HIERONYMI CAPIUACCEI PATAUINI, ... MEDICINA PRACTICA, SIUE...

Girolamo Capodivacca, Boncius Leo, Hippocrates, Farnese

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
XXX
D
20
NAPOLI
XX

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXX
D
20
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI, MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

In Patauino Gymnaſio Praxim admirabili cum laude publicè profeſſi.

MEDICINA PRACTICA, SIVE METHODVS COGNOSCENDORVM, & curandorum omnium corporis humani affectuum;

Nunc denuò edita, & in multis iuxta germanas Authoris lectiones, & potiſſimum circa febres adaucta, atque omni diligentia abſoluta.

Cui adiecta ſunt & reliqua, quæ adhuc extant, eiuſdem Excellentiſſimi Viri

OPERA OMNIA

Quæ poſtremò in hac tertia Editione duobus Tractatibus; Altero quidem DE FOETVS FORMATIONE, reliquo verò de PVLSIBVS, necnon EXPOSITIONE in Primum librum Aphoriſmorum Hippocratis; ac de ARTE COLLEGIANDI, & MODO INTERROGANDI ÆGROS locupletata ſunt,

INDVSTRIA, ac Labore BONCII LEONIS Tergeſtini Medici Phyſici.

Acceſſerunt Indices tùm Librorum, & capitum; tùm rerum, & verborum locupletiſſimi.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS, M D C I.

Apud Hæredes Melchioris Seſſæ.

Digitized by Google

Digitized by Google

EXCELLENTI VIRO D. BELISARIO GADALDINO,

MEDICO, AC PHILOSOPHO PRAESTANTISSIMO.

Io. Bernardus Seſſa. S. P.

IAM antea Hieronymum Capiuacceum, Medicum fuiſſe nobiliſſimum, noſtriſque temporibus celeberrimum, ac inter alios propè ſingularem, cum ex alijs audieram, tùm ex me ipſo optimè noueram. Quare mecum ipſe quandoque mirabar, quid eſſet, quòd varia à ſe edita opera tanta eruditione referta, hinc inde ab inuicem diuiſa, & quaſi derelicta in aliorum manus fortuitò verſarentur. Sic enim fieri poterat, vt eorum nonnulla tandem iniuria temporis interirent. Quam iacturam non exiguam quidem arbitratus, id ægrè ferre cœpi, vſque adeò, vt, ne præclaris tanti viri monimentis priuaremur, ſingula in vnum colligi, vnicoque perſtricta volumine, repurgata, & exornata in publicum denuò prodire curauerim. Ea autem Tibi potisſimum dedicare conſtitui, ratus, me tibi rem gratam facturum, qui & in hac medendi peritia, quod toti Reipublicæ noſtræ perſpicuum eſt, plurimum excellis; & Authoris huius Patauij publicè prælegentis auditor aliquando fuiſti; & eius demum lucubrationibus, vt compertum habeo, mirificè delectaris. Sed præterea cum inter Auguſtinum patrem tuum, ſummoque ingenio virum, ac de re Medica, vt egregia opera eius teſtantur, optimè meritum, Melchioremque patrem meum, maximum veteris, iucundiſsimæque amicitiæ vin-

Digitized by Google

vinculum interceſſerit; tu, ne illud vnquam diſſolueretur, quin potius perpetuò ſtrictius ſeruaretur, me ſingulari ſemper beneuolētia, meamque totam domum proſecutus es. Quamobrem haud certè erit ingratum, nec à re alienum, ſi hoc à me tibi mutui amoris nunc ſignum detur. Id igitur ſic accipies velim, vt exiguum cum ſit, beneuolentiam tamen eo ſignificatam maiorem, quàm exiguam eſſe putes. Et vale.

Digitized by Google

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM IN OMNIA,

Quæ nunc extant.

Excellentiſsimi Hieronymi Capiuaccei Opera.

MEDICINAE PRACTICAE

LIBER PRIMVS.

De Capitis, & Partium huic annexarum affectibus. fol. 1.

CAP. I.

DE differentijs externorum capitis affectuum, & de rebus præter naturam: & ſpeciatim de capillorum defectu: vbi comprehenduntur Areæ, Capillorum defluuium, Caluitium, Tarduſque pilorum in mente præſertim ortus. fol. 1.
2 De capillorum exceſſu, tam in copioſo prouentu, quàm in indecora duritie. 5
3 De præcauenda canitie, piliſque tingendis. ibid.
4 De Achoribus, ſiue capitis vlcuſculis manantibus. ibidem.
5 De porrigine, ſeu furfuribus. 6
6 De phthiriaſi, ſeu morbo pediculari. ibid.
7 Enumeratio capitis internorum affectuum: Et primum de capitis dolore, vbi communia quædam, tum theorica, tum practica fuſius explicantur. 7
8 De Phrenitide. 15
9 De Lethargo, ſeu Veterno. 19
10 De Melancholia, tam ea quæ accidit primario affecto cerebro, quam quæ ob conſenſum, vel a toto, vel ab Hypochondrijs. 20
11 De Mania, ſeu furore. 25
12 De memoria, & ratiocinatione læſis, ſeu de obliuione, & fatuitate. 26
13 De Vertigine. 27
14 De Incubo, ſeu Ephialte. 29
15 De Epilepſia, ſeu Comitiali morbo. 30
16 De Apoplexia. 33
17 De ſomno præter naturam, ſeu Comate, proprie ita dicto, vel caro cōmuniter ſumpto: Vbi digreſſio phyſiologica de Somni natura, & cauſis. 36
18 De caro exquiſito. 36
19 De Vigilijs præter naturam. 37
20 De Comate vigili, ſeu catocho ſpurio. 37
21 De Catocho exquiſito, ſeu catalepſi. 38
22 De Tremore. 38
23 De Torpore, ſeu ſtupore. 40
24 De Reſolutione, ſeu Paralyſi. 40
25 De conuulſione, ſeu ſpaſmo. 42
26 De ſpaſmo cynico, ſeu Oris tortura. 44
27 De catarrho, ſeu deſtillatione. 45
28 De ſternutatione. 48
29 Hydrocephalo, ſeu capitis hydrope. 49
30 Enumeratio affectuum oculorum, & primum de lippitudine, ſeu Ophthalmia, vbi digreſſio pathologica, de ſignorum medicorum natura. 49
31 De veſica, ſeu puſtula corneæ, ſiue de phlictænis. 52
32 De vlceribus corneæ. 53
33 De ruptura corneæ, ſeu procidentia tunicæ rhagoeidis. 54

Digitized by Google

34 De puris collectione, ſeu ſuppuratione, ſeu Sypopio. 54
35 De Effuſione pupillæ, ſeu mydriaſi. 55
36 De Tabe pupillæ. 55
37 De Suffuſione. 56
38 De Sugillatione, ſeu macula oculi. 57
39 De Pterygio, ſeu vngue oculi. 57
40 De Albugine, & cicatricibus oculorum. 58
41 De Epiphora, ſeu lachrymarum effluxu. 58
42 De Rhæade, ſeu imminutione carnis lachrymalis. 59
43 De Encanthide, ſeu nimia carnis lachrymalis eminentia. 59
44 De Aegilope, & Anchilope. 60
45 De Macie oculi, ſeu atrophia. 60
46 De Expreſſione oculi. 60
47 De Strabiſmo. 61
48 De Viſione læſa citra morbum foris apparẽtẽ. 61
49 De læſo auditu. 63
51 De Læſo olfactu. 64
51 De Sanguinis e naribus eruptione. 65
52 De Affectibus dentium præcipuis. 66
53 De Faucium affectui, qui Angina dicitur. 67

LIBER SECVNDVS

DE MEDII VENTRIS,

Ideſt Thoracis, Pulmonum, & cordis affectibus.

CAP. I.

DE Tuſſi morboſa. Vbi digreſſio pathologica; de Morbi natura in genere: quibus nimirum in categorijs ſit reponendus. 69
2 De Reſpiratione deprauata, nim. de Dyſpnœa, Aſthmate, & Orthopnœa. 72
3 De Dolore thoracis: potiſſimum de Pleuritide. 73
4 De Empyemate, vel Suppuratione. 77
5 De Inflammatione pulmonis. 78
6 De Sputione cruenta. 78
7 De Phthiſi, ſeu tabe ex vlcere pulmonis. 80
8 De Cordis palpitatione. 82
9 De Virium lapſu: nimirum de Syncope, & Leipothymia. 83

LIBER TERTIVS

DE PARTIVM IMO

Ventre contentarum affectibus.

I. Oeſophagi affectus.

1 De læſa Deglutitione. 85

II. Ventriculi affectus.

2 Numeratio affectuũ ventriculi: Et primum de Intẽperie ventriculi. 86. & 87
3 De Imminuta ventriculi magnitudine. 94
4 De Tumore ventriculi. 94
5 De Vlcere ventriculi. 99
6 De Oris ventriculi dolore. 100
7 De Fame morboſa: nim. de Inappetentia, Fame canina, Pica, & Eulimo. 102
8 De Siti morboſa deprauata. 106
9 De Leſa alimenti in ventriculo cõfectione, q̃ eſt ἀπεψία, βραδυπεψία, & διαφθορά. 170
10 De ſingultu. 109
11 De Vomitu, & Nauſea. 112
12 De Cholera, ſeu bilis inferne, ſuperneque eruptione. 114

III. Inteſtinorum affectus.

13 Enumeratio affectuum inteſtinorum: Et primum de Dolore inteſtinorũ tam Colico, quàm Iliaco: vbi & de Alui conſtipatione. 115
14 De Lumbricis, ſeu vermibus inteſtinorum. 121
15 De Profluuio alui in genere. 124
16 De Fluxu liẽterico, ſeu leuitate inteſtinorũ. 126
17 De Sanguinolẽto alui fluxu, videl. de fluxu hepatico, dyſenteria, & teneſmo. 126

IV. Hepatis affectus.

18 De Hydrope, ſeu aqua inter cutem. 128
19 Iecinoris affectuum magis accurata tractatio, & primo de morbis hepar vt membrũ ſimilare infeſtantibus: qui ſunt intemperies, imbecillitas, cachexia, & Hydrops. 129
20 De obſtructione iecoris. 133
21 De Regio morbo, ſeu arquato, tùm flauo, tum nigro. 135
22 De Scirrho, ſeu duro hepatis tumore. 137
23 De Vlcere iecoris. ibid.
24 De Inflammatione iecoris. 138

V. Lienis affectus.

25 De Vitijs lienis in genere, quatenus ab hepatis diſtant affectibus: & ſpeciatim de Scirrho, qui frequẽter ſplenem obſidere ſolet. 140
26 Plenior de Duro lienis tumore diſſertatio. ibid.

VI. Renum affectus.

27 De Vrinæ profluuio, ſeu paſſione diabetica. 141
28 De Lithiaſi, ſeu calculo renum. 142
29 De Renum exulceratione, ſeu abſceſſu. 144

VII. Veſicæ affectus.

30 De Mictione imminuta, & ablata: ſiue de Dyſuria, & Iſchuria. 145
31 De Retentione vrinæ Paulo copioſior tract. ibid.
32 De Mictione deprauata, ſeu Stranguria. 146

VIII. Partiũ Genitalium affect.

33 De Gonorrhœa, ſeu inuito ſeminis profluuio. 147
34 De Extincta virilitate, ſeu impotentia rei Venereæ. ibid.
35 De Priapiſmo, ſeu colis præter naturam incremẽto, & tentigine. 148

LIBER QVARTVS

DE MATRICIS AFFECTIBVS.

I. Menſium purgationem concernentes affectus.

1 DE differentijs affectuum muliebrium: & primo de ſuppreſſione menſium: vbi etiam de ſanguine mẽſtruo nonnulla cognitu digna afferuntur. 150
2 De Menſtrua purgationis exſuperantia. 154
3 De Vteri ſtillicidio. 156
4 De Fluore muliebri, ſeu Vterino. 157

Digitized by Google

II. Spectantes conceptum.

5 De ſterilitate: vbi de cõceptione, ſeminis natura, & potẽtia, ſetuſq; conformatione agit. 158. & 161
6 De fętu monſtruoſo, ſiue irrito, & inutili conceptu. 161
7 De mola, ſeu rudi carne in vtero concepta. 162

III. Ad parturitionem attinentes.

8 De aborſu, ſeu parturitione ablata, & corrupta: vbi ẽt cauſæ partus ſcd̃m naturam explicant. 163
9 De partu laborioſo, ac difficili. 164

IIII. Symptoma vteri, quatenus hic conſideratur, vt pars ſeruiens indiuiduo, non ſpeciei.

10 De ſtrangulatu ab vtero, 165

V. Appendix.

11 De virginitatis probabilibus indicijs; vbi deflorationẽ nõ poſſe certis ſignis deprehẽdi docet. 166

LIBER QVINTVS DE ARTHRITIDE ET LVE VENEREA.

SECTIO PRIOR.

De Articulorum doloribus. 167

SECTIO POSTERIOR.

DE VENEREA VIRVLENTIA.

CAP. I.

1 DE Nomine, Definitione, & cauſis Luis Venereæ. 169
2 De Differentijs. 170
3 De Signis. ibid.
4 De Indicationibus. 171
5 De Præſagijs. ibid.
6 De Curationis parte, q̃ Chirurgia abſoluit. ibid.
7 De Parte curationis Pharmaceutica totum corpus reſpiciente. ibid.
8 De Medicamentis magis ſpecialibus ad ipſam luẽ directis, tum alterantibus, tum vacuantibus, & primum de eorum viribus. 172
9 De Vſu Guaiaci, ſeu ligni Indici, & quõ Sarſa parilla, China, Saſſifragia Indica cum Guaiaco, tanquam alexipharmaco principali miſcenda, & artificioſe temperanda veniant: quomodo item modo dicta ſeorſim vſurpanda. ibid.
10 De adminiſtratione Hydrargyri, forma inunctionis, & ſuffumigijs deque noxis emendandis, quę argentum viuum comitari ſolent. 173
11 De Curatione morborum, & ſymptomatum, quę occaſione Luis Venereæ ſuboriuntur. 174
12 De Victus ratione in morbo Gallico obſeruãda. folio 175

LIBER SEXTVS DE FEBRIBVS.

CAP. I.

1 DE auctoris propoſito, deque Diuiſione, & connexu librorum Auicennæ, atque de ordine ſeruando in tradendis Febribus, fol. 1
2 De Definitione Febris, & generibus febrium, earumque proprietatibus, quæ eſſentiam febris conſequuntur, & ſignorum communium loco ſunt. Vbi diſſoluuntur nonnullæ circa definitionem difficultates. 5
3 De Cauſis febrium primitiuis, ſeu externis. 11
4 De Diuiſione febrium, & primum de Differentijs feb. principalibus. 12
5 Digreſſio pathologica de Morbi natura, ac definitione ad ſequentem doctrinam de differentijs febrium intelligendam neceſſaria. 15
6 De cõibus, ſeu non principalibus febriũ dr̃ijs. 16
7 Omnes febres ad ꝓpoſitarũ aliq̃ ſpẽm, ſeu dr̃iam referri poſſe, exemplis aliquot docetur. 16
8 De Corporibus ad febres diſpoſitis. 17
9 De tpibus febriũ Vniuerſalib⁹. Et particularibus: qũo in ſingulis ea obſeruari, & cognoſci dẽant. 17
10 De febre Ephemera, ſeu Diaria, i. q̃d ſit, quę eius cauſa, & indicia: tum quomodo alias nonnunquã in febres trãſeat: obiter digreſſio de Pulſibus aſperſitur luculentiſſima. 22
11 De Indicationibus, Præſagio, & remediorum materijs in febre Diaria. 25
12 De ſpeciebus febris Ephemeræ. 27
13 De Ephemera ex labore: vbi de ipſius definitione, dr̃ijs, cauſis, ſignis, indicationibus, prognoſtico, & curatione cumulate agitur, 27
14 De Ephemera ex anguſtia corporis, vel ſtipatione. Quæ ſit eius gñatio, q̃ definitio: proponuntur ſtipationis cãæ, traduntq; dr̃æ, indicationes, prognoſticũ, & curatio, in qua ſanè plurima ſcitu digna doctiſſimè enucleantur. 28
15 De Ephemera ex cruditate: q̃ ab Auicen. vocatur Ephemera ex Nauſeatiua ſatietate, & repletione: proponitur eius gñatio, & definitio: vbi q̃d ſit cruditas cibi: quid Nidor: quid Fuligo, quid Fumus luculẽter exponitur: atq; propoſitę febris dr̃æ, ſigna indicationes, prognoſticum, & curatio quam diligentiſſime afferuntur. 33
16 De Ephemera ex bubone; quomodo ꝓmoueat; q̃ ſit eius definitio; cur interdum appelletur maligna. Quæ ſint huius febris differentiæ, ſigna, indicationes prognoſticum, & curatio, 37
17 De Ephemera ex ſolis ardore, deq; ipſius gñatione, definitione, dr̃ijs, ſignis, indicationibus, ꝓgnoſtico, & curatione, ſeu præſidiorum materijs, 38
18 De Putridę febris definitione, & cauſis: vbi quoque vniuerſim de gñatione & corruptione miſtorũ corporũ agitur putredeniſq; natura explicat. 39
19 De dr̃ijs febriũ putridarũ. Simul de Inuaſionũ, & circuituũ cauſis: deq; vera intermittẽtis febris origine cõtra veterem opinionem, & Fernelium, 42
20 De Signis febrium putridarũ diagnoſticis: deque ſignorum vſu, ſeu applicatione, 44
21 Digreſſio, qua Rigoris, & cognatorum Symptomatum natura explicatur, 46
22 De Curatione febris putridę in genere, & primo de Indicationibus, 47
23 De Materia curationis chirurgica, venę ſectione ſ. cucurbitulis, & hirudinibus: vbi quoque de hæmorrhoidibus, 48
24 De Pharmacia, ſeu materia medicinali: Et primũ de clementer vacuantibus tum per Os, tum per Aluum, 25

Digitized by Google

25 De Medicamentis materiam morbificam præparantibus, quæ vulgo Concoquentia dicuntur: vbi decoctionis, & cruditatis natura, ac differentijs, diſcurſus phyſicus. 54
26 De Medicamẽtis Ore, Aluo, vrina, per cutis meatus purgantibus, cum Digreſſione de Tempore exhibendorum catarrhicorum. 57
27 De vſu medicamentorum alterantium. 60
28 De victus ratione in febribus putridis obſeruanda. 60
29 De putridis febribus in ſpecie, & primo de febre Bilioſa, ſeu tertiana intermittente, tam exquiſita, quam notha. 64
30 De tertiana continua exquiſita, & notha. 66
31 De ſanguinea febre, ideſt de Synocho putrida, & experte putredinis, deque ſanguinea bilioſæ finitima. 68
32 De febre Phlegmatica. 69
33 De febre Syncopali, ſeu cũ oris ventriculi offenſione: tum Humoroſa è crudorum ſuccorum copia; tum Minuta, e ſuccis valde tenuibus. 70
34 De febre Quartana, & cognatis Quinctana, Sextana, Septimana Nonana. 71
35 De Hecticis febribus. 73
36 De Peſtilentis febris Definitione, Cauſis, differentijs, & ſignis. 74
37 De Præſeruatione a febre peſtilenti. 76
38 De ratione Curandi febrem peſtiferam. 77

LIBER SEPTIMVS

DE VENENIS.

CAP. I.

Quid ſit Venenum: & qua ratione in corpus agat, fol. 80
2 De differentijs Venenorum. 83
3 De Signis Venenorum. 85
4 De Indicationibus. 86
5 De Præſagijs. 86
6 Quomodo Venenis in genere chirurgia, pharmacia, & dieta ſit occurrendum. 87
7 Specialis quorundam Venenorum tractatio: & primo de Napello. 90
8 De Anacardo. 91
9 De Opio, & Meconio. 91
10 De Helleboro albo. 92
11 De Cantharidibus. 93
12 De Canina rabie. 93

Medicinæ Practicæ finis.

TRACTATVS DE VRIN.

Hic ſanè haud eſt in capita diſtributus. Verũ ea omnia, quę potiſſimũ in eo cõtinentur fol. num. atque ex margine facilè inuenies.

Quæ ſit vtilitas Doctrinę de Vrinis; Quis huius doctrinę ordo; Quæ vrinæ definitio, fol. 96
Quę excremẽta in qualibet coctione neceſſario colligant: Quot num. fiant in animalis corpore coctiones: vbi nonnullæ circa propoſitam materiam emergentes diſſoluuntur difficultates. 97
De Colore vrinarum: vbi plura de generatione, ac colorũ varietate perquam diligenter diſſerunt. 98
In vrina ſanorum dari contentum contra Triuerũ: Quid hoc ſit: vbi reſideat: Quomodo differat a cõtento vrinæ ægrotantium: vbi multa de hoc ſcitu digna examini ſubijciuntur; & occurrentes explodantur obiectiones, fol. 102
Quatuor eſſe facultates nutritiuæ famulantes. 104
Quale ſit optimum lotium. 104
De vrinæ ægrotãtium. Quę de ipſa, & quomodo ſint conſideranda, fol. 105
Quæ ſint cauſæ tenuitatis vrinę: vbi etiam de cauſis vrinarum craſſarũ, & eãrũ differentijs agitur. 108
Quæ ſint dicendæ vrinę craſſæ turbulentæ; & quot harum differentiæ; vbi de vrinis ſubiugalibus, atq; de fermentatis, fol. 109
Cur vrinę reddantur turbidæ ratione ambientis: vbi plures diſcutiuntur quæſtiones, fol. 110
Vnde proueniat perſpicuitas, ac opacitas in vrinis. Quæ ſit vrina perſpicuitas, ac opacitas in vrinis. Quæ ſit vrina perſpicua tenuis; & quæ itidem craſſa, folio 112
De præcipuis vrinarum coloribus eorumq; cauſis. Vbi ſpeciatim vniuſcuiuſque vrinæ partis colores expenduntur. & nonnulla ad prognoſticationem conducentia explicantur, fol. 112. vſq; ad 120
De Situ, & ſignificatu cõtentorum: deq; horum ſpecificis differentijs: vbi videlicet quæ ſint contenta ſpumoſa, pinguia, purulenta, orobacea, farinacea, ſquammacea, furfuracea, carnoſa, ſimilia pilis, præterea quæ ſint filamenta, quæ corpuſcula atomatia: arenoſa, calculoſa: Quid ſit contentum apparẽs in Gonorrhęa: & quid vnumquodque in morbis portendat, exactè exponitur, fol. 120

FINIS.

LIBELLVS DE RATIONE COMPONENDI MEDICAMENTA.

Pręcipua, quę in hoc libello Tractantur ſunt, Quæ ſequuntur; videlicet.

Quæ ſit huius doctrinæ neceſſitas, & difficultas, fol. 125
Quę ſit cauſa neceſſitatis componendi Medicamenta. 125
Cur medicamentum ex tribus tantum cõponatur. & quid ſit medicamẽtũ cõpoſitũ. ibid.
Quę eſſe debeat medicamenti compoſiti baſis. ibid.
De neceſſitate corrigentis, & adiuuantis: vbi nonnullę occurrentes difficultates tolluntur. ibid.
In tradendis receptis ad quid reſpiciendum. 126
Excipientia medicamenta redigi ad adiuuantia, & corrigentia. ibid.
Duo pręſertim cognoſcenda in medicamento compoſito. ibidem.
Doſis corrigentiũ, & adiuuãtiũ reſpectu baſis, q̃ eſſe debeat: vbi obiter de ꝓportionibus agitur, atq; de Doſi excipientium, & Pręparantium; & exemplũ primum affertur. 127
Qua arte ſint componenda medicamenta. ibid.
Quòd ſemper ſit neceſſaria baſis in componendis medicamentis: Et quando vſus corrigentium requiratur: vbi proponitur exemplum ſecundũ. 128
Quę debeat eſſe Doſis medicamenti exhibendi. 129
Quę ſint medicamentorũ gradus, & mãſiones. ibid.
Quę ſeruanda proportio inter medicamenta; & quotuplex ſit proportio. ibid.
Medicamentum temperatum conſtitutum eſſe ex ęqualibus portionib. calidi, & frigidi, humidi, & ſicci: Quomodo recedat a temperato medicamentũ in primo conſtitutum: & quę proportio ſeruetur in conſtituendis gradibus. ibid.
Proponuntur Doſes medicamentorum in vnoquoque gradu; & in qualibet manſione. 130

Quo-

Digitized by Google

Quomodo cognoſcatur medicamentum compoſitum in quo gradu exiſtat: & exemplum adijcitur, ibidem.

FINIS.

LIBER DE METHODO MEDENDI.

LEct. I. De Nomine Methodi. Atque prius de illius vtilitate, ſeu neceſſitate; atque difficultate: vbi explicatur quid per methodum intelligere oporteat: & Tres expenduntur errores, qui potiſſimũ in inueniendis indicationibus per diuiſionem ab imprudentibus facile poſſunt committi. fol. 131

Lect. ij. De Methodi Definitione: Cauſa formali: Cauſa efficiente: cauſa finali: Cur iuuãtia: & nõ indicata in definitione poſita ſint: & ꝗ Duplex ſit indicatũ in methodo medẽdi. 132

Lect. iij. De Recta adminiſtratione. Qui ſit finis totius Methodi medendi, ſiue totius artis curatricis. Methodi differentia a forma. Methodus medendi duplex. 133

Lect. iiij. De Indicatione; De Nomine, atq; de prima, & ſecunda, & tertia Definitione a Gal. propoſitis: Nec non de Definitione indicationis Methodi medendi: vbi quid intelligere oporteat per Res percipiendas perceptas cumulatiſſime declaratur. 135

Lect. v. Quæ conditiones locum habeant in indicando: Vbi tres potiſſimũ conditiones examinantur: Et indicationem a præſenti tantum deſumi; atq; nullam extrinſecam cauſam indicare oſtenditur. 137

Lect. vj. De experientia, & Analogiſmo. Quo inuicem differant. Analogiſmus Empiricorum, & Domaticorum. Et quo Analogiſmus domaticorũ diſtinguatꝰ ab indicatione. 138

Lect. vij. Soluitur difficultas circa Analogiſmũ: quomodo diſtinguatur ab Indicatione: Quæ ſint duę illę indicationes, quas proximas nuncupauit Gal. atque De indicatione vtili, artificioſa, inutili, inartificioſa. 139

Lect. viij Quomodo ſpecifica indicatio ſit magis artificioſa, quàm ſubalterna, quã generica. De diuiſione indicati: atque de Vſu, ſeu recta adminiſtratione. 140

Lect ix. Explicatur vberius quadruplex iam propoſitus Vſus, diluiturque occurrens difficultas. Proponitur Indicantis Diuiſio. Tria tantũ eſſe indicantia, non plura, non pauciora apertiſſimè demonſtratur: & nonnulla circa hoc contingentia diſſoluuntur dubia. 141

Lect. x. Soluuntur adhuc nonnullæ dubitationes circa propoſitam materiam: & agitur de Temperatura: vbi quomodo Temperatura magis proprie dicatur indicans: Et quæ differentia ſit inter ſignũ, qđ ſignificat indicans, & indicans, a quo ſumitur indicatio, apertiſſimè exponit. 142

Lect. xj. Quomodo intelligendus ſit Gal. dum dixit ab Aetate, ab aere, a uitę inſtituto, à conſuetudine &c. cap. Indicationem. Et efficaciſſimis rationibus oſtẽditur hæc omnia ab eo accepta eſſe, vt ſigna; non vt indicantia. 144

Lect. xij De Conſuetudine: quomodo indicet; De Aere, quomodo indicet, 145

Lect. xiij Ab aere nullã prorſus hauriri indicationem determinatur: ſed tantum in ratione ſigni indicantis concurrere. Quomodo intelligenda ſit Gal. authoritas 9. Meth. vlt. vbi inquit in vacuatione ſanguinis perpendenda natura ab initio, cõſuetudo, ętas, aer affectus, & ante hũc ſane affectum virtus. De Indicante curatorio, ac Indicato. Quòd morbus indicet quid agendum. Duplex eſſe poſſe remedium, conſeruans vel auferens. Remedium auferens duplex. Quòd temperatura nequaquam dici debeat indicans curatorium, ſed morbus tantum: Quid indicet indicans genericum, & quid ſpecificum. 146

Lect. xiiij Quomodo ſolus morbus indicet quid agendũ curatorium, & vſum. De Remedio Valido, & debili: De vehementia abſoluta. 147

Lect. xv. Quòd vehementia abſoluta ſit, vel ſecundum quid, vel abſolutè. Quòd indicantis eſſentia ſit triplex, generica, ſubalterna, & ſpecifica: vehementia vero indicantis, ſubalterna tantum, & ſpecifica. Proponitur Exemplum in morbo & vehementia. Exemplũ à cauſa de vehementia. Exemplum à virtute de vehementia. Agitur de vehementia reſpectiua: diſſoluunturque nõ nullæ difficultates: atque lautiſſimè declaratur, cui primum ex pluribus affectibus, vno tempore infeſtantibus, occurrendum ſit. 149

Lect. xvj. Vberius exponuntur, quę ſupra fuerunt propoſita. Oſtenditur virtutem modo reliqua indicantia ſuperare: modo à reliquis ſuperari. Quę dicenda ſint potius ſigna connotantia, quàm indicantia; & quomodo hęc ſignificent vel virtutem, vel morbum, vel cauſa, quæ ſunt tria tantum prima indicantia. Vehementia inter morbum & cauſam expenditur; ambiguitatesque de medio tolluntur. 150

Lect. xvij. De Vſu indicantis curatorij. Vbi proponitur conſiderandum, quomodo à morbo, à temperatura, & ab aere dicatur ſumi indicatio curatiua: Cur hæc tria prima eſſe dicantur à Gal. quæ curationem indicent: & quo pacto ad indicandum concurrant. Denique agitur de Vſu, ſeu recta adminiſtratione, q̃ indicatur à morbo, & primum de Quantum agendum. 151

Lect. xviij. De Quomodo: De Quando. fol. 153

Lect xix. De Ordine agendorum: vbi aſſeritur, & confirmatur Quando agendum à nullo alio indicari, niſi a præſentia vehementioris indicantis; tripliciterque hoc expenditur, primoquidem ratione vnius materiæ: Secundo ratione plurium materierum in Vnico affectu. Tertio in diuerſis materijs, & affectibus. 154

Lect. xx. De Cauſa principali, & cauſa ſine qua non: & quomodo hæc conferant ad indicandum tempus curationis: inſuper De Ordine: ibique exponitur locus Galeni, vbi inquit, Ordinẽ præſcribere Quid ante Quod, Quid cum Quo, & Quid poſt Quid: & quædam notantur de ordine admouendarum materierum: præterea agitur De Vbi agendum. De cauſa morbifica, & De actione, quatenus indicat Quantum agendum. 156

Lect. xxj. De Cauſa per ſe. Definitio materiæ morbificæ ſecundum Capiuaccũ: afferuntur Differentię materiæ morbificę, & primum Vt eſt Mixtum: vbi docetur, quid indicet materia morbifica vt eſt Vapor, vel Minera vaporis. 157

Lect. xxij. Expenduntur peccata, quæ accidunt materiæ morbificæ: quorum ratione, hæc varia indicare aſſeritur. Et primum agitur De peccato in forma, obiectionesque nonnullæ exploduntur. 159

Lect. xxiij. De peccato in Quantitate: Vbi diſſeritur de materia morbifica, vt peccat ſecundum quantitatem. Et primo vt eſt

 Con-

Contentum: deinde agitur de Continente: Et primum conſideratur Continens, quod eſt pars viuens corporis, vt continet materiam quieſcentem; poſtremo vt continet materiam non quieſcentem. 160

Lect.xxiiij. De peccato ſecundum qualitatem. De peccato ſecundum motum & quietem. De motu imminuto. De motu ſuperfluo. De compeſcente remedio, & intercipiente. Quod motor violentus extrinſecus duplex eſſe poſſit: Attrahens ſpecificum triplex. De Reuulſorio. Deriuatorium ſimplex. Deriuatorium vel Reuulſorium mixtum. De reprimente. Exemplum de Intercipiente. Exemplum de Reuulſorio. Soluitur dubitatio de Situ partis: quòd nequaquam habeat rationem indicantis præſeruatorij: Et quod reuulſorium, & deriuatorium indicetur neceſſario a motu materiæ vitioſo. 162

Lect.xxv. De reprimente. De peccato ſecundum quietem. improbatur opinio aſſerentium venæ ſectionem non indicari a plenitudine, ſed a ſucco vitioſo, a cachochimia. Quòd ſanguinis peccatum eſſe poſſit triplex. Quòd materia lędat vel vehementer, vel debiliter. Et quid ſecundum vtrumque modum indicet. 164

Lect.xxvj. De Materia, vt lædit magis vnam partem, quam aliam. De vſu Materiæ morbificę, ſeu de recta adminiſtratione deſumpta a materia morbifica: Et primum De Modo agendi. Vbi occurrentes diſſoluuntur ambiguitates. 166

Lect.xxvij. De Quando agendum, vt indicatur a præſentia materiæ, vt ſequitur eſſentiam vehementioris indicantis. De Vbi. Proponuntur, & ſoluuntur dubia circa hoc contingentia. De Symptomate; Et primum quomodo concurrat ad indicandum quid agendum; Secundo ad vſum, ſeu rectam adminiſtrationem: vbi demonſtratur actionem lęſam, & excrementum mutatum habere ſolum rationem indicantis, nequaquam qualitatem mutatam. Affertur exemplum de pleuritide; expenditur Dolor ſine affectu: & determinatur de tertio ſymptomate, quomodo non indicet. 167

Lect.xxviij. Indicans ex accidente dupliciter accipi. De Vſu, qui indicatur a ſymptomate. videlicet De Modo, De Quando; & De Vbi. De Virtute: & primo quomodo concurrat ad indicandum quid agendum; Secundo ad Vſum. 169

Lect.xxix. De Subſtantia virtutis. De quantitate virtutis. quomodo intelligendum ſit a magnitudine illius indicari menſuram alimenti. De qualitate virtutis, quomodo indicet ſimile, & quid hoc ſit. Quo pacto denique pars dicatur indicare. 171

Lect.xxx. Dubia quædam diluuntur attinentia tum ad virtutem partis, vt per motum calidi innati dicitur indicare adſtringens: tum ad virtutem, vt conſideratur & in puerili ętate, & in Ephemeris. Vlterius De Vſu qui indicatur a virtute: Vbi expenditur Quantum agendum; Modus; Quando; Vbi. poſtremo De parte. Et quid intelligere debemus per partem. 170

Lect.xxxj. De Proprietatibus partium. Quomodo pars inſeruiat methodo medendi. De ſenſu partis, quando indicet, & quando non: quid indicet, & Quomodo. De Situ, & figura, an & hæc indicantia ſint, vel potius ſigna paſſionis indicantis. 174

Lect.xxxij. Indicationes deſumptas a poſitione, & figura partis v. g. gulæ non pertinere ad methodum medendi, ſed ad doctrinam de medicamentis. Vbi plura explicantur Galeni loca. De diſcordia inter Galenum, & Auicennam, & eorum conciliatione. 175

Lect.xxxiij. Soluuntur dubitationes circa partis figuram, & apertiſſime demonſtratur figuram non eſſe indicans, ſed potius ſignum determinatæ læſionis materiæ. Et illud idem de ſitu oſtenditur. 177

Lect.xxxiiij. Quomodo pars inſtrumentalis concurrat in vſu medicamentorum ſimilis ſpeciei ſecundum pluris, vel minoris modum. Examinantur nonnullæ Galeni authoritates de temperamento, de forma, & ſitu partis. Et tandem concluditur ſitum, & figuram nequaquam dici debere indicantia, ſed concurrere tanquam ſigna, vel materiei, vel virtutis: atque propterea, nec plura, nec pauciora ſtatui debere indicantia, quam tria; conſimiliter, & permittentia, & prohibentia. 178

FINIS.

LIBER DE METHODO ANATOMICA.

Quę in hoc libro continentur potiſſima ſunt, quæ infra notantur.

QVæ ſit cognitionis Anatomię vtilitas, quę illius neceſſitas: Quæque ſint Anatomiæ partes. 181

De anatomiæ definitione. Vbi ſingillatim quælibet definitionis particula expenditur, triaque proponuntur diſcutienda. Quæ dicatur eſſe membri natura. 182

Quid per partis ſubſtãtiam audire oporteat? Quod duę dicantur eſſe proprietates inuicẽ correſpondentes, nempe proprietatem ſubſtãtię, & proprietatem facultatis: Et quæ ſint. Vẽtriculi tunica quomodo propria. Proprietas cõmunis quę. Et quę determinata dicatur. 183

Temperaturam eſſe organum partis etiam non principalis: Conſequentia temperaturam quę ſint; quę eorum vtilitas: Accidentia quę vocentur. Proprietas compoſitionis quæ: Temperaturã dici organũ alteratricis, & formatricis. Quę temperaturam conſequuntur cur quandoque inter conſequẽtia, quandoque inter ea, quę accidunt enumerentur: quis inter hęc ordo: Et cur hęc in Anatome perꝰnoſcenda. 184

Afferuntur nonnullę Galeni authoritates, comprobantes neceſſarium eſſe prænoſcere in Anatome ea quę accidunt: nec non proprietatem tum compoſitionis, tum partis ſimilaris. Quę ſit differentia inter has, quę earum neceſſitas, & origo. Quę ſit Alteratio, quę Formatio: Vnio cuius facultatis exiſtat opus. 185

Actionem, & vſum eſſe cognoſcenda in Anatome: quid per membrum humanum intelligere oporteat: Partis nomẽ: Partium vſus. Membri nomen, Membri diuiſio: ſimilarium ac diſſimilarium vſus quis. 186

Membrum a ſimilaribus diſtinctum cur dicatur inſtrumentum: Similaria cur ita vocentur, Partiũ diuiſio cur in ſenſorias, & inſtrumentales fuerit ab Ariſtotele propoſita, Inſtrumenti nomen, Definitio, Partium inſtrumenti diuiſio, Inſtrumenti cauſa

Digitized by Google

cauſa efficiens, cauſa finalis: vbi aſſeritur communia organa habere ne dum communem, quinimo & propriam actionem. 187

Actionum diuiſio, ac differentia. Actio primaria, quomodo differat a ſecundaria. Lienis actio quæ. per locos Galenus lib. de loco affect. intelligere inſtrumentales partes. Manus officium. Membrum tum ſimilarem partem, tum inſtrumentum dici.

Duo circa partes aduertenda, quod Anatome magis neceſſaria ſit circa parte externas, partes, inſtrumenti poſitionem inter ſe habere, partes inſtrumenti quot. 188

Anatomæ ſubiectum quod ſit, Animæ partes tres. Quod homo per compoſitionem diſtet a brutis, quod. ſoli homini manus ſit donata: Quomodo homo acquirat virtutes, Circa quæ viſcera Anatomicus principaliter verſari debeat. Quod ſit proprium Anatomiæ ſubiectum, quæ cauſa efficiens. Sectionem præcedere tempore actionem, & vſum. 189

Quid ſit actio, ac eius dignitas, & quibus inſtrumentis adminiſtranda. De actione & vſu. Vbi nonnulla de membri natura, atq; de actione, & affectione. 190

De actionis noīe, definitione, ac diuiſione: Quòd hominis actio, vt pertinet ad Anatomicum potiſſimum ſit motus voluntarius artificioſus, & quotuplex, quid eſſe dicatur vita. 191

De partium actionibus, & facultatibus, vbi apertè demonſtratur facultatem non eſſe temperaturā, & temperaturam quid diuerſum ab anima. 192

De principalibus facultatibus, tum cauſa vitæ ſimpliciter, tum melioris vitæ. Conciliatio inter Platonem & Ariſtotelem. Quid ſit anima, quotuplex facultatis diuiſio, & quæ facultatum ſedes. 193

De facultatibus naturalibus, & earum numero. 194

Qua ratione facultates animales præſertim diſtinguantur a naturalibus. Quòd naturæ facultates, dum præſens eſt obiectum non poſſint nō agere. Quòd ſpiritus non ſit author, ſeu prima cauſa efficiens operationis; ſed organum facultatum. Et Quid ſit ſpiritus. 195

De ſpiritu, ſeu calido innato, eiuſque generatione. fol. 196.

Quod calor inſitus, & ſpiritus inſitus idem ſint, calidum inſitum eſſe corpus, cuius calor eſt elementalis. Mundi origo Hippocrati cognita. Vitalis, nec non animalis ſpiritus materia, quæ ſit. Calor innatus a quo producatur. 197

De calore innato, & de ſpiritu vitali, ac animali, eorumque generatione, & vtilitatibus plurima per quam docte diſſeruntur, a 198. vſque ad 202.

De conſtitutione, ſiue de eius nomine, definitione, ac diuiſione. Quomodo actio læſa dicatur a Galeno ſequi morbū. Quod conſtitutio ſit cauſa actionis alio modo, quam facultas: Morbus quid. Et quomodo conſtitutio ſit propria actionum cauſa fol. 202.

De temperatura: quid hęc ſit; quid præſtet ratione actionum. Propria ſubſtantia, proprietas ſubſtantię quæ. Quod omnis actio imitetur proprietatē ſubſtantiæ. Proprietatem ſubſtantiæ ſignum eſſe facultatis, & temperaturæ. Temperaturam eſſe cauſam proprietatis ſubſtantię, & aliam a facultate, facultas propria quæ: quis ſit temperaturæ vſus. Et quod temperatura ſit alia ab anima 203. vſque ad 204.

De Compoſitione, & eius neceſſitate: Vbi nonnulla de actionibus: an ſcilicet actiones omnes a ſimilaribus fiant. Quid ſit vnitas, quomodo differat a poſitione partium: cur dicatur organum, & parti, & toti membo commune. Et obiter de morbo in ſoluta vnitate: atque de tribus morborum generibus. Vbi oſtenditur non dari morbum in proprietate. 204

De Proportione partium: Vbi de voluptate, atque de finali actionis cauſa. 205

De Actionis vſu. Quòd duplex ſit vſus: Quid ſit: Quomodo differat a ſecuritate. voluptatis diuiſio. Vita quid. Quid melior vita. Cerebri, & Cordis dignitas. 208

De ſcopis Naturæ in conſtruendis animalibus partibus: Vbi denuo de voluptate. præterea de Methodi Anatomicæ; Artis tuendæ: Curatricis Simiothicæ: Pathologicæ; Phyſiologicæ quæ, & Anatomiæ fine, determinatur. 207

De Anatomiæ definitione, ac diuiſione: deque eius ſubiecto, & medio, quo comparatur: vbi aſſeritur Anatomiam eſſe ſupra vſum artis Empiricæ. ibid.

De Ordine inter libros Anatomicos; atque libros de Vſu Partium; nec non de horum inſtituto: vbi plures, ac inſignes perſoluuntur dubitationes. fol. 208. vſque ad 210

De Ordine in diſſectione: Et quot, & qua ſerie perpendenda in quolibet membro, vt eius natura exacte pateat. 211

Quomodo conſiderandę particulę in quolibet membro. ibid.

Per quod pars principalis ad actionem in membro dicatur concurrere. Et quomodo compoſitio ſit de eſſentia inſtrumenti. 212

Per quod totum membrum ad actionem ſimiliter concurrat: Atque de compoſitionis proprietate: De membri conſtitutione, deque facultatis ſede. fol. 213

De Ordine ſeruando in partium Anatome abſoluenda. 214

De Oſſibus: eorum videlicet definitione: generatione; alimento, temperamento; Compoſitione, & vſu: Vbi omnia quæ pertinent ad Oſſium coniunctionem, & articulationem per quam doctè, ac diligenter exarantur: atque Veſal. & Columbi in Gal. obiectiones refelluntur. 214. vſque ad 220

De Cartilagine, eius definitione, &c. 221
De Ligamento. 222
De Tendine. 225
De Membrana. 227
De Glandulis. 230
De Pinguedine, & Adipe. 232
De Fibris. 236
De Venis. 238
De Arterijs. 244
De Neruis. 249
De Cuti. 255
De Muſculis. Vbi & de Carne. 257
De Oſſibus capitis. 264

FINIS.

LIBER DE DIFFERENT. DOCTRINARVM.

Siue de METHODIS.

CAP. I. Præfatio. 270

2 DE cauſa inſcriptionis. ibid.
3 De Methodo obſeruanda. 271
4 De definitione doctrinæ. ibid.
5 De diuiſione doctrinæ. 274
6 De definitione ordinis doctrinæ. 275
7 De diuiſione ordinis doctrinæ. 276
8 De Ordine, ſeu doctrina reſolutiua. 278
9 De doctrina, ſeu ordine compoſitiuo. 281

10 De

INDEX

10 De ordine, ſeu doctrina definitiua. 282
11 De conuenientia ordinum inuicem. 283
12 De diſcrepantia ordinum inuicem. ibid.
13 De vtilitate ordinum. ibid.
14 De præſtantia ordinum. 284
15 De Methodis, & primum de definitione Methodi. 285
16 De diuiſione Methodi. 286
17 De definitione demonſtrationis. 288
18 De diuiſione demonſtrationis. ibid.
19 De definitione definitionis. 289
20 De diuiſione definitionis. 290
21 De ordine inter definitiones. 291
22 De conficienda definitione formali quidditatiua. ibid.
23 De definitione ſpeciei. 292
24 De definitione generis. 293
25 De conficienda definitione formali quietatiua, ſeu per additamentum. 294
26 De definitione cauſali. 295
27 De definitione diuiſionis. ibid.
28 De diuiſione Methodi diuiſiuæ. 297
29 De arte diuidendi. ibid.
30 De definitione reſolutionis. 299
31 De diuiſione reſolutionis. 301
32 De conuenientia Methodorum. ibid.
33 De diſcrepantia inter Methodos. 302
34 De nobilitate Methodorum. ibid.
35 Quid Methodus apud Galenum. 304
36 De doctrina experimentali. 306
37 De definitione modi docendi. 307
38 De diuiſione modi docendi. 308
39 Epilogus dictorum. 309

FINIS.

INDEX RERVM.

ET VERBORVM

MEMORABILIVM

IN OMNIBVS

HIERONYMI CAPIVACCEI

Scriptis contentorum.

SERIE ALPHABETICA CONSCRIPTVS.

Vbi Prior Numerus Paginam, Poſterior Columnam.

P. Columnæ principium, M. medium, F. finem indicat.

A.

ABDOMINIS muſculorum inflammatio medicinæ practicæ, libro tertio. fol. 138. colum. 4. princ.

Abdominis perforatio. Vide παρακέντησις.

Albertus cauſæ, med. pract. lib. 4. f. 163. 3. m. Curatio, 164. 1. m. diff. & ſigna 163. 4. m. Indicationes, & prognoſtica. 164. 1. p.

Abortum facientia, medic. pract. lib. 4. 163. 1. m.

Abortum prohibentia, med. prac. lib. quarto 164. 2. m.

Abeuacuatio, meth. med. 160. 2. m

Abſceſſus è phlegmone, medic. practicæ, libro tertio 98. 2. f

Abſceſſus internos rumpentia, med. pract. lib. tertio 99. 3. f

Accidens habet definitionem ſecundum quid de diff. doctrinarum. 294. 2. p

Accidentis tria genera, de diff. doct. 272. 2. m.

Accidentia per omnia cauſarum genera definiri, de diff. doct. 294. 2. f

Accidentia ſupponunt ſubiectum, cuius ſunt accidentia, de diff. doct. 277. 2. p

Accidentia quoque conſtant materia, & forma, med. pract. lib. ſext. 15. 2. m.

Accidentia parti quæ, Meth. anat. 184. 1. f

Acetabulum quid, Meth. anat. 221. 2. p

Acetum vinum eſt mortuum, medic. pract. lib. ſexto 40. 1. f

Aceti vis, med. pract. lib. ſext. 36. 2. m.

Acetum diuerſis conſtat partibus, medic. pract. lib. ſex. 61. 2. f. lib. cit. 40. 1. f.

Acetum neruis inimicum med. prac. lib. pr. 42. 3. f. li. quar. 154. 1. f.

Acetum in arthritide vitandum, medic. pract. libro quint. 168. 3. m.

Acetum in alui fluxu vitandum, med. pract. lib. tertio 125. 3. f

Acetum lædit vterum med. pract. lib. quart. 154. 1. f.

Acetum vigilias inducit, medicinæ practicæ, libro primo. 13. 3. f.

Acetum ad ſitim, med. pract. lib. tert. 107. 1. f.

Acetum an in cephalalgia conueniat, medic. pract. lib. pr. 13. 3. m.

Achores, med. pract. lib. pr. 5. 3. f.

Acida famem intendunt, med. pract. lib. tert. 105. 4. f.

Acinus, med. pract. lib. pr. 46. 1. p.

Actionis nomen, Meth. anat. 190. 2. m. 191. 1. m.

Actio dupliciter, Meth. anat. 190. 2. f. 191. 2. f.

Actio vt motus eſt multiplex, Meth. anat. 191. 1. f.

Actionis definitio, Meth. anat. 191. 1. m. 192. 1. f. 207. 1. m.

Actio duplex, de diff. doct. 272. 2. f.

Actio eſt motus, Meth. anat. 191. 1. f.

Actio multiplex. ibid.

Actionis ſubiectum, Meth. anat. 191. 1. m.

Actio totius hominis. ibid.

Actio partium communium, Met. anat. 192. 1. p.

Actiones partium principalium. ibid.

Actiones partium non principalium. ibid.

Actio motus actiuus, Meth. anath. 192. 1. f.

Actionis

Digitized by Google

Actionis diuiſio, Meth.anat. 202.1.f.
Actionis cauſa conſtitutio propria, Method. anat. 202.2.f.
Actio omnis a ſimilaribus, Meth.anat. 204.1.p.
Actionis cauſa compoſitio. ibidem
Actionis finis voluptas, Meth.anat. 205.1.p. 206.2.p.
Actionis finis, Meth.anat. 205.2.m.
Actionis cauſa principalis, Meth.anat. 192.2.p.
Actio quare cognoſcenda, Meth.anat. 186.1.m.
Actionis vſus, Meth.anat. 190.1.f. 296.2.p.
Actio imitatur proprietates ſubſtantiæ, Meth. anat. 203.1.f.
Actio inſtrumentaria, Meth.anat. 204.1.m.
Actio partis eſt vtilitas, Meth.anat. 206.1.m.
Actio, an præſtantior vſu Meth.anat. 206.2.p.
Actiones facultatum naturalium, Meth. anat. 194.2.p.
Actionis propria cauſa, Method. anat. 184.2.f. 185.1.p.
Actionum differentiæ, Meth.anat. 188.1.p.
Actio primaria, alia ſecundaria, ibid.
Actionum auctores. ibidem
Actio quid prædet, Meth.anat. 186.1.p.
Actionis vſus in anatome, Meth.anat. 186.1.m. 199.1.f.
Actio ad quid referatur, Meth.anat. 186.1.m.
Actioné prędicari de doctrina de diff.doct. 276.2.p.
Actiones, quæ potiſſimum lædantur a febre med. pract.lib.6. 6.1.p.
Actio læſa in fieri, Meth.med. 169.1.p.
Actio læſa, an ſequatᷣ morbum, Meth.anat, 202.2.m.
Actio læſa quomodo habeat cum indicandi. ibid.
Actio partis pręſtans non indicat, ſed eſt ſignum virtutis, Meth.med, 175.1.m.
Actio indicans quantum agendum eſſe poteſt, & ſecundum naturam, & pręter naturam, Meth.med. 157.2.m.
Ab actione materiæ indicari doſim medicamenti exhibendi, Meth.med. 141.1.m.
Actus ſecundus ſæpe remouetur, manente, primo, med.pract.lib.1.65.2.f. & lib.3. 105.3.p.
Acutæ febris indicia, med.pract.lib.6. 21.1.p.
Adamas orientalis geſtatus ad venena medic. pract lib.7. 89.1.f.
Adipis nomen, Meth.anat. 232.1.p.
Adeps emollit, quare ſiccat, Meth.anat. 234.2.f.
Adeps viuit, Meth.anat. 232.2.p.
Adipis temperamentum, Meth.anat. 235.1.m.
Adeps differt a ſeuo, Meth.anat. 233.2.m.
Aegilops, med.pract.lib.1. 60.1.p.
Aegritudines appropriatæ, & nõ appropriatæ, med. pract.lib.6. 3.2.m.
Aegrotantium lotium. Vide lotium ægrotantium.
Aequiuocis quid conueniat, de diff.doct. 303.1.m.
Aequiuocum non fallit in particularibus, decipit autem in vniuerſalibus, de diff.doct. 293.1.f.
Aeris in cauſas diuiſio, Meth.med. 152.2.m.
Aer auri ingenitus, med.pract.lib.1.63.4.p. & 64.1.p.
Aer in phlebotomia conſideratur, vt ſignum virtutis, med.pract.lib.6. 49.2.m.
Aer peſtilens, med.pract.libro 6. 75.1.f. & 76.1.m.
Aer quis conueniat in febribus putridis, med. pract. lib.6. 60.1.f.
Aer quomodo indicet, Meth.med. 145.2.f.
Aer concurrit, vt ſignum, Meth.med. 146.1.p.
Aer nullo modo poteſt eſſe indicans. ibidem
Aer temperatus ſimilia indicat intemperatus contraria nõ ſimpliciter, ſed ſub ratione ſigni, Meth. medic. 146.1.m.
Ab aere propria ſumitur indicatio ex Galeno, ibid.
Ab aere nulla prorſus hauritur indicatio. ibid.
Aer non indicat, ſed eſt, vt ſignum indicantis, Meth. medic, 143.1.m. 144.1.m.
Aer impenſe calidus, & ſiccus, ſignum virtutis prohibentis, ſanguinis euacuationem, Metho. medic. 146.2.m.
Ab aere calido liquari ſuccum pituitoſum, method. medic. 167.2.m.
In aere calidiori vtendum oxithodino actu frigido, in frigido tepido, meth.med. 167.1.m.
Si æſtus fuerit, frigidum oximel dabis; Si hiems calidum, meth.med. 167.2.m.
Aetij locus difficilis, med.pract.lib.quart. 165.2.f.
Aetas mutat temperaturam, meth.med. 145.2.m.
Aetas non habet rationem indicantis, nec prohibentis, nec permittentis, meth.med. 145.1.p.
Aetas non indicat, ſed eſt ſignum virtutis, vel prohibentis, vel permittentis, method. med. 144.1.m.
Aetas conſideratur, vt ſignum virium, medic.pract. lib.ſex. 49.1.f.
Aetas, conſuetudo, temperatura, aer, vt ſigna, meth. medic. 161.1.p.
Aetas cum non ſit indicans non poteſt eſſe prohibens, meth.med. 145.1.f.
Aetas ſignum intermediæ naturæ, ibid.
Aetate, aerem, vitæ inſtrumentum, & conſuetudinē eſſe ſigna, non indicantia, meth.med. 144.1.m.
Aetas puerilis ſignum virtutis prohibentis ſanguinis vacuationem, meth.med. 146.2.m.
Aetas ſenſilis ſignum virtutis debilis, metho.medic. 145.1.m.
Aetas præſens ſignum præſentis temperaturæ: præterita præteritæ. ibid.
Affectio dupliciter, meth.anat. 190.2.f.
Affectio circularis in vertigine, medic. pract. libr. pr. 27.2.f.
Affectio ignea ſpirituum in mania, med.pract.lib.pr. 25.3.p.
Affectio primaria, & per eſſentiam, non ſunt idem, med.pract.lib.pr. 21.2.m.
Ab affectu non ſumitur indicatio vtilis, metho. med. 147.2.m.
Ab affectu conferentia non indicari, metho. medic. 147.2.p.
Ab affectu non ſumitur indicatio, & quomodo. ibid.
Ab affectu quomodo dicatur indicari ſolum morborum expulſio, meth.med. 147.2.f.
Ab affectibus ſumi proximam indicationem ex Gal. & quomodo, meth.med. 151.1.p.
Per affectus, tum morbum, tum cauſam denotari. ibid.
In affectu inſanabili vna cum vitio pars amputatur, meth.med. 160.1.p.
Affirmatio vel negatio de quolibet vera, vel falſa: de diff.doct. 299.2.p.
Affirmatio prior negatione de diff.doct. 298.2.m.
Agaricus partes habet alexipharmacas, medic.pract. lib.ſept. 38.1.m.
Agendi efficacia, ſeu actiuitas in miſtis maior, vel minor, med.pract.lib.ſept. 80.1.f.
Agens ſiue ſit nocens, ſiue iuuans non ſine medio agere meth.med. 141.2.f.
Agens agit, vel in ſeipſum, vel in aliud, de diff.doctr. 273.2.f.
Agendi modus: vide modus agendi.
Agglutinantia: vide vlcus agglut.
Αἱμωδία. med.pract.lib.pr.66.4.p. 67.2.p.
Αἴτιον συνεκτικόν. med.pract.lib.ſecund. 70.1.m.
Akilus Auicennæ, med.pract.lib.pr. 60.1.m.
Alba calida, minus calida, quam rubra, quæ calidæ ſint, tract.de vrin. 101.1.f.
Albugo oculi, med.pract.lib.pr. 58.1.f.
Albugo, vt tingenda, med.pract.lib.pr. 58.4.p.
Albuginei humoris in oculo, vitia, med.pract. lib. pr. 62.3.p.

Album

Digitized by Google

Album profluuium,med.pract.lib.4. 157.1.p.
Alchaſi,affectus oculi,med.pract.lib.1. 53.2.f.
Alcharrab Auicennæ,med.pract.lib.1. 24.1.p.
Alex. Tralliani lapſus,med pract.lib.6. 65.2.f.
Alexander notatur, quod temere Galenum reprehẽderit,med.pract.lib.1. 47.3.f.
Alexipharmaca.med.pract.lib.3. 102 1.m.
Alexipharmaca roborant expultricem omniũ partium: nec tantum ſudoribus virulentiam exigũt, med.pract.lib.5. 173.3.f.
Alexipharmaca ſanitatis etiam tempore locum habent,med pract.lib.7. 86.2.
Alexipharmaca nimia doſi rationem habẽt veneni, med.pract.lib.7.80.2.p.84 1.p.85.2.m. 86.1.m.
Alexipharmaca roborantia cor.med.pract. lib. ſept. 86.2.p. 88.2.f.
Alexipharmacum medium eſt inter corpus, & venenum,med.pract.lib 7. 86.1.m.
Alexipharmacum quid,med.prac.lib.7. 86.1.p.
Alexipharmacum primo in corpus agit, nõ in venenum,med.pract.lib.7. 86.1.m.
Alexipharmacorũ natura,med.prac.lib.3. 136.1.m.
Algichar Auicen.med.pract.lib.1. 58.2
Alkalangi Auicennæ ad hydropem,med.prac.lib.3. 133 4.m.
Alimentum dupliciter med.prac.lib.6. 3.1.p.
Alimentum quid,med.pract.lib.7. 80.1.m.
Alimentorũ differentiæ,med.pract.lib.6. 61.1.m.
Alimenti è potentia in actum deductio, med. pract. lib.7. 82.1.f.
Alimentum vincitur ſolum ſecundum actum primum,med.pract.lib.7. 80.2.p.
Alimenti diſtributio a quo meth.anat. 243.2.m.
Alimenta venenata longo vſu carnes animalium inficiunt,med.pract.lib.7. 81.1.f.
Alimentales portiones veneno admixtæ aliquando vincuntur, aliquando non, med. pract. libro ſept. 80 2.f.
Alimentum indicatum vitale meth.med. 147.1.p.
Alnitſar Auicennæ,med.pract.lib.1. 55.1 f.
Allium an ſitim excitet,med.pract.lib.3. 121.2.m.
Allium theriaca ruſticorum. ibidem
Allium appoſitum exulcerat, aſſumptum nequaquam,med.pract.lib.1. 16.1.p.
Aloe non vtendum venis actu reſeratis,med. pract. lib.2. 79.4.m.& f.
Aloe aperit orificia venarum. ibid.
Alopecia,med.pract.lib.1. 3.1.f.
Altarſati Auicennæ,med.prac.lib.1. 57.1.f.
Alteratio cuius facultatis,meth.anat. 194.2.m.
Alteratio duplex,meth.anat. 194 2.f.
Alterans validum indicatur, a morbo vehementi, meth.med. 176.2.f.
Alterantia in Lue Venerea,med.pract. libro quinto 172.1.m.
Altimarus notatur med.pract.lib.3.125.1.f.129.3.f. 132.1.m.& f. lib.1.30.2.m.
Altimari error circa intelligentiam meth. med. Gal. de diff.doct. 304.2.m.
Altimarum imperitè redarguere Simplicium.de diff. doct. 285.2.f.
Altimari error probans Methodum non eſſe habitum,de diff.doct. 286.1.f.
Allucinatio eorum, qui ephemeram cum horrore inuadentem putridam ſtatuunt, med. pract.lib.6. 26.1.m.
Allucinatio practicorum in deſignãda externa pleuritide,med.pract lib.2. 77.2.f.
Allucinatio multorum circa diabetem,medic. pract. lib.3. 141.4.f.
Allucinatio eorum qui reſolutis pinearum copiam imperant,med.pract.lib.1. 42.3.f.
Allucinatio multorum circa cathocum, med. pract. lib.pri. 28.1.m.
Allucinatio ſtatuentium omnem hecticam eſſe morbum calidum in habitu,med.pract.lib. ſex. 72. 2. f. 73.1.p.
Allucinatio vulgaris,hecticam incipientem facile curari, difficulter cognoſci, med.prac.li.ſex.73.2.m.
Allucinatio eorum, qui dorſo adhibent ſcarificationes in febribus putridis,med.pract.li. ſex. 51.1. m.
Allucinatio multorum de loco, vnde materia intermittentium tranſmittitur,med.pract.lib.ſex. 43. 2.f. 44.1.p.
Alui conſtipatio,med.pract.lib.ter. 116.4.m.
Alui profluuium:vide fluxus.
Amara necant lumbricos,med.pract.li. ter. 122.4.p.
Ἀμαύρωσις,med.pract.lib.pri.62.1. m. & f.& 62.2.p.
Ἀμβλυωπία. ibid.
Amentia. Vide ratiocinatio Læſa.
Amplitudo indicat anguſtans,meth.med. 162.1.p.
Anacardina confectio, med. pract.libro pri. 27.2.m. 42.2.f.
Analogiſmus quid,meth.med. 138.2.p.
Analogiſmus empiricorum,& dogmaticorum. ibid.
Analogiſmus quomodo diſtinguatur ab indicatione meth.med. 139.2.m.
Anaſarca,med. pract. libro tert. 128.2.p. eius cauſæ 130.2.f.
Ἀνακάθαρσις, med.pract.lib.ſec.78.4.m. lib.tert. 126 4.p.lib.quart. 154.3.p.
Anatomia duplex,med.pract.lib.ſex. 22.m.
Anatomiæ nomen,meth.anat. 181.2.p.
Anatomię definitio.meth.anat.182.1.m. 207.2.f.
Anatomiæ definitionis explicatio.meth.anat. 182. 1.m.& f.
Eiuſdem explicatio in ſuperficie. 182.2.p.
Anatomia quomodo eſt cognitio. ibid.
Anatomia eſt etiam peritia,meth.anat. 182.2.m.
Anatomia neceſſaria circa partes externas, meth. anat. 189.2.p.
Anatomia ſcientia,meth.anat. 189.2.m.
Anatomiæ finis multiplex,meth.anat. 207.1.f.
Eiuſdem finis proprius. ibid.& 2.m.
Anatomiæ diuiſio a forma,meth.anat. 207.2.f.
A ſubiecto. 208.1.p.
Ab efficiente. ibid.
Anatomiæ partes duæ,meth.anat. 181.2.f.
Anatomiæ pars vtilis. ibid.
Anatomiæ pars ſuperabundas. ibid.
Anatom. quid requirat explicandum, meth. anat. 181.1.f.
Anatomia ſupra vſum artis quę,meth.anat. 208.1.p.
Anatomiæ methodi epilogus,meth.anat. 214.1.m.
Anatomiæ efficiens,meth.anat. 189.2.f.
Anatomiæ ſubiectum,meth.anat. 189.1.p.2.m.
Anatomiæ vſus,meth.anat. 181.1.m.
Anatomiæ neceſſitas,meth.anat. 181.1.f. 189.2.m.
Anchilops,med.pract.lib. pri. 60.1.p.
Aneuriſma,med.pract.lib.ſec. 82.4.m.
Angina,med.pract.lib.pr. 67. 4. f. Curatio. 67.3.m.
Angina exquiſita, & notha.med.pract. libro pri. 68. 1.p.& m.
Angor:vide,cardialgia.
Anguria,med.pract.lib.ſex. 62.2.p.
Anguſtiæ ſpecies & cauſæ,med.pract.lib. pr. 28. 3.p. 34.1.m.36.4.f. 40.2.m.lib.ſec.72.3.m. lib. ter. 85. 4.f.116.4.p.lib.quar. 151. 2.f.
Anhelatio difficilis,med.pract.lib.ſec. 72.3.f.
Aniuden Auicennæ,med.pract.lib.ter. 86.3.p.
Animalis facultas redditur viſoria in cryſtallino, med.pract.lib.pr. 61.3.m.
Animalis definitio.de diff.doct. 294.1.p.
Animalis differentię,de diff.doct. 297.2.f.
Anima quid,meth.anat. 192.2.f. 193.1.f.
Animæ partes tres,meth.anat. 289.1.m.

Animi

Digitized by Google

Animi deliquium,med.pract.lib.ſec. 83.3.m.
Anodyna dolorifica,med. pract. lib. pr.9.4.m.11.2.f. lib.ter. 119.3.m.
Anodyna ſtupefacientia opiata,med.pract.li. pr. 10. 1.m.11.3.m.37.4.m.51.1.f.67.1.m.lib.ſec.78. 1.f. & 2.f. lib. ter.114.1.p. 119.4.f. 125.4.m.127.4.f.lib. quar. 155.4.f.lib.quin. 169.2.p.
Anodyna calida digerentia, med.pract.lib.pr.10.1.f. 11.4.p.lib.ſec.76.2.p. lib. ter. 119. 3. m. libr. quint. 169.2.p.
Anodyna humectantia,med.pract.li. quar. 156.4.m.
Anodyna frigida non opiata,med.pract.lib.pr.51. 2. f.67.p.m.
Anodyna,calidum natiuum ſeruantia, medi. pract. lib.pri. 10.1.m. 11.3.f.54.2.p. lib.ſec.76. 2. p. libr. ter.119 3.f.127.4.m.
Anodynum in genere, med.pract.lib.pri. 9. 4. m. lib. ſec.74.4.p.lib.ter.119.3.m. 127.4.m.
Anorexia: vide,inappetentia.
Antidota,med.pract.lib.pr. 46.1.p.
Antidoti,vide,alexipharmaca.
Antimonium ad arthritidem, med. prac. libr. quint. 168.3.f.
Antimonium in melancholia,med. prac. libr. primo 24 3.m.
Antimonium raro,& vix curat luem venereã, med. prac.lib.quint. 171.2.m.
Aperientia medicamenta, med. prac. lib. ſex. 31.2.f.
Aphthæ med.prac.lib.ter. 107.3.f.
Apium epilepſiam concita, med. prac. li.pr. 31 4. f. 33.3.m.
Aphophyſis quid,meth.anat. 221.1.f.
Apophyſis nomina varia. ibid.
Apophyſis vſus,meth.anat. 221.2.p.
Apoplexia per conſenſum datur, med. prac. lib. pri. 34.1.f.
Apoplexia med. prac. lib. pr. 33.4.m. & eius cauſſæ, 34.1.p. Curatio 35.2.p definitio 33.4.f.differentiæ, & ſigna. 34. 2. f., indicationes & prognoſtica. 34. 3.m.
Apoplexiæ diſtinctio à cognatis affectib', med. pract. lib.pri. 34.3.p.
Apoſtema,vide Abſceſſus.
Appetitus naturalis,med.pract.lib.ter. 102.3.f.
Appetitus quotuplex. ibid.
Appetitus animalis,ſeu ſentiens. ibid.
Appetitum, & ſenſum ſuctionis obtundentia, med. prac.lib.ter. 105.4.f.
Appendix quid,meth.anat. 220.2.p.
Appendicis vſus,ibid.& 221.1.p.
Apri dens ad pleuritidem, med. prac. lib. ſec. 76.3.p.
Aquę frigidæ vſus,in ephemera, in febre continenti, med.prac.lib.ſex.26.2.m. 67.2.p.
Aquam hydropicorum exſiccantia, & abſorbentia, med.prac.lib.ter. 129.2.p.
Aquam hydropicorum vacuantia, med.pract.li.ter. 129.2.p.132.3.m.lib.quar. 157.4.f.
Aqua in aſcite vbi,cur,& quomodo colligatur, med. prac.lib.ter. 130.2.p.
Aqua inter cutem:vide hydrops.
Aqua oculi:vide ſuffuſio.
Aqua calida albos facit, frigida nigros. tract. de vrin. 100.2.f.
Aqua carnis inſtaurans, med. pract.lib.ter.114.1.m.
Ardens febris,med.prac.lib.ſex. 67.1.p.
Areæ, med. prac. lib.pr.3.3.p.harum curatio 4. 1.m.
Argemon affectis oculi,med. pract. li.pr.53.2.f. 129. 4.f.142.4.f.
Argenterius notatur,med.prac.lib.ter.
Argentum viuum:vide hydrargyrum.
Arquatus:vide,icterus.
Arſenicum geſtarum contra peſtem, med. prac.lib. ſex.77.1.m.78.2.m. 88.1 f.
Arteriotomia.med.prac.lib.pr.10.4.m.18.4.f. 51.1.f.
Ars habitus effectiuus,de diff.doct. 274.2.p.
Artis habitus qui.med pract.lib.ſex. 1.2.f.
Ars ſequitur peritiam,de d ff.doct. 273.2.m.
Artis principium experimento inuentum, de differ. doctr. 307.1.p.
Artes conſtituuntur memoria,ſenſu,& mente,med. pract.lib.pr. 26.4.p.
Artes variæ,de diff.doct. 274.2.m.
In artibus quæ via præualeat,de diff.doct. 306.2.p.
Ars aliquando methodus vocatur,de different.doct. 286.1.p.
Artem medendi Gal.methodum nuncupaſſe. ibid.
In artibus neceſſariam eſſe,tum diſpoſitionem, tum cognitionem,de diff.doct. 275.1.p.
Artis tuendæ ſanitatis finis.meth.anat. 207.1.f.
Arteriarum nomen,meth.anat. 244.2.m.
Arteriarum definitio. ibid.
Arteriæ deferunt calorem,meth.anat. 244 2.m.
Arteria ſimilaris,meth.anat. 244.2.f.
Arteriæ materia,ex qua. ibid.
Arteria eſt inſtrumentum,meth.anat. 204.1.m.
Arteriæ agglutinantur.meth.anat. 245.1.f.
Arteriarum membranæ. ibid.
Arteriarum fibræ,meth.anat. 245.1.p.
Arteriarum ſeminis,meth.anat. 245.2.p.
Arteriæ continent ſanguinem venoſum. ibid.
Arteriarum efficiens. ibid.
Arteriæ temperies,meth.anat. 245.2.m.
Arteriarum durities. ibid.
Arteriæ compoſitio. ibid.
Arteriarum conformatio. ibid.
Arteriarum magnitudo,meth.anat. 246.1.m.
Arteriarum numerus. ibid.
Arteriarum tunicæ. ibid.
Arteriarum ortus. ibid.
Arteriarum ductus. ibid.
Arteriarum ductus ſurſum.246. 2. m. Ductus deorſum. 246.2.f.
Arteriarum poſitio,meth.anat. 246.1.f.
Arteriarum vtilitates,meth.anat. 247.1.m.
Arteriæ deferunt ſanguinem. ibid.
Arteriarum vſus præcipuus. ibid.
Arteriæ diſtribuunt ſanguinem. ibid.
Arteria propter ſpiritum, & calorem, meth.anato. 247.2.p.
Arteria propter cuſtodiam caloris naturalis, metho. anat. 247.2.m.
Arteria quomodo ſeruat calorem. ibid.
Arteriarum motus,meth.anat. 248.1.f.
Arteriarum motus vſus. ibid.
Arteriarum motus ſimilis cordi. ibid.
Arteriarũ motus an ſit naturalis,met.anat.248.2.p.
Arteriæ quid trahant,meth.anat. 248 2.f.
Arteriarum vſus nõ præcipuus,meth.anat.249.2.m.
Arteriarum facultas an inſita,meth.anat. 248.2.m.
Arteriarũ motus cauſa efficiens,meth. anat. 248.2.f.
Arteriæ trahunt ſerum,meth.anat. 249.2.m.
Arteriæ trahunt chylum. ibid.
Arthritis,medic.pract.lib.quint.167.1.p. Eius cauſæ. 167. 2.f. Curatio 168. 2. m. differentiæ. 167.4.m. indicationes. 168. 1. m. & prognoſtica. 168. 1.f.ſigna. 167.4.f.
Arthritis catarrhalis,med.pract.lib.pr. 45.4.f.
Arthritis topacea incurabilis, medic.pract. lib.quint. 168.2.p.
Arthritis fit repletis ligamentis,med.pract.lib. quin. 167.1.f.
Arthritis quomodo admittat purgantia,med. pract. lib.quinto. 168. 3.m.
Arthroſis diuiſio,meth.anat. 218.2.p.
Arthrodia quid. ibid.
Articulus quid,meth.anat. 218.1.m.

Arti-

Digitized by Google

Articulorum componendorum ratio. ibid.
Articulos roborantia. medic. practic. libro quinto, 169.1.f.
Articulorum dolor: vide arthritis.
Artus læduntur inunctione hydrargyri: vtque ſuccurrendum. med. pract. lib. 5. 174.1.f.
Acarides, med. pract. lib. 3. 122.2.m.
Aſcites. med. pract. libro 3. 128. 2.p. eius cauſæ. 130. 1.f.
Aſpaſia, meretricum fucus. med. pract. libro 4. 158. 3.p.
Aſſatio. med. pract. lib. 6. 55.2.p.
Aſthma. med pract. lib. 2. 72.3.f.
Aſtringentia in malis ventriculi, a quo indicentur. med. prac. lib. 3. 89.2.m. vſus eorum 91.4.m. 92.1.f. 113.4.f. & 115.1.f.
Aſtringentia. medic. pract. lib. 2. 80. 2. f. libro 3. 102. 1.m.
Aſtringentia vt valeant contra calculum lib. 3. 144. 1.f.
Aſtringentia. medic. prac. lib. 3. 125.4.p. 127.3.p. 155. 3.f. lib. 4. 158.2.f.
Atheroma. med. pract. lib. 1. 60.1.f.
In atheromate indicatio quæ. method. med. 165. 2.m.
Atrophia oculi. med. pract. lib. 1. 60.3.m.
Attractionis diuiſio. Meth. anat. 149.1.p.
Attractio fit deriuatione, & reuulſione. Med. pract. lib. 1. 17.2.f.
Attractio non fit ab eodem, ſed a ſimili. medic. pract. lib. 7. 84.2.m.
Attractio ventriculi læſa. med. pra. lib. 3. 108.3.m.
Attrahentia per cutis meatus in febribus putridis. med. pract. lib. 6. 58.2.m.
Attrahentia venenum è profundo. med. pract. lib. 7. 88.1.m. & 2. p.
Attrahens indicat impellens. meth. med. 162.2.f.
Attrahens ſpecificum triplex. meth. med. 193.1.f.
Attenuantia. med. pract. lib. 3. 135.2.m. 137.4.p. 140. 3.p. 141.2.m. & 3.m. lib. 5. 168.3.f.
Auditus læſio. med. pract. lib. 1. 63.2.p. cauſa efficiens & definitio ibidem. curatio. 64.3.f. differentiæ, & ſigna. 64.1.m. indicationes. 64.2.f. prognoſtica. 64. 3.p.
Auerroes Galenum impugnans confutatur. med. pract. lib. 1. 22.2.m.
Auerroes de alexiterijs ſano non exhibendis. medic. pract. lib. 7. 86.2.m.
Augmentum febris. med. pract. lib. 6. 18.1.p. & f. 19. 2.p.
Auicennæ codex emendatur. med. pract. lib. 3. 140. 1.m.
Auicennæ laus. lib. 1. 61.2.m.
Auicenn. in lib. de feb. ſoli exercitationi eſſe addictũ, med. pract. lib. 6. 4.2.f.
Auicen. in ſermone generico de febre reſpicere tum ad quid agendum, tum ad remedij vſum. ibidem
Aulinum Auicennæ. med. pract. lib. 1. 53.2.m. & f.
Aurigo: vide, icterus.
Auribus inſtillandum ad oculi dolorem. med. pract. lib. 1. 51.2.m.
Auris nomine quid intelligatur. medic. pract. lib. 1. 63. 2.m.
Auris pars præcipua eſt neruus expanſus. ibid.
Auris oſſiculorum vſus. meth. anat. 269.1.f.
Auris oſſicula. ibid.
Auxilium præſeruatorium validum a quibus indicetur. meth. med. 144.2.p.
Auxilia omnia eſſe cum magnitudine method. med. 148.1.p.
Auxilium vehemens indicatur ab eſſentia vehementis indicantis. ibidem

B

Balani: vide ſuppoſitoria.
Balnea ſulphurea ad tremorem. med. pract. li. 1. 39.4.m. In menſium ſtillicidio. med. prac. lib. 4. 156.4.f. Ad arthritidem. lib. 5. 169.1.f.
Balneum aquæ dulcis in Melancholia. medic. pract. libro primo 24.3.f. & 25.1.f. In Mania. lib. primo 26.1.f. In Epilepſia. libro pri. 23 4.p. In tremore. lib. 1. 39.4.m. In Conuulſione. libro 1. 44. 2.f. In catarrho. libro 1. 48. 1.f. In ſicca dyſcraſia cryſtallini. lib. 1. 63.1 p. In calid. & ſicc. dyſcraſia ventriculi libro 3. 92.3.f. In cholera. lib. 4. 115. 2. m. In colica. libro 3. 119.3.f In alui fluxu. lib. 3. 125. 3. f. In ictero. lib. 3. 137.1.m. In menſibus ſuppreſſis. lib. 4. 153.4.f.
Balneum cum vino medicato paratum in paralyſi. medic. pract. lib. 1. 42.3.p. In Conuulſione. lib. 1. 44.3.p.
Balneum ex oleo in conuulſione. med. pract. libro 1. 44.2.f.
Balneum è lacte in conuulſione. ibidem
Balneum in ephemera. medic. pract. libro ſexto. 26. 2.m.
Balneum in ephemera ex labore. medic. pract. lib. 6. 28.2.m.
Balneum in ephemera ex Solis ardore. medic. pract. lib. 6. 39.1.m.
Balneum in hectica. med. pract. lib. 6. 74.1.m.
Balneum in putrida. med. pract. lib. 6. 58.2.f.
Balnei partes. med. pract. libro 6. 26.2.m. libro 1. 24. 3.f.
Balneum ſiccum in paralyſi. med. pract. libro primo 42.2.f.
Balnei vſus in materia venenata. med. pract. libro 7. 88.1.f.
Balnei partes frigidę vires infirmant. method. med. 172.1.f.
Balneo qui admodum delectantur, ſi bis in die lauentur: non fit error. meth. med. 155.2.p.
Barba alba ſegnes in exercenda Venere indicat. med. pract. lib. 3. 148.1.f.
Baſiliſci venenum eſt qualitas ſincera. medic. pract. lib. 7. 80.2.f.
Baſis in componendis medicamentis ſemper neceſſaria de rat. comp. med. 128.1.p.
Baſis medicamẽti quæ eſſe debeat. de rat. comp. med. 125.2.m.
Bechica: vide expectorantia.
Bezoar. med. prac. lib. 7. 89.1.f. lib. 6. 77.2.p. & 79.2.p. lib. 7. 90.2.f.
Bezoartica: vide alexipharmaca.
Bibentes cur reddant lotium ſimile vino, quod potant. tract. de vrin. 112.2.m.
Βήξ. med. pract. lib. 2. 69.3.f.
Bilis nigra quadruplex. med. pract. lib. 6. 71.1.f.
Bilis triplex. tract. de vrin. 98.2.f.
Bilis quando vergat ad colorem atrũ. tract. de vrin. 116.2.p.
Bilis quid indicet. meth. med. 139.1.f.
Biliola febris. med. pract. lib. 6. 64.2.f. & 67.2.f.
Bilis abundantię ſigna. med. pract. lib. 1. 88.4.m.
Bilis quõ tẽpe educenda. med. pract. lib. 1. 24.3.m.
Βόθριον. oculi affectus. med. pract. lib. 1. 54.2.m.
In brachij inflammatione licet applicare medicamẽta actu frigida. meth. med. 154.1.m.
Βραδυπεψία. med. pract. lib. ter. 107.4.p.
Braſſica ebrietatem arcet. med. prac. lib. 1. 13.2.m.
Bubones gallici. med. prac. lib. 5. 174.3.f.
Bubones interdum luem gallicam penitus eradicat. med. pract. lib. 5. 171.3.m.
Βούλιμος. vide, fames vaccina.

C

Cachexia, medic. pract.lib.3.129.4.p. eius ſigna 131.1.p. Indicationes 131. 2. m. Prognoſtica. 131 3.m.Curatio. 132.1.ſ.
Cachochymiã præparantia, & purgantia, med.prac. lib.1. 12.2.p.
Cæcitas nocturna, med.pract.lib.1. 61.1.ſ.
Calculus inteſtinorum, med.pract.lib.3. 116.3.ſ.
Calculus renum, med.pract.lib.3.142.4.m.& curatio. 143.4.p.
Calculum comminuentia, medic. pract. libro tertio. 144.1.p.
Calculi natura, & cauſæ, med. pract. lib. tertio 143. 1.m.
Calculus ſi eradicari, extrahive non poteſt, opus eſt tranſponere, meth.med. 160.1.p.
Calculus, vt mixtum a toto genere quid indicet. meth.med. 160.1.ſ.
Calefacere tutius eſt, quam refrigerare, med. pract. lib.3. 89.4.p.
Calidam intemperiem corrigentia, med.pract.lib.1. 11.4.m.18.4.ſ.25.2.p.29.4.p.47.4.m.62.4.ſ.64.4.p. 57.2.lib.3.91.4.ſ. 105.3.ſ.
Calidum innatum quid, medic. pract. libro ſexto. 6.2.m.
Calidum innatum aliud a temperatura. ibid.
Calidum innatum aliud, a ſpiritu, aliud a temperie, meth.med. 170.2.ſ.
Calidum innatũ ſurſum, & deorſum mouetur. ibid.
Calidi innati ſubſtantia, meth.anat. 196.2.m.
Calidum hominis aliud a calido innato brutorum. meth.anat. ibidem
Calidi innati efficiens, meth.anat. 198.1.m.
Calidum innatum, a quo producatur, metho.anath. 197.2.ſ.
Calidi innati vſus, meth.anat. 199.2.m.& ſeq.
Calidi innati corruptio, meth.anat. 196.1.m.
Calidi innati differentiæ, meth.anat. 200.1.m.
Calidum innatum elementale, meth.anat. 197.1.m.
Calidum innatum immortale, meth.anat. 197.1.ſ.
Calidum innatum, an detur, meth.anat. 196.1.ſ.
Calidum innatum quot modis lædatur, med. pract. lib.3. 102.4.m.
Calidum inſitum differt a temperamento, med.pra. lib.3. 97.3.p.
Calidum innatum ratione operationis dignius eſt ſpiritu animali med.pract.lib.1. 27.4.m.
Calidum innatum cerebri.med. pract. lib. primo 26. 3.m.
Calidi innati vitia ſecundum qualitatem, & quantitatem.med.pract.lib.1. 40.3.p.
Calidum innatum ſignum diſſolutionis ſubſtantiæ. meth.med. 171.2.ſ.
Calidum innatum, ac ipſius motus quid indicet.met. med. 172.1.ſ.
Calidi innati temperiem bifariam ſanitatis terminos prætetire. med.pract.lib.6. 7.1.p.
Caliditas cur venenata in euphorbio, non in ſinapi. med.pract.lib.7. 87.1.p.
Caliditas febris ſemper morbus, ſiccitas, non ſemper.med.pract.lib.6. 10.2.ſ.
Caligo ob corneæ craſſitiem, & humiditatem. med. pract.lib.1. 61.4.m.
Calor innatus, & ſpiritus innatus idem. med. pract. lib.3.128.1.m.meth.anat. 197.1.m.
Calor innatus aliud a temperamento, meth. anath. 196.1.p.
Calor innatus organũ adiuuans meth.anat.199.1.ſ.
Calor innatus organum facultatis animalis. metho. anath. 199.2.p.
Calor innatum vitalis potentiæ eſſentia. meth. anat. 199.1.m.
Calor innatus varias in partibus.meth.anat.198.1.p.
Calor inſitus efficacior in corde.met.anat.198.1.m.
Calor innatus in ſtirpibus.meth.anat. 199.2.ſ.
Calor cordis quomodo influat. meth.anat. 242.2.m.
Calor naturalis quomodo ſeruatur. method.anath. 236.1.m. 242.2.ſ.
Calor naturalis alimentum.meth.anat. 236.1.ſ.
Calor natiuus quot modis lædi poſſit. medic. pract. lib.6. 11.2.m.
Calor extraneus non a toto genere.med.pract.lib.6. 7.1.m.
Calor in febre.med.pract.lib.6. 7.1.m.
Caloris febrilis differentiæ cur a tribus tãtum. med. pract.lib.6. 13.2.ſ.
Calor febrilis tripliciter ſũ.med.pract.lib.6. 13.1.ſ.
Calor febrilis vtrum ſit vnus med.pract.lib.6. 9.1.ſ.
Calor febrilis multiplex.med.pract.lib.6. 6.2.p.
Calor igneus, ſeu febrilis in corde, a læſa cordis altetatrice, & quomodo in varijs febribus. med.prac. lib.6. 6.1.m.
Calor febrilis pertinet ad vnicum calidum innatum. med.pract.lib.6. 6.2.ſ.
Calor febrilis communicatur toti. ibidem.
Caloris febrilis effectus.med.pract.lib.6. 7.2.ſ.
Calor mordax cur neceſſario in febribus tactui offeratur.med.pract.lib.6. 8.2.p.
Caloris febrilis expanſio med.pract.lib.6. 7.2.m.
Calor febrilis quot modis lædat.med.pract. libro ſex. 13.2.m.
Caluitium.medic.pract. libro primo 3.1.ſ.eius curatio. 4.4.m.
Cancer affectus ſimpliciter vehemens, meth. med. 148.2.ſ.
Cancer ſuppurari nequit.medic.pract.lib.tertio 100. 2. m.
Cancri fluuiatiles ad morſum canis rabidi. med.pra. lib.7. 96.1.m.
Cancroſus cerebri tumor. medic. pract. libro primo 16.1.m.
Caninum venenum ſeipſum multiplicat.med.pract. lib.7. 94.1.m.
Canis rabidi indicia. ibidem
Canities.medic.pract.lib. primo 5.2.m.eius curatio. ibidem.
Cantharides ad fœtum mortuum eijciendum. med. pract.lib.4. 164.4.m.
Cantharides ad iſchuriam hydropicorum. lib.3.153. 2. m.
Capilli vt fului, ac nitidi faciendi.med.pract.lib.1. 5. 3. m.
Capillorum color virtutis. med. pract. libro primo 5.2.m.
Capillorum defluuium.medic. pract. lib.1.3.1.ſ.eius curatio. 4.3.ſ.
Capillorum defluuium in lue gallica. med.pract.lib. primo. 14.3.ſ.
Capillorum defectus.med.pract.lib.1. 3.1.ſ.
Capillorum tinctura.med.pract.lib.1. 5.2.m.
Caput quo cauſa oculorum.meth.anat. 268.2.ſ.
Capitis oſſium no nen.meth.anat. 264.1.m.
Capitalia, ſeu capiti appropriata: vide cephalica.
Capitis affectus externi.med.pract.lib.1. 1.1.ſ.
Capitis affectus interni.med.pract.lib.1. 7.1.ſ.
Capitis dolor.med.pract.lib.1.7.2.m.eius curatio.10. 4. p.
Capitis dolor ab aere, vel ventis.med.pract. libro 1. 14.1.ſ.
Capitis dolor ex ebrietate.med.prac.lib.1.13.3.m.& 14.1.ſ.
Capitis dolor ex odoribus.med.pract.lib.1. 14.1.ſ.
Capitis intemperies vt curanda. med.pract. lib.1.11. 4. m.

Caput

Digitized by Google

Caput vacuantia, med.pract. libro 1.12.4.m.13.1.p. 18.3.m
In his quæ circa caput accidunt, purgare contrarium oportet, meth.med. 163.2.m.
Cardiaca, med.pract.lib.3. 100.3 f.
Cardialgia, medic. pract.lib.3. 100.3 m. & cęt. cauſæ 100.4.m, curatio 101.4.m. differentiæ 101.1.f. indicationes 101.2.f. Prognoſtica 101.3.f. ſigna 101. 2.m.
Caries in lue gallica, med.pract.lib.5. 174.4.f.
Carnis differentiæ, med. pract. lib.6.61.1.f. method. anat. 258.2.m.
Carnis diuiſio meth.anat. 258.2.m.
Carnis temperatura, meth.anat. 259.1.p.
Caro ex ſanguine. ibidem
Caro quomodo reparatur, meth.anat. 259.1.f.
Caro muſculi propriè caro eſt method. anatho. 258. 2.p. & m.
Caro ſimilari, meth.anath. 258.2.f.
Carnis fibre. ibidem
Carnis conformatio. meth.anat. 259.2.p.
Carnis vſus in muſculis, meth.anat. 163.1.m.
Caro per quid vtilis, meth.anat. 263.1.f.
Caro pars præcipua muſculi, meth.anath. 263.2.m.
Carnis materia ex qua: meth.anat. 259.1.p.
Caro ſenſorium tactus, meth.anat. 219.2.f.
Caro magis nutrit, quā panis, med.prac.lib.1.44.4.p.
Carnem generantia in vlcere corneæ, medic. pract. libro primo 53.4.m. 54.3.m. in diminutione carnis lachrymalis 59.3.f. in vlcere ventriculi, libro tert. 100.2.f.
Carnes animalium telis venenatis vulneratorum, tutò edi, nonnunquam poſſunt, med. pract. libro ſeptimo. 81.1.f.
Carnis ſubſtātia quid indicet lib.meth.med. 171.1.f.
Carnium vis ephemera ex labore, med. pract. libro ſexto. 28.1.f.
Caro corrupta, minera a toto genere præter naturam, meth.med. 159.2.f.
Cartilaginis nomen, meth.anat. 221.2 m.
Cartilaginis definitio. ibid.
Cartilago ex ſemine, meth.anat. 222.1.p.
Cartilaginis temperatura. 222.1.m.
Cartilaginis conformatio. 222.1.f.
Cartilaginis vſus. ibidem
Cartilago ſimilis oſſi. meth.anat. 222.1.p.
Cartilago loco oſſis. 222.2.m.
Carus communiter dictus, med.pract.lib.1. 35.4.f.
Carus propriè dictus, med.pract.lib.1. 36.4.p.
Caro detentus num ſentiat. ibidem
Caſſia. med.pract.lib.6. 53.1.f.
Caſtratorum carnes ſuauiores, med.pract.lib.4.166. 2. m.
Carileps: vide Cathocus.
Cataphora ſomnolenta, med.pract.lib.1. 35.4.f.
Cataphora vigil phrenitica, medic.prac.libro primo. 38.1.p.
Cataphora vigil pigra, & non pigra. ibidem
Cataracta: vide ſuffuſio.
Catarrhus, medic. pract. libro primo 45. 3. p. eius cauſæ 46. 1.m. Curatio 47.2.p. definitio 45. 3. m. differentiæ, & ſigna 46. 2. f. indicationes 46. 4. p. prognoſtica. 46.4.f.
Catarrhus fit etiam ab intemperie calida, med. prac. lib. 1. 40.2.p.
Catarrhus ſequitur malam concoctionem cerebri, med.pract.lib.1. 46.1.m.
Catarrhus morborum plurium parens. 46.4.f.
Catarrhale profluuium, med.pract.lib.3. 124.2.m.
Catarrhoſi vix ſunt ſplenitici, med. pract.lib. primo 46.2.f. & 47.1.m.
Catheretica medicamenta, medic. pract. lib. primo 59.4.f.
Catochus nothus interdum coma vigil dicitur, med. pract.lib.1. 38.1.m. & f.
Catochus nothus mixtus eſt inflammatione phreneticа, & lethargica, med.pract.lib.1. 38.2.f.
Catochus exquiſitus. 38.1.m.
Catochi exquiſiti, & nothi diſcrimen. 38.1.f.
Catochi & tetani diſcrimen. ibidem
Cauſę morbificæ definitio, ac differentiæ, med.prac. lib.1. 1.3.p.
Cauſa morbifica, meth.med. 157.2.p.
Cauſa morbifica, alia propria ratione, alia ex accidenti. ibid.
Cauſa per ſe. meth.med. 157.2.f.
Cauſa cōtinens morborū, med.pract.lib.2. 70.1.m.
Cauſa morbifica poteſt eſſe principalis, & ſine qua non, meth.med. 161.2.p.
Cauſa morbifica vel intemperies, vel materia, meth. med. 158.1.m.
Cauſa principalis, & cauſa ſine qua non, & cui primum occurrendum in curatione, method. med. 156 1.f.
A cauſa indicari auxilijs genus, meth. med. 139.1.m.
A cauſa capi indicationem prouidentiæ, ſiue indicationem præſeruatoriam, meth.med. 157.2.f.
Cauſa per ſui eſſentiam indicat remedium præſeruatorium, meth.med. 158.1.m.
Cauſæ eſſentia triplex. ibid.
Cauſa indicans curatorium, & præſeruatorium, quo modo, meth.med. 142.1.f.
Cauſarum efficientium ephemeras diuiſio, medic. pract.lib.6. 27.1.m.
Cauſa exquiſitus, med.pract. libro 6.66.2.m. nothus 69.2.m.
Cauteria: vide fonticuli.
Cauterij, & veſicatorij differentia, med. pract. lib. 3. 132.3.m.
Cephalalgia: vide capitis dolor.
Cephalica medicamenta, med. pract.lib.1.14.2.f. & 4.m.30.1.m. necnon. 33.3 m.
Ceratum quid. med.pract.lib.1. 14 2.p.
Cerebrum fœtus è qua materia, med.pract. lib. quar. 159.4.f.
Cerebrum eſt frigidiſſimum membrorum principalium, med.pract.lib.1. 36.1.m.
Cerebrum eſt ſedes facultatis animalis. ibid.
Cerebri ventriculi ſinguli functionibus deſtinati, med.pract.lib.1. 26.2.p.
Cerebri facultates tres ſunt determinatæ, med.prac. lib.1. 26.3.p.
Cerebri facultates interiores ſedibus diſcluſæ ſunt. med.pract.lib.1. 16.2.m.
Cerebri craſſum excrementum, med.pract. libro 1. 45.3.f.
Cerebri dignitas, meth.anat. 206.2.f.
Cerebrale profluuium. med.pract.lib.3. 124 2.m.
In cerebri affectibus medicamentum applicandum ſuturæ coronali, meth.med. 157.1.f.
In cerebri malis medicamentum ex alto affunditur, meth.med. 153.2.f.
Cerebrū per palatum, aures, & nares inaniri, meth. med. 177.1.m.
Γίγχρος. med.pract.lib.2. 59.3 f.
Chalybis præparati vſus in melancholia, med.pract. lib. 1. 25.1.m.
Chalybis limatura, med. pract. lib. 3. 137.1.m. 137. 4.m. 140.3.m. 141.2.f.
Chateman Auicennæ affectus oculi, medic. pract. lib.1. 53.2.f.
Cheiragra. medic. pract.lib. quinto. 267.1.p. 167.4.m.
Chemoſis oculi, med.pract.lib.1. 49.4.m.
Chinæ natura, & facultates, medic.pract. lib. quinto 172.2.m.

Digitized by Google

Cholera, vel cholitica, med.prac.lib.3.114.2.p.& curatio. 114.4.f.
Cholera arida, med.pract.lib.3. 114.2.f.
Chylus quid, med.pract.lib.3. 107.3.m.
Chyli viſus, meth.anat. 205.1.f.
Chylificatio læſa, med.pract.lib.3. 107.m.eius cauſa. 107.4.m.curatio. 109.3.f.
Chyloſus fluxus, med.pract.lib.3. 124.2.p.
Cibi faſtidium: vide inappetentia.
Cibi putredini apti, med.pract.lib.ſex. 40.2.f.
Ciborum recta in febribus putridis adminiſtratio. med.pract.lib.6. 63.1.m.
Ciborum varietas fugienda, med. pract. libro ſexto. 63.2.f.
Ciborum mala præparatio, medi. pract. libro ſexto. 41.1.p.
Cibus medicinalis in febribus putridis, med. pract. lib.6. 61.2.f.
Cibus quando exhibendus in Ephemera, med.prac. lib.6. 26.1.f.
Cibus in Ephemera ex labore, med.pract. lib. ſexto. 28.1.m.
Cibus in hyeme debet eſſe calidus, & ſiccus: in æſtate frigidus, & humidus, meth.med. 146.1.m.
Cicatrix oculi, med.pract.lib.1. 58.1.f.
Cicatricem inducentia, med.pract. libro pr. 54.1.m. 54.3.p.
Cicatrizans in vlceribus internis non habet locum, med.pract.lib.1. 81.2.f.
Cicuta ſturnis alimentum, homini venenum, med. pract.lib.7. 83.2.m.
Cinamomi aqua, ſeu decoctum in caput euaporat. med.pract.lib.1. 33.4.p.
Citrij mali conſideratio, med.pract.lib.6. 61.2.f.
Κίττα. med.pract.lib.3. 104.4.m.vide Pica.
Clyſmi acres num irritare poſſint apoplecticos, lib. primo. 35.3.m.
Clyſteres lenientes in febribus, med. pract. lib. ſexto. 54.1.f.
Clyſteres ſyringas, & huiuſmodi in qua medicinæ, parte collocare liceat, met. med. 176.1.m.
Cocta vacuanda, med.pract.lib.6. 59.1.f.
Coeundi impotentia, med.prac.lib.3. 147.4.m.
Cœliaca, med.pract.lib.3. 124.1.f.
Cœna parcior debet eſſe prãdio in vitijs capitis, med. prac.lib. 1. 33.3.m.
Cogitationis domicilium, lib.1. 16.2.p.
Cognitio alia cum alia ſine diſcurſu, med. pract. lib. primo. 26.4.p.
Cognitio conſiſtit non indiuiduis, & ſingularibus, ſed ſpeciebus, de diff.doct. 280.1.f.
Ad cognitionem exactam quid, de diff.doct. 306.1.f.
Κοίλωμα, oculi affectus, med.prac.lib.1. 53.2.m.& f.
Coitus ſecundum naturam, vt fiat, med. pract.lib.3. 147.4.m.
Coles: vide penis.
Colica catarrhalis, med.pract.lib.1. 45.4.f.
Colica: vide inteſtinorum dolor.
Colicæ appropriata remedia, med.pract.li.3.121.1.f.
Colicæ a conſtipatione alui curatio. 121.1.m.
Colicæ ab inflammatione curatio. 121.1.p.
Colicæ biliofæ curatio. 120.4.m.
Colicæ pituitoſæ curatio. 120.3.p.
Colicæ flatulentæ curatio. 120.1.p.
Colicæ, & nephritidis diagnoſis. 117.4.m.
Colliquantes febres, med.pract.lib.6. 66.2.f.
Colliquatiuus fluxus, m.pract.lib.3. 124.2.p.
Collyria anodyna opiata in ophthalmia, med. pract. lib.1. 61.2.p.
Collyria anodyna non opiata frigida. 51.2.m. 54.3.p.
Collyria ad vlcera oculorum, med.prac.lib.1.54.3.p.
Collyria adſtringentia in proptoſi ex vlcere, med. pract.lib.1.54.3.p.in proptoſi vueæ.54.4.m. in mydriaſi 55.3.f.in ſugillatione 57.3.p.in expreſſione oculi. 61.1.p.
Collyria attenuantia, & detergentia in ſuffuſione. med.pract.lib.1.57.1.m.in albugine 58.3.p. in corneæ craſſitię. 63.1.p.
Collyria attrahentia, nim. acria, & rarefacientia in ... pupillæ 56.1.in atrophia. 60.4.p.
Collyria calida digerentia.51.3.m 63.1.p.
Collyria carnem ſuperfluam eradicantia in pterigio, 58.1.m.in encanthide. 59.4.f.
Collyria cicatrizantia in vlcere, corneæ. 54.3.p. in rhœade. 59.3.f.
Collyria dolore vrgente non ſunt excipienda aceto, med.pract.lib.1. 54.4.f.
Collyria ex opio quomodo locum habeant, medic. pract.lib.1. 51.2.p.
Collyria emollientia in cicatrice, med. pract. libro 1. 58.3.p.
Collyria humectantia in mydriaſi 55.2.m. in φθίσει. 56.1.p.in ſiccitate cryſtallini. 63.1.p.
Collyria in metu phlegmones non ſunt excipienda vino, med.pract.lib.1. 54.4.f.
Collyria incraſſantia, in ſuffuſione quæ deponi debet, med pract.lib.1. 47.1.m.
Collyria intercipientia fluxum in lippitudine, med. pract.lib.1 51.3.f.in epiphora. 59.2.p.
Collyria reprimentia fluxum in lippitudine, medic. pract.lib.1. 51.4.p.
Collyria mundificantia in ophthalmia 51.3.m.in vlcere corneæ. 54.3.p.
Collyria reſoluentia in lippitudine 52. p. f. in hypopio 55.1.m.in mydriaſi 55.3.f.in ſugillatione 57.3.p.& m.in vitioſo colore corneæ. 63.1.m.
Collyria ſiccantia in veſica corneæ 53.1.m.in φθίσει 56.1.p.in epiphora 59.2.m. in humiditate cryſtallini. 63.1.p.
Collyria viſum acuentia ex adſtringentibus, med. pract.lib.1. 52.1.p.& m.
Collyrium album, med.pract.lib.1. 51.2.p.
Colore miſtione elementorum extra oculum ſolum conſpicitur, med.pract.lib.1. 61.4.f.
Color è mixtione lucis & tenebrarum, & intra oculum generatur, & conſpicitur. ibidem
Color quomodo producatur tract.de vrin. 99. 1. m.
Ad generandos colores quomodo concurrant elementa, tract.de vrin. 99 1.f.
Ex colore nos non poſſe arguere ſuper temperamentum, tract.de vrin. 97.1.m.& 101.1.m.
Color ater non poteſt diuidi in tres colores, videlicet porraceum, hyſatodem, æruginoſum, tract. de vrin. 116.2.m.
Color viridis principium nigri, ſic & liuidi, tract. de vrin. 116.2.m.
Color liuidus. ibidem
Color viridis a frigore, necnon a calore. ibid.
Color rubeus magis diſtat ab albo, quam flauus, tract.de vrin. 114.2.m.
Color vrinarum ſanorum, tract. de vrin. 98. 2.m.
Colores vrinarum præcipuis, tract. de vrin. 112. 2.f.
Colores vrinarum deficientes. ibid.
Colores vrinarum excedentes, tract. de vrin. 114. 1.f.
In columellę vitio primo ad naturam reuocare tentandum: ſi non licet prorſus amputare oportet. meth.med. 155.2.f.
Coma propriè dictum, medic. practic. libro primo 35.4.f.
Coma vigil.med.pract.lib.1. 57.4.f.
Combuſtionis, & putredinis diſtinctio, med. pract. lib.6. 40.2.p.

Comi-

Comitialis morbus: vide Epilepſia.
Compeſcens remedium,& intercipiens,meth.med. 162.2.f.
Complexio eſt vnica qualitas ſecunda, medic. pract. lib.3. 87.2.p.
Complexio ſecundum naturam quid indicet; vide temperies,ſiue complexio,&c.
Compoſitionis neceſſitas,meth.anat. 204.1.p.
Compoſitio eſſentia inſtrumenti, method. anatom. 212.2.f.
Compoſitionis proprietas,method.anatho. 184.1.f. 213.1.p.
Compoſitionis nulla vtilitas, method. anathom. 190 1.f.
Compoſitio hominis triplex, method. anathom. 221.2.f.
Compoſitionem contrario itinere progredi ,ac diuiſionem,de diff.doct. 293.2.p.
In compoſitione minor difficultas; quam in diuiſione. ibid.
Compoſitione quomodo vtamur in contemplatione alicuius particularis,diff.doct. 277.1.f.
Ex compoſiti reſolutione nos deuenire in cognitione partium ſimplicium, ex quibus componitur, de diff.doct. 301.1.p.
Comptoria facultas,med.pract.lib.1. 1.1.f.
Compoſitiui ordinis,ſeu doctrinę definitio: vide Ordinis, ſeu doctrinę compoſitiuæ def.
Compoſitiuus ordo, cur, & ordo, & doctrina compoſitiua dicatur: vide ordo compoſitiuus,&c.
Compoſitiuus ordo maxime vtilis ad res explicandas; qui & ad memoriam confert,de differ. doct. 283.2.m.
Compoſitiuus ordo vtilior definitiuo,& reſolutiuo, gratia addiſcendæ ſcientiæ,de differ.doct. 284.1.p. & f.
Compoſitiuus ordo cur præſtantior definitiuo, de diſ.doct. 284.2.m.
Compoſitiuus ordo eget reſolutiuo, vel ſaltem reſolutione,de diff.doct. 284.1.m.
Compoſitiui ordinis progreſſus: vide ordinis compoſitiui progreſſus.
Compoſitiui ordinis exemplum: vide ordinis compoſitiui exemplum,&c.
In compoſitiuo ordine deſcenſus, de different. doct. 284.1.f.
In compoſitiuo ordine artem doceri, de differ. doct. 308 2.m.
Compoſitiuo ordine quomodo progredi debeat Philoſophus naturalis: vide ordine compoſitiuo quomodo progredi,&c.
Ac nonnulla alia de compoſitiuo ordine: Vide ſub dict.ord.compoſit.
Compoſitiuæ doctrinæ principium,& naturæ principium idem: vide doctrinę compoſitiuæ principium,&c.
Compoſitiua methodus originem habet a ſingularibus,de diff.doct. 293.1.f.
Compoſitiuam methodum ad alias referri,de differ. doct. 288.1.f.
Conceptio ſm naturam,med.pract.lib.4. 158.3.f.
Conceptionis factæ ſigna,lib.cit. 160.3.f.
Conceptionis vitia.150.2.f. 158.3.m.
Concocta materia non eſt incraſſanda, med. pract. lib. ſex. 56.1.m.
Concoctiones quatuor,tract. de vrin. 97.1.f.
Concoctio ventriculi corrupta,med.pra.l.3. 107.4.p.
Concoctio ventriculi tarda. ibidem
Concoctio ventriculi lęſa: vide,chylificatio lęſa.
Concoctio in corpore animalis quid,med. prac. lib. ſex.54 2.f.eius ſpecies. 55.1.m.
Concoctio materiæ morbificæ,med.pr.lib.6.55.2.m.
Concoquentia: vide Præparantia.
Concupiſcibilis facultas: Vide Appetitus.
Conformatio partis,ſignum materiæ lędentis.meth. med. 166.1.m.
Confuſionem claras res, obſcuras reddere; diſtinctionem è contra,de diff.doct. 296.2.p.
Congelatio: vide Cathocus.
Coindicantia quæ dicantur; & quomodo,method. med. 144.1.m.
Connexus partium inter ſe,meth.anat. 184.1.f.
Conſequentia temperaturam quæ meth. anathom. 184.1.m.
Conſequentium vſus. ibid.
Conſequentia a formatrice.meth.anat. 184.2.p.
Conſequentia,& quæ accidunt. 184.1.f.
Conſtitutionis nomen.meth.anat. 202.1.m.
Conſtitutionis definitio. ibid.
Conſtitutio affectus. ibidem
Conſtitutio cauſa actionis quomodo. 202.2.m.
Conſtitutionis diuiſio. 202.2.f.
Conſtitutio cauſa contentiua ſanitatis. 202.1.f.
Conſtitutio propria actionum cauſa. 202.1.f.
Conſtitutio cerebri,med.pract.lib.1. 26.3.m.
Conſuetudo ſignum virtutis,meth.med. 146.2.m.
Conſuetudinem non parum conferre ad remediorum inuentionem,meth.med. 145.1.f.
A conſuetudine maxima ſumitur indicatio: vt eſt ſignum temperaturæ. ibid.
Conſuetudo eſt ſignum, vt multo tempore perdurat. ibid.
Conſuetudo non indicat, ſed eſt ſignum indicantis: vide Aetatem,aerem &c.
Conſuetudo multo tempore perſeuerans mutat temperiem. ibid.
Conſuetudo magis poteſt,quam ætas. ibid.
Conſuetudinem,& ętatem ſemper a Galen. ſumi in ratione ſigni. ibid.
Conſuetudinem ab aere ſuperari.method.med.167. 2. m.
Conſulere bene volentibus vnicum principium eſſe,intelligere quid illud ſit, de quo conſulatur. de diff. doct. 289.2.p.
Contentum materiæ morbificę a contento materiæ alimentalis quomodo diſtinguendum.tract. de vrin. 107.1.p.
Contentum ad actionem non concurrere, & quid ſit. meth. med. 170.2.f.
Contentum non poteſt eſſe indicans vitale. ibidem
Contentum in lotio,trac.de vrin. 102.1.& 2.
Contentum varias liquoris ſedes obtinet, tract. de vrin. 103.1.f.
Contentorum requiſita,tract.de vrin. 103.1.p.
Contenta vrinæ,med.pract.lib.6. 23.1.m.
Contentum Orobaceum,tract.de vrin. 121.2.f.
Contenta farinacea,tract.de vrin. 122.2.m
Contenta ſquammea,trac.de vrin. 122.2.m.
Contenta furfuracea,tract.de vrin. ibidem
Contenta carunculoſa,tract.de vrin. 123 1.m.
Contenta capilloſa,ſeu capilli. 123.1.f.
Contenta filamentoſa,ſeu filamenta. 123.1.f.
Contenta corpuſculoſa, ſeu corpuſcula atomalia. ibidem.
Contenta arenoſa, & calculoſa, ſeu ſemen, & materia arenoſa,& calculoſa. ibid.
Contentum album in vrina ægrotantium, tract. de vrin. 119.1.m.
Contentum citrinum. 119.2.m.
Contentum rubeum. ibidem
Contentum nigrum. 120.1.f.
Contenta nigra praua,tract.de vrin. 120.2.p.
Contenta viridia. 120.2.m.
Contenta fętida. ibidem
Contenta ſpumoſa. 120.2.f.
Continens quid,meth.med. 161.1.f.

Digitized by Google

Continens quod eſt pars viuens corporis vt continet materiam quieſcentem. ibid.
Continens,vt continet materiam non quieſcentem, ibidem.
Continens præter propriam ſubſtantiam,continere calidum innatum,meth.med. 170.2.f.
Continens febris, & eius ſpecies,med.pract. lib. ſex. 42.1.m.
Continua febris per ſubingreſſum. 43.2.f.
Continuarum febrium ſubdiuiſio. 42.1.m.
Continui ſolutio non eſt morbus, med.pract. lib. ſecundo. 74.1.f.
Continui ſolutio duplex,med.pract.lib.pr.7.4.m.lib. ſecundo. 74.1.m.
Contracta membra a ligamentis differunt a conuulſis, quæ ſcilicet a neruis contrahuntur,med.pract. lib.pr. 42.4.f.
Contrariorum contrarias eſſe curationes,ex Galen. de diff.doct. 305.2.f.
Conuulſio, med. pract.lib. pr.42.3.p.cauſæ ibid. definitio. ibid. differentiæ 43. 3. m. indicationes, & ſigna. 43.4.p. & m. prognoſtica ibid. Curatio.44. 2. m.
Conuulſio eſt motus inuoluntarius, med. pract. lib. primo. 42.3.f.
Conuulſio eſt motus prauus,non ablatus,med.prac. lib.pr. 30.2.f.
Conuulſio canina, med.pract.lib.p.43.3. 44.4.m.
Conuulſio ex repletione,med.pract.lib.pr.43.1.p.ex inanitione. 43.1.f.
Conuulſio flatulenta φυσώδης. 43.2.m.
Conuulſio puerorum vt ſananda. 44.2.f.
Conuulſio quomodo fiat,meth.anat. 260.2.p.
Conuulſionis legitimæ duæ tantū ſunt ſpecies, med. pract.lib.1. 43.3.f
Copia materiæ non eſt indicans,ſed ſignum vehementiæ,meth.med. 165.2.p.
Coquinaria non ars, ſed peritia, de different. doctr. 273.2.p.
Cor pro ventriculo orificio,med. pract. libro tertio. 100.3.m.
Cor fœtus e qua materia, medic. pract. libro quarto. 159.4.f.
Cor eſt ſedes facultatis communiſſimæ, med. pract. lib.1. 36.1.m.
Cor quomodo Ariſtoteli ſit origo functionum animalium. ibidem
Cor quatuor conſtat ſubſtantijs,med.pract.libro ſex. 6.4 p.
Cor eſt radix ſomni,med.pract.lib.1. 36.1.m.
Cor principium naturalis caliditatis, metho. anath. 198.1.m.
Cordis dignitas,meth.anat. 206.2.f.
Cordis partes calore deſtitutæ ilico vita priuantur, med.pract.lib.ſex. 7.1.f.
Quid per cor intelligere oporteat. ibidem
Cor ex naturæ lege aſſiduo vi expultricis caliditatem naturalem ad omnes corporis partes tranſmittere. in febribus autem caliditatem igneam, med. pract.lib.ſex. 6.1.m.
Cor an ſubiectum ſit cauſæ,vel morbi in febre,med. pract.lib.ſex. 9.1.f.
Cordis calor motu ſurſum,& deorſum conſeruatur, med.pract.lib.ſept. 83.1.p.
Cordis dolor. vide Cardialgia.
Cordis motus deprauatus: Vide Palpitatio.
Cordis proprietas,ſeu proportio mutari nequit,citra vitæ diſpendium,med.pract.lib.ſept. 87.1.p.
Cordis ſolida non putreſcunt viuo animali, medic. pract.lib.ſex. 75.1.m.
Cordis temperies mutari poteſt viuo animali, med. pract.lib.ſept. 87.1.p.
Cordialia,med.pract.libro pr.25.2.p. lib. ſecund.85. 2.p.& m.
Corrigentis & adiuuantis neceſſitas, de rat. comp. med. 125.2.f.
Corrigētium vſus quando neceſſarius,de rat.comp. med. 128.1.p.
Corrigentium,& adiuuantium doſis reſpectu baſis, de rat.comp. med. 127.1.m.
Corrupię materiæ generatio in vētriculo,med.prac. lib.ſex. 33.1.f.
Coryza,med.pract.lib.1. 46.1.p.
Coxendicis dolor. med. pract. lib. 5. 167. 1.p. curatio. 168.2.m.
Crampe, σπασμὸς συνεχὴς med.pract.lib.1. 43.2.m.
Cranei figura,med.anat. 264.1.m.
Cranei figura,an ſequatur cerebri figuram. ibid.
Cranei figura bona,meth.anat. 264.2.p.
Cranei figura vitioſa,meth.anat. ibid.
Cranei meatus,meth.anat. 264.2.f.
Cranei ſuperficies. ibid.
Cranei magnitudo. ibid.
Cranei oſſium numerus,meth.anath. 265.1.p.
Cranei ſuturæ,meth.anat. 267.1.p.
Cranei ſuturæ in figura bona. 267.2.p.
Cranei ſuturæ in figura vitioſa. 267.2.m.
Cranei ſuturæ nothæ. 268.1.p.
Cranei ſuturarum vſus. 268.1.f.
Cranei connexus cum vertebris. 268.2.m.
Craſis eſt præcipuum inſtrumentum facultatis naturalis,med.pract.lib.3. 87.2.p.
Credulitas quomodo a diſciplina differat, de differ. doctr. 174.1.m.
Criticis fluxus quando ſiſtendus. med. pract. libro 1. 66.1.m.
Crocomagma,med.pract.lib.1. 11.4.f.
Crocus necat immodico vſu, med. pract. libro ſept. 88.1.m.
Cruditas cibi quid,med.pract.lib.ſex. 33.1.m.
Cruda non euacuanda, ni turgeant,med.pract.lib. ſexto. 59.2.p.
Cruditas quid med.pract. libro ſex.55.1. m. eius ſpecies. 55.2.m.
Cruditas humorum eſt ſignum virtutis debilis, med. pract.lib.ſex. 49.2.p.
Cruditas ventriculi,med.pract.lib. 3. 107.3.f.
Cryſtallini humoris morbi, med. pract.libro primo 61.3.m.
Cucumeris agreſtis radix ad hydropem, med. pract. lib.3. 133.4.p.
Cucurbitulę, med. pract.lib.1.10.4.f.11.1.p.18.2.m. 41.4.p.44.2.f.47.3.m.51.1.f. lib.2.76. 1. f. 79.4.m. lib.3.119.2.f.132.2.f.143.4.m. lib.4. 152.4.p. & f. 155.2.p.156.3.m.lib.5. 168.2.f.
Cucurbitulæ in putridis febribus non ſunt dorſo applicandæ,med.pract.lib.ſex. 51.1.m.
Cucurbitularum recta adminiſtratio, med. practic. lib.ſex. 51.1.p.
Cucurbitulæ facultates.med.pract.lib.ſex. 50.2.f.
Cucurbitulę,med.pract.lib.ſex. 50.2.f.
Cucurbitulas indicantia,med.pract.lib.ſex. 51.1.p.
Cucurbitula magna adhibita in phrenitide, medic. pract.lib.pr.18.2.m.in hæmorrhagia narium. 66. 1. f. in ſputo ſanguinis,lib.ſec.79.4.m.in ſtomachi inflammatione. lib.3. 98.3.m.in vomitu 113.3.m.in cholera.115.1.p.in alui fluxu.125.2.m. in hydrope.129.1.f.132.2.f.
Curatio vnde pendeat,meth.med. 137.1.p.
Curatio eſt præſentis,meth.med. 138.1.p.
Curatio in affectibus quomodo facilis, quomodo difficilis,meth.med. 150.1.p.
In curatione tria perpendenda,meth.med. 142.2.f.
Curationem inueniri ex ſpecie humores, met. med. 159.1.p.
Curationem primā tria indicare,met. med. 122.1.p.
Cura-

Digitized by Google

Curatorium indicatur à morbi gradu, cuius ſignum eſt temperatura, meth.med. 178 1.f.
Curatricis finis, meth anat. 207.2.p.
Cutis nomen, meth.anat. 255.1.m.
Cutis definitio, meth.anat. 255.1.f.
Cutis viuit. ibid.
Cutis materia ex qua, meth.anat. 255.2.m.
Cutis ſeminalis dupliciter. ibid.
Cutis è carne creatur, med.pract.lib.pr. 54.1.m.
Cutis vera regenerari nequit. ibid.
Cutis vaſa, meth.anat. 256.1.m.
Cutis frontis, meth.anat. 256.1.f.
Cutis labiorum, meth.anat. 256.1.m.
Cutis temperatura, meth.anat. 256.2.p.
Cutis compoſitio, meth.anat. 256.2.m.
Cutis ſitus, meth.anat. 256.2.f.
Cutis connexus, meth.anat. 257.1.m.
Cutis imbecillitas, meth.anat. 257 1.p.
Cutis finis, meth.anat. 257.1.m.
Cutis per quid vtilis, meth.anat. 257.1.f.
Cutis actio, meth.anat. 257.2.m.
Cutis frontis motus, meth.anat. 257.1.m.
Cutis ſimilaris, meth.anat. 255.2.p.
Cuticulæ materia ex qua, meth.anat. 255.2.m.
Cutis ſubſtantia veluti neruea. ibid.
Cutis portio neruoſa, meth.anat. 256.1.p.
Cutis alimentum, meth.anat. 256.1.f.
Cutis non fit ex neruo, meth.anat. 256.2.m.
Cuticula denſior cute, meth.anat. 256.2 f.
Cutis vſus propter pilos, meth.anat. 257 2.p.
Cutis frontis connexus, meth.anat. 257 1.m.
Cuticulæ vſus, meth.anat. 257 1 f.
Cutis tactus, meth.anat. 257 2.f.
Cutis manus tactus. ibid.
Cutis ſana quando ex accidenti fiat cauſa morbifica habens rationem ſine qua nõ, meth.med. 161.2.f.
Cutis ſubſiſtentia quid indicet: vide ſubſiſtentia cutis.
Cutis, vt continua, detinens materiam morbificam indicat diuidens. ibid.
Cynanche, med.pract.lib.pr. 68.1.f.
Cyphoides, med.pract.lib.ter. 127.3.p.

D

DEarticulatio, meth.anat. 268.2.m.
Declinatio febris, med.pract. lib. ſext. 18.1.p. 19.1.p.
Declinatio morbi vera, & falſa, med. pract.lib.ſext. 18.2.p.22.1.f.
Declinationem morbi attingens nemo moritur, med.pract.lib.ſex. 19 2.f. 20 2.m.
Decoctio artificioſè inſtituenda, med. pract. lib. ſex. 56.2.m.
Definitionis nomen, de diff.doct. 290.1.m.
Definitionis definitio. ibid.
Definitio oratio explicans quid incertum. ibid.
Definitiones partes debent eſſe notæ. ibid.
Definiri id, quod ignotum eſt. ibid.
Definitionum nullum eſſe vſum ex Gal. vbi res ante apertæ ſint, de diff.doct. 290.1 f.
Ignotum quod definiri debet, quod ſit. ibid.
Definitionis progreſſus. ibid.
In definitiones via error moderni ibid.
Definitio, vel deſcriptio, quando notior, definitio, vel deſcripto, de diff.doct. 290.2.p.
Definitio cauſalis, & formalis, med.pract.lib.ſex.8.2. m.& f.
Optimæ definitionis munus, de diff.doct. 291.1.p.
Definitio formalis ſimpliciter. ibid.
Definitio cauſalis. ibid.
Definitio formalis quidditatiua. ibid.
Definitio formalis per additamentum. ibid.
Ordo inter definitiones, de diff.doct. 291.1.m.
Definitio notionis quando vſu veniat. ibid.
Definitio eſſentialis quibus conueniat. ibid.
Definitiones Tyronibus proponendæ quæ; & quæ prouectis, de diff.doct. 291.1.f.
Definitum per definitionem explicari, vel quo ad quid nominis, vel quid rei, vel quo ad vtrumque, de diff.doct. 290.2.m.
Definitionis diuiſio, ſeu differentię. ibid.
Definitio notionis. ibid.
Definitio quid rei. ibid.
Definitio media explicans quid nominis, & quid rei duplex. ibid.
Definitiones rei, ſeu modi definiendi quatuor ſe inuicem conſequentes. ibid.
Definitio eſt principaliter ſubſtantiarum, ſecundario accidentium, de diff.doct. 287.1.f.
Definitio modo refertur ad diuiſionem, modo ad reſolutionem: & è contra, de diff.doct. 287.2.m.
Definitio bona præter alia conſequentes inſinuat proprietates, med.pract.lib.ſex. 5.1.f.
Definitio qua ratione cęteris nobilior, de diff. doctr. 304.1.p.
Definitio eſt centrum, à quo omnia in arte veluti lineę deducuntur, de diff.doct. 278.2.m.
Definitio cęteris methodis præſtantior, & apprimè neceſſaria, de diff.doct. 289.2.p.
Definitio formalis quidditatiua quomodo conficienda, de diff.doct. 291.2.m.
Definitiones conſtare ex genere, & differentijs. 291.2 f.
In definitione vnicam particulam differentiæ locũ ſibi vendicare; reliquas generis. ibid.
In definitione quæ differentiæ aſſumendę, de differ. doctr. 292.1.m.
Definitiones rerum naturalium eſſe tradendas per materiam, & formam, de diff.doct. 292 1.p.
In definitione ex Gal. rem definiendam minime diuidi debere, de diff.doct. 292.1.m.
Definitiones breuiſſimæ eſſe debent, de diff. doctr. 271.2 f.
Definitio formalis quietatiua, ſeu per additamẽtum, quomodo conficienda, de diff.doct. 294.1.f.
In definitione quidditatiua genus eſt quaſi materia, differentia quaſi forma, ex Auer. 294.2.p.
Definitione quietatiua, ſeu per additamentum genus eſt quaſi forma, differentia quaſi materia; pręcipue in definitione accidentium. ibid.
Definitio ſubſtantiæ per additamentum differens à definitione accidentium per additamentum. ibid.
Definitio eſſentialis, ſeu formalis accidentium per quot cauſarum genera tradenda. ibid.
Definitio quomodo inueſtigari poſſit, de diff. doctr. 292.2.m.
Definitio ſpeciei qua methodo conſtituenda, de diff. doct. 292.2.f. vſque ad 293.2.f.
Definitio generis qua arte ſit tradenda, de diff.doct. 293.2.f.
Definitio demonſtrari non poteſt, de differ. doctr. 293.1.f.
Partes ſeorſum à definitione demonſtrari poſſe ibidem.
Definitionem dari non ſolum per communia, ſed etiam per propria. 293.1.p.
Definitio cauſalis potiſſimum locum habet in accidentibus, de diff.doct. 295.1.p.
Definitio cauſalis per quę cauſarũ genera tradatur. ibidem.
Definitio cauſalis quomodo dignoſcatur à formali. ibidem.
Definitio, vel deſcriptio, quãdo notior definito, vel deſcripto, & è contra. 290.2.p.

Digitized by Google

Definitionis beneficio vnum ab alio diſſidens deprehenditur, de diff.doct. 299.2.m.
Definitionem notionum conſtitui ab his, quæ accidunt definitio, ſubſtantialem ab eſſentia, medic. pract.lib.ſex. 6.2.p.
Definitionem fieri citra probationem, atque ex conceſſis per interrogationem, & reſponſionem, ex Them.de diff.doct. 303.1.p.
Definitionem circa ſubſtantiam, & circa accidentia verſari contra Leonicenum, de diff.doct. 303.2.p.
A definitione in quæſtione de aliqua re auſpicandu, de diff.doct. 289.2.m.
Definitio optimum initium, & fundamentum diluendarum quæſtionum. ibid.
Definitionem aſſequi difficillimum. ibid.
In definitiones errores quinque ſophiſtis contingentes, de diff.doct. 289.2.f.
In definitionis via error moderni, de differ. doctr. 190.1.f.
Ad definitionem indagandum, tum diuiſionem, tum reſolutionem referri, de diff.doct. 302.2.f.
Definitionum ſcientiam, quę fit ſecundum diſſolutionem, quid deſtruat, de diff.doct. 300.2.f.
Definitionum ſcientiam, quæ fit ſecundum compoſitionem, quid deſtruat. ibid.
Definiens ſingula quid efficiat, de diff.doct. 289.2.m.
Ex definitione diſputatio quid acquirat. ibid.
Definiri quæ poſſint, de diff.doct. 292.1.f.
In definitione genus habere locum partis, ſic & differentia; ſpeciem autem totius, de different.doctr. ibidem.
Definitio qua ratione appellari poſſit compoſitio, de differ.doct. 292.2.p.
Definitum quoddam totum genus: & differentiæ partes. ibid.
Definitiuus ordo quid: vide Ordo definitiuus, &c.
Definitiuus ordo docet citra inuentionem, de differ. doct. 283.2.m.
In definitiuo ordine res per compendium tractantur. ibid.
Definitiuus ordo maxime ad memoriam confirmandam vtilis. ibid.
In definitiuo ordine quæ habitudo ſeruetur, de diff. doctr. 283.2.f.
Definitiuus ordo utilior compoſitiuo, & reſolutiuo gratia memoriæ, de diff.doct. 284.1.p.
Definitiuus ordo eget reſolutiuo, & compoſitiuo, de diff.doct. 284.1.m.
In definitione ordine pauca phantaſmata; & firmiora, quam in reſolutiuo. ibid.
In definitiuo ordine uia ad latera, de different. doctr. 184.1.f.
In definitiuo ordine artem memoriæ mandari de diff.doct. 308.2.m.
De definitiuo ordine: vide reliqua ſub dict. Ord. definit.
Definitiua methodo vtimur non ſolum in contemplatione ſubſtantiæ, ſed etiam accidentis, de differ. doct. 287.1.f.
Definitiuæ doctrinæ, ſeu Ordinis definitio: vide Ordinis, ſeu doctrinæ definitiuæ def.
Definitiuæ doctrinæ varia appellatio de diff. doctr. 282.1.m.
Definitiua doctrina qua vſus eſt Gal. in arte medic. de diff.doct. 282.2.f.
In definitiua methodo res nota, res ignota, & via quæ, de diff.doct. 302.1.p.
Deglutitio læſa, med.pract.lib.ter. 85.2.f.& 3.p. eiuſdem curatio. 86.3.m.
Deglutitio ſecundum naturam, med. pract. lib. ter. 85.3.p.
Deglutitioni facilitandæ comparatum inſtrumentum, med.pract.lib.pr. 69.2.p.
Deiectorium, & diureticum quomodo dicantur indicaria renibus, veſſica & iecoris gibba, metho. med. 177.2.p.
Delectatio, & voluptas ſignum virtutis permittentis, meth.med. 155.2.p.
Deleteria in doſi ſumma tantum perimunt, medic. pract.lib.ſepr. 80.2.f.
Delerium ex affecto diaphragmate, med. pract.libr. primo. 15.2.m.
Delirium melancholicum, vide Melancholia.
Demonſtrationis definitio, de diff.doct. 288.2.p.
Demonſtrationis via, de diff.doct. 288.2.m.
Demonſtrationis diuiſio, ſeu differentiæ, de differ. doctr. 288.2.f.
Demonſtrationis finis, meth.med. 236.1.f.
Demonſtratio refertur ad naturaliter ignotum, de diff.doct. 288.2.p.
Demonſtrationem, & inſtrumentum ſciendi, & artem demonſtrandi, & doctrinam demonſtratiuã dici; & qua ratione, & idem de reliquis methodis de diff.doctr. 271.2.f.
Demonſtratio opus intellectus, de different. doctr. 307.1.m.
Demonſtrationis oſtenſiuę progreſſus, de diff.doctr. 288.2.m.
Demonſtrationis ducentis ad impoſſibile. ibid. & 302.1.p.
Demonſtratio quia; & eius progreſſus, de diff. doctr. 288.2.f.
Demonſtrationem quia dici reſolutionem ratione viæ, de diff.doctr. 289.1.p.
Demonſtratio quia, qua ratione a reſolutio ne diſtinguatur, de diff.doct. 302.2.p.
Demonſtratio propter quid, & eius progreſſus, de diff.doctr. 289.1.p.
Demonſtratio propter quid per accidens differens a potiſſima, de diff.doct. 289.1.p.
Demonſtratio propter quid eſſentialiter differens a potiſſima. ibid.
Demonſtratio potiſſima, de diff.doctr. 289.1.f.
In demonſtratione potiſſima medium eſt definitio, tum ſubiecti, tum paſſionis, ſed uaria ratione. ibidem.
Demonſtratio, quomodo definitioni, diuiſioni, ac reſolutioni famuletur ibidem. & col.2.p.
Demonſtratiua methodus quo ordine tertia, & quare ta dicatur, de diff.doct. 303.2.m.
Demonſtratiuam methodum non multa indigere exercitatione, de diff.doct. 306.1.f.
Demonſtratiua methodus circa quæ & a quibus pullulet, de diff.doct. 288.1.m.
Pleraque alia de demonſtratiua methodo, vide ſub dict. meth.
Dentes euellentia medicamenta, med. pract. lib. pr. 67.3.p.
Dentes qua cautione extrahendi med. pract. lib. pr. 67.1.p.
Dentes vnde ſentiant, med.pract.lib.pr. 66.3.m.
Dentium affectus, med.pract.lib.pr. 66.2.m.
Dentium caſus in lue venerea, med. pract. lib. quint. 174.3.f.
Dentium dolor, med. pract. lib. pr. 66.3.m. Curatio. 66.4.f.
Dentium dolori appropriata. 67.3.p.
Dentium hebetudo med.pract.lib.pr. 67.4.p.
Dentium mobilitas. 67.3.m.
Dentium nigror. 67.4.m.
Dentium ortus difficilis, med.pract.lib.pr. 66.2.m.
Dentium perforatio, med.pract.lib.pr. 67.3.m.
Dentium præſeruatio, med.pract.lib.pr. 66.3.p.
Dentitio, med.pract.lib.pr. 66.2.f.
Depilatio gallica, med.pract.lib.quint. 175.2.p.
Deriuatio, med.pract.lib.pr. 17.2.f.& 3.p.

Deri-

Digitized by Google

Deriuatio facienda ad latera, ad vicina, metho.med. 163.2.p.& f.
Deriuatorium miſtum a quo indicetur, metho. med. 164.1.p.
Deriuatorium duplex, meth.med.162.2.m.163.1.m.
Deriuationem eſſe humoris, qui iam membrum occupauerit, meth.med. 264.1.m.
Deriuans poſſe accipi cauſa immoderatæ, vel euacuationis, vel repletionis, meth.med. 164.1.m.
Deſtillatio in vaſe plumbeo improbatur, med.pract. lib.ſex. 56.2.m.
Deſtillatio: vide catarrhus.
In deſtillatione a capite decubitus ſupinus improbatur, meth.med. 176.1.p.
Detentio: vide Cathocus.
Dextra corporis pars robuſtior eſt ſiniſtra, med.prac. lib.quar. 160.2.p.
Deum quid conſtituat, de diff.doct. 297.2.f.
Diabetes, med. pract. libr. ter. 141.3.f. eius curatio. 142.2.f.
Diacorallium ad Arthritidem, med. pract.lib. quint. 168.4.p.
Diacodeion vſus in deſtillatione ad pulmones, med. pract.lib.pr.47.4.f.in tuſſi.lib.ſec. 71.4.p.
Diacydonites diacrydiatum, med. pract. libr. tertio. 105.3.f.
Diadictamnum emplaſtrum, med. pract. libro tert. 132.2.m.
Dialectici qui dicendi, de diff.doct. 296.1.m.
Διαπήδησις med.pract.lib.pr.66.1.p. lib. ſec. 78.4.m. lib.ter.126.3.f.lib.quar. 154.3.p.
Diaphoretica: vide diſcutientia.
Διαφθορὰ ventriculi, med.pract.lib.ter. 207.4.p.
Diaphaneitas, tract.de vrin. 99.2.m.
Diaphanum vbi magis viget, ibi color magis tendit ad album, & è contra.tract.de vrin. 100.2.m.
In diaphani cum opaco permixtione tria conſideranda, tract.de vrin. 10.2.f.
Diaphoreticum, meth.med. 164.2.m.
Diaria febris: vide Ephemera.
Diarrhœa, med.pract.lib.ter. 124.2.p.
Diarrhœa catarrhalis, med.pract.lib.pr. 45.4.f.
Diaſatyrion diureticum, medic. practic. libro tertio. 142.1.m.
Diei, & anni partiũ in febribus collocatio. med. prac. lib.ſex. 21.1.m.
Dierum medicorum computatio, medic. pract. lib. ſexto. 18.1.f.
Dies medicorum. ibid.
Diæta febrium putridarum, medic. prac. libro ſexto. 60.2.m.
Διαίρεσις, medic. prac.lib.pr. 66.1.p.lib.ſec.78.4.f.lib. ter.126.4.m.lib.quar. 154.3.p.
Differentia quæ ad ſpeciei conſtitutionem conducit. de diff doct. 297.2.m.
Differentias prædicari in quid, de different. doctrin. 298.1.p.
Differentias, & ſpecies alicuius generis ſcire eſt impoſſibile, niſi prius cognoſcatur genus, de differ. doctr. 297.1.f.
Differentias, & ſpecies impoſſibile eſt ſciri per diuiſionem, niſi prius per definitionem cognoſcatur, quid nam ſit genus diuidendum, de diff. doctr. 287.2.m.289.2.f.
Differentiæ non ſolum cauſę ſpecierum; ſed etiam accidentium in ſpeciebus inuentorum: ex Auerr. de diff.doct. 292.1.p.
Differentiæ poſtremæ, cum latent, per accidentia propria deſcribi poſſint. ibid.
Differentiæ a forma potius, quam a materia petendæ. ibid.
Differentias ſecundum ſpecies non differre propter diuerſitatem materierum: ſed quia in ſuis formis contrarietas. ibid.
Differentiæ affectuum non ſunt petendæ coniunctis, med.prac.lib.1.53.2.p.lib.ter. 88.2.m.
Digerentia: vide diſcutientia.
Dignitas. Quid ſeu per dignitatem, quid intelligere oporteat, meth.med. 140.2.m.
Diſciplina a diſcendo, ſeu diſcipulo, de d ffer.doctrin. 271.1.m.
Diſciplina omnis initium ducit ab aliqua notionis definitione, de d ff.doct. 291.2.p.
Diſcipulus, de diff.doct.273.2.f. 274.1.m.
Diſcurſus: vide ratio.
Diſcutientium materiæ, med.prac.libro primo 13.4.f.18.3.f.24 4.p.m.& f.25 1.p.35.4 p.42.2.m. 44 3.m.45.2.f.68.4.f.lib.ſec.76.2.p.76.4.p.77.1.f.lib.ter. 91.3.f.92.4.m.99.2.m.111.4 m.120.1.f.120.2.p. 139.4.m.lib.quint. 169.1.p.
Diſſolutio a prioribus ad poſteriora ſecundũ Auerr. & Galenum, & quid per hanc intelligant. de diff. doctr. 300 2.m.
Diuiſio vox æquiuocat, de diff.doct. 296.2.m.
Diuiſiones non neceſſariæ in ſcientia, quæ. ibidem
Diuiſio multiplex. ibid.
Diuiſionis, ſeu methodi diuiſiuæ, definitio, de differ. doctr. 297 1.p.
Diuiſionem fieri per differentias non modo oppoſitas, ſed & proprias, & eſſentiales, de differ.doct. 274.1.f.
Diuiſionem ex definitione ſumi. ibid.
In recta diuiſione duo principaliter obſeruanda, de diff.doct. 297.2.p.
Diuiſionem fieri debere per differentias nõ omnes, ſed oppoſitas, & proprias. ibid.
Diuiſionem originem trahere ab vniuerſalibus, de diff.doct. 293.2.f.
Diuiſionem non moliri per negationem, de differ. doctr. 298.1.f.
In diuiſione quid ſeruandum. ibid.
Diuiſionem primum ad rerum numerum; ſecundo ad definitionem dirigi, de d ff.doct. 299.1.p.
In diuiſione quæ ad rerum numerũ dirigitur, prior eſſe debet habitus priuatione. ibid.
Diuiſioni non modo famulari definitionem, ſed et ã demonſtrationem, contra Leonicenum, de differ. doctr. 303.1.m.
Diuiſio qua ratione nobilior reſolutione, de differ. doctr. 304.1.f.
In diuiſione differẽtiarum qua via progrediendum, de diff.doct. 298.1.f.
In diuiſione res nota, ſeu differentia prior re ignota, ſeu definitio, de diff.doct. 299.2.m.
Diuiſio optima & exacta, quando extiterit, de differ. doctr. 298.2.p.
Diuiſionem famulari methodo medendi, method. med. 131.2.m.
Diuiſio alia a diſciſſione, meth.anath. 250.1.f.
In diuidendo quot, & quomodo committi ſoleant errores. ibid.
In diuiſione facienda per contrarias differẽtias, quis ordo ſeruari debeat, de diff.doct. 299.1.m.
Diuidens quodammodo componit, de differ. doctr. 297.2.f.
Membra ex diuiſione accepta de diffinito prædicari in quid. ibid.
Quouſque diuidere oporteat, de different. doctrin. 298.1.p.
Qui recte diuidere exoptat quid callere debeat, de diff.doct. 296.1.f.
In diuidendo pleroſque errare. ibid.
In diuiſionibus duplex peccatum ex Gal. ibidem, & 297.2.p.
In diuiſiua methodo errores tres ex Gal. ibid.
Diuidendi, & componendi methodum eſſe ad artes

quam

Digitized by Google

quàm maximè neceſſariam, de different. doctrin. 302.1.m.
Diuidendi feb. ars, med. pract. lib. ſex. 13.1.p.
Diuiſiua methodus vnde. de diff. doct. 288.1.m.
In diuiſiua methodo progrediendum ſemper a nobis notiori. de diff. doct. 299.1.m.
Diuiſiuam methodum a priori ad poſterius progredi. de diff. doct. 300.2.p.
Diuiſiuam methodum exordiri ab affectu generico. de diff. doct. 306.1.m.
Diuiſiuam methodum ſummam in ſe includere dignitatem, vtilitatem, atque difficultatem. de differ. doct. 295.2.f.
Diuiſiuæ methodi præſtantia. ibid.
Diuiſionis vtilitas multiplex. ibid.
Sine methodo diuiſiua impoſſibile eſſe morbum aliquem dogmaticè curare. ibid.
Diuiſiuæ methodi difficultas. de different. doctrin. 296.1.m.
Diuiſionis generis in ſpecies cauſam veterem ſuperioribus ignotam fuiſſe. ibid.
In diuiſiua methodo res nota, res ignota, & via, quæ. de diff. doct. 302.1.p.
In diuiſiua methodo notum ex qua parte ſe teneat. de diff. doct. 299.1.m.
In diuiſiua methodo ignotum quod ſit. ibid.
In diuiſiua methodo via, quæ. ibid.
Diuiſiua methodus ad differentiam compoſitiuæ; ſeu reſolutiuæ, a quibus auſpicetur, & in quæ deſinat. ibid.
Diuiſiuæ methodi diuiſio. ibid.
Diuiſiuæ methodo famulari definitionem. ibid.
Diuiſiuæ methodus inſeruiens definitioni quæ. ibidem.
Diuiſiua methodus quo ordine & prima, & ſecunda dicatur. de diff. doct. 303.2.m.
Diuiſiuam methodum quo lib. explicauerit Gal. de diff. doct. 305.2.m.
Diuiſiuæ methodi exemplum in inueniendis indicationibus febris putridæ. de differ. doctrin. 305.2.f. 305.2.p.
Diuinam Philoſophiam quam relationem habeat ad naturalem; & è contra de diff. doct. 285.1.f.
Diuinas res doceri per cauſam efficientem, de differ. doct. 307.2.m.
Diuretica. med. pract. lib. ter. 125.4.p. 127.2.f. 139.3.m. 144.1.f. 144.2.p. 146.4.p. lib. quar. 157.4.f.
Diuretica in peſte. med. pract. lib. ſex. 78.2.m.
Diureticorum vſus in febribus putridis. medic. pract. lib. ſex. 58.1.m.
Dyathroſis differentiæ. meth. anat. 218.2.p.
Dyarthroſis quid. meth. anat. 218.2.f.
Dolor capitis. med. pract. lib. pr. 7.2.m.
Dolor dolorem ſedat. med. pract. lib. pr. 11.p.3.
Dolor è quo ſymptomatum genere. med. pract. libr. primo. 7.2.f.
Dolor eſt actio, & paſſio. med. pract. lib. pr. 7.3.p.
Dolor thoracis: vide Thoracis dolor.
Doloris differentiæ. med. pract. libr. pr. 8.3.m. ſigna 9.2.p. indicationes 9.4.p. prognaſtica 10.2.f. curatio. 10.4.p.
Doloris cauſa efficiens. med. pract. libr. pr. 7.4.p. 8.2.m. lib. ſec. 74.1.m. lib. ter. 100.4.f. 116.1.f.
Doloris generatio. medic. pract. libr. pr. 7.2.m. lib. ſec. 73.4.f.
Dolor num moueat ad centrum, an ad circunferentiam. med. pract. lib. ter. 101.3.f.
Dolor refertur in ſenſum internum. med. pract. lib. ſecundo. 74.1.p.
Dolores luis Gallicæ, lib. quin. 175.1.m.
Dolorem mitigans, vide Anodynum in genere.
Dolor quando indicet. meth. med. 169.1.f.
Dolor indicat mitigatorium. meth. med. 169.2.f.
Si dolor vrgeat, & vires ſint debiles, occurrendum dolori, & viribus. meth. med. 170.1.m.
In ſummis doloribus quid agendum: vide in febribus vehementiſſimis.
Doctrinæ definitio. de different. doctrin. 272.1.f. & 274.1.m.
Doctrinam in aliquod ex decem prædicamentis referri. de diff. doct. 272.1.f.
Doctrinam in nullum ſimplicium prædicamentorum referri poſſe. de diff. doct. 272.1.f.
Doctrinę nomine quæ inſigniantur de differ. doctr. 271.2.m.
Doctrinæ nomen de quibus vniuoce prædicetur. ibidem.
Doctrinæ nomen deſumptum a docendo, ſeu a doctore de diff. doct. 271.1.m.
Doctrinæ genus. de diff. doct. 272.2.f.
Doctrinam actio perfectiua. ibid.
Doctrinæ diuiſio; eiuſque differentiæ de differ. doct. 274.1.f.
Doctrina omnis, & omnis diſciplina intellectiua ex præexiſtenti cognitione. Et quomodo de diff. doctr. 273.2.f.
Doctrinam prædicari de ordine doctrinæ, de differ. doctr. 276.2.p.
Doctrinam non eſſe habitum: ſed actionem, de diff. doctr. 276.1.p.
Doctrinas a Galeno appellari ordines, de diff. doct. 276.1.m.
Doctrinam prædicari non ſolum de ſcientijs, & artibus, ſed etiam de ordinibus, & methodis, & differenter. ibid.
Doctrinas ordinantes tres tantum eſſe. 278.2.m.
Doctrinas tres ordini inhęrentes, de different. doctr. 281.2.f.
Doctrinæ principales quæ, de diff. doct. 309.1.f.
Doctrinæ non principales. ibid.
Doctrina diexodica, compendioſa, & aphoriſtica, qua ratione, & modi docendi, & doctrinæ vocentur, de diff. doct. 272.1.m.
Doctrina facilis, & difficilis, cur & modus docendi cum facilitate, & diff. & doctrina facilis, & difficilis dicatur. ibid.
Doctrinam eſſe nomen, a quo quæ denominantur, ſecundum eandem rationem nomen ſuſcipiunt. ibidem.
Doctrinam non quid æquiuocum, ſed vniuocum, vel ſaltem analogum conſtituendum. ibid.
Doctrinas inſtrumentales continere ſub ſe doctrinam diſponentem, atque patefacientem, de diff. doctr. 285.2.p.
Doctrina patefaciens duplex, de different. doctrin. 285.2.p.
Doctrina methodica. ibid.
Doctrina experimentalis. ibid.
Doctrina experimentalis: vide experimentalis doctrina.
Doctrinæ experimentalis progreſſus: vide experimentalis doctrinæ, &c.
Doctrinam reſolutiuam maxime ad artium conſtitutionem conferre, de diff. doct. 279.1.p.
Doctrina methodo tradita compendiaria, & facile recordabilis, de diff. doct. 286.1.f.
Doctrina aphoriſtica quid, de diff. doct. 309.1.m.
Circa doctrinam aphoriſticam error Moderni ibid.
Doctrina per dexodum, de diff. doct. 308.3.p.
Doctrinæ compoſitiuæ principium, & naturæ principium idem, de diff. doct. 281.1.m.
Docentem non agere ad corruptionem, ſed ad perfectionem diſcipuli, de diff. doct. 273.1.p.
Per doctrinam quæ induci poſſint in diſcipulum, ibidem.
Doctoris, ſeu docentis officium. ibid.

Docens

Digitized by Google

Docens docet per habitum, quem in mente habet. ibidem.
In docente duplex habitus neceſſarius. de diff. doctr. 273.2.m.
Docendi modus quo vſus eſt Gal. in lib. iſagogicis. Et in pluribus alijs. de diff. doct. 308.2.f. 309.1.p.
Docendi modus quo vſus eſt Ariſt. lib. phyſ. ibid.
Docendi modus quo vſus eſt Hipp. in aphor. de diff. doctr. 309.1.p.
Docendi modi differentiæ. de diff. doct. 308.1.f.
Dominus, & ſeruus in prædicamento ad aliquid. de diff. doct. 298.1.m.
Dormientibus calor intro vocatur. med. prac. lib. pr. 36.1.f.
Doſis minima, & ipſa definita eſt. medic. prac. libro ſept. 80.2.f. 81.1.p.
Doſis medicamenti in quarto, in prima, in ſecunda, & tertia manſione de rat. comp. med. 130.1.p.
Doſis medic. in tertio, &c. ibid.
Doſis medic. in ſecundo, &c. ibid.
Doſis medic. in primo. ibid.
Doſis medic. temperati. ibid.
Doſis ſumma à ſumma indicantis actione, mediocris à mediocri, minima a minima indicatur. metho. med. 153.1.m.
Dropax. med. pract. lib. pr. 20.2.m.
Dulcia facilè accenduntur, & bileſcunt. medic. prac. lib. quint. 171.4.m.
Duriciei cauſæ. med. prac. lib. ter. 95.1.f. 79.1.m.
Dyſenteria. med. prac. lib. ter. 126.3.m. 126.4.m.
Dyſuria. med. prac. lib. ter. 145.1.f.

E

EBrietas, vt præcauenda. medic. prac. libro tertio. 107.3.p.
Ebullitio cholericorum Auicennæ. medic. prac. lib. ſexto. 67.1.m.
Eclegmata. med. prac. lib. ſec. 76.4.f. 77.1.p.
[illegible] med. prac. lib. pr. 60.4.m.
[illegible]: vide, obſtructiones expedientia.
Effecto quę dicatur. de diff. doct. 302.2.m.
Effectiuum quid. meth. anat. 192.1.f.
Efficiens ſemper natura præcedit effectum. de differ. doctr. 281.1.m.
Efficiens cauſa. de diff. doct. 284.2.p.
Efficiens cauſa in medica definitione. medic. pract. lib. pr. 7.2.f. 7.3.p.
Elaterij vſus in aſthmate. med. prac. lib. pr. 73.2.m. in hydrope. lib. ter. 129.2.m. 133.4.p. in Iliaca. 120.3.m. in abortu. lib. quart. 164.2.p.
Elementa vt concurrant ad generationem mixtorũ. med. prac. lib. ſex. 39.2.f.
Elementum nõ putreſcit, niſi ſub ratione miſti. med. prac. lib. ſex. 40.1.m. 40.2.p. 75.1.p.
Elementorum diſſolutio miſti eſt corruptio. medic. prac. lib. ſex. 40.1.m.
Elementa ad diſciplinas percipiendas quàm intelligentiam conſtituant. de diff. doct. 283.2.m.
Elephantiaſeos alexipharmaca. med. pract. lib. tertio. 147.4.p.
Elephantiaſis vino viperino expugnatur. med. prac. lib. ſept. 90.1.p.
Elixatio. med. prac. lib. ſex. 55.1.f.
Emollientia præſidia triplicia. med. pract. libr. tertio. 97.1.m.
Emollientia habent vim reſoluendi. medic. prac. lib. tertio. 99.1.m.
Emollientium materiæ. medic. pract. libr. pr. 14.1.p. lib. ter. 99.1.f. 137.3.f. 140.3.f. 141.3.m. lib. quart. 163.1.p. lib. quint. 168.4.f.
Emplaſtrum quidnam dicatur. medic. prac. libr. pr. 14.2.p.
Emplaſticum indicatur in methodo componendi, non medendi, med. pract. lib. ter. 97.3.f.
Empyema. medic. pract. lib. ſecundo. 77.3.p. Curatio. 77.4.m.
Encanthis. med. prac. lib. pr. 95.4.p.
Ephemera febris med. prac. lib. ſex. 22.1.f.
Ephemera febris duorum generum. medic. prac. lib. ſex 16.2.f. 22.2.m.
Ephemera re tantum eſt ſynochus imputris. medic. prac. lib. ſex. 22.2.f.
Ephemera num etiam a cauſa interna oriri queat. med. pract. lib. ſex. 22.2.m. 44.2.p.
Ephemeræ ſigna. med. prac. lib. ſex. 22.2.f.
Ephemeræ indicationes 25.2.p. prognoſtica 25.2.f. Curatio. 26.1.p.
Ephemerę tranſitus in alias febres. medic. prac. libr. ſexto. 25.1.f.
Ephemerarum cauſę. 22.2.p.
Ephemera inuadens cum horrore non eſt putrida. med. prac. lib. ſex. 26.1.p.
Ephemeræ ſpecies a cauſis effectricibus. medic. prac. lib. ſex. 27.1.f.
Ephemera ex labore, &c. medic. prac. lib. ſex. 27.2.p. eius curatio. 28.1.m.
Ephemera ex anguſtia corporis, vel potius ex ſtipatione, &c. medic. pract. lib. ſex. 28.2.f. eius curatio. 30.2.p.
Ephemera ex cruditate, &c. med. prac. lib. ſex. 33.1.p. eius curatio. 34.2.f.
Ephemera ex bubone, &c. medic. prac. lib. ſex. 37.1.m. eius curatio. 38.1.m.
Ephemera ex Solis ardore &c. medic. pract. lib. ſext. 38.2.p. eius curatio. 38.2.f.
Ephemera peſtilens, med. prac. lib. ſex. 75.1.p.
In ephemera ex labore carnium vis. vide Carnium vis.
In ephemera ſectionis venæ vis: vide Sectionis venę vis &c.
In ephemeris virtus primum non indicat, ſed ex accidenti, meth. med. 127.2.m. & f.
In ephemera perpendenda indicatio a uiribus, & quomodo. ibid.
In ephemeris virtutem egregiam prouidentiam non requirere. ibid.
Ephialtes: vide Incubus.
[illegible] in venæ ſectione, medic. pract. libro primo 47.2.f.
Epiphora, med. prac. lib. pr. 58.4.p.
Epiphora catharralis, med. prac. lib. pr. 46.1.p.
Epilepſia per conſenſum, med. prac. lib. pr. 31.1.f.
Epilepſia. medic. prac. lib pr. 30.1.f. eius cauſæ. 30.4.f. curatio 33.1.f. definitio 30.2.p. differentiæ 32.1.p. indicationes 32.3.p. prognoſtica 32.3.f. ſigna 32.1.f.
Epilepſia media eſt inter carum, et apoplexiam, med. prac. lib. pr. 30.4.m.
Epilepſia non ſemper fit ab obſtructione, med. prac. lib. pr. 31.4.m.
Epilepſia non eſt conuulſio legitima, medic. practic. lib. pr. 30.3.m.
Epilepſia per eſſentiam med. prac. lib. pr. 30.4.f.
Epilepſiæ appropriata. med. prac. lib. pr. 33.3.p.
Epilepticos excitantia. med. prac. lib. pr. 33.1.f.
[illegible]. med. pract. lib. pr. 66.4.p.
Error aſſerentium Ariſt. authoritatem primo Poſt. intelligi de doctrina diſcurſiua. de different. doctr. 274.1.p.
Error: vide Allucinatio.
Errhina. med. prac. lib. pr. 13.2.m.
Errhina in affectibus oculorum debent eſſe mitiſſima. med. prac. lib. pr. 51.3.m.
Eryſipellas externum. med. prac. lib. pr. 15.4.p.

Eryſi-

Digitized by Google

Eryſipellas internum, med.pract.lib.pr. 15.4.f.
Eryſipellas cutaneũ non fit a flaua bile ſincera, med. pract.lib.pr.16.1.p.lib.ter. 95.2.m.
Eryſipellas quando phlebotomiam admittat, medic. pract.lib.pr. 18.1.m.
In euacuatione Hippocratem proponere. Quid agẽdum, Quantum, Quomodo, Quãdo, & vbi, meth. med. 170.2.f.
Euacuationis ratione eadem die repeti venæ ſectionem, reuulſionis autem diuerſis dieb. metho.med. 168.2.p.
Ethmoidis oſſis obſtructionem tollentia, med. pract. lib.pr. 65.3.p.
Εὐαισθησίαν ſigni habet rationem, non indicantis, med.pract.lib.ter. 89.2.f.
Εὐαισθησίαν tollentia.med.pract.lib.pr. 64.4.m.
Exanthemata in cute capitis, medic. practic. libr. pr. 5.4.p.
Excrementa duo cuiuslibet coctionis, med. prac. lib. pr.45.3.f.tract.de vrin. 97.1.m.
Excrementum coctionis venarum triplex, medic. pract.lib.ter. 115.3.f.
Excrementum coctionis ventriculi triplex. ibid.
Excrementum coctionis venarum duplex, medic. pract.lib.ſex. 23.1.p.
Excrementum duplex, tract.de vrin. 96.2.m.
Excipientia medicamenta redigi ad adiuuantia, & corrigentia de rat.comp.med. 126.2.f.
Excipientia & eorum doſis, de rat. compo. medic. 127.1.p.
Exercitatio in arte medica duplex, med.prac. lib. ſex. 1.2 f.
Exercitatio in habitu theorico circa quæ verſetur, med.pract.lib.ſex. 3.1.f.
Exercitationem non eſſe collectionem ſingularium, de diff.doct. 286.2.f.
Ad exercitationem pertinere deſcendere ad particularia, meth.med. 140.1.p.
In exercitu duplex bonum, de diff.doct. 277.2.f.
Expectorantia, med.prac.lib.ſec.71.4.f.73.3.m. 76.4. f.80.1.f.
Experientia quid.meth.med. 138.2.p.
Experimentum præcedit rationem, de differ. doctr. 273.2.m.
Experimentalis doctrina, de diff.doct. 306.2.m.
Experimenti definitio. ibid.
Experimentum qua acie fiat. ibid.
Experimentum ex multis collectum memorijs, de diff.doct. 307.1.p.
Experimẽtum eſſe doctrinam inſtrumentalem, procedentem à noto ad ignotum, & referri ad problemata, de diff.doct. 287.2.f.
Experimento conſequi tantum peritiam, non cognitionem ſcientialem. ibid.
Experimentum opus ſenſus, de diff.doct. 273.2.m. 285.2.f.307.1.m.
Experimentalis doctrinæ progreſſus, de differ.doctr. 307.1.m.
Exornatoria pars, medicinæ, medic.pract.lib. pr.1.1. f.58 3.p.
Expulſio ventriculi læſa, med.prac.lib.ter. 109.1.p.
Expultrix etiam citra ſenſum tactus agit, med. prac. lib.pr. 35.3.m.
Extrahentia venenum in peſte, medic.pract. lib. ſext. 77.2.m.

F

FAbæ ſomnia pariunt, med.prac.lib.pr. 37.3.p.
Faciem ſplendidam reddentia, med.prac.lib.pr. 5.3.m.
Facultas animalis influens, & non influens, medic. pract.lib.pr. 20.4.p.
Facultas animæ eſt organum incorporeum, medic. pract.lib.pr. 27.4.p.
Facultas principalis cerebri, quomodo vtatur ſpiritu animale, med.pract.lib.pr. 20.4.p.
Facultas, non operatur, niſi determinata, med. prac. lib.pr. 26 3.p.
Facultates determinantur, ſeu reſtringuntur proportione inſtrumentorum. ibid.
Facultates ſimpliciter neceſſariæ ad vitam ſunt quatuor, med.prac.lib.ter. 102.3.f.
Facultatis vnius vnica tantum eſt functio, medic. prac.lib.pr. 26.3.p.
Facultas naturalis alia ab aïali, metho.anat. 244.1.f.
Facultas vitalis alia a naturali, meth.anat. 248.2.p.
Facultas vitalis arteriæ, meth.anat. 248.2.m.
Facultatis origo, meth.anat. 248.2.f.
Facultas propria quæ, meth.anat. 203.2.m.
Facultas ſedis propria ſubſtantia, meth.anat. 215.2.p.
Facultas non læditur. ibid.
Facultas, meth.anat. 192.2.m.
Facultatis diuiſio, meth.anat. 193.1.p.193.2.m.
Facultas principalis cauſa melioris vitæ, meth. anat. 193.1.m.
Facultatum principium differentia. ibid.
Facultatum eadem ſententia apud Platonem, & Ariſt.meth.anat. 193.1.f.
Facultatum diuiſio.meth.anat. 193.1.p.
Facultatis diuiſio prima.meth.anat. 193.2.m.
Secunda diuiſio. 193.2.m.
Tertia diuiſio. 193.2.f.
Facultatis organa duplicia meth.anat. 190.2.p.
Facultas iraſcibilis a ſpiritu vitali viuificatur. metho. anat. 200.2.f.
Facultates nutritiuæ famulantes quatuor. tract. de vrin. 103.2.f.
Facultatum ſedes.meth.anat. 193.2.f.
Facultates animæ, & naturæ in agendo deficiunt. meth.anat. 194.1.m.
Facultates naturales quot. metho. anat. 194.1.f. 194.2.p.
Facultatũ animalium numerus.meth.anat.194.2.m.
Facultas auctrix.meth.anat. 194.2.f.
Facultas dupliciter capitur.meth.anat. 192.2.m.
Facultas non eſt temperatura. ibid.
Facultas principalis cauſa vitæ.meth.anat. 193.1.p.
Facultas non principalis.meth.anat. 194.1.p.
Facultatum naturaliũ actiones.meth.anat. 194.1.f.
Facultas generatrix.meth.anat. 194.2.m.
Facultas formatrix quæ.meth.anat. 195.1.p.
Facultatum actiones in ſomno.meth.anat.261.2.m.
Facultates tres.meth.med. 170.2.m.
Facultates ſeruare, eſt vitam ſeruare. ibid.
Facultates non operari niſi per obiecta, & organa. ibid.
A facultate indicari menſuram, &c.method. medic. 139.1.m.
Facultates, quæ ars, vel ſcientia dicitur, ad quem habitum referatur.de diff.doct. 275.1.f.
Fames canina.med.pract.lib.tert. 104.4. m. Curatio. 103.3.p.
Fames eſt appetitus calidi, & ſicci.med.pract.lib. ter. 102.4.m.103.1.m.
Fames eſt ſymptoma ad actiones attinens. medic.lib. tert. 103.2.m.
Fames morboſa.medic.pract.libr. ter. 102.2.m. Eius cauſæ 103.2.f. Differentię, & ſigna 104.4.m. indicationes, & prognoſtica. 105. 2. p. Curatio. 105.3.p.
Fames quomodo ſit cauſa vertiginis.med.prac.li.pr. 28.2.p.
Fames vaccina. med. pract. lib.ter.104.4.m.Curatio. 106.2.m.

Famis

Digitized by Google

Famis naturalis generatio. medic. pract. libro tertio 103.1.p.
Faſtidium cibi: inappetentia.
Fatuitas: vide ratiocinatio læſa.
Faucium inflammatio: vide angina.
Fau.med.pract.lib.pr.5.3.f. 5.4.m.
In faucium malis gargariſmis vtendum.metho. med. 175.2.f.
Febris generatio.med.pract.lib.ſex. 5.2.f.
Febris nomen.med.pract.lib.ſex. 6.1.f.
Febris definitio ſecundum Auic. medic. pract. libro ſexto. 5.2.m.
Febris quid.med.pract.lib. ſex. 7.1.m.
Febris definitio ex Auerroe. medic. pract. lib. ſexto 7.1.m.
Febris calor compoſitus. ibidem
In febre neceſſario cor caleſieri. ibidem
Febris paſſio venoſi generis.med.pra.lib.ſex. 7.2.f.
Inter febres ordo cum Auic. & Gal. med. pract. lib. ſexto. 4.2.m.
Febris definitionem ab Auic. propoſitam eſſe def. cauſalem.med. pract.lib.ſex. 8.2.m.
Febris definitio formalis ibi.& de diff.doct. 295.1.f.
Febris definitio qua via inquirenda.de differ. doctr. 294.col.1.
Febris definitio cauſalis.de diff.doct. 295.2.p.
Febris, vt febris eſt morbus, ſubiectum eſt totum corpus.med.pract.lib.ſex. 9.2.m.
Febris intemperies æqualis, vel inæqualis. med.pra. lib.ſex. 10.1.p.
Febrem eſſe corpus ſecundum Tadeum Florentinum, & ſeniores quoſdam. de different. doctin. 195.2.p.
Febris non omnis morbus cordis. medic. prac. libro ſexto. 8.1.p.
Febris morbus totius. ibidem
Febris lædit actiones naturales. ibidem
Febris proprietates. ibidem
In febre an lædantur actiones totius. med. prac. lib. ſexto. 11.1.p.
Febris verum calida & ſicca. medic. pract. lib.ſexto 10.2.m.
Febris diuiſio in ægritudinem & accidens. med. pra. lib.ſex. 12.1.p.
Febrium diuiſio in principales & non principales ibidem.
Febris eſſentialis diuiſio quæ. ibidem
Febris differentiæ a calore.med.pra.lib. ſex. 13.1.f.
Febrium diuiſio ſecundum Hipp.med.pr.libro ſexto. 14.1.m.
Febrium differentiæ a ſubiecto. medic. prac. lib. ſex. 14.2.p.
Febrium differentiæ a modo motus. ibidem
Febrem capi poſſe vel vt primo, vel vt ſecundo inna-ſit.med.prac.lib.ſex. 4.1.f.
Febris compoſitæ doctrina pendet a doctrina ſimplicium. ibidem
Febres ſimplices vel principales, vel non principales. ibidem
Febris ex oppilatione an ſit febris accidens. medic. prac.lib.ſex. 12.2.f.
Febris peſtilens ſub pluribus generibus eſſe poteſt. med.prac.lib.ſep. 4.2.p.
Febres omnes ortum nanciſci a corde. ibidem
Febres quædam a contentis, quædam a continentibus.med.prac.lib.ſex. 4.2.m.
Febris putrida non eſt morbus ſine cauſa.meth.med. 142.2.p.
Febris hectica intemperies æqualis. med. pract. lib. ſexto. 10.1.p.
Febris vt ſimpliciter morbus, & proinde ſecundum eſſentiam genericam non eſt vehemens. method. med. 149.1.f.
Febris, vt morbus totius, videlicet penes eſſentiam ſubalternam eſt vehemens. ibid.
Febris vehementia, vt febris eſt morbus totius accipitur a dignitate.meth.med. 149.2.p.
Febris ardens vehemens ratione magnitudinis ſeu propriæ eſſentiæ.meth.med. 149.2.p.
Febris ardens in ſene vehemens per declinationem a naturali habitu.meth.med. 149.2.p.
Febris non adeſt ppe mortē.med.prac.lib.ſex.9.1.m.
Febris animam agentis mutatur in affectum frigidū. med.prac.lib.ſex. 9.1.m.
Febris curat apoplexiam.med.prac.lib.pr. 35.1.m.
Febris curat paralyſin; vnde excitatur confectione anacardina.med.prac.lib.pr. 42.1.f.
Febris e chylo in ventriculo putreſcente. med. pra. lib.ſex. 17.1.p.
Febris Gallica.med.prac.lib.quint. 174.3.p.
Febris hectica ab vlcere pulmonis. medic. prac. lib. ſecund. 80.4.f.
Febribus qui facile deprehendantur. med. pract. lib. ſex. 17.2.p.
Febricitantis calor p.n. Et ſecundum naturam ſubiecto num vnus ſit.med.prac.lib. ſex. 9.1.f.
Febrilis calor num ſiccitatem habeat coniunctam. med.prac.lib.ſex. 10.2.m.
Febris catarrhalis latica.med.prac.li.pr. 45.4.f.
Febrium cauſæ primitiuæ. med. pract. libr. ſexto. 11.1.m.
Febrem quomodo cauſæ pariant. ibid.
Febrium cauſę euidentes.med.pract.lib.ſex. 11.1.m. 11.2.p.
Febrium differentię.med.prac.lib. ſex.12.1.p.12.2.p. 12.2.m.13.1.m.& f.14.1.m.& f. 14.2.p.& m. 16. 1.f.
Febrium ſigna communia.med.pract. lib.ſex. 8.1.f. 8.2.p.
Febrium tempora medica. medic. pract. lib. ſexto. 17.2.m.
Febris indicationes.med. pract.lib.ſex. 10.2.f.
Febris indicat refrigerans,& humectans.med. prac. lib.ſex. 10.2.f.
Febris omnis caloris genere continetur. med. prac. lib.ſex. 9.1.p.
Febris ſubiectum.med.prac.lib.ſex. 9.1.f.
Febris tollit ſpaſmum ex repletione.med.prac.lib.pr. 44.1.m.
Febris,vt habet rationem ſigni indicantis vehementiam,non ad ſummum inſignem. ibid.
Febris Synocha continens, quomodo dicatur ſignū ſanguinis.meth.med. 144.2.p.
Febris ardens exquiſita, febris vehemens. Signum materiæ biliosæ vehementer peccātis. meth. med. 144.2.p.
In febribus putridis tria indicātia.met. med. 142.1.f.
In febribus putridis indicationes ſumi a febribus, a cauſa, & a vi naturali.meth.med. 142.2.p.
In febribus cauſam habentibus prima indicatio ſumitur a cauſa, & qua ratione.meth.med. 158.1.f.
In febrib.continentibus, in quibus putredo in toto reperitur,expellere oportet per vrinam, aluum, & ſudorem.meth.med. 166.2.p.
In febribus vehementiſſimis, in maximi inflammationibus; in ſummis doloribus euacuandum vſque ad animi defectum.meth. med. 166.2.f.
Febris putridæ curatio methodo reſolutiua inuenta. de diff.doct. 300.1.p.
Fellis differentiæ ratione acrimoniæ. medic. pract. lib.pr. 57.1.p.
Fernelius refellitur. medic.pract. lib.ter. 142.4.f. 143.1.f. lib. quart. 159.4.m. 161.2.m.lib.quinto. 167.3.f.
Fernelius de origine intermittentium confutatur, medic.pract.lib.ſex.43.2.f. 43.3.p.

Digitized by Google

Ferrum candens ad apoplexiam, pro capite inurendo.med.pract.lib.pr. 35.2.f.
Fibrarum definitio.meth.anat. 236.2.f.
Fibrarum nomen.meth.anat. 236.2.m.
Fibrarum diuiſio.meth.anat.127.2.f. 237.1.p.
Fibrarum temperatura.meth. anat. 237.1.m.
Fibrarum materia.ex qua.met. anat. 237.1.p.
Fibrarum cauſa efficiens.meth.anat. 237.1.m.
Fibrarum poſitio.metho.anat.237.2.f. 250.1.m. 262.2.f.
Fibrarum poſitio in muſculis.meth.anat. 260.2.m.
Fibrarum vſus.meth.anat. 237.2.f.
Fibrarum vſus communis.meth.anat. 237.2.m.
Fibrarum vſus per motũ naturę.meth.anat. 238.1.p.
Fibrarum diuiſio. meth.anat. 137.1.p.
Fibrarum vſus propter motum.meth.anat. 137.2.f.
Fibræ per quid vtiles.meth.anat. 263.1.m.
Ficus in cute capitis.med.pract. lib. pr. 5.4.p.
Figura partis non indicans, ſed ſignum determinatę læſionis materiæ.meth.med. 177.1.f.
Finis in methodo med.duplex.meth. med. 142.1.p.
Finis in definitione medica.med.pract. lib.pr. 7.2.f.
Finis dignitas.de diff.doct. 284.2.m.
Finis nobilior definitione.de diff.doct. 285.1.p.
Finis nobilior ijs, quæ ſunt ad finem. de diff.doctr. 285.1.m.
In finẽ omnia citra diſcordiam currere.de diff. doctr. 283.2.f.
Propter finem omnia fieri, nõ autem finem propter reliqua.de diff.doct. 279.1.p.
Finalis cauſa de diff.doct. 284.2.p.
Finitum perfectius infinito.de diff.doct. 299.1.m.
Flammæ generatio.meth.anat. 234.1.f.
Flatus ubi ſunt, ibi calor debilis. tract. de vrin. 107. 1.f.
Flatus etiam generatur a calore fortiori.med.pra.lib. ter. 149.1.m.
Flatus cauſa turbulentiæ vrinæ. tract. de vrin. 109. 2.f.
Flatuum indicia.med.pract.lib.ter. 88.4.f.
Fluor muliebris, ſeu vterinus. med. pract. lib. quatt. 157.1.p.
Fluxio: vide catarrhus.
Fluxus alui in genere.med.prac.lib.ter. 124.1.m. cauſæ 124.2.f.curatio 125.1.m.differentiæ, & ſigna 124.3.m.indicationes,& pgnoſtica.124.4.m.
Fluxus alui ſanguinolentus.med.pract.lib. ter. 126. 3.m.eius cauſæ.ibid. curatio 127. 2. m. differentię & ſigna 126. 4. m. indicationes, & prognoſtica. 127.1.m.
Si fluxio ceſſauerit, & membro inhæſerit,deriuare oportet.meth.med. 164.1.m.
Fluxus quando indicet, & quid indicet. meth. med. 169.1.f.
Fluxus immoderatus indicat adſtringens. metho. med. 169.2.f.
Fœmina mare calidior, Hippocrati. med. pract. lib. quatto. 150.4.p.
Fœcunditatis ſigna.med.prac.lib quart. 160.3.m.
Fœtus alimentum in vtero.med. pr.li.quar.160.1.m.
Fœtus formatio.med.prac.lib.quart. 159.4.p.
Fœtus formationis quatuor tempora. med. prac. li. quart.159.4.f. 160.1.p.
Fœtus inuolucra tria.med.prac. lib. quart. 159.4.m.
Fœtus in vtero mortui ſigna. med. prac. lib. quart. 163.4.f.
Fœtus numeroſi ſigna. medic.prac.lib.quart.160.4.f.
Fœtus parenti ſimilis, vel diſſimilis. med. prac. lib. quarto. 160.1.f.
Fœtus vnicus, vel multiplex vnde. med. prac. libro quarto. 160.1.m.
Fœtum excludentia. med. prac. lib. quart. 164.1.f. 164.4.m. 164.4.f.
Fomenta in pleuritide.med.pra.lib.ſec. 75.3.f.
Fonticuli.med.prac.lib.pr. 11. 1. m.41.4. m. 47.3.m. lib.ſec.81.4.p.lib.ter. 129.1.m. 134. 3. f. 132. 3. m. 141.2 p.lib.quint. 168.3.p.
Fonticuli in lue gallica.med.prac.li.quint. 171.3.f.
Fonticulorum vſus ad venena. med. pract. lib. ſept. 87.2.m.
Formatio cuius facultatis.meth.anat. 185.2.m.
Formationis fœtus principium. med. prac. lib. quar. 159.4.p.
Formatricis facultatis ſubiectum. med. pract. libro quarto. 162.1.m.
Formicalis ruptura corneæ. med. pra. lib. pr. 54. 3.f.
Fortunam ab arte excludi a Platone. de diff. doctr. 305.1.p.
Fortunam in medicina collocari ab Hipp. ibidem
Fortunam non habere locum in medica arte, ex ſententia propria. ibidem
Foſſula affectus oculi. med. pra. lib. pr. 53. 2. m. & f.
Frictiones.med.pract.lib.prim.11. 1.m.20.1. pri. libro ſecund.84. 2. f.lib.ter.114.4.f.119.3.p.lib.ſex. 26. 2. f.70.2.f.
Frigida caute applicanda præcordijs. med. prac. lib. tertio. 92.1.p.
Frigidę perfuſio in ſpaſmo.med. prac. li. pr. 44.3.m.
Frigidam intemperiem corrigentia.med.prac.lib.pr. 11.4.f.25.2.p.42.3.p.57.1.p.63.1.p.67.2.m. lib. ter. 92.1.m.& f.
Frigiditas venenata in opio,non in aqua. med. prac. lib.ſept. 87.1.p.
Frigus in febribus.med.prac.lib.ſex. 47.2.f.
Friſimelica calculum ano excreuit.med.prac.lib.tertio. 116.3.f.
Frontis cutis quæ.meth. anat. 256.1.f.
Frontis cutis motus.meth.anat. 257.1.m
Frontis os.meth.anat. 266.1.m.
Fructuum uis.med.prac.lib.ſex. 28.2.p.
Fuligo quid.med.prac.lib.ſex. 33.2.p.
Fumus quid.med.prac.lib.ſex. 33.2.p.
Functiones cerebri principes tria requirunt. medic. pract.lib.pr. 26.3.p.
Furfures.med.prac.lib.pr. 6.1.f.
Furor: vide mania.

G

Galenus notatur.med.prac.lib.quart. 161.3.p.
Galeni locus difficilis de mydriaſi. med. pr. li. pr.53.3.p.
Galli decrepitius.med.prac.lib.ter. 121.1.m.
Gallica lues facultati naturali aduerſatur: nec ueneſica proprie dici poteſt.med.prac.li.ſept. 81.1.m.
Gallinæ uenena ſumunt innoxie.med.prac. lib. ſept. 81.1.f.
Garab Auicennæ.med.prac.lib.p. 60.1.p.
Gargariſmi.med.prac.lib.p.13.2.p. 45.2.f.
Gauaſſetius confutatur,med.prac.lib.ter. 88.1.m.
Gemelli cur ſexus eiuſdem,vel diuerſi. med. prac.lib. quart. 160.2.m.
Generatrix facultas eſt inſita in calido primigenio, nec ſpectat ad vterum.med. pract.lib.ter. 94.1.f.
Generatrix quomodo ſit robuſta, vel debilis. medic. pract.lib.ter. 94.2.m.
Generatricis facultatis ſubiectum. ibid.
Genus quando formæ,& quando materiæ rationem habeat.med.pract.lib.p. 7.3.p.
Generis definitio.vide Definitio generis.
Generatio mixta ex alteratione, & formatione. meth.anat. 185.2.m.
Generatricis alteratio alia ab alteratione nutricis. meth.anat. 194.2.f.
Gingiuæ ſanguinolentæ.med. pract.lib.pr. 67.1.f.
Ginglimos quid.meth.anat. 218.2.m.
Glandes: vide ſuppoſitoria.

Glan-

Digitized by Google

Glandula alia à glandulofo corpore metho. anat. 230.1.ſ.230.2.ſ.
Glandulæ definitio.meth.anat. 230.1.ſ.
Glandula ex ſemine.meth.anat. 230.2.p.
Glandulę compoſitio.meth. anat. 230.2.m.
Glanduloſi corporis definitio.meth.anat. 231.2.p.
Glanduloſi corporis compoſitio. ibid.
Glanduloſi corporis nomen. ibid.
Glanduloſi corporis temperatura. ibid.
Glandula pars ſimilaris.meth.anat. 230.2.ſ.
Glandula non ſentit. ibid.
Glandulæ temperatura.meth.anat. 230.2.m.
Glandulæ vſus.meth,anat. 231.1.p.
Glandula per quid vtilis.meth.anat. 231.1.ſ.
Glanduloſi corporis vſus.meth.anat. 231.2.ſ.
Glene quid.meth.anat. 221.2.m.
Glone quid.meth.anat. 218.2.m.
Glaucedo,ſeu glaucoma.med. prac. lib. pr. 61.3.m.
Glaucopis. ibid.
Gloriæ definitio à,Cicerone tradita nequaquā probanda.de diff.doct. 291.1.m.
Glycy medicamentum.med. prac. lib. ter. 101.4.ſ.
Gnoſtica,med.prac. lib. ter. 128.4.ſ.131.3.m. Signa. 128.3.m.131.m.
Gonagra.med. prac.lib.quint. 167.1.p.167.4.m.
Gonorrhœa. med.prac.lib.ter. 147.1.ſ.&c.
Gonorrhœa catarrhalis, med.prac.lib.pr. 45.4.ſ.
Gonorrhœa Gallica.med.prac. lib. quin. 170.3.m. 175.1.ſ.
Gracilitas quid à macie, ſeu atrophia differ. medic. prac.lib.ter. 107.4.m.
Grana quid,med.prac.lib.ſex. 34.2.ſ.
Grauedo.med.prac.lib.pr. 46.1.p.
Grauitas, & leuitas effectus formatricis. method. anat. 217.2.ſ.
Grumos ſanguinis ſoluentia. med. prac. lib. ſecun. 80.2.p.lib.ter. 113.4.p.143.4.ſ.
Guaiaci natura, & facultates. med. prac. lib. quint. 175.1.m.
Guaiaci vſus ad melancholiam. med. pract. libro pri. 25.1.m. ad obſtructionem neruorum opticorum. 63.1.ſ.ad tremoré.39.3.ſ.ad aſthma. lib.ſecund.73. 4.p.ad arthritidem.lib.quint. 168.3.ſ.
Guaiaci decoctum cum aqua. med. pract. lib. quin. 173.1.p.cum iure.173.1.ſ. cum vino. 173.1.p.
Guaiacum non eſt ſudoriferum primario, ſed roborat naturam quibuſcunque vijs vacuanté. med. pract.lib.quint. 172.3.ſ.
Guaiaco quæ permiſcenda. medic. pract. lib. quint. 172.3.ſ.172.4.p.
Guaiaci vſus ad luem veneream.med.pract.lib,quint. 172.3.ſ.& 4.p.
Gulæ ſitus.med.pract.lib.ter. 86.3.ſ.
In Gulæ vlceribus medicamenta paulatim, & aſſidue exhibenda.meth.med. 175.1.m.
Guloſi cur non augeantur.med.prac.lib.ter. 93.2.p.
Gummata Gallica.med.prac.lib.quint. 174.4.m.

H

HAbitus quinque.de diff.doct. 274.2.p.
Habitus principalis duplex. ibid.
Habitus ſpeculatiuus,ſeu contéplatiuus. ibid.
Habitus operatiuus. ibid.
Habitus in mente docentis,vel principales, vel non principales.de diff.doct. 274.2.p.
Habitus non principales,ſeu inſtrumentarij qui, & quot ſint.de diff.doct. 274.3.ſ.
Habitus inſtruméntales; & doctrinas ex his prodeuntes inuicem differre.de diff.doct. 275.1.ſ.
Habitus duplex, ſcientia, & peritia de diff. doct. 273.1.m.
Habitus qui dicitur rei ſcientia,qui. ibid.
Habitus qui dicitur peritia. ibid.
Habitus,qui dicitur peritia in docente quibus innitatur.de diff.doct. 273.2.ſ.
Habitus, & conſuetudo ſigna virtutis. meth. medic. 172.2.m.
Hemoptoe:vide ſputum ſanguinis.
Hęmorrhagia nariũ.med prac.lib.pr. 65.4 m. Cauſæ.65.4 ſ.Differentiæ, ſigna 66.1.p. indicationes, prognoſtica 66.1.m.Curatio. 66.1.ſ.
Hæmorrhagia critica, & ſymptomatica med. pract. libr.pr.65.4.m.lib.ſecund. 79.1.m.
Hæmorrhoides vacuant ſanguinem melancholicũ, & bilioſum.med.prac.lib.ſex. 52.1.p.
Hæmorrhoides commode fluunt atra bile vexatis. med.pract.lib.pr. 23.3.ſ.
Hæmorrhoides num aperiendę ſuppreſſis mẽſibus. med.pract.lib.quart. 153.1.p.
Hęmorrhoidum apertia. med. pract. lib. ſex. 51. 1.ſ.
Halira.med.pract.lib.ſex. 62.2.m.
Handacocha.med.pract.lib.pr. 39.4.ſ.
Hectica febris.med.pract.lib.ſex. 72.2.ſ.
Hectica febris eſt immaterialis. med. pract. lib. ſex. 74.1.m.
Hectica peſtilens.med. pract.lib. ſex. 75.1.p.
Hectica non ſemper alijs febribus ſuccedit. medic. pract.lib.ſex. 17.1.ſ.
Hecticæ gradus.med.pract.lib.ſex. 73.1.ſ.
Hellebori nigri vſus.med. pract. li. pr. 24. 2. ſ.20.1.p.
Helleborus albus in melancholia. med. prac. lib. pr. 24.3.m.& ſ.in obliuione. 27.2.m.
Helleborus albus ſpaſmũ inducit. med. pract. lib. pr. 43.1.ſ.43.3.p.
Hepar fętus è qua materia generetur. med. pract. lib. pri. 159.4.ſ.
Hepar in hydrope ſemper afficitur, per eſſentiam. med.pract.lib.ter. 129.4.m.
Hepar in hydrope ſemp laborat dyſcraſia frigida. ibi.
Hepar inueſtientis membranæ inflammatio. med. pract.lib.ter. 138.3.ſ.
Hepar totum cauſa eſt pfectę ſanguificationis. med. pract.lib.ſex. 39.2.m.
Hepatica ſeu hepati appropriata. med. pract. lib. ter. 129.1.ſ.129.2.p.
Hepaticus fluxus.med.pract.lib.ter. 129.3.m.
Hepatis affectus.med.pract.lib.ter. 128.1.m.&c.
Hepatis,& lienis affectuum diſcrimen. med. pract. lib.ter. 140.1.ſ.
Hepatis ĩbecillitas, ſeu effectio hepatica. med. pract. lib.ter.129.3.ſ.eius ſigna.130.4.ſ. Indicationes. 131. 2.m.Prognoſtica.131.3.m. Curatio. 131.4.ſ.
Hepatis inflammatio,medic.pract.lib.ter. 138.1.m. Curatio. 139.2.p.
Hepatis intemperies.med.pract.lib.ter. 129.3.p. eius differentię.130.4.p.Signa.ibid. Indicationes. 131.2. p.prognoſtica.131.3.m.Curatio. 131.4.ſ.
Hepatis obſtructio.med prac.lib.ter.133.4.m. cauſæ. 133.4.ſ.differentiæ,& ſigna.134.1.m.& ſ.Indicationes.134.2.ſ.134.3.p.prognoſtica. ibid.
Hepatis obſtructio cum intemperie, vt curãda. med. pract.lib.ter.134.4.ſ. 135.1.p.&c.
Hepatis ſcirrhus.med.pract.lib.ter.137.1.ſ eius curatio. 137.3.m.
Hepatis ſima,per aluum; gibba per lotium vacuãda. med.pract.lib.ter. 139.3.p.
Hepatis vlcus.med.pract.lib.ter. 137.4.ſ.
Hepatis vlcus ſanatum.med.pract.lib.ter. 138.1.m.
Herculeus morbus:vide epilepſia.
Hiera Alexandri.med.pract.lib.pr. 42.1.p.
Hiere e colocynthide doſis. med. prac. lib. p. 27. 2. p.
Hiera picra.med.pract.lib.ſex. 53.2.m.
Hiera picra obeſt ventriculo calido. med. pract.lib. ter. 90.4.m.

Digitized by Google

Hieræ magnæ, ſeu compoſitæ. medic. practi. libro quarto. 153.2.p.
Hieræ ſpecies menſes mouent, nec prægnantibus dandæ. medic. practi. libro tertio, 106.1.m. libro quarto. 153.2.p.
Hippocrates contra Galenum defenditur. med. pra. lib. pr. 48.3.p.
Hippocratis locus difficilis de curanda pleuritide. med. pract. lib. ſec. 75.2.p.
Hircinus odor in puberibus vnde. medic. pract. libro quarto. 166.2.p.
Hirudines. medic. pract. lib. pr. 10.4.f. lib. quart. 156. 4.p. lib. ſex. 51.2.p.
Homo ſolus ſtat, & ſedet. meth. anat. 189.1.f.
Homo quomodo acquirat virtutes. metho. anath. 189.2.p.
Hominis definitio qua arte venari debeat. de differ. doctr. 293.1.m. & col. 2.m
Hominis definitio formalis. de different. doctrin. 295.1.m.
Hominis definitio cauſalis. ibidem
Hominem quid conſtituat. de diff. doct. 297.2.f.
Homo ob vniuerſi perfectionem productus. de diff. doctr. 299.2.f.
Hominis reſolutio. de diff. doct. 299.2.f.
Hordeum. med. pract. lib. ſex. 62.2.f.
Humida dyſcraſia omnium facillime curatur. med. pract. lib. ter. 89.4.m.
Humidam intemperiem emendantia. medic. practi. libro primo. 27.2.m. 56.1.p. 63. 1.p. 67.3.f. lib. tertio. 62.2.m.
Humidum excedere poteſt quantitate, & qualitate. med. pract. lib. ter. 88.4.p.
Humores conſtant parte alimentali, & excrementitia, ſanguine excepto. med. pra. lib. ſex. 41.2.p.
Humores partis ſimilaris. med. pra. li. ter. 87.3.m.
Humores num in venis etiam putreſcant. med. pra. li. ſex. 42.1.f.
Humores omnes putredini ſunt obnoxij. med. pra. lib. ſex. 41.2.p.
Humores tres partium ſimilarium extra venas. med. pract. lib. ſex. 73.1.m.
Humorum neceſſitas. de different. doctrin. 299. 2.f.
Humorum corporis generatio, & cauſa. med. pra. lib. ſex. 39.2.m.
Humorum in venis aggregatum quot conſtet partibus. ibidem
Humoris ſpeciem cognoſci ex victu. metho. med. 159.1.p.
Humores neque lentos eſſe debere, neque aquoſos, neque plurimos, neque vehementer calidos, aut frigidos, neque mordaces, neque putredini obnoxios, multo minus putridos, neque venenoſos. meth. med. 159.2.p.
Humor ſuperfluus. meth. anat. 231.2.f.
Hydragoga: vide aquam hydropicorum vacuantia.
Hydrargyri natura, & facultates. medic. pract. libro quinto. 172.2.f.
Hydrargyri inunctio, quæ tutior eſt ſuffumigio. med. prac. lib. quint. 173.4.m.
Hydrargyri ſuffumigium. medi. prac. libro quinto. 173.4.f.
Hydrargyri vſus ad luem Gallicam. med. pract. lib. quinto. 173.3.f.
Hydrargiri vſum diſſuadentia. med. prac. lib. quin. 174.1.m.
Hydrargyrum adiuuantia. med. pra. li. quin. 173.4.p.
Hydrargyrum corrigentia. ibidem
Hydrargyrum cum auro habet συμπάθειαν. med c. pract. lib. quint. 174.1.f.
Hydrargyrum medullas penetrans. med. pract. lib. ſept. 84.1.p.
Hydrargyrum neruos lædit. med. prac. lib. quinto. 174.1.m.
Hydrargyrum per os exhiberi poteſt. med. prac. lib. tertio. 121.1.m
Hydrargyrum vt è corpore eorum, qui ſine effectu inuncti fuerunt proliciendum. medic. pract. lib. quinto. 174.2.m.
Hydrelæum pro vomitorio in materia venenata. med. prac. lib. ſept. 87.2.f.
Hydrocephalus. med. prac. lib. pr. 49.1.m. & c.
Hydrops. medic. pract. libro tertio, 128.1.m. & c. 129.4.m. cauſæ 128.2.p. 130.2.m. curatio 129.1. p. 131.4.f. definitio 128.1.f. 129 4.f. differentiæ 128.3.m. 130.4.p. indicationes 128.4.p. 131.2.p. ſigna 128.3.m. 130.4.p.
Hydrops capitis: vide hydrocephal.
Hydrops exquiſitus, & nothus. med. pract. lib. tert. 129.4.m.
Hydrops pulmonis. med. prac. libro tert. 129.4.p. 131.3.m.
Hydrops qui nam periculoſior. med. pract. lib. tert. 131.3.m. 131.4.p.
Hydrops ſpurius ratione συμπτώματος in febribus. med. prac. lib. ter. 130.4.m.
Hydrotica: vide ſudorifera.
Hymen membrana. medic. practi. lib. quar. 166.2.f.
Hypercatharſeos cauſæ. medic. prac. li. ſept. 84.2.f.
Hypercatharſi eueniente quo ordine humores euacuentur. med. prac. lib. ſept. 84.2.f. 85.1.p.
Hypercatharſi obortiente ſanguis poſtremo euacuatur. med. prac. lib. ſex. 39.2.f. lib. ſept. 85.1.p.
Hypercatharſis etiam a mediocribus purgantibus oriri poteſt. med. prac. lib. ſept. 84.1.m.
Hypnotica: vide anodyna ſtupefacientia.
Hypochondriaca. vide melancholia.
Hypoſarca: vide anaſarca.
Hyſtericæ mulieres. med. prac. lib. quart. 165.1.p.
Hyos, affectus oculi. med. prac. lib. pr. 54.3.f.

I

Ichor quid, eiuſque natura, cauſæ, & generatio. med. prac. lib. ſex. 41.2.m. & f.
Ichor impropriè ita dictus. ibidem
Ichoris, & ſeri diſtinctio. med. prac. li. ter. 126.3.f.
Icterus. med. pra. li. ter. 135.3.m. eius curat. 136.4.m.
Icterus criticus. med. prac. lib. ter. 136.3.m.
Icterus flauus, & niger. med. prac. lib. ter. 135.3.m. 136.2.m.
Ἰδιοπάθειαι & συμπαθείας διαγνώσις. med. prac. lib. primo. 9.3.m.
Iecur: vide hepar.
Iecoris excrementum triplex. tract. de vrin. 97.1.p.
In iecinoris inflammatione non eſſe applicãda actu frigida. meth. med. 154.1.m.
In iecinoris inflammatione incipiente licet vti oleo adſtringente: in inflammatione oculi nequaquã. meth. med. 172.2.p.
Iecinori quale eſt abſynthium, tale lieni capparis cortex. & quale rurſus eidem eupatorium, tale lieni ſcolopendrium, meth. med. 178.2.f.
Iecoris cauã detectione maniri. meth. med. 177.1.m.
Iecur ſecundum ſimum ſignificare vi tutem nõ perferentem ſectionem profundam. meth. med. 178.2.m.
Ignis quid præſtet coloribus. tract. de vrin. 100. 1. p.
Ignis venenum calore abſumit. med. pract. lib. ſex. 70.2.p.
Ignotum naturaliter an res ſit, quia eſt propter quid. de diff. doct. 288.2.m.
Ignotum naturaliter ſimplex, vel compoſitum. de diff. doct. 288.2.f.
Ileos ſtranguriæ ſuperueniens; vbi difficultas Hippocrates. med. prac. lib. ter. 117.2.f.

Digitized by Google

Iliaca: vide inteſtinorum dolor.
Iliacæ pilulæ Rhaſis.med.prac.lib.ter. 120.3.m.
Imaginatrix pro parte animæ ſumpta imaginatur, & recordatur.med.pract.lib.pr. 26.4.m.
Imaginatrix etiam iudicat, & contemplatur.medic. prac.lib.pr. 26.5.f.4.p.
Imbecillitas ventriculi.med.prac.lib.ter. 87.1.f.
Immoderata euacuatio, ſignum motus præter naturam.meth.med. 164.1.p.
Impellentia per cutis poros in febribus putridis. med.prac.lib.ſex. 56.2.m.
Impellens indicat attrahens.meth.med. 162.2.f.
Impotentia coeundi.med.prac.lib.ter. 147.4.m.
Impulſio.med.prac.lib.pr. 17.2.p.
Inæqualitas horroris aſſiduis. medic. prac. lib. ſex. 47. 1.f.2.p.
Inappetentia.med. prac. lib. ter. 104.4.m. eius curatio. 205.3.p.
In inciſione longitudo latitudine debet eſſe maior. meth.med. 167.1.p.
Incubus.med.prac.lib.pr. 29.2.p.&c.
Incubi affectio comprimens,& aggrauans cur. ibid.
Indicationes nomen.meth.med. 135.1.m.
Indicationis prima,ſecunda, & tertia definitio à Galeno. ibidem
Indicationis methodi medendi definitio.meth. med. 136.1.m.
Indicationis definitiones a Gal. propoſitas non fuiſſe formales. ibidem
Indicationis finis. ibidem
Indicatio generica, neque artificioſa, neque vtilis. meth.med. 140.1.f.
Indicatio ſubalterna vtilis non ex neceſſitate, ſed nō artificioſa. ibidem
Indicatio ſpecifica vtilis, & artificioſa. ibidem.
Indicatio vtilis artificioſa, inutilis inartificioſa. ibid.
Indicatio artificioſa,& inartificioſa. ibidem
Indicationes proximæ duæ.meth.med. 140.1.p.
Indicatio quot conditiones requirat. metho. med. 136.2.f.
Indicatio dupliciter.meth.med. 140.2.m.
Indicatio ſpecifica magis artificioſa, quàm generica, quàm ſubalterna. ibidem
Indicatio generica quomodo generaliſſima, quomodo prima, quomodo ſecunda.meth.med. 140.1.m.
Indicatio non ſumitur ab aere. med. prac. libro ſex. 76.2.p.
Indicatio vitalis.med.prac.lib.ſex. 48.1.p.
Indicatio curatoria. ibidem
Indicatio non ſumitur a læſa facultate. ibidem
Indicatio præſeruatoria. med. pract. lib. ſex. 48.1.m.
Indicatio prophylacti vnde petatur.medic. pract. lib. ſepr. 88.2.p.
Indicatio curatiua ſumitur ab idea: quæ modo ſimplex eſt, modo compoſita è morbo, & continente cauſa.med.pract.lib.ſex.25.2.m. 48.1.p.
Indicationes qua ſerie hauriendæ in methodo. metho.med. 122.2.p.
Indicationem ex vſu ſumi tantum a præſenti. meth. med.137.2.m. 145.1.m.
Indicatio vtilis non ſumitur ab indicante generico; quandoque neque a ſubalterno: ſed a ſpecifico tantum.meth.med. 147.2.m.
Indicationem ſpecificam a determinato affectu.meth.med. 147.1.f.
Indicatio ſumitur ab eſſentia affectus. ibidem
Indicatio capitur ab eſſentia, ſeu ab idea. meth. med. 137.1.p.
Indicationem nō ſumi a cauſa externa, meth. med. 138.1.m.
Indicationum cauſam deſumi ab affectibus. metho. med. 139.2.f.
Indicationem primam ſumi a ſolo affectu. metho. med. 143.1.m. col.1.p.
Indicationem non deſumi vel a tempore, vel a conſuetudine, vel ab aere.meth.med. 144.2.m.
Indicatio præſeruatiua a cauſa, curatiua a morbo. meth.med. 122.1.f.& 144.1.m.
Indicatio præſeruatiua præcipue ab humore. meth. med. 158.2.f.
Indicatio curatiua a proprietate ineffabili. metho. med. 143.1.p.
Indicationem ſumptam a febre eſſe primum, & vltimum ratione indicationis a cauſa. meth. med. 158.1.f.
In indicationibus contrarijs, niſi quis indicationum poteſtatem examinet nequis menſuram victus inuenire.meth.med. 150.1.f.
Indicatio a virtute ſæpe maximè neceſſaria; quandoque mediocriter, interdum inutilis. metho. med. 151.1.f.
Indicatio a ſimilaribus modum alterandi determinat; à diſſimilaribus locum, per quem euacuare oportet.meth.med. 178.1.m.
Indicatio vitalis finis anatomiç. meth. anat. 207.1.f. 207.2.m.
Indicatio non ab actione, non ab vſu. meth. anath. 209.1.f.
Indicationes inflammationum immutare curationem.meth.med. 178.2.p.
Indicationibus contrarijs, & pluribus exiſtentibus affectibus, perpendenda omnium poteſtas. meth. med. 150.1.f.
Indicantis eſſentia triplex.meth.med. 149.1.m.
Indicans ex accidenti dupliciter.meth. med. 169.2.f.
Indicantia tantum tria. meth. med. 142.2. 144.2.f. 146.2.f.151.1.p.173.2.m. 174.2.m.
Indicantia tria tantum, tria tantum permittentia, tria tantum prohibentia. metho. med. 145.1.m. 150.1.m.
Indicantis eſſentiam quæ conſequantur. meth. med. 136.2.m. 141.2.m.
Indicantis diuiſio. 142.1.p.
Indicans vnum non niſi vnum indicat. med. prac. lib.pr.17.2.p.meth.med. 137.1.f.
Indicans neceſſario debet eſſe præſens. meth. med. 137.1.f.
Indicans eſt quod curatur. ibidem
Indicans ex vſu, & non ex vſu. ibidem
Indicans vitale nihil aliud eſſe, quam virtutem. meth. med. 143.2.p.
Indicans curatorium a ſolo morbo. ibidem
Indicans præſeruatorium, nihil aliud, quàm cauſa morbifica.meth.med. 161.2.p.
Indicans curatorium eſt tantum morbus. met. med. 147.1.f.
Indicantis gradum determinatum ſolus Deus poteſt cogitare, & qui cogitaret, ſimilem reddi Eſculapio.meth.med. 134.1.m.
Indicatum duplex.meth.med. 141.1.f.
Indicatum ſpecificum neque dici, neque ſcribi, neque mente accuratè percipi poſſe. ibidem
Indicatum in methodo med. duplex. metho. med. 133.2.p.
Indicatum ſemper dirigitur ad indicans. meth.med. 161.2.m.
Indicatum ſi eſt vnum debet eſſe vnum indicans. meth.med. 147.1.f.
Inter indicatum & indicans ſemper debet eſſe proportio.meth.med. 148.1.m.
A primo indicato prima indicatio curatiua. metho. med. 144.1.f.
Inter indicantia & ſigna quę differentia.meth. med. 144.1.p.
Indiuidua, quia infinita, dignoſci nequeunt. de diff. doctr. 279.2.f.

Digitized by Google

Inedia. med.prac.lib.ſex. 62.1.m.
Inediæ tempore ventriculus excrementa attrahit. med.prac.lib.ſex. 41.2.ſ.
Inedia reddit lotium magis coloratum.tract. de vrin. 98.2.m.
In farctu liberantia: vide obſtructiones expedientia.
Inflammatio hepatis purgans non admittit. medic. prac.lib.ſex. 59.2.ſ.
Inflammatio, quæ tollitur ſanguinis euacuatione, non indicat vtile.meth.med. 147.2.m.
In inflammationibus maximis quid agendum: vide in febribus vehementiſſimis.
In inflammatione hepatis incipiente vti licet oleo adſtringente, in inflammatione oculi nequaquã: vide in Iecinoris inflammat.
Inflammatio cerebri meningum. med. prac. lib. pr. 15.3.m.
Inflammatio modo tumore, modo intemperie definitur. ibidem
Inflammatio quo ordine topicis curanda. med. pra. libro pr. 18.3.m.& ſ.
Inflammatio oculi: vide ophthalmia.
Inflatio ventriculi.med.prac.lib.ter. 95.1.m.
Infuſione vires ſimplicium vt extrahantur. medic. prac.libro ſex. 65.2.m.
In inguine ſectio tranſuerſim facienda. meth. med. 167.1.p.
Inſtrumenti cauſa efficiens.meth.anat. 187.2.p.
Inſtrumenti nomen.meth.anat. 187.1.m.
Inſtrumenti definitio.meth. anat. 187.1.m.
Inſtrumenti eſſentia compoſitio.meth.anat. 212.2.ſ.
Inſtrumenti partium poſitio.meth.anat. 188.2.m.
Inſtrumenti partes quot.meth.anat. 188.1.ſ.
Inſtrumentum quid.meth.anat. 187.1.p.
Inſtrumenti partium diuiſio.meth.anat. 187.1.ſ.
Inſtrumenti materia ex qua.meth. anat. 187.1.ſ.
Inſtrumenti finis.meth.anat. 187.2.p.
Inſtrumenti actio propria.meth.anat. 187.2.m.
Inſtrumentalium vſus.meth. anat. 186.2.ſ.
Inſtrumenta communia.meth.anat. 231.1.p.
Inſtrumentorum actio a forma magis, vel minus efficaci regitur.med.prac.lib.ſept. 87.1.m.
Inſtrumentum præcipuum cuiuſque partis eſt craſis, & ſpiritus inſitus. med. pract. lib. ſex.47.1.m.
Inſtrumenta patefacientia, quæ. de differ. doctrin. 286.1.p.
Inſtrumenta patefacientia vocari methodus. ibid.
Intellectus habitus principiorum. de different.doct. 274.2.p.
Intemperiei ſpecies.med.prac.libro.tert. 87.4.ſ.
Intemperies quatenus doloris cauſa ſit. med. prac. libro pr. 8.1.p.
Intemperies eſt indicans modo præſeruatorium, modo curatorium.med.prac.lib.pr. 17.1.ſ.
Intemperies ex vſu, & non ex vſu. med. prac. lib. pr. 30.3.ſ.
Intemperies cum, & ſine materia. med. prac.li.ter. 88.1.ſ.
Intemperies æqualis quæ ſit. med. prac. libro ſexto. 10.1.m.
Intemperies æqualis quæ. ibidem
Intemperies inæqualis differentia. ibidem
Intemperiem indicare ſolam alterationem. metho. med. 142.2.p.
Intercipientia.med.prac.lib.pr. 17.3.p.29.1.p.33.3.p. 47.4.m.51.3.ſ.59.2.p.lib.ſec.71.4.p. 80.1.p.
Intercipiens.meth.med. 162.2.m.
Intercipientis exemplum.meth.med. 163.1.ſ.
Intermittens febris pituitoſa, bilioſa, melancholica. med.prac.lib.ſex. 42.1.m.
Intermittentium materia num ſemper è venis tranſmittatur.med.prac.lib.ſex. 43.2.ſ.
Intermittentium febrium materia num putreſcat extra venas, an intra.med.prac.lib.ſex. 42.1.ſ.
Interpretis librorum de phyſ. aud. munus. de differ. doct. 309.2.p.
Interpretis lib. aphoriſ. officium. de differ. doctrin. 310.2.m.
Interpretes lib. art. med. Gal. quid præſtare debeant. ibidem.
Inteſtina chylum diſtribuunt,& amplius excoquunt. med.prac.lib.ter. 115.3.p.
Inteſtina non attrahunt a ventriculo. medic. prac. lib.ter. 115.3.m.
Inteſtinorum affectus.med.pract.lib.ter. 115.2.ſ.
Inteſtinorum dolor.med.prac.li.ter. 116.1.m. eius cauſæ 116.1.ſ.differentiæ 117.3.m. indicationes 118.3.ſ.prognoſtica 118.4.p.ſigna 117.4.m. curatio. 119.2.p.
Inteſtinorum dolores qui nam ſint atrociores. med. prac.lib.ter. 117.2.p.
Inteſtinorum natura, & vſus. med. pract. libro tert. 115.2.ſ.
Inteſtina deiectione tantum inaniri. metho. med. 177.1.m.
In inteſtinis ſi humor mordax conſiſtat, medicamentum iniiciendum per ſedem. metho. med. 157.1.m.
Inuentionis inſtrumentum. de different. doctrin. 288.2.p.
Inuentionem præſidiorum ad ſanitatem ſpectantiũ partium ſumi ab affectu,plurimum à parte. & quo modo. meth.med. 173.2.m.
Inuentio remediorum ſimplex. de different. doctr. 305.1.ſ.
Inuentio rectæ remediorum adminiſtrationis. ibid.
In inuentione remediorum ſimplici qua methodo progrediendum. ibidem
In inuentione rectę remediorum adminiſtrationis, qua methodo incedendum. de diff.doct. 306.1.p.
In inuentione vltimum, debet eſſe primum in exequutione.de diff.doct. 302.2.p.
Inunctio Aetij ad febre malignas. med. pract. libr. ſexto 59.1.m. 78.2.m.
Inunctio proprie quę vocetur.med. pract. lib. primo 14.2.p
Inunctio in ephemera ex labore,quomodo, & quibus facienda.med.prac.lib.ſex. 28.2.m.
Iſchias.med.prac.lib.quint.167.1.p. 167.4.m.
Iſchuria. med. pract. lib. ter. 145.1.ſ.145.4.ſ.curatio 145.4.m. 146.3.ſ.
Iudicium lęditur a frigido, medi. prac. libro primo. 27.4.ſ.
Iugalis oſſis generatio.meth.anat. 269.1.m.
Iugalis oſſis vſus. ibidem
Iugalis oſſis compoſitio. ibidem.
Iuris periti qui dicantur.de diff.doct. 273.2.p.
Ius carnis longa decoctione ſalſum redditur. med. prac.lib.quint. 173.2.p.

K

Karabitus Arabum. med. prac.lib.pr. 15.1.m.
Καρδιωγμος. med. pract. libro ſecund. 84.3.ſ. lib.ter. 110.3.ſ.
Κακοηθεια affectuum.med.prac.lib.ſex. 17.1.ſ.

L

Labiorum, & oris ventriculi conſenſus. med. pract.lib.pr. 33.1.ſ.
Labiorum cutis quæ meth.anat. 256.1.m.
Labor cauſa laſſitudinis.medicin. practi. libro ſexto 27.2.p.

Lac

Digitized by Google

Lac oculis dolentibus commodum. med.pract.lib.1. 51.2.f.
Lac ſiticuloſis noxium.med.pract.lib.3. 93.4 p.
Lactis vſus in phthiſi.med.pract.lib.2.81.4.f. in ſicca ventriculi intemperie lib.3 93.2.f. 93.4.m. in macie ob profluuium album.lib.4. 158.3.m.
Lactis vſus in hectica.med.pract.lib.6. 74.1.f.
Lactis facultatis ad quam partem medicinæ pertineant.med.pract.lib.6. 2.2 f.
Lachrymarum cauſa in meſtitia,lętitia,ira.med.prac. lib.1. 58.4.m.
Lachrymalis carnis imminutio.med.pract. lib.1.59. 2. f.
Lachrymalis carnis imminentia nimia.medic.pract. lib.1. 59.4.p.
Lachrymalium apoſtema. medic. pract. libro primo 60.1.p.
Lachrymarum effluxus.med. pract. libro primo. 58. 4.p.
Lætificans compoſitio.med.pract.lib.1. 25.2.p.
Læuitas inteſtinorum: vide Lienteria.
Lambitiua: vide Eclegmata.
Lapides in veſicula bilis.med.prac.lib.3. 135.4.m.
Lapis: vide Calculus.
Laſſitudo duplex.med.pract.lib.6. 27.2.p.
Latica febris: & quid ab hectica diſtet. medic. pract. lib.6. 69.2.m.
Laxitas, & raritas partis, ſigna virtutis permittentis. meth.med. 157.2.p.
Legibus incumbentes qui prudentes, & ſcientes. de diff.doct. 273.2.p.
Leienteria. med. pract.lib.3.124.1.f.125.4.f.curatio. 126.2.m.
Lipothymia.med.pract.lib.2. 83.3.m.
Leipyriæ febres.med.pract.lib.6. 66.2.f.
Lenientia aluum.med.pract.lib.6.53.1.m.53.2.p.m. & f.
Lenientia in lue venerea, med.pract.lib.quinto.171. 4.p.
Leoniceni error de nobilitate ordinum.de diff.doct. 285.1.m.
Leoniceni error de diſcrepantia methodorum. de diff.doct. 302.1.f.
Leoniceni error,de methodorum nobilitate.de diff. doct. 202.2.m.
Leoniceni error circa ordinem, quo vſus eſt Ariſt. 2.Phyſ.de diff.doct. 282.2.p.
Lepus marinus pulmones corrumpit.med.prac.li.7. 83.1.m.
Lethargus nothus.med.pract.lib.1. 19.1.m.
Lethargus.med.pract.lib.1.19.1.m. eius cauſæ 19.1.f. curatio 19.4.f.definitio 19.1.m differentię. 19 3.p. indicationes, & prognoſtica 19.3.f. & 4. p. ſigna. 19.3.f.
Λεύκωμα ocul.med.pract.lib.1. 58.1.f.
Leuitatem in contento vrinæ indicare maximam concoctionem tract.de vrin. 120.1.m.
A leuioribus quando inchoandum. method. med. 155.2.m.
Librorum initium conſtitui ab vniuoco, vel ſaltem analogo,per Ariſt.& Gal.de diff.doct. 271.1.f.
Librorum de vſu partium inſtitutum. meth. anath. 208.2.f.
Librorum de vſu partium vtilitas. meth. anath. 209. 1.m.
Librorum de ſimplici medicina ſequi librum de inęquali intemp.med.pract.lib.6. 3.2.p.
Lienis actio.meth.anat. 188.1.m.
Lienis actio,& conformatio, ſignum materiei craſſioris,meth.med. 179.1.p.
In liene, & muſculis ſcyrrho affectis tutus aceti vſus.meth.med. 179.1.m.
Lien vehementiora fert auxilia,quàm hepar. medic. pract.lib.ter. 140.2.m.
Lieni appropriata.med.pract.lib.ter. 141.f.
Lienis,& hepatis affectuum diſcrimen.medic. pract. lib.ter. 140.1.f.
Lienis ſcirrhus.medic. practic. libro primo. 140.2.f. 140.4.m.
Ligamenti nomen.meth.anat. 222.2.m.
Ligamenti definitio. ibid.
Ligamenti vſus plures.meth.anat. 224 2.m.
Ligamenti vſus peculiaris.meth.anat. 224.1.f.
Ligamentorum natura.meth.anat. 224.2.f.
Ligamentum non ſentit.meth.anat. 223.1.p.
Ligamentum venæ.meth.anat. 223.1.m.
Ligamentum ex quo ſemine.meth.anat. 223 1.m.
Ligamenti temperatura.meth.anat. 223.2 p.
Ligamenti genus.meth.anat. 223.1.f.
Ligamentum cartilagineum quid. method. anath. 223.2.
Ligamenti origo meth.anat. 223.2.f.
Ligamenti finis.meth.anat. 224.1.m.
Ligamenti ortus.meth.anat.223.2.f. 224.1.p.
Ligamentorum origo.meth.anat. 225.1.p.
Ligamentum vocatur neruus.meth.anat. 224.2.f.
Ligaturæ.medic.pract.lib.pr.31.1.m. lib. ſecund. 84. 2.f.lib.ter. 114.4.f.115.1.p.119.3.p. libro quarto. 155.2.f.
Lineæ definitio.de diff.doct. 393.2.f.
Linimenti nomine quid audiendum veniat.med. pr. lib.pr. 14.2.p.
In linguæ vitio purgandum.meth.med. 163.2.m.
Lippitudo: vide Ophthalmia.
Lithiaſis: vide Calculus.
Loci nomen quid importet.meth.anat. 188.1.f.
Locus internus cognoſci ex actione & vſibus.meth. med. 157.1.f.
A loco indicati vtendi modum.method.med. 139. 1.m.
Locus, cui applicantur medicamenta, ex quibus inueniatur.meth.med. 157.1.m.
A logica quæ prodeant.de diff.doct. 308.1.m.
Locutio quid.de diff.doct. 308.2.p.
Locutionem dici inſtrumentum docendi, & doctrinam varia ratione. ſic & ſcripturam. dę diff. doct. 272.1.p.
Lotium excrementum iecoris,non renum. tract. de vrin. 96.2.f.
Lotij materia duplex.tract.de vrin. 98.1.m.
Lotij boni color.tract.de vrin. 112.2.p.
Lotium optimum quale.tract.de vrin. 104.2.m.
Lotij optimi contentum quale. ibid.
Lotij boni conditiones,tract.de vrin. 105.1.p.
Lotium, ſeu vrina ægrotantium. tract.de vrin. 105. 2.m.
Lotium bonum reddi in ea copia,quæ ad portionem reſpondet cum aſſumptis aquoſis. tract. de vrin. 111.1.m.
Lotium copioſius. ibid.
Lotium exiguum. ibid.
Lotium ſecundum naturam odoris non expers. de diff.doct. 111.2.m.
Lotium odoris expers. ibid.
Lotium maleolenus. ibid.
Lotium ægrotantium planè diſſimile a lotio ſanorum quale.tract.de vrin. 107.2.p.
Lotium album craſſum quando indicet longitudinē morbi,tract.de vrin. 113.2.p.
Lotium tingi ab atra bile. ibid.
Lotium ſubflauum calidus ruffo, & ſubruffo. tract. de vrin. 101.2.f.
Lotium ſplendens. ibid.
Lotium nigrum, & tenue quomodo. tract.de vrin. 117.2.m.
Lotium proprie fieri nigrū a ſero melancholico. ibi.

Lotium nigrum reddentes interdum ſeruantur.trac. de vrin. 118.1.f.
Lotium tenue unde fiat.tract.de vrin. 108.1.p.
Lotij perſpicuitas,tract.de vrin. 108.2.p.
Lotium cur debeat eſſe diuiſum in pluribus vaſis.tract. de vrin. 102.1.p.
Lotium cur mutetur in febribus. medic. pract. libro ſexto. 8.2.p.
Lotium ſplendens in morbo gallico cur. tract. de vrin. 112.1.f.
Circa lumen tria conſideranda. tract. de vrin. 111. 2.f.
Lukima Auicennæ.med.pract.lib. pr. 53.2.m. & f.
Lumbrici generantur in varijs corporis partibus. med.pract.lib.ter. 121.4.m.
Lumbrici num in uentriculo generantur. ibid.
Lumbricorum materia.med.pract.libro quinto 121. 4 f.
Lumbricos necantia.med.pract. lib. quinto 123 3.p. allicientia 123.4.expellentia. 123 4.m.
Lumbricus quid.med.pract.lib. 5. 121.4.p.
Lumbrici inteſtinorum.med.pract.lib.tert.121.3.m. eorum cauſæ ibidem. curatio 123. 2. f. differentiæ 122.2.m. indicationes 122.3.f. prognoſtica 122.4. f.ſigna. 122.3.p.
Luſtioſitas.med.pract. lib.1. 62.1.f.
Lue venerea detenti, quam dietam obſeruare debeant.med.pract.lib 5. 175.2.m.
Lues venerea a qua materia generetur.medic.pract. lib. 5. 170.2.p.
Lues venerea extrinſecus omnis accedit.med.pract. lib.5. 169.3.p.
Lues venerea non niſi alexipharmacis expugnari poteſt.med.pract.lib.5. 169.2.p.
Lues venerea contumax, vt curanda alexipharmacis,forma electarij adhibendis. medic. pract. libro quinto. 173.3.p.
Lues venerea, medic.pract. lib. quinto 163.3.p. eius cauſæ 170. 2. m. curatio 171. 3. p. differentiæ 170. 2. f. indicationes 171. 1. f. prognoſtica 171. 2. m. ſigna. 170.3.p.
Luis venereæ effecta.med.pract.lib.quint. 169.2.f.
Luis venereę ſedes.med.pract.lib. quint. 170.1.f.
Luis gallicę ſymptomatibus, vt occurrendum. med. pract.lib.5. 174.3.p.
Luxatio vertebrarum ſpinæ quando poſſit excitare paralyſim.med.pract.lib.1. 41.1.f.
Luxatio ad ſolos articulos pertinet. med. pract. lib. ſexto. 4 1.f.

M

MAciei,& gracilitatis diſcrimen.med. prac. lib. 5. 104 4.m.
Macies,vide,tabes.
Macies oculi,med.pract.lib.1. 60.3.m.
Macies è ſenio. med. practic. libro ſecundo. 80.4.f. 81.1.p.
Macies ex intemperie frigida,& ſicca. ibidem
Macula oculi.med.pract.lib.1. 57.2.p.
Magnitudo, vel ratione proprię ſubſtantiæ, vel ratione declinationis a naturali habitu. meth. med. 148.2.m.
Malacia. medic. practi. libro tertio 104.4.m. vide Pica.
Malignitas affectuum,med.pract.libro ſexto. 17.1.f.
Malum oculi affectus.med.pract.lib.primo. 54.3.f.
Manentes diſciplinę quę methodi dicantur ab Auer. de diff.doct. 288.1.m.
Mania. med. pract.lib.primo 25.2.f.eius definitio, & cauſæ 25.3.p.curatio. 26.1.p.
Manna,med.pract.lib.ſex. 53.1.f.
Manus cutis tactus,meth.anat. 255.2.f.
Manus propria homini,meth.anat. 189.1.f. 209.2.f.
Manus officium,meth. anat. 188.1.f.
Maſticatoria. med. pract. lib. pr. 13. 2.p.45.2.f.67.1.p.
Maſticatoria non conueniunt in dolore dentium. med.pract.lib.1. 67.1.p.
Materia non eſt de eſſentia morbi. metho. med. 157. 2.f.
Materia furioſa petens partem principem, vel conſentientem principi,ſtatim vacuanda, med.pract. lib.ſex.59.2.p. 59.2.f.
Materia quomodo pertineat ad eſſentiam intemperiei.med.pract.lib.3. 88.1.m.
Materiæ morbificę definitio ſecundum Capiuacceū. meth.med. 158.1.f.
Materiæ morbificæ differentiæ. method. med. 158. 2.p.
Materia morbifica,ut mixtum. ibid.
Materia,ſiue minera, vt mixtum. metho. med. 159. 2.p.
Materiæ morbificæ peccata.meth.med. 159.2.m.
Materiæ peccatum in forma. ibid.
Materię peccatum in quantitate, metho. med. 160. 2.m.& 1.p.
Materię peccatum ſecundum qualitatem, & quid indicet.meth.med. 162.1.m.
Materię peccatum ſecundum motum & quietem,& quid indicet.meth.med.162.1.f. 164.2.p.
Materia a toto genere prętern aturam quid indicet. meth.med. 160.1.p.& 2.p.
Materia vt lædit uel ualenter, vel debiliter quid indicet.meth.med. 165.1.f.
Materia vt lędit magis unam partem, quam aliam quid indicet.meth.med. 166.1.p.
Materia putrida lędens totum quid indicet. metho. med. 166.2.m.
Materię paſſio duobus modis.meth.med. 167.1.f.
Materia ſemper auertenda a parte nobili ad ignobilem.meth.med. 179.2.m.
Materia dura uehemens ratione reſiſtentię. metho. med. 149.1.p.
Materierum iuuantium inuentio ad quos libros pertineat,meth.med. 134.2.f.
A materiæ actione quid indicetur : vide ab actione materiæ.
Matthęi Curtij error de ordine, quo utitur Gal. lib. de conſt.art.de diff.doct. 279.2.f.
Mathematica ex quibus principium adipiſcatur. de diff.doct. 274.2.m.
Mathematicas res doceri per formam. de different. doctr. 307.2.m.
Matrix. vide vterus.
Maturatio, vide concoctio.
Maturitas.med.pract.lib.ſex. 55.1.m.
Medendi rationes tot ſunt, quot morborum ideæ. meth.med. 137.1.p.
In medendo prima uia eſt cognitio naturæ morbi. ibidem.
Medicæ artis diuiſio.med.pract.lib.ſex. 2.1.p.
Medicus, qua medicus eſt, corporis ſanitati conſulere. ibid.
Medicus diſtinguitur a philoſopho. metho. anatho. 207.1.f.
Medicinę quot fines. ibid.
Medicina eſt quaſi generationis, & interitus miniſtra.med.pract.lib.ſex. 2.1.m.
Medicina tum ars, tum doctrina medica dicitur. de diff.doct. 271.2.f.
Medicus optimus qui.meth.med. 141.1.m.
Medicum quandoque poſſe abuti nocibus. method. med. 140.1.m.
Ad medicum dogmaticum quid pertineat. method. med. 141.1.m.

Digitized by Google

Medicis duplicem eſſe materiam. med. prac.lib.6. 2. 1.f.
Medicamentum quid.medic. pract. lib. ſeptimo. 80. 1.m.
Medicamentum & vincitur a corpore, & vincit. med.pract.lib 7. 80.1.m.& f.
Medicamentum vario modo agit, vario modo adminiſtratum.meth.med. 153.2.m.
Medicamentum cur ex tribus tantum componatur. de rat.comp.med. 125.2.m.
Medicamentum compoſitum quid. ibidem
In medicamento compoſito duo cognoſcenda. de rat.comp.med. 126.2.f.
Medicamenta qua arte componenda de rat. comp. med. 127.2.f.
Medicamentum temperatum de rat. comp. med. 129.2.m.
Medicamentum compoſitum in quo gradu exiſtat, quomodo cognoſcatur. de rat. comp. med. 130. 2. m.
Medicamenti exhibendi doſis. de rat. comp. med. 129.1.m.
Medicamentorum gradus,& manſiones. ibid.
Inter medicamenta quæ ſeruanda proportio. ibidem.
Medulla oſſis alia a ſpinali medulla. method. anath. 215.2.m.
Melancholia. med.pract.lib.1.20.2.f. eius cauſæ, & definitio 20. 3. p. differentiæ 21. 1. p. indicationes 22.3.f.prognoſtica 23.2.m.ſigna. 22.3.p.
Melancholia Hypocondriaca non admittit ſectionẽ venæ cubiti.med.prac.lib.1. 24 1.m.
Melancholia per conſenſum a toto. med.prac.lib.1. 21. 3.p.
Melancholia per conſenſum a toto reſpondet quartanæ exquiſitæ.med.prac.lib.1. 24 3.p.
Melancholia per eſſentiam non admittit venæ ſectionem.med.prac.lib.1. 22.4.m.
Melancholiæ copioſæ indicia. medic. prac. lib. 3. 88. 4.m.
Melancholiæ hypocondriacæ cauſæ. med. pract. lib. 1.21.3.m.curatio 23.4.f.indicationes 23.1.m. & f. prognoſtica 23.3.f.23.4.p.ſigna. 22.3.f.
Melancholia materia ab initio non eſt agitãda fortibus.med.prac.lib.1. 24.3.p.
Melancholicam materiam generantia.med.prac.lib.1. 21.3.f. 21.4.p.
Melancholici humoris ſpecies, & qualitates. medic prac.lib.1. 21.2.m.
Melancholici quo tempore purgandi. medic. pract. lib.1. 24 3.m.
Melancholici nonnunquam ſanantur abiecta medicina. ibidem
Meliceris.med.prac.lib.1. 60.1.m.
Meliceris in capitis cute.med.prac.lib.1. 5.4.p.
In meliceridis, Atheromatis, & ſteatomatis curatione indicatio communis quæ. metho. med. 165. 2. m.
Meliceris tria requirit, Atheroma duo, ſteatoma vnum,& cur. ibid.
Melopepones.med.prac.lib.6. 62.2.p.
Membranæ poſitio.meth.anat. 229.2.p.
Membranæ vſus.meth.anat. 229.2 f.
Membranæ conſtitutio ſecundum Auicennam. method.anat. 229.2.m.
Membranæ carnoſæ poſitio.meth.anat. 229.1.p.
Membranę nomen.meth.anat. 227.2.p.
Membrana tenuis.meth.anat. 228.1.m.
Membrana non habet potentias aliunde emanantes.meth.anat. 228.1.f.
Membranę neruis.meth.anat. 228.1.f.
Membranarum diuiſio.meth.anath. 131.2.f.
Membranæ temperatura.meth.anat. 229.1.m.
Membranæ definitio.meth.anat. 227.2.m.
Membrana venæ.meth.anat. 227.1.m.
Membranæ conformatio.meth.anat. 229.2.p.
Membranæ dolor quis.meth.anat. 228.1.m.
Membrana ex ſemine.meth.anat. 228.2.p.
Membranę cauſa efficiens.meth.anat. 229.1.p.
Membranæ carnoſæ craſſities.meth.anat. 229.1.f.
Membri natura dupliciter.meth. anat. 190.2.p.
Membri natura indicans vitale.meth.anat. 182.2.f.
Membri natura quid.meth.anat. 182.2.f.
Membri natura ſubſtantia.meth anat. 183.1.p.
Membri natura quid requirat.meth.anat. 185.2.f.
Membri vnitas a quo. ibid.
Membrum quid.meth.anat. 188.1.f.
Membri nomen.meth.anat. 187.1.p.
Membri diuiſio.meth.anat. 188.1.f.
Membra diu durare nequeunt, niſi aſſiduo alimento ſeruentur.de diff.doct. 299.2.f.
Memoratrix facultas.med.pract.lib.pr. 26.3.f.
Memoratrix etiam indicat. ibid.
Memoria læditur ratione poſterioris cerebri. medic. pract.lib.pr. 26.4.m.
Memoria parum firma, indicat cerebrum humidũ, med.pract.lib.pr.26.2.f. 26.3.f.
Memoriæ detrimentum.med.pract.lib.pr. 26.2.f.
Memoriæ ſedes.med.pract.lib.pr. 26.2.p.
Memoria neceſſario requirit ſenſum. de diff. doctr. 300.2.f.
Memoria primo,& per ſe in ſenſu. ibid.
Memoria ex confuſione diſſipatur. de diff. doctrin. 283.2.p.
Memoriæ munus. ibid.
Meſenterij inflammatio. medic. practic. libro tertio. 138.3.f.
Menſes diſcolores.med.pract.lib.quart. 157.1.p.
Menſes immodici.med. pract. lib. quart. 154.2.p.horum cauſæ 154 1.m.curatio 155.1. m. differentiæ, & ſigna 154.3.m.prognoſtica. 154.4.f.
Menſes mouentia, hominique recta adminiſtratio. med.pract.lib.quart. 153.3.p.& f. 163.1.m.
Menſes quando fluere incipiant.med.prac.lib.quart. 150.4.f.& definant. 151.4.m.
Menſes quibus vijs prægnãtibus fluere queant.med. pract.lib.quart. 160.4.p.
Si menſes tempore mittendi ſanguinis fluant, & ſanguis quantum ſat eſt effluat, naturæ omnia permittenda,ſin minus è contra. method. meden. 162.2.p.
Menſis lunaris,& apparitionis.med.practic. lib.ſext. 18.1.m.
Menſis lunaris cum anni partibus comparatio in febribus.med pract.lib.ſex. 21.1.m.
Menſium periodi cauſæ.medic. pract. libro quarto, 151.1.p.
Menſium ſtillicidium.med.pract.lib.quart. 151.1.m. eius curatio. 156.2.m.
Menſtruæ purgationis vitia.medic.pract.lib. quarto. 150.3.p.
Menſtrui ſanguinis, & natura,& vſus.med. pract.lib. quart.150.3.f. 150.4.p.
Menſtrui ſuppreſſio.med. practic. lib.quart.150.3.p. eius cauſæ 151.1.f.curatio 152. 2. f. definitio. 150.3. m. differentiæ, & ſigna 151. 3.m.indicationes 151. 4 f.prognoſtica. 152.1.m.
Metalla quia denſa difficulter putreſcunt. med. prac. lib.ſex. 394 p.
Metallorum præparatio, vt fiant magis attenuantia. med.pract.lib.pr. 25.1.p.
Metaphyſica cur ſcientia diuina, ac doctrina diuina dicatur.de diff.doct. 271.2.f.
Metaphyſica vnde prodeat.de diff.doct. 274.2.m.
Methodus opus intellectus.de diff.doct. 286.2.f.
Methodus ab experimento qũo diſtinguatur. ibid.

Methodi

Digitized by Google

Methodi diuiſio, ſeu differentiæ ſecundum Moderniorum, & illius errores. ibid.
Methodi nomen.de diff.doct. 285.2.m.
Methodi definitio. de different. doctrin. 286. 1. f. 287.2.f.
Methodi diuiſio propria.de different. doctrin.288. 1. p.& 2.m.
Methodi munus, & progreſſus. de different. doctr. 286.2.p.
Methodus qua ratione ab ordine ſeiungatur. ibid.
Methodus bifariam.de diff.doct. 286.1.m.
Methodus qua ratione actio dicatur. ibid.
Methodus qua ratione dicatur ars. de differ. doctr. 286.1.p.
Methodos dupliciter conſtitui. de different. doctrin. 303.2.m.
Methodorum numerum determinatum hauriri nō poſſe, ex Ariſt.de diff.doct. 287.1.m.
Methodus genus proximum demonſtrationis. de diff.doct. 288.2.p.
Methodus commune genus, tum demonſtrationi, tum alijs methodus. ibid.
Methodus quid apud Galenum. de different. doctr. 304 1 f.
In qualibet methodo tria.de diff. doct. 297.1.m. 299.2.m.
In omni methodo quid tenaciter obſeruandum ex Gal.de diff.doct. 306.1.f.
Per methodum vniuerſalem, & particularem quid intellexerit Gal.de diff.doct. 306.1.m.
In omni methodo quid ſeruandum. de diff. doctr. 286.2.m.
Methodum ad problema referri. ibid.
Methodum haberi per vniuerſalia quædam theoremata ad differentiam exercitationis, ex Galeno. ibidem.
Methodum non eſſe theorema, ſeu theorematum collectionem. ibid.
Methodum vniuerſalem ſine exercitatione multa in ſingularibus, artificem bonum non efficere. de diff.doct. 306.1.f.
Methodus quælibet tum uniuerſalis, tum particularis.de diff.doct. 306.2.p.
Methodum uniuerſalem qua ratione diſtinxerit Galenus demonſtratiua. ibid.
Methodi, & experimentum ignobiliora ordinibus. de diff.doct. 275.1.f.
Methodi nomine potiſſimum a Galen. nuncupatur reſolutio, & diuiſio.de diff.doct. 304.1.m.
Methodum ratione inueniri, & quid per hoc intelligat Gal.de diff.doct. 304.1.m.
Methodorum genera non plura, quàm quatuor. de diff.doct. 288.1.f.
Methodorum conuenientia. de different. doctrin. 301.2. f.
Methodorum diſcrepantia. de different. doctrin. 302.1.p.
Methodorum connexus. de different. doctrin. 292. 2.m.
Methodorum nobilitas. de different. doctrin. 302. 2.m.
Methodo & ratione procedens logicus ex Galeno dicitur, methodicus, & dogmaticus, non empiricus.de diff.doct. 304.1.m.
Vbi definit methodus reſolutiua, exordiri licet ſecundum ordinem compoſitiuum particularem eſſentialem.de diff.doct. 277.2.m.
Methodus compoſitiua, vide Compoſitiua methodus.
In methodo demonſtratiua notum, vt plurimum, ſunt præmiſſæ.de diff.doct. 288.2.m.
In methodis progreſſus eſt a noto ad ignotum. de diff.doct. 277.2.p.
Quot methodos proponat Ariſt. libr. de Phyſ. aud. de diff.doct. 309.2.m.
Methodi medendi nomen.metho.med. 131.1.m. 132.2.m.
Methodi medendi definitio.meth.med. 122.2.m.
Methodi med.cauſa formalis. ibid.
Methodi cauſa efficiens. ibid.
Methodus medendi non eſt inſtrumentum, ſed habitus potentialis effectiuus.meth.med. 133.1.p.
Methodi cauſa finalis.meth.med. 133.1.m.
Methodi medendi vtilitas.meth.med. 131.1.p.
Methodi medendi difficultas. ibid.
Methodus medendi duplex.meth.med. 135.1.p.
Methodum eſſe uiam reſolutiuam. meth. med. 131. 2.p.
Methodus habitus potentialis, habitus intellectus. meth.med. 139.2.f. 140.1.p.
Ad methodum quid pertineat.meth.med. 142. 1.p. 133.1.m.
Methodi medendi totius finis qui. meth. med. 134. 1.f.
Methodus medendi multiplex. ibid.
Methodi differentia a forma. ibid.
Methodus medendi duplex. de different. doctrin. 305.1.m.
Methodus medendi quibus perficiatur. meth. med. 133.2.m.
Methodum medendi Galenum quandoque definiuiſſe per cauſam finalem, meth.med. 136.1.f.
Methodus medendi continet tria tantum indicantia non plura, non pauciora. method. med. 142. 2.f.
In methodo progredi oportet a genere ad ſpeciem. meth.med. 140.2.m.
Ad methodum pertinere cognitionem ſimilis, & diſſimilis.meth.med. 137.1.p.
Methodo inuenire non eſt fortuito inuenire. meth. med. 131.1.f.
In methodi medendi. libris Galenum vna tradere habitum, & exercitationem.med. pract. libro ſext. 4.2.f.
Methodi medendi Galeni propoſitum, ſiue munus. de diff.doct.304.2.f. 305.1.p.& m. 305.2.m.
Methodi medendi diuiſiuæ munus. de differ. doctr. 305.1.f.
Methodi medendi reſolutiuæ ſcopus. ibid.
Methodum medendi nihil aliud præſtare quam duo, quid agendum, & uſum, & hæc in virtute trium tantum indicantium. meth.med. 179.2.f.
In methodo medendi nullum aliud imaginari, licet indicans præter morbum, morbi cauſam, & virtutem; Et in his nihil aliud perpendendum, quam eſſentia, & id quod conſequitur. ibid.
Methodus tradendi affectuum.p.n. Et cognitionem, & curationem.med.pract.lib.pr.7. 2. p. lib. tertio. 85.1.f.
Methodi anatomicæ applicatio toti. metho. anath. 211.1.f.
Methodus anatomica quid requirat. metho. anath. 211.2.p.
Methodi anatomicæ epilogus.meth.anath. 214.1.p.
Methodi anatomicæ vtus.meth.anat. 211.2.p.
Methodi anatomicæ ordo.meth.anat. 214.1.m.
Methodus anatomica circa ſenſum. method. anat. 213.2.f.
Μύωψ affectus oculi.med.pract.lib. 1. 543.f.
Mictio imminuta, & ablata. med. pract. libro tertio. 145.1.m.
Mictio num ſit actio uoluntaria. ibid.
Mictio naturalis, vt fiat. ibid.
Minera indicat uacuans per ſenſile meatus. metho. med. 158.2.f.
Minera vel animata, vel inanimata. ibid.

Minera

Digitized by Google

Minera animata quæ. ibidem
Minera inanimata. ibid.
A minera quacunque indicatio preſeruatiua.metho. med. 159.1.m.
Mineræ ſpecies indicat remedium ſpecificum. meth. med. 159.1.m.
Miſti corporis ex elementis generatio. medic. pract. lib.6. 39.2.f.
Miſti corruptio,& putredo. ibidem
Mithridatij temperies. medic. pract. libro ſeptimo. 89.1.p.
Mithridatium non conuenit in veneno calido, nec in febre peſtifera.med.pract.lib.7. 89.1.m.
Mixtio duplex.tract.de vrin. 101.2.m.
Modus agendi quid. meth.med. 153.2.p.
Modus agendi ad quid pertineat. method. med. 153. 1.f.
Modus agendi a quo indicetur. ibidem
Modus a nullo alio indicatur, quam paſſione materiæ.meth med. 154.2.f.
Modus agendi indicatus a paſſione materiæ. metho. med. 167.1.p.
Modus indicatur a paſſione.meth.med. 167.2.m.
Modos agendi a paſſione virtutis.method. med. 173. 1.f.
Modi docendi definitio.de diff.doct. 307.2.m.
De modo docendi error moderni. ibidem
Modi docendi differentiæ. de different. doctr. 308. 1.f.
Modi dicendi quot. de diff. doct. 309.1.f.
Modi docendi ignobiliores tum ordinibus, tum methodis, & experimento. de different. doctr. 275. 1.f.
Modus docendi qua ratione diſtinguatur ab alijs doctrinis.ibid.& 307.2.f. 308.1.p.
Mola.med.pract.lib.4. 162.3.m.
Monſtruoſus fœtus.med.pract.lib.4.161.4.f. eius curatio. 162.3.p.
Monſtrum non eſt error naturæ. medic.pract. lib.4. 162.1.m.
Moralis doctrina,a quo habitu proficiſcatur. de diff. doct. 274.2.m.
Morales res, & artificiales doceri per finem. de diff. doct. 307.2.m.
Morbi definitio,ac differentiæ.med.pract.lib.primo. 1.4.p.
Morbi definitio.med.pract.lib.2.69.4.f.70.1.m.lib.6. 16.1.m.
Morbi forma & materia. medic. pract. libro ſexto. 15.2.m.
Morbus per conſtitutionem definiendus. ibid.
Morbi veræ differentiæ in finitione vſurpandus. ibidem.
Morbi cauſa interior efficiens duplex. ibidem
Morbi perfecta definitio. ibidem
Morbi definitio triplex. medic. pract. libro ſexto 15. 1.f.
Morbus quid.meth.anat. 202.2.m.
Morbi genera tria.meth.anat. 204.2.f.
Morbum diuidi in differentias,non in cauſas. meth. med. 122.1.m.
Morbi ſpeciem conſtituentia pertinent ad eſſentiam morbi.med.pract.lib.3.18.1.f. 18.2.p.
Morbi eſſentia duplex.meth.med. 142.2.f.
Morborum doctrina quot capita requirat.med.prac. lib.6. 5.1.f.
Morbus in ſoluta vnitate.meth.anat. 204.2.p.
Morbus gallicus: vide lues venerea.
Morbus in quo prędicamento.medic.pract.lib.6.15. 2.p.
Morbus ſacer: vide Epilepſia.
Morbus totius inſtrumenti vel primo, vel ex accidente.med.pract.lib.1. 16.1.f.
Morbi gradus cognoſcitur ex naturali habitu. metho.med. 152.1.m.
Morbus indicans curatorium meth.med. 141.1.f.
Morbus tantum eſt indicans contrariũ. meth. med. 142.2.f.
Morbus, temperatura, & aer, quomodo a Galeno appellentur prima, quæ curationem indicant. meth.med. 152.1.p.
Morbi curationem cui propoſitum eſt inuenire, ei neceſſarium eſt prius ſcire morbi naturam. meth. med. 136.2.f.
Morbum vehementem duo ſignificare. & vtrumq; indicans præſeruatorium.meth.med. 144.2.p.
In omni morbo ſpectandum eſſe ſcopum a magnitudine deſumptum.meth.med. 148.1.m.
Morbi magnitudo quomodo dicatur indicare primum, vel ſanguinis detractionem, vel purgationem.meth.med. 144.1.f.
Morbi magnitudo quomodo habeat rationem ſigni. ibidem.
Si morbus ſit magnus cum viriũ robore nemo eſt, qui ſanguinem non mittat.meth.med. 159.1.f.
A morbo vehementi indicatur venæ ſectio.& quomodo.meth.med. 127.2.f.
Morbi initium, ſiue principium accipi, vt ſignum, ſignificans vires potentes perferre euacuationem. meth.med. 145.1.p.
Morbus ſecundum eſſentiam abſolutam indicans, ſecundum reſpectiuam vehementiorem prohibens ſecundum remiſſionem permittens eſſe dicitur. idem ſtatuendum de cauſa, & virtute. metho.med. 150.1.m.
Morbus indicat quid agendum, & vſum.meth.med. 146.2.f.
Morbus quomodo indicet quid agendum,&c. ibid.
In morbi vigore, ſtatu, victu tenuiſſimo vti oportet.meth.med. 144.2.f.
Mors occidit ob inſignẽ cordis intemperiem. med. pract.lib.7. 83.1.p.
Mors eſt immobilitas cordis. ibidem
Morſus cordis.med. pract. libro 2.81.3.f. libro tertio 100.3.f.
Motus,& putredinis diſtinctio.medic.pract.lib.6.40. 1.m.
Motor violentus extrinſecus duplex. method. med. 102.2.f.
Motus eſt actio & paſſio. med. pract. libro ſecundo 73.4.f.
Motus rationalis multiplex.meth.anath. 191.2.m.
Motus voluntarius.meth.anat. 261.1.p.
Motus voluntarij vſus.meth.anat. 262.2.p.
Motus naturæ.meth.anat. 238.1.p.
Motus incipit a termino a quo; deſinit in terminum ad quem.meth.med. 162.2.m.
Motus materiæ imminutus quid indicet. meth. med. 162.1.f.
Motus materiæ ſuperfluus quid indicet.metho.med. 162.2.p.
Motus febris tardus,aut velox.medic.pract.lib.6.10. 2.f.
Muccus.med.pract.lib.1. 45.3.f.
Mulier cur non fiat amphidextra. medic.pract.lib.1. 61.1.f.
Mulſæ compoſitio.med.pract.lib.6. 32.2.p.
Mulſa in iuuenibus bileſcit. med. pract. libro primo 33.4.p.
Mundi origo.meth.anat. 197.1.m.
Mundus ſenſibilis cur bonus, & optimus. de differ. doct. 277.2.f.
Mundificantia: vide vlcus mundific.
Mundificantia, ſeu euacuantia materiam viſcidam deterſam,& craſſum attenuatam.med.prac.lib.6. 32.1.f.

Muſcæ

Digitized by Google

Muſcæ napello victitantes.medic. pract. lib. ſeptimo 90.2.f.
Muſculorum nomen.meth. anath. 257.2.f.
Muſculi definitio. ibid.
Muſculi motus varij.meth.anat. 226.2.f.
Muſculi actio.meth.anat.226.2.m. 261.1.m.
Muſculi præcipua pars.meth.anat. 227.1.m.
Muſculus diſſimilaris.meth. anat. 258.1.p.
Muſculi neruus.meth.anat. 258.1.m.
Muſculi caro.meth.anat. 258.2.p.
Muſculi materia ex qua.meth.anat. 258.1.m.
Muſculi ligamenta,meth.anat. 258.1.f.
Muſculi propria ſubſtantia.meth.anat. 258.2.f.
Muſculi uaſa,meth.anat. 259.2.p.
Muſculi membranæ.meth.anat. 259.2.m.
Muſculi cauſa efficiens.meth.anat. 259.2.f.
Muſculorum cauitas,method.anat. 260.1.f.
Muſculorum magnitudo. ibid.
Muſculorum numerus. ibid.
Muſculi poſitio per fibras.meth.anat. 260.2.m.
Muſculi totius poſitio.meth.anat. 260.2.f.
Muſculus organum adæquatum motus. method. anat. 261.1.m.
Muſculus organum præcipuum motus. meth. anat. 261.1.f.
Muſculus quomodo moueat.meth.anat. ibid.
Muſculi actio in ſomno.meth.anat. 261.2.m.
Muſculi vſus,meth.anat. 225.2.m.
Muſculus organum naturæ,meth.anat. 262.1.p.
Muſculi partes. ibid.
Muſculus per neruum.meth. anat. 262.1.m.
Muſculus per ligamenta.meth.anat. 262.1.f.
Muſculus per fibras,meth.anat. 262.2.p.
Muſculi pars præcipua,method.anathom. 262. 2. p. 263.2.p.
Muſculus per carnem,meth.anat. 263.1.m.
Muſculi temperatura,meth.anat. 259.2.f.
Muſculi figura,meth.anat. 259.2.f.
Muſculi finis,meth.anat. 261.1.p.
Muſculi motus quot.meth.anat. 261.2.p.
Muſculus per quod,meth.anat. 262.1.m.
Muſculus per ligamenta,meth.anat. 260.1.f.
Muſculus per vaſa,meth.anat. 261.2.f.
Muſculus per membranas. ibid.
Muſculus per calidum innatum. ibid.
Muſculi faciei.med.prac.lib. 1. 44.4.f.
Muſculi oculum mouentes, medic. pract. lib. primo 61.1.f.
Muſculus oculum firmans,med.pract.lib. 1.60.4. m. 61.1.f.
Muſculi uirtus acetum permittit, metho. med. 179. 1.m.
Mydriaſis.med.pract.lib.1. 55.1.f.
Μυοκέφαλον.med.pract.lib.1. 54.3.f.
Myringa barbarorum.med.pract.lib.1. 63.3.f.
Μυωπία.med.pract.lib.1. 62.1.f.
Μύωπις. med.pract.lib.1. 61.3.f.

N

NApellimus,med.pract.lib. ſept. 90.1.f.
Napello nutrita virgo.med.prac.lib.7. 81.2.f.
Napellus,med.prac.lib.7. 9.1.m.
Naturalis doctrinę origo.de diff.doct. 274.2.m.
Naturales res doceri per materiam. de differ. doctr. 307.2.m.
Naturales actiones ſemper læduntur affecto organo.med.pract.lib.3. 108.1.p.
Nauſea,med.pract.lib.3.110.2.p. 112.1.p.
Nebula oculi affectus,med.pract.lib.1. 58.2.p.
Nebula in lotio.tract.de urin. 103.1.f.
Negatio per ſe nullam ſpeciem facit. de differ. doctr. 298.2.m.
Negatio quidquid proponit,ab eſſe diſiungit. ibid.
Nephritidis,& colicæ dignotio.med. pract. lib. tertio 117.4.m.
Neruorum nomen.meth.anat. 249.2.f.
Nerui definitio.meth.anat. 290.1.p.
Neruus ſimilaris. ibid.
Nerui fibræ.meth.anat. 250.1.m.
Nerui membranæ. ibid.
Nerui cauſa efficiens.meth.anat. 250.2.p.
Nerui materia ex qua.meth.anat. 250.1.p.
Nerui alimentum.meth.anat. 250.2.p.
Nerui temperatura,meth.anat. 250.2.p.
Neruorum conſequens,method.anat. 250. 2. f. 251. 1.p.
Neruorum conformatio.meth.anat. 251.1.f.
Neruorum numerus.meth. anat. 251.2.p.
Neruorum magnitudo. ibid.
Neruorum ductus,meth.anat. 251.2.f.
Neruorum ſitus ortus, ſiue poſitio, method. anat. 251.2.m.
Neruorum ſenſus.meth.anat.252.1.p. 254.1.f.
Nerui ſpinę.meth.anat. 252.2.f.
Nerui lumborum.meth.anat. 253.2.p.
Nerui notharum coſtarum. ibid.
Nerui oſſis ſacri.meth.ana. 253.2.m.
Neruorum uſus,meth.anat. 253.2.m.
Neruorum triplex uſus.meth.anat. 253.2.f.
Neruus ſenſus exquiſiti.meth.anat. 254.1.f.
Neruus per conſequens.meth.anat. 254.2.f.
Neruus per ſpiritus animales.metho. anat. 254. 2. f. 255.1.p.
Neruorum foraminum cauſæ.meth. anat. 255.1.p.
Neruorum differentia penes conſequens. method. anat. 251.1.p.
Nerui quomodo uia facultatis. method. anato. 255. 1.p.
Neruorum motoriorum poſitio.method. anat. 251. 2.f.
Neruorum coniugationes cerebri. method. anato. 252.1.p.
Nerui thoracis.meth.anat. 251.1.f.
Neruorum differentiæ in vſu,meth.anat. 251.2.f.
Nerui per quid,meth.anat. 254.2.m.
Neruorum actio,meth.anat. 254.2.p.
Nerui per membranas,meth.anat. 255.1.m.
Nerui a corde,meth.anat. 225.1.p.
Neruus pro ligamento,meth.anat. 218.1.p.
Nerui auditorij denſitas, medic. pract. libro primo 63.2.f.
Nerui in catocho afficiuntur ſecundum partem medullarem,& membraneam,med.pract. lib. primo 38.2.p.
Nerui in paralyſi afficiuntur ſecundum partem medullarem,med.pract.lib.pr.38.2.p. 41.1.f.
Nerui in conuulſione, ſeu ſpaſmo afficiuntur ſecundum partem membraneam,med.pract. lib. primo 38.2.p. 41.1.f.
Nerui motiui duriores ſunt ſentientibus, med. pract. lib.pr. 38.2.p.
Nerui pars medullaris,& membranea. ibid.
Nerui quo magis recedunt a cerebro, eo duriores, med.pract.lib.pr. 39.1.m.
Neruis appropriata medicamenta, med. pract.libro pr.39.3.f. 42.3.m.
Nerui uirtus prohibet acetum longum tempus.met. med. 179.1.m.
Nidor quid,med.prac.lib.ſex. 33.1.f.
Nigredo vnde,med.prac.lib.ter. 113.3.p.
Nigredo ſanguinis vnde.med.prac.lib. pr. 21.3.f.
Nubes affectus oculi,med.prac.lib.pr. 53.2.f.
Nutritio quibus egeat facultatibus, method. anato. 194.2.p.

Digitized by Google

Nutrimenti modus quid, & a quo indicetur. metho. med. 161.1.m.
Nutricum purgandarum ratio gratia infantum. medic.prac.lib pr. 33.2.m.
Nymphea eſt albi veratri alexiterium. medic. pract. libro ſept. 92.2.f.
Nyctalops.med.pract.lib.pr. 62.1.f.

O

OBliuio: vide Memoriæ detrimentum.
Obſtructiones expedientia.med.prac.lib.tert. 135.2.p. 137.1.m.
Obſtructionis a vapore conſideratio. med. prac. lib. pr.28.1.m.29.3.p. 30.4.f.
Obſtructionum cauſæ.med.prac.lib.ſex. 41.1.m.
Si obſtructio fuerit indicatur victus attenuans. metho.med. 162.1.f.
Occipitis os.meth.anat. 265.2.f.
Occipitis ſitus. ibid.
Ocularium medicamentorum mordacitas, & aſperitas corrigenda.med.prac.lib.pr. 51.4.m.
Oculi conturbatio.med.pract.lib.pr. 49.4.m.
Oculi debilitas ob raritatem cryſtallini. medic.pract. lib.pr. 61.4.p.
Oculi exitus.med.pract.lib.pr. 60.4.p.
Oculi expreſſio. ibid.
Oculi imminutio Celſi.med.pract.lib.pr. 60.3.m.
Oculi inflammatio: vide Ophthalmia.
Oculi inflammationem reprimentia.med. pract.lib. pr.52.1.m.reſoluentia. 52.1.f.
Oculi ſani indicia.med.pract.lib.pr. 50.2.m.
Oculi vacillatio.med.pract.lib.pr. 49.4.m.
Oculi vlcus coronale.med.pract.lib.pr. 49.4.p.
Oculis adhærentia, vt detergenda. med.pract. lib.pr. 51.3.m.
Oculis appropriata.med.pract.lib.pr. 52.2.m.
Oculorum affectus.med.pract.lib.pr. 49.3.f.
Oculorum affectibus ſudor coactus noxius,quia capite repleto.med.pract.lib.pr. 63.1.f.
Odontalgia: vide Dentium dolor.
Odoratus: vide Olfactus.
Odoratus vt fiat.med.pract.lib.pr. 65.1.p.
Odorum nigratorum delectatio vnde: med. practic. libro pr. 65.1.m.
Oedema poſcit etiam adſtringentia cum reſoluentibus.med.prac.lib.ter. 99.2.f.
Oeſophagi inflammatio ex impetuoſa vomitione. med.pract.lib.ſept. 88.1.p.
Oeſophagi ſitus,vbi topica applicanda indicet. med. prac.lib.ter. 86.3.f.
Oleum dormire facit.med.prac.lib.pr. 36.3.f.
Oleum pretioſum Magni Ducis Hetruriæ. medic. practic. libro ſex.77.2.p.78.2.f.libro ſept.89.2.p. 90.2.m.
Oleum oculis inimicum,quia mordax. med. practic. libro pr. 51.2.f.
Oleum ſcorpionum Mattheoli.med.practic.lib.ſept. 90.2.m.
Oleum viperinum in peſte. medic.practic.libro ſext. 78.2.f.
Olfactus læſus.med.pract.lib.pr. 64.4.f.
Eius cauſæ,& differentiæ. 65.1.f.
Definitio 65.1.p.curatio 65.3.p. Indicationes, & prognoſtica 65.2.f.Signa. 65.2.p.
Olfactus organum principale ſunt carunculæ mamillares,lib.pr. 65.1.m.
Omentis vis anodyna.med.pract.lib.ſec. 76.2.m.
Opacitas tract.de vrin. 99.2.f.
Opacitas ubi copioſior,ibi maior nigredo.tractat. de vrin. 115.1.m.
Operationes manifeſtæ prodeunt a craſi; occultæ a forma.med.pract.lib.ſept. 80.1.f.
Operationes tres cauſæ.med.prac.lib.ſex. 15.1.f.
Ophiaſis.med.pract.lib.pr. 3.1.f.
Opiata.med.pract.lib.pr. 11.3.f.
Opiata quando purgantibus miſcenda.med. practic. lib.tert. 120.1.m.
Opiata quoque conuulſionem inuehunt.med. prac. libr.pr. 43.2.p.
Opiata ſuffuſionis cauſa.med.prac.lib.pr. 56.2.f.
Opiſthotonus.med.pract.lib.pr. 43.3.m.
Opij correctio. med. pract.libr.ſec.81.4.p. libro ſept. 92.1.p.
Opij vehiculum nequeunt eſſe partes calidæ permiſte.med.pract.lib.ſept. 91.2.m.
Opium.med.pract.lib.ſept. 91.2.p.
Opium calidū dici nequit.med.prac.lib.ſept.91.2.m.
Opium diuerſis conſtat partibus.vnde varij effectus. ibidem.
Opium in tuſſi vitandum.med.practic.lib.ſec.71 4.p. 76.2.f.
Opium promptius agit ſi parum vini non generoſi ſuperbibatur. med. pract.lib.ſept. 83.2.m.90.2.m. 91.1.f.& 3.p.
Ophthalmia.med.prac.lib.pr.49.4.m. eius cauſæ. & definitio.ibid.curatio.51.1.p.differentię.50.1.p.indicationes & prognoſtica.50.4.m.ſigna. 50.3.m.
Ophthalmia exquiſita,& notha.med.practic. lib. pr. 49.4.m.
Ophthalmiæ in ſuffuſionem mutatio.medic. practic. lib.pr. 56.2.m.
Ophthalmica: vide Oculis appropriata.
Oppoſitio quadruplex.de diff.doct. 298.2.m.
Ex oppoſitionibus quæ ad definitionem conducat. de diff.doct. 299.1.f.
Opticorum obſtructio vt curanda. med. pract. libro primo. 63.1.m.
Orbicularis affectio oculi.med.prac.lib.pr. 54.3.f.
Ordo omnis quid.de diff.doct. 282.1.p.
Ordinis doctrinæ nomen.de diff.doct. 275.2.f.
Ordo triplex. & hinc triplex doctrina de diff. doctr. 276.1.m.
Ordinis doctrinæ definitio.de diff.doct. 276.1.f.
Ordo,vt ordo ad memoriam conducit.de diff.doctr. 283.2.p.
Ordo de prædicamento ad aliquid, ſecundum Galenum.de diff.doct. 276.2.p.
Ordo doctrinæ quid exigat.de diff.doct. 278.2.p.
De ordine, & via doctrinæ error nonnullorum.de diff.doct. 281.1.f.
Ordo non ſolum in ordinibus. ſed etiam in methodis.de diff.doct. 298.2.p.
Ordo inter methodos.de diff.doct. 303.2.p.287.2.p.
Ordo certus,ac ſimplex nequaquam in his, quæ ſemper varia ſunt.de diff.doct. 276.2.m.
Ordo locum habet in ſcientijs,& artibus. ibid.
Ordinis doctrinæ diuiſio.de diff.doct. 276.2.f.
Ordo eſſentialis. ibid.
Ordo accidentalis. ibid.
De ordine accidentali error cuiuſdam moderni. de diff.doct. 277.1.m.
Ordinē accidētalem reperiri, tum in artibus,& ſcientijs;tum in peritia, & quō locū habeat in his,ibid.
Ordo eſſentialis, vel particularis, vel vniuerſalis; & qui vterque ſit.de diff.doct. 277.1.f.
Ordo eſſentialis, & vniuerſalis qui. de differ.doctr. 278.1.m.
De ordine eſſentiali, ſiue eius diuiſione, error moderni.de diff.doct. 277.2.m.
Ordines quot.de diff.doct. 309.1.f.
Ordinum inuicem cōuenientia.de diff.doct. 283.1.p.
Ordinum inuicem diſcrepantia. ibid.
Ordinum vtilitas. ibid.
Ordinum præſtantia.de diff.doct. 284.1.f.

Digitized by Google

Ordines deſumi ab habitudine, quæ eſt inter omnia ad vnum; non inter multa ad inuicem. de diff. doctrin. 278.1.f.
Ordines aliquando Methodos dici, de differ. doctr. 286.1.p.
Ordines ignobiliores doctrinis principalibus: nobiliores inſtrumentalibus, de diff. doct. 275.1.f.
Ordinis, ſeu doctrinæ compoſitiuæ definitio, de differ. doct. 281.1.p.
Ordinis compoſitiui progreſſus. ibid. & 280.2.f.
Ordo compoſitiuus maxime vtilis ad res explicandas: qui & ad memoriam confert, de differ. doctr. 283.2.m.
Ordo compoſitiuus, cur & ordo, & doctrina compoſitiua dicatur, & ſic de reliquis ordinibus. de differ. doctr. 271.2.f.
Ordo compoſitiuus maxime ad docendum deſtinatus, de diff. doct. 280.1.m.
Ordine compoſitiuo quomodo progredi debeat phiioſophus naturalis, de diff. doct. 280.2.m.
Ordinis eſſentialis, particularisq; compoſitiui exemplum, de diff. doct. 277.2.m.
Ordo compoſitiuus quomodo conſtituatur. de diff. doctr. 278.2.p.
Ordinis cõpoſitiui progreſſus, de diff. doct. 279.2.p.
Ordinis compoſitiui exemplum in Philoſophia, & medicina, de diff. doct. 281.2.p.
Ordine compoſitiuum non neceſſario ſemper ſupponere reſolutiuum. ibid.
Vide reliqua de ordine cõpoſit. ſub dicta cõpoſ. ord.
Ordo definitiuus quid: vide Definitiuus ordo.
Ordinis definitiui definitio, de diff. doct. 282.1.p.
Ordo definitiuus quõ cõſtituatur. de diſ. doc. 278.2.p.
De ordine definitiuo error Moderni, de diff. doctr. 282.1.f.
Ordo definitiuus in quo a methodo definitiua diſtinguatur. de diff. doct. 281.1.f.
Ordinis definitiui exemplum in medicina, & Philoſophia, de diff. doct. 282.2.m.
Ordinis definitiui progreſſus, de diff. doct. 282.1.p.
Vide pleraq; de ordine definitiuo, ſub dict. Definit. ord.
Ordinis, ſeu Doctrinæ reſolutiuæ definitio, de differ. doctr. 278.2.f.
Ordo reſolutiuus quomodo conſtituatur, de differ. doctr. 278.2.p.
Ordo reſolutiuus priſcis temporibus celebratiſſimus omnium, de diff. doct. 284.2.f.
Ordinis reſolutiui progreſſus duplex, de diff. doctr. 279.1.m.
In ordine reſolutiuo aſcenſus, de diff. doct. 284.1.f.
Ordo reſolutiuus, quo vtitur Gal. lib. de conſtit. art. de diff. doct. 279.2.m.
Ordo reſolutiuus, quo vſus eſt Hippo. in aphoriſmis. de diff. doct. 280.1.m.
Ordo reſolutiuus exigit addiſcentes, quàm maxime eruditos. ibid.
Ordinis reſolutiui progredientis a notione finis, exemplum tum in Philoſophia, tum in Medicina. de diff. doct. 280.1.f.
Vbi ordo, ibi prius & poſterius, de diff. doct. 278.1.p.
Ordo quo vſus eſt Ariſt. primo Phyſ. de differ. doctr. 281.2.f.
Ordo inter partes medicinæ, med. prac. li. ſex. 3.1.m.
Ordo inter libros Auicennæ, med. pract. libro ſexto. 1.2.p. 2.2.p
Ordo inter lib. Gal. med. pract. lib. ſex. 3.1.m.
Ordo Auicennę in tradendis febribus, med. practic. libro ſex. 1.1.f.
De ordinibus propoſitis a Gal. in Procem. art. medic. error Moderni, & Leoniceni. de diſ. doc. 276.1.p.
Ordinem pręſcribere quid ante quod: quid cum quo, & quid poſt quid. meth. med. 156.2.f.
Ordo admouendarũ materierũ. meth. med. 157.1.p.
Ordo quomodo concurrat ad quando agendũ. ibid.
Ordo in ſectione. meth. anat. 211.1.p.
Ordo in ſectione duplex. meth. anat. 211.1.m.
Ordo applicabilis methodo. meth. anat. 211.1.f.
Ordo methodi anatomicę. meth. anat. 214.1.m.
Ordo inter libros anatomicos. meth. anat. 208.2.m.
Ordo in lib. de vſu partium. meth. anat. 208.2.m.
Organa cõmunia, an inſtrumẽta. met. anat. 187.2.f.
Oris tortura: vide Conuulſio canina.
Oris ventriculi dolor: vide Cardialgia.
Oris vlcera poſt hydrargiri vſum, ut ſananda. med. pract. lib. quint. 174.2.p.
Orthopnea, med. pract. lib. ſec. 72.3.f.
Oſſium materia ex qua, meth. anat. 215.1.m. 215.2.f.
Oſſis poſitio continua, meth. anat. 218.1.p.
Oſſis nomen, meth. anat. 214.2.f.
Oſſium nomina, meth. anat. 220.2.p.
Oſſium vſus. meth. anat. 220.1.p.
Oſſis definitio. 214.2.f.
Oſſium alimentum, meth. anat. 215.1.f. 215.2.f.
Oſſis venæ, meth. anat. 215.2.p.
Oſſium vaſa, meth. anat. 215.1.m.
Oſſium connexio cur duplex, meth. anat. 218.1.f.
Oſſis cauſa efficiens. meth. anat. 216.1.f.
Oſſis efficiens, meth. anat. 216.1.f. 216.2.p.
Oſſis temperatura, meth. anat. 216.2.p.
Oſſis conſequentia, meth. anat. 216.2.f. 217.1.p.
Oſſa per duritiam, meth. anat. 216.2.f.
Oſſium formatrix, meth. anat. 216.2.f.
Os pars ignobilior, meth. anat. 217.1.p.
Oſſium conformatio, meth. anat. 217.1.p.
Os per conformationem, meth. anat. 217.1.m.
Oſſis magnitudo, meth. anat. 217.2.p.
Oſſium numerus. ibid.
Oſſium ſitus. ibid.
Oſſium poſitio cum venis. meth. anat. 217.2.m.
Oſſium poſitio cum neruis. ibid.
Oſſium ſenſus. ibid.
Oſſium ſymphyſis. meth. anat. 218.2.f.
Oſſium vſus communis, meth. anat. 220.1.p.
Oſſis partium nomina. meth. anat. 218.2.m.
Oſſium Harmonia, meth. anat. 219.1.f.
Oſſium Sutura. ibid.
Oſſis figura, an ſequatur figuram illius, quod ſuſtinet. meth. anat. 264.1.m.
Os ſphenoides, vel cunei formæ. met. anat. 265.1.m.
Os iugale. meth. anat. 269.1.p.
Os frontis, meth. anat. 266.1.m.
Oſſis corruptio in lue venerea. med. pract. lib. quint. 175.1.p.
Ouorum differentiæ. med. pract lib. ſex. 61.2.m.
Oxymellitis compoſiti vires. med. prac. li. ſex. 56.2.p.
Oxyrrhodini vſus in apoplexia cum cautione, med. pract. lib. pr. 35.f. in epilepſia. 33.3.p.
Oxyrrhodinum. med. pract. lib. pr. 13.4.p. 18.3.m.
Ozæna, med. pract. lib. pr. 65.1.f. curatio. 65.3.p.

P

Palati ictus. med. prac. lib. pr. 13.2.m.
Palpitatio cordis. med. pract. lib. ſec. 82.2.p. eius curatio. 83.1.f.
Palpitatio legitima eſt a flatu. medic. practic. lib. ſec. 82.4.p.
Palpitatio legitima, & notha. 82.3.p.
Panis aſſus in lue Gallica. medic. prac. lib. quart. 156 1.p. lib. quint. 175.2.f.
Panis aſſus, ſeu biſcoctus num conueniat in lue Gallica. med. pract. lib. quint. 175.2.f.
Panis biſcoctus in lue uenerea. medic. pract. lib. ſext. 62.2.m.

Panis

Digitized by Google

Panis delectus,med.pract.lib.ſex. 62.2.m.
Papauer rhoes ad pleuritidem,med.prac.lib. ſecund. 76.3.p.
Papaueris vſus in deſtillatione ad pectus,med. pract. lib.pr.47.4.f.lib.ſec. 71.4.p.
Παρακέντησις.med.pract.lib.ter. 129.1.m.132.4.m.
Paracynanche,med.pract.lib.pr. 68.1.f.
Paralyſis linguę num fieri queat a melancholia, medic.prac.lib.pr. 21.1.m.
Paralyſis,medic.practic. libr.primo 40. 4. p. curatio. 41.3.f.
Paralyſis per eſſentiam,& per cōſenſum,med.pract. libr.pr. 41.1.m.
Paralyſis non fit ab intemperie calida, vel ſicca.med. prac.lib.pr. 40.4.f.
Paralyſeos ſubiectum eſt muſculus, med.prac.lib.pr. 40.4.m.
Paraſynanche,med.pract.lib.pr. 68.1.f.
Παρισθμιας, med.prac.lib.pr. 46.1.p.
Παρέσεις.medic.prac.lib.pr. 61.4.m.
Paroxyſmi ſpecies nonnunquam mutatur,med.pra. lib.ſex. 43.2.m.
Paroxyſmi cur ſtatis reuertantur diebus,medic.prac. libro ſex. 43.1.f.
Paroxyſmi cur anticipēt,vel poſtponant, med. prac. lib.ſex. 43.2.p.
Paroxyſmi primi.Et ſequentium differentiæ, medic. prac.lib.ſex. 42.2.f.
Paroxyſmorum febrilium cauſæ,med.prac.lib.ſexto. 42.2.p.& m.
Paroxyſmorum duratio,vnde æſtimanda,med.prac. lib.ſex. 43.2.m.
Partium corporis humani diuiſio, med.prac.li.quart. 150.1.p.
Partis nomen,meth.anat. 186.2.p.
Partes omnes gignuntur ex ſemine præter adipem, & carnem,meth.anat. 230.2.p.
Partes genitæ propter tres ſcopos,met.anat.207.1.p.
Partes quot modis in methodo,met.anat. 211.2.m.
Partes per quod. ibid.
Pars præcipue inſtrumenti concurrit, vt actiua, & paſſiua,meth.anat. 212.1.m.
Pars minus ſimplex per operationem, metho.anat. 212.2.f.213.1.p.
Partium diuiſio,meth.anat. 187.1.m.214.2.p.
Pars principalis,meth.anat. 192.1.m.
Partium compoſitio,meth.anat. 222.2.f.
Pars quid,meth.anat. 193.1.m.186.2.p.
Particula quid,meth.anat. 186.2.m.
Partium conformatio,meth.anat. 259.2.p.
Partium vſus,meth.anat. 186.2.m.
Pars ſimilaris quæ,meth.anat.214.2.f. 215.1.p.
Pars principalis per quod,meth.anat. 212.1.m.
Pars ſimilaris ex triplici ſubſtantia,met.ana. 229.2.f.
Partes rubræ a ſanguine.tract.de vrin. 115.1.m.
Partium proprietates,meth.med. 174.1.f.
Partium communia. ibid.
Pars , quo dignior , eo eius calor magis ſeruandus, meth.med. 175.1.p.
Pars eo præſtantior,quo actiones,& vſus præſtantiores,meth.med. 175.1.p.
Pars dignitate donata per calidum innatum indicat vniens,meth.med. 175.1.p.
Per partis dignitatem intelligi actionem , & vium , meth.med. 175.1.p.
Partis præſtantia non eſt indicans, ſed ſignum virtutis,meth.med. 175.1.m.
Pars quomodo inſeruiat methodo medendi, metho. med. 174.2.p.
Per partem quid intelligatur,meth.med. 174.1.p.
Partis conditiones. ibid.
Partis ſenſus habes ſignum virtutis permittētis: acutus vero prohibentis,meth.med. 178.1.m.
Partis vſus non indicat:vide vſus partis.
Pars affecta per quę dicatur indicare,met.me. 174.1.f.
A parte indicationes quatuor ſecundum Galenum, ſcilicet a temperatura formatione, ſitu & virtute, meth.med. 179.1.m.
A partis temperie:natura actione figura,ſeu ſitu,quo dicatur a Gal.ſumi indicationes,met.med. 176.1.f.
Partis temperatura ſignum receſſus a naturali habitu:vide temperatura partis ſignum receſſus,&c.
Partis ſimilaris cauſa ex qua,ſignum virtutis, vel prohibentis,vel permittentis,meth.med. 174.2.f.
Partis ſenſus quomodo concurrat ad inuentionem remediorum. ibid.
Partis denſitas, & craſſities ſigna virtutis prohibentis,meth.med. 157.2.p.
Partis ſitus ſignum motus materiæ vitioſi vide ſitus partis,&c.
Partis ſitus,quomodo in euacuatione dicatur indicare,meth.med. 177.1.p.
Partis actio,& conformatio ſemper ſigna, non indicantia,meth.med. 179.1.p.
Partis ignobilitas ſignum virtutis permittentis, metho.med. 175.1.m.
Pars laborans ſignum ſubſiſtentiæ materiæ, metho. med. 168.2.p.
Pars præſtantis non permittit validiora alterātia,me tho.med. 176.2.f.
Pars ignobilis ſignum virtutis permittentis,method. med. 177.1.p.
Pars nobilis ſignum virtutis prohibentis. ibid.
Partis diſſimilaris proprietas ſignum paſſionis materiæ:uide proprietas partis diſſimilaris.
Partis diſſimilaris proprietas ex quibus prodeat: vide proprietas partis diſſimilaris,&c.
A parte quomodo venetur quid agendum, & recta adminiſtratio,meth.med. 173.2.f.
A parte nullam ſumi indicationem merito alterationis,meth.med. 176.2.f.
A partibus affectis deſumi indicationes ſpecificas, meth.med. 139.2.f.
Partis compoſitio non indicans, ſed ſignum materiæ indicantis,meth.med. 178.1.f.
Partem inſtrumentalem determinare vacuandi rationem,meth.med. 178.2.p.
Pars inſtrumentalis in vſu medicamenti ſimilis ſpeciei,quomodo dicatur indicare pluris, minoriſque modum,meth.med. 178.2.f.
Partes principales roborandę:nō principales tuto ad mittere mitigatoria,& relaxātia,met.me. 175.1.p.
Partes acuti ſenſus citra dolorem ſanandæ , quę autem contra,ſi affectus ſuadet valentiora recipiunt, meth.med. 174.2.f.
Partes quæ fortiter ſiccandæ,meth.med. 179.1.f.
Partes ſternas indicare familiaria,met.me. 175.2.m.
Partes profundas requirere valentiora,vehementioraque remedia,meth.med. 151.2.m.
Partes in ſuperficie laborantes intemperie,egent medicamentis,quę intemperies indicat, e contra ſi in profundo,valentiora requirunt,met.med.177.2.f.
Pars intemperie ſine materia affecta,ſiue nobilis ſit, ſiue ignobilis,alteranda, ut morbus requirit e contra, ſi adſit materia, ignobilis euacuanda, vt affectus indicat ; ſi præſtans ſit, perpendenda virtus, meth.med. 176.2.p.
Pars calida laborans morbo frigido,liberalius,& diutius calefieri poſtulat;e contra ſi calido,refrigerantibus eget remiſſis,meth.med. 176.1.f.
De parte alteranda, & euacuāda diſcordia inter Auicen.& Gal.& eorū cōciliatio met.med. 176.2.m.
Partus difficilis,med.prac.lib.quar.164.2.f.eius cauſę. 164.3.p.Curatio. 164.4.m.
Partus ſecundum naturam,med.prac.lib.4. 163.1.f.
Partus octimeſtris nō eſt uitalis,me.pra.li.4. 63,2.m.

Digitized by Google

Παρωνυχία.med.pract.lib.pr. 66.4.p.
Parturitionis vitia,medic.practic.libr.quart. 150.2.f. 163.1.f.
Paſſulæ aluum non mouent,med.prac.li.ſex. 62.2.p.
Paſſulæ laxatiuæ,med.pract.lib.pr. 24.2.f.
Pathologiæ finis,meth.anat. 207.2.p.
Pectus,& pulmones per tracheam inaniri, method. med. 177.1.m.
Pectus,& pulmonem expurgari per tuſſim, metho. med. 166.1.m.
Peccatum in forma: vide Materię peccatũ in forma.
Peccatum ſecundum qualitatem: Vide materiæ peccatum &c.
Peccatum in quantitate, Vide materiæ peccatum in quantitate.
Peccatum ſecundum motum,& quietem. Vide materiæ peccatum &c.
Peccatum,in quanto indicat minuens, metho. med. 161.1.m.
Peccatum ſecundum quietem. Vide materiæ peccatum &c.
Pedes proprij hominis.meth.anat. 210.1.m.
Pedicularis morbus.med.pract.lib.pr. 6.3.f.
Pediculorum ortus,& cauſæ.med.pract.lib.pr.6.4.p.
Penicillus quid.Et ex quibus paretur. medic.practic. lib.ſex. 35.1.m.
Penis erectio.medic.pract.lib. ter.147.4.m. Curatio. 148.2.p.
Propones.med.prac.lib.ſext. 62.2.p.
Perforatio thoracis in empyemate. med. pract. libr. ſecund. 77.4.f.
Periodorum febrilium frequentia vnde.medic.pract. lib.ſext. 43.1.p.
Periodorũ febrilium cauſę.med.pract.lib.ſex. 42. 2.f.
Periodus febris.med.pract.lib.ſex. 41.1.p.
Peripneumonia.med.prac.lib.ſec. 78.2.p.
Peritia.med.prac.lib.pr. 26.4.p.
Peritia pręcedit ſcientiam.de diff.doct. 273.2.m.
Peritia habitus qui experimento comparatur. ibid.
Periti qui dicantur.de diff.doct. 273.2.p.
Periti probi hominis officium.de diff.doct. 274.1.p.
Permittentia tria tantum.meth.med.174 2.m. Vide indicantia.
Peſtem præcauentia remedia,med.practic.lib. ſexto. 76.4.f. 77.1.p.
Peſtilens febris ab humoribus in corde putreſcentibus,med.prac.lib.ſex. 39.2.p.
Peſtilens febris robotantia frigida admittit, non calida,med.pract.lib.6. 79.2.p.
Peſtilens venenum in corpore genitum,med. pract. libro ſex. 77.1.p.
Peſtilens venenum, vt agat in ſpiritus, humores, & ſolidas cordis,med.pract.lib.ſex. 74.2.f.
Peſtilens febris,med pract.lib.ſex.74.2.m. cauſæ.75. 1.m.differentiæ.75.2.m.ſigna. ibid.
Prophylaxis,med.prac.lib.ſex.77.2.f.Curatio.76.2.f. 73.2.m.
Peſtilens febris omnis fit a putredine, med. prac.lib. ſex. 74.2.f.
Peſtilentis veneni origo,med.prac.lib.ſex. 75.1.m.
Peſtis è quo ſit febrium genere,medic.pract.libr.ſex. 16.2.f.
Peſtis nonnunquam poteſt eſſe ſine febre,med.prac. lib.ſex. 74.2.m.
Peſtis Veneta,med.pract.lib.ſex. 75.2.p.
Philoſophia quomodo & ſcientia, & doctrina dici poſſit,de diff.doct. 276.2.p.
Philoſophia naturalis quomodo conſtituenda ordine reſolutiuo,de diff.doct. 280.1.p.
Philoſophia naturalis,ſcientia naturalis, & doctrina naturalis,cur appelletur,de diff.doct. 271.2.f.
Philoſophia moralis, vnde tum prudentia, tum doctrina moralis dicatur. ibid.
Phlegmone, vel abundantia laborantes ſub longa inedia Gal.detinuiſſe.meth.med. 161.1.m.
Phlebotomia: Vide venæ ſectio.
Phlyctæna: Vide veſica corneæ.
Phrenitis,med.pract.lib.pr. 15.1.m.
Phrenitis exquiſita eſt cum delirio perpetuo, & febre,med.pract.lib.pr. 15.1.f.
Phrenitis tumultuoſa,& hectica,med. pract.libr. pr. 15.3.p.
Phrenitis ferina,med.pract.lib.pr. 16.2.f.
Phrenitidis cauſæ, med. pract. lib.pr.15.2.m.curatio 18 1.m.differentiæ 16.2.p.ſigna 16.3.p.indicationes 17.1.p.prognoſtica. 17.3.m.
Phthemaſis,med.pract.lib.pr. 6.3.p.
Phthiſis,med.pract.lib.ſec.80.4.m.cauſæ 81.1. p. curatio 81.4.p.ſigna.81.2.m.indicationes 81. 2.f.prognoſtica. 81.3.m.
Phthiſis ſpuria ex deſtillatione,med.pract.lib.ſecund. 81.2.m.
Phyſiologiæ finis.meth.anat. 207.2.m.
Pica,med.pract.lib.ter.104.4.m.curatio. 106.1.m.
Picatione neque aſſidue, neque ſæpe vtendum. hieme bis in die,æſtate ſemel.meth.med. 168.1.p.
Pili ex cute.meth.anat. 257.2.p.
Pilorum cauſæ,& generatio,med.pract.lib. pr.3.2.p. 3.3.p.
Pilorum denigratio,med.pract.lib.pr. 5.2.f.
Pilorum exceſſus,med.pract.lib.pr. 5.1.p.
Pilorum incrementum prohibentia,med.pract.libr. primo. 5.2.p.
Pilorum tardus ortus,med.pract.lib.pr. 44.f.
Pilos attenuantia,med.pract.lib.pr. 5.2.p.
Pilos extirpantia,med.pract.lib.pr. 5.1.f.
Pilulæ de euphorbio ad peſtem,med. pract. libro ſex. 78.2.p.
Pilulę peſtilentiales Arabum,med.pra.lib.ſex.79.2.p.
Pilulæ de bumbo.med.pract.lib.ter.ter. 121.1.m.
Pilularum fętidarum doſis,med.prac.lib.pr. 41.4.f.
Pineæ craſſi ſunt ſucci,med.pract.lib.pr. 41.3.f.
Pineæ purgantes,med.pract.lib.ter. 121.1.m.
Pingue corpus non viuit.meth.anat. 232.2.m.
Pinguæ corpus viuit. ibid.
Pingue corpus partim viuens, partim non uiuens, meth.anat. 233.2.m.
Pinguis corporis finis.meth.anat. 235.2.f.
Pingue corpus ex ſanguine.meth.anat. 233.2.f.
Pinguis corporis vſus.meth.anat. 236.1.f.
Pinguia minus fœcunda.meth.anat. 233.2.f.
Pinguis corporis definitio.meth.anat. 232.1.m.
Pinguis corporis materia ex qua.meth.anat. 233.2.f.
Pinguis corporis temperatura,meth.anat. 134.1.m.
Pinguis corporis compoſitio.meth.anat. 235.2.m.
Pingue corpus ſiccat,meth.anat. 235.2.m.
Pinguis corporis cauſa efficiens,meth.anat. 234.1.p.
Pinguedo uiuit,meth.anat. 232.1.m.
Pinguedo nutrit,meth.anat. 232.2.p.
Pinguedo calida,meth.anat. 234.1.f.
Pinguedinis temperatura,meth.anat. 235 1.f.
Pinguedo alimentũ caloris naturalis,met.an.236.1.f.
Pinguedinis vſus,meth.anat. 236.2.m.
Pinguedinis nomen,meth.anat. 232.1.p.
Pinguedo differt ab adipe,meth.anat. 235.1.f.
Piper reſpicit priſanam,& indicatur a priſana, meth. med. 146.1.p.
Piſcium vis,med.pract.lib.ſext. 28.2.p.
Piſcium vſus in febribus,med.pract.lib.ſex. 61.2.m.
Pituita acida, vitrea,med.pract.lib.ſex. 69.1.f.
Pituita proprie dicta & improprie,med. pract. li.ſex. 69.1.m.
Pituita lachrymalis,med.pract.lib.pr. 49.4.f.
Pituita vnde fiat ſalſa,med.pract.lib.ſex. 69.1.p.
Pituita cur hyeme copioſa reperiatur, medic. pract. libro ſexto. 69.1.f.

Pituita

Pituita inſipida,& ſubdulcis. ibid.
Pituita gypſea non excitat febrem. ibid.
Pituita generatur in ventriculo, & cerebro, medic. pract.lib.ter. 96.1.m.
Pituitæ differentiæ: & quomodo hæc putreſcens febrem excitet,med.pract.lib.ſex. 6.1.m.
Pituitæ curſus Celſo,med.pract.lib.pr. 58.4.p.
Pituitæ efficiens non eſt hepar,ſed ventriculus, med. pract.lib.ſex. 39.2.m.
Pituitæ redundantis ſigna,med.prac.lib.ter. 88.4.f.
Pituitoſa febris,med.prac.lib.ſex. 69.1.p.
Pituitoſa febris cur reliquis citius redeat. med. pract. lib.ſexto. 43.1.p.
Pituitoſus mucus,med.pract.lib.ſex. 69.1.m.
Pituitoſos morbos, & ex repletione non poſſe ſolui, vel cognoſci,niſi lotium habeat ſedimẽtum. tract. de vrin. 106.1.m.
Platonem in definitionibus non fuiſſe ita ſenſibus immerſum,ſicut Ariſt.de diff.doct. 293.2.p.
Plethoram curari vel ſanguinis miſſione,vel balneo, vel frictione:Cacochymiam purgatione. method. med. 165.1.p.
Pleuritis dextra ad nothas coſtas.med.pract.lib.terti. 118.4.m.
Pleuritis quando venæ ſectionem quando purgans flagitet,med.pract.lib.ſec. 75.2.m.
Pleuritis tactu foris dolens eſt ab inflammatione pectoris,med.pract.lib.ſec. 74.3.p.
Pleuritidi appropriata,med.prac.lib.ſec. 76.3.p.
Pleuritidis cauſæ,med.prac.lib.ſec. 74.2.p.
Pleuritidis exemplum,meth.med. 169.1.f.
In pleuritide venæ ſectio cuius remedij ſit materia: Vide venæ ſectio in pleuritide.
Plura idem eſſe & vnum, non contingit ſecundum idem.de diff.doct. 299.2.p.
Pneumonica,med.pract.lib.ſec. 72.2.m.73.4.p.78.3. m.82.1.f.
Podagra,med.prac.li. quint. 167.1.p.167.4.m.
Polypus,med.prac.li.pr.65.1.f.eius curatio. 65.3.m.
Porrigo,med.pract.lib.pr. 6.1.f.
Potus febrib.putridis.cõueniẽs.med.pra.l.ſex.64.1.p.
Practica medicina verſatur circa inſtrumenta. med. pract.lib.ſex. 2.1.p.
Prædicamentorum quædam ſimplicia, quædam ipſum eſſe per ſimplicium combinationem,complexumque obtinentia,de diff.doct. 272.1.f.& 2.p.
Prædicamenta ſimplicia in duplici differentia. ibid.
Præfocatæ ab vtero quomodo ſine reſpiratione viuere queant,medic.pract.libro pr.34.4.f.libro quart. 165.3.m.
Præfocatio ab vtero,med.pract.libro quart.165.1.p. curatio. 165.4.m.
Præparantia in prophylaxi febris peſtiferę locum habent,non in curatione,med.prac.lib.ſex. 77.1.p.
Præparantia in lue venerea,medic.practic.lib.quint. 171.4.p.
Præparantibus quomodo vtendum,med.prac.l. ſex. 56.4.m.& f.
Præparantium facultates,med.prac.lib.ſex. 56.1.m.
Præparantia humores,med.prac.lib.pr. 12.3.p.& m. lib.ter. 91.2.p.& m.
Præparantia medicamenta in qua doſi miſcenda de rat.comp.med. 127.2.m.
Præſeruatio reſpicit ad futurũ.meth.med. 138.1.m.
Pręſidiorum genus,meth.med. 134.2.f.
Præſidiorum formulam deſumi ex affectus natura, ſeu eſſentia ſpecifica.meth.med. 147.2.f.
Priapiſmus,med.pract. lib. ter. 148.4.m.eius curatio. 149.3.p.
In priapiſmo opus eſſe vomitorijs. method. med. 163.2.m.
Principium febris,medic. pract.lib. ſex. 17.2.f.18.1.f. 18.2.f.
Principia prima.de diff.doct. 279.2.f.
Principia non prima. ibid.
Principiata imperfecta. ibid.
Principiata perfecta. ibid.
Principia prima firmiſſima,& ſtabilia,de differ.doct. 284.2.m.
Principia ſcientiarum,& artium eſſentia realia. ibid.
Principia tum eſſendi, tum inferendi quot, & quæ ſint,de diff.doct. 289.1.p.
Priorum,& poſteriorum libri cur reſolutorij nuncupati contra Leonicenum,de diff.doct. 301.2.m.
Priores,cur vocentur,& cur poſteriores. ibid.
Prius,& poſterius differentiæ ordinis, de diff. doctr. 278.1.p.
Prius, & poſterius dici in relatione ad quoddam tertium. ibid.
Poſterius in reſolutione duplex.de diff.doct. 299.2.f.
Procidentia rhagoeidis, medic. practic. libro primo. 54.3.m.
Procreatrix: vide Generatrix.
Profluuium: vide Fluxus.
Prognoſtica vnde ſumantur,med.prac.lib.pr. 10.2.f.
Prognoſticandi ars in quibus ſita, med. pract. lib.pr. 17.3.p.
Prognoſticon non admitti a febre in genere, medic. pract.lib.ſex. 5.2.p.
Prohibentia tria tantum: vide Indicantia, & metho. med. 174.2.m.
Proportio duplex,de rat.comp.med. 129.1.f.
Proportio ſub dupla,de rat.comp.med. 127.1.f.
Proportio ſub duo decupla. ibid.
Proportio media. ibid.
Proportio ſub quadrupla. ibid.
Proportio ſubſeſcupla. ibid.
Proportiones ſimilarium,et diſſimilarium differunt. meth.anat. 205.1.m.
Proportio diſſimilarium partium pendet a compoſitione,med.pract.lib.pr. 26.3.m.
Proportio ſimilarium partium pendet a miſtione elementorum. ibid.
Proprietas compoſitionis quid. ibid.
Προπτώσεις φαγεδαινῶν.med.pract.lib.pr. 54.3.m.
Proprietates partium: vide Partium proprietates.
Proprietas partis ſimilaris.meth.anat. 185.1.m.
Proprietatis compoſitionis neceſſitas. meth. anath. 185.1.f.
Proprietas ſubæ cauſa actionis,meth.anath. 203.1.f.
Proprietas ſubſtantiæ ſignum facultatis, & temperaturæ. ibid.
Proprietas ſubſtantię quid.meth.anat. 183 2.p.
Proprietas ſedis facultatis.meth.anat. 213.2.p.
Proprietas facultatis.meth.anat. 183.2.p.
Proprietas communis quæ.meth.anat. 183.1.f.
Proprietas compoſitionis.meth.anat. 184.1.f.185.1. m.185.2.f. 213.1.p.
Proprietas partis diſſimilaris, ſignum paſſionis materiæ.meth.med. 176.1.m.
Proprietas partis diſſimilaris ex quibus prodeat. ibid.
Proprietates naturarum eſſe ſigna virtutis.method. med. 155.1.f.
Proprietas ineffabilis ſignificat manſionem gradus temperaturæ.meth.med. 143.1.m.
Per proprietates quodlibet vnius generis eſſentia ueſtiri,de diff.doct. 298.1.m.
Prouidentia eſt futuri,meth.med. 138.1.p.
Prudentia habitus actiuus,de diff.doct. 274.2.p.
Prutitus in lue venerea,med.prac.lib.quint.175.2.p.
Pſilothra,med.prac.lib.pr. 5.1.m.
Pſydracia,med.prac.lib.pr. 5.4.p.
Ptarmica,med.prac.lib.pr.49.1.m.lib.ſec. 84.2.f.
Πτέρυγιον.med.prac.lib.pr. 57.3.m.
Pterygij,ſiue vnguis in oculo parui, & mollis ſanationem fieri per detergentia magni, & duri per inſtru-

Digitized by Google

Inſtrumenta chirurgica.meth.med. 148.1.f. & 148.2.p.
Pterygij magnitudo, & duricies ſigna vehementis eſſentiæ. ibid.
Ptiſana vt præparanda.med.pract.lib.ſext. 62.2.f.
Pueri retentricem facultatem habent debilem. med. pract.lib.ter. 108.4.p.
Puerorum præſeruatio a ſtraboſitate.med.pract. lib. primo. 61.2.m.
In puero ante 14.an.laborante ſynocho putrida non eſſe mittendum ſanguinem.meth.med. 172.2.m.
Pulchrum quod ſit.de diff.doct. 275.2.m.
Pulmonis alimentum.meth.anat. 239.2.m.
Pulmonis inflammatio.med.pract.lib.ſec. 72.2.p.
Pulmonibus appropriata.med.pract.lib.ſec. 72.1.m. 73.4.p. 78.3.m.
Pulſifica facultas eſt naturalis non voluntaria. med. prac.lib.ſec. 82.3.p.
Pulſuum cognitio.med.prac.lib.ſex. 24.2.p.
Pulſuum cauſæ in ſpecie.med.prac.lib.ſex. 24.1.p.
Pulſuum differentiæ.med.pract.lib.ſex. 23.2.p.
Pulſus ephemerarum cauſæ.med.prac.lib.ſex.24.2.f.
Pulſus in genere quibus de cauſis mutetur. medic. prac.lib.ſex. 24.1.p.
Pulſus trium concurſu producitur.med.prac. lib.ſex. 23.2.f.
Pulſus quid.med.pract.lib.ſex. 23.1.f.
Pulſus raros, & tardos in febre ſyncopali eſſe partus agentis frigidi.med.pract.lib.ſex. 9.1.p.
Pulſuum celeritatem febricitantibus perpetuā eſſe, med.prac.lib.ſex. 8.2.p.
Punctio hydropicorum,medic.prac.lib.ter.129.1.m. 131.3.f.
Punctio in ſuffuſione,med.prac.lib.pr. 56.4.f.
Pupillæ tabes.med.prac.lib.pr. 55.4.p.
Pupillæ dilatatio,ſeu effuſio,med.prac.lib.pr. 55.1.f.
Pupillæ profunditas,med.prac.lib.pr. 60.2.m.
Pupillæ constructio,med.prac.lib.pr. 55.4.p.
Purgamenta partus quandiu durent,med.pract.libr. quart. 163.3 p.
Purgamenta partus retenta vim habent exitioſam, med.pract.lib.quar. 152.1.m.
Purgantia,med.pract.lib.pr.123.3.f.lib.ter. 91.3.m.
Purgantia attrahunt ratione ſimilitudinis,med.prac. lib.ſept. 84.1.m.
Purgantia foris applicanda,med.prac.lib.ſex. 58.1.m.
Purgantia habent nullas partes alimentales; Et quædam etiam veneficas.med.prac.lib.ſept. 84.1.m.
Purgantia cū alijs miſta, & fermentata poſſunt vltra ſummam doſim exhiberi,med.prac.lib.pr.42.1.p.
Purgantia in alui fluxu,med.prac.lib.ter.125. 2. f. & 3.p.126.2.f. 127 3. [illegible]
Purgantia in lue venerea,med.prac.li.quint. 171.4 p.
Purgantia in peſte valida requiruntur.med.prac. lib. ſexto. 78.2.p.
Purgantia materiam lumbricorum, med. prac.libro ter.123.2.f. 123.4.m.
Purgantia per aluum quando cum guaiaco poſſint miſceri,med.pract.lib. 177.3.f.
Purgantia quando exhibenda,med.prac.li.ſex. 59.1.f.
Purgantis maior eſt efficacia,quam humoris, qui trahitur.med.prac.lib.ſept. 84.2.p.
Purganti qn̄ indormire liceat,med.prac.li.ſex.58.1.p.
Purgantis medicamenti definitio,et differentię,med. prac.lib.ſex. 57.1.m.
Purgātium vſus in febribus,med.prac.li.ſex. 57. 2.m.
Purgantia nō oīa ſunt venefica.me.pra.l.ſep 84.2.m.
Purgantia num ſint ſimilia corpori humano, medic. prac.lib.ſept. 84.1.f.
Purgantia quomodo reddantur venefica, medicinæ pract.lib.ſept.84.1.p. 85.2.f.
Purgatio materiæ veneficæ per inferiora, med. prac. lib.ſept. 88.1.m.
Puris euacuatio,med.prac.lib.ter. 98.2.f.
Puris generatio eſt maturitas quædam; medic. pract. lib.ter. 97.1.f.
Puris optimi notæ,med.prac.lib.ter. 96.2.p.
Puris collectio in oculo,med.prac.lib.pr. 54.4.f.
Purpura quid.med.prac.lib.ſex. 34.2.f.
Purulentus fluxus,med.prac.lib.ter. 124 2.m.
Pus è thorace purgantia,med.prac.lib.ſec. 78.1.m.
Pus quomodo cognoſcatur an è veſica,vel è renibus prodeat tract.de vrin. 118.2.f.
Pus mouentia.vide ſuppurantia.
Pus legitimū & ſpurium,med.prac.lib.ſec. 77.3.m.
Pus omne calidum,med.prac.lib ter. 95.4.m.
Pus quid a quo, & quomodo generetur.med.prac.li. ſec.77.3.m.lib.ter. 96.1.f.
Puſtula corneæ: vide veſica corneæ.
Puſtulæ gallicæ in ore,& alijs partibus,med.prac.lib. quinto. 174.4.f.
Puſtula affectus vehemens ſecundum quid. metho. med. 148.2.f.
Putredinis minus,vel magis obnoxia, med. prac. lib. ſexto. 40.2.m.
Putredinis differentiæ. ibid.
Putredinis febrilis locus,ſeu fomes, med. pract. libro ſexto. 41.1.f.
Putredinis gradus,med.pract.lib.ſept. 82.1.p.
Putredinis humorum cauſæ,med.prac.lib.ſex.40.2.f.
Putredo,med.prac.lib.ſex.39.2.f. 40.1.p.
Putredinis cauſæ effectrices,med.prac.li.ſex. 40.1.p.
Putredo aſtringētib.augetur.med.pra.l.ter. 147 4.p.
Putredo deſinit in terram,fimum,vel ſitum, medic. pract.lib.ſexto. 39.2.f.
Putredo eſt inanimatorum,med.prac.li. ſex.40. 1.m.
Putredo naturalis,& præter naturam, medic. pract. lib.ſept. 81.2.f.
Putredo nō omnis venefica,med.prac.li.ſept. 82.1.p.
Putreſcens fit calidius aſcititio calore,med.pract. lib. ſexto. 40.2.m.
Putrida peſtilens,med.pract.lib.ſex. 75.1.m.
Putrida febris ſemper habet iunctam tranſpirationem prohibitam,med.prac.lib.ſex. 41.1 f.
Putridæ febris differentiæ ab idea humorum, medic. pract.lib.ſex.42.1.p.definitio & generatio 39. 2.p. differentiæ 42.1.p.indicationes 48.1.p.ſigna.44.2. p.curatio. 48.2.m.
Putrida vel eſt continua,vel intermittens,med. prac. lib.ſexto. 42.1.m.

Q

Qualitas alia materialis, alia ſpiritalis, medic. prac.lib.pr.31.2.p.37.2.m. 43.2.m.
Qualitates manifeſtè veneficæ ſunt ratione formæ contrarię, cuius organa ipſæ ſunt, medic. prac.lib.ſept. 87.1.p.
Qualitas mutata in facto eſſe,meth.med. 169.1.p.
Qualitas mutata non indicat,meth.med. 169.2.p.
Quādo agendū a quo indicetur.med.pra.l.ſex. 5.1.m.
Qn̄ agendum,indicatū a morbo,meth.med.154.2.p.
Quando agendum in vnico affectu. ibid.
Quando agendum, ſeu ordo agēdorum in pluribus affectibus. ibid.
Quando agendum a quo indicetur. ibid.
Qn̄ agendum pręſentia virtutis,meth.med. 173.2.p.
Quando agendum indicatum a præſentia ſymptomatis.meth.med. 170.1.p.
Quando agendum indicatum a præſentia materiæ. meth.med. 167.2.f.
Quando agendum ratione vnius materiæ. method. med. 155.1.f.
Quando agendum ratione plurium materierum in vnico affectu.meth.med. 155.2.m.

Digitized by Google

Quando agendum in diuerſis materijs,& affectibus. meth.med. 155.2.f.
In quando agendum ad triam eſſe reſpiciendum: ad cauſam principalem,vrgentem, & ſine qua non. meth.med. 156.1.m.
Quantitas materiæ auxiliorum eſt duplex.med.prac. lib.6. 49.2.f.
Quantitas nihil operatur. medic. pract. libro 7. 80. 2. f.
Quantitas prima,& non prima.med.pract.lib.3. 94. 4. f.
Quantum agendum ab actione indicantis. method. med. 153.1.m.
Quantum agendum indicatur a ſumma actione. me tho.med. 167.1.p.
Quantum agendũ indicatũ ab actione materię. ibid.
Quantum indicatum ab actione ſymptomatis. metho.med. 170.1.p.
Quantum agendum ab actione virtutis. meth. med. 173.1.f.
Quantum agendum indicatum a morbo. method. med. 152.2.f.
Quantum agendum reſpicit materiam remedij, nõ autem indicans. ibid.
Quartana febris.med.pract.lib.6. 71.1.f.
Quartana continua cur rariſſima.medic.pract.lib.6. 44 1.m.
Quid agendum quid ſit.meth.med. 133.2.m.
Quid agẽdum præcedere vſum.med.prac.lib.6.4.2.f.
Quid agendum pendet abſoluta eſſentia indicantis, vſus innititur eſſentiæ reſpectiuæ.med.prac. lib.6. 5.1.p.
Quid nominis præcedere quid rei,& quomodo.medic.pract.lib.6. 6.1.f.
Quid rei ſupponit quid nominis.de diſ.doct. 277.2.p.
Quid, & propter quid maius præcedere, ſi eſt alterius non inconuenit.de diſſ.doct. 310.1.f.
Quies non indicat.ex vſu. med.pract.lib.6. 89.3.p.
Quies, ſeu immobilitas membri triplex.med.pract. lib.1. 40.4 f.
Quinctana febris.med.pract.lib.6. 72.2.m.
Quomodo agendum indicatum a morbo. method. medic. 153.1.f.

R

RAbidi cur aquam timeant. med.prac.lib.7.94. 2. p.
Rabidi fiunt a morſu modo citius,modo tardius.med.prac.lib.7. 94.1.m.
Rabies canina.med.prac.lib.7. 93.2.p.
Ratio læditur ratione mediæ cerebri partis. medic. pract.lib.1. 26.2.f.
Ratiocinatio læſa.med.pract.lib.1. 26.2.m.
Ratio opus intellectus.de diſſ.doct. 273.2.m.
Rationalis ſcit diſtinguere ſymptomata vtilia ab inutilibus.meth.med. 139.1.p.
Raucedo.med.prac.lib.1. 46.1.p.
Receptæ medicamentorum quomodo tradenda.de rat.comp.med. 126.1.m.
Receptio ſpecierum læditur a ſicco. med.pract.lib.1. 26.4.f.
Regius morbus. vide Icterus.
A Rethorica,& grammatica quæ proficiſcantur. de diſſ.doct. 308.1.m.
Relationis oppoſitio nullam habet eſſentialem differentiam.de diſſ.doct. 299.1.m.
Relaxantia nocēt ventriculo.med.prac. li.3.93.2.m.
Remedium eſt quid agendum,quod indicatur a morbo.meth.med. 147.1.p.
Remedium duplex conſeruans,vel auferens,lib.metho.med. 147.1.p.
Remedium auferens duplex ibidem
Remedium auferēs morbum a nullo alio indicatur, quam a morbi eſſentia.met.med. 147.2.f.
Remedium ſecundum totum remouens duplex.lib. meth.med. 160.1.f.
Remedium validum,& debile.meth.med. 148.1.p.
Remedium ſiccans in vlcere non eſſe curatorium, ſed præſeruatorium.meth.med. 148.1.f.
Remediorum inuētio duplex.de diſſ.doct. 305.1.m.
Remediorum inuentionem fieri, tum methodo, tũ experientia.de diſſ. doct. 304.2.f.
Remedia non indicari a temperatura, ſed ab intemperie,meth.med. 143.2.m.
Remedia inueniri non poſſe, niſi naturale temperamentum totius,& partis pernoſcatur vna cum aere.Meth.med. 143.1.m.
Renibus appropriata.med.pract.lib.3. 144 3.f.
Renis affectus.med.pract.lib.3. 141.3.f.
Renum vlcus,med.pract.lib.3.144.2.f.Curatio. 144. 4.m.
Renes per pinguedinem conſeruantur. meth. anat. 226.2.p.
Renes,& veſica, & iecoris gibba ſi copioſus ſuccus vitioſus fuerit per deiectionis, ſi non copioſus per vrinas purgand.met.med. 177.1.m.
Repellentia. med. pract. lib.1.13.3.p.67.1.f.68.4.m. lib.3. 98.4.p.139.3.f.
Repellentia in tumoribus internis non debent eſſe acra.med.pract.lib.3. 98.3.f.
Repellentia thoraci caute admouenda. med. pract. lib.2. 77.4.p.
Reprimens dirigitur ad materiam fluentem, & fixam.med.pract.lib.1. 17.2.p.
Repellentia non conueniunt in motu critico.med. pract.lib.1. 13.3.p.
Reprimens nõ eſt indicatum.med.prac.lib.1. 17.2.p.
Reprimentia: vide repellentia.
Reprimens. lib.meth.med. 162.2.m.163.1.f.164.1.f.
Repercuſſorium.lib.meth.med. 162.2.m.
Rerum omnium aliquæ notæ, aliquæ ignotæ: de diſſe.doct. 288.1.p.
Res ignotæ in duplici differentia. ibid.
Res non naturales.med.pract.lib.6. 60.1.m.
Res præter naturam,quomodo a naturalibus diſtinguantur.med.pract.lib.1. 1.2.f.
Res percipiendę perceptæ, lib.meth.med. 136.2.m.
Res naturaliter ignotæ. vide ignotum naturaliter.
Res bifariam cognoſci.de diſſ.doct. 274.1.p.
Res præter naturam indicare ſui ablationem. de diſ. doct. 305.2.f.
Res ſecundum naturam indicare ſui conſeruationem. ibid.
Reſoluentia: vide diſcutientia.
Reſolutio neruorum: vide paralyſis.
Reſolutio omnium partium eſt apoplexia,med.pra. lib.1. 40.4.m.
Reſolutionis, ſeu reſolutiuæ methodi vtilitas, de diſſ.doct. 299.2.m.
Reſolutiuæ methodi definitio. ibid.
Reſolutio qua ratione excellentior diuiſione,de diſſ. doct. 304.1.f.
Reſolutio quomodo differat ab ordine reſolutiuo. de diſſ.doct. 285.1.f.
Reſolutionis diuiſio, ſeu differentiæ, de differ. doct. 301.1.p.
Reſolutio perfectiſſima inchoās a finis notione.ibid.
Reſolutio logica quæ dicatur. ibid.
Reſolutio opponitˀ definitioni.de diſſ.doct. 302.2.p.
In reſolutione res nota poſterior re ignota.de differ. doct. 299.2.f.
In reſolutione via eſt ab infra ad ſupra. de diſſ. doct. 301.1.p.
Reſolutioni definitionem, & demonſtrationem famulari

Digitized by Google

æmulari contra Leonicenum.de diff.doct. 303.2.p.
Circa reſolutionem logicum Zimaræ error: vide Zimaræ error, &c.
Reſolutio mathematica.de diff.doct. 301.2.p.
Reſolutio naturalis. ibid.
Reſolutio, qua vſus eſt Ariſt.in principio Phyſ. incipiens a notione finis.de diff.doct. 300.1.p.
Reſolutio,qua vſus eſt Ariſt.2.Poſterior.de differen. doct. 300.2.p.
Reſolutionem eſſe effectuum poſteriorum in priora,ac ſuperiora ex Ariſt.de diff.doct. 300.2.p.
Reſolutiuæ methodi origo.de diff.doct. 288.1.m.
Reſolutiuam methodum ſemper a poſteriori progredi.de diff.doct. 301.1.p.
Reſolutiua methodo quod omnium eſt vltimum, id primum omnium in curatione peragendum. de diff.doct. 300.1.p.
Reſolutiua methodus ad auxiliorum conducit inuentionem. ibid.
Reſolutiua methodus quo ordine quarta, & prima dicatur.de diff.doct. 303.2.m.
Reſolutiua, & diuiſiua methodus cur cæteris nobiliores.de diff.doct. 304.1.m.
In reſolutiua methodo res nota, res ignota & via quæ.de diff.doct. 302.1.p.
Reſolutiuam methodum aſſidue progredi a poſteriori.de diff.doct. 300.2.p.
Reſolutiuam methodum exordiri ab affectu ſpecifico.de diff.doct. 306.1.m.
Reſolutiuam methodum, quo lib. propoſuerit. Gal. ibidem.
Reſolutiuæ methodi, incipientis a notione eorum, quæ ſenſibus ſubijciuntur, exempla nõnulla. 300. 1.m.
Circa reſolutiuam methodum Zimaræ error: vide Zimaræ error, &c.
Reſolutiuæ methodi exemplum in inueniendis indicationibus febris bilioſæ.de diff. doct. 306.1.p.
Reſolutiuæ methodi exemplum a curatione febris putridæ deſumptum.de diff. doct. 300.1.p.
Reſolutiuæ doctrinæ,ſeu ordinis definitio:vide Ordinis, ſeu doctrinæ reſol.def.
Reſolutiuus ordo alio nõ eget ordine. de diff. doctr. 284 1.m.
Reſolutiuus ordo vtilior compoſitiuo, & definitiuo ratione inuentionis.de diff.doct. 284.1.p.
Reſolutiuus ordo qua ratione pręſtantior,tum compoſitiuo, tum definitiuo. de diff. doctr. 284. 2.p. 285.1.p.
Reſolutiuum ordinem præcedere definitiuum axiomate, hoc eſt celebritate & dignitate. de differ. doct. 284.2.f.
Reſolutiuus ordo nobilior definitiuo contra modernum.de diff.doct. 285.1.p.
Reſolutiuus ordo refertur ad compoſitiuum, vt dominus ad ſeruum.de diff.doct. 285.1.f.
In reſolutiuo ordine ingentiſſimus connexus. de diff.doct. 283.2.f.
Reſolutiuum ordinem ratione diſpoſitionis, & viæ reliquos procedere.de diff.doct. 284.1.f.
Reſolutiuum ord. præſtare definitiuo docendi methodo. ibid.
Reſpectiuum eſt ad aliquid.de diff.doct. 298.1.m.
Reſpiratio ſecundum naturam. med.pract.lib.2.72. 2.f.
Reſpiratio eſt actio voluntaria. med.pract.lib.3.145. 1.m.
Reſpiratio motus naturalis.meth.anat. 247.2.f.
Reſpirationis læſæ quatuor differentiæ. med. pract. lib.1. 34.4.p.
Reſpirationis organa.med.pract.lib.2. 72.2.f.
Reſpiratio, vnde ſeruetur in apoplexia. medic.pract. lib.1. 34.1.p.
Reſpiratio deprauata. med. pract. lib.2.72.2.m. eius curatio. 73.1.m.
Retentio ſpecierum ledịtur ab humido.medic.pract. lib.1. 26.4.f.
Retentio ventriculi læſa. medic. pract. libro 3. 108. 4.m.
Retractionis modi.med.pract.lib.1. 17.2.f.
Reuulſio.med.pract.lib.1. 17.3.p.
Reuulſio ſpectat materiam, quæ nondum fluxit. med.pract.lib.1. 13.3.p.
Reuulſio facienda ad contrarium. metho.med.163. 2.p. & f.
Reuulſionem moliendam in ijs, quæ ſupra, deorſum: in ijs,quæ infra: ſurſum.meth.med. 168.1.f.
Reuulſio, & deriuatio communia remedia immodicæ euacuationis.meth.med. 163.2.f.
Reuulſorium.meth.med.162.2.m. 163.1.p.
Reuulſorium indicatur a motu.ratione termini, a quo.meth.med. 163.2.f.
Reuulſorij exemplum.meth.med. 163.2.p.
Rhabarbari vſus.med.pract.lib.3. 134.4.p.
Rhagades luis Gallicæ. medic.pract.lib. quinto 175. 1.p.
Ῥᾶγες.med.pract.lib.1. 54.3.m.
Rhoeas.med.pract.lib.1. 59.2.f.
Rhyas. ibidem
Rhythmus in pulſu quid.med.prac.lib.6. 24.3.f.
Rigor in febribus.med.pract.lib.6. 46.1.m.
Rigoris cauſa eſt ſola expultrix. medic.pract.libro 1. 38.4.p.
Rigoris cognatorum ſymptomatũ diſcrimen. med. pract.lib.6. 47.1.f.
Riſus ſardonicus: vide Conuulſio canina.
Rob granatorum.med.pract.lib.3. 115.1.f.
Roſarum conſerua ad phthiſin. med.pract.lib.2.82. 1.m.
Rubia non mouet menſes. medic. pract. lib. 4. 153. 3.m.
Rubificantia. medic.prac.lib.1.4.2.f.25.1.m.30.1.m. 42.2.f.
Ruptura corneæ.med.pract.lib.1. 54.3.m

S

Salſedinis cauſa.med.pract.lib.3. 96.1.m.
Saltus Auicennæ,Crampe.medic.pract.libro 1. 43.2.m.
Saluatellæ ſectio in chronicis morbis. med.prac.li.1. 18.2.p.
Sanguificatricis organum. med. pract. libro 3. 128. 1.m.
Sanguificatricis ſedes.med.pract.lib.3. 128.2.m.
Sanguinea febris.med.pract.lib.6. 42.1.m.68.1.p.
Sanguinea febris proportionata. med. pract.libro 6. 68.2.p.
Sanguinem concretum diſſecantia. med. pract.lib.2. 80.2.p.
Sanguinis exuperantis notæ. medic. pract. lib. 3. 88. 4.m.
Sanguinis fluxum ſiſtentia.med.pract.lib.1. 66.2.p.
Sanguinis ſputum: vide Sputum ſanguinis.
Sanguinis fluxus è naribus: vide Hæmorrhagia narium.
Sanguis menſtruus: vide menſtruus ſanguis.
Sanguis naturæ theſaurus. medic.prac.lib.6. 39.2.m. lib.7. 84.2.f.
Sanguinis arterialis vſus. meth.anat. 249.2.p.
Sanguinis vaporoſi vſus.meth.anat. 249.1.f.
Sanguinis venoſi vſus.meth.anat. 249.2.p.
Sanguis flauiſſimus minus flauus flaua bile.tract. de vrin. 114.2.f

San-

Digitized by Google

Sanguis vt præter naturam non habet in ſe vehemẽtiam.meth.med. 149.2.m.
Sanguis vt putrdus vehemens ex magnitudine, ſeu propria eſſentia. ibidem
Sanguinis peccatum triplex.meth.med. 165.1.p.
Sanguis quid indicet.meth.med. 122.2.p.
In ſanguinis euacuatione perpẽdẽda natura ab initio,conſuetudo,ætas,aer, affectus ante hunc ſanè affectum,virtus. Et quomodo hæc ſententia intelligenda.meth.med. 146.2.p.
In ſanguinis redundantis concurſu non neceſſario ſecanda vena.meth.med. 147.1.m.
In ſanguinis è naribus eruptione quid agendum circa ſanguinis euacuationem.meth.med. 168.2.p.
Sanguinis miſſio admittenda,vel propter eius abundantiam,vel propter morbi magnitudinem: ita & purgatio.meth.med. 144.2.m.
Sanguinem mittere in febribus ſaluberrimum eſt, ſi nec ætas, nec virtus prohibeant.meth. med. 145.1.m.
Sanitatem, & morbum tribus conſtare. med. pract. lib.6. 15.1.f.
Sanitas ſignum virtutis permittentis.meth.med. 154.1.m.
Saphati Arabum.med.pract.lib.1. 5.4.p.
Sapientia habitus principiorum, & concluſionis.de diff.doct. 274.2.p.
Sarcoma.med.prac.libro primo.65.1.f.Eius curatio. 65.3.p.
Salſæ pariglię decoctum in Scirrho hepatis. medic. pract.lib.3. 137.4.m.
Salſæ pariglię natura,& facultates, med. prac. lib.5. 172.1.f.
Salſæ pariglię decoctum vt parandum,medic.pract. lib.5. 173.2.p.
Saſſafraſiæ Indicæ natura & facultates. med. pract. lib.5. 172.2.f.
Satyriaſis: vide priapiſmus.
Scamonium offendit ventriculum. med.pract.lib.3. 105.3.m.
Scarificatio: Vide cucurbitulæ.
Scientia.med.pract.lib.1. 26.4.p.
Scientia habitus concluſionis.de diff.doct. 274.2.p.
Scientia habitus,qui ratione acquiritur. de diff.doct. 273.2.m.
Scientia qua via adipiſcatur. de diff.doct. 300.2.f.
Scientia quotuplex.de diff.doct. 309.1.f.
Scientias interdum methodos nuncupari. de differ. doct. 285.2.m.
Scilla, & inde compoſita ad Epilepſiam.med. pract. lib.1. 33.2.f.
Scorpius morſui proprio medetur. medic.prac.lib.7. 88.2.m.
Σκότωμα. med.pract.lib.1. 28.2.m.
Scriptura quid. de diff.doct. 308.2.p.
Seber Arabum.med.pract.lib.1. 57.4.p.
Sectio abſceſſus ad pus educendum.med.pract.lib.3. 98.2.f.
Sectio thoracis in empyemate.medic.pract.lib.2.77.4.f.
Sectionem venæ non primariè,ſed ex accidenti ſanare intemperiem.Meth.med. 159.1.f.
Sectionis venæ vis in ephemera ex ſtipatione. med. pract.lib.6. 31.1.f.
Sectionis ordo.meth.anat. 211.1.p.
Sectio quæ intelligenda.meth.anat. 190.1.m.
Sectionis dignitas.meth.anat. 190.1.p.
Sectio tempore præcedit actionem & vſum. metho. anat. 189.2.f.
Sectio in inguine quomodo facienda:vide in inguine ſectio. &c.
Sedimentum,ſiue hipoſtaſis lotij. tract. de vrin. 103.1.f.
Sedimementum album.tract.de vrin. 106.1.m.
Per ſedem fluens materia ſurſum reuellẽda.meth. med. 163.2.f.
Semen ab vtroque ſexu emittitur.medic. pract. lib.4. 158.4.f.
Semen fœcundum quid, & quibus conſtet partibus. med.pract.lib.4. 158.4.m.
Semen mulieris in coitu effunditur in vteri ceruicẽ, & fundum.med.pract.lib.4. 159.2.f.
Semen vnde decidat.med.pract.lib.4. 159.1.p.
Seminarium peſtilens.med.pract.lib.6. 75.2.p.
Seminis effluuium: vide gonorrhœa.
Seminis eiaculatio.medic.pract.lib.4. 159.2.f.
Seminis generatio quam requirat complexionem, & ætatem.med.pract.lib.4. 159.2.m.
Seminis in coitu eiaculatio.medic.prac. libro 3. 147.4.m. 148.3.m.
Seminis potentia,& vis med.prac.lib.4. 159.3.f.
Seminales partes quæ reparentur. meth.anath.215.1.f.
Semen modo tenditur,modo cõcreſcit.meth.anath. 222.1.p.
Semiotiches finis.meth.anat. 207.2.p.
Senibus cornea rugoſa redditur. med.pract.lib.1.61.4.m.
Senſus communis qua cerebri parte vigeat. medic. prac.lib.1. 16.2.p.
Senſus ratione receptionis eſt paſſio.med.prac.lib.1. 30.2.f.
Senſus acutus ſignum virtutis prohibentis. method. med. 174.2.f.
Senſus obtuſus ſignum virtutis permittentis.metho. med. 174.2.f.
A ſenſu membri exquiſito indicari medicamentũ lene.met.med. 153.2.f.
Senſus præcedit intellectum.de diff.doct. 273.2.m.
Septica medicamenta.med.prac.lib.1. 59.4.f.
Sepultura in apoplecticis quãdo tardanda. med. pra. lib.1. 34.4.f.
Seri,& ichoris diſtinctio.med.pract.lib.3. 126.3.f.
Serum in ventriculo generatur.medic.pract.libro 3. 115.3 f. 53.2.p.
Serum lactis.med.prac.lib.6. 53.2.p.
Seri vtilitates.meth.anat. 249.2.p.
Setaceum in ſuffuſione.medic. prac. lib.1.56.4.m.in læſo auditu.64.3.f.in hydrope. lib.3.129.1.m.132.3.f.
Sexus in vtero quibus notis deprehendatur, medic. prac.lib.4. 160.4.m.
Sibare Auicennæ.med.prac.lib.1. 15.1.f.
Sibilus.med.prac.lib.1.63.4.p. 64.2.m.
Sicca intemperies triplex.med.prac.lib.3. 87.3.p.
Siccam intemperiem tollentia. medic.prac.lib.1.12.1.m.25.1.f.26.1.f. 37.4.p. 55.3.m. 58.3.p. 63. 1. p. 67.2.m.lib.2.73.4.p.lib.3. 92.2.f.
Sief: vide Collyrium.
Signa non capiuntur a iuuantibus, & lędẽtibus, ſed ab horum effectu,ſeu alteratione. med.prac.lib.6. 25.1.m.
Signorum medicorum fontes. med.prac. lib. primo. 50.1.m.
Signum medicum quid.med.prac.lib.1. 50.1.f.
Signum ſumitur a cauſa, & effectu.medi.prac.lib.1. 50.1.f.& 2.p.& m.
Signum ſignatæ rei ſignum.de diff.doct. 280.2.f.
Signa connotantia quæ.meth.med. 151.1.m.
Signa,quæ ſunt deinceps dupliciter conſtitui. ibid.
Signa prædicta quomodo dicantur referre vtrumq; calculum. ibidem
Signum vnum poſſe referri ad duo ſignificata.meth. med. 144.1.f.
Similarium,& diſſimilarium communia capi a ſubſtantia,& actione.meth.med. 174.1.m.

Simi-

Digitized by Google

Similarium vſus.meth.anat. 186.2.f.
Singultus. medic. pract. lib. 3. 109. 4. p. Eius curatio 111.3. m. differentiæ. 111.1.p. cauſæ 110.1.p. indicationes, & ſigna. 111.1. m. & f. prognoſtica. m. 2. m.
Singultus eſt motus ſolius expultricis. med.prac.lib.1. 30.4.m.
Singultus tres ſpecies.med prac.lib.1. 43.4.p.
Singultum ſedantia.med.pract.lib.3. 111.3.m.
Siniſtræ partus affectus ſunt vehementiores ratione facultatis.med.pract.p. 39.2.m.
Sitien calidum Auicennæ. medic.pract. libro primo 15.1.m.
Sitis pulmonum quæ.med.pract.lib.2. 71.2.p.
Sitis eſt appetitus frigidi,& humidi. med. pract. lib.3. 102.4.m.
Sitis morboſa. med. prac. lib.3.106.2.f. eius curatio. 107.1.f.
Sitim fallentia.med.prac.lib.3. 107.1.f.& 2.p.
Situs partis ſignum motus vitioſi materiæ, method. med. 163.2.m.
Situs non indicat, ſed eſt ſignum indicantis.method. med. 175.2.p.
Situs partis quomodo in euacuatione dicatur indicare: vide Partis ſitus, &c.
Situs,& ſignificatum contentorum in vrinis.trac.de vrin. 120.1.f.
Solidorum ſubſtantia quid indicet.metho. med. 171. 1. f.
In ſolidis quæ & quot ſeruanda. meth.med. 171.1.f.
Solis lumen,& ignis cauſa coloris præcipua. trac. de vrin. 100.1.m.
Soluta vnitas ſimilarium, & diſſimilarium. method. anat. 204.2.p.
Soluentia: vide Purgantia.
Somni cauſa finalis.med.prac.lib.1. 36.2.p.
Somni cauſa eſt vapor condenſatus anguſtans. med. prac.lib.1. 36.1.f.
Somni ſecundum naturam cauſæ.medic.pract.lib.1. 36.1.f.
Somni tempore ceſſant principes functiones. med. prac.lib.1. 36.1.m.
Somni tempore quis decubitus conueniat. medic. prac.lib.1. 48.1.m.
Somni tempore qui decubitus probetur.medic.prac. lib.3. 109.3.f.
Somnus durans poſt ſuccos cōfectos eſt morbificus. med.prac.lib.1. 36.1.f.
Somnus eſt affectio partis ſenſitiuæ. med.prac. lib.1. 36.1.p.
Somnus replet caput med.prac.lib.1. 48.1.m.
Somnus præter naturam.med.prac.lib.1. 35.4.f.
Somnus duplici via perduci poteſt ad ſenſorium auditus.med.prac.lib.1. 64.2.p.
Sophiſtæ confundunt finem communem cum determinato.meth.med. 142.1.f.
Sopiata: vide anodyna ſtupefacientia.
Soporifera: vide anodina ſtupefacientia.
Spaſmus non proportionatus ad materiam. medic. pract.lib.1. 43.2.p.
Spaſma quid.med.pract.lib.1. 42.4.p.
Spaſmus: Vide Conuulſio.
Spaſmus Cynicus: vide conuulſio canina.
Spaſmus non ſenſatus.med.prac.lib.1. 32.1.p.
Spaſmus ſiccus Auic.ab alijs prætermiſſis. med.prac. lib.1. 43.2.p.
Speciei definitio: vide Definitio ſpeciei.
Species quid. method.anat. 193.1.f.
Species ſenſibiles quo medio cognoſcendæ. de diff. doct. 280.2.p.
Spermaticæ partes interdum reparari poſſunt. med. pract.lib.4. 159.1.f.
Sphacelus vt interimat hominem. medic. prac. libro ſeptimo. 81.2.m.
Sphenoides os.meth.anat. 265.1.m.
Spheniter ani.meth.anat. 262.1.m.
Spiritus vitalis vſus.meth.anat. 249.1.f.
Spiritus animalis.vſus.meth.anat. 255.1.p.
Spiritus generatur ex vapore.meth.anat. 196.2.p.
Spiritus vitalis materia meth.anat. 199.1.f.
Spiritus omnis a natura. met.anat. 197.2.m.
Spiritus animalis materia.met.anat. 197.2.p.
Spiritus animalis locus. meth.anat. 198.1.m.
Spirituum finis.meth.anat. 198.2.p.
Spiritus vitalis vſus.meth.anat. 200.1.m.
Spiritus vitalis vſus extra cor.meth.anat. 200.1.f.
Spiritus vitalis vſus in ſemine. method. anath. 200. 2. p.
Spiritus animalis cauſa mortis. method. anath. 200. 2. m.
Spiritus animalis cauſa principium facultatum. metho.anat. 201.1.f.
Spiritus animalis ſedes cerebrum. ibid.
Spiritus animalis gratia facultatis non principalis. meth.anat. 201.2.p.
Spiritus animalis quomodo inſeruiat ſenſui, & motui.meth.anat. 201.2.f.
Spiritus naturalis an detur.meth.anat. 196.1.f.
Spiritus vitalis efficiens.meth.anat. 189.1.m.
Spiritus animalis efficiens.meth.anat. 198.1.f.
Spiritus vitalis vſus in corde.meth.anat. 200.1.p.
Spiritus animalis vtilitas.meth.anat. 200.2.p.
Spiritus nomen.meth.anat. 195.2.m.
Spiritus eſt ſubſtantia. ibid.
Spiritus inſitus, ideſt calidum innatum.metho.anat. 195.2.f.
Spiritus inſitus per ſe mobilis. method. anath. 196. 1. p.
Spirituum motus alius a motu calidi innati.method. anat. 196.1.m.
Spirituum motus ex ſe,& ab alio. ibid.
Spiritus definitio.meth.anat. 195.2.m.
Spiritus per ſe mobilis.meth.anat. 195.2.f.
Spiritus non viuere, non operari.method.med. 172. 1. p.
Spiritus animalis tenebricoſus in melancholia. medic.pract.lib 1.20. 3.f. 21.1.p.
Spiritus animalis num etiam reperiatur in anteriori cerebro.med.pract.lib.1. 20.3.f.
Spiritus eſt inſtrumentum corporeum functionum ſenſitiuarum.med.pract.lib. 27.4.p.
Spiritus partes habent igneas,& aereas. medic.prac. lib.1. 21.1.m.
Spiritus putreſcere non poſſunt.med.pract.lib.5.170. 2.p.lib.6. 75.1.p.
Spiritus reſoluuntur,vel ſuffocantur.med.prac.lib.2. 83.4 p.
Spiritus reſoluti,vel oppreſſi.med.prac.lib.6.49.1.m. & f. 74 4.f.
Spiritus ſunt inſtrumenta facultatum. medic. pract. lib.1. 20.4.p.
Spiritus vitalis tenebricoſus in melancholia. medic. pract.lib.1. 21.2.f.
Spiritus vt reficiendi. medic. pract. libro tertio 102. 2.m.
Spirituum,qui ad viſionem concurrunt vitia.medic. pract.lib.1. 62.1.m.
Spiritus ſubſtantia quid indicet. method. med. 171. 1.f.
In ſpiritibus cuſtodiendis quę,& quot ſeruanda.metho.med. 171.1.p.
Splen: vide Lien.
Sputio cruenta: vide ſputum ſanguinis.
Spumæ cauſa.med.prac.lib.1.3 5.1.f.lib.2. 79.1.p.
Spumoſus ſanguis a ſolo pulmone prodit.med.prac. lib.2. 79.2.p.

Sputum

Sputum ſanguinis.med.pract.lib.2.78.3.m. Eius curatio. 79.3.m.
In ſputo ſanguinis ex fractura, apertione, & eroſione, poteſt eſſe ſimilis tuſſis ſanguinis: at diuerſa requiritur curatio.meth.med. 139.1.p.
ϛαφύ η.med.pract.lib.1. 46.1.p.
ϛαφύ ωμα, oculi affectus. medicina pract. lib. 1.54. 3.f.
Status febris. medic. pract. libro ſexto 18.1.p.18.2.p. 19.1.p.
Steatoma, med.pra.lib.pr. 60.1.m.
In ſteatomate cur vſu veniat tantum exciſio, ad differentiam Atheromatis, & meliceridis.met.med. 165.2.f.
Stercoralis fluxus, medicin. pract. libro tertio 124. 2.p.
Sterilitas, medicin. pract.lib.4.161.1.p. Eius curatio. 161.4.p.
Sternutamentum, med.pract.lib.1. 48.2.p.
Sternutatio eſt ſymptoma præter naturam.medicin. pract.lib.1. 48.2.m.
Sternutatio virtutem robuſtam indicat, medic.pract. lib.1. 47.4 f.
Sternutationem cohibentia, med.pract. libro primo 49.1.p.
Sternutationis commoda, & noxæ, med. prac.lib.1. 48.4.f. 49.1.p.
Sternutatoria, medic.pract.libro 1.49.1.m. libro 2. 84.2.f.
Stertorijs cauſa, med.pract.lib.1.34.4.m.libro 2. 72. 4.f.
Stillicidia, med.prac.li. pr. 47.4.m.
Stillicidia pro ventriculo, medic.pract.lib.3.92.4.m. 92.3.p.92.1.f.
Stillicidium in colica, med. pract. libro tertio 119. 4.p.
Stipatio quid, medic.pract.lib.6. 29.1.p.
Stipationis cauſæ. ibid.
Stipationis differentiæ. ibid.
Stomachale oleum calidum compoſitum, med.prac. lib.3. 92.1.f.
Stomachica: vide ventriculo appropriata.
Stomachus: vide ventriculus.
Strabiſmus, med.pract.lib.1. 61.1.m.
Stranguria, med.pract.lib.3.145.1.f.146.4.f. Eius curatio. 147.1.m.
Stridor.med.pract.lib.1. 43.3.m.
Stultitia: vide ratiocinatio læſa.
Stupefacientia: uide Anodyna ſtupefacientia.
Stupefacientia nocent oculis, med. pract. lib.1.51. 2.p.
Stupidum membrum dum mouetur dolet; alias non. med.pract.lib.1. 40.3.m.
Stupor.med.pract.lib.1. 40.1.p.
Stupor dentium, med.pract.lib.1.66.4.p.curatio 67. 2.p.
Stupor exquiſitus non eſt niſi in neruo, med. pract. lib.1. 40.2.p.
Stupor num a melancholia fieri queat, med. pract. lib.1. 22.2.m.
Stuporis, & tremoris eadem curatio, med.prac.li.1. 40.4.p.
Subeth.med.pract.lib.1. 35.4.f.
Subiectum aliud formæ, aliud efficientis, med.pract. lib.1. 16.2.m.
Subſiſtentia cutis indicat vbi agendum. metho.med. 168.1.f.
Subſtantiæ definitio per additamentum: vide Definitio ſubſtantiæ.
Subſtantiæ differentiæ.de diff. doct. 297.2.f.
Subſtantiæ cum accidente complexus triplex, ex quo ſex prædicamenta.de diff. doc. 272.2.m.
Subſtantia ſimilaris, vel fibroſa, vel membranoſa, vel carnoſa.meth.med. 174.1.m.
Subſurdities.med.pract.lib.1. 63.2 p.
Succorum vitium indicat purgationem.meth.med. 159 1.f.
Sudor frigidus in ſyncope vnde. med.pract.lib.2. 83. 4.f.
Sudor vt compeſcendus in Cardialgia. medic.pract. lib.3. 102.2.m.102.3.m.
Sudorem prolectandi modi varij.medic. pract.lib.5. 173.2.f.
Sudorifera.med.pract.lib.3. 133.3.m.
Suffocatio ex aſthmate, vt prohibenda.medic.prac. lib.2. 73.4 p.
Suffuſio ſanguinis in oculo. medic. prac. libro 1. 57. 1.f.
Suffuſio oculi.med.prac.lib.1 56.1.m. Eius curatio. 56 4.m.
Suffuſio, morbus in numero, & in via. medic.pract. lib.1. 56.1.f.
Suffuſionis ſpuriæ, & exquiſitæ diſtinctio. ibid.
In ſuffuſionibus cum non licet extrahere, transferre oportet.meth.med. 160.1.p.
In ſuffuſionibus cur non liceat extrahere.method. med. 160.2.p.
Sugillatio oculi.med.pract.lib.1. 57.1.f.
Superfluitates. med. pract. lib.1.12.2.p. lib.3.90.4.p. & ſeq.
Suppoſitoria in febribus. medic. pract. libro 6. 54. 2. m.
Suppuratio in thorace.medic. pract. lib. ſecundo 77. 3.p.
Suppuratio affectus oculi. medic.pract. libro primo 54.4.f.
Suppurantia vnde indicentur. medic. pract.lib.3.97. 1.f.
Suppurantis temperamentum. ibid.
Suppurantium materiæ. medic. pract. libro 3. 99. 3.p.
Suppuratorium tenue, & viſcidum.med.pract.lib.1. 54.2.p.
Surditas. med.pract.lib.1. 63.2.p.
Suſpenſum in lotio.tract.de vrin. 103.1.f.
Suſpenſum in morbis biliofis. tract. de vrin. 106. 1.f.
Suſpenſum malum quomodo minetur delirium. tract. de vrin. 107.2.p.
Sus calidiſſimum animalium omnium. metho.anat. 236.2.p.
Sympnyſis oſſium diuiſio.meth.anat. 219.2.p.
Symptomatis definitio, & differentiæ. medic.pract. lib.1. 2.3.f.
Symptoma cauſæ.meth.med. 138.2.f.
Symptoma loci affecti. ibid.
Symptoma facultatis. ibidem
Symptoma patientis. ibidem
Symptoma primum & ſecundum. med. pract. lib.2. 68.4.p.lib.3. 124.2.f.
Symptoma primum, ſiue per ſe non indicare, nec prohibere.meth.med. 168.2.f.
Symptoma ex accidentia aliquando mutare curationem. ibidem
Symptoma indicans præſeruatorium, & quomodo. meth.med. 169.1.p. 169.2.m.& f.
Symptoma per ſe indicans. ibidem
Symptoma non indicare, niſi vt habent rationem cauſæ.meth.med. 142.1.m.
Symptomata vtilia quæ ſint.meth.med. 139.1.m.
Syncopalis febris.medic.pract.lib.6. 70.1.f.
Syncope.med.pract.lib.2. 83.3.p.
Syncope pertinet ad viam pulſificam, non ad facultatem vitalem.med.pract.lib.2. 83.3.m.

Synco-

Digitized by Google

Syncopem patientes excitantia. med. pract.lib.2.84. 2. f.
Synanche.med.pract.lib.1. 68 1.f.
Synarthroſis ſpecie differens a dyarthroſi. method. anat. 219.1.m.
Synarthroſis diuiſio. meth.anat. 218.2.f.
Syncipis oſſa.meth.anat. 265.2.m.
Synochus imputris ephemeris annumeratur.medic. pract.lib.6.16.2.f. 68.1.m.
Synochus cum putredine. medic. pract. libro 6. 68. 1.m.
Synochus peſtilens. ibid.
Συντηξις. med.pract.lib.3. 124.2.p.
Syrinx a calculum. med.prac.lib.3. 145.4.m.
Syrupi acetoſi ſimplicis vires. medic. pract. lib.6. 56. 1.f.
Syrupi quomodo in febribus diluendi. medic. pract. lib.6. 56.2.p.

T

TAbes: vide Phthiſis.
Tactus. meth.anat. 257.2.f.
Tactus organum aliud recipiens, aliud iudicans.med.pract.lib.2. 74.1.m.
Tactus ſeniorum. medicinæ pract. libro tertio 100. 4. p.
Tadæi Florentini, & ſeniorum quorundam opinio de feb.def.de diff.doct. 295.2.p.
Tamarindi.medic.pract.lib.6. 53.2.p.
Ταραξις ὀφθαλμοῦ. medicinæ pract. libro primo 49. 4. m.
Teneſmus. med.pract.lib.3.126.3.m.126.4.m.Curatio. 128.1.p.
Τεχμήριον. med.pract.lib.2. 49.4.f.
Temperamentum eſt conſtitutio partium viuentiũ. meth.med. 172.1.p.
Temperamentum organum naturalium actionum præcipuum.med.pract.lib.6. 8.1.f.
Temperatura duplex.meth.anat. 259.2.f.
Temperatura alia ab anima.meth.anat.192.2.f.200. 2.m.204.1.p.
Temperatura cauſa ſenſus. method. anatho. 223. 2. m.
Temperaturæ vſus. meth.anat. 203.2.m.
Temperatura organum principaliſſimum. method. anat. 203.1.p.
Temperatura cauſa actionis. method. anatho. 203. 2. p.
Temperatura cauſa proprietatis ſubſtantiæ. metho. anat. 203.2.p.
Temperatura alia a facultate. method. anatho. 203. 2. m.
Temperatura partium non principalium differt a temperatura principalium. method. anat. 212. 2. m.
Temperatura organum partis non principalis. metho.anat. 184.1.p.
Temperatura determinata cauſa operationis. meth. anat. 184.1.p.
Temperatura nihil aliud, quam eſſentia virtutis. meth.med. 150.1.f.
Temperatura, & aerem diuidi non in differentias, ſed in cauſas.meth.med. 122.1.m.
Temperatura partis ſignum receſſus a naturali ſtatu.meth.med. 176.1.f.
Temperatura ſignum præſentiæ indicantis. metho. med. 176.1.f.
Temperaturam accipi a Galeno quandoque in ratione ſigni, quandoque in ratione indicantis, & quomodo. method. meden. 143. 1. f. 143. 2. p. & cæt.
Temperatura vt ſignum, non vt indicans. method. med. 152.1.m.
Temperaturam natiuam accipi in ratione ſigni manifeſtantis virtutem, vel debilem, vel robuſtam. meth.med. 146.2.m.
Temperatura natiua frigida, & ſicca ſignum virtutis debilis. ibidem
Temperatura calida ſignum virtutis robuſtæ. ibidem.
Temperiem ægrotantis ſignificare naturam morbi. meth.med. 142.2.f.
Temperaturam ſignificare gradum morbi. method. med. 147.1.f.
Temperaturam laborantis vna cum morbi contrarietate menſuram indicatam definire, & quomodo. ibidem
Temperies, ſiue complexio ſecundum naturam indicat ſui conſeruationem. method. med. 143. 1. f.
Temperaturam acceptam in ratione indicantis eſſe indicans vitale, non curatorium, non præſeruatorium. ibid.
Temperies humida indicat humidum. metho. med. 156.1.p.
Temperatura calida ſignificat materiam attractam, frigida tranſmiſſam.meth.med. 178.2.m.
Tempora particularia. medic. pract. libro ſexto 18. 2. m.
Tempora febrium ſingularium.med. pract.lib.6.18. 2. f. 19.1.p.&c.
Tempora febrium vniuerſalia, medic.pract.lib.6.18. 1. p.
Temporum febris partitio,medic. pract. libro 6. 17. 2. f.
Temporum differentia, med.pract. libro ſex.18.1.p. 18.2.m.& ſeq.
Temporum particulariũ in febribus cognitio, med. pract.lib.6. 22.2.f.
Temporum vniuerſalium in febribus cognitio. med. pract.lib.6. 20.2.f.
Tempus medicum quid. medic. pract. libro ſex. 17. 2. f.
Tempus anni conſideratur in venæ ſectione, vt ſignum virtutis,med.pract.lib.6. 49.1.f.
Tempus neque ſui cuſtodiam, neque ſui ablationem indicat.meth.med. 145.1.p.
Tempus docet dierum numerum, non indicat. method.med. 144.2.f.
Tempus habet rationem ſigni, non indicantis. ibidem.
Temporum oſſa.meth.anat. 266.1.f.
Temporalium oſſium poſitio. ibid.
Tendinis nomen.meth.anat. 225.1.f.
Tendinis definitio.meth.anat. 225.2.p.
Tendinis materia ex qua. meth.anat. 225.2.p.
Tendo ſentit. ibid.
Tendo ex muſculo,meth.anat. 225.2.m.
Tendinis materia media inter neruum, & ligamentum.meth.anat. 225.2.f.
Tendinis temperatura.meth.anat. 226.1.p.
Tendinis compoſitio. meth. anat. 226.1.p.
Tendinis plures vſus.meth.anat. 226.1.f.
Tendo penes motum quomodo differat ab oſſe. metho.anat. 226.2.m.
Tendo per quid ad motum. method. anatho. 227. 1. p.
Tendinis cauſa efficiens.meth.anat. 225.2.f.
Tendinis poſitio.meth.anat. 226.1.p.
Tendinis finis.meth.anat. 226.1.m.
Tendines in quibus muſculis ſint.meth.an. 226.2.f.
Ten-

Tendinis vſus.meth.anat. 227.1.m.
In tendinibus & ligamentis cum ſcirrhoſa fuerint, emollientibus incidentia permiſcenda, method. med. 179.1.p.
Tenebræ pauorem incutiunt, medic. pract. libro pr. 20.3.p.
Tenebricoſa affectio in Melancholia, med. prac. libro pr. 20.3.p.
Ternarij numeri definitio qua arte conſtituenda, de diff.doct. 292.2.f.& 293.1.p.
Tertiana intermittens exquiſita, med. prac. lib. ſex. 64.2.f.
Notha. 65.2.f.
Tertiana ſimplex, vel multiplex, med.prac.lib. ſexto. 65.1.p.
Tertiana duplex, & tertianæ duę, ut differant, medic. prac.lib.ſex. ibid.
Tertiana continua exquiſita, med.prac.lib. ſex. 66.2. m. notha. 67.2.f.
Teſtes ſemen elaborant, medic. practic. libro quarto, 159.1.m.
Teſticulorum animalium, ac præſertim gallorum vis, med.prac.lib.ſex. 28.1.f.
Theranus, med.prac.lib.pr. 43.3.m.
Theorematum cognitionem non eſſe, methodum, de diff.doct. 286.2.m.
Theorica circa quę verſetur, & quas ſub ſe contineat artis partes, med.prac.lib.ſex. 2.1.m.
Theriaca non debet miſceri purgantibus, med. prac. lib.ſept. 89.2.m.
Theriaca è caricis ruta, &c. medic.prac. libro ſeptim. 89.1.m.
Theriaca cur magis calefaciat, quam piper, ſinapi, med.prac.lib.ſept. 87.1.m.
Theriaca in febre peſtifera reijcitur, licet in prophylaxi, inque peſte ſine febre probetur, med.prac. lib. ſex.79. 1.p.lib.ſept. 89.1.m.
Theriaca in febribus cautè danda, med. prac. lib.pr. 25.1.p.
Theriaca inconueniens ad venenum calidum, med. prac.lib.ſept. 89.1.p.
Theriaca temperat membrorum omnium complexiones, med.prac.lib.ſex. 76.2.f.
Theriaca vim purgantium compeſcit, med.prac. lib. ſept. 92.2.f.84.1.f.
Theriacæ temperies, medic. practic. libro ſeptimo. 89.1.p.
Thermæ factitiæ ſulphureæ, med. prac.libro primo. 12.1.p.
Thoracis affectus, medicin. practic. libro ſecundo. 69.3.p.
Thoracis dolor, medic.prac.lib.ſecund. 63.4. m.eius curatio. 75.2.p.
Tinea, med.prac.lib.pr. 5.3.f.
Tinnitus, med.prac.lib.pr. 63.4.p.64.2.m.
Tinnitus aurium in lue gallica, med. prac. lib.quint. 17[illegible].1.f.
Tepidi medicamenti noxa, medic. practic. libro ſext. 35.1.f.
Topica non debent vſurpari toto replero, med.prac. lib.ſex. 60.2.p.
Torpedo aduerſatur facultati animali, nec proprie eſt benefica, med.prac.lib.ſept. 82.1.p.
Torpor. med.prac.lib.pr. 40.1.p.
Topor, & paralyſis differunt magnitudine, medic. prac.lib.pr. 40.1.f.41.1.p.
Torporis, & tremoris diſcrimen, med.prac. libro pr. 40.1.f.
Totum per quod, meth.anat. 213.1.p.
Totum quomodo concurrat, meth.anat. 213.2.m.
In tracheæ vlcere in exhibitione medicamenti decubitus ſupinus, meth.med. 175.2.f.
Tranſmiſſio noxiorum ſemper fit ad partes debilio res.med.prac.lib.ſex. 43.2.f.
Tranſpiratio interdum ſola ad vitam ſufficit ſine reſpiratione, med.prac.lib.pr. 34.4.f.
Tranſpoſitio non eſt indicatum, ſed modus euacuationis.med.prac.lib. 55.2.p.
Tremor. medic.practic.libro pr.38.3. p. Eius curatio. 39.3.p.
Tremor cordis: vide palpitatio.
Tremor minatur paralyſim, medic. practic.libro pr. 39.2.m.
Τοιχμός med.prac.lib.pr. 43.3.m.
Triticum, med.prac.lib.ſex. 62.2.m.
Triuetius redarguitur negans dari contentum in lotio ſanorum.tract.de vrin. 102.1.m.
Trochiſci Amarici, med.pract.lib.ter. 114.1.p.
Trochiſci de carta combuſta, medic.prac.libro tertio: 127.3.f.
Trochiſci de Olibano, medic.practic. libro tert. 115.1.f.
Tuberculi in Aſthmate curatio, medic.prac. libr. ſec. 73.3.f.
Tumor eſt morbus compoſitus, med.prac. libro ter. 95.1.m.
Tumor eſt morbus interdum, interdum ſymptoma, medic.prac.libro pr. 15.3.f. libro tertio 128.1.f. 129.4.f.
Tumor neceſſario eſt morbus in intemperie, non ſemper in mala compoſitione, medic.prac. lib.pr. 15.3.m.
Tumor ventriculi: vide ventric.
Tumores calidi liueſcentes degenerant in frigidos, med.prac.lib.ſex. 9.2.m.
Tumoris ſpecies, med.prac.libro tertio. 94.4.f. 95.1.p.
Tumorum cauſæ, med.prac.lib.ter. 95.1.f.
Tuſſis morboſa, medic.prac.lib. ſec. 69. 3.p. Eius curatio. 71.3.f.
Tuſſis eſt accidens naturale, med. prac. libro ſecund. 70.2.p.
Tuſſis ſicca, arida, medic. practic. libro ſecundo. 70. 4.p.
Tuſſis vt generetur. medic.practic.libro ſecundo.70. 1.f.
Tympanites ventriculi, medic. practic. libro tertio. 95.1.f.
Tympanites, med.prac.libro ter.128.2.p. Eius cauſæ. 130.3.m.
Tymus glandula vtilis.meth.anat. 231.1.f.
Typus febris, med.prac.lib.ſex. 18.2.m.

V

Vacuantia primam corporis ſuperfluitatem.
Vacuantia in lue venerea, med.prac.lib.quint. 172.1.m.
Vacuantia per poros cutis in febribus putridis, med. prac.lib.ſex. 58.2.m.
Vacuationem non modo inueniri ex redundantia materiæ, ſed præterea ex ætate, natura aere conſuetudine, & ante hæc ex virtute. method.meden. 161.1.p.
Vacuationem indicantia per os, aut per aluum, med. prac.lib.ſex.52.1.f. 52.2.p.&c.
Vacuationem poſtulare diuerſa ſpecie remedia. method.med. 179.1.m.
Vacuationem fieri per meatus, vel ſenſiles, vel inſenſiles. meth.med. 158.2.m.
Vapor obſtruens. med. prac.libro pr.28.1.m.29.3.p. 30.4.f.
Vapor indicat remedium vacuãs per inſenſiles meatus. meth.med. 158.2.m.
Vardenegi Auicennæ. med.prac.lib.pr. 49.4.m.

Digitized by Google

Viſa quomodo ſimilaria.meth.anat. 258.1.p.
Varimoidæs quid.meth.anat. 141.2.m.
Vbi agendum, a quo indicetur. method. med. 157. 1. m.
Vbi agendum indicatum a ſubſiſtẽria materiæ. metho.med. 168.1.p.
Vbi agendum indicatum a ſubſiſtentia ſymptomatis. meth.med. 170.1.m.
Vbi agendum a ſubſiſtentia virtutis.meth. med. 173. 2. m.
Vehementia triplex affectuum, med.pract.lib. 1.17. 3.m.lib.6.13.2.f. 17.1.p.
Vehementia dignitatis.meth.med. 149.1.p.
Vehementia propter eſſentiæ. ibid.
Vehementia penes declinationem a naturali habitu. ibidem.
Vehementia ſemper pertinet ad eſſentiam, ſed ſubalternam,ſpecificam. ibid.
Vehementia indicantis duobus modis accipi. meth. anat. 148.2.f.
Vehementia abſoluta duplex. ibidem
Vehementia abſoluta, vel actiuitatis, vel reſiſtentiæ. ibid.
Vehementia indicantis nequaquam poteſt eſſe generica, ſed ſubalterna, & ſpecifica. method. med. 149.1.m.
Vehementia ſubalterna duplex. ibidem
Vehementia ſecundum quid.meth.med. 149.1.m.
A vehementia ſumitur indicatio. ibid.
Vehementia magnitudinis.met.med. 149.2.p.
Vehementia capienda ex dignitate, & proprijs ſubſtantijs.meth.med. 148.2.m.
Vehementiam capi a dignitate, a magnitudine, & a propria ſubſtantia. ibidem
Vehementia capi a dignitate, & magnitudine. ibidem.
Vehementiæ exemplum a cauſa. metho.med. 149. 2. m.
Vehementiæ exemplum a virtute. metho.med. 149. 2. f.
Vehementia reſpectiua,meth.med. 150.1.p.
Vehementia inter morbum,& cauſam.metho.med. 151.2.p.
A vehementioribus quando inchoandum. metho. med. 155.2.m.
Vehiculum quando in medicamentis requiratur. metho.med. 151.2.f.
Venæ nomen.meth.anat. 238.1.f.
Venæ definitio. ibidem
Venæ elementum phyſiologiæ quæ de homine. method.anat. 238.1.m.
Vena ſimilaris.meth.anat. 238.1.f.
Vena fit ex ſemine.meth.anat. 238.2.m.
Venæ quæ habent membranas: method. anat. 238. 2. f.
Venarum cauſa effectrix.meth.anat. 239.1.m.
Venarum compoſitio.meth.anat. 239.1.f.
Venarum magnitudo varia.meth.anat. 239.2.p.& f.
Venarum numerus.meth.anat. 240.1.m.
Venarum cum arterijs connexus.metho. anat. 240. 2.m.
Venæ cauæ ductus ſurſum.meth.anat. 241.1.f.
Venæ cauæ ductus deorſum.meth.anat. 241.2.f.
Venarum vſus.meth.anat. 242.2.p.
Venæ omnis vſus diſtributio.meth.anat. 242.1. f. & 242.2.f.
Venarum meſeraicarum vſus. method. anat. 243. 1. p.
Venæ per quod.meth.anat. 243.2.p.
Venæ omnis,ſed non ſolius vſus. method. anat.243 2.f.
Venarum ſanguificatio. method. anatho. 244. 1. m.
Venæ deferunt vim naturalem. method. anat. 244. 2.p.
Venæ nec ſolius,nec omnis vſus. ibid.
Venę deferunt calorem.meth.anat. 244.2.p.
Venæ materiæ ex qua,meth.anat. 238.2.p.
Vena ex ſanguine,meth.anat. 238.2.m.
Venarum ſenſus tactus.meth.anat. 239.1.p.
Venarum temperatura,meth.anat. 239.1.m.
Venarum magnitudo.meth.anat. 239.2.p.
Venæ maiores arterijs,meth.anat. 240.1.p.
Venarum poſitio,meth.anat. 240 1.f.
Venarum ductus,meth.anat. 240.2.f. & 241.2.f.
Venæ vſus præcipuus,method.anatom. 242. 2. p. & ſeq.
Venæ cauæ vſus,meth.anat. 243.1.m.
Venarum in iecore vſus. ibid.
Venæ per actionem,meth.anat. 243.2.m.
Venarum actio propria. ibid.
Venarum ſanguificatio, meth.anat. 244.1.m.
Venæ ſolius non omnis vſus,meth.ana. 244.1.f.
Venarum attactio,meth.anat. 244.2.p.
Venarum vſus communis.meth.anat. 242.2.p.
Venarum origo,meth.anat. 240.1 f.
Venarum duplex origo. ibid.
Venarum actio propria,meth.anat. 243 2.m.
Venæ per quid,metho.anat. 243.1.f.
Venarum partes,med.pract.lib.6. 2.2.m.
Vena quomodo habeat rationem cauſæ morbificæ, meth.med. 162.1.p.
Vena in febribus quæ tundenda.med.pract.lib.6. 50. 2.m.
Vena quo die, & hora ſecanda,med.pract.lib.6. 50. 1.m. 50.2.p.
Venæ ſectæ foramen amplius,vel actius, med.pract. lib.6. 50. 2.p.
Vena que ſecanda,ex parte laborante iudicatur. meth.med. 168.2.p.
Venæ ſectio in euacuatione,& reuulſione:vnde euacuationis ratione.
Vena ſecanda quando ætas eſt florens.method.med. 144.1.m.
Venæ ſectio eſt materia auxilij remedij ex vſu,meth. med. 137.2.f.
Venæ ſectio in pleuritide,cuius remedij ſit materia. meth.med. 164.1.p.
Venæ ſectionem in frigidis affectibus extinguere calorem innatum.med.pract.lib.6. 6.2.m.
Venæ ſectio.medic.pract.libro 1.10.3.p.18.1. m. 35. 2.p.41.3.f.44.2. p. 47. 2. p. 51. 1. p. libro ſecundo 75.2.p.79.3.m. 84. 1. f. lib. tertio 90.2.m. 98 2.m. 119. 2. p. 127. 2. m. 129. 1. p. 131 4 f. 132.1.f. 140.2.f. 141.1.m. 142.2.f. 143 4.p. 146.3.f. lib. 04. 152.2.f. 155.1.m. 156.2.m. 165.4. m. libro 5. 168. 2. m.
Venæ ſectio abſoluitur ſimul,vel partite, med.pract. lib.6. 50.1.p.
Venæ ſectio ad leipothymiam. ibid.
Venæ ſectio in prægnantibus, med.pract. lib.4. 164. 1. m.
Venę ſectio in omnibus putridis febribus conuenit, med.pract.lib.6. 49.2.f.
Venæ ſectio in veneno calido,non frigido locum habet,med.pract.lib.7. 87.2.p.
Venæ ſectio in lue venerea, med.pract.libro 5.171. 3. p.
Vena ſectio non indicatur a morbi magnitudine, med.pract.lib.6. 49.2.p.
Venæ ſectio, quando in febre peſtilenti locum habeat,med.pract.lib.6. 76.2.f.78.1.m.
Venæ ſectio quid:eiuſq; facultates, med. pract.lib.6. 48.2.m.
Venæ ſectio tentatiua in melancholica,medic.pract. lib.1. 23.4.f.

Venæ

Digitized by Google

Venę ſectione quantum ſanguinis demendum. medic.pract.libro ſex.49.2.ſ. 50.1.p.
Venæ ſectionem indicantia. med. pract. libro ſexto. 48.2.ſ.
Venę ſectionem permittentia. med. pract. libro ſex. 49.1.m.
Venæ ſectionis iteratio quo die commoda, medic. pract.libro ſex. 50 2.p.
Venæ ſectionis recta adminiſtratio,med. pract. libro ſexto. 49.2.m.
Veneficæ qualitatis differentię.med.pract.lib.ſept. 81. 1.p.
Venena agunt tota forma. med. pract. lib. ſeptimo. 82.1.ſ.
Venena calida.med.pract. libro ſept. 83. 2. p. frigida 82.3.m.ſicca 83.2.ſ.humida. ibidem
Venena calida efficacius operantur, quàm frigida. med.pract.libro ſept. 80.2.ſ.
Venena etiam peſſima nonnunquam iuuare poſsũt. med.pract.libro ſept. 81.1.p.
Venena frigida quomodo dicantur agere quantitate.med.pract.libro ſept. 80.2.ſ.
Venena,quæ nam magis periculoſa.med.pract.libro ſeptimo. 87.1.m.
Venena ſanguinem attrahentia ignota med.pract.libro ſept.84.1.p. 85.2.ſ.
Venena vt vacuanda. medic. pract. libro ſeptimo. 86. 1.ſ.
Venenata materia celerrime vacuanda. med. pract. libro ſex. 59.2.p.
Veneni acrimoniam obtundentia.med. pract. libro ſeptimo.87.2.ſ. 88.1.p.
Veneni forma contraria eſt formæ humanæ. med. pract.libro ſept.80.2.m. 81.2.p.
Veneni, & deleterij medicamenti diſcrimen. med. pract.libro ſept. 80.2.m.
Veneni nomine quid veniat intelligendum. medic. pract.libro ſept. 80.2.m.
Veneni notæ quibus ſignis lethales deprehendãtur. med.pract.libro ſept. 87.1.ſ.
Veneni præſeruatoria requirit victum pleniorẽ. medic.pract.libro ſept. 89.2.m.
Veneno non indormiendum.med. pract. libro ſept. 89.2.ſ.
Venenorum alexiteria probata. medic. pract. libro ſeptimo. 89.1.m.
Venenorum differentię. medic. pract. libro ſeptimo. 83.1.m.
Venenorum ſigna.med.pract.libro ſept. 85.1.m.
Venenorum indicationes.med.pra.lib.ſept. 86.1.p.
Venenum quid.med.pract.libro ſept. 80.2.ſ.
Venenum a corpore non poteſt vinci.med. pract. libro ſept. 82.2.p.
Venenum calidum putrefactiuum peſtem ſuſcitans. med.pract.libro ſex. 75.2.p.
Venenum celeriter agit. med. pract. libro ſeptimo. 82.2.ſ.
Venenum etiam deſiderat opem.medic. pract. libro ſeptimo. 87.2.p.
Venenum citius interficit corpus calidum, quam frigidum.med.pract libro ſept. 83.2.m.
Venenum è brutis.med. pract.libro ſep. 81.1.ſ.
Venenum è corpore foras trahentia. medic. pract. libro ſept. 88.1.m.& ſ.
Venenũ è mineralibus. med. pract. lib. ſept. 81.1.m.
Venenum ex elementis.medic. pract. libro ſeptimo. 81.1.m.
Venenum è plantis. ibidem
Venenum in homine generatum. med. pract. libro ſeptimo. 81.1.ſ.
Venenum modo citius, modo tardius ad cor perducitur.med.pract.libro ſept. 82.2.ſ.
Venenum aduerſatur cordi, & facultati vitali. med. pract.libro ſept.82.2.m. 83.1.p.
Venenum omne eſt qualitas vel pura,vel in ſubſtantia.med.pract.libro ſept. 80.2.ſ.
Venenum quandoque latitat. med. pract. libro ſept. 85.1.ſ.
Venenum ſub qualibet doſi poteſt interficere. med. pract.libro ſept. 80.2.m.
Venenum venereum eſt calidum. med. pract. libro quinto. 169.4.ſ.
Venenum vt a corpore altereur. med. pract. libro ſeptimo. 82.2.p.
Venenum vt corrumpat cor. medic. pract. libro ſeptimo. 83.1.m.
Venenum vt euacuandum. medic. pract. libro ſept. 87.2.ſ.&c.
Venena non pertinent ad methodũ medendi. meth. med. 137.1.p.
Venereum ſtimulantia. medic.pract.lib. ter. 148.2.ſ. 148.3.p.&c.
Venereorum impotentia.medic. pract. libro tertio. 170.4.m.
Ventoſæ: vide Cucurbitulæ.
Ventriculi affectus.med.pract.libro ter. 86.4.ſ.
Ventriculi tunica quomodo propria. metho. anat. 183.2.m.
Ventriculi intemperies.med.pract.lib. ter. 87. 1. m. Eius curatio 90.2.m.cauſæ 97. 1.ſ. differentiæ 87. 4.ſ.ſigna 88.2.m.indicationes 89.1.p.prognoſt. 89. 3.p.
Ventriculi tumor. med. pract. lib. ter. 94. 4. ſ. cauſæ 95.1.ſ.differentiæ 96.2. p. ſigna 96. 2. m. & ſ. indicationes 96.4. ſ. prognoſtica 97. 3. ſ. curatio. 98. 2.m.
Ventriculi paruitas.med.pract.lib.ter.94.1.m. Eius curatio. 94.4.m.
Ventriculi ſubuerſio.medic.pract. libro tertio. 112. 1.m.
Ventriculi quaſi tremor. medic. pract. libro tertio. 110.1.ſ.
Ventriculi vlcus.med.pract.libro tert.99 4.p. Eius curatio. 100.2.m.
Ventriculo appropriata.med.pract.lib.ter. 93.1.ſ.
Ventriculum roborantia. medic. pract. libro. tertio. 106.1.ſ.
Ventriculus male affectus cõtrarium appetit. med. pract.lib.ter. 104.3.p
ventriculum vomitu,& deiectione inaniri.met.med. 177.1.m.
ventriculum vacuari ſurſum per vomitum, deorſum ſecundum naturam.meth.med. 166.1.m.
In ventriculi vlceribus medicamenta bibenda. metho.med. 175.1.m.
Ventris imi affectus.med.pract.libro ter. 85.1.p.
Ventris medij affectus. med.pract.lib.ſec. 69.1.p.
Vermes,& vermicularis morbus: vide lumbrici.
vermium in inteſtinis generatio. medic. pract. libro tertio. 115.3.ſ.
verrucæ gallicæ.med.pract.lib.quint. 174.4.m.
vertiginoſi cur concidant. medic. pract. libro prim. 27.3.p.
vertigo.med.pract.lib. pr.27 2.ſ.Eius curatio 28.4 m. cauſæ 27.4. p. differentiæ & ſigna 28. 2. m. indicationes,& prognoſtica 28.3.m.definitio. 27.3.p.
vertigo fit tantum ob errorem externum. med. pra. libro pr. 27 4.ſ.
vertigo minatur epilepſiam, & apoplexiam. medic. pract.libro pr. 28.3.ſ.
vertigo tenebricoſa.med.pract.libro pr. 28.2.m.
veſica corneæ.med.pract. libro pr. 52.3.ſ.
veſicæ vrinariæ affectus. medic. pract. libro tertio. 145.1.m.
Veſicatoria,med.pract.libro pr.11. 2. p.lib.ter. 132. 2.ſ.129.1.m. 141.1.ſ.

Digitized by Google

Veſicatoria ad venena, medic. pract. libro ſeptimo. 87.2.m.
Veſicatoria in peſte, med.pract. libro.ſex. 78.2.m.
Veternus: vide Lethargus.
Via a ſupra ad infra ſpeciebus demonſtrationis potioribus maximè commoda, de different. doctr. 284.2.p.
Vibratio ventriculi, med.pract. libro ter. 110.2.p.
Victus menſura quid. meth.med. 150.1.ſ.
Victus menſura a quo indicetur. ibidem
Victus minuens indicatur a materia peccante in quanto. meth.med. 161.1.m.
Vigiliæ morboſæ. med.pract. libro pr. 37.1.ſ.
Vigiliæ vires proſternunt, medic. practic. libro pri. 37.3.m.
Vigiliæ dependent ab effuſione ſpirituum animalium ad organa ſenſus, & motus, med. pract. libro primo. 37.1.ſ.
Vigiliarum tempore calor naturalis immodicè foras mouetur. med.pract. libro pr. 37.2.p.
Vini vſus in capitis dolore, med. pra. lib. pr. 14.4.m. in phrenitide 19. 1. p. in vertigine 29. 1. ſ. in epilepſia 33. 3. ſ. in paralyſi 42.3.ſ. in ſpaſmo 44.4.p. in catarrho 48. 1. p. in ophthalmia 52.3.m. in hæmorrhagia narium 66. 2. m. in pleuritide libro ſec. 77. 2.ſ. in hæmoptoe 80. 4. m. in phthiſi 82. 1. ſ. in ſyncope 84.4.p. lib. ter. in cardialgia 102.2.ſ. in cholera 115.2.m. in colica 121.2.ſ. in alui fluxu ſanguinolento 128.1.m. in hepatis phlegmone 140. 1. p. in ſcirrho lienis 140.4.p. in priapiſmo. 149.4.ſ.
Vini commoda, med.pract. libro pr. 33.3.ſ.
Vini faſtidium vt conciliandum, med.pract. libro tertio. 107.2.ſ.
Vinum ad dolores oculorum, med. pra. lib. quint. 172.4.ſ.
Vinum coctura fit magis durabile, med. pract. lib. ſexto. 40.1.ſ.
Vinum defert materias in neruos, med. pract. libro primo. 42.3.ſ.
Vinum quando concedatur in febribus ephemeris, med. pract. libro ſex. 26. 2. m. in hecticis 74. 2. p. in peſte 79.2.ſ. in putridis. 64.1.m.
Vinum quando concedi queat in curatione luis Gallicæ, med.pract. libro quint. 175.2.m.
Viperæ morſu ſanguis mutatur in bilem, med. pra. libro ter. 135.4.m.
Viperæ morſus theriacæ vſu potius, quàm mithridatij curatur. med.pract. libro ſept. 89.1.p.
Viperæ vino delectantur. med. pract. libro ſeptimo. 89.2.ſ.
Viperinæ carnis facultates, medic. pract. libro ſept. 90.1.p.
Viperini vini vſus ad lepram. ibidem
Vires conſiderantur in partibus carnoſis, & potiſſimum ſpermaticis, med.pract. libro ſex. 46.1.m.
Vires vnde, & quomodo æſtimandæ, med. pract. libro quarto. 165.4.ſ.
Virginitas certo deprehendi nequit, med. pract. lib. quarto. 166.2.m.
Viriditas oculi Auicennæ, med. pract. libro primo. 61.3.m.
Virilitas extincta, med. pract. libro ter. 147.2.p.
Virium diſſolutio, med.pract. libro ſec. 83.3.p. Eius curatio. 74.1.ſ.
Virtutis vnde ſigna ſumenda, med. pract. libro ſext. 49.1.ſ.
Virtutis eſſentia vel ſubſtantia, vel temperies: & quid vtraque indicet. meth.med. 172.2.ſ. 173.1.p.
Virtutis eſſentia quotuplex; & in quibus partibus: & quid omnia indicent. meth.med. 171.1.p.
Virtutis ſubſtantia ſiue ſit ſpirituum, ſiue carnis, ſiue partium ſeminalium quid indicet. ibidem
Virtus vnum ex primis generibus indicantium. metho.med. 170.1.ſ.
Virtus indicans vitale. ibidem
Virtus per ſe primum reſpicit vitam. metho. med. 170.1.ſ.
Virtus primum quid indicet. method. med. 170. 2.p.
Virtus ſemper perpendenda propter vitam, aliquando ex accidenti ad morborum ſanationem. ibidem.
Virtus ſola indicans vitale. ibidem
Virtus indicat ſui cuſtodiam, quæ fit per ſimilium exhibitionem. ibidem
Virtus potentia animæ vitam cuſtodiens. method. med. 170.2.m.
Virtutis eſſentiam compleri ex ſubſtantia ſpirituoſa, ſolida, & carnoſa. ibidem
Virtus minorem locum obtinet in carne, præſtantiorem in ſpiritibus, præſtantiſſimum in ſolidis. meth.med. 170.2.ſ.
Virtutem reliqua indicantia ſuperare, ſi paria ſint. meth.med. 150.2.ſ.
Virtutem modo reliqua indicantia ſuperare, modo a reliquis ſuperari, dum imparia ſint. ibidem
A virtute ſumi primum indicatum. method. med. 151.1.p.
Virtus vnicum eſt prohibens. meth.med. 145.1.ſ.
Virtus alia in ſtatu, alia in alijs temporibus. metho. med. 144.2.ſ.
Virtutis quantitas quid indicet. method. med. 171. 2.p.
Virtutis qualitas quid indicet. method. med. 171. 2.ſ.
Virtus ſola in vacuatione ſanguinis, vel permittit, vel prohibet. meth.med. 146.2.m.
Virtutem robuſtam auxiliorum vſum non morari. meth.med. 145.1.p.
Viſcerum ſenſus. meth. anat. 217.2.ſ.
In viſcerum, ac partium profundis abſceſſibus quæ probentur. meth.med. 165.2.m.
Vitrioli oleum in vngue oculi, med. pract. libro pr. 58.1.ſ. in enchiride 59.4.ſ. in ſanguinis ſputo. libro ſecundo 80.3.p. in phthiſi. 82.1.m.
Vitriolatis quando intro poſſimus vti, medic. pract. libro tert. 98.4.p.
Viſio obſcura, med. pract. libro pr. 62.1.p. 62.2.p.
Viſio læſa citra morbum euidentem, med.pract. lib. pr. 61.2.ſ. eius curatio 62.4.ſ. definitio & cauſæ 61. 3.p. differentię, & ſigna 62.2.m. indicationes, & prognoſtica. 62.3.ſ.
Viſus cur remota minora iudicet, med. pract. libro primo. 55.2.p.
Viſus imaginatio Auicennæ, medic. pract. libro pri. 61.4.m.
Viſus allucinatio. ibidem
Viſus deſtructio, med.pract. libro pr. 62.1.p. & m.
Vita quid. meth.anat. 161.2.ſ. 199.2.ſ. 206.2.ſ.
Vita, & melior vita. meth.anat. 206.2.ſ.
Vita melior quæ. ibidem
Vitæ inſtitutum ætatem, aerem, & conſuetudinem eſſe ſigna, non indicantia. meth.med. 144.1.m.
Vitalis facultas eſt alteratrix cordis, med. pract. libro ſec. 83.3.ſ.
Vitalis indicatio a continente, & impetente; non autem a contento, meth.med. 170.2.ſ.
Vitale indicatur a virtute, cuius eſſentia eſt partis temperatura. meth.med. 178.1.ſ.
Viuendi rationem in victu non eſſe aliam principij, aliam augmenti, aliam ſtatus, declinationis aliam. meth.med. 144.2.ſ.
Vlcus contumax, ſeu cacoete, vehemens ratione reſiſtentiæ. meth.med. 149.1.p.
Vlcus magnum ſignum copioſi excrementi, paruum exigui. meth.med. 148.1.ſ.

Vlcus

Digitized by Google

Vlcus ſignum virtutis prohibentis, method. medic. 154.1.m.
Vlcerum differentiæ, med.pract.lib.pr. 7.p.m.
Vlcerum indicationes in genere, medic. pract. libro pr.53.3.m.lib.ter. 100.1.m.
Vlceris curandi tres ſcopi, qui a natura explenrur, med.pract.lib.primo 53. 3. m. lib. ſecundo 81. 2. f. & 3.p.
Vlcus in parte ſicciori, magis ſiccandum, meth.med. 143.1.f.
Vlcus in parte temperata non requirit aliud eſſe innouandum, meth.med. 143.2.m.
In ulceris curatione, communis curatio quæ, meth. med. 160.2.f.
In vlceris curatione propriam curationem inueniri ex humorum ſpecie, & quantitate. ibid.
In vlcere curando ad quæ reſpiciendum, meth. med. 156.1.m.
In vlcere diuturno inueniri iuuans non ex tempore, non ex diuturnitate vlceris, ſed ex vitio ſucci, met. med. 144.2.f.
Si vlcus habet cauitatem reconditam ſub cuti, cutim ſcindere oportet, meth.med. 161.2.m.
Si ulcus habet cauitatem profundam, & cauitas ſit in parte inferiori, vt ſanies detineatur, vel tota cauitas ſcindenda, vel incidendum in fundo, metho.med. 168.1.m.
In vlceribus corporibus duris in exiſtentibus plus aloes miſcendum. in mollioribus plus thuris. meth. med. 153.1.p.
Vlcera humidiora egere medicamentis magis ſiccantibus, meth.med. 105.1.f.
Vlcera magna curari his, quæ valenter ſiccant, parua his, quæ moderate. meth.med. 148.1.m.
In vlceribus pulmonum, & pectoris, & renum opus eſſe vehiculo, meth.med. 151.2.f.
In vlcere ventriculi vomitus periculoſus, method. med. 166.1.f.
In vlcere pulmonum tuſſim excitans periculoſum. ibid.
Vlcera pulmonum, & pectoris cur vix poſſint remoueri. metho.med. 166.2.p.
Vlcera gallicæ luis. med.pract.lib.quint. 175.1.p.
Vlcerum ſanationem impedientia, med. pract. lib. t. 53.3.f.lib.ſec.81.3.p.lib.ter. 100.1.m.
Vlcus agglutinantia, med.pract.lib. pr. 54.1.p.54.2.f. & 3.p.lib.ſecund.80.2.f.82.2.p. libr. tertio 100. 3. f. 127.4.p.144.4.f.
Vlcus corneæ tunicæ, med. pract. lib.pr. 53. 1. f. eius curatio. 54.2.f.
Vlcus mundificantia, med. pract.lib.ſecun.82.1.p.li. ter. 100 2.f.127.3.f.138.1.m.144.4.m.
Vlcus pulmonis, vide phthiſis.
Vlcus non madefaciendum, niſi vino, medic. pract. lib.pr. 54.1.m.
Vnguentum quid nominis. med.pract.lib. 14.2.p.
Vnguenta quomodo calefacienda, med. pract. libro ſexto. 35.1.p.
vnguis oculi, medic.pract.libro pr. 57 3. m. &c.
vngula oculi affectus, med.pract.lib.pr. 53. 2. m. & f. 57.3.m.
vnitas perfectionem, multitudo imperfectionem arguit, de diff.doctr. 299 1.p.
vnitas quid. meth.anat. 204.2.p.
vnitas ſimilarium, & diſſimilarium. ibid.
vnitas differt a poſitione partium. method. anato. 204.2.m.
vnitas, quæ conſtitutio. meth.anat. 204 2.p.
vnitas organum facultatis, meth.anat. 204.2.p.
vnitas a quo fiat, meth.anat. 185.2.f.
vniuerſa ad unum ordinata, de diff.doctr. 277.2.f.
vniuocum ab æquiuoco qua arte ſe cernatur. de diffe.doct. 271.2.p.
vniuocis quid conueniat, de diff.doct. 303.1.m.
vnum, ad quod omnia ſunt ordinata, quotuplex. de diff.doct. 278.1.f.
vnum ab uno tantum indicari, met.med. 144 2.m.
vnum poteſt indicare, & poteſt eſſe ſignum alterius indicantis, meth.med. 153.1.f.
vocis grauis, & acutæ cauſa, med.pract. libro quarto, 166.2.m.
vocis mutatio in pubertate. ibid.
voluptas optima quę, meth.anat. 207.1.m.
voluptatis diuiſio, meth.anat. 206.2.m.
voluptas rei venereæ, medic. practic. libro quarto. 159.3. m.
vomitiones ſinceræ deteriores, med.pract. lib. tertio 113.2.m.
vomitoria, med.pract.lib.pr.12.2.p.35.4.p.libr. tertio 101.4.m.105.3.m.113.3.f.125.3.f. lib. quint. 168. 3.p.lib.ſex.52.2.m.57.1.f 57.2.p.
vomitoria in materia uenenata, med. prac. libr. ſept. 87.2.f.
vomitorium in peſte, med.pract.lib.ſex. 78.1.f.
vomitum cohibentia, med.pract.lib.ter. 113.4.m.
vomitus, med.pract.lib.ter. 112.1.p.
eius cauſæ, 112.1.m. curatio. 113.3.m.
vomitus bilis a celebri vulnere, medic. pract. libro tertio. 112.3.f.
vomitus naturæ opus, & præter naturam, me . practic.lib.ter. 112.1.m.
vomitus criticus, & ſymptomaticus, med. pract. libro tert. 113.1.f.
vomitus uiolentus, ſi œſophagi phlegmonem excitet, ut occurrendum, med. practic. libro ſeptimo. 88.1.p.
vomitorium indicatur a materia, vt lædit os ventriculi. meth.med. 166.2.m.
vrgens cauſæ principali, & ſine qua non anteponendum, meth.med. 161.1.f.161.2 m.
vrinæ definitio duplex. tract.de vrin. 96.2.p.& f.
vrina quæ optima. med.pract.lib.ſex. 22.1.m.
vrina quid, med.prac.lib.ſex. 22.1.p.
vrina formam recipit in uenis. ibid.
vrina unde coloretur. ibid.
vrina perſpicua tenuis, tract.de vrin. 112.1.p.
vrina perſpicua, craſſa. ibid.
vrina ſplendens. ibid.
vrina uinoſa. tract.de vrin. 112.2.f.
vrina alba duplex. ibid.
vrina ſub alba. tract.de urin. 114.1.p.
vrina ſpicea, & ſubſpicea. ibid.
vrina flaua. ibid.
vrina rubea. ibid.
vrina cruenta. tract.de urin. 152.2.p.
vrina ſubrubra ſalubris, morbi tamen longitudinem indicat. tract.de urin. 115.2.f.
vrina ſubrubea unde fiat. tract.de urin. 116.1.p.
vrina nitens rubea. ibid.
vrina viridis. tract.de vtin. 116.2.p.
vrina liuida. tract.de urin. 117.1.m.
vrina nigra. ibid.
vrina craſſa non neceſſario turbulenta. tractat. de vrin. 108.2.f.
vrina craſſa duplex. ibid.
vrinæ oleaginoſæ. ibid.
vrinę pingues. ibid.
vrinę craſſę turbulentę. tract.de urin. 109.1.f.
vrinæ ſubiugales. tract.de vrin. 109.2.m.
vrinę fermentatę. ibid.
vrina ſpumoſa cum pinguedine. tractat. de vrin. 121.1.m.
vrina pinguis duplex. ibid.
vrina purulenta. ibid.
vrinæ turbidæ ratione ambientis cur. tract. de urin. 110.1.f.

Digitized by Google

Vrina cur in principio morborum clara, deinde turbida fiat, cur turbida perſeueret, & deinde clareſcat. tract. de vrin. 109.2.f.
Vrina coctionem, vel cruditatem indicans, medic. pract. lib. ſex. 21.2.m.
Vrina in Ephemeris naturali ſimilis eſt, medi. pract. lib. ſex. 22.1.m.
Vrina in hectica peſtilenti non mutatur. med. pract. lib. ſex. 76.1.p.
Vrinæ hypoſtaſis vnde. med. prac. lib. ſex. 22.1.m.
Vrinæ ſtillicidium, vide Stranguria.
Vrinæ potus ad hydropem. med. pract. libro tertio. 133.3.p.
Vſtio in aſthmate. med. pract. libr. ſecund. 73.1.f. in Empyemate. 77.4.f.
Vſus quid. meth. anat. 206.1.f.
Vſus duplex. meth. anat. 206.1.m.
Vſus aliud a ſecuritate, meth. anat. 206.1.f.
Vſus partis non indicat. meth. med. 175.1.m.
Vſus, ſeu recta adminiſtratio quadruplex. method. med. 141.2.p.
Vſus, ſeu recta adminiſtratio a quo pendeat. ibid.
Vſus indicatus a morbo quatuor continens, videlicet, quantum, quomodo, quando, & ubi. method. med. 152.2.f.
Vſus indicantis curatorij. meth. med. 151.2.f.
Vſus indicatus a ſymptomate, meth. med. 170.1.p.
Vſus, ſeu recta adminiſtratio indicata a materia morbifica, meth. med. 166.2.f.
Vſus ſeu recta adminiſtratio, indicata a uirtute, metho. med. 173.1.f.
Vſus, ſeu recta adminiſtratio in quibus conſiſtat. metho. med. 134.1.p.
Circa vſum, ſeu rectam adminiſtrationem quot ponantur ab Hipp. meth. med. 141.2.f.
Vteri affectus. med. pract. lib. quart. 150.1.p.
Vteri ſitus uitioſus quas cauſas habeat. medic. pract. libro quar. 161.2.m.
Vteri ſtrangulatus: vide Præfocatio ab utero.
Vterinum profluuium, medic. practic. libro quarto 157.1.p.
Vterum purgantia. med. pract. lib. quart. 158.2.m.
Vterum roborantia, med. pract. lib. quart. 158.2.f. & 161.4.m.
Vterus fœminæ non habet cellulas inſtar brutorum. med. pract. lib. quar. 160.1.m.
Vtilitas libri de uſu partium, meth. anat. 209.1.m.
Vtilitas tractatus quo loco proponenda, meth. anat. 209.2.m.
Vua, & vueatio oculi affectus, med. pract. libro pri. 54.3.f.

Y

Ὑπώπιον. med. pract. lib. pr. 54.4.f.
Ὑπόσφαγμα. med. pract. lib. pr. 57.1.f.
Ὑπόχυμα, ὑπόχυσις: Vide Suffuſio.
Ὑποχύσεις αἱ ἀκατώδεις. med. pract. lib. pr. 57.1.f.
Ὑπόπιον. med. pract. lib. pr. 57.1.f.

Z

Zaara Auicennę. med. pract. lib. pr. 37.1.f.
Zimaræ error circa methodum reſolutiuam. de diff. doctr. 300.2.m.
Zimaræ error circa logicam reſolutionem. de diff. doctr. 301.1.f.

Indicis finis.

MEDICINAE PRACTICAE LIBER PRIMVS.

DE CAPITIS, ET PARTIVM huic annexarum affectibus.

CAPVT PRIMVM.

Enumerantur Capitis affectus externi, expenduntúrque res præter naturam: Et primum de Capillorum defectu: nimirum areis, defluuio capillorum, caluitio, tardoque pilorum ortu, agitur.

CAPITIS vitia à nobis primum explicãda ſunt: vitia autem alia dicuntur ratione ſanitatis; alia ratione Pulchritudinis naturalis. Vitia ratione ſanitatis læſæ, ſunt affectus præter naturã partium viuentium, lædẽtes operationes: & ſunt morbi, proprie ita dicti. Vitia autem ratione pulchritudinis naturalis, ſunt affectus partium non viuentium, nõ lædentes operationes, ſed pulchritudinem naturalem: ideoq́ue morbi ſunt, ſed non proprie ac ſimpliciter, verum in parte, exornatoria; (quam ita Galenus vocat c. 2. l. 1. κ.τόπ.) ſeu in parte, quæ agit de decoratione. Facultas autem Comptoria, quæ verſatur circa pulchritudinem, non naturalem, ſed fucatam, non eſt pars artis medicæ. Oporret tamen medicum & hanc artem callere, propter fœminas regias, vt Galenus ait, quibus obedire oportet; ea tamen ratione, vt dum exercemus artem iſtam, hoc faciamus citra detrimentum ſanitatis.

Exornatoria pars medicinæ.

Comptoria facultas.

Nos autẽ in præſentia agemus de affectibus partium capitis non viuentium, vſum tamen præſtantium: & proinde ratione Capillorum loquemur de horum defectu, ideſt, de alopecia, de ophiaſi, de defluuio capillorum, de caluitio: item de capillorum exceſſu: tandem de vitiato capillorum colore, id eſt, de canitie. Ratione Cutis, loquemur de furfuribus ſeu de porrigine: de pediculis: de vlceribus, ſiue ſint achores, ſiue faui.

Antequam vero de propoſitis vitijs agamus, liceat primum circa res præter naturam breuiter digredi, vt his cognitis iuuenes præſertim dum accedant ad ægrotantes, cognoſcere valeant, quibus nam, & quot rebus præter naturam crucientur, & vtrum morbi ſint, vel ſymptomata, vel morborum cauſæ, quæ in ægris corporibus exiſtunt.

Res præter naturam ea ratione à naturalibus diſtinguuntur; Nam quemadmodum res ſecundum naturam iuuamentum corpori afferunt, & ea de re iuuant, prout opera fiunt inculpata, quæ proficiſcuntur ab actionibus ſecundum naturam; quæ actiones à ſanitate ortum dicunt; quam ſanitatem efficiunt, & conſeruant cauſæ ſalutares. oppoſitum accidit, dum res ſeſe habent præter naturam; quoniam dum corpori occurrunt, nequaquam iuuant, ſed manifeſtè lædunt; vnde opera efficiuntur vitioſa, quæ opera ſunt effectus actionum læſatum, quæ à morbo prodeunt: morbus autem à cauſa morbifica producitur: erunt igitur præter naturam tria tantum, morbus ſcilicet, quod hunc præcedit, & quod ipſum ſequitur: primum vtique cauſa eſt morbifica, reliquum ſymptoma à medicis dicitur. At verò cum cauſa, & morbum, & ſymptoma præcedat, de hac primum loquemur.

Digitized by Google

De Cauſa morbifica.

Cauſa definitio.

CAuſa Galeno teſte, libro de diff. ſympto. capite primo, eſt alicuius effectus cauſa, quippe, qui ab ea perfectionem aliquam conſequitur: hic enim antequam fiat non eſt: non eſſe autem ei eſt imperfectio: eſſe verò perfectio. Perfectionem cauſa primum tribuit effectui, vt cum non eſſet, fit: factus autem effectus duplicem adhuc perfectionem à cauſa nanciſci poteſt, quarum altera eſt ſui conſeruatio, reliqua vt ipſemet ſit vtilis. Cum triplex hæc perfectio effectui à cauſa tribuatur, fit vt non vnica, ſed multiplex neceſſario ſit cauſa. Effectus vt producitur, vel ſubſtantia eſt, vel accidens: *Differentia.* Duplex ad ſubſtantiæ generationem cauſa eſt neceſſaria, efficiens, & materialis, ex qua. Ad accidens producendum ſufficit efficiens: accidentia enim non niſi per metaphoram admittunt materiam ex qua. Quo ad ſecundam perfectionem, vt conſeruetur ſubſtantia, neceſſaria eſt cauſa formalis, quæ rei dat eſſe. Ratione accidentis præter formam opus eſt materia in qua: ſubſtantia enim per ſe ſubſiſtit: accidentis autem eſt ineſſe. Quo ad poſtremam perfectionem naturalis effectus, vtilitatem affert; qui verò à medicis præter naturam dicitur, noxius exiſtit: primus igitur cauſam finalem requirit, quæ a re præter naturam, & proinde a ſecundo non admittitur, quia finis habet rationem boni.

Quibus ita conſtitutis ſi conſideremus morbum, vt eſt quidam effectus, non alias profectò habebit cauſas, niſi efficientem materialem in qua, & formalem: accidens enim eſt; & cum ſit præter naturam ab eo finis excluditur: Vnde in morborum definitionibus rationabiliter tribus tantum vtuntur medici cauſarum generibus: quare, & a nobis de his dicendum.

Cauſa morbi efficiens.

Sed de formali; & materiali, in qua loquemur dum de morbis ſermonem habebimus; Quo igitur ad efficientem, quæ primam perfectionem tribuit effectui, dum ipſum producit, & vnde ipſe incrementum ſuſcipit, neceſſe eſt, vt ne dum exiſtat, ſed agat quin etiam: agit cauſa vel propria vi, ac per ſe ſola, vel cum alia coniuncta: prior cauſa vel principalis eſt vel adiuuans. Quæ verò non propria ratione agit cauſa ſine qua non dicitur. Effectus a cauſa productus, vel eidem ſimilis eſt, vel diſſimilis: diſſimilis effectus cauſa per accidens dicitur: per ſe verò cum ſibi ſimilem effectum parit. Cauſa in eſſe proprio, & abſolute conſiderata dicitur eſſe vel externa, vel interna: dum autem relationem habet ad effectum qui producitur, nuncupari ſolet, vel proxima, vel remota.

Cauſa externa quotuplex.

Externa cauſa, quæ, & primitiua, & procatartica à medicis nuncupatur, vel neceſſariò, vel non neceſſariò occurrit, hæc dum agit, & iuuat cauſa naturalis, reſque naturalis dicitur: dum nocet præter naturam: Si verò neque noceat, neque iuuet res non naturalis nuncupatur. Quæcunque ſit cauſa vel neceſſario, vel non neceſſario occurrens, ex his quidem eſt; quæ vel adhibentur, vel fiunt, vel aſſumuntur, vel euacuantur. Aſſumitur ſanè neceſſariò cibus, & potus, nec non aer; Qui profectò non minus adhibetur, dum extrinſecus occurrit. Ex euacuandorum numero emergit inanitio, cui opponitur repletio; Quæ verò fiunt vel communia ſunt corpori & animo, & ſunt Somnus & Vigilia. vel propria corporis; vt Motus, & Quies; vel animi tantum, vt animi nuncupata Accidentia. Quo vero ad cauſas, non neceſſario occurrentes inter aſſumenda proponuntur medicamenta, quæ exhibentur: inter foris incidentia, quæ applicantur inter euacuanda immodicus fluxus: inter facienda immoderatus.

Cauſa interna quot.

Cauſa interna ſui origine eſt, vel natiua, vel adſcititia. Natiua vel ex ſemine, vel ex ſanguine menſtruo ortum trahit. Adſcititia poſt corporis ortum introducitur; Eſt autem eadem cauſa interna ratione fundamenti vel continens, vt putà intemperies, uel contentum, & tunc eſt uel uapor, uel uaporis minera. hæc de cauſa.

De Morbis.

Morbi definitio.

MOrbus ſi recte definitur cum Gal. lib. de diff. morbi nihil aliud ſanè eſt, niſi conſtitutio præter naturam immediatè lædens operationes: Ea ratione ſtatuitur conſtitutio præter naturam: propterea quòd ſanitati opponitur; ſanitas enim eſt, dum bene corpus eſt conſtitutum, hoc eſt dum bonam obtinet temperiem, bonam compoſitionem, & unitatem. Cum igitur morbus ſanitati opponatur, expedit, ut in genere conueniat cũm ſanitate, & proinde, ut ſit conſtitutio, ſed ad differentiam ſanitatis, præter naturam; Quare morbus acceptus cum ſua cauſa contentiua erit intemperies, mala compoſitio, & ſoluta unitas. Et tamquam axioma ſubſtineant iuuenes in morbis cauſam contentiuam eſſe intemperiem, malam compoſitionem, & ſolutam unitatem. Si morbus ſeorſum a cauſa contentiua capiatur, nequaquam eſt conſtitutio, ſed affectio, læſiove facultatis, dependens a cauſa contentiua, id eſt ab intemperie, a mala compoſitione, & ſoluta vnitatè; vt verò eſt conſtitutio, eſt independens, atque in facto eſſe; vt propterea iure morbus inter affectus, hoc eſt inter res permanentes recenſeatur. Nec tamen quicunque affectus præter naturam eſt conſtitutio, quod plerique ignorantes innumeras chimeras proponunt, dum claram reddere Gal. authoritatem conantur. primo de vſ. part. cap. 9. inquit Gal. colorem vitioſum in oculo eſſe in cauſa læſæ viſionis; color vitioſus eſt affectus præter naturam immediate lædens operationem, non tamen eſt morbus, quamuis aliqui ſatis inſcienter hoc teſtari ſint coacti. Dicere itaque licet conſtitutionem eſſe affectum præter naturam, at non ècontra, neque enim color vitioſus eſt morbus; nam quamuis ſit affectus præter naturam, non tamen eſt conſtitutio; Quando quidem hęc eſt, vel intemperies, uel mala compoſitio, uel ſoluta unitas. Cum dictum ſit morbum (ut eſt conſtitutio præter naturam) habere permanentiam, ſciendum duplicem eſſe permanentiam, alteram logicam, ſeu rationalem, ſeu mente contemplabilem, aliam ex uſu artis. Prima quidem eſt, qualis proponitur à Galeno primo de locis affect. primo, dum ait dari morbos, adeo ſolutu faciles, ut quam primum tollatur cauſa efficiens, illico euaneſcant. Sit gratia exempli obſtructio, hæc certe morbus eſt, quia mala compoſitio, mala conformatio in meatu: hæc mala compoſitio, ſeu hæc conſtitutio præter naturam, & ſi ſit in facto eſſe, & habeat permanentiam, eſt tamen hæc maxime momentanea, ut dum remouetur materia, quę eſt obſtructionis cauſa efficiens, illico deliteſcat obſtructio, ut propterea non ſit ex uſu, non indicet utile, non remedium; ut nil ſit agendum. Conſtitutio uerò permanens, quę ex uſu eſt, remota cauſa efficiente adhuc permanet, ut indicet utile, ut ratione illius uti liceat remedijs. Sit enim introducta calida intemperies, hęc remota cauſa illius efficiente adhuc indicat ex uſu refrigerans. Non ſufficit autem, ut morbus dicatur conſtitutio pręter naturam, ſed neceſſarium eſt, ut ui huius lędatur operatio.

Digitized by Google

ratio.lib.de diff.morb.cap.12.proponens inflammationem Galenus inquit, tumorem hunc, auctam hanc magnitudinem, & proinde hanc conſtitutionem præter naturam interdum eſſe morbum, interdum ſymptoma. Dicitur porrò ſymptoma quotieſcunque vi huius non læditur functio. Ex his colligatur morbum neceſſariò conſiſtere in parte viuente: non enim niſi a parte viuente proficiſcuntur actiones. Quot igitur ſint operationes, & à quibus prodeant ſcire oportet: vt quomodo ſe habeat morbus, dum corpus affligit, intelligamus. Duplex primum eſt operatio, altera communis, reliqua autem propria, quæ ita producitur ab vna parte vt non ab alia. Cum autem actiones ſint ſuppoſitorum, vt determinatum eſt apud Philoſophos: actio communis, veluti nutritio, primum quidem fit a ſuppoſito, quod profectò eſt pars ſimilaris, vt eſt caro, neruus, & huiuſmodi. Ad actionem propriam tria poſſunt concurrere ſuppoſita, ac præſertim dum membra admodum ſunt compoſita, quẽadmodum manus, ad cuius propriam actionem primum ſuppoſitum, quod concurrit, eſt pars ſimilaris vt caro, aliud diſſimilare, vt in eadem manu digitus, tertium vero eſt totum membrum, manus ſcilicet tota. Propria operatio in membro maxime compoſito poteſt quidem eſſe duplex; etſi maxime propria ſit, quæ ſolum toti organo tribuitur, vt manui apprehenſio. Eſt & alia operatio propria, non tamen verbi gratia totius manus, ſed partis illius diſſimilaris nempe digiti, vti eſt flexio; ad hanc operationem ita referente Galeno lib. de conſt. art. cap. 4. 2. meth. 6. pars ſimilaris concurrit quidem primum, ſed imperfecte, pars autem diſſimilaris ſecundario, ſed perfecte, vt propterea morbus flexionem lædens per ſe ſit morbus digitorum, ex accidenti ſimilaris partis. Dum verò ea læditur operatio, quæ maxime propria eſt totius membri, vt videlicet manus apprehenſio, ad quam celebrandam primum concurrit caro, quæ eſt pars ipſius ſimilaris, ſed imperfectè; digitus vero ſecundario, ſed adhuc etiam imperfectè, minus tamen, quam caro: totum vero membrum ſecundario quidem, ſed perfectè: tunc gratia exemp. mala compoſitio, quæ lædat apprehenſionem, morbus eſt per ſe totius manus, ex accidenti partium. Nec minus venæ iecoris obſtructio, ratione cuius lædatur ſanguificatio, dicebat Galenus per ſe eſt totius iecoris morbus, ex accidenti venæ: ſanguificatio etenim a toto abſoluitur iecore, nequaquam a vena.

Differentiæ. Eſſentiales, ac primariæ morborum differentiæ a forma ſanè deſumuntur: hæc autem corporis eſt conſtitutio, quæ eſſe poteſt, vel propria tantum partis ſimilaris, vel diſſimilaris, vel communis vtriſque: conſtitutio propria partium ſimilarium vel procedit a diſproportione corporum elementorum, vel qualitatum ipſorum. à prima conſtituitur morbus in proprietate nuncupatus, qui nequaquam poſt ortum corporis introducitur, ſed a principio generationis naſcitur: a ſecunda vero, quę emergit ex mala proportione quatuor primarum qualitatum inuicem agentium, & patientium producitur morbus in intemperie, qui leui negocio ſubdiuiditur: vincentibus enim magis actiuis qualitatibus fit morbus, vel calidus, vel frigidus: Si ſuperent quę ſunt minoris actiuitatis oritur morbus, vel humidus, vel ſiccus. idem intelligendum eſt de compoſitis ex his. Conſtitutio autem, quę propria eſt partis diſſimilaris, dum preter naturam redditur fit morbus, qui a medicis dicitur mala cõpoſitio, quę non aliunde procedit, quam ex vitioſa proportione ſimilarium conſtituentium partem diſſimilarem: & ſimiliter ex mala proportione diſſimilarium conformantium totum corpus: Quamobrem dum deficit proportio in poſitione prędictarum, fit morbus in ſitu: qui plures, pro ſitus varietate, differentias obtinet. Quod ſi in numero vitium accidat, tunc vel aliquid ſuperadditur, & fit morbus in numero excedente: vel è contra adimitur, & contingit morbus in numero deficiente. In quantitate autem, quæ ſcilicet continua eſt, occurrere poteſt vitium, vel ratione magnitudinis, vel ratione conformationis. Si in magnitudine duplex hoc eſſe poteſt, vel in eadem aucta, vel diminuta, prout quantitas, vel augetur, vel diminuitur. In conformatione autem vitium erit, vel in figura & multiplex, quia multipliciter aberrare poteſt figura, vel in ſuperficie & hac aut aſperiori, aut leniori. In cauitatibus autem, & meatibus duplex pariter contingere poteſt error, vel in exceſſu, vel in defectu. in defectu dicitur anguſtia, in exceſſu immodica apertio: anguſtia autem pro cauſarum diuerſitate varia efficitur, vt videre eſt apud Gal. lib.de diff. morb. vt decipiantur qui circa anguſtiam nil aliud perpendunt, quam obſtructionem. At verò in tunicis meatuum defectus vocatur denſitas, exceſſus laxitas, ſeu raritas. Conſtitutio denique communis tàm partibus ſimilaribus, quàm diſſimilaribus dum vitiatur, morbus in ſoluta vnitate dicitur, quippe qui pro diſcrimine cauſarum efficiẽtium, & locorum diuerſitate varia nanciſci ſolet nomina: Si etenim ſoluta vnitas producatur ab acri materia dicitur vlcus, ſi a cauſa incidente vulnus: ratione locorum in carne vlcus appellatur, in oſſe fractura, & ſic de reliquis.

Non principales morborum differentiæ, quæ deſumuntur ab his, quæ accidunt morbi formæ, ſunt verbi gratia, ſimplex, vel compoſitus, prout morbi forma ſimplex vel compoſita exiſtit. compoſitus morbus eſſe poteſt, vel complicatus vbi reſideat in eadem parte, vel multiplex ſimpliciter. Inſuper vel antiquus, vel nouus, vel ſalubris, vel lethalis prout morboſa conſtitutio, vel multo tempore antea inceperit, vel de nouo fiat; atque vel facillime corrigatur, vel nequeat vinci; vterque autem horum morborum ſubdiuiditur, vel enim ſimpliciter, vel non ſimpliciter talis exiſtit: ſalubris enim ſimpliciter ad integram ſalutem perducitur, lethalis neceſſario cum morte ægrotantis deſinit: non ſimpliciter autem inſalubris is eſt, qui etiam ſi mortem non afferat, deſinit tamen alium incurabilem relinquens morbum; nec minus ſalubris non abſolute quamuis ad ſalutem terminet, non tamen ad certam, & integram deuenit, vt periculum ſit de recidiua. ſunt præterea vel vehemens, vel leuis, & vel logicus, vel ex vſu artis, prout vehemens, vel debilis eſt prauæ conſtitutionis actio, atque vel illico ad ablationem cauſæ auſertur, vt contingit in obſtructione, vel adhuc poſt cauſæ ablationem perſeuerat. dicitur vlterius morbus, vel boni, vel mali moris, dum vel maxime reſiſtit, vel facile cedit: itidem vel principalis, vel non principalis dum vel propria ratione talis exiſtat, vel ratione alterius, quem ſequitur, vel a quo fouetur: Ratione autem loci affecti, prout ſcilicet ſedes morbi eſt vel totum, vel partes diuerſæ, quæ in eodem affectu communicare poſſint, vel pars aliqua corporis propria cum alia non conſentiens: ita nuncupatur morbus, uel ſimpliciter communis, quemadmodum eſt febris, uel communis per indifferentiam, ut inflammatio, quia pars cum parte in hoc conſentit, ut quemadmodum una affici poteſt inflammatione, ſic & alia poſt inflammatione corripi, uel tandem dicitur appropriatus, quippe qui ita eſt unius partis, ut nequeat eſſe alterius. præterea uocamus morbum, uel per ſe, uel ex accidenti, ut ſi gratia exempli afficiatur particula aliqua præ-

A 2 bens

bens tantum vſum alicui membro, ita vt vſus ſolummodo vitietur, inde autem lædatur actio totius membri, veluti quando occurrit obſtructio in venis iecinoris, per ſe dicimus affectum eſſe totum iecur, ex accidenti venas. poſtremò dicitur morbus vel proportionatus, vel improportionatus loco affecto; prout cum eodem proportione correſpondet, vel non correſpondet: vt morbus calidus in corpore, aut membro calido proportionatus exiſtat, è contra in frigido. A morbi verò cauſa vt ſcilicet hæc agit vel longo, vel breui tempore, atque vel vnicum tantum, vel vnum poſt alium affectum introducit, appellatur morbus uel longus, uel breuis, &c. uel incipiens, uel non incipiens: quare incipiens erit hectica ex ira, non incipiens quæ fit ex putrida. Cum autem interna cauſa ſiue ſit vapor, ſiue uaporis minera, eſſe poſſit uel ſimplex, uel alteri permixta, ab hac nomen aſſumit morbus uel legitimus, ſeu exquiſitus, uel nothus, ſeu ſpurius: ab eiuſdem uerò quantitate magnus, uel paruus: à putredine contagioſus, uel non contagioſus: à motu nempe à uenis à dextra, uel à quiete in his, Intermittens uel continuus: ab ordine qui in motu ſeruatur uel ordinatus, uel inordinatus, ab ortu uerò ipſiuſmet cauſæ prout uel ante partum, uel poſt partum patientis exoritur, morbus hęreditarius dicitur uel adſcititius: ut autem producitur uel in loco in quo morbus eſt, uel alibi, nomen acquirit morbus qui à medicis uocatur uel per eſſentiam, uel per conſenſum ab alio loco: Tandem à materiæ actione, ut hæc quidem agit uel citra impetum, uel cum impetu atque citra periculum, uel cum periculo, occaſionem, ac nomen adeptus eſt morbus, qui uel breuis non tamen acutus, uel breuis itidem ad naturam acuti accedens, qui tamen uerè acutus nequaquam eſt (quoniam etſi cum impetu fiat, tamen citra periculum producitur;) uel denique uere acutus dicitur: & in hoc materia agit & cum impetu, & cum ægri diſcrimine: uerum ut dantur gradus in impetu, ita emergunt uariç acutorum differentię. de quibus Galenus diligenter pluribus in locis loquutus eſt. Quòd ſi cauſa omnino externa ſit, prout hęc uel communis exiſtit: atque uel diſſimilis eſt, uel ſimilis, & uel determinato anni tempore, ac in ſtatuta uiget regione, uel indifferenter: atque uel ſine periculo, uel cum ęgrotantis diſcrimine agit: ab hac originem trahunt morbi qui uel ſparſi ac ſporradici, uel endimij, ſeu patrij, uel tandem epidemici ſimpliciter, uel epidemici peſtilentes nuncupati ſunt. his de morborum differentijs explicatis ad ſymptomata accedamus.

De ſymptomatis.

SYmptoma magis proprie acceptum, ut ſcilicet diſtinguitur à morbo, & à morbi cauſa, atque à quacunque alia paſſione, quæ ſecundum naturam contingat; res eſt præter naturam, quæ ſeorſum a natura conſtitutionis aliquod præter naturã ſequitur. Symptoma enim hoc habet ex neceſſitate, vt ſequatur aliquod alius præter naturam: ſed quia, & morbus cauſam ſequitur, quam ſimiliter & ſymptoma conſequitur; differentia tamen eſt, quoniam ſymptoma non quidem vt intemperies, vel mala compoſitio, vel ſoluta vnitas, ſed vt res præter naturam ſeorſum a natura conſtitutionis cauſam ſequitur; hinc euenit neceſſario, vt cum ſymptoma aliquod præter naturam, quod præcedit ſequatur; prout hoc præcedens multiplex eſt, ita multiplex ſymptoma exiſtat. Quod autem præcedit eſſe poteſt cauſa, morbus, atque ſymptoma, propterea erit pariter ſymptoma triplex: ſymptoma cauſæ, ſymptoma morbi, & ſymptoma ſymptomatis: ſymptoma cauſæ eſt illud, quod inſinuauit Galenus tertio de ſympt. cauſ. cap. 1. quando inquit lædi chiliſicationem ob copioſiorem cibum, ob errorem nempe externum. copioſus cibus habet rationem cauſæ efficientis, quam conſequitur ſymptoma, actio videlicet læſa. Secundum ſymptoma quod morbi ſymptoma dicitur, erit gratia exempli læſa chiliſicatio, quæ ſequatur ventriculi intemperiem: poſtremum vero ſymptoma erit chilus pituitoſus ab eadem læſa actione productus, ſic enim ſymptoma eſt, quod non immediate ſequitur morbum, ſed tanquam excrementum, & opus præter naturam ſequitur ſymptoma primum, chiliſicationem, ſcilicet læſam, quæ immediate procedit a morbo. Ex his iure diuidere poſſumus ſymptoma in primum, & ſecundum: vt ſecundum ſit illud, quod conſequitur primum, vt nos docuit Gal. lib. de diff. ſympt. cap. 2. Primum adhuc duplex eſt, vel quia poſt ipſum ſequatur opus aliquod præter naturam, vt actio læſa, a qua producitur chilus vitioſus: vel quia primum ſenſibus externis ſeſe offerat, & independens ſit, vt color vitioſus. ad cuius ſimilitudinem crepitus, qui pariter eſt obiectum ſenſuum exteriorum, cum ſit dependens ſymptoma eſt ſecundum, vt ſimile: ſymptoma igitur ſecundum, vel ſequitur primum, vt opus, vel primum vt ſimile: Quod ſequitur primum, vt opus, ſi pertinet ad continentia non eſt aliud niſi (vt dictum eſt) qualitas mutata independens: at ſi ſequatur primum, vt ſimile, eſt profectò qualitas mutata, ſed dependens: Si referatur ad contenta eſt excrementum mutatum: nec tamen decipiantur iuuenes nos colorem vitioſum appellaſſe ſymptoma primum: namque primum quidem eſt non ſimpliciter, cum inter morbum, & qualitatem mutatam ſint media, & proinde priora ſymptomata: erit igitur primum ſecundum quid, vt nempe ſenſibile. Iam itaque ex propoſitis colligitur triplex eſſe ſymptomatis genus: eſt enim actio læſa, excrementum mutatum, & qualitas mutata, & horum primum reſpicit facultatem, ſecundum contenta, reliquum continentia. Actio autem læſa qualibet ſiue ſit animæ, ſiue naturæ, & ſi animæ ſiue rectrix, ſiue ſenſibilis, vel motiua: & ſi naturę ſiue deſtinata conſeruationi ſpeciei, vel indiuidui; atque vel immediata, vel mediata, & denique vel principalis, vel principali deſeruiens; ſiue tandem indiuiduum augumento præſit: quęcunque ſanè ſit lęſa actio, hęc quidem ea ratione lęſa eſſe dicitur, quoniam uel male fit, uel non fit: ſi non fiat, appellant medici functionem ablatam: ſi male fiat, tunc hoc peccatum ei contingit; uel quia diminute fit, uel deprauate; Prima dicitur functio imminuta; reliqua uerò deprauata, ſeu corrupta. Quoad excrementum mutatum ſiue ſit primę, ſiue ſecundę, ſiue tertię coctionis ſiue indifferens, ac commune, ut eſt uapor uel flatus: cum opus ſit quoddam, quod generatur per coctionem, fit, ut huiuſmodi excrementum ita genitum ab actione, ſit corpus, mixtum, naturale, ad differentiam arte facti, & nocens homini: unde ea ratione, qua ſtatuitur corpus peccat in quantitate: atque propterea uel in defectu, uel in exceſſu: intelligimus autem peccatum in defectu pręſertim ſecundum excrementum utile. Si capiatur excrementum, ut mixtum, error continget uel ſecundum eius formam, uel ſecundum formę organum. In forma eſt peccatum uel ſimpliciter, uel ſecundum quid: ſimpliciter, ut ſi generetur calculus, qui iure merito dicitur excrementum a toto genere pręter naturam: ſecundum quid uerò dum ui putredinis excrementum corrumpitur; ſed hoc eſt per accidens ad differentiã peccati, quo afficitur calculus. Si uerò

pecca-

Digitized by Google

peccatum accipiatur ſecundum organum formæ: organum hoc poteſt eſſe duplex, principale, & adiuuans. Peccatum eſt in excremento ſecundum organum principale, dum noxia adeſt proprietas aduerſaria proprietati corporis noſtri, vt excremẽtum gallicum, quod generatur in lue Venerea, & excrementum peſtilens; ſed de proprietatibus loquemur in doctrina de venenis. Organum non principale duplex eſt, prout pertinet ad qualitates vel primas, vel ſecundas; quare excrementum vel ſecundum primas, vel ſecundum ſecundas qualitates peccabit: vt dum vel humidius, vel ſiccius, vel frigidius, vel calidius, vel mollius, vel durius euadat: idem de reliquis qualitatibus intelligas; nec minus dum fiat ingrati, ac iniucundi vel odoris, vel coloris, vel ſaporis. In excremento vt naturale eſt, quatenus opponitur mixto artefacto, & ſubijcitur motui, & quieti, conſiderabitur peccatum & ſecundum quietem, & ſecundum motum: ſecundum quietem peccatum continget dum id, quod deberes egredi detineatur, ſeu quod deberet fluere quieſcat: contra vitium eſt in motu vbi egreditur id, quod deberet detineri, & in hoc motu cum Gal. loc. cit. expedit duo expendere. tempus in quo fit motus, & ſpatium, per quod excrementum mouetur: Quo ad tempus peccatum eſt, dum intempeſtiue egreditur, vnde hic fluxus ſymptomaticus dicitur: peccatum eſt in ſpatio quoties per locos egreditur inſolitos, ſeu per ſpatium non conſuetum; ad quod reſpiciens Gal. dicebat ſanguinem fluentem per os eſſe exiens à toto genere præter naturam, ratione materiæ, quæ per locum inſolitum effluit. Si poſtremo capiatur excrementum vt lædit, peccatum eſſe poteſt in eo vel ſecundum eius vim, ſcilicet quia vehemens, aut debile ſit, vel ſecundum modum exitus illius; dum videlicet egreditur, vel ſoluendo continuum, vel non ſoluendo, & proinde vel cum dolore; vel cum ſtrepitu tantum.

Quod denique ſpectat ad qualitatem mutatam, hæc ſimiliter perpendi poteſt ſecundum eſſentiam, & peccatum, quod illi contingit. Cum igitur, (quod ad eius eſſentiam pertinet) ſit qualitas ſenſibilis, vt quinque ſunt ſenſus, quorum ipſa exiſtit obiectum; quinque etiam, neceſſarium eſt, vt ſint huius mutatæ qualitatis ſpecies, ſeu genera ſubalterna: tangibilis ſcilicet, viſibilis, audibilis, olfactilis, & guſtabilis. quo ad peccatum prout qualitas ſtatum naturalem mutabit, ita eueniet peccatum. Vt verbi gratia, ſi quis ſecundum naturam faciem habeat rubicundam, & palleſcat, erit peccatum in qualitate penes colorem, & ſic de reliquis. Et hæc de ſymptomatibus, atque in præſentia de rebus præter naturã in iuniorum gratiam dixiſſe ſufficiat, & iam ad capillorum defectum explicandum accedamus, quod erat primum noſtrum inſtitutum.

De defectu capillorum.

Nomen. SVb capillorũ defectu comprehendimus areas, ideſt, alopeciam & ophiaſin: itẽ defluuium capillorum, caluitium, tardum pilorum ortum; nam quidam, annum agentes vigeſimumquartum pilos in mento deſiderant.

Definitio Defectus autem capillorum eſt affectio, qua cutis capitis glabra redditur. Affectio dicitur, nõ morbus, c. 1. l. 1. κ.τό. Eſt enim ſymptoma, quod non neceſſario in morbum refertur: licet enim aliquando pili deficiant ob morbum, vt in lue Gallica: poſſunt tamen etiam citra morbum deficere, dum alimenti eſt vitium. (: ſic etiam mala coctio dari poteſt, quæ in morbum non refertur.) In affectione de qua loquimur, non læditur actio, ſed decorus aſpectus Et affectio, qua cutis capitis glabra redditur: ſicut contra, in exceſſu capillorum, cutis capitis hirſuta, & hiſpida redditur.

Porro ad generationem & conſeruationem pilorum tria requiruntur: cutis, cui capillorum radices inhærent: materia ipſa: & calor agens. Cutis requiritur, quæ nec ſit humidior, nec ſiccior, nec denſior, nec laxior; ſed in horum medio ſita. Quod ſi vitium ſit cutis, pili deficiunt: &, ſi conſiſtat in nimia humiditate, vel laxitate, eſt defectus, qui dicitur [Defluuium capillorum.] Si cutis ſiccior & aridior ſit, fit defectus qui [Caluities] dicitur. Hoc habetur è Gal. apho. 28. ſect. 6. aph. 69. ſect. 5. vbi Hippocr. dicit, eunuchos non caluéſcere: nam propter teſtium abſciſſionem ſimiles redduntur fœminis, quæ ob nimiam humiditatem non poſſunt caluéſcere. Materiæ vitium eſt defectus, vel corruptio. Si materia deficiat, fit defectus capillorum, qui modo caluitium, modo defluuium capillorum dicitur: defluuium, quando per vniuerſam capitis cutim adeſt materiæ defectus: caluitium, quando defectus eſt potiſſimum in ſyncipite. Si materia corrumpitur, radices pilorum neceſſario cadunt. Hac materia corrupta, ſi aliquas tantum capitis partes occupat, fit defectus capillorum. qui eſt cum areis, & tunc eſt alopecia, aut ophiaſis: ſi omnes partes indifferenter occupat, fit defectus, qui defluuium capillorum dicitur. Quidam aſſerunt alopeciam, & ophiaſin fieri à materiæ defectu. Sed longe falluntur: primo enim adeſt materia, ſed corrupta. Deinde in ijs, qui lue Venerea laborãt, ob materiam corruptam omnes capilli defluunt. Tertio hoc aduerſatur auctoribus: nam præter Alex. & Auicenn. Gal. apho. 11. ſect. 5. dicit, in tabidis fieri defluuium capillorum, ob materiæ vel defectum, vel prauitatem. Et aph. 54. ſect. 6 aperte dicit, ſicut alopecia & ophiaſis fiunt à prauis ſuccis, ita & defluuium capillorum ab ijſdem oriri. Nec illi ſe tueri poſſunt Gal. auctoritate, dum c. 2. l. 1. κ.τό. ait, defluuium capillorum fieri ob defectum materiæ: ſic enim ait Galenus: eſt autem alia pilorum affectio, quæ defluuium capillorum dicitur. Per aliam, intelligit diuerſam ab ea affectione, de qua c. 1. egit. locutus autem eſt ibi de defectu capillorum ob prauos ſuccos: ergo hic loquitur de alia affectione, quæ fit ob defectum materiæ. Non igitur valet illorum conſequentia; quoddam defluuium capillorum fit ab alimenti defectu; ergo omne m defluuium capillorum fit à defectu alimenti. Quare concludendum, tum ophiaſin & alopeciam, tum etiam, quandoque defluuium capillorum fieri à materia corrupta. Materia hęc corrupta, ſeu prauus ſuccus, eſt bilis, pituita ſalſa, vel atra bilis. Auicennas etiam proponit ſanguinem corruptum: nec tamen diſſentit à Græcis: nam per ſanguinem corruptum, intelligit ita corruptum, vt non ſeruet amplius naturam & formam ſanguinis; ſi enim forma ſanguinis perſiſteret, non poſſent abradi radices capillorũ. Quod ſi ergo corruptio accidat ſecundum partem tenuem, degenerat in bilem: ſi ſecundum partẽ craſſam, degenerat in atram bilem: & ſic cum Græcis ſentit. Cauſæ propter quas generantur hi ſucci, aliæ ſunt internæ, aliæ externæ. Internæ ſunt uel ratione totius, uel ratione partis. Ratione totius, quãdo corpus eſt cacochymum, id eſt, totum refertum prauis ſuccis, qui facile capiti communicantur. Concurrunt uitia alicuius partis, ut cerebri, uentriculi, iecoris, & lienis, itemque uteri; quæ partes dum afficiuntur intemperie, uel obſtructione, facile praui humores generantur, qui in caput delati, pilorum radices depaſcunt, præcipue dum iecur lue gallica laborat. Cauſæ externæ non neceſſario occurrentes, ſunt percuſſiones capitis, quibus caput ita debile redditur, ut alimentum delatum non poſſit re-

Deficientium pilorum cauſa.

I. Cutis vitia.

II. Materia vitia.

Digitized by Google

getes & ſic corruptum alimentum deinde depaſcit radices capillorum. Cauſæ neceſſario occurrentes, ſunt res non naturales: vnde adoleſcens ille boni habitus, alopecia tamen affectus fuit, quia in eſu fungorum deliquerat, cap. 1. lib. 1. κ. τόπ.

III. Caloris uitium. Tandem ad pilos producendum, requiritur calor agens validus, coniunctam potius habens ſiccitatem, quam humiditatem. Vnde corpora calida, & ſicca magis ſunt piloſæ: calore enim diminuto, pili deficiunt: defectus autem hic caloris aliquando eſt cum intemperie in paſſiuis, ſcilicet cum humiditate, uel ſiccitate.

Differentia. Si ergo uitium eſt uel Cutis, uel Materiæ, uel Caloris agentis, prodit defectus pilorum; ut quandoque ſit Area, quandoque Defluuium capillorum, interdum Caluitium, aliquando Tardus pilorum ortus. Areæ uel fiunt ſecundum formam Rotundam, & dicitur alopecia, quia uulpes ſæpe hac affectione laborãt: uel ſecundum formam Oblongam, & dicitur ophiaſis, quia ſerpens hac ſæpe afficitur, Arabibus tyria dicitur, quia ſerpentes his uocantur tyræ. In ophiaſi non eſt æqualitas, ſicut in alopecia: unde Auenzoar. c. 4. tractatu 1. l. 1. quærit, cur in ophiaſi non cadant pili æqualiter ſecundum rectum & rotundum, ſed ſecundum oblongum & obliquũ. Cauſam eſſe dicit, quia ophiaſis pendet à materia acri & tenui, quæ non eſt undique ęqualis, ſed inęqualis, ita ut alia ſit tenuior, alia craſſior. Dat exẽplum, ſi aqua pura, inquit, in terram decidat, patat ſibi iter rectum: quod ſi quis ſuper aquam proijciat terram, uel lutum, aqua non amplius facit iter rectum, ſed obliquum.. Sic in ophiaſi eſt inęqualitas arearum, quia materia eſt inęqualis.

Signa. In defluuio capillorum pili deficiunt indifferenter, ſecundum omnes partes cutis capitis. Areę oculis patent. Si caluitium eſt, pili deficiunt in ſyncipite. Si fuerit tardus ortus pilorum, cognoſcitur, quod non adſunt pili in ea quantitate, quę requiritur pro ratione ętatis. Cognito capillorum defluuio; aduertendum, an ſit ratione cutis, an ratione materię. Si ratione cutis; hęc eſt rarior, humidior, uel denſior, ſiccior. Si rarior & humidior, cognoſcitur, quia pręceſſerunt cauſę humectantes & rareſacientes cutim, item frequens uſus balnei aquę dulcis, ſeu lotio frequens capitis cum aqua dulci tepida: adeſt mollities cutis & capillorum: & ab humectantibus ac rarefacientibus maxime læditur æger. Quod ſi cutis ſit denſa & ſicca, præceſſere contraria: oppoſitorum enim eadem doctrina. Si fiat ob materiæ vitium, materia vel deficit, vel corrupta eſt. Si deficiat materia, neceſſario præceſſit aliqua immodica euacuatio alicuius humoris, præcipuè verò ſanguinis: præceſſit coitus immodicus, uel morbus diuturnus; vnde conualeſcentes interdum depilantur, ob defectum materiæ. Et tunc ægri non percipiunt vllam acrimoniam, vel pruritum, quia materia non eſt corrupta. At, ſi materia fuerit corrupta, non præceſſerunt propoſita: percipiunt ægri pruritum: adſunt morbi, qui poſſunt hoc præſtare, verbi gratia, ſi fuerit morbus gallicus, aut, ſi fuerit aliquis morbus, qui ceſſauit citra euacuationem, & ei ſuccedat capillorum defluuium, nemini dubium eſſe poteſt, hoc defluuium pendere à praua illa materia, quæ morbum cauſauit. Hoc declaro ex Aph. 34. ſect. 6. vbi Galenus dicit, nos non debere appellare caluitium, ſed defluuium capillorum: dũ enim ſunt varices, & nulla apparet ſequens euacuatio, & ſequitur defluuium capillorum; certe hoc dependet ab illa materia, quæ cauſabat varices. Sic cognoſcuntur areæ, quæ neceſſario pendet à prauis ſuccis. Hic enim ſuccus, num ſit bilis, pituita, vel atrabilis, facile cognoſcitur. Nam l. 1. κ. τόπ. ſi cutis fuerit albicans vitium pendet à pituita: ſi pallida, à bile: ſi nigra, à melancholia. Addit Galenus cap. 18. lib. 14. meth. prægreſſam viuendi rationem. Si quis enim fuerit vſus bilioſis cibis, à bile pendebit, &c. Et ne erremus in hoc ſigno, ratione coloris cutis, monet Auicennas, vt fricemus aliquantum cutim capitis, quia per frictionem materia illa corrupta petit ſuperficiem cutis. Sed modica ſit frictio, non violenta; alias etiam ſanguis attrahitur, & cutis ſit rubicunda. Alexander addit, cognoſci hęc vitia e colore capillorum, non defluxorum: (quia hi non adſunt:) ſed illorum qui adſunt: (non omnium, quia quidam non ſunt vitiati, alias & hi deſluerent:) & ſunt in confinio areæ, qui aliquo modo contaminati ſunt. Tardus pilorum ortus facile cognoſcitur; ſit enim ob vitium agentis caloris, aut ob vitium cutis. Si ſit vitium caloris; cognoſcitur, quia corpus eſt frigidum, languidum. Si autem corpus fuerit robuſtum & calidum, vitium in cutem referri debet. Vtrum porro cutis ſit humidior & laxior, vel ſiccior & denſior, id ſupra tradidimus.

Indicationes. Si cutis fuerit ſiccior, humectanda: ſi humidior, exſiccanda: ſi denſior, rarefacienda: ſi rarior, denſanda. Quoad materiam, ſi hæc deficiat, eſt addendum. Si corrupta ſit; vel vndique corrupta eſt, vel imminet, ne corrumpatur. Si eſt corrupta, tunc eſt cruda, vel cocta. Si cruda, eſt coquenda: ſi cocta, euacuanda. Si imminet, ne materia corrumpatur; imminet vel ratione totius, vel ratione partis. Si ratione totius, totum eſt corroborandum: ſi ratione partis, pars eſt corroboranda. Exempli gratia, ſi hoc immineat ratione caliditatis iecoris, corroboratio conſiſtit in iecoris refrigeratione. Si ſit ob malam proprietatem iecoris, vt in lue gallica; corroboratio eſt in depulſu malæ proprietatis iecoris. Denique ſi ſit vitium ratione debilitatis caloris, corroboratio conſiſtit in augendo calorem.

Dubitatio. Hic autem dubitatio quædam tollenda: Cur Galenus cap. 1. lib. 1. κ. τόπ. dicat, principium alopeciæ, non eſſe alopeciam: &, cur reprimentia conueniant, non in alopecia, ſed in principio alopecię? Quoad primum: res quę ſiunt, ſunt ſimilares, aut diſſimilares. cap. 2. l. 1. loc. aff. Similaris rei principium, habet eandem eſſentiam cum ſimilari re perfecta: ſic intemperies, cum ſit quiddam ſimilare, ſit vt principium intemperiei ſit intemperies. At rei diſſimilaris principium, non habet eandem naturam cum re perfecta: vt, principium domus, non eſt domus, quia hęc eſt quid diſſimilare. Alopecia igitur eſt vitium, quod neceſſariò formam aliquam requirit, neceſſario eſt area: & quia eſt aliquid diſſimilare, ideo principium alopecię non eſt alopecia. *Principiũ alopeciæ nõ eſt alopecia.* Quoad ſecundum: in principio alopecię materia eſt in fluxu, nondum firmata & impacta, quia nondum pilorum radices ſunt deuaſtatę: ob id, cum materia ſit in fluxu, licet reprimere. *In principio alopeciæ locũ habet repercuſſio.* At, cum adeſt alopecia, iam radices capillorum ſunt corruptę, quod ſignificat materiam eſſe fluxam & firmatam, quę non cedit reprimentibus. Et ſic patet cur in principio alopecię conueniant reprimentia, non autem in alopecia ipſa.

Prognoſtica. Areę curari poſſunt: quia ſuccus vitioſus, & materia in cute impacta, poteſt eradicari. Sed notandum, hęc vitia quandoque facilius & citius remoueri, quandoque difficilius & ſerius: pro diſcrimine & progreſſu arearum. Alopecia enim facilius euellitur, quam ophiaſis, ſecundum Auicenn. & Alexand. quia in ophiaſi non modo abraduntur pilorum radices, ſed etiam abraditur cuticula: & ita ophiaſis eſt affectus ſęuior. Celſus & Auenzoar dicunt ophiaſin facilius curari. Pro quorum ſalute dicendum, eos loqui de ophiaſi, non abſolute, ſed qua-

Digitized by Google

quatenus eſt affectus puerilis: & quia pueri facilius ſanantur, hi auctores (reſpicientes ad hanc facilitatem curationis, quæ habetur ratione ætatis:) dixerunt, ophiaſin facilius curari, ſcilicet in pueris, quã alopeciam in iuuene adulto. Sed cęteris paribus, ophiaſis difficilius curatur. Augetur etiam, & minuitur curandi difficultas, pro arearum progreſſu: recentes enim areę facilius tolluntur: ſic alopecia recens facile tollitur, antiqua difficulter, vel nunquam. Pręterea, ſi per modicam frictionẽ cutis capitis mutetur color cutis; cito & facile vitium illud depellitur: at, ſi per modicam, uel mediocrem frictionem, non mutetur color cutis, uel vix mutetur; vitiũ illud non, niſi difficulter, & longo tpis ſpatio tolli poterit. Si medio modo ſe habeat, medio etiã tpe tolletur. Quo ad defluuium capillorum, hoc fit, uel ratione cutis, vel ratione materiæ. Si ratione cutis, ſi ſit laxior, vel humidior, poſſunt indicationes expleri. Si deficiat materia, poſſumus addere. Si materia corrupta ſit, idem eſt dicendum, quod diximus de areis. Si defluuium capillorum ſit e morbo Gallico, non poſſumus curationem polliceri, niſi pręuideamus, num poſſit auferri morbus Gallicus. In caluitio non poſſumus audacter curationem polliceri: eſt enim inſanabile, aph. 34. ſect. 6. ſi fiat ratione ætatis; quia ætate ita ſiccatur cutis, vt non poſſit laxari, nec poſſit reſtitui humiditas. Auicennas dicit, caluitium, (quod ſcilicet accidit ante debitum tempus.) poſſe remoueri, & retardari. Quoad tardum pilorum ortum, ſi in cauſa ſit vitium agentis, ut ſi corpus eſt frigidum; poſſumus calefacere & curare. Si fiat vitio cutis, ſi hæc ſit laxior & humidior, poſſumus promittere ſalutem, quia poſſumus denſare & ſiccare. Si vero cutis ſit denſior & ſiccior, non poſſumus ita polliceri ſalutem, vnde quidam calidi temperamenti extremam attigerunt ſenectutem ſine pilis in mento.

Dictorum affectuum curatio.

Arearũ curatio. QVoad areas: primum quoad chirurgiam. hæc reſpicit totum, vel caput. Chirurgia merito totius, conſiſtit in venæ ſectione, quę locum non habet, niſi peccet ſanguis, ideſt, niſi redundet. Euacuatio ſanguinis poteſt fieri duplici præſidio; uel debili, ut frictionibus; vel valido, vt ſectione venæ. Si morbus eſt debilis, utendum auxilio debili: valido, ſi validus. At areæ non ſunt morbus validus; imo nec morbus quidem, niſi in parte exornatoria: Ergo non uidetur egere ſectione venæ. *Obiectio ſoluitur.* Dico in uenæ ſectione conſiderandam eſſe, non tantum vehementiam morbi præſentem, ſed etiam imminentem. In areis imminet vehemens morbus, cuius ratione vacuandus eſt ſanguis valido auxilio. Nã in areis utendum eſt topicis remedijs calefaciẽtibus, diſcutientibus, & attrahentibus à centro ad circunferentiam. Si his medicamentis vteremur ſine euacuatione ſanguinis, ad caput ſãguis attraheretur, & attractus poſſet cauſa eſſe phlegmonis cerebri, uel meningum. Quare, ratione huius maximi morbi imminentis, dum ſanguis redundat, vena ſecanda. Galen. in cura alopeciæ, c. 1. l. 1. κ.τόπ. non meminit venæ ſectionis, quia ibi non tradit curationem morborum, ſed rõne componendorum medicamẽtorũ, deſumptis indicationibus à locis affectis. *Vena ſecãda.* Ideo non loquitur de omnibus indicationibus, ſeu inſtrumentis. Circa quantitatem. Non eſt vacuandus ſanguis in multa copia: dum enim adeſt area, impoſſibile eſt, vt corpus ſit exquiſite plethoricũ: quia area pẽdet à cacochymia, non tñ exquiſite, id eſt, non adeſt ſanguinis redundantia, ſed notha cacochymia: non excedamus igitur unc. vj. vel viij. Quo tempore? Leniта aluo. Quæ venæ ſecandæ? Variæ, pro varia diſpoſitione ægri. Si enim affectio pendebit e iecore, aperietur baſilica dextri brachij: ſi e liene, baſilica ſiniſtri: ſi ex hæmorrhoidibus, his applicabuntur hirudines. Si e menſibus ſuppreſſis, ſaphena ſecabitur. Quod ſi ætas, timiditas, aut vires debiles non poſſunt ferre ſectionem venæ accedendum ad auxilia, quę gerunt vicem ſectionis venæ, ad cucurbitulas videlicet, quæ modo dorſo, modo popliti, modo cubito ſunt applicandæ, pro varia ægri diſpoſitione. *Cucurbitula.* Chirurgia vero, quę reſpicit caput, duplex eſt, & ꝓponitur ab Auicenn. Alia euacuat caput, alia potius euacuat materiam exiſtentem in cute capitis. Pro euacuatione capitis, dicit Auicennas, caput eſſe fricandum, & ſi per frictionẽ illam inſigniter rubicundum fiat caput, ita vt turgidæ conſpiciant venæ circa frontem & tempora; tunc ſecandam eſſe venã frontis: vt poſtea capiti tuto remedia queant applicari. *Sectio venæ frontis.* Quod ſi non appareat illa rubedo, deſiſtendum à ſectione illarũ venarum. Notandum tñ, prius ſecandam eſſe venam cubiti, deinde venam frontis. Chirurgia, qua euacuatur materia exiſtens in cute capitis, proponitur ab Alexãdro & Auicenna: Et eſt hęc. *Scarificatio capitis* Si area ſit contumax, cutis capitis ſcarificanda eſt, ſic enim euacuantur ſeroſæ illę materiæ, q̃ abradunt radices capillorum. Prius tñ totũ euacuari dẽt, pharmaco, aut venæ inciſione, ne attrahatur materia.

Medicamẽta cõmunia. De lenientibus, ꝑparantibus, purgantibus, & totum, & caput, dicemus infra c. 7. de dolore capitis. Auicenn. monet, ſi infans areis corripiatur, ſufficere abſtinentiam: non danda pharmaca. Si puer fuerit decẽ annorũ, poſſumus dare [pillularum cochiarũ] ſcrup. j. Si fuerit in ætate pubere, aſcẽdimus ad drac. ſ.

Topica. Quoad localia, ſecundum Gal. cap. 1. l. 1. κ.τόπ. cõueniunt attenuantia, diſcutientia, & gignentia bonũ alimentum. Debent ergo calida eſſe, & tenuiũ partium: quare vitentur adſtringentia. Auicennas, ob materiæ confluxũ ad caput, pmiſcet aliqua corroborantia, quæ non ſunt valde ſtiptica, [ut ole. roſ. cõpl. Ego tantum tres formulas proponã, debilem, mediocrem, ualidam: quibus vtendum, prout areæ facile, vel difficulter cedunt. Debile medicamentũ, hoc eſt [Recip. cineris amygd. amar. perſicorũ, radicũ cannarum, abrotani, thuris in aceto maceratı, ana drac. i. ſ. ole. amygd. amar. adipis anſeris ana dra. i. ſ. Miſc. fiat linimentũ. Mediocre: Recip. pulu. ſtaphi dis ag. in aceto acerrimo maceratæ drac. i. ſ. ſpumæ maris, ſeu alcyonij, ſulphuris ignem nõ experti, ſem. erucæ, utriuſque veratri ana drac. j. ol. de Kerua, fellis taurini, reſinæ terebinth. ana unc. j. Miſ. pro liniméto, Reſina pini eſt in cõmuni vſu: multo tñ valentior eſt reſina terebinthina, quæ eſt magis tenuium partiũ. Validiſſimum: [Recip. euphorbij, ſinapis, piperis albi, naſturtij, ana ſcrup. j. adipis vrſi, ſi haberi poſſet, ſin minus, adipis anſeris ſylueſtris drac. i. ſ. ſter coris capræ cõbuſti dra. ij. ſucci cepæ drac. ij. ol. laurini, vel coſtini drac. vj. Miſ. pro linimento.] Si malũ vrget, Auicennas aſcendit ad [cantharides, q̃ poſſunt macerari in aceto, vel in decoctoſtaphidis agrię.] Poſſumus, vſu poſtulãte, vti [cantharidibus, cũ pice liquida.] Auicẽnas ẽt vtitur [lacte tithymali.] Prout enim rebellis eſt affectus, pro eo ad valentia aſcendendũ. Hinc Galen. c. 1. l. 1. κ.τόπ. & ç. 18. l. 14. meth. monet, vt quandoque incipiamus à valentioribus, non ſemper à debilioribus: ſi enim malum rebelle, nõ eſt æger debilibus fruſtra cruciandus. Num autem malum rebelle ſit, cognoſcitur hoc modo. Antequam adhibeantur medicamenta propoſita, fricanda cutis eſt panno aſpero, vel radice bryoniæ, vel folijs ficuũ, vel, ſi homines delicati hanc frictionem non ferant, caput fouendum ſpongia, in tepida imbuta; vt his rõnibus laxentur pori cutis, quo medicamenta penetrare & operari queant. Quoad vtendi tẽpus: Poſt euacuationem totius, & capitis, abradendi pili, idque

Digitized by Google

idque ſæpius, quoties renaſcuntur: deinde præſcriptis medicamentis fricanda eſt cutis: tum medicamenta propoſita adhibenda. Vt autem in alopecia & ophiaſi ſciamus, an vtendum ſit leuioribus vel fortioribus, fricanda eſt cutis: ſi enim perfrictionem moderatam mutatur, vt calida reddatur, & ſecundum calorem fiat rubicunda, vel citrina, tunc debemus applicare medicamenta debilia, quia hinc cognoſcimus, affectionem eſſe debilem, non contumacem. Si vero per frictiones inſignes non mutatur cutis, vel vix mutatur; debemus auſpicari à valentioribus; quia indicium eſt admodum rebellis affectionis. Deinde ſciendum, num in medicamentis, quæ primum applicauimus, ſit inſiſtendum, an vero tranſeundum ad alia, vel debiliora, vel calidiora. Si ergo poſt remotionem medicamentorum cutis facta ſit calidior ad tactum, item rubicundior, & tumidior, &, ſi adſit indicium aliquod exulcerationis, tunc deſcendendum ad debiliora, alias fierent vlcera, & inflammationes in capite. Si non fiat mutatio propoſita, aſcendendum ad validiora. Hinc monet Galenus, cap. 18. libro 14. meth. ut non ſemel, ſed bis, & ſæpius quotidie aduertamus, quomodo ſe habeat cutis, poſt remotionem medicamentorum. Si enim leuis ſit mutatio, debemus in illis progredi, ſi nulla ſit mutatio, aſcendendum ad validiora: ſi multa ſit mutatio, deſcendendum ad debilia, & partes oblinenda, [adipe anſerino, & gallinæ;] mitigant enim feruorem & acrimoniam, introductam à validis medicamentis, & ſimul attenuant: non autem vtendum anodynis craſſefacientibus, quia aſtringunt.

Victus in areis. Quoad diætam in areis. Aer erit calidus, vt ſucci adhærentes radicibus capillorum, euocentur à centro ad circumferentiam. Auicennas præcipit, vt pileus conficiatur e pellibus, vt fiat ſudor, & per ſudorem euacuatio: quod poiſſ. hyeme fieri debet. Galen. dicit, in æſtate adhibenda eſſe medicamenta ſub radijs ſolaribus, quia aer ille adiuuat: in hyeme vtendum his medicamentis in balneis, uel in hypocauſtis. Sit ergo ſemper aer calidus. Cibi ſint boni ſucci: victus mediocris. A vino abſtinendum quia caput petit. Quod ſi conſuetudo vinum poſcat, id erit pauciferum & ſubaſtringens.

Curatio defluuij capillorum.

Defluuiũ capillorũ. Si a praua materia. CApillorum defluuium pendet à vitio materiæ, vel cutis. Vitium materiæ eſt corruptio, vel defectus. Si praua ſit materia, ijſdem occurrẽdum, quibus vſi ſumus in curatione arearũ. Quod ſi peculiaris aliqua ſit deprauatio ſuccorũ, vt in morbo gallico; non utendum propoſitis medicamentis, ſed adhibenda ea, quæ priuatim luem gallicam reſpiciunt. *Defluuiũ in lue Venerea.* Si ergo in morbo Gallico pili defluant, nõ debemus curare, vt pili detineantur, quod quidam faciunt, admotis aſtringentibus, ladano, oleo maſtichino, roſis, myrto, hæc enim in cauſa ſunt, vt morbus Gallicus ſæuiſſimus fiat, quia ſuccus vitioſus, impactus radicibus capillorum, adhuc magis figitur, & lues illa in corpus retrocedit. Quare poſt euacuationem totius, & capitis, cum bibunt decoctum guaiaci, Luna augeſcente capilli abradendi, & his euulſis, quotidie caput ſequenti vnguine vngendum, ter, quater, & quinquies: renaſcuntur enim pili celerrime, & admodum firmi. recip. [pul. corticis guaiaci, abrotani combuſti, vel rad. canæ, ana unc. ſ. decocti guaiaci, quo pro ſyrupo æger vtitur unc. ij. olei caryophyllorum vnguentariorũ unc. j. olei amygd. unc. ſ. vini albi montani ſubdulcis unc. j. ſ. Miſ. fiat decoctio in duplici vaſe, per 12. vel 14. horas ſeruetur ad vſum.]

Si ab inopia materiæ. Si pendeat defluuium ab inopia materiæ: ſecundum Alexandrum, & Galenum, vtendum medicamentis, quæ habent vim attrahendi materiam; item attractam conſeruandi, non abſumendi; tertio quæ habent uim, vt materia attracta in cute detineatur, & hæreat, non defluat. Quare debent eſſe calida, vt attrahant: item humida, ne abſumant, quia ſiccitas conſumeret: item aſtringentia, denſantia, vt materia hæreat, non defluat. Alexander ergo caput fouet aqua repida, quę calfacit, & humectat: & inungit caput [hydrelæo,] ad materiam attrahendũ, & conſeruandum: præterea vtitur aliquo condenſante, [vt oleo roſato, maſtichino, myrtino, vino ſtiptico, & admiſcet ladanum.] Si his aſtringentibus vtitur: quibus non debemus vti in defluuio capillorum e praua materia oborto. Quoad quantitatem: pro unc. j. calefacientis, & humectantis, miſceri debet drac. j. condenſantis, & aſtringentis: verbi gratia, pro unc. j. hydrelæi, imponatur drac. j. ladani, vel alterius aſtringentis. Victus his reſpondeat. Aer temperatus. Cibus mediocris, optime nutriens, humectãs, quia materia deficit. Vinum vinoſum deſiccat: quare mediocre eſto.

Si defluuium capillorum fiat vitio cutis, fit quia cutis eſt rarior, uel denſior. Si ſit rarior, vtendum condenſantibus, & aſtringentibus, ideo Auicennas probat [baccas, & folia myrti, cortices nucum vſtos, gallas immaturas cum vino ſtiptico, myrabolanos chebulas, emblicas. Vti etiam poſſumus oleo lentiſcino, & myrtino.] Alexander caput fouet frigida, ut denſetur cutis. Aer ſit frigidus, cibus craſſefaciens, vt caro bubula, pedes vituli, vinum granatorum reſtringentium. *Si à cutis raritate.*

Si defluuium fiat ob denſitatem cutis, contrarijs occurrendum. Ideo Auicenna vtitur attenuantibus validis, vt [cinere ranarum, ſinapi, calamintha, ruta, euphorbio, abluit caput aqua alterata cum alcyonio, aqua ſalſa.] Aer ſit calidus, victus extenuans; condiantur cibi cinnamomo, feniculo & calefacientibus. Potus ſit vini vinoſi, tenuis, & antiqui, quoniam extenuare volumus, uel aquæ alteratæ cinamomo, feniculo, &c. *Si à cute denſa.*

Curatio Caluitij.

SI fiat ratione defectus, occurrendum [oleo amygd. & hydrelęo.] Auicennas infantes ſuſcipit curandos, & qui non deuenerunt ad ſenectutem, de ſenibus enim actum eſt, quia materia in illis non poteſt refici. *Caluitiũ.*

Si fiat ratione denſitatis cutis, conueniunt extenuantia, quæ propoſita ſunt in areis.

Curatio tardi pilorum ortus.

SI fiat ratione caloris agentis, vtendũ calorificis, verbi gratia expurgato corpore exhibẽdæ ſunt [aquæ Aponenſes,] & medicamenta calefaciẽtia, vt corpus quod eſt frigidum, calidum reddatur. Optimæ etiam ſunt confectiones calefacientes. Si fiat ob uitium cutis, ſi cutis ſit humidior, rarior, ſiccior, e propoſitis patet quid ſit agendum. Si non oriãtur pili, ut oriri deberẽt, ob denſitatem cutis; difficillime tollitur affectio. Tunc ergo Auicennas accipit [cantharides, ablatis alis, & pedibus, exſiccat in umbra, deinde conterit, & decoquit in ol. amygd. vel viol. vel in oleo cõi,] his mentum inungit, quia hoc modo fiunt cruſtæ, quibus decidentibus naſcuntur pili. Mentum etiam inungi debet [melle anacardino. Vngula etiam aſini combuſta, & trita, permiſcenda oleo ſeſamino; & pars vngenda. Sic oua formicarum permiſcenda oleo de been; & pars ea vngenda. Poſſumus etiam accipere auellanarũ medullam, contritamque miſcere cum oleo raphani. *Tardus ortus pilorum.*

Vn-

Digitized by Google

Vngatur etiam mentum cum cinere abrotani, & oleo antiquiſſimo. [Præſtantiſſ. eſt ſecretum, aqua e fauo mellis deſtillata,] Si enim vngatur ea mentum in vitio ob cutis denſitatem, mirabiliter pili erumpunt. ſumatur mel ſicuti extrahitur, vna cum cera & apibus, id eſt, fauus mellis, & totum deſtilletur.

CAPVT II.

De exceſſu Capillorum.

Nomen. PEr exceſſum capillorum intelligimus, tũ nimiam pilorũ longitudinem, tum duritiẽ pilorũ nimiã, quidã enim pilos ita duros hñt, vt videãtur pili ſuũ c.3.li.1.τεχ. Si pili sũt ꝓlixiores, ĩpediũt, quo minus partibus medicaměta admoueri q̃ant: vnde hi demẽdi. Duritiès vero pilorũ, tũ ĩdecoros reddit homines, tũ infenſa & moleſta eſt.

Remouentia pilos. Sed primo loquemur de primo exceſſu, & proponemus remouentia pilos: & prohibentia nouam generationem pilorum. Remouentia pilos ſunt duplicia, alia dicuntur Pſilothra, quę a pilis cutem denudant: non tamen inde pilorum radices abſumuntur, ſed cutis tantum redditur de pilis. Alia ſunt, quorum vis intro magis penetrat, ita vt radices pilorum tollantur: & hæc dicuntur exſtirpantia pilos. *Pſilothra.* Pſilothra pertinent ad partem exornatoriam: exſtirpantia ad facultatem comptoriam. Pſilothra ſunt calida, & habent vim abradendi. At ne exulceretur cutis, mitiora miſcenda ſunt cum validioribus. Galenus ergo probat [pumicem vſtum. Præſtantiſſimum eſt medicamentum, quod recipit calcem viuam & auripigmentum, *c.64.l.6.* commiſta cum amylo, cum farina hordei, cum ſucco ptiſanæ. Aetius permiſcet cum ſucco oryzæ, & contundit omnia, ad inhibendum exulcerationem, in mortario plumbeo.] Aequa erit portio calcis & auripigmenti, ſi volumus medicamentum non multum validum: at, ſi volumus validius, imponemus auripigmentum in maiori copia, verbi gratia. [recip. auripigmenti drac.ij. calcis viuæ drac.j. ptiſanę colatæ q.ſ. miſce, & in mortario plumbeo fiat linimentum] Auicennas monet, ſi forſan inſtitutum noſtrum ſit, tollere pilos, ut pili qui renaſcuntur ſint moles, non duri, & teneriores, non aſperi; in pſilothro imponendos cineres vitis, verbi gratia, ad drac. iij. & locũ diligenter eſſe fricandum poſt remotionem medicamenti, deliniendum locum [cum farina hordei, fabarum, & ſeminum melonum.] Sic enim pili naſcuntur molles & tenues. Auicennas etiam, ſi imminet excoriatio: (quod e dolore cognoſcitur:) auellit medicamentum: & ſi leuis eſt excoriatio, [lentes excorticatas tritas cum aq. roſ. miſcet cum modico ol. roſ. compl.] & oblinit locum. Si excoriatio ſit inſignior, confugiendum ad medicamentum validius, [ad vnguentum roſatum, & infrigidans Galeni, ſed ſine aceto.] Ratione mali odoris, Auicen. miſcet odorata: hinc probat [cretam permiſtis aromatibus, ut cariophilis, cinnamom. maci: ſi homines ditiores fuerint, addetur aliquid moſchi, vel ambræ.

Exſtirpãtia pilos. Quoad medicamenta penitus exſtirpantia: proponit Galenus [leporem marinum, qui ignotus eſt nobis: item hepar thynni putrefactum, qui magnus eſt piſcis, & haberi poteſt: probat cedriam, ſandaracham, vrticam marinam, lacrymam hederæ, bryonię, vitis albę.] Hinc Aetius dicit, ſi pubes puerorum inungatur cũ lacryma vitis albæ, tardiſſime naſci pilos in pube. Eandem vim habet [ſuccus exſudans e viridibus ſarmentis, dum ad ignem comburuntur] His pili tolluntur.

Prohibentia pilorũ incrementum. Prohibentia, ne pili tam facile pulluſent, habent vim denſandi cutẽ: pili enim per apertos poros egrediuntur. Oportet etiam, vt habeant vim propellendi materias ad partes internas, ideo debent eſſe frigida, & reprimentia. Hinc Auicennas probat [ſuccũ hioſcyami, mandragoræ: aſcendit ad opium, permiſtum cum aceto: utitur cinere ranarum lacuſtrium, quem permiſcet cum mucillagine pſyllij, cum hioſcyamo.] Sed aduertendum, ne mulieres vtantur iſtis in tempore purgationis menſtruorum, vel imminentibus menſtruis: maxime enim hoc obeſſet.

Pili craſſi, vt reddantur tenues. Quoad pilos duriores, vt reddantur molliores & tenues: oportet vti ijs quæ habent vim deterſoriam, & ex Aetio ſunt tenuium partium. Galenus probat [farinam hordei, fabarum, erui ſeu orobi, ariſtolochias, vtrunque veratrum, cinerem ſepiarum, & animalium, quæ oſtrealia ſunt,] in quibus eſt uis attenuandi, & detergendi, abſque eroſione. Et hæc poſſent miſceri cum ſucco ptiſanæ, id eſt, cum aliquo detergente, & attenuante. Si volumus odorata reddere, miſcemus [meliſſam, ſchoenãthũ, moſchũ,] &c.

CAPVT III.

De vitiato colore capillorum.

Tinctura capillorũ canitie vitãdum. DE tinctura capillorum agentes, paucis proſequemur Canitiem, quia eſt vitium turpe, præcipue in fœminis. Sed e pilorum tinctura, fœminę interdũ labuntur in apoplexiã, epilepſiã, veternũ, catochũ, in deſtillationes periculoſas, in mortẽ, c.3.l.1.τεχ. Quare his prudẽter vtendũ. *Canitiei cauſa.* Canities fit ex humore pituitoſo, lẽto, viſco, q. languide a calore ꝓpellit. c.5.l.2. de temperamẽt. Quare hęc pituita eſt ſerũ pituitæ, id eſt, corruptio q̃dã, contracta e pituita, q̃ tẽporis ꝓgreſſu putreſcit. Tempora potiſs. caneſcunt, quia ibi eſt muſculus carnoſus & humidus. Canities ergo ſecundum Galenum, indicat temperiem, frigidam & humidam. Adeſt putredo, e materia humida, diu detenta, & nõ tranſpirata.

Ad canitiẽ imminentem. Quoad imminentem igitur canitiẽ, cum fiat propter imbecillitatem caloris, & ratione illius materiæ pituitoſę putreſcentis; oritur indicatio, ut pituita collecta & putreſcens euacuetur; prohibeaturque, ne amplius gignatur, coacernetur & putreſcat. Et hinc recte Auicennas occurrit medicamentis purgantibus totũ & caput, vt pituitam euacuet: de quibus nos agemus c.7. de dolore capitis. Ad prohibendum autem, ne materia pituitoſa generetur, oportet ſiccare, calfacere, roborare caput & ventriculum: quod fit [magnis antidotis,] de quibus cap. de dolore capitis. Ne vero hęc materia colligatur, cũ id fiat ob cutis denſitatẽ; oritur indicatio aperiendi poros cutis, vt exhalet materia. Debemus ergo vti oleis calidis, ab Auicenna propoſitis, vt [oleo de been, de coſto, oleo quod fit e medulla colocynthidis, oleo e ſinapi, e cariophyllis vnguent. cuius frequenti vſu homines a canitie præſeruantur.

Tingentia pilos. Dum aũt pili iam cani facti ſunt, vtẽdum tingentibus pilos. Quæ tingunt pilos nigro colore, non debent eſſe ſtiptica, aut pmiſcenda ijs, quę ſunt tenuiũ partiũ, ne ſtiptica noceant. Galen. & Auicen. multa proponunt. *Denigratio capillorum.* Ad nigros capillos ſequẽs medicamẽtũ expertum eſt, & p menſem nigros ſeruat, ſine detrimento: [recip. gallarũ immat. unc. iiij. (optimę ſunt, q̃ ex Iſtria deferuntur.) decoquantur in ſartagine cum ol. communi, tandiu, donec fere omnes gallę diſruptę ſint, tũ imponãtur ſuper pannũ lineum, qui ligno incumbat, & ſic detineantur per noctem, poſt contuſę in mortario confecto e cupro, redigantur

in

in puluerem,& exſiccetur. Addatur deinde ſquamæ æris unc.j.alcannę, id eſt, foliorum liguſtri unc.ij. folia hæc puluerizentur: catyophyllorum puluerizatorum drac.ij. Hic puluis proijciatur in vas figulinũ non magnum, quale Patauij ſolido emitur, & vas repleatur vino aromatico, vel montano generoſo. Poſt addantur aluminis rochæ drac.j.corticum granatorum,corticum nucum viridium ana drac.i.ſ. roriſmarini, ſaluiæ ana Manip.ſ. Omnia miſceantur, & decoquantur ad conſumptionem medietatis vini. Quod ſi ergo tingere volumus capillos, oportet accipere vini & pulueris eam quantitatem, quæ ſufficiens eſſe uidetur pro illa vice: miſceri autem puluis cum vino debet, vt ea oriatur conſiſtentia, quæ in ptiſana colata requiritur. Capillis oblitis, locus inuoluatur panno lineo, & maneat inuolutus per 2. vel 3. horas, dein tollantur petiæ iſtæ lineæ, & abluatur locus æquali portione aquæ & lixiuij, ita vt caput mundum reddatur. Et, ſi forte poſt ablutionem aliquid medicamenti remaneat, vel in barba, vel in capite: ſumatur pannus,immerſus aquæ, quæ ſit referta copioſo ſapone, & eo optime fricetur, ac detergeatur caput, & vndique exſiccetur. Deterſa autem materia medicamenti,caput ſiccandum:poſtea inungendum oleo caryophyllorum vnguentariorum. Durat hoc donec augentur pili; interdum menſem integrum. Sed faciendum eſt luna decreſcente, vt diutius detineatur. Et notandum, quod illæ petiæ ſeruari poſſunt, ad eundem vſum,pro alijs vicibus.

Vt capilli fiant ſul... mi, nitidi. Sequenti medicamento pili redduntur nitidiſſimi, fului,& ſplendentes: recip. rad. cannarum,faui mellis, ana lib. ij. lupinorum in ſucco herbę lanarię maceratorũ unc. i.ſ.fol. liguſtri unc. j. ſl.verbaſci albi maceratorũ in aceto drac. vj. macis drac. j. ſalis cõis drac.i.ſ.croci drac.i. Miſ. & deſtillētur omnia in alēbico vitreo: & ſub radijs ſolaribus inungantur radices capillorum. Vel fauus mellis deſtilletur, & primo aqua exibit, deinde oleum: quod oleum erit admirabile,ad reddendum capillos nitidos, & ſplendētes.

Facies vt nitida fiat. Faciei cutis ſplendens & nitida redditur,hoc medicamēto:unc.aq.cochlearum,limoniorum, florum fabarum, polygonati, ſiue ſigilli Salomonis, maluarum: (intelligo ſemper flores:)ana lib. 1. Miſc. & hæc aqua erit optima. Verum, vt ſit magis efficax, ſimplicia pro, oſita imponantur in aqua polygonati, & deſtillentur in alembico vitreo: & erit aqua ad faciei nitorem comparandum valde idonea,ſi moderate facies inungatur.

CAPVT III.

De Tineis,ſeu de Achoribus, & Fauis.

Trāſitio. HActenus de capillorum uitiis: ſequuntur affectus ad Cutem capitis pertinentes, vt ſunt Tinea, Porrigo, & Pedicularis morbus.

Definitio. Tinea dicitur a ſimilitudine illius vermis, qui abradit veſtes. Dicitur etiam vlcuſculum capitis. Eſt ergo tinea vlcuſculum capitis, cutim depaſcens. c. 8. l. 1. ... Vlcus eſt ſoluta vnitas, cum deperditione cutis capitis, a mordente ſucco excitata. Dicitur, cum deperditione cutis, ad differentiam vulneris.

Cauſa. Fit a mordaci ſucco: qui talis eſt, vel natura, vt bilis ichor; vel talis eſt ratione putredinis, vt alij humores,& præcipue ſalſa pituita:nec tantum a ſalſa pituita ſit tinea, ſed ab aliis etiam, cum Alexandro. Cauſæ huius ſucci mordacis vel ſunt internę,vt mala viſcerum diſpoſitio, vel externæ, vt mala diæta,eſus ciborum acrium & ſalſorum.

Tineæ ſex ſpecies ſunt. 1. Pſydracia, in quibus cutis ſecundum ſuperficiem exulceratur, nec admodum eius mutatur color. 2. Exanthemata, id eſt efflorationes, quæ ad cranium penetrant, cutim mutant in colore,& eam reddunt aſperiorem, Alexander dicit, ea eſſe ſubrubicunda & aſpera. 3. Exulceratio pappillaris, ſunt vlcuſcula magis penetrantia, in quibus fit attractio materiei, & tumor quidam inſtar papillæ 4. Ficus; quando magis mordax eſt ſuccus, fit dolor, & maior materiæ attractio; oritur tumor inſtar papillæ ficus.c. 2. l. 2. Meth. 5. Si adhuc maior eſt acrimonia ſucci, non tantum fit tumor,ſed foramina quædam exigua, e quibus tenuis materia prodit, quid dicitur ichor, vnde hęc affectio vocatur Achor.c 8. l. 1. ... Arabes vocant ſaphati, nam Auicennas ait ſaphati eſſe puſtulam humidam, a qua ichor emanat, item, eſſe exulcerationem, habentem foramina plura exigua, e quibus aqua emanat, in qua eſt nonnihil viſciditatis. Poſtremo, ſi adhuc magis vigeat vis ſucci abradentis, 6 maxima fiunt foramina, e quibus emanat materia inſtar mellis; vnde Fauus dicitur, & meliceris. Hę ſunt differentiæ tineæ, quę omnes in hoc conueniunt, quod ratione putredinis ſunt contagioſę. *Tinea omnis eſt cō tagioſa.* II. A loco affecto ſumuntur differentię; prout Magis vel Minus penetrant. Ab efficientibus cauſſis, vt *III.* prodeunt ab Ichore,Pituita ſalſa, Flaua bile,vel Melancholia.

Signa. Cognoſcitur hęc affectio, quia homines ratione pruritus coguntur ad ſcalpendum. Apparet etiam indicium in cute. Succedit dolor,tumor, apparent foramina. Quę autem ſit differentia huius affectionis, facile cognoſcitur e materia ipſarum declarata. An vero prodeat magis ab hoc, quam alio ſucco, docet Alexander, dicens,ſi exiens eſt tenue pallidum,erit humor bilioſus,ſi viſcidum, pituitoſus, ſi exiguum,& vix exit, indicium eſt ſucci melancholici. Cognoſcimus etiam e ſignis indicantibus hũc,vel illum humorem.

Indicationes. Cum ſoluta ſit vnitas, oritur indicatio vniendi, Vnionem autem impediunt, dolor, inflammatio, & ſuccus deprauatus, ratione doloris, oritur indicatio mitigandi, ratione phlegmones, oritur indicatio remouendi:(de ſpeciebus inflammationis agemus cap. 8. vb. de phrenitide,) ratione ſuccorum. ſi ſunt fixi & impacti,diſcutiendum & abſtergendum, pręcipue ſi craſſi ſunt, ſi ſunt in fluxu, eſt repercutiendum; ſi ſunt fluxuri, eſt diuertendum, & toti corpori prouidendum.

Prognoſtica. Hi ſcopi abſolui poſſunt, quia eſt vlcuſculum: ſi tamen affectio ſit inueterata, difficilis eſt curationis.

Topica. Galenus in achoribus proponit diſcutientia: quę leuiora ſunt, aut fortiora: illa conueniunt, ſi affectus eſt in ſuperficie: hęc, ſi in profundo. Cum cutis bonum alimentum attrahere non poſſit, con- 1 ueniunt reprimentia, quoties habemus materiam, 2 quę in fluxu eſt, citra corporis repletionem. Diſcutientia & reprimentia conueniunt ſimul, quoties habemus materiam iam pactam,& imminet malum aliquod, ut inflammatio. Sed abſtinendum a frigidioribus, & ab obturantibus, & ab ingratis: vnde Archigenes male proponit ſemper uiuum,quod nimis refrigerat;ceruſam, quę obturat, vrinam tauri,quę ingratum facit medicamentum. Reprimentia ſecundum Galenum ſunt, [baccę myrti, cortex pini,rubus canis,ſycomorus, oleum myrtinum, de rubo canis, de ſycomoro, oleum oblinit & diſcutit, myrtus reprimit. Conueniunt etiam lentiſcus, fructus & radix cyperi, cupreſſi, lentes,] Diſcutientia alia leuiora, [ut hordeum, oleum vetus, *Materia auxiliorum.* bæte folium & radix, bryonia, ſpuma argenti,cadmia,

Digitized by Google

mia, manna thuris, lupini, conchę vſtę.] Fortiſſima ſunt, [ſal, fœx vſta, chalcitis, calx viua, fel, potiſs. calidorum & ſiccorum animalium; vnde fel ſuillum omnium eſt moderatiſſimum, quia humidum. Addit etiam Galenus ſulphur, rad. cucum. ſyluestris, rad. aſparagorum, rad. lilij, rad. veratri vtriuſque, folia fici, ſuccum ireos, ſuccum ſcillę decoctę in fornace, medicamentum e charta cōbuſta, quāuis veram chartam non habeamus. Excipi hęc poſſunt oleo veteri, oleo lucernæ, oleo amygd. amararum, melle, vino, & aceto, non tamen indiſcriminatim. Excipienda ſunt melle & oleo, cum diſcutere volumus. Vino excipimus, acri quidem, ſi volumus diſcutere, auſtero, ſi volumus reprimere. Aceto excipimus, ſiuę repellamus, ſiue diſcutiamus; eſt enim tenuis ſubſtantiæ, & habet partem calidam, ac frigidam.] Ex his formulæ pręſtituentur, ut in achoribus incipientibus ratione materiæ in fluxu: [recip. baccarum myrti, rubi canini, ſycomori ana unc. ij. vini auſteri lib. ij. fiat decoctio ad tertias. [Diſcutiens leue,] recip. hordei integri, rad. betæ, bryoniæ ana Man. ſ. olei veteris. lib. ſ. vini acris unc. iii. fiat decoctio ad tertias. Deinde facta expreſſione adde puluer is cadmię, lithargyri, lupinorum ana drac. i. cochlearum uſtarū drac. i. Miſc.] Reprimens ſimul & diſcutiens, [recip. fol. lentiſci P. i. fructuum cyperi, cupreſſi, lentiſci ana unc. ſ. aceti mediocris lib. ſ. Miſc. & fiat infuſio in aceto feruente per 24. horas, dein facta expreſſione, adde olei myrtini, ol. roſ. compl. ana unc. i. Miſc.] Validum medicamentum, quo tinea quæcunque eradicatur, multis ſecretum, [recip. rad. cucum. agreſt. utriuſque hel leb. aſparagorum ana unc. i. Macerentur omnia in aceto acerrimo feruenti per 24. horas, dein facta expreſſione adde ſuccorum ireos, ſcillæ decoctæ in fornace, ſulphuris ignem non experti, calcis uiuæ ana drac. iii. ol. laurini unc. i. reſinæ terebinth. unc. i. Miſc. fiat vnguentum.] Quoad vtendi modum, actu calida admoueantur. Tempus applicandi eſt poſt corporis purgationem. *Formula.*

Purgatio, & phlebotomia. Notandum circa Pharmacum, & venæ ſectionē in his morbis. Hæc duo valida auxilia ſunt, quę in morbis vehementiſſimis conueniunt, aph. 29. ſect. 2. Sed ſciendum, his utendum eſſe, non ratione morbi præſentis, quia hic eſt leuis, ſed ratiōne morbi imminentis, cum enim debeamus uti localibus medicamentis calidis, periculum eſt, ne ratione caliditatis attrahatur materia in caput, & fiat inflammatio, &c.

CAPVT V.

De porrigine, ſeu furfuribus.

Nomen. FVrfures, ita dicuntur, quia e capite decidit materia quædam, quæ ſimilis eſt furfuribus. Porrigo autem dicitur, quaſi prurigo, quia in hoc affectu homines infeſtantur pruritu quodam.

Definitio. Eſt autem porrigo ſolutio vnitatis, in ſuperficie cutis capitis a materia furfurea pendens. Hæc definitio tradita eſt per cauſam effectiuam, non per cauſam formalē, quia porrigo eſt triſtis ſenſus pruriginoſus, ideo ad dolorem refertur: vnde quæ cauſa formalis eſt doloris, ea etiam cauſa formalis eſt porriginis. Solutio ergo vnitatis eſt cauſa efficiens, a qua pendet hic ſenſus triſtis pruriginoſus; ita ut ſolutio vnitatis ſit cauſa immediata ſenſus pruriginoſi. Hæc ſolutio vnitatis reſidet in ſuperficie cutis capitis. Idem dicit Auicennas: in affectu furfuraceo adeſſe leuem excoriationem in ſuperiori cutis ſuperficie. Poſtremo diximus, pendens a materia furfuracea. Diximus, pendens, non cauſata. Nam effectus a cauſa ſua dupliciter producitur, primo, vt non dependeat in eſſe & conſeruari a ſuo producente; vnde fit; ut remoto efficiente, permaneat affectus. Secundo producitur effectus a ſuo producente, ea ratione, vt, quam primum tollitur producens, ilico euaneſcat effectus, quoniam effectus in eſſe, & conſeruari pendet a ſuo producente. In propoſita ergo finitione diximus pendens: quia ſolutio vnitatis, quæ eſt cauſa affectus furfuracei; in eſſe & conſeruari pendet a materia furfuracea: vnde materia hac ablata, ilico ceſſat ſolutio vnitatis. Hinc colligitur illam ſolutionem vnitati non eſſe morbum, ſed affectionem, quia de ratione huius affectionis eſt, vt ad remotionem cauſæ, remoueatur etiam ipſa affectio.

At ſecus eſt loquendum de ipſo morbo, quia morbus neceſſario habet permanentiam. Hinc colligitur materiam hanc furfuraceam ſibi vendicare locum cauſæ efficientis, & quandoque locum exeuntis mutati, quando extra caput egreditur, quia egreditur id, quod non deberet egredi, habet autem locum efficientis, quatenus eſt cauſa ſoluens continuum.

Porro hæc materia furfuracea producitur e corruptis ichoribus, per hos autem ichores intelligo tenuem portionem excrementitiam ſucci alimentalis, quæ tenuis portio eſt vehiculum ſucci alimentalis. Et hæc portio eſt ea, quæ conceſſit in tenue excrementum tertiæ concoctionis. Cum ergo ichor ſit tenuis portio excrementitia ſucci alimentalis; neceſſario ichor proportionem habet cum ſucco alimentali. Hinc fit, ut ſanguis ichorem habeat mitem; bilis & melancholia immitem; quia tales ſunt eorum ſucci. Porrigo igitur fit a corruptis ichoribus ſanguinis, bilis flauę, pituitę, melancholię. Et hoc accidit, aut vitio capitis, aut uitio partium ſubiectarum, aut uitio totius. Vitio capitis, vbi caput calidius, & humidius eſt; vel, ubi calidius & ſiccius. Auicennas dicit, hunc affectum fieri a nuda ſiccitate. Nos ichores neceſſarios eſſe dicimus. Sed Auicennas ſic eſt intelligendus, ut voluerit ratione ſiccitatis nudę ichores adeo exareſcere, ut in materiam furfuraceam abeant, loquitur de cauſa efficiente ichores ſimiles furfuribus, non quod hic affectus prodeat e ſiccitate tantum. Concurrunt pręterea vitia partium, vbi iecur eſt calidum, uentriculus frigidus, ubi deprauati ſunt ſucci, vbi pręceſſit mala viuendi ratio. *Cauſa.* *Auicennę conciliat.*

Differētię Porrigo cauſatur ab ichore vel pituitoſo, vel melancholico, vel bilioſo, uel ſanguineo. Et vitiatur hic ichor vel in capite, uel in alijs corporis partibus.

Signa. Facile cognoſcitur hęc affectio, e furfuribus decidentibus; conqueruntur homines de ſenſu triſti pruriginoſo. Differentię facile cognoſcuntur, quia, e Celſo, ſi malum pendet ab ichore pituitoſo, materia furfuracea decidens, aliqua e parte madida erit: ſi ex ichore bilioſo & melancholico, ſiccitas apparebit. Et, ſi e bile, citrinus erit color: ſi e melancholia, niger: Vtrum autem hęc materia ſit genita vitio capitis, uel partium infernarum: recurrendum ad ſigna, indicantia intemperiem capitis, & aliarum partium.

Indicationes. Cum affectus hic originem ducat e materia furfuracea, illa depellenda eſt. Cum autem cauſetur vitio ichoris, oportet perpendere, an ichores geniti ſint, an vero metus ſit ne gignantur.

Si geniti ſunt: vel fluxerunt ad caput, uel ſunt in fluxu. Si fluxerunt, oritur indicatio euacuandi eos. Si ſunt in fluxu, oritur indicatio reprimendi. Si metuitur ne gignantur; periculum illud imminet, vel

propter

Digitized by Google

propter vitium capitis, vel aliarum partium.

Si vitio capitis, caput eſt corroborandum: ſi calidius & humidius, refrigerandum & ſiccandum: ſi frigidius, calefaciendum, &c. Si procedat vitio aliarum partium, illarum uitijs occurrendum. Hæ indicationes facile abſolui poſſunt: nec opus eſt, ut in prognoſtico tempus teramus.

Curatio. Quoad chirurgiam: ſanguis vacuandus, ſi in toto redundet ſanguis. Et quia hic affectus lenis eſt, nec morbus dici poteſt, ideo hac ratione leui præſidio ſanguis demendus. Cum autem ratione topicorum, quæ calida ſunt, periculum inflammationis capitis, ideoque morbus magnus, immineat, vtendum valido auxilio, & proinde, ſi velimus cito curare, & totum corpus ſit refertum ſanguine, vena ſecanda eſt, vt ſanguis cito remoueatur. At, ſi velimus longo tempore furfures remouere, poſſumus vti debili auxilio, ut media, frictione, balneo, qui ſanguinem longo tempore euacuant.

Medica. Medicamenta eod. c.6.l.1.r.767. debent eſſe detergentia, attenuantia, aſtringentia: abſtergentia, ratione materiæ impactæ: attenuantia, ut materia, quæ reſolui debet, attrahatur à centro ad circumferentiam: at ratione ichorum qui ſunt in fluxu, ne tam facile ſuſcipiantur, oportet vti reprimentibus, vt ichores fluentes recedant; & aſtringentibus, vt partes corroborentur, ne ita facile ſuſcipiant. Hinc Archigenes probat medicamentũ confectum [ex atramento ſutorio, id eſt, chalcantho,] in hoc enim ſunt partes nitroſæ, quæ detergunt; item calidæ ac tenues quæ diſcutiunt, & robur addunt. Sed hoc medicamentum nimis uehemens eſt. Quare ita in curatione progrediendum. Expurgato corpore & capite, abluatur caput [mediocri lixiuio, & addantur lixiuio furfures, fumaria, beta, radices oxylapathi;] & ita abluatur caput: ablutum & ſiccatum caput, oblinatur cum [farina fabarum, lupinorum, orobi, & addatur aliquid ſalis mineralis, & ſubigatur cum aceto, & cum oleo amygdal. amaro.] Et hoc medicamentum detineatur in capite, per 2.3. vel 4 horas, vel per totam noctem. Rurſus deinde abluatur caput, vrgente neceſſitate, [lixiuio valentiore: vnde lixiuio addatur ſtaphiſagria, medulla colocynthidis, agaricus, rad. cucum. agreſtis, & ita abluatur caput.] Si his non tollatur malum, deueniendum ad medicamentum validiſſimum Auicennę, quod efficitur ęquali portionę [calcanthi, ſalis mineralis, & ſulphuris ignem non experti, & hæc cum ladano permiſcentur, diſſoluto in oleo maſtichino,] ratione corroborationis. Terram Cimoliam non propono, quia nos ea caremus. Nos medicamentis propoſitis addere poſſumus [terram illam, quæ proxima eſt thermis Aponenſibus, vel alijs thermis ſulphureis, quæ terra redolet naturam ſulphuris.]

CAPVT VI.

De Phtheiriaſi, ſeu morbo pediculari.

Definitio. HIc affectus eſt ſolutio vnitatis in profundo cutis capitis, à pediculo dependens. Dicitur ſolutio vnitatis, quia qui patiũtur hunc affectum porrigine & dolore afficiuntur, & vbi dolor, ibi neceſſario ſolutio vnitatis. Hæc vnitatis ſolutio, ad differentiam porriginis, eſt in profundo cutis capitis. c.7.l.1.r.767. Hæc ſolutio vnitatis non cauſatur, ſed dependat à pediculo: vnde ablato pediculo, non eſt amplius affectus: ideo hæc affectio nõ ẽ morbus. Et pediculus non eſt morbus, ſed cauſa efficiens morbi, quatenus efficit ſolutionem vnitatis, a qua pendet triſtis ille ſenſus, qui eſt cauſa doloris.

De ortu, cauſis q; pediculorum. Eſt enim pediculus quodam animal, toto genere præter naturam, quia maxime infeſtum eſt naturæ humanæ: vnde homines interdum moriuntur ex hoc affectu. Generantur in cutis profundo: quia in ſuperficie, & parte exteriore cutis non ita uiget calor, ut poſſit animal procreare. Gignitur e ſuccis modice calidis, & modice putreſcentibus. Sunt modice calidi ſucci: nam calidiores ad totam deueniunt amaritudinem, vel acrimoniam, vt non ſint apti ad vitam ſuſcipiendum. Sunt etiam putreſcentes modice: nam vbi putredo eſt inſignis, materia non poteſt vitam ſuſcipere, ſed fit ophiaſis, aut alopecia. Porro hæc materia modice calida, modiceque putrida; ſunt reliquiæ tertię coctionis, & proinde reliquiæ materiæ ſanguineæ, pituitoſæ, melancholicæ; raro autem materiæ bilioſæ, propter amaritudinem bilis; quamuis materia bilioſa permiſta eſſe poteſt cum reliquijs aliorum humorum. Cauſæ ſunt internæ, & externæ. Internæ, diſcraſia capitis calida & humida, item humida tantum: denſitas cutis capitis, ratione cuius materia detinetur, & non poteſt euaporare: intemperies etiam calida & humida cerebri: & intemperantiæ aliorum viſcerum, præcipue intemperantiæ in humido: vnde in pueris, fœminis, eunuchis, vigent pediculi, propter eorum humiditatem. Cauſæ externæ non neceſſario occurrentes ſunt, commercium cum pediculoſis, ut in prælijs & nauibus. Cauſæ neceſſario occurrentes ſunt, aer frigidus, & præcipuę vbi occurrit capiti rariori, quia ratione raritatis repletur caput, frigiditas denſat, & etiam eſt in cauſa, ut materia detenta aliquantulum putreſcat, & ita fiat idonea ad vitam ſuſcipiendum. Pręterea ſunt cibi praui, ut eſus fungorum, ficuum, &c. Intermiſſio ſolitæ lotionis capitis: euacuatio ſolita ſuppreſſa, vt ſuppreſſa cauteria; uel remiſſę purgationes, quæ quotannis fieri ſolent. Eſt etiam exercitium a cibo, vnde caput crudis vaporibus repletur, & potiſs. poſt coitum ſolent pediculi multiplicari, ſecundum Auicennam, quia præter illud exercitium, adeſt vapor ille ſpermaticus, qui conducit ad multiplicandos pediculos. Hoc animal producitur e uirtute calidi viuidi, vnde concurrit etiam Sol; ſicut enim Sol & homo generant hominem; ita Sol & aliquid proportionatum pediculis, generant pediculos.

Differentia. Oritur pediculus e ſanguinę, pituita, vel melancholia, &c.

Signa. Facile cognoſcitur ex egreſſu, e colore, & e progreſſu dicta.

Indicationes. Geniti pediculi, ſunt interficiendi. Si reſpiciemus ad nondum genitos, occurrendum cauſis; & ideo conſiderare oportet ſuccum vitioſum, qui vel actu reperitur in cute capitis, vel imminet, ut reperiatur. Si actu adeſt, oritur indicatio euacuandi. Si imminet, vel eſt ratione capitis, vel aliarum partium. Si ratione capitis; ſi eſt humidius, eſt ſiccandum; ſi frigidius, calfaciendum, &c. Si vitio totius, vel aliarum partium, illis uitijs eſt occurrendum.

Prognoſtica. Si pediculi orti ſunt a cõmercio, & affectus nouus eſt, facile curatur: contra, ſi inueteratus, & ſi ortum ducit e cacochymia. Hinc Sylla Dictator ex hoc affectu mortuus eſt. nam adeſt aſſidua illa afflictio, adeſt cacochymia in corpore: vigilijs continuis, propter illam afflictionem, intenditur cacochymia; & huius ratione vires diſſoluuntur. Malignitas huius affectus, ſecundum Auicennam, elucet ex inappetentia, dum emaciantur homines, & color corporis viciatur, dum abraduntur venę.

Medica-

Digitized by Google

Localia. Medicamenta eſſe debent interficientia pediculos, & diſſoluentia pediculorum materiam, de qua illi generantur. Interficientia pediculos, debent eſſe frigida, quia pediculi calido fouentur, debent eſſe ſicca, quia humido aluntur, debent eſſe amara, quia dulcibus oblectantur. Ratione materiæ, quæ nutrit pediculos, debent medicamenta eſſe calida, & diſcutientia, extirpantia, & euocantia a centro ad circumferentiam illos ichores ſemi corruptos, qui generant pediculos. Inde debent eſſe medicamenta mucem permiſta, quæ habeant contrarias vires. Plurima Galenus proponit cap.7.lib.1. κ. τ. ν. Ponſs. [ſtaphidem agriam, quæ pedicularis herba dicitur, ſemina huius herbæ macerantur aceto acerrimo. Proponit etiam ſandaracham, auripigmentum: (ſandaracha eſt auripigmentum magis coctum:)] Hæc applicanda ſunt, ſi pediculi ſint ſub axillis, & circa pubem, & infernas partes. At *Cautio.* ſi ſint in mento, & capillis, circa caput non debemus his vti, quia ſunt depilatoria. Sed alijs tuto vti poſſumus, vt ſunt, [radix oxylapathi, radix betæ, quæ ratione nitroſitatis confert, alumen rotundum, ſal minerale, muria, aqua marina, fel tauri, oleum amygda. amar. abrotanum, abſinthium, braſſica, folia perſicæ, & alia amara.] Delicatioribus ita præſcribatur: recip. rad. oxylapathi onc. j. oleum amygd. am. Decoquantur in ſ.q. aceti.] Validius: [recip. aluminis rotundi drag. ij. ſ. rad. betę unc. ſ. fellis taurini drag. 3. ol. amygd. amar. unc. j. Miſc. fiat linimentum.] Hoc approbatum in vſu eſt: [recip. ſem. ſtaphidis agriæ drac. ij. infunde in aceti acerrimi unc. j. ſ. per noctem, deinde colentur, & locus inungatur.] Eſt in uſu etiam; [hydrargyrium cum pomo cocto,] & vnica vice depellit pediculos.

CAPVT VII.

De differentijs interiorum Capitis affectuum.

Et primum de Capitis dolore.

Tranſitio EXplicatis affectibus capitis externis: ad internos deinceps nos vertemus: ut ſunt dolor capitis, phrenitis, lethargus, melancholia, mania, læſa memoria, vertigo. Catochus, incubus, epilepſia, apoplexia. Caros, ſtupor, tremor, paralyſis, conuulſio, ſomnus immoderatus, vigiliæ ſuperfluę, deſtillatio. Hęc autem vitia omnia pertinent ad functionem animalem, vnica deſtillatione excepta. *Collatio affectuū capitis internorum ac numeri ratio.* Numeri autem propoſitorum affectuum ratio inde pendet: Quoniam cerebrum viſcus eſt deſtinatum functioni animali, & naturali: Animalis vero functio, aut eſt cognitio, aut motus. Cognitio vel eſt non principalis, & ad facultatem tactricem pertinet, hæc ſi læditur fit dolor: uel principalis; & quando hæc læditur, cerebrum vel inflammationem patitur, uel citra inflammationem afficitur; ſi inflammationem patiatur, cum inflammatio fiat a ſanguine calido, vel propria ratione, vel ex accidenti, ſi propria ratione, oritur phrenitis, ſi ex accidenti lethargus. Dum cerebrum inflammationem non patitur, tunc afficitur ſecundum ſubſtantiam, vel ſecundum ventriculos; ſi ſecundum ſubſtantiam fit melancholia, mania, amentia, læditur memoria: ſi ſecundum ventriculos oritur vertigo, catochus, incubus, epilepſia, apoplexia, caros. Si uero actio non ſit cognitio, ſed potius motus voluntarius, fit ſtupor qui tamen pertinet ad ſenſum, & motum, fit tremor, paralyſis, conuulſio. Quod ſi indifferenter functiones animales lædantur, læſio eſt, vel quia plus iuſto quieſcunt, & oboritur ſomnus immoderatus, vel nimium agitantur, & erumpunt vigiliæ ſuperfluæ. Sed denique contingat læſio ſecundum naturalem functionem promouetur deſtillatio.

In his autem tractandis vitijs ſeptem capita explicabimus: nomen, definitionem, differentias, ſigna, præſidia, prognoſticum, & tandem præſidiorum materias. *Methodus in explicandis ſingulis affectibus inuēta per analyſim.* Ratio huius ordinis eſt: quod medici finis eſt, morbum expugnare: expugnatur autem præſidiorum materijs. Num vero ad harum vſum deſcendere oporteat, praſcire oportet per prognoſticum. Ad prognoſticum neceſſaria eſt cognitio indicationum, & præſidiorum, vt pateat, num ad illa accedendum ſit præſidia. Sed quoniam indicatio ſumitur a cognita eſſentia indicanti, & cognitio fit per ſigna, idcirco de ſignis etiam agendum. Quoniam autem indicans utile, & artificioſum indicat per eſſentiam ſpecificam, & determinatam, & hæ conſtituuntur a differentijs: iure de differentijs dicendum. Et cum vtraque eſſentia ſpecifica, & determinata, ſupponat eſſentiam genericam; ideo dicendum eſt de definitione: definitio autem rei, ſupponit etiam nominis definitionem. Huic inſiſtentes methodo, internos deinceps capitis affectus perſequemur.

De dolore capitis: primumq; de definitione, & cauſis.

Nomen. INtelligimus hic dolorem, quo homo ſecundum caput in ſenſu tactus cruciatur.

Doloris generatio. Definitio autem, ut pateat, primum oportet proponere modum, ſecundum quem generatur dolor. Vt enim dolor excitetur, neceſſarium eſt qualitatem tactilem, primam, vel ſecundam, occurrere corpori neruoſo, inque id ea violentia agere, vt ſoluat continuum: Hæc ſolutio continui, quoniam agit, non quando facta eſt, ſed dum fit; ideo ſub ratione motus euadit ſenſus obiectum commune, non proprium, ſed improportionatum; & ita agit in corpus neruoſum, ut huius tum perceptio, tum affectio, corrumpatur: vnde obiectum improportionatum in inſtanti impartitum cerebro, a ſenſorio interno iudicatur diſproportionatum, & diuerſum ab obiecto iucundo. Deprauata ergo eſt ſenſus interni actio, & hinc, ad differentiam voluptatis malæ, vis appetens: vnde emergit dolor, ceu affectio appetitus, contraria voluptati.

Definitio κεφαλαλγίας. Hæc igitur doloris capitis eſto definitio: quod ſit ſenſatio corrupta, partium neruoſarum capitis, dependens a ſolutione vnitatis.

Finis, quādo ponendus in definitionibus. Pauca hic de definitionibus medicis dicenda. Definitum igitur, ſi eſt ſecundū naturā, in huius definitione finis proponi poteſt, qui habet rationem boni: at ſi definitum eſt pręter naturam, finalis cauſa non proponitur; vnde & in cephalalgia definienda finis eſt omiſſus. *Quando cauſa efficiens locū habet in definitione.* Præterea in definienda ſubſtantia, & accidente, duplex eſt diſcrimen: nam ſubſtantia per ſolam formam, & materiam, ſine cauſa efficiente definitur; accidens ve[illegible]uam per cauſam efficientem definiri oporter[illegible]modo intellectus debet

Digitized by Google

acquieſcere: ratio eſt, quoniam ſubſtantia conſtat e materia, & forma, cumque forma materiæ inſit ſine medio, fit vt & eſſentia, & cauſa ſit: contra in accidente forma ineſt ſubiecto ope cauſæ efficientis, verbi gratia, priuatio luminis ineſt Lunæ, virtute interpoſitionis terrę inter Solem, & Lunam: & hinc merito in definitione cephalalgias propoſuimus cauſam efficientem. Alterum diſcrimen eſt, quod in definitione ſubſtantiæ, genus habet rationem materiæ, differentia formæ, quia hæc rei dat eſſe: contra in accidente, forma eſt genus, materia, & efficiens differentia; cum enim accidens inſit ſubiecto, ideo per ſubiectum vnum accidens ab alio diſtinguitur; & cum a cauſa efficiente, pẽdeat eſſentia accidentis, ideo hæc locum formæ tenet, vltimæque differentiæ.

Genus quãdo forma, & quãdo materia rationem habeat.

Explicatur definitio κεφαλαλγίας.

Quoad igitur formam capitis doloris, diximus κεφαλαλγίαν eſſe ſenſationem corruptam: vt hinc intelligatur dolorem eſſe ſymptoma, non morbum; & in genere læſæ actionis, ad differentiam ſymptomatum, quæ ſunt excreta mutata, vel qualitates mutatæ. Diximus etiam dolorem eſſe actionem corruptam, ad differentiam actionis imminutę, & ablatæ. Cæterum, tria hic explicanda: primum, qua ratione dolor ſit actio: deinde quomodo ſit actio corrupta: tum quomodo actio corrupta ſit forma doloris: quoad primum: dolor & actio eſt, & paſſio: dicitur enim paſſio, ſeu affectio, primum ratione corporis neruoſi, nimirum membranarum cerebri, quæ ſuſcipiunt obiectum dolorificum, & quidem receptione violenta: cum igitur omnis ſenſatio poſita ſit in affectione, ſeu receptione, etiam dolor erit affectio. Deinde etiam dolor dicitur affectio ratione appetitus ſenſitiui: (non enim eſt diſcordia inter philoſophos, & medicos:) qui in dolore non iudicat non agit, ſed male afficitur, & patitur: quemadmodum bene afficitur in voluptate. Dolor autem eſt actio, quatenus poſitus eſt in iudicio, & quatenus pertinet ad cerebrum organum iudicans, a quo fit iudicium: non ad corpus neruoſum, cuius ſola eſt receptio, vt in methodo anatomica docuimus. Obijci autem poteſt e c. 75. artis medicæ, quod dolor omnino a læſa actione differat. Reſponſio. Galenus eo loci de actione tantum propria loquitur: vbi verum eſt, quod dolor non ſit actio propria, ſed communis tamen eſt, quod ibi nõ negatur: verbi gratia, delirium eſt actio propria capitis, dolor autem non eſt propria capitis actio, quia ẽt ad alias partes ſpectat. Dicitur autem hæc actio corrupta, ſeu deprauata, non quatenus affectus dolorificus ſeu improportionatus iudicatur, is enim recte iudicatur dolorificus, ſed quatenus fit cum violentia. Ita ſi fel admoueatur linguæ, & hæc amarum ſentiat, in hoc non eſt error, ſed quia fel agit cum violentia. Sic in cholerica paſſione, ventriculi expulſio eſt deprauata, nam fit cum violentia. Explicandum denique reſtat, quomodo ſenſatio corrupta ſit cauſa formalis. Dicimus igitur ſecundum medicos hoc verum eſſe, qui ſunt artifices ſenſati, & reſpiciunt ad id, quod eſt in ſenſu, ſeu ad id quod indicat, cuius gratia medicamentis debent vti. Secundum philoſophos vero ſenſatio corrupta potius habet rationem cauſæ efficientis, vnde philoſophus cap. 4. libro 10. eth. ſtatuit, dolorem eſſe affectionem, cuius affectionis cauſa efficiens, ſit ſenſatio corrupta, nam in generatione doloris. (vt ſupra etiam docuimus:) poſtremo occurrit affectio appetitus ſenſitiui, vnde philoſophus libro 2. de anima ait, vbi dolor, & voluptas, ibi appetitus, & Hippocrates ait, qui dolent, dolorem tamen non ſentiunt, his mens ægrotat, neceſſario igitur in dolore etiam afficitur ſenſorium internum. At medici, vt ſenſati artifices, [illegible] forma accipiunt cauſam efficientem, præſertim ſpectantem ad receptionem obiecti dolorifici: ſi enim, verbi gratia, dolor fiat, e neruo pedis puncto, aut vulnerato, medicamenta pedi applicantur, non capiti, ſeu menti. Huc reſpiciens Galen. c. 2. l. 2. de loc. aff. ait: dolorem eſſe triſtem ſenſum, ſicuti voluptas eſt ſenſus iucundus. In exquiſito enim dolore nulla prorſus eſt voluptas: licet ſpurius dolor uoluptatis ſit particeps, nõ tamen eodem tempore, quemadmodum in dolore pruriginoſo, ſeu mordicante, in quo primum eſt voluptas, mox triſtis ſenſus. Hæc de cauſa formali dicta ſint.

Quõ dolor ſit actio, & paſſio.

Quõ dolor ſit actio deprauata.

Quõ doloris forma, ſit ſẽſatio corrupta.

Subiectũ.

Subiectum doloris capitis, eſt corpus neruoſum, c. 7. l. 12. meth. c. 6. l. 3. de plac. c. 5 l. 7. de plac. cap. 9. l. 3. de vſ. p.

Cauſa efficiens.

Huius autem doloris cauſa, dependet a ſolutione vnitatis: quia dolor in ſenſu tactus, a dolore reliquorum ſenſuum diſtinguitur: cum. n. in omni ſenſu & dolor ſit & uoluptas: (c. 3. l. de ſimp. diff. c. 6. l. 1. de ſimp. cauſ.) ſolus tñ dolor in ſenſu tactus fit a ſolutione vnitatis. Per hanc etiã ſolutionem vnitatis, diſtinguitur dolor a grauitate, quæ etiã eſt ſenſatio corrupta partium neruoſarum, ſed citra ſolutionem continui. c. 1. l. 2. κ. τον. cap. 5. l. 3. de loc. aff. Continui ergo ſolutio eſt cauſa proxima doloris: (quia vnius effectus, vnica tantũ eſt proxima cauſa:) vnde Hippocr. in l. de homine, vt Gal. refert c. 6. l. de rig. inquit, quãdo natura mutatur & corrumpitur, i. vnitas ſoluitur, dolorem accidere. Hęc ſolutio vnitatis, quatenus cauſa doloris dicitur, eſt obiectum tactus improportionatũ, & quidem obiectum cõmune: (nimirum motus violentus: vnde Auicen. veritate coactus, 3. coll. 1. ait, dolorem fieri cum ſolutione vnitatis, e malo motu:) & per ſe ſenſibile, qđ propria ratione agit in ſenſum, ad differentiam ſenſibilis per accidens: non tamen poteſt hoc obiectũ commune agere, ſine proprio obiecto, id eſt, ſine qualitate tactili, uel prima, uel ſecunda, ad differentiam proprij ſenſibilis, quod & per ſe agit, & ſine motu. Porro hæc ſolutio vnitatis eſt realis, com. 34. lib. 3. de fract. quamuis modo Euidens ſit, modo Ratione contemplabilis, de qua poſtrema & Galenus loquitur, cap. 6. l. de inæq. intemp. Hæ ambæ vnitatis ſolutiones, id eſt, tam euidens, quam ratione contemplabilis, differunt, & conueniunt. Conueniunt quidem, quod neutra eſt morbus, ſed tantum cauſa, vtraque enim eſt in fieri: ſi quidem Galenus c. 6. lib. 1. de ſympt. cauſ. dicit, doloris cauſam eſſe in fieri, non in facto eſſe: vnde dolor, ſiue capiatur vt actio, ſiue vt paſſio, fit, quia facultas, vel iudicans, uel recipiens fruſtratur, ob errorem externum, id eſt, ſolutionem unitatis, non ob morbũ: ſicut in paſſione cholerica expultrix læditur ob errorem externum, id eſt ob cauſam morbificã. Differunt etiam prædictę vnitatis ſolutiones, quia euidens degenerat in morbum. Solutio enim vnitatis quæ fit a gladio, & eſt in fieri, degenerat in ſolutam vnitatem, quæ in facto eſt, id eſt, in morbum, a quo tamen morbo nequaquam fit dolor. At continui ſolutio ratione contemplabilis, non mutatur in morbum: unde Gal. ait, inflammationẽ citra vlcus, licet cum dolore ſit cõiuncta, nõ tamen eſſe morbũ in ſoluta vnitate. Quoniam autem ſolutio unitatis dolorem excitat, quatenus eſt motus uiolẽtus, id eſt, obiectũ commune, ꝙ ſine proprio agere nequit: ſciendũ, neceſſario aliquod obiectum propriũ concurrere, ꝙ ſi ſecundũ naturã eſt, ſenſum facit; ſi præter naturam, dolorem. In ſenſu igitur tactus, obiectũ illud proprium concurrẽs cũ motu, eſt qualitas tactilis, tum prima, calor, frigus, hum. ſiccitas; tũ ſecunda, graue, leue, durum, molle, lubricum, aridum, aſperum, læue, craſſum, tenue, acutum, obtuſum.

Doloris proxima cauſa, eſt continui ſolutio.

Solutio continui dupl.

Obiectũ proprium concurrẽs in excitãdo dolore.

Doloris cauſa, vna immediata, tres principales.

Licet ergo una ſit immediata doloris cauſa, nimirum

rum

Digitized by Google

rum ſolutiò continui: tres tamen ſunt cauſæ principales, nim. copia, qualitas prima, qualitas ſecunda; a qualitate enim prima fit ſolutio vnitatis, ratione contemplabilis: a reliquis cauſis euidens fieri poteſt ſolutio continui. Proinde, cum Galenus ait, doloris cauſas eſſe intemperiem, & vnitatis ſolutionem, loquitur de cauſis principalibus, non autem de immediata, quam vnionis ſolutionem appellauimus. c. 1. l. 2. de ratione vict. acut. c. 7. l. 12. meth. c. 80. artis medicinalis. Præterea cum Galenus c. 12. l. 2. ſimp. ait, dolorem fieri ab intemperie, uel a cacochymia, vel ab vtraque ſimul: non in genere ibi Galenus loquitur, ſed ad mordicationem reſpicit, quæ producitur, uel ab intemperie continentis, ut opus ſit alteratione; uel ab intemperie, & copia contenti, ſeu materiæ, ut non tantum alteratione, ſed etiam vacuatione opus ſit.

Intēperies eſt doloris cauſa, qua inæqualis.

Intemperies in genere ſumpta, poteſt eſſe cauſa doloris, quatenus eſt inæqualis, id eſt, prout partim eſt in fieri, partim in facto eſſe; dolor enim exſiſtit, dum fit mutatio, non dum eſt facta. Id tamen notandum, intemperiem inæqualem hic ſumi ratione partis neruoſæ: nam id quod hanc inæqualem dyſcraſiam producit, eſt intemperies in facto eſſe. Verbi gratia, bilis caliditas eſt in facto eſſe, ſed agens in partem neruoſam afficit illam partem caliditate inæquali, vt una portio ſit magis calefacta, quam reliqua; ſicut in muſculi inflammatione eſt intemperies inæqualis. Intemperies igitur in genere eſt cauſa doloris, quatenus inæqualis exiſtit.

Qua intē periesdolorē excitare queat.

Porro intemperies ſpeciatim conſiderata, omnis poteſt dolorem excitare, ſiue compoſita ſit, ſiue ſimplex: ſola humiditas excipitur ca. 1. l. 2. κ. τεχ. adeo enim hæc agit debiliter, ut vnitatem ſoluere nequeat; imo humiditas etiam vnitatem fouet. Obijcitur autem e c. 1. l. de ratione vict. vbi ait Gal. dolorem fieri, dum pars ſubito alteratur, & ſimul, id eſt, cum violentia; id quod ab humiditate quoque fieri poſſe Gale. aſſerit. Reſpondeo violentam alterationem, a qualibet prima qualitate fieri poſſe, & proinde etiam ab humiditate, verum non ſola, ſed coniuncta, cum caliditate, aut frigiditate. Eodemque prorſus modo intelligendus eſt Galenus c. 3. l. de inæq. intemp. vbi ait dolorem fieri, dum alteratur, & corrumpitur natura, id quod ab humiditate quoque fieri affirmat. Dolorem quoque fieri ab humiditate, ait Galen. c. 6. l. 1. de natura hum. vbi tamen loquitur de qualitate cum ſubſtantia, quę copia ſua eſt cauſa doloris: ait enim dolorem fieri ab humido, dum quis nimio potu repletur. Dolor ergo excitatur a caliditate, frigiditate, & ſiccitate: ab hac quidem remiſſus, ab illis vero, quæ maximæ ſunt actiuitatis, vehementiſſimus, ca. 1. l. 2. κ. τεχ.

Obiectio de humiditate.

Calor, vt ſit cauſa doloris.

Calor dolorem excitat, quatenus fundit, & liquat, tanta violentia, & immoderantia, ut ſoluatur continuum: frigus autem, quatenus partem contrahit, condenſat, aſtringit, ut humidum exprimatur: vnde partes diuelluntur, vt fiant ſpatia vacua, tū quia humor exprimitur, tum quia mollis partis ſubſtantia contrahitur; vnde cum ſpatia fiant vacua, non ſeruatur continuitas, dolorque oritur. Quoad tempus, calidum citius agit, quam frigidum, quia promptius penetrat.

Vt frigus.

Vt ſiccitas.

Siccitas moderatos facit dolores, c. 1. lib. 2. κ. τεχ. quia enim minoris eſt actiuitatis, minori etiam cum vehementia continuum ſoluit. Cum ergo Galenus dicit, c. 7. l. 12. meth. dolores vehementes fieri a ſicco; non putam ibi intelligit qualitatem, ſed materiam ſiccam. Siccitatem, ait Auicennas, per accidens efficere dolorem: calor enim & frigus, quia maximæ ſunt actiuitatis, non ſolum continuum ſoluunt, ſed etiam ſenſum prauum imprimūt, ſiccitas vero, quæ minoris eſt actiuitatis, continuum quidem ſoluit, ſed violentum ſenſum non imprimit, quare per accidens, id eſt, per ſolutionem vnitatis cauſat dolorem. l. 1. fen. 2. doc. 2. c. 19. Et hinc Auerrhoes 3. coll. c. 31. proponens dolorem, vt fit ab intemperie, tanquam a cauſa eſſentiali proponit calorem, & frigus, non ſiccitatem. Hæc de qualitatibus primis.

Cur ſecūda qualitas a Galeno exprimatur p vnitatis ſolutionē.

Secundam qualitatem Galenus, & Auicennas exprimunt per ſolutionem unitatis, nō per durum, vel acutum, &c. ſicut prima qualitas expreſſa eſt p cal. frigus, &c. Cauſa autem huius diſcriminis eſt, quia dum dolor fit calido, vel frigido: ſolutio vnitatis eſt cauſa immediata, ſed non principalis: at, dum fit a ſecunda qualitate, ſolutio unitatis eſt cauſa, & immediata, & eſſentialis; nam euidenter ſoluitur vnitas, nec pars dolens afficitur a ſecunda qualitate, ut a prima; pars enim a caliditate dolorifica incaleſcit, a materia autem dura, dolorem inferente, non euadit dura. Porro non omnis ſecunda qualitas poteſt eſſe cauſa doloris, ſed illa tantum, quæ poteſt ſoluere continuum, vt durities, non mollities, hinc Galen. ait, fieri dolorem a cauſa erodente, excedente, quaſſante, ſiccante, diſtendente, diuellente, rumpente, c. 2. l. 1. de fac. natural. c. 6. li. 2. de cauſ. ſym. c. 3. l. de inæq. intemp. c. 7. l. 12. meth.

Quādo ſecūda qualitas faciat dolorem.

Cauſarū dolorificarum cōſideratio medica.

Species cauſa doloris.

Vt autē hæc oīa memoriæ mandari queant, cauſa doloris perpendenda erit ſcd̄m Speciem, & ſecūdū Vitium ſpeciei. Si ſecūdū ſpeciē; cauſa eſt Interna, vel Externa. Interna eſt cōtentum. & porrò vel Vapor, vel Minera: & minera, vel eſt Ichor, vel Humor, & humor, uel Sanguis: Pituita, Bilis, vel Melancholia; adhuc humor, vel Alimentalis, vel excrementitius. Externa cauſa potiſſime capit ab Aſſumendis, & Foris incidentibus: Aſſumenda, ſunt cibi, potiones, medicamenta, venena. Foris incidentia ēt ſunt medicamenta, venena, præterea lapides, ligna, &c. Vitium ſpeciei, q̄uis eſſe poſſit ſecundum Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatē, & Vbi: hoc tñ in loco vitium tantum petendum eſt a copia, & qualitate.

Vitiū ſpeciei.

1. Subſtātia vitiū.

Vitium pertinens ad ſubſtantiam, non eſt hoc in loco perpendendum: etſi enim materia aliqua toto ſit genere præter naturā, & proinde peccet ſm ſubſtantiam, vt eſt virulentia Gallica, & materia putrida: doloris tñ cauſa eſt per copiam, aut qualitatem, non per ſubſtantiam: ſic uerbi gratia, virulentia Gallica dolorem excitat, non ratione formæ, ſed qualitate tactili ſecunda, nim. acrimonia. Illud interim non negamus, uitium in ſubſtantia eſſe cauſam doloris intenſioris, uerbi gratia, ſi dolor fiat a bile, lue venerea infecta, intenſior erit dolor, q̄ a bile ſimplici, quia tunc caliditas, a qua fit dolor, eſt organum formę magnę actiuitatis.

2. Quantitatis.

Quoad vitium in Quantitate, patet copiam eſſe doloris cauſam: vnde plenitudo quoad uaſa, excitat dolorem, non quoad uires. Non autem uitium in copia eſt idē cum grauitate: nam & flatus copioſus vnitatem ſoluere poteſt, qui tamen grauitatis eſt expers. Materia ergo copioſa ſoluit continuum, per tenſionem, uel ruptionem, ſiue ſit humor, ſiue flatus copioſus. Sed oritur dubium, cum enim ſolutio unitatis in dolore, ſit obiectum commune, itidemque copia, & magnitudo ſit obiectum commune, videri poſſet ex ijs quæ diximus, commune ſenſibile ſine proprio agere, quod eſt contra philoſophos. Reſpondemus, quod materia peccans ſecundum quantitatem, neceſſario afficiatur prima qualitate: quæ ſi non eſt vitioſa, tantum fit ſenſus; ſi vitioſa, non modo fit ſenſus, ſed ſenſus triſtis. Notandum autem materiam copioſam efficere dolorē per tenſionē, & ruptionē ſi intrinſeca ſit materia; per contuſionis modum, ſi extra eſt materia, cap. 2. lib. 14. meth. Vitium ſecundum qualitatem, pertinet ad primam, & ſecundam qualitatem. Ad primam, vt ſi materia eſt ſiccior. vnde Galenus c. 7.

3. Qualitatis vitia

Digitized by Google

l. 12. meth. ait; diſtenſionem fieri a materia, quæ copia, aut ſiccitate diſtendit: ideoque is dolor inſignis eſt, cum fiat per diſtenſionem; nam ſi aliter capiatur ſiccitas, remiſſum potius efficit dolorem, vt ſupra diximus. Quoad ſecundam qualitatem, ſi materia ſit intra corpus, cauſa doloris eſt, materia dura, grauis, acris; ſi autem externa eſt, etiam acuta materia. Excipitur ſcabrities, tenuitas, craſſities. Nam ſcabrities, niſi cum duritie ſit coniuncta, non ſoluit continuum: at duritiei iuncta, acerbioris doloris eſt cauſa, vt calculus aſperior magis cruciat. Sic tenuitas non facit dolorem, niſi iungatur cum calore, acrimonia, vel alijs qualitatibus, quæ tunc citius, & maiori agunt impetu. Sic craſſities non, niſi per grauitatem agit. Si materia ſit externa, ſoluit continuum per duritiem grauitatem, acrimoniam: (vt fieri ſolet a cauſtico medicamento, (ſed præterea accedit acuties, hinc a materia graui, & dura, fit contuſio, ſeu preſſio; ab acri, eroſio; ab acuta, inciſio. Quoad motum, motus eſt vitium adiuuans non principale, verbi gratia, bilis, habens impetum in caput, eſt doloris cauſa, non vt mouetur, ſed vt peccat, vel copia, vel qualitate.

4. *Motus.*

ἀνακεφαλαίωσις. Ex his concludendũ; dolorem capitis eſſe ſenſationem corruptam partium neruoſarũ capitis, quæ ſenſatio corrupta pendet a ſolutione vnitatis; cuius cauſa efficiens peccat copia, vel qualitate, & genita eſt, vel in corpore, vel extra corpus, ſi in corpore, vel extra, vel intra caput; ſiue generetur ob læſam facultatem, ſiue ob errorem externum.

De differẽtijs dolorum capitis.

HActenus de nomine, & definitione τῆς κεφαλαλγίας. ſequuntur differentiæ. Eſt autem diſtinctio doloris capitis ſumẽda ab eſſentia, id eſt, a definitione; nimirum a forma, a ſubiecto, & efficiente. Forma doloris eſt triſtis ſenſatio, a qua nos in genere ſumemus differentias, non doloris tantum capitis, ſed, & aliarum partium, e lib. 2. de loc. aff. Triſtis autem ſenſatio multiplex eſt, prout multiplex ſubiectum afficitur, & vario modo cauſa efficiens agit, ideoque neceſſario diſtinctio hæc ſumitur, vel a ſubiecto, uel a cauſa efficiente, vel ab utroque. A ſubiecto dolor prodit Pungitiuus, Frangitiuus, Tenſiuus, Laxatiuus, Grauatiuus, aliquo modo Stupidus, & Pulſatiuus. Dolor pungitiuus dicitur, quia ſentitur ſenſus punctorius, eiuſque ſubiectum proprium eſt membrana, corpus nimirum denſum, & ſolidum; ut ſic cauſa dolorifica adhæreat loco, qui minorem habet reſiſtentiã.

Differentia.

1. Formales differentiæ, triũ generum.

Primo a ſubiecto, ſeu parte dolente.

1 Frangitiuus pertinet ad perioſtium, ſeu membranam oſſi adhærenté & hic dolor producitur a materia, quæ reſidet inter os, & perioſtium, ut perioſtrũ rumpi, ſeu frangi videatur.

2 Tenſiuus, tractiuus, ſeu conuulſiuus proprius eſt neruorum, & tendinum, fitque a cauſa cum replente, tum inaniente.

3 Laxatiuus, diuulſiuus, ſeu lacerariuus, ſpectat ad carnem muſculoſam, & neruoſam, & producitur a materia, carnem extendente.

4 Grauatiuus ſpectat ad viſcera, ſenſus exquiſiti expertia, ut ſunt renes, lien, hepar, pulmones, cerebrum, producitur a materia, quę replet uiſcus ἀναίσθητον, ita ut ſoluatur unitas membranę ambientis illud uiſcus; unde dolor.

5 Dolor ueluti ſtupidus pertinet ad dentes, quorum ſubſtantia radios ſpiritus animalis admittit; & hic dolor fit ab acidis, & aſtringentibus.

6 Pulſatiuus pertinet ad arterias, quę pulſant, non tamen dolent, nam dolor, ſeu doloris cauſa, eſt in partibus uicinis arteriarum, quæ pulſant ui inflammationis. Hę ſunt formales differentię, a ſubiecto deſumptę.

7 Si capiantur formales differentię a cauſa efficiente, oportet cauſam efficientem perpendere ſecundum Speciem, & ſecundum Vitium ſpeciei. Species & Vapor, uel Materia. Si uapor ſit dolor Expers grauitatis ſi materia, fit dolor Particeps grauitatis. Si perpendatur cauſa efficiens ſecundum eius uitium, quamuis ſolutio unitatis fiat a quantitate, & qualitate, non autem a motu, & quiete, motus tamen, & quies, ut coniunguntur cum uitio quantitatis, uel qualitatis, ſunt in cauſa, ut dolor ſecundum formam differat, unde differentię formales ſumendę ſunt a quantitate, qualitate, & ubi. Quoad uitium ſecundum copiam, fit dolor extenſiuus, cum pars extenditur ſecundum profunditatem, ut ueſica a lotio copioſo. Vitium in qualitate, pertinet ad qualitatem primam, uel ſecundam, in prima eſt uitium ſecundum Gal. frigus, ſiccitatem. Si ſecundum caliditatem fit dolor Mordicatiuus, ſed cũ ſenſu caliditatis. Si ſecundum frigiditatem, oritur dolor Mordicatiuus, ſed cum ſenſu frigoris, niſi ui frigiditatis, uel cauſę refrigerantis, ſenſus uel imminuatur, uel auferatur, dolor enim fit, ſi cauſa refrigerans agat in partem, ſed reſiſtentem; quod ſi pars non reſiſtat, non fit dolor, ſed potius ſtupor, qui admodum impropriè dicitur dolor ſtupefactiuus, cum potius ſit remedium doloris, & uia ad ſenſum ablatum, id eſt, ad paralyſim, fit autem dum frigus eſt intenſum, & pars debilior, ut quamuis ſoluatur unitas, obiectum tamen hoc dolorificum, & ſolutio unitatis ſenſorio iudicanti offerri nequeat. Si uitium eſt ſecundum ſiccitatem, fit dolor Exaſperatiuus. Si cauſa efficiens peccet ſecundum qualitatem ſecundam. hęc qualitas eſt durities, grauitas, acrimonia, & acuties. Si peccatum ſit ſecundum duritiem, fit dolor Compreſſiuus. Si ſecundum grauitatem, fit dolor cum ſenſu Grauitatis, ut hic dolor differat a dolore grauatiuo, qui eſt proprius uiſcerum. Si ſecundum acrimoniam ſit peccatum, fit dolor nomine carens, quem tamen uocare poſſumus Mordicatiuum, cum propenſione ad ſcalptum. Si peccet ſecundum acutiem, fit dolor cum ſenſu Punctionis, uel inciſionis. Si uitium ſit ſecundum motum, fit dolor Turgidus, uel Errans, qui fit a materia errante. Quod ſi materia quę mouetur, ſi dura, oritur dolor contuſiuus, cuiuſmodi oriri ſolet, dum calculus renalis mouetur in ueſicam. Si uitium ſit ſecundum quietem, fit dolor ſtabilis. Hę ſunt differentię formales, quę ſumuntur ab efficiente.

Secundo a ſpecie cauſæ efficientis.

A copia.

A qualitate.

A motu, & quiete.

Si differentię formales ſimul capiantur, & a ſubiecto, & a cauſa efficiente, ſubiectum poteſt eſſe, uel Totum corpus, uel Pars eius aliqua. Si totũ corpus, dolor erit Laſſitudinalis, ſeu Fatigatorius; cuius ſpecies ſunt, dolor Tenſiuus, & Inflatiuus, Vlceroſus, Extenſiuus, Apoſtemoſus ſeu inflammatorius. Hę ſpecies conueniunt, quod omnes, totum corpus reſpiciunt, differunt autem ratione cauſę efficientis, nam dolor laſſitudinalis, inflatiuus, producitur a uapore, a flatu; ulceroſus a materia acri, extenſiuus a materia copioſa, inflammatorius a materia, & copia, & qualitate peccante. Si ſubiectum non ſit totum, ſed pars; hęc afficitur a cauſa peccante in quanto, uel quali, uel ſimul in quanto, & quali. Si materia peccat ſecundum quantitatem, fit dolor Extenſiuus, qui tamen extenſiuus dolor eſt determinatus, ad differentiam doloris laſſitudinalis. Si materia peccet in quali, & quidem, ſit calidior, fit dolor Mordicatiuus, cum ſenſu acrimonię, ſeu ſenſu ulceroſo, eſt autem dolor cum ſenſu ulceroſo, ſi materia acris agit in perioſtia, ut in lue uenerea; ſi enim ea materia in cutim agat, oritur dolor pruriginoſus. Si materia ſit craſſa, & affligatur etiam membrana craſſa, cuiuſmodi eſt craſſities inteſtinorum; ſiquidem materia cum

Tertio a ſubiecto, & cauſa efficiente ſimul.

magno

Digitized by Google

magno impetu agat, fit dolor perforatiuus, ſi minori agat impetu, fit dolor acualis Auicennæ dictus. Tandem ſi vitium ſit & in quanto, & in quali, vt ſi materia ſit copioſa & calidior, fit dolor Extenſiuus inflammatorius, non laſſitudinalis. Hæc de differentijs formalibus.

II. Differētia a ſubiecto. A ſubiecto duobus modis accipi poſſunt differentiæ, primum, vt eſt ſubiectum cauſę principalis ratione partis, quæ afficitur ab obiecto tactili, ſecundo, vt eſt ſubiectum affectionis, quæ fit pariter ab obiecto tactili. Si primo modo, ſubiectum eſt pars tum neruoſa, tū expers neruoſitatis; quemadmodum eſt arteria, vena, cerebrum, ideo Galen. ca. 1. lib. 2. κ.τό π. proponens differentias a ſubiecto, proponit etiam cerebrum. Si ſecundo modo capiatur ſubiectum, pertinet ſolum ad partem neruoſam. Et ſic facile intelligi poteſt Galenus loco citato. præterea dolor pertinet, vel ad totum caput, vel ad partem, & ſi ad partem, vel dextram, vel ſiniſtram; vel anteriorem, vel poſteriorem; uel externam, vel internam. Vnde ſciendum ad partem, tam internam, quam externam, pertinere membranas, neruos, arterias & venas, ad externam autem cutim & carnem, ad internam, cerebri ſubſtantiam.

III. Differētia a cauſa efficiente. Reſtant differentiæ, quæ ſumuntur a cauſa efficiente. Cum ergo dolor fiat a ſolutione vnitatis, & hæc ſoluatur a cauſa morbifica, perpendenda eſt hæc cauſa, vel ſecundum ſpeciem, vel ſecundum vitium. Secundum ſpeciem, dolor fit a cauſa interna, vel externa. Interna eſt in corpore, & eſt Continens, vel Contentum. Contentum eſt Vapor, aut Minera, vapor quilibet eſſe poteſt, minera poteſt eſt quilibet tum Ichor, tum Humor. Vitium cauſæ, eſt Copia, vel Qualitas, ſi qualitas, eſt Prima, vel Secunda, ſi prima, intemperies Simplex, vel Compoſita; ſi ſecunda, eſt durities, grauitas, acrimonia, & acuties.

Affectiones, ſex ob quas caput dolet: ſecūdum Galenū. Non autem diſſentita nobis Galenus, inter initia lib. 2. κ.τόπ. vbi ſex tantum differentias, ſeu ſpecies κεφαλαλγίας proponit. Prima eſt ſimplex qualitas, ſine materia, altera eſt humorum qualitas, tertia, humorum copia, quarta eſt, dum humor tranſitum ſpirituum & liquorum prohibet, quinta, cum in parte propter imbecillitatem generantur flatus, ſexta eſt cauſa externa. Et hæ differentiæ omnes propriam poſtulant curationem. Ratio autem horum ſex, ita poteſt elici. Dolor fit a cauſa externa & interna. Cauſa interna, id eſt, principalis eſt mediata, uel immediata. Immediata, eſt qualitas, vel quantitas. Quare hactenus duæ ſunt differentiæ doloris. Qualitas porro pertinet, & ad partes ſimilares, & ad humores. Si ad partes ſimilares, oritur prima ſpecie doloris, ſi ad humores, oritur, ſecunda, propoſita a Galeno. ſi quantitas ſit cauſa, oritur tertia ſpecies. Cauſa mediata pertinet, & ad cōtenta, & continentia. Si ad contenta, oritur quarta ſpecies doloris, in qua humores prohibent tranſitum liquorum, & vaporum, vnde liquores, qui non poſſunt pertranſire, ſunt cauſæ immediatæ ſolutionis vnitatis, ac humor prohibens tranſitum eſt cauſa mediata; ſed principalis, quia vbi medicus occurrit humori impedienti tranſitum, tunc humores tranſeunt, & non retinentur, ſicut etiam vapores, ideoque tunc non fit ſolutio vnitatis, vel dolor. Si cauſa mediata pertineat ad continentia, oritur quinta doloris ſpecies, in qua generantur flatus, ob partis, & proinde continentis imbecillitatem, vnde flatus ſunt cauſa proxima ſolutionis vnitatis; imbecillitas partis cauſa principalis, quia vbi occurrimus imbecillitati, non generatur flatus, nec ſoluitur vnitas, neque dolor oritur. Cauſa externa, eſt ſexta doloris ſpecies, a Galeno propoſita.

De ſignis.

Signa. Hæc de differentijs, ſequuntur Signa. Primū ergo ſi in genere capiatur dolor, æger eū ſignificat, dū de dolore cōqueritur, niſi mens ægrotet. Quoad ſigna differentiarum quæ a forma ſumuntur; has differentias ſimiliter patefacit æger, conqueritur enim modo de dolore pungitiuo, modo de frangitiuo, &c. Si differentiæ ſumantur a ſubiecto, harum quædam ſignificantur ab ægrotante, uerbi gratia, ſi conqueratur de dolore, vel ſecundum totum caput, vel ſecundum partem; eamque dextram uel ſiniſtram; anteriorem vel poſteriorē. *Signa ſubiecti.* Vtrum autem affecta ſit pars interna, vel externa, ſic cognoſcitur, e cap. 1. lib. 2. κ.τόπ. Si enim dolor accedat ad radices oculorum, afficitur pars interna; præſertim ſi per contactum non exacerbetur dolor; ſi contra, pars externa afficitur. Cæterum, particulæ affectæ, aliæ ſunt communes parti internæ & externæ, aliæ pertinent ſolum ad partes vel internas, vel externas. Particulæ communes ſunt, membranæ, nerui, arteriæ, & venę. Membrana affecta cognoſcitur e dolore pungitiuo, neruus e tēſiuo, arteria, e pulſatiuo, venam affici, docent plenitudinis ſigna, de quibus alias, & præterea dolor extenſiuus. Particulæ, quæ ſedes occupant determinatas, ſunt, cutis, caro, & cerebri ſubſtantia. Si cutis lædatur, cognoſcitur, quia etiam leuem contactum ęgre fert patiens, pręterea caloris & coloris accidit mutatio. Si caro afficiatur, cognoſcitur e dolore laxatiuo, & ſpectim e dolore, qui cruciat ſecundū frōtē & tēpora, nā in his partibus caro reſidet. Cerebrū lęſū eſſe cognoſcit e dolore grauatiuo.

Signa cauſæ efficientis. Sequuntur ſigna differentiarum, quę ſumuntur a cauſa efficiente. Cauſa efficiens perpenditur ſecundum ſpeciem, & ſecundum vitium ſpeciei. Quoad ſpeciem, cauſa eſt interna, uel externa. Num externa cauſa ſit pręgreſſa, facile ęgri, vel aſtantes referre poſſunt. *Cauſa externa.* Cauſa interna, eſt continens, vel contentum. Si eſt pars cōtinēs, id eſt, ſi pars affecta eſt intemperie, cognoſcitur, quia dolor non erit cum ſenſu grauitatis; pręterea non erit dolor errans, ſeu turgidus; aderunt etiam ſigna huius vel illius partis, intemperie affectæ. *Pars affectus.* Si cauſa ſit contentum, oppoſita aderunt indicātia. Contentum poteſt eſſe vapor, uel minera. Vapor cognoſcitur ex abſentia grauitatis, e leuitate, e dolore tenſiuo, & præterea e iuuamento dum flatus exeūt, ad hæc e tinnitu aurium, e prægreſſis cauſis, q̄ poſſunt flatus ꝑducere. *Vapor.* Minera cognoſcitur e grauitate, e cauſis quæ humores generare poſſunt, e iuuamento, quod ſequitur humoris euacuationem. *Minera.* Mineræ ſpecies ſunt, ſanguis, bilis, pituita, & melancholia. Si ſanguis ſit cauſa, indicatur e ſignis plenitudinis, e dolore tenſiuo, rubedine, calore miti, e iuuamento, qd ſequitur ſanguinis euacuationem. 1
Bilis indicatur e dolore mordicatiuo e vigilijs, excrementis amaris reiectis per os, e pallore, e calore mordaci, e cauſis pręgreſſis, quæ poſſunt bilem generare, tandē e iuuamento, quod ſequitur bilis euacuationem. 2
Pituita indicatur e dolore, cū inſigni grauitate; e ſomno, e pituitoſis excrementis, e faciei decoloratione, e calore remiſſo, e cauſis pręgreſſis, quæ potuerunt pituitam generare, e iuuamento, quod ſequitur vacuationē pituitæ. 3
Melancholia cognoſcitur e dolore remiſſo, exaſperatiuo, ſtabili, citra inſignem grauitatem, e vigilijs, e carentia excrementorum, vel ſi ſunt excrementa, ſunt ſicca, craſſa, arida, nigricantia; indicatur præterea e calore remiſſo, & colore obſcuriore, e cauſis quæ melancholiā generare potuerunt, & e iuuamento, quod melancholiæ euacuationem ſequitur. 4

Quæ indicent vitia ſpecierū. Signa q̄ indicant vitia, ſpecierū, pertinent ad quantitatem, qualitatem, motum & quietem. Copia

Digitized by Google

cognoſcitur e dolore extenſiuo, e cauſis, quæ copioſam materiam generare poſſunt. Verbi gratia, e cibis pituitoſis, in magna copia aſſumptis, indicatur pituita copioſa, &c. Vitium in qualitate, eſt qualitas prima, vel ſecunda. Prima, eſt intemperies ſimplex, vel cōpoſita. Simplex eſt caliditas, frigiditas, ſiccitas. Caliditas igitur indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu caliditatis, calorifica ſunt prægreſſa, & refrigerantia iuuant. Quod ſi caliditas eſt putrefactiua, indicatur e fœtore narium, & oris, item e febre: quando autem caliditas eſt organum luis venereæ, ſigna adſunt luis venereæ, de quibus ſuo loco. Frigiditas indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu frigiditatis, cauſæ refrigerantes ſunt prægreſſæ, frigida nocent, calida iuuant. Siccitas cognoſcitur e dolore exaſperatiuo, citra ſenſum caloris, vel frigoris, ſiccantia præceſſere, & humida iuuant. Compoſita qualitas, indicatur e ſignis iam propoſitis, ſed complicatis. Secunda qualitas eſt durities, grauitas, acrimonia, & acuties. Durities cognoſcitur e dolore compreſſiuo, prægreſſæ ſunt cauſæ magna violentia reſoluentes, vel etiam prægreſſæ ſunt cauſæ refrigerantes, & craſſi facientes; quinetiam dolor eſt cum ſenſu grauitatis, nec cedit medicamentis, quia eſt durities. Acrimonia cognoſcitur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu caliditatis; item e dolore, vel vlceroſo, vel pruriginoſo, e vigilijs, vel ex indicijs bilis patefit. Acuties ex ſenſu punctionis, vel inciſionis. Grauitas indicatur e dolore cum ſenſu grauitatis. Vitium ſecundum motum cognoſcitur e dolore errante: vitium ſecundum quietem, e dolore ſtabili.

Indicantia materia morbifica generationem. Num materia retineatur in capite per detẽtionẽ, vel generationem.

Iam etiam cognoſcendum eſt, num materia reperiatur in capite, vel per detentionem, vel per generationem: & ſi per generationem, num generetur in capite, vel extra: ſi extra, num fluat in caput per tranſmiſſionem, vel receptionem; item, per motum, vel criticum, vel ſymptomaticum. Detentio enim cognoſcitur ex excrementis, non amplius exeuntibus. Vtrum autem cauſa detentionis ſit error externus, vel morbus, ſic cognoſcitur: ſi enim ſit error, præceſſere, verbi gratia, copioſi cibi, potus copioſus, item aſtringentia, craſſefacientia, ſiue ſint eſculenta, ſiue medicamenta. Si hæc non ſint prægreſſa, judicare licet, detentionem prodire e morbo. Et ſi morbus ſit obſtructio, cognoſcitur, quia ſubito ſit detentio; ſi intemperies, paulatim. Quoad generationem, cognoſcere oportet, num materia generetur in capite, vel extra caput: id quod nihil eſt aliud, quam cognoſcere, an dolor capitis ſit per eſſentiam, vel per conſenſum. Non eſt dicendum (c. vlt. l. 2. de loc. aff.) ſicuti aliqui dicunt, dolorem aſſiduum eſſe per eſſentiam; interpolatum, per conſenſum: hoc enim eſt falſum. Etenim dolor continuus poteſt eſſe per conſenſum, ſi ſemper materia extra caput genita, in caput euaporet: poteſt etiam per interualla dolor affligere, etiam ſi ſit per eſſentiam, ſi nimirum per interualla materia generetur in capite. Quare cum Galeno alio modo dicendum, dolorẽ eſſe per eſſentiam, ſi nullum extra caput ſit vitium, & ſint indicia capitis male affecti: per conſenſum autem, ſi nullus morbus ſit in capite, ſed extra caput, vnde & materia extra caput generatur. Porro, ſi vitium ſit tam in capite, quã extra caput; per conſenſum tunc erit dolor, ſi morbus extra caput primo fuerit obortus, poſt morbus in capite: item ſi morbus extra caput ſit intenſior illo, qui eſt in capite: præterea ſi capitis dolor ad incrementum, & decrementum vitij extra caput augeatur, & minuatur: ſi contra fiat, dolor eſt per eſſentiam. Cum autem materia fluat in caput, vel attracta, vel tranſmiſſa: hæc diſcernenda erunt. Attractio indicatur e caliditate capitis. Suſceptio indicatur ex humiditate capitis, vel frigiditate. Rurſus dignoſcendum, num materia fluat per motum criticum, vel ſymptomaticum. Criticus fluxus, cognoſcitur e ſignis coctionis, e facili ægrotantis tolerantia, e dolore qui non poteſt eſſe vehemens ratione facultatis. Motus ſymptomaticus cognoſcitur e ſignis contrarijs, id eſt, e cruditate, e mala tolerantia, e dolore qui poteſt eſſe vehemens, ratione facultatis.

Nũ caput afficiatur per ἰδιοπάθειαν, aut συμπάθειαν.

Materia attractio, vel tranſmiſſio.

Materiæ fluxus criticus, vel ſymptomaticus.

De Scopis, ſeu Indicationibus.

Indicationes.

SEquuntur indicationes: de quibus in genere hic agemus, quatenus cuiuslibet partis dolorem ſpectent. Supponemus autem præſidia, quæ requirit determinata cerebri proportio, & indicationes quæ capiuntur a virtute. Indicationes ſumuntur ab eſſentia: doloris autem eſſentia eſt triſtis ſenſatio, procedens a cauſa morbifica, ſoluente continuum. Triſtis ſenſatio, itemque cauſa adiuuans, indicant remedium anodynum, quod dolorem mitigat, non autem prohibet ne reuertatur: at cauſa principalis indicat remedium ſanans, prohibensque dolorem redire, cap. 18. libro 5. ſimp. Cum autem triſtis ſenſatio pertinere queat ad iudicium, & receptionem: anodynum, cauſa iudicij indicatur à vehementia ſenſorij iudicantis, id eſt, cerebri, quæ vehementia pertinet ad affectionem cerebri, productam ab obiecto tactus improportionato. Cum ergo vere indicans, indicet contrarium in eodem genere, vt calidum indicat frigidum: patet quod in dolore affectio ſenſifica, indicet contrariam affectionem ſenſificam, quæ tamen vim habeat vehementiorem: (cum indicatum vehementius eſſe debeat indicante,) vt tanta in ſenſorio iudicante excitetur paſſio, quo affectio præcedens, nimirum dolorifica, remittatur. Quod ſi organum iudicans ab affectione indicata magis afficitur, quam a dolorifica: etiam facultas iudicans ab eadem magis afficietur, & propterea derelinquet obiectum dolorificũ, ceu id, quod minus agit in organum iudicans. Eodem enim modo fieri ſolet, vt fortibus imaginationibus detenti, non intueantur ea, quæ ante oculos feruntur; quia ſenſorium iudicans magis afficitur a fortibus imaginationibus, quam ab obiecto viſus, vt ſic obiectum viſus, vincatur ab affectione organi imaginatricis. Conſtat igitur, quod indicans ſit affectio ſenſifica præter naturam; eius ſubiectum, eſt organum iudicans, id eſt, cerebrum, & producitur hæc affectio a motu dolorifico, & vehementi: patet etiam, quod indicatum ſit affectio ſenſifica, organi iudicantis, quæ vehementior ſit affectione indicante, & proinde ab obiecto vehementiori producatur, quam ſit obiectum dolorificum. Poteſt autem hoc obiectum, quod affectionem dolorificam diſſipat, tum iucundum eſſe, tum iniucundum: iucundum, quatenus obiectum verbi gratia, dulce, mitigat dolorem: iniucundum, quatenus dolor vehemẽtior minorem ſedat. Porro idem obiectum poteſt eſſe Proprium, vel Cõmune. Proprium pertinet ad quemlibet ſenſum: pertinet enim, verbi gratia, ad viſum, dum aſpicimus obiectũ aliquod vehementer, vel iucundum, vel iniucundum: ad auditum, cum aliquid audimus cum voluptate, vel cum dolore, ira, timore; nempe ſi quis verbis indignis reprehenſus turbetur, & iraſcatur; aut ſi minis alicui metus inijciatur: ad odoratum, dum olfactui offertur aliquid vehementer iucundum, vel iniucundum: ad guſtum, dum quid gratum offertur, vt dulce: ad tactum, dum occurrit obiectum ſolummodo iucundum, quod ſenſorium tactus ea voluptate afficiat, vt iudicans ſenſorium auertatur ab obiecto dolorifico: non autem in tactu locum habet

I. Anodynũ præſidium.

I. Anodynum pertinẽs ad iudicium.

Obiectum dolorificã affectionẽ obſcurãs, ſeu iudicium auertens.

Propriũ.

bet obiectum iniucundum, quia non poteſt in ſenſorio iudicante imprimi affectio, quæ ſit efficacior affectione dolorifica, niſi per vnitatis ſolutionem, & hinc per medium obiectum commune. Obiectū commune, licet ſit magnitudo, numerus, figura, motus & quies: potiſſ. tamen locum habet figura & motus. Figura quidem, ſi per eam imprimatur vel timor, vel voluptas: ſicut voluptas imprimi ſolet e figura rei amatę. Motus etiam concurrit in ratione iniucundi, & tum cauſa doloris a motu ſedari ſolet. *Materia a vertēs iudicantum in dolore.* Materia, producens in ſenſorio iudicante affectionem, quæ ſit vehementior dolorifica, poteſt eſſe chirurgica, medicinalis, diætetica. Chirurgica eſt, dum ſcarificamus, dum adminiſtramus ligaturas dolorificas. Medicinalis eſt, dum vtimur acribus, in quibus eſt vis exulcerandi. Diætetica poteſt eſſe ſimpliciter & medicinalis: ſimpliciter, vt ſunt cibi & potiones ſuaues, motus corporis mediocris, intuitus & auditio rerum iucundarum, quæ ad animi accidentia reducuntur; diætetica medicinalis, vt eſculenta amara, uiſio & auditio obiectorum iucundorum. Ad tale igitur anodynum reſpiciens Galenus, c. 7. lib. 1. de tuend. val. ait, infantium dolores mitigari papilla nutricis ori indita, & motu medіocri, voce cantuque ſuaui.

II. Anodynū pertinens ad receptionem. Calidū. Anodynum, quod pertinet ad receptionem, quæ quantum fit in parte neruoſa, eſt duplex, Calidum & Frigidum, cap. 18. lib. 5. ſimp. Calidum reuera & proprie eſt anodynum, eſtque calidum in eo gradu, in quo eſt caliditas corporis patientis, quemadmodum etiam ſuppurans; vnde eſt calidum & humidum, ſed non in vno tantum gradu, verum modo temperatum, modo temperato calidius, prout eſt corpus patientis. Eſt præterea hoc anodynum emplaſticum & viſcidum, vt poris occluſis, halituoſi ſpiritus detineantur, conſeruenturque & temperamentum corporis patientis, & ſubſtantia, quantitaſque calidi innati. Indicatur hoc anodynum a calore naturali, & temperamento partis: dum enim hæc ſeruantur, ſeruatur etiam virtus robuſta, vt citra noxam triſtem illam ſenſationem poſſit fugare, quo mitior euadat dolor. Eſt ergo hoc anodynū indicatum vitale, quia indicatio fit a ſimili, & ſic fit conſeruatio. Frigidum anodynum, non reuera, ſed tantum ſecundum dici eſt anodynum, quia partem quaſi ſenſu priuat, & ſtupore afficit. *Frigidū, ἀντιπαθικόν.* Frigidum ergo hoc neceſſario indicatur a calido, quod eſt organum tactus: nam quo pars calidior, eo etiā ſenſum habet magis exquiſitum. Proinde ne obiectum violentia ſua afficiat partem neruoſam: oportet remouere naturalem caliditatem partis neruoſæ, quæ caliditas naturalis, rationem habens cauſæ morbificæ, indicat frigidum vehemens, quod dum applicatur parti affectæ neruoſæ, inhibeat receptionem obiecti diſproportionati; vel etiam dum aſſumitur, refrigeret organum tum recipiens, tum iudicans: nam opium exhibitum, non tantum agit in partem recipientem, ſed etiam in cerebrum iudicans. Eſt ergo medicamentum hoc frigidum materia præſidij, indicati a calore naturali, & temperatura organi, tum recipientis, tum iudicantis.

III. Anodynū idicatū a cā adiuuante. Anodynum, quod indicatur a cauſa adiuuante (cap. 18. lib. 5. ſimp.) eſt calidum in primo, & tenuis ſubſtantię, vacuans, digerens, rarefaciens, concoquens, reddens æquabilem materiam illam, quæ reperitur in parte dolente, ſiue ſit humor, ſiue flatus; & ſi humor ſiue copioſus, ſiue acris, ſiue lentus, ſiue craſſus; & ſi ſpiritus ſeu flatus, ſiue craſſus, ſiue frigidus. Anodynum ergo calidius eſſe oportet temperato, & indicatur ab humore, vel vapore, qui cauſæ ſunt doloris non principales, ſed adiuuantes: poteſt enim dolor fieri a ſanguine, tanquam a cauſa principali, interimque etiam fieri poteſt, vt vapor vel humor parti dolēti adhæreat, quorum vi dolor augeatur. Sedatur ergo hic dolor, dum hæ materiæ vacuantur & attemperantur, cutiſque denſitas rareſcit, quod conſequimur anodyno calido in primo, & tenuis ſubſtantiæ. Hæc de anodynis, quæ dolorem mitigant: quæ tamen non ſunt ſanantia, quia non prohibent doloris reditum, nec diriguntur ad cauſam principalem, verbi gratia, ad ſanguinem, dum hic eſt cauſa principalis.

Præſidium ſanans eſt, quod cauſam doloris auferι, ita vt non amplius reuertatur. Indicatur autem a cauſa principali, quæ conſideranda eſt ſecundum ſpeciem, & ſecundum ſpeciei vitium. *II. Præſidium ſanans, q̄d indicatur a cauſa principali: eiuſq; vitium. 1. Specie.* Quoad ſpeciem, cauſa eſt Externa, vel Interna. Ab externa cauſa non ſumitur indicatio; licet capiatur indicatio ab affectu, quem cauſa externa produxit, verbi gratia, in dolore a Solis ardore, oritur indicatio refrigerandi partem calefactam, &c. A cauſa interna determinata ſumitur indicatio, (ad differentiam genericę, & ſpecificæ) ſiue cauſa interna ſit continens, ſiue contentum, verbi gratia, ſi cauſa ſit ſanguis, ſanguinis vitium eſt adimendum, ſi pituita, pituitę, &c. Quoad vitium ſpeciei, ab hoc vitio generico, generica ſumitur indicatio; a vitio ſpecifico ſpecifica, a determinato determinata. *2. Vitiū ſpeciei.* Verbi gratia, ſi dolor fiat a ſanguine, ſanguinis vitium in genere, vt eſt ſanguis præter naturam, indicat remedium remouens. Si perpendamus ſanguinis vitium ſpecificum, vt v. g. peccat in quanto: indicat remedium remouens, quod contrahitur, & fit ſpecificum minuens, ad differentiam alterantis. Si denique perpendamus ſanguinem peccantem in quantitate determinata, verbi gratia, ad libram; indicatur remedium determinatum, minuens ad libram. Vitium ergo ſpeciei, vel pertinet ad cauſam principalem, vel ad cauſam cauſæ principalis. Quantum ad cauſam principalem, licet huius vitium tantum pertineat ad copiam, & qualitatem, quia tamen hæc ipſa vitia connectuntur cum ſubſtantia, motu, & quiete: ob id indicationes ſumendæ ſunt a quolibet vitio. Si igitur vitium ſit ſecundum ſubſtantiam, oritur indicatio eradicandi: ſi ſecundum copiam, minuendi: ſi ſecundum qualitatem, alterandi per contrarium: ſi uitium ſit ſecundum motum, ſi quidem hic ſit criticus, non eſt prohibēdus; & propterea in febricitantibus reprimentia capiti applicata nocent, vbi dolor eſt criticus: ſi autem motus non ſit criticus, inhibendus: Modus autem inhibitionis varius eſt: fieri enim poteſt, per attractionem, impulſionem, vel interceptionem: ſi vitium ſit ſecundum quietem, indicatur remedium diſcutiens, ſeu minuens. Cauſa autem, quæ auctor eſt cauſæ principalis, eſt membrum generans: vt, ſi gignit per intemperiem, oritur indicatio alterandi. Verbi gratia, ſi dolor capitis fiat a pituita, genita in ventriculo frigidiori, indicatur remedium calefaciens ventriculum. Hæc de indicationibus. *Cur vacuātū nō ſit facta mentio.* Vbi notandum, Platonem & omnes medicos, recte ſtatuere, non eſſe alterandum, niſi prius vacuatum ſit corpus: nos tamen, licet hæc non propoſuerimus, accuſari non poſſumus; quia tantum loquimur de quid agēdo, non autem de quando agendo.

De prognoſticis.

Prognoſtica. VT autem ſciamus, num ad pręſidiorum materias deſcēdere debeamus; conſiderare nos oportet Prognoſticū: q̄d nō aliunde petitur, quam e victoria, vel virtutis, vel rerum præter naturam. Virtus generalem quendam diſcurſum poſtulat, omnibus vitijs applicabilem, de quo alias dicemus. In præſentia autem tantum digrediemur

circa

Digitized by Google

circa res præter naturam, id eſt, circa triſtem ſenſationem, & circa cauſas effectrices principales, in quibus conſiderabimus, num ſint vehementes, ratione eſſentiæ, dignitatis, vel facultatis. Quantum igitur ad triſtem ſenſationem in dolore capitis, non eſt inſignis vehementia ratione eſſentiæ, nec enim quiſquam ob capitis dolorem mortuus eſt, aut ſeipſum interfecit, ſicut euenire conſueuit in dolore colico, in dolore aurium, oculorum, dentiū, quia capitis partes ſenſum obtinent minus exquiſitum: Galenus c.1.l.2. κ.τόπ. Licet autem capitis dolor non ſit vehementiſſimus: aliqua tñ e parte eſt vehemens, & propterea quo eſt vehementior: (habet enim latitudinem quandam,) eo magis ſit periculoſus. Quoad vehementiam dignitatis, dolor eſt vehementior, ſi afficiatur pars interna, q̄ ſi externa: imo interna parte affecta, tanta eſt vehementia ratione dignitatis, vt immineat phrenitis, lethargus, apoplexia, cęcitas. Quantum ad vehementiam ratione facultatis, exigua eſt vehementia, ſi ægrotantes leuiter ferant dolores, nec vitia periculoſa ſint annexa: contra, dolor eſt vehemens ratione facultatis, ſi patiens difficulter toleret dolorem, ſi oboriatur animi deliquium, ſi vigiliæ ſint pertinaces, ſi annectatur delirium. Hæc de dolore: ſequitur cauſa efficiens, in qua oportet perpendere vehementiam, & ſecundum ſpeciem, & ſecundū ſpeciei vitium. Quoad ſpeciem, cauſa eſt externa, vel interna. de quibus non ſtatuendum, vnam ſemper magis, vel minus eſſe periculoſam. Fieri enim pōt, vt dolor producatur a cauſa externa, qui tñ ſumme ſit periculoſus; vt dolor a magno ictu factus, magis eſt periculoſus, q̄ ſi fiat a pituita dulci. Quandoq; contingit oppoſitum, exempli gratia, dolor factus a bile inſigniter putreſcente, eſt periculoſior, quam ſi fiat a Solis ardore. Quare neceſſarium eſt, vt cuiuslibet cauſæ vehementia perpendatur. Interna igitur cauſa, eſt intemperies, vel materia. materia, eſt vapor, vel minera, minera, eſt ſanguis, bilis, pituita, vel melancholia. Facilius quidem occurri poteſt ſanguini, & bili, quam pituitæ, & melancholiæ, attamen, vt vitium eſt vehementius, pro eo periculum intenditur. Verbi gratia, dolor qui producitur a ſanguine putreſcente, eſt periculoſior, q̄ ſi fiat a pituita dulci. Breuiter ergo dicendum de vitijs cuiuslibet ſpeciei. Et primum quoad vitium continentis, id eſt, partis ſimilaris, qđ vitium eſt qualitas, nimirum intéperies, hæc eſt Simplex, vel Compoſita, ſimplex, eſt calida, frigida, ſicca. Si igitur in his dyſcraſijs reliqua ſint paria, calida magis eſt periculoſa, quia frigidis tollenda eſt, quæ non agunt citra noxā, ſicca aūt difficilioris eſt curationis, quia pertinaciter ſiccitas reſiſtit humido. Si non ſeruetur paritas, magis periculoſus eſt dolor, qui eſt vehemens, ſecundum eſſentiam, dignitatem & facultatem. Verbi gratia, ſi frigiditas ſit in habitu, ſi pertineat ad cerebrū, ſi denique officiat coctioni ipſius cerebri. Contentorum uitium pertinet ad formā, quātitatem, qualitatem, & vbi; ac proinde quo vitium eſt vehementius, eo dolor eſt periculoſior, verbi gratia, ſi dolor fiat a materia corrupta, venefica, admodum copioſa, acri, viſcida, craſſa, impacta, item ratione dignitatis, a materia occupante cerebrum, tandem ſi ratione vehementię facultatis; adſint vigilię, immineat animi deliquium. Quoad cauſam externam, ſimiliter pro huius vehementia ſtatuere oportet. Exempli gratia, ſi dolor fiat ab inſigni contuſione, vt conſequatur delirium, ſuccedat vomitus, quia triplex adeſt vehementia, dolor eſt admodum periculoſus, contra, ſi cauſa externa ſit debilis, ſecundum propoſitas vehementias.

1. a dolore

2. A cauſa efficiente.

Secūdum ſpeciem.

Secūdum vitium.

De curationis parte, quæ manus ſit opera.

QVoad materias Chirurgicas agendum eſt de Venæ ſectione, de hirudinibus, de cucurbitulis, de frictionibus, de ligaturis, de fonticulis, & veſicatorijs.

Vena in eo capitis dolore ſecanda eſt, in quo ſanguis habet rationem cauſæ principalis, vel ſine qua non, dummodo virtus, & in præſentia, & in futurum, ita poſſit eſſe robuſta, vt phlebotomiam perferat. Quoad rectam adminiſtrationem, ſi dolor ſit vehementior, in quo ſanguinis actio eſt ſumma, vnica vice tantum ſanguinis emittendum, quantum ſufficit, ſi virtus ſit robuſta, ſi ſecus, partiti detractionem oportet. Hinc in dolore a ſanguine, ſi immineat inflammatio, & vitium maximi momenti, & proinde ſanguis ſit ſummæ actiuitatis vnica vice ſanguis euacuandus. De mō: prout ſanguis eſt tenuior, vel craſſior, pro eo foramē mō anguſtius, modo amplius eſt faciendum. Qn̄ agendum. Si ſanguis præſens eſt vehementior alijs indicantibus, eſt in cauſa, vt ilico aperiatur vena, citra morā, ſi contra, primum licet medicamētum exhibere, mox venā ſecare. Quoad vbi agendum, pro ſanguinis varia ſubſiſtentia, variæ venę ſecandæ. Si enim ſanguis euacuandus ſit in capite, vena capitis tundenda; ſi q. dolor occupet partem capitis poſteriorem, uena ſi oris eſt aperienda, per quā ſit, & euacuatio, & reuulſio. Si ſanguis euacuandus ſit infra caput, tum ſanguinis ſubſiſtentia pertinet ad locos, vel ſupra renes, vel infra renes, ſi ſupra, aperienda baſilica; ſi infra, venæ crurum tundendæ. Si ſanguis euacuandus ſubſiſtat partem in capite, partim infra caput, tunc, ſi magis poteſt ſanguis in capite exſiſtens, aperienda eſt cephalica, ſi magis poteſt ſanguis extra caput, aperienda eſt cubiti vena media, vel cephalica, (non baſilica,) per quas vacuatur ſanguis exſiſtens in capite, & extra caput, quāuis per cephalicā euacuet magis caput, quā thorax. Porro ſanguis infra caput, modo pertinet magis ad dextram partem, modo ad ſiniſtram; & hinc cubiti, pedumque venæ ſecandæ, modo dextræ, modo ſiniſtræ; dextræ, ſi dolor ſit in dextra parte, & ſimiliter. Quoad ſectionem arteriarum, cum non reperiantur, qui audeant ſecare; ne ægri prorſus deſerantur, optimum eſt occurrere medicamentis ſiccantibus, & aſtringentibus arterias, vt inhibeatur fluxus. de quibus medicamentis ſuo loco.

Venæ ſectio. 1 2 3 4

Hirudines ſanguinem vacuant, minus vehementer, q̄ venæ ſectio. Prout autē actio ſanguinis indicantis eſt vehementior, pro eo etiam oportet hirudinibus vti vicibus paucioribus, nā prima ſtatim vice euacuabitur ſanguis copioſus, ſi inſignis erit actio. Quoad modum, ſi ſanguis euacuandus erit craſſior, prius aqua tepida locus diutius foueri debet, vt ſanguis fundatur, cedat, & egrediatur. Tempus vtendi eſt, dum ſanguis indicans, ſua præſentia vincit alia indicantia. Verbi gratia, hirudines ſunt applicandæ capiti, per ſectionem venæ cubiti. Quoad vbi, pro varia ſubſiſtentia ſanguinis, varijs etiam locis applicandæ ſunt hirudines; nimirum cruribus, hæmorrhoidibus, bracchijs, poſt aures, temporibus, fronti, & naribus, nam & Galenus in dolore capitis antiquo narium venas aperiebat. c.2.l.2. κ.τόπ.

Arteriarū ſectio.

Hirudines.

Cucurbitulæ ſcarificatæ, vel ſunt materia principalis, dum indicans non admodum eſt vehemens, vel non principales, dum ſanguis vehementer peccans eſt euacuandus, virtusque interim materiam principalem, id eſt, venæ ſectionem prohibet. Præterea cucurbitulæ ſcarificatæ ſunt materies remedij anodyni, ratione iudicij, cauſant enim dolorem,

Cucurbitulæ ſcarificatæ.

vt

vt ſic dolor dolorem ſedet: Quoad vſum: ſi ſanguinis actio ſit vehementior, applicandę plures cucurbitulæ, & ea vice ſæpius ſunt repetendæ, vt ſanguis inſignis actiuitatis vnica vice euacuetur. De modo, ſi ſanguis ægre exeat, propter craſſitiem, oportet foramina eſſe laxiora, & ſcarificationem profundiorem. De quando, & vbi, idem dicendum quod de Hirudinibus diximus.

Cucurbitula non ſcarificata.

Non ſcatificatæ cucurbitulę, vacuant tum Senſibiliter, tum Inſenſibiliter. Senſibiliter, dũ verbi gratia, poſt ſectã venam frontis, vel poſt hirudines admotas, cucurbitula applicatur, ſine ſcarificatione, vt adiuuet venę ſectionem, & hirudines, ſanguinẽque non egredientem educat. Sed hæc doctrina eſt extra methodũ medendi, nã hoc in loco indicans eſt venæ ſectio', vt eſt debilis, &c. Proinde ſi hoc modo ſumatur cucurbitula; non eſt, cur eius vſus proponatur. Inſenſibiliter vacuantes cucurbitulæ non ſcarificatæ, vires habent varias, excitant enim dolorem, & ea ratione, ſunt materia remedij anodyni, ratione iudicij. Præterea, quatenus vel reuellendo, vel deriuando, commoueut naturam morbificã, id eſt, vaporem, vel mineram, ſunt materiã remedij non anodyni, ſed indicantur a cauſa principali, & ſine qua non. [Vſus] harum cucurbitularum pſcribi debet e conſequentibus vehementiam, tũ triſtis ſenſationis, ratione iudicij, tum vaporis, tum mineræ; ſiue ſint cauſæ principales, vel ſine quibus non, quemadmodum dictum eſt de cucurbitulis ſcarificatis. Verbi gratia, ſi cucurbitula vſurpetur cauſa iudicij dolorifici; vt dolor maioris erit actiuitatis, ita maior probatur cucurbitula; a maiore enim dolor excitatur vehementior, qui minorem remittit. Prout etiam maior eſt dolor, pro eo cucurbitula maiori cum flamma eſt adminiſtranda. Præterea eo tẽpore eſt applicanda, quo triſtis ſenſatio, ſeu affectio illa ſenſifica, eſt vehementior alijs indicantibus. Tandem cucurbitula adhibenda eſt parti, in qua ſubſiſtit vis, cuius cauſa fit receptio, vt propterea ſit applicanda parti neruoſæ.

Frictiones & ligaturę.

Frictiones, & Ligaturæ, quãuis poſſint reuellere deriuareque materiam cũ principalem, tũ ſine qua non: tamen quatenus hæ materiæ ſunt dolorificæ, id eſt, vehementes, ſunt materia anodyni, ratione iudicij, probantur ergo ſatis vehementes. In uſu omnia obſeruanda, quæ de cucurbitulis diximus.

Fõticuli.

Fonticulus eſt vlcus, quod ſit a cauſa comburente, vel ignea, actu aut potentia, producitur que p mediam cruſtã, ſeu eſcharam, qua decidente, vlcus ſit cauũ, cũ cutis amiſſione, vt egrediatur materia morbifica, quę & ſuſcipitur, propter imbecillitatem, & quandoq; attrahitur pp dolorẽ, ſi nimirum fonticulus eſt cum dolore. Eſt ergo fonticulus materia remedij ſiccantis, indicati a cauſa principali, & ſine qua nõ. [De vſu.] Prout materia morbifica eſt maioris actiuitatis; ita fonticuli & maiores, & plures fieri poſſunt. [Quomodo:] vt cauſa morbifica minus cedit, pro eo, etiam ſonticulus eſt efficiendus, vt non modo cutis abſumatur, ſed etiã caro, & ſic aliquando vſque ad oſſa fonticulus eſt perducendus, [Quando, vt materia morbifica præſens vincit alia indicantia; ita eo tempore vſurpandi fonticuli. Interdum ergo diutius ſunt ſeruandi, imo qñque toto vitæ tempore, ob præſentiam materiæ morbificę. [Vbi:] pro varia ſubſiſtentia materiæ morbificæ, fonticuli ſunt inurendi, modo in capite, modo infra caput, & ſi infra caput, modo ſub occipitio, modo artubus. Variat tñ locus adminiſtrandi fonticulos in dolore capitis, prout materia morbifica, uel eſt vacuanda, vel reuellenda, vel deriuanda. Si ſimpliciter eſt materia vacuanda, adminiſtratur fonticulus ſuturæ coronali. Si materia ſit reuellenda, infigitur artubus inferioribus, id eſt, cruribus, femorib'. Si materia ſit deriuanda, id eſt, vacuanda & reuellenda, (nã hanc eſſe deriuationis naturã, in c. de phrenitide docebimus,) ſi quidem magis videatur vacuãda oportet inurere locum infra occipitiũ, ſin magis ſit reuellenda, inurendæ ſpatulæ; & ſi adhuc magis videatur reuellenda materia, brachiũ inurendũ, rõ eſt, nã quo ppior fonticulus eſt capiti, eo pmptius materiam ſuſcipit. Porro in loco, cui applicatur fonticulus, virtus eſt perpendenda, ſi enim pars alias vulnere fuerit affecta ſi doleat, ſi plus iuſto ſit emaciata, ſignum eſt imbecillitatis, & virtutis prohibentis fonticulos, ita, ſi in hydropico tumida appareãt crura, nõ debent fonticuli applicari cruribus, quia uirtus ita prohibet, vt æger moreretur, ſi applicarentur.

Veſicatorium.

Veſicatorium eſt vlcus, cum amiſſione cuticulæ, productum a materia acri & mordaci, quæ cuticulam penetrat, & hanc a cute ſeparat, vt excitetur veſica, qua remota permanet vlcus. vnde pars hoc vlcere affecta, attrahit propter caliditatem, & dolorem, recipitque propter imbecillitatem. Veſicatorium, igitur, prout dolorificum, eſt materia anodyni, ratione iudicij, prout autem habet vim calefaciendi & exulcerandi partem, eſt materia remedij ſanantis; quia ratione caliditatis & doloris ſit attractio materiæ morbificæ; ratione imbecillitatis, ſit eiuſdem receptio; veſicatorium enim partem reddit debilem. Differentia aũt eſt inter veſicatorium & fonticulũ, nam veſicatorium citius agit, quia citius diſſoluitur veſica, q̃ eſchara, & pinde dum materia morbifica euacuanda eſt maligna, quæ celerrime eſt educenda, magis probantur veſicatoria, quã fonticuli. Materiæ autem e quibus ſit veſicatorium, ſunt acres, ut [cantharides, ſinapi, euphorbium, fermentum, acetũ ſcilliticum, flãmula Iouis, batrachium, ranunculus, allium, &c.] Verbi gratia. [Recip. canthar. præpara. drac. ij. ſinapi drac. i. fermenti dra. ij. aceti ſcillitici parũ. fiat paſſa pro veſicatorio.] Hæc tamen pertinent ad methodum componendi, non ad medendi methodum [De vſu] Prout affectio organi iudicantis, & actio materiæ morbificæ erit vehemens, pro eo, & maiora, & plura erunt adhibenda veſicatoria [Quomodo] prout maior eſt reſiſtentia, & affectionis propoſitæ, & materię morbificæ, pro eo, vel parum detinendum eſt veſicatoriũ, vt ſolũ abſumatur cuticula, vel diutius, vt ẽt cutis abſumatur [Quando] Vſurpãda ſunt veſicatoria, dum indicans hoc dominatur reliquis indicantibus, imo, perſeuerante præſentia indicantis, qñque longiori tempore ſunt ſeruanda. Solent aũt conſeruari [beneficio cerati ſacri, beneficio diachylon ſimplicis, vel cum gummis, errant enim, qui ſemper vtuntur cerato diapalma.] Vbi agendum ſumitur a ſubſtantia indicantis, quemadmodum in fonticulis dictum. Id tamen notãdũ, virtutẽ partis robuſtiorẽ requiri in ſonticulis, q̃ in veſicatorijs. Cæterum Galenus c. 1. l. 4. κ. τόπ. dum emplaſtro utitur, pilos deradit, vel pro inunctionibus, breuiores reddit, ut medicamenta efficacius operentur. Nos tñ huius deraſionis pilorũ non meminimus, quia hęc materia chirurgica eſt extra methodum medendi, & pertinet ad materiam ſecundam, nam pilorum remotio reſpicit medicamenti applicandi imbecillitatem, non reſpicit corpus noſtrum, pili enim impediunt operationem medicamenti, unde id quod indicat, non eſt in corpore, ſed eſt ceratum, &c.

Quo differat Veſicatorium a fonticulo. *Materia veſicatorij.* *Vſus veſicatoriũ.* *Deraſio pilorum.*

De curatione per medicamẽta.

Pharmacia.

Materia medicinalis in capitis dolore eſt triplex. 1. Materia remedij anodyni. 2. Materia remedij ſanantis. 3. Materia remedij requiſiti a pportione cerebri. Materia igitur remedij anodyni, reſpicit, uel iudiciũ, uel uiolentã receptionẽ, uel cauſam adiuuantẽ. Anodynũ rõne iudicij eſt duplex,

1. Anodynum rõne iudicij.

vel

uel eſt enim dolorificum, uehementius affectione ſenſifica, uel dirigitur ad ſenſorium diiudicans, ut eius caliditas naturalis ueluti extinguatur. Dolorificũ eſt, ſi aliquod acre medicamentum parti applicetur, quod eam exulceret, vt [ueratrum album, vel nigrũ, cantharides, flammula Iouis, colocynthis, euphorbiũ ſcammoniũ, ſinapi, piper, zinziber, & alia dolorifica,] his enim dolor extra caput excitatur, vt capitis dolor mitigetur. Vnde notandum, cantharides, v. g. eſſe materiam remedij indicati ĩ methodo medendi, dum ijs utimur ad excitãdum dolorẽ, ſunt enim tunc materia remedij indicati ab affectione organi iudicantis, dum autẽ iiſdem vtimur, ad efficiendum ueſicatorium, cantharides ſunt extra methodum medendi. [Vſus] eſt euidentiſſimus e ſuperius traditis. Illud ſaltem notetur, parti exulcerandę admouẽdos eſſe puluerem ꝓpoſitorũ medicamentorum, ad ſcrup. ſ. & dum capitis dolor ſedatur, excitatũ iã dolorẽ extra caput, rurſus adimẽdũ eſſe butyro.

Dolorificum.

Medicamentum autem quod natiuum calorẽ ſenſorij iudicantis diſſipat, eſt ſoporiferum, ut [ſuccus lactucæ, nymphææ, ſolani, mandragorę, capita papaueris, opium, magnæ antidoti, philonum Romã. diaſpermation, requies Nicol. pilulæ de cynogloſſa. Opium tutius datur in medicamentis cõpoſitis, uis enim opij, & fermentationis, & calidorum medicamentorũ ui minuitur; unde [miſceri cum opio debet, crocus, caſtorium, &c.] Gal. c. 1. lib. 2. κ. τόπ. improbare uidetur opiata, quia dolor capitis ſecundũ eſſentiam non eſt admodum vehemens, paullo tñ poſt, in dolore a bile, probat paſtillum opiatum. Auicennas quoque c. 10. & 29. eadem ꝓbat. Reſpõſio, ſi uehementia κεφαλαλγίας cõſideretur ſecundũ eſſentiam, non probantur opiata; at ſi capiatur ſecũdũ facultatem, dolor ita uehemẽs eſſe poteſt, ut opiatis uti cogamur, ſi nimirum dolor a cauſa calida oriatur, unde uigiliæ exiſtunt, quæ uehementer deijciunt uires; unde utendum opiatis, q̃ torporem inducunt, & bilem refrigerant. [De uſu] opiatorum. Prout maior eſt actiuitas indicantis, ꝓ eo doſis opiati augeri debet, dummodo uirtus ferat, unde in inſigni dolore, licet exhibere ſcrup. j. uel drac. ſ. Philonij Rom. id quod uirtus ꝑferre ſolet in capite calido, in corpore temperamenti calidioris, in florida ętate, in dolore recenti, (nã in antiquo uires languent.) Si uirtus ſit debilis, minuenda eſt doſis, ut ſufficiat exhibere a ſcrup. ſ. ad gra. xv. [Quomodo.] Opiata non debet actu frigida adminiſtrari, ſed calida uel tepida. [Quãdo.] Debemus autem ea uti, cum indicans ſuperat reliqua indicantia. Poſt uſurpationem uero opiatæ, ſecundum Galenum loco citato applicari debent calorifica, ut anethum, cinnamomum, &c. quæ corrigunt nocumentũ, qđ ab opiato poteſt excitari. [Vbi] agendum, indicatur a ſubſiſtentia indicantis, cũ ergo materia in capite ſubſiſtere queat, opiata adminiſtranda p os, applicanda naribus fronti, &c. Notandum tamen melius eſſe, ut opiata applicentur, quam ut exhibeantur, nam exhibita nocent hepati & uentriculo, præterea tutius applicantur fronti, quam ſuturæ coronali, uel parti capitis poſteriori, quoniam uirtus talia frigida non ſuſtinet, oxyrrhodina tamen coronali ſuturæ poſſunt applicari.

Soporifera, & opiata.

Quando uti poſſumus opiatis.

Vſus opiatorum.

Anodynum cauſa receptionis, eſt calidum & frigidum. De frigido nihil dicemus, quia eius materia iã eſt ꝓpoſita, nimirum ſoporifera medicamenta & opiata, quæ ratione iudicij, agunt in cerebrum iudicans; ratione receptionis, agũt in partem neruoſam, cuius vnitas ſoluitur. Porro, calidum oportet eſſe ſimile corpori affecto, & emplaſticum. Huius remedij materia proponitur. c. 8. lib. 5. ſimp. nim. [hydrelęũ, farina tritici, panis e tritico modice coctus, adeps porcinus, butyrum, lac bubulum, capitulum, oleum, amygdalę dulces, mucilago maluę, omẽta ani-

2. Anodynum ratione recipientis.

malium pinguium.] Vſus. Pro maiori moleſtia receptionis, maior doſis vſurpari debet. Verbi gratia, [Recip. panis e tritico modice cocti, & optime triti unc. j. adipis ſuilli unc. ſ. butyri unc. j. ſ. Mi. ad ignem. Poſſumus etiã uti pane, decocto in lacte.] Si indicãs ſit vehemens, medicamẽtũ iam ꝑſcriptum laus craſſum, id eſt, ĩ magna copia adhibebitur. [Quomodo.] Eſt autẽ hoc medicamẽtũ actu calidum applicandũ, determinate, ut eſt pars affecta, ſic enim craſis conſeruatur. [Quando.] Applicandum eſt hoc medicamentum, dum dominatur receptio [Vbi.] Eſt applicandum parti, cuius vnitas ſoluitur.

Anodynum ratione cauſæ adiuuantis, eſt calidum in ordine primo, & tenuis ſubſtantię. Cuius materia eſt [olei anethinum; c. 18. li. 5. ſimp. uẽ chamæmelinum, oleũ cõmune cum vino albo tenui, flores chamæmeli, vinum cum fœnugræco, oleũ cũ cymino, &c.] Hæ materiæ cutim rareſaciunt, & vapores, humoreſque ad ſuperficiẽ euocando, materiam morbificam euacuant [Vſus, Quãtum.] Si cauſa adiuuans ſit inſignis actiuitans, propoſita adminiſtrentur in magna doſi. [Quomodo] adminiſtrentur actu calida. Tempus opportunũ ſit, dum cauſa adiuuãs uincit alia indicãtia, dum enim uincit ab alijs indicantibus, nõ debetis hæc applicare. V. g. cum adiuuans uincitur a copioſa materia replente totum corpus; primo totum eſt uacuãdum, deinde anodynum vſurpandum. [Vbi,] applicãdum eſt parti recipienti.

3. Anodynũ ratione cãe adiuuantis.

Dictum hactenus de anodyno, ſequitur materia remedij ſanantis. Hæc materia reſpicit cauſam principalem, cum internã, tum externã. Interna eſt, tum Dyſcraſia partium ſimilarium, tum materia morbifica. Quoad dyſcraſias ꝓponemus medicamenta, q̃ ſimplices tollunt, unde & patebunt medicamẽta, q. bus cõpoſitę curantur. Simplex intemperies, q̃ dolorem facit capitis, eſt calida, frigida, uel ſicca. In calida ꝓbatur [oleum roſaceum, ſuccus mori, folia portulacę, & petiſſ. cum flore polentæ, id eſt, cum floræ farinæ, confectæ ex hordeo ut dicitur c. 1. l. 2. κ. τόπ. Probatur ẽt ſuccus portulacæ, polygoni, pãpinorum uitis, endiuię, item omphacium, aqua roſacea, folia uitis, cocta, & trita, cum mulſa diluta; item ſpongia imbuta in aqua ſimplici, uel roſacea. Alexander, ſi calor non eſt ingens, utitur roſaceo cum aceto, ſi ingens, addit lactucã.] Cum his frigidis, licet cõmiſcere calida, q̃ ſint inſtar vehiculorum, nimirum, [ol. chamæmelin. & anethinum,] ſicut ẽt Aetius facit, imo hęc etiã calida ſeruãt calorem natiuum, ne a frigidis ſinceris lędaẽ, tñ hæc calida, materiã adiuuãtem euocant. In frigida intemperie ꝓbaẽ [oleum irinum, laurinum, cui ꝓp odorẽ ingratũ miſcere licet macim, cinnamomum, & folia odorata. Galenus ꝓbat farinam coctã, cum mulſa; ſed præterea cum vino, cum maiorana, ſerpillo, origano, calamintha: licet etiã vti cypero, cum adipe anſerino; ꝓbãtur ſpõgiæ, cum vino aromatico.] Si frigida intemperies ſit in habitu; aſcendere licet ad [euphorbiũ, cum oleo, & cera.] Hoc modo: Rec. euphorbij drac. ij. olei cõmunis, vel anethini unc. iij. ceræ, liquefactæ in ꝑdicto ol. drac. vj. Miſc. Sed ꝑterea Gal. in ca. de Hemicrania, vt ſtrenuũ medicamentum hoc ꝓbat: [Rec. crocomagmatis, piperis albi, ana drac. ij. euphorbij, ſi recens eſt drac. ſ. ſi nõ eſt recens drac. j. ſtercoris columbini, atramẽti ſcriptorij, ana unc. ſ. Terãtur cum aceto acerrimo, & vino generoſo:] & pars affecta primum fricetẽ; deinde hoc medicamẽtum applicetẽ. Alexãder prudẽtiſſimus. c. 10. li. 1. monebat, vt ſi fortaſſe validius hoc medicamẽtũ videreẽ, ei cõmiſceatẽ modicũ [vel amyli; uel lactis.] Crocomagma, etſi varie paratẽ, hic tñ modus ſm Aetium eſt optimus: [recc. croc. ſcr. 2. myrrhæ el. roſ. ſicc. amyli, gũmi ana ſcru. j. terantur cũ vino. Roſę hic pmiſcenẽ, non vt refrigerent partem affectã, q̃ ante a frigida laborabat intempe-

1. Intemperies.

Calida dyſcraſia

Frigida ĩtemperies.

Efficaciſſimũ medicamentũ, Gal. c. 3. l. 2. κ. τόπ.

Aet. c. 169. li. 2. c. 50. li. 6. et paullo aliter. c. 50. li. 14.

Digitized by Google

temperie; ſed vt mitigent medicamenta calidiora, & aſtrictione ſua conſeruent robur calidorũ medicamentorum. Stercus columbinum monet Galen. capiendum eſſe, e colũbis montanis, nam eſt medicamentum magis valens. Attramentũ ſcriptorium, admodum turpe reddit caput: ideoque in huius medicamenti compoſitione omitti poteſt. Præter hæc, in dolore capitis ab intemperie frigida, probãtur [aquę ſulphureæ naturales.] At ſi harum aquarum ſit penuria, ſic poſſumus pſcribere; [Rec. ſulphuris viui li. j. ſalis lib. ſ. maioranæ, ſerpilli, ſtœchadis, calaminthæ mon. ſaluiæ, beton. roſmar. pulegij, meliſſæ, ana M. j. aquæ cõis lib. c. fiat decoctio ad conſump. quart. part. pro ſtillicidio. Cũ hac aqua cõficere poſſumus ſtillicidium p plures vices: ſecus autẽ fieri ſolet, dum eſt copia aquarũ ſulphurearum ſponte ſcaturientium. Tãdem in dolore cõtumaci, Rhaſis hoc vtit medicamento: [Rec. eupho: bij, ſinapis, caſtorij, piperis albi, ſtyracis, calamitæ, rutæ, marrubij, ana ſcrup. j. rediganť in puluerẽ, & vino generoſo aſperganť, & fomenteť trochiſci: & dũ vſurpanť, excipiantur, vel vino odorato, vel oleo de coſto, vel ſimili medicamento calefaciente.] Noſtris temporibus nullo alio medicamento uti ſolent, q̃ [oleo chamæmelino:] probať etiã, tanq̃ ſtrenuum, [oleum deſtillatum ex aniſo, e feniculo, ex aromatibus, e magnis antidotis, & oleum magni Hetruriæ Ducis, quod veluti miracula facere uideť, probatur etiã oleũ deſtillatum e guaiaco, & admirabile eſt oleum deſtillatum e ſaſſafraſia.] In ſicca intemperie vtimur, [malua, althæa, amygdalis dulcibus, oleo communi, aqua tepida, lacte, medullis, pinguedinibus potiſſ. gallinæ.] His igiť medicamentis utimur, ad remouendũ dyſcraſias, q̃ dolorem excitant. [Vſus] horum medicamentorum. [Quantum.] Quo maioris actiuitatis eſt intemperies; eo maior probatur doſis [Quo modo:] in hoc conueniunt oẽs dyſcraſiæ, ut quando ſunt difficilis paſſionis, id eſt, qñ ſunt in habitu, indicent, medicamẽtũ ſecũdũ eũ modũ eſſe adminiſtrandum, quo efficaciſſime agat, nimirum in modum ſtillicidij, in ſubſtantia ſolida, vnde Galenus in calida intemperie probat aſſiduam irrigationem cum oleis, non .n. ſufficit ſimplex inunctio. Cæterum in frigida intemperie ſtillicidium probatur vehementius, nam pp motum excitatur calor. Diffident autem dyſcraſię, nã prout uario mõ reſiſtunt, p eo ẽt medicamenta vario mõ ſunt adminiſtranda. Quia igitur intemperies calida, melius vincitur a frigido actu; idcirco expedit uti medicamentis actu frigidis. Contra, in frigida intemperie, actu calidis, in ſicca, moderate calidis. In intemperie igitur calida probatur roſaceum frigidiſſimum. Ne autẽ medicamentum a corpore calefiat, & hinc rurſus corpus calefaciat, Rhaſes ſuperponit pannum, infuſum aqua & aceto, actu frigidis. [Quando] agẽdũ, indicatur ab intemperie pſenti, ſed vincente alia indicantia. Quod ſi dyſcraſia uincať a materia, exiſtente vel in toto, vel in capite; oportet prius euacuare & totum, & caput, anteq̃ applicentur medicamenta cauſa intemperiei. Qđ etiã in alopecia Galen. obſeruat, c. 2. l. 1. κ.τοπ. [Vbi] agendum, ſi dyſcraſia ſit extra craniũ, medicamenta ſunt applicanda, ſi in cranio, medicamenta ſunt applicanda, & exhibenda p os. Applicantur autem ſuturæ coronali & naribus, nã p has vias facile medicamentorum vis in cerebrum pducitur. Cęterum q̃ applicantur naribus, ſint ſuauis odoris; q̃ exhibentur, ſuauis ſaporis, ut iucunda fiat curatio. Hæc de medicamentis, reſpicientibus intemperiem.

Therma ſallitia ſulphurea ad imitationẽ naturaliũ ad caput directa.

Sicca intẽperies.

Vſus.

Sequuntur medicamenta, q̃ reſpiciunt materiam morbificam. Hæc materia multiplex eſt, vel enim reperitur Extra caput, & eſt admodũ mediata, uel In capite, & tunc eſt aut Intra, aut Extra cranium, ſi intra cranium, dolorq; ſe etiã cruciet intra cranium, materia eſt cauſa immediata: ſin vero dolor cruciet extra cranium, eadem materia reſidẽs intra craniũ, eſt cauſa mediata, immediata aũt q̃ extra cranium ſubſiſtit. Nos confuſionẽ fugientes, primum loquemur de materia extra caput, deinde de materia exiſtente in capite. Materia igitur exiſtens extra caput; vel reſidet Citra iecur, & dř prima ſuperfluitas, uel Vltra, & dř cacochymia. Prima ſuperfluitas, vel eſt Tenuis, ut ſeroſa, & billoſa; vel Craſſa, vt melancholica, & pituitoſa Tenuis vacuatur, vel p Os, vel p Aluũ. Per os vacuať beneficio vomitorij, qđ conficiť ex aqua hordeacea tepida, cum iulapio acetoſo ſimplici, vel ſyrupo acetoſo ſimplici, uel ẽt cum aceto. Per aluũ vacuatur, vel exhibitis per os, uel immiſſus p ſedẽ. Per os [Rec. mannę el. ſyr. roſ. ſol. ana unc. ij. ſ. cum aqua endiuiæ, fiat potio breuis.] Vel, [Rec. floris caſſiæ rec. extr. drac. x. mannę el. drac. ij. ſpecierum diarhodõ Abb. ſcrup. ſ. M. & cum ſaccharo fiat bolus.] Per ſedẽ euacuãs, iniiciť clyſmi modo, [Rec. cremoris hordei li. j. ſacchari rubri unc. ij. olei, vel cõis, vel violacei unc. ij. oui uitellum, ſalis cõis ſcrup. j. Miſc. pro clyſtere.] Si craſſa fuerit ſuperfluitas, vomitoriũ erit tale: [Rec. ſucci raphani unc. j. ſ. oxymellis ſimpl. unc. ij. iuris pinguis tepidi unc. x. Miſc. p vomitorio. Aluũ ſubducet hoc ſequens p os exhibitũ. [Rec. mellis roſ. ſol. unc. v. iuris pulli parũ, fiat potio breuis.] Si patiẽs forſi an nõ admittet ſyrupũ roſaceũ, nec medicamẽtũ in bole, ſed ſolũ in potione, cuperetq; mannã, hæc quia non euacuat ſuperfluitates craſſas, ſed tenues, iccirco adiungenda ſunt ea, quæ mannã adiuuant, [Rec. mannæ el. unc. iiij. oxymellis ſimp. unc. ij. ſ. cum iure pulli, fiat potio breuis.] Hic oxymel attenuat, & abſtergit materiã, q̃ deterſam facilius manna educit. Si patiens deſideret bolum [Rec. ſpecierum hieræ ſimp. drac. iij. cum melle roſ. fiant boli.] Vel [Rec. flor. caſſiæ, nouiter extractæ unc. j. mannæ el. drac. ij. ſpecierum hieræ ſimp. drac. j. ſ. Miſce cum ſaccharo, fiant boli.] Per ſedem immitti poteſt ſequẽs: [Rec. hieræ picra drac. iij. mellis roſati unc. iij. olei vel cõmunis, vel chamæmelini unc. iii. ſ. ſalis cõmunis drac. i. iuris alterati cum furfuribus unc. x. ſucci betæ, vel mercurialis unc. ii. Miſ. p clyſmo.] Vſus. [Quãtũ.] Prout maior eſt actiuitatis primæ ſuperfluitatis, pro eo etiam maior erit doſis euacuãtiũ. v. g. dare licet caſſiam ad unc. i. mel roſ. ad lib. ſ. ſyr. roſ. ſol. & mannam ad unc. v. ſpecies hierę ad drac. iii. & vltra, vnde Gal. c. 11. lib. 7. meth. præbebat duo magna cochlearia; ſed nos poſſumus exhibere vltra duo cochlearia magna, ob penuriã bonę aloes. dubitari autẽ poteſt, cur Gal. c. 1. lib. 2. κ.τοπ. ſtatuat ſummam doſin ſpecierum hierę eſſe drac. i. Rñſio, Galenus ibi reſpicit ad hieram, vt attenuat pituitã impactã in tunicis ventriculi, ideoq; in minore copia ſumit, ut diutius manens in ventriculo, magis attenuet; ſi enim in maiori doſi exhiberetur, non detineretur ĩ uentriculo, & ſic nõ attenuaret impactã materiam. At lib. 7. meth. Galenus pponit hieram, quatenus ſenſibiliter euacuat, ideoque maiorem aloes copiã ſumit. [Quõ.] Si prima ſuperfluitas ęgre patiať, exhibeatur medicamentum in bolo; ſi facile, in potione. Item in difficili paſſione primę ſuperfluitatis, clyſmi confici debent copioſis electariis, & exigua portione iuris, ut ſic detineant, & magis operentur. Ad uires .n. ſp nos reſpicere oportet, q̃ ſi nõ admittãt medicamentum in forma pilularum, exhiberi debet in potione. Nihil nos diximus de medicãmẽtis, q̃ cum caſſia miſceńť, ut ſunt ſemina aniſi, q̃ rudiťer oportet eſſe cõtuſa, hæc enim non priment ad pſens negotiũ, ſed ad methodũ cõponendi. [Quando,] medicamenta hęc vſurpanda ſunt, dum prima ſupfluitas vincit alia indicantia, nimirũ ante pparationem materię. Et cum prima ſupfluitas quoti-

a Materia morbifica.

Prima ſuperfluitas. Tenuis.

Craſſa.

Vſus medicamẽtorum in prima ſuperfluitate.

Nota.

quotidie generetur, ſaltem alternis diebus vti oportet lenientibus, id eſt, clyſmis, niſi ſponte fluat aluus. [Vbi:] Euacuare licet per uomitū, ſi prima ſuperfluitas ſubſiſtentiam habeat circa os ſupernum: p ſedem, ſi ſubſiſtat circa fundum, aut ſecundum tenuia inteſtina, ubi quidam medicamentū pos exhiberi dicunt: ſi materia ſubſiſtit in craſſis inteſtinis, p ſedem oportet immittere medicamentum.

Cacochymia.

Sequuntur medicamenta, q̄ reſpiciunt cacochymiā. Eſt aūt cacochymia, materia bilioſa, pituitoſa, & melancholia, ideoque primum dicendum de pręparātibus, deinde de purgantibus, idque generaliter, vt ad omnes morbos accommodari queat.

Pręparātia materiā bilioſam.

Præparantia igitur bilem, ꝓ huius uarietate varia ſunt. In bile enim pallida, utimur [Syrupo roſ. recent. de acetoſa, citri, de ſucco acetoſæ, de cich. de end. quibus ſyrupis additur decoctum e cichoraceis, ex hordeo.] Si bilis ſit flaua, & p̄ſertim ſi vitellina; aſcendere licet ad [Syrupum viol. nenuph. de papau. ob inſignem huius bilis caliditatem, decocta fieri poterunt [e lactuca.] Quod ſi bilis ſit particeps alicuius viſciditatis; permiſcere licet [Syrupum acetoſum ſimpl.] Notandum vero, cū in corpore bilioſo dulcia facile in bilem uertentur; ſyrupos pręſcribendos eſſe in quantitate, diluta in magna doſi; vt [Syr. de ſoncho, de ſucco acetoſo, ana unc. ſ. decocti endiu. lact. hord. lib. ſ.]

Preparantia materiā pituitoſam.

Si materia ſit pituitoſa, & quidem ſalſa, [Rec. Syr. de beton. oxym. ſimpl. de cich. ſimp. ana unc. ſ. decoct. beton. cichor. unc. iij Miſ. ꝓ ſyrupo.] Betonica hic vtimur, pp materiam pituitoſam; ſed quia eſt ſalſa, & calida, addimus cichoracea. Si pituita non ſit ſalſa, ſed moderate frigida, vt dulcis, & potiſſimū in inſipida, hunc ſyrupū poſſumus pręſcribere, [Rec. Syrup. de beton, mellis roſ. col. oxymel. ſimp. ana drac. vj. decocti beton. petroſelini unc. iij. Miſ. ꝓ ſyrupo.] Si pituita ſit frigidior, cuiuſmodi eſt acida. [Rec. Syr. de beton. cōpoſ. de ſtœch. de hyſſopo, oxym. cōpoſ. ana unc. ſ. decocti ſaluiæ, beton. ſtœch. hyſſopi unc. v. Miſ. hoc pro ſyr. Gratia huius pituitę, licet ēt vti ſyrupo de corticibus citri, de menta de duabus, & quinq; rad. cū decocto maioranę rotiſmar. origani &c.]

Preparātia melācholiam.

Si materia ſit melancholica, ſicq; exuſta: [Rec. Syr. viol. de ſucco borrag. de fum. ana unc. ſ. decocti lupul. borag. capill. Veneris uiridiū unc. iiij. Miſ. Probat ēt ſyrupus de pomis ſimplex, d ſucco bugloſſæ, de lupulis.] Sin aūt materia melācholica non ſit exuſta, [Rec. Syr. de corticibus citri, de fumaria ana unc. i. decocti meliſſę, fumariæ, ſem. citri unc. iii. Miſ. pro ſyrupo.

Vtēdi ratio.

Vſus] p̄parātiū e ſuperioribus patet, illud ſaltē notetur circa modum, vt cauſa materiæ bilioſæ exhibeantur ſyrupi actu frigidi, & præſertim ſi bilis ſit calidior, vt vitellina, in reliquis licet uti ſyrupis actu calidis.

Purgantia.

[Quantū ad medicamēta, q̄ cacochymiā p̄paratā purgant, notandum, purgantia aliqn̄ ꝓbari in cephalalgia a cauſa primitiua, Verbi gratia, ſi capitis dolor fiat ob Solis ardorē, ita vt Solis ardor tantum calefaciat, purgātia nō ꝓbantur, quia nō adeſt materia purganda, ſi autē ſolis ardor nō mō calefaciat caput, uerum ēt cōmoueat materiā, purgantia probantur, ſecūdū Auicennā.

Cholagoga.

In materia ergo bilioſa, [Rec. rhab. electi ſcrup. iiii. infunde ſ.a. in decocto end. & facta diligēti expreſſione adde elect. de ſucco roſ. drac. ii. mānæ el. ſyrup. roſ. ſol. ana unc. i. ſ. Miſ. & fiat potio breuis.] Vel, ſi patiens bolū optet: [Rec. pulu. rhabarb. el. drac. i. elect. de ſucco roſ. drac. i. ſ. trochiſcorū de violis cū ſcām. ſcrup. i. floris caſſ. nou. extr. unc. ſ. Miſ. & cū ſaccharo fiat bolus.] Licet ēt hoc medicamētū p̄ſcribere ī dolore capitis [Rec. Maſſæ pil. aur. ſcru. iiii. diacrydii gra. iiii. cū ſyrupo de ſoncho, fiāt pilulæ nu. v.]

Phlegmagoga.

Si materia pituitoſa ſit purganda, [Rec. maſſæ pil. coch. drac. i. ſ. maſtichin. drac. ſ. cū ſyrupo de beton. fiant pil. v. Probat ēt agaricus, hiera Pachij, diaphœnicon. & in cōtumaci dolore a pituita, ꝓbantur pil. fœtidæ, pilulæ de euph. trochiſci alhādal.]

Melanagoga.

In materia melācholica, [Rec. Maſſæ pil. coch. cū helleboro p̄paratū drac. i. ſ. de fumaria drac. ſ. cū ſyrupo de pomis, fiant pilulæ nu. v. Licet etiam uti ſena, polypodio, epithymo, veratro nigro, unde probatur ſyrupus de polyp. de epith. de pomis comp. de fumaria cōp. cōfectio Hamech. Id tñ maxime notandum, e c. 2. l. 1. κ.τόπ. in omni capitis morbo, ſiue a bile fiat, ſiue a melancholia, ſemper phlegmagoga eſſe miſcenda, & ob id Gal. ſem per purgat [cū hiera e colocynthide, addito ſcāmonio, pp materiā bilioſam; helleboro nigro, ꝓpter melancholiam. Vſus. Quātum.]

Vſus purgantium.

Pro maiori actiuitate materiæ, ut per decta maiori quātitate, ꝓbatur etiam maior doſis purgantium. Sed notandum, cum materia in dolore capitis expurganda ſit ſatis diſtans, augendam eſſe doſin medicamenti, ne facūltas in longo itinere hebeſcat. Sed hoc non p̄tinet ad methodum medendi, verum ad methodum componendi, q̄ docet, ne medicamētorum vires in itinere frangantur, opus eſſe medicamento vehementiori, uel in doſi maiori. [Quomodo.] Probātur pilulæ, p̄ſertim in materia pituitoſa, & melancholica, q̄ non ita cedunt, ſicut bilioſa. [Quando,] Exhibenda ſunt medicamenta, dum materia purgāda uincit alia indicantia, vt ſi ſit concocta; item ſi cruda, ſed urgens interim, aut uenefica, aut petens cerebrum, p̄ſertim ubi imminet epilepſia, uel apoplexia, uel phrenitis. [Vbi] agendum. Subſiſtentia huius materię indicat, medicamenta per os eſſe exhibenda. Si fortaſſe prohibeat uentriculus; applicanda ſunt medicamenta propoſita vmbilico, ſunt immittenda per ſedem, vnde probantur clyſmiacres, p̄ſertim quia hi, (teſte Galeno c. 1. l. 2. κ.τόπ.) uacuant, quæ ſunt circa uentrem, circa meſenterium, & quę circa ſima hepatis ſunt, vt ſic per partem, poſt partem fiat vacuatio etiam a remotis. Hęc de materia, quę extra caput conſiſtit.

Materia morbifica cōſiſtēs in capite: mediata tamen.

Materia mediata reſidens in capite, uel generatur in capite, vel Extra caput. Si in capite generetur, reſidet, vel In venis, uel Extra venas. Si in venis, hęc materia vacuatur ſoluētibus, de quibus dictū. Si reperiatur extra cerebri venas, uacuatur pręſertim p os, dein ēt per nares, hęc. n. materia nihil aliud eſt, quā craſſum excrementum, quod neceſſario generatur in capite, & ꝓducitur in infundibulū, & hinc ad glandulā, ut poſtea per foramina, & ea quidem ampla, ad palatū pertinētia, per os expurgetur. Verū perducitur ēt aliqua portio excrementi ad carunculas mamillares, & hinc ad nares, & proinde ad narium foramina, q̄ perducūtur ad internas partes ipſius palati. Vnde hęc materia mō per os, modo per nares eſt euacuāda.

Qualitates eorum medicamentorū quibus vacuatur materia ī capite exiſtens.

Fit autem vacuatio capitis, (ſecūdū Galen. c. 2. l. 2. κ.τόπ. & c. 1. l. 6. κ.τόπ.) per medicamēta calida, tenuis ſubſtantię, acria, detergentia, ſuauis, & odoris, & ſaporis, & quantum fieri poteſt non venefica. Calida. n. attrahunt materiam, in intimo capitis exiſtentem, tenuia penetrāt, acria per medium tactum irritāt expultricē, detergentia faciunt ne materia uiſcida ita hęreat, ſuauitas ſaporis, & odoris, facit, ut medicamenta cum iucunditate operentur, non debent eſſe uenenata hęc medicamenta, quia petunt organum olfactus, linguam œſophagum, tracheam, ventriculum, pulmones. Medici tamen interdum uenenatis uti coguntur, dum materia ad ſummum vehementię aſcendit, utuntur enim [felle, colocynthide, cap. 2. l. 2. κ.τόπ. ſcammonio, oxymelle cum turbith, & cum ſcammonio;] dum ſc. reſpiciunt ad pituitam cum bile permiſtam, ſicut Auicen. c. 29. tract. 1. licet etiam vti hiera Archigenis cum colocynth. Verum hęc omnia probantur, non quatenus ſunt uenenata, ſed quoniam attrahunt determinatos humores.

Dubi-

Quo medicamenta ore detenta, in actum ducantur. Dubitare autem quis poſſet, quomodo hæc medicamenta deducantur de potentia in actum, cum non ingrediantur ventriculum, nec longo tempore in ore detineantur, ſicut alia in ventriculo? Dicendum eſt: medicamenta quæ agunt a proprietate occulta, non egere adeo multo tempore, vt ad actum deducantur, ſicuti requirunt ea, quæ manifeſtis agūt qualitatibus: ambra enim feſtucas trahit, ſi ſolum calefiet; & magnes ferrum, ſi ſolum fricetur. Accedit etiam, quod medicamenta, quæ applicantur ori, vel naribus minore cum difficultate materiam determinatam attrahunt, ob vicinitatem: quàm ea, quæ ingrediuntur ventriculum, quippe quæ materiam magis remotam, in artubus, venisque diſtantibus, hærentem, debeant attrahere. Ex his ergo patet, eos decipi, qui non probant hæc medicamenta vehementia, quod putent ea non deduci de potentia in actum. Illud tamen obſeruandum, vt, quantum fieri poteſt, minus vehementia adminiſtrentur: niſi materia ſit contumax, nimirum frigida, craſſa, viſcida, impacta.

Ordines medicamentorū quibus caput purgatur. Porro horum medicamentorum, quæ purgant materiam in capite exiſtentem, certi quidam ſunt gradus: alia enim ſunt debilia, alia mediocria, alia fortiora. Debilia ſunt, [maſtiche, thus, origanum, pulegium, beta, manna, oxymel ſimplex.] Mediocria: [hyſſopus, folia & rad. capp. ſal. nigella, ſapo, maiorana, ſtruthium, eruca, naſturtium, cuminum, calamintha mont. dictamnum Cret. acorus, baccæ lauri, folia lauri, piper, zinziber, pyrethrum, ſuccus cyclaminis, ſuccus iridis, oxymel ſimpl. allium, cepa, ſinapi, confectio illa, quàm vulgo appellant muſtarda.] Vehementia ſunt: [rhab. agaricus, ſena, epithym. polypod.] Adhuc vehementiora ſunt [ſcammonium, turbith, colocynthis, tithymalus, euphor. elater, vtrumq; veratrum.] Sed quia hæc medicamenta nocere poſſunt, vel acrimonia, vel iniucunditate odoris & ſaporis, in medicamentis componendis oportet addere corrigentia: propter acrimoniam, fœnum græcum, caricas pingues, paſſulas dulces, oleum viol. oleum amyg. dulcium:] propter odorem, aromata, [ambram, moſchum, galliam odoratam, ſtyracem calamitam, aſam odoratam :] propter ingratum ſaporem miſcenda ſunt dulcia, [vt ſaccharum, mel, vinum dulce, paſſulæ, caricæ, & cætera.

Ratio vſus capiti purgij. VSVS. [Quantum.] Summa doſis probatur, ſumma eſt materiæ actiuitas. [Quomodo.] Si materia maxime reſiſtat, forma medicamentorum erit ſolida, vt ſunt turundæ, linimenta, & maſticatoria: ſin minus medicamentis liquidis vti poſſumus, vt ſunt decocta, ſeu gargariſmi [Quando.] Oportet his vti, dum materia vincit alia indicantia, & non vincitur a materia exiſtente in toto, vel in ventriculo. Vincit autem materia hæc expurganda materiam actu ſoluentem cōtinuum. Quare caput purgia ſunt adminiſtranda poſt vacuationem totius & ventriculi, nimirum ante cibum, & ante topica medicamenta. [Vbi.] Cum materia ſubſiſtat intra cranium: iure hæc medicamenta applicantur naribus & ori, niſi ſit prohibens.

Cautiones. Purgantia quidem per nares prohibentur, dum nares afficiuntur vlcere, vel aliquo tumore, dum nares obtinent venas cum orificijs laxis, vt periculum immineat hæmorrhagiæ narium: item dum vitium aliquod oculorum adeſt, quæ enim per nares purgant, facile oculis poſſunt officere. Præterea dum cerebrum, vel vertigini, vel epilepſiæ eſt obnoxium, fugienda ſunt ea, quæ per nares purgant; ſternutamento quippe inſigniter cerebrum agitatur, vt facile vertigo, aut epilepſia oriatur. Purgantia per os prohibentur, ſi adeſt vitium palati, gingiuarum, dentium, linguæ, item vitia ventriculi, tracheæ, pulmonum, dum hæ partes facile ſuſcipiūt cerebri excrementa, ſecundum Auic. c. 29. trac. 1.

Iam formulas aliquot trademus, purgantium tum p os, tū p nares. *Formulæ.* Purgantia per os, ſunt maſticatoria, gargariſmi, & inunctiones. *Maſticatoria.* Maſticatoriū debile hoc erit: [recip. thuris drac. j. maſtiches drac. j. ceræ, caricarū pinguiū ana drac. j. f. Miſ. p maſticatorio.] Mediocre erit: [reci. ſinapi, piperis albi, pyrethri, ſalis cōis ana drac. j. cū melle, fiat maſticatorius.] Vehemens erit: [recip. euphorbij, elaterij ana ſcru. ſ. ſtaphiſagriæ drac. ſ. moſchi odorati gr. iij. ceræ, ladani ana drac. ij. Miſ. p maſticatorio.] *Gargariſmi.* Gargariſmus debilis erit: [rec. caricarū ping. origani, foliorū lapathi, foliorum hederæ, fol. betæ, ana P. j. aquæ cōis libr. iij. fiat decoctio ad conſumptionem quar. part. deinde reci. prædictæ decoctionis lib. ſ. oxy. ſimp. vnc. j. ſ. Miſc. pro gargariſmo.] Mediocris: [recip. cumini, calaminthę mōt. hyſſopi, rad. & fol. capp. ana P. j ſinapi, piperis, pyrethri, ana ſcru. j. omnia ruditer contundantur: deinde rec. aquæ ſaluię lib. iiij. ſ. fiat decoctio ad conſumptionem partis tertiæ: deinde recipe prædictæ decoctionis li. ſ. oxymellis ſcillit. vnc. j. ſ. Miſc. pro gargariſmo.] Vehemēs gargariſmus: [reci. euph. ſcru. ſ. colocynth. agar. ana drac. j. foliorum cucumeris agre. P. j. aquæ calaminthæ l. b. iij. fiat decoctio ad conſumptionem dimidij: deinde recipi prædicti decocti lib. ſ. oxymel. ſcil. vnc. ij. Miſ. pro gargariſmo.] *Linimenta.* Linimentum palati debile erit: [recip. ſucci betæ, maluæ, lapathi, ana vnc. ſ. oxym. ſimpl. vnc. j. Miſc. pro linimento.] Mediocre: [rec. pulueris ſinapi, naſturtij, piperis albi, ameos, ana ſcru. ij. macerentur in aceto acri, deinde reci. ſucci ireos, cyclam. bryoniæ ana vnc. ſ. mellis vnc. j. fiat linimentum. Huius claſſis ēt erit muſtarda.] Vehemens erit linimentum: [reci. ſapon. euph. ſtaphiſagr. ſcāmonij ana ſcru. j. oxymel. ſcillit. vnc. j. ſ. Miſ. Licebit etiam theriaca & mithridatio palatum inungere.

Liquida. Purgantia per nares, ſunt liquida, pulueres, turundæ. Liquida ſunt adminiſtranda, vt operentur ſine detrimento: ęger ergo declinabit caput ſuum ad poſteriora, & violentia aliqua liquor immittatur intra nares, interim ęger os repleat aqua vel vino, maxime dum vehementiora naribus admouentur; ſic enim medicamentum non ingreditur os, quod iam repletum eſt, aut ingreſſi vires venenatę frangentur, ne ori, ſubiectisque partibus obeſſe queat. Hęc tamen admonitio eſt extra methodum. Liquidum aūt debile, naribus applicandum, ſic pōt pręſcribi: [reci. ſucci betę, fol. hederę ana vnc. j. mannę el drac. j. ſ. Miſ. pro naribus.] Mediocre: [reci. pulu. pyrethri, piperis, ſinapi ana ſcru. ſ. ſuc. cyclam. ireos, ana drac. j. ſ. olei liliorum alb. cū aromat. oxym. ſcill. ana drac. vj. Miſc.] Vehemens erit: [recip. elaterij gr. vij. dacrydij ſcru. pulu. vtriuſque veratri gr. xv. Miſc.] His vehementioribus dolores contumaciſſimi ſuperantur. *Pulueres.* Pulueres per arundinem in nares ſunt inſufflandi. Debilis hic erit: [recip. betę, maioran. fol. hederę, mānę el. ana drac. j. fiat puluis.] Mediocris: [recip. pyrethri, pulu. albi ſinapi, caryophyll. ana ſcru. j. Miſc. & fiat puluis.] Vehemens: [recip. colocynth. ſtaphiſag. vtriuſque veratri gr. xv. moſchi gr. iij. Miſ. & fiat puluis.] *Turūda.* Turunda debilis erit: [recip. ſucci betę, fol. hederę ana ſuci. j. cerę drac. j. ſ. Miſ. & fiat turunda.] Mediocris; [rec. pulu. ſinapi, naſturtij, praſſij, pyrethri, piperis albi ana ſcr. j. ladani, cerę ana drac. j. Miſ. & fiat turunda.] Vehemens erit: recip. euphorbij, elaterij, colocynth. ana ſcru. ſ. moſchi gr. iij ſtyr. calamit. g. iiij. ladani drac. ij. Miſ. & fiat turunda.]

Materia mediata extra caput genita, in capite tamen conſiſtēs. Hactenus de medicamentis, quæ reſpiciunt materiam mediatam intra cranium contentam, & quidem in capite genitam. Sequuntur ea, quę reſpiciunt materiam intra cranium contentam, quę tamen extra caput genita, in hoc confluxit. Hæc igitur materia, quæ in caput fluxit; inque venis reſidet, non extra venas; & præterea nondum eſt impacta, retrahitur, vel Deriuatione, vel Repercuſſione: *Deriuatio.*

Digitized by Google

net (reuulſio.n.ſpectat materiam, que nondum fluxit: de qua in c.de phrenitide:) Deriuatio fit per nares, per os, per brachia: & vel materia chirurgica, vel medicinali, de quibus omnibus iam dictum eſt. Reprimentia probantur in qualibet cephalalgia, quæ fouetur a materia fluxa, vel calida, vel frigida, c.21.l.13. meth. tam enim frigidus, quàm calidus humor eſt repellendus, modo non moueatur motu critico, l.1.ad Glauc. Reprimentia aũt debent eſſe frigida, & craſſæ ſubſtantiæ, contraria enim ſunt attrahentibus, calidis & tenuis ſubſtantiæ. Debent etiam reprimentia eſſe aſtringentia, vt partem cui applicantur poſſint denſare, ne propter laxitatem facile ſuſcipiat. Porro notandum: (quod tamen ad methodum componẽdi pertinet:) aſtringentia non poſſe penetrare, ideoque imbecillitati eorum eſſe occurrendum, per ea quæ reprimentia vehunt, nec tamẽ eorum vim frãgunt, vt ſunt tenuia & frigida. Reprimentia debilia ſunt c.1.l.2.κ.τόπ. [oleum chamęmelinum; ſed confectum ex ol. ex oliuis immaturis, alias non eſſet reprimens.) ol.roſat.completum:] mediocria, [ol.roſat. omphacinum, aqua roſ.] valentiora, [ſuccus ſemper uiui, portulacæ, lactucæ, pſyllij, polygoni, pampinorum vitis, vuarum immaturarum, mororum, immaturorum, myrtillarum, granatorum acerb. arantiorum acerborum.] Hęc validiora probantur, dum materiæ morbificæ impetus eſt admodum vehemẽs, ideſt, ſi materia eſt calidior. Probantur, inquã, ſi modo virtus ratione qualitatis calidi innati id permittit: ſi enim remiſſa ſit caliditas innati calidi, valde frigida, ſeu vehementer repellentia non admittuntur: & hinc Galenus probat [ol.chamæmeli,] ſi corpus non tolerat vehementer frigida; vt in fęminis, eunuchis, pueris, & in ijs, qui ſunt albicantis coloris. Ceterum in dolore particulari ex ebrietate, probatur [ol.roſ. cum ſucco hederæ, & potiſſ. cum ſucco braſſicę,] qui naturaliter ebrietati aduerſatur, vinique vapores reprimit; vnde Theophraſtus memorat, ſi prope vitem plantetur braſſica, eam a vite recedere, & remotiorem apparere. Quoad vehiculum reprimentium, Galenus [acetum] omnibus alijs anteponit, quia ob exiguum calorem, multam frigiditatem, & tenuem ſubſtantiam, incidit, diſcutit, reprimit. c.8.l.1.κ.τόπ. ſiccat etiam, c.20.l.1.ſimp. Dubitatur autem de aceto, quomodo in cephalalgia vſurpetur, cum tamen dolorem excitet, c.19.l.2.ſimp. acrimonia enim ſua morſum excitat: præterea cum ea, quę contra dolorem valeant, ſint mitigantia, aut laxantia, quorum hæc ſunt anodyna ratione cauſæ adiuuantis, illa ſunt anodyna ſuppurantia; acetum vero neutro modo concurrit, eſt enim frigidum, & non emplaſticũ, ſed potius tenuis ſubſtantiæ. Reſpondeo: Si acetum ſumatur vt medicamentum principale, ideſt, copioſum, agit cum vehementia & ſoluit vnitatem, doloremque intendit. Si autem ſumatur, vt medicamentum non principale, ſed vt ſecundarium, quod ſaltem deferat reprimens & principale medicamentum; tunc adminiſtratur in exigua copia, nec ſoluit continuum, quo modo & nos ſumimus. Vt autem ſciatur, qua proportione acetum ſit permiſcendum, oportet ad tria reſpicere; nimirum ad vim aceti, ad imbecillitatem reprimentis, ad permittentia ac prohibentia. Quoad vim aceti, vt acetum eſt acrius, ita in minori copia miſcendum. Imbecillitas reprimẽtium cognoſcitur e materia reprimẽda, & parte cui reprimens applicatur. In materia perpendimus motum & quietem: dum enim materia mouetur maiori impetu, opus eſt copioſiore aceto; dum quieſcit in parte profundiore, ſimiliter opus eſt copioſiore vehiculo: pars denſior, copioſius exigit acetum. Permittentia & prohibentia, ſunt res ſecundum & præter naturam. Secũdum naturam eſt virtus: quę ſi bona, acetum ex copia miſcendum, quę indicatur ab imbecillitate reprimẽtis: ſin contra, in minori copia acetum eſt miſcendum. Res præter naturam, ſunt materia morbifica, vis doloris, vigiliæ. Materia morbifica, ſi fuerit ſicca, vt biliosa, vel melancholica, prohibetur acetum copioſum, quia exſiccat. Doloris vehemẽtia, quia anodynum indicat, prohibet acetum copioſum, quod continuum ſoluit. Vigiliæ ſi adſint vehementes, prohibent acetum: ideoq; ſi hæ ſint vehementiſſimæ, loco aceti miſceri põt acidum citri, vel limonis vel arantiorum, ita tamen vt hi fructus ſint maturi; miſceri ẽt poteſt ſuccus acetoſæ. Proportio autem aceti ad reprimentia debet eſſe a ſub octupla, ad ſubquadruplam: vt pro reprimentis vnc.j. miſceri debet aceti drac.j. ad minimũ, vel drac.ij. ad ſummũ.

Repercuſſio. *cap.16.l.5.ſimp.* *Materia reprimentium.* *Χύμα reprimentium.*

Reſtat vt formulas quaſdam reprimentium tradamus. Sanguinem reprimit ſequens. [recip. ol.roſ. omphac.vnc.ij. aquæ roſ.vnc.j. aceti drac.vj. Miſce & concutiantur oĩa in mortario plumbeo, pro oxyrhodino.] Sequenti reprimitur bilis, ſi vigiliæ non ſint intenſæ. [recip. olei roſati omphac. aquæ roſ.ana vnc.j. ſ.ſucci endiuiæ, omphacini, ana drac.v. aceti drac.vj. Miſce pro oxyrhodino.] Si vigiliæ ſint intenſiores, biliosa materia hoc medicamento eſt reprimenda: [recip.ol.roſati omph.vnc.j.aquę roſ.vnc.j.ſ.olei vio. vnc.j.ſucci lact.vnc.ſ.aceti drac.iij.ſ. vel aceti loco, acidi citri vnc.j.Miſce.] Pituitam hoc reprimit. [recip. oleum roſ.compl.vnc.j. olei chamæm.confecti cum oliuis immaturis vnc.j. aceti drac.vj. Miſce pro oxyrhodino.] Melancholia hoc reprimitur: [recip.olei. roſ.cõpl.vnc.j.ſ.chamęmel.drac.ſ.ſucci maluæ vnc.j. aceti drac.v.Miſc.]

Oxyrhodinorum formula.

Vſus. [Quantum.] Doſis compoſiti: (ſimplicium enim doſis pertinet ad artem componendi:) maior erit, pro maiori actiuitate materiæ reprimendæ: vnde dum applicatur reprimens cum linteo, exigua dẽt fieri expreſſio ſi magna ſit materiæ actiuitas. contra, ſi exigua actiuitas materiæ, pannus valenter dẽt exprimi. [Quomodo.] Reprimentia actu frigida ſunt amminiſtrãda, niſi prohibeat vel materia repellẽda, vel virtus. Materia.n.repellenda, ſi eſt calida, tunc conſentiunt indicationes, qm̃ & vt calida, & vt repellenda, indicat frigidum; ideoq; reprimens magis actu frigidum eſſe debet. At materia frigida, vt frigida, indicat calida; vt reprimenda, indicat frigida: ideoque dum diſſentiant indicationes reprimẽs actu nec calidum, nec frigidum, ſed tepidum debet amminiſtrari, c.15.l.1.ad Glauc. Si virtus conſiſt, ſi calor innatus capitis vigeat, ſi caput calidum eſt, reprimẽs actu frigidum poteſt amminiſtrari: ſin minus, tepidũ, vt eunuchis, fęminis, puerulis, ſenibus, in ambiente frigido. [Quando.] Reprimens eſt amminiſtrandũ, dum materia reprimenda alia indicantia vincit: non vero habet locum, cum materia repellenda vincitur a materia exiſtente in toto, vel deſtillante in pulmones, præcipue ſi acris ſit, aut maligna: tunc enim antequam vtamur repellentibus, vacuandum totum corpus, deſtillationis materia minuenda, & attemperanda. Et quoniam materia repellenda, vincit materiam reſoluendam: ideo primum repellentibus, deinde reſoluentibus vti oportet. [Vbi.] Cum materia repellenda ſit in capite: reprimens applicandum capiti. Eligenda aũt eſt capitis pars, per q̃ reprimentia promptius permeent ad materiam repellendam: vt ſunt partes circa nares, & circa ſuturam coronalem.

Amminiſtratio repellentiũ.

Hactenus de materia Mediata. Sequuntur medicamenta, q̃ reſpiciunt materiã Immediatã reſidentem in parte neruoſa. Et hæc materia, ſiue vapor ſit, ſiue humor, euacuatur medicamentis ſuperius propoſitis, in dyſcraſia frigida quibus quędam adijcienda. Si ergo materia ſit vapor, ꝓbatur medicamẽtum cõfectum [e fęniculo, cumino, aniſo, chamæmelo, anetho, dauco, betonica, &c. cuiuſmodi eſt ẽt ceratum ſacrum, ceratũ de betonica. [Vſus] patet e ſuperius pro-

Materia morbifica immediata.

Digitized by Google

ꝓpoſitis:qb.ſaltem duo addem⁹:primũ,his actu calidis eẽ vtẽdum: alterũ,hęc eẽ vſurpãda poſt toti⁹ & capitis euacuationẽ. Si materia ſit humoroſa & ĩpacta, diſſoluẽda ẽ medicamẽtis ꝓpoſitis,q̃ calida ſũt,& tenuis ſubæ,quib. ẽt vti licet in phrenitide & lethargo: q̃uis mitiora ꝓbenť ad bilẽ & ſãguinẽ; vehemẽtiora ad pituitã & melãcholiã. Vetũ notãdũ,vt, ſi materia fuerit ſicca,cũ reſoluẽtib. miſceanť emollientia:alias materia craſſa & ſcirrhoſa euaderet,& curationẽ nõ admitteret:cuiuſmodi ẽ pituita & melãcholia. Noteť ẽt in cõpoſitione medicamẽtorũ reſoluẽtiũ,vt, ſi humor iſcct⁹ fuerit lue venerea, miſceanť alexipharmaca. Reſoluẽtia ſũt,& qdẽ mitiora,[chamęm.anethũ, beton.ſalu.maior.roſm.] mediocria,[origanum,puleg.ſerpil.nardus,fenic.nigella, calamintha mõt. dictãnũ Cretic.]fortiora,[pip,ſinapi,euph.ſcãm.colocynthis,veratrũ,radix cucu.agreſtis, fim⁹ colũbinus, thapſia,&c.] Emollientia ſunt:[ammoniacũ, adeps anſerinus,medulla vituli, malua, althęa, emplaſt.de meliloto,diachylon] q̃ vt reddãtur odorata, miſceri oportet,[macẽ,aromata,moſch.]Inter alexipharmaca huc faciunt,[china,ſal.parilla,guaiacũ, ſaſſafras.] Noteť Gal.adderẽ[acetũ]reprimẽtibus,nõ aũt reſoluẽtib⁹;qa hęc tãq̃,calida & tenuis ſubę,nõ egẽt vehiculo. Facultas aũt medicamentorũ reſoluentiũ excipitur[mõ aqua, mõ vino,mõ ol.] vnde formæ variæ horũ medicamentorũ ſolent pſcribi,v.g.ſi ſolidũ fiat medicamentũ,tũc fieri ſolẽt trochiſci,puluetes,pilu. odor. linimẽta, ẽplaſtra, cerata. Sed obiter aĩaduertẽda ẽ dr̃a ĩter inũctionẽ, vnguẽtũ,linimẽtũ, emplaſtr.& ceratũ: ĩunctio fit e ſolo ol.ſine odoramẽtis,& cera:vnguẽtũ fit ex odoratis,ſed ſine cera,v.g.ſi componať medicamẽtũ, ex ol.lil.alb.cũ arom. & ol.chamęm.linimẽtũ fit ex oleo, & cera, vt ꝑ ol. vnc.j ſufficiãt cere drac.ij.emplaſt.recipit cerã,& farinã,qualis in reſoluẽte medicamẽto eſt farina orobi: ceratũ fit e cera admodũ copioſa, vt ꝑ olei vnc.j.ſumantur cere drac.iij.iiij.vel.vj. Recta adminiſtratio reſoluẽtiũ,patet e ꝓpoſitis.[Quãtũ.]Magna doſis ĩdicatur,ſi materia ĩpacta ſit magnę actiuitatis.[Quõ.]Reſoluẽs ẽ adminiſtrãdũ actu calidũ:magis quidẽ,ſi materia fuerit frigidior, & ſi virtus ferat; minus, ſi materia calidior & ſi eger nõ queat pferre vehemẽter actu calida. Pręterea, ſi materia magis reſiſtat; reſoluẽtia dẽnt vſurpari in forma ſolida,vt magis agãt:ſi cõtra,in liquida. [Qñ.] Reſoluẽtibus vtẽdum eſt,qñ materia impacta vincit alia indicãtia:nõ aũt ijs vtendũ,ſi materia impacta vincitur a materia redundare in toto,vel in cerebro:vnde ante reſoluentia,& totum,& caput vacuari debent.[Vbi.] Cum materia impacta ſubſiſtentiã habeat in capite, huic applicandum eſt ceratum iacrum & exhibendum decoctum guaiaci. *Vſus reſoluẽtiũ.*

Vt vero,qua hactenus de materia morbifica dicta ſunt,rectius intelligantur,ſubiectum χηματισμὸν addidi.

- In Cap.dolore,materia morbifica eſt vel
  - mediata; exiſtens aut
    - extra caput
      - citra iecur, vt prima ſuperfluitas
        - tenuis: ſeroſa, bilioſa
        - craſſa: pituitoſa, melancholica
      - vltra iecur; vt cacochymia: bilioſa, pituitoſa, melancholica
      - } Præparanda & Vacuanda
    - in capite: quæ genita eſt vel
      - in capite: reſidetq;
        - in venis capitis
        - extra venas cerebri, Vacuando per
          - os: quod fit: maſticatorio. gargariſmo. inunctione
          - nares: quod fit errhino.
      - extra caput: eaque Retrahenda vel
        - deriuatione, per: nares. os. brachia.
        - repercuſſione,per reprimens.
  - immediata; reſidens in parte neruoſa. Reſoluenda.

Cauſa externa. Hucuſq; de remedio ſanãte,qd reſpicit cãm internã:ſequitur remediũ ſanans,reſpiciẽs cãm principalẽ externã. Cãę igitur externę,vel Neceſſario occurrũt, vel nõ Neceſſario. Neceſſario,aer,pot⁹. *Aer.* Ab aeris caliditate dũ ſit dolor; ꝓbãtur refrigerãtia,ꝓpoſita ſ i calida intẽpie,ſed remiſſiora. Si dolor ſit ab aere frigidiore,ꝓbantur calida,ꝓpoſita in dyſcraſia frigida. *Ventus.* Si dolor ꝓdeat a vẽtis,oportet cũ Auic.conſiderare,nũ vẽtus ſit Calid⁹,vt ęſtiu⁹ & auſtrin⁹:vel Frigidus,vt hyemalis,& aqlonaris. Si vẽt⁹ calidus,ꝓpẽdẽdũ,nũ introierit,vel p nares,vel p aures, vel p vtrũque: Si.n.p aures ingreſſus fuerit,oportet in aures inſtillare,vel[ol. chamęm.vel anethinũ.] Hęc olea,licet vẽtus ſit calidus,ꝓbãtur tñ pp diſſolutionẽ; vnde tepida ſunt amminiſtrãda. Si p nares vẽtus itroierit, medicamẽtũ ẽt p nares immittendũ. Sed licebit ẽt medicamẽtũ applicare future coronali. Et ſi cõtingat, vt imprimatur ĩtẽperies calida;licet poſtea refrigerantib⁹ vti. Si dolor fiat a vẽto frigido: vtẽdũ eſt medicamẽtis cal faciẽtib. & reſoluẽtibus ꝓpoſitis, mõ p nares, mõ p aures, ꝓut introiuit ventus frigidus. Si ab immodico potu fiat dolor, nimitũ ex ebrietate; vacuatio dẽt fieri, ſm Auic. vel p vomitũ, vel p aluũ:optimumq; eſt, vt dormiãt,quia ſõnus ſępe e toto vapores reſoluit,& dolorẽ tollit:ſin hæc min⁹ cõducãt, ad ea confugiendũ, q̃ poſſunt vini vapores reprimere,vt [ol.roſac.cũ ſucco braſſicę.] Cãę externę nõ neceſſario occurrẽtes, ſunt contuſio, plaga &c.in qbus recurrẽdũ ẽ potius ad ꝓpria capita. *Ebrietas, cauſa externa non neceſſario occurrentes.* Poſtremo breuiter quoq; dđm eſt de cephalalgia,q̃ ꝓducitur ex odorib⁹. *Odores.* Si.n.dolor capitis fiat a malis odoribus, ſm Auic. occurrendũ eſt contrarijs, nimitũ bonis:Cõtra,ſi fiat a bonis,occurrendũ ẽt eſt odoribus cõtrarijs,nõ qdẽ fętidis, ſed in qualitate cõtrarijs; vt ſi dolor fiat ab odore calido, remoueatur per rẽ odoratã frigidam, boni odoris,v.g.ſi dolor fiat a moſcho,(ſunt.n.q huius odorẽ ferre nequeunt]occurrẽdũ eſt[violis,roſis:]& cõtra,ſi dolor fiat ob odorem frigidi,occurrẽdũ calidis,vt[ambra.]Hoc licet quidam in ſcholis proponant,non tamen a me, vt verum fatear,admodum probatur.

Hacten⁹ de medicamento anodyno,& ſanãte. Sequũtur medicamẽta,q̃ reſpiciũt ꝓportionẽ cerebri,q̃ capitalia dñr. *3. Cephalica medicamenta.* Hæc medicamẽta tria in ſe cõtinẽt:primũ.n.nõ iuuãt in oĩ affectu capitis: ſi.n.v.g.capitis affectus ſit calid⁹, & medicamẽtũ cephalicũ ſit calidũ, nocebit. Scdo,cephalica ẽt pñt ꝓdeſſe in vitijs aliarũ partiũ:calida.n.cephalica,ẽt ꝓdeſſe pñt in ventriculi affectu frigido. Tertio,dñr cephalica,quia maiori cũ vtilitate affectib⁹ capitis amminiſtrãť. Nõ.n.dñr. cephalica,qđ cõueniãt in oĩ affectu capitis,q a in aliq̃b⁹ nocẽt: nec q, pſint ſolum in capitis affectibus. Cur autem cephalica magis iuuant caput, quàm aliam partem

Digitized by Google

partem nulla alia ratio reddi poteſt, quam quod habeant proportione,quę eius ſit naturæ,vt limitet,cōtraharque facultatem medicamenti, quo maioris ſit actiuitatis, & vtilitatis ratione capitis, quam ratione aliarum partium. Cephalica,alia ſunt Calidalia,alia Frigida,alia Temperata. Calida probantur in dolore capitis,a cauſa frigida:frigida,a cauſa calida temperata in omni dolore. Calida ſunt, [ſtechas, roſmarinus, maiorana, ſaluia, hyſſopus, calaminthamont. magnæ antidoti;] quæ non tantum ſunt capitalia, verumetiam cordialia, ſplenetica. Frigida ſunt [roſæ, ſaccharum roſac. viol. ſantali, diarhodon Abb.] Temperata ſunt,potiſſimum [cranium humanum, quod deſumetur aut ex homine viuente (nimirum vulnerato) aut e cadauere iam defuncto, item pæonia mas,non fęmina.][Vſus.][Quantum.]Hoc deſumitur a proportione capitis,quatenus eſt maioris, vel minoris actiuitatis: cum autem cerebri proportio non agat, ſed limitet facultatem agendi; ob id,vt facultatis actio erit vehementior, ita capitalia in maiori doſi erunt amminiſtranda; vt pro maiori robore cerebri, ſeu facultatis, opus ſit maiori quantitate medicamentorum. [Quomodo.] Cum proportio ſeruetur calidis; hæc medicamenta moderatè calida ſunt amminiſtranda. [Quando.] Cum proportio præſens vincit alia indicantia,ſunt vſurpanda cephalica: non autem quando vincitur a materia replente vel totum,vel caput: Ante enim vſum capitalium, prius totum, & caput vacuare oportet.[Vbi.]Cum proportio ſubſiſtentiam habeat in cerebro; propterea hæc medicamenta capiti ſunt applicanda,& naribus, & ſuturæ coronali, & per os exhibenda.

Vſus cephalicorum.

De Victu in cephalalgia inſtituendo.

Victus ratio.

DE materia medicinali diximus.Reſtat materia diætetica: quam ita explicabimus,vt ad quodlibet capitis vitium queat accommodari. Aer, quatenus eſt materia alimenti, erit expers fumi,pulueris, venti, & cuiuſlibet vaporis noxij; ſed purus; odoris ſuauis, vt probe alat ſpiritus. Quatenus autē aer eſt materia remedij, pro varia doloris cauſa varius probatur: in cauſa calida, alterabitur [pomis, roſis,folijs vitis,aqua roſ.] erit etiam aer lucidus,non obſcurus: & ſi vigiliæ infeſtent,alterandus eſt aer[lactuca,nymphæa.]In cauſa frigida,aer alterabitur[origano,pulegio,ſaluia, maiorana, caryophyllis:] & ſi contingat ſomnum eſſe coniunctum,debet etiam alterari [aceto acri.]

Aer.

Cibus, vt eſt materia alimenti, erit boni ſucci, paucorum excrementorum, εὔπεπτος,& εὐανάδοτος, ſuauis odoris & ſaporis: vt carnes optimæ, piſces, panis probus, &c. Cibus autem vt eſt materia remedij, vel eſt materia anodyni, vel ſanantis. Cibus habens rationem anodyni, erit ſuauis, dulcis, vt patiens oblectetur: vnde infantum dolores lacte mitigat Galenus capitul.7. libro 1. de tu.ſan.Cibus, vt eſt materia remedij ſanantis; varius probatur, vt varium eſt vitium cauſæ principalis: quod pertinet ad ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Vitium ſecundum ſubſtantiam eſt, ſi, verbi gratia materia ſit putrida; vnde probatur cibus conditus [aceto,acetoſa,acido citri;] & ſi adſit virulentia venerea licet cibum alterare [ſalſa, china, poteſt etiam lignum guaiacum cum cibis miſceri.] In vitio ſecundum quantitatem,probatur victus minuens,vt [cremor hordei, panatella liquidior.] In vitio ſecundum qualitatem ita procedendum? Si vitium in frigiditate ſit poſitum, tunc cibus eſt condiendus [feniculo, meliſſa, pulegio, aromatibus, melle, ſaccharo, roremarino, probanturque calidatum condimenta, tum opſonia,] Si in caliditate conſiſtat vitium, cibi condiendi [lactuca, acetoſa, endiuia, ſoncho, hordeo, &c.] & ſi forſan vigiliæ ſint annexæ, præſtat cibum præbere ex [amygdalis, quandoque etiam danda emulſio. ſem.papau.albi.] Si vitium ad ſiccitatem pertineat; cibi condiendi ſunt [boragine,bugloſſa,malua,amygd.butyro, adipe etiam gallinæ aut vituli. [Si vitium ſit in materiæ tenuitate, condiuntur cibi [omphacio granatis acerbis, ceraſijs acerbis,cydonijs.] Si materia ſit craſſior, & quidem calida, cibi condiendi [acetoſa,aceto,ſemin.melon.] Si materia ſit craſſa,& frigida,cibis permiſcenda aromata. Si materia ſit viſcida, & calida: condiatur cibus [hordeo:] ſi frigida, [melle, oxymelle, ſaccharo.] Quoad vitium ſecundum vbi: ſi ſpectet ad motum, condiantur cibi incraſſantibus propoſitis in materia tenui: ſi ſpectet ad quietem, condiantur cibi alterantibus, propoſitis in craſſa materia. Recta amminiſtratio ciborum. Quantum agendū, indicatur ab indicante vt agit: indicans eſt virtus,ratione alimenti: affectio cerebri, & triſtis ſenſatio eſt indicans ratione anodyni: materia morbifica principalis, eſt indicans ratione remedij ſanantis. Vnde ſi intenſior eſt actio virtutis, ideſt, ſi virtus eſt debilis, non fert inediam, probanturque cibi copioſi. Si dolor ſit intenſior, materia remedij anodyni dicitur eſſe copioſior; vnde cibi condiendi materia dulci, & copioſa. Præterea, ſi ſumma ſit actio materiæ principalis, verbi gratia calidæ, cibi condiendi, exempli gratia endiuia copioſa, & ſic de alijs. [Quomodo.] Si virtus debilis eſt & facile labitur, probantur cibi liquidi, quia facilius corpora potu, quam cibo implentur. Cauſa autem materiæ, ſi materia fuerit frigida, actu calidis vtimur. [Quando.] Cibandum,dum indicans vincit: non autem dum vincitur, quod ſit, ſi cibus in ventriculo exiſtat: vnde hic primo concoquendus eſt.

Cibus. *Vſus ciborum.*

Potus omnis debet eſſe cibi vehiculum:interdum tamen etiam eſt alimentum. Varius autem adminiſtrandus eſt potus, prout eſt materia vel alimenti, vel anodyni, vel ſanantis, ita tamen vt ſemper ſit cibi vehiculum. potus, vt eſt alimentum, eius materia eſt [vinum, aqua cum ſaccharo, melle, carne,] (caro tamen non debet eſſe copioſa, alias potius eſſet cibus, non cibi vehiculum, vt ius conſummatum, deſtillatum.) Potus, vt eſt materia anodyni, debet eſſe ſuauis, vt [vinum dulce, aqua ſaccharata, mulſa.] Potus denique, vt eſt materia ſanantis, debet varius eſſe: oportet enim vt reſpiciat vitium ſecundum ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Si enim materia eſt putrida; probatur [aqua cum aceto, vel cum ſyrupo acetoſo ſimp. vel cum iulepo.] Et ſi coniuncta ſit lues venerea; aqua alterabitur [ſalſa: vel vinum fiat e ſalſa medicatum.] Si peccatum ſit ſecundum quantitatem; probatur [aqua ſimplex,] quia non egimus potu nutriente. Si materia ſit calidior; non probatur vinum, ſed [aqua vel ſimplex, vel alterata endiuia, aut alijs refrigerante.] Si materia ſit frigida; probatur [vinum, vel aqua alterata ſaccharo, ſaluia, roremarino; vel etiam imponenda ſunt aromata.] Si materia eſt ſicca; conuenit [vinum dulce, aqua cum lacte,cum amygdalis.] Vſus. [Idem dicendum,quod de cibo: præterquam circa Quando agendum explicari oportet, quando aqua, & quando vino vtendum. De aqua. Materia morbifica non prohibet aquam, ſiue ſit copioſa, ſiue calida: frigida etiam, & cruda materia non prohibet aquam, modo calidis corrigatur: craſſa item viſcidaque non prohibet aquam, dum corrigitur attenuantibus, & detergentibus. Aqua vero prohibetur a virtute, quando imbe-

Potus. *Recta adminiſtratio potus.*

Digitized by Google

imbecillis eſt, non ſecundum ſolida, ſed ſecundum ſpiritus, vt in ſyncope; tunc enim illico eſt roboranda, id quod per aquam fieri nequit, ſed per vinum, quod valenter reſtaurat, lege de marcore. Vinum prohibetur à materia cruda, copioſa, calida, & à materia quæ in caput mouetur: materia enim cruda, & copioſa, agitata à vino, in caput fertur: calida vino redditur calidior: & quæ in caput habet impetum, adhuc magis in caput ducitur, cum tamen ſit retrahenda. Quare dum materia eſt concocta, dum copia minuta, caliditaſque remiſſa, & motus in caput refractus; cum magis poſſit virtus ad iudicandum vinum, quam materia morbifica ad prohibendum, ideo eſt exhibendum.

Cæteræ res non naturales.

Reliquæ res non naturales reſpiciunt facultatis cuſtodiam, potiſſimum coctricis, & hinc etiam aliarum facultatum; ideoque in his modus eſt ſeruandus. verbi gratia in cephalalgia, ſi magis coctio deſideretur, quam diſtributio; ſomnus ſuperabit vigiliam, repletio inanitionem, quies motum: contra, ſi magis exoptetur diſtributio. Si proba ſit concoctio, & diſtributio, omnia hæc erunt mediocria, nullum excedet. Quod ſi ob malam diſpoſitionem corporis, proportio mutetur, vt ſomnus plus iuſto vigilias excedat: tunc ſomnus excedens non eſt amplius materia diætetica, ſed facta eſt mutatio in cauſam morbificam, vt in ſermone de ſomno dicemus. Motus erit mediocris. Sunt etiam materiæ remedij anodyni ratione iudicij, quæ pertinent ad animi accidentia, vt viſus, & auditus rerum iucundarum, ca. 7. lib. 1. de tuen. ſan. Hæc de cap. dolore.

CAPVT VIII.

De Phrenitide, & primum de Definitione, & Cauſis.

Tranſitio.

QVoniam ſæpe in cephalalgia per modum attractionis caput ita repletur, vt oboriatur affectio putrida, & hinc inflammatoria, a ſanguine vel calidiore, vt fiat Phrenitis, vel frigido, vt fiat Lethargus; merito iam de Phrenitide, & Lethargo eſt dicendum.

Nomen.

Phrenitidem Auicennas vocat Sirſen calidum, id eſt, apoſtema capitis calidum, voce Perſica; & karabitum, voce Arabica, quod ſignificat, delirium perpetuum. Nec ταυτολογει Auicennas, dum proponit Sibare: per hoc enim non intelligit karabitum in genere, ſed in ſpecie delirium atrabilarium, quod Alexander vocat phrenitidem ferinam. Galenus θηριτιδα vocat, primo prorhet. 4. Loquemur autem nos de phrenitide exquiſita; in qua neceſſario adeſt delirium, perpetuum, & febris ſecundaria.

Generatio phrenitidis.

Hæc ita generatur. Succus vehementer calidus, procedens a toto, vel a parte, ſi vel tranſmiſſus, vel attractus caput petat, & ita per cerebrum eiuſq; membranas excurrat, vt & membrana potiſſimum tenuis, tumore calido, cerebrum autem intemperie calida cum materia afficiatur: fit Phrenitis. Si membranæ primum afficiantur, præcedit dolor. Et cum cerebrum calido morbo afficiatur: ita labefactatur princeps cerebri facultas, vt eius actio neceſſario corrumpatur hincque fiat delirium aſſiduum.

Definitio.

Phrenitis ergo ſeu delirium phreniticum, eſt actio deprauata principalis cerebri, dependens ab intemperie calida cum materia, coniuncta cum tumore calido membranarum. In hac doctrina ſequimur Galenum, in commentar. lib. 1. prorhet. capit. 8. lib. 4. de præſ. pulſ. cap. 7. lib. 2. de cauſ. ſymp. ca. 7. lib. 3. de loc. aff. com. 73. ſect. 2. lib. 1. epid.

Forma.

Forma eſt functio principalis deprauata; non morbus, cauſa, vel ſymptoma excrementorum, aut affectus mutati: ideoque dum Auicennas ait, phrenitidem eſſe apoſtema calidum, tradit definitionem non per cauſam formalem, ſed per efficientem. Per deprauatam etiam actionem, diſtinguitur phrenitis, ab actione imminuta & ablata, id eſt, a fatuitate & amentia. capitul. vlti. libro 2. de cauſ. ſymp. Vt phrenitis eſt functio deprauata principalis: diſtinguitur ab eo vitio, in quo læditur actio non principalis. Vbi notandum in inſtrumento actionem principalem, vel ſimpliciter, vel ſecundum quid eſſe principalem. Simpliciter principalis eſt vnica: nam vni inſtrumento tribuitur vnica actio principalis, vt cerebro ratiocinatio. Actio principalis ſecundum quid, dicitur principalis, ratione actionum inferiorum: vt imaginatio, non eſt actio cerebri principalis, ratione diſcurſus; ſed ſi referatur ad actiones cerebri naturales, eſt principalis. In præſentia nos intelligimus deprauatam actionem principalem, & ſimpliciter, & ſecundum quid, id eſt, imaginationem, & diſcurſum.

Subiectũ.

Subiectum phrenitidis eſt cerebrum cap. vlt. lib. 2. de loc. aff. Sed notandum, cum ad facultatem cerebri principalem pertineat diſcurſus, imaginatrix, & memoria: in phrenitide deprauari diſcurſum & imaginationem; memoriam non deprauari, ſed auferri; vnde matulam petunt, vt mingant, mingere tamen obliuiſcuntur.

Cauſa efficiens, vt in fine ratione exprimatur:

Quæ in definitione ſequuntur (nimirum dependens ab intemperie calida, &c.) ſpectant cauſam efficientem. Dependens, dicimus: quia forma phrenitidis eſt actio, & quid in fieri. Addimus, ab intemperie calida, cum materia: ad differentiam lethargi, in quo cerebri morbus eſt tumor. Præterea dicimus, cum tumore calido membranarum, ad differentiam maniæ, & aſſidui delirij e ſepto tranſuerſo. Nam in mania functio princeps deprauata, dependet ab intemperie calida, vel ſine vel cum materia: ſed citra tumorem membranarum. Sic in delirio perpetuo e diaphragmate, non eſt tumor in membranis, licet cerebri functio princeps deprauetur, ſed in tranſuerſo ſepto eſt vitium. Hinc Galenus capite 14. libro quarto, de cauſ. pulſ. reſpiciens ad cauſam, vt eſt tumor, ait, lethargum fieri ex affecto cerebro; phrenitidem, ex affecta pia matre, & ex affecto diaphragmate: reſpicit enim ad tumorem inflammatorium, qui in lethargo pertinet ad cerebrum, in phrenit. de exquiſita ad membranas, in ſpuria ad diaphragma. Quare in phrenitide legitima, ſubiectum cauſæ formalis, eſt cerebrum, ratione tumoris: ſubiectum autem cauſæ efficientis, eſt cerebrum, ratione intemperiei. Hæc ſuperficietenus de cauſa efficiente.

Plenior cauſa eff. declaratio.

Verum cum tota pene curatio ex his dependeat: exactius ſingula erunt explicanda. In phrenitide igitur, ratione cauſæ efficientis, duo ſunt morbi: Calida dyſcraſia cum materia: & tumor calidus membranarum: Calida eſt dyſcraſia cum materia: nam in phrenitide non abundat humor in cerebri ventriculis, alias cerebrum afficeretur vt pars inſtrumentalis; ſed abundat in cerebri ſubſtantia, cum cerebrum afficiatur vt ſimilare. capit. 7. libro 3. de loc. aff. Porro intemperies hæc eſt calida, quia actio deprauatur; non frigida, quia nec imminuitur, nec aboletur. Calida autem hæc intemperies; modo Humidam, modo Siccam dyſcraſiam habet coniunctam: quia materia illa calida vel eſt Sanguis, vel ſanguinis Ichor, & Bilis. Dum enim ſanguis exſuperat, citra tumorem, parit

1. Calida intemperies cerebri.

Digitized by Google

intemperiem calidam & humidam: quæ, cum habeat annexam inflammationem membranarum, fit vt oriatur delirium aſſiduum. Et talis phrenitis eſt exquiſita, ſed non exacte: ad differentiam phrenitidis exquiſitiſſimæ, quæ fit ab intemperie calida & ſicca, de qua titul. 3. libro 1. prorheticorum. Intemperies hæc morboſa, occupat cerebrum, vel ſecundum Partem, vel ſecundum Totum. Si ſecundum partem, eſt intemperies inæqualis, quæ in vna parte eſt intenſior, in alia remiſſior: ita vt etiam in vna parte intemperies poſſit eſſe morboſa; in alia intra ſanitatis latitudinem. Et ex hac intemperie fit phrenitis tumultuoſa. Si dyſcraſia ad totum pertingat cerebrum, eſt intemperies æqualis, excitans phrenitidem hecticam, quæ primum eſt in habitudine, mox in habitu. Aequalis quidem fit intemperies, ſi materia morbifica occupat totum cerebrum: inæqualis, ſi partem. titul. 33. libro 1. prorhet. Eſt etiam alia differentia dyſcraſiæ æqualis & inæqualis: nam in inæquali cerebrum non afficitur tumore, capitul. 8. libro 4. de præſ. e pulſ. vt enim tumore afficiatur cerebri ſubſtantia, neceſſe eſt, vt materia morbifica prius occupet totum cerebrum. Materia ergo in phrenitide primum fluit, ſecundo hæret ſecundum partem cerebri, tertio hæret ſecundum totum cerebrum. comm. 73. ſect. 2. libro 1. epid. & tandem fit tumor etiam in ſubſtantia cerebri: vnde Auicennas ait, phrenitidem interdum fieri ex apoſtemate cerebri; & Paulus inquit, in phrenitide cerebrum modo caliditate affici, modo inflammari. Et hæc de intemperie, ad cerebri ſubſtantiam pertinente.

Intēperies cerebri æqualis, vel inæqualis.

Phrenitis tumultuoſa, & hectica.

Tumore meningū.

Tumor membranarum in phrenitide neceſſarius eſt, capitul. 14. libro 4. de cauſ. pulſ. aph. 73. ſect. 2. leg. 1. epid. capitul. vlt. leg. 2. de cauſa. ſympt. Cum autem omnis tumor ſit morbus in intemperie, non autem neceſſario in mala compoſitione: quæritur, cur in phrenitidis finitione propoſitus ſit membranarum tumor, non autem intemperies calida, cum materia tendente. Sciendum igitur inflammationem dupliciter ſumi poſſe: primum, vt eſt morbus, ſeparatus ab alio quocunque morbo: ſecundo, vt eſt tumor, ſeparatus, non ab alijs morbis, ſed ab alijs tumoribus. Primo modo, inflammatio eſt intemperies calida & humida, cum ſanguine tendente. capitul. 12. & 13. libro de morb. differ. capitul. 3. libro de inæq. intemp. & hoc modo, inflammationis genus eſt intemperies: (quæ in inflammatione ſemper eſt morbus;) non tumor, qui non ſemper morbus eſt, ſed interdum morbus, interdum ſymptoma, ſecundum Galenum locis citatis. Si inflammatio ſumatur ſecundo modo, pro tumore ſeparato ab alijs tumoribus, vt ſumit Galenus in libro de tumoribus præter naturam, definitur, quod ſit tumor præter naturam, cum intemperie calida, & materia ſanguinea. Per tumorem enim ceu per genus, conuenit inflammatio cum reliquis tumoribus: Additur cum intemperie calida, ad differentiam ſcirrhi, ędematis: Additur etiā cum materia ſanguinea, ad differentiam eryſipelatis & cancri. Secundum priorem modum, intemperies in inflammatione primum locum obtinet; tumor ſecundum, quia non ſemper eſt morbus. Secundum poſteriorem modum, primum locum obtinet magnitudo aucta, quia tumor eſt morbus partis inſtrumentalis, ad differentiam ſimilaris; ſecundo, eſt morbus in intemperie. Soluta vnitas excluditur in inflammatione, niſi coniungatur vlcu: vt enim Galenus ait, capitul. 11. l. de differ. morbus ſi membrum inflammetur citra vlcus, tres ſunt morbi, vnus in mala compoſitione, alter morbus calidus, tertius humidus: at ſi membrum ſit inflammatum & exulceratum, tunc ſunt quatuor morbi. Notandum quoque in inflammatione ante ſuppurationem tres ſolum eſſe morbos; ſuppuratione autem accedente, addi quartum morbum: vnde Auicennas dixit, in tumore præter intemperiem & malam compoſitionem eſſe etiam morbum in ſoluta continuitate. Cum ergo in membranis cerebri ſit tumor, qui neceſſario eſt morbus, propterea in definitione propoſitus eſt potius tumor, quam intemperies. Hic autem tumor cum ſit calidus, poteſt eſſe inflammatorius, eryſipelaceus, & cancroſus. Inflammatorius fit a ſanguine feruente, qui eſt in confinio bilis flauæ, vnde excitat delirium perpetuum, cauſatque phrenitidem exquiſitam. Eryſipelas exquiſitum dupliciter ſumitur: vel enim ſimpliciter eſt exquiſitum, vel ſecundum quid. Exquiſitum ſimpliciter in cute tantum conſiſtit, non in partibus profundioribus. capitul. primo, & tertio. libro 14. meth. & producitur ab ichore ſanguinis, vel etiam a flaua bile, ſed miſta cum ſeroſitate, aut cum ichore ſanguinis. Quod fiat ab ichore ſanguinis, teſtatur Galenus capitul. 1. libro 2. ad Glauc. vbi ait, eryſipelas fieri a ſanguine tenuiſſimo & calidiſſimo, id eſt, ex ichore ſanguinis, quem Galenus interdum vocabilem rubram. Quod autem eryſipelas etiam fiat a bile flaua, teſtatur Galenus comm. aph. 2. l. 1. aphoriſmorum, & capitul. 5. libro 2. de diff. febri. & l. de atra bile. Sed notandum, quod Galenus locis citatis, per bilem flauam intelligit, ſeparatam a ſanguine, pituita, & melancholia, miſtam tamen cum ichore ſanguinis, vel cum ſeroſitate, non cum humore. Flaua bilis ſincera, exulcerat: ideoque non producit eryſipelas, ſed herpetem: neceſſe igitur eſt, vt miſceatur cum ichore ſanguinis, vel cum ſeroſitate, in producendo eryſipelate. Hinc, cum Galenus capitul. 10. libro de tumoribus præter naturam, ait, cauſam eryſipelatis eſſe bilem, miſtam vel ſanguini, vel aquoſo ſanguini: hic per ſanguinem non intelligit humorem ſanguineum, ſed ichorem ſanguinis: ſi enim bilis miſceatur cum ſucco ſanguineo, non ichoroſo, non ſeroſo, fit eryſipelas phlegmonodes: at ibi Galenus loquitur de eryſipelate exquiſito, quod non eſt particeps inflammationis. His conſentit, quod ſcribit Galenus capitul. vlt. lib. de plen. ſolam bilem nec tumorem, nec pondus producere: nam antequam fiat tumor & ſenſus ponderis, bilis hæc exulcerat. Cum autem Galenus capitul. 12. libro de criſ. ait, bilem impermiſtam & copioſam, facere eryſipelata & herpetes, id oportet intelligere hoc modo, vt bilis ſeparata ab humoribus, miſta autem ichori ſanguinis, vel ſeroſitati, producat eryſipelas; ſeparata vero etiam ab ichore ſanguinis, producat herpetes. Eodemque prorſus modo intelligendus eſt Galenus capitul. 5. libro de different. febri. Dubitatur autem, quomodo Galenus dicat, eryſipelas indicari e colore pallido, vel flauo, vel miſto, capitul. 1. & 9. libr. 14. method. Reſponſio: eryſipelas fit a flaua bile, miſta cum ſeroſitate. Hæc autem miſtio triplex eſſe poteſt: aut enim portio ſeroſa dominatur, vnde color pallidus: aut flaua bilis dominatus, vnde color flauus: aut æquales vtriuſque ſunt portiones, vnde color medius inter flauum & pallidum. Hæc de eryſipelate externo exquiſitiſſimo.

Inflammatio.

Eryſipelas externum.

Eryſipelas internum.

Eryſipelas exquiſitum, producitur ab ichore ſanguinis, & e flaua bile, miſta vel cum ichore ſanguinis, vel cum ſeroſitate: ſicuti dictum eſt de eryſipelate externo: ſed præterea eryſipelas internum, fit etiam a flaua bile, quæ ſeroſitatis expers eſt, ad differentiam externi eryſipelatis. Hinc Galenus capitul. 7. libro 3. de loc. aff. ait, phrenitidem exquiſitam mitiorem fieri a bile pallida, id eſt, a bile flaua, permiſta cum ſeroſitate, vehementiorem, a bile fla-

Digitized by Google

ua, ſeparata a ſeroſitate. Hac de cauſa etiam vehementior phrenitis produci poteſt a bile eruginoſa, com. 10. lib. 1. prorhet. Si enim phrenitis fit ab atra bile, id eſt, a flaua præaſſata, cap. 7. lib. 3. de loc. aff. multo magis fieri poteſt phrenitis a bile æruginoſa, quæ minus praua eſt, quam atra.

Cur eryſipelas externũ non fiat a ſincera bile flaua.

Quæri autem poteſt, cur eryſipelas cutaneum non poſſit fieri a flaua bile ſincera, ſicut internum, ſed neceſſario permiſtũ habeat ſanguinis ichorem, vel ſerum? Reſponſio. Allium appoſitum exulcerat, per os aſſumptum non exulcerat, quia partes externæ promptius patiuntur; quam internæ, præterea allium appoſitum non reſtringitur a cibo, quemadmodum ſi aſſumitur.

Similiter de flaua bile ſtatuendum, nam cum ſincera eſt, exulcerat partes externas, non internas, quia partes externæ, vt imbecilliores, facilius patiuntur, præterea bilis ſincera, in partes externas producta, ſi ſeparata ſit a ſanguine ichoroſo, & ſero, facile exulcerat, cum non adſit, quod bilem flauam poſſit corrigere, at dum flaua bilis ad internas fluit partes, non prorſus expers eſſe poteſt ſanguinis, & ſeroſitatis, & propterea ab his mitigatur acrimonia, ne exulceret, vt hinc fiat eryſipelas, licet autem miſceantur ſanguis, & ſerum, hæc tamen non ſunt cauſa principalis, quia non ſunt in magna copia. Ex his concludendum in phrenitide exquiſita, tumorem eſſe eryſipelaceum, qui produci poteſt ab ichore ſanguinis, a bile pallida, flaua, & æruginoſa.

Cancroſus tumor.

Tandem phrenitis etiam producitur a tumore cancroſo, qui fit a flaua bile præaſſata, & in atram verſa. cap. 10. lib. 1. prorhet. c. 7. l. 3. de loc. aff.

Cauſa generãs materiã morbificã in phrenitide.

Ex his ergo patet, quicunque tumor ſit in phrenitide, materias morbificas eſſe vehementer calidas. Generantur hæ materiæ extra caput, non in capite, ſed hepate, idque, vel ob Errorem externum, vt e medicamentis calidis, victu calido, vel Læſa hepatis facultate, quæ vel Impeditur ob anguſtiam, vel Labefactatur ob intemperiem calidiorem, ſiue ſit natiua, ſiue aſſcititia, ſiue in habitudine, ſiue in habitu. Materia autem genita in hepate, fluit ab Hepate, vel a Toto corpore, & fluit, vel Tranſmiſſa, vel Attracta. Hæc ad explicationem definitionis.

Phrenitis eſt morbus cõpoſitus primo totius cerebri.

Porro e propoſita definitione colligitur, phrenitidem eſſe morbum compoſitum, & quidem primum: (non ex accidente:) totius inſtrumenti, id eſt, cerebri, quatenus hoc eſt compoſitum e propria ſubſtantia, & membranis, eſt enim intemperies calida cerebri, eſt morbus in magnitudine. eſt intemperies calida meningum. Hæc demonſtrari poſſunt e c. vlt. l. de morb. diff. Morbus enim, vel eſt Simplex, vel Compoſitus. Simplex eſt intemperies, aut mala compoſitio. Intemperies eſt morbus per ſe partis ſimilaris, ex accidente totius inſtrumenti, quatenus ſingulæ inſtrumenti partes intemperie laborãt. Mala compoſitio eſt morbus, primo totius inſtrumenti, vnde Galen. ait, cap. 6. lib. 2. meth. ſi hepatis vena afficiatur intemperie, morbum eſſe ex accidente hepatis, at ſi vena hepatis afficiatur obſtructione, morbum eſſe primo totius hepatis. Et cap. vlt. l. de diff. morb. ſi membrum luxatur, & inflammatur, luxatio eſt morbus primum totius inſtrumenti, inflammatio autem, id eſt, intemperies ex accidenti eſt morbus totius inſtrumenti. Morbus compoſitus, occupat, vel vnam inſtrumenti partem, vel plures. Si vnam, eſt morbus compoſitus, ex accidente totius inſtrumenti, vt ſi oculi ſola tunica annata afficiatur inflammatione, & vlcere, item ſi vena hepatis afficiatur, & obſtructione, & intemperie. Quod ſi morbus compoſitus occupat plures inſtrumenti partes, tunc primo, non ex accidente, eſt morbus totius inſtrumenti. Recte ergo phrenitidem diximus morbum compoſitum primo totius inſtrumenti.

De differentijs.

Differentia. 1. a forma.

Differentiæ phrenitidis, ſumuntur a Forma, Subiecto, & efficiente. Forma eſt functio principalis deprauata. Hinc tres ſpecies oriũtur, aut enim deprauatur Imaginatio, aut Ratio, aut vtraque actio. c. 2. ſcilicet. l. 4. de loc. aff. c. 3. lib. de diff. ſimp. Excluditur memoria, nam hæc imminuitur, vel aufertur, non deprauatur, læditur autem, quia in phrenitide phantaſmata plus iuſto numeroſa memoriæ offeruntur.

2. a ſubiecto.

Differentiæ a ſubiecto. Cerebrum in phrenitide afficitur, ſecundum ſedem, vel Anteriorem, vel Mediam, vel Vtramque, ventriculus enim anterior eſt locus apprehenſionis interiotis, poſtremus memoriæ, medius cogitationis. Nec obſtat, quod in phrenitide lædatur totum cerebrum, quatenus enim cerebrum ſecundum ſe totum afficitur, non eſt ſubiectum formæ, ſed eſt ſubiectum cauſæ efficientis. Quare ſtatuendum eſt cum Auicen. in cap. de anatom. cerebri, & cum omnibus Græcis, principes cerebri facultates diuerſas ſedes obtinere, quatenus enim ſunt facultates determinatæ, poſtulant ſedes donatas peculiari proportione, ſicut facultas χυλωτικὴ, & αἱματοποιητικὴ. Stabilire hoc videtur Galenus comment. cap. 27. libro 1. prorhet. inquiens, ſi humor in vna aliqua cerebri parte firmetur, conſequi ſymptomatis ſpeciem, quæ peculiaris, & affinis ſit, tum naturæ partis, tum humori, verbi gratia, ſi humor firmetur in parte anteriore, oboritur phrenitidis ſpecies, in qua læditur imaginatio, item ſi humor ſit ſanguineus, oritur phrenitidis ſpecies, quæ eſt cum riſu, ratione ſanguinis. Addit Galenus, dum materia transfluit in cerebro, de vna parte in aliam, ſeruari ſpeciem affectionis, id eſt manere vitium phreniticum, ab alijs affectibus ſeparatum, (non enim ita debent hæc intelligi, vt a multis eo capiuntur, quaſi tunc ſeruentur ſpecies, ſeu differentiæ phrenitidis eædem, ſic enim Galenus ſibiipſi contradiceret:) ſed pro parte affecta ſymptomata permutari, vt modo imaginatio, modo ratio lædatur. Aduerſarij ex hoc loco concludunt, ſi, dum materia ſedem in cerebro mutat, eadem tamen ſpecies phrenitides manet, permutatis ſolum ſymptomatis, facultate ſane principes non differunt loco ſubiecto. Reſponſio. Non manet eadem ſpecies phreuitidis, ſed eadem ſpecies morbi.

Animæ ſẽſitiuæ interiores facultates ſedibus eſſe diſtinctas.

3. a cauſa efficiente.

Differentiæ a cauſa efficiente. Cauſa efficiens eſt, vel in Cerebro, vel in Membranis. Cauſa efficiens, reſidens in cerebro, ſemper eſt intemperies calida cum materia, eaque modo Humida, modo Sicca, præterea modo æqualis, modo inæqualis, & ſi æqualis, vel in Habitudine, vel in Habitu. Porro, quoniam intemperies eſt cum materia, etiam materia ſubdiuidi poteſt. Conſideratur enim, vel ſecundum Speciem, vel ſecundum ſpeciei Vitium. Quoad ſpeciem, eſt quidem materia calida, ſed hæc poteſt eſſe, vel Ichor ſanguinis, vel Humor. ſi humor. Sanguis, vel Bilis, bilis Miſta, vel Sincera, miſta, cum Ichore ſanguinis, vel cum Seroſitate, ſi bilis flaua eſt ſincera, eſt vel Exuſta, vel Non exuſta, ſi non exuſta, vocatur bilis flaua, ſi exuſta, hæc mutatur, vel in æruginoſam, vel Atram, a qua producitur phrenitis ferina. Vitium materiæ, pertinet ad Copiam, vel ad Vbi. Ad copiam, vt vel Non tendit, vel tendit, cum nimirum eſt in ſumma copia. Ad vbi vitium pertinet, vt materia occupat

cere-

Digitized by Google

cerebrum, vel ſecundum Partem, vel ſecundum Totum. Cauſa efficiens, reſidens in membranis, eſt tumor calidus, qui eſt, vel Inflammatorius, vel Eryſipelaceus, vel cancroſus. Cauſæ autem horum tumorum fuere propoſitæ a Galeno, libro 1. prorhet. ab initio vſque ad com. 33. & com. 73. ſect. 2. lib. 1. epid. c. 3. lib. de different. ſym. cap. 2. lib. 4. de loc. aff. cap. 4. l. 5. de loc. aff. cap. 10. l. 3. de cauſ. pulſ. cap. 14. lib. 4. de cauſ. pulſ.

De ſignis.

Signa imminentis phrenitidis.

SIgna phrenitidis, alia Imminentem indicant, alia Præſentem. Imminẽs indicatur e vigilijs e ſomno turbulento, ſermone immodico, dolore occipitis, ex vrina primum craſſa, & opaca, mox tenui, & diaphana, e calore capitis, ex oculorum mutatione, conſpiciuntur enim ſqualentes, & color eorum mutatur. His ſymptomatis ſignificatur, materiam calidam caput petere, vnde læſo cerebro, oculi magna e parte ſpiritu animali deſtituuntur, vt propterea ſecundum colorem mutentur: Quod autem imminente phrenitide, dolor occiput tenet, cauſa eſt, quia vena circa iugulum in duos ramos diuiditur, qui per vertebras retro aſcendunt ad caput.

Signa præſentis phrenitidis in genere.

Phrenitis præſens in genere indicatur e delirio aſſiduo, quod ad remiſſionem malorum extra caput non remittitur, quoniam videlicet cerebrum primaria affectione laborat. Indicatur præterea e vigilijs turbulentis, quia calor naturalis, quaſi inflammatus, foras mouetur. Indicatur a reſpiratione magna, & rara, nam phrenitici reſpirare obliuiſcuntur. c. 3. l. 2. de diff. reſpir. vnde cum per obliuionem rara fiat reſpiratio, magnitudine raritas ſuppletur. Poteſt etiam alia cauſa reddi, nam, quia facultas motrix a cerebro prodit, beneficio ſpirituum animalium, ſane dum cerebrum læſum eſt, facultas motrix non ita petit muſculos, & hinc rara fit reſpiratio, cum autem propter febrem augeatur neceſſitas euentandi calorem cordis, hinc magna fit reſpiratio. Et per hanc reſpirationem phrenitis diſtinguitur ab inflammatione diaphragmatis, tunc enim reſpiratio modo eſt exigua, & frequens, modo magna, & anguſtioſa. Indicatur etiam phrenitis e ſiti non multa, quamuis præſentes ſint intenſæ ſitis cauſæ, ratio eſt, quia mens ægrotat. item quia animales ſpiritus ob læſum cerebrum, non mittunt radios ſufficientes ad os ventriculi ſuperius, ad quod ſitis pertinet. Pulſus in phrenitide, eſt paruus, cap. 14. lib. 4 de cauſ. pulſ. quia cor compatitur, itemque durus, ob membranam cerebri inflammatam, item celer, & creber, quia ſumma adeſt neceſſitas propter febrem, non nihil vndoſus eſt, quia afficitur cerebrum, quod eſt membrum molle, interdum eſt ſubtremulus, dum virtus languet, & ſyncope imminet, pulſus eſt præciſus, cum conuulſione quadam, nam ob neceſſitatem natura nititur extendere arteriam, quæ tamen duritie ſua obſtat. Præſens etiam phrenitis indicatur e febre continua, & ſæpe continente, meningum enim tumor calidus eſt continuus, indicatur e continente febre, quia propter tumorem calidum meningum, ſæpe putredo in magnis vaſis oritur, ideoque ſi phrenitis ſit mitior, & fiat tranſmiſſio a venis magnis ad paruas, tunc acceſſiones magna e parte ſunt de tertio in tertium, com. aph. 12. ſect. 1. magna e parte, ait Galenus, quia interdum acceſſiones fiunt de quarto in quartum, dum ſcilicet tumor eſt atrabilarius. Indicatur etiam præſens phrenitis, e lingua aſpera, modo nigra, modo citrina, quia vapores linguam petentes primum abſumunt humiditatem linguæ extimam, vt ſicca fiat, deinde etiam interiorem, vt lingua fiat aſpera ſeu inæqualis: &, ſi vapor ſit ſimpliciter bilioſus, lingua apparet citrina; ſi vehementer exuſtus & fuliginoſus, nigra; quamuis etiam nigredo fiat a calore vehementi, qui partes diaphanas abſumit.

Signa differentiarum. 1. A forma.

Signa differentiarum a Forma, ſunt facillima: hæ enim differentiæ cognoſcuntur e modo delirij. cap. 2. lib. 4. de loc. aff. cap. 3. lib. de ſym. diff. Verbi gratia, ſi quis phreniticus imaginetur ſtrepitum fieri in ſuo cubiculo, & iubeat expelli ſtrepitus auctores; læſa ſane eſt imaginatio, non ratiocinatio. Sed hæc facilia.

2. A ſubiec.

Differentiæ etiam a ſubiecto facile cognoſcuntur: ſi enim totum cerebrum afficiatur, vt Aetius monet, omnis cerebri actio principalis erit læſa: ſi ſola imaginatio, læſa eſt pars anterior, &c. Signa cauſæ efficientis ſequuntur.

3. A cauſa eff. Intemperiei cerebri ſigna. 1.

Cauſa efficiens ſpectat ad cerebrum, vel ad membranas. Quantum ad cerebrum, cauſa efficiens eſt intemperies calida cum materia, (de materia dicendum, vbi ſermo erit de cauſa efficiente, reſidente in membranis:) ideoque circa intemperiem cognoſcendum, num ſit humida, an ſicca; ſecundo an æqualis. Intemperies calida & humida cognoſcitur e ſignis indicantibus ſanguinem: de quibus infra. Præterea e delirio cum riſu. Intemperies calida & ſicca cognoſcitur, quia ſymptomata ſunt fortiora, nec deliria fiunt cum riſu, quia ipſorum cauſa eſt ichor ſanguinis, bili admodum confinis. 2 Si intemperies ſit inæqualis, ægri exclamant, loco conſiſtere nequeũt; vnde phrenitis hæc tumultuoſa vocatur, comm. 33. libro 1. prorhet. Si æqualis eſt intemperies, non ita patet phrenitis, ſed eſt obſcura & blanda: vnde vocatur phrenitis hectica: quam prudens medicus cognoſcet, quia prægreſſa eſt phrenitis tumultuoſa, quæ poſtea ita deliteſcit, vt dormire ægri videantur, cum tamen non dormiant: præterea ægri manus mouent citra impetum, ac ſi quid quærere aut tangere velint; nec mouent manus citra tremorem, qui tamen tremor ſolum apparet medico diligenti. Horum ſignorum ratio eſt hæc: cum enim afficiatur cerebrum, & ſecundum hanc intemperiem, & ſecundum calidum innatum, & ſecundum ſpiritus animales; fit vt omnes facultates lędantur: vnde licet aliquid inuenire ſtudeant, quia tamen motrix languet, manuum motus eſt debilis, & cum tremore, & ideo cum vigilandi impotentia. Pulſus eſt paruus, quia cor læditur. 3 Dignoſcenda etiam eſt intemperies in habitudine, & in habitu: in habitudine eſt, ſi non deſierunt ſymptomata phrenitidis tumultuoſa: in habitu, ſi contra: ſciendum tamen intemperiem æqualem in habitudine cito deduci in habitum.

Vitij materiæ ſigna.

Cęterum intemperies cerebri coniunctam habet materiam, cuius vitium cognoſcendum eſt, quatenus pertinet ad copiam, & vbi. Quoad copiam, ſi materia ſit admodum copioſa, vt tendat; cognoſcitur, quia ſutura coronalis veluti dirumpi videtur, oculorum venę maxime turgent, & ſunt ſigna phrenitidis hecticæ in habitu. Quoad vbi oportet cognoſcere, materiam, vt occupat vel totum cerebrum, vel partem. Si pars occupatur, erunt ſigna phrenitidis tumultuoſæ: ſi totum, erunt ſigna phrenitidis hecticæ.

Tumoris meningũ ſigna.

Cauſa efficiens, pertinens ad membranas, eſt tumor inflammatorius, eryſipelaceus, cancroſus. Inflammatorius cognoſcitur e ſignis indicantibus ſanguinem, e delirio cum riſu, e rubore oculorum, e plenitudine venarum capitis, e dolore non admodum vehementi & mordaci. Eryſipelaceus, fit ab ichore ſanguinis, a bile pallida flaua, æruginoſa. Si ab ichore ſanguinis, ſigna aderunt copioſi ſanguinis in toto redũdantis: & cum ichor ſanguinis accedat ad naturam bilis;

indi-

Digitized by Google

indicatur e delirio ſine riſu, e delitijs moleſtis, ex oculorum rubedine tendente ad flauitiem. Si fiat a bile pallida; cognoſcitur e delirio ſine riſu, e vigilijs adhuc magis aſſiduis, ex oculorum rubedine remiſſa, & vergente ad flauitiem ſatis remiſſam, præterea e calore acri. Si fiat a flaua bile; omnia ſunt deteriora, & oculi ſunt flaui, caliditas eſt admodum acris in capite, adſunt ſigna flauæ bilis in toto exſuperantis.

Si fiat a bile æruginoſa, tunc omnia ſymptomata adhuc ſunt deteriora, delirium nequaquam cum riſu, & ægrotantes ſunt propenſi ad percutiendum, vigiliæ ſunt pertinaciſſimæ, oculorum color flauus, cum obſcuritate, & calor acerrimus, delirium eſt ferinum, & ſi ſunt acceſſiones inuadunt de quarto in quartum.

De Indicationibus.

Indicationes.

INdicationes ſumuntur a Virtute, & Rebus præter naturam. Virtus totius languens, indicat alimentum, cuius beneficio cuſtoditur quantitas, & qualitas partium viuentium, & ſpiritus. Virtus, partium capitis, capitalia requirit. Res præter naturam, pertinent vel ad Caput, vel ad ea quæ ſunt Infra caput. Quæ pertinent ad caput, ſunt Dyſcraſia cerebri calida cum materia, & Tumor calidus meningum. Omittimus cauſas fluxionis. Si enim fluxio fiat per attractionem, & primum propter dolorem; in phrenitide non habet locum, quia mens ægrotat; ſi fiat attractio propter calorem, hic corrigitur, vt intemperies calida. Si fluxio fiat per receptionem; vt per raritatem, & humiditatem; hæc vitia corriguntur reprimentibus, & aſtringentibus, & ſiccantibus. Quare ratione capitis indicatio deſumitur, ab intemperie cal. cum materia, & a tumore calido. Quoad res præter naturam, infra caput exiſtentes, vel ſunt Contenta, vel Continentia. Contenta, vt materiæ morbificæ: continentia, vt febris, quę ſemper pertinet ad putredinem: & quandoque eſt intemperies calida iecoris. Ab his ergo indicationes ſunt deſumendę. Intemperies calida indicat refrigerantia: ſi ſicca, etiam humectantia, ſi humida, ſiccantia. In omni quidem phrenitide eſt refrigerandum, magis tamen vbi dyſcraſia eſt calida, & ſicca: vnde in phrenitide eryſipelacea magis refrigerandum, quam in ſanguinea. Hinc Galenus c. 8. lib. 13. meth. ait, in eryſipelate magis refrigerantia, in inflammatione magis euacuantia indicari. Notandum obiter, intemperiem, quatenus, vt morboſa conſideratur, eſſe indicans curatorium: at ſi capiatur intemperies, verbi gratia meningum, vti cauſa eſt intemperiei cerebri, indicatio ſtatui poteſt præſeruatoria. Hæc intemperies indicat.

Dyſcraſia calida.

Quoad materiam; tam ea quæ tumoris eſt cauſa, quam quæ coniuncta eſt cum intemperie calida in ſubſtantia cerebri, eſt indicans curatorium: eæ enim materiæ ſunt cauſæ continentes ex vſu: remota enim materia, quæ tumorem meningum efficit, remouetur etiam tumor: idem dicēdum de materia, quæ fouet cerebri dyſcraſiam. Materiæ igitur varia ſpecies, indicat remedia determinata. verbi gratia ſanguis, vt eſt ſpecies huius materiæ, indicat remedium, quod dirigitur ad ſanguinem, ideſt, ad hanc ſpeciem tumoris, &c. Item pro vario vitio ſpecierum, varia etiam indicantur præſidia; prout vitium eſt in ſubſtantia, quantitate, qualitate, & vbi. Si vitium eſt in ſubſtantia, id eſt, ſi materia feruens computruit, quod ſemper fit; indicatur præſidium e toto euacuans, ſeu eradicans, modo magis, modo minus, pro materiæ copia. Eradicatio enim materiæ in tumoribus, ſecundum Galenum cap. 9. lib. 13. meth. fit, vel per Translationem a capite ad alias partes, vel per Expulſionem extra corpus. Translatio fit per Impulſionem, vel Attractionem. Impulſio fit, dum partes repletæ materiam expellunt, ope reprimentium. Attractio fit, dum partes ſanæ attrahunt a læſa parte, ope caloris, & doloris. Expulſio extra corpus, fit per effluxus Senſibiles, vel Inſenſibiles. Effluxus ſenſibilis fit, vel per meatus capitis, tumore affectos vel per meatus partium vicinarum, quarum dum meatus aperiuntur, etiam aperiuntur meatus partis affectæ, & hæc vacuatio fit per modum deriuationis. Effluxus inſenſibilis, fit per poros cutis capitis, quæ vacuatio, dicitur reſolutio, diſcuſſio, & relaxatio. Hi ergo ſunt modi eradicationis materiæ, tum fluxilis, tum impactæ, fluxilis enim cedit remedijs repellentibus, attrahentibus etiam ad partes ſanas, & euacuantibus per meatus ſenſibiles; impacta tantum cedit digerētibus.

Materia morbifica.

Reprimēs non eſſe indicatū.

Vnde obiter contra nonnullos notandum, reprimens non eſſe indicatum, quia reſpicit materiam, & fluentem, & fluxam, quæ cum duo ſint indicantia, non poſſunt vnum indicare. Quod autem reprimens dirigatur ad materiam fluentem, & fluxam, colligitur e cap. 17. lib. 14. method. vbi aſſeritur, quod in generatione, vlceris, dum materia fluit, reprimentibus in maiori copia vti debeamus, quam dum materia non fluit. Quod etiam colligitur e cap. 16. libro 13. meth. cap. 15. lib. 11. meth. cap. 2. lib. de tum. præter naturam. Verum dubitare quis poſſet, cur digerentia, & reprimentia, non indicata, ſed modi vacuationis, ſeu eradicationis dicantur, cum tamen methodus docere videatur, materiam impactam eſſe digerendam, fluentem, & fluxam, ſed nondum impactam, eſſe reprimendam, id quod methodus per indicationes docere videtur. Reſpondendum, hanc doctrinam pertinere non ad methodum medendi, ſed ad methodum medicamentorum, quæ nos docet, eam eſſe vim in medicamentis reprimentibus, vt vacuent materiam tam fluentem, quam fluxam, ſed nondum impactam, medicamentorum etiam methodus docet, digerentia non obtinere facultatem, vt vacuent materiam impactam. Hactenus de indicationibus, quæ ſumuntur a rebus præter naturam, in capite exiſtentibus. Res præter naturam, quæ ſunt infra caput, ſunt Contenta, vel Continentia. Contenta, vt varia ſunt ſpecie, ita etiam determinata indicant remedia.

Cōtenta.

Contentorum autem vitia in phrenitide, ad quæ indicationes diriguntur, pertinent ad Formam, Quantitatem, Qualitatem, & Motum. ad formam, quia materia putreſcit, ad copiam, quia fieri vix poteſt, vt in corpore non peccet, humor vel principalis, vel non principalis. ad qualitatem, quia contenta ſunt calidiora, & adhuc calidiora redduntur, ratione febris. ad motum, nam materia infra caput exiſtens, caput petit. Hinc oriuntur indicationes, nam materia putrida eſt eradicanda, copioſa minuenda, calidior refrigeranda, & quæ mouetur retrahenda.

Retractionis modi.

Retractio fit per impulſionem, vel per attractionem a capite infra caput, vel per interceptionem. Retrahens enim eſt indicatum, quod indicatur a motu vitioſo materiæ morbificæ, impulſio, attractio, interceptio, non ſunt indicata, ſed ſunt modi retractionis. Impulſio, ſeu repercuſſio, eſt modus retractionis, quo materia habens impetum in caput in phrenitide, retrahitur, vt acquirat motum deorſum, & ſic repercuſſio, ratione materiæ fluentis, eſt modus retractionis, interim tamen ratione materiæ fluxæ, eſt modus euacuationis. Attractio, eſt modus retractionis, ad partes, inferiores, a capite: attractionis autem modus eſt duplex. deriuatio, & reuulſio, deriuatio dicitur, dum fit attractio ad partem loco affecto vicinam: reuulſio dicitur, dum fit attractio ad partes remotas. cap. 6. & c. 11. l. 13. meth.

& hæc

Digitized by Google

& hęc reuulſio ſpectat materiam fluentem tantum, deriuatio reſpicit, & fluentem proximam, & fluxam, ſed non impactam cap. 2. lib. 2. ad Glauc. Interceptio eſt, qua materia retrahitur, ſed citra impulſionem, & citra attractionem a parte affecta: ſi enim quis verbi gratia frigida abluat os, fit retractio materiæ, quæ caput petit: citra tamen impulſionem, & attractionem. Hæc de indicationibus Coniectorum.

Continentia.

Continentia in phrenitide ſunt partes ſimilares corporis totius, ratione febris: & præterea ratione iecinoris, eſt intemperies calidior: vnde oritur indicatio refrigerandi, & humectandi totum corpus, ſicut & iecur: præterquam in phrenitide ſanguinea, in qua iecur refrigerandum, & exſiccandum eſt, cum ob caliditatem, & humiditatem, copioſum generet ſanguinem.

De Præſagijs.

Artis prognoſtica, duo capita.

ARs prognoſticandi in duobus poſita eſt: primum, vt prænoſcamus, an victoria ſit futura, vel e parte morbi, vel e parte virtutis: ſecundo, vt prænoſcamus, num victoria cito, vel tarde ſit futura. Num victoria ſit futura e parte morbi, vel virtutis, cognoſcitur e vehementia rerum præter naturam, & virtutis. Virtus poſtulat diſcurſum generalem, de quo in præſentia non eſt agendum. In rebus præter naturam, perpendenda eſt vehementia triplex; eſſentiæ, dignitatis, & facultatis, idq; & ſecundum morbum in genere, & ſecundum differentias. Num autem victoria cito, vel tarde ſit futura, cognoſcere oportet e motu morbi tardo, vel veloci, in quam ſententiam Galenus cap. 4. lib. 3. de criſibus ait, in morbis conſiderari debere, ſpeciem, vehementiam, mores, & motum: quibus verbis auctor reſpicit, tum ad victoriam futuram, tum ad victoriæ tempus. Hanc prognoſticandi artem iam applicabimus phrenitidi.

Generale præſagiū, de magnitudine huius affectus.

Phrenitis ergo eſt vitium admodum periculoſum, vt paſſim lib. 1. prorhet. docetur, nulla enim inſignis vehementia deſideratur. Eſſentiæ enim vehementia inſignis eſt; quia eſt inſignis receſſus a naturali ſtatu, ſecundum cauſas, morbos, & ſymptomata. Capitis intemperies calida eſt admodum vehemēs, febris eſt aſſidua, cauſa etiam huius vehementiæ eſt inſigni, materia enim eſt putrida, & acris: ſymptomata quoque ſunt vehementia, nam functiones principales corrumpuntur, vigiliæ ſunt inſignes. Vehementia dignitatis adeſt maxima, nam intemperies propria ratione eſt vehemens, ratione dignitatis: quæ vehementia intenditur, quòd in phrenitide occupatur cerebrum, cruciantur membranæ, offenditur totum corpus. Vehementia tandem ratione facultatis eſt inſignis in phrenitide; nam pulſus in hac, vt plurimum ſunt parui, vnde vitalis facultas debilis arguitur, c. 14. lib. 4. de cauſ. pulſ. cap. 14. lib. 1. ad Glaucon. Phrenitis ergo, vt plurimum eſt mortalis, non tamen perpetuo, com. 73. ſect. 2. lib. 1. epid. vnde & Alexander gloriatur, ſe aliquos liberaſſe. Hæc de prognoſtico in genere.

Differentiarū prognoſtica.

Iam de prognoſticis differentiarum: cuius generis varia a Galeno proponuntur, libro 1. prorhet. a com. 1. vſque ad com. 33. & lib. 1. epid. 2. 73. & lib. 3. epid. 3. 75. & aphor. 72. ſect. 4. & aphor. 12. ſect. 7. Verſabimur autem circa differentias, quæ ſumuntur a forma, & a cauſa efficiente: differentias a ſubiecto omittemus. nam dum perpendimus vehementiam dignitatis differentiarum, quæ ſumuntur a forma, & efficiente, patet etiam vehementia differentiarum a ſubiecto.

Prognoſtica differētiarum a forma.

In differentijs a forma inſignis eſt vehementia ſecundum eſſentiam, ſi delirium eſt multum. Inſignis etiam vehementia ratione dignitatis, ſi lædatur, & imaginatio; & ratio: minor eſt vehementia, ſi ſola ratio lædatur: adhuc minor, ſi ſola imaginatio: vtriſque enim læſis, cerebrum afficitur ſecundum partem anteriorem, & mediam, vna læſa, ſecundum vnam tantum. Omittitur vehementia facultatis, quia hæc a cauſa efficiente potiſſimum dependet.

Prognoſtica differētiarum a cauſa efficiente. 1. Ab intemperie.

Quoad differentias, quæ ſumuntur a cauſa efficiente, perpendere oportet vehementiam intemperiei, & materiæ. Quantum ad intemperiem vehementia eſſentiæ eſt inſignis, quia maximus receſſus a naturali ſtatu, eſt intemperies in ſummo gradu, vnde aſſiduæ ſunt vigiliæ, eſt etiam vehementiæ ſecundum eſſentiam, dum intemperies eſt in habitu, ad differentiam intemperiei, quæ eſt in habitudine, vnde Galenus dixit, in fine lib. 12. meth. dum conuulſio ſuccedit phrenitidi exitiali, actum eſſe, hæc enim phrenitis habet intemperiem in habitu. Ratione dignitatis vehementia eſt inſignis, dum intemperies eſt æqualis, quæ occupat omnes cerebri partes, com. 33. lib. 1. prorhet. vnde ſi intemperies in phrenitide eſt æqualis, & in habitu, mors eſt prædicenda. Ratione facultatis vehementia eſt inſignis, ſi ſymptomata ſunt vehementiora, vt ſi motus voluntarius fiat debilis; ſi phrenitici admodum debiliter ſe moueant; ſi vox amittatur: ſi pulſus debilis; ſi aluus affatim excernat. c. 14. lib. 1. ad Glauc. (non enim ſumitur prognoſticum a voce amiſſa, &c. ſed hæc tantum ſunt ſigna, quæ patefaciunt vehementiam inſignem ratione facultatis.)

2. A materia.

Quoad materiam; in hac conſiderantur ſpecies, & vitium. Quoad ſpeciem, ſi phrenitis fiat a ſanguine, vehementia erit remiſſa, ſi ab ichore, intenſior, ſi a bile flaua, adhuc intenſior, ab ęruginoſa, adhuc intenſior, ſi ab atra, Intenſiſſima cap. 7. lib. 3. de loc. aff. atra enim bilis maxime a naturali ſtatu recedit, at non prorſus deſperandum, nam Alexander fatetur, ſe liberaſſe phreniticum ex atra bile. Vitium materiæ pertinet ad ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Prout igitur materia magis erit putrida, copioſa, calida, & prout ea, quæ fluit, maiori cum impetu caput petit, quę autem fluxit prout magis quieſcit, pro eo maior eſt vehementia ſecundum eſſentiam. Hinc febris verbi gratia in phrenitide, quo vehementior, eo vehementius materię vitium ſignificat, ſecundum eſſentiam ſubſtantię, quantitatis, qualitatis: in febre enim vehementiore, materia magis eſt putrida, copioſa, calida. Ad hęc ſi extenſio obſeruetur in cerebro, vt contingere ſolet in phrenitide hectica, inſignis eſt receſſus ſecundum copiam, vt phrenitis ſit ſtatuenda lethalis. Quod ſi materię vitium eſt uehemens ſecundum eſſentiam; ita lędi ſolet cerebrum, vt & ventriculus compatiatur, uomitusque fiat, qua de cauſa, comm. 10. libro 1. prorhet. ſcribitur; uomitum in phrenitide peſſimum eſſe, ſi fiat cum lęſione uentriculi. Facit quoque ad eſſentię uehementiam, aphor. 72. ſect. 4. urina enim alba, & perſpicua in phrenitide, ſignificat magnam cruditatem, & inſignem uehementiam materię, ut etiam facultas naturalis compatiatur, pręterea hęc urina ſignificat flauam bilem in caput rapi, ideoque materiam eſſe uehementem ſecundum motum. Hęc de uehementia materię ſecundum eſſentiam. Ratione dignitatis, inſignior eſt materię uehementia, quatenus materia occupat plures capitis partes. Ratione facultatis, materię uehementia eſt maior, ut eius uis eſt uehementior. Si ergo rigor in phrenitide ſit criticus, manifeſte indicat remiſſiorem uehementiam ratione facultatis, ut per ſudorem liberetur phreniticus, & tunc ſunt ſigna coctionis: contra it dicatur inſignis uehementia facultatis, ſi rigor ſit ſymptomaticus, comm. 13. libro 1. prorhet. ſi etiam ſudor ſit frigidus, & extrema frigida, comm. 75. ſect. 3. epid.

nam

Digitized by Google

nam hæc ſymptomata ſignificant vehementiam facultatis in materia morbifica admodum inſignem, quia calor vna cum ſpiritu cor petit, & externa derelinquit. Ad eſt etiam inſignis vehementia ratione facultatis, dum phrenitis ſuccedit inflammationi pulmonis, com. aph. 12. ſect. 7. niſi enim cerebri facultas eſſet imbecillis, non admitteret materiam morbificam. Ex his ergo patet, phrenitidem, vt plurimum eſſe lethalem, raro ſalubrem.

Quando ſalus, aut mors ſit futura. Num autem cito ſit futura mors, vel ſalus, prædici poteſt e motu morbi. Phrenitis enim, vt plurimum velocis eſt motus, nec ſeptimum pertranſit, ſed in ſexto etiam intermittit. Quod ſi autem phrenitis non ſit exacte exquiſita, non eſt ita celeris motus, ſed terminatur 11. 12. vel etiam 20. comm. 75. ſect. 2. lib. 1. epid. Maxime autem motus velocioris, aut tardioris ſignum eſſe ſolet febris, ardens enim eſt ſignum motus velocioris, non ardens, non ita velocis.

De curatione.

Curatio. Vena ſectio commune remedium omnium ſpecierum aperitis, &c. ſecundum Auicennam. DE prognoſticis hactenus egimus. Sequuntur remediorum materiæ. Quoad chirurgiam, in omni phrenitide vena eſt ſecanda cap. 21. libro 13. meth. quia in omni ſpecie phrenitidis eſt vitium vehemens in ſanguine. In ſanguinea quidem phrenitide, ſanguis habet rationem cauſæ principalis, in biliosa, & atrabilaria, habet ſanguis rationem cauſæ adiuuantis, vel cauſæ ſine qua non: niſi enim ſanguis miſceretur cum bile, non fieret tumor, ſed exulceratio, & ſic ſanguis habet rationem cauſæ adiuuantis. Nec repugnat Galenus cap. 2. libro 2. ad Glauc. dum ait, in eryſipelate non eſſe ſecandam venam, loquitur enim de eryſipelate externo, at phrenitis eſt eryſipelas internum. Sanguis etiam interdum habet rationem cauſæ ſine qua non, nam interdum ſanguis infra caput abundat, vt ſit impedimento, quo minus capiti poſſimus occurrere. Quoniam ergo in phrenitide ſanguinea, ſanguis habet rationem cauſæ principalis, merito in hac ſpecie maior ſanguinis copia eſt educenda, quia tunc quoque maior ipſius copia in toto abundat. Conſiderandum autem num virtus venę ſectionem permittat, proinde in hectica phrenitide, non eſt vena ſecanda, in tumultuoſa licet ſecare, niſi hęc alijs morbis ſucceſſerit, nam virtus eſt debilis, propterea in tumultuoſa incipiente vena aperiatur. Si igitur virtus prohibeat phlebotomiam, huius loco vicaria vſurpanda, de quibus in doctrina de dolore capitis egimus [Vſus. Quantum?] Cum ſumma ſit ſanguinis actio, ſanguis vnica vice eſt euacuandus; vnde Auicennas ad animi defectum euacuabat, in ſanguinea tantum, non in biliosa [Quomodo?] in biliosa phrenitide, foramen anguſtius, in atrabilaria latus eſſe debet, in ſanguinea mediocre, quia ſanguis in tenuitate medio modo ſe habet. [quando?] Si ſanguis uincit alia indicantia, ſtatim eadem hora uena ſecanda cap. 21. libro 13. method. Et Rhaſes aperit uenam, antequam ſymptomata phrenitidis compliceantur, ideſt, antequam materia copioſa in caput fluat. Præterea ſtatim uena ſecanda, quia cito uirtus ſuccumbit. Galenus cap. 14. libro 4. de cauſ. pulſ. ait, rariſſime pulſum eſſe magnum in phrenitide, vt plurimum paruum, ſcilicet reſpectu ad maximum; ideo ſtatim tundenda vena. Et hinc Auicennas primum ſecat venam, deinde clyſmo vtitur. Cæterum, ſi plures in phrenitide venæ ſint ſecandæ, primum eſt ſecanda vena, ratione ſanguinis exiſtentis infra caput, ſecundo, ratione ſanguinis in capite, quam primum vena cubiti, deinde frontis, ratio eſt, quia magis poteſt ſanguis infra caput, ſi

Recta administratio venæ ſectionis.

enim primum vena frontis ſecetur, ſanguis infra exiſtens, caput petens, magis repleret. [Vbi?] Auicennas ſecat cephalicam, per quam, & caput, & totum vacuatur, magis, quam per baſilicam, & communem. Monent Auicennas, & Alexander ſi non ſit poſſibile, habere manus phrenitici, ſecandam eſſe venam in fronte, vt ſanguis e capite vacuetur, id quod intelligendum de phrenitide biliosa, & atrabilaria, in qua non eſt copioſus, in toto ſanguis, & ægri ſunt admodum inobedientes, at in ſanguinea hoc præceptum nequaquam habet locum, quia ſanguis copioſior facit delirium mitius, vt ægri brachia porrigant, peſſimusque cephalicam aperire. Addit etiam Auicennas ſi virtus non permittat, vt vena brachij ſecetur, aperiendam eſſe frontis venam, e qua, vtpote minore, ſanguis in minore copia effluit, vnde minor iactura, & diſſipatio ſpiritum. Hoc documentum non ſolum in phrenitide, ſed in quolibet etiam morbo longo ſeruandum, vt, ſi vires non ſint admodum robuſtæ, tutius ſit minores venas aperire. Non ergo ſunt reprehendendi practici, qui in diuturnis morbis ſecant ſaluatellam. *Cautiones.*

Cucurbitula. Quod ſi in ſanguinea phrenitide, virtus non ferat venæ ſectionem: oportet cucurbitulis ſcarificatis vti: quæ non poſſunt applicari dorſo, ratione diſpoſitionis febrilis; nec applicari poſſunt partibus inferioribus, vt natibus & cruribus, ſed cubito applicari debent: ratio eſt, quia dum applicantur infernis partibus, vicem gerunt venæ ſectionis, potiſſimum baſilicæ; at ſi brachijs applicentur in ſummitate, vicem gerunt ſectionis uenæ cephalicæ: Et propterea, cum in phrenitide ſit aperienda cephalica, per quam etiam caput euacuatur; ideo dum non poſſumus aperire cephalicam, cucurbitulas brachijs applicare debemus. Poſſunt etiam cucurbitulæ ſcarificatæ prodeſſe, propter materiam impactam. In uſu quædam notanda ſunt circa tempus, & locum: reliqua enim patent, e doctrina de dolore capitis. Quoad tempus: cucurbitulæ ſcarificatæ, quæ adminiſtrantur propter materiam impactam, debent adhiberi poſt totius corporis euacuationem, & poſt euacuationem materiæ exiſtentis in capite, ſed nondum impactæ. Gal. enim cap. 21. lib. 13. meth. ait: in phrenitide cucurbitula capiti admota, & ſcarificata, quandoque reuocauit phreniticum a morte. Miror equidem his temporibus præceptum hoc non uſurpari: ideoque hortor uos, ut urgente neceſſitate, ideſt, in pertinaci phrenitide, hanc cucurbitulam uſurpetis, ſicut & nos aliquando uſi ſumus. Quoad locum, adhiberi debet ſuturæ coronali: oportetque magnam eſſe cucurbitulam.

Recta adminiſtratio cucurbitæ.

N.R.

Materia medicinalis. Num ſoluentia locum habeant in phrenitide. In phrenitide probantur medicamenta, propoſita in dolore capitis, ab intemperie calida cum materia: addemus ſaltem quædam notatu digna. Circa medicamenta igitur gratia totius, ideſt, circa ſoluentia, duo ſunt explicanda: primum, an in phrenitide ſint uſurpanda; deinde, quo tempore ſint uſurpanda. Num uſurpanda ſint, dubitatur: Auic. enim improbat ſoluentia medicamenta, quia nimium calefaciunt. Et tamen idem Auicennas proponit [ſcammonium.] Pro ſolutione dicendum, Auicennam improbare ſcammonium, quando uirtus non ferat; admittere autem ſi uirtus poſſit ſuſtinere. Vtitur autem Auicennas ſcammonio non ſincero, neque etiam miſto cum alijs ſoluentibus, ſed cum lubricantibus, & his quidem frigidis: unde probat lubricantia, quæ ſanguinis feruorem extinguunt, ut ſunt, [ſerum lactis, pruna, tamarindi, caſſia, manna: quæ medicamenta in ſero ſunt diſſoluenda.] Notandum igitur ſoluentia cum lenientibus duobus modis poſſe miſceri: primo ut electiue educant: ſecundo, ut inſtar ſtimuli, & calcarium, adiuuent facultatem lenientium. Si primo modo uſurpentur

lenientia,

Digitized by Google

lenientia, oportet, vt in minima doſi exhibeantur, verbi gratia. [recip. flor. caſſ. nou. extr. drac. x. manng. ol. drac. ij. dacrid. j. gra. v. hæc enim minima eſt doſis dacrydij. Si ſecundo modo ſoluentia adminiſtrentur, vt ſcilicet adiuuent lenientia, oportet ſoluentia miſcere infra minimam doſim, verbi gratia dacrydium ad gra. iij. Pro vi igitur materiæ bilioſæ, dacrydium miſceri debet, modo in doſi minima, modo citra hanc. Et ſicut Auicennas miſcet ſcamnonium ſeu dacrydium, ita nos poſſumus miſcere, [elect. de ſucco roſ. diaprum. ſolut. cum ſcamno. & multo magis rhab.] Quod ſi phrenitis ſit atrabilaria, poſſumus miſcere [ſenam, polypodium, epithymum, imo etiam helleborum nigrum.] Secundo explicandum, quando ſoluentia ſint exhibenda. Videtur Auicennas, & ante, & poſt concoctionem ſoluentia probare. Sed ſciendum, Quando agendum ſumi ab indicante præſente, vincente alia indicantia; ideoque ſi contingat, vt bilis admodum vehementer, & inſigni impetu moueatur in caput, magis poteſt ad indicandum, quam cruditas ad prohibendum, imo magis poteſt, quam materia turgens. Quare tunc ante coctionem in phrenitide ſoluentia ſunt exhibenda. Si autem bilis non ſit tantæ vehementiæ, propinanda ſunt ſoluentia poſt concoctionem.

Quando vtendum purgantibus in phrenitide.

Hæc de medicamentis ratione totius. Quoad medicamenta ratione capitis, hæc euacuant caput per meatus, uel Senſibiles, vel Inſenſibiles. Vacuantia per meatus ſenſibiles, id eſt, per os, per nares probantur citra maſticationem, nam phreniticus non obtemperat. cap. 21. lib. 13. meth. Vnde Galenus ungebat palatum, medicamentis propoſitis in dolore capitis. Licet etiam euacuare per nares ſternutatorijs, vt autem hæc efficacius operentur, ante ſternutatoria parabitur euaporatio, ſeu ſuffumigium, cum [thymo, pulegio, origano, coctis in aceto] ſi enim per nares fiat euaporatio in caput, materia præparabitur, vt prompte ſternutatorijs cedat.

Caput purgia, per os, & nares.

Vacuantia per meatus inſenſibiles, euacuant per modum, vel repercuſſionis, uel digeſtionis prout materia, uel impacta eſt, uel non impacta. Quoad reprimentia, Galenus cap. 21. libro 13. meth. probat oxyrhodium. Sed cum phrenitis ſit multiplex, ideo in ſanguinea phrenitide: [recip. ole. roſ. completi, ole. roſ. omphac. ana unc. j. ſ. aceti unc. ſ. Miſc. Si phrenitis producatur, uel a bile pallida, uel ab ichore ſanguinis, ita parabitur reprimens: [recip. ol. roſ. omphac. unc. ij. ol. roſ. compl. unc. j. aceti drac. iij. Miſc. hic minor eſt quantitas ol. roſ. compl. & aceti, quia hæc phrenitis eſt calidior, quam ſuperior. Si fiat a bile flaua [recip. ole. roſ. omphac. unc. iij. aceti drac. iij. Miſ. non miſcetur ol. roſ. compl. quoniam hæc phrenitis eſt calidior. Si phrenitis fiat a bile æruginoſa: [recip. ol. roſ. omphac. unc. ij. ſ. ol. violat. unc. ſ. ſucci lactuc. drac. ij. acidi citri unc. ſ. Miſ.] Poſtremo in calidiſſima phrenitide, quæ fit ab atrabile: [recip. ol. roſ. omphac. unc. ij. olei nenuph. drac. vj. ſucci lactuc. unc. ſ. acidi citri unc. ſ. Miſc.] Quoad digerentia: primum applicanda ſunt minus uehementia, deinde aſcendendum ad uehementiora cap. 21. libro 13. method. Minus uehementia ſunt, [ol. anethinum, chamæmelin. columbæ uiuentes diſſectæ, omenta animalium, melilotus, mucilago ſem. lini.] uehementiora ſunt, origanum, [puleg. thym. ruta, mentha, ſtœchas, hyſſopus, caſtorium, ſinapi.] Digerens igitur mite, erit tale: [recip. ol. chamem. aneth. ana unc. j. ſ. mucilag. ſem. lini. drac. j. aceti drac. iij. Miſ.] Mediocre erit: [Recip. ol. rutacei, lil. alb. cum aromatibus, ana unc. ſ. orig. puleg. ſtœchad. ana P. ſ. vini generoſi unc. iij. fiat decoctio in duplici uaſe, ad conſumpt. tertiæ partis uini. deinde cola, & vtere.] Vehemens erit: recip. pulu. dictãni Cret. Colocynth. caſtorij, ſinap. ana drac. j. olei de coſto, de euphorb. ana unc. ſ. ol. lil. alb. cum aromatibus unc. j. ſ. Miſ.] Vſus horum medicamentorum, patet e ſermone de dol. ca. Vnum monebimus circa Quando agendum in omni inflammatione obſeruandum. In principio enim phlegmones, probantur refrigerãtia, & aſtringentia, in incremento tepida, & mediocriter aſtringentia, in ſtatu moderate calefacientia, & laxantia, in declinatione, calefacientia, & valenter diſcutientia. cap. 16. lib. 3. ſimp. Ratio talis eſt. Quando agendum, ſumitur ab indicante præſente, dum vincit alia indicantia. Quoniam igitur materia morbifica in principio magis poteſt, quatenus mouetur, igitur in principio opus eſt reprimentibus: In augmento materia fluxa vincit, quatenus fluxit, ſed nondum impacta eſt, vnde cedit moderate reprimentibus, & digerentibus: In ſtatu vincit materia impacta, igitur ſolis digerentibus tunc vtendum: In declinatione maxime impacta eſt materia, proinde applicanda ſunt valenter diſcutienda. Sicuti igitur probantur reprimentia in principio, & augmento, ſed valentiora in principio, ita digerentia applicabuntur in ſtatu, & declinatione, ſed valentiora in declinatione. Reprimentia valentiora ſunt, [oleum roſatum omphacinum, &c.] non ita potens eſt, [oleum roſatum completum.] Quoad digerentia, in augmento probantur tepida, id eſt, remiſſe calida, in vigore, moderate calefacientia, & laxantia, id eſt, quæ moderata ſint, & ſecundum caliditatem, & tenuitatem partium: tandem in declinatione, adhibentur calefacientia, & vehementer diſcutientia, id eſt, quæ vehementia ſunt, & ſecundum caliditatem, & tenuitatem. Notandum verò, in phrenitide probari admodum valentia, & valentiora, quam indicet materia morbifica; nam materia morbifica eſt intra cranium; vnde Gal. c. 18. l. 11. meth. in inflammatione intra cranium probat [caſtorium,] quamuis ſit calidius, quam conueniat materiæ phlegmonem producenti, & hoc fit, quia vis medicamenti in tranſitu frangitur.

Topica. 1. Reprimentia: vide præcedens caput.

2. Digerentia.

Vſus medicamentorum topicorũ in phrenitide.

Quoad diætam, Auicennas probat aerem purum, & frigidum, ſine picturis: quoniam in phrenitide mens, & ſpiritus plus iuſto agitantur. Cibi debent eſſe contrarij materiæ morbificæ, præſertim ſecundum vitium in quantitate, & qualitate. Quoad vitium materiæ in quanto, probatur victus minuens, prout materia copioſa caput petens, maioris eſt actiuitatis, quia ergo in ſtatu phrenitidis ſumma eſt actiuitas; ideo tunc victu tenuiſſimo vti oportet. Actiuitas e motu morbi cognoſcitur: proinde cum in phrenitide motus ſit velox, victus tenuis requiritur. Si phrenitidis terminus futurus eſt in quarto die, opus eſt victu tenuiſſimo: ſi quartum excedet, minus tenui vtendum. Notandum, ſi inflammatio teneat ventriculum, aut iecur, probari victum magis tenuem, quam in inflammatione aliarum partium, & quam in phrenitide: nam in ventriculo, & iecore, alimentum pro toto corpore concoquitur, vt metus ſit, ne alimentum male concoctum inflammationem augeat. cap. 17. lib. 11. meth. Quoad vitium materiæ in qualitate: probatur victus refrigerans in phrenitide, modo magis, modo minus. Vnde in phrenitide ſanguinea, cibi ſunt parãdi cum [endiuia, acetoſa, ſem. mal. hordeo. In bilioſa addere oportet lactucam:] Et ſi a bile æruginoſa, vel atra fiat, addantur in cibis, [emulſio ſeminum melon. papau. albi, nymphæa, &c.] Quoad potum, in phrenitide, ſit aqua, vel ſimplex, vel hordeacea, vel alterata cum [acetoſa, & endiuia.] Quoad modum, Alexander probat tepidam, non actu frigidam potionem: quamuis enim potio actu frigida, feruorem mitigare videatur, inflammationem tamen reddit crudiorem, & hac ratione magis eam accendit, vnde

Diæta. Aer. Cibus minuens.

Cibus refriger.

Potus.

Digitized by Google

vnde, & febris, & delicium angetur. Vinum Alexander probat pauciferum, dilutum: uinum enim phreniticorũ ferocitatem mitigat, & ſerinos mores ad hilaritatem transfert: vinum etiam ſomnum conciliat coctionem, & diſtributionem iuuat, vires reficit, ſi modo recte uſurpetur. [Vſus.] Vnde cum Alex. in parua copia vino uti oportet, & tempore opportuno, id eſt dum magis uinum indicatur, quam prohibetur: indicatur autem vinum a virtute imbecilli, cuius imbecillitatis ſignum ſunt multæ vigiliæ, cum pulſu debili, leipothymia, oris uentriculi imbecillitas, corporis frigiditas, vini conſuetudo. Cæterum uidendum, num quod uirtus poſtular, res præter naturam permittant: id quod faciũt, febris remiſſa, calor præcordiorum debilis, materia concocta: ideoque, cum materia in ſeptimo concoquatur rationabiliter, Auicennas poſt ſeptimũ, non ante, pauxillum vini admittit. Somnus etiam eſt conciliandus. Aluus quotidie ſit lubrica. Arceatur omnis motus, & vrgente neceſſitate, etiam ligetur æger, ſed citra vnitatis ſolutionem, nam hæc eſſet materia chirurgica, non diætetica. Quod animi accidentia, Alexander probat ad reuocandum mentem, ut pauci amici aſſideãt, prudentes, grati, & venerabiles ægro.

Cætera res nonnaturales.

CAPVT IX.

De Lethargo.

Nomen.

LEthargus conuenit cum phrenitide, quatenus eſt malũ inflãmatorium: conuenit ẽt cum cephalalgia, a pituita, quatenus producitur a ſanguine pituitoſo. Vocatur lethargus, & vethernus. Loquimur aũt de Lethargo exquiſito, in quo omnes pene animæ functiones, potiſſ. memoriæ, veluti aboleri videntur; & ad differentiã ſpurij lethargi, malum eſt inflammatorium, ac proinde febris particeps. Vt aũt generetur lethargus, neceſſariũ eſt, ſanguinem pituitoſum ita caput petere, ut cerebrum inflammetur, & ſubſequatur febris, omniſq; functio animalis fere deficiat. Definitur lethargus exquiſitus, quod ſit functio deficiens principalis cerebri, dependens ab inflammatione pituitoſa. Pro cuius definitionis intelligentia, legatur Gal. com. 1. ſect. 1. lib. 1. prorhet. com. aph. 3. ſect. 2. com. aph. 30. ſect. 3. c. 5. l. 3. de loc. aff. c. 3. l. de ſym. diff. c. 3. l. quod animi mores, & c. c. 8. l. 4. de preſag. e pulſ. c. 13. & 14. l. 4. de cauſ. pulſ. c. 21. l. 13. meth. Forma eſt functio deficiens principalis. Si enim formaliter accipiatur lethargus, eſt ſymptoma, in genere actionis: (principalis:) imminutæ. Subiectum eſt cerebrum, ad differentiam functionum principalium aliorum viſcerum: vnde admodum imminuitur imaginatio, diſcurſus, memoria. Qua de cauſa Gal. c. 5. l. 3. de loc. aff. ait, in lethargo memoriam, & rationem perire, & c. 3. l. de diff. ſym. dicit, imaginationem veluti deficere.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Subiectũ.

Cauſa efficiens.

Cauſa efficiens, a qua lethargus dependet, eſt inflammatio pituitoſa: qua lethargus verus a notho diſtinguitur: qui fieri poteſt a vaporibus pituitoſis, prodeuntibus a febre pituitoſa principali, non ſymptomatica. Præterea ſpurius lethargus fieri poteſt a pituita copioſiore, quæ vel in capite detinetur ob anguſtiam, uel generatur ob frigiditatem. At exquiſitus lethargus fit ab inflammatione, quam neceſſario ſequitur febris: quę tamen nõ accidit in mania, in morbo bilioſo, quia in eo non ſit inflammatio. Nec ſufficit ad febrim excitandam, ut materia putreſcat: nã in dolore capitis a pituita, excernitur quandoq; putrida pituita, non tñ eſt febris, quia non eſt inflãmatio. Ad hæc lethargus ſecundũ ſpeciem contrarius quodãmodo eſt phrenitidi, c. 21. l. 13. meth. genere ergo cum phrenitide conueniat oportet: ideoq; vtrunque vitium eſt inflãmatoriũ. Dixit aũt Gal. quodammodo hæc eſſe contraria ſm ſpeciem: nam vtrumque uitium eſt calidum, quia inflammatorium: at phrenitis eſt inflammatio vehementer calida; lethargus autem eſt inflammatio admodum remiſſe calida. Nec his repugnat Gal. dum l. 11. ſimp. c. de caſtorio ſcribit, in lethargo, ſi abſit febris, probari caſtorium: de notho enim lethargo ibi loquitur. Sed notandum, inflammationem lethargicam differre a phrenitica, & materia, & loco. Materia enim in phrenitide eſt admodum calida, in lethargo eſt exiguæ caliditatis. Et in hac materia vitium eſſe poteſt in ſubſtantia, quantitate, qualitate, & vbi: in ſubſtantia, nam in lethargo materia pituitoſa putreſcit: in quantitate, nam fit morbus in magnitudine aucta: in qualitate, nam ſanguis pituitoſus eſt aliquantiſper calidus, craſſus viſcidus: eſt etiam uitium ſecundum motum, ut fluit in caput: ſecundum quietem, ut in cerebro hæret. Loco etiã lethargus diſtat a phrenitide, in hac enim membranæ inflammantur, in lethargo cerebri ſubſtantia cap. 13. & 14. lib. 4. de cauſ. pulſ. com. aph. 30. ſect. 3. com. 1. l. 1. prorhet. Materia quidem in cerebro reſidet, non autẽ in ventriculis, ſed in poris cerebri, ſm Auicennam. Lethargus ergo auctore Auicenna, fit a cauſa, & Refrigerante, & Calefaciente. A refrigerante, vt dum generatur pituita; de qua cauſa alibi diximus. A calefaciente, ut dum cauſa agit in ſanguinẽ pituitoſum, hunc putrefaciendo. Cauſa autẽ illa calefaciens, vel per Se calefacit; vel per accidens. Per ſe ut dum poſt generationem ſanguinis pituitoſi, calefit ſanguis; vt ſunt cepæ. Per accidens calefacit, frigus conſtipans.

Inflãmatio eſt in lethargo.

Diſcrimẽ lethargi, & phrenitidis.

1. In materia.

2 In loco affecto.

Cauſarũ lethargi ſub diuiſio.

Dubitatur autẽ cum in lethargo vigeat ſomnus; & oblitio, quõ ab inflammatione fieri queat? Pro ſolutione dicendũ, ſomnum fieri poſſe etiam a ſola humiditate: vnde Gelenus cap. 8. l. 4. de præſag. ex pulſ. ait, coma fieri propter humidas dyſcraſias. Neque in lethargo ſomnus eſt ita profundus, vt in comate, & caro. Quoad obliuionem, & inertiam imaginationis, ſeu diſcurſus; ſcire oportet cum Galen. in arte med. cerebrum eſſe aptum, ad actiones obeundum, dum ſubſtantiam obtinet tenuem ac ſtabilem, quæ formas faciles ſuſcipit: hæc autem in lethargo deſiderantur: nam in eo cerebrum ita ſe habet, vt ſpongia, aqua repleta, vnde inſtar ſpongię in tumorem attollitur, ſicut igitur ſpongia ita repleta humiditates non ſuſcipit, ita cerebrum repletum non ſuſcipit, aut uix ſuſcipit, ut imaginatio veluti deficiat. Præterea, vt ſpongia repleta, non ſinit humiditatem per ſuos poros penetrare: ita ſpecies permeare non poſſunt per cerebrum, vnde diſcurſus, & imaginatio lędũtur.

Vnde in lethargo ſomnus, & obliuio oriatur.

Sed quædam loca Galeni, non omnino iam dictis conſentire videntur. Nam: c. 21. l. 12. meth. ait lethargum fieri ab humore frigido. Reſponſio: Loquitur ibi Galenus, in reſpectu ad phrenitidem: huius enim ratione humor in lethargo eſt frigidus, non tamen abſolute eſt frigidus; eodem que reſpectu Auicennas ait, lethargum eſſe apoſtema frigidum, cum tamen adſit inflammatio. Ait etiam Galenus com. aph. 3. ſect. 2. lethargum fieri a forti refrigeratione, coniuncta cum humiditate. Dicendum quod Galenus eo in loco reſpiciat ad lethargum nothum, non ad exquiſitum. Porro & hoc eſt animaduertendum, quod Auicennas dicit, medicos nominare lethargum apoſtema frigidum, ſiue ſit melancholichum, ſiue phlegmaticum.

Loca quædam Galeni explicantur.

Digitized by Google

Hinc quis colligere poſſet, lethargum fieri a melancholia, quod tamen falſum eſt. Sed Auicennas, parum curans voces, admittit, a poſtēma melancholicum poſſe nominari lethargum. Hæc de definitione.

Differentia. Differentię a forma, nullæ ſunt, niſi ſecundum magis, & minus. Differentię a ſubiecto nullæ ſunt; ſubiectum enim ſemper eſt cerebrum, ſecundum omnes partes, niſi quis dicat, inflammationis Materiam occupare, vel cerebrum, vel Cerebrum, & membranas. Quoad differentias a cauſa efficiēte, cum inflammatio ſemper ſit pituitoſa, differentiæ tantum ſunt ſecundum magis, & minus: nam inflammationis materia eſt magis, vel minus putrida, copioſa, humida, craſſa, viſcida; item, magis vel minus mouetur, magis vel minus eſt impacta, magis vel minus hæret in cerebro, aut in mēbranis.

Signa imminentis. Lethargus imminens, indicatur e ſenſu grauitatis, ſecundum caput, & totum corpus, ex inertia ſecundum omnes functiones e tremore: hæc enim ſymptomata arguunt caput repleri ſanguine pituitoſo. Pręſens autē lethargus in genere indicatur,

Præſentis in genere. ex actione animali principe deficiente, & potiſs. memoria: item e ſomno præter naturam, c. 10. l. 9. de cauſ. pulſ. at in lethargo minus eſt profundus ſomnus, q̄ in caro: nā in lethargo ægri interrogati reſpondent, non autem in caro, & ratio eſt, quia in lethargo pituita putreſcit; & materia eſt particeps alicuius caliditatis. Indicatur etiam e tremore, e decubitu ſupino, cum iaceant lethargici diſtentis manibus, & cruribus: indicatur ex anhelitu tardo, & debili; nam facultas motrix non poteſt mouere, at anhelitus non eſt inæqualis, ſicuti in affecto diaphragmate: indicatur etiam cum Galeno c. 13. l. 4. de cauſ. pulſ. e pulſu magno, nam fluxio irritat facultatem, ſed hic pulſus eſt remittens, non poteſt perſeuerare in magnitudine, nam facultas frangitur: indicatur e pulſu molli, quia cerebrū eſt viſcus molle: præterea indicatur e pulſu minus veloci, & frequenti, quam in peripneumonia, nam cerebrum a corde magis diſtat, quam pulmo, ſed in lethargo pulſus eſt magis imbecillis quam in peripneumonia, quia cerebrum eſt pars magis principalis. Indicatur ab excrementis pituitoſis. Et cum Auicen. e lotio, quandoque retento propter obliuionem, & muſculi ſphincteris imbecillitatem, ob quam imbecillitatem non fit integra vrinæ excretio. Indicatur etiam e febre, quæ inflammationem ſequitur, ideoque ſecundaria eſt, cum in caro ſit principalis. c. 21. l. 13. meth. c. 5. l. 3. de loc. aff. Quoad ſigna differentiarum, & primum earum, quæ a forma

Signa differentiarum. ſumuntur; e vehementia, & remiſſione ſymptomatum cognoſcitur lethargum magis, vel minus eſſe vehementem. Differentiæ e ſubiecto, cognoſcuntur e vehementia ſymptomatum, v. g. ex obliuione magis læſa, cognoſcitis potiſs. eſſe læſum cerebrum ſecundum partem poſteriorem. Quoad differentias, quæ ſumuntur ab efficiente, oportet cognoſcere ſanguinem pituitoſum, ſecundum eius vitium, & locum. Quoad vitium, quodcunque ſit, cognoſcitur e ſignis, traditis in ſermone de dol. cap. Quoad ſedem ſanguinis pituitoſi, ſi occupetur tantum cerebrum, prægreſſa eſt ſolas grauitas: ſi etiam pertineat ad membranas, vt monet Auicennas, præceſſit dolor punctorius.

Indicationes. Præſidia ſumuntur ab eſſentia rei, ideſt, a forma, a ſubiecto, & efficiente. Forma eſt functio deficiens, vt prodit a facultate veluti obdormiente. Obdormit autem facultas ob cerebri affectionem morbificam. Hinc oritur indicatio extinguendi vehementiam affectionis morbificæ, per aliam affectionem vehementiorem, quia imminuatur prior affectio, vt mens ſopita agat. Indicationes, quæ ſumuntur a ſubiecto, id eſt, a cerebro patent e cephalalgia. Cauſa efficiens eſt inflammatio pituitoſa: quid indicet inflammatio, docetur in capite de Phrenitide: quid pituita poſſit indicare, & ſecundum ſpeciem, & ſecundum vitium, in ſermone de cephalalgia docuimus.

Prognoſtica. Lethargus eſt malum ſumme periculoſum, & quidem maiori periculo iunctum, quam inflammatio pulmonis, cap. 13. lib. 4. de cauſ. pulſ. Nam quoad morbum, quia eſt tumor calidus; eſt inſignis vehementia eſſentiæ. Cauſæ eſt ſanguinis pituitoſus, putridus, copioſus, viſcidus, craſſus, impactus; quare eſt ſumma vehementia eſſentiæ. Sicut etiam ratione ſymptomatum: nam functio principalis quaſi deficit. Si perpendamus vehementiam ratione dignitatis, ea certe ſumma eſt: primum enim eſt morbus in intemperie: quare eſt vehementia; ratione dignitatis. Adhæc detinetur cerebrum, quare augetur vehementia dignitatis: augetur etiam, quia annexa eſt, febris, morbus vehemens ratione dignitatis. Nec deſideratur vehementia facultatis: nam in lethargo motus voluntarius totius corporis veluti deficit. Quamuis autem lethargus ſit vitium periculoſum; non tamen eſt prorſus mortale: vnde Hippoc. l. 2. de morbis ait: lethargum interficere in ſeptimo, & ſi hunc pertranſeat, hominem ſanari poſſe reſtitui: ſi enim in lethargo affectio protrahitur, tunc vis mali minuitur, & virtus eſt conſtans, con. aph. 50. ſect. 7. Proinde perpendenda eſt vehementia differentiarum. Quoad

Prognoſtica e differentiis. formam igitur, lethargus eſt inſignis vehementiæ ſecundum eſſentiam, ſi plane abolita ſit actio. Ratione dignitatis, maior eſt vehementia, ſi inſignior eſt noxa ſecundum omnes actiones, hoc enim ſignificabit cerebrum eſſe vehementer lęſum ſecundum omnes partes, & propterea ſummam eſſe vehemētiā ratione dignitatis. Ratione facultatis, omittitur vehementia, nam pertinet ad cauſam efficientem. Cauſa igitur efficiens eſt ſanguis pituitoſus: & proinde inſignior vehementia erit ratione eſſentiæ; ſi vehementior erit putredo, ſi materia erit copioſior, craſſior, viſcidior, admodum impacta. Ratione dignitatis ſumma erit vehementia, ſi magis a materia occupetur cerebrum, quam eius membranę. Ratione facultatis, cum Auic. ſi accidentia ſint fortiora, ſudor fit admodū copioſus, ut recedat a vehementia facultatis, ſi anhelitus ſit facilis, & ſympto-

Euentus lethargi qui ſperandus. mata declinent, & parotides erumpant. quoad euentum letargi, an ſit futurus, uel cito, vel tarde; cum lethargus ſit velocis motus, ideo cum Hipp. l. 2. de morbis, interficit in ſeptimo, & ſi protrahitur lethargus, bonus ſequitur euentus. Vnde colligitur, mortem cito contingere: ſalutem tarde: nam motus velox pendet a materia morbifica ratione dignitatis, & ideo cito interficit, quia occupatur cerebrum: non enim is motus velox prodit a uehementia eſſentiæ, & pręſertim ſecundum vitium materiæ in qualitate, & vbi, quia materia ſecundū hæc vitia accepta, eſt craſſa, viſcida, hærens, ideoq; tardi motus.

Curatio. Vena ſectio. Cucurbi. Galenus cap. 21. lib. 13. meth. iubet ſtatim venam eſſe ſecandam, quia dum vehementer ſanguis peccat, uincit reliqua indicantia. Vſus patet ex alibi dictis. Probantur cucurbitulæ ſcarificatæ, interdū quatenus ſunt non principales, id eſt, quatenus gerunt vicem ſectionis venæ, quando ſcilicet virtus non tolerat venæ ſectionem: interdum etiam probantur, ut materiæ principales, cauſa ſanguinis in capite collecti. Probantur etiam cucurbitulæ non ſcarificatæ, quatenus minuunt affectionem morbificā cerebri, ut facultas veluti dormiens excitetur, & ſic cōcorrunt cucurbitulæ non ſcarificatæ, ut materię dolorificæ. Laudantur eædem quoq;, ut euacuant per modum attractionis, propter calorem, & dolo-

Digitized by Google

Frictiones et Ligaturæ. & dolorem. [Vſus] patet e ſermone de dolore capitis. Frictiones & ligaturæ conueniunt, quatenus dolorificæ ſunt, & materiã a capite retrahunt. Vſus patet e ſerm. de dol. cap. Vbi quoq; de veſicantibus & fonticulis locuti ſumus. Et quoniam in lethargo hę materiæ probantur, quatenus ſunt dolorificæ, curandum vt perſeueret dolor: hoc. n. ceſſante, ceſſat et vtilitas. Proinde ferro candente inurendum eſt caput infra occipitium, eſchara excitata incidenda, & vi euellenda: prodeſt etiam circa periphereiam eſcharæ applicare veſicatorium, præſertim, quod conficitur ex allio craſſe contuſo & applicito, quod admodum eſt ſtrenuum, & efficax ueſicatorium. Hæc igitur medicus prudens chirurgis imperabit.

Pharmacia. Clyſmi acres. Vomitoria. Medicamenta probantur eadem, quæ propoſita ſunt, in dol. cap. a pituita. Satis igitur ſit peculiaria quædam annotare. In euacuatione igitur totius, obſeruandum, vt pro alui lenitione vtamur clyſmis acribus, & ſimilibus ſuppoſitorijs. Et quibus hæc conficiantur, ſupra eſt traditũ. Addit Auicen ſi ventriculus repletus eſſe videatur, probari vomitorium ex [oxymelle ſcill. V. g. recip. oxym. ſcill. vnc. j. ſ. ſucci raphani vnc. ij. iuris lepidi vnc. vij. M. pro vomitorio.]

Soluentia. Quoad ea quę per os exhibentur, & per aluum purgant, Auicen. hæc non exhibet, niſi propter morbi longitudinem, & dum febris ſua caliditate non prohibet. Per morbi longitudinem, videtur intelligere lethargum, qui ſeptimum pertrãſierit, vt ſi exſpectanda ſalus: ſed, vt ſupra diximus, mors ſuccedit cito, ſalus autem longo temporis ſpatio, propter viſciditatem & craſſitiem pituitæ: & propterea non eſt præter rationem ſoluens exhibere. Præterea, ſi contingat vt ſit admodum vehemens lethargus, & totum ſit repletum, non abs repurgantia propinat, ſi febris non ſit admodum vehemens. Exhibet autem [modo caſtorium cum ſcammonio, modo ſolum caſtorium, modo hieram cũ colocynthide.] Si enim Lethargus ſit particeps tremoris, & febris fuerit remiſſa, probatur, caſtoriũ cũ ſcãmonio: ſi febris ſit intenſa, probatur caſtoriũ ſine ſcãmonio: hęc deinceps, purgationis gratia, clyſmis acribus ſupplere oportet. Si lethargus tremoris ſit expers, probatur hiera cũ colocynth. Ratio horum eſt: nam dũ lethargus eſt particeps tremoris, ſanguis pituitoſus maximo cũ impetu petit caput, vt neruorum principia anguſtentur, & hinc fiat tremor. At pituita nõ põt cum impetu caput petere, niſi habeat vehiculum, quod eſt bilis, & hinc Auicen. vtitur ſcammon. vt vehiculũ detrahat: vtitur etiam caſtorio, vt attenuet & abſtergat materiam pituitoſam, quo neruorum principia ab anguſtia liberentur, & hinc tollatur

Ratio medicamentorum Auicennæ. tremor. Si lethargus particeps ſit tremoris, ſed febris ſit vehemens, exhibet Auic. ſolũ caſtorium: nam febris prohibet ſcãmonium, non prohibet caſtoriũ, quia magis poteſt pituita, ad indicandum attenuantia ac detergentia, quam febris ad prohibendum caſtorij calorem: pituita deinde attenuata & deterſa clyſmis acribus vacuanda. Sed oritur dubitatio, qa Galenus lib. 11. ſimpl. cap. de caſt. probat caſtorium ſi non adſit febris, aut ſi non admodum calida: cur igitur Auicennas idem probat in febre intenſa? Dicendum, quod Galenus ibi loquatur de caſtorio cum pipere: at nos caſtorium hic poſſumus medicamentis frigidis corrigere, unde [loco piperis immiſcere poſſumus cichoracea.] Si cum lethargo non aderat tremor, Auic. exhibebat hieram cum colocynthide, cuius loco nos exhibere poſſumus, [pil. coch. diſſolutas in decocto cichorij.] Ratio eſt: quia, vbi tremor non adeſt in lethargo, materia pituitoſa ſenſim caput petit, ideoque ſine bile eſt: vnde ſolum pituita eſt euacuanda, ſed cito, ne figatur: Et hinc Auicennas probat acres clyſmos.

Sequuntur ea, quæ inſenſibiliter euacuant. Auic. igitur cum Alexandro, [ſi febris non ſit vehemens, probat caſtorium ſolum: cum oxymelle probat ẽt caſtorium, ſi ſit vehemens. Exhiberi ergo poteſt caſtoriũ ad drac. j. oxymel ad vnc. 3. cũ iure, alterato cum cich. & beton. ad vnc. iiij.] Quæ applicantur, ſic poſſunt præſcribi: [rec. olei anethini vnc. ij. vini aromatici vnc. j. nitri drac. j. ſem. vrticæ. piperis albi, pyretri, an. drac. ſ. fiat inunctio:] & hac inunctione fricetur totum corpus. *Inſenſibiliter euacuantia. Totum.*

Caput euacuantia. Ratione capitis, quæ ſenſibiliter vacuant, fuere propoſita in dol. c. a pituita. Auic. potiſſimum probat [hyſſopum, calamintham, origanum, & mel ſcilliticum.] Sed hoc maxime in lethargo eſt notandum, vt aromata miniſtrentur ingrata per os, & per nares, vt excitetur facultas. Potiſſimũ probantur ſternutatoria, quia lethargici non maſticant, auctore Galeno, in fine lib. de org. odoratus. Porro, quę materiam a capite vacuant inſenſibiliter, patent e ſerm. de cephalalgia. Notandum aũt hoc loco cum Gal. cap. 21. lib. 13. meth. probari reprimentia, ſed mitiora, vt ſufficiat ſi [oleo roſ. compl. non omphacino, cum aceto;] & Auicennas prudentiſſimus poſt duos dies miſcet [caſtorium.] Quoad reſoluentia, hic multo magis, quam in phrenitide valida ea eſſe oportet. Alexander maxime probat [pilos humanos crematos & læuigatos.] Nos hoc uti poſſumus reſoluente: [recip. ſinap. vnc. ſ. piperis albi, pyrethri, nigellæ, an. drag. j. ſ. ammoniaci, opopanacis, an. drac. ij. reſinæ quantum ſufficit, fiat dropax.] Licet etiam hoc uti medicamento: [recip. caſtorij drac. ij. piloru humanorum cremat. drac. ij. ſucci ſcillæ vnc. ſ. mithridatij antiqui drac. iij. aceti ſcillit. vnc. ſ. Miſc.] & applicetur hoc medicamentum capiti, fronti, & collo. *Reprimentia.* *Reſoluentia.*

Diæta. Quoad diætam, Auicennas probat, aerem calidum, ſiccum, luminoſum, id eſt, contrarium aeri phrenitidis. Cibus ſit minuens & attenuans: e quibus conficiatur, nouiſtis. Alexãder, vbi ſomnus eſt, miſcet amygdalas: ſed cur? quoniam his utitur cauſa vehiculi aliorum ciborum. Potus, ſi. aqua hordei, cum cinnamomo: ſit etiam vinum tenue. Non autem dabitur potus actu frigidus. Quoad tempus: aqua eſt exhibenda vſq; ad ſtatum, incluſiue: vinum in declinatione: ratio e dictis patet. Quoad ſomnum, non permittatis, vt aſſidue dormiant. Quoad inanitionem & repletionem, ſi contingat, vt lotiũ retineatur: [Recip. rad. raph. apij, an. vnc. j. pariet. malu. althææ, an. p. j. contuſis adde, ol. aneth. butyri, an. vnc. j. ſol. de ſcor. vnc. ſ. Mi.] & hoc medicamẽtũ actu calidum applicetur pectini & perinæo. Manibus etiam, ſecundum Auicennam, cõprimere poſſumus veſicam, & muſculos abdominis. Reliqua patent. Et hæc de lethargo ſufficiant. *Ad vrinæ retentionem.*

CAPVT X.

De melancholia: & primo de Definitione, & Cauſis.

Nomen. PEr delirium melancholicum, intelligimus illud vitium, in quo corrumpitur imaginatio, cum timore & mœrore. c. 7. l. 3. de loc. aff. vnde ſi contingat, vt maniacus timeat & triſtetur, duplex eſt delirium, ſ. maniacum, & melancholicum. Generatur autem delirium melancholicum hoc modo. Oportet vt capiti occurrat cauſa morbifica, ui cuius producatur phantaſma tenebricoſum, quod ita afficiat cerebrum, ſaltem ſecundum ſedem imaginatricis, & quandoque ſecundum ſedem etiã ratiocinatricis, *Generatio.*

Digitized by Google

tricis, vt harum facultatum functio deprauetur. Quamobrem delirium melancholicum eſt functio corrupta principalis, cum timore, & mœrore, cerebri anterioris, dependens ab affectione tenebricoſa. Forma, eſt functio corrupta principalis, cum timore, & mœrore: ſic enim diſtinguitur melancholicum delirium, ab atrabilario; in quo functio principalis corrupta eſt, & cum mœrore, ſed non cum timore. Subiectum eſt cerebrum anterius; vnde neceſſario corrumpitur imaginatio; interdum etiam ratio, ſed non perpetuo. Hinc Galenus cap. vlt. lib. 2. de cauſ. ſympt. ait, delirium melancholicum eſſe multarum ſpecierum, corruptis ſpeciatim imaginationibus: ſique malum intendatur, corrumpi etiam rationem, ut melancholici interdum ſeipſos interficiant.

Definitio. *Forma.* *Subiectū.*

Cauſa efficiens.

Cauſa efficiens, eſt affectio tenebricoſa. Hinc Galenus c. vlt. lib. 2. de cauſ. ſympt. & c.7. lib.3. de loc. aff. ait; ſicuti externæ tenebræ pauorem inducunt; ſic atræ bilis color timorem efficit, dum cerebri ſubſtantiam affectione veluti tenebricoſa afficit. Porro cauſa immediata affectionis tenebricoſæ, eſt phantaſma tenebricoſum; quod, ad differentiā probi phantaſmatis, male afficit cerebrum. Sicuti enim in ſenſu externo; obiectum improportionatum male afficit: ita in ſenſibus internis idem contingit. Tenebricoſi phantaſmatis cauſa, eſt Externa, vel Interna. Externa pertinet ad immoderata animi accidentia, quæ ad metum, & mœrorem attinent: nā ab his excitatur phantaſma tenebricoſum, ut homo ſine cauſa, & triſtetur, & timeat. Hinc Galenus ait, capite ſeptimo, libro tertio, de loc. aff. externas tenebras omnibus fere hominibus pauorem inducere, niſi vel admodum audaces ſint, vel docti. Et Hippocrates aphoriſmo 23. ſectio.6. inquit: Si metus, & mœſtitia longo tempore perſeuerans, melancholicum eſſe affectum. Metus autem, & mœſtitia diuturna duobus modis ſumi poſſunt, primum, ut ratione horum viſcera refrigerantur, & de his ſuo loco dicemus; ſecundo hæc ſumuntur, ut procreant phantaſma tenebricoſum, quod afficit cerebrum citra præſentiam, & materiæ melancholicæ, & intemperiei, verbi gratia ſi melancholicus imaginetur, ſe eſſe capite deſtitutum, & ratione pilei plumbei liberet: cui dubium, eſſe affectum melancholicum, citra materiam, citra intemperiem?

Tenebricoſi phantaſmatis cauſa externa.

Cauſa interna immediata, eſt calor naturalis cerebri, prout nullum habet ſpiritum animalem tenebricoſum, ut cuius omnia phantaſmata tenebricoſa euadunt. At ſpiritus animalis tenebricoſus redditur propter materiam melancholicam, teſte Galeno, capit. vltim. libr. de vſu reſpir. Ad bonam enim actionem opus eſt ſpiritu copioſo, & puro, ſi ergo impurus ſit ſpiritus, functio corrumpitur. Cauſa autem impuritas ſpiritus animalis, hoc in loco, eſt materia melancholica, etiam ſecundum Alexandrum, capite decimo ſeptimo, libro primo. Per ſpiritum autem hic intelligimus ſpiritum, pertinentem ad cerebrum anterius. Neque obſtat, quamuis dicat Galenus cap. 7. lib. 3. de locis aff. ſpiritum animalem non reperiri in anteriori cerebro, nam loquitur ibi de ſpiritu animali, ut eſt organum ſenſus, & motus, ſecus enim ſtatuendum eſt, ſi ſpiritus animalis ſumitur pro organo, principium facultatum. Vnde Galen. c. 4. lib. 1. de cauſ. ſympt. ait, dum prior ventriculus repletur, intemperies accidit cerebro, & ſpiritui in ventriculis anterioribus. Item, cap. penultim. libro 7. de plac. ait, ſpiritum animalem per totum cerebrum eſſe diffuſum. Spiritus ergo animalis, pertinens ad cerebrum anterius, dum euadit tenebricoſus, eſt in cauſa corruptæ imaginationis, cum timore, & mœrore. Notandum autem cum ſpiritu, animalis ſit organum facultatis animalis, ſicut facultas animalis dupliciter ſe habet, ita & ſpiritus animalis bifariam concurrit. Declaro, propter aduerſarios. Facultas, vel influit, ut eſt facultas ſenſitiua, & motrix; vel non influit, ut facultas principalis. Influens, eget ſpiritu animali, ut per ipſius, vel ſubſtantiam, vel radios influens, in parte agat, ut verbi gratia eſt vis motrix in oculis, in artubus, hic ſpiritus potiſſimum pertinet ad poſtremum ventriculum, dicitur que primum organum ſenſus, & motus, primum quidem organum dicitur, ratione temporis, nam facultas primo influit, deinde influxa operatur, & quidem alio inſtrumento præcipuo, quod eſt conſtitutio illius partis, & calidum inſitum. Facultas non influens, id eſt principalis, eget ſpiritu animali, ut coniungitur cum calido innato cerebri, & reſidet in poris cerebri. Quod ſi ergo materia melancholica petat cerebri ventriculos; non oritur melancholia, ſed neceſſarium eſt, ut materia occupet poros. Quo ſenſu Hippocrates par.7. lib.6. epid. circa finem, inquit: ſi melancholia repat in corpus cerebri, fieri epilepſiam; ſi in mētem, oboriri melancholicum affectum, ubi per corpus cerebri intelligit totum cerebrum, ut diſſimilare, nam in epilepſia cerebrum, ut diſſimilare afficitur; per mentem intelligit ſubſtantiam ſimilarem, quæ eſt ſedes mentis.

Interna cauſa tenebricoſi phantaſmatis, eſt impuritas ſpiritus animalis, & melancholica materia eſt impuritatis cauſa.

N B.

Ex his ergo colligere poſſumus, in affectu melancholico corrumpi imaginationem, ob errorem externum; nam pendet ab affectione tenebricoſa cerebri; cuius cauſa eſt phantaſma tenebricoſum, quod producitur a cauſa externa, vel interna, vt ſpiritus animalis fiat tenebricoſus, quem Sylueſtrē vocat Auicennas, Horum nullum eſt morbus. Sed confirmari etiam poteſt idem, hac ratione. Si enim imaginatio lęderetur læſa facultate, id contingeret, quia facultas, vel impediretur, vel labefactaretur. Non impeditur; alias enim cerebrum afficeretur, ut diſſimilare; cum tamen Galenus dicat affici, ut ſimilare. capite 7. libro 3. de loc. aff. Non labefactatur; alias enim neceſſario cerebrum afficeretur intemperie, vi cuius imaginatio corrumperetur; quod falſum eſt: nam ſi eſſet intemperies, vel eſſet calida, vel frigida, non poteſt eſſe calida, quia delirium eſſet maniacum, cum furore, neque poteſt eſſe frigida intemperies, nam actio non corrumperetur, ſed imminueretur, aut auferretur. Hic tamen quis dicere poſſet, ab intemperie frigida deprauari actionem, ſi frigida intemperies eſt coniuncta cum materia. Sed κρυπτεύγεται hoc eſt, nam dum intemperies frigida coniungitur cum materia melancholica, corrumpitur imaginatio a ſola materia; ſi enim vacuetur materia melancholica, & relinquatur intemperies frigida; imaginatio non amplius corrumpitur, ſed imminuitur, aut auſertur, ut non ſit affectus melancholicus, ſed potius fatuitas, amentia. Idem enim hoc loco ſtatuendum eſt, quod ſtatui poteſt de ventriculo frigido, cum materia acri, nam propter materiā acrem corrumpitur ventriculi actio, qua materia euacuata, cum relinquatur frigida intemperies, hæc actionem imminuet, non corrumpet. Dubitare aūt quis poſſet e c.7. lib. 3. de loc. aff. vbi Galenus inquit, in melancholico effectu cerebrū affici, ut ſimilare, ac proinde affici intemperie, lædiq; facultatem. R̄ndeo, licet multis modis intelligi queat, cerebrum affici, ut ſimilare, in nullo tamen illorum modorum vi frigiditatis corrumpetur imaginatio. Primum enim ſi intelligamus cerebrū affici, ut ſimilare, id eſt, vt materia, ingreditur in ſubſtantiam ſimilarem cerebri, nō in vētriculos, tunc imaginatio corrumpitur a materia, non ab intemperie. Secundo modo, ſi intelli-

In melācholia corrumpitur imaginatio ob errorem externum, ἀπὸ διξεις.

Obiectio.

Alia obiectio.

intelligatur, cerebrum afficit, vt ſimilare, ui caliditatis, ut in phrenitide, ut cuius caliditatis generatur materia melancholica, tunc imaginatio corrumpitur a materia, non autem ab intemperie calida. Tertio modo, ſi intelligatur affici cerebrum, ut ſimilare, quatenus afficitur intemperie frigida, tunc intemperies hæc frigida cerebrum prehendit, vel ante delirium melancholicum, vel poſt, ſi ante, tunc delirium non fit immediate propter frigiditatem cerebri, ſed quatenus ob cerebri frigiditatem cor in conſenſum trahitur, ut ob cordis vitium gignatur materia melancholica, quæ dum cerebrum occupat, fit delirium, ſi intemperies frigida occurrat poſt melancholiam: tunc a materia melancholica refrigeratur cerebrum, delirij autem cauſa eſt materia, non intemperies frigida. Quare cauſa interna immediata phantaſmatis tenebricoſi, eſt calor naturalis cerebri, vt habet miſſum ſpiritum animalem tenebricoſum redditum a materia melancholica.

Spiritus animalis impuritas duplex 1. in propria ſubſtãtia.

Porro ſpiritus animalis dupliciter redditur tenebricoſus, primo ſecundum propriam ſubſtantiã, ſecundo ob miſtionem materiæ melancholicæ. Secundum propriam ſubſtantiam redditur tenebricoſus, in melancholia per Eſſentiam, in qua læditur coctio cerebri ob errorem externum, qui eſt materia e qua nimirum vel aer impurus, ut e uenire ſolet in peſte, vel ſpiritus vitalis cordis tenebricoſus, ſpiritus enim animalis ex aere, & ſpiritu vitali generatur. Excluditur autem læſio facultatis, nam ſi in caput feratur ſpiritus uitalis bonus, quamuis cerebrum ſit intemperatum; non tamen ille mutatur in animalem tenebricoſum, nam ſi cerebrum ſit calidius, fiet ſpiritus animalis calidior, & delirium maniacum, ſi autem cerebrum ſit frigidius, e bono ſpiritu uitali generabitur animalis vel exiguus, uel frigidior, unde functio imminuitur, vt fiat fatuitas, non autem melancholia, quoniam videlicet hic ſpiritus uitalis non fit tenebricoſus. Licet autem e ſpiritu bono uitali, a capite intemperato non poſſit generari ſpiritus animalis tenebricoſus, nihilominus e probo ſanguine in iecore genito, a corde diſtemperato generari poteſt ſpiritus vitalis tenebricoſus. Hoc ut intelligatur, ſupponendum eſt, maximum eſſe diſcrimen inter ſanguinem, & ſpiritum, nam ſpiritus eſt miſtum a p̃dominio igneum, ratione vigoris; a prædominio aereum, ratione molis. Spiritus ergo ratione ignis obtinet partes luminoſas, ratione aeris diaphanas, vt ſpiritus quaſi ſit expers portionis terreſtris, & opacæ, quæ diaphanum terminat, ideoque ſit inuiſibilis ſanguis autem partes opacas obtinet, ut ſit viſibilis. Vnde, dum ſpiritus vitalis probus fertur in caput intemperatum, non fit tenebricoſus, quia partes opacæ deſiderantur, at dum cor intemperie affectum agit in probum ſanguinem, poteſt hũc mutare in ſpiritum vitalem tenebricoſum, propter partes quas habet opacas. Conſtitutum igitur ſit, ſpiritum animalem ſecundum propriam ſubſtantiam tenebricoſum fieri, ob errorem externum, qui eſt uel aer impurus, uel ſpiritus uitalis tenebricoſus. Iam etiam, intelligẽda eſt cauſa ſpiritus vitalis tenebricoſi.

Spiritus vitalis quibus de cauſis redditur tenebricoſus

Spiritus ergo uitalis tenebricoſus, eſt opus præter naturam genitum in corde, quod ſequitur læſam coctionem cordis, læditur autem coctio cordis, uel læſa facultate, uel ob errorem externum, uel utroque modo. Læditur facultas ob intemperiem calidam, item ob intemperiem frigidam, quæ efficacior eſt, ſi etiam ſit ſicca. Intem-
1 peries enim calida, dum agit in ſanguinem etiam bonum, reſoluit portiones daphanas, & luminoſas, quę facilius reſoluuntur, unde opacus redditur ſanguis. Idem efficit intemperies frigida, & ſicca, exprimendo portiones diaphanas, & luminoſas. Diximus autem intemperiem frigidam, & ſiccam potiſſimum conſumere partes diaphanas, nam intemperies calida reddit ſpiritum tenebricoſum, ſed feruentem, vt fiat delirium ferinum. Intemperies autem frigida, & ſicca, originem ducit uel a capite, vel ab alia cauſa. A capite, dum caput, ſeu cerebrum eſt affectum intemperie frigida, & ſicca, ſine materia, vt cuius cor refrigeratur, ut gignat ſpiritum vitalem tenebricoſum; qui delatus in caput, mutatur in animalem ſpiritum tenebricoſum; nam ſummus inter viſcera cõſenſus eſt. Hinc Auicennas dixit, melancholiam fieri ab intemperie frigida, & ſicca, ſine materia; ſed ea ratione, ut cum patiatur cor, frigidumque & ſiccum euadat. Caput etiã refrigeratur, & ſiccatur ab aere ſeptentrionali, Refrigeratur etiã cerebrum, a ſolicitudine, & mœſtitia cum vigilijs, cap.7. lib.3. de loc. aff. aphor. 23. ſect.6. dum.n. cerebrum refrigeratur, etiã cor compatit, vt ſpiritum vitalem gignat tenebricoſum, qui in cerebro in animalem tenebricoſum mutatur. Po 2
teſt ẽt frigiditas, & ſiccitas fieri ex alijs cauſis, ut e medicamentis applicitis, de quibus in malis cordis. Si autem ſpiritus in corde tenebricoſus fiat ob errorem externum, hic error eſt pręſertim ſanguis melancholicus, genitus in hepate, ſiue gignatur lęſa facultate, ſiue alio modo. Generatur denique ſpiritus vitalis tenebricoſus, ſimul, & facultate lęſa, & 3
ob errorem externum, id quod euenire ſolet in febribus peſtiferis, in febribus prope mortem, nam ſpiritus uitalis generatur e materia febrili, ab intemperie cordis, vt delatus in caput, mutetur in ſpiritum animalem, adeo ſylueſtrem, ut patientes mortuorum recordentur, maximeque timeant, & męſti ſint. Et hęc de ſpiritu animali, quatenus ſecundum propriam ſubſtantiam redditur tenebricoſus.

2. Impuritas ſpiritus animalis ob pmiſtionẽ materię.

Verum ſpiritus animalis etiam redditur tenebricoſus, ob permiſtionem materię melancholicæ. Circa hanc materiam intelligere oportet, Speciem, Vitium, Cauſas Generantes, & cauſas Detinentes. Species materię, poteſt eſſe vapor melancholicus, uel Minera, ſeu humor. Si uapor ſit; cerebrum non afficitur primaria affectione, ſi autem ſit minera, cerebrum afficitur primaria affectione. capite ſeptimo, libro tertio, de locis aff. Per primariam autem affectionem non intelligimus cerebrum affici per eſſentiam; ut quidam nugantur. Nam Galenus loco cit. in melancholia per conſenſum a toto, ſtatuit cerebrum affici primaria affectione, quare per hanc intelligimus affectionem ex vſu, quę utile indicat. Hinc in melancholia hypochondriaca, quę ſit e flatu, ſatis eſt ſi occurramus minerę, at ſi affectus melancholicus ſit ex humore, oportet occurrere humori, non modo extra caput, uerum etiam in capite exiſtenti. Porro minera eſt Legitima, uel Spuria. Legitima, eſt humor, obtinens formam, & accidentia humoris melancholici, ut, ſi materia ſit frigida, ſicca, nigra, craſſa. Spuria, eſt humor, ſola nigredine ſimilis melancholicę.

1. Materia ſpecies.

2. Vitiũ materia.

Vitium materię, pertinet ad Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad quantitatem; nam etſi melancholia in exigua copia miſta ſit, cum ſpiritu animali, tamen nocet. In qualitate etiam uitium eſt, quia materia pręter naturam eſt frigida, & ſicca, quare non exuſta, teſte Galeno cap.7. libro 3. de loc. aff. diſtinguiturque hęc materia a naturali, tum alimentali, tum excrementitia, nam alimentalis eſt expers aciditatis, excrementitia quidem eſt acida, cap.4. lib.5. de vſ.p. uerum, quę eſt pręter naturam, multo eſt acidior, & propterea frigidior, ſiccior, & craſſior. Vitium quod ad ubi ſpectat, locum habet in melancholia per conſenſum, ſecundum mo-

Digitized by Google

tum. In melancholia per conſenſum materia peccat ſecundum motum, in qualibet autem melancholia, ſiue per eſſentiam, ſiue per conſenſum, materia melancholica peccat ſecundum quietem, nam preter naturam quieſcit in cerebro. Quoad motum igitur, cum pateat, quod nam ſit mobile, digredi oportet, circa terminum a quo, & circa terminum ad quem, vnde etiam patebit ſpatium per quod. Terminus a quo poteſt eſſe totum, in melancholia per conſenſum a toto, totum autem eſt frigidum, & ſiccum, frigiditate non natiua. ſed aſſcititia. Nam cum Galeno cap. vlt. lib. 2. de temperan. ſi quis a principijs generationis ſit frigidus, & ſiccus, hic non eſt melãcholicus, ſed pituitoſus. Vnde in affectu melancholico totum corpus ante vitium melancholicum eſt calidum, & ſiccum, vi autem materiæ melancholicæ poſtea euadit totum corpus frigidum, & ſiccum, nam refrigeratur, & ſiccatur a materia melancholica, quæ frigida eſt, & ſicca. Hinc Galenus cap. 59. art. med. ait, dum corpus calidum, & ſiccum, euadit frigidum, & ſiccum, melancholia dominatur. Terminus a quo, in affectu melancholico, poteſt etiam eſſe corporis pars, & tunc fit melancholia Hypochondriaca, originem ducens a ventre inferiori. Quamuis autem plures partes ſint in ventre inferiori, Galenus tamen ſaltem ventriculum, & lienem proponit, cap. 7. lib. 3. de loc. aff. cap. 6. libro 5. de loc. aff. Auicennas addit meſenterium, hepat, & vterum. Cuius diſcriminis cauſa fuit, quod Galenus non e propoſito, ſed exempli tantum gratia ſermonem habuit de affectu melancholico; Auicennas vero e propoſito de hoc malo verba facit. Sed hic obſeruandum, quamuis in melancholia hypochondriaca materia pendeat a pluribus partibus, neceſſario tamen affici os ventriculi ſupernum. Hinc Galenus dicit, cap. 6. lib. 5. de loc. aff. ſi patiens ſit ſpleneticus, & accidat vt melancholia hypochondriaca afficiatur, conijciendum eſt, quod e ſplene vitioſa ſanies, id eſt, materia melancholica vitioſa in ventriculũ irruat, vt quamuis hypocondriaca fiat aliene, accidat tamen, quia materia impertitur ventriculo, id eſt, orificio ſuperno. Hinc etiam Galenus capite ſeptimo, libro tertio, de loc. aff. afferit, tertium melancholiæ genus oriri a ventriculo, & medicos hoc tertium genus vocare melancholiam hypochondriacam. Inſignis enim eſt inter os uentriculi, & cerebrum conſenſus. Dicit etiam Galenus capit. vlt. lib. de plenitu. ſi melancholia infeſtet os ventriculi; homines fieri moroſos, & triſtes. Terminus ad quem ſemper eſt cerebrum, quod tamen diuerſimode concurrit, nam interdum Attrahit, interdum Suſcipit. Attrahit ratione doloris, & præcipue dum calidius eſt. vbi notandum, caliditatem cerebri, quæ tractionis cauſa eſt, ſemper excedere caliditatem loci, a quo caput trahit: terminus enim ad quem, ſemper eſt calidior termino a quo: Sic caput trahere poteſt a toto, a liene; quia caput eſſe poteſt calidius liene, non autem trahit caput a corde: Vnde Auicennas loquens de melancholia a corde, non proponit caput calidum. Suſcipit etiam caput ob frigiditatem, & humiditatem, ac proinde non ſemper in melancholia caput eſt humectandum, ſed interdum etiã ſiccandum. Hinc Auicẽnas ait, melancholiam quandoque fieri a corde calido, & capite humido. Et hæc de vitio materiæ.

3. Cauſæ generãtes melancholicam materiam ſpuriam.

Sequuntur cauſæ generantes materiam melancholicam tum ſpuriam, tum legitimam. Spuria materia tantum eſt melancholica ratione nigredinis, & generatur a cauſa refrigerante. Vnde Auicẽnas, & Aetius ſcribunt, quod frigiditas clarum ſanguinis colorẽ reddat nigrum. Súpſerunt hoc a Galeno qui cap. 2. l. 3. de cauſ. ſymp. inquit. ſanguinem nigreſcere a frigiditate, partes n. diaphanæ, & luminoſæ exprimuntur, vt ſanguis magis reddatur opacus. Hæc autem cauſa refrigerans, ſi pertineat ad caput, fit melancholia, per eſſentiam, ad quam reſpiciens Galenus, c. 7. l. 3. de loc. aff. ait, melancholiam per eſſentiam fieri a ſolicitudinibus, e mœſtitia, cum vigilijs; nam ex his caput refrigerari poteſt. Si autem frigiditas ſpectet ad partes infra caput, tunc fit melancholia per conſenſum a toto, repleto ſanguine nigricante. Materia melancholica exquiſita ſecundum Galen. c. 10. l. 2. ad Glauc. cap. vlt. lib. 2. de temperamen. c. 7. l. 3. de loc. aff. producitur vitio vel Alimenti, vel Agentis. Alimenti uitio, ut ſi quis alatur carnibus ſuillis, braſſica, lente, pane furfuraceo, caſeo antiquo, & alijs a Galen. propoſitis, c. 7. l. 3. de loc. aff. Agentis vitio producitur; dum calor eſt intenſus, ut diſſipatis partibus tenuioribus, materia reddatur craſſa, & nigra, unde Galenus loc. cit. ait. melancholiam per morbos febriles generari. Porro hic calor intenſus, viget vel In capite, vel Extra caput. Si in capite; fit melancholia per eſſentiã, nam c. 7. l. 3. de loc. aff. caput ante affectum melancholicum, ſi detineatur calida aliqua diſpoſitione, vt inflammatione, phrenitide, &c. generat materiam frigidam, & ſiccam; a qua poſtea ipſum quoque caput frigidum, & ſiccum euadit. Caput igitur ante morbum fuit calidum, ſequente morbo fit frigidum. Si calor vigeat infra caput, poteſt eſſe membrum, generationi humorum, vel Deſtinatum, vt hepar; vel Non deſtinatum, vt ventriculus ſecundum fundum, meſenterium, lien, & vterus. Si iecur generet melancholiam copioſam; hæc toti per uenas impertitur, vnde fit melancholia per conſenſum a toto. Hic autem affectus potiſſimum viget in ætate declinante, in qua iecur ita calidum eſſe poteſt, ut generet melancholiam. Et in hac ætate declinate, cum in toto caliditas marceſcat, facile corpus totum a melancholia redditur frigidum, & ſiccum. Secus ſtatuendum de ſenibus, propter frigiditatem hepatis, ob quam non generatur melancholia. At in ætate florente, licet maxime uigeat caliditas iecoris; quia tamen in hac ætate, etiam totum corpus vehementer eſt calidum; non ita facile a materia melancholica frigidum, & ſiccum reddi poteſt. His fundamentis adductus Galenus c. 7. l. 3. de loc. aff. ait; homines colore rufo donatos, prompte incidere in intemperiem melancholicam, flauos non item: qui enim colorem habet rufum, aſſimilantur hominibus ætatis declinantis; qui flauũ, hoĩbus florentis ætatis. Quoad reliquas partes abdominis: eæ concurrunt ſuo calore, qui intenſus eſt redditus propter obſtructionem, & anguſtiam: vnde hæ partes inflammatione veluti affici videntur c. 7. l. 3. de loc. affect.

Melãcholica materia exquiſita a quibus cauſis oriatur.

4. Cauſæ detinentes materiam melancholicam.

Cauſæ detinentes ſecundum Galenum c. 10. l. 2. ad Glauc. c. 7. l. 3. de loc. aff. pertinent ad melancholiam per conſenſum a toto, quatenus vi harum cauſarum, in venis totius corporis colligitur materia melancholica. Vnde cauſa interna eſſe poteſt lienis vitium, vt uel non attrahat excrementum melancholicum, vel non Suſcipiat, vel non Expellat. Non attrahit; ſi lien ſi frigidior: non ſuſcipiat, ſi afficiatur lien uel tumore, vel anguſtia: non expellit, ob frigiditatem, ob anguſtiam, vt propterea in toto colligatur materia melancholica. Huius claſſis eſt menſium ſuppreſſio, ob uenarum vteri anguſtiã, & præſertim in mulieribus, generantibus ſanguinem melancholicum. Cauſæ externæ ſunt cauſæ aſtringentes, ſiue ſint cibi, ſiue medicamenta aſtringentia, & preſertim poſt vſum ciborum melancholicorum. Præterea huc facit, conſueta vacuatio ſuppreſſa, vt hæmorrhoidum vteri: (notandum obiter, menſium ſuppreſſionem, vt refertur

in

Digitized by Google

in ſuam cauſam internam, verbi gratia, in anguſtiam venarum vteri, numerari inter cauſas internas. Si autem capiatur, ut conſueta vacuatio cohibita, recenſetur inter cauſas externas, quę pertinent ad inanitionem, & repletionem.)

De differentijs.

Differentiæ. 1. A forma. IN melancholia corrumpitur imaginatio cum timore, & mœrore, & corrumpitur, vel Sola, vel Simul cum ratione. Galenus cap. 7. l. 3. de loc. aff. c. vlt. l. 2. de cauſ. ſymp. ait, delirium melancholicum multiplex eſſe prout ſpeciatim imaginatio corrumpitur: alius enim imaginatur, ſe eſſe factũ teſtaceum, alius Atlantem non ſuſtinere mundum. Cauſa autem variæ imaginationis eſt affectio tenebricoſa varia, vnde & phantaſma tenebricoſum eſt varium. Diuerſa autem ſunt phantaſmata, pro varietate cauſæ externæ, & internę. Quoad cauſam externam, vt varia fuit cuiuſque vitæ conditio, ita varium producitur phantaſma. Verbi gratia, ſi quis imaginetur ſe eſſe prophetam, ante aſtronomiæ ſtuduit: ſi quis imaginetur ſe eſſe regem, ante cum principibus vixit; &c. Quoad cauſam internã, pro varia corporis diſpoſitione, variæ fiunt imaginationes. v. g. ſi aliquis ſit ſiccioris habitus, putabit ſe eſſe teſtaceum: ſi patiens flatus copioſos obtineat, imaginabitur ſe eſſe capite deſtitutum, &c. *2. A ſubiecto.* Quoad differentias a ſubiecto: cerebrum afficitur, vel tantum ſecundum Anteriorem partem, vel etiã ſecundum Mediam. Sumuntur etiam differẽtiæ ab *3. Ab efficiente.* efficiente, ideſt, a cauſa phantaſmatis. Hęc cauſa eſt Externa, vel Interna. Externa pertinet ad Animi accidentia, & non vlterius ſubdiuiditur. Cauſa interna eſt ſpiritus tenebricoſus. Eſt autem ſpiritus tenebricoſus, vel ſecundum Propriam ſubſtantiã, vel ob Miſtionem materiæ, melancholicæ. Si ſecundum propriam ſubſtantiam; tunc genitus eſt, ex impuro, vel Aere, vel Spiritu vitali. Aer non ſubdiuitur. Spiritus vitalis procreatur a corde. Cauſa autem cur vitioſus, & impurus procreetur, eſt Simplex, vel Compoſita. Simplex eſt Lęſa facultas, vel Error externus. Compoſita eſt ſimul læſa facultas, & error externus. Læſio facultatis eſt, vel in temperies Calida, vel potiſs. Frigida. Frigida producitur, vel a Frigiditate, vel a Siccitate capiti, vel Citra hæc. Error, & cauſa compoſita, non ſubdiuiduntur. Si altera e parte ſpiritus reddatur tenebricoſus, ob miſtionem materiæ melancholicæ, diuiſionẽ admittit. Et primum, quoad ſpeciẽ, materia eſt Vapor, vel Minera. Minera eſt Legitima, vel Spuria. Vitium materiæ, ratione quantitatis, & qualitatis, habet differentiam ſecũdum Magis, & Minus. v. g. materia eſt. Magis uel minus frigida, ſicca, craſſa. Quoad uitium ſecundum vbi; ratione quietis, eſt differẽtia ſecundum Magis, & Minus. Ratione motus, & primum cauſa termini a quo mouetur materia; dicendum, moueri vel a Toto, vnde eſt melãcholia per cõſenſum a toto, vel a parte, vnde eſt melancholia per conſenſum ad hypochondrijs. Et ſi a parte mouetur materia, mouetur vel a Fundo ventriculi, vel a Meſenterio, vel ab Hepate, uel a Liene, vel ab vtero. Terminus ad quem eſt cerebrũ quod uel Attrahit, vel Suſcipit. Quoad cauſas generantes; cum generetur materia melancholica, modo Spuria, modo Legitima: ideo & cauſa generans eſt duplex. Cauſa generans ſpuriam materiam eſt cauſa refrigerans, quę diuiſionẽ admittit ſecundum Magis, & Minus, & præterea diuiſioni ſubijcitur, ut ratione loci pertinet, vel Ad caput, vel Infra caput. Cauſa generans legitimam melancholiam, ſubdiuitur: eſt enim vel Intemperies, vel Vitus melancholicus. Si intemperies eſt calida, differre poteſt ſecundum Magis & Minus: & propterea differre poteſt ratione loci: & eſt vel in Capite, vel in Toto, vel in Iecore, Liene, in Fundo ventriculi, in Meſenterio, &c. Cauſa detinens eſt Interna, vel externa. Interna eſt vitium Lienis, vel Venarum ſedis, vel Vteri. Externa cauſa eſt aſtringens: & hæc differre poteſt ſecundum Magis & Minus, & præterea ſecundum ſpeciem, ut pertinere poteſt ad materiam ſpecificam, vel Medicinalem, vel Diæteticam.

De Signis.

Signa melancholiæ imminentis. IMminens melancholia indicatur e pręſentia cauſarum, & vigilijs, e ſomno turbulento, cum triſtibus imaginibus; ex inertia totius corporis & ſermonis, ex oculorum lumine obtenebrato: hæc enim omnia indicant imminere phantaſma tenebricoſum, a quo poſtea cerebrum afficitur. *Signa præſentis: in genere.* Quoad melancholiam præſentem, cum Galeno cap. 3. l. quod animi mores, cap. vlt. l. 2. de cauſ. ſym. cap. 7. lib. 3. de loc. Aff. indicatur e timore & mœtore, ſine cauſa: nam, prout cerebrum afficitur affectione ſimili tenebris, ita fit timor & meror. Producitur autem hæc affectio, non a colore nigro, vt Galeno aſcribit Auerrhoes; ſed a phantaſmate tenebricoſo, quod in cerebrum agit, ut in organum imaginatricis. *Difficilis Hippocratis aphoriſmus.* Notandum Hippocratem aph. 40. ſect. 7. dixiſſe; ſi lingua repente incontinentes fiat, vt aliqua pars corporis ſtupore afficiatur, eſſe id melancholicum Galenus in commento inquit, ſe ignorare, cur hæc ſint melancholica: quoniam linguæ paralyſis & ſtupor ſunt vitia, quæ potius fiunt a pituita, quam a melancholia: Cum hoc ignorauit Galenus, non forſan magis ad ignoramus. Dicendum tamen fortaſſis, Hippocratem per melancholiam, non intelligere eam, de qua in præſentia eſt ſermo: ſed loqui de paralyſi linguę, & de ſtupore alicuius partis, vt fiunt potius a melancholia, quã a pituita. Paralyſis enim & ſtupor capiuntur, vel ut ſimpliciter generantur, vel vt reſpiciunt ſubiectum, quod afficitur. Si capiantur primo modo, vt ſimpliciter generantur, paralyſis & ſtupor potius fiunt a pituita. Si autem capiantur, ut reſpiciunt ſubiectum, cum hoc poſſit eſſe vel totum, vel pars: rationabile eſt, totum affici a materia copioſa, partem a minus copioſa, & præterea cum melancholia fit in minori copia, quã pituita; ob id, dum afficitur vel lingua, vel alia corporis pars, ad differentiam totius; dicendum, hanc affectionem prodire a melancholia, ut a materia minus copioſa.

Signa differentiarum. 1. A forma, & 2. A ſubiecto. Quoad cognitionem differentiarum, & primum ratione formę: has manifeſtabit ſermo ægri. Differentiæ a ſubiecto etiam facile cognoſcũtur: nam, verbi gratia, ſi obſeruemus ſolam imaginationem eſſe corruptam; ſtatuendum cerebrum ſecundum partem tantum anteriorem eſſe affectum: ſi etiam ratio afficiatur; cerebrum etiam ſecundum mediam partem eſt affectum. *3. A cauſa effic.* Quoad differentias a cauſa efficiente: cum fiat hoc uitium ab affectione tenebricoſa, cuius cauſa eſt phantaſma tenebricoſum, quod producitur a cauſa externa, uel interna, nam difficulter hæc diſtinguentur, ex origine & curatione, Ex origine, ſi, verbi gratia, originem duxerit ex animi accidentibus, e curatione, ut ſi remoueatur ex impoſitione pilei plumbei, iudicabitis malum oriri a cauſa externa, contra, ſi ab interna. *Cauſa interna ſigna.* Quoad internam, cum ſit ſpiritus tenebricoſus redditus vel ſecundum propriam ſubſtantiam, vel miſtionẽ materiæ melancholicæ: iudicabitur tenebricoſus eſſe redditus, ſecundum propriam ſubſtantia, ſi

delirium

Digitized by Google

delirium ſit aſſiduum: ſi præſentes, vel prægreſſæ ſint huius cauſæ, de quibus loco ſuo dictum eſt. Si enim fiat tenebricoſus ob permiſtionem materiæ melancholicæ; pariter cauſæ aderunt, uel præceſſerunt. Vnde, quoad ſpiritum tenebricoſum ſecundum ſubſtantiam, cum cauſa ſit, vel aer, vel ſpiritus vitalis; aer facile cognoſcetur. Si nullum ſit vitium in aere, iudicandum eſt, malum prodire e ſpiritu vitali. Verum Spiritus vitalis gignitur, vel læſa facultate, vel ob errorem externum, vel vtroque modo. Si gignatur læſa facultate; cognoſcitur e ſignis indicantibus cor uel calidus, vel frigidus; de quibus in proprijs locis. At, cum frigiditas producatur vel a cerebro, vel ab alia cauſa: Si producatur cordis frigiditas a frigido cerebro, ſigna erunt frigidi cerebri, & præceſſere cauſæ refrigerantes, vt animi accidentia: Si vero non prodeat a capite, præceſſerunt cauſæ refrigerantes cor. Et ſi fiat ob errorem externum, idest, ob ſanguinem melancholicum, erunt ſigna hepatis calidioris, neque ſigna erunt totius corporis frigidi, & ſicci. Si generetur & læſa facultate, & ob errorem externum: cognoſcitur facillime e ſignis febris peſtilentis, & moruſcæ. Si generetur ſpiritus tenebricoſus ob miſtionem materię melancholicæ: cognoſcenda ſunt ſigna ſpeciei, vitij, cauſarum generantium, & detinentiũ. Quoad ſpeciem; vapor cognoſcitur, quia ſymptomata ſunt miniora, delirium eſt per interualla, non adeſt grauitas, & ſigna adſunt hypochondriacæ. Si minera, ſeu humor eſt cauſa; omnia erunt grauior. At minera, ſi ſit ſpuria; cognoſcitur e cauſis refrigerantibus: ſi legitima, e ſignis cauſarum calefacientium. Quoad vitium, & primum in quãto, cognoſcitur materia eſſe in maiori copia, e vehementia ſymptomatum, e grauitate. Vitium in qualitate, pertinet ad frigiditatem, ſiccitatem, & craſſitiem, ſed ſecundum magis & minus: id quod cognoſcitur ex intenſione & remiſſione ſymptomatum. Quoad vbi, cum reſpiciat motum, & quietem: materia quieſcens cognoſcitur e perſeuerantia ſymptomatum. Quoad motum, & primũ quantum ad terminum a quo, eſſe totum corpus cognoſcitur, e cap. 7. lib. 3. lo. aff. ſi corporis habitus antea fuerit calidus, nunc autem ſit frigidus & ſiccus; præterea cognoſcitur e ſuppreſſa aliqua vacuatione conſueta ſanguinis melancholici: præterea e vitio melancholico pręgreſſo. Partem autem eſſe terminum a quo, cognoſcitur e ſignis melancholiæ hypochondriacæ: nimirum, quod prius oriuntur ſymptomata circa ventriculum, quam circa caput: adhæc, vt ventriculi ſymptomata intenduntur, ita etiam delirium melancholicum intenditur, & vt illa remittuntur, ita etiam minuitur delirium. Cum autem in hypochondriaca poſſit affici, fundus ventriculi, lien, iecur, &c. ſingula e proprijs capitibus cognoſcentur. Facile etiam cognoſcitur terminus ad quem, idest, num caput attrahat, uel ſuſcipiat. Si attrahit, cognoſcitur e calore & dolore. Si ſuſcipit, cognoſcitur e ſignis frigiditatis, vel humiditatis cerebri: de quibus in dol. cap. Facile cognoſcitur, an cauſa generans, ſit cauſa melancholię, vel ſpuriæ, vel legitimæ, e ſignis caliditatis aut frigiditatis. Cauſæ detinentes admodum facile cognoſcuntur e ſermone ægri, & aſſidentium. Et quotieſcunque ſunt internæ; an pertineant, uel ad lienem, vel ad hemorrhoidas, vel ad uterum: e proprijs locis petendum.

Spiritus tenebricoſi, ſecundum ſubſtantiam, ſigna.

Signa tenebricoſi ſpiritus, ob miſtionem melancholię.

Species materiæ, vt cognoſcatur.

Vitij ſigna.

Hypochõdriaca ſigna.

Cauſæ generantis indicia.

Signa detinentium cauſarũ.

De Indicationibus.

Indicationes.

PRæſidia ſumuntur ab eſſentia: eſſentia autem pertinet ad formam, ſubiectum, & cauſa efficientem. Forma non eſt ex uſu: nam pendet ab affectione. Quoad ſubiectum, cum ſit cerebrum, & calidum innatum: oportet conſeruare, & fouere proportionem cerebri, ut in ſermone de dolore cap. Quoad cauſam efficientem; cum ſit affectio tenebricoſa, cuius cauſa eſt phantaſma tenebricoſum, quod producitur a cauſa externa, uel interna: ſi capiatur cauſa efficiens, vt affectio tenebricoſa morboſa: indicat affectionem contrariam tenebricoſæ, & morboſæ: unde Paulus huc reſpiciens, dicit, mentem ad alia eſſe diuertendam. Verbi gratia, phantaſma quod imprimit in cerebro affectionem, eſt viurpandum, vt imprimat affectionem, quæ ſit efficacior, quam tenebricoſa. Hæc remedium in affectu melancholico quandoque eſt ſanans, quandoque anodynum. Si enim affectio tenebricoſa pendeat a cauſa externa, eſt ſanans, quia malum non amplius redit; verbi gratia, cum per piſcum plumbeum, homo prorſus liberatur: At ſi melancholia producitur a cauſa interna: erit remedium anodynum, non ſanans, nam huius beneficio, inquit Paulus, mens ad alia deducitur; at non prohibet hoc remedium mali reditum, quoniam adeſt cauſa interna. Quare indicatio eſt haurienda a cauſa interna, & proinde a ſpiritu animali tenebricoſo. Hic autem eſt tenebricoſus, vel ſecundum propriam ſubſtantiam, uel ob miſtionem materię melancholicæ. Si ſit tenebricoſus ſecundum propriam ſubſtantiam, non uidetur pertinere ad methodum medendi, & videtur eſſe indicans inutile, quia remouetur ad remotionem materiæ: ablato enim impuro aere, vel ſpiritu vitali, illico ſpiritus animalis purus euadit: vnde in id incumbendum eſſe videtur, quo aer, ſpiritusque vitalis cito puri reddantur. Quod ſi ergo, verbi gratia, ſpiritus animalis tenebricoſus ſiat e prauo aere, & pro remedio viurpetur bonus aer, certe hæc materia remedij ſupponit indicans, de quo tamen, quodnam ſit, ambigitur. Spiritus enim animalis tenebricoſus non indicat vti ſe; aer autem non indicat, quia eſt cauſa externa.

A ſubiecto.

A cauſa effic.

Ab affectione tenebricoſa.

A defectu puri alimenti, ſpiritus animalis.

Dubium.

Pro reſolutione ſcire oportet, ſpiritum tenebricoſum, ea ratione qua eſt morbificus, indicare remouens: nimus genericum eſt ſpiritus vitalis, ut vel excedit, vel deficit: in præſentia, vitium in exceſſu non eſt ex vſu, dum enim auferitur alimentum impurum, illico ceſſat exceſſus prauitatis: quare indicans eſt vitium ſecundum defectum, defectus enim puri alimenti, indicat purum alimentum; vnde indicatio eſt a pręſenti uitio, cuius eſſentia eſt defectus puri alimenti: at defectus puri alimenti, ſi eſt aeris, indicat purum alimentum aereum, ſi ſpirituum, indicat alimentum ſpiritale: ut alimentum aereum, ceu indicatum, pro materia habeat aerem bonum, qui non eſt indicans; alimentum autem ſpiritale pro materia habeat ſpiritum vitalem purum.

Reſol.

Cũ ergo opus ſit puro vel aere, vel ſpiritu: Quoad aerem, huius inuentio eſt extra methodum medendi. Quoad ſpiritum vitalem, cum ſit cauſa morbifica interna, ideo habet rationem indicantis: ſpiritus enim uitalis purus, eſt materia remedij: impurus eſt indicans. Cum autem ſpiritus vitalis impurus pendeat, a uitio vel Generantis, vel materiæ, vel a uitio Vtriuſque: ob id indicans vtile capi debet a vitio propoſitorum. Vitium agentis pertinet ad cor; ideoque remedia ſunt referenda ad cor quæ foueant uel proportionem cordis, ut cordialia; vel dirigantur ad cordis uitia diſſipanda. Verbi gratia, ſi intemperies calida eſt, indicantur frigida, & ſi frigida, indicantur calida. Et ſi contingat, ut intemperies cordis frigida, foueatur a frigiditate, & ſiccitate cerebri, oritur indicatio calefaciendi, & humectandi cerebrum.

Ab impuritate ſpiritus vitalis.

Materia e qua, eſt ſanguis melancholicus, genitus

Digitized by Google

tus a iecinore calidiore: vnde oritur indicatio vacuandi ſanguinem melancholicum, & refrigerandi iecur. Si producatur ratione vtriuſque, i. & ratione vitij agentis, & materiæ, opus eſt, & cor refrigerare, & materiam febrilem euacuare.

A miſtione materię melancholicę, cū ſpiritu animali.

Quatenus ſpiritus animalis tenebricoſus redditur, propter miſtionem materiæ melancholicæ, ſumendæ ſunt indicationes a materia melancholica, & quidem a ſpecie, a uitio, a cauſa generante, & detinēte.

1. A ſpecie materia.

Quoad ſpeciem, ſiue ſit vapor, ſiue minera, tam ſpuria, quam legitima; prodit remedium determinatum, quod alias docuimus. Verbi gratia, ſi melancholia copia peccet, erit minuenda materia, ſed melancholica, vnde euadit remedium determinatū cauſa ſpeciei. Quoad uitium quantitatis, indicatur minuens.

2. A vitio materia.

Quoad uitium qualitatis, cum ſit materia frigida, ſicca, craſſa; oritur indicatio calefaciendi, humectandi, & attenuandi. Quoad uitium ſecundum ubi, & primum ratione quietis; ut materia melancholica quieſcit, eſt dimouenda, & diſcutienda, ut autem eſt in capite, eſt diſcutienda in capite ut ſit indicans determinatum. Quoad motum, in hoc oportet perpendere tum fluxum, tum fluxus terminum. Fluxus, ut eſt præter naturam, indicat remedium retrahens: quod contrahitur a termino morbifico motus, nimirum a termino a quo, & ad quem. Hi autem termini poſſunt bifariam perpendi, Simul, & Seorſum. Si ſimul perpendantur, motus uitioſus eſt, uel ab ante ad poſt, aut contra: uel a dextro ad ſiniſtrum & contra: uel a ſupra ad infra, & contra, & propterea indicatur remedium retrahens, uel ad anteriora, uel poſteriora: uel dextrorſum, uel ſiniſtrorſum; uel ſurſum, uel deorſum. Cum ergo in melancholico affectu materię motio ſit ab inferioribus ad ſuperiora; indicatur retrahens ad inferiora. Si ſeorſum perpendantur termini; quantum ad terminum a quo, cum ſit infra in affectu melancholico, hic terminus vel eſt communis, uel determinatus. Communis terminus in melancholia eſt totum, determinatus terminus, in melancholia ſcilicet hypochondriaca, ſunt hypochondria. Si ergo melancholia fiat per conſenſum a toto, ut terminus a quo ſit communis, indicatur remedium retrahens infra, ſed ad omnes partes, non modo ad brachia, ſed etiam ad crura, non modo ad dextrum latus, ſed etiam ad ſiniſtrum. Si autem terminus a quo ſit determinatus; indicatur remedium retrahens infra, ſed ad partes determinata, uerbi gratia, cum in melancholia hypochondriaca, terminus a quo ſit regio abdominis; eſt uel media, uel dextra, uel ſiniſtra: ſi media, ut ſi melancholia fiat per conſenſum a fundo uentriculi, a meſenterio, & iis partibus; quæ pertinent ad mediam regionem abdominis; indicatur remedium retrahens infra abdomen, ad utramque partem, id eſt, ad crus, & dextrum, & ſiniſtrum. Si autem fiat ab hepate; tunc indicatur remedium retrahens infra iecur, ad dextrū crus. Si fiat a liene, indicat remedium retrahens infra lienem, ad crus ſiniſtrum. Notandum harum propoſitarum partium ſitū, non indicare retrahens, cum a ſitu non capiatur indicatio, ſed ſitum eſſe ſignum termini morbifici a quo. Secundo notandum, differentiam eſſe inter retrahens infra, ad dextrum uel ſiniſtrum, ut indicatur a motu, ratione uel utriusque termini, uel ratione ſolius termini a quo: nam primum remediū reſpicit utrunq; terminum indifferenter, id eſt, ad dextrum, & ſiniſtrum; præterea indicat remedium retrahens ad terminum oppoſitum termino a quo, verbi gratia, ſi materia fluat ad dextrum, indicatur retrahens ad ſiniſtrum. At ſi remedium reſpiciat ſolum terminū a quo, remedium non eſt indifferens, uerbi gratia ſi initium moueatur materia in liene, indicatur retrahens infra ad partem ſiniſtram. Terminus ad quem, indicat vel ut attrahit, vel ut ſuſcipit. Si attrahat, cauſa doloris; indicat remedium uel ſanans, uel anodynum, Si attrahat cauſa caloris, indicat refrigerans. Si indicat terminus ad quem, ut ſuſcipit, cauſa frigiditatis, vel humiditatis; ſemper contrarium indicat. Quodlibet autem horum remediorum eſt retrahēs, verbi gratia ſi terminus ad quem, ſit calidus, indicat frigidum retrahens, cuius beneficio retrahitur materia, ut non amplius fluat.

3. A cauſa generāte.

Cauſæ etiam generantes ſuas habent indicationes. Cum igitur materia melancholica ſit ſpuria, uel legitima: ſi fuerit ſpuria, oritur indicatio calefaciendi, modo cerebrum, modo cor, prout cauſa generans materiam ſpuriam, frigidam, pertinet ad cor, vel ad cerebrum. Si legitima ſit materia, ſi generetur uitio agentis, ſique ad caput pertineat; non indicat: nam cauſa generans legitimam melancholiam in capite, eſt intemperies calida, quæ præceſſit; indicatio autem non ſumitur a præterito. Si pertineat ad iecur, oritur indicatio refrigerandi iecur. Et ſi materiæ melancholicæ cauſa generans, eſt calor auctus ratione anguſtię quemadmodum contingere ſolet in melancholia hypochondriaco: indicatio vtilis nō ab anguſtia, ſed a materia obſtruente capitur, ut copioſa materia, ſit euacuanda, viſcida detergenda, &c.

4. A cauſa detinēte.

Quoad victum melancholicum, ab hoc non ſumitur indicatio, ſi enim uſurpentur cibi, qui ſunt materia alimenti indicantia virtute, malum euaneſcit. Quoad cauſas detinentes, cum ſint uitia lienis, ſedis, uel uteri; ſiue ſint dyſcraſiæ, ſiue obſtructiones; deſumentur indicationes e proprijs capitibus.

De prognoſticis.

Prognoſtica.

Vitium hoc non eſt contemnendum, quia læditur actio principalis; ut propterea uitium ſit uehemens ratione dignitatis, ſaltem cauſa melioris vitæ. Vnde cum Hippocrates in aphor. 53. ſect. 6. deſipientiam cum riſu eſſe bonam, cum ſtudio periculoſam: Galenus in com. addit, nullam deſipientiam eſſe ſecuram. Patet igitur non eſſe vitium deſpiciendum.

Prognoſtica differētiarum.

Quoad uim differentiarum, & primum quoad differentias a forma, ſi imaginatio tantum corrumpatur; non adeo inſignis eſt vehementia: Si autem cum imaginatione corrumpatur etiam ratio; eſt uitium magis uehemens ratione eſſentiæ, & dignitatis, quia imaginatio in priori eſt cerebri parte, rō in media.

A forma & ſubiecto.

A cauſa efficiente.

Quoad differentias a cauſa efficiente: cum melancholia fiat ab affectione tenebricoſa, cuius cauſa eſt φάντασμα, cuius phantaſmatis cauſa eſt externa, uel interna. Si cauſa ſit externa, malum eſt admodū remiſſum, nam cauſa externa eſt minimæ vehementiæ, ratione eſſentiæ: vnde cum Alexandro hæc melancholia ſolo artificio curatur.

A cauſa externa.

Cauſa interna eſt ſpiritus animalis tenebricoſus, qui, ſi talis reddatur ſecundum propriam ſubſtantiam; ſi quidem hoc fiat ratione aeris impuri, hæc melancholia facile curatur, aeris mutatione.

Ab impuritate ſpiritus animalis ſecūdū ſubſtantiam.

Maior eſt difficultas in curatione, ſi fiat a ſpiritu uitali; tunc enim ſpiritus animalis magis recedit a naturali ſtatu, vnde maior eſt vehementia eſſentiæ, adhæc, aer ſolum pertinet ad cerebrum, ſpiritus autem uitalis & ad cor, & ad cerebrum, vnde etiam eſt vehementia dignitatis. Cæterum, cum ſpiritus uitalis tenebricoſus generetur in corde ob varias cauſas, ſi gignatur vitio agentis, tunc cor eſt calidum, uel frigidum; dyſcraſia frigida uehementior eſt ratione eſſentiæ, ꝙ calida, nam frigida poteſt eſſe intenſa, calida non, quia eſſet delirium ferinum, præterea, quoniam

cor

Digitized by Google

cor ſuapte natura eſt calidum, ſit ut frigida intemperie exiſtente maior ſit receſſus. Frigiditas cordis produci poteſt, vel a frigido, & ſicco cerebro, vel ab alia cauſa, dum paritas ſeruatur, uitium eſt peius, ſi fiat a cerebro frigido, & ſicco; nam malum eſt geminatum, quia adeſt morbus frigidus, & in corde, & in cerebro; & præterea additur vehementia dignitatis, cum lædatur cor, & cerebrum. Verũ ſi ante cor non lædatur cerebrum, malum eſt remiſſius. Quod ſi cõtingat, cerebri frigiditatem eſſe vehementem, & in habitu; neceſſario malum melancholicum vſque ad mortem comitatur: vnde eſt com. aphoriſ. 56. ſect. 6. talis melancholia minatur ſtuporem, conuulſionem, cæcitatem. Si ſpiritus vitalis tenebricoſus producitur ob errorem externum, nimirum uitio materiæ melancholicæ, id eſt ſanguinis melancholici in hepate geniti; curari poteſt, euacuando ſanguinem, & iecur refrigerando, ſi huius ratione ſpiritus vitalis reddatur tenebricoſus: Hoc autem modo facilius fieri poteſt, modo difficilius, pro diuerſitate cauſæ generantis, de qua paulo poſt. Si fiat ſpiritus vitalis tenebricoſus, vitio, & agentis, & materiæ, ut in febribus prope mortem; patet uitium eſſe lethale. Sed hæc melancholia potius eſt ſecundaria, quam principalis, nam pendet a vitio febris, eſt autem prorſus mortalis hæc melancholia, nam, & agentis, & materiæ omnis uehementia eſt in ſummo, Agens enim eſt cordis intemperies febrilis, maxime recedens a ſtatu naturali, ut inſignis ſit vehementia eſſentiæ, eſt intemperies cordis, quare ſumma uehementia dignitatis, & facultatis, morsque eſt proxima. Materia e qua, eſt vapor febrilis, maxime recedens a ſtatu naturali, unde ſumma uehementia ſecundum eſſentiam: nocet cordi, quare uehemens, ratione dignitatis: deijcit facultates, quare uehemens, ratione facultatis. Quod ſi ſpiritus animalis (non vitalis) fiat tenebricoſus ratione permiſtæ materiæ; oportet perpendere in materia, uehementiam ſpeciei, vitij, cauſæ generantis, & cauſæ detinentis. Quoad ſpeciem, vapor citius vincitur; quia minus recedit a ſpiritu, quam minera. Et minera ſpuria

Ab impuritate ſpiritus animalis ob miſtionẽ melancholiæ.

1 facilius curatur, nam recedit ſolum per colorem: exquiſita difficilius, quia etiam recedit ſecundum

2 alia vitia. Quoad vitium materiæ, ratione quãtitatis, ut materia eſt copioſior, ita difficilioris eſt curationis, ut in minera: epilepſia, ſtupor, cæcitas, ob copioſam materiam, com. aphor. 56. ſect. 6. Ratione qualitatis, quo materia frigidior, ſiccior, craſſior, eo erit difficilioris curationis, nam adeſt maior uehementia ratione eſſentiæ. Ratione quietis, quo materia magis quieſcit, eo malum difficilioris eſt curationis. Ratione motus, & primum ratione fluxus, prout materia maiori cum impetu mouetur in caput, malum magis redditur periculoſum, nam eſt maior vehementia ratione eſſentiæ. Quoad terminos, a quo, & ad quem: ſi ſimul perpendantur, ſi materia prorſus moueatur ab infra ad ſupra, malum magis eſt periculoſum, minus autem periculoſum, ſi materia incipiat moueri infra: Quod cognoſcens Hippocrates, ait aphor. 11. ſect. 6. atra bile, vexatis, hæmorrhoides ſuperuenientes, bonum. Si termini motus ſeorſim perpendantur, quantum ad terminum a quo, ut permiet ad partes magis præcipuas, ita etiam augetur periculum, ob vehemen-

3 tiam dignitatis: vnde malum peius eſt; ſi prodeat a iecinore, quam ſi a liene, cæteris paribus. Quoad terminum ad quem, minus periculi eſt, ſi fiat modo attractionis, quam receptionis. Quoad cauſas generantes, ſi perpendatur cauſa generans, ratione materiæ ſpuriæ, ſi fuerit frigiditas, ſiquidem hæc ad cor pertineat deterior eſt; nam magis recedit a naturali ſtatu, & præterea inſignis eſt vehementia, ratione dignitatis, quia in corde. Si hæc intemperies frigida pertineat ad cerebrum, cum Galen. capite ſeptimo, lib. tertio, de loc. aff. ſi recẽs ſit, facile curatur. Ratione exquiſitæ materiæ melancholicæ, ſi fiat vitio alimenti, facile tollitur. Si fiat vitio agentis, cum ſit calor intenſior; difficultas curationis pendet a vehementia eſſentiæ, & potiſſimum materiæ: nam caliditas, quæ ad caput pertinet, iam deſijt ante affectum melancholicum; ut curatio dirigatur ad materiam, quæ magis uel minus uincitur, pro ratione vehementiæ, ut dictum eſt. Si autem caliditas ſit infra caput, ratione eſſentiæ non eſt admodum uehemens, alias enim generaretur materia exuſta, vnde delirium fieret ferinum, non melancholicum. Curationes ergo difficultas poſita eſt in materia obſtruente; quæ interdum, ita eſt craſſa, & viſcida, ut non poſſit expugnari, & uos in praxi obſeruabitis, melancholiam hypochondriacam quandoq; non poſſe curari. Detinentes cauſæ attinent ad lienem, hæmorrhoidas, vterum. Vnde malum difficilius; quo lien frigidior, quo lienis obſtructio uehementior, quo lienis tumor maior, & ſi tumor ſit ſcirrhus, melancholia eſt incurabilis: idem dicendum de hæmorrhoidibus, & de vitijs vteri.

De curatione.

Curatio. Venæ ſectio in melancholia per eſſentiam.

GAlenus cap. 7. lib. 3. de locis aff. non proponit, phlebotomiam in melancholia per eſſentiã, quãuis malũ ſit uehemens ſaltem ratione dignitatis, & uirtus robuſta. Non autem probat, quia in hac melancholia per eſſentiam, adeſt materia melancholica excrementitia, genita a præcedente caliditate capitis: ideoq; cum alia ſit a ſanguine, nec ſanguis in toto redundet, Galenus uenam non ſecat. At ſi contingat, melancholiam eſſe per eſſentiam in capite, & a iecinore generetur ſanguis copioſus, uena erit ſecanda. Galenus ergo non admittit uenæ ſectionem, dum reſpicit ad materiam quæ eſt principalis, ſiue ſit immediata, ſiue mediata. Verum ſi reſpiciamus ad cauſam ſine qua non, Galenus non improbaret venę ſectionẽ; non enim licet caput euacuare, niſi totum euacuetur. Præterea Galenus loc. cit. reſpicit ad melancholiam recentem, quæ, ut ipſe ait, leuioribus tollitur, at ſi producatur longius, requirit fortiora, vt totum ſit euacuandum. In melancholia autem per conſenſum a toto, uena eſt ſecanda: nam e neceſſitate in toto peccat ſanguis uehemens ſecundum eſſentiã, cum caput petat; ut vena ſecta neceſſario egrediatur ſanguis melancholicus, non tenuis. Ideoq; recte intelligendus eſt Galenus cap. 7. lib. 3. de locis aff. dum ait, in melancholia ſi aperiatur vena cubiti, inſpiciendum eſſe ſanguinem, & ſi egrediatur ſanguis tenuis, ilico eſſe ſupprimendum; ſi aũt craſſus, & melancholicus, eſſe permittendum vt exeat. Galenus hoc in loco reſpicit ad melancholiam, quatenus ſit per conſenſum uel a toto uel a parte; & ſecat uenam ratione cognitionis, ut ſcire queat, an ſit melancholia per conſenſum a toto, an per cõſenſum ab hypochondrijs. Sic venę ſectio Galeno eſt ſignum; ſiquidem in opere de locis affectis circa ſigna verſatur; nec ibi proponitur ut materia remedij. Quod ſi ergo ſanguis egrediatur non melancholicus: oportet iudicare, melancholiam non eſſe per conſenſum a toto. Recte ergo diximus in omni melancholia per conſenſum a toto, in uenis totius redundare ſanguinem melãcholicum. Hæc de venæ ſectione gratia melancholiæ per conſenſum a toto. Quoad melancholiam hypochondriacam; in hac probatur venę ſectio, quia in hypochõ-

Venæ ſectio in melancholia per cõſenſum a toto.

In melancholia hypochondriaca.

drijs

Digitized by Google

drijs generatur materia, cum ſanguine miſta: adhæc ob materiam obſtruentem calidius intenditur, inſuper, niſi ſanguis euacuetur, tuto non poſſumus vti calidis medicamentis, ad materiam melancholicam obſtruentem: adhæc, hypochondriaca affectio eſt veluti inflammatio, quare conuenit venæ ſectio, ut ex accidenti refrigeret. Licet ergo ſanguinem euacuare in qualibet melancholia, ſed copioſiorem in melancholia per conſenſum a toto.

Vſus venæ ſectionis.

Quoad rectam amminiſtrationem: pro vehementia ſanguinis, quandoque confertim licet euacuare ſanguinem. Vnde Auicennas in illa melancholia, quam vocat Alchatrab, vnica vice ſanguinem euacuat, & iubet detineri foramen apertum ad lipothymiam. Quoad modum; amplius ſeu maius foramen faciendum. Quoad tempus, cum ſanguis vincit alia indicantia: ideo cum Auicenna, a venæ ſectione eſt incipiendum, niſi virtus prohibeat, nam ſi ſit debilis, reficienda virtus, mox vena ſecanda. Et ſi uirtus non permittat venæ ſectionem, ad cucurbitulas confugiendum, & ad hirudines. Quoad Vbi, hoc indicatur à ſubſiſtentia ſanguinis: Si ergo ſanguis in capite contineatur, vena frontis ſecanda; ſi in toto, uena cubiti; ſi intra hypochondria, venæ crurum, & in melancholia a toto, ſi ſanguis ſubſiſtat, & in toto, & in capite, ſecanda eſt vena cubiti, & frontis. Cæterum in melancholia per conſenſum a toto, ſi totum eſt repletum cauſa hepatis; ſecanda vena dextri cubiti: ſi autem ſanguis detineatur in toto, cauſa lienis; ſecanda vena cubiti ſiniſtri. Et hoc monere volui, eo quod ſupra dixi, in melancholia locum habere cauſas generantes, vt eſt hepar, & cauſas detinentes, vt eſt lien. In melancholia hypochondriaca, nunquam eſt ſecanda vena brachij, licet practici hoc non obſeruent, fundamentum eſt, nam ſanguis ſubſiſtit infra iecur; & præterea ſanguis ille ſurſum mittit vapores, ut oporteat deorſum retrahere, non ad brachia. Ad hæc, cum ſanguis vitioſus pertineat ad hypochondria, & bonus ſanguis attineat ad totum (non enim eſt melancholia per conſenſum a toto, ſed per conſenſum ab hypochondrijs) per ſectionem venæ cubiti, vacuatur ſanguis bonus, & non melācholicus: & facta hac euacuatione, ne detur vacuum, fit attractio ad ſuperiora ſanguinis melancholici. Hinc Galenus capite ſeptimo, libro tertio, de loc. aff. iubebat, ut in melancholia vena cubiti ſecetur, & ſi ſanguis non melancholicus egrediatur, ilico eſſe ſupprimendum: at in venis totius dum ſanguis eſt melancholicus, eſt melancholia per conſenſum a toto: dum autem in toto ſanguis non eſt melancholicus, ſi eſt melancholia per conſenſum, neceſſario eſt melancholia hypochondriaca. Quare in omni melancholia hypochondriaca hoc obſeruandum, dum ſanguis eſt euacuandus, ut euacuetur per uenas crurum, uel per uenas hæmorrhoidum, ſic enim ſanguis melancholicus euacuabitur, & reuelletur ad inferiora: id quod per ſectam cubiti uenam nunquam aſſequemur.

In melācholia hypochōdriaca nō eſſe ſecādā venā cubiti.

Hirudines.

Quoad Hirudines, quamuis poſſint applicari hæmorrhoidibus in melancholia per conſenſum a toto: potiſſimum tamen probantur in hypochōdriaca. Sed de his, & alijs, in ſermonem de dolore capitis egimus.

Pharmacia.

Medicamenta ſunt Vacuantia, & Alterantia. Vacuantia, vacuant per meatus Senſibiles, uel Inſenſibiles. Alterantia reſpiciunt vel Indicantia, vel Proportionem tum Cerebri, tum Cordis. Cum autem triplex ſit melancholia; uidendum, quæ medicamenta magis in una, quam in alia ſpecie probentur. Itaque quoad uacuantia per ſenſibiles meatus, & primo in melancholia per eſſentiam: ſi hæc materia genita eſt e ſpiritu vitali tenebricoſo; cauſa

1. Vacuātia ſenſibiliter.

ſanguinis melancholici probatur medicamentum mite, ut [ſena, polypodium, epithymus, cum ſero lactis,] propter iecoris caliditatem, ob quam genita eſt materia melancholica. At ſi melancholia per eſſentiam facta ſit ob miſtionem materiæ melancholicæ, genitæ in capite: hæc melancholia eſt vel recens, uel antiqua: Si recens; purgantia medicamenta uehementiora non probantur; ratio eſt, quia materia ſolum abundat in capite, vnde exigua eſt materia, nec pertinaciter hæret: & Galen. capite ſeptimo, libro tertio, de loc. aff. gloriatur, ſe recentem melancholiam per eſſentiam curaſſe ſolo balneo, & victu euchymo. Si inueterata ſit; fortiora ſunt vſurpanda, ait Galenus loc. cita. vbi per fortiora, non intelligit uehementer ſoluentia, ſed loquitur in reſpectu ad balneum, & victum euchymum; quibus medicamentum leniens eſt fortius. Ad hæc in ea melancholia materia eſt genita in capite, ut in toto alij ſucci poſſint dominari, nimirum pituitoſus & bilioſus ſuccus; qui quibus medicamentis purgandi ſint, in ſermon. de dol. cap. diximus. Quare per fortia, intelligemus medicamenta, quæ melancholiam in capite exiſtentem ſtrenue poſſunt euacuare: humor enim in capite exiſtens, maxime uacuationi reſiſtit. Sunt autem hæc medicamenta quæ valide vacuant per os & nares, ut per meatus ſenſibiles; & quæ vacuant per ſuturas, ut per meatus inſenſibiles: de quibus medicamentis omnibus in ſermon. de cephalalgia. Si melancholia ſit per conſenſum a toto: quoad medicamenta quæ euacuant per meatus ſenſibiles, probantur uacuantia, & primas ſuperfluitates, & purgantia materiam melancholicam, in toto exiſtentem: quæ medicamenta modo leuiora, modo fortiora ſunt amminiſtranda, pro vehementia materiæ. Quæ ſint hæc medicamenta, patet ex alibi dictis. At propter iuniores quædam monere oportet. Primum ſi materia melancholica fiat uitio iecoris calidioris, generantis melancholiā: cum ſoluentibus miſcenda ſunt frigida. Si autem melancholica materia reperiatur in toto, cauſa lienis detinentis; miſcenda ſunt potius calida cum ſoluentibus. Vnde Galenus capite nono, libro 14. metho. cum epithymo miſcet [modo ſerum, modo mulſam; ſerum ratione iecinoris; mulſam ratione cauſæ detinentis, nimirum lienis.] Secundo, cum uti debeamus leuioribus & fortioribus ſoluentibus, & vitium quandoque ſit diuturnum: formulas quaſdam, ſeu receptas trademus: præſertim modū explicabimus ordinandi [paſſulas,] de quo medicamēto in ſermon. de do. cap. nihil diximus. Quare [recip. fol. ſenæ unc. iij. epithymi minutim inciſi unc. j. infundātur in infuſione ſolutiua roſarū p 24. horas: deinde facta diligenti expreſſione, adde paſſul. dul. lib. j. & fiat infuſio in prædicta infuſione, & immittantur in vas, addito ſacchato, & ſeruentur ad vſum. [Et hoc erit ſatis mite medicamentum, quo poteritis vti ab unc. ſ. ad unc. ij. & ſi volueritis, vt efficacius operetur, addetis [mel roſ. ſolutiuum.] Medicamentum autem forte erit, [recip. cort. helleb. nigri ſcrup. iij. ſem. aniſi, citri, cinnamomi, an. gra. vij. paſſul. d. drac. ij. fiat infuſio in ſero lactis, deinde facta diligenti expreſſione, adde mannæ el. unc. ij. Miſc. & fiat potio breuis. Hic helleborus niger eſt baſis: ſerum, frigiditate ſua helleborum corrigit, & detergendo adiuuat, ſemina cum cinnamom. corrigunt vim hellebori nigri deleteriam, ut ſunt medicamenta a cordialia; ſua etiam caliditate, & tenuitate adiuuant, paſſulæ autem ut dulces, corrigunt amaritudinem; ut habent uim lubricandi adiuuant, manna, ut dulcis, corrigit amaritudinē; ut habet uim leniendi, adiuuat.]

1. In melācholia per eſſentiā.

2. In melancholia p conſenſum a toto.

Notādū i vſu ſoluentium.

2

Paſſula laxatiua.

Tertio notandum circa Quando, in meliancholia 3

lia

Digitized by Google

lia per conſenſum a toto, circa vacuantia leuiora & fortiora. Hæc melancholia correſpondet quartanæ exquiſitæ: in qua Galenus libro 1. ad Glauc. capite proprio præcepit, primum utendum eſſe leuioribus, mox fortioribus: nam materia melancholica in principio indicat leuiora, & prohibet fortiora, quoniam in principio eſt craſſa, & non eſt æqualis: unde leniora medicamenta alliciunt portionem minus craſſam, nec agitant craſſiorem, nam ſunt debilia: at fortiora agitant illam materiam, ideoque primum leuioribus utendum. Præterea medicamenta leuiora ſæpius ſunt exhibenda, fortiora raro. vnde Aetius probat [epithymum] quotidie, & Auicennas ſingulis menſibus, non quotidie, uacuat cum fortibus, fundamentum ſumitur a uirtute, quia uirtus non perfert fortia ita frequenter vſurpata. Notandum quarto de medicamentis lenientibus, quod interdum ſint prætermittenda, quod præceptum colligitur a Galeno in libro de melancholia ſecundum Ruffi ſententiam, ubi inquit, melancholicos quandoque ad ſanitatem perduci, dum dimittuntur medicamenta, nam uirtus aſſiduo uſu medicamentorum languet. Verum tunc a medicamentis deſiſtendum eſt, cum maiori difficultate ægri ea perferunt, Hoc autem tempus eſt æſtiuũ, & hyemale, unde Galen. cap. 1. lib. quos & quando, &c. ait, purgandos eſſe melancholicos, & melancholiæ obnoxios, autũno, & vere ineunte; ad differentiã illorum corporum, quæ ſunt obnoxia bilioſis morbis. Nam materia melancholica, & ſimiliter pituitoſa, in ueris initio magis poſſunt, quam materia bilioſa, etenim per hyemem humor genitus & collectus ita vrget, ut, niſi ueris initio purgetur, procedente uere moueatur, & morbos efficiat. At materia bilioſa, cum exigua ſit in principio veris, & copioſior uere gignetur magis, quam hyeme, cum periculum ſit, ne agat ineunte æſtate; in fine veris eſt purganda. Verum cum Galenus loc. cit. reſpiciat ad præſeruationem, ſi contingat, ut malum melancholicum ſit ad modum vehemens, uel æſtate, uel hyeme; his etiam temporibus oportet purgare materiam, quia tunc maxime poteſt ad indicandum. Quincto notandum, materiam melancholicam interdum adeo eſſe contumacem, ut medici [antimonio] uti cogantur, & quãdoque [veratro albo.] Hęc dicta ſint cauſa melancholiæ per conſenſum a toto. Quod ſi melancholia fuerit hypochondriaca; ſecundum Auicennam, antiqua multoties indiget vomitu, cum [veratro albo.] Cæterum, cum in melancholia hypochondriaca etiam pituita peccet, propterea hic probantur purgantia, quæ non modo melancholiam, ſed etiam pituitam educunt; eaque cum leuiora, tum fortiora, quæ in dolore capitis fuere propoſita. Verum Auicennas in malo pertinaci probat [album ueratrum] ſicut & Græci. Sed conſulo, ut ab eius vſu caueatis, nam inſigne detrimentum poteſt afferre, de quo Oribaſius diligenter, & prolixe.

6. In melancholia hypochondriaca.

II. Diaphoretica. 1. Debilia *Balneũ.*

Medicamenta vacuantia per inſenſibiles meatus; ſiue citra ſudorem, ſiue cum ſudore; ſunt debilia mediocria, & uehementia. Debilia etiam inter dięteticas materias recenſeri poſſunt, uacuantque excrementa tertię concoctionis, inter quæ pręcipuum eſt [balneum aquę dulcis:] quod probatur in qualibet melancholię ſpecie, at diuerſa ratione. Breuiter ergo ſciendum, balneum pertinere ad ſolium frigidę, ad aerem, ad ſolium calidę. Solium frigidę in nulla melancholia probatur: prohibetur enim a materia melancholica frigida, ab intemperie frigida nondum morboſa, & morboſa in melancholia per eſſentiam; hæc enim a ſolio frigidę intenderentur: Nec conuenit in melancholia per conſenſum a toto, prohibet etenim frigiditas totius: In melancholia denique hypochondriaca, cum incipiat totum refrigerari, frigidum etiam balneum improbatur. Pręterea in affectu melancholico, (ad differentiam febris hecticę cui ſolium frigidę conuenit,) nec febris adeſt, nec uirtus debilis, cuius ratione opus uideatur aqua frigida, calidum inſitum vniente. Aer balnei eſt calidus, & habet vim euacuandi: unde probatur magis in melancholia per conſenſum a toto; minus in melancholia per eſſentiam; adhuc minus in melancholia hypochondriaca. Ratio eſt, quia in melancholia per conſenſum a toto, aer balnei uacuat materiam melancholicam in toto exiſtentem, in melancholia per eſſentiam, materia eſt ſolum in capite, ut vacuari poſſit ſolio calidę, aereque balnei exiguo ſit opus, in melancholia hypochondriaca, cum materia reſideat in hypochondrijs, aer non ita agit in illas partes, & excrementa totius corporis, tertię ſcilicet concoctionis, ſolio calidę euacuantur, ut non ita egeamus aere balnei. Solium calidę, mediocriter excedentis, cum ſit inſignis caliditatis, calefacit & euacuat, ideoque probatur in affectione melancholica, in qua agemus de euacuatione. At ſolium modo debet eſſe calidius, modo minus calidum, in melancholia per conſenſum a toto probatur calidius, minus calidum in melancholiam per eſſentiam, & in melancholia hypochondriaca ſufficit caliditas ad excrementa tertię coctionis euocanda. Varius ergo balnei uſus eſt. Quoad quantum, cum actio ſit uehementior in melancholia per conſenſum a toto, ob id ęger in hac melancholia diutius debet detineri, & in aere, & in ſolio, quam in reliquis melancholię ſpeciebus. De modo, Et aer, & ſolium calidę, in melancholia per conſenſum a toto, debent eſſe actu magis calida. Quoad quando ſunt adminiſtranda balneas, dum materia uincit alia indicantia, non autem dum vincitur a materia replente partes internas, quare eſt adminiſtrandum balneum poſt medicamenta vacuantia per ſenſibiles meatus. Quoad ubi agendum, ratione ſubſiſtentię excrementorum tertię coctionis, in qualibet melancholię ſpecie, balneum eſt toti corpori adhibendum. Et ratione materię melancholicę, ſi melancholia ſit per eſſentiam in capite, balneum pręſertim circa caput vſurpandum, ſi melancholia ſit per conſenſum a toto, toti adhibendum, in hypochondriaca, hypochondrijs; vt hypochondria foueri poſſint ſpongia, aqua calida madefacta; at propter calidum innatum, [aliquid maſtiches] miſcendum. Hęc ergo mitis eſt materia, uacuans per meatus inſenſibiles.

Vſus balnei.

2. Mediocria. Diaphoretica. Externa.

Mediocris materia poteſt eſſe inunctio, quę ſępius cum balneo adminiſtratur. Vnde cum Aetio probatur inunctio [e nitro, & oleo non aſtringente, & proinde communi, uel chamęmelino, vel anethino;] ut liceat pro qualibet uncia olei, immiſcere nitri ſcrup. j. vſque ad ſcrup. iiij. Et probatur hęc inunctio potiſſ. in melancholia per conſenſum a toto. Quoad vſum, quędam admonebimus, circa modum, & ubi. Quoad modum, inunctio adhibeatur calidę, & fricando, quia frictio, ut magis poteſt exercitatione, ita eſt in cauſa, ut melior fiat euacuatio materię melancholicę, ut aliqua e parte, comm. aph. 15. ſect. 3. colligitur. Quoad Vbi, in melancholia per eſſentiam inunctio ſecũdum caput probatur in melancholia per conſenſum a toto, toti applicanda, in melancholia hypochondriaca, hypochondrijs. Ad hęc inter mediocriter uacuantia per meatus inſenſibiles, connumerare licet calida, infra quartum gradum, quę ſint tenuia, & expertia formæ ſummę actiuitatis, ut eſt [ruta, anethum, chamęmelum, ſerpillum, puleg. cymi-

Interna.

num,

Digitized by Google

num, feniculum, daucus, ius galli, ius columbæ, quorum animalium ventres ſunt replendi iam propoſitis medicamentis: Sed inter hæc licet ét recenſere aromaticum roſat. diacyminum, [quæ medicaméta potiſſ. probantur in melancholia hypochondriaca, in qua generatur materia melancholica viſceris caliditate accidentali; nam, vt ſuo loco audiuiſtis, intenditur caliditas, propter obſtructionem. *3. Fortiora diaphoretica.* Quoad fortiora vacuantia per inſenſibiles meatus, Auicennas probat [ſcillam, magnas antidotos,] quemadmodũ etiam Galenus [theriacam] probat in quartana. Monebat Aetius theriacam hyeme, & uere inchoãte eſſe exhibendam, in affectu melancholico frigido. Valeant igitur, qui in febribus quolibet tpe, ét æſtiuo; exhibent theriacam, & ſic ægros interficiũt. Inter fortiora in melancholia hypochondriaca, probantur medicamenta [e chalybe, e guaiaco, e ſynapi.] Medicamentum e chalybe erit proponendum in malis lienis, infra c. 26. l. 3 Nunc notandum, [chalybis limaturam optime eſſe cõterendam, & detinendam per plures dies in aceto: metalla enim ita fiunt tenuiora, & minus mordacia: acetum autem debet eſſe antiquum, & acerrimum, & confectum e vino non aſtringente. Ponatur autem hoc medicamentum ad ignem per plures dies, ſed melius eſt, vt præparetur in diebus canicularibus, Sole illo feruido, & oportet miſcere attenuantia, & diſſoluentia propoſita, & cordialia cito proponenda.] Quoad [guaiacum,] cum hoc etiã oportet miſcere reſoluentia, cordialia, capitalia, & potiſſimum ſaſſafras. Quoad [ſinapi,] eſt medicamentum rubrificans, quod conficitur ſecundum Aetium ca. 10. l. 6. [e ſinapi, & ficubus ſiccis, & hoc medicamentum applicatur parti hypochondriorum affectæ.

Vide Aetium c. 11. lib. 2. itemque de hac metalli eorum elaboratione lege Gal. c. 2. l. 2. c. 3. li. 3. c. 7. l. 4. κατατεχν.

III. Alterantia. Alterantia, reſpiciunt Indicantia, & proportionem. Indicantia ſunt, vel contenta, vel continentia. *1. Quæ alterant contenta.* Cauſa contenti, conueniunt in omni melancholia alterantia: nam in omni melancholia adeſt materia melancholica contenta: ſed in hypochondriaca, reſpicere etiam oportet ad pituitam. Quæ autem ſint alterantia pituitam, & melancholiam, diximus in ſerm. de dolo. cap. Verum, in iuniorum gratiam, cum materia melancholica ſit frigida, ſicca, craſſa, & quandoque dura: cauſa calefaciendi, & humectandi licet uti [borag. bugloſſo. liquiritia,] cauſa attenuationis, licet vti [meliſſa, ruta, ariſtol. ſcila,] oportet miſcere [acetum,] & præſertim ſi pituita ſit permiſta. *Dub. de Aceto. Sol.* De aceto dubitatur, quia Auicennas ait, timorem eſſe propter malitiam, quod etiam inſinuaſſe uidetur Hippocrates, com. 38. li. 3. de victu. acut. Dicendum, improbari acetum ſimplex, quod vim habet ſiccandi, & refrigerandi, non autem improbari acetum iuſtum. Vnde Aetius probat acetum acre, uinoſum, miſcenda autem ſunt calida, & ratione ſiccitatis etiam humida, ut [borag. tuſculum:] & Aetius dabat poſt cibum, nã ob cibi præſentiam non ita cito agit in ventriculum, corrigiturque a cibo. Poſtremo in affectu melancholico, propter duritiem materiæ, probantur, [malua, althæa, paſſulæ dulc. amygdalæ, &c.] Vſus horum ex alibi dictis patet. *2. Quæ alterant continentia.* Reſtant ea, quæ continentia alterant: Continentia ſunt totum, vel pars. Cauſa totius, ſolum in melancholia per conſenſum a toto refrigerato, & exſiccato, probatur [balneum aquæ dulcis, citra ſudorem,] nam ubi eſt ſudor, materia medicinalis eſt uacuans, de qua in præſentia nõ loquimur. Et in adminiſtratione huius balnei, in melancholia ſcil. per conſenſum a toto, miſceatur [malua, althæa, borago, decoquantur carnes pingues,] & præterea totum corpus inungatur [ol. amygd. vel adipe gallinaceo,] addito, cauſa penetrationis; exiguo vino tenuis ſubſtantiæ. Cauſa partis, id eſt, capitis, cordis, uentriculi, iecoris, lienis, & uteri, ut partes afficiuntur morbis calidis, uel frigidis, ita varijs oportet uti medicamentis: de quibus in proprijs capitibus. Propter iuniores: Si, verbi gratia, pars ſit calidior, uti licet [ſero caprino thermis refrigerantibus, vt eſt balneum B. Mariæ Virginis in agro Patauino, aqua refrigerans,] licet etiam vti conſeruis refrigerantibus. Si pars ſit frigidior, probatur [aqua Aponenſis] bibita ratione partis frigidæ, nam ſecus interficietis ægrotantes. Extra ſint ol. calefacientia, conſeruæ, de quibus in prop. c. Quoad alterantia, reſpicientia Proportionem, quæ reſpiciunt capitis proportionem, fuere propoſita in ſermone de dolore capitis. *3. Cephalica.* Quæ reſpiciunt proportionem Cordis, proponuntur a Rhaſe. in cap. de melancholia, ubi probat [medicamentum Lætificans,] quod cum admodum ſit compoſitum, ſi quis deſideret lætificans minus compoſitum, ita poterit præſcribere. *4. Cordialia. lætificantia.* [Rec. ſucci meliſſæ, cũ ſaccharo depurati unc. ſ. ſem. citri mundator. cortic. citriana drac. j. croci gra. v. dianthos unc. j. cũ ſyrupo de corticibus citri fiat electuarium: cuius doſis ſit a drac. j. vſq; ad unc. ſ.] Adhuc minus compoſitum lętificãs eſſe poteſt: [Rec. ſucci meliſſæ unc. ſ. ſem. citri drac. j. ſ. conſerug meliſſę, dianthos, ana vnc. j. Miſ. & fiat electuarium. Doſis a drac. j. ſ. ad drac. vj.] Ad hæc licet vti [diambra, diamoſchu, gallia moſchata, magnis antidotis. Hæc ergo ſunt lætificantia calida. Lætificantia frigida ſunt] acetoſa, acidum citri, caphura, ſantali, margaritæ.] De quibus infra c. 8. l. 2. vbi de cordis παλμῷ. In affectu ergo melancholico, pro vario corporis ſtatu, vtendum, modo calidis, modo frigidis, modo miſtis. Vſus patet ex alibi dictis.

Diæta. Materia diętetica erit eadem, quæ in dolore cap. a melancholia eſt præſcripta. Sed primũ notãdum, cum melancholia ſit malum diuturnum, probari victum conſeruantem, non minuentem, nec augentem. Et ſi contingat, ut corpus euadat ſiccius, probatur uictus augens. Secundo notandum, cum alimentis miſcenda eſſe lætificantia: & condienda cibaria, [boragine, bugloſſa, & meliſſa etiam,] niſi calor partis prohibebat. Et in melancholia hypochondriaca probatur etiam [acetum acre,] cuius cochlear unum dabat Aetius, poſt omnem cibum; hoc enim minus ſiccat, & attenuat, & (quod maioris eſt utilitatis,) reddit cibum attenuantem, ut in hypochondriaca materia craſſa obſtruens tincatur. Vltimo ea probãtur animi accidentia, quibus minuitur affectio tenebricoſa, unde Paulus ait mentem ad alia eſſe auertendam, quod fieri poteſt verbis, & proinde per medium ſenſum auditus, item operibus, & per medium ſenſum tactus, uerbis, ut cantu, fabulis, operibus, ut imponendo capiti pileum grauem, ut melancholicus non amplius imaginetur, ſe eſſe ſine capite, &c.

CAPVT XI.

De mania.

Nomen. MElancholiæ affinis eſt Mania, ſeu furor, nimirum delirium citra timorem, cum excandeſcentia, vt ſæpenumero aſſidentes percutere tentent. *Generatio.* Generatur hoc malum, dum capiti occurrit cauſa calefactiua ex vſu, citra tumorem, ut cerebrum afficiatur ſm ſubſtantiam, & ita afficiatur, ut generet ſpiritus animalis non tenebricoſus, ſed igneus, ut phantaſma igneum euadat, cerebrumque afficiat uelut ignea affectione, ut corrumpatur actio cerebri principalis, népe, vel imaginatio, uel ratio, uel utraque. *Definitio* Delirium

Digitized by Google

lirium igitur maniacum eſt functio corrupta principalis cerebri, depẽdens ab affectione ignea, ex vſu affecto capite, citra tumorem. Forma, & ſubiectum colliguntur e Galeno, capit. vlt. lib. 2. de cauſ. ſymp. dum ait, in mania deprauari principes facultates cerebri. Aetius hanc functionem dicit eſſe imaginationem.

Forma. Subiect.

Cauſa efficiens.

Cauſa efficiens eſt affectio ignea, per quam mania diſtinguitur a delirio melancholico, in quo affectio eſt tenebricoſa. In hunc ſenſum Galenus ſcribit, cap. penult. lib. de vſu reſpirat. maniam produci a ſpiritu igneo. Sicut enim ſpiritus animalis tenebricoſus, producit phantaſma tenebricoſum, vt cerebrum afficiatur affectione tenebricoſa: ita ſpiritus animalis igneus, producit phantaſma igneum, & hinc affectionem igneam. Addimus: ex uſu affecto capite, ut hoc delirium maniacum diſtingueretur, a delirio maniaco quod fit in acceſſionibus febrium bilioſarum: nam in his febribus ſpiritus animales ignei euadunt, propter vapores, qui non ſunt ex vſu, unde ſponte diſſipantur. At in mania ſpiritus animalis redditur igneus, affecto capite ex vſu, ideſt, affecto capite a cauſa morbifica, quæ vtile indicat, ad differentiam vaporem. Hæc cauſa morbifica duplex eſt, aut enim mania fit e Mordacibus ſuccis, aut e calida intemperie, com. aph. 53. ſect. 6. c. vlt. lib. 2. de cauſ. ſym. Spiritus ergo animalis igneus, eſt opus præter naturam; quod modo fit ob errorem externum, qui eſt mordax ſuccus, modo labefactata facultate cerebri, ob calidam intemperiem. Similiter functiones principales in hoc malo læduntur, modo ob errorem externum, modo ob læſam facultatem, nam cerebri calida intemperies, & generare poteſt ſpiritum igneum, & eſſe in cauſa functionis corruptæ, vehementior tamen eſt, ratione læſionis functionum principum quam ratione generationis ſpiritus ignei. Itaque cum duo ſint ex uſu, videlicet, calida intemperies, & mordax ſuccus. Quoad calidum intemperiem, cauſas habet, de quibus dictum in ſermone de dolo. cap. Quoad ſuccum mordacem, vt colligitur e com. aph. 56. ſect. 6. hic ſuccus eſt ſanguineus, bilioſus, arrabilarius. Sanguinem proponit Galenus, aph. 40. ſect. 5. ſuccum bilioſum, & atrabilarium, aph. 56. ſect. 6. Hic ſuccus gignitur in iecore, vel læſa facultate, ob caliditatem iecoris, vel etiam propter obſtructionem, ſed præterea generari poteſt ob errorem externum, id eſt, ob chylum calidiorem in ventriculo genitum, e victu calidiore.

Cauſa ſub diuiſio.

Mania, non eſt cũ tumore.

Poſtremo dictum fuit in definitione, citra tumorem; ut mania diſtingueretur a phrenitide, nam in phrenitide eſt corrupta functio principalis cerebri, dependens ab affectione ignea, affecto capite ex uſu, ſed cum tenſione, cum tumore. Hanc ob cauſam in phrenitide neceſſario coniungitur febris, mania ſæpe eſt ſine febre.

Differentia.

Quoad differentias, & primum a forma, dicendum, actione læſam corruptam, eſſe vel Imaginationem, vel Rationem, uel Vtramque. Ratione ſubiecti, cerebrum afficitur, ſecundum partem vel Anteriorem, vel Mediam, vel Vtramque. Ratione cauſæ efficientis, hæc eſt, vel intemperies calida, vel Succus mordax, & hic ſuccus, uel eſt Sãguineus, uel Bilioſus, vel Atrabilarius.

Signa.

Mania in genere leuiſſimo negotio cognoſcitur, videlicet ex imaginatione corrupta, cum eſcandeſcentia, cum procliuitate ad percutiendum. Facile etiam cognoſcuntur differentiæ a forma, & ſubiecto, e traditis in doctrina, de phrenitide. Quoad differentias a cauſa efficiente: Si cauſa efficiens ſit intemperies, cognoſcitur e delirio perpetuo vniformi, quod ſimile eſt delirio ebriorum, ſecundum Galenum aph. 53. ſect. 6. Si autẽ cauſa ſit ſuccus, cognoſcetur e delirio nec aſſiduo, nec vniformi, nam ſuccus modo non fluit, modo fluit, & fluẽs, modo fluit in maiori copia, modo in minori, ut propterea non ſit uniforme delirium. Quis autẽ ſit ſuccus, cognoſci poteſt ex Aetio, & e Galen. aph. 53. ſect. 6. ſi enim ſuccus fuerit ſanguineus, cum excandeſcentia erit riſus, ſi bilioſus, cum excandeſcentia erit ludium, ſi atrabilarius, & quidem per putrefactionem, cum excandeſcentia erit fletus, ſi per aduſtionem alios æger percutit, & proprias carnes mordet, &c. Præſidia haurienda ſunt e Subiecto, & Cauſa efficiente. Quoad ſubiectum, cerebri proportio cum calido innato ſeruanda. Cauſa efficiens eſt affectio ignea, & quod in cerebro eſt ex uſu. Ab affectione ignea, indicatur anodynum. A cauſa ex uſu, indicatur præſidium ſanans. Nam ab affectione ignea, dum mens ad alia adducitur, ſolummodo mitigatur delirium, poteſtque redire, & ideo præſidium hoc non eſt ſanans, ſed anodynum. Cauſa ex uſu, ſecundum Alexandrum, ſi eſt intemperies, indicat alterans per contrarium, ideſt, refrigerans. Si ſuccus mordax, hic ſuccus indicat, & ſecundum ſpeciem, & ſecundum vitium. Species ſucci triplex eſt, ideoque triplex prodit præſidium determinatum. Quoad vitium, ſi in mania ſuccus putreſcat, eſt eradicandus. Et quia copia peccat, eſt minuendus. Et quia eſt calidus, & ſiccus, per contrarium eſt alterandus. Et quia in mania peccat, ratione motus. & quietis, ratione motus, indicat retrahens ad inferiora, & cum terminus a quo ſit iecur, indicat retrahens deorſum, & dextrorſum, ſicut docuimus in doctrina de melancholia, ratione quietis, indicat diſcutiens, quatenus in capite, indicat diſcutiens materiam quieſcentem in capite.

Indicationes.

Prognoſtica in genere.

Malum hoc periculoſum eſt: nec enim vlla deſipientia eſt ſecura. aph. 53. ſect. 6. quia ſemper adeſt uehementia, ratione eſſentiæ, & dignitatis. Ratione eſſentiæ, & ratione ſymptomatis, quia eſt functio principalis corrupta, eſt magnus receſſus a naturali ſtatu, & ratione cauſæ, hæc enim ipſa quoque multum recedit a naturali ſtatu. Dignitatis eſt vehementia, quia malum pertinet ad cerebrum. Periculum autem variũ eſt, pro vehementia differẽtiarum. Vnde quoad formam, vitiũ hoc maniacũ eſt magis periculoſum, ſi duæ lædantur functiones, quæ inſignior eſt uehementia ratione dignitatis, cum cerebrum ſecundum duas partes efficiatur. Quoad cauſam efficientem, malum peius eſt, ſi intemperies ſimul cũ ſucco mordaci vigeat. At ſi cauſa ſeorſim perpendatur, intemperies in habitu eſt peſſima; nam vitiũ ratione eſſentiæ eſt maximũ. Quoad ſuccum; prout hic varius eſt, ratione ſpeciei, & vitij, ita vario modo prognoſticandum. Quantum ad ſpeciem mania eſt minus periculoſa, ſi fiat a ſanguine; magis periculoſa, ſi fiat a bile, maxime periculoſa, ſi ab atrabile, & præſertim ſi ſuccus atrabilarius genitus eſt per aduſtionem, nam hic ſuccus in capite exuperans, maxime recedit a naturali ſtatu. Quoad vitium ſucci; deliriũ maniacũ eſt magis periculoſum, dum materia morbifica magis putreſcit, vel magis eſt copioſa, uel magis acris, uel magis cum impetu in caput mouetur, nam magis hæret, & figitur, hæc enim uitia magis ſunt vehementia ſecundum eſſentiam. Hippocrates aphoriſmo. 5. ſect. 7. ait a furore difficultas inteſtinorum, vel hydrops, vel mentis alienatio, bonum. Difficultas enim inteſtinorum, & hydrops, ſunt ſigna, quæ ſignificant materiam morbificam deorſum retrahi, nec ita eſſe uehementem ſecundum eſſentiam, ſecundum uitium in motu, quia materia retrahitur infra. Per mentis alienationem Galenus intelligit delirium, quando in furore delirium ſit uehementius: hoc enim eſt bonum ſignum,

Prognoſtica diff.

Explicatio aphoriſmi. 5. ſect. 7.

Digitized by Google

gnum, quod dirigatur ad materiam, ut peccat ſecundum quietem; ſignificat enim materiam pertinaciter quieſcentem iam incipere moueri, ut minor ſit vehementia ratione eſſentiæ.

Curatio. Vena ſectio. Quoad materias chirurgicas, probatur venæ ſectio in furore, ſi ſanguis peccet, vel vt cauſa principalis, uel ut adiuuãs, vel ſine qua non. Sanguis principaliter concurrit, ſi mania fiat a ſanguine: eſt cauſa adiuuans, ſi mania fiat a materia miſta cum ſanguine: concurrit, vt ſine qua non, ſi in mania ſanguis abundat extra caput. Vnde Aetius ad hoc poſtremum reſpiciens, dicebat venam eſſe ſecandam, vt alijs auxilijs detur locus. Notandum, ſi in hoc malo ſanguis peccet, verbi gratia vſque ad libram; potius libram eſſe vacuandam, quam vnc. xj. nam præter uitium in copia, in mania etiam adeſt vitium in caliditate: beneficio venę ſectionis, principaliter euacuatur ſanguinis copia; ſecundario feruor extinguitur. In recta adminiſtratione, digrediemur circa. Quantum, & Vbi. Quoad Quantum, cum ſanguis ſit ſummæ actiuitatis, in hoc malo, expedit vna vice euacuare, ſi vires tolerent. Quoad Vbi; ſi ſanguis ſubſiſtat in toto, & in capite, cum Aetio tundenda cephalica: Si in toto ſaltem redundet ſanguis; tunc ſanguinis ſubſiſtentia ſequitur vel copiam, vel motum: ſi copiam, aperiatis venam cubiti vel communem, uel internam: ſi ſequatur motum, aperiatis

Alia proſi diachirurgica. uenam crurum. Si ſanguis tantum reperiatur in capite, cum Aetio aperienda vena frontis, & cum Auicenna poſſunt etiam aperiri venæ ſub lingua. Alexander addit cucurbitulas, hirudines, puluerem acrem: vt cruentum, & ſanguinolentum reddatur caput. Notandum autem circa puluerem acriorẽ, quod numerari poſſit inter materias medicinales, dum puluis agit citra ſolutionem vnitatis: inter chirurgicas, dum agit cum ſolutione vnitatis, ſicut hoc in loco, dum caput reddit cruentum. Ad has tamẽ materias non eſt confugiendum, niſi materia pertinaciter ſit impacta.

Pharmacia. Medicamenta probantur, vt in phrenitide, & vt in dolore capitis a ſanguine, & a bile. Quędam tamen hic notanda. *Vacuantia.* Quoad vacuantia per meatus ſenſibiles, probantur vehementia in mania, nam
1 materia morbifica eſt vehemens, & maniacus non admittit medicamenta copioſa, & præſertim vſurpari poſſunt, cum non ſit febris. Cauſa igitur bilis, detur [diacrydium:] propter attã bilem, detur [veratrum nigrum.] Et quoniam maniaci non ſunt obedientes ſecundum paulum exhibebuntur medicamenta [cum placẽtis, cum ficubus, cum paſſulis;] Alexander etiam dabat [cum ouis.] Medicamenta autem hęc vehementer ſoluentia, quam primũ ſunt exhibenda, materia enim magis eſt potens, quam materia furioſa. Medicamenta, caput uacuantia,
2 etiam ſint fortiora, & propterea Aetius aſcende-
3 bat [ad Elaterium, ad album veratrum.] Quoad euacuantia per inſenſibiles meatus; Alexander probat [balneum aquæ dulcis,] & iubet, vt patiens longo tempore in ſolio calidæ detineatur, quo vapor acris euocetur: *Alterantia.* Alterantia eadem conueniunt, quæ in dolore capit. a materia acri. Quoad continens autem, cum ſit vel totum, vel pars, ratione totius, probat Alexander, ut poſt balneum totum corpus inungatur [hydrelæo, aqua, & oleo. Ratione capitis, quod debet refrigerari, Aetius frigida applicat capiti: Paulus admouet [oxyrhod. ol. roſ.] Auic. ſi calori iungatur ſiccitas, addit [lactuc. papau.] & ratione caloris naturalis cerebri, cum frigidis miſcet [chamęmelum.] Cauſa iecoris, probantur frigida, de quib. in mal. iecoris.

Victus ratio. Diæta ita eſt inſtituenda, vt fuit propoſitum, in dol. cap. & phrenitide. Notandum igitur cum Aetio in hoc malo improbari dulcia, nam bileſcunt. Auicennas improbat obſtruentia, nã materia morbifica non eſt detinenda. Probat autem quę mouet vrinam: vnde in mania vtendum diureticis validis, & in magna doſi, ut materia cito euacuetur, & non cogamur frequenter vti diureticis. Quoad potum; *Potus.* Aetius ſuadet, vt a vino penitus abſtineamus, aut ſi exhibendum ſit vinum, raro exhibeamus. Alexander vſu poſtulante, modicum vini exhibet, quod caput non petat. Auicennas dicit, uinum eſſe exhibendum in declinatione, ſed admiſta plurima aqua. Ratio horum omnium dictorum eſt; quia vinum dum calefacit, & materias in caput ducit, habet rationem cauſæ morbificæ, quatenus autẽ nutrit, habet rationem alimenti, quare probatur ſolum, ut materia alimenti. Vnde in mania, ſi magis poteſt uirtus quam materia morbifica, probatur vinum: ante declinationem magis poteſt materia; in declinatione magis poteſt virtus: vinum ergo in declinatione eſt exhibendum. Vigilię in hoc malo ſuperant, ideo ſomnus conciliandus, cibique condiendi [papauere.] *Somnus.* Quoad inanitionem, ſi aluus ſit ſiptica, opus eſt uti clyſmo, ſecundum Auicennam. *Inanitio.* Quoad motum, & quietem, cum agitentur maniaci, quies habet ſuperare motum, vnde cum Paulo inter in lecto ſunt ligandi. *Quies.* Poſtremo, quoad animi accidentia: cum Galeno aphor. 23. ſect. 6. quia maniaci promptiſſime incidunt in furorem, occaſione cauſæ externæ, ob id ſtudendum, vt vſurpentur animi accidentia, quæ furorem mitigare poſſunt, & hoc tum verbis, tum operibus eſt efficiendum, & ita operibus, ut interdum etiam verbera adhibeatur. *Animi accidentia.*

CAPVT XII.

De memoria, & ratiocinatione læſis.

IN eodem capite, de labefactata memoria, & ratione verba faciemus: nam Gal. c. 5. lib. 3. de loc. aff. voluit vtrumque malum a ſimili morbo proficiſci; ut, ſi vna vehementer lædatur, neceſſariũ ſit utramque facultatem lædi, cum aun alteri compariatur. *Nomen.* Quoad Nomen, læſa memoria, dicitur obliuio morboſa exquiſita; obliuio enim quid commune eſt, memoriæ, & imminutæ, & ablatæ. Dicitur autem morboſa, ad differentiam non morboſæ, de qua Galenus c. 12. li. art. med. loquitur, inquiens, obliuionem indicare humidam cerebri ſubſtantiam. Obliuio autem morboſa ſit, vitio uel Obiecti, uel organi, id eſt, aut ob errorem externum, aut labefactata facultate. Si ob errorem externum, eſt obliuio morboſa, ſed non exquiſita, ut in phrenitide, de qua in præſentia non loquimur: Si fiat læſa facultate, hæc uel Impeditur, uel Labefactatur, impeditur in epilepſia, apoplexia, & de hac non loquimur: ſi labefactatur, eſt obliuio morboſa exquiſita, de qua nos in præſentia, & Galenus capit. 5. lib. 3. de loc. affect. Vitium ratiocinatricis, dicitur diſcurſus morboſus, vt quid commune diminutæ, & ablatæ rationis. Vnde Galenus dicit, cap. vlt. lib. 2. de ſympt. cauſ. cap. 5. l.b. 3. de loc. aff. ſi ratio imminuatur, uitium uocatur μωρία, & μωρωσις: ſi auferatur, dicitur amentia, fatuitas, ſtultitia, ſtoliditas. Intelligitur autem ſtultitia morboſa exquiſita, quę fit non impedita, facul-

tate, ut in epilepſia, ſed labefactata ob intemperiem. Eadem igitur dyſcraſia in poſteriori cerebri parte eſt cauſa obliuionis, in media parte eſt cauſa diſcurſus morboſi exquiſiti. Quod ſi ergo diligenter ſermo fiat de obliuione, nihil deſiderari poterit circa læſionem diſcurſus.

Tráſitio. Vt autem intelligatur generatio obliuionis morboſæ exquiſitæ, primum intelligendum, quomodo memoria fiat ſecundum naturam: hinc .n. patebit ẽt, quomodo & ratio & imaginatio ſm naturam obeantur. Breuiter ergo ſciendũ, ad functiones principes obeundum, tria eſſe neceſſaria: videlicet agẽs, inſtrumentum, & obiectum. *Ad functiones principes obeũdum tria neceſſaria.* *Agens.* Agens eſt anima, & proinde ſubſtantia inuiſibilis, quæ nec intenſioni, nec remiſſioni eſt ſubiecta, unde ſi ſenex haberet oculum iuuenis, videret inſtar iuuenis. In anima autem reperitur facultas, ad omnes animæ functiones obeundas instituta. Facultas vero non operatur, niſi euadat determinata, cum vnius facultatis vnica tã tum ſit functio. Hinc in cerebro triplex eſt principalis actio, quia tres ſunt in cerebro facultates determinatæ. Cæterum, cum facultas cõis & indifferens degeneret in determinatam ſciendũ, determinari eam beneficio proportionis ſui inſtrumenti, quæ ꝓportio in cerebro, ut cerebrum eſt ſimilare, pendet a determinata proportione ſubſtantiarum elementorum, ut autem proportio reperitur in cerebro, quatenus eſt diſſimilare, pẽdet a proportione corpũ, e quibus conſtituitur compoſitio, id eſt, a cõformatione, magnitudine, numero, & compoſitione, unde proprietas compoſitionis nominari poteſt. *Inſtrumẽtum.* Inſtrumentum eſt cerebrum, ſed præditum, & calore innato, & conſtitutione. Per calidum innatum, intelligimus calidum ingenitum in cerebro, ſed miſtum cum ſpiritu animali, qui ſpiritus non pertinet ad ventriculos cerebri, ſed ad propriam cerebri ſubſtãtiam. Per conſtitutionem intelligimus temperiem cerebri, compoſitionem, & unitatem. Si hæc duo inſtrumenta, id eſt, calidum innatum, & conſtitutio, inuicem conferantur,; tunc ratione conſeruationis facultatum, primum locum tenet calidum innatum; ratione autem functionem, conſtitutio. Verum, quantum ad conſtitutionẽ, cum ea triplex ſit, primum locum obtinet temperatura, reſpectu compoſitionis, & unitatis, ut ſi vitium ſit in intemperie, facultas labefactetur, ſin in compoſitione, vel vnitate, impediatur; ſi in calido innato ſit uitium, lædatur actio ob errorem externum.

Obiectũ. Obiectum eſt, in quod agit facultas, & a quo facultatis organum afficitur. Hoc autem obiectum cum eſſe poſſit vel corpulentum, uel ſpiritale: in præſentia locum habet obiectum ſpiritale, ut ſi lædatur obiectum, lædatur actio ob errorem externum. Cum igitur, e traditis, anima agat virtute facultatis determinati organi, & obiecti: certe anima in cerebro reſidens, memoriæ munia obire poteſt, per facultatem memoratricem, quę contrahitur a cerebri proportione, ſecundum partem poſteriorem. Hæc facultas bene agit, ſi nullum ſit vitium in calido innato, nullum in conſtitutione, nullum in obiecto. Cæterum cum Ariſtotele libello de mem. * facultas memoratrix bene agit, ſi phantaſmata recipiat, conſeruet, ac (dicat alij quicquid velint) iudicet. ** Facultas memoratrix citra diſcurſum recipit, conſeruat, & iudicat.* Vnde Ariſt. reſpiciens ad receptionẽ, inquit, hebeti ingenio eſſe immemores, quorum cerebrum ita ſit craſſum, ut non permittat inſigi imagines: ad retentionem reſpiciens dicit, cerebrum humidius nihil retinere, inſtar aquarum vehementer, & cum impetu fluentium: tandem inſinuans iudicium, (vbi reſpicit non ad facultatem, ſed ad facultatis opus) dicit memoriam, i. memoriæ opus eſſe habitum phantaſmati, tanquã imaginis. Quare ſi eſt habitus animi, igitur eſt cognitio, igitur eſt iudicium: vnde ſubdit philoſophus, memoriam contẽplari phantaſmatis impreſſionem. Vnde obiter colligere poteſtis, etiam imaginatricem iudicare, & cõtemplari: & hac de cauſa in vertigine patientes ſe errare cognoſcũt, quia non eſt vitium ſm iudicium in affectu autem melancholico non cognoſcunt ſe decipi, quia in eo eſt error ſecundum iudicium.

Obiici autem ſolere Galeno in libro de offic. med. ad artes conſtituendum, memoriam concurrere, ut conſeruat, ſenſum autem, & mentem, inuenire, & iudicare. *Obiectio ſoluitur.* Quare ſecundum Galenum memoria non iudicat: Pro ſolutione ſcire oportet dari cognitionem integram, quæ in ſuo genere ad aliud non refertur, & hæc cognitio fit, vel ſine diſcurſu, vel cum diſcurſu: Si ſine diſcurſu, ſufficit ſenſus, vt recipit, & iudicat, ut fiat ille habitus, ſeu illa cognitio, quæ uocatur peritia; ſi autem cum diſcurſu fiat cognitio, ad edendum integram cognitionem, id eſt, ſcientiam, neceſſario etiam concurrit ratiocinatrix, nam hæc perfecte poteſt inuenire, & iudicare, nec eius iudicium refertur in iudicium vel imaginatricis, vel memoratricis, ſed contra imaginatricis, & memoratricis iudicium famulatur ratiocinatricis. Galen. igitur reſpiciens ad iudiciũ integrũ, & ad integram cognitionẽ proponit ſolũ ſenſum, & mẽtem. *Aliud dubium.* Poſſet quoq; alia eſſe dubitatio: nã Gal. c. 6. l. 2. de mot. muſc. ait, imaginatricem imaginari, & recordari, nihil autẽ de memoratrice agit? Reſpõſio. Anima eſt vnica ſubſtantia, quæ tamen plures habet partes, & vnica pars plures habet facultates vnica autem facultas, unicam tantum habet operationem. Vnde Gal. loc. cit. reſpiciens ad animæ partem in cerebro, hanc vocat imaginatricem, ſicut ẽt lib. 6. de placit. Quare imaginatrix accepta non pro facultate, ſed pro parte animæ, imaginatur, & recordatur. Conſtitutum igitur ſit, facultatem memoratricem, in cerebro poſteriori reſidentem, recipere, conſeruare, & iudicare, citra compoſitionem, & diuiſionem, id eſt, citra diſcurſum.

Generatio huius mali. Quare ad producendum obliuionem morboſam exquiſitam, neceſſarium eſt, vt cauſa morbifica agat in cerebrum, ſecundum partem poſteriorem, vt cerebrum ita afficiatur frigida intemperie, vt memoria ſecundum iudicium lædatur. *Definitio.* Obliuio igitur morboſa, eſt functio vehementer læſa principalis, cerebri poſterioris, dependens ab intemperie frigida. *Forma.* Forma eſt functio læſa vehementer principalis. Galenus enim capit. 5. lib. 3. de loc. aff. ait, in hoc malo memoriam uel aboleri, vel ſaltem grauiter lædi. *Subiectũ.* Subiectum eſt cerebrum poſterius, ad quod memoria, attinet, vt alibi a nobis eſt demonſtratum.

Cauſa efficiens. Efficiens cauſa, eſt frigida dyſcraſia, per quam hæc obliuio diſtinguitur, & a non morboſa, & a morboſa non exquiſita, qualis eſt in epilepſia ob anguſtiam. Hinc Galenus ca. quinto, lib. 3. de loc. aff. proponit frigidam omnino intemperiem, ratio eſt, nam receptio læditur a ſicco, retentio ab humido iudicium a frigido, & cum in obliuione læſio ſit ſecundum iudicium, neceſſario dependet a frigida intemperie. Hęc intemperies frigida, eſt cum materia, vel ſine materia. Sine materia, vel ſimplex, vel Compoſita, id eſt, vel frigida, & ſicca, vel frigida, & humida. Materia, quæ eſt cum intemperie eſt uel Pituita, uel Melancholia. Cauſæ autem intemperierum, & materierum traditæ ſunt in doctrina de dol. cap.

Differentia. Quoad differentias, & primum a forma, obliuio eſt imminuta, uel Ablata. Præterea actio principalis læſa, pertinet vel ad Solam memoriam, & dicitur obliuio, uel ad Memoriam ſimul cum ratione, & dicitur ſtultitia. Differentiæ a ſubiecto, cerebrum poſterius, vel Solum afficitur, vel ſimul

etiam

Digitized by Google

etiam medium cerebrum. Differentię a cauſa efficiente: dyſcraſia frigida, vel eſt Sine materia, vel Cum materia, &c.

Signa in genere. Obliuio in genere, ut actio animalis læſa, eſt nota, & potius rationem ſigni habet, quam ſignati, quia offertur ſenſui, dum audimus patientem conqueri de obliuione, & de læſa memoria: Operatio læſa naturalis, ignota eſt, & cognoſcitur per excrementa; ab obliuio non eſt actio naturalis læſa, ſed animalis; quæ cum ſeipſam patefaciat, non eget ſignis. Quod autem obliuio ſit exquiſita, cognoſcitur inde quod ſenſim inuadit, non repente, vt in epilepſia. *Signa differentiarum.* Quoad differentias, & primum a forma: num memoria ſit imminuta, uel ablata; manifeſtū eſt, & e verbis ægri intelligitur. Num læſa ſit, vel ſolum memoria, vel etiam ratiocinatio, & hoc quoque uerba patientis manifeſtabunt: ſi enim memoria ſolum læſa eſt, non recordatur, ſed diſcurrit: ſi etiam ratiocinatio, non diſcurrit æger, ſed perpetuo, vel affirmat, uel negat, nec verbum verbo, cōponit. Quoad ſubiectum, num afficiatur pars cerebri poſterior, an media quoque, cognoſcitur ab operatione, quæ pertinet ad differentias formales; ſi enim læſio tantum eſt in memoria, laborat pars poſterior; ſi etiam in ratione, & diſcurſu, media quoque pars afficitur. Quoad differentias a cauſa efficiente, num ſit intemperies ſine materia, aut cum materia, ſimplex, aut compoſita, item num materia ſit pituitoſa, aut melancholica; horum omniū ſigna in ſermone de dol. cap. tradidimus, & poſſunt etiam peti e cap. 5. lib. 3. de loc. affect. aliiſque locis Galeni ſæpius citatis.

Indicationes. Quoad præſidia, intemperies contrarium indicat. Materia morbifica ſecundum ſpeciem, indicat remedia determinata, id eſt, reſpicientia vel pituitam, vel melancholiam. Quoad vitium materierū, hoc attinet ad quantitatem, qualitatem, & vbi: (nō ad ſubſtantiam:) propterea oportet euacuare, & calefare vtramque materiam; pituitam ſiccare, & detergere, melancholiam humectare, tandem oportet materiam, & retrahere, & diſcutere.

Prognoſtica. Malum periculoſum eſt, nam in ſignis eſt vehementia eſſentiæ, & dignitatis. Vehementia autem facultatis, non neceſſario eſt in hoc malo. ideoque in eo, homo non moritur, ſed malum comitatur hominem vſque ad mortem. Eſſentię eſt vehementia, quia eſt intemperies frigida, admodum recedens a naturali ſtatu. Vehementia dignitatis eſt, quod dyſcraſia eſt in cerebro, parte principali: vnde etiam ſi obliuio non ſit exquiſita, periculoſa tamen eſt ob vehementiam dignitatis; nam cum Auicenna, & Aetio, minatur paralyſim, epilepſiā, apoplexiam, & quandoque etiam mortem: nam materiæ morbificæ interdum additur uehementia facultatis. *Prognoſtica differentiis.* Periculum augetur, uel minuitur, pro uehementia differentiarum. Quoad differentias a forma: obliuio minus eſt periculoſa, dum imminuta eſt actio, quam dum ablata: propter vehementiam eſſentiæ: item minus periculoſa, ſi tantum afficiatur memoria, quam ſi etiam diſcurſus propter vehementiam dignitatis. Quoad differentias a cauſa efficiente, incurabile eſt malum, ſi frigiditas ſit in habitu, & pręſertim ſi coniuncta ſit ſiccitas. Præterea, minoris eſt diſcriminis, ſi procedat a pituita, quā ſi a melancholia, propter vehementiā eſſentiæ; nam dum in cerebro redundat melancholia, maior eſt receſſus a naturali ſtatu, quam dum redundat pituita.

Curatio. Venæ ſectio nō probatur in obliuione exquiſita. Quoad materiam chirurgicam, licet affectus hic ſit vehemens, & vires ita robuſtæ, ut ſuſtineant album veratrum; a nemine tamen probatur venæ ſectio; quia in obliuione morboſa exquiſita ſanguinis vitium vehemens deſideratur; nec enim in hac obliuione, ſanguis habet rationem cauſæ principalis, quia non fit a ſanguine, ſed a pituita, &c. non cōcurrit etiam ſanguis, ut adiuuans, nam ſincera eſt, vel pituita, vel melancholia. denique non concurrit, vt a cauſa ſine qua non, nam dum cerebrum afficitur morbo frigido, neceſſario etiam reliqua viſcera compatiuntur, ut ſanguis copioſus generari nequeat, qui curationem impediat. At ſi obliuio ſit non exquiſita, vena ſecari poteſt; nam ſanguis poteſt habere rationem cauſę adiuuantis, ſi miſceatur cum pituita, aut melancholia, & talis obliuio coniuncta eſt cum riſu. Pręterea in obliuione non exquiſita, ſanguis poteſt habere rationem cauſę ſine qua non, utpote, ſi iecur non compatiatur.

Quoad medicamenta, Auicennas probat vehementer uacuantia, & alterantia: unde Aetius confugit quandoque ad [helleborum album,] maximeque probat [hieram Rufi. e colocynth. ex agarico, cum veratro nigro,] ſi coniungatur melancholia. *Pharmacia. Vacuantia. C. 23. l. 6.* Hieræ illius doſis eſt, cauſa purgationis vnc. ſ. cauſa diſcuſſionis flatuū drac. ſ. vel magnitudo fabę. capit. 115. lib. 3. Admonet Aetius circa album veratrum, vt exhibeatur, dum neceſſitas vrget: non enim expectandum, donec morbus ad tantam vehementiam perducatur, vt non cedat. *Alterātia.* Medicamenta alterantia, quæ etiam inſenſibiliter vacuare poſſunt ſecundum Aetium ita habent; [applicetur calamintha cocta in aceto acerrimo, cum nitro, pipere albo, caſtorio, & ſinapi, intro exhibeantur, caſtorij drac. j. fragmenta item cornu ceruı.] Auicēnas probat [acorum conditum.] Probatur etiam medicamentum confectum [ex æquali portione olibani, cyperi, piperis, croci, myrrhæ, quod exhibetur ad drac. j. ſingulis diebus.] Quidam etiam aſcendunt [ad confectionem anacardinam.] Sed notandum, his potiſſimum vtendum eſſe, in obliuione morboſa exquiſita exacte, quæ fit ab intemperie frigida, coniuncta cum humiditate, uel etiam cum pituita: non enim probantur, ſi ſit coniuncta ſiccitas, vel materia melancholica.

Diæta. Extreme ſenes medicamentis curandi non ſunt, ſed ſola diæta. Aer igitur ſit luminoſus: iuſto nec frigidior, nec calidior. Cibus ſit mediocris, & attenuans, quia vitiū eſt diuturnū, & ſi materia adeſt, ea eſt craſſa. Vinum ſit tenue, album, non admodū vetus. Reliqua ad viuendi rationem pertinētia ſint moderata. Prodeſt in hoc malo ſpes; interdum & ira prodeſt, quia facultas animalis excitatur; nam per iram vitalis ſpiritus efferueſcit, qui poſtea petens caput, huic refrigerato prodeſſe poteſt. Hæc de læſa memoria, & fatuitate.

CAPVT XIII.

De Vertigine.

QVoniam vertigo etiam pertinet ad facultates principales, ideo de hac dicendum, poſtea enim loquemur de incubo, epilepſia, apoplexia, & caro. *Nomen.* Per vertiginē aūt intelligimus illud vitium, in quo obiecta circūduci vīr, at patientes agnoſcunt falſam eſſe, & uiſionē, & imaginationē. Vertigo alia eſt Morboſa, alia Nō morboſa. c. 8. l. 3. de loc. aff. Morboſa originē habere poteſt, uel citra externam cauſam, uel cū parua occaſione. Vertigo autem nō morboſa eſt, cuius origo eſt occaſio inſignis. Vnde vertigo morboſa, non oritur tantum, ob unicam, ſeu plures rotatio-

Digitized by Google

nes, ſed facile, & leuiſſime, de qua morboſa nos in præſentia loquemur. In hac uertigine oportet, ut cauſa morboſa occurrat capiti, & ita agat, vt caput ſecundum ventriculos lędatur, ut uel citra externam occaſionem, uel leui occaſione, ſpiritus animalis, in ventriculis cerebri reſidens, motu morboſo afficiatur, ut cum hic motus morbificus ad circularem vergat, afficiatur cerebrum ſecundum ſedem facultatis imaginatricis, ut cerebri ſubſtantia afficiatur affectione, non tenebricoſa, vt in melancholia, non ignea, ut in mania, ſed circulari, ut hinc corrumpatur imaginatio, ut patiẽs imaginetur obiecta circumagi. Et cum ſpiritus animalis, ita agitetur, & non diſtribuatur in oculos ſecundum naturæ leges, læditur etiam uiſio. Et tandem, cum ſpiritus agitentur in parte cerebri anteriore, vitium impertitur ventriculis etiã poſtremis, ut non prodeant in vniuerſum corpus radij ſpiritus animalis, quemadmodum opus eſſet: unde etiam detrimentum fit ſecundum motum voluntarium.

Generatio.

Definitio. Vertigo igitur eſt functio corrupta principalis, cerebri anterioris, cum læſione viſus, & motus totius corporis, dependens ab affectione cerebri circulari.

Forma. Functio corrupta dicitur, ad differentiam imminutæ, & ablatæ: principalis, ad differentiam non principalis: cerebri, ad differentiam functionis principalis aliorum viſcerum: anterioris, ad differentiã corruptæ rationis, nam in uertigine corrumpitur imaginatio, ſed præterea corrumpitur imaginatio, cum læſione viſus, & motus, ad differentiam delirij melancholici: dependens ab affectione circulari, & morboſa, ad differentiam uertiginis non morboſæ, item ad differentiam epilepſiæ, & apoplexiæ; nam in vertigine affectio hæc circularis, immediate producitur a ſpiritu animali, qui circumciditur præter naturam, quod locum non habet in vertigine non morboſa, neque in epilepſia, vel apoplexia. Forma igitur vertiginis, eſt corrupta imaginatio, cũ læſione viſus, & motus. Subiectum præſertim eſt cerebrũ, ſecundum partem anteriorem, aliquo modo etiam oculi. Efficiens, eſt affectio circularis, vt producitur a ſpiritu animali, quatenus præter naturam circumducitur.

Subiectũ. *Cauſa efficiens.*

Imaginatio læſa, in vertigine. Hæc iam ſingula, plenius confirmabimus. Formalis cauſa igitur pertinet ad imaginationem, viſionem, & motum voluntarium. Ad imaginationem, nam, teſte Galeno com. 42. lib. 4. de ratione victus; vertiginoſi ſibi imaginantur, vel caput proprium circumduci, vel exteriora: ſpiritus enim animalis, vt circumducitur, produci phantaſma, quod ita cerebrum afficit, ut obiecta circumduci ægri imaginentur. Ad hanc ergo imaginationem confert obiectũ, quod extra circumagitur, quales ſunt rotæ molendinorum: ſenſatum enim ſecundum Auicennam, efficit in organo ſenſitiuo formam, ſeu ſpeciem ſibi ſimilem, ut reliqua etiã viſibilia circumduci uideãtur: quemadmodum & lingua, amaritudine affecta, etiã dulcia iudicat amara. Ad hæc obiectum externum, quod circumducitur, eſt cauſa corruptæ imaginationis, quatenus vi obiecti, ſpiritus præter naturam mouetur, c. 8. lib. 3. loc. aff. Quoad viſionem, hæc quandoque corrumpitur, quandoque imminuitur, & quandoque repente deſtruitur, comm. aphor. 17. ſect. 4. Ratio eſt: nam ſi ſpiritus ſolum afficiatur motu; tunc, ſi fieri poteſt, ut tranſmittatur ad oculos, nõ deſtruitur viſio, ſi aũt non trãſmittatur, deſtruitur. Quoad motum voluntarium, cũ Galeno cap. 8. lib. 3. loc. aff. vertiginoſi interdum, cadunt: nam ob morbificum motum ſpirituũ animalium, deſiderantur radij, qui per totum corpus diſtribuantur.

Viſio læſa

Motus voluntarius læſus.

Subiectũ. Quoad ſubiectum, eſt cerebrum anterius potiſſimum: vnde Galenus c. 8. l. 3. loc. aff. ait, in vertigine etiam per cõſenſum, affectionem cerebro eſſe aſcribendam: multo ergo magis in vertigine per eſſentiam, cerebrum ſubiecti habebit rationem.

Cauſa efficiens, eſt motus circularis ſpiritus animalis. Cauſa efficiens, eſt affectio illa circularis, ut producitur a ſpiritu animali, qui præter naturam circumducitur. Sicut enim uertigo non morboſa fit, cum quid crebro vertitur, quoniam inordinatus fit motus tum humorum, tum ſpirituum: ita in vertigine morboſa, malum producitur ob inordinatũ motum cap. 8. l. 3. loc. aff. Hinc Auic. proponit, ſpirituum animalium motum circularem, & undoſum. Vertiginis igitur cauſa efficiens, eſt ſpiritus animalis, uitioſus redditus. Fundamentum colligitur ex Auicenna, nam ad edendum functiones ſenſitiuas, ſpiritus animalis, concurrit, ut inſtrumentum corporeum, & patiens, ſed primum, & dignius. Dicit Auicennas, ſpiritum eſſe inſtrumentum corporeũ, ad differentiam facultatis animæ, quæ eſt organum incorporeum, & ſpiritale: conſtitutio autem partis viuentis, eſt organum corporeum, ſed materiale, non ſpiritale: organum autẽ corporeum, quod proinde eſt ſubſtantia, eſt ſpiritus animalis, & calidum inſitum in ſubſtantia cerebri, miſtum cum ſpiritu animali. Dixit etiam, ſpiritum eſſe organum paſſibile; ad differentiam facultatis, quæ non patitur, non ſuſcipit magis, & minus. Dixit quoque hunc ſpiritum animalem eſſe organum primum, & dignius: primum, ratione temporis, quia famulatur facultati, antequam tranſmittatur; dignius, ob præſtantiam ſubſtantiæ. Spiritus animalis in ventriculis exiſtens: (de quo Auicennas loquitur:) eſt primus, ratione tẽporis, nam phantaſmata primũ recipiuntur in ſpiritu ventriculorum, deinde in calido innato cerebri. Idem ſpiritus, eſt inſtrumentũ dignius, ob præſtantiam ſubſtantiæ: nam ſi ſpiritus animalis, in ventriculis exiſtens, conferatur cum temperatura, ſpiritus dignior eſt, quia temperatura ſaltem eſt qualitas: Si conferatur cum calido inſito, adhuc dignior eſt ſpiritus animalis, in ventriculis reſidens, nam ab hoc perficitur calidum inſitum. Notandum tñ, ſpiritum animalem in ventriculis exiſtentem, eſſe digniorem, ratione dignitatis ſubſtantiæ, non autem ratione operationis, nam ad edendum functionem, temperatura eſt dignior, ſecundum locum tenet calidum innatum, & poſtremo ſpiritus animalis ventriculorum. Conſtitutum igitur ſit omnem vertiginem produc a ſpiritu animali, reſidente in uentriculis cerebri, vt hic ſpiritus affectus eſt motu uitioſo, inordinato, & veluti circulari. Quamobrem vertiginis forma, vt eſt functio læſa, neceſſario fit ob errorem externum, non læſa facultate: dicant alij quicquid velint. Neque obſtat, quamuis in vertigine interdum cerebrum afficiatur morbo; hic enim morbus eſt cauſa vitij ſpiritus animalis, non autem eſt cauſa actionis læſæ. Eſt autem hic error externus, animalis ſpiritus. Hic ſpiritus eſt opus quoddam præter naturam, quod ſequitur læſam cerebri retentionẽ, non attractionem, non expulſionem, non alterationem. Si enim eſſet alteratio læſa, produceretur ſpiritus, uel impurus, vel calidior, uel frigidior: at uitium eſt ſolũ ſm motum, quare non ſequitur alterationem. Neq; ſequitur læſam attractionem, qa hic ſpiritus iã eſt genitus, & reſidet in vẽtriculis. Tandẽ non ſequitur expulſionem læſam; quamuis. n. interdum impediatur tranſitus ad oculos; vertigo tñ fit, quia in ventriculis præter naturam mouetur. Sequitur ergo retentionẽ, dum retentrix, ita eſt debilis, vt ſi quid præter naturam contingat, non poſſit ſeruare ſpiritum, quin præter naturã moueatur. Verũ retentio læditur, uel læſa facultate, vel ob Errorem externum. Facultas læditur, primum, vt labefactatur, c. 8. l. 3. l. aff. dum videlicet, ſit vertigo propter

Vertigo fit tãtum ob errorẽ externũ.

In vertigine læditur retentrix cerebri.

Quãdo retentio lædatur læſa facultate

1. Ob dyſcraſiam pter intemperiem inæqualem, id eſt, ſecundum Auicen. dum intemperies diuerſa eſt a naturali temperamento, cuius origo eſt e caliditate, vel frigiditate; ſiue hæc calefacientia & refrigerantia admoueantur, ſiue aſſumantur; vt repente præter naturam, cerebrum vel calefiat, vel refrigeretur; vt motus morbificus in ſpiritus excitetur, citra motorem corporeum: nam cum ſit intemperies contraria temperaturæ cerebri & ſpirituum, fit agitatio in ſpiritu, quemadmodum, dum aqua & ignis aggregantur. Et ideo non eſt dicendum, ob intemperiem inæqualem generari vapores, ſed produci motum prauum in ſpiritu animali. Præterea læditur retentrix, ut impeditur ob ſemiangustiam ventriculorum anteriorum cerebri: anguſtia autem illa non eſt coaleſcentia, nam cerebrum non ſuſtinet vlcus, non eſt conſtipatio, nam intra uentriculos cerebri, non poteſt colligi caro, uel materia, quæ conſtipet: non eſt ſubſidentia, quia hæc fit a materia, praua qualitate affecta, & proinde non citra conuulſionem, vnde potius fieret epilepſia, quam vertigo. Quare hæc anguſtia poteſt eſſe compreſſio: vnde Paulus c. 12. l. 3 dicit, vertiginem fieri a confracta caluaria, ut comprimantur ventriculi anteriores cerebri. Eſt autem hæc compreſſio ſemianguſtia: nam ſi integra eſſet anguſtia, eſſet caros. Et hæc cõpreſſio pertinet ad partem anteriorem: nam ſi fieret in parte poſteriore, accideret obſtupeſcentia, non vertigo. Præterea ſemianguſtia poteſt eſſe obſtructio: vnde Galenus cap. 8. lib. 3. loc. aff. ut & Auicen. inquiunt, fieri vertiginem propter multitudinem vaporis. Oportet ergo intelligere vaporis Speciem, Vitium, & Cauſam generantem. Quoad ſpeciem, vapor eſt Sanguineus, Bilioſus, Pituitoſus, vel Melancholicus. Vitium in vertigine, pertinere poteſt ad Subſtantiam, Quantitatẽ, Qualitatem, & Vbi. Ad ſubſtantiam, ut ſi homo, qui vertigine afficitur; afficiatur in febre peſtilenti: vnde vapor procul dubio eſt putridus: ſimiliter, ſi prodeat a lue venerea. Pertinet ad quantitatem, quoniam vapor reſidens in ventriculis cerebri, etiam in parua copia abeſt. Pertinet uitium ad qualitatem, vt vapor eſt calidior, uel frigidior. Vaporem calidum tangit Galenus, c. 8. l. 3. l. aff. vbi non proponit vaporem frigidum, quia ſolum, exempli gratia, loquitur de vertigine; non e propoſito. Vaporem autem frigidum proponit, com. 23. l. 3. aphoriſmorũ. Vitium etiam ſpectat ad vbi; primum, ut vapor pręter naturam quieſcit in ventriculis: deinde ſecundum motum, vt vapor mouetur, ab infernis ad caput, modo per viam criſis, modo ſine criſi, ſiue per vaſa, ſiue per alios ductus. Cauſa generans eſt multiplex; prout varios humores, & hinc varios vapores generare poteſt. Vnde notandum cum Galeno c. 8. l. 3 de loc. aff. ſi vapor generetur in capite, vertiginem eſſe per eſſentiam: ſi Extra caput, per conſenſum; & tunc materia vel in Toto gignitur, vel in Parte: ſi in parte, uel in Ventriculo, uel in Inteſtinis, Iecore, Liene, Thorace, Vtero. Notandum autem differentiam eſſe inter vaporem in melancholia, & vertiginis: nam vaporem melancholia non eſt ex vſu, non indicat vtile, nam a vapore in melancholia non producitur anguſtia: contra in vertigine vapor eſt ex vſu, quia cauſa eſt morbi, nimirum obſtructionis. Ceterum, cum facultas retentrix in vertigine, impediatur ob compreſſionem & obſtructionem: compreſſio non eget aliqua occaſione; & ideo ſecundum Auicennam, dum cauſa externa percutit, ſimul fit compreſſio, & ſpiritus agitatur. Obſtructio vero poſtulat occaſionem, ſed leuem: vnde Galenus cap. 8. l. 3. loc. aff. ait, vertiginoſos e parua occaſione obtenebrari. Leuis igitur occaſio, non eſt cauſa diſponens, ſed corpus diſpoſitum, ſeu

2. Ob anguſtiam.

Compreſſio.

Obſtructio.

Materię obſtruentis conſideratio.

Vapor, in melancholia & vertigine ut differat. Occaſio vertiginis

cerebrum impellens in vertiginem, vt, verbi gratia, eſt mora ſub radijs ſolaribus, balneum poſt repletionem, motus a cibo & corporis & animi, motus in gyrum, proſpectus ab alto, intuitus obiectorum, quæ uel velociter, vel circulariter mouentur. Alia autem e parte retentio læditur in vertigine ob errorem externum, cap. 8. lib. 3. loc. aff. aph. 17. l. 4. aphoriſmorum, vertigo nimirum quæ fit per conſenſum a ventriculi ore ſuperiore, demorſo ab humore. Paulus proponit inter vertiginis cauſas, vehementes cruciatus. Auicennas dicit; vertiginem fieri ob famem, in his, qui famem facile non tolerant; vt ſecundum Auicennam, vertigo fiat, propter rem, incipientem continuari cum cerebro ſua qualitate non ſubſtantia, vt lædatur os ſuperius uentriculi, & ita lædatur, vt cerebrum compatiatur. Vnde non fit, quia per famem vapores petunt cerebrum, ſed impertitur qualitas: nam perſentitur morſus oris ventriculi, propter magnitudinem neruorum, quia cerebro ad os ventriculi perducuntur, per quos impertitur non materia, ſed qualitas realis, quæ dolorifica eſt, & cauſa ſymptomatis. Dum ergo qualitas dolorifica impertitur ſpiritui animali, vt eſt aduerſaria ſpiritui, ita agit, ut ſpiritus ſecundum naturam detineri non poſſit: Et proinde fit vertigo, citra morbum, citra anguſtiam, & ob errorem externum.

II. Quomodo retentio lædatur ob errorẽ externum.

Sequuntur differentiæ: & primum a forma, quæ poſita eſt in læſa imaginatione, viſione, & motu voluntario. Imaginatio læditur, cum Galeno com. 42. lib. 4. de ratione vict. ut patientes imaginentur, circumduci vel Caput, vel Exteriora: ſi enim ſpiritus animales agitentur ſolum in cerebro: imaginantur caput circumduci, ſi ſecundum oculos, exteriora circumagi videntur. Quoad uiſionem, cum Galeno loc. cit. viſio vel Non aufertur, & tunc vertigo ſeruat nomen generis; vel Aufertur, & dicitur vertigo tenebricoſa, σκότωμα: ſi enim non prohibeatur tranſitus ſpirituum animalium ad oculos, non aufertur viſio. Quoad motum uoluntarium, differentia eſt ſecundum Magis & Minus; prout motus ſpirituum, magis uel minus eſt vehemens, nam in motu vehementiori, radij ſpiritus animalis minus diſtribuuntur, ut propterea patientes concidant. Ratione autem cauſæ efficientis dicendum, ſpiritum animalem præter naturam moueri, uel Lęſa facultate, uel ob Errorem externum. Si læſa facultate; uel Labefactata ob intemperiem inæqualem, vel Impedita, aut ob Compreſſionem, aut Obſtructionem: obſtructio autem cum fiat a vapore, differentię ſumendę ſunt, a uaporis ſpecie, uitio & cauſa generante; ut in explicatione definitionis diximus. Si ob errorem externum: hic nil aliud eſt, quam qualitas dolorifica. A ſubiecto non ſumuntur differentię: quia ſemper eſt idem.

Differentię

Vertigo in genere, & ſecundum differentias a forma facile cognoſcitur e verbis patientis. Sufficiat ergo proponere ſigna ratione cauſę efficientis. Num igitur ſpiritus animalis præter naturam moueatur, vel læſa facultate, vel ob errorem externum, diſtinguitur e præſentia & abſentia, uel læſionis facultatis, uel erroris. Si fiat læſa facultate; hæc læditur ob intemperiem, compreſſionem, & obſtructionem. Intemperies cum Auicenn. cognoſcitur e leuitate capitis, & e prægreſſis cauſis q̃ alterare poſſunt, uel adhibitis, vel aſſumptis. Compreſſio nota eſt per ſeipſam. Obſtructio cognoſcitur ex abſentia aliarum cauſarum, & e ſignis indicantibus vaporis ſpeciem, vitium, & cauſam generantem. Quoad ſpeciem, an vapor ſit ſang. pit. bil. &c. cognoſcitur e traditis de dol. cap. Quoad vitium, & quidem in ſubſtantia: cognoſcitur, ſi febris ſit putrida, ſi adſit lues venerea: uitium in quantitate

Signa.

I. Læſa facultatis ſigna.

Signa cũ qua i materia obſtruente conſideratur.

Digitized by Google

titate vaporum, cognoſcitur e vehementia & remiſſione ſymptomatum; nam ſi vehementiora ſint ſymptomata; ſignificant maiorem copiam. Quoad vitium in qualitate: primum, vapor calidus cognoſcitur e vigilijs, ſenſu caliditatis, e ſignis mineræ calidæ. Vapor frigidus, cognoſcitur e priuatione ſenſus caliditatis; e ſomno, e ſignis mineræ frigidæ. Quoad uitium ſecundum ubi; an ſit uitium, uel ſolum in quiete, uel etiam in motu; cognoſcitur e ſignis, indicantibus uertiginem per eſſentiam, & per conſenſum. Quoad motum, oportet cognoſcere modum motus, ſpatium & terminum a quo. Modus motus, num ſit criticus, uel ſymptomaticus, cognoſcitur in febribus, e ſignis cruditatis, vel coctionis. Spatium cognoſcitur; quia ſi per uenas fluit, cauſa generans pertinet ad hepar; ſi per arterias, pertinet ad cor, & ſunt ſigna vaporis admodum calidi. Cognoſcere etiam oportet, num vapor caput petat per vaſa exteriora, uel interna. Si per exteriora; vaſa colli & capitis turgent; idem cognoſcitur e pulſu arteriarum, & tandem ex aſtringentibus applicitis, ſi iuuant; ſi etiam non iuuant, ſtatuendum, vaporem per interna ſpatia caput petere. Quoad terminum a quo, an ſit vel totum, vel pars; cognoſcitur e ſignis indicantibus vitia uel totius, vel partis. Quoad cauſam generantem; cognoſcere oportet, an vapor ſit genitus in capite, vel extra: & hinc an vertigo ſit per eſſentiam, an per conſenſum. cap.8.lib.3.loc.aff. Si vapor in capite gignatur, præceſſerunt, uel etiam ſunt præſentia ſymptomata, ad caput attinentia. Verbi gratia, dolor capitis, læſio in ſenſibus externis, tinnitus aurium, &c. Si vapor generetur extra caput; ſymptomata pertinebunt ad locum extra caput. Verbi gratia, ſi generetur in uentriculo, cognoſcetur e læſa uentriculi coctione, ex inappetentia, e grauitate ſecundum ventriculum, &c. Quoad errorem externum, cum ſit qualitas dolorifica, facile cognoſcetur; uerbi gratia, e fame, e morſu oris uentriculi, c.8.l.3.loc.aff.

2. Erroris externi ſigna.

Indicationes.

Præſidia ſumuntur a cauſa efficiente, id eſt, a ſpiritu animali, qui præter naturam mouetur, uel læſa retentrice, uel ob errorem externum. Si lædatur facultas, & quidem ob intemperiem; indicatur alterans per contrarium. Si morbus ſit compreſſio; eſt negotium quod pertinet ad chirurgos. Si obſtructio; indicatio capitur a vapore, qui cum emanet a minera; ob id indicationes ſunt potiſſ. capiendæ a vaporis & humoris ſpecie, uitio, & cauſa generante, de quibus in cephalalgia. Si malum fiat ob errorem externum, cum ſit qualitas ſpiritalis, quæ producitur ab affectione dolorifica; quid indicet dolorifica affectio, patet e ſuperius traditis.

Prognoſtica.

Vertigo eſt malum, proximum epilepſiæ & apoplexiæ, com. aph. 17. ſect. 3. & proinde non eſt deſpicienda; cum in ea ſit uehementia eſſentiæ & dignitatis; nam inſignis eſt receſſus ſecundum imaginationem, ſecundum uiſum, ſecundum motum voluntarium. Et præterea adeſt dignitatis vehementia, quia cerebrum afficitur. Verum diſcrimen occurrit pro uehementia differentiarum. Vnde ſi perpendantur differentiæ, quę a forma ſumuntur; uertigo eſt magis periculoſa, ſi caput circumduci videatur, quam ſi ſolum exteriora. Similiter magis periculoſa eſt uertigo, ut uehementior eſt læſio, & in uiſione, & in motu uoluntario; nam ſunt effectus cauſæ magis uehementis. Quoad differentias a cauſa efficiente; Si cauſa efficiens ſit morbus, & primum ſi intemperies inæqualis; non admodum periculoſa eſt uertigo, quia dyſcraſia inęqualis non difficulter tollitur. Si morbus ſit compreſſio, eſt vertigo admodum periculoſa: quod tamen periculum intenditur, prout compreſſio uehementior eſt ratione eſſentię, ratione dignitatis, ratione facultatis. Verbi gratia, ſi cauſa comprimens multum anguſtet, erit inſignis vehementia ratione eſſentiæ: ſi comprimatur magnum capitis ſpatium, erit vehementia dignitatis: ſi compatiatur ventriculus, a percuſſione capitis, erit uehementia facultatis: Vnde cum triplex hæc uehementia coniungitur, uertigo eſt lethalis. Si morbus ſit obſtructio, diuerſimode prognoſticandum, prout obſtructio eſt magis, uel minus vehemens. Et cum pendeat obſtructio a vapore; prognoſticum petendum a vehementia vaporis, ſecundum ſpeciem, uitium, & cauſam generantem. Quoad ſpeciem, ſi vapor ſit ſanguineus, eſt vertigo, quæ minatur delirium. Si vapor melancholicus, vertigo minatur epilepſiam: quod inſinuauit Aetius, dicens, uertiginoſos eſſe inſaniæ obnoxios, ſi ante oculos obuerſentur ſanguinolenta; imminere autem epilepſiam, ſi purpurea appareant. Et ratio eſſe poteſt: ſanguis enim fluxilis exiſtens, ratione humiditatis non ita facile hærere poteſt parietibus ventriculorum, vt potius fiat delirium: at melancholica materia, cum ſit ſicca, magis hæret, magis figitur, ut poſſit eſſe cauſa epilepſiæ. Quoad uitium ſpeciei; patet, uertiginem eſſe magis periculoſam, ſi uapor ſit putridus, ſi ſit admodum copioſus, ſi ſit inſignis caliditatis & frigiditatis, ſi velocioris motus, & præſertim ſi motus nō ſit criticus, ſi generetur in capite, Vnde, cæteris paribus, uertigo per eſſentiam magis eſt periculoſa, quam quæ eſt per conſenſum.

Curatio. Extra acceſſionē. Vena ſectio.

Materiæ adminiſtrandæ ſunt, vel Extra acceſſionem, uel In acceſſione. Extra acceſſionem, Rhaſes, & Auicennas uenam ſecant. Auicennas enim ait, ſi vertigo fiat a ſanguine, aut ab humore contento in corpore, uenam eſſe ſecandam: ſi autem cum ſanguine fuerint humores diuerſi, aut uertiginis cauſa humor præter ſanguinem, purgationibus utendum. Sic autem Auicen. eſt intelligendus: Si uertigo fiat a ſanguine, id eſt, a vapore ſanguineo, qui prodit vel ab humore ſanguineo exiſtente in capite, uel ab humore ſanguineo exiſtente in toto; uena eſt ſecanda: nam adeſt ſanguis: at ſi fiat uertigo a vapore ſanguineo, prodeunte a ſanguine exiſtente in capite, diuerſi autem humores fuerint in toto corpore, id eſt, ſi humores in toto maxime recedant a natura ſanguinis: ut ſi uertigo fiat a vapore, prodeunte ab humore non ſanguineo; utendum eſt purgantibus; quia humores recedunt a natura ſanguinis. Perpetuo ergo ſecanda vena, ſi ſanguis abundet, uel vt cauſa principalis, vel ut cauſa adiuuans, uel ut cauſa ſine qua non. [Vſus.] [Quantum.] Quamuis propter ſanguinem uehementis actiuitatis, in uertigine ſanguis eſſet euacuandus; non tamen id, propter uirtutem, aceruatim fieri debet; nam uertiginoſi e qualibet occaſione concidunt: uena igitur potius in vertigine iteratis vicibus eſt ſecanda. [Quomodo.] Foramen fiet anguſtum, propter uirtutem, ne ſi amplum ſit, conſertim ſpiritus egrediantur: & uena tundatur ægris decumbentibus, non ſedentibus; & expedit munire caput cum oxyrhodyno. [Quando.] Cauſa uitturis uena ſecanda extra paroxyſmum. Vnde dum Aetius inquit, ſecandam eſſe venam, ſiue ſit principium acceſſionis, ſiue poſt; reſpexit ad vertiginem, in qua acceſſio acceſſioni ſuccedit: in qua uertigine, propter tam frequentes acceſſiones, ſanguis eſt ita uehemens, ut magis poſſit ad indicandum, quam uirtus ad prohibendum. At ſi vertigo non habeat tam frequentes & continuas acceſſiones, uena extra acceſſionem eſt ſecanda. [Vbi;] patet: pro uaria enim ſubſiſtentia, variæ venę ſunt ſecandæ. Addit Galenus c.9.l.6.de tuen.ſan. etiam arteriarum capitis ſectionem, ſi vapor caput petat per arterias externas; quæ materia eſt remedij retrahen-

trahen-

Digitized by Google

trahentis, per modum interceptionis.

Pharmacia. Quoad medicamenta. Si vertigo fiat ab intemperie calida, ſiue frigida, patent medicamenta, e dol.cap. Si morbus ſit compreſſio, tollitur, his, quæ traduntur in cap.de percuſſione capitis. Si morbus ſit obſtructio, cum obſtructio fiat a vapore, cuius varia eſt ſpecies, varium vitium, varia cauſa generās: requiruntur diuerſa medicamenta, quæ omnia ſunt propoſita. Satis ſit hoc loco notare: ſi vapor ducatur per vaſa exteriora, cum non ita liceat vaſa diſſecare, nos uti poſſe hoc medicamento: [recip.boli Armen. ſang. Dracon. gall. immatur. corall. rub. acacię, balauſt. hypociſt. ana ſcrup.j. aquę roſac. vel plātaginis unc.ij. Miſc.] & applicetur hoc medicamētū actu frigidum, & ſeruetur etiam actu frigidum. Si tandem vertigo fiat ob errorem externum: error externus, eſt cauſa, uel intrinſeca, ut in uertigine morboſa, uel extrinſeca, ut in uertigine non morboſa, quam abundantis doctrinæ gratia proponimus. Si cauſa fuerit interna eſt cauſa dolorifica, cuius medicamenta patent e dol. cap. Notandum autem, ſi forte vertigo fiat a cauſa dolorifica, prodeunte ab ore uentriculi, vt e fame; cum Auic. probatur [panis bucella, ſeu mica, infuſa in ſuccis aſtringentibus. ut in ſucco granatorum acidorum, omphacio;] ſic enim excrementa, quæ propter famem petunt os uentriculi, expelluntur ad fundum. Si uertigo fiat a cauſa dolorifica, ideſt, ab humoribus mordacibus; exhiberi debet [ſyrupus roſ. ſol. vel caſſia cum hieræ ſpeciebus,] ut humores euacuentur: poſtea ad roborandum os uentriculi exhibebitur [diarhod. Abb. diatrion ſantal. ad drac.j. ſacchari roſ. ad unc.ſ.

Vertigo non morboſa. Si error externus fuerit cauſa uertiginis non morboſæ, Auicennas probat ſomnum, & quietem corporis ac animi: Quod ſi non remoueatur uertigo, dat [Bucellas, in ſuccis ſtipticis propoſitis.] Quibus uerbis Auicennas reſpicit ad acceſſionem uertiginis.

Diæta. Aer. Cibus. Aer non ſit luminoſus & ſplendens: & ſi vertigo prodeat ab intemperie calida, ſi aer frigidus, ſi contra, calidus. Cibus, ut reſpicit motum ſpiritus animalis, debet eſſe craſſefaciens, modo calefaciens, modo refrigerans. Si autem diſpoſitio frigida fuerit, in ultima menſa exhibere licet [diacydoniten cum melle, pulu. coriandri.] Si diſpoſitio uergat ad calidum, probantur [pyracydonia cum ſaccharo.] Si cibus reſpiciat cauſas, ob quas mouetur ſpiritus animalis, vt varię ſunt cauſæ, ita uarij cibi dandi, ſicut docuimus in dol. cap. In uertigine ex affectione dolorifica, ideſt, e fame, probantur cibi aſtringentes, propoſiti, ratione ſpirituum animalium: at notandum diſcrimē eſſe; nam cibus qui datur cauſa motus, debet exhiberi in altera menſa, poſt alios cibos: ſi autem exhibetur cauſa effectionis dolorificæ, exhibendus ante omnes cibos. *Potus.* Potus non ſit vinum, qa in vertigine caput facile repletur. Quod ſi vertigo a frigiditate ortum trahat; cum Aetio quidem vinum poteſt exhiberi, ſed album, tenue, non vinoſum, non valde vetus, & moderatum, ideſt, in moderata copia. In vertigine a cauſa dolorifica, vinum probatur aſtringens. *Motus.* Motus fiat citra inclinationem capitis, & dorſi.cap.3. l. 5.de tuen.ſan. Et quoad motum oculorum, oportet ut uertiginoſi inſpiciant obiecta non profunda, non quę uehementer agitantur, aut quæ circulo mouentur, nec luminoſa; nam facile agitantur ſpiritus.

In paroxyſmo qua vſurpanda. Acceſſio in vertigine ſponte euaneſcit. Quod ſi tamen pertinax eſſe videtur, probantur materiæ diuertentes, intercipientes, & roborantes ſpiritus. Diuertunt, ſuppoſitoria acria, ligaturæ, frictiones. Intercipiunt, ut in uertigine a fame, [mica panis,] infuſa in liquore aſtringente. Roborantur ſpiritus ſecundum Paulum, odoratis: unde in vertigine a cauſa calida, odorata fiant ex [aqua roſ. ex aceto,] ſi prodeat a cauſa frigida, [cum moſcho, ambra; aſſa odorata, &c.] Hæc ergo de uertigine.

CAPVT XIIII.

De Incubo.

Nomen. DE incubo iam agemus, quia eſt malum quodammodo medium inter vertiginem, & epilepſiam, eſtque uia ad epilepſiam. Per incubum autem intelligimus illud malum, quod ἐφιάλτης dicitur, in quo patientes tempore ſomni imaginantur ſe ſuffocari: & dum a ſomno illico excitantur, vix aſſurgunt, ſed loquuntur, & mox recordantur affectionis, & falſam imaginationem fuiſſe agnoſcunt. *Generatio.* Quomodo generetur hoc malum, difficile eſt intellectu. Ego tamen dicerem incubum generari, dum vapor craſſus, replet ventriculos cerebri, & potiſſimum poſtremum, ut radij ſpiritus animalis non poſſint prodire, qui radij gratia reſpirationis in ſomno, impertiuntur muſculis, reſpirationi deſtinatis; vnde fit vt læſa reſpiratione, triſtis ſenſus oboriatur grauitatis, & ſuffocationis, qui dum offertur ſedi ſenſus communis, & imaginatricis, fit vt patiens imaginetur, obiectum graue ita comprimere thoracem, vt veluti ſuffocari uideatur. *Definitio.* Incubus ergo eſt functio corrupta principalis cerebri anterioris, dependens ab affectione phantaſmatis, grauitatis & præfocationis auctoris. *Forma. Subiectū.* Forma eſt functio corrupta principalis. Subiectum, eſt cerebrum anterius, quod ſedes eſt imaginatricis.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt affectio phantaſmatis, grauitatis, & ſuffocationis auctoris: qua delirium in incubo diſtinguitur ab omni delirio: a delirio quidem melancholico, nam in incubo, non eſt affectio tenebricoſa: a maniaco, quia non eſt affectio ignea: a delirio in uertigine, quia non eſt affectio circularis; ſed eſt affectio aggrauans, comprimens. Et patientes in incubo cognoſcunt, falſam eſſe imaginationem, quia ſpiritus animalis non redditur impurus, ſicuti in delirio melancholico. Verum cum affectio prodeat a phantaſmate, vt eſt auctor imaginationis, grauitatis & ſuffocationis: explicanda eſt huius phantaſmatis cauſa. *Cauſa phantaſmatis in incubo.* Producitur ergo hoc phantaſma ab obiecto, quod procedit e noxa, attinente ad thoracem, ut eſt organum reſpirationis: nam, cum patiens nitatur thoracem mouere cauſa reſpirationis, & non poſſit; illico thorax grauitatis, & ſuffocationis ſenſum generat; quæ triſtis ſenſatio dū offertur cerebro, prodit phantaſma, quod, vt originem duxit a triſti ſenſu grauitatis, & ſuffocationis, ita in cerebro imprimit affectionem, ut imaginatio fiat grauitatis & ſuffocationis. Sed forte quis quæret, quam ob cauſam thoraci occurrat noxa grauitatis & ſuffocationis? *Obſtructio cerebri.* Sciendum, cauſam eſſe penuriam radiorum ſpiritus animalis, propter oppilationem cerebri, ſecundum Auicennam: vt remota oppilatione, homo ſubito liberetur. Intelligere ergo oportet, oppilationis eſſentiam, ſedem, tempus, & cauſam efficientem. Eſſentia eſt obſtructio: fit enim hoc malū a vapore craſſo, intra meatus incluſo: non autem eſt integra obſtructio, alias radij prorſus detinerentur. Quoad ſedem; hæc obſtructio attinet ad cerebrum poſterius, non ad uentriculos anteriores; nam a parte poſteriori prodeunt radij ſpiritus animalis, cauſa motus uoluntarij; ut ſedes, & locus affectus functionis corru-

ptæ,

Digitized by Google

ptæ, ſit cerebri anteriores ſubſtantia, ſedes autem obſtructionis, ſit uentriculus poſterior, non ſubſtantia cerebri, nam alias læderetur memoria. Quoad tempus obſtructionis, dicit Auicennas, oriri tempore ſomni, dum motus vigiliarum ceſſat, ideſt, in principio ſomni: nam in vigilijs, vapores uel caput non petunt, uel ſi caput petunt, reſoluuntur: Contra, in principio ſomni, uapores petunt capitis interna, nec reſoluuntur: unde ſi uapores ſint copioſi, & craſſi, ut repleantur uentriculi, ita impediuntur radij, ut cum Aetio, & Paulo, quam uis patientes ſurgere uelint, & clamare, non tamen poſſint: quod in ſomno ſecundum naturam non euenit, ſi quidem ſenſus in ſomno non prorſus oriantur. cap. 1. lib. 5. de gen. animal. Quoad cauſam obſtructionis, omnes dicunt communem cauſam eſſe vaporem. Quare intelligenda eſt vaporis ſpecies, uitium, & cauſa generans. Quoad ſpeciem, ſecundum Auicennam ut plurimum eſt uapor craſſus, ſanguineus, pituitoſus, aut melancholicus, quandoque vapor alimenti cerebri. Auicenn. per materias ſanguineas intelligit tum ſanguinem craſſum; tum ſanguinem mutatum in ſemen craſſum, a quo prodeunt uapores. Per uaporem autem alimenti intelligit excrementum tenue coctionis cerebri, quod excrementum poteſt degenerare in vaporem. Quare quoad ſpeciem attinet, eſt vapor ſanguinis, pituitæ, melancholiæ, ſeminis, & alimenti cerebri. Vitium ſpectat ad ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & ubi. Vitium in ſubſtantia excluditur; nam uapor putridus ſua acrimonia non poteſt ita aggregari, ut cauſa ſit incubi. Vitium in quanto locum habet: nam in incubo vapor inſigni copia exubetat. Locum etiam habet vitium in qualitate, nam uapor eſt frigidus, craſſus: vnde vapor ex alimento cerebri prodiens, ſecundum Auicennam incraſſatur. Quoad uitium ſecundum ubi; in quolibet incubo eſt uitium ſecundum quietem, nam uapor præter naturam quieſcit: in aliquo autem incubo uapor peccat etiam ſecundum motum, ut eſt vapor prodiens è ſuis mineris, qui in caput eleuatur, & mouetur. Quoad cauſam generantem, uapor in incubo ut plurimum extra caput generatur e ſuis mineris: quandoque autem generatur in capite, dum frigus externum vehemens repente occurrit capiti in principio ſomni, nam hoc frigus prohibet alimenti vaporem diſſlari, & impellit intus, & incraſſat.

Vapor, obſtructionis cauſa

Differentiæ.

Quoad differentias deſumptas a forma: cum forma ſit functio corrupta imaginatricis, phantaſmatis grauis, & ſuffocantis: differentia prodit, prout patiens imaginatur phantaſma uel Variorum colorum, uel phantaſma Venereum. Harum differentiarum cauſa, eſt uis varia mineræ, vel ratione coloris, uel ut poteſt ueneris cupiditatem promouere: A ſubiecto non ſumuntur differentiæ. A cauſa effic. ſumuntur differentiæ, & potiſſimum a vapore, ſecundum ſpeciem, uitium, & cauſam generantem. Quoad ſpeciem, uapor eſt uel Sanguineus, vel Pituitoſus, uel Melancholicus, uel Seminalis, vel Excrementum tenue cerebri. A vitio ſumuntur differétiæ, ſecundum quantitatem, & qualitatem, ſecúdum Magis & Minus. Quoad ubi, dicendum, peccare vaporem, uel Motu, & quiete, vel Quiete tantum. A cauſa generante, ut generatur uel in capite, uel Extra: & ſi extra, uel in Ventriculo, uel Hepate, uel Teſtibus. Incubus in genere, & ſecundum differentias a forma, patet e uerbis patientis. Quoad differentias, quæ ſumuntur a cauſa effic. oportet cognoſcere uaporis ſpeciem, uitium, & cauſam generantem. Species cognoſcitur e ſignis, indicantibus humores, ſeu mineras, a quibus eleuantur vapores: de quibus ſignis alias. Auicenn. ait, dum humor

Signa.

cauſa φάντασμα ſuo colore, ſi phantaſma rubedinem præ ſe ferat, indicari vaporem ſanguineum: ſi præ ſe ferat albedinem, indicari vaporem pituitoſum: ſi nigredinem, melancholicum: ſi uenerem, ſeminalem. Verum, cum phantaſma albicans poſſit eſſe indicium, & uaporis pituitoſi, & uaporis excrementi cerebri: uos ſuo loco diſtinguetis, e ſignis indicantibus cauſas generantes. Quoad uitium & ſecundum quantitatem, & ſecundum qualitatem, ut hæc vitia differat ſecundum magis & minus, cognoſcetis e uehementia & perſeuerantia ſymptomatum: ſi ſymptomata erunt uehementia uehemens etiam uitium indicatur. Quoad ubi, an uitium ſit ſolum ſecundum quietem, nec ne: cognoſcitur e ſignis indicantibus cauſas generantes. Vnde, quoad cognitionem cauſæ generantis, cum poſſit generari vapor, uel in capite, uel extra: cognoſcetis in capite generari, ſi homo dormiat in aere frigido, ita ut tempore ſomni aliquod refrigerans extrinſecus capiti occurrat. Sin minus ſtatuendum, uaporem extra caput generari. Vtrum autem generetur in uentriculo, hepate, uel teſtibus, e proprijs capitibus petendum.

Præſidia quæ ex uſu ſunt, capiuntur a minera, & cauſa generante. Quoad mineram e qua; ſpecies mineræ indicat remedium determinatum: uitium, indicat contrarium; uerbi gratia, ſi minera ſit ſanguis copioſus, indicatur præſidium minuens ſanguinem. Cauſa generans, uel generat mineram, vel uaporem refrigerat & incraſſat. Cauſa generans mineram, ut uaria eſt, ita uariæ ſumuntur indicationes, uerbi gratia, ſi cauſa generans pituitam ſit uentriculus frigidior, oritur indicatio calefaciendi uentriculum, &c. Cauſa generans, quæ uaporem refrigerat & incraſſat, nil aliud indicat, quam remedium calefaciens.

Indicationes.

Malum hoc, ſecundum Rhaſem, diligenter eſt tractandum, nam minatur epilepſiam, apoplexiam, melancholiam: etenim ſi eueniat, ut vapor hæreat in uentriculis cerebri, ſit epilepſia: ſi vapor adeat totam cerebri ſubſtantiam, ſit apoplexia: ſi vapor miſceatur cum ſpiritibus animalibus, ſit melancholia. Viget autem vehementia eſſentiæ & dignitatis, ſecundum cauſam, morbum, & ſymptomata. Nam quoad cauſam, vapor eſt copioſus, craſſus, frigidus; unde uehemens ſecundum eſſentiam. Obſtructio, ſeu morbus eſt inſignis: quare uehemens ſecundum eſſentiam. Symptomata & ipſa uehementia; nam attinent ad imaginatricem, ad reſpirationem. Dignitatis uehementia adeſt, quia morbi, cauſæ & ſymptomata attinent ad cerebrum, partem præſtantem. Cęterum augetur periculum, pro ui differentiarum, earum potiſſimum, quæ ſumuntur a cauſa efficiente, ſiquidem forma pendet ab efficiente. Vnde, cum cauſa efficiens ſit uapor: quoad ſpeciem; morbus eſt magis periculoſus, ſi uapor ſit melancholicus, quia maior eſt receſſus a naturali ſtatu. Quoad uitium; incubus eſt periculoſior, ſi uapor ſit copioſior, frigidior, craſſior, magis quieſcens: ut propterea cum Paulo & Aetio, incubus ſit magis periculoſus, dum diuturnus eſt, dum frequens, & æger ſtupidus permanet: nam hæc ſignificant uaporem admodum copioſum, frigidum, craſſum, & quieſcentem. Et, ut incubus eſt frequens, ſignificat cauſam generantem eſſe magis uehementem; uerbi gratia, ſi generetur a uentriculo frigido, quo frigidior erit uentriculus, eo etiam incubus erit magis periculoſus. Quoniam autem uapor poteſt eſſe cauſa incubi, modo per eſſentiam, modo per conſenſum, ut plurimum incubus per eſſentiam eſt minus periculoſus, quia producitur a frigore externo, caput refrigerante, magis quę recedit a naturali ſtatu

Prognoſtica.

frigi-

Digitized by Google

frigiditas uentriculi, quam capitis, producta ab ambienre frigido, & præſertim quia uentriculi frigiditas poteſt eſſe in habitu.

Curatio. Medicamenta cõmunia pro toto. Vena ſecanda eſt, ſi incubus fiat a vapore ſanguineo, ut Rhaſes iubet. Quoad medicamenta in incubo per conſenſum, Auicennas probat medicamenta cauſa totius: in incubo per eſſentiam, probat medicamenta cauſa capitis: & in quolibet incubo, ſiue per eſſentiam, ſiue per conſenſum probat capitalia. Cauſa igitur totius probantur validiora: cuiuſmodi ſunt [pilulæ cochiæ:] & cauſa melancholiæ, [cochiæ cum veratro] Auicennas propter humore copioſum & craſſum, proponit hoc medicamentum: [Rec. euphorbij, in alio exemplari legitur, hellebori nigri drac. j. ſcammonij ſcrup. j. pulpæ colocynth. gr. xv. ſeminum aniſorum ſcrup. j. Miſ. Hoc medicamentum dirigitur ad incubũ e melãcholia: vnde recipit helleborum nigrum in maiore doſi: ſcammonium additur propter bilem, quæ habet rationem uehiculi, & præterea poteſt craſſos humores attenuare, & expultricem ſopitam excitare: colocynthis additur, quia in omni malo capitis pituita eſt purganda: aniſum additur, vt ſoluentium facultas deleteria frangatur. Huius medicamenti ſumma doſis erit drac. j. & dabitur, ſi uirtus ſit fortis, quia eſt medicamentum ſatis potẽs.] *Topica pro capite.* Quoad medicamenta cauſa capitis: in incubo per eſſentiam probatur [oleum lil. alb. oleum anethinum, cum nucibus cupreſſi, ſi coquantur in vino aſtringente, ad conſumptionem vini.] Probantur etiam emplaſtra rubrificantia, quæ conficiuntur [e ſinapi.] Nam olea propoſita, calefaciunt caput refrigeratum; & præterea virtute aſtrictionis repellunt uapores, qui poſſunt reprimi. Emplaſtra autem rubrificantia capitis frigiditatem prorſus ſuperant, & vapores, qui non cedunt reprimentibus medicamentis, diſcutiunt. *Cephalica. Aet. c. 12 lib. 6.* Quoad medicamenta capitalia, Auicennas cum Græcis probat [nigrum pœoniæ maris fructũ, ſi gr. xv. trita cũ aqua in potu exhibeãtur p plures dies, ut cerebri proportio foueatur.

Diæta ex alibi dictis patet. *Victus.* Id notandum, improbari in ſomno decubitum ſupinum: nam eſt in cauſa, vt caput repleatur.

CAPVT XV.

De Epilepſia.

Nomen. EPilepſia, alias dicitur, morbus ſacer, Herculeus, comitialis, ab Hippocrate in li. de morb. ſacro, & Galeno li. 6. epid. circa finem. Per epilepſiã intelligimus illud malũ, quo infelices correpti, etiã ſtãtes ſtico in terrã collabũtur, ſecũdũ totum corpus conuelluntur, omni ſenſu priuatur, & omni principali functione cerebri deſtituunt.

Generatio. Generatur malum hoc dum cauſa morbifica occurrit cerebro, ut cerebrum lædatur & ſecundum uentriculos, & ſecundum poros. Vnde dum læditur ſecundum uentriculos, id eſt, ſecundum ventriculorum parietes; cerebrum contrahitur, vt quod noxium eſt expellat, vnde & nerui contrahuntur, & hinc corpus muſculoſum, ut totum corpus conuulſione afficiatur. Dum autem cerebrum afficitur ſecundum poros, omnis animalis functio aboletur, etiam extra cerebrum: nam uis animalis non influit. Sed præterea aufertur uis etiam animalis in cerebro: nam cerebrum ſecundum poros ita afficitur, ut ſpiritus animalis miſſus cum calido innato afficiatur, ut citra intemperiem functio principalis aboleatur.

Definitio hæc eſſe poteſt: epilepſia eſt functio ablata principalis totius cerebri, cum amiſſione motus & ſenſus partium neruoſarum, & conuulſione totius corporis, dependens a cauſa morbifica, cerebrum ſecundum uentriculos & poros lædente. *Definitio* Colligitur hæc definitio com. 45. ſect. 2. & aphor. 29. ſect. 3. & libr. 6. epid. circa finem, & cap. 2. lib. 4. de loc. aff. ſed potiſſimum e capite 7. libro 3. loc. affect. nec minus ex Auicenna in capite proprio.

Forma completur ſymptomatum triplici genere, ut propterea & triplex eſſe debeat ſubiectum. *Forma. Ablatio functiõis principalis.* Primum ſymptomatis genus fuit functio abolita principalis: ſecundum, amiſſio motus & ſenſus, tertium, conuulſio. Notandum, cur primo loco in definitione proponatur functio principalis, deinde functio ablata motus & ſenſus, tertio, functio corrupta ſecundum motum, id eſt, conuulſio, & præſertim hoc eſt intelligendum, quia Galenus cap. 7. libro tertio. loc. affect. dicit, epilepſiã eſſe conuulſionem. Vnde ferme omnes moderni, ut Altimatus & alij, ducti non ratione, ſed nuda Galeni auctoritate in ſuperficie intellecta, dicunt epilepſiam eſſe conuulſionem. Sciendum ergo cauſam fuiſſe, quoniam conuulſionis ſubiectum eſt totum corpus, quatenus conuellitur, motus autem & ſenſus ſubiectum, ſunt partes neruoſæ, functionis autem principalis ſubiectum eſt cerebrum. Vnde, cum epilepſia ſit uitium, quod principaliter attinet ad cerebrum, non ad totum, ob id nos in definitione primum ſymptoma ſtatuimus eſſe functionem principalem abolitam, quia functionis principalis ſubiectum eſt cerebrum, ſecundo loco propoſuimus motum & ſenſum, quia ſubiectum ſunt partes neruoſæ, quæ prodeunt a cerebro: tertio propoſuimus conuulſionem, quoniam pertinet ad muſculos, qui ad differentiam neruorum non prodeunt a cerebro, nec a ſpinali medulla. Hæc ergo fuit cauſa, ob quam ſymptomata, in definitione ita diſpoſuimus. Galenus autem capit. ſeptimo, libro tertio. loc. affect. ait, epilepſiam eſſe conuulſionem, quia capit. ſexto, lib. vj. locutus eſt de conuulſione & propterea pergens in ſermone de conuulſione, dicit epilepſiam eſſe conuulſionem. Vnde etiam Auicennas, cum locutus eſſet de incubo, in quo motus totius corporis læditur, dicit, epilepſiam eſſe uitium, in quo prohibentur membra animata a ſenſu & motu. Nos autem reſpicientes ad formam, ut attinet ad ſubiectum principale, primo loco propoſuimus functionem principalem, cuius ſubiectum eſt totum cerebrum; ut aboleatur omnis functio principalis, ut conuulſio epileptica diſtinguatur a tetano, & reliquis conuulſionibus, in quibus principalis functio non deperditur. Deinde dictum eſt, cum amiſſione motus & ſenſum, partium neruoſarum. *Sẽſus, & motus amiſſio.* Vnde cum Auicenna in epilepſia prohibentur membra animata neruoſa a motu, & ſenſu, ut motus voluntarius auferatur. Si aboletur ſenſus, ergo multo magis motus uoluntarius. Nam ſenſus cauſa receptionis in patiendo conſtituitur; motus autem uoluntarius eſt prorſus actiuus. Notandum, nos intelligere motum uoluntarium eſſe ablatum, vt procedit a facultate, quæ non influit. *Motus corrupt⁹, ſeu conuulſio.* Et tandem diximus, cum conuulſione totius corporis, e capite ſeptimo, libro tertio. loc. aff. Propterea ſciendum, quantum attinet ad conuulſionem, hanc eſſe motum prauum non ablatum, retractionis partium, dependentem a muſculis præter naturam contractis, nam in ſpaſmo retrahitur pars, id eſt, totum membrum, ut ſpaſmus ſit affectio præ-

tec

Digitized by Google

ter naturam membri; cum etiam in motu ſecundum naturam membrum patiatur. Verum, ut conuulſio eſt motus prauus, & hinc dependet a muſculis violenter retractis, ſecundum hanc rationem non eſt functio abolita, ſed praua & corrupta. Et propterea ſcire oportet, ſi uerbi gratia brachium conuellatur, quod oſſa patiantur, muſculi vero agant, id à vi eorum fieri e comm. aphoriſm. 42. ſectio. 2. At in conuulſione muſculi concurrunt præter naturam., citra influxum facultatis, quia facultas non influit. Vnde in epilepſia motus uoluntarius eſt ablatus ratione facultatis; corruptus cauſa muſculorum: Verum omnia dependent a cauſa morbifica, cerebrum ſecundum uentriculos & poros lædente. *Subiectū.* Poſtremo, cerebrum affici ſecundum uentriculos & poros colligitur e capite ſecundo, libro quarto. loc. affect. vbi ait, in epilepſia cerebrum affici magis ſecundum uentriculos, quam ſecundum corpus: contra in apoplexia, cerebrum magis affici ſecundum corpus. Per corpus autem Galenus intelligit cerebrum, ut inſtrumentale, non ut ſimilare; quare ſecundum poros, non ſecundum temperiem: nam epilepſia cito fit & cito deſinit. Per uentriculos, intelligit Galenus omnes uentriculos, vnde capite ſecundo, libro quarto. loc. aff. ait: ut in caro cerebrum magis afficitur ſecundum partes anteriores; ita in apoplexia & epilepſia, affici ſecundum vtramque partem: quamuis cum Auicenna primum lædantur partes anteriores. *Epilepſia nō eſt conuulſio legitima. 1. Ratio.* Sciatis autem quod quamuis epilepſię cauſa ſit multiplex; & quælibet earum ſit cauſa conuulſionis ſecundum uentriculos cerebri; non tamen eſſe conuulſionem legitimam, id eſt, ſolius morbi: cum hæc conuulſio neque ex inanitione ſit, neque e repletione. Non eſt ex inanitione: nam cum Galeno capite ſeptimo, libro tertio. loc. aff. epilepſia cito fit, & cito deſinit. Vnde notandum, Galeni ſyllogiſmum hunc fuiſſe: conuulſio quæ cito fit, & cito deſinit, non fit ex inanitione: at conuulſio epileptica cito fit, & cito deſinit. Ergo non eſt ex inanitione. Decipiuntur igitur, qui putant hoc loco maiorem propoſitionem eſſe, quod cito fit, & cito deſinit, non refertur in intemperiem: nam maior eſt hæc conuulſio, quæ cito fit & cito deſinit, non eſt ex inanitione. Hanc probat Galenus, nam inquit: ut vel cerebrum, vel tenuis eius membrana ad ariditatem corio ſimilem perueniat, hoc nequaquam cito fieri poteſt: at epilepſia cito fit, & cito deſinit: Ergo non eſt ex inanitione. Verum, quamuis maior a Galeno propoſita, capi. ſeptimo, li. 3. loc. aff. non ſit, quod cito fit, & cito deſinit, non refertur in intemperiem; tamen hæc maior proponitur a Galeno cap. ult. li. 2. de cauſ. ſympt. ſiquidem ait, epilepſiam & apoplexiam cito generari & diſcuti, quod in corporum dyſcraſia non poteſt accidere. Vt hæc ſit uera propoſitio cum Galeno, quod cito fit, & cito deſinit, non referri in intemperiem. Quod dictum ita intelligendum, ut Galenus per intemperiem intelligat intemperiem ex uſu, e qua ſumitur indicatio utilis. Hoc uerum eſſe, colligitur, quia ipſam comparat ſucco pituitoſo, collecto in uentriculis cerebri, qui ſuccus ita eſt ex uſu, ut hoc euacuato ilico ceſſet malum. Vt uerum ſit, quod cito fit, & cito deſinit, non referri in intemperiem ex vſu. Vt ſecus ſit ſtatuendum, de intemperie non ex vſu. Dyſcraſia ex vſu, eſt intemperies in febre hectica: non ex vſu, in ephemera: ut ephemera cito fiat, & cito deſinat: quod non eſſet ſtatuendum, ſi eſſet intemperies ex vſu. Sed ad rem redeamus. Probauimus huc uſque in epilepſia conuulſionem non eſſe ex inanitione; iam docebimus eam etiam non eſſe ex repletione: nam conuulſio e repletione eſt motus prauus, cuius cauſa eſt ſolum materia morbifica, non facultas: at in epilepſia, etiam per eſſentiam, facultas concurrit: qua de cauſa Galenus capite ſeptimo, libro tertio. loc. affect. ait, in epilepſia cerebrum ſeipſum quatere, ut expellat noxia. & cap. vlt. libro primo. de ſympt. cauſ. ait, in epilepſia conuulſionem eſſe motum uitioſum cerebri: unde patet concurrere expultricem facultatem cerebri. Præterea & aliud eſt argumentum, quo conuulſio legitima excluditur, ab epilepſia: *2. Ratio.* Nam conuulſio epileptica pertinet ad cerebrum, at, ſecundum Galenum com. primo libro quinto. aphor. conuulſio legitima ſit uel inanius, uel repletis corporibus neruoſis, a quibus motus uoluntarius perficitur. Vnde conſequens eſt, cum cerebrum nec ſit neruoſum, nec perficiat motum uoluntarium; obid conuulſionis legitimæ ſubiectum eſſe non poſſe. *Cōuulſio in epilepſia eſt ſpuria, ratione cerebri.* Dictum autem fuit epilepſiam non eſſe conuulſionem legitimam, ut pertinet ad cerebrum: nam cum Galeno capite ſeptimo, libro tertio. de loc. affect. in epilepſia præter ſpuriam conuulſionem poteſt interdum coniungi Legitima conuulſio e repletione, quemadmodum colligitur e libro ſexto. epid. circa finem, utpote ſi irrigentur neruorum exortus. Itaque in epilepſia, ut læditur cerebrum ſecundum uentriculos, conuulſio neceſſario eſt ſpuria, ut ſit motus prauus ſolius expultricis: nam cauſa morbifica ita parietibus uentriculorum cerebri adhæret, ut e cap. ſeptimo, libro tertio. loc. aff. cerebrum contrahatur, quo noxam expellat. Vnde & Auicennas ait, cerebrum in epilepſia expellere id, quod nocet; Quemadmodum uentriculus expellit in ſingultu. Singultus autem e libro ſecundo. de cauſ. ſympt. eſt motus ſolius expultricis. Quare conuulſio epileptica erit motus prauus expultricis cerebri, irritatæ a cauſa morbifica: ſicuti enim in ſingultu impacta eſt materia in ore uentriculi; ita etiam in epilepſia impacta eſt parietibus uentriculorum cerebri. Et hinc eſt, quod dicit Galenus capite ſecundo, libro quinto. loc. aff. epilepſiam mediam eſſe inter carum & apoplexiam: nam in caro, cum obſtructio ſit integra, materia occupat ventriculos cerebri, non impacta eſt, ut in epilepſia, & in ſingultu.

Cauſa efficiēs: primū interna, ſeu principalis. Hactenus patet, epilepſiam produci a cauſa morbifica, vt eſt cauſa conuulſionis, quæ eſt motus ſolius expultricis: reſtat modo inquirendum, quænam ſit cauſa mouens. Vt autem pateat quæ ſit cauſa interna & principalis, ſtatuendum cum Galeno capite ſeptimo, libro tertio. loc. aff. epilepſiam fieri, uel per Eſſentiam, uel per Conſenſum ab ore uentriculi, aut ab alijs partibus. Primum digrediemur circa epilepſiam per eſſentiam: ſecundo circa epilepſiam per conſenſum ab ore uentriculi; tertio ab alijs partibus. Quantum ad epilepſiam per eſſentiam; cauſa eſt Vapor, non minera. Ratio eſt; nam, ut teſtatur Auerrhoes: (quamuis impudenter in medicos inuehatur:) ſi cauſa epilepſiæ per eſſentiam eſſet minera frigida, ſeu humor craſſus, uiſcidus, hęrens in uentriculis cerebri; nequaquam fieri poſſet, ut epilepſia tam cito fieret, & tam cito euaneſceret. *Cauſa epilepſiæ p eſſentiā eſt Vapor.* Argumentum Auerrhois inſtar eſt ἀποδείξεως, vt puto. Adhæc e Galeno capi. 7. libro tertio. loc. affect. in epilepſia cauſa eſt quandoque pituita, quandoque melancholia, quæ melancholia, quia non generatur in capite, non poteſt eſſe cauſa epilepſiæ per eſſentiam. Veriſſimum enim eſt in epilepſia per eſſentiam materiam generari in capite. Quare epilepſiæ cauſa immediata eſt vapor. Vnde Auicennas ait, epilepſiam fieri a materia, a minera; ſed addit, ut ab hac materia procedit vapor. Vt, quamuis melancholia non generetur in capite, generari tamen poſſit in capite vapor; vt ſit epilepſia

Digitized by Google

lepſia per eſſentiam. Cum ergo cauſa ſit vapor; neceſſarium eſt intelligere, & vaporis ſpeciem, & vitium, & cauſam generantem.

Vaporis conſideratio quatenus cauſa e epilepſia.

Quoad ſpeciem, cum Auicenn. vt plurimum eſt vapor pituitoſus, quandoque melancholicus, quandoque ſanguineus: cuius tamen vaporis ſanguinei minera, eſt ſanguis vergens, vel ad pituitoſum ſanguinem; vel ad melancholicum. Quoad Vitium, Vapor in epilepſia per eſſentiam, peccat copia, qualitate, & quiete. Copia, nam ſecus vapor non læderet cerebrum & ſecundum ventriculos, & ſecundum poros. Peccat qualitate; ut eſt frigidus, craſſus: vnde cum ſit proportio inter vaporem & mineram, rationabiliter dixit Galenus cap. ſeptimo, libro tertio. loc. affect. epilepſiam per eſſentiam, ſemper fieri a craſſo humore, quatenus ſcilicet ab hoc eleuatur vapor: & hic vapor neceſſe eſt, ut ſit frigidus, nam vapor calidus non poſſet ea copia aggregari, vt eſſet epilepſiæ cauſa. Quiete peccat, nam præter naturam in capite detineretur. Quoad cauſam generantem, eſt calor debilis, pertinens ad cerebrum: quare tum intemperies frigida, tum calidum innatum imbecille, ui quorum præſertim generatur pituita. Et hinc corpora obnoxia ſunt epilepſiæ, in quibus potiſs. pituita uiget: tum quoad ętates, tum quoad ſexum. Quoad ætates, cum Paulo, epilepſiæ obnoxij ſunt ſenes, & pueri paruuli. Senes, quia frigidi & ſicci: in frigido autem & ſicco intemperamento multiplicatur pituita: & potiſs. ſunt ſenes non uſque adeo decrepiti: nam in decrepitis fit potius apoplexia; niſi contingat, ut in decrepita ætate homines ſint robuſti, ſeu minus imbecilles, qui ſolent obnoxij eſſe epilepſiæ. Pueri ſunt obnoxij: nam & humidi ſunt, & alimento humido vtuntur. Vnde quemadmodum admonet Hippocrates in lib. de morb. ſacro, ſi fœtus in vtero vel non purgetur, uel diminute; in cerebro colligitur pituita: quæ dum fœtus in lucem editur, niſi vel per vlcera, uel per ſaliuam expurgetur, cauſare ſolet epilepſiam. Galen. addit comm. aphoriſm. 29. ſect. 3. iuuenes etiam ſubiectos eſſe epilepſiæ; verum non vi ætatis, ſed ob errores frequentes, & vehementes, qui in iuuenili ætate committuntur. Quoad ſexum, Celſus ait, mares frequentius corripi epilepſia: nam fœminæ quamuis frigidioris ſint craſeos, tamen, & minus delinquunt, in uiuendi ratione; &, ſi delinquant, beneficio purgationis menſtruæ non ita facile corripiuntur. Eſt porro hoc loco explicandum, quæ ſit uis tum uaporis, tum mineræ, a quibus prodit epilepſia. Quoad uaporem, ut adhęret parietibus uentriculorum cerebri, cauſat conuulſionem: vnde quamprimum tranſponuntur vapores, id eſt, a parietibus ad cauitatem, ilico ceſſat conuulſio, & patientes immoti iacent. Vt autem uapor lędit cerebrum ſecundum poros; eſt in cauſa ablatę functionis, & principalis, & ſenſus motuſque voluntarij. Neque obſtat, quod dicit Galenus com. aph. 45. ſect. 2. apoplexiam fieri ob immodicam priuationem uirtutis motiuę, epilepſiam autem propter motum uitioſum: hoc non obſtat; nam motus vitioſus intelligendus eſt, non ut procedit a facultate, quia non influit; ſed ut procedit a muſculis pręter naturam contractis. Humor autem eſt in cauſa obſtructionis, ſiquidem cum Galeno capit. 7. libr. 3. loc. aff. in epilepſia cerebri uentriculi obſtruuntur: ſed cum Auicenna obſtructio non eſt integra; nam non fieret conuulſio; quemadmodum etiam non fit in apoplexia, & caro.

Cauſa epilepſię per cõſenſum.

Verum ſi epilepſia fiat per conſenſum ab ore uẽtriculi, & alijs partibus; notandum fieri epilepſiam per conſenſum non modo ab ore ventriculi, & a parte externa, uerum etiam ab alia parte interna, & a toto corpore. Nec propterea improbandus Galenus, quia non loquitur de epilepſia, e propoſito, ſed reſpicit ſolum ad cognationem locorum affectorum. Auic. autem e propoſito loquitur: vnde omnes epilepſiæ ſpecies proponit. Ob id in epilepſia per conſenſum breuiter intelligere oportet cauſæ ſpeciem, vitium, & cauſam generantem.

1. Species.

Quoad ſpeciem, c. 7. l. 3. loc. aff. c. 6. l. 5. loc. aff. cauſa hęc eſt, vel Vaporoſa ſubſtantia, vel Qualitas.

Subſtantia vaporoſa, & Qualitas.

Quoad vaporoſam ſubſtantiam, ea eſt multiplex, ut minera eſt multiplex: eſt enim chylus morbificus, e lacte productus in pueris; item eſt ſuccus pituitoſus, klioſus, melancholicus, ſanguineus, ut eſſe poſſit, & ſanguis non menſtruus, & menſtruus: eſt etiam ſemen: vermis quoque defunctus; nam viuens morſu, non autem vapore in cauſa eſt. Quoad qualitatem; hæc ſpecie duplex eſt, nimirum ſpiritalis, vt dolorifica; Materialis, vt venefica.

2. Vitium primũ vaporis.

Vitium & vaporis, & qualitatis ſequitur. Vitium vaporis pertinet ad ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & motum; non dico vbi, ſed motum. Auicennas proponit maliuam ſubſtantia, id eſt, uitium in ſubſtantia, cuiuſmodi eſt vapor putridus, prodiens e ſuccis putreſcentibus, id eſt, chylo vel lacte putreſcente, e verme mortuo: proponit etiam vaporem lædentem quantitate, & copia, verbi gratia, dum vapor prodit a pituita non admodum frigida, ſed a ſubdulci: tertio proponit qualitatem euidentem, dum ait in epilepſia vapores agere congelatione, frigiditate: quarto proponit vitium ſecundum qualitatem reconditam, inquiens, vaporem magis agere venenoſitate, uerbi gratia, qualitate euidente agit vapor frigidior, prodiens a pituita acida; & vapor calidior, procedens a bile acriore; venefica qualitate agit vapor procedens ab excremento venefico: proponit denique vitium ſecundum motũ, inquiens, epilepſiam fieri a vapore, qui in caput mouetur. Et cum in hoc vitioſo motu mobile pateat, ſat erit digredi circa terminum a quo, ſpatium per quod, & terminum ad quem. Terminus, a quo, ſecundum Auic. eſt Totum, & Pars. Totum Galenus non ignorat, licet non proponat ca. 7. l. 3. loc. aff. Ait enim Galenus, com. 27. lib. 4. de ratione vict. fieri epilepſiam, dum ſpiritus non poteſt pertranſire meatus, ob ſanguinem venas ſupramodum opplentem: & dum hoc contingit: (vt addit Auicen.) vapor quandoque attinet ad digitos pedis, quandoque ad digitos manus: cum enim ſanguis venas ita replet, ut ſpiritus penetrare non permittat, fit vt veluti in mortuo corpore concreſcat ſanguis; &, cum Auicenn. a ſanguine abſcindatur calor natiuus; ut ita corrumpatur ſanguis, vt prodeat vapor, uel qualitas venefica; cuius vis dum perducitur in cerebri ventriculos, fiat epilepſia. Hæc igitur epilepſia fit a uapore ſanguineo, prodeunte a toto corpore, a venis totius; ut propterea ſit epilepſia etiam per conſenſum a toto. Quoad epilepſiam, quæ fit per conſenſum a parte: hæc pars eſt Externa, vel Interna. Si externa, neceſſario eſt pars neruoſa, vt iure attineat ad omnes actus ſupernos, & infernos. Si interna, ſecundum Auicen. eſt ſtomachus, meſenterium, ſplen, teſtes, vterus. Quoad ſpatium per quod; Auicen. proponit vaſa, id eſt, venas & arterias: proponit ſpatia inſenſibilia, proponit neruos. Sed ſciendum, moueri vaporem per neruorum circumferentiam. Terminus ad quem, eſt cerebrum: præſertim quia ſuſcipit, ob imbecillitatem, vel Proportionis, vel Conſtitutionis. Proportio eſt contracta a parentibus, vel in conceptione, vel in formatione. Conſtitutio autem eſt intemperies cerebri frigida, vel humida, itemque raritas. Verum vt raritas eſt effectus vitioſæ formatricis;

tricis; ita intemperies poteſt eſſe quandoque natiua, quandoque aſcititia. *Vitium qualitatis.* Quoad vitium qualitatis, ad ſubſtantiam & quantitatem non attinet, quia ſermo eſt de qualitate: eius ergo vitium pertinet ſolum ad qualitatem, & ad motum, ſed metaphoricum: (id eſt: quia corpus proprie mouetur, non qualitas:) ideoque Auicennas reſpiciens ad hunc motum, inquit, ad cerebrum eleuari qualitatem puram, ſine ſubſtantia. Quod ſi igitur qualitas eſt ſpiritalis, vitium eſt, quia hæc qualitas eſt dolorifica; ſi materialis, quia venefica. Quoad dolorificam qualitatem; hæc lædit os ſuperius ventriculi: ratio eſt, e capite ſexto, libro quinto. loc. affect. nam ventriculi os ſupernum ob εὐαισθησίαν in conſenſum ducit cerebrum. Vnde Grammaticus ille, cogitans, vel inediam ſuſtinens, &c. epilepſia corripiebatur. Cauſa horum eſt; quia ob immodicam cogitationem, & iram, compatitur ventriculus: & per inediam proprie afficitur ventriculus: vt in ventriculi affectione quomodocunque afficiatur, ſucci praui, excrementitij & acres: (ſi quando hos in corpore abundare contingat:) petant os ventriculi, & ſoluant continuum, vt cerebrum in conſenſum ducatur. Quoad qualitatem materialem, hæc eſt venefica: quemadmodum tradit Galenus capite ſeptimo, libro tertio. loc. affect. Neque obſtat, quamuis adoleſcens ille ſenſu frigiditatis perſentiret: nam frigiditas erat affectus a veneno procedens. Quoad vitium ſecundum motum metaphoricum; ſufficiat perpendere terminum a quo, & ſpatium. Terminus a quo, primum qualitatis dolorificæ, eſt os ventriculi ſuperius, ob ſenſum exquiſitum: qualitas enim dolorifica aliarum partium, non eſt æque potens ad efficiendum epilepſiam. Qualitatis autem veneficæ terminus a quo, capite ſeptimo, libro tertio. loc. affect. eſt pars neruoſa; ad differentiam vaporis venefici, qui poteſt etiam prodire a parte non neruoſa. Qualitatis igitur veneficæ terminus a quo, eſt pars neruoſa, & præſertim externa: vnde, cum Galeno, in adoleſcente e tibia oriebatur: ſed attinere etiam poteſt ad omnes artus. Spatium per quod, & qualitatis ſpiritalis, & veneficæ, eſt idem; nimirum neruus, per quem fit aſcenſus, & motus ille metaphoricus; vt cum Galeno alteratis per continuitatem partibus, qualitas ſine ſubſtantia cerebro impertiatur. At ſolum nerui per continuitatem alterantur: vt propterea terminus a quo ſit pars neruoſa; ſpatium ſit neruus.

9 *Cauſa generans.* Cauſa autem quæ generat vaporem; cum fiat, quoniam facultas non poteſt mineram regere; propterea oportet intelligere, quis ſit mineræ auctor. Minera autem cum ſit vel Non venefica, vel Venefica: quoad non veneficam; patet quis huius ſit auctor, ex alibi propoſitis. Verbi gratia, pituita generatur vel a ventriculo frigidiori, vel e cibis pituitoſis, & ſic de reliquis. Verum, ſi minera ſit venefica, cum Galeno, capit. vlt. libro 2. de diff. feb. & libro 6. loc. affect. circa finem, non generatur a facultate partis: verbi gratia, ſemen veneficum non generatur a facultate teſtium: quo fit, vt venena quandoque ſola vacuatione ſuperentur, citra alterationem partium. Quare minera euadit venefica, quoniam vel ſuapte natura eſt praua, vel quia ob longam detentionem prauitatem conſequitur. Quia enim hæc minera praua eſt excrementitia, parti non amica, expultrici non cedit, & derelicta eſt ab alteratrice, ut in alimentum mutari nequeat: non poteſt in eodem conſiſtere, ſed ſemper deterior redditur, præſertim cum ſui præſentia reddat calidum inſitum imbecillum. Et enim ſi uenenum ſit calidum; minuit ſubſtantiam calidi innati, & complexionem reddit igneam, eſque in cauſa ut calidum moueatur, & feratur ad circumferentiam. Si autem materia praua ſit frigida; efficit intemperamentum frigidum, & motum calidi innati ad circumferentiam quaſi auffert. Cum ergo calidum innatum ob præſentiam materiæ prauioris, patiatur ſecundum quantitatem, qualitatem & motum: fit vt uenenum, quo diutius detinetur, eo peius euadat, eoque copioſius: humores enim vitioſi, ſua alteratione uicinos inficiunt, & in ſuam naturam mutant; quod ſi uerum eſt de ſuccis uitioſis, multo magis de ueneno, ut pote ſucco uitioſiſſimo, capit. 99. art. med. Videre hoc eſt in ueneno canino: nam ubi homines ſunt demorſi a cane rabido, primis diebus & menſibus ab omni labe immunes eſſe uidentur; ſed poſtea, cum uenenum caninum ſeipſum multiplicat, ſymptomata illa erumpunt. Sequitur cauſa generans Qualitatem dolorificam, uel ueneficam. Doloris cauſa eſt, quæ in orificio uentriculi unitatem ſoluit. Veneficæ qualitatis cauſa Interna, uel Externa eſt. Interna; modo eſt propoſita. Externa eſt; ueluti dum animal neneficum pungit, ut Scorpio. Hæc de cauſis epilepſiæ per conſenſum: circa quas notandum, in epilepſia per conſenſum, uentriculos cerebri non obſtrui, niſi uapor peccet copia; non autem obſtrui, ſi ſola peccet qualitate: ideoque falſum eſſe, omnem epilepſiam fieri ab obſtructione. Hæc de cauſis principalibus.

Cauſæ non principales ſecundum Auicennam, ſunt cauſæ Externæ, quæ plerunque adiuuant principales, & ſumuntur a rebus non naturalibus, uel neceſſario, uel non neceſſario occurrentibus. *Cauſa externa epilepſia.* Neceſſario occurrit aer: de quo loquens Hippocrates in libro de morb. ſacro dicit, aerem & in pueris, & in ſenibus, eſſe poſſe in cauſa epilepſiæ: in pueris quidem, ut ui aeris pituita fluit in uentriculos cerebri, cum caput uel calefit, uel refrigeratur; aer enim calidus pituitam liquat; frigidus autem exprimit cauſam principalem in cerebri uentriculos. Quoad ſenes, ait. Hippocrates, hyemem his eſſe infenſiſſimam, uer aliquo modo: hyems eſt infeſtiſſima: ſi enim in hyeme caput ui ignis calefiat primum, dum deinde homo in aere frigido uerſatur, & poſt e frigiditate ad teporem accedit, ſeu ad aerem calidum, tunc pituita, cauſa principalis epilepſiæ frigiditate exprimitur, caliditate liquatur, ut promptiſſime in cerebri uentriculos fluat. Verno tempore fit epilepſia, ubi caput eſt inſolatum, inquit Hippocrates, non ita in æſtate; nam in æſtate non uigent repentinæ mutationes, ut in uere. Et propterea dicit Hippocrates aphor. 20. ſect. 3. uere epilepſias fieri. Et aphor. 4. ſect. 3. ait, quando eadem die aer modo eſt calidus, modo frigidus, expectare oportet morbos autumnales: inter morbos autem autumnales narrat epilepſiam. aphor. 22. ſect. 3. Quoad cibum, hic ſecundum Auicennam eſt cauſa mouens; id eſt, non principalis, quatenus eſt immodicus; præſertim ſi fiet ex apio, quod a proprietate impellit materiam ad uentriculos cerebri. Huius claſſis eſt hirci hepar comeſtum. Adhæc immoderata potio uini: unde Galenus capite ſecundo, lib. 3. de temp. ait, epilepſiam fieri e uino. Item, ſomnus, præſertim poſt cibum copioſum. Euigilatio repentina. Coitus plurimus. Immoderata repletio. Alui conſtipatio. Immodicus motus a cibo. Timor, ſiue e tumultu, ſiue uocis repentinæ. Quoad cauſas non neceſſario occurrentes, Auicennas proponit Corium caprinum, recens excoriatum indutum: adhæc ſuffumigium e cornu caprino, e myrrha, e marrubio, ex hepate hirci toſto, e lapide Gagate, e bitumine: His enim epilepſiæ cauſa

prin-

Digitized by Google

principalis mouetur, & impellitur in ventriculos cerebri.

Differentia à forma.

Differentiæ ſi ſumantur a forma; cum forma ſit functio ablata principalis, cum amiſſione motus & ſenſus, & conuulſione: differentia capitur ſolum ratione conuulſionis, ſecundum Magis & Minus: vnde interdum conuulſio adeo eſt exigua, vt

Differentia à cauſa eſt.

Auicennas vocet ſpaſmum non ſenſatum. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: ſemper enim eſt idem. Cauſa efficiens, vel eſt Principalis, vel Excitans principalem. Cauſa principalis, eſt cauſa epilepſiæ, vel per eſſentiam, vel per Conſenſum. Quoad epilepſiam per eſſentiam; differentiæ ſumuntur a vapore: quare a ſpecie, vitio & cauſa generante. A ſpecie: Vapor eſt Pituitoſus, Melancholicus, vel Sanguineus: & ſi ſanguineus, vergit vel ad Pituitoſum, vel ad Melancholicum.

Epilepſia per eſſentiam.

Quoad vitium: quilibet vapor peccat Copia, Frigiditate, Craſſitie, & Quiete; quare differentiæ ſumuntur ſecundum Magis & Minus. Quoad cauſam generantem, cum vapor generetur in capite, a calore imbecillo, e materia: differentiæ ſumuntur ab Agente, & a Materia. Ab agente, vt eſt; vel intemperies cerebri frigida; vel Calidum innatum refrigeratum. A materia, vt eſt vel

Epilepſia per conſenſum.

Pituita, vel Melancholia, vel Sanguis. Quoad cauſam epilepſiæ per conſenſum: cauſa vel eſt Vapor, vel Qualitas. Vapor, eſt ſpecie multiplex, vt

1 Ob vaporem.

minera eſt multiplex: vnde vapor eſt vel Chyloſus, vel Pituitoſus, vel Bilioſus, vel Melancholicus, vel Sanguineus, vel Seminalis, vel Verminoſus. Vaporis vitium, pertinet ad Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatem, vel Euidentem, vel Reconditam. Secundum motum autem vapor cum ſemper peccet, a motu ſimpliciter accepto non ſumuntur differentiæ: ſed ſumuntur a termino a quo, a ſpatio, a termino ad quem. A termino a quo, vt eſt Totum, vel Pars: & ſi pars, vel Externa, vel Interna: & ſi interna, vel Ventriculus, uel Meſenterium, vel Teſtes, Vterus, &c. Spatium, eſt Vena, Arteria, aut Neruus. Terminus ad quem, eſt cauſa Proportionis, vel Conſtitutionis: & ſi cauſa eſt conſtitutionis, eſt uel Intemperies, uel Raritas. Quoad cauſam generantem, vt hic vapor prodit e uaria minera, varia etiam eſt cauſa generans: potiſſimum tamen cauſa generans eſt venenoſitatis, vel Expers, vel Particeps. Sed qualitas etiam

2 Ob qualitatem.

cauſa eſt epilepſiæ per conſenſum. Quoad ſpeciem igitur, qualitas vel eſt Dolorifica, vel Venefica. Quoad vitium, differentia eſt ſecundum Magis & Minus: nam dolor ſemper fit a cauſa dolorifica; qualitas venefica a cauſa venefica. Cæterum, ratione motus metaphorici; qualitas dolorifica pro termino a quo ſemper habet os ventriculi; vnde non oriuntur differentiæ: qualitas venefica, pro termino a quo habet partem neruoſam externam; & hæc admittit differentias, vt pertinere poteſt ad artus vel Infernos, vel Supernos. A ſpatio non ſu-

Cauſa nō princip.

muntur differentiæ, nam ſemper eſt neruus. Cauſa generans eſt, vel Soluens continuum, vel Venefica. Poſtremo, quoad cauſas non principales, hæ cauſæ ſunt externæ, & occurrunt Neceſſario, vel Non neceſſario.

Signa imminentis epilepſiæ.

Epilepſia imminens cognoſcitur, ratione cauſæ principalis e notha obliuione, e malis ſomnis, & in ſomnijs, e debili motu, quandoque e morſu linguæ, e præcedenti vertigine, e prægreſſo incubo: hæc enim ſignificant caput lædi. Si coniungatur his, capitis grauitas, faciei pallor, & mutatio complexionis totius: indicia ſunt, non modo imminentis epilepſiæ, ſed etiam per eſſentiam. Oportet etiam præcognoſcere epilepſiam imminentem, vi cauſæ non principalis: quia dum aggreſſi ſumus curationem epilepſiæ, oportet ſcire, an ſit abſoluta curatio, nec ne; niſi enim ſit abſoluta, nos oportet pergere. Cognoſcitur autem e præſentia cauſarum, non neceſſario occurrentium. Verbi gratia, ſi fiat ſuffumigium e bitumine, & patiens non corripiatur epilepſia; iudicandum eſt ſuperatam eſſe cauſam principalem; ſin minus, oppoſitum ſtatuendum.

Epilepſia præſens in genere ſeipſam patefacit, cadit enim homo in terram & conuellitur. Differentiæ etiam a forma notiſſimæ ſunt. Cauſa autem

Nū epilepſia ſit per eſſentiam, an per cōſenſum.

efficiens, & primum principalis, vtrum ſit cauſa epilepſiæ per eſſentiam, an per conſenſum, cognoſcitur e ſymptomatis, & in paroxyſmo, & extra paroxyſmum, capit.7. libro 3. locor. affect. In paroxyſmo, ſi epilepſia ſit per eſſentiam, cognoſcitur e conuulſione vehementi, & longa, e ſpuma copioſa: ſi per conſenſum, conuulſio eſt debilis, vt quandoque fiat ſine ſpaſmo ſenſato, ſecundum Auicennam; præterea, ſpuma vel exigua, vel nulla. Cauſa huius diſcriminis eſt: nam in epilepſia per eſſentiam caput repletur, & vaporibus, & humoribus. Sed cur fiat ſpuma, in ſermone de apoplexia explicabimus. Extra paroxyſmum, ſi epilepſia ſit per eſſentiam, tunc ante paroxyſmum fuit capitis grauitas, capitis dolor, adſunt ſigna intemperati cerebri: Si contra, cognoſcetis eſſe epilepſiam per conſenſum.

Epilepſia per eſſentiam.

In epilepſia per eſſentiam, cum huius cauſa ſit vapor; cognoſcitur ſpecies vaporis, id eſt, num vapor ſit pituitoſus, melancholicus, vel ſanguineus; e ſignis indicantibus mineras, de quibus in dolore cap. Quoad vitium, cum differentia ſit ſecundum magis, & minus; cognoſcetur e vehementia, & debilitate ſymptomatum. Cauſa generans, eſt agens, & materia e qua. Agens vtrum ſit uel calidum innatum cerebri, uel intemperies; cognoſcitur hoc modo. Si uitium fuerit in calido innato; minera eſt genita extra caput: ſi agens ſit intemperies; minera eſt genita in capite. Ideoque cum in epilepſia melancholica & ſanguinea, minera generetur extra caput; iudicandum eſt inter initia uaporem generari ab imbecillo calido innato: & ratio eſt, quoniam ob præſentiam materiæ morbificæ magis patitur calidum innatum, quam temperies.

Si epilepſia ſit pituitoſa, an pituita generetur in capite, uel in uentriculo, cognoſcetis e proprijs capitibus. Quoad materiam e qua; quæ nam ſit hæc materia, patet e ſignis, traditis in ſermon. de

Epilepſia per conſenſum.

dol. capit. Quoad epilepſiam per conſenſum, cum huius cauſa ſit uapor, uel qualitas, hæcque dolorifica, aut uenefica: Si nulla præceſſit cauſa dolorifica, nec ſigna ſint ueneni; iudicandum cauſam eſſe uaporem. At cum uapor interdum poſſit eſſe ueneficus, diſtinguetur a ſola qualitate uenefica, ut ſi malum procedat a parte interna, ſit uapor; ſi a parte externa, poteſt eſſe qualitas, & uapor; at patiens referet, ſe ſentire uel auram quandam, uel puram frigiditatem. Cæterum, ſi cauſa epilepſiæ per conſenſum ſit uapor; oportet cognoſcere uaporis ſpeciem, uitium & cauſam generantem. Species cognoſcitur e cognitione mineræ, de qua in proprijs capitibus, uerbi gratia, ſi procedat a uerme, in doctrina de uermibus, &c. Quoad uitium & cauſam generantem; hæc cognoſcentur e ſignis, indicantibus uitia & cauſas generantes minerarum, de quibus in dol. cap. Quoad ſigna qualitatis in epilepſia per conſenſum: & primum quoad ſpeciem, ſi qualitas ſit dolorifica, cognoſcetis e cauſis agentibus in os uentriculi, uerbi gratia e fame, e morſu uentriculi a uerme, ſed non mortuo. Si qualitas ſit uenefica, ſigna iam propo-

Digitized by Google

ſita non aderunt. Quoad vitium in qualitate ſecundum magis & minus; cognoſcetis e vehementia, & imbecillitate ſymptomatum. Ratione motus metaphorici; terminum a quo, & ſpatium, manifeſtabit patiens. Quoad cauſam generantem, an generetur in ventriculo, vel in alia parte neruoſa, facile etiam audietis ab ęgrotante. Quoad ſigna cauſæ non principalis, quæ potius eſt dicenda occaſio quam cauſa, cum ſit externa, ab ægro & aſſidentibus declarabitur, ſiue neceſſario, ſiue non neceſſario occurrat.

Cauſa non principalis.

Indicatio ne in paroxyſmo.

Præſidia ſumuntur, cauſa tum Acceſſionis, tum Totius epilepſiæ. Ratione acceſſionis, vt ſciamus quid agendum ſit tempore acceſſionis: præſidia ſumuntur a ſenſu ablato, a conuulſione, & a cauſa efficiente principali. A ſenſu ablato indicatur remedium dolorificum, vt pars neruoſa ita afficiatur, vt obiectum dolorificum impertiatur cerebro, vt cerebrum ad iudicandum excitetur. A conuulſione ſumitur præſidium, vt cum vi conuulſionis partes ſurſum trahantur, oriatur indicatio retrahendi deorſum. Quoad cauſam efficientem, ab hac ſumitur indicatio, vt reſidet in capite, in qualibet epilepſiæ acceſſione, quandoque autem vt impetum habet in caput, atque ſecundum hanc rationem fouet materiam reſidentem in capite. Vnde cauſa materiæ reſidentis in capite, oritur indicatio vacuandi materiam in capite exiſtentem. Ratione autem cauſæ habentis impetum in caput, oritur indicatio retrahendi deorſum. Notandum, nos nihil dixiſſe de ablatione principum facultatum, nec de motu ablato, quæ tamen ſymptomata locum habent in acceſſione epilepſiæ: ratio eſt, quia hæ functiones ablatæ ilico reſurgunt, ſolum detracta cauſa reſidente in cerebro: ideoque non ſunt ex vſu. Iudicium autem tangibilis qualitatis, excitatur præſidio dolorifico. Quoad indicationes hauriendas extra paroxyſmum, non ſumuntur a forma: nam forma non eſt præſens, ſed ſumuntur a ſubiecto & efficiente. A ſubiecto, ut cerebri calidum innatum ſeruetur, & proportio foueatur. Quoad cauſam efficientem: & primum in epilepſia per eſſentiam: cum cauſa ſit vapor genitus in capite, a calore imbecillo, e materia copioſa frigida, craſſa, viſcida, genita vel in capite, vel extra caput: Primum ratione copiæ materiæ, oportet vacuare, ſed præterea calefacere, attenuare, detergere. Ratione materiæ extra caput, oritur indicatio retrahendi. Ratione imbecillitatis caloris, oritur indicatio calefaciendi. Ratione membri generantis, oritur indicatio per contrarium alterandi, verbi gratia, ſi generetur pituita in ventriculo frigidiore, oritur indicatio calefaciendi ventriculum. Quoad epilepſiam per conſenſum, cum huius cauſa efficiens ſit vapor, vel qualitas: quoad vaporem; ratione motus, indicat retrahens ad infra: & quoad reliqua vitia vaporis, hæc non indicant: nam dum occurrimus mineræ, vapor ſponte deliteſcit. Vnde, quoad mineram, vt varia eſt ſpecie, varia indicat & ea determinata, exempli gratia, ſi pituita ſit copioſa, frigida, viſcida; indicat vacuans, calefaciens, detergens, ſed pituitam; & ita euadit indicatum determinatum. Similiter e varia cauſa generante mineras, variæ oriuntur indicationes, verbi gratia, ſi bilis generetur a iecore calidiore, iecur refrigerandum. Quoad qualitatem, ſi ſit dolorifica, patet quid dolor indicet e ſermon. de dol. capitis. Si qualitas ſit venefica, poſtulat bezoarticum. Si qualitas procedat a beſtia, poſtulat bezoarticum theriacale: Si non a beſtia, poſtulat bezoarticum alexipharmacum.

Extra paroxyſmū.

Epilepſia p eſſētiā.

Epilepſia per conſenſum.

Prognoſtica.

Malum hoc in genere non eſt exigui momenti, nam ſymptomata ſunt vehementia ſecundum eſſentiam & dignitatem: ſed perpendenda eſt vis differentiarum. Quoad differentias a forma; epilepſia periculoſior eſt, ſi functiones ablatæ, diutius ablatæ manent: præterea, ſi conuulſio eſt vehementior & diuturnior: nam hæc indicant cauſæ efficientis inſignem vehementiam. Quoad cauſas efficientes & primo, quoad epilepſiam per eſſentiam, cum cauſa efficiens ſit vapor, genitus in cerebro, e minera, exiſtente in capite; perpendenda eſt vis vaporis, ſecundum ſpeciem, vitium, & cauſam generantem. Quoad ſpeciem, vapor eſt pituitoſus, melancholicus, vel ſanguineus: cæteris paribus, magis eſt periculoſa epilepſia, ſi cauſa ſit vapor melancholicus, nam dum hic peccat in capite, eſt maior receſſus a naturali ſtatu, maiorque vehementia ſecundum eſſentiam. Cæterum, vt vapor ſecundum ſpeciem differt, ita conuenit ſecundum vitium, & cauſam generantem: quo igitur hęc erunt vehementiora, eo periculoſior eſt epilepſia: & ſi hæc ad ſummum vehementiæ attollantur, epilepſia eſt incurabilis. Sed propter iuniores digredimur circa epilepſiam per eſſentiam, vt ſit a pituita, vel a melancholia. Quoad epilepſiam quæ ſit a pituita, vt ſpuma oris erit copioſior, ita periculoſior eſt epilepſia: indicatur enim pituita admodum copioſa. Periculoſa etiam epilepſia eſt, ſi mutetur in paralyſin, ſecundum Auicennam: indicat enim pituitam copioſam. Adhuc peior epilepſia eſt, ſi mutetur in apoplexiam: indicatur enim pituita ad ſummum copioſa. Ad hæc inueterata epilepſia, eſt incurabilis, & producitur vſque ad mortem, ſecundum Hipp. in li. de morbo ſacro: nam in epilepſia recenti minor eſt vehementia ſecundum vitium, & materię, & cauſę generantis: in antiqua contra: tempus ergo hoc in loco eſt ſignum vehementię. Inſuper cum Hippocrate eodem in loco, pueri & decrepiti vix euadunt: nam puerilis ętas indicat copioſam materiam, quę preſertim copioſa eſt ſtatuenda, ſi referatur in vias, quę in puerulis ſunt anguſtę. Aetas ſenilis indicat vehementiam, & ratione copiæ, & ratione frigiditatis, & ratione viſciditatis, ideoque denotat inſignem eſſentiæ vehementiam. Vnde ad ætates reſpiciens Hippocrates aphor. 7. ſectio. 5. ait: quibus epilepſia occurrit ante pubertatem, mutationem accipit: quibus poſt 25. annum, fere commoriuntur. Galenus in comm. ait, qui vltra pubertatem procedunt magna e parte moriuntur; vt, quo magis vltra procedunt, periculum quadat maius. Hippocrates reſpexit ad pituitam, vt copia peccat. Quod ſi vitium ſit exiguum; mutatione aeris, cibi, & ætatis, liberantur, aphor. 45. ſectio. 2. propterea quod pituita non eſt admodum copioſa. Hic ætas concurrit in ratione ſigni. Quod de ætate dictum, idem de febre ſtatuendum. Galenus circa finem libro ſexto, epid. ait; quartana laborantes, epilepſia non capiuntur, & ſi prius capiantur, quartana ſuperueniente liberantur. His uerbis Galenus reſpicit ad materiam non copioſam; nam vi quartanæ abſumitur, ſi quidem ui rigoris diſcutitur, & ui caloris febrilis attenuatur, & hinc euacuatur. Quoad epilepſiam per eſſentiam a melancholia, ſimiliter dicendum, verbi gratia pro vario motu mutatur in melancholiam; vt ſi materia petat cerebrum ſecundum ventriculos, ſit epilepſia, ſi miſceatur cum ſpiritibus animalibus, ſit melancholia. Vnde Galenus capit. 7. libro 3. de loc. aff. & circa finem libro 6. epid. ait, epilepticos euadere melancholicos ratione motus materiæ. His iam propoſitis, ſi addatur vehementia facultatis, epilepſia redditur magis periculoſa. Vnde Galenus capit. 19. libro 4. de cauſ. pulſ. ait, ſi modice natura infeſtetur, nulla ſit in pulſu mutatio; ſi natura, ſiue facultas vehementer angatur, ſit in pul-

Differentia a forma.

Differentia a cauſa efficiēte in epilepſia per eſſentiā.

Epilepſia a pituita.

Epilepſia a melancholia.

ſu

De epilepſia per conſenſum.

pulſu mutatio. Hic pulſus eſt ſignum vehementiæ facultatis: non ſumitur prognoſticum a pulſu, ſed a vehementia. Quoad epilepſiam per conſenſum: huius cauſa eſt vapor: vel qualitas. Quoad vaporem, pro varia vehementia vaporis, vario modo prognoſticandum; verbigratia, Si fiat epilepſia a toto, eſt vtilis, & ſalutaris epilepſia, comm.27.libro 4.de ratione victus, nam in epilepſia per conuulſionem corpus incaleſcit, vnde ſanguis digeritur, & in partes non principales expellitur, vt ſanguinis vitium adimatur. Præterea epilepſia quandoque non difficulter tollitur, vt ſi fiat a vapore ſanguinis menſtrui: nam, cum Paulo, & Auicenna, ſi mulier concipiat, dum deponit fœtum, materiam, epilepſiæ cauſam vacuat. Epilepſia etiam interdum difficulter expugnatur; vt ſi fiat a vermibus; nam quandoque vix hi ſuperari poſſunt. Epilepſia interdum eſt incurabilis: vt ſi fiat a vapore, in cuius motu terminus ad quem ſit cerebrum, per proportionem vitioſam, quæ natura eſt. Si cauſa ſit qualitas dolorifica: eſt curabilis, modo facile, modo difficulter, cap.6.lib.5. loc. aff. Difficultas & facilitas pendent a diſpoſitione ſuperioris ventriculi, vt hæc eſt vel vehemens, vel remiſſa. Vnde interdum homines per ſolum vomitum liberantur. Cæterum animaduertatis, quandoq; negotium non eſſe ita facile: nam Grammaticus, qui libet euaſerat beneficio victus & aloes; ſolum vi inediæ quandoque correptus eſt epilepſia; vnde prorſus ille Grammaticus liberari non potuit, propter ventriculi malam diſpoſitionem. Si cauſa ſit qualitas venefica, quandoque vincitur; ratio eſt, quia generatur in parte externa: vt mirum non ſit, puerum a Galeno eſſe liberatum. cap.7. libro 3. de loc. aff. Si qualitas venefica e morſu beſtiæ procedit: periculum intenditur pro vehementia qualitatis. Hæc de prognoſtico, ratione euentus in epilepſia. Vtrum autem cito vel tarde futurus ſit euentus; ſumitur a motu morbi, vt eſt velox, vel tardus. Epilepſia ſtatuitur tardi motus a Galeno, aphoriſm.7.ſect.5.& cap.4.lib.1. de criſ. Statuitur autem velocis motus, & proinde vitium acutum, cap.21. libro 4. de cauſ.pulſ. & ab Auicenna in tractatu de horis febrium. Si enim epilepſia ſumitur pro vitio, quod completur e pluribus acceſſionibus; ſi acceſſiones ſint raræ, cum debilibus ſymptomatibus, epilepſia ſtatuitur chronica: contra, acuta, ſi acceſſiones ſint frequentes, & vehementes, vt cum Auicenna, & Paulo hæc epilepſia euentum non modo cito habeat, ſed ſtatim iugulet: nam acceſſionum raritas, cum imbecillitate ſymptomatum ſignificat motum tardum: contra velocem indicant acceſſiones frequentes, & cum vehementibus ſymptomatis.

Motus epilepſiæ velox, vel tardus.

Curatio. In paroxyſmo. Chirurgia.

Quoad materias præſidiorum, & primum ratione acceſſionis, ſi acceſſio ſit vehemens & diuturna, probatur materia Chirurgica, & Medicinalis. Quoad chirurgicam Aetius cap.15.libro 6. e ſententia Didymi, ſcarificabat, ſeu pungebat magnum digitum pedis, [& deſtillantem ſanguinem] labijs admouebat. Hæc materia, vt ego arbitror reſpicit tactum deperditum, & materiam morbificam, caput petentem: eſt enim materia dolorifica, ideoque fit attractio ad partem punctam. Quemadmodum etiam fieri poteſt virtute ferri candentis, quod infra occipitium apponitur. Admouebat autem labijs ſanguinem, forte ob conſenſum, qui eſt inter labia, & os ventriculi: hinc enim tremor labij ſolet eſſe indicium futuri vomitus: vnde cum huius cauſa afficiatur os ventriculi, vi huius poteſt etiam facultas cerebri excitari. Paulus præterea partes conuulſas in rectum dirigebat, & fricabat cum vehementia: non ergo eſt abs re, frictiones moliri cum pannis aſperis, manibus inunctis [oleo de coſto, & permiſto etiam ſinapi.] Quoad medicamenta, Paulus probabat [oleum] in gulam immiſſum cum penna, vt os ventriculi irritaretur: Et applicabat naribus [peucedanum, bitumen, picem, caſtorium.] Vnde probantur etiam [magnæ antidoti,] vt applicentur & naribus & palato. At corpus ante acceſſionem ſit vacuatum: nam ſi repletum ſit, ab his abſtinere oportet, & vtendum clyſmis acribus. Si acceſſio non cedat, cum Paulo, eſt minima ſpes ſalutis.

Medicamenta. N.B.

Curatio, extra paroxyſmũ. Venæ ſectio.

Iam etiam breuiter proponenda, quæ extra acceſſionem ſint vſurpanda. Galenus cap.vltimo, lib. de venæ ſectio. aduerſus Eraſiſtr. ſecat venam in epileptico ſanguine repleto: nam & tempus veris erat, nec corpus exercitijs deſtinatum, nec inediam ſuſtinuerat; quare erat copioſus ſanguis. Vſus patet. Notandum tamen circa quando agendum, dixiſſe Celſum. in venæ ſectione expectandum eſſe diem, quo æger prolabitur. His enim verbis inſinuat ſecandam eſſe venam imminente acceſſione, vt vacuetur ſanguis, & fiat reuulſio a capite. Cucurbitulæ & fonticuli patent ex alibi dictis. Notetur tamen cum Galeno cap. 7. libro 3. loc. affect. & cum Rhaſi, ſi epilepſia cauſa ſit qualitas venefica, cucurbitulas ſcarificatas & veſicantia, etiam eſſe applicanda parti primo affectæ, e qua procedit aura, vel qualitas.

Medicamenta ſi infans laboret.

Quoad medicamenta, & primum in infantibus, cum ſit epilepſia potiſſimum per eſſentiam; nutrici danda medicamenta, quæ pituitam euacuent, attenuent, & detergant: de quibus in dol.cap. a pituita. Notetur autem cum Alexandro, acria eſſe vitanda, nam menſes mouent, & lac minuunt: vt ſi verbi gratia vti velimus [roremarino, feniculo, &c.] debeamus exhibere viridia, non ſicca. Cauſa autem corporis infantis, Aetius probat [mel deſpumatum] ad lingendum: probat odoramenta [erura.] Vngit etiam caput infantis [oleo anethino, oleo irino:] & capiti admouet puluerem confectum [e cypero, adianto, iride:] præterea caput lauat [aqua calida] & ſordes [melle] detergit. Applicat collo [radicem pæoniæ,] vt ſtomachum tangat.

Curatio adultorum.

Vacuantia inſenſibiliter, in epilepſia per eſſentiã.

Eodem modo in adultis vti oportet Vacuantibus, & Alterantibus. Vacuantia, vacuant Senſibiliter, aut Inſenſibiliter. Quoad vacuantia ſenſibiliter, probantur Lenientia, Purgantia totum, & caput; de quibus in dol. capitis. Quoad vacuantia inſenſibiliter, quædam monebimus. Vnde ſi epilepſia ſit per eſſentiam, & potiſſimum ſi pituitoſa; cum Galeno in documento pro puero epileptico, probatur [medicamentum e ſcilla:] quare probatur [oxymel ſcilliticum, mel ſcilliticum, ſaccharum ſcilliticum. Oxymel tamen ſcilliticum, efficacius eſt melle ſcillitico: at cum Galeno eſt noxium neruis: quare tutius eſt, vti melle ſcillitico: & ſi hoc medicamentum conficiatur cum ſaccharo, minus etiam calefaciet.] Quoad vſum medicamenti e ſcilla: doſis eſt a drac. ij. vſque ad vnc. j. Quomodo: dabitur actu calidum hoc medicamentum. Tempus: per 40. dies: nam materia morbifica per tot dies ſolet eſſe præſens. Aduertendum autem tempus eſſe opportunum, niſi prohibeat vel materia in toto exiſtens, vel cibus ventriculum replens. Rhaſis cum melle ſcillitico addit ſpecies, paratas [e pyrethro, e ſtœchade, ex agarico, & alijs, &c.] quorum plurima proponuntur a Paulo, & Aetio, quæ vim habent calefaciendi, attenuandi, & hinc inſenſibiliter euacuandi. Addit Alexander [hyſſopi decoctum,] & teſtatur huius ſolius beneficio ſe pleroſque ſanaſſe: ſed præterea dat hoc decoctum modo ſincerum, modo cum oxymelite. Quoad inſenſibiliter vacuantia in epilepſia per conſenſum: circa hæc primo notandum cum Rhaſi, probari vacuãtia

In epilepſia per conſenſũ.

Digitized by Google

per modum repercuſſionis; nam probat [oxyrhodinum,] non in epilepſia quacunque, ſed in epilepſia per conſenſum a vapore calido: vt nullo pacto probetur in epilepſia per eſſentiam. Secundo notandum, Galeni auctoritate cap.7.lib.3. loc.aff. in epilepſia per conſenſum a parte externa probari [medicamenta e thapſia, & ſinapi,] quæ ſunt applicandæ parti primo affectæ. Cæterum, vt in hac epilepſia fiat etiam retractio per modum interceptionis: expedit inter partem affectam, & caput, loco videlicet qui ſuperior eſt parte affecta, imponere medicamentum, [confectum e ſanguine Dracon. bolo Armen. hypociſtide. gallis immat. malicorio, &c.

Alterantia.

Quo ad alterantia, probantur quæ fuere propoſita in dol. capit. Satis ſit quædam peculiaria notare. Probatur ergo [cranium humanum] puluerizatũ: maxime etiam iuuat [oleum deſtillatum ex hoc cranio.] Alexander probat [cranium aſini, & prius dat drac.iij. ſabinæ cum aqua, vt hoc medicamentum ſit vehiculum cranij.] Galenus libro ſexto ſimpl.probat [pæoniam.] Alexander cap.15.lib.1.plura habet. Probant aliqui [vngulam magnæ beſtiæ, id eſt, alcis,] & portant in annulis. Optimum medicamentum, cuius beneficio cerebri proportio maxime foueri poteſt, hoc eſſe puto: [recip. pulueris radicis pæoniæ maris, ſem.nigrorum pæoniæ, pyrethri, hyſſopi, rutæ ſylueſtris, polij montani an.drac.j. ſucci rutæ, ſampſuchi, an.vnc.ſ. cranij humani pulverizati, & aſinini cremati, an.drac.ij. olei deſtillati e fęcibus canis drac.j.ſ. radicis eryngij melle conditæ drac.j. theriacæ antiquę, mithridatij antiqui an.drac.ſ. conſeru.beton.roriſmar.an.drac.ij. cum oxymelle, vel melle, vel ſaccharo ſcillitico, fiat electuarium: cuius doſis ſit a drac.j. vſq; ad vnc.ſ. & exhibeatur poſt totius & capitis euacuationem, ieiuno ventriculo, per 50. aut 60. dies.

Diæta. Cibus.

Victus ratio patere debet, e traditis in dolo. capit. in epilepſia ergo per eſſentiam probatur victus attenuans: e principio l. de victu atten. At pueris concedendi quandoque fructus, ne clam copioſe comedant: vt docet Gal. in docum. pro puero epileptico. Alexander [apium] vt noxium improbat: eſt autem noſtrum petroſelinum. Notandum præterea cum Auicenn. vt in epilepſia cœna ſit parcior prandio; nam eſt capitis vitium. Galenus in conſilio pro puero epileptico iubet oppoſitum. Ideoque ſciendum, eo tempore extitiſſe conſuetudinem, vt homines cubitum non irent, niſi poſt multas a cęna horas: inſuper reſpicit Gal. ad pueros, qui interdiu dormiunt. Notandum præterea in epilepſia per eſſentiam, eſſe exſpectandam horam prandij: non autem in epilepſia per conſenſum ab ore ventriculi: in fin. libro 6. de tuen. ſanit. capitul.9. libro de venę ſect. aduerſ. Eraſiſt. capitul.6. libro 5. loc.aff. nam non exſpectata hora prandij, ilico poſt cibum ſemi concoctum exhibendus eſt cibus: vt exempli gratia cibus ſit exhibendus quarta hora diei, quamuis hora prandij ſit hora ſexta.

Quidam apio paluſtri hoc tribuunt, nõ hortenſi.

Potus.

Potus ſit compar. Gal. in doc. pro puc. epil. exhibet [oxymel aqua dilutum :] hyeme calidum, æſtate frigidum: nam reſpicit ad epilepſiam per eſſentiam. Quare potus erit attenuãs; hyeme actu calidus, nam hyeme calidum innatum non diſſipatur, non mouetur ad circumferentiam, ſicut in æſtate.

Vinum.

Quoad vinum in epilepſia per eſſentiam, Alex. & Auic. non probant vinum, nam caput replet, præcipue ſi ſit antiquum. Verum cum hoc vitium ſit diuturnum, & affligat vltra puerilem ætatem, poteſt etiam vinum concedi, ſed pauciferum, ſubaſtringens, medicatum, non antiquum, & moderata copia ſumptum. Nam cum Auicenna, & reliquis, tale vinum roborat, animam dilatat, ſpiritus fouet; & excuſat à copioſa aqua, quæ refrigerando nocet; excuſat ab aqua cinnamomi, quæ in caput euaporat; excuſat a mulſa, quæ in iuuenibus bileſcit. Ad hæc vinum vt medicatum, materias morbificas minuit, dum paratur [guaiaco, hyſſopo,] &c. de quibus in dol. capit. a materia frigida. Nec nocet hoc vinum: nam accipitur in parua copia, vt propterea non petat caput. Quo ad epilepſiam per conſenſum, probatur vinum, niſi cauſa ſit calidior: vnde Galen. capitul.6. lib. 5. loc.aff. in epilepſia per conſenſum ab ore ventriculi, dicit; ſi patiens ſit ſitibundus, panem eſſe exhibendum, cum vino diluto, albo, ſubaſtringente; nam ventriculum roborat, & caput non petit. Probat autem in ſitibundo: nam ſitis eſt affectio dolorifica, cui occurrendum.

Balneũ. nũ in epilepſia locum habeat.

Quo ad inanitionem; probatur vt excrementa non colligantur, in corpore. Vnde, cum per [balneum aquæ dulcis] fiat inanitio excrementorum tertiæ coctionis, cum Auicenna non eſt malum balneum; & Auicennas loquitur de epilepſia per eſſentiam, a pituita: ſi ergo probatur balneum in epilepſia pituitoſa, multo magis probatur in melancholica. Sed notandum ex Auicenna cap.10. noxium eſſe, diu morari in balneo, & ante concoctionẽ cibi: vnde capitul.11. idem Auicen. probat balneũ, poſt ſolutionem ventris, & euacuationem materierum cum citra hepar, tum vltra hepar, & vbi patiens quieuerit aliquot dies a medicamentis. Nam balneum ita adminiſtratum vacuat excrementa tertiæ coctionis: nec periculum eſt, vel obſtructionis, vel repletionis capitis; quæ nocumenta imminent, ſi homo diutius moretur in balneo; & vſurpetur balneum, ventriculo & toto repletis. Vnde Galenus cap.ult. lib. de venę ſectio. aduerſ. Eraſiſtr. in epilepſia improbat balneum, quoniam loquitur de epilepſia, corpore exiſtente repleto, in quo corpore opus eſt venæ ſectione, alias enim balneum non poteſt hoc corpus euacuare, quemadmodum oportet.

CAPVT XVI.

De Apoplexia.

Nomen.

EPilepſię affinis eſt apoplexia aphor.45.ſect.2.& capi.2.lib.4.de loc. aff. Per apoplexiam autem intelligimus illud malum, in quo patiẽs prorſus omnibus functionibus animalibus priuatur, vt etiam reſpiratio vehementer lędatur.

Generatio.

Generatur hoc malum, dum cauſa morbifica occurrens capiti, anguſtat ferme e toto cerebrum, & ſecundum ventriculos, & ſecundum poros; vt cerebri ſpiritus inſitus, & ſpiritus animalis adeo deſtituantur motu ad circumferentiam, vt quilibet ſpiritus ad centrum ita impellatur, vt functio omnis animalis, ſaltem quo ad ſenſum, aboleatur.

Definitio.

Apoplexia ergo eſt functio ablata animalis cerebri, & totius corporis, dependens a facultate impedita ſecundum totum cerebrum. Colligitur hæc definitio e Galeno, aphor.42. ſectio.2. aphoriſ. 45. ſectio. eiuſdem aphoriſ. vlti. ſectio. 3. aphoriſ. 56. ſectio. 6. & potiſſimum capite 7. & 10. libro 3. de loc. aff. & capite 2. libro 4. de loc. aff.

Forma.

Forma apoplexiæ, eſt functio ablata animalis. Vnde apoplexia formaliter, eſt ſymptoma, in functione ablata animali, & principali, & non principali. Vnde Galenus capit. 3.l. de diff. ſymp. reſpiciens ad facultates principales, ait, in apoplexia rectricis facultatis functiones aboleri. Et aph. 42. ſectio.2. dicit, in apoplexia reſpirationem repente lædi, & repente ſenſum motumque auferri. Reſpiratio ad ſenſum quandoque deficere videtur,

Digitized by Google

videtur, & inter motus voluntarios, ſola reſpiratio ſeruatur, propter maximam eius neceſſitatem, ob quam natura, facultatem animalem, ſeu radios ſpiritus animalis, in apoplexia impertitur muſculis re- *Subiectũ.* ſpirationis. Cerebrum & totum corpus ſunt ſubiectum apoplexiæ. Dum igitur proponitur cerebrum; facile colligere licet, ablatam eſſe functionem animalem principalem: dum proponitur totum corpus; facile colligitur, functionem animalem ablatam pertinere ad ſenſum, & motum voluntarium; vnde Galenus ait, in apoplexia totum corpus repente ſenſu, & motu priuari, aph.42.ſect.2. & cap.3. de diff.ſym.

Cauſa efficiens eſt anguſtia; non dyſcraſia. Cauſa, eſt facultas impedita, ſecundum totum cerebrum. In apoplexia enim læditur functio animalis, non ob errorem externum, ſed ob morbum, qui facultatem non labefactat, ſed impedit. Eſt autem morbus in mala compoſitione: vnde Auicen. dicit, apoplexiam fieri propter oppilationem, & Galenus inquit, apoplexiam ſubito fieri, & ſubito deſinere, cap.7.lib.3. loc.aff.capit.vlt. l.de cauſ. ſympt. id quod euenit ob malam compoſitionem. Et aph.42.ſect.2. apoplexiam fieri, quoniam prohibetur tranſitus virtutis animalis. Quo ſenſu aph.45.ſect.2. addit, apoplexiam fieri ob omnimodam carentiam potentiæ *Anguſtia eſt integra, vel non.* motiuæ. Anguſtia autem eſt integra: vnde inquit, apoplexiam fieri a ſuccis, qui ventriculos cerebri abunde, ideſt, e toto implent. cap.7.lib.3.loc.affect. Notandum tamen, in quadam apoplexia anguſtiam eſſe integram; in quadam non integram, in qua ſcilicet ſeruatur reſpiratio. Diximus autem facultatem impediri ſecundum totum cerebrum, ideſt, ſecundum partem anteriorem, & poſteriorem; præterea ſecundum ventriculos, & ſecundum poros; ad differentiam cari, in quo anguſtia eſt ſolum ſecundum ventriculos. Hinc Galenus cap.2.lib.4.loc. aff. dixit, in apoplexia, & epilepſia lædi cerebrum, & ſecundum ventriculos, & ſecundum corpus, hoc eſt, ſecundum poros: differentiam autem eſſe, quoniam in epilepſia cerebrum magis afficitur ſecundum ventriculos, minus ſecundum corpus; in apoplexia, contra. His verbis ſignificat; in apoplexia lædi cerebrum magis, & ſecundum ventres, & ſecundum corpus, ideſt, omnibus modis, quam in epilepſia: ita tamen, vt ſi in apoplexia conferamus nocumentum, & ventriculorum, & pororum, maius ſit nocumentum ſecundum poros, ideſt, ſecundum corpus, vt docetur capit.5.lib.3. loc.aff. Cum igitur cerebrum lædatur ſecundum poros, non ſecundum ſubſtantiam; morbus ſane non eſt intemperies, ſed mala compoſitio in ventriculis, & poris cerebri: *Anguſtia cauſa externa.* quæ mala compoſitio eſt anguſtia. Anguſtia hæc ſecundum poros eſt Denſitas: ſecundum ventriculos eſt Subſidentia, Compreſſio, & Obſtructio. Apoplectica anguſtia, ſecundum Auicennam, fit aut propter Clauſionem, aut propter Repletionem, id eſt, fit a cauſa Externa, vel Interna. Cauſa externa eſt ictus, percuſſio vt ſi vẽtriculi cerebri ob ictum comprimantur, fit anguſtia, quæ dicitur compreſſio. Si autem ob anguſtiam, ob compreſſionem, ſeu ob ictum, dolor impertitur cerebro; anguſtia illa non *Cauſa interna.* eſt compreſſio, ſed ſubſiſtentia. Cauſa interna, eſt qualitas, vel materia. Si apoplexia fiat a qualitate, fit propter clauſionem, ratione ſc. qualitatis: ſi fiat a *Qualitas ſpiritalis.* materia, fit propter repletionem. Qualitas eſt Spiritalis, & Materialis. Spiritalis, eſt qualitas dolorifica: vnde fit apoplexia propter clauſionem, dum ad cerebrum peruenit, quod dolorem facit: & hæc anguſtia eſt ſubſidentia. Et, cum qualitas dolorifica quandoque vigeat extra caput; Auicennas cap.13. dixit, apoplexiam procreari a communitate alicuius membri: vnde datur apoplexia per conſenſum. Poteſt etiam qualitas dolorifica interdum primo pertinere ad caput, vt in apoplexia ex ictu: ſi enim ictu comprimantur ventriculi, eſt compreſſio; ſed ſi propter ictum fiat dolor, eſt ſubſidentia. Qualitas *Qualitas materialis.* materialis eſt frigiditas fortis; qualis eſſe ſolet venefica, a qua fit anguſtia, quæ eſt ſubſidentia, & oritur, dum ſtipantur viæ cerebri, a vehementi frigiditate. Notandum, quod Auicennas dicit, apoplexiam raro fieri a caliditate; raro enim accidit, vt a calida materia fiat apoplexia, quia ſæpenumero fit a pituita. Quo loco auctor, per caliditatem, non intelligit ſimplicem caliditatem, ſed calidam materiam, ideſt, ſanguinem. Sequitur de materia, quæ anguſtiæ cauſa eſt: vnde fit apoplexia propter repletionem. Mate- *Materia cauſans anguſtiã.* ria ergo hæc, vel eſt facultatis inflammatoriæ Particeps, vel Expers. Si particeps; eſt materia, vel Ad- *Materia particeps inflãmationis.* modum calida, vt in phrenitide; vel Remiſſe calida, vt in lethargo. Et hæc eſt anguſtia, quæ dicitur compreſſio, quia materia phrenitidis, vel lethargi, comprimit ventriculos, & poros cerebri. Si materia ſit expers facultatis inflammatoriæ; humor eſt, *Sanguis, & φλεγμονώδης διάθεσις* vel Calidus, vel Frigidus. Si humor calidus, eſt ſanguis: ad quem reſpiciens Galenus, aph.42.ſect.2.ait, apoplexiam fieri a diſpoſitione ſimili inflammationi: nam vt interpretatur Auicennas, hæc apoplexia fit a ſanguine, qui non egreditur vaſa, ideſt, venas, & arterias; tunc enim fieret inflammatio, nec eſſet diſpoſitio ſimilis inflammationi. Dum ergo ſanguis vaſa non egreditur, ſed ea vehementer replet; fit affectus ſimilis inflammationi, & fit anguſtia, quæ eſt compreſſio, & ideo neceſſarium eſt, vt ſanguis ſit copioſus. Teſtatur etiam Galenus cap.7. libro de cur. per venæ ſectionem, homines propter redundantem ſanguinem apoplexia corripi. Si frigidus humor ſit in cauſa, tunc fit anguſtia, quæ eſt obſtructio. *Pituita et melãcholia.* Hinc Galenus ait, apoplexiam fieri a frigido craſſo, & lento humore, cap.2.lib.4.loc.aff. cap.5.l.de atrabile. Et addit, aph.56.ſect.6. fieri etiam propter humorem melancholicum. At apoplexia dubio procul ſæpius fit a pituita: ideoque dicit Hipp. aph. vlt. ſect.3. ſenes apoplexia corripi. vnde & Galenus capit.2. libro 2.de temp. teſtatur, ſenes facile corripi morbis frigidis, & proinde apoplexia. Quæ autem ſint cauſæ generantes horum humorum, patet aliunde.

Differentia a forma. Differentiæ primum ſumuntur a forma, vt forma attinet ad motum voluntarium, cauſa reſpirationis. Reſpiratio ergo, vel ad ſenſum Aufertur, vel Imminuitur, & ſi imminuitur, vel magis, vel minus, com. aph.42. ſect.2. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: nam in omni apoplexia ratione principum functionum, ſubiectum ſemper eſt cerebrum; ratione ſenſus, & motus, totum corpus. Cauſa effectrix anguſtiæ apoplecticæ, eſt Qualitas, vel Subſtantia. Qualitas eſt, vel Dolorifica, vel Frigiditas. *A cauſa efficiente.* Subſtantia, vel eſt Particeps inflammationis, vel Expers. Si particeps inflammationis; materia eſt, vel Phrenitica, vel Lethargica. Si expers; humor eſt, vel Calidus, vt ſanguis: vel Frigidus, vt pituita, aut melancholia.

Signa imminentis apoplexiæ Apoplexia imminens indicatur e dolore capitis, e dentium ſtridore in ſomno, e motu corporis pigro, ex inflatione venarum colli, e frequenti vertigine, incubo, epilepſia, & præſertim ſi fuerit ſenex: nam hæc ſignificant vigere in corpore, & potiſs. in capite vehementiam cauſæ efficientis, & ſummam diſpoſitionem patientis. Præſens apoplexia in ge- *Præſentis apoplexiæ ſigna, in genere.* nere facile ſecundum Rhaſin cognoſcitur: homo enim quaſi dormiens iacet, & ſine ſomno ſtertit, & cum pungitur, non ſentit; quatenus enim iacet ſine ſomno, patet motum eſſe ablatum: dum ſtertit, manifeſtum eſt, læſam eſſe reſpirationem: dum pungitur, & non ſentit, conſtat ſenſum eſſe ablatum: aboletur etiam princeps functio, nam patiens extra

pare-

Digitized by Google

paroxyſmum fatetur, ſe non recordari. Ex his ſignis cognoſcitur apoplexia diſtincta a ſyncope, præfocatione, caro. Diſtinguitur enim a ſyncope, & præfocatione vteri; nam apoplecticus quaſi dormiens iacet, & (quemadmodum dormiens:) ſeruat colorem ſuum, ſatis diuerſum a colore cadaueris: at in ſyncope & præfocatione, color faciei, eſt ſimilis colori cadaueris. Diſtinguitur a caro; quia primum apoplecticus ſine ſomno ſtertit; præterea cum pungitur non ſentit: at in caro, quamuis homo iaceat vt dormiens, non tamen ſtertit, maxime in caro leuiori; & ſi contingat, in caro eſſe ſtertorem, non eſt ſine ſomno, ſed cum ſomno profundo, & in caro ſi homo pungatur, ſentit; quamuis enim non loquatur homo punctus, cognoſcimus tamen eum ſentire, quia vi punctionis mouetur. *Signa differentiarum.* Quoad differentias, & primum a forma: reſpiratio modo magis, modo minus læditur, quod manifeſtum eſt, ideoque ſignis non eſt opus. Quoad cauſam effic. Si, verbi gratia, qualitas ſit dolorifica, cognoſcitur e prægreſſis cauſis dolorificis, vel in capite, vel infra. Vt hinc etiam pateat apoplexia, quando fit per conſenſum. Et ſi cauſa ſit frigiditas, ante acceſſionem eſt ſenſus frigoris in membro. Si humor fuerit; ſi quidem particeps ſit inflammationis, cognoſcitur e febre, e ſignis, vel phrenitidis, vel lethargi præcedentis. Si humor inflammationis ſit expers; num ſit ſanguis, pituita, an melancholia, cognoſcitur e ſignis humorum, de quibus alibi.

Indicationes. Præſidia primum ſumuntur a forma. Senſus ergo ablatus, indicat præſidium dolorificum. Quoad cauſam eff. hæc eſt qualitas, vel humor: ideoque in acceſſione materiæ retrahere oportet, vt dictum eſt in ſermone de epilepſia. Extra autem acceſſionem, ſuppoſitis indicantibus vitalibus; ſi cauſa ſit qualitas, & quidem dolorifica: patet quid dolor indicet e ſuperioribus capitibus: ſi qualitas ſit frigiditas, oritur indicatio calefaciendi: & ſi foueatur a veneno, requirit bezoatticum, quod alexipharmacum vocatur. Humor, apoplexiæ cauſa, ſi particeps eſt inflammationis; quidnam indicet, patet e propoſitis e ſermone de phrenit. & de lethargo. Si ſit expers inflammationis, vt humor eſt varius ſpecie, ita indicat præſidium determinatum: & pro vitio vario, & pro cauſa generante varia, etiam præſidia varia haurienda. Verbi gratia, ſi apoplexia fiat a pituita copioſa, frigida, craſſa, viſcida, in capite reſidente, & genita in capite frigido humidoque, oritur indicatio vacuandi, calefaciendi, attenuandi, detergendi pituitam in capite exiſtentem, calefaciendi, atq; exſiccandi caput, & ſic de reliquis.

Prognoſtica in genere. Apoplexia magna e parte eſt incurabilis, aphor. 42. ſect. 2. ideoque narratur inter morbos exitiales cap. 10. lib. 9. method. quia omnis ferme vehementia adeſt. Nam inſignis eſt receſſus a naturali ſtatu, ſecundum ſymptomata, morbum, & cauſas. Secundum ſymptomata; nam omnis functio animalis eſt ablata, & reſpiratio inſigniter eſt læſa, licet quandoq; ſeruetur. Eſt vehementia ſecundum morbum; quia inſignis eſt anguſtia. Eſt vehementia ſecundum cauſas; quia vigent cauſæ, quæ inſignem anguſtiam promouent. Dignitatis uehementia eſt etiam in apoplexia; nam afficitur cerebrum, & ſecundum uentriculos, & ſecundum poros. Neque prorſus abeſt uehementia facultatis, cum patiens neceſſario iaceat. At apoplexia quandoque lethalis eſt, quandoque curabilis, pro ui differentiarum. *Prognoſtica differens. 1. A læſa reſpiratione.* Quantum igitur ad differentias a forma; præſertim perpendenda eſt reſpirationis uehementia: unde Galenus ait, apoplexiam ut plurimum eſſe incurabilem propter reſpirationis læſionem, aphor. 42. ſect. 2. nam reſpiratione uehementer læſa, ſignificatur uehementer læ-di cerebrum, cap. 7. lib. 3. loc. aff. Hinc quatuor conſtituuntur differentiæ læſæ reſpirationis, aphor. 42. ſect. 2. Aut enim reſpiratio ordinem ſeruat, & apoplexia eſt debilis, ideſt, minus vehemens, aut reſpiratio eſt, inæqualis, inordinata, intermittens, & fit apoplexia vehementior: aut reſpiratio eſt magna, & violenta, vnde apoplexia adhuc fortior: aut denique reſpiratio ad ſenium auferetur, & eſt apoplexia fortiſſima. Galenus ergo aphoriſmo. 42. ſect. 2. reſpiciens ad vehementiam harum differentiarum, ſtatuit apoplexiam debilem, non ſolui facile, ideſt, leuioribus medicamentis; vnde vt plurimum in paralyſim terminatur, cap. 2. lib. 4. loc. aff. ſtatuit etiam apoplexiam fortem, ideſt, in qua reſpiratio eſt inordinata, eſſe incurabilem. *Si reſpiratio inordinata, vt plurimũ incurabilis eſt apoplexia.* Quod ſi ergo apoplexia curari nequit, ſi inordinata ſit reſpiratio; multo minus curabitur ſi ſit deperdita. Porro apoplexiam cum reſpiratione inordinata, vt plurimum eſſe incurabilem conſtat ex aphor. 51. ſect. 6. vbi ſermo ſit de apoplexia, in qua eſt reſpiratio cum ſtertore, ideſt, de apoplexia forti. Stertor autem interdum eſt intenſus, interdum remiſſus: vnde ſignificat apoplexiam fortem, ſed modo magis, modo minus fortem. Rhaſis vocat ægritudinem leuiorem, ſi homo parum ſterterit. Stertorem autem eſſe comitem fortis apoplexiæ, inde facile colligi poteſt: quoniam ſtertor fit, muſculis gutturis ad exſpirationem concurrentibus: dum ergo ſtertor fit, ſignum eſt reſpirationis admodum difficilis, & potiſſimum ſignum imbecillitatis muſculorum faucium: Nam in ſtertore ſonus ille editur, quoniam ſpiritus, ſeu aer, diu in gutture moratur, nec expelli poteſt, citra magnum muſculorum conatum, vt in hunc ſpiritum muſculi agant, dum extrema adeſt neceſſitas, quæ viget in apoplexia forti, in qua radij ſpiritus animalis, vix ad thoracis muſculos permeant. Verum, licet ſtertor pertineat ad fortem apoplexiam; non tamen omnis apoplexia in qua eſt ſtertor, eſt ſtatuenda incurabilis. Apoplectici enim ſtertentes, intra ſeptem dies moriuntur, niſi febris apprehendat, aphoriſmo. 51. ſect. 6. Quare, cum Hippocrate, apoplexia fortis, inſolubilis quidem eſt, ſed vt plurimum: nam hic mos loquendi fuit Hippocratis, vt in commen. aphoriſm. 43. ſect. 2. notat Galenus. Concludamus igitur apoplexiam fortem, in qua reſpiratio eſt inordinata, & cum ſtertore, vt plurimum eſſe incurabilem. *Apoplexia cũ reſpiratione ablata eſt incurabilis.* Quod ſi uerò in apoplexia reſpiratio auferatur; inſinuare uidetur Hippocrates, aphoriſm. 51. ſect. 2. nunquam homines poſſe liberari: ratio patet iam dictis. Dubitatur autem contra: quia fœminæ præfocatæ non reſpirant, & tamen reuiuiſcunt. Item Auicennas ait; ſi contingat, ut in apoplexia reſpiratio auferatur, fieri poſſe ut homo reſtituatur. Reſponſio. Mulier præfocata uiuere poteſt ſine reſpiratione; nam in hoc uitio totum fœminæ corpus ita refrigeratur, ut ſufficiat ſola tranſpiratio. Quantum autem ad Auicennæ dictum; ſciendum eſt, apoplexiam fieri uel a materia, uel a qualitate. Si fiat a materia, & adimatur reſpiratio, apoplexia ſemper eſt incurabilis; quia tunc corpus non eſt refrigeratum, ut ſola tranſpiratio ſufficere queat: & huc reſpicit Hippocrates. At ſi apoplexia fiat a qualitate, quamuis adimatur reſpiratio, non tamen neceſſario eſt incurabilis; nam pro uitæ conſeruatione ſufficit tranſpiratio; nimirum, ſi oriatur a qualitate frigida, tunc enim calidum innatum, ſecundum Auicennam, non uehementi eget euentatione, & expulſione, ideoque in tali apoplexia tardanda eſt ſepultura, non minus 72. horis. Hęc de prognoſtico differentiarum a forma. *2. A cauſa effic. A qualitate.* Quoad cauſam efficientem; cum hęc ſit qualitas, uel ſubſtantia: ſi fuerit qualitas, uerbi gratia, dolorifica, pro uehementia cauſæ.

ſoluentis

Digitized by Google

ſoluentis continuum, intenditur periculum; vt ſi percutiatur alicui caput, vt in terram cadat, & euomat, ſubſequaturque apoplexia; hæc magis eſt periculoſa: at ſi non fiat vomitus, minus eſt periculoſa; quia vomitus eſt ſignum vehementiæ cauſę morbificæ. Si apoplexia fiat a qualitate frigida, quo frigiditas intenſior, & venenoſitatis particeps, ita apoplexia in ſuo genere magis erit periculoſa: non tamen prorſus eſt lethalis, quamuis reſpiratio aboleatur; niſi coniungatur vehementia facultatis, præſertim vitalis: hinc Auicennas ait, in apoplexia, e frigiditate, cum reſpiratione ablata, hominem ſanari; ſed addit, ſi pulſus non cadat. Quod ſi apoplexiæ cauſa ſit materia, ſi fuerit particeps inflammationis, eſt prauiſſima, nam ſumma eſt vehementia ratione eſſentiæ; quia in phrenitide, & lethargo, materia, quæ cauſa eſt apoplexiæ, eſt putrida, & admodum copioſa, vt comprimat: Et additur in hac apoplexia vehementia facultatis, nam omnis facultas languet, vi præcedentis inflammationis, ſiue phreniticæ, ſiue lethargicæ, vt prorſus de ſalute ſit deſperandum. Secus autem prędicendum, ſi materia non ſit particeps inflammationis. Vnde, ſi cauſa fuerit ſanguis, eſt curabilis: nam ſanguis ſola copia peccat, & in vaſis detinetur. A materia melancholica raro fit apoplexia, ſed ſi fiat, eſt admodum periculoſa; quia in hac materia maximus eſt receſſus a naturali ſtatu, prę ſertim cum in cerebro ita copioſa reſideat, vt efficiat apoplexiam. Si pituita fuerit in cauſa: prout vitium pituitę magis eſt vehemens; pro eo etiam apoplexia vehementior; ideoque apoplexia pituitoſa eſt periculoſior, quo pituita eſt magis copioſa, magis frigida, craſſa, viſcida. Quoniam autem apoplexia pituitoſa frequentius contingit: circa eius prognoſticum neceſſe eſt, vt cognoſcamus vitia pituitę, eorumque vitiorum vehementiam. Non ergo abs re erit, proponere ſigna, deſumpta a febre, ab oris ſpuma, a temperatura corporis, & ab ętate. Quoad febrem, dicit Hippocrates, aphoriſm. 51. ſectio. 6. apoplecticos ſtertentes intra ſeptem dies mori, niſi febris apprehenderit: nam febris vim habet calefaciendi, extenuandi, & diſſipandi materiam pituitoſam, dummodo pituita non ſit admodum copioſa. Hęc ergo febris eſt indicium pituitę, non admodum vehementis: Vnde, ſi non vincatur pituita a febre, ſignum eſt ſummę vehementię, & proinde futurę mortis. Spuma oris, eſt ſignum pituitę uehementiſſimę: unde Rhaſis dicit, ſi ſpuma in ore apparuerit, non eſſe medendum. Vt autem pateat ratio huius dicti, oportet intelligere differētiam inter ſpuma apoplectici, & epileptici. Sciendum igitur, cum Galeno, apho. 42. & 43. ſect. 2. ſpumam generari e materia humida, & ſpiritali: agens autem eſſe, uel motum, uel calorem, uel utrumque. Vnde, quoad ſpumam epilepſię; huius materia humida eſt ſaliua oris; materia ſpiritalis eſt vapor, qui e pulmone effertur; agens autem motus vehemens. In apoplexia autem ſpumæ materia humida, eſt propria pulmonis humiditas, non ſaliua; materia ſpiritalis eſt fuligo a corde prodiens; cauſa efficiens, eſt cordis caliditas, & motus violentus ſpiritus, & vehementiſſimus pulmonis conatus, vt pulmones veluti comprimantur. Quare in apoplexia, dum ſpuma generatur, comprimuntur pulmones, vt calor cordis priuetur euentatione, & fuliginum expulſione, & hinc ſequatur mors. Verum, cum ſpuma fiat, quoniam ſumma cum violentia pituita lædit cerebrum: ideo ſpuma eſt ſignum ſummæ vehementiæ pituitæ. Quoad temperaturam; Auicennas ait, apoplexiam in corpore calido, & ſicco eſſe prauam. In tali enim corpore non generatur pituita, niſi a cauſa vehementi: quare craſis calida, & ſicca; eſt ſignum uehementię pituitæ. Quoad ętatem; cum Paulo, apoplexia in iuuenibus eſt periculoſior, & præſertim ætate: nam ętas iuuenilis, & ætas, ad ſimilitudinem craſeos calidæ, & ſiccæ, ſunt ſigna vehementię pituitę. Hęc de prognoſtico, quantum attinet ad futurum euentum ſimpliciter. Num autem euentus cito, uel tarde ſit expectandus; dicendum, eum cito eſſe exſpectandum. Et ob id Rhaſis, reſpiciens ad apoplexiam pituitoſam, ait, eam uel cito interficere, vel degenerare in paralyſin: nam apoplexia, cum Galeno aphor. 42. ſect. 2. eſt uitium acutiſſimum, & uelocis motus: ratio eſt, quia partes principes non poſſunt perferre paſſiones fortes, & ſimul diuturnas.

A materia, quæ particeps eſt inflãmationis. *A ſanguine.* *A melancholia.* *A pituita, & huius vitijs. Vitia pituitæ, vt cognoſcãtur.* *A febribus.* *A ſpuma* *A craſi.* *A ætate.* *Apoplexia eſt morbus acutus.*

Quoad materias, & primum ratione acceſſionis. Venæ ſectio probatur in apoplexia ſanguinea, & in pituitoſa quoque ſecundum Auicennam, ſi adſint ſigna ſanguinis: ubi enim ſanguis habet rationem cauſę principalis; hic, ſine qua non. Sic in apoplexia a qualitate dolorifica, ui percuſſionis, & doloris fluit ſanguis, ideoque peccat, & habet rationem cauſę adiuuantis: unde & in hac apoplexia uena eſt ſecanda. Nec uirtus in apoplexia prohibet uenę ſectionem, quia non reſoluitur uirtus, ſecundum ſpiritus, ſed opprimitur ſaltem; & uirtus ſecundum ſolida atque carnes non deficit. Quare in apoplexia ſecanda uena, ſi ſanguis peccet: ubi notandum, ut, prout ſanguis peccans erit, magis uel minus copioſus; ita etiam magis, uel minus euacuetur. Et quoniam ſanguis potiſs. excedit in apoplexia ſanguinea, ſecundum Auicennam multum ſanguinis uacuare oportet: ſecus in pituitoſa, in qua ſanguis non habet rationem cauſæ principalis. Quoad [uſum: Quantum.] Rhaſis ter & quater ſecat uenam: neque obſtat, quamuis ſanguis ſit ſummę actiuitatis, ut propterea potius unica uice, & confertim euacuandus eſſe uideatur: nam cum Aetio per iteratam uenę ſectionem mouetur materia, nec uirtus ita diſſoluitur: addimus nos, iterata uenę ſectione, etiam confertim ſanguinem euacuari, nam exiguum eſt ſpatium inter unam, & alteram detractionem. Modus ex alibi dictis patet. [Quando?] Rhaſis uenam ſecat illico: Auicennas eam aperit hora acceſſionis; & iubet etiam in apoplexia pituitoſa eſſe ſecandam uenam ante acres clyſteres; quia ſanguis tempore acceſſionis uincit alia indicantia, ut, niſi ſubito uacuetur, homo moriatur: nec uirtus prohibet, nam in acceſſione potius ſuffocatur. Sed quę uena prius, quę poſterius tundenda? Rhaſis primo ſecat uenas medias, ſecundo remotas a capite, tertio proximas; reſpicit enim ad apoplexiam, in qua ſanguis abundat, & in toto, & in capite: propter ſanguinem igitur, qui ſimul replet totum, & caput, primum ſecanda uena media, id eſt, cephalica, quia ille ſanguis uincit alia indicantia; niſi enim ſubito minuatur ſanguis in capite exiſtens, homo moritur: niſi etiam ſubito minuatur ſanguis in toto exiſtens, hic per capitis uenam apertam in caput trahetur, ut homo ſimiliter moriatur. Secundo loco, ſecantur uenę remotę: nam magis poteſt ſanguis in toto peccans, quam in capite: peccans enim in toto, habet imperium in caput, qui impetus augeretur, ſi primum uena capitis ſecaretur. Quare ultimo loco uena proxima ſecanda, ſiue ſit uena narium, ſiue frontis, ſiue colli. Tempore igitur acceſſionis, ſpatio 12. horarum, tres uenę aperiantur. Quoad [ubi:] Auicennas ſecat uenas colli, cephalicam, pedum, & narium; quia reſpicit ad uarias ſubſiſtentias. Pręterea Auicennas inter materias chirurgicas, addit ferrum candens; quod prodeſt, ut materia dolorifica, ſenſum ablatum reuocans: Confert etiam, ut materia quę attrahit, ratione doloris, & caloris. At hoc ferrum candens probatur in apoplexia pituitoſa, non in ſangui-

Curatio in paroxyſmo. 1. Chirurgia. 1 enſectio. *Ferrum candens.*

Digitized by Google

ſanguinea: & admoneri poteſt ſuturæ coronali, & infra occipitium. Rhaſis probat, & ſartaginem ferream calefactam, multoties prope caput appoſitam, vt capilli vrantur. *Cucurbitula.* Ad hæc probatur cucurbitula magna cum inſigni flamma; & citra ſcarificationem, & cum ſcarificatione. *Ligaturæ, frictiones.* Probantur ligaturæ, & frictiones dolorificæ: quæ adminiſtrentur manibus inunctis [caſtorio, euphorbio, ſinapi, aqua etiam ardente.]

2. Pharmacia. Si apoplexia prodeat a qualitate, ſiue fiat e percuſſione, ſiue alio modo; Auicennas nos remittit ad propria capita.

Apoplexia ſanguinea. Reuellentia. Si apoplexia fuerit ſanguinea, ſed citra inflammationem (nam ſi adeſt inflammatio, confugiendum ad ſermonem de phrenit. & lethargo) probantur medicamenta retrahentia, per modum Reuulſionis, & Repercuſſionis, Reuulſionis gratia, probantur clyſmi acres; quoniam & in ſanguinea apoplexia viget pituita; præſertim cum vi clyſterum etiam ſanguis retrahatur. Quoad vſum: probantur hi clyſteres poſt venam ſectam; nam magis poteſt ſanguis. Sed obijciat quis: in apoplexiæ acceſſione ſenſus tactus eſt ablatus: Ergo clyſmi acres non poſſunt expultricem irritare. *Qua ratione clyſmis acribus, vti queamus in apoplexia.* Reſpondeo: probari clyſmos tempore acceſſionis: nam attrahunt ad inteſtina, & ratione caloris, quia ſunt calidi; & ratione ſimilitudinis, quia verbi gratia componuntur e colocynthide, quæ ſimilitudine pituitam attrahit, & ne detur vacuum. Vnde, vt facultas alteratrix in inteſtinis operetur, clyſmi diu ſunt detinendi, & ob id iubebat Rhaſis, repetendos eſſe clyſteres. Quoad expulſionem: hæc fit ab expultrice, adiuta a motrice. Expultrici auxiliantur nerui, per ſenſum tactus, cauſa commodioris vitæ, cap. 9. libro 5. vſ. part. Cæterum, cum expultrix ſit neceſſaria cauſa vitæ, ideo aſſiduo agit, dum ſuperuacaneum quiddam eſt præſens, & agit etiam citra ſenſum tactus; ideo ipſum quoque cerebrum, expers ſenſus, expellit. Quare, vt ſimpliciter expultrix excitetur, ſufficit præſentia ſuperuacanei; quemadmodum etiam plantæ ſuperuacanea expellunt citra ſenſum tactus: at cauſa vitæ commodioris, neceſſarium eſt, vt ſit ſenſus tactus. Motrix quoque facultas ad expulſionem concurrit; ideoque, cum motus voluntarius ſit ablatus, iubet Aetius, abdominis muſculos eſſe fricandos, & comprimendos. Sic ergo reuulſionis gratia clyſmis Auicennas vtitur. *Repercutientia.* Gratia repercuſſionis Auicennas probat odoramenta, non calefacientia, ſed roborantia, id eſt, leuiter aſtringentia, verbi gratia ſi odoramenta fiant [e pomis, ex aceto, ex aqua roſacea.] Rhaſis probat [oxyrhodinum, confectum ex ol. roſ. completo, & aceto.] Sed notandum hæc reprimentia probari, in acceſſione apoplexiæ ſanguineæ, non pituitoſæ.

Apoplexia pituitoſa. Quantum autem ad acceſſionem apoplexiæ pituitoſæ; Auicennas probat vacuantia per meatus ſenſibiles, & inſenſibiles. Quoad vacuantia per ſenſibiles meatus, & primum ratione totius corporis; primo vtitur clyſmis acrioribus: ſecundo medicamentis, quæ per os exhibita aluum ſoluunt: tertio, vomitorijs. Ratio eſt: ſi quis enim ante clyſmos vti voluerit purgantibus per os exhibitis; materia copioſa non cedet purgantibus. Si quis vtatur vomitorijs ante purgantia per aluum; cum totum corpus, & caput ſint repleta; caput vomitorio medicamento magis replebitur. *Clyſmi acres.* Quantum igitur ad clyſmos acres, probantur qui fuere propoſiti, in dol. cap. a pituita, verbi gratia. [Recipe colocynthidis, albi veratri, an. drac. j. ariſtol. rot. centaur. min. cyclamin. an. P. ſ. aquæ lib. iij. fiat decoctio ſufficiens: & recipe prędicti decocti lib. j. olei rutacei drac. ij. ſ. ſalis communis ſcrup. iiij. Miſc. & ſine oui vitello fiat clyſter.] Quoad vſum: cum Rhaſi licet vti, & bis, & ter.

Purgantia. Purgantia, quæ per os aſſumuntur, ſunt [pilulæ fœtidæ, pil. cochiæ, etiam cum helleboro,] præſertim ſi apoplexia ſit melancholica. Sed quoniam pilulæ in acceſſione non poſſunt deuorari, ideo ſunt diſſoluendæ. Quoad quando: exhibendæ ſunt tempore acceſſionis; nam magis poteſt materia quæ caput petit, quam poſſit cruditas: adduque Aetius, Apoplexiam nos cogere, vt temere omnia tentemus, quia mors imminet. *Vomitoria.* Quoad vomitoria, Auicennas [exhibet drac. ij. olei de Kerua; & exhibet cum ſucco raphani.] *Vacuantia per os & nares. διαφορητικά.* Recte etiam ab omnibus probantur vacuantia per os, & nares, quę debent eſſe valentia, & amara; de quibus in dol. cap. Vacuantia per inſenſibiles meatus, debent eſſe vehementia, propoſita in dol. cap. vnde recte Auicennas vtitur [oleo rutaceo, cum pyretro, & caſtorio: vtitur oleo antiquo cum cucumere agreſti, cum ſcilla: aſcendit ad euphorbium, & ſinapi. Poſſumus etiam aſcendere ad magnas antidotos.] Auicennas applicat capiti, & principio ſpinalis medullæ. Sed magnæ antidoti etiam intra os immitti poſſunt. Studendum autem ſecundum Rhaſin, vt medicamenta in ventriculum deſcendant; quare miſcenda ſunt dulcia; & exhibenda medicamenta liquida: & debent imponi in vaſe obtinente canalem perforatum, vt ad œſophagū perueniant; nam hoc modo ęgris inuitis medicamenta in ventriculum deſcendunt.

Diæta. Quoad diętam. Aer in ſanguinea apoplexia ſit temperatus: in pituitoſa, & melancholica parum vergat ad calidum: nam aer frigidior, prohibet diſſolutionem materię, calidior liquat. Cibus ſit tenuiſſimus. Cauendum a uino: unde in apoplexia ſanguinea, probatur [aqua hord. cum exiguo ſaccharo:] in pituitoſa, [mulſa cum hyſſ. ſaluia, pulegio:] in melancholica, [mulſa cum meliſſa, & boragine.]

Materię adminiſtrandę extra acceſſionem, patent e dol. capitis.

CAPVT XVII.

De Somno pręter naturam: ſeu Comate, proprie ita dicto, vel Caro, communiter ſumpto.

Trãſitio. ABſoluta apoplexia dicēdum eſt de Somno pręter naturã, de vigilijs, de catocho, ſtupore, tremore, paralyſi, & conuulſione, vt ſunt uitia ad animalem facultatem attinentia. Primū autem dicendum de ſomno, & uigilia, quia magis ſpectant ad cerebrum; cum reliqui affectus magis ad neruos pertineant. Et prius de ſomno agendū, quam de uigilia; quia ſomnus magis affinis eſt apoplexiæ. *Nomen.* Somnus ergo pręter naturam, alias dicitur Subeth, coma, cataphora ſomnoléta, & communiter carus. Per hunc ſomnū pręter naturam intelligimus ſomnum profundū, citra inflãmationem cerebri, ad differentiã ſomni in lethargo; & citra anguſtiam morbificã, ad differentiam ſomni in apoplexia, & caro exquiſito. Hic autem notandū, carum dupliciter ſumi; communiter, & proprie. Si communiter accipiatur; coincidit cum comate, cum ſomno profundo, e com. 28. ſect. 2. l. 1. prorrhet. Si proprie ſumatur; eſt ſomnus profundus, in quo aufertur ſenſus, & motus, ut ibidem reſtatur Galen. Nos ergo in pręſentia per ſomnum profundum intelligimus affectum, diſtinctum a ſomno lethargi, apoplexię, & cari, proprie accepti.

Vt

Digitized by Google

Digreſsio phyſiologica. *Forma ſomni.* *Somnus eſt affectio partis ſenſitiuæ.*

Vt autem intelligatur generatio ſomni præter naturam prius digredi oportet circa ſomnum, ſecundum naturam. Sciendum igitur ſomnum, & vigiliam, eſſe quidem proprietates, quæ communiter ad corpus, & animam pertinent, magis tamen ad corpus. Somnus igitur eſt proprietas, corpori & animæ communis, ſenſuum opera conſequens. Quare ſomnus eſt proprietas, ſeu affectio partis, vt pars eſt ſenſitiua, quatenus nimirum eo tempore ab opere deſiſtit, poſt ſomnum tamen rurſus ſentire, & operari poteſt: vnde ſomnus ſecundum naturam eſt, vt ita dicam experrectilis. Cum autem ſomnus ſecundum naturam ſit affectio: quæ nam eſt hæc affectio? Reſpondet Philoſophus in libro de ſomno, & vigilia, eſſe copulam, ſeu immobilitatem partis ſenſitiuæ. Forma ergo ſomni ſecundum naturam eſt copula: ſubiectum eſt pars ſenſitiua. Cum enim ſomnus non ſit actio, ſed affectio: (nam ſubiectum patitur) affectio hæc pertinet potius ad quietem, quam ad motum, cum actiones intermittantur, c.9. libro 3. de cauſ. pulſ. iure ergo Philoſophus ſtatuit, hanc affectionem eſſe copulam, ſeu immobilitatem.

Copula, ſeu immobilitas.

Subiectũ ſomni eſt cerebrũ.

Subiectum eſt pars ſenſitiua, quę primum: (vt quod:) concurrit ad obeundum functiones, quarum in ſomno eſt intermiſſio. Vnde, cum in ſomno intermittantur principes functiones, nimirum ſenſus, & motus voluntarius; ſomnus debet eſſe affectio illius partis, quæ harum functionum eſt principium: hoc autem principium eſt ipſum cerebrum, quippe quod eſt ſedes facultatis communiſſimæ, quatenus hæc ad animalem contrahitur. Hinc Auicennas dicit; ſomnum eſſe cerebri affectionem, qua inſtrumenta, actiones animales intermittunt, reſpiratione excepta. Neque obſtat, quamuis Philoſophus ſtatuat, functionum animalium originem eſſe cor: nam Philoſophus reſpicit ad principium facultatis communiſſimę, vt alibi docuimus. Non negaſſet tamen Ariſtoteles, facultatem communiſſimam, a corde prodeuntem, contrahi in cerebro, vt euadat animalis: vt cerebrum ſecundum hanc rationem ſit ſomni ſubiectum. Vnde & Auerrhoes cap.41.lib.3. collectan. ſtatuit, cor eſſe radicem ſomni, cerebrum autem eſſe primum inſtrumentum: nam cerebrum, ait, eſt frigidiſſimum membrorum principalium. Cor radix ſomni dicitur, prout eſt ſedes facultatis communiſſimæ: cerebrum autem concurrit, vt primum inſtrumentum, id eſt, vt in cerebro facultas communiſſima euadit animalis; nam propterea cerebrum eſt frigidius, vt ſpiritum vitalem attemperet, & immutet in animalem.

Cor eſt ſomni radix: cerebrum, eſt primũ inſtrumentum.

Efficiens cauſa ſõni, vapor condenſatus anguſtans.

Porro efficiens cauſa ſomni, ſecundum Ariſtotelem, Galenum, & Auicennam, eſt reciprocatio ſpirituum, & caloris ad interiora: ideoque Auicennas, definiens ſomnum effectiue, dicit: quod ſomnus ſecundum naturam ſit reditus ſpiritus animalis ad cerebrum, cum profundatione ſpiritus vitalis ad cor. Cum ſpiritu autem vitali etiam calor intro repit, ac profundatur; vnde dormientes interius ſunt calidiores, quam extra; ſecus autem in vigilijs, aphor.1.ſect.2. Quare cauſa efficiens ſomni ſecundum naturam, eſt reciprocatio ſpiritus, & caloris. Cum autem ſomnus ſit affectio, & proinde quid in fieri: ita pendet a reciprocatione, vt reciprocatio vicem gerat cauſæ formalis, ſecundum Auerrhoem. Cæterum intelligere oportet a quo fiat hæc reciprocatio. Ariſtoteles inquit, eam fieri ab agente ſecundum naturam, ad differentiam ſomni præter naturam: ſicut contra, teſte Galeno, cap.10.libro 3.cauſ. pulſ. ſomnus præter naturam fit a cauſa violenta. Fit autem ſomnus a natura, quando ſe conuertit ad alimentum. Vnde, ſi ſomnus durat poſt ſuccos confectos, eſt morbificus ſomnus, & via ad mortem.

Quomodo fiat reciprocatio

Quomodo autem fit hæc reciprocatio a natura? Secundum Ariſtotelem fit vi vaporis (hæc eſt cauſa communis) qui prodit ex alimento, cerebrumque petit. Prodit autem vapor ex alimento, vel colliquato, quando ſomnus fit poſt cibum, vel poſt vigilias, citra corporis laborem, quamuis homo non comedat poſt vigilias: nam vt aſſiduo nutritur corpus, ita aſſiduo ex alimento fit euaporatio in caput: vnde Galenus ait, cap. vltimo, libro de vtil. reſpir. euaporationem fieri e ſanguine, ex alimento, in cerebrum. At vapor prodiens ex alimento in caput, non eſt cauſa reciprocationis ſpirituum, niſi condenſentur, ob frigiditatem cerebri: ſic enim condenſatus, prohibet egreſſum ſpirituum, & radiorum, & proinde influxum facultatis animalis. Durat igitur ſomnus, quamdiu durat vapor condenſatus anguſtans.

ſpirituũ, & caloris

Finis ſomni.

Cauſa finalis ſomni, ſecundum Ariſtotelem duplex eſt: præcipua eſt munus vigiliarum: homo enim dormit, vt commode per vigilias propria munia obeat, id eſt, munia quæ attinent ad facultatem animalem, non autem ad naturalem: nam facultas naturalis non ceſſat ab opere ſuo vnquam, quia dum operatur, parat ſibi alimentum, quo fouetur; contra facultas animalis, quoniã actione propria non fouetur, propterea actionem ſuam quandoque intermittit. Cauſa finalis ſecundaria, eſt propria requies facultatis animalis: & hic finis ſecundarius ad præcipuum refertur; nam facultas quieſcit, vt operetur. Ex his ergo quæ hactenus dicta ſunt, poſſumus colligere τὴν ἀναλυσιν definitionem ſomni ſecundum naturam; quod ſit copula cerebri, dependens a retractione naturali ſpiritus animalis, vt homo functiones animales obire poſſit.

Definitio ſomni ſecundũ naturam.

Diuiſio ſomni naturalis.

Porro ſomnus hic naturalis, ſecundum Auicennam, vel Abſolute eſt naturalis, vel Non abſolute. Abſolute naturalis eſt qui fit poſt vigilias, a cibo, vt ſpiritus in vigilijs diſſipatus reſtituatur: huiusque reciprocatio fit a vapore, ex alimento non colliquato. Somnus naturalis non abſolute, quem Auicennas vocat ſomnum non naturalem, fit poſt inſignem laborem, vt ſpiritus plus iuſto diſſipatus reparetur: & in hoc ſomno fit reciprocatio a vapore alimenti colliquati.

Generatio ſomni præter naturam.

His explicatis, quantum ad generationem ſomni præter naturam: ſciendum, ſomnum præter naturam fieri, dum cerebro occurrit cauſa morbifica; ita agens, vt ſpiritus animalis præter naturam retrahatur in cerebrum, vt cerebrum ita afficiatur, vt difficulter homo expergiſcatur. Dependet autem a reciprocatione pręter naturam ſpiritus animalis.

Definitio. *Forma ſubiectũ.*

Quare Somnus præter naturam eſt copula morbifica cerebri, dependens a reciprocatione præter naturam ſpiritus animalis. Forma ſomni pręter naturam, eſt copula, qua veluti ligatur ſubiectum, nimirum cerebrum.

Cauſa efficiens.

Cauſa efficiens, eſt reciprocatio præter naturam ſpiritus animalis. Porro, cauſa, a qua fit reciprocatio hæc præter naturam, eſt vel Intemperies, vel Materia. cap.10.libro 3.de cauſ.pulſ.cap.8.lib.4. de præſag.pulſ. cap.5. lib.3. de loc.aff. cap.2. libro 4. loc.aff. comm.28.ſect.2. libro 1. prorhet.& Auicennas cap. de ſubeth.

Differentia.

Quoad intemperiem, eſt intemperies cerebri, vel frigida, vel humida, vel frigida, & humida. At potior intemperies eſt frigida: nam frigiditas ſtrenue condenſat vaporem alimenti: humiditas autem vaporem condenſatum a naturali, frigiditate, conſeruat. Quæ autem cauſæ ſint intemperierum, patet alibi.

Materia.

Quoad materiam; eſt vapor, qui copia, & motu peccat copia obſtruit, motu fertur in caput. Vnde Aetius dicit, Coma, id eſt, ſomnum præter naturam fieri, e vapore calido, & humido.

Coma fit a vapore, ſola copia peccante.

Vt comatis cauſa immediata, prohibens ſpirituum egreſſum, non ſit vapor, peccans vel qualitate tantum, vel qualitate, & copia: nec poſſit eſſe humor, peccans uel qualitate, uel copia, uel ſimul, & copia, & qualitate.

Declaro.

Digitized by Google

Declaro. Si enim vapor peccet ſola qualitate, nimirum frigiditate, cauſa eſt comatis, ſed mediata; quatenus cerebrum refrigerat, quod refrigeratum deinde vapores denſat. Si vapor peccet copia, & qualitate; copia ſane obſtruet, ſed non erit coma, verum caros exquiſitus. Si humor ſola copia peccet, pariter fiet caros exquiſitus, non coma de quo nunc loquimur. Si humor peccet ſola qualitate, erit cauſa comatis, ſed mediata, quatenus ſua qualitate frigida cerebrum refrigerat. Si peccet humor, & copia, & qualitate, fiet caros exquiſitus. Conſtitutum igitur ſit, coma fieri a vapore, ſola copia peccante. Hic vapor, ſecundum Auicennam prodit modo a Toto, modo a Parte. A toto, etiam cum Aetio, vt in febribus e vaporibus calidis, & humidis. A parte, vt a ventriculo, per crapulas, & ebrietates: & cum Auicenna prodire etiam poteſt, a pulmone, & alijs partibus.

Differentiæ. Quoad differentias, ratione formæ: Si copula cerebri ſit remiſſior, fit ſomnus præter naturam, quem vocant Coma, ſeu cataphoram: ſi copula ſit intenſior, fit ſomnus pręter naturam quem vocãt Coma ſomnolentum; ſeu cataphoram ſomnolentam: & ſi adhuc ſit copula intenſior, fit ſomnus pręter naturam quem vocant carum. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ, nam ſemper eſt cerebrum. Ratione cauſæ effectricis: Reciprocatio ſpiritus animalis fit, uel ab Intemperie, quæ eſt aut Frigida, aut Humida, aut Frigida, & Humida: vel a Vapore copioſo obſtruente; qui, vt peccat ſecundum motum, prodit vel a Toto, vel a Parte.

Signa. Hoc malum in genere eſt notum: nam æger expergiſcitur quidem, ſed difficulter. Quoad differentias: coma cognoſcitur cum Thaſi, quia patiens quaſi dormiens iacet, ſentit, mouetur, oculos vt plurimũ clauſos habet; at vi clamoris oculos aperit, ſed ſtatim claudit; in ſumma, ingens ad ſomnum eſt inclinatio, vt patiens niſi excitetur dormiat. Coma ſomnolentum cognoſcitur, ſecundum Galenum in lib. de comate; quia ęgri dormiunt diu, & profunde, non loquuntur, difficulter ſentiunt: & hæc cataphora ſomnolenta propria eſt lethargicorum. Cauſa efficiens, ſi ſit intemperies, ægri non loquuntur: ſi vapor, cum Aetio, peregrina loquuntur, ac veluti delirant.

Indicationes. Indicationes ex vſu ſunt; vt ſi ſomnus fiat ab intemperie, oriatur indicatio alterandi per contrarium: ſi cauſa ſit vapor, eſt vacuandus, & retrahendus; occurrendumque cauſæ generanti, vt alibi diximus.

Prognoſtica. Vitium hoc deſpiciendum non eſt: nam ſomnus profundus poteſt mutari in coma ſomnolentum, in carum, in apoplexiam. Sed periculum pro vi differentiarum intenditur, verbi gratia coma eſt minus periculoſum, comate ſomnolento; cum in hoc maior ſit vehementia ratione eſſentiæ. Cauſa efficiens, poteſt eſſe intemperies, & vapor, quæ autem horum ſit vehementia, patet e ſermone de dolore capitis.

Curatio. Quæ materiæ ſint adminiſtrandæ, conſtat e dolore capitis. Breuiter ſaltem, quædam monebimus. Materia igitur chirurgica probatur dolorifica: vt ligaturæ, frictiones, ferrum candens, præſertim in comate ſomnolento. Medicamenta probantur, quæ agunt in ſenſorium tactus, & in organum facultatis expultricis: vt ſunt clyſmi acres, ſuppoſitoria acria, ſternutatoria. Si opus ſit vti oxyrhodino, conficiatur ex aceto copioſo, & oleo exiguo: [nam oleum, ſecundum Auicennam, dormire facit.] Aer ſit luminoſus. *Diæta.* Cibus, [mulſa cum aceto.] Et in hoc malo probantur animi accidentia, quæ poſſunt animam agitare, vt triſtitia, ira, &c.

CAPVT XVIII.

De Caro exquiſito, ſeu proprie ita dicto.

Nomen. PEr Carum intelligimus exquiſitum: nothus enim coincidit cum comate, de quo ſumus locuti: intelligimus ergo carum exquiſitum, cum Gal. cap. 2. lib. 4. de loc. affect. & comm. 21. lib. 2. de articul. in quo malo homo neque ſentit, neque mouetur, non intelligit, non recordatur; reſpiratio non aufertur, ſed quandoque læditur.

Generatio. Generatur hoc malum, dum cauſa anguſtat ventriculos cerebri, vt ea fiat reciprocatio ſpiritus animalis, ut omnis functio animalis aboleatur, excepto tactu, & reſpiratione, ut tactus imminuatur, & reſpiratio quandoque lædatur. *Definitio.* Caros igitur eſt functio ablata animalis, (reſpiratione excepta,) cerebri, & totius corporis, dependens a facultate impedita, ſecundum cerebri uentriculos. *Forma.* Forma, eſt functio ablata animalis, reſpiratione excepta: ut caros diſtinguatur ab epilepſia, in qua eſt conuulſio; & diſtinguatur ab aliqua apoplexia, in qua reſpiratio auferatur. cap. 2. lib. 4. loc. aff. At notandum circa tactum, & reſpirationem. Circa tactum: ſtatuit enim Galenus loco citato in caro hominem nõ ſentire. Aetius autem inquit, in caro hominem, dum pungitur, ſentire. Reſponſio: Tactus dupliciter poteſt conſiderari: quatenus ſcilicet in ſenſu tactus occurrit obiectum proportionatum, uel improportionatum: Si occurrat obiectum proportionatum, homo detentus caro non ſentit, cum Galeno; ſi improportionatum; ſentit, cum Aetio. Quoad reſpirationem, Galenus cap. 2. libro 4. loc. affect. dicit, in caro non lædi reſpirationem: ubi per carum intelligit carum remiſſiorem: nam in uehementiori lædit reſpiratio, capite primo, libro quinto, loc. affect. *Subiectũ.* Subiectum, eſt cerebrum, cauſa functionum principalium; eſt quoque totum, cauſa motus; nam homo iacet, nec poteſt ſurgere.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt facultas impedita ſecundũ ventriculos cerebri: qua caros diſtinguitur ab apoplexia, in qua facultas impeditur etiam ſecũdum poros. Cum igitur in caro impediatur facultas ſecundum ventriculos: morbus in hoc vitio eſt anguſtia ventriculorum cerebri. Per uentriculos, Galenus cap. 2. lib. 4. loc. affect. intelligit, non modo anteriores, ſed etiam potiſſimum medium; ait enim carum fieri, dum cranium comprimit vẽtriculos, & potiſſimum medium. *Anguſtiæ cauſa.* Anguſtia in caro, eſt compreſſio, Subſidentia, & Obſtructio. Compreſſio fieri poteſt a cauſa Externa, & Interna. Externa, eſt cauſa percutiens, capite ſecundo, libro quarto, loc. affect. 1 Interna, eſt affectus ſimilis inflammationi, ut colligitur ex aphoriſ. 42. ſectio. 2. ad ſimilitudinem apoplexiæ ſubſidentia quoque produci poteſt a cauſa externa, & interna. Subdentia enim fit a qualitate dolorifica, 2 vel a frigiditate. Si fiat a qualitate dolorifica, ut uoluit Galenus capite ſecundo, libro quarto loc. affect. dolor fieri poteſt a cauſa externa, ut abictu: uel ab interna, ut ſi aliqua corporis pars vi cauſę internę doleat, ut fiat caros per cõſenſum, quemadmodum, & apoplexia fieri ſolet. Si fuerit qualitas frigida, fieri poteſt a cauſa uel extra caput refrigerante, uel a frigiditate, genita in aliqua corporis parte, & proinde a cauſa interna. Obſtructionis cauſa eſt Vapor, uel Minera. 3 Vapor copioſus requiritur: unde Paulus uoluit in augmento,

Digitized by Google

augmento, & vigore acceſſionum febrilium fieri carum. Minera, eſt pituita copioſa, frigida, humida, obſtruens quidem ventriculos cerebri, ſed non hærens in parietibus ventriculorum, quemadmodum in epilepſia & apoplexia.

Differentiæ. Quoad differentias, a forma: In caro reſpiratio vel eſt Inculpata, vel Culpata. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ, quia idem. A cauſa efficiente, anguſtia eſt, vel Compreſſio, vel Subſidentia, vel Obſtructio.

Signa. Quoad ſigna. Aetius ſtatuit, carum diſtinctum cognoſci ab apoplexia: nam dum patiens pungitur ſentit, & copus retrahit. Quoad ſigna differentiarum, & primum ratione formę; reſpiratio an ſit inculpata, nec ne, per ſe patet. Quoad cauſam efficientem, & primum ſi fuerit compreſſio, cognoſcitur e cauſis comprimentibus, vt ex ictu, e ſignis copioſi ſanguinis. Subſidentia ſimiliter cognoſcitur e cognitione cauſarum. Cauſæ externæ, manifeſtæ redduntur ab aſſidentibus. Cauſa interna, an prodeat ab aliqua parte; patiens manifeſtabit ſe perſenſiſſe dolorem, vel frigiditatem in aliqua parte: vnde aſſidentes referent, patientem ante paroxyſmum eſſe conqueſtum de dolore alicuius partis. Obſtructio, num fiat a vapore, an a pituita, patet e dolore capitis.

Præſidia. Quid indicet quælibet anguſtia; patet e ſermone de apoplexia.

Prognoſtica. Malum hoc ſemper magni eſt momenti, com. 28. ſect. 2. l. 2. prorhet. nam ſymptomatum adeſt inſignis vehementia ratione eſſentiæ, quia functio animalis eſt abolita: adeſt vehementia dignitatis, nam & ſymptomata, & cauſæ pertinent ad cerebrum. Varie autem prognoſticandum, pro vi differentiarum. Ratione formæ, carus magis eſt periculoſus, ſi lædatur reſpiratio. Ratione cauſæ efficientis, ſi fuerit compreſſio ex ictu, eſt vitium ferme incurabile. Si compreſſio fiat a ſanguine, curari poteſt, quia ſanguis ſola copia peccat, & in proprijs vaſis detinetur. Si anguſtia fuerit ſubſidentia; augetur & minuitur periculum, vt in ſermone de apoplexia diximus. Si anguſtia fuerit obſtructio, eſt malum curabile: poteſt enim ſuperari & vapor, & minera. Vnde plerique gloriantur ſe curaſſe apoplexiam, cum tamen carus fuerit. Euentus cito exſpectandus eſt: carus enim eſt vitium velocis motus.

Curatio. Materiæ patent, e traditis in ſerm. de Apoplexia, & de dolore capitis.

CAPVT XIX.

De vigilia morboſa.

Nomen. SOmno pręter naturam, opponitur illud vitium, quod Auicennas Zaara vocat, i. morboſam vigiliam. Huius generatio vt pateat, intelligenda eſt eſſentia vigiliæ ſecundum naturam. *Generatio vigiliæ ſecundum naturam.* Vigilia igitur ſecundum naturam, cum philoſopho, eſt affectio cerebri, ſicut & ſomnus: differentia autem eſt, quia in ſomno affectio eſt copula, in vigilia, affectio eſt relaxatio. Sicut igitur copula pendet a reciprocatione ſpiritus animalis: ita relaxatio pendet a naturali effuſione ſpiritus, ad inſtrumenta ſenſus & motus. Præterea, vt reciprocatio fit ab alimenti vapore condenſato a cerebri frigiditate, ſecundum naturam, & conſeruato a moderata humiditate: ita in vigilijs ſpiritus effuſio fit, dum vapor condenſatus eſt reſolutus, vt ſpiritus animalis per radios inſtrumentis motus & ſenſus impertiatur, vt homo his vti valeat. Vigilia ergo ſecundum naturam eſt relaxatio cerebri, dependens a naturali effuſione ſpiritus animalis, gratia obeundarum operationum. *Generatio vigiliæ præter naturam.* Hinc facile colligi poteſt, vigiliam præter naturam fieri, quotieſcunque cerebro occurrit cauſa morbifica, cuius vi alimenti vapor, vel in cerebrum non fertur; vel ſi deferatur, nec condenſatur, nec conſeruatur, ſed potius rareſit & abſumitur, vt importuna fiat egreſſio ſpiritus animalis. *Definitio.* Vigilia ergo morboſa, eſt relaxatio cerebri, dependens ab effuſione præter naturam ſpiritus animalis. Forma eſt relaxatio. *Forma ſubiecti.* Subiectum eſt cerebrum.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens, eſt effuſio ſpiritus animalis pręter naturam. Vnde Gal. c. 10. lib. 3. de cauſ. pulſ. ait; in vigilijs morbificis calorem naturalem foras moueri immodice: ſicut enim ſpiritus animalis præter naturam egreditur, ita calidum innatum immodice præter naturam mouetur ad circunferentiam. Spiritus autem animalis egreditur propter cauſam morbificam, quæ multiplex eſſe poteſt. Ideoque cum vigilia fiat, quoniam in cerebro deſideratur alimenti vapor condenſatus: ſciendum, quod cerebrum hoc uapore priuetur propter duas cauſas: prima cauſa morbifica eſt, quæ prohibet alimenti uaporem in caput deferri: altera eſt, quando cauſa morbifica uaporem in caput delatum, non denſat, nec conſeruat. Declaro, diſcurrendo per cauſas & internas, & externas. *Cauſa interna.* Cauſa interna eſt Qualitas & Materia. *Qualitas.* Qualitas eſt Materialis, uel Spiritalis. Materialis proponitur a Gal. c. 5. lib. 3. loc. aff. vbi vult, uigiliarum cauſam eſſe intemperiem cerebri ſine materia: quæ intemperies, uel eſt calida, uel ſicca, uel calida & ſicca: ſed caliditas obtinet potiores partes nam eſt maioris actiuitatis, unde rare facit & abſumit uaporem, nec permittit, ut in caput deferatur: ſiccitas uero ſolum abſumit. Qualitas ſpiritalis, eſt qualitas dolorifica. *Quomodo qualitas dolorifica, excitet vigilias.* At quomodo hæc qualitas uigiliarum eſt cauſa? Sciendum dolorem duo efficere: primum enim ſoluit unitatem, ut obiectum improportionatum in inſtanti agat in cerebrum, & cerebrum hoc obiectum ut dolorificum iudicet. Secundo cauſa dolorifica qualitatem noxiam introducit, quam inſinuauit Galenus aphor. 50. ſect. 6. dum ait, in magnis doloribus ad uentriculum fluere bilioſas ſuperfluitates; ut ſi dolor uigeat in inteſtinis, qualitas dolorifica impertiatur ori uentriculi: quemadmodum & uulnus capitis eſt cauſa uomitus, caput enim uentriculo communicat paſſionem, quæ paſſio nihil aliud eſt, quam qualitas ſpiritalis. Adhæc, capit. 6. libro 5. loc. affect. Galen. dicit, ſyncopen fieri uitio ſtomachi, ob proprietatem doloris, id eſt, ob qualitatem dolorificam, quæ longe alia eſt ab intemperie. Si ergo cauſa dolorifica tribuat cerebro qualitatem dolorificam, eſt cauſa uigiliarum; non tamen ſemper; nam quandoque eſt cauſa reciprocationis caloris, ut fiat carus. Si cauſa dolorifica tribuat ſolum obiectum improportionatum, tunc cauſa eſt, non ſomni, ſed uigiliarum: non enim permittit alimenti uaporem in caput ferri: quia materia, propter dolorem, fluit in partem quæ primo afficitur, capit. 3. & 5. libro 13. meth. Hæc de qualitate. *Materia.* Quoad materiam, oportet intelligere ſpeciem, uitium, & cauſam generantem. Species: eſt Vapor, vel Minera. Vaporis ſpecies tot ſunt, quot ſunt ſpecies mineræ. Minera igitur eſt vel ſanguis, vel bilis, vel pituita, vel melancholica. Quoad vitium, eſt materia putrida, calida, ſicca; putrida & calida, prohibet condenſari vaporem alimenti; materia ſicca alimenti uaporem abſumit. Sanguis concurrit vt putridus, & calidus; bilis, ut calida, ſicca; pituita, vt ſalſa, & proinde vt putrida calida; melancholia ſi ſit exuſta, ut calida, ſicca; ſi non exuſta, vt ſicca. Cauſa generans quæ nam ſit, alibi diximus. *Cauſæ externæ.* Cauſæ externæ. vigiliarum, ſecundum Auicennam

 poſſunt

poſſunt eſſe aer luminoſus, ſecundum Paulum inedia, & cibus nimis copioſus, quidam ob copiam non coquitur, facit, vt deſideretur alimenti vapor: præterea eſt cibus patiens inſomnia, vt fabæ: ad hæc ſunt cogitationes, mœrores, ſtrepitus, & reliqui animi motus immodici; propterea quod magis poſſunt ad efficiendum egreſſum ſpiritus animalis, quã poſſit alimenti vapor ad reciprocationem ſpirituum.

Differentia. Differentiæ non ſumuntur a forma, niſi vt relaxatio eſt Intenſior, vel Remiſſior: Neque a ſubiecto. Sed ab efficiente: vt cauſa eſt Interna, vel Externa. Interna, eſt Qualitas, vel Materia.

Signa. Patet autem hoc vitium in genere, & ſecundum differentias a forma; num ſcilicet relaxatio ſit magis vel minus intenſa. Num cauſa efficiens ſit interna, vel externa, facile cognoſcitur. Si autem cauſa interna ſit; quænam hæc ſit cauſa, patet e traditis in ſermone de dol. cap.

Indicationes. Si vigilia fiat ob vaporem non condenſatum, idque ob intemperiem; oritur indicatio alterandi per contrarium; quare modo refrigerandum, modo humectandum. Si hoc fiat a materia; quid indicet materiæ ſpecies, vitium, cauſa generans, etiam patet. Si fiat vigilia, quoniam vapor condenſatus abſumitur, a ſiccitate; oritur indicatio humectandi. Si vigilia fiat, quoniam vapor alimenti in caput non trahitur; & ſi id fiat, quoniam retrahitur a dolore; patet, quid dolor indicet. Si autem fiat: quoniam vapor alimenti ſimpliciter deficit; indicatur præſidium generans vaporem alimentalem.

Prognoſtica in genere. Vigilia eſt vitium vehemens ratione dignitatis, quia pertinet ad cerebrum: & ſi vigilia producatur, accedit vehementia facultatis: vnde vigiliæ homines reddunt graciles, capit. 12. libro 3. de tuen. ſanit. aph. 20. ſect. 4. libro 6. epid. corpus enim diſſoluitur, dum caliditas euaporans ſecum ducit non exiguas particulas corporeæ ſubſtantiæ. capit. 6. l. 7. meth. com. vlt. libro 2. de ratione vict. vnde rationabiliter dicitur, quæ vigiliæ vires lædant, capit. 4. & 5. libr. 12. meth. Et additur aph. 18. ſect. 7. vigilijs ſuccedere vel conuulſionem, vel deſipientiam: conuulſio quidem ſuccedit ex inanitione, nam vigiliæ vacuando ſiccant: deſipientia ſuccedit, quia in vigilijs ſanguis redditur bilioſus. Verum periculum intenditur pro vi differentiarum. Primum ergo ratione formæ, vt relaxatio eſt intenſior, ita vigiliæ magis ſunt periculoſæ: & addit Auicennas, ſi tuſſis ſubſequatur, homo moritur; nam tuſſis eſt ſignum vehementiſſimæ vigiliæ; qui ſua vehementia ita ſiccat & exaſperat laryngem, vt tuſſis oriatur.

Prognoſtica in ſpecie. Ratione cauſæ efficientis; ſi prodeat a cauſa externa, minus eſt periculoſa, & ſaus remiſſa vigilia. Si cauſa ſit interna; eſt qualitas, vel materia. Qualitas eſt intemperies, vel dolor. Intemperies ſi ſit in habitu; eſt incurabilis, quemadmodum ſiccitas in ſene. Si cauſa ſit dolor; pro vi doloris varie prognoſticandum. Si vigilia ratione materiæ, fiat in phrenitide, in febribus; prognoſticum eſt petendum e vehementia morborum. Si in cauſa fuerit materia ſimpliciter, ſiue ſit materia billoſa, ſiue melancholica, ſiue ſalſa pituita; prognoſticum eſt ſumendum a vehementia materiæ, vt alias docuimus.

Euentus. Vtrum autem euentus cito vel tarde ſit futurus, cognoſcitur e motu cauſæ: verbi gratia, cauſæ phrænitidis ſunt velocis motus, pituita ſalſa, melancholia, tardi motus. At quamuis longa ſit vigilia, non tamen eſt aſſidua, ſed habet interualla: nam ſecus patiens obiret.

Curatio. Vena ſectio. Quoad materias. Venæ ſectio non probatur, niſi vigilia comitetur morbum, cuius cauſa vena ſit ſecanda; vt in phrenitide, in febribus. Quoad medicamenta: vigilia, cum procedat vel ab intemperie, vel a dolore, vel a materia: ſi ab intemperie, ſi quidem hæc ſit calida; ſecundum Auicen. probantur [raſura cucurbitæ, mucilago pſyllij, virga paſtoris, ſemperuiuum, lactuca, mandragora, capita papaueris.] *Pharmacia. 1 Intemperies.* Si intemperies ſit ſicca; vti licet, [oleo amygdal. lacte, butyro.] Verum ſiccitati ſi coniuncta ſit frigiditas, prædictis addantur [chamæmelum, fœnum græcum, melil. malua, althæa.] Si ſiccitati ſit coniuncta caliditas; prædictis addantur frigida iam ſuperius propoſita. Si vigiliæ cauſa ſit dolor; ſecundum Auicennam, cura erit doloris mitigatio, de qua alibi. *2 Dolor.* Si cauſa ſit materia; ſi materia agat per mediam phrenitidem; patet quibus medicamentis ſit vtendum. *3 Materia.* Si agat materia citra mediam phrenitidem, cum eſſe poſſit, vel pituita, vel melancholia, vel bilis: ſi fuerit pituita ſalſa; Auicennas probat [ol. amygd. dulcium, oleum commune, & decoctum in duplici vaſe, cum aqua hordei, & cum uino albo ſubdulci, cum pauco chamæmelo, meliloto & ſerpillo:] reſpicit enim ad pituitam ſalſam, quæ viſcida eſt & craſſa, vt detergentibus & attenuantibus opus ſit. Si materia ſit melancholica, cum ſit frigida & ſicca, oportet calida miſcere humidis. vt ſunt [malua, althæa, oleum amygdal. adeps gallinæ, &c.] Si materia fuerit bilioſa; uti licet [uiolis, lactuca, nymphea, mandragora, ſoliis & capitibus papaueris, hyoſcyamo, diacodio, philonio Romano, ſyrupo de papaue. reque Nicolai, pilulis de cynogloſſa.] His tamen frigidis calida ſunt miſcenda, & quædam etiam corrigentia, quæ dent penetrationem. Aetius proponit odoramenta [e papauere, & mandragora, cum uino.] [Vſus] patet: monere tamen quædam licet, circa quando & ubi. [Quando.] Cum Paulo, oportet hæc adminiſtrare, ſi adeſt febris, in declinatione acceſſionis: adhæc, primo ea ſunt applicanda, deinde exhibenda. [Vbi.] cum bilis ſubſiſtentiam habeat & in toto, & in capite; medicamenta & per os exhibenda, & in capiti applicanda, nimirum, ſuturæ coronali, temporibus, naribus: at opium non applicetur ſuturæ.

Diæta. Quoad diætam, probatur aer obſcuris, & alteratus medicamentis ſoporiferis, [id eſt, lactuca, papauere, &c.] Probatur puluinar, ſi conficiatur [e capitibus papaueris, e radice papaueris nigri, &c.] Cibus ſit varius, pro cauſæ uarietate: & cum Paulo miſcenda ſunt ſoporifera, dum uigilia vrget. Paulus probat ualidum exercitium, a quo ſcilicet fit inſignis colliquatio alimenti, unde ex hoc uapor copioſus petit caput, & ſomnum excitat.

CAPVT XX.

De comate vigili.

Nomen. PEr Coma uigil, intelligimus malum, mixtum e ſomno & uigilia præter naturam. *Generatio.* Generatur hoc malum, dum cauſa contraria agit in cerebrum, ut cerebrum afficiatur modo copula, modo relaxatione. Coma uigil igitur eſt affectio mixta e copula & relaxatione cerebri, dependens a quiete & motu præter naturam ſpiritus animalis. *Forma.* Forma eſt, quid mixtum e copula & relaxatione: e copula, ut eſt coma; e relaxatione, ut eſt uigil. Subiectũ eſt cerebrum. *Cauſa efficiens.* Cã efficiens, eſt ſpiritus aĩalis quies ſeu reciprocatio, & motus, ſiue egreſſus. Quæ cauſæ ſint reciprocationis & egreſſus ſpirituum, patet e ſuperius propoſitis. *Differentia.* Quoad differentias, & primũ a forma: uel Copula uincit, uel Relaxatio: unde

Digitized by Google

vnde cum Galeno in l. de comate, datur cataphora vigil pigra, dum copula vincit; datur cataphora vigil non pigra, dum relaxatio uincit. Ratione cauſę efficientis dicendum; materiam vel eſſe Participem inflammationis, vnde prodit cataphora uigil phrenitica; uel expertem inflammationis, vnde producitur, cataphora vigil non phrenitica a Galeno dicta. *Signa.* In genere hoc malum patet: nam cum Galen. loc. cit. æger vigilat, nec ĩn ſurgere põt. Quoad differentias ratione formæ: cataphora vigil non pigra, cognoſcitur e motu facili corporis & copioſo: pigra contra. Ratione cauſæ efficientis; cataphora vigil phrenitica, cognoſcitur e delirio; non phrenitica, ex abſentia delirij, niſi hæc cataphora fiat e vino; *Præſidia.* ſi autem fiat e vino, cognoſcitur inde, quod febris non adeſt, & præceſſit potio vini copioſi. Indicationes, prognoſticum, materiæ; patent è traditis de ſimplici tum ſomno, tum uigilia.

CAPVT XXI.

De catocho exquiſito.

Trãſitio. Hactenus dictũ eſt de vitijs, attinẽtibus ad corpus & vẽtriculos cerebri. Iã dicẽdũ de malis neruorũ: nimirũ, de catocho, tremore, ſtupore, paralyſi, & cõuulſione. Et primũ de catocho dicẽdũ; qa in hoc vitio cerebrũ pr̃ſẽtiã affi*Nomen.*citur. Per catochũ intelligimus malũ, quod vocãt catalepſin, detentionem, cõgelationẽ. Nõ explico cauſam harũ vocũ: videte. Alij marum. Intelligimus autem catochũ exquiſitũ, in quo patientes ſeruant eundem ſitum, quem antea obtinebant; præterea audiunt, vident, imaginantur, recordantur; ſed immoti inſtar ſtatuæ manent, ſenſuque tactus orbantur, capite 16. libro 4 de cauſ. pulſ. *N B.* Excluditur ergo catochus nothus, quem interdum Galenus coma vigil vocat: ut cap. 2. libro 13. meth. cap. 2. libro 4. de loc. aff. cap. 3. lib de diff. ſympt. Quibus locis nonnulli, putantes Galenum loqui de catocho exquiſito, vehementer ſunt allucinati. *Generatio.* Catochus exquiſitus generatur, dum a cerebro frigido & ſicco, e materia melancholica, producitur vapor frigidus & ſiccus, ut ilico expellatur in neruos; vnde nerui motiui, qui alijs duriores ſunt, a vapore frigido & ſicco afficiuntur, & ſecundum partem internam condenſantur, vt radios ſpiritus animalis non admittant; ideoque motus uoluntarius vna cum tactu deperditur: afficiuntur etiam nerui ſecundum partem externam, ſecundum quam ita refrigerantur, ut rigidi, ſeu tenſi permaneant, vn*Definitio.*de homo ceu ſtatua redditur immobilis. Quare catochus exquiſitus eſt motus ablatus, cum abolitione receptionis obiecti tangibilis totius corporis, dependens a denſitate, cum frigiditate & ſiccitate neruorum motiuorum. Hæc definitio colligitur e Galeno, com. 56. ſect. 2. libro primo. prorhet. non autem ex alijs locis, nam capite tertio, lib. de diff. ſympt. & alibi, reſpicit Galenus ad cato*Forma.*chum ſpurium. Forma huius mali eſt motus ablatus, cum abolitione receptionis obiecti tangibilis; patientes enim immoti manent. Vnde catochus diſtinguitur a tetano, & a catocho notho. A tetano; nam in hoc eſt motus corruptus, quia omnes muſculi mouentur ad ſuum principium. Diſtinguitur a catocho notho, quem etiam coma uigil nuncupant; quia in hoc, ſecundum Aetium, patientes quandoque mouent manus ad caput; quod nequaquam fit in exquiſito. Quoad ſenſum tactus; ait Galenus, homines in catocho tangibilia non percipere. In definitione diximus, abolitam eſſe receptionem obiecti tangibilis; non autem functionem tactus eſſe ablatam; ut conſtaret, uitium hoc non eſſe poſitum in iudicio, ſed in receptione: iudicium enim in ſenſu tactus attinet ad cerebrum, quod non eſt læſum: receptio autem pertinet ad neruos, qui ſunt læſi. Subiectum huius acciden- *Subiectũ.* tis eſt totum corpus: patientes enim manent immoti ſecundum omnes partes.

Cauſa efficiens, eſt denſitas, cum frigiditate & *Cauſa efficiens.* ſiccitate neruorum motiuorum. Vt hęc intelligantur; ſupponendum, neruos conſtare e portione interna cerebrali, ſeu medullari; & externa, ſeu mẽbranea. Quemadmodum igitur nerui in paralyſi afficiuntur ſecundum internas partes, in conuulſione ſecundum externas, ita in catocho ſecundum vtraſque afficiuntur: ut propter denſitatem ſpirituum animalium radij non tranſeant; propter frigiditatem & ſiccitatem nerui rigidi euadant. Diximus autem in finitione neruos motiuos affici, quoniam hi, ut duriores, facilius a frigido & ſicco indureſcunt. Quia ergo nerui molles non afficiuntur; ideo patientes cum Galeno audiunt, vident, ſed oculi tamen non mouentur: & quia noxa non attinet ad cerebrum; recordantur & imagi- *Cauſa catochi eſt Vapor.* nantur. Cęterum cognoſcere oportet, ob quam cauſam nerui ita afficiantur. Paulus proponit materiam frigidam & ſiccam, id eſt, melancholicam; quæ materia melancholica eſt uapor; cum hoc malum cito fiat & cito deſinat, ut quatuor uicibus, aut pluribus quoque eodem die reuertatur: neque vacuatio aliqua ſenſibilis apparet, quia ſcilicet eſt vapor. Hic vapor, copia ſua poteſt denſare, & frigiditate atque ſiccitate veluti congelare. Materia e qua hic vapor generatur, eſt humor melancholicus, id eſt, frigidus & ſiccus. Agẽs cauſa, quę hunc vaporem producit, interdum eſt calor inteſtinis infra caput, dum videlicet vapor generatur e melancholia, infra caput collecta: ſemper autem agens eſt calor debilis capitis; & eſt capitis intemperies frigida, & ſicca, ſecundum Galenum aphor. 3. ſect. 2. quia intemperies vaporem frigidum & ſiccum, prodeuntem a loco extra caput, frigidiorem & ſicciorem reddit. In catocho ergo exquiſito materia eſt melancholica: vnde, dum Aetius ait, catochum fieri a ſanguine, loquitur de catocho notho.

A forma ſumuntur tantum differentiæ ſecũdum *Differentia.* Magis & Minus. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: nam ſemper eſt totum. Ab efficiente: Vapor generatur In capite, vel Extra.

Catochus in genere patet. Differentiæ a forma ſe- *Signa.* cundum magis & minus, cognoſcuntur e diuturnitate & frequentia acceſſionum. Quoad cauſam efficientem; num uapor generetur in capite, vel extra; cognoſcitur e traditis in ſerm. de dol. cap.

A vapore ſumuntur hæ indicationes: vapor diſ- *Præſidia.* ſoluendus eſt, & retrahendus, ſi habet impetum in caput. A materia e qua, cum ſit humor melancholicus frigidus & ſiccus; quid indicet, patet. Ratione agentis; cerebrum eſt calefaciendum & humectandum.

Hoc malum, quantum attinet ad acceſſionem, *Prognoſtica.* cito & facile ſuperatur: nam vaporis uehementia ratione eſſentiæ eſt remiſſa: nec adeſt inſignis vehementia ratione dignitatis, quia vapor afficit neruos, non cerebrum: & ob id dicit Galenus comm. *cap. 4. l. 6.* 56. ſect. 2. lib. 1. prorhet. adoleſcentem illum euaſiſſe. Sed notandum; cum Aetius inquit, catochum eſſe periculoſiorem lethargo; quod reſpiciat ad catochum nothum, ad unum nimirum ex inflammatione phrenitica & lætthargica; addit enim aquam frigidam eſſe noxiam, quod augeat inflammationem. Maior eſt difficultas in præſeruatione:

Digitized by Google

tione, quia cerebrum eſt frigidum & ſiccum, ut adſit uehementia eſſentiæ & dignitatis.

Curatio. Materiæ extra acceſſionem uſurpandæ, patent e dol. cap. a materia melancholica. In acceſſione id ſolum notetur, Rhaſin probare [oleum ſeſaminum, quod eſt calidum & ſiccum in ſecundo, & addit duodecimam euphorbij partem,] quia videlicet, reſpicit ad diſcuſſionem vaporum in acceſſione. Nam extra acceſſionem oportet calefacere, & humectare.

CAPVT XXII.

De Tremore.

Nomen. TRemor ſolum pertinet ad motum, ad differentiam torporis, ſeu ſtuporis: ideo primo de Tremore dicendum: per tremorem autem intelligimus morboſum, malum ſcilicet in quo totum mobile ſurſum & deorſum mouetur, c.2.lib. 2. de cauſ. ſympt. & in lib.de tremore, & aphor.4.ſect. 1.lib.3 epid. *Generatio.* Generatur hoc malum, dum cauſa morbifica occurrit corpori, in cuius radij ſpirituum animalium ita deficiunt, vt, dum facultas motrix, uoluntati obtemperans; ad mouendum inſurgit, & membrum, quidem attollit, ſed non detinet, quin membrum ſiue *Definitio.* mobile, ſuo pondere deorſum tendat. Quare tremor morboſus, eſt motus prauus a ſurſum ad deorſum, aſſiduus, totius mobilis neruoſi, dependens a facultate motrice, mouere tentante, præter naturam onerata. *Forma.* Forma eſt motus prauus a ſurſum ad deorſum: nam capite ſecundo, libro ſecundo. de cauſ. ſympt. vult Galenus, tremorem eſſe motum prauum, ad differentiam imminuti, qui imminutus plerumque eſt in ſtupore. Præterea, ut tremor eſt motus prauus; diſtinguitur a paralyſi, in qua motus eſt ablatus. Dicimus, a ſurſum ad deorſum, ut tremor diſtinguitur a conuulſione, in qua eſt quidem motus prauus, ſed membrum retrahitur. Notandum autem quod dicimus, a ſurſum ad deorſum, non, ſurſum deorſum, oportet enim exquiſitiſſime loqui in definitione: ratio autem eſt, quia mobile, quatenus ſurſum mouetur a uirtute, potius diminute mouetur, quam corrupte, at motus deorſum prauus eſt, nam mobile deorſum mouetur, cũ non debere, moueri, & hic motus dependet a pondere, ſeu onere, inuita virtute. Addimus in finitione, cauſa formæ, quod ſit aſſiduus motus, ad differentiam torporis, qui ſane etiam eſt motus prauus, qui fit a virtute ſurſum, a pondere deorſum, ſe quia torpor eſt leuis paralyſis membri, ideo membrum ægre ſurſum mouetur, vt ſtatim decidat, vnde fit huiuſmodi motus per interualla, ut per quoddam interuallum poſt decidentiam, ſurſum attollatur membrum: contra in tremore hic motus eſt aſſiduus. capit. 2. lib.2.de cauſ.ſympt. capit. 5. lib. de tremor. Et hinc quoque Auicennas ait, tremorem fieri a motu lacertorum ſecundum continuitatem: *Subiectũ.* Subiectum eſt mobile totum neruoſum. Mobile dicimus, ad exprimendum ſubiectum commune omni ſpeciei tremoris, tremore enim interdum pertinet ad totum corpus, interdum ad partem: dum ergo dicimus mobile, poteſt hoc mobile eſſe uel totum, uel pars. Addimus, totum, ſcilicet mobile, ad differentiam palpitationis, in qua non mouetur totum membrum, c. 5.lib.de palpit. Addimus, neruoſum, ut conſtet, neruum eſſe præcipuam partem ſubiecti tremoris: vnde Galenus c. 3.lib.4. diff. pulſ. ait, tremorem ſpectare ad ſolos neruos, intelligens partem principalem.

Cauſa efficiens. Efficiens cauſa, eſt facultas motrix, mouere tentans, præter naturam onerata. Quatenus enim tremor dependet a facultate motrice, diſtinguitur a palpitatione, & legitima conuulſione: vnde Galenus capit. tertio, & quarto, libro de trem. ait, tremorem eſſe ſymptoma motricis imbecillis, quę tentat mouere membrum. Dicimus oneratam eſſe facultatem, ad differentiam rigoris, cuius cauſa eſt ſola expultrix; tremoris autem cauſa eſt, & facultas motrix, & mobilis membri pondus, & pondus quidem pręcipuum ſibi vendicat locum: vnde Galenus, reſpiciens ad hoc pondus, ad hoc inuoluntarium agens. capite ſexto, libro de tremor. inquit, tremorem eſſe motum inuoluntarium; quod ſi abſolute intelligatur; eſt falſum. Addimus facultatem motricem oneratam eſſe pręter naturam; ad differentiam tremoris non morboſi; vt ſi fiat tremor ob onus iuſto grauius, quod baiulis contingit; vel ob timorem. Cum igitur in tremore concurrat onus pręter naturam, explicandum eſt, ob quam cauſam mobile euadat ponderoſum. *Cauſa motus deprauati in tremore.* Sciendum igitur in tremore motum deprauari, vel Lęſa facultate, vel ob Errorem externum, capite ſecundo, libro ſecundo. de cauſ ſympt. capit. tertio, & quinto, libro de tremor. *1. Læſa facultas, ob denſitatem.* Lęditur facultas ob morbum; qui morbus eſt denſitas meatuum neruorum, vt radij ſpirituum animalium ſaltem exigui permeent, vnde facultas motrix ſtrenue membrum inducere nequit. Denſitas hęc, vel eſt Semidenſitas, vel Integrá denſitas: hęc ſecundum omnes partes mobilis, illa ſecundum aliquas; nam vtroque modo radij deficiunt. Vnde Galenus inſinuans integram denſitatem, inquit, tremorem fieri, dum humores prorſus obſtruunt, ideſt, dum integra eſt denſitas. Quod ſi igitur integra fieret denſitás ſecundum omnes partes, eſſet paralyſis. At tremor fit, dum integra denſitas eſt ſecundum aliquas tantum partes, ita vt reliquę fibrę non denſentur. *Cauſa denſitatis.* Ceterum denſitas & integra, & non integra, producitur a ſucco craſſo, viſcido, impacto; ad differentiam torporis, in quo humor non eſt penitus impactus; ideoque motus fit, qualis eſt in incipiente paralyſi, teſte Galeno loco citato. Succus ille craſſus ac viſcidus, eſt ſuccus melancholicus, & vt plurimum pituitoſus. *2. Error externus. Vitiũ radiorum ſiſtentiũ & fluxorum.* Cum ergo tremor fiat, lęſa facultate ob denſitatem; merito Auicennas dixit, tremorem eſſe morbum inſtrumentalem. At ſi fiat tremor ob errorem externum; hic error pertinet vel ad Virtutem, vel ad Mobile, vel ad Vtrumque. Ad virtutem pertinet error, dum vitium eſt ſecundum radios ſpiritus animalis, quatenus hi nequeunt facultatem influxam ſeruare robuſtam: dum igitur error ſpectat ad ſolam virtutem, vitium eſt in radijs fluentibus ad mobile. Dum error ſpectat ſimul ad virtutem & mobile vitium eſt in radijs fluxis. Quoad errorem igitur, cauſa virtutis: hic error poſitus eſt in defectu radiorum ſpirituum, vt vitium radiorum, ſequatur vitium ſpirituum. Vitium autem in ſpiritu eſt, quoniam ſpiritus vel Non generatur, vel ſi generatur Reſoluitur. Non generatur, vitio vel Materię e qua, vel vitio Agentis. Vitium agentis eſt; dum cerebrum iuſto eſt frigidius, vt contingit in decrepitis: & huc pertinent cauſę, quę cerebrum plus iuſto poſſunt refrigerare. Vitium materię e qua, eſt inopia alimenti: ideoque tremor oritur poſt morbos, vt quorum facultas nequit alimentum idoneum conficere: idẽ euenire poteſt ob immodicas euacuationes, cum ſenſibiles, tum inſenſibiles, vt hõ infimũ locum obtineat euacuatio, quę fit per coitum. Spiritus autem geniti reſoluuntur in deliquijs animi. *Pondus mobilis.* Error pertinens ad mobile, eſt põdus mobilis: quemadmodum, contingit illi ancillę, cui in puerperio ſanguis reſtinxit: & Auic. merito etiam proponit potũ copioſum.

Error

Agens in mobile cũ violentia. Error ſimul pertinens & ad virtutem, & ad mobile, eſt id quod agit in mobile cum violenta, ſiue ſit Deleterium, ut punctio animalis venenati, ſiue Non deleterium, & hoc ſiue ſit Qualitas, ſiue Materia. Qualitas (ſecundũ Auic.) eſt caliditas adurens, agens cũ impetu, & frigiditas vehemens, vt cuius homines interdum quaſi ſemimortui & trementes euadunt, dum iter faciunt per loca frigidiora. Quoad materiam, tremor fit ab humore, uehementi qualitate prædito, cuiuſmodi eſt bilis: vnde Galenus aphoriſ. 26. ſect. 6. dicit, in febribus ardentibus fieri tremores, quoniam bilioſi humore ad neruos trãſfluunt. Hæ ergo cauſæ habent rationem erroris: reſpectu quidem uirtutis, quatenus aduerſantur radijs; reſpectu mobilis, quatenus lædunt calidum innatum.

Differentiæ. Ratione formæ, diſcrimen tantum eſt ſecundũ Magis & Minus. Ratione ſubiecti, tremore afficitur, vel totum corpus, vel corporis Pars. Notandum autem cum Auicenna, ſi tremor fiat in vtraque manu, nõ neceſſario tremorem eſſe in pedibus contra, ſi tremor ſit in pedibus, neceſſario etiam eſſe in brachijs. Hic Auicen. ſermonem habet de tremore, cuius cauſa poteſt eſſe communis manibus & pedibus, eamque cauſam affert triplicem. Prima cauſa eſt, dum a capite fluit materia, natura conatur ſeruare ſpinalem medullam, ut materia morbifica fluat in ramos proximos, manuum ſcilicet & brachiorum, ad differentiam pedum. Secũda cauſa, ſi fluat materia in principium ſpinalis medullæ, natura facilius expellit materiam ad proximas partes, nimirũ ad brachia & manus. Tertia cauſa eſt, quia facultas motrix in pedibus, non eget tam copioſis radijs ſpiritus animalis, vt manus, & hoc factum eſt propter maximã neceſſitatem pedum, qui totum corpus ſuſtinere debent. Cæterum, cum facultas non ſuſcipiat magis & minus: validæ virtutis in pedibus cauſa eſt, tum neruorum durities quæ maior eſt in pedibus, quam in manibus: (quo enim nerui magis recedunt a cerebro, eo duriores euadunt:) tum calidum innatum neruorum pedum, quod efficacius & robuſtius eſt, quam in manibus: & Auicennas hoc calidum innatum pedum, uocat ſpiritum motiuum, vt propter ſpiritum motiuum robuſtiorem in pedibus, non ſit opus radijs ita copioſis, quemadmodum in manibus. Quoad differentias, quæ ſumuntur a cauſa efficiente. Tremor fit Læſa facultate, aut ob Errorem externum. Si fiat læſa facultate, fit ob denſitatem, prodeuntem a materia, uel pituitoſa, vel Melancholica. Error externus pertinet, vel ad Virtutem, vel ad Mobile, vel ad vtrumque. Si ad virtutem, quatenus Spiritus vel non generatur, vel reſoluitur. Si ad mobile, eſt materia onerans. Si ad vtrumque, eſt quod violenter agit, & hoc Deleterium, vel Non deleterium: Si non deleterium, eſt Qualitas, vel Materia.

Signa. Tremor in genere oculis conſpicitur, ut etiam
1 differentiæ a forma, & ſubiecto. Quoad cauſam efficientem. Si fiat tremor læſa facultate; cognoſcitur ex abſentia erroris externi: item e præcedenti deſtillatione vel abolita, uel imminuta, citra aliam euacuationem. Vtrum autem materia ſit pituitoſa, uel melancholica, cognoſcitur e ſignis tradi-
2 tis in dol. capitis. Si fiat tremor ob errorem externum primum ſi hic attineat ad uirtutem, quoniam ſpiritus non generantur uitio agentis, cognoſcitur e ſignis, indicantibus cerebrum frigidius, & hinc ex ætate ſenili: Si non generentur ſpiritus vitio materiæ e qua, cognoſcitur e ſignis inopiæ alimenti, ut e morbis prægreſſis, e vacuationibus. Si ſpiritus reſoluantur, cognoſcitur ex animi deliquio. Si error attineat ad mobile, cognoſcitur e repletione cibi uel potus, præterea e ſuppreſſa aliqua euacuatione, ut contigit illi ancillæ puerperæ. Si error ſpectet ad utrumque, cognoſcitur e punctione animalis venefici, ex inſigni calore uel frigore occurrente, vel etiam e febre ardente infeſtante, &c.

Galenus capit. 5. lib. de tremor. recte eos reprehendit, qui in omni tremore utuntur calorificis, nam interdum etiam refrigerandum eſt. Vnde ab eſſentia ſumendæ ſunt indicationes, eſſentia autem tremoris poſita eſt, in forma, ſubiecto, & efficiente. A forma non ſumuntur indicationes, quia forma non indicat vtile. A ſubiecta ſumuntur indicationes, quatenus mobile neruoſum requirit præſidium, proportionem ſeruans, in omni affectu neruorum. Quoad cauſam efficientem; hæc eſt morbus, vel error externus. Morbus eſt denſitas, procedens a materia: indicatio ex uſu non ſumitur a denſitate, ſed a materia: materia ergo quatenus ſecundum ſpeciem eſt pituitoſa, uel melancholica, indicat præſidia vacuantia determinata, quatenus ſecundum vitium, eſt copioſa, frigida, craſſa, viſcida, quieſcens, & quatenus interdum mouetur ac generatur uel in capite, uel in uentriculo, ut materia pituitoſa, uel in hepate, ut melancholica, patet quid hæc vitia indicent. Si cauſa efficiens ſit error externus, ſi pertineat ad virtutem, & hoc fiat, quoniam ſpiritus non generantur ob frigiditatem cerebri, oportet cerebrum calefacere: Si ſpiritus non generentur ob inopiam alimenti, indicatur alimentum augens. Si error pertineat ad mobile, cum ſit materia copioſa, indicat vacuans. Si error ad vtrumque attineat ſi quidem cauſa ſit venefica, requirit bezoarticum, ſi calida, frigidum, ſi frigida, calidum, ſi materia febrilis, hęc euacuanda & attemperanda. *Indicationes.* *A ſubiecto.* *A cauſa efficiente.* 1 2

¶ Tremor deſpiciendus non eſt, cum mutetur in paralyſin. Multiplex autem tremoris euentus ſumi poteſt a vi differentiarum. Ratione formæ, ut motus prauus eſt uehementior, ita etiam tremor eſt uehementior. Quoad ſubiectum: tremor in toto peior eſt, quam in parte: ſi in parte, tremor periculoſior eſt, pro partis dignitate: ratio horum eſt, quia maior eſt uehementia dignitatis. Auicennas addit, tremorem in ſiniſtra parte eſſe magis periculoſum, quod non ſit propter vehementiam eſſentiæ, ſed quia pars ſiniſtra affecta, ſignificat nobis vehementiam ratione facultatis, nam calidum innatum (quod eſt facultatis inſtrumentum) ſiniſtræ partis facilius cedit & ſuccumbit. Quoad differentias ratione cauſæ efficientis, ſi eſt morbus, uix curatur, nam morbus eſt denſitas, producta a materia, quæ ſumme vehemens eſt ſecundum eſſentiam: unde ſæpenumero hic tremor comitatur homines vſque ad mortem. Si cauſa efficiens ſit error externus, ſi hic error pertineat ad virtutem, ut ſpiritus animales non generentur, ſi in cauſa eſt cerebri frigiditas, ut in ſenibus, non recipit curationem, quia adeſt uehementia, & ratione eſſentiæ, cum ſit inſignis frigiditas, & ratione dignitatis, cum hæc frigiditas occupet cerebrum. Si hoc fiat ob inopiam alimenti, pro uaria vehementia variæ prognoſticandum, uerbi gratia, ſi inopia ſit alimenti ob ieiunium, ob coitum, &c. his remotis aderit alimenti copia. Si ſpiritus reſoluantur, vario modo prognoſticandum, pro vehementia deliquij animi, & cauſarum deliquij: & de his in proprijs capitibus dicendum. Si error ſpectet ad ponderoſum mobile, materia ponderoſa euacuata, tremor euaneſcit, capite 5. libro de tremor. Si error pertineat ad vtrumq;: ſi cauſa ſit uenefica, pro ui veneni prognoſticandum. Si cauſa nõ ſit venefica, ſi fuerit qualitas, tremor facile ſupera- 1 *Prognoſtica.*

Digitized by Google

tur: Si fuerit materia, cum Galeno aphor. 26. ſect. 6. in tremore, qui occurrit in febre ardente, vacuata materia, etiam tremor euaneſcit.

Curatio. Vena ſectio. In tremore probatur uenæ ſectio, dum ſanguis peccat in ratione cauſæ principalis, cap. 5. l. de trem. c. 5. l. de venę ſectione aduerſus Eraſiſt. vnde Hipp. in puerpera venam ſecuit, quia ſanguis erat ſuppreſſus, & habebat rationem cauſæ principalis. Nō autem ſecanda eſt uena, ſi ſanguis habeat rationem cauſæ ſine qua non, ratio eſt, quia in tremore (cum non fiat hic motus prauus, niſi quando homines tentant ſe mouere) corpus potius quieſcit, & per quietem refrigeratur tum corpus, tum calidum innatum, vnde ſi euacuetur ſanguis, qui habet rationem cauſæ ſine qua non, maior noxa, quā emolumentum ſequitur, quoniā per uenæ ſectionem ex accidenti refrigeratur corpus. Sed notandum, ut qn ſanguis habet rationem cauſæ, ſine qua nō poſſumus curare tremorem, uenæ ſectio ſuppleatur cucurbitulis, & potiſſimum cibi parcitate, ut ſanguis imminutus non amplius curationem impediat. Animaduertendum quoque, ſi cum tremore forte coniungatur uitium, requirens venæ ſectionem, cauendum eſſe a uenæ ſectione quantum fieri poteſt, dico quantum fieri poteſt, nam ſi quis tremore affectus corriperetur pleuritide, angina, &c. cui dubium uenam eſſe ſecandā? ſed non ratione tremoris. Quoad uſum: Quantum, cu quid agendū ſpecificum: ſanguis non eſt euacuandus in multa copia; imminuta enim copia tremor tollitur, quod ſi aūt tremor non ceſſet, ſanguis minuatur ſaltem cibi parcitate, & niſi ceſſet tremor uenæ ſectio potius repetenda eſt, quam ut liceat vnica vice ſanguinē copioſum euacuare. Quoad Vbi: Hippo. in fęmina, cui ſuppreſſa erat purgatio puerperij, aperiebat uenam tali, ideſt, ſaphenam. At, ſi ſanguis redundet in toto, ſecanda uena brachij. *Cucurbitula.* Auicennas & Paulus, probant cucurbitulas, cum magna flamma admotas, & ſcarificatas, appoſitas parti affectæ, ſed poſt totius & capitis euacuationem. Probantur aūt hæ cucurbitulæ non in quocunq; tremore, ſed ſolum in eo, qui fit a materia denſante, ut materia illa euacuetur. Sunt autem applicandæ uarijs partibus, prout uariæ partes ſunt affectæ, uerbi gratia, ſi vitiū ſit in principio ſpinalis medullæ, applicandæ ſunt ceruici; Paulus applicabat vertebris uſque ad lumbos.

Medicamenta reſpiciunt vel ſubiectum, ideſt proportionem neruorum, uel cauſam efficientem. *Pharmacia. Medicamēta neruorum.* Quę neruorum proportionem reſpiciunt, in omni neruorum malo poſſunt vſurpari: vnde probatur [caſtorium, niſi aliquod in corpore calidū prohibeat, probantur magnæ antidoti: Auicennas commendat cerebrum leporis aſſum, braſſicam, althæam,] Hæc medicamenta miſceri poſſunt alijs, quæ reſpiciunt cauſam efficientem.

Ratione ergo cauſæ efficientis: *1. Si tremor fiat a denſitate. Interna.* ſi fiat tremor a denſitate, ſeu materia denſante, primum uacuandum eſt totum, & caput, medicamentis quæ in tremore uehementia eſſe debent: deinde aſcendendum ad alia; unde Auicennas probat [caſtorium cum melle ſcillitico, cum ruta, cum ſcolopendrio: additque Auicennas ſemina maluarum, propter emollitionem: probat etiam ſuccum eupatorij, vna cum cerebro leporis aſſo: probantur etiam alia calefacientia.] Hæc adminiſtranda ſunt actu calida. Auicennas etiam probat [iura animalium pinguiū, ut caſtratorū pinguium, agni pinguis,] de quibus etiam loquutur in ſerm. de paralyſi. Paulus aſcendit ad rubrificantia. Nos addere poſſumus, [decoctum guaiaci, ſaſſafras,] & alia de quibus diximus in dol. capit. a materia pituitoſa, & melancholica. Ex eodem loco & vſus patet: his tamen quędam monebimus. In tremore igitur tale medicamentū componi poteſt. [Recip. puluer. rutæ, ſcolopendrij, cerebri leporis aſſi an. drac. ij. caſtorij drac. j. ſ. hęc medicamenta attenuant ac detergunt materiam, fouentque neruorum proportionem) ſi minū maluę, althææ an. drac. j. ſucci eupatorij depurati cū ſaccharo unc. ſ. ſucci braſſicæ unc. ſ. mithridatij antiq. ſcrup. iij. mellis ſcillitici unc. ij. dianthos unc. iij. Miſ. & ſeruetur hoc medicamentū in vaſe vitreo, & vas vitreū detineatur per aliquot dies in aere calido.] Hoc medicamentum e toto poteſt expugnare materiam, denſitatis cauſam, & neruos roborare. Doſis ſit a drac. ſ. vſq; ad drac. ij. ſi hoc medicamentum exhibeatur ante decoctum guaiaci, vel ſaſſafras, nam in tremore oportet quandoque hoc decoctum exhibere per 40. dies ante ſyrupum. Quoad ſi non exhibeatur decoctum guaiaci, uel ſaſſafras, & ſolummodo detur medicamentum propoſitum, doſis eius eſſe debet a drac. j. ad unc. ſ. Hoc medicamentū ſtatæ eſt vtilitatis, vt & materiæ morbificæ uires diſſipet, & expultrix vehementer inſurgat ad expugnandum materiam. Quoad uſum, doſis modo maior erit, modo minor, pro actiuitate materiæ. Præterea hoc medicamentum eſt exhibendum poſt purgationem totius, & per plures dies, ſi materia præſens ſit per plures dies. Et eſt exhibendum per os, ut ipſius vis ad neruos perducatur. *Externa.* Extra quoque medicamenta ſunt applicanda, ut [oleum de coſto, de caſtorio, vulpinum, & alia,] vt ad ſinapiſmos aſcendere liceat. Probantur quoque emollientia, vt [ius carnium pinguium, & potiſſimum ius tauri pinguioris, cum radice cucumeris agreſtis, cū malua, althæa.] Et hæc medicamenta ſunt applicanda parti primo affectæ, Cauſa reſolutionis, probantur etiam [balnea ſalita, ut aqua marina, item balnea ſulphurea.] Cauſa remollitionis, probatur [balneum aquæ dulcis, ſed cum iuribus pinguioribus.] Hæc ergo medicamenta ſunt vſurpanda, dum tremor fit læſa facultate, ob morbum.

2. Si tremor fiat ab errore externo. At ſi tremor fiat ob errorem externum: ſi error attineat ad virtutem, vt ſpiritus non generentur, ob cerebri frigiditatem, cum Auicenna ſingulis 10. diebus oportet exhibere [pil. cochias,] exhibet ēt drac. ij. [ſtæchados,] ad calefaciēdum cerebrum: probantur etiam ea, quæ propoſuimus in dol. cap. ab intemperie frigida, cum pituita. 2 Si non generentur ſpiritus ob inopiam alimenti, tunc cibis occurrendum, capite 5. libro. de tremor. non tamen deſiſtendum a medicamentis, quæ occurrere poſſunt uitijs, vt quorum deficit alimentum, uerbi gratia, ſi deficiat alimentum, ob immoderatum fluxum ſanguinis, occurrendum medicamentis, quæ fluxum ſiſtunt. 3 Si ſpiritus reſoluantur, ut in deliquijs cardiacis, in lipothymia; calorifica extreme ſunt noxia, & potius probantur frigida, de quibus in ſermon. de cardiaca. 4 Si error attineat ad mobile, verbi gratia, ſi fiat tremor e copioſo vino; cum Auicenna probatur [oleum paratum e cucumere aſinino, e cannabe, ex andacocha, ideſt, trifolio communi.] 5 Si error pertineat ad virtutem & mobile, ſi cauſa ſit venefica; confugiendum ad doctrinam de venenis. Si cauſa ſit uehementer refrigerans, verbi gratia potius frigidioris aquæ; cum Rhaſi 6 probatur [balneum,] ea ratione adminiſtratum, ut homo ſudet, & deinde oportet vt in Sole moretur, uel ſaltem ingrediatur [balneum ſulphureum, uel marinum, & inungatur oleo de coſto.] Si materia ſit calidior, caput inungendum eſt [oleo 7 communi & refrigerante, ut violaceo,] quo caput rigandum. Hæc medicamenta applicanda non tantum capiti, ſed etiam a prima vertebra vſque ad lūbos. Probatur medicamentum, paratum e [cruda farina hordeacea, quæ ſit oleo & aqua diluta.] Et

quia

Digitized by Google

quia hic tremor fieri ſolet in febribus; dum febris remittit, Paulus vngit corpus [oleo veteri:] & ſi febris perdurat, vtitur [balneo cum oleo, aut hydrelæo, cum frictione molli.] Diæta patet.

CAPVT XXIII.

De Torpore, ſeu ſtupore.

Nomen.

TRemori quodãmodo ſimilis ẽ torpor. Loquimur ãt hic de torpore ĩ genere, q̃ prædicat̃ de quacũque torporis ſpecie: ĩtelligimus enim illud malũ, in quo neceſſario tactus imminuit̃, interdum, & motus uolũtarius violãt̃, dũ enim vitium eſt in tactu, non neceſſario ẽt eſt in motu, cap. 5. li. 1. de ſympt. cauſ. In ſenſu enim tantum eſt uitiũ, ſi afficiantur nerui ſenſitiui. Quod ſi motus voluntarius ſolum uitietur; niſi admodum inſignis ſit læſio, tunc eſt noxa in neruis motiuis. Cum ergo detur torpor, in quo uitium tantum eſt in tactu, ſine vitio motus; detur etiam torpor in quo eſt uitium ſolum in motu, ſine uitio in tactu: nos per torporem intelligimus illud malum, in quo uitium neceſſario eſt ſecundum tactum, ut tactus locum obtineat principalem: nec præter rationem, nam omnes nerui ſunt ſenſitiui, non omnes motiui; ac proinde ſenſus tactus principem locum ſibi uendicat.

Generatio. Torpor, ſic acceptus, generatur, dum corpori neruoſo occurrit cauſa morbifica, vi cuius neceſſario afficitur corpus neruoſum, propter imminutam receptionem obiecti tactus; & quandoque etiam ita afficitur, ut motus quoque lædatur. Cum autem vitium in motu non habet locum in quolibet torpore;

Definitio in definitione omittendum. Torpor igitur exquiſitus, & genericus, eſt receptio imminuta obiecti tangibilis nerui ſenſitiui, dependens a fruſtratione tactus.

Forma. Forma torporis, eſt receptio imminuta obiecti tangibilis. Dicitur receptio, ad differentiam iudicij: niſi enim error fieret in receptione, non eſſet error in iudicio. Dicitur receptio imminuta; ad differentiam receptionis corruptæ, quę fit in dolore; & ad differentiam, receptionis ablatæ, quæ locum habet in paralyſi. Additur, obiecti tãgibilis; ad differẽtiam obiecti uiſibilis; ſiquidem, & uiſio imminuta poteſt ſtatui ſtupor oculi; at non eſt ſtupor exquiſitus, de quo loquimur, ad tactum pertinens. Sed dubitatur; nam Gal. c. 2. l. 2. loc. aff. ait, ſtuporem eſſe inſignem refrigerationem. Reſponſio: Galen. ibi reſpicit ad ſtuporem, ut effectiue conſideratur: nos autem in pręſentia eum ſumimus formaliter. Quare ſtupor exquiſitus ſemper eſt receptio imminuta obiecti tangibilis. Sed quandoque fieri poteſt, ut ſtupor habeat annexum uitium in motu; quemadmodum accipitur a Galen. c. 1. l. 1. de ſympt. cauſ. vbi ait, torporem eſſe compoſitum e difficultate ſenſus, & motus; ut a paralyſi non genere differat, cum, & hæc pertineat ad ſenſum, motumque uoluntarium, ſed magnitudine, quia paralyſis producitur a cauſis ualidioribus. Sed notandum, ſi in ſtupore ſenſus imminuatur, & coniunctum ſit uitium in motu; motum eſſe prauum, ſeu corruptũ, præſertim ut membrum decidit, quemadmodum euidenter ſcribit Galen. c. 2. l. 1. de cauſ. ſymp. differt autem torpor a tremore: quia in torpore, dum cadit membrum, non ilico ſurſum attollitur, ſed interiecto euidenti interuallo: & ratio eſt, quia uirtus imbecillior eſt in torpore, quam in tremore: vnde torpor eſt incipiens paralyſis.

Subiectũ Subiectum torporis, eſt neruus, quatenus eſt ſenſitiuus: & proinde neruus mollis, qui eſt ſenſitiuus, & durus, quatenus, poteſt eſſe ſenſitiuus. In omni ergo torpore, ſubiectum eſt neruus, ut ſenſitiuus; in aliquo torpore, eſt neruus, ut motiuus. Hinc Galenus ait, torporis cauſam contentiuã eſſe in neruo, c. 5. l. 1. de ſympt. cauſ. Sed oritur

Dub. dubium, e cap. 2. l. 2. loc. aff. ubi Galenus confutat Archigenem, dicentem, quod ſtupidus dolor pertineat ad neruos: ſtupor enim, ait Galenus, eſt indicium diſpoſitionis, ideſt, frigiditatis, non autem loci; nam ſtupor non modo ad neruos pertinet, ſed etiam ad uenas, arterias, carnes, &c.

Sol. Reſponſio. Stupor dupliciter ſumi poteſt: primo, ut inſenſibiliter non apparet, & ſic ſtuporis ſubiectum poteſt eſſe pars alia a parte neruoſa; ſed hic non eſt ſtupor exquiſitus, ſecundo, ut ſenſibiliter apparet, & ſic reſidet in tali ſubiecto, quod ſuos affectus poteſt ſentire, & pro voluntatis imperio moueri poteſt; & hoc ſubiectum eſt neruus.

Cauſa efficiens. Tandem in definitione diximus, dependens a fruſtratione tactus: nam modo fruſtratur ſolum tactus; modo cum facultate tactrice fruſtratur etiã facultas motrix. Quare intelligendæ ſunt cauſæ, ob quas hæ facultates fruſtrantur. Fruſtrantur igitur vel ob Morbum, vel ob Errorem externum. Si ob

1. Anguſtia. morbum; eſt affectus, qui cum Galeno c. 5. l. 1. de ſympt. cauſ. eſt ſtuporis cauſa continens; in quo ſtupore facultas læditur, & proinde ob morbum: vt iure Galenus proponat ſtuporem ſuccedentem repletioni. At morbus talis eſt, ut cuius a cerebro ad neruos uirtus tranſmitti prohibetur: quare hic morbus neceſſario eſt nerui anguſtia; unde hunc ſtuporem Auicennas nominat morbum inſtrumentalem. Cæterum hæc anguſtia non eſt integra: eſt tamen intenſior, quam in tremore; unde torpor leuis paralyſis dicitur, capit. 2. lib. 1. de cauſ. ſymp. Anguſtia hæc, cum Galeno capit. 5. lib. 1. de ſymp. cauſ. in neruo meatus habente, ideſt, in neruo optico, eſt obſtructio, & compreſſio: in neruo autem non habente meatus, eſt conſtipatio, ſubſidentia: (quę denſitas dicitur, c. 2. l. 2. de cauſ. ſymp.) & compreſſio. De vitijs nerui optici, in affectibus oculorum loquemur.

Cõſtipatio. Quod anguſtiam nerui meatibus deſtituti; conſtipatio eſt, dum neruus craſſeſcit, duriorque euadit, ut pori occludantur, & impediatur tranſitus facultatis, ideſt, radiorum ſpirituũ animalium. Nerui autem craſſiores, & duriores euadunt propter ſuccum glutinoſum, & craſſum. Qui ſuccus eſt uel alimentalis, uel excrementitius. Alimentalis, ſi nerui alimentum ſit craſſius, & uiſcidius. Succus autem eſt excrementitius, ſi torpor fiat e ſuppreſſa aliqua euacuatione: vnde Galenus ait, torporem fieri ab humore excrementitio, capit. 2. libr. 2. de cauſ. ſymptom.

Subſidẽtia. Subſidentia fit a frigore uiolento, & ſecundum Auicennam, a ſiccitate, & humiditate; a ſiccitate, quatenus per hanc neruorum fibræ, & membranæ, ideſt, partes extrinſecæ colliguntur, & vniuntur, ab humiditate, quatenus nerui remolliuntur, ut claudantur pori.

Cõpreſſio. Cõpreſſio morboſa, (ad differentiam compreſſionis non morboſæ, quæ, uerbi gratia, fieri poteſt a ligamentis:) fit a cauſa, reſidente quidem extra neruum, ſed in corpore, ut, a tumore uel inflammatorio, vel non inflammatorio.

2. Error externus. Quod ſi facultas fruſtretur ob errorem externum, hic error attinet, uel ad Virtutem; uel ad Membrum.

Vitiũ ſpirituum. Si ad uirtutem, idem eſt dicendum, quod in tremore. Nam ſpiritus vel non gignuntur, uel reſoluuntur; non gignuntur vitio agentis, ſi caput ſit frigidius, ut in ſenioribus, non generantur, vitio materiæ, dum deficit alimentũ, ob cauſas vacuantes. Si reſoluuntur ſpiritus: fit ſtupor, dum proxima eſt ſyncope, & dum mors eſt

Digitized by Google

Vitiũ calidi innati. propinqua. Si error pertineat ad membrum, cum Auicenna, pertinet ad calidum innatum membri, quatenus calidum innatum patitur ſecundum complexionem, ſecundum ſubſtantiam, ſeu quantitatem. Secundum complexionem patitur a cauſis refrigerantibus, vt ab opiatis, ſcorpione aquatico, torpedine piſce. capit. 8. lib. 5. de vſ. p. capi. 2. libr. 2. loc. aff. hæ enim cauſæ ſpiritum ſeu calidum inſitum refrigerant. Vnde notandum, cauſam refrigerantem dupliciter agere poſſe; primo, ut denſat vnde ſtupor fit læſa facultate, ob morbum; ſecundo, ut minuit, ſeu remittit caliditatem caloris innati; & tunc fit ſtupor ob errorem externum, non leſa facultate. Patitur autem calidum innatum ſecundum quantitatem, dum eius ſubſtantia, vi caliditatis vehementis diſſoluitur; ut contingere poteſt in balneis calidioribus, in febribus ardentibus. Hæ ergo ſunt ſtuporis cauſæ, & formæ eædem, quæ in tremore: ut differentia tantum ſit ſecundum magis, & minus.

Differentia. Quoad differentias a forma: Receptio imminuta obiecti tangibilis, vel Simplex eſt, vel etiam Coniuncta cum læſione motus. Ratione ſubiecti; ſumuntur differentiæ, & a neruo, & a nerui ſede. A neruo: nam hic vel tantum eſt Senſitiuus; uel & Senſitiuus, & motiuus. A ſede nerui: nam neruus pertinet vel ad Totum, vel ad Partem. Quoad cauſã efficientem; ſtupor fit Læſa facultate, aut ob Errorem externum. Si læſa facultate; fit propter Conſtipationem, Denſitatem, vel Compreſſionem. Si ob errorem externum, pertinet ad Virtutem, vel ad Membrum.

Signa. Stupor in genere patet e uerbis ægrotantis, nam eger fatetur ſe tactilia ægre percipere; &, ſi moueri cogatur, dolere, ſi quieſcat, non dolere, capit. 2. lib. 1. loc. aff. Cauſa autem cur per motum dolor excitetur, per quietem, nullus eſt: quia cum in ſtupore ſenſus ſit imminutus, facultas non inſurgit ad expellendum excrementa tertiæ coctionis, dum autem homo mouetur, hæc excrementa agitantur, unde expultrix cum impetu inſurgit ad expellendum; & quoniam hæc excrementa tertiæ coctionis vi mouentur, ſoluunt continuum, vnde dolor fit: in quiete autem non ſoluitur continuum, ideoque non fit dolor. Sed hæc quæſtio ſatis eſt

Signa differentiarũ. difficilis. Differentiæ ratione formæ: num læſio ſit tantum in tactu; an uero etiam in motu; manifeſtę fient ab ægris. Ratione ſubiecti; ſi differentiæ ſumantur a neruo; an læſus ſit neruus ſenſitiuus, an motiuus: æger patefaciet. Si ſumantur differentiæ a ſede nerui; an afficiatur patiens ſecundum totum, uel ſecundum partem: cognoſcetur e ſymptomatis, totum uel partem affligentibus. Ratione cauſæ efficientis; idem dicendum quod tremore.

Indicationes. Quoad præſidia: conueniunt cum tremore, cura enim ſtuporis, & tremoris eadem.

Prognoſtica. Vitium hoc deſpiciendum non eſt: ſi enim protrahatur, degenerat in apoplexiam, epilepſiam, ſpaſmum, & potiſſ. paralyſin, cum ſit leuis paralyſis. Augetur uero periculum, pro uehementia differentiarum. Quoad formam: ſtupor periculoſior, ſi noxa eſt, & in ſenſu, & in motu; & præſertim ſi noxa ſit uehemens, & perdurans. Ratione ſubiecti, ut ſignificat uehementiam dignitatis; ſtupor eſt periculoſior, quo plures partes occupantur; & quo uiciniores ſunt cerebro. Ratione cauſæ efficientis idem dicendum, quod de tremore. Sed notandum cum Auicen. ſi ſtupor ſit in toto, hominem mori vna die. Non loquitur hic Auicẽnas de quolibet ſtupore: nam paralyſis ad totum pertinens non perimi hominem vna die, licet multo ſit vehementior, quam ſtupor: loquitur autem de ſtupore, procedente ex inſigni ſpirituum reſolutione; vnde Auicennas dicit, hunc eſſe ſtuporem, qui euenit prope mortem, in hoc enim ſtupore nulla prorſus deſideratur uehementia. Secundo, Auicennas dicit; torporem a ſiccitate difficilime curari, quia adeſt inſignis uehementia ratione eſſentiæ.

Materiæ eædem locum hic habent, quæ in tremore: vnde nec a Paulo; neque ab Aetio proponuntur. *Curatio.*

CAPVT XXIIII.

De Paralyſi.

QVoniã torpor eſt leuis paralyſis, ideo iã de paralyſi dicemus. Per paralyſin, ſeu reſolutionem, intelligimus exq ſitã; uitium ſcilicet in quo aufert motus uolũtarius; quis interdũ aufera ſolũ motus, interdũ cũ motu ẽt ſenſus; ea tamẽ ratione, ut non lædatur facultas principalis, nec omnes corporis partes reſoluantur, quoniã nõ eſſet paralyſis, ſed apoplexia. Generatur paralyſis, dum corpori occurrit aliquid pter naturam, vi cuius muſculus orbatur facultate motrice, ut prorſus moueri di munere priuetur; vnde membrum concidere neceſſe eſt. Paralyſis ergo eſt motus ablatus muſculi dependens a fruſtratione facultatis motricis. Definitio hæc explicatur cum Auicen. in prop. capit. & cum Galen. cap. 6. & ult. l. 1. loc. aff. c. vlt. l. 3. de l. aff. c. 3. & 4. l. 4. l. aff. c. 5. l. 1. de cauſ. ſymp. c. 2. l. 2. de cauſ. ſympt. c. 5. l. de atra bile. Forma eſt motus ablatus; ad differentiam ſtuporis, in quo imminuitur, uidelicet, ſecundum motum ſurſum: & ad differentiam tremoris atque conuulſionis, in quibus vitijs motus deprauatur. Sed in paralyſi motus ablatus interdum eſt ſolus, interdum coniunctus eſt ſenſus ablatus. c. vlt. l. 3. de loc. aff. Subiectum eſt muſculus, qui eſt organum motus uoluntarij: non autem ſubiectum eſt corpus uniuerſum, ſic enim eſſet apoplexia. *Nomen.* *Generatio.* *Definitio* *Forma.* *Subiectũ.*

Cauſa efficiens eſt fruſtratio facultatis motricis: qua diſtinguitur motus ablatus in paralyſi, a motu ablato diuerſo a paralyſi. Nam, ſecundum Galenum capi. 2. l. 2. de cauſ. ſympt. quies eſt triplex: una eſt, quæ ſit a ſola potentia, dum uidelicet brachium ſublatum immotum ſeruatur. vnde hic eſt motus tenſiuus, qui ſit a ſola potentia, & hæc quies non habet locum in paralyſi: altera quies nec procedit a potentia, nec a cauſa morbifica, dum ſcilicet ſanum brachium ſuper ſolidum aliquod reclinatur, ut quieſcat, in qua quiete facultas non fruſtratur, ſed potius ſecundum naturam otio fruitur; ideoque nec hęc quies in paralyſi locum habet: tertia quies proficiſcitur a cauſa morbifica, vi cuius facultas motrix otiari cogitur, quemadmodum in paralyſi. Intelligendum igitur, qua ratione muſculi fruſtrentur facultate motrice. Dicimus ergo fruſtrari facultatem, quoniam vel Læditur, vel Error aliquis externus occurrit. Facultas læditur; dum in muſculo motui deſtinato, & motu priuato, adeſt morbus. Error autem externus locum habet; dum vitium eſt extra muſculum, ſiue illud uitium ſit morbus, ſiue non ſit morbus. Quare in paralyſi, muſculus motui deſtinatus priuatur ut animali, quoniam hæc uel a cerebro in muſculum influens, non ſuſcipitur, uel quoniam non influit. Non ſuſcipitur a muſculo; ob intemperiem muſculi uel frigidas, uel frigidam, & humidam: non autem ſit paralyſis: (ſecundum Auicen.) ob intemperiem calidam, nec ob intemperiem ſiccam, alias etiam *Cauſa efficiens.* *Fruſtratio facultatis motricis.* *1. Si facultas influens, nõ ſuſcipiatur.*

corpo-

Digitized by Google

corpora hectica febre correpta, paralyſi efficerentur; quod tamen non accidit: Ratio eſt, quia calidum non aduerſatur radijs ſpirituum animalium, nec aduerſatur calido inſito ipſius muſculi: contra, frigidum inimicum eſt, & radijs, & calido inſito. Non ergo intemperies calida, ſed frigida poteſt eſſe cauſa paralyſis. Et potuit hoc Auic. accepiſſe a Galeno, qui c.6.lib.1. de loc. aff. admittit, paralyſin in quibuſdam fieri corporibus, quæ reſident ſuper lapides frigidos, vel diu uerſantur in aqua frigida; vt hinc muſculi refrigerentur, & non poſſint facultatem admittere. Notandum autem hanc frigiditatem pertinere ad muſculos; ſed potiſs. ſecundum portiones neruoſas. Præterea hæc cauſa refrigerans, eſt vehemens, longe diuerſa, a frigiditate, & humiditate hypoſarchæ, in qua nec afficiuntur nerui, neque vſque adeo uehemens eſt frigiditas; vnde nec paralyſis fieri poteſt. Et cum hæc intemperies pertineat ad muſculos, ſecundum partes neruoſas; hæc intemperies non habet locum in ductibus, ſeu vijs, per quas facultas influit, quia per ductus ſolum influit facultas animalis cū radijs: at muſculi multifariam concurrunt; nam facultas per muſculorum neruos influit, & ſuſcipitur; præterea a muſculis fit motus, ſeu actio: ob id non in ductibus, ſed in muſculis dyſcraſia frigida eſt cauſa paralyſis. Porro, ſi fiat paralyſis, quoniam facultas a capite ad ſubiectas partes non influit; tunc non influit, vel quia tranſmittitur quidem, ſed prohibetur tranſitus; uel quia non tranſmittitur.

2. Si facultatis tráſitus prohibeatur.

Tranſitus prohibetur ob morbum vel nerui, uel ſpinalis medullæ: & ſi nerui, uel in muſculo, vel extra muſculum: inter morbos tamen in neruis, & in ſpinali medulla, exiguum eſt diſcrimen: quod ſi enim nerui muſculorum reſoluantur, eſt paralyſis per eſſentiam; ſi reſoluantur nerui extra muſculos, vel ſpinalis medulla, eſt paralyſis per conſenſum. Sufficiat ergo hoc loco ſimul recenſere morbos, tum nerui in muſculis, & extra, tum ſpinalis medullæ.

Solutio continui.

Morbus ergo eſt, vel ſoluta vnitas, uel anguſtia. Soluta vnitas eſt cauſa paralyſis; quia vis animalis ſecundum naturæ leges, influit per neruos continuos: hinc Gal. c. vlt. l. 3. loc. aff. ait, paralyſin interdum fieri propter ſpinæ inciſionem.

Anguſtia.

Anguſtia eſt morbus pororum: nimir. obſtructio ſeu repletio, id eſt, compreſſio; deinde conſtipatio, quæ improprie vocari poteſt obſtructio: denique denſitas: nam eædem ſunt cauſæ ſtuporis, & paralyſis, magnitudine tantum differentes; c. 5. l. 1. de cauſ. ſymp. c. 2. l. 2. de cauſ. ſymp. Cum ergo eædem ſint cauſæ: breuiter quædam monebimus, circa compreſſionem

1 conſtipationem, & anguſtiam compoſitam e compreſſione atque conſtipatione.

Compreſſio.

Compreſſio fit e luxatione vertebrarum: non tamen quælibet luxatio vertebrarum ſpinæ eſt cauſa paralyſis, c. 3. l. 4. loc. aff. nam primum oportet, ut luxatio affatim, & repente fiat, non ſenſim, alias non excitat paralyſin: præterea ſi luxatio fiat ſecundum rectitudinem, non fit paralyſis; ſi in obliquum, ſiquidem luxatio fiat in uertebris ceruicis, fit paralyſis: ſin fiat ſecundum lumborum partes, non fit paralyſis; ratio eſt, quoniam in lumbis totus neruus prodit e vertebra ſuperiori; in ceruice autem e loco medio inter vertebram ſuperiorem, & inferiorem; vt neceſſario

2 in ceruice neruus comprimatur, præſertim ſi ſubſequatur inflammatio.

Conſtipatio.

Conſtipatio fit, quoniam nerui replentur, a ſucco craſſo, vel alimentali, vel excrementitio. Quoad excrementa, Auic. inſinuans differentiam inter conuulſionem, & paralyſin, ſtatuit, materiam excrementitiam morbificam in ſpaſmo occupare neruos, ſecundum partes externas, ſeu membranoſas, a meningibus prodeuntes; in paralyſi autem occupare neruorum partes internas, ſeu medullares, prodeunte a cerebri ſubſtantia.

3 Anguſtia, mixta e compreſſione, & conſtipatione, prodit a tumore: nam tumor ut materia, ut penetrat, habet uim conſtipandi, ut comprimit, habet uim comprimendi.

3 Si facultas nō tranſmittitur.

Si denique fiat paralyſis, quoniam uis non tranſmittitur; eſt paralyſis quæ ſuccedit inflammationi vulnerum in muſculorum temporalium: fit autem quoniam uis animalis confluit in partem inflammatam, vt pars illæſa paralyſi afficiatur. Omitto cerebri morbos; nam ſi vi horum morborum non tranſmitteretur facultas, fieret potius apoplexia.

Differentiæ.

Quoad differentias a forma; uel Motus ſolus eſt ablatus, vel Simul etiam ſenſus. Ratione ſubiecti: paralyſis attinet vel ad Dextram partem, vel ad Siniſtram, vel ad Vtramque: Et hinc, ad Caput vel Infra: Et ſi infra, ad artus Supernos, vel Infernos. Quoad cauſam efficientem: in paralyſi virtus vel non Influit, vel non Suſcipitur: ſi non influat, vel non Tranſmittitur, vel Retrocedit, ut in inflammatione, quæ ſubſequitur vulnus muſculorum temporalium.

Signa.

Paralyſis in genere patet; vt etiam ſecundum differentias a forma; & ſubiecto. Differentiæ a cauſa efficiente, patent e traditis in ſerm. de torpore.

1 Breuiter tamen ſciendum: ſi paralyſis fiat, quoniam facultas non ſuſcipitur ob frigiditatem, cognoſcitur e cauſis prægreſſis refrigerantibus. V. g. ſi fuerint applicita opiata, ſi homo ſederit ſuper lapidem frigidum, uel etiam diu in aqua frigida fuerit commoratus.

2 Si fiat paralyſis, quoniam uirtus non influit; ſi fiat ob ſpinalium morbos: cognoſcere oportet morbos, & morborum ſedem. Morbus autem eſt ſoluta unitas, uel anguſtia. Soluta unitas facile cognoſcitur, nam prægreſſa eſt cauſa incidens, vt poſt inciſionem ſtatim ſubſecuta ſit paralyſis. Anguſtia, denſitas, compreſſio, conſtipatio, mixtuſque affectus e compreſſione, & conſtipatione, facile cognoſcuntur e traditis de torpore; uerbi gratia, denſitas cognoſcitur e prægreſſa cauſa refrigerante; compreſſio, ex ictu, e luxatione, conſtipatio, e præcedente uictu craſſiore, e ſuppreſſa aliqua euacuatione; affectus mixtus e compreſſione, & conſtipatione, cognoſcitur e ſignis, indicantibus tumores. Ad morbi ſedem quod attinet, num ſedes ſit muſculus, an vero ſedes ſit extra muſculum, cognoſcitur e c. 6. l. 1. loc. aff. V. g. ſi malum ſit in muſculo, ut in muſculis manus, cognoſcitur e prægreſſa percuſſione, vel frigiditate ſecundum manum: & præterea e macie ſecundum manum; quia ratione quietis, quæ eſt in paralyſi, pars emaciatur: cognoſcitur etiam, ſi iuuant ea, quæ parti reſolutæ, id eſt manibus applicantur. Quod ſi contra eueniat; indicandum eſt mali radicem eſſe extra partem affectam extra muſculum. Vtrum autem mali ſedes attineat uel ad neruos, uel ad ſpinalem medullam; cognoſcitur e cap. 3. l. 4. loc. aff. ad quam rem opus eſt tenere originem neruorum, tum a cerebro, tum a ſpina.

3 Poſtremo, ſi fiat paralyſis, quoniam facultas retrocedit; cognoſcitur e prægreſſo vulnere muſculorum temporalium, præſertim dum inflammatio ſubſequitur.

Indicationes.

Præſidia ſumuntur, ſicut etiam in tremore, a ſubiecto, & cauſa efficiente. Ratione ſubiecti, ſeruanda eſt eo potis neruoſi proportio. Ratione cauſæ efficientis, patet, ſi fiat, uerbi gratia, ob frigiditatem, membrum eſſe calefaciendum: ſi fiat, quia uis non influit, propter ſolutam vnitatem, oritur indicatio uniendi: ſi propter denſitatem, calefaciendi; quia denſitas non eſt ex ſe, ſed cauſa denſitatis, nimirum frigiditas. Si morbus ſit compreſſio; ſi a luxatione, uel a tumore; his occurrendum, unde, uerbi gratia, oritur indicatio, os reponendi in

pro-

Digitized by Google

propriam ſedem, & ſic de reliquis. Si morbus ſit conſtipatio; ſi fiat ab alimento craſſo, oportet attenuare: ſi ab excremento, oportet excrementum euacuare. Si morbus ſit miſtum quide conſtipatione, & compreſſione; indicatio ſumenda eſt a tumore. Si denique paralyſis fiat, quia facultas retrocedit; occurrendum vulneri muſculorum temporalium.

Prognoſtica i genere.

Licet paralyſis hominem non occidat, ita tamen ad functiones ineptum reddit, ut eum mori ſatius eſſet, cap. vlt. l. 3. loc. aff. non ergo negligenda. Varie autem prognoſticandum, pro vi differentiarum. Paralyſis in genere maxime eſt periculoſa, ſi præter eſſentiæ vehementiam, coniungitur, etiam vehementia facultatis, verbi gratia, ſi membrum reſolutum, magnitudinem, & colorem naturalem ſeruat, non eſt uehementia facultatis; contra, ſi non ſeruat: & præſertim: (quemadmodum Auic. notat:) ſi lateris reſoluti oculus imminuatur: hæc enim indicant facultatis imbecillitatem, ut membrum non poſſit nutriri: & oculus imminutus indicat etiam ſpiritus animalis defectum: quare eſt inſignis uehementia ratione facultatis.

Prognoſtica differẽt.

Quoad differentias a forma: paralyſis minus eſt periculoſa, ſi ſolum læditur motus, uel ſenſus: magis, ſi in
1 vtroque ſit noxa. Quoad ſubiectum, paralyſis eſt
2 peior, in qua plures muſculi corripiuntur, eſt enim ſignum vehementiæ ſecundum eſſentiam, & for-
3 mæ, & efficientis. Quoad differentias a cauſa effic. ſi fiat paralyſis quoniam non ſuſcipitur facultas, ob
1 muſculum frigiditate affectum; hæc eſt curabilis; vnde piſcator ille, cap. 4. lib. 3. de loc. aff. celeriter
2 ſanatus eſt. Si paralyſis fiat, quoniam prohibetur tranſitus facultatis animalis: ſi morbus ſit ſoluta vnitas: eſt paralyſis incurabilis, quia neruus ſectus coaleſcere nequit. aphor. 19. ſect. 6. & propterea in talibus paralyticis curatio non aggredienda. Si anguſtia ſit denſitas; & hæc paralyſis facile curatur, nam eſt affectus frigidus, qui a calido poteſt vinci. Si anguſtia ſit compreſſio, ſi ſimplex ſit compreſſio ſiquidem pendeat a luxatione vertebrarum; cũ Auicenn. vt plurimum eſt lethalis: nam nerui inſigniter contunduntur atque atteruntur: & præterea luxatas vertebras, ad priſtinam ſedem reuocare, eſt admodum arduum. Si compreſſio ſit ex ictu ſecundum Auic. ſi nerui uehementer conterantur: malum eſt incurabile: ſi non uehementer atterantur; eſt curabile. Signum autem eſt neruos vehementer atteri, ſi poſt ictum ilico oriatur paralyſis; ſi non ilico oriatur paralyſis poſt ictum, non uehementer conteruntur nerui, ſed ſit potius paralyſis, ratione phlegmones quæ ictui ſuccedit. Si autem anguſtia ſit cõſtipatio, ſi fiat ab alimento craſſo; uix curari poteſt: ut etiam, ſi fiat ab excremento viſcido, capit. 4 lib. 4. loc. aff. Si anguſtia ſit uitium, miſtum e compreſſione, & cõſtipatione; cum cauſa ſit tumor vel inflammatorius, vel non inflãmatorius; vterque tumor uinci poteſt, at facilius tumor inflammatorius: vnde Galenus, reſpiciens ad tumorem inflammatorium, cap. 6. lib. 1. loc. aff. ait, paralyſin ex inflammatione ſpinæ curari 7. diebus: reſpiciens autem ad tumorem non inflammatorium, qui ad ſcirrhoſum vergit, cap. 4. lib. 4. loc. aff. gloriatur ſe hominem perfecte ſanaſſe, qui afficie-
3 batur paralyſi ob tumorem non inflammatorium. Si fiat paralyſis, quoniam uirtus retrocedit, hæc vt plurimum eſt lethalis: nam vulnera, & inflammationes muſculorum temporalium, ita ſe habent, vt nulla prorſus deſideretur vehementia.

Curatio. Vena ſectio.

Quoad materiam chirurgicam, quædam notanda circa uenæ ſectionem, cucurbitulas, fonticulos. Quoad venæ ſectionem: in paralyſi ſecanda vena, ſi ſanguis vehementer peccet. Peccat autem ſanguis in paralyſi, ſub ratione cauſæ principalis, ſi paralyſis fiat ab inflammatione, cum hæc a ſanguine fiat. Peccat etiam ſanguis quandoque, ut cauſa ſine qua non poteſt fieri curatio, per alia remedia; ut ſi ſit ſanguis copioſus. At notandum, non eſſe in paralyſi vacuandum ſanguinem ea copia, qua peccat, uerbi gratia ſi peccet ad lib. j. ſatis eſt vacuare ad unc. viij. Ratio eſt; quia, ſecundum Aetium, partes reſolutæ, cauſa quietis refrigerantur, vt non ſint magis refrigerandæ, per copioſam ſanguinis euacuationem. Quoad uſum; dicemus quædam, circa Quando, & vbi. Quoad quando: Auicennas, & Alexander ſecant uenam ante alias materias; nam ſanguis vincit alia indicantia, ideoque in paralyſi, ſecundum Aetium, a venæ ſectione ordiendum. Quoad vbi: Aetius monet, detrahendum eſſe ſanguinem a parte ſana; nã in hac ſanguis redundat, & virtus partis ſanæ permittit.

Cucurbitula.

Quoad cucurbitulas: Auicennas probat, & ſcarificatas, & non ſcarificatas; ut ſcilicet fiat vacuatio ſenſibilis, & inſenſibilis. Scarificatæ probantur; ſi paralyſis materia ſit copioſa, non impacta: non ſcarificatæ; ſi ſit impacta. Quoad vſum Quando: Si cucurbitulis vtamur cauſa materiæ exiſtentis in loco affecto, oportet his vti poſt venæ ſectione; nam fluxa materia, vincitur a materia exiſtente in toto. Vbi. Auicennas applicat cucurbitulas ſuper capita muſculorum. Si pars non admittat cucurbitulas; ſecundum Aetium hæ applicari poterunt partibus vicinis.

Cauteria.

Quoad cauteria: Aetius vrit circa caluitatem occipitij, in ſutura coronali, & circa ſuturam coronalem ad latera: & inquit beneficio vlcerum fluentium, hominem ſanitatem recuperare. Conueniunt autem cauteria, non in omni paralyſi, ſed in ea, quæ producitur a pituita, genita in capite: & quæ producitur a ſpinali medulla. Si ergo materia morbifica ſubſiſtentiam habet in principio ſpinæ, & in capite; Aetius vlcera excitat, & in occipitio, & ſutura coronali. Vnde ſi conſtipatio pertineat ad os ſacrum; etiam hæc pars inurenda eſt.

Medicamenta. 1. Vacuãtia ſenſibiliter.

Medicamenta alia ſunt Vacuantia, alia Alterantia. Vacuantia vacuant Senſibiliter, vel Inſenſibiliter. Alterantia reſpiciunt uel morbum vel proportionem neruorum. Quoad vacuantia, & primum per meatus ſenſibiles: in paralyſi frequentiore, quæ producitur a conſtipatione, ob pituitam; Auicennas cap. 1. de neruorum malis, probat purgãtia uehementia, quia materia morbifica eſt craſſa, & uiſcida; nec uirtus permittens deſideratur, cum nerui non ſint partes principales. Probat igitur [pilulas de euphorbo.] Rhaſis probat [pilulas fœtidas.] Alexander probat [hieras magnas, recipientes colocynthidem.]

Pilula fœtida.

Quoad [pilulas fœtidas,] componuntur e medicamentis purgantibus in ſecundo, tertio, quarto gradu: in ſecundo quidem gradu purgat [centaurium minus,] in tertio, [hiera, ſagapenum, opopanax, colocynthis,] quæ purgat in tertia manſione tertij; in quarto purgat [euphorbium, e laterium.] Cum his purgantibus, in harum pilularum compoſitione, miſcentur copioſiora adiuuantia, quam corrigentia: vnde hoc medicamentum eſt purgans in tertio, circa tertiam manſionem. Eſt autem pilularum fœtidarum doſis minima, ſcrup. ij. vel drac. ſ. ſumma ſcrup. viij. vel drac. ij. ſ. quę ſumma doſis, eſt pars decima totius compoſiti medicamenti. Sed dubitatur; nam ſi pilulæ fœtidæ exhibeantur in ſumma doſi, nimirum ad drac. ij. ſ. tunc euphorbium exhibebitur vnica vice ad gra. xv. cum tamen ſumma eius doſis non excedere debeat gra. xij. Reſponſio. Pharmaca purgantia ſi ſola exhibeantur, non debent ſummam doſin tranſcendere. Quod ſi autem pharmacum ſoluens cum alijs exhibeatur, ſiquidem non fiat fermentatio; ne tunc quidem purgans ultra ſummam ſuam doſin exhiben-

Digitized by Google

bendum. Si autem fiat fermentatio, licet ſummam doſin tranſcendere, quia fermentatione vis purgantium refringitur. Quare pilulæ fœtidæ, niſi ſint fermentatæ, non ſunt in hac doſi exhibendæ. (Hiera Alexandri; componitur ex aloe, agar. polypodio, opopanace, ſagapeno, veratro, colocyntide ſcammonio:] miſcetque Alexander, accommodata tum adiuuantia; tum corrigentia. Dubitatur autem de ſcammonio. Nam Alexander monet, dum exhibetur medicamentum purgans, nihil eſſe miſcendum loco ſtimuli, qualis ſtimulus eſt ſcammonium: nam purgans, propter ſcammonium, ſeu ſtimulum, redditur inutile: dum enim volumus purgare pituitam, vel melancholiam, quæ materiæ cum difficultate purgantur; non prodeſt medicamentum purgans cito ad ventrem deferri, ſed expedit, vt diu moretur in ventriculo, vt efficacius agat, & melius vis purgantis diſtribuatur. Hoc pernoſcens etiam Auicennas, iubet vt poſt hieram non bibatur aqua, vel propinetur aliquod dilutum; quo ſcilicet hiera in ſtomacho moretur. Qua ergo ratione Alexander, in compoſitione illius medicamenti, ad purgandum pituitam, immiſcuit ſcammonium? Reſponſio. Si fiat fermentatio, poteſt ſcammonium miſceri cum medicamentis: & ſic Alexander hic miſcuit. Si autem non fiat fermentatio medicamenti, ſi exhibeatur ad materiam frigidam purgandum, cum Alexandro nil eſt miſcendum, quod ſtimuli habeat rationem, neque ſcammonium, neque aliud. Si autem medicamentum purgans non fermentatum exhibeatur, ad purgandum materiam calidam vel bilioſam, licet miſcere aliquid loco ſtimuli: cum enim purgans ſit calidum, prodeſt vt diu non moretur in ventriculo, & corpore: dum enim materia calida eſt purganda, probabile eſt, corpus etiam eſſe calidum; ideoque hoc non eſt reddendum calidius, ob moram longam purgantis. Hinc Hippocrates comm. 12. libro 2. de ratione victus, quia vitium erat febrile, & calidum, poſt purgans ilico exhibe [ptiſanam,] vt medicamentum non diu moretur, ſed ſtatim deſcendat. Quoad vſum, digrediamur tantum circa Quantum, & Quando. Quoad quantum: Rhaſis exhibet pilulas fœtidas ad drac. j. ſ. quæ ſumma eſt doſis, poteſtque imminui, pro actiuitate cauſæ. Quoad quando agendum, Auicennas ait, fortiora medicamenta eſſe exhibenda; ſolum poſt quartum, ſeptimum, vel decimumquartum diem: quia ante quartum diem magis poteſt cruditas, ad prohibendum purgans. Nec obſtat, quamuis dicat Rhaſis, curam eſſe incipiendam a pilulis fœtidis: nam Rhaſis comparat materiam non crudam, cum morbifica, ſed materiam exiſtentem in toto, ad differentiam materiæ exiſtentis in parte; quia dubio procul inchoandum eſt a purgatione totius, ſed, vt, diximus, poſt quartum; propterea quod procedente malo, materia morbifica magis poteſt ad indicandum, quã cruditas ad prohibendum. Notandum etiam circa quando agendum: Rhaſin pilulas exhibere pluribus diebus: nam dabat ſingulis tribus diebus, tribus vicibus: deinde ante quartam vicem, quieſcebat per aliquot dies: ratio eſt, quia reſpiciebat ad vim materiæ indicantis, & virtutis permittentis: quia enim materia diu eſt præſens; ob id pluribus vicibus purgans eſt propinandum: cauſa autem virtutis, per interualla, quia melius fert virtus.

Hiera Alexandri cap. 16. lib. 1.

Vſus. Cauta tanta doſi vtendum.

Medicamenta vacuantia inſenſibiliter, cum Auicenna, debent eſſe fortia, & pinguia: Fortia hoc eſt vehementer calida, & admodum tenuis ſubſtantiæ; & ratio eſt, quoniam nerui, & ſpinalis medulla profundas ſedes obtinent. Debent eſſe pinguia, vt horum ope medicamenta fortia diutius hæreant, nec eorum vis euaneſcat; & præterea pinguia hæc medicamenta prohibent generationem ſcirrhi. Cæterum, quoniam medicamenta vehementer reſoluentia, minuunt ſubſtantiam calidi innati; Auicennas cum calidis in paralyſi miſcet frigida, quæ calidi inſiti diſſipationem prohibent: Auicennas igitur cum calidis miſcet [ſemen endiuiæ:] & Galenus cap. 12. libro 7. κατὰ γένη, miſcet [oleum myrtinum.] Notandum autem vt refrigerantia, quæ cum calidis miſcentur, ſint moderata, non autem vehementia, vt eſt [opium.] Sed dubitatur, quia Galenus cap. 5. libro 6. κατὰ γένη, ad paralyſin componit medicamentum [ex opio, & hyoſcyamo,] quæ uehementer ſunt frigida. Reſponſio. Frigida cum calidis bifariam poſſunt miſceri; nimirum vt agãt vel in corpus, vel in medicamentum calidum; ſi miſcentur frigida medicamenta, ut agant in corpus, non debent uehementer eſſe frigida, quia neruis aduerſantur: ſi autem miſceantur frigida, ut agant in medicamenta, & quidem in calida, non eſt inconueniens, frigidiora, miſceri, ut opium; ſed tunc eſt neceſſaria fermentatio, per quam frigida ita infringuntur, ut corrigant, & conſeruent calida, nec corpus refrigerent, ſicut ante fermentationem, quemadmodum uidemus refrigerare theriacam recentem. His ita conſtitutis, patet, cur Arabes, & Græci utantur medicamentis calidis, miſtis cum emollientibus, & refrigerantibus. Vnde in paralyſi probatur medicamentum filij Zachariæ, laudatum a Meſue, quod [recip. coſti unc. j. euphorbij, piperis an. unc. j. cum triente, caſtorij unc. ſ. olei de coſto lib. ſ. fiat decoctio in duplici vaſe. Et ſi medicamentum ualentius deſideretur, addere licet unc. iij. uini generoſi, ut Cyprij, & fiat decoctio ad conſumptionem uini.] Verum ne diſtillat medicamentum, cum Paulo miſcenda eſt, pro unc. j. huius medicamenti, ceræ in vino lotæ drac. j. Meſues etiam ad paralyſin e denſitate; probat [medicamentum confectum e uulpe.] Quare probatur [oleum uulpinum; & licet etiam replere uentrem uulpis, æquali portione ſaluiæ artemiſiæ, origani, bacchatum lauri, rutæ, & potiſſimum radicibus cucumeris agreſtis, & coquatur uulpes, uel cum aqua marina, uel cum aqua ſulphurea, uel etiam cum uino, ad conſumptionem uulpis, ut fiat exacta decoctio. Et applicetur decoctio, applicetur item uulpes loco affecto.] Auicennas probat [thermas reſoluentes: ut liceat uti, & aquis, & lutis, & ſtufis.] Probatur etiam in hac paralyſi uapor, ſeu ſuffumigium [e pyrite, ſiue molari lapide, cum aceto medicato cum propoſitis medicamentis.] Quoad uſum. Quantum: In hac paralyſi probatur ſumma doſis medicamentorum; nam materia morbifica eſt frigida, craſſa, uiſcida, impacta, ideoque tantæ eſt actiuitatis, ut non cedat medicamentis, niſi uehementer agant, id eſt, niſi dentur in doſi ſumma; ita ut etiam quandoque ratione ſummæ doſis poſſit febris excitari; nam, ſecundum Auicennam paralytici a febre iuuantur: unde Rhaſis [confectionem anacardinam, calidam in tertio gradu, exhibet ad drac. ij.] noſtris temporibus aliquot grana dare ſolemus. Quomodo. Oportet hæc medicamenta adminiſtrare eo modo, ut ualide agant: quare Meſues iubet, ut in ſicco balneo fiat frictio partium, [cum coſto, cum aniſo, dauco urtica, cum oleo confecto e ſinapi, e ſcammonio, agarico, turbith, & colocyntide.] Quando: Auicennas circa rubrificantia admonet, ne tanto tempore detineantur, ut locus exulceretur. Sed hinc quis inferre poſſet. Si locus non eſt exulcerandus. Ergo non probantur ueſicatoria, & cauteria: quod tamen eſt falſum? Reſponſio. Si rubrificantia applicentur magnę parti corporis, ut toti cruri; non debent detineri, donec exulcerent: nam uirtus partis prohibet, dum uidelicet, pars, denſitate affecta, eſt ſatis uaſta, & magna: tunc ergo tandiu detinenda medicamenta, donec

Vacuantia inſenſibiliter.

Cap. 18. lib. 3.

Vſus reſoluentiũ.

pars

Digitized by Google

parte rubicunda euadat; & dum pars rubicunda reddita comprimitur digitis, ſi rubicunda permaneat etiam poſt compreſſionem, ilico auferatur medicamentum, quia imminet exulceratio. At ſi medicamenta applicantur exiguæ parti corporis, vt oſſi ſacro: tunc licet exulcerare. Quoad Vbi agendum, reſoluentia ſunt exhibenda per os, & applicanda. Quæ exhibentur, reſpiciunt materiam vbique ſubſiſtentem: hęc enim penetrant ad omnes corporis partes. Quę applicantur, reſpiciunt materiam ſubſiſtentem in determinata parte. Notetur autem vt intus ſolum iucunda vſurpentur: quia oris, & ventriculi virtus non permittit ingrata, quæ tamen interdum extra vſurpari queunt.

2. Alterantia. Alterantia reſpiciunt morbos, & neruorum proportionem. Quoad morbos; ſi eſt frigiditas, cum Galeno capite quarto, libro quarto, loc.affect. probantur calorifica: vt maxime probetur [mora in vino alterato cum calefacientibus medicamentis propoſitis.]

Appropriata neruis. Medicamenta, quę reſpiciunt proportionem neruorum, ſunt propoſita in cap.de tremore. Maxime probatur [acorus conditus ſaccharo, vel melle: item caſtorium, cerebrum leporis aſſum, grana pini magna, ideſt, matura.] Et hæc ſunt alterantia, quæ calefaciendo magis iuuant, ratione neruorum, quam ratione aliarum partium.

Diæta. Quoad diætam, aer ſit calidus, & ſiccus ratione materiæ. Cibus autem ſit attenuans, minuens, cauſa materiæ: at cauſa virtutis, cibus ſit mediocris cauſa proportionis neruorum, cibus debet confici, e ſeruantibus proportionem. Quare in paralyſi probantur cibi optimi ſucci, conditi calefacientibus, & ſiccantibus. Vnde recte Rhaſis exhibet, [ius ciceris, cum oleo, & ſinapi.] Et Meſues dat, [cappares, conditas aromatibus.] Abſtinendum autem [ab aceto,] quod nimia violentia agit in neruos. Quoad victum imminuentem; hic admodum erit minuens: vnde Auicennas exhibet [aquam hordei,] non pro potu, ſed pro cibo, [aquam mellis, carnes leues auium.] Ratione virtutis, cibus erit mediocris; vt [perdices, columbi, pulli gallinacei] moderata copia aſſumpti. Quoad cibum, qui ſeruat neruorum proportionem; Auicennas exhibet [nucleos pineos,] ſed in ſecunda menſa, ideoque amminiſtrandi ſunt pro opſonio in parua quantitate, & non pro condimento. Vnde errant, qui in paralyſi admittunt magnam quantitatem pinearum; quia bonum quidem, & copioſum ſuccum gignunt, ſed craſſum, & difficile coquuntur, & proinde ſi pineæ vere pro cibo exhibeantur, victus non eſt tenuis, non mediocris, ſed plenus, & craſſe faciens, qui in paralyſi maxime eſt noxius. Præterea, pro opſonio probatur [acorus conditus ſaccharo, vel melle: item eryngij radices, ſimiliter conditæ.] Quoad vſum. Quando cibandum. In paralyſi e pituita, materia morbifica primis diebus vincit virtutem; & poſt quatuordecim dies materia vincitur, a virtute: nam primis diebus materia eſt copioſior, nondum euacuata, virtus robuſta, non defatigata a medicamento; contra poſt quatuordecim dies: propterea ante decimũquartũ diem, probatur victus minuẽs, & tenuis; poſt decimumquartum diem probatur victus cõſeruans.

Potus. Quoad potum, Auicennas probat magis [aquam,] in paralyſi e pituita: nam vinum defert materias in neruos, & in paralyticis, vtpote frigiditate affectis, vinum facile aceſcit; acida verò neruis inimica. Rhaſis ergo probat [mulſam, non admodum aquoſam:] Meſues parat [cum ſaluia, & maiorana.] Verum in morbo longo, & potiſſimum cauſa ventriculi, licet etiam ſecundum Auicennam [vinum] concedere, ſed antiquum, quia hoc non ita facile aceſcit. Probatur etiam medicatum, cum calidis, propoſitis in dol. cap. a pituita. Quoad vſum vini: quantum: in parua quantitate vinum eſt exhibendum; ſic enim nec ita facile aceſcit, nec defert materias in neruos. Quomodo: potus in paralyſi non ſit actu admodum frigidus, nam frigida nocent neruis, & ſecundum eorum temperiem, & ſecundum eorum calidum inſitum. Quoad quando: vinum non eſt exhibendum ante quatuordecim dies, ſed poſt.

CAPVT XXV.

De Conuulſione.

PEt conuulſionem, ſeu ſpaſmum cum Galeno cap. vltimo, libro de palpit. intelligimus prauum motum, quo membra ita afficiuntur, vt muſculi ad propria principia vi contrahantur. Differt ergo ſpaſmus a ſpaſmate: nam ſpaſma eſt malum, in quo nerui partes citra inciſionem, experiuntur vnitatis ſolutionem, c.2.lib.2. meth.cap.1.lib.3.meth.cap.1.libro 6. meth. ſpaſmus autem eſt motus prauus membri. Porro loquimur hic, & de notha, & de exquiſita conuulſione: quia ambæ genere conueniunt. *Nomen.* Generatur autem conuulſio, dum cauſa morbifica occurrit neruo, cuius vi, nobis inuitis, muſculi ad proprium principium retrahuntur: vt ad muſculi retractionem, etiã membrum retrahatur, & motu conuulſiuo afficiatur. *Generatio.* Conuulſio igitur eſt motus prauus retractionis mobilis, dependens a muſculis contractis præter naturam a neruis. c.1. & 2.lib.2. de cauſ.ſympt. c.5.lib.1. de motu muſcul. *Definitio.* Forma eſt motus prauus retractionis, cap.1. lib.2. de cau.ſympt. quo conuulſio diſtinguitur a paralyſi, in qua non eſt motus prauus, ſed ablatus. *Forma.* Additur retractionis, ad differentiam tremoris, in quo motus eſt ſurſum ad deorſum; at in conuulſione eſt motus prauus, ſed retractionis. Ratione mobilis, hic motus eſt affectio: ratione agentis, eſt actio; animalis quidem in legitima conuulſione, naturalis in ſpuria. Subiectum eſt mobile, ſeu id, quod motu voluntario mouetur, quod a muſculo mouetur: & ſic diſtinguitur hic motus prauus retractionis, a motu prauo retractionis in ſingultu, qui attinet ad ventriculum, qui non eſt organum motus voluntarij. *Subiectũ.*

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens, ſunt muſculi preter naturam contracti a neruis: nam conuulſio eſt motus inuoluntarius, in quo muſculi ad ſuum principium retrahuntur, aph.39.ſect.6. Nã muſculi in ſpaſmo non extenduntur, non transferuntur, non tenſi manent: ſed contrahũtur, c.8.lib.1.de mot.muſcul. Additur, pręter naturam; ad differentiam contractionis muſculorum ſecũdum naturam, c.6.lib.3.loc.aff.c.1.lib.2. de ſympt.cauſ. Sed cum muſculi retrahantur interdum a neruis, interdum a ligamentis: in ſpaſmo a neruis contrahuntur: at ſi membra a ligamẽtis contrahantur, manent contracta, non conuelluntur.

Cauſa affectionis nerui. Cæterum, nerui functio lęditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum: Læſa quidem facultate, in ſpaſmo legitimo: ob errorem externum in notho.

1. Læſa facultas. Quoad læſionem facultatis; ad hanc reſpiciens Hippocrates, aphoriſm. 39. ſectio. 6. ait: conuulſionem fieri vel ex inanitione, vel e repletione: nam in vtraque conuulſione neruus morbo afficitur: quem Auicennas ſtatuit eſſe morbum in magnitudine imminuta ſecundum longitudinem neruorum, quia nerui breuiores redduntur. Sed imminuta

hæc

Digitized by Google

hæc magnitudo ſecundum longitudinem, coniunctam habet magnitudinem ſecundum latitudinem; vel auctam, & tum eſt conuulſio e repletione; vel imminutam, & eſt conuulſio ex inanitione. Quoad conuulſionem e repletione; huius cauſa eſt materia: cuius ſpecies eſt humor, non vapor, capit. vlt. libro de palpit. vapor enim muſculos implet, non neruos, capit. 2. libr. 2. de cauſ. ſymptom. Hic humor eſt ſanguis, pituita, vel melancholia: bilis namque excluditur, a ſpaſmo e repletione orto: antequam enim excitet magnitudinem in neruo, expellitur ab expultrice: hinc Galenus capit. vlt. libro 12. method. ait; conuulſionem fieri, vel ex inanitione, vel e repletione, vel a mordaci, id eſt, a bilioſo humore, bilis ergo a materia replente diſtinguitur.

Conuulſio e repletione Species.

1 Sanguis autem eſt cauſa ſpaſmi, dum facit inflammationem: vnde Galenus capit. 2. libro 2. de cauſ. ſympt. ait: ſpaſmus e repletione fieri ex inflammatione; & idem dicit capit. 1. lib. 1. de mot. muſcul. Porro phlegmone in parte neruoſa, eſt cauſa ſpaſmi, vel illius partis inflammatæ, vel totius corporis. Si inflammatio ſit cauſa ſpaſmi partis inflammatę, tunc eſt conuulſio e repletione, de qua loquimur: ſi autem ſit cauſa conuulſionis totius corporis, eſt conuulſio, quæ non fit e repletione, ſed ob errorem externum; vnde Galenus comm. 34. lib. 3. progn. ait: conuulſionem fieri ex inflammatione partis neruoſæ, dum pars neruoſa originem, id eſt, cerebrum in conſenſum ducit.

2 A pituita frequentius fit ſpaſmus, quam ab aliis humoribus; nerui enim alimento pituitoſo nutriuntur; at ſi hoc non vincatur, abundat excrementum pituitoſum, quod ſpaſmi cauſa eſſe poteſt. comm. apho. 26. ſect. 2. Melancholia rarius ſpaſmi eſt cauſa.

3 *Vitium.* Quoad vitium materiæ; hoc pertinet ad ſubſtantiam, dum conuulſio fit ab inflammatione, in qua ſanguis putreſcit: ad copiam, nam morbus eſt in magnitudine; ſucci enim copioſi anguſtant corpora neruoſa, capit. vlt. libr. de palpit. ad qualitatem, ratione pituitæ, & melancholiæ, quæ ſunt materiæ frigidæ, viſcidæ, craſſæ; vnde Galenus aph 70. ſect. 5 ait: conuulſionem fieri e lentis humoribus: vitium ſpectat ad quietem, cum ſucci quieſcant præter naturam in neruis, non enim parum impacta eſt materia in neruis, aphor. 70. ſect. 5. & coarctatur hęc materia ſecundum partes neruorum externas, quæ conficiũtur e membranis: hinc, quia materia conuulſionis eſt admodum craſſa, & magis impacta, quam in paralyſi, recte iubet Rhaſis, in ſpaſmo corpus magis eſſe inungendum, & magis fricandum oleo de coſto, quam in paralyſi. Cauſæ generantes has materias, patent ex alibi dictis.

Conuulſio ex inanitione. Exſiccatio ſolidæ neruorũ ſubſtantiæ.

In conuulſione ex inanitione nerui exſiccantur. Neruorum ſiccitas in hac conuulſione, pertinet vel ad Solidam ſubſtantiam nerui, vel ad Roridam humiditatem. Si abſumatur ſolida nerui ſubſtantia; conuulſio hæc producitur a cauſa vehementer, & cum impetu ſiccante: vnde Galen. aphor. 1. ſect. 5. ait, ab helleboro albo conuulſionem fieri ex inanitione, dum ſubſtantia nerui violenter, & cum impetu ſiccatur. Hectica febre correpti, non conuelluntur; quia hæc corpora ſenſim, citra impetum, exſiccantur. Proinde ſi repentina fiat exſiccatio, idem contingit neruis; quod chordis vehementer ſiccatis, capit. 6. libro 3. loc. aff. Cauſa autem hæc, vehementer, & cum impetu ſiccans, eſt vacuans Senſibiliter, vel Inſenſibiliter. Senſibiliter, vt dum fit conuulſio a veratro vehementer ſoluente. aphor. 1. ſectio. 5. cuiuſmodi etiam eſt conuulſio, quæ fieri ſolet per immoderata profluuia muliebria. aphor. 56. ſectio. 5. Inſenſibiliter euacuans cauſa, eſt, tum Siccans, tum Simul, & ſiccans, & calefaciens. Siccans, vt ſi conuulſio fiat a vigilijs, apho. 18. ſect. 7. Siccans cauſa, & calefaciens ſimul, eſt tum Morbus, tum Cauſa: Morbus, vt phrenitis, vt febris: phrenitidem propoſuit Galenus, cap. vlt. l. de palp. c. vlt. lib. 12. meth. febrem propoſuit, capit. vlt. lib. de palp. aph. 13. ſect. 7. cap. 2. li. 2. de cauſ. ſympt. Oportet autem, vt febris ſit vehemens, & cum violentia ſiccans. Præter morbum poteſt etiam eſſe cauſa, ex aphor. 13. ſect. 7. vt ſi fiat conuulſio ob feruorem ambientis, ob cauteria, ob eſcharas, ſeu cruſtas, quæ vi ignis excitantur.

Exſiccatio roridæ humiditatis.

Quod ſi in ſpaſmo ex inanitione, minuatur rorida humiditas nerui; hic ſpaſmus ſiccus dicitur ab Auicenna, & producitur a frigiditate, id eſt, ab opiatis, vel opio, congelante roridam humiditatem. De hac conuulſionis ſpecie, nec Altimarus, nec alij quicquam. Accepit autem Auicennas a Galeno, capi. vlt. lib. 12. meth. vbi ait, conuulſionem fieri ex ingenti frigore, quod efficit quippiam veluti gelu.

Quoad conuulſionem, quæ fit ob errorem externum: hanc Auicennas vocat, ſpaſmum non proportionatum ad materiam; ſcilicet in qua; hoc eſt, ad ſubiectum: inter hunc enim ſpaſmum, & ſubiectum non eſt proportio: nam ſpaſmus eſt motus voluntarius: ſubiectum autem eſt mobile neruoſum, quod in conuulſione ſpuria ſubiectum eſt non facultatis motricis, ſed expultricis; ſpaſmus enim non proportionatus fit a cauſa, quam nerui refugiunt, & expellunt: pertinet ergo ad facultatem expultricem. Hæc cauſa, ſecundum Auicen. ſpecie eſt multiplex: poteſt eſſe Subſtantia, poteſt eſſe Qualitas. Subſtantia eſt Vapor, vel Minera. Qualitas eſt Materialis, vel Spiritalis. Materialis, eſt Venefica, vel Non venefica. Vaporem quidem proponit Gal. capit. 2. libro 2. de cauſ. ſympt. vbi vult, conuulſionem fieri a flatu implente muſculos, non neruos: Vapor autem, vt plurimum eſt frigidus; ideoque producit conuulſionem ſatis leuem, quam Auicen. vocat ſaltum; vulgo dicunt Gramfo. Minera eſt humor calidus, mordax, & perinde irritans expultricem: quam cauſam propoſuit Gal. capit. vlt. libro 12. meth. dum inquit, conuulſionem fieri e tenui, & erodente humore, afficiente neruos, id eſt, ex humore bilioſo. Qualitas materialis non venefica, eſt frigiditas vehemens, congelans neruum: & hæc frigiditas impertitur neruis a cauſa Interna, vel Externa. Ad internam cauſam reſpiciens Galenus ait, comm. 27. libro 4. de ratione vict. conuulſionem totius corporis fieri, ob copioſum ſanguinem, venas replentem, vt ſpiritus non poſſit penetrare; vnde ſanguis, veluti in corpore mortuo concreſcit, & frigidus euadit, quæ frigiditas nerui impertitur, & conuulſionem efficit. Ad cauſam externam reſpiciens Galenus capit. 5. libro 9. meth. ait, conuulſionem fieri ob frigidæ potionem immodicam, & importunam.

2 Error externus. *3 Vapor.* *2 Humor acris.* *3 Frigus.*

Cauſa refrigerãs, quomodo ſpaſmum efficiat.

Notandum autem cauſam refrigerantem tripliciter concurrere poſſe, ad efficiendum ſpaſmum. Primo, vt agens in neruos prohibet excretionem excrementorum; vnde cum excrementa non vacuantur, fit conuulſio e repletione, de qua ſupra diximus: & hoc referri debet, quod Galenus ait, comm. aphor. 13. ſect. 6. frigus neruorum corpora reddere difficilia ad diſtandum, ideoque neruos repleti. Secundo modo concurrit frigiditas, vt agit in roridam neruorum humiditatem, illam veluti congelando, & inſpiſſando: hinc, quoniam imminuitur rorida humiditas, fit conuulſio e ſiccitate, quam tetigit Galenus capit. vltim. lib. 12. meth. Tertio modo concurrit frigiditas, quatenus ceu hoſtis agit in calidum neruorum inſitum, ut nerui expultrix ad expellendum inſurgat: hinc fit conuulſio e ſanguine frigidiore, vel e frigidæ potu. comm. 27. libro 4. de vict. cap. 8. & l. 9. meth. & hæc eſt conuulſio, de qua nunc loquimur. Qualitas materialis uene-

veneſica, produci poteſt, a cauſa Interna, vel Externa. 4 *Venenū.* Ab interna, vt a vermibus defunctis: ſicut etiam venenum intus genitum, poteſt eſſe cauſa epilepſiæ, & perinde multo magis ſpaſmi cauſa eſſe poteſt. Ab externa cauſa producitur: vt ſi conuulſio fiat a morſu ſcorpij; quam ſpeciem tetigit Galenus comm. 1. ſect. 5. aphoriſmorum, vbi inquit, ſpaſmum fieri propter hellebori albi efficaciam, quæ humiditates ex neruis ad ſe trahit: hæc ergo vis veratri eſt veneſica.

5 *Dolor.* Qualitas ſpiritalis, eſt qualitas dolorifica: & hinc oritur conuulſio, quæ fit ab ore ventriculi, capit. vltim. libro 12. metho. com. aphor. 1. ſect. 5. vt eſt conuulſio quæ fit ab albo veratro; non eo modo, quem iam propoſuimus, ſed dum vi hellebori excitatur vomitus, in quo os ventriculi veluti laceratur. Similis etiam conuulſio fieri poteſt, dum os ventriculi mordetur a materia mordaci; vt contigit illi adoleſcenti, qui æruginem euomuit. *Ex helleboro ſpaſmus.* Quamobrem colligendum e comm. aphoriſ. 1. ſect. 5. veratrum multifariam concurrere ad efficiendum ſpaſmum. Primum enim cauſa eſt legitimi ſpaſmi, ex inanitione, dum neruos euacuat. Deinde etiam eſt cauſa conuulſionis ex inanitione, dum vi ſua in diſtributione vehementer, neruos ſiccat. Tertio eſt cauſa conuulſionis citra inanitionem, per qualitatem veneſicam, dum trahit tanta cum violentia, vt afficiat neruos, vt hi ad expellendum inſurgant. Tandem veratrum concurrit ad ſpaſmum efficiendum, per qualitatem dolorificam; dum videlicet agit in neruos, per medium os ventriculi ſuperius.

Differentia. Conuulſionis differentiæ non ſumuntur a forma, niſi ſecundum Magis & Minus; vt motus eſt magis vel minus prauus. *A ſubiecto.* Ratione ſubiecti, mobile eſt Totum, vel Pars, com. 27. lib. 4. de vict. com. 34. libro 3. prognoſt. Cæterum, pro partium varietate, conuulſio varijs nominibus donatur. Verbi gratia, cum Galeno capit. 2. lib. 2. de ſympt. cauſ. ſi conuellantur muſculi mandibulares, vocatur πρισμὸς, id eſt, inuita dentium concuſſio ſeu ſtridor: Si conuellantur oculorum muſculi, dicitur Strabiſmus: ſi muſculi oris dicitur ſpaſmus cynicus. & cum Galeno cap. vltimo, libro de palp. ſi ſpinales muſculi. mouentes caput, omnes conuellantur, conuulſio dicitur tetanus: ſi conuellantur muſculi, mouentes caput ad anteriora, vocatur emproſthotonus: ſi mouentes ad poſteriora, opiſthotonus. *A cauſa eff.* Quoad cauſam efficientem; nerui functio læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Si læſa facultate, eſt ſpaſmus legitimus: & hic vel e Repletione, vel ex Inanitione. Si e repletione; huius cauſa eſt Sanguis, Pituita, vel Melancholia. Si ex inanitione, imminuitur vel Nerui ſolida ſubſtantia, vel Humiditas rorida. Si conuulſio fiat ob errorem externum; error externus eſt Subſtantia, vel Qualitas. Subſtantia, eſt Vapor, vel Minera; ſed hæc minera eſt acris. Qualitas, eſt Materialis, vel Spiritalis. *Nō duæ tantum ſpecies ſpaſmi, ex inanitione, & repletione.* Sed oritur dubium; nam Hippocrates vbique tantum proponit conuulſionis duas ſpecies; vnam e repletione, alteram ex inanitione. Et Galenus capit. 5. libro 8, κ.τ.τ. ait, ſe in conuulſione non inueniſſe tres ſpecies; at in ſingultu ſe vidiſſe tres ſpecies. Contra, capit. vlt. libro 12. meth. ſcribit aperte, dari ſpaſmum, qui nec ex inanitione, nec e repletione oriatur. Reſponſio. Galenus libro 8. κ.τ.τ. reſpicit ad legitimum ſpaſmum, & ſingultum: at libro 12. method. & alibi, reſpicit ad ſpaſmum etiam morbum, qui fieri poteſt citra repletionem, & inanitionem: & tunc neruus non concurrit, vt organum facultatis animalis, ſed vt organum facultatis expultricis: in ſpaſmo autem exquiſito, qui fit ex inanitione & repletione, neruus concurrit, vt organum facultatis animalis. Verum alia in ſingultu eſt ratio: ſiue enim fiat ex inanitione, ſiue repletione, ſiue citra has cauſas; ſemper ventriculus concurrit, vt organum facultatis naturalis: & propterea omnes tres ſingultus ſpecies, ſunt exquiſitæ: quia ſingultus exquiſitus requirit ſubiectum, quod ſit organum facultatis naturalis, non autem animalis, quemadmodum in ſpaſmo exinanitione & repletione.

Spaſmus in genere patet: ſicut etiam differentiæ *Signa.* a forma, & ſubiecto. Quoad cauſam efficientem, ſi fiat conuulſio læſa facultate; cognoſcitur, quia motus prauus eſt euidentior. Si fiat ob errorem externum, erit minus euidens: præterea cognoſcitur e cauſis prægreſſis, de quibus ſuo loco. An autem ſpaſmus fiat ex inanitione, vel repletione; facile cognoſcitur, e capit. 6. libro 3. loc. aff. ſi enim conuulſio fiat a labore, vigilijs, fame, febre ardente, phrenitide; iudicandum, quod fiat ex inanitione. Si contra, homo ſit plenus, otioſus, ſuppreſſa ſit aliqua euacuatio, & ſubſequatur conuulſio; iudicandum, quod fiat e repletione: præterea cum Galeno, aph. 26. ſect. 2. ſi conuulſio illico fiat, iudicandum fieri e repletione: addit Auicennas, ſi pars conuulſa, velociter abſumat humidum, quod ipſi applicatur, eſſe conuulſionem ex inanitione; ſi contra, e repletione; niſi cauſa ſpaſmi e repletione, ſit phlegmone; huius enim vi humidum, quod applicatur facile exſiccatur. Quibus autem ſignis cognoſcantur cauſæ conuulſionis e repletione; patet ex alibi dictis. In ſpaſmo ex inanitione, cognoſcere oportet, num inanitio pertineat ad ſolidam nerui ſubſtantiam, an ad roridam humiditatem. Si ergo, verbi gratia, præceſſit vehemens frigus; iudicandum, inanitionem attinere ad humiditatem roridam: ſi prægreſſa ſit cauſa uacuans, uel ſenſibiliter, uel inſenſibiliter; iudicandum inanitionem ad ſolidam neruorum ſubſtantiam ſpectare. At, ſi conuulſio fiat ab errore externo; an ſit uapor, an materia acris, an qualitas uel frigida, uel uenefica, uel dolorifica; patet ex traditis in dol. cap. & potiſs. in ſermone de epilepſia.

Suppoſitis præſidijs, quæ reſpiciunt neruorum *Indicationes.* proportionem, cum Galeno cap. vlt. lib. 12. meth. ſumendæ ſunt indicationes a Forma, & a Cauſa efficiente. A forma, ut eſt retractio præter naturam, & perinde doloris cauſa: hæc indicat remedium, extendens membrum conuulſum. Quoad cauſam efficientem, hæc eſt morbus, vel error externus. Si fuerit morbus, ſiquidem fuerit conuulſio e repletione, cuius cauſa ſit inflammatio; quid indicet inflammatio patet. Si morbus ſit magnitudo, producta a melancholia, uel pituita; quid indicent hæ materiæ ſecundum ſpeciem, ſecundum vitium, ſecundum cauſam generantem, etiam patet. Si conuulſio fiat ex inanitione; ſi abſumatur humiditas ſolidæ ſubſtantiæ, oritur indicatio humectandi. Si vitium pertineat ad roridam humiditatem, oritur indicatio calefaciendi, quia fit a frigore. Quoad errorem externum, ſiue ſit vapor, ſiue minera, ſiue qualitas materialis, aut ſpiritalis; quid indicent, docuimus in ſermone de epilepſia.

Conuulſio interdum eſt vtilis, interdum pericu- *Prognoſtica.* loſa, quandoque mortalis. Quoad differentias a for- *A forma.* ma; prout motus eſt magis deprauatus, prout, retractio eſt intenſior, quo diutius durat; eo periculoſior eſt conuulſio: quia eſt uehementia eſſentiæ. Quoad uehementiam dignitatis; ut plures afficiuntur partes, & quo uiciniores ſunt cerebro? eo conuulſio periculoſior: unde tetanus periculoſior eſt emproſthotono, & opiſthotono, quia plures muſculi in Tetano occupantur: vnde Galenus com. aph. 6. ſect. 5. ait, qui Tetano capiuntur, quatuor diebus mori poſſe, nam malum eſt geminatum, dum plures occupantur partes: quod ſi hō perduret ultra quartum,

Digitized by Google

tum, & non moriatur, ſignum eſt vehementiam eſſentiæ eſſe minorem. Quod ſi in Tetano addatur vehementia facultatis, malum prorſus eſt lethale. Vehementiam autem facultatis indicat locus affectus; verbi gratia, ſi conuulſio afficiat muſculos, pinnas narium mouentes; ſignificatur vehementia facultatis, quia adeſt inſignis imbecillitas: ſi enim per nares feratur multus ſpiritus, vt fiat conuulſio, mors eſt propinqua, comm. 60. libro 2. de ratione vict. nam conuulſio vehemens ratione eſſentiæ, eſt coniuncta cum vehementia facultatis, cum virium imbecillitate. Quoad vehementiam ratione cauſę efficientis; in genere, quælibet cauſa, vt vehementior eſt ſecundum eſſentiam, dignitatem, & facultatem; ita etiam ſtatuendum eſt magis periculoſam eſſe conuulſionem. Vnde Paulus ait, ſi labia, palpebræ, aut lingua contrahantur; conuulſionem eſſe admodum periculoſam; nam hæc indicant vehementiam ratione eſſentiæ; vt materia morbifica ſecundum eſſentiam ſit adeo potens, vt poſſit has partes, cerebro proximas, afficere: indicant etiam vehementiam dignitatis, quatenus ſignificant cauſæ originem eſſe in cerebro, vel in ore ventriculi. At ſi ſeorſim perpendatur vehementia cauſarum ſpaſmi: primum, ſi conuulſio fiat e repletione; curari poteſt: capit. vlt. libro 12. meth. ſiue fiat hæc conuulſio citra inflammationem, ſiue cum inflammatione. Nam ſi fiat citra inflammationem, e pituita, vel melancholia; hæ materiæ vinci poſſunt: quandoque enim a febre ſuperantur: vnde febris ſuper veniens conuulſioni eſt ſalutaris, aph. 26. ſect. 2. & aph. 57. ſect. 4. vt febris habeat rationem ſigni, indicantis vehementiam non ad ſummum inſignem. Sed & ætas ſignum eſſe poteſt materiæ morbificæ magis, vel minus impactæ: vnde Galenus ait, comm. 34. libro 3. progn. pueros facile a ſpaſmo liberari. Si conuulſio fiat ex inflammatione; vinci poteſt, e cap. vlt. libr. de palp. niſi ſit inflammatio, quæ ſequatur vulnus lethale; tunc enim quælibet vehementia adeſt. Quoad conuulſionem ex inanitione; ſi fiat quoniam abſumitur ſolida nerui ſubſtantia; cum Galeno capit. vlt. l. de palp. eſt mortalis: nam abſumitur ſubſtantia calidi innati, quæ ſeminalis eſt, vt breui tempore nequaquam poſſit reparari: hinc Galenus ait, capit. vlt. l. 12. meth. ſi conuulſio fiat e ſiccitate, eſſe inſanabilem; dum ſcilicet ſiccitas eſt perfecta, id eſt, dum ſolida ſubſtantia ſiccatur, non ſecundum carnem, adipem, vel humiditatem roridam, ſed ſecundum ſubſtantiam fibroſam, & membranoſam, capit. 5. lib. 7. meth. vt antequam fiat conſumptio humiditatis fibroſæ, & membranoſæ, homo moriatur. Quod ſi non ad ſummum perducatur ſiccitas; deſperandum non eſt prorſus, cap. vlt. l. 12. meth. niſi ſuccedat hæc conuulſio, vel febri, vel phrenitidi, quia tunc ſumma eſt vehementia ſiccitatis. Concludere ergo licet, ſpaſmum e ſiccitate, difficilime curari, & vt plurimum incurabilem eſſe; quemadmodum teſtatur Galenus aphoriſmo 26. ſect. 2. & aphor. 57. ſect. 4. & aphor. 70. ſect. 5. & aphor. 13. & 18. ſect. 7. Si autem conuulſio fiat ex imminutione roridæ humiditatis; curabilis eſt; propterea quod humiditas congelata vincitur a caliditate. Et propterea Galenus c. vlt. lib. 12. meth. hunc ſpaſmum curari poſſe ait. Si conuulſio fiat ob errorem externum: ſi quidem ſit ſubſtantia, & primum ſi ſit vapor: hæc conuulſio, ſecundum Auicennam, curatur cito, hora vna; ſi ſcilicet flatus prodeat a pituita; at ſi vapor prodeat a materia venefica, conuulſio poteſt eſſe admodum periculoſa. Si error ſit materia mordax, conuulſio eſt curabilis, capit. vlt. l. 12. meth. nam poteſt vacuari illa materia, qua vacuata ceſſat conuulſio. Si error ſit qualitas, & quidem materialis, non venefica, vt frigiditas, conuulſio eſt curabilis; & quandoque etiam ſalutaris, com. 27. li. 4. de vict. nam in hac agitatur corpus, & per agitationem incaleſcit, vt ſanguinis virium, id eſt, frigiditas tollatur. Si qualitas ſit venefica; eſt conuulſio periculoſa, quia ſumma eſt eſſentiæ vehementia, vt colligitur e comm. 1. ſect. 5. aphoriſmorum. Si qualitas ſit dolorifica: pro varia vehementia cauſæ dolorificæ, varie prognoſticandum. Verbi gratia, ſi fiat conuulſio ab ore ventriculi, vt afficitur a bile, cum Galeno capit. vlt. libro 12. meth. & aphor. 1. ſect. 5. bile vacuata, ceſſat conuulſio. At conuulſio notha, quæ interdum degenerat in exquiſitam, vt eſt conuulſio, quæ fit ab helleboro, moleſtante os ventriculi, hæc eſt periculoſa; ſed euadit lethalis, vbi præter cauſam dolorificam ſubſequitur vacuatio inſignis. Si fiat conuulſio e cauſa dolorifica partis inflammatæ propter vulnus; cum Galeno aphor. 2. ſect. 5. hæc conuulſio, quamuis ſpuria, ut fit a dolore, eſt ferme lethalis. Vnde pro varia affectione partis primario affectæ, uario modo eſt prognoſticandum.

2 A cauſis in genere. — *Spaſmus repletione.* — *Spaſmus ab inanitione.* — *Spaſmus ob errorē externū.*

Si ſanguis in ſpaſmo peccet; uena ſecanda, com. 28. lib. 4. de vict. Quare uena eſt ſecanda, ſi ſanguis habeat rationem cauſæ principalis, vt in conuulſione ex inflammatione; item in conuulſione, quæ fit a copioſo, ac ueluti congelato ſanguine: Eſt etiam ſecanda uena, dum ſanguis habet rationem cauſæ ſine qua non, vt in conuulſione e pituita, quæ tamen conuulſio occupat corpus ſanguine repletum. Vena ergo non eſt ſecanda in ſpaſmo ex inanitione; nam ſanguis potius deficit. Notandum autem circa quod agendum ſpecificum in ſanguinis euacuatione: ſi ſanguis peccet ad libr. j. tantum detrahendas eſſe vnc. vi j. propter dolorem enim & motum virtus diſſoluitur. Vſus. [Quantum.] Cauſa virtutis, uacuandus eſt ſanguis per plures vices. [Quando.] Statim vena eſt ſecanda: nam adeſt indicans, & virtus in principio non prohibet; quemadmodum procedente conuulſione prohibere poſſet: hinc Galenus com. 28. lib. 4 de vict. venam tundit ante fomenta, quamuis auctor ille primo vtatur fomentis; Galenus tamen auctorem non ſequitur, ſed methodum: nouit enim ſanguinem in ſpaſmo magis poſſe copia, quam frigiditate; quare primum ſecat uenā, deinde vtitur calidis fomentis. Antequam autem ſecunda uice ſecet uenam, utitur fomentis: nam tunc ſanguis minus poteſt copia, quam frigiditate; cum prima uice ſanguis fuerit imminutus. Cucurbitulæ ſcarificatæ probantur Aetio & Auicennæ, quia uacuant: non ſcarificatæ non probantur, quia attrahunt, & non uacuant. Quoad [Vbi:] ſi ſanguis in toto exſuperet; cucurbitulæ applicandæ ſunt dorſo & cruribus: ſi redundet ſanguis in parte determinata, ut uaria eſt pars, ita uarijs locis cucurbitulæ ſunt applicandæ. Aegineta, ſi crura erant contracta, applicabat poſtremis uertebris: ſi manus erant conuulſæ, applicabat ſeptimæ uertebræ: ſi conuulſio attinebat ad labia, uel palpebras, applicabat cucurbitulas occipiti, & primis duabus uertebris: ſi aderat Tetanus, applicabat ceruici ſecundum utramque partem, & pectori qua carnoſius eſt, & præcordijs, & regioni renum. Omitto in præſentia circa chirurgiam, nerui inciſionem, quam probat Galenus capit. 1. libr. 1. de motu muſc. nam hæc doctrina ſpectat ad ſermonem de vulneribus.

Curatio. Vena ſectio. — *Cucurbitula.* — *Paulus c. 19. & 20 lib. 3.* — *Aduar. c. 1. li. 3. de met. med.*

Quoad medicamenta, multa ſupponentes: ſi conuulſio fiat ex inanitione propriæ humiditatis; Rhaſis, Paulus, Auicennas probant [aquam dulcem, oleum commune, lac, ut ex his fiat balneum.] Et ſi conuulſio fiat a cauſa ſimul ſiccāte, & calfaciente; Auic. miſcet propoſitis, [ol. roſ. cōpl. aquam roſ.] ut alimentum detineatur, ratione leuis aſtrictionis, & ut fiat aliqua refrigeratio: & ſi cauſa ſit uehementer calfaciens;

Pharmacia.

Digitized by Google

ciens; Auicennas aſcendit etiam [ad hordeum fractum ſine cortice, nam cortex ſiccat; addit violas, nymphæam, cucurbitas, melones, lactucam, & ex his parat balneum.] Vſus. [Quomodo.] Balneum debet eſſe actu, vel temperatum, vel tepidum, nam calidum ſiccaret. [Vbi.] Medicamenta modo toti, modo parti applicanda; prout ſiccitas, vel eſt in toto, vel in parte. Si autem conuulſio fiat ex inanitione roridæ humiditatis; probantur calefacientia: *A repletione.* vt eſt balneum e vino, vel ex aqua alterata cum calidis, de quibus alias. Si conuulſio fiat e repletione; & primum ſi fiat ab inflammatione; curatur medicamentis, quibus occurrere licet inflammationi, de quibus ſuo loco. Si ſpaſmus fiat citra inflammationem; occurrendum medicamentis, quæ in paralyſi ſunt præſcripta, de quibus ſupra. Sed iuniores notent; primum circa vacuantia per meatus ſenſibiles; Auicennam probare vehementia, non mediocria, & cauſa vacuationis totius, & cauſa capitis: de quibus dictum eſt in dol.cap.a pituita, & a melancholia. Quoad vacuantia per inſenſibiles meatus, Rhaſis probat valentiora, quam in paralyſi, id eſt, magis calefacientia, & tenuis ſubſtantiæ, de quibus etiam diximus. Secundum Aetium probatur [ſeſeli, id eſt, ſiler montanum, cum aceto mulſo, aut poſca:] non enim eſt præter rationem, miſcere acetum pro vehiculo; quamuis eo pro medicamento principali non debeamus vti. Quantum ad ea medicamenta, quæ applicantur: notandum, Auicennam mirifice commendare, ſi applicemus [renem tritum cum ſua pinguedine; & ideo probatur ren arietis, caſtratorum, capræ, agni, hœdi, vel etiam vituli, bouis, & potiſſimum tauri:] ren autem eſt detinendus donec exſiccetur, vel etiam fœteat, & mox alius ren admouendus. Addit Auicennas, membra conuulſa inuoluenda eſſe [lana, quæ madida humidaque oleo eſt ſeruanda.] Præterea Auicennas probat [aquam alteratam copioſo anetho, in qua decoquatur canis, aut vulpes, vſque ad diſſolutionem:] & hoc decocto æger ſemel, aut bis eſt profundendus. Hippocrates aphoriſmo 25. ſectio. 5. in hoc ſpaſmo probat [frigidam,] ſi copioſe effundatur, calefacit enim per accidens, quatenus huius vi calor concentratur, & vnitur. At ſecundum Auicennam, frigidis non vtendum, niſi virtus ſit robuſta, ſecundum totum corpus, & ſecundum partem; vnde patiens erit iuuenis, carnoſus; expers vlceris; præterea frigida locum habet, ſi adſit ambiens, vi cuius calor inſitus extra immodice moueatur, tunc enim ope frigidæ ab hoc motu liberatur, ideoque hæc materia in aere calido, non in frigido adminiſtranda: calidum enim innatum non poteſt ferre concentrationem, & aeris, & frigiditatis aquæ. Addit Auicennas puerulis calidiora non eſſe admouenda, vt liceat hoc medicamento vti pro pueris. [recip.rad.lilij vnc.j.f.aniſorum vnc.ſ.croci ſcru. ſ. mellis quantum ſufficit. Miſce.] iubet etiam Auicennas aſſiduo puerorum membra eſſe deponenda [in aquam alteratam chamæmelo, fœnugræco, meliloto. Et ex his olea etiam pro pueris poſſunt parari.] Rhaſis iubet corpora conuulſa eſſe inungenda [oleo de coſto;] & valentius ac diutius fricanda, quam in paralyſi; nam materia magis eſt impacta. *Ab errore externo.* Si conuulſio fiat ob errorem externum; pro vario errore, varia medicamenta adminiſtranda, verbi gratia ſi error ſit flatus, probantur diſcutientia flatus, de quibus in dol.ca.a flatu, & ſic de reliquis.

Diæta. Quoad diætam, notandum in ſpaſmo ex inanitione, cum Rhaſi & Græcis probari ſorbitionem [ex alica, & farre, & hordeo, e lacte amygdalino, & potiſſimum ex aqua carnis deſtillata, vel agni, vel hædi.] Et, ſi ſiccitas foueatur a caliditate, addatis [lactucam, ſemina melonum, cucurbitas.] Si non adſit caliditas, poteſtis miſcere cum aqua carnis [vinum medicatum.] Lactuca enim reddit aquam carnis refrigerantem: vinum, eam reddit calefacientem, & citius alentem: vnde patet, aquam carnis deſtillatam, ſi ſola exhibeatur, eſſe cibum, nec calefacientem, nec refrigerantem. Quoad potum: Si conuulſio ſit e congelata rorida humiditate; probatur [vinum.] Si conuulſio ſit e repletione; Paulus probat victum tenuem, extenuantem. Vnde ab Auicenna probat [panis cum melle, & aqua ciceris.] Et, ſi virtus ſit debilis, ſecundum Auicennam eſt exhibenda [caro auicularum.] Vnde obiter colligendum, carnem magis nutrire, quam nutriat panis. Potus cum Paulo ſit [mulſa;] & cum Auicenna concedi etiam poteſt [vinum antiquum] in parua copia; at poſt totius & capitis euacuationem.

CAPVT XXVI.

De Spaſmo Cynico.

SVccedit vitium, quod cõponitur e paralyſi & conuulſione, faciléque cognitis ſimplicibus cognoſci poterit. *Nomen.* Vocatur autem ſpaſmus cynicus, tortura oris, cõuulſio canina, riſus Sardonius. Per ſpaſmum autem cynicum intelligimus vitium, in quo facies figuram naturalem non ſeruat. *Generatio.* Generatur hoc malum dum capiti occurrit cauſa, vi cuius muſculi faciei ita læduntur ſecundum motum, vt figura faciei vitioſa reddatur. *Definitio.* Spaſmus ergo cynicus eſt figura præter naturam faciei, dependens a motu præter naturam ſuorum muſculorum. *Forma.* Forma, eſt figura præter naturam; nam figura deformis euadit. *Subiectum.* Subiectum, eſt facies, id eſt, capitis pars anterior, a capillis ad mentum: vnde intelligimus non tantum os, ſed etiam maxillas, genas, oculos, frontem. Porro vitioſa figura attinet modo ad dextram partem, modo ad ſiniſtram: & modo ad omnes partes, modo ad aliquas; vnde os interdum eſt immune; vocatur tamen tortura oris, quia vt plurimum oris figura vitiatur, & quia os præcipua eſt pars faciei.

Cauſa efficiens. Dependet autem oris tortura, a motu præter naturam muſculorum faciei. Ideoque ſtatuendum hoc vitium formaliter acceptum, eſſe ſymptoma: pendet enim a motu præter naturam, ab actione læſa: hic quippe tortuoſa oris figura eſt ſymptoma nimirum qualitas mutata, quæ, vt opus, ſequitur actionem læſam, id eſt, motum præter naturam muſculorum faciei. At figura vitioſa, ſi conſideretur vt morbus, non pendet a læſa functione, ſed potius eſt cauſa læſæ functionis. Dum igitur Auicennas inquit, torturam oris eſſe morbum inſtrumentalem faciei; reſpexit ad cauſam effectricem principalem, qui eſt morbus in mala compoſitione; ſicut in paralyſi, & ſpaſmo. Quia autem nos tradimus definitionem per cauſam formalem neceſſario dicimus, torturam oris eſſe figuram vitioſam faciei, dependentem a motu præter naturam muſculorum. *Motus præter naturam.* Cæterum hoc loco per motum præter naturam, intelligimus motum ablatum, ſi vitium fiat a paralyſi; motum autem corruptum, ſi a conuulſione. *Muſculi faciei.* Per muſculos faciei, intelligimus muſculos, qui mouent maxillas inferiores, alas naſi, labra, & buccas, capit.13.lib.9. de vſ.p. Quamuis autem horum muſculorum maior pars neruos ſuſcipiat a tertio pari cerebri: nihilominus propoſiti muſculi priuatim ita ſe habent: vt muſculi oculorum

Digitized by Google

rum neruos ſumant a ſecundo pari cerebri; muſculi maxillarum, alarum naſi, & labiorum, a tertio pari cerebri: muſculoſa autem latitudo, a qua buccæ, mouentur, maxima e parte ſuſcipit neruos, a ſecundo pari ſpinæ, nonnullos etiam a tertio pari ſpinæ, & ſecundum regionem altiſſimam a quinto pari cerebri, c.7.lib.9.de vſ.par.c.2.l.4.de loc.aff.& in lib. de neruorum diſſectione.

Cauſa motus præter naturam. Motus autem horum muſculorum præter naturam, fit propter cauſas, uel paralyſis, vel conuulſionis, de quibus dictum. At notandum, eſt capit.2.lib.4.loc.aff.& capit.7.lib. de cauſ. morb. ſi oris tortura fiat e paralyſi; muſculos læſos eſſe in parte non contracta, verbi gratia ſi ſint reſoluti dextræ partis muſculi, tunc non operantur, operantur autem muſculi ſiniſtræ partis dum ſcilicet ad ſuā originem retrahuntur, dum autem contracti ſunt, non diſtenduntur amplius quoniam a ſeipſis diſtendi non poſſunt, nec diſtendi poſſunt a muſculis dextræ partis, quia hi ſunt reſoluti, & ob id muſculi partis non læſæ retracti permanent; ſecumq; partis læſę muſculos contrahunt, & contractos ſeruant. Contra ſi fiat oris tortura e conuulſione, muſculi læſi ſunt in parte contracta, verbi gratia ſi dextræ partis muſculi conuellantur, muſculos ſiniſtræ partis non læſos ad ſe trahunt.

Secundo notandum e capite ſecundo, libro quarto, loc. affect. in hoc malo muſculos non fungi ſuo munere, quoniam noxa eſt, uel in muſculis, vel extra muſculos: ſi extra muſculos, vel in neruis, vel in eorum principijs: ſi in neruorum principijs, vel in ſpinali medulla, ſecundum primas ceruicis vertebras, uel in cerebro, ſed ſecundum dimidium cerebri.

Differentiæ. A forma non ſumuntur differentiæ, niſi ſecundum Magis, & Minus: prout figura eſt magis, vel minus deformis. Quoad ſubiectum: figura vitioſa pertinet, vel ad Dextram faciei partem, vel ad Siniſtram. Quoad cauſam efficientem, ſumuntur differentiæ, & a cauſa efficiente, & a ſede cauſæ efficientis. A cauſa efficiente, ut eſt, vel paralyſis, uel Conuulſio. A ſede, ut eſt, vel Muſculus, vel Neruus, & ſi neruus, vel ſecundum Progreſſum, vel ſecundum Principium, & ſi ſecundum Principium, uel ſecundum Spinam, vel ſecundum Cerebrum.

Signa. Tortura oris imminens, ſecundum Auicennam cognoſcitur e faciei dolore, e ſtupore, e palpitatione. Præſens in genere non eget ſignis. Quoad differentias, quæ ſumuntur a forma & ſubiecto, ſunt manifeſtæ. Quoad cauſam efficientem, oportet cognoſcere Cauſam, & Sedem cauſæ. Quantum ad cauſam: ſi fiat e paralyſi, cognoſcitur, quia pars cōtorta rectificatur per retractionem: Si cauſa ſit cōuulſio; rectificatur per extenſionem: vt in paralyſi pars læſa non fit contracta, in ſpaſmo fit contracta. Addit Auicennas torturam e paralyſi, indicari e faciei motu imbecillo, e ſenſu obtuſo, & ex eo, quod homo non ſentit extenſionem, & præterea cognoſcitur, quia palpebra inferior delabitur. Si fiat e conuulſione, cum Auicenna, ut plurimum adeſt dolor, ſenſus non eſt obtuſus, durities adeſt in muſculis, cutis tenditur, & cutis magis elongatur a parte colli, & maiori cum difficultate fit reditus ad naturalem ſtatum.

Quoad ſedem cauſæ: Si ſedes ſit muſculus, figura uitioſa occupat ſolum partem faciei. Si autem ſedes ſit extra muſculum, ſi ſedes ſit neruus, & quidem ſecundum progreſſum, noxa erit ſolum in facie; ſi ſecundum principium, etiam noxa erit vltra faciem, verbi gratia ſi cerebrum ſit affectum ſecundum dimidium; noxa erit ſecundum dimidium faciei, & dimidium totius corporis. Si ſedes ſit ſpinalis medulla: læſio erit ſecundum buccas; & partes infra ſpinam. Cæterum, ſi noxa ſit ſecundum progreſſum neruorum, ſi attineat ad ſecundum par neruorum cerebri; indicatur a uitioſa figura oculi: ſi pertineat ad tertium par neruorum cerebri, indicatur e figura vitioſa, occupante dimidium faciei ſecundum omnes partes: ſi attineat ad quintum par; cognoſcitur e leui noxa buccarum, ſi ſpectet ad ſecundum, & tertium par ſpinę, & quidem ceruicis, cognoſcitur ex inſigni noxa buccarum.

Indicationes propoſitę ſunt in paralyſi, & conuulſione.

Prognoſtica. Malum hoc non eſt negligendum: nam minatur paralyſin etiam extra faciem, minatur epilepſiam, apoplexiam, quia cauſa morbifica lædit partes cerebro vicinas. Quoad differentias: Figura magis deformis, eſt periculoſior, quia maior receſſus a naturali ſtatu. Ratione dignitatis, vt occupat plures partes, ita magis periculoſa. Ratione cauſæ efficientis, cum fiat a paralyſi, uel ſpaſmo: hæc ſuperius ſunt propoſita. Auicennas addit: ſi oris tortura vltra 6. menſes producatur, vix curari: nam mali cauſa eſt admodum vehemens ſecundum eſſentiam, perdurante enim oris tortura, materia euadit magis uiſcida, craſſa, impacta, & proinde maxime recedens a naturali ſtatu.

Chirurgia. Auicennas, Paulus, Aetius, probant ligaturam, qua facies reducatur ad formam naturalem. Hoc autem intelligendum eſt de malo, ſi fiat e paralyſi, non autem ſi e ſpaſmo: nam in paralyſi pars eſt relaxata, in ſpaſmo contracta. Iidem venam ſecant, dum adſunt ſanguinis notæ, & quidem ſub lingua. Cucurbitulas etiam ſcarificatas primis vertebris applicant. Hoc præceptum locum habet, ſi oris tortura fiat a paralyſi, aut a ſpaſmo e repletione. Supponunt autem hi auctores, ſi ſanguis in toto redundet, primum cubiti venam eſſe aperiendam.

Pharmacia. Quoad medicamenta: probantur vehementia, purgantia totum, ſi opus ſit, totumque ſit repletum: ratio eſt, quia hoc malum cita, quantum fieri poteſt, expugnandum, ſi enim diu perdurat, non curatur. Notandum autem cum Auicenna non eſſe feſtinanter gargariſmis vtendum, nam attrahunt ad partes affectas, ut his vti liceat poſt ſternutatoria. Quoad digerentia, Auicennas probat, [carnem elixam animalium ſylueſtrium, verbi gratia leporis, vulpis, lupi, cerui, apri.] has Auicennas applicat parti affectæ & ſedi mali, & vertebris colli. Rhaſis probat [nucem moſchatam] in ore detentam, cauſa reſolutionis materiæ. Auicennas probat [maſticatorium ex acoro, pyrethro, nuce moſchata:] mouetque, ut detineatur in parte affecta. Rhaſis quotidie ante cibum vtebatur hoc gargariſmo: [Recip. ſinapi vnc. iij. mulſæ lib. 1. fiat decoctio ad conſumptionem tertiæ, deinde adde ſyr. acetoſi, vel oxym. ſimp. vnc. ij. Miſc. pro gargariſmo.]

Diæta. Auicennas, & Rhaſis aere probant obſcurum. Cibus conuenit, ut in paralyſi, & ſpaſmo. Pro potu, Auicennas probat [aquam mellis.] Quoad motum, iubet Auicennas, ut patiens non moueatur, vſque ad quartum, uel ſeptimum: dum exercitio uti poteſt: nam ante corpus eſt euacuandum, dum autem corpus repletum eſt, per motum ad caput fluit materia. Tandem probatur, vt patiens intueatur ſpecula e chalybe, ſemperque ſtudeat faciem ad naturalem ſtatum perducere.

CAPVT XXVII.

De Catarrho.

Trāſitio HActenꝰ de vitijs attinētibus ad cerebrū, quatenus eſt organū functionū animalium: iam dicendū de vitijs attinētibus ad cerebrū, ut eſt inſtrumētū functionis naturalis: ꝓpterea dicēdū eſt de catarrho, *Nomen.* multorū uitiorū fonte. Per catarrhum aūt ſeu fluxionē, vel deſtillationē, intelligimus in genere omnē fluxū materiæ excrementitiæ a cerebro, extra cerebrum, ad quācunq; partē fluat, ſiue detineat, ſiue egrediatur. Nō enim hic ſumimus catarrhum, quemadmodum ſumpſit Galenus c.4.li.3. de ſympt. cauſ. pro catarrhi ſpecie, in qua materia fluit in os, ſed loquimur de catarrho in genere. *Generatio.* Catarrhus ita acceptus generatur; cum cerebro præter naturam occurrit aliquid, vi cuius fruſtratur facultas naturalis cerebri, ut cerebri excrementum craſſum morbificum euadat, & ita e cerebro egrediatur, ut corpus lædat. *Definitio.* Catarrhus ergo eſt excrementum craſſum, affligens corpus, procedens a fruſtratione alteratricis cerebri. Colligitur hæc definitio e c. 2. lib. de organ. odor. c. 9. lib. 6. de tuend. ſanit. cap. 4. lib. 3. de ſympt. cauſ. & ex Hippocr. lib. de glandibus.

Forma. Forma eſt excrementum craſſum, affligens. Paulus ait, catarrhum eſſe deſcenſum præter naturam humoris excrementitij e capite in ſubiectas partes. Auicennas etiam ſtatuit, catarrhum eſſe curſum materiæ a cerebro. His nos non aduerſamur: etenim hi reſpexerunt ad explicationem vocis, ad definitionem notionalem, non ad eſſentialem: catarrhi enim vox ſignificat fluxum. Porro a definitione notionali facile poſſumus eſſentialem colligere, ſecundum doctrinam pathologicam, quam tradidit Galenus c. vlt. lib. de differ. ſympt. c. 4. lib. 3. de cauſ. ſympt. Cum enim vox catarrhi, ſignificet fluxum præter naturam materia capite: catarrhus neceſſario eſt quid præter naturam. Genus *Excremētum.* ergo catarrhi, vel eſt Cauſa, vel Morbus, vel Symptoma. Si ſymptoma, vel actio læſa, vel qualitas mutata, vel excrementum mutatum. Cum igitur in catarrho fluat materia præter naturam: patet catarrhi genus in definitione eſſentiali, eſſe excrementum mutatum. Recte igitur in finitione diximus, catarrhum eſſe excrementum craſſum, affligens. Diximus excrementum, ad differentiam alimenti. Diximus craſſum: nam in qualibet coctione *Craſſum.* duo excrementa ſegregantur ab alimento: nempe tenue, & craſſum: in cerebro, tenue excrementū eſt vapor, qui in ſublime elatus per caluariæ ſuturas excernitur: craſſum, eſt mucus pituitoſus, materia illa mucoſa, quæ per membranam perforatam egreditur, & perducitur ad nares, & potiſſimum ad os. Excrementum in catarrho neceſſario eſt craſſum: nam ſi quandoque tenue ſit, ſemper tamen *Affligēs.* mixtum eſt cum craſſo. Diximus affligens; ad differentiam excrementi craſſi non lædentis.

Noxa ex cremento craſſi cerebri. Hoc excrementum, quatenus habet uim affligendi, & lædendi, parit febres catarrhales, intemperantias, malas compoſitiones, ſolutam vnitatem. Intelligere ergo oportet huius excrementi ſpeciem, *Species excremēti mucoſi.* & vitium. Quoad ſpeciem: eſt ſubſtantia mucoſa, vel Sincera, & vocatur mucus pituitoſus; vel Permiſta; idque aut cum Sanguine, & dicitur mucus ſanguinolentus, cruentus; aut cum Bile, & eſt mucus biloſus; aut cū Melancholia, & eſt mucus me- *Vitiū excremēti.* lancholicus. Quoad vitium: hoc excrementum, ſecundum Galenum ca. vlt. lib. de diff. ſympt. a naturali ſtatu diſcedit, uel Tota ſubſtantia, vel Quantitate, vel Qualitate: & dum Galenus proponit excrementum, ut præter naturam excernitur, innuit uitium ſecundum Motum: ut proponit excrementum, quod præter naturam detinetur, innuit uitium ſecundum Quietem: non ergo Galenus omittit vitium ſecundum vbi. Quoad uitium in ſubſtantia: eſt excrementum cerebri, quod eſt præter naturam, non ratione loci, ſed ſecundum ſubſtantiam a toto genere, uerbi gratia excrementū putridum, veneficum, venereū. Quoad uitium in quātitate: excremētū, vel Abūdat, vel Deficit. Quoad qualitatem pertinere pōt ad Primam, vel Secundā. Ad primam: vt excrementum, eſt, vel calidius, vel frigidius. Ad ſecundam: & uel ad modum ſubſtantiæ, ut eſt craſſum, aut tenue, aut viſcidum; uel ad propria ſenſuum obiecta, nimirum ad colorem, odorem, ſaporem. Ad colorem, dum excrementum hoc mucoſum ab albo recedit, vt eſt excrementum rubicundum, flauum, viride, nigrum. Ad odorem, dum male olet. Ad ſaporem, ſi eſt dulce, amarum, acre, ſalſum, acidum. Quoad motū: in hoc oportet perpendere terminum a quo, ſpatium, & terminum ad quem. Terminus a quo eſt cerebrum, c. 9. l. 6. de tuend. ſanit. com. aph. 13. ſect. 3. oportet autem ſcire, qua ratione cerebrum habeat, rationem termini a quo. Cum Galeno igitur cap. 4. lib. 3. de ſympt. cauſ. oportet perpendere excernendi modum, qui duplex eſt; fit enim vel per tranſmiſſionem, uel per attractionem. Tranſmiſſionis modus, attinet ad terminum a quo, & ad terminum ad quem: modus attractionis ſaltem ad terminum ad quem. Quantum igitur ad terminum a quo: cerebrum, vt a ſe propellit excrementum concurrit dupliciter: primum; ut iuſto euadit robuſtius, ut in hoc retentrix cedere cogatur: ſecundo, ut expultrix ab excremento impellitur. Robuſtior euadit expultrix; dum ſubito, ui externi frigoris, partes cerebri denſantur, dum capite repleto, ſubſequitur aeris frigiditas, & ea vehemens, ut materia exprimatur infra: com. in. aphoriſm. 13. ſectio. 3. vt catarrhus fiat grauior, ſi aer eſt frigidus, & ſiccus, quam ſit frigidus, & humidus: aer enim frigidus, & ſiccus, in cauſa eſt, ut uiolenta magis fiat expreſſio. Impellitur autem expultrix ab excremento, dum peccat copia, uel qualitate, vel copia, & qualitate ſimul: copioſum enim excrementum ſuo onere afficit expultricem; & ſi colliquetur, qualitate etiam afficit.

Spatium per quod, cum Hippocrate lib. de gland. eſt multiplex. Eſtque vel Secundum, vel Præter naturam. Si ſecundum naturam; ſpatium pertinet Ad Nares, & c. Si præter naturam; eſt Amplum, vel Anguſtum: amplum, eſt Oeſophagus, Trachea: anguſtum attinet, uel ad Vacuitates, ſeu inania inter membrum, & membrum, vel ad Organa: & ſi ad organa, vel Naturæ, vel Animæ: naturæ organa, ſunt Venæ, & Arteriæ: animæ, ſunt Spinalis medulla; & Nerui.

Terminus ad quem, eſt Totum, vel Pars. Si totum, fit febris catarrhalis: Si pars, poteſt eſſe quælibet pars extra cerebrum. Et hæc pars attinet ad Artus, vel ad Ventres: ad artus, uerbi gratia dum fiunt dolores articulares catarrhales: ad ventres, & uel ad Abdomē, Thoracē, Caput. Ad abdomen; uerbi gratia ſi fiat dolor colicus catarrhalis, vel fluxus alui catarrhalis, uel gonorrhœa catarrhalis. Ad thoracem, ut eſt tumor catarrhalis in pleura, in pulmone, ut dum materia deſtillat in pulmones, & tunc Galenus catarrhū nomine generis appellat deſtillationem, com. aphor. 12. ſect. 1. Si fluat materia ad caput, id eſt, ad partes capitis extra cerebrum: fluit vel ad Oculos, Nares, Aures, Os, aliaſve capitis partes, uerbi gratia ſi materia fluat ad ocu-

Right margin notes: *1. Subſtātia Vitiū. 2 Quāt. 3 Qualit.* — *4. Motus. Terminꝰ a quo: memorū cerebrum.* — *Spatium.* — *Terminꝰ ad quem.*

Digitized by Google

oculos, fit epiphora catarrhalis, ſi fluat in nares, vocatur Coryza ſeu grauedo, capite quarto, libro 3. de ſympt. cauſ. com. 49. lib. 2. prognoſt. ſi in os, nomine generis dicitur catarrhus, ſi in fauces, dicitur raucedo, ſi in gargareonem, dicitur σταφυλὴ, ſeu acinus, ſi in glandulas oris, vocant ἀντιάδας & παρίσθμια. Sed oportet intelligere, qua ratione hæc omnia dicantur terminus ad quem. Quod ſi ergo fluxio fiat per modum tranſmiſſionis, tunc pars eſt terminus ad quem, quatenus Suſcipit: ſuſcipit autem vitio temperiei, vel compoſitionis. Temperiei; dum hæc eſt vel Frigida, vel Humida, vel Frigida & Humida, compoſitionis vitio ſuſcipit pars; dum compoſita eſt e vaſis amplioribus, vel eſt confecta e ſubſtantia rariore. Si fluxio fiat per modum attractionis; tunc cauſa termini ad quem eſt Dolor, vel Calor, ſed intenſior quam in termino a quo. Quoad vitium ratione quietis: quies eſt præter naturam; nã mucus pituitoſus ſecundum naturam in cerebro reperitur, quare extra cerebrum præter naturam, niſi tempore opportuno per nares, & potiſſimum per os egrediatur. Si ergo hoc excrementum in partem aliquam decumbat, & ibi quieſcat; ſane hæc quies eſt morbifica. Quamobrem, ſi excrementum effluat, eſt ſymptoma in genere excrementi mutandum autem quieſcit in termino ad quem, euadit cauſa morbifica. Hæc de forma.

3. Quies.

Subiectũ.

Subiectum catarrhi eſt corpus: ut enim materia præter naturam quieſcit in corpore, neceſſario lædit corpus, uerbi gratia, in febre catarrhali ſubiectum eſt totum corpus.

Cauſa efficiens.

Cauſa efficiens, eſt fruſtratio alteratricis cerebri; ad differentiam fruſtrationis alteratricis aliarum partium Intelligendum ergo qua ratione cerebri alteratrix fruſtretur. Galenus ca. 4. lib. 3. de ſymp. cauſ. ait: omnia ſymptomata prodire ex intemperie partium ſimilarium, & inſtrumentorum morbis, pręterea materiæ quantitate, & qualitate. Quod idem eſt, ac ſi dixiſſet, omnia ſymptomata fieri vel læſa facultate, uel ob errorem externum: quemadmodum ait, ca. 1. lib. 3. de ſymptom. cauſ. Sicuti ergo diarrhoea eſt paſſio, quæ fit coctione læſa in uentriculo; ita catarrhus fit e mala coctione in cerebro. Et ſicuti, uentriculi coctio læditur, vel læſa facultate, uel ob errorem externum: ita etiam ſtatuendum de cerebri coctione. Galenus loc. cit. reſpiciens ad facultatem læſam labefactatam, proponit dyſcraſias: reſpiciens ad facultatem læſam impeditam, proponit morbos inſtrumentorum: reſpiciens tandem ad errorem externum, proponit materiæ quantitatem, & qualitatem, Hoc igitur loco explicandum, quæ intemperies fit catarrhi cauſa, quæ compoſitio, quæ materiæ quantitas, & qualitas.

1. Dyſcraſia.

Quoad intemperies: catarrhus produci poteſt, ab intemperie Calida, & a Frigida. Frequentius fit a frigida: unde exquiſitiſſimus catarrhus fit a frigiditate, nam cerebri temperies naturalis uergit ad frigiditatem, id eſt, ad remiſſum calorem. Vnde Galenus reſpiciens ad catarrhum, qui frequentius occurrit, id eſt, ad exquiſitiſſimum; hunc inter frigida vitia connumerat, cap. vlti. li. 2. de temperam. c. 5. lib. 1. de tuend. ſan. aphor. vlt. ſect. 3. Verum & a calida intemperie fit catarrhus, comm. aphoriſ. 12. ſect. 3. unde Galen. c. 9. l. 6. de tuenda ſan. illos redarguit, qui ſemper in omni catarrho capiti calida applicabant, credentes catarrhum tantum fieri ab intemperie frigida. Quantum igitur ad intẽperiem frigidam: cum Galeno aphor. 12. ſect. 3. poteſt eſſe Remiſſa, vel Intenſa. Remiſſa producit excrementum pituitoſum vel ſubdulce, vel inſipidum: intenſa, acidum. Præterea intemperies frigida, poteſt eſſe coniuncta modo cum humida, modo cum ſicca. Intemperiem frigidam, & humidam propoſuit Galen. cap. vlt. l. 2. de temp. frigidam, & ſiccam aphor. vlt. ſect. 3. Frigiditas autem dupliciter concurrere poteſt, ad producendum excrementum catarrhale; primum ut agit in alimentum, & hoc non poteſt vincere; unde generatur excrementum pituitoſum, ſatis copioſum: ſecundo, ut vapores excrementitios a corpore elatos nec reſoluit, nec permittit vt egrediantur per ſuturas; unde condenſantur, & mixti cum cerebri excremento craſſo deſcendunt; quemadmodum innuit philoſophus, circa finem, li. de ſomno & vig. & cap. 7. li. 2. de part. animalium.

Frigida.

Calida.

Quoad intemperiem calidam: hæc poteſt eſſe calida, calida & humida, calida & ſicca. Concurrit autem calida intemperies quæ generat excrementum cerebri ſalſum; & potiſſ. id producitur ab intẽperie calida & ſicca. Oritur autem dubium; quia Galenus in arte med. c. de ſignis cerebri, ait: cerebrum calidum & ſiccum ſuperfluitatibus carere, ideo intemperies calida & ſicca non eſt cauſa catarrhi. Reſponſio. Galenus loc. cit. reſpicit ad cerebrum conſtitutum intra latitudinem ſanitatis: nunc autem loquimur de intemperie morboſa, qua fit attractio copioſioris materię. Hinc Auicennas in curatione catarrhi quandoque vtitur frigidis & humidis. Intemperies calida habet uim colliquandi, ut excrementum calidius & tenuius reddatur; præſertim ſub mora ſolis, ſi patiens olfaciat aromata, quę pręſertim reddunt caput calidius, ſi patiens ſi natura rarioris habitus, uel etiam ſi rariorem habitum aſſequatur ui balnei, uel exercitijs, vel aliorum.

Dub.

Sol.

2. Anguſtia.

Quoad compoſitionem, cauſa catarrhi eſt anguſtia, c. 1. li. 9. de vſu p. caput enim veluti tectum eſt, domui calidæ ſuperpoſitum, ut recipiat excrementa, quæ ſi detineantur ob anguſtiam, fit catarrhus.

3. Error externus.

Error externus, eſt quantitas & qualitas materiæ extra cerebrum genitæ. Vitium quidem eſt ſecundum copiam, dum capiti a iecore, uel a uentriculo impertitur impurum alimentum copioſius; ut, cum non regatur a cerebro, nec uincat, euadat materia catarrhi. Qualitate peccat materia, ut eſt calida uel frigida. Calida, ut pituita ſalſa, biliosa, & huius generatio pendet a iecore calidiore, uel obſtructo, uel non obſtructo; item ex aſſumptis calidioribus, ad hæc e toto, febre correpto. Materia frigida præſertim eſt pituita, quæ eſt genita vitio uel uentriculi, vel propter aſſumpta frigida, poteſt etiam eſſe materia melancholica, ſed raro; nam materia melancholica in exigua copia generatur, eſtque craſſa, ut non ita facile caput petat. Vnde Auicennas dicit, ſecundum mentem Hippocratis, aph. 42. ſect. 2. li. 6. epid. catarrho obnoxios vt plurimum tumore lienis non affici, Galenus in com. rationem reddens, ait hoc propterea euenire, quia uno membro detẽto, reliqua ſana ſeruantur. Addit Auicennas, fortaſſis cauſam eſſe, quod qui eſt obnoxius catarrho, eſt particeps humorum tenuium, dum autem adeſt lienis tumor, humores ſunt craſſi, & uix fluxiles.

Differentiæ.

Cum ergo catarrhus ſit excrementum craſſum lędens, Si excrementum perpendatur ratione ſpeciei, catarrhus eſt Pituitoſus, Sanguineus, Bilioſus, uel Melancholicus. Ratione vitij; excrementum peccat ſecundum Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatem, uel vbi. Ratione ſubiecti, in catarrho læditur, vel Totum, uel Pars, & ſi pars, hæc multiplex eſſe poteſt, ut diximus. Ratione efficientis; cerebri alteratrix fruſtratur, uel Læſa facultate, uel ob Errorem externum. Lęditur facultas, quoniam vel Labefactatur ob intemperiem, vel impeditur ob anguſtiam. Fruſtratur ob errorem; qui eſt materia peccans Copia, vel Qualitate; cuius multiplex eſt ſpecies, & cauſa generans.

Signa. Specierum.

Catarrhus in genere notus eſt e uerbis patientis. Quoad differentias, & primum a forma; a ſpecie; num

Digitized by Google

ſium ſit pituita, ſanguis, &c. ſi egrediatur excrementum, oculis conſpicitur; ſi non egrediatur, ſpecies cognoſci poterit e traditis in ſerm. de dol. capitis. Quoad vitium excrementi: & primum ſecundum ſubſtantiam; cognoſcitur ex iniucundo ſapore, & iniucundo odore, & ſic catarrhus putridus cognoſcitur: veneficus cognoſcitur e ſignis veneni: venereus, e ſignis luis Venereæ. Quoad uitium ſecundum quantitatem: maior quantitas cognoſcitur e ſymptomatum maiori vehementia. Quoad vitium ſecundum qualitatem: & primum quoad qualitatem primam; calidus catarrhus cum Rhaſi cognoſcitur e pruritu narium, e pruritu palati e ſternutamento; &, cum Auicenna, e ſenſu caliditatis: & præterea e colore excrementi rubicundo, citrino, viridi, & rubedine oculorum, e calidis nocentibus, & frigidis iuuantibus. Frigidus catarrhus ex oppoſitis cognoſcitur. Quoad uitium penes ſecundas qualitates: an excrementum ſit craſſum, an viſcidum, an tenue: an huius vel illius coloris, odoris, ſaporis: hæ omnes differentiæ notæ fiunt medico per viſum, & auditum e uerbis patientis. Quoad vitium ſecundum motum: ratione termini a quo: ſi capitis expultrix iuſto ſit robuſtior reddita: cognoſcitur, ſi capiti repleto, cauſa externa, cum impetu refrigerãs, occurrerit: Hæc cauſa ſi deſideretur, indicandum expultricem excitari a materia: copia autem, & qualitas huius materiæ quibus ſignis cognoſcantur, patet ex alibi traditis. Quoad ſpatium per quod, ſi materia fluat per nares, vel per os; patet. Si fluat per œſophagum, indicatur ex inappetentia, e nauſea, e vomitu, e læſa coctione ventriculi, & e malis uentris inferioris. Si fluat materia per tracheam; cognoſcitur e ſcreatu, e tuſſi, & difficili reſpiratione. Si fluat materia per vacuitates, per inania ſpatia membrorum; patiens conquereretur de ſenſu materiæ deſcendentis, ac citra dolorem inſignem, præterea e vitijs non neruorum, ſed partium carnoſarum. Si fluat materia per neruos; cognoſcitur e dolore, e neruorum vitijs, ut pote e tremore, torpore, paralyſi, conuulſione. Si deſtillet materia per venas; cognoſcitur e tumore inflammatorio partium, e cachexia, ex hypoſarca, e febre latica, ideſt, catarrhali, e lotio non ſpumoſo, ſed in quo appareat ſpuma, ut ſpuma habeat rationem contenti: nam dum materia fluit per venas, uertitur in vaporem, qui miſtus cum materia humida, per motum, & calorem, eſt in cauſa ſpumæ. Si materia fluat per arterias; cognoſcitur e pulſu molli, inæquali; modo frequenti, modo raro; vt materia catarrhalis modo eſt frigida, modo calida: adhæc cognoſcitur e motu prauo cordis, e lipothymia, e ſyncope. Quoad terminum ad quem, an ſit totum vel pars; patet e noxis vel totius, vel partis. Vtrum autem terminus ad quem concurrat, vel vt ſuſcipit, vel ut attrahit; non difficulter patebit: nam ſi manus, uerbi gratia, antequam afficiatur tumore catarrhali, uel doleat, uel calidior ſit reddita; patet manum eſſe terminum ad quem, ut attrahit: ſi hæc deſiderentur; ut ſuſcipit: præſertim ſi manus ſit vel frigida, vel humida, uel obtineat vaſa latiora, uel rarioris ſit habitus. Quoad vitium ſecundum quietem: ut materia magis uel minus hęret, cognoſcitur, ut magis vel minus reſiſtit medicamentis. Quoad differentias a ſubiecto: an ſit motum, uel pars; patet e traditis. Quoad cauſam efficientem: vtrum catarrhus fiat læſa facultate, aut ob errorem externum; cognoſcitur inde, quod læſio facultatis indicatur e morbis capitis, de quibus ſuo loco. Error externus indicatur e ſignis ſignificantibus materiam caput petentem, ut vel copia, uel qualitate peccat: de quibus in dolore capitis diximus.

Signa vitiorum. 1. Subſtãtia. 2. Quantitatis. 3. Qualitatis. 4. Motus, ſigna. Terminus a quo. Spatij ſigna. Terminus ad quem. 5. Quietis ſigna. Differentia a ſubiecto, & cauſa eff.

Præſidia cum Galeno t 41. 5. meth. ſumuntur a forma, ſubiecto, & cauſa efficiente. Quoad formam; cum ſit craſſum excrementum, varium & ſpecie & vitio; ſpecies indicat præſidium determinatum, verbi gratia, ſi pituita putreſcat, oritur indicatio non ſimpliciter eradicandi, ſed eradicandi pituitam. Quoad uitium excrementi catarrhalis perpendemus vitium quod vtile indicat. Ratione ſubſtantiæ; indicatur eradicans: ratione quantitatis; imminuens: ratione qualitatis; per contrarium alterans. Adhæc reſpiciens Auicennas, ait, æquabilem reddendam eſſe materiam. Quoad vitium ratione motus: perpendere oportet tum motum, tum terminos motus. Motus vt eſt præter naturam, indicat remedium remouens hunc motum præter naturam: & huius gratia Auicennas proponit ſectionem curſus; per quam non intelligit interceptionem, quia hæc non eſt præſidium, ſed intelligit prohibitionem curſus in genere: nam interceptio eſt modus prohibitionis curſus, non remediũ. Si perpendatur motus ratione terminorum; & primum, ſi vterque terminus perpendatur: ea ratione curſus prohibetur: ut cum in catarrho materia moueatur vel ad partem ſiniſtram, uel ad partem dextram: indicetur remedium retrahens, vel ad partem ſiniſtram, vel dextram, ſiue hoc fiat per modum reuulſionis, deriuationis vel interceptionis: Vnde Auicennas cauſa vtriuſque termini, proponit motum materiæ ad aliam partem: nimirum, non tantum ad dextrum vel ſiniſtrum, ſed etiam ad dextrum vel brachium, vel crus: vnde colligitur non ſuperuacaneum fuiſſe Auicennam. Si perpendatur motus ratione termini a quo: in catarrho a capite fluit materia, uel ſurſum, ut quando cutis capitis fumo re afficitur, uel deorſum: hinc indicatur retrahens ad ſuperiora vel inferiora: Auicen. huius indicationis cauſa proponit motum materiæ ad aliam partem. Ratione termini ad quem, quatenus attrahit, ratione doloris, indicatur remedium doloris vel anodynum, uel ſanans, vel vtrumque: quatenus attrahit ratione caliditatis: indicatur frigidum. Si terminus ad quem ſuſcipiat, & quidem ob frigiditatem: indicatur calidum, ſi ob humiditatem, ſiccum: ſi ob laxitatem, condenſans. Auicennas ad hæc præſidia reſpiciens, ratione termini ad quem, proponit anteceſſionem prohibitiones eius, quod timetur generari ex eo, nam dum occurrimus termino ad quem, antequam vel ſuſcipiat, vel attrahat; hæc eſt prohibitio anteceſſionis eius, quod timetur generari e uitio termini ad quem. Quoad uitium ratione quietis; indicatur diſcutiens, & ſi materia quieſcat, uerbi gratia, in manu, indicatur remedium diſcutiens materiam in manu. Et hoc præſidium non proponitur ab Auicenna, quia dirigitur ad catarrhi effectum, de quo in proprijs capitibus dicendum. Verbi gratia, ſi materia quieſcat in pede, pertinet ad ſermonem de podagra. Quoad ſubiectum, ſiue ſit totum, ſiue ſit pars, de his dicendum in ſermone proprio, de vitij totius, de vitij partium. Tandem, quoad cauſam efficientem, ſi ſit morbus, ſiquidem ſit intemperies; per contrarium oportet alterare: Si anguſtia; materia anguſtans expugnanda. Si cauſa efficiens eſt error externus: pro varietate ſpeciei, uitij, cauſę generantis, variant indicationes: de quibus in dol. cap.

Catarrhus contemnendus non eſt, quia vt plurimum eſt admodum vehemens ſecundum eſſentiã, quia ferme omnium morborum eſt ſoboles, unde Galenus ait, c. 8. l. 1. de tuend. ſanit. ut catarrhi totum languere. Prÿterea additur uehementia dignitatis; cum cerebrum ſit terminus a quo. Quædam tamen catarrhi ſpecies eſt utilis. Quantum igitur ad differentias a forma, ſi perpendatur uis excrementi,

Indicationes. Forma. Species. Vitium. Motus. Terminus a quo. Terminus ad quem. Quies. 2 Subiect. 3. Cauſa efficiens. Prognoſtica. Prognoſtica differẽtia.

Species excremẽti. menti, & primum ſecundum ſpeciem, catarrhus eſt magis periculoſus, ſi atrabilarius, minus ſi bilioſus, minus ſi ſanguineus, minus ſi pituitoſus; eſt enim minor receſſus a naturali ſtatu. Quoad vitium excrementi: *Vitiũ ſubſtantiæ.* ſi vitium ſit ſecundum ſubſtantiam; tunc inſignis eſt vehementia ſecundum eſſentiam, & propterea catarrhus admodum periculoſus. *Quantitatis.* Si vitium attineat ad quantitatem; vt excrementum in maiori copia hæret, ita catarrhus magis periculoſus: & ſi caput doleat, ſignum eſt copioſæ materiæ; vnde Auicennas dicit, dolorem capitis, coniunctum cum catarrho, fluxionem augere: quia ratione doloris fit attractio: ideo ſi catarrhus eſt cum dolore capitis, magis eſt periculoſus. *Qualitatis.* Si vitium attineat ad qualitatem; catarrhus eſt periculoſior, ſi excrementum ſit calidum, craſſum viſcidum, ingrati ſaporis, ingrati odoris, & vt magis recedit ab albo colore. *Terminus a quo.* Si vitium attineat ad vbi; ratione motus, ratione termini a quo; periculoſior eſt catarrhus, vt cerebrum maiori cum impetu expellit, comm. aphoriſmorum 12. ſectio. 3. *Spatij.* Ratione ſpatij, per quod; cæteris paribus, catarrhus minus eſt vehemens, ſi materia fluat per nares: vnde Hippocrates ait, aphoriſm. 42. ſectio. 2. libro 6. epid. vbi eſt lienis tumor, non eſſe grauedinem, & contra: quibus verbis Hippocratis non reſpicit ad catarrhum in genere, ſed ad catarrhum in ſpecie, in quo ſcilicet materia per nares purgatur; non enim proponit catarrhum, ſed grauedinem: & ob id: (quod Galeni pace dixerim:) non eſt reprehendendus Rufus, & Sabinus, dicentes, cum ſanguis per grauedinem expurgatur, nihil in lienem deſcendere. Si materia deſtillet per nares, non ita defluit in lienem: Hæc cauſa eſt priuata, non prorſus contemnenda. Quamuis non ſit reijcienda Galeni ratio, & communis, & priuata: communis, quod raro duo membra corporis æque ſint debilia, ideoque materia morbifica decumbat ſolum in partem magis debilem: priuata, quod grauedo quæ fit a pituita, per nares egrediente, fit e pituita tenui, & aquoſa; lienis autem tumor e materia craſſa, & melancholica. Sed ad rem Catarrhus minus eſt vehemens, ſi materia fluat per nares; magis vehemens, ſi per os; periculoſior, ſi per œſophagum; adhuc periculoſior, ſi per tracheam, nam minatur phthiſim, ſi fluat materia per vacuitates membrorum, minus periculoſus eſt catarrhus; magis periculoſus, ſi per neruos; nec minus periculoſus, ſi per venas, nam minatur febres, atrophiam; peſſimus eſt catarrhus, ſi materia fluat per arterias, cauſa enim cordis imminet ſyncope. *Terminus ad quẽ.* Ratione termini ad quem; primum ſcire oportet; vt terminus ad quem eſt præſtantior, ita catarrhum eſſe magis periculoſum, maxima enim dignitatis adeſt vehementia: vnde Celſus ait, ſi nares habeant rationem termini ad quem catarrhus eſt leuis; ſi fauces, eſt peior; ſi pulmones, eſt peſſimus; imminet enim tabes ſecundum Hippocratem libro de gland. Minus periculoſus, eſt catarrhus; ſi terminus ad quem attrahat; magis periculoſus, ſi ſuſcipiat; & ſi ſuſcipiat ob imbecillitatem natiuam, eſt incurabilis, quemadmodum eſt podagra catarrhalis hęreditaria. *Quietis.* Si perpendatur vitium ratione quietis: vt excrementum catarrhale magis hęret, ita catarrhus magis eſt periculoſus. *Prognoſtica efficiẽtis.* Si reſpiciamus ad cauſam efficientem: magis periculoſus eſt catarrhus, ſi fiat læſa facultate, & magis ſi fiat labefactata; & deterior, ſi labefactata ſit ob intemperiem calidiorem, nam generatur excrementum magis vehemens ſecundum eſſentiam. Si ſit frigida intemperies, & ea in habitu, catarrhus eſt incurabilis: vnde Hippocrates ait, aphoriſm. 40. ſect. 2. deſtillationes in valde ſenibus non ſuperari, non concoqui. Si fiat ob errorem externum: pro vehementia materiæ, peccantis vel qualitate, vel copia; vario modo prognoſticandum: inſignis enim eſt vehementia, ſi, verbi gratia, materia copioſa, & qualitate peccans extra cerebrum generetur, admodum læſa facultate alicuius viſceris, verbi gratia, ſi fiat catarrhus affecto ventriculo intemperie in habitu vix curari poteſt, & ſic de reliquis.

Quoad materiam chirurgicam: probatur venæ ſectio, ſi ſanguis vehementer peccet. *Catarrho. Venæ ſectio.* In catarrho ſanguis peccare non poteſt ſub ratione cauſæ principalis, quia non fluit ſincerus; ſed vt cauſa adiuuans, vel vt cauſa ſine qua non. Concurrit vt adiuuans; dum catarrho ſanguis miſcetur cum excremento cerebri: vt propterea ſtatuendum ſit hunc catarrhum eſſe calidum, ob ſanguinis permiſtionem. Concurrere etiam poteſt ſanguis, vt cauſa ſine qua non, dum in toto abundat; veluti, cum Meſue, dum corpus eſt calidum, & ſanguineum, & catarrhus eſt calidus: dum enim corpus eſt calidum, & ſanguineum, catarrhus fit vel a pituita ſalſa, uel a pituita cum bile, uel a pituita cum ſanguine; & quomodocunque fiat, ſemper catarrhus eſt calidus. Vena ergo tantum eſt ſecanda in catarrho calido, vt ſtatuit Meſues, dum ſanguis habet rationem cauſæ adiuuantis, vel ſine qua non. Vnde Rhaſis probat uenæ ſectionem in catarrho cum pruritu narium, & palati; ideſt, in catarrho calido. In frigido catarrho igitur non eſt uena ſecanda, quia ſanguis non habet rationem cauſæ principalis, nec adiuuantis, nec ſine qua non: dum enim catarrhus eſt frigidus, corpus eſt frigidum: quare partes obtinent ſanguinem exiguum, ut propterea ſanguis non poſſit habere rationem cauſæ ſine qua non, ſed potius habeat rationem materiæ remedij iuuantis; quemadmodum etiam febris, ſecundum Auicennam, habet rationem materiæ remedij in catarrho frigido. In frigido ergo catarrho uenæ ſectio nocet: primum enim uacuatur ſanguis, & materia iuuans: deinde per accidens refrigeratur corpus. Porro in catarrho calido, uehemens ſanguinis uitium indicatur; ſi afficiatur pars magni momenti, ſi febris ſit annexa. Nec tantum ſecanda eſt uena, ubi corpus eſt ſanguineum, ſed etiam dum deſcendit ad oculos, ad fauces, ad pulmones; & præſertim ſi febris ſit annexa: hæc enim ſignificant uehemens ſanguinis peccatum, dum catarrhus eſt calidus: ſi autem catarrhus ſit frigidus, licet febris adſit, uena non eſt ſecanda, quia febris eſt materia iuuans. Cum ergo in catarrho calido ſit ſecanda uena, id notandum, vt non copioſius educatur ſanguis, nec ea copia, qua peccat: vnde uenæ ſectio parca erit, ſecundum Auicennam: & ratio eſt, quia in catarrho ſanguis non peccat vt cauſa principalis: relinquenda igitur eſt aliqua ſanguinis copia, vt uirtus poſſit ſuperare cauſam principalem, & poſſit etiam perferre medicamenta, quibus vti oportet ad cauſam principalem. Quoad vſum uenæ ſectionis: duo circa. Quando monebimus. Primum ſciendum, *Vſus venæ ſectionis. [illegible]* quod Galenus cap. 14. libro 5. meth. reſpiciat ad catarrhum ſalſum. Si ergo patiens ſit ſanguine refertus; in eo catarrho ſanguis habet rationem cauſæ ſine qua non, & uincit alia indicantia, præſertim ſi corpus ſit robuſtum: & tunc uena eſt ſecanda. At ſi in catarrho ſalſo, patiens eſt exigui ſanguinis, ſanguis non habet rationem cauſæ ſine qua non; ideoque non ſtatim in principio eſt ſecanda uena. Dum enim ſanguis eſt exiguus, & copia adeſt uitioſorum ſuccorum; ſane uirtus robuſta eſſe nequit: Cum autem neceſſarium ſit vti purgantibus, propter ſuccos uitioſos, quibus purgantibus uirtus redditur debilior; propterea ſecundum Galenum cibis reficiendus eſt ęger; & ſi per hanc refectionem gignatur ſanguis ea copia, ut habeat ratiõnẽ cauſę, ſine qua non;

ob

Digitized by Google

ob id Galenus loco citato poſt purgationem vacuat ſanguinem; ſed reficit vires; & roborata virtute rurſus purgat; deinde rurſus reficit, & ſi res ſuadet, ideſt, ſi per refectionem a cibis, ſanguis eſt genitus, vt habeat rationem cauſæ ſine qua non, rurſus ſanguinem mittit. Secundo notandum cum Rhaſi, ſecandam eſſe venam in catarrho, ſi poſt appoſitum pannulum calidum capiti, paſſio nec tollitur, nec imminuitur. Hic Rhaſis reſpicit ad catarrhum calidum, in quo materia propellitur a capite refrigerato, a cauſa externa refrigerante: nam cognouit Rhaſis, in principio capitis frigiditatem quandoque vincere ſanguinem, quandoque a ſanguine vinci. Vincit quidem capitis frigiditas ſanguinem ſi frigiditas ſit remiſſa, vt cedat pannis calidis; nam a pannis calidis, breui tempore vſurpatis, non calefit caput, vt ſanguis trahatur, ſed ſolum frigiditas tollitur, & ſuperata frigiditate, malum ſuperatur, hoc eſt, expreſſio materiæ catarrhalis ceſſat. Frigiditas autem capitis vincitur a ſanguine, ſi frigiditas ſit ita impreſſa, vt pannis calidis non cedat: vnde cum Rhaſi, paſſio nec adimitur, nec minuitur: ideoque neceſſarium eſt ea adhibere medicamenta, quæ magis calefaciant, quam panni calidi; & tunc ſi ſanguis abundaret, traheretur in caput: cum ergo ſanguis magis poſſit, quam capitis frigiditas; primum erit ſecanda vena.

Cucurbitula. De cucurbitulis notandum circa [vbi.] Auicennas in deſtillatione ad pectus, non applicat cucurbitulas, dorſo, ne materia attrahatur ad pectus, & ſic materiæ motus vitioſus augeatur: ſed applicat ſupra nucham, circa occipitium, vt fiat retractio per modum interceptionis.

Cauteria Quoad cauteria: ſciendum cum Auicenna, in catarrho frigido vlcus eſſe excitandum in ſutura coronali; dum ſcilicet non adeſt prohibens, vt eſt materia copioſa, quæ generatur ob alicuius membri imbecillitatem: vt ſi, verbi gratia, a ventriculo imbecillo materia copioſa feratur in caput, imbecillius ventriculo exiſtens; ſi tunc in ſutura coronali fieret inuſtio, totum corpus per locum affectum euacuaretur; quod eſt inconueniens. Expedit ergo tunc, cauta capitis vlcus excitare, vel infra occipitium, vel in brachio; & cauſa ventriculi in cruribus. Si autem catarrhus ſit calidus; probatur vlcus in ſutura coronali: nam quamuis materia calida facilius euacuetur quam frigida: tamen cum eam habeat ſubſiſtentiam, vt per ſuturam coronalem retrahatur ſurſum, ne in pulmones deſcendat: ideo in ſutura coronali vlcus excitandum. Cauterium ergo in catarrho frigido, eſt materia remedij vacuantis, indicati a materia frigida, copia peccante: in calido autem catarrho, eſt materia remedij, tum vacuantis, tum retrahentis, & hinc indicati a materia peccante copia, & motu.

Pharmacia. Medicamenta reſpiciunt Totum corpus, Caput & Partes, quæ afficiuntur in catarrho. Medicamenta quæ reſpiciunt totum, & caput, propoſuimus in dol. cap. At medicamenta reſpicientia partes, quæ in catarrho afficiuntur, ſunt proponenda in proprijs capitibus. Verbi gratia, ſi materia fluat ad pulmones, in vitijs pulmonum de his dicendum. Quare propter iuniores ſatis ſit quædam notare, circa purgantia totum, circa alterantia caput, & circa intercipientia.

1. Purgantia totum Quantum attinet ad totum, purgantia ſolum probatur, dum præſens eſt materia purganda: vnde Galenus com. 85. lib. 4. de vict. (dum auctor ille probat [helleborum] in catarrho) monet, non omnibus veratrum eſſe dandum, nec in omni catarrho; vt interdum ſoli capiti ſit prouidendum, dum ſcilicet in toto materia non peccat.

2. Alterantia. Secundo notandum circa alterantia, & vna inſenſibiliter euacuantia: Alexandrum, cap. de ſputo ſanguin. redarguere Galenum, cap. 14. lib. 5. method. in catarrho ſalſo applicantem medicamentum coronali ſuturæ, confectum e [thapſia, & fimo columbino] at Alexander in catarrho calido non probat calida, ſed frigida. Reſponſio. Calefacientia ſunt materiæ vacuantes, retrahentes, & calefacientes. Galenus his vtitur, vt uacuantibus inſenſibiliter, & potiſſimum ut retrahant materiam; non autem ut calefaciant, ideſt, vtitur his propter materiam morbificam, non propter dyſcraſiam calidam; nam materia ſalſa peccat copia, & motu, ut petit pulmones; eſt ergo minuenda, & ſurſum trahenda, quod conſequimur beneficio [thapſiæ, & fimi columbini.] Galenus ergo, non loquitur de alterantibus, quia reſpicit ad indicationes, quæ ſumuntur a materia genita, non autem ad eas, quæ ſumuntur a cauſa generante. Contra autem cap. 9. libro 6. de tuend. ſanit. Galenus reſpiciens non ad materiam, ſed ad capitis intemperiem, in catarrho calido probat frigida: de quibus diximus in dol. cap.

Tertio notandum in catarrho calido, circa modum adminiſtrandi materias refrigerantes; Aetium probare [ſtillicidium frigidum] ab alto ſupra caput *Stillicidium frigidum.* dummodo æger non ſit thoracis debilis. At Meſues, & Auicennas admonent, in catarrho calido actu frigida, raro eſſe applicanda; cum enim modus agendi indicetur ab indicante, vt facile uel difficulter patitur: ſi accidat, capitis caliditatem eſſe intenſam, ut non facile cedat, probantur medicamenta actu frigida, dummodo non ſit prohibens præſens. In catarrho igitur calido, materia morbifica in thoracem uel actu fluit, uel imminet ne fluat. Si actu fluat; prohibens pręſens eſt materia, vt peccat ſecundum motum; & propterea prohibet medicamentum actu frigidum: nam huius vi augeretur uitium materiæ in motu, ſiquidem materia actu fluens in pulmones, per medicamentum actu frigidum magis flueret. Si autem immineat, ne materia fluat; tunc materiæ motus non prohibet, quoniam non eſt pręſens. Quare quod prohibet, cum neceſſario ſit præſens, eſt thoracis imbecillitas. Et ob id Aetius probat ſtillicidium actu frigidum: niſi thorax facile offendatur, ideſt, dum thorax ita eſt imbecillis, ut prompte ſuſcipiat, nec expellat, ideſt, dum thorax eſt uel humidior, uel laxior.

Quarto notandum circa intercipientia. Secundum Auicennam, & Galenum capite trigeſimo- *3. Intercipientia.* primo, libro tertio, de aliment. non licet uti [papauere,] dum materia iam deſtillauit in pectus; ſed eo uti licet, antequam deſtillet: nam quando agendum, indicatur ab indicante præſenti, ut uincit alia indicantia. Vnde materia fluens, indicat retrahens; materia fluxa indicat expectorans, euacuans: At fluxa materia magis poteſt quam fluens; nam materia in pulmones fluxa magis nocet, vt propterea uti liceat medicamento potius euacuante: medicamentum autem retrahens per modum interceptionis, ut [papauer,] materiam fluxam reddit magis rebellem euacuationi. Quare utendum eſt materia intercipiente, antequam fluat. Cum ergo per ſomnum materia fluat, & uigiliæ tempore materia fluxa expurgetur; practic. [diacodeio, & alijs intercipientibus poſt cœnam utuntur, hora autem uigiliarum, expectorantibus.] Sed de his in malis pulmonum.

Quoad Diętam: & primum quoad aerem; *Diæta.* Auicennas ſuadet in omni catarrho cauendum eſ- *Aer.* ſe ab aere frigido, & præcipue poſtquam corpus aeri calido fuit expoſitum: quoniam materia morbifica vi aeris frigidi propellitur ad ſubiectas partes, vnde augetur catarrhus. Cibus copioſus in catar- *Cibus.* rho improbatur: & hinc Auicennas imperat, ut ęgri famem, & ſitim ſuſtineant. Celſus, ad ſpecialia magis deſcendens, admonet aſſueto cibo partem

tem

Digitized by Google

rem dimidiam eſſe adimendam: quod ſi patiens non obediat, vomitus erit inſtituendus: cibus etenim copioſus excrementum catarrhale auget. Et cum ſomni tempore a copioſo alimento prodeant vapores copioſi in caput; cum Meſue probatur cęna parcior prandio; niſi ſit patiens, qui per quatuor horas a cœna cubitum eat, & niſi patiens conſueuerit vberius cœnare. Cur autem Galenus in conſil. pro puero epileptico probet cœnam prandio largiorem; diximus in ſermon. de epilepſia. *Potus.* Quoad potum: in catarrho calido Rhaſis prohibet [vinum;] calefacit enim & defert materiam in caput. Et ſi calori nexa ſit humiditas, adhuc magis improbatur vinum; nam caput, vt calidum attrahit, ut humidum ſuſcipit. At, ſi temperamentum ſit calidum, & ſiccum, Galenus capite vndecimo, libro primo, de tuend. ſanit. vinum admittit: vinum enim habet uim humectandi, & attemperandi bilem, & per lotium, & per ſudorem euacuandi. Sed cum Galeno capite ſexto, libro nono, de plac. Hippocr. uinum erit in parua copia, & ſubdulce. In catarrho frigido, Auicennas non exhibet uinum, niſi aliquid urgeat: & exhibet uinum mediocre, poſt maturationem catarrhi, nam vinum materiam defert in caput. *Somnus.* Somnum, & uigiliam, radicem eſſe curationis catarrhi, dicit Auicennas. Prodeſt igitur, ut homo uigilet, quantum fieri poteſt: nec dormiat interdiu, nec repleto, uentriculo: decubitus non ſit ſupinus. Quibus uerbis Auicennas proponit, Quantum, Quomodo, & Quando. Quantum: cum ſomnus, & vigilia ſint materiæ, quæ adminiſtrantur cauſa uirtutis coctricis, & expultricis; & cum in catarrho magis requiratur expulſio, quam coctio; (nam magis in catarrho egemus euacuatione, quam repletione) propterea in catarrho neceſſarium eſt, vt vigilia ſomnum excedat; cum per ſomnum fiat coctio, & repletio, per vigilias diſtributio, & inanitio: vt vigilia in catarrho ſit materia iuuans, ſomnus ſit cauſa morbifica. Quoad modum; quamuis ratione virtutis coquentis parum referat, an homo iaceat ſupinus, vel pronus, vel ad latera, capite eleuato, vel depreſſo, tamen ratione materiæ catarrhalis plurimum refert. Decubitus enim ſupinus prohibetur a materia, vt caput petit, nam renes incaleſcunt, incaleſcit vena caua, vt uapores copioſi petant caput: Probatur igitur decubitus ad latera. Quoad decubitum, ut ſit capite eleuato, vel depreſſo: ſcire oportet, quemadmodum materia fluens a capite in thoracem, prohibet decubitum capite eleuato, nam ſic facile deſcendit materia: ita ſi materia in pulmones fluxit, prohibetur decubitus capite depreſſo; nam hoc decubitu fit difficilis reſpiratio, vt repletis bronchijs homo non reſpiret, niſi recta ceruice, vt in orthopnoea. Quoad quando agendum: primum probatur ſomnus nocturnus, nam virtus naturalis noctu concoquit, interdiu diſtribuit, & ratione conſuetudinis, & ratione aeris: ratione conſuetudinis, nam vt homines conſueuere noctu dormire, ita & concoquere; vt ſi mutetur conſuetudo, uirtus fatigetur: Ratione aeris, nam aer nocturnus magis fauet motui ad centrum, & ob id coctioni; contra diurnus magis fauet motui ad circumferentiam, & proinde diſtributioni. *Balneũ.* Balneum aquæ dulcis Auicennas probat, in catarrho calido, & frigido. Quoad vſum, & quidem Quando: monet, ſi catarrhus ſit præſens, & ſit frigidus, non probari balneum, ante maturationem; in catarrho autem calido probari: nam materia craſſa, viſcida, frigida non cedit balneo; materia autem calida cedit. Si catarrhus imminet, Auicennas prohibet balneum, quia mouet materiam. Id autem ſeruandum in catarrho, dum vſurpatur balneum, vt homo ſudet: non debet adminiſtrari, vt in febre hectica, ſed oportet ſudare; nam vi balnei, materia uitioſa euacuatur, & retrahitur ad ambitum totius: expedit etiam, vt corpus non ſit admodum repletum, nam balneum obeſſet.

CAPVT XXVIII.

De Sternutamento.

STernutamentum eſt vitium, quod attinet ad expultricem cerebri. Per ſternutamentum autem intelligimus illud uitium, in quo eſt motus cum ſtrepitu, cum motione capitis, vt potiſſimum materia expurgetur per nares. *Nomen.* Generatur hoc malum, ut colligitur e cap. 3. & 4. libro 2. de cauſ. ſympt. dum cauſa uehementer; & cum uiolentia agit in nares, ut ad uarium affectionem afficiatur cerebrum, ut cerebri expultrix cum impetu ad expellendum inſurgat, ut uehementer concutiatur. *Generatio.* Verum, cum expulſio ſit mollienda per nares, ſeu per meatus non ſubſidentes; cum ſola uirtus expellere nequeat, niſi ſpiritus uehementer impellantur; in hac uehementi impulſione, cum ſit colliſio, fit etiam ſonitus, ut impellatur aer, ſeu ſpiritus ope muſculorum, vt propterea opus fuerit facultate motrice. *Definitio.* Sternutamentum igitur eſt motus prauus cum ſomno cerebri, dependens ab eius expultrice, ſtimulata a naſo, & adiuta a motrice capitis, & thoracis. cap. 1. 3. 4. 5. libro 2. de cauſ. ſympt. aphoriſ. 39. ſect. 6. *Forma.* aphoriſm. 51. ſect. 7. Forma ſternutamenti eſt motus prauus cum ſono: eſt enim ſternutamentum, motus uiolentus, aphoriſm. 39. ſectio. 6. & ob id pro genere habet motum prauum, cap. 1. libro 2. de cau. ſympt. Vnde, quamuis ſternutamentum non uideatur eſſe præter naturam; eſt tamen e genere ſymptomatum, quoniam eſt motus violentus, & uehementioris impetus, quam ſit tuſſis. cap. 3. 4. 5. libro eiuſdem. Nec obſtat, quamuis ſternutamentum interdum iuuat: nam & febris quandoque utilis eſt; præter naturam tamen exiſtit. At in ſternutamento hic motus inſtar tuſſis, habet ſtrepitum; unde Galenus cap. 3. libro 2. de cauſ. ſymptom. ait: ſternutamentum genere conuenire cum tuſſi, ratione ſcilicet ſonitus, unde etiam Hippocrates aphoriſm. 51. *Subiectũ.* ſectio. 7. ſonitum proponit. Subiectum eſt cerebrum: vnde Auicennas ait: ſternutamentum eſſe motum proprium cerebri; motus hic, ut attinet ad caput, eſt paſſio, ut ad cerebrum, actio. Hinc Galenus ait, cap. 4. libro 2. de cauſ. ſymptom. in ſternutamento cauſam morbificam naturam excitare ad actionem.

Cauſa efficiens. Hic motus eſt actio expultricis cerebri: unde gratia cauſæ efficientis, in definitione diximus; dependens a cerebri expultrice, ſtimulata a naſo, adiuta a motrice capitis, & thoracis. His uerbis triplex continetur cauſa efficiens: prima ſpectãs ad Cerebrum; ſecunda ad Nares; tertia ad Caput, & thoracem. *1. Expultrix cerebri.* Efficiens cauſa, quæ pertinet ad cerebrum, eſt expultrix: nam ſternutamentum, ad ſimilitudinem ſingultus, fit ab expultrice, cap. 2. libro 2. de cau. ſymptom. vnde & Auicennas dicit, ſternutamentum eſſe motum cerebri, ad expellendum nocumentum. Quoad nares: ſternutamentum fit, ſi nares irritentur. cap. 5. libro 2. de cauſ. ſymptom. aphoriſm. 51. ſect. 7. cap. 4. & 5. libro 2. de cauſ. ſymptom. *2. Nariũ irritatio.* Primo quidem irritantur nares, ſecundo cerebrum, ut ſi ſternutamentum fiat etiam a cauſa interna, id eſt, a materia exiſtente in capite, opus ſit, ut materia ſecundum aliquam ſui partem in nares feratur: unde in phreniticis non eſt ſternutatio neceſſaria, quamuis in phreniticis

Digitized by Google

niticis caput ſit repletum materia acri, & mordaciſſima. Porro nares afficiuntur,& ſtimulantur a cauſa Interna,vel Externa. Vnde cum Galeno aph.51. ſect.7.falſum eſt,omne ſternutamentum fieri e capite, ideſt, a cauſa interna, cum etiam fiat ab externa, *Interna cauſa ſtimulans.* verbi gratia,dum nares pennis irritantur. Internam igitur cauſam propoſuit Hippocrates aphoriſm. 51. ſect.7.dum ait, ſternutamentum fieri e capite, calfacto cerebro, aut humectato eo quod in capite eſt inani.Quę dicta noluit intelligere Galen.& ideo re- *Explicatio aphor. 51. ſect.7* darguit Hippocr. Loquitur ergo Hippoc.de ſternutamento quod fit a cauſa interna; ad differentiam eius, quod fit a cauſa externa. Vnde, ſicuti ſternutamentum a cauſa externa, fit citra vitium capitis, ſi ſaltem irritentur nares,verbi gratia pennis: ita ſternutamentum, procedens ab interna cauſa, fit a capite male affecto. Hippocrates ergo reſpiciens ad cauſam internam, proponit ſternutamentum e capite: & ſtatuit fieri calefacto cerebro,aut humectato eo quod in capite eſt inani. Declaro. Cerebri caliditas bifariam concurrere poteſt: primo, ut caput calidum generat materiam mordacem, cuius portio, dum petit nares, fit irritatio ad ſternutamentum: deinde concurrit calidum cerebrum,ſicut in comm. inquit Galenus, dum vi caliditatis ita attenuatur humor, vt deſcendat in nares, ſiue hic humor reperiatur in ventriculis,ſiue in ſpatio,quod cerebrum ambit exterius. At, quoad ſternutamentum ut fit inani in cerebro humectato; Galenus contra Hippocratem dicit, hoc eſſe ſuperfluum ad generationem ſternutamenti: nam, ait Galenus, ſi humor in capite abundet,non facit ſternutamentum, niſi in uentum conuertatur: vnde multi, inquit idem, reperiuntur homines, qui copioſum humorem per nares excernunt, non tamen omnes ſternutant, ſed hi tantum quibus mordax humiditas a capite fluit. Dicendum pro Hippocrate: dum Hippocrates proponit inane capitis humectatum; intelligit repletionem illius ſpatij interni, a materia mordaci ac tenui, quæ genita eſt extra caput; ad differentiam ſternutamenti,quod fit a capite calefacto:hæc autem materia eſt uel biliosa,uel ſalſa, genita in uentre inferiori, quæ petit capitis inania, & hinc nares; vt inde fiat ſternutamētum citra capitis caliditatem. Sternutamenti ergo cauſa interna eſt materia mordax, a caliditate capitis uel genita,uel attenuata: & præterea alia e parte, cauſa interna eſt materia acris, alibi genita,& in caput fluxa. Hinc facile colligitur in ſternutamento cerebri expultricem fruſtrari ob errorem externum, qui eſt *Externa cauſa irritans.* materia mordax. Quoad cauſam externam, cauſa eſt primo agens in nares, uel ſoluens continuum, ut penna. aphoriſ.51.ſect.7. & capite 5.libro 2. de cauſ. ſymptom. vel ſimul etiam calefaciens, ut aromata, quæ palato,& naribus applicantur. Poſtremo in de- *3. Motrix capitis, et thoracis.* finitione diximus: adiuta a motrice capitis,& thoracis. Hoc colligitur e cap.4.libro 2.de cau.ſymptom. vbi vult Galenus ad ſternutamentum cōciandum, caput concurrere,& per ſe, ideſt,per muſculos capitis; & per neruos pectoris, ac proinde per muſculos pectoris. Vnde Hippocrates aphor.51.ſect.7.ſtatuit, aerem ſonantem non modo prodire e capite, ſed etiam ab infra, & proinde e thorace. Quare, cum Auicenna concurrit motrix capitis, ad omne ſternutamentum;& motrix thoracis ad perfectum ſternutamentum.

Differentiæ. A forma non ſumuntur differentiæ, niſi ſecundum Magis, & Minus: ut in ſternutamento motus prauus cum ſonitu, eſt uel magis,vel minus prauus. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ; quia ſemper eſt cerebrum. Quoad cauſam efficientem: præcipuę differentiæ ſumuntur a cauſa irritante expultricem cerebri: ut hæc cauſa varia eſt, ſecundum Speciem, ſecundum Affectum(non dico vitium)& ſecundum Cauſam generantem. Quoad ſpeciem; cauſa eſt Interna,vel Externa. Interna,vel Vapor,uel Mordax minera. Externa, vel Soluens continuum, uel etiam Calefaciens. Quoad affectum. ita afficitur cauſa irritans,vt ſit vel Salutaris, vel Morbifica(propterea, quatenus ſalutaris eſt,non conſideramus uitium, ſed affectum; quia enim eſt ſalutaris, non eſt vitioſa.) Salutaris eſt, dum agit tempeſtiue: morbifica, ſi intempeſtiue. Si tempeſtiue agat, non eſt ſternutamentum protſus præter naturam: unde Galenus dicit,cap.ultimo, libro de differ.ſympt. ſanguinis deiectionem,quamuis ſit ſymptoma toto genere pręter naturam,non tamen eſſe pręter naturam,ſi tempeſtiue fiat. In ſternutamento autem differentia eſt inter cauſas internas,& externas: nam cauſa externa concurrit,modo ut ſalutaris, modo ut morbifica; ſed non ut affecta ſecundum propriam eſſentiam, verum ſaltem ut bene,uel male vſurpatur: ſi enim decenter vſurpetur, eſt materia remedij; ſin minus, eſt cauſa morbifica,uerbi gratia ſi quis,toto repleto,applicet naribus piper; piper erit cauſa externa,ſed morbifica,quia male vſurpatur. At cauſa interna concurrit, modo ut ſalutaris, modo ut morbifica, vt bene uel male afficitur: non ratione vſus, ſicut cauſa externa, ſed ſecundum propriam eſſentiam. Quoad cauſam producentem: producitur cauſa interna vel In capite,uel Extra caput: ut diximus.

Sternutamentum in genere facile cognoſcitur: *Signa.* ſicut etiam differentiæ a forma. Quoad differentias cauſę efficientis; an cauſa ſit externa, uel interna; cognoſcitur ex ægro, & aſſidentibus, verbi gratia ſi ſit præſentia aromatum, facile dici poteſt, malum prodire ab externa cauſa. Vtrum autem interna cauſa ſit uapor uel minera: conſtat e ſermone de dol. capit. Sternutamentum ſi fiat, propterea,quod materia ſit male diſpoſita, cognoſcitur; ſi verbi gratia ſternutamentum fiat in principio catarrhi, ſi fiat toto corpore repleto, ſi patiens difficulter toleret. Si contra,indicium eſt materiæ bene affectę,& tempeſtiue agentis. Vtrum autem materia genita ſit in capite, uel extra: cognoſcitur e traditis in ſermone de dol.cap.

Forma in ſternutamento utile non indicat.Subie- *Indicationes.* ctum,ideſt,cerebrū,quid indicet,patet. Quoad cauſam efficientem; cum indicatio ſumatur a cauſa interna: quid indicet ſpecies internæ cauſæ, ſiue ſit uapor,ſiue minera; patet e traditis in dol.cap. Quoad ſpeciei affectum; ſi cauſa eſt bene affecta, ut irritet tempeſtiue; ſi perfecte agit,nil agendum: ſi imperfecte,adiuuanda. Cū autem imperfecte irritat,& agit, quoniam remiſſa eſt caliditatis, indicat calidum, ut perfecte irritet. Si materia ſit male affecta, ut irritet intempeſtiue; ſi hoc fiat ratione copiæ, minuenda materia: ſi ratione caliditatis; oportet refrigerare. Si fiat a capite calefacto, pariter oritur indicatio refrigerandi. Si fiat ab inani capitis repleto, oritur indicatio uacuandi. Et materia, quæ in caput fluit, eſt retrahenda: Et, ſi uerbi gratia generetur in iecore calidiori,oritur indicatio refrigerandi iecur.

Sternutamentum,ut ſignum, eſt bonum: ſignifi- *Prognoſtica.* cat enim uirtutem robuſtam; vnde Auicennas ait, morti proximum non poſſe ſternutare,propter uirtutis imbecillitatem:ut,ſi homo e medicamentis ſternutatorijs non ſternutet, cum Auicenna non ſit ſperandum de ſalute. Quod ſi uero ſternutamentum ſumatur ut habet rationem cauſæ; modo eſt utile,modo non utile: utile,dum materia eſt bene affecta; nā ſecundum Auicennam caput humidius exſiccat, ſuperuacua expellit, capitis grauitatem ſedat, iuuat etiam ad partum edendum,ad ſecundas excludendū. Non autem ſternutamentum eſt utile, ſi fiat intempeſtiue: unde Auicennas dicit,malum eſſe in principio catarrhi, nam caput replet: nocet etiam ſternutamen-

Digitized by Google

tamentum febricitantibus, dum aſſiduum eſt, nam deijcit vires, non eſt etiam utile, dum ſanguinis fluxum per nares promouet: nocet quoque ſi in pectore materia cruda & copioſa reſideat. Cæterum, quamuis noceat: poſſumus tamen ſalutem polliceri; nam poſſibile eſt, caput euacuare, mordacē materiam attemperare, caput calefactum refrigerare, & caput ac totum euacuare.

Curatio. Quoad materias, ſufficiat proponere medicamēta, quæ uel cohibent ſternutamentum intempeſtiuum, vel tempeſtiuum imminutum adiuuāt. 1 Quoad prohibentia, Auicennas probat [oleum roſac. oleum de ſalicibus.] Caput fouet Auicennas [aqua moderate calida.] Probantur odoramenta [e pomis, e roſis:] niſi ſit patiens, quia proprietate roſas ferre non poteſt. Probantur denuo odoramenta e refrigerantibus, [ut uiolis.] Auicennas pro infantibus probat, [ſuccum fluentem e renibus integris aſſis: oportet autem ſumere ſuccum, antequam renes e toto coquantur, & poteſt ſumi hic ſuccus, e renib. vituli, agni, vel arietis.] Si ſternutamentum fiat a flatu: cum Græcis probatur [oleum nardinum: probatur medicamentum confectum ex aniſo, & nigella:] nam hæc diſſoluunt flatus: unde ceſſat ſternutamentum. Addit Aetius, ſecundum Apollonij ſententiam, optimum eſſe, ut [ciconiæ pennæ] in cubiculo detineantur: ut impoſſibile ſit, pueros ſternutare, his præſentibus: quod ſi verum eſt a proprietate id efficiunt. Quoad medicamenta adiuuant a ſternutamentum: Auicennas probat inter leuiora [apium, & ariſtolochiā:] fortiora ſunt, [albus helleborus, piper,] & alia propoſita in dol. cap. Diæta his correſpondere debet.

Oribaſ. c. 48. lib. de cura loc. affect. Paul. ca. 49. lib. 2. Cap. 98. lib. 6.

CAPVT XXIX.

De Affectione Hydrocephala.

Nomen. Vitium hoc a cerebri excremento pendet. Per hydrocephalam affectionem, ſeu capitis hydropem, intelligimus illud malum, in quo caput ita repletur excremēto aquoſo, ut in tumorem attollatur. *Generatio.* Generatur hoc malum, quoniam excrementum aquoſum, in capite exiſtens, ob vaſorum, vel anapedeſin, uel anaſtomoſin, uel diæreſin, e uaſis egreditur, & in capitis capacitatibus ita colligitur, ut tumorem pariat. *Definitio* Quare hydrocephala affectio eſt tumor capitis, procedens ab excremento aquoſo. Colligitur hęc definitio ex Aetio, c. 1. lib. 6. *Forma.* Forma huius accidentis eſt tumor, & proinde magnitudo aucta: quæ ſi exigua ſit, eſt ſymptoma: ſi ingens, morbus. *Subiectū.* Subiectum eſt caput, ad differentiam tumoris aliarum partium.

Cauſa efficiens. Excrementum aquoſum eſt cauſa efficiens, ſed continens ex uſu: nam hoc excremento poſito ponitur tumor, & remoto, ſaltem quoad ſenſum remouetur. Porro intelligere oportet excrementi aquoſi ſpeciem, vitium, & cauſam generantem. *1. Species.* Quoad ſpeciem; excrementum aquoſum vel Sincerum eſt, vel Mixtum cum alia materia. Sincerum, eſt excrementum tenue chyloſcos, quæ fit in ventriculo, quod excrementum in iecur diſtribuitur, & hinc in totum, & hinc in caput, cum hoc excrementum ſit ſanguinis vehiculum. Mixtum cum alia materia eſt excrementum ſeroſum, mixtum vel cum Cerebri excremento craſſo, vel cum Sanguine: (ut teſtatur Aetius:) Proinde cum alia materia ſemper coniungitur excrementum ſeroſum: nam ſi humor extra capitis vaſa elabitur, multo magis ſerum egreditur, quia tenuius. *2. Vitiū* Vitium pertinere poteſt ad Subſtantiam. Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad ſubſtantiam; poſt collectionem materiæ ſemper; ante collectionem nonnunquam: nam dum materia eſt collecta, neceſſario putreſcit, antequam colligatur, eſſe poteſt non putrida; at quandoque ante collectionem, capite male affecto, poteſt eſſe putrida. Quoad quantitatem: peccat copia, quoniā eſt cauſa tumoris. Qualitas materiæ collectę, ſemper eſt vitioſa, nimirum viſcida, & lenta: ſed antequam colligatur, interdum poteſt eſſe vitioſa, interdum non: quemadmodum de vitio ſubſtantiæ diximus. Quoad vbi, ſecundum motum ſemper eſt vitij particeps, ut mouetur e uaſis extra vaſa. Secundum ſedem ſemper eſt uitioſa, nam quieſcit in morbifica ſede, quæ ſedes eſt in capite, & quidem vel Extra cranium, uel Intra. Si extra craniū, quieſcit in ſpatio, uel inter craniū, & pericranium, vel inter pericranium, & cutim: poteſt etiam attinere ad Alias partes, ut ad muſculos temporales. Si materia intra cranium reſideat, vel reſidet Inter cranium, & membranas, uel Inter membranas, & cerebrum, non tamen in ventriculis, quia fieret epilepſia, apoplexia, carus, aut quid ſimile. Quoad cauſam, & potiſſimum vitij præcipui, hoc eſt, ſecundum motum: cum Aetio materia mouetur, quoniam in vaſis contineri nequit, ob cauſam uel Obſcuram, vel euidentem. Ob obſcuram, ut dum fit vaſorum apertio, vel ſecundum tunicas, uel ſecundum orificia, ſi ſecundum tunicas, fit diapedeſis, ob humiditatem, uel tenuitatem tunicarum vaſorum: ſi ſecundum orificia, fit anaſtomoſis, quæ producitur a materia copioſa, vel acri, vel, quæ cum impetu mouetur. Si cauſa ſit euidens, eſt διαίρεσις, quæ fit a plaga, ab ictu: ut frequenter fieri ſolet in infantibus, dum obſtetrices imperitę manu duriori partium efficiunt attritionem, & diſruptionem. *3. Cauſa generans.* Quoad cauſam generantem; in hydrocephalo aliquo deſideratur, verbi gratia dum fit a cauſa euidente locum autem habet in hydrocephalo, in quo materia genita eſt, antequam uaſa egrediatur. Et generatur vel Læſa facultate, uel ob Errorem externum. Læſa facultate, ob intemperiem frigidam, uel cerebri, vel hepatis, vel ventriculi. Ob errorem externum; ſi excrementum aquoſum ſit copioſius, vel ob immodicum potum vel ob cibos aquoſiores.

Differēt. Quoad differentias a forma. In hydrocephalo tumor nōnunquam eſt Symptoma, nonnunquā Morbus. Subiectum ſemper eſt caput, ſed magis ſecundum vnam partem quam ſecūdum aliam. Ratione cauſæ efficientis, multū poſſunt differentiæ ab excremento aquoſo. vt differt ſpecie, vitio, cauſa generante; quemadmodum diximus.

Signa. Malum hoc facillime cognoſcitur: nam tumor perſentitur in parte, in qua eſt collectio, & ſentitur tumor mollis, cedens ad digitorum contactum, pręcipue, ut Paulus monet, ſi tumor ſit inter cranium, & cutim, alias enim minus mollis perſentitur ob partes interpoſitas. Facile etiam differentiæ a forma cognoſcuntur; num tumor ſit magnus, vel paruus. Quoad ſubiectum; quia in parte tumor reperiatur, oculis conſpicitur. Ratione cauſæ efficientis: excrementum poteſt eſſe ſincerum uel mixtum. Sincerum eſſe, & ſolum, cognoſcitur; ſi caput nec ſit intemperatum, nec a cauſa externa attritum vel percuſſum. Quod ſi indicia ſint capitis frigidioris, humidioris; iudicandum, cum excremento ſeroſo, mixtum eſſe cerebri excrementum. Et, ſi a cauſa externa caput ſit attritum, ſtatuendum, cum ſeroſo excremento ſanguinem eſſe permixtum. Facile etiā cognoſcitur excrementi vitium. Si. n. ſit in ſubſtātia; cognoſcitur e fœtore. Si in quantitate, e magnitudine

ne tumoris, nam ſecundum Aetium, interdum tam copioſa eſt materia, ut ſuturæ cranij rumpi videantur. Vitium in qualitate, cognoſcitur e capitis intemperantia: intenſum enim eſt vitium, ſi dyſcraſia intenſa. Vitium in motu cognoſcitur e mali origine: ſi enim, verbi gratia, uitium repente ſit obortum, ſignum eſt vehementis dyſcraſiæ. Materia quieſcens cognoſcitur, nam ubi quieſcit, ibi tumor ſentitur, & ut materia magis quieſcit circa extimas partes, ita etiam cum Paulo erit magis euidens, & magis mollis. At ſi materia ſit collecta intra cranium, indicatur e grauitate capitis, e vertigine, e ſenſibus obtuſis, e lacrymis, nec perſentit̃ tumor, niſi patiens ſit infans, propter oſſis mollitiē. Quoad cognitionē cauſæ vitij, ſi fuerit *διαίρεσις*, indicatur e prægreſſa cauſa ſoluente continuum, ut etiam ſit prægreſſus dolor. Si fuerit diapedeſis, aut anaſtomoſis, cognoſcitur inde, quod cauſæ euidentes non præceſſerunt & in diapedeſi tumor eſt minor, quam in anaſtomoſi, quia per tunicas rarefactas materia exigua egreditur, ſecus per aperta orificia. Ratione cauſæ generantis, vtrum ſpecies humoris genita ſit, uel læſa facultate, vel ob errorem externum; cognoſcitur ex alibi propoſitis.

Indicationes. Præſidia quæ ſunt ex vſu, ſumuntur a cauſa tumoris, id eſt, a ſpecie materiæ, a uitio, a vitij cauſa, & a cauſa generante ſpeciem. A ſpecie: ſi materia aquoſa; hæc euacuanda: ſi miſta cum ſanguine, etiā ſanguis euacuandus. Quoad uitia: materia putreſcens eradicanda, non putrida etiam eradicanda; nā cum ſit extra ſedem propriam, niſi eradicaretur, corrumperetur. Copia minuenda, tanta quanta peccat. Qualitatis vitio non eſt occurrendum, nam dum materia eradicatur, qualitas euaneſcit. Quoad vitij cauſam, ſi fuerit diapedeſis, vaſorum tunicæ denſandæ: ſi anaſtomoſis, vaſorum ora occludenda: ſi diæreſis, oritur indicatio vniendi. Quoad cauſam generantem ſpeciem; ut morbus huius vel illius viſceris eſt in cauſa generationis materiæ: ita huic morbo occurrendum.

Prognoſtica. In genere periculum ex hoc malo imminens decerni nequit. Potiſſimum periculum pendet a vehementia dignitatis, vt ſi materia quieſcat in parte externa, malum vincatur, ſi intra cranium, cum Paulo eſt vitium incurabile, potiſ. ſi materia colligatur intra meninges, & cerebrum, nulla enim pene inſignis vehementia deſideratur. At cum Aetio, ſi forte non coniungatur vehementia facultatis, licet curationem tentare, ſed cum prædictione.

Curatio. Quoad materias chirurgicas: hæ probātur, dum materia ita copioſa eſt, ut reſolui non poſſit, ut non cedat medicamentis, Quomodo autem [ferro] ſit occurrendum, luculentius. docet Aetius. Si materia non ſit tam copioſa, ut medicamentis ceſſura videatur, Auicennas probat [cochleas integras, quæ bulliant in decocto artemiſiæ, ſtœchados, calaminthæ mont. vel cucumeris aſinini, vel iberidis, vel ebuli: poſt cochleæ ita decoctæ, contuſæ, & calidæ, capiti deraſo applicentur. Oportet autem vt detineantur, quouſque ſponte decidant.

CAPVT XXX.

De Oculorum affectibus.

Trāſitio. AD oculorum mala iam nos conferemus; nam oculus, & ſecundum tunicas, & ſecundum neruos a cerebro oritur, & & præterea gratia melioris vitæ cerebro præ reliquis ſenſorijs magis inſeruit. Cum autem oculus ſit organum, e pluribus ſimilaribus partibus conflatum: ſanè oculus obnoxius eſt morbis in intemperie, mala cōpoſitione, & ſoluta vnitate. Hæc autē uitia ita ſe habent, vt nomen adipiſcantur, prout pertinent ad cauſam læſę viſionis, vel ad Læſam viſionem. *Enumeratio affectuum oculorū.* Quatenus ſpectant ad cauſam læſæ viſionis, hæc vitia reſpiciunt oculum, uel ſecundum Partē, vel ſecundum totum. Si ſecundum partem attinent vel ad unam partem, uel ad plures. Si ad unam partē, ſpectant vel ad Tunicas, uel ad Angulos. Si ad tunicas; eſt uel annata, uel cornea, uel Rhagoides, ſeu vuea. Si malum attineat ad annatam; eſt Ophthalmia. Si ad corneam: dicendum de ueſica, ulcere, ruptura; hypopyo. Si ſpectat ad rhagoidem; agendum de mydriaſi, de conſtrictione pupillæ, de ſuffuſione. Si malum pertineat ad plures tunicas; dicendum de ſugillatione, de ungue, de albugine. Si malum pertineat ad angulos; dicendum de epiphora, de rhocade, de encanthide, de ægilope, de anchilope. Si malum attineat ad totum oculum, agendum eſt de atrophia, de prominentia oculi, de ſtrabiſmo. Si reſpiciamus ad uiſionem læſam; huius cauſa agendum de læſa uiſione, & ablata, & imminuta, & corrupta, modo magis interdiu, modo magis noctu, unde de nyctalope dicendum.

De Ophthalmia.

Nomen. GAlenus c. 2. l. 4. *κ. τόπ.* ait, lippitudines eſſe malum admodum frequens, quare de hoc modo diligenter dicendū. Dicitur ophthalmia a loco affecto, c. 2. l. 2. meth. Latini uocant lippitudinē, reſpicientes ad excrementa lacrymis ſimilia. Per lippitudinem autem intelligimus tum notham, tum exquiſitam, & exquiſitam tum remiſſam, tum intenſam. Sicut enim febris notha, febris tamen genere continetur, ita, & de lippitudine ſtatuendū. Spuria lippitudo uocatur *ταραξις*, ſeu conturbatio, ſeu uacillatio. Exquiſita, ſed remiſſa generis nomen retinet: exquiſita magna, ut nigrū oculi ab albo cooperiat̃, dr̃ chemoſis, Auicennæ uardenegi. *Generatio.* Generatur, dum materia morbifica ita agit in tunicam annatam, ut eam in tumorem attollat. *Definitio* Lippitudo ergo eſt tumor tunicæ annatæ oculi, procedens a materia morbifica. *Forma.* Forma huius uitij eſt tumor, qui in lippitudine notha eſt ſymptoma, in exquiſita eſt morbus compoſitus, cum eſſe poſſit inflammatio. At ſi inflammatio ſolum occupet annatam, ut eſt morbus compoſitus, eſt morbus, qui ex accidente uiſus actionem impedit: nam eſt morbus per ſe tunicæ annatæ, & per accidens totius oculi, c. 2. l. 1. de ſympt. cauſ. At ſi inflammatio non ſolum detineat annatam, ſed ita increſcat, ut nigrum oculi contegatur, quemadmodum in lippitudine, quæ uocatur chemoſis: tunc eſt morbus, qui prima ratione uiſionis actionem impedit: nam eſt morbus compoſitus, & ita compoſitus, ut plures occupet inſtrumenti partes, ut propterea ſit morbus primum totius inſtrumenti, a quo prima ratione perfecta actio celebratur. *Subiectū.* Subiectum eſt annata oculi, c. 1. l. 2. ad Glauc. c. 2. l. 4. *κ. τόπ.*

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt materia morbifica. Huius autem materiæ ſpecies, e cap. ult. l. 13. meth. poteſt eſſe tum Minera, tum Vapor. Minera eſſe poteſt Sāguis, Bilis, Melancholia, Pituita. Si tumor fiat a ſanguine uel bile, eſt lippitudo exquiſita exacte. Si a melancholia, uel a flatibus: eſt lippitudo exquiſita nō exacte. Si fiat e pituita, hæc pituita eſt uel non lacrymalis, uel lacrymalis. Si non lacrymalis: ſit lippitudo exquiſita, ſed non exacte: ſi lacrymalis, in illa pituita, quæ in lacrymas ſolet cōmutari, ſit lippitudo ſpuria, q̃ *τάραξις*, dr̃. Vitiū materiæ morbificæ, pōt attinere ad ſubſtantiā, ſi tumor fiat a materia putrida, a mate-

Digitized by Google

materia venerea. Ad copiam, niſi enim materia eſſet copioſa: tumorem non pareret. Vitium etiā pertinet ad qualitatem; id caliditatem, lippitudo fiat a materia acri; ad frigiditatem, ſi fiat vel a craſſi humoribus, vel a flatibus. Spectat ad quietem; cum materia præter naturam quieſcat in annata. Ad motum ſpectat: cum ſit fruxus præter naturam. Huius motus terminus a quo, quandoque eſt Totum; quandoque Pars: & ſi pars, quādoque Ventriculus, quādoque Iecur, quandoque Lien, nonnunquam Vterus, ſed præſertim Cerebrum, capit. vltimo lib. 13. meth. Spatium, ſunt vaſa, ideſt, Venæ, & Arteriæ, eæque Reconditæ, aut Euidentes. Addit Auicen. materiam a cerebro deſcēdere, per viam membranarum, vel Extra cranium, vel Intra. Terminus ad quem, eſt annata tunica: quæ Suſcipit propter humiditatem, raritatem. Attrahit propter dolorem vel calorem. Cauſa generans tum mineræ, tum vaporis, patet ex alibi dictis.

Differēt. Quoad defferentias a forma. Tumor vel eſt Σύμπτωμα, vt in ophthalmia ſpuria: vel Morbus, vt in exquiſita. Ratione ſubiecti, afficitur annata, vel ſecundum Vnum oculum, aut Dextrum, aut Siniſtrum; vel ſecundum Vtrunque, Et afficitur annata vel Sola, vnde eſt lippitudo: vel ſimulacrum Vicinis partibus, vnde eſt chemoſis. Ratione cauſæ efficientis, ſumuntur differentiæ a Species, vitio, & cauſa generante, vt diximus.

De arte ſignorum. Antequam proponamus ſigna lippitudinis, primum in genere de ſignorum fontibus agemus. Ariſtote. ait capit. 25. libro 2. rhet. enthymema fieri poſſe, tum ex alijs, tum quandoque e ſigno, Enthymema conſtat e propoſitione, & concluſione. Signum eſt propoſitio, capite 27. libro 2. priorum analyt. Forma ergo ſigni, ideſt, propoſitio, ſubiectū habet animam: propoſitio enim non eſt ens extra animam, ſed in anima. Cauſa efficiens propoſitionis, non eſt ſenſus, vt apud empiricos, ſed intellectus: eſt autem intellectus, qui ſenſibus etiam vtitur, quia nihil poteſt eſſe in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu: vt neceſſario ad ſigni productionem concurrat intellectus, non ſine obiectis ſenſuum exteriorum. Intellectus autem non operatur citra vtilitatem, ſed concurrit ea ratione, vt id quod eſt ignotum, ideſt, ſignatum, cognoſcatur a poſteriori, nimirum, via demonſtrationis, vel ab effectu, vel a cauſa, ſed non immediata & prima. Hęc, nimirum, cauſa, & effectus, ita ſe habent ad ſignatum, vt ſi neceſſaria ſint, ſignum dicatur τεκμήριον, ſeu argumentum: ſi non ſint neceſſaria, nomine generis ſignum nuncupetur. *Signū medicū quid ſit.* Signum ergo medicum eſt propoſitio, producta ab intellectu non ſine obiectis ſenſibilibus, oſtendens a poſteriori ignotum in arte medica. Hinc ſequitur, quod omne ſignum petendum ſit, ab eo quod vel præcedit, vel ſequitur ſignatum, quare vel a Cauſa, vel ab Effectu. *1. Cauſa.* Cauſa eſt Interna, vel Externa. Interna eſt cauſa efficiens, per modū vel Productionis, vel Conſecutionis. Cauſa interna per modum productionis, eſt vel præter naturam, vel ſecundum naturam. Præter naturam, vt ſpecies cauſæ morbificæ, id eſt, ſanguinis, pituitæ, &c. & morbi: quos fontes tetigere Hippocrates, & Gale. aph. 12. ſect. 1. Cauſa autem ſecundum naturam eſt, vt ibidem proponit Gal. temperatura, ætas, conſuetudo, & huc etiam pertinet ſignū, propoſitum c. 8. art. med. quod ſumitur ab his, quæ inſunt, ſecundum eſſentiæ rationem, vt eſt temperies, & compoſitio: ſignatum, eo in cap. eſt conſtitutio, cuius cauſa eſt intemperies, & compoſitio: quod ſi bona ſit tēperies, bona compoſitio, ſunt cauſę bonę cōſtitutionis. Cauſa interna concurrēs per modum cōſecutionis, tāgitur a Gal. c. 14. l. 9. meth. & eſt corporis temperies, quæ fuit antequam homo febricitaret, vt ex hac temperie, per modum conſecutionis, prodeat febris receſſus in tali gradu. Cauſa autē externa eſt, v. g. aer calidior præcedens febrem; cibi bilioſi, præcedentes febrem bilioſam. Et hæc eſt cauſa externa præter naturam. Cauſa externa naturalis, eſt veluti conſtitutio parentum, ratione filij.

Quoad effectum cum Gal. c. 8. & 10. art. med. effectus produci poteſt ab agente vel Interno, vel externo. *2. Effectus.* Si producatur ab agente interno, eſt effectus in corpore, cuius corporis ſignatum eſt cognoſcendum. Effectus autem uel eſt Primarius, vel Secundarius: Primarius eſt, qui tempore poſt ponitur ſignato, & a ſignato producitur, ut verbi gratia, eſt morbus frigidus uentriculi, ſi conferatur cum diminuta coctione, nam tempore præcedit, & eſt cauſa coctionis diminutæ: quemadmodum etiam macies in febribus, hectica. Effectus autem ſecundarius eſt, quem tempore præcedit ſignatum, & ſignatum non eſt ipſius cauſa. V. g. ſi ſignatum ſit temperies ſanitatis inſtrumenti, ſignum erit magnitudo, erit figura: & hi effectus tempore poſteriores ſunt ipſa temperie, non tamen ſunt effectus temperaturę, ſed formatricis. Hinc rectè Gale. ait, cap. 9. l. 1. de vſ. p. effectus alteratricis ſequi temperiem; formatricis autem effectus accidere temperaturæ, quia non ſunt effectus producti. Effectus qui producitur ab agente externo, proponitur c. 10. art. med. vbi dicitur, quod aliud ſit præter omnia propoſita, nimirum alteratio: (ideſt, effectus,) quæ fit ab extrinſecus occurrentibus, reliqua autem propoſita, erant effectus agentis interni, & hæc alteratio oritur a iuuantibus, a lædentibus, ut ſignum ſit effectus, quatenus eſt alteratio cauſæ externæ. In uniuerſum ergo ſignorum fontes rediguntur vel ad cauſam, vel ad effectum, ſiue ſignatum ſit præteritum, ſiue præſens, ſiue futurum, ſiue ſignum ſit pathognomonicum, ſiue aſſidens, ſiue mox apparens, ſiue alio modo occurrat.

Oculi ſani temperaturam, quæ ſigna indicent ſecūdum Auicen. Auicennas in craſi oculorum ab his fontibus ſigna petit. Nam quoad effectum cauſæ internæ, ſigna petit ab excremento, ab actione, a qualitate. Quoad actionem, ſigna ſumit ab actione propria, & communi. Propria actio eſt uiſio: ſi ergo bona ſit viſio, indicat oculi temperaturam fortem, ideſt, in habitu, & æqualem, ſecundum omnes oculi partes. Si debilis ſit viſio, indicat defectum, ſed intra latitudinem ſanitatis, in complexione, & compoſitione. Bona autem viſio eſt, dum homo, & procul, & prope uidet, exacte, etiam obiectum minimum, nec a forti viſibili læditur. Debilis contra: Actio communis, eſt animalis, vel naturalis. Animalis, ut eſt oculi motus, qui ſi facile fiat, indicat oculi temperiem calidam, aut ſiccam, ſi difficulter fiat motus, indicat frigidam, & humidam. Actio naturalis manifeſtatur ex excrementis, ut e copioſis excrementis, verbi gratia, indicatur temperies humida. Quoad qualitatem; cum Auicenna, procedit, cauſa vel totius oculi uel partium. Si cauſa totius oculi, reſpicere oportet ad qualitatem, ut eſt obiectum ſenſuum externorum, uel proprium, vel commune. Proprium, ratione tactus, & viſus. Ratione tactus a caliditate indicatur temperies calida, e frigiditate frigida, e duritie ſicca, e mollitie humida. Ratione uiſus, e colore rubicundo, citrino, indicatur temperies calida, & colore plumbeo, frigida. Quoad obiectum commune, pertinet ad figuram, ad magnitudinem. Figura bona, ſignificat fortitudinem in creatione, & hinc temperiem. Magnitudo proportionata, indicat bonam temperiem. Si reſpiciamus ad qualitatem, ratione partium oculi, cum Auicenna, e uenis magnis indicatur tēperies calida e uenis plenis, indicatur humida, e uenis exiguis, indicat frigida, e uenis uacuis, indicat ſicca. Tandem

Digitized by Google

ne tumoris, nam ſecundum Aetium, interdum tam copioſa eſt materia, ut ſuturæ cranij rumpi videantur. Vitium in qualitate, cognoſcitur e capitis intemperantia: intenſum enim eſt vitium, ſi dyſcraſia intenſa. Vitium in motu cognoſcitur e mali origine: ſi enim, verbi gratia, uitium repente ſit obortum, ſignum eſt vehementis dyſcraſiæ. Materia quieſcens cognoſcitur, nam ubi quieſcit, ibi tumor ſentitur. & ut materia magis quieſcit circa extimas partes, ita etiam cum Paulo erit magis euidens, & magis mollis. At ſi materia ſit collecta intra cranium, indicatur e grauitate capitis, e vertigine, e ſenſibus obtuſis, e lacrymis, nec perſentitur tumor, niſi patiens ſit infans, propter oſſis mollitiẽ. Quoad cognitionẽ cauſæ vitij, ſi fuerit διαίρεσις, indicatur e prægreſſa cauſa ſoluente continuum, ut etiam ſit prægreſſus dolor. Si fuerit diapedeſis, aut anaſtomoſis, cognoſcitur inde, quod cauſæ euidentes non præceſſerunt & in diapedeſi tumor eſt minor, quam in anaſtomoſi, quia per tunicas rarefactas materia exigua egreditur, ſecus per aperta orificia. Ratione cauſæ generantis, vtrum ſpecies humoris genita ſit, uel læſa facultate, vel ob errorem externum; cognoſcitur ex alibi propoſitis.

Indicationes.

Præſidia quæ ſunt ex vſu, ſumuntur a cauſa tumoris, id eſt, a ſpecie materiæ, a uitio, a vitij cauſa, & a cauſa generante ſpeciem. A ſpecie: ſi materia aquoſa; hæc euacuanda: ſi miſta cum ſanguine, etiã ſanguis euacuandus. Quoad uitia: materia putreſcens eradicanda, non putrida etiam eradicanda; nã cum ſit extra ſedem propriam, niſi eradicaretur, corrumperetur. Copia minuenda, tanta quanta peccat. Qualitatis vitio non eſt occurrendum, nam dum materia eradicatur, qualitas euaneſcit. Quoad vitij cauſam, ſi fuerit diapedeſis, vaſorum tunicæ denſandæ: ſi anaſtomoſis, vaſorum ora occludenda: ſi diæreſis, oritur indicatio vniendi. Quoad cauſam generantem ſpeciem; ut morbus huius vel illius viſceris eſt in cauſa generationis materiæ: ita huic morbo occurrendum.

Prognoſtica.

In genere periculum ex hoc malo imminens decerni nequit. Potiſſimum periculum pendet a vehementia dignitatis, vt ſi materia quieſcat in parte externa, malum vincatur, ſi intra cranium, cum Paulo eſt vitium incurabile, potiſs. ſi materia colligatur intra meninges, & cerebrum, nulla enim pene inſignis vehementia deſideratur. At cum Aetio, ſi forte non coniungatur vehementia facultatis, licet curationem tentare, ſed cum prædictione.

Curatio.

Quoad materias chirurgicas: hæ probãtur, dum materia ita copioſa eſt, ut reſolui non poſſit, ut non cedat medicamentis, Quomodo autem [ferro] ſit occurrendum, luculentis. docet Aetius. Si materia non ſit tam copioſa, ut medicamentis ceſſura videatur, Auicennas probat [cochleas integras, quæ bulliant in decocto artemiſiæ, ſtœchados, calaminthæ mont. vel cucumeris aſinini, vel iberidis, vel ebuli: poſt cochleæ ita decoctæ, contuſæ, & calidæ, capiti deraſo applicentur. Oportet autem vt detineantur, quouſque ſponte decidant.

CAPVT XXX.

De Oculorum affectibus.

Tractatio.

AD oculorum mala iam nos conferemus; nam oculus, & ſecundum tunicas, & ſecundum neruos a cerebro oritur, & & præterea gratia melioris vitæ cerebro præ reliquis ſenſorijs magis inſeruit. Cum autem oculus ſit organum, e pluribus ſimilaribus partibus conflatum: ſanè oculus obnoxius eſt morbis in intemperie, mala cõpoſitione, & ſoluta vnitate. Hæc autẽ uitia ita ſe habent, vt nomen adipiſcantur, prout pertinent ad cauſam læſę viſionis, vel ad Læſam viſionem. Quatenus ſpectant ad cauſam læſæ viſionis, hæc vitia reſpiciunt oculum, uel ſecundum Partẽ, vel ſecundum totum. Si ſecundum partem attinent vel ad unam partem, uel ad plures. Si ad unam partẽ, ſpectant vel ad Tunicas, uel ad Angulos. Si ad tunicas; eſt uel annata, uel cornea, uel Rhagoides, ſeu vuea. Si malum attineat ad annatam; eſt Ophthalmia. Si ad corneam: dicendum de ueſica, ulcere, ruptura; hypopyo. Si ſpectat ad rhagoidem; agendum de mydriaſi, de conſtrictione pupillæ, de ſuffuſione. Si malum pertineat ad plures tunicas; dicendum de ſugillatione, de ungue, de albugine. Si malum pertineat ad angulos; dicendum de epiphora, de rhocade, de encanthide, de ægilope, de anchilope. Si malum attineat ad totum oculum, agendum eſt de atrophia, de prominentia oculi, de ſtrabiſmo. Si reſpiciamus ad uiſionem læſam; huius cauſa agendum de læſa uiſione, & ablata, & imminuta, & corrupta, modo magis interdiu, modo magis noctu, unde de nyctalope dicendum.

Enumeratio affectuum oculorũ.

De Ophthalmia.

Nomen.

GAlenus c.2.l.4.κ.τόπ. ait, lippitudines eſſe malum admodum frequens, quare de hoc modo diligenter dicendũ. Dicitur ophthalmia a loco affecto, c.2.l.2.meth. Latini uocant lippitudinẽ, reſpicientes ad excrementa lacrymis ſimilia. Per lippitudinem autem intelligimus tum notham, tum exquiſitam, & exquiſitam tum remiſſam, tum intenſam. Sicut enim febris notha, febris tamen genere continetur, ita, & de lippitudine ſtatuendũ. Spuria lippitudo uocatur ταράξις, ſeu conturbatio, ſeu uacillatio. Exquiſita, ſed remiſſa generis nomen retinet: exquiſita magna, ut nigrũ oculi ab albo cooperiat, dr chemoſis, Auicennæ uaidenegi.

Generatio.

Generatur, dum materia morbifica ita agit in tunicam annatam, ut eam in tumorem attollat.

Definitio

Lippitudo ergo eſt tumor tunicæ annatæ oculi, procedens a materia morbifica.

Forma.

Forma huius uitij eſt tumor, qui in lippitudine notha eſt ſymptoma, in exquiſita eſt morbus compoſitus, cum eſſe poſſit inflammatio. At ſi inflammatio ſolum occupet annatam, ut eſt morbus compoſitus, eſt morbus, qui ex accidente uiſus actionem impedit: nam eſt morbus per ſe tunicæ annatæ, & per accidens totius oculi, c.2.l.1. de ſympt. cauſ. At ſi inflammatio non ſolum detineat annatam, ſed ita increſcat, ut nigrum oculi contegatur, quemadmodum in lippitudine, quæ uocatur chemoſis: tunc eſt morbus, qui prima ratione uiſionis actionem impedit: nam eſt morbus compoſitus, & ita compoſitus, ut plures occupet inſtrumenti partes, ut propterea ſit morbus primum totius inſtrumenti, a quo prima ratione perfecta actio celebratur.

Subiectũ.

Subiectum eſt annata oculi, c.1.l.2.ad Glauc. c.2.l.4. κ.τόπ.

Cauſa efficiens.

Cauſa efficiens eſt materia morbifica. Huius autem materiæ ſpecies, e cap.ult.l.13. meth. poteſt eſſe tum Minera, tum Vapor. Minera eſſe poteſt Sãguis, Bilis, Melancholia, Pituita. Si tumor fiat a ſanguine uel bile, eſt lippitudo exquiſita exacte. Si a melancholia, uel a flatibus: eſt lippitudo exquiſita nõ exacte. Si fiat e pituita, hæc pituita eſt uel non lacrymalis, uel lacrymalis. Si non lacrymalis: fit lippitudo exquiſita, ſed non exacte: ſi lacrymalis, in illa pituita, quæ in lacrymas ſolet cõmitari, fit lippitudo ſpuria, q̃ ταράξις, dr. Vitiũ materiæ morbificæ, põt attinere ad ſubſtantiã, ſi tumor fiat a materia putrida, a mate-

Digitized by Google

materia venerea. Ad copiam, niſi enim materia eſſet copioſa: tumorem non pareret. Vitium etiã pertinet ad qualitatem; id caliditatem, lippitudo fiat a materia acri; ad frigiditatem, ſi fiat vel a craſſi humoribus, vel a flatibus. Spectat ad quietem; cum materia præter naturam quieſcat in annata. Ad motum ſpectat: cum ſit ftuxus præter naturam. Huius motus terminus a quo, quandoque eſt Totum; quandoque Pars: & ſi pars, quãdoque Ventriculus, quãdoque Iecur, quandoque Lien, nonnunquam Vterus, ſed præſertim Cerebrum, capit. vltimo lib. 13. meth. Spatium, ſunt vaſa, ideſt, Venæ, & Arteriæ, eæque Reconditæ, aut Euidentes. Addit Auicen. materiam a cerebro deſcẽdere, per viam membranarum, vel Extra cranium, vel Intra. Terminus ad quem, eſt annata tunica: quæ Suſcipit propter humiditatem, raritatem. Attrahit propter dolorem vel calorem. Cauſa generans tum mineræ, tum vaporis, patet ex alibi dictis.

Differẽt.

Quoad defferentias a forma. Tumor vel eſt Σύμπτωμα, vt in ophthalmia ſpuria: vel Morbus, vt in exquiſita. Ratione ſubiecti, afficitur annata, vel ſecundum Vnum oculum, aut Dextrum, aut Siniſtrum; vel ſecundum Vtrunque, Et afficitur annata vel Sola, vnde eſt lippitudo: vel ſimulacrum Vicinis partibus, vnde eſt chemoſis. Ratione cauſæ efficientis, ſumuntur differentiæ a Species, vitio, & cauſa generante, vt diximus.

De arte ſignorum.

Antequam proponamus ſigna lippitudinis, primum in genere de ſignorum fontibus agemus. Ariſtote. ait capit. 25. libro 2. rhet. enthymema fieri poſſe, tum ex alijs, tum quandoque e ſigno, Enthymema conſtat e propoſitione, & concluſione. Signum eſt propoſitio, capite 27. libro 2. priorum analyt. Forma ergo ſigni, ideſt, propoſitio, ſubiectũ habet animam: propoſitio enim non eſt ens extra animam, ſed in anima. Cauſa efficiens propoſitionis, non eſt ſenſus, vt apud empiricos, ſed intellectus: eſt autem intellectus, qui ſenſibus etiam vtitur, quia nihil poteſt eſſe in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu: vt neceſſario ad ſigni productionem concurrat intellectus, non ſine obiectis ſenſuum exteriorum. Intellectus autem non operatur citra vtilitatem, ſed concurrit ea ratione, vt id quod eſt ignotum, ideſt, ſignatum, cognoſcatur a poſteriori, nimirum, via demonſtrationis, vel ab effectu, vel a cauſa, ſed non immediata & prima. Hęc, nimirum, cauſa, & effectus, ita ſe habent ad ſignatum, vt ſi neceſſaria ſint, ſignum dicatur τεκμήριον, ſeu argumentum: ſi non ſint neceſſaria, nomine generis ſignum nuncupetur. Signum ergo medicum eſt propoſitio, producta ab intellectu non ſine obiectis ſenſibilibus, oſtendens a poſteriori ignotum in arte medica. Hinc ſequitur, quod omne ſignum petendum ſit, ab eo quod vel præcedit, vel ſequitur ſignatum, quare vel a Cauſa, vel ab Effectu. Cauſa eſt Interna, vel Externa. Interna eſt cauſa efficiens, per modũ vel Productionis, vel Conſecutionis. Cauſa interna per modum productionis, eſt vel præter naturam, vel ſecundum naturam. Præter naturam, vt ſpecies cauſæ morbificæ, ideſt, ſanguinis, pituitæ, &c. & morbi: quos fontes tetigere Hippocrates, & Gale. aph. 12. ſect. 1. Cauſa autem ſecundum naturam eſt, vt ibidem proponit Gal. temperatura, ætas, conſuetudo, & huc etiam pertinet ſignũ, propoſitum c. 8. art. med. quod ſumitur ab his, quæ inſunt, ſecundum eſſentiæ rationem, vt eſt temperies, & compoſitio: ſignatum, eo in cap. eſt conſtitutio, cuius cauſa eſt intemperies, & compoſitio: quod ſi bona ſit tẽperies, bona compoſitio, ſunt cauſę bonę cõſtitutionis. Cauſa interna concurrẽs per modum cõſecutionis, tãgitur a Gal. c. 14. l. 9. meth. & eſt corporis temperies, quæ fuit antequam homo febricitaret, vt ex hac temperie, per modum conſecutionis, prodeat febris receſſus in tali gradu. Cauſa autẽ externa eſt, v. g. aer calidior præcedens febrem; cibi bilioſi, præcedentes febrem bilioſam. Et hæc eſt cauſa externa præter naturam. Cauſa externa naturalis, eſt veluti conſtitutio parentum, ratione filij.

Signũ medicũ quid ſit.

1. Cauſa.

2. Effectus.

Quoad effectum cum Gal. c. 8. & 10. art. med. effectus produci poteſt ab agente vel Interno, vel externo. Si producatur ab agente interno, eſt effectus in corpore, cuius corporis ſignatum eſt cognoſcendum. Effectus autem uel eſt Primarius, vel Secundarius: Primarius eſt, qui tempore poſt ponitur ſignato, & a ſignato producitur, ut verbi gratia, eſt morbus frigidus uentriculi, ſi conferatur cum diminuta coctione, nam tempore præcedit, & eſt cauſa coctionis diminutæ: quemadmodum etiam macies in febribus, hectica. Effectus autem ſecundarius eſt, quem tempore pręcedit ſignatum, & ſignatum non eſt ipſius cauſa. V. g. ſi ſignatum ſit temperies ſanitatis inſtrumenti, ſignum erit magnitudo, erit figura: & hi effectus tempore poſteriores ſunt ipſa temperie, non tamen ſunt effectus temperaturę, ſed formatricis. Hinc recte Gale. ait, cap. 9. l. 1. de vſ. p. effectus alteratricis ſequi temperiem; formatricis autem effectus accidere temperaturæ, quia non ſunt effectus producti. Effectus qui producitur ab agente externo, proponitur c. 10. art. med. vbi dicitur, quod aliud ſit præter omnia propoſita, nimirum alteratio: (ideſt, effectus,) quæ fit ab extrinſecus occurrentibus, reliqua autem propoſita, erant effectus agentis interni, & hæc alteratio oritur a iuuantibus, a lædentibus, ut ſignum ſit effectus, quatenus eſt alteratio cauſæ externæ. In uniuerſum ergo ſignorum fontes rediguntur vel ad cauſam, vel ad effectum, ſiue ſignatum ſit pręteritum, ſiue præſens, ſiue futurum, ſiue ſignum ſit pathognomonicum, ſiue aſſidens, ſiue mox apparens, ſiue alio modo occurrat.

Oculi ſani temperaturam, quæ ſigna indicent ſecũdum Auicen.

Auicennas in craſi oculorum ab his fontibus ſigna petit. Nam quoad effectum cauſæ internæ, ſigna petit ab excremento, ab actione, a qualitate. Quoad actionem, ſigna ſumit ab actione propria, & communi. Propria actio eſt uiſio: ſi ergo bona ſit viſio, indicat oculi temperaturam fortem, ideſt, in habitu, & æqualem, ſecundum omnes oculi partes. Si debilis ſit viſio, indicat defectum, ſed intra latitudinem ſanitatis, in complexione, & compoſitione. Bona autem viſio eſt, dum homo, & procul, & prope uidet, exacte, etiam obiectum minimum, nec a forti viſibili læditur. Debilis contra: Actio communis, eſt animalis, vel naturalis. Animalis, ut eſt oculi motus, qui ſi facile fiat, indicat oculi temperiem calidam, aut ſiccam, ſi difficulter fiat motus, indicat frigidam, & humidam. Actio naturalis manifeſtatur ex excrementis, ut e copioſis excrementis, verbi gratia, indicatur temperies humida. Quoad qualitatem, cum Auicenna, procedit, cauſa vel totius oculi uel partium. Si cauſa totius oculi, reſpicere oportet ad qualitatem, ut eſt obiectum ſenſuum externorum, uel proprium, vel commune. Proprium, ratione tactus, & viſus. Ratione tactus a caliditate indicatur temperies calida, e frigiditate frigida, e duritie ſicca, e mollitie humida. Ratione uiſus, e colore rubicundo, citrino, indicatur temperies calida, & colore plumbeo, frigida. Quoad obiectum commune, pertinet ad figuram, ad magnitudinem. Figura bona, ſignificat fortitudinem in creatione, & hinc temperiem. Magnitudo proportionata, indicat bonam temperiem. Si reſpiciamus ad qualitatem, ratione partium oculi, cum Auicenna, e uenis magnis indicatur tẽperies calida e uenis plenis, indicatur humida, e uenis exiguis, indicat frigida, e uenis uacuis, indicat ſicca. Tandem

Digitized by Google

quoad effectum ratione cauſæ externæ, ſi alteratio facta a calidis, iuuat; indicatur frigida intemperies, & contra. Vt hinc manifeſtum ſit, oculi natiuam temperiem indicari cum Auicen. a neceſſario conſequentibus, & nequaquam ab eſſentialiter inhærentibus. Nam e c.8.art. med. eſſentialiter inhærens diſtinguitur a neceſſario conſequentibus vt ſigna quæ ſecundum ſubſtantiæ rationem inſunt, non ſint uſurpanda in cognitione temperaturæ, nam ſignatum eſt temperatura,& temperatura eſt, quod ſecundum eſſentiæ rationem ineſt: Quare idem eſſet ſignum, & ſignatum. Vt ſigna quæ inſunt ſecundum ſubſtantiæ rationem, cum ſint temperatura, & compoſitio,ſolum locum habeant, dum ſignatum eſt conſtitutio, prodiens e temperatura, & compoſitione, ſiue conſtitutio attineat ad totum corpus,ſiue ad partem,& inſtrumentum, ſiue conſtitutio ſit bona, ſiue ſit mala, & præterea, ſiue conſtitutio ſit in latitudine ſanitatis, ſiue extra latitudinem. Semper ergo ſigna tantum ſumenda ſunt a cauſa, & effectu.

Signa lippitudinis in genere

Iam loquemur de ſignis indicantibus lippitudinem. Ophthalmia ergo in genere indicatur e neceſſario conſequentibus, ideſt, actione excremento, & qualitate. Actione; vt indicatur e dolore, nã oculus vt exquiſiti ſenſus facile dolet. Indicatur ex excremento, ut in lippitudine excrementum emanat ob raritatem tunicæ. Indicatur e qualitate, hoc eſt, e magnitudine aucta, quia adeſt tumor, e rubedine oculi, nam portio etiam exigua ſanguinis, albam tunicam reddit rubicundam.

Signa differentiarum. *A forma.*

Quoad ſigna differentiarum, & primum ratione formæ, tumorẽ eſſe ſymptoma, & hinc eſſe ταραξιν, ideſt, ſpuriam lippitudinem cognoſcitur e ſymptomatum remiſſione,& e prægreſſis cauſis externis. Si contra; iudicandum, tumorem eſſe morbum.

A ſubiecto.

Ratione ſubiecti,differentiæ patent; an nimirum,ſubiectum ſit vel unus oculus, vel vterque, ſimiliter etiam patet,an tumor cooperiat pupillam, id eſt, num ſit chemoſis.

A cauſa effect.

Differentiæ ratione cauſæ efficientis, ſumuntur a materiæ ſpecie, vitio, & cauſa generante. Quoad ſpeciem,cum ſit ſanguis, bilis, pituita melancholia, flatus: Sanguis cognoſcitur dolore extenſiuo, ex excrementis quæ plurima nõ egrediuntur tempore ſomni: præterea ex excrementi non admodum mordacibus, e rubedine admodum euidenti: (rubedo eſt ſignum ophthalmiæ in genere: magna rubedo eſt ſignum ophthalmiæ a ſanguine:) præterea ſanguis indicatur e pulſatione temporum, & e cauſis prægreſſis, vi quarum poteſt ſanguis generari, de quibus in dol. capit. Bilem eſſe in cauſa ophthalmiæ, cognoſcitur e dolore inſigni; præterea e ſenſu mordacitatis,ut veluti, oculus exulceretur, e ſenſu caliditatis; præterea e lacrymis tenuibus mordacibus, quandoque vlcerantibus, citrinis: adhæc e rubedine, ſed mixta cum flauitie. Pituita indicatur e ſenſu grauitatis, cum remiſſo calore, ex excrementis tepidis, vix mordentibus, niſi ſalſa ſit pituita, e viſcidis excrementis, vt fiat agglutinatio in ſomno; præterea e rubedine mixta cum albedine. Melancholia indicatur e grauatiuo dolore, ſed remiſſo, citra ſenſum caliditatis, niſi ſit attrabilis, ex excrementis craſſis, ad nigrum vergentibus, e rubedine obſcura, ideſt, declinante ad nigrum. Flatuoſa materia cognoſcitur e dolore extenſiuo, ſine grauitate, ex abſentia lacrymarum, e rubore exiguo, quatenus vi doloris trahitur ſanguis. Quoad cognitionem vitij: materia ſecundum ſubſtantiam peccans, & proinde putrida cognoſcitur e tumore calido inflammatorio, ut uehementia ſint ſymptomata. Quantitas maior cognoſcitur e maiori tumore: minor, e minori.Quoad qualitatem; quæ ſigna indicant bilem, vel ſanguinem, indicant caliditatem: quæ ſigna manifeſtant pituitam vel melancholiam, indicant frigiditatem, niſi pituita ſit ſalſa, uel melancholia exuſta. Quoad vitium ſecundum vbi materia magis quieſcens cognoſcitur, ſi medicamentis non cedit. Vitium ſecundum motum, hac ratione cognoſcitur: vt fluxus velocior indicetur a ſymptomatis, prout celeriter oboriuntur. Quoad terminum a quo, an ſit totum, vel pars, cognoſcitur e ſignis,indicantibus uitia uel totius, uel partis. Quoad ſpatium; ſi euidens fuerit, cognoſcitur e vaſorum externorum amplitudine, e pulſu, e frontis extenſione, e rubedine, e tumore palpebrarum,ſi contra iudicandum erit ſpatium eſſe reconditum. Quoad terminum ad quem num oculus habeat rationem termini ad quem, uel ut ſuſcipit, uel ut attrahit,euidentiſſime patet e ſuperius traditis.

Indicationes.

Cum lippitudo ſit tumor innatæ oculi, procedens a materia morbifica: a tumore, vt eſt magnitudo aucta, non poteſt ſumi indicatio vtilis. Ratione ſubiecti, in omni oculorum uitio, quod indicat, eſt calidum oculi innatum, vt eſt particeps ſpiritus animalis, reſidens in humore cryſtallino: & hoc calidum indicat alimentum, ea copia, & qualitate, vt oculi calidum conſeruetur. Sed præterea oculi proportio requirit remedium, fouens oculi proportionem. Ratione cauſę efficientis, vt hæc eſt multiplex ſpecie, uitio, & cauſa generante; ita variæ hauriri poſſunt indicationes: quæ omnes patent e ſuperius traditis.

Prognoſtica.

Lippitudo in genere eſt malum curabile, niſi error committatur: capit. 2. lib. 4. κ. τόπ. cap. 2. lib. 3. meth. capit. vlt. lib. 13. meth. At pro vehementia differentiarum prognoſticum variat. Vnde ratione formæ, lippitudo facilius tollitur, ſi tumor ſit ſymptoma: nam vehementia eſt remiſſa, & ratione eſſentię, & ratione dignitatis, quia non cooperitur pupilla. Si tumor ſit morbus, difficilius, tollitur, & præſertim ſi fuerit chemoſis: nam adeſt vehementia inſignis,& eſſentiæ, & dignitatis,quandoquidem, & magnus eſt tumor, & pupillam tegit. Ratione cauſæ efficientis: prognoſticum potiſſimum petendum ex ſpecie, & uitio. Quoad ſpeciem:Si materia fuerit flatus; facilius cedit, quam humora. Si perpendamus vitium; lippitudo eſt difficilioris curationis, prout materia eſt magis putrida, magis copioſa, calida, abradẽs: quamuis materia etiam frigidior,& craſſior difficulter ſuperetur, ob uehementiam eſſentiæ. Quoad uitium ſecundũ Vbi: Hippocrates reſpiciens ad motum, aphor. 17. ſectio.6. ait lippiẽtem alui profluuio corripi bonum: nam uitium in motu non eſt uehemens, cum materia moueatur ad aluum. Auicennas addit, reſpiciens ad motum, & quietem in regione meridionali, lippitudinem facile curari, propter raritatem pororum, & ſolutionem naturæ ipſorum ægrotantium, contra in regione frigida, Regio uidelicet ſignum eſt,uitijs magis uel minus vehementis ſecundum eſſentiam materiæ morbificæ; nam in calida regione, materia morbifica non ita quieſcit, propter poros latos; nec ita materia petit oculum,cum moueantur ad aluum. Regio ergo calida, ceu cauſa latitudinis pororum, & lubricitatis, eſt ſignum a cauſa ſumptum.

Quoad ſpatium, Galenus capite vltim. libro 13. meth. ait malum facilius adimi, ſi materia fluat per ſpatia externa; hęc enim minoris ſunt dignitatis.

Euentus ophthalmiæ.

Vtrum autem euentus lippitudinis futurus ſit cito vel tarde; Auicennas declarat, inquiens lippitudinem eſſe uelocis motus, ſi lacrymæ magis currant, & ſint mordaces; nã indicant velociorem motum materiæ. Contra ſtatuendum ſi lacrymæ ægre fluant, nam indicant materiæ motum tardiorẽ. Et

hęc

Digitized by Google

hæc de prognoſtico. Ad materias progrediemur.

Curatio. Vena ſectio. Quoad Chirurgicam. Vena ſecanda eſt, dum ſanguinis vitium eſt vehemens, quod vitium vehemens indicatur a lippitudine vehementi. Hinc Rhaſis iubet venam eſſe ſecandam, niſi lippitudo ſit leuis. Eſt ergo vena potius ſecanda in exquiſita lippitudine, quam in ταράξει, ſeu leui lippitudine: leuis enim lippitudo deſignat ſanguinis vitium debile. Porro, dum vehemens eſt ſanguinis vitium: ſanguis habet rationem, vel cauſæ principalis, vel adiuuantis, vel ſine qua non. Sanguis quidem cauſæ principalis habet rationem, in lippitudine ſanguinea: adiuuantis in biliosa, ſi cum bile ſanguis eſt mixtus: habet rationem cauſæ ſine qua non, in omni ſpecie lippitudinis.

Cum autem in euacuatione reſpicere oporteat, ad ſpeciem humorum: recte iubet Galenus in oculorum dolore, redundante ſanguine, venam eſſe ſecandam: infeſtante malitia, id eſt, cacochymia, eſſe purgandum. comment. aphoriſm. 31. ſectione ſexta, & capite vltimo, libro decimotertio, method. Rhaſis ad quid agendum ſpecificum reſpiciens, addit: quo fortior lippitudo fuerit, eo plus ſanguinis eſſe detrahendum: nam fortior lippitudo, eſt ſignũ copioſioris ſanguinis. Quoad vſum: Auicennas dicit, ſi lippitudo ſit admodum vehemens: eſſe euacuandum ſanguinem vſque ad timorem leipothymiæ, nam ſanguinis euacuatio plurima, id eſt, vnica vice vſurpata, ſanat ſpatio vnius horæ: ratio Auicennæ eſt: dum enim vehemens eſt lippitudo, in ſignis eſt ſanguinis actiuitas, a qua ſumitur quantum agendum. Liceat etiam monere circa vbi: Aetium ſecare venas ſupernas, id eſt, cephalicam. Auicennas inquit, ſecandam eſſe cephalicam in omni ſpecie lippitudinis. Rhaſis addit, ſecandam eſſe cephalicam, e manu, vel brachio, partis oppoſitæ oculo infirmo: nam Vbi agendum indicatur a ſanguine, ut in aliquo loco ſubſiſtit: in hoc malo ſanguinis ſubſiſtentia capitur, ut ſequitur ſanguinem, qui vel ſua copia affligit oculum, uel motu poteſt affligere. Si ergo perpendatur ſanguinis ſubſiſtentia, ut copia ſua oculum affligit, uena eiuſdem lateris ſecanda, & ſi virtus robuſta ſit, ſecanda vena brachij, ſi non admodum robuſta, ſecanda eſt uena manus. Si autem ſubſiſtentia ſequatur ſanguinem, vt ſuo motu poteſt oculum affligere: cum Rhaſi vena oppoſiti lateris ſecanda; nam quo a longinquioribus ſit euacuatio, eo reuulſio etiam eſt melior, ut liceat etiam quandoque venas infernas aperire.

Cucurbitula. Auicennas præter propoſitas materias chirurgicas, probat etiam ventoſam infra occiput, ſiquidem eſt materia ſtrenue retrahens ab oculis.

Arteriotomia. Frictiones. Ligaturę. Dum fluit materia per arterias externas, Galenus probat ſectionem arteriarum, capit. vltim. lib. 13. meth. Præterea probantur etiam frictiones, & ligaturæ.

Cauteriũ Auicennas laudat cauterium in ſutura coronali, in lippitudine, quæ ſit a catarrho contumaci.

Pharmacia. Quoad medicamenta: in ophthalmia probantur, & Anodyna, propter dolorem, & Sanantia. Anodyna, quæ ratione Iudicij ſunt adminiſtranda, patent e ſermone de dolore capitis. Anodyna autem cauſa Receptionis, ſunt Calida, vel Frigida. Medicamenta ſanantia, reſpiciunt vel Materiã morbificam, vel Oculi proportionem. Et ſi reſpiciunt materiam; reſpiciunt materiam vel Extra oculum, vel In oculo. Et ſi extra oculum, vel in Toto, vel in Capite. De his ergo medicamentis dicendum.

Anodyna Anodyna frigida ſunt, [ſuccus lactucæ, ſolani, pomorum mandragoræ, ſed medicamentum etiam confici poteſt e ſeminibus, & capitibus papaueris item ex opio. Vnde Rhaſis probat collyrium, uel Sief album, quod præter ceruſſam, ſarcocollam, tragacanthum, recipit etiam opium.]

Monet autem Galenus capite ſecundo, libro tertio, method. & capite vltimo, libro duodecimo method. ut in grauiſſimis doloribus, non autem ſemper ſtupefacientibus utamur, hoc eſt, opium recipientibus, nam hæc medicamenta nimis nocent oculis, vt quandoque uiſio ita lædatur, ut nunquam redeat ad ſtatum naturalem. Quare collyriũ ex opio probatur ſolum dum magna neceſſitas urget, hoc eſt, dum dolor eſt acerbiſſimus, & potiſſimum ſi eſt uehemens ratione facultatis, id eſt, dum imminet ſyncope, & hinc mors. Quamobrem Auicennas non in qualibet lippitudine, ſed in ea, quæ ſit a materia tenui, & corrodente, medicamentum opiatum probat: in hac enim opiatum potius eſt remedium ſanans, quam anodynum: nam ſanat materiam, id eſt, remouet uitium materiæ, ut dolor non reuertatur, quoniam corrigit materiæ tenuitatem, & atrimoniam: ut non ſolum conferat mitigando dolorem, ſed ita agendo in materiam, ut materia morbifica non poſſit amplius ſoluere continuum, cauſaque doloris eſſe. Improbantur ergo medicamenta opiata, ſi dolor fiat a flatu. Verum quoniam medicamentum opiatum agit, non tantum in materiam morbificam, ſed etiam in oculi calidum innatum, & intemperiem: ne his noxa accidat, ſecundum Auicennam probatur cum medicamento opiato, [aqua cum ſaccharo, aqua cum melle,] ut oculus non lædatur, & Galenus huius rei gratia aſcendit [ad collyrium e cinnamomo.] Quoad rectam opiatorum adminiſtrationẽ, & primum, quoad Quantum agendum, non probatur magna doſis, uerbi gratia. [Recip. ſief albi, cũ opio drac. ſ. lactis muliebris, aquę ſaccharatę ana drac. vj. Miſce.] Quoad modum, opiatum applicetur actu tepidum. Quoad Quando agendum, uſurpetur dũ dolor vincit alia indicantia: quare raro.

Quoad ubi agendum: applicetur temporibus, fronti, prope oculos, &, urgente neceſſitate, intra oculum. Galenus capitulo ultimo lib. 12. method. proponens [medicamentum e caſtorio, & e ſucco papaueris,] hoc medicamentum inſtillat in aures ratio eſt, nam huius medicamenti uis perducitur non ad oculos, quia nullæ ſunt uiæ, ſed ad cerebrum, unde ſit ſomnus, & tunc cerebrum propter ſomnum, ut organum facultatis iudicantis, redditur ineptum ad iudicandum obiectum doloriſicum, ad tempus, id eſt, tempore ſomni. Quoad anodyna non opiata, cum Galeno capitulo ultimo libro 13. meth. probatur [album oui, ſed probare etiam licet ouorũ uitellos, ouum etiam integrum, concuſſum cum aqua roſacea. Probatur etiam pomum decoctum cum ſaccharo. Potiſſimum probatum capite ſecundo, libro quarto, κ. τό. lac recenter expreſſum ex uberibus iuuenculæ, & temperatæ, & bene nutritæ. Probatur etiam farina hordei, cũ oleo roſaceo, & luteis ouorum. Alexander loco farinæ hordeaceæ, utebatur mica panis, cum roſaceo, & ouo.] Sed notandum, oleum eſſe oculis inimicum, nam dum oleum eſt particeps excrementi ſeroſi, non eſt expers mordacitatis, & ob id cum Galeno capite decimooctauo, libro ſecundo ſimpl. oportet ut oleum ſit dulce, candidum, & hinc ſeparatum a ſero, a portione mordaci: ſic enim non erit oculo infenſum, & præſertim, ſi permiſtum adhibetur. Verum, cum lac opportunum ſit medicamentum: notandum cum Auicenna non dimittendum eſſe lac inſtillatum in oculum longo tempore: ſed remouendum, & omni hora renouandum. Hoc dictũ non pertinet ad methodum medendi, ratione primæ materiæ, id eſt, corporis humani; nam hoc

Digitized by Google

ſit, quoniam lac diu retentum in oculo corrumpitur, hoc ergo pendet e natura lactis, quatenus facile putreſcit. Et hinc Auicennas addit non eſſe neceſſarium, vt album oui renouetur; nam ſi per horam dimittatur, non nocet: oui ergo album hac in parte præſtantius eſt lacte, quamuis lac magis abſtergat. Et propterea hæc Auicennæ dicta nō pertinent ad quando agendum. Quoad modum anodynorum: anodynum debet eſſe emplaſticum, in lippitudine ex inflammatione, & in vigore debet eſſe tepidum: in principio ad teporem aliquem accedere debet, & ratio eſt, quia in principio adeſt dolor,& materia per modum repercuſſionis eſt retrahenda: in ſtatu eſt quidem dolor, ſed materia eſt vacuanda per reſolutionem. Quoad anodynum, quod eſt calidum in primo, & tenuis ſubſtantiæ, cum Galeno c.1.lib.4. κ.τόπ. eſt [ſpongia, infuſa in decocto meliloti, in decocto fœnugræci.] Et notandum, e cap.vlt.lib.13.meth. in vſu cuiuslibet anodyni, & cuiuslibet medicamenti ocularis, ſuperiorem oculi genam, blandiſſime attollendam, & mox medicamentum infundendum.

Vacuantia totum & caput.

Medicamenta ſanantia, reſpiciunt materiam, vel proportionem. Ratione materię, & primum exiſtentis extra oculum, & primum in toto corpore, probantur lenientia, præparantia, purgantia, varia pro varietate ſuccorum: de quibus in dol.cap. Id ſolum monere ſufficiat; in lippitudine, non eſſe negligenda vacuantia totum corpus, nam oculorum dolores ſoluuntur e poto medicamento ſoluente, aphor.31.ſect.6.& præterea Hippocr.ait, aphor. 17. ſectio. 6. lippientem alui profluuio corripi bonum, quod naturæ exemplum medicus imitari debet, ſecundum Galenum in com. Quoad medicamenta ratione capitis: Auicennas probat euacuationem capitis,& per hos, & per nares: probat autem medicamenta quæ extrahunt partem materiæ, non totam, nec trahunt materiam ad oculum, ut probentur mitiora caput euacuantia, de quibus in dol. cap.

Topica. Extergentia.

Medicamenta ratione materiæ in oculo ſunt duplicia: prout materia morbifica reſidet, vel Extra tunicam annatam, vel in annata. Si materia reſideat extra annatam; cum Auicenna oportet oculos aſſiduo mundificare a lacrymis, a lacte inſtillato, &c. huius gratia oculus abluendus eſt [cum albo oui conquaſſato cum aqua hordei, vel ſacchari, nec non roſacea. Addit Auicennas, contactū eſſe debere cum facilitate. Ratio eſt, primum enim mundum eſt ſeruandus oculus, nam materia morbifica hærens, dolorem intendit, & medicamentorum operationem prohibet ſua præſentia, ſecundo probatur tactus facilis, propter virtutem, quæ diſſoluitur ratione tactus difficilis, quo dolor excitatur, calor intenditur, & materia attrahitur. Ratione materiæ morbificæ in annata, ſcire oportet, huius uitium attineret ad Copiam, vel ad Vbi. Si ad copiam, probantur medicamenta vacuantia, per modum repercuſſionis, & reſolutionis. Si peccatum ſit ſecundum ubi: vt vitium attinet ad motum, probantur medicamenta retrahentia, per modum repercuſſionis, & interceptionis. Si vitium ſpectet ad quietem, probantur medicamenta vacuantia per modum reſolutionis. Quarē proponemus medicamenta intercipientia, reprimentia, & reſoluentia.

Intercipientia.

Intercipientia cum Galeno capite vltimo, libro decimotertio, method. probantur, dum materia fluit per uaſa externa, cuiuſmodi eſt [medicamentum, quod conficitur e roſis, hypociſtide, gallis immat. malicorio, ſanguine dracon. bolo Armena, ſantalis an part. aequal. & hoc medicamentum excipi poteſt ſucco coriandri, endiuiæ, vel aqua roſacea, ut, ſi materia ſit frigidior, excipiatur medicamentum intercipiens ſucco coriandri, vel vino aſtringente, & præterea ſi materia eſt frigida, addere licet crocum, ſalem, nucem cupreſſi: Si materia ſit calida, excipiendum medicamentum intercipiens, aqua roſacea, uel etiam aqua plantaginis.] Circa vſum ſufficiat admonere cum Auicenna medicamentum hoc intercipiens, non eſſe applicandum oculis, ſed vaſis, per quæ materia fluit. Rhaſis applicat fronti, & palpebris. Diligenter cauendum, ne hoc medicamentum oculum ingrediatur, nocet enim nimia aſtrictione.

Reprimentia.

Reprimentia & reſoluentia in hoc conueniunt, quod intra oculos ſunt immittenda. Quoniam autē oculus promptiſſime patitur, ad differentiam aliarum partium, quæ inflammatione laborant, oportet hæc medicamenta aliquid peculiare obtinere; nimirum ut non ſint acria, non amara, non ſalſa, non acida, neque aſpera, capite ſecundo, libro quarto. κ.τόπ. capite vltimo, libro decimotertio, method. capite ſecundo, libro ſecundo, ad Glaucon. ne talia medicamenta violenter in oculos agendo noxam inferant. Probantur ergo medicamentum, quod ſit expers mordacitatis, mediocriter craſſum, lentum, læue, hoc eſt æquale: expers enim mordacitatis, & æquale, agit citra violentiam, craſſum vero, & lentum, non ſolum citra violentiam agit, ſed præterea etiam diu manet in oculo, ut per moram ſtrenue agat in materiam morbificam, nec frequenter medicus cogatur renouare medicamentum,& hinc palpebras genaſque attollere. In ocularibus igitur medicamentis, mordacitas, & aſperitas corrigenda. Mordacitas pendet, uel e caliditate, quemadmodum in medicamentis acribus, amaris, & ſalſis, vel e frigiditate, vt in acidis. Si pendeat e caliditate, medicamenta infundenda ſunt bis,& ſepius, [in aqua roſacea, in aqua endiuiæ, in aqua hordeacea, in lacte.] Si mordacitas pendeat e frigiditate, corrigenda eſt [decocto, vel paſſularum, uel caricarum, uel fęnugræci, uel meliloti, uel ēt cum uino ſubduci.] Quoad aſperitatem, cum Auicen. medicamēta ſunt conterenda, ut læuia, & æqualia reddantur. Expedit ēt medicamenta diligenter abluere, vnde [fœnugræcum abluendum eſt, ut puluis, ſi quis adeſt, beneficio ablutionis amoueatur.] Quod ſi ergo contingat, vt medicamentum in puluerem tenuiſſimum redactum, ab oculo non perferri queat, puluis etiam tenuiſſimus incluſus panno lineo, immittatur in dilutum, ſiue ſit aqua roſacea, ſiue decoctum fœnugręci, ut medicamentum inſtilletur in oculum, per expreſſionem panni linei: ita enim citra omne incommodum aget. Sed medicamenta non tantum ante ipſorum uſum corrigenda ſunt, ut diximus, uerum etiam in ipſo vſu, & adminiſtratione. Quæ autem corrigunt, præſertim ſunt liquida, quibus collyria excipiuntur, [vt eſt aqua roſacea, album oui, lac, &c.] Pro ſingulis collyrij drachmis, excipiēs liquidum ſit ab unc.ſ.ad vnc.j. & ſi oculus ſit exquiſitioris ſenſus, aſcēdatis ēt ad vnc.ij. Hinc Galenus capite ſecundo, libro quarto, κ.τόπ. iubet, vt in medicamentis, in quibus valide aſtringentia dominantur, plurimum albuminis oui, cum pauciſſimo collyrio miſceatur. Si aſtringens medicamentum non ſit ita validum, ſi collyrium non ſit ita aſtringens: eſt miſcendum cum liquore in minori copia: ratio eſt, quo enim collyrium magis efficax eſt ad excitandum dolorem, eo corrigens indicat validius, & proinde in maiori copia, cum in hac ſit maior virtus.

Cæterum, quoad reprimentia cauendum eſt a vehementioribus, ut eſt acacia, omphacium, balauſt. gallæ immat. &c. capite ſecundo, libro quarto, κ.τόπ. hæc enim exaſperant, denſantque membra, & prohibent reſolutionem materiæ, &

hi:

Digitized by Google

ſic in cauſa ſunt, vt dolor intendatur. Quod ſi tamen oculi aciem diſperſam exacuere, & vnire voluerimus, parum quid miſcere oportet aſtringentium uehementium, quoniam oculi ſubſtantiam cogunt, & aſtringunt. Dum ergo in lippitudine ſcopus eſt ſolum reprimendi; leuia ſaltem, & mediocria aſtringentia probantur, nequaquam vehementia. Hinc Auicennas in principio improbat vehementer ſtiptica, quia tunc temporis ocularia dirigenda ſunt ad materiam copioſam, & craſſam, nõ ad vniendum aciem oculi diſperſam, ſpiritusque animales diſſipatos, aut ad calidum innatum cryſtallini uniendum: nam materia copioſa, & craſſa in principio magis poteſt ad prohibendum vehementer aſtringentia, quam oculi acies ad eadem indicandum: contra procedente malo, dum materia morbifica minuitur, & acies oculi diſperſa magis magiſque diſpergitur; tunc vehementer aſtringentibus uti poſſumus, nimirum poſt principium. Porro commodiſſima ſunt mediocriter aſtringentia, ſecundum Galenum loc. cit. niſi in ophthalmia materia ſit admodum craſſa & frigida, ſiue humor ſit, ſiue vapor, ut reprimentibus non cedat, capite vltimo, libro decimo tertio, method. Galenus igitur loc. cit. probauit [roſarum folia, flores, ſuccum, vt liceat uti aqua roſacea, aſcendit ad hypociſtidem, ad pompholygem, ſpodium, amylum, plumbũ vſtũ & lotum, ceruſſam lotam: & hæc excipi poſſunt aqua pluuiali, albo oui, aqua roſacea.] Quoad vſum: & primum quoad Quantum, hæc poterit eſſe formula: [recip. florum roſarum drac. j. tutiæ lotæ, ſpodij loti ceruſſæ lotæ, amyli, tragacanthæ an. ſcrup. j. contundantur & fiat collyrium: cuius vſus ratione quãtitatis erit: recip. prædicti collyrij drac. ſ. aquæ roſaceæ drac. vj. Miſce.] Prima recepta pertinet ad artem componendorum medicamentorum: ſecunda ad methodum medendo, ut dirigitur ad Quantum agendum, Quoad modum: reprimentia actu frigida applicanda; at frigiditas non admodum erit intenſa, nec oculus ligandus, alias reprimentia per oculi contactum caleſiunt, & oculum recalfaciunt. Expedit ergo panno lineo tenui, madefacto in aqua roſacea, fouere oculum: ita enim reprimens efficacius aget. Quoad quando agendum: reprimẽtia ſunt vſurpanda; dum materia morbifica reprimenda non ſuperatur ab alijs indicantibus. Vincitur autem materia reprimenda, a materia replente & totum & caput. cap. 1. lib. 4. κ. τόπ. & ſic recte non admittuntur, vel reprimentia, uel anodyna, dum corpus eſt repletum, aph. 31. ſect. 6. Non igitur licet vti collyrijs reprimẽtibus, ſecũdũ Auicennã, niſi poſt tres dies. Materia aũt reprimẽda, dum facta eſt euacuatio & totius & capitis, uincit alia indicantia: quatenus uidelicet materia uel fluit, uel ſi fluxit, non eſt impacta. unde inter initia ſolis reprimentibus uti licet; in augmento debent eſſe miſta cum reſoluentibus, cap. 2. lib. 4. κ. τόπ. verbi gratia. [recip. florum roſarum, ſpodij loti, ceruſſæ lotæ, an. ſcrup. j. hæc ſunt reprimentia: deinde adde, ſpicæ, croci, myrrhæ, thuris, an. ſcrup. ſ. fiat collyrium ſiccum. Recip. huius collyrij ſcrup. ij. uitellos ouorum num. ij. aquæ roſaceæ unc. ſ. vini ſtiptici drac. ij. Miſce.] Et hoc medicamentum, vt recipit reprimentia in maiori doſi, quam reſoluentia; ita magis probantur in initio incrementi, quam uerſus ſtatum. Quod ſi malum magis accedit ad ſtatum; reſoluentium doſis eſt augenda. Vnde Galenus capite vlt. lib. 13. method. inter reſoluentia probat; [fomentum, confectum ex aqua dulci moderate calida; probat decoctum fœnugræci;] nam cum Galeno capite primo, libro quarto. κ. τόπ. diſcutit moderate, calfacit ſine morſu, quia ſuccum habet uiſcidum, vt oui albumen. Probatur etiam [fomentum e milio, e thure, e caſtorio, ſpica, croco, e fellibus animalium, e feniculo, ex euphragia, & alijs, propoſitis a Galeno.] Notandum autem hæc [non eſſe excipienda aqua roſacea, nec albo oui, ſed lacte, quod uirtute ſeri, ſine morſu vim habet detergendi. Sed medicamenta reſoluentia excipi poſſunt etiam luteis ouorum, aqua feniculi, euphragiæ, rutæ, & ſimilium.] Horum autem uſus, quoad [Quantum] agendum, idem eſſe debet, qui fuit propoſitus de reprimentibus. [Quomodo.] Admoneutur reſoluentia, vel tepida, vel calida: non actu frigida, ut reprimentia. [Quando.] Adminiſtranda ſunt poſt vacuationem totius & capitis, ca. vlt. lib. 13. meth. Auicennas, cum propoſuiſſet vaporem eſſe adminiſtrandum cum tepidis medicamentis; addit, ſufficere quandoque bis uti, aut ſemel, & quandoque eſſet neceſſarium, ut iteretur medicamentum, ſecundum fortitudinem, & debilitatem lippitudinis: ratio eſt: nam indicans, uincens alia indicantia, quo diutius uincit, eo etiam diutius eſt uſurpandum medicamentum; at indicans diu vincit, dum fortis eſt lippitudo: Ergo in forti lippitudine repetendum eſt medicamentum.

Reſoluẽtia.

Sequuntur medicamenta, quæ reſpiciunt id qđ eſt ſecundum naturam in oculo. Hæc ergo vel reſpiciunt oculi proportionem, & probant in ophthalmia, ſiue oculi a principio generationis, bene, ſiue male ſint conſtituti: vel reſpiciunt calidum innatum, cum ſpiritu animali, & probantur in ophthalmia, quando oculi a principijs generationis obtinent calidum diſſipabile, uerbi gratia, dum ſunt prominentes. Proportionem reſpiciunt ſecundum Meſuem, & Auicennam, [nux moſchata cum melle, myrobolani chebulæ, melle uel ſaccharo condite, mel, feniculum: vnde Auicennas inquit, collyrium ex aqua feniculi omni hora eſſe mirabile: laudatur etiam chelidonia, euphragia, verbenaca recta, ruta, antimonium tutia nutrita in aqua feniculi, in aqua maioranæ: probatur etiam collyrium e granatis dulcibus & non dulcibus.] Horum medicamentorum vſus, patet e ſuperius propoſitis: nam ſi his medicamentis vtamur, ut reprimentibus, uſus reprimentium ſeruandus: ſi ut reſoluentibus, vſus reſoluentium ſeruandus. Medicamenta, quæ reſpiciunt diſſipationem calidi innati, cum Galeno cap. 2. lib. 4. κ. τόπ. ſunt aſtringentia, [vt acacia, omphacium, balauſtium, gallæ immaturæ:] hæc enim vniendo & aſtringendo, aciem oculi exacuũt, & intendunt. Hinc Auic. probat [collirium e granatis non dulcibus, ſeu Aſtringentibus:] at monet Galenus, ut his aſtringentibus nec ſinceris, nec copioſis utamur, ſed parum ex his miſcere poſſumus. Quod ſi ergo contingat in oculo imbecillo non eſſe materiam; licet uti ſolo collyrio, e granatis acerbis, cum aqua roſacea: ſi autem adeſt materia morbifica, oportet quædam permiſcere. Vſus patet e propoſitis: ſufficiat quædam admonere circa modum, & quando. Quoad modum agendi: ſi hæc roborantia calidum innatum, miſceantur cum reſoluentibus, ſunt adminiſtranda actu calida; ſi ſincera, actu frigida: ratio eſt; quoniam, dum ſinceris utimur, non adeſt materia reſoluens, quæ prohibeat. Expedit autem ſecundum Auicen. in cuiuslibet medicamenti vſu ſubmergere oculum in medicamentum liquidum, & oculus, tunc eſt aperiendus: probatur ergo vas vitreum, uel argenteum, confectum ad portionem magnitudinis oculi, quod vas eſt replendum liquore, & in hoc eſt detinendus oculus. Quoad quando agendũ: Si hæc medicamenta vſurpentur miſta cum medicamentis materiæ morbificæ, non licet his uti in principio: ſi autem ſolis utamur, licet uti eo tempore, quo oculus eſt immunis a materia morbifica, nã non adeſt materia, q̃ ꝓhibeat.

Ad diſsipationem calidi innati oculorum.

Aer

Digitized by Google

Diæta. Aer non probatur lucidus, ſed purus, expers fumi, vaporis acris, pulueris. Probatur cibus boni ſucci, qui non mittat vapores in caput, qui ſit attenuas, ut diſſipet, & attenuet materiam; qui ſit minuens, ſi adſit materia morbifica: unde Galenus probat cibi parcitatem, ideſt, cibum minuentem, cap. 2. lib. 4. κ.τ.τ. Hinc Auicennas improbat [caules, lentes, lac;] nam hi cibi euaporant in caput: improbantur [aromata, agrumina,] nam caput petunt. Improbantur calidiora in lippitudine ex inflammatione: vnde Rhaſis in hac neque dulcia admittit, quia bileſcunt. Auicennas etiam prohibet copiam ſalis, ut propterea ſint uitandi cibi craſſi, vt ſunt [carnes ſalitæ, cibi qui conficiuntur e poſca.] Cum probentur cibi attenuantes, poſſunt cibi condiri his quæ oculi proportionem reſpiciunt; ut ſunt [nux moſchata, euphragia, feniculum:] quibus uti poſſumus pro condimento, & pro opſonio. Cibaria autem condiantur calidis, niſi caliditas corporis prohibeat: ut improbentur in lippitudine ex inflammatione. Tandem, cum probetur minuens victus; ſecundum Rhaſin, eſt abſtinendum a carnibus. Quoad potum: Rhaſis improbat [vinum,] nam calefacit, & petit caput. [Aqua] etiam in magna copia improbatur, c. 6. l. 4. κ.τ.τ. quia cibi uehiculum eſt, & materias in caput ducit. Vinum aliquando probatur; nam dolores oculorum ſoluuntur uini potione, aph. 31. ſect. 6. Proinde ſecundum Gal. in com. in oculi dolore vinum conuenit, dum in oculorum uenulis ſanguis craſſus continetur, ſine corporis repletione, nam hoc uinum materiam reſoluit. Alias aqua detur. Somnus & vigilia ſunt moderata. Aeger ſuper oculum infirmum non dormiat, nec capite eleuato; & puluinar non ſit e plumis, quia phlegmone augetur. Aluus ſeruetur lubrica: nam alui profluuium in lippitudine bonum. Probatur etiam vacuatio excrementorum tertiæ coctionis: vnde aph. 31. ſect. 6. cap. vlt. lib. 13. meth. probatur balneum aquæ dulcis, at toto purgato, & concocta inflammatione; quare in declinatione. Quoad motum & quietem, ratione totius corporis ſi reſpiciamus ad lippitudinem imminentem: e c. 3. l. 4. de tuen. ſan. probatur frequens ambulatio, curſus mediocris, geſtatio in vehiculo, probantur omnia citra fatigationem, & capite dorſoque non inclinatis. Si autem reſpicimus, ad lippitudinem præſentem, cum Gal. c. 2. l. 4. κ.τ.τ. exercitio vti licet, poſt mitigationem doloris, & ante balneum: ut probetur mediocris quædam ambulatio. Ratione motus oculi, cum Auicenna motus ſuperfluus nocet; vt immoderatus riſus, fletus; aſpectus obiectorum paruorum, alborum, ſplendentium; nam oculi a luce offenduntur, quia ſpiritus diſſipantur, ca. 3. l. 10. de vſ. p. Vnde Auic. ſuſpendebat pannum nigrum ante oculos, in ægritudine, & uiridem in diſpoſitione ſanitatis, vt ſpiritus ſeruarentur.

CAPVT XXXI.

De Veſica, ſeu Puſtula corneæ.

Nomen. ἀπὸ τοῦ φλυζειν. i. bullire, ſeu bullas facere.

c. 18. li. 5. Celſ.

Definitio.

HVcuſq; de affectu annatę tunicę: ſequunť corneæ; quorū primum Veſica eſt. Celſus malū hoc vocat puſtulā: Græci phlyctænā. Auicennas vocat veſicas: nam cornea inſtar veſicę extuberat, cū repleať materia aquoſa. Generať hoc malū: qm̄ materia ſeroſa, petēs oculos, replet corneā inter corticē & corticē, ſeu inter tunicā & tunicā, ut cornea ī tumorē attollať. Vt corneæ veſica, ſeu puſtula, ſit tumor corneæ, procedens a materia aquoſa. Vnde forma huius vitij ſed tumor: Quare magnitudo auctæ: quæ eſt modo ſymptoma, modo morbus. Eſt morbus, dum tumor perducitur ad corneam, ut cornea præeſt foramini rhagoeidis. Nam cum Auicenna hic tumor nocet viſui: ideo eſt morbus. Subiectum eſt cornea. Auicennas dicebat, corneam repleri ſecundum partem modo profundam, modo ſuperficiariam. Cauſa efficiens fuit materia ſeroſa: quæ procedit e cerebri excremento, mutato in aquoſum. Huius excrementi uitium eſt in ſubſtantia; ſi materia aquoſa putreſcat. Eſt uitium ſemper in quanto; nam ſemper copia peccat, quia tumoris eſt cauſa. Vitium eſt in qualitate; cum quandoque hæc materia ſit calida & acris. Eſt uitium ſecundum ubi, ſecundum motum; quia habet impetum in oculum. Secundum quietem; vt præter naturam inter tunicas corneæ quieſcit. Cauſa generans patet ex alibi dictis.

Differentiæ. Hinc facile ratione formæ colligitur, quod tumor ſit vel Symptoma, vel morbus. Ratione ſubiecti: cornea afficitur ſecundum tunicas vel Internas, vel Externas. Ratione cauſæ efficientis; materia eſt Putrida, uel Nō putrida: uel Magis, uel Minus copioſa: uel Acris, uel Acredinis expers: vel Magis vel Minus mouetur: uel Magis vel Minus eſt impacta.

Signa. Hoc uitium in genere vos cognoſcetis ex extenſione corneæ, & præſertim extenſionem hanc deprehendetis, ſi æger ſupinus iaceat: (notate hoc:) vt diligenter vterque oculus ſit inſpiciendus. Differentias ratione formæ cognoſcetis; Nam ſi tumor ſit inſignis, ut occupet corneam ſecundum regionem quæ anteſtat cryſtallino; facile eſt iudicare, tumorem eſſe morbum: ſin minus, eſſe ſymptoma. Ratione ſubiecti; an cornea afficiatur ſecundum regionem attinentem ad cryſtallinum, oculis facile conſpiciemus, ſine ſignis alijs. Vtrum autem cornea afficiatur ſecundum tunicas externas, uel profundas: ſigna tradentes Aetius & Auicennas, ſic diſtinguunt: ſi materia ſit inter tunicam primam & ſecundam, puſtula apparet nigra, ſi inter tertiam & quartam, alba. Cuius diſcriminis alia ratio proponitur ab Auicenna, alia ab Aetio. Auicennæ cauſa fuit, nam dum puſtula pertinet ad ſuperficiem, non prohibet viſionem ab intuitu rhagoidis: ſi autem puſtula ſit profunda, prohibet. Vnde cum ſuperficialis puſtula non prohibeat intuitum vueæ, hæc vuea ut eſt nigricans, ita eſt in cauſa, vt puſtula nigricans appareat. At puſtula profunda, prohibet intuitum rhagoidis, ut firmetur uiſio in puſtula: vnde puſtula alba apparet, nam producitur a materia alba; ſi exquiſita ſit puſtula, ſeu ueſica: nam ipuria fieri poteſt a liquore, ſeu materia ſeroſa, ſanguini permiſta. Secunda Aetium vero, ſi puſtula ſit in ſuperficie, nigra ea apparet; nam naturalis puſtulæ color eſt niger, (quia reſpicit ad puſtulam, quæ cum ſeroſitate ſanguinem habet permiſtum,) At ſi profunda ſit puſtula, albicans apparet, nam habet ſuperiacentem corneam albā. Quoniam vero interdum ob tunicæ corneæ eroſionem vuea procidit, & ſuperficialis puſtulæ ſpeciem exhibet, monet idem auctor exactius hæc eſſe diſtinguenda, quoniam varia eſt curatio. *cap. 29. li. 7.* Cognoſcitur igitur puſtula in ſuperficie: nam undique eſt ſubnigra. Quod ſi prolapſa fuerit vuea; cognoſcetis, quia non erit locus undique ſubniger, ſicut in puſtula, ſed color erit inæqualis, nam circa fundum prolapſæ rhagoidis albedo apparebit, propter corneæ albedinem. Adhæc cognoſcetis prolapſam vueam, e mutatione pupillæ, quę parua fit, vel variatur ſecundum figuram, nam in prolapſu rhagoidis, pupillæ figura rotunda non ſeruatur; quæ manet, ſi puſtula

Digitized by Google

puſtula fuerit ſuperficiaria. Ratione cauſæ efficientis; quæ ſint ſigna ſpeciei, uitij, cauſæ generantis, patet ex alibi dictis.

Præſidia. Quoad præſidia; materia in ueſica collecta, tota vacuanda.

Prognoſtica. Quoad prognoſticum; curatio eſt facilis; curatio eſt difficilis; & quandoque mutatur in uitium incurabile, quod diſcrimen pendet e ui differentiarum. Vnde ratione formæ: difficilioris erit curationis, ſi tumor ſit morbus, propter uehementiã eſſentiæ, & dignitatis. Adeſt uehementia eſſentię; nam ubi tumor eſt morbus, eſt maior receſſus a naturali ſtatu. Vehementia quoque eſt ratione dignitatis: nam dum tumor eſt morbus, reſpicit regionem cryſtallini. Puſtula profundior, cum ſit uehementior ratione dignitatis, cum Auicenna eſt deterior: & præſertim quia cum Aetio periculum imminet, nec cornea in profundo rumpatur, & hinc vuea concidat, & effluant humores. Ratione cauſæ efficientis: periculoſius eſt malum, ſi materia ſit putrida, ſi copioſior, ſi acrior, ſi cum impetu oculos petat: Vt, ſi contingat eum eſſe impetum, vt rumpatur cornea, mutari ſolet in uitium incurabile, præſertim ſi fiat ruptio in partes internas.

Curatio. Quoad materias, ſufficiat proponere, quæ corneæ ſunt adhibenda. Vnde quoad materiam chi-
1 rurgicam; dicebat Auicennas; ſi veſica ſit magna, ferro curanda: nam uitium eſt vehemens: indicat ergo remedium vacuans vehemens; cuius materia eſt potius ferrum, quam medicamentum. Nam niſi cito euacuetur materia, periculum imminet diſruptionis corneæ ad ſedem profundam. Quoad
2 medicamenta, probantur acria, ſi parua ſit veſica, ſint autem, & medicamenta vehementer ſiccantia, vt conficiendum ſit [collyrium e terra Samia torrefacta, e tutia, e cadmia, antimonio, ſcoria æris, & his ablutis: & gummi addatur, & omnia terantur in aqua pluuiali, & paretur collyrium, quod excipiatur aqua fœnugræci.] Animaduertatis Auicennam addere opium, quia componit medicamentum, quod diu eſt ſeruandum, ut propter fermentationem opium obeſſe nequeat, at ſi recenti ſit utẽdum; opium non eſt miſcendum. Propter iuniores [reci. tutiæ, cadmiæ, ſcoriæ æris, lotarum, ana drac. ſ. gummi drac. j. terantur in aqua euphragię, & fiat collyrium. recip. prędicti collyrij drac. ſ. aquę fęnugræci drac. vj. Miſc.] Sed notandum Aetium probare etiã aſtringentia: quoniam non reſpicit ad veſicam exquiſitam, ſed ad tumorem aquoſum, qui ſit particeps inflammationis. Hoc verum eſſe, inde ſcitur, quia addit, mitigata inflammatione, opus eſſe vti myrrha, croco, nardo, & proinde diſcutientibus, non aſtringentibus. Hoc debetis notare, ne in curatione erretis.

CAPVT XXXII.

De Vlcere corneæ.

Nomen. Generatio. QVoad vlc' corneę; huius nomẽ patet. Generat' dũ corneę occurrit cauſa morbifica, q̃ ĩ corneę ſubſtãtiã p modũ vel abraſionis, vel ſimul ẽt eroſionis ita agit, vt corneæ ſubſtãtia abſumatur, & vnitas ſoluatur. Huius vlceris definitio eſt: qd ſit ſoluta vnitas, cũ magnitudine imminuta corneę, pducta a cauſa mordaci. Colligitur hęc definitio e c.2.l.13.meth. c.1.l.4.meth, e c.1.l.6.meth. & e c.1.l.1.de loc. affect. Quoad formã, fuit ſoluta vnitas, cũ imminuta ſubſtãtia; ut vlcus ſit affect' miſtus e ſoluta vnitate, & magnitudine imminuta; ad differentiam ſimplicis vulneris. Subiectum fuit cornea; quę vlceratur, modo magis, modo minus: Et proinde modo in ſuperficie, modo in profundo. Cauſa efficiens fuit cauſa mordax: quę eſſe poteſt, & interna, & externa. Interna, ſuccus mordax, tum ſecundum propriam naturam; ut bilis flaua, bilis atra, a qua producitur vlcus cancroſum: tum ratione putredinis; ut quilibet ſuccus, dum putreſcit. Addebat Auicennas; huiuſcemodi materiam vel aliunde confluere, vel eſſe reliquias lippitudinis, vel puſtulę ſeu veſicę. Cauſa autem externa ſunt medicamenta acria: & cum Auicenna eſſe poteſt ictus, percuſſio.

Definitio.

Differentia. Differentię diligenter propter iuniores ſunt tradendę: ut ſciant capere differentias, non modo in vlcere corneę, ſed etiam in vlcere cuiuſlibet partis. Sciendum igitur e cap. vlt. lib. 3. meth. differentias non eſſe capiendas a coniunctis; vt ſi quis dicat vlcus eſſe inflammationis, vel expers, vel particeps: nam ex his, ait Galenus, non conſtituuntur differentię. Et ratio eſt, quia quodlibet ſeorſim conſiſtit, ulcus per ſe conſiſtit; inflammatio per ſe conſiſtit. Quare differentiæ capiendę ſunt, vel ab vlceris materia; & hę ſunt maxime propriæ, uel ab aliquo etiam ſunt capiendæ, quod eſt extra vlcus, quod tamen habet rationem cauſæ ſine qua non, & hæ ſunt differentiæ, non tamen ita propriæ, vt priores. Vnde quoad proprias, capiuntur ab vlceris figura, & magnitudine. A figura: ut ulcus eſt vel Obliquum, vel Rectum, vel Retortum, vel Quolibet alio modo figuratum. A magnitudine etiam capiuntur differentiæ, & primum a longitudine; vt vlcus eſt vel Longum, vel Breue. A latitudine; vlcus eſt Latum, vel Arctum ſeu Anguſtum. A profunditate ſeu altitudine; vlcus eſt Superficiale, vel Profundum; ſeu eſt Aequale, vel Inæquale. Si corneæ vlcus ſit anguſtum, & profundum Græci vocant βόθριον, ideſt, foſſulam; Auicennas uocat aulunum. Si ulcus ſit latum, & minus profundum: Paulus uocat κοίλωμα; ab Auicenna uocatur ſuluma, ideſt, ungula. Quoad differentias non proprias: capiuntur a tempore, a conſpectu, generationis ratione, & locis in quibus. Declaro. A tempore, ulcus eſt Recens, vel Antiquum. Ab aſpectu; Eſt euidens, aut Reconditum. A ratione generationis; ut facta eſt ſoluta vnitas, uel ſecundum Totum, uel ſecundum Partem. Quamuis hęc differentia pertineat potius ad uulnus. Si differentiæ capiantur a loco, a ſubiecto, hoc eſt, a cornea: cum Auicenna ſunt quinque ſpecies ulceris, quarum tres attinent ad ſuperficiem, duæ ad profundum. Nec obſtat; quamuis Auicennas proponat ſeptem ſpecies: nam duæ pertinent ad cauſam efficientem; non autem ad ſubiectum, de quo iam loquimur. Itaque quoad vlcus partium externarum; ſi pertineat ad primam tunicam corneæ, ſecundum nigrum oculi, uocatur alchaſi, ſi ad ſecundam membranam, dicitur Nubes, chateman; nam inſtar nubis uiſionem turbat: ſi pertineat ad coronam, vbi eſt nigredo, dicitur ulcus coronale, Paulo dicitur argemon: ſi autem vlcus ſpectet ad profundiores partes, ſpectat ad tertiam tunicam, & dicitur ſuluma, ideſt, ungula, a Paulo κοίλωμα, vel ad quartam, & uocatur aulunum, Paulo foſſula. Ratione autem cauſæ efficientis, patet vlcus fieri a cauſa Externa, vel Interna. Et ſi interna: hæc differt vel ſpecie, uel vitio, vel cauſa generante. In præſentia duo notanda; primum cauſam morbificam, ideſt, materiam agere, & ulcerando, & quandoque inducendo intemperiem calidam. Secundo notandum; ſi ulcus fiat a materia exuſta; ſi attineat ulcus ad ſuperficiem, uocari ab Auicenna aduſtiuum lanoſum;

Paulus c. 22. lib. 3.

Digitized by Google

ſum; ſi attineat ad profundum, vocari aduſtiuum cruſtoſum.

Signa. Vlcus non difficulter cognoſcitur, e dolore pulſante. Et ſi fuerit in cornea, ad differentiam vlceris tunicæ annatæ, conſpicitur veluti punctum album: at ſi ulcus ſit in tunica annata, punctum non albicans apparet, ſed rubicundum; nam dum cornea vlcere afficitur, albedo apparet propter albedinem ſaniei, & dum vi vlceris cornea priuatur diaphaneitate, album præ ſe fert colorem; nam ἀτ-φανὴς, dum terminatur, album conſpicitur. At ſi vlceretur tunica annata; vlceris ſedes rubicunda conſpicitur; nam hæc tunica eſt multis venis referta, vt fluat ſanguis; qui quamuis exiguus ſit, in minima copia, euidens tamen rubedo conſpicitur, quoniam in albo corpore exigua rubedo eſt euidens. Sed prętereа vlcus indicatur prægreſſis cauſis vlceris. Facile etiam cognoſcetis differentias, quæ capiuntur a forma. Nam quæ ſi vlceris figura, quæ magnitudo; viſui patet. Ratione ſubiecti: ſi cornea afficiatur ſecundum primam tunicam; indicatur ex aſperitate, & læſa viſione, quæ fieri videtur veluti per fumum. Si attineat ad ſecundam tunicam cognoſcetis e læſa viſione, in qua veluti per nubem intuitus fieri uidetur. Si ſit ſpecies coronalis vocata; cum Auicenna cognoſcetis, quia pertinebit ad regionem pupillæ. Si fuerit in cornea; ex albedine. Si pertineat ad annatam, eſt permiſta rubedo. Si pertineat ad profundum tunicæ; vix lumen poſſunt ferre.

Indicationes vlcerum generales. Sequitur pro curatione vlceris corneæ, vt de indicationibus agamus, circa quas hoc loco ita verſabimur, vt inde quiſque facile aſſequatur, quid agendum in omni vlcere. Itaque cum vlcus ſit ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta partis viuentis, producta a materia corrodente; ob id indicationes ſunt hauriendæ, a rebus præter naturam, & a rebus ſecundum naturam. *1. A reb. pter naturam.* Quoad res præter naturam, cum Gal. l. 3. meth. c. vlt. vlcus indicat agglutinationem, ideſt, vnionem, vt ulceris labia coniungantur. At cum ulcus ſit ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta, (in vlcere enim caro eſt imminuta,) carnis defectus indicat præſidium carnem generans. Et ſi imminuta ſit ſubſtantia cutis; cutis defectus indicat præſidium cutim generans, ideſt, cicatricem inducens. *Vlceris cura, quatenus a natura peragitur.* Vt in vlcere ſcopi tres ſint, ſcilicet carnis generatio, agglutinatio, & cicatrizatio. Verum cum Galeno l. 3. meth. intelligere eſt operæ pretium, qua arte caro generetur, qua arte fiat agglutinatio, & cicatrizatio. Itaque ſciendum cum Galeno c. 7. l. 3. meth. impletionem cauitatis, ideſt, generationem carnis, agglutinationem, & cicatrizationem, eſſe naturæ opera; medici vero officium eſſe, vt docetur c. 6. l. 3. meth. remouere impedimenta; nam ſecus non eſt poſſibile illos ſcopos aſſequi. *Impedimentorũ ſublatio.* Quantum igitur attinet ad impedimentum; hoc eſt vel Læſio facultatis, vel error externus. Huius numeri hæc eſt ratio, quoniam malum, & vitioſum opus procedit vel a læſa facultate, vel ab errore externo, ut cum hæc impedimenta habeant rationem cauſæ, ideo dictum fuerit a Galeno ca. 3. l. 4. meth. has indicationes eſſe preſeruatorias, quia a cauſa capiuntur. Habent autem hæc impedimenta, (vt admonet Gal. cap. 1. l. 4. meth.) vel rationem efficientis cauſæ, cuiuſmodi ſunt ſubiectæ carnis affectus, vel cauſæ ſine qua non, quemadmodum eſt pilus, arena, & ſimilia, quæ in vlceribus aliquando reperiuntur. *Impedimenta rõne lęſæ facultatis.* Hęc ergo impedimenta cum attineant vel ad lęſam facultatem, vel ad errorem externum; quoad illa attinet, quæ ſpectant ad lęſionem facultatis; ut iubet Gal. c. 7. l. 3. meth. ſi in parte vlcerata fuerit intemperies, indicat alterans per contrarium; Si morbus ſit tumor, tumoris materia, (quia tumor non indicat:) vacuans poſcit: &, ſi caro excreta, & aucta habeat rationem tumoris morbifici, eſt diſſipanda. *Impedimenta rõne erroris externi.* Quoad errorem externum; hic vt rationem habet impedimenti eſt Communis, vel Proprius. Communis eſt, qui reſpicit generationem carnis, agglutinationem, cicatrizationem. Proprius eſt, qui vnum tantum reſpicit e tribus prędictis. Quoad communem errorem, eſt Materia fluens, & Cauſa morbifica, quę alia eſt a conſtitutione partis, ab intemperie, a morbo: & reſidet hęc cauſa morbifica in parte vlcerata. *1 Ob materiã fluẽtem.* Quoad materiam fluentem in partem vlceratam: ab hac varia indicantur præſidia: ut materia fluens varia eſt ſecundum ſpeciem, ſecundum vitium, ſecundum cauſam generantem. Propter iuniores, ſpecies ſit materię fluentis, vel Sanguis, vel Alius humor: ab his humoribus determinatæ hauriuntur indicationes. Et pariter ſunt hauriendę indicationes a vitio ſecundum ſubſtantiam, qualitatem, quantitatem, & vbi, & pręcipue ſecundum motum. Et ſimiliter ratione cauſę generantis, varia ſunt haurienda præſidia: vt alterare oporteat modo iecur, modo ventriculum, modo alia uiſcera, de quorum indicationibus in proprijs capitibus. *2. Ob cãm morbificã i parte vlcerata.* Quoad errorem communem, ut eſt cauſa morbifica reſidens in parte ulcerata; hęc multiplex eſſe poteſt, ut pilus, ſordes, materia putrida, caro contuſa, caro excreſcens, ſed non ad eam magnitudinem ut ſit morbus, quia eſſet lęſio facultatis: huius claſſis eſt dolor in parte ulcerata, & ſimilia, quę ſui pręſentia prohibent carnis generationem, agglutinationem, & cicatrizationem. Quæ ſane cauſæ in genere indicant ablationem; in ſpecie, indicant ablationem ſpecificam: ut pilus, indicat, quod pilus ſit auferendus. *3. Ob excremẽta, quę i carnis generatione ꝑ ueniunt.* Quoad errorem proprium: primum ſi reſpiciat carnis generationem; cum Gal. cap. 3. lib. 3. method. etiam pręſente proba facultate, & probo ſanguine, cum e neceſſitate generetur duplex excrementum, utrumque habet rationem erroris proprij, ratione generationis: unde excrementum tenue, ut humidum, indicat ſiccans; excrementum autem craſſum, ut replet, indicat uacuans. At, cum euacuationem turbent medicamenta aſtringentia: minime hæc in carnis generatione ſunt adminiſtranda. Hinc Galenus magis ad ſpecifica deſcendit cap. 3. lib. 3. meth. ubi probat pręſidium ſiccans, & detergens, primi ordinis: nam remedium ſiccans ultra primum ordinem, ut ſanguinem fluẽtem poteſt abſumere, ita carnis generationem impedit, indicat igitur ſiccum, ſed non ultra primum gradum. At Galenus admonebat vlcus humidius indicare ſiccius; corporis autem temperiem, quo humidior fuerit, tanto medicamentum minus ſiccum poſtulare: ut ſi ulcus ſit pariter humidum in ægris diuerſis, in ſicciori temperamento opus ſit ſicciori medicamento, in temperamento humidiori, minus ſicco. Cuius ueritatis fundamentum deſumitur e cap. 1. lib. 5. meth. vbi docet, ea quæ ſunt præter naturam, indicare contrarium: quę ſecundum naturam, ſimile; ut pars vlcerata ſiccior ſit magis ſiccanda, minus ſicca, minus ſiccanda. Ex his conſtat, in utraque ſanitatis intemperie probari ſiccum; & hoc ſiccum pręſidium non indicari ab intemperie ſanitatis, nam humida humidum indicat, non ſiccum; ſed ab humido excremento indicari; permitti uero a temperie ſicca, non ab humida, verbi gratia, ſi ab excremento vlceris humido indicatur ſiccum in primo gradu, in tertia manſione; cauſa temperaturę humidę prohibetur: ut opus ſit uti medicamento ſicco in primo gradu, ſed non in tertia manſione, uerum in prima. Vnde cum Galeno cap. 3. lib. 3. meth. cum medicamentorum ſiccantium alia magis ſiccent; alia minus: quale

nam

Digitized by Google

nam conueniat, indicandum partim ex vlcerum diuerſitate; (ut ſunt, vlcus uel minus vel magis humidum) partim ex ægri temperatura: vt vlceris excrementum concurrat vt indicans, ægri temperies concurrat velut permittens, aut velut prohibens. Quoad errorem proprium ratione agglutinationis: cum Gal. cap. 1. lib. 5. meth. probatur magis ſiccans, quam in generatione carnis, & ſiccans citra deterſionem, & leuiter aſtringens. Fundamentum eſt, quia hic error ad agglutinationem ſpectans: eſt duplex: alter eſt cum Galeno capi. 5. lib. 3. method. ſanguis fluens optimus: nam in agglutinatione oportet exſiccare quod affluit, et ſi ſit optimus ſanguis. Alter autem error eſt carnis genitæ raritas; quæ indicat aſtringens: at cum minus poſſit raritas ad prohibendum agglutinationem, quam ad cicatrizationem: ob id, vt in agglutinatione probatur ſiccius medicamentum, quam in generatione carnis: ita in agglutinatione probatur minus aſtringens, quam in cicatrizatione. Vt in agglutinatione, deſcendendo ad remedia determinatiſſima, locum habeat præſidium ſiccum in ſecundo gradu, & aſtringens in primo. Quoad errorem reſpicientem cicatrizationem; pariter cum Galeno cap. 5. lib. 3. meth. intelligendum vlcus ad cicatricem perduci generando cutem, quæ e ſubiecta carne creatur, cutem vero non poſſe exquiſitam regenerari, quia ſeminalis eſt; ideoque generandum aliquid ſimile cuti: vnde cum cutis carne ſit ſiccior & denſior; ob id caro, ut humidior cute, indicat ſiccans; vt rarior, indicat aſtringens. Hæc igitur caro non modo indicat ſiccans & aſtringens; ſed multo magis quam in agglutinatione: nam cauſa cicatrizationis ſiccandus eſt humor, qui etiam in carne continetur, vt hæc euadat denſior. Quare in cicatrizatione indicatur remedium ſiccans in tertio, aſtringens in ſecundo. At ſi inuicem conferantur ſiccantia, & cauſa cicatrizationis, & cauſa, non agglutinationis, ſed conſumptionis carnis excretæ; cum Galeno capite ſexto, libro tertio method. ſicciora probantur cauſa carnis excretæ, quam cauſa cicatrizationis. His ita explicatis, patet cur Galenus capi. 5. lib. 4. method. ſecundum mentem Hippocratis libro de vlc. dixerit, vlcus eſſe humidum, ſanum autem ſiccum; nec vlcera madefacienda niſi vino, cum vltimus finis ſit ſiccatio. Humidum enim eſt vlcus, hoc eſt, vlcus tandiu perſeuerat, quouſque durat humiditas morbifica; & ſanum eſt ſiccum, hoc eſt, dum morbifica humiditas eſt conſumpta, quæ ſcilicet attinet ad generationem carnis, ad agglutinationem, & cicatrizationem. Notandum quoque quod Galenus cap. 5. libro 4. method. dixit, vlcus, qua vlcus, mediocriter ſiccans indicare: vlcus enim qua vlcus, ideſt, quatenus eſt ſoluta vnitas, indicat agglutinans, quod cum Galeno cap. primo, lib. 5. meth. eſt ſiccans in medio conſtitutum inter ſiccans ratione generationis carnis, & ratione cicatrizationis. Quo autem ad id, quod in vlcere ſecundum naturam; quauis indicationes capi poſſint a temperatura, & calido inſito partis vlceratæ; tamen potiſſimum capiuntur a calido innato. Ratio eſt, quoniam temperies conſeruatur, niſi uſurpentur medicamenta deſtruentia temperaturam. At calidum innatum, cum aſſiduo diſſipetur, indicat conſeruans: & cum in calido innato ſeruanda ſit quantitas, & hinc ſubſtantia & qualitas: ideo a calido indicatur calidum, quod Hippo. aphoriſ. 22. ſect. 5. calidum ſuppuratorium vocat, cuius beneficio conſeruatur ſubſtantia & qualitas calidi innati, vnde pars vlcerata optimum generat pus, quod maximum eſt ſecuritatis indicium, nam (vt ait Gal. in com. libro cit.) nihil mali aduenire vlceri poteſt, ſi bonum pus generetur.

4. Ob ſanguinis bonis affluxum, carnisq; genitæ raritatem.

5. Ob carnis humiditatē, & raritatē.

II. Indicationes a rebus ſecūdū naturā i vlcerata parte.

Hoc autem calidum ſuppuratorium, oportet ut non modo ſit calidum (nam calidum ut calidum ſecundum naturam ſimile indicat) ſed præterea ſufficit, vt ſit calidum in primo gradu, non vltra. Vnde Hip. proponit calidum, quod cutem emollit, dolorem ſedat, tenuiſque eſt ſubſtantiæ: ſiquidem cum Hipp. & Gal. cutem extenuat, diſcutit, & vacuat. Sed oppoſitū videtur propoſitum eſſe a Gal. qui l. 5. ſimpl. ait, ſuppuratorium eſſe viſcidę ſubſtantiæ; vt poros claudat, ne calor diſſipetur. Itaque pro reſolutione: calidum ſuppuratorium, quod indicatur a calido, eſt duplex: vtrumque moderate calidum, ut non excedat primum gradum; at alterum tenue, alterum viſcidum. Id quod eſt tenuis ſubſtantiæ, cum Gal. aphoriſ. 22. ſect. 5. prohibetur a fluxione & a putredine, nam fluxio augetur a calido, maxime ſi hoc tenuis ſit ſubſtantiæ: putredo etiam a calido augetur. Vnde dicebat Hipp. loc. cit. calidum ſuppuratorium eſſe bonū, ſed non in omni vlcere, quia nec in putrido, nec in eo quod eſt cum fluxione. Præterea ſuppuratoriū tenuis ſubſtantiæ prohibetur etiam a carne contuſa: nam (c. 5. l. 4. meth. & ſecundum Hipp. lib. de vlceribus) ſi caro ſit contuſa, oportet celerrime ſuppurare: at hoc præſtari non pōt ſuppuratorio tenuis ſubſtantiæ, ſed opus eſt ſuppuratorio viſcido. Vnde ἐκπυητικὸν viſcidum tantum in vlcere probatur, ſi eſt cum carne contuſa, quia hoc calidum eſt & humidum: in ulcere autem ſemper oportet exſiccare, niſi caro ſit contuſa; ſiquidem ſiccare oportet cauſa & generationis carnis, & glutinationis, & cicatrizationis, ut propterea recte Gal. cap. 7. l. 5. κ.τόπ. dixerit, nullum humectans eſſe cōmodum vlceribus. Sed ſtatim quis quæret; cur calidum innatum conſeruetur ſuppuratorio tenuis ſubſtantiæ, niſi caro ſit contuſa. Dicendum, cauſam eſſe, propterea quod calidum innatum adiutum a ſuppuratorio tenui agit in bonum ſanguinem, cuius portio mutatur in ſubſtantiam calidi inſiti; ut propterea conſeruetur, nec egeat viſcido ſuppuratorio: At dum calidum inſitum agit in carnem contuſam, quoniam hæc vniuerſa vertit in pus, vt in hac actione non reparetur ſubſtantia calidi innati; ideo diſſiparetur & hęc ſubſtantia, niſi ſuppuratoriū eſſet viſcidum. Et hæc de indicationibus & vlceris corneæ, & omnium vlcerum.

Dub.

Sol.

Quoad prognoſticum. Oculi vlcus eſt vitium non contemnendum, quia enim abſumitur pars ſeminalis, non reparatur exacte; ideoque oboritur cicatrix, ut cornea amittat diaphaneitatem, hincque lædatur uiſio. Sed pro uaria vehementia differentiarum, vario modo eſt prognoſticandum. Statuendum igitur vlcus magnum eſſe magis periculoſum: nam adeſt vehementia ratione eſſentiæ. Rhaſes dicebat vlcus corneæ, magis eſſe periculoſum vlcere annatæ: nam adeſt maior vehementia dignitatis. Si ulcus ſit cancroſum; eſt incurabile, vnde deſtruitur uiſio, in hoc enim vlcere nulla deſideratur vehementia. Et notandum cum Galeno c. 2. lib. 1. de ſympt. cauſ. in ſoluta vnitate corneæ, periculum cæcitatis imminere: quia humor albugineus effluit. Dicebat autem Galenus loc. cit. hoc euenire ut plurimum, & propterea teſtatur pueŕ ū viſum recuperaſſe. Recte intelligendus Galenus. Nam loquitur de pueto, qui fuit affectus vulnere, ut aliter de vlcere ſit ſtatuendum, in hoc enim eſt deperdita portio corneæ: ut nequaquam ſalutem polliceri debeatis.

Prognoſticum.

Curatio.

Dum igitur curationem hoc ulcus admittit; quantum attinet ad materias chirurgicas, patet rationabiliter Rhaſim, & Auicennam probare phlebotom. cucurbitulas, dum ſanguis peccat, neque improbantur fonticuli, dum vlcus fouetur ab excremento fluente ad oculum. 1 Topica. Galenus c. 2. l. 4. κ.τόπ. probat [tutiam lotam, collyrium e thure, 2

myrrha,

myrrhā, croco, metallicis medicamentis lotis.] Animaduertere autem oportet; ſi coniunctus ſit dolor, addendum medicamentis propoſitis [oui candidum, ſuccum mandragoræ. Rhaſis utebatur Sief albo cum lacte: ſi dolor aderat.] Si contingat vt vi ulceris rhagoides procidat; [collyrio e tutia addere licet aſtringentia: ut liceat uti aqua roſacea, ſanguine drac. Vnde Rhaſis huc reſpiciens, probat collyrium, recipiens ſtibium; quod cum Galeno li. 9. ſimp. ſiccat & aſtringit, & propterea cum Dioſcoride vlcerat nundificat & cicatrizat.] Si eueniat vt vlcus ſit ſordidum, Gal. loc. cit. addit [collyrium e vino, croco, ſale, cadmia, melle, & alijs propoſitis in c. 7. Auic. probat ſyrupum de melle, cum aqua fœnugræci. At ſi oculus fuerit exquiſitioris ſenſus; mellis loco ptia fiat uti ſaccharo, ad detergendum.] Ad efficiendum cicatricem, probatur [ſief propoſitum a Rhaſis.] Et ſi ulcus ęgre ducatur ad cicatricem, poteſtis cum Gal. c. 7. l. 4. κ. τοπ. vti hoc medicamēto. [recip. æris vſti ſcrup. ij. myrrhæ ſcrup. j. piperis gr. vij. miſyos aſſati ſcrup. j. croci ſcrup. ß. vini generoſi unc. iij. vini paſſi cretici unc. j ſ. arida terantur, & infundantur in uino; & dū vinum erit imbibitum, oportet affundere paſſum; & deinde medicamentum concutiendum in uaſe æreo; & lento igne coquendum, ac ſeruandum in pixide ærea.] Diæta patet.

CAPVT XXXIII.

De Ruptura corneæ.

Nomen. RVptura corneæ, Rhexis, προπτώσις, eſt illud malū, in quo corneæ vnitas ita diuiditur, vt vuea procidat. Vt ſi reſpiciamus ad ſolutam vnitatē corneæ, vocetur ruptio ῥῆξις ſin ad ꝓcidētiā rhagoidis, πρόπτωσις ῥαγοειδοῦς χιτῶνος, & hoc ad differentiam ꝓcidētiæ totius oculi. Generatur hoc malū dū cauſa morbifica occurrens corneæ, ita ſoluit corneæ vnitatē, vt rhagoides non poſſit ſedem ſuā ſeruare; ſed neceſſario pocidat. Vt προπτώσις ſit ſitus præter naturam rhagoidis, procedēs a ſoluta vnitate corneæ. *Definitio.* Cum Auicenna & Paulo forma huius vitij eſt ſitus pręter naturam. Subiectum eſt rhagoides: nam quia hæc procidens ſitum ſecundum naturam non ſeruat; iccirco huius mali eſt ſubiectum. Cauſa efficiens eſt ſoluta vnitas corneæ. Soluitur autem vnitas corneæ a cauſa Interna, ut a præcedenti vlcere; vel ab Externa, ut a percuſſione, a cauſa incident corneam.

Differentiæ. Quoad differentias: capiuntur a forma & efficiente, non a ſubiecto: nam ſitus præter naturam ſubiectum ſemper eſt vuea; ſolutæ vnitatis ſubiectum ſemper eſt cornea. Differentiæ ratione formę, e Paulo & Auicenna: Situs rhagoidis eſt vel Magis, vel Minus vitioſus. Hinc ſi rhagoidis procidat exigua portio, oritur illud vitium, quod vocant μυιοκέφαλον, ideſt caput muſcæ; Arabes uocant affectionem formicalem. Si procidat maior portio rhagoidis, fit σταφύλωμα, ideſt vocatio: nam quod egreditur habet formam vuę. Si portio plurima procidat, fit μῆλον, ideſt, malum. Et ſi accidat, vt vna cum vuea procidat etiam cornea, Auicennas vocat orbicularem affectionem. Ratione cauſę efficientis: ſi malum fiat a ſoluta vnitate corneę; tunc uel Contrahitur calloſitas, vel non contrahitur. Et ſi adſit calloſitas, fit ἧλος, ideſt, clauus. Pręterea, malum eſt a cauſa Externa, vel Interna.

Signa. Signa. Hoc vitium in genere patet. Secundum differentias a forma; non eſt opus ſignis. Ratione cauſę efficientis: ſi fuerit ſoluta vnitas; an callum contraxerit, inde patet: quoniam ſecundum circumferentiam rhagoidis apparet albedo corneę, quę callum contraxit. Vtrum autem ſoluta vnitas fiat a cauſa interna, vel externa; patet ex alibi dictis.

Pręſidia. Ratione ſitus pręter naturam; rhagoidis ſitus reſtituendus: & cauſa ſoluę vnitatis, indicatur vnitio. *Indicationes.*

Vitium hoc ſecundum Auicennam & Gręcos non facile curatur: nam difficultas inde colligi poteſt, quia arduum eſt intropellere rhagoidem, & corneę ſolutam vnitatem remouere. At augetur difficultas, pro vi differentiarum. Ratione formę eſt minus periculum in formicali: maius in ſtaphylomate: incurabile uitium eſt μῆλον, in hoc enim inſignis eſt uehementia eſſentię. Ratione cauſę efficientis: dum reliqua ſunt paria, periculum intenditur, ſi ſoluatur vnitas a cauſa vlcerante, ut minus ſit periculum ſi ſoluatur a cauſa incidente: dum enim ſoluitur a cauſa vlcerante, eſt maior receſſus, quia adeſt defectus ſecundum ſubſtantiam corneę. Et ſi callus ſit contractus, incurabile eſt malum: ob ſummam vehementiam eſſentię. *Prognoſtica.*

Quoad remediorum materias: Cauſa propter ſe clauis, quę non cedit medicamentis, probatur a Paulo, Aetio, Celſo, materia chirurgica, ratione deformitatis minuendę, ut confugiendum ſit ad ferrum. Auicennas vero ait quoſdam propter pulchritudinem eminentiam abſcindere; ipſe tamen iudicat rectius eſſe, ut ad ferrum non confugiamus, quoniam forte effunditur materia, & mutatur ad oculum ſanum. Quare in hac controuerſia id in praxi ſeruandum, vt ſi oculus ſanus ſit imbecillis, & exquiſiti ſenſus, tutius ſit a ferro recedere. Medicamenta probantur aſtringentia. Vnde Auicennas proponit [medicamenta confecta ex aqua, aceto, vino aſtringente, in quibus uel macerentur, vel bulliant roſæ, uel folia oliuę, polygoni, rubi. Licet etiam terere gallas immaturas, terram ſigill. ceruſſam, & ſimilia. Vnde etiam probatur ſuccus foliorum oliuę, ſuccus virgæ paſtoris, ſuccus polygoni.] Auicennas inter valentiora probat [collyrium ex cineribus, quibus ęs purgatur, & ſimiliter probat collyrium e croco, amylo, tragacantha, cum albo oui.] Et hoc notandum, ſi immineat inflammatio, medicamenta non eſſe excipienda [vino,] ſi vero dolor vrgeat, uel immineat, non eſſe excipienda [aceto.] *Curatio.*

CAPVT XXXIIII.

De Puris collectione.

PEr collectionē puris, ſeu ὑπόπυον, cum Gal. ca. vlt. l. 14. meth. intelligimus illud vitiū, in quo pus colligitur in oculo, & pręſertim inter corneā & cryſtallinū. Generatur hoc vitiū, dū tumoris materia in pus mutatur, vt oculus afficiatur tumore ſub cornea, ut lędatur uiſio. Quare Hypopyon eſt tumor ſub cornea, ꝓcedēs a materia purulēta. Forma eſt tumor. Subiectum eſt oculi regio, ſub cornea: Et cum Auicenna ſedes poteſt eſſe duplex; ꝓpinqua, dum pus colligitur inter corneam & rhagoidem; profunda, dum inter rhagoidem, & cryſtallinum pus colligitur. Cauſa efficiens eſt materia purulenta: quæ procedit e tumore, qui degenerat in abſceſſum; ſiue ſit tumor cornee, ſiue rhagoidis.

Nomen, Aliud vt tũ ἔμπυον, de quo paulo poſt, c. 28.

Definitio.

Differentię

Digitized by Google

Differẽtię. Differentiæ a forma. Tumor eſt Maior, uel Minor. A ſubiecto: materia purulenta reſidet, uel inter Corneam, & rhagoidem: uel inter Rhagoidem, & cryſtallinum. Ratione cauſæ efficientis dicendum, abſceſſum pertinere, uel ad Corneam, uel ad Rhagoidem.

Signa. Malum hoc in genere patet. In conſpectu etiam ſunt differentiæ a forma ſumptæ: nam oculis intuemur, an tumor magnus ſit, uel paruus. Ratione differentiarum a ſubiecto ſumptarum; ſi pus reſideat inter corneam; & rhagoidem; pus exactius conſpicitur, & affectus oculus ſano oculo eminentior apparet. Quantum attinet ad cauſam affectricem; num ſis pus, ita cognoſcetis: nam ſi caput, uel oculus concutiatur, mouebitur materia purulenta; & præterea pus eſſe cognoſcetis e præcedente abſceſſu.

Indicationes. Præſidia c. vlt. libr. 14. meth. Pus vacuandum. At iuniores recte intelligant Galenum. Tribus modis fieri poteſt puris vacuatio: primum ut pus ſimul multum, & totum vacuetur: ſecundo, ut paulatim euacuetur, tertio, ut transferatur ſeu tranſponatur in partem ignobilem. Vnde obiter colligatis, tranſponens non eſſe indicatum, ſed modum euacuationis: ac propterea extra methodum.

Prognoſtica. Secundum Galenum cap. vlt. lib. 14. metho. vitium hoc eſt curabile; quoad puris euacuationem; Nam ſi forte coniungatur vlcus, aut inflammatio, confugiendum ad propria capita. At, vlcere & inflammatione abſcentibus; pus vacuari poteſt.

Curatio. 6.28.l.7. Materia chirurgica loc. cit. eſt duplex. Altera; ſectio corneæ circa iridem: de qua monet Aetius, acum oblique eſſe immittendam; & deinde poſt euacuationem puris oui candidum inſtillandum: mox integrum ouum cum uino mulſo conquaſſatum, oculo imponendum. Altera materia chirurgica eſt tranſpoſitio: oportet enim collocare ægros in ſella rectos, & caput concutere, ut pus deſcendat in partem ignobilem. Medicamenta loc. cit. improbantur valide ſiccantia: nam ea violentia cogunt materiam, vt euadat irreſolubilis: Et e cap. 2. lib. 4. κτόπ. vitanda ſunt reprimentia, aſtringentia: quoniam pus vacuatur per modum reſolutionis ſeu digeſtionis: ut probentur [collyria e melle, myrrha, croco, fellibus, cum ſucco fœnugræci, fumariæ feniculi & ſimilium,] de quibus dicendum in ſermone de ſuffuſione.

CAPVT XXXV.

De Dilatatione Pupillæ.

Nomen. HActenus de annatæ, & corneæ tunicæ affectibus: ſequuntur vitia magis ſpectantia ad rhagoidem: vnde primo agẽdũ de Mydriaſi. Per hanc (quã Aui. vocat alintiſar, Latini dilatationem pupillæ) intelligimus vitiũ, in quo cũ Paulo, Aetio, Rhaſi, rhagoidis foramen ita amplificatur, vt citra mutationẽ coloris in pupilla lædatur uiſio. Generatur hoc malũ, dũ oculo occurrit cauſa morbifica: cuius vi foramen rhagoidis præter naturã amplum euadit, ut viſio lædatur. *Definitio.* Mydriaſis ergo eſt amplitudo præter naturã foraminis rhagoidis, producta a cauſa morbifica. *Forma.* Forma huius vitij, eſt amplitudo prẹter naturã, vt lẹdatur viſio: vt hoc vitiũ formaliter ſit conformatio morboſa, ut pertinet ad orificia: & eſt conformatio in orificio quidẽ, ſed ampliore non anguſtiore reddito. Hãc conformationem eſſe morboſam, teſtatur Galenus c. 2. l. 1. de ſymp. cauſ. & ratio in promptu eſt, nam dum pupilla amplior redditur, ſpatium non impletur ſpiritu animali, prout opus erat, vt hinc viſio lędatur; Vt e ſentẽtia Grecorum, & Arabum, patientes procul exactę non conſpiciant, & obiecta iis minora quam ſunt appareant. Non exacte procul conſpiciunt; quoniam vbi ſpiritus animalis eſt diſperſus, radios procul non poteſt emittere. Cur autem obiecta minora appareant, hoc ſcire eſt difficile, & ob id multi multa dicunt. Sed breuitatis gratia, ut hæc veritas cognoſcatur; primum ſcire oportet cur oculis etiam ſanis exiſtentibus, obiecta minora appareant? Cauſa igitur eſt, quoniam oculus ſecundum cryſtallinũ, & ſpiritus animales, magis & ſecundum omnes partes afficitur ab obiecto proximo, ut obiectũ proximum magnum, quantum eſt, indicetur ab oculo. At, ſi remotum ſit obiectum, nec ſtrenue nec efficaciter, nec ſecundum omnes partes agit in cryſtallinum, & ſpiritus: ut cum minus afficiatur cryſtallinus, minus afficiatur ſpiritus; obiectum diſtans ab oculo iudicetur minus. Idem ergo contingit oculo, dum foramen rhagoidis amplius euadit: ut, cum ſpiritus animales diſſipentur, non vniantur, & ob id non afficiantur ab obiecto; quemadmodum cum vniuntur; quia tunc defectus eſt in receptione, eſt etiam defectus in iudicio: & propterea obiecta minora apparent. *Subiectũ, Cauſa efficiens.* Subiectum huius mali eſt vnea, vt eſt donata foramine, c. 2. lib. 1. de ſympt. cauſ. Efficiens cauſa morbifica eſt, uel Natiua, uel Adſcititia. Natiua prodit e prima formatione: adſcititia poſt. Cuius cauſa eſt, uel Interna, uel Externa. Si interna, eſt tenſio rhagoidis: tenditur autem, uel Propria ratione, uel ex Accidente. Propria ratione; vt afficitur, uel ut Similaris, uel ut Pars inſtrumenti. Si afficitur, ut ſimilaris pars, afficitur ſicca intemperie, ſed citra conſumptionem albuginei: humor enim albugineus ſi minuatur, fit potius anguſtia pupillę, non dilatatio. Quod ſi rhagoides, ut pars inſtrumenti afficiatur, tumore afficitur. Tenditur ex accidente; dum rhagoides a ſubiectis humoribus ad vteris ſimilitudinem repletur. Cauſa externa eſt ictus. Notandum autem cauſam percutientem concurrere, uel mediate, dum ſcilicet vi percuſſionis rhagoides copioſa materia repletur, immediate autem dum vi percuſſionis tunica laceratur, vt ſoramen amplius euadat.

Differẽtię. Differentię a forma capiuntur ſecundum Magis, & Minus. A ſubiecto non ſumuntur differentię: ſemper enim eſt vuea. Ratione cauſæ efficientis: dicendum produci a cauſa Interna; uel Externa: Natiua, uel Adſcititia.

Signa. Hoc vitium in genere, & ratione formę patet; vt non ſit opus ſignis. Ratione cauſę efficientis, cauſa externa patet. Interna, & natiua inde patet, quoniam vitium ſuit a principijs generationis. Adſcititia cognoſcitur: nam tunica ſi tenditur propria ratione; prẹcedunt cauſę ſiccantes, adeſt tumor: ſi hæc deſiderentur; iudicandum rhagoidem ex accidente tendi.

Præſidia. In genere hoc malum indicat remedium foramen anguſtans. Et ſi non foueatur ab aliqua cauſa, nihil aliud agendum, ut in mydriaſi natiua, & in ea quę oritur e lacerata rhagoide. At ſi a cauſa foueatur, ut in mydriaſi adſcititia a cauſa interna; ſi vuea tendatur propria ratione, ſi ratione ſiccitatis, oritur indicatio humectandi; ſi ratione tumoris, huius materia vacuanda. Si ex accidente tendatur, ſubiecti humores euacuandi.

Prognoſtica. In genere: cauſa uiſionis lęſę malum hoc non exigui eſt momenti. Vnde Galenus c. 2. l. 1. de ſympt. cauſ. ait, nullam amplitudinem, ſiue natiuam, ſiue adſcititiam eſſe bonam. Verum pro differentiarum ratione, vario modo prognoſticandum. Ratione formæ; periculoſius eſt malum, ſi foramen eſt

Digitized by Google

amplius; vnde Auicennas ait, ſi dilatatio ſequatur itidem, non remanere uiſui aliquid de quo ſit curandum: nam ſumma eſt eſſentiæ uehementia. Ratione cauſæ efficientis: ſi malum fiat ab interna cauſa, ſi hæc natiua ſit; cum Auicen. vitium eſt incurabile, nam uitia formatricis adeo ſunt uehementia, vt nequeant expugnari. Si autem cauſa ſit adſcititia, cum Aetio malum etiam ægre curabile eſt, nam rhagoides, ut eſt corpus membranoſum, ſemel tenſum, ita induratur, ut non facile ad ſtatum naturalem redeat. Et ſi tendatur ui ſiccitatis, cum Galeno cap. 2. libr. 1. de ſympt. cauſ. difficulter ſanatur. Secus ſi fiat a tumore. Et addit Galenus; ſi tendatur ratione inflammationis, ratione ſcirrhi, ratione abſceſſus, peritum medicum non magno negocio hoc malum poſſe ſuperare. Quod ſane difficulter intelligi poteſt, unde multi interpretes codicem deprauatum dixerunt. Ita igitur intelligendus Galenus: Rhagoidis tumor bifariam accipi poteſt: primo modo ut tumor; unde ſi eſt ſcirrhus, nequaquã facile curatur, imo curari nequit. Secundo modo tumor accipi poteſt, ut eſt in cauſa amplitudinis foraminis, & ſecundum hanc rationem non eſt difficile hoc malum expugnare, cum ſat ſit tumorem minuere; quo imminuto, licet non ſit prorſus extirpatus, tenſio etiam minuitur, ut non lędatur viſio. Si autem altera e parte tendatur vuea ex accidente; pro copia humoris replentis, vario modo prognoſticandum: & ob id Rhaſis dicebat; ſi poſt capitis dolorem foramen dilatetur vſque ad albedinem, parua eſt ſpes in cura, ob immodicam materiæ copiam, ob eſſentiæ vehementiam. Si mydriaſis fiat a cauſa extrinſeca, e percuſſione; cum Auicenna eſt incurabilis. Sed dubitari poteſt, nam Rhaſis ait, ſi pupilla poſt percuſſionem dilatetur, non eſſe timendum, eo quod ſanari queat, præterea ipſe quoque Auicennas curationem aggreditur. Dicendum pro reſolutione, ſi e percuſſione vuea laceretur; malum eſt incurabile: Si autem cõtingat, vt ui percuſſionis non laceretur, ſed tumor ſaltem in ea excitetur, a quo dilatatio foraminis prodeat: curabile hoc eſt malum.

Curatio. Materiæ. Sufficiet medicamenta proponere, cauſa vitij curabilis. Si ergo fiat ui ſiccitatis: cum Auicenna probantur humectantia: quemadmodũ etiã probantur in ſicciore cryſtallino: unde de his eo in loco. Scire autem oportet optimum medicamentũ eſſe [lac iuuenculę optime nutritæ, in cuius penuria ſubſtituatur lac recens caprillum; uel etiam uaccinum:] & lac imponatur vaſi, in quo detineatur oculus. Si malum fiat ratione tumoris; probantur, quæ fuere propoſita in lippitudine. Si e materia replente fiat malum; probantur reſoluentia, & tunicam rhagoidem leuiter aſtringentia, ut iure Aetius improbet uehementer refrigerantia & uehementer aſtringentia. Quare cum Auicenna, & Aetio, probatur [aqua marina, poſca aquoſa, collyriũ e tutia; fellibus, &c.] ut abſumatur materia replẽs. Quantum attinet ad aſtringentia; Aetius hæc uocat ſubſtringentia, id eſt, leuiter aſtringentia: [ut eſt collyrium e roſis, croco, cortice thuris; & quod plurimum eſt, aſcendit ad acaciam.] Si malum fiat a cauſa percutiente, ſed non lacerante: huius cauſa Auicennas probat [emplaſtrum e farina fabarũ excorticatarum, e farina hordeacea, cum aqua foliorum ſalicis, aut aqua endiuiæ, aut pauco, uino, ſed aſtringente.] Et cauſa materiæ fluxæ, dum materia non amplius fluit, Auicennas probat [turturis, uel columbi ſanguinem in oculum inſtillatum: & deinde aſcendit ad collyria reſoluentia e myrrha, & fellibus,] ut materiam diſſipet.

CAPVT XXXVI.

De Conſtrictione Pupillę.

Nomen. PEt φθίσιν, ſeu tabem pupillæ, intelligimus illud malum, in quo præter naturam munitur foramen rhagoidis: unde Auicennas uocat conſtrictionẽ pupillæ. Porro hæc tabes pupillæ diſtinguitur ab atrophia: nã atrophia attinet ad imminutionẽ, ſeu decrementum omnium partiũ oculi: at φθίσις, ſpectat ad imminutionem ſaltem foraminis, ut docet Gal. c. 5. lib. 10. de uſ. part. Generatur malum hoc, dũ occurrit cauſa morbifica, cuius ui rhagoidis foramen præter naturam anguſtiũ redditur, ut lædatur uiſio. Pupillæ ergo cõſtrictio eſt anguſtia præter naturã foraminis rhagoidis, producta a cauſa morbifica. Forma huius vitij, eſt anguſtia pręter naturam, ut lædatur uiſio. Vt hoc vitium formaliter ſit conformatio morboſa, prout ſpectat ad orificium. Subiectum eſt vuea, ut prædita eſt foramine. Ratione cauſæ efficientis dictum fuit produci hoc malũ a cauſa morbifica, quæ (c. 2. lib. 1. de ſimp. cau.) eſt cauſa, cuius ui rhagoides laxatur, non tenditur. Laxatur autem uel Propria ratione, uel ex Accidente. Propria ratione, ut tunica afficitur intemperie humida: ex accidente, dum concidit. Concidit autẽ dum humor albugineus deficit. Deficit autẽ humor albugineus, uel ob ſolutam unitatem tunicarum, vel ob alimenti inopiam. *Definitio.*

Differentia. Differentiæ a forma, ſumuntur ſecundum magis & minus, ut foramen conſtringitur ſecundum Magis & Minus. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: ſemper enim idem eſt. Ratione cauſæ efficientis dicendum, laxati rhagoidem, uel per ſe, uel ex Accidente.

Signa. Hoc malum in genere, & ſecundum differẽtias a forma non eget ſignis. Quoad differentias ratione efficientis: ſi vuea laxetur ob intemperiem humidam, indicatur e viſione obtuſa, ut patiens proxima exacte non conſpiciat: indicatur etiam ex oculi humiditatem, & e cauſis prægreſſis humectantibus. Si autem laxetur e defectu albuginei, cognoſcetis quia patiens melius uidebit in obſcuro, ſeu aere non ita lucido: & cum Paulo, obiecta maiora iudicabuntur, quam ſint. Cauſa igitur viſionis minus malæ in obſcuro eſt, quoniam ob defectum albuginei, lumen promptius occurrit cryſtallino, qui humor, (cap. 3. lib. 10. de vſ. part.) offenditur a luce. Obiecta autem maiora apparent, nam dum deficit albugineus, cryſtallinus ſuperficiem planam prorſus non ſeruat, ut qualitatem aliquam aſſequatur, vt quemadmodum in ſpeculo concauo res uiſæ maiores apparent, ita etiam hoc contingat in defectu albuginei. Vtrum autem albugineus deficiat, ui uel ſolutæ vnitatis, uel inopia alimenti; cognoſcetis e prægreſſo vel vulnere, uel vlcere, vel ex alimenti defectu.

Indicationes. Pręſidia capiuntur a materia efficiente, quæ ſi fuerit rhagoidis humiditas, indicat ſiccans. Si fuerit albuginei defectus, indicat præſidium generans albugineum. Et ſi defectus foueatur a ſoluta vnitate, patet quid indicet ſoluta vnitas e doctrina vlcerum.

Prognoſtica. Quoad prædictiones, c. 2. l. 1. de ſymp. cauſ. Anguſtia morbifica eſt deterior dilatatione, ob defectũ albuginei. At pro vi cauſę efficientis augetur & minuitur in curatione difficultas. Vnde ſi malum fiat ob humiditatem, eſt minoris diſcriminis: ſi ob defectum albuginei, incurabile eſt malum; pręſertim ſi defectus albuginei ſit inſignis: ęgrius enim eſt humectare, quam ſiccare.

Mate-

Digitized by Google

Curatio. Materiæ præſidiorum. Tantum proponemus topica. Si vitium ſit ob rhagoidis humiditatem: probantur ſiccantia: ut eſt [collyrium e tutia, felle, ruta, euphragia, &c.] Auic. hoc collyrium maxime probabat: [Recip. floris æris, ammoniaci an. ſcrup.j. croci drac.ſ. aloes ſcrup.iiij. moſchi ſcrup.ſ. (Sed ſi æger erit pauper hic omittetur:) excipiatur hoc medicamentum aqua feniculi, uel euphragiæ.] Si malum prodeat e defectu albuginei; probantur humectantia, de quibus dicendum in ſermone de ſicciore cryſtallino. In præſentia patere debet maxime probari [lac, & aquam dulcem.] Sed hæc admoueantur fronti, & capiti, & quidem actu calida, ut caput attrahat alimentum a iecinore. Notandum autem Paulum oculis applicare medicamentum rarefaciens; acre: Et ratio fuit: nam per rarefactionem ſuſcipitur alimentum ab oculo; per acrimoniam attrahitur. Probabat igitur Paulus [medicamentum confectum ex ammoniaco, croco, erugine, tritis in aqua: ut propterea neque linctus oculi ſit improbandus. At is utendum cum prudentia, id eſt, uſque ad oculi calorem, & leuem rubedinem: vltra enim, ſi quis progrediatur; alimentum attractum diſſipabitur.

CAPVT XXXVII.

De ſuffuſione.

Nomen. PEr ὑπόχυμα, ſeu ὑπόχυσιν, i. ſuffuſionem, ſeu aquam, uel cataractam, cap. 6.lib. 7. de plac. intelligimus illud malum, in quo foramen rhagoidis obſtruitur, ut oculi lumen cum externo aere, oculum ambiente, copulari nequeat. At cum ſuffuſio ſit uel Exquiſita, uel Notha: in præſentia exquiſitam intelligimus, quoniam notha poteſt pertinere ad partes extra oculum. Verum ita loquemur, de ſuffuſione exquiſita, ut nil deſiderari poſſit, etiam cauſa nothæ. Generatur hoc malum, dum excrementum humoroſum occupat oculum, ut rhagoidis foramen ita obſtruatur, ut uiſio lædatur. *Definitio.* Proinde ſuffuſio legitima eſt obſtructio foraminis rhagoidis, procedens ab humore excrementitio. *Forma.* Forma eſt obſtructio, ut etiam teſtatur Galen. c.6.l.7.de plac. Ex propterea Auicennas ſtatuit ſuffuſionem eſſe ægritudinem oppilatiuam. Sed notandum, Galenum c.8.l. de diff. morb. ſtatuere ſuffuſionem eſſe morbum in numero: ubi reſpicit ad ſuffuſionem completam, in qua materia morbifica eſt ita concreta, ut appareat ueluti membrana; ut hinc particula additur uideatur. At ſi capiatur ſuffuſio, ut foramen redditur uitioſum, morbus eſt obſtructio. Quare cum ſolum ſuffuſio, perfecta ſit morbus in numero; quælibet autem ſuffuſio ſiue perfecta ſiue imperfecta, ſit morbus in via: huius ratione in finitione propoſita eſt obſtructio. *Subiectū.* Subiectum eſt vuea, foramine prædita: ut Galenus loc.cit. fatetur.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt humor excrementitius; Auicennas uocat humiditatem extraneã: ut ſuffuſio exquiſita diſtinguatur a notha; notha enim fieri põt, uel a uapore, uel ab humore; & præterea ab humore nõ extraneo. *Spuria ſuffuſio.* Declaro: ſit ſuffuſio ſpuria a uapore, cum fiat a uentriculo, cum fiat a capite. A ventriculo c.2.l.4.de loc.aff.& c. 2.l.1. de ſymp.cauſ. ſi enim vapor crudus a uentriculo ſurſum ferat, fiũt ſymptomata ſimilia ſuffuſioni; non ergo exquiſitæ ſuffuſiones, ſed ſpuriæ. A capite ẽt ſuffuſio fieri põt, quemadmodũ Galenus dixit c. 2.l.4. de loc.aff. dũ inquit. in phrenitide ſuccum bilioſum, in cerebro abũdare, qui ſuccus bilioſus torreſit, & ex torrefacto hoc ſucco, prodit fumus, qui in oculos delatus, ſymptomata ſuffuſioni ſimilia parit: ut propterea ſit ſpuria ſuffuſio. Præterea, quoad ſuffuſionem ſpuriam, ut ſit ab humore; hęc ẽt ꝓponitur c.2.l.1.de ſymp.cauſ. Fit aũt ſi humor albugineus ita vehementer craſſeſcat, ut prohibeat uiſionem, ueluti contingere ſolet in ſuffuſione legitima: ut ſuffuſio procedens a craſſiore albugineo, ſit ſpuria, & minime deponenda. *Exquiſita ſuffuſio.* Cum autem legitima ſuffuſio procedat ab humore extraneo: indagare oportet huius humoris extranei ſpeciem, uitium, & cauſam generantem. Species eſt humor pituitoſus; qui licet non ſemper ſit albus, ſed quandoque citrinus, quandoque niger, principalis tamen cauſa eſt pituita, ut pituita ſit ſpecies humoris, bilis aũt, & melancholia dũ concurrunt, rationem habent cauſæ adiuuantis. Quoad uitiũ, pertinet ad quantitatem, unde dicebat Auicennas, materiã hãc excremẽtitiã ita copioſam eẽ, ut poſſit anguſtare totũ foramen. Pertinet uitium ad qualitatẽ, ut materia eſt uel Tenuis, uel craſſa: unde cũ Paulo quandoque ita craſſeſcit, ut membranam repræſentet. Sed præterea hæc materia uel eſt Fluxilis, uel nõ fluxilis, unde Gal.cap.vlt.l.14.meth.dicebat, ſuffuſionem fieri quandoque ex humore ſeroſo, & fluxili, qui punctione euacuatur, (non ſit depoſitio, ſed ſenſibilis euacuatio:) Adhæc uitium eſſe ſolet in colore ut materia eſt uel aerea, uel gypſea, uel citrina, uel nigricans, uel cineritij coloris, uel coloris albi, qui uergit uel ad colorem margaritarum, uel ad colorẽ aureum, uel ad glaucum, id eſt, uiridẽ, quamuis ſuffuſio ſit uitium diuerſum a glaucomate, ut ſtatuit Galenus c.6.l.10.de uſu partium. Vitium etiam attinet ad quietem, dũ materia præter naturã quieſcit: & cum Galen.c.2.& 4.l.10.de uſu part. quieſcit inter cryſtallinum, & corneam, ut quieſcat modo. Inter albugineum, & rhagoidem, modo. Inter rhagoidẽ, & corneam. Quoad uitium ſecundum motum, ratione materiæ fluxæ, dum materia eſt tenuis, & nõdum firmata. Ratione non fluxæ materiæ; dũ mouetur a termino a quo, ad terminum ad quem, per ſuum ſpatium. Terminus a quo, eſſe poteſt. Extra oculum, & in oculo. Extra oculum; dum materia procedit uel a Toto, uel a Parte. In oculo, terminus a quo eſt oculus, ſecundum tunicas, ut tumor tunicæ degenerat in ſuffuſionem. Spatiũ aũt eſt ut materia fluit ꝑ uenas, ꝑ meatus ẽt inſenſibiles, ut dum lippitudo mutatur in ſuffuſionem, nam materia mouet per poros tunicarum. Terminus ad quẽ, patet e modo dictis de quiete. Quoad cauſam generãtẽ, ratione agẽtis cum Auicenna eſſe poteſt uentriculus, & cerebrum, ratione materiæ ex qua; victus pituitoſus. Verum cum materia pituitoſa nõ generetur cõcreta; concreſcit quatenus diu manet in oculo, & potiſſimum (c.2.lib.3.meth.) ex uſu opiatorum.

Differentia. Differentiæ ratione formæ. Obſtructio eſt uel integra, uel Non integra. Ratione ſubiecti; ſen ꝑ eſt rhagoides, ſm foramen ſuũ: Rõne cauſæ efficientis; ſunt capiendæ differentiæ a materia, vt differre poteſt, & Vitio, & Cauſa generante, ut mõ dictũ fuit.

Signa. Suffuſio in genere cognoſcitur e læſa uiſione; addebat Actius cum aliqua impuritate pupillæ. Suffuſio autem exquiſita, diſtincta cognoſcitur a ſpuria: nam ſi a uapore notha fiat ſuffuſio, & prodeat a uentriculo, cum Galeno capite ſecundo, libro 4. de loc. aff. in primis uterque oculus æqualiter afficietur, contra in legitima. *Cataracta ſpuria indicia.* Secundo, ſi prodeat a uentriculo; ſi ſymptomata etiam per menſes aliquot perdurent, pupilla tamen non conſpicitur tenebricoſa, contra in legitima. Præterea, ſi prodeat a uentriculo, ſymptomata uiſionis intermittunt, contra in legitima ſunt perpetua. Inſuper ſi fiat a uentriculo, ſi contingat, ut fiat perfecta cõco-

Digitized by Google

ctio in ventriculo,ſymptomata ſuffuſionis non apparent; at apparent, dum male habet uentriculus: vt ad augmentum & decrementum uitiorum uentriculi, augeantur, & minuantur ſymptomata ſuffuſionis: contra in legitima. Quoad ſpuriam ſuffuſionem,ut prodit a uapore capitis;cognoſcetis hanc e ſignis phrenitidis. Quoad ſpuriam, ut procedit a craſſitie albuginei; hæc maxima cum difficultate diſtincta cognoſcitur: & neceſſaria eſt hæc cognitio: quia ſi ſit notha, non licet deponere; in uanum cruciantur patientes. Cognoſcetur igitur e noxa æquali in uiſione: & ratio eſt, quia æqualiter vi craſſi alimenti afficitur albugineus, non magis ſecundum vnam partem, quam ſecundum aliam. Adhæc cum albugineus non moueatur, & ſuffuſionis exquiſitæ materia quandoque moueatur: dum afficitur albugineus, nec culices, nec muſcæ volitantes, apparent, quemadmodum in legitima.

Signa exquiſitæ ſuffuſionis. Quoad differentias: & primum ratione formæ, an obſtructio ſit integra, uel non: cognoſcetis e ſignis indicantibus materiæ uitium ſecundum quietem; de quibus infra. Ratione cauſæ efficientis, cum ſit materia: ſi fuerit pituita, quæ annexam habeat bilem, cognoſcetis e colore citrino, ſi annexa ſit melancholia, e colore nigricante. Quoad uitium, copioſiorem materiam cognoſcetis, e vehementia ſymptomatum: vnde turbulentia uehemens, indicat materiam copioſam. Quoad qualitatis uitium: craſſiorem eſſe cognoſcetis, e uiſione magis imminuta. Fluidam eſſe cognoſcetis, ſi moueantur ex oculi concuſſione. Quoad colorem: color non eget ſigno: ipſe enim ſignum eſt, uerbi gratia, color aereus ſignificat materiam fluidam: gypſeus, materiam craſſam non fluidam: citrinus, pituitam cum bile: nigricans, cum melancholia, cineritius, pituitam priuatam aquoſitate, uergens ad margaritalem, pituitam quę ſit particeps diaphaneitatis, propter portiones aqueas, & aereas, uergens ad aureum, materiam pituitoſam, vt eſt particeps portionis igneę, eiuſque claræ: uergens ad glaucum, portionem igneam, non ita puram. Ratione quietis, cum Auicenna, ſi quieſcat ſecundum totam regionem pupillæ, denotabitur e læſa uiſione, ſecundum totum obiectum, ſi quieſcat ſecundum partē, uiſus exacte comprehendet, uel medietatem, uel partem obiecti, ſcilicet, ut ait Auicennas, propter ſitum, ut, ſi materia reſideat in pupilla uerſus tempora, ſi patiens quid aſpiciat e regione temporum, obiectum exacte non conſpiciet: ſi e regione nariū exacte intuebitur obiectum. Si uitium hæreat in media regione pupillæ, obiectum perforatum apparebit. Vtrum enim materia reſideat, uel inter albugineum, & rhagoidem, uel inter rhagoidem & corneam, difficulter cognoſcitur. At iudicandum eſt, materiam reſidere inter rhagoidem, & corneam, primum, ſi pupilla obtenebrata euidentius conſpiciatur. Secundo, ſi a principio non apparuerunt culices uolitantes. Cōtra, ſi colligatur materia intra albugineum & rhagoidem; oppoſita apparebunt, & ratio eſt, quia dum materia reſidet inter corneam, & rhagoidem, non poteſt ita moueri, ut culices obſeruari uideantur, & quia materia magis proxima eſt oculis medicorum; ideo etiam obtenebratio pupillæ euidentius conſpicitur. Quoad uitium ſecundum motum, ratione materię fluxę, ſi moueatur materia, cognoſcetis e uiſione obiectorum, quę mobilia eſſe uidentur. Ratione materię non fluxæ, & primum ratione termini a quo, an ſit totum, uel pars, cognoſcetis e proprijs ſignis. Si aūt ſit oculus, cognoſcetis e uitio præcedenti, Verbi gratia, ſi prægreſſa eſt lippitudo. Spatium autem & terminus ad quem, patent e multoties propoſitis: & ſimiliter cauſa generans.

Indicationes. Quoad præſidia, cum Galeno cap. vlt. lib. 13. metho. cauſa contentiua ex uſu, eſt materia pituitoſa, hæc igitur remouenda, ut non amplius obſtruat. At cum plures ſint uacuandi modi; nimirum vacuatio ſenſibilis; & inſenſibilis, & ſi inſenſibilis, per modum repercuſſionis, uel digeſtionis, uel tranſpoſitionis, in ſuffuſione ſenſibilis uacuatio excluditur; nam ſuffuſionis materia non eſt fluxilis, niſi fiat e ſeroſo humore, quia in hoc conuenit uacuatio ſenſibilis. Excluditur repercuſſio, nam materia non cedit reprimentibus. Relinquitur ergo uacuatio per reſolutionem & tranſpoſitionem. At cum materia reſoluenda, (quia frigida eſt & craſſa,) non admittat reſoluentia, ideo calefacienda & attenuāda, & ne impediat tranſpoſitionem tenuitas, ideo eſt craſſefacienda.

Prognoſtica. Suffuſio modo facilius, modo difficilius ſuperatur, pro differentiarum uehemētia. Et potiſſimum, pro uehementia eſſentię materię morbificę ſecundum tenuitatem, craſſitiem, & quietem. Nam dum materia eſt tenuis, poteſt euacuari, non autem craſſa. Et ob id cap. ult. lib. 4. meth. Galenus ait, Suffuſionem incipientem digeri poſſe, ubi autem diu cōſtiterit, non poſſe digeri, quia materia eſt craſſior. Cæterum dum materia eſt craſſa, & non cedit reſoluentibus, ut uacuanda ſit per modum tranſpoſitionis; ſcire oportet, quandoque tranſponi poſſe, quandoque non poſſe. Hoc pendere uitio ſecundū craſſitiem, & ſecundum quietem. Declaro: Quoad craſſitiem, ſi patiens nec lumen cernat, quamuis clauſo altero oculo pupilla dilatetur, tum adeſt craſſities, quæ non poteſt tranſponi. Quoad quietem, ſi materia quieſcat inter albugineum, & rhagoidem, poteſt tranſponi, ſi autem reſideat inter rhagoidem & corneam, non permittatis ut chirurgi tranſponant, nec enim tranſponi poteſt.

Curatio. Venæ ſectio. Materia chirurgica. Venæ ſectio probatur cauſa ſanguinis, ut hic concurrit tanquam cauſa ſine qua non. Nam ſi materia ſuffuſionis eſt reſoluēda; calida applicanda, unde ſanguis attrahitur. Si materia eſt tranſponenda, dum materia tranſponenda eſt craſſefacienda; tum improbatur phlebotomia, hæc enim rarefacit, ut cum Auicenna noceat. At dum materia craſſa eſt effecta, ut tranſponi poſſit, probatur uenę ſectio, ne ui punctionis ſanguis affluat. Vſus ſectionis uenæ patet ex alibi propoſitis. *Setac.* Circa autem ſetaceum quod applicatur infra occipitium, notandum, probari in ſuffuſione incipiente, & dum inſtitutum eſt deponere, nam ui ſetacei oculus liberatur a noua fluxione. *Punctio.* Quantum attinet ad punctionem, ratione cuius fit depoſitio; hanc prohibet immoderata, uel craſſities, uel tenuitas, item neruorum opticorum, & cryſtallini vitia, quorum uitiorum ui patiens, neque lumen intueri poteſt, Quare dum ſunt uitia in cryſtallino, & æger lumen intueri non poteſt; non eſt deponenda ſuffuſio, nam quamuis materia optime deponatur, homo tamen uiſum non recuperat. Vnde hęc uitia prohibent punctionem ex accidente.

Medicamēta cōmunia. Medicamenta, Communia ſunt, & Propria. De communibus notandum; ſi inſtitutum ſit, materiam, ſuffuſionis cauſam, inſenſibiliter vacuare; opus eſſe ut medicamentis euacuantibus totū, euacuantibus caput, & præparantibus, quę omnia uim attenuandi habeant, utamur, ſi autem inſtitutum ſit materiam præparare, non ut inſenſibiliter uacuetur, ſed ut deponatur, oportet pparare cum craſſefacientibus, uerbi gratia, cum decocto ex alica, meliloto, pineis, oryza, &c. niſi uiſceris alicuius obſtructio prohibeat. At ſi ſcopus ſit materiā tranſponere; probantur medicamenta inhibentia inflāmationem, quæ excitari poſſet propter punctionem, a mate-

Digitized by Google

materia affluente; Vnde cum fluat materia, vt calida, vt tenuis; ideo probantur refrigerantia, & euacuantia ſuccos bilioſos: quem in finem optimi practici exhibent [potius cichoracea, quam eufragiam, potius rhabarbarum, quam agaricum.] Quoad medicamenta cauſa materiæ exiſtentis in oculo: ſi materia eſt vacuanda inſenſibiliter probantur calefacientia, & attenuantia, ſed citra violentiam; Miſcenda etiam emollientia. Vnde cum hæc medicamenta & poſſint aſſumi, & poſſint applicari: quantum ad aſſuméda, probatur [decoctum e guaiaco, e ſalſa, e ſaſſafras, ex aufragia, feniculo, verbenaca recta; & addatis radices althææ (emollitionis gratia.) E quibus etiam medicamentis poſſunt pilulæ parari, exhibendæ ante decoctum.] Quoad applicãda: Galenus in fine l. κ. τόπ. probat [fel cum ſucco marrubij, & melle: probat myrrham, & piper in æquali portione; cum melle. Probatur ſuccus feniculi, fel taurinum cum melle: applicatio item croci, & piperis, in æquali doſi, cũ felle taurino. Notãdum vero differẽtias eſſe inter genera fellis: minus.n. acre eſt fel piſcium, magis acre vituli, deinde bouis, deinde tauri: ut acrius ſit fel animalium e rapina viuentium. Et propterea Rhaſis conficit collyrium e diuerſis fellibus. Parari etiã poſſunt ex aromatibus.] Quod ſi oculus permittat; poteſtatis cum Rhaſi aſcendere ad collyrium [e ſagapeno, euphorbio, colocynth. cum ſucco feniculo. Inſuper ex his & ſimilibus per deſtillationem parantur olea,] quę efficaciſſima ſunt: & vos his uti debitis.] At notandum Auicennã cap. de cura uiſus debilis, cum calidioribus miſcere ſtiptica. [ut aquam roſ. quæ hoc in loco eſt materia remedij, indicati a calido innato, ut eius ſubſtantia diſſipatur vi medicamentorum calidiorum, quæ & attrahunt, & poſſunt excitare dolorem. Omitto linctum oculi, & inſufflationem in oculum, & alia: nam de his dicemus in ſermone de albugine.

Medicamẽta rõne materia ĩ oculo, ſ. euandę inſenſibiliter.

Interna. Externa.

Incraſſatio materię, quę deponi dẽt.

Quo autem ad medicamenta cauſa materiæ ut eſt deponenda: hęc eſt craſſe facienda, ut poſſit deponi. Intrinſecus ergo probantur potius alimentalia, quæ præbent alimentum craſſum: & oculo applicanda medicamenta confecta [e ſucco alicæ, oryzæ, e pineis, cum decocto fœnugræci, cum aqua roſ. & modico croci, cauſa penetrationis.

Victus rõ.

Diæta debet eſſe compar. Quare, ſi inſtitutum ſit materiam inſenſibiliter euacuare; diæta ſit attenuans: unde cibi condiantur [aromatibus, feniculo: & puluis conficiantur e feniculo, eufragia, cum ſaccharo & cinnamomo:] Et patiens in prandio & in cęna; loco aromatum hoc puluere utatur. Si autem materia ſit craſſe facienda, ut deponatur; probatur craſſe faciens, & proinde paratus [e farre, alica, oryza, e pedibus uitulinis, e caſeo recenti, e pineis, ex omphacio, &c.] Si aũt punctio ſit vſurpanda, pbantur cibi, prohibentes inflammationem; ut cibaria ſint condienda refrigerantibus, ſit abſtinendum a uino, & præſertim per 5. vel 6. dies, poſt adminiſtratam punctionem.

CAPVT XXXVIII.

De Sugillatione oculorum.

Nomen.

QVoniam de affectibus oculorum egimus, qui potiſſimum ſpectãt ad tunicam uel annatã, uel corneã, uel rhagoidem: reſtat vt ea quoque perſequamur uitia, quæ ad plures tunicas pertinent. Horum primũ eſt Sugillatio, ὑπόσφαγμα, ὑπόσπιον ſeu ὑπόχυσις αἱματώδης, i. ſuffuſio ſanguinis, quæ ab Auicenna uocatur Altarſati; ab aliis, macula oculi. Per eam nos intelligimus malũ, in quo cornea cum annata tunica ita afficitur, ut obiecta colorem ad rubeum uergẽtem pręſe ferãt. Generatur, dum uenulis tum annatę, tum corneæ occurrit cauſa, cuius ui ſanguis egrediens, ita corneã tingit, ut rubicunda uideantur.

Definitio.

Vnde ſugillatio eſt color præter naturam corneæ, procedens a ſanguine effuſo e uenulis tunicarum oculi. Forma eſt color præter naturam: nam uiſio læditur. Non proponitur in definitione, color rubens: nam hic colligitur e cauſa efficiente, ideſt, ſanguine: neque conuenit definitiones prolixas efficere. Forma ergo eſt ſymptoma attinens ad qualitatem uiſibilem, ut læditur uiſio ob errorem externum: præſertim quia ſanguis non eſt cauſa tumoris, niſi ſugillatio degeneret in lippitudinem. Subiectum eſt cornea: nam cauſa læſę uiſionis eſt color corneæ, non annatæ.

Cauſa efficiens.

Cauſa efficiens eſt ſanguis effuſus e uenulis tunicarũ oculi. Vnde Galenus capite primus, libro quinto. κ. τόπ. ait, ſugillationem eſſe e genere effuſionũ: nam ſanguis extra uenas effunditur: Et Aetius proponit oculorum tunicas; nam venæ pertinent etiã ad corneam, ſaltem ſecundum partem ſpectantem ad iridem. At cum ſanguis egrediatur, per anaſtomoſin, diapedeſin, & diæreſin, ſecundum Auicennam, cum cauſa huius mali ſit, uel Interna, uel Externa: quoad internam, eſt ſanguis, qui peccat copia, uel caliditate. Si copia; fit effuſio per διαίρεσιν, vena enim rumpitur: Si caliditate, fit effuſio per ἀναστόμωσιν: vnde Galenus loco cit. ait, raphanum mordendo venarum oſcula aperire, ubi tangit anaſtomoſin. Cauſa autem extrinſeca, ſi concurrat, ut contundit; fit effuſio per diapedeſin: ſi ut rumpit; per dięreſin: & ſi immodice agat, ita ut immodice agitetur ſanguis; per anaſtomoſin.

Differentia.

Vnde ex his ratione formæ dicendum, colorem eſſe, uel rubicundum, uel liueſcentem, uel nigricantem: nam illico poſt effuſionem rubicũdus apparet, mox concreſcens liueſcit, & tandem denigratur. Non capiuntur differentię a ſubiecto: nam ſemper eſt cornea. Quoad differentias ab efficiente cauſa eſt Interna, uel Externa.

Signa.

Hoc malum in genere, & ratione differentiarum a forma patet. Ratione efficiens, an cauſa ſit interna uel externa; audietis e patiente. Et ſi interna; ſigna ſunt ſanguinis uel copioſi, uel calidi, uerbi gratia, ſi copioſus ſit ſanguis, color erit exacte rubeus: ſi peccet caliditate, uerget ad citrinum, & patiens ſentiet caliditatem.

Indicationes.

Pręſidia porro conſiderantibus duo ſunt perpendentia: quorum alterum eſt, Sanguis effuſus: alterum, Venarum vitium. Ratione ſanguinis, cum ſanguis effuſus totus ſit morbus; uacuandus. Ratione vitij uenarum, indicatur remedium aſtringẽs, quod in diapedeſi debet eſſe denſans; in anaſtomoſi occludens orificia; in dięreſi agglutinans.

Prognoſtica.

Eſt autem de Galeni ſententia loc. cit. hoc malum curabile, nam uaſorum uitia ſunt exigua, & ſanguis effuſus, antequam concreſcat, facile uacuatur, ſecus ſi coeat, & craſſeſcat, magis enim a naturali recedit.

Curatio, per aſtringentia, & diſcutientia.

Vnde cum in curando liceat uti, & diſcutientibus & aſtringentibus, notandum circa Quando agendum, cum Galeno loc. cit. quantum ad aſtringentia, hæc probari dum adeſt pręſentia indicantis aſtringens, & ob id Galenus in principio parũ aſtringentium ammiſcebat, ne ſanguis efflueret; Dum autem uena in ſuam naturam redierat, probabat Galenus ſola diſcutientia. Diſcutientia autem cum ſint & imbecillia & ualentia; Galenus loc. cit. inter initia probat imbecillia; fortia in antiqua

Digitized by Google

ſuggillatione; nam in principio ſanguis effuſus facile diſſoluitur, quia nondum in grumum eſt conuerſus. Notandum vero circa validiora, ne hæc euadant cauſæ morbificæ, quoniam acriora poſſunt aperire orificia venarum, ita vt effundatur ſanguis per anaſtomoſin. His perceptis, facile intelligitur, [cur Galenus cap. 1. lib. 5. κ.τόπ. foueat oculum decocto fœnugræci, & meliloti, deinde vtatur collyrio e roſis, & excipiat primum aqua, deinde decocto meliloti, & fœnugræci, nam beneficio aquæ inhibetur inflammatio; virtute autem meliloti & fœnugręci diſcutitur ſanguis effluxus.] Et ſuperato vitio venarum, id eſt, aſtrictis venis, [probat Galenus fomentum e ſolo fœnugræco: & probat ſpongiam infuſam in melle; item collyrium e myrrha, cum decocto fœnugræci.] Apparet igitur cur Galenus primum vtatur leuiter diſcutientibus cũ aſtringentibus: mox ſinceris diſcutientibus, & validis. Et eandem veritatem cognoſcens Galenus cap. 8. lib. 4. κ.τόπ. probat ſanguinem columborum inſtillatum e teneris pennis: nam leuiter diſcutit, & nonnihil aſtringit. Probat etiam inter initia oui album.] Rhaſis dolore perſeuerante probat [oui album, cum roſaceo inter initia.] At poſtea Galenus accedit ad [luteum ſeu vitellum oui, cum vino; ad melilotum cum vino; ad folia roſarum cum vino: quæ omnia leuiter diſcutiunt & aſtringunt. Dum autem ſugillatio producitur; aſcendit Galenus ad [thus, bitumen, comam hyſſopi, nitrum, myrrham, &c.] Vnde Auicennas in contumaciſſima ſugillatione aſcendit ad [medicamentum confectum ex vna parte ſinapis, & duabus caricarum.] Antiqui enim confugiebant ad valentiſſima medicamenta, & ſic curabant.

CAPVT XXXIX.

De Vngue oculi.

Nota, τὸ ευασιr, de qua cap. 34. egimus, etiã vocari unguem: at multum ab hoc diſtat affectu.

PEr πτερύγιον, ſeu vnguem, ſeu vngulam cum Auicenna, intelligimus malum, in quo tunica annata tegitur a ſubſtantia carnea, vt lædatur viſio. Et quamuis ferme omnes ſatis leuiter in hoc malo explicando procedant: nos tamen hoc negotium accurate, ſed breuiter perſcrutabimur. Generatur, dum vegetali facultati, ad oculorum angulos attinenti, luxuriandi datur occaſio; vt e ſanguine generet carnem, & ita carnem augeat, vt non modo annatæ tunicæ adhæreat, verum etiam corneæ, vt e directo cornea reſpicit cryſtallinum, vt lædatur viſio. Vnguis igitur eſt numerus præter naturam auctus oculi; procedens a carne adhærente tunicis oculorum externis.

Definitio.

Forma. Forma huius vitiis eſt numerus præter naturam auctus. Vnde Galen. in fine lib. 14. meth. iure dixit, pterygion vi ſui officere: Sicuti etiã ſtatuit cap. 2. lib. 1. de ſympt. cauſ. Vnde dicebat Auicennas, vngulam eſſe additionem coniunctiuæ.

Subiectũ. Subiectum eſt oculus: quoniam cum Galeno ca. 2. lib. 1. de ſympt. cauſ. in pterygio pupilla non ex accidentes, ſed primaria ratione obtenebratur, vt per ſe ſit morbus totius oculi, ex accidente membranarum. Vt per pterygio intelligere oporteat morboſum, in quo auctus eſt numerus, vt attinet ad plures partes.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt caro adhærens tunicis externis oculi. In primis hoc malum procedit a carne. Et a carne procedens, conſtat eſſe morbum in numero, ſed non toto genere præter naturam; ad differentiam calculi, & ad ſimilitudinem ſexti digiti in manu, vt docuit Galen. in fine libr. 14. metho. At hæc ſubſtantia non eſt ſeminalis, ſed ſanguinea, nimirum ſubſtantia carnea, quæ poteſt eſſe particeps venarum, vt venæ ſunt germina venarum annatæ tunicæ. vnde, dum Paulus ait, pterygion eſſe neruoſam excreſcentiam; ita loquitur, quoniam illa caro eſt admodum ſimilis ſubſtantiæ membraneæ. Et ob id Rhaſis ille doctiſſimus ait, in vngue eſſe ſubſtantiam panniculo ſimilem. Vnde, & Aetius ſatis proprie loquens, inquit: pterygion fieri carne creſcente. Et hinc malũ hoc diſtinguitur a Sebel Arabum, de quo Græci non fuere locuti: & fortaſſe cauſa fuit, quia eodem modo curatur vt vnguis. Diſtinguitur igitur a Sebel: nam Sebel eſt morbus in numero, procedens a ſubſtantia venoſa; (non carnoſa) vt Rhaſis dixerit eſſe veluti panniculum, contextum e venis rubeis, craſſis id eſt, repletis: vbi enim venæ ſunt rubeæ & craſſæ, ſunt repletæ. Auicennas ait has venas ita contextas, conſpici etiam in ſuperficie corneæ: nam aliter viſio non lęderetur. Incrementum autem venę ſuſcipiunt, quia tunicę annatę venæ extenduntur: nam cum hę venę ſint tenues; emanat fumus viſionem lędens. & ſecundum Auicennam prodit hic fumus e venis repletis, a materia fluente, per vaſa, vel intra cranium, vel extra. *Sebel quid?* Verum cum in pterygio mali cauſa pręcipua ſit ſubſtantia carnoſa; duo ſunt conſideranda; ſcilicet agens, & materia e qua generatur caro. Agens eſt alteratrix, per vim auctricem, reſidente in carne pingui, pertinente ad angulos oculorum, & frequentius ad interiores angulos: vt dixerit Aetius raſo prodire a paruis angulis, etſi interdum etiam poſſit incipere, a palpebra & ſuperna & inferna. Cęterum vt deſcendamus ad hic & nunc; vbicumque incipit agere alteratrix, reſidet in carne, vt alteratrix per auctricem, virtute temperaturę & calidi innati carnis, carnem augeat: vt cum Aetio ita augeat, vt quandoque extendatur ad vſque nigrum oculi. Verum alteratrici facultati datur occaſio, vt vltra terminum naturalem carnem extendat, cum Aetio: quoniam vi uel lippitudinis, uel aſſiduæ fluxionis, caro affecta eſt ſcabritiem, ſeu inęqualitatem; vnde dum natura ſeu alteratrix ſcabroſam carnem ęqualem reddere nititur, augmentum morbificum parit. Quoad materiam e qua; principalis, eſt ſanguis. Nam caro, & pinguis, & non pinguis, e ſanguine generatur. At cum ſanguine miſceri poteſt materia excrementitia: ut hinc pterygion generetur, modo durum, modo molle, uariorum colorum; prout materia, alia a ſanguine, concurrit, ut adiuuans; quia ſanguis eſt principalis.

Differentia. Differentię potiſſimum a carne ſunt deſumendę. Oportet igitur perpendere, cum Auicenna, & Aetio, cauſam Generantem carnem, & Carnem, genitam. Cauſa generans pertinet ad Angulos, uel ad Palpebras. A carnis genitę uitio capiuntur differentię. Si enim uitium attineat ad ſubſtantiam; dicendum carnem eſſe, uel Putridam, ut eſt cancroſa; uel Non putridam. Quoad uitium ratione quantitatis; caro eſt Longa, uel Breuis; Anguſta, uel Lata, Tenuis uel Craſſa: Sic enim omnes quantitatis dimenſiones conſideramus. Vitium in qualitate; caro eſt Dura uel Mollis: Alba, aut Rubeſcens, aut Citrina, aut Nigricans. Quietis uitium, caro eſt Magis uel Minus hærens.

Signa. Malum hoc eſt uſque adeo euidens, ut non egeat ſignis. Scire autem oportet cum Aetio, pterygion cancroſum cognoſci, e carne craſſa, dura, euerſa, eminente, nigricante: & tempora per conſenſum afficiente.

Indicationes. Porro cum Galeno capit. ultimo, libro 14. metho. caro hęc morboſa indicat remedium remouens carnem. At cum uacuationis modi ſint plures, ut euacuatio eſſe poſſit uel Inſenſibilis, uel Senſibilis: ſi

caro

Digitized by Google

caro ſit parua, & mollis, medicamentis inſenſibiliter vacuantibus occurrendum. Si vero ſit magna & dura; materia ſenſibiliter vacuante eſt occurrendum, ideſt, materia chirurgica. Sed hoc eſt extra methodum: nam e medendi methodo indicatur remedium carnem adimens: e methodo medicamentorum ſcimus medicamenta poſſe adimere carnem exiguam, & mollem, non magnam, & duram: e methodo materiæ chirurgicæ docemur, ferrum carnem, & magnam, & duram poſſe vincere: e methodo pathologica addiſcimus in carne eſſe eam vim, ut exigua, & mollis cedat uacuationi inſenſibili; non autem magna, & dura.

Prognoſtica. Hoc malum in genere, cauſa viſionis, eſt uitium non deſpiciendum; ſed vario modo prognoſticandum, pro vario carnis vitio. Quod ſi ergo caro ſit putrida, & cancroſa; cum Aetio malum eſt incurabile: Nam cancer habet radices, quæ non poſſunt euelli: vnde adeſt inſignis uehementia. Si autem caro ſit copioſior; difficilius uincitur. Et cum Aetio facilius curatur albicans; difficilius rubea, uel citrina; in quibus uidelicet periculum imminet, ne e medicamentis fiat inflammatio; difficilioris eſt curationis, ſi nigra; nam cauſa melancholiæ eſt dura. Ad hæc vt magis hæret, ita etiam difficilius curatur. Aetius addebat, pterygion interdum utile eſſe, dum ſcilicet ſuffuſio eſt in principio, nam materia mutatur in vnguem: vnde aiebat Aetius, pterygia, in quibus ſunt principia ſuffuſionis, non eſſe curanda.

Curatio, poſt manualē operationē. De materia chirurgica; ratione oculi Aetius ita clare loquitur, ut non egeat explicatione. At poſt chirurgicam, hoc eſt, poſt carnis detractionem cum ferro, probantur medicamenta, quæ prohibent tunicam annatam palpebris adhærere; probantur quę poſſunt prohibere inflammationem; & quæ portionem a ferro relictam exſtirpant. Vnde ad prohibendum coniunctionem cum palpebris; Aetius probat [muriam acrem, aquam ſalitam, quæ infundit in oculum: Auicennas probat cyminum maſticatum cum ſale, iubetque ægrum frequenter oculos mouere, niſi dolor prohibeat.] Ad inflammationem arcendum, Auicennas applicat [lanam ouo imbutam.] Tandem ad carnem derelictam eradicandum, proponit [collyria acria, poſt tres dies; ne fiat inflammatio. Collyria acria quæ ſint, alias audiuiſtis. Et cum Galeno cap. 2. libro 4. κ.τόπ. aſcendendum ad collyrium ex æquali portione atramenti ſutorij, id eſt, chalcanthi, & ſalis ammoniaci, & dimidia parte gummi; quæ excipienda aceto. Vos confugere poteſtis ad oleum ex chalcantho, ſed correctum cum lacte. *Cap. 60. lib. 7.*

CAPVT XL.

De Albugine.

Nomen. PEr albuginem, ſeu λεύκωμα, intelligimus albuginem exquiſitam, ac proinde vitium in quo vi cicatricis, præſertim corneæ; læditur viſio: & hoc malum etiã dicitur Cicatrix. Generatur dũ poſt vlcus corneæ ſit cicatrix, vt cornea, & craſſa, & denſa ita reddatur, vt tranſitus turbetur tum ſpiritus animalis, tum ſpeciei viſibilis, vt lædatur viſio. *Definitio* Quare albugo nil aliud eſt, quam denſitas cum craſſitie morboſa corneæ, producta a cauſa cicatrizante. *Forma.* Forma eſt denſitas cum craſſitudine morboſa: nam vbi cicatrix, ibi denſitas, & craſſities, ſecundum Aetium: qui, dum ait, craſſam cicatricem non eſſe curandam; reſpexit ad ſummam craſſitiem. Vnde cum forma poſita ſit in denſitate, & craſſitie; albugo erit morbus in via, ut pori corneæ denſiores redduntur, & erit morbus in magnitudine aucta, non ſecundum longitudinem, & latitudinem, ſed profunditatem ratione craſſitiei. *Subiectũ.* Subiectum eſt cornea. Nam ſi afficiatur tunica annata, non autem cornea, non læditur viſio. *Efficiens.* Efficiens eſt cauſa cicatrizans, vt hæc albugo diſtinguatur ab albugine producta a ſcirrho corneæ, ſeu pituita imbibita in cornea.

Differentia. Differentię a forma, ſecundum Magis, & Minus: albugo eſt magis, uel minus dura: Vnde Aetius duriorem uocat calloſam. Item, alia magis, alia minus craſſa: vnde Auicennas minus craſſam vocat nebulam, magis craſſam nomine generis uocat albuginē. Quoad ſubiectum attinet; cum Paulo albugo reſidet in cornea, vel ſecundum Superficiem, & a Paulo vocatur cicatrix, & nubecula, uel ſecundum Profundum, & ab eo dicitur albugo. Ratione cauſę efficientis dicendum, cauſam cicatrizantem eſſe Remiſſiorem, aut Intenſiorem.

Signa. Malum hoc in genere patet oculis. Verum ob ſimilitudinem, quam habet albugo exquiſita, cum albugine quæ ſit a ſcirrho; ita diſtinguetur. Si enim vlcus ſit prægreſſum, eſt legitima albugo. Signa differentiarum, & primo, ratione formæ. Minus craſſa, cognoſcitur e colore ſubalbo, qualis in nebulis conſpicitur. Craſſior, cognoſcitur e colore magis albicante, & viſione magis læſa. Ratione differentiarum a ſubiecto, cum Aetio, ſuperficialis cognoſcitur e colore albicante: profunda, e nigricante. Et ratio eſt: nam profunda, magis eſt vicina rhagoidi, vt vicinitatis cauſa, dum aliqua ſit viſio, rhagoidis color appareat nigricans. Adhæc ſuperficiaria cognoſcitur ex inæqualitate corneæ: vnde oportet ægrum ſupinum collocare, & diligenter intueri oculos, an appareat aliqua inæqualitas. Cauſa efficiens patet e relatione ægri, an nimirum fuerit cauſa cicatrizans intenſa, vel remiſſa.

Indicationes. Præſidia non capiuntur a cauſa efficiente; cauſa enim cicatrizans abeſt, capienda igitur a pręſenti, nimirum ab effectu cauſę cicatrizantis. Effectus eſt exſiccatio corneæ, pororum denſitas, cornęę craſſities: quare oportet humectare, aperire, attenuare.

Prognoſtica. Vitiũ hoc vix prorſus auferri poteſt; ſiue ſit exquiſita albugo, ſiue notha. In illa enim corneæ ſubſtantia eſt mutata in cicatricem, ut plurimum conſequamur, ſi minuatur cicatrix, quo minimum viſioni officiat. In notha, ſi e ſcirrho ſit, arduum eſt ſuperare ſcirrhum: ſi a pituita imbibita, uinci quidem poteſt, ſi materia non ſit uehementer impacta. Et addamus, ſi cornea afficiatur morphæa, nil aliud polliceri licet, quam coloris mutationem per tincturam. Cęterum ad exquiſitam, quod attinet, prognoſticum variat, pro vi differentiarum: dura enim peior eſt; ſi ſumma durities, incurabilis eſt: vnde Aetius inquit, non opus eſſe cicatricem calloſam curare: & Rhaſis ait, in pueris albuginē eſſe mitiorem; quia in adultis eſt ſiccior; non autem, quia in infantibus cornea poſſit regenerari, vt quidã ſcripſerunt: nam idem ob hanc cauſam, in adultis cicatricem non curari ſtatuit, niſi tenuiſſima ſit: ut curatio nõ pendeat e generatione corneæ. Præterea, albugo craſſior eſt deterior; magis enim recędit a naturali ſtatu. Vt, ſi albugo ſit, & dura, & craſſa, non liceat curam aggredi, ſecundum Aetium. Item: profunda eſt peior: nam vehementior ratione dignitatis: nec medicamenta tam facile poſſunt malum attingere. Cæterum, ne fruſtra fiat deſcenſus ad materias præſidiorum, perpendere etiam oportet mala, quæ ſimul lædunt cum albugine: unde Aetius inquit, ſi fuerit ſuffuſio, aut glaucedo; uanum eſſe cicatricem abſumere.

Medica-

Digitized by Google

Curatio.

Medicamenta topica pertinent, vel ad artem cicatricem,vel ad artem exornatoriam, veluti albuginem tingentia. Quæ prioris ſunt generis,alia humectant cicatricem,vt facilius attenuetur;alia attenuãt. At cum Aetio excoriantia, ſeu exulcerantia, vitanda; cicatrizant enim & cicatricem reddunt craſſiorem. Vſurpanda igitur medicamenta, quæ probantur ſiue ſit ſuffuſio, ſiue albugo, tum legitima, tum ſpuria. Hinc Rhaſis probat [vaporem aquæ dulcis calidæ,vſque ad oculorum rubedinem.] Vos vti poteritis hoc medicamento : [recip. foliorum maluæ, rad.alth. fœnugræci ſeminis ana P.j. aquæ lib.ij. fiat decoctio, pro vapore.] Deinde facta hac euaporatione, vtendum hoc medicamento : [recip. thuris igniti, & mox in decocto fœnugræci extincti drac. j. croci ſcrup. j. mucilaginis fœnugræci drac. v. Miſce pro collyrio.] Eiuſdem fere claſſis hoc eſt : [recip. pompholygis lotæ ſcrup.j. mirrhę ſcrup.ſ.croci gra.v. mucilaginis fœnugræci drac.iij. Miſc.] Validius erit medicamentum, [ſi conficiatur e fellibus,& præſertim e felle galli antiqui, vel animalium e rapina viuentium:] Et ſi correctione opus erit, [addatis mucilaginem fœnugræci :] Efficax eſt medicamentum ab Auicenna propoſitum. [Verbi gratia,recip.alcyonij loti, ſarcocollæ lotæ, ana drac. ſ. ſacchari candi drac.ij. fiat puluis,& excipiatur decocto fœnugręci.] Adhęc[recip.ſuccorum depuratorum feniculi, rutæ, anagallidis, chelidoniæ mai.an.drac.ſ.tutiæ,ſquamæ æris,aloes ana ſcrup.ſ.mellis roſ.mucilag. fœnugræci ana vnc.j.] Et ſi deſideretis validius hoc medicamentum, [pro qualibet collyrij drachma addatis guttam olei deſtillati, vel e cinnamomo, vel e feniculo.] Si plura deſideretis,videatis Galen.c.7.& vlt.l.4. κ.τόπ. Rhaſis proponit vnum medicamẽtum,quod alia ſuperat,vt uincat etiam cicatricem brutorum : [recip. chelidoniæ,feniculi ana drac.x.aquę lib.iiij. fiat decoctio ad conſumptionem trium partium,deinde cola: poſtea adde vitri non perfecte decocti,alcyonij, ſtercoris ſtellionis,ſalis mineralis,ſacchari albi,an.drac.j. Hę ſpecies infundantur in prędicto decocto, mox ſiccentur;rurſus infundantur, & rurſus ſiccentur;vt poſtea in oculum poſſint immitti.]Et notetis,quamuis e propoſitis medicamentis quędam habeant vim aſtringendi,probantur tamen in albugine contumaci : nam aſtringentia ob craſſam ſubſtantiam,ſunt in cauſa,ut medicamenta diu perſiſtant, & hinc magis agant. Et notetis,ſi forte ſit albugo non exquiſita,ſiue ex ſcirrho,ſiue e pituita imbibita,ſiue etiam ſit incipiens ſuffuſio: admirabile eſſe medicamentum, [ſi perforetur arundo feniculi in horto a nodo ad nodum, & foramen repleatur ſale minerali, & ſaccharo, & deinde cera occludatur, & per noctẽ detineatur,& mane extrahatur liquor;vt liceat huius liquoris guttã in oculum immittere.]Et ſi legitima ſit albugo; [addatis puluerem gallarum immaturarũ ad ſaccharum,& ſalem,in arundinem.] Et ſi albugo ſit notha;[addatis euphragiam.]Similiter probatur[arundo ebuli:] & fiet efficacius medicamentum: præſertim ſi foramen repleatur [colocynthide.] Probatur etiam [liquor e pane ſalito, cum marathro, & colocynthide: & uocant aquam panis.] Poſtremo admirabile eſt hoc medicamentum: [recip. frumenti viridis lib.j.ſ. ſeminum fenic. lib.ſ. ſalis mineralis vnc. iij. foliorum rutæ, euſragię,fenic. chelidon.ſaluię, marrubij, cucumeris agreſtis.ſalicis, ana M.ſ.ſem. fœnugręci,rutę,ana drac.iij.cinnamomi,caryophyllorum ana drac.j.ſ.croci ſcrup.ij colocynth.drac.ij. Incidantur herbę, contundantur ſemina, & infundantur in vino aromatico, ea quantitate,vt ſupernatet, & immittantur omnia in vas ęreum,foramine occluſo,& vas exponatur Soli per triginta dies, & frequẽter miſceatur : deinde fiat deſtillatio, & ſeruetur ad vſum.] Hæc gratia curationis.

Humectiua, & attenuantia cicatricem.

Albuginem tingentia.

Quoniam verò nonnunquam reperiuntur fœminę albugine detentæ ; neceſſarium eſt confugere ad artem exornatoriam,ut albugo tingatur: iccirco probatur [cato mali punicę dulcis,] quę conterenda eſt, & modica aqua inſtillanda in oculum : Et huiuſcemodi etiam aqua albugo eſt fricanda . Deinde accipiatis [ſuccum hyoſcyami,] & illinatis albuginem per 15. dies. Hoc enim eſt medicamentum, quod & tingit albuginem, & diſſipare etiam poteſt.

CAPVT XLI.

De Epiphora.

Expeditis uitijs attinentibus ad tunicas. dicendum de malis angulorum. Sunt autem epiphora, rhoeas, encanthis, & ęgilops. Epiphoram Auicennas uocat lacrymam, Celſus pituitę curſum: per eam verò intelligimus malum,in quo aſſiduo pituita deſtillat in oculos,vt cum Auicenna , & Rhaſi, oculi aquoſa humiditate perpetuo ſint repleti : vt intelligere hic oporteat lacrymam morboſam, non voluntariam. Generatur, dum : (cum ſit ſpecies catarrhi :) cerebro occurrit cauſa pręter naturam, vi cuius fruſtratur uis naturalis cerebri, ut a cerebro excremẽtum aquoſum fluat pręter naturam in oculos. Epiphora igitur eſt excrementum ſeroſum, affligens oculum, procedens a fruſtratione alteratricis cerebri. Forma huius vitij eſt excrementum ſeroſum affligens. Quod cognoſcens Auicennas, dicebat, oculos in hoc malo ſemper humidos eſſe humiditate aquoſa. Additum fuit affligens,ideſt,lędens oculos: nam modo hoc excrementum nocet angulis, modo viſionem turbat : & hac ratione epiphora, ſeu lacryma morboſa, diſtinguitur a lacryma uoluntaria; in qua excrementum ſeroſum;ſed ſincerum,& citra oculi noxam,per oculos egreditur. Verbi gratia, in męſtitia per modum compreſſionis, in lętitia per modum dilatationis; ſicuti etiam vi irę perſeuerantis. Vnde, ut epiphorę forma pateat, explicare oportet ſeroſi humoris ſpeciem,& uitium: nam cauſa generans patebit in cauſa efficiente. Quoad ſpeciem igitur, eſt materia ſeroſa: quare excrementum tenue,quod generatur in uentriculo : eſt & excrementum, quod defertur in caput, ut eſt alimenti uehiculum ; & ſicuti in caput defertur alimentum copioſum, ita etiam opus fuit copioſo ſero. Vnde in epiphora excrementum ſeroſum eſt materia principalis, & neceſſaria. Eſt materia principalis : quoniam cum ſeroſitate miſceri poteſt materia non principalis, ut materia biliosa, pituitoſa;ſed in exigua copia. Miſcetur autem quandoque materia principalis, at non neceſſario : dum cum ſeroſitate miſcetur excrementum pituitoſum, ſed copioſum; ut materia principalis in hac epiphora ſit miſtum e ſero, & pituita; ac pituita, quamuis ſit cauſa principalis, tamen non eſt cauſa neceſſaria : quoniam excrementum ſeroſum locum habet in omni epiphora; non autem pituita. Species igitur eſt, uel Serum, uel ſerum cum pituita Miſtum. Quoad uitium, attinere poteſt ad Subſtantiam, Quantitatem,Qualitatem,& Vbi. Ad ſubſtantiam; ſi materia putreſcat, ut in epiphora ſalſa, in epiphora e lue venerea. Ad quantitatem uitium attinet; ut copia excedit. Ad qualitatem; ut materia eſt, uel calida, uel frigida, uel liquida,compacta, uiſcida, ſalſa, acris, uel harum qualitatum expers : Pręterea eſſe poteſt albicans, uel flaueſcens. Quantum attinet

Nomen.

Definitio

Forma.

Excremẽti ſeroſi conſideratio.

Digitized by Google

net ad quietem; quieſcit vel non quieſcit in oculo: & ideo Auicennas ait, quandoque currere lacrymas: Quoad virium in motu; ratione termini a quo, quãuis poſſit procedere, & a Toto, & a Parte; terminus tamen principalis eſt cerebrum, & iccirco ait Auicenn. principium epiphoræ eſſe cerebrum. Cerebrum autem euadit terminus a quo; vt materiam, vel Non detinet, vel expellit. Non detinet; dum vi Frigiditatis exprimitur, dum vi Caliditatis colliquatur. Expellit autem, dum expultrix facultas, vi vel Copiæ, vel qualitatis ad expellendum inſurgit. Spatium in motu, poteſt eſſe Externum, dum materia fluit per venas extra cranium: poteſt eſſe ſpatium Internum, ſi fluat materia non per neruos opticos, ſed per vaſa intra cranium. Terminus ad quem eſt oculus, ſecundum angulos, vt vel Suſcipit, vel Attrahit: Suſcipit ob imbecillitatem; quæ pendet ab intemperie, ſi oculus ſit humidior; pendet a mala compoſitione in via, ſi oculi ſubſtantia ſit rarior; pendet a morbo in numero, ſi caro lacrymalis deſideretur. Quæ ſane cauſæ iam propoſitæ, ante ortum ſunt cauſæ imbecillitatis natiuæ: poſt ortum ſunt cauſæ imbecillitatis adſcititiæ. Oculus autem attrahit, vi vel Doloris, vel Caloris.

Subiectũ. Subiectum eſt oculus: in epiphora enim læditur oculus. Vt autem iuniores addiſcant terminos huius artis; ſciant: ſi oculus conſideretur, vt vel ſuſcipit, vel attrahit, habere rationem termini ad quem: ſi autem conſideretur, vt læditur habere rationem non termini ad quem, ſed ſubiecti: & propterea non ſumus ſuperflui in ſermone noſtro.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt fruſtratio alteratricis cerebri: principium enim epiphoræ ſecundum Auicennam eſt cerebrum. Qua ratione autem alteratrix fruſtretur; dictum eſt cap. 27. in ſerm. de catarrho.

Differentia. Differentiæ a forma: Excrementum ſeroſum eſt Sincerum, vel Miſtum: vel Hoc, vel Illo modo peccans. A ſubiecto: oculus læditur, vel ſecundum ſe Totus, vel ſecundum Angulos. A cauſa efficiente prodit malum a cerebro, vi vel Morbi, vel Erroris externi, vt in catarrho.

Signa. Epiphora in genere patet. Ratione formæ: excrementi ſpecies, & excrementi vitia ſunt notiſſima e traditis in ſermone de catarrho. Ratione ſubiecti: vtrum oculus afficiatur, vel ſecundum ſe totus, vel ſecundum angulos, oculis faciliime conſpicietur. Ratione cauſæ efficientis repetenda erunt ſigna, e doctrina de catarrho.

Indicationes. Multis ſuppoſitis, indicatis in ſermone de catarrho, cum Galeno cap. vlt. libro 13. meth. in epiphora excremẽtum ſecundum ſpeciem indicat remedium determinatum, ſecundum vitium, indicat contrarium. Et ſimiliter ratione cauſæ efficientis, ſi fuerit intemperies capitis, indicat alterans contrarium, vt in ſermone de catarrho dictum eſt.

Prognoſtica. Hoc vitium non prorſus eſt incurabile. Vnde Galenus ait, capite vltimo, libro 13. method. diuturnas etiam fluxiones fuiſſe curatas, oculis dimiſſis. At pro vi differentiarum, epiphora eſt incurabilis; curabilis, facile vel difficulter. Vnde, ſi perpendantur differentiæ ratione formæ, ratione ſpeciei; difficilius malum vincitur, ſi excrementum ſit miſtum ex ſeroſo, & pituitoſo, quia magis recedit a naturali ſtatu. Si vitium perpendamus: malum eſt magis pernicioſum, ſi excrementum eſt putridum, copioſum, ſi viſcidum, calidum ſalſum, ſi hæret: & peius etiam eſt, ſi caput concurrit, vt terminus a quo, ſi materiam non detinet, veluti contingere ſolet, dum homo eſt morti vicinus. Præterea eſt difficilioris curationis, ſi materia fluat per vaſa recondita: vt teſtatur Galenus capite vltimo, libro 13. method. difficilius etiam curatur, ſi oculus ſuſcipiat, quam ſi attrahat: & ſi ſuſcipiat ob imbecillitatem natiuam, malum eſt incurabile; præſertim ſi imbecillitas pendeat e defectu carnis lacrymalis: nam hac deficiente, etiam poſt ortum, malum incurabile eſt. Ratione cauſæ efficientis; ſi contingat, vt cerebri intemperies ſit in habitu, non debetis polliceri perfectam curationem.

Curatio. Vena ſectio. Materiæ. Notandum circa chirurgiam, e cap. 8. lib. 4. κ.τόπ. ſi augeſcat fluxio, accedatque dolor, uenam eſſe ſecandam. Sic Galenus intelligendus, quod venæ ſectio dirigatur ad ſanguinem, quatenus vi doloris fluit, vt immineat inflammatio: ideo uenæ ſectio a Galeno propoſita eſt materia remedij reuulſorij; præſertim cum ibi loquatur de epiphora in corpore quod eget purgantibus, ideſt, cacochymo. Medicamenta Galenus loco citato applicat, vel fronti, & temporibus, vel oculis.

Topica. 1. Intercipientia. Quoad priora: potiſſimum ea probantur, ſi materia fluat per vaſa externa: quoniam materiam morbificam, per modũ interceptionis retrahunt. In epiphora calida, licebit vti hoc medicamento: [recip. roſ. rubrarum, myrtillorum ana drach. j. boli Armenæ, ſang. Dracon. ana drac. j. hypociſt. ſucci plantag. ana drac. ij. ſ. gallarum immat. drac. j. excipiantur oui albo; &, penetrationis gratia, exiguo aceto. Et in hac epiphora calida non applicetis hoc medicamentum cum panno rubro, ſed lineo panno, tenui, infuſo in aqua roſacea.] Er ſi epiphora ſit frigida: probatur [lana infuſa in vino aſtringente;] item hoc probatur medicamẽtum; [recip. Gallarum immat. nucum cupreſſi, ſang. Draconis, ana drac. j. croci hortenſis ſcrup. j. excipiatur, vel tragacantha, vel rheſina: & panno laneo, prope oculos admoueantur.]

2. Aſtringentia, & citra morſum ſiccantia. Medicamenta autem quæ ipſi oculo ſunt applicanda; proponuntur a Galeno cap. 8. lib. 4. κ.τόπ. Quare in epiphora calida, & in frigida, probantur aſtringentia, præſertim inter initia: probantur ſiccantia, quoniam abſumunt materiam, ſed ea ſint citra morſum: & interdum refrigerantia, ſi materia ſit acris. Vnde in epiphora calida probatur [pannus lineus tenuis, madefactus albo oui, uel aqua roſacea, vel uino granatorum.] Si morſus vrgeat, ſi impetus vrgeat: [decoquantis melilotum, & capita papaueris in aqua roſacea.] Et dum remiſſus eſt feruor, ſed præ ſe ferat pruritum; Auicennas probat [puluerem, prodeuntem e fricatione myrobalanorum cum aqua roſ.] Si epiphora ſit frigida, probatur [tutia infuſa in decocto meliloti, vel in uino paſſo, deinde in aqua cupreſſi, & poſtea in aqua maioranæ, vel praſsij, præſertim feniculi, & eufragiæ: quibus addatis myrrham, crocum, aloem. Et potiſsimum probatur aqua virgæ aureæ, in qua thus extinguatur ignitum.] Et tandem in contumaci epiphora cum Galeno cap. 7. libro 4. κ.τόπ. [recip. cadmiæ unc. j. ſi uctus ericæ drac. j. æris vſti, & loti drac. ij. myrrhæ drac. ſ. acaciæ drac. iij. gummi unc. ſ. & ſeruetur ad uſum. Et ſi hoc medicamentum diu, ideſt, ultra annum eſt ſeruandum, addatur drac. j. opij.]

CAPVT XLII.

De Rhoeade.

Nomen. RHoeas, uel Rhyas, cum quandoque oriatur vi epiphoræ, iam de ea dicendum eſt. Per rhoeadem autem quam Auicenn. vocat diminutionem carnis lacrymalis, intelligimus illud uitium, in quo deficit oculi caro, quæ cum Gal. cap. 11. lib. 10. de uſ. part. reſidet in angulo maiore, ubi foramen eſt ad nares peruium, quod foramen

hęc

hæc caruncula claudit, ne excreméta per oculorum angulos euacuentur; & hinc aſſiduo lacrymari videamur. Generatur, dum occurrit oculo cauſa morbifica, vi cuius caruncula lacrymalis ita afficitur, vt eius ſubſtantia deficiat. *Definitio* Vt rhoeas ſit quantitas deficiens anguli maioris, procedens a caruncula lacrymali, ſecundum quantitatem deficientem. Colligitur hæc finitio ex Auicenna, & Galeno cap. 16. libro 14. meth. med. *Forma.* Forma eſt quantitas deficiens: per quantitatem intelligimus Continuam, & Diſcretam: continuam, dum fit imminutio carnis: diſcretam, dum prorſus deficit: vt primum vitium ſit magnitudo imminuta; alterum numerus deficiens. *Subiectũ.* Subiectum eſt oculus, ſecundum angulum maiorem. *Cauſa efficiens.* Cauſa efficiens, eſt caruncula lacrymalis, vt deficit ſecundum quantitatem, vel ſecundum Partem, vel ſecundum ſe Totam. E ſententia autem Græcorum, & Arabum, hæc caruncula afficitur, vel A primo ortu, vel Poſt: & ſi poſt, afficitur vel a cauſa Interna, vt a ſuccis acribus, quemadmodum in epiphora; vel ab Externa, vt a medicamentis acrioribus, a ferro incidente, dum in cura pterygij, vel ægilopis, errores a chirurgis committuntur.

Differentia. Differentiæ a forma: vitium eſt in quantitate deficiente, vel Continua, vel Diſcreta. A ſubiecto: malum eſt in oculo, vel Dextro, vel Siniſtro, vel Vtroque. Ab efficiente: cauſa eſt, vel Natiua, vel Adſcititia.

Signa. Eſt autem Vitium hoc prorſus notum, & ſecundum genus, & ſecundum differentias: non ergo opus eſt ſignis.

Indicationes. Quoad præſidia; cap. 16. lib. 14. meth. Caro deperdita indicat præſidium, regenerans, imminuta, augens carnem.

Prognoſtica. Si caro prorſus ſit deperdita, vitiũ eſt incurabile: nã hæc caro eſt ſpermatica, nec poteſt regenerari. Si autem ſit imminuta: curationem admittit: cum foramen occludi poſſit. At notandum: (vt diſtinguamur ab empiricis:) cum hæc caruncula ſit neruoſa, & carnea, & proinde ſit pars partim ſeminalis, partim ſanguinea: ſecundum partem ſanguineam incrementum eam admittere, non autem ſecundum partem ſeminalem. Quamuis liceat aliquantiſper ſimilem efficere carnem, vt præſtet eundem vſum, hoc eſt, vt foramen occludat, perinde ac ſi ſimilis generetur.

Curatio. Materiæ. Galenus cap. 6. libro 14. meth. videtur proponere duplicis craſſis medicamenta: primum mediocriter aſtringentia: deinde ea [quæ e glaucio parantur, & e croco, & quæ nardina vocantur, & e vino confecta.] Vnde dum portio ſanguinea regeneratur, probantur mediocriter aſtringentia dum genita eſt, vt reddatur ſimilis carni neruoſæ ac ſeminali, probantur magis aſtringentia, vt collyria nardina, quæ conficiuntur e gallis immaturis, & alijs valide aſtringentibus; hinc Paulus etiam probat alumen cum vino. Quare pro generatione carnis probatur [vinum cum roſis, & exiguo croco:] pro carne genita, ut reddatur compacta, ideſt, ſimilis ſeminali, probatur [vinum aſtringens, cum gallis, aloe, & exiguo alumine.] Vt in hoc malo primum ſit vtendum agglutinantibus, mox cicatrizantibus. Vnde notetur differentiam eſſe inter generantia carnem in vlceribus, & inter generantia carnem lacrymalem: nam in ulcere probantur ſiccantia, detergentia, citra aſtrictionem, ne craſſum excrementum cohibeatur: at in generatione carnis lacrymalis, cum debeat generari caro ſanguinea, ſimilis neruoſæ, opus eſt magis ſiccantibus, quam ea ſunt quæ conueniunt in generatione carnis in ulcere. Hæc magis ſiccantia, ita abſumunt excrementa, ut medicamenta aſtringentia nullam inferre noxam queant.

CAPVT XLIII.

De Encanthide.

Nomen. RHoeadi opponitur Encanthis: Auicennas vocat additionẽ carnis lacrymalis. Per hanc intelligimus illud uitium, in quo caro lacrymalis ſuſcipit incremẽtum, ut quandoque palpebræ diduci nequeant. Generatur, dum alteratrici carnis occurrit, cauſa ui cuius alteratrix e ſanguine portionem carnis ſanguineam maiorem reddit, quam deceat. *Definitio* Vt encanthis ſit magnitudo aucta carnis lacrymalis, dependens a portione ſanguinea aucta præter naturam. *Forma.* Forma huius uitij eſt magnitudo aucta; quæ quandoque eſt morboſa, ſi cum Auicenna læditur uiſio. *Subiectũ.* Subiectum proximum, eſt caro lacrymalis; hæc enim iuſto maior redditur. Remotum ſubiectum eſt oculus, ſecundum angulum maiorem, ut hic angulus ſedes eſt carnis. Vnde ſi læditur uiſio, ſtatui ſubiectum poteſt non modo angulus, uerumetiam oculus. *Cauſa efficiens.* Cauſa efficiens eſt portio ſanguinea præter naturam aucta. Vnde cum caro augeatur ſecundum propriam ſubſtantiam ſanguineam, ut nõ gignatur noua caro, quemadmodum in pterygio: ideo πτερύγιον eſt morbus in numero; encanthis autem eſt morbus non in numero, ſed in magnitudine aucta. Cauſa autem eſt ſanguis fluens in maiori copia in uenas, ſed citra uiolentiam. Nam ſi uiolenter flueret, fieret inflammatio, non encanthis. Fluit autem potiſſimum per modum tranſmiſſionis, ut hepar mittit ſanguinem copioſiorem; quamuis etiam concurrere poſſit attractio, ratione immoderatæ caliditatis ipſius oculi, ut euenire poteſt cauſa dulcis aquæ tepidæ, ſi huius uſus ſit immoderatus.

Differentiæ. Differentiæ a forma. Magnitudo aucta eſt Morbus, uel Symptoma. A ſubiecto: afficitur angulus maior oculi Dextri, uel Siniſtri, uel Vtriuſque. Ab efficiente: caro eſt aucta, uel Magis, uel Minus.

Signa. Eſt autem hoc uitium omnino notum; nec ſignis eget.

Præſidia. Cum Paulo portio ſanguinea aucta, minuenda.

Prognoſtica. Curabile eſt hoc malum: nam caro adimi poteſt.

Curatio. 1. Inciſio Materiæ. Anicen. probat materiam incidentem, & chirurgicam. At monet, ut non radicitus incidatur, ſed ſolum pars aucta: nam alias fieret rhoeas. Expedit autem ad inciſionem confugere, ſi non exigua eſt carnis excreſcentia, nam oculus melius ſuſtinet inciſionem, quam medicamenta conſumentia carnem frequenter applicata, quia excitãt dolorem. Expedit autem poſt inciſionem [oui album diligenter agitatum aqua roſ. oculo applicare,] ut prohibeatur inflammatio. *2. Cathæretica medicamenta.* At quoad medicamenta, quæ loco ferri carnem abſumunt, ad quæ eſt confugiendum, ſi patientes ferrum nolunt admittere, inſtar fœminarum: Paulus probat ſeptica, & cauſtica. Septica ſunt quæ exedunt, ſeu abradunt, ut pro in carnem abſumant: ut ſunt cap. 15. lib. 5. ſimpl. [auripigmentum, quod arſenicum dicitur, ſandaracha, dryopteris, pityocampe, aconitum:] quæ omnia ſine dolore poſſunt carnem, ſed tenellam, ac mollem, eliquare. Si autem caro aucta ſit durior; probantur cauſtica, quæ ſecundum loc. cit. Galeni, ſunt calida, & craſſæ ſubſtantiæ, ut ad ſimilitudinem ignis pariant eſcharam, ut ſunt [chalcitis, mily, meſantheria, chalcantum: ut probetur oleum e chalcantho; ſed roſacea correctum.

CA-

Digitized by Google

CAPVT XLIIII.

De Aegilope, & Anchilope.

Nomen. PEr tumorem magni anguli intelligimus vitiũ, quod uocant Auicennas apoſtema lacrymalium: qui tumor, pro vario ſtatu, vocatur modo anchilops, modo ęgilops. Auicennas interdũ uocat Garab, quando tumor nimirũ degenerat in fiſtulã, nõ ſemper. Generatur, dũ materia iuxta magnum Angulum ita affligitur, tumor oboriatur. *Definitio.* Aegilops igitur eſt tuberculum iuxta magnum angulum oculi, procedens a materia morbifica. *Forma.* Forma eſt tuberculum, ſecundum Galenum cap. 2, lib. 5. κ. τόπ. Vnde Auicennas ait, quamuis quandoque emineat, quandoque extra non appareat, intus tamen adeſſe tumorem. *Subiectũ.* Subiectum attineat ad partem magno angulo proximam, ſecundum Aetium, & Galenus loco citat. dicit, tuberculum reſidere inter os naſi, & magnum oculi angulum. *Cauſa efficiens.* Cauſa efficiens eſt materia morbifica: quæ eſt ſuccus vel Alimentalis, vel Excrementitius. Alimentalis, vt ſanguis: ſiue ſit bilioſus, ſiue pituitoſus, ſiue melancholicus. Nec præter rationem, quia hoc malum quandoque eſt inflammatorium; & ob id Aetius dicit, incipiente inflammatione, repellentia probari, & Galenus ait, non nunquã degenerare in abſceſſum. Poteſt ergo eſſe tumor inflammatorius ſeu tumor procedens a ſucco alimentario. Notetur cum Paulo abſceſſum capi bifariam: primo, ut nondum in vlcus erupit, & vocatur tunc anchilops, Auicennas uocat a Kilus; ſecundo, vt iam eruptus eſt abſceſſus, & dicitur ęgilos. Cauſa etiam eſſe poteſt ſuccus excrementitius, quemadmodum colligere licet ex Aetio, *Cap. 84. lib. 7.* dum materia colligitur in magno angulo oculi, humor ſcilicet lentus, melleus, aut pultaceus, plerunque tunica ſeu folliculo contentus, & hoc uitium etiam anchilops vocatur, quia eſt tumor non diſruptus. Vnde colligere licet e Galen. cap. 12. lib. 14. meth. hunc tumorem prodeuntem a ſucco excrementitio, eſſe de genere vel meliceridis, cum pendet à ſucco melleo, vel de genere eſſe atheromatis, cum pendet ab humore pultaceo. Non proponit Aetius ſuccum ſimilem ſeuo, a quo fit ſteatoma: nam dum proponit melicerideṁ, & atheroma; inſinuat etiam ſteatoma.

Differẽt. Differentiæ a forma. Tuberculum eſt Maius, vel Minus: item vel Coniunctam habet ſolutam vnitatem, vt in ægilope, vel non habet ſolutam vnitatem, vt in anchilope. A ſubiecto: pars efficitur ſecundum Superficiem, vel profundum. A cauſa efficiente, materia eſt uel Alimentalis, vel Excrementitia.

Signa. In genere vitium hoc, cum Auicennas eſt euidẽs ſaltem tactui, ſi non viſui: nam ut plurimum conſpicitur eminentia, vel ſaltem percipitur in compreſſione, vt etiã in compreſſione fiat dolor. Quoad differentias ratione formæ, & ſubiecti, hæ patent. Ratione cauſæ efficientis cognoſcere oportet, vtrũ tumor ſit uel inflammatorius, vel non inflammatorius: Si ſit inflammatorius, cognoſcitur e dolore, calore, colore, mutato, & immobilitate: contra autem ſi non ſit particeps inflammationis, vnde Auicennas ait, hunc tumorem, ſcilicet ſiue inflammatione, tactu moueri. Quoad tumorem non inflammatorium, cognoſcetis eſſe melicerideṁ, e minori duritie, atheroma, e maiori duritie, & ſi ſumma ſit durities, indicium eſt ſteatomatis.

Præſidia. Indicationes capiuntur a materia tumoris, & ab vlcere, ſi vlcus ſubſequatur. Quid materia tumoris, quidq; vlcus indicet, ſuis locis intellexiſtis.

Prognoſtica. Vitium hoc è cap. 2. lib. 5. κ. τόπ. eſt ægre curabile, eſt enim vehemens ratione eſſentiæ, & dignitatis, vt, ſi negligatur, coniungatur etiam vehementia facultatis. Declaro, eſt vehemens ſecundum eſſentiam, nam tumoris materia ſatis a natura recedit, quamuis magis recedat in tumore non inflammatorio, vt maxime recedat in ſteatomate. Adhęc vehementia eſſentiæ perpenditur, dum id quod eſt præter naturam, non ſolum multiplex eſt, ſed etiam contrarium. Nam, quæ ſunt præter naturam, quo ſunt plura, eo vehementius agunt aduerſus naturã. Quare perpendere quæ ſunt præter naturam ratione numeri, eſt conſiderare in prognoſtico vehementiam eſſentia. Præterea quæ ſunt præter naturam, dum ſunt contraria, vi medicamentorum, euadunt vehementiora: nam ſi malum ſit, & calidum, & frigidum, vt locum habeant contrariæ indicationes, curatio redditur difficilior, quia medicamenta calida augent morbum calidum ac morbus calidus vel vehemens euadit, vel perſeuerat ſecundum eſſentiam. Vnde vt applicemus prognoſticum noſtro propoſito, ſi præter tumorem fuerit vlcus, curatio redditur difficilior, quia quæ ſunt præter naturam, ſunt plura. In tumore inflammatorio adeſt contrarietas, quæ eſt cauſa difficilis curationis: quoniam quæ materiam diſcutiunt ſunt calida, vnde augent inflammationem. Quoad vehementiam dignitatis, ea etiam in hoc malo adeſt nam afficitur locus ita oculo uicinus, vt oculus ipſe facile lædatur, qui eſt membrum nobile cauſa vitæ, & commodioris, & melioris, & ratio eſt, quia (vt ait Galenus loc. cit.) medicamenta debent adminiſtrari liquida, quæ influunt in oculum, vt oculus lædatur. Adhęc oportet vt medicamenta hæreant, vnde eſt neceſſarium ligare oculum, vſque ad mali curationem, quam tot diebus perferre eſt impoſſibile. Qua de cauſa, ita referente Galeno, Apollonius medicamenta non ſcripſit, & Archigenes potiſſimum vtitur materia chirurgica, quoniam materia chirurgica non attingit oculum, quemadmodum medicamenta. Verum, ut in alijs affectibus, & hic prognoſticum variat ratione differentiarum. Ratione n. formæ, difficilioris eſt curationis, ſi cum magnitudine, ſi coniuncta ſoluta vnitas, difficilioris etiam curationis eſt, ſi tumor occupet partes profundas. Ratione cauſæ efficientis ſi fuerit inflammatio, & immineat abſceſſus, & hinc vlcus, fit vt ægilops ſit difficilioris curationis, vnde Auicen. ait, ſi ruptio fiat ad interiora, malum reddi magis difficile, vt immineat oſſium corruptio. Vt ex his colligere liceat, ęgilopem difficilius curari quam anchilopem. At ſi tumor non ſit inflammatorius, quamuis tumoris materia nõ exulceret, tamen adeo recedit à naturali ſtatu, vt non cedat vllis medicamentis, ſed ſolum materię chirurgicę.

Curatio. Materię. Chirurgica materia in ægilope, & anchilope probari poteſt. In ægilope, ſi adſit corruptum, ſi malum in fiſtulã degenerarit: vnde Aetius probat cauterium ignitũ. In anchilope. Aetius probat ſuperficiem eſſe ſecandam, vt folliculus continẽs materiã adimatur, cum nequaquã cedat medicamẽtis. Topica vſurpanda ſunt, vel ſimul cum materia chirurgica, vel ſola. Quoad priora, Auicen. dum adminiſtratur cauteriũ, ignitũ, oculo applicat [ſpongiã, frigida infuſam, nã inhibetur inflãmatio. Addit Aetius lenticulam decoctam cum melle:] & remota cruſta, probat [alumẽ cũ reſina terebinthina. Et Paulus applicabat paſſulas, cum liquida terebinthina in modum emplaſtri.] Et ſi quis deſiderat cicatricẽ non indecorã, & præſertim dum fœminæ afficiuntur, poteſt vti cum Auicen. [folijs rutę cum aquę granatorum, quæ ſententia Auicen.] conſeruunt

à pro-

Digitized by Google

a proprietate. Paulus addebat ad pulchram cicatricem efficiendam, rutam ſatiuam cum lixiuio tritã, & decoctam: lixiuium autem conficiatur e cinere, & calce. Quoad topica, quæ ſola adminiſtrãtur, probantur in tumore inflammatorio, vnde dum perducitur ad ſuppurationem, cum Auicen. oportet vti [pane permiſto cum lacte muliebri. Et validius reddetur medicamentum addito croco, cum aqua erucæ, vel myrrha, cum felle vaccino.] Et dum facta eſt diſruptio, probatur [erui farina, cum melle, aloe, mirrha. Atque Paulus probat cochelas tritas cum teſtis, & licet addere aloem, & myrrham: quod medicamẽtum etiam ſuppurationem prohibere poteſt.

Curatio. Materiæ. Aetius probat [ſpongiam ex aqua calida expreſſam. Probatur etiam lac tepidum infuſum in oculum. Expedit etiam caput aqua calida perfundere, & prohibere collyria.] Sed dubitatio eſt, quia Paulus applicat oculo medicamentum acre, confectum [ex ærugine:] vt hoc ſit collyrium vehemens. Rñdendum, Aetium tradere curam ſolius ἀτροφίας, vt proinde etiam cornea ſit exſiccata: cuius ratione prorſus ſit deſiſtendum a collyrijs. At Paulus in eodem capite loquitur, & atrophia, & pręterea de phthiſi, in qua cum cornea non ſit exſiccata, ideo probat acria, vt attrahatur alimentum, vt dictum eſt ſupra capite 36. de phthiſi oculi.

C A P V T   X L V.

De Atrophia oculi.

Nomen. EXplicatis malis, quæ pertinent ad partes oculi: dicẽdũ de vitijs ad totũ oculum attinentibus. Quare de atrophia, de prominentia oculi, de ſtraboſitate. Itaq; per ἀτροφίαν, intelligimus oculi malum, quod Auic. vocat profunditatem pupillæ. Celſus vocat oculum imminutum. Et ob id intelligimus illud vitium, in quo totus oculus minor euadit, ad differentiam phthiſis, in qua oculus minor euadit, ſolum ſecundum pupillam. Generatur, dum oculo occurrit cauſa, vi cuius oculus *Definitio.* ſecundum omnes partes ita priuatur alimento, vt partes omnes imminuantur, Vt ἀτροφία ſit magnitudo imminuta præter naturam totius oculi, procedens ab alimenti penuria. *Forma.* Forma eſt magnitudo imminuta præter naturã. Si quidem cum Aetio oculus paulatim fit minor: vnde excauatur. Aliquando obſcurior euadit. Et præterea viſum impedit: ita enim locutus eſt Aetius. Quoniam vt oculus imminuitur, ita etiam cauatur, contra accidit, dũ augetur. Præterea, vt ſpiritus animales deficiunt, ita, & obſcurus euadit oculus, & uiſio læditur, præſertim quia calidum innatum deficit, nec ſeruatur temperies. *Subiectũ.* Subiectum eſt totus oculus, ad differentiam φθίσεως. *Cauſa efficiens.* Cauſa efficiens eſt alimenti penuria. Cum Auicenna aũt deficit alimentum, qm̃ vel abſumitur, vel Non attrahitur ab oculo. Abſumitur in febribus, & præſertim coniunctis cum vigilijs, item in vacuationibus vehementibus, in animi affectibus; & Aetius ẽt addebat, abſumi in vehementi capitis dolore dum cranium perforatur. Nam vi horum vitiorum, ſit diſſolutio ſanguinis, & ſpiritus. Alia autẽ e parte alimentum deficit, quia non attrahitur, ob frigus vehemens oculo occurrens.

Differentia. Differentiæ a forma capiuntur ſecundum Magis, & Minus. A ſubiecto non capiuntur: ſemper enim eſt idem. A cauſa efficiente alimentum deficit, quia vel abſumitur, vel Non attrahitur.

Signa. Patet vitium in genere, & ratione differentiarũ a forma. Ratione differentiarum cauſæ, facile eſt cognoſcere, an alimentum deficiat, quia abſumatur a febribus, & alijs cauſis propoſitis, vt etiam facile cognoſcitur, ſi deficiat, quoniam non attrahitur, cognoſcitur enim e frigiditate præcedente.

Indicationes. Alimentum deficiens, indicat præſidium augens alimentum. Et ſi cauſa adſit conſumens, huic occurrendum. Et ſic de reliquis.

Prognoſtica. Malum ægre curatur, licet periculum pro vi differentiarum augeatur. Vnde malum eſt magis periculoſum, ſi minor ſit oculus. Et præterea augetur periculum, vt cauſæ ſunt vehementiores.

C A P V T   X L V I.

De expreſſione oculi.

Nomen. PEr ἐκπιεσμὸν, ſeu oculi expreſſionem, quam Auicennas vocat exitum oculi, intelligimus illud malum, in quo ita exprimitur oculus, vt prominens appareat. Generatur, dum oculo occurrit cauſa, vi cuius ſeptimus muſculus reſidens in baſi oculi, & circundans neruum opticum, non poteſt oculum firmare, vnde procidit, & hinc extra propriam ſedem permanet. *Definitio.* Ἐκπιεσμὸς, igitur eſt ſitus pręter naturam oculi, procedens a muſculo, non potente oculum firmare. Forma eſt ſitus præter naturam, nam ſedem occupat externam. Et ſi lædatur viſio, eſt morbus in ſitu, non læditur eſt ſymptoma in qualitate mutata; ideſt, in magnitudine aucta, vt prominens oculus maior apparet oculo profundo. Subiectum eſt oculus. *Cauſa efficiens.* Cauſa efficiens eſt uitium pertinens ad muſculum, vt non poteſt oculum firmare. Et cum Galeno c.8.lib.10. de vſ. p. eſt ſeptimus muſculus: quamuis c.2.l.4. de loc. affect. hic muſculus in tres etiam poſſit diuidi. At vtcunque dicamus, dum læditur hic muſculus, oculus procidit. Dicebat autem Auicennas muſculum affici, vel propria ratione, vel Ex accidenti. Propria ratione, dum paralyſi afficitur, vt Galenus fatetur c.2.l.4.loc.aff. Ex accidenti, dum oculus vel ponderoſior euadit, vel violentia aliqua exprimitur extra. Ponderoſior euadit, e fluxione copioſa, vt voluit etiam Aetius. Vi autem exprimitur, ſecundum Aetium, in his qui ſtrangulantur in certaminibus, in difficili partu. Auicennas addit vomitũ violentum, vociferationum, &c. vi quorum omnium oculos exprimitur.

Differentia. Differentię a forma. Situs eſt morbus, vel ſymptoma. A ſubiecto non capiuntur differentiæ. Ab efficiente dicendum, muſculum non firmare oculum vt læditur, vel propria ratione, vel Ex accidente.

Signa. In genere malum patet. Quoad differentias, ratione formæ: ſi Situs ſit morbus, cognoſcitur e læſa viſione. Ratione cauſæ efficientis ſi muſculus lædatur ratione propria, cognoſcitur inde quod pupilla eandem ſeruat magnitudinem, nam oculus non repletur, nec ſentitur a patiente tenſio vehemens. Si ex accidente lædatur, ſi hoc fiat quia oculus euadit ponderoſior, cognoſcetis ex aucta pupilla. Si fiat ex cauſa exprimente, cognoſceus e cauſis prægreſſis, iam propoſitis.

Indicationes. Præſidia capiuntur a forma, & a cauſa efficiente interna. Ratione formæ, indicatur præſidium redigens oculum in propriam ſedem. Ab efficiente, ſi ſit paralyſis materiæ; hæc vacuanda: ſi ſit materia ponderans, hæc vacuanda: ſi ſit materia vi oculum exprimens, & hæc vacuanda. Si eſt dolor in partu, doloris præſidia haurienda,

Vitium

Digitized by Google

Prognoſtica.

Vitium hoc vt plurimum curabile eſt. Ratione enim formæ cum Auicenna, ſi leuis ſit egreſſio oculi; facilis erit cura; ſi contra, non leuis. Ratione cauſæ efficientis ſi fiat vi paralyſis; cura eſt ſatis difficilis, ut e doctrina de paralyſi intelligitur. Si fiat ob oculi repletionem, uel coarctationem; eſt vitium curabile, quamuis modo facilius, modo difficilius curetur, pro uehementia cauſarum intenſiore & remiſſiore.

Curatio.

Materiæ: Multis ſuppoſitis ac notis, Aetius & & Paulus poſt totius euacuationem, probant, & rationabiliter, cucurbitam, quæ occipitio eſt applicanda, vt intro trahatur oculus. Topica duplicia ſunt: & reſpiciunt uel cauſam ſitus, uel ſitum. Quæ reſpiciunt cauſam ſitus; calida & tenuis ſubſtantiæ ſunt, vnde cauſa paralyſis Auicennas probat odoramenta, & ſuffumigia cognita, & propoſita in paralyſi, ut liceat uti [medicamento confecto e cinnamomo, pipere, caryophyllis, &c.] Et cauſa materiæ ponderantis, conſimilibus eſt progrediendum, ut [Medicamento confecto e fenic. anagall. ruta, &c.] Quæ ſitum reſpiciunt, cum Aetio debent vim habere comprimendi. Et propterea Auicennas probat [collyriũ e ſumach: item emplaſtrum e farina fabacea, cum roſis, thure, & albo oui.]

CAPVT XLVII.

De Strabiſmo.

Nomen.

STrabiſmus, ſtraboſitas Auicenę, malum eſt, in quo vtriuſq; oculi non poteſt eſſe vnus aſpectus. Generatur, dum cauſa occurrit muſculis oculũ mouentibus, ut munere ſuo fungi nõ poſſint, ut fruſtretur facultas viſoria, & ita fruſtretur, ut non fiat vtriuſq; oculi unus aſpectus, ſed viſio inæqualis fiat.

Definitio.

Strabiſmus igit eſt viſio inæqualis oculorum, dependens a motu præter naturã muſculorum motiuorum. Forma eſt viſio inęqualis: cum Paulo enim ſtrabones ſecundum rectum non intuentur; quare inæquabiliter. Subiectum non eſt oculus, ſed ſunt ambo oculi, quoniam ad rectum intuitum concurrunt ambo oculi.

Cauſa efficiens.

Cauſa efficiens eſt motus præter naturam muſculorum motiuorum; nam facultas non fruſtratur, niſi quia muſculis occurrit cauſa præter naturam, ratione cuius ſit, ut functio muſculorum lædatur, ut vel Minuatur, uel Auferatur, uel Corrumpatur. In definitione autem propoſiti ſunt muſculi, ſed motiui, quoniam cum Galeno cap.8.li.10.de vſ.p.ut ſeptimus muſculus firmat oculum, ita ſex alij muſculi mouent oculum; ut propterea ſeptimus muſculus oculum firmans, ab hac finitione excludatur; præſertim quia dum ſeptimus muſculus paralyſi afficitur, concidit oculus. Itaque cum malum pendeat a uitio muſculorum: cum Auicenna, neruorum muſculorum affectus eſt uel Natiuus, uel Adſcititius. Si natiuus; huius cauſa oculi affecti motus imminuitur, ad differentiam non læſi oculi: & hic affectus attinet ad imbecillitatem calidi natiui: nam cum Galeno & Hippocrate aph.43.ſect.7.mulier ambi dextera non fit; quoniam in fęmina neruorum robur deſideratur, nam in fœmina calidum innatam nec eſt ita robuſtum, nec ſimilarium partium ea eſt caliditas, ut in maribus. Vnde in præſentia a ſimili eſt dicendum, fieri poſſe, ut unius oculi muſculi imbecilliores, alterius validiores generentur, quare fit viſio inæqualis. Affectus adſcititius cauſam habet muſculos uel paralyſi, uel conuulſione correptos.

Differentia.

Differentiæ a forma: Viſio inæqualis eſt, uel ad Vnam, uel ad Aliam partem. A ſubiecto non capiuntur differentię, quoniam viſio inæqualis ſpectat ad utrumque oculum. A cauſa efficiẽte affectus eſt Natiuus, uel Adſcititius.

Signa.

In genere, & ratione differẽtiarum a forma, malum patet. Differentiæ a cauſa efficiente. Si affectus ſit natiuus; cognoſcitur, quia a principio ortus uiſio fuit inæqualis: contra, ſi adſcititius. Et ſi adſcititius; vtrum cauſa ſit paralyſis, uel conuulſio; petendum eſt e proprijs capitibus.

Præſidia.

Indicationes capiuntur a uitiõ muſculorum. Si ergo uitium ſit natiuum: indicat præſidium efficiens calidum innatum robuſtum, id eſt, calefaciens & nutriens: Calefaciens ratione qualitatis calidi innati; nutriens ratione ſubſtantię calidi innati. Si adſcititium ſit vitium: locum habent indicationes paralyſis & conuulſionis.

Prognoſtica.

Cum Auicenna, ſi hoc uitium fuerit natiuum, eſt incurabile niſi ſit admodum recens, quod intelligere non eſt admodum facile, nam quamuis recens ſit affectus, cum tamen ſit natiuus, non videtur curationem admittere. Sciendum igitur, licet uitium ſit natiuum, ſi tamen ſit admodum recens, non eſſe de ſalute deſperandum. Non ſicut manus ſiniſtra interdum per exercitationem fungi poteſt munere dextræ manus: ita imbecillitas natiua poteſt corrigi, ut malum tollatur. Si autem malum ſit adſcititium; idem eſt dicendum, quod in prognoſtico paralyſeos & conuulſionis dictum fuit.

Curatio.

Materiæ. Si uitium eſt natiuum; æquandę ſunt cunæ, & ponenda candela accenſa in parte oppoſita ſtraboſitati. Probat etiam Auicennas filum appenſum rubrum cum re rubra, utpote cum corallis, in parte oppoſita; ut infans aſſiduo aſpiciat eam partem. Nam hoc exercitium (ut ait Auicenn. qui omnia cognouit) confert in æquando oculos. Et ut intelligatis cauſam, hęc eſt, quoniam ſicuti manus ſiniſtra ope exercitij quodammodo euadit dextra, id eſt, huius obit munia: ita laboris ſeu exercitij uirtute calidum innatum muſculorum robur acquirit, ut hi muſculi æque moueant, ac muſculi alterius oculi. Vnde ad præſeruandos infantes a ſtraboſitate iubet Paulus ut lucerna ponatur e regione oculorum, non ad latera, ſed directo, ſic enim muſculi æqualiter agunt & ſe exercent: contra, ſi a latere ponatur. Si affectus ſit adſcititius, probantur medicamenta propoſita in paralyſi, & conuulſione.

CAPVT XLVIII.

De læſa viſione.

Nomen.

AFfectus oculorũ foris apparẽtes, qui cauſa ſunt læſæ viſionis, huc uſq; explicauimus: Sequtur, de viſione læſa, citra morbũ euidẽtẽ. Quoad nomẽ igitur; per malum propoſitũ intelligamus illud vitiũ, in quo lædit viſio citra morbũ oculi apparentẽ; hoc eſt, citra malam cõpoſitionẽ, tumores, ſolutam vnitatem, vlcus, ut non excludatur vitioſus color, nã non eſt morbus. Vnde Paulus reſpiciens ad quandã ſpeciẽ huius læſæ viſionis, ait, viſus obſcuritas ſit ſine manifeſto oculi affectu.

Generatio.

Generantur dum corpori, ſiue extra oculum, ſiue in oculo, occurrit cauſa, vi cuius citra euidentem morbum fruſtratur facultas viſiua, vt lædatur viſio. Læſa igitur viſio, eſt functio pręter naturam

Digitized by Google

Definitio *Forma.* oculi, dependens a ſruſtratione viſus citra morbum oculi euidentem. Forma eſt functio præter naturam: unde formaliter hoc uitium eſt ſymptoma, attinens ad actionem. Additum eſt præter naturam; in genere: ut ex hoc pateret, functionem omnibus modis poſſe lædi, ideſt, imminui, auferri, corrumpi. *Subiectũ.* Subiectum eſt oculus: vt contrahatur functio præter naturam, vt ſit functio oculi. Notetur: cum in oculo multiplex functio locum habere poſſit: contrahitur hæc functio virtute cauſæ efficientis; vbi dicitur, dependens a fruſtratione viſus: ut neceſſarium ſit colligere, hanc functionem eſſe uiſionem læſam. Nam viſio eſt actio, quæ pertinet ad facultatem viſoriam. Additũ fuit; citra morbum euidentem: ad differentiam læſæ viſionis, cum morbis euidentibus, de quibus ſupra actum eſt.

Cauſa læſæ uiſionis In præſentia igitur explicanda eſt cauſa, ob quam fruſtratur facultas viſoria. Hanc cauſam ut intelligatis, legite Galenum cap. 2. lib. 1. de ſympt. cauſ. & cap. 2. libr. 4. de loc. aff. Sciendum ergo cum facultas animalis contrahatur, ut reddatur viſoria in cryſtallino: ſequi, fruſtrari hanc facultatem determinatam, quoniam uel læditur, uel occurrit Error externus. Quotieſcunque læditur, ob morbum cryſtallini: quotieſcunque fruſtratur, ob errorem: qui error eſt uitium vltra morbos cryſtallini, quodcunque ſit illud vitium, ſiue morbus, ſiue non. *1. Morbus cryſtallini.* *Intemperies cryſt.* Quoad morbum cryſtallini, ideſt morbum non euidentem; cum Galeno locis citatis poteſt eſſe quælibet Intemperies, & quædam Compoſitio. Declaro. Intemperies poteſt eſſe octuplex. Notandum, circa paſſiuas intemperantias: (ideſt, quæ attinent ad qualitates paſſiuas:) ab his intemperantijs produci glaucoma, ſeu glaucedinem, quam viriditatem Auicennas uocat. Et hoc loco ſciant iuniores, per oculum glaucum intelligi oculum, dum euadit particeps coloris miſti e viridi & albo, veluti eſt color maris, cœli, unde etiam cæſius hic color dicitur. Color autem glaucus quandoque eſt expers, quandoque eſt particeps ſplendoris. Particeps eſt, verbi gratia, in oculis noctuę, felis, unde hoc uitium quandoque uocatur Glaucopis, ab oculis noctuarum. Huius vitij e Paulo, Aetio, Auicenna, colligi poſſunt quinque ſpecies: prima attinet ad rhagoidem, ut fit a natiua humiditate copioſa: ſecunda fit a ſiccitate rhagoidis, vt in ſenibus, in quibus multiplicatur quidem humiditas extranea, ſed reſoluitur innata: tertia eſt glaucedo, quæ fit e prægreſſa ſuffuſione, humore iuxta pupillam concreto, quę ſpecies ad differentiam glaucedinis rhagoidis viſum impedit: quarta eſt, dum humor cryſtallinus præ nimia humiditate glaucus euadit: quinta pertinet ad cryſtallinum, & eſt morboſa, & ſplendoris expers, & fit ab intemperie ſicca cryſtallini. Quod ſi contingat oculum ſiccari propter penuriam humoris albuginei; cum patiens exactius videat in tenebris, quam interdiu, vitium vocatur ab Auiccenna al giehar, a Græcis λυωπις. Ex his colligere licet glaucedinem produci etiam poſſe ab humiditate, & ſiccitate cryſtallini; quemadmodum ab Auicenna traditum eſt: nec præter rationem. Fundamentum igitur eſt; quoniam color viridis copioſiores partes habet opacas; contra color albus copioſiores habet diaphanas: at color glaucus ut miſtus e viridi & albo, medio modo ſe habet. Nam propter copioſam humiditatem, portio diaphana euadit opaca, cum præ nimia humiditate non fiat diſſolutio; vt hinc color euadat glaucus, & ſi albus color ſuſcipiat aliquam viriditatem. Fit etiam color albus glaucus, ratione ſiccitatis, & dupliciter: primum, dum ratione ſiccitatis humiditas reſoluitur, ut color viridis obſcurus degeneret in glaucum, ideſt, in viridem clarum. Secundo hoc fieri poteſt, vt color albus degeneret in glaucum, ideſt, miſtum ex albo, & viridi, vi ſiccitatis, qua conſumuntur partes diaphanæ, ut opacæ permaneant dominantes, quemadmodum contingit in glaucedine exquiſita. Quoad malam compoſitionem; *Raritas cryſtall.* perpendere oportet cryſtallini Raritatem, & Situm. Quoad raritatem, & eam morbificam; hoc vitium Aetius capit. 44. libro decimoſeptimo vocat *Situs cryſtallini.* oculi debilitatem. Verum hęc eſt immodica cryſtallini raritas potius naturæ. Quoad ſitum, cum Galeno capite decimoſecundo, libro decimo de uſu part. locum habet, ut cryſtallinus ſurſum uel deorſum vergit: ut cum obiectum duplex appareat: propterea quod conorum axes in duplici firmantur plano, nam rhagoidis pars, a qua deflectit cryſtallinus, cryſtallinum ſecat in duas partes. Hic autem ſitus eſt uel morboſus, uel non morboſus. Situs non morboſus: (capit. 12. libr. 10. de vſ. part.) eſt, dum alterius oculi pupilla manu comprimitur. Morboſus, qui producitur a cauſa morbifica. Et hic duplex eſſe, poteſt nimirum, uel non ex uſu, hoc eſt, non indicans utile, ut hunc ſitum logicum etiam appellare liceat, uel ex uſu Situs morboſus, ſed non ex uſu, proponitur cap. 2. l. 4. de loc. aff. ſi nimirum hoc malum fiat a muſculis; ſi quidem remoto vitio muſculorum, cryſtallinus illico ſitum recuperat. Situs autem morboſus, & ex uſu eſt, ſi fiat uel ob ictum oculi, uel ob immoderatam fluxionem. *II. Error externus, in oculo.* Quo autem ad errorem externum; hic uel In oculo eſt, uel Extra. Si in oculo pertinere poteſt ad Corneam, ad Humorem albugineum, & ad ſpiritus animales. Et cum pertinere poſſit ad corneam; omiſſis morbis euidentibus, de quibus dictum eſt; cum Galeno cap. 2. l. de ſympt. cauſ. cornea affici poteſt Craſſitie, Humiditate, Colore. Quoad craſſitiem & humiditatem, ſi ui horum vitiorum afficiatur cornea; malum uocatur Caligo. *1. Corneę craſſities & humiditas.* Vnde quoad craſſitiem, cum Galeno capite quinto, libro 10. de vſ. part. hæc accidit ſenibus, in quibus in decrepita ætate cornea rugoſa redditur, cornea euadit duplicata, rugis ſuper rugas incidentibus. Humiditas locum habet, dum cornea afficitur humida intemperie. *Color corneæ.* Coloris cauſa producitur παροράσεις, ſeu allucinatio. Auicenn. vocat imaginationem. Vnde, vt euidens reddatur doctrina παροράσεω: ſciendum fieri, & ob colorem corneæ vitiatum, & citra colorem corneæ. Ob colorem corneæ, ut in præſentia intelligimus; dum afficitur cornea ab humore, qui contingere poteſt, ut in ictero contingit, in quo radij tranſeuntes per corneam citrinam, ſunt in cauſa, ut omnia obiecta citrina appareant. Παροράσεις, autem fit citra vitium coloris corneæ, etiam cum Galeno capite ſecundo, libr. 1. de ſympt. cauſ. ob vitium coloris albuginei. Sed præterea & tertia παροράσεως ſpecies additur: qua eſt, dum oculis clauſis in obſcuro obiecta variorum colorum conſpici uidentur. Et præterea ut hoc intelligatur, ſcire oportet, colorem, ut eſt uiſus obiectum, dupliciter conſiderari poſſe: primo modo, ut color ſit e miſtione elementorum, dum terra concurrit ut portio opaca; aqua & aer, ut portio diaphana; ignis, ut luminoſa: Et hic color ſolum extra oculos conſpicitur. Secundo modo fit color e varia miſtione lucis & tenebrarum, & huiuſcemodi color etiam intra oculum generari poteſt, ac conſpici, ut colligitur e contex. 23. libr. primo prognoſti. Galeni, quemadmodum euenire poteſt in phrenitide, in qua vapores torrefacti habent rationem tenebrarum; ſpiritus autem, & cryſtallini ſplendor, habent rationem luminis. Hęc de cornea: *2. Albuginei humoris uitia.* Porro, ut e capit. 2. lib. 1. de ſympt. cauſis colligitur,

humoris

Digitized by Google

humoris albuginei vitium attinet ad Quantitatem & Qualitatem. Ad quantitatem; ut modo Augetur, modo Minuitur: ſed horum vitiorum doctrina patet e traditis de Mydriaſi, & de Conſtrictione pupillæ. Quoad qualitatem; eſt albuginei Craſſities & Color. Craſſities perpendenda eſt, ſecundum gradum, ſitum, & cauſam efficientem. Secundum gradum, vt humor albugineus eſt uel Magis, vel Minus craſſus: ſi remiſſa ſit craſſities dicitur ἀμβλυωπία, id eſt, viſio obſcura: ſi intenſa, prodit ἀμαύρωσις, id eſt, viſus deſtructio. Quoad ſitum ſeu ſubiectum craſſitiei: craſſities pertinet ad albigineum, uel ſecundum Totum, vel ſecundum Partem: & ſi ſecundum partem, uel ſecundum Circumferentiam, uel ſecundum Centrum. Si craſſities perpendatur ratione cauſæ efficientis, hæc craſſities producitur uel ex Alimento, uel ex Excremento: & ſi ab excremento, uel ab Humore, uel a Vapore: & ſi ab humore, ab humore vel Magis, vel Minus craſſo: & ſi a vapore, peccante uel Copia, vel Motu. Color albuginei varius eſſe poteſt. Et hæc de vitijs attinentibus ad

3. Spirituum vitia. humorem albugineum. Quantum attinet ad vitia ſpirituum: ſecundum Galenum capite ſecundo, libro primo de ſympt. cauſa. cum ad viſionem efficiendum opus ſit ſpiritu animali copioſo & puro: idcirco vitium attinet ad Quantitatem & Qualitatem. *Penuria.* Quoad quantitatem: deficit ſpiritus animalis, uel e Toto, unde fit Cæcitas; uel ſecundum Partem, unde Imminuitur viſio. Verum vtrumque uitium fit ab eodem cauſæ genere, differente ſolum ſecundum magis & minus: ut ſufficiat dicere ſolum de cauſis priuationis ſpiritus. Oculus ergo animali ſpiritu priuatur, quoniam ſpiritus in oculum non influit. Non influit, quoniam uel Retrahitur, uel eius fluxus impeditur. Retrahitur ſcilicet in cerebrum, dum exiguus eſt ſpiritus, vt non ſufficiat & pro cerebro, & pro oculo. Sunt autem exigui ſpiritus, dum uel Reſoluuntur, ut in euacuationibus immodicis: uel Non generantur, vt in morituris, quemadmodum Galen. ait capite ſecundo, l.4. loc.aff. unde & Hippocrates aph. 24. ſect. 1. libr. 6. epid. obſcurationem in ægrotantibus malam eſſe ait. Si autem ſpiritus fluxus impediatur, hoc fit propter anguſtiam uel Ventriculorum cerebri, uel Opticorum. Ob anguſtiam ventriculorum cerebri, vt in caro, epilepſia, apoplexia. Opticorum autem ut in uertigine tenebricoſa, & citra vertiginem: vbi, ſi anguſtia ſit integri in opticis, fit ἀμαύρωσις, modernis gutta ſerena; ſi non ſit integra, dicitur ἀμβλυωπία. Quoad uitium ſpiritus

Impuritas ſpirituum. ſecundum qualitatem, capite ſecundo, libro primo de ſympt. eſt ſpiritus ueluti nebuloſus, humidus, turbidus. Cauſa eſt, immoderata humiditas, uel alimenti, uel cerebri; quamuis etiam concurrat intemperies frigida & ſicca cerebri, ad generandum impuros ſpiritus, quemadmodum in decrepitis. Cæterum, vitium ſpiritus animalis eſt uel ſimplex, uel mixtum: ſimplex eſt, dum ſpiritus ſolum uel eſt exiguus, uel humidus, mixtum, dum ſpiritus ſimul eſt & exiguus & humidus. Quod ſi ergo ſpiritus ſit exiguus & purus; cum Galeno, loc. ci. proxima homo exacte uidet, remota neutiquam, & hoc vitium dicitur μυωπία, luſcioſitas. Si autem ſpiritus ſit ſimul copioſus & humidus; homo videt, non tamen exacte nec diſtincte, & peius videt in obſcuro; vnde vocatur hoc vitium nyctalops, hoc eſt, nocturna cæcitas. Si ſpiritus ſit ſimul exiguus & humidus; homo nec exacte, nec procul videt, ut accedat hoc vitium ad nocturnam cæcitatem, quoniam radij ſunt & exigui, & impuri, unde cauſa exiguitatis non procul diffunduntur; cauſa impuritatis homo non poteſt exacte videre. Quoad vitia capitis: pertinent hæc uel ad Opticos, vel ad Cerebrum.

III. Error externus extra oculos. Hæc vitia Galenus cap. ſecundo lib. primo de ſympt. om. cauſ. uocat morbos facultatis, quamuis habeant rationem erroris externi, ſi conſerantur cum morbis cryſtallini. Verum quoad opticos: viſio læditur aliqua e parte, ob immodicā humiditatem, cuius cauſa, ſpiritus impuritatē contrahere poſſunt: ſed potiſſimum opticorum vitium pertinet ad malam compoſitionem, & ſolutam vnitatem. Mala compoſitio, eſt anguſtia: quæ ſi integra ſit, vitium vocatur ἀμαύρωσις, obſcuratio: unde Auicen. ait, obſcurationem eſſe obturationem nerui viſiui: ſi non ſit integra anguſtia, vocatur amblyopia. Notandum uero opticorum anguſtiam attinere uel ad horum neruorum ſubſtantiam, uel ad meatum. Si ad ſubſtantiam; fit anguſtia, quæ eſt pororum denſitas, & fieri poteſt modo a frigore, modo a materia implente poros, ut dictum eſt de paralyſi, ut condenſentur pori, & meatus optici apertus permaneat, ut tranſeat ſpiritus animalis, non facultas, hæc enim non permeat per foramen, ſed per propriam neruorum ſubſtantiam. Si autem anguſtia ſpectat ad foramen optici; anguſtia eſt obſtructio, qua fit a pituita; poteſt quoque eſſe compreſſio, quæ fieri ſolet e compreſſione ſeu innixu adiacentium, ſiue e tumore uel inflammatorio, vel non inflammatorio, ut in doctrina paralyſis dictum eſt. Quoad ſolutam vnitatem; eſt euidens, 2
quando ob vulnera nerui optici inciduntur. Quoad cerebri vitia: eſſe poteſt intemperies, quæ eſt cauſa ſpiritus uel exigui, uel impuri: eſſe poteſt anguſtia, quæ prohibet tranſitum facultatis & ſpirituum, ut in caro, &c. in phrenitide etiam, ut monuit Galenus cap.2. lib. 4. loc. aff. Quoad uitia in- 3
fra caput, vitium pertinere poteſt, vel ad Totum corpus, uel ad aliquam Partem. Ad totum, ueluti cum Auicenna in acceſſionibus febrium: ad partem, vtpote ad ventriculum; quando ſcilicet, oculis a uentriculo vapores impertiuntur, cap.2. l. 1. de ſymp. cauſ. & cap.2. lib.4 de loc. aff.

Differentiæ. Quoad differentias. A forma: viſio eſt uel Imminuta, uel Ablata, uel Corrupta. A ſubiecto non capiuntur differentiæ. A cauſa efficiente cauſa eſt Morbus, uel Error externus, ut iam traditum eſt.

Signa. Hoc vitium in genere & ratione formæ patet. Ad quantum ad cauſam efficientem attinet; cum eſſe poſſit uel morbus cryſtallini, uel error externus: Si fuerit morbus cryſtallini, & primum, ſi in-

Cryſtallini affectus. I temperies; indicabitur e ſplendore imminuto: & ſi intemperies ſit calida, læditur a calidis, iuuabitur a frigidis: contra, in frigida intemperie. Si dyscraſia ſicca ſit; cognoſcetur ex oculi ariditate: ſi humida, e lippitudine ſuperflua. Sed præterea dyſcraſiā ſiccam & humidam cognoſcimus e colore glauco. At ſi glaucedo fiat e ſiccitate; patientes vix ferunt lumen, ita ut melius uideant in obſcuro: contra, ſi

II glaucedo fiat ex humiditate. Quoad cryſtallini morbum, dum eſt mala compoſitio: ſi fuerit immoderata raritas; cum Aetio cognoſcitur, quia patiens obiectum nec album, nec ſplendidum poteſt perferre: & præterea e leui occaſione oculum claudit, & & lachrymatur, & præſertim inter legendum. Situs autem vitioſus cognoſcitur e læſa viſione, in qua quodlibet obiectum apparet geminatum. Et ſi contingat, ut ictus non ſit prægreſſus, nec ſigna ſint epiphoræ; iudicandum; hoc malum prodire vitio muſculorum.

Corneæ vitia. Quoad errorem externum: & primum, ſi pertineat ad corneam, cum uitium ſit craſſities, humiditas, color: craſſities cognoſcetur ex eo, quod cornea rugoſa conſpicietur & inæqualis, quemadmodum in ſenibus: humiditas e læſa viſione indicabitur, in qua homo ueluti per nebulam ſeu fumum conſpicere videtur: color cogno-

Digitized by Google

ſcetur & e læſa viſione, quia omnia obiecta colore infecta apparebunt, & pręterea hic ipſe color eſt potius ſignum, quam ſignatum, cum in oculos incurrat.

Albuginei uitia. Quoad vitium albuginei poſthabito vitio in quantitate: (de quo in ſermone de mydriaſi & conſtrictione pupillæ dictum eſt ?) cum attinet ad craſſitiem, & colorem: craſſities cum differat ſecundum gradum, ſecundum ſedem, & cauſam
1 efficientem; Quantum ad gradum attinet, craſſities, intenſior indicabitur e viſione magis læſa, &
2 pupillæ obſcuritate intenſiore reddita. Quoad ſedem: ſi craſſities attineat ad totum albugineum; indicabitur e læſa viſione, in qua æquale obiectum ſecundum omnes partes apparebit æquale: at ſi ad partem albuginei attineat; ſi contingat, vt craſſities occupet albugineum ſecundum rectum, obiectum quod conſpicietur, linea recta refertum eſſe videbitur; ſi ſecundum obliquum, obliqua. Si contingat, ut craſſities attineat ad circumferentiam; tunc obiecta plura ſimul non poſſunt conſpici. Si autem craſſities occupet centrum: om-
3 nia obiecta perforata in medio apparebunt. Quoad cauſam efficientem, ſi craſſities fiat ex alimento; indicabitur ex æquali læſione, & prægreſſo alimento craſſiore. Si fiat ex excremento; indicabitur ex inæquali læſione albuginei. Et ſi excrementum ſit humoroſum; indicabitur e lęſa viſione, in qua obiecta vitio ſtabili referta conſpicien-
4 ter: ſi e vapore; apparebunt culices, muſcæ volitantes. Si uitium ad colorem attineat; color facile conſpicitur, non tamen tam facile in albugineo, ac in cornea.

Spirituũ uitia. Quoad vitia ſpiritus: ſi ſpiritus e toto deficiat, indicabitur] e viſione ablata: ſi ſecundum partem, ex imminuta; vt patiens remota non poſſit videre exacte. Et ſi deficiat, quoniam retrahitur; indicabitur ex immodicis vacuationibus, ex imbecillitate virium, cuiuſmodi prope mortem eſſe ſolet. Si fluxus impediatur: cum poſſit impediri ex anguſtia uel uentriculorum cerebri, uel opticorũ; de his ſuo loco dicemus. Si ad qualitatem attineat vitium ſpirituum, cognoſcetur e læſa viſione, in qua homo non videt exacte, quamuis procul uideat. Et ſi ſpiritus fuerit tum exiguus, tum impurus; indicabitur e lęſa viſione, in qua homo nec exacte, nec procul poteſt conſpicere.

Opticorũ uitia. Quoad vitia neruorum opticorum: anguſtia capite 2.libr.4. loc. affect. cognoſcitur e lęſa viſione, non apparente aliquo vitio in oculo: & ſi integra ſit anguſtia, indicabitur ex ablata viſione; ſi imminuta anguſtia, ex imminuta viſione, vt homo procul non videat. Et ſi anguſtia attineat ad nerui ſubſtantiam, quod aliquando obſeruaui; indicatur e viſione ablata, in qua dilatatur pupilla vnius oculi, ſi alter claudatur. At ſi anguſtia ad foramen attineat, cum Galeno cap. ſecundo, libro quarto loc. affect. ſi anguſtia fuerit integra ſecundum vnum oculum, vt homo prorſus non videat, poterit tamen dilatari pupilla alterius oculi, ſed non dilatabitur pupilla oculi læſi. Si oculus afficiatur inflammatione; cognoſcitur e rubedine oculorum, e pulſatione, e calore: & ſi tumor non fuerit inflammatorius, e grauitate: Et ſi hæc non appareant, anguſtiam ex obſtructione fieri coniectandum eſt: Et, ſi ſoluatur vnitas, e vulnere.

Indicationes. Indicationes, hauriendæ pro curatione læſę uiſionis, ferme innumeræ ſunt: patent autem e ſuperius propoſitis: nam, verbi gratia, ſi lædatur viſio ob intemperiem cryſtallini, alterandum per cõtrarium, &c.

Prognoſtica. Non eſt autem vitium hoc negligendum, cauſa vitæ & commodioris & melioris. Verum modo facile, modo difficulter, modo omnino non ſuccurri poteſt. Ratione igitur formæ, dum omnia ſunt paria; difficilius remouetur hoc malum, ſi ablata ſit uiſio. Ratione cauſæ efficientis, ſi morbus ſit intemperies, difficilioris curationis, ſi in habitu: Augetur difficultas, ſi intemperies declinet ad ſiccum, ut in glaucedine: & propterea dicit Galenus capite decimoſexto, libro decimo, de uſu part. glaucedinem potiſſimum parere cęcitatem. Paulus reſpiciens ad exactam curationem glaucedinis, ait, omnia glaucõmata non curari: ratio eſſe potuit, quia ſi fiat glaucedo, glauca reddita rhagoide, uel a principio generationis, uel in ſenili ætate; patet has duas ſpecies glaucedinis eſſe incurabiles: ſi fiat glaucedo ab humore congelato, hæc etiam ſpecies cum Aetio eſt incurabilis, ſi oriatur ab humiditate natiua cryſtallini, etiam incurabilis; non enim vinci poteſt copia humiditatis cryſtallini: Si fuerit glaucedinis quinta illa ſpecies, quæ exquiſita eſt, & ſit ratione ſiccitatis; hæc etiam eſt incurabilis, niſi ſiccitas ſit admodum debilis, quemadmodum cum Aetio in incipiente glaucedine: ut, ſi aliquantiſper ſit progreſſa, actum ſit. Ita ergo intelligendus eſt Paulus. Si autem morbus cryſtallini ſit raritas, poteſt remitti; unde curationem Aetius aggreditur. Si uitium fuerit ſitus, ut ſi ſitus uitioſus fuerit; pro varia cauſa varie prognoſticandum, Verbi gratia, ſi fiat muſculorum uitio, ut ſunt affecti vel paralyſi, uel conuulſione; confugiendum ad propria capita, & ſic de reliquis. Quoad errorem externum, ſi pertineat ad corneam: in genere, ſi corneæ uitium ſit magnum: (cap. ſecundo, lib. primo ſympt. cauſ. (viſio in totum impeditur. Et, ſi rugoſa ſit reddita cornea, ſicuti in ſenibus; uitium eſt incurabile. Si vitium ſit humiditas: poteſt vinci. Vincitur etiam ſi vitium in colore ſit poſitum: quia materia coloris poteſt euacuari. Quoad albugineum, ſi huius vitium fuerit craſſities; varie prognoſticandum, pro gradu & efficiente cauſa craſſitiei. Quo enim maior craſſities, eo cura difficilior, ut ſi auferatur viſio, incurabile ſit vitium. Adhæc ſi craſſities fiat ex alimento craſſo, vix curabilis; & ſi protrahatur, non poteſt vinci. Si vero fiat ex excremento, ſi fuerit humor, curatio eſt difficilis, & quandoque impoſſibilis, nimirum, ſi humor fuerit copioſus, craſſus, viſcibus, impactus. Si excrementum fuerit vapor, curabile vitium. Similiter ſi vitium in colore ſit poſitum. Quamuis maior ſit difficultas in vincendo colore albuginei, quam corneæ, cum albugineus in loco ſit profundiore. Quoad vitium ſpirituum: ſi ſpiritus deficiant e retractione, quoniam ſpiritus non generantur; malum incurabile: nam homines morti iam ſunt proximi. Si autem ſpiritus deficiant, quia reſoluuntur propter vacuationes immoderatas; prognoſticum varium eſt, pro vehementia illarum euacuationum. Si ſpirituum tranſitus prohibeatur, uel ob anguſtiam opticorum, uel uentriculorum cerebri; propria capita conſulenda. Si vitium pertineat ad qualitatem: ſi ſpiritus ſit humidior, ob humiditatem uel cerebri, uel alimenti, curabile eſt vitium: niſi coniuncta ſit ſiccitas ipſius cerebri, ut in ætate decrepita, quia malum tunc incurabile. Quoad vitia opticorum ſi uitium ſit humiditas; curari poteſt. Si fuerit anguſtia, & hæc ad ſubſtantiam neruorum pertineat; non eſt malum incurabile. Et ſimiliter, ſi ad foramen optici, quod tamen vitium difficulter expugnatur, & incurabile eſt, niſi cito occurramus. Si uitium ſit ſoluta vnitas, actum eſt. Quoad vitia cerebri, totius corporis, ventriculi; horum vitiorum prognoſtica e proprijs capitibus ſumenda.

Curatio. Quoad materias. Primum cauſa cryſtallini notandũ; Si fuerit intẽperies calida; probari, [oculorum ablutio-

Digitized by Google

ablutionem cum frigida, cum aqua roſarum.] Si fuerit dyſcraſia frigida; [abluendi ſunt oculi aqua feniculi, euſragiæ, vino vel ſincero, vel medicato cum propoſitis.] Si humida fuerit intemperies: Rhaſis probat [puluerem e tutia lota & ſiccata & abluit oculos aqua feniculi: addit etiam aromata, collyria e fellibus, & ſimilia, in doctrina ſuffuſionis tradita.] Si intemperies ſicca ſit: Rhaſis caput perfundit [tepida;] naribus, auribus applicat humectantia, ut [oleum amygd.] totumque corpus fouet [balneo aquæ dulcis] iuuat { lac] oculo inſtillatum. Quoad raritatem cryſtallini: huius cauſa Aetius cap. 44. præter materias diuertentes, ut ſunt frictiones, &c. probat, ut caput [frigida] perfundatur, & ſi opus eſt, applicentur oculis frigida aſtringentia, vt [aqua roſ. cum ſumach.] Quoad ſitum cryſtallini vitioſum, materiæ ſunt petendæ e traditis de paralyſi, de conuulſione, de ſugillatione, de epiphora. Quoad corneam: & primum ratione craſſitiei: oculus eſt fouendus [lacte, vino dulci decocto fœnugræci, meliloti, feniculi viridis, (propter ſiccitatem, quæ in ſenili viget ætate.)] Ratione humiditatis probantur, quæ etiam conueniunt in humidiore cryſtallino. Ratione coloris vſurpantur diſcutientia, quę conueniunt in ſuffuſione, [ut eſt vinum cum euphragia.] Quoad vitium ſpirituum, ratione quantitatis, ſi deficiant: quoniam vel non generantur, vel reſoluuntur: occurrendum potius alimenis, ut [pane cum vino atomatico, aqua carnis, &c.] Si deficiant ſpiritus, quoniam prohibetur tranſitus ob anguſtiam vel vētriculorum cerebri, vel opticorum, probantur Paulo poſt ſequentia. Ratione impuritatis laudantur quę generant purum ſanguinem: quare ſint [bona cibaria, & oculo applicetur vinū cum feniculo, &c.] Quoad vitia opticorum: ratione humiditatis, conducuntur ſiccantia, quæ etiam fuere probata in humidiore cryſtallino. Ratione anguſtiæ opticorum: ſi malum ſit a ſanguine, cum Aetio vena ſecanda, & quam primum fieri poteſt occipitio cucurbitula applicanda, & ſi non ſit larga ſanguinis copia, primum eſt aperienda vena capitis; mox cucurbita occipiti eſt affigenda, & præterea totum corpus purgandum; deinde cum Paulo uomitus cum uiolentia prouocandus, item ſternutamentum vehemens excitandum: non alia de cauſa, niſi vt materia anguſtans commoueatur, nec figatur, quia actum eſt, ubi figitur. Vnde in praxi vos hortor ita progredi, [vt eadem hora, qua acceditis, iubeatis immitti acrem clyſterem: deinde ſi ſanguis eſt copioſus, aperiatur cephalica: eadem die poſt vij. horas exhibeatis pil. fœtidas, vel cochias ad drac. ij. ſ. Deinde caput vacuetur, & ſecetur vena frontis; poſtea venæ angulorum: applicetur cucurbita occipitio, & illico etiam, uſurpetur ſetaceum, & fiat vacuatio per os, per nares, confeſtim, ualidis medicamentis. Et deinde cum Paulo, & Aetio caput perfundendum aqua ſalſa actu calida. Licet etiā aſcendere ad ſinapiſmum. Oculus foueatur ſpongia, infuſa in aqua marina ac ſalſa. Probantur etiam collyria, de quibus in doctrina ſuffuſionis & albuginis dictum eſt. Et præterea ſtatim exhibeatur decoctum e guaiaco, ideſt, attenuans: & hoc exhibeatur, ut potiſſimum patientes ſudent ſecundum caput, quod non eſt faciendum in reliquis malis oculorum.] Quoad vitia cerebri, totius corporis, & uentriculi: propria capita conſolantur. Hæc igitur de læſa viſione, & de præcipuis oculorum malis dicta ſufficiant.

Ordo medicamentorū adhibēdorum in gutta ſerena.

CAPVT XLIX.

De læſo auditu.

Nomen. LOquimur hic de qualibet auditus læſione: ſiue deprauetur, ſiue imminuatur, ſiue auferatur. *Generatio.* Generatur hoc malum, quoties organo auditus aliquid præter naturam occurrit, ut uel nō fiat receptio ſpeciei auditus, uel non fiat iudicium. Nam ad auditum efficiendum neceſſariū eſt, vt e colliſione corporum duorum ita percutiatur aer, vt excitetur ſonus, qui poſtea per mediū aerem debet agere in ſenſorium, & hoc mouere: vt, poſtquam mouerit ſenſorium, & poſtquam fuerit acceptum a facultate auditrice, iudicetur. *Definitio.* Quare læſus auditus eſt functio præter naturam auris, dependens a fruſtratione auditus, capite tertio, libro quarto. loc. affect. capite tertio, libro primo, de cauſ. ſympto. libro de organ. odoratus, capite primo, lib. 3. α.τ.ο.ν. *Forma.* Forma eſt functio læſa: quę vel Corrupta eſt, vt in ſibilo, & tinnitu: uel Diminuta, vt in ſubſurditie, & in ſurdaſtris: uel Ablata, ut in ſurditate. *Subiectū.* Subiectum ſunt aures: per quas intelligimus, & partem principalem, quæ eſt neruus, ortus e quinto pari neruorum cerebri, [(non ſecundum omnes ſui partes, ſed tantum ſecundum illā portionem, quæ pertinet ad principium labyrinthi, quod eſt prope cerebrum, non prope aures externas, in qua parte neruus eſt dilatatus: neruus ergo expanſus, eſt præcipua pars auris, correſpondēs cryſtallino in oculo) & partes. Non principales, vt eſt membrana, quæ eſt in principio tympani; item oſſa, quæ conſtituunt meatum auditorium oſſeum & cartilago, e qua conficitur meatus auditorius externus, qui cartilagineus dicitur. Non propono illa tria oſſicula, quia ad rem noſtram non pertinent: errant enim valde qui credunt, auditum lædi ob vitia oſſiculorum; ignorantque anatomen.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens, eſt fruſtratio facultatis auditricis. Fruſtratur vel ob Morbos, vel ob Errores externos. Morbus eſt conſtitutio præter naturam alicuius organi: & quod eſt præter hanc conſtitutionem, habet rationem erroris externi.

1. Quib⁹ morbis læ datur auditus. Quantum ad morbos: hi poſſunt perpendi, vel ratione facultatis communis, vel ratione facultatis Determinatæ. Quantum ad morbos, ratione quorum non poteſt facultas communis operari, ſed fruſtratur: hi morbi pertinent vel ad Cerebrum, vel ad Neruum quinti paris, hic autem per neruum quinti paris, non intelligo neruum, ſecundum portionem expanſam, quæ locus eſt facultatis determinatæ; iam enim loquor de facultate cōmuni, quæ nondum eſt determinata nondū eſt reddita auditoria, & ob id per neruum intelligo, vt incipit a cerebro, & ductum habet.

Morbi cerebri. Quantum igitur ad cerebrum; potiſſimum cerebri morbus eſt in via, in anguſtia, ut in apoplexia, epilepſia, &c. in quibus affectibus homo nō audit, ratione facultatis communis, quæ impeditur ob morbum cerebri. Interdum, ſed raro, contingit ob morbum frigidum, ſed oportet, vt intemperies admodum ſit frigida, nam ſecus non erit in cauſa læſi auditus. Notandum, ob anguſtiam cerebri, ita lædi auditum, vt auferatur: ob intemperiem vero nō auferri, ſed tantum imminui.

Denſitas nerui auditorij. Quoad neruum, ſecundum partem iam propoſitam, huius morbus eſt denſitas: quia hic non habet foramen, ut opticus, ſed habet ſubſtantiam raram; ideoque ſi afficiatur ſecundum

Digitized by Google

raritatem, fiatque neruus iuſto denſior, tunc læditur auditus. Denſitas hæc, eſt Remiſſa, vel Inſignis; Integra, vel Non. Si eſt integra; non poteſt permeare facultas: unde homines ſurdi euadunt, ſecundum illam aurem, quæ eſt e regione illius nerui, quoniam ſcilicet ob denſitatem, facultas animalis non diſtribuitur in neruum expanſum. Si denſitas non ſit perfecta, & integra; non prohibetur facultatis tranſitus, & proinde non aufertur auditus, ſed tantum imminuitur; non ob vitium nerui expanſi, quem ſupponimus eſſe bene conſtitutum, ſed ob denſitatem ſecundum progreſſum illius nerui. Animalis enim ſpiritus eſt organum motus, & ſenſus, & proinde etiam auditus: nam ſine auxilio ſpiritus animalis, facultas nequaquam exactiſſime poteſt operari. Spiritus autem animalis, non ea ratione concurrit ad auditum (ſicut plerique falſo imaginantur) quemadmodum concurrit ad uiſum. Nam ad uiſionem efficiendam neceſſe eſt, ut ſpiritus animalis ſecundum propriam ſubſtantiam perducatur in oculos; vnde nerui optici natura perforati ſunt: at in auditu, ſpiritus animalis non ſecundum propriam ſubſtantiam perducitur in aures; ſed in cerebro exſiſtens prope principium quinti paris neruorum cerebri, Solis inſtar ſuos emittit radios, qui viuificant facultatem auditricem. Vnde, ſi neruus denſior eſt redditus, ſed non integre, difficulter, & in parua copia, huiuſmodi radij, auribus impertiuntur, ideoque auditus fit imminutus. Cauſæ obſtructionis cerebri, & denſitas nerui, ſæpe ſunt propoſitæ: ſed potiſſima cauſa, eſt pituita. Sequuntur morbi, pertinentes ad facultatem determinatam:

Morbi totius auris

Supponendi autem hoc loco ſunt morbi noti, totius auris, vt dyſcraſiæ, tumores inflammatorij, & non inflammatorij, item ſolutæ vnitates, quæ vitia, vt in qualibet parte, ita etiam in auribus locum habent.

Morbi nerui expāſi.

Dicemus ergo de morbis pertinentibus ad auris partes. Principalis pars eſt neruus expanſus: cuius morbus poteſt eſſe intemperies, & potiſſimum frigida, facta a cauſis refrigerantibus: nam propter hanc frigiditatem, facultas non poteſt iudicare, ut par eſt; vnde auditus imminuitur. Poteſt etiam eſſe morbus in mala compoſitione, in denſitate, in tumore: vnde ſpecies debite ſuſcipi non poteſt, ideoque non fit receptio, & per conſequens etiam iudicium non fit, quia iudicium neceſſario ſupponit receptionem. Si igitur denſitas ſit integra, aufertur auditus; ſi non integra imminuitur. Partes non principales ſunt: (myninga, membranula, ita a barbaris dicta:) oſſa, cartilagines mitto tria oſſicula, quia cum moueantur a muſculo, hic potius eſt inſtrumentum naturæ, quemadmodum etiam muſculi abdominis: nec enim hæc oſſicula conducunt, ut melius fiat actio, ſed tantum ad tutelam ſeu cuſtodiam, ut in anatomicis demonſtrabimus.

Morbi myninga.

Quantum igitur ad myningam; huius morbi ſunt in mala compoſitione, & potiſſimum eſt denſitas præter naturam, quæ eſt in cauſa, ut ſpecies ſoni non poſſit diſtribui intra aures: vnde aboletur receptio, ſi denſitas ſit integra, imminuitur, ſi non integra. Oritur autem denſitas, cum ob copiam humiditatis, ſeu pituitoſi humoris; tum propter cicatricem, quæ interdum ſequitur vlcera.

Morbi meatus oſſei.

Sequuntur oſſa, quæ conſtituunt meatum auditorum intimum: hic meatus ea ratione afficitur, quatenus repletur humoribus, qui a cerebro ad aures fluunt.

Morbi meatus cartilaginei.

Cartilago, efformans meatum auditorium externum, afficitur, quoties hic meatus repletur, uel a materia interna, quæ a capite confluit, uel ab externa, quoties caro plus iuſto excreſcit poſt vlcus; poteſt etiam repleri a quocunque tumore; item repleri poteſt, vt ego vidi, ſi quis imprudenter immittat goſſipium intra aures, & ibi detineat, ut per diuturnam retentionem, concurrente aliqua humiditate, ad ſummam duritiem perducatur.

II. Quo audit⁹ læditur ob errorē externum.

1. Ob humorē, vel vaporem.

Præterea auditus læditur, ob Humorem, ob Vaporem, ob aerem externum, & ob aerem ſeu calidum ingenitum. Quantum ad humorem, & ad vaporem: ſi contingat, vt meatus non anguſtetur, tunc huiuſmodi humor, vel vapor, poteſt permiſceri cum calido ingenito auris, e qua permiſtione calidum ingenitum neceſſario euadit impurum, ut imminuatur auditus, ſed ob errorem externum. Inſuper, vapor dum exitum quærit, ſolet eſſe in cauſa tinnitus, & ſibili: non quatenus permiſtus eſt calido ingenito (nam calidum innatum, ſeu complantatum, inſertum in neruo expanſo, eſt illud quod recipit ſpeciem: ſenſibile autem poſitum ſupra ſenſorium, non cauſat ſenſationem) ſed quatenus cum impetu mouetur in ſpatio, quod eſt inter neruum expanſum, & feneſtram tympani. Dum enim vapor hic quærit exitum, uel ſponte, vel impulſus; mouetur cum impetu a principio meatus, ideſt, a neruo expanſo, ad finem meatus, ideſt, ad feneſtrā tympani: in hoc ſpatio non eſt aer ingenitus, ſed externus, & propterea dum iſte vapor cum impetu motum habet in illam feneſtram; percutitur ab oſſe, ratione cuius percuſſionis fit ſonus, & ſibilus. Dum igitur humor & vapor inuicem miſcentur, in meatibus illis auditorijs oſſeis: vapor quærit exitum circa partes illas oſſeas, quæ pertingunt ad aerem externum, ideſt, circa illas feneſtras tympani, & proinde percutitur ab oſſibus, vnde ſonus editur: cum enim hic locus aliqua e parte diſterna neruo expanſo, a præcipuo organo auditus, hic fit, vt hic ſonus ſeu ſtrepitus ſentiatur, quia tunc ſenſibile non eſt poſitum ſupra ſenſorium.

2. Ob aerem externum.

Aer etiam extrinſecus ſolet cauſa eſſe tinnitus, & ſibili. Nam ut fiat auditus, neceſſe eſt aerem externum ingredi aures, non per myringam, per meatum cartilaginem, ſed per hos; per nares, ad quas partes pertingunt meatus auditorij. Et hoc eſt, quod optime dixit Philoſophus, meatus auditorios pertingere ad aerem externum, vt hunc ſuſcipiant. Porro aer hic externus, neceſſario ingreditur aures, ut coniungatur cum calido innato nerui expanſi: nam, ſicut in oculis cum calido innato cryſtallini coniungitur ſpiritus animalis; vnde viſionis organum luminoſum, & igneum vocatur, & tenuiſſimum, dum ſermo eſt de calido innato cryſtallini, non ſimpliciter de cryſtallino: eodem modo neruus expanſus, habet ſuum calidum ingenitum, quod debet eſſe aereum, uel aeris particeps, alias enim non poſſet affici, ſeu pati a ſono, cuius ſubiectum eſt aer: unde, vt hoc organum recipiat ſonum, ut poſtea fiat iudicium, neceſſarium fuit, vt calidum ingenitum eſſet aereum, non luminoſum. Et ſicut calidum innatum oculi conſeruatur beneficio ſpiritus animalis, qui defluit a cerebro: ita calidum ingenitum aurium, cum ſit áereum, & aer non producatur in cerebro, ſed ſit aeri iſte externus: ideo neceſſarium fuit, vt meatus auditorij connexum haberent cum aere, vt aerem ſuſciperent. Verum, quia aer, ingrediens meatum auditorium, non poteſt commutari in aerem ingenitum, niſi beneficio facultatis alteratricis, exſiſtentis in neruo expanſo, ſi contingat, ut neruus expanſus ſit intemperatus; tunc non poteſt aerem externum ſuſceptum, mutare in ſubſtantiam calidi ſui ingeniti, & hic aer, dum conuerti nequit in calidum ingenitum, non poteſt ibi quieſcere, ſed commouetur, & agitatur in meatu illo oſſeo, ſiue

in

in labyrintho. ſiue in cochlea: ac proinde fit ſonus, quia aer percutitur ab oſſibus: percipitur autem hic ſonus, ſeu ſtrepitus, quia locus ille aliquantum remotus eſt a neruo expanſo. Talis autem ſibilus ſeu tinnitus eſt perpetuus, quia cauſa eſt perpetua: perſeuerat enim intemperies, & aſſiduo aer ingreditur. Intemperies hæc plerunque eſt frigida: ſed interdum etiam calidior eſſe poteſt.

3. Ob aerē innatum.

Denique læditur auditus ob vitium aeris ingeniti. Hac autem ratione auditus imminui, & obtuſus fieri poteſt; non autem poteſt fieri ſibilus. Fit autem auditus obtuſus, dum aer hic ingenitus, ſiue calidum ingenitum redditur vitioſum, & impurum. Sicuti enim puritas organi eſt cauſa bonæ receptionis, & exacti iudicij; ita impuritas ſenſorij eſt cauſa obtuſi, & diminuti auditus. Cur autem ob calidum inuatum vitioſum, non poſſit fieri ſibilus; cauſa hæc eſt. Licet enim aer iſte in genitus moueatur; (nam calidum innatum mouetur) non tamen ita mouetur, ut deſerat neruum expanſum, ut mutet locum; & ideo dicitur complantatus aer: motus autem eius eſt, quoniam ſurſum, & deorſum mouetur, in eadem tamen parte, in eodem neruo expanſo: quod cum ita ſit, non poteſt eſſe cauſa ſibili; quia ſenſibile poſitum ſupra ſenſorium, non cauſat ſenſationem. Redditur autem impurum hoc calidum ingenitum, & ab Extrinſeco, ſcilicet ab impuro aere; & ſi ab Intrinſeco, quoties alimentum impurum ſuggeritur neruo expanſo.

Differentiæ.

Differentiæ a forma. Auditus vel eſt Corruptus, ut eſt ſibilus; vel Diminutus, vel Ablatus. A ſubiecto: afficitur auris vel Tota, uel ſecundum Partem: & ſi ſecundum partem, uel Principalem, vel Non principalem. Ab efficiente: auditus læditur, vel ob Morbum, vel ob Errorem externum.

Signa.

Malum in genere patet; ſicut & differentiæ a forma: quia æger conqueritur de auditu deprauato; imminuto, aut ablato. Quoad differentias a ſubiecto; facile cognoſcitur an auris ſit læſa, uel cerebrum: & quæ auris pars: nam ſi, uerbi gratia affectus ſit in meatu externo; obſeruabitur anguſtia, caruncula, cum inſtrumento auriculari, nec poteſt tangi myringa.

Signa cauſæ efficien. Cerebri morbi. Nerui anguſtia.

Quoad cauſam efficientem: primum, ſi fiat malum ob morbum cerebri; cognoſcetur e ſignis apoplexiæ, epilepſiæ; de quibus ſuo loco. Si morbus ſit anguſtia, ſeu denſitas, ſecundum quintum par neruorum; cognoſcetur, quia non erunt ſigna apoplexiæ, epilepſiæ, & uitium ſubito inuadit. Et prout anguſtia vel eſt integra, uel non integra; pro eo auditus modo aufertur, modo imminuitur, ſed citra ſibilum; nam ob anguſtiam huius quinti paris, auditus non deprauatur. Si morbus fuerit in neruo expanſo; cognoſcetur, quia præter id quod non ſunt ſigna vitiati cerebri, læſio tantum eſt in ſenſorio auditus, non autem in uiſu, olfactu, vel alio aliquo ſenſorio: præterea, extra nihil mali apparet. Et quia huiuſmodi neruus expanſus poteſt lædi, & ob intemperiem, & ob denſitatem; intemperies cognoſcetur, quia malum fit paulatim, anguſtia cognoſcetur, quod cito fit hoc malum, & præſertim ſolet contingere, quoties cohibita eſt aliqua conſueta cerebri euacuatio.

Vitiū nerui expāſi. (beside the preceding paragraph)

Myringæ morbi.

Morbi myringæ cognoſcuntur; quia obſeruatur fluxio ad illam partem: præterea æger fuit expoſitus aeri frigidiori nudis auribus. Si uitium myringæ fiat ex vlcere: facile cognoſcitur, quando poſt vlcus excitatur cicatrix adeo denſa, ut auditus auferatur: quod etiam contingere poteſt ob alias cauſas, ut ob fluxionem. Quare maxima diligentia eſt opus, ut cognoſcatur an auditus ſit ablatus, ob morbum myringæ, vel potius nerui expanſi: quod ſic

N B. cognoſcitur. Sumatur ferrum longitudine cubiti; & una extremitas imponatur ſupra dentes, altera autem extremitas imponatur, verbi gratia ſupra chordas citharæ: & quiſpiam ferro commoueat chordas citharæ: tunc, ſi æger ſentit ſonum citharæ, ſurditas dependet a morbo myringæ: ſi non ſentit, ſurditas dependet a morbo nerui expanſi, vt prorſus extincta ſit vis facultatis. Nam auditus fit, quoties ſonus, excitatus a percuſſione aeris inter duo dura corpora, recipitur in aere, tanquam in ſubiecto, & per medium aerem perducitur ad ſenſorium auditus, nimirum ad neruum expanſum.

Meatus Vitia.

Dupliciter autem poteſt perduci: primum, per meatum cartilagineum, per aures externas, & tunc oportet ſpeciem ſoni permeare per myringam; ideoque ſi myringa denſior eſt reddita, ſpecies permeare nequit, neque cum aere interno in tympano vniri poteſt, ac proinde non fit auditus. Secundo ſpecies ſoni perducitur ad neruum expanſum, non per aures externas, ſed per os, in quo ſunt meatus quidam, pertingentes ad meatus oſſeos auditorios, per quos, propter conſeruationem calidi ingeniti ſemper ingreditur aer, & ſic fieri poteſt, vt ſonus percipiatur. Quare ſi morbus ſit in myringa, non in neruo expanſo; ferro dentibus patientis appoſito, & percuſſa cithara; patiens ſentiet ſtrepitum, & ſonitum illum.

Errorum externorū ſigna.

Sequuntur ſigna indicantia anguſtiam ſecundum meatus. Si ergo anguſtia fuerit in meatu cartilagineo, ſeu externo; ſtylo ſeu ſpecillo facile deprehendetur, & manus impedimentum ſentiet. Secus enim ſi anguſtia ſit ſecundum meatus oſſeos, ſeu internos. Porro hic meatus redditur anguſtus, vel ſecundum Labyrinthum, vel ſecundum Tympanū. Si anguſtia tantum ſit ſecundum tympanum; æger perſentiet ſonum, ſi dentibus ferrum apponatur: ſi in labyrintho, non ſentiet; nam ſpecies, ſiue ingrediantur per meatum cartilagineum, ſiue per os, neceſſe eſt, ut permeent per feneſtram illam, quæ pertinet ad labyrinthum. Diſtinguitur etiam anguſtia hæc ab intemperie; quoniam hoc malum cito fit.

Quoad ſigna errorum externorum: ſi humor ſit in cauſa, vt vel aer, vel vapor plus iuſto moueatur, vt non habeat liberum motum ac tranſitum; cognoſcetur, quod aderit ſibilus, & tinnitus, quo affligente, ægrotantes dicent, ſe perſentire ſtrepitum veluti currentis aquę: propterea quod ratione vaporis, ut habet permiſtum humorem, non poteſt fieri ſonus exactus. Si error pertineat ad vapores ſinceros, ita vt nulla permiſta ſit humiditas, quæ oblimat meatus oſſeos, aderit ſibilus, inſtar ſoni campanę; quia concuſſio illa fit ab oſſibus, non madefactis ab humore. Si cauſa lęſi auditus eſt in aere externo: cognoſcitur e tinnitu; quia aer non poteſt regi a calido ingenito. ideoque percutitur ab oſſibus, vnde fit ſonitus: eſt autem hic tinnitus perpetuus, quia perpetuo aer ingreditur, agitatur, concutitur. Denique uitium eſſe in calido ingenito, ſeu implantato cognoſcitur e diminuto auditu: nam dum hoc calidum, quod eſt organum facultatis, redditur impurum, neceſſe eſt, etiam auditum fieri impurum ſeu obtuſum: nec aderunt ſigna indicantia intemperiem, vel cerebri, vel nerui, vel alterius partis, de quibus ſuo loco.

Indicationes.

Poſt habitis indicationibus inutilibus, conſiderabimus tantum morbos qui ex vſu ſunt. Obſtructio anguſtia; ſunt morbi logici, non ex uſu, nihil enim indicant, ſed cauſa tantum ipſorum indicat. Quare morbi, in pręſentia, ſunt morbi ex intemperie, & pręſertim intemperies nerui expanſi, qui pręcipua eſt auris pars: quare ſi intemperies eſt calida, indicat frigidum, ſi frigida, calidum. Pręterea id quod ex uſu indicat, eſt humor, & vapor; quæ materię indicant euacuantia, & diſcutientia: vnde &

alterare,

Digitized by Google

alterare, & euacuare potiſſimum oportet.

Prognoſtica.

Quoad differentias formales: primo intuitu videtur peior affectio, dum auditus eſt ablatus, quod tamen non eſt dicendum. Nam quamuis, dum cætera ſunt paria, peior affectio eſt ablatus auditus, quam corruptus, aut deprauatus: interdum tamen ſurditas remouetur, & auditus recuperatur, tinnitus autem exſtirpari nequit. Propterea perpendere oportet, & locos affectos, & cauſas efficientes. Quantum ad locos affectos, quo partes profundiores ſunt offenſæ, cæteris paribus, eo curatio redditur difficilior: medicamenta enim efficacius agunt in partes proximas, & externas, quam in remotas, & intimas. Quantum ad cauſas efficientes: Si morbus occupet neruum, ut a cerebro fertur in meatū auditorium; curatio eſt difficilis. Imo hoc malum magis eſt contumax, quam anguſtia opticorū, quia hic neruus non afficitur anguſtia, ſed potius denſitate, & permeat per meatus anguſtos oſſeos, ut neque vis Diaboli illuc poſſit perduci, dum malum eſt aliquantiſper progreſſum. Et hoc ideo moneo; ne ſuſcipiatis curationem, ſi malum ſit in neruo expanſo, & ablatus ſit auditus ob malum nerui expanſi, & vitium aliquouſque ſit progreſſum. Et maior eſt difficultas, vbi adeſt denſitas, cum difficilius ſit, euacuare, quam alterare. Si malum pertineat ad myringam, & morbus ſit denſitas e cicatrice, vlcus ſubſequenter, tunc, ſi auditus ſit ablatus, actum eſt, euidens enim ſignum eſt, denſitatem nequaquā medicamentis ceſſuram: ſi imminutus tantum ſit auditus, & malum recens, cicatrix illa non eſt vſque adeo denſa, & poſſumus aliquid polliceri. Si vero anguſtia ſit ſecundum meatus: ſi quidem ſecundum meatum cartilagineū, malum tolli poteſt, & quandoque facile tollitur, quia eſt externum, ut meatum expurgare poſſimus. Maior eſt difficultas, ſi anguſtia ſit in tympano: attamen aliqua ſanationis ſpes relinquitur. Quod ſi anguſtia ſit in labyrintho, & malum ſit progreſſum, ut auditus auferatur; impoſſibilis eſt curatio, quoniam nimis eſt reconditus labyrinthus, & oſſeus quoque: proinde tunc non debetis curandos ſuſcipere ægrotantes. Quoad errores externos: Si humor eſt cauſa læſi auditus; ſpes reſtat, quia humor euacuari poteſt.

Sic etiam ſi uapor ſit, diſcuti poteſt. Si aer ſit in cauſa, quia perpetuus eſt ſibilus, ſatis difficile eſt hoc malum tollere, quia prodit, ob inſignem, & cōfirmatam dyſcraſiam nerui expanſi: proinde primo quoque tempore occurrendum, antequam malum inualeſcat.

Curatio. Chirurgia.

De materia chirurgica, non eſt quod multa dicamus. Nam ſi in corpore redundabit ſanguis, erit euacuandus, quia habet rationem cauſæ ſine qua non. Idem de cucurbitulis ſtatuendum. Nec eſt præter rationem uti fonticulis; præſertim ut homines, qui male habent ſecundūm vnam aurem, præſeruentur, nec etiam ſecundum alteram lędantur: vnde in auditu etiam ablato, in quo nulla eſt ſpes ſalutis, poſſumus vti fonticulis, vt illæſam aurem, ſanam conſeruemus. Ad eandem intentionē probatur ſetaceum; ideoque ſi inter initia ad ſetaceum deueniatur, poteſt aliqua ſanatione ſpes eſſe. Veſicatorijs quoque, & auerſionem, & deriuationem molliri poſſumus.

Pharmacia.

Quoad medicamenta, non proponemus ea, quæ reſpiciunt totum, uel caput: de his enim alias ſæpe. Id ſolum notandum, in morbis frigis aurium, opus eſſe uehementer purgantibus, ut ſunt [pilulæ cochiæ, euphorb. licet etiam aſcendere ad antimonium; optimum eſt permiſcere pilulas Arabicas.] Ratione capitis, proſunt maſticatoria, & vehementiſſima ſternutatoria, ut cum impetu excutiatur materia, quæ pertinet ad aures. Topica debent eſſe

Totalia.

frigida, vel calida: frigida in intemperie calida, & cōtra: præterea ob diſcuſſionem humorum, & vaporum calida conueniunt. Frigida ſunt, [lactuca, violæ, nenuphar, & ſi calor ſit intenſus, papauer: his tamen ſemper miſcenda ſunt calefacientia, anethū, thus, fœnugræcum, chamæmelum, &c.] Nam hæc, & uehicula ſunt frigidorum, & præterea conſeruant calidum innatum ipſius auris. Sed uitia ſępius ſunt frigida, ideoque calefacientia locum habent: ſępe etiam euocandi ſunt ac diſcutiendi vapores: & præterea licet vti, verbi gratia, [cepa, cocta ſub cineribus, allio, atomatis, olei deſtillatis, nam auris ſuſtinet vehementiſſima ſiccantia, & propterea licet etiam aſcendere ad caſtorium, ad crocum, cum aceto ſcillitico, ad amygdalas amaras, ariſtol. rutam, iridem, ameos. cominum, daucum, cyclaminum, euphorbium, tandem ad vtrumque veratrū, ad colocynthidem.] Inter initia autem potiſſimum permiſceri debent emollientia; vt eſt [radix althęæ, rad. cucumeris agreſtis, ammoniacū, adeps anſeris, anguillæ.] Quod ſi forſitan ob calidiora medicamenta excitetur inflammatio; imponatur [vnguentum roſaceum.] Hæc medicamenta varie poſſunt adminiſtrari; potiſſimum in modum Vaporis, in modum Sacculi, in modum Tentæ. Vaporis ſpecie ſic vſurpentur: [recip. colocynth. vnc.ſ. vtriuſque veratri drac.iij. euphorb. drac.j. ſ. cinnamomi, carophyll. ana drac.j. Contundenda contundantur, incidenda incidantur craſſo modo, & infundantur in vino, verbi gratia, in vini lib.2. quæ ardentis vnc. ſ. Miſce pro vapore.] Vinum hoc calefiat in aliquo vaſe, & vapor admittatur per arundinem, cuius vna extremitas in vas, alterum in meatum cartilagineum auris læſæ pertingat. Si homo bene habeat ſecundum alteram aurem, hæc ne recipiat vaporem munienda eſt, madefaciendo eam vino rubro, & aqua roſacea, miſtis; ne fiat inflammatio, vel attractio: nam ſuffumigium poſſet aurem ſanam calefacere. Sacculus: [recip. colocynth. vtriuſq; veratri, ana vnc.ſ. cyclamini drac.iij. cepæ vnc.ſ. fiat ſacculus,] & calidus applicetur. Prodeſt etiam mox applicare [panem, recenter e furno extractum, & præſertim ſi ſit medicatus, confectus cum proprijs medicamentis.] Tenta etiam remedium eſt efficaciſſimum: [rec. colocynth. veratri albi ana ſcrup.j. euphorbij ſcrup.ſ. fiat tenta, i. turunda excepta, vel melle, vel ſucco cepæ, vel ſucco raphani.] Hic autem conſideranda patientis natura: nam ſi facile toleret, tenta confici poteſt [cum ſucco cepæ,] ſin minus, [cum melle;] ſi adhuc delicatior fuerit, [cum carne caricarum.] Sic enim medicamentis datur conſiſtentia, & formantur inſtar turundæ, quæ modo maior, modo minor erit, pro ratione auris affectæ. Tenta detineatur per 2. 3. 4. vel etiam 5. dies: nam colocynthis, quæ proprietate ducit pituitam, mora hac ita deducitur a potentia ad actum, ut fiat pituitæ attractio; mora etiam diuturna, pituita attenuatur ac detergetur, vt attenuata ac deterſa, a proprietate colocynthidis mirifice attrahatur.

Frigida. *Calida.* *Modus adminiſtrandi.* *Vapor.* *Sacculus.* *Turunda.*

CAPVT L.

De læſo Olfactu.

Nomen. *Generatio.*

IN genere hic loquimur de læſo odoratu; ſiue deprauetur ſiue imminuatur, aut auferatur. Producitur hoc malum, quoties in organo odoratus aliqua e parte ſit receſſus a naturali ſtatu. Ideoq; tenendū quo fiat olfactus ſecundum naturam. Oportet igitur

vt ab

Digitized by Google

vt ab obiecto corpore vapor procedat, qui nares ingreditur, ſi corpus odorabile proximum eſt, ſi vero remotius, tunc a corpore odorabili prodit vapor, qui in aere exiſtens ſpeciem parit, ut ſpecies per medium aerem deferatur in nares. Sunt enim animalia, quę per plura miliaria perſentiunt odores corporum: vbi dici nequit, vapores multiplicari per tantum ſpatium. Porro ſpecies petit nares, per foramina oſſis ethmoidis, & per foramina membranæ cerebri, ac ſuſcipitur in carunculis mamillaribus, in ſubſtantia vaporoſa carunculárum mamillarium, quæ nihil aliud ſunt, quam portiones ventriculorũ anteriorum cerebri, quare in ſubſtantia vaporoſa ſpecies ſuſcipitur, & in legitima ſubſtantia illarum carunculárum fit iudicium. Hinc colligitur, lædi olfactum, quoties aliquid morbificum occurrit, vel naribus externis, vel oſſibus, vel membranis, vel cerebro, ſecundum externitates dictas, vt ſic ſpecies vel non recipiatur, vel non iudicetur, ut decet.

Definitio. Quamobrem Læſus olfactus eſt functio præter naturam narium, dependens a fruſtratione olfactus, cap. 3. & 4. lib. 1. de cauſ. ſympto. cap. vlt. lib. 3. loc. affect. c. 3. l. 3. τέχ. *Forma.* Forma, eſt functio præter naturam, Corrupta, Imminuta, vel Ablata. *Subiectũ.* Subiectum ſunt nares, per quas intelligimus quodlibet olfactus organum.

Cauſa efficiens fruſtrationes olfactus, eſt vel Læſa facultas, vel Error externus. *Cerebri morbi.* Læditur facultas animalis; eaque vel communis, vel determinata. Communis læditur a morbis cerebri, ſcilicet Intemperie, & Anguſtia. Intemperies potiſſimum eſt frigidior, & humidior, maxime anteriorum cerebri ventriculorum. *Organi olfactus morbi.* Anguſtia eſt, vt in apoplexia, epilepſia. Facultas determinata læditur morbo organi vel principalis vel Non principalis. Organum principale, ſunt carunculæ mamillares, quæ affici poſſunt, intemperie & anguſtia: nam inſignis dyſcraſia poteſt eſſe cauſa læſi olfactus, præſertim ſecundum iudicium: anguſtia autem eſt cauſa, vt lædatur olfactus quia ſpecies vel non, vel vix ſuſcipiuntur, ob malam compoſitionem. In his etiam carunculis, eſt morbus quidam natiuus, nimirum vitioſa proportio illarum carunculárum, qua homines non poſſunt ferre odores iucundos, ſed magis delectantur in gratis: (ſicut quidam ratione ventriculi abhorrent a caſeo, ut vomant, ſi exhibeatur:) & hic morbus eſt reconditus, nec curatur per indicationes. Morbus organi non principalis, eſt anguſtia in foraminibus membranæ, quæ inſtar cribri perforata eſt, item anguſtia in oſſe ethmoide, præterea, anguſtia in externis naribus, quæ in catarrho, ſeu grauedine ſolet affligere, item in inflammatione, in cancro, in excreſcentia carnis, in tumore carnoſo, qui fit a ſucco craſſo & viſcido, qui ſi intra nares detineatur, ſarcoma dicitur, ſi extat extra nares, polypus, tandem externarum narium morbus eſt vlcus, quod dicitur ozena, in quo potiſſimum deprauatur olfactus. Error externus, cuius ratione facultas fruſtratur; primum poteſt eſſe vapor putridus, ſcaturiens a naribus, a cerebro, dentibus, gingiuis, ventriculo, & alijs partibus: vnde olfactus deprauatur, & iniucundus euadit, ſicut etiam deprauatur actio ſenſus tactus, in dolore;) *Error externus.* Error etiam externus, poteſt eſſe humor, non quocunque modo, ſed impactus in principali organo, in carunculis mamillaribus, qui humor cauſa eſt actionis deprauatæ, vt fœtida placeat, ſicuti contingit in ventriculo, dum pica adeſt.

Differẽt. Differentiæ a forma patent, vt etiam a ſubiecto, nares enim afficiuntur. Quoad efficientem, olfactus læditur Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Et, ſi læſa facultate, vel ob morbum Cerebri, uel Principalis organi, vel Membranæ, Oſſis ethmoidis, Narium externarum. Error externus, vel eſt vapor putridus, vel humor bilioſus.

Signa. Malum in genere notum eſt, ſicut etiam differentiæ formales, num ſcilicet olfactus ſit imminutus, ablatus, vel corruptus. Locus in genere patet. Quoad differentias a cauſa efficiente, & primum, quoad morbum cerebri, hic cognoſcitur, quia non tantum noxa eſt in olfactu, ſed etiam in alijs ſenſibus. Morbus organi principalis cognoſcitur, quia 2
eſt læſio in ſolo olfactu, item materia fluit per nares quia non eſt anguſtia in foraminibus, ſed in carunculis mamillaribus: præterea non adeſt raritas, quæ adeſt dum eſt anguſtia in ſpongoide. Quod ſi cognouimus noxam eſſe in organo principali: diſtinguendum, an ſit intemperies, vel alius morbus. Si ſit intemperies, fit paulatim, ſi obſtructio, illico, ſi inflammatio, dolor præceſſit, inflammatio enim organo hoc principali, fieri non poteſt, quin & membranæ compatiantur: ſi malum organi principalis ſit proportio, cognoſcitur, quia odor alijs indiuiduis iucundus, huic erit ingratus, & hoc ſemper fit, quia vitium eſt natiuum. Si malum fuerit in membrana; reſpiratio aliqua e parte eſt difficilis, quia illius membranæ foramina conferunt ad reſpirationem: neque adeſt raritas, quia locus ille ſatis eſt reconditus. Si in ethmoide ſit an- 3
guſtia, non fluit materia per nares, reſpiratio læditur, adeſt raritas, & intra nares nihil mali cernitur. At ſi malum ſit in externis naribus, grauedinem oculis conſpicietis: ſimiliter ſi adeſt cancer, ozæna, vlcus. Quoad errorem externum: Vapor cognoſcitur, quia olfactus eſt deprauatus, conqueritur patiens de ingrato odore. A qua autem parte producatur vapor, cognoſcitur e proprijs ſignis. Humor eſt in cauſa, dum eſt impactus: vnde interdum omnia fœtida apparent, interdum, quæ boni ſunt odoris diſplicet, & magis placet iniucunda: at hoc non ſemper fit, quia hoc malum non eſt natiuum, nec proportio mala eſt, ſed vitium eſt in errore externo nimirum, in humore morbifico, qui aut eſt putridus aut non. Si putridus, omnia fœtida apparent, ſi non putridus, apparent alia ſymptomata.

Indicationes. Indicationes ſumuntur a cauſa efficiente. Morbi cerebri quid indicent, patet. Quoad morbos carunculárum mamillarium: intemperies indicat alterans per contrarium: anguſtia quid indicet, patet: proportio ſimiliter patet. Anguſtia membranæ, & ethmoidis, cum pendeat a craſſa, & viſcida materia; indicat attenuans, detergens. Quoad morbos externarum narium, quid grauedo, aut inflammatio indicent, ſuo dictum eſt loco. Si cancer eſt, nulla ſpes reliqua. Vbi polypus, ſarcomas, indicatur attenuatio, & diſcuſſio. Ozæna, ſeu vlcus fœtidum, quid indicet, ſuo loco diximus. Quoad errorem: vapor indicat diſſoluens: humor, attenuans, ac detergens, quia viſcidus.

Prognoſtica. Quoad differentias formales: cæteris paribus, malum difficilius curatur, ſi olfactus eſt ablatus; facilius, ſi imminutus, aut corruptus. Quoad cauſam efficientem: morbi cerebri, an poſſint curari, nec ne; ſuo loco dictum. Quoad morbos organi principalis: intemperies in habitu, vix poteſt amoueri, & præſertim dum eſt cauſa ablati olfactus. Dum anguſtia eſt antiqua, curare impoſſibile eſt: nam ſi pendet a materia pertinaciter impacta in carunculis mamillaribus, locis abditis; non eſt poſſibile remouere materiam. Secus autem ſi antiqua non fuerit. Proportio, quia eſt uitium natiuum, tolli nequit fieri tamen poſſet, vt ſymptoma illud remoueretur, manente morbo interim, ſi ſuppeteret materia pręſidij admodum efficax: ſæpe enim actus ſecundus remouetur, manente primo. Anguſtia membranarum, & oſſium, ſatis difficulter tollitur: vbi tamen malum eſt recens, non deſpe-

randum,

Digitized by Google

randum. Quod morbos narium externarum: grauedo poteſt remoueri, ſicut, & inflammatio, polypus, ſarcoma, ozæna, cancer tolli nequit. Quoad errorem externum: vapores excuti, humores diſſolui facile poſſunt: ſed maiori difficultate ſuperantur humores.

Curatio. Quoad materias præſidiorum: non loquemur de remedijs totius capitis, nec de morborum cerebri cura, neque de intemperie. Si anguſtia fuerit; materias auxiliorum quæreſis, in anguſtia opticorum. Ratione proportionis, non ſuppetit materia ſimilis: ſed conſulo, ut, niſi aliquid prohibeat, frequenter adminiſtretis [magnas antidotos,] per os. Et, ſi quid prohibeat, veluti iecoris caliditas, permiſceatis aquam aliquam refrigerantem. Præterea licet uti ijs, quæ ſunt iucundi odoris. Si uitium fuerit in ethmoide: utendum propoſitis in anguſtia opticorum. *Ad obſtructionẽ ethmoidis.* Poſſunt etiam intra nares imponi, [caſtorium, ſuccus cyclamini, colocynthis, veratrum utrumque: licet etiam aſcendere ad euphorbium, elaterium.] Et permiſcenda ſunt iucunda, vt, [aromata, moſchus, aſa dulcis.] Vti his poſſumus in modum uaporis, & in modum liquoris. Diligentiam autem adhibebit miniſter, qui in nares inſtillat ſuccos, cum pulueribus; ne portio horum medicamentorum, quæ ingrata ſunt, per foramina palati in os perueniat, ideoque æger aquam ore detineat, vt, ſi medicamentum in os ingrediatur, non ita facile lædat. Quoad uitia narium externarum. Quantum ad grauedinem, medicamenta patent e catarrho in præſentia tantum loquemur de polypo, & ozænis. *Ad polypum.* Quoad polypum, vituperanda eſt materia chirurgica, potiſſimum gratia totius: deinde poſt totius expurgationem tumor ille ferro abſumendus, niſi cancroſus ſit polypus. Hoc malum enim uel non, uel difficulter, & longo temporis ſpatio remouetur. Quoad medicamenta Galenus c.3.l.3.ſimp. probat [naſturtium, album veratrum lotionem cum vino odorato.] Hoc etiam in polypo, & ſarcomate, eſt efficax: [recip. aluminis ſciſſi, myrrhę, ſandarachę, ana ſcrup.j. gallarum, atramenti ſutorij vſti ſcrup.ſ. fiat puluis, qui imponatur ſuper polypũ.] Aliud. [recip. miſyos aſſati ſcrup.j. pulueris ſacchari ſcrup.ſ. Miſc. & applicetur.] Quãdo ęgri nolunt admittere vehementia, Galenus probat medicamentum. [e granatis recentibus contuſis, ita ut moderate coquatur id quod exprimitur, deinde permittere oportet vt ſiccetur, poſtea redigatur in puluerem, & applicetur: poteſt excipi cum melle, ut medicamentum detineatur, quantum fieri poteſt.] Si mollior ſit polypus, fiat medicamentum [e granatis auſteris,] ſi durus, [ex acidis.] Si his non cedat malum, deueniendum [ad cauſtica.] Si fuerit ozęna, *Ad ozænam* quandoque in ozæna eſt cruſta, quę primo eſt auferenda, unde applicetur [adeps anſeris, butyrum, unguentum roſaceum, oleum cum cera, & adipe gallinę, Maxime etiam prodeſt vapor aquę calidę moderate,] ut horum beneficio cruſta reddatur mollis, & facile poſſit remoueri. Et cum facta fuerit emollitio, probatur ſternutatio, quia tunc cruſta expellitur. Cruſta remota; oportet ulcera, quia ſordida ſunt, mundare. Si ſordities eſt remiſſa uti poſſumus. [ſaccharo, melle pulu. roſarum. pulu. ſcabioſę, E. C. nec improbatur unguentum de ceruſſa,] præſertim ſi ſuſpicio ſit alicuius inflammationis. Si maior fuerit ſordities; tunc confugiendum ad ea, quæ magis ſiccant, & mundificant. Sed aduertendum, an hæc vlcera, ita ſordida, ſint corroſiua, nec ne? Si corroſiua fuerint, ſiccantibus vtendum, & aſtringentibus; ut eſt [ſuccus rubi cum alumine.] Si ſit corroſio uehemens; eſchara eſt excitanda, deinde adimenda. Excitatur cauſticis. Quibus tollatur. diximus. Et, ſi patiens eſt fortis; oportet eſcharam efficere cum ferro candente. Eſchara ablata; utendum mundificatiuis, ut [veratro pręſertim albo, naſturtio, calamintha cum melle, ſulphure cum aceto: in uſu eſt oleum ſulphuris, e chalcantho: poſſumus uti unguento Aegyptiaco, & paſtillis illis ſiccantibus Andronij, Paſionis, & Polyidę.] Quoad errorem externum, hic eſt Vapor vel Humor. Si uapor ſit extra nares: occurrendum illis partibus, a quibus promanat: ut ſi procedat ab ore, gingiuis, &c. his proſpiciendum medicamentis propriis. Si uapor reperiatur in naribus, euaporatio facta curetur diſcutientibus medicamentis, & quæ ſimul ſunt iucundi odoris: V.g. [ex anetho, dauco, feniculo, cum uino odorato:] vapor enim e tali prodiens vino, reliquos vapores poteſt diſcutere. Quoad humores impactos in caruncul̄is mamillaribus; horum cauſa utendum illis, quę habent uim attenuandi, quæ ſunt calida: & tenuis ſubſtantiæ, de quib. diximus in cura anguſtiæ neruorum opticorum.

CAPVT LI.

De narium Hæmorrhagia.

Definitio. Hæmorrhagia nariũ, eſt exiẽs mutatũ ſanguinolẽtũ nariũ, cap. vlt. l. de diff. ſymp. cap. 2. l. 3. de cauſ. ſymp. tex. aliquot l. 3. ſcilicet. Dicitur exiẽs ſãguinolẽtũ; ad differẽtiã aliorũ mutatorũ, q̃ per nares poſſunt egredi. Cũ aũt ſanguis p nares non egrediatur ſecundum naturam; ſit vt hoc exiens, toto genere ſit præter naturam. Quod ſi tamen fluxus narium ſit criticus, & tempeſtiue fiat; nõ eſt toto genere præter naturam, imo ſecundũ naturam, at fluxus ſymptomaticus per nares, toto genere præter naturam eſt, & ratione materiæ fluentis, & ratione temporis. Dicitur, exiens mutatum narium; ad differentiam egredientis per alias vias. Sanguis autem qui per cauitatem naris egreditur; interdum fluit a venis arterijsque cerebri, e quibus deſcẽdens egreditur; interdum a vaſis narium fluit, quę a palato prodeunt, & ad nares perreptant. *Hæmorrhagia critica, & ſymptomatica.*

Cauſa. Porro hoc exiens mutatum eſt ſymptoma, quod inſequitur aliud ſymptoma, & neceſſario ſequitur actionem læſam, nimirum læſam retentionem, ſi enim in uenis retineretur ſanguis, non efflueret. Actio etiam cum lædatur, vel læſa facultate, vel ob errorem externum, ſtatuimus in hæmorrhagia narium, actionem lædi, non ob errorem externum, ſed Læſa facultate. Quoniam vero facultas vaſorum læſa eſt, neceſſario morbus erit in vaſis. Et hic morbus ſecundum Galenum, eſt Διαίρεσις, *c.2.li.4 meth.* Διαπήδησις, vel Ἀναστόμωσις. Διαίρεσις eſt ſoluta vaſorum unitas, quæ producitur vel ab Interna cauſa, vt a ſanguine copioſo, ſi angente venas, a ſanguine calido, & mordaci, a ſanguine flatuoſo & rumpente, vel a cauſa Externa, ut a contundente, ab incidente; vnde poſt plagas fluxus ſanguinis ſequitur. Διαπήδησις eſt morbus non in ſoluta vnitate, ſed in mala compoſitione, & conformatione, nimirum, raritas ſecundum vaſorum ſubſtantiam, dum enim tunicæ venarum & arteriarum, propriam ſeruant denſitatem, ſanguis continetur, vbi autem iuſto humidiores, & rariores euadunt tunicæ, ſanguis egreditur. Fit hic morbus a ſanguine tenui, & aquoſo. Ἀναστόμωσις eſt immodica apertio orificiorum vaſorum, eſtque morbus in mala compoſitione, ſeu conformatione, nimirum, in via: ac producitur vel a cauſa Interna, vt a ſanguine vel copia, vel caliditate

tate nimia expultricem irritante, vnde facultas inſurgens, tanto ſanguinem impetu propellit, vt vaſorũ orificia recludantur: vel a cauſa oritur Externa, quæ vim habet relaxandi, vt balneum aquæ dulcis.

Differentia. Differentiæ a forma. Fluxus narium eſt Criticus, vel Symptomaticus. A loco: progreditur e vaſis Cerebri, vel narium: vaſa, ſunt Venæ, vel Arteriæ. A cauſa efficiente: egreditur ob Diæreſin, Diapedeſin, Anaſtomoſin.

Signa. In genere hæmorragia facile cognoſcitur. Quoad differentias a forma, ſi fluxus eſt criticus; ſalutaris eſt: nam ſymptomata, quæ ante fluxum homines exercebant, euaneſcunt, & fluxus facile fertur: at ſi eſt ſymptomaticus: interdum fluxus ægre ſuſtinetur, & pulſus euadit languidior. Differentiæ a loco: Si egreditur a venis narium, ægri moleſtiam quandam in naribus ſentiunt: præterea hic fluxus facile cedit medicamentis, quia locus eſt proximus: adhæc cauſæ prægreſſæ, offendunt potius nares, quã caput. Si egreditur e venis cerebri, fit contra, maxima enim cum difficultate coercetur fluxus, quia locus eſt reconditus: cauſæ morbificæ: occupant potius caput, quam nares. Vtrum fluat a vena an vero ab arteria, facile cognoſcitur, ſi enim ab arteria, ſanguis eſt admodũ calidus, flauus, tenuis, & magno cum impetu egreditur: contra, ſi e vena; erit rubicundior, nigricans. Quoad cauſam efficientem: an ſit ſoluta vnitas, raritas, apertio orificiorum, facile cognoſcitur: vbi enim eſt raritas, multa copia nõ egreditur. Nam ſit recluſio orificiorum, an ſoluta vnitas, cognoſcitur e prægreſſis cauſis, quas prius attulimus, quæ poſſunt vel continuum ſoluere, vel orificia aperire, de quibus etiam in doctrina de dolore capitis: vbi quoque propoſuimus cauſas, producentes ſanguinem calidum, aut flatulentum, &c.

Indicationes. Si fluxus eſt criticus, nequaquam eſt coercendus, niſi ſit immodicus; tum enim eadem indicat, quæ ſymptomaticus. Hic ergo indicat, quod ſit coercendus. Si fiat a ſoluta vnitate; poſcit remedium vniens glutinans, ſi a raritate condenſans: ſi ab immodica apertione, aſtringens. Sed cauſæ etiam vtile indicant, potiſſimum ſanguis, qui, ut copioſus indicat minuens, vt calidus, refrigerans, vt tenuis, craſſefaciẽs, vt flatulentus, diſcutiens, vt impetum habet, reuellens. Vt autem a varijs cauſis producitur, varie indicat, verbi gratia ſi fiat a iecore calidiore, indicatur remedium refrigerans iecur, &c.

Prognoſtica. Quoad prognoſtica: potiſſimum quoad fluxum ſymptomaticum, hic modo magis, modo minus periculoſus eſt, & ratione loci, & ratione cauſæ efficientis: ratione loci, ſi procedat a vaſis cerebri, periculoſior eſt, quam ſi uaſis narium, & ſi ab arteria, quam ſi a vena. Ratione cauſæ efficientis, facile ſedatur, ſi fiat ob raritatem: non ita facile, ſi ob recluſionem: ægerrimæ, ſi ob ſolutam vnitatem. Vnde, quo ſanguis fuerit copioſior, calidior, tenuior, maiori, cum impetu agitatus, eo malum eſt contumacius.

Vena ſectio. Quod materias chirurgicas, probatur venæ ſectio: ſic enim minuitur ſanguis, refrigeratur vniuerſum corpus, & proinde nimius ſanguinis feruor adimitur, & cum venę ſectio ſit materia remedij reuulſorij, huius beneficio compeſcimus impetum ſanguis. De vſu. Si ſumma eſt vehementia, expedit confertum ſanguinem vacuare, vſque ad animi deliquium: ſi minus, repetitis, vicibus vſu ita poſcente, ſanguis detrahi poteſt. De loco: aperienda vena cubiti dextri, ſi ſangis egreditur e nare dextra, ſiniſtri, ſi e nare ſiniſtra. Galenus cucurbitulas applicat, e directo naris affectæ modo ſiniſtro hypochondrio, modo dextro. Non dicemus de frictionibus, ligaturis doloriſicis, quibus vtendum, ceu materia reuellente.

Medicamenta generalia. Materiæ medicinales multę poſſunt proponi. Lenientia, preparantia, purgantia, alterantia, ex alibi traditis conſtant, nam ſi malum ſit a ſanguine feruente, qui generatur a iecinore calidiore; vtemur [ſero lactis, aquis Beatæ Virginis, aquis Veronenſibus,] & ſimilibus refrigerantibus.

Medicamẽta ſpecialia. Δυνάμεις ἄῤῥητοι. Sed ratione loci affecti probantur, quæ habent vim refrigerandi, & conſtringendi. Quædam etiã occulta iuuant qualitate, vt, [ſuccus ſtercoris recentis aſini, intra nares impoſitus; puluis cochlearum vſtarum, cuius drachmis ſingulis, commiſceantur ſingulę vnicę creię, addatutque acetum roſaceum, & hoc medicamentum, fronti applicatum, mirifice iuuat. Laudantur etiam iaſpis, & mentha de collo ſuſpenſa. Rhaſes probat baſilicum cum caphura, licet enim ocimum proprietate occulta iuuet, quia tamen calidum eſt, nocere poteſt, vnde caphura ei miſcetur, id quod in alijs etiam huius generis faciendum. Prodeſt puluis e ſanguine draconis, acacia, hypociſtide, & alijs id genus, permiſtis cum omphacio, cum ſucco cydoniorum, &c. quæ poſſunt intra nares imponi.

Num Vinum conueniat. De potu. Abſtinendum a [vino:] niſi virtus magis poſſit ad indicandum: quia uinum calfacit, & petit caput, vnde fluxus narium augetur. Virtus tamen imbecilla, requirit propter ſpiritus, dum ſyncope imminet, aut lipothymia. Vinum ergo detur oligophorum, & in pauca quantitate, permiſtum cũ frigida, & actu propinetur frigidum: ſic enim ſuccurremus virtuti languenti, nec fluxum ſanguinis multum intendemus.

CAPVT LII.

De affectibus dentium.

Dentium affectus. DEntes conſideramus, uel quatenus Generantur, vel quatenus geniti ſunt. c. 8. & 9. lib. 5. κ.τόπ. Dum oriuntur infantibus, difficulter, & cum dolore producuntur: ideo agendum de difficili dentium ortu. Dum geniti ſunt, aut Actu lędunitur, aut Ne lędantur metus eſt. Si periculum lęſionis imminet; huius ratione agendum de pręſeruatione dentium. Si actu dentes afficiuntur, vel dolent, vel Perforantur, vel Mouentur, vel perferre nihil queunt, vel Colore aliquo vitioſo afficiuntur.

I. De dentitione, ſeu ortu dentium difficili.

Cauſa. ORitur hoc vitium ob craſſitiem gingiuarum, & earum viſciditatem. Ideo gingiuæ ſunt emolliendę, & extenuandę, dolorq; qui acerbus eſſe ſolet, mitigandus.

Curatio. Oblinendę ſunt gingiuæ [lacte aſinino, vel canino,] quod a proprietate iuuare creditur. Galeno lib. 5. κ.τόπ. Præterea ſecundum Auicennam prodeſt litus [ex oleo liliorum, & amygdalarum dulcium, ſi nonnihil cyperi addatur, nimirum ſemiſcrupulus ad oleorum vnciam.] Vrgente dolore, Auicennas aſcendebat etiã [ad ſuccum ſolani.] Verum non eſt vtendum hiſce valentioribus, niſi dolores ſint maximi. Tutiora poſſunt comparari auxilia ad dolorem ſimul, & craſſitiem, ſi gingiuæ infantis oblinantur [butyro recenti loto e decocto lactucæ.] Galenus remedium commendat appropriatum, [corticem cochleę de collo ſuſpenſum.] ego vero dentes eo tangi ſeu gingiuas maluerim.

II. De

Digitized by Google

II. De pręſeruandis a noxa dentibus.

PRęſeruandi ſunt dentes, vt permaneant temperati, ſtabiles, & mundi. Vnde cauendum a maſticatione durorum, vt oſſium: a nimium vel frigidorum, vel calidorum contactu: maxime cauendum, ne quis poſt vſum frigidorum, illico vtatur calidis, vel contra, cum natura non ferat has repentinas mutationes. Galenus pro præſeruatione dentiū probat, [vt decoquamus radicem tithymali in vino vſque ad conſumptionem vini dimidij, & eo decocto ſemel in menſe inungamus.] *Remedia* A corroſione præſeruantur, ſi perfricentur [alumine, & myrrha:] quod ſi hoc medicamentum nimis videatur aſtringens, melle excipiatur, verbi gratia. [Recip. iam dictorum drac. ſ. mellis vnc. ſ.] Præterea Gale. ad reddendum dentes nitidos, odoratoſque, & ad præſeruandum a dolore, & eroſione, a motu, dicit, bonum eſſe medicamentum [ex hyſſopo, tragacantha, & ſphondylio: hæc trita, excipiantur melle, & ſale, cum pauco pipere puluerizato, & fricentur dentes.] Aetius medicamentum proponit, cuius vſus per 7. dies a dolore præſeruat dentes: [recip. ſucci racemorum vitis albæ lib j. ſ. corticum rad. mori vnc. j. ſ. coquantur ad conſumptionem medietatis ſucci, & hoc medicaméto abluantur dentes, ante prandium, & ante cœnam, per dies ſeptem continuos.] Auicēnas etiam fricabat dentes [melle, ſaccharo, ſale: tum os vino abluebat.] Denique remedium hoc prophylacticum eſt facilimum: [ſemper dentes a ſumpto cibo ſale fricentur, & os vino abluatur.]

III. De dolore dentium.

De ſenſu dentium. DEntes pulſantes dolore afficiuntur, vt Gal. lib. 5. κ. τόπ. c. proprio, ait: ad radicem enim dentium neruus inſeritur, a tertio pari neruorū cerebri: vnde dentes in radice dolent, non in ſuperiori parte, quod apparet, dum dentes lima abradimus citra dolorem. Pulſans fit dolor, ratione affectus inflammatorij; poteſt autem dens tali affectu corripi, quoniam augetur, vt recte Aetius explicat. Dum enim neruus, denti inſertus, proprium alimentum allicit, huiuſque portionem in propriam ſubſtantiam conuertit, quod tunc reſtat, & non poteſt in ſubſtantiam conuerti, reſidet in cauitatibus dentium, & quia excrementum nerui vtile, ideo nō putreſcit, ſed augetur dens, & quia augetur, inflammatorio quaſi affectu afficitur, & ſic dolore pulſante. Porro dolor dentis, eſt triſtis ſenſatio, dependens *Definitio* a ſolutione continui dentis. Excluditur hac definitione dolor gingiuarum, & nerui: quamuis ex hoc loco, omnium horum dolorum curatio, manifeſta eſſe queat.

Cauſa efficientes doloris dētium. Dolor dentium dependet a ſoluta vnitate interna. Soluitur unitas ab Intemperie, & Materia. Intemperies poteſt eſſe quæcunque, tum Simplex, tum Compoſita: frigiditate tamen potiſſimum dentes afficiuntur, quæ neruis, oſſibus, dentibus inimica eſt, aph. 18. ſect. 5. Materia, ſoluens vnitatem, eſt Corpulenta, vel Vaporoſa. Corpulenta, eſt Excrementitia, & Alimentalis. Excrementitia poteſt eſſe materia quæcunque, & Putrida, & Non putrida, & interdum etiā Vermes prodeuntes a materia putrida. Alimentalis materia, eſt excrementum illud vtile nerui, e quo dens veluti inflammatione afficitur, hæc tamen non eſt vera inflammatio. At gingiuæ vere poſſunt inflammari, & dum inflammantur, affectio dicitur ἐπουλὶς, quod ſi gingiuarum etiam caro augeatur, huiuſque ratione dolores fiant, affectio dicitur παρουλὶς. Materiæ vaporoſa, & flatulenta interdum vrget in radice dentium: aliquando vapores a ventriculo prodeuntes, dentes petunt & hi acidiores eſſe ſolent. Quantum ad externas cauſas, ſolet fieri dolor dentium ex acidis, vt ex acido lacte, e ſorbitionibus, & eſculentis acidis, atque acerbis, quia hęc acerba tanquam comprimunt, & ſic continuum ſoluunt.

Differentia doloris dentiū Dolor dentium modo eſt grauatiuus, modo conſtrictiuus, interdū exaſperatiuus, quandoq; mordicatiuus, aliquando pulſans, nonnunquam ſtupidus, qui αἱμωδία, dicitur, eſtque dolor, dētibus proprius: Aliud enim eſt, ſi ſtupore dentes afficiantur, qui dolor ſtupefactiuus dicitur, non ſtupidus: fit autem hic dolor, ob cauſas refrigerantes, non ſoluentes continuum, ſed tollentes ſenſum: item cū neruus dentis eſt obſtructus, aufertur ſenſus, & non eſt dolor, ſed ſtupor, qui uia eſt ad paralyſin: hic dolor ſtupefactiuus, vel eſt in dente, vel in neruo, vel in gingiuis: & naſcitur a cauſa interna, vel externa.

Signa. Signa generalia notiſſima ſunt: æger enim de dētis dolore conqueritur. Quoad ſigna differentiarū a forma, nū dolor ſit ſtupidus, uel mordicans, æger refert. Quoad differentias a loco affecto: oportet cognoſcere, an ſit dolor in gingiuis, vel in corpore dentis, vel in neruo ſubſtrato: ſi in gingiuis, aderunt ſigna inflammatæ gingiuæ, color gingiuarum erit mutatus, & dum gingiuæ digitis comprimuntur, dolor reddetur intenſior; dolor medicamentis cedet, quia doloris cauſa eſt in ſuperficie. Si vero dolor ſit in neruo, vel in dente, contra fiet, nam compreſſis gingiuis, dolor non augebitur. Vtrum vero ſit in dente, an in neruo; diſtinguendum. Si in dente; dolor non ita profundus ab ægro percipietur; poteſt aliqua eſſe mutatio in dentis colore; patiens dicet, dolorem moleſtare tantum ſm longitudinē dentis. Sin neruo, dolor ſentietur profundus, & non moleſtabit ſecundum longitudinem, ſed diſtendetur potius ſecundum gingiuas, ſicut neruus extenditur, vnde potius ſecundum latitudinem dolor percipietur. *Signa cauſarum.* Quoad cognitionem cauſarum efficientium; vtrum fiat a cauſa interna vel externa, ægri referent, num præceſſerit cauſa externa, nec ne. Si cauſa ſit interna, ſigna intemperiei, e doctrina de capitis dolore, petantur. Signa materiæ, vt ſanguinis, dolor grauatiuus, & ſapor ſubdulcis: pituitæ, dolor extenſiuus, & uel ſalſus, vel inſipidus: melancholiæ, dolor obſtructiuus, & ſapor acidus: bilis dolor mordax, & ſapor amarus. Si oriatur a materia alimentali dentis; erit dolor pulſans, color dentis ad liuorem verget, non in ſuperficie tantum ſed in toto dente, ideo oportet limula aliquantiſper dentem conterere, quod fit ſine dolore: quando vero color dentis in ſuperficie mutatur, dum dentes ſunt immundi, id non fit ratione alimenti, ſed ob alias cauſas, poſt tradendas.

Indicationes. Dolor indicat mitigantia dolorem. Cauſa, ſi ſit intemperies; alteranda per contrarium. Si materia tū, ſi hæc eſt impacta, erit diſcutienda, & eradicanda ſi non impacta; reprimenda & reuellenda: habita tamen totius primo ratione.

Prognoſtica. Dolor dentium intenſiſſimus eſt, & maioris momenti quam dolor capitis, lib. 1. κ. τόπ. quod verum eſt, ratione ſymptomatum: at ratione cauſarū, dolor capitis multo eſt periculoſior, & multo maioris momenti, præcipue ſi eſt intra cranium, cauſa enim propior eſt cerebro, & multa mala minatur cęcitatem, apoplexiam, epilepſiam, &c.

Curatio Chirurgia refertur, vel ad ſanguinem in corpore exiſtentem, vel ad dentem. Sanguis enim quando doloris cauſa eſt: euacuandus venit; vt in dolore ac

Digitized by Google

re ac inflammatione gingiuarum. Addit Rhaſis in dolore per conſenſum, a parte ſanguine repleta, venam eſſe ſecandam. Pro reuulſione ſecanda eſt vena cubiti. Hirudines admouere poſſimus uenis gingiuarum. Secundum Auicennam, concurbitulam ſcarificatam applicare licet. Quantum ad chirurgiam, quæ dirigitur ad dentem; ait Galenus, ſi dolor eſt in profundo, perforari poſſe dentem acu ignita: ubi tamen cauendum, ne reliqui dentes & gingiuę afficiantur: ideo paſta, vel cera dentes ſunt oblinendi. Si cætera non conueniunt; dens extrahendus, ſi dolor eſt in dente, non in neruo, aut gingiuis: debet autem extrahi, ſi eſt perforatus, uel mobilis; alias minime, quia febres & inflammationes fieri poſſunt.

Apophlegmatiſmi, cuius gratia hic in vſum veniant.

Ad medicamenta quod attinet: pro euacuatione capitis, non vtendum maſticatorijs, ſed apophlegmatiſmis, vacuantibus pituitam. Galenus libr. 10. meth. iubet maſticare ſtaphiſgriam; ſed tamen maſticatoria non conueniunt, quia non debemus euacuare caput per locum affectum: proinde Galenus iſthoc maſticatorio non vtitur, pro capitis euacuatione, ſed pro euacuatione materiæ, quæ dolorem in dente cauſat, quæ materia fluxa eſt, ea propter enim vult nos dolente dente vti debere maſticatorio.

Topica. 1. Ad dolorem. Anodyna

Localia, quædam reſpiciunt Dolorem, quædam Cauſas doloris. Dolor remouetur, interdum medicamentis citra extractionem dentes, interdum dens extrahitur medicamentis, de quibus ſuo loco. Medicamenta, quæ referuntur ad dolorem, ſunt mitigantia dolorem: e quibus mitiora primum vſurpanda vt [decoctum violarum, decoctum ſeminum & florum lactucæ, florum nymphææ;] poſtea aſcendendum ad valentiora. [ad mandragoram, ad emulſionem ſeminum papaueris albi, ad ſolatrum;] (quo ſemper ſine delectu vtebatur Archigenes, quamobrem recte a Galeno reprehenditur.) Et ſi dolor ſit internus, ratione penetrationis, [addatis aliquid aceti,] ſi autem in gingiuis ſit dolor, [non vtendum aceto, ſed lacte, & præcipue aſinino.] Vſu poſcente, ſi videlicet ſyncope ob dolorem immineat; [opio vtendum,] vt quando dolor profundus eſt, [ſumatur opij gr. j. croci gr. j. addatur modicum ſapæ:] & dolore ſopito [illico os abluatur decocto ſaluiæ, roriſmar. maioran. hyſſopi: poſſunt etiam hæc in vino decoqui, vt ſic noxa, ab opio impreſſa, adimatur.]

2. Ad cauſã doloris Gingiuarũ inflammatio.

In gingiuis exiſtente dolore, ad cauſam tollendum leuioribus vti poſſumus: validioribus, ſi dolor ſit in neruo & dente. Ad tollendum autem dolorem gingiuarum, progredimur cum reprimentibus & diſcutientibus. Reprimentia, ſi validiora ſint, faciunt in gingiuis quid ſimile contuſioni; quia intus comprimunt. Diſcutientia, ſi validiora ſint, inducũt quid ſimile abraſioni; quia abradunt gingiuas. Proinde non validioribus, ſed leuioribus in gingiuarum dolore vtendum; quia gingiua eſt proxima. Hinc Galenus proponit [oleum lentiſcinum, quod fieri debet e ſucco expreſſo e fructibus lentiſci. Oleum hoc actu calidum admoueatur, nam moderate reprimit & diſcutit. Inter initia poſſumus miſcere aliquid olei roſacei. Tum progrediemur cum decocto meliloti; poſtea fœnu græci, maluæ, caricarum, præcipue pinguium, quibus in ſtatu vtendum: poſt addenda quæ magis diſcutiunt, ut decoctum e malua, maiorana, roremarino. Acetum vitetur in cura gingiuarum, ſecundum Aetiũ: aut ſit paucum, non admodum acre, mixtum cum alijs medicamentis.]

Gingiua ſanguinolenta.

Si dolor eſſet in gingiuis, vt hæ fierent cruentæ; Galenus ſumit [duas partes aloes, vnam aluminis, myrrhæ tantundem, & hunc puluerem gingiuis adhibet: ceſſante autem fluxu ſanguinis, gingiuas melle abluit.

Aἱμωδία.

Si dolor dentium ſit ſtupidus: [fricentur dentes portulaca, & hæc maſticetur; nam cum ille dolor fiat ab acidis, exaſperantibus, per lentorem portulacę tollitur. Si acida exaſperãtia ſint ſtabilia; tum nõ poſſumus vti portulaca, verum oleo communi, butyro, pinguedine aliqua, ut anatis, item lacte aſinino, quod optimum eſt, ob craſſitiem: poſſumus etiã dentes ſale fricare, & tepida poſt abluere.]

Dolor e caliditate.

Dolore non exſiſtente ſtupido; ſi fiat ob caliditatem, occurremus refrigerantibus, quæ fuere propoſita: [acetum eſt optimum, item decoctum violarum, lactucæ, hordei, acetoſę, &c.] Quidam tantum ſentiunt calorem, ut ipſis dens comburi videatur; quos Aetius ſic curauit: [ſumpſit niuem, miſcuit cum melle & oleo roſaceo, & tepidum hoc, non actu frigidum, dentibus admouit. Ad eandem intentionem, Auicennas imponit ſuccos propoſitos, & caput inungit ol. roſ. & aceto, vt ſic refrigerato capite, poſtea etiam dentes per conſenſum refrigerentur.

Dolor e frigore.

[In dyſcraſia frigida, vtendum contrarijs, ſuperius propoſitis, præcipue confert [fomentum e ſale & milio. Aetius etiam abluit os cum decocto e pyrethro, e roremarino, nigella, calamintha montana, dictamno Cret. & alijs. Decoctio fiet in aceto, fieri etiam poteſt in vino, quod calefacit.] Vt autem prohibeatur exulceratio, quã calida hæc facere poſſunt, Galenus vtitur [ſucco roſarum, & permiſcet aliquid lactis, pręcipue aſinini.] Auic. probat, ſi dente dolente maſticetur [pyrethrum, ſutenim om aſſati, panis calidus ſtatim ac e furno extrahitur, unde etiam huius panis euaporatio in dente prodeſt. Conducunt fomenta e ſale, & milio frixis, & orobo, quę extrinſecus applicabuntur.] Galenus & Auicen. hoc medicamentum vſurpant. [Munitis alijs dentibus cera, aut paſta, ſumatur ramuſculus ſchænanthi, qui igniatur, item pyrethrũ in oleo feruentiſſimo excalfactum, admotoque ſpecillo tangatur dens, huius medicamenti, ut cauſa ſit recondita, iuuat tamen.

Dolor e ſiccitate.

Si dolor fiat a ſicca intemperie; conferunt humectantia: vt [butyrum, adeps gallinaceus, quibus dentes inungantur: os colluatur lacte aſinino, decocto maluę, fœnugręci, caricarum pinguium. Aſtringentia lædunt: vnde a medicamento e moris facto plurimos noxam percepiſſe Aetius ſcribit.]

Dolor a materia.

Si dolor cauſatur a materia; conueniunt Reprimentia & Diſcutientia. Reprimentia, ratione materiæ nondum impactæ: vt [decoctum e gallis immaturis, e roſis e floribus malorum granatorum, ex horum cortice; & hęc decoquantur vel cum poſca, vel cum vino aſtringente, prodeſt item diamoron.] Diſcutientia reſpiciunt materiam iam impactam; ſuntque calida, quę in frigida dyſcraſia propoſuimus. Notandum vero, ſitne materia hęc corrupta, an vero alimentaria. Si corrupta & putrida interdum generantur vermes, ideoque occurrendum [ſuffumigio ex allio, porro, ſcordio, radice cucum. agr. colocynthide, magis confert vti ſuffumigio, quam his admotis os abluere, quia admodum eſſent ingrata.] Si materia eſt alimentalis, vt in dolore pulſante; Galenus probat [nucleum perſicorum, & permiſcet cum myrrha, cum ariſtolochia, puluere iridis, & alijs, quę ſiccando copioſum alimentum abſumunt.

Vſus propoſitorũ medicamentorũ.

Hæc de remedijs, pauca iam de vſu. In affectu frigido, medicamenta ſunt adhibenda calida, in calido tepida; vitentur enim actu frigida, diſcutientia ſint calida, repercutientia tepida. Vtendum his medicamentis & ante prandium, & ante cœnam, 4. horis poſt prandium, quidem pluribus vicibus.

Digitized by Google

Iuuātia ꝑ ἰδιοσυγκρασίαν. Sunt quædam medicamenta, occulta proprietate agentia, vt [cornu cerui uſtum, & tritum: dens canis mortui, ſi comburatur in furno, & uſtus cum paſta miſceatur, ſenecta ſerpentis, combuſta, trita, cum melle permiſta, dentibusque adhibita, ranunculus admotus brachio e directo dentis dolentis, confert ratione reuulſionis, quia exulcerat, & veſicam excitat.

Medicamēta dentē extrahentia. Poſtremo dentis dolor tollitur, medicamentis, quæ dentem extrahunt: unde Galenus [pyrethrum per 40. dies macerat in aceto acerrimo: ſi moram ferre non queamus, pyrethrum aceto incoquatur acerrimo, ad conſumptionem trium quintarum, vt ſi ſumantur unc. x. decoquantur ad cōſumptionem unc. j. ſupra dentem dolentem ponatur. Eodem modo vtitur ſucco tithymali. Aetius vermes terreſtres ſiccat, comburit & aſpergit: & deinde limula dentis aliquam portionem tollit, ſed ego magis confiderem in pyrethro.] Licet autem hæc medicamenta non e toto dentem euellant, in cauſa tamen ſunt, ut facile dein extrahi queat. Diæta medicamentis reſpondere debet.

IIII. De perforatione dentiũ.

PErforantur dentes a ſucco erodentes. Vitium eſt manifeſtum. Indicantur; vnientia ſolutam continuitatem, & extirpantia illum ſuccum vitioſum. *Curatio.* Solutam quidem vnitatem tollere non poſſumus, at prohibere poſſumus ne maior fiat. Ergo quoad chirurgiam, licet accipere ferrum ignitum, & in foramen dentis perforati immittere; quia ſic vlceratio non procedit vlterius; prius tamen alijs dentibus proſpiciemus, eos paſta, vel cera muniendo, vrgente neceſſitate demum ad hæc confugiendum. Deinde medicamenta debent eſſe diſcutientia, & aſtringentia.

V. De mobilitate dentium.

Cauſa. MObilitas dentium, oritur ſecũdum Galenũ, a cauſa Interna, vel Externa. Interna eſt defectus alimenti, ut in ſenibus, quod ēt fieri poteſt in conualeſcentibus, & in his qui inedia utuntur, deficiente enim alimento, dentes minuuntur, & loceli fiunt ampliores. Idem fit ob nimiam humiditatem nerui, qui ſubſternitur radicibus dentium. Fit etiam ob ſuccos, & humores abradentes, ut in morbo Gallico. Item ob diminutionem gingiuarum; uel quia abraduntur gingiuæ, vel quia cruentæ fiunt. Externa cauſa, eſt ictus, plaga, &c. *Indicationes.* Indicatio oritur reficiendi, ſi eſt defectus alimenti: ſiccandi, ſi neruus humidior: & ſic de alijs cauſis: præcipue tamen notandum, aſtringendas eſſe gingiuas ijs, quæ ad firmitatem dentium conducunt. *Prognoſtica.* Hæ indicationes omnes poſſunt abſolui, excepta in ſenibus alimenti refectione.

Curatio. Quoad chirurgiam, ſi dens mouetur ratione ictus, ſicque accidat, ut nimis promineat, limula tolletur prominentia; poſtea occurretur aſtringentibus, & reprimentibus, [e roſis, e malicorio.] Si cauſa mobilitatis ſit interna, vt defectus alimenti in ſenibus, & alijs ætatibus; conueniunt tum cibi, tum aſtringentia. Si neruus humidior; proſunt ſiccantia: ut [pompholyx, puluis ireos, myrrha, &c.] Si in cauſa ſint ſucci vitioſi, conueniunt diſcutientia, propoſita prius. Si fiat ob imminutas gingiuas; in dolore gingiuarum medicamenta tradidimus. Circa victum notandum, vt homines comedant liquida, non maſticent, ſed potius ſorbeant, quia dentes mobiles difficulter maſticant.

VI. De hebetudine dentium.

Cauſa & Signa. HEbetudo dentium, eſt affectio manifeſta, cap. 8. lib. 5. . . ττ. in ea nec frigida, nec calida homines ferre poſſunt. Fit interdũ a calore, plurimum tamen a frigore, interdum ob exquiſitum ſenſum: ſi poſtremum, nec calida, nec frigida ferre queunt, ſi frigus adſit remiſſum, non poſſunt ferre frigida, quia frigida intemperies a frigidis læditur: ſi vero intenſus ſit, vel calor, uel frigus, tunc patiens nec calida, nec frigida poteſt ferre. Et hoc exprimento probatur: Sint enim duo, quorum alter habeat manum frigidiſſimam, alter frigidam tantum, uterque eodem modo, eodemque tempore, admoueat manum igni: is qui manum habet moderate frigidam, non ſentiet dolorem, ſed iuuabitur; at qui manum habet valde frigidam, ſentiet maximum dolorem: nec enim ferre poteſt contrarium propter ſummam reſiſtentiam maximæ frigiditatis.

Indicationes. Quoad curam, ſi fiat a calore, refrigerandum: ſi a frigore, calfaciendum: ſi ob ſenſum exquiſitum, refrigerandum & craſſefaciendum; nam refrigerantia, ſenſum minuunt, ſeu obtundunt; incraſſantia tollunt tenuitatem, & raritatem dentis, quæ ἀναισθησίας, cauſa eſt. *Prognoſtica.* Quod ſi exquiſitus hic ſenſus inſit a principijs generationis, difficulter tollitur.

Medicamenta. Galenus, & Auicennas, in frigore [utuntur oleo parato e ſynapi,] in calore utuntur portulaca, caphura. Sed notandum, in ſenſu exquiſito, cum caphura, & ſucco lactucæ miſceri debere aſtringentia.

VII. De nigrore dentium.

PEr nigrorem intelligimus colorem nigrum, non liuidum, qui fit ob copiam alimenti in dolore pulſante. Nigredo dentium oritur ob ſuccos vitioſos, qui in ſuperficie hærent.

Tollitur aũt puluere cornu cerui, ariſtolochię, & oſſium ſepiæ; quo ſæpe fricandi dentes, deinde lima abradendi, denique abluendi vino odorato. Ita & dentes redduntur nitidi, & oris halitus olens.

CAPVT LIII.

De Faucium affectu, qui Angina dicitur.

Nomen. AGemus hoc capite de exqſita angina: de qua ēt Galenus loqtur, c. 3. lib. 4. de loc. aff. Ideoque conſiderabimus anginam, tāq̃ affectũ inflãmatorium. Ac proinde, ſi vel ad aſperam arteriã, vel ad œſophagum deſcēdat catarrhus, ſeu materia pituitoſa: angina illud vitiũ ſtatui nō debet. Verũ tamē ď exquiſita angina ita loquemur, vt, quid notha, ſeu ſpuria ſit, inde quoque eluceſcat.

Generatio. Ad generationem exquiſitæ anginæ, neceſſarium eſt, vt ſanguis in fauces confluat, & ita ſuſcipiatur, ut meatus ad fauces pertinentes comprimantur; adeo ut hinc difficilis fiat tum reſpiratio, tum deglutitio.

Definitio. Quare angina exquiſita, eſt compreſſio fauciũ, ꝓcedens ab inflammatione, c. 3. lib. 4. de loc. aff. com. 18. lib. 3. progn. com. 20. lib. 4. de vict. rat. apho. 34. ſect. 4. aphor. 16. ſect. 3. aph. 53. ſect. 1. lib. 1. pr orhet. c. 20. l. 4. de cauſ. pulſ. com. 30. li. 4. de rat. vict.

Forma. Forma eſt compreſſio, q̃ eſt ſpes anguſtię, nã anguſtia ꝑdicatur de ſubſidentia, de coaleſcētia, de conſtipatione,

tione, de obſtructione, & de compreſſione: quæ differentia hic explicanda non eſt, ſed ſupponenda; proponitur a Galeno in lib. de diff. morb. Loco igitur formæ ſtatuimus compreſſionem: ratio patebit e cauſa efficiente. Quamuis hæc definitio non prorſus eſt formalis: nam in angina neceſſario læditur reſpiratio: ut angina formaliter potius ſit ſymptoma, quam morbus, ſeu compreſſio. Nos autem curationis gratia tradidimus per morbum, per cauſam efficientem, ſed non admodum remotam. Ideoque hæc definitio eſt cauſalis, non formalis.

Locus affectus. Subiectum, ſunt fauces: per quas intelligimus illam capitis partem, quæ conſtituta eſt e gula, & laringe, id eſt, principio tracheæ arteriæ: ſiquidem in angina, ut plurimum utraque pars afficitur, licet modo hæc magis, modo illa.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiẽs, eſt inflammatio, qua angina exquiſita, a notha diſtinguitur, quemadmodum per ſubiectum, diſtinguitur angina ab inflammatione glandularum iuxta linguam. Per hanc etiam cauſam, diſtinguitur ab œdemate, & ſcirrho, qui tumores ſi quandoque fauces occupent, non eſt angina exquiſita, ſed notha. Præterea, ex hac cauſa illud etiam colligitur, anginæ anguſtiam eſſe compreſſionem, non obſtructionem, nam dum inflammatione afficiuntur muſculi, ſpectantes ad fauces; eſt neceſſarium, ut meatus ad fauces pertinentes anguſtentur, unde hæc anguſtia eſt cõpreſſio, quia ſit ab inflammatione. Huc ergo reſpiciens Gal. com. 20. l. 4. de ratione vict. ac., anginam eſſe inflammationem, ut inflammatio ſit anginæ genus, nam indicatio ex vſu, nõ ſumitur ab anguſtia, vel compreſſione, ſed ab inflammatione. Et hinc patet anginam, procedentẽ a luxatione vertebrarum colli, non eſſe legitimam, niſi forte ad luxationem vertebrarum ſubſequatur inflammatio. Porro, cum inflãmatio ſit tumor ſanguineus, per ſanguinem poſſumus intelligere, & biliosum, & pituitoſum, & melancholicum. Exquiſitiſſima tñ angina eſt, q̃ ſit a ſanguine feruente, & bilioſo. Cauſa generans ſanguinis bilioſi, eſt hepar calidius. Cauſæ fluxionis ſanguinis explicatæ ſunt in phrenitide, fluit.n. ſanguis quandoque per modũ Attractionis, ueluti ſi fauces plus iuſto calefiant, aut dolore afficiantur; quandoq; ſit fluxio per Tranſmiſſionem, ſi fauces ſint imbecilles laxæ, aptæ ad ſuſcipiendum.

Differentia. A forma non ſumuntur dřię, niſi ſcđm Magis, & Minus, quia omnis angina exquiſita eſt compreſſio. A ſubiecto ſumuntur dřiæ, notatu dignæ, quę maxime conferũt ad prognoſticum, & curationem, de quibus Gal. loquitur, com. 18. l. 3. prognoſt. c. 3. l. 4. de loc. aff. aph. 34. ſect. 4. Subiectum, ſunt fauces; q̃ pertinent ad guttur, & ad œſophagum, ſeu gulam. Fauces ergo interdum magis ſunt inflammatæ ſecundum Guttur, interdum ſcđm Oeſophagum. Si inflammatio magis afficit guttur; pertinet ad partes gutturis, vel Internas, vel Externas. Si ad internas, v.g. quando afficiuntur illi muſculi, qui laryngem mouent, ad vocem efficiendam; fit Cynanche. Si inflammatio occupat potius externos gutturis muſculos, fit Paracynanche, quæ via eſt ad cynanchen, quia inflammatio muſculorum externorum, niſi diligens medicus proſpiciat, progreditur ad muſculos etiam internos. Si inflammatio magis afficiat gulam, inflammati poſſunt muſculi Interni, vel Externi. Si interni, dicitur, Synanche. Si externi, vocatur Paraſynanche. Quoad cauſam efficientem, cum ſit inflammatio; poteſt hæc inflammatio eſſe tumor, vel Bilioſus, vel Pituitoſus, vel Melancholicus. Angina quidem, quæ fit a pituita, eſt notha, ſed quę fit a ſanguine pituitoſo, eſt exquiſita, uerum non exacte. Quomodo autem detur vitium, exacte vel non exacte exquiſitum, in doctrina de febribus dicemus. Sumuntur etiam differentiæ, ut ſanguis in angina efficienda fluit, per modum, vel Attractionis, vel Tranſmiſſionis.

Signa. Vitium hoc in genere facile cognoſcitur, quia ægrotantes euidenter conqueruntur de anguſtia circa fauces, unde impeditur, & deglutitio; & reſpiratio præterea hęc anguſtia non eſt ſine dolore. In oedemate, & proinde in angina notha, eſt anguſtia, ſed ſine dolore; quia hęc materia non habet illum impetum, ut ſoluat continuum. Sed in exquiſita angina, quomodocunque ſanguis fluat, ſiue per attractionem, ſiue per tranſmiſſionem, eo fluit impetu, ut ſoluat continuum, & dolorem excitetur, quia ſanguinea materia eſt calida. Præterea in angina exquiſita neceſſario eſt febris, & quidem continua, ſi autẽ ſit notha, non neceſſario eſt febris. Formales differentiæ facile cognoſcuntur, num compreſſio ſit inſignis, uel remiſſa: prout ſcilicet ægri magis, uel minus conqueruntur de anguſtia: Quoad dřias a ſubiecto, ſi ſit cynanche, ubi. ſ. affecti ſunt muſculi interni cognoſcitur, quia adeſt orthopnoea, non poſſunt ſpirare, niſi recta ceruice, quoniã difficillima eſt reſpiratio, dolor eſt admodum acerbus præterea in partibus externis non cernitur aliqua mutatio in colore, quia malum eſt intus. In paracynanche, dolor non eſt ita acerbus, nec reſpiratio ita difficilis, ut in cynanche, præterea circa ceruicem apparet aliquis tumor, compreſſa ceruice, dolor exacerbatur, quia inflammati ſunt muſculi externi. Synanche cognoſcitur; quia adhuc minor eſt reſpirationis difficultas, quam in paracynanche, ſed deglutitio maxime difficilis fiet, ut vix poſſit aqua permeare. In paraſynanche deglutitio quidem erit difficilis; ſed multo minori difficultate fiet reſpiratio, præterea rubedo apparebit in ceruice, perſentietur dolor, loco contrectato, quia inflammatio extra vergit. Quoad cauſas efficientes, facile cognoſcetur, an ſit ſanguis bilioſus, an pituitoſus, an melancholicus, e proprijs ſignis, uerbi gratia, ſi ſit ſanguis bilioſus; dolor erit admodum intenſus, ſenſus caliditatis vehementiſſimus, febris inſignis, ardentiſſima, &c. Facile etiam cognoſcetur, num fluat per modum attractionis, vel tranſmiſſionis; ut in doctrina de phrenitide diximus. Verbi gratia, ſi ante anginam præceſſus eſt in ceruice dolor, vel aliquis calor; iudicandum eſt, fluxam eſſe materiam, per modum attractionis, ſin minus, per modum tranſmiſſionis.

Indicationes. Indicationes deſumendæ ab his quę ſunt ex uſu, quare pro vario ſanguinis peccato, variæ hauriendę ſunt indicationes, uerbi gratia, bilioſus ſanguis, & calidus, indicat refrigerantia. Præterea in phrenitide diximus de reprimentibus, & alijs. Nec hic repetenda ſunt fruſtra.

Prognoſtica. Malum hoc periculo nõ caret, quia afficitur locus deglutitioni deſtinatus, & ſpiritui, præterea eſt annexa febris continua, quæ maxime calori innato aduerſatur, ut omnes actiones naturales lædantur. Quare ſi mitior occurrat angina, non parui ea eſt facienda, quia niſi medicus diligenter progrediatur; lethalis euadere poteſt. Quoad differentias, varie prognoſticandum. Quoad compreſſionẽ, quo compreſſio eſt vehementior, eo magis timere oportet. Similiter cynanche eſt peſſimus affectus, ut ante quartum interficiat, q̃nque eodem die, ſecundum Gal. com. 16. 17. 18. lib. 3. progn. & vt dicã, quod ſentio, ferme oẽs moriuntur. *Cõ. aph. 22. ſect. 1.* Minus eſt periculum in paracynãche, qa afficiuntur muſculi externi; vnde hæc ad ſeptimum protrahitur, interim tñ, & ipſa ſatis eſt periculoſa. Synanche adhuc minus eſt periculoſa, quam paracynanche; quia reſpiratio minus læditur, licet in ſynanche maxime lædatur deglutitio, ut nec aqua permeare poſſit: at ſine cibo aliquantiſper manere poſſunt homines, ſine reſpiratione non poſſunt, & hoc eo magis, quod in angina maxima eſt reſpira-

Digitized by Google

tionis neceſſitas, cum propter febrem augeatur neceſſitas euentandi calorem cordis. Omnium minime periculoſa eſt paraſynanche; quia parum læditur reſpiratio & deglutitio; eſt quidem læſa deglutitio, ſed non eſt ablata; nã potio poteſt permeare. Quoad cauſam efficientem: ſi fiat a ſanguine melancholico, ſeu atrabilario; actum eſt. Si a ſanguine pituitoſo; poteſt quidem tolli, ſed eſt diuturnior. Tandem, notandum: ſi in angina tanta ſit reſpirandi difficultas, vt per os ſpuma erumpat; nunquam curationem eſſe aggrediendam, ſed cito futuram mortem prædicendũ: ſignum.n.hoc lethale eſt. Hæc ſpuma eiuſdem eſt naturæ, & eaſdem habet cauſas, quas etiam habet ſpuma in apoplexia.

Chirurgia.

Venę ſectio conuenit; quia ſanguis habet rationẽ cauſæ principalis: nam inflammatio eſt affectus ſanguineus: attamen, prout magis, uel minus ſanguinea eſt inflammatio, pro eo etiam ſanguis in maiori vel minori quantitate eſt educendus. Celerrime autem in angina ad venæ ſectionem cõfugiendum, dummodo adſint permittentia: nam in hoc morbo ſanguinis præſentiam conſequitur inſignis vehementia ſanguinis; læditur.n.reſpiratio: ſine qua vita conſiſtere nequit. Quoad vbi agendum: in angina ſanguis redundare ſolet in toto, in capite, & in faucibus: quare ratione ſanguinis in toto exiſtentis, ſecanda eſt vena cubiti; & magis quidem cubiti, quam pedis; quia per uenam cubiti nõ modo vacuatur ſanguis in toto exiſtens, ſed aliqua etiam fit deriuatio a faucibus: ut expediat etiam ſecare venã magis proximam, ſ. cephalicam, quoniam etiam ad caput reſpicimus. Deinde propter ſanguinem, ſubſiſtentem in capite, expedit ſecare uenam capitis; & applicare hirudines poſt aures. Poſt accedendum ad locos magis proximos, & aperiendę venę narium. Tandem aperiendæ venæ ſub lingua. Non tamen in quolibet ægro ita procedendum; ſed pro neceſſitate. Nam ſi per venæ ſectionem inſigniter minuatur malum, non debetis cruciare ægrotantes: vbi autem malum eſt contumax, dicto modo procedendum. His adminiſtratis, ſi malum vergere videtur ad externas partes, adiuuanda eſt materia, & ceruici cucurbitulæ ſcarificatę applicandę: quando enim reliquæ ſanguinis euacuationes ſunt adminiſtratæ, maxime confert mouere ſanguinem ad circumferentiam: vnde Galenus dixit, aphoriſ. 37. ſectio. ſexta. bonum eſſe, ſi tumor extra appareat: Et ſic materia ad circumferentiam attrahenda. Ego in hoc caſu nihil dico de ſectione illius partis, quia his temporibus deſiderantur, qui ſciant operari. De cucurbitulis, quibus vti licet loco venæ ſectionis, alias diximus.

Pharmacia.

Medicamenta reſpiciunt totum & fauces. Totum reſpicientia ſunt, quę vacuant humorem in corpore peccantem, ſiue ſit pituita, ſiue bilis, ſiue melancholia. Et in hoc malo oportet feſtinare; quia ſumma eſt uehementia humoris, impetum ad fauces habentis; vnde læditur reſpiratio, & mors imminet. Mea igitur ſententia, magis poteſt hæc materia, quatenus auget tumorem faucium, qua poſſit materia furioſa. Materia enim furioſa, eam ob cauſam vacuanda eſt ante coctionem, quia periculum eſt, ne petat partem principalem, & ſic mortem inferat. Sic & in angina imminet mors, quia læditur reſpiratio. Quare in praxi obſeruandum, vt electiue educentia, ilico poſt ſanguinis euacuationem propinentur, non ante. Verum, quando cynanche eſt cum ſynanche, id eſt, quando tumor detinet fauces, & ſecundum guttur, & ſecundum gulam, vt difficilis admodum ſit reſpiratio & deglutitio: tunc non eſt dandum pharmacum, ſed clyſteribus acrioribus vtendum: verbi gratia in angina bilioſa hoc modo. [recip. decocti maluarum, centaurij minoris, &c. lib. j. elect. de ſucco roſ. (nam ſcammonium recipit) drac.iij. mellis roſ.unc.ij. ol.communis unc.iiij. ſalis communis drac.ſ. Miſ. pro clyſmo.] Multo acrior debet eſſe clyſter, ſi angina ſit pituitoſa. Si tantum cynanche infeſtet, vt difficillima quidem ſit reſpiratio, ſed deglutitio non ſit ablata; detur pharmacum in potu, non in bolo; uerbi gratia in angina bilioſa hoc modo. [recip. rhab. el. ſcrup.iiij. fiat infuſio in decocto fructuum, & facta diligenti expreſſione adde mannæ opt.unc.iij. Miſ. fiat potio breuis.] Poſt hãc potionem detur [ſeri lactis caprini a lib. j. ad lib. ij. Potione quidem vacuatur bilis: ut autem vacuatio fiat citra inſignem caliditatem corporis, quia adeſt febris, exhibetur ſerum lactis. Nec præter rationem eſt in tali angina, etiam ſequenti die ſerum ad lib.iij. vel iiij exhibere.]

Localia. Reprimẽtia.

Quoad topica: inter initia licet uti reprimentibus, ne inflammatio augeatur: & propterea [ſuccus mororum maxime probatur, unde diamoron in vſu eſt. Et poſſumus ſuccum mororũ, vel etiam diamoron diſſoluere cum aqua roſacea, plantaginis, cum aqua portulacę. Deinde vero poteſtis addere nonnihil ſapæ, vt mitigetur etiam dolor: poſtea nonnihil ſacchari ad deterſionem: & præterea poteſtis aſcendere ad uſum mellis. Et maxime ſolet conferre medicamentum illud e nucibus: & poteſtis inter initia miſcere ſuccum malorum granatorum, cydoniorum.] Vrgente neceſſitate, quando obſeruatur inſignis fluxus, non ſolum [ad rhu opſoniorum, omphacium, ſed etiam ad balauſtium, malicorum, ad hypociſtidem, acaciam aſcendendum.] Sed his non utendum ſinceris: permiſceri debent [glycyrrhiza, iuiubæ, paſſulæ, caricæ, &c.] Notandum, in angina quandoque dolorem eſſe acerbiſſimum, cuius ratione maxima poteſt fieri attractio: propterea ad hunc mitigandum, medicamentum non tantum fieri debet [e iuiubis, fœnugræco, paſſulis, ſapa, &c. ſed aſcendendum etiam eſt ad ſerum lactis, & vrgente neceſſitate, ad ipſum lac. Sed ægrotantes hæc non deglutiant, verum in ore detineant, & exſpuant. Addere etiam licet ſemina papaueris albi, quorum unc.ſ. miſcenda cum ſero, vel etiam cum lacte.] Et his potiſſimum vti liceat in angina bilioſa. Si autem ſit pituitoſa; locum non habent hæc uehementer repellentia: verum [diamoro poſſumus addere decoctum e nucibus cupreſſi.] Et poſtea oportet ſenſim aſcendere ad reſoluentia;

Reſoluentia.

quibus vti licet in quacunque angina. Nam ſicut Galenus, capite vigeſimo, libro decimotertio. method: in diſſolutione materiæ ijſdem vtitur medicamentis, tam in phrenitide, quam in lethargo: ita nos in qualibet angina, ijſdem vti poſſumus reſoluentibus. Quare ægri in ore detineant medicamentum, confectum [e caricis, e fœnugræco, e mulſa cum origano, cum hyſſopo, thymo, calamintha montana, pulegio, &c. his enim uti licet, pro reſolutione materię, & quoniam angina eſt malũ ſummi diſcriminis, neceſſariũ eſt confugere ad materias pręſidiorũ extremorum, & nihil manifeſtare ægrotantibus: vnde aliqui habent pro ſecreto ſtercum caninũ albicans ſiccatum cum melle permiſtum. Et ad deſperatos quandoque medici vſi ſunt medicamento ex ſtercore gallinæ alb. ſiccato mulſa vel melle excepto, quo fauces, & partes illas obliniunt.] Pręterea extrinſecus ad ceruicem medicamentis vtendum, non quidem reprimentibus, nam interficeretur æger; ſed hoc, vel ſimili, tuto inter initia uti poſſumus: [recip. flor. caſſiæ nuper extr. drac.iij. ſapæ unc.ſ. caricarũ drac.ij. ole. amygda. dul. unc.j. Miſc. & applicetur: dolorem enim mitigat citra repercuſſionẽ. Ad idem propoſitum poſſumus applicare panem, decoctum cum lacte: & poſſumus addere oui uitellum: ita enim dolor mitigabitur.]

Pro-

Digitized by Google

Procedente malo, oportet etiam ad diſcutientia aſcendere: & ſi dolor vrgeat, hoc modo medicamenta miſcere poſſumus: [recip. ſapæ (ratione doloris) floris caſſiæ nuper extr. an. dra. iii. nidi hirũdin. drac. vj. (ratione reſolutionis: ſolet eſſe admirabile medicamentum) Miſ. fiat emplaſtrum, & applicetur] Procedente malo, non contenti ſitis ſolo nidoi hirundinis: ſed cum eo miſceatis reſoluentia, quæ fuere propoſita, [vt ſunt ruta, pulegium, &c. Maxime probatur cinis cochlearum cancrorum. Sumãtur horum cinerum dra. ij. nidi hirundinis drac. vj. aceti, uel mellis ſcillitici unc. ſ. & cum oleo reſolutiuo fiat medicamentum. Probatur etiam ceratum ſacrum, cerine, & ſimilia reſoluentia. Vrgente neceſſitate, opus eſt confugere ad ſinapiſmos, quibus materia euocetur ad partes externas.

Quoad uictum. Cum ægri deglutire nequeunt, cannula immitenda intra gulam, ut fiat ciborum deglutitio. Sed quando adeſt inflammatio in illa parte, tumis irritatur. Propterea conſulo, ut non, niſi maxima neceſſitas urgeat, ad cannulam hanc confugiatis. Probo magis, ut paretur aliquod inſtrumentum, ad modum fiſtulæ, quod imponatur prope œſophagum, & præterea adſit ueſica munda, repleta potione nutriente, & hæc veſica ſit appoſita fiſtulæ, ut in clyſmis fieri ſolet; poſt impetu quodam veſica comprimatur, ut etiam cum impetu potio illa deducatur ad œſophagum. Quoſdam deſperatos, ob famem, fiſtulæ huius beneficio reſtitutos vidi. *Inſtrumẽtũ ad facilẽ re deglutitionẽ ſeparatum.*

Finis Libri Primi.

MEDICINAE PRACTICAE

Liber Secundus,

DE THORACIS.

ET PARTIVM EO Contentarum affectibus.

CAPVT PRIMVM.

De Tuſſi morboſa.

Methodus explicandorum affectuum, de qua & ſupra, cap. 7. lib. 1.

IN morbis tractandis ordine reſolutiuo vti ſolemus: nam gratia finis verſamur circa nomen, eſſentiam, ſpecies & ſigna: gratia autem principiorum, quibus finem aſſequi licet, agimus de indicationibus, prognoſtico, & de materijs præſidiorum. Quantum ergo ad vitia attinet ventris medij, ſeu thoracis; agemus de Tuſſi morboſa, de Aſthmate, de Pleuritide, Empyemate, Peripneumonia, Sanguinis ſputo, Phthiſi, Palpitatione cordis, & Syncope.

Nomen.

Tuſſis, Græcis βὴξ, dicitur. Eſtque alia Morboſa, quæ procedit a cauſa aduerſaria expultrici: alia Non morboſa, quæ fit concurrente ſola voluntate, citra expultricis moleſtiam. Nos in præſentia de morboſa dicemus: in qua euidenter admodum & efficaciter fit ſtrepitus; ad differentiam illius accidentis, quod præcedit tuſſim, & κέρχνος dicitur, quod uitium reſpondet nauſeæ, quæ uomitus eſt πρόδρομος, cap 4. lib. 2. de cauſ. ſympt. Κέρχνος enim eſt leuis impetus tuſsiendi, & differt a tuſsi ſecūdum minus. Sic ergo de tuſsi loquemur, ut etiam pateat quid ſit agendum circa κέρχνον.

De morbi natura, in genere.

Sed priuſquam tradatur definitio; cognoſcēdum eſt, primo. quę ſit morbi natura: ſecundo quomodo fiat tuſsis morboſa. Quoad primum, ut ſciatur, quænam ſit morbi eſſentia: oportet intelligere, quonam modo fiat operatio ſecundum naturam; & quomodo ratione morbi lędatur operatio. Quare dico ad edendum operationem, potiſsimum tria, & ea quidem neceſſario, concurrere: vnum eſt, quod præcipuum locum ſibi vendicat, & pręcipuus operationis eſt auctor; nimirum Facultas, quę concurrit, vt Quo. Alterum eſt Suppoſitum, quod concurrit, vt Quod: quo ſenſu Philoſophus dixit, non pupillam uidere, non uiſum, ſed oculum totum. Tertium eſt id, quod gratia operationis concurrit, ut Cum Quo, id eſt, ut inſtrumentum, (non ut principale agens, quod eſt anima) vt inſtrumentum præcipuum (ad differentiam non præcipui) quod nihil aliud eſt, quam Conſtitutio, (ad differentiam calidi innati.) Hinc ſequitur, vt dum bene habent hæc tria, bona fiat operatio, neque ſit operatio læſa propter morbum contra, vt actio euadat morboſa, neceſſe eſt, vt hæc tria male habeant.

Operationis tres cauſæ.

Operatio tribus læditur.

Primum quidē, quoad facultatem; neceſſarium eſt, ſi debeat lædi, vt fruſtretur: ita tamen vt hæc fruſtratio neceſſario pendeat a vitio & ſuppoſiti & inſtrumenti; ad differentiam fruſtrationis facultatis, dependentis ab errore externo, quia tunc non eſt morbus. Quare facultas fruſtratur & læditur, (quamuis proprie loquendo, facultas lædi nequeat, quia non ſuſcipit magis & minus) dum eius fruſtratio non dependet ab errore externo, ſed a uitio ſuppoſiti, & inſtrumēti, id eſt, conſtitutionis. Vt morbus, formaliter acceptus, ſit læſio facultatis, ſeu impotentia facultatis ad agendum, & hac ratione formaliter omnis morbus eſt in ſecunda ſpecie qualitatis. 1

Quoad ſuppoſitum, quod concurrit, vt Quod; neceſſarium eſt, vt male afficiatur: nam ſuppoſitum bene affectum, 2

Digitized by Google

ctum, bene operatur, ubi eſt intra limites ſanitatis, Quare, cum ſanitati opponatur ægritudo, eſt neceſſarium, ut male ſit diſpoſitum. Ergo ratione ſuppoſiti, omnis morbus eſt diſpoſitio pręter naturam. Et hoc modo omnis morbus eſt in prima ſpecie qua
3 litatis. Quoad inſtrumentum, quo mediante agit ſuppoſitum aut ſuppoſiti facultas, cum hoc inſtrumentum ſit ſuppoſiti conſtitutio: ſicuti, dum conſtitutio eſt ſecundum naturam, bona editur operatio, ita, dum eſt præter naturam, læditur operatio. Quare ratione inſtrumenti, præcipui, omnis morbus eſt conſtitutio præter naturam. Sed hoc loco notandum, conſtitutionem eſſe genus quoddã ſubalternũ. Generis aũt ſubalterni naturam, cũ ſeruetur in natura ſuorum analogatorũ, fit vt conſtitutio, q̃ conſiſtit in temperie, pertineat ad qualitatem, quæ in cõpoſitione, ad magnitudinem, ad numerum; & ſecũdum hanc rationem conſtitutio dirigitur ad prędicamentũ quantitatis. Sicut ergo omnis morbus, ratione facultatis, & ſuppoſiti eſt in prædicamento qualitatis: ita ratione inſtrumenti, id eſt, conſtitutionis, modo eſt in qualitatis categoria, modo in alijs. Hinc fit, ut varie morbus definiri queat. Nam ratione facultatis, morbus eſt læſio facultatis: ratione ſuppoſiti, morbus eſt diſpoſitio præter naturam: ratione inſtrumenti, morbus eſt conſtitutio pręter naturam. Notandum autem hæc tria ita ſe habere; ut lęſio facultatis, & diſpoſitio præter naturam, pendeant a conſtitutione præter naturam; non è contra: & propterea tantum conſtitutionem, non lęſionem facultatis, non diſpoſitionem pręter naturam eſſe morbum, ex vſu indicantem vtile. Non tamen hoc eſt ſtatuendum de omni conſtitutione præter naturam: nam obſtructio, uerbi gratia eſt conſtitutio præter naturam non tamen ex vſu; quia ſublata obſtructionis cauſa, ilico obſtructio tollitur. Et hoc ſignificanit Gal. c. 1. l. 1. de loc. aff. inquiens, dari morbos vſque adeo ſolutu faciles, ut quam primum tollitur cauſa efficiens, ilico euaneſcat morbus. Hinc facile colligitur, conſtitutionem eſſe cauſam continentem (de qua tot nugas proferunt multi) & læſionis facultatis, & diſpoſitionis pręter naturam: Quamobrem, neceſſario morbus fit, quoniam facultas; læditur: lęditur autem facultas, quia ſuppoſitum male diſponitur: Suppoſitum autem male diſponitur ſeu afficitur, quoniam eius organum læditur, quoniam redditur præternaturam ſuppoſiti conſtitutio. Morbus ergo formaliter eſt lęſio facultatis. At ſi definiatur effectiue, & primum non ex vſu, id eſt, ut non indicet vtile; eſt diſpoſitio præter naturam. Quod ſi definiatur effectiue, ſed ex vſu; eſt conſtitutio præter naturam.

Τὸ συνεκτικὸν αἴτιον.

Generatio tuſſis.

Quomodo porro efficiatur tuſſis, colligitur e Galeno ca. 7. l. 4. meth. c. 3. & 4. li. 2. de ſympt. cauſ. Cum igitur tuſſis ſignificet ſtrepitum quendam, formatum in larynge, ob aerem percuſſum a larynge, beneficio muſculorum; ſciendum eſt, hunc non eſſe quemlibet aerem, ſed eum, quia pulmone in laryngem effertur, & cum violentia quadam impellitur: impellitur autem ab expultrice pulmonis, ut pulmo eſt deſtinatus, & attractioni, & emiſſioni aeris. Quare dum pulmo virtute ſua expultrice aerem expellit, duo requiruntur: ſcilicet muſculi, & id quod irritat expultricem. Muſculi quidem neceſſarij ſunt; quia pulmo ad tuſſim efficiendam impellit aerem per arterias, per tracheam, quæ cum ſit cartilaginea non poteſt ita conſtringi, ut noxa per aerem uehementer commotum expellatur: ideoque hæc agitatio ſine muſculis fieri nequit. Sed oportet etiam adeſſe irritans, ſeu moleſtans; quod agit in pulmones, præſertim ſecundum aſperas arterias, & potiſſimum ſecundum aſperarum arteriarum membranas, quatenus hæ membranæ ſunt ſenſus participes. Fit ergo tuſſis, quoniam aer, vi efflatus, impellitur a pulmonis expultrice, irritata, & adiuta a muſculis.

Definitio formalis.

Quare tuſſis formaliter ita definiri poteſt, quod ſit vox, dependens a larynge, aerem ui efflatum percutiente. Nam vox, vt ſonus, eſt motus aeris percuſſi: ideoque ſonus in larynge, eſt motus aeris, ſed ui impulſi, ſeu efflati, Quare forma in hac definitione, eſt vox, ſeu ſonus, ſeu motus. Subiectum, eſt aer, vi efflatus. Cauſa efficiens, eſt larynx percutiens. Verum hęc formalis definitio potius pertinet ad philoſophos, nec eſt ex vſu, id eſt, non indicat vtile. Propterea tuſſis effectiue ita eſt definienda: quod ſit efflatio violenta, tracheæ pulmonis, dependens ab expultrice, adiuta a voluntate, & irritata; ut irritans expellatur. Porro cauſa finalis hic apponitur; quia, licet agamus de tuſſi morboſa præter naturam, accidit tamen interdum, vt hæc ſit vtilis. Idem enim ſtatuit Gælenus cap. 3. l. 5. loc. aff. vbi ait, tuſſim eſſe accidens naturale, non quod ſit ſecundum naturam, ſed quod ſit ſymptoma ſpectans ad facultatem naturalem: nam per tuſſim expelluntur quæ ſunt infeſta: ſicuti etiam expelluntur per ſternutamentum, per ſingultum, per nauſeam. Et hinc etiam quadrat, quod ca. 17. li. 2. ſimpl. dicitur; tuſſim eſſe paſſionem ingenitam cauſa ſalutis, ut quæ guttur infeſtant, expellantur. Gratia ergo huius vtilitatis propoſuimus cauſam finalem.

Definitio effectiua.

Finis.

Forma.

Ceterum, in finitione etiam diximus, tuſsim eſſe efflationem violentam. Sic capi. 3. lib. 2. de ſympt. cauſ. tuſſis dicitur, exitus aeris incitatus: & cap. 4. lib. eiuſd. dicitur vehementiſsima efflatio. Et com. 12. ſect. 1. lib. 1. epid. dicitur, tuſſim fieri a ſpiritu concitato, uehementer impulſo. Sed cum efflatio ſit ſymptoma, & quidem actio, neceſſe eſt, ut pertineat ad aliquod membrum: quare in definitione diximus; tracheæ, ſeu aſperę arterię. Addimus, pulmonis: nam Galenus c. 5. lib. 2. de ſympt. cauſ. ait, muſculos vehementer ſe iniicere pulmoni, ut multam, celerem, ſeu vehementem moueant efflationem. Et cap. 10. lib. 2. de criſibus dicitur, pleuram, quę vicina eſt pulmoni, huic communicare affectionem, ut fiat tuſſis. Patet igitur tuſſim pertinere ad pulmones: non tamen ad quaſuis eius partes, ſed ad aſperas arterias. Hinc Galenus aph. 46. ſect. 6. dixit: ſi tubercula in pectore, in pulmone exiſtentia, nihil emittunt, fieri difficilem reſpirationem: ſi autem hæc tubercula aliquid emittant ad aſperas arterias, tunc fieri tuſſim. Et c. 8. lib. 7. de vſu part. ait: ſi ſanguis effundatur ex arterijs lęuibus in aſperas, fieri tuſſim. Hoc modo etiam alia Galeni loca intelligenda ſunt. Dum enim cap. vlt. lib. 4. loc. aff. dicit, in hepatis inflammatione tuſſim fieri, ſciendum, tuſſim excitari tunc, quando ab hepate caliditas, vel vapor impertitur pulmoni. Sic cap. 5. lib. 4. loc. aff. dicitur; ſanguinem, guttur irritantem cauſare tuſſim: ſcilicet quatenus per medium guttur pulmo afficitur. His & Auicennas aſſentitur, inquiens, tuſſi expelli nocumenta a pulmone, & addit; pręter pulmonem alia etiam eſſe membra, ſed communicantia pulmoni, cum tuſſis fieri nequeat, niſi uitium communicetur pulmoni: quare concludit, tuſsim fieri affecto pulmone, uel primario, vel per conſenſum.

Subiectũ.

1 Cauſa expellentes, ſeu mouẽtes, Facultas expultrix.

Sequitur in definitione: dependens ab expultrice. Nam ſtatuimus, in tuſsi efflationem illam violentam eſſe actionem facultatis expultricis. Vnde Galenus, com. vlt. li. 3. de ijs, quę in offic. med. ait; tuſsim eſſe motum pręter naturam facultatis naturalis; ad differentiam vitalis: & quidem, expultricis pulmonis, & pectoris. Addit c. 4. lib. 2. de cauſis ſympt. hanc facultatem expultricem eſſe vnã e facultatibus naturalibus. Et ca. 6. dicit, expultricem,

Digitized by Google

cem, ob vehementum motum ſe concitare in tuſſi vehementer; ita ut tuſſis ſit motus quidam expultricis, ſed validus. Sic etiam Auicen. ait, tuſſim eſſe e motibus, quibus natura expellit, quod contriſtat. Poſtea in definitione diximus: adiuta a voluntate. Nam Galenus c. 4. l. 2. de ſympt. cauſ. ſtatuit, muſculos pectoris concurrere ad tuſſim, dum contrahunt pulmones. Et l. 5. de loc. aff. ait: tuſſim excitari a validiſſima, & celerrima thoracis conſtrictione. Et c. 8. lib. 4. de loc. aff. ait: ſine vehementi thoracis conſtrictione, tuſſim effatu dignam non fieri. Et com. 43. l. 2. progn. ait, tuſſis cauſſam principalem eſſe duplicem; unam eſſe id, quod habet initium motionis; ſignificans facultatem voluntarie motricem, quæ una eſt e principalibus cauſis, ſiquidem per violentam thoracis conſtrictionem, ſpiritus foras pellitur, & ſecum materiam educit. Ergo prima cauſa e principalibus, eſt facultas mouens, non ſpiritus, ut male quidam in margine notant, qui profitentur Græcas literas, interim tamen Galenum tantum in ſuperficie intelligunt. Notandum, quod Auicennas dicit, facultatem hanc motricem, ſpectare ad muſculos pectoris, & ad ſeptum tranſuerſum. De muſculis pectus contrahentibus, difficultas non eſt; ſed de ſepto. Hoc ergo, licet non contrahat pectus, ſed tantum dilatet; attamen conducit ad tuſſim: quia dum fit dilatatio, attrahitur, & inſpiratur copioſus aer, per ſeptum; qui ſic copioſus attractus, mox per contractionem copioſus etiam excernitur; & ſic in cauſa eſt, ut tuſſis vehemens fiat. Qua de re legatis etiam interpretes Auicennæ. Cæterum thoracis muſculi, alij ſunt ſuperiores, alij intercoſtales. E ſuperioribus concurrunt quintus, & ſextus muſculus. Ex intercoſtalibus, qui pertinent ad coſtas exquiſitas; exteriores muſculi non concurrunt ad tuſſim, ſed interiores: at exteriores, qui ſpectant ad coſtas nothas auctores ſunt contractionis, & proinde tuſſis. Addit Galen. c. 15. lib. 5. de vſ. par. muſculos abdominis; qui & ipſi ſunt auctores motus uoluntarij. Præterea diximus, irritata: nam expultrix non ſponte concitatur, ſed irritata. Vnde Galenus cap. 4. l. 2. de ſympt. cauſ. ait, tuſſim eſſe motum facultatis naturalis, quæ cogitur a cauſa morbifica. Quod etiam proponit c. 3. & 6. l. eiuſd. Et comment. 43. l. 2. progn. ait principalem cauſam eſſe materiæ vitium, quod irritat expultricem. Poſtremo diximus [ut irritans expellatur.] Hinc enim diſtinguitur morboſa tuſſis, a non morboſa. Vnde Galenus capit. 4. lib. 2. de ſympt. cauſ. ait: in tuſſi propelli materiam, vias obſtruentem: idemque ait, com. 3. ſect. 5. lib. 6. epid. aph. 2. ſect. 4. cap. 7. lib. 2. ſimpl. medicament. Porro cauſa irritans, ſecundum Auicennam, eſt Interna, vel Externa. Interna eſt vel Coniuncta, id eſt, immediata, vel Antecedens, id eſt, mediata. Coniuncta cauſa, ſecundum Auicennam eſt effectus cauſæ corporeæ, id eſt, effectus materiæ morbificæ: qui effectus, uel eſt Intemperies, uel ſolutio vnitatis, uel Compoſitio morboſa. Intemperies eſt calida, uel frigida, uel humida, uel ſicca; uel ſine materia, uel cum materia, & poteſt eſſe cum qualibet materia ſanguinea, bilioſa, pituitoſa, & melancholica. Hic Auicennas non proponit materiam purulentam: quia cognouit, propoſitas materias poſſe in pus mutari. Deinde notandum, quod Auicennas ſtatuat, intemperiem humidam ſine materia, cauſam tuſſis eſſe poſſe. Licet enim non ſoluat continuum, quia tamen morboſa eſt, & proinde infenſa, poteſt cauſa eſſe, non quidem doloris, quia nondum fit ſolutio vnitatis, ſed alicuius triſtis ſenſationis: quemadmodum etiam contingit, vt ratione grauitatis, materiæ aggrauantis fiat ſenſus grauitatis, non dolor: quia materia aggrauat, & contriſtat, citra ſolutionem unitatis. Eodem etiam modo, humida intemperies ſine materia, quatenus noxa eſt, poteſt eſſe cauſa triſtis ſenſationis, ut expultrix inſurgat ad expellendum, ſed citra ſolutionem vnitatis. Poſtremo notandum per intemperiem, eſſe intelligendam intemperiem inæqualem, ut proponit Galenus capit. 4. libr. 2. de ſympt. cauſ. & capit. 8. libr. 4. loc. aff. Vt plurimum autem cauſa tuſſis, eſt intemperies frigida: unde Galenus ait, cap. 13. lib. 5. meth. tuſſim fieri, refrigeratis inſtrumentis ſpiritus: & recte quidem, nam cap. 4. l. 2. de ſympt. cauſ. ait, ſi ſoli muſculi afficiantur, non fieri tuſſim, ſed eam affectionem, quæ dicitur χέρχνος. Sed notandum, ſi tuſſis fiat ab intemperie ſine materia, eam vocari tuſſim ſiccam, ſeu aridam, ſicut etiam nuncupat Galenus com. 12. ſect. 1. l. 2. epid. & aph. 54. ſect. 4. Dicitur autem tuſſis ſicca, quia nullum adeſt ſputum, nulla exſpuitur materia. Et hæc de intemperie. Præterea Auicennas inter cauſas proximas recenſet ſolutam unionem; quam vocat reſolutionem ſingularis, ut contingit in phthiſi, & hæc ſoluta unitas eſt materiæ mordacis, de qua agemus in doctrina de phthiſi. Tandem inter cauſas proximas, proponitur mala compoſitio: ad quam reſpiciens Auicennas, dicit, tuſſim fieri propter Apoſtema, id eſt tumores, & Oppilationes, quæ omnia ſunt vitia in mala compoſitione. Vnde etiam Galenus comm. 24. ſect. 2. libr. 6. epid. ait; tuſſim malignam fieri ex humore, defluente a capite, ex vlcere viſcerum ſpirabilium, ex abſceſſibus, ex empyemate, & frequenter ex obſtructione, & aſperitate, quæ aſperitas pertinet ad malam compoſitionem. Cum igitur frequenter tuſſis fiat propter obſtructionem, ſeu aſperitatem: hinc Galenus obſtructionem potiſſimum propoſuit, cap. 7. lib. 4. meth. & cap. 4. lib. 2. de ſympt. cauſ. dum ait, per tuſſim expelli eas materias, quæ vias obſtruunt. Aſperitatem proponit Galenus cap. 4. lib. 2. de ſympt. cauſ. cap. 7. lib. de morborum different. comment. 12. ſect. 1. lib. 1. epid. aphoriſ. 54. ſect. 4. Hæc de cauſa intrinſeca proxima.

Muſculi pectoris.

Num diaphragma ad tuſſim faciat.

Quinā muſculi ad tuſſim concurrant.

2. Cauſæ irritātes.

Dyſcraſia.

Tuſſis ſicca.

Soluta vnitas.

Mala cōpoſitio.

Quoad cauſas antecedentes: Auicennas proponit Repletionem, & Anteceſſionem cauſarum corporearum, ad cauſas coniunctas. Per repletionem intelligit materiam in corpore exiſtentem, non in thorace, nam hæc eſſet proxima materia: materia autem corpus replens multiplex eſſe poteſt, nimirum pituitoſa, melancholica, & quælibet materia. Per anteceſſionem corporearum cauſarum, intelligit cauſas, & Generantes materias, & Tribuentes impetum ipſi materiæ. Cauſæ generantes ſunt, verbi gratia calidus hepar, ut generat bilem: ſic enim caliditas hepatis eſt cauſa præcedens cauſas corporeas, generans cauſas corporeas. Sic ratione frigiditatis capitis, generatur materia pituitoſa, quæ cauſa eſt tuſſis, vnde Galenus ait, leues tuſſi corripi, qui caput habent frigidum. aphoriſm. vltim. ſect. 3. capit. 2. libro 2. de temperamen. Cauſæ autem antecedentes, non generantes, ſed impetum, ſeu motum tribuentes, ſunt cauſæ quæ efficiunt, ut materia fluat in thoracem, uel a Toto corpore, uel ab aliqua Parte, ut plurimum enim procedit a capite. Porro hic fluxus fit, uel per Tranſmiſſionem, vel per Attractionem. Cauſæ impetum tribuens per tranſmiſſionem, pendent, & a parte Tranſmittente, & a Suſcipiente. A tranſmittente, quatenus eſt robuſta, a ſuſcipiente, ut eſt imbecillis, frigida, humida, laxa: Fluxus autem fit per attractionem, quoties pars quæ attrahit, nimirum pectus, vel Dolore, vel Calore afficitur. Hæc de cauſis internis.

Antecedētes cauſæ.

Quoad externas, ſeu primitiuas, hæ, ſecundum Auicennam lædunt, uel in Complexione, vel in

Externæ cauſæ.

Formis:

Digitized by Google

Formis : in complexione, quatenus alterant: in ſormis, quoties ſunt in cauſa malæ compoſitionis, ſeu anguſtiæ. Vt plurimum autem tuſſis fit propter aerem ambientem: propterea Hippocrates, com. 24. ſect. 2. libro 6. epid. ait; tuſſim aridam, & parum irritantem fieri ex aere: ut, ſi homines loquantur, aut os hiet, tunc potiſſimum fiat tuſſis; quando autem non loquuntur, non fiat tuſſis: nam ore aperto, aer frigidus attrahitur, qui moleſtans cauſa eſt tuſſis. Sic etiam Galenus aphoriſ. 15. ſect. 3. ait, dominante vento frigido, tuſſim fieri. Sed fit etiam tuſſis ex alia cauſa refrigerante, nimirum e niue, & glacie, quæ pectori ſunt inimica, aph. 24. ſect. 5. Et addit Galenus ca. 9. l. 10. meth. quandoque medicamentum frigidum, thoraci admotum, tuſſim excitare. Auicennas addit fumum, puluerem, cibos acidos, ponticos, portionem cibi vel potus, quæ tempore maſticationis, aut potionis, ob hominum negligentiam, dum ſimul loqui, & edere volunt, deſcendit in tracheam. Et hæc de definitionis explicatione.

Differentia. Sequuntur differentię, & primum a forma: cum enim tuſſis ſit efflatio, hæc efflatio Magis, vel Minus eſt uehemens, Subiectum eſt pulmo, qui afficitur ſecundum aſperas arterias, eaſque vel Omnes, vel aliquas, & ſi ſecundum aliquas, vel ſecundum Dextram partem, vel ſecundum Siniſtram. Ratione cauſę efficientis, cum ea ſit facultas expultrix, ut irritatur ab aliqua cauſa morbifica: dicendum, hanc cauſam eſſe Internam, vel Externam internam, eſſe Proximam, vel Remotam: externã vel Neceſſario, vel Non neceſſario occurrentem. Non facimus mentionem iſtarum differentiarum tuſſis, quibus dicitur Arida, vel Humida; nam hæ ſunt differentiæ accidentales, quæ non pendent a definitione. Arida eſt tuſſis, in qua nihil exſpuitur, com. 17. ſect. 2. l. 6. epid & com. 12. ſect. 1. l. 1. epid. quod fit, vel quia non adeſt materia; vel quia materia quæ adeſt, excerni non poteſt, propter viſciditatem, craſſitiem, aut tenuitatem.

Tuſſis in genere facile cognoſcitur; e ſtrepitu
Signa. illo euidenti. Quoad differentias, primo deſum-
1 ptas a forma; vt tuſſis eſt efflatio, vel magis, vel mi
nus violenta; hæc facile cognoſcitur, ex ægri re-
latione, qui magis minusve violentam eſſe tuſſim
2 ait. Quoad differentias a ſubiecto: ſi pulmo ſecun-
dum aſperas arterias omnes afficiatur, tuſſis eſt ad-
modum acerba, & omnis decubitus eſt moleſtus:
ſi autem lædatur pulmo ſecundum partem, tunc
percipitur noxa in parte dextra vel ſiniſtra, & pa-
tientes conqueruntur magis de una parte, quam de
alia. Quoad cauſam efficientem tuſſis: num ſit in-
3 terna, vel externa, refert patiens, qui etiam pote-
rit narrare, quænam ſit cauſa: verbi gratia, quod
tuſſi fuerit correptus poſt admotum thoraci me-
dicamentum frigidum. Si uero patiens affirmet, nul
lam eſſe prægreſſam cauſam externã: colligitur, tuſ-
ſim produci a cauſa interna. Et hæc eſt immedia-
ta, vel mediata. Immediata eſt intemperies, mala
compoſitio, ſoluta vnitas. Intemperies eſſe cogno-
ſcitur, quando nullum adeſt ſignum, vel malæ com
poſitionis, vel ſolutæ vnitatis: de quibus ſignis in
ſuis capitibus. Si igitur nullum ſit ſignum aliorum
morborum, & indicium ſit intemperiei: cognoſci-
tur dyſcraſiam eſſe ſine materia, ſi tuſſis prorſus ſit
arida: nam licet interdum etiam in dyſcraſia cum
materia nihil excerni queat, ut, & tunc arida ſit
tuſſis; nihilominus hæc tuſſis non eſt prorſus a-
rida, ſed dum perſeuerat, neceſſarium eſt, ut aliqua
portio materiæ amittat viſciditatem aut craſſitiem,
& ſic aliquid excernatur. Et cum intemperies poſ-
ſit eſſe calida, frigida, humida, & ſicca: calida, co-
gnoſcitur e ſenſu caloris in thorace ſeu pectore:
item e ſiti non qualibet, ſed quæ frigida inſpiratione ſedatur, non expiratione: [(omnis quidem ſitis pertinet ad os uentriculi: ſed cauſa principalis ſitis, interdum eſt in ore uentriculi, & tum ſedatur potione; interdum reſidet in pulmone, intemperie calida affecto, quę communicatur ori uentriculi, unde etiam ſitis fit, quę inſpiratione aeris frigidi ſedatur; & hęc eſt illa ſitis pulmonis, quę calidam intemperiem pulmonum indicat:)] indicatur etiam e rubedine faciei, dum enim pulmo eſt iuſto calidior, fit euaporatio in faciem, pręterea indicatur e pulſu magno, dilatantur enim arterię, dum pulmones ſunt calidiores, & latiores, vnde magni pulſus; indicatur denique e cauſis pręgreſſis, uerbi gratia, ſi pręgreſſę ſunt cauſę calefacientes: ſed cognoſcitur etiam e iuuantibus, quia calida nocent: frigida iuuant. Frigida intemperies ex oppoſitis facile cognoſci poterit: quia oppoſitorum eadem doctrina. Signa ergo erunt, quod homines non ſentient caliditatem in pectore: nec ſitis erit intenſa; nam ratione tuſſis commouentur pulmones, & agitati incaleſcunt, ut fiat quidem ſitis, ſed admodum exigua. Reliqua ſigna patent, &c. Sicca intemperies inde cognoſcitur, quod augetur motu, fame, & alijs cauſis ſiccantibus. Humida cognoſcitur e cauſis oppoſitis, & præſertim ſi prægreſſæ ſint cauſæ humectantes. Compoſitæ intemperies, e ſignis complicatis cognoſcuntur. Quoad cognitionem materiæ: morbifica materiæ indicatur e ſputo: nam ſi fuerit dyſcraſia ſine materia, nullum eſt ſputum. Species autem materiæ, cognoſcitur e ſputo determinato. Verbi gratia, ſi per tuſſi excernatur pituitoſa materia, iudicabitis tuſſim originem ducere a pituita. Quoad malam compoſitionem, hæc eſt, aſperitas, obſtructio, tumor: Aſperitas cognoſcitur e tuſſi ſine ſputo; prætereа cauſis prægreſſis, quæ habent vim exaſperandi de quibus ſuo loco dictum. Obſtructio cognoſcitur e difficultate ſpirandi: præterea e prægreſſis cauſis, quę obſtruere poſſunt, verbi gratia, e victu craſſefaciente. Tumor cognoſcitur e proprijs capitibus, uerbi gratia, ſi fiat tuſſis ob tumorem pleuræ, e capite proprio cognoſcetur. Soluta vnitas vt ſit cognoſcenda, petatur e capit. de phthiſi. Quoad cauſas internas mediatas: hæ ſunt vel repletio, vel anteceſſio cauſarum, &c. Repletio cognoſcitur e proprijs ſignis, indicantibus plenitudinem, de quibus in proprio capite. Quoad anteceſſionem cauſarum, hæ ſunt vel generantes, uel tribuentes impetum. Generantes cognoſcuntur e ſuis ſignis, de quibus in proprijs locis. Verbi gratia, ſi gignatur pituita a cerebro frigidiori, erunt ſigna cerebri frigidi. Quoad cauſas tribuentes impetum: cum hic impetus, ſeu fluxus fiat vel per tranſmiſſionem, vel attractionem: cognoſcitur fieri per attractionem, vbi in thorace erit dolor, vel calor. Si hæc non adſunt: indicium eſt materiam fluere per modum tranſmiſſionis.

Quoad indicationes, cum tuſſis ſit efflatio violenta pulmonis, dependens ab expultrice irritata. *Indicationes.* Efflatio ſeu cauſa formalis non indicat, non eſt ex vſu, quia dependet a cauſa efficiente. Subiectum eſt pulmo, qui ſecundum ſuam proportionem requirit ſimile, quod pneumonicum dicere liceat. Effectrix cauſa eſt expultrix irritata. Cauſa igitur expultricem irritans, cum ſit interna, uel externa, interna, proxima, uel remota, proxima; morbus, & primum morbus in intemperie: oritur ergo indicatio alterandi per contrarium, &, ſi intemperies habeat materiam morbificam annexam, materia ſuas habet indicationes, prout ea materia eſt mixtum pręter naturam, lędens pulmones, quemadmodum in methodo medendi fuſius declarauimus.

Digitized by Google

mus. Pręterea morbus, ut immediata cauſa, eſt mala compoſitio; nimirum aſperitas, quę indicat læuigans, item obſtructio, quæ ipſa non indicat vtile; ſed obſtructionis cauſa, ſiue materia, quę copioſa, indicat imminuens, craſſa attenuans, viſcida detergens. Morbus etiam eſt tumor, ratione malæ compoſitionis. De remotis indicationibus, in proprijs agemus capitibus. Verbi gratia, de Pleuritide. Quoad ſolutam vnitatem: de huius indicationibus dicendum capite de Phthiſi. Cauſa interna non proxima, eſt repletio, uel anteceſſio cauſę. Repletio indicat vacuans; idque uarium, pro repletionis diuerſitate. Verbi gratia, ſi repletio ſit ſanguinea, indicat ſanguinem vacuans, &c. Quoad anteceſſionem cauſarum: hę cauſæ ſunt uel generantes, uel tribuentes impetum. Cauſę generantes contrarium indicant, exempli gratia, ſi cauſa ſeu materia tuſſis generetur a frigidiori cerebro; oritur indicatio calefaciendi. Si ſint cauſę tribuentes impetum, uerbi gratia, ſi tuſſis fiat per modum tranſmiſſionis, cum pulmo recipiat ob imbecillitatem, humiditatem, laxitatem, oritur indicatio denſandi, &c. Si per modum attractionis, ſi ratione caloris, oportet refrigerare, dolores lenire. Si denique cauſa ſit extrinſeca, non indicat, niſi ſit pręſens, & intra corpus, & prout ea cauſa uaria eſt, pro eo varia indicat, exempli gratia, ſi tracheam ingrediatur mica panis, eſt vacuanda, &c.

Prognoſtica. In genere autem hic nihil prędici poteſt: modo enim tuſſis periculoſa, modo non. Ratione differentiarum formalium, ut eſt ſtillatio in tuſſi eſt magis vel minus violenta, ita magis vel minus intenditur periculum, vnde Auicennas ait, tuſſim vehementem, perducere ad ſputum ſanguinis. Quoad differentias a ſubiecto, prout pulmo ſecundum plures partes eſt male affectus, pro eo periculum augetur. Quoad differentias a cauſa efficiente, pro malignitate, vi ac potentia cauſæ irritantis, augetur periculum. Vnde Galenus, com. 18. ſect. 3. l. 6. epid. ait, periculoſam eſſe tuſſim, ſi humor a capite deſtillans, fuerit tenuis, acris, ſiue fiat excretio, ſiue non, ſi enim non fiat, putreſcit materia, & pulmones erodit, ſi autem fiat excretio materiæ tenuis, & acris, fit tuſſis admodum violenta, ui cuius caput repletur, & rurſus materia deſtillat, facitque vt vas aliquod frangatur. Contra vero tuſſis periculoſa non eſt, ſi fiat ex intemperie, ex aſperitate, e qualitate ambientis. Et hinc cap. 9. libr. 10. meth. Galenus ait, ſi tuſſis fiat e medicamento refrigerante, thoraci appoſito; ſi auferatur medicamentum frigidum, tuſſim ſedari. Et cap. 4. lib. 2. de ſym. cauſ. ait; hanc tuſſim tolli per ſpiritus cohibitionem facile, niſi forte valida ſit intemperies. Non tamen prorſus deſpicienda tuſſis, quæ fit ex intemperie: nam cum Galeno capit. 13. l. 5. metho. adoleſcens quidam, ob frigiditatem, ſanguinem exſpuit ad dimidiam heminam.

Curatio. Materię chirurgicæ, reſpiciunt vel ſanguinem, vt Venæ ſectio; vel quam libet materiam, vt Fonticuli. Cum ergo tuſſis fiat a varia cauſa, quælibet materia poteſt adminiſtrari; de quibus in proprijs capitibus: verbi gratia, ſi tuſſis fiat vi pleuritidis, de venæ ſectione in eo loco diligenter loquemur. De fonticulis, ſi fiat e deſtillatione, egimus ſupra, cap. 27. lib. 1. de catarrho. Circa ſanguinem id monuiſſe ſat ſit; uenam in omni morbo ſecandam eſſe, ſi ſanguis peccet, vel vt cauſa principalis, vel ſine qua non; idque tum habere locum, ſi ſanguinis peccatum ſit uehemens, ſecundum formam, qualitatem, vel motum: ubi tamen neceſſarium etiam eſt, vt vires permittant.

Medicamenta. Medicamenta reſpiciunt Totum, vel Partem affectam, ſcilicet thoracem. Quę totum reſpiciunt, pertinent ad diſcurſum generalem. Medicamenta thoracis ſunt Intercipientia, Vacuantia, Alterantia. *Intercipientia.* De intercipientibus Galenus capite quarto, libro 7. κ. τόπ. Talia ſunt [ſacchar. viol. bolus Arm. ſantali, cydonia, tragacantha, corallia, terra Samia, balauſtia, hypociſtis, amylum, hyoſciamus albus, ſuccus acaciæ, ſuccus ſymphyti, plantaginis, papauer. Galenus etiam opium addit; quòd fermentatum eſſe oporteret, ſed nemo veſtrum propinet.] Hæc medicamenta intercipientia probatur in tuſſi a materia calida; cuiuſmodi ex biloſa materia, item pituitoſa ſalſa; præterea ſi tuſſis materia ſit tenuis. At ſi materia ſit frigida, propoſitis adijciatur. [myrrha, maſtiche, thus. Notandum circa papauer, quod etiam probatur capite 31. l. 1. de alim. ex eo confici Diacodion, de quo capite 2. li. 7. κ. τόπ. *Διακωδιών.* Capita ſcilicet papaueris macerantur ex aqua per diem naturalem, lento igne coquuntur donec flaueſcant: deinde ſuccus exprimitur: poſt additur mellis dimidium, & decoquitur ad mellis Attici conſiſtentiam. Sed aduertendum aquam debere eſſe puram, non deſtillatam, quæ fluxerit per canalem plumbeum, poſſet enim eſſe cauſa dyſenteriæ: Poteſtis etiam loco mellis accipere ſaccharum, & medicamentum conficere in forma ſolida, in rotulis. Interdum loco mellis ſapa ſumi poteſt; præſertim ſi fluxus ſit violentus.] Huius medicamenti beneficio ſomnus conciliatur, & materia fluens intercipitur. Quoad rectam eius adminiſtrationem, [doſis] ſit moderata, duo cochlearia ſatis magna, quæ doſis augeri vel minui poteſt, pro copia, & qualitate deſtillationis, & ratione corporis patientis: nam frigidioribus, ſenibus, & hyeme, doſis ſit minor; calidioribus, maior. Quia ergo quantum agendum ſumitur ab actione indicantis: ideo Galenus reſpicit ad actiuitatem materiæ indicantis, cuius ſumma actio, tanquam a ſigno ſignificatur a copia, & qualitate materiæ. Ibidem Galenus, reſpiciens ad permittentem virtutem, proponit temperaturam, ætatem, anni tempus: dum enim, verbi gratia, materia eſt copioſior, calidior, tenuior, eſt maioris actiuitatis, quæ ſignificatur a copia, qualitate: & hæc indicat quantum agendum. Virtus autem robuſta permittit; quæ ſignis his deprehenditur, nimirum temperatura calida, ętate florente, ambiente calido. Quod ſi horum oppoſita affuerint, medicamentum in minori doſi adminiſtrandum, quia eſt minor actiuitas, & uirtus imbecillior. Quoad [modum,] poſſimus uti in forma mollis electarij, ſeu opiatæ, & in rotulis; pro patientis placito. Quoad [quando] agendum. Auicennas in capite de catarrho monet; intercipiens medicamentum non eſſe exhibendum, quando materia eſt in pectore: nam, cum quando agendum indicetur a pręſentia indicantis, quamuis adſit indicans, materia ſc. fluens; attamen ſi contingat vt materia ſit fluxa in pectus, hæc materia prohibet intercipiens. Errant igitur medici, qui aſſiduo intercipientibus vtuntur. Quoad [vbi] agendum cum materia habeat conſiſtentiam in ore, medicamenta ori ſunt applicanda.

Expectorantia. Sequuntur ea, quæ vacuant materiam in pectore contentam: [recip. ſyr. de praſſio, oxymellitis ſcillit. ana unc. j. piperis albi gra. x. pinearum, penidiorum ana unc. ſ. Miſc. fiat eclegma.] Hæc medicamenta neceſſaria ſunt, quia alias materia in pectore conſiſtens ſenſibiliter euacuari nequit, c. 32. l. 3. de oſſi. med. Explicanda autem horum medicamentorum facultas. Tuſſim excitant mordentia, & pinguia. cap. 16. lib. 2. ſimpl. nam tuſſis fit, dum in gutture, ſeu principio tracheæ eſt inæqualitas: (per uiam enim æqualem aer ſine tuſſi fertur) quam vię inęqualitatem mordacia inducunt exaſperando, pinguia

Digitized by Google

guia illinendo, replendo cap. 17. lib. 2. ſimpl Inter leniter mordacia numeratur [melicratum, oxymeli:] melicratum probatur in materia craſſa; oxymeli in viſcida, quia hoc maiorem habet vim deterſoriam, com. 2. lib. 3. de ratione vict. [(Hippocrates com. 10 li. 3 de ratione uict. ait, melicratum pulmonem mollire, ſputum mediocriter educere tuſſim mitigare, habere vim attenuandi; quamuis pluſquam mediocriter ſputum viſcidum fiat: at ſi melicratum ſputum faceret uiſcidum, obeſſet? Galenus ait, Hippocratem per emphaſin locutum eſſe: cum enim melicratum non valenter attenuet; ſi contingat materiam eſſe admodum craſſam, & viſcidam, cum hanc nequeat vincere, & attenuare, relinquit viſcidam, non facit viſcidam.)] Sed ad rem in craſſa materia probatur melicratum, in uiſcida oxymeli. Ratio petitur e com. 2. lib. 3. de uict. acut. vbi Galenus dicit, humores per tuſſim vacuandos debere eſſe conſiſtentes moderate; tenuiores enim, & fluidiores effugiunt aerem, & ab eo impelli non poſſunt; viſcidiores autem nimis hærent; & craſſiores iuſſo non cedunt. Quare craſſiores ſunt attenuandi, medicamentis moderate humidis, vt melicrato, quod moderate attenuat. Viſcidiores humores expectorandi ſunt: id quod fit, non ijs quæ humida tantum ſunt, ſed inſuper etiam deterſorijs, vt eſt oxymeli. Idem teſtatur Galenus cap. 8. lib. 4. loc. aff. Hinc Auicennas probat [ſyrupum de hyſopo, vbi opus eſt abſterſione.] Et Galenus cap. 1. li. 7. *κ.τόπ.* hæc medicamenta in tres claſſes diuidit: alia enim læuigant aſperitates, & illita inæqualitatem promouent, ſicque tuſſis ſunt cauſa; vt, quæ conficiuntur [e paſſo, gummis, tragacantha, glycyrrhiza, amylo, pineis, penid js, ſyrupo violaceo, ſaccharo candito, &c.] Alia contraria his ſunt, nimirum mordacia; quæ probantur, ſi materia euacuanda ſit copioſa, craſſa, uiſcida, talia conficiuntur [e pipere, caſſia lignea, cinnamomo galbano, reſina terebinth. unde Galen. capi. 8. lib. 2. de antid. ex his conficit medicamentum, quod vocat Athanaſiam, efficaciſſimũ: hoc modo recip. piperis albi gra. xl. coſti, meu, aſari, agarici, ſcordij, dauci Cretici, petroſelini. ana unc. ſ. croci, myrrhæ, an. unc. j. cinnamomi, caſſiæ ligneæ, ſ(…)unci odorati an. unc. j. ſ. mellis, quantum ſufficit. Doſis, auellana,] Tertio ſunt alia medicamenta media, quæ leuiter, citra acrimoniam, detergent, & probantur in tuſſi, quæ fit a materia non admodum copioſa, nec viſcida. Fiunt [e ſucco priſanæ, ex amygdalis dulcibus, fabis elixis, &c. cuiuſmodi etiam poteſt eſſe bugloſſa, eſt enim calida, & humida, coctaque cum melicrato conuenit in tuſſi cum aſperitate, lib. 6. ſimpl. cap. de bugloſſa. Huius claſſis etiam eſt caro dactylorum.] Hæc, & ſi nulla maxime conueniunt in tuſſi ex aſperitate, quæ ſcilicet habent aliquam humiditatem, & non mordent, capi. 95. art. med. Iam formulam proponemus: [recip. piperis albi. gra. x. ſyrupi de praſſio, oxymelitis ſcillitici an. unc. j. penid. pineatum an. unc. ſ. Miſ. pro lambitiuo. Ratio eſt, quia cito, tuto iucunde curandum. Vt cito curetur, materiæ morbificæ apponenda ſunt contraria. Supponentes ergo materiam euacuanda eſſe pituitoſam, frigidam, craſſam, viſcidam; proponimus piper, quod calefacit, & attenuat; item ſyrupum de praſſio, cum oxymelite ſcill. quæ calefaciunt, attenuant, detergunt. Hæc tria, quia ſunt materiæ contrariæ indicanti, conſtituunt baſin huius medicamenti. Vt autem tuta ſit euacuatio, oportet permiſcere penidia, pineas, quę obtundunt reliquorum acrimoniam, qua alias guttur abradi poſſet. Medicamenta baſis ſunt in maiori copia: nec enim oportet e toto uim baſis vincere, ſed ſolum contemperare. Tandem, vt euacuatio fiat cum facilitate, & iucunditate; medicamentum hoc eſt confectum e dulcibus, & iucundis pineis, & penid js.] Sed notandum, in tuſſi a pituita frigida, craſſa, & uiſcida, non ſemper propoſitum medicamentum idem eſſe adminiſtrandum, & eodem modo; ſed vario modo eſſe cõponẽdum. Quare diligenter aduertendum, quæ ſit actiuitas materiæ euacuandæ, & partium, in quas medicamentum inducitur. Quo enim materia fuerit frigidior, copioſior, craſſior, viſcidior; eo maiorem materiæ actionem ſignificat, & propterea baſin e ſumma doſi medicamentorum conficere debemus. Quoad partem; pars eſt os, & guttur: os, quo magis abhorret ab amaris, eo maior doſis eſſe debet dulcium, niſi forte patiens habeat aluum fluidam, infeſtetur vermibus, &c. tunc enim a dulcibus abſtinendum. Quoad guttur; ſi fuerit aridius, & latis laxum, vt poſſit exulcerari; minuenda eſt doſis acrium medicamentorum. [Vſus] remedij huius: Si materię euacuandę ſumma fuerit actiuitas, verbi gratia ſumma doſis erit unc. j. Quoad [modum:] ſi materia vacuanda fuerit admodum contumax, inſignis reſiſtentię, difficilis paſſionis: debetis exhibere medicamentum minus fluidum: ſi, contra, magis fluidum, vnde lambitiuum cum diluto permiſceri poteſt. [Tẽpus] eſt, vbi adeſt materia, & nihil pro h(…)bet, id eſt, ubi totum eſt uacuatum, & uentriculus non eſt repletus.

Obiectio ſoluitur.

Tandem *κατ ἰδιοσυγκρασίαν*, hoc in affectu nonnulla prodeſſe creduntur, quod occulta quadam vi pulmones mirifice roborent: huius generis eſt [fere omnis pulmo, præcipue tamen vulpis. Hinc laudatur eclegma e vulpis pulmone. Et quidam e pulmonibus vulpis, vituli, & caſtrati, additis ſaluia hyſſopo, capillis Veneris, radicibus ari, & glycyrrhiza, &c. liquorem vitreis organis eliciunt: huiuſq; unc. iiij. cũ ſaccharo cryſtallino albo propinãt.] *Pneumonica.*

CAPVT II.

De Reſpiratione deprauata.

Deprauata reſpiratio pertinet ad vitia pulmonis, & intelligimus reſpirationẽ crebriorẽ. Hęc aũt eſt mot⁹ deprauat⁹ pulmonis, depẽdẽs ab anguſtia brõchiorũ. Pro intellectu hui⁹ definitionis qdã de reſpiratiõe ſecũdũ naturã dicem⁹. *Nomen.* *Definitio.*

Reſpiratio ſecundum naturam, eſt motus eleuationis & depreſſionis pulmonum, procedens a thorace, cauſa vitæ. Vnde Galenus capite tertio, libro ſeptimo, de adminiſtrã. anatom. dicit, reſpirationis ſecundum naturam principalia organa eſſe tria; ſcilicet pulmonem, thoracem, & cor: pulmo eſt organum principale, ut dilatatur, & comprimitur, ut afficitur, & patitur, non ut agit, ergo in reſpiratione inter membra quę afficiuntur, pulmo principalem tenet locum. Thorax, eſt principium ſeu organum reſpirationis, in ratione agentis: habetque ſe thorax ad reſpirationem, ut oculus ad uiſionẽ; ſicuti enim uiſio eſt pręcipua oculi actio, ita reſpiratio eſt præcipua functio thoracis. Ergo thorax eſt præcipuum organum in ratione agentis, ut agit per muſculos, & potiſſimum per ſeptum tranſuerſum: vt iure uoluntaria ſit reſpiratio, quæ ita ad thoracem pertinet, ſicut ambulatio ad crura, capite nono, libro primo, de difficili reſpiratio. Cor etiam pręcipuũ eſt organum reſpirationis, non quod afficiatur, nec in ratione agentis, ſed in ratione finis; nam reſpiratio propterea fit, ut cordis calor refrigeratione, & uentilatione ſeruetur. capite nono, libro ſeptimo, de uſu part. Cum igitur in reſpiratione pulmo principaliter afficiatur; thorax principaliter agat, & *Reſpiratio ſecundum naturam.*

cor

Digitized by Google

cor ſit organum, ſeu membrum, propter quod pulmo afficitur a thorace. Sequitur, quod crebra reſpiratio morboſa præter naturam, ſit motus præter naturam pulmonis, dependens ab anguſtia bronchiorum. *Forma.* Formalis cauſa eſt motus prauus, corruptus, præter naturam: qui motus eſt affectio, ratione pulmonis; *Subiectū.* actio autem ratione thoracis. Subiectum eſt pulmo, qui in reſpiratione naturali recte afficitur, recte comprimitur, & dilatatur; in reſpiratione autem præter naturam, male afficitur.

Cauſa efficiens. Effectrix cauſa eſt anguſtia bronchiorum pulmonis. capite 10. libro 1. de difficili reſpirat. (reſpiratio crebra, quę per curſum fieri ſolet, non eſt præter naturam, ſed quæ fit ob anguſtiam bronchiorum.) Porro anguſtia eſt genus quoddam, quod prædicatur de Coaleſcentia, Subſidentia, Compreſſione, Conſtipatione, & Obſtructione. cap. 7. lib. de diff. morb. & de cauſ. morb. *Coaleſcētia.* Coaleſcentia ab hoc negotio excluditur, quia ſequitur vlcus partium: dum autem pulmones exulcerantur, moriuntur potius homines, fitque potius phthiſis, quam uitium de quo iam loquimur. *Subſidentia.* Subſidentia potiſſimum fit a cauſis aſtringentibus, & refrigerantibus: cauſæ autem hæ refrigerantes, & aſtringentes, rationabiliter potius ſunt excludendæ, quia aſperę pulmonis arteriæ, cum donatæ ſint ſubſtantia dura, cartilaginea, non poſſunt ſubſidere, vel per aſtringentia, uel per refrigerantia. Subſidentia autem, ut monet Auicennas, quandoque ſed raro fieri poteſt ob ariditatem, areſactionem. Auicennas etiam proponit reſpirationem morboſam fieri poſſe a cauſa refrigerante: ſed non ea ratione, quod ob frigiditatem bronchia ſubſideant; uerum quia ob hanc generatur, & colligitur materia pituitoſa, craſſa, quæ poſtea difficilem reddit reſpirationem. *Compreſſio.* Compreſſio hic locum habet, quæ fit a materia, quæ eſt extra bronchia, uidelicet circa uertebras thoracis, ut contingere ſolet in gibboſitate, com. aph. 46. ſect. 6. item a materia exiſtente in pulmone, ſed extra aſperas arterias, vtpote ſi materia repleat pulmonis arterias non aſperas, ſed leues, capi. 11. lib. 1. de diff. reſp. qualis reſpiratio morboſa corripuit Medicum illum Antipatrum, cap. vlt. lib. 4. loc. aff. Hæc materia, compreſſionis cauſa, eſſe poteſt, & Vapor, & Minera: Vapor, copioſus & craſſus: Minera, potiſſimum pituita, item tuberculum, tumor, qui in thorace exiſtens comprimit bronchia. *Conſtipatio.* Conſtipatio etiam locum habet, & proponitur, cap. 11. lib. 1. de diff. reſp. producitur a tuberculo crudo exiſtente intra bronchia: nam ſi extra, fit compreſſio. *Obſtructio.* Obſtructio etiam cauſa eſſe poteſt crebrioris reſpirationis: fit a materia copioſa, vel craſſa, uel uiſcida; poteſtq; eſſe Vapor, & Minera, uerbi gratia pituita, quæ ſit intra bronchia, non extra, lib. 4. de rat. vict. Et hæc ea eſt ſpecies difficilis reſpirationis, quæ ut plurimum accidit. Hæc autem materia, uel in pulmone generatur, ob intemperiem pulmonum, præſertim frigidam, uel quandoque gulę, com. 26. ſect. 3. aph. interdum a capite fluit, uel ab alijs etiam partibus, uel a toto, & hęc fluxio fit, uel tranſmiſſa, vel attracta. Tranſmiſſa, & proinde recepta ob imbecillitatem pulmonum, ob frigiditatem, humiditatem, laxitatem; quemadmodum attrahi ſolet, uel ratione doloris, uel caloris.

Differentia. Motus hic deprauatus differentias admittit ſecundum Magis, & Minus, prout eſt magis, uel minus frequens. Si enim eſt minus frequens, minus denſus, vocatur Difficilis anhelatio ſeu reſpiratio: ſi magis denſus, dicitur Aſthma; & omnes aſthmatici nuncupantur, com. aph. 46. ſect. 6. ſi maxime ſit frequens, vocatur Orthopnęa, com. 21. l. 4. de rat. vict. quia ęgrotantes non poſſunt reſpirare, niſi recta ceruice. Ratione ſubiecti, id eſt, bronchiorum, vel afficiuntur Omnia pulmonis bronchia, vel Quædam: & ſi quædam, vel Dextra, vel Siniſtra. Ratione cauſæ efficientis; hoc malum fit ab anguſtia, quæ eſt Subſidentia Compreſſio, Conſtipatio, vel Obſtructio.

In genere frequens reſpiratio facile cognoſcitur: *Signa.* diſtinguendum tamen eſt e cap. 4. & 7. lib. 4. de loc. aff. num fiat ratione ardoris, uel imbecillitatis, vel potius ratione anguſtiæ. Si ob ardorem; cognoſcitur, quia reſpiratio eſt maior, & frequentior, cum caliditate; apparet thoracis calor, & faciei rubedo; quia dum pulmones incaleſcunt, & thorax feruet, fit euaporatio in caput, ut facies rubeat. Si ob imbecillitatem; non adſunt ſigna ardoris, deſiderantur ſigna anguſtiæ; narium pinnæ euidentiſſime contrahuntur, & thorax collabitur: Si ob anguſtiā; cognoſcitur, quia totus thorax celeriter, & frequenter dilatatur, nec adſunt imbecillitatis ſigna. Et ex his facile cognoſcuntur differentiæ formales, an reſpiratio ſit magis, uel minus frequens: nam ſi fuerit difficillima reſpiratio, coguntur ſedere, quando ſcilicet eſt orthopnœa; quod non contingit, ubi eſt valde frequens. Subiectum etiam, ſeu locus affectus facile cognoſcitur: nam ſi affecta ſint omnia bronchia, ſæuiſſima eſt læſio; ſi non omnia, mitior eſt affectio. Vtrum affecta ſint bronchia dextra, uel ſiniſtra; cognoſcitur e vario decubitu, prout magis patiuntur ſi in vno latere decumbant, quā in altero, vt de tuſſi diximus. Quoad cauſam efficientem; ſi fuerit ſubſidentia; indicatur e pulſu duro; præterea adeſt ſitis, lingua eſt aſpera, prægreſſæ ſunt cauſæ exſiccantes. Compreſſio cognoſcitur, quia difficilior erit inſpiratio, quam exſpiratio, quia compreſſio fit a materia extra meatus. Cum autem compreſſio fiat a materia cognoſcere etiam oportet, quæ ſit hæc materia, & quis locus materiæ. Materia poteſt eſſe vapor, uel minera. Si vapor, non aderit ſenſus grauitatis: contra, ſi minera. Quoad locum, in quo detinetur materia, compreſſionis cauſa, ſi materia reſideat in læuibus arterijs, atque ita fiat compreſſio aſperarum arteriarum, ſecundum Galenum cap. vltim. lib. 4. loc. affect. cognoſcitur ex inæqualitate pulſus, contra, ſi fuerit extra læues arterias. Quoad conſtipationem, quæ producitur a tuberculo; cognoſcitur, quia difficilis eſt reſpiratio, ſed citra ſtertorem, quia non adeſt materia, quę petat laryngem, quę ſit in cauſa, ut non fiat ſonus acutus; ſed potius ſit difficilis reſpiratio, citra hunc ſtertorem: & difficilis hęc reſpiratio fit ſenſim, quoniam tuberculum paulatim generatur; eſtque difficilis illa reſpiratio aſſidua, quia ſemper eſt pręſens tuberculi materia. Obſtructio cognoſcitur, quia eſt difficilis reſpiratio, ſed cum ſtertore: nam materia ſui humiditate (ut de uoce diximus) eſt in cauſa, ut aer pertingens ad laryngem non efficiat vocem ſonoram, ſed potius cum ſtertore, & inęqualitatę; pręterea cognoſcitur, quia fit ſubito, & deſinit difficilis reſpiratio per excretionem materię. Quę autem materia ſit, cognoſcitur e proprijs ſignis: uerbi gratia ſi ſit pituita, excernetur pituita, ſi pus, hoc excernetur.

Pręſidia ſumuntur ab eſſentia indicantis; ideoque *Indicationes.* confugiendum ad caput 6. lib. 7. κ. τοπ. Forma nihil utile indicat. Subiectum eſt pulmo, qui requirit potius, quam indicat; quia eius proportio latet. Quoad cauſam efficientem; anguſtia non eſt ex vſu: ſpecies etiam anguſtię non ſunt ex uſu, quia licet morbi ſint, remota tamen cauſa ilico euaneſcunt, libro primo, de loc. affect. Quare cauſę anguſtię ſunt ex uſu. Subſidentię ergo cauſa, cum ſit ſiccitas, indicat humidum. Cōpreſſionis cauſa, ſi fuerit vapor, indicat diſcutiens, ſiue vacuans per inſenſibiles meatus: ſi minera,

hęc

Digitized by Google

hæc varias habet indicationes, pro vario peccato, vt verbi gratia ſit vacuanda, detergenda, attenuanda, reſpiciendo ad copiam craſſitiem, viſciditaté. Stipationis cauſa nimirum tuberculum crudum, eſt cō coquendum, attenuandum, materia vacuanda. vt loco cit. Galenus docet. Si obſtructio ſit, cū huius cauſa ſit materia copioſa, craſſa, vel viſcida, patet quid indicet hęc materia.

Prognoſtica. Malū in genere graue eſt, quia reſpicit vitam; eum ademptа reſpiratione fere de uita actum ſit. Quoad differentias formales; maius eſt periculum, quo reſpiratio difficilior: vnde orthopnœa, periculoſior eſt aſthmate, cæteris paribus. Quoad differentias a ſubiecto grauius eſt malum, ſi totus pulmo afficiatur. Quod differentias a cauſa efficiente: ſi fuerit ſubſidentia, malum eſt periculoſiſſimum: quia partem impenſe exſiccatam humectare, difficile eſt. Compreſſio, ſi fiat e vapore, minus periculoſa: ſi e minera, vt pituita, difficilius ſuperatur. Si fuerit cauſa tuberculum, adhuc eſt peius: unde Hippocrates aphoriſm. 46. ſect. 6. dicit, qui gibbi ex aſthmate fiunt ante pubertatem, moriuntur: nam tubercula augentur, & thorax anguſtatur, vnde ſequitur ſuffocatio. Quo ergo tubercula maiora, eo maius periculum. Idem de conſtipatione dicendum: difficilis enim reſpiratio a conſtipatione orta, admodum periculoſa eſt, quia fit e tuberculo. Cæterum, tuberculum minus durum, eſt magis periculoſum; propterea quod deducitur ad ſuppurationem, vnde fit phthiſis. Quoad obſtructionem; ſi fiat e vapore, vitium minus periculoſum: ſi e pituita, magis periculoſum: ſi e pure, vt in empyemate, malum periculoſiſſimum. Poſtremo maxime augetur periculum, ſi vires ſint imbecilliores, quales eſſe ſolent potiſſimum in ſenio extremo, com. aphor. 40. ſect. 2.

Curatio extra acceſſionē. Vena ſectio. Materiæ referuntur ad Totum, ad Pectus, & ad Paroxyſmum. Ad totum refertur potiſſimum materia chirurgica. Ergo, quoad venæ ſectionem, ſi vrgeat neceſſitas, ſecundum Paulum, vena ſecetur, & ſanguis detrahatur, quantum vires permittunt. Fiat autem hoc antequam medicamenta thoraci applicentur ratione pituitæ: alias ſanguis in thoracem attrahetur. Auicennas dicit in aſthmate a vapore fumoſo, & ab humore in ſiniſtro cordis ventriculo, conferre ſectionem baſilicæ venæ ſiniſtri brachij. Hic reſpicit Auicennas ad feruentem ſanguinem, in ſiniſtro cordis ventriculo, quia in hoc magis feruet. Quod ſi alia ſanguinis ſit ſubſiſtentia, vt ſi aſthma foueatur a *Vſtio, ad materiā, quæ pertinaciter bronchijs adhæret.* ſuppreſſione hæmorrhoidum; hæ aperiendę, nō baſilica. Pręterea in aſthmate inueterato, quod alijs remedijs non cedit, probatur vſtio, ſecundum collum, pectus, dorſum (niſi enim ad vſtionem deueniatur, moriuntur) circa medium vertebrarum, & circa medium coſtarum. Sint autem vſtiones mediocriter latæ, & mediæ inter ſuperficiem, & profundum, ſinendumque, vt vlcera vſtione *Cap. 57. lib. 8.* excitata diu fluant. Aetius ita adminiſtrat: Quoad quantitatem, vſtiones ſint ſatis latæ, mediocriter profundæ, pro actiuitate materiæ; ideoque cum materia ſit inſignis actiuitatis, vſtio non debet eſſe anguſta, ſed lata. Quoad modum; fieri debent ferro, modo magis, modo minus candente, prout maior, vel minor eſt materiæ reſiſtentia. Quoad tempus; oportet his vti, dum adeſt præſentia indicantis, quod nimirum tunc temporis maxime poſſit, & vrgeat. Ad vſtiones igitur deueniendum, ſi materia morbifica non cedit alijs remedijs: & oportet vlcuſcula diu fluere, & diu eſſe præſentia. prout materia morbifica ſua præſentia magis perſeuerat. Quoad ubi, vſtiones ſunt efficiendæ in collo, & thorace, ibi enim materia habet ſubſiſtentiam, & per illam regionem eſt ductus aſperæ arteriæ. Sunt autem efficiendæ vſtiones in ſpatijs intermedijs vertebrarum & coſtarum: nam oſſa prohibent exitum materiæ. Quod ſi materia fluens, quæ hoc malum fouet, prodeat a capite: non eſt imitandus Aetius; ſed vſtio facienda in ſutura coronali, quia materia nō fluxa, ſed fluens, & etiam fluxura ibi iam habet ſubſiſtentiam, & vacuatur vſtione in capite excitata. Ita ſi malum foueatur a materia, quæ procedat a toto: tunc vſtiones, & brachijs, & cruribus adhibendæ.

Pharmacea totū reſpiciēs. Catharti ca valentiſſima. Medicamenta, quæ totum reſpiciunt, requirunt diſcurſum generalem, ſiue ſint lenientia, ſiue præparantia, ſiue purgantia. In notandum; in hoc malo fortiſſima medicamenta conuenire, quia peccatum materiæ eſt vehementiſſimum, & materia diu perſeuerat. Hinc Paulus validiſſimis purgat, & cōtinuam ſatis inſtituit purgationem; & probat etiam [colocynthidem,] Rhaſis [elaterium] (non mirum eſt quod iam pauci curantur, quia ſaltem damus partim agarici.) Elaterium ergo non tantum in hydrope dandum, ſed etiam in aſthmate, & orthopnœa, cum fiunt a craſſa materia. Galenus etiam c. vltimo, lib. 7. ... probat vehementiſſima. Poſſumus ita præſcribere, cum Galeno, [recip. ſinapis drac. j. ſalis communis drac. ſ. elaterij gra. 15. terant cum aqua, & fiant paſtilli, alternis diebus exhibeantur. Conficit autem Galen. octo paſtillos, ut in quolibet paſtillo ſint gra. ij. elaterij, nec tamen integra duo. Vt autem tuta ſit curatio, ante horum paſtillorum adminiſtrationem pręmitti debent clyſteres, & poſt paſtillos, mulſę vnc. vj. exhiberi debent.] Communiter practicantes noſtro tempore, exhibent pilulas ſingulis 30. diebus, ſed neminem curant. Galeni ergo imitatione, ſi malum contumax ſit, ſuadeo, vt, ſi non alternis diebus, ſaltem ſingulis quatuor vel quinque diebus exhibeatis vnum propoſitorum paſtillorum. Nam [ratione ſinapis attenuatur pituita: ratione ſalis fit deterſio viſcidæ pituitæ: ratione elaterij euacuatur. Mulſa autem ſuperbibitur, vt huius beneficio elaterium citius deſcendat, habet enim vim quandam veneficam, & naturæ noſtræ aduerſam, cum in parua copia ſumptum valenter purget: ideoque diu in corpore morari non debet.] Sic Auicennas, hac ductus ratione, poſt colocynthidem exhibet mulſam: exhibet autem colocynthidem, modo in maiori copia, modo in minori; prout eſt maior actiuitas pituitę: ſi dat in minori quantitate, exhibet mulſæ vnc. iij. & poſt tres horas, ab exhibita colocynthide, quia exigua colocynthis nō poteſt ita obeſſe: ſi dat in maiori quantitate, exhibet mulſam copioſam, nimirum lib. ſ. & citius, ideſt, non poſt tres horas, ſed poſt horā, nec copioſior colocynthis diu in corpore manens, obſit. Hic colocynthis eſt indicans, relata ad mulſam: (alias colocynthis, vt materia remedij, eſt indicatum, ſeu requiſitum a pituita) indicatum autem eſt detergens: quia enim colocynthis uiſcidam habet naturam, quæ facile hęret; ob id indicat detergens, cuius materia eſt mulſa. Quoad uſum: [quantum,] ſumitur ab actione colocynthidis, ideo copioſior colocynthis, cum ſit maioris actiuitatis, maiorem doſin mulſæ indicat. [quando] ſumitur a præſentia indicantis, ſed uehementis: copioſior ergo colocynthis, quia magis urget, & magis eſt uelox, ergo etiam citius mulſa exhibenda, ut non ſunt expectandæ tres horæ, ſed liceat propinare in parua copia ſtatim poſt exhibitam colocynthidem.

Diſcutiētia Vaporem. Sequuntur medicamenta quæ reſpiciunt materiam morbificam, in pectore contentam: quæ eſt Vapor, uel Minera. Si uapor: uti poſſumus [oleo

de ſpica, laurino, rutaceo, anethino, chamæmelino: item maiorana, aniſo, cymino: probantur etiam diacyminum, magnæ antidoti. Vſus. Quoad [Quantū, rec. ol. de ſpica, rutacei, anethini, chamæmelini ana vnc. ſ. pulu. aniſorum, cymini, fenic. ana ſcrup. ſ. ceræ lotæ vino aromatico drac j. ſ. Miſce ad ignem, fiat linimentū.] Modus varius eſſe poteſt, ut iniunctio, fomentum emplaſtrum, ceratum, ſacculus, pro paſſione, ſeu reſiſtentia materiæ morbificæ. Si. n. vapor diſcutiendus fuerit frigidus, admodum craſſus, potius vtēdum emplaſtris, vel ceratis, quam ſimplici inunctione: Tempus: poſt totius euacuationem: materia enim totum replens, habet rationem prohibentis.

Pituitā educanda. Si minera cauſa eſt aſthmatis: videndum num ſit Pituita, vel tumor ſimilis abſceſſui. Si ergo fuerit pituita, (vt plerunq;) craſſa & viſcida, e c. vlt. l. 7. κ. τόπ. probantur attenuantia, & detergentia, ſed citra inſignem caliditatem, fugienda frigida aſtringentia, nā prohibent potius diſſolutionem pituitæ. Auicennas etiam improbat diuretica fortia, nam hæc extrahunt ſubtile: & propterea opus eſt aliqua humiditate, vt pituita craſſa educatur, quale eſt [decoctum fœnigræci, cum ficubus, melle copioſo, & paſſulis: loco mellis vti licet, ſaccharo, vel penidijs, granis pini, dactylis, liquiritia, &c. quæ ſunt permiſcenda cum acribus detergentibus.] Tale ergo cum Galeno erit medicamentum: [recip. ſucci ſcillæ crudæ, mellis ana vnc. iij. fiat decoctio, adde pruna, ad expectorandum materiam: detur vnc. j.] Vel tale fiat: recip. paſſul. obiectis acinis, fœnigræci loti ana vnc. ſ. aquę lib. 1. fiat decoctio, donec paſſulę, & fœnumgræcum diſſoluantur: deinde adde aniſorum, ſulphuris viui ana vnc. 1. ammoniaci, caſtorij, melāthi ana drac. ij. aqua diluantur, & fiant catapotia, & exhibeātur cū vnc. vj. mulſæ calidę, vini melliti.] Vel tale paretur: [recip. ſulphuris uiui, ſeminis rutę ſylueſt. ana drac. j. ariſtolochiæ rotundæ, abſinthij, ammoniaci, abrotani, ana vnc. ſ. terantur cum aceto, & fiant paſtili, a ſcrup. j. ad drac. j. ſ. Galenus dat tres paſtillos, pondere ſcrup. j. & mane, & ſero. Noſtro tempore hoc nō fit, ideo non curamus. Enula probatur lib. 6. ſimpl. cap. propr. primo decoquitur ſub cineribus, deinde cum melle fit lambitiuum. Dioſcorides maxime probat in potione botryn. & eſt valde efficax, ad diſſipandum materiam in thorace contentam. Auicennas probat ius galli decrepitis, de quo diligenter loquitur Meſue: venter galli medicamentis conuenientibus implendus.] Quoad medicamenta admouenda: [Recip. caricas N. vij. farinæ lolij, mellis ana vnc. j. ceræ vnc. ſ. Miſce ad ignem, applicetur thoraci.] Quod ſi materia ſit ſummæ reſiſtentię, medicamentis eo modo vtendum, vt maxime penetrent, id quod fit ſpecie vaporis, ſuffumigij, hoc modo: recip. ſtyracis, abrotani, terebinthinę, ſandarachæ, ſinapis, cardamomi, ana part. ęq. cum aqua, fiant paſtilli: & auicennas excipit adipe vaccino, mollientia ſc. miſcens cum acrib. & detergentibus.

Tuberculum. Quoad tuberculum, cuius ratione fit aſthma, ſeu difficilis reſpiratio: probat Gal. attenuantia, & ſiccantia, lib. 7. κ. τόπ. ut ſunt [macis, nux moſchata, piper, caryophilli, cynnamom. zingiber: poſſumus addere galliam moſchatam, & excipere ſyrupo de corticibus citri.] Extra applicandum medicamentum, ad ſiccandum tuberculum. Verbi gratia, [recip. reſinæ pini ſiccę vnc. j. itidis vnc. j. ſ. ſtaus ęrug. ammoniaci, ana drac. j. rad. cucum. ſylu. centaurij min. ana drac. ij. olei communis, aceti, ana vnc. ij. Metalla cum aceto diſſoluantur, herbæ contundantur, & cribro excutiantur liquabilia liquentur, colentur, omnibuſque vnitis, fiat emplaſt.

Subſidentia. Si aſthma fiat propter ſubſidentiā, non vtendum eſt attenuantibus, vel detergentibus, ſed contrarijs, nimirum humectantibus: quorum materia eſt [lac aſininum, ſecundum Auicennam; item caprinum: licet etiam vti penidijs cum lacte, hordeo, amygdalis, dactylis pinguibus, &c.

Appropriata. Præterea in hoc malo probantur quę a proprietate poſſunt prodeſſe, & ſunt ea, quę reſpiciunt proportionem pulmonis, vt [pulmo vulpis, pulmo erinacei ſylueſtris: ſiccatorum doſis eſt drac. ij. vnde probatur lohoch de pulmone vulpis.]

Diæta. Variat diæta pro cauſarum varietate: verbi gratia, in aſthmate a ſubſidentia, victus debet eſſe humectans: ſi fiat ab obſtructione, attenuans. Vinum ſit medicatum, [e botry potiſſimum, vt Paulus probat: item e guaiaco, & pectoralibus medicamentis ſuo loco propoſitis. Poterit vinum hoc tempore vindemię parari.]

Curatio in paroxyſmo. Hæc extra paroxiſmum agenda ſunt. Quod ſi eſſetis præſentes tempore paroxyſmi: iubeatis, vt ęger ſedeat bronchijs dilatatis, & pectus ſit nudum ſine indumentis, aer frigidus, vel per ſe, vel ventilatus flabellis; quia cum exiguus aer eo tempore inſpiretur, oportet id ſupplere frigiditate, alias æger ſuffocaretur. Eo tempore pectori applicanda ſunt laxantia temperata, vt [oleum amygd. decoctum maluæ, pinguedines gallinæ, ſuis, vituli, &c.] Probantur etiam diuerſiones, cum frictionibus, ligaturis, balanis, & ſi poſſibile eſt cum clyſmis acrioribus. Paulus cognoſcens ſummam vim huius paroxyſmi, dat in potu [drac. ij. aphronitri, cum mulſę lib. ſ.] quia imminet ſuffocatio. Auicennas exhibet [centaurium maius, & contundit: poſtremo, vrgente neceſſitate, exhibet vnc. ſ. ſalis, quia mors imminet, & drac. ij. naſturtij, cum mulſæ vnc. v.] Si vſus poſtulare uideatur, his vti poteſtis: ſic enim vacuatur, & diſſoluitur materia pituitoſa, quæ eſt cauſa paroxyſmi. Et hoc tempore, nimirum in paroxyſmo victus debet eſſe tenuiſſimus. Hæc de reſpiratione difficili.

CAPVT III.

De dolore Thoracis.

Nomen. PRoponimus dolorem thoracis; reſpicientes ad pleuritidem, & exquiſitam, *Subiectū.* & notham: Dolor ergo thoracis eſt ſenſatio corrupta organi tactus thoracis, dependens a ſolutione vnitatis. Ad dolorem efficiendum neceſſarium eſt, ut qualitas tangibilis, uel prima, uel ſecunda, occurrat corpori ſenſitiuo, ut uiolentia quadam agat, & ſic continuum ſoluat quę ſolutione eſt obiectum ſenſus: (non proprium, ſed commune, ideſt, motus, productus a qualitate tangibili:) improportionatum: unde ita agit, ut producatur ſenſatio uiolenta, & corrupta, non imminuta, uel ablata, & hinc obiectum hoc improportionatum, impertitur ſenſui communi, qui hoc obiectum improportionatum iudicat, & cognoſcit, ut iniucundum; & ut iniucundum offertur ſenſitiuo appetitui, ut fugam arripiat, fiatque dolor, qui uoluptati eſt contrarius.

Forma. Forma ergo doloris thoracis, eſt ſenſatio corrupta. Ideoque hoc uitium non eſt morbus, non cauſa morbi, ſed ſymptoma, nimirum actio corrupta. Medicus confundit actionem, & paſſionem; quia eſt artifex ſenſitiuus: idemque motus etiam apud Philoſophos, dicitur actio, ratione agentis: paſſio, ratione patientis. Eſt autem hæc actio corrupta,

non

Digitized by Google

non quidem quod alter fiat, quam debeat, ſed quia ſit cum violentia: nam obiectum dolorificum, quatenus vt dolorificum ſentitur, non eſt deceptio, ſed quia fit cum violentia. Notandum autem ſenſationē triſtem, ſeu deprauatam, eſſe cauſam formalem ſecundum Medicos: non proprie: ſi enim proprie loqui velimus, eſt affectio præter naturam, quæ tanquam ab efficiente efficitur a ſenſatione corrupta; nam quod afficitur, eſt appetitus ſenſitiuus, & ſenſorium externum. Appetitus hoc modo afficitur; obiectum commune, tanquam improportionatum offertur: vnde Philoſophus text. 20. l. 2. de anima, dicit, vbi dolor, & voluptas, ibi appetitus: quod accepit ab Hippoc. aph. 7. ſect. ſecunda, vbi inquit: ὁκόσοι τι πόνου ... [illegible] Ecce dolor refertur in ſenſum internum. Quare, ſecundum Philoſophos, doloris forma eſt affectio ſenſus interni: apud medicos autem ſenſatos, forma doloris ſtatui poteſt ſenſatio corrupta ſenſorij externi: quatenus in ſenſorium externum referuntur præſidia, de quibus non Philoſopus, ſed medicus loquitur, vt docet Gal. c. 7. l. 12. meth.

Subiect. Subiectum doloris, eſt organum tactus thoracis: per organum autem tactus intelligimus partem quæ ita afficitur, & cruciatur a qualitatibus tangibilibus, ut afficiatur ſenſus communis. Quare hoc ſenſorium externum tactus, neceſſario eſt pars neruoſa; c. 6. l. 3. de plac. c. 5. l. 7. de plac. c. 9. l. 3. de vſu part. Vt autem dolorem hunc ab alijs doloribus diſtinguamus; addimus, thoracis: per thoracem intelligimus partes neruoſas thoracis, membranas, muſculos: excluduntur cum Auicenna, cor, pulmones, oſſa. Porro partes illæ neruoſæ ſunt organum tactus, ſolum ratione receptionis, non ratione iudicij: nec enim caro, nec cutis, nec nerui ſentiunt, ratione iudicij.

Cauſa efficiens omnis doloris. ſupra f. 7. Efficiens cauſa eſt ſolutio vnitatis. Hic dolor a grauitate diſtinguitur, quæ triſtis ſenſus eſt, ſed fit a materia copioſa, ponderoſa, citra ſolutionem vnitatis, l. 2. l. aff. Per ſolutionem autem vnitatis intelligimus motum quendam violentum, aliquid quod eſt in fieri, & proinde obiectum commune, & quod per ſe eſt ſenſibile, quod tamen (ad proprij ſenſibilis differentiam:) non tangit ſine proprio, non ſine qualitate tangibili. Et hæc ſolutio vnitatis, vt colligitur e cō. 34. l. 3. de fract. eſt realis, ita tamen vt ſit modo euidens, modo ratione contemplabilis; verbi gratia, in vulnere, eſt euidens vnitatis ſolutio: in inflammatione, ſi ratione ſanguinis ſoluatur vnitas, fieri poteſt vt illa ſoluta vnitas non ſit euidens, ad ſenſum, ſed tamen realis, ac ratione contemplabilis. Notādum aūt nullam ſolutionem vnitatis eſſe morbum, quia morbus eſt in facto eſſe, ſolutio vnitatis in fieri. Hinc Gal. c. 2. lib. de differen. morborum, inquit; ſi membrum ſit inflammatum, citra exulcerationem, non eſſe morbum in ſoluta vnitate. Porro ſolutionis vnitatis cauſa eſt qualitas tangibilis, & Prima, & Secunda. Quoad primam qualitatem, eſt intemperies inæqualis, intemperies in fieri, non in facto eſſe: & poteſt eſſe omnis intemperies, tam Simplex, quam Compoſita, humida tantum excepta: ratio eſt, quia humida, non poteſt ſoluere continuum. Qualitas ſecunda tangibilis, proponitur a Galeno, c. 7. l. 12. meth. eaque rumpendo, frangendo, incidendo, vel erodendo unitatem ſoluit: quare hæc ſecunda qualitas eſt quiddam durum, graue, craſſum, tenue, ruptio fit a graui, & craſſo, contuſio, a duro, & graui: inciſio a tenui, ſed citra caliditatem: eroſio, a tenui cum caliditate. Quare ſolutio vnitatis fit a qualitate tangibili, quatenus ea eſt cauſa vel Interna, vel Externa. Nam quoad primam qualitatem, interna eſt Continens, vel Contentum. Continens: vt intemperies partis, unde intemperies vnius partis agit in aliam partem, & eius vnitatem ſoluit. Poteſt eſſe contentum: vt materia ſeu humor in corpore exiſtens, qui alterando ſoluit continuum, verbi gratia, ſanguis calefaciendo. Externa autem cauſa, quæ pariter alterando agit: ut, verbi gratia, ſi dolor fiat ratione medicamenti calidioris applicati. Similiter ſecunda qualitas tangibilis, poteſt eſſe cauſa Interna, & Externa. Interna, vel Vapor, vel Materia; vt vel contundendo, uel rumpendo, uel frangendo, vel abradendo poteſt continuum ſoluere; quod etiam efficere poteſt diſtendendo, ſicut potiſſimum contingit in pleuritide. Et hæc de cauſis ſolutæ vnitatis, internis, & externis.

Cauſa pleuritici. Iam tractabimus cauſas doloris Pleuritici, e cap. 15. l. de conſtit. art. c. 10. l. 2. de criſibus, cō. aph. 33. ſect. 6. c. 9. l. 2. de loc. aff. Pleuritidis ergo cauſa eſt ſanguis: quia omnis inflammatio neceſſario eſt affectus ſanguineus. At hic ſanguis multiplex eſſe poteſt: nimirum ſuccus ſanguineus, calidus, & humidus, bilioſus; pituitoſus; & melancholicus. Potiſſimum tamen in pleuritide eſt ſanguis tenuis, & bilioſus: quia pleura eam obtinet denſitatem, vt difficulter ſuſcipiat ſanguinem craſſum, pituitoſum, melancholicum. Cauſæ generantes ſanguinem ſunt: verbi gratia, iecur calidius, generat ſanguinem bilioſum. Item cauſæ, ſanguini generationem tribuentes; partes: harum enim vi ſanguis, qui cauſa eſt pleuritidis, vel attrahitur, uel ſuſcipitur: attrahitur, ratione doloris, & caloris; unde interdum contingit inter initia dolorem eſſe in pleura, qui nondum ſit pleuritis, ſeu inflammatio; ſed poſtea, dolore perſeuerante, fit attractio ſanguinis, & hinc inflammatio. Suſcipitur ſanguis ob imbecillitatem pleuræ, ob laxitatem, ut in ijs fit, qui ſingulis annis pleuritide corripi ſolent. Hæc de definitione.

Differentia. Quoad differentias formales, multiplex poteſt eſſe ſpecies, prout triſtis ſenſatio varia eſt: poteſt: ut in dolore capit. oſtendimus. In pleuritide triſtis ſenſatio potiſſimum eſt pungitiua, quia membrana afficitur. Quoad ſubiectum: hoc eſt Membrana, vel Muſculus: membrana, Interna, vel Externa: muſculus, vel Diaphragma, vel Intercoſtales: & hi vel Interiores, vel Exteriores. Quoad cauſam efficientem; dolor lateris prodit a qualitate tangibili uel Prima, vel Secunda, Interna uel Externa.

Signa. In genere dolor facile cognoſcitur, patiens enim de dolore circa pleurā cōqueritur. Differentias a forma manifeſtat etiam patiens: dū conqueritur de dolore pungitiuo, uel de alio. Quoad differentias a ſubiecto: cognoſcendū, an crucietur thorax, vel ſecundum totum, uel ſecundum partem, & ſi ſecundum partem, num ſecundum dextram, ſiniſtram, anteriorem, poſteriorē, ſuperiorē, inferiorē, quod patiens declarabit. Membranæ, affectæ eſſe cognoſcuntur, e dolore pūgitiuo, muſculi e dolore laxatiuo, & ſi dolor erit inflāmatorius, etiā e dolore pulſante. Deinde cognoſcere oportet, q̄ nā mēbrana ſit affecta; quis muſculus læſus. Membranæ aliæ ſunt Externæ, vt perioſtium, quod eſt extra pleuram, & coſtas intus, & extra ambit; dicitur autem externa membrana, quia ſupra pleuram eſt, aliæ membranæ ſunt Internæ, vt pleura, & mediaſtinum. Perioſtium affectum eſſe cognoſcitur; quando æger, dum decumbit in dolentem partem, magis cruciatur, uerbi gratia, ſi conqueratur de dolore in dextra parte, decumbens ſuper dextram partem magis dolebit: quia per hunc decubitum comprimitur perioſtium. Practici vulgares errant, dum ſtatuunt, ſi æger ſuper parte affecta decumbens peius habet, dolorem eſſe in parte externa ipſius pleuræ, nam hæc membrana eſt ſatis tenuis; ut, ſi inflammetur ſecundum

partem internam, neceſſario etiam pars externa afficiatur: quare Galen. per externam pleuram intelligit perioſtium, non veram pleuram. Et ſic læſum eſſe perioſtium cognoſcitur. Cũ autẽ perioſtiũ circundet coſtas, ſecundum partem internam, & externam, cognoſcitur inflammationem eſſe potiſſimum ſecundum partem externam, quãdo digitorũ preſſu dolor exacerbatur. Quod ſi pleura ſit lęſa; cognoſcitur, quia decubitus ſuper latus dolens minus eſt moleſtus: contra, per decubitum in latere oppoſito, pleura extenditur, & renſa dolet acerbius. Mediaſtinum læſum eſſe cognoſcitur, quia dolor affligit per medium pectus, vſque ad infimam partem thoracis, ſi vero ſuccingens coſtas membrana afficiatur, dolor potius eſt ad latera. Quoad muſculos: ſi afficiatur Septum, dolor erit circa nothas coſtas, & augebitur inſpiratione, cui diaphragma deſtinatum eſt. Si reliqui muſculi afficiantur, facile cognoſcetur, dolor enim augebitur ad compreſſionem thoracis, modo magis, modo minus, prout muſculi intercoſtales vel interiores, vel exteriores afficientur, verbi gratia, ſi exteriores afficiuntur, per leuem compreſſionem exacerbatur dolor. Quoad cauſas efficientes: cognoſcendum, an fiat ſolutio vnitatis, vel a qualitate, vel a materia, & ſi a qualitate, num a prima, vel ſecunda. Quoad primam: cognoſcitur, quia dolor eſt ſtabilis, nõ errans, ſine grauitate. Et hæc prima qualitas, cum multiplex eſſe poſſit: ſi fuerit caliditas, cognoſcitur e dolore mitigato, cum ſenſu caliditatis: cauſæ calidæ præceſſerunt: calida nocent frigida iuuant. Si frigiditas, cognoſcitur ex oppoſitis: Si ſiccitas, cognoſcitur e dolore remiſſo, citra ſenſum uel caliditatis, uel frigiditatis, cauſæ exſiccantes ſunt prægreſſę: exſiccantia nocent, humida iuuant. Quoad materiã, vel ſecundam qualitatem tangibilem: hæc materia poteſt eſſe Vapor, vel Minera. Si vapor, cognoſcitur e dolore errante. Si flatus exiſtat ſatis craſſus, vt dolor ſit ſummus, patebit e dolore, qui erit citra omnem grauitatem, & cognoſcitur præterea a iuuantibus, quia iuuant diſcutientia. Si eſt minera, dolor eſt ſtabilis, & cum grauitate. Pręterea, cũ minera eſſe poſſit vel cũ, vel ſine putredine: ſi non eſt putrida, non aderit febris: ſi putrida, contra, tũ quę illa erunt ſigna pleuritidis, de quibus Galen. cap. 15. de conſtitu. art. cap. 10. l. 2. de criſi. c. 8. l. 4. de cauſ. pulſ. nimirum dolor pungens, difficilis reſpiratio, tuſſis, pulſus ſerratus, febris continua. Dolor, quidem eſt pungens; eo quod membrana eſt inflammata. Reſpiratio eſt difficilis, frequens, crebra: nam ob materiam, inflammationis cauſam, non poteſt dilatari pleura, vnde hic defectus frequentia ſuppletur, ideoque eſt difficultas, nam frequentia intenditur, quia augetur neceſſitas, ratione febris: Adeſt tuſſis quia pulmo compatitur. Pulſus eſt durus; quia pleura afficitur, quæ eſt corpus denſum, & pulſus euadit ſerratus, quia pleura ob ſui reſiſtentiam inęqualiter a materia obtunditur, eſt uelox, & frequens, ob caliditatem febrilem. Febris eſt continua; nam fuligines aſſiduo cor petunt a pleura inflammata. Quę nam autem ſit materia pleuritidis, cognoſcitur ex Auicenna, & Galeno, com. aph. 33. ſect. 6. nam ſi ſputũ ſit rubicũdum cauſa eſt ſanguis: ſi flauum, bilis, ſi nigricans, melancholia, ſi albicans, pituita. Sed quoniam in pleuritide, frequenter materia a capite deſtillat, ſputum albicans non poteſt humorẽ deregere: iccirco aduertendũ, num iuncta ſit deſtillatio. Sic ẽt ſputum nigricans interdum nõ eſt ſignum melancholiæ, ſed pleuritidis lethalis: pręſertim ſi inter initia pręceſſit ſputum rubicundum, flauum, quod poſtea nigricans ſequitur. Si pleuritis, ſit ſicca, ſine ſputo: cognoſcitur materia, e ſignis, indicantibus dominium, vel ſanguinis, vel alterius humoris in toto corpore.

Præſidia ſumuntur a forma, ſubiecto, & cauſa efficiente. Forma eſt triſtis ſenſatio, quę ſumitur ratione, & iudicij, & receptionis. Si ratione iudicij indicatur remedium, mentem ad alia auertens: nam fortibus detenti imaginationibus, delata ſub oculos non uident, & digladiatores interdum vulnerantur, vt non ſentiant, quia imaginationem alio habent conuerſam. Receptio non pertinet ad mentem, ſeu ſenſum interiorem, ſed ad organum, huius ratione indicatur anodynum, quod triplex proponitur, capit. 18. lib. 5. ſimpl. digerens, ſuppurans, & eſt ſtupefaciens. Hęc tria ſunt indicata: ergo neceſſario tria indicantia: quia unum non niſi vnũ indicat. In triſti ergo ſenſatione, quæ non ad iudicium, ſed ad receptionem refertur, conſideramus vel ipſam receptionem, vel opus quod neceſſario ſequitur receptionem. Si conſideramus ipſam receptionem, ad hanc concurrit facultas, & organum, ſi enim, verbi gratia, manus percutiatur, non poſſet excitari dolor, vel receptio dolorifica, niſi facultas a cerebro ad manum tranſmitteretur. Concurrit ergo ad receptionem facultas, & organum. Facultas nihil indicat, quia non patitur. Organum, quia patitur, indicat. Porro organum producitur a facultate generatrice: (vt in anatomicis docuimus:) quæ agit per potentiam vel alteratricem, vel formatricem. Quoad alteratricem, organum ad recipiendum aptum efficitur ab alteratrice calidum. Hæc ergo temperatura calida, quæ in triſti ſenſatione habet rationem ne cauſę morbificæ, indicat contrarium, nimirum frigidum narcoticum: calidum quippe organum, indicat frigidum. Galen. inquit, hoc impropriiſſime eſſe anodynum: aduerſatur enim temperaturæ, ſeu calido innato, ideſt, ijs, quæ ſm naturam ſe habent. Deinde generatrix per potentiam formatricem, organum ſenſus tactus facit rarum: ubi enim nerui ſunt molliores, ſenſus eſt magis exquiſitus, ut in orificio ſuperiori ventriculi: quia vbi maior raritas, ibi ſpiritus animalis propius mittit ſuos radios, quorum beneficio facultas ſenſitiua eſt magis apta ad recipiendum. Organum ergo, vt rarum, habet rationem cauſæ morbificæ, in triſti ſenſatione, ideoque indicat emplaſticum, vel ſuppurans, quatenus hoc denſare poteſt. Et hoc proprie eſt anodynum, eſt enim moderate calidum, nec aduerſatur calido innato: non tamen eſt propriiſſime anodynum, quia licet denſans non aduerſetur organo, ut eſt particeps calidi innati, aduerſatur tamen organo in eo quod hoc debet eſſe rarũ, nã denſitate organi raritas imminuitur, vt radii ſpirituum animalium non ita prompte tranſmittantur. Tertio, & vltimo, ſi conſideretur triſtis ſenſatio, & quidem receptio, ratione operis, indicatur leuiter digerens, quod calidum eſt in primo, & tenuis ſubſtantiæ. Hoc opus eſt materia, quę dolorem ſequitur, ſeu quæ a dolore attrahitur non materia quæ præcedit dolorem: (hęc enim eſt cauſa efficiens:) ſed quæ ante dolorem non fuit, & opus eſt triſtis ſenſationis: in dolore enim dum facultas expultrix ad expellendum inſurgit: tunc concurrit in partem dolentem aliquid ſanguinis, & ſpiritus, vt pars dolens aliquo modo repleatur, vt docet Galenus cap. tertio lib. 13. methodi. Et hæc materia, quæ ſequitur dolorem, & receptionem, eſt illa quæ indicat digerens. Hoc indicatum, ſecundum Galenum, eſt propriiſſime anodynum: cum enim ſit calidum, non aduerſatur temperaturæ organi, ſeu calido innato, & cum ſit tenuis ſubſtantiæ, non aduerſatur raritati. Quare triſtis ſenſatio indicat. Auertens mentem ad alia, Frigidum, Denſans, moderate Diſcutiens. Subiectum, ſeu thorax quid indicet, patet, & forſitan pleuritis poteſt requirere ſecundum

ſui

Indicantes.

Digitized by Google

ſui proportionem remedium pleuriticum, quod quidam pro ſecreto habent. Quoad cauſam efficientem: ſolutio vnitatis non indicat vtile: qualitas autem tangibilis indicat, ut eſt cauſa ſolutionis vnitatis; & proinde doloris. Prima qualitas, indicat alterans per contrarium; verbi gratia, caliditas refrigerans. Secunda qualitas, eſt materia, nimirum Vapor, vel Minera: uapor indicat diſcutiens; minera ſenſibiliter euacuans, verbi gratia ſanguinea ſanguinem vacuans. Cæterum, cum hæ materiæ ſint miſtum præter naturam, lædens hominem ſecundum thoracem: hinc variæ ſumuntur indicationes. Cum enim ſit miſtum præter naturam: peccare poteſt ſecundum formam, qualitatem, & quantitatem. Vitium ſecundum formam poteſt eſſe duplex: uel enim materia eſt putrida, & indicat eradicans, vel non eſt putrida, habet tamen formam, & naturam aduerſariam corpori noſtro, ut materia venefica, virulentia Gallica, & hæc non indicat, quia non eſt nota eſſentia, ſed requirit alexipharmacum. Peccatum ſecundum quantitatem indicat minuens. Secundum qualitatem virium, indicat alterans per contrarium, calidum indicat frigidum. Peccatum ſecundum qualitatem motiuam, indicat reuulſorium, deriuatorium, reprimens. Peccatum in quiete, indicat diſcutiens. Si ſumatur materia, ut lædit, ſi vehementer lędit, indicat remedium vehemens ſeu validum, ut lædit thoracem, indicat remedium vacuas per tuſſim.

Prognoſtica.

In genere de periculo nihil ſtatui poteſt, quidam enim dolor eſt periculoſus, quidam vacat periculo. Quoad differentias igitur formales, vt triſtis ſenſatio eſt magis vel minus vehemens: ita etiam intenditur diſcrimen. Quoad differentias e ſubiecto cæteris paribus; dolor magis eſt periculoſus, ſi occupat partes internas. Quoad differentias a cauſa efficiente; ſufficiat vim materiæ perpendere: nam ſi, verbi gratia fiat dolor in thorace, vel e vulnere, vel e contuſione, non pertinet ad vos, ſed ad chirurgos de prognoſtico loqui. Materia poteſt eſſe vapor, vel minera. Si minera, cæteris paribus, dolor magis eſt periculoſus, quia facilius vapor expugnari poteſt. Quoad mineram, de ea ſaltem materia loquemur, quæ poteſt eſſe cauſa pleuritidis: & cum fiat pleuritis a ſanguine; oportet ſanguinis vim, ſeu vehementiam perpendere. Sanguis ergo, cauſa pleuritidis, eſt miſtum præter naturam, pleuram lædens. Quatenus ſanguis eſt miſtum, oportet conſiderare, an ſanguis ſit purus, an potius bilioſus, pituitoſus, melancholicus. c. 15. lib. de conſtitut. artic. & cap. 10. lib. 12. de criſibus. Si ſanguis ſit vel purus, vel bilioſus, pleuritis erit minus periculoſa ſi melancholicus, ſumme periculoſa: non ita ſi pituitoſus, quamuis ſit diuturnior, quam ſi in cauſa ſit ſanguis bilioſus, aut purus. Si perpendamus vim ſanguinis, vt eſt præter naturam: peccatum eſt ſecundum formam quantitatem, qualitatem. Quoad peccatum ſecundum formam, ſi ſanguis fuerit ſummæ actiuitatis, eſt pluritis periculoſa, verbi gratia ſanguis in pleuritide eſt ſummæ actiuitatis, dum pleuriticus laborat morbo Gallico: iccirco ſummũ eſt prædicendum periculum. Quod ſi ſanguis, qui cauſa eſt pleuritidis, ſit ſumme putridus; pariter pleuritis eſt admodũ periculoſa, & ferme lethalis. Quoad uitium in quantitate: quo ſanguis copioſior, eo malum magis periculoſum. Quoad qualitatem, ſanguis calidior, & tenuis, citius poteſt vinci: at viſcidior, craſſior, tardius. Quoad peccatum ſanguinis, in quiete: quo magis parti adhæret ſanguis, eo periculoſior pleuritis, ſoletque in empyema degenerare. Quoad motum materiæ, pleuritis periculoſior, ſi motio fiat per modum tranſmiſſionis, quam per modum attractionis. Vnde Hippocrates apho. 11. ſect. 7. a pleuritide peripneumonia, malum, nam dum materia mouetur intro, ad pulmones, malum, ſi extra, eſt potius bonum. Si denique conſideremus ſanguinem, ut lædit: quo vehementius lædit, eo periculoſior pleuritis. Hinc Galenus capit. 5. lib. 4. de præſag. e pulſ. dicit: ſi pulſus ſit maxime durus, euidenter ſerratus, paruus creberrimus; lethalis eſt pleuritis: quia hi motus nobis ſignificant vehementiſſimam læſionem ſanguinis. Si perpendamus ſanguinem, vt lædit pleuram: ſi verbi gratia lędat pleuram ſecundum partẽ ſiniſtram, eſt pleuritis deterior, propter ſiniſtrum cordis ventriculum.

Curatio. Venæ ſectio, dolore aſcendẽte, pharmacum, deſcendẽte.

Quoad materias, primum de chirurgicis loquemur. Dicit autem Auicen. inflammationi thoracis communiter conuenire venæ ſectionem. At vero Hippocr. comm. 11. lib. 2. de rat. vict. acut. ait, dolore aſcendente eſſe ſecandam venam, deſcendente, eſſe vtendum pharmaco. Hoc loco ergo duplex eſt indicatum; ſcilicet remedium vehemens, vacuans ſanguinem, cuius materia eſt venæ ſectio: & remedium vehemens, vacuans humorem alium a ſanguine, cuius materia eſt niger helleborus, peplus. Si duplex indicatum, ergo duplex indicans; alterum: ſanguis; alterum, ſuccus non ſanguineus. Hippocr. autem ad hæc duo indicantia reſpicere, inde probari poteſt; quia loco citato non loquitur de omni pleuritide, ſed de ea quæ fit a ſanguine, miſto cum alio ſucco: nam a principio illius ſecundi libri de rat. vict. uſque ad 11. & 12. contextum, loquitur de illa pleuritide, in qua licet fomenta tentare, quibus dolor ſedetur, & ſi fomentis dolor non minui, ſed intendi uideatur, confugit ad uenę ſectionem, & ad pharmacum. Quod ſi pleuritis de qua loquitur Hipp. eſſet pleuritis a ſolo ſanguine facta, citra permiſtionem, nõ inſtitueret curã tentatiuam, nec enim ita fuit ignarus, ut non cognoſceret affectum exquiſite ſanguineum. Patet igitur ratione huius curæ tentatiuæ, proponere Hippocra. eam pleuritidem, Quæ fit a ſanguine, permiſto cum alio ſucco: ideo duplex indicans, ſanguis & ſuccus ab hoc diuerſus. Cur aũt Hippocra. dolore aſcendente ſanguinem vacuat, deſcendente purgat? Reſpicit ad citã celeremq; doloris remotionem agit enim de inſigni dolore, quem fomentis mitigare nõ potuit, imo qui inde auctus eſt. In remouẽdo hoc dolore, reſpicit ad eſſentiam indicantis, quæ petẽda eſt a motu materiæ peccantis, prout ſcilicet inclinationem, & impetum habet ſurſum, uel deorſum. Quare in pleuritide, quæ fit a ſanguine permiſto cum alijs ſuccis, ſi dolor uehemens ſit, qui fomentis non cedat: mitigandus eſt euacuatione materiæ fluxę, quod fit, dolore aſcendente per uenæ ſectionem, deſcendente per pharmacum. Permittens ſuppoſuit Hippocrates: at Galenus ut interpres, id proponit: Si enim febris ſit uehemens, quamuis minus utile ſit dolore deſcendente uenam ſecare, eſt tamen tutius, magis quidem utile eſt pharmaco uti, quia pharmaco euacuatur materia, quæ eſt cauſa doloris, non item per uenæ ſectionem, ſcilicet dolore deſcendente: tutius tamen eſt ſecare uenam, quando febris eſt intenſa, tunc enim uirtus non poteſt ſuſtinere caliditatem pharmaci, & febris. Et hæc de illo Hippocratis loco.

Si ſputũ ſanguineum, nõ ſecanda vena. Vallaſius aliter interpretatur, in ſuis commẽtarijs.

Licet autem pleuritis ſit inflammatio, & affectus ſanguineus, ſanguinis uacuationem indicans, non tamen ſemper ſecanda eſt uena, quamuis uirtus ſit robuſta, exempli gratia in [illegible] cum ſputo ſanguinolento. unde Hippocr. circa finem ſect. 3. lib. 6. epid. non mittit ſanguinem in pleuritide, in qua ſanguis exſpuitur: Gal. rationem affert, quia inflammatio eſt mitis. Quidam hac decepti auctoritate, nunquam ſecant uenã, ſi ſputũ ſit ſanguineũ. Sed nos ad

Digitized by Google

methodum, & fundamenta reuocantes omnia, diſtinguere debemus, dum ſanguis expuitur, num ſanguinis peccatum ſit vehemens, nec ne. Si non eſt vehemens, mitis eſt inflammatio, qualis ea fuit, quę ab Hippocr. proponitur: dum ſcilicet ſanguis qui fluit, egreditur, non retinetur, ideoque ſenſibiliter dolor imminuitur, e quibus mitis cognoſcitur inflammatio: ideoque tunc non eſt ſecanda vena; quia ſanguis in hac miti inflammatione a materia euacuatur per tuſſim. Si peccatum ſanguinis ſit vehemens, inflammatio nō eſt mitis: dum ſcilicet æger exſpuit ſanguinem, ſed in parua copia, e dolor non minuitur, ſed intenditur potius, quia ſcilicet maior eſt portio ſanguinis fluentis, quam eius qui excernitur: proinde vena ſecanda, cum uitium ſanguinis ſit vehemens. Patet ergo, an in pleuritide venam ſecare liceat.

Circa [quid agendum] ſpecificum, notandum, vacuari debere ſanguinem ad lib. 2. ſi ad lib. 1. peccat. Sed hoc eſt peculiare in pleuritide, ſanguinem ſtatui peccantem, qui non modo fluit, verū, etiā fluxit: nā ſanguis fluxus eſt in cauſa doloris, quem per venę ſectionem volumus imminuere: vnde merito Hippocrates t. 10. lib. 2. de vict. ratio. permittit egredi ſanguinem, vſq; ad eius mutationem, quia hęc nobis ſignificat mutari ſanguinem etiam fluxum, qui actu cauſat dolorem. Vſus venæ ſectionis. [Quantum agēdum,] ſumitur ab actione ſanguinis. Si ergo ſumma ſit ſanguinis actio, verbi gratia ſi dolor ſit vehementiſſimus, ratione copioſi ſanguinis: vnica vice, & confertim ſanguis vacuandus. Supponere autem oportet virtutē robuſtam, ſi enim debilis ſit, vel repetenda venæ ſectio, vel cucurbitulis ſcarificatis complere oportet. [Modus agendi] deſumitur a paſſione ſanguinis, vt facilius, vel difficilius egreditur. Quare in pleuritide a ſanguine bilioſo, foramen faciendum eſt anguſtum, amplum, ſi fiat a ſanguine melancholico, medio modo, ſi a pituitoſo, vel puro. Quoad [quando agendum:] oportet intelligere, quæ vena ſit primum ſecanda, & quo tempore vena ſecanda. Cum autem quando agendum, ſumatur a præſentia indicantis, & abſentia prohibentis; ſtatim ab initio, quamprimum indicantis ſanguinis præſentia adeſt, & nihil prohibet, vena tundenda. Nec obſtat, quod Hippocrates venam Anaxioni die octauo aperuit: nam, vt Galenus notat, a principio non fuit vocatus, alias etiam a principio venam ſecuiſſet, quia indicans adeſt, & nihil prohibet, præſertim virtus inter initia non prohibet, quia fortis eſt.

Num fomentis ante uenæ ſectionem vti liceat.

Dubitatur, num liceat venam ſecare poſt fomenta, mitigantia dolorem? Nam Hippocrates lib. 2. de vict. rat. inter initia inquit, dolorem lateris tentandum eſſe fomentis ſedare. Quæ auctoritas male intellecta, multis eſt exitio. Si enim ſummo mane ad pleuriticum accedatis, nec venam aperiatis, ſed applicetis fomenta: fieri poteſt, vt maior copia ſanguinis attrahatur; at poſtea circa veſperam, propter inuaſionem febris, non licet venam ſecare, & ſequentem tamen diem expectare eſt lethale, quia nimium augetur inflammatio. Loquitur ergo Hippocrates de vera pleuritide: non de dolore qui fit a flatu: nam præter id, quod ſignis Hippocrates flatus cognoſcere potuit: ſi flatus non cedat fomentis, quomodo Hippocrates eſſet arbitratus eum ceſſurum uenæ ſectioni? Loquitur ergo de pleuritide, & dolore inflammatorio, de pleuritide exquiſita, quæ fit a ſanguine: in qua, ſi non iuuent fomenta, iuuet remedium ſanguinem vacuans. Non autem loquitur Hippocrates de qualibet pleuritide ſanguinea; nec enim in omni ſanguinea progredi poſſumus cura tentatiua. Quod ſi ergo pleuritis fiat a ſanguine, ſed exiguo, & in parua copia, nec manifeſtum ſit, an in corpore ſit copioſa materia, ob humorum retroceſſum: licet tentare fomentis, num doloris cauſa diſſolui queat, & cum in corpore non ſubſit humor, non ſit attractio nouæ materiæ, ideoque remouetur pleuritis, & curatur affectus inflammatorius citra uenæ ſectionem: neque enim vena ſecanda eſt, niſi ſanguis affectus ſit vitio vehementi. Sed ſi contingat, vt in hac cura tentatiua, poſt applicatum fomentum non leniatur dolor, ſed intendatur; cum hæc intenſio ſignificet corporis repletionem, & vitium ſanguinis vehemens; tunc vena ſecanda eſt, monente Hippocrate. Quod ſi offeratur corpus quadratum, plethoricum, quod pleuritide laboret: fomentis locus non eſt, ſed ante fomenta vena eſt ſecanda. Aliud etiam oritur dubiū; quia Auicennas quarta, primi, cap. 20. de phlebotomia dicit, cum euacuare volueris, prius ſeda dolorē, ergo videtur primum dolor fomentis ſedandus, deinde vena ſecanda. Galenus com. aph. 23. ſect. 1. dicit: in vehementiſſimis doloribus, maximum eſſe remedium ad lipotymiam vſque vacuare. Galenus igitur ſtatim euacuat, nec prius fomentis vtitur.

Auicēna ſententia enarratur.

Quare confugiemus ad methodum, pro lite hac dirimenda. Verſamur circa quādo agendum, quod ſumitur a præſentia indicantis, & abſentia prohibentis; ita ut magis poſſit indicans, quam prohibēs. Hic ergo perpendere debemus vehementiam doloris, qui ſedari debet, & uehementiam ſanguinis, qui euacuari debet: &, ſi magis poſſit dolor, prius fomentis utendum: ſi magis ſanguis, uena illico ſecanda. Quod ſi igitur uena aperienda ſit remota a loco dolente: primum dolor ſedari debet, poſt tundenda uena: quia magis poteſt dolor quam ſanguis ille remotus, qui dolorem, uel nullo modo, uel tarde auferre poteſt: ideoque ſententia Auicennæ hæc eſt. Cum a longinquo uacuare uoles, prius dolorem ſeda. At ſi uena ſecanda eſt proxima, magis poteſt ſanguis, quā dolor, & per uenam proximam apertam uacuatur ſanguis, qui actu cauſat dolorem; ideo in doloribus uehementiſſimis Galenus, reſpiciens ad uenam proximam, ante fomenta uenam ſecabat. Ergo ſi ſanguinis adſit uehementia, ſemper ante fomēta uena eſt diuidenda.

Quæ ſecāna aperiē da, & ſi plures, quo ordine.

Quoniam uero plures interdum uenæ ſunt ſecandæ; uidendo quæ primo, quæ ſecundo incidenda. Auicennas in thoracis inflammatione, primum ſecat ſaphenam oppoſiti lateris: deinde uenam brachij oppoſiti: tertio uenam brachij eiuſdem lateris. Hic ergo proponitur, & Vbi, & quando agendum. Quoad [ubi agendum;] reſpicit Auicennas ad triplicem ſubſiſtentiam ſanguinis; ideo enim tres uenas ſecat. Nam ſi materia fluxa, quæ conſiſtentiam habet in pectore, ſit exigua: ſufficit interdum ſecare tantum ſaphenam, ut euacuetur materia in toto exiſtens, & ad locum diſtantem fiat reuulſio. Si autem maior ſit copia materiæ fluxæ, oportet ſecare uenam eiuſdem lateris. Tres denique uenas ſecat Auicennas, quando triplex eſt ſanguinis ſubſiſtentiam, accidit enim interdum, ut corpus uniuerſum ſanguine ſit repletum: quare cum ſanguis habeat ſubſiſtentiam circa partes internas, infra iecur, merito probatur ſectio ſaphenę, & cum ſanguis etiam habeat ſubſiſtentiam ſupra iecur, ſecundum partem, & dextram, & ſiniſtram, recte ſecatur uena utriuſque brachij. Hæc ergo ratio eſt, cur triplex tundenda uena. Quoad [quando agendum:] Auicēnnas primo ſecat ſaphenam, deinde uenam brachij oppoſiti; tertio eiuſdem lateris, non quod ſemper ita ſit agendum, ſed tum quando adeſt præſentia indicantium, & nihil prohibet. Si ergo materia fluxa, pleuritidis cauſa, ſit exigua: quæ autem fluit, & fluxura eſt, ſit copioſa, tunc adeſt præſentia ſanguinis indicantis, ſed magis poteſt materia fluxura,

Digitized by Google

fluxura, quam fluxa, quia dolor eſt exiguus, qui nobis pateſacit, non eſſe admodum vehementem vim ſanguinis fluxi. Quia ergo quando agendum, indicatur a præſentia eius, cuius vis eſt vehementior, materię autem fluxuræ, non fluxæ, hoc in caſu, vis eſt vehementior: ideo Auicenn. ſecare debuit alias venas, quam eiuſdem lateris. Cæterum, dum perpendimus materiam fluxuram; hæc vacuari poteſt per venam brachij oppoſiti, & per ſaphenam. Auicennas ſaphenam ſecat: quia magis poteſt materia, quæ eſt circa artus in febribus; quo magis enim a longinquis attrahes, tanto magis reuelles; efficacior enim reuulſio, quæ fit a longinquioribus partibus: ideoque interdum ſufficiat remouere ſanguinis impetum, per ſolam ſectam ſaphenam. Non ergo voluit Auicen. ſemper tres venas eſſe ſecandas: quia & vna interdum ſufficit, aliquando duæ, &c. Si enim dolor ſit exiguus, & corpus repletum ſatis; primo ſaphena ſcindenda: a cuius ſectione dolor vel minuitur, vel non. Si minuitur; iudicare poſſumus, per ſaphenæ ſectionem ſufficientem factam eſſe reuulſionem, vt alia venæ ſectione opus non ſit. At ſi dolor perſeueret; cogimur ſecare venam oppoſiti lateris, vt ab alio latere fiat reuulſio: nam exiſtente perſeuerantia doloris, ſed exigui, magis poteſt vehementia ſanguinis fluxuri, quam fluxi, quia dolor exiguus: quare ſecundo loco vena brachij oppoſiti ſecanda. Etſi ab huius ſectione dolor euaneſcit, nec vehementia intenditur, nihil aliud agendum. Quod ſi perſeueret, tertiam venam aperire cogimur. Nec huic ſententiæ Gal. aduerſatur; licet dicat, ſectionem venæ ab oppoſito latere, vel nihil, uel tarde iuuare. Cum enim Gal. agat de quando agendum; reſpicit ad præſentiam vehementis indicantis. Ideoque ſi dolor ſit vehemens, qui, verbi gratia fomentis non cedat, ſed augeatur, vel etiam ante fomenta vehemens ſit dolor: hic ſignificat, ſanguinem fluxum eſſe vehementem, maximeque poſſe ad indicandum: ideo quamprimum vena eiuſdem lateris aperienda, quia per ſaphenam, vel oppoſitum latus, ſanguis fluxus non ita poteſt euacuari: & cum ſanguis fluxus ſit in cauſa doloris vehementis; cum non euacuetur per venæ ſectionem oppoſiti lateris, remanet dolor; quare remedium nullum: & dolor permanet diutius, quam par ſit; quare tardum remedium. Cum autem ad curandum medici plerunque vocentur, quando malum quodammodo progreſſum eſt, & dolor eſt vehemens: certe tunc vena eiuſdem lateris aperienda eſt.

Cucurbitulę ſcarificata. Quoad Cucurbitulas ſcarificatas; quandoque conueniunt loco ſectionis venę, cum virtus debilis eſt, quæ venæ ſectionem tolerare nequit: uel, etiam ſi vires mediocres ſint, ſi tamen uniuerſum ſanguinem peccantem per venam ſectam educere non licet, poſt venæ ſectionem id ſupplendum eſt cucurbitulis ſcarificatis. Quoad locum. Aetius applicat thoraci. Vbi notandum, quatenus cucurbitulæ ſunt vicariæ venæ ſectionis, eas nequaquam applicandas eſſe loco affectu (ſicut etiam de venæ ſectionem diximus) ſed eo modo adminiſtrandas, vt fiat reuulſio, & deriuatio, quæ eſt mixtum quiddã ex euacuatione, & reuulſione. Iccirco cucurbitulæ, venæ ſectionis loco adhibitæ, applicari debent vel infra thoracem, vel in brachijs; nequaquã dorſo, loco affecto. Quatenus autem cucurbitulæ propria ratione conſiderantur, ut auxilium topicum; reſpiciunt materiam fluxam, & euacuationem non totius corporis, ſed repletionis determinatæ: & quia hic ſanguis fluxus ſubſiſtentiam habet in thorace, pro euacuatione determinata cum Aetio cucurbitulæ applicandæ ſunt thoraci. Vtimur cucurbitulis loco venæ ſectionis, in principio: contra, cucurbitulis gratia repletionis determinatæ, non vtimur inter initia, ſed poſt euacuationem totius.

Medicamenta in pleuritide reſpiciunt Dolorem, vel Pleuram, uel Cauſam efficientem. Dolorem reſpiciunt anodyna: quæ uel propriiſſimæ ita dicuntur, vel proprie, uel improprie. *1 Anodyna.* Propriiſſime anodyna ſint, quę moderate diſcutiunt, calida ſunt in primo, & tenuium partium: vt [oleum anethinum, chamæ melinum, fœnum gręcum.] *Diſcutientia.* Quoad uſum: [recip. ol. anethini, chamęm. an onc. i. pului. tenuiſſ. anethi ſcrup. j. Miſce.] Applicetur moderate calidum, nam materia morbifica diſcutienda id indicat, quę calido cedit, frigido non cedit: erit autem moderate calidum, quia affectus inflammatorius ualde calidum prohibet. Vtendum hoc medicamento, quando dolor eſt uehemens, & nihil prohibet, prohibet autem materia replens totum: quare prius aut vena ſecanda, aut ſaltem aluus mollienda, antequam hæc medicamenta applicentur. Locus patet, ſi enim pleuritis ſit in dextro latere: illa ſubſiſtentia indicat parti dextrę eſſe adhibendum anodynum. Sequuntur anodyna proprie ita dicta, nimirum denſantia, quę humida ſunt, ut [malua, althæa, lac, butyrum, amygd dulces, aqua temperata moderatę caliditatis, hydrelęum, farina triticea, panis triticeus mediocriter coctus, adeps gallinaceus, ſuillus.] *Denſantia.* Hippocrates fomentis ante venę ſectionem vtitur, ut inde cognoſcat, an materia copioſa ſubſit in corpore. Nos autem loquimur de fomentis, quibus poſt venę ſectionem uti licet, ratione doloris vehementis, quę ſunt humectantia, denſantia, emplaſtica, ſuppurantia (appellentur ut libet.) Quoad vſum. [recip. panis triticei, decocti in lacte onc. ij. Vtere. Pręterea recip. malu. alth. an. M. ſ. aquę libr. ij. fiat decoctio ad conſumpt. tert ę partis, pro fomento. Poſſumus eodem modo pinguedines applicare.] Quoad modum: his tepidis vtendum, & fomentis & inunctionibus. Sumantur veſicę, & dimidia parte repleantur propoſitis medicamentis. Admirabile eſt, ſi hęc medicamenta parentur cum omento: verbi gratia. [recip. omentum uel caſtrati, uel vituli, uel ſuis, calefiat moderate cum oleo amygd. dulc. cum oleo ſeſamino, & ſimilibus.] Tempus patet, nimirum poſt venę ſectionem, & poſtquam corpus bene expurgatum. Quoad vbi: his anodynis denſantibus non tamen vtendum applicando, ſed etiam exhibendo. Nam vbi agendum indicatur a ſubſiſtentia indicantis: Si ergo pleuritis ſit interna, intra coſtas: medicamenta applicita, non ita facile poſſunt permeare, dolor eſt acerbus, qui non ceſſit venæ ſectioni, cuius inſignis doloris ratione virium lapſus imminet, & membranatũ corruptio: ideo cogimur iudicare, ſanguinis ſubſiſtentiam eſſe in parte interna: & tunc hęc anodyna (quod pauci ſciunt) exhibenda ſunt. Conſulo igitur, ut vrgente neceſſitate, exhibeatis [ol. amygd. dulc. recens expreſſi unc. viij. Ne autem ratione olei inflãmatio interna augeatur, permiſcenda eſt bona quãtitas aquę hordei, ſic enim dolor mitigatur, nec feruor intenditur.] Et tutius eſt his uti, quam illis medicamentis, quę ſunt frigida, & improprie anodyna dicuntur. *Frigida, ſeu opiata.* Galenus t. 3 3. l. 1. de rat. vict. [optata in pleuritide improbat; nec enim ſanant, ſed ſenſum tollunt; & ſunt in cauſa, vt reſpiratio admodum difficilis euadat.] Auicẽnas in dolore admodũ intenſo, qui digerentibus non cedit, utitur frigidis, potiſſimum ſi vigilię infeſtant, exhibet [ſemina papau. albi, cũ ſaccharo, quod deteriget hoc modo. recip. emulſ. ſem. pap. drac. iij. ſacchari drac. j. addãtur duo uel tria cochlearia priſan ę hordeacęę colatæ.] Medicamenta hęc non exhibeantur actu frigida, quia uirtus prohibet cauſa reſpirationis; licet

frigida

Digitized by Google

frigida magis obtunderent doloris cauſam. Quoad quando: exhibeantur ſi eſt dolor vehementiſſimus, qui vigiliarum ſit cauſa. Quoad vbi: hæc extra applicari non debent, maxime enim læderetur reſpiratio; ſed intro per os tantum danda ſunt.

II. Appropriata

Sequuntur medicamenta, ſubiectum, ſeu pleuram reſpicientia: talia ſunt [dens apri, flores rubri papaueris, quorum magna copia eſt tempore meſſis:] ego non raro ſum vſus, dolor enim ſedatur, & pleura roboratur, vt materiam expellat morbificam. Quoad vſum: [recip. dentis apri. ſcrup. j. flor. papau. rubri ſcrup. ij. addatur ſyr. de liquirit. uel de capill. Ven. unc. ſ. Miſc.] Quoad modum, poteſt eſſe lambitiuum, uel electarium. Efficax hoc eſt electarıū: [recip. pulu. dentis apri. drac. ſ. ſem. rubri papau. drac. j. ſ. conſeruæ e flor. maluarum unc. j. ſ. cum ſyrupo viol. fiat electarium, cuius doſis a drac. j. ad unc. ſ. exhibeatur per vnam, vel duas horas ante omnem cibum, Sæpe detur: quia mitigatur dolor, euacuatur materia, fouetur pleuræ proportio.

III. Cauſā reſpicientia Quando purgādū in pleuritide.

Quoad materiam medicinalem, quæ cauſam efficientem reſpicit potiſſimum in pleuritide: hæc medicamenta referuntur ad materiam, uel exſiſtentem in Toto, vel in Thorace. Quæ totum reſpiciūt, poſtulant diſcurſum generalem. Vnum notandum, circa [quando] purgandum. Hippocrates dolore deſcendente, inter initia pharmacum propinat, ut peplum, helleborum. Vult ergo in principio eſſe exhibendum; ſicut enim dolore aſcendente vena ſecanda eſt inter initia, ita deſcendente, purgandum inter initia, niſi febris prohibeat. Dolore quidem aſcendente pharmacum ſoluens in declinatione propinandum; nam in principio ſecatur vena; in declinatione autem cum materia ſit concocta, nec adſit cruditas, nec febris vehemens, adeſt indicans, & nihil prohibet. At ſi dolor deſcendat, pharmacum modo in principio, modo in declinatione exhibendum; prout adeſt indicans, & non adeſt prohibens. Si igitur in principio adſit indicans, & non adſit prohibens: tunc in principio ſoluens erit exhibendum. Non adeſt prohibens, ſi febris ſit remiſſa: tunc enim magis poteſt materia morbifica ad indicandum, quam febris ad prohibendum. Idcirco Galenus ait: ſi febris ſit vehemens, non eſſe purgandum; ſi non ſit vehemens, etiam exhibendam eſſe colocynthidem. Sed dubitatur, quomodo, dolore deſcendente, in principio, materia, quæ adhuc cruda eſt, magis poſſit ad indicandum, quam vel febris, uel materiæ cruditas, ad prohibendum? Non poteſt reſponderi, materiam illam turgere: ea enim turget & furioſa dicitur, quæ huc illuc agitatur, ut ignoretur in quod viſcus ruere poſſit, metusque ſit, ne petat partem aliquam principem: at materia in pleuritide habet raptum ad partem ignobilem, & ad partem quam medicus cognoſcit. Quare dicendum, hanc materiam morbificam eſſe crudam, & habere impetum deorſum, ad partem inferiorem pleuræ: hancque materiam, ut habet impetum deorſum in pleuram, magis poſſe ad indicandum pharmacum, quam cruditas ad prohibendum. Ratio eſt, quia Hippocrates loquitur de pleuritide, in qua eſt dolor vehemens; non de omni, ſed in qua dolor fomentis non cedit. Dum igitur augetur dolor ob impetum materiæ; occurrendum eſt, ne ob materiæ impetum, maxima excitetur inflammatio. At fomentis occurrere non poſſumus. Ergo ſoluente pharmaco materia hæc euacuanda: ideo materia magis indicat, quam cruditas prohibeat, quamque febris remiſſa prohibeat: præſertim quia hęc materia, quatenus impetū habet deorſum, facile redditur obediens pharmaco deorſum trahenti. Si febris ſit intenſa. Auicennas noctu purgat, nos uel die, uel noctu, prout adeſt indicans, & abeſt prohibens. Si enim pleuriticus noctu peius habeat, interdiu purgamus, quia morbi vehementia noctu prohibet. Auicennas autem ita loquitur, ut ſignificet, dolore deſcendente, cum ſumma vehementia materiæ, impetum deorſum habentis, ſtatim inter initia pharmacum eſſe exhibendum, ita vt etiam noctu demus, ſi circa veſperam vocemur, diem ſequentem non exſpectantes. Quod ſi autem febris fuerit vehemens, ſecundum Galenum vena ſecanda, etiam dolore deſcendente: & eodem die vti poſſumus medicamento inferius vacuante, ſed leniente: Verbi gratia, mane feceris venam, circa veſperam exhibeatis leniens.

Diſcutientia Vaporem.

Quoad materiam fluentem, in thorace contentam: ſi ſit Vapor, non eſt verus dolor pleuriticus, & tunc vti licet [anetho, chamæmelo, feniculo, cumino, dauco, aniſo, petroſelino, aromatibus, & aliis;] quæ ſua caliditate non nocent, quia affectus non eſt inflammatorius.

Repellentia materiam fluentem.

Si autem materia fluens fuerit. Minera, repellentibus & aſtringentibus parce vtendum, c. 17. l. 11. meth. impediunt enim thoracis dilatationem. Sufficit ergo [oleum roſaceum potius completum, quam omphacinum, cum aceto. Et, ſi materia ſit bilioſa, addatur oleum violaceum, uel potius aqua violarum, ſi pituitoſa, oleū chamæmelinum, maſtichinum.] Vſus ſit pro diſcrimine indicantium, verbi gratia, ſi materia ſit bilioſa, & proinde huius ſit maior actio quam pituitæ; poteſtis oleum roſ. completum in maiori quātitate præſcribere, quam in pleuritide a ſanguine pituitoſo. Quoad modum, cum Galeno cap. 15. lib. 1. ad Glaucon. in calida fluxione vtendum eſt oxyrodyno, actu frigido; in frigida, tepido; quod in genere de inflammatione dictum, in pleuritide locum non habet, nunquam enim in hac actu frigidum eſſe debet medicamentum, quamuis in fluxione bilioſa minus calidum eſſe debeat. Quoad [quando,] vtendum his medicamentis, dum adeſt præſentia indicantis, nimirum in principio, dum materia fluit, & non eſt impacta. Oportet autem abeſſe prohibens. Prohibet in principio materia exſiſtens in toto, & thorace. In toto, dum eſt admodum copioſa, quare in primis vena ſecanda, antequam vtamur reprimentibus. Per materiam in thorace exſiſtentem, intelligo materiam, quæ eſt in aliquo viſcere thoracis, & mouetur in thorace exſiſtens, uel a corde, uel a pulmone ad pleuram, verbi gratia, quando peripneumonia mutatur in pleuritidem, in hoc caſu reprimentibus æger necaretur, quia impetu eſt a parte nobili ad ignobilem, & reprimentia præterea prohibentur a uirtute debili cordis, pulmonis, quatenus hæc viſcera propter imbecillitatem facile ſuſcipiunt. Quamobrem, ſi adeſt tuſſis, quæ tamen non ſit ratione pleuritidis; ſi adeſt peripneumonia; ſi homines ſunt obnoxii palpitationi cordis, ſignificatur harum partium imbecillitas, ideoque tunc nullo pacto reprimentibus vtendum. Quoad vbi, patet, quod parti dolenti ſint adhibenda medicamenta.

Expectorantia.

Cū aceto paraterū vſus vitetur vbi neruoſū genus imbecillum eſt, i pueris, mulieribus, hyſtericis, &c.

Si materia iam fluxa ſit, at nondum impacta, ſi fuerit ſanguis, prælertim feruens ac bilioſus; exhiberi debent, [ſyrupus violaceus, iuiubinus, de capillis Vener. item iuiubæ, ſebeſtem, amylum, ſaccharum candidū, amygdalæ, ſemina frigida mai. & minora.] Si ſanguis non ſit ita feruens, his adiungemus [ſyrupum acetoſum ſimplicem.] Si ſanguis ſit pituitoſus; addemus [oxymel ſimplex, ſyrupum liquiritiæ, ſyrupum de farfara, loch de pino, loch de pulmone vulpis, & parabimus eclegma, e melle, e mulſa,] nam ratione ſanguinis pituitoſi opus eſt detergentibus. Si ſanguis fuerit melancholicus; aduertendum, an ſanguis ille ſit exuſtus, nec ne. Si exuſtus fuerit; addatur [ſyrupum de pomis

ſimpl.

Digitized by Google

ſimpl. ſyrupum violarum, mucilagines ſeminis althææ, maluarum; addatis paſſulas, caritas.] Si non fuerit exuſtus; ſatis erit, vti medicamentis, quibus etiam vtimur ratione pituitę, ideſt attenuantibus, ratione craſſitiei. Hæc igitur ſunt medicamenta, quibus vtimur pro euacuanda materia, in thorace & pectore exſiſtente. De. [Vſu] Doſis augetur vel minuitur, pro varia ratione indicantis: nimirum pro copia, caliditate, craſſitie, tenuitate, viſciditate. Ratione ergo bilis, quæ calida ac tenuis eſt, & proinde ſummæ actionis, ita præſcribemus: [recip. ſyrup. viol. unc.j. ſ. ſacchari candi violacei unc.ſ. emulſ. ſemin. melon. cucurb. ana drac. j Miſc. fiat lambitiuum.] Si ſanguis fuerit pituitoſus, craſſus, viſcidus; ita præſcribatur: [recip. oxymelit. ſimpl. unc.j.ſ. ſyrup. de farfara unc. ſ. penidiorum drac. iij. Miſc. & fiat lambitiuum.] Quoad modum: lambitiuum poteſt eſſe magis vel minus liquidum. Minus liquidum conuenit, dum maior eſt reſiſtentia, difficilior paſſio; vt ſi ſanguis ſit pituitoſus & melancholicus: contra, ſi bilioſus. Quoad quando agendum: his medicamentis vtendum, dum adeſt indicans, & nihil prohibet. Indicans adeſt, dum materia morbifica egreditur pleuram: hoc enim tempore materia mouetur in pulmones, & per tuſſim ope eclegmatum excernitur: non debet manere in thorace, quia orietur empyema. lambitiuis igitur vtendum, quando materia egreditur pleuram; ergo quamprimum: nam in pleuritide inflammationis materia etiam inter initia reſudat, ſicut in ophthalmia. Quare inter initia eclegmatis vtendum, niſi adſit prohibens. Prohibet autem primum materia exſiſtens in toto. Male igitur quidam practici in prima viſitatione præſcribunt lambitiua: (ſunt quaſi fœminæ, iſti Medici:) nam materia in toto exſiſtens prohibet: eclegma enim exhibitum eſt in cauſa tuſſis; tuſſi autem agitantur pulmones, thorax, & pleura: ideoque ſi corpus ſit repletum, maius fit nocumentum, ratione attractionis nouæ materiæ, quá iuuamentum. Quare & poſt venæ ſectionem, & poſt leniens, lambitiua demum præſcribi debent, poteſtque & ſanguis vacuari, & leniens exhiberi, eodem die; nec enim cunctandum. Prohibetur etiam lambitiuum, a materia, quę euidenter replet ventriculum, & præſertim a materia cibali. Hinc boni practici lambitiua exhibent autem cibum; & minimum per duas horas poſt cibum. Vbi agendum, patet, materiæ enim ſubſiſtentia indicat, medicamentum per os eſſe exhibendum.

Error quorundam.

Reſoluentia materiam impactam.

Tandem opus eſt medicamentis, quæ mineram ſeu materiam impactam vacuent; non poteſt autẽ vacuari, niſi mutetur in vaporem. Quare hæc medicamenta debent eſſe calida, tenuis ſubſtantię: hæc ſunt mitia, mediocria, vehementia: quibus vtendum, prout materiam poſtulabit. Inter mitia recenſere licet, quæ proponuntur ab Hippocrate, & Galeno, l. 2. de rat. vict. nim. [ſpongia madefacta in aqua calida, furfures, milium, althæa, chamæmelum, fœnumgræcum.] Mediocre medicamentum, ſecundum Hippocratem, & Galenum loc. cit. confici poteſt [ex orobo: item ex anetho, hyſſopo, origano.] Vehementius medicamentum conficitur [e ſale, dictamno Cretico, halcyonio, iberide & ſinapi.] Quoad [quantum] agendum; ita præſcribi poteſt: [recip. furfurum M. ſ. orobi, milii, ana unc. j. Miſce fiat ſacculus & applicetur.] Quoad modum: hæc medicamenta actu calida adminiſtrentur, modo magis, modum minus, pro reſiſtentia. Forma poteſt eſſe inunctio, fomentum, ceratú, ſacculus, veſica. Quoad quando agendum, his vtẽdum, dum adeſt materia impacta, nec aliquid prohibeat. Prohibet autem materia exiſtens in toto, licet enim ab initio quædam fiat reſolutio, & medicamentum iuuare videatur, poſtea tamen nocet, quia pars laxior redditur, & fluxio augetur, quare totum ante omnia euacuandum, cap. 2. l. 2. ad Glaucon. Præterea prohibet materia in thorace ſeu pectore exſiſtens, ſed nondum impacta, hæc ergo linctuum ope primum vacuanda eſt; deinde accedendum ad materiam impactam. Vbi agendum patet, poſſumus enim reſoluentibus vti & intus, & extra. Intus ea adminiſtrari debent, quæ ſunt iucunda, nã virtus oris, & palati prohibet iniucunda.

Victus.

Diæta, pro cauſæ varietate variat. In bilioſa pleuritide victus magis debet eſſe refrigerans, quam in pituitoſa. Victus autem in hoc affectu inflammatorio non erit plenus, nam interficerentur ægri; ſed tenuis: Dabitur ergo [ptiſana colata, & parata potius ſine carne. Licet exhibere panem, uel in aqua, uel in iure diluiſſimo. Licet exhibere mulſam, & eam potius aquoſam.] Nam beneficio huius victus, materia ex accidenti euacuatur, & uirtus robuſta ſolet permittere. De [vſu] ciborum. Quoad quantum agendum; pro actione materiæ morbificæ, & actione virtutis, oportet augere, & imminuere quantitatem. In pleuritide ſumma eſt actio materiæ, ſi copioſa eſt materia, quo ergo materia copioſior, eo minus cibi alimentalis exhibendum. Virtutis autem actio ſumma eſt, ſi debilis eſt virtus, nam uirtus robuſta eſt deſpicienda, quare virtute robuſta exſiſtente, cibus admodum exiguus eſt exhibendus. Quoad modum, ſit liquidior cibus, ſi maior reſiſtentia materiæ. Quoad quando agendum; Hippocrates t. 44. l. 1. de rat. vict. proponit ptiſanam, melicratum, & aquam, victum ſcilicet admodum tenuem, vſque ad nonum diem. Male ergo faciunt, qui illico deueniunt ad cibum plenum. Addit Galenus com. 23. l. 1. de rat. vict. ſi os madefiat, & ſputum a pulmone prodeat; bonum eſſe, ſorbitionem exhibere, & ſorbitionis quantitatem augere. Et in comm. 25. ait; quod, quo plus expurgatur materiæ; eo plus cibi ſit offerendum, vſque ad indicationem. Et com. 22. dicit, antequam appareat ſputum, ſorbitionem eſſe exhibendam exiguam. Et com. 25. dicit, mane ſorbitionem eſſe exhibendam, veſperi autem cibum, ſorbitio eſt victus magis tenuis; cibus, minus tenuis. Hęc ad methodum reuocanda. Dum eſt ſputum, dum os madefit, virtus magis poteſt ad indicandum alimentum, quam materia morbifica ad prohibendum. Contra dum non eſt ſputum; materia morbifica magis poteſt ad prohibendum alimentum, quam virtus ad indicandum. Ratio: dum enim ſputum adeſt, fit euacuatio materię morbificæ & eo tempore, præter id, quod minuitur materia morbifica, ſputum etiam vacuatur per tuſſim, vt pulmones laborent; vbi autem labor, ibi non prodeſt fames. Præterea Galenus in cœna exhibet cibum minus tenuem; non quod hoc ſemper obſeruandum ſit, ſed quod eo tempore conſuetudo eſſet, vt liberalius cœnarent quam pranderent. Reſpicit ergo Galenus ad conſuetudinem; quæ non eſt indicans; ſed ſignum manifeſtans nobis virtutem, quæ magis eo tempore cibum poteſt regere. Quoad potum; Hippocrates com. 40. l. 3. de rat. vict. improbat [aquam crudam, quia non permeat. Coquenda igitur, & alteranda attenuantibus, aceto, hordo, & ſimilibus.] Admittitur etiam [vinum aquoſum exiguum. Et com. 2. atque 4. l. 3. de rat. vict. uidetur probare vinum dulce, ſed non admodum craſſum.] Hinc quidam ſatis ſunt in vino præbendo audaces. Igitur quoad vſum, & quando agendum; aqua eſt exhibenda tempore cibi, ut ſit cibi vehiculum, & virtus non prohibet, plerunque in declinatione. Vinum etiam exhibendum tempore cibi, vt vehiculum, prohibet autem inflammatio, quare quandiu illa

Potus.

adeſt,

Digitized by Google

adeſt, non debet vinum exhiberi, com. 3. l. 3. de rat. vict. com. 21. lib. eiuſd. magis enim nutrit vna potio mellis quam duæ potiones vini aquoſi. Quare præſente febre, & exiſtente inflammatione, non debet vinum dari, ſed potio iam propoſita.

CAPVT IIII.

De Empyemate.

Nomen. PEr empyema intelligimus illud vitiũ, in quo thorax repletur materia purulẽta, c. 2. lib. 2. meth. c. 8. li. 5. meth. c. 9. l. 4. de cauſ. puls. com. aph. 27. ſect. 6. Generatur hoc malũ, quoniã pus præter naturã replet cauitatem thoracis. *Definitio.* Empyema ergo eſt cõſtipatio cauitatis thoracis, prodiens a pure. Forma huius vitij eſt cõſtipatio: quare anguſtia determinata, ideſt, diſtincta ab obſtructione, & reliquis anguſtiæ ſpeciebus. Subiectũ eſt thorax, vt obtinet cauitatem: nam ſi perpenſatur thorax non ſecundum cauitatem, ſed potius quantitatem; empyema põt ſtatui morbus in magnitudine aucta.

Cauſa. Cauſa efficiens eſt materia purulenta: ad differentiam humoris, & aquoſitatis. Diſcurremus ergo circa pus: de quo Galenus agit, c. 3. 6. 8. & 9. li. 5. ſimp. & com. aphor. 47. ſect. 2. & cap. 5. li. 4. meth. & cap. 16. l. 11. meth. Per pus intelligimus contentum, non continens; & proinde mixtum a toto genere præter naturam, eſt enim opus prorſus inutile, & ſuperuacaneum; ut ratione agentis aliqua e parte ſit naturale, quatenus ad huius generationem cõcurrit, non modo calor præter naturam, ſed etiam calor naturalis. Eſt autem pus opus, quod ſequitur thoracis vel expulſionem, vel coctionem: Expulſionem, dum aliunde fluit, & non generatur in thorace: cum videlicet, propter copiam, & propterea ob errorem externum expultrix læditur, vt expultrix non poſſit expellere; ſicut contingit poſt anginam, poſt peripneumoniam, poſt pleuritidem; quando hæ inflammationes ad ſuppurationem deducuntur. Pus ſequitur coctionem; quoties generatur in cauitate thoracis. Vnde empyema, non ſemper ſequitur inflammationem, ſed quandoque generatur materia purulenta in cauitate thoracis, vt in deſtillatione a capite, vt colligitur e Galeno & Hippocrate, aph. 30. & 38. ſect. 7. in qua coctione & generatione puris, quandoque læditur facultas, ob thoracis intemperiem, productam a materia deſtillante: ſed quandoque id fit, & potiſſimum ob errorem externum. Error externus eſt materia deſtillans: quæ, cum ſit excrementitia, non poteſt verti in alimentum, ſed mutatur in pus, quod tamen non legitimum eſt, ſed ſpurium, quemadmodum exquiſitum eſt pus, quod prodit a loco inflammato.

Differẽtiæ. Quoad differentias a forma: conſtipatio eſt Maior uel Minor. Quoad ſubiectum: thorax repletur, vel ſecundum Omnem cauitatem; uel ſecundum Partem, eamque Dextram, uel Siniſtram. Quoad cauſam efficientem: pus generatur vel Extra, vel Intra cauitatem.

Signa. Signa Galenus tradit cap. 7. & 8. l. 4. de loc. affe. & libr. 2. prognoſt. com. 60. & ſeq. In genere empyema cognoſcitur e ſenſu grauitatis, in profundo thoracis; e fluctuatione; e difficili reſpiratione, & cum aliquo fœtore; e tuſſi, quæ primo eſt ſicca, mox cum materia purulenta; e macie, & ſi progreditur, ſubſequitur hectica febris; a pure enim putridi vapores eleuantur, qui cor petunt, eiuſque ſolidam ſubſtantiam ponunt in calefacto eſſe. Quoad ſigna differentiarum a forma cognoſcitur maior & minor conſtipatio, e vehementia, & remiſſione ſymptomatum. Quoad differẽtias a ſubiecto: ſi pus, verbi gratia, ſit in cauitate dextra, patiens melius decumbet in dextra parte. Et, cum Auicenna, ſi applicabitis linteum madefactum thoraci, ſecundum vtramque partem, & dextram, & ſiniſtram, citius id exſiccabitur ſecundum partem, in qua eſt materia purulenta. Quoad differentias a cauſa efficiente: Si empyema ſuccedit anginæ, peripneumoniæ, pleuritidi; facile cognoſcitur pus eſſe legitimum, & extra genitum: ſi autem ſuccedat deſtillationi, oppoſitum ſtatuendum.

Indicationes. A forma non ſumuntur indicationes ex vſu. A ſubiecto non ſumitur indicatio, niſi ut roborentur thoracis viſcera. A cauſa efficiente, ideſt, a pure ſumuntur indicationes; quatenus eſt mixtum a toto genere præter naturam, lædens thoracem. Vt mixtum præter naturam; oritur indicatio eradicandi, quia a toto genere eſt præter naturam. Si viſcidum; oritur indicatio detergendi: ſi acre; attemperandi. Vt lædit vehementer; indicat remedium vehemens: ad quam vehementiam reſpiciens. Galenus, dicit interdum narcoticis eſſe opus. Vt lædit thoracem; indicatur remedium tuſſiculare, ideſt, vacuans per tuſſim.

Prognoſtica. Vitium in genere periculoſum eſt: dum enim materia a toto genere præter naturam in cauitate thoracis adeſt; niſi euacuetur ſpatio 40. dierum, actum eſt. Quoad differentias formales; malum eſt periculoſius, ſi conſtipatio eſt maior. Quoad ſubiectum; malum periculoſius eſt, ſi tota cauitas afficiatur quã ſi ſecundum partem fiat repletio: ſi repleta eſt ſiniſtra cauitas, periculoſius eſt vitium, ratione ſiniſtri ventriculi cordis. Quoad cauſam efficientem; malum eſt periculoſius, ut pus eſt magis putridum, ut eſt copioſius, ut acrius & viſcidius. Hinc Hippocr. aph. 44. ſect. 7. dicit, ſi effluat pus album, ægros periculum euadere. Adhęc malum eſt prius, ut pus magis hæret; vt vehementius lædit; ut extra thoracem generatur. Si empyema ſuccedat anginæ, peripneumoniæ, pleuritidi; peius eſt, quam ſi ſequatur deſtillationem.

Venæ ſectio. Quoad præſidiorum materias; patent e pleuritide: notanda quædam proponemus, circa ſectionem venæ, & ſectionem thoracis. Auicennas venam ſecat. Galenus autem cap. 7. l. 4. de loc. aff. ait, eos qui empyemate laborant, vires habere imbecilliores: quare non videtur adeſſe virtus permittens venæ ſectionem? Pro reſolutione ſciendum: ſi empyema fiat e deſtillatione, virtutem poſſe eſſe robuſtam. Deinde ſi fiat empyema ex inflammatione, id bifariam accidere poteſt; primum, ſi fiat ruptio inflammationis ante maturationem, antequam ſanguis e toto in pus conuertatur; & tunc adhuc eſt ſanguis, & propterea ſanguis eſt euacuandus, & virtus poteſt eſſe robuſta, quia malum non eſt admodum progreſſum, cum ſanguis nondum ſit in pus conuerſus. Et de hoc empyemate loquitur Auicennas: ideoque dicit; ſi apoſtema rumpatur ante maturationem, erumpit ſanguis; quare neceſſaria eſt venæ ſectio. Sed ſi ruptio fiat poſt maturationem, tunc non adeſt ſanguis, ſed pus, ergo non eſt ſanguis vacuandus, & virtus tunc eſt debilis. Et ad hoc empyema reſpicit Galenus. *Thoracis ſectio.* Sectio thoracis eſt materia vehementis remedij, vacuantis pus. Vnde Auicennas ait; ſi materia purulenta ſit copioſa, vt non poſſit 40. diebus euacuari, thoracem eſſe perforandum. Et Galenus com. aphor. 27. ſect. 6. probat thoracis vſtionem, perforationem, dum eſt pus plurimum, vt euacuari non poſſe videatur. Dum ergo pus affectum eſt vitio vehementi,

Digitized by Google

menti, neque debilimus auxilijs cedit, oportet ad vſtionem confugere: niſi enim fiat euacuatio ſpatio quadraginta dierum, nulla eſt ſpes ſalutis. Quoad vſum: & primo, quoad [quantum agendum:] ſi fuerit ſumma actio puris, confertim pus eſt euacuandum: ſed quia uirtus eſt debilis, ſenſim id, & pluribus vicibus præſtare oportet, vnde Hippocrate cognoſcens virium infirmitatem, dicit; qui ſuppurati ſunt ſiue vrantur, ſiue ſecentur, ſi pus vniuerſum fluxerit, omnes moriuntur, aphori.27. ſectio ſexta. Quoad [modum:] ſi vehemens puris eſt reſiſtentia, licet vti ferro candente: &, ſi virtus ſit debilis, foramen non ſit admodum amplum: amplius, ſi non ita debilis. Quoad [quando agendum:] ſectio vel vſtio inſtituenda, quando adeſt præſentia indicantis, ideſt, quando non poteſt pus expurgari ſpatio quadraginta dierum. Quoad [vbi agendum:] pro varia ſubſiſtentia thorax aperiri debet, modo in dextra, modo in ſiniſtra parte. At oſſa prohibent: ideirco perforatio eſt facienda inter coſtas. Virtus etiam medullæ ſpinalis, & viſcerum prohibet: vnde perforatio facienda eſt, inferne ſurſum numerando, inter tertiam, & quartam, vel quartam potius, & quintam coſtam; ratione viſcerum: præterea perforatio debet eſſe remota a ſpinali medulla, per tres digitos, citra extremitatem coſtarum. Hæc de chirurgia.

Medicamenta communia ſupponimus. Ergo proponemus tantum medicamenta reſpiciētia pus in thorace exſiſtens. Pus ante quadrageſimum diē eſt vacuandum: ne cogamur ad perforationem confugere. *Expurgātia pus e cauitate thoracis.* Animaduertendum igitur, num pus moueatur, vel quieſcat. Si moueatur; quandoque mouetur ad unam partem, quandoque ad aliam. Si moueatur, verbi gratia ad aluum: exhibeatur [manna, mel violatum ſolut. tandem agaricus: probantur etiam clyſmi e melle roſac. & ptiſana; mel enim roſaceum detergit, ptiſana detergit, & acrimoniam puris attemperat, ne inteſtina abradantur.] Si ad renes impetum habeat, exhibenda diuretica, [ceterach, petroſel. aſparagi, feniculum, & alia diuretica valentia, quibus minora permiſceantur, ratione acrimoniæ puris, ut ſunt ſyrup. de capillis Ven. ſemina frigida.] Si pus impetum habeat ſimul, & ad renes, & ad aluum: maxime probatur [ius galli, mediocriter antiqui, cum melle roſato, ut fiat euacuatio per aluum, & cum diureticis, ut fiat euacuatio per renes.] Si ad pulmones impetum habeat: oportet uti [loch de pulmone vulpis, oxymelite ſimpl. & ſcillitico, poteſt aliquid mannæ addi; & ratione acrimoniæ puris aliquid ſyrupi violati, non nihil liquiritię.] Si motum habeat ad cutim, poſt perforationem maxime probatur [mulſa, modo magis, modo minus diluta, pro viſciditate, & acrimonia puris.] Si denique conquieſcat materia purulenta, ideſt, non habeat impetum: applicari debent [althæa, ol.lil.alb.cerine, emplaſtrum ſacrum, & ſimilia, quæ poſſunt materiam impactam attenuare, & diſſoluere.] *Narcotica* Quod ſi ob puris acrimoniam dolor ſit intenſiſſimus, Auicennas ſtupefacientibus vtitur, ſed cum moderatione, ne reſpiratio reddatur difficilis. Poſſumus ergo uti [ſeminibus pap.albi, non ultra drac.iij. uel iiij.idque in dolore vehementi.]

Diæta. Diæta ad proportionem reſpondebit. Quare ſi pus impetum habeat ad aluū; cum cibis [beta miſcēda, & alia lubricātia: poſſumus etiam cibarijs addere, mel, caricas, paſſulas, ut aluus fiat lubrica. [Si ad renes impetum habeat; cibis permiſcenda [ſemina melonum, petroſelinum.] Et ſic de alijs. Potus ſimiliter præſtituendus, & niſi ſit febris, vinum exhibere licet.

CAPVT V.

De Peripneumonia.

Nomen. Peripneumonia pene, ut pleuritis curatur, quare de ea pauca. Intelligimus autem inflammationē pulmonis, capite ſecundo, libro ſecūdo, ad Glaucon. *Definitio.* Generatur hoc vitium, quia ſanguis fluit in pulmones, & ita agit in pulmones, ut calefiant, & tumeant. Peripneumonia ergo eſt tumor calidus pulmonis, procedens a ſanguine. Forma eſt tumor calidus: unde pulmones in peripneumonia afficiuntur duplici morbo; in aucta magnitudine, quia eſt tumor; & in intemperie, quia eſt tumor calidus. Subiectum eſt pulmo; non pleura, vt in pleuritide. *Cauſa efficiens.* Cauſa efficiens eſt ſanguis, quia affectus eſt inflammatorius, capite ſecundo, libro quarto, de præſag.puls. capite nono, libro ſecundo, loc.affe. Vt plurimum peripneumonia fit a ſanguine pituitoſo, quamuis poſſit etiam alius eſſe ſanguis: ſicut pleuritis promptius fit a ſanguine bilioſo, cap. 10.lib.2.de crit.ca.12.lib.4.de cauſ.pul. pulmo enim laxus eſt, & bilem ſuſceptam non facile detinere poteſt; pituitam autem vtpote viſcidam, facilius. Ceterum, cum ſanguis, peripneumoniæ cauſa, ſit inflū præter naturam, lædens pulmones: quatenus eſt miſtum; poteſt eſſe quilibet ſanguis, ſed præcipue pituitoſus. Quatenus præter naturam; peccatum ſanguinis eſſe poteſt ſecundum formam, ſi ſit putridus; ſecundum quantitatem, ſi copia peccat; ſecundum qualitatem, & primam, & ſecundam, tum alteratricem, tum motricem; ſicut declarauimus in pleuritide. Vt autem hic ſanguis lædit; lædit potius vehementer. Vt lædit pulmones; eos vel Totos, vel ſecundum Partem lædit.

Differentia. Quoad differentias a forma, vt peripneumonia eſt tumor calidus, differentia eſt ſecundum Magis, vel Minus. A ſubiecto: pulmo Totus, vel ſecundum Partem afficitur. Ab efficiente: ſanguis eſt Purus, vel Permiſtus. Item, ſanguis vel Attrahitur a pulmone, vel Tranſmittitur in pulmonem; & vel a Toto, vel a Parte.

Signa. In genere peripneumonia indicatur e reſpiratione, dolore, tuſſi, pullu vinoſo, febre aſſidua, & colore maxillarum mutato, capit.9. libr. 2. loc. affect. cap.7.lib.4. de loc.aff.capit.2.lib.4. de præſag. e pulſ. capite 12. libro 4. de cauſ.pulſuum. Reſpiratio difficilior eſt, quam in pleuritide; nam maior eſt neceſſitas euentandi caloris. Dolor, ad differentiam pleuritidis, eſt grauatiuus, & ſatis remiſſus, non cum ſenſu punctionis. Ideo eſtote diligentes: nam interdum medici vocant peripneumoniam, pleuritidem obſcuram, & interdum putant eſſe flatus: vnde ægri vinum bibunt, & moriuntur; ſicut accidit Fallopio. Tuſſis moleſtior eſt, quam in pleuritide; quia primario afficitur pulmo; in pleuritide per conſenſum. Pulſus eſt mollis, velox, creber, inæqualis; qui quandoque magnus uidetur, tam vehementer percutitur arteria, ſed eſt tamen languidus, quia vis ſeu facultas frangitur. Facies denique eſt rubicunda, ob euaporationem ſanguinis in caput. Quoad differentias a forma: ſymptomata vehementiora, indicant affectionem vehementiorem. Quoad differentias a ſubiecto, ſi afficiatur totus pulmo, dolor ille grauatiuus, omnes partes thoracis occupabit. Quoad differentias a cauſa efficiente, quis nam ſit ſanguis peccans, cognoſcetur e traditis in pleuritide.

Indicationes. Quoad præſidia, ſecundum Auicennam, & Rhaſim, eadem eſt cura peripneumoniæ, & pleuritidis,

vt

Digitized by Google

vt differentia tantum ſit ratione ſubiecti. Hic ergo indicatio oritur corroborandi pulmones.

Prognoſtica. Malum autem hoc maxime eſt periculoſum: cũ enim ſanguis vehementer lædat & ſummæ ſit actiuitatis, ac reſiſtentia; ſi contingat virtutem eſſe debilem, vitium prorſus eſt lethale, ſolis Sacerdotibus relinquendum cap.5.l.10.meth.Quoad differentias formales, ut tumor eſt maior, ita peius vitium. A ſubiecto: maximum periculum, ſi totus pulmo afficiatur, Ab efficiente: vehementia ſanguinis põderanda, ut in pleuritide: vbi notandum, peripneumoniam a ſanguine bilioſo, quæ raro fit, eſſe perículoſiſſimam; ſolet enim interdum fieri, ob bilis copiam, & craſſitiem, & ob pulmonis imbecillitatem: quæ peſſima ſunt.

Curatio. Quoad materiam chirurgicam: Rhaſis in principio baſilicam ſecat: deinde curat malum: ut pleu-
1 ritidem. Vnica enim baſilica in peripneumonia eſt ſecanda, & quidem ſtatim; nam ſanguis eſt affectus vitio vehementi, & vehementer lædit pulmones: præterea virtus in peripneumonia, quamuis robuſta, cito tamen ſuccumbit; contra, in pleuritide. Quoad quando: adeſt indicans, ſanguis vehementer lædens, & imminet virtutis lapſus: ergo quam-
2 primum vena ſecanda. Quoad vbi: ſanguis ſubſiſtentiam habet circa pulmones: ergo baſilica aperienda. Medicamenta conueniunt, quæ in pleuritide: differentia eſt ſecundum magis & minus: nam ſanguis magis lædit in peripneumonia, quam in pleuritide: quare omnia ſunt vehementiora. Præterea diſcrimen eſt in loco affecto: in pleuritide læditur pleura; in peripneumonia, pulmo. Ideoque medicamentis miſcenda ſunt, quæ pulmonem reſpiciunt, vt ſunt [pulmonaria, pulmo vulpis puluerizatus.] Reliqua petenda e capi. de pleuritide, &
3 de tuſſi. Idem de diæta iudicium: præcipue in peripneumonia a [vino] abſtinendum, magis enim nocet, quam in pleuritide, quia eſt inflammatio viſceris intimioris, quando malam ſuam affectionem cordi communicat.

CAPVT VI.

De ſputo ſanguinis.

Nomen. SPutum ſanguinolentũ, eſt malum frequẽs, quod multos iugulat ob medicorum inertiã: ideo de hoc malo diligẽter tractabimus. Põt aũt dupliciter ſumi ſputũ ſanguinolẽtũ: non principaliter, cũ ſuccedit inflãmationi, verbi gratia, qñ in pleuritide ſputũ cruentum ejicitur; & de hoc non loquimur. Secũdo igitur modo per ſputũ ſanguinolentũ intelligimus ſanguinẽ, per os egredientẽ, & immediate prodeuntẽ e vaſis ſanguinẽ detinẽtibus: ad differentiam ſputi cruenti non principalis, quod fit dũ ſanguis non immediate e vaſis exit, ſed e capa-

Generatio citate membri. Generatur malum hoc, dũ cauſa aliqua præter naturã occurrit vaſis ſanguinẽ continentibus, ita ea afficiens, ut facultas retentrix uaſorum nõ poſſit ſanguinẽ retinere, unde per os egreditur.

Definitio. Hoc ergo ſputum cruentum, eſt exiens ſanguis oris, procedens a læſa retentione uaſorum ſanguinem continentium. Forma eſt exiens ſanguis cap.

Forma. vlt. libr. de diff. ſympt. capi. vlti. libro 3. de ſympto. cauſ. capit. 2. libr. 5. method. Eſt exiens mutatum: nõ morbus, non cauſa, ſed ſymptoma, non actio læſa, non qualitas, ſed exiens; & cum exiens mutatum poſſit eſſe varium, hic eſt ſanguinolentum: vbi per ſanguinem intelligimus & venalem, & arterialem, ad differentiam alterius materiæ, quæ poteſt egredi. Subiectum, per quod egreditur, eſt os: ad *Subiectũ.* differentiam ſanguinis egredientis per nares, vel per alias partes. Hoc exiens a toto genere eſt præter naturam, ratione loci, quia ſanguis per os egreditur; ad differentiam ſanguinis per vterum exeuntis, is enim locus a natura deſtinatus eſt ſanguini exeunti, ideoque illa excretio non eſt præter naturam ratione loci. Non tamen ſputum ſanguineum toto genere præter naturam eſt, omnibus modis, & ſimpliciter, quia interdum egreditur ſanguis non putridus; interdum critice per os egreditur: dicitur ergo toto genere præter naturam, ratione loci.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens, eſt læſa retentrix uaſorum ſanguinis. Quare duo explicanda: primo, quæ nam ſit cauſa læſæ retentionis: ſecundo, quę ſit cauſa ob quam vaſa, ſanguinem detinentia, afficiantur. Cau-
ſa ergo læſæ retentionis eſt id, a quo pendet exiens 1
hoc mutatũ: quod cũ ſit ſymptoma ſecundũ, neceſſario dependet a primo, [(primum ſymptoma eſt actio læſa, quæ immediate morbũ ſequitur: ſecundũ eſt tum qualitas mutata, tum exiens; quæ a primo dependent.)] Primum ſymptoma eſt actio: quæ multiplex eſſe poteſt: attractio, retentio, concoctio, expulſio. In definitione propoſuimus retentionem, non alias actiones; nam hæc uaſa a natura genita ſunt ad ſanguinem detinendum; ideoque ſi contingat vt horum vaſorum lædatur retentio, egreditur ſanguis. Læditur aũt retentio, nõ ob errorẽ externũ, ſed læſa retentrice, eo modo, quo facultas lædi poteſt, i. quatenus vas, ſanguinem continens, quod
eſt ſedes facultatis retentricis, afficitur aliquo mor- 2
bo. Nam in ſputo ſanguineo, neceſſe eſt vas affici aliquo morbo. Hic morbus quandoque eſt mala compoſitio, nonnunquam ſoluta vnitas. Mala compoſitio eſt duplex: primum Anaſtomoſis, i. apertio *Ἀναστόμωσις.* immodica pręter naturam orificiorum vaſorum, qui morbus pertinet ad conformationem, ut cõſiſtit in meatu. Anaſtomoſeos huius cauſa interna, eſt ſanguis copioſus & calidior, qui ſui copia & caliditate quandoq; præter naturam orificia uaſorũ aperit. Externa cauſa eſſe põt balneum aquę dulcis, itẽ aloe, &c. Alter morbus pertinens ad malam compoſitionem, eſt Diapedeſis, i. raritas pręter naturã *Διαπήδησις.* meatuum, qui pertinent ad tunicas vaſorum. Huius morbi cauſa potiſſimum eſſe ſolet ſanguis tenuior, ſeroſior. Hi duo morbi ſunt malę compoſitionis, ut expreſſe Gal. in lib. de diff. morb. aſſerit. Interim tamen Gal. c. 1. l. 3. meth. videtur anaſtomoſin, & diapedeſin referre ad ſolutã vnitatem: ubi ſciendum, hos ipſos morbos nõ quidẽ eſſe in ſoluta vnitate, ſed poſſe eſſe cauſas ſolutę vnitatis, hęc enim fieri poteſt, ex immodica apertione & raritate; cum non infrequens ſit vnum morbum ſequi alium. Tandem eſt alius morbus, ſoluta vnitas, a Galeno loc. cit. dicitur διαίρεσις, id eſt, diſſolutio. Huius ſolutę vnitatis cau- *Διαίρεσις.* ſa interna, poteſt eſſe ſanguis copioſus & flatulẽtus, qui facit ſolutam vnitatem non quamlibet, ſed ruptionem, fieri item poteſt ſoluta vnitas a ſanguine acri, qui abradendo efficit ſolutam vnitatem, unde hęc ſoluta vnitas non eſt ſimplex, ſed neceſſario habet aliquid permiſtum, ſ. deperditionem ſubſtantię partis, & hęc cauſa potiſſimum eſt pituita ſalſa. Cauſa extrinſeca, poteſt eſſe quęlibet primatiua, quę cum impetu agit; ſiue ſit, v. g. pondus oneroſum, ſiue vox immoderata, uel quęlibet alia externa cauſa, quę aut contundendo, aut incidendo, poteſt vaſorum vnitatem ſoluere. Per vaſa autem continentia ſanguinem, intelligimus vaſa pertinentia ad pulmonem, ad guttur, ad os, ad caput, ad ventriculum, ad hepar, ad lienem, ad vterum. Anaſtomoſi magis obnoxia ſunt vaſa calidiora & humidiora, quę prõptiſſime afficiuntur & reſerantur. Diapedeſi obnoxia ſunt tenuiora. Quoad dięreſin; ſi vaſa fuerint

tenuia

Digitized by Google

tenuia, & mollia, promptiſſime abraduntur, & frãguntur a cauſa extrinſeca, ſi craſſa, & dura facilius diſſoluuntur ab interna cauſa, verbi gratia ſanguine replente, flatulento, nam vaſa dura quia non poſsũt extendi, rumpuntur.

Differētię Quatenus ſanguis exiens eſt miſtum: poteſt eſſe Sincerus ſanguis, vel Permiſtus cum alijs humoribus. Vt autem eſt præter naturam, ſecundum formam vel eſt Putridus, vel Non: ſecundum quantitatem, Magis uel Minus copioſus: ſecundum qualitatem, Primam quidem, calidus eſt, uel frigidus; ſecundum qualitatem Secundam; eſt huius, uel illius coloris, odoris, ſaporis, &c. Præterea perpendere oportet motum: vbi reſpiciendum ad modum, & ad terminum a quo. Ad modũ, ut egreditur Critice, vel Symptomatice, item, cum Sputione, cum Screatu, cum Tuſſi, cum Vomitu. Quoad terminũ a quo differentiæ oriuntur, ut prodit ſanguis a Vena, vel ab Arteria; & uel pulmonis, pectoris, gutturis, oris, capitis, uentriculi, iecoris, lienis, vteri. Quoad differentias a cauſa ſymptomatis; fit exitus ſanguinis, uel ob Malam compoſitionem, vel ob Solutam vnitatem, ſi ob malam compoſitionem, vel Anaſtomoſin, vel Diapedeſin, ſi ob ſolutã vnitatem, vel Simplicem, uel Cum Deperditione partis, ut quando fit ex abraſione.

Signa. In genere vitium hoc eſt manifeſtũ. Quoad differentias ſymptomatis huius, ut eſt miſtum, num ſanguis per os egrediens ſincerus ſit, an permiſtus cum alia materia, oculis conſpicitur. Quatenus autem eſt præter naturam, & primo ſecundum formam: an ſãguis ſit putridus, nec ne, odor indicat, & ſapor: de quo conquereretur ægrotans. Quoad vitium ſecundum qualitates primas, & ſecundas: ſanguinis ſputum in genere ſeipſum manifeſtat, an calidum, craſſum, magis uel minus rubicundum, huius, vel illius, odoris; quæ uel ex ægri relatione, uel aſpectu, manifeſta fiunt, verbi gratia ſi calidum erit, ægrotus dicet, ſe perſentire ſenſum caliditatis: craſſities, & color oculis cognoſcuntur. Quoad modum ſanguinis egredientis, cognoſcendum, an exeat vel per ſimplicem exſputionem, uel per ſcreatum, uel per tuſſim, uel per vomitum. An uero exeat per viam criſis, uel non; cognoſcitur e tolerantia ægri: nam ſi exiens eſt criticum, ægri facile tolerant: & ſi quandoque contingat in febribus putridis, in ardentibus, ſigna erunt coctionis, ſi contra, erit ſymptomaticũ exiens. Circa terminum a quo, cognoſcendum, an egrediatur a vena, vel arteria, capite ſecundo, libro de atra bil. ſi ab arteria prodeat, ſanguis eſt admodũ calidus, ſatis tenuis, potius flauus, quam rubicundus, & ſaltu quodam impetuoſo exit: contra, ſi a vena. *A qua parte ſanguis prodeat.* Deinde etiam cognoſcendum, a qua parte ſanguis prodeat. Si ergo egrediatur è pulmonum vaſis, nõ niſi per tuſſim excerni poteſt, nullus dolor erit, quia pulmo ſenſu caret, & præſertim eo ſenſu, ob quem dolor oboriri poteſt. Si a pectore prodeat, egreditur quidem cum tuſſim, ſed poteſt eſſe dolor, quia pectus, ſeu thorax non caret ſenſu tactus: Poteſt etiam fieri, ut prodeat a capite, & tuſſi excernatur, ſine dolore, hinc ſi contingat, ut ſanguis in capite exiſtens, deſcendat in pulmones, & hinc per tuſſim, ac ſine dolore per os egrediatur, aderunt ſigna capitis male affecti. Si autem prodeat a pulmone, non adſunt ſigna malarum aliarum partium. Et præterea accidere poteſt, ut ſimul cum ſanguine egrediatur pulmonis ſubſtantia, & tunc ſanguis procul dubio a pulmone prodit, ſed hoc rariſſimum eſt. Oportet autem diligenter obſeruare quæ per tuſſim excernuntur: nam interdum pituita craſſa, & viſcida tuſſi eijcitur, habens ſanguinem permiſtum; ut aliqui interdum ſuſpicentur, ſubſtantiam illam albicantem eſſe ſubſtantiam pulmonis, at hoc falſiſſimum eſt, nam in pulmonis ſubſtantia non eſt viſciditas. Præterea, cum hoc ſit rariſſimum cognoſcitur ſanguis prodire a pulmone, quoties eſt ſpumoſus, nam a capite ſpumans eſſe non poteſt. *Dubitatio* Sed dubitatur, cur non ſanguis etiam a capite in pectus deſcendens, ſpumoſus fiat? nam ſpuma fit e materia humida, & vaporoſa, concurrente, vel calore, vel motu, uel vtriſque. Si ergo ſanguis a capite in pectus deſtillet; adeſt materia humida, ſcilicet ſanguinea, & materia vaporoſa, ſcilicet aer, qui aſſiduo inſpiratur, & exſpiratur; adeſt etiam motus; nam ſanguis a capite in pectus deſcendit, & a pectore in os aſcendit, ideoque adeſt motus: in eo etiam loco calor eſt: præterea dum ſanguis tuſſi expellitur, neceſſario generatur ſpuma. *Solutio.* Sed reſpondendum; ſpumoſum ſanguinem, differre a ſanguine cum ſpuma. Sanguis ſpumoſus eſt, qui ſecundum omnes ſui partes, & internas, & externas, eſt refertus ſpuma: & hic ſolum a pulmone prodit. Sed ſi ſpuma ſit in ſanguinis ſuperficie, hic a capite procedit, & potius dicitur cum ſpuma, quam ſpumoſus. Quare ſanguinem ſputo reiectum, diligenter virgulto agitatum luſtrare debetis. Si a pectore prodeat ſanguis, non eſt ſpumoſus, ob rationem dictam: non copioſus, non admodum feruens: at quia a pulmone, eſt feruens: præterea ſanguis erit nigricans (qualis a pulmone non prodit,) & quandoque grumoſus, quia egreditur venas pectoris, & per moram aliquantulam grumeſcit: poſſunt etiam apparere noxæ circa thoracem, verbi gratia ſi prægreſſa ſit aliqua cauſa percutiens thoracem, & ſubſecutum ſit ſputum ſanguinolentum. Si prodeat a gutture; egreditur cum ſcreatu: adeſt quoque tuſſis, ſed exigua. Si ab ore; egreditur ſimplici exſputione. Si a capite, frequens eſt ſcreatus, titillatio quædam eſt in gutture: ſanguis eſt cum ſpuma, non ſpumoſus. Actius addit, præcedere dolorem capitis, grauitatem, & calorem capitis, vertiginem, ebrietatem, plagam capitis. Si prodeat a ventriculo, ſanguis eſt exiguus, nam paruæ ſunt ventriculi venæ: egreditur cum vomitu: miſtus eſt cum pituita, nam hæc in ventriculo generatur. Si prodit a iecore, vel liene, cum vomitu excernitur, quia primum petit ventriculum, ſed eſt copioſus: & quidem, ſi e liene, nigricans eſt poſſuntque adeſſe lienis vitia, contra, ſi a iecore. Si prodeat ab vtero, varius eſt ſanguis, prout varia eſt materia illa menſtrualis, adiũt indicia affecti vteri, eſt tempus, quo alias fluere menſes conſueuerunt, iam tamen ſuppreſſi ſunt, unde tale ſputum ſuccedit. *Cauſarũ ſigna.* Quoad ſigna cauſarum, anaſtomoſis cognoſcitur, quia egreditur ſine dolore: præceſſerunt, vel adſunt cauſæ, quæ poſſunt anaſtomoſin efficere, verbi gratia ſi ſanguis in corpore ſit copioſus, calidus; ſi prægreſſus ſit vſus immoderatus balnei aquæ dulcis. Diapedeſis cognoſcitur, quia eſt ſine dolore, & ſanguis neceſſario exiguus, tenuis, ſeroſus. Diæreſis cognoſcitur, quia dolor eſſe poteſt præſens, qui fit, non ratione corporis proprij, uel venæ, uel arteriæ, (ut in methodo anatomica docuimus) ſed propter partes vicinas, & potiſſimum propter externas membranas, quæ neruoſa ſunt: cognoſcitur etiam, quia per initia ſanguis exiguus egreditur; at quia diæreſis in dies augetur, copioſior etiam tum exit ſanguis, & confertim, cum impetu. Si forte diæreſis producatur a cauſa abradente, verbi gratia ſi cauſa abradentes ſit ſalſa pituita, adeſt catarrhus ſalſus a capite in pectus, cui ſuccedit ſputum ſanguinolentum, tunc enim ſuſpicio eſſe poteſt, diæreſin a cauſa abradente eſſe excitatam. Si fiat diæreſis a cauſa frangente, ab incidente pungente, & ſimilibus, citra abraſionem, indicandum

Digitized by Google

dum diæreſin eſſe ſimplicem, non cum deperditione ſubſtantię.

Indicationes.

Cum autē exiens ſanguinolentum oris, procedat a lęſa retentione: ob id oculi dirigendi ſunt ad Sanguinem, & ad læſam Retentionem, capit. 5. 13. 14. libro 5. metho. capit. 4. lib. 7. κ. τ. τ. Sanguis pro vario peccato varia indicat, copioſus, imminutionem, calidus, refrigerationem, tenuis, incraſſationem: ratione motus, oportet reuellere, intercipere. Et cum ſanguis vehementer lædat, opus eſt vehementi remedio. Retentio, uel retentrix lęſa, nihil ex vſu indicat. Anaſtomoſis autem indicat aſtringentia, diapedeſis, condenſantia, diæreſis, unientia, & agglutinantia: quandoque autem dum ſcilicet in diæreſi adeſt etiam perditio ſubſtantiæ partis, quando fit propter abraſionem, tunc præter vniens, opus eſt etiam ſarcotico, regenerante quod eſt deperditum.

Prognoſtica.

Cæterum ſanguis per os ægrediens, quicunque fuerit, malus, aphoriſm. 25. ſection. 4. Auicennas, ait, nō omne ſputum ſanguinis eſſe timoroſum, ſed quoddam eſſe cū ſanitate, ubi ſcilicet intelligit ſputum cruentū, non principale, quod apparet in inflāmationibus, in pleuritide enim, verbi gratia ſi adeſt ſputum ſanguineū, eſt potius bonū, & ſignificat ruptionem apoſtematū. Galenus autem loquitur de ſputo ſanguinis principali: de quo, & nos agimus. Huc in genere non vacat periculo. quod tamen pro ui differentiarum variat. Nam quoad ſanguinem, malum eſt periculoſius, ſi ſanguis ſit putridus, copioſus, calidus, tenuis: flauus, ſalſus, ſpumoſus, cum tuſſi. Ratione loci: vitium eſt periculoſius, ſi ab arteria, quam ſi a vena, capit. 7. libr. 5. meth. Periculoſum eſt hoc malum, ſi a pulmone, nam ſi ſubſequatur inflammatio, in totum ægrotantes non poſſunt ſanari, capit. 14. libro 5. meth. Minus periculoſum, ſi ex alijs partibus, unde Hippocrates aphor. 37. ſect. 7. ait, qui euomunt ſanguinem, ſed ſine febre, malum eſt non admodum periculoſum. Diapedeſis minus periculoſa: magis anaſtomoſis: maxime diæreſis, & potiſſimum, ſi fiat ex eroſione. Præterea Galenus cap. 14. lib. 5. meth. ait, inciſionem, & fractionem poſſe curari: at ſi fiat diæreſis a cauſa abradente, impoſſibile eſſe vt in totum ſanetur, ut fuſius explicabimus in ſerm. de phthiſi.

Huic medicus ita occurrat, ne ſubſequatur inflāmatio.

Curatio. Vena ſectio.

Quoad materiam chirurgicam: venæ ſectio conuenit, quia adeſt indicans, nimitū ſanguinis peccatum vehemens; non tamen ſemper omnibus modis, ſed quandoque copia, interdum ſolo motu, ſeu impetu, ad vaſa uel huius uel illius partis. Interdum autem virtus prohibet, ut in muliere illa Romana, quę per quatriduū ieiunarat, capit. 15. lib. 5. meth. Si igitur permittat virtus, ſēper vena aperiēda, [Vſus.] Auicennas in plethora aperit ſaphenam, poſtea baſilicam. Sanguis enim in illa repletione habet ſubſiſtentiam ſupra, & infra iecur. Quoad [quando agēdum,] primum tundit ſaphenam: nam in ſputo ſanguinis opus eſt reuellere, & reuulſio potentior eſt ad magis longinqua facta: propterea vena remota primum aperitur, deinde proxima. Addit Auicennas in ſputo ſanguinis e catarrho non valde billioſo, opus eſſe ſtatim phlebotomare. Hic proponitur quid agendum, & quando. Quid agendum; dum ait, eſſe venam ſecandam, in ſputo ſanguinis non ualde billioſo, ad differentiam ualde billioſi; nam in catarrho ualde billioſo, non eſt ſecanda vena, ſed oportet purgare, iuxta Hippocratis ſententiam: ſi talia purgantur, qualia, &c. Quoad [quando,] dicit ſtatim: nam adeſt indicans; unde ſi nihil prohibeat, quamprimum eſt ſecanda vena. Addit Auicennas, in ſputo ſanguinis a pulmone, ſecandam eſſe baſilicam partis ſolutę vnitatis, & phlebotomiam fieri debere ſubtilem, ac interpolatam tribus horis, pro conſeruatione virtutis. Huic etiam Galenus, capit. 8. libro 5. meth. in ſputo ſanguinis a fractura valorum pulmonis quamprimum incidit venam internam, & bis, terve vacuat, cauſa reuulſionis, poſteriori etiam die venam ſecat, ſi fortis fuerit uirtus. Ex his verbi colligitur quantum agendum, quando, & vbi. Quoad [quantum agendum;] Auicennas proponit phlebotomiam ſubtilem, per quam non intelligit foramen paruum, hoc enim a tenuitate, & craſſitie ſanguinis indicatur, ſed intelligit venæ ſectionem talem, in qua, licet ſanguis copia peccet, verbi gratia, ad lib. ij. tamen non educitur vna vice ad lib. ij. ſed in parua copia, & vicibus pluribus. Cauſa huius præcepti eſſe quia in ſputo ſanguinis, neceſſario ſemper ſanguis peccat ſecūdum motum, & interdum ſecundum copiam. Ergo ſemper indicatur remedium reuulſorium; & interdum vacuans. Sanguis ratione copiæ magis poteſt, ratione motus, minus: nam ſanguis copioſus, & præſens actu operatur; ratione motus operatur tantum ſanguis proximus vaſi affecto, non remotus. Cum ergo non ita vigeat ſanguis vehementia, ratione motus, iccirco Auicennas ſanguinem educit in parua copia, & vicibus ſupplet. Protinus autem ſecat venam, quia ſanguis vehementer peccat, & adeſt præſentia ſanguinis vehementer peccantis. Si contingat, ut perſeueret hoc uitium uehemens; etiam ſequenti die adeſt præſentia, ideoque uena tunc etiam aperienda. Quoad [vbi:] uena cubiti interna, eiuſdem lateris aperienda, prout[q]uas pulmonis afficitur ſecundum partem dextram, uel ſiniſtram. Hinc Galenus comm. aphor. 32. ſect. 5. in vomitu ſanguinis ob ſuppreſſionem menſium, ſecat ſaphenam, quia reſpicit ad ſubſiſtentiam, quæ ſequitur eſſentiam indicantis, id eſt, impetum ſanguinis. Quoad reliquam materiam chirurgicam, Galenus in fine libr. 1. ad Glauc. ſi ſanguis a liene prodeat, cucurbitulam magnam ſiniſtro hypochondrio adhibet, ſi a iecore, dextro.

Cucurbitula magna.

Galenus capit. 14. libr. 5. meth. in ſputo ſanguinis imminente, e catarrho, quamprimum probat medicamentum [ex aloe, e ſcammonio, e colocynthide ex agarico e bdellio, & gummi Arabico:] ut plura excrementa poſſint euacuari. Sed cum aloe aperiat venarum orificia; ergo neſcio, an in ſputo ſanguinis liceat uti tali remedio. Et augetur difficultas, quia Galenus hæc medicamenta quamprimum exhibet, etiam ante coctionem, non tantum aloē, ſed etiam colocynthidem, medicamenta vehementiſſima. Sed methodus Galenum tuetur, non enim de ſputo ſanguinis pręſenti loquitur, ſed de imminenti, non e qualibet cauſa, non ex anaſtomoſi, non e copia ſanguinis, ſed e catarrho, in quo ob materiam acrem imminet ſputum ſanguinolentum ex abraſione, materia enim catarrhalis eſt acris, peccat in qualitate, ergo non imminet apertio, ſed abraſio. Proinde medicamentum ex aloe confici poteſt, quia non eſt apertio actu, ſed eſt periculum abraſionis. Ob eandem cauſam ante coctionem exhibet medicamentum electiue purgans, in principio, cruda adhuc exſiſtente materia: adeſt enim indicans, quod magis poteſt quam prohibens. Indicans eſt ſuccus uitioſus, qui poteſt eſſe in cauſa abraſionis, & ſputi cruenti, & tūc malum eſſet inſanabile: ergo materia, quæ poteſt eſſe in cauſa mali inſanabilis, uehemens eſt, & multum poteſt, & quidem magis quam furioſa; nam furioſa huc, & illuc mouetur, ut periculum ſit, ne petat partem principalem, quam ſi petat, actum eſt: interdum autem non petit partem principalem, quod ſi fit, non eſt periculum mortis. Sed materia hæc catarrhalis, quoties excitat ſputum ſanguinis, excitat uitium neceſſario mortale. Cum igitur materia furioſa magis poſſit ad indicandum, quam eius

Medicamenta, ratione ſucius. Expurgā tia materiam acrē

Digitized by Google

eius cruditas ad prohibendum, multo magis coctio negligenda eſt in ſputo ſanguinis e mordacibus ſuccis, præſertim dum imminet abraſio. Quamobrem in ſputo ſanguinis præſenti, & imminenti, quamprimum, non exſpectata concoctione, pharmacum ſoluens eſt propinandum, quia materia catarrhalis, quæ abradit, uel abradere poteſt, magis poteſt ad indicandum, quam cruditas ad prohibendum.

Sequuntur medicamenta magis determinata. Hęc reſpiciunt, uel materiam catarrhalem, vel ſanguinem. Materia catarrhalis perpenditur, vel ut fluit, uel ut fluxit. Si fluit, cum Galeno ca. 13. libr. 5. meth. oportet uti [theriaca, ſed recenti, v. g. quatuor menſium, quod ſi recentis copia non ſit, utamur Mithridatio recenti: ſi nec hoc præſto ſit, utamur requie Nicolai, Philonio Rom. quæ tamen duo non debent ita recentia eſſe, ſed unius anni.] His enim vtimur ratione materię fluentis; & iam ſupponimus totum eſſe vacuatum. Dum igitur corpore vacuato materia adhuc fluit; oportet intercipere, craſſefacere, medicamentis propoſitis. Si ob defectum theriacæ & Mithridatij cogamur, uti Philonio; non ſincero uti debemus, ſed permiſcebimus [ſaccharum roſaceum, ut maior ſit doſis ſacchari roſ.] Quod ſi tantus non ſit impetus materiæ fluentis: poſſumus uti [ſaccharo roſaceo, uel eiuſdem anni, uel etiam antiquo, cũ bolo Armeno.] VSVS. Quoad [quantum agendum,] ita præſcribatur. [Recip. theriacæ recenti drac. j. fiant boll.] Vel: [Recip. Philonij Rom. ſaltem vnius anni ſcrup. j. ſacchari roſati drac. j. Miſce.] Sequens magis tutum eſt, & frequentius pôt exhiberi: Recip. ſacchari antiq. roſati unc. j boli Arm. ſcrup. j. Miſce, exhibeatur hoc duabus vicibus.] Quidam imprudentes Medici deſcribunt electaria adeo craſſa, & dura, ut ſint inſtar lapidis, & hi a pharmacopolis deridentur. Ideo ſi ob ſummam materiæ indicãtis actionem, cogamur vti bolo Armena in magna copia, & permiſceatur ſaccharum roſaceum, debemus etiam addere aliquod medicamentum liquidius, ut electarium poſſit deuorari. Si igitur ſcopus ſit incraſſandi, ut materia fluens intercipiatur, permiſceri poſſumus [ſyrupũ de roſis ſiccis, uel ſyrupum myrtinum.] Porro Galenus theriacam, gratia interceptionis, exhibet poſt clyſteres acutos, quia alias materia in toto exſiſtens prohibet, quare prius uacuanda, & cum non ſemper medicamenta per os exhiberi queant, ſed adminiſtrandi clyſteres acuti, & poſt clyſmos uti oportet intercipientibus. Præterea Galenus exhibet theriacam, (quod etiam in reliquis intercipientibus obſeruandum,) non modo poſt acres clyſteres, ſed etiam poſt ligaturas artuum, reuellebat enim materiam ad partes longinquas viliores. Poſt, capiti [ſtercus columbinum] applicabat, uolens in primis diuertere materiam, quæ eſt in capite, & ab hoc fluxura erat. Non autem oportet ſtatim cõfugere ad theriacam, ideo Galenus exhibebat theriacam, quando ægrotantes debebant dormire, ratio eſt, quia tempore ſomni adeſt materia deſcendens: ergo eſt præſens fluens; neque adeſt prohibẽs, quia iam erat facta euacuatio, reuulſio. Hæc de materia ut fluit.

Intercipientia, & incraſſantia materiã catarrhalem fluentẽ.

Si reſpiciamus ad materiam, fluxam in pulmones: hæc uel eſt materia catarrhalis, vel ſanguis. Si materia catarrhalis ſit fluxa, oportet uti [melle cocto, ſaccharo, melle roſaceo aliqua e parte cocto;] quia hæc euacuant, & detergunt, & mitia ſũt; nam in ſputo ſanguinis periculum eſt, ne vehementer expectorantia intendant anaſtomoſin, diapedeſin, diæreſin, quare [non vtimur melle crudo, ſed cocto & roſaceo.] Aliquando materia catarrhalis ſatis eſt contumax, ut cogamur confugere ad valentiora, [ad ſyrupum de farfara, de hyſſopo, ad loch de pulmone vulpis:] de quibus in ſermone de tuſſis. VSVS: [quando agendum.] Galenus cap. 13. l. 5. meth. poſt ſecundum diem utitur mitioribus, & ualentioribus quinto die, nam primis diebus adeſt præſentia indicantis, ſecundo die adeſt indicans, ſcilicet materia iam fluxa, ſed adeſt etiam prohibens, ideſt, morbus vaſis, ſcilicet anaſtomoſis, diapedeſis, & diæreſis; qui morbi egent quiete, cũ per motum, & per tuſſim augeantur, ideoque non oportet tam cito ad vehementiora accedere, & tutius eſt mitioribus illis uti.

Euacuantia materiã catarrhalem fluxam.

Quod ſi materia fluxa, ſit ſanguis fluxus: ſi forte ſit principium concretionis in principio, ſecundum Auicennam, exhibendum eſt [acetum cum aqua, ideſt, poſca.] Si forte tuſſis exacerbetur, ab aceto abſtinendum, aut non niſi exiguo vtendum. Vnde Galenus, capit. 8. libr. 5. meth. poſt ſectam venam, tribus vicibus, poſt ligaturas, poſt frictiones, ratione ſanguinis fluxi dat poſcam dilutam; ideſt, aquam copioſam, cum aceto exiguo; & exhibet tepidam, bis & ter, ternis horis. Hic quid agendum, capitur a ſanguine cõcreto & fluxo; qui indicat diſſoluens; cuius materia eſt poſca diluta. Quoniam vero hæc excitat tuſſim, quæ vaſis morbum, nimirum anaſtomoſin, diapedeſin, & diæreſin, augere poteſt; ideo ſi tuſſis moleſtet, cum Auicenna prorſus eſt abſtinendum ab aceto; & loco poſcæ tutius eſt vti mulſa. Quoad morbum i Galenus dat poſcã tepidam, non calidam, non frigidam, ſanguis enim grumoſus ſua paſſione & reſiſtentia, indicat medicamentum actu calidum, quia frigidum non diſſoluit: cum autem caliditas intenſa prohibeatur a morbo vaſis (calidum enim auget anaſtomoſin, diapedeſin, diæreſin:) igitur Galenus vſus eſt poſca tepida. Quoad [quando agendum:] Galenus vtitur in principio; quia tum adeſt indicans, ſanguis grumoſus, ſed quia prohibet materiæ copia; ideo prius euacuat, imminuit, & quia prohibet materiæ impetus; ideo primum reuellit, & poſtea vtitur poſca. Non autem utitur poſca aſſiduo, ſed vicibus interpolatis, quia aſſiduum vſum prohibet morbus vaſis, nam tuſſis augeretur.

Sãguinẽ fluxũ & concretũ diſſoluentia, et euacuantia.

Iam vero morborum medicamenta ſunt tractãda. Apertio flagitat aſtringentia: fractio, agglutinantia: eroſio, agglutinantia, & renutrientia. Inter aſtringentia debilia numerantur, [roſę, terra ſigillata, manna, thuris, cortexve thuris, cortex pini, fructus ſpinæ Aegyptiacæ, lapis hæmatites.] Vehementiora ſunt, [balauſtiũ, hypociſtis, rhus opſoniorũ, omphacium, gallæ immatura, malicorium, præſtantiſſimũ cõficitur medicamẽtũ ex hyoſcyamo.] Vehiculum aptum eligendum eſt, his medicamentis aſtringentibus, cap. 4 li. 7. κ. τόπ. Si ergo ſanguis prodeat ab hepate, permiſceatur [agrimonia, pętaphyllum, filix mas.] Si a liene, [ceterach. tamariſcus. Si a capite, [betonica.] Si a pectore, [ammi, aniſum, ſpica, farfara, ſaccharo & melle etiam uti licet.] Nec propterea mirandum, quod Galenus cum aſtringentibus miſcet ammi, aniſum, ſpicam, quæ vim babent aperiendi, utitur enim his gratia uehiculi. Notandum, ſi materias vehiculorum in ſubſtantia permiſcemus, ut aniſum, ſpicam, &c. pro unc. j. aſtringentium, ſufficere ſcrup. ij. vehiculi, ut ſeruetur duo decupla proportio. [Vſus.] Quoad [quantum,] e dictis formulas concinnare facillimum eſt. Modus ex alibi traditis patet. Noteris circa [quando] agendum: prius occurrendum eſſe copiæ, & motui ſanguinis, capite ſexto, libro quinto, method. nec illico aſtringendum, ſed poſt reuulſionem, & euacuationem totius. Idem dicendum de agglutinantibus, præter enim aſtringentia, addenda ſunt emplaſtica, viſcida, vnde probatur [conſolida, tragacantha, plantago,

Aſtringẽtia.

Agglutinantia.

Digitized by Google

tago, albumen oui.] Vſus. Circa[quando,]monet Galenus capit.8.l.5.meth. his vtendum eſſe poſt totius euacuationem. Cæterum, ſi malum ſit ex eroſione, Auicennas probat vſum [thuris, myrti, ſanguinem Dracon. plantaginem, ſemen portulacæ.] Galenus capit.6.lib.5.meth. ait; ſi eroſio ſit exigua, exhibendos[paſtillos Andronis, Polyidæ, paſtillos e charta combuſta; qui habent vim abſumendi materiam fluxam, & purulentam, capit.1. lib.3.κ.τόπ. & conficiuntur e vehementiſſimis medicamentis, tum ex alijs, tum e chalcantho.] Vnde aliqui habent pro ſecreto in ſputo ſanguinis, [oleum deſtillatum e chalcantho, cuius guttam j. aut ſummum guttas ij. exhibent, cum aqua plantaginis.] Si ergo ex eroſione ſanguis paulatim exit, ſtatuit Galenus hos paſtillos eſſe exhibendos. Si autem ſanguinis fluxus ſit profuſior, & copioſus, oportet uti vehementer aſtringentibus; deinde his aſtringentibus oportet permiſcere dictos paſtillos, & tandem oportet exhibere ſolos paſtillos, ſed diſſolutos[cum ſucco, uel decocto e rubo, e myrto, e lentiſco, e cotoneo, e meſpilis.] Et ante horum adminiſtrationem in primis toti eſt præuidendum. Sic ergo Galenus uerſatur circa[quando] agendum, primo occurrit toti: deinde exhibet ſola aſtringentia, poſt miſcet paſtillos, denique ſolos dat paſtillos. Quando agendum, ſumitur a præſentia indicantis vehementioris: icc irco Galenus inter initia toti proſpicit: adeſt enim indicans, ſanguis replens totum, fluens in locum affectum: opus eſt ergo remedio, & minuente ſanguinem, & reuellente. Et hoc eſt venæ ſectio, qua primum utendum eſt, quia magis poteſt ſanguis, quam reliqua indicantia, quam morbi vaſorum, quia licet non ſemper habeat rationem cauſæ principalis, habet tamen rationem cauſæ ſine qua non. Preterea, ſi inuicem conferamus paſtillos, & medicamenta aſtringentia: ſi ſanguis paulatim fluat, oportet prius uti paſtillis, quam aſtringētibus. Sermo enim hic eſt, de ſputo ſanguinis ex eroſione, vbi eſt ſoluta vnitas, cum deperditione ſubſtantiæ partis. Ratione deperditæ ſubſtantiæ, oportet vti medicamento exſiccante, abſumente purulentam materiam, quæ generatur in abraſione, quæ impedit nutritionem, incarnationem, indicatur ergo ſiccans, cuius materia eſt paſtillus. Subito deuenit Galenus ad paſtillos ita vehementes, quia ubi malum progreditur, actum eſt. Medici noſtri his, nũquam vtuntur, dant ſaccharum roſatum, bolum Armen. aquam roſarum, & omnes ægri moriuntur, quoniam niſi fiat exſiccatio ex integro, non eſt poſſibile tolli ſolutam vnitatem. Vrget igitur maxime purulenta materia, quæ ſiccans indicat, propterea ſolis paſtillis vtebatur Galenus. Soluta vnitas, indicat vniens, ſeu aſtringens vehementer. Si igitur ſanguis fluat paulatim, magis poteſt quod indicat ſiccans, quam quod indicat aſtringens, quia vbi ſanguis paulatim fluit, ſoluta unitas eſt exigua, quare non multum poteſt, magis igitur poteſt quod indicat ſiccans: Sufficit ergo ſolis uti paſtillis. At ſi ſanguis in magna copia fluat, & uitium producatur ex eroſione, (de quo iam loquimur:) primo oportet uti ſolis aſtringentibus, quoniam magis poteſt ſoluta vnitas, quam purulenta materia: ſoluta enim vnitas magna eſt, cuius ſignum eſt magna ſanguinis profuſio, ideo maximum imminet periculum, & proinde niſi ilico occurramus vehementer aſtringentibus, tanta poteſt fieri perfuſio ſanguinis, ut homo illico moriatur. Vbi imminet mors, ibi indicans eſt vehemens. Ideo Galenus primo utitur ſolis aſtringentibus, ſecundo utitur uehementer aſtringentibus, & paſtillis, quia vtrũque indicans eſt æque vehemens, eſt præſens vtrumque; nam eo tempore æqualiter poteſt materia abradens, & ſoluta vnitas: ideo cum aſtringentibus permiſcentur paſtillis ſiccantes. Tandem vtitur ſolis paſtillis, quia eo tempore ita imminuta eſt ſoluta vnitas, virtute aſtringentium, ut occurrendum ſaltem ſit materiæ abradenti, propterea utitur ſolis paſtillis, non deſpiciens tamen ſolutam vnitatem: Excipit enim paſtillos aliquo ſucco aſtringente, Verbi gratia:[recip.paſtilli drac.j.ſucci plantaginis, uel roſarum, uel ſimilis ſcrup.ſ.] Circa quando agendum, notandum in aſtringentibus: (ſi ea conſciamus, nō cum ſiccantibus, ſed cum aſtringentibus:) eſſe incipiendum ab imbecillioribus, capit.15. li.5. meth. ubi ſcilicet periculum vitæ non imminet, a vehementioribus contra, ſi iminet vitæ periculum, tum enim malum eſt vehemens; poteſt eſſe in cauſa mortis, uel phthiſis, quare ſtatim vtendum validioribus. At ſi non adſit hoc diſcrimen, præſens quidem eſt id, quod indicat aſtringens; ſed hoc indicans non eſt ita vehemens, quare neque licet uti vehementi medicamento.

Victus. Diæta erit refrigerans, craſſefaciens. Potio ſecundum Auicennam, ſit[aqua pluuialis, cum bolo, cum roſis; aqua chalybeata:] hæc enim ſtiptica ſunt. Vinum non conuenit. At ſi lipothymia, & ſyncope oriantur, probatur [vinum,] ſed quod proſit ratione virtutis, non noceat; ratione rerum pręter naturam: quare ſit pauciferum, in copia exigua, chalybeatum, actu frigidum: ita enim conſulemus viribus, fluenti ſanguinis, & morbis vaſorum.

CAPVT VII.

De Phthiſi.

Nomen. PEr Phthiſin intelligimus non omnem tabem, ſeu omnem corporis conſumptionem, ſed illam tantum maciem, cuius cauſa eſt vlcus pulmonis, comment. aphor. 10. ſectio. 3. comment. aphor.8. ſectio. 4. comment. aphor. 16. ſectio. 7. Sed ita de phthiſi loquemur, ut appareat etiam cognitio, & cura, cuiuslibet maciei. *Generatio.* Generatur hoc malum, dum cauſa morbifica occurrit pulmoni, & ita in eum agit, ut pulmo afficiatur vlcere, & ut vi vlceris generatur ſanies, materia purulenta; a qua neceſſario emanat vapor ſanioſus, & putridus, qui ita in cor agit, ut ſolida cordis ſubſtantia afficiatur morbo calido, ut hinc calor influens a corde in totum, euadat igneus, & præter naturam; totique corpori communicetur, ut totum corpus corripiatur hectica febre, & hinc e neceſſitate ſubſequatur macies.

Definitio. Phthiſis ergo eſt magnitudo imminuta, cum caliditate, & ſiccitate totius, producta ab ulcere pulmonis, capit.1.lib.2.de præſag.e pulſ.cap. 9.libr.6. de tuend.ſan. libr.5.meth. medendi, com.17.lect.1.lib.1.epid.com.aphor.16.ſect.3. com. aphor.9. ſectio.5. com.aphor.16.ſect.7.

Forma. Forma eſt magnitudo imminuta, cum caliditate, & ſiccitate. Magnitudo imminuta, primum eſt ſymptoma; deinde morbus, dum enim in corpore ſi macies, imminuitur magnitudo, & inter initia habet tantum rationem ſymptomatis, quia propter hanc nondum læditur actio: ſed malo procedente, ita imminuitur, ut non ſit amplius ſymptoma, ſed morbus, actionem lædens. Diximus, cum caliditate, & ſiccitate, ubi intelligimus morbum, non ſymptoma. Galenus nuncupat febrem paream, id eſt febrem hecticam. Diſtinguitur ergo hęc tabes ab illa macie, quæ

ſit

Digitized by Google

ſit e ſenio; a macie, quæ fit ob intemperiem frigidam, & ſiccam. Hinc etiam neceſſario ſequitur; cum totum afficiatur hac febre hectica; facultatem naturalem labefactari, ob morbum calidum, & ſiccum partium ſimilarium, vnde, cum hæc alteratrix non poſſit cõcoquere alimentum, non nutritur corpus; & præterea ſubſtantia genita abſumitur a caliditate, & ſiccitate. Quia igitur bona ſubſtantia non regeneratur, & genita abſumitur, ſiue ſit pinguedo, ſiue caro; neceſſario ſequitur macies. Subiectum eſt totum corpus, ad differentiam maciei alicuius partis.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt vlcus pulmonis, hinc enim phthiſis hæc diſtinguitur a quacunque alia tabe. Vlcus autem pulmonis poteſt eſſe in cauſa maciei totius, quia ab huius ſanie prodit fuligo, quæ ita afficit cor in calefaciendo, ut fiat febris, ut caro genita abſumatur, nec alia generari poſſit. *Cauſa vlceris pulmonis.* Cum autem vlcus, (capit. 1. lib. 4. meth.) ſi ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta partis vlceratæ, cauſa eius non poteſt eſſe quæcunque, ſed materia abradens, capit. 1. libro 1. de loc. aff. ct. Hæc materia vim habet abradendi, vel Propria ratione, uel ex Accidente: propria ratione, cum ſua natura poteſt abradere, citra putredinem, ut bilis, quę mordax eſt, item pituita ſalſa, ex accidenti poteſt abradere materia, ratione putredinis, unde materia acris euadit, nimirum, quilibet humor putreſcens: Quando igitur Galenus dicit, vlcus fieri, uel propter cacochymiã, uel propter putredinem: per cacochymiam inſinuat materiam propria ratione abradẽtem: per corruptelam autem ſeu putredinem, materiam ex accidenti abradentem. *Materia exulcerãs, vel aliunde fluit, vel non.* Sed notandum cum Galeno com. 17. ſect. prima, libro primo, epid. materiã quæ poteſt eſſe in cauſa vlceris pulmonis, uel aliunde fluere, uel Non. Aliunde non fluit, uerbi gratia, dũ vel pulmonis rumpitur, & ſanguis in pulmone putreſcit, qui poſtea putridus exulcerat, idem fieri poteſt, ſi vlcus fiat e peripneumonia. Aliunde fluit, verbi gratia ſi fluat ex inflammatione vicinarũ partium; & potiſſimum hoc fit, dum materia deſtillat a capite, com. aph. 13. ſect. 3. Præcipue hoc malum naſcitur ab anno 18. ad 35. quia in hac ætate, & multi errores in victu committuntur, & uaſa prompte poſſunt abradi, comment. aphor. 29. ſect. 3. Quæ vero ſint cauſæ generantes has materias catarrhales, a capite prodeuntes, ſatis diximus capit. de catarrho.

Differentiæ. Quoad formam, cum ſit magnitudo imminuta cum febre, ſecundum Magis, & Minus eſt differentia. Quoad ſubiectum, pulmo abraditur, uel ſecundum Vaſa, uel ſecundum Subſtantiam, & vel ſecundum Dextram, uel Siniſtram partem. Quoad cauſã efficientem materia abradit, uel Propria ratione, vel ob Putredinem. Item, prodit vel Ex affecto pulmone; vel Aliunde fluit.

Signa in genere. Malum hoc non difficulter cognoſcitur, capit. 5. libr. 1. loc. aff. capit. vlt. lib. 4. de loc. aff. capit. 11. lib. 4. de cauſ. pulſ. Nam quoad actionem læſam, adeſt tuſſis vehemens: pulmonis enim exulceratio eſt malum inſigne, maxime irritatur expultrix. Tuſſis eſt ſine dolore: quia in pulmone, non eſt tantus ſenſus, ut dolor poſſit oboriri, & ſi aliquis reperitur ſenſus, id fit potius ratione membranarũ. Præterea hoc malum, quoad actionem læſam, cognoſcitur e pulſu febrili, & hectico, eſt autem pulſus hecticus, ſed cum quadam mollitie, quæ mollities non obſeruatur in febre hectica, ubi pulmo non eſt exulceratus, mollities enim pulmonis eſt in cauſa. Cognoſcitur etiam reiectis, ſeu exeuntibus: nam materia purulenta tuſſi excernitur, quod ſputum purulentum, in aquam proiectum, deſcendit, & primis impoſitum fœtet, ideoque percontandi etiam ſunt aſſidentes, num ſentiant ęgri exſpuitionem fœtidam, pręter conſuetudinem. Interdum accidit, ut ſputum deſcendat, & fœteat, nec tamen ſit pus: fieri enim poteſt, vt a capite pituita deſtillet in pulmones, & putreſcat; quę ratione putredinis fœtet; & quia grauis eſt, poteſt deſcendere. Vnde memini videre me nonnunquam ſputum male olens, & fundum petens, ſine febre, ac proinde ſine vlcere, & phthiſi, vidi etiam tale ſputum cum febre, ſed ſine phthiſi; nam ęgri ſanitati ſunt reſtituti. Quare diligenter ligno aliquo explorandum, num ſit pus, uel pituita, nam pituita eſt viſcida, quę non facile continuitatem e toto deperdit, quia non eſt lentum, ut pituita. Cognoſcitur etiam phthiſis ratione qualitatis mutatæ: nam calor in toto eſt mordax, pręſertim in thorace: quia adeſt febris hectica, & fomes eſt in thorace. Cognoſcitur etiam e macie. Vbi vlcus eſt in pulmone, ſemper perſeuerat macies, & in dies augetur. Si igitur interdum appareat macies, quæ aliquo modo minuatur, & regeneretur aliquo modo caro; nõ eſt phthiſis: ubi enim phthiſis, ibi vlcus pulmonis, & proinde febris, & macies. Hoc dico, quia interdum deſtillationes in pectus delapſæ, præſertim in iuuenibus, ſuppurantur, ſeu deducuntur ad quandam conſiſtentiam, puri ſimilem: unde ratione putredinis fiunt febres, ſequitur macies, citra phthiſin. Cognoſcitur etiam e colore plumbeo circa faciem: præterquam quod a cibo facies rubicunda euadit: cum enim totum corpus male habeat, non generatur bonum nutrimentum, vnde color plumbeus: ſed a cibo, cum fiat euaporatio in caput, hinc fit rubedo in facie, circa genas, quia a pulmone in faciem mittuntur uapores. *Signa differentiarũ.* Differentiæ a forma facile cognoſcuntur, an ſcilicet magnitudo ſit magis vel minus imminuta, an caliditas in toto, ſit magis vel minus intenſa. Hæc cognoſcuntur ex intenſione, & remiſſione ſymptomatũ. Quoad differentias a ſubiecto, ſi vlcus ſit ſecundum propriam pulmonis ſubſtantiam, cognoſcitur, quia quandoque exſpuentur carunculæ, cum tuſſi, nimirum propria ſubſtantia pulmonum, & uel non egreditur ſanguis, vel admodum paucus. At ſi malum ſit ſecundum vaſa, ſi afficiatur trachea, exiguus etiã erit ſanguis, ſed apparebunt reiecta bronchia, ſcilicet portio aliqua membranæ. Si vlcus fiat ſecundum venas, uel arterias; egredietur ſanguis in magna quantitate. Quoad differentias a ſubiecto; prout afficitur pulmo ſecundum partem dextram, uel ſiniſtram, erunt querelæ circa illam partem. Quoad differentias a cauſa efficiente: Si materia abradat propria ratione; cognoſcitur, quia ſputum eſt ſalſum, amarum, ſin minus, ſignum, eſt materiam, abradere non propria ratione, ſed ex accidente. Nũ autem materia prodeat ex ipſo pulmone, an aliunde fluat, ita cognoſcitur. Si enim verbi gratia præcedat fractura vaſis in pulmone, uel ſi fiat a peripneumonia; cognoſcitur, non eſſe fluxionem ex alijs partibus. Si uero aliunde fluat, cognoſcitur; quia vel ſuccedit inflammationi vicinarum partium, uel deſtillationi.

Indicationes. Cum phthiſis ſit magnitudo imminuta, cum febre, producta ab vlcere pulmonis, indicatio ſumi debet, a magnitudine imminuta, a febre, ab vlcere, & a pulmone. Magnitudo imminuta, indicat auctionem, eſſe ſcilicet regenerandam ſubſtantiam deperditam in toto. Ratione febris, oportet refrigerare, & humectare. Vlcus, ut eſt ſoluta vnitas, indicat agglutinans ([cicatrizans locum habet in vlceribus externis, in quibus cutis eſt deperdita, ideo oportet ſubſtantiam carneam conuertere in cutim: quod non eſt faciendum in internis.]) Quatenus autem in vlcere deperdita eſt ſub-

ſtantia, indicatur regenerans id quod deperditum eſt. Porro non medicamentum, ſed natura, agglutinat, & regenerat: medicamenta ſolum auferunt impedimenta, quæ obſtant facultati, quo minus poſſit, uel regenerare carnem, vel agglutinare. Talia autem impedimenta in phthiſi ſunt, tum morbus, vi cuius facultas naturalis læditur, tum aliquis error externus. Quare indicationes ſumendæ ſunt a morbo, & errore externo. Quoad morbum: cũ in phthiſi neceſſario ſit febris, quæ eſt morbus totius: igitur eſt etiam morbus calidus pulmonis, præſertim quia in vlcere etiam gignitur ſanies calida, cuius etiam cauſa incaleſcunt pulmones. Quare pulmonis intemperies calida, vtpote quæ cauſa eſt, quo minus recte facultas agere poſſit; indicat refrigerans. Error externus poteſt eſſe communis, & proprius. Communis dicitur, qui pertinet tum ad renutritionem, tum ad agglutinationem. Et hic nihil aliud eſt, quam ſuccus peccans, & extra pulmonem, & fluxus etiam, verbi gratia ſalſa pituita. Hic ſuccus, prout uarie peccat, pro eo variæ ſunt indicationes: de quibus ſæpe alias. Error externus proprius reſpicit, uel ſolam renutritionem, uel agglutinationem. Si reſpiciat tantum renutritionem, indicat ſiccans, detergens, propter duplex excrementum, tenue, humidumque, quod ſiccans poſcit, & craſſum, quod indicat detergens. Si reſpiciat agglutinationem, indicans eſt humiditas alimentalis, ſeu naturalis, quæ non conſeruationem, ſed deſtructionem potius indicat: quia habet rationem cauſæ morbificæ, ſine qua non. Hæc humiditas alimentalis, in præſentia poteſt eſſe duplex: appoſita, & non appoſita. Appoſita indicat ſiccans, ut abſumatur, & diſſipetur, non appoſita indicat repellens. In agglutinatione igitur etiam abſumẽdæ ſunt materiæ alimentales; ſecus enim nunquam fieri poteſt agglutinatio, propter impedimentum. Pulmo denique requirit, quæ ſibi ſunt familiaria.

Prognoſtica. His ſcopis ſatisfacere, tum difficile eſt, tum uero impoſſibile, capite 3. libro 4. de loc. affect. capite 8. 11. 14. libro 5. metho. Nam ſi indicationes inter ſe conferantur; febris indicat humectans, ulcus ſiccans. Præterea ſi ſeorſum indicationes perpendamus, cauſa febris, ſatis difficile eſt ſcopos explere, non eſt morbus in habitu, licet enim hectica febris inter initia ſit in habitudine, prompte tamen in habitum degenerat. Augetur difficultas in remotione febris, quia fouetur ab vlcere; quo non ſublato, febris tolli nequit. Præterea ſumma eſt difficultas in regeneratione carnis, & agglutinatione, tũ ob pulmonis morbum, tum ob errorem externũ. Ob morbum pulmonis, quia oporteret morbum pulmonis calidum auferre. Quoad errorem externum; ſi reſpiciamus ad communem regenerationi, & agglutinationi, non admodum difficile eſt ſanguinem euacuare, maior difficultas eſt in remotione cacochimiæ; & hanc ob cauſam inſanabile eſt ulcus, quod fit ex eroſione vitioſi ſucci. Difficultas etiam eſt ratione erroris externi proprij, cauſa regenerationis materiæ deperditæ, nam deficit materia alimentalis, deficit materia ſeminalis. Præterea neceſſario excrementa abundãt, quia in regeneratione carnis, neceſſario duplex generatur excrementum, quod cum per tuſſim debeat euacuari, lacerantur pulmones, & illo motu etiam inflammantur. Si reſpiciamus ad errorem externum proprium, cauſa agglutinationis: licet humiditas alimentalis, & appoſita, & non appoſita poſſit abſumi; nihilominus non poteſt eſſe agglutinatio ſtabilis; quia cauitas in vlcere pulmonis non poteſt repleri: ergo poſt agglutinationem relinquitur fiſtula calloſa, quæ eo facilius diſrumpitur, quo cauitas amplior relicta eſt. Ex his colligitur, quam primum eſſe agglutinandum, nam ab initio cauitas minor eſt, ideoque non tam facile diſrumpitur, homineſque diutius poſſunt viuere.

Curatio. chirurgia. Fortibus, ſecundum Auicennam, vena aperiri poteſt. Fonticulis etiam uti licet, in fluxu a capite, nam dum vlcus pulmonis fouetur a deſtillatione e capite, indicatur fonticulus, remedium reuellens; nec adeſt prohibens; præſertim quando vlcus eſt exiguum, malum recens: præmitti tamen prius debet euacuatio totius. Alexander ait, in vlcere antiquo, & in phthiſi progreſſa, non eſſe fonticulis, & cauterijs ægros afflictos magis cruciandos. Si malum ſit admodum vehemens; cauterium affigendum eſt in ſutura coronali, ut fiat reuulſio. Et ſi deſtillatio foueatur ab inſernis partibus, a iecore; cauteria etiam in cruribus excitentur. Non ſunt hæc differenda, ut multi iam ſolent, poſtea enim nihil tale eſt faciendum. In copioſa deſtillatione, non tantum dictis partibus cauteria affigenda; ſed etiam infra occipitium. Quamprimum igitur occurrendum, poſtea enim vbi affectus eſt calidus in pulmone, & imminuta eſt fluxio, cauterium occludi poteſt.

Pharmacia. Medicamenta reſpiciunt totum, febrem, regenerationem eius quod deperditum eſt in vlcere pulmonis, agglutinationem, & proinde excitationem calli, tandem ipſos pulmones. *1. Toti, ut proſpiciẽdum.* Quæ totum reſpiciunt, ualde ſunt neceſſaria, hoc tempore non recte adminiſtrantur, propterea pauci curãtur. Fui his diebus Venetijs, & ægro præſcripſi unc. j. oxymelitis, & unc. j. mellis roſati, ut detergeretur pituita ĩ vẽtriculo exiſtens, quæ erat in cauſa multarũ noxarũ. Pharmacopola errore miſit unc. x. & æger accepit unc. viij. ſ. medicamẽti ex oxymelite ſimp. & roſato. Id medicamentũ vehementer agens in pituitam, aliquam moleſtiam excitauit; ſed poſtea ita deſcendit in inteſtina pituita, & ita fuit excreta, ut omnia ſymptomata mitigarentur. Quare oportet medicos eſſe audaces nonnunquam. Auicennas etiam in phthiſi cauſa totius exhibet [pilulas cochias:] communes practici non exhibent, & male faciunt. Fluxioni enim ſtatim occurrendum eſt; nam bene ſperandum, vbi non magna cauitas eſt in vlcere: fit autem magna, vbi malum producitur; id quod fit ob materiam in pulmones influentem. Quare hæc materia eſt euacuanda. Poſt unam igitur alui lenitionem, poſt duos, uel tres ſyrupos., quamprimum cum Auicenna exhibendæ ſunt cochiæ, ut totum expurgetur, & caput euacuetur, & ſic fluxioni occurratur. Quod de cochijs dico; idem intelligendum de alijs ſoluentibus fortibus, nam vitium ſucci peccantis eſt vehemens, & habet rationem cauſæ ſine qua non: ergo validum purgans dabitur, potiſſimum quia virtus permittit, quæ id procedente malo prohibet. Nam inter initia, licet ſit febris hectica, eſt in habitudine, non in habitu, & dum eſt in habitudine, virtus in febre hectica adhuc nihil eſt perpeſſa. c. 9. lib. 1. de diff. feb.

2. Ad febrium. Lac. Febris poſcit refrigerantia, de quibus alibi. Notandum circa uſum [lactis,] ad refrigerationem, & humectationem. Lac ab Auicenna in phthiſi probatur: nam ratione butyri poteſt humectare, æquare ſuccos acres, & etiam ſubſtantifice humectare: ratione [ſeri,] detergit: ratione [partis caſeoſæ] agglutinat. Tempore quo agglutinare uolumus, lac non eſt exhibendum; ſua enim humiditate prohibet calli generationem, & facit, ut non ita abſumi queãt humiditates alimentales. Quare licet uti lacte; ſed ante tempus agglutinationis, ad deterſionem. Et quo magis progreditur materia; lac exhibendum, quod minus detergit, minus humectat; quale eſſet [lac aſtringens, chalybeatum.] Sed de lacte fuſius, agemus in doctrina de febribus hecticis, cap. 35. libr. 6.

Medica-

3. Mundificantia vlcus. Medicamenta carnem regenerantia, ſunt ea quæ vlcus mundificant: nec enim caro generari poteſt, niſi fiat mundificatio. Quia igitur duplex gignitur excrementum; Auicennas probat [mulſam, aquam cum ſaccharo,] & ſi adſit copia puris, vtitur, etiam expectorantibus, vt ſyrupo de hyſſopo, de liquiritia:] de quibus cap. de tuſſi.

4. Agglutinantia. Cauſa agglutinationis, Auicennas probat [ſaccharum roſatum unius anni, cum bolo Armeno, cum terra Lemnia, cum pulmone vulpis.] Licet etiam ad validiora aſcendere, ad [theriacam Mithridatium, diacyminum,] vt abſumatur humiditas alimentalis; licet adſit febris hectica. Sic præſcribi poteſt: [recip. terræ Lemn. drac. iij. amyli, boli Armen. roſ. rub. an. vnc. ſ. carabe. gran. myrti, an. drac. vj. cancrorum adustorum, ſem. portulacæ, ana drac. xv. corall. rub. tragacāthę, ſpodij, ſemin. granat. ſilueſtr. an. drac. v. ſucci reſiccati feniculi, ſucci liquirit. an. drac. vij. cū ſucco portulac. & aqua roſ. fiant paſtilli: doſis drac. j. per multos dies.] Medicamentum hoc agglutinat, inducit callum, quia non modo poteſt humiditates excrementitias abſumere, ſed etiam alimentales. Huius ferre generis quædam proponuntur a Galeno c. 2. lib. 7. *κ. τόπ.* Pro vehiculo [mel poteſt miſceri, quo medicamenta ad vlcus pulmonis deducuntur.] c. 7. lib. 4. meth. Ex his colligitur, aſcendendum eſſe ad vehementer ſiccantia, quia alias non inducitur callus. Quare ad [paſtillos Andronios in phthiſi confugiendum.] Hodie non vtuntur: ideo homines non curantur. Quidam empirici, curant phthiſicos ad tempus, his medicamentis callum inducentes, qui non ita cito rumpitur, ſi exigua eſt cauitas, & ſi cito occurritur. Aliqui habent pro ſecreto (& ego ſuadeo vt exhibeatis, in initio ad guttas ij. vel tres) oleum e chalcantho, cum aqua roſac. vel cum ſucco plantaginis, & modico ſaccharo ratione penetrationis.] His pro agglutinatione, & calli excitatione, utendum. [Vires.] Quoad [quantum agendum:] Auicennas exhibet ſaccharum roſatum in magna copia, quia ſumma eſt actio indicantis. Quoad [quando:] Auicennas exhibet ſaccharum roſ. omni hora, ſemper enim adeſt præſentia indicantis, quare etiam tempore cibi, & ante, & poſt cibum, vt cibus ſit agglutinans. Hoc obſeruandum omnino eſt: licet hodie non obſeruetur. Quoad tempus: ad fortiora quamprimum eſt confugiendum, vnde ſi in phthiſi exhibendum ſit oleum e vitriolo, & ſaccharum roſaceum; primo oleum e vitriolo exhibendum: nam inter initia adeſt præſentia indicantis vehementiſſimi, quia in dies augetur macies, præterea inter initia virtus nō ita prohibet, ſicut procedente malo; nā tandem hectica in habitudine, transfertur in habitum, macies in dies intenditur, vt virtus ſiccantia medicamēta, & fortiora, melius permittat inter initia.

5. Appropriata pulmoni. Cauſa pulmonis proſunt, [pulmo vulpis, cancri combuſti, pulmonaria, cornu cerui.] Hæc virtutē, & proportionem pulmonis ſeruant, & quędam etiā, vt ceruinum cornu, vim exſiccandi habent.

Victus. Victus ſiccans eſſe debet cap. 5. lib. 5. meth. c. 2. l. 7. *κ. τόπ.* nec ſemper oportet vti benedicta illa ptiſana. Aer ergo ſit exſiccans, ſiue natura, ſiue arte: & dum per inſpirationem attrahitur, habeat vim ſiccandi pulmones vlceratos. Similiter cibi ſunt parandi cū ſiccantibus. Quoad potum; Auicennas non prohibet [vinum album pauciſerum in principio,] id eſt, antequam ſuccedat vel febris, vel inflammatio. Nam in ſputo ſanguinis, quod minatur pulmonis vlcus, antequam fiat febris, & potiſſimum in habitu, antequam fiat inflammatio, licet vinum exhibere. At dum febris, vel inflammatio eſt excitata: Auicennas probat potius [aquam pluuialem, aquam aſtringentem.] Tempore igitur agglutinationis nequaquam vti licet vino, quia tum adeſt febris. Et optimum eſt etiam inter initia abſtinere a vino. Et forte Auicennas inter initia [vinum exhibet album, & tenue, vt mundificet pectus, ratione tenuitatis vini; præterea, vt vires robuſtas reddat:] nam malo procedente, prorſus a vino deſiſtendum, ideo vt virtus diuturnitati morbi poſſit ſufficere, ab initio vinum propinat. Sic enim Hippocrates iubet, inter initia magis conſulendum viribus, diæta, & potu quam in ſtatu. Et hoc potiſſimum in vlcere pulmonis faciendum: in hoc enim febris ſubſequitur, & euadit in habitu, ut e toto vinum prohibeatur. Quare potius vtendum [aqua chalybeata, aqua correcta cum ſucco granat. cum rhu ſipſon, cum myrtis,] vt exſiccentur humiditates alimentales, & ſiat agglutinatio, & callus, callus enim quamprimum id fieri poteſt, excitari debet, eoque omne fere eſt dirigendum conſilium.

CAPVT VIII.

De Cordis Palpitatione.

Cordis propria, & pręcipua functio eſt, generare calorem naturalem, eſt enim cor fons vitæ, & proinde cauſa illius caloris, qui eſt nexus animæ cum corpore: ad hanc caloris generationem neceſſarius eſt cordis motus, qui cum in palpitatione deprauetur, medicus huic ſtudio ſummo conſeruare conabitur. Huius vitij natura recte intellecta; parebit etiam, quid in alijs cordis vitijs ſit agendum: nam ad hoc malum procreandum concurrunt diſcraſiæ, & materię morbificæ, quę ad alia etiam cordis vitia ſolent momentum afferre. Palpitationem cordis, Auicennas cordis tremorem vocat: vbi tremor non proprie accipitur; nam proprie ſpectat ad inſtrumentum, motui voluntario deſtinatum. Intelligimus autem omnem cordis motum deprauatum; ad differentiam imminuti, vt fit in lipothymia, & ad differentiam ablati, ſaltem quoad, vt in ſyncope. Licet autem de motu deprauato agamus: hinc tamen etiam patebit, quis ſit motus imminutus, & ablatus, quomodo etiam his occurrendum. Nomen. Fit hoc malum, dū cauſa morbifica cordi occurrens, ita agit, vt vis pulſifica, id eſt innata motui cordis, ita fruſtretur, vt cor motu prauo afficiatur, & pręter naturæ leges eleuetur, ac deprimatur. Generatio. Cordis ergo palpitatio eſt motus prauus cordis, dependens a fruſtratione facultatis pulſificæ: Seu eſt eleuatio, & depreſſio praua cordis, dependens a fruſtratione motricis cordis. Definitio. Forma eſt motus prauus: ad differentiam imminuti, & ablati ad ſenſum. Forma. Sed cum in legitima cordis palpitatione, motus ſit tardus, & rarus: videri potius imminutus poſſet, quam deprauatus? Reſponſio; licet motus tunc ſit tardus, & rarus, nihilominus cor magis dilatatur, quam pro naturæ lege: & hæc violenta dilatatio eſt in cauſa motus deprauari: ſic etiam præter naturam deprimitur magis, quam ſit opus. Cum igitur ſit exceſſus, & violentia in eleuatione ac depreſſione: ideo motus hic eſt deprauatus. Verum, quia ſermo eſt, non ſolum de legitima palpitatione, ſed etiam de notha; id eſt, de quolibet prauo cordis motu: hic motus bifariam contingit. Primum, vt cor mouetur inſtar vterium, dum oleo, vel alia materia replentur & inaniuntur: & hic motus cordi occurrens, eſt motus cordis prauus, ſed a toto genere præter naturam. Alio modo pręter naturam cor poteſt moueri, ad ſimilitudinem follium fabrorum, dum replen-

Digitized by Google

replentur quatenus attrahunt : & hic motus eſt quidem præter naturam, ſed non toto genere. Subiectum eſt cor, ad differentiam palpitationis aliarum *Subiectũ.* partium. Cor autem ſubiectum idoneum eſt palpitationis, quia habet cauitates, & meatus.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens, eſt fruſtratio facultatis pulſificæ. Hac particula cordis palpitatio differt a motu prauo voluntario, qui in conuulſionibus oriri ſolet. Facultas pulſifica, non eſt motrix voluntaria, ſed naturalis, quæ vitam reſpicit, non meliorem vitam : & quidem eſt facultas naturalis tum attractrix, tum expultrix. Hæc duplex facultas in palpitatione fruſtratur. In legitima quidem palpitatione, in qua cor mouetur inſtar vtrium, attractrix cordis ita fruſtratur, vt nullo modo concurrat : ſicut etiam in conuulſione legitima facultas animalis non concurrit, ideoque legitima palpitatio eſt motus ſolius morbi, nimirum rei præter naturam : nec enim attractrix concurrit; quemadmodum etiam dum vtres replentur, non concurrit attractio vtrium. At in palpitatione notha, in qua cor mouetur ad ſimilitudinem follium, attractrix quidem fruſtratur, quia non operatur vt decet, ſed tamen ipſa concurrit, licet præter naturam, ſicuti dum replentur folles materia attracta. Quare ſpuria palpitatio non eſt motus ſolius morbi. Expultrix concurrit, in legitima, & notha palpitatione. Nam in legitima palpitatione, dum cor ſecundum ſui cauitates inſtar vtrium repletur a materia morbifica; niſi cordis facultas expultrix ad expellendum concurreret, ſane animal moreretur. Quare palpitatio cordis ratione attractionis, eſt motus ſolius morbi in legitima palpitatione : nequaquam autem ratione expultricis. Quamobrem in qualibet palpitatione expultrix concurrit. Sed notandũ, attractricem alio modo fruſtrari, quam fruſtratur expultrix. Attractrix fruſtratur ob errorem externum in legitima palpitatione : in notha interdum ob morbũ. In legitima, attractrix ſemper fruſtratur ob errorem externum, non ob morbum : nã quoties fit palpitatio ad ſimilitudinem vtrium, citra morbum concurrit materia replens morbifica. At in notha palpitatione concurrit morbus, qui poteſt eſſe intemperies, mala compoſitio, ſoluta vnitas. Intemperies poteſt eſſe calida : (loquimur de notha palpitatione :) poteſt eſſe inflammatio, eryſipelas, ratione quorum morborũ ita afficitur cor, vt moueatur motu præter naturam, qui motus nõ eſt tardus, nec rarus, ſicut in legitima palpitatione, ſed frequens, velox, com. aphor. 65. ſect. 4. & vocatur καρδιωγμός, morſus cordis. Præterea poteſt eſſe mala compoſitio, tumor, anguſtia. Tumor poteſt eſſe calidus, frigidus. Calidus non poteſt ad augmentum perduci, ſine morte patientis. Anguſtia etiam locum habet : vnde Auicennas dicit, fieri tremorem, quia clauditur curſus ſanguinis, vel ſpiritus : vnde neceſſario vis pulſifica cor præter naturam eleuare nititur. Eſt etiam ſoluta vnitas, ſicut ſolet contingere in cordis vulnere. Sed monet Galenus cap. 2. libro quinto. de loc. affect. ſi contingat vulnus in cordis ſubſtantia, fieri motum cordis prauum, ſi autem in cauitatibus, non fieri motum cordis; ſed homines illico mori. Poſtremo præter morbum, eſt error externus, qui poteſt eſſe Humor quilibet, cor occupans : (in notha palpitatione :) poteſt eſſe Vapor quilibet, excepto craſſo; quia palpitatio quæ fit a vapore craſſo, eſt legitima : Concurrunt etiam cauſæ externæ, vt cauſa venefica, animi accidentia immoderata : in animi enim morbus cor palpitat, ſed eſt palpitatio obſcura. c. 3. l. 6. de plac. cap. 1. l. 8. de plac. cap. 10. l. 4. de diff. pulſ. Cauſa efficiens palpitationem legitimam, nihil eſt aliud quam flatus, ſeu materia flatulenta frigida; quæ materia generatur ab agente frigido, ab intemperie frigida, ſiue ſit in corde, ſiue extra cor. Vnde Galenus cap. 5. l. de palpitat. reſpiciens ad legitimam palpitationem, inquit omnem palpitationem eſſe effectum frigiditatis. Hinc quidam male inferunt, palpitationem eſſe ſymptoma, quod pendeat a morbo frigido : nam palpitatio pendet a flatu, qui generatur a frigido.

Quoad formam, cum palpitatio ſit motus prauus compoſitus ex eleuatione, & depreſſione; eſt ſimilis eleuationi, & depreſſioni, vel Vtrium, vel Follium fabrorum. *Differentia.* Quoad ſubiectum : Cor afficitur, vel ſecundum Cauitates, ſeu ventriculos, vel ſecundum Vaſa, id eſt, venas, & arterias, item, afficitur vel ſecundum Dextram, vel Siniſtram partem. Quoad cauſam efficientem : in palpitatione eſt vel Morbus, vel Cauſa : morbus eſt intemperies, tumor, anguſtia, vulnus, ſoluta vnitas. Cauſa eſt Interna, vel Externa : Interna eſt Humor, vel Vapor : externæ, poſſunt eſſe venena, animi accidentia : ita tamen, vt legitima palpitatio : (quemadmodum diximus :) fiat tantum e flatu copioſo, frigido, craſſo.

Signa. Palpitatio in genere cognoſcitur, ſi tangamus patientem, & ſecundum carpum, & ſecundum pectus. In carpo cognoſcitur e vehementi pulſus mutatione : in pectore, quia motus erit præter naturam. Aduertendum autem hunc motum eſſe internum; non in partibus externis, quia tunc potius eſt aneuriſma, id eſt motus pertinens ad arterias extra cor. Quoad differentias formales. Si motus ſit ſimilis motui vtrium (vt in legitima palpitatione, quæ rariſſima eſt, & curationem ferme non admittit) eſt motus tardus, & rarus. Si motus ſit ſimilis motui follium fabrorum, vt in palpitatione notha : motus eſt velox, & frequens. Quoad differentias a ſubiecto : num malum ſit in dextra, vel ſiniſtra parte; &, an afficiantur vaſa cordis, an potius ventriculi : hoc cognoſcere eſt admodum difficile, & fortaſſe impoſſibile : &, ſi aliqua coniectura hoc licet aſſequi, hæc eſt : ſi contingat, malum eſſe circa ventriculos, difficillima eſt tolerantia. Sed non multũ refert hoc cognoſcere. Quoad cauſam efficientem. Intemperies calida cognoſcitur e motu frequenti, veloci, e calida ſpiratione, e ſiti, e cauſis etiam prægreſſis, quę poterant calefacere. Tumor cognoſcitur, quia motus eſt ſatis magnus, frequens, velox, inæqualis, inordinatus, reſpiratio difficillima, adeſt febris, lipothymia, ſyncope, & antequam tumor inflammationis deducatur ad augmentum, homo moritur; vt moriatur, antequam pulſus fiat durus. Anguſtia pariter cognoſcitur e motu veloci, frequenti, reſpiratione difficili, prægreſſæ ſunt cauſæ obſtruentes. Vulnus ſeipſum manifeſtat. Cauſa externa cognoſcitur, e relatione aſtantium : ſi verbi gratia, pręgreſſa ſunt animi accidentia immoderata; ſi ſuſpicio eſt de veneno. Contra, ſi hæc non præceſſerunt, cauſa erit interna. Si fuerit humor, quicunque ſit, ſemper pulſus eſt frequens, & velox. Quis autem ſit humor, e proprijs capitibus diſcendum, e ſignorum arte. Si vapor calidus, & tenuis, eſt motus frequens, & velox : Si frigidus, & craſſus, vt in palpitatione legitima; motus eſt tardus, & rarus.

Indicationes. A forma, ſeu prauo motu, non ſumitur vtilis indicatio. A ſubiecto corde, ſumitur indicatio vitalis. Cor, proportionatum aliquid requirit per ſuam proportionem. Ad hæc per ſuum calidum innatum indica, vt conſeruetur, ratione quantitatis alimentum, ratione qualitatis, calidum ſimile. Quoad cauſam efficientem : morbus calidus, indicat frigidũ. Tumor, & anguſtia, non indicant vtile : materia autem quæ actu facit tumorem, & anguſtiam, indicat ſui euacuationem. Soluta vnitas, dimittenda ta-

Digitized by Google

da ſacerdotibus. Humor, & vapor, pro vitij varietate, varia indicant. Cauſa externa non indicat, vel indicat ſui eradicationem, verbi gratia venenum extra corpus genitum, habet rationem cauſæ externæ, intra corpus autem aſſumptum, ſubit naturam cauſæ internæ. Quid autem exacte venenum indicet, ſuo loco dicetur: inf. nimir. capit. 4. lib. 7. iam ſupponatur, veneni curationem nos conſequi poſſe, non tantum experientia, ſed etiam methodo, & ratione.

Prognoſtica. Palpitatio in genere deſpicienda nõ eſt, quia permutari poteſt ad ſyncopen, & ad mortem. Vehemẽs autem hoc vitium eſt, ratione dignitatis, quia læditur motus cordis. Sed periculum variat, pro vi differentiarum. Nam quoad differentias formales: Si motus ſit inſtar vtrium, palpitatio eſt periculoſiſſima. *Aph. 42. ſect. 2.* Vnde Gal. c. 2. lib. 5. de loc. affect. ait: Qui ſæpe, & breui interuallo fuere correpti palpitatione, omnes ante ſenectutem moriuntur. Loquitur hic Gal. de palpitatione legitima, quę vehemens eſt ratione cauſæ, & ratione virtutis; non ratione morbi, quia legitima fit tantum ob errorem externum. Cauſa eſt flatus copioſus, frigidus, craſſus, occupans cauitates cordis. Eſt ergo in hac cauſa vehementia dignitatis: quia occupat cor: eſt vehemẽtia eſſentiæ; quia flatus copioſus, frigidus, craſſus, ideoque longo tempore durans: adeſt vehementia facultatis, quia in legitima palpitatione malum non perfertur a facultate, vnde ſubſequitur pulſus debilis, lipothymia, interdũ ſyncope [(morbus mali moris, ſeu malignus, habet vehementiam facultatis, non quartam, & nouam quandam vehementiam.)] Quare cum in palpitatione legitima flatus vehementia ſit inſignis; & virtus etiam ita debilis, vt non poſſit non admittere flatus: merito Galen. dixit, hos ante ſenectutem mori. Quoad ſubiectum, cæteris paribus, palpitatio magis eſt periculoſa, dum cor offenditur ſecundum ſiniſtram partem, quam dextram: eſt enim maior vehementia ratione facultatis: itẽ palpitatio periculoſior, ſi cor læditur ſecundum cauitatem, quam ſi ſecundum venas, vel arterias. Quoad cauſam efficientem: Si palpitatio fiat a cordis caliditate in habitu; vix adimi poteſt: in habitudine eſt maior ſpes ſalutis, ratione vehementiæ facultatis. Si tumor ſit in cauſa; vitium mortale, cap. 2. lib. 5. loc. affect. quia adeſt vehementia triplex, & virtus eſt debilis. Si anguſtia ſit cauſa malum difficulter tollitur, non tamen eſt mortale. Si vulnus; actum eſt. Quoad materiam: ſi materia eſt in cauſa illius motus, qui fit inſtar vtrium, curationem perfectam non admittit, vt homines e toto poſſint liberari: quia hæc materia, ideſt, flatus copioſus, frigidus, craſſus, habet triplicem vehementiam. Si cauſa ſit venenum, ſiue extra, ſiue intra corpus genitum, vix tolli vitium poteſt, quia habet triplicem vehementiam. Si fiat ratione timoris, iræ, &c. curari poteſt, quia non adeſt ſumma illa vehementia.

Curatio. Quoad materiam chirurgicam: proponemus tantum notatu digniora. Venę ſectio probatur, redundante ſanguine, cap. 5. lib. de palp. loquitur autem ibi Galenus de palpitatione legitima, a flatu copioſo, frigido, craſſo: in qua peccat ſanguis, non vt cauſa principalis, ſed vt ſine qua nõ: ſi ergo ſanguis tunc redundet, vacuandus; alias flatus diſcutientibus vti non poterimus, quia cor calidus illis potius replebitur, quam euacuabitur. Auicennas, ſi palpitatio fiat a ſanguine melancholico, venam ſecat: quia ſanguis in vitio hoc vehementiſſimo, habet rationem cauſæ principalis, vel ſine qua non. [Vſus.] Auicennas illico ſecat venam; nam adeſt præſentia vehementis indicantis, & nihil prohibet, & hoc faciendum eſt, actu etiam exiſtente palpitatione, nam interdum durat acceſſio, & perducit ad lipothymiam, ad ſincopem, ad mortem; vt neceſſarium ſit exonerare naturam, præſertim quia virtus non prohibet: nec enim reſpluitur virtus, ſed potius ſuffocatur. In præſeruatione, tempus veris eligendum, c. 2. l. 5. loc. aff. tunc enim adeſt ſanguinis abundantia, & tunc imminet, ne materia repat in cor; virtuſque tunc eſt robuſta. Vbi agendum patet. De cucurbitulis, hirundinibus, cauterijs, gratia præſeruationis, ſępe alias diximus.

Pharmacia. Medicamenta totum reſpicientia, aliunde patet. Iam alterantia ſaltem proponemus: quorum nonnulla ſunt temperata, quædam frigida, alia calidiora. *Cor alterantia.* Auicennas inter temperata cordialia recenſet, [aurum, argentum, bugloſſam, hyacinthum, quinque folium, adiantum.] Inter frigida numerat, [acetum, acidum citri, margaritas, corallia, carabe, caphurã, ſantalos, roſas, ſpodiũ, terrã ſigillatã, poma, violas.] Inter calida proponit [doronicum, zedoariam, moſchum odoramẽti, ambram, ſericum crudum, crocum, been vtrumque, caryophyllos, lignum aloes, meliſſam, cardamomum, cubebas, folia, & ſemina citri, folium, enulam, calaminthan montanam, dictãnum Creticum, aromata. Gal. maxime commendat caſtorium, c. 2. l. 5. loc. aff. c. 5. lib. de palpit. Poſſumus nos addere, magnas antidotos, diambram, diamoſchum, galliam moſchatam, electarium calidum lætificans Rhaſis. Addit Gal. loc. cit. pyrethrũ, euphorbium, ſulphur, thermas nitroſas & ſalſas.] In omnibus malis cordis, ſm Auicennam, fugienda ſunt vehementer calefacientia, vehementer refrigerantia, & vehementer aſtringentia: nam a calidioribus virtutis ſubſtantia diſſoluitur: a frigidioribus, qualitas refrigeratur; aſtringentia cohibẽt excrementa, quæ in nutrimenti confectione generantur: nec enim faciunt vt nimis concentretur calor, quemadmodum plurimi dicunt, quia virtus nihil aliud in ſe claudit, quam bonam quantitatem, & qualitatem ſui ſubiecti, ſuæ ſubſtantię, ita vt aſtringens non immediate reſpiciat virtutem. Porro addit Auicennas: in cordis intemperie frigida, audacter vti licere calidis; in calida autem non ita audacter frigidis vtendum; quia hæc opitulantur quidem ramo, ideſt corpori cordis, diſcraſia calida laboranti; ſed officiunt radici, ideſt, calido innato, quod eſt vinculum corporis cum anima, quia enim hoc eſt primum, quod poſt conceptionem gignitur: (vt in tractatu noſtro de fœtus formatione oſtendimus: ideo radix iure dicitur. Quare non video, cur quidam temperiem cordis a calido innato non diſtinguunt. Nam in frigida cordis intemperie, calidis occurrimus; quibus non cogimur frigida miſcere; quia calida hæc medicamenta citra frigidorum permiſtionem non nocent cordi, quia hoc eſt redditum frigidius; neque nocent calido innato, quia eſt quaſi ſimile quidam. At in calida intemperie, frigidis occurrimus; quibus tamen calida etiam miſcere cogimur, propter calidum innatum, & præterea etiam gratia vehiculi.

[Vſus] medicamentorum, patet ex alibi dictis. Propter iuniores, ſi palpitatio fiat a cauſa potiſſimum frigida: [Recip. cinnanom. agallochi, ſerici crudi, calaminthæ mõt. ana. ſcrup. ij. (hęc ſunt inſtar baſis) moſchi, ambrę, gallię moſchatę, ana gra. v. (pro adiuuante: quamuis etiam poſſint rationem baſis habere) dianthos vnc. iij. cum ſyrupo de corticibus citri, fiat electuarium. Doſis a drac. ij. ad vnc. j.] Poſſet addi aliquid læuiter aſtringens, vt eſt [puluis maſtiches:] nam dum viſcus frigidum calefacere tantum volumus, poſſumus calidis vti ſine aſtringentibus, at ſi volumus frigidam materiam euacuare, craſſam, & copioſam materiam diſflare; omnibus modis aſtringentia permiſcenda ſunt. Quare in cordis palpitatione, ſi inſtitutum eſt cor frigidum cale-

Digitized by Google

calefacere; poſſumus ab aſtringentibus abſtinere: nam vbi adeſt intemperies frigida, non imminet diſſipatio. At ſi propoſitum noſtrum eſt materiam morbificam diſſoluere; admiſcenda ſunt moderate aſtringentia, quod obſeruatur in tumoribus ventriculi, iecoris, & ſimilium partium: licet enim virtus ipſa indicet ſolum, ratione quantitatis, & qualitatis; dum tamen calidis vtimur, ad materiam morbificam diſſoluendum; periculum eſt, ne etiā diſſoluatur ſubſtantia calidi innati: propterea in hoc caſu aſtringentia permiſcemus.

CAPVT IX.

De virium diſſolutione, id eſt de Lipothymia, & Syncope.

Nomen. PEr virium diſſolutionem intelligimus, & lipothymiam, ſeu animi deliquium, & syncopen. comment. aphor. 41. ſect. 2. & cap. 14. lib. 1. ad Glauc. *Generatio.* Generatur hoc malum, dum corpori aliquid præter naturam occurrit, vi cuius ſumma cum violentia ſpiritus vitalis in corde aggrauatur, vnde cordis virtus imminuitur, & debilitatur. *Definitio.* Virium ergo diſſolutio eſt virtus debilis cordis, dependens a fruſtratione motricis cordis. *Forma.* Forma eſt virtus debilis, id eſt, motus præter naturam, non deprauatus, ſed debilis, id eſt, nonnihil imminutus, nonnihil etiam ablatus quoad ſenſum: quia ſi omnino tolleretur, non eſſet virium diſſolutio, ſed mors: eſt igitur virtus debilis. *Subiectū.* Subiectum eſt cor: quod læditur, & ſecundum attractionem, & ſecundum expulſionem.

Cauſa efficiens. Efficiens cauſa eſt fruſtratio motricis, capite 5. 6. 7. libro 12. meth. cap. 14. libro 1. ad Glauc. capite 2. libro 5. loc. affect. comment. 48. libro 2. de rat. vict. Quidam volunt, palpitationem pertinere ad vim pulſificam, ſeu motricem cordis: ſyncopen ad facultatem cordis vitalem. At hæc ridicula ſunt: nam in ſyncope quiuis cernit, minui & auferri pulſum; quæ ſane ſpectant ad vim pulſificam, ad vim motricem cordis: hæc vis pulſifica, eſt attractrix, & expultrix. Vitalis autem facultas nihil aliud eſt, quā alteratrix facultas cordis: ſicut enim coctrix, ſeu alteratrix ventriculi vocatur χυλωτική, coctrix iecoris, αἱματοποιητική, id eſt, ſanguificatrix; ita coctrix, ſeu alteratrix cordis vocatur vitalis. Cæterum, fruſtratur facultas motrix cordis ob errorē externum (non læditur, ſed fruſtratur.) Quamuis enim in ſyncope cor afficiatur morbo, hic morbus tamen non eſt læſio huius facultatis, ſed aliarum. Error autem hic externus nihil aliud eſt, quam vitalis ſpiritus præter naturam cum violentia aggregatus in corde. Hinc Auicennas dicit, ſyncopen fieri propter cōgregationem caloris, & ſpiritus in corde; vt reliquæ corporis partes ſint orbatæ ſpiritu, vt mortuæ videantur. Ergo error externus eſt cauſa morbifica, nimirum, ſpiritus vitalis, ſumma cum violentia in corde aggregatus. Et hoc contingit huic ſpiritui, quia læditur retentio cordis. Læditur autem retentio cordis, vel propria ratione, vel ex Accidenti. Propria ratione, quando læditur retentio citra expulſionem: ex accidenti, quando læditur propter expulſionem. Si retentio lædatur citra expulſionem; ſpiritus aggregatur propter cauſam reſoluentem: dum enim cauſa reſoluens agit, niſi id quod reſiduum eſt, in corde aggregaretur, illico moreretur animal. Si retentio lædatur vitio expulſionis; tunc aggregatur ſpiritus propter cauſam non reſoluentem, ſed contrariam, id eſt, ſuffocantem. Quare virium diſſolutio fit, vel per Reſolutionem, vel per Suffocationem. *Reſolutio ſpirituū.* Reſolutio fit, dum læditur retentio, citra vitium expulſionis. Hæc retentio læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas retentrix ob morbum cordis: (hic tamen morbus non eſt in cauſa immediata:) & quidem ob morbum in via ampliore, non anguſtiore: cuius cauſa eſſe poteſt immoderata caliditas, coniuncta cum humiditate. Error autem externus, eſt ſpiritus vitalis exiguus; item eiuſdem tenuitas immoderata; tenuior enim tenuior facile reſoluitur. Porro ſpiritus exiguus eſt per Se, vel per accidens. Per ſe eſt exiguus, cum non generatur copioſus. Non autem generatur copioſus, vel Læſa alteratrice, vel ob Errorem externum. Læditur alteratrix, ſeu coctrix, vel vitalis facultas ob morbum, & potiſſimum ob intemperiem frigidam, & ſiccam: & hic morbus eſt cauſa ſyncopes mediata, quia generat exiguum ſpiritum, qui facile reſoluitur. Error externus eſt ſuccus crudus, qui non eſt aptus, vt mutetur in copioſum ſpiritum vitalem, quamuis cor optime ſit temperatum. Huius ordinis etiam eſt inedia: nā etſi optime cor ſit conſtitutum; in inedia tamen non poteſt copioſus ſpiritus vitalis generari. Per accidens autem ſpiritus eſt exiguus, quando generatur quidem, ſed non detinetur in corpore, quod fit ob calorem inſignem, immoderatas vigilias, inanitiones, motus immoderatus, &c. his enim ſpiritus, etiam in magna copia generatus, minuitur & euacuatur.

Suffocatio ſpirituū, & caloris. Deinde fit diſſolutio virium per Suffocationem: vnde vel Læditur facultas, vel occurrit aliquis Error externus. Læditur ob morbum in via, in anguſtia; quæ fieri poteſt a materia copioſa, vel craſſa, Interna, vel Externa. Cauſa interna, eſt ſuccus prauus, corruptus, qualis eſſe ſolet, in ſuppreſſione menſium, puerperij: poteſt etiam ſuccus eſſe veneficus, vt in febribus peſtilentibus, in retentione ſeminis. Cauſa externa eſt aer prauus, peſtilens; cibi ſimiles, potiones; & animi pathemata vt timor.

Differentia. Quoad formam: motus debilis, vel Imminutus eſt, vt in lipothymia; vel Ablatus, id eſt, inſigniter debilitatus, aut ad ſenſum ſaltem ablatus, vt in ſyncope. Quoad ſubiectum: læditur cor, ſecundum partem Dextram, vel Siniſtram. Quoad cauſam efficientem; hæc eſt Reſoluens, vel Suffocans; quarum differentiæ edictis patent.

Signa. In genere hoc malum cognoſcitur, quia pulſus euadit paruus, debilis, ſecundum omnes dimenſiones, ad differentiam pulſus læſi in palpitatione. Deinde cognoſcitur e facie pallore ſuffuſa, quia ſpiritus, & cum ſpiritu ſanguis reuocatur ad cor: vnde ob eandem cauſam externa frigent. Cognoſcitur etiam e ſudore, & humiditate rorida, ac præſertim circa frontem, quia aliqua e parte compatitur cerebrum: erumpit autem illa humiditas rorida, quia partes, calore deſtitutæ, nequeunt ſubſtantificam humiditatem detinere, & frigida erumpit hæc humiditas rorida: quia exit per poros cutis frigidæ: frigida autem eſt cutis ob reuocationem caloris.

Differentiæ formales, facile patent: nam ſi fuerit ſyncope; omnia ſymptomata ſunt vehementiora, quam in lipothymia: præterea ſyncope indicatur ex amiſſione vocis, nec poſſunt loqui, quod non contingit in lipothymia. Aegri autem dum ad ſe redeunt, recordantur caſus: ad differentiam epilepticorum, qui non recordantur, quia in ſyncope magis læditur cor; in epilepſia magis cerebrum.

Diffe-

Digitized by Google

Differentiæ a ſubiecto ita cognoſcuntur: ſi enim ſymptomata magis vrgent ſecundum partem ſiniſtram, indicium eſt potius cor affici ſecundum partem ſiniſtrã: & contra. Quoad differentias a cauſa efficiente: facile reſoluentes cauſæ a ſuffocantibus diſtingui poſſunt. Verbi gratia, ſi homo afficiatur macie, ſi præcedat inſignis vacuatio, immoderatus corporis motus, lætitia effuſa, cibi parcitas, inedia; fieri ſolet virium diſſolutio a cauſa reſoluente. Si contra cohibeatur aliqua euacuatio ſolita, homo pius iuſto comedat & bibat, timore corruptus ſit, ſtatuendum, virium diſſolutionem fieri a cauſa ſuffocante.

Indicationes. Vitales indicationes ſumuntur a ſubiecto,& cauſa efficiente. A ſubiecto, vt dictum eſt cap. de palpit.cordis. A cauſa efficiente: Si ſit cauſa reſoluens; ſi immoderata apertio, indicat occludens, aſtringens: Si immodica euacuatio, quæ ſit ob immodicum impetum materiæ; motus illæ cohibendus, & quandoque etiam reuellendus: eſt enim reuellendus cauſa curationis: nam ſi, verbi gratia, fiat ſyncope, ob immoderatum ſudorem, ſecundum totũ corpus licet aſtringere, non licet reuellere autem fiat ſyncope e reſolutione, ob fluxũ ſanguinis narium, licet reuellere ad infernas partes. Si vero reſolutio fiat, quia non gignuntur ſpiritus, ob intemperiem cordis frigidam; indicatur calefaciens: & ſic de reliquis. Quod ſi cum frigiditate eſt coniuncta ſiccitas; ſimul humectandum. Si malum fiat a cauſa ſuffocante; obſtructio non indicat; materia autem obſtructionis, copioſa, craſſa, viſcida, indicat minuens, attenuans, detergens. Si malum fiat non propter morbum, ſed ob errorem externum; hic error pertinet ad cauſam externam, vel internam. Externa non indicat. Interna cauſa eſt materia, quæ poteſt eſſe toto genere prętcr naturam, ideoque eradicanda: poteſt eſſe copioſa, vnde minuenda.

Prognoſtica. Vitium hoc periculoſiſſimum, via eſt ad mortẽ, afficitur enim pars quæ gratia vitæ præcipuum locum obtinet. Quoad differentias; ſyncope periculoſior eſt quam lipothymia Periculoſius etiam malum, ſi pars ſiniſtra afficitur. Quoad cauſam effectricem; cęteris paribus, periculoſius malum, ſi ſit a cauſa reſoluente, quam ſuffocante. Dixi, cæteris paribus: nam ſi ſuffocatio fiat a cauſa peſtilente, venefica; certe malum eſt quaſi lethale.

Curatio. Phlebotomia. Præſeruatio ſpectat ad hunc, vel illum morbum, ideoque hac dimiſſa, de curatione mali præſentis agemus. Quæritur autem primum, an actu exiſtente ſyncope, vena ſit ſecanda, nec ne? Hoc videtur colligi poſſe e Galen.comm.24.82.113. lib.4. de rat. vict. probatur enim venę ſectio in pulſus carentia. Et ratio eſt, quia in ſyncope triplex eſt ſanguinis peccatum inſigne, indicans venæ ſectionem, ſcilicet in forma, in quantitate,& motu. In forma, quando ſanguis ita prauus redditur, ut non ſit aptus ad nutriendum, cum ſit putrefactus, cum ſit in via ad putredinem: & iccirco euacuandus eſt. Peccatum in quantitate eſt, cum ſanguis probus peccat ſecundum copiam, vt in habitu thletico, quemadmodum Hippocrates dicit aphor. 3. ſect.1. & cum hoc vitium ſit vehemens, egemus materia vacuante vehementi. Tertium peccatum eſt ratione motus, quia fieri poteſt, vt ſanguis probus copia nõ excedat, nec ſigna adſint plenitudinis; ſed peccet tamen ſecundum motum, vt immineat aliqua inflammatio; verbi gratia ſi aliquis, probum habens ſanguinem, nec copia excedentem, cadat ab alto, vel percutiatur: ratione illius ictus fieri poteſt, vt ſanguis motum præter naturam acquirat, cui motui, tanquam vitio, occurrendum ſit, euacuando ſimul, & reuellendo. In ſyncope igitur locum habere poteſt triplex hoc peccatum: poteſt enim ſyncope fieri a ſanguine prauo, & inepto nutritioni: poteſt fieri a ſanguine copioſiori, vt in plethora: poteſt fieri a ſanguine peccante ſecundum motum, verbi gratia dum ſit ſuppreſſio menſium, vt hic ſanguis impetum ad cor habeat: item, ſi fiat ſyncope ex immoderato fluxu ſanguinis narium, nam & tunc ſanguis in motu peccat. His poſitis, dicimus, [in ſyncope actu exiſtente, non eſſe ſecandam venam; niſi peccatum ſanguinis ſit ſecundum copiam.] Quare vena ſecari poteſt, ſi vitium ſanguinis ſit ſimul in quanto,& forma: item, ſi ſimul in quanto, & motu: at ſi in forma tantum, vel in motu tantum; venam aperire maxima eſto religio. Fundamentum ſumitur e vi indicantis ſanguinis, & e vi virtutis. Nam ad venę ſectionem non tantum indicans, ſed etiam virtus robuſta permittens requiritur. Si ergo in ſyncope actu exiſtente conſideremus vim ſanguinis indicantis: certe ſumma eius vis eſt, quando vel ſola copia peccat, vel ſimul cum copia,& in forma, & in motu: imminet enim præſentaneum ſuffocationis periculum, ob immodicam copiam, ſicut etiam ignis ab immodica lignorum copia ſuffocatur. Præterea adeſt etiam permittens, ideſt, virtus: quando ſcilicet patiens non eſt priuatus carne,& virtus robuſta eſt ſecundum ſolida, ſecundum carnoſum genus. Dubium igitur tantum eſt de virtute ſecundum ſpiritus. Virtus igitur ſecundum ſpiritus dupliciter poteſt eſſe debilis: vel quia reſoluitur, & hęc imbecillitas prohibet venæ ſectionem, vel quia ſuffocatur, quæ non prohibet venæ ſectionem, ſed permittit; niſi enim illico copia tollatur, de repente ſuffocantur ſpiritus, & æger moritur. Ideo Galenus locis citatis, in pulſus carentia ſecat venam. [Vſus.] Quoad [quantum:] non confertim euacuandum, in multa copia: virtus enim permittit quidem venæ ſectionem, non tamen concedit vacuationem copioſam. Quoad [tempus:] vena ſecanda eſt, actu exiſtente ſyncope, quia adeſt præſentia indicantis ſanguinis, & virtutis permittentis. Quoad [vbi:] vena varia eſt ſecanda, pro varia ſubſiſtentia ſanguinis, verbi gratia ſi corpus ſit plethoricum, vt ſanguis in toto exiſtat; cum ſanguinis fons ſit hepar, licet baſilicam aperire. Si fiat ſyncope e ſuppreſſione menſium, puerperij, & ſanguis ſit copioſior; aperienda eſt vena inferna: quia eſt materia,& vacuans ſanguinem, & ſimul impetum ſanguinis reuellens. Peccatum ſanguinis in ſolo motu, coerceri poteſt ligaturis, cucurbitulis: *Ligatura frictiones.* Sic etiam peccatum ſanguinis in ſola forma, alijs præſidijs tolli poteſt. Frictiones, ligaturæ, euulſio pilorum capitis, & barbæ, poſſunt cum vtilitate adminiſtrari, in ſyncope a ſuffocatione. Si autem e reſolutione fiat ſyncope; licet interdum etiam vti ligaturis, & frictionibus, non indifferenter, ſed ſecundum partes remotas contrarias, verbi gratia ſi fiat ſyncope ob immoderatum fluorem alui, oportem fricare, & ligare brachia: ſi ob narium hæmorrhagiam, crura liganda ſunt, & fricanda.

Medicamenta excitantia eos qui animo linquuntur. Quoad medicamenta, quibus egemus actu exiſtente ſyncope. Si fiat e reſolutione, oportet vti frigidis: vt ſunt [aqua frigida, roſacea, acetum, &c. quæ fronti, & faciei applicanda.] Si fiat ſyncope e ſuffocatione, calidis vtendum, vnde expedit fricare partes, & palatum etiam [mithridatica confectione, & theriaca, alijſque non modo calidis, ſed etiam ingratis, & iniucundis, vt virtus ſuffocata expergiſcatur. Conducit etiam magnopere naſturtium, nigella, diaſinapi, &c. quæ intra nares immittenda, vt excitetur ſternutamentum, vi cuius virtus ſuffocata excitetur.] Notandum; ſi in ſyncope, forte e ſuffocatione, hæc ſternutamenta adminiſtrentur, & homo non ſternutet, (non exiſtente

vitio

Digitized by Google

vitio in naribus, vel carunculis mamillaribus (actum eſſe: ideoque diſcedat medicus.

Victus. Aer. Quoad diætam, aer probatur purus, ut materia alimenti ſpiritus: probatur etiam aer, vt materia remedij. Et in ſyncope e reſolutione probatur aer frigidus. In ſyncope autem e ſuffocatione, non probatur aer calidus, ſed potius moderate frigidus, c. 14. lib. 1. ad Glauc. ratio eſt: quamuis enim virtus ſuffocetur, & fiat concentratio ſpirituũ; attamẽ probari aer calidus non poteſt, quia in ſyncope e ſuffocatione adeſt magna neceſſitas euentandi calorem, ne ſuffocetur: ideo potius opus eſt inſpiratione aeris frigidi: quod etiam obſeruatur in aſthmate, in difficili reſpiratione, quamuis hæc fiant a materia frigida, & pituitoſa, aere tamen egemus frigido, propter neceſſitatem euentandi caloris: Quoad cibum. Non poſſunt maſticare. Si ergo fuerit ſyncope e reſolutione; probatur potio [potio ex aqua carnis, e capi deſtillato, & ad celerem penetrationem, cum aqua carnis etiam vinum miſcendum, vnde probatur vinum aromaticum.] His tamen non in omni ſyncope vtendum, nam ſi fuerit e ſuffocatione, & præſertim e copioſo ſanguine, a vino abſtinendum. Nec obſtat Galeni dictum, c. 45. lib. 12. Meth. omnibus, qui actu detinentur ſyncope, vinum eſſe exhibendum, non enim abſolute intelligit omnes, ſed omnes de quibus ibi loquitur: loquitur autem ibi de ſyncope, quæ non fit a copioſo ſanguine, ſed a ſuccis biliofis, pituitoſis, & proinde idem Galenus cap. 14. lib. 1. ad Glauc. non omnibus vinum exhibet. *Cibus.*

Finis Libri Secundi.

MEDI-

Digitized by Google

MEDICINAE PRACTICAE

LIBER TERTIVS.

DE PARTIVM IMO VENTRE CONTENTARVM AFFECTIBVS.

CAPVT PRIMVM.

De Læſa deglutitione: quæ Oeſophagi eſt affectio.

Tranſitio

INſtrumenta corporis humani pertinent, vel ad Ventres, vel ad Artus. Si ad ventres; vel ad Caput, vel Thoracem, vel Abdomen. Cum igitur hactenus capitis, & thoracis affectus pręcipuos mediocri diligentia ſimus proſecuti: deinceps mala ad ABDOMEN ſpectantia proponere inſtituimus.

Quod agẽdum hoc libro, & quo ordine.

Sciendum vero abdomen cauſa, tum vitæ, tum commodioris vitæ in ſe continere Hepar; & huius cauſa Ventriculum, Inteſtina, Veſicam felleam, Lienem, Renes, Veſicam vrinariam: gratia autem ſpeciei Genitalia vocata organa, tam virilia in marib⁹, quam in fœminis muliebria. Nos igitur circa omnium harum partium vitia digrediemur: nec citra diligentiam: ſiquidem in quolibet vitio verſabimur circa nomen, definitionem, differentiás, ſigna, præſidia, prognoſticum, & præſidiorum materias: & aſſiduo conabimur doctrinam hiſtoricam euitare, & ſcientificam amplecti: maxime vero dum ſermo fit de præſidiorum materijs; noſtrum inſtitutum erit, non ſimpliciter tradere receptas, (quod pertinet ad empiricos,) ſed tradere artem, formulas, ſeu receptas præſcribendi. Verum, quamquam abdominis pars præcipua ſit iecur, nihilominus nos primum de ventriculi malis dicemus: & ratio eſt, propterea quod ventriculus eſt inſtrumentum, cui primo quæ aſſumuntur occurrunt: primum enim virtus ventriculi aliquantiſper vincens cibaria, & potiones, in cauſa eſt, vt quæ ingeruntur, deinceps apprime vincantur ab hepate. Cæterum hoc loco per ventriculum intelligimus totum viſcus, duabus conſtans partibus; nimirum meatu quem tranſeunt, quæ aſſumuntur; deinde utre, in quem ſuſcipiuntur: iccirco ne vitium in defectu à nobis committatur; per ventriculum intelligemus non modo ſuſcipientem partem, nempe ventriculi corpus, quod ventriculum vocant; ſed etiam partem, quæ eorum, quæ ingerũtur eſt ductus, quam partem œſophagum vocare conſueuerunt. Quamobrem agendum nobis erit de vitijs, tum Oeſophagi, tum Corporis ventriculi: & primum œſophagi; quia quod aſſumitur, primum œſophagum, poſtea ventriculum adit.

Quantum igitur ad vitia œſophagi: ſecundum Auicennam membrum hoc obnoxium eſt cuilibet vitiorum generi: ſiquidem intemperie, mala compoſitione, & ſoluta vnitate corripi poteſt. At cum omnia hæc mala, vt inſinuare videtur Auicennas, conſentientia eſſe videantur, prout vni officiunt deglutitioni, propter quam œſophagus eſt creatus: ob id de læſa deglutitione ſermo inſtituendus: nam læſæ deglutitionis doctrina recte concepta, nihil quod ad œſophagi mala intelligendum neceſſarium, vel vtile eſſe videtur, deſiderari poterit. *Affectus œſophagi.*

Quoad nomen [illegible] relinquo Grammaticis: per læſam autem deglutitionem intelligimus *Nomen.*

Digitized by Google

mus illud vitium, in quo homo præter leges naturæ, cum aliquid per os ingeritur, ita afficitur, vt quod aſſumitur, nequaquam ſecundum naturæ ſtatuta ab ore in ventriculum deſcendere valeat: vt propterea læſam deglutitionem audire oporteat genericâ. *Generatio.* Huius mali, vt definitio promptius eluceſcat, primum (vt moris noſtri eſt) læſæ deglutitionis generatio explicanda: & facilioris doctrinæ gratia, quomodo deglutitio, ſecundum naturam celebretur, *Vt fiat deglutitio ſecũdum naturã.* oſtendendum. Sciendum ergo cum Galeno, cap. 8. lib. 4. de vſu part. cap. 11. lib. 5. de vſu part. capit. 5. lib. 6. de vſu part. & cap. 8. lib. 3. de facult. naturalibus, & cap. 5. lib. 5. de loc. affect. a quo accepit Auicennas prima, primi, cap. vlt. & lib. 3. fen. 13. cap. 1. ad deglutitionem, ſecundum naturam celebrandũ, neceſſario concurrere facultatem, tum naturalem, tum voluntarie motricem. Quoad naturalem: ſcire oportet, eſſe attractricem, & expultricem. Quantum ad attractricem; potiſſimum ſpectat ad œſophagum, aliquo autem modo ad ventriculum. Ad œſophagum attinet; vt per rectas fibras, in œſophagi tunica interna inſertas, cibum ad œſophagi initium expreſſum, in partes pœnitiores attrahit. Spectat etiam ad ventriculum; vt per rectas fibras fit attractio. Hinc fit, deglutitionem optimam expleri, ſi appetentia ciborum deglutitionem præcedat: nam dum vigilat appetentia ventriculi, non dormit attractrix; vt propterea deglutitio ægre perficiatur, niſi appetitus præcat, quod euenit in aſſumptione, vel ciborum, vel medicamentorum iniucundorum. Quo autem ad expultricem: eſt hæc œſophagi facultas, quæ ope fibrarum tranſuerſarũ, tunicæ externæ adhærentium, cibos in œſophagum attractos, in ventriculum protrudit. Quoad facultatem motricem: duplex eſt; altera laryngem ſurſum trahit; reliqua autem cibum ad œſophagi initium exprimit. Facultas autem motrix, quæ laryngem ſurſum pellit, attinere poteſt ad hyoidis oſſis muſculos, qui laryngem ſurſum in tantum eleuant, quantum gula deorſum trahitur. Expedit autem laryngem aſcendere: nam ſecus, cum larynx tota ſit cartilaginea, cibi deſcenſum inhiberet. Nec vero ſurſum larynx eleuata, eandem ſedem ſeruat: verum (capite octauo, libro tertio, de facult. natural.) completa deglutitione, luculenter deſcendere cernitur. Id autem aſſequitur per rectas fibras, inſertas internæ tunicæ ventriculi: quæ ſane tunica, cum intus inueſtiat, tum gulam, tum os, tum præterea intrinſecus, ſecundum ſummitatem arteriæ, ſeu laryngis extendatur; fit, vt dum gula à ventriculo deorſum trahitur, ſimul etiam ſumma arteria trahatur, & proinde larynx deſcendat. Motrix autem, quæ cibum ad œſophagi initium exprimit, attinet ad faucium muſculos: qui dum ad ſuum principium trahantur, cibum in œſophagum depellunt. His ſic conſtitutis, patet, cibum aſſumptum deſcendere, & tractu, & pulſu. Vt cum Auicen. deglutitio, ſecundum naturam bifariam perpendi poſſit: altero modo, vt incipit deglutitio, altero, vt perficitur. Vt incipit, fit ope attractricis œſophagi, & virtute muſculorum: vt autem perficitur, fit virtute expultricis œſophagi, & virtute attractricis oris vẽtriculi. Hæc Gal. cognoſcens, iure cap. 5. lib. 5. de loc. affect. dicit, gulæ duplicem eſſe vſum: nam in deglutitione gula concurrit dupliciter; primum inſtar viæ, vt deglutitionis auctor eſt facultas, tum muſculorum, tum ventriculi: concurrit deinde in ratione organi operantis, vt deglutitionis eſt opifex gulæ facultas, ſiue attractrix, ſiue expultrix. *Vt fiat deglutitio præter naturam.* His explicatis facilè colligitur, deglutitionem naturæ leges egredi, dum aliquid occurrit præter naturam, turbans, vel gulam, vel vicinos muſculos, vel ventriculum, vt gula, quemadmodum decet, vel non attrahat, vel non expellat. Et ſi muſculorum vicinorum motus lædatur, vel ventriculi attractio infeſtetur, dubio procul quoque deglutitio præter naturam oboritur. *Definitio.* Quare deglutitio læſa eſt functio præter naturam gulæ, dependens à fruſtratione facultatis deglutricis. Definitum eſt accidens præter naturam: neceſſe eſt ergo, vt pateat eius eſſentia per formam, ſubiectum, & cauſam effectricem. *Forma.* Quoad formam: dixi eſſe functionem præter naturam; vt deglutitio morboſa diſtingueretur à naturali: Et, vt præter naturam: proponitur forma generica, complectens deglutitionem Ablatam, Imminutam, & Corruptam. *Subiectũ.* Subiectum eſt gula: vt diſtinguatur hęc functio pręter naturam, à functione præter naturam cuiuſlibet alterius inſtrumenti.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt fruſtratio facultatis deglutitricis: vt diſtinguatur definitum à functione gulæ fruſtrata, vt nutritur. Vnde explicare oportet, quam ob cauſam facultas deglutitrix fruſtretur. Sciendum, fruſtrationem hanc pendere, vel è læſione facultatis, vel ab Errore externo. *Læſa facultas.* Quoad læſionem facultatis, locum hęc habet, dum gula afficitur morbo, vt cuius deglutitrix facultas, vel Labefactatur, vel Impeditur, vel vtrunque patitur. Error autem externus, attinet ad omnem gulæ noxam, quæ eſt extra conſtitutionem gulę, id eſt, extra intemperiem, extra malam compoſitionem, extra ſolutam vnitatem. Id ergo omne, quod eſt extra conſtitutionem, habet rationem erroris externi, ſiue ſit vicinarum partium morbus, ſiue nullus ſit morbus partium. Declaro cum Gal. & Auicen. cap. proprio. Primum ergo quoad lęſionem facultatis: vt morbus eſt multiplex, ita multiplex eſt facultatis lęſio. Hinc cum morbus eſſe poſſit, tum ſimplicis, tum miſtę potentię: ſi ſit ſimplicis potentię, facultas, vel labefactatur, vel impeditur. Si autem ſit morbus miſtę potentię, ſimul facultas, & labefactatur, & impeditur. Quoad morbum ſimplicis potentię, vt cuius facultas ſolum labefactatur; eſt verbi gratia intemperies quęlibet, ſecundum Auicen. potiſſimum tamen intemperies frigida, humida, ſicca, vt contingit in febribus: etenim ſi interna gulę tunica corripiatur intemperie, labefactatur facultas attractrix: ſi externa, labefactatur expultrix: ſi vtraque tunica morbo corripiatur, etiam vtraque facultas labefactatur. Quoad morbum ſimplicis potentię, vt cuius facultas impeditur; eſt morbus in Mala compoſitione, & in Soluta vnitate: propter malam compoſitionem, via ſeu ductus anguſtatur; propter ſolutam vnitatem via redditur inæqualis. Mala compoſitio eſt anguſtia, hoc eſt, Obſtructio, Conſtipatio, Coaleſcentia, & Compreſſio. Obſtructio fit à materia ſimpliciter replente œſophagum; quæ materia multiplex eſſe poteſt, vt materia deſtillans à capite, Item ſecundum Auicen. vermes numeroſi: vnde obſtructionis materia concurrit, quatenus peccat, vel copia, vel craſſitie, vel viſciditate, & lentore. Conſtipatio fit dum naſcitur caro, poſt vlcus œſophagi, quando ad agglutinationem perducitur; tunc enim caro ita poteſt concreſcere, vt conſtipetur ęſophagus. cap. 2. l. 3. de ſymp. cauſ. Coaleſcentia fit, cum poſt vlceris œſophagi agglutinationem, citra carnis excreſcentiam, anguſtus redditur œſophagus, cuius anguſtiæ cauſa immediata, non eſt caro, vt in conſtipatione, ſed cicatrix. Compreſſionis cauſa eſt, quod extrinſecus comprimit gulam: ſiue ſit tumor partium vicinarum, vel non inflammatorius, vel inflammatorius, vt in angina: ſiue etiam cum Auicenna ſit vicinarum vertebrarum luxatio ad interiora. Soluta vnitas, eſt vlcus: de cauſis autem vlceris, dicemus in ſermone de vlcere ventriculi. Quoad morbum miſtæ potentiæ, qui deglutitricem facultatem, tum labefactat, tum impedit; hic

morbus

Digitized by Google

morbus eſt gulæ tumor, ſiue frigidus, ſiue calidus: per intemperiem enim morboſam labefactatur facultas; per magnitudinem auctam impeditur. Hæc de morbis.

Error externus. Quoad errorem externum; hic poteſt eſſe cauſa Externa, vel Interna. Cauſa interna, cũ Auicenna, eſt vitium partium vel Vicinarum, vel Non vicinarum. Vitium partium vicinarum, attinet vel ad Muſculos vicinos, vel ad Ventriculum. Ad muſculos, ut afficiuntur vel Paralyſi, vel Conuulſione, vel Tumore, [(Sed duo hic notanda primo. Si hæc mala dirigantur ad deglutitionem, ut prodit a facultate animali, eſſe vitia, propter quæ læditur facultas animalis: Si autem dirigantur ad deglutitionem, vt prodit a facultate naturali, has cauſas eſſe errores externos, non morbos. Secundo notandum; ſi muſculi afficiantur tumore, vt vi huius tumoris ſolum lædatur motus muſculorum, eſſe vitium, quod attinet ad errorem externum: at ſi vi tumoris, non modo lædatur motus muſculorum, verumetiam gula anguſtetur & cõprimatur; tunc etiam lædi facultatem, & proinde habere rationẽ morbi.)] Porro error externus ſpectat ad ventriculum, ſi citra noxam œſophagi ventriculus afficiatur in appetentia, vt non attrahat cibũ. Ad partes non vicinas ſpectat error, dum læditur deglutitio ob debilitatem virtutis: vt in fine morborũ acutorum contingit; in his enim omnium partium calor languet. Error externus, prout ſpectat ad cauſas externas, eſt vitium in his quæ ingeruntur: vt dum ingeruntur craſſiora, male maſticata, & dum conſertim ingeruntur.

Differentiæ. Differentiæ a forma: Deglutitio vel Aufertur, vel Male fit: ſi male fit, imminuitur, aut Deprauatur. Differentiæ a ſubiecto: Afficitur gula, ſecundum partem Internam, vel Externam: ſecundum Supernam, uel Infernam. Differentiæ a cauſa effectrice: Deglutitio læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum: horum ſubdiuiſio e traditis patet.

Signa. Deglutitio in genere, & ſecundum differentias a forma, non eget ſignis: æger enim conqueritur de deglutitione, & de hac vel ablata, uel imminuta, vel corrupta; quæ corrupta deglutitio fit vel cum dolore, vel cum prauo motu.

Differentia a ſubiecto. Quoad differentias, ratione ſubiecti: Si gula ſit affecta ſecundum partem ſupernam, tumor quandoq; oculis conſpicitur: & ilico aſſumpto cibi deglutitionis impedimentum ſentitur. Si pars inferna ſit affecta; cibi aliquantiſper libere deſcendunt, ſed mox in tranſitu iter turbatur. Vtrum autem gula afficiatur ſecundum tunicam externam, vel internam, patebit e cognitione differentiarum; quæ ſumuntur a cauſa efficiente.

Diff. a cauſa effic. Quoad differentias a cauſa efficiente: hæc eſt morbus, aut error externus.

Dyſcraſia. Si morbus, & primum ſi ſit intemperies; ex eo deprehenditur, quia cibus difficulter deſcendit, ſine ſenſu anguſtiæ. Et ſi ob intemperiem labefactetur attractrix; cognoſcetur inde, quod cibus tum liquidus, tum ſolidus deſcendet, ſed ægre. Si labefactetur expultrix; cognoſcetur, quod cibus liquidus deſcendet, non autem ſolidus. Si dyſcraſia ad calidum declinet, indicabitur e ſenſu caliditatis, & cauſis calidis prægreſſis: contra, ſi ad frigidum. Si verget ad humidum, cognoſcetur ex oris humiditate, e priuatione ſitis, e prægreſſis cauſis humectantibus: contra, ſi ad ſiccum.

Anguſtiæ. Si morbus ſit anguſtia, indicabitur e cibo, ægre deſcendente, ſed cum ſenſu anguſtiæ. Et ſi anguſtia fuerit obſtructio; indicabitur e difficili & inæquali deglutitione, ſiue dolore: vtrum autem obſtructionis cauſa ſit uel materia deſtillans, vel vermis; cognoſcetur e proprijs capitibus. Si anguſtia ſit conſtipatio; indicabitur e difficili & inæquali deglutitione citra dolorem, citra ſitim, citra febrem: & præterea vlcus eſt prægreſſum. Si cauſa ſit coaleſcentia, indicatur e ſignis vlceris (coaleſcentia enim vlcus ſequitur) ſed minor erit difficultas in deglutitione, quam dum fit a tumore carnoſo, quoniam a cicatrice producitur exigua anguſtia. Et ſi anguſtia ſit compreſſio, ſi fiat a tumore partium vicinarum, ſigna erunt tumoris, ut in angina: ſi ſit vertebrarum luxatio, indicabitur e prægreſſa cauſa luxationis, & intendetur deglutitionis noxa in ſupino decubitu.

Vlceris. Si cauſa ſit vlcus, indicabitur e dolore, qui tempore deglutitionis intendetur: item e ſiti, e puris excretione, e prægreſſis cauſis vlcerantibus.

Tumoris. Si cauſa ſit tumor gulæ, indicabitur e difficili & inæquali deglutitione: & ſi tumor fuerit frigidus, non aderit ſenſus caliditatis, non febris, non ſitis, non dolor: Si tumor ſit calidus, contra. Sequitur cognitio erroris externi. Hæc eſt cauſa interna, vel externa.

Erroris externi ſigna. Si interna, & primum ſi vitium ſit ſecundum muſculos oſſis hyoidis, cibus protruditur ope muſculorum faucium, & quidem intra œſophagũ, ſed cibus ſolidus vix deſcendit, cum prohibeatur a tracheæ ſubſtantia cartilaginea, quæ ſurſum non attollitur, propter uitium muſculorum hyoidis. Si uitium ſit ſecundum muſculos faucium, indicabitur inde, quod cibus non traditur intra gulam, unde uel non deſcendit, uel uix deſcendit. Et ſi muſculi afficiantur paralyſi, deglutitur ſolum cibus liquidus, idque fit, uel quoniam muſculi hyoidis laryngem ſurſum non trahunt, uel quoniam muſculi faucium cibum deorſum non pellunt. Si uero muſculi afficiantur conuulſione, & quidem ſi faucium muſculi conuellantur, ut ui retrahantur ad ſuum principium, fiet ut cibi in gulam impellantur, nobisque inuitis cibi deſcendant: Si muſculi hyoidis cõuellantur, ſurſum trahunt laryngem, & hinc ſurſum pellunt cibum, & præſertim cibum liquidũ, ſolidus enim cibus pondere ſuo deſcendit, nec ita facile cedit motui conuulſio, quemadmodum liquidus. Si error attineat ad ventriculum, indicabitur ex appetentia. Si error ſpectet ad partes remotas, indicabitur e morbis, qui vires diſſipare potuerunt. Si tandem error attineat ad cauſas externas, æger & aſſidentes referre poterunt.

Indicationes. Præſidia ſumuntur ab eſſentia indicantis, eſſentia autem deglutitionis poſita eſt in forma, ſubiecto, & cauſa efficiente, ſufficit tamen præſidia ex uſu ſolum capere a cauſa efficiente. Si igitur fiat deglutitio læſa facultate, & primum, ſi morbus ſit intemperies, indicat alterans per contrarium, magis autem particularia, in ſermone de intemperie uentriculi perſequemur. Si morbus ſit anguſtia, indicatio capitur a cauſa continente ex uſu, non ab anguſtia. Si igitur anguſtia ſit obſtructio, materia obſtructionis erit uacuanda, ſi anguſtia ſit conſtipatio, caro excreta abſumenda: Si anguſtia ſit coaleſcentia, cicatrix atterenda, ſiue conſumenda, Si anguſtia ſit compreſſio, quidem ſi compreſſionis cauſa ſit tumor, materia tumoris uacuanda. (non conſideramus in tumore magnitudinem auctam, quia eſt morbus non ex uſu.) Si compreſſio fiat ob uertebrarum luxationem, ſitus uertebris reſtituendus. Si morbus ſit uel ulcus, uel tumor: indicationes tradentur in ſermonibus de ulcere uentriculi, & de tumore uentriculi. Si deglutitio lædatur ob errorem externum, hic eſt cauſa interna, uel externa. Si interna, & ſi attineat ad muſculos, ſiue afficiantur paralyſi, ſiue cõuulſione, ſiue tumore, indicationes petantur e proprijs capitibus. Si error ad uentriculum attineat, huius indicationes explicabuntur in ſerm. de læſa appetentia. Si error attineat ad partes remotas, ideſt, ad cor, & ad cerebrum, de his ſuis dicemus locis. Tandem, ſi

Digitized by Google

error ſit cauſa externa;ab hac nõ ſumitur indicatio.

Prognoſtica. Vitium præſens negligendum non eſt, cum citra deglutionem homo diu viuere nequeat. At vis differentiarum vt varia eſt, ita varium minatur periculum. Si ergo reliqua ſunt paria; ratione formæ deglutitio eſt periculoſior, ſi ſit ablata. Ratione cauſæ efficientis, pro varia vehementia, vario modo prognoſticandum: non tamen proponemus hic vehementiam cauſæ efficientis; cum illa prognoſtica plurimorum vitiorum, opportunius locis proprijs explicentur. Breuiter tamen ſciendum: ſi mali cauſa ſit intẽperies, curari poſſe: at ægrius ſi dyſcraſia ſit in habitu, & ſi ſit ſicca; nam maior eſt receſſus. Si morbus ſit anguſtia, nulla eſt anguſtia quæ ob vehementiam eſſentiæ deterior ſit, quam compreſſio a luxatione vertebrarum: vnde Auicennas huius curam, ceu deploratæ, non proponit. Materia obſtructionis, conſtipationis, & propoſitorum tumorum, ſaltem ſecũdum aliquam partem vinci poteſt, quod dico propter tumorem carnoſum conſtipantem, & potiſſ. propter cicatricem, quæ eſt cauſa coaleſcentiæ. Si vehementia dignitatis perpendatur; vt cauſa cruciat magis prope ventriculum, malum eſt magis periculoſum. Si denique cauſa efficiens ſit error; pro diuerſa vehementia erroris, varie prognoſticãdum: quod e propoſitis facile colligi poteſt.

Curatio. Chirurgica. Circa materias præſidiorum breues erimus: e proprijs enim capitibus peti poſſunt. Quoad materiam igitur chirurgicam: ſi deglutitio auferatur, & malum medicamentis nõ cedat, oportet candelam ceream in gulam immittere: & huius beneficio plerique ſanitati ſunt reſtituti. Aetius ait, ſi malum fiat e paralyſi, cucurbitulas mento eſſe affigendas.

Pharmaca. 1. Canon. Quoad medicamenta, quinque ſunt notanda: tria quidem ſunt communia: quartum reſpicit intemperiem humidam: quintum inflammationem. I. Exhibenda ſunt medicamẽta craſſa & viſcida: & ſi opus eſt attenuatione ac deterſione, miſcenda ſunt craſſa & viſcida, vt diutius hæreant, & operentur: operatio enim fit in tempore, & per contactum, v.g. dum cauſa deglutionis, quæ producitur a materia viſcida, vtimur [melle, vel ſaccharo; miſcere oportet farinã amyli, album oui, tragacantham, quæ baſin corrigant, ſicut albuminis oui viſciditas ſacchari vim fluidam corrigit, interim tamen ſaccharum minus detergere facit.] Quod ſi medicamẽta, quæ cum detergentibus & attenuantibus miſcentur, habent etiam vim deterſoriam; non corrigunt tantum, ſed etiam adiuuant baſin. Sed hæc non pertinent ad methodũ medendi, verum ad methodum ſimplicium & compoſitorum medic. ad methodum quidem ſimpliciũ, dum dicimus craſſa & viſcida eſſe eligenda; ad compoſitorum methodum, vbi de medicamentorũ miſtione agimus. Et hoc primum eſt documentũ, quod

2. Canon. Auic. proponit in c. de cura vlcerum gulæ. II. documentum: Medicamenta ea arte ſunt adminiſtrãda, vt paulatim bibantur: hic enim [agendi modus] indicatur a reſiſtentia indicantis: gulę vitium nõ cedit medicamẽtis, niſi ab his tangatur: propterea ſenſim oportet medicamentum deſcendere. Reſiſtentiæ autem ſignum hic eſt pars affecta, nimirum gula, ſecũdum ſuam compoſitionem; ideoque compoſitio eſt

3. Canon. cap. 17. l. 13. meth. med. ſignum. III. Medicamenta ſunt applicanda ſuper dorſum inter duas ſpatulas: nam [Vbi agendum] indicatur a ſubſiſtentia vitij: ſubſiſtit autem in gula, quæ poſt tracheam deſcendit inter duas ſpatulas: & hinc gulæ ſitus, eſt ſignum ſubſiſtentiæ, a qua Vbi agendum indicatur. Si ergo accidat, vt in deglutitione muſculi paralyſi afficiantur, cum Aetio acria, id eſt,

4. Canon. ad humiditatem. reſoluẽtia applicanda ſunt parti iuxta tonſillas. IIII. Si deglutitio fiat ob humiditatem: probantur medicamenta ſtiptica & calefacientia: hæc vt ſeruent calidum innatum, quod ab humore obruitur; illa vt ſiccent; qualia ſtiptica ſunt [roſæ, balauſtia, &c.] calida sũt, [aniſum, been vtrunque, ſpica, myrrha, &c.] Quandoque cum ſtipticis frigidis miſcenda ſunt calida fortia, quæ non tantum reſpiciunt calidum innatum, ſed corrigunt ſtiptica, ne frigiditate noceant. In hac miſcella Auicennas maxime probat [amiuden, quem puto eſſe ſuccum odoratum laſerpitij, vulgo benzoin dicitur.] V. Dum gula inflammatione afficitur; probantur medicamenta tum applicanda, tũ aſſumenda. Applicanda ſunt medicamenta dorſo inter ſpatulas: & primum reprimẽtia compoſita ex odoriferis, & fructibus propoſitis in curatione apoſtematum ventriculi; cuiuſmodi eſt medicamẽtum hoc: [recip. ol. roſati completi vnc. j. olei cydoniorũ vnc. ſ. (hęc conſtituunt baſin) a ceti drag. ij. (penetratione baſin adiuuat:) ceræ lotæ ĩ aqua roſac. drag. ij. ſ. (diuturniore mora facit vt medicamentum in agendo ſit efficacius) M ice, & fiat linimentum.] Deinde Auicennas accedit ad medicamenta reprimentia, & digerentia. Vnde reprimentibus iam propoſitis addit [ammoniacum, bdellium, ficus, adipes, vt ſit digeſtio. [Tertio neglectis reprimentibus, aſcendit ad reſoluentia: vnde conficit medicamentum [e granis lauri, e pyrethro, ex iride, ariſtolochia, & ſimilibus digerentibus.] Tandem ſi inflammatio gulæ, ad ſuppurationem mutetur (quod declarabimus in ſermone de tumore ventriculi.) probat Auicennas [medicamentum confectum e ſinapi, e gummi, e ruta ſylueſtri: & aſcendere licet ad fimum columbinum, vt abſceſſus dirumpatur.] Quoad ea quæ aſſumuntur, propter inflammationem, probat Auicennas [medicamentum confectum e lente, e ſpodio, e mucilagine, pſyllij, e ſemine portulacę, & aqua cucurbitę: quod medicamentum reprimendi vim habet.] Deinde his reprimentibus addit reſoluentia, ut ſunt [aqua feniculi, ficus: dactyli; lac amygdalinum.] Poſt reprimentibus dimiſſis, probat [farinam orobi & ciceris.] Tandem ſi ruptione opus ſit (niſi enim abſceſſus dirumpatur, homo moritur) laudat [ſorbitionem confectam e radice lilij cœleſtis, ex amygdalis amaris, & praſſio, addítque ficus, cum exiguo ſinapi: vt hoc medicamento fiat ruptio, & homo deglutire queat.] Dięta his proportione reſpondebit: de qua tamen in ventriculi dyſcraſijs. *Diæta.*

5. Canon. ad phlegmonem. 1 2

CAPVT II.

De differentijs affectuum ventriculi: & primum de Dyſcraſia.

Hactenus de œſophagi malis: nunc dicendum de vitijs Corporis ventriculi. Plura autem ſunt ventriculi vitia: tum quia ventriculus eſt inſtrumentũ, e pluribus partibus ſimilaribus compoſitum: tum quia eſt inſtrumentum functionum & animæ, & naturæ, non tantum communium, ſed etiam propriarum. Si ſumatur ventriculus, vt eſt organum e partibus ſimilaribus compoſitum; vitia eius ſunt morbi, & a morbis nomen aſſumunt: ſi uero conſideretur uentriculus, ut eſt organum functionum; uitia eius ſunt ſymptomata, & a ſymptomatis nomen accipiunt. Dicendum igitur nobis eſt, & de Morbis, & de Symptomatis. Quotum omnium numerus arte eſt eliciendus, hoc modo. Ventriculus primum conſideratur, ut inſtrumentum, e ſimilaribus compoſitum. Similarium partium morbus eſt Intemperies. Si vero *Ventriculi affectuũ enumeratio.* *Morbi & ſymp.*

cuius

Digitized by Google

culus ſumatur, vt eſt quid diſſimilare & compoſitũ: eius vitium eſt Mala compoſitio, potiſſ. in magnitudine vel imminuta, vt Paruitas ventriculi; vel aucta, vt Tumor ventriculi. Vitia autem ventriculi partibus ſimilaribus & diſſimilaribus cõmunia, ſunt Vlcera. Hæc de morbis. *Symptomata vẽtriculi.* Symptomata reſpiciunt ventriculum, vt eſt plurium functionum organum. Functiones ſunt Communes & Propriæ. Communis functio potiſſ. attinet ad tactum: vnde dicendum de Dolore, ſeu Cardialgia. Propriæ actiones ventriculi, ſunt Attractio, Alteratio, Expulſio, Retentio: hæc actiones dicuntur propriæ, quatenus referuntur ad cibum & potum, in quæ agit ventriculus, vt fiat chylus: quatenus autem hæ actiones reſpiciunt alimentum, quo ventriculus alitur, ſunt potius functiones communes, ſicut ipſa nutritio eſt communis actio. Quamuis autem inſtitutum noſtrum ſit verſari circa has actiones, quatenus propriæ ſunt: ita tamen digrediemur, vt nihil deſiderari poſſit circa communes functiones. Quantum igitur ad attractionẽ, hæc poſtulat naturalem appetentiam, nam appetentia præter naturam nocet attractioni; ideo dicendum de Appetentia læſa. Et cum appetentiæ obiectum ſit duplex, nempe Cibus, & Potus: gratia cibi, dicemus de Fame morboſa: gratia potus, de Siti morboſa. Ratione famis morboſæ, patere poterit eſſentia, & curatio, Diminutæ appetentiæ, Faſtidij ciborum, Deſtructionis appetitus, Famis vaccinæ, Appetitus canini, & Picæ, ſeu malaciæ. Eodemque modo de qualibet ſiti morboſa dicendum. Quoad alterationem, quæ ſecunda eſt ventriculi actio, huius cauſa dicendum de Cõcoctione ventriculi morboſa. Quoad expulſionem; loquemur de Singultu, de Vomitu, de Cholera. Quoad retentionem eſſet dicendum de Lienteria & Cœliaca: de quibus tamẽ cõmodius in malis inteſtinorum, vbi de alui fluxu loquemur.

Vitia igitur ventriculi, quæ explicabimus, hæc ſunt dyſcraſia, prauitas, tumor, vlcus, cardialgia, fames, ſitis, læſa chylificatio, ſingultus, vomitus, & cholera.

De intemperie ventriculi: & primum de Definitione & Cauſis.

Nomen. PEr intemperiem, malam complexionem, δυσκρασίαν, intelligimus morboſam intemperiem ad differentiam intemperiei ſanitatis. Gal. c. 2. l. 4. metho. morboſam hanc intemperiem vocat imbecillitatẽ. *Generatio.* Generatur hæc intemperies (vt inſinuat Galenus cap. 3. l. 7. metho.) dum ventriculo cauſa alterans occurrit, ita agens in ventriculi temperamẽtum, vt hoc degeneret in intemperiem, atque ita recedat a naturali ſtatu, vt ventriculi actio lædatur. *Definitio* Proinde ventriculi intemperies morboſa, eſt morbus partium ſimilarium ventriculi, procedens a cauſa alterante. *Forma.* Forma eſt morbus, genus proximum intemperiei: per quam formam definitum diſtinguitur, & a temperie, & ab intemperie ſanitatis; quia dicimus intemperiem de qua loquimur eſſe morbum. *Subiectũ.* Subiectum ſunt partes ſimilares ventriculi: quo ſubiecto definitum diſtinguitur a mala compoſitione, quæ & ipſa morbus eſt, ſed non partium ſimilarium, verum diſſimilarium. Addimus; Ventriculi: vt definitum diſtinguatur ab intemperie aliarum partium ſimilarium.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens, eſt cauſa alterans: qua definitum diſtinguitur ab vlcere ventriculi; quod licet ſit morbus partium ſimilarium ventriculi, non tamen fit a cauſa alterante, ſed a cauſa ſoluente continuum. Ratio huius cauſæ efficientis hęc eſt: quod complexionalis qualitas, e mutua actione, & paſſione primarum qualitatum emergit: vt complexio vnica ſit qualitas ſecunda, in qua tamen viget potentia modo vnius qualitatis, modo duarum. Cum ergo intemperies fiat e mutatione naturalis temperamenti: a cauſa alterante eam fieri neceſſe eſt. cap. 3. lib. 7. meth. Galenus cap. 8. lib. 2. de fac. natural. ait, intemperiem non eſſe morbum, ſed cauſam primorum morborum: craſis enim eſt præcipuum organum facultatis naturalis, in primis corporibus, id eſt, in partibus ſimilaribus; quæ ſi vitioſa reddatur, & in intemperiem mutetur, oritur læſio facultatis partium ſimilarium, cuius læſionis cauſa contentiua eſt intemperies: nam actio læſa, immediate pendet a lęſione facultatis, & hęc proxime pendet ab intemperie morboſa. Porro cauſa hęc alterans multiplex eſt, ſecundum Speciem, ſecundum Vitium, & ſecundum Cauſam generantem. *Species.* Quoad ſpeciem: cauſa alterans eſt Interna, vel Externa. Interna eſt Continens, vel Contentum. Continens eſt membrum vicinum ventriculo: vt omentum, hepar, lien: ſi enim vi lienis ita refrigeretur hepar, ut oboriatur hydrops; mirum eſſe nõ debet, ſi etiam a membris vicinis ventriculus poſſit alterari. Contentum poteſt eſſe quilibet Humor, & Flatus, cap. 11. libro 7. method. Externa cauſa occurrit Neceſſario, uel Non neceſſario. Neceſſario; ut ſex res non naturales, potiſſimum cibus & potus, quę integris facultatibus in uentriculum agunt. Non neceſſario occurrunt medicamenta Aſſumpta & Applicata. *Vitia.* Quoad vitia ſpecierum; licet uaria ſint, neceſſario tamen in propoſito morbo attinent ad qualitatem primam. Materia enim morbifica uentriculum reddit intemperatum, quatenus uim habet calefaciendi, refrigerandi, humectandi, ſiccandi, uel coniunctim hæc faciendi. cap. 11. lib. 7. method. Horum autem uitiorum diſcrimen dependet, tum e uario uitio humorum, tum e diuerſitate ipſius uentriculi, id eſt, e uaria diſpoſitione uentriculi. Declaro: E uitio materię: nam ſi uerbi gratia, humor ſit pituita, pituita eſt frigida & humida; quod ſi tamen fiat, ut pituita plurimum excedat per frigidum, parum per humidum; erit in cauſa frigidę intemperiei, non humidę: at ſi uehementer excedat, & ſecundum frigiditatem, & ſecundum humiditatem; cauſa erit dyſcraſię compoſitę, nimirum, frigidę & humidę. Quoad diſpoſitionem uentriculi, hęc quoque concurrit: nam ſi uentriculus ſit calidus & humidus ſecundum naturam; ui pituitę frigidę, & humidę, fieri poteſt ſola intemperies humida: in habentibus enim ſymbolum facilis eſt tranſitus: unde cum uentriculi tunicę obtineant exiguam caliditatem, & aſſiduo in uentriculo generetur ſuccus pituitoſus, fieri poteſt ut uentriculus facilius, & frequentius corripiatur intemperie frigida & humida. *Cauſa generans.* Cauſa generans, perpendenda eſt potiſſ. ratione contenti, id eſt, humoris, ſiue materię. Contentum generatur In uentriculo, uel Extra uentriculum: nam pituita non tantum in uentriculo generatur, ſed etiam in capite, e quo deſtillare poteſt in uentriculum. Sed pręterea generatur humor in iecore. Gignitur humor, uel lęſa facultate, uel ob errorem externum. Sed de humorum generatione alias. Iam proponemus cauſas magis ſpeciales, intemperiei Calidæ, Frigidę, Siccę, Humidę. *Calidę dyſcraſię cauſa.* Quantum ad cauſas intemperiei calidę; ſecundum Gal. cap. 2. lib. de cauſ. morb. hæ ſunt uel Internæ, ut materia billioſa, materia putrida, materia ſanguinea; uel Externæ, ut calidi cibi, potio calida, medicamenta calida, & exhibita, & applicata. *Frigidę intemperies Cauſa.* Quoad cauſas intemperiei frigidæ: ſecundum Gal. c. 3. lib. de cauſ. morb, interna cauſa poteſt eſſe Continens, &

Digitized by Google

Contentum. Continens concurrit, uel Immediate, uel per Medium: Immediate, ut pars uicina frigida reddita, nimirum iecur, lien, omentum, draphragma, abdominis muſculi: additur etiam uentriculi ſiccitas, c.7.lib.7. method. quia dum ſiccitas perdurat, ſuccedit frigiditas: nam deficiente nutrimento, quod fit e ſucco calido, rationabile eſt partem reddi frigidam. Cauſa continens, mediate concurrens, eſt hepar, non ut frigidum, ſed ut calidum: quia, ut calidum, conſumit pinguedinem, & potiſſimum omenti, ut hinc uentriculus refrigeretur. Cauſa interna, ut habet rationem contenti, eſt materia melancholica, materia pituitoſa, materia flatulenta: nam hæ materiæ ſua frigiditate, reddere poſſunt uentriculum frigidum. Externa cauſa eſſe poteſt, frigidus cibus, frigidus potus, frigida medicamenta, & potiſſimum ſolent eſſe opiata admodum frigida. Quoad intemperiem ſiccam, ut huius cauſæ intelligantur, oportet ſcire, quot humiditates pertineant ad partem uiuentem, non enim oritur intemperies ſicca, niſi humiditas abſumatur. Sciendum ergo e c. 5.& 6. l.7.meth.c.11. lib.10. meth. in parte uiuente quinque eſſe humiditates: prima continetur in uenis & arterijs exilibus partis uiuentis: & hæc humiditas eſt ſanguis uelutidealbatus, quidam uaſa egreditur, mutatur in alias humiditates: Reliquæ autem humiditates extra uaſa continentur; quarum una eſt elementalis, tres autem ſunt uitæ ſeu animæ. Elementalis humiditas eſt cauſa, ut miſtum unitatem ſeruet: hac enim humiditate deficiente, miſtum in cinerem diſſoluitur. Tres reliquæ humiditates ſunt, quarum ope partes uita fruuntur: ad quod præſtandum, concurrunt uel mediate, uel immediate. Mediate concurrit humiditas, quæ continetur extra uaſa, in animalis partibus, ad ſimilitudinem roris diſperſa, unde humiditas rorida dicitur: hæc generatur ex humiditate uaſcula egrediente; & in alias mutatur humiditates, ope quarum partes immediate uita fruuntur. Humiditas autem quæ immediate uitam reſpicit, eſt duplex; quia & partes uiuentes ſunt duplices, aliæ ſanguineæ, ut partes carnoſæ & pingues; aliæ ſpermaticæ, ut partes neruoſæ, fibroſæ, membraneæ, &c. ſic etiam altera humiditas eſt Sãguinea, altera Seminalis; utraque conſeruatur ope humiditatis roridę; & quidem e portione puriore, humiditas ſeminalis. Et quoniam hę humiditates potiſſimum pertinent ad ſubſtantiam calidi inſiti partium ſanguinearum & ſpermaticarum, propterea diximus eas uitam immediate ſeruare. Quamuis igitur quælibet pars uiuens quinque obtineat humiditates; nihilominus intemperies ſicca tantum eſt triplex: nim. dum abſumitur humiditas rorida, ſanguinea ſeminalis. Elementaris enim permanet etiam poſt mortem; quoniam ſola putredine, uel combuſtione diſſipatur. Humiditas etiam uaſorum exilium excluditur: nam uaſcula non ſunt de eſſentia partis, ſed ſunt organa communia: unde hanc humiditatem ab alijs diuerſam eſſe, Galenus ſcripſit, cap.6.lib.7.meth. Siccus ergo eſt morbus, ſi abſumitur humiditas rorida: ſiccior, ſi ſanguinea: ad ſummum ſiccus, ſi ſeminalis. Huc Galenus reſpiciens, cap. 11.libro 10. method. inquit: cauſam ſiccantem primum agere in roridam humiditatem, ſecundo in ſanguineam, tertio in ſeminalem. Porro iam explicanda eſt cauſa conſumens has humiditates. Dicimus ergo cum Galeno cap.4. libro de morb.cauſ. & cap.6.lib.7. metho. morbum ſiccum oboriri, dum ſanguis deficit: unde cauſa abſumens ſanguinem, eſt cauſa ſiccans. Hęc cauſa eſt Interna, uel Externa. Interna, eſt Continens, & Contentum. Continens, uerbi gratia hepar, dum calore ſuo immodico ſanguinem conſumit. Contentum, uerbi gratia materia bilioſa, materia melancholica, dum vi ſiccitatis, & bilis etiam vi caliditatis, diſſoluunt humiditatem, ſicut melancholia frigore ſuo eandem poteſt exprimere; melancholia item exuſta, calida inſtar bilis, calore humiditatem diſſipat. Cauſa externa eſt diæta ſiccans; vt cibi conditi aromatibus, cibi ſaliti, agrumina, (ideſt, cepæ, porrum, &c.) vinum generoſum antiquum, paucitas cibi & potus. Huius claſſis eſt euacuatio, præſertim per vomitum. Adhæc, motus corporis & animi immoderatus. Item medicamenta purgantia, aquæ thermales: denique omnia medicamenta calefacientia & exſiccantia. Quoad intemperiem humidam: primum ſcire oportet, quot modis morbus humidus oboriatur. Fit ergo morbus humidus, ob humiditatum exſuperantiam. ſicut ob harum penuriam, ſiccitas. Exſuperantia alia eſt ſecundum Quantitatem, alia ſecundum Qualitatem. Secundum quantitatem, dum humiditatis ſubſtantia augetur ſecundum copiam. Secundum qualitatem, dum humiditatis ſubſtantia humidior redditur. Vnde, ſi contingat alimentalem humiditatem deficere ſecundum copiam, & excedere ſecundum humiditatem: patiens erit affectus morbo & ſicco, & humido: ſicco, vt humiditas deficit; humido, & humiditas qualitate humidiore afficitur: & ſic idem membrum, ſecundum eandem partem & eodem tempore, corripi poteſt morbo, & ſicco, & humido: Nec tamen eodem tempore adſunt contraria: nam, cum morbus ſiccus fiat e penuria alimenti, huic opponitur copia: at morbus humidus, fiat a materia humidiore, vnde penuriæ opponitur abundantia, non humiditas: ideoque, ſi morbus humidus fiat a copia alimenti, hic non poteſt coniungi cum morbo ſicco; quia copiæ opponitur inopia & penuria. Ex his patet, humidum eſſe morbum, dum & humiditatis ſubſtantia redditur copioſa, & dum redditur humidior. Cauſa humiditatis copioſioris, e capite quinto, libro de cauſ. morb. eſt ſanguis, copia peccans. Cauſæ ſanguinis copioſioris mediatæ ſunt, a quibus ſanguis poteſt multiplicari. Cauſa porro, quæ ſubſtantiam humiditatis reddit humidiorem, vel eſt Interna, vt pituita humidior, ſanguis humidior, qui prętertim in hydrope hypoſarca vigere ſolet: vel Externa, vt cibi humidiores, fructus, potus aquę, medicamenta humectantia. Hęc de cauſis dyſcraſię ſimplicis: e quibus etiam compoſitę poſſunt intelligi.

Sicca intemperies cauſa.

Humida intempe. cauſa.

De Differentijs.

IAm de differentijs agemus. Forma intemperiei eſt, quod lędat operationem: vnde perpendi debet, Vis lędendi, & Terminus, ad quem niſi perueniat intemperies, non lęditur actio. Formales ergo differentię ſumi debent, & a vi ſeu facultate, & a termino. Facultas ſumitur, vel vt Agit, & agendo eſt in cauſa, vt lęſa facultate lędatur actio: vel vt Imprimitur vis, in parte ſimilari. Si primo modo vis capiatur: tunc, ſi vis eſt ſimplex, etiam intemperies eſt Simplex: ſi compoſita, Compoſita. Simplex intemperies, eſt Calida, Frigida, Humida, vel Sicca, Compoſita intemperies, perpenditur ſecundum uires Diuerſas, aut Contrarias. Si ſecundum diuerſas; eſt intemperies, uel calida & humida, uel calida & ſicca; uel frigida & humida, uel frigida & ſicca. Si perpendatur ſecundum uires contrarias; tunc intemperies eſt uel calida & frigida, uel humida & ſicca. Notandum autem eſt, primum de intemperie calida & frigida, quod ſit inęqualis, cum non omnes particulę in hac intemperie æqualiter afficiantur, e capite 1. libro de inęquali.

Differentia a forma. 1

Digitized by Google

inæquali. intemper. ſæpe enim ventriculus, verbi gratia, ſecundum os ſuperius afficitur intemperie calida, ob vapores bilioſos; at ſecundum fundum, frigida, ob pituitam: vnde intemperies hæc compoſita, frigida, & calida, ad diuerſas pertinet inſtrumenti partes. Secundo notandum circa intemperiem compoſitam; humidam, & ſiccam; eam attinere poſſe ad eandem particulam eiuſdem inſtrumenti, quoniam non producitur a contrarijs cauſis; cum morbus ſiccus fiat ob penuriam humiditatum; humidus autem ob præſentiam agentis qualitate humida. Hæc, ſi facultas ſumitur, vt Agit. Si vero ſumatur, vt vis intemperiei Imprimitur in parte ſimilari: patet cum Galeno c. 5. lib. de cauſ. morb. partes alterari, uel ſolis qualitatibus, vel affluente materia; unde intemperies dicitur, uel Cum materia, vel Sine materia. Si ſumantur differentiæ a termino intemperiei: hic terminus eſt, vel Abſolutus, vel Reſpectiuus. Si ſit abſolutus; intemperies eſt vel in Habitudine, vel in Habitu. Quæ eſt in habitudine, poteſt eſſe inæqualis: quæ in habitu, æqualis. Si terminus ſit reſpectiuus; perpenditur, quatenus refertur ad terminum temperamenti, naturalis: vnde dyſcraſia a naturalis craſi recedit, vel per Vnum, vel per Plures gradus. Sed ambigitur hoc loco, de diuiſione dyſcraſię in materialem, & immaterialem. Hę enim differentię quibuſdam videntur eſſentiales, e cap. 5. libr. de diff. morb. in quo Gal. tradit morborum differentias eſſentiales. Alijs autem hæ differentię non uidentur eſſentiales: nam Gal. cap. ult. lib. 3. meth. iubet, non eſſe ſumendas differentias ab his, quę per ſe conſiſtere poſſunt; quia ſunt potius affectus compoſiti, vt vlcus cum inflammatione, vnde non eſſent differentiæ vlceris eſſentiales aliud eſſe cum inflammatione, aliud ſine inflammatione. Eodem modo, & intemperies, & materia ſeorſim conſiſtere poſſe videntur, verbi gratia, ſi ſit frigida intemperies, cum materia pituitoſa, fieri poteſt, ut remoueatur materia pituitoſa, & remaneat intemperies. Reſpondemus: differentias prædictas eſſe eſſentiales, pertinentes ad morbum partium ſimilarium, nam in parte ſimilari, a Gale. cap. 5. libr. de morb. diff. duæ conſtituunt differentię morborum, quatenus ſcilicet pars afficitur intemperie vel cum materia vel ſine materia: vbi Gale. e propoſito loquitur de differentijs eſſentialibus. Sic etiam capit. 12. libro eiuſ. loquens Gale. de compoſitis morbis partium ſimilarium, proponit 4. dyſcraſias compoſitas ſine materia, & totidem cum materia. Quod ſi pars ſimilaris afficiatur intemperie, cum tumore, adſitque pituita, ſic tamen ut pars corripiatur intemperie, non ratione pituitę, ſed ſine materia: prærerea ſi alia ſit intemperies, cum materia, ſine tumore, ita tamen, vt non producatur huius ratione morbus: (poteſt enim magnitudo quædam eſſe non morboſa, ca. 12. lib. de diff. morb.) certe maximum erit diſcrimen, inter dyſcraſiam hanc cum materia, & illam ſine materia. Sed obiectionibus etiam propoſitis ſatisfaciemus. Sciendum igitur, materiam fluentem dupliciter poſſe accipi, primo modo, ut materiæ qualitas alia eſt ab intemperie: verbi gratia, ſi intemperies ſit frigida, & humida, materia autem calida, & ſicca, & hoc modo materia non eſt de eſſentia intemperiei. Secundo modo accipi poteſt materia, ut eſt eiuſdem qualitatis cum intemperie, verbi gratia, dyſcraſia frigida, & humida, cum pituita frigida, & humida, & hoc modo materia poteſt eſſe de eſſentia dyſcraſiæ. Notandum autem hoc loco eſt, quomodo materia ſit de eſſentia intemperiei, maxime, cum morbus ſit accidens materia autem ſubſtantia: non ſcilicet quod ſit forma, quia morbi forma eſt accidens, ſed quod gerat vicem formæ, quatenus eſt cauſa contentiua, ex vſu: non tamen ea poſita, vel remota, ponitur, etiam vel remouetur intemperies: poteſt enim pituita in dyſcraſia cum materia remoueri, manente intemperie frigida, & humida. Sed materia dicitur cauſa contentiua, quatenus concurrit ad conſtitutionem ſpeciei morbi, ad ſimilitudinem ſanguinis in inflammatione, & bilis in febre bilioſa; nam, ut abſente ſanguine, inflammationis ſpecies deſideratur; & non pręſente materia bilioſa, ſpecies bilioſæ febris non adeſt, ſic non præſente materia, aboletur ſpecies intemperiei cum materia. Et proinde materia ita coniungitur cum intemperie, vt vtrumque per ſe conſiſtere nequeat. Recte ergo a nobis ſtatutum eſt, citatam differentiam eſſentialem eſſe, ut ſpecies hæc, nimirum intemperies cum materia, diſtinguatur ab alia ſpecie, nimirum ab intemperie ſine materia. Quoad differentias ratione ſubiecti: & primum quoad intemperiem ſine materia, dicendum, ventriculum affici, vel ſecundum Totum, vel ſecundum Partem. Si ſecundum partem, uel Supernam, vel infernam. Cauſa autem materiei dicendum, uentriculum lędi a materia, vt reſidet uel in Cauitate, uel in Tunicis ventriculi. Quoad differentias ratione cauſę efficientis, e ſuperioribus facile colligi poteſt; quoad ſpeciem, cauſam eſſe Internam, uel Externam: quoad Internam, habere rationem, vel continentes, vel Contenti, quoad Externam, occurrere vel Neceſſario, uel Non neceſſario. Quoad initium, poſitum eſt in qualitate Simplici, vel Compoſita. Quoad cauſam generantem, pręſertim attinentem ad contentum; dicendum, quod hoc generetur vel In uentriculo, vel Extra: & hoc vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum.

Margin (left column): 2 — *Cõtra Michaelem Gauaſſetiũ, c. 10. li. de reb. præternatu.*

Margin (right column): *Differentiæ a ſubiecto.* — *Differentiæ ab efficiente.*

De Signis.

NVnc vt cognoſci debeat intemperies, tradendum. Intemperies igitur in genere, ut eſt intemperies ventriculi, cognoſcitur cum Auicenna, ſi concoctio non ſit bona, nec tamen in ventriculo fuerit tumor, vel vlcus, neque corruptio in cibo: tũc enim dyſcraſia ventriculum eſſe correptum, iudicare oportet. Vnde Galenus ait, uentriculum eſſe intemperatum, ſi male concoquit, capite vlti. lib. 2. de temper. Quoad ſigna differentiarum, & primo earum quæ ſumuntur a forma: quatenus 1. intemperies eſt Simplex, vel Compoſita 2. vt eſt ſine, uel cum materia 3. vt eſt in habitudine, vel habitu 4. vt eſt uel in primo gradu, uel in alio. Num ſit dyſcraſia ſimplex, uel compoſita; cognoſcitur e ſignis ſimplicibus vel compoſitis, uerbi gratia cum Galeno cap. 8. lib. 7. meth. ſi noceant tantum calida, indicatur intemperies calida tantum, ſi etiam auſtera noceant, indicatur etiam ſicca intemperies. Sufficiet ergo proponere ſigna dyſcraſię ſimplicis. Igitur quoad Calidam intemperiem; cum Auicenna cognoſcitur ex effectu, & cauſa. Ab effectu, vt producitur ab agente interno, uel externo. Ab interno, & primum indicatur ab actione, hoc eſt, e ſiti, e fame imminuta, e ſenſu caliditatis, e praua cibi concoctione, niſi prorſus deijciatur virtus. Notandum coctionem prauam non eſſe ſignum propria ratione, ſed uirtute exeuntium: ut praua coctio ſecundum hanc rationem ſit ſignatum, exiẽs autem ſignum. Dum ergo praua ſit coctio, exeuntia ſunt ſigna intemperiei calidæ, ſi egrediatur ructus nidoruleutus, capi. 1. lib. 3. de cauſ. ſympt. ſi ſaliua lutoſa, ideſt, lenta, & viſcida, nam calore abſumuntur partes, quę ſunt fluxiles, non viſcidę: pręterea, ſi qualitas mutata, ideſt, ſi caliditas ad tactum appareat, circa ventriculi regionem, item, ſi adſit exuberan-

Margin: *Signa intẽperiei in genere.* — *Signa differẽtiarũ a forma.* — *Signa calidę intẽperiei.*

tuberan-

Digitized by Google

tuberantia venarum, nam ſanguis in venis abūdat, quia cum prauus generetur, ob intemperiem calidiorem, natura ab eo abhorrens ipſum non attrahit. Indicatur etiam calida intemperies, ab effectu agentis externi, dum ſcilicet frigida iuuant, calida nocent. Indicatur etiam a cauſa: ut prægreſſa eſt cauſa calefaciens, verbi gratia ex aſſumptis aromatibus, & ſimilibus.

Frigida ſigna. Frigida intemperies e contrarijs indicatur: nimirum e ſiti imminuta, e fame intenſa, e ſenſu frigiditatis, e coctione vel ablata, vel imminuta, vel corrupta: quomodo autem cognoſcatur læſa coctio, dicemus in ſermone de lęſa coctione ventriculi, corrupta a frigida dyſcraſia coctio, e capit. 1. libr. 3. de cauſ. ſympt. indicatur e ructu acido, non nidorulento, præſertim, ſi cibi ingerantur, uel frigidi, uel temperati, indicatur etiam e tepore ad tactum, item, ex alteratione noxia frigidorum: e prægreſſa cauſa refrigerante.

Sicca ſigna. Intemperies ſicca, indicatur e ſiti, e fame cibi liquidi, & elixi, non aſſati: dyſcraſia enim morboſa differt a non morboſa, quod hæc ſimilia, illa contraria appetat, capite 63. art. med. Indicatur etiam e ſenſu tenſionis, quem ægrotantes referent: indicabitur e coctione imminuta; vbi enim ſiccitas, ibi deficit calidum innatum: indicabitur e magnitudine abdominis imminuta; ex alteratione ſiccantium moleſta, & alteratione humectantium iucunda: tandem e prægreſſa cauſa exſiccante.

Humida ſigna. Humida intemperies cognoſcitur e ſiti imminuta, e fame exigua, & e fame cibi ſiccioris, ſiue aſſi. At ſi exceſſus ſit in humiditate ſecundum quantitatem; (morbus etiam humidus duplex a nobis ſupra eſt propoſitus) indicatur ex appetentia imminuta, ſed citra nauſeam: Signa vix aderunt coctionis læſæ, quia eſt exceſſus ſecundum quantitatem: indicabitur etiam e magnitudine abdominis aucta, ſed citra tumorem: indicabitur ex alteratione moleſta cibi copioſi, quia morbus pendet a copia: indicabitur ex vtilitate pauci cibi: & e pręcedenti uictu copioſo. Si in morbo humido exceſſus ſit ſecundum qualitatem; indicabitur e nauſea, e ſaliua copioſa, e mollitie abdominis, e carnis magnitudine imminuta: præterea ex alteratione noxia humectantium, & prægreſſis cauſis humectantibus.

Hæc de ſignis intemperiei ſimplicis: & proinde etiam compoſitæ.

Num intēperies ſit. Cum, an ſine materia. Secundo loco cognoſcendum eſt, num ſit intemperies Cum materia, vel Sine materia. Dyſcraſia ſine materia eſt iudicanda, ſecundum Auicennam, ſi deſiderentur ſigna materiæ morbificę: cum materia, ſi adſint. De ſignis autem indicantibus materia, mox ſuo loco agemus.

Num intemperies ſit in habitu uel habitudine. Tertio cognoſcere oportet, num intemperies ſit in habitu, uel habitudine. Intemperies in habitu cognoſcitur, ſi ſymptomata ſint uniformia, ſi alteratio vix ſit ſenſibilis. Intemperies autē in habitudine, cognoſcitur e ſymptomatis, quæ modo intenduntur, modo remittuntur, non enim ſunt vniformia; & patiens dum iuuatur, euidenter iuuamentum perſentit.

Signa graduum intemperiei Quarto oportet cognoſcere, num intemperies ſit in primo gradu, uel in alijs gradibus. Si ergo ſymptomata ſint remiſſiora, indicant malum eſſe in primo gradu: ſi intenſiora, in alijs gradibus, verbi gratia e ſiti, aliqua e parte aucta, indicatur dyſcraſia calida in primo gradu: ex intenſiori autem ſiti, indicabitur intemperies calida intenſior, in ſecundo gradu, &c.

Signa differentiarū a Subiecto. Quoad differentias a ſubiecto: primum, an intemperies lædat ventriculi partem ſupernam, vel infernam; cognoſcitur e ſymptomatis determinatis, verbi gratia e læſa appetentia, indicatur intemperies in parte ſuperna, ut etiam e ſingultu: contra e ſymptomatis attinentibus ad læſam coctionem, indicatur dyſcraſia ſecundum partem infernam. Et quia intemperies quandoque eſt coniuncta cum materia, an materia lædat uentriculum, uel ſecundum cauitatem, uel ſecundum tunicas, ita cognoſcetur, ſi enim lædatur ſecundum cauitatem, indicabitur e fluctuatione, e nauſea, ad quam ſequitur vel vomitus, uel alui deiectio. Si materia lædat ſecundum tunicas; indicabitur e nauſea, ſed cui non ſuccedat vomitus; & præterea indicari poteſt e ſingultu.

Signa differentiarū a cauſa effic. Quoad differentias ratione cauſæ efficientis; ſufficit verſari circa cognitionem ſpeciei, nam cæterorum cognitio pertinet potius ad propria capita. Igitur quoad ſpeciem, an ſit cauſa interna, vel externa; cognoſcitur relatione ægrorum, & aſſidentium. Interna poteſt eſſe Continens, uel Contentum. Quoad continens; an ſit iecur, lien, omentum, diaphragma, muſculi abdominis; cognoſcetur e proprijs capitibus. Si cauſa interna ſit contentum: eſt vel ſanguis, vel bilis, vel melancholia, uel pituita, vel vapor.

Sanguinis ſigna. Sanguis indicatur e præcedente appetentia, quę mox eſt imminuta, præterea e ſputo dulci, e vomitu ſanguinis, e mitti caliditate, e magnitudine abdominis, e venis ſanguine repletis, e tolerantia vacuationis ſanguinis, e cauſis aptis ad generationem ſanguinis, ut ſunt temperatura calida; & humida, ętas adoleſcentiæ, pręterea indicatur uictu ſanguineo, ideſt, ex aere uerna, e cibis boni, & copioſi ſucci, e ſimili potu, e ſōno, e vacuatione ſanguinis ſuppreſſa, e quiete, & animi, & corporis non admodum excedente.

Signa bilis. Bilis indicatur e ſiti, e ſputo amaro, e vomitu bilioſo, & reliquis excretionibus bilioſis, pręterea e mordaci caliditate, ilico erumpente, ex abdominis gracilitate, e tolerantia vacuationis bilis, & e cauſis bilis, ut ſunt, calidum, & ſiccum iecur, iuuentus, parentes bilioſi; indicatur etiam e uacuatione bilioſa cohibita, & pręterea e motu immoderato corporis, & animi, & proinde ex ira.

Melancholia ſigna. Melancholia indicatur e fame intenſa, e ſputo acido, & reliquis excretionibus melancholicis, & proinde nigricantibus: indicatur etiam e frigiditate ſecundum abdomen, e gracilitate, e tolerantia vacuationis melancholię, e pręgreſſis melancholiæ cauſis, ex iiſdem quoque pręſentibus, ut iecur calidum, & ſiccum, quod cauſa eſt generationis, nam ut detineatur melancholia, in cauſa eſt obſtructio, & tumor lienis, indicatur etiam ex ętate conſiſtente, ex aere autumnali, e cibis melancholicis, e uino nigro craſſo, e uigilijs, e uacuatione melancholię intermiſſa, e mœrore, & timore.

Pituitæ ſigna. Pituita indicatur e ſiti imminuta, niſi ſalſa ſit pituita; indicatur pręterea ex inappetentia, e ſputo pituitoſo, & reliquis excretionibus pituitę, item ex abdominis tepore, & mollitie, e tolerantia vacuationis pituitę, e cauſis, ut temperatura frigida ventriculi, temperatura frigida cerebri, item e ſenio, e parentibus pituitoſis, ex aere frigido, & humido, e cibis pituitoſis, e ſimili potu, e ſomno, ex impedita, ſeu intermiſſa pituitę euacuatione; ex immodica quiete corporis, & animi.

Flatus ſigna. Flatus, ſeu vapor indicatur e ſenſu extenſionis citra grauitatem, e dolore errante, e flatibus erumpētibus, ex abdominis tepore, magnitudine, duritie, ſed non permanente, nam flatus erumpit, præterea ex utili flatuum eruptione, ex aere frigido, e cibis flatulentis, e potu flatulento, e flatuum eruptione cohibita.

De

Digitized by Google

De præſidijs, ſeu Indicationibus.

Indicationes. HIs cognitis, ad præſidia accedendum: quę ſumuntur ab eſſentia illius, in quod diriguntur præſidia. Eſſentia autem huius mali in eo cõſiſtit, quod ſit morbus partium ſimilarium ventriculi, productus a cauſa alterante. Præſidia ergo deſumenda erunt, ab intemperie morboſa, a partibus ſimilaribus ventriculi, & a cauſa alterante. *A forma, ſeu intemperie.* Morbus, ſeu forma huius affectus, nimirum intemperies; indicat alterans per contrarium, capite 1. libro 8. κ.τό.capite 4. libro 2. method. capit. 3. lib. 7. method. At contrahitur morbus per differentias. Differentiæ primum ſumuntur a forma: & quidem, uel a potentia, uel a termino dyſcraſiæ. Si a poten-
1 tia; vel vt Agit, vel vt Imprimitur. Quatenus agit intemperies: ſi ſimplex ſit, indicat alterans contrarium ſimplex: ſi compoſita, compoſitum. Notandum circa ſiccam intemperiem, e capi 6. libr. 7. meth. ſiccitatem curari, ſi meatus contracti dilatentur; ac quod in vicinas particulas eſt compulſum, retrahatur; & ſimilaris partis propria humiditas, nutrimento humectante reſarciatur. Hæc verba dupliciter poſſunt intelligi, primo, ut hæc ſint indicata, ut ſcilicet meatus contractus, indicet remedium dilatans, vt humiditas alimentalis, compulſa in uicinas particulas, indicet retrahens, vt alimentum ſimilaris particulæ deficiens, indicet reparans alimentum. Hæc expoſitio mihi non ſatis facit, tum quia per numerum tot indicationum prolixior redditur methodus medendi, tum potiſſimum quoniam remedia, & dilatantia, & retrahentia, non ſunt remedia ſpecifica, contenta ſub generico humectante: qui enim veram profitemur methodum, oportet, ut progrediantur a generico ad ſpecificũ, ita vt ſpecificum contineatur ſub generico. Secundo ergo modo explicandus mihi uidetur Galenus: nempe a morbo ſicco indicari humectans: modos autem humectationis pertinere non ad methodum medendi, ſed ad materias; quæ plures eſſe poſſunt; cum aliæ materiæ partem exſiccatam humectent dilatando, aliæ retrahendo, alię replendo. Sumitur
2 etiam indicatio ab intemperie, quatenus imprimitur in parte ſimilari. Et tunc intemperies, vel eſt Sine materia, vel Cum materia. Si ſine materia, indicatur ſolum alterans per contrarium. Si cum materia; indicatur remedium per contrarium alterans, ſed coniunctum cum remedio remouente materiam: ut remedium genericum ſit per contrarium alterans: ſub quo continetur duplex remedium minus genericum, uidelicet, vel ſolum alterans, vel ſimul remouens materiam. Remedium ſolum alterans, non admittit ſubdiuiſionem. Circa remedium alterans ſimul, & remouens materiam, duo ſunt notanda; primum, hoc eſſe indicatum curatorium; quia etiam remedium genericum eſt curatorium; cum ſumatur a materia, a qua conſtituitur ſpecies intemperiei cum materia. Secundo notandum, varium eſſe hoc remedium, & pro varia ſpecie, & pro vario uitio materiæ. Si enim verbi gratia intemperies ſit frigida, cum materia pituitoſa: indicat remedium calefaciens, coniunctum cum remedio remouente materiam pituitoſam. Ita pro varietate uitij materiæ, indicatur alterans, coniunctum cum remedio, verbi gratia, pituitam copioſam vacuante, frigidam calefaciente, viſcidam detergente, &c. Si differentiæ ſumantur a termino,
3 & primum a termino abſoluto: dyſcraſia eſt, vel in habitu, uel in habitudine. Si in habitudine; indicat remedium per contrarium alterans, breuiori tempore. Si in habitu; indicat remedium per contrariũ alterans, longiori tempore, cum in diuturniore morbo efficacior facta ſit alteratio. Verbi gratia, ſi dyſcraſia ſit frigida in primo gradu. Sed in habitudine indicat calidum in primo, ſed breuiori tempore calefaciens. Si differentiæ ſumantur a termino reſpectiuo, intemperies eſt in gradu primo, uel in alijs gradibus: & proinde indicatur alterans per contrarium, in primo, uel in alijs gradibus. 4

Indicat. a ſubiecto. Quoad indicationes a ſubiecto: præſidia ſumi debent a partibus ſimilaribus ventriculi. Et hæc præſidia ſunt vitalia, quia diriguntur ad cuſtodiam vitæ ventriculi. Cum autem ventriculi uita, ſit operatio animæ ventriculi; & facultas animæ ita contrahatur, ut euadat χυλωτική, ideſt, mutatrix cibi in chylum: & hæc facultas contrahatur beneficio proportionis partium ſimilarium ventriculi: tandemque hæc facultas contracta agat, mediantibus inſtrumentis, nempe conſtitutione, & calido innato; ideo pręſidia ſunt deſumenda, a proportione, a conſtitutione, & a calido inſito. Proportio ventriculi, quia recondita eſt non indicat, ſed requirit remedium ſimili proportione donatum, quo ſtomachicum vocari poteſt. Conſtitutio, eſt craſis, compoſitio, & vnitas. Craſis indicat ſimilia, in omni vitio ventriculi; niſi intemperies ſit morboſa, de qua nunc loquimur: tunc enim non ſumitur indicatio, quia craſis non adeſt: omnis autem indicatio ſumitur a præſenti. A compoſitione, & vnitate, in intemperie non ſumuntur indicationes: ſi enim partis uiuentis ſeruetur quantitas; & qualitas; ſeruatur etiam compoſitio, & vnitas. Calidum inſitum, indicat pręſidium, quod ſeruet ſubſtantiam, & qualitatem calidi inſiti: unde indicat præſidium, tum alimentale, ratione ſubſtantię; tum moderate calidum, ratione qualitatis conſeruandę. Hęc de pręſidijs, quę ſumuntur a parte, nimirum a ventriculo. Non fecimus mentionem aſtringentium, & eorum quę ſenſum ventriculi exquiſitum obtundunt. Nam quantum ad aſtringentia, hęc non indicantur a ventriculo: licet enim Gal. in morbis partium principum, dum indicatio eſt laxandi, & digerendi, miſceat aſtringentia: hęc tamen non pertinent ad methodum medendi, ſed ad methodum componendi, laxantia enim medicamenta, quę indicantur a materia euacuanda, quoniam diſſipant calidum inſitum, ideo aſtringentibus ſunt corrigenda. Proinde aſtringens, eſt indicatum non a ventriculo, ſed a medicamento relaxante. Quoad ea, quę obtundunt ſenſum exquiſitum: id quod indicat, & prohibet, non eſt ſenſus exquiſitus, ſed calidum inſitum, cuius ſubſtantia diſſipatur violentia doloris, maxime ſi pars ſit ſenſus exquiſiti. Sicut ergo calidum inſitum, indicat ſuę ſubſtantię conſeruationem, ita etiam prohibet omnia, quę eandem ſubſtantiam poſſunt diſſipare, ut ſunt medicamenta ſtrenue detergentia, & medicamenta dolorifica. Quod autem hęc poſſint calidum innatum diſſoluere nos cognoſcimus e ſenſu exquiſito: qui ſigni, non indicantis habet rationem.

I.

II.

III.

Aſtringẽtia, a quo indicẽtur.

Obtũdentia τὴν ἀναισθησίαν.

Indic. a cauſa effic. Cauſa efficiens multiplex eſt, ſecundum ſpeciem, uitium, & cauſam generantem. Secundum ſpeciem, cauſa eſt Externa, vel Interna. Ab externa nulla ſumitur indicatio. Ab interna, ſumitur indicatio determinata, verbi gratia, ſi malum fiat a vitio frigido; indicatur calidum. Sed ſi ſpecies ſit pituita; indicatur remedium calefaciens pituitam: & ſic de cęteris. Quoad uitium: hoc in malo pręſenti potiſſimum pertinet ad primam qualitatem, ut ſi, uerbi gratia, cauſa alterans ſit refrigerans, oriatur indicatio calefaciendi. Cęterum, ſi vitium, & pręſertim ratione contenti, annexum eſt, cum alio uitio; alia etiam prodeunt pręſidia, Vnde, ſi v. gra. materia putreſcat, eſt eradicanda, ſi copioſa, minuenda; ſi craſſa, attenuanda; ſi tenuis, craſſeſacienda, ſi viſcida,

Digitized by Google

viſcida detergenda : ſi præter naturam moueatur, retrahenda. Notandum circa peccatum in quiete : Si ſeruanda eſſet contrarietas, quies indicaret præſidium mouens. At, mea ſententia, vitium in quiete non eſt indicans ex vſu: tum quod quies eſt motus priuatio: tum quod quies pendet e materiæ copia, frigiditate, craſſitie, & viſciditate, quæ vitia in cauſa ſunt materię quieſcentis, ut impediatur expultrix, quo minus materiam expellere, & hinc mouere valeat. Vtiles ergo indicationes ſumuntur e copia, frigiditate, craſſitie, & uiſciditate, non autem e quiete. Tandem ratione cauſæ generantis, perpendenda eſt cauſa cōtenti, nam pro varia cauſa, varij ſunt ſcopi hauriendi, uerbi gratia ſi bilis generetur ab hepate calidiore, hepar refrigerandum eſt, & ſic de reliquis.

De Præſagijs.

Prognoſticum in genere.

Ventriculi intemperies in genere, malū eſt non exigui momenti: nam omnis vehementia dignitatis adeſt. Dignitatis autem vehementia eſt duplex, vna ratione proprij organi facultatis operantis, altera, ratione loci, in quo celebratur functio. Vtraque eſt in uentriculi dyſcraſia. Nam vehementiam ratione organi proponit Gal. ca. 12. lib. 7. meth. dum aſſerit, morbum in intemperie eſſe digniorem, quoniam, & materię dignitas eſt alia a temperie, & temperies eſt dignior alijs inſtrumentis, nimirum, compoſitione, & vnitate. Vehementiam ratione loci, tangit Gal. cap. vlt. lib. 7. met. dum dicit, ventriculi opus omnibus particulis eſſe per neceſſariū, ad portionem iecoris.

Prima differentia a forma.

Diſcrimen tamen pendet a vi differentiarum, ratione Formæ, & ratione Cauſæ efficientis. Forma eſt ſimplex, vel compoſita: ſine materia, vel cum materia, in habitu, vel habitudine: in hoc vel in illo gradu; reſpicitque ventriculum. ratione vel loci, vel proportionis. Primum, ſi capiatur, ut Simplex, eſt Calida, frigida, humida, uel ſicca. Gal. cap. 5. lib. 7. meth. confert dyſcraſia, primum actiuas cum paſſiuis, deinde actiuas inuicem: tertio paſſiuas inuicem. Sumit autem hoc in loco Galenus prognoſticum a vehementia eſſentiæ intemperiei, ratione reſiſtentiæ, quatenus contraria eſt, non virtuti, ſed materię præſidiorum, (omne enim vitium opponitur inimico ſuo, nimirum uirtuti, & materiæ præſidiorum,) unde hoc in loco dyſcraſia vehemēs ſtatuitur, quæ uehementer opponitur materiæ præſidiorum, & huic vehementer reſiſtit, minus autē vehemens dyſcraſia, quæ facilius cedit medicamentis. Primum ergo Gal. confert actiuas cum paſſiuis, ſtatuens, facilius, & breuiori tempore curari actiuas, longiori paſſiuas, morbi enim calidi, & frigidi, corriguntur qualitatibus quæ maximę ſunt actiuitatis; calidi a frigido, & contra, morbi autem humidi, & ſicci, corriguntur a materia debili, & magis materiali, ideſt, exiguæ actiuitatis. Proinde ſecundum vehementiam eſſentiæ, morbi calidi, & frigidi ſunt remiſſiores; humidi & ſicci, intenſiores, ideſt, vehementiores. Secundo Gal. inuicem confert actiuas, intemperiem, nimir. calidam, & frigidam; quæ conueniunt, quoniam pari quodammodo tempore remouentur; quia vehementia, relata ad materias præſidiorum, par eſſe videtur, cum medicamentum tam calidum, quam frigidum, ſit inſignis actiuitatis; ut ferme eodem tempore frigidum medicamentum corrigat morbum calidum; & medicamentum calidum, morbum frigidum. Addit autem Galen. [quodammodo:] quia calor efficacior eſt ad agendum, quam frigus; non tamen multo eſt efficacior; maxime, quia membrum morbo frigido affectum denſius euadit, nec ita admittit medicamentum calidum. Addit Gal. intemperiem calidam, & frigidam diſcrepare in eo, quod tutius ſit calefacere, quam refrigerare. Tertio Gal. inuicem confert paſſiuas, nim. dyſcraſiam humidam, & ſiccam, quæ diſſentiunt, quod ſicca longiori tempore vincitur, & remouetur; humida breuiori: quia in morbo humido uehementia eſſentię, relata ad materias, eſt remiſſior; in morbo ſicco intenſior, humidus quippe morbus refertur in materiam ſiccam, quæ ſola materia poteſt humiditatem conſumere, at morbus ſiccus opponitur materiæ humectanti, quæ e c. 7. lib. 7. meth. non ſola humectare poteſt, ſed neceſſarium eſt concurrere partem ſicco morbo affectam, ut materiam humectantem alliciat, attrahat, apponat, agglutinet, & aſſimilet; quæ functiones admodum ægre fiunt. Addit Gal. dyſcraſiam humidam, & ſiccam, in eo conuenire, quòd ęque tutum eſt, humectare, & ſiccare. Cęterum, cum Gal. adiungit; tutius eſſe, occurrere calidis, quam frigidis, & ęque tutum eſſe, morbum humidum, & morbum ſiccum uincere: notandum, hęc non pertinere ad artem prognoſticandi, ſed ad materierum doctrinam, quod docemur medicamenta calida tutius agere in morbum frigidum, quam frigida agant in morbum calidum: unde ſecuritas in calefaciendo, & refrigerando eſt impar; niſi enim corpora vicina parti læſæ valida ſint, timor eſt ne a refrigerantibus lędantur, quam noxam calidum medicamentum non infert. Præterea e doctrina materierum diſcimus, in uſu ſiccantium, & humectantium medicamentorum, parem eſſe ſecuritatem, quia utraque ſunt exiguæ actiuitatis, ut propterea membrum, parti læſa vicinum non lædatur. Hinc, cum intemperies humida, uincatur a materia ſicca, quæ ſola agit ad differentiam humectantis, & citra periculum, ad differentiam frigidi: propterea Gal. ſtatuit cap. 9. lib. 7. metho. intemperiem humidam omnium facillime curari. Hæc de prognoſtico, ratione dyſcraſiæ ſimplicis.

Intemperies ſimplex.

Intēp. cōpoſita.

Quoad dyſcraſiam compoſitam; hæc ęgrius curatur, quam ſimplex, nam in compoſita, uehemētia eſſentię eſt intenſior, quia malum eſt geminatum, magis enim poſſunt duo inimici, quam vnus. At ſi inuicem comparentur dyſcraſiæ compoſitæ; omnium grauiſſima eſt frigida, & ſicca, & iccirco ad corrigendum difficillima, e capi. 7. lib. 7. metho. quibus verbis Gal. reſpicit ad uehementiam eſſentię, collatam, & ad uires, & ad materias, ad uires, dum ait, omnium eſſe grauiſſimam; nam vita, & uirtus in calido, & humido conſiſtunt, quibus morbus frigidus, & ſiccus e diametro repugnat: reſpicit Gal. ad materias, dum addit, morbum frigidum, & ſiccum ad corrigendum eſſe difficillimum; ratio patet, nam, cum opus ſit materia tum calefaciente, tum humectante; medicamentum vehementer calefaciens, etiam ſiccat, ut ſiccando noceat; medicamentum autem humectans, ſiccitatem non corrigit, niſi (ut audiuiſtis) beneficio eius quod nutritur, id quod debile eſt, cum ſit frigidum, & ſiccum. Cęterum, ſi compoſitio in intemperiebus attineat ad qualitates contrarias, uerbi gratia, dum adeſt morbus calidus, & frigidus, humidus, & ſiccus, uiget vehementia eſſentiæ, relata ad uires, & materias, ad uires, nam malum duplicatum eſt: ad materias, nam quæ materia corrigit vnam dyſcraſiam, auget contrariam.

Intēp. cū & ſine materia.

Si conſideremus intemperiem. Sine materia, & Cum materia, difficilius curatur intemperies cum materia, nā duo ſunt inimici. Quod ſi materia cum intemperie cōiuncta ſimilis ſit, facilius curatur, & contra, cap. 10. lib. 6. de tuen. val. quod prognoſticum pendet e vehementia eſſentię, relatæ ad materias, nam ſi inuicem conſentiant intemperies,

Digitized by Google

ties, & materia, idem medicamentum vtrumque corrigit; ſecus, ſi diſſentiant verbi gratia ſi materia ſit frigida in calido ventriculo. In hac autem diſcrepantia materiæ, & dyſcraſiæ, peius eſt ſuccum frigidum eſſe in ventriculo calido; quam ſuccum calidum in ventriculo frigido: nam medicamentum vacuans etiam calefacit, vt ventriculi frigiditatem corrigat, caliditatem augeat. Porro, intemperies in habitu, difficilioris eſt curationis, quam quæ in habitudine: ſumpto, ſcilicet fundamento à vehementia eſſentiæ, relatæ non ad vires, ſed ad materias: nam intemperies, tam in habitu, quam in habitudine, poteſt eſſe calida in primo, in eadem parte, & poteſt eſſe cauſa lipothymiæ: vt vtriuſque dyſcraſiæ æqualis ſit vehementia, & eſſentiæ, & dignitatis, & facultatis. Diſcrimen in eo eſt, quod morbus in habitu minus cedit medicamentis; & hęc eſt vehementia eſſentiæ relatæ ad materias. Si intemperies ſit in hoc, vel illo gradu; difficilioris eſt curationis, quæ per plures gradus receſſit: nam vehementia eſſentiæ ad vires relata, eſt intenſior: vnde cum Galeno, loco citato, intemperies ſicca in vltimo gradu eſt incurabilis; ad quem ſi nondum peruenerit, curari poteſt.

Intemp. ἑκτικὴ, et σχετικὴ

Gradum conſideratio.

Prognoſtica differẽtia à ſubiecto.

Tandem, intemperies reſpicit ventriculum ratione loci, vel proportionis. Ratione ſitus, vel loci; ventriculus turbari poteſt, ſecundum partem ſupernam, vel infernam. Et quidem, malum magis eſt periculoſum, ſi afficiat ventriculum
1 dum partem ſupernam, cap. 6. lib. 5. de loc. affect. Sed dubitatio oritur: nam ventriculus videtur obtinere vim digniorem, & præſtantiorem ſecundum partem infernam; quia præcipua ventriculi actio, nim. concoctio in fundo ventriculi perficitur? Statuendum igitur ventriculi dyſcraſiam eſſe vehementiorem ratione dignitatis, in fundo ventriculi: at intemperiem partis ſuperioris magis eſſe periculoſam, propter vehemẽtiam facultatis: nam ob εὐαισθησίαν, oris ventriculi, facilè cordis facultas collabitur, vt fiat ſyncope. Vnde obiter notandum, vehementiam dignitatis, ſuperari à vehementia facultatis. Intenditur quoque periculum, dum os ſupernum afficitur, quatenus obtinet compoſitionem, ſecundum quam ipſius vitia cor in conſenſum trahunt, ratione ſitus vicini, & cerebrum quoque per ner-
2 uos, vt augeatur dignitatis vehementia. Quoad intemperiem, vt reſpicit venrriculum, ratione proportionis; difficilis redditur curatio, ſi proportio ventriculi eſt imbecillis; nam duplex eſt malum verbi gratia, ſiquis habeat proportionem, vt non admittat vacuantia, quibus tamen opus eſt, propter intemperiem cum materia: ſanè difficilior redditur curatio. Hæc de prognoſtico differentiarum à Forma.

Prognoſtica differẽtiarum à cauſa efficiente.

Sequuntur prognoſtica differentiarum à cauſa efficiente. Quia vero prognoſticum eſt ſumendum à vehementia eorum, in quæ præſidiorum materiæ diriguntur: ob id capiendum eſt prognoſticum à vehementia cauſarum efficientium; non omnium, ſed præſentium, & internarum. Cauſa interna eſt Continens, vel Contentum: à quorum vehementia petendum prognoſticum. Quoad ſpeciem igitur cauſæ efficientis: dum cætera ſunt paria, difficilius occurrere poſſumus continentibus, quam contentis: nam continentia non poſſunt eradicari, quã-uis periculum intendatur: contenta poſſunt eradicari, & promptius flatus. Notandum quod vehementia, quæ ſumitur à ſpecie cauſæ efficientis, ſtatui poſſit vehementia, & dignitatis, & eſſentiæ: ſed diuerſa ratione; dignitatis quidem, ſi inuicem conferantur continentia, & contenta; nam continentia ſunt digniora: & inter contenta, humores ſunt digniores, flatus ignobiliores. Hæc vehementia proponitur à Galeno, cap. 12. lib. 7. meth. nam dum comparat ſuccos vitioſos, & ventriculi intemperiẽ: dicit intemperiem eſſe vehementiorem dignitate, quia ſcilicet etiam temperies dignior eſt ſuccis: quare, & vitioſa continentia ſunt digniora contentis; nam continentia vitæ munia obeunt, & obtinent organum actionis præcipuum, nempe temperiem: humores autem non viuunt, ideo ſunt ignobiliores: & licet ad actionem conferant; hoc tamen ſit ſecundario, quatenus in ratione obiecti concurrunt. Flatus nec viuunt, nec habent rationem obiecti: ideo ignobiliores. Quod ſi inuicem conferamus Continentia, & Contenta; continẽtia ſunt digniora, & proinde in cauſa difficilioris curationis, quo digniori functioni ſunt deſtinata: quare maior dignitatis vehementia attinet ad iecur, minor ad lienem, adhuc minor ad omentum. Quoad contenta; maior eſt dignitas ſucci alimentalis, maior excrementitij, adhuc minor vaporis. Hæc de vehementia dignitatis ratione ſpeciei. Additur vehementia eſſentiæ, quatenus refertur non ad vires, ſed ad præſidiorum materias. Et hanc inſinuauit Gal. cap. 5. lib. 7. meth. vt ſupra citauimus. Quoad prognoſticum ratione vitij ſpeciei; patet pro varia vehementia vitij, vario modo eſſe prognoſticandum: ut, ſi uehementia ſit in ſummo, malum ſit incurabile: verbi gratia, ſi frigidioris ventriculi cauſa ſit omẽti frigiditas in ſummo, & in habitu; malum eſt incurabile: & præſertim ſi hæc frigiditas attineat ad hepar. Idem ſtatuendum eſt de cauſa generante, verbi gratia, ſi frigiditas ventriculi prodeat à pituita, quæ generatur à capite, affecto ſumma frigiditate, & in habitu; malum eſt incurabile, & ſic de reliquis.

De materia Chirurgica.

Curatio. Phlebotomia.

QVoad materias; & primum Chirurgicas: ſuppoſitis fonticulis, & alijs, de quibus alias dictum, breuiter de venę ſectione loquemur. Itaque in ventriculi intemperie vena eſt ſecanda, dum ſanguis eſt præſens, & vitio inſigni affectus, in ratione cauſæ, uel principalis, uel adiuuantis, uel ſine qua non, & dum uirtus robuſta permittit: ſecus nequaquam. Cum autem dyſcraſia ſit cum materia, uel ſine materia: ſi ſit ſine materia, uena ſecari poteſt in intemperie calida, frigida, humida; non in ſicca. Ratio eſt: Quantum enim ad calidam intemperiem, Auicennas cap. 18. inquit, ſtomachum igneum, poſſe eſſe in cauſa generationis ſanguinis uitioſi, ut à membris non alliciatur, unde uenæ repleantur: hic ergo ſanguis uitioſus per uenæ ſectionem eſt euacuandus. Notandum, ſanguinem in calida intemperie ſine materia, non poſſe eſſe cauſam principalem, uel adiuuantem: eſt enim intemperies ſine materia; ut ſanguis, nec ſit cauſa principalis, nec adiuuans; maxime, quia reſidet in locis, admodum remotis à uentriculo. Sed neque habet rationem cauſæ ſine qua non: nam cum ſanguis reſideat in uenis remotis à uentriculo, & extimis, ut uenæ tumidæ conſpiciantur, ſi uſurpentur cauſa calidioris uentriculi medicamenta refrigerantia, non eſt periculum, ut ſanguis fluat in uentriculum: & ideo curatio per ſanguinem non impeditur. Cum ergo in calida intemperie ſine materia; ſanguis, nec habeat rationem cauſæ principalis, nec adiuuantis, nec ſine qua non; dubitatur, qua ratione uena ſecetur? Pro reſolutione dicendum; ſanguinem euacuari, quoniam habet rationem cauſæ principalis, ſed non ut refertur ad intemperiem uentriculi, uerum ut eſt, uel eſſe poteſt, cauſa, & principalis, & adiuuans aliorum morborum: utpotè, dum pręſentia ſua eſt in cauſa, ut corpus non nutriatur,

Tract. 1. fenic. 13. lib. 3.

immi-

immineatque febris putrida; nam ſanguis vitioſus facile putreſcit. Quoad intemperiem frigidam, in hac poteſt ſecari vena, quia ſanguis peccare poteſt in ratione cauſæ ſine qua non: nam in intemperie frigida, dum medicamenta calida applicantur ventriculo, ſanguis in corpore abundans fluere poteſt in ventriculum, vt fiat tumor: & hoc monuit Galenus, cap. 11. lib. 7. meth. At notandum ſanguinem redundare, ſi ventriculi intemperies fuerit remiſſa, & in habitudine: nam ſi intenſa ſit, vel in habitu, non generatur chylus, qui poſſit in copioſum ſanguinem mutari. Vnde Auicennas, cap. 19. loquens de ſignis complexionis frigidæ ventriculi, inquit; Si corpus egeat phlebotomia, à qua non ſit excuſatio, hanc nocere: his verbis inſinuauit, ſi homo frigidiorem obtinens ventriculum egeat phlebotomia, videlicet ratione alterius affectionis, verbi gratia, ſi angina afficiatur, vt non ſit excuſatio à phlebotomia, hæc nocet ratione frigiditatis ventriculi, quia malum intenditur, cum venę ſectio ex accidente refrigeret. Quoad [humidam] intemperiem, ſi fiat è copioſa humiditate probatur venę ſectio; nam ſanguis redundãs, mutatur in copioſam humiditatem: vnde ſanguis habet rationem cauſę principalis, eſtq; detrahendus, vt imminuatur humiditas. Si humiditas fiat ex qualitate; non ſecanda vena, quia non habet rationem cauſæ ſine qua non: nam dum vtimur ſiccis, & aſtringentibus, fluxio non imminet. [In ſicca intemperie,] quia ſanguis deficit; patet in hac venam non eſſe ſecandam. Et tandem, quoad intemperiem cũ materia: ſi materia ſit ſanguinea; vena ſecanda, quia tunc ſanguis habet rationem cauſæ principalis. Si autem materia alia ſit à ſanguine; vena ſecari poteſt, ſi ſanguis habet rationem cauſæ adiuuantis, vel ſine qua non, ratione intemperiei, vel ſi habeat rationem cauſæ principalis, merito alterius morbi, ut ſupra dictum. [Vſus] patet ex alibi dictis; præſertim, quia in ſermone de tumore uentriculi, maxime inflammatorio, de rectâ adminiſtratione uenæ ſectionis loquemur.

De Medicamentis.

Pharmacia. DE materia Chirurgica hactenus: iam de Medicinali. Materia medicinalis dirigitur, uel ad Materiam morbificam, uel ad Intemperiem, uel ad Proportioné uentriculi. Medicamenta quæ reſpiciunt materiam, diriguntur ad intemperié, uel in Genere, uel in Specie. Per intemperiem in genere, intelligimus intemperiem, & ſine materia, & cum materia: per intemperiem in ſpecie, intelligimus intemperiem cũ materia Medicamenta, quę diriguntur ad materiam morbificam intemperiei in genere, reſpiciunt materiam, quæ uel Cedit medicamentis, uel Non cedit. Si primo modo; ſunt medicamenta Vacuantia ſenſibiliter: quę, ſi dirigantur ad primas ſuperfluitates, uocantur [Lenientia:] ſi ad cacochymiam, dicuntur [Purgantia.] Si medicamenta ſecundo modo referantur ad materiam, quę non cedat uacuantibus; dicuntur [Præparantia,] quę pręparant materiam, ut cedat uacuantibus. Medicamenta, quę reſpiciunt materiam morbificam intemperiei in ſpecie, ideſt, materiam impactam, qua conſtituitur ſpecies intemperiei; hæc uocantur [Reſoluentia,] ideſt, uacuantia inſenſibiliter. Quoad medicamenta, quę diriguntur ad intemperiem; ſunt medicamenta [Alterantia per contrarium.] Medicamenta denique reſpicientia proportionem, ſunt [Alterantia per ſimilia,] ideſt, ſtomachica medicamenta. Patet ergo, qua ratione dicendum ſit de Medicamentis Lenientibus, pręparantibus, purgantibus, reſoluentibus, alterantibus per contrarium, & ſtomachicis.

Quoad Lenientia; omiſſis Vomitorijs, & Clyſmis, de quibus alio egimus loco magis opportuno, nim. cap. 7. lib. 1. & cap. 24. lib. 6. dicemus de lenientibus, quæ per os exhibentur cauſa primarum ſuperfluitatum. Superfluitates ſunt Frigidæ, vel Calidæ. Si frigidæ, ideſt, pituitoſę: animaduertere oportet, num materia illa pituitoſa, detineatur in ventriculo calidiore, vel frigidiore cap. 10. lib. 6. de tuen. ſanit. Si in ventriculo calido ſit pituita, ſiue ſit tenuis, ſiue craſſa, ſiue viſcida; ſiue in cauitate reſideat, ſiue aliquantiſper ſit impacta, vti licet [caſſia, ſyrupo roſat. ſolut. manna, melle violaceo ſolut. & vt plurimum aſcendere licet ad mel. roſ. ſolut.] Sed, cum hæc materia reperiatur in ventriculo calido; oportet hæc medicamenta diſſoluere, [cum decocto endiuiæ, acetoſæ. Verbi gratia recip. flor. caſſię recens extr. onc. j. ſ. mannæ el. drac. ij. cum ſaccharo fiat bolus. Notandum, nos cum caſſia non miſcere ſemina aniſorum, quæ calida ſunt, quoniam ſupponimus ventriculum eſſe calidum.] Si malles potionem: [recip. mellis roſ. ſol. onc. ij. mellis viol. ſol. onc. iiij. decocti acetoſæ parum, fiat potio breuis. Hic baſis eſt mel viol. ſol. quia opus eſt euacuare pituitam: ſed quia pituita reperitur in ventriculo calido; ideo vtimur melle, ſed violaceo: & quoniam mel violaceum, non eſt vſque adeo potens, præſertim dum pituita eſt viſcida, ideo in ratione adiuuantis medicamenti addimus, mel roſ. ſolutiuum, quod efficacius eſt melle uiolaceo ſolutiuo. Verum, cum in utroque medicamento reperiatur mel, quod calore ſuo uentriculo calidiori poſſet obeſſe: ideo in ratione corrigentis baſin, nos diſſoluimus hoc medicamentum cum decocto refrigerante.] Cæterum notare oportet circa [hieram,] eam in calidiore uentriculo obeſſe: quamuis, dum adeſt pituita admodum copioſa, admodum craſſa, & uiſcida, tunicisque adhęrens, exhiberi queat; ſed uel cum caſſia, ut calor remittatur; uel poſt hieram ilico propinandum aliquod decoctum refrigerans, [ut aqua hordeacea, aut ſerum lactis ad onc. vj. uel vij.] hæc enim non tantum refrigerant, ſed etiam abſtergunt. Si pituita reperiatur in uentriculo frigidiore, & quidem ſi tenuis ſit pituita, probatur [manna, cum melle roſ. ſol. uei bi gratia, recip. mellis roſ. ſol. onc. iij. mannę el. ij. cum decocto menthę, fiat potio breuis.] Si pituita ſit craſſa, uiſcida, ſi in cauitate; licet exhibere [mel roſ. ſol. ſed licet etiam dare hieram,] quę materiam craſſam attenuat fluxilemque reddit. In potione medicamentum præſcribetur ſine hiera, propter amaritudinem, hoc modo. [recip. mellis roſ. ſol. onc. v. oxymelit. ſimp. onc. j. ſ. cum decocto betonicæ, fiat potio breuis.] Si placeat exhibere hieram, & mel roſat. ſol. id fiet hoc modo. [recip. ſpecierum hieræ. onc. ij. cum melle roſ. ſol. fiant boli. Deinde, recip. mellis roſac. ſol. onc. iij. decocti aniſorum parum, fiat potio breuis. Primum exhibetur bolus, deinde potio.] Si materia pituitoſa ſit impacta, ut non cedat hierę, ſed medicamentis egeat præparantibus, quæ diutius morantur in uentriculo, quam euacuantia, huiuſmodi non eſt hiera, ſi exhibeatur, ut medicamentum leniens. Sunt practici nonnulli, qui nunquam hieram exhibent, niſi prius aliquod attenuans propinent: in quo recte faciunt, dum materia pituitoſa in tunicis reſidet, & impacta eſt; tunc enim non ilico eſt exhibenda hiera in ratione lenientis: errant uero dum idem obſeruant, materia reſidente in cauitate: nam hieræ facultas eſt, attenuare, & educere pituitam, in cauitate reſidentem.

Si ſuperfluitas ſit biliosa. Et primum, ſi in uentriculo calidiore ſit bilis tenuis; utemur [manna, ſyrupo roſa. ſol. ſyr. uiol. ſol. tamarindis, cum decocto refri-

1. Lenientia. *Pituita in Ventriculo calido.* *Hiera pœna.* *Pituita in ventriculo frigido.* *Alucinatio quorũdam.* *Bilis in Ventriculo calido.*

Digitized by Google

refrigerante. v.gr. Recip. ſyr. viol. ſol. mannæ el. an. unc. ij. decocti hordei, cum drac. iij. pulpæ tamarindorũ, parũ, fiat potio breuis.] Si biliosa ſuperfluitas ſit craſſa, probatur [caſſia:] nã bilis cedit caſſiæ, dũ modo reſideat in cauitate ventriculi, ſi.n. in tunicis ſit firmata, poſtulat præparãtia, de quibus ſuo loco. Si bilis ſit in ventriculo frigidiori, licet vti [manna, ſyr. roſ. ſol. diſſolutis in decocto calefaciente, ut betonicæ: poſſumus etiam vti medicamentis a Gal. c. 10. l. 6. de tuen. valet. ca. 11. l. 7. meth. med. propoſitis, nimirum [mulſa, in qua coctum ſit abſinthium;] hoc .n. medicamentum ſuccum biliosum tenuem in ventriculo contentum, deorſum propellit. Si bilis fuerit craſſior, probatur [hiera,] quæ craſſam bilem tunicis adhærentem, attenuat; nam bilis facilius cedit, quam pituita: præterea hiera eſt medicamentum euacuãs, & frigidum ventriculum calefaciens: vt iure dixerit Auic. non eſſe vtilius medicamentum in ventriculi morbis, qui a materia prodeũt, quã eſt hiera. Additque Auic. [hieram cũ decocto abſinthij eſſe vltimũ medicamentum.] Quibus verbis reſpicit ad vacuationem bilis: nam c. 10. l. 6. de tuen. ſan. ſi pituita in ventriculo detineantur, abſinthij potio eſt aduerſiſſima, quia abſinthium aſtrictione ſua pituitã ventriculo magis affigit. Cum ergo hiera adeo nobile ſit medicamentum, quædã circa eam notanda: Cõponitur hiera [ex aloe, cinnamomo, xylobalſamo, aſaro, ſpica, croco, & maſtiche.] ſecundũ Gal. c. 11. l. 7. meth. cap. 10. l. 6. de tuen. ſan. c. 1. l. 2. κ. τόπ. Conficitur quidem ex aloe lota, ſi volumus magis roborare, & minus euacuare: vel ex aloe nõ lota, ſi minus roborare, magis purgare volumus: nã per lotionẽ portiones tenues vacuantes abſumuntur, & partes terreſtres remanent. Sed cũ hiera ſit medicamentũ, nõ aſtringens, ſed ſenſibiliter euacuãs, ſit præterea calefaciẽs, attenuans, & hinc inſenſibiliter euacuãs, ſcire oportet, cum baſis huius medicamenti ſit aloe, ſi inſtitutum eſt magis ſenſibiliter euacuare, oportet vt medicamentũ cõficiatur e baſi in multa doſi: ſi contra, in minori doſi: maior doſis erit aloes drac. cxx. reliquorũ drac. vj. minor doſis erit, aloes drac. lxxx. reliquorũ drac. vj. Et ſi contingit, ut patiẽs dolori capitis ſit obnoxius, doſis croci eſt minuẽda. Sicut ergo diſcrimẽ eſt in cõpoſitione huius medicamẽti, ita eſt diuerſitas in doſi: vnde Gal. c. 11. l. 7. meth. ſtatuit hieræ ſũmã doſin eſſe unc. ſ. minima drac. j. At c. 1. l. 2. κ. τόπ. ſtatuit ſummã doſin hieræ eſſe drac. j. minimã drac. ſ. Rõ eſt, nã dũ aſtus eſt vacuare ſẽſibiliter, opus eſt medicamẽto in maiori doſi: & ſic intelligendus eſt Gal. c. 11. l. 7. meth. dũ aũt calefacere uolumus & attenuare; oportet medicamentum exhibere in minore doſi: nã medicamentũ alterans, ut poſſit attenuare & alterare materiã, eſt neceſſariũ, ut diutius in vẽtriculo permaneat, & propterea in minori copia exhibẽdũ: nã ſi in magna offeratur, cito impetũ hẽbit ad aluũ, pſertim ſi baſis medicamẽti ſit ĩ magna copia, v.g. ſi hiera cõponatur ex aloes drac. cxx. nõ põt diu ĩ vẽtriculo pmanere, ad dñã hieræ, vt cõponit e drac. lxxx. aloes. Cũ ergo in pſentia ſermo ſit de hiera, ut de medicamento leniente; oportet ut cõponatur ex aloe uel non lota, uel vix lota: & oportet ut recipiat aloes drac. cxx. & doſis ſit a drac. j. uſque ad unc. ſ.

Bilis in frigido Vẽtriculo. — *Hiera cõpoſitio, & doſis.* — *Vide ſupra pag. 12.*

Vſus lenientiũ quis pateat ex alibi dictis notandũ tamẽ circa [quantũ agendũ,] cum indicetur a prima ſuperfluitate, rõne actiuitatis: ſi ſuperfluitas fuerit pituitoſa & copioſa, & admodũ frigida, & proinde ſummæ actiuitatis; ad ſummam doſin oportet aſcẽdere. Quoad [modum agendi, cum ſumatur a ſuperfluitate, ut reſiſtit: ſi v.g. ſuperfluitas ſit pituita frigida, craſſa, viſcida, & hinc contumax: oportet exhibere medicamentum leniens in forma ſolida, nam diutius moratur in ventriculo, & hinc magis agit. Potiſſimũ probatur leniẽs ſolidum, ſi amarũ fuerit: nam medicamẽtũ amarũ liquidũ, non ita permittit: virtus oris: Circa [Qñ agẽdũ,] cũ capiatur ab indicãte præſenti, vincente alia indicãtia: qa hoc ſæpe euenit, ideo ſæpe leniens exhibendum. [Vbi agendum,] ſumitur a ſubſtantia ſuperfluitatis in ventriculo vnde leniens per os eſt exhibendum.

Vide ratio.

II. Præparantia.

Quoad præparantia, hæc, cum Gal. cap. 11. libr. 7. meth. cap. 10. l. 6. de tuen. ſan. probatur cauſa materię exiſtens uel in Ventriculo, uel in Reliquo corpore. Si reſideat in ventriculo, & materia ſit craſſa, viſcida, tunicis impacta, non cedit medicamentis, niſi attenuetur & detergeatur. Illa materia eſt Frigida, vel Calida. Quoad frigidam, & primum ſi reſideat in ventriculo calidiore, probantur attenuantia, & detergentia; ſed citra calorem, ut [oxymeli ſimplex,] & ſi ventriculi caliditas ſit inteſior, probatur [ſyrupus acetoſus ſimplex,] ſi caliditas ſit remiſſior, licet uti [ſyrupo de betonica, melle roſ.] Sed hæc ſunt triuialia, magis recondita ſunt proponenda, quibus non citra vtilitatem vſi ſumus. Vnde, ſi materia ſit frigida in calido vẽtriculo: [recip. pulu. quinque folij, rad. filicis maris, pulu. liquiritiæ, capillorum. Ven. ſpecierum diarhod. Abb. ana ſcrup. ſ. ſacchari optimi unc. ij cum aqua acetoſæ, fiant rotulæ. Doſis huius medicamenti ſit a drac. j. ad unc. ſ. & eſt efficax medicamẽtum ad attenuandum materiam, citra caliditatem ventriculi, & magis agit, quam ſyrupi.] Si ventriculus ſit frigidior, cum Gal. loc. cit. probatur [diatrion piper. diacalaminthæ: licet etiam vti oxymelite ſcillitico, melle ſcillitico, ſunt enim medicamenta ſatis efficacia, ad pituitam attenuandum & detergẽdum, in ventriculo frigido.] Licet etiam uti hoc medicamento: [Recip. pulu. ſaluiæ, maioran. calaminthæ mont. cinnamomi, macis an. ſcrup. ſ. ſacchari optimi unc. iiij. cum aqua cinnamomi, fiant rotulæ: eritque medicamentum iucundum & efficaciſſimum, doſis a drac. j. ad unc. ſ.] Probatur etiam medicamenta, quę vacuant inſenſibiliter, de quib. infra. Quod ſi materia ſit Calida, & primum ſi uentriculus etiam ſit calidior, vtemur [ſyrupo acetoſo ſimplici, de ſucco acetoſę, de acido citri bene maturi, & magis proderit medicamentum ex his ſuccis confectum, ſi conficiatur ſine ſaccharo, uel cum exiguo admodum ſaccharo: nam dulcia in membro calidiore bileſcunt, vnde probatur ſuccus acetoſæ, cum ſucco acido citri, & exiguo aceto.] Et ſi optetur medicamentũ nõ ita fluidum, licet addere puluerẽ. [v.g. recip. pulu. foliorũ acetoſæ, radicis quinque folij an. ſcrup. j. cũ ſucco acetoſæ uel citri, fiant pilulæ v. & exhibeantur.] Si materia ſit biliosa, & hæreat in ventriculo frigidiore, probatur [oxymeli, cum ſyrupo acetoſo ſimplici,] licet etiam ſimul propoſitos puluere exhibere, cum oxymelite ſimplici.] At ſi materia morbifica ſit extra ventriculum, cum generetur, in iecinore: de hac ſuo loco dicendum.

Frigida materia præparatio. — *Calida materia præparatio.*

Quoad vſum præparantium, admonebimus quædam circa Quomodo, & Quando agendum. [Modus] ſumitur ab indicante, prout facile uel difficulter patitur a contrario. Si ergo materia morbifica ægre patiatur, medicamentum vſurpandum ſecundum talem modum, ut efficaciter agat, at eo efficacius agit, quo diutius moratur; id quod aſſequitur per formam ſolidam: Proinde præparantia (quod pertinet ad methodum componendi medicamẽta) debent eſſe potius ſolidioris conſiſtentiæ, ut pilulæ, boli, rotulæ, ſi materia præparanda ſit craſſior ac viſcidior, ſiue in ventriculo ſit, ſiue vltra. Quoniam autem ſolidum, nõ poteſt agere in materiam remotam, ideo indicat adiuuans, id eſt, deducens in locum diſtantem: vnde cum ſolidis medicamentis miſcenda ſunt liquida, tanquam vehiculum. Hac ratione practici præparant materiam in ventriculo exiſtente, exhibendo medicamenta, ſiue dilutis;

Ratio vtẽdi.

Digitized by Google

quibus optimi practici vtuntur, dum materia eſt vltra ventriculum. Quoad [Quando agendum,] hoc ſumitur ab indicante præſente, vincente alia indicantia. Cum igitur in ventriculo frigido referto pituita, longo tempore perſeuerat indicans, ob id diu, & proinde quotidie medicamentis vti licet, ſi virtus permittat. Permittit autem virtus frequentem vſum medicamentorum calidorum, citra iniucunditatem agentium, ut eſt diatrionpiper. diacalaminthes, quibus quotidie vti poſſumus: contra hiera, propter amaritudinem, non poſſumus aſſiduo vti, cap. 10. lib. 6. de tuen. ſan. Non tamen nimis raro hiera vti debemus, ſed frequenter, dum in ventriculo frigido & humido materia eſt impacta: præſertim ſi hiera componatur e drac. lxxx. aloes, non autem e drac. cxx. Præcipiendum ergo eſt pharmacopœis, ut habeant ſpecies hieræ duobus modis compoſitas. Dum enim præparare volumus, efficaciſſima eſt hiera e drac. lxxx. ſi eius ſcrup. ij. vel drac. j. ſumatur, & cum ſaccharo, uel melle bolus conficiatur, & frequenter exhibeatur. Medicamentum enim hoc præparans erit ſaluberrimum.

III. Purgantia. Iam quoque agendum eſt de purgantibus, quæ reſpiciunt cacochymiam, id eſt, prauos ſuccos in corpore exiſtentes, de quibus egimus capit. 7. lib. 1. & ca. 26. libr. 6. vnde circa vſum horum medicamentorũ in præſentia tria monere ſatis fuerit. Primo ſtudendum, ut mitiora purgantia exhibeantur, vitenturq;
1 [confecta e ſcammonio, helleboro, & colocynthide,] niſi forſitan cum intemperie uentriculi ſit coniunctum aliquod vitium ſummi momenti, v.g. apoplexia, aut epilepſia, quæ cogunt nos ad vehementiora confugere, id quod tutius facere poſſumus, ſi intemperies ſit frigida & humida. Niſi igitur cogat malum maioris momenti, non licet aſcendere [vltra agaricum, rhabarb. ſenam, polypodium, epi-
2 thymum.] Secundo notandum, cum ſoluentibus eſſe miſcenda medicamenta ſtomachica, quæ proportionem ventriculi fouent, de quibus ſuo loco. Hæc autem potiſſimum probantur, ſi non tantum corrigant ſoluentia, ſed etiam intemperiem, verbi gratia, ſi in morbo calidiore ventriculi, cum ſoluentibus miſcemus [acetoſam, acidum citri, violas,] in frigida autem intemperie, licet miſcere [ſaluiam, mentham, aromata, vinum aromaticum,] v.gr. in calidiori intemperie [recip. rhabar. el. drac. j. infundatur in ſufficienti decocto acetoſæ, & endiuiæ, & facta diligenti expreſſione, adde ſyrupi violacei ſol. mannę el. ana unc. ij. Miſce, & fiat potio breuis, qua expurgabitur biliosa materia, citra detrimentum ventriculi calidioris.]. Si ventriculus ſit frigidior, & velimus exhibere rhabarbarum, ita præſcribendum: [recip. rhabarb. el. drac. j vini aromatici ſcrup. ij. fiat infuſio in ſufficienti quantitate decocti ſaluiæ & menthæ, & facta diligenti expreſſione, adde melli roſati ſolutiui, mannæ el. ana drac. ij. Miſce & fiat potio breuis.] Tertio notandum, ut non aſcẽdamus
3 ad ſummam doſin, propter virtutem imbecillam in ventriculo, quia hic intemperie laborat.

4 *Reſoluentia.* Sequuntur medicamenta reſoluentia, quibus vtimur propter materiam impactam in uentriculo. Hæc medicamenta ſunt calida, & tenuis ſubſtãtiæ: nimirum [aromata, vinum aromaticum, ſaluia, calamintha montana, eryngium, ammi, feniculum, botrys, maiorana, oxymeli ſcillit. mel ſcilliticum, ſed poſſumus etiam ſcillam conficere cum ſaccharo, loco mellis, cum corpora ſunt delicatiora: vti etiam licet ſale theriacali, nam vehementer diſcutit. vti licet radice anthoræ, magnis antidotis, ſed antiquis: præterea vti poſſumus diatrionpip. diacalamintha, diagalanga, licet etiam aſcendere ad confectionem anacardinam: efficaciſſimum etiam medicamentum eſt hiera, confecta cũ drac. lxxx. aloes, non cũ drac. cxx. Hic vti poſſumus guaiaco, ſaſſafras, quæ & Indica ſaſſifragia dicitur, ſalſa, china.] Sed notandum, cum hæc medicamenta calefaciant, & ſiccent, differentiam eſſe ſecundũ magis & minus: nam in ventriculo frigidiore, referto pituita, probãtur valentiora, ſi autem ventriculus afficiatur intẽperie calida, cauſa bilis, debilioribus vti oportet. Verbi gratia, ſi ventriculus ſit frigidus, & pituita repletus, poſſumus exhibere [ſaſſafras cum vino: Auicẽnas aſcendit etiam ad rubificantia.] In calidiore ventriculo, propter bilem, vti licet [china ſine vino, & cum carne, niſi coniuncta ſit ſiccitas.] Sed de reſoluentibus vberius loquemur in ſermone de tumore ventriculi. At hoc loco intelligere oportet, an cũ reſoluentibus ſint miſcenda aſtringentia? Auicen. capit. 24. in cura generali malorum uentriculi, inquit: non euacues medicamenta reſoluentia a ſtipticis & aſtringentibus, ut conſeruetur uirtus. Cũ reſoluentibus ergo miſcet aſtringentia. At idem Auicennas capi. 33. inquit: Si humor ſit frigidus & humidus, oportet uti reſoluentibus, nec miſcenda ſunt ſtiptica; error enim is eſt maximus, ſiue ſint cibi, ſiue medicamenta. Pro reſolutione ſcire oportet, ſermonem eſſe de uacuantibus uentriculum, uel Senſibiliter, uel Inſenſibiliter. Medicamenta quæ ſenſibiliter euacuant, ſunt calida ſicca, & impetu quodam agunt, unde neceſſario diſſoluerent ſubſtantia calidi innati, niſi miſcerentur aſtringentia. Medicamenta autem inſenſibiliter euacuantia, sũt, quæ diriguntur ad humorem imbibitum in tunicis; hic humor, uel eſt particeps caliditatis, ut bilis, uel ſiccitatis, ut melancholia, uel expers eſt & caloris & ſiccitatis, ut pituita, quæ generatur in uentriculo frigidiore. Si humor particeps fuerit caliditatis, cum abſumatur ſubſtantia calidi innati, a caliditate humoris, propterea cum reſoluentibus ſunt miſcenda aſtringentia, quia calidum innatum ſuſtinere non poteſt diſſipationem, quæ fit & ab humore calido, & a medicamento calido. Si humor fuerit particeps ſiccitatis, ut melancholia: cum ui ſiccitatis abſumatur calidum innatum, ob id miſcenda etiam ſunt aſtringentia cum reſoluentibus, quia calidum innatum diſſiparetur, & ab humore ſicco, & a calido medicamento. Si humor impactus ſit particeps frigiditatis & humiditatis; cum a frigido humore non diſſipetur ſubſtantia calidi innati, ſed potius ui humiditatis ſuffocetur, & ui frigiditatis remittatur calor inſiti calidi; ob id medicamenta reſoluentia non ſunt corrigenda aſtringentibus, unde Auicennas, ſi humor eſt frigidus & humidus non miſcet aſtringentia. Non ergo perpetuo improbantur aſtringentia, ſed ubi reſoluenda eſt pituita.

Stiptica quando ſint miſcẽda reſoluentibus.

Dicendum modo de Alterantibus per contrarium. Si ergo ſimplex ſit intemperies, & primum, ſi intemperies calida, probatur [medicamentum confectum e roſis, uiolis, cichorio, endiuia, ſoncho, acetoſa, hordeo, acido citri, cydonijs, lactuca, aceto, caphura.] Si inſignis ſit calor, aſcendamus ad [papauer, ad aquam frigidam.] Sed notandum, cum frigidis calida eſſe miſcenda, ita tamen, ut frigida ſint copioſiora. Vnde ſi medicamenta exhibeantur in conſeruis, iubeatis ut non imponatur ſaccharum in quantitate conſueta, ſed in minori, ideoque ſaccharum roſaceum ita præſcribendum, ut conficiatur cum minori copia ſacchari, propter quod dulcia bileſcunt. Si autem medicamenta hæc frigida applicentur, cum frigidis oportet miſcere maſtichem, quamuis intemperies ſit calida, uerbi gratia. [Recipe olei uiolati unc. j. ſucci lactucæ unc. ſ. olei maſtichini unc. ſ. ceræ lotæ in aceto drac. j. ſ. Miſce, & fiat linimentum.] Calida cum frigidis miſcenda ſunt:

5 Alterãtia per cõtrarium. Calida intẽperies.

Digitized by Google

ſunt: quia frigida proſunt quidem, vt tollunt morbum calidum, ſed nocent, vt minuunt caliditatem calidi innati. Notandum circa vſum iſtorum medicamentorum, Auicennam in capite de cura intemperiei calidioris dixiſſe, cum emplaſtras ſtomachum frigidis medicamentis, caue ne ſeptum attingas: vnde expedit medicamentum applicare inferius, circa vmbilicum. Et ſi contingat, vt medicamentum ſit iuſto frigidius, adhuc magis nocebit. Deſumpſit hoc a Galeno capit.8. lib.7. method. vbi ſcribitur, frigida præcordijs applicata, æſtum ventriculi remittere, ſed lædi reſpirationem, propter diaphragma. Huic ergo nocumento oportet calidis occurrere: nam ratione caliditatis ventriculi opus eſt frigidis; ſed ratione reſpirationis opus eſt calidis: & ideo monet Galenus, vt poſt vſum calidorum reduamus ad frigida, quæ tamen non præcordijs, ſed verſus vmbilicum ſunt applicanda. Et ob id cum Galeno cap.8. libro 7. method. in inſigni caliditate, ſi vicina corpora ventriculo non ſint robuſta, tutius eſt progredi mitioribus, & ijs longiori tempore. Quod etiam obſeruandum eſt in his quæ aſſumuntur: ſi enim in intemperie calidiore ventriculi velimus exhibere aquam frigidam, animaduertere oportet, num æger ſit robuſtus, vel imbecillis ſecundum gullam: ſi enim ſit imbecillis, nequaquam frigida eſt exhibenda, vt monuit Galenus loco citato.

Frig. intẽperies. 1. Canõ. Quoad intemperiem frigidam; cum probentur medicamenta calidiora, duo circa hæc ſunt notanda Primum, vt non ſint vehementer calefacientia: hæc enim, quatenus habent vim exſiccandi, poſſunt obeſſe, & morbum ſiccum inducere: loquimur enim hic de intemperie frigida ſimplici, & ſupponimus temperiem in paſſiuis qualitatibus. Quare in frigida intemperie ſimplici, probatur [cõſerua e betonica, conſerua e ſaluia, e rore marino: probatur aromaticum roſatum: probantur aquæ Mutinenſes, D.Petri: non probatur aquę Aponenſes, quia iuſto ſunt calidiores, & ſiccant. Probatur etiam oleum maſtichinum, chamæmelinum, cum parua quantitate olei de ſpica.] Auicennas, cognoſcens in hac intemperie calidiora poſſe nocere ſiccando, miſcet [adipem gallinæ, vt medicamentorũ vim ſiccantem corrigat. Quare & vos ſi vti volueritis calidioribus, poteritis adminiſtrare] cum omento, vel vituli, vel caſtrati. Probare etiam poſſumus Zingiber, ſed conditum cum ſaccharo: licet etiam exhibere diattionpip. ſed cum vino: nam, mel, ſaccharum, vinum, ſubſtantifice humectant: vt propterea etiam probetur piper, ſed cum cibis, qui noxam ſiccitatis tollunt. Exhibere etiam licet calidiora, *2. Canõ.* ſed cum iure, ob eandem cauſam.] Secundo notandum eſt, vt medicus cum calefacientibus miſceat aſtringentia, ne diſſoluatur ſubſtantia calidi innati. Ob id Auicennas probat, vt [cum decocto ſpicæ miſceatur aliquid maſtiches:] nam beneficio maſtiches prohibemus diſſolutionem calidi inſiti. Poteſt igitur probari huiuſmodi medicamentum: [recip. olei nardini vnc.j. ceræ vnc. ſ. Cera autem liquetur in oleo nardino: & poſtquam medicamentũ hoc eſt refrigeratum, adde maſtiches drac.ij. Miſc. Baſis eſt oleum nardinum, vt habet vim calefaciendi: cera habet rationem adiuuantis, quatenus eſt in cauſa, vt diutius permaneat medicamentum, & magis efficaciter agat: additur maſtiche, vt habet rationem corrigentis; corrigit enim oleum nardinum, ne diſſoluat ſubſtantiam calidi innati.] Sed præterea hoc locum habet. [recip. olei de ſpica lib. iij. maſtichini lib. j. olei amygd. dulc. lib. ſ. vini generoſi lib. j. ſchœnanthi, ſpicæ, nucis moſchatæ, macis ana drac.ij. maſtiches dr.j. mẽthæ viridis M.ſ. maluarum p. j. Contundenda contundantur craſſo modo, & fiat infuſio per diem naturalem, & fiat decoctio in duplici vaſe, ad conſumptionem vini: deinde colentur pro ſtillicidio.] Poſſumus etiam vti hoc oleo, maximo cum fructu, in ratione fomenti, cum omento: optimum enim eſt medicamentum, cum ſit compoſitum e calidis, & e corrigentibus; nimirum humectantibus, & aſtringentibus. Quoad vſum horum medicamentorum, ſufficit quippiam monere circa [Vbi agendum:] ideſt, circa ea, quæ extrinſecus admouentur. Sciendum igitur diſcrimen eſſe inter calida, & frigida; nam frigida prohibentur a virtute: ideſt, a ſepto tranſuerſo, ſeu a calido inſito ſepti: calida autem non prohibentur: vnde Galenus cap.5. lib.7. method. dixit, tutius eſſe calefacere, quam refrigerare. Cęterum ſi contingat, vt pars vicina ſit calido morbo affecta: tutius eſt applicare calida verſus vmbilicum, & regionem ſiniſtram, quia in dextra regione caliditatis iecoris poteſt prohibere. *Cautio in applicandis calidis.*

Quoad humidam intemperiem: huius cauſa probantur medicamenta ſiccantia; ſed citra caliditatem, & frigiditatem, quia hic agimus de dyſcraſia tantum humida: ideoque ſi medicamenta exſiccantia ſint frigida, oportet ea calidis corrigere, & ſi calida, frigidis corrigenda. Probantur ergo medicamentum confectum ex reſiccantibus calidis, & frigidis inuicem miſtis: inde enim reſultat medicamentum ſiccans, citra calorem, & frigus. Vſurpari poteſt medicamentum, quod conficitur [e roſis, corallijs, ſantalis, e bolo Arm. ex omphacio, quinque folio, ſumach.] Hæc ſunt ſiccantia frigida. Calida ſunt, [nux cupreſſi, maſtiche, agrimon. beton.] Ex his confectum medicamentum, ſiccabit citra caliditatem, & frigiditatem. Notandum, cum e propoſitis medicamentis alia ſint aſtringentia, vt [roſę, corallij, omphacium &c.] alia aperientia, vt [quinque folium, betonica, agrimonia:] ſi contingat, vt aluus ſit lubrica, nec patiens ſit correptus aliqua obſtructione; probari aſtringentia: ſi autem aluus ſit ſtiptica, & patiens ſit correptus obſtructione aliqua, vel obnoxius ſit obſtructioni, præferri aperientia. Vnde Paulus capite 37. lib. 3. probat in hac intemperie acetum ſcilliticum, ius oliuæ tale conditum.] Quoad vſum medicamentorum, vt applicantur, notare oportet, ſi ad caliditatem vergant ſiccantia, vel etiam ſint temperata in actiuis, & ſint non adſtringentia, ventriculo poſſunt applicari, vt etiam ſeptum attingant. At ſi medicamenta exſiccantia ſint frigidiora, vel adſtringentia, non debent ſepto applicari; nam læditur reſpiratio. Vbi agendum indicatur quidem ab intemperie humida, vt lædit ventriculum, ſed prohibetur a virtute ſepti, quę tamen ſepti virtus non prohibet aſtringentia, ratione quantitatis, uel qualitatis, nec ſepti virtus indicat quod eſt contrarium adſtringenti: vnde fit, vt non liceat adſtringentia applicare, quia euadunt cauſę morbificę, quatenus lędunt reſpirationem. *Humida dyſcraſia* *Cautio.*

Si intemperies ſit ſicca, & ſimplex, remiſſa eſt, nam intemperies ſicca intenſa, coniunctam habet aliam qualitatem. Probantur igitur cauſę ſiccę dyſcraſię [materię alimentales,] de quibus ſuo loco nam intẽperies ſicca, fit a penuria alimenti. Notandum tamen, non eſſe contemnenda medicamenta humectantia, quamuis enim hęc non repleant, vt alimenta; meatus tamen contractos dilatant & alimentum impulſum in vicinas partes reuellunt: quemadmodum eſt [malua, althęa, borago, bugloſſa, poma, paſſulæ dulces, adeps vituli, gallinæ, omenta, lac, aqua dulcis, vinum dulce.] Quæ medicamenta extra vſurpata, humectant, non ſolum dilatando meatus contractos, ſed etiam retrahendo alimentum. Sed præterea quæ aſſumuntur in *Sicca intemperies*

Q 2 ratione

Digitized by Google

ratione alimenti, replent v. grat. [poma, borago, bugloſſa, amygdalæ, lac, vinum.] Sed notandum, vt ijs, quæ applicantur, miſceantur adſtringentia: propoſita enim medicamenta, vt habent vim laxandi, ita calidi innati ſubſtantiam diſſipant, vt proſit addere [maſtichen.] Quare in ſicco ventriculo hoc medicamentum poſſumus præſcribere. [Recip. ol. amygd. dulc. lib. iiij. ol. maſtichin. lib. j. vini dulcis, non generoſi, lib. j. foliorum malu. borag. bugloſſ. ana P. 1. paſſularum dulcium vnc. maſtiches drac. iiij. Miſc. pro ſtillicidio, contuſis contundendis. Hoc oleo poteritis etiam omentum calefacere, & applicare.]

Cal. & hum. dyſcraſia. Hactenus de medicamentis, quæ alterant ſimplicem intemperiem: ſequuntur ea, quæ dyſcraſiam compoſitam alterant. Et primum, ſi intemperies fuerit calida, & humida: notandum capit. 9. lib. 7. meth. humiditatem vinci a caliditate: ideoque, cum caliditas attrahat, & ventriculus humidior ſuſcipiat, imminere inflammationem. Quare ſi intemperies calida ſit intenſa, probatur potio frigidæ: nã quamuis etiam frigida humectet, tamen relicta humiditas non minatur inſignem noxam, & facile cedit ſiccantibus. Cæterum probatur etiam miſtum medicamentum, confectum e refrigerantibus, & ſiccantibus, quæ medicamenta, quia ſeorſim ſunt propoſita, in morbo tum calido, tum humido; ideo iam non repetenda ſunt.

Cal. & ſicca dyſcraſia. Quoad intemperiem calidam, & ſiccã: cum Galeno cap. 8. & 9. lib. 7. meth. & cum Auicenn. reſpicere oportet ad gradum caliditatis, & ſiccitatis, vt pateat, num liceat uti vehementer refrigerantibus, potiſſimum aqua frigida. Vnde quoad intemperiẽ calidam, ſi fuerit remiſſa, non vltra primum gradum; probantur moderate frigida, non autem probatur frigidæ potus. Si contra caliditas ſit intenſa, in ſecundo, vel tertio gradu, probatur potus frigidæ, niſi virtus prohibeat. Virtutis autẽ ſtatum patefacit ſiccitas: hæc enim ſi remiſſa ſit ſignificat virtutem, tolerantem frigidæ potum: Vnde Auicennas ait, hominem quandoque ſanari integre potu frigidæ, dum non eſt ſiccitas ſuperflua. Quod ſi intenſa ſit ſiccitas, denotat, quod virtus frigidam perferre nequeat: vnde Galenus cap. 9. lib. 7. meth. ait, dum cum ſiccitate eſt coniunctus calor, refrigerantia non eſſe adeo ſecura; nam vbi ſiccitas in vẽtriculo intenſa eſt, totum etiam corpus ſiccum redditur: tunc igitur aqua copioſa, vi ſua permeat in partes, in quibus penuria eſt roridæ humiditatis, carnis, adipis; ideoque ea violentia tangit calidum inſitum, vt hoc neceſſatio ſecundum caliditatem patiatur, quod non euenit, ſi coniuncta ſit humiditas: Cæterum, ſi non vti liceat aqua frigida; cum Galeno vti oportet minus frigidus, vt tutius, quamuis longiori tempore, homo ſanitati reſtituatur: vnde probatur medicamentum confectum [e violis, lactuca, amygdalis, pomis, floribus maluarũ, &c.] Ventriculo igitur hoc medicamentum applicari poterit. [Recipe ol. violacei lib. iij. olei amygd. dulc. roſacei completi ana lib. 1. vini dulcis, aquæ vel cõmunis, vel roſaceæ, ana lib. ſ. foliorum lactucę, maluarum, violarum ana P. 1. maſtiches drac. iij. Miſc. & fiat infuſio &c. & pro ſtillicidio, & pro fomento cum omento. Probatur etiam omentum in hac intemperie, madefactum lacte.] Quoniam aũt ſermo eſt de ſiccitate, in qua totum corpus ſiccatur: probatur etiam [balneum cum iniunctione: balneum conficitur ex aqua dulci, moderate calida, vt non excitet ſudorem: inunctio conficitur ex oleo amygdalino, & exiguo tum oleo violaceo, tum vino ſubdulci. [Ratio horum medicamentorum hæc eſt: propoſitum nobis eſt, corpus ſiccatum ſubſtantifico humectare, id quod fit ope alimenti: balneum & inunctio, non quidem ſunt alimenta, ſed tamen ita concurrunt, vt corpus alimento in iecinore genito repleatur: non enim poſſet totum corpus alimẽto repleri, niſi attrahere alimentum, ſuſciperet, apponeret, agglutinaret, & aſſimilaret. Balneum igitur meatus, ſiccitate contractos, dilatat, vt libere alimentum fluat, id quod balneum præſtat moderata ſua caliditate, & humiditate: præterea balnei caliditate attrahitur alimentum, & hinc retrahitur, quod in vicinas partes vi ſiccitatis eſt compulſum: inſuper calore balnei fouetur qualitas, id eſt caliditas calidi innati, vt fiat aſſimilatio: denique propter humiditatem balnei, alimentum ſuſcipitur. Inunctio, quatenus conficitur ex oleo, id eſt e lenta materia; facit vt alimentum attractum non euaporet, ſed detineatur apponatur, agglutinetur: quatenus autem conficitur ex oleo amygd. & e vino, calefaciendo conſeruat calidum inſitum, vt fiat aſſimilatio. Additur autem oleum violaceum exiguum: nam huius virtute alimentum detinetur: & in pręſentia ſermo eſt de morbo calido; vt oleum violaceũ frigiditate ſua proſit: ſi enim ſiccitati non ſit annexa caliditas, ſed frigiditas, expedit abſtinere ab oleo violaceo.

Frig. & hum. dyſcraſia. Quoad intemperiem frigidam, & humidam: probantur vehementer calefacientia, vt fuerunt reſoluentia, propoſita cauſa pituitæ v. grat. [aromata, guaiacum, ſaſſafras, vinum generoſum, angelica odorata &c. In præſentia addere licet Aponenſes aquas, quia ſermo eſt, de intemperie frigida, & humida. Probantur etiam olea deſtillata ex aniſo, feniculo, aromatibus; cum quibus oleis deſtillatis poſſumus conficere rotulas, pro vnc. j. ſacchari, ſufficit vt imponantur guttæ ij. vel iij. olei deſtillati.] Cum autem hoc uitium ſit admodum frequens, proponam optimum ſtillicidium, quod meo iudicio, longe eſt efficacius, quam ſtillicidium aquarum Aponenſium. [Recip. ol. de ſpica libra iij. de abſinthio lib. ij. olei de coſto libra j. vini, vel Cyprij, vel ad ſummum generoſi lib. j. aquę vitę vnc. iiij. cinnamomi, macis, nucis moſchatæ, zingiberis, caryophyllorum ana drac. j. ſ. ſaſſafras vnc. j. mẽthæ, maioranæ, origani, meliſſæ, calaminthæ mont. ana P. ſ. ſeminis feniculi, cymini, aniſorum, dauci; ammios, ana vnc. ij. ſ. Miſ. pro ſtillicidio. Licet etiam hoc oleo veſicas bubulas ſemi replere, & applicare ventriculo. Licet quoque hoc oleo decoquere ouorum vitellos, & applicate ventriculo. Vnde etiam laudatur ceratum ex aromatibus, & cera lota in aqua vitę.]

Frig. & ſicca dyſcraſia. Verum ſi dyſcraſia frigida non fuerit coniuncta cum humiditate, ſed cum ſiccitate, ſi frigiditas ſit remiſſa; probatur, [conſerua e floribus maluarum, e floribus borag. bugloſſ. & addatis quintam partem conſeruæ e beton. vel ſextam partem conſeruæ e floribus roriſmarini.] Et foueatur ventriculus extra eodem fomento, quod fuit propoſitum in ſicco ventriculo, ſed in præſentia, quia coniuncta eſt frigiditas, [vinum debet eſſe magis copioſum, & magis vinoſum: & ſimiliter oleum maſtichinum: & præterea addere poteſtis meliſſam viridem.] Quod ſi contingat, ut aer ſit frigidior, cum Galeno capite 7. libro 7. method. oportet vti [lana, medicamento hoc imbuta:] nam aer frigidus in ratione cauſæ, eſt ſignum frigiditatis magis contumacis. Et quia totũm exſiccatur, oportet [balneum nonnihil calidius eſſe, quam in ſimplici ſiccitate, addanturque maluæ, flores chamæmeli.] Fiat inunctio ſecundum totum cum [oleo amygdalino, chamæmelino, & cum vino non ita exiguo, vt in ſimplici ſiccitate.] Si annexa ſit intenta frigiditas, probatur [conſerua e meliſſa, cum melle.] Et extra, augenda eſt doſis [maſtiches, vini, & meliſſę viridis.] Quamuis autem aer

non

Digitized by Google

non ſit frigidior, licet tamen vti [lana medicamento propoſito imbuta: licet etiam vti omento. Balneū calidius eſſe oportet: ita tamen vt non prouocetur ſudor. In inunctione augeatur copia vini, & olei chamęmelini.] Galenus capite 7. method. lib. 7. in dyſcraſia ſicca cum intenſa frigiditate, peculiare proponit medicamentum. [pix enim arida, liquāda cum oleo amygdalino exiguo: & hoc medicamentum actu calidum vſurpandum.]

Cali. & frigid. dyſcraſia.

In calida ſimul & frigida intemperie, intra oportet adminiſtrare temperata: nam & calida & frigida obeſſent. Conficiendum ergo medicamentum [e borag. bugloſſ. endiu. cichorio, violis, roſis, quibus addantur betonica, abſinthium, ſaluia, exiguum cinnamomum.] hæc medicamenta exacte ſunt miſcenda, vt reſultet miſtum temperatum: id quod conſequimur per decoctionem, & potiſſ. per fermentationem, ideſt ſi diu permiſta maneant, antequam adminiſtrentur: & ſub radijs ſolaribus detineantur, vel in hypocauſto. Formula hæc erit: [recip. conſeruarum borag. cichor. roſaceæ e betonica, roremarino, ana vnc. j. pulueris cinnamomi dra. j. cum ſyrupo de acido citri, & de corticibus citri. fiat electuariū: cuius doſis a drac. ij. ad vnc. j.] Medicamēta quæ extra adminiſtrantur, fundo debent applicari, verſus vmbilicum: debent etiam ſupra admoueri in fine pectoris. Verum oportet vt diuerſa ſint medicamenta: calida enim ea parte ventriculo ſunt applicanda, vbi viget intemperies frigida, & frigida, vbi viget calida intemperies. Si intemperies calida detineat os ventriculi, & ſeptum ſit imbecillum: eſſent quidem medicamenta frigida ſupra, ideſt circa finem pectoris applicanda; non tamen id licet, propter ſepti imbecillitatem: ideoque præcipiendū ægro, vt in ore detineat frigida medicamenta, quale eſt, [aqua hordei, cum emulſione ſeminum melonum,] nam ob continuitatem tunicæ, hæc frigiditas communicatur ori ventriculi, & non læditur diaphragma.

Hum. & ſicca dyſcraſ.

In humida, & ſicca ſimul intemperie; propter ſiccitatem probantur [alimenta,] de quibus cito agemus: propter humidam dyſcraſiam, probantur ſiccantia, ſuperius propoſita, in intemperie ſicca, ne tamen his morbus ſiccus augeatur, v. g. exhibendus eſt [pulueris quinque folij, cum iure, ſaccharo, vel melle,] nam quinque folium, vt exſiccans, occurrit morbo humido; medicamentum autem illud, quatenus eſt alimentale, ratione iuris, ſacchari, vel mellis, occurrit morbo ſicco. Et hæc dicta ſint de alterantibus per contrarium.

Stomachica ſeu appropriata

Proponenda denique ſunt ſtomachica, ideſt quæ fouent proportionem ventriculi. Auicennas ergo probat [pelles intrinſecas ventris gallinacei:] quāuis parui faciat hoc medicamentum Galenus lib. 11. ſimpl. eſt tamen medicamentum quod obeſſe non poteſt. Probat etiam Auicennas [corallium in potu, ad drac. ſ. & propterea etiam corallium de collo ſuſpendit.] Notandum autem cum Galeno cap. 24. lib. 5. ſimp. medicamenta a proprietate operantia, non iuuare in omni morbo illius partis, ſed interdū qualitate euidenti nocere poſſe: proinde qualitates illę noxiæ corrigi debent. Ita in ventriculo frigido, & ſicco, ſi exhibeatur corallium, quod & ipſum frigidum ſiccumq; exſiſtit; nocebit, niſi a medicamento calido atque humido corrigatur. Meſues probat [chebulas & emblicas: ſed cum myrobolani ſint frigidæ, & ſiccæ, in morbo frigido, & ſicco vel non debent adminiſtrari, vel corrigi debent melle aut ſaccharo, quæ ſunt materia calefacientes, & alimentales.] Præcipuum locum inter medicamenta a proprietate conferentia obtinent [magnę antidoti, quæ componuntur e multis medicamētis ſtomachicis:] verum quoniam euidenter calefaciunt & ſiccant, in morbo calido & ſicco nocent in frigido & humido omnibus reliquis ſunt anteponendæ: unde in tali morbo quidam pro ſecreto habent: [Recip. miuæ aromaticæ vnc. j. theriacę antiquæ drac. j. vini aromatici cum mentha præparati vnc. j. ſ. Miſc.] Hęc de medicamentis.

De victus ratione.

Diæta.

RESTAT tandem, vt de materia etiam dięterica loquamur. De aere egimus in malis capitis & thoracis. In cibo & potu, primum communia quædam afferemus: deinde in ſpecie de dięta in intemperie & ſine materia, & cum materia, loquemur. Communia quędam Auicennas proponit, de quantitate & qualitate. Quoad quantitatem, ait: ciborum immodicam copiam eſſe inimicam vētriculo, & hinc corpus hominis guloſi non augetur, quia cibus iuſto copioſior digeri nequit. Quoad qualitatem, & primo reconditam; inquit Auicennas, quę diſplicent eſſe fugienda, quoniam ſunt noxia ventriculo, & ipſius proportioni aduerſantur. Quoad qualitatem euidentem; ait ea quæ ſtiptica non ſunt, ventriculo nocere, vt [lac, medullæ, cerebellum, acetoſa, grana pini: hæc enim habent vim laxandi, quamuis grana pini etiam propter craſſitiem, & viſciditatem noceant, cum ſint difficilis coctionis: valeant igitur qui tam libenter concedunt nucleos pineos.] Laxantia autem nocent, quia diſſoluunt calidum innatum ventriculi, quo tamen maxime eſt opus, ad chylum elaborandum. In ſicco tamen ventriculo, in quo meatus contracti ſunt, tuto vſurpantur quæ meatus contractos laxant vt lac: nec enim diſſolutionis calidi innati metus eſt.

Copia ciborum vitanda.

Naturę aduerſa itemq; vt laxantia, fugiēda.

Diæta in dyſcraſia ſine materia Frig. temper.

Sed ad magis ſpecialia deſcendemus. Quoad intemperiem ſine materia & primo frigidam, probatur cibus facilis coctionis & facilis diſtributionis, & exigui excrementi. Cibus condiendus eſt calidis, & iucundis, nim. [aromatibus, roremarino, ſaluia, feniculo, petroſelino, meliſſa, mentha &c.] Pro potu ſit [vinū quod accedat ad vinoſum, nō recens, & ſit vel ſincerum, vel medicatum cū abſinthio, ſaluia, guaiaco &c.] Si patiens nō bibat vinū, probatur [aqua, ſed iam prædictis calidis alterata.] Potus non exhibebitur vehementer actu frigidus: quia intemperies frigida eſt. In calida intemperie probantur cibi conditi [hordeo, cucurbita, emulſionem ſeminum melonum, lactuca, ſoncho, endiuia, &c.] Potus ſit [aqua aut vinum pauciferum.] Potio euidenter actu frigida concedi poteſt. In Humida intemperie probatur cibus ex [auiculis montanis, e perdicibus, turturibus, pullis gallinaceis, ſed aſſis.] Condiantur cibi [aceto, ſale, coriandro, aromatibus,] ſed in parua copia, ne oriatur morbus calidus. In Sicca dyſcraſia, Galenus c. 6. lib. 7. meth. probat [lac humanum, non improbat aſininum.] At ne aceſcat in ventriculo, miſceatur [mel vel ſaccharum, ſed in parua copia; dum in actiuis non eſt exceſſus. Sed de lacte opportunius infra c. 35. lib. 6. de febre hectica. Addit Galenus, ſi æger non delectetur lacte, poſſe exhiberi [cremorem ptiſanæ, vel alicę. probatur ēt vſus recentiū ouorum. Item panis purus, nō furfuraceus, coctus in furno, vt æqualiter coquatur, fermentatus, vt facile coquatur in uentriculo & diſtribuatur. Probatur etiam panis ſalitus in ſicco uentriculo, vt diſtribuatur, & ſic occurrat ſiccitati totius corporis. Hinc ſale condiendi ſunt cibi viſcidi, vt cochleæ, teſtudines, alica: non autem ptiſana, & reliqua cibaria, quæ facile diſtribuuntur.] Et in praxi notandum eſt, vt dum ſiccitas in uentriculo tantum exſiſtit, totum vero

Calida.

Humida.

Sicca.

Digitized by Google

corpus nondum eſt reſiccatum; [vt a ſale abſtineamus, nec demus panem ſalſum,] quia hic tantum probatur ratione ſiccitatis totius corporis. Probat etiam Galenus [piſces ſaxatiles, decoctos cum iure albo, idest aqua, oleo exiguo, porro & anetho:] ratio eſt, vt velox fiat diſtributio. Notandum tamen, ſi patiens non egeat anetho, ab hoc abſtinendum eſſe, nam ſi Galenus abſtinet a lacte, dum æger non delectatur lacte, multo magis debemus nos abſtinere ab anetho. probat etiam Galenus [alas & teſtes gallinaceorum, qui ad vberiorem humectationem lacte ſint nutriti. Probantur carnes molles:] nam duriores ſunt difficilis coctionis, & diſtributionis, vnde non probatur [ſuilla caro,] quamuis maxime nutriat, quoniam facultas non poteſt coquere.

In ſicco ventriculo prodeſt, vt ter in die naturali homo cibetur. Potus non debet eſſe [vinum adſtringens,] nam omnia auſtera ſunt contraria ſiccitati cap. 6. lib. 7. metho. quia humiditatem alimentalem abſumunt, imbibunt, & exprimunt in ſinum ventriculi, truduntque ad vicina membra. Item tamen Galenus eodem in loco, probat vinum adſtringens? Dicendum pro reſolutione, in ſicco ventriculo probari vinum aquoſum, quod pauci caloris particeps mitius agit in calidum innatum, nec hoc diſſoluit, ſed ſecundum ſubſtantiã, & qualitatem conſeruat: quod ab aqua fieri nequit, vnde non aqua, ſed vinum aquoſum probatur. Cum autem hoc vinum ſit tenuis ſubſtantiæ, ſicut facile deſcendit in ventriculum, ita etiam facile rurſus egrederetur, cibumque, cuius eſt vehiculum, incoctum ſecum duceret: oportet ergo leuiter eſſe adſtringens, ut cibus in ventriculo detentus concoquatur.

Gale. conciliatur.

Neque ob leuem adſtrictionem ſiccitatis imminet periculum: quia hoc vinum non ita eſt adſtringens, vt humiditates alimentales ebibat, abſumat, vel exprimat in cauitatem ventriculi, partes, vè vicinas; quemadmodum eſt vinum auſterum, de quo loquitur Galenus in principio capitis. Vinum generoſum, cum admodum ſit calidum, ferit vires imbecilles: nam calidum innatum, quod in ventriculo ſicco non fouetur ab humiditate alimentali, quæ reſiccata eſt, facile a vino meraco diſſoluitur. Quare in ſicco ventriculo licet vti [vino aquoſo aſtringente, ſed leuiter:] atque ita nulla eſt diſcordia in dictis Galeni.

Dyſcraſ. compoſ. Cal. humida.

Hæc de cibo, & potu, ratione ſimplicis dyſcraſiæ. Quoad intemperiem compoſitam: in calida & humida intemperie, cibi ſunt condiendi frigidis, & ſiccantibus, quæ non debent eſſe adſtringentia, ſi patiens ſecundum abdomen afficiatur obſtructionibus, vel ſit obnoxius obſtructionibus: ideoque cibi tunc condiendi [endiuia ſoncho, aceto, ſucco citri, limonis; ſed iſti fructus ſint optime maturi, ne adſtringant; licet etiam condire ſucco aurantij non acerbi.] At ſi obſtructionis non ſit metus, condiantur cibi adſtringentibus, vt [granatis acerbis, omphacio, mina cydoniorum ſimplici, ſucco citri, limonis, ſed hi fructus ſint immaturi; licet etiã cibos condire aurantijs acerbis, cerasis acerbis.] Notandum tamen, vt adſtringentia moderate vtantur ne fiat obſtructio. Potus ſit [vinum paucifer um,] modo magis, modo minus adſtringens. Probatur etiam [aqua ſimiliter alterata.] Quoad intemperiem Calidam, & ſiccam, e Galeno cap. 6. 7. & 8. lib. 7. method. ſi ſiccitati iniunctus ſit calor remiſſus, probatur [lac,] vt in intemperie ſicca tantum: diſcrimen ſolum eſt, vt ratione caliditatis annexæ [mel, quod lacti miſcetur, minuatur, vt guſtu vix percipiatur: vel tutius loco mellis ſaccharo vti poſſumus, v. grat. in lactis lib. ſ. imponere poſſumus ſacchari drac. j. vel iulapij violacei vnc. ſ.] Quoad reliquos cibos, probantur iam propoſiti, in intemperie ſicca tantum, vel ctis tamen condimentis calidis. Potus erit [vinum,] ſed magis aquoſum, quam in intemperie ſicca tantum. Potio non ſit admodũ actu frigida, niſi aer ſit calidior, qui feruore ſuo morbum calidum magis ad patiendum difficilem reddat. Si cum ſiccitate coniunctus ſit calor intenſus, licet ſitis vrgeat, lac tamen, quia ſiticuloſis eſt noxium (aph. 64. ſect. 5.) in hac dyſcraſia non proponitur a Galeno, cap. 8. li. 7. meth. niſi caliditas reſumatur: lac enim ob feruorem ventriculi inſignem corrumpitur. Cibi ergo probantur confecti ex [hordeo, lactuca, melonibus, cucurbita, anguria & c.] Potus ſit [vel vinum, ſed admodum aquoſum, vel aqua ſiue ſimplex, ſiue hordeacea: optimus potus eſt, ſi fiat e deſtillato iure longo pulli, cum ſucco anguriæ:] qui potus maxime conuenit, in ventriculo admodum calido, & ſicco.

Frig. ſicca.

Quoad intemperiem Frigidam, & ſiccam; in hac quoque animaduertere oportet, nũ ſiccitati annexa ſit frigiditas remiſſa, vel intenſa. Si remiſſa: probatur [lac cum melle copioſiore, quam intemperie ſicca tantum v. grat. in lactis lib. ſ. miſcere poſſumus mellis vnc. j. ſ. vſque ad unc. ij.] Cibi condiendi ſunt [melle, & ſaccharo copioſiore.] Probantur etiam cibi magis actu calidi. Potus ſit [vinum minus aquoſum; & plurima annorum, quam in dyſcraſia ſicca tm.] Si cum ſiccitate coniuncta ſit frigiditas intenſa, [cum lacte mel adhuc copioſius miſcebitur, ut liceat etiam mel ſolum exhibere,] ſi enim decoctum ſit, & deſpumatum, ferme totum mutatur in alimentum. Cibi condiendi [melle, & ſaccharo,] in magna copia, vt cibi magis calefaciant. Potus ſit [vinum calidius, magis generoſum, & antiquius quã in ſicca intemperie tantum. Si patiens vinum non bibat: detur ius cum melle, vel ſaccharo, vel [illegible] mulſa detur; ſed meracior, cum aliqua portione cinnamomi.]

Frig. humida.

In Frigida, & humida intemperie, probantur cibi, qui fuere propoſiti in intemperie frigida. Condiendi ſunt cibi calidioribus, vt aromatibus, & alijs. Idem de potu dicendum. Quoad intemperiẽ

Cal. frigida.

Calidam, & frigidam; ſicuti medicamenta temperata probauimus; ita etiam victus temperatus probatur. Cibi ergo condiendi ſunt, condimentis tum calidis tum frigidis: nam ita cibus erit temperatus. [Vinum ſit mediocre, non vinoſum, nec aquoſum: vel etiam vti licet aqua, ſed [illegible], quæ tamen debent alterari hordeo, & cinnamomo.]

Hum. ſicca.

Quoad intemperiem Humidam, & ſiccam: probantur materiæ alimentales, quemadmodum fuere propoſitæ, in intẽperie ſicca tantum. At ratione humiditatis abſtinendũ ab humidioribus. Probãtur igitur [auiculæ mõtanæ, columbæ turriales: Cibi ſint aſſi: conditi exiguo aceto.] Potus ſit vinum medicatum, cum quinque folio, vel capillo Veneris, in quibus eſt aliqua vis ſiccandi.

Dyſcraſia cum materia.

In intemperie cum materia varia ſit, ratio victus pro vario vitio ipſius materiæ, ſecundum quantitatem, & qualitatem. Ratione quantitatis: probatur victus minuens; cuius beneficio materia morbifica inſenſibiliter euacuatur. Vnde cibus dabitur in exigua copia, niſi quid prohibeat: prohibet aũt virtus ſi ſc. materia morbifica non niſi longo tpe abſumi poteſt; veluti ſi pituita ſit copioſa, craſſa, viſcida, frigida. Vitium in qualitate materiæ, eſt primum in prima qualitate, ut ſi materia morbifica ſit calidior, probetur uictus frigidior; de quo in intemperie calida diximus: ſi contra materia ſit frigidior, probetur cibus calidus. Et ſic de reliquis. Si uitium ſit in qualitate ſecunda ſi materia adhæreat, quoniam eſt craſſa, & uiſcida; probatur uictus attenuans: (uictus tenuis dirigit ad quãtitatẽ materiæ:

uictus

Digitized by Google

victus attenuans, ad qualitatem ſecundam:) nimirum calidus, & tenuis ſubſtantiæ erit varius, pro diſcrimine materiæ, & pro ſtatu virtutis. Si ergo materia fuerit craſſior, probatur victus magis attenuãs, vt in dyſcraſia frigidâ, & humida, cum materia pituitoſa: quem victum permittit, & materiæ frigiditas, & virtus. Si permittentia non adſint, mitioribus eſt occurrendum: non autem permittit intemperies calida, nam calidum a calido augetur: nec permittit virtus in ſicco morbo, quæ enim ſunt calida, & tenuis ſubſtantiæ, diſſoluunt calidum innatum, quod eſt exiguũ in ſicca intẽperie. Tunc ergo cibi condiendi ſunt attenuantibus citra caliditatem, vt [quinquefolio, feniculo viridi, radicibus petroſelini. non ſeminibus, & ab aromatibus eſt deſiſtendum.] Hæc de cibo, & potu.

Alui beneficium. *Vomitus.* Reliqua patent. Sufficit cum Auicenna notare, quoad inanitionem, ut aluus ſeruetur lubrica, vt homo fugiat Venerem. Quoad motum, ut caueat patiens ſecundum ventriculum a vomitu laborioſo: nam per motum hunc violentum, diſſoluitur ſubſtantia calidi inſiti.

CAPVT III.

De paruitate ventriculi.

Tranſitio EXplicatis vitijs pertinentibus ad ventriculũ, vt ventriculus eſt cõſtitutus è partibus ſimilaribus: modo agemus de vitijs attinentibus ad ventriculũ, ut eſt inſtrumentũ, & quid diſſimilare: Hæc vitia ſunt Paruitas, & Tumor.

Nomen. Primũ igitur de paruitate dicemus, propterea quod eſt vitiũ natiuũ. Per paruitatem aũt ventriculi intelligimus vitium in reſpectu ad reliqua mẽbra, ad totũ corpus: non enim intelligimus paruitatem ſimpliciter, ſed in reſpectu ad alia membra, ut ſi ventriculus ſit paruus, iecur autem magnum, totum corpus magnum. Hoc uitium generatur, dum parentibus occurrit aliquod noxium, ut eius emittitur ſemen ita deficiẽs, ut generetur calidum inſitum ita uitioſum, ut facultas generatrix ita fruſtretur, ut procreetur

Definitio. uentriculus pluſquam decet minor. Eſt igitur uentriculi paruitas magnitudo imminuta uentriculi, producta a fruſtratione generatricis. Forma eſt magnitudo imminuta, quæ, ut eſt magis uel minus imminuta, & proinde ut magis uel minus proportione caret, ad magnitudinem reliquorum organorũ; ita magnitudo hæc imminuta locum ſibi uendicat modo ſymptomatis, modo morbi: ſymptomatis, in qualitate mutata, i. in magnitudine diminuta, quæ cũ parum deficiat a proportione reliquorum inſtrumentorum, non eſt cauſa læſæ actionis: non igitur morbus eſt, ſed ſymptoma. Paruitas autem uentriculi habet rationem morbi, dum multum recedit a magnitudine reliquorum inſtrumentorum, ita ut lædatur actio, & per conſequens ſit morbus. Subiectum eſt ventriculus, ad differentiam paruitatis aliorum inſtrumentorum.

Cauſa efficiens. Fruſtratio generatricis ſeu calidi inſiti ſeminalis, & materni ſanguinis. Cauſa efficiens, eſt fruſtratio facultatis generatricis. Et hæc paruitas natiua, de qua loquimur, diſtinguenda eſt a paruitate adſcititia; quæ euenire poſſet in malo ventriculi. Et propterea intelligendũ; qua ratione fruſtretur generatrix: quod difficillimum eſt. Quare ſciendum, e traditis a nobis in doctrina de formatione fœtus: fruſtrari generatricem, vt reſidet in vtero, id eſt, in calido primigenio exiſtente in vtero: vt vitium attineat ad calidum inſitum, non autem ad vterum, ſicuti quidam credunt. Si enim eueniat ut vterus ſit paruus, in cauſa erit paruitas tum ventriculi, tum reliquorum inſtrumentorum: in præſentia autem eſt ſermo de paruitate ſolius ventriculi. Vnde, vt veritas ſatis recondita eluceſcat, confugiendum ad Galenum, cap. 11. libr. de arte med. vbi ſtatuit, paruum caput neceſſario eſſe malum: caput autem magnum, eſſe modo bonum, modo malum; bonum, ſi producatur ab inſita virtute robuſta, quæ copioſam, & optimam materiam efformare poſſit, ut caput ſit tum magnum, tum bene formatum, caput autem magnum eſt malum, ſi prodeat non a robore facultatis, ſed ſolum a copia materiæ; tunc enim producitur caput magnum, ſed non concinne formatum. Ex his verbis colligendum, virtutem procreantem, inſtrumenta, eſſe inſitam; & modo robuſtam, modo imbecillam: & præterea agere virtutem procreantem inſtrumenta in materiam modo bonam, modo malam. Vnde hoc loco duo ſunt intelligenda: primum, quod ſit hæc inſita uirtus, ut etiam conſtet, quod ſit eius ſubiectum: deinde, quidnam intelligere oporteat per materiam uel bonam uel malam, e qua organa formantur. Et hæc duo breuiter explicabimus. Quoad primum, per inſitam virtutem intelligimus facultatem generatricem a parentibus tributam: cuius ſubiectum fuit ſemen eiaculatum; deinde ſubiectum fuit ſemen cum ſanguine, in calidum primigenium conuerſum: ut propterea facultas generatrix reſideat in calido primigenio. Ad quod reſpiciens Galenus in com. aduerſus Lycum, ait, animalia ſortiri primam generationem e calido innato. Proponit primam generationem, ad differentiam ſecundæ: ſiquidem animalia in ſecunda generatione ſortiuntur partes ſolidas, & uiuentes, in prima autem generatione calidum inſitum. Amplius cum facultas generatrix reſideat in calido inſito, eſt modo robuſta, modo debilis: non propria ratione, quia non ſuſcipit magis, & minus, ſed hoc ſit, prout calidum primigenium eſt, modo robuſtum, modo debile: ut calidum inſitum ſecundum quantitatem, & qualitatem quandoque bene habeat, quandoque male: unde ſit, contingat ut calidum inſitum ſit copioſum, & bene temperatum; eſt ſedes, & organum generatricis robuſtæ: ſi contra debilis uteruis. Cæterum, cum calidum inſitum generetur e parentum ſemine, ut uarium emittitur ſemen, ita ſit varium calidum inſitum. Sciendum autem uariorum profundi cauſarum, non modo pro diſcrimine parentum, vt parentes probum uel improbum ſemen tribuunt, in diuerſis congreſſibus; ſed etiam diſcrimen eſſe in ſemine, quod unico congreſſu emittitur. Nam in eodem coitu præſtantius eſt ſemen, quod primo emittitur, quia magis eſt in teſtibus elaboratum; & eſt magis ſpiritu uitali plenum: ideoque in tertia, & poſterioribus eiaculationibus emittitur ſemen minus elaboratum; & in ſuperfluo coitu emittitur etiam ſemen cruentum, crudum, & incoctum. Quare ſi eueniat, ut ſeminis portio melior attineat ad hepar, minus proba ad uentriculum, fiet, ut fœtus melius formetur ſecundum hepar, quam ſecundum uentriculum, ut hinc uentriculus fieri poſſit paruus. Verum id quoque ſciendum, ſemen eiaculatum eſſe quoddam miſtum e ſpiritu uitali, & humore, humorem autem probum prodire a parente, qui optimum ſanguinem generat, & qui teſtes habet robuſtos, ſpiritum probum emanare, tum ab optimo corde, tum ab alijs partib. Iccirco neceſſe eſt ſemen in quantitate, & qualitate eſſe optimum, ita tamen ut ſemen capiat quantitatem ab humore, qualitatem a ſpiritu. Vitalis autem ſpiritus a corde prodiens primum reliquis impertitur partibus, mox ab his procedens, progreditur in humiditatem ſeminalem tempore

coitus,

coitus, quo fit, vt cum ad generatricem attineat ſimile generare, ſi contingat, vt ſpiritus prodeant a parente donato magnis oculis fœtus ſimilis producatur, & ſimiliter ſi prodeat a ventriculo paruo, fiat ventriculus paruus. Quare conſtitutum ſit, per calidum inſitum eſſe intelligendum calidum primigenitum: per inſitam uero virtutẽ, a Galeno propoſitam, intelligere oportere facultatem generatricem; cuius ſubiectum eſt calidum: quod ſi bene habet ſecundum quantitatem, & qualitatem, eſt ſedes virtutis robuſtæ; ſi contra, debilis, tandem materiam e qua, eſſe ſanguinem maternum. Hinc liquet, ſi virtus ſit robuſta in calido inſito; & ſanguis maternus bene habeat ſecundum quantitatem, & ſecundum qualitatem; produci optima inſtrumenta: ſi autem contingat, ut vitium ſit in virtute inſita, hoc eſt, e parte calidi inſiti, & probatis in ſanguine materno: vt dum pater eſt male conſtitutus, mulier autem probe habet: tunc organa procreantur vitioſa, & præſertim male figurata, & intemperata: etenim imbecilla virtus, ratione calidi inſiti vitioſi, materiam etiam optimam vincere non poteſt. Si autem vitium ſit in ſanguine, non in virtute: ſi ſanguis deficiat, organa creabuntur exigua, ſed bene figurata: Si autem ſanguis abundet; producentur organa magna, at male figurata. Si ſanguis vitioſus ſit ratione qualitatis; generantur organa intemperata. Si denique vitium ſit, & in virtute, & in ſanguine: ſi ſanguis deficiat; organa producentur exigua, & male figurata: Si abundet ſanguis; organa creabuntur tum magna, tum mõſtruoſa. Ex his igitur colligendum, ventriculum iuſto minorem creari, ſi calidum inſitum ſit particeps facultatis generationis impertitę a ſpiritu, prodeunte a parente, donato paruo ventriculo. Interim tamen non ſemper pater paruum obtinet ventriculum; ſed ſit etiam paruus ventriculus, ſi calidum inſitum, ut attinet ad ventriculum, ſit imbecillum, vt quamuis ſanguis maternus ſit copioſus, exiguus tamen a calido imbecillo attrahatur. Quod ſi abſolute ſanguis maternus deficiat; paruitas oritur non modo ſecundum ventriculum, ſed etiam ſecundum omnes partes. Ex his colligere licet, imminutam magnitudinem natiuam accidere ventriculo, dum fruſtratur facultas generatrix vitio, uel calidi innati, uel vitio ſimul Sanguinis materni.

Differentia. Cęterum ventriculi paruitas modo Magis, modo Minus eſt diſproportionata. Proditque hoc vitium, quoad differentias, a cauſa efficiente, uel ſolum a Calido inſito; vel & a Calido inſito, & a ſanguine materno.

Signa. Galenus cap. 71. art. med. admonet quandoque ventriculum eſſe adeo eminentem, id eſt, vergentem ad exteriora, ut tangentes facile magnitudinẽ, & paruitatem ventriculi agnoſcant: ut propterea paruus uentriculus ita conſtitutus non egeat ſignis. Si autem vẽtriculus ſitum obtineat profundiorem, cum Auicenna ventriculi paruitas indicatur e difficili tolerantia cibi copioſi, ut patientes repleantur ante ſaturitatem cibi.

Præſidia. Quoad indicationes: attinent hæ ad præſeruationem: nam paruitas uentriculi eſt effectus generatricis, e materno ſanguine; quorum nullũ eſt præſens, indicatio autem ſumitur a præſenti. Quare in præſentia ſcopi debent eſſe præſeruatorij, ut homo præſeruetur a malis, quę ui paruitatis uentriculi occurrere poſſint. At cum hæc mala prodeant a uitijs, attinentibus ad opera, id eſt, a vitioſis operibus parui ventriculi: ſciendum hoc opus eſſe, vel alimentale, vel excrementitium. Opus alimentale eſt chylus quantitate deficiens, qui non ſufficit pro alendo corpore: vnde ἀτροφία, imminet. Quare huiuſcemodi opus ita deficiens, indicat remedium, producens chylum copioſum, vt ſufficiat pro corporis nutritione. Opus excrementitium eſt prima ſuperfluitas, quæ, ut noxia, indicat remedium expellens, ſeu euacuans.

Prognoſtica. Licet nulla ſit ſpes ampliandi ventriculum; quia deſideratur tum agens, tum materia e qua: non tamen eſt impoſſibile ſcopus præſeruatorios explere. Verum facilius eſt, primas ſuperfluitates vacuare: minus facile, procurare, ut chylus generetur ita copioſus, vt ſufficiat pro totius corporis nutritione, difficultas autem varia offertur, pro ratione paruitatis ventriculi, & temperamenti, & totius corporis. Nam difficultas magis magiſque augetur, quo ventriculus erit minor, in reſpectu ad totum corpus; nam opus eſt copioſo alimento, quod ventriculus paruus non poteſt coquere. Difficultas augetur, ſi annectatur intemperies; nam ventriculus dyſcratus adhuc ægrius concoquit. Et difficultas etiam intenditur, ſi totum corpus fuerit calidum, & ſiccum: hoc eſt, abſumens copioſum alimentum: & ſi etiam totum corpus fuerit rari habitus, nam ſit diſſolutio.

Curatio. Quoad materias pręſidiorum, & primum chirurgicas, in defectu chyli deficit ſanguis, quare non ſecanda vena. At ratione excrementi, & præſertim, ſi aluus non ſit lubrica, probantur fonticuli.

Diæta. Quoad medicamenta: probantur lenientia propoſita in ſerm. de intemper. ventriculi, & roborantia. Auicennas probat vomitum bis in menſe, ſi homo facile euomat. Quare oportet leuioribus vomitorijs uti, ut oxymelite ſimpl. in iure tepido.

Quoad diætam: cum Auic. probantur cibi copioſi alimenti, & exigui excrementi. Sed hi cibi debent eſſe copia exigui, propter ventriculi paruitatem, ſed pluribus exhiberi debet uicibus in die: nam cauſa nutritionis opus eſt copioſo alimento; quod uentriculus nequit capere, cum ſit paruus, ideo pluribus vicibus cibi euchymi, & multum nutrientes ſunt offerendi.

CAPVT IIII.

De Tumore ventriculi.

Ventriculus cũ nõ modo corripiatur magnitudine imminuta, verum ẽt aucta, & magnitudo aucta poſſit eſſe, & natiua, & adſcititia, de natiua nõ eſt dicẽdum, pſertim cũ huius natura pateat e ſuperius propoſitis, & præterea magnus ventriculus ſit in cauſa potius boni, quã mali operis. Propterea dicendũ eſt de magnitudine aucta adſcititia, quæ vocatur Tumor, q cum ſit malũ, & frequens, & periculoſum; ideo diligenter de eo dicendũ. Et quidem ut in præſentia diligentiores erimus, ita in tumoribus aliarũ partium breuiſſimi erimus. *Nomen.* Quoad nomẽ, cũ Galeno libro de tumore, pręter naturã, cap. 1. ſcire oportet, tumorem bifariã accipi poſſe; primũ, vt attinet ad quantitatem primam, deinde vt ſpectat ad quantitatem non primã. Declaro. Per primam quantitatem intelligimus tumorem prodeuntem a materia, ſolet peccante copia, ut hæc materia, verbi gratia, eſt bona, vel caro, vel pinguedo; per non primam quantitatem intelligere oportet vitium, ſeu tumorem, qui ſpectat ad materiã, peccantem non modo ſecundum quantitatem, verum etiam ſecundum qualitatem; ut verbi gratia eſt tumor qui ſit a bile copioſa, vnde hic a bile, & copioſa,

&

Digitized by Google

& calida, ſiccaque; ac proinde a materia, & copia, & qualitate peccante. In præſentia igitur per tumorem intelligimus ſpectantem ad quantitatem non primam. Vt inſtitutum ſit, dicere de ventriculo non carnoſiore, non obeſiore, ſed correpto inflãmatione, eryſipelate, œdemate, ſcirrho, cãcro, carbunculo, abſceſſu, & inflatione. Et fortaſſe quædam intelligetis, rara, & a nobis diligenter meditata. Verum cum tumor ſic acceptus cum Galeno, poſſit eſſe tum morbus, tum ſymptoma: in præſentia per tumorem intelligimus morboſum. Adhæc cum vi tumoris morboſi lædatur actio ventriculi, & vt ventriculus eſt inſtrumentũ, & vt obtinet partes ſimilares: nunc principaliter ſermo erit de tumore ventriculi, ut eſt inſtrumentum: ſecundario vero, vt ventriculus obtinet partes ſimilares. Verbi gratia: cum inflammatio ſit morbus in compoſitione, & intemperie: principaliter reſpicimus ad inflammationem, vt eſt morbus in compoſitione.

Generatio. Tumor igitur hunc in modum acceptus, ſic generatur: dum nimirum ventriculo occurrit materia peccans, & copia, & qualitate, ut ventriculus, & augeatur, & alteretur, atque ad eam perducatur magnitudinem, & intemperiem, vt ratione vtriuſque lędatur actio.

Definitio. Quare ventriculi tumor eſt magnitudo aucta cum intemperie; lædens operationem ventriculi, procedens a materia, copia, & qualitate peccante.

Forma. In qua definitione forma eſt magnitudo aucta cum intemperie, lædens operationes: nam tumor morboſus, eſt morbus compoſitus e magnitudine aucta, & intemperie: vnde proponitur a nobis tum magnitudo, tum intemperies eo exceſſu, ut lædatur actio; & propterea magnitudo aucta ſit morbus, & intemperies ſit morbus. Vnde Galenus cap. primo, libro tertio, de cauſ. ſymptom. ait; ventriculi actionem lędi ob morbos partium diſſimilarium, hic eſt, ob inflammationem, ob eryſipelas, & hinc ob magnitudinem auctam, ſeu tumorem: quo loci Galenus proponit ventriculum, vt quid diſſimilare. Idem Galenus reſpiciens ad intemperiem capit. 2. libr. de tumor. pręter natur. ſtatuit, inflammatione partem non modo augeri ſecundum quantitatem, ſed etiam alterari ſecundum qualitatem. Quare tumor erit morbus, in mala compoſitione, & in intemperie: ſiquidem dum humor peccat, & copia, & qualitate; ita qualitate alterat, vt citius noceat qualitate, quam copia: verbi gratia, ſi ſanguis fluat in ventriculum, primum eſt cauſa morbi in intemperie; ſecundo eſt cauſa morbi in mala compoſitione: & propterea dicit Gal. c. 12. lib. de diff. morb. inflammationem neceſſario eſſe morbum in intemperie, non neceſſario in mala compoſitione.

Subiectũ. Subiectum eſt ventriculus: ut diſtinguatur tumor, de quo iam loquimur, a tumore aliorum inſtrumentorum. Et cum ventriculus vix afficiatur tumore ſecundum ſe totum; dicitur ſubiectum tumoris ſecũdum ſedem vel Internam, vel Externam; vel Dextram, vel Siniſtram, vel Infernam, vel Supernam. Quamuis intemperies, aut differentiam magnitudinis auctę, vt plurimum totum ventriculum afficiat.

Cauſa efficiens. 1. Species cauſæ efficientis. Cauſa autem tumoris eſt materia, copia, & qualitate peccans: ad differentiam tumoris, qui produci poteſt vel a carne, vel a pinguedine; quæ materiæ, ſola copia peccant. In hac materia perpendi debet Species, Vitium, & Cauſſa generans. Quoad ſpeciem: eſt Vapor, vel Minera. Vaporis ratione fit tumor, quem Auicennas vocat inflationem, poteſtque etiam dici tympanites ventriculi, Paulus vocat flatum ventriculi, Aetius nominat inflationem. Minera eſt Sanguis, Bilis, Pituita, Melancholia, & Pus.

Sanguis. Quoad materiam ſanguineã: eſſe poteſt vel Sanguis, vel Ichor ſanguinis. Si fuerit ſanguis: fit tumor, qui vocatur inflammatio, in qua inflammatione capit. 2. libr. de tumor. præter natur. ſanguis non modo fluit, ſed fluxus detinetur, & ſic tumorem procreat: & ob id Galenus ait, capit. 12. libr. 2. criſ. ſanguinem in loco impactum, putreſcere, & hinc creare inflammationem.

Ichor ſãguinis. Si autem fuerit ichor ſanguinis, fit tumor, qui dicitur eryſipelas. Concurrit autem ſanguinis ichor, modo Sincerus, modo Miſtus cum flaua bile: unde Galenus reſpiciens ad Sincerum ſanguinis ichorem capit. 1. libr. 2. ad Glauc. dicit, e ſanguine ferueſcente, & tenuiſſimo, fieri eryſipelas; ubi per ſanguinẽ tenuiſſimum intelligit ichorem ſanguinis, qui etiam rubra bilis dicitur. Reſpiciens autem Galenus ad ichorem ſanguinem, miſtum cum bile flaua, capit. 10. lib. de tum. pręter nat. inquit, eryſipelas fieri a bile, miſta cum ſanguine: vbi per ſanguinem neceſſario intelligit ichorem: nam bilis miſta cum humore ſanguineo, cauſat non eryſipelas, ſed eryſipelas phlegmonodes.

Bilis flaua. Billioſa uero materia eſt, quæ cauſat eryſipelas, capit. 1. libr. 14. metho. apho. 2. ſect. 1. & cap. 5. lib. 2. de diff. feb. Notandum autem cum eryſipelas ſit vel Internum, vel Externũ: Internum fieri poſſe a bile, tum ſincera, tum miſta externum autem ſolum produci poſſe a bile flaua miſta, vel cum ichore ſanguinis, uel cum ſeroſitate, vt ſit bilis, quam vocant pallidam. Confirmatur hoc Galeni teſtimonio. Nam primum reſpiciens ad internum eryſipelas capit. 7. libr. 3. loc. aff. ſtatuit phrenitidem, & hinc eryſipelas internum fieri non ſolum a pallida bile, verum etiam a flaua. *Vide ſupra pag. 15.* Et com. 10. lib. 1. prorhet. voluit fieri phrenitidem a bile etiam ęruginoſa: etenim, ſi phrenitis ſit ab atra bile, multo magis fieri poteſt a bile æruginoſa. Quod vero attinet ad eryſipelas externum, Galenus ca. 10. libr. de tum. præter nat. inquit, eryſipelas fieri a bile miſta, vel cum ſanguine, vel cum aquoſa ſanie; vt ſi bilis ſit ſincera, non miſta, cum Galeno loco citato, ſit cauſa vlceris, non tumoris. Quare cum in præſentia ſit ſermo de tumore uentriculi, & proinde de tumore interno: ſtatuendum fuerit, bilem concurrere poſſe, & ſinceram, & miſtam: Si ſincera ſit bilis, eſt flaua bilis, uel etiam ſupra flauam, ſed infra atram: miſta bilis eſt vel cum ichore ſanguinis, vel cum ſeroſitate. Hæc de materia bilioſa.

Pituita. Quoad materiam pituitoſam: Galenus ad hanc reſpiciens, capit. 10. lib. de tum. pręter naturam, ſtatuit, vi pituitæ procreari poſſe tumorem duplicem, hoc eſt, œdema, & ſcirrhum. Hi autem tumores inuicem conueniunt, vt ſunt pituitoſi; differunt autem pro uario uitio pituitę: infra diſcriminis cauſa patebit, cum de uitio ſpeciei loquemur; nunc enim uerſamur circa ſpeciem materię, non circa uitium.

Melãcholia. Quoad melancholiam, ab hac fit ſcirrhus, cancer, carbunculus, qui tumores, cum prodeant e uario melancholiæ uitio, de hoc ſuo loco dicemus. Quoad materiam purulentam, hæc eſt in cauſa abſceſſus. Hæ ergo ſunt ſpecies materię, a qua producuntur tumores. Vnde, ſi ſpecies ſint ſimplices, tumores fiunt ſimplices, & exquiſiti, ſi aũt ſpecies inuicem miſceantur, fiunt tumores miſti, & nothi, uerbi gratia, ſi tumor fiat a ſolo ſanguine, fit inflammatio, ſi miſceatur cum ſanguine bilis, fit inflãmatio eryſipelatodes, ſi pituita fit inflammatio œdematoſa, uel etiam ſcirrhoſa, ſi melancholia, fit inflammatio ſcirrhoſa, cancroſa, uel etiam particeps carbunculi. Hæc de ſpecie materiæ morbificę.

2. Vitiũ cauſæ tumoris. Subſtantia vitiũ. Quantum ad uitium ſpeciei; hoc eſt in ſubſtantia, quantitate, qualitate, & ubi. Quoad [ſubſtantiam,] cum hoc uitium poſitum ſit in putredine, locum habet in inflammatione, in eryſipelate, in cancro, carbunculo, & abſceſſu, nam in inflammatione,

Digitized by Google

natione, vt dicitur capite ſecundo, libro de tum. præter natn. ſanguis in loco perſpiratione priuato ita detinetur, vt putreſcat: quare eſt peccatum in ſubſtantia: in eryſipelate etiam bilis ita putreſcit, vt ſit in cauſa putridæ febris: idem eſt dicendum de cancro, & de carbunculo: quamuis materia morbifica minus putreſcat in cancro non exulcerato, magis in exulcerato cancro, adhuc magis in carbunculo: in abſceſſu etiam patet, pus eſſe materiā putridam, ideſt peccantem ſecundum formam. Vt colligere liceat, tumorem flatulentum, œdema, & ſcirrhum non prodire a materia putrida, niſi ſit ſalſa pituita, quę poteſt eſſe putrida: ſed tunc ſit œdema nothum, vt ſit veluti eryſipelas nothum: quemadmodum, & cauſus nothus fit e pituita ſalſa. Quoad vitium ſecundum quantitatem: hoc vitium eſt commune omni ſpeciei, nam tumor eſt magnitudo lædens operationes, quare fit a copioſa materia. Quoad vitium ſecundum [qualitatem:] hoc vitium perpendendum eſt, & in genere, & in ſpecie. Si in genere; in nulla ſpecie materia deſideratur: & ratio eſt; quoniam ventriculi tumor annexam habet intemperiem. Si ſermo fiat de vitio ſecundum qualitatem in ſpecie: varium eſt vitium

Quātitatis vitiū. Qualitatis vitiū.

1 pro varietate ſpeciei: vnde quoad [flatum,] vitium eſt ſecundum frigiditatem, & craſſitiem: ſi enim vapor ſit calidus vel tenuis, non poteſt colligi ea copia, vt ſit cauſa tumoris: vnde inflatio eſt tumor

2 cum morbo frigido. Quoad [materiam ſanguineā;] cum ſit vel ſanguis, vel ſanguinis ichor: ſi fuerit ſanguis; vitium poſitum eſt in caliditate, & humiditate, verum, cum Galeno capite ſecundo, libr. de tum. præter nat. calidior euadit ſanguis: vt propterea e capit. 12. de morbo. diff. inflammatio ſit morbus calidus, & humidus. Si autem materiam ſanguineā ſit ichor, vitium ſtatui debet in inſigni caliditate, & tenuitate, vt accedat ad naturam bilis; ut propterea non modo calefaciat, ſed etiam ſiccet. Hinc Galenus capit. 1. libr. 2. ad Glauc. ait, e ſanguine efferueſcente, & tenuiſſ. fieri eryſipelas; quod

3 eſt tumor calidus, & ſiccus. Quoad [bilem;] huius vitium poſitum eſt in calore, & ſiccitate: ut propterea tumor bilioſus ſit tumor calidus, & ſiccus. Quoad [pituitam;] eſſe poteſt ſalſedinis vel expers, vel particeps. Si ſit expers ſalſedinis; eſt pituita frigida, humida, modo tenuis, modo craſſa. Vnde cum Galenus, capit. 1. l. de tum. præter naturam ſi tenuis ſit pituita, fit œdema, ſi craſſa, fit ſcirrhus. Hinc œdema eſt tumor frigidus, & humidus: ſcirrhus autem eſt tumor frigidus, & humidus, ſed quia accedit ad ſiccum, vt colligitur e capite 7. & 9. libro 5. ſimpl. Si pituita ſit ſalſa, vitium conſiſtit in calido, & ſicco: vt propterea fiat tumor calidus, & ſiccus. Quoad [melancholiam,] cum Galeno capite 2. li. de tum. præter naturam, & capite 4. lib. de atra bile, ſi melancholia ſit expers exuſtionis, quæ vocatur nigra bilis, ab hac fit tumor ſcirrhoſus, frigidus, ſiccus, & durus. Verum, cum durities multiplex eſſe poſſit: operæ pretium eſt, ut intelligatur, quot modis tumor durus produci poſſit. Sciendum igitur cum Galeno, cap. 4 lib. 5. ſimpl. duritiem fieri dū corpus vel ſicceſcit, vel concreſcit, vel nimirum repletur, ut cauſę ad duritiem concurrentes eſſe poſſint vel ſimplices, vel coniunctę. Quoad ſiccitatem; ſiccatur corpus validis exercitijs, ſole ardente, inedia, febre ardente, & ſiccari etiam poteſt corpus a ſiccantibus medicamentis, citra refrigerationem. Quoad concretionem, ſeu congelationem, congelatur corpus a vehementi frigore. Frigoris autem cauſa multiplex eſſe poteſt: vna a foris incidentibus, vt eſt aer, aqua frigida, medicamenta refrigerantia quibus quandoque aliqui medici abutuntur in eryſipelate, ſecunda cauſa eſt dyſcraſia frigida partis: tertia eſt humor fluens frigidus. Quoad repletionem corpus repletur a copioſo humore. Quod ſi cauſæ duritiei inuicem coniungantur, nulla ſit durities, verbi gratia durities fit per exſiccationem, & congelationem, ſi quis laboret in frigore; eſt enim cauſa ſiccans, & cauſa refrigerans: durities autem fit per repletionem, & congelationem, ſi tumor fiat ab influxu materiæ frigidæ; nam a materia fluente, ratione copiæ, fit repletio; ratione frigiditatis fit congelatio. Si fiat durities per ſiccationem, congelationem, & repletionem, eſt tumor, qui producitur a materia copioſa, frigida, & ſicca, ſicut cōtingit in ſcirrho. Si vero materia melancholica ſit particeps exuſtionis, vocatur atra bilis: & huius vitium poſitum eſt in calore, ſiccitate, & craſſities, vnde fit tumor qui annexum habet morbum calidum, & ſiccum. Cæterum admonet Galenus ca. 13. lib. de tum. p. nat. ſi contingat, vt hæc materia, ſeu atra bilis, non ferueat, tumorem fieri cancroſum. Additque capit. 8. ſi non ferueat, & ſit minus acris, vel calida, fieri cancrum non exulceratum, ſi actior euadat, produci cancrum exulceratum, & ſi efferueſcat, fieri carbunculum. Si autem materia fuerit [purulenta,] fit abſceſſus, & cum omne pus ſit calidum, abſceſſus eſt tumor, quia habet coniunctum morbum calidum. Si vitium perpendatur ſecundum [vbi:] quoad quietem, ſemper materia præter naturam quieſcit. Quoad motum; hoc vitium locum habet in tumore, quando materia generatur extra ventriculum: quod vitium deſideratur in tumore flatulento, ſi flatus generatur in ventriculo: deſideretur etiam in tumore pituitoſo ſi pituita generetur in ventriculo: præterea, & in abſceſſu hoc vitium deſideratur, ſi pus generetur in ventriculo, etenim ſi pus gignatur extra ventriculum, & fluat in ventriculum, abſceſſus non producitur, ſed alia mala oriuntur. Et propterea cum motus ſit perpēdendus in tumore, qui producitur a materia, quæ extra ventriculum generatur, in motu cum ſint quatuor, mobile, terminus a quo, ſpatium per quod, & terminus ad quem. Quoad mobile, patet quod nam ſit, ex ijs quæ de ſpecie diximus. Terminus a quo poteſt eſſe modo totum corpus, modo pars. Totum, ſi materia in toto corpore colligatur; ſiue ſit ſanguis, ſiue alius humor. Poteſt eſſe pars, v.g. iecur, ratione ſanguinis, & bilis, & ſi fuerit melancholia, lien, iecur, ſi pituita, cerebrum. Siue enim ſi totum, ſiue pars corporis; vtrumque concurrit in ratione termini a quo, vt ventriculum ſuperet, penes tranſmiſſionem, & terminus a quo ſuperetur a ventriculo, penes attractionem. Spatium per quod, ſunt vaſa, & potiſſ. venæ. Terminus ad quem, eſt ventriculus, vt vel attrahit, vel ſuſcipit. Attrahit vi caloris, vel doloris, ſuſcepit ob intemperiem vel frigidam, vel humidam, vel frigidam, & humidam, ſuſcipit etiam ob raritatem; ut ventriculus ob mollitiem, & raritatem facile ſuſcipiat: ubi notandum, raritatem eſſe vitium natiuum, intemperiem eſſe vitium, tum natiuum, tum adſcititium. Hæc de vitio ſpeciei.

Motus & quietis ratio.

Cauſa generans materiam morbificam, dirigitur ad flatum, ſanguinem, bilem, pituitam, melancholiam, & pus. Quoad [flatum; cum Aetio, Paulo, Auicenna, cum flatus pro ſui generatione requirat materiam e qua, & agens; uitium attinere poteſt, modo ad agens, modo ad materiam e qua, modo ad utrumque. Ad agens, dum uentriculi caliditas ſpectat uel ad calidum innatum imbecillū, uel ad intemperiem uentriculi, ut quamuis cibus non offeratur flatulentus, tamen ob imbecillitatem caliditatis uentriculi, uertatur in flatum. Attinet autem uitium ad materiam, dum uentriculus repletur uel humore pituitoſo, uel ſimilibus cibis, ideſt ut ait

3. Cauſa generans materiā tumoris; 1

Auicen.

Digitized by Google

Auicenn. ſi cibus ſit in quo viget humiditas extranea: etenim, dum etiam eſt calidus ventriculus, non poteſt extraneam illam humiditatem reſoluere, & propterea in flatum mutatur. Vnde ſi ventriculus ſit refertus materia flatulenta; ſi in hanc agat frigidus ventriculus, cum Paulo, & Aetio ita agit, ut nullum uaporem efficiat, ob imbecillitatem; nam frigidus ventriculus nec poteſt attenuare, nec conſumere, nec cibum diſſoluere. Si. n. in materiã flatulentam agat ventriculus non frigidus, ſed uehementer calidus: generatur flatus nebuloſus, verum in pauca quantitate, ut per unum, vel alterum ructum euacuetur. Quare flatus generatur e materia flatulenta, ab inſigni caliditate; at non eſt ita copioſus, vt poſſit eſſe in cauſa tumoris. Cæterum cum Auic. inflatio fieri etiam poteſt a materia melancholica, ſed tunc eſt tumor flatulentus coniun-
2 ctus cum ſiccitate. Pertinet denique vitium ſimul ad agens, & ad materiam e qua: dum calor eſt debilis, & materia eſt flatulenta. Quoad [materiam ſanguineam;] cum eſſe poſſit, vel ſanguis, vel ichor ſanguinis: quoad ſanguinem; patet, copioſum ſanguinem generari ex alimento bono, & copioſi ſucci, a iecore calido, & humido. Quoad ichorem; huius matèria e qua, eſt ſanguis: agens, calor intenſior partis, in qua reperitur ſanguis. Et ob id ſcribit Galenus cap. 2. li. de tum. præter natur. ſaniem tenuiorem ſanguinis, id eſt ichorem ſanguinis, in inflammatione, generari e ſanguine ui caliditatis
3 inflammatoriæ, & proinde intenſæ. Quoad [bilem;] patet eam generari e cibis bilioſis, ab hepate
4 calido, & ſicco. Quoad [pituitam;] & primum non ſalſam; hæc generatur e materia frigida, & humida, id eſt e portione cibi frigida, & humida; a frigido ventriculo, atque etiam a cerebro. At ſi pituita ſit ſalſa, cum ſit calida; ſciendum, quod generetur ab agente tum putredinali, tum non putredinali. Et ob id ſciendum cum Philoſopho, cauſam immediatam ſalſedinis eſſe vaporem calidum exuſtum, miſtum cum materia aquea. *Salſedinis cauſa.* Hinc vapor calidus neceſſario generatur a cauſa calefaciente: at cauſa hæc eſt putredinalis, dum v. gra. pituita ob putredinem fit ſalſa: nanque calor putrefaciens, agens in pituitam, producit vaporem exuſtum; qui vt permiſcetur cum portione aquea, eſt in cauſa ſalſedinis. Calor autem eſt non putredinalis, veluti cum pituita fit ſalſa, ob miſtionem ſaltæ ſeroſæ humiditatis, quæ ſeroſa humiditas reddita eſt ſalſa, quia a calore inſigni, portio ſeroſæ humiditatis eſt conuerſa in vaporem exuſtum, qui miſtus cum aquoſa humiditate hanc ſalſam reddit, vt ſi deinde hæc humiditas ſeroſa ſalſa, miſceatur cum pituita non ſalſa; pituita hæc euadit ſalſa, veluti, ſi miſceatur
5 aqua ſalita, cum iure dulci, ius euadit ſalſum. Quoad [melancholiam,] ex alibi dictis patet generari a caliditate hepatis: quamuis atra bilis generetur a ca-
6 liditate intenſiori. Quoad [materiam purulentam;] cum Galeno com. ult. li. 1. prognoſt. huius generationis gratia ſupponere oportet, requiri materiam e qua, & agens. Materia e qua, eſt ſanguis, diſperſus per exiguas partes in loco inflammato, ut cum hic ſanguis ſit extra venas; non muietur in ſubſtantiam partis: vnde eſt materia: e qua generatur pus: quare eſt materia prorſus nec benigna, nec maligna. Agens eſt calor partis inflammatę: & eſt particeps gradus tum caloris naturalis, tum caloris prętet naturam, ut beneficio gradus naturalis, ſanguis coquatur; vi autem gradus caloris præter naturam, putreſcat: ut pus ſit quiddam miſtum, e ſanguine partim concocto, partim putrefacto. *Pus qd.* Hinc opus optimum obtinet partes concoctas plurimas, putrefactas paucas: contra aut ſe habet, pus peſſimum: ſicuti mediocre pus, medio modo. Vnde cum portio concocta ſit albicans, ad ſimilitudinem partis, ſit ęqualis, ſit læuis, portio autem putrefacta ſit fœtida: facile colligere licet, optimum pus eſſe cãdidum, ęquale, lęue, & minime fœtidum, ſeu exigui fętoris, vt fiat ab ingenito calido, ſed non plane uincente, propter calorem putredinalem, & materiam non prorſus benignam.

Differẽtię I. Si tumor ventriculi perpendatur ſecundum formam cum ſit magnitudo aucta, cum intemperie, lędens operationes, cũ magnitudo aucta ſit morbus, lędens operationes differẽtia eſt ſecũdũ Magis, & Minus. At tumor, ut habet iunctam intemperiem, diuiſioni ſubijcitur: nam intemperies, vel eſt Frigida, ut in tumore, flatulento; vel Calida, & humida, ut in inflammatione; vel Calida, & ſicca, ut in eryſipelate, in cancro, in carbunculo; vel Frigida, & humida, ut in ędemate; vel Frigida, & ſicca, ut in ſcirrho; vel Calida, ut in abſceſſu. Hi autem tumores ita ſe habent, ut detineat ventriculum, vel ſecundum Totum, vel ſecundum Partem, & ſi ſecundum partem, vel Internam, vel Externam; Dextram vel Siniſtram; Supernam, vel Internam; Poſteriorẽ, vel Anteriorem. Tandem ita ſe habet hic tumor, ut ratione efficientis ſecundum ſpeciem fiat, vel a Vapore, vel *II.* a Minera. Si a minera, a materia, vel Sanguinea, vel Bilioſa, vel Pituitoſa, vel Melancholica, vel Purulenta. *III.* Et ratione uitij materiæ; dicendum, ratione ſubſtantiæ; materiam vel eſſe Putridam, vel Non putridam. Ratione quantitatis, in copia Maiori, vel Minori. Ratione qualitatis primæ, materiam eſſe Calidam, vel Frigidam, & ſi calida fuerit, eſſe & Calidam, & humidam, vel Calidam, & ſiccam: & ſi fuerit frigida, eſſe vel Frigidam, & humidam, uel Frigidam, & ſiccam. Ratione ſecundæ qualitatis, ſtatuendum, eſſe vel Craſſam, vel Tenuem. Ratione quietis, dicendum, Magis vel Minus quieſcere. Ratione motus; ut mouetur a termino a quo; mouetur a Toto, vel a Parte. ratione termini ad quem; ut ventriculus, vel Attrahit, vel Suſcipit. Et poſtremo, ratione cauſæ generantis, dicendum; vt materia morbifica eſt varia, ita diuerſam eſſe cauſam generantem, prout uitium dependet e Parte, vel Materię, vel Agentis, vel Vtriuſque.

Signa. 1. Differẽtię a forma. Facillime ſenſus tenſionis manifeſtat ventriculi tumorem in genere: quamuis vix percipiatur in œdemate. Verum cum tumor poſſit eſſe modo maior, modo minor: cognoſcetis, e vehementia & remiſſione ſymptomatum. Verbi gratia, ſi remiſſa ſint ſymptomata, tumor indicatur paruus. Verum autẽ cum magnitudine morboſa ſit coniunctus morbus, vel calidus, vel frigidus, vel etiam alius morbus: cognoſcitur potiſſimum e cognitione differentiarum, quæ capiuntur a cauſa efficiente: uerbi gratia, dum cognoſcimus tumorem fieri a ſanguine; patet etiam cum magnitudine coniunctum eſſe morbum calidum, & humidum.

Verum ſi afficiatur totus uentriculus; ſenſus vel dolorificus, uel grauitatis, cruciabit ſecũdũ oẽs partes, vt quocunque decumbat æger, noxam percipiat. *2. Differẽtia a ſubiecto.* At ſi tumor fuerit in parte, & quidem interna; cognoſcitur e dolore, ſi aſperior euadat, dum cibus ingeritur, & dum cibus concoquitur. Ratio eſt, quia dum cibus aſſumitur, per fibras rectas attrahitur, vt eo tpe tunica interna agitetur: cum ergo dolor per quietem miteſcat, per motum exacerbetur, & cum laboret tunica interna ventriculi in deſcenſu cibi; ideo hoc tpe dolor intenditur. Et ſimiliter dum cibus concoquitur, cum cibus internam tunicam tangat, ſua copia, & qñque ẽt qualitate eſt in cauſa, vt tumor validius ſoluat continuum. Si ãt afficiatur uentriculus ſecundum partem externam; cognoſcitur, ſi poſt cibi cõcoctionem dolor augetur, & ratio eſt, quia poſt cibi concoctionem cibus ventriculum

culum egreditur, vnde deſcendit in inteſtina, in meſenterium, vt in his partibus aliquantiſper cibus concoctus detineatur: vnde dum cibus egreditur ventriculum, cum expellatur per fibras tranſuerſas, quæ ſunt inſertæ in tunica externa; dolor in hoc egreſſu augetur: dum autem cibus in inteſtinis detinetur, & in meſenterio, ſimiliter intenditur dolor, quia cibus ventriculum ſecundum tunicam externam comprimit, ſed præterea, & vapor, ſi acris ſit, ſi poſt cibum concoctum petat ventriculum; eſt etiam in cauſa, ut dolor augeatur. Si autem tumor occupet ventriculum ſecundum partem dextram, vel ſiniſtram: cognoſcitur facillime e ſede doloris. Similiter, ſi afficiatur ventriculus ſecundum partem infernam, uel ſupernam. Et, cæteris paribus, ſi tumor eſt in parte ſuperna, dolor eſt acerbior, quia pars ſuperior, eſt exquiſitioris ſenſus. Præterea cum affici poſſit ventriculus, ſecundum partem anteriorem, uel poſteriorem; tumoré eſſe in parte anteriore, tactu deprehendi poteſt, vt ſignis non ſit opus: ſi tumor ſit in parte poſteriori, ſi malum in poſteriori parte pertineat potius ad externam tunicam, cognoſcitur, quia æger peius habet, dum ſupinus decumbit: ſi autem tumor in parte poſteriori ſpectet potius ad internas partes, cognoſcitur, quia æger peius habet, dum pronus decumbit, quia modeſtior eſt ille decubitus, per quem pars affecta magis comprimitur.

3. *Differẽtia a cauſa eff. Species ſigna.* Quoad differentias, quæ ſumuntur a cauſa efficiente: oportet cognoſcere cauſæ morbificæ ſpeciem, vitium & cauſam generantem. Quoad ſpeciem, cum ſit materia flatulenta, ſanguinea, biliosa, pituitoſa, melancholica, & purulenta. Flatulenta indicatur e dolore extenſiuo; citra ſenſum grauitatis, & præterea tangenti apparet ventriculus inſtar tympani; ventriculus item calidus ad tactum non deprehenditur; nec febris neceſſario ſubſequitur: adhæc iuuant, quæ diſcutiunt flatus; & cauſæ ſunt prægreſſæ, a quibus poſſunt flatus generari. Vtrum autem materia ſit, uel ſanguinea, vel biliosa, vel pituitoſa, uel melancholica: cognoſcitur e ſignis, de quibus diximus in ſermone de intemperie ventriculi cum materia. Sequuntur ſigna indicantia materiam purulentam, ut ſunt, prægreſſa inflammatio in qua, cum ſymptomata remitti deberent, intenduntur potius; quoniam ſcilicet ſanguis non reſoluitur, ſed mutatur in pus; in puris autem generatione dolores, & febres, & proinde ſymptomata augentur. *Vitij ſigna.* Quoad vitij cognitionem: & primum vitij in ſubſtantia: Si materia, verbi gratia, eſt putrida; indicatur e febre, & reliquis ſignis, indicantibus uitium quod eſt in caliditate, de quibus ſuo loco. Si vitium ſit in quanto; prout maius eſt, vel minus vitium, ita indicatur e vehementia, & remiſſione ſymptomatum, ut euidens ſit, quo vehementiora ſunt ſymptomata, eo materiam magis in quanto peccare. Quoad uitium in qualitate; & primum, cum poſſit eſſe materia calida, uel frigida, tenuis, vel craſſa: quoad materiam caliditate peccantem; cum Auicenna hæc cognoſcitur ex inſigni dolore: vbi enim inſignis eſt caliditas, cum violentia ſoluitur unitas: indicatur etiam ex inappetentia, ex ſiti; & in præſentia ſupponatis cauſam, & inappetentiæ, & ſitis, nam de his in proprijs capitib. agemus: præterea indicatur materia calida e ſenſu caliditatis ſecundum regionem ventriculi: inſuper e febre. Verum, cum dentur gradus in caliditate: caliditas minus intenſa indicabitur e ſymptomatis mitioribus; intenſior contra ex intenſioribus: ut, cum mitior ſit caliditas in ſanguine, intenſior in ichore ſanguinis, intenſior in biliosa materia, adhuc intenſior, & contumacior in atra bile, & intenſiſſima ſit caliditas in atra bile efferueſcente; ex his qui prudens medicus erit, cognoſcet, & inflammationem, & reliquos tumores calidos. Si enim ſit inflammatio; mitior eſt caliditas, quam in reliquis tumoribus calidis. Cognoſcitur etiam materia calida peccans e febre. Et quia ratione materiæ calidæ in conſenſum ſæpe ducitur cerebrum; cognoſcitur e delirio. Quoad ſalſam pituitam; hæc non attingit bilis, uel atræ bilis caliditatis gradum, quia non eſt ita calida ſalſa pituita: vnde fit, vt ſymptomata eius ſint mitiora. Materia frigida, indicatur ex appetentia, e carentia ſitis: præterea e ſenſu frigiditatis ſecundum regionem ventriculi: ex abſentia febris, & e prægreſſis cauſis, quæ poſſunt materias frigidas generare. Vtrum autem materia ſit tenuis, uel craſſa; hæc uitia potiſſimum perpenduntur gratia pituitæ; ſiquidem pituita eſſe poteſt tum tenuis, cum craſſa; nam ſanguis mediocritatem ſeruat, ichor & biliosa materia, ſunt materiæ tenues: melancholia eſt materia craſſa. Itaque pituita, cum poſſit eſſe modo tenuis, modo craſſa: tenuis indicabitur e mollitie ſecundum ventriculum: craſſa cognoſcetur e duritie, & hinc cognoſcere licet, an ſit vel œdema, uel ſcirrhus; cum œdema fiat a materia tenui, ſcirrhus a materia craſſa. Quoad uitium ſecũdum motum, & primum, ratione termini a quo, cũ eſſe poſſit, uel totum, uel pars: totum cognoſcitur ex aliqua cohibita euacuatione, ope cuius totum prius euacuabatur, uerbi gratia, ſi aliquis ſit conſuetus uacuare ſanguinem per nares, & ſupprimatur hæc vacuatio, & ſubſequatur inflammatio, ſtatuendum eſt moueri a toto. Pars autem in ratione termini a quo, indicabitur e ſignis indicantibus huius, vel illius partis vitium, verbi gratia, ſi tumor oriatur poſt capitis grauitatem, poſt ſuppreſſam capitis vacuationem, vel per os, uel per nares, iudicandum eſt, terminum a quo eſſe cerebrum, & ſic de reliquis. Quoad cauſam generantem, cum cauſa concurrens ad generationem, ſit materia e qua, & ſit agens: Si uitium attineat ad materiam e qua, indicabitur e victu præcedenti, uerbi gratia, e cibis prægreſſis flatulentis, indicatur tumorem flatulentum generari a materia e qua. Si uitium pertineat ad agens, cognoſcitur a mala diſpoſitione alicuius partis: verbi gratia, ſi uentriculi tumor ſequatur frigiditatem, & humiditatem cerebri, facile poteritis iudicare, vitium nõ pertinere ad materiam e qua, ſed ad agẽs, id eſt, ad intemperiem frigidam, & humidam cerebri. Quod ſi contingat, ut fiat tumor, poſteaquam prægreſſus eſt uictus malus, & ſint ſigna imbecillitatis alicuius partis, dubio procul ſtatuendum, vitium attinere non modo ad materiam e qua, ſed etiam ad agens. Et quod dictum eſt de cerebro, deque ventriculo, dicendum eſt de qualibet alia parte, verbi gratia, ſi ſint ſigna calidioris iecinoris, & ſit, verbi gratia, eryſipelas, facile iudicare poteritis, cauſam generantem attinere ad iecur, ad hoc determinatum agens. Quod ſi patiens, præter iecoris caliditatem ſit vſus cibis biliosis, etiam leui negotio cognoſcetis, uitium ratione generantis, pertinere ad vtrumque. *Signa cauſa generantis.*

Præſidia non ſumuntur a forma, quatenus hæc conſtituitur in magnitudine aucta, quæ non indicat vtile. Sed intemperies indicat per contrarium alterans. Quoad ſubiectum: cum ſit ventriculus, quid indicet, & quid requirat, propoſuimus in ſermone de intemperie ventriculi, Materia autem morbifica indicat. Si enim perpendatur ſpecies, nihil aliud indicat, quam remedium determinatum: verbi gratia, ſi materia ſit ſanguis, & ratione quantitatis opus ſit euacuare, ratione caliditatis, refrigerare, habetis remedium uacuans, remedium refrigerans, ſed neutrum eſt determinatum: euadit autem determinatum ratione ſpeciei, quia ratione *Indicationes. I. II. III. Indicatio e ſpecie.*

ſanguinis,

Digitized by Google

ſanguinis, remedium vacuans determinatur ad ſanguinem; refrigerans determinatur ad ſanguinem. Quoad materiæ morbificæ vitium; ſi ad ſubſtantiam ſpectet; indicat eradicans: huiuſmodi eſt materia flatulenta, putrida, & purulenta. Si vitium in quantitate; oritur indicatio minuendi. Modi autem minutionis plures eſſe poſſunt: fit enim minutio ſenſibiliter, uel inſenſibiliter. Inſenſibilis minutio fit per modum repercuſſionis, reſolutionis, vel exſiccationis: quemadmodum locum habet in œdemate teſte Galeno capite tertio, libro ſecundo ad Glauc. Si uitium pertineat ad qualitatem; hoc vitium perpendendum eſt ſecundum qualitatem primam, vel ſecundam. Quoad qualitatem primam; oportet per contrarium alterare; verbi gratia in tumore a flatu, oportet calefacere; in inflammatione refrigerare: in œdemate ac ſcirrho calefacere. Quod ſecundam qualitatem materia craſſa attenuanda, tenuis, ſi fluxa eſt, non debet incraſſari. Quæri autem poteſt, quid ſtatuendum ſit de duritie, & de indicationibus ratione ſcirrhi? Sciendum igitur cum Galeno capite quarto, libro quinto ſimpl. cum tumor durus fiat a materia dura, propterea indicari præſidium emolliens; at cum hoc præſidium emolliens ſit nimis genericum; ideo ſubdit Galenus, cum una non ſit induratorum eſſentia, ſed triplex, ob id non vnicam eſſe medelam. Cum autem indicatorum triplex natura in eo poſita ſit, quod materia morbifica peccat copia, frigiditate, & ſiccitate: ideo oportet cauſa tumoris duri euacuare, calefacere, humectare: vt hæc ſint præſidia emollientia. Quamuis Galenus dicat loco cit. a medicis proprie uocari præſidium emolliens, quod dirigitur ad duritiem, quæ fit a frigiditate: & ſi fiat durities a ſiccitate, nuncupari humectans: ſi a copia, vacuans; non autem emolliens. Sed de nominibus nihil erimus ſoliciti. Ad rem. In ſcirrho ratione materiæ duræ, oportet emollire; quare euacuare, calefacere, humectare. Quoad uitium attinens ad vbi: hoc pertinet ad quietem, & motum. Ratione quietis, nihil ex uſu indicare poteſt. Quoad motum; indicatur remedium retrahens ad partes alias, a ventriculo. Quoad cauſam generantem: uariæ ſunt hauriendę indicationes, ut uaria eſſe poteſt cauſa generans: uerbi gratia ſit cauſa generans ſit immoderata iecoris caliditas; oritur indicatio refrigerandi, &c. Cæterum quædam monebimus circa cauſam generantem purulentam materiam, in abſceſſibus. Hæc ergo poſtulat præſidium in inflammatione, ſi metuitur ne hæc degeneret in abſceſſum: nam ſi fiat inflammatio, quæ citra abſceſſum poſſit terminari; non eſt cogitandum de præſidio reſpiciente cauſam generantem pus. Si igitur inflammatio in pus, & in abſceſſum mutetur: ſtudendum eſt unice ut ſanguis in bonum pus mutetur. Licet enim ſuppuratio non ſit vera concoctio: propterea quod pus etiam optimum, nec indiuiduum, nec ſpeciem ſeruat, eſt tamen puris generatio maturitas quædam putreſcentis ſanguinis, & hinc quoque concoctio, ſed metaphorica: in qua portio benigna requiritur ſanguinis, quantum fieri poteſt, & requiritur etiam calor naturalis. Cum igitur expediat, ut pus generetur, ſed bonum, quantum fieri poteſt: iccirco ad duo reſpicere oportet, nimirum ad ſanguinem, ut habet rationem materiæ e qua: & ad calorem naturalem, ut habet rationem agentis. Quoad ſanguinem, cum a benignitate recedat, ut putreſcit: & quanto magis putreſcit, tanto magis recedat a naturali ſtatu: iccirco ne putreſcat, oritur indicatio refrigerandi, & ſiccandi: cum putredo vigeat, vi caliditatis, & humiditatis. Cæterum, cum ſanguis putreſcens quandoque ad frigidum uergere poſſit: ideo oritur indicatio calefaciendi. Si contingat, ut ſit craſſior: oritur indicatio attenuandi: ſi tenuior: incraſſandi, ut bonum generetur pus. Quoad agens, cum ſit calor naturalis, qui turbatur, & offenditur in ſuppuratione a calore extraneo: ideo in puris generatione indicationes ſunt capiendæ, a calore tum extraneo, tum naturali. Vnde ratione caloris extranei, oritur indicatio refrigerandi, ratione autem caloris naturalis, hic ſeruandus eſt, ſecundum ſubſtantiam, ſeu quantitatem & qualitatem. Et cum caloris naturalis ſubſtantia ſit uaporoſa, qualitas ſit caliditas: ratione ſubſtantiæ indicatur præſidium uaporoſum, ratione caliditatis indicatur præſidium calidum, in eodem caliditatis gradu, in quo eſt pars, in qua debet fieri ſuppuratio. Et quia hæc dicta ſunt magni momenti, non fuerit præter rationem, utrumque dictum probare Galeni teſtimonio. Et primum, quoad præſidium uaporoſum, hoc inſinuauit Galenus capit. 4. libr. 5. ſimpl. [(ubi mirari ſubit, quomodo hæc Galeni loca intelligant, qui ſtatuunt non eſſe differentiam inter calidum inſitum, & temperiem.)] Galenus ait, cataplaſma e triticea farina confectum in natura temperata calorem non alterare, ſed tantum in ſubſtantiam agere; unde capite 5. ſubdit, catellos, ventriculo impoſitos; calorem ſecundum ſubſtantiam, & copiam augere, non ſecundum qualitatem, ut capite ſeptimo concludat, medicamentum pus mouens, ad differentiam emollientis, quantitatem potius, quam qualitatem augere, & propterea medicamentum pus mouens, quantitate potius quam qualitate agere. Et fundamentum eſt nam calidum innatum ſecundum ſubſtantiam aſſiduo diſſipatur, permanet autem idem caliditatis gradus, niſi aliquod extrinſecus occurrat, unde pus mouens, cum ſit calidum in eodem gradu, in quo eſt calor, caloris qualitas non mutatur, & cum idē ſeruetur caliditatis gradus, calor naturalis ſecundum qualitatem non patitur. Hinc medicamentum pus mouens, quamuis tenuitate ſua calefaciat, non dicitur tamen agere, quia non mutat caliditatem caloris naturalis, ſed eam ſeruat. Verum cum pus mouens ſit calidum, & humidum, & proinde obtineat ſubſtantiam, quæ prompte euaporat, ideo medicamentum ſuppurans habet ſubſtantiam uaporoſam ſimilem ſubſtantiæ calidi innati, ut propterea ſubſtantia calidi innati augeatur a uapore, ſeu a ſubſtantia uaporoſa, prodeunte a ſuppurantibus. Proinde cum calidum mutetur ſecundum ſubſtantiam, & augeatur beneficio ſuppurantium], ſecundum hanc rationem patitur calidum innatum ſecundum ſubſtantiam, id eſt, ſecundum quantitatē, ideoque ſicuti calidum innatum ſecundum ſubſtantiam abſumitur, ita operę pretium eſt, ut reparetur. Et, cum hęc ſit vis medicamenti ſuppurantis, ut augeat caloris quantitatem, non qualitatem, iure Gal. dixit, ſuppurans agere non qualitate, ſed quantitate. Ex his igitur colligi poteſt, ſatis differre ſuppuratorium ab emollientes. Sed Gal. capi. 2. lib. 5. ſimpl. ait, pus mouens eſſe calidum, & humidum, & hac ratione fieri, vt corporis humiditas ſecundum ſubſtantiā conſumatur, ut aſtrictione ſit opus, & concludit Galenus, medicamenta ſuppurantia, nec ſubſtantiam abſumere, nec augere. Propterea, cum e Galeno ſuppurantia modo augeant ſubſtantiam calidi innati, modo imminuant, modo nec augeant, nec imminuant, ideo, vt intelligatis Galenum, ſciendum humiditatem in corpore exiſtentem bifariam conſiderari poſſe, altero modo, ut pertinet ad partes ſimilares, ſiue ſit humiditas rorida, ſiue ſit humiditas appoſita, deinde conſideratur humiditas, ut pertinet non ad partes viuentes, ſed ad calidum inſitum,

Indicationes a Situ.

Indicatione a cauſa generante.

De præſidio abſceſſui et unde Suppurantia iuuentur.

Digitized by Google

[(Calidum inſitum aliud eſt a temperamento: craſis enim pertinet ad partes ſimilares, ſeu uiuentes: calidum innatum eſt quid extra partes viuentes: ideoque calidum inſitum obtinet humiditatem, quę eſt alia ab humiditate partium viuentium.)] His cognitis, ſatisfacientes difficultati, dicimus, ſi primo modo ſumatur humiditas, ut pertinet ad partes ſimilares, hæc non augetur a ſuppurantibus: Si autem ſecundo modo ſumatur humiditas, ſcilicet vt attinet ad calidum innatum; ſecundum hanc rationem pus mouens poteſt augere ſubſtantiam calidi innati: & ita eſt intelligendus Galenus capite quinto. Hæc ſolutio eſt Galeni capite quarto, libro quinto, ſimplic. vbi ait, pus mouens naturales partis humiditates, nec augere, nec minuere, ſed augere naturalis caloris humiditatem, non partis. Hactenus igitur locuti ſumus de præſidio vaporoſo. Quoad præſidium calefaciens, indicatur hoc a calido inſito, quod ut ſeruetur, ſuppurans poſtulat in eodem caliditatis gradu, in quo eſt calidum innatum. Hæc veritas confirmatur Galeni teſtimonio: ait enim capite 2. lib. 5. ſimpl. pus mouens eſſe ita calidum, & humidum, vt caliditatem producat ſimilem corpori. Et addit cap. 5. pus mouens, obtinet craſin æqualem, ut vim habeat potius conſeruandi, quam alterandi partes, in quibus fit ſuppuratio; ut in ſuppuratione augeatur humiditas, & calor cõſeruetur. Cæterum animaduertere oportet, non adeſſe materiam, quæ poſſit, & ſubſtantiam augere, atque etiam calorem conſeruare, niſi omnia adſint, quæ adiumentum præſtat, ut ſi verbi gratia ſanguis, qui debet mutari in pus, iuſto ſit humidior, & caro ſi contuſa. Propterea in phelgmone, dum animus eſt pus generare; ratione ſanguinis, ſi contingat, ut ſit vitioſus, per contrarium corrigendus, calor extraneus remittendus, & refrigerandus: opus etiam eſt augere ſubſtantiam caloris naturalis, & ſeruare temperiem. Sed dubitatio oritur: ſiquidem quiſpiam ſuſpicari poſſet, nos fuiſſe diminutos. Nam Galenus capit. 8. lib. 5. ſimpl. ait, medicamentum ſuppuratorium opus eſſe, ut ſit emplaſticum, viſcidum, & rationem reddit, inquiens, cum pori noſtri corporis debeant occludi, ut halituoſus ſpiritus includetur; opus eſſe, ut pus mouens ſit viſcidum. Nihil autem nos de viſciditate diximus? Reſponſio facilis eſt: etenim verum eſt, ad ſuppurationem celebrandum opus eſſe pręſidio, donato caliditate ſimili, cum caliditate corpore, & uaporoſa ſubſtantia, & præterea opus eſſe, ut ſit emplaſticum. Verum hoc præſidium ita ſe habet, ut ea ratione qua proponitur calidum, dirigatur in qualitatem caloris, id eſt, indicatur a qualitate caloris, ut vaporoſum, dirigatur in ſubſtantiam caloris, id eſt, indicatur a ſubſtantia caloris. At viſcidum, non dirigitur in calidum innatum; quia ſi dirigeretur, doctrina noſtra fuiſſet diminuta: dirigitur ergo in medicamentum pus mouẽs, quod eſt calidum; humidum, uaporoſum; & propterea, vt eſt tenue, cum huius cauſa vim habeat nocendi, eget correctione, & proinde miſtione viſcidi medicamenti, niſi contingat, ut medicamentum pus mouens ſit etiam viſcidum, quemadmodum eſt triticea farina: at ſi verbi gratia vſurpetur aqua dulcis, optimum eſt permiſcere oleum, ut corrigatur aquæ tenuitas, & medicamentum fiat calidum, vaporoſum, & emplaſticum. Verum cum hæc doctrina pertineat ad methodum medicamentorum, ideo de præſidio hoc emplaſtico rationabiliter in ſermone de indicationibus nihil a nobis dictum fuit.

Prognoſtica in genere. Tumor ventriculi eſt malum inſignis momenti: nam neceſſario adeſt vehementia & eſſentiæ, & dignitatis. Eſſentiæ quidem adeſt vehementia, nam dum tumor lædit operationes, vt non habeat rationem ſymptomatis, ſed morbi, dubio procul eſt magnus receſſus a naturali ſtatu, quare inſignis vehementia eſſentiæ. Et præterea intenditur vehementia eſſentiæ; quoniam in ventriculi tumore, de quo loquimur, quæ ſunt præter naturam, ſunt plura: ſiquidem annexa eſt intemperies; eſt enim morbus in magnitudine aucta, cum intemperie. Dignitatis adeſt vehementia, nam afficitur vẽtriculus, qui ducere poteſt in conſenſum præcipua viſcera, & cum Gal. capite 17. libr. vndecimo, meth. inſtar hepatis alimentum concoquit pro toto corpore, ut in tumore, tum iecoris, tum ventriculi, opus ſit tenuiori cibo, quam in alijs tumoribus. Vnde Gal. capite 5. libro 10. meth. loquens de ventriculi inflammatione, ait: vitium eſſe mortiferum, his patientibus, qui imbecillas obtinent vires: nam inflammatio prohibet alimentum, quo tamen eget virtus debilis. Adhæc vehementia dignitatis intenditur, cum hoc vitium ſpectet ad intemperiem, quoniam cum Gal. capit. 12. libr. 7. meth. etiam temperies dignitatem ſibi vehementem vendicat. Concludendum ergo tumorem uentriculi non exigui eſſe momenti. Sed pro vi differentiarum periculum intenditur. Quoad differentias ratione formæ, cum ſit magnitudo aucta cum intemperie, quoad vehementiam eſſentiæ, ratione magnitudinis auctæ; ut magnitudo eſt, uel magis, uel minus aucta, ita intenditur & minuitur periculum. Ratione autem intemperiei; quid poſſit intemperies, diximus in ſerm. de intemperie ventriculi. Quoad vehementiam dignitatis; eſt ſumma vehementia, ſi afficiatur totus ventriculus, remiſſior vehementia, ſi afficiatur ſecundum partem. Et quoad partem; eſt remiſſior dignitatis vehementia, ſi afficiatur ventriculus ſecundum partem externam. Quoad internam; remiſſior eſt vehementia dignitatis, ſi afficiatur ventriculus ſecundum partem internam, nam minus imminet vehementia facultatis. Quoad differentias quæ ſumuntur ab efficiente, primum varia eſt vis, pro varietate ſpeciei, pro diſcrimine vitij, pro diuerſitate cauſæ generantis. Declaro, ſed poſthabita vehementia dignitatis, idem enim dicendum eſſet, quod modo eſt propoſitum. Quoad ſpeciem, cum ſit flatus, ſanguis, bilis, pituita, melancholia, & pus: notandum, flatum magis recedere a naturali ſtatu, quam recedat ſanguis: minus tamen periculoſum eſſe tumorem flatulentum, quam ſit tumor inflammatorius; ratio eſt; quia licet vehementia eſſentiæ ſit intenſior in flatu, quam in ſanguine, ut hæ materię ſecundum ſpeciem perpenduntur, tamen ſi inuicẽ conferantur penes vitia, cũ ſanguinis vitium ſit vehementius uitio flatus, propterea ſtatuendum, tumorem flatulentum eſſe minus periculoſum. Quoad mineram; malũ eſt minus, ſi fiat a ſanguine, quã ſi fiat, vel ab ichore ſanguinis, uel a bile, ſiue flaua, ſiue atra. Vt, ſi ſeruetur paritas, minoris diſcriminis ſit inflammatio, quam eryſipelas, cancer, carbunculus: nam horum tuorum materiæ magis recedunt, quam recedat ſanguis. Si autem materia ſit, uel pituitoſa, uel melancholica; ſunt materiæ quæ ſecundum ſpeciem magis recedunt a natura, quam ſanguis, natura enim poſita eſt in calido, & humido, qualis eſt ſanguis, pituita autem eſt frigida, & humida; melancholia frigida, & ſicca: interim tamen inflammatio eſt magis periculoſa œdemate, & ſcirrho: nam ſanguis eſt maioris actiuitatis, ut immineat vehementia facultatis. Quare vehementia eſſentiæ, prodiens a materia ſpecifica, prout recedit a naturali ſtatu; & præterea vehementia facultatis, prodiens a cauſa ſpecifica, ita ſe habent, ut neceſſarium ſit ſtatuere, maius eſſe diſcrimen, dum adeſt maior actiuitas, & hinc fit, œdema & ſcirrhum, cum pendeant a ſpecie magis recedente

Prima differẽtia a forma.

Prima differẽtia a ſubiecto

Prima differẽtia a cauſa effic.

Prima ſpecies.

Digitized by Google

cedente a naturali ſtatu, ſed exiguæ actiuitatis, tumores eſſe minus periculoſos, quamuis longiori tẽpore poſſint expugnari. Si inuicem conferantur pituita, & melancholia, ſtatuendum eſt, melancholiam magis recedere a natura, nec minoris eſſe actiuitatis: & proinde ſcirrhum eſſe magis periculoſum œdemate.

Tandem ſi materia ſit purulenta: huius vehemẽtia, ſi dirigatur ad ſpeciem, eſt ſatis inſignis: ſiquidem pus etiam optimum eſt a toto genere præter naturam, & propterea minatur vehementiam facultatis: nec præter rationem, quoniam eſt malum, quod ſequitur inflammationem, vi cuius facultas reddita eſt debilis; & propterea non eſt materia purulenta exiguæ actiuitatis, cum producat vlcus. Quod ſi perpendatur materię uitium, & primo ſecundum ſubſtantiam: ſi materia ſit putrida, malum eſt magis periculoſum, nam magis recedit a natura, & propterea quo putredo eſt inſignior, eo etiam tumor eſt periculoſior. Iccirco teſtari poteſt, inflammationem, eryſipelas, cancrum, carbunculum, abſceſſum, eſſe vitia admodum periculoſa: atque prout hæc mala pendent a materia inſigniter putreſcente, ſit etiam, ut magis hi tumores periculoſi euadant; quoniam vehementiæ inſigni eſſentiæ additur vehementia facultatis. Secundum quantitatem vitium quo maius eſt, ita etiam augetur periculum: vnde Galenus capite nono, libro de tumor. præter naturam dicit: dum magna eſt inflammatio, imminere gangrænam, & hinc ſphacelum, & mortem, ratio eſt; quoniam in gangræna membrum corrumpitur ſolum ſecundum partem, in ſphacelo ſecundum totum. Notandum autem oriri hæc incommoda, cum Galeno capite nono, libro ſecundo, ad Glaucon. propterea quod gãgræna ſit e magna inflammatione, & hinc e copioſo admodum ſanguine, unde ſanguis ita abũdat, vt arteriæ ex anguſtia loci non poſſint attolli: quo ſit ut adimatur tranſpiratio, adempta autem tranſpiratione calor inſitus ſuffocatur, & materia inflammationis malignior euadit, hincque vis impertitur cordi, & ſequitur mors.

Prima uitij.

Si prognoſticum capiatur a materia, ut peccat ſecundum qualitatem, primum, quoad caliditatem, & frigiditatem, ſtatuendum eſt, vitium eſſe magis periculoſum ſecundum caliditatem, quam ſecundum frigiditatem: ratio eſt: nam vbi viget caliditas, eſt contrarietas inter indicationes: quę contrarietas non adeſt, dum materia peccat frigiditate: & propterea dum viget caliditas, vehementia eſſentiæ eſt inſignior: Hoc confirmatur, nam dum materia caliditate peccat, reſoluentia materiam, vt calida, caliditatem intendunt, in tumore autem frigido, reſoluentia, quatenus calida, frigiditatem remittunt. Et ſi inuicem conferantur tumores calidi, quo materia erit calidior, malum erit magis periculoſum: vnde eryſipelas eſt malum magis periculoſum, quam inflammatio; quoniam in eryſipelate caliditas eſt intenſior. Idem eſt ſtatuendum de materia frigida. Quoad materiam, ut eſt vel craſſa, uel tenuis, craſſa eſt periculoſior: vnde ſcirrhus eſt vitium periculoſius, quam œdema: & propterea carbunculus, cum producatur a materia & vehementer calida, & craſſa; ob id hominem citius interficit, quam cancer. Quoad vitium ſecundum quietem; ſicuti materia magis quieſcit, ita vitium eſt magis periculoſum: vnde flatus facilius ſuperatur, difficilius tumor œdematoſus, adhuc difficilius tumor ſcirrhoſus, quoniam in ſcirrho materia pertinaciſſime quieſcit. Quoad motum, pro varietate, & termini a quo, & termini ad quem, varie prognoſticandum. Ergo, ſi moueatur materia a termino a quo principali, vt a cerebro, & eo ipſo vehementer affecto; & ventriculus in ratione termini ad quem, potius ſuſcipiat, quam attrahat; malum erit periculoſius: ſi contra, minus periculoſum. Quoad cauſam generantem; ſi uitium attineat ſolum ad materiam equa; tumor facile ſuperari poteſt. Excipitur autem abſceſſus. Hac enim ratione in tumore flatulento, ſi fiat e cibis flatulentis, in eryſipelate, ſi bilis fiat e cibis bilioſis, bona eſt ſalutis ſpes: at ſi in abſceſſu ſanguis ſit vehementer putrefactus, tunc, quamuis vitium ſit ſolum ratione materiæ, tamen vitium eſt periculoſum, quoniam e ſanguine vehementer putrefacto, generatur pus, quod peſſimum eſt, & propterea vehementia adeſt ſecundum eſſentiam. Quoad agens, cum ſit dyſcraſia partis, & præterea ſit etiam partis calor naturalis dubio procul periculoſior eſt tumor, ſi intemperies eſt admodum intenſa, & calor naturalis imbecillis, ſiquidem adeſt admodum inſignis vehementia eſſentiæ, contra ſtatuendum, ſi intemperies ſit remiſſior, ſi calor naturalis minus imbecillis.

Prima cauſa generantis.

Ratione euentus, quomodo futurus ſit ad bonum, uel malum, diximus, vtrum autem cito, uel tarde ſit futurus, huius cognitio deſumitur a materia, & intemperie. Quoad materiam, ſicuti materia modo velocius, modo tardius mouetur, ita etiam indicat de euentu. Quare in tumore frigido tardus euentus, quoniam materiam tarde mouetur, quemadmodum in œdemate, in ſcirrho, ad differentiam inflammationis, & eryſipelatis. Quoad intemperiem, prout intemperies eſt maioris reſiſtentiæ, ita eſt in cauſa tardioris euentus, quemadmodum eſt intemperies in habitu, ad differentiam intemperiei in habitudine.

Euentus qualis, & quãdo ſperandus.

De Curatione.

QVoad materiam chirurgicam, hæc dirigi poteſt, vel ad Sanguinem, vel ad Alias materias. Si dirigatur ad ſanguinem, patet probari venæ ſectionem, hirundines, cucurbitulas, quotieſcunque vitium eſt in ſanguine. Quare cum in tumore calido vix fieri poſſit, vt non peccet ſanguis, iccirco in tumoribus calidis, propoſitas materias vſurpabimus. Excipitur tumor calidus purulentus. Nam cum hic tumor purulentus, ideſt, abſceſſus, ſequatur inflammationem; & rationi conſonum ſit, venam fuiſſe ſectam; cauſa inflammationis; & uires eſſe debiles, non pręter rationem eſt deſiſtendum a vacuantibus ſanguinem in abſceſſu. Cæterum, quoad tumores, frigidos, ideſt, inflationem, œdema, & ſcirrhum, in his cum generetur chylus pituitoſus, vt cuius ſit, ſanguinem potius deficere propterea in tumoribus frigidis non eſt ſanguis vacuandus. Hęc de chirurgia, ut reſpicit ſanguinem, vſus ex alibi propoſitis patet. Quoad chirurgiam, ut reſpicit alias materias a ſanguine, materiæ hæ morbificæ vel Fluunt, vel ſunt Fluxæ. Si fluant; probantur fonticuli, & potiſſimum in tumoribus frigidis. Si autem materiæ ſunt fluxę, materia chirurgica probatur in abſceſſu, & in tumore flatulento. Declaro, quoad abſceſſum, quandoque ad ferrum confugiendum, non tamen in omni abſceſſu. Vnde Galenus ait, capite quinto, libro 13. methodi. Si pus notabile in ſuppurante particula ſit contentum, non expedit, quod nonnulli faciunt, protinus incidere, ſed digerentibus eſt procedendum. At ſi contingat puris copiam non poſ-

Chirurgia ſãguinis uacuatio.

Aliorum humorũ uacuatio. Pus ut educẽdũ.

Digitized by Google

ſe ſuperari a medicamentis, oportet ſecare: nã oportet pus egredi, quod digeſtioni non cedit. Dicit autem Galenus loco cit. ſecandum eſſe, vbi pus notatur editiſſimum; nam ibi cutis eſt tenuiſſima: & probat Galenus ſectionem non magnam, quæ myrti folia imitetur: in qua inciſione, cum longitudo ſit maior latitudine, obiter admonet Galenus in abſceſſu inguinum longitudinem per tranſuerſum eſſe ducendam, non autem per membri rectitudinem. E quibus verbis colligendum: primum, cum pus vacuari poſſit, & inſenſibiliter, & ſenſibiliter; tutius eſſe inſenſibiliter euacuare: Verum, ſi puris copia vrgeat, neceſſarium eſſe ſenſibiliter euacuare. Secundo colligendum; cum materia, quæ euacuatur ſenſibiliter, ſit tum medicamentis, tum materia chirurgica ſenſibiliter vacuanda: quoad medicamenta, deinceps proponenda, hæc probantur, dum abſceſſus attinet ad partem internam. Quoad ferrum; ad hoc confugiendum, dum abſceſſus extra vergit: inciſioque vtilis eſt eo loci, vbi pus eſt magis imminens; ibi enim tenuior cutis eſt. His verbis Galenus reſpicit ad [vbi agendum,] ratione ferri: nam cum vbi agendum indicetur a ſubſiſtentia ſecundum regionem ventriculi; quemadmodum ſectio ratione materiæ morbificę oportunior eſt in regione attinente ad ventriculum; expedit tamen cauſa virtutis, non indifferenter ſecare, ſed incidere partem, cuius ſectionem melius ſuſtinet virtus: hæc autem pars eſt tenuior, quam cognoſcimus ex eminentia puris. Præterea notandum, cum Galenus dixit, probari ſectionem ad ſimilitudinem foliorum myrti: proponere Galenum ſectionis [modum,] qui eſt extra methodum medendi, & attinet ad doctrinã materiæ chirurgicæ. Et ideo extra methodum medendi datur non tantum methodus medicamentorum, & alimentorum, ſed etiam materiæ chirurgicæ. *Flatuum vacuatio.* Ratione flatulenti tumoris; ſi dolor vrgeat, (capite 6. libro ſecundo ad Glauc.) magna cucurbitula, cum copioſa flamma applicanda, vbi eſt flatus.

Pharmacia, ad materiam tumoris. Non loquar de communibus medicamentis, de his enim dixi in cephalalgia, & dyſcraſia ventriculi: & quæ deſiderantur, proponentur in doctrina de febribus. In præſentia autem oportet reſpicere ad medicamenta, quæ diriguntur ad materiam tumoris. Et in genere ratione cuiuſque materiæ debent eſſe medicamenta euacuantia: cauſa abſceſſus etiam pus mouentia. Et præterea ſi perpendamus medicamenta cauſa abſceſſus; ſunt vacuantia inſenſibiliter: dum materiam vel intro pellunt, uel foras euacuant, vel ſiccando abſumũt. De his ergo dicendum: vt conſtet in quibus tumoribus hęc medicamenta ſint vſurpanda; & quæ magis in vno, quam in alio. *1. Reprimentia.* Reprimentia dimittenda ſunt in tumore flatulento, in œdemate in ſcirrho, in abſceſſu: nam horum tumorum materię, reprimentibus non cedunt, ſed vi reprimentium magis contumaces euadunt. Probantur autem in inflammatione, in eryſipelate, cancro, carbũculo. Verum in tumore calidiore reprimentia, ſint magis efficacia. *Cautio, de reprimẽtibus vitriolatis & acribus.* Atque in omni tumore notandum, e capite 20. libro 13. methodi, dum medicamenta exhibentur, [abſtinendum eſſe a chalcantho, miſy, ſori, &c.] quibus vis corrumpens eſt miſta. Exhibet autem hæc Galenus capite 6. libro quinto, methodi, nam in ſputo ſanguinis ex eroſione probat paſtillos Andronios, qui conficiuntur e chalcantho. Sciendum chalcanthum, & alia id genus medicamenta, biſariam accipi poſſe: uel ut aſtringunt, uel ut ſiccant. Si capiantur ea ratione, qua aſtringunt, & habent vim reprimendi; non ſunt medicamenta hæc e chalcantho exhibenda: ratio eſt, quia non caremus medicamentis alijs, quæ ſunt amica naturæ, quæ reprimere, & ipſa valeant ad [ſimilitudinem chalcanthi: verbi gratia, balauſtium, hypociſtis, quæ non minus aſtringunt, quam chalcanthum, & propterea non debemus vti chalcantho; cum alia ſint medicamenta tutiora, æque aſtringentia. Si ſumantur vitriolata, ut habent vim ſiccandi: his medicamentis quandoque vti cogimur; dum ſcilicet celerrime eſt exſiccandum, quemadmodum in profuſione ſanguinis, e materia erodente: nam ſi ilico non occurramus, niſi quamprimum materia illa abradens abſumatur, & exſiccetur, nulla relinquitur ſalutis ſpes, & potiſſimum medicamento e chalcantho vti cogimur; quoniam deſiderantur alia medicamenta amica, quæ ita ſiccent, quemadmodum paſtilli e chalcantho confecti. *Materia reprimentium.* Sed ad rem redeamus: cum in tumore ventriculi opus ſit uti reprimentibus, modo intenſioribus, modo remiſſioribus, vt tumoris materia, eſt uel magis, uel minus calida: primum, ſi tumoris materia ab inſigni feruore recedat, id eſt, ſi non ſit admodum calida probatur medicamentum confectum [e mentha, maſtiche, abſinthio, & miua cydoniorum ſimplici.] Si calidior ſit materia, probatur medicamentum confectum [e roſis, ſantalis, e caphura, e cydonijs, e myrto, granatis, & ſucco immaturo uel limonis, uel citri, atque omphacio.] Quoad rectam horum medicamentorum adminiſtrationem; in primis quoad [quantum agendum: cum reprimentia poſſint eſſe uel minus, uel magis frigida; præterea poſſint adminiſtrari, & intus, & extra, quoad minus frigida, & quæ potius aſſumuntur, ſeu intus adminiſtrantur, hoc præſcribi poteſt: [recipe pulueris menthæ, maſtiches, abſinthij pontici ana gra. xv. cum miua cydoniorum ſimplici, fiant pilulæ, N. v. & omnes exhibeantur.] Si autem medicamentum eſt applicandum, hoc modo præſcribetur: [recipe olei roſat. completi, maſtichini, de abſinthio ana vnc. ſ. pulueris maſtichis, nucum cupreſſi, ſpecierum diarhod. Abb. an. gr. vij. ceræ lotę in vino tenui drac. ij. Miſce, fiat linimentũ. Animaduertetis in hoc medicamento reprimente imponi ceram, lotam, non vino craſſo, ſed tenui, ut ſit vehiculum reprimentium.] *Vſus reprimentium.* Quoad reprimentia frigidiora, & primum ſi exhibeantur: recip. pulueris roſarum rub. corallorum rubrorum, ſantalorũ rub. ana ſcrup. ſ. caphuræ gra. v. cum omphacio, uel vino granatorum, vel ſucco cydoniorum, fiant pilulæ, N. v. Si autem medicamentum eſt applicandum, [recip. carnis cydoniorum, ſub cineribus decoctę, carnis pirorum immaturorum ſimiliter decoctæ unc. ſ. ſucci paſſularũ immaturarum drac. iij. granatj integri, & contuſi drac. ij. pulueris roſ. rub. ſantalorum, corticis cucurbitæ, protulacę ana gra. vij. olei cydoniorum, myrtini ana drac. vj. olei maſtichini unc. ſ. farinę hordeaceæ unc. j. fiat emplaſtrum.

Quoad [modum;] in tumore calidiori, reprimentia actu frigida, ſed moderate, exhibeantur, & moderate calida admoueantur. In tumore autem, minus calido, actu calida ſunt vſurpanda reprimentia; at minus calida ſunt exhibenda, magis actu calida dum applicantur. Ratio eſt, quoniam tumoris materia calidior, ualentius fluit, & mouetur, ideoque ægrius cedit reprimentibus, unde, quæ actu frigida ſunt, cum efficacius reprimant, in calidiori materia potiſſimum probantur. Verum actu frigida vehementer, prohibet calor ventriculi, ſiquidem ventriculi calor ſimilia poſtulat, & multo magis actu frigida, prohibentur, a partis externę calore, nam hic eſt imbecillior calore ventriculi, accedit, medicamenta quæ applican-

Digitized by Google

plicantur actu frigida, vim ſuam reprimentem non poſſe communicare materiæ lædenti ventriculum, quemadmodum efficere poſſunt, quæ exhibentur intro: & ob id reprimentia actu frigida poſſunt exhiberi, non debent autem applicari.

Quoad [quando agendum:] reprimentia adminiſtranda, dum materia morbifica reprimenda præſens, vincit alia indicantia: quare ſunt adminiſtranda, & poſt totius euacuationem, & dum materia fluit, vel iam eſt fluxa, & nondum eſt impacta. Et ob id reprimentia probantur in principio, & augmento, & valentiora in principio: non probantur in ſtatu, neque in declinatione, nam impacta materia reprimentibus non cedit. Nec improbandi ſunt medici, qui, & in ſtatu, & in declinatione vtuntur oleo maſtichino, vel de abſinthio: nam hi prudentes medici his medicamentis non vtuntur tanquam reprimentibus, ſed gratia caloris naturalis, ne diſſoluatur: ideoque hæc aſtringentia miſcent, ad corrigendum reſoluentia.

2. Emollientia, ſeu reſoluentia imbecilliora. Quoad [Reſoluentia,] e capite quarto libro ſecundo ad Glauc. ſunt duplicia: nimirum uel debilia, & vocantur Emollientia, vel validiora, & nomine generis dicuntur Reſoluentia. Quoad emollientia, de his dicit Galenus, emollientia vocari, quæ calorem habent tepidum, non vehementem, & humiditatem nec multam, nec omnino minimam, etenim, vbi minima eſt humiditas, medicamenta plus quam oportet ſiccant, vbi autem copioſior eſt humiditas, medicamenta nihil omnino reſoluunt. Emollientia igitur habent vim reſoluendi: dicant alij quicquid velint. Et Galenus capite ſecundo libro 5. ſimpl. ait, emollientia eſſe calida, & humida; ea ratione, vt ſint calidiora pus mouentibus, & ob id intenſiorem accendant caliditatem, quam ſit in corpore patientes, vt reſoluant. hincque reſolutio fiat vi caliditatis, cui humiditas non ſuffragatur, quoniam humiditas eſt admodum exigua; ſed nec humiditas refragatur, quoniam admodum copioſa non eſt. Quare emollientia, cum vim obtineant reſoluentem, & dum fit reſolutio, fiat exſiccatio: rationabiliter Galeno capite 6. libro 5. ſimpl. ſtatuit emollientia calefacere, & exſiccare: calefaciunt quidem, nam ſunt calidiora corpore patiente: ſiccant quoniam vi caliditatis, inſenſibiliter per halitū digerunt. Quanquam autem emollientia, [& pus mouentia excedunt caliditate, & calidiora ſunt corpore patiente, tamen non ſunt magnopere calida, & hinc capite 6. libro quinto ſimpl. & capite quarto libro ſecundo ad Glauc. Galenus ait; emollientia præter id, quod ſenſim per halitum digerunt, materiam concretam, ſeu congelatam fundere; ut materia quid ſimile patiatur, illis, quæ ſub Sole funduntur. Et propterea cum emollientia nonnihil ſint calidiora paſſo, & præterea aliquantiſper humida; fit vt hęc medicamenta prorſus aduerſentur duritiei: nam, cum durities fiat a concretione, a repletione, & a ſiccitate, & hæc omnia concurrant in ſcirrho: medicamenta emollientia, per calorem occurrunt concretioni; per calorem intenſiorem caliditate corporis, occurrunt repletioni, vt inſenſibiliter minuunt: & tandem emollientia, quatenus humiditatem continent, occurrunt ſiccitati: & propterea materia morbifica ſiccior, ſicuti ope humiditatis attemperatur, ita a caliditate promptius funditur, & digeritur. Cum ergo hæc ſit emollientium natura; iure Galenus capite quarto libro ſecundo ad Glauc. pro exemplo proponit [medullas, adipes, & capite ſeptimo, libro quinto ſimpl. proponit bdellium, ſtyracem, galbanum, ammoniacum, ſed probatur etiam malua, althæa, & hæc ſimplicia ſecundum radices, ſecundum folia, flores, & mucilaginem; addatis

Materia emollientium.

paſſulas dulces (non acerbas) fœnum græcum, melilotum.] Inter compoſita, emplaſtrum de meliloto, diachylon ſimplex, diachylon cum gummis.] Vnde pro iunioribus ſi medicamenta exhibeātur: [recip. ammoniaci drac. ſ. cum mucilagine althææ fiant pil. iij. quibus deuoratis, exhibeatis drac. j. paſſularum, cum decocto rad. althææ ad vnc. j.] Acceptis pilulis pro emollitione, hoc illico medicamentum exhibeatur: [recipe caricas Nu. iij. paſſularum dulc. drac. j. rad. alth. drac. ij. aquæ communis lib. j. fiat decoctio ad conſumptionem vnius tertiæ, recipe prædictæ decoctionis vnc. ij. fiat potio.] Si autem extra ſint applicanda emollientia: [recipe medullæ vitulinæ, adipis anſerini, ana unc. ſ. ammoniaci, bdellij, ana drac. j. mucilaginis althææ, ſeminum lini, ana drac. ij. olei amygd. dulc. unc. j. & pro relaxantiū correctione maſtiches drac. ſ. Miſce.] Hæc de [quantum agendo,] ratione emollientium. Quoad [modum,] emollientia actu calida ſunt adminiſtranda: nam agunt caliditate, & pręterea materia emollienda ope caliditatis funditur, adhæc materia vacuanda magis cedit actu calidis. Quoad [tempus:] vtendum emollientibus, dū materia dura præſens vincit alia indicantia, idest, dum durities pendet a concretione, & ſiccitate, ſiquidem, ſi pendeat ſolum a repletione, prout materia replens vincit, pro eo licet vti potius vehementer reſoluentibus, quam emollientibus. Hęc dicta ſint de emollientibus, ideſt, de debiliter reſoluentibus. — Vſus emollientiū.

3. Reſoluentia valide. Quoad [valide reſoluentia, hæc ſunt calida, & ſicca, tenuium partium, & probantur in tumore tum calido, tum frigido, & ob id Galenus capite 21. libro 13. methodi eadem probat, & in phrenitide, ideſt, in tumore calido, & in lethargo. De quibus reſoluentibus diximus in dyſcraſia frigida ventriculi cum materia. Sed propter iuniores notandum; probari medicamentum, [ſi conficiatur e ſchoenanto, calamintha, maiorana, ſerpillo, meliſſa, aromatibus, guaiaco, ſaſſafras;] & inter compoſita probatur [diatrionpipereon diacyminum diagalanga: probantur etiam trochiſci de rhabarb. magnæ antidoti: item olea, & cerata ex his cō fecta. Hinc Galenus cap. 6. libro ſecundo ad Glauc. in tumore flatulento probat medicamentum confectum ex oleo, in quo ebullierint medicamenta calida, & tenuis ſubſtantiæ: quemadmodum eſt cyminum, ſemen apij, marathri, dauci, & ſimilium.] Et ſi contingat; ut frigidior ſit ventriculus, licet addere [rutam, grana lauri, oleum laurinum, item vinum generoſum, in quo fieri debet decoctio in duplici vaſe, ad conſumptionem vini. Auicēnas ad reſoluendum materiam in potu exhibebat [caſtorium, cum oleo antiquo, & aceto ſcillitico.] Vt mirandum non ſit, ſi nos hoc tempore non exſtirpemus tumores ventriculi, quia ſolum mitioribus vtimur. Vnde propter iuniores [recipe caſtorij ſcrup. ij. olei antiqui, aceti ſcillitici ana vnc. j. Miſce & fiat potio. Aetius dicit, ariſtolochiam longam, & rotundam ad drac. j. exhibendam. Dat etiam decoctum calaminthæ, aut polij ſcilicet montani, cum exiguo melle, & pauciſſimo pipere, tenuiſſime trito. Probat etiam Aetius ouillum talum, vſtum bibitum. Idem ad extra probat veſicā bubulā, aqua, & oleo ſemiplenā, ſed loco aquæ, ēt vino vti licet.] Et vrgente neceſſitate, aſcendit etiam ad cataplaſma e ſinapi. Hæc de reſoluentibus: quorum vſus patet e traditis de intemperie ventriculi. At notandū, pituitam, œdematis cauſam, quid peculiare poſtulare. Nam expedit, cum medicamentis calidis, & ſiccis, tenuiſque ſubſtantię miſcere aſtringentia: quod Galen. tradit, capite 3. libr. 2. ad Glauc. ſtatuens, in œdemate curationis intentionem eſſe miſtam; cum expediat aliquid ſubſtantiæ diſſoluere, & ali- — Materia reſoluentium. — Vſus reſoluentiū. — In œdemate aſtringentia miſcenda reſoluentibus.

Digitized by Google

quid congregare, & reſtringere: nec præter rationẽ; ſiquidem e cap.6. lib.7. meth. auſtera medicamenta humiditatem abſumunt, dum partim ebibunt, partim in ſinum ventris per exiguos meatus humiditatem exprimunt, partim ad continentes partes trudunt: Et propterea hæc ſunt medicamenta quæ euacuant, ſeu conſumunt; ſed exſiccando, non autem quod euocent materiam ad circumferentiam, vt componantur hæc medicamenta [ex aceto, ſale, cinere, ideoque probatur lixiuium cum alumine.] Hæc de medicamentis cauſa cuiuſlibet tumoris: excepto tamen abſceſſu.

4. Suppurantia. Quoad medicamenta igitur, quibus vti licet gratia abſceſſus, ſcire oportet hæc eſſe pus Mouentia, & pus Euacuantia. Quod pus mouentia; ſunt quæ fouent calidum innatum, quod pus optimum generat, & præſertim ſi foueatur. Quare probantur medicamenta calida, humida, vaporoſa, viſcida: & cũ Galen. cap.8. libr.5. ſimpl. non mordacia, ſeu acria, quæ vim habent liquandi, attrahendi, & non adhærent parti: Oportet autem vt medicamentum pus mouens parti adhæreat. Quare e cap.4. lib.5. ſimp. *Materię ſuppurantes.* probatur [farina triticea, quæ e capit.8. libr.5. ſimpl. debet eſſe pura, ſine furfuribus,] ſiquidem eſt calida, humida, emplaſtica, mordacitatis expers: probatur item medicamentum confectum [e caricis pinguioribus, e dactilis pinguibus, ex amygdalis dulcibus, althæa, malua, oleo communi, adipe ſuillo, vel gallinaceo.] Quibus medicamentis quandoq; addenda ſunt frigida, quandoque calida: frigida quidem, ratione calidioris ſanguinis, uel calidioris ventriculi: item, ſi a calore extraneo turbetur calor naturalis: calida vero ratione frigiditatis vel ſanguinis, vel ventriculi. Quoad frigida igitur, erunt veluti [decoctum cydoniorum, violarum, cum exiguo lacte, uel aſinino, vel caprillo, & ſi horum copia non adeſt, licet vti lacte vaccino.] Calida ſunt, veluti medicamentum confectum [e granis pini, cum exiguo croco, licet etiam vti radicibus petroſelini, ſed viridibus, quia loquimur non de reſoluentibus, ſed de pus mouẽtibus. Præterea probatur medicamentum confectum e ſapa. Adhæc probantur ſemina lini, radices cucumeris agreſtis, farina orobi, oleum anethinum, liliorum alborum, diachylon cum gummis.] Hæc de pus mouentibus. Quorum *Vſus τῶν ἐκπυητικῶν.* vſus hic eſſe poteſt, ſi pus mouentia exhibeantur, [recip. caricarũ, dactylorum ana unc.ſ. lactis amygdalini unc.j. ſapæ unc.ſ. Miſce.] Et huius medicamẽti doſis ſit a drac.ij. ad vnc.j.] Si aũt pus mouens eſt extra adminiſtrandũ: [recip. adipis ſuilli, rad. althææ ſub cineribus decoctæ ana vnc.ſ. olei amygd. dul. vnc.j. farinæ triticeæ puræ drac.vj. & fiat emplaſtrum. Modus] horum medicamentorum eſt, vt medicamentũ pus mouens nunquam actu frigidum adminiſtretur. Et [tempus] opportunũ eſt, dum ſanguis, qui in pus mutari debet, vincit alia indicantia, & patet vincere alia indicantia, dum ea eſt copia, ut non poſſit reſolui. Et locus etiam patet: nam, cum & calor naturalis, & ſanguis in pus mutandus, ſubſiſtentiam habeant ſecundum ventriculum, & per os, & extra hoc medicamentum eſt adminiſtrandum quamuis liberalius modo intro, modo extra, prout ſanguis attinere uidetur partes uel intimas, vel extimas.

5. Euacuantia pus, ſenſibiliter. Cum autem medicamentis quoque pus ſit vacuandum, non improbantur propoſita reſoluentia. Sed oportet etiam quandoque confugere ad medicamenta vacuantia ſenſibiliter, quæ habent vim attenuandi, laxandi, & ſoluendi continuitatem parietum abſceſſus, ut hinc pus facile egrediatur, veluti eſt medicamentum confectum [e decocto caricarum, paſſularum, glycyrrhizę, maluarum, addita mulſa, cum piper, & radice ireos.] Et vrgente neceſſitate, aſcendendum [ad ſynapi; cum ſale;] quo aſſumpto medicamento agitandus eſt ventriculus vomitu, tuſſi, ſternutamento, ut fiat diſruptio. Et ſi contingat, vt poſt ruptionem pus non euacuetur; eſtote diligentes, & exhibeatis [mel roſatum ſol.] Et deinde fiat agglutinatio, ſed de agglutinationibus in ſequenti capite. Notandum, vt exhibeantur medicamenta in ſumma doſi, quoniam vehemens eſt puris *Vſus.* actiuitas, & exhibeatis actu calida, non frigida. Et præterea, quamprimum exhibeatis: nam periculũ eſt in mora. Et expedit tum exhibere, tum quandoque applicare, comm.40. lib.1. prognoſt. & cap.7. lib.2. ad Glauc. Diæta patet, ex alibi dictis.

CAPVT X.

De Vlcere ventriculi.

Nomen. PEr vẽtriculi vlcus, intelligimus ſolutam vnitatẽ, diſtinctam a vulnere: nã de vlcere, non de vulnere loqui inſtituimus. Generatur *Generatio* vẽtriculi vlcus, dũ cauſa morbifica agit in ventriculũ, & ita agit, vt ventriculi ſubſtantia per modũ modo abraſionis, modo vna eroſionis, abluatur, & vnitas ſoluatur. Atque ob id vlcus ventriculi *Definitio.* eſt ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta ventriculi, producta a cauſa mordaci. Hæc finitio colligitur e Galeno paſſim, & lib.3.4. & 5. meth. quemadmodum alibi fuſius declarauimus, in ſermone de vlcere corneæ. Quare Forma eſt ſoluta vnitas, cũ im- *Forma.* minuta ſubſtantia: hincq; vlcus eſt affectus mixtus e ſoluta vnitate, & magnitudine imminuta. Subiectũ *Subiectũ. Cauſa efficiens.* eſt ventriculus: quo diſtinguitur ulcus uentriculi, ab ulcere aliarum partiũ. Cauſa efficiens, eſt cauſa mordax; ad differentiam uulneris, de cuius ſpecie & uitio ſaltem dicemus, nã ex alibi traditis patet cauſa generãs. Quoad ſpeciẽ, cauſa eſt Interna, uel Externa. Interna eſſe poteſt quilibet ſuccus, & cum Auicenna etiam materia catarrhalis, & atra bilis, unde prodit ulcus cancroſum. Externa cauſa poteſt eſſe Neceſſario occurrens, ut agrumina, id eſt, allium, cepæ, &c. uel Non neceſſario occurrens, ueluti medicamentum corrodẽs, uenenum corrodens. Quo ad uitium, quamuis pertinere poſſit ad ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & ubi, tamen communiter & neceſſario ſpectat ad caliditatem, cuius cauſa ſit exulceratio: quod cognoſcens Auicennas, inquit, ulcus fieri propter acuitatem humorum; additque, multoties etiam fieri e catarrho mordicante, recipiente putredinem. Notandum Auicennam rationabiliter addere putredinem, nam ſuccus mordax eſſe poteſt, uel propria ratione, ut bilis flaua, bilis atra, uel ſuccus mordax eſſe poteſt ratione putredinis, non propria ratione, ueluti in pituita, & materia catarrhali. Statutum ergo ſit uitium commune in caliditate ſitum eſſe. Quantitatis uitium eſt copia: unde Galenus capit.3. lib.3. de temp. ait, agrumina cutim exulcerare, nam ſincera applicantur, & præterea cutis calor cedit, non reſiſtit, non ita exulcerantur partes internæ ab agruminibus, quoniam calor magis reſiſtit, & præterea cum copioſo cibo miſcentur agrumina: quare opus eſt ad ulcerandum copia inſigni.

Differentię. Differentiæ quę ad ulcus externum attinent, iam a nobis omittantur, agimus enim de interno. Ratione ergo formæ, ſolutę unitas, cum magnitudine imminuta, dyſcraſiæ calidioris, uel eſt Expers, uel Particeps, & intemperies eſt, uel in Habitudine, uel in Habitu, ut ulcus cacoethes prodeat. Ratione ſubiecti: ulcus uel eſt in uentriculi parte Superiori

Digitized by Google

perior vel Inferiori. Quoad cauſam efficientem, vlcus producitur a cauſa Interna vel Externa.

Signa. Secundum Auicennam ventriculi vlcus indicatur e dolore pungitiuo, vlceroſo, præſertim dum in ventriculum aliquod in ſuaue deſcendit; quo fit vt quiete dolor mitior euadat. Indicatur etiam ex inappetentia, e ſiti, e ructu fœtido,) quia vbi vlcus, ibi pus) e vomitu ſaniei, & e cauſis prægreſſis vlceris. Cęterum cum ulcus poſſit corripere vicinas partes, ideſt, vel gulam, vel ſuperna inteſtina; hęc ita diſtinguentur: ſi enim in gula ſit vlcus; indicabitur e dolore in poſteriori parte inter ſpatulas; item e dolore cruciante a collo, ſeu ceruice, vſque ad pectoris initium, & præſertim intendetur dolor tempore deglutitionis. Si autem attineat vlcus ad inteſtina; indicabitur e dolore affligente circa vmbilicum, & infra, & dolor acerbior euadet tempore expulſionis: Si autem vlcus ſit in ventriculo; indicabitur e dolore vigente in regione ventriculi, & augebitur dolor, dum cibus ingreditur ventriculum, dum etiam concoquitur, & præterea dum tranſmittitur in inteſtina, nam hoc tempore mouetur ventriculus. Quoad ſigna differentiarum; & primum ratione formę: ſi coniuncta ſit intemperies calida, cognoſcetur e ſuis ſignis. Quoad differentias ratione ſubiecti; hæ differentiæ patent e traditis de tumore ventriculi. Et ſimiliter patent differentiæ, quæ ſumuntur a cauſa efficiente.

Indicationes. Quoad præſidia: & primum ſi ſumantur a rebus præter naturam: ſoluta vnitas, indicat vnientia: cauſa magnitudinis imminutæ, oritur indicatio regenerandæ carnis. Cum igitur opus ſit præſidio & vniente, & carnem generante; cum ſint præſentia impedimenta, hæc remouenda. Impedimenta autem ſunt, vel Morbus, vel Cauſa. Si ergo morbus ſit vel calida intemperies, vel tumor, quid indicent hi morbi, ſuis locis dictum. Si autem quod impedit eſt cauſa; hæc cauſa vel eſt Communis, vel Propria. Si cauſa ſit communis; eſt tum Materia fluens, tum Alia cauſa a conſtitutione morbi. Quare ratione materiæ fluentis, variæ oriuntur indicationes; pro uarietate fluentis materiæ, & ſecundum ſpeciem, & ſecundum vitium, & ſecundum cauſam generantem: quemadmodum alibi exacte docuimus. Ratione autem cauſæ morbificæ, diuerſę a morbo, ſiue ſit dolor, ſiue pituita, ſiue ſordes, his contrarijs occurrendum. Si autem cauſa impediens ſit propria: primum ſi propria ſit, ut reſpicit generationem carnis; hæc cauſa impediens, nihil aliud eſt, quam duplex excrementum; nempe tenue, & craſſum. Et hoc loco notandum; vtrunque excrementum, cum ſit toto genere præter naturã, indicare præſidium e toto eradicans. Verum ratione excrementi tenuis, vacuare oportet per modum ſiccationis, ratione autem craſſi, per modũ deterſionis. Si autem cauſa impediẽs propria dirigatur ad agglutinationem; cum id quod impedit, ſit ſanguis etiam optimus fluens, & præterea raritas carnis; ob id oritur indicatio abſumendi ſanguinis, per modum exſiccationis; & oritur indicatio carnem raram leuiter denſandi. Alia autem e parte, ratione rerum ſecundum naturam, in vlcere indicatur calidum ſuppuratorium, ideſt, indicatur calidum, ſimile caliditati caloris naturalis: ſed hoc calidum ſuppuratorium tenue indicatur; cum in vlcere ventriculi non ſit caro contuſa.

Prognoſtica in genere. Ventriculi vlcus eſt malum grauiſſimum, & fere lethale, ob vehementiam dignitatis: corripit enim hoc vlcus ventriculum, nimirum viſcus ſpermaticum, quod chylificationi deſtinatum eſt; & ἰναίσθητον. Cum igitur ventriculus ſit membrum ſpermaticum; dum conſumitur, exacte non poteſt refici. Quatenus autem uentriculus, eſt chyloſi deſtinatus; oportet ventriculum admittere cibum & potum, & hinc curatio redditur difficilior, tum quia virtus laborat cauſa cibi, ad concoquendum cibum; tum quia cibi, & potiones vim medicamentorum reſtingunt; & præterea dum cibi, & potus deſcendunt, ſecum ducunt medicamenta, quæ cum hærere nequeant, parum agunt. Et tandem curatio eſt difficilior, ob ſenſum exquiſitum: huius enim vi in conſenſum ducitur cor; patitur cerebrum; nec detergentia valida poſſunt adminiſtrari; propterea quod dolor ſit intenſus, hincque principes partes ita compatiuntur, ut ſubſequatur vehementia facultatis. Sed pro vi differentiarum, diſcrimen etiam eſt varium. Nam ratione formæ; cum ſit ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta, quandoque cõiuncta cum intemperie; ratione eſſentiæ inſignior eſt vehementia, ſi ſoluta vnitas eſt maior, & ſi magis eſt imminuta ſubſtantia; magiſque intenditur periculũ, ſi annexa ſit intemperies, quoniam inſignis eſt receſſus a naturali ſtatu. Quo fit, ut, ſi intemperies ſit in habitu, uirium ſit mortale: nam intemperies in habitu, eſt in cauſa uehementiæ eſſentiæ adeo inſignis, ut non poſſit exſtirpari: & propterea, (quod in externis partibus) cancer eſt periculoſior carbunculo; hic enim ſuppurari poteſt, ille non poteſt; quamuis in carbunculo atra bilis ſit efferueſcens; & ratio eſt, quia in carbunculo intemperies eſt in habitudine, in cancro eſt in habitu. Præterea ſi vlceris ſedes perpendatur; periculoſius erit ulcus, ſi afficiat partes ſuperiores, ſiquidẽ ſubſequitur ſyncope, tabes: ratio eſt, quoniam intenditur vehementia dignitatis, & facultatis. Quoad differentias ratione cauſæ efficientis; ulcus ventriculi erit periculoſius, ſi fiat a materia uehementer putrida, a materia copioſiori, acriori; ueluti ſi fiat ulcus a virulentia uenerea copioſa, atrabilaria: & ob id Galenus capi. 5. libr. de atra bile teſtatur, ulcus ab atra bile eſſe incurabile.

Primadifferentiaru. (margin numbers 1, 2, 3)

Curatio. Quoad præſidiorum materias. Primum ſi ſanguis copia ſua impediat ulceris repletionem; uena ſecanda, ſi uirtus permittat. At uirtus non permittit, ſi ulcus eſt progreſſum. Præterea dum ulcus progreditur, deficit ſanguis.

Pharmaca. Quoad medicamenta; ſufficiat hæc proponere, cauſa Generationis carnis, & Agglutinationis. Cauſa generationis carnis, probantur medicamenta uacuantia excrementa, per modum Deterſionis, & Exſiccationis: quæ cum Galeno c. 7. lib. 4. meth.

Detergentia. non debent eſſe mordacia: nam prohibentur mordacia a uentriculi uirtute, cuius uirtutis ſignum eſt ſenſus exquiſitus. Verum expedit, ut ualidiora adminiſtrentur, pro excrementorum copia, & lentore. Contra ſi res habuerit, ideſt, ſi excrementa non ſint ita copioſa, nec ita lenta, probantur debiliora, & præſertim in uentriculo æſtuante. Quare probatur [aqua ſaccharata, aqua hordeacea, cum ſeminibus melonum, probatur ſerum lactis uel ſincerum, uel cum lacte, probatur aqua B. Virginis, aqua Veronenſis.] Expedit quandoque in his medicamentis immiſcere [mannam, uel ſyr. roſ. ſol. quoniam opus eſt ut deterſum excrementum euacuetur, non uomitu, ſed uel per aluum, uel per renes.] Si autem excrementum fuerit viſcidius, quemadmodum eſſe poteſt in ventriculo non æſtuante, probatur [mel non coctum, probatur mulſa non aquoſa, probatur ius cicerum, cum melle, & ſucco paſſul. Probatur etiam aqua tegulæ, quę reperitur in agro D. Petri, cum melle roſ. ſolut.] Et ſi excrementum in ulcere fuerit putrilaginoſum; cum Auicenna poteſtis aſcendere etiam [ad hieram: ſed deinde exhibeatis uel ſerum, uel aquam hordei.]

Exſiccantia. Quoad vacuantia per modum ſiccationis, quibus utimur gratia excrementi tenuis, probantur [tragacantha,

Digitized by Google

gacantha, thus, maſtiche, ſarcocolla. cornu cerui, cum aqua hordei, uel cum ſero.]

Agglutinantia. Quoad agglutinantia; cum Galeno cap. 7. lib. 4. method. vti licet [hypociſtide, balauſtijs, gallis immat. malicorio, ſucco plantag. &c.] Notandum in calidiore ventriculo hæc medicamenta eſſe adminiſtranda, [cum aqua vel plantag. vel roſacea.] Si autem frigidior ſit ventriculus, exhibeatis [cum decocto menthæ, cum vino auſtero: abſtineatis a melle, quoniam abſtergit.] Neque obſtat; quamuis Galen. loc. cit. proponat mel, ſimul cum glutinantibus: Galenus enim miſcet mel, in ratione vehiculi, quoniam reſpicit ad vlcera remota; nos autem in præſentia loquimur de vlcere ventriculi; & propterea non eſt opus melle, ceu vehiculo. Quinimo in praxi obſeruetis, ut medicamentum diu maneat in ventriculo: ideoque non probatur dilutum admodum copioſum. Et præterea proderit admouere medicamentum [e pice nauali, addita maſtiche, bolo Arm. ſang. Drac. & ſimilibus aſtringentibus.] Quod cognoſcens Aetius, applicabat [ceratum ex oleo aut melino, aut roſaceo, cum aliqua portione thuris.] Diæta erit compar.

CAPVT VI.

De Cardialgia.

Nomen. PEr dolorem oris ſuperni uentriculi intelligimus illud malum, quod uocant Cardialgiam, id eſt, cordis dolorem. Vnde Galenus cap. 2. lib. 2. meth. ait, eſſe vitium, quod nomen capit a ſymptomate & loco affecto, id eſt, corde: at per cor, non intelligit Galenus quod clauditur a thorace; ſed intelligit os uentriculi ſupernum, quod teſte Galeno capit. 1. lib. 8. κ. τόπ. vocabant cor medici antiqui. Vnde ex eodem Galeno, aph. 65. ſect. 4. cum cardialgia capiatur pro crebro & veloci cordis motu, & capiatur pro affectu oris ventriculi: in præſentia accipitur pro affectu oris uentriculi. At non accipitur pro omni dolore ventriculi: ſiquidem e cã. 8. lib. 2. de plac. medici non omnem oris uentriculi dolorem, uocant cordis dolorem, ſeu cardialgiam; ſed illum tantum dolorem, in quo acrimonia humorum mordet, & propterea ſubdit Galenus morſum fieri in angore, dum morſiunculæ euidenter in ore ventriculi creantur. Quare colligendum, morſiunculas, ſeu morſum, quandoque eſſe euidentem; quandoque non ita euidentem. Si euidens ſit; eſt cardialgia admodum exquiſita: ſi non ita euidens, eſt cardialgia exquiſita, ſed non exacte. In præſentia autem de utraque ſermo eſt. Et ob id Galenus com. 30. libro 3. progn. ait medicos morſum oris ventriculi vocare cardiogmum, & cardialgiam. Vnde Galenus com. 30. ſectio. 1. lib. 1. prorhet. per cardiogmum intelligit cordis, ſeu ſtomachi morſum. Ideoque notandum, cum tres ſint voces; nimirum cardialgia, cardiogmus, & cardiaca; cardialgiam eſſe nomen generis: cardiogmum, ſpeciei, in qua ſpecie eſt euidens morſus: cardiacam eſſe nomen ſpeciei, in qua malum producitur a cauſa venefica.

Generatio. Cardialgia in genere producitur, dum cauſa morbifica agit in os ventriculi, & ea violentia agit, ut ſoluat continuum, & producat qualitatem dolorificam, ſpiritalem, infenſam calido inſito ventriculi, hincque fiat triſtis ſenſatio, vt cuius compatiatur cor: vt hinc fiat mutatio in pulſu: hincque cor afficiatur uel lypothymia, vel ſyncope. Et propterea

Definitio. cardialgia eſt ſenſatio corrupta oris ſuperni ventriculi, dependens a ſolutione vnitatis, cum qualitate dolorifica, vehementer infeſta, ſeu noxia.

Forma. Forma eſt ſenſatio corrupta: quod cognoſcens Galenus cap. 7. lib. 1. de ſympt. cauſ. ait, cardialgiam eſſe ſymptoma e tactorio genere. Vnde notandum, e cap. 8. lib. 2. de plac. triſtem ſenſationem quandoque eſſe euidentem, quandoque non: vnde ægrotantes de dolore quandoque conqueruntur, quandoque non, & communiter vocant angorem. Verum ſiue euidens, ſiue non euidens ſit triſtis ſenſatio; attinet ad tactum.

Subiectū. Subiectum eſt os ſupernum ventriculi, quod tactus eſt organum, ſeu Subiectum. Quod hoc ſit verum, ait Galenus cap. 9. libr. 5. de vſu part. proponens ſenſoria tactus, tactus ſenſorium eſſe internas manus partes, & os ventriculi. Quæ ſit horum uerborum ratio, intelligetis e clariſſimis anatomicis. Senſus enim tactus potiſſimum viget in his duabus partibus, ſed differenter: viget in internis partibus manus potiſſimum gratia melioris vitæ: quia nihil poteſt eſſe in intellectu, niſi prius fuerit in ſenſu. Proponit autem Gal. os ventriculi, reſpiciens ad commodiorem vitam: propterea quod in ore ventriculi, beneficio huius tactus, fit appetitus cibi & potus, quæ conducunt ad commodiorem vitam. Gal. c. 1. lib. 8. κ. τόπ. & cap. 8. libr. 2. de plac. & cap. 7. lib. 1. de ſympt. cauſ. ſtatuit cardialgiam eſſe ſymptoma, quod attinet ad os ventriculi. Notandum autem, per os ventriculi in hoc affectu opus eſſe intelligere partes viuentes, neruoſas, & ſubſtantiam calidi inſiti, quod calidum inſitum potiſſimum afficitur in angore, non in dolore: & hinc qualitas ſpiritalis moleſta impertitur portioni neruoſæ, vnde fit triſtis ſenſatio, quam vocant cruciatum, ſeu angorem.

Cauſa efficiens. Dependet hoc vitium a ſolutione vnitatis, cum qualitate dolorifica vehementer infeſta: nam doloris cauſa immediata eſt ſolutio vnitatis, quatenus eſt obiectum improportionatum tactus, & proinde eſt obiectum commune, hoc eſt motus, ut docuimus cap. 7. lib. 1. de dol. capitis. Addidimus cum ſoluta unitate coniunctam eſſe qualitatem dolorificam vehementer infeſtam, per quam particulam diſtinguitur cardialgia a doloribus, in quibus non viget hæc qualitas dolorifica, vi cuius qualitatis imminet lipothymia, & ſyncope; Vnde cum dolore non annectitur angor, quemadmodum cum cardialgia angor coniungitur. Hinc Galenus cap. 7. lib. 1. de ſympt. cauſ. ait, cardialgiam eſſe ſymptoma ſatis infeſtum, quia reſpexit ad qualitatem illam infeſtam, vnde quandoque naſcitur ſyncope cardiaca. Sed iam explicandum, qua de cauſa oriatur ſolutio hæc vnitatis, cum qualitate ita infeſta. Prodit ergo hoc malum ſemper ab Agente, ſeu vitio agentis; nonnunquam etiam e parte Patientis. Et

Exquiſitus oris ventriculi ſenſus. hinc ſi paritas ſeruetur in agente, & diſcrimen ſit in paſſo, in cardialgia non eſt exigua differentia: verbi gratia ſi malum producatur ab humore prauo erodente, & os ventriculi non ſit exquiſiti ſenſus, malum erit mitius: ſi εὐαίσθητον, deterius, quia producitur qualitas dolorifica vehementer noxia. Et propterea Alexander cap. 9. lib. 7. ſcribit: in cardialgia a virulento humore ſi os ventriculi ſit exquiſiti ſenſus, hunc patientem ſtatim mori: nam qualitatis noxiæ auctor eſt, tum humor virulentus prauus, tum exquiſitus ſenſus. Ceterum, cum præter εὐαισθησίαν, cardialgiæ etiam cauſa ſit, quæ ita continuum ſoluit, vt ſpiritalis qualitas emergat infeſta, iure hæc cauſa explicanda.

Cauſa ſoluens continuum. Species huius cauſæ. Cauſa igitur eſt Interna, vel Externa. Interna poteſt eſſe Vapor, & Minera. Minera poteſt eſſe Viuens, vt vermis, vel Vitæ expers, & tunc poteſt eſſe Ichor, vel Humor & potiſſimum humor bilioſus. Externa cauſa eſſe poteſt medicamentum acre, venenum. Et

huiuſmo-

Digitized by Google

huiuſmodi cauſæ agunt, prout uitium obtinent, ſecundum Formam, vel ſecundum Qualitatem, vel Vtroque modo: Secundum formam; dum cauſa eſt toto genere pręter naturam. Secundum qualitatem; dum cauſa eſt calida, acris, mordax. Vtroque modo; dum cauſa eſt & toto genere præter naturam, & ſimul mordax. Notandum, ſi cauſa ſit toto genere præter naturam; hunc affectum a medicis vocari cardiacum: ſi uitium ſit in euidenti acrimonia; vocari cardiogmum: ſi non ſit in ita euidenti acrimonia, dici cardialgiam. Sed breuiter circa uitia ſingularum ſpecierum digrediemur. Quoad cauſam igitur internam; & primum quoad vaporem; toto genere hic pręter naturam eſt, veluti vapor prodiens a verme. Minera vitæ particeps, toto genere præter naturam, eſt vermis vita præditus: vermes enim ad ſimilitudinem pernicioſorum humorum lædere ſolent, ideoque Alexander ſtatuit cardiacum affectum fieri a lumbricis. Vermes autem agunt vel vapore, vnde fit angor: vel punctione, vnde fit dolor. Si minera ſit uitæ expers; poteſt eſſe ichor, quem proponit Gal. com. 38. ſect. 3. lib. 1. prorhet. inquiens, cardialgiam fieri, dum copia ſanguinis in vena aceruata, tenue ſerum, ideſt ichor, os petit. Quoad humorem; ſi ſit veneficus, patet hunc eſſe toto genere præter naturam. Sed poteſt etiam eſſe calidior, mordax. Galenus igitur reſpiciens ad vitia toto genere præter naturam, c. 2. li. 5. de loc. aff. ait, in cardialgia affici os ventriculi, a venenoſo humore: reſpiciens autem ad mordacitaté, c. 7. lib. 1. de ſympt. cauſ. ait, cardialgiam produci a ſuccis mordacibus; id quod etiam docet. c. 14. l. 1. ad Glaucon. Et c. 8. lib. 2. de plac. inſinuans, exquiſitam exacte cardialgiam produci a ſucco mordaci; aſſerit, cardialgiam tantum appellari, cum acrimonia humorum mordet. Et cum bilis ſit humor mordax; Auicennas li. 4. fen. 1. tract. 2. c. 21. inquit, in febribus dolorem ſtomachi procreari ex effuſione bilis ad ſtomachum. Et Gal. aph. 65. ſect. 4. ait, cardialgiam fieri a flaua bile, ebulliente in tunicis ventriculi. Vnde colligi poteſt, humoris peccantis vitium ſecundum quietem, in hoc poſitum eſſe, vt in tunicis ventriculi occludatur & quieſcat: quod etiam ſcribitur ca. 24. lib. 2. de aliment. & com. 30. ſect. 1. prorhet. & apud Hippocratem com. 30. li. 3. prognoſt. Vnde non mirandum, ſi Hippocrates com. 24. lib. 3. de ratione vict. ſtatuit, cardialgiam fieri ex inedia: per hanc enim uenter bile repletur; vnde morſu & contriſtatione afficitur ventriculus hincque uictus diſſoluitur. Hic Galenus per morſum intelligit dolorem, ut ab humore ſoluatur unitas: per contriſtationem; intelligit qualitatem dolorificam. Eadem de cauſa Galenus capi. 8. lib. 2. de plac. ait, morſum ventriculi fieri non ſolum dolore correptis, ſed etiam e fame; præſertim ſi coniuncta ſint uehementia exercitia: ventriculus enim bile repletur: Cauſæ externæ ſunt venena, & medicamenta acria.

Vitium cauſa.

Differentiæ

Quoad differentias, & primum a forma: in cardialgia ſenſatio corrupta eſt Euidens, vel Non euidens. Euidens dicitur morſus, non euidens, angor; cap. 1. lib. 8. κ. τόπ. Angor ſemper adeſt, interdum & morſus, cap. 8. lib. 2. de plac. Ideoque in cardialgia eſt angor vel ſolus, uel ſimul cum triſti ſenſatione euidenti. Cauſa eſt, cum enim ſemper in cardialgia diſſoluatur ſubſtantia calidi inſiti, ideo ſemper eſt angor, & quia interdum ſoluitur unitas partium uiuentium, fit triſtis ſenſatio euidens. Ratione ſubiecti, in hoc malo ſemper afficitur os ventriculi: uerum in morſu ſoluitur unitas partis viuentis, in angore ſoluitur unitas calidi inſiti, & propterea dicendum, in cardialgia ſolui unitatem, uel, ſolius calidi innati, uel ſimul etiam partium neruoſarum & viuentium. Quoad cauſam efficientem & primum, ſi ſecundum ſpeciem perpendatur; dicendum, cardialgiam fieri a cauſa Interna, vel Externa. Si ab interna, vel a Vapore, vel a Verme, vel ab Ichore, vel ab Humore, & præſertim bilioſo. Externa cauſa, & Medicamentum acre, vel Venenum. Si cauſa efficiens perpendatur ſolum ſecundum vitium; eſt vel Toto genere præter naturam, vel Calida & Acris.

Signa in genere.

Niſi patientis mens ęgrotet, ipſemet hoc malum indicabit. Sed cognoſcitur etiam e pulſu frequenti, paruo; quia cor compatitur: item, e corporis inquietudine, non enim poteſt æger in vna lecti parte ſe continere; cum enim in cardialgia homo euadat debilis, muſculi nec breuem tenſionem efficere poſſunt, vt a patiente perferatur; nec præterea mediam figuram inter flexam, & extenſam homo tolerare poteſt: vnde, licet æger impotens ſit ad motum, alias tamen alio partes proijcit, deſiderans conſequi figuram dolore carentem; quam cum inuenire nequeat, tandem fit inquietudo, quoniam patiens triſti ſenſatione afficitur; vnde quaſi onus quoddam excutere cupiens, alias aliam figuram appetit, ideoque patiens ſemper eſt in motu, c. vlt. lib. 1. de motu muſcul. Indicatur etiam hoc malum e frigiditate extremorum: quoniam calor & ſpiritus intro trahuntur. capi. 5. libr. de trem. Item indicatur e ſudore circa faciem, & circa pectus; ratio eſt, quoniam in hoc malo ita compatitur caput & cor, vt facultas retentrix alimentalem humiditatem non poſſit retinere: ac proinde ſudor non tantum indicat cardialgiam, ſed eam inſignem. Differentiæ quæ ſumuntur a forma, ita ſunt cognoſcendæ, vt inquiramus, an cum angore connexa ſit triſtis ſenſatio euidens, nec ne: ſed has differentias æger manifeſtabit. Quoad differentias ratione ſubiecti; manifeſtantur a differentijs formalibus: nam ſolus angor, indicat ſolutam vnitatem calidi inſiti: ſi coniugatur euidens dolor, indicat ſolutionem vnitatis in parte viuente. Quoad differentias ratione efficientis, an cauſa ſit interna, uel externa; æger & aſſidentes patefacient. Sed quoad internam cauſam; ſi fuerit vapor, indicatur e ſolo angore. Si autem annexus ſit dolor euidens, indicatur minera. At minera, ſi fuerit vermis, ſigna erunt vermium. Si fuerit ichor, cum Galeno. com. 38. ſectio. 2. li. 1. prorhet. indicatur e coniuncto lumborum dolore: ſi quidem plurima abundantiæ portio, ad infernas partes repens, eſt in cauſa, ut, ſi hæc materia detineatur, (cum conſueuerit defluere per hæmorrhoides) ſi non euacuetur, lumborum dolor producatur. Si autem fuerit bilis; indicatur ex amaritudine oris, e vomitu bilis, e febre bilioſa, & reliquis bilis indicijs. Vtrum autem cauſa ſit venefica, vel ſolum acris, ita ſcitur, ſi eſt venefica, etiam citra ἐνωδυνίαν ventriculi, facile ſequitur lipothymia, & ſyncope, fit extremorum frigiditas, contra, ſi materia non ſit venefica.

Signa diff.

Indicationes.

Quoad præſidia: ſecundum Galenum capi. 1. libr. 8. κ. τόπ. & cap. 14. l. 1. ad Galuc. ſumuntur a triſti ſenſatione, ab ore ventriculi, & a cauſa ſoluente continuum. Vnde a triſti ſenſatione indicatur anodynum, præſertim ſi triſtis ſenſatio fuerit euidens. Quid per anodynum ueniat intelligendum diximus in dolore cap. Quoad os uentriculi, ratione proportionis. requirit remedium fouens proportionem, ratione calidi inſiti, cum moueatur præter naturam ad circunferentiam, indicatur præſidium impellens calidum inſitum ad centrum. Quoad cauſam ſoluentem continuum, ſecundum ſpeciem, indicat determinata. Secundum vitium, ſi a toto genere præter naturam, indicat eradicans: & ſi uenefica, alexipharmacum: ſi acris, indicat refrigerans.

Digitized by Google

gerans. Quibus præſidijs habitis, facile auctores intelligentur. Quoad anodynum igitur, hoc inſinuauit Auicennas, lib. 3. fen. 13 tr. 1. cap. 34. vbi in ventriculo ſenſus exquiſiti, probat narcotica cum facilitate. Quoad præſidia oris ventriculi, ratione calidi inſiti ad hoc præſidium reſpexit Alexander c. 10. li. 7. vbi probat, quæ particulas reſolutas poſſunt confirmare, hoc eſt impellere ad centrum, calidum inſitum. Et Galenus cap. 1. l. 8. κατ. τόπ. in morſu oris ventriculi, & in anxietate ſeu angore, probat communiter adſtringentia. hæc enim motum immodicum calidi inſiti ad circumferentiam compeſcunt. Præſidia cauſæ ſoluentis continuum tangit Galenns, cap. 1. lib. 8. κατ. τόπ. dum ait, pleriſque miſceri calefacientia & ſiccantia. Vnde cap. 24. lib. 2. aliment. probatur cardialgia, polenta; ſeu farina ex hordeo viridi aſſato, cum ſucco punicorum. Et capit. 14. libro 1. ad Glauc. probantur vacuantia per aluum: ibi enim reſpicit Galenus ad cauſam ſoluentem continuum, quæ cauſa vt plurimum eſt minera, & ob id vt plurimum cum aſtringentibus miſcenda vacuantia, & præſertim inſenſibiliter vacuantia. Notandum autem cum materia morbifica poſſit vacuari ſenſibiliter, & inſenſibiliter in cardialgia, Galenus vtramque vacuationem propoſuit. Inſenſibilem probat, per modum reſolutionis, per modum ſiccationis, per modum repercuſſionis, & reuulſionis. Reſolutionem, & exſiccationem, inſinuant cap. 1. libr. 8. κατ. τόπ. vbi probat calefacientia & ſiccantia. Calefacientia vacuant per modum reſolutionis: ſiccantia, per modum ſiccationis. Reſpiciens ad ſiccationem & repercuſſionem cap. 24. lib. 2. alim. probat polentam cum ſucco punicorum, polenta enim humorem ſiccat: quare euacuat per modum ſiccationis: ſuccus autem punicorum euacuat per modum repercuſſionis. Neque Galenus neglexit reuulſionem: nam cap. 14. lib. 1. ad Glauc. proponit vacuantia per aluum. Quoad ſenſibiliter vacuantia, per vomitum, & per aluum, hæc proponit Galenus c. 14. libro primo ad Glauc. Et iccirco materia reſidens in cauitate ventriculi, vacuanda ſenſibiliter: quieſcens in tunicis, vacuanda inſenſibiliter.

Prognoſtica in genere. Cum Hippocrate & Galeno com. 74. ſect. 2. lib. primo epid. cardialgia eſt ſymptoma ſemper prauum, nedum in principio. Per hæc verba inſinuat Galenus, eſſe ſymptoma, quod moleſtat in angore, peius in principio: nam materia eſt magis copioſa, nec a medicamentis correcta. Atque Hip. vna cum Galen. aph. 65. ſect. 4. ait: cordis, id eſt, ſtomachi morſum eſſe malum: licet deterius ſit malum, quod pertinet ad morſum veri cordis, quoniam cor eſt dignius ore ventriculi. Rationabiliter autem cardialgia eſt periculi plena: nam omnis ferme viget uehementia. Quælibet enim cardialgia fit a cauſa admodum infenſa, & hinc multum recedente a ſtatu naturali: quare adeſt inſignis uehementia eſſentiæ. Additur uehementia dignitatis: nam afficitur os ventriculi, ita vt cor conſentiat. Et ſi contingat, ut os ventriculi ſit exquiſitioris ſenſus, coniungitur vehementia facultatis: vnde cum Alex. homo ſtatim interit. Adhæc cum immineat, vel actu ſit lipothymia, adeſt vehementia facultatis, vnde Gal. cap. 5. l. de trem. ait, in deliquijs ventriculi robur ſolui: hinc tremor, hinc calor mouetur ad extra, & vires diſſipantur per ſudores. Vnde ait Galenus, hos calefacere, eſſe errorem maximum: cum oporteat potius refrigerare & aſtringere. Sed dubitatur? nam Galenus capite 5. libro 2. de cauſ. ſympt. ait: per dolorem animam contra moueri, ac moueatur e gaudio; hincque ſimilia maximo timori produci ſymptomata: nam vi doloris color corporis euaneſcit, homines refrigerantur, & quandoque moriuntur; ſicuti euenit his qui timent. Si ergo dolor, inſtar timoris eſt in cauſa motus ad centrum: quomodo in cardialgia eſt motus ad circumferentiam? Reſponſio. Si dolor ſumatur vt triſtis ſenſatio, motus fit ad centrum, at ſi ſumatur ratio ne qualitatis dolorificæ, & cauſæ mordacis continuum ſoluentis, eſt motus ad circumferentiam. Quare ſtatuendum, cardialgiam in genere eſſe malum periculoſum. Verum, periculum intenditur pro vi differentiarum. Ratione enim formæ; ſi cum angore iungatur dolor euidens, malum eſt periculoſius: quia quod eſt præter naturam, eſt magis timoroſum. Vnde Gal. cap. 1. lib. 5. loc. aff. ait, nonnullos in ſyncope e ſtomacho mori. Ratione cauſæ aff. patet, ſi paritas ſeruetur, deteriorem eſſe cardialgiam, ſi fiat a minera, quam ſi a uapore. Et ſi fiat a cauſa venefica, peius eſt malum, quam ſi fiat a cauſa acri, non venefica. Et propterea Alexander reſpiciens ad prauitatem cauſæ, ait, cardiacum affectum, prodeuntem a verme, eſſe mortalem. *I. Diff.*

Curatio. Phlebotomia. Auicen. lib. 4. fen. 1. tr. 2. cap. 30. improbat venæ ſectionem. Galenus autem cap. 15. lib. 1. ad Glauc. dum ratione alterius affectus vena eſt ſecanda, iubet, vt primum cardialgiæ vehementia reſtringatur: quoniam vt plurimum cardialgia non fit a ſanguine, & uirtus languet. Dictum autem eſt ut plurimum non fieri a ſanguine, quoniam ſecundum Gal. com. 38. ſectio. 3. lib. 1. prorrhet. cardialgia quandoque fit e ſanguinis ichore, dum ſcil. in venis aceruatur ſanguis, qui per hæmorrhoidas vacuari conſueuit. Non ergo eſt præter rationem, in hac cardialgia hæmorrhoides aperire.

Pharmacia. Vomitu, & aluo purgãtia. Quoad Medicamenta, probantur Vacuantia Senſibiliter, & inſenſibiliter, præterea Firmantia calidi impetum ad extra: & Alexipharmaca: Quoad ſenſibiliter vacuantia, Galenus cap. 14. lib. 1. ad Glauc. ait, ſi contingat e vitioſis humoribus fieri cardialgiam, hos humores [aquæ moderatæ calidæ, aut hydrelæi potu per uomitum eſſe euacuandos:] hæc enim medicamenta attemperant vitioſos humores. Sed neceſſarium eſt excitare vomitum, ſi contingat vt patiens difficulter euomat: curandum eſt, ait Galenus, omnibus modis, vt æger euomat. Et propterea os ventriculi, manus & pedes debent calefieri: ſique his remedijs vomitus non fiat, procurandus eſt [digitis, & pennis oleo intinctis,] vt irritetur expultrix. Et ſi eueniat, homines horum ope non euomere: [rurſus oleum calidum eſt exhibendum:] hoc enim oleum ſæpius ſolet uomitum prouocare, & ventrem molliorem facere. Euacuatio autem, quæ per aluum fit, ſolet eſſe utilis: vnde, inquit Galenus, niſi ſponte accidat, [glandibus] utendum. Et propterea etiam Auicennas ait, vomitum iuuare, & clyſmum leuem conuenire. Alexander capite 10. libro ſeptimo. vacuans & confirmas ventriculum, probat medicamentum quod vocat Glycy. & optimum eſt, ut exhibeatis ægrotantibus: præſcribetur ergo hoc modo: Recip. aceti unc. vj. ſ. corticum radicum fenic. drac. ij. aloes hepaticæ drac. vj. mellis optimi, ſeu Attici unc. iiij. ſ. fiat eclegma. Atque Alexander exhibet cochlearia ij. aut iij. hoc eſt, drac. vj. aut drac. viij. At animaduertendum ne ſit febris: tunc enim non conuenit. Et ob id Galenus capi. 14. libro 1. ad Glauc. non proponit hieram: quoniam loquitur de ſymptomatibus ſeu cardialgia cum febre: ideoque non eſt diſcordia inter Alexandrum & Galenum. Cæterum Galen. ad vacuandum bilem, probat comam abſinthij in melicrato decoctam & potam.] Quod medicamentum non eſt medicamentum ſimpliciter vacuans, quemadmodum oleum, verum etiam aſtringens: nam abſinthium ponticum aſtringendo roborat. Hæc de vacuantibus ſenſibiliter.

Quoad

Digitized by Google

Inſēſibiliter vacuātia.

Quoad vacuantia inſenſibiliter, quæ euacuant per modum reſolutionis, oportet vt ſint calida: quæ euacuant per modum Siccationis, [debent eſſe ſicca: quæ euacuant per modum Repercuſſionis, oportet ut ſint aſtringentia. Quo fit, vt [medicamentum confectum e melicrato & abſinthio,] omnes facultates obtineat. Et in hoc admirari oportet ſummam diligentiam Galeni. In melle enim eſt vis detergendi, & reſoluendi, ratione caliditatis: in abſinthio, per eius caliditatem, eſt vis reſoluendi, per ſiccitatem, ſiccandi; per aſtrictionem habet vim repellendi, & præterea compeſcendi motum immoderatum calidi inſiti. Non ergo illi ſunt improbandi, qui vtuntur [ſeminibus citri:] hæc enim ſemina præter vim alexipharmacam, per modum reſolutionis etiam vacuant. Sic etiam in cardialgia probantur rad. & ſem. feniculi, meliſſa, & ſimilia reſoluentia.

Motū caloris firmantia.

Quoad firmantia calidi inſiti impetum, & proinde aſtringentia: ad hæc reſpiciens Galenus capite 14. libro primo ad Glauc. ait, membra eſſe roboranda, & Admotis, & Aſſumptis: veluti inter ea, quæ aſſumuntur, eſt [potio abſinthij. Alexander probat ſuccum granatorum, & grana etiam. Auicennas exhibet parum ſyrupi de malis cydonijs, cum ſyrupo acetoſo, vel omphacio. Et propterea etiam vti licet rhu opſoniorum, & vino cydoniorum, quod eſt in communi vſu.] Hæc ergo probantur inter aſtringentia. Ex his poteſt fieri medicamentum, quod applicitum roboret: verbi gratia, [recip. oua integra num. iij. oleorum maſtich. de abſinth. cydoniorum ana unc. j. fiat decoctio in ſartagine, & in fine adde pulueris ſpecierum diarhod. Abbaus, aromatici roſati, coralliorum, ana ſcrup. ſ. Miſce. & fiant placentæ. Probatur etiam fomentum e vino rubro, & alterato cum roſis, abſinthio, maſtiche, &c.

Alexipharmaca.

Quoad alexipharmaca; probantur [ſemina citri, ſemina acetoſæ, quæ præter vim bezoarticam non calefaciunt, vnde & in febri his vti licet; & quod maius eſt, manifeſte aſtringunt, roborant. Licet etiam vti corallijs, ſantalis, margaritis, hyacintho, folijs auri, bolo Arm. terra ſigill. efficaciſſimum eſt medicamentum, lapis bezoar, præſertim orientalis. Et, niſi febris prohibeat, primum locum ſibi vendicant magnæ antidoti.] Ratio eſt, quia magnæ antidoti, vt medicamenta calida vacuant per modum reſolutionis; ut ſicca, per modum ſiccationis, vt recipiunt aſtringentia, per modum repercuſſionis, & præterea per uim conſtringentem calidi inſiti diſſolutionem prohibent; atque uirtute proportionis mirabilis habent vim alexipharmacam, & omnium partium corporis, atque hinc oris ventriculi, & cordis proportionem fouere poſſunt. Vnde non mirandum, ſi auctor ille, qui edidit librum de Theriaca ad Pamphilianum, & ad Piſon. capite 15. fateatur, theriacam tanquam ad vitam reuocaſſe cardiacos.

Aſtringētibus ſēg vtēdū vacuantib. cū ſyncope abeſt.

Cæterum, cum in cardialgia probentur vacuantia & aſtringentia: dubitatio oritur circa [Quando agendum:] nam Galenus capi. 14. lib. 1. ad Glauc. monet in principio non eſſe vtendum aſtringentibus, ſed quando partes alui ſunt expurgatæ: dum enim humor detinetur, non licet aſtringere, ſed calefacere, hoc eſt, vacuationem ſenſibilem adiuuare, uel per vomitum, vel per aluum. At contra idem Galenus cap. 1. libr. 8. κ. τόπ. iubet in morſu ſeu angore communiter probari aſtringentia; pleriſque autem opus eſſe miſcere calefacientia, & ſiccantia. Hinc igitur plerumque miſcet calefacientia, & ſiccantia: ſemper autem utitur aſtringentibus. Ita etiam Alexander primo omnium vtitur aſtringentibus; mox vacuantibus; quemadmodum etiat medicamentum ex aloe. Reſponſio. Quando agendum: capitur ab indicante præſente, ſed vincente alia indicantia: ideoque cum indicans ſit motus immoderatus calidi inſiti, & materia morbifica; ſi magis poteſt motus importunus calidi inſiti, vſurpanda ſunt aſtringentia; dum autem minus poteſt, ſunt adminiſtranda vacuantia. Quare dum ſyncope vel adeſt, vel imminet, tunc magis poteſt motus calidi inſiti, quam materia morbifica: ſi autem contra nec præſens ſit ſyncope, nec vſque adeo immineat, tunc magis poteſt materia morbifica, quam motus calidi inſiti. Ob id dum Galen. loc. citat. libro primo ad Glauc. probat vacuantia, reſpicit ad cardialgiam, in qua ſyncope non adeſt. Et dum li. octauo. κ. τόπ. probat in morſu & angore aſtringentia, inſinuat, in qualibet cardialgia probari aſtringentia, quoniam in omni cardialgia viget motus importunus calidi innati. At Gal. non dicit, his aſtringentibus omni tempore eſſe utendum: ſupponit enim adminiſtranda eſſe aſtringentia in omni cardialgia, ſed tempore oportuno. Nec Alexander improbandus, qui primum vtitur aſtringentibus: reſpicit enim ad cardialgiam, in qua magis poteſt motus calidi inſiti: nam agit de cardialgia, in qua imminet ſyncope. Atque hinc Alex. dum conquieſcebat affectus, ideſt, dum reſtringebatur motus calidi innati, vt ſyncope non immineret, vtebatur vacuantibus.

Victus ratio.

Sequitur Diæta. Si adeſt ſudor, Celſus adhunc prohibendum, probat aerem non calidum, cum feneſtris patentibus. Quod ſi talis ſit cardialgia, in qua extrema frigent, prodeſt, extrema inungere, manibuſque excalfactis partes fricare, & fouere. Præterea Celſus ad reficiendos ſpiritus, naribus admouet [roſas & vinum:] vnde probari poſſunt odoramenta, quæ fiunt [ex aceto, roſis, pomis aurantijs, & citro & violis:] aer enim ita alteratus ſpiritus reficit. Cibus ſit medicinalis, non facilis corruptionis, qui ſaltem per aliquam ſiccitatem, ſeu per modum ſiccationis abſumat. Quare probantur cibi aſtringentes, non admodum facilis coctionis, & exſiccantes. Hinc Galenus capite 24. libro ſecundo alim. edoctus ab Hippocrate libr. 2. epid. ſect. 2. circa principium, exhibet [polentam ſucco punici aſperſam,] ſemel in die: nam ſuccus mali punici, moderatur motum calidi innati, ne nimis ad circumferentiam feratur, reprimit etiam materiam, polenta vero datur quia non facile corrumpitur ab æſtuante ventriculo, & facultate ſiccandi, materiam morbificam abſumit. Notandum, quod Galenus hoc ſolo cibo ſolum. ſemel in die vtatur: id quod locum habet in ea cardialgia, qua mulier illa torquebatur, cuius cauſa erat humor uitioſus & copioſus, quo ventriculi os ita replebatur, vt nauſeabūda eſſet mulier, ideoque potius euacuatione, quam repletione erat opus. Si vero cardialgia teneat corpus, quod inediam non ferat; cibus & bis, & ter in die eſt exhibendus. Auicennas cap. 30. ſi oriatur ſyncope, ante, vel prope paroxiſmum, exhibet [fruſtum panis, cum aqua granatorum, vel cum aqua agreſtæ:] & ſi ſubſequatur ſyncope, dat etiam [panem cum vino antiquo, ſed in parua copia, nimirum ad drac. iij. Præterea probatur cremor hordei infrigidatus, cum granis granatorum, & iure:] exhibetur actu frigidus, ne ita facile vincatur a calido igneo, in ventriculo exiſtente, & per conſequens corrumpatur: cuius rei gratia idem etiam cremor munitur granatis. Conſummatiſſimus Alexander, probat cibos difficilis coctionis, quia hi difficulter corrumpuntur: ut mala mediocriter aſtringentia, pyra, perſica, vuam auſteram:] & ſi æger ſi ualde calidus, & humores ſint nimium rodentes, exhibet [panem etiam cum frigida.] His

autem

Digitized by Google

autem cibis Alexander vtitur inter initia: reliquo autem tempore paulatim exhibet, quæ ęgre coquuntur, & acres ſuccos attemperare poſſunt; vt eſt [vuluula, ideſt, vterus, & omaſum, ideſt, pingue inteſtinum: admittit bucinas, cochleas, cancros, ventriculos anſerum, malum citrium ſine cortice, nam in cortice eſt vis calefaciendi.] Monet autem Alexander, cito eſſe occurrendum cibo. Et Celſus addit, ſi vires ſint debiles, cibum eſſe exhibendum non multum, ſed ſępe; ſic enim nutrit, nec onerat. Vnde probatur [deſtillatum caponis, vituli, & potiſſimum pedum Vitulorum, item deſtillatum, e cochleis: oportet enim viſcidum eſſe, ne corrumpatur. Quoad potum: Celſus [vinum] fugit, niſi ſit ſitis & virtus concidat, adeoque ſi æger in tuto eſt, curandum, ne ad imbecillitatem redeat, idque cibis validis, remoto vino: at ſi metus ſit, ægrum deficere poſſe, probantur cibaria in vinum intincta, vinum autem debet eſſe auſterum & mediocre. Qd ſi æger cibum abſumere nequeat, uinum exhiberi pôt, ſed actu frigidum, & in mediocri copia: idem etiam facere licet, ſi cibi euomantur. Addit Celſus, in aluum quandoque injiciendum eſſe [ptiſanæ cremorem, vel etiam alicæ:] hæc enim infuſa vires tuentur: vaporibus enim a cremore prodeuntibus, reparatur ſubſtantia vaporoſa calidi inſiti, quamuis non fiat nutritio partis vrientis. Quoad inanitionem & repletionem, cum in cardialgia quandoque noceat inanitio per ſudorem, iure Celſus corpus aſpergit pulueribus aſtringẽtibus, vt [myrti, rubi, uel etiam arida fęce vini auſteri,] & vrgente neceſſitate oblinit corpus [gypſo,] ad inhibendum ſudorem. Vnde mirandum non eſt, ſi hoc tempore cardialgia affecti moriuntur, quia medici permittunt ſudare.

CAPVT VII.

De Fame morboſa.

Nomen. PEr famem morboſam intelligimus famem præter naturam, ideſt, læſam appetentiam attinentem ad cibum, ad differentiam ſitis. Hæc autem vel Aufertur, vel Imminuitur, vel Corrumpitur. Generatio famis morboſæ, patebit generatione famis ſecundum naturam. Primum ſupponendum, appetitum vel eſſe mortalem, vt eſt naturalis & animalis; vel immortalem, vt eſt rationalis & voluntas. *Appetitus quotuplex.* Appetitus naturalis, excitatur a penuria ſimilis; animalis, a bono apparente; rationalis a bono vero. Porro naturalis appetitus confert ad vitam, ad vitã commodiorem, & ad meliorem vitam. Declaro. Appetitus naturalis, ideſt, vis concupiſcibilis, quatenus reſpicit vitam, non eſt facultas ſimpliciter naturalis; ſeu ſimpliciter neceſſaria ad vitam: [(nam facultates ſimpliciter ad vitam neceſſariæ ſunt ſolum quatuor, attractrix, retentrix, alteratrix, & expultrix; quarum nulla eſt facultas concupiſcibilis)] ſed eſt facultas, cuius cauſa melius celebratur operatio neceſſaria ad vitam, nimirum attractio: hinc fit, ut facultas concupiſcibilis quodammodo ſtatim poſſit attractionis principium; dũ enim adeſt appetentia, fit attractio, dum non adeſt, fit potius expulſio. Hic appetitus ineſt omnibus animalis partibus, quæ conuenientem omnes qualitatem deſiderãt. c. 6. l. 3. fac. natur. ineſt etiam plantis, c. vlt. l. 6. de plac. ideoque eũ nõ influentẽ, ſed inſitum eſſe oportet. Si capiatur facultas concupiſcibilis, quatenus reſpicit commodiorem uitam; huius principiũ eſt hepar. c. t 8. l. 6. vl. patt. c. vlt. l. 6. de plac. ideoque laborante iecinoris facultate, perit cibi & potus appetitus. com. 13. ſect. 3. epid. Hinc liquet, quod concupiſcibilis cauſa vitæ, dirigatur ad id quod eſt ſimile cuilibet parti: cauſa autem commodioris vitę, pro conſeruando indiuiduo, referatur ad cibum, pro ſpecie ſeruanda ad Venerem. Et propterea facultas hæc concupiſcibilis non eſt inſita, ſed influit ab hepate in os ventriculi, ut homo cibum, potumque appetat, & in pudenda, ad Veneris deſiderium. Si denique capiatur concupiſcibilis cauſa melioris vitæ, eſt ſane iam propoſita concupiſcibilis. Verum cum Gal. c. 3. l. 7. de plac. accipitur hæc facultas concupiſcibilis, prout vincitur & regitur a facultate iraſcibili, & rationali, unde homo ſecundum iuſtitiam viuit. Animalis, ſeu ſentiens appetitus, reſidet in cerebro, tanquam in fonte, & influit pręcipue in pudenda, & in os ventriculi. Vnde apparet vim appetentem diuerſam eſſe a facultate tactrice: quamuis utraque facultas a cerebro, per neruos ſexti paris in os ventriculi influat: per eundem enim neruum influit & motus & ſenſus, quare & tactus & animalis appetentia. Sicuti enim eadem lingua particeps eſt guſtus & tactus, ita idem ventriculi os, eadem temperie, & proportione eſt donatum, vt per eoſdem neruos, vtramque vim admittat. Ex his facile patere poteſt modus, quo fit fames & ſitis.

Quomodo fames ſit appetitus calidi & ſicci: ſitis, frigidi & humidi. Ariſt. tex. 28. li. 2. de anima. Iam vero explicandum eſt, quomodo fames dicatur appetitus calidi & ſicci, ſitis frigidi & humidi. Per ſiccum igitur intelligere oportet ſolidum, per humidum liquidum, vnde ſecundum Hippoc. facilius eſt impleri potu quam cibo, hoc eſt, liquido, quam ſolido. Hic duplex appetitus, ſolidi ſcil. & liquidi, ideo eſt neceſſarius, quia ſolido, ideſt, cibo, ſeu alimento, ſolidæ corporis partes nutriuntur, liquido autem ſolidum alimentum defertur. Vnde, ſi exacte loqui volumus, fames erit appetitus alimenti, ſitis erit appetitus vehiculi alimenti. Quo autem intelligatur, cur fames ſit appetitus calidi, & ſitis frigidi: ſupponendum eſt e c. 6. l. de rigore, ad calidum innatum attinere ſubſtantiam, qualitatem, & motum, tum ad centrum, tum ad circunferentiam. Penes hæc igitur calidum innatum læditur, ſecundum ſubſtantiam quidem, ſi deficiat alimentum, ſecundum qualitatem, ideſt, caliditatem, ſi aliquod frigidũ occurrit, vt exſtinguatur, inſtar flammæ, quæ ab aqua exſtinguitur, ſecundum motum ad centrum, ſi grauatur a copia, ſecundum motum ad circumferentiam, ſi ab immodico calore diſſoluatur, ſicut exigua flamma a maiori diſſipatur. Notandum obiter, uitium in motu eſſe cauſam noxę caloris natiui ſecundum ſubſtantiã: nam dum calor a copia grauatur, ſubſtantia euadit impura, dum a calore afficitur, & extra mouetur, ſubſtãtia minuitur. Quare cum expediat per famem & ſitim, nõ modo corpus nutrire, verum etiam calidum inſitum cuſtodire, per calidum ſeruatur motus caloris, ne plus iuſto concentretur, per frigidum autem cuſtoditur calor, ne plus quam decet extra feratur, unde calidum ad famem attinet, frigidum ad ſitim. Nam in fame locum habet alimentum ſiccum, ideſt, ſolidum, in quod, dum agit calidum, ita concentratur, ut ſuffocari poſſet, niſi ope calidi extra ad circumferentiam eius motus ſeruaretur. At in ſiti locum habet humidum, ideſt, liquidum nempe cibi vehiculum, quia calor innatus extra, & ad circumferentiam mouetur. idque eo magis, quo cibus eſt calidior, & ambiens aer calidior. Vt ergo hic caloris ad extra motus compeſcatur, opus eſt frigido: vnde poſt cibos calidiores, & tempore æſtiuo, potus etiam frigidior deſideratur. Sitis ergo eſt appetitus frigidi, & humidi; licet enim ſitientes plerumque magis appetant vinum, quam aquam: vtrumque tamen cibi eſt vehiculum, & actu frigidum offertur: vini autem deſiderium potius accidit ratione guſtus, & voluptatis,

Digitized by Google

ptatis, vnde Ariſtoteles dicit commen. 28. libro ſe-
cundo, de Anima, ſaporem eſſe cibi & potus condi-
mentum.

generatio famis naturalis.

Porro vt intelligatur, quomodo fiat fames ſecun
dum naturam; ſciendum eſt e cap.7.lib.1.de ſympt.
cauſ.in fame quinque eſſe motus; primus, eſt ina-
nitio totius corporis: ſecundus, eſt appetentia mem
brorum naturalis alimenti & potionis: tertius eſt
ventris ſuctio: quartus, eſt ſenſus ſuctionis, quin-
tus, pertinet ad appetentiam animalem. Tres prio-
res motus ſunt naturales, ſeu ſpectant ad functio-
nem naturalem; reliqui duo ad animalem: vnde a
Galeno fames & ſitis recenſentur modo inter na-
turæ functiones, ut capit.4.libr.de diff. ſympt. modo
inter animales actiones, vt capit.7. libro 1.de ſymp.
1 cauſ. Totius corporis inanitio fit, quoniam corpus
aſſiduo conſumitur: vnde & neceſſaria eſt inſtau-
2 ratio ſeu refectio. Concupiſcentia naturalis fit, cō-
currente facultate concupiſcibili inſita, ut partes
inanitæ repleantur: cibo enim reſtituitur, quicquid
ſiccioris ſubſtantię effluxit; potione autem quic-
3 quid humiditatis effluxit; ca:2.lib.1.de tuen.ſan. Ven
tris ſuctus attinet ad ventriculi venas, quæ inani-
tæ concurrunt attractrice vi, vnde attrahunt ab ore
ventriculi, vi cuius attractionis os uentriculi ſuper-
num afficitur motu, qui motus intenditur a me-
lancholia, quæ ventriculum contrahit & mouet,
capite quarto, libro quinto, vſu part. Vbi tamen no
tandum, ſi cum motu coniungatur frigiditas, fieri
famem; ſi caliditas, oriri ſitim, quia appetitus non
eſt rei præſentis, ſed abſentis: hinc melancholia a-
gens in ventriculum, quia frigida eſt, cauſat famē;
contra, bilis calida, in cauſa eſt ſitis: unde in ven-
triculo ſuctionis producitur motus, & obiectum
commune, quod coniunctum habet proprium ob-
iectum, nimirum in fame frigidum, in ſiti calidum.
4 Senſus ſuctionis & receptio obiecti fit ab attractio-
ne venarum ventriculi, & cauſa agente in os ven-
triculi ſui, uel caliditate, vel frigiditate. Hæc rece-
ptio fit in ore ventriculi; quatenus ventriculi os
eſt organum tactus, beneficio neruorum, quos a ce-
rebro ſuſcipit: inſigniter autem os ventriculi affi-
citur, tum ob neruorum mollitiem, & magnitudi-
nem, tum ob vim concupiſcibilem a iecore imper-
titam. Quare os ventriculi, quatenus organum ta-
ctus, eſt afficitur a proprio obiecto, nim. a calido
in ſiti, a frigido in fame: afficitur item a commu-
ni obiecto, nim. a motu. Appetentia animalis fit in
ore ventriculi, quatenus hanc ſuſcepit a cerebro per
neruos; vnde Auicennas dicit, Ventriculum ſuſci-
pere neruos a cerebro, ut acquirat ſēſum, per quem
percipiat famem; hoc eſt acquirat appetitum ſenſi-
tiuum, cuius vi animal ad cibum & potum ſe con-
uertat. Cæterum, vis appetens non inſita eſt ven
triculo, ſed influit a cerebro, dum impellitur & exci
tatur ab obiectis ſenſuum externorum; primū qui-
dem ac principaliter a tactu, ſecundario ab obiectis
aliorum ſenſuum, vnde Ariſt. libr. 2. de Anima di-
cit, tactum eſſe ſenſum alimenti cæteros autem ſen
ſus per accidens concurrere: nam ſecundum Philo
ſophum, alimur e calido, frigido, humido, & ſicco,
quæ ſunt obiecta tactus; reliqui uero ſenſus per ac-
cidens concurrunt: nihil enim ad alimentum con-
ducit color, ſonus, odor, & ſi odorata nutriunt,
hoc fit, quatenus ſunt calida, vel frigida, vel humi-
da, uel ſicca, non autem ut odorata. Sic & ſapor cō-
currit ut condimentum, non vt alimentum. Adhæc
vis animalis in cerebro reſidens, etiam principali-
ter excitatur ab obiecto tactus, ex accidenti ab obie
cto reliquorum ſenſuum: quoniam tactus obiectū
primum afficit os ventriculi, prout eſt organum ta-
ctus, obiecta autem reliquorum ſenſuum non agūt
in os ventriculi, ſed in propria organa, & propte-
rea meditantibus, uel oculis, vel auribus, vel nari-
bus, vel lingua: vnde ita afficitur cerebrum, vt ani-
malis appetentia excitetur, & excitata influat in os
ventriculi, & tandem deſiderium replendi emer-
gat. Ex his igitur colligi poteſt, in gerendorum ap-
petentiam ſecundum naturam fieri; primo dum
membra inaniuntur; ſecundum, dum inanita, attra-
hunt a venis ventris; tertio dum venæ inanitæ at-
trahendo ventriculi os agitant; quarto, dum ven-
triculi os afficitur, vt affectionem cerebro impertia-
tur, quinto dum in os ventriculi influit animalis
concupiſcentia, neceſſario impulſa ab obiecto ta-
ctus oris ventriculi, ex accidenti autem ab obiecto
reliquorum ſenſuum: Vnde obiectum tactus eſt eſ-
ſentialis cauſa famis & ſitis; obiecta reliquorum ſen
ſuum, ſunt cauſa ut melius fiat & fames, & ſitis, ver
bi gratia, ſiquis poſt inediam fameſcat, & uel opti-
ma inſpiciat cibaria, uel de his ſermo fiat, vel olfa-
ciat, uel guſtet, augebitur cibi cupiditas, quia facultas
ſentiens una impellitur ab obiecto & tactus, & alio-
rum ſenſuum.

Fames naturalis quid ſit.

Hinc fames naturalis ita definiri poteſt, quod ſit
appetitus ſecundum naturam oris uentriculi, pro-
cedens ab eius motu, dependente a penuria alimen-
ti, gratia inſtaurationis animalis. Forma, in hac fi-
nitione, eſt appetitus ſecundum naturam, ad diffe-
rentiam famis morboſæ. Subiectum eſt os ventri-
culi ſupernum. Cauſa efficiens eſt motus, quo affi-
citur os ventriculi ob penuriam alimenti, ad diffe-
rentiam ſitis in qua ſc. adeſt non alimenti penuria,
ſed vehiculi alimenti. Finalis cauſa eſt animalis re-
fectio & inſtauratio.

Famis morboſa generatio.

Quare fames morboſa generatur, dum corpori
occurrit aliquid præter naturam, vi cuius faculta-
tes aliquæ, appetitioni cibi deſtinatæ, ita ſuo mune-
re fruſtrantur, ut functio appetentiæ animalis oris
ventriculi vſque adeo lædatur, ut præter naturam e-
uadat. Proinde fames morboſa eſt concupiſcentia

Definitio.

animalis præter naturam oris ventriculi, dependēs
a fruſtratione concupiſcibilis cibo deſtinatæ. Forma

Forma.

eſt concupiſcentiæ animalis præter naturam; ad dif
ferentiam concupiſcibilis naturalis: (unde colligitur
famem eſſe ſymptoma ad actiones attinens.) Eſt au-
tem præter naturam, ad differentiam concupiſcibi-
lis ſecundum naturam, & proinde ad differentiam
famis ſecundum naturam. Hęc igitur concupiſcē-
tia animalis, pertinet ad cauſam formalem: nam
quamuis in fame læſio eſſe poſſit ſecundum concu-
piſcentiam naturalē, ea tamen habet rationem cau
ſæ efficientis, non formalis. Subiectum Galenus pro

Subiectū.

ponit capi.1.libr. 8.κ.τόπ. ubi famem recenſet inter
ſymptomata oris ventriculi.

Cauſa efficiens.

Cauſa efficiens in finitione proponitur, his uer-
bis: dependens a fruſtratione concupiſcibilis, cibo
deſtinatæ. Dicimus cibo deſtinatæ ad differentiam
ſitis morboſæ; quę pendet a fruſtratione concupi-
ſcibilis potui dicatæ. Hic explicanda cauſa, ob quā
concupiſcentia animalis fruſtratur: fruſtratur autē,
vel Propria ratione, uel ex Accidenti. Propria ratio
ne: dum vitium eſt in quinto motu, ex accidenti, dū
læſio eſt in reliquis quatuor motibus, nempe in ſen-
ſu ſuctionis, in ſuctu, in vacuatorum appetentia na-
turalis, & totius corporis inanitione. De horum mo 1
tuum vitijs dicemus. Animalis igitur appetentia

Appetitus animalis Vitia.

fruſtrari poteſt, quatenus pertinet vel ad Cerebrum
(antequam ſc. in os ventriculi influxerit.) vel ad
Os ventriculi, prout ab hoc ſuſcipitur. Si primo mo

Vitia concupiſcētię animalis, reſidentis in cerebro

do ſumitur, uel ad cerebrum attinet, functio huius
facultatis concupiſcibilis læditur, vel Læſa faculta-
te, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob
morbos, vel Cerebri, vel Neruorum ſexti paris. Ob
morbos cerebri, ueluti in apoplexia, epilepſia, caro,
& alijs cerebri morbis, vi quorū prohibetur fluxus
facul-

Digitized by Google

facultatis concupiſcibilis a cerebro in os ventriculi. Læditur autem facultas ob morbos neruorum ſexti paris; quando huiuſmodi nerui afficiuntur potiſſimum denſitate; cuius cauſa eſſe ſolet, tum quælibet materia Denſans, tum Refrigerans. Sed de malis cerebri, & neruorum albi. Cæterum hæc vitia ita ſe habent, vt dum Integra eſt anguſtia, fames auferatur: ſi Non integra, fames minuatur.

Quod ſi concupiſcibilis actio lędatur ob errorem externum; hic error eſt, vel Vitioſa cerebri proportio, vel Obiectum improportionatum. Vitioſa proportio viget in his, qui etiam fameſcunt; dum tamen intuentur murem, uel dum de mure fit ſermo; quamuis fameſcant, ilico tamen fames prorſus aboletur: vnde huiuſmodi homines, & nauſea, & quandoque vomitu afficiuntur. Obiectum improportionatum principaliter attinet ad ſenſum Internum, vel Externum. Ad internum; veluti dum immoderata animi accidentia occurrunt: idem enim his euenit, quod ijs, qui fortibus imaginationibus detinentur, qui ob oculos poſita non cernunt, nec aſpiciunt, ut phreniticis quandoque accidit: ſi enim magis poteſt obiectum morbificum, quam obiectum impellens facultatem concupiſcibilem ad cibum; neceſſario fames, vel minuitur, uel aufertur: contra, ſi obiectum ſit potens ad impellendum concupiſcentiam; fames intenditur, unde patiens, ut phreniticus violentia quadam cibum petit. Si obiectum improportionatum ſpectet ad ſenſum externum; attinet vel ad Viſum, vel ad Auditum, uel ad Olfactum, uel ad Guſtum, (de tactu dicemus in ſuctionis ſenſu, attinet enim ad os ventriculi) Viſus obiectum concurrit ad deſtruendum, appetitum, dum vim interiorem auertit ad excitandum animalem appetentiam; verbi gratia ſi in menſa aliquis videat manum humanam coctam, vel euomentem aliquem, licet fameſcat, ilico tamen deſtruitur appetitus. Quoad auditum; fames aufertur, ſi quis comedens audiat loquentem de rebus tetris, & iniucundis. Olfactus aufert famem, ſi deuorentur fœtida, ſi etiam oneratur aliquis cibus, qui obtineat odorem proportioni organi olfactus aduerſarium, ueluti accidit, dum aliquis caſeum comedit, & eius odorem percipiens, uel eum non admittit, uel reuomit. Quoad guſtum; deſtruitur appetitus, dum iniucunda aſſumuntur: & hæc, vel ſimpliciter ſunt ingrata, vel vni certo indiuiduo ſunt iniucunda, alijs autem grata: & tunc vitium pendet a vitioſa proportione linguæ illius indiuidui; uel vti ſi aliquis caſei ſaporem prorſus reſpuat. Hæc igitur ſunt vitia animalis concupiſcentiæ, vt attinet ad cerebrum. *Appetitus animalis, Vitia, ut ſpectat ad orificium Ventriculi.* Si vitia concupiſcibilis animalis perpendantur, vt ſpectat ad os ventriculi, id eſt quatenus facultas a cerebro ori ventriculi eſt impertita: tunc huius facultatis functio læditur, vel Læſa facultate, uel ob Errorem externum. Læditur facultas, dum os ventriculi afficitur, vel Intemperie, vel Mala compoſitione, vel Soluta vnitate: de quibus morbis iam ſupra egimus. Si lædatur ob errorem externũ; hic error poſitus eſt in proportione culpata oris ventriculi; veluti dum homines inſcij caſeum in ferculis aſſumunt; vnde fit, ut quamuis nec odorem, nec ſaporem caſei percipiant, nauſea tamen fiat, ac deſtruatur appetitus. Notandum autem hoc loco, proportionem oris ventriculi a naturali deflectere, & recedere; quoniam vel Deficit, uel Excedit. Si deficiat; ſunt homines qui vix appetunt: ſi excedat; ſunt homines, qui nimis appetunt, vt, dum comedunt ac bibunt, magis edere ac bibere cupiãt. Verum cum appetentiam animalem adiuuet naturalis concupiſcentia prodiens ab hepate: in ratione erroris externi concurrit cum Auicenna debilitas hepatis. Hæc ſunt vitia concupiſcentiæ naturalis.

11 *Senſus ſuctionis vitia. 1. Ratione cerebri.* Sequuntur vitia attinentia ad ſenſum ſuctionis; qui motus ſpectat ad facultatem tactricem. Hęc igitur facultas (cum inſtar concupiſcibilis animalis a cerebro ori ventriculi communicetur) fruſtrari poteſt, vt attinet, vel ad Cerebrum, vel ad Os ventriculi. Quatenus ad Cerebrum attinet; lædi poteſt ob morbos cerebri, & neruorum ſexti paris; vt modo diximus, de concupiſcentiæ animalis. Si occurrat error externus; occurrit dum in ore ventriculi ſuctio recipitur; non autem ratione iudicij, quia hoc fit in cerebro, non in ore ventriculi. Itaque error externus eſſe poteſt cerebri proportio, vel quia vis ſentiens, & iudicans tangibilis diſtrahitur ab obiectis aliorum ſenſuum, quatenus hęc obiecta ſunt efficaciora, ſicut diximus de concupiſcentia animali. At differentia eſt inter concupiſcentiam animalem, & tactum: quoniam ratione concupiſcentiæ animalis, obiecta agunt indifferenter in vim ſentientem, ratione autem tactus obiecta determinate agunt in facultatem iudicantem obiecta tangibilia, ueluti dum a viuo verme os ventriculi pungitur: nam in ore ventriculi fit affectio, vi cuius ita afficitur cerebrum, vt facultas ſentiens diſtrahatur a iudicio ſuctionis, quæ ſuctio fit ab alia cauſa agente in hos ventriculi, & huius ordinis ſunt vapores vermium defunctorum, materiæ veneficæ, & putridæ; nam vi harum cauſarum magis afficitur os ventriculi, vt eſt organum tactus, quam a ſuctione. *2. Ratione oris ventriculi.* Si ſuctionis ſenſus attineat ad os ventriculi, qua recipit obiecta tangibilia; receptio hęc læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbos oris ventriculi, qui iam propoſiti ſunt, vi quorum fit fames morboſa; nam licet fiat ſuctio, ea tamen non ſentitur, ut decet; vnde, ſi prorſus non ſentiatur ſuctio, aufertur actio; ſi vix ſentiatur, id eſt cum difficultate, imminuitur, ſi plus ſentiatur, corrumpitur. Declaro. Et primo ſi perpendatur intemperies; Galenus com. aphor. 20. ſectio. 2. & comm. 11. ſect. 1. libro 3. epid. dicit: ſi intemperies ſumma fuerit, ſenſus ſuctionis non fit: nam vt inquit Auicennas, uirtus perit, quoniam organum ob ſummam intemperiẽ prorſum ineptum redditur. Hæc ſumma intemperies, eſt Frigida, vel Calida. Si frigida: fit fames vaccina ſeu magna, quæ eſt affectus frigidus, coniunctus cum ſiccitate, ca. 7. l. 3. de ſympt. cauſ. At ſi alia e parte ſit ſumma caliditas, etiam cum ſiccitate coniuncta; non fit ſitis, quoniam ſuctio non recipitur. Si autem intemperies non ſit ſumma, a qualibet intemperie, excepta humida, ſuctionis receptio intenditur, & augetur. Cæterum diſcrimen eſt inter tactum, & animalem appetentiam: nam animalis appetentia, quacunque dominante intemperie indifferenter ſe habet ad cibum; & potum, tactus non indifferenter. Ratio huius diſcriminis eſt, quia appetentia animalis ab alia facultate naturali impellitur, nempe a ſenſu interiori; tactus minime, cum ab obiecto recepto, vt offertur ſenſorio indicanti, ſenſus interior potius impellatur, non impellat; hincque in fame procedat obiecti tangibilis receptio, in cerebro iudicium, & mox ſequatur impulſio, prodiens a facultate ſentiente, in concupiſcibilem animalem: vnde concupiſcibilis animalis impulſa deſcendit in os ventriculi, & fit fames. Itaque cum tactus ad differentiam concupiſcibilis non indifferenter ſe habeat ad cibum, & potum, fit, vt ſi ventriculi os, tanquam organũ ſuctionis ſenſus, afficiatur intemperie frigida, intendatur fames, & minuatur ſitis: ſi afficiatur intemperie calida, minuatur fames, intendatur ſitis: ſi afficiatur

Digitized by Google

tur intemperie ſicca, augeatur & fames, & ſitis: ſi humida, fames minuatur, ſed magis ſitis. Ratio eſt, nam cum appetitus cibi & potus fiat, quoniam afficitur os ventriculi ſuctione; ſuctio autem ſimilis eſt ſolutioni vnitatis; & ſolutio vnitatis fiat a calido, frigido, ſicco, non ab humido: fit ut ab humido non excitetur appetitus, ſed potius minuatur; licet magis minuatur ſitis, quam fames: nam præter id, quod non fit ſuctio ab humido, adeſt præſentia humiditatis; ſitis autem fit ob humidi penuriã. Quo autem ad caliditatem, frigiditatem, ſiccitatem; quamuis a qualibet fiat ſuctio: tamen, cum fames ſit appetitus calidi, ſitis autem frigidi: ob id, dum caliditas mouet tactum, per hunc ſenſus interior impellit appetentiam animalem in frigidum: dum enim viget caliditas, adeſt penuria frigidi, unde minuitur cupiditas calidi, & augetur oriturque frigidi appetitus, hincque fames minuitur, & ſitis augetur. Contra autem accidit, ſi frigiditas agat in tactum: fames enim intenditur, & ſitis minuitur. Quoad cauſam ſiccantem, uel eſt intemperies ſicca Coniuncta cum actiuis, uel eſt Sola. Si coniuncta, quoniam iuuat & intendit ſuctionem, ideo auget ſitim, ſi caliditati iungatur; & famem, ſi frigiditati comm. 19. ſect. 4. aphoriſm. & capi. 30. libro primo ſimp. Si autem ſola ſit ſiccitas, in penuria alimẽti augetur fames; in penuria vehiculi alimenti, augetur ſitis. Hæc de intemperie. Quoad malum compoſitionem, concurrit, quatenus anguſtat neruos oris ventriculi: quo fit, ut os ventriculi non afficiatur a ſuctione: ob anguſtiam enim tractrix facultas influens a cerebro, non ſuſcipitur in ore uentriculi. Quoad ſolutam vnitatem; eſt in cauſa deiectæ appetentię, propterea quod os ventriculi magis afficitur a morbo in ſoluta vnitate, quam a ſuctione: unde, licet vtrumque obiectum offeratur ſenſorio tactus, tamen iudicium dirigitur potius ad obiectum, quod promouetur ui ſolutæ vnitatis, quam ſuctionis, quia obiectum efficacius, & potentius, ſenſum iudicantem ad ſe allicit, ut reliquorum obiectorum iudicium non exerceat. Quoad errorem externum hic attinet, tum ad Proportionem oris ventriculi, tum ad Cauſas, quæ ventriculi ſenſum uel exquiſitum, uel obtuſum reddunt. Si exquiſitus reddatur, intenditur appetitus: ſi contra, minuitur. Quoad proportionem, hæc ſpectat ad os ventriculi, quatenus eſt organum tactus, & idcirco pro uaria proportione vario modo afficitur: & hinc in aliquo indiuiduo ſuctio remiſſa magis afficit os ventriculi, quam in alio indiuiduo ſuctio intenſa, cuiuſmodi viget in his, qui famem uel ſitim nequaquam perferre poſſunt. Quo uero ad reliquas cauſas, præſertim ſunt veneficæ, & uehementer refrigerantes, uel quarum licet fiat ſuctio, non tamen ſentitur. Vnde non eſt mirandum, ſi opiata appetitum deſtruant: ſi etiam Galenus dixerit com. apho. 21. ſect. 2. ab aere frigidiore primum tactum excitari, mox extingui, hincque os ventriculi a ſuctione non affici.

III. Suctionis vitia.

Si autem perpendamus ſuctionis uitia, ita ſe habent: aut enim non fit ſuctio, unde appetitus aufertur, aut debiliter fit ſuctio, vnde appetitus minuitur, uel ſuctio iuſto fit intenſior, unde appetitus deprauatur. Et ob id, cum ſuctio ſit motus oris ventriculi, dependens a cauſa agitante os uentriculi: læditur hæc ſuctio, dum cauſa viget, vel in ore ventriculi, uel Infra: vnde primum afficiuntur venæ ventriculi, mox afficitur os uentriculi. Quo igitur ad cauſam immediate agentem in os ventriculi, huius perpendenda & Species, & Vitium. Quoad ſpeciem, cum Galeno capit. 7. libr. 1. de ſympt. cauſ. & cap. 9. libro 6. de tuend. ſan. com. aphoriſ. 21. ſect. 2. & comm. 1. lib. 4. de ratione vict. cauſa eſt Interna,

Læſa ſuctio ratione cauſæ in ventriculi orificio.

vel Externa. Interna, Vapor, & Minera. Si minera, poteſt eſſe Sanies, prodiens vel ex vlcere, uel ex abſceſſu, poteſt etiam eſſe Humor. Externa cauſa, poteſt eſſe medicamentum, venenum, aer, cibus, potus, comm. 34. libr. 2. de victus ratione, & comm. 1. lib. 4. de rat. vict. & comm. aphor. 19. ſect. 4. & ca. 27 libro 3. alim. Vitium attinere poteſt ad Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad ſubſtantiam, ut eſt ſuccus vitioſus, qui eſt in cauſa picæ. At potiſſimum locum habet vitium in quanto, & in quali: nam vitium ſecundum vbi, commune eſt, & quanto & quali, niſi enim cauſa moueatur in os ventriculi, & ibi quieſcat; copia vel qualitate non aget; cum per contactum actio fiat. Cæterum, cum cauſa lædat, uel Copia, uel Qualitate, quoad Copiam, huius cauſa ſuctio auffertur, vel ſaltem minuitur, dum uel excedit, uel deficit: nam ſi excedat, ſiue cauſa ſit interna, ſiue externa; tum copia replet os ventriculi, & impedit, quo minus corrugari & agitari poſſit, quamuis a venis vẽtriculi fiat attractio, vnde pituita copioſa, reſidens in ore ventriculi, impediens ſuctionem, eſt cauſa inappetentiæ. Et pariter, quoad cauſas externas, vt ait Galenus capite vigeſimoſeptimo, libro tertio, de alimen. pingues & lenti cibi ita celeriter implent; vt appetitus euertatur. Quoad vitium in qualitate, concurrit materia, quatenus agit Caliditate, Frigiditate, Siccitate, Humiditate. At eſt diſcrimen, nam materia concurrens humiditate, eſt in cauſa vt minuatur ſuctio, qua autem concurrit reliquis qualitatibus, cauſa eſt ſuctionis intenſioris; nam ſuctus affinis eſt ſolutioni vnitatis, quæ a qualibet cauſa fieri poteſt, excepta humiditate. Quare, vi materiæ humidioris, minuitur deſiderium cibi, & potus; ui autem reliquarum, qualitatum, intenditur appetitus; circa cibum quidem, ſi materia eſt frigida; circa potum, ſi calida, ſi ſicca; nam dum frigiditas ſuctionem parit, ita afficitur os ventriculi, vt obiectum offeratur ſenſui interiori, qui ſenſus, cum agnoſcat præſentiam eſſe frigidi, facultatem appetentem impellit ad appetitum illius, cuius eſt penuria. Idem de reliquis cauſis, in os uentriculi agentibus, ſtatuendum. Sed notandum, cum intenditur fames uel ſitis; deſiderium eſſe uel boni, uel mali, tum cibi, tum potus. Deſiderium eſt boni, quando quis appetit bonas carnes, bonum vinum: mali deſiderium eſt, ſi appetat carbones, aquam turbulentam, vrinam. Huius diſcriminis cauſa colligitur e Galeno in arte med. capite de ſignis ventriculi; dum dicit, intemperantias morboſas a naturalibus differre: nam intemperantiæ naturales, ſimilia appetunt, morboſæ contraria. Vnde ventriculus ſecundum naturam calidus, in penuria cibi appetit cibum calidum: frigidus autem natura ventriculus, appetit frigidum. Contra ventriculus præter naturam calidus, appetit cibum frigidum. Hæc differentia inde pendet: dum enim ventriculus ſecundum naturam eſt conſtitutus, eget conſeruantibus, quæ ſimilia ſunt, vnde dum fit ſuctio, ita afficitur ſenſus interior, vt concupiſcentiam animalem impellat in penuria cibi, ad deſiderium cibis; & in penuria cibi, in ventriculo ſecundum naturam calido, impellat ad deſiderium cibi calidi; propterea quod ſenſui interiori offertur ſuctio cum ſenſu caliditatis naturalis conſeruandæ; unde concupiſcentia animalis, impellitur ad deſiderium ſimilis. Si ventriculus ſit præter naturam calidus ſenſui interiori offertur ſuctio, cum ſenſu caliditatis morboſæ, non conſeruandæ, ſed deſtruendæ: vnde concupiſcentia animalis impellitur ad deſiderium non ſimilis, ſed contrarij, nim. frigidi, ut morbus calidus diſſipetur ac uincatur, & præſertim quia

Vnde deſiderium boni, malive cibi & potus.

Digitized by Google

concupiſcentia animalis, influxa in os ventriculi, fouetur a concupiſcentia naturali, a iecinore prodeunte, quippe quæ ſemper appetit, quod conſeruat, ac ueluti fugit, quod eſt inimicum, ideo cum in ventriculo, calido morbo affecto, caliditas fit inimica, & contraria, propterea fit appetitus contrarij. Sed explicandum etiam eſt, cur in ventriculo male affecto appetitus ſit intenſus ad contrariũ, quod modo bonum eſt, ut quando quis appetit capones; modo malum, ut quando carbones appetit. Dicendum, diſcrimen prodire a cauſa morboſa, quę ſuctionis auctor eſt; quæ cauſa, uel minoris, uel maioris eſt actiuitatis. Minoris eſt actiuitatis; quotieſcunque minus recedit a naturali ſtatu, nec pertinaciter adhæret ori ventriculi. Maioris eſt actiuitatis: dum cauſa magis recedit a naturali ſtatu, & hinc eſt a toto genere præter naturam, & pręterea magis impetitur ori ventriculi: impetitur autem non ſecundum fibras, nam fieret ſingultus, ſed ſecundum portiones membranoſas, quemadmodum euenire ſolet prægnantibus, præſertim ad ſecundũ, vel tertium menſem; nam prægnantes hoc tempore ſcatent ſuccis vitioſis ſecundum ventriculum. Verum & in uiris ſimiles ſucci redũdare poſſunt, pręſertim in ſcabioſis, in elephanticis. Itaque ſucci, qua ſunt præter naturam, ſunt in cauſa appetitus contrarij; quatenus ſunt exiguæ actiuitatis, ſunt in cauſa appetitus quidem contrarij, ſed boni: Si ſucci ſint præter naturam, ſunt in cauſa appetitus præter naturam, & quatenus ſunt inſignis actiuitatis, ſunt in cauſa appetitus contrarij, non boni, ideſt non alimentalis, ſed medicinalis, ratio eſt, quia paruus ſuccus potius a medicamento, quam ab alimento corrigitur v. gra. calx eſt efficacior ad abluendum materiam impactam, quam panis bis coctus: urina etiam magis ſtrenue abſumit ſuccum vitioſum, quam aqua: nam alimentum magis a corpore patitur, quem agat; medicamẽtum magis agit, quam patiatur. Succus igitur paruus eſt cauſa cupiditatis ſucci praui, & proinde ſibi ſimilis. Vnde Galenus cap. 7. lib. 1. de ſym. cauſ. ait, vitioſum ſuccum excitare appetentiam, naturalis affectus ſimilitudine; quemadmodum enim naturalis affectus efficit appetitum ſimilis, hoc eſt, & naturalis, & boni; ita ſuccus uitioſus excitat appetitum ſimilis, hoc eſt vitioſi, praui, nim. efficacis actiuitatis: quamuis diſcrimẽ ſit: nam quod deſiderant ob affectum ſecundum naturam, naturale eſt, & conſeruat affectum naturalem, quod autem deſideratur cauſa ſucci vitioſi, eſt quidem ſimile, nam eſt uitioſum, & prauum, non eſt autem alimentale, ſed deſtruit ſuccum uitioſum, quia omne morboſum refertur in ſui deſtructionem. Alia ex parte læditur ſuctio, ratione cauſę, quæ urget infra os uentriculi, uipote in uenis uentriculi, & fundo ventriculi. Cum ergo ſuctio ſecundum naturam fiat, dum ventriculi venæ naturaliter trahunt ab ore ventriculi: ſequitur, ſuctionem leges naturæ egredi, dum uenæ, uel non attrahunt, unde fit inappetentia; uel imminute attrahunt, vnde fit imminuta appetẽtia; uel plus iuſto attrahunt, unde oritur fames canina. Cæterum, dum venæ repletę ſunt, uis attractrix, & naturalis concupiſcentia ceſſat a ſuo munere; dum ſunt inanitæ, attrahunt, & naturaliter appetunt, ideo dicendum de cauſis, tum Replentibus, quæ cauſæ ſunt inappetentiæ; tum Vacuantibus, quæ cauſæ ſunt famis, & faciunt, ut lædatur attractio, & concupiſcibilis naturalis venarum, quæ ab ore ventriculi attrahunt. Quoad cauſas replentes; e capite 7. lib. 1. de ſymptomat. cauſ. attractio venarum læditur, uel ob Morbum venarum, uel ob Errorem externum. Venarum morbi ſunt tumores, obſtructiones a materia replente prodeuntes; ſed principem locum obtinet caliditas, quippe quæ ſuccos fundendo implet, cum hi fuſi, locum maiorem occupent. Error externus eſſe poteſt materia replens uentriculum, potiſſimum ſecundum fundum; & præſertim eſſe ſolet ſuccus crudus collectus, cuius claſſis etiam ſunt ſucci excrementitij, qui interdum propter famem in uentriculum confluunt; dum enim diu fames urget, uentriculus ſuccos uitioſos allicit, qui replentes, attractionem impediunt, ita ut fames tunc in inappetentiam degeneret. Inanientes cauſæ ſunt uenarum frigiditas, quę exprimendo vacuat: item calor corporis robuſtus abſumens, unde qui plurimum habent calidi, plurimum abſumunt, attrahunt, & denique valenter appetunt. Inanitionis etiam cauſa eſt, retentricis imbecillitas, ſiue ſimpliciter, ſiue in reſpectu ad expultricem, quemadmodum contingit in immoderatis euacuationibus. Huius ordinis eſt etiam uermis alimentum conſumens.

Ventriculus male affectus cõtrariũ appetit.

Suctio læſa ratione cauſæ in venis & fundo Ventriculi.

Tandem, ſi reſpicimus ad totius corporis inanitionem; dum hęc imminuitur, fit inappetentia; dum augetur, fit fames. Immodica euacuatio, & abſolute talis eſt, & in reſpectu ad aſſumpta alimẽta, & fit, tum per ſenſibilem vacuationem, tum per cibi paucitatem. Imminuta autem inanitio fit, dum quod effluit, modicum eſt, hoc autem eſt, uel ſimpliciter modicum, ſicuti in corpore denſioris cutis; uel eſt modicum reſpectu illius quod ingeritur, quod experiuntur homines in delitijs uitam agentes, qui die noctuque potant, & otiantur. *IIII. Vitiata nitione totius corporis.*

Quoad differentias a forma: Concupiſcentia animalis redditur præter naturam, quatenus uel Non fit, uel Male fit. Si non fit; adeſt naturæ fames, vel Non adeſt: ſi adeſt, fit fames uaccina, ſeu magna, in qua, licet inter initia vigeat appetentia animalis, illico tamen auſertur, & adeſt fames naturæ, videlicet inſignis indigentia alimenti. Si autem non adeſt fames naturę, fit fames, quæ dicitur Inappetentia, ſeu cibi faſtidium, id eſt, ἀνορεξία. Si animalis concupiſcentia male fiat; tunc uel Imminuitur, & fit Fames imminuta; uel Corrumpitur, & tunc intenſum eſt deſiderium, vel ſimpliciter cibi, & fit fames canina; uel praui cibi, & dicitur κίττα, pica, ſeu malacia. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ, cum malum ſolum ad os ventriculi pertineat. Ratione cauſæ efficientis; cum malum pendeat a fruſtratione concupiſcibilis cibo deſtinatæ; dicendum, fruſtrari vel Propria ratione, uel ex Accidente. Harum cauſarum ſubdiuiſio patet e ſupra dictis. *Differentiæ.*

Signa.

Cognitio famis morboſæ in genere, patebit ab ægro, ſicuti etiam differentiæ a forma: dicit enim æger, vel nihil ſe appetere, uel uix appetere, vel pluſquam deceat. Quoad differentias ratione cauſæ efficientis: cum malum fiat, quoniam fruſtratur concupiſcibilis animalis, vel propria ratione, uel ex accidenti hoc cognoſcitur, e pręſentia, & abſentia ſignorum læſionis, uel propria ratione, vel ex accidenti: de quibus ſignis ſeorſim dicendum. Itaque ſi fruſtretur propria ratione, cum cauſa morbifica attineat, vel ad Cerebrum, uel ad Os vẽtriculi: ſi ſpectet ad Cerebrum; ſi lęſio fiat ob morbos cerebri; ſigna erunt morborum, de quibus in proprijs capitibus. Si lædatur ob errorem externum: ſi error externus ſit cerebri proportio, cognoſcetis inde, quod læditur appetitus, quamprimum obiectum, uel viſui offeratur, uel de eo fiat ſermo, verbi gratia, de mure. Si error ſit obiectum improportionatum; ſi attineat ad ſenſum in errorem; deprehendetis ex immoderatis animi accidentibus, e delirio. Si error attineat ad ſenſus externos; cognoſcetis ex obiectis ſenſuum externorum, verbi gratia ſi ilico poſt intuitum manus humanæ *Signa diff. a cauſ. effi.*

humanæ decoctæ, concidat appetitus, facile eſt cognoſcere, mali cauſam eſſe obiectum uiſus; & ſic de reliquis. Si autem fruſtratio concupiſcibilis pertineat ad os ventriculi. ſi læſio fiat propter morbos oris ventriculi; ſigna erunt morborum, de quibus ſupra. Si lædatur ob errorem externum: ſi error ſit mala ventriculi proportio; cognoſcetis, ſi malum oboriatur poſt aliquod aſſumptum, inſcio ægro: adhæc cognoſcetis e defectu, uel exceſſu ferme perpetuo appetentiæ, citra cauſam euidentem. Mali autem cauſam eſſe iecinoris debilitatem, cognoſcetis
2 e ſignis indicantibus vitia hepatis, de quibus ſuo loco. Si fruſtretur concupiſcibilis ex accidenti: & primum ſi vitium ſit in ſenſu ſuctionis; ſi uitium attineat, vel ad cerebrum, vel ad neruos; ſigna petenda e proprijs capp. Si uero mali cauſa ſit error externus: ſi error fuerit vitioſa proportio; indicabitur, ſi præter noxas vel ventriculi, vel aliarum partium, homo plus iuſto vel appetat, vel a cibo abhorreat: id enim fit, quoniam in cerebro eſt proportio, ui cuius facultas ſentiens, vel eſt pigra, uel nimis vigilans ad excitandum animalem appetentiam. Obiectum autem diſtrahens facultatem, cognoſcetur; quoniam occurrit obiectum, quod eſt efficacius ſuctione, veluti ſi pungatur ventriculus. Si autem uitium attineat ad os ventriculi, ſi cauſa ſint morbi; ſigna erũt
3 morborum oris uentriculi, de quibus diximus. Si error externus ſit proportio; cognoſcetur ex eo, quod non plus iuſto famem uel ferre, uel non ferre poſſunt. Si error ſint venena, uel opiata; horum ſigna aderunt. Si deinde mali cauſa ſit uitium in ſuctione non in ſenſu ſuctionis, ſi uigeat in ore uentriculi: oportet cognoſcere ſpeciem & uitium huius cauſæ. Si cauſa ſit interna, cognoſcetis, quia nulla externa cauſa eſt prægreſſa. Vtrum autem interna cauſa ſit vapor, uel minera; & quæ minera cognoſcetis e ſignis, traditis in malis ventriculi. Externæ cauſæ cognoſcuntur e patiente & aſſidentibus. Quoad cauſam vitij, omiſſo uitio in quanto, & vbi quoniam in his tantum eſt differentia ſecundũ magis & minus, unde diſcrimen cognoſcitur ex intenſione & remiſſione ſymptomatum, ſi uitium ſit in ſubſtantia, indicabitur e deſiderio praui cibi, ut carbonis. Si uitium ſit in qualitate, caliditas cognoſcetur e diminuta appetentia, frigiditas e fame aucta, ſiccitas ſimiliter e fame aucta, & præſertim ſi annexa ſit frigiditas, nam ſi cum ſiccitate cõiungatur caliditas, indicabitur e ſit aucta: humiditas ex imminuta appetentia cognoſcetur. Si autem fruſtretur concupiſcibilis uitio appetentię naturalis uenarum ventriculi: ſi malum pendeat a cauſa replent, ſi hęc cauſa replens ſit morbus, hoc eſt, intemperies calida, tumor, obſtructio: cognitio patet e traditis ſignis morborum uentriculi. Si autem cauſa ſit error externus, cum ſit materia replens vẽtriculum; ſi materia ſit paulatim collecta; cognoſcetur e fame, quæ ſenſim imminuta eſt. Si autem hoc factum ſit ui prolixioris famis præcedentis, ut non paulatim ſit collecta materia, ſed violentia quadam attracta: cognoſcetis e fame prægreſſa, e ieiunio. Si cauſæ ſint inanientes, ſi fuerit frigiditas; patebit e ſignis indicantibus frigiditatem uentriculi ſecundum fundum, de quibus dictum eſt. Si calor robuſtus conſumat; cognoſcetur e temperatura calida principalium uiſcerum, e carnoſo habitu, ex ætate florente. Si cauſa inaniens ſit imbecillitas retentricis; cognoſcetis e fluxu uentris. Si uermis ſit abſu-
4 mens, ſigna erunt uermium, de quibus infra. Tandem ſi appetentiæ uitium ſit poſitum in inanitione totius corporis, excedens inanitio indicabitur ex media, exercitio intenſo, & ſimilibus: deficiens inanitio contra indicabitur e cutis denſitate, & cum Auicenna ex otio.

A forma nihil ex vſu indicatur. Cauſa ſubiecti, oportet ſeruare calidum inſitum oris uentriculi; & oportet fouere proportionem. Ratione efficientis, cum efficiens ſit, uel morbus, uel error externus: Si morbus; quid indicent morbi, tum uentriculi, tum aliarum partium, petendum e proprijs locis. Si cauſa ſit error externus, ſi cauſa interna; ſi ad uentriculum attineat, quid indicet, dictum fuit: ſi autem ad alias partes, ſuis etiam locis dicetur. Si cauſa ſit externa, hæc non indicat. *Indicationes.*

Fames morboſa in genere eſt uitium non deſpiciendum, quoniam aduerſatur inſtaurationi animalis, vnde eſt vehementia eſſentiæ, & attinet ad os uentriculi, quare vehementia dignitatis. Verum diſcrimen eſt pro ui differentiarum. Vnde ratione formæ, cum fames uel auferatur, uel minuatur, uel corrumpatur: ſi paritas ſeruetur; periculoſius eſt uitium, ſi auferatur fames: ideoque Hipp. apho. 6. ſect. 7. ait, inappetentiam eſſe malum, & præſertim in morbis diuturnis, nam patitur homo ſecundum totum corpus, ſecundum uentriculum, ſecundum caput: ſecundum totum quidem, quoniam nõ nutritur, ſecundum ventriculum & caput, quoniam facultas ſentiens ſuo munere deſtituitur, deſinit, & ad interitum properat, quo fit, ut dum inappetentia protrahitur, conſequatur uehementia facultatis, ſiquidem cum Hippoc. aphor. 59. ſect. 7. fames corpora ſiccat; & ſiccare eſt deducere ad mortem. Sed notandum, cum fames ſit quadruplex, Inappetentia, Fames canina, Pica, & Fames uaccina. Si fuerit inappetentia, ſi patiens copioſo alimento non egeat, periculo uacat, ueluti in principijs morborum materialium. At ſi patiens alimento egeat, ueluti in morbis diuturnis, in pueris, in euacuationibus immoderatis, tunc malum non eſt exigui periculi, nam uirtus concidit, unde adeſt uehementia facultatis, quod potiſſimum euenit, dum prorſus aboletur appetentia: nam admodum recedit a naturali ſtatu, & multo magis, quam imminuta appetentia. Si fuerit fames canina, ſi fuerit cum deſiderio boni cibi, inter initia uinci poteſt, at dum producitur, periculo non uacat, & cum Auicenna, degenerat in famem uaccinam, quo enim fames canina diutius durat, eo fit uehementior, & quandoque coniungitur uehementia facultatis, hincque oriuntur ſyncope, & homines moriuntur, nam in fame canina cibus ingeritur ſupra cibum incoctum, cibus etiam euomitur, unde corpus non alitur, & uis uentriculi hebeſcit, ideoque fit fames naturæ. In pica, cum ſit deſiderium, praui cibi, uitium eſt curabile, quoniam pendet a ſucco uitioſo, qui vacuari poteſt, & ob id Galenus capite ſeptimo libro primo de ſympt. cauſ. ait, prægnantes hoc malo ſollicitari quandiu ſucci in uentriculo uigent. Sed notandum, malum eſſe mitius, quo deſiderium fuerit cibi minus praui, quia tunc malum producitur a materia minus recedente a naturali ſtatu, & propterea eſt vehementia eſſentiæ non admodum intenſa. Vaccina fames eſt admodum periculoſa; nam cito annectitur vehementia facultatis, quia cum Aetio animi deliquia oboriuntur. Cæterum, ſi prognoſticum capiatur a vi cauſarum efficientium; pro uehementia cauſarum augetur, & minuitur periculum. Quæ autem ſit vis cauſę, hoc eſt, & morborum, & erroris externi; patet ex ijs quæ dicta ſunt in malis uentriculi. Hoc loco quædam notanda, circa intemperiem, & circa proportionem. Circa intemperiem ſtatuit Auicennas, cum inappetentiæ cauſa efficiens eſſe poſſit caliditas, & frigiditas, uitium eſſe deterius, ſi producatur a frigiditate, nam a caliditate appetitus minus intenditur, a frigiditate magis, & propterea ſi accidat, ut vi frigiditatis deſtruatur appeti- *Prognoſtica.*

Digitized by Google

tus, hoc ſit ob inſignem frigiditatem. Quare cum inappetentię cauſę eſſe poſſit, tum frigiditas, tum caliditas: cum frigiditas magis recedat a naturali ſtatu, & hinc ſit vehementior ſecundum eſſentiam: ob id frigiditas eſt cauſa deterioris inappetentiæ. Circa proportionem ſcire oportet, quemadmodum proportio eſt natiua, introducta a principijs generationis, & immutabilis: at fieri poteſt, vt facultas a proportione contracta, quandoque a ſecundo actu, id eſt, ab operatione deficiat, ſicuti etiam magnes deficere ſolet ab attractione ferri, ſecundo actu, e contactu adamantis, ita colligere etiam licet famé mor boſam, a proportione prodeunté, corrigi poſſe, nõ deſtructa proportione, nam ſtante vita, neceſſario permanet proportio; at proportio ita poteſt affici, vt cum non conſeruetur facultas, facultatis actio, & hinc actus ſecundus pereat.

ratio. H' ἀνορεξία.

De materijs breuiter dicemus. Quid enim poſtulent morbi ventriculi, cerebri, & neruorum; dictum eſt ſuis locis. Seorſim autem circa quamlibet famem digrediemur. Quo igitur ad inappetentiam attinet: cum Aetio, Paulo, Alexandro, & Auicenna, cum malum fiat potiſſimum, quoniam uentriculus, vel repletur, vel intemperatus redditur: quantum attinet ad repletionem ventriculi; probantur vomitoria, ſi ęger ad vomitum ſit procliuis: ſin minus, probantur vacuantia per aluum. Vnde pro vomitorio [aquam copioſam vtpote ad libr.j.ſ.& tepidam, frequenter exhibebimus.] Alexander improbat [mulſam,] vt quę intemperiem latentem corpori inſinuet, quod propoſuit Alexander, quoniam vomitorio vtitur cauſa bilis, & iccirco mulſa improbatur, quia poteſt calefacere, & in bilioſo corpore in bilem mutari. Id quod intelligendum de mulſa meraciore, quæ multam mellis copiam recipit. Paullus enim probat mulſam, ſcilicet dilutiſſimam, cum copioſiſſima aqua. Sed quia vomitoria nocent ijs qui difficulter euomunt: (uentriculus enim uellicatur, diſtenditur, & hinc appetitus magis ſubuertitur) ob id ſtudendum, ut quantum fieri poteſt, uomitus facile fiat, ad quod conſequendum cibis humectantibus, & potionibus occurrendum; ſic namque recrementa humoroſa ſupernatant, hincque facile educuntur per vomitum. Et ob id etiam Paullus [ante tepidam exhibet, uel ptiſanæ cremorem, uel ouorum lutea.] At ſi prorſus difficulter uomat patiens: probatur potius [aloe, quam ſcammonium, hoc enim ſtomachum offendit, & propterea, uel non exhibendum, uel in parua copia, & malis cotoneis caſtigatum: vnde exhiberi poteſt Diacydonites, confectum cum exiguo ſcammonio, ſeu diacrydio.] Quod ſi Paullus, cum reliquis, admittit ſcammonium, nobis etiam licebit uti [rhabarbaro.] Cauſa uero cur Græci ſcãmonio, ſint uſi, & cur nos rhabarbarum admittamus, eſt, quoniam expedit quam celerrime bilem vacuare, nam expedit appetitum reuocari. Verum cum medicamenta facilius per aluum euacuent, cum Paullo copioſa, & temperata alimenta prius exhibenda, quare per duos, uel tres dies exhibere licet [ouorum vitellos, in iure conquaſſatos, licet etiam exhibere cremorem ptiſanæ, & ſimilia.] Verum, ſi humores vacuandi ſint craſſi, & viſcidi, exhibere poteritis [ſpecierum hieræ vnc.ſ.cũ melle roſato ſolutiuo.] Et ut humores cedant, cum Aetio probatur [oxymeli, item cibi parati cum aqua ſalita, & proinde ſal, cappares, oliuæ, & ſimilia attenuantia, & incidentia.] Optimum in hoc malo eſt medicamentum, ſi exhibeatur [mellis roſ. ſolut. vnc.v. cum oxym. ſimpl. vnc.ij.] Si autem vẽtriculus ſit intemperatus, ſi intemperies calida; Auicen. probat [frigidæ potum,] ſed ea quantitate, qua calidũ innatum non extinguatur, unde exhibere licet a libr.j.ſ.ad lib.ij.& potius repetere. Alexander probat [quæ cum aceto parantur. Quare exhibere licet poſcam, id eſt, aquam cum aceto, lactucam, endiuiam, aceto conditas, ut refrigeretur ventriculus. Paullus exhibet panem poſca imbutum, & opſonium e lacte, & aceto paratum; poteſt etiam confici cibus e portulaca cum aceto [(per cibum intelligimus cibum ab alijs ſeparatum, veluti eſt ſalſa, quæ conficitur e petroſelino, ex amygdalis, & alijs id genus.) Auicen. etiam extrinſecus probat medicamentum confectum [ex oleo roſaceo, carne cydoniorum, roſis, cum exiguo maſtiches, verbi gratia recip. carnis cydon. decoctæ ſub cineribus vnc.j. olei roſ. complet. vnc.j.ſ. pulu. roſar. drac. j.ſ. maſtiches ſcrup.ſ. Miſce, & fiat emplaſtrum. Maſtiche miſcetur ad corrigenda medicamenta frigida, & ut ſeruetur calidum innatum. [Si autem intemperies fuerit frigida; Auicen. proponit [decoctum piperis, cinnamom. diatrionpiper. diacalaminth. mithridatium.] Alexander probat [theriacam, decoctum rutæ, aniſorum, probat alia, ius columbæ, & vuarum paſſarum:] vuæ enim paſſæ ſtomacho ſunt gratæ, contemperant ſuccos malignos, & crudos concoquunt, & nutriunt. Alexander cum Paullo probat [vinum vetus, & cõditum, id eſt, calidis alteratum,] de quibus in ſermone de frigido uentriculo. Extra autem probat medicamentum, confectum [ex oleo de ſpica, de abſinth. maſtichino, additis maſtiche, xyloaloe, gallia moſchata, maci, & alijs ab Auic. propoſitis.] Verum admonet Paullus, ſi forte cõtingat, vt ſit patiens qui ſimulet inappetentiam, quoniam deſiderat ſibi concedi inutilia, tunc oportet patientes grauiter reprehendere, ut vtiles cibos admittant. Si non obediant, & hinc contabeſcant; expedit cibum parum deteriorem exhibere. Cibaria autem cum Paullo ita paranda ſunt in hoc malo, ut facile deuorentur, quæ non multa egent maſticatione, iniucunditatem afferunt, & appetentiam eneruant.

Ad repletionē ventriculi.

Ad intẽperiem vẽtriculi. Calida.

Frigida.

Fames canina ſequitur. Hæc ſi fiat citra inanitionem, cum ſuctio in hac intendatur, ui uel frigidæ intemperiei, uel materiæ acidæ, e dictis patet, quæ medicamenta conueniant. Id ſolum cum Aetio notandum, probari cibaria, quæ & ſenſum ſuctionis obtundunt, ſeu compeſcunt, & materiam morbificam attenuant, ac incidunt, ut facile poſſit euacuari. Ad ſenſum ſuctionis obtundendũ; Gal. com. aph.21.ſect.2. probat lenta, & pinguia, nam hæc replent os uentriculi, ut a ſuctione non ita afficiatur. Aetius probat iniucunda, & quę in magna copia accepta parce nutriunt. Hinc conueniunt [pultes, placentæ cum melle copioſo, aut oleo plurimo, aut adipe anſerino gallinaceo, ſuillo, item malua, cerebella. Pręterea lac, uel ſolum, uel cum melle: item oryza cum lacte, & amygdalæ, nuces pineæ.] Abſtinendum ab acidis, & aſtringentibus: nam hæc ſuctionem intendunt. Quoad incidentia, & attenuantia; probantur cibi conditi [allio, porro, thymo, ſatureia, origano, &c.] (unde non eſt mirum cum ita varia ſint vſurpanda, quod patientes ſæpe non reſtituuntur ſanitati.) [Probatur etiam vinum alteratum calamintha, ſaluia, guaiaco, ſaſſafras, &c. Vinũ autem ſit tenue fuluum, odoratum, non valde uetuſtum:] & dabitur tum ieiuno, tum poſt ſumptum cibum, in magna copia, id eſt, ſecundum Aetium, quãtum homo bibere poteſt; quoniam hoc vinum ventriculum calefacit, humores acidos deſtruit: ideoque ſolum vinum quandoque ſufficit, ad perfectam curationem; quam in ſententiam Hippocr. aphor.21. ſect.2. ait, famem vini potione ſolui: vbi per famem, intelligitur canina (teſte Gal. in comm.) facta, uel ab intemperie frigida, uel ab humore acido, & gloriatur Galen. ſe multos, indeſinenter famelicentes, ſanaſſe vino abundanter exhibito: Quod ſi fiat fames

H' κυνορεξία ἢ κυνώδης ὄρεξις. Ad frigidã dyſcraſiã materiã acidã, & ſensũ ſuctionis.

canina

Digitized by Google

Ad inanitionem. canina vi inanitionis; medicamenta, & cibi probantur, quæ a dictis plurimum diſtant. Aloe tunc inſenſiſſima eſt, vt etiam incidentia, & tenuantia. Probantur autem denſantia cutim; vt medicamentum confectum [ex oleo omphacino, cum myrto, aut roſis, ad lentum ignem decoctis.] Licet etiam, vrgente neceſſitate, immiſcere [alumen ſciſſile, prius in aceto tritum; pro ſingulis ſcilicet olei omphacini vncijs, miſceri poterunt ſinguli ſcrupuli aluminis.] Cibos Aetius Probat ſtabiles, ideſt, qui ægre corrumpantur, [vt cochleæ ſunt, & omne genus oſtreorum. Probat etiam carnem ſuum ætate florentium, & potiſſimum probat ventres, & vuluas ſuum: & in ſumma probat cibos tardæ coctionis, & tardæ diſtributionis: vnde, & oua indurata, aut in ſartagine frixa, imo panem non fermentatum. Vinum, in fame canina ex inanitione, potius lædit, teſte Galeno, quare exhibenda aqua, vel vinum aſtringens.] Notandum cum Aetio, circa quãtum agendum, in cibis craſſefacientibus, & medicamentis aſtringentibus, quę extra applicantur; vt, quãtum acceſſio imminuitur, tantum etiam minui debere cibos craſſos, & medicamenta aſtringentia; ne aliud grauius ſuboriatur malum, dum crudis craſſiſque ſuccis corpus repletur.

Μαλακία, ἢ κίττα, Vacuantia. Quoad Picam: in hac oportet ſuccum in ore ventriculi impactum diſcutere; & in cauitate exiſtentem euacuare, & ventriculum roborare ne ſuſcipiat. Quoad vacuantia igitur: niſi vomitus ſit admodum difficilis, probatur [ius pulli tepidum, cum ſyrupo acetoſo ſimplici, vel etiam cum oxymelite: & viu poſtulante, ad ſiccum raphani aſcendere licet,] pręſertim ſi vtero non gerat: hæc enim mitius tractanda, ne fiat abortus. Et ob id Aetius exhibet [aquam tepidam,] præcipue ſi fœmina ventriculum habeat repletum humore acri, acido aut ſalſa. Si patiens maxima difficultate vomat; p̃bantur [ſpecies hierę, mel roſ. ſol. cum oxymelite:] ſi vtero gerat, hierę ſpecies non conueniunt, quia menſes prouocant. Si lutuma appetat patiens, ſecundum Auicen. exhibeatur [aqua, cum vomitorijs, ad lib. j. ſ. & in ea diſſoluatur lutum mundum ad drac. j. *Diſcutiẽtia.* Quoad diſcutientia ſuccos impactos in ore ventriculi; probatur [diatriõ piper. diacalaminthes, & potiſſimum licet conficere pilulas e quinque granis ammios, macis, ſaſſafras, & zingiberis, fiant pil. num. vij. cum oxymelite ſcillit.] hoc medicamentum ſumma vehementia diſcutit ſuccos. [Probatur etiam oxymeli ſcilliticum.] *Roborantia.* Quoad roborantia os ventriculi; Aetius probat [ſuccum mali punici dulcis, cum mentha ſicca, ſed aſperſa cremore portulacæ, vel inſperſa decocto polygoni: quæ habent vim aſtringendi. Probantur, & alia aſtringentia, vt eſt confectio e ſantalis, & diacydonites cum ſaccharo.] Extrinſecus probatur cataplaſma, confectum] e roſis, gallis immaturis, malicorio, myrto, cotoneis, quæ baſeos erunt loco: addenda quæ tenuis ſint ſubſtantię, pro vehiculo: item quæ corrigant frigida, ne calidum inſitum lædatur, pro correctione frigidorum, addatur maſtiche, & abſinthium: pro vehiculo, miſceatur feniculum, cyminum, aromata: baſis autem in maiori erit quantitate, verbi gratia recip. roſarum gallarum immaturarum, malicorij, myrtilorum, ana drac. j. carnis cydon. decoctæ ſub cineribus vnc. ſ. maſtiches, abſinth. an. ſcrup. ſ. fenic. cymini, cinnamom. an. gra. v. Miſc. & fiat cataplaſma.]

Diæta. Cibus proportione reſpondebit. Victus mediocris erit, niſi ſit p̃gnans: tunc enim ſuaſu Aetij, cibum oportet exhiberi in minori copia, ſi ſcilicet pręgnans ſit, in qua multus ſanguis collectus ſit. Si patiens cibos reſpuat, occurrendum varijs, & iucundis opſonij. Si terram patiẽs appetat, prodeſt exhibere [amylum recens] (ſecundum Aetium) vice terræ. A dulcibus opſonijs abſtinendum, quia ventriculi os laxant. Et, ſi patiens delectetur dulcibus, miſcenda aſtringentia: vnde opſonium fieri poſſet [e ſaccharo, cum ſucco cydoniorum.] Ad minuendum ſenſum ſuctionis in pica, probantur [pedes, roſtra, ventriculi porcorum.] Verum ante cibum, dum inſtitutum eſt ſuccos diſcutere, Aetius exhibet [oliuas ſale conditas, vel v. vel vij. amygdalas amaras.] Dum propoſitum eſt ventriculum firmũ reddere, exhiberi poteſt, [vel polenta, vel panis, cum ſucco cydoniorum, aut punicorum madefactus. Poſt cibum Aetius probat paſſulas.] Et, ſi periculum eſt vomitus, [probat poma granata, pira,] Pro potu probat [vinum fuluum, odoratum, antiquum, & pro robore ventriculi ſubaſtringens.]

Βούλιμος. Vaccina fames, vel Exquiſita eſt, vel Notha, ſeu ſpuria. Exquiſita eſt, quæ fit a frigiditate agente in os ventriculi; vnde primo intenditur animalis appetentia, mox aufertur, & relinquitur fames naturæ. Nothæ fit (ſecundum Alexandrum) ab immodico calore agente in os ventriculi: vnde calidum innatum ita diſſoluitur, vt niſi æger cibum aſſumat, animo deficiat. In malo igitur vtroque adeſt alimenti penuria: ideoque alimentis occurrendum, in exquiſita calefacientibus, in ſpuria refrigerantibus. *Medicamenta.* Quoad medicamenta famis vaccinæ exquiſitæ: probantur medicamẽta propoſita in intemperie frigidi ventriculi, verbi gratia, vti licet [dianthos, conſerua e betonica.] In fame autem vaccina ſpuria, probantur propoſita in calidiori ventriculi intemperie, vt eſt, verbi gratia, [ſaccharum roſatum, conſerua ex acido citri, &c.] At cum Alexandro notandum, [ab opio cauendum eſſe, licet intenſus ſit feruor. Vrgente tamen neceſſitate, probantur magnæ antidoti, ſed recentes. Item Philon. Roman. hæc enim opium recipiunt, ſed plurimis calidis miſtum. Expedit autem his miſcere conſeruas calefaciẽtes, vt eſt diãthos. Proinde Alexander opium ſincerum prohibet quod nonnulli cum frigida exhibebant.] Quoad ea quæ admouentur in fame vaccina notha; probatur [emplaſtrum e carne cydoniorum, additis oleo roſcum roſis, & exiguo maſtiches,] *Diæta.* Quoad diætam: primum in vaccina fame exquiſita, probatur aer alteratus, [ambra, moſcho, cinnamom. aniſo, maci, &c. licet etiam odorari carnem aſſatam;] ita enim aer aptus redditur, ad reficiendos ſpiritus. Probatur [odor vini aromatici cum aceto.] Præterea in penuria materierum, cum Galeno l. de med. facile parabil. capi. 15. licet etiam ad olfaciendum porrigere [acetum, fructus odoratos, & terram aceto madefactam.] Cibi ſint euchymi, & eupepti. [Vinum probatur vinoſum.] Si fames uaccina ſit notha, probatur aer frigidus: quare odoramenta fiant [ex aqua roſacea, roſis, aceto, pomis, uiolis, caphura, &c.] Cibos Alexander probat qui ægre coquuntur, [ut oryzam,] & alia ſuperius dicta. Alterandi cibi ſunt in hac fame notha, [endiuia, lactuca, portulaca. Vinum erit pauciferũ, & ſubaſtringens.]

CAPVT VIII.

De Siti morboſa.

Nomen. PEr hanc intelligimus ſitim corruptam, hoc eſt, intenſiorem redditam, ſiue ſit immoderatæ potionis, ſiue potionis prauæ. Excludimus ſitim ablatam, & imminutam: harum enim doctrina patet e tradi tis de fame morboſa. Proinde corrupta ſitis generatur, cum corpori aliquid præter naturã *Generatio* occurrit;

Digitized by Google

occurit, vi cuius os ventriculi afficitur, vt hæc affectio impertiatur ſenſui interiori, & hinc impellatur, animalis appetentia, vt ea lege influat in os uentriculi, vt deſiderium potus præter naturam intendatur. *Definitio.* Sitis ergo corrupta, eſt concupiſcentia animalis deprauata oris ventriculi, dependens a fruſtratione concupiſcibilis potui deſtinatæ. *Forma.* Forma huius vitij eſt concupiſcentia animalis (de qua ſupra) deprauata: ad differentiam, & ſitis ſecundum naturam, & præter naturam, ſed ablatæ, & imminutæ. *Subiectũ.* Subiectũ eſt os ventriculi.

Cauſa efficiens. Ratione efficientis, diximus, quod dependeat a fruſtratione concupiſcibilis potui deſtinatæ: ad differentiam famis. Iam ergo proponendæ ſunt cauſę ob quas hæc facultas fruſtratur. Galenus capit. 13. lib. 1. ſimpl. ait, ſitim fieri, partim humoris inopia, partim caloris copia. Dum enim vehiculi eſt inopia, inſurgit appetitus huius humiditatis, huius liquidi. Præterea dum adeſt calor immoderatus, eſt priuatio frigidi; vnde plus iuſto calidum inſitum extra mouetur: quare excitatur appetitus frigidi, vt retundatur caloris motus ad extra, & prohibeatur diſſolutio. Cum igitur humoris inopia fiat appetitus humidi, caloris inopia, appetitus frigidi; nihil aliud fit, quam ſitis. Immediata quidem ſitis cauſa vnica, eſt cum vnus affectus non poſſit habere duplicem cauſam; ſed mediata, eſt multiplex, quæ tamen ad quos principes fontes reducitur, nimirum ad duplex uitium humiditatis roridæ oris ventriculi: quorum vnum attinet ad quantitatem imminutam, dum humiditas deficit, alterum ad qualitatem, dum humiditas non deficit, ſed efferueſcit. Porro indagandæ ſunt cauſæ, ob quas rorida humiditas, & deficit, & efferueſcit. *Defectus humiditatis roridę.* Deficit, cum Auic. Alex. & reliquis, propter cauſam Internam, vel Externam. Interna cauſa eſt morbus ſiccus oris ventriculi, & humor ſiccans, & renum diabetica affectio. com. aph. 19. ſect. 4. Externa cauſa non neceſſario occurrens, eſt veluti medicamentum ſoluens, nimium purgans; medicamentum ēt aſtringens, & exprimens humiditatem, item venena exſiccantia. Cauſa externa neceſſario occurrens, eſt veluti cibus ſtipticus, conſumens humiditatem: item defectus potionis, com. aph. 27. ſect. 5. item immoderata inanitio, vigiliæ, timores, mœrores, dũ excedunt. *Efferueſcētię humiditatis roridæ. I.* Efferueſcit rorida humiditas, ob cauſam Internam, vel Externam. Interna, eſt cauſa calefaciens, quæ vel ſimplex eſt Qualitas, vel Humor calidus capit. 30. lib. 1. ſimpl. Simplex caliditas detinens os uentriculi, vel eſt cauſa Præcipua, vel Sine qua non. Cauſa præcipua, ſeu principalis, eſt intemperies uentriculi calidior, quæ ſuborta ſit citra vitium caliditatis alterius partis. com. aph. 19. ſect. 4. Caliditas autem ſine qua non eſt caliditas affigens os ventriculi, ſed impertita ori ventriculi uel a Toto, vel a Parte. com. 1. lib. 4. de ratione victus. Si caliditas ſit in toto, vel in febre ardenti, ſitim omnino parit e neceſſitate. Si fuerit caliditas in parte, ſitis non oboritur, niſi pars primo affecta proxima ſit ventriculo, aptaque ſit ad producendum ſitim, primum locum cum Galeno, tenet os ventriculi, ſecundum, ventriculi corpus, tertium œſophagus, quartum pulmones, quintum, ieiunum inteſtinum. Ratio eſt: nam os ventriculi eſt pars, ſine cuius affectione non fit ſitis: reliquę partes ſitim committunt, quatenus in conſenſum ducunt os ventriculi, h. e. vbi impertiuntur ueluti caliditatem ori uentriculi: Dum Gal. pulmonem proponit, non excludit cor, quatenus cor eſt uiſcus in thorace contentum: unde Auicen. ſtatuit, ſitim fieri a corde, & a pulmone, dum hæc uiſcera inualeſcunt. Præterea, cum ſitis fiat a ieiuno inteſtino, iure Auicen. ait, etiam fieri ab hepate. Quin etiam, cum Auicen. a cerebro, ſi inſignem contraxerit feruorem, caliditas impertiri poteſt ori ventriculi, indeque ſitis excitari. Auic. non fuit ſuperfluus, nec Galen. diminutus: hic enim per modum exēpli loquitur, ille e propoſito. Hæc de ſimplici caliditate, quæ eſt in cauſa ſitis. II. Quoad materiam: poteſt eſſe Vapor, vel Minera. Vapor eſt febrilis, itē ſalſus vapor, prodiens a materia aquoſa in hydrope aſcite. vnde Auic. ait, ſitim fieri in hydrope. quoniam prohibetur tranſitus humiditatis, quę membra humectare debebat. dum ait, membra priuari humiditate, intelligit ſitim naturę, non animę, ratione ventriculi, intelligit ſitim animæ: nam materia aquoſa, ſeu potulenta, ſi detineatur, ſalſa euadit, & hinc mittit in os ventriculi vapores ſalſos, & calidos, vnde fit ſitis. Quemadmodum etiam vermis mortuus, vapore calido poteſt ſitim parare. Quoad humorem ſeu mineram, præſertim eſt materia biliosa, item ſalſa pituita. At humoris vitium quandoque eſt a toto genere præter naturam; veluti ſi quis appetit vrinam, capit. 7. lib. 1. de ſym. cauſ. ſed hic humor vergit ad calidum, ad differentiam humoris, qui picæ eſt cauſa. Cæterum, & vitium in ſubſtantia eſſe poteſt, dum humor putreſcit. Sed perpetuo vitium ſitum eſt in caliditate, qua afficitur bilis amara, pituita dulcis, pituita potiſſimum ſalſa. Cauſa ęxterna non neceſſario occurrens, eſt medicamentum calidum, vel acre, vel ſalſum. com. aphoriſ. 19. ſect. 4. præterea, & medicamentum purgans, quia euacuat, & humiditatem abſumit: (ſi enim concurrat vt calidum, humiditatē accendit:) Huius ordinis eſt venenum calidum. Efficax admodum cauſa ſitis eſt viperarum punctio, quoniam emittitur virulentia, cuius forma eſt tantæ actiuitatis, ut ſui calore, ceu organo, vehementer accendat oris humiditatem, & vehementer ſiccet, ac abſumat. Secundum Auicennam igitur, vinum viperinum, ceu veneficum, ſitim parit. Cauſa aũt externa neceſſario occurrens, eſt aer æſtiuus, præſertim ſi eo tempore fiat iter. Concurrit etiam cibus vel copioſus vel calidus, vel craſſus, vel lentus. Copioſus quidem cibus, cauſa eſt ſitis, nam huius gratia laborat calor ventriculi, unde efferueſcit humiditas, præcipuæ quia cibus copioſus non facile deſcendit, unde uicinus manens ori uentriculi ſuo uapore humiditatem accendit: Quo fit, hanc ſitim ſomno ſedari: quippe qui eſt in cauſa, ut calor uniatur, & non ita laboret. Somnus etiam prodeſt cum Galeno, com. aph. 27. ſect. 5. quoniam eſt in cauſa, ut deſcendat id quod facit ſitim. Calidus deinde cibus in cauſa eſt ſitis, quoniam humiditatē accendit: vnde ſeſamus, & eryſimon, ut calida ſunt, faciunt ſitim cap. 30. lib. 1. alim. quemadmodum ēt cibi aromatibus conditi, & cum Auicen. piſces ſaliti. Cibus denique craſſus, & lentus poteſt eſſe in cauſa ſitis, inſtar cibi copioſi: quoniam calor laborat, & in attenuatione, & in deterſione. Præterea cauſa ſitis eſt potio calida, ut uinum, aqua ſalſa. com. 35. lib. 2. de ratione uict. & com. 1. lib. 4. de rat. uict. & com. aph. 27. ſect. 5. Auicennas addit ſomnum, tanquam cauſam ſitis, ſi ſcilicet fiat ſuper cibum calidum: nam in cauſa eſt, ut uapor calidus peraret os uentriculi. Auicennas etiam addit motum uehementem, & linguæ, & totius corporis: & tandem iram: nam huius cauſa humiditas oris uentriculi accenditur.

Differētię. Quoad differentias, ratione formæ: concupiſcibilis intenſior, eſt uel ſimpliciter Potus, uel Potionis prauæ. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ. Ratione efficientis; ſuctio eſt immodica, quoniam oris uentriculi humiditas, uel Deficit, uel Feruet. Atque utcunque ſe habeat, defectus, & feruoris cauſa eſt, uel Interna, uel Externa.

Sitis

Digitized by Google

Signa. Sitis in genere ab ægro fit euidens : ſicuti etiam differentiæ a forma. Ratione cauſæ efficientis; cum oris ventriculi humiditas vel deficiat, vel accendatur; cum Auicenna deprehendetur, e ſignis præſentibus vel inopię humiditatis, vel excedentis caliditatis. Quoad cauſas inopiæ humiditatis, & proinde quoad cauſas ſiccantes : ſi cauſa ſiccans ſit intemperies ventriculi; ſigna patent e proprio loco. Et ſimiliter ſi in cauſa fuerit humor ſiccans. Si cauſa ſit, morbus renum; ſunt ſigna diabeticę affectionis. Si cauſa ſit accendens humiditatem oris ventriculi; vtrum ſit vel caliditas, vel humor calidus; cognoſcetur e traditis de intemperie ventriculi calida, vel ſine materia, vel cum materia. Vtrũ autem caliditas ſit vel principalis, vel ſine qua non, deprehendetis e ſignis, vel indicantibus, vel non indicantibus vitium extra ventriculum : verbi gratia, e febre cognoſcetis, caliditatem eſſe ſine qua non, & a toto prodire. Si in iecinore fuerit inflammatio; pariter cognoſcetis ex hac inflammatione, caliditatem eſſe ſine qua non, & prodire ab hepate. Et ſic de reliquis. Num cauſa ſit vapor, vel humor; cognoſcetis e traditis in ſermone de intemperie ventriculi, ubi tradita ſunt ſigna cuiuslibet, & vaporis, & humoris.

Indicationes. Secundum Galenum capit. 30. lib. 1. ſimpl. ſi ſitis fiat ex humoris inopia, humectare oportet : ſi e caloris abundantia, ſi ſimplex ſit caliditas, oritur indicatio refrigerandi, ſi humor, vacuandi.

Prognoſtica. Non autem eſt contemnendum hoc vitium: quia, vt, & fames, nocet refectioni corporis. Si autem perpendamus differentias: ratione formæ, ſitis eſt magis periculoſa, ſi fuerit deſiderium prauæ potionis. Ratione cauſæ efficientis: ſi cauſa efficiens ſit vehementior : malum non tantum periculoſum eſt, ſed interdum etiam lethale: & propterea Galenus cap. 7. lib. 1. de cauſis ſym. ait, obijſſe quoſdam, qui pertinaciter ſitim ſuſtinere voluerunt: & nonnullos obijſſe, qui malignam aquam immoderate biberant: præterea, qui viperam comederat, & qui vinum viperinum biberat: obijt etiam ex inopia, & feruore humiditatis, qui vinum vetus ad ebrietatem hauſerat. Vbi notandum, ſitim non fuiſſe mortis cauſam, ſed fuiſſe occaſionem, vt homo impatiens vinum biberet immodice, quod vinum deinde mortis fuit cauſa : ſicut etiam contingit ei, qui ardenti correptus febri, immodice frigidam bibit. Sed ad rem: Cauſa admodum vehemens eſt in cauſa mortis: nam inſigniter afficitur os uentriculi, vt emergat qualitas ſpiritalis ita infenſa, vt cordis calor euertatur, & homo pereat.

Curatio. In hoc malo pro diuerſitate cauſarum varijs vti oportet præſidiorum materijs : cap. 30. lib. 1. ſimpl. *Acetũ-ſus.* Nam in ſiti a ſiccitate, omne [acetum] improbatur. In ſiti a caliditate, & ſiccitate, probatur [acetum, ſed aqua miſtum.] Tandem in ſiti, a pituita ſalſa, probatur acetum ſimplex. Acetum enim ſtrenue refrigerat, & humectare non poteſt, expedite permeat, incidit, quare in ſiti e ſiccitate improbatur, cum exſiccet, in ſiti e caliditate, & ſiccitate, probatur, ſed aqua miſtum, nam acetum refrigerat, aqua permiſta humectat, probatur denique acetum ſimplex in ſiti, cuius cauſa eſt ſalſa pituita, quoniam refrigerat ſalſam calidamque pituitam : præterea pituitæ humiditatem ſiccat, craſſitiem incidit. *Vacuantia.* [Vacuantia] probantur in ſiti, quæ fit a materia. Proinde cum Alexandro, ſi patiens facile euomat, ſi peccet bilis, probatur [aqua hordeacea tepida, & ſimplex aqua tepida.] Auicennas dicit, aquam frigidam ſitim augere, & tepidam minuere: quoniam vi aquæ frigidæ bilis, quæ eſt in cauſa ſitis, magis detinetur, & virtute tepidæ euacuatur. Si pituita ſalſa ſitis ſit cauſa, probatur [aqua hordeacea, cum oxymelite.] Et ſi æger difficulter vomat, probantur varia per aluum lenientia : de quibus alibi diximus. *Refrigerãtia, & humectãtia.* [Quoad alterantia:] probantur, quæ fauces poſſunt alterare : ea enim alteratio ori ventriculi impertitur. Quare cum Galeno, comm. aphoriſ. 54. ſectio. quarta dicendum, febre ardenti correptos, non ſitire, ſi a tuſſi ſicca leuiter irritentur, quoniam per tuſſim oris partes humectantur. Iure igitur Auicennas probat [frigidam,] adminiſtratam ſuper linguam. Confert in ore detinere [nucleos prunorum, folia lactucæ, immerſa in frigida : probantur caules lactucæ. Et cum Aetio probatur liquiritia. Vti etiam licet cremore pampinorum uitis ſucco portulacæ, ſucco cucumeris : probantur etiam grana punicorum, arantij, probantur limones, fruſtra melonum quæ ſunt prope corticem, angurię, cucumeres.] Poſſumus hoc medicamento vti: [recipe ſeminum cucumeris hortenſis, melonum, amygdal. dulcium, diacodei .n in forma ſolida, cum ſaccharo, ana drac. j. cum albumine ouorũ. fiant pilulæ.] Et, ſi malum non cedat, hæc medicamenta non tantum in ore ſunt detinenda, ſed etiam deuoranda.

Cęterum, ſi eueniat, vt immoderatus ſit vini appetitus, vt propterea homo ebrius euadat, biſariam poſſumus occurrere : primum, remedijs, quorum beneficio homo a copioſo vino abſtinet : deinde medicamentis, quorum beneficio homo citra ebrietatem bibat, quantum libuerit. *Diæta, in ſiti tenenda.* Quoad primum, potius alimentis quam medicamentis occurri poteſt: ideo in doctrina de diæta ſimul hæc perſequemur. Auicennas igitur in ſiti prodeunte a pulmone probat aeris frigidi attractionem : quare urgente feruore pulmonis, expedit prope os detinere vas frigida repletum. Cibus (niſi ſitis prodeat a ſalſa pituita) probatur refrigerans, & humectans. Vnde Galenus capite quarto, libro tertio. de temperam. probat [lactucam,] & capite nono, libro primo. de alimen. & capite quinto, libro de ptiſana, probat [ptiſanam hordeaceam.] In ſumma probantur cibi propoſiti in calidiore, & ſicciores ventriculo. Si autem ſitis prodeat a ſalſo humore, cum Alexandro ad deterſionem probantur [cibi ſalſi, vt cappares, ſalſamenta, piſces ſalſi:] capite ſexto, libro ſeptimo. Quoad potum, ſi ſitis procedat ex inopia alimenti, [vinum] exhibendum, quale ſine noxa bibere conſueuerunt. Si ſitis prodeat e caliditate, [aqua] exhibenda. comm. aphoriſ. 27. ſect. quinta. Si a bile fiat ſitis, probatur [aqua.] Si e ſalſa pituita, [cum aqua oportet miſcere acetum.] *Vt vini o...ratur faſtidium.* Tandem ſi immodicum ſit deſiderium vini, & primum, ut patiens ab hoc appetitu vindicetur, probatur [vinum detentum in vaſe, in quo, patiente inſcio, immiſſa ſit uel anguilla, uel lacerta uiua, uel teſtudo lacuſtris, uel ſemina caulium, Probatur etiam uinum medicatum, cum myrto, vel granatis:] *Plura, de diæta.* Cæterum Auicennas circa uſum potus probat, ut non bibatur aqua plurima ſubito, unde Philoſophus probl. 57. ſectio. prima ad extinguendum ſitim laudat potum exiguum, ſed frequenter exhibitum. Probat quidem paruam doſin, nam licet poſſit eſſe indicans ſummæ actiuitatis, tamen uirtus prohibet, quoniam aqua copioſa mortificat calidum inſitum, ſecundum Auicennam, uerum gratia ſitis atque etiam uirtutis, oportet frequenter exhibere. Et ſi contingat, ut indicans ſit admodum uehemens, potio exhibenda eſt etiam tempore noctis, com. aph. 27. ſect. 5. quod non faciendũ, ſi modica ſit ſitis, quoniã ſitis non valde intenſa per ſomnum corrigitur. Si ſitis fiat e caliditate, ſecundum Aetium, probantur uigiliæ, quoniam refrigerant, & propterea ſomnus (ut ſupra dixi) ſuper cibum calidum, ſitim excitat. At ſi fiat ſitis a ſiccitate; cum

Aetio,

Digitized by Google

Aetio, & Auicenna probatur ſomnus. Et ſimiliter ſi fiat ex humore: nam per ſomnum coquitur humor, & deſcendit. In ſiti e ſiccitate; quia labor ſiccat, improbantur tum corporis, tum animi motus, ſecũdum Hippocratem. text. 31. lib. de ſal. diæt.

Ad aduertendum ebrietati. Quod ſi patiens ſumme vinum appetat, ac facile inebrietur: occurrendum præſidijs, & aſſumptis, & applicitis. Quoad aſſumpta; antequam homo vinũ bibere incipiat, oportet [ut hauriat duo, vel tria cochlearia olei communis ſimplicis, extracti ex immaturis oliuis, & oportet addere ſem. caulũ ſcrup. j. oleum quidem ſupernatando prohibet aſcenſum vini vaporum; & quia factum eſt ex oliuis immaturis, propellit etiam vapores vini ad partes infernas, præſertim ſi miſceatur puluis caulium;] ſumma enim eſt inimicitia inter caules, & vitem: nam ſi braſſica prope vitem plantetur, diſcedere ab inuicé hæc duo videntur. Quoad ea quæ admouentur, roborandum eſt caput, & abluẽdum [e lixiuio, & aqua alterata cum braſſicis.] Videatur Galenus cap. 1. lib. 2. κ. τόπ.

CAPVT XI.

De læſa chylificatione.

Nomen. DVplex in ventriculo celebratur coctio, vna cibi, altera chyli: nam ope alteratricis cibus primum mutatur in chylum, mox chyli portio ope eiuſdem alteratricis in ſubſtantia conuertitur ventriculi. Nos in præſentia verſabimur circa concoctionem, vt ad cibum refertur, cuius opus eſt chylus; mutationem autem cibi in chylum, uocamus chylificationem, capite 1. lib. 3. de ſympt. cauſ. Per chylum vero non oportet intelligere cremorem ptiſanæ, ſubſtantiam albam, aut lac; ſed cibum, mutatum in quandam ſubſtantiam, quæ conuenientem aſſequitur qualitatem, ut in iecinore in ſanguinem conuerti poſſit. Quoniam ergo impoſſibile eſt, ut error, qui in prima actione committitur, corrigatur in ſecunda coctione: ſequitur, quod per chylum non debemus intelligere ſubſtantiam ſimpliciter liquidam, & albam; ſed eam, quæ obtinet conuenientem qualitatem, quam acquirit ab alteratrice ventriculi. Quod ſi enim e bruto ſanguis extrahatur, ſanguis eſt; ſed non eſt ſanguis, qui in humano iecore in ſanguinem ſit conuerſus: ideo in ſanguinem in humano iecinore debet conuerti. Dicemus ergo læſa chylificatione, & quidem in genere, hoc eſt, quatenus Aufertur, Imminuitur, & Corrumpitur. *Generatio.* Malum hoc ita ſumptum, hoc modo generatur: oportet ventriculo aliquid occurrere præter naturam, vt cuius chylificatio (vel propria ratione, vel fruſtratione reliquarum facultatum, famulantium chylificationi) ita fruſtretur, vt mutatio cibi in chylum præter naturam efficiatur. Vnde ſic poteſt definiri: *Definitio.* Læſa chylificatio eſt functio præter naturam ventriculi, dependens a fruſtratione chylificatricis. *Forma.* Forma, eſt functio præter naturam, quare quid genericum, quod prædicatur de chylificatione ablata, imminuta, & corrupta. Nam cum Galeno, capite quarto, libro de different. ſymp. in coctione triplex eſt vitium nempe cruditas, concoquendi tarditas, & prauitas. Cruditas, ſeu ἀπεψία dicitur, ſi nulla omnino alteratio fiat, capite primo, libro tertio. de ſymptom. cauſ. Si autem cibus alteretur, non tamen ſicut oportet, cruditas a Galeno adhuc vocatur, at non vt prius. Et propterea dum nulla ſit alteratio, vocari poteſt cruditas ſimpliciter: dum ſit aliqua alteratio, ſed non vt fieri debet, ſit cruditas ſecundum quid, quia in hac non priuatur, ſed deprauatur. Cæterum, hæc alteratio deprauata duplex eſſe poteſt: nam vel alteratio tarde ſit, & cibi nondum conuenientem mutationem ſuſceperunt, & vocatur βραδυπεψία, ſeu tarda coctio, vel ſit alteratio, ut cibus corrumpatur omnino, vnde cum Galeno naturalem gratiam cibus prorſus recipere nequit; & hæc proprium nomen non habet, ſed licet nobis διαφθορὰν. id eſt, chylificationem corruptam nominare. Notandum igitur differentiam eſſe, inter imminutam, & corruptam coctionem: nam in diminuta, cibus naturalem gratiam ſuſcipit, ſed tempore longiori; in corrupta nequaquam cibus ſuſcipit naturalem gratiam. Et propterea dum dicit Galenus, in tarda coctione cibum nondum conuenientem mutationem ſuſcipere; nil aliud vult, quam cibum, qui nondum conuenientem mutationem ſuſcepit decenti tempore, tandem tarde mutationem decentem accepturum. At dum Aetius dicit, interdum contingere, (ſcilicet in bradypepſia (vt cibus nunquam propriam mutationem accipiat; intelligit ſecundum aliquam cibi partem; nam ſi cibus ſecundum omnes partes propriam tranſ mutationem non ſuſciperet; ſecundum nullam partem nutriret: ideoque in tarda coctione fieret atrophia, non gracilitas, quæ non penetrat vltra pinguedinem, & carnem, ſicut macies: quod tamen citato Galeni loco aduerſatur. Subiectum eſt ventriculus; per quod diſtinguitur a fruſtratione læſa aliarum partium: intelligere autem oportet ventriculum præſertim ſecundum fundum. Vnde Auicennas dicit, nocumenta digeſtionis ſequi nocumenta in inferiori ſtomacho. *Subiectum.*

Efficiens cauſa, his verbis deſcribitur: dependens a fruſtratione chylificatricis: qua particula, diſtinguitur læſa chylificatio, a læſa ventriculi attractione, retentione, & expulſione, capite primo, libro tertio. de ſymptom. cauſ. Fruſtratur autem chylificatrix, vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Hoc ut intelligatur, ſupponendum e capite octauo, & vndecimo, libro tertio. de facult. natural. ventriculum, inſtar cuiuſlibet partis, quatuor facultatibus eſſe donatum, nempe alteratrice, attractrice, retentrice, & expultrice: quæ facultates, præter communes functiones, quas gratia nutritionis obeunt, id etiam in gratiam totius corporis præſtant. Vnde alteratrix cibum mutat in chylum: attractrix rectis fibris contractis, cibum attrahit: retentrix fibris obliquis cibum attractum vndique amplexatur, & donec in chylum mutetur, continet: expultrix denique fibris tranſuerſis, tum quodlibet excrementum, tum chyli portionem ſuperuacaneam expellit. Chylificatio igitur propria ratione dicitur fruſtrari, dum deficit a ſuo munere, citra fruſtrationem reliquarum facultatum. Cum Galeno igitur, capite primo, libro tertio. de ſymptom. cauſ. chylificatrix propria ratione fruſtratur, vel quia Læditur, uel quia aliquis Error externus occurrit. Læditur facultas ob morbos ventriculi. Vnde, ſi morbi ſint in intemperie, Labefactatur facultas: ſi in mala compoſitione, Impeditur. Et de his morbis ſuo loco diximus. Galenus ait, facultatem labefactari, ob intemperies quaſdam actiuarum qualitatum: quaſdam dicit; intelligens intemperiem ægritudinis, ad differentiam intemperantiarum ſanitatis: proponit autem tantum actiuas qualitates, quia reſpicit ad intemperantias, ut ſunt cauſa ablatæ actionis breui tempore, id eſt, ut ſunt magnæ actiuitatis: quod ſit a calido, & frigido, non ab humido, & ſicco. Quod ſi ab humido auferatur actio, hoc ſit per mediam hydropem, &, ſi per

Cauſa efficiens. Chylificæ facultatis fruſtratio.

Fruſtratio χυλώσεως propria ratione.

1. Ob morbos ventriculi.

Digitized by Google

ſi per ſiccitatem auferatur actio, hoc fit interuentu ſenij, vel maraſmi. Notandum per quamlibet valde intenſam intemperiem auferri coctionem, ſeu actionem: ita tamen, ut citius, & magis lædant qualitates actiuæ, & inter actiuas cum Auicenna magis lædat intemperies frigida, quia magis nocet calido inſito. Hæc de cauſis, ob quas læditur chylificatrix propria ratione. Dubitatur autem num etiam lædi poſſit ob errorem externum. Nam Galenus capite vltimo, libro primo de loc. affec. ait, naturę actionem ſemper lædi affecto organo: ſi ergo ſemper afficitur organum: ſemper læditur actio vi morbi, non autem propter errorem externum. Reſponſio. Organi affectio non ſemper eſt morbus, ſed interdum eſt error externus, vi cuius afficitur organum, & quidem organum naturæ, ad differentiam organi animæ, id eſt, facultatis animalis, & recte quidem, nam animalis facultas influit, naturalis eſt inſita: vnde error qui afficit organum naturæ, eſt etiam error ex vſu, id eſt, indicans vtile: Sed ad rem. Si chylificatrix fruſtretur propria, ratione ob errorem externum. Galenus capite primo, libro tertio, de ſympt. cauſ. ſtatuit errorem externum triplicem eſſe, nempe attinentem ad Ventris excrementum, ad Cibum, ad Tempus ſomni. Ratio noſtra hæc eſt. Error externus rationem habet cauſæ morbificæ: & hæc Interna eſt, vel Externa, Si interna, eſt excrementum in ventriculo detentum. Si externa, hęc eſt Principalis, vel Secundaria: principalis eſt cibus; ſecundaria, eſt ſomnus exiguus. Cibus quidem eſt cauſa præcipua, nam ad coctionem celebrandum duo potiſſimum concurrunt, nimirum agens & paſſum: agẽs eſt ventriculus, paſſum eſt cibus. Et propterea dicit Auicennas cibi coctionem lædi, quatenus vitium eſt, vel in receptore cibi, id eſt, in ventriculo, vel in cibo. Somnum autem exiguum eſſe errorem in rationeq; cauſæ non principalis, inde facile colligitur; quoniam, licet nullum ſit vitium, vel in ventriculo, vel in cibo; tamen ſi error committatur in ſomno, vt ſomnus iuſto breuior ſit, læditur actio. Quare Auicennas ſumma diligentia reſpiciens ad cauſas non principales, inquit, coctionem lædi, vt vitium eſt in rebus accidentibus, superuenientibus poſt aſſumptum cibum, quemadmodum eſt ſomnus exiguus. Quare Galenus per vitium in tempore ſomni, inſinuauit omnes cauſas externas, ſed non principales: nam in eodem capite proponit etiam vitæ rationem, in cenſu erroris externi, quia proponit ęquitationem, piſcationem, ambulationem, nauigationem, Venerem, balneum, &c. Itaque, cũ error externus ſit triplex, nimirum excrementum, cibus, & ea quæ extrinſecus superueniunt: quantum attinet ad excrementum; poteſt eſſe Vapor, ſed potiſſimum Humor: hicque humor eſſe poteſt Pituitoſus, Bilioſus, Melancholicus. Excrementi autem vitium multiplex eſſe poteſt, nempe Putridum, ut quilibet humor: præterea Frigidum, vt Excrementum pituitoſum, & melancholicum: Calidum, vt bilis, pituita ſalſa, bilis atra exuſta. Præterea vitium eſſe poteſt in excremento, quatenus Moram trahit in ventriculo, & quatenus. Aliunde fluit: oportet autem fluere, ſecundum Auicennam a capite, ab hepate, ſplene, & alijs partibus: ſiquidem & generatur quandoque in ventriculo, quandoque extra. Cæterum, Galenus capite primo libro tertio, de ſymptom. cauſ. ait, ſi excrementum ſit calidum chylificationem corrumpi, in qua corruptione cibus mutatur in chylum nidorulentum: hoc autem excrementum calidum & nidorulentum varij poteſt eſſe nidoris; modo enim tanquam virus,

1. Ob errorem externum.

Error externus triplex.

1. Excrementũ in ventriculo.

modo lutum, modo crudos piſces, modo indicibilem putredinem olet. Si autem excrementum ſit frigidum, ſi cibis permiſceatur; corruptio fit acida, de qua locutus eſt Galenus capite quarto lib. quinto, de vſu part. Quod ſi excrementum frigidum non permiſceatur cibo; tunc coctio imminuitur. Auicennas ait, coctionem ciboſque corrumpi, quia cibi uel acquirunt qualitatem, non proportionatam ad aliquam qualitatem conſuetam, vel putreſcunt cibi, vel aduruntur, vel aceſcunt. Quibus hoc vult: Si excrementum toto genere ſit præter naturam, quamuis non putridum, cibos affici qualitate inſueta, ſi autem excrementum putreſcat, cibum putreſcere: ſi excrementum ſit calidum, cibos aduri, & nidore affici, ſi frigidum ſit excrementum, cibos aceſcere. Hæc de excremento. Quo ad cibum, hic bifariam accipitur: primum, ut eſt materia alimentalis: deinde, quatenus vſurpatur & adminiſtratur. Si capiatur vt materia alimentalis; perpendi poteſt, vel ſecundum vitium, vel ſecundum cauſam efficientem. Vitium attinet ad ſubſtantiam, vel ad qualitatem. Si perpendatur ſecundum cauſam: tunc vitium pendet vel a natura, vel ab arte. Denique ſi accipiatur cibus, vt vſurpatur; vitium pertinet ad quantum agendum, quomodo agendum, & quando agendum. Declaro.

2. Cibus.

Vitium ad ſubſtantiam ſpectat, dum cibi ſunt, 1
vel putridi, vel ſua forma aduerſarij, qui coctionẽ
corrumpunt, & ſecundum Auicennam a proprie-
tate appetentiam euertunt. In qualitate prima vi- 2
tium eſt, dum cibi ſunt vel calidiores, vel frigidio-
res: in ſecunda qualitate, dum cibus eſt vel tenuior,
ac facile corruptibilis; vel craſſior, & grauis, diu-
que manens in ventriculo; & ſi non coquatur, re-
manet vel crudus, vel imminute coctus. Si vitium
attineat ad cauſam efficientem, ſi cauſa ſit natu- 3
ra, eſt cibus natura prauus, ut fungi. Si cauſa ſit 4
ars, dirigitur ars vel ad vnum cibum, vel ad plures.
Si ad vnum cibum ars dirigatur, eſt veluti, frumentum boni ſucci, quod vitium contrahit ob malam artem, ſi nimirum diu ſeruetur, vt ab auaris fieri ſolet, vel ſi in loco humidiore ſeruetur, vt corrumpatur. Ita ſi ouum boni ſucci, per coctionem durius euadat. Artificium dirigitur ad plures cibos, vt ſunt cibi qui conficiuntur e paſta, & lacte, quem
admodum ſunt tortæ. Tandem, ſi capiatur cibus 5
vt vſurpatur: quoad quantum agendum, ſi vitium
ſit in exceſſu, cibus non vincitur, non coquitur,
vnde crudus permanet: ſi in defectu, veluti exu-
ritur, vnde fit corruptio nidorulenta. Quoad mo- 6
dum cibus nocet, dum iuſto uel calidior, vel fri-
gidior vſurpatur. Quoad tempus ſeu quando a- 7
gendum, bifariam perpenditur: primum, vt cibus exhibetur horis diuerſis, interuallo ſcilicet quinque, vel ſex, vel plurium, aut pauciorum horarum; & ſi committatur error, vocatur a Galeno intempeſtiuitas. Deinde perpenditur tempus, quatenus cibus eadem hora offertur, dum in eodem prandio, vel in eadem cœna plures exhibentur cibi, vnus prius, alter poſterius: & ſi contingat error, a Galeno dicitur, incongruus ordo. In utroque vitium eſt, quando cibus exhibetur, præſente aliquo quod prohibet, id eſt, quod vincit indicantia alimentum. Si enim diuerſis horis exhibeatur cibus, id quod prohibet, ſeu uincit, eſt materia exiſtens uel in uentriculo, uel infra uentriculum: in uentriculo, dum hic repletus eſt uel cibo, uel excremento, Auicennas uocat, repletionem in ſtomacho, dum cibus ſupra cibum incoctũ ingeritur, innuens repletionem a cibo, præterea, remanentiam alterius, diuerſi ſcilicet a cibo, innuens repletionem uentriculi ab excremento, Materia

Digitized by Google

infra ventriculum exiſtens etiam prohibet, quo minus recte fiat coctio: ideoque vtile eſt, primum materiam exercitijs diſtribuere, mox cibum exhibere. Vnde Auicennas dixit, errorem externum conſiſtere in tempore cibandi, ſi aſſumatur cibus poſt expulſionem cibi primi, id eſt, cibi in chylum conuerſi, ante exercitium conſuetum. Quoad cibos qui eadem hora exhibentur; id quod prohibet, eſt cibus prius aſſumptus. Cum enim cibus ſit, vel tardæ, vel locis digeſtionis; item, vel aſtringens, vel aperiens: ſi prius aſſumatur cibus tarde digeſtionis, ſuis præſentia prohibet cibum veloeis digeſtionis; alias enim fieret ſupernatatio, & corruptio. Sic cibus ſtipticus prius ſumptus, prohibet cibum aperientem: niſi (monente Auicenna) præmittatur cibus ſtipticus ad cohibendum aluum. Sequitur

8. Extrinſecus ſuperueniētia. cauſa externa ſecundaria, ſeu ſuperueniens ventriculo; vi cuius venter non concoquit, nec concoquere tentat: Hæc autem cauſa eſt primum aer peccans vel ſubſtantia, vel immodico calore aut frigore, quibus omnibus coctio læditur. Huc facit, potus copioſus, potus deficiens, ſomnus exiguus, vigiliæ: nam cibus eget ſomno gratia concoctionis. Addit etiam Auicennas importunum, & vehementem motum tum corporis, tum animi. Læditur etiam coctio, ſi ilico poſt cibum quis Venere vtatur, balneo, equitatione, curſu, &c. Sic chylificatrix propria ratione læditur.

Fruſtratio χυλώσεως ex accidēte. Sequuntur cauſæ, ob quas chylificatrix ex accidenti læditur ſeu potius fruſtratur: quæ diriguntur ad Attractionem, Retentionem, & Expulſionem. Attractio, cum Galeno cap. 2. lib. 3. de ſympt.

1. Attractio læſa. cauſ. læditur; quoniam vel Aufertur, & dicitur paralyſis ventriculi, vel Imminuitur, dum vix, & longo tempore fit attractio, & dicitur ſtupor, vel Corrumpitur, dum fit cum malo ventriculi motu, nempe cum palpitatione, vel ſingultu, vel concuſſione, vel veluti tremore. Læditur igitur attractio vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Facultas læditur ob morbos, de quibus ſupra diximus, præſertim autem ob intemperiem frigidam, humidam, quamuis a qualibet morboſa intemperie lædatur. Porro, vt intelligatur, quid ſtatuendum ſit de qualibet intemperie, facultatem lædente, ſciendum (cum Galeno capite tertio, libro tertio de ſympt. cauſ. & cum Auicenna prima, primi, capite proprio de virtutibus naturalibus) caliditatem omnibus facultatibus eſſe communem, humiditatem autem iuuare concoctionem, præſertim ſecundum nutritionem, & potiſſimum ſecundum incrementum, ſiccitatem autem reliquis tribus opitulari. At in concoctione ſeu alteratione, intenſior requiritur caliditas, quam humiditas; ne tamen ita ſit intenſa, vt colliquet: hinc fit ventriculum iuuari a caliditate vicinarum partium, vt omenti, &c. Remiſſiori caliditate opus eſt in attractione: adhuc remiſſiori, in expulſione: maxime remiſſa, in retentione. Hinc fit, retentricem, & expultricem a frigiditate, ſed per accidens iuuari. Siccitas a concoctione excluditur: magis viget in retentrice; minus in attractrice; adhuc minus in expultrice, & ratio eſt, quoniam attractrix ſiccum requirit quatenus apponit; præſertim autem attractrix quæ operatur ſine fibris, nam quæ fibris euidentibus operatur, non apponit, & proinde ita ſicco non eget. Sic retentrix etiam aſtringendo ſiccum poſtulat. Quod ſi inuicem conferamus caliditatem: cum ſiccitate: in retentrice, magis adiuuat ſiccitas, quam caliditas: contra in attractrice: expultrix autem magis eget caliditate, quam ſiccitate, quoniam ad motum confert caliditas, ad quietem ſiccitas: in retentrice autem tempus motus eſt breue, tempus quietis longum; contra in attractrice, tempus motus longum, quietis breue: in expultrice nulla quies eſt, ſed tantum motus, in quo tamen motu cum fiat quædam denſitas ad exprimendum accommodata, ſiccitas auxiliatur. Vnde colligendum, coctricem iuuari præſertim a calido natiuo, & proinde a calido cum humido: reliquas autem facultates adiuuari a calido naturali adſcititio. Ideoque cum in pueritia vigeat calor natiuus; merito in pueris magis viget coctio, quam reliquæ functiones: & propterea pueri parum pleruſque valent ſecundum retentionem, quia retentrix præ cæteris ſiccum magis poſtulat. Facile hinc patet, attractricem præſertim lædi ab intemperie frigida, ab intemperie humida. Et, ſi intemperies ſit remiſſa, & in habitudine; ventriculus incipit relaxari, vnde æger fit attractio, ſi autem intemperies ſit intenſa, vel in habitu; tunc iam relaxatus eſt ventriculus, ita vt cibum trahere prorſus non ualeat. Si autem lædatur attractio ob errorem externum; e capite ſecundo, libri tertij, de ſympt. cauſ. ſi error ſit cauſa interna, eſt materia quæ citra medium morbum uentriculum exercet, ſiue hæc materia pariat ſingultum, ſiue concuſſionem, ſiue ueluti tremorem, ſiue palpitationem. Si cauſa ſit externa; eſt materia uel medicinalis, uel cibalis, quæ præ nimia humiditate rectas fibras laxat, uel aliquem e propoſitis motibus molitur, quoniam hi motus fieri etiam poſſunt a cauſa externa. In retentione bona, cibi undique a uentriculo tangi debent, & tandiu detineri, donec concoquantur. Hæc læditur tripliciter, primum enim Aufertur, dum cibus ne exiguo *2. Retentio læſa.* quidem tempore detinetur, ut in Lienteria, ſecundo Imminuitur, dum ſecundum aliquam tantum partem cibus tangitur a uentriculo; uel ſaltem ante conſummatam coctionem egreditur; uel etiam dum ambo hæc concurrunt, tertio Corrumpitur; dum ciborum fit amplexus, cum aliquo e propoſitis motibus. Porro ſi facultas hęc lędatur, lęſio pendet a uentriculi morbis, qui præſertim uentriculum affligunt ſecundum fibras obliquas: morbi autem ſunt, intemperies, mala compoſitio, & ſoluta unitas, de quibus ſupra. Intemperies frigida, & humida retentricem lædunt penes detentionem, caliditas, & ſiccitas uentriculum offendunt, penes amplexum; ſiccitas enim facit, ut cibus a ventriculo non tangatur. Quoad malam compoſitionem; læditur retentrix a magnitudine imminuta natiua, vnde non concoquitur cibus idoneus, ſufficiens ad nutritionem totius, quoniam ventriculus non poteſt continere tantum cibi, quantum oportet. Quoad ſolutam vnitatem, retentrix impeditur potius a vulnere, quam ab vlcere, quoniam ob vulnus cibus non detinetur: propter ulcus autem dum pars ulcerata irritatur a cibis, expultrix inſurgit: quare non eſt uitium in retentione, ſicut in uulnere. Si autem retentrix fruſtretur ob errorem externum: ſi error externus ſit cauſa interna, eſt excrementum uel flatulentum, uel aquoſum, uel copioſum, uel humidum: at potiſſimum ab excremento flatulento, & aquoſo retentrix fruſtratur ſecundum amplexum. Addit Auicen. uitioſos humores, & potiſſimum mordaces. Si error externus ſit cauſa extrinſeca, hæc cauſa eſt cibus flatulentus, copioſus, humidus, & cum Auicen. etiam calidus, cibus grauis. Huius claſſis etiam eſt potio immodica, quæ uera eſt fluctuationis cauſa ſecundum Galenum. Auicennas addit potionem calidam, unde fit patientes iuuari potu frigido. Potio quidem copioſa facit, ut uentriculus non amplexetur cibos: calida autem potio facit, ut eos non detineat uentriculus. Expulſio naturalis fit, e

capite

Digitized by Google

cap.ſeptimo, libr.quarto, vſu part. dum omnes ventriculi partes aſtringuntur, & ſolum orificium inferuum recluditur: vnde chylus in deſcenſu ad inteſtina, alio modo deſcendit uirtute expultricis, ventriculo ſcilicet ſecundum omnes partes conſtricto; alio modo deſcendit læſa retentrice, laxato nimirum ventriculo ſecundum omnes partes. Hinc ſequitur, expulſionem naturæ limites egredi; dum vel Aufertur, veluti in intenſo voluulo, in quo vitio materia fęcalis, ſeu ſtercoroſa ita tranſmittitur ab inteſtinis, vt ventriculus hanc protſus admittat, eamque nequeat infra expellere. Expulſio autem Imminuitur, quemadmodum in remiſſo voluulo. Vel Deprauatur expulſio, ſicuti in palpitatione, ſingultu, vibrato motu, veluti tremore, nauſea, vomitu, & cholera: de quibus infra. Læditur expultrix, Lęſa facultate, uel ob Errorem externum. Facultas læditur ob ventriculi morbos; præſertim dum occupant fibras tranſuerſas. Morbi autem ſunt, intemperies, mala compoſitio, & ſoluta vnitas. Ab omni intemperie læditur expultrix: ſed potiſſimum a frigida, ab humida, a frigida & humida. Nam quamuis intenſior requiratur calor in coctione & attractione, quam in expulſione: tamen in expulſione caliditas ſiccitatem vincit: vnde potiſſimum ab inſigni frigiditate expultricis functio aufertur; a remiſſiori imminuitur. Si morbus ſit calidus; tunc actio corrumpitur, & intempeſtiue fit expulſio. Malæ compoſitionis cauſa eſt anguſtia, ſecundum os infernum ventriculi, e capite ſecundo, libro tertio, de ſymptom. cauſ. quod in quibuſdam voluuli ſpeciebus euenit, in quibus os infernum vel e toto, vel ſecundum partem occluditur. Hic Galenus quaſdam ſpecies voluuli proponit, quia voluulus etiam fit ob anguſtiam inteſtinorum. Anguſtia autem eſt obſtructio, quæ fit a materia copioſa, craſſa; viſcida, ſed anguſtia etiam eſſe poteſt conſtipatio & compreſſio, productæ a tumore uel conſtipante, vel comprimente. Quoad errorem externum, in ratione cauſæ internæ; poteſt eſſe materia, id eſt, vapor & minera: & peccans ſecundum formam, ſiue materia ſit putrida, ſiue non putrida: & peccans etiam ſecundum quantitatem, vt copioſior materia, vel ſecundum qualitatem. At materia calida, inſtar materiæ a toto genere præter naturam, & copioſæ; eſt cauſa expulſionis deprauatæ: contra, materia frigida, eſt cauſa imminutæ expulſionis. Concurrit etiam error, in ratione cauſæ externæ: uerbi gratia medicamentum purgans eſt cauſa expulſionis corruptæ, opiata, ſunt cauſæ expulſionis imminutæ.

Differentiæ. Quoad differentias: ratione formæ, Chylificatio vel Non fit, & dicitur cruditas; vel Male fit, tuncque aut Tarde, & dicitur tarda coctio; aut Corrupte, & dici poteſt chylificatio corrupta, quæ eſt vel Acida, vel Nidorulenta. Ratione efficientis, chylificatio fruſtratur, vel Propria ratione, uel ex Accidenti.

Signa. Differentia a forma. In genere hoc malum ab ægro patefit: & præterea cognoſcitur e mutatis excrementis. Quoad differentias formales, num chylificatio ſit ablata, imminuta, uel corrupta; cognoſcetur e cap.4.li.de diff. ſymptom. Ablata enim coctio indicatur; ſi cibi ingeſti nullam ſuſcipiunt mutationem, vnde etiam oua integra deijciuntur. Imminuta coctio cognoſcitur e cibis, qui longo tempore concoquuntur. Corrupta deprehenditur e ructibus: at corruptio acida, indicatur e ructibus acidis; nidoroſa, e nidorulentis. Sed notandum, ructus indicare coctionem corruptam, ſi procedant potius e chylo, quam e cibo; dum nimirum poſt cibum concoctum perſeuerant ructus acidi.

Secunda differentia ab efficiente. Coctricis læſa per ſe, ſigna. Quoad differentias efficientis: & primum, ſi fruſtretur chylificatrix primaria ratione; tunc læditur chylificatio, quamuis cibus facile deſcendat in ventriculum, & decenti tempore detineatur, verbi gratia ſi quis cum appetitu capiat oua, & decenter detineat, tamen excernat, quemadmodum accepit: iudicandum, chylificationem propria ratione fruſtrari: ſi contra, ſecundario. Verum, cum fruſtretur chylificatrix, quoniam vel læditur, uel occurrit error externus, ſi ſigna erunt morborũ, indicandum facultatem lædi, ſin minus, iudicandum fruſtrari chylificatricem ob errorem externum: verbi gratia, ſi poſt aſſumpta oua copioſa & frixa, coctio corrumpatur, facile patet, fruſtrari facultatem ob errorem externum: qui error quandoque eſt cauſa interna, veluti eſt materia in ventriculo. Quare cognoſcendum eſt, num malum procedat uel læſa facultate, uel ratione huius materiæ, ſeu erroris. Gal. c.4.l.6.de loc.aff. ad hoc cognoſcendum, iubebat panem offerri, ſi corruptio erat nidorulenta; mel autẽ ſi corruptio erat acida: quibus aſſumptis, ait Galenus, ſi, quod egreditur, & præcipue per vomitum, fuerit Syncerum, ſine mixtione humoris uel calidi, vel frigidi; indicandum eſt facultatem lędi: Si autem ſit humor permiſtus; indicatur læſam eſſe coctionem ob errorem externum. Et cum illa materia, habens rationem erroris externi, egrediatur quidem, ſi in cauitate ventriculi reſideat; non autem egrediatur, ſi in tunicis ſit impacta: ob id ſtatuendum, coctionẽ (ſi humor permiſtus non egrediatur) potius lædi vi materię, quam morbi; ſi appetentiæ ſymptomata magis ſint contumacia: exempli gratia, ſi materia calida fuerit, ſitis erit magis contumax: ſi frigida, fames inſignior erit: quæ ſymptomata minora erunt, ſimplex ſi fuerit intemperies. Cum autem chylificatio fruſtretur, uel ob morbum, uel ob errorem externum: quæ ſint ſigna tum morbi, tum errorum, alibi dictum eſt.

Signa læſæ tractricis. Si fruſtretur chylificatio ſecundario, primum, ſi fruſtretur vitio attractricis: indicabitur e cibo, qui deſcendit vel citra delectamentum, vel cum difficultate; vel etiam quia ventriculus ſecundum os ſupernum aliquo motu prauo afficitur. *Signũ retentricis læſæ.* Si autem vitium attineat ad retentricem, & primum, ſi vitium ſit In [complexu cibi,] e cap.4.l.3.fac.natural. complexus ablatus & imminutus; indicatur e flatu, & fluctuatione cum ſonitu, ſeu ſtrepitu, nam flatus occupat ſpatium inter cibum, & uentriculum, & ſic prohibet complexum: ſic etiam materia aquoſa fluctuans, eſt in cauſa, vt cibus non poſſit a uentriculo tangi; quia aquoſa materia ſpatium in ventriculo occupat: & propterea e ſolo flatu indicatur complexus imminutus; e ſola fluctuatione cum ſonitu, indicatur complexus ablatus, e flatu autem vna cum ſonitu, indicatur complexus imminutus, dummodo non ingerantur cibi flatulenti; nam ſi aſſumantur, indicatur complexus ablatus, quia dum gignitur flatus, vitiumque fuerit potius cauſa ventriculi, quam cibi, facultas non ita languet, cum flatus fiant quidem a calore imbecillo, non tamen ita ſumme imbecillo. Tandem complexus corruptus, indicatur e prauis motibus, ſi hi fiant tempore complexus. Quo autem ad [detentionem,] e cap 4. libr.de ſymp.diff. detentio ablata indicatur e lienteria, in qua cibi non mutati egrediuntur; at ilico egrediuntur, ad differentiam læſæ coctionis propria ratione; & præterea egrediuntur citra morſum, ad differentiam lienteriæ, quę fit uitio expultricis. Detentio imminuta indicatur e cœliaca affectione, (de qua ſuo loco) ſi nihil ſit in inteſtinis, quod ciborum ſemicoctorum exitum prohibeat, nam ſi tale fuerit; indicatur imminuta detentio, e cibi corruptione, quoniam cibi ſe-

Digitized by Google

bi ſemicocti facile corrumpuntur, vnde per alnum deſcendentes fœtidi ſentiuntur: cum fœtore autem erit mordicatio, ſi ibi ſint acres; erit inflatio, ſi aſſumpti cibi ſint flatulenti: vtrumque experientur ęgri, ſi cibi fuerint tum acres, tum flatulenti: neutrum autem ſentient ęgrotantes, ſi cibi probi ſint accepti; tunc enim ſolum corrumpuntur, & fiunt graueolentes: quia ob diminutam detentionem ſemicocti deſcendunt. Tandem deprauata indicatur detentio e prauis motibus, ſi fiant tempore detentionis. *Signa læſæ expultricis.* Expulſio e cap. 4. lib. de diff. ſympt. & cap. 2. lib. 3. de ſympt. cauſ. ſi ſit ablata; indicatur ex ileo, ſeu voluulo, in quo nihil a ventriculo in inteſtina impellitur. Diminuta indicatur expulſio, e tarda excretione. Deprauata, e prauis motibus, quæ fiunt tempore expulſionis: ſed præterea e fluxu alui, cum morſu; ex intempeſtiua & veloci excretione. Hęc de ſignis.

Indicationes. Quoad præſidia; patent. Nam chylificatio, ſiue lædatur primario, ſiue ſecundario; ſiue læſa facultate, ſiue ob errorem externum: quid hæc indicent, dictum fuit in prioribus affectibus ventriculi. Notandum autem excrementorum alui deiectionem pręcipuum eſſe cruditatis remedium.

Præſagia. Quoad prognoſticum; patet hoc e traditis de intemperie ventriculi, & reliquis uentriculi morbis. Notandum tamen in genere, malum eſſe non negligendum: vnde mater ægritudinum Auicennæ dicitur; quia eſt vitium vehemens ratione dignitatis, cuius cauſa morbi in numeri oriri queunt; niſi enim medicus ſit diligens, æger maxime incurrit mala. Verum pro vi differentiarum, periculum eſt varium. Nam quoad differentias a forma, cum Galeno capite primo, libro tertio, de ſympto. cauſ. chylificatio ablata, minatur atrophiam, imminuta, gracilitatem: corrupta, eryſipelata, cancros, ulcerà ſerpentia, &c. præſertim ſi corruptio fuerit nidorulenta: nam ſi acida exſtiterit, minatur hydropem, & cum Auicenna minatur recidiuam, Ratione cauſæ efficientis, admonet Galen. loc. cit. in errore externo vehementiam eſſe remiſſiorem: vnde dicit, ſymptoma, quod e cibis oritur, facile corrigi; quod autem fit e virtutis collapſu, id eſt, ex intemperie, & præſertim in habitu, eſſe malum, quod in lienteriam, & in hydropem finitur. Addit Auicennas; ſi coctio lædatur a materia, facile curari: & ſi accidat, aut propter malitiam complexionis, aut debilitatem virtutis, ægre curari. Per virtutis debilitatem, non intelligit effectum morboſę complexionis; nam iam dixit, malum ęgre curari, propter malitiam complexionis, intelligit igitur imbecillitatem calidi innati. Errant igitur, qui intemperiē cum calido innato confundunt.

Curatio. Rō decubitus tempore ſōni. Materiæ præſidiorum patent e vitijs ventriculi. Sufficit ex Auicenna, vnum monere, circa decubitum tempore ſomni, qui erit ſupra latus ſiniſtrū; ita enim iecur ventriculum comprehendit, ſuoque calore fouet. Decubitus autem ſuper dextrū latus, deſcenſui cibi fauet: nam ventriculus in parte dextra inferum obtinet orificium, per quod chylus a ventriculo in inteſtina deſcendit. Et ob id Auicennas in curatione cibi ſupernatantis, & tarde deſcendentis, probat tempore ſomni decubitum in dextro latere. E quibus obiter colligatis, ſalutare eſſe in priori ſomno decumbere ſuper latus ſiniſtrum, in poſteriore tē pore ſuper dextrum.

CAPVT X.

De Singultu.

Nomen. PEr ſingultum intelligimus quemcunque ſingultum, & hinc omnē ventriculi motū, in quo ventriculus quaſi conuulſionem pati videtur. *Generatio.* Generatur hoc malū, dum noxium occurrit ventriculo, præſertim ſecundum omnes horas: vnde expultrix inſurgit ad noxium expellendum, ea violentia, ut dum nititur expellere, fibræ ita afficiantur, ut ventriculus veluti conuulſione affici videatur; & proinde ita prauus oboriatur motus, ut viciſſim fiat tenſio, ac dilatio. *Definitio.* Quare ſingultus eſt motus prauus tenſionis & dilatationis ventriculi, dependens ab expultrice præter naturam impulſa a cauſa agente in fibras. *Forma.* Forma ſingultus, eſt motus prauus tenſionis, & dilatationis. Sic enim capite primo, libro 2. de cauſ. ſymptom. Galenus ait; motum prauum eſſe genus commune conuulſionis, tremoris, rigoris, ſeu motus vibrantis, palpitationis, vomitus, & ſingultus. Quare per hanc particulam ſingultus diſtinguitur a vitijs, in quibus functio uel aufertur, vel imminuitur, quia ſingultus eſt motus prauus. Hic motus prauus, eſt cum tenſione & dilatatione, eſt enim veluti conuulſiuus, nam in ſingultu fit contractio, ſicuti in conuulſione; & ſtomachus ſic afficitur in ſingultu, ſicuti muſculus in conuulſione, comment. aphor. 3. ſect. ſeptima, quia nimirum in ſingultu ventriculus contrahitur. Galenus proponit motum veluti conuulſiuum, nam conuulſio pertinet ad organum animæ; ſingultus ad naturæ organum: ideoque e comment. aphoriſ. 39. ſectio ſexta, ſingultus proprie non eſt conuulſio, ſed quidam motus, cum vomitu genere conueniens: nam & ſingultus & vomitus, ſunt vitia ad naturę organa ſpectantia. Cæterum, ſingultus eſt motus vehementior vomitu, nam in vomitu natura euidenter expellit, quę ſolum in ventriculi ſpatio latiori continentur, in ſingultu autem eā expelluntur, quæ reſident in loco penitiore: unde ſingultus non parum aſſimilatur motui conuulſiuo. Hinc Auicennas ſtatuit, ſingultum eſſe motum compoſitum inſtar ſpaſmi, vt ſcilicet ſit contractio & dilatatio, ſeu flexio, & extenſio, uel motus cum tenſione dilatatiua, ut uidelicet quadam viciſſitudine ſit tenſio, & dilatatio. Tenditur ventriculus (ſecundum Auicennam) dum vel fugit quod nocet, aut præparatur ad motum fortis expulſionis, atque ita dilatatur: dum enim expellit ventriculus; ita ſe habet, ut arcus, ſagittas proijciens. *Dubium ſoluitur.* At cur Galenus comm. apho. 39. ſect. ſexta, ait, ſingultum eſſe motum, vomitu vehementiorem, contra Auicenn. inquit, ſingultum eſſe motum debiliorem vomitu? Reſponſio. Singultus & vomitus bifariam poſſunt accipi, primum, vt vtrumque vitium eſt motus ratione ſubiecti, & proinde paſſio, ſecundo hæc vitia capi poſſunt in ratione cauſæ efficientis, & tunc hi motus non ſunt paſſiones, ſed actiones. Si ſumātur pro paſſionibus, ſingultus eſt motus vehementior vomitu, quoniam ventriculus in ſingultu magis patitur, nam læditur a materia impacta; in vomitu afficitur a materia, reſidente in cauitate. Si hi motus capiantur pro actionibus; vomitus eſt motus vehementior ſingultu, nam per vomitum fit vacuatio ſenſibilis; ſecus per ſingultum.

Subiectū. Subiectum huius affectus eſt ventriculus: ad differentiam conuulſionis, cuius ſubiectum eſt organum facultatis animalis motricis, nimir. muſculus. Ventriculus autem e c. 2. libr. 3. de ſympt. cauſ.

nec

Digitized by Google

nec ſecundum os, nec ſecundum ſe totum, eſt muſculus: quare ventriculus eſt ſubiectum ſingultus, quatenus eſt facultatis naturalis organum. Per ventriculum autem intelligimus & corpus ventriculi, & œſophagum: nam in ſingultu ventriculus quãdoque afficitur magis in una parte, quandoque magis in alia: modo ſcilicet ſecundum ſe totum, modo ſecundum gulam, modo ſecundum os ſuperius, com. apho. 3. ſect. 7. quod orificium ſupernum cap. 6. libr. 5. loc. aff. ſolum proponitur ſingultus ſubiectum, non ſane, quod id tantum ſingultus ſubiectũ ſit, ſed quod ibi uerba fiant de vitijs oris ventriculi; & præterea hæc eſt pars, qua affecta magis afficitur ventriculus. Auicennas etiam dicit, ſingultus motum attinere, aut ad totum ventriculum, aut ad meri, id eſt, œſophagum.

Cauſa efficiens. Ratione cauſa efficientis, diximus, dependens ab expultrice præter naturam, impulſa a cauſa agente in fibras. Singultus eſt motus ſolius expultricis, capit. 1. lib. 2. de cauſ. ſympt. ad differentiam conuulſionis & palpitationis, quæ uitia ſunt motus ſolius morbi: item ad differentiam tremoris, qui eſt motus & morbi, & naturæ. Nec obſtat, licet Galenus dicat, cap. ſecundo, libr. 3. de ſymp. cauſ. ſingultum eſſe commune ſymptoma expultricis, & retentricis: nam ſingultus capitur, uel pro effectu, ſeu ſymptomate, & ſic eſt ſymptoma ſolius expultricis, uel ſumitur pro cauſa efficiente, & ſic eſt commune ſymptoma, tum retentricis, tum expultricis: nam ſi ſingultus fiat ab expultrice, irritata a cauſa morbifica, dum chylus expellitur a ventriculo; ſingultus eſt cauſa læſæ expulſionis: at ſi fiat ſingultus eo tempore, quo retentrix cibum detinet; ſingultus eſt cauſa lęſæ retentionis, ita, ſi fiat ſingultus eo tempore, quo facultas attractrix cibum attrahit; ſingultus eſt prauus motus attractricis, & propterea ſingultus eſt cauſa prauę attractionis. Galenus dum ſingultum ſumit pro cauſa efficiente, ait, eum eſſe ſymptoma commune expultricis & retentricis, nec attractricis meminit, quia ſcilicet nondum de attractrice erat locutus. Proinde poſtea uerba faciẽs de attractione, ſtatuit attractricem praue attrahere, propter prauos motus; de quibus ſæpe dixiſſe ſe ait, nimirum in ſermone de lęſa retentione, de læſa expulſione; ubi inter reliquos motus etiam ſingultum propoſuit. Quare ſingultus, ut eſt prauus motus, poteſt etiam eſſe cauſa læſæ attractionis. Conſtitutum igitur ſit, ſingultum eſſe motum ſolius expultricis, quemadmodum in finitione diximus.

Diſtinctio ſingultus ab alijs motibus. Hinc ſingultus diſtinguitur a reliquis motibus, uim ventriculo inferentibus, & præſertim a conuulſione; palpitatione, & tremore; quatenus ſingultus eſt motus ſolius naturæ, hoc eſt, expultricis. Cęterum, cum pręter hos motus ſit veluti tremor, ſit nauſea, ſit vomitus, ſit motus vibrans, diſtinguendi ſunt hi motus a ſingultu.

Quaſi tremor. Ventriculi ueluti tremor (nec enim vero tremore ventriculus afficitur) e capit. ſecundo, libro 3. de ſympt. cauſ. dicitur ille motus, in quo, ſicut in legitimo tremore, facultas motrix nititur morbum ſurſum attollere, membrum autem ſuo pondere non cedit: ſic etiam vis ventriculi ſtudet, ventriculi corpus cum cibo coniungere, ac ueluti attollere; at ventriculus ſui grauitate reluctatur. At quoniam in hoc motu non concurrit vis animalis, quemadmodum concurrit in legitimo tremore, ſed concurrit facultas naturalis; ob id dicitur ueluti tremor, qui ratione ponderoſi ventriculi ſtatui poteſt motus morbi; ratione autem naturę concurrentis, cenſeri poteſt naturę motus, hoc eſt, retentricis, & expultricis; nam retentrix propter ciborum amplexum, ventriculum quodammodo attollit; expultrix autem præter os inferuum, totum ventriculum aſtringit, & proinde veluti attollit. Excipitur concoctrix: quæ citra motum euidentem agit. Excluditur attractrix, dum enim hæc fibris vtitur rectis, ventriculus deorſum potius trahitur, quam quod ſurſum impellatur. Singultus ergo eſt motus ſolius expultricis: veluti tremor, eſt motus miſtus morbi, & retentricis, atque expultricis.

Nauſea, Vomitus vibrans. Nauſea, vomitus, & motus vibrans, ſunt etiam motus ſolius expultricis, quemadmodum ſingultus: nam in nauſea expultrix noxia expellere contendit: in vomitu natura expellit ſenſibiliter: motus denique vibrans, qui etiam concuſſio dici poteſt, & rigor, fit a ſola expultrice: quemadmodum enim in febribus fit rigor, quia expellitur materia per totum corpus, ita in motu vibrante ſecundum totum ventriculum, irritatur expultrix, quemadmodum in nauſea expultrix irritatur ſolum ſecundum ſupernam partem: præterea in nauſea expultrix irritatur a materia impacta, contra in motu vibrante irritatur a materia quæ mouetur, nec citra impetum. Cum igitur nauſea, vomitus, motus vibrans, ſint motus ſolius expultricis, quemadmodum ſingultus: diximus in definitione, ad diſtinctionem, ſingultum dependere ab expultrice, impulſa a cauſa præter naturam, in fibras agente. Nam in ſingultu expultrix pręter naturam contrahit ventriculi fibras: primum enim rectas fibras & obliquas contrahit, quæ tamen ſecundum naturam contrahuntur ab alia facultate, rectę ſcilicet ab attractrice, obliquæ a retentrice, fit etiam contractio pręter naturam, dum expultrix tranſuerſas contrahit ad ſuperiora, cum naturaliter contrahantur ad inferiora, quia chylus expellitur per os infernum. Quia igitur in ſingultu, præter naturam contrahunt fibrę, modo rectę, modo obliquę, modo tranſuerſę, inde varius ac multiformis oritur ſingultus. Et cum hęc contractio ſit morbifica, quoniam cauſa morbifica potiſſimum agit in uentriculum ſecundum fibras, ob id ſingultus diſtinguitur a nauſea, vomitu, & motu vibrante: nam in nauſea expultrix impellitur a cauſa agente in portionem ventriculi membraneam, & materia ſeu cauſa in ea impacta eſt, in vomitu impellitur a cauſa agente in portionem membraneam, ſed hęc materia reſidet in cauitate, non eſt impacta, in vibrante motu impellitur a cauſa agente in portionem membraneam, ſed quę per ventriculi corpus impetu mouetur, at in ſingultu expultrix pręter naturam impellitur a cauſa agente in fibras.

Subdiuiſio cauſæ. Cauſa igitur cuiuslibet ſingultus immediata eſt expultrix, pręter naturam fibras contrahens, impulſa a cauſa morbifica agente in fibras. Iam exponendę ſunt cauſæ, ob quas facultas expultrix fruſtratur: id autem fit, vel quia Lęditur, vel quia Error aliquis externus occurrit. Lęditur expultrix a cauſa vel Quantitate, vel Qualitate peccante. com. aph. 13. & 39. ſectio. ſexta.

Morbus ĩ imminuta, vel aucta magnitudine. Cauſa quantitate peccans eſt Inaniens, vel Replens: vnde emergit ſingultus vel ex inanitione, vel e repletione, & vterque fit ratione morbi, ſi enim fiat ex inanitione, fibrę afficiuntur morbo in magnitudine imminuta, ſecundum breuitatem, & nullo modo aucta, ſi e repletione, fibræ afficiuntur morbo in magnitudine aucta ſecundum latitudinem, imminuta ſecundum longitudinem. Hinc, cum fibræ promptius repleantur, quam inaniantur, fit, vt ſingultus a replẽtione frequentius oriatur, ex inanitione autem adeo raro, vt quodammodo anceps ſit, an detur, com. aph. 13. ſect. 6. Et ob id Galenus cap. 3. l. 8. κ. τόπ. dicit, an ſingultus fiat ad ſimilitudinem conuulſionis ob nimiam vacuationem, dignum eſſe conſideratione, innuens, ſingultum ex inanitione

Digitized by Google

raro oboriri. Et Alexander, capite 13. lib. ſeptimo, ait, ſingultum ex inanitione raro contingere. Porro ſingultus ex inanitione, cum Alexandro, Auicenna, & reliquis, fit a cauſa vacuante uel Senſibiliter, unde fit in dyſentericis, & quomodocunque plus iuſto ſenſibiliter vacuatis; vel fit a cauſa vacuante Inſenſibiliter, ueluti ob immoderatam famem, ieiunium, ob febres, quæ habent vim ſiccandi; nam ſingultus ex inanitione, non fit ſimpliciter e febre intenſa, ſed perſeuerante; ideoque Auicennas ait, fieri in poſtremo, ſeu vltimo febrium ardentium: & Rhaſis addit, fieri poſt febrem. Singultus e repletione, producitur a materia replente, ſed ea lege, ut fiat tumor, vi cuius fibræ ſecundum latitudinem augeantur. Quæ autem tumoris ſint cauſę, ſuo loco diximus. Et hæc de ſingultus cauſis, quantitate peccantibus, vi quarum expultrix læditur: vnde morbi oriuntur per ſe totius ventriculi, & ex accidenti fibrarum.

Dyſcraſia calida, & frigida. Si lædatur expultrix a cauſa, qualitate agente; ventriculus afficitur ui uel Frigiditatis, uel Caliditatis. Si afficiatur ui frigiditatis; capitur frigiditas, vt ſimplex frigiditas, quæ, ut contraria, immediate agit in organum expultricis, nam, ſecundum Auicennam, frigiditas ſingultus cauſa eſt tribus modis; vno modo, mediate, duobus immediate. Mediate concurrit frigiditas; dum vi frigiditatis, alimenti portio excrementitia, quę deberet difflari; detinetur, nam frigiditas corpora, & potiſſimum neruoſa, ad difflandum difficilia reddit, commen. aphoriſm. 13. ſectio. ſexta, & hinc excrementitia portio, quæ non difflatur, immediate concurrit, frigiditas autem mediate. Concurrit etiam immediate frigiditas, cum Auicenna, prout frigiditas eſt, uel cum materia, uel ſine materia. In præſentia ergo cum ſermo ſit de ſimplici qualitate, intelligere oportet frigiditatem ſine materia. Patet autem eam immediate concurrere, ſiue ſit ſine materia, ſiue cum materia. Si autem qualitas vergat ad calidum: hæc accipitur, ut contraria, immediate agens in ventriculum, ſiquidem & caliditas tribus modis poteſt eſſe ſingultus cauſa, vno mediate, duobus immediate. Mediate concurrit caliditas, ſecundum Auicennam, dum ab ea caliditate producitur uapor, qui non diſſoluitur, unde cauſa immediata ſingultus eſt uapor, mediata caliditas. Immediate concurrit caliditas, uel cum materia, uel ſine materia. In præſentia accipitur ſine materia. Hæc autem caliditas uigere ſolet in febri ardente, non ut ſiccat, (nam ſuo loco de febre ſiccante diximus,) nec conſideratur hoc loco febris ardens, ut mittit uapore febriles, ſed ut ſimplex caliditas ventriculo impertitur; nam febris eſt intemperies calida omnium partium ſimilarium corporis.

Error externus. Hactenus conſtitutum ſit, ſingultum fieri læſa expultrice, & proinde ob morbum, uel in mala compoſitione, id eſt, in magnitudine imminuta, uel aucta, uel in intemperie calida, aut frigida.

Qualitas ſpiritalis. Si autem alia e parte expultrix fruſtretur ob errorem externum, ſciendum cum Gal. com. apho. 1. ſect. quinta, & comm. aphoriſ. 13. & 39. ſect. ſexta, & com. aphoriſm. 10. & 17. ſect. ſeptima. & comm. 69. libr. 4. de ratione uict. & potiſſimum capi. 3. libr. 8. κ.τόπ. errorem eſſe cauſam Internā, & Externā, Interna, eſt Qualitas, uel Materia. Materia, eſt Vapor, vel Minera. Minera, uel eſt uitæ Particeps, ut vermis; uel Expers uitæ, ut Humor, uel Ichor. Quātum ad qualitatem attinet; qualitas eſt ſpiritalis, & proinde a toto genere præter naturam, quo reſpiciens Aetius, ait, ſingultum fieri in Tetanis, in animi deliquijs, in altiori ſopore, in Tetanis, ut arbitror, quia qualitas ſpiritalis ventriculo impertitur a neruis, non vapor, non aliqua materia, in animi deliquijs impertitur a corde, in ſopore profundiore, a cerebri. Et hinc etiam Auicen. ſcribit, ſingultum fieri in capitis percuſſione, quia tunc ſpiritalis qualitas a cerebro communicatur ventriculo. Materia autem cum poſſit eſſe vapor, eſt vapor a toto genere præter naturam; veluti ſunt vapores prodeuntes a vermibus, item a fæcibus, veluti in uolvulo exitiali, quemadmodum fatetur Galenus cō. aphor. 10. ſect. 7. Huius ordinis eſt vapor putridus, prodiens a materia putreſcente. Vnde mirum non eſt, ſi ſingultus fiant in febribus peſtilentibus. *Vapor.* Præterea vapor copia peccare poteſt, & iccirco dicit Auicennas ſingultum fieri a vapore, qui producitur a calore, ſed non poteſt diſſolui; quare copia peccat. Peccare etiam poteſt qualitate, & præſertim caliditate: ſicuti eſt uapor febrilis; qui, licet prodeat a materia febrili, nempe putreſcente; tamen agit potius ratione caliditatis, quam putredinis: & ob id Auicennas ait, ſingultum fieri per communitatem, ſeu conſenſum a toto. Aetius addit, ſingultum fieri a uapore febrili, præſertim dum corripitur inflammatione, uel uentriculus, uel aliquod viſcus, nam vapor e loco inflammatio petit ventriculi fibras. Si cauſa ſingultus ſit minera, & quidem ſi ſit vitæ particeps, eſt vermis: qui in præſentia (ne fiat confuſio) ſtatuitur cauſa ſingultus, non vapore, ſed morſu. *Lumbrici.* Si mineta vitæ ſit expers; poteſt eſſe quilibet ſuccus, ſiue ſit humor, ſit ichor, dummodo hæc materia ſit præter naturam, ſiue venefica, ſiue putrida, & hinc a toto genere præter naturam; ſiue etiam copia peccet. *Humor, & ichor: horūque vitium in copia, & qualitate.* Ad quem ſingultum Galen. reſpiciens capite tertio, libro 8. κ.τόπ. ait, ſingultum fieri propter frigiditatem, & repletionem, ubi Galenus per frigiditatem inſinuat, ſingultus cauſam immediatam eſſe materiam copioſam, nam a frigiditate prohibetur difflatio: per repletionem autem intelligit materiam copia peccantem, etiamſi vi frigiditatis non prohibeatur difflatio. Vnde Gal. ſeipſum explicans, commen. apho. 14. ſect. 6. ait, frigiditatem, inhibentem difflationem, eſſe in cauſa repletionis. Et ob id, etiam Aetius in ſingultu e frigiditate, non tantum utitur calefacientibus, ſed etiam uacuantibus, quia reſpicit ad copiam. Auicennas etiam hanc cauſam proponens, dicit, ſingultum fieri a re nocente, ſui grauitate, quare copia. Et Alexander proponit excrementa grauantia, & copioſa. Vt manifeſtum ſit, ſingultum fieri a copioſa materia, id quod bifariam fieri poteſt: primum, quatenus copia materiæ ſit tumor, ideoque ſit ſingultus, in quo fruſtratur facultas, quia vi morbi læditur, deinde ſit ſingultus, quatenus vi copioſę materiæ grauantis, citra tumorem ſit ſingultus, & proinde ob errorem externum. In minera eſt vitium etiam in qualitate, proinde Galenus capite 3. libr. 8. κ.τόπ. ait, ſingultum fieri ob mordaces humores, & præterea ob humores medicamentaria qualitate præditos, quibus verbis Galenus ſignificat, humores mordaces genitos, vi cauſæ internæ, & vi cauſę externæ. Generantur quidem mordaces humores a cauſa interna; dum vi caloris, uel inflammationis, uel febris generantur: at a cauſa externa generantur, ſi acre vſurpetur medicamentum, quod ſuccos, antea etiam non acres, ſua qualitate medicamentaria, id eſt, acrimonia afficiat. Et quamuis ſingultus fieri poſſit a quolibet ſucco mordaci, & hinc a pituita ſalſa; tamen frequentius ſit a ſucco bilioſo; nam hic ſuccus ſuapte natura eſt calidus & ſiccus. Vnde, dum vi cauſæ morbificæ eius calor intenditur, & petit ventriculum; ſit ſingultus: ideoque Galenus comment. aphor. 17. ſectio. 7. ait, ſingultum e bile, fieri a cauſa calida, a flaua bile, quæ etiam copioſa generatur vi in-

Digitized by Google

Cauſæ externæ. vi inflammationis iecinoris. Si autem error ſit cauſa externa; cum Auicenna eſt venenum, ac potiſſimum acre: item piper, allium, lac corruptum, & ſimilia quæ ſingultum excitant, dum ingeſta partes penitiores, ideſt, fibras adeunt, vnde expultrix non ſine violentia irritatur. Hinc Galenus com. aphor. 39. ſect. 6. dicit, ſingultum fieri, ſi quis acre aliquid deglutiat, vt piper, vel per ſe ſolum, vel cum melle, mox vinum bibat, aqua calida temperatum; quoniam calida potio, piper deuehit ad interiora; ad fibras.

Differentiæ. Quoad differentias ratione formæ: cum ſingultus ſit motus prauus tenſionis, & dilatationis: dicendum, motum hunc vergere, vel ad Rectum, vel ad Obliquum, vel ad Tranſuerſum, prout variæ fibræ afficiuntur. Ratione ſubiecti dicendum; ſingultum attinere vel ad ventriculi Corpus, vel ad eius Os, vel ad Gulam. Ratione cauſæ efficientis, dicendum; expultricem fruſtrari, vel quia Læditur, vel quia Error externus occurrit. At notandum, Galenum capit. 3. libr. 8. κ. τόπ. dicere, differentiam eſſe inter conuulſionem & ſingultum: nam legitima conuulſio „eſt duplicis tantum ſpeciei, nempe ex inanitione, & repletione; legitimus autem ſingultus triplici ſpecie donatur: fundamentum eſt; quia legitimæ conuulſionis ſubiectum, eſt organum animæ, ſeu facultas animalis: ſingultus autem exquiſiti ſubiectum, eſt organum naturæ: ideo conuulſio ſi fiat ab expultrice; eſt conuulſio ſpuria; contra ſingultus ab expultrice eſt legitimus.

Signa. Singultus in genere ſeipſum prodit, quoniam eſt auditus obiectum. Differentias a forma æger patefacit; num ſcilicet ventriculus trahatur magis ſecundum rectum, vel obliquum, vel tranſuerſum. Sic etiam æger manifeſtat differentias a ſubiecto; oſtendet enim ſedem affectam. Et præterea ſi gula afficiatur; indicabitur e difficili deglutitione, e propulſione cibi in os, præſertim ſi fiat retractio fibrarum rectarum ad ſuperiora. Si afficiatur os ventriculi; acerbum erit vitium, unde vis fit ſine angore, ſine lipothymia. Si malum infra cruciat; nec angor, nec lipothymia aderit. Ratione cauſæ efficientis, cum ſingultus fiat, vel læſa facultate, uel ob errorem externum: diſtingueris e ſignis, quatenus uel adſunt, uel abſunt, aut læſæ facultatis, aut erroris externi. Vnde, cum ſingultus ortus e læſione facultatis, prodeat vi morbi, qui eſt uel mala compoſitio, uel intemperies; quoad malam compoſitionem, & primum in magnitudine imminuta; indicabitur e prægreſſis cauſis inanientibus: verbi gratia e præcedenti fluxu, e ieiunio, e febre ardenti, &c. Magnitudo aucta indicabitur e prægreſſis cauſis replentibus; de quibus ſupra diximus. Si morbus ſit intemperies frigida, aut calida: harum ſigna patent ex intemperie ventriculi. Si ſingultus fiat ob errorem externum, cum hic error ſit cauſa interna, uel externa: num externa ſit prægreſſa, & quæ nam; patefaciet æger & aſſidentes. Si ſit cauſa interna; ſi qualitas ſpiritalis; indicabitur a præſentibus affectibus, a quibus hęc qualitas procreatur, uerbi gratia ſi in Tetano oriatur ſingultus; iudicandum, ſingultus cauſam eſſe qualitatem ſpiritalem. Si cauſa interna ſit materia, ſiue vapor, ſiue minera; patet ex alibi traditis.

Indicationes. Præſidia ſumuntur ab eſſentia, quæ attinent ad formam, ſubiectum, & cauſam effectricem. Forma eſt motus prauus, & proinde ſymptoma, a quo non ſumitur indicatio, niſi habeat rationem cau-
1 ſæ: ideſt, niſi ſit admodum vehemens. Cum Galeno igitur capite primo, libr. 12. method. ſymptoma indicat remedium ſedans, ideſt, mitigans, non ſanans. Quare in præſentia indicatur remedium ſedans ſingultum. Sed hoc nimis genericum eſt remedium: quare ſpecificum eſt inueniendum. Cum igitur ſingultus vehemens, pendeat ab inſigni caliditate oris ventriculi, quę viget in ventriculo ſenſus exquiſiti, ut teſtatur Alexander; & pręterea uiget in ſingultu a materia mordaci, propterea remedium ſedans ſingultum, frigidum eſſe oportet vehementer, ut oris ventriculi caliditas inſignis vincatur: unde & ſtupefaciens indicatur, quod Aetius probat in ſingultu a cauſa mordaci. Quoad ſubie- 2
ctum; cum ſit ventriculus: quemadmodum in quolibet ventriculi vitio, eius calidum inſitum ſeruandum, & proportio fouenda, ſecundum partes carnoſas, & ſecundum membranas; ita priuatim in ſingultu oportet fibrarum proportionem ſeruare: & iccirco Alexander proponit medicamenta, a proprietate ſingultum expurgantia. Effectrix cauſa, 3
quia multiplex eſt; indicat etiam remedium contrarium multiplex. Si fiat ex inanitione; indicatur remedium replens: ſi e repletione; vacuans. Si e qualitate ſpiritali; indicatur remedium materiale, quo præſente qualitas ſpiritalis non agat: unde ſicuti radij ſolares, præſente nube, ſuo munere fungi nequeunt; ita qualitas ſpiritalis, præſente aliqua materia, agere nequit. Aetius igitur reſpiciens ad qualitatis ſpiritalis diſſipationem, aſſiduo bibendam exhibet, aut mulſam, aut aquam puram, moderate calidam.

Præſagia. Singultus in genere, nec malus eſt, nec bonus: quia quidam ſingultus eſt incurabilis, quidem vix curatur, quidam facile curatur; aliquis eſt vtilis. Et ob id Auicennas dicit, in ſignis criſis, ſingultum quandoque eſſe bonum, quandoque malum. Quare vis differentiarum perpendenda. Ratione formę igitur ſingultus eſt admodum periculoſus, ſi triplex vehementia inſignis adſit: nimirum quoad vehementiam eſſentię, ſi in ſingultu fuerit inſignis tum tenſio, tum dilatatio, quod vehementiam dignitatis, ſi afficiatur os uentriculi, ſi omnes fibræ afficiantur: quoad vehementiam facultatis, ſi immineat lipothymia. Ratione cauſæ efficientis; cum hęc ſit morbus, uel error externus: ſi morbus, ſi fuerit ſingultus ex inanitione; cum Galeno comm. 69. libr. 4. de ratione uictus fere curam non recipit; nam admodum recedit a uita, quæ in humido poſita eſt. In hunc ſenſum Auicennas ait, ſi ſingultus fiat a ſiccitate, eſt timoroſus, ſi tamen ſiccitas non ſit confirmata, humidis curari poteſt. Alexander etiam dicit, hunc ſingultum eſſe periculoſum, at ſe nouiſſe quendam, frigida ſeruatum. Si ſingultus fiat e repletione, uinci poteſt, ſiccantibus & abſtergentibus, comm. 69. libr. 4. de ratione uictus, nec enim vitium in materia ita vehemens eſt ſecundum eſſentiam, ut uacuantibus non cedat; nam etiam ſternutamento euacuatur, com. aphor. 13. ſect. 6. & proinde a ſingultu habito, ſternutatio ſuperueniens bonum, nam ut ſternutatio materiam uincit, ita eſt ſignum vehementię non inſignis materiæ morbificæ. Si ſingultus cauſa ſit morbus calidus, uel frigidus, patet quid ſit prædicendum de his morbis.

Quoad errorem externum, ſi ſit qualitas ſpiritalis, ſingultus eſt lethalis, nam eſt effectus cauſæ admodum vehementis, & multum recedentis a naturali ſtatu. Proinde Aetius ait, ſi ſingultus eueniat in altiori ſopore, aut animi deliquijs, aut Tetano, mortem non longe abeſſe, ſingultus enim ſignum eſt ſummę vehementię ſoporis, animi deliquijs, & Tetani. Si cauſa, ſeu error externus ſit materia morbifica; hæc uinci poteſt, niſi pendeat a cauſa nimis vehementi. Propterea dicit Galenus commentar. 69. libro quinto, de ratione

vict. ſingultum a mordaci humore procedentem, vacuatione ſanari. Additum autem fuit, ſingultum prodeuntem a materia, expugnari poſſe; niſi materię opifex ſit nimis vehemens: vtpote ſi qua fuerit inflammatio. Et ob id Hippocrates aphor. 3. ſect. 7. dicit, a uomitu ſingultum, & oculorum ruborem, malum: nam ſi poſt vomitum perſeueret ſingultus, & ſingultus ui uomitus non adimatur; iudicium erit inflammationis uel cerebri, uel uentriculi; & pręſertim, ſi oculorum rubor coniungatur. Si ergo ſingultus materia fouetur ab inflammatione uiſcerum; ſingultus maxime eſt periculoſus, quia eius cauſa, id eſt, materia, pendet ab efficiente admodum vehementi, nimirum a viſcerum inflammatione. Auicennas etiam ait, quando vomitus non ſedat ſingultum, & robur eſt in oculo, eſt malum: innuens, vomitum eſſe ſignum inſignis vehementię cauſæ ſingultus. Si error ſit cauſa externa; pro vario vi vario modo prædicendum: verbi gratia ſingultus erit periculoſus, ſi fiat a veneno: facile ſuperabitur, ſi a pipere. Et Aetius iubet, in lethali ſingultu præclara remedia non eſſe vſurpanda.

Curatio. chirurgia

Quoad materiam chirurgicam: cum non liceat venam ſecare, niſi ſanguis peccet; ob id Auicennas in ſingultu, cuius cauſa eſt inflammatio, venam ſecat: nam inflammatio eſt malum ſanguineum. Et hinc Alexander venam ſecat tantum in ſingultu ex inflammatione; niſi vires diſſuadeant, quæ maxime in ſingultu concidunt, quoniam ſingultus violentia prompte calidum inſitum diſſoluitur. Auicennas probat concurbitulas ſine ſcarificatione, quæ inſenſibiliter vacuant materiam morbificam, quæ viget in ſingultu e repletione: eas autem admouet ventriculo, ventri inferiori, & in medio ſpatularum, præſertim dum ſingultus œſophagum exercet; nam iuxta dorſum œſophagos poſt tracheiam aſcendit.

Pharmacia.

Medicamenta triplicia ſunt: quædam enim reſpiciunt ſingultum, quatenus eſt ſymptoma vehemens, id eſt, quatenus rationem habet cauſæ & hæc ſunt ſedantia ſingultum: quædam autem reſpiciunt fibrarum proportionem: quædam denique ſingulis cauſis aduerſantur.

Singultũ ſedantia.

Quoad medicamenta ſedantia ſingultum; Aetius probat refrigerantia; vnde vti licet [ſucco lactucæ, diacodion: nymphæa, lacte papaueris albi: & Auicennas ad philonium Rom. aſcendit; quod medicamentum probatur nõ tantum vt ſtupefaciens, ſed etiam vt roborans, reſoluens, & expellens: philonium enim quatenus frigida recipit, ſtupefacit: quatenus non permittit calidum inſitum diſſolui, habet vim roborandi, nempe ope moderatæ aſtringentium & refrigerantium: qua uero recipit calida & tenuis ſubſtantiæ, reſoluit: qua ſuſcipit, quæ poſſunt iuuare a proprietate, eſt in cauſa ut facultas expultrix noxia expellat.] Cæterum quamuis in ſingultu vehementiori probentur ſtupefacientia: tamen cauſa virtutis oris vẽtriculi non facile tolerantur: vnde & corrigenda ſunt, & non niſi in parua copia danda; nec debemus excedere philonij ſcrup.j.

Naturalia appropriata.

Materiæ, quæ reſpiciunt proportionem fibrarũ, proponuntur ab Alexandro, inquit enim, ſi multis arte tentatis æger non iuuetur, etiam ad naturalia confugiendum. Inter reliqua proponuntur [feſtucæ aut lapilli, e terra ſublati, ſi capiti ſingultientis imponantur, ipſo ignorante.] Proponuntur etiam a proprietate conferentia, in potu, [apium, aſarum, daucus, caſtorium:] quibus tamen non in omni ſingultu vtẽdum; quia in ſingultu ex inanitione, ſuo calore & ſiccitate magis obeſſent. Et iccirco Auicen. prudenter ait; in ſingultu a materia frigida,] caſtoriũ mirabilem obtinere proprietatem, datũ ad ſcrup.j.

Ad cauſas ſingultus.

Sequuntur medicamenta reſpicientia cauſam efficientem. Si ergo ſingultus fit ex inanitione; cum Alexandro probatur [aqua temperata, unde etiam teſtatur quendam frigida ſorbitione fuiſſe ſeruatum. Probat etiam aquam hordeaceam, cum lacte amygdalino.] Quod ſi ſingultus fiat ex inanitione, citra cauſam calefacientẽ, utpote ex immodica euacuatione; probatur [aqua temperata:] at ſi ſingultus fiat ex inanitione, vi cauſæ calefacientis; probatur [frigida. Auic. exhibet lac recenter mulctum, ſuccum citrullorum, aquam cucurbitæ: & alia refrigerantia, ac humectantia.] Verum cum his uti liceat & intus & extra, quæ intus uſurpantur, cum Alexandro creberrime ſunt exhibenda, & cum Rhaſi paulatim: ratio eſt, quia medicamentum ſic adminiſtratum, diutius contingit ventriculum, & efficacius operatur. Quæ extra applicantur, cum Rhaſi ſunt applicanda vertebris ceruicis, vt [oleum amygdalinum, ſed cum frictione penetrabilis.] Si ſingultus prodeat e repletione; cum Auicenna probantur medicamenta vacuantia ſenſibiliter, & inſenſibiliter. Senſibiliter; per uomitum, per aluum: vnde pręter vomitoria laudantur [ſpecies hieræ.] Inſenſibiliter vacuantia, uel propria ratione, uel per medium motum materiam uacuare poſſunt. Quæ propria ratione vacuant, ſunt calida, tenuis ſubſtantiæ; ideoque materiam euacuant per modũ reſolutionis & deterſionis, ut eſt [ſuccus laſerpitij, oxymeli, daucus, cyminum cum melle. com. 69. lib. 4. de rat. vict. hęc medicamenta decoqui poſſunt cum melle, ad conſiſtentiam eclegmatis. Probatur etiam caſtorium e poſca, acetum mulſum, acetum ſcill. Auic. probat zingiber decoctum in aqua cum penidijs: item probat magnas antidotos, ad diſſoluendum materiam. Alex. applicat uentriculo oleũ, in quo decoquit caſtorium, ſtyracem & maſticem, & inter coquendum, oleum ruta agitat: ideoque licet etiam decoquere in duplici uaſe cum uino, ad conſumptionem uini.] Auicennas etiam aſcendit ad rubrificantia. Et propterea in ſingultu etiam ſtillicidio uti licet. Medicamenta per medium motum uacuantia, ſunt quæ ſternutationem promouent, a ſternutatione enim ſingultus remouetur, aphor. 13. ſect. 6. Huius ordinis cum Auicenna eſt repentina aſperſio frigidæ ſuper faciem, nam mouet cum labore, ſeu medio motu. Vnde notetis, frigidam habere uim diſcutiendi, ſed per medium motum. Sin autem ſingultus fiat e morbis frigidis, ſiue etiam e calidis: confugiendum ad morbos calidos & frigidos uentriculi. Si ſingultus fiat a materia; quæcunque ſit materia; patet etiam, quibus medicamentis ſit utendum. Si fiat ſingultus ex excrementis rodentibus & corruptis: probantur medicamenta detergentia, attemperantia, ut quæ ex [hordeo] parantur. Addit Alexander hos non eſſe purgandos, ſcilicet ſoluentibus: nam lenientibus uti licet, ut [manna, ſyr. uiol. ſol. caſſia.]

Victus ratio.

Diæta uaria inſtituenda, pro uarietate cauſæ: uerbi gratia ſi ſingultus fiat e frigiditate, probatur aer calidus. Quoad cibum: ſi ſingultus fiat ex inanitione; probatur [lac, & carnes bonæ, ſed copia exigua.] Si ſingultus fiat e repletione; cum Auicenna probatur uictus attenuans, & ieiunium. Idem de potu dicendum. Quoad motum & quietem: quies corporis & animi probatur in ſingultu ex inanitione: contra, in ſingultu repletione probatur motus, & quidem motus cum labore, ut eſt uociferatio. Alexander probat aurium & oris occluſionem; nam cum Auicenna hinc unitur & augetur caliditas, unde impetum acquirit ad exeundem uerſus poros, & quærit attractionem aeris, unde humor mouetur. Et propterea in hoc ſingultu cum Auicẽna confert ira, timor, gaudium; ſed oportet

ut re-

Digitized by Google

vt repente eueniant: ſic enim non ſunt cōtraria, ſed conueniunt in motu.

CAPVT XI.

De Vomitu, & Nauſea.

Nomen.

SEquitur, vt de Vomitu dicamus; ita tamen vt nauſea etiam pateat. Per vomitum autem intelligimus vitium, in quo materia ſenſibiliter per os a ventriculo intēpeſtiue expellitur. *Generatio* Generatur vomitus cum Galeno c. 4. lib. 5. vſu part. & cap. 2. lib. 3. de cauſ. ſympt. c. 3. libr. 2. de cauſ. ſymp. dum uentriculo occurrit cauſa, ita eum infeſtans, vt eius expultrix ad expellendum inſurgat, ſed intempeſtiue: quo fit, vt os ventriculi recludatur, & tunicæ prius diſtentæ contrahantur, & ope fibrarum tranſuerſarum ſurſum per œſophagum, & demum per os materia ſenſibiliter expellatur. *Definitio.* Quare vomitus nil aliud eſt, quam motus prauus ventriculi, dependens ab expultrice, expellēte materiam per os ſenſibiliter. *Forma.* Forma eſt motus prauus: cap. 3. lib. 2. de cauſ. ſympt. ad differentiam motus ſecundum naturam, & proinde vomitus tempeſtiui: item ad differentiam motus præter naturam, qui eſt ablatus, vel imminutus. Vomitus ergo formaliter eſt actio læſa, quæ fit cum motu euidenti: ad differētiam læſæ actionis, quæ fit citra motum euidentem. *Subiectũ.* Subiectum eſt ventriculus: ad differentiam functionum cum motu aliarum partium.

Cauſa efficiens. Ratione cauſæ efficientis, diximus: dependens ab expultrice, expellente materiam per os ſenſibiliter. Diximus, dependens ab expultrice: quoniã actio cum motu ventriculi poteſt eſſe attractio, retentio, expulſio: at cum aliquid euomitur, eſt actio expultricis. Expellitur autem materia per os, ſeu p viã oris; ad differentiam expulſionis per aluum. Idque fit ſenſibiliter, ad differentiam nauſeæ: nam *Diagnoſis affectuum cognatorũ.* expultrix in vomitu agit in materiam reſidentem in cauitate, & præſertim ſupernatantem, com. aph. 39. ſect. 6. & cap. 3. lib. 2. de cauſ. ſympt. At in nauſea expultrix agit in materiam impactam. vnde fit vacuatio inſenſibilis. Differt autem nauſea a ſubuerſione: nam ventriculi ſubuerſio fit, dum appetentia ventriculi læſa eſt ratione cibi, ideoque ſubuerſio non fit, niſi cibo aſſumpto: nauſea autem fit ſine cibi aſſumptione; ſecundum Aetium. Porro quęritur, cum vomitus ſit actio, an poſſit referri in *Vomitus è quo ſymptomatũ genere.* exiens mutatum? Vbi ſciendum, vomitum dupliciter accipi poſſe; nimirum vt vomitus in aliud refertur, quod ſit vel ſymptoma, vel efficiens. Si capiatur vomitus, vt refertur in aliud ſymptoma: poteſt recenſeri inter exeuntia; nam eſt exiens, quod refertur in læſionem expultricis. Quare ſecundum hanc rationem, vomitus formaliter eſt exiens mutatum: effectiue, eſt expulſio læſa: cum.n. vomitus ſit exiens, ſequitur læſam expulſionem. Et hoc modo ſumitur a Galeno, cap. vlt. lib. de diff. ſympt. nam ibi Galenus loquitur de ſymptomatis, quæ conſiſtunt in exeunte mutato. Si ſumatur vomitus vt ſymptoma, quod non refertur in aliud ſymptoma, ſed in cauſam: formaliter eſt actio læſa; nam actionis læſio immediate refertur non in ſymptoma, ſed in cauſam efficientem, quæ eſt facultas fruſtrata, vel ob morbum, uel ob errorem externum. Et hoc modo ſumit Galenus, cap. 3. libr. 2. de cauſ. ſympt. nam ibi loquitur de motibus ſeu actionibus prauis. Nobis placuit ſumere ſecundo modo: quatenus eſt ſymptoma, quod refertur in cauſam efficientem: ratio eſt; quia uomitus ſecundo hoc modo acceptus, magis genere conuenit cum ſingultu, nauſea, & reliquis malis, quę motum illegitimum pro communi genere habent. Deinde etiam quæritur: cum vomitus ſit motus prauus, an poſſit eſſe ſecundum naturam? Dicimus in vomitu perpendendum eſſe, vel locum, per quem excernitur materia, vel agens, quod ad expellendum concurrit. *Quomodo vomitus ſit opus naturæ, & quomodo præter naturam. 1. Ratione loci.* Si perpendatur locus, per quem materia excernitur; ſtatuendum, vomitum eſſe a toto genere præter naturam, non quidem abſolute, ſed ratione loci, per quem excernitur materia; nam a natura non eſt creatum os ſupernũ ventriculi, vt per illud materia euacuetur. Et ſecundum hunc modum Galenus loquitur, cap. vlt. lib. de diff. ſympt. ſtatuens, ſanguinis profuſiones & vomitiones toto genere eſſe pręter naturam; ad differentiam vacuationis, quæ fit per aluum, veſicam, vterum; quæ membra, ad differentiam ventriculi, deſtinata ſunt ad excretionem; vnde excretio ſanguinis per vterum, non eſt a toto genere præter naturam. *2. Ratione ſpeciei agentis.* Si autem perpendatur in vomitu agens, quod ad excernendum concurrit, capitur vel ſecundum ſpeciem, vel ſecundum actionem. Si ſecundum ſpeciem, e cap. 1. lib. 1. de cauſ. ſympt. eſt ſpeciei vel vnius, vel duplicis. Vnius eſt ſpeciei, dum ſolum eſt vel ſecundum naturam, vel præter naturam. Duplicis ſpeciei eſt, dum vnum eſt ſecundum naturam, aliud præternaturam. Si ergo agens ſit duplicis ſpeciei, motus ſtatuitur mixtus, vt ſit opus & morbi & facultatis, veluti torpor. Sin agens ſit vnius ſpeciei, ſit motus qui comitatur morboſos affectus, quemadmodum palpitatio & conuulſio: vnde hic motus ſtatuitur a toto genere pręter naturam. Quod ſi agens vnius ſit ſpeciei, & fiat motus ſolius facultatis, ſtatuitur opus ſolius naturæ, vt ſternutatio, tuſſis, ſingultus, vomitus. Galenus quidem vomitum gratia exempli non proponit cap. 1. lib. 2. de cauſ. ſympt. ſed tamen cap. 3. lib. eiuſd. proponit, dum ait, vomitum eſſe expultricis actionem: vnde vomitus tuſſi aſſimilatur, quatenus vterque motus ſolius eſt expultricis. Et ob id, ſecundum hanc rationem, *3. Ratione modi actionis.* vomitus ſtatui poteſt motus, a toto genere ſecundũ naturam. Si autem capiatur agens ſecundum actionem: perpendimus vel modum, ſecundum quem fit actio; vel tempus in quo fit actio. Si perpendamus modum ſecundum quem fit actio, hic duplex eſt, e cap. 1. lib. 2. de cauſ. ſympt. prout expultrix impellitur a cauſa, vel morboſa, vel non morboſa. Vnde, ſicuti excretio, quæ per aluum fit, poteſt eſſe motus ſolius naturæ, nec irritatæ a cauſa morbifica, quoniam hæc eſt vacuatio, quæ fit per locum, vacuationi a natura deſtinatum, & proinde hic motus non eſt ſymptoma, quia actio ſecundum naturam obitur: ita contra in vomitu fit excretio per locum inanitioni non deſtinatum, & fit quidem expulſio a natura, ſed quatenus a cauſa morboſa violenter agitatur. Et propterea quemadmodum ſingultus eſt motus ſolius naturæ, a cauſa morboſa violenter coactæ, & proinde eſt motus prauus: ita etiam vomitus eſt motus prauus, & proinde ſymptoma, quia eſt opus naturæ, ſed coactæ. c. 3. lib. 2. de cauſ. ſympt. *4. Ratione temporis, quo fit actio.* Si denique perpendamus tempus in quo fit actio: fit vel tempeſtiue, vel intempeſtiue: cap. ult. lib. de diff. ſympto. Tempeſtiue fit, cum expellitur quod contriſtat: intempeſtiue ſi aliorum fiat euacuatio, non moleſtantium. Quare ſi uomitus tempeſtiue fiat, quamuis ſit toto genere pręter naturã, quatenus fit per os uentriculi; nondum tamen præter naturam eſt, quia fit cum prouidentia de animalis ſalute, & uirtutis robore. Vnde com. aph. 2. ſect. 1. dicitur, in uomitibus ſpontaneis, ſi talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & facile ferūt

ęgro-

Digitized by Google

ægrotantes, vacuantur enim quæ corpus infeſtant: ideo ſi vacuentur non moleſtantia, grauiter ferunt ægri, quia educitur materia non morboſa, cuius præſentia cuſtodiebatur virtus. Quare ſi tempeſtiue fiat vomitus, eſt opus naturæ: ſi intempeſtiue, eſt ſymptoma. Verum dum eſt naturæ opus, nulla actio læditur, ut in ſudore, alui deiectione, vrina: hæ enim vacuationes, & ſi multo ampliores ęgris occurrant, quam pro naturæ modo, non tamen inter ſymptomata recenſentur, ſed inter naturæ opera, dum fiunt non ſolum nulla actione læſa, ſed etiam cum virtutis robore, & prouidentia animalis ſalutis. Quare cum vomitus tempeſtiue factus ſit opus naturæ, non læſa aliqua actione: nos hic loquimur tantum de vomitu intempeſtiuo, qui eſt prauus motu, & ſymptoma, & ratione loci toto genere præter naturam.

Cauſa efficientis ſub diuiſione. 1. A ſpecie. Iam dicendum, quæ nam cauſa expultricem ad vomitum incitet: id autem facit tantum error externus. Hic error quatuor modis cõſiderari poteſt: ſecundum ſpeciem, uitium, cauſam generantem, & modum quo concurrit ad facultatem irritandũ. Quoad ſpeciem, materia eſt cauſa Interna, vel Externa. Interna, vel eſt Vitæ particeps, vt vermis, vel Expers, & aut materia Alimentalis, aut Excrementitia. Si alimentalis, ſuccus vel Chyloſus: vel Sanguineus. Si chyloſus, vel Coctus, vel Crudus, & hinc particeps vel Pituitæ, vel Succi crudi. Si ſanguineus; vel eſt Sincerus, vel Particeps ſucci alimentalis, ſiue pituitoſi, ſiue bilioſi, ſiue melancholici. Materia excrementitia, vel eſt Non prima, vel Prima. Non prima eſt, quæ fit ex alia excrementitia: prima, quæ non fit e priori. Non prima, vt vermis defunctus, hic enim generatur e putri materia. Prima attinet ad coctionem vel primam, vel Sequentes. Si ad primam, eſt materia Fecalis, vel Seroſa. Si ad ſequentes coctiones, pertinet vel ad Secundam, vel ad Tertiam. Si ad ſecundam, excrementum eſt vel Bilioſum, vel Melancholicum. Si ad tertiam, materia excrementitia eſt vel Sanies, vel Mucus cerebri. Externa cauſa, concurrit Neceſſario, vel Non neceſſario. Non neceſſario occurrens, poteſt eſſe venenum; medicamentum. Neceſ-

2. A uitio. ſario, cibus, potus. Quoad vitium: ſi attineat ad ſubſtantiam, eſt materia vel Simpliciter toto genere præter naturam, vt vermis viuens, venenum: vel eſt toto genere pręter naturam, non ſimpliciter, ſed ratione Putredinis, vt eſt vermis mortuus, & quęlibet materia putrida. Si vitium ad quantitatem ſpectet: eſt quęlibet materia, copia grauans. Si ad qualitatem, eſt materia calida, ſiue ſit bilis, ſiue pituita ſalſa. Si uitium attineat ad [Vbi:] ſi ad quietem, uitium in hoc poſitum eſt, ut materia reſidet in cauitate uentriculi, ſupra fundum, & ſupernatat. Si ad motum ſpectet uitium: terminus ad quem eſt Vẽtriculus, terminus a quo, vel Totum, uel Pars, ut ſæpe diximus. Sed notandum, quomodo in diſſectione cerebri, bilis vomitum ſuperuenire dicat Hippocrates, apho. 50. ſectio. 6. Galenus ait, id fieri, quoniam cerebrum pręciſum, citiſſime ſuam paſſionem uentriculo communicat, ideſt, qualitatem ſpiritalem, ui cuius partes proximę ipſi uentriculo, & proinde iecur, ſuperfluitates, pręſertim tenues, & bilioſas, & ſeroſas, dimittunt in uentriculum: ut hic motus materierum a iecore in uentriculum fiat per modum tranſmiſſionis, cum uentriculus imbecillis euaſerit, ui qualitatis ſpiritalis, & ita imbecillis, ut uicinas ſuperfluitates admittat, quę deinde ſuperfluitates, dum irritant expultricem, per uomitum educuntur. Cauſa generans uaria eſt, pro diſcrimine materię: ut alibi diximus. Poſtremo, ſi capiatur materia penes modum, quo irritat expultricem: concurrit uel Propria ratione, uel ex

Cerebro vulnerato bilis vomitus ſuperuenit.

3. A cauſa generante.

4. A modo irritationis.

Accidenti. Propria ratione, dum materia morbifica, ſuapte natura, ideſt, ui proprij vitij agere poteſt. Ex accidenti autem dum vitium attinet non ad materiam ſed ad ventriculum: quod vitium poſitum eſt, uel in morbis, uel in deſtructione appetentię cibi. Si in morbis eſt ſitum, morbus eſt vel Intemperies, vel Mala compoſitio, vel Soluta vnitas. In Intemperie, verbi gratia, ſi ventriculus ſit frigidior, cibus etiam exiguus euadet copioſus: ſi ventriculus calidior ſit, cibus etiam non mordax irritare poterit. Mala compoſitio, eſt, verbi gratia, anguſtia in orificio inferno ventriculi: vnde materia non poteſt infra expelli, ideoque irritat expultricem ad ſuperiora. Soluta vnio, eſt vlcus, vi cuius a cibo etiam probo facultas irritatur. Si vitium ſit poſitum in deſtructione appetitus cibi, ſit vomitus ex imaginatione obiecti iniucundi, utpote ſiquis aliquem vomentem intueatur, ilico poteſt euomere cibum etiam probum; nam ita afficitur imaginatricis organum, & dum impellitur animalis appetentia, hæc ita influit in os ventriculi; & hoc ita afficit, vt diſſipetur cibi appetentia, & cibi attractio; vnde potio expultrix irritatur a cibo bono.

Differentia. A forma non ſumuntur vomitus differentiæ, niſi ſecundum magis, & minus, prout eſt Magis, aut Minus prauus, & hinc vomitus ſtatuitur Magis, aut Minus vehemens. Ob id, ratione differentiarum a forma, non licet dicere, vomitum eſſe vel criticũ, vel ſymptomaticum: nam vomitus criticus ſit tempeſtiue, & eſt naturæ opus, non ſymptoma, de quo hic loquimur, quare non eſt motus prauus, niſi ſit vomitus criticus imminutus. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: nam ſubiectum eſt ventriculus. Cauſæ efficiens eſt error externus: cuius variæ ſunt differentiæ, ſecundum ſpeciem, uitium cauſam generantem, & modum quo concurrit ad irritandũ expultricem: de quibus ſupra. Id notetur, ſi uomitus fiat ab errore, in ratione cauſæ internæ, vocari vomitum ſpontinum.

Signa. Vomitus in genere eſt manifeſtus. Sed morbificus vomitus, diſtinguendus eſt ab eo, qui eſt naturæ opus. Si igitur conferat, & leuiter ferant patientes, eſt vomitus ſecundum naturam: ſi contra præter naturam: de quo nos iam loquimur, com. m. apho. 2. ſect. 1. differentiæ a forma patent. Sic etiam differentiæ a cauſa efficiente patere poſſunt ex alibi traditis. In præſentia ſufficiant ſigna materiæ morbificę irritantis propria ratione, & ex accidenti. Igitur ſi materia propria ratione lædat; cognoſcitur inde, quod materia quæ euomitur, eſt uitioſa: ſi ex accidenti; indicatur e materia egrediente inculpata. Verum autem ventriculi uitium poſitum ſit, vel in intemperie, uel in mala compoſitione, uel ſoluta vnitate, ſuis traditum eſt locis.

Indicationes. Quoad præſidia, cum uomitus ſit motus prauus, procedens a materia irritante expultricem, præſidia potiſſ. ſunt capienda a materia irritante, quoniam hac ſuperata ilico ceſſat uomitus: interdum tamen etiam a vomitu, quatenus prauus eſt, præſidia haurire cogimur. Quo igitur ad materiam; cũ perpendatur ſecundum ſpeciem, vitium, cauſam generantem, modum quo ad irritandum concurrit: quoad ſpeciem; indicantur præſidia determinata. Quoad vitium, varia indicantur præſidia, de quibus alibi. Nunc duo notanda, ratione vitij ſecundum vbi. Primum eſt Alexandri, qui capi. 11. libr. 7. ait, ſi crudi humores ſolum redundent in ventriculo, & non e toto corpore confluant, ægrotantes medicamentis ſollicitandos non eſſe, ſi autem humores e toto corpore confluant in ventriculum, probari interdum ſanguinis miſſionem, interdum purgationem, interdum vtrunque. Per crudos humores in toto ventriculo redundantes, intelligit

Alexan-

Digitized by Google

Alexander portiones cibi frigidas, & craſſas, qui nō potuerunt in chylum conuerti: unde hi crudi ſucci non egent euacuatione, ſed potius alteratione, ut concoquatur, & in alimentum mutentur, & ob id Alexander ſolo uictu hos crudos humores mutat. Cum igitur ſucci crudi peccare poſſint copia, & neceſſario ſint frigidi, craſſiq́; : ob id opus eſt euacuatione, calefactione, & attenuatione: quorū præſidiorum materię cum Alexandro, attinere debent potius ad uictum, quam ad materiam chirurgicam, aut medicinalem: nam per uictum tenuem humoris copia minuitur; per uictum calidum, uincitur frigiditas, & ob id ſucci crudi ita diſponuntur, ut a calore naturali coquantur. Quoad humores, qui confluunt e toto corpore in uentriculum, cum peccant copia, & motu; ſunt minuendi, & retrahendi, quia uitium uehemens eſt, postulatur etiam uehemens præſidium; cuius materia, cauſa ſanguinis eſt uenæ ſectio; cauſa reliquorum humorum, medicamētum purgans: ideoque iure cum Alexandro maioribus utendum remedijs. Alterū, quod notandum diximus ſpectat ad uomitum criticum imminutum; ubi quæritur, a quo iudicetur remedium adiuuans. Hoc ut intelligatur, primo ſciendum, differentiam eſſe inter uomitum ſymptomaticum, & criticum: ille enim fit intempeſtiue, ideoque eſt prauus, & ſymptoma: hic autem fit tempeſtiue, & eſt, uel integer, in quo tota materia uacuatur, ideoque ab eo nulla debet ſumi indicatio; uel eſt imminutus, in quo non tota uacuatur materia, quia licet fiat tempeſtiue, tamen nec ita uehemens, nec perſeuerans eſt, quemadmodum requirit materia morboſa: proinde uomitus criticus imminutus non eſt opus naturę, ſed ſymptoma, nimirum actio læſa imminuta. Cauſa huius uomitus eſt materia, cuius uitium poſitum eſt in motu, quia minus uacuatur, quam decet, & proinde hic motus imminutum adiuuandus. Denique, cum interdum contingat, ut antequam materia e toto uincatur, uires patientis collabantur: fit, ut etiam a uomitu, quatenus eſt ſymptoma, indicatio hauriat: quoniam eſt ſymptoma habens rationem cauſæ, id eſt, lædens uires. Cum igitur uomitus formaliter acceptus ſit motus prauus, in quo neceſſario aperitur os supernum uentriculi; propterea indicatur remediū occludens os uentriculi, uidelicet aſtringens. Vnde Galenus, comm. aphor. 37. ſect. 7. uomitum ſanguinis curat aſtringentibus, & refrigerantibus; aſtringentia reſpiciunt apertionem orificij, & in uomitu ſanguineo, diapedeſin, anaſtomaſin, uel diæreſin uenarum, a quibus erumpit ſanguis: refrigerantia diriguntur ad ſanguinis caliditatem, cuius cauſa ſanguis facile fluit.

Prognoſtica. Quoad uomitum in genere, nihil certi poteſt ſtatui circa euentum. Quoad differentias ratione formæ: ſi uomitus ſit criticus diminutus; facile adiuuari poteſt. Si autem uomitus ſit ſymptomaticus; quo eſt uehementior, eo periculoſior. Ratione efficientis: cum cauſa efficiens ſit multiplex ex alibi dictis patet quid minetur: uerbi gratia, quoad ſpeciē, uomitus eſt peior, ſi atra bilis; mitior, ſi pituita, nam atra bilis magis recedit a naturali ſtatu. Quoad uitium; peior eſt uomitus, ſi fiat a pituita putrida, q̄ ſi a copioſa, nam materia putrida eſt magis inimica. Quoad cauſam generantem; uomitus eſt magis periculoſus, ſi fiat a materia genita potius ui morbi, quam erroris externi, uerbi gratia, cum Galeno com. 39. ſectio. 2. progn. bilis porracea eſt in cauſa uomitus minus periculoſi, ſi generetur in uentriculo ex oleribus, quam ſi generetur ratione morbi in venis: nam ſi bilis generetur ob errorem externum, non eſt ita praua, & vnus tantum eſt inimicus; at ſi generetur ob morbos in venis, eſt peior, & duplex eſt hoſtis. Quoad motum, ſecundum quem cauſa concurrit ad irritandum expultricem; periculum eſt maius, dum pendet a materia, propria ratione agente, & prætera ex eo, vi cuius materia etiam proba vomitum efficit: verbi gratia, ſi vomitus fiat a pituita copioſa, vel cibo copioſo; vomitus erit minus periculoſus: magis periculoſus ſi fiat a bono cibo, ſed vi vlceris: nam vlcus magis recedit a naturali ſtatu, quam vel pituita copioſa, vel cibus copioſus. Sed oportet etiam ad artem prognoſticandi dirigere Hippocratis aphoriſmum 37. ſect. 7. vbi inquit: quicumque euomunt ſanguinem, ſi ſine febre, ſalutare; ſi cum febre malum. Hic ſtatuitur ſanguinis vomitus cum febre eſſe magis periculoſus. Licet enim non ſit diſcrimen in ſpecie; nam in utroque vomitu, & ſine febre, & cum febre, euomitur ſanguis: differentia tamen eſt in ſanguinis vitio, & numero rerum præter naturam. Quo enim ad vitium; ſanguis eſt calidior in vomitu cum febre; quare magis recedit a naturali ſtatu, & proinde vehementior eſt ſecundum eſſentiam. Quo vero ad numerum; in vomitu ſine febre, naturæ inimicus eſt ſanguis peccans, & venarum vitium, id eſt diapedeſis, anaſtomoſis, vel diæreſis: in vomitu autem cum febre, etiam præter propoſita vitia eſt inflammatio, & febris ſequens inflammationem. Ergo ſanguinis vomitus cum febre, malū. Redigemus etiam ad prognoſticum, context. 38. libr. 2. prognoſt. vbi Hippocrates ait; Vomitus eſt vtilis, ſi fiat a pituita, ac bile, ſi maxime permiſceantur, & præſertim ſi materia non fuerit valde craſſa, neque multa; ſincerę enim vomitiones deteriores ſunt. Reſpicit Hippocrates ad vehementiam materiæ penes cauſam generantem. Quoad artificium cognoſcens Galenus, ait in commento; humorem bilioſum ſincerum multam indicare caliditatem, generantem ſcilicet bilem: contra, pituitam ſinceram, indicare frigiditatem vehementem, generantem pituitam. Hoc confirmatur ab Hippocrate, context. 39. vbi, ait, varios colores, id eſt, porraceum, liuidum; aut nigrum, eſſe malum: quod verum eſt, quatenus hi colores indicant cauſas generantes admodum uehementes. Cum ergo Hippocrates reſpexerit ad uehementiam cauſæ generantis, recte ſtatuit, vomitum materiæ miſtæ, e bile pituita, eſſe vtilem, id eſt, minus malum, materiæ autem ſinceræ eſſe deteriorem; ratio eſt, quia, ſicut miſta materia generatur ab intemperie remiſſiore, ita & vomitus miſtæ materiæ minus eſt malus. At vomitus materiæ ſinceræ eſt deterior: nam bilis ſincera, id eſt, ſumme flaua, & vitellina, indicat inſignem caliditatem, pituita ſincera, & acida, inſignem frigiditatem, ſcilicet generantem. Cæterum, materia ſincera eſt ſignum maioris vehementiæ, non tantum, vt eſt ſincera, ſed etiam, vt eſt craſſior; nam cum Galeno ſincerus humor craſſior exiſtit, pituita quidem propter frigiditatem aſtringentem quaſi concreta, bilis autem propter caliditatem euaporantem tanquam aſſata. Vnde colligitur, materiam etiam copioſam eſſe indicium cauſæ generantis vehementioris. Et hinc Hippocrates locis cit. iure ſtatuit, vomitum materiæ vitioſæ, affectæ prauo odore, malo colore, eſſe malum, quia indicat cauſam generantem vehementer peccantem. Materia enim fœtida, & putrida indicat agens, in quo calor præter naturam dominatur. Materia prauo colore infecta etiam eſt mala, quia praui colores ſignificant cauſam generantem admodum vehementem: nam porraceus color, vi caliditatis morboſæ genitus, indicat inſignem caliditatem in venis: materia liuida, & nigra, differunt ſecundum magis, & minus, quare niger color indicat peiorem cauſam generantē. Sufficiat iam circa

Explicatur aph. 37. ſect. 7. de vomitu cum & ſine febre.

Alius Hip. locus enarratur de colore materiæ vomitu reiectæ.

nigrum

Digitized by Google

nigrum tantum colorem digredi. Nigra igitur redditur materia, vel ob miſtionem nigræ materiæ, vel citra miſtionem. Si reddatur nigra ob miſtionem materiæ; cum Galeno, context. 22. lib. 2. progn. dum excretio ab atra bile tingitur, oportet vt materia nigra ſit copioſa, nec modice miſta, nam ſecus exeuntia eſſent liuida, non nigra. Materia autem nigra poteſt eſſe atra bilis, vel melancholia: peior eſt excretio atræ bilis, quia magis recedit. Si autem vomitus fiat materiæ nigræ citra miſtionem alterius materiæ; hic color indicat cauſam generantem, admodum vehementer, vel refrigerantem, vel calefacientem. Et hinc Galenus context. 29. li. 2. prognoſt. ait, nigredinem fieri ob vehementiam frigiditatis, uel caliditatis. Ob frigus quidem; dum ſanguis congeſtus in globos nigreſcit: frigore enim ſanguinis partes diaphanæ exprimuntur. Ob calorem; dum ſanguis contrahit nigredinem, ſi veluti comburatur: calor enim inſignis portiones diaphanas diſſoluit. Partibus igitur diaphanis diſſipatis, dominantur opacæ; & hinc materia nigra euadit. Conſtitutum igitur ſit, materiam quæ euomitur, ratione praui coloris indicare vehementiam eſſentię cauſæ generantis, vt hinc periculoſus ſit vomitus. Idcirco Hippocrates text. 40. li. 2. prognoſt. ait: ſi homo omnes vomat colores; exitiale. Nam dum plures ſunt colores, plures ſunt ſinceræ materiæ, quæ ſe inuicem quidem contingunt, ſed non ſunt exacte miſtæ, quemadmodum requirit vomitus materiæ non ſinceræ: plures autem illæ ſinceræ materiæ, nil aliud indicat, quam in corpore multas haberi difficiles affectiones: nam cum cauſa generans ſit vehemens, & propria ratione, & vt numeroſior; iure hic vomitus Hippocrati eſt exitialis.

Curatio. Chirurgia.

Alexander in vomitu procedente a toto, probat venæ ſectionem, ſi ſanguis abundat. Auicennas ſecat venam, ſi patiens ſit repletus ſanguine, & primo ſecat baſilicam: nam ſanguis ſubſiſtentiam habet in iecinore; eſtque copioſus, & vires inter initia ſunt robuſtæ. Mox, ſi reliquię ſanguinis ſuperſint, ſecat venas pedum, quia ſanguis non eſt ita copioſus, nec ita potens, virtus etiam non eſt ita firma, vt primo tempore. Deniq; ſi adhuc adſint ſanguinis reliquię, & uirtus ſectionem venę non poſſit perferre; Auicennas cucurbitulas cum ſcarificatione cruribus applicat. Paulus cucurbitulam cū magna flamma admouet circa umbilicum, & addit uiolentas frictiones, vehementes ligaturas ſecundum crura; ad materiam retrahendum.

Pharmacia.

Medicamenta, quibus uomitui occurrendū, reſpiciunt uomitum, vel Imminutum, vel Superfluum. Ad imminutum uomitum probantur medicamenta, quæ ſenſibiliter per vomitum euacuant.

Vomitoria.

Vnde Auicennas decima tertia, tertij, tract. 5. cap. 12. inquit, vomitum uomitu abſcindi, quod in uomitu ſuperfluo locum non habet, in quo timoroſum eſt fluxu fluxum curare, quarta, primi, [illegible] tertio. Itaque in vomitu imminuto, cum Galeno, cap. 11. lib. 7. meth. ſi materia ſit pituitoſa, craſſa, viſcida, probatur hoc medicamentum: [recip. ſucci raphani drac. vj. oxymelitis ſimplicis unc. j. ſ. iuris pulli tepidi lib j. Miſce pro uomitorio.] Si materia ſit minus craſſa, minus uiſcida: Galenus exhibet [mulſam cum aceto in cremore ptiſanæ, uerbi gratia, Recip. mulſæ unc. ij. aceti unc. ſ. cremoris ptiſanæ hordeaceæ unc. viij. Miſce pro vomitorio.] Si autem materia ſit bilioſa, poſſumus exhibere [unc. x. aquæ tepidæ, vel ſimplicis, uel hordeaceę, cum unc. j. ſyrupi acetoſi ſimplicis.] Quod ſi admodum acris, & mordax ſit biliosa materia, [loco aquæ tepidæ vti poſſumus iure pingui.] Si autem materia ſit melancholica, dūmodo non ſit atrabilaria, probatur [mulſa, cum ſucco raphani in iure.] Si autem vomitus fuerit materiæ ſanguineæ, non probatur vomitorium, niſi ſanguis ſit, vel concretus, vel immineat, ne concreſcat: tunc enim probatur [mulſa calida (non tepida) ad unc. vij. cum ſyrupo acetoſo, ad unc. j. ſ. cū melle ad unc. ſ. & hoc ſi immineat ſanguinis concretio.] Quod ſi iam concretus ſit ſanguis, probatur mulſa ad unc. vj. cum decocto, vel matricariæ, vel thymi, vel etiam ebuli, vrgente neceſſitate, ad concretionem diſſoluendum, doſis decocti erit ad drac. iij.] His medicamentis ſi non cedat malum, quia de vita patientis agitur, propinare cogimur [aquam cineris, ſeu lixiuium, ad unc. v. cum lacte ficuum, ad quātitatem drac. j. cum bdellio, & opoponace, ad doſin ſcrup. ij. Auicennas probat drac. ij. coaguli leporis, & aquæ menthæ unc. ij. cum ſalis cōmuni drac. ij.] Improbatur autem vomitorium in vomitu ſanguinis, dum menſes ſunt ſuppreſſi: nam non decet ſanguinem menſtruum per os euacuare: attamen, cum exitiale ſit, hunc ſanguinem menſtruum in corpore detineri, occurrēdum potius materia chirurgica, de qua ſuo loco.

Cohibētia Vomitū. 1. Reuellētia, ſenſibiliter, & inſēſibiliter

In vomitu ſuperfluo probantur medicamenta Reuellentia, & Aſtringentia. Reuellentia ſunt vacuantia Senſibiliter, vel Inſenſibiliter. Senſibiliter vacuantia, ſunt medicamenta per clyſteres infuſa: nam medicamentum per os exhibitum, potius egreditur per vomitum: quare non reuellit, non retrahit, ideoque potius nocet. Auicennas probat clyſmos acutos, quos ait, multoties vomitum abſcindere. Reuellentia inſenſibiliter vacuantia, ſunt calida medicamenta, & tenuis ſubſtantiæ. Quare cum Auicenna mirabile eſt in ſedando vomitu calefacere extremitates. Nec ſibi contradicit Auicennas, dum decima tertia, tertij &c. ſcribit, infrigidationē extremitatum ſedare vomitum velocem calidum: reſpicit enim ad vomitum, qui habet rationem cauſæ, ut eſt vomitus, in quo velociter mouetur materia calida: extremitates namque refrigeratæ, frigiditatem impertiuntur ori ventriculi, quod inde aſtringitur, & vomitus ſedatur. Hic igitur refrigeratio extremorum dirigitur ad vomitum, non ad materiam. Contra, extremorum calefactio, non reſpicit vomitum, ſed materiam vomitus, quam ad inferiores partes retrahit: ideoque Auicennas proponit medicamenta vehementer calida, ita vt etiam ad rubrificantia aſcendat, & ad exulcerantia, quæ ſępius cruribus applicat, reuulſionis gratia.

2. Aſtringentia, in materia frigida.

Aſtringentia vomitum reſpiciunt, quatenus eſt ſymptoma, habens rationem cauſæ. Cum autem vomitus fiat a materia frigida, vel calida: Si materia ſit frigida, & primum ſi ſit materia melancholica, cum Auicenna quantum fieri poteſt abſtinendum ab aſtringentibus, hæc enim materiam melācholicam craſſiorem reddunt. Vnde & in vomitu a pituitoſa materia aſtringentibus minoribus vtendum, & proinde ijs medicamentis, quę parum etiā attenuare ualent. Quare in uomitu a materia frigida, probatur [diacydonites cum melle: probatur ſaccharum roſaceum etiam unius anni, ſed cum maſtiche, mentha, thure: pro ſingulis unciis ſacchari roſacei, ſufficit miſcere ſcrup. j. propoſitorum medicamentorum: & hæc uncia in duas doſes diuidatur.] Extra autem probatur [oleū de abſinthio, de mentha, maſtichinum, verbi gratia ad unc. [illegible] cum puluere maſtiches, menthæ, abſinthij, & gallarum immaturarum ad gra. v. pro ſingulo medicamento, & addantur drac. ij. ceræ elotæ cū vino aſtringente, & fiat linimentum. Probatur etiam panis torrefactus, madefactus vino maluatico, cum puluere nucum cupreſſi.] In vomitu a materia calida, probantur aſtringentia valentiora, id eſt frigida, craſſa: quoniam oportet os ventriculi occludere, & calidam materiam attemperare, tenuemque craſſefacere. Quare

Aſtringētia in calida materia.

probatur

Digitized by Google

probatur [ſyrupus de granatis, ſyr. de ribes, de cydonijs, roſatus e ſiccis roſis, myrtinus, & hi ſyrupi exhibendi, vel cum aqua plantaginis, vel cum aqua chalybeata. Probatur etiam ſaccharum roſaceum vetus, diacydonites, ſed non cum melle, vt prius, ſed cum ſaccharo. Probatur diacornu, quod eſt medicamentum mirabile.] Si vomitus adeo ſit vehemens, vt cum Auicenna deficiat curatio, aſcendendum [ad ſemen lactucæ, deinde ad ſemen papaueris, præterea ad corticem papaueris nigri, & vrgente neceſſitate, ad corticem radicis mandragoræ, & tandem ad philonium Rom. & proinde ad recipiẽtia opium, vnde Auicennas probat trochiſcos Amaricos nuncupatos, qui conficiuntur e ſeminibus aniſorum, apij, ex abſinthio, cinamomo, opio, & caſtorio] Opium eſt baſis, cuius virtute potiſſimum ſedatur vomitus, abſinthium ſua vi aſtringentia opiũ adiuuat, caſtorium eſt alexipharmacum opij; cuius tum odor, tum ſapor corrigitur aniſo, cinamomo, & reliquis iucundis, quæ etiam, vt calida, opij frigiditatem corrigunt. Extrinſecus, probatur medicamentum [ex oleo roſaceã, melino, myrtino, cum exiguo maſtichino, additis pulueribus corallorum, ſantalorum, malicorij, cum cera.] Formula patet e ſupra dictis. [Probatur etiam panis torrefactus, madefactus aqua roſacea, vel vino aſtringente, additis pulueribus modo dictis.] Addit Auicennas extremorum refrigerationem, quemadmodum ſi manus pedeſque in frigidam immergantur.

Gal. cap. 3. li. 8. κ. τόπ.

Victus ratio.

Diæta varia, eſt pro varia vomitus cauſa. Secundum Auicennam igitur in vomitu, e cibi corruptione, probantur cibi, ſuauis odoris, & ſaporis; qui calidi ſunt in corruptione acida; frigidi, in nidoroſa. Tandem addit Auicennas in vomitu contumaci, in quo viriũ lapſus imminet, eſſe exhibendum [aquã carnis, e pullis, & extremitatibus hœdorum, & caſtratorum; quæ aqua ſic conficitur. Pulli, & extremitates hœdorum atque caſtratorum in aqua elixantur; deinde aqua illa abijcitur: mox rurſus decoquuntur carnes in alia aqua, quouſque diſſoluantur; deinde carnes teruntur in mortario, & hinc aqua exprimitur: cui deinde ſunt miſcenda, vel ſemina, vel aromata, modo calida, modo frigida, pro mali conditione.] Hic aquam carnis parandi modus tunc probatur, cum vires collabuntur ob immodicam vacuationem, in qua opus eſt alimento uelociter nutriente, neque ita diſſipabili. Hęc de cauſa Auicennas accipit cum carne pulli etiam animalium extremitates, quæ uiſcidum, & firmum præbent alimentum. Et eandem ob cauſam, primum pullos elixat, mox aqua abijcit; quoniam per primam elixationem portiones tenues, & facile diſſipabiles euaporant, & diſſoluuntur: remanent autem portiones magis firmæ, & ſolidiores, quibus cauſa fluxus egemus. Quod ſi autem uires concidant citra fluxum; ſatius eſt in aqua carnis paranda, tenues etiam portiones ſeruare, neque carnibus pullorum, animalium extremitates tunc ſunt addendæ, nam potius obeſſent. Cæterum, cum aqua carnis ab Auicenna propoſita, in uirium lapſu ui uomitus, ſtabile alimentum præbeat, uerum non celeriter nutriat: icirco prudentiſſimus Auicennas cum aqua carnis dat [paſtum uini, quoniam uinum omnium celerrime nutrit.] Auicennas etiam addit paulatim cibum eſſe exhibendum, ne motus motui addatur. Vnde cum quies proſit, ſtatuit Auicennas curæ radicem eſſe ſomnum. Et hæc de Vomitu.

Aqua carnis, vires reſtaurans.

CAPVT XII.

De Cholera.

PEr choleram, ſeu Barbarorum cholicam, intelligimus illud vitium, in quo patiens ſecundum ventriculum ita turbatur, vt materia, & per os, & per ſedem euacuetur. Vnde ſermo noſter dirigitur, ad choleram exquiſitam, & notham; humidam, & aridam Generatur cholera, dum materia morbifica agit in ventriculum, non ſecundum unicam tantum partem, ſed e capite ſecundo, libro tertio, de ſymptom. cauſ. ſecundum totum uentriculum, id eſt, ſecundum partem ſupernam, & infernam: hincque expultrix adeo irritatur, ut materia, & per os, & per aluum expellatur. Cholera igitur eſt motus prauus uentriculi, dependens ab expultrice, expellente materiam per utrumque os. Forma eſt motus prauus, capite ſecundo, libro tertio, de ſymptom. cauſ. qui motus prauus eſt expulſio, & hinc functio deprauata, quam Alexander uocat immoderatam perturbationem. Auicennas dicit, choleram eſſe motum materiæ morbificæ: nam loquitur de fluxu, & accipit hoc uitium in ratione exeuntis mutati: Galenus autem in ratione læſæ actionis: Quare non ſibi repugnant. Subiectum eſt uentriculus totus, ſecundum partem ſuperiorem, & inferiorem.

Nomen. *Generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiectũ.*

Ratione cauſæ efficientis, diximus: dependens ab expultrice, expellente materiam per utrumque os. Vnde cholera diſtinguitur ab eo uitio, quod quidam choleram eſſe credunt, cum tamen non ſit; ut monet Galenus text. 103. libro quarto, de ratione uictus. loquens enim de arida cholera inquit; Cum ſpiritus uitij cauſa interdum retineatur, interdum exeant, ſi ſpiritus retineantur, non gignitur cholera: probabilius enim eſt, choleram uocare, dum ſpiritus, & uapores egrediuntur, non autem dum retinentur. Hactenus ergo patet, choleram pendere ab expultrice, expellente materiam per utrumque os. Iam inquirendum, quam ob cauſam expultrix ad expellendum inſurgat. Cum igitur expultrix concurrat, ut cauſa præter naturam: dicendum in qualibet cholera eam fruſtrari ob errorem externum, non læſa facultate: nam immediata cauſa eſt materia, ita aduerſaria uentriculo, ut expultrix ſumma uiolentia inſurgat ad expellendum. Hinc Galenus capite ſecundo, libro tertio, de cauſ. ſymptom. ſcribit, in cholera uentriculum expellere quod offendit. Id igitur quod offendit, conſiderandum eſt, ſecundum ſpeciem, uitium, & cauſam generantem.

Cauſa efficiens. *Materia irritãs expultricẽ.*

Quoad ſpeciem, eſt cauſa Interna, uel Externa. Interna e com. 103. libro quarto, de ratione uictus. poteſt eſſe Vapor, uel Minera: uapor eſt cauſa choleræ ſiccæ: minera poteſt eſſe cauſa choleræ tum ſiccæ, tum humidæ; humidę quidem, ſi materia morbifica per os, & aluũ euacuetur, copia efflatu digna: ſiccę, ſi cauſa ſit materia bilioſa (ſecundum Alexandrum) uerum materia in parua copia egreditur; unde, niſi flatus, uel uapores egrediantur, uitium dignum non eſt nomine cholerę. Quantum ad mineram; poteſt eſſe Chylus, uel Humor, & humor, uel Pituitoſus, ſeu aquoſus, uel Bilioſus, non tantum bilis flaua, ſed cum Auicenna etiam æruginoſa; quare eſſe poteſt etiam porracea, & uitellina. Cauſa externa, non neceſſario occurrens, ſunt medicamenta acria, uenena. Externa cauſa, neceſſario occurrens, attinere poteſt ad cibum, ad potum, ut eſt cibus facilis corruptionis, ut lac: item

1. Species materiæ.

e capite

Digitized by Google

e capite 4. libro 2. aliment. pepones, dum probe non coquuntur: ſimiliter fungi, ſi non vincantur, capite 4. lib. de cibis bon. & mod. ſucci: item potio putrida, vel vini, vel aquæ.

2. Vitiū materiæ.

Quoad vitium ſpeciei, & primum quoad vapores; hi ſunt acres: text. 103. libr. 4. ratio. vict. vi enim acrimoniæ corpora neruoſa mordentur. Quoad mineram; eſſe poteſt quilibet ſuccus, ſiue ſit chylus, ſiue humor, dum hic ſuccus eſt putridus, & proindetoto genere præter naturam. Verum in cholera exacte exquiſita, vt vult Galenus loco citato eſt materia acris; nam habet modum generationis communem cuilibet choleræ: ſicuti enim cholera humida, fit ex acri humore; ita cholera ſicca, fit ex acri vapore. Diximus autem choleram exquiſitiſſimam fieri a minera acri; quoniam cum Aetio fit cholera e cruditate, non modo nidoroſa, ſed etiam acida: at magis exquiſita cholera prodit e corruptione nidoroſa. Quoad cauſas externas, ſi fuerit venenum; patet vitium eſſe ſecundum ſubſtantiam, ſed poteſt annecti acrimonia. Si autem ſit medicamentum, eſt calidum: quare acre. Et idem dicendum eſt de cibis ac potionibus.

3. Cauſa generãs.

Quoad cauſam generantem, & primum quantum attinet ad vaporem, cum ſit vapor acris; generatur rationabiliter e minera acri, ſed viſcida; vt minera hæc nequeat expelli, quia ſi expelleretur, non eſſet cholera ſicca. Quoad mineram; potiſſimum generatur tripliciter: nempe; vitio vel eorum quæ ingeruntur, vel ventriculi, vel iecinoris. Generatur minera vitio eorum quæ ingeruntur, dum (cum Galeno loco citato) cholera fit ex acri humore, qui e comeſtorum corruptione prodijt; veluti eſt cholera, cum Alexandro, quæ fit ob frigida applicita, aut ab aqua frigida, ſiue admota, ſiue bibita. Auicennas, dum quaſi interpretatur Alexandrum, inquit, choleram fieri e potu frigidæ in ieiunio, ſequente, cibo craſſo. nam dum poſt ieiunium ingeritur cibus craſſus, & difficilis coctionis; vi ieiunij iuſſo citius attrahitur chylus, & proinde crudus; præſertim cum a cauſa refrigerante, uel aſſumpta, uel admota, reddatur, uentriculus ad cibum craſſum concoquendum imbecillior. At in hac cholera, cum Aetio, uomitus acidus oboritur. Materia etiam gignitur uitio uentriculi, & cum Alexandro proprie cholera nuncupatur. Cum Auicenna magis fit æſtate, & autumno, propter debilitatem digeſtionis, quia tunc calor imbecillior eſt: minoratur autem hyeme, & uere, quia tunc firmior eſt calor. Tandem generatur minera uitio iecinoris, & uenarum: nam calore hepatis, & uenarum, ſuccus bilioſus generatur: ideoque mirum non eſt, febricitantes quandoque cholera corripi. Alexander inquit, hanc eſſe choleram e bile prodeuntem. Et Hippocrates aphoriſm. 30. ſectio. tertia ait, poſt iuuenilem ætatem urgere choleram, quę ſci licet fit a bile, tunc temporis collecta; licet enim eadem in iuuentute generetur; non tamen ita colligitur, ſed expellitur.

Differētiæ

In forma, differentia eſt ſecundum Magis & minus, quatenus motus eſt Magis uel Minus prauus. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: niſi dicamus, uentriculum magis affici, uel Supra; uel Infra. Ratione efficientis, cauſa eſt Interna, vel Externa.

Signa.

Hic affectus in genere indicatur e nauſea, ſiti, e triſti ſenſatione ſecundum totum ventriculum & inteſtina, ex angore, quia vehementer afficitur os ventriculi. Præterea compatiente corde, indicatur e pulſu læſo: & compatientibus neruis, cum Aetio indicatur e contractione muſculorum manuum, & pedum. Tandem indicatur e materia, ſupra & infra erumpente. Differentias a forma æger patefaciet: num ſcilicet motus ſit magis, vel minus prauus.

Quoad differentias a ſubiecto, ſi magis afficiatur ventriculus ſecundum partes ſupernas, ſymptomata magis cruciabunt ſupra: ſi magis ſecūdum partes inferinas, contra.

Quoad differentias ratione efficientis: primum an choleræ cauſa ſit interna, vel externa cognoſcitur ex ægro & aſſidentibus; dum externam cauſam vel prægreſſam, vel non prægreſſam dicunt. Si ſit cauſa interna: ſi vapor; dicet æger ſe percipere vaporem acrem exeuntem. Si ſit minera, oculis materia conſpicietur: ita vt ſpecies materiæ etiam viſu deprehendatur. Quæ autem ſit cauſa generans, patet ex alibi dictis.

Indicationes.

Quoad præſidia, cum cholera ſit motus prauus ventriculi, dependens ab expultrice materiam expellente & ſupra, & infra: a motu prauo, vt eſt ſymptoma, habens rationem cauſæ, cum plus iuſto vtrumque ventriculi os relaxetur, oritur indicatio aſtringendi. Deinde, vt hic motus pendet ab expultrice, quæ irritatur a materia, cum hauriendą ſint præſidia a ſpecie materiæ, a vitio, & a cauſa generante: Quoad ſpeciem, determinata indicantur præſidia, vnde ſi bilis peccet, medicamenta dirigenda ſunt in bilem; ſi cibus, in cibus, ſecundum Alexandrum. Pro varietate vitiorum, varia indicantur contraria remedia. Vnde ſecundum Alexandrum ratione copioſæ materiæ, opus eſt vacuare, cauſa bilis calidioris, opus eſt refrigerare, &c. Similiter patet varias cauſas generantes, varia poſtulare præſidia: vnde, ſecundum Alexandrum in cholera prodeunte ab imbecillitate ſtomachi, roborandus eſt ventriculus, eiuſque intemperies remouenda.

Prognoſtica.

Cholera in genere eſt malum periculoſiſſimum: nulla enim deeſt vehementia. Quatenus enim omnis cholera eſt motus admodum prauus; adeſt inſignis receſſus, & proinde inſignis vehementiam eſſentiæ. Et quatenus cholera pendet a materia admodum moleſtā expultrici; augetur vehementia eſſentiæ. Præterea quatenus malum attinet ad totum ventriculum; adeſt uehementia dignitati. Quatenus autem læditur pulſus, & uel imminet, uel ſuperuenit ſyncope; uehementia adeſt facultatis. Hinc, ſecundum Alexandrum cholera eſt acutiſſimus affectus, qui ſyncopen inſignem, & hinc immodicam uirium reſolutionem inducit. Verum pro uaria ui differentiarum, intenditur; & minuitur periculum. Vnde cholera magis eſt periculoſa, ſi motus ſit magis prauus; ſi magis uigeat ſecundum os ſupernum, ſi cauſa magis recedat naturali ſtatu: uerbi gratia, deterior eſt cholera, ſi fiat a bile æruginoſa, quam ſi a flaua. Idem de externis cauſis ſtatuendum. Hinc Galenus capite quarto, libro de cib. bon. & mod. ſucci, ait, a boletis deuoratis neminem obijſſe, ut antem cętero rum fungorum alios mortuos eſſe, alios proxime ad mortem acceſſiſſe. Quamuis autem cholera periculoſiſſimum ſit malum, quod celerem necem minatur: cum Rhaſi tamen non prorſus eſt deſperandum. Et cum Alexandro celerrime eſt occurrēdum, nam etiam leuis mora tabem committit, & periculum affert.

Curatio Chirurgica.

Quoad materias igitur chirurgicas; Rhaſes probat artuum ligaturas, tanquam materias remedij reuellentis. Ligandi autem & fricandi ſunt artus, modo ſuperni, modo inferni, modo utrique; prout ſubſiſtentia ſequitur materiam, quę impetum ad os, uel aluum habet, modo inęqualem, modo ęqualem. Si enim ęqualis ſit impetus, frictiones, & ligaturę probantur ſecundum omnes artus,

Digitized by Google

tus, ideſt, manus, & pedes: ſi impetus ſit inæqualis, & ſi vehementior ad os, oportet ligare artus inferños; ſi ad aluum, ſupernos. Rhaſes præterea ad inhibendum vehementiorem impetum, magnam cucurbitam ſtomacho adhibet, ſine ſcarificatione, quæ tamen in arida cholera non probatur, ſed in humida, in qua neque cibus detinetur.

Pharmacan- Medicamenta probantur Vacuantia, & Aſtringentia. Vacuantia probantur in cholera ſicca, vt vaporum minera euacuetur. Probantur etiam in humida cholera cum Alexandro, ſi fiat e cibis corruptis, ſi etiam fiat a bile, in qua nil mētione dignum erumpit. Vacuantia autem hæc frigida ſint oportet, quia feruens eſt materia morbifica. Quare Alexander cum reliquis probat [mulſam, ſed dilutam: & ſi æger non libenter mulſam admittat, iubet aquā tepidam liberaliter eſſe bibendam. Probatur etiam ſerum lactis caprini, vel vaccini; ſed ſine ſeminibus melonum, cum non ſit inſtitutum per lotium vacuare, quia corrupta materia nō debet per medium iecur permeare. Cum lactis autem ſero, gratia vomitus, miſceri debet oleum, vel butyrum: gratia deiectionis per aluum, miſceri poſſunt manna, ſyr. roſ. ſolut. tamarindi. Non improbantur aquæ Veronenſes, vel B. Virginis. Probantur item clyſteres è cremore hordei, e ſero lactis, addito ſaccharo cum oui vitello, ſed ſine ſale.] Quoad [vſum,] notādum circa exhibitionem aquæ, quatenus eſt materia remedij vacuantis per vomitum; Rhaſin exhibere aquam copioſam, moderate calidam, ſæpe, & quamprimum. Ratio eſt: quoad [quantum agendum;] probat aquam copioſam, quia pauca non poteſt vacuare, & præterea, quia ſumma eſt actio materiæ morbificę, cum naturam cogat ad expellendum per vtrumque os. Quoad [modum;] probat aquam moderate calidam, ideſt, tepidam: hac enim acris materia attemperatur, & ventriculi orificia laxantur, vnde materia promptius euacuatur. Quoad [tempus;] propinat aquam quamprimum; nam materia morbifica pręſens vincit alia indicantia, vnde Alexander iubet, choleram celerrime eſſe curandam. Sæpe autem exhibetur aqua, quia perſeuerat materia præſens, vincens alia indicantia. Quoad [vbi;] aqua vſurpatur per os, quia materia morbifica reſidet in ventriculo.

Aſtringentia. Aſtringentia medicamenta Exhibenda ſunt, & Applicanda. Rhaſis exhibet [trochiſcos de olibano, cum aqua, & niue, & rob, ſeu ſucco granatorū: exhiberque ſemel, ac iterum. Componuntur hi trochiſci, e maſtiche, olibano, cubebis, cardamomo, gallia moſchata, caryophyllis, & caphura: quæ omnia medicamenta ſunt calida, e cepta caphura.] Rob autem granatorum, ſic conficitur: [Succus granatorum acetoſorum in vas mittitur, in quo detinetur, donec pars craſſior reſideat: deinde potior portio accipitur, & decoquitur ad iulepi conſiſtentiam: deinde in eum adhuc calentem imponuntur ſtipites menthæ viridis, qui eo vſque detinentur, donec ſuccus refrigeretur.] Baſis in trochiſcis eſt thus: in rob granatorum, baſis eſt ſuccus granatorum. Baſis autem medicamenti compoſiti e trochiſcis, rob granatorum, aqua, & niue; ſunt trochiſci, nam inſtitutum eſt tuto aſtringere, & citra detrimentum calidi inſiti. Cum igitur aſtringentia frigida, nimium cogant calidum innatum: ob id medicamentum recipit aſtringentia calida, vt eſt thus, & reliqua. Verum pro adiuuante, gratia aſtrictionis, additur caphura; quæ ſui frigiditate occludit orificium ventriculi. Et ob id etiam additur rob de granatis, cum niue, ſeu aqua gelida. Quoniam igitur cholera eſt vitium calidum: iccirco paſtilli ex olibano, compoſiti e plurimis calidis, non exhibentur ſinceri, ſed cum ſucco granatorum, ideſt, cum medicamento frigido, & aſtringente. [Vſu] hic eſſe poteſt: [recip. trochiſc. de olib. drac. j. rob. de granatis drac. vj. aquæ gelidæ, onc. ſ. Miſce.] Quoad [modum;] exhibeatur hoc medicamentum actu frigidum, quoniam validius aſtringit. Quoad [tempus;] exhibet Rhaſis hoc medicamentum, dum apertio orificiorum vincit alia indicantia: nimirum dum vomitus, vel ventris deiectio vehementer fiunt, & ſymptomata terrefacientia ſuperueniunt. His medicamentis aſtringentibus addere poſſumus ea, quæ in doctrina de vomitu propoſuimus, & quæ proponemus in ſermone de fluxu alui. Addit Rhaſes, ſi in cholera admodum inſignis ſit vacuatio; pedes & cura madefieri debere aqua gelida: &, malo vrgente, pedes, cruraque, in propoſitam aquam immitti debere: nam artubus refrigeratis, frigiditas ventriculo impertitur, vnde clauduntur orificia, & fluxus ſiſtitur.

Quoad diætam: probatur aer, reficiens ſpiritus, qui in cholera diſſipantur: quare, cum Rhaſi, pulli ſunt aſſandi, & ante nares ſcindendi. Quoad cibum, ſi ęgritudo quieuerit, & vacuatio non amplius perſeueret; ſecundum Rhaſin probantur alimenta leuia, ideſt, facilis coctionis. Si autem vacuatio perſeueret in cholera, vt ſyncope, vel immineat, vel etiam adſit: ſi immineat, exhibet Rhaſis [panem, infuſum in ſucco granatorum, cum vino;] & monet idem auctor, ægros eſſe cogendos ad comedendum; & ſi euomant, iterum atque iterum dandos cibos; nam virtus vincit alia indicantia, & potiſſimum ad [vinum] confugiendum, ſi ſuperueniat ſyncope. Hinc Alexander ait: ſi vomitus perſeueret, probari [menthæ decoctum.] quod ſtomacho gratum eſt, & naturaliter ad hunc affectum accommodatum, cui tamen vinum miſceri debet: notat enim Alexander ſe multos nouiſſe, qui e ſola vini potione, præter ſpem mortis periculum euaſerint. Ad corpus facilius nutriēdum probatur a Rhaſi, balneum aquæ dulcis, per horam: nam facile attrahitur alimentum. Et ſi contingat conuulſionem oboriri; balneo aquæ dulcis addi debet aliquod pingue, vt eſt [butyrum, oleum: iuuat etiam mirifice balneum e ſolo oleo.] Hæc de ventriculi malis. *Victus ratio.*

CAPVT XIII.

De natura, vſu, vitijſque præcipuis Inteſtinorum: & primum de Dolore inteſtinorum Colico, atq; Iliaco: ſimul etiam de Aluo præter naturam cohibita.

DE ventriculi malis hucuſq; diximus Quia autem inteſtina proxima ſunt ventriculo, & ab eius orificio inferiori oriūtur: de inteſtinorum malis iam agemus. Primum autem vitiorum numerum indagabimus: quod vt recte fieri queat, de inteſtinorum natura quædam præmittemus. Inteſtina igitur ſunt inſtrumentum, confectum e tribus tunicis, fibris tranſuerſis, & rectis, pinguetudine, & organis communibus. Quamuis autem inteſtinum, vnum ſit corpus continuum; ita tamen formatum eſt, vt ſecundum partem, attinentem ad ventriculum, ſit *Trāſitio.* *De natura, & vſu inteſtinorum.*

Digitized by Google

magis tenue, ſecundum partem qua ſedem ſpectat, minus fit tenue. Vtrumque autem, & tenue, & non tenue inteſtinum, in tria diuiditur. Inteſtinum igitur, quatenus eſt vnum corpus, exiſtit cauſa communis vtilitatis: quatenus autem partes habet, diſcrimen aliquod eſt in vſu, & functionibus. Hoc vt intelligatur, ſciendum, inteſtina conferre, cauſa materiæ, & alimentalis, & excrementitiæ. Materia alimentalis, eſt chylus: qui, dum in ventriculo eſt aſſecutus ſuam perfectionem, inteſtinis eget, vt ductibus, per quos, tanquam per viam, hepar petat. Si contingat, chylum ſecundum aliquam partem non eſſe adeptum perfectionem: inteſtina chylum imperfectum perficiunt. Hinc Galenus capite 8. libro quarto, de vſu part. ait; inteſtina eſſe organa diſtributionis, & cap. 17. libro quarto, de vſu part. in inteſtinis cibum mutari in chylum, & capit. 12. lib. quinto, de vſu part. ait, inteſtina eſſe coctionis organa, non tantum diſtributionis. Cum ergo inteſtinum, gratia alimenti, ſit organum diſtributionis, & coctionis, quantum attinet ad diſtributionem, ſciendum cum Galeno cap. 17. lib. 4. vſu part. in inteſtinis chylum perfici, & fieri fœcum excretionem, vt bona fiat diſtributio. Conferunt autem inteſtina ad diſtributionem, e cap. 3. lib. 6. loc. affect. quatenus ſunt ductus: nam ventriculus chylum in ieiunum inteſtinum per duodenum tranſmittit, & iecur a ventriculo trahit. Vnde inteſtina non agunt, non attrahunt à ventriculo. Nec obſtat, quod inteſtina fibras rectas habent: nam hæ tantum ſunt ad tutelam tranſuerſarum, cap. 17. libro quarto. vſu part. Proinde chyli diſtributio eſt actio ratione ventriculi expellentis, & hepatis attrahentis: vſus autem pertinet ad inteſtina, non actio. Porro, ſecundum Auicennam, omnia inteſtina concurrunt ad digeſtionem, ideſt, ad chyli diſtributionem; recipiunt enim venas hepatis, ſeu ramos meſaraicarum; plures quidem inteſtinum ieiunum, pauciores reliqua: proinde chyli diſtributio magis viget in tenuibus inteſtinis, quam in craſſis, capite 17. & 18. libro quarto, de vſu part. Quoad concoctionem: ſi perpendamus chyli imperfecti coctionem, cum inteſtinorum tunica interna ſimilitudinem habeat cum interna ventriculi tunica: recte inteſtinum ſtatuitur organum coctionis, capite duodecimo, libro quinto, vſu part. At cum calor magis vigeat in tenuibus inteſtinis; ob id tenuia inteſtina potiſſimum alimentum coquunt, capite 18. libro quarto, de vſu part. Hæc de materia alimentali. Excrementum, in quod agit inteſtinum, eſt excrementum mutationis cibi in chylum, & non eſt quodlibet excrementum, quoniam in ventriculo, præter chylum triplex generatur excrementum, ſicuti etiam in venarum coctione triplex reperitur excrementum; nempe bilioſum, melancholicum, & ſeroſum, capite ſecundo libro tertio, de ſympt. cauſ. Nec obſtat, quod paſſim Galenus dicit, in qualibet coctione duplex tantum generari excrementum, nimirũ, tenue, & craſſum. Excrementum enim bifariam ſumitur. Primum, vt prorſus eſt inutile, & nullo modo in ſanguinem verti poteſt, ſicuti accipit Galenus, capite primo, libro ſexto, de tuend. ſanit. inquiens; excrementum vocari ciborum ſubſtantiam, quæ in nutrimentum non abit: vt eſt excrementum ſeroſum, ſeu humidum; & fœcale, ſeu ſiccum. Deinde ſumitur excrementum, vt ſecundum aliquam ſui partem eſt vtile, vt in ſanguinem mutari poſſit, ſicut ſumitur à Philoſopho, capite decimooctauo, libro primo, de Gen. animal. dum ait, pituitam eſſe vtile excrementum primi alimenti, ideſt, chyli, quod in ſanguinem mutari poteſt; vnde & Galen. capite octauo, libro de atra bile ait, pituitam quæ in ventriculo generatur e cibis pituitoſis, in hepate mutari in ſanguinem, ſcilicet ſecundum portionem alimentalem; nam portio excrementitia, depulſa ad inteſtina, cum nequeat acquirere formam fœcis, alba cum fœcibus egreditur. His ſic poſitis, verum eſt, in qualibet coctione duo tantum eſſe excrementa, ſed inutilia. Et propterea non eſt inconueniens tertium excrementum generari, quod in ſanguinem poſſit mutari. Quo autem ad Galenum, capite ſecundo, libro tertio, de cauſ. ſympt. dum proponit tria excrementa, quorum nullum in ſanguinem mutari poteſt: id hoc modo accipiendum. In ſanguificatione duplex tantum producitur excremẽtum; bilioſum ſcilicet, & melancholicum: Galenus proponit etiam tertium, nimirum excrementum ſeroſum, & prorſus inutile ad alendum; quod licet in venis non generetur; (eſt enim tenue chylificationis excrementum in ventriculo genitum.) reperitur tamen in venis, & in generatione ſanguinis, quia hoc excremento opus fuit, vt vehiculo chyli. Perpetuum igitur eſt, in omni coctione duo tantum inutilia generari excrementa. Cum ergo conſtet triplex excrementum in ventriculo generari; ſeroſum, fœcale, & pituitoſum, quæ ſingula vna cum chylo in inteſtina mittuntur: iam explicandum eſt, quidnam circa hæc tria excrementa agant inteſtina; Quoad excrementum ſeroſum; in hoc non agunt inteſtina, ſed concurrunt, vt ductus: fit enim diſtributio ſeroſi excrementi, vt ſit portionis alimentalis vehiculum. Quoad excrementum fœcale, & pituitoſum; inteſtina bifariam concurrunt: nimirum quatenus agentia, & quatenus rationem habent loci agentis. Qua enim ſunt agentia, reſpiciunt fœces: quatenus ſunt locus agentes, reſpiciunt vermes. Declaro magis. Quoad fœcale excrementum, inteſtina concurrunt ad fœcum expulſio eſt actio. Ideo Galenus, capite decimoſeptimo, libro quarto, vſu part. ait, omne inteſtinum vnam ſpeciem motus habere, hoc eſt, expulſionem; & propterea inteſtina obtinere villos tranſuerſos, id quod etiam aſſeritur, capite tertio, & quarto, libro tertio, de ſympt. cauſ. Differentia tamen eſt inter inteſtina: nam tenuia magis reſpiciunt chyli diſtributionem; craſſa magis expulſionem fœcum, capite decimooctauo, libro quarto, vſu part. Hinc Philoſophus ait, inteſtina eſſe conceptaculum excrementi ſicci, capite penult. libro tertio, de partib. anim. Nec ad detentionem fœcum opus fuit fibris obliquis, quia ſpiræ, ſeu circumuolutiones ſufficiũt. Et dum Galen. capite ſeptimo, libro tertio fac. natural. inquit, in tenuibus inteſtinis ſtercus generari; ſignificauit excrementum chylificationis craſſum, ſeparari a chylo, & a ſero; quod tamen integre demum fit in craſſis inteſtinis. Principaliter ergo productio fœcum, attinet ad tenuia inteſtina; integra autem creatio ad craſſa; quemadmodum etiam fatetur Hippocr. libro de carnibus. Quare conſtitutum ſit, inteſtinum eſſe organum expulſionis fœcum, & hinc pituitoſi excrementi. Quoad inteſtina, vt vermes reſpiciunt: ſupponendum in præſentia, vermes generari in inteſtinis, e materia putrida, exiſtente in inteſtinis, agens autem non eſſe calorem inteſtinalem, ſed calorem inſitum materiæ putreſcentis. Quare inteſtina concurrunt, vt ſedes, in qua e putreſcente materia vermes generantur. E dictis igitur conſtat, inteſtinum eſſe organum diſtributionis, concoctionis, expulſionis, & ſedes generationis vermium.

Chyli diſtributio, et plenior elaboratio, ope inteſtinorũ.

Excrementorum excretio, & Vermium generatio in inteſtinis.

Vſus inteſtinorum ſecũdum Auicen.

Auicennas circa ſingula inteſtina digreditur, ſcribens: duodenum genitum eſſe ad expellendum fœces a ſtomacho; non enim hæc expulſio de chylo accipi poteſt, qui expellitur a ventriculo, & attrahitur a iecinore. Ieiunum, ait, expellere infra, præſertim quia bilis e veſicula fellis prodiens, mouet

Digitized by Google

mouet expultricem, cum mordicatione. In ileo autem inteſtino dicit morari cibum: vbi chyli portio imperfecta perficitur, & fęces ſegregantur a chylo, & expelluntur. Cęcum ſtatuit recipere a ſupra, & expellere infra, vt etiam ſit fecum locus, in quo detinentur, & addit, in ruptura inguinis facilius deſcendere, quia non admodum coniunctum eſt cum meſenterio. In Colo ait, eſſe aggregationem fęcum, expreſſionem, & gradationem ad expellendas fæces, poſt complementum reſidui e cibo. Denique a rectum inteſtinum refert expulſionem fæcum ad extra.

Vitia inteſtinorũ præcipua. His ita explicatis: conſtat, inteſtinum eſſe inſtrumentum animæ, ratione nerui, & inſtrumentum naturæ, ratione reliquarum partium. Quatenus igitur inteſtinum eſt animæ inſtrumentum; eſt obnoxium Dolori. Quatenus autem eſt organum naturæ, cum inteſtinum ſit deſtinatum coctioni chyli, non perfecte elaborati in ventriculo, & diſtributioni chyli, & impulſioni, tum fæcalis excrementi, tum pituitoſi: quatenus inteſtinum eſt organum deſtinatum coctioni, & expulſioni, eſt prompta ſedes verminem, quoniam dum chylus non perficitur, dũ excrementa non expelluntur, putreſcunt, indeque vermes oriuntur; tandem, quatenus inteſtinum accommodatum eſt diſtributioni chyli, & excretioni excrementorum, facile corripitur Alui, Fluxu, & Stipticitate. Cum autem ſtipticitas cruciet patientes in dolore præſertim iliaco, & colico: ob id, breuitatis cauſa, de hac ſtipticitate in ſermone de dolore inteſtinorum agemus. Propterea concludendum, inteſtinorum vitia diſcutienda eſſe Dolorem, Vermes, Fluxum alui.

De dolore inteſtinorum.

Nomen. Generatio. PEr dolorem hic intelligimus omnem inteſtinorum dolorem. Generatur, ſi qualitas tangibilis ea uiolentia agat in inteſtina, vt fiat ſolutio continui, quæ ſolutio continui in ratione motus violenti, & proinde obiecti communis improportionati, ea vt agit in inteſtina, quatenus ſunt corpora neruoſa, vt corrupta fiat, tum affectio, tũ receptio, quæ in inſtanti impertiuntur cerebro, & ſenſui interno, a quo ſenſu interno iudicatur iniucundum; vnde ſenſus interni actio eſt triſtis, & hinc ad differentiam voluptatis male afficitur vis appetens, hincque fit dolor, id eſt, affectio voluptati contraria. *Definitio.* Dolor igitur inteſtinorum eſt ſenſatio corrupta inteſtinorum, dependens a ſolutione vnitatis. *Forma.* Forma eſt ſenſatio corrupta, quæ, ſi capiatur, vt eius ſubiectum eſt inteſtinum; potius eſt affectio, quam actio; actio enim ad cerebrum attinet, quatenus iudicat, vt in doctrina de dolore capitis docuimus. Hæc autem affectio, ad inteſtina attinens, eſt corrupta, quia fit cum violentia. *Subiectũ.* Subiectum huius mali eſt inteſtinum: quo hic dolor diſtinguitur a dolore aliarum partium. Inteſtinum autem eſt ſubiectum doloris, quoniam neruos recipit, a ſexto pari cerebri, & proinde omne inteſtinum dolori eſt obnoxium; potiſſimum tamen Colum, eo quod longum eſt, & anfractuoſum, & cum Alexandro craſſum ac denſum; vnde cauſa dolorifica moram in eo trahit, ac continuum ſoluit.

Cauſa efficiens. Ratione efficientis; diximus, dependere a ſolutione vnitatis, quo hic dolor contrahitur ad ſenſum tactus; cum in omni ſenſu dolor fiat, citra ſolutionem vnitatis, tactu excepto. *Subdiuiſio.* Et hinc etiam diſtinguitur hic dolor a grauitate; quæ eſt ſenſatio corrupta, prodiens a materia ponderoſa, ſed citra vnitatis ſolutionem. Porro in cauſa vnitatem ſoluente conſideratur ſpecies, vitium, cauſæ generantes ſpecierum, & cauſæ eaſdem detinentes. *1. Species cauſæ.* Quoad ſpeciem; cauſa eſt Interna, vel Externa. Interna eſt materia, vitæ vel Particeps, vel Expers. Particeps, vt vermis: vnde Auicennas dicit, colicum dolorem fieri, dum plurimi vermes congregantur. Si cauſa ſit vitæ expers, eſt Vapor, vel Minera. Vapor præſertim eſt Pituitoſus, licet etiam Bilioſus eſſe poſſit. Minera eſt, vel Alimentalis, vel Excrementitia. Alimentalis, eſt Sanguis. Excrementitia ſpectat ad coctionem Primam, vel Secundam, vel Tertiam. Ad primam ſpectat materia, vel pituitoſa, vel Fæcalis. Ad ſecundam id eſt, iecinoris coctionem ſpectat materia, vel Bilioſa, vel Melancholica. Ad tertiam ſpectat, Sanies, Calculus. Cauſa externa neceſſario occurrens, eſt Cibus, vel Potus: Non neceſſario occurrens, medicamenta, venena, ferrum, lapis ligna, & ſimilia, quę ſoluendo continuum, vel abradunt, vel frangunt, vel contundunt, vel incidunt, quę potiſſimum referenda ſunt ad Aſſumenda, & Foris incidentia.

2. Vitium ſpeciei. Commune quoddam. Vitium ſpeciei multiplex eſſe poteſt: quælibet tamen cauſa concurrit ſoluendo continuum, vel Copia, vel qualitate: verbi gratia, lapis, toto genere præter naturam, non ſoluit continuum, ſed ratione duritiei, ſeu ratione qualitatis. Ita virulentia venerea, materia putrida, ſoluit continuum, ratione qualitatis, vt calida, vt acris. Sed explicanda ſunt ſingula vitia, vtpote a quibus vtiles indicationes ſumuntur. Breuiter ergo digrediendum circa propoſitas cauſas. Et primum ſupponendum: commune eſſe cuilibet cauſæ, quantum attinet ad [vbi,] materiam præter naturam quieſcere in inteſtinis, ſiquidem actio fit per contactum. Deinde, quoad motum, ſeu vitium in motu, ſciendum, ſi cauſæ gignantur in inteſtinis, vitium quidem eſſe ſecundum motum, ſed in ratione cauſæ adiuuantis. Et ob id Galen. capite 5. lib. 2. loc. aff. dicit, materiam quæ mouetur, dolorem parere vehementiorem, quam quieſcentem. At principaliter concurrit materia morbifica, vt agit, vel Copia, vel Qualitate. Quod ſi cauſæ non gignantur in inteſtinis annectitur etiam vitium ſecundum motum, quatenus materia mouetur, vel Attracta, vel Tranſmiſſa. *Lumbrici.* His ſuppoſitis: quoad vermes; vitium eſt in ſubſtantia; cum vermes ſint toto genere præter naturam. Spectat etiam ad quantitatem; nam cum Auicenna plures congregantur. Pertinet ad qualitatem ſecundam; dum vermes mordent, inſtar materiæ acutę, quæ ſoluit continuum. *Vapor.* Quoad vaporem: vitium eſt in ſubſtantia; dum uapores prodeunt e putri materia. In quantitate, dum uapores ſunt copioſi. In qualitate, dum ſunt calidi, frigidi, uel craſſi: unde dolor colicus pręſertim fit a uapore copioſo, frigido, craſſo. *Minera in genere.* Quoad mineram: primo ſciendum, commune eſſe uitium ſecundum ſubſtantiam, materiæ & alimentali, & excrementitiæ, dum hæ materiæ putreſcunt: unde Auicennas ait, oboriri dolores colicos, iliacos, per ægritudines peſtilentes, qui proinde contagioſi ſunt. *Sanguis.* Cæterum, ſi ſeorſum perpendatur minera, & primum, ſi fuerit alimentalis, ſi ſanguis, ſanguinis uitium eſt toto genere præter naturam, dum uenas egreditur, & decumbit in inteſtina, & concreſcit, unde poſtea copia, & frigiditate ſoluit continuum. Sanguis etiam concurrit, quatenus inflammationis inteſtinorum eſt auctor. Quare, vt putreſcit, eſt uitium ſecundum formam: eſt autem cauſa doloris, quatenus copia, & caliditate ſoluit continuum. *Excrementa.* Quoad materias excrementitias, ſi

ſint primæ coctionis, vt materia pituitoſa, & fœcalis: pituitoſa eſſe poteſt putrida, copioſa, frigida, craſſa, lenta, veluti pituita acida, & vitrea: poteſt eſſe calida, vt ſalſa pituita. Materia autem fœcalis peccat ſecundum ſubſtantiam, ſi putreſcat: ac præſertim peccat copia, & duritie: quo fit, vt dolor potiſſimum fiat e fœcibus copioſis, ſiccis, & duris, licet etiam interdum ex acrimonia fœcum fiat. Quoad excrementa ſecundæ coctionis, cum ſit materia bilioſa, & melancholica: Bilis peccare poteſt, vt putrida, copioſa, calidior. Melancholia autem peccat frigiditate; niſi vel putreſcat, vel exuratur: tunc enim caliditate ſoluit continuum. Quoad excrementa tertiæ coctionis; cum ſit hoc excrementum, vel ſanies, vel calculus: Saniei vitia attinent ad ſubſtantiam: pertinere etiam poſſunt ad copiam: at neceſſario ſanies vi caloris ſoluit continuum. Calculus toto genere eſt præter naturam: ſoluit autem continuum copia, & præſertim duritie. Ex his facile intelliguntur vitia cauſæ externæ: quorum tamen vitiorum cognitione non valde eſt opus, cum a cauſa externa non ſumatur indicatio.

1. Cauſæ generantes. Quoad cauſas generantes propoſitas ſpecies: Vermis generatur e materia putreſcente in inteſtinis, a calido inſito materiæ putreſcentis. Vapor generatur e minera, potiſſimum pituitoſa, e calido inteſtinorum imbecillo: vnde minera mutatur in vaporem, quem calor imbecillis diſſoluere non poteſt. Sanguis eſt cauſa doloris, dum vel grumeſcit, vel inflammationem excitat: concreſcit autem, quoniam deeſt cauſa præſeruans ſanguinem a concretione, nimirum vena quæ concurrit, vt locus conſeruans locatum, & ſpiritus vitalis; quæ duo deſiderantur, dum ſanguis venas egreditur, & in inteſtinis colligitur. Dum autem ſanguis inflammationis eſt auctor; cum peccet copia, & caliditate: copioſi ſanguinis cauſa attinet ad inteſtina, vt præter naturam, vel ſuſcipiunt, vel attrahunt. Calidioris autem ſanguinis cauſa, eſt caliditas exiſtens in parte inflammata. Pituita generatur e cibis pituitoſis, a ventriculi calore debili. Fœces generantur e ciborum portione terreſtri, a calore ventriculi, & ſegregantur a portione chyli, & ſeri, in inteſtinis: vnde quo copioſior eſt cibi portio terreſtris, eo etiam fœces copioſiores generantur, & quo diutius detinentur fœces, eo duriores euadunt. Bilis, & melancholia generantur e portione excrementitia, non cibi, ſed chyli, a calore iecoris: vnde portio tenuior mutatur in bilem, craſſior in melancholiam. Sanies generatur e ſanguine ſeminaldo; a calore tum naturali, tum præter naturam. Calculus raro generatur in inteſtinis: vnde id Galenus, nec vidit, nec audiuit, cap. 2. lib. 6. loc. affect. Ego tamen teſtor me vidiſſe calculum ad magnitudinem oui gallinacei, excretum a patiente, obnoxio dolori colico, & qui ſolum aquam potauerat; fuitque hic Excellentiſſimus Friſimelica, qui aliquando grauiſſime afflictus, excreuit, hunc calculum. Generatur autem calculus e craſſa, & viſcida materia, a calore, vel intenſiori, & celeriter agente; vel remiſſiori, & longiori tempore operante. Cum igitur in inteſtinis vigere poſſit materia, quæ diutius detineatur; ea in hac mora verti poteſt in lapidem; præſertim, ſi inteſtinorum calor intendatur, vel obſtructionis, vel inflammationis vi, vel denique medicamenti calidioris. Hæc de cauſis generantibus.

Cauſæ detinentes. Quoad cauſas detinentes: hæ locum habent in dolore Colico, & Iliaco. In Colico enim dolore difficilis fœcum eſt excretio. In Iliaco autem dolore, ſecundum Galenum, comment. aphoriſm. 44. ſectio. 6. nihil exit inferius, neque ex acerrimo clyſtere: vnde etiam aphoriſm. 10. ſectio. 7. ait, in ileo nihil ad inferiora deſcendere: hoc autem fit, quia expultrix non poteſt ſe exonerare, propter anguſtiam partium infernarum: vnde cogitur natura violenter ad ſuperiora materias extrudere. Et ob id e capite ſecundo libro tertio de cauſ. ſimpl. dolor iliacus fit e priuatione expultricis. Cum ergo materia detineatur propter anguſtiam: hæc eſſe poteſt Obſtructio, Conſtipatio, Compreſsio, & Subſidentia. Excipitur autem illa anguſtia, quam vocant coaleſcentiam: nam tanta eſt inteſtinorum amplitudo, vt, dum in vlcere fit agglutinatio, non poſſit ea fieri coaleſcentia, vi cuius materia intus detineatur. *Obſtructio.* Obſtructio igitur fit a craſſo flatu: fieri etiam poteſt a quolibet humore, a ſanie copioſa, & proinde potius a ſanie abſceſſus, quam a ſanie vlceris: verum promptius fit obſtructio à copioſo flatu, & craſſa tum pituita, tum melancholia: vix autem fit à bile, vel grumoſo ſanguine, vel ſanie. Sicut enim flatus, & materia pituitoſa, ac melancholica, ſunt materiæ, quæ paulatim colligi poſſunt, & ea copia cumulari, vt obſtruant, ita ſanguis extra venas egreſſus, bilis, ſanies, ſunt materiæ adeo infenſæ, vt nequaquam ea copia aceruentur, vt coli obſtructionem faciant; niſi forte, quod raro fit, hæ materiæ conſertim, non paulatim vnica vice ad inteſtina confluant. Quare notandum, in dolore inteſtinorum interdum eandem materiam, tum anguſtiam, tum dolorem committere; interdum vero aliam materiam dolorem parere, aliam obſtructionem. Dum enim copioſus eſt flatus, ſoluit continuum, & obſtruit: dum autem flatus non eſt copioſus, dolorem efficit flatus occluſus; quod autem obſtruit, non eſt flatus, ſed eſt pituita, vel quid aliud a flatu. *Conſtipatio.* Conſtipatio fit ex inflammatione, e vermibus, e calculo, e fœcibus. Fit ex inflammatione non qualibet, ſed ea, quæ occupat propriam inteſtinorum ſubſtantiam, & vſque adeo internam occupat ſedem, vt occludatur inteſtinum; quare inſignis eſt inflammatio, cuius cauſæ propoſitæ ſunt in ventriculi inflammatione. E vermibus fit conſtipatio, dum cum Auicenna plures congregantur: de cauſis vermium ſuo loco. E calculo oritur conſtipatio, ſi magnus fuerit. Oritur etiam e fœcibus copioſis, & aridis: vnde aluus conſtipatur. [Hic autem commode proponemus cauſas aluum conſtipantes.] Fœces ſecundum naturam excernuntur, dum ex inteſtinis tempeſtiue expelluntur ab expultrice. Aluus igitur aſtricta eſt, dum fœces præter naturam detinentur in inteſtinis. Et hæc detentio ſequitur læſam expulſionem, quoniam expultrix fruſtratur. Fruſtratur autem, vel quia ad expellendum non impellitur, vel quamuis impellatur, expellere tamen nequit. Quoad primum, cum expultrix irritetur a ſenſu tactus; non irritatur, dum vitium eſt in tactu. Vnde tactus læditur, vel læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ſentiens, vel Communis, vel Determinata. Communis; ob morbos cerebri, vel ductum, ideſt, neruorum. Determinata; præſertim ſecundum receptionem, dum inteſtinorum nerui denſitate afficiuntur, ſiue denſitas fiat à materia, ſiue à frigiditate, cuius auctor eſt medicamentum ſtupefaciens. Tactus autem receptio læditur ob errorem externum; dum bilis non fluit à iecinore ad inteſtina, quemadmodum contingere ſolet in ictéritia citrina; dum etiam homines vtuntur cibo pauco, ſiquidem generantur fœces exiguæ, non irritantes. Sin autem expultrix inteſtinorum irritetur, & tamen expellere nequeat: tunc expulſio læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, & primo

primo

Digitized by Google

primo labefactatur, ob vitioſas inteſtinorum intemperantias, quę octo eſſe poſſunt, cum Aetio, quatuor ſimplices, totidem compoſitæ, quas ad eam magnitudinem perduci oportet, vt expultrix imbecilla reddatur. Impeditur autem facultas ob inteſtinorum anguſtiam, tum eam, de qua diximus, tum de qua dicemus: nam verbi gratia, ſicut obſtructio flatus detinet, ita etiam poteſt detinere fœces: ſimiliter compreſſio, ſicut flatus detinet, ita etiam fœces poteſt detinere. Hinc Aetius dicit, fœces cohiberi, propter inflammationem partium, recto inteſtino vicinarum; veluti propter inflammationem veſicæ, & vteri. Si autem expultrix non poſſit expellere ob errorem externum: pendet a cauſa Interna, vel Externa. Interna ſunt fœces, quæ vel Sinceræ ſunt, vel Miſtæ cum alia materia. Si capiantur fœces, vt ſinceræ; vitium contrahunt penes copiam, qualitatem, & motum. Penes copiam, ſi iuſto ſint copioſiores, quæ procreantur e cibis copioſioribus. Vitium eſt in qualitate; dum fœces ſiccæ, & aridæ euadunt: id quod fit ob cauſas Internas, vel Externas. Internæ cauſæ ſunt, habitus totius corporis rarus, e calida intemperie; vnde humiditates totum petunt, & fœces remanent ſiccæ: adhæc vis immoderata attractricis membrorum, veluti euenire ſolet in conualeſcentibus, in quibus plurima fit diſtributio humiditatis in corpus: febris etiam ea eſt vis, vt humiditates abſumat: adhæc coniungitur hepatis, meſaraicarum, & vicinarum partium immoderata caliditas, vi cuius fœcalis humiditas euocatur: præterea huius ordinis eſt inteſtinorum ſiccitas, ſiccans fœces. Externæ cauſæ debent ſumi, ab Aſſumendis, Foris incidentibus, Faciendis, & Vacuandis. Ab aſſumendis, dum fœces ſiccantur a medicamentis ſiccis exhibitis, a cibis ſolidis, ſiccantibus, aſſis; a potu exiguo, & ſiccante. Foris incidentia ſunt, medicamenta ſicca applicita, aer calidus, vt æſtiuus, & fornacis. Facienda ſunt, immoderatus motus corporis, vel animi. Ea quæ vacuantur, ſunt copioſæ vacuationes per lotium, per ſudorem: vi enim horum exſiccantur fœces. Tandem vitium in fœcibus penes motum eſt, dum præter naturam aſcendunt: quod fit, dum homo ad excernendum fœces impellitur, diutius tamen excretionem cohibet, & ob id, dum infra eſſent depellendæ, ſurſum præter naturam mouentur: vnde aluus fit ſtiptica. Miſtæ fœces, vel cum Pituita, vel cum Flatu ſunt miſtæ. Si cum pituita; ſui lentore ſunt in cauſa, vt non expellantur: cauſæ harum fœcum ſunt medicamenta viſcida, cibi lenti, vt eſt caſeus. Si cum flatu ſint miſtæ, vi flatus ſuſpenduntur fœces, vnde deorſum expelli nequeunt: cauſa autem ſunt cibi flatulenti, vt legumina. Hæc de errore externo, qui pendet a cauſa interna. Si error externus (ob quem facultas expultrix non poteſt fœces expellere) capiatur a cauſa externa: ſpectare poteſt ad Aſſumenda, vel Admouenda. Aſſumenda ſunt medicamenta aſtringentia, exhibiti cibi aſtringentes, & præſertim cum Aetio, aſſumpti ante dulcia, & pinguia. Admouenda ſunt, veluti dum aſtringentia abdomini applicantur. Et hæc de conſtipatione. Compreſſio fit e vicinorum membrorum tumore, vel inflammatorio, vel non inflammatorio, vi cuius comprimuntur inteſtina; veluti eſt tumor, vel partis ſimæ iecoris, vel lienis, renum, veſicæ, vteri. Vndę notandum, vicinas partes, tumore affectas, bifariam concurrere: primo, quatenus comprimendo ſunt in cauſa detentionis fœcum, a quibus fit conſtipatio, & de his ſupra locuti ſumus. Deinde quatenus tumor comprimens eſt cauſa detentionis materiæ diuerſæ a fęcibus, a qua materia ſoluitur vnitas, & hoc modo in præſentia intelligimus. Subſidentia oritur, dum

ſiden

inteſtina naturalem mutant ſitum. Fit autem ob flatus inteſtina contorquentes, vel quia ligamenta diſrumpuntur, vel peritonæum ſoluitur: vnde inteſtina modo in ſcrotum, modo inter peritonæum, & abdomen, & præſertim in inguina dilabuntur. Ligamentorum autem, & peritonæi ruptio fit, vel e flatu impetente, vel caſu ab alto in ventrem, vel alio ictu, vel vulnere, & ſimilibus, quorum vi propoſitæ partes diſſoluuntur, vnde inteſtina ſubſident, & materiæ detinentur. Hæc de cauſis cuiuſlibet doloris inteſtinorum.

Num in craſſis an tenuibus inteſtinis atrociores ſint dolores.

Sed priuſquam ad differentias accedamus, loca quędam difficilia explicabimus. Galen. igitur cap. 5. lib. 2. loc. affect. ait, vehementiores dolores eſſe in tenuibus inteſtinis. Et ibidem tamen, vt etiam cap. 2. lib. 5. loc. affect. ſcribit, vehementiorem eſſe dolorem in craſſis inteſtinis, ob craſſam ſubſtantiam; non ita vehementem in tenuibus, propter raram ſubſtantiam, vel etiam in craſſis inteſtinis leuiorem eſſe dolorem, ſi cauſa ſit leuior. Reſponſio. Dolor inteſtinorum penes cauſam efficientem bifariam ſumi poteſt: primo, vt ſit a materia frigida, & craſſa, veluti a pituita, vel a flatu craſſo: deinde vt ſit ab alijs cauſis, veluti ab inflammatione, ab aridis fœcibus. Si primo modo dolor accipiatur, ſtatuendum dolores colicos, & proinde dolores craſſorum inteſtinorum vehementiores eſſe doloribus iliacis: vnde Galen. cap. 5. lib. 2. loc. affect. proponit illos dolores colicos, quos præcedit cruditas, & flatus, & ſubdit, ex huiuſmodi doloribus, ſcilicet prodeuntibus a pituita, & flatu, vehementiores fieri in craſſis inteſtinis, mitiores in tenuibus. Hinc Galen. cap. 2. lib. 6. loc. affect. ait, probabile eſſe, frigidos, craſſos, & viſcidos humores, aut flatus, dolores parere vehementiſſimos in craſſis inteſtinis, ob ſubſtantiam craſſam, & denſam: ſecus autem eſſe ſtatuendum de tenuibus inteſtinis, quorum tunicæ ſunt raræ, vnde non tam diu cauſas morbificas detinent. Quod ſi dolores fiant ab inflammatione, ab aridis fœcibus; ſtatuendum, vehementiſſimos dolores oboriri in tenuibus inteſtinis; quoniam doloris cauſa, ſiue ſit inflammatio, ſiue ſtercus, diu moram trahere poteſt, etiam in tenuibus inteſtinis; quæ cum ſint exquiſitioris ſenſus, quam craſſa inteſtina, hinc acerbius cruciantur. Et ob id Galen. capit. 2. lib. 6. loc. affect. cum propoſuiſſet dolores prodeuntes e flatibus, & pituita, ſubdit, interdum alios eſſe dolores, id eſt, prodeuntes ab alijs cauſis efficientibus, qui vehementiſſimi ſunt, & in ſublimioribus inteſtinis eueniunt, vt qui ab inflammatione, vel aridis fœcibus producuntur.

Quomodo colica, & iliaca ab iiſdem cauſis oriantur.

Secundo notandum, quomodo Auic. ſtatuat, dolores iliacos ab iiſdem produci cauſis, a quibus colici? Id autem hoc modo intelligendum. Cum ſermo fiat de dolore, quatenus eſt, vel intenſior, vel remiſſior, in ileo, & colo: quoad intenſiorem dolorem; ſi fiat e pituita, & flatu, attinet ad craſſa inteſtina: ſi ab inflammatione, vel a fœcibus, pertinet ad ileon. Quoad remiſſiorem dolorē; ſi fiat ab inflammatione, ſpectat ad craſſa inteſtina: ſi e craſſis humoribus, ad ileon.

Explicatio aphor. difficilis, ileo ſtrā guria ſuperueniēte.

Tertio notandum, Hippocratem dixiſſe, aphor. 44. ſect. 6. Quibus e ſtillicidio vrinæ ileos ſuperuenerit, in ſeptē diebus pereunt; niſi febre ſuperueniente ſatis vrina fluxerit. Galen. in com. ait, hanc Hippocr. ſententiam aduerſari, & experientiæ, & rationi. Experientiæ, dum teſtatur Galenus, ſe pleroſque vidiſſe, qui mingere nō poterat, nec paucos mortuos eſſe, quibus ſupra modum extenſa erat veſica: nullum tamen ileoſum euaſiſſe. Aduerſatur autem rationi, nam cum in tumore vteri in prægnante non producatur ileos, multo minus excitabitur ob tumorem veſicę; quoniam veſica ſuo tumore rectum tantum inteſtinum poteſt comprimere: vteri autem tumor poteſt etiam

Digitized by Google

comprimere ſuperna inteſtina, cum ad præcordia extendatur. Sed ego ſentio, ita intelligendum eſſe Hippocra. Per vrinæ ſtillicidium, non intelligitur ſtillicidium prodiens ab inflammatione veſicæ, ſed à pituita frigida, nam auxilio eſt febris, quæ ſanè non iuuat ratione inflammationis, ſed ratione pituitæ. Per iliacum autem intelligit Hipp. ileon, cuius cauſa eſt pituita. His poſitis, addimus, non eſſe impoſſibile, vt quis primum patiatur vrinæ ſtillicidium, mox dolorem iliacum: quoniam euenire poteſt, vt aliquod ſit indiuiduum adeo refertum pituita, vt repletio fiat, & ſecundum veſicam, & ſecundum inteſtina. Vnde non dicit Hippocrates, ſtillicidio vrinæ ſemper ſuccedere ileon: ſed [quibus, &c.] inſinuans hæc vitia non corripere quoſcunque, ſed aliquos tantum, ideſt, pituita refertos, ſecundum veſicam, & inteſtinà, quoniam ob repletionem veſicæ fit ſtillicidium, & comprimitur aliquantiſper rectum inteſtinum: ob repletionem autem inteſtinorum, pituita ſui copia replet; ſui frigiditate ſenſum reddit obtuſum; ſui viſciditate non permittit fœces deſcendere. Vnde ileos non fit è tumore, ſed è pituita. Et homo perit, niſi beneficio febris vacuetur pituita per lotium: cum enim homo non poſſit ſuſtinere, & ſtillicidium, & ileon; dum immunis euadit à ſtillicidio, ſperandum deinde eſt, ileum poſſe ſuperari.

differẽtię 1 Differentiæ quæ à forma ſumuntur, reſpiciunt, 2 vel ſubiectum, vel cauſam efficientem, vel vtrunque. Differentia reſpiciens ſubiectum, eſt dolor Pungitiuus: hic enim proprius eſt membranarum, inteſtinum autem eſt corpus membranoſum. Differentiæ, quæ reſpiciunt cauſam efficientem, reſpiciunt, vel Speciem, vel Vitium ſpeciei. Si ſpeciem, cum ſpecies ſit Vapor, aut Minera; ſi vapor, eſt dolor expers grauitatis: ſi minera, eſt dolor particeps grauitatis. Si autem perpendamus vitium, hoc eſt, vel Simplex, vel Compoſitum. Si vitium eſt ſimplex; & primum, ſi in quantitate, dolor eſt extenſiuus à materia copioſa, in quo dolore inteſtina, ſecundum profunditatem extenduntur, ad differentiam doloris tenſiui, neruorum proprij, in quo eſt tenſio, ſecundum longitudinem, non ſecundum profunditatem. Si autem vitium ſit in qualitate, cum ſit qualitas, vel caliditas, vel frigiditas, vel ſiccitas (excipitur enim humiditas, à qua non fit dolor) ſi vitium in caliditate ſit poſitum, dolor prodit mordicatiuus, cum ſenſu caliditatis. Si vitium ſit frigiditas, dolor eſt mordicatiuus, cum ſenſu frigiditatis. Fit autem hic dolor, dum inteſtinorum caliditas reſiſtit cauſæ refrigeranti, nam ſecus non fieret dolor, ſed potius tolleretur ſenſus. Si vitium ſit ſiccitas; fit dolor exaſperatiuus. Si deinde vitium attineat ad motum, dolor fit turgens, ſeu errans. Si ad quietem, erit dolor ſtabilis. Si cauſæ vitium ſit mixtum, verbi gratia, ſi ſpectet ad qualitatem, veluti eſt durities, & ad motum, dolor fit contuſiuus, cuiuſmodi eſt dolor, qui fit à calculo, qui cum impetu mouetur. Si autem vitium pertineat ad qualitatem ſimul, & quietem, dolor fit compreſſiuus. Si deinde dolor reſpiciat ſubiectum, atque efficientis vitium: oritur dolor modo perforatiuus, modo acualis. Nã dolor perforatiuus attinet ad membrum membraneum, & craſſum, quemadmodum eſt colon, in quod agit materia craſſa, & impetu agens. Acualis dolor idem ſubiectum poſtulat: at differt ratione efficientis, quia cauſa efficiens eſt minus craſſa, & minori cum impetu agens. Notandum vero hanc actionem, vt vel maiori, vel minori cum impetu efficiatur, attinere ad materiæ vitium, quandoque in qualitate, quandoque in motu. In qualitate, vt materia eſt magis, vel minus frigida. Vnde cum materia admodum frigida ſit vitrea, ſui craſſitie, & viſciditate quieſcens: doloris perforatiui auctor eſſe poteſt; veluti, dum pituita ea eſt, qualis à Galeno locis propoſitis exprimitur, quo dolore etiam Galenus fuit correptus. Quandoque etiam vitium attinet ad motum, veluti dum pituita mutatur in flatum, qui ſi intenſe moueatur, dolorem parit perforatiuum, ſi remiſſius moueatur, acualem. Quoad differentias, 2
quæ capiuntur ratione ſubiecti, dolor afficit inteſtina, vel Omnia, vel Aliqua, & hæc, vel Superna, vel Inferna. Differentiæ ratione cauſæ efficientis, ſu- 3
muntur à Specie, à Vitio, à Cauſa generante, à Cauſa detinente, ſeu colligente. Quoad ſpeciem, cauſa eſt Interna, vel Externa. Quoad vitium, hoc eſt Principale, vel Adiuuans. Principale, eſt in Quãto, vel Quali. Adiuuans in Motu, vel Quiete. Cauſa generans, eſt Morbus, vel Error externus. Cauſa colligens, cum ſit Anguſtia, pendet à cauſa reſidente, vel In inteſtinis, vel Extra inteſtina. Si intra, eſt Obſtructio, vel Conſtipatio. Si extra, eſt Compreſſio, vel Subſidentia.

Signa. Diagnoſis colici, & nephritici doloris.

Malum hoc in genere indicatur è dolore abdominis, ſecundum regionem inteſtinorum. Dolor autem cum Auicen. ſemper eſt pungitiuus. Verum cum inteſtina ſedem habeant proximam renibus, & præſertim colon, ideo tradenda ſunt ſigna, diſtinguentia dolorem colicum à renali. Etenim, quamuis cum Galen. cap. 2. lib. 6. loc. aff. nil obſit, etiamſi inter initia ignoremus, an dolor ſit inteſtinalis, vel renalis; propterea quod in vtroque dolore anodynis occurrimus: attamen progrediente malo expedit ſcire, an dolor ſit inteſtinalis, vel renalis, quoniam diuerſis occurrendum remedijs. Signa igitur è cap. 2. & 3. lib. 6. loc. affect. capiuntur, & à communibus vtrique dolori, & à proprijs. Communia ſunt, dolor abdominis, vomitus, nauſea, alui ſtipatio, dolor dorſi, crurum tremor, & impotentia flectendi corpus.

Communia ſigna vtriuſq; doloris.

Quoad dolorem pertinentem ad abdomen, affectis inteſtinis dolor eſt pungitiuus, læſis renibus, dolor eſt grauatiuus: quoniam tactus viget in inteſtinis, ſecundum propriam membranam, in renibus autem ſecundum membranam ambientem: vnde, ſi inteſtina dolore afficiantur, intenſior eſt dolor; remiſſior, ſi renes. Indicatur etiam dolor inteſtinorum è dolore amplum ſpacium occupante: contra, renalis indicatur è dolore, locum anguſtum cruciante: ratio eſt, quia renes occupant anguſtam ſedem, inteſtina amplam. Adhęc dolor colicus, quamuis incipiat modo à dextris, modo à ſiniſtris, quemadmodum renalis, tamen colicus dolor dum incipit à dextra parte, affligit regionem infra renem dextrum, atque per inferiorem ventriculi ſedem, in dextra parte aſcendit in ſedem, cui ſiniſter ren ſubiacet: vnde cum Galeno dolor colicus interdum locum renibus eminentiorem affligit. Si autem colicus dolor à læuo latere incipiat, progreditur verſus abdomen, & pectinem; quo fit, vt partes magis anteriores, quam poſteriores petat. Contra renalis, ſi accidat, vt lapis deſcendat; primum partes detinet ſupernas, mox infernas inuadit, & circa poſteriores potius partes, quam anteriores vergit. Deinde deſtinguuntur hi dolores, quoniam dolor colicus repente inuadit, quia breui tempore anguſtatur inteſtinum: renalis autem dolor non repente, ſed longo inuadit tempore, nam lapis non cito creatur: Et ſi aliquando renalis dolor cito intendatur, ac repente; hoc non euenit inter initia, ſed poſt lapidis generationem, dum moueri incipit. Præterea renalis dolor inanitionis tempore magis cruciat; colicus miteſcit, ciboque aſſumpto intenditur; ratio eſt, quia repletionis tempore, ventriculus repletus, colon comprimit, dum autem ventriculus eſt vacuus, compreſſio deſinit: in dolore autem renali, cibus in ventriculo exiſtens, non

compri-

Digitized by Google

comprimit renes, ſicuti quando deſcendit, & ab aſſumpto cibo dolor renalis miteſcit, quoniam cibi portio tenuior, & aquoſior dum petit renes, vim obtinet anodynam. Indicatur etiam dolor colicus è dolore, qui poteſt eſſe errans: at renalis indicatur è permanente dolore. Atque dum obſeruatur motus; percipitur ſecundum vreterum progreſſum, dum per hæc vaſa lapis in veſicam prolabitur. Quoad reliqua communia ſymptomata: ſufficiat in ijs vehementiam; & tempus perpendere. Quoad vehementiam; in dolore colico vehementiora ſunt, vomitus, nauſea, alui ſtipatio; contra in renali dolore, vehementiora ſunt dorſi, & crurum tremor, & flectendi corporis impotentia; ratio eſt, quia inteſtina magis conſentiunt cum ventriculo, renes autem cum dorſo, & cruribus. Quoad tempus: in colico dolore, quæ magis affligunt, etiam citius inuadunt, atque ad eundem modum in dolore renali. Et propterea in dolore colico citius oritur vomitus, quam in renali dolore, & tardius in dolore colico inuadit dolor dorſi, contra in dolore renali, citius oritur dolor dorſi, quam vomitus. Tandem etiam diſtinguuntur proprijs indicijs. Dolor renalis indicatur ex excretione arenularum, vel calculi, è lotio mutato, è ſtupore femoris, quæ ſigna ſi non adſint, indicatur dolor colicus. His addi poteſt alteratio, quam pariunt iuuantia, vel lædentia: nam ſi conquieſcat patiens per vomitum, vel deiectionẽ alui dolor colicus indicatur: Sin quieſcat patiens per mictionem calculi, arenularum, vel craſſi lotij; indicatur dolor renalis. His igitur ſignis renalis dolor à colico diſtinguitur.

Propria ſigna vtriuſq. doloris.

Differentias à forma patefacit æger, dicens cruciari ſe dolore extenſiuo, vel alio. Quoad differentias à ſubiecto: Si omnia inteſtina afficiantur; dolor affligit totum abdomen; contra, ſi non omnia, & quidem, ſi malum ſit in ſupernis inteſtinis, è capit. 2. lib. 6. loc. affect. magis ſuperatur à potionibus, quam à clyſteribus, contra ſi ſit in infernis. Cæterum, cum dolor attinens ad ſuperna, præſertim ſit iliacus, ad inferna, colicus: quoad Iliacum dolorem; è cap. 2. lib. 6. loc. affect. & comm. 6. ſect. 2. lib. 3. epid. indicatur è dolore aliquantiſper ad pręcordia aſcendente, & cum Aetio, è difficili exſpiratione, quæ interdum fœtet; non quod vapores putridi prodeant à pulmone, ſed quoniam putridi vapores prodeuntes à ventriculo, miſcentur cum aere, qui exſpiratur. Indicatur etiam hic dolor è nauſea, quia vapor hæret in tunicis ventriculi. Item è vomitu, ita vt ægri, neque potum continere queant; nam ſecundum Aetium, dum malum intenditur, omnia ſurſum feruntur, ideoque fit vomitus, non tantum cibi, potus, bilis, pituitæ, ſed interdum etiam ſtercoris; qua etiam de cauſa ructus ſunt fœtidi. Hic autem notandum, omnia indicia ad fœtorem attinentia, eſſe indicia ilei inſalubris: deinde materiam fœtentem eſſe poſſe, tum vaporem, tum mineram. Indicatur etiam dolor iliacus ex integra alui ſtipatione, vnde Galen. comm. aphoriſ. 44. ſectio. 6. & comm. aphoriſ. 10. ſectio. 7. ait; hoc competere omni, & ſoli exquiſito dolori iliaco, ad differentiam doloris colici, & iliaci non exquiſiti; nam in dolore colico exquiſito ſufficit difficilis excretio, in iliaco exquiſito, neceſſaria eſt integra ſtipatio. Proinde Auicennas reſpiciens ad dolorem iliacum exquiſitum; dicit in ileo podicem, ita aſtringi, vt neque ſpecilli extremum ſuſcipere poſſit, quæ integra ſtipatio locum non habet in dolore iliaco non exquiſito. Sed oritur dubium; nam Hippocra. comm. 6. ſect. 2. lib. 3. epid. proponit, mulierem iliaco dolore affectam, in qua deiectiones erant crudæ, & tenues; & tamen dolor iliacus erat exitialis, & exquiſitus. Sciendum ergo Hippocrat. proponere dolorem iliacum, prodeuntem

Signa differ. a forma, & ſubiecto.

Iliaci doloris ſigna.

Quomodo crudæ, ac tenues deiectiones i ileo.

ex inflammatione: vnde quemadmodum in inflammatione oculorum effluit materia tenuis; ita etiam in inflammatione inteſtinorum; vnde non deſcendunt fœces, non deſcendunt inteſtinorum excrementa, ſed deſcendit inflammationis materia tenuis. Cæterum, cum dolor iliacus occuper, vel totum inteſtinum, vel partem: ſi totum inteſtinum detineatur, indicatur è dolore cruciante circa vtrũque ileum, præterea circa medium ventrem, circa vmbilicum, vt omnes hæ partes doleant: Si autem dolor cruciet inteſtinum ileum, ſecundum partem; ſi inteſtinum afficiatur, ſecundum mediam regionem, indicatur è dolore in ileo ſiniſtro; ſi ſecundum principium, indicatur è dolore circa iecur; ſi ſecundum finem, indicatur è dolore circa ilium dextrum, propter humiliorem ſedem renis dextri. Quoad dolorem Colicum; cum colon afficiatur modo totum, modo ſecundum partem: ſi totum affligatur, indicatur è dolore cruciante circa vtrumque ilium, & infra vmbilicum, & ſupra verſus ventriculi fundum: Si afficiatur ſecundum partem, & quidem mediam, indicatur è dolore in ilio ſiniſtro; ſi ſecundum principium, in ilio dextro; ſi ſecundum finem, indicatur è dolore non aſcendente ad vmbilicum, ſed prope.

Quanam inteſtini pars afficiatur.

Colici doloris ſigna.

Sequuntur ſigna indicantia differentias, quæ ſumuntur à cauſa efficiente. Quoad ſpeciem; an cauſa ſit interna, vel externa; patet ex alibi dictis. Quoad cauſas internas: ſi fuerint vermes; adſunt horum ſigna. Si ſpecies ſit [vapor.] indicatur è dolore ſine grauitate, è dolore extenſiuo, propterea copioſos flatus, e dolore errante, non ſtabili, e rugitibus copioſis, e fœcibus bubulis ſimilibus, quæ ob copioſos flatus aquæ ſupernatant: indicatur etiam e prægreſſis cauſis, quæ potuerunt generare flatus: præterea ex vtili alteratione, quam æger percipit, dum flatus erumpunt. Quoad [ſanguinem, ſi grumeſcat,] indicatur e dolore cum ſenſu grauitatis, e dolore extenſiuo, ratione copiæ, præterea e refrigeratione totius corporis, item e prægreſſis cauſis violentis, vi quarum ſanguis venas egredi potuit: tandem indicatur e commodo, & vtilitate, quam ſentit patiens, dum fit ſanguinis grumoſi deiectio. Si [ſanguis ſit inflammationis auctor;] indicatur e dolore cum ſenſu grauitatis, & caliditatis, e dolore extenſiuo, e dolore permanente, e febre, & reliquis inflammationis ſignis. Quoad [pituitam,] indicatur e dolore cum ſenſu grauitatis, e dolore extenſiuo, e mordicatiuo, ſed cum ſenſu frigiditatis, niſi ſalſa ſit pituita; indicatur etiam e dolore permanente, niſi miſti ſint flatus, tunc enim etiam indicatur e fęcibus bubulis ſimilibus, & Auicen. monet, in dolore colico, magis ſuſpenſas eſſe fœces, vbi magis dominantur flatus: indicatur etiam e prægreſſis cauſis generantibus pituitam, & ex vtilitate, dum excernitur pituita. Quoad [fœces;] indicantur e dolore regrauatiuo, extenſiuo, citra ſenſum caliditatis, vel frigiditatis; præterea e cupiditate excernendi; e dolore exaſperatiuo, propter ſiccitatem fœcum; e dolore compreſſiuo, propter duritiem; e dolore quieſcente; & e deiectione fœcis duræ, quibuſdam mucilaginibus obuolutæ; nam dum fœces diu morantur in inteſtinis, pituita adhæret: præterea indicatur e prægreſſis cauſis, vel generantibus, vel colligentibus fœces; nec non e commoditate percepta, dum fœces deijciuntur. Quoad [bilem;] indicatur e dolore, cum exiguo ſenſu grauitatis; bilis enim ob tenuitatem non ita eſt ponderoſa: indicatur e dolore non admodum extenſiuo, quoniam admodum copioſa bilis non colligitur: indicatur e dolore mordicatiuo, cum inſigni ſenſu caliditatis, ita vt interiora, ſecundum Alexand. vri videantur, & præterea indicatur e ſiti inexſtinguibili, e bilioſa deie-

Signa differ. a cau. effic.

Signa ſpecies.

Digitized by Google

deiectione, e febre blioſa, e cauſis prægreſſis generantibus bilem; e iuuamento vacuationis bilis, & refrigerationis. Quoad [melancholiam;] indicatur e dolore cum exiguo ſenſu grauitatis, nec admodum extenſiuo; nam melancholia non eſt ita copioſa, vt pituita: indicatur etiam e dolore mordicatiuo, cum ſenſu frigiditatis, niſi melancholia ſit exuſta: indicatur e dolore compreſſiuo, propter duritiem: e dolore quieſcente, e ructibus acidis, e nigris deiectis, e cauſis prægreſſis, quæ poſſunt producere melancholiam, e communi vacuatione melancholiæ, quæ prodeſt. Quoad [saniem;] indicatur e dolore, cum ſenſu grauitatis, e dolore extenſiuo, ſiquidem in abſceſſibus ſanies copioſa viget: indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu caliditatis, e purulentis deiectionibus, e prægreſſis cauſis abſceſſus, ex emolumento vacuationis ſaniei. Quoad [calculum;] indicatur e dolore, cum inſigni ſenſu grauitatis, & admodum extenſiuo, e dolore experte morſus, & ſine ſenſu, vel caliditatis, vel frigiditatis: indicatur e dolore contuſiuo, ſi moueatur calculus: e dolore compreſſiuo, ſi quieſcat; e prægreſſis cauſis generantibus calculum: poſtremo e iuuamento deiectionis calculi. Et præterea, ſi contingat, vt antea quoque patiens liber euaſerit a dolore, per calculi excretionem, & nunc ſimili dolore crucietur: conijciendum, hunc etiam dolorem prodire e calculo. Et hoc conſequimur virtute non ſigni, ſed exempli. Hæc de ſignis ſpecierum. Sequuntur ſigna, quæ indicant vitia. Vitia principaliter ſpectant ad quantitatem, & qualitatem; & vt adiuuantia, ſpectant ad ſubſtantiam, & vbi. Quoad vitium ſecundum formam, cum ſit materia venerea, vel quęlibet putrida materia: venerea indicatur e proprijs ſignis: putrida indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu caliditatis, quia putrida materia eſt calida: indicatur etiam e fœtida excretione, e febre. Quoad vitium in quantitate; indicatur e dolore extenſiuo. Vitium in qualitate: ſi ſit ſecundum caliditatem; indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu caliditatis: ſi qualitas ſit frigida; indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu frigiditatis. Vitium in ſiccitate, indicatur e dolore exaſperatiuo. Vitium in motu, indicatur e dolore errante: in quiete, e dolore ſtabili. Si vitium ſit mixtum, ſitque indifferens ratione ſubiecti, vt detineatur pars membranea, & craſſa; ſi contingat, vt vitium ſit maioris actiuitatis: indicatur e dolore perforatiuo. ſi minoris actiuitatis, indicatur e dolore acuali. Quoad cognitionem cauſæ generantis; hæc cognitio petenda eſt e proprijs capitibus. Quoad cognitionem cauſarum detinentium, cum hæ cauſæ pertineant ad anguſtiam, quatenus eſt, vel obſtructio, vel conſtipatio, vel compreſſio, vel ſubſidentia: quoad obſtructionem, patet e ſignis cauſæ obſtruentis: & idem de reliquis dicendum. Cauſæ autem hæ manifeſtari debent in proprijs locis.

Signa vitij.

Signa cauſæ generantis, & detinentis.

Præſidia indicata.

Quoad præſidia: cum hoc vitium ſit ſenſatio corrupta inteſtinorum, dependens a cauſa ſoluente continuum: quantum attinet ad ſenſationem corruptam, dum habet rationem cauſæ, indicat anodynum. Quoad inteſtina; horum proportio poſtulat remedium fouens proportionem. Quoad cauſam ſoluentem continuum; in genere indicat remedium non anodynum, ſed ſanans. Et cum cauſa interna ſit multiplex, ſecundum ſpeciem, vitium, cauſam generantem, & detinentem: hæc omnia indicant contraria præſidia: de quibus ſæpe diximus.

Præſagia.

Quoad prognoſticum: hoc malum in genere nō eſt decipiendum, quia omnis vehementiæ particeps eſſe poteſt, & primum vehementiæ eſſentiæ; nam dolor, quatenus eſt ſenſatio corrupta, admodum recedit a naturali ſtatu, nim. a ſenſu iucundo. Adeſt vehementia dignitatis, quoniam afficiuntur inteſtina, quæ, vt ſenſum exquiſitum habentia, principes partes in conſenſum trahunt. Facultatis etiam vehementia, vel adeſt, vel imminet, quia cum Galeno, cap. 14. lib. 1. ad Glaucon. omnis dolor vires exſoluit. Cæterum ſuppoſitis rebus, ſecundum naturam: quoad differentias formales, ratione vehementiæ eſſentiæ, dolor vehementior eſt periculoſior. Ratione dignitatis, dolor magis periculoſus, ſi afficiantur tenuia inteſtina: tunc enim malum eſt acutiſſimum, & proinde periculoſum, comment. 6. ſect. 2. lib. 3. epidem. vnde iliaci vix poſſunt conualeſcere, cap. 2. lib. 6. loc. affect. Porro cum præcipui inteſtinorum dolores, ſint Iliacus, & Colicus, circa hos digrediemur. Iliacus ergo dolor magis eſt periculoſus, ſi totum inteſtinum afficiatur: minus periculoſus, ſi inteſtinum ſecundum partem lædatur: & adhuc minus periculoſus, ſi inteſtinum ſecundum partem infernam crucietur, quoniam dolor, quo partes occupat, vel plures, vel ſuperiores, eo vehementior eſt ratione dignitatis. Colicus etiam dolor non vacat periculo, propter ſenſum exquiſitum; vnde, & homines animi deliquio fatigati obeunt, & manus ſibi violentas inferunt, capite 1. lib. 2. κ. τόπ. Quod ſi dolor vigeat, ſecundum vmbilicum; eſt minus periculoſus: nam ibi eſt pars inferior, & minoris dignitatis, in quam partem etiam clyſteres ſtrenue agunt. Si dolor afficiat partem ſiniſtram, magis eſt periculoſus, nam dignitatis vehementia intenditur. Et adhuc periculoſior eſt dolor, ſi dextra quoque pars afficiatur: maximum enim adeſt diſcrimen, ſi totum inteſtinum afficiatur. Quoad vehementiam facultatis, quo triſtis ſenſatio erit vehementior, eo dolor erit periculoſior. Hinc Galenus comm. 48. lib. 2. de rat. vict. ait; ob dolores ſæpe pulſus deficere, & oboriri animi deliquiū. Prauus igitur eſt dolor iliacus, & colicus, dum coniungitur vehementia facultatis, vt dum animi deliquia, & ſyncope oboriuntur. Vehementia etiam facultatis indicatur a perpetua extremorum frigiditate, vnde Galenus comment. 6. ſectio. 2. lib. 3. epid. ait; iliacam ad perniciem tendere, dum perpetua eſt extremorum frigiditas. Frigiditas autem eſt ſignum vehementiæ, non modo facultatis, (quia vires læduntur,) ſed etiam eſſentiæ; quia plurimus eſt receſſus a naturali ſtatu. Si perpendatur vis differentiarum ratione cauſæ efficientis, eadem eſt ratio, & in forma, & in cauſa efficiente, merito vehementiæ, & dignitatis, & facultatis, vt ſufficiat digredi circa vehementiam eſſentiæ. Itaque cum cauſa efficiens perpendatur, ſecundum ſpeciem, vitium, cauſam generantem, & detinentem, cum reliqua pateant: ſufficit quædam breuiter admonere. Hippocrates ergo aphoriſ. 44. ſectio. 6. ait, quibus e ſtillicidio vrinæ ileos ſuperuenerit, in ſeptem diebus pereunt, niſi febre ſuperueniente copioſa vrina fluxerit. Hippocrates hoc loco prognoſticum capit. a vehementia eſſentiæ, vt pertinet ad vehementiam duplicis cauſæ, ideſt cauſæ doloris iliaci, & cauſæ ſtillicidij, vnde ſi febris ſuperueniat, & vrina fluat, vrinæ fluxus cum febre, eſt ſignum vehementiæ materiæ, ſecundum eſſentiam, ſed non admodum inſignis, cum vincatur a febre, & patiens reſtituatur, nam cum antea duo eſſent mala, vnicum tantum permanet, cum iam ſuperatum ſit ſtillicidium. Galenus addit, in iliaca vomitum ſtercoris eſſe exitialem. Hoc prognoſticum pendet a vehementia eſſentiæ ſpeciei, & a vitio ſpeciei: a ſpecie; quoniam dum per os excernitur materia fœcalis, excernitur materia, quæ ſumme recedit a naturali ſtatu, a vitio ſpeciei etiam pendet prognoſticum, nim. a motu fœcum, nam fœces mouentur ad ſuperiora, & propterea

Prognoſt. diff. a forma, & ſubiecto.

Prognoſt. differēt. a cau. effic.

propterea

Digitized by Google

pterea vitium eſt vehementiſſimum. Auicennas ſequentia ſymptomata lethalia eſſe dicit, dum fœtorem præ ſe ferunt; ea autem ſunt, ſtercoris vomitus, ſudor, anhelitus, ructus, flatus per ſedem erumpentes: fœtor enim minatur periculum, quia indicat inſigne vitium ſecundum ſubſtantiam. Primum autem proponit ſtercoris vomitum, quia ſtercus ſecundum omnes ſui partes petit os, ideoque vapor minus eſt malus: deinde proponit ſudorem, qui indicat copioſos eſſe vapores, habentes impetum ad omnes corporis partes: reliqua, quæ proponit, ſunt ſigna vaporis minus copioſi, quia vapor vnicam tantum partem petit: tertio ergo ſequitur anhelitus, qui ſignum eſt grauis vitij, præſertim ſi vapor petat pulmones: quarto eſt ructus fœtidus, qui minus eſt periculoſus, quia eſt ſignum vaporis, qui in os mouetur: quinto ſunt flatus per ſedem exeuntes, qui potius ſunt ſignum ſalutare, ſeu motus ſalutaris: adeſt enim materia, quæ mouetur ad infernas partes; attamen malum ſignum eſt, quatenus ſignificat materiam eſſe putridam. Hippocrates etiam aphoriſm. 10. ſectio. 7. ait: ab ileo vomitus, ſingultus, deſipientia, vel conuulſio, malum. Sumitur hoc prognoſticum à vehementia eſſentiæ materiæ fœcalis, ſecundum quantitatem, & motum: quorum vitiorum ſigna ſunt ſymptomata ab Hippocrate propoſita: nam, vt Galenus in comment. inquit, hæc ſymptomata fiunt ab inteſtinis a ſe expellere ſtercus appetentibus. Ad copiam quidem attinet vitium, quatenus inteſtina appetunt expellere fœces, diu moleſtantes, qua temporis diuturnitate ſtercus copioſum eſt aggregatum, quod licet nõ moueatur, ita tamen afficit inteſtina, vt qualitas ſpiritalis impertiatur ventriculo, vnde vomitus fit, non fœcum, ſed materiæ exiſtentis in ventriculo. Deinde vitium attinet ad motum: nam, cum Galeno, ſtercus aſcendit, vnde læditur ventriculus; ideoque fit ſingultus, & compatiente neruorum principio, fieri poteſt deſipientia, & conuulſio. Galenus comment. 6. ſectio. 2. lib. 3. epid. cum Hippocrate ſtatuit, in ileo maligno eſſe extremorum frigiditatem, de qua dictum eſt ſupra. Ibidem ait, dolorem eſſe periculoſum, quoties vrinæ ſunt prauæ. Praua vrina eſt ſignum vehementiæ cauſæ, ſecundum eſſentiam; nimirum, & fœcum, & tumoris inflammatorij, cuius vi fœces detinentur; idque duobus modis: primo, quatenus recedunt a naturali ſtatu, vt ducunt in conſenſum genus venoſum, vnde vrina eſt praua: ſecundo, quatenus vitium duplicatur, eſt inſignis vehementiæ; inteſtinorum enim vitium intenſum, coniungitur cum vitio venarum: vnde Galenus ait, ſi vrina ſit bona, paruam ſalutis ſpem ab ea peti poſſe, ſi autem praua ſit, non parum facere ad malum; nam quando malum inteſtinorum habet coniunctam prauam vrinam, non eſt ſimplex affectio. Aetius ait, ileon eſſe malum pueris familiare; at naturalis humiditatis beneficio pueros euadere: ſenibus non admodum accidere: ſi tamen corripiantur, fere nunquam euadere. Prognoſtici huius hæc eſt ſententia. Aetas puerilis eſt ſignum virtutis robuſtæ, præſertim ſecundum calidum inſitum: vnde naturalis humiditatis beneficio pueri euadunt: oppoſitum de ſenibus eſt ſtatuendum. Præterea puerilis ætas eſt ſignum vehementiæ eſſentiæ remiſſioris cauſæ morbificæ, vt materia, nec ſit ita copioſa, nec arida, vt in ſenili ætate: ſi igitur pueri frequenter afficiuntur, id fit ob inteſtinorum paruitatem, quæ proinde ab exigua materia anguſtari poſſunt. Quoad prognoſticum, ratione cauſæ detinentis: quoad obſtructionem, poteſt expugnari: nam pituita, & copioſa, & frigida, & craſſa, & lenta, vinci poteſt. Conſtipatio ægrius ſuperatur: etenim cauſa eſt inſignioris vehementiæ, quam cauſa obſtructionis, ſiue conſtipatio fiat a verme, ſiue ab arido ſtercore, ſiue a calculo: multo deterior eſt conſtipatio, ſi fiat ab inflammatione: vnde Paulus dicit, colicam inflammatoriam, inter omnes eſſe grauiſſimam; nam minatur ileum, quoniam ſanguis magis poteſt, vt ſit vehementia ſecundum eſſentiam, admodum inſignis, penes copiam, & potiſſimum quietem, cum ſanguis in inflammatione ſit vehementer impactus. Quoad compreſſionem huius cauſa cum ſint tumores partium vicinarum; pro varietate tumorum, vario modo prognoſticandum, de quibus in proprijs capitibus. Quoad ſubſidentiam, pariter pro varia cauſa, varie prognoſticandum.

De curatione.

Curatio. Chirurgica. Sequuntur præſidiorum materiæ: & primum chirurgicæ. Auicen. cum Græcis ſtatuit in dolore inteſtinali ſecandam eſſe venam, ſi ſanguis vehementer peccet, in ratione cauſæ, vel principalis, quemadmodum in dolore prodeunte ab inflammatione, vel in ratione cauſæ ſine qua non, vt in dolore a flatu, a pituita, ſed in corpore ſanguine repleto. Propterea cum dolor iliacus frequenter fiat ab inflammatione, & frequentius quam dolor colicus: recte magis frequenter ſecatur vena in dolore iliaco. Quoad vſum, & primum quoad [Quando] Rhaſis inter initia ſecat venam: Aetius, antequam topica vſurpentur: Auicennas, ſi ſecanda ſit baſilica, & ſaphena; primum baſilicam, mox ſaphenam aperit. Cum enim quando agendum ſumatur ab indicante præſente, vincente alia indicantia; inter initia vena eſt ſecanda, quia ſanguis ita vincit, vt nihil prohibeat. Et, ante topica vena eſt ſecanda: nam ſanguis ita vincit, vt dum eſt præſens, topica prohibeat, quia ſanguis, vi localium, flueret in inteſtina. Tandem, ſi vena, & cubiti, & pedis ſit ſecanda: illa primum tundenda, quia magis poteſt ſanguis ſubſiſtens ſupra iecur, quam infra. Quoad [Vbi] agendum, omnes venam cubiti ſecant: Auicennas baſilicam. Alexander tali venam tundit; ſi dolor fiat ab inflammatione, ita adaucta, vt vrinam ſupprimat, aut ſi ſanguis etiam ad veſicam pertingat. Hæc enim loca oſtendit varia ſanguinis ſubſiſtentia: vnde, cum ſanguis ſubſiſtat in iecore, & venis inteſtinorum, ſecanda baſilica, modo dextra, modo ſiniſtra, prout dolor ſolicitat regionem dextram, vel ſiniſtram: Et, cum ſanguis fluat in veſicæ vaſa, hincque infra iecur; vena pedis ſecanda. Cucurbitulæ ſcarificatæ probantur loco venę ſectionis, *Cucurbitula.* dum prohibetur venæ ſectio. Eędem quoque probantur quatenus propria ratione agunt, & non vicem gerunt venæ ſectionis, veluti in dolore ab inflammatione, ſed hæ cucurbitulæ propria ratione agentes, vſurpantur poſt totius euacuationem, & applicantur parti inflammatæ; ad differentiam cucurbitularũ, quæ vicem gerunt venæ ſectionis; nam ſanguis in parte inflammata ſubſiſtit. Cucurbitulę etiam non ſcarificatæ probantur: vnde Galenus c. vlt. lib. 12. meth. probat cucurbitulam maximam, & Paulus adminiſtrat cum flamma copioſa, poſt totius euacuationem: applicat autem abdomini, potiſſimum ſecundum vmbilici regionem. Hic igitur a Galeno, & Paulo, proponitur neceſſitas, & vſus. Quoad neceſſitatem, cucurbitula eſt materia remedij, vehementer diſcutientis flatus, nam etiam citra excalfactionem partis vehementer trahit, cap. 6. lib. 13. meth. ideoque in dolore colico e flatu, eſt veluti incantamentum, cap. vlt. lib. 12. meth. Quoad vſum: probatur cucurbitula quam maxima, nam ſumma eſt flatus actio: deinde probatur cum flam-

Digitized by Google

ma copioſa, ideſt, vehementer agens, nam flatus copioſus, & craſſus eſt difficilis paſſionis: tertio, probatur poſt totius euacuationem, nam materia replens prohibet: tandem applicatur abdomini, & potiſſimum vmbilico, nam flatus ſubſiſtentiam habet in abdomine, & præſertim ſecundum vmbilicum, & quia in his locis non adeſt ventriculus, lien, aut iecur, ideo hæc viſcera non prohibent applicationem cucurbitulæ.

Inſt. ligatura, &c. Tandem laudantur etiam chirurgicæ materiæ, quæ ſunt materia anodyni, ratione iudicij; ita agentes, vt ſenſorium iudicans afficiatur cauſa dolorifica vincente: vincitur autem ab affectione dolorifica intenſiori, quia dolor remiſſus à vehementiori extinguitur. Tales autem ſunt frictiones vehementes, & dolorificæ, ſimiles ligaturæ, cucurbitulæ cum dolore applicitæ, parti non dolenti. Hæ materiæ chirurgicæ, quatenus dolorem excitant, ſunt materiæ anodyni, ratione iudicij, quatenus autem retrahunt ab inteſtinis, ſunt materiæ ſanantes; quoniam cauſam doloris principalem reſpiciunt.

Pharmacia. Materia medicinalis eſt triplex, ſcilicet materia Anodyni, materia remedij Sanantis, & materia Proportionis.

Anodyna. Quoad materiam anodyni: Anodynum quadruplex eſt, vt in doctrina de capitis dolore monſtrauimus: vnum ratione iudicij, alterum ratione cauſę adiuuantis, tertium, & quartum, ratione receptionis.

1 Quoad anodynum ratione iudicij, cum pertineat ad materiam chirurgicam, medicinalem, & diæteticam; de materia chirurgica dictum eſt; de diætetica dicetur ſuo loco. Ergo, quoad medicinalem materiam; probatur medicamentum, vt cuius excitetur dolor admodum intenſus, in parte diuerſa ab inteſtinis: verbi gratia, ſi patiens geſtet veſicantia, vel fonticulos; tunc locis exulceratis applicanda ſunt acria medicamenta, vt [helleborus niger, & albus, euphorbium, ſinapi, &c.]

2 Quoad materiam remedij anodyni, ratione cauſæ adiuuantis, cum Galen. cap. 18. lib. 5. ſimp. probatur [oleum anethinum, chamæmelinum; item cōmune, in quo ebullierint anethum, chamęmelum, & cyminum in parua copia; licet etiam addere vinum album tenue.] Ratio horum medicamentorum eſt, quoniam cutim rarefaciunt, & ad circumferentiam trahunt humores, ac vapores. Quoad vſum horum medicamentorum ſufficiat modum agendi explanare. Proinde hæc medicamenta actu calida admoueantur: ea tamen lege, vt medicamentum actu calidum exiſtens, primum caliditatis gradum non excedat; nam ſi excedat, eſt materia remedij, non anodyni, ſed ſanantis. Quoad anodynum ratione receptionis, hoc duplex eſt, nempe materia calida inſtar corporis patientis, & materia lenta, inſtar ſuppurantis: nec non materia frigida. Medicamentum calidum, e cap. 7. & 8. lib. 5. ſimp. eſt [hydreleum, farina triticea; panis triticeus, ſed modice coctus, adeps ſuillus, butyrum, lac bubulum, lac ouillum, amygdalinum, mucilagines maluę, & althęę, omenta animalium, aqua dulcis moderate calida.] Alexander anodynis humidis miſcet modo frigida, modo calida; vt eodem tempore occurrat, & dolori, & cauſę doloris. Proinde, ſi dolor colicus fit e frigido humore, probat [balneum aquę dulcis,] quod dolorem quidem mitigat, ſed non curat. Si dolor fiat a cauſa calida; vti poſſumus, vel ſinceris anodynis, vel miſcere poſſumus frigida, vt ſunt [violę, hordeum, &c.] & hoc medicamentum ita miſtum, eſt tum anodynum, tum ſanans. Si dolor fiat a cauſa frigida; addi poſſunt [anethum, melilotus, fœnumgręcum, chamęmelum, oleum amygdalarum amar.] quod & ipſum eſt medicamentum, & anodynum, & ſanans.

[Vſus.] Quoad [quantum:] medicamenta propoſita in ſumma doſi ſunt vſurpanda, ſi ſumma ſit actio indicantis: vnde quandoque licet exhibere [oleum amygdalinum, vſque ad lib. 1.]

Quoad [modum:] ſi difficillima ſit paſſio indicantis; ad miniſtrandum eſt medicamētū, & efficaciſſime agat: veluti dum veſicæ medicamentis impleantur, ſecundum Aetium. Redditur autem ſtrenuum valde medicamentum, ſi in modum ſtillicidij admoueatur: & præſertim, cum Auicenna, ſi liquore ſeu decocto conueniente repleatur vas, in cuius fundo plura ſint foramina; deinde vas illud eleuetur a patiente, ad longitudinem ſtaturæ humanæ; & liquor dimittatur ſupra ventrem: ſic enim ſtillæ frequentes deſtillantes efficaciſſime operantur: probari autem poteſt vaſculum, quod eſt in communi vſu, pro irrigandis hortis, & hoc medicamentum Auicennas ait, eſſe vehementis iuuamenti. In quolibet autem dolore, ſiue fiat a cauſa frigida, ſiue a calida; obſeruandum, vt anodynum vſurpetur actu calidum, non frigidum: verum in dolore a cauſa calida, caliditas erit moderata, id eſt, tepor potius, quam caliditas, in dolore a cauſa frigida, caliditas teporem excedet. Licet enim doloris calidi reſiſtentia ab anodyno actu frigido magis vincatur: id tamen prohibet, primum materia doloris, quæ indicatur vacuās per modum attractionis: deinde prohibet inteſtinorum calor inſitus, qui calida indicat. Quare cum difficilior ſit paſſio materiæ frigidæ, quam calidæ; ob id anodynum actu magis calidum adminiſtrandum, in dolore a cauſa frigida.

Quoad [tempus:] His vtendum, dum dolor vincit materiā replentem: at materia replens vincit, præſertim ſi anodynum applicetur, ſecus ſi exhibeatur: nam dum applicatur anodynum calidum, materia in toto exiſtens fluit in partem dolentem: at ſi exhibeatur, ſi anodynum ſit deſtitutum vi vacuante, poteſt eſſe in cauſa, vt materia fluat: ſi vero facultatem habeat euacuandi, ſi materia replens totum ſit ſanguis, primum ſanguis vacuādus; ſi materia replens ſit alia a ſanguine, quam primum vtendum hoc anodyno exhibito [Recip. olei amygdalini dulc. vnc. vj. olei amygdal. amar. vnc. ij. mellis roſ. ſol. vnc. ſ.] ſi modo dolor fiat a materia frigida: nā ſi fiat a calida materia; exhibeatur [oleū amygdalinū, cum manna, vel ſyrupo violaceo ſolutiuo.] Quoad [Vbi] agendum, cum inteſtina afficiantur, propterea quod receptio ſubſiſtentiam habet in inteſtinis: recte medicamenta & abdomini poſſunt applicari, & per os exhiberi, vt puta dum oleum propinatur, quod in iliacis mirabile eſſe Galenus ait, in lib. de medic. facile parabit ita ut homo, etiamſi fere ſtranguletur, huius tamen medicamenti beneficio ſeruari queat. Sed notandum, in quolibet dolore inteſtinorum, anodynum poſſe applicari abdomini, & regioni dolenti. At ſi dolor occupet tenuia inteſtina, anodynum probatur per os; ſi craſſa, per ſedem. Frigida medicamenta, ratione receptionis ſunt [lactuca, nymphea, ſuccus ſolani, mandragora, hyoſciamus, capita papaueris, ſemina papaueris, opium, philonium Rom. requies Nicolai, pilulæ de cynogloſſa, magnæ antidoti recentes.] Locum autem habent opiata, dum uehemens eſt dolor, maximaque urget neceſſitas; capite vlt. lib. 12. meth. Vrget autem neceſſitas, dum dolor colicus fit, uel a ſucco calido, uel a frigido, & craſſo, ſed cui uapor eſt miſtus; & præterea dum adeſt febris. *Stupefacientibus quo in caſu poſſumus uti.* Ratio Galeni eſt, quia in dolore a ſucco calido, magis poteſt dolor, quam cauſa doloris; nam dolor pendens a materia calida, uehementiſſimus eſt; materia autem calida eſt tenuis, eſt etiam calida: unde, cum ſtupefacientia ſint frigida & ſicca; pri-

Digitized by Google

ca; primo ſenſui torporem inferunt: ſecundo, humorum acrium tenuitatem cogũt, & craſſefaciũt; tertio, materiæ caliditatem extinguunt. In dolore a ſucco frigido, & craſſo, cum flatu atque febre, etiam magis poteſt dolor, quam cauſa, quia a flatu fit dolor intenſiſſimus; vnde magis poteſt, quam materia frigida, præſertim ſi febris ſit annexa. Contra ſtatuendũ eſt de dolore a ſucco frigido, vel ſine flatu, vel cum flatu, ſed citra febrim: nam vbi non eſt flatus, ibi nec dolor tam atrox eſſe poteſt: ſi autem ſit flatus, & febris abſit, cui non corrigatur opiatũ a febre, ob id ab opiato deſiſtendum. Et hæc Galenus de dolore colico prodidit. At, ſi dolor ſit iliacus, a flatu, etiam ſine febre; cum Rhaſi probatur opiatum, vt philonium, &c. ſi vehemens ſit dolor, vt ſyncope immineat: plurimum enim poteſt dolor, quia adeſt vehementia eſſentiæ, item dignitatis, quia dolor eſt non in colo, ſed in ileo; præterea additur vehementia facultatis, quia ſyncope imminet, & potiſſ. augeri poteſt dolor, quia flatus ſumma cum violentia diſtendunt. Verum non probatur quodlibet opiatum, ſed philonium, quod recipit medicamenta calida, & flatus diſcutientia. Vnde ſciendum, etiam in dolore a cauſa calida, & in dolore a cauſa frigida cum flatu, & febre, probari quidem opiata, ſed non ſincera: nã licet magis poſſit vis doloris, quam cauſæ, & caloris inſiti: attamen dolor non poteſt tantum, ut cauſam morbificam, & calidum inſitum, prorſus deſpicere liceat; præſertim, cum inteſtinorum temperamentum nõ ſit admodum calidum, nec inteſtinorum calidum inſitum ſit admodum robuſtum. Quare opiatis calida miſceri poſſunt. Rhaſis autem opiatis etiã interdum addit ſoluentia; vt [ſcammonium.] vbi notandum, non eſſe miſcenda opiata cum ſoluentibus, ſi principale inſtitutum ſit ventrem ſoluere; opiata enim vim ſoluentium turbant, & actionem impediunt. Interdum tamen cum opiatis licet miſcere ſoluentia; dum ſcopus eſt uehementiã doloris compeſcere, & materiam in inteſtinis exiſtentem euacuare, & præterea ſoluentia efficiunt, ut opiata breuiori tempore retineantur, & minus refrigerent. Rhaſis miſcet ſcammonium, quod acrimonia ſua irritat expultricem, ut materia proxima expellatur. Hæc de opiatorum neceſſitate. Quoad [vſum] opiatorum, & primum, quoad [quantũ:] ſi ſumma ſit actio doloris, ſumma doſis probatur: vnde philon. datur ad drac.j. & Rhaſis ſuũ philoniũ quod Romano mitius eſt, exhibet ad dr.j. ſ. Quoad [modum:] opiata non actu frigida ſunt admouenda; nam partis affectæ calor prohibet. Quod[quando] opiata ſunt vſurpanda, dum dolor vincit alia indicantia, ideſt, ſi ſit intenſiſſimus c. 1. & 7. lib. 12. meth. & ſi adſit metus ſyncopes. Quoad [vbi agendum:] Aetius & Auicennas exhibent per os, & immittunt per ſedem: at virtus melius ſuſtinet immiſſa per ſedem, quam exhibita. Sed cauſa ſubſiſtẽtiæ indicantis, in dolore iliaco, præſtat per os exhibere, in colico per ſedem immittere. Hæc de materia medicinali remedij anodyni.

Quando narcotica miſcere liceat purgantibus.

II Sanãs remedium. Ad colicã flatulentam, Interna.

Quoad materiam medicinalem remedij ſanantis; digrediemur circa dolorem e Vapore, e Pituita, e Bile, ex inflammatione, & e Febribus. Quoad dolorem a vapore prodeuntem, quem Auicennas vocat Colicam vẽtoſam, & primum, quoad ea quę exhibentur: Auicennas probat [medicamẽtũ confectum e ſemine carui, rutæ, in decocto aniſorum, feniculi, cymini, dauci, &c. Vel decoquantur hæc in vino generoſo, aut in mulſa meraciori. Rhaſis probat confectionem e baccis lauri, exhibitam cũ vino generoſo, vel cum aqua alterata aniſo, ſimilibuſque, & hoc medicamentum omnibus anteponit. Meſues, ceu admirabile, laudat oleum de kerua, quod efficaciſſime flatus diſcutit. His addi poſſunt, diacyminum, diacalamintha, diagalanga, magnæ antidoti, ſed antiquæ, ſaſſafras, anthora, guaiacum, ius galli repleti cum diſcutientibus flatus. Admirabilia ſunt, quæ potiſſimum apud Germanos reperiuntur, olea deſtillata e feniculo, & aromatibus.] Hæc ſunt diſcutientia flatus. Quoad vſum, & primum, quoad [quantum: Rhaſis in dolore vehementiori exhibet confectionem e baccis lauri ad drac.j. Auicẽnas exhibet olei de Kerua, primũ drac.iij. deinde ſingulis diebus addit ſcrup. ij. & gra.v. & aſcẽdit ad drac. x. ſ. hincq; ſingulis diebus adimit ſcrup.ij. & gr.v. donec doſis deſcẽdat ad dra. iij. Quare in eodem in dolore exhibet doſin maximã, infimam, & mediocrem. Ratio autem hæc eſt: In dolore colico e flatu, ſumma eſt actio flatus: quare aſcendendum fuit ad ſummam doſin. At quia vapor, ob craſſitiem, perſeuerat, vt neceſſe ſit medicamentum longiori tempore vſurpare; proinde, licet a flatu ſummæ actiuitatis, ſumma doſis medicamenti indicetur; virtus tamen eam non permittit; ideoque medicamentum etiam in mediocri, & infima doſi exhibendum. Et quia virtus facilius fert ſummam doſin, dum ſenſim aſſueſcit; ob id Auicennas ab infima doſi, ad ſummam, per mediocrẽ ſenſim progreditur, & dum factus eſt aſcenſus ad ſummam doſin, cum imminuta ſit actiuitas flatus, & vires ſint defatigatæ; recte doſis minuitur, & cum ſubinde magis minuatur vaporis actio, eodem etiã modo doſis minui debet, donec ſuperetur vapor, vt actio ſit infima, & proinde minima doſis ſufficiat. [Modus] autem eſt cum Rhaſi, vt medicamẽtum exhibeatur actu calidum: nam vapor craſſus, quatenus ægre diſcutitur, indicat efficax diſcutiẽs, id eſt, medicamentum actu calidum. Quoad [quando.] Rhaſis exhibet diſcutientia flatus multis vicibus. Auicennas exhibet oleum de kerua, vſque ad 12. dies: quoniam indicans perſeuerat. Si autem medicamentum per ſedem immittatur; probantur propoſita medicamenta, ſed licet etiam addere iniucunda, quia virtus inteſtinorum ea permittit, virtus autem oris non permittit; talia ſunt. [oleum anethinum, ol. de caſtorio, &c.] Auicennas habet clyſmum efficaciſſimum, ad flatus expugnandum: [Recip. ſucci rutæ lib. iij. & in huius penuria ruta copioſa decoquatur in aquæ lib. 12. ad conſumptionem trium partium; deinde recip. vel ſucci rutæ, vel decocti prædicti lib. iij. hyſſopi, rutæ origani, anethi, chamæmeli, calaminthæ, montanæ an. P.j. ſeminum lini, fœnigræci, petroſelini; feniculi, dauci, an. drac. ij. fiat decoctio ad cõſumptionem duarum partium. Deinde recip. prædicti decocti lib. 1. olei chamæmelini completi lib. ſ. fiat decoctio ad conſumptionẽ decocti, adde caſtorij dr. j. opopanacis drac. ij. adipis anatis vnc.j. (ad emolliendum fæces) Miſ. pro clyſtere.] Doſis huius clyſmi aſcendit ad vnc.vij. & drac.iij. non ultrà, & aliquando ſolum immittunt vnc.v. Nam hic Auicennas reſpicit ad dolorem vehementiorem, prodeuntem e flatu ſummæ actiuitatis: ideoq; requiritur medicamentum ſtrenue agens in flatus, vt eſt clyſmus, conſtans medicamentis vehementibus, copioſis. Summa doſis eſt vnc.vij. & drac.iij. quia hoc eſt totũ medicamẽtum. Vnde colligitur contra aliquos practicos, clyſteres eſſe efficaciſſimos, etiam ſi ad libras non immittantur: modo componãtur e medicamentis, & copioſis, & vehementibus. Ex his etiam patet, quæ abdomini ſint applicanda: ea enim ſunt propoſita. Circa [modum] tantum notandum; efficaciſſimum eſſe medicamentũ, ſi propoſita ſemina flatus diſcutientia, immittantur in vas cinere calente repletum. Et hæc de Colica flatulenta.

Alius ſubijcienda.

Applicanda.

Si dolor

Colica. Phlegmatica. *1. Lenientia.* Si dolor colicus fiat a pituita: inter vacuātia ſenſibiliter, probantur Lenientia, & Soluentia. Quoad lenientia; probatur [mel roſatum ſolutiuum: Auicennas probat hieram, ſed admonet agaricum non eſſe miſcendum,] ne ſcilicet excitetur vomitus, qui in dolore colico, cum alui ſuppreſſione, non eſt tutus, nec licet vti agarico, quia trahit materiam ad locum læſum. Circa vſum, & primo circa [quando,] notandum: quamprimum vtendum eſſe lenientibus; nam materia morbifica uincit alia indicantia, niſi quandoque materia morbifica vincatur a uehementiori dolore, ubi anodynis utendum; quamuis etiam lenientia anodynis miſceri queant, ut ſi exhibeantur ſpecies hieræ, mox oleum amygdalinum. Quoad [vbi agendum,] vſurpanda ſunt lenientia, & per os, & per ſedem, pro materiæ ſubſiſtentia: in iliaca per os, in colica per ſedem. *2. Purgantia.* Quoad ſoluentia: probantur [agaricus, & potiſſimum diaturbith,] quoniam non ita imminet vomitus e diaturbith, ſicuti ex agarico. Rhaſis probat [medicamentum e turbith, zingibere, & ſaccharo, & aſcendit ad euphorbium, ad colocynthidē. Aetius vtitur colocynthide, per noctem infuſa in vino generoſo: id quod aliqui pro ſecreto habent. Præterea in dolore iliaco Aetius aſcendit ad elaterium, cum terebinthina: hinc verbi gratia uti licet, elaterij gra.iij. cum terebinthinæ drac.j. Rhaſis probat pilulas, quas uocat * iliacas.] Dubitatur autem circa medicamentum Rhaſis, quod vocat: [medicamentum de gallia:] nam præter aromata recipit ſcammonium, quod bilem attrahit, & recipit ſuccum cydoniorum, qui refrigerat, & aſtringit, in dolore a pituita. Arculanus ſoluens hanc difficultatem, ait, in codice aliquid deſiderari, vnde addit, turbith drac.28. Hæc ſolutio nimis eſt puerilis. Sciendum igitur Rhaſin ſermonē habere de ileo, prodeunte a cauſa frigida, cum alui ſtipatione, & nauſea: vnde ſermonem habet de ileo vehementiſſimo, in quo vi ſtipationis, & nauſeæ imminet vomitus fęcum. Conficit igitur Rhaſis medicamentum ex aromatibus, vt frigida materia attemperetur, attenueturque, & ut aromatum familiaritate, & ſuaui odore nauſea compeſcatur. Inſuper verò, vt materia deſcendat (non aſcendat) miſcet tum maſtichem, tum ſuccum cydoniorum. Scammonium autem miſcet ad gra.vj. vt cum acre ſit medicamentum, & bilem alliciat, & ſua acrimonia expultricem irritet, quatenus autem bilem attrahit, eſt in cauſa, vt bilis attracta ipſa quoque irritet expultricem. Quoad [vſum] ſoluentium; notandum circa [quando,] cum capiatur ab indicante vincente alia indicantia: dum dolor ita eſt vehemens, vt niſi materia expellatur, ſubſequatur fęcis vomitus ſoluentibus vtendum: nam talis materia, quæ minatur vomitum fæcum, magis poteſt, quam materia furioſa, ſeu turgens; quæ cum vincat cruditatis vehementiam, multo magis materia minans vomitum fæcum, cruditatem ſuperabit. Acceditq; materiam non eſſe in venis miſtam cum bonis ſuccis, nam reperitur in inteſtinis. Verum ſi cacochymia vigeat in toto; non liceat ante coctionem ſoluens exhibere. *4. Diſcutientia.* Quare Auicennas monet, ne ilico vtamur clyſteribus acutis. Sequitur vt de alterantibus agamus, quæ etiam inſenſibiliter vacuare poſſunt. De his Galenus capite vltimo, libro duodecimo. method. præcipit, cauendum a vehementer calefacientibus, niſi etiam vehementer digerant: nam frigidos, craſſos, & lentos ſuccos liquant, & mutant in flatus; vnde dolor intenditur. Ea autem calefacientia improbantur a Galeno, quæ ſunt craſſæ ſubſtantiæ, non quæ tenuis: quamuis potiſſimum ea probentur, quæ ſint tenuis ſubſtantiæ, & non vehementer calida, quæ incidunt ſimul, & coquunt pituitam, nec vertunt in flatum. Interim tamen etiam, ſed minus, probantur, quæ ſint tenuia, & vehementis caliditatis: ſuccos enim liquant quidem, & in flatus mutant; verū quia tenuia ſunt flatus diſcutiunt: vnde dolor quidem intenditur, ſed non perſeueret. Cum ergo probentur, quæ valenter calefaciunt, hoc eſt, quæ aſcendunt vltra ſecundum caliditatis gradum, & probentur quæ infra ſubſiſtunt: iure Alexander lib. 10. probat [ſuccum foliorum rhamni, cum vij vel viij. granis piperis, & duobus cochlearibus mellis.] Quamuis autem e lib. octauo ſimplic. rhamni ſuccus ſit frigidus, vel in fine primi, vel in principio ſecundi: eo tamen Alexander vtitur, quia eſt attenuans in ſecundo gradu: nec frigiditate obeſt, quoniā ob mel, & piper, medicamentum euadit tenue, & moderatæ caliditatis. Aetius probat [radices verbenacæ rectę, tenuiter contuſas, & decoquit in aqua, ad cōſumptionem duarum partium.] Auicennas mirabile medicamentum conficit, [ex æquali portione caſtorij, piperis, aniſi, ad drac.j.ſ.] Galenus cap.4. lib.9. κ.τόπ. probat [cinerem cornu cerui iuuenis, cum pipere albo, & myrrha, pro cornu drac.j. accipi poſſunt reliquorum gra.ij.] Notādum autem circa [quando agendum,] dum hoc medicamentum, & ſimilia in modū fomenti vſurpantur; dixiſſe Alexandrum, niſi dolor ope fomentorum miteſcat, non opus eſſe diu calefacere, neque ad vehementiora eſſe confugiendum, quoniam materia copioſa prohibet: quare materia primo vacuanda, mox fomentis, quod reſiduum eſt, diſſoluendum. Quantum denique ad vacuātia, & inſenſibiliter, & ſenſibiliter; probatur [ius galli antiqui, cum calorificis propoſitis alterati; ſed additis ſoluentibus, vt eſt turbith, cum carthamo, ſeu onico. Huius claſſis eſt oleum e ſeminibus lini, & amygdalarum amararum, addito nitro, & melle roſ. ſol. Alexander in potu probat aquas ſulphureas, & bitumnoſas, & exhibet dolore actu exiſtente. At expedit ſimul exhibere mel.roſ.ſolut. *4. Diſcutientia ſimul & vacuantia.*

Colica bilioſa. Si dolor fiat a bile; Galenus cap.7. lib.12. meth. in quolibet dolore probat Refrigerantia, & humectantia; in aliquo autē dolore (ſcilicet a bile) probat vacuantia bilem, videlicet dum bilis retinetur in aliquo autem dolore probatur Aſtringentia, ſcilicet dum aluus eſt liquidior. Cognoſcenda igitur ſunt medicamenta refrigerantia & humectantia; vacuantia bilem, & aſtringentia. Quoad refrigerantia, & humectantia; probatur [medicamētum 1
compoſitum e violis, pomis, lactuca, nymphæa; conficiatur autem, vel ſine ſaccharo, vel cum exiguo ſaccharo. Præſertim autem probatur frigidæ potus, niſi aliquid prohibeat: hoc enim gloriatur Alexander e toto ſe dolorē bilioſum ſanaſſe, quia vi huius vincitur, & materia morbifica, & cauſa generans. Quoad vacuantia, capite ſeptimo, lib. duo- 2
decimo, method. probatur [hiera, qua Alexander tantum vtitur, ſi bilis ſolum in inteſtinis videat; nam ſi aliunde fluat, addit ſcammonium.] Dubitare autem quis poſſet, cur probetur hiera; medicamentum calidum, præſertim cum vis vacuatoria attineat ſolum ad aloen, quare tutius videretur, vti vel ſola aloe, vel ſimul cum refrigerantibus? Pro reſolutione dicendum; ſi contingat bilem pertinacirer hærere in inteſtinis, probari hieram, & huc Alexander, & Galenus reſpexerunt: Alexander enim proponit bilem tunicis affixam. Quod ſi bilis non admodum hæreat; [aloe ſine aromatibus probatur, & ſecundum Auicennam, miſceri debet cum prunis. Vnde probantur etiam tamarindi, manna, ſyr. roſ. ſolut. quæ in aqua hordei ſunt diſſoluenda.] Si bilis aliunde confluat, [loco ſcammonij rhabarbaro vtendum.]

* De his vide varas obſeruationes Dodonæi. cap. 36.

Digitized by Google

dum.] Et ſi eueniat bilem eſſe affixam, ut hiera ſit opus; ne vi calidorum lędatur patiens, [vel hiera eſt exhibenda cum aliquo refrigerante, uel poſt hieram exhibendum apozema refrigerans, ut eſt aqua hordei, uel cichorij.] Denique quoad aſtringentia; hæc probantur, dum aluus eſt liquidior, & imminet dyſenteria. Galenus cap. 7. lib. 12. meth. probat [halicam, coctam in aqua, immiſſis granis mali punici: probatur etiam cremor rhois opſoniorum, probantur auſteri fructus.] De alijs aſtringentibus in fluxu alui dicendum.

Colica ab inflammatione.

Si dolor inteſtinorum prodeat ab inflammatione; probantur medicamenta Vacuantia, & Refrigerantia, præſertim ſi inflammatio ſit feruidior. Quoad euacuantia; probantur & quæ exhibentur, & quæ immittuntur. Quoad exhibenda; Auicennas inter lenientia probat [medicamentum, confectum e caſſia, ſebeſten, ſyrupo violaceo ſolutiuo, & tamarindis, diſſolutis cum decocto vel hordei, vel endiuiæ.] Et, ſi bilis exſuperet; Auicennas aſcendit [ad ſcammonium, ſed tempore opportuno, apparentibus ſignis coctionis: at tutius eſt rhabarbaro uti, cum caſſia.] Per ſedem probantur [infuſa e caſſia, oleo uiolato, cremore hordei, lacte, & ſero:] hæc enim medicamenta & vacuant, & refrigerant. Quantum ad refrigerantia; & primum, quoad ea quę aſſumuntur; Auicennas probat [citrulos, aquam citrulorum, mucilaginem ſeminum pſyllij,] & quæ in dolore colico, a bile citra inflammationem fuere propoſita: excipitur autem frigidæ potio, quoniam internis inflammationibus nocet. Quoad ea quæ admouentur; eadem probantur quæ dicta ſunt in ventriculi inflammatione.

Colica ab alui fęcibus retentis.

Quoad dolorem a fœcibus prodeuntem; probantur Emollientia, & calida atque acria expultricem Irritantia. Quoad aſſumenda; probatur [ius galli decrepiti, & oportet ut decoquatur, ſecundum Auicennam addito ſale, anetho, polypodio, & quandoque cum carthamo; Alexander vinum addit, vt medicamentum euadat iucundius. Probat Auicennas ius ſpinachiorum, prunorum. Alexander aſcendit ad pilulas de euphorbio, & de plumbo, nam in plumbo eſt pondus, vnde deſcendit, & ſecum ducit fœcis.] Et in hoc malo ferme lethali, quia imminet vomitus ſtercoris, quidam ſunt, nec improbandi, qui vtuntur [argento viuo, ſeu Mercurio per os, quia deſcendit. Quare in malo hoc contumaci eſt etiam confugiendum ad elaterium, ad antimonium, ad nucleos pineos purgantes: ſunt enim efficaciſſima ſoluentia, & liberant homines a morte uicina.] Quoad ea, quæ infunduntur per ſedem, probat Auicennas [clyſteres confectos e maluis, althęa, fœnugræco, furfuribus, caricis, & ex his paratur decoctum, cui additur ſaccharum rubrum, oleum amygdalinum, butyrum, pingnedines; item ad irritandum expultricem, ſal & colocynthis.] Et ſi fœces vehementer reſiſtant, probatur clyſter adminiſtratus ſecundum modum ab Alexandro propoſitum, niſi adſit inflammatio. Quoad ea quæ applicantur: circa vmbilicum applicabuntur [butyrum, oleum amygdalinum, adipes, fel bouis, elaterium, vnguentum Agrippæ, vnguentum de cyclamino.] Et hæc de materia medicinali ſanante.

III. Appropriata.

Quoad materiam remedij, reſpicientis proportionem inteſtinorum: e capite quarto, libro nono, κατὰ τόπους, probatur [cochlea cruda, trita, cum duobus cyathis, ideſt, drac. xxvj. vel vini, uel aquę. Probantur interanea gallinarum, trita, repoſita in vas fictile. Ventriculum quidem gallinarum aliquando parui facit Galenus, non omnia inteſtina: & aſpernari videtur in malis ventriculi, non inteſtinorum: vnde hoc medicamentum non eſt ſpernendum.] Galenus pręterea libro decimo, ſimplicium, capite de ſtercore, in dolore colico, ſine inflammatione, probat [ſtercus lupinum, & exhibet cum ſale, & pipere; ſed in colica frigida, nam in calida debet exhiberi cum aqua, utputa ad drac. j. Auicennas probat inteſtinum lupinum, quia poteſt eſſe aliqua proportio inter inteſtinum, & inteſtinum. Dioſcorides probat alaudam aſſam comeſtam. Auicennas in potu probat cornu cerui uſtum, quod etiam medicamentum proponitur capite quarto, libro nono, κατὰ τόπους.] Reliqua apud Aetium & Alexandrum videnda.

Diæta. Cibus.

Sequitur materia diętetica. Quoad cibum, de hoc dicendum vt reſpicit vitium, in Quanto, & in Quali. Primum ergo, vt reſpicit vitium in quanto; ad minuendum materiam, cum Alexandro abſtinendum a [carnibus;] ſi vires permittant: ſiquidem, vt monet Auicennas, vel ob doloris vehementiam, vel ob vacuationem, virtus quandoque ita languet, vt expediat exhibere [aquam carnis, ouorum vitellos, panem in iure, & vinum.] Secundo, ſi capiatur victus, ut dirigitur ad vitium in qualitate, cum dolor fiat a cauſa modo frigida, modo calida: ſi a frigida, e capite vltimo, libro duodecimo, method. probatur [allium,] nam flatus diſcutit, & ſitim non infert, vt ſit ruſticorum theriaca. Dioſcorides ait, allium ſitim parere: eſt enim calidum & ſiccum in quarto, e libro octauo, ſimplicium. At ſciendum, allium ad differentiam ceparum ſitim non excitare, quia cepa e libro ſeptimo, ſimplicium, non modo eſt calida & ſicca in quarto gradu, verum etiam eſt craſſę ſubſtantię. Quare cum Galenus loco citato loquatur de dolore colico, prodeunte e craſſa & viſcida pituita: cepa, dum agit in pituitam, ob propriam craſſitiem non diſſipatur; ſed agit in tunicas ventriculi, & ſitim excitat. At allium, cum ſit tenuis ſubſtantię, agens in pituitam, ob ſuæ ſubſtantiæ tenuitatem diſſipatur; quare non agit in tunicas, & propterea ſitim non excitat. Vnde ſi allium ingeratur in nudum ventriculum, non refertum pituita, ſitim promouebit. Et hinc Galenus capite vltimo, libro ſecundo, aliment. probat allium in corporibus non bilioſis, ſed pituitoſis: Quare in colica frigida probatur allium crudum, in robuſtis corporibus; in reliquis coctum.] Alexander probat [vſum porrorum in magna copia: item apium, aſparagum, ſuccum amygdalarum cum melle, & pipere: quibus etiam condienda eſt ptiſana] vt ſic vim refrigerandi amittat (hic obiter notandum, ne in febribus ita alteretur ptiſana, ut vim refrigerandi amittat.) Auicennas cibos condit aromatibus. Poſtremo, quoad dolorem a cauſa calida; Alexander probat [ptiſanam, ſi citra miſtionem porri, aut ſalis exhibeatur, quoniam ſine ſale refrigerat, & bilem abſtergit. Probat etiam ouorum lutea: unde obiter colligitur, ea refrigerare, & proinde in febribus exhiberi poſſe, contra aliquos. Probantur olera, ut lactuca, poma. Cucurbita improbatur, nam ſecundum Alexandrum ui quadam naturali colo aduerſatur. Probantur piſces duræ carnis, oſtrea, cochleæ marinæ, pedes bubuli, ventriculi ſuum, &c.]

Potus.

Quoad potum: in colica frigida Alexander probat [vinum album, tenue, non aſtringens, & generoſum:] vnde cap. vltimo, lib. 12. meth. Galenus ait, agricolam e meraciori uino bene habuiſſe. Alexander probat [vinum medicatum, ſiue

Digitized by Google

aniſatum,ſiue apiatum.] Quod ſi patiens vinum non admittit, Auicennas probat[ſyrupum de melle, cum ſpeciebus.] Probatur etiam tunc potus a Rhaſi propoſitus: verbi gratia, [ſi quis capiat mellis libr. j aquæ libr. vj. & decoquat ad ſpiſſitudinem iulepi: deinde cuilibet libræ addat piperis puluetizati drac. ij.in panno ligati: poſt, refrigerato ſyrupo fiat expreſſio.] Aetius probat potum exiguum, licet homo ſitiat; nam copioſa humiditas fauet pituitę. Auicennas ad mitigandam ſitim, probat[iulepum, cum potu miſtum,] nam ratione dulcedinis, potus magis penetrat. Et tandem dolore e cauſa calida, Alexander probat[aquam,] etiam extra acceſſionem. Et præſertim abſtinendum a vino,in colica ex inflammatione.

CAPVT XIIII.

De Vermibus inteſtinorum.

Nomen. QVemadmodum Galenus capite ſeptimo,lib.primo. κ.τόπ. a pediculis morbũ pedicularẽ uocat: ita nos a vermibus vermicularẽ appellabimus. Cum autem vermis attinere poſſit ad plures corporis partes:tunc intelligimus, quatenus ſpectat ad inteſtina. *Generatio. Definitio.* Generatur hoc malũ, dum in inteſtinis creantur uermes, qui ita inteſtina afficiunt,ut corripiãt morbo in numero aucto.Quare morbus vermicularis inteſtinorum, eſt numerus præter naturam auctus, prodiens a verme. *Forma.* Forma eſt numerus auctus:nam in hoc morbo eſt generatio ſubſtantiæ,quæ antea non erat capite octauo, libro de morb.diff.& capite penult.libro 14. methodi. Numerus auctus eſt morbus, quatenus eſt conſtitutio præter naturam,lædens operationes,nam huius ſuppoſitum vſque adeo male afficitur, ut facultas ad agẽdum impotens reddatur: omnis quippe morbus eſt læſio facultatis, quæ pendet a mala ſuppoſiti diſpoſitione, & quæ dependet a mala cõſtitutione corporis patientis. *Subiectũ.* Subiectum in hac finitione, eſt inteſtinum: ad differẽtiam morbi vermicularis aliarum partiũ in capite vltimo,libro 14.methodi.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt uermis: qua cauſa numerus auctus præter naturam inteſtinorum, ab alio eorum numero diſtinguitur. Porro, cum uermis (e fine libro 14. methodi) ſit ſubſtantia, toto genere præter naturam; ea autem, quę pręter naturã ſunt, poſſint eſſe uel cauſæ, uel morbi, uel ſymptomata: ſtatuimus, vermes eſſe cauſam, & ſymptomata.Nã vermis habet rationem cauſæ efficientis, ſed contentiuæ, & ex vſu, quatenus concurrit ad conſtitutionem ſpeciei morbi: ideoque eſt cauſa efficiens, quæ gerit vicem formæ. Declaro. Et primum, ſi vermis capiatur, ut cauſa contentiua ex uſu, qua poſita, ponitur, & ipſa conſtitutio præter naturam, & qua remota, remouetur, ſecundum hanc rationem vermis eſt ſemper morbi in numero cauſa,quia aſſiduo adeſt ſubſtantia, quæ ante non fuit: interdum vermis etiam cauſa eſt anguſtiæ, & conſtipationis, cum copia excedit, & replet. Et ſecundum hos modos uermis eſt cauſa contentiua ex vſu: nam præſente uerme, neceſſario eſt numerus auctus, eo abſente, imminutus: id quod etiam ſtatuendum eſt de uerme præſenti copioſo, & replente, vbi tunc adeſt conſtipatio; eo autem abſente, abeſt. Si autem capiatur cauſa contentiua, ut concurrit ad conſtituendam ſpeciem morbi; vermis concurrit ad conſtituendam ſpeciem morbi vermicularis, quemadmodũ ſanguis concurrit ad conſtituendam inflammationem, ſicuti enim hæc ſine ſanguine eſſe non poteſt; ita nec morbus vermicularis ſine verme. Cæterum vermis etiam rationem habet ſymptomatis, quatenus eſt excrementum mutatum; nam ſi egrediatur, egreditur quod non deberet ſecundum naturam egredi: ſi detineatur, detinetur, quod ſecundum naturæ leges non erat detinendum. Iam etiam circa vermium cauſas digrediemur. *Cauſarũ Vermium plenior cõſideratio.* Loquemur autem de verme viuente: cuius doctrina explicata, patet etiam de mortuo quid ſit ſtatuendum. Generatur autem vermis in inteſtinis, dum in his colligitur pituita, quæ calido pręd ita, putreſcit: vnde dum calor pituita robuſtus, agit in pituitam putreſcentem, ſole concurrente, procreatur animal vermiculare. *Vermis, quid.* Quare vermis eſt animal vermiculare, toto genere præter naturam, in inteſtinis genitum, e pituita putreſcente, a calido pituitæ robuſto. Dicimus eſſe animal vermiculare toto genere præter naturam: ut pateat natura vermis, ſiue refertur ad naturam in communi, ſiue ad naturam humanam. Nam, ut refertur ad naturam in communi; non eſt elementum, non miſtum, ſed animal; & ſecundum Auicennam, non eſt animal muſcale, ſed vermiculare; quod idem poteſt in hac definitione, ac rationale in definitione hominis; denotat enim formam vermis, quę quia latet, ita eſt circumſcribenda. Si autem vermis referatur ad naturam humanam; eſt toto genere præter naturam, nam generatur ſubſtantia, quæ non deberet generari. Notandum cũm Auicenna, ſi conferatur uermis cum materia adeo putrida, ut vermis ex ea generari nequeat; vermem minus obeſſe, quam materiam putridam: ideoque melius eſſe, vt e materia fiat vermis, quam vt materia remaneat ſecundum ſe pura, id eſt, inſigniter putrefacta. Deinde diximus: in inteſtinis genitum: ad differentiam vermium, qui extra inteſtina generantur, ut in auribus, & alijs partibus, *Locus generationis Vermiũ, & nũ et in Ventriculo gignantur.* Vermes lati ſolum in inteſtinis generantur, e capite decimonono, libro quinto, de hiſt. animal. Cum autem ſermo etiam fiat de verme lędente ventriculum, quæritur, an in ventriculo generentur vermes. Reſpondet Ariſtoteles capite tertio, libro quarto, meteor. vermes non fieri in cibi coctione, ſed in ſegregata putrefactione in inferiore ventre, qui tamen aliquando ſurſum aſcendunt. Galenus comment. aphoriſ. 26. ſectione tertia tradit, aſcarides generari in externo recti inteſtini; latos autem vermes generari in omnibus, inteſtinis; rotundos magis in ſuperioribus generari: nec vllam facit ventriculi mentionem. Ratio autem hęc eſt: Vermes fiunt concurrente materia humida, & uiſcida: humida, ut putreſcat; viſcida, vt obtineat calorem robuſtum, quę cum deſiderentur in ventriculo, non autem in inteſtinis; iure vermes non in ventriculo, ſed in inteſtinis procreantur. Deſiderari autem hæc in ventriculo, non in inteſtinis, patet: nam pituita in ventriculo eſt miſta cum cibo, cum chylo, cum excremento, & tenui, & craſſo, ac reſidet in loco amplo, unde, licet pituita putreſcat in ventriculo, non tamen eſt particeps caloris idonei ad generationem vermium, tum quia ob miſtionem aliarum materierum, & maxime excrementi fetoſi, non poteſt obtinere lentorem, ut calor robuſtus ſeruetur; tum etiam, quia ob loci amplitudinem pituitæ calor diſſipatur. Contra, in inteſtinis pituita eſt ſecreta ab alia materia, & detinetur in loco minus amplo: vnde, quatenus eſt ſeparata, non adeſt materia, quę eius lentorem reſtringat; quare calor potens ſeruatur, maxime quia in inteſtinis minor eſt capacitas, & quia etiam ſpiræ reperiuntur,

quæ

Digitized by Google

Materiae qua, lūbricorum. quæ caloris robori ſuffragātur. Materia vermium e qua, eſt pituita putreſcens: vnde Galenus comment. apho. 26. ſectio. tertia ait, uermes fieri e putredine, & Ariſtoteles cap. 3. libr. 4. meteor. ait, uermes fieri in ſegregatione putreſcēta. Aetius dicit, in principio acceſſionum generari uermes, reſpicit enim ad ſubſtantiam e ſubiacente corruptione, ideſt, ad materiam quæ incipit putreſcere, quare in principio morborum non fiunt uermes, niſi prius materia incipiat putreſcere, deinde addit Aetius, vermes generari in vigore reſpiciens ad ſubſtantiam, quæ putreſcit ob malitiam morbi, vi cuius, ut calidi alieni, allicitur calore materia, ut putreſcat: tandem ſubdit, in declinatione uermes accipere ſubſtantiam e permutatione omnium in melius, ideſt, e materia minus putreſcente, quam in ſtatu. Vnde recte ſcribit Auicennas, ſatius eſſe, ut materia ſuſcipiat formam uermis, quam ut remaneat vehementer putrida. Verum in putredine eſt latitudo: vnde ſecundum Auicennam, uel eſt putredo remiſſa, & tunc fiunt vermes rotundi: uel eſt uehemens, & fiunt aſcarides, nam calor putredinalis magis uiget in infernis inteſtinis, vel eſt in medio conſtituta, & fiūt vermes lati. Porro, materia putreſcens e qua uermis generatur, eſt pituita: quæ ob humiditatem, & viſciditatem ad uermis generationem eſt idonea. Hinc Paulus dicit, vermium omnium originem prodire e cruda, & craſſa pituita, putredini accommodata, ideſt, humida. Auicennas ait, vermium materiam eſſe phlegma, quod in inteſtinis calefit; & putreſcit. Notandum autem phlegma in inteſtinis collectum, eſſe vermium materiam dupliciter: primo, ut ſeruat formam phlegmatis; ſecundo, ut degenerat in pus pituitoſum, ueluti in vlceribus: vnde ſi ſanies in vlcere non ſit pituitoſa, non generatur vermis. E melancholia, bile, ſanguine, non fit vermis. Melancholia enim eſt frigida, & ſicca: quare longinqua a proportione vitæ: nec adeſt calor potens in melancholia ad generandum uermē. Bilis autem ita eſt calida, ut ex ea non gignatur animal humidum, ſeu vermis humidus, ob contrarias complexiones: cum enim uermis ſit moderate calidus, & magis humidus, a uehementi caliditate bilis ita conſumitur humiditas, quę etiam in bile eſt exigua, ut non poſſit uermis generari. Sed nec a ſanguine generatur vermis, quia ſanguini cuſtodia eſt attributa, cum omnia membra vehementer ſanguine egeant: pręterea ſanguis proportione reſpondet carni, oſſi, ideſt, partibus viuentibus, quibus animal ſecundum naturam eſt donatum; non autem uermi: inſuper ſanguis ad differentiam pituitę, non eſt materia quę funditur ad inteſtina, & in eis remanet. Quibus uerbis, innuit Auicennas, ſanguinem non facile putreſcere, cum a natura cuſtodiatur: &, ſi putreſcat, non eſſe materiam idoneam, ad formam vermis ſuſcipiendam, cum ſit materia, mutari idonea in carnem, & oſſa, quorum natura eſt admodum diuerſa a verme; nā vermis collatus ad naturam humanam, eſt toto genere præter naturam: adhęc ſanguis non mutatur in uermem, quoniam non effunditur ad inteſtina; & ſi fundatur, non remanet, & ſi remaneat, grumeſcit, vnde ita refrigeratur, ut ſi ſubſequatur putredo, non ſit particeps caloris, qui vermis opifex eſſe queat. Nec obſtat, quamuis conſpiciatur vermis quandoque rubeus, quandoque flauus, interdum niger: nam id euenit, vel quoniam aliqua portio horum ſuccorum cum pituita miſcetur, uel quia a verme aliqua ſit ſuctio. Nec obſtat, quod Paulus dicit, interdum bilem una cum lumbricis egredi: nam id ſit, quoniam bilis petit, uel ventriculum, vel inteſtina. Tandem in definitione diximus: a calore pi-

Cauſa eff. fic. proxima.

tuitę robuſto: hęc enim eſt cauſa efficiens proxima; nam remota eſt ſol. Proxima hæc cauſa proponitur ad Ariſtoteles libro quarto, meteo. capite de putredine, vbi ſtatuit, generari beſtias, quoniam naturalis calor rei putreſcentis, idemque diſcretus ab ambiente, facultatem habet cogendi ea, quę ſunt excreta ab ambiente. Quare vermis, fit dum fit putredo a calore inſito rei ſeu pituitę putreſcentis. Oportet autem calorem eſſe robuſtum: nam ſecus ab alieno calore ita diſſiparetur, ut materia tota putreſcere, nec in vermem mutari poſſet. Auicennas hac de cauſa dicit, vermem fieri a factore potenti. Et Galenus comm. aphoriſ. 26. ſectio. tertia dicit, ſolam putredinem non ſufficere ad vermium generationem, verum calorem primum requiri. Hinc cum Hippocrate, pueri adultiores corripiuntur vermibus: nam in valde tenellis, non generatur pituita viſcida, vt ſit particeps caloris ita intenſi, ut generet animal. Hęc de definitione.

Differentia. Quoad differentias: cum hoc malum ſit numerus auctus præter naturam inteſtinorum, procedens a verme: Ratione formę dicendum, numerum auctum eſſe uel Solum, uel cum Conſtipatione. Ratione ſubiecti dicendum, morbo corripi inteſtina vel Superiora, uel Infima, uel Media. Ratione efficientis, ſumendæ ſunt differentiæ a verme. At cum vermis ſit animal vermiculare, in inteſtinis genitum e pituita putreſcente, a calore pituitæ robuſto: ratione formę, cum Ariſtotele capite nono libro quinto, de hiſt. animal. & Galeno comm. aphoriſ. 26. ſectione tertia, tres ſunt lumbricorum ſpecies, alij enim ſunt Teretes, qui ſunt longi, rotundi, graciles, & a nonnullis vocantur ſerpentes, alij ſunt Lati, qui cucurbitini uocantur, nam aſſimilantur ſeminibus cucurbitę, & Galenus hunc uermem capite 17. libro 14. methodi vocat ceriam, nam faſciam longam, & latam præ ſe fert, alij, denique ſunt Parui, quia aſcarides dicuntur, ideſt, eſcam rodentes. Auicennas quatuor ſpecies videtur recenſere, attamen has tres ſolum proponit, nam per vermes rotundos, & longos, intelligit primam ſpeciem, per rotundos, & breues, intelligit aſcarides, per latos, ſiue ſint longi, ſiue breues, intelligit ſecundam ſpeciem, nam vermes lati, & longi nil aliud ſunt, quam connexus plurium vermium latorum, ſed breuium. Ratione loci, in quo vermes generantur, ita ſunt ſumendæ differentiæ, cum locus ille ſit inteſtinum; ſecundum Auicennam, longi, & rotundi generantur in ſuperioribus inteſtinis, & quandoque vltra cubiti longitudinem producuntur, vermes lati generantur potiſſimum in medijs inteſtinis, ideſt, in colo, & cæco, quamuis interdum gignantur in omnibus inteſtinis, ut extendantur ad ventriculum, & ſedem; vnde quandoque, vt quidam referunt, longitudine æquant. 30. pedes. Aſcarides generantur in recto inteſtino, & magni non euadunt, quia vna cum fœcibus excernuntur. Ratione materiæ e qua, cum ſit pituita putrida, a chylo ſuperata, cum Auicenna tripliciter ſe habet, vnde, ſi exigua ſit tum putredo, tum ſegregatio, vermes fiunt longi, & rotundi; & hæc pituita viget in primis inteſtinis, in quibus pituita minus ſecreta eſt a chylo, & viget calor, vnde non admodum praua euadit pituita. Si autem ſumma ſit putredo materię pituitoſæ, & ſegregatio, generantur aſcarides, & propterea aſcarides cum Auicenna generantur e deteriori materia, quæ in recto inteſtino exuberare ſolet. Si autem pituita medio modo ſe habeat, procreantur lati, & ob id dicit Auicenna, materiam latorum eſſe vehementius putreſcentē, materia longorum;

Digitized by Google

gorum; hæc autem pituita redundat in medijs inteſtinis, & vſque adeo adhæret inteſtinorum tunicis, vt vermis veluti e tunicis enatus uideatur. Hinc Paulus & Aetius dicebant, latos lumbricos eſſe quaſi mutationem annatæ membranæ in vermem: dicunt [quaſi:] nam uermis non fit e membranis, ſed e pituita, & e viſcoſitatibus, ſecundum Auicennam, fixis in ſuperficie inteſtinorum; ut membrana in uermem mutari videtur. Tandem ratione cauſę efficientis; cum ſit calor potens; ab hoc non ſumuntur differentię, niſi ſecundum magis & minus: vnde calor magis potens, generat vermem magis uiuidum; minus potens, minus uiuacem.

Signa in genere. Cum autem morbus uermicularis, tanquam a cauſa continente prodeat a verme: ſufficiet de ſignis vermium dicere. In genere uermis indicatur ex effectu & cauſis. Ex effectu, ideſt, e læſa functione, exeunte mutato, & qualitate mutata. E functione; & primum e rixa, ideſt, temerario delirio: præterea ex horribilitate locutionis, ex emiſſione linguę, e voce aliquando intercepta, ex inſigni inteſtinorum dolore, eoque perforatiuo, e conuulſiuo motu, e ſcalptu narium, e dentium ſtridore in ſomno, e ſiti, ex ira aduerſus experge facientes, e pulſu imbecillo, e motu cordis prauo, ut cor veluti palpitare uideatur. Quoad exiens mutatum; indicatur vermis e ſaliuæ expulſu in nocte, vnde os eſt humidum, e uomitu pituitæ non citra fœtorem, pręterea e uermibus excretis, ex egeſtione alui ſæpe liquida. Quoad qualitatem mutatam; indicatur uermes e uentris tumore, hydropico ſimili, e labijs per noctem humidioribus, per diem ſiccis, ex oris fœtore: (vnde etiam fœminę agnoſcunt uermes:) præterea e mutato oculorum colore. Quoad cauſas; indicatur vermis, e prægreſſis cauſis, quæ vermium opifices eſſe poſſunt. Horum ſignorum cauſæ facile patent ex Auicenna, præſertim cum omnia ſigna pendeant a vi uermium putrilaginoſa, quæ in conſenſum ducit cor, cerebrum, & ventriculum.

Signa differentiarum. Quoad ſigna differentiarum: ratione formæ, cum ſint uermes longi, lati, & aſcarides: longi indicantur e dolore prope fundum uentriculi, ac ſi patiens mordeatur; indicantur etiam e noxam attinente ad ventriculum, uerbi gratia, e nauſea, ſiti, cibi inappetentia, ſingultu, & difficultate deglutiendi. Lati indicantur e fame; nam alimentum abſumunt, vnde tempore famis, ſymptomata intenduntur; indicantur etiam e deiectione ſimili ſeminum cucurbitæ. Aſcarides indicantur e pruritu ani; unde patiens ratione pruritus ſe vehementer ſcalpit, & vi pruritus quandoque ſyncope oboritur. Quoad reliquas differentias; circa has non eſt laborandum: nam ſi capiantur a loco, in quo generantur uermes; dum cognoſcimus uermes eſſe rotundos, cognoſcimus etiam generari in ſuperioribus inteſtinis, &c. Ita ſi differentię ſumantur a materia e qua: dum patet uermes eſſe rotundos, conſtat etiam generari e materia, minus & ſeparata, & putrida, &c. Si capiantur differentiæ ab efficiente; cum differentia ſit ſolum ſecundum magis & minus: quemadmodum uermis procreatur a calore magis uel minus potente; ita cognoſcimus has differentias e uerme, ut eſt uel magis, uel minus uiuidus, unde magis uiuax, magis mordet; & ſi, dum excernitur, magis mouetur, eſt etiam magis viuax. Medicus ergo uermes excretos inſpiciat.

Indicationes. Quoad præſidia: indicans ex vſu eſt uermis. I Cum autem uermis ſit animal genitū e pituita putreſcente: ob id indicationes ſunt ſumendæ a uerme, tum quatenus eſt animal, tum quatenus ſit e pituita putreſcente. Ideoque perpendenda ſpecies, uitium, & cauſa generans. Quoad ſpeciem, hęc duplex eſt nempe animal & pituita: a quibus prodeũt præſidia determinata, quę diriguntur uel ad uermem, uel ad pituitam. Quoad uitium ratione uermis, quatenus eſt animal, vitium ſpectat ad ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem & motum. Ad ſubſtantiam pertinet, quatenus uermis eſt ſubſtantia, tum animata, tum in toto genere pręter naturam. Quatenus eſt ſubſtantia animata & uita prędita; indicat remedium exanimans & mortiferum: unde, cum uita ſeruetur ope ſubſtantię dulcis, & deſtituatur ui amaritudinis: iure Galenus lib. 7. ſimp. cap. de braſſica, ſtatuit, enecantia uermes eſſe amara: vt enim dulcia vertuntur in ſubſtantiam vermium, unde vermes ſeruantur; ita amara, cum incepta ſint pro uermium nutritione, uermes enecant. Nec præter rationem uermis, quatenus ſubſtantia animata, indicat mortiferum: nam uermis mortuus facilius expellitur, ſiquidem uiuens, uicinas inteſtinorum partes apprehendit; mortuus autem cum fœcibus vacuatur. Si deinde uermis capiatur vt ſubſtantia toto genere præter naturam; indicat eradicans. Vitium quantitatis hoc loco perpendendum non eſt; cum remedium eradicans omnem quantitatem diſſipet. Quoad vitium in qualitate; cum vermis ſit calidus & humidus, indicat refrigerans & ſiccans. Quoad motum, hic duplex eſt: alter, ut vermis petit ventriculum, & hinc ſurſum mouetur; unde indicat retrahens infra, ſiue retractionis cauſa ſit, ut uermis fugiat, ueluti dum amara ſupra vſurpantur; ſiue illa cauſa ſit, ut vermis non fugiat, ſed alliciatur, ueluti dum dulcia infra vſurpantur. Alter motus eſt, dum uermes fugiunt amara, vi quorum expedit, ut uermes interficiantur. Quare, cum uermis moueatur procul ab amaris, indicat attrahens ad amara, hoc autem eſt dulce. II.

Quantum ad pituitæ uitium; ut putrida, indicat eradicans: &, ſi eradicari nequeat, ut copioſa, indicat minuens; ut humida, ſiccans, ut uiſcida, detergens, ut mouetur ad inteſtina, retrahens. Ratione cauſæ generantis, ſufficit perpendere præſidia, cauſa pituitæ: nam niſi generetur pituita, uermis nõ poteſt generari. Vnde ſi, uerbi gratia, pituita generetur ob uentriculi mala, ob uentriculi, ſcilicet intemperiem; huic contrarijs occurrendum, ut ſuo loco docuimus. III.

Morbus hic non exigui eſt momenti, cum vigeat inſignis uehementia eſſentiæ, eſt enim maximus receſſus a naturali ſtatu, tum ratione vermium, qui toto genere ſunt præter naturam; tum ratione materiæ e qua, cum ſit materia putrida. Quare ob inſignem uehementiam eſſentiæ, non raro præter vehementiam dignitatis, ſubſequitur vehementia facultatis, ut patientes periclitentur. Vnde Paulus dicit, pleroſque, nulla lumbricorum cura habita, a uermibus fuiſſe exeſos, & conuulſos obijſſe. *Prognoſtica in genere.*

Cæterum hæc mala intenduntur & remittuntur pro uaria uehementia differentiarum, & patientis robore, ac imbecillitate. Cum autem huius vitij differentiæ capiantur a uermis forma, & materia pituitoſa: expedit perpendere vim ſpeciei, vitij & cauſæ generantis. Vnde quoad uermem, & primum quoad ſpeciem, cum ſint tres ſpecies, Auicennas ſtatuit minus prauos eſſe aſcarides, deteriores eſſe teretes, deterrimos eſſe latos & longos: nam ſi lati ſint & breues, his peiores ſunt teretes. Ratio Auicennæ eſt: quia, licet aſcaridum materia ſit magis putrida, tamen minus *Prognoſtica differ.*

peri-

periculum imminet, quatenus aſcarides, & parui ſunt, & cum fœcibus prompte expelluntur, & præterea a viſceribus magis diſtant, nam, ut ſunt parui ſignificant vitium in genere exiguum, ut cum fœcibus facile expelluntur, ſignificant vitium in quiete remiſſum, ut diſtant a viſceribus, colligere licet, vehementiam dignitatis non eſſe inſignem. Quod ſi vero contingat, ut aſcarides ſint magni, & diu detineantur, omnia, ſecundum Auicennam, ſunt intenſiſſima, ſuccedunt que ſyncope, & mortes. Dum enim aſcarides uaſtiores euadunt, inſigne eſt vitium in quantitate, quatenus autem diu detinentur, eſt vitium vehemens in quiete, & vt ſyncopas pariunt, eſt inſignis vehementia facultatis. Lati vermes ſi etiam ſint longi, ſunt deteriores longis, & rotundis: quamuis enim in rotundis magis poſſit vehementia dignitatis, quatenus generantur in ſupernis inteſtinis; tamen in latis, & longis materiæ vitium in forma eſt vehementius, & ſimiliter ſecundum quantitatem, & viſciditatem, & præterea, ut pertinaciter quieſcunt, & tandem adeſt dignitatis vehementię, cum lati attinere poſſint etiam ad ſupernam inteſtina. Secus ſtatuendũ, ſi lati ſint teretes. Et hactenus de prognoſtico a ſpe-
2 cie. Quoad vitium ſpeciei, primum, ſi capiatur ſecundum ſubſtantiam, quatenus vermis eſt ſubſtantia animata, referri poteſt ad alium vermem, vel animatum, uel defunctum. Si referatur ad animatũ; cum Aetio vermes rubri, ſunt peiores albis, quoniam rubri aluntur ſanguine, & hinc probum alimentum conſumunt: contra, albi nutriuntur pituita, & ob id in rubris locum habent vehementia inſignior eſſentiæ, cum magis aduerſentur naturæ vermes rubri, quam albi. Si autem vermis referatur ad mortuum, cum Aetio viuentes ſunt defunctis deteriores, contra, cum Auicenna, defuncti ſunt peiores viuentibus. Aetius reſpexit ad vehementiam eſſentiæ; ratione reſiſtentiæ, aduerſus non virtutem, ſed medicamenta euacuantia: nam ægrius excernuntur vermes viuentes, vnde expedit illos interficere, quare vermis viuens, eſt ſignum vehementiæ inſignioris ratione reſiſtentiæ. At Auicennas reſpexit ad vehementiam eſſentiæ, aduerſus virtutem, ratione materiæ e qua: nam quo magis putreſcit materia: eo breuioris vitæ creantur vermes. Vnde vermis defunctus eſt ſignum inſignis vehementiæ eſſentię, materię putreſcentis, in corpore exſuperantis. Quoad vitium ſecundum quantitatem, patet, vermes maiores, & numeroſiores, deteriores eſſe paruis, paucioribus: etenim dum vermis eſt maior, uel numeroſior, maior eſt receſſus a naturali ſtatu, & propterea inſignior eſt vehementia eſſentiæ, quę referri poteſt in uirtutem, ut, magis lædit, & in medicamenta, ut magis reſiſtit. Quoad vitium ſecundum qualitatem; vermis calidior eſt peior; nam eſt magis uiuax, & hinc magis recedens a naturali ſtatu: unde adeſt vehementia eſſentiæ ratione virtutis, ut magis læditur; pręſertim ut patiens magis mordetur. Et præterea adeſt vehementia eſſentiæ ratione pręſidiorum, cum facile non cedant interficientibus medicamentis; quia ſcilicet vermes ſunt magis uiuaces. Quoad vitium in quiete; vermis eſt deterior, quo magis detinetur. Vnde dicit Auicennas, aſcarides, ſi diu detineantur, eſſe periculoſos. Quoad vitium ſecundum motum; perpendere oportet tempus, & terminum ad quem. Quoad tempus, cum Auicenna & Græcis ſatius eſt, ut uermes generentur circa declinationem morborum, quam circa, uel initia, uel uigorem, nam dum vermis inter initia egreditur, ſignificat inſignem putredinem, vi cuius natura intempeſtiue ad expellendum impellitur. Dum uero uermis in uigore egreditur, ſignificat immodicam malitiam, unde totis viribus natura nititur uermem expellere. At ſi circa declinationem; ſignificat mutationem in melius. E dictis igitur colligendum, vermem inter initia egredientẽ, eſſe ſignum vehementiæ inſignis eſſentię materiæ morbificę, dum autem egreditur in vigore, eſſe ſignum inſignis vehementiæ, & eſſentiæ, & facultatis: dum in declinatione egreditur, eſſe ſignum remiſſæ uehementiæ, tum eſſentiæ, tum facultatis. Quoad terminum ad quem, cum Galeno com. 18. libr. 2. prognoſt. melius eſt ut uermes deorſum pellantur, quam ut ſurſum aſcendant. Vnde peſſimũ, ſi moliantur ad peritonæum uermes: & ſi, ut Paulus notat, ex inguinibus erumpant. Quoad uitium ſpeciei, ut dirigitur ad materiam e qua; patet malum eſſe periculoſius, ut pituita hęret magis uel putrida, uel copioſa, uel uiſcida, uel quieſcens: ſiquidem tunc eſſentiæ uehementia eſt inſignior. Quoad cau- 3
ſam generantem, perpendenda hęc eſt cauſa potiſſimum pituitæ, unde uario modo prognoſticandũ, pro varia uentriculi conditione, ut alibi diximus. Verum addendum: propoſitas uehementias intendi, ſi cum uermibus annectatur uel febris, uel alui profluuium. Nam multiplex malum peius eſt, quam ſimplex. Præterea, quoad febrem, febris primum uermium alimentum abſumit, unde uermis magis affligit: ſecundo, cum calor febrilis uermem infeſtet; uermis redditur magis inſenſus. Tertio febris, ut poſtulat frigida, prohibet calida, non permittit amara, quare eſt in cauſa, ut uermis non pereat, & hinc perſeueret vehementia uermium, penes uitium ſecundum ſubſtantiam. Quarto, ſi febris ſit putrida, cum uigeat putredo, exſuperat materia, e qua uermis producitur. Quare febris eſt ſignum multiplicis vehementiæ eſſentię inſignis, & uermis, & materiæ e qua. Quoad alui profluuium, cum Auicenna ſatius eſt, ſi uermes una cum fœcibus exeant, quam ſi alui fluxus ſit coniunctus; nam fœces citra ſpirituum iacturam excernuntur; alui autem fluxus languorem inducit, pręſertim ſi fuerit fluxus alui ſanguineus. Quare alui profluuium eſt ſignum inſignis uehementiæ facultatis. Tandem uehementia quælibet inſignis indicatur, & potiſſimum facultatis, ſi anhelitus ſit frequens, frigidus, intumeſcat corpus, & præſertim ſi oculi immoti conſpiciantur, prorſus deſperandum eſt, quia ſumma eſt facultatis uehementia.

Cap. 57. lib. 4.

Curatio. Chirurgia

Quoad præſidiorum materias: in hoc malo, uenę ſectio non probatur; nam per uenam ſectam, nec uermes, nec materia e qua, id eſt, pituita, euacuantur. At ſi forte cum hoc malo ſit annexum malum ſanguineum; probatur uenæ ſectio. Quod ſi aliquis obnoxius uermibus ſit, propter copioſam pituitam, quæ in ventriculo generatur: probari poſſunt fonticuli in cruribus, ad præſeruandum.

Pharmacia.

Quoad medicamenta; hęc diriguntur, uel ad Patientem non lactentem, uel ad Infantem exſugentem lac. Quoad patientem non lactentem: materia medicinalis eſt duplex: alia reſpicit Materiam e qua, alia Vermes. Reſpicientia materiam e qua, diriguntur ad Pituitam, &, uel ad Vitia pituitæ, uel ad Cauſam generantem: de quibus in ſermone, de intemperie uentriculi diximus. Nunc ſufficiat admonere; ſi pituita tantum reſideat in primis ductibus, præſertim probari [ſpecies hieræ:] Si autem etiam in toto abundet, probari [agaricum, non rhabarbarum (quod plerique uſurpãt) licet enim hoc amatore ſuo proſit ad enecãdos vermes: nocet tamen, ui allicit nõ pituitã, ſed bilem: inde enim reliquitur pituita [qua dominante, ſopores, epilepſię, apoplexiæ, & mortes ſuccedunt. Quare

Phlegmagoga.

Digitized by Google

pro pituita in toto exſuperante probatur agaricus; nam huius vi educitur pituita, & cum Meſue egreditur etiam vermis: ſiquidem amaritudine agarici vermes pereunt; & ob vim ſoluentem, una cum pituita egrediuntur. De vſu autem agarici in ſermone de affectibus ventriculi diximus.

1. Necantia lumbricos. Medicamenta, quæ vermes reſpiciunt, ſunt Interficientia, Allicientia, Eradicantia. Interficientia ſeu enecantia vermes, enecant vel Citra aſtrictionem, vel Cum aſtrictione. Si citra aſtrictioné, ſunt calida, aut Frigida. Si cum aſtrictione; aſtringunt vel Leuiter, vel Inſigniter. Calidis vtendum, ſi febris non inhibeat: frigidis autem, ſi febris vrgeat. Non aſtringentia vſurpanda, ſi aluus non ſit lubrica; probantur aſtringentia, ſi aluus fluat: & ſi moderate fluat, leuiter aſtringentia, probantur; ſin autem larga ſit fluxio, aſcendendum ad magis aſtringentia. Calida interficientia citra aſtrictioné, diriguntur vel ad Omnes vermes, uel potius ad Vnicam ſpeciem.

Quoad priora; quę reſpiciunt vermes indifferenter; Auicennas cum reliquis probat [abrotanum, coſtum amarum, citri ſemina, & cortices, perſicariam, perſiei folia, perſicorum nucleos, ſcordiũ, magnas antidotos, ſed antiquas.] Teretes vermes magis reſpiciunt, [abſinthium vulgare, ſantoniũ, cuius ſemina ſaccharo condita ſunt in communi vſu; hoc autem medicamentum, & interficit vermes, ratione amaritudinis ſeminum, & eoſdem allicit, ratione ſacchari. Vti etiam poſſumus lupinis amaris, centaurio minori, ruta, hyſſopo, iua naſturtio, praſſio, thymo, cymino, heliotropio minori. Democritus maxime probat ſtercus muris puluerizatum.] Latos magis iugulant, [anchuſa, lauri baccę, cardamomum, nigella trita cum ſale, filix mas & fœmina; quamuis filix fœmina in fœminis ſit ſuſpecta, quoniam e ſententia Dioſcoridis eſt cauſa ſterilitatis.] Aſcarides ab iiſdem necantur, a quibus lati.

Frigida enecantia ſunt, [acetum, hordeum, ſed cum cortice, cornu cerui, lactuca agreſtis, ſuccus citri, limonis, arantijs medij ſaporis, ſed ſumantur hi ſucci e fructibus maturis, nam immaturi aſtringunt: probatur oxymeli, ſyrupus acetoſ. ſimplic. Aetius probat vermes terrenos ſiccatos, numero vij. cum ſapa, aut cum mulſa. Probatur etiam radix graminis quę in communi eſt vſu; nam e libro ſexto ſimplicium, hęc radix eſt frigida, ſicca, ſubdulcis, ſubacris, ſubacerba:] quã frigida & ſicca, aduerſatur vermi calido & humido, quatenus eſt ſubdulcis, allicit vermes, ne fugiant ab interficientibus: quatenus eſt ſubacris, vermium humiditatem abſumit, quatenus eſt ſubacerba, diu moratur; unde efficaciter agit in vermes; nec aluum reddit ſtipticam, cum leuis ſit aſtrictionis, pręſertim cum ſit ſubdulcis, ſubacris. [Probatur etiam oleum: vnde cibi oleo potius ſunt condiendi, quam butyro: contra clyſteres parandi:] nam butyrum allicit vermes; ab oleo fugiunt, etenim, ſicuti butyrum eſt acrimoniæ expers, ita oleum, e capit. 18. libr. 2. ſimplic. niſi beneficio artis candidum reddatur, non eſt expers mordacitatis, ſiquidem mordax eſt portio olei ſeroſa.

Quoad interficientia quę una aſtringunt, & primum quę leuiter aſtringunt; ſunt [roſę, cichorium, maſtiche, cortex radicis mori, & cum Aetio abſinthium, portulaca, myrtus, ſumach, plantago, &c.] Hęc de interficientibus, in quorum vſu notandum; quod vermes necanda non debeant balani forma adminiſtrari, niſi in a caridibus. Prætérea, ſi ſuperiora inteſtina afficiantur, & vermes ad ventriculũ aſcendant: clyſteres allicientes parari debent, ſi deſcendant, & affectio ſpectet ad inteſtina craſſa, clyſmis amaris vtendum, qui vermes attingere poſſunt: non autem glandibus amaris, quę nõ vltra rectum inteſtinum poſſunt aſcendere, ideoque in vermibus longis & rotundis locum habent balani allicientes; nam interficientes, quia non ſtatim poſſunt vermes attingere, & in eos agere, faciunt ut ſurſum repant: quod in enematibus non metuendum, quæ contactu ſtatim necant.

2. Allicientia. Quoad Allicientia, hęc locum habent, dum vermes viuunt, & plerunque interficientibus miſceri ſolent. Accedunt autem ad calidum & humidum, & ſunt pinguia; vt [ſaccharum, mel, faui mellis, lac, butyrum, adipes, ſapa, medullæ expertes acrimonię.] Porro, quoad vbi agendum; dum vermes in ventriculo ſubſiſtunt, allicientia non ſunt per os exhibenda, ſed per ſedem, ne vermes aſcendant. Glandes hoc in caſu non debent oleo inungi, quod inimicum eſt vermibus, nec eos prolectare poteſt. Si vermes in uentriculo ſubſiſtentes ad eos habeant impetum, & homo facile euomat; allicientia in ore ſunt detinenda, non deuoranda, ut [ſaccharum, & os ſępe lacte colluendum,] ut alliciantur. Expellentia & eradicantia, vt plurimum ſunt amara, ut [aloe, eaque non lota, ſi ſubuſtus ſit patiẽs, unde maxime probantur ſpecies hieræ, item pilula Ruſi, & agaricus, carthamus, iris, decoctum ebuli, epithymi; aſcendere etiam licet ad veratrum nigrum & colocynthidem. Paulus etiam euphorbium & ſcammonium exhibet, ideoque nec rhabarbarum improbandum videtur.] Sed notandum, ſcammoniũ & rhabarbarum, ut bilem allicientia, improbari in vermibus; quemadmodum ſupra diximus, probari autem quatenus amarore uermes interficiunt, acrimonia abſumunt uermium humiditatem, & expultricem irritant. Quare ſi bilis in toto reperiatur, & uermes ſubſiſtant in primis uijs, hæc medicamenta probantur, uel citra minimam doſin, uel ad ſummum in minima doſi: quoniam enim non uacuare bilem, ſed amarore uermes necare eſt animus, icirco ſubſiſtimus infra minimam doſin, qua non allicitur bilis, ſed uermes iugulantur: [His addi poſſunt fella. Cum Aetio probatur oleum omphacinũ, ad unc. j. ſ.] Quoad [uſum;] licet ſumma ſit actio uermium, non tamen ſimpliciter ſumma doſis ſoluentium exhiberi debet, & præſertim bilem ducentium, unde rhabarbari ſumma doſis erit drac. j. ſcãmonij gr. v. Pręterea quoad [ubi;] iniucunda, ut fel, poſſunt umbilico aptari. Interficientia ſupra vmbilicum applicari debent, ne aſcendant uermes, dum fugiunt medicamenta: at euacuantia ipſi vmbilico ſunt imponenda. Circa aſcarides notandum, quoad [ubi] agendum, poſſe per inferius amara adminiſtrari. Vnde Aetius quandoque aſcendit ad [paſtillos Andronios,] qui uehementer ſiccant, & materiam uermium, nimirum pituitam, ſiccãdo abſumunt.

3. Expellentia.

Cholagoga quatenus uſurpanda.

De Victus ratione.

Diæta. QVoad Dięṭam, notandum, an adſit febris, & alui profluuiũ, nec ne. Si enim non adſint, cum Auicenna probantur cibi calefacientes & ſiccantes, attenuantes, detergentes, expertes pinguedinis & dulcedinis, & potius acres, uel acidi, hi enim cibi calefaciendo & ſiccando prohibent pituitę generationem; ſiccando aduerſantur humiditati uermium, attenuando craſſam pituitam attenuant, detergendo uiſcidam diſſipant, & uermes hærentes mouent, quatenus autem cibus eſt expers dulcedinis & pinguedinis, admittitur uermibus alimentum. Vnde Aetius probat [allium: Auicennas probat ius cicerum, folia caulium, oliuas ſalitas, nuces

Digitized by Google

nuces ſiccas, amygdalas, perſica, ſeniculum ſale & aceto conditum, cappares, carnes ſalitas, carnes co lumbi ſilueſtris.] Victus tenuis improbatur: alias enim vermes magis rodunt inteſtina & ventriculum: ideo parum cibi, at ſæpe exhibendum. Potus proportione reſpondebit. Quod ſi patiens febricitet; probantur [cibi parati ex hordeo, & cum Aetio e ptiſana, decocta cum plurimo oleo omphacino.] Cibi condiantur [aceto, acido citri, &c.] Si annexus ſit fluor alui; cum Auicenna cibi condiantur [rhoe opſoniorum, ſeu ſumach, ſucco granatorum, omphacio, aceto roſ. & ſimilibus.] Si aluus ſit nimis auara; cum Aetio probatur [halica, cum decocto ſebeſten, ptiſana cum copioſo oleo omphacino.] Et his vtendum, ſi patiens non ſit lactens.

Cura infantum. Si autem patiens ſit infans lactens: diriguntur materiæ ad Nutricem, & Infantem. Ratione nutricis conueniunt iam propoſita medicamenta. Ratione infantis probatur [fel tauri, vel aliorum animalium, probatur aloe, farina lupinorum, mel:] Et hæc ſunt applicanda vmbilico. Expedit etiam [allium admouere prope os infantis. Aetius probat ſalis granum in ore detentum, vt liqueſiat, & deglutiatur; nam vi acredinis, vermes ſtatum ſubſident. Probantur glandes e melle.] Si pruritus vrgeat, cum Aetio ignitis lapidibus anus fouenda, quia pueri non poſſunt perferre pruritum. Incantamenta omitto; non enim ad rationalem medicũ pertinent: & ſi quis ſcire cupiat, videat Sauonarolam in ſermone de vermibus.

Hæc dicta ſint de morbo vermiculari inteſtinorum.

CAPVT XV.

De Alui ſeu inteſtinorum fluxu, in genere.

Nomen. INteſtina ſunt inſtrumenta, p quę egrediunt excrementa craſſa primæ coctionis, dum homo ſecundũ naturã ẽ cõſtitutus. Qđ ſi materia p hos ductus nõ ſecundum naturam egrediatur: oboritur illud vitium, quod vocant alui profluuium: *Generatio.* quando ſcilicet per aluum egreditur materia, quæ non deberet egredi. Generatur hoc vitium, *Definitio.* dum inteſtinis occurrit cauſa morbifica, cuius vi læditur ipſorum retentio. Profluuium igitur alui, eſt exiens mutatum materiæ morbificæ, dependens a læſa retentione inteſtinorum. *Forma.* Forma eſt exiens; ad differentiam excrementi quod detinetur, vt contingit in alui ſtipticitate. Exiens mutatum dicitur; ad differẽtiam excrementi ſecundum naturam. Materiæ morbificæ; ad differẽtiam ſimpliciter fęcum, quæ ſunt excrementa ſecundum naturam.

Materia morbifica quotuplex. Hæc materia morbifica, quæ egreditur, neceſſario eſt minera; ad differentiam vaporis: nam ſi ſoli flatus erumpant, non eſt alui fluxus. Porro hæc materia morbifica, eſt cibus, com. 13. l. 2. prognoſt. cap. 11. lib. 1. de criſ. Cibus autem bifariam perpenditur: primum, vt Non eſt mutatus; ſecundo vt eſt Mutatus in ventriculo. Si egrediatur cibus non mutatus; fit fluxu Leientericus, Cęliacus: vt differentia ſit ſolum ſecundum magis & minus. Si autẽ cibus ſit mutatus; mutatio conſideratur ſecundum triplices coctiones. Quoad mutationem primę coctionis: hæc materia eſt vel Alimentalis, in quam mutatur cibus in prima coctione: vel Excrementitia. Si alimentalis; fit fluxus Chyloſus, quia chylus egreditur. Materia excrementitia primæ coctionis, eſt excrementum ſtercoroſum, craſſum: vnde appellant fluxum Stercoralem. Si conſideremus hanc materiam, ſcilicet cibum, vt mutationem ſuſcipit in ſecunda coctione: vel eſt materia Alimentalis, vel Excrementitia. Si alimentalis; eſt ſanguis; quare fit profluuium ſanguinis, quod largiori voce dicitur Dyſenteria. Si materia fuerit excrementitia, quandoque eſt Humor, quandoque Ichor. Per humorem intelligimus excrementum Bilioſum, Melancholicum: per ichores, quemlibet ſuccum alimentalem: & dicitur hic fluxus Diarrhœa, communi voce profluuium. Si conſideretur mutatio in tertia coctione, eſt materia vel Alimentalis, vel Excrementitia. Per alimentalem intelligimus materiam pinguem, pinguedinem, humiditates alimentales: vnde fit fluxus, qui dicitur Colliquatiuus. Si vero materia ſit excrementitia, non poteſt eſſe niſi præter naturam: & ſolet in ea copia generari; vt, ſi defluat per inteſtina, excitetur profluuium alui. Hæc materia duplex eſt: alia pertinet ad ſolum Cerebrum: alia poteſt ſpectare ad Alias etiam partes. Ad cerebrum pertinet, quando excrementum tertiæ coctionis ipſius cerebri, quod vocant pituitam, ſeu mucum, demittitur ad inteſtina, & appellatur profluuium Cerebrale, catarrhale. Ad alias partes ſpectare poteſt excrementum, ſed potius internas, quando in harum partium abſceſſibus generatur copioſum pus, quod ad inteſtina fluit, & dicitur fluxus Purulentus. Sed accidit etiam interdum, vt per aluum reijciantur calculi, vermes: quos tamen nos non propoſuimus, quia in fluxu alui præcipuas materias attulimus, cum quibus accidit quandoque, vt vermes & calculi ſint coniuncti. Hæc de materia morbifica: & quotuplex ea ſit. Iam explicandum eſt, quot modis materia *Vitia materia morbifica.* morbifica peccet. Peccat autem in Subſtãtia, Quantitate, Qualitate, & Vbi, capite 2. & 6. lib. 8. de placitis. In ſubſtantia, ſi exiens corrumpatur, & acquirat formam toto genere præter naturam, quandoque remiſſæ, quandoque inſignis actiuitatis, verbi gratia, ſi in febri peſtilenti fiat fluxus materiæ peſtilentialis, hæc enim materia ſuſcepit mutationem ſecundum ſubſtantiam, & formã accepit maximæ actiuitatis: dantur enim gradus: ad quod interdum reſpiciens Galenus, dicit; febres peſtilentes ab alijs differre, ſecundum excellentiam putredinis. Vitium in quantitate eſt, quando materia, collata cum ijs, quæ per os aſſumpta ſunt, quantitate excedit. Vitium in qualitate, eſt in Prima, vel Secunda: in prima, vt ſi fiat fluxus materiæ calidioris, vel frigidioris, in ſecunda, vt ſi fiat fluxus materiæ immutatæ ſecundum colorem, odorem, vel conſiſtentia. Tandem ſi motum perpendimus localem, ſeu lationem, quoties in fluxu materia pręter naturam mouetur, dicitur peccatum in motu, vt ſit fluxus Symptomaticus. Addidimus in definitione, profluuium alui, ad differentiam profluuij aliarum partium.

Cauſa efficiens. Vltimo dicimus, dependens a læſa retentione. Sermonem enim in pręſentia habemus de ſymptomate ſecundo, ad differentiam primi, id eſt, læſa actionis [(primum dicitur ſymptoma, quod immediate morbum ſequitur, ſecundum, quod ſequitur primum, vt hoc loco exiens mutatum. cap. 2. libro 3. de cauſ. ſympto.)] Retentio autem quia prorſus eſt in fieri, vt omnis actio, nihil indicat, ideoq; cauſæ læſionis afferendæ. Retentio læditur, quando eius facultas fruſtratur. *Fruſtratio retẽtricis: 1. primario.* Fruſtratur autem primario facultas retentrix inteſtinorum, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læſio facultatis fit ob morbum, qui pertinet ad inteſtina, & vel occupat

pat

Digitized by Google

pat inteſtinorum Tunicas, vel Vaſa. Si tunicas, eſt intemperies inſigniter humida: vnde potiſſimum contingere ſolet cęliaca. Si ad vaſa ſpectat: eſt morbus vel in Compoſitione, vel in Soluta vnitate. Si in mala compoſitione: pertinet ad Poros vaſorum, & eſt diapedeſis, vt fiat fluxus ſanguinis per aluum, per diapedeſin: vel occupat Orificia vaſorum, & tunc fit profluuium ſanguinolentum, per anaſtomoſin. Si in ſoluta vnitate; fit fluxus ſanguinolentus a διαιρέσει. Error externus, eſt materia immodica, quæ non poteſt a retentrice detineri. Si facultas inteſtinorum retentrix ſecundario fruſtretur: id accidit, quia fruſtratur vel Expultrix inteſtinorum, vel Motrix, deſtinata a natura propter alui excrementa detinendum. Expultrix quandoque læditur ob Vlcus, vt fit in dyſenteria; quandoque ob Inflammationem. Quibus vitijs exſiſtentibus, materia irritat expultricem; non quia habet vim mordendi, nec quod ſui copia extendat; ſed pondere, vt colligitur e cap. 13. lib. 3. facult. natural. vbi Galenus vult expultricem inſurgere ad expellendum, non modo ratione morſu, vel copiæ; ſed etiam ratione ponderis. Per pondus intelligit materiam, quæ propria ratione ob ſui copiam, non deberet quidem aggrauare; ſed aggrauat tamen, quia relata ad vires fit ponderoſa: vt contingere ſolet, quando inteſtina ſunt affecta vlcere, vel inflammatione. Præter morbos expultricis poteſt eſſe error externus: vt materia copioſa, mordax. Cauſa denique lædens eſt motrix pertinens ad ani muſculum, cuius officium eſt partem occludere, vt non aſſiduo excrementa reijciantur & expellantur: hic muſculus ſi paralyſi afficiatur; oboritur fluxus alui: & hac ratione retentrix inteſtinorum non propria ratione, ſed ex accidenti fruſtratur.

b. Ex accidente.

Differentia.

Cum ſermo ſit, de profluuio alui in genere: differentia debet capi a materia quæ fluit; a loco, vnde fluit, & a cauſa efficiente. A materia fluente totſumi poſſunt differentiæ, quot ſpecies & vitia materiæ morbificæ ſupra ſunt propoſita. Quoad locũ, vnde fluit: materia fluit vel a Toto, vel a Parte: ſi a parte, vel ab Hac, vel ab Illa, & ab inteſtinis vel Supernis, vel Infernis. Quoad cauſas efficientes profluuiũ alui fit, quando fruſtratur retentrix, vel Propria ratione, vel ex Accidenti.

Signa diff. a materia.

Vitium hoc in genere patet. Quoad differentias, primo quæ a materia capiuntur: materia quę egreditur, oculis ſubijcitur, an ſit cibus qualis aſſumptus eſt, an chylus, an fęces, & quæcunque alia materia. Quoad vitium, peccatum in ſubſtantia, id eſt, corruptio, cognoſcitur e fętore, ſupra naturalem fętorem; e morſu, vbi enim corruptio & putredo, ibi calor extraneus, & materia mordax. Vitium in quantitate cognoſcitur, ſi exeuntia ſunt in maiori quantitate, quam conueniat pro ratione aſſumptorum. Vitium in qualitate cognoſcitur; verbi gratia, ſi materia peccet ſecundum caliditatem, ægri teſtabuntur in exitu ſe ſentire materiam calentem; & præterea indicatur ex acrimonia, ſi materia peccet ſecundum frigiditatem, contra. Vitium in qualitate ſecunda facile patet; mutatio ſcilicet, ſecundum conſiſtentiam, colorem, &c. Quoad vitium in motu locali; cognoſcitur, profluuium non criticum, ſed potius ſymptomaticum, e mala tolerantia patientis, & quia in lotio coctionis indicia deſiderantur. Quoad differentias termini a quo: materia fluit, a toto, ſi prægreſſa ſit totius corporis repletio: uerbi gratia, ſi quis conſueuerit pati fluxum ſanguinis per hæmorrhoides, & hæc excretio poſt ſupprimatur, & ſequatur profluuium ſanguinis, præſertim melancholici, ſignum eſt materiam collectam in toto eſſe, & a toto fluere. Idem de parte ſtatuendum, materiam ſcilicet potius ab hac parte, quam ab alia prodire, ob diſpoſitionem partis, &c. uerbi gratia, ſi quis copioſiſſimam habeat euacuationem per os, & per nares excrementi pituitoſi cerebri, & cohibita hac euacuatione ſuccedat profluuium alui pituitoſæ materiæ; tunc cognoſcitur prodire a cerebro. Et ſic de reliquis. Cauſa efficiens cognoſcitur e proprijs uitijs: uerbi gratia, ſi erunt ſigna humiditatis immodicæ; iudicandum eſt labefactatam retentricem facultatem. Cognoſcitur autem humiditas, quia celerrime & citra morſu euacuantur, quæ ingeruntur. Si morbus pertinens ad retentionem ſit diapedeſis, uel anaſtomoſis, uel diæreſis; egreditur ſanguis: de quibus in ſermone de ſputo ſanguinis, cap. 6. lib. 2. Si hoc malum fiat uitio expultricis, aderit inflammatio, ulcus. Signa autem ſunt, inteſtina his uitijs detineri, dolor, febris, &c. de quibus cap. de Dyſenteria. Si uitium ſpectet ad facultatem motricem, aderunt ſigna paralyſis illius muſculi: de quibus alias: item inuitis ægrotantibus, & citra morſum egreditur materia.

Signa diff. a cauſa eff.

Indicationes.

Indicationes utiles, capiuntur ab Exeunte, & Efficiente. Ab exeunte, primo a peccato exeuntis materię: ut ſi uitium in ſubſtantia, eradicandum: in qualitate, alterandum contrarijs: in quantitate, minuendum, in motu, retrahendum. Ratione efficientis, ſi capiantur indicationes a morbis, quorum ut facultas fruſtratur, retentricis morbus, ſcilicet immodica humiditas, indicat ſiccum. Quoad morbum ſecundum uaſa, diapedeſis indicat denſum, anaſtomoſis, aſtringens, diœreſis, agglutinans. Quo ad morbos expultricis: ſi fuerit ulcus, patet indicatio: ſi inflammatio, itidem indicatio patet, e doctrina de tumore ventriculi. De paralyſi muſculi alias.

Prognoſtica.

In genere de periculo nihil certi pōt ſtatui. Quoad differentias igitur formales; cum propoſita ſit materia, eius tum ſpecies perpendi debet, tum vitium. Quoad ſpeciem: ſi eſt fluxus cibi non mutati; eſt admodum periculoſum, quia materia eſt vehemens ratione dignitatis, ſcilicet ventriculi, quia lęſa eſt actio principalis, nimirum coctio ventriculi. Adeſt etiam vehementia eſſentiæ, quia eſt inſignis receſſus ab excremento naturali. Adeſt vehementia facultatis corpus regentis, quia vbi cibus egreditur, quemadmodum aſſumitur, virtus ferre non poteſt. Ideo fluxus cibalis maxime eſt periculoſus, & lethalis, ſi ſcilicet vires infirmę ſint, & fluxus diu duret. Fęcum fluxus, non eſt admodum periculoſus: quia in hac materia non eſt triplex illa vehementia. Similiter etiam diſcurrendum circa materiam exeuntem, quæ generatur in ſecunda, & tertia coctione. Notandum, cęteris paribus alui profluuium ſemper magis eſſe periculoſum, quoties egreditur materia alimentalis, quam ſi excrementitia: vnde fluxus ſanguinis periculoſus eſt; maxime autem colliquatiuus. Quoad materiæ vitium: ſi eſt in forma, dum ſcilicet exiens eſt corruptum, profluuium ſatis eſt periculoſum: præſertim quia adeſt vehementia facultatis, nam omnis materia corrupta, eſt maligna, mali moris, quę duo pertinent ad vehementiam facultatis, cęterum intenditur hoc periculum, prout forma eſt maioris actiuitatis. Si vitium in quanto, malum periculoſius, ſi in maiori copia egreditur, quia vbi maior copia materiæ, ibi maior receſſus a naturali ſtatu, maior vehemētia eſſentia, & facultatis. Si uitium in qualitate, fluxus periculoſior, ob uehementiam eſſentię, qui magis a naturæ modo recedit, uerbi gratia, fluxus atrę bilis peſſimus, quia peccatum in qualitate eſt inſigne. Vitium in motu eo periculoſius, quo maior impetus: tunc enim maior vehementia eſſentiæ. Quoad ſubiectum: profluuium eſt magis 2

peri-

Digitized by Google

periculoſum, ſi inteſtina ſuperna afficiantur, quam ſi inferna: quia maior dignitatis vehementia. Quoad efficientes: ſi perpendamus morbos, vt vehementiores ſunt, ita fluxus periculoſior. Si humida intemperies; non eſt ita deſperandum: licet augeatur periculum, ſi hæc fuerit in habitu: quia adeſt vehementia eſſentiæ. Si in cauſa ſit diapedeſis, vel anaſtomoſis; eſt leuis vehementia: multo peius eſt alui profluuium, ſi ſit diæreſis.

Quoad expultricem; ſi morbus ſit inflammatio; pro vehementiori vel remiſſiori inflammatione varie prognoſticandum. Similiter dicendum de vlcere: quemadmodum diximus de tumore, & vlcere ventriculi. De motrice, ſeu paralyſi alias. [(In prognoſticando reſpicimus ad vehemētiam rerum præter naturam, & ad virtutem. Vehementia facultatis, non pertinet ad vires, ſed ad res præter naturam. Quando enim conſideramus vires, tum conſideramus res ſecundum naturam; prout ſcilicet virtus eſt robuſta, vel imbecillis. Declaro: Si materia ſit mordax, cuius ratione dolor excitetur, & alui profluuium: hoc non pertinet ad res ſecundum naturam, ſed præter naturam: quia perpendimus materiam, quæ ita eſt mali moris, vt non regatur. Amplius vero in eodem ſubiecto propoſito, dum ratione materię illius mordacis, excitatur animi deliquium; conſideramus, an patiens ſit iuuenis, vel ſenex; boni habitus, an mali; carnoſus, an emaciatus: & hoc eſt reſpicere ad vires.)] In alui profluuio ſi vires ſint imbecilliores, eſt periculoſum. Ideo Hippocrates aphor. 12. ſect. 5. in tabidis fluxum eſſe lethalem dixit, quia in his virtus debilis. Et Galenus cap. 5. li. 2. ad Glaucon. qui ſcirrho hepatis tenentur, ſi corripiantur alui profluuio, ait eſſe lethale; quia vires ſuccumbunt. Ita, cęteris paribus, magis periculoſum eſt profluuium, in ſenili ætate, in puerili, quam in florente, quia vires citius collabuntur. Idem iudicium eſt de temperatura & habitu, quatenus ſunt ſigna uirtutis debilis, vel robuſtæ.

Curatio. Venæ ſectio.

Quoad venæ ſectionem; hæc non conuenit, niſi ſanguis peccet. Sanguis autem in alui profluuio tantum peccare poteſt, ut habet rationem cauſæ principalis; non ut habet rationem cauſæ ſine qua non; quia ſi poſſet ſic peccare, eſſet etiam euacuandus. Declaro: Sanguis habet rationem cauſæ principalis in profluuio ſanguinis: quare aperienda uena, ut ſanguis, qui præter naturam in inteſtina habet impetum, retrahatur, niſi enim fiat retractio, periculum eſt, ne uires omnino collabantur. Ita etiam ſanguis habet rationem cauſæ principalis, in profluuio alui, quæ ſit ob inflammationem inteſtinorum: quia inflammatio fit a ſanguine, tanquam a cauſa principali. In reliquis fluxibus, non poteſt ſanguis habere rationem cauſę ſine qua non; multo minus cauſę principalis, nam ſi fluxus ſit materiæ biloſæ, uel pituitoſæ, poſſumus his cauſis occurrere citra euacuationem ſanguinis, hic enim ueluti frenum eſt, moderans ſuccos calidos, & frigidos. In nonnulli quidem affectibus uena ſecatur, gratia ſanguinis, qui habet rationem cauſę ſine qua non, uerbi gratia, in frigida dyſcraſia uentriculi hoc facimus, propter ſequentem curationem, oportet enim uentriculo applicare medicamenta calida, quæ attraherent a toto in uentriculum, ſi ſanguis adeſſet, ideoque hic haberet rationem cauſæ ſine qua non. At in profluuio alui non applicamus attrahentia, nec calida, nec relaxantia; ſed frigida potius aſtringentia. Et ob id ſemper ad fundamenta oportet reſpicere. Altimarus probat uenæ ſectionem, ſed non explicat, num ſemper, necne. Si ſanguis peccet ratione qualitatis, ſat eſt refrigerare, non euacuare: ſi ratione tenuitatis, craſſefacere. Quandoque eſt vitium ratione quantitatis: ideoque minuere licet ſanguinem per venæ ſectionem. Sed ſemper in quolibet fluxu alui, qui fit a ſanguine principaliter concurrente, vitium eſt in motu; ideoque vtendum venæ ſectione: cuius beneficio non ſolum minuimus ſanguinem, ſi copia peccet; ſed etiam retrahimus ab inteſtinis. Quare ſi vires ſint robuſtæ, vena ſecanda: ſin minus, ad cucurbitulas confugiendum. Venæ ſectio & cucurbitulæ, ſunt materiæ remedij vacuantis ſanguinem; ideoque non indicantur in methodo medendi, ſed extra methodum. In profluuio igitur alui, cum ſanguis peccet, interdum ratione copię; ſemper autem ratione motus; prout vehementius eſt peccatum, prout virtus robuſtior; ita etiam magis audacter vtemur venæ ſectione. Si non ſit tanta vehementia, ſi vires diſſuadeant, vtemur potius cucurbitulis. [Vſus.] Dum vena eſt ſecanda, non fiet euacuatio in magna copia: ſed potius reuulſionis gratia pluribus vicibus eſt quid detrahendum. Quoad [quando:] oportet maxime feſtinare, eadem hora: quia in profluuio alui, a ſanguine, principaliter indicante, adeſt præſentia ſanguinis peccantis, & virtus non prohibet: ſed in progreſſu facile prohibere poteſt, quia in fluxu alui, virtus non poteſt robuſta manere: Quare etiam noctu, eadem hora qua cęperit fluxus, ſecari debet vena ſuperior; quia vtimur venæ ſectione reuellendi cauſa. Sed cum profluuium alui a ſanguine duplex ſit, vel citra inflammationem inteſtinorum, vel cum ea: Si citra, ſatius eſt pertundere cephalicam, tanquam remotiorem: ſin adſit inflammatio, potius baſilica ſcindenda.

Cucurbitulæ.

Probantur etiam cucurbitulæ ſcarificatæ, & non ſcarificatæ. Scarificatæ, quando non poſſumus venam ſecare: & hæ applicandæ ſunt potius ſuperioribus partibus, ſi non ſit coniuncta febris, thoraci, dorſo, ſi febris coniuncta ſit, applicabuntur brachijs, & ibi ad libitum extrahi ſanguis poteſt. Non ſcarificatæ cucurbitulæ diuerſas obtinent facultates, pro varijs locis. Si applicentur ſupernis partibus, vel dorſo, vel brachijs, vim habent reuellendi: & his vti licet, non modo in fluxu ſanguineo, ſed in quolibet fluxu, reuulſionis gratia. Si autem cucurbitula non ſcarificata applicetur abdomini; non permittit materiam fluxam egredi, vt Auicennas notat. Notandum ne ſit affectus inflammatorius: neve ſit corpus repletum. Quoad de cucurbitulis non ſcarificatis, partibus ſupernis applicandis, diximus: idem quoque de frictionibus & ligaturis ſtatuendum; ad retrahendum, ſcilicet materiæ impetum.

Pharmacia.

Quoad medicamenta, materia corrupta, eradicanda, copioſa, minuenda, mala qualitate affecta, alteranda, nimirum, tenuis incraſſanda, impetum faciens retrahenda, reuellenda, deriuanda. Id quod vim habet eradicandi, poteſt etiam minuere, reuellere, verbi gratia dum euacuatio fit ſenſibiliter per vomitum, per aluum, per lotium, & quandoque per ſudorem. Quare in alui profluuio vti poſſumus [tamarindis, prunis, myrobalanis citrinis, cepulis, emblicis, nigris,] dum inſtitutum eſt, humores minuere per aluum, permiſceri autem debent [roſæ, ſantala,] quia in profluuio alui, cuiuſcunque ſit materiæ, neceſſario ſit aliqua calidi innati diſſolutio, præſertim dum euacuantia adhibemus. Ideo non improbandus [ſyrupus roſ. ſolutiuus, qui diſſoluitur in decoctione endiu. cum ſantalis. Probatur rheum, cū ſantalis, roſis. Probatur aqua B. Virginis.] Et in fluxibus materię calidioris, [aquæ B. Virginis Veronenſes, ſunt optimę,] quia minuūt materiam morbificam, contemperant ſuccos acres, & (quod maximum eſt) non permittunt ſubſtantiam calidi innati diſſipari. Si forte ſit profluuium pituito-

I Vacuātia per aluū.

pituito-

Digitized by Google

pituitoſæ & ſalſæ materiæ; cum periculum immineat diſſenteriæ, cum materia mordicare incipiens hæreat in inteſtinorum partibus; maxime probo vſum [aquarum Tectutij in agro Piſtorienſi: ſi exhibeantur huius aquæ lib. ij. vel lib. iij. per quatuor horas ante prandium.] Nec erit præter rationem, ſi ante cibum exhibeatis aliquid, quod vim habeat corroborandi inteſtina, nimirum aliqua adſtringentia, vt [quæ parantur e roſis.] materiæ propoſitæ ſic poſſunt præſcribi. [Recipe pulpę tamarind. diapruni non ſolut. ana vnc.ſ. pulu. roſ. drac. j. cum ſucco roſ. fiat boli.] Vel. [Recip. rhei immaturi drac. j. ſacchari roſati drac. iij. fiat bolus.] In fluxu bilioſo hoc medicamento vtuntur; ſed rheo immaturo cum ſaccharo roſato; ne ſubſtantia calidi innati diſſoluatur. Adminiſtrantur talia in forma conſiſtenti; licet & liquida non improbentur. Quoad [tempus:] debetis quam primum exhibere: quia adeſt præſentia indicantis, & in profluuio alui periculum eſt, ne diſſoluantur vires. Quoad [vbi agendum:] interdum per os, interdum per ſedem ſunt immittenda; ratione diuerſæ ſubſiſtentiæ, ſi enim inteſtina ſuperna ſint affectæ, non eſt ita tutum per os exhibere ſoluentia.

II Alterātia Quoad alterantia; oportet varijs vti, prout multiplex eſſe poteſt materia. In præſentia notetur, ſi peccatum ſit ſecundum ſubſtantia, prodeſſe [ſalſam parillam, chinam, & antidotos recentes, dum homo correptus eſt lue Gallica, & adeſt alui profluuium:] tunc enim non deſiſtendum a ſalſa, quia malum pendet a virulentia Gallica. Secundo notandum, vt cum medicamentis reſpicientibus varias materias, miſceantur leuiter adſtringentia; vt] roſ. cichor. abſinth. agrimonia &c.] quia in fluxu alui neceſſario deperditur ſubſtantia calidi innati. Quare, ſi ratione materię morbificæ cogamur vti attenuantibus, laxantibus, hęc maxime nocent niſi leuiter adſtringentia miſceantur. Tertio notandum, vt caueatis a dulcibus: hęc enim quia calida & humida, reddunt materiam fluxilem & laxam: potiſſimum ergo nocent, quando fluxus fit a calida materia, in corpore calido. Quarto notandum; ſi alui profluuium tuſſim iunctam habeat; abſtinendum eſſe ab adſtringentibus: ſi tuſſis non adſit, omnia leuiter adſtringentia locum habere. Verum tamen, cum medicamenta adſtringant, vel per craſſam, vel per viſcidam ſubſtantiam: dum adeſt tuſſis, admittuntur adſtringentia, quę viſcidam habent ſubſtantiam; vt eſt [tragachanta, farina amyli, ſymphytum, plantago.] Quinto notandum, ne vtamur ijs quę recipiunt [acetum:] & potiſſimum ab acri & copioſo aceto eſt abſtinendum. Formula huiuſmodi ſit: [Recipe ſucci ſonchi depurati drac. ij. puluetis ſalſę drac. j. tragacanthæ drac. ſ. ſp. e ſantalis drac. ſ. Miſce, & fiant boli.] Hoc medicamentum virulentiam gallicam, ſeu profluuium inde dependens, alterat, quia autem ſonchus, & ſalſa patilla aperiunt atque laxant, pro corrigenda baſi, & potiſſimum ſalſa, permiſcemus drac. ſ. vel ſpec. ſantal. vel tragacanthæ. Quoad [vſum,] monet Auicennas, liquida nocere, potius formam conſiſtentem prodeſſe.

III. Diuertentia. Medicamenta, quę reſpiciunt vitium materię ſecundum motum, quæ ſcilicet habent vim retrahendi, ſunt medicamenta diuertentia, quæ ſcilicet per vomitum euacuant: quibus vti licet, ſi uentriculus non ſit debilis. *Vomitoria.* Vomitoria ſunt pręparanda [cum intribus pinguibus, cum ſucco raphani.] Non licet vti valentioribus. Cauendum ab [oleo,] ne nimium relaxetur ventriculus. Poſſunt etiam diuertentia eſſe medicamenta, quę per ſudorem euacuant. *Sudorifera.* Extra licet vti [balneo moderate calido.] Licet inungere uentriculum [cum oleo anethino, chamæmelino.] Totum inungere licet, excepto abdomine, propter laxantia enim, inteſtina plus iuſto reciperent ſuperfluitates. Si corpus febre affectum non ſit, Auicennas ad ſudorem prouocandum etiam probat [vinum aquoſum;] non pro potu, nec pro uehiculo cibi, ſed pro medicamento euacuante per ſudorem. Præterea medicamenta retrahentia poſſunt etiam eſſe deriuantia, ideſt diuretica: vt ſunt [ſerum, mel cydoniorum, lupuli, aſparagi.] Non igitur præter rationem eſt, cum alterantibus miſcere diuretica. *Diuretica.*

IV. Incraſſantia. Oportet etiam vti medicamentis, materiam fluxilem, craſſam reddentibus. Hæc ſunt adſtringentia, modo validiora, modo debiliora, pro tenuitate materiæ, & diſſolutione calidi innati. Valentiora ſunt, e capite 5. lib. 5. meth. [balauſtia, hypociſtis, rhus opſoniorum, acatia, malicorium, meſpila, gallæ.] Debilia; [manna thuris, cortex pini, terra ſigillata.] In profluuio alui admodum pertinaci, medicamentum efficaciſſimum ad incraſſandum proponitur ab Auicenna: & eſt [caſeus antiquus ſalitus; qui ſæpe lauari & decoqui debet, vt prorſus euadat ſalis expers. Doſis drac. j. cum ſucco cydoniorum.] Aetius & alij ad ſiſtendum aluum probant [coagulum equi, & aliorum animalium: quod ſane ita adminiſtrati oportet, vt e toto ſal amoueatur.] Formula ſit talis: [Recipe pulu. gallarum immat. rhois opſoniorum, myrtillorũ ana ſcrup. j. cum ſucco cydoniorum, fiant pilulæ & exhibeantur.] Extra hoc modo: [Recipe carnis cydoniorũ vnc. ij. pulu. roſ. ſpod j, boli Arm. ana ſcrup j. ol. cydon. myrtini, ana drac. vj. ceræ lotæ cum vino auſtero drac. ij. Miſce, fiat linimentum.] Circa [quando agendum,] Auicennas ait: ſi fuerit alui fluor materiæ putris, & vires non ſint debiles; nam vtendum eſſe adſtringẽtibus; quia talis materia eradicanda eſt: cogimur tamen interdum admiſcere adſtringentia, gratia calidi innati. Quoad opiatum; hoc eſt materia remedii, indicati a cauſa morbifica, vt peccat vel caliditate, vel tenuitate: ea tamen ratione, vt vtrumque virium ſecundum eſſentiam ſit vehementiſſimum, vbi enim talis eſt materia, infeſtant longę vigiliæ: adeſt dolor. *Opiata.* Opiata autem ſunt, [Philonium Roman. requies Nicol. pilulę de cynogloſſo, antidoti recentis &c.] Quæ Auicennas probat, quia materiam tenuem craſſefaciunt; vigilias mitigant, ſenſum obtundunt. Sed hæc ſolent debiles vires extinguere: faterurque Auicennas, ſe vidiſſe vnum defunctum e ſuppoſitorio opiato. Proinde permittens adeſſe oportet, nimirum vires robuſtas: nam ſi calidum innatum ſecundum qualitatem fiat debile, extinguetur ab opiato. [Vſus.] Summa doſis opiatorum erit drac. j. [Tempus:] cum adeſt pręſentia indicantis, ideſt materia iam propoſita, & virtus permittit. Quare non exſpectandum eſt, vt materia morbifica, quę eſt vehemens ſecundum propriam eſſentiam, acquirat vehementiam ratione facultatis, vt fiat animi deliquium: ideo non eſt differenda adminiſtratio opiatorum. Quoad [Vbi,] poſſunt adminiſtrari per os, & per ſedem.

Diata. Diæta medicamentis reſpondebit. Auicennas improbat dulcia, ſalſa, acria: & cum cibis miſcet moderate adſtringentia, magis vel minus, prout neceſſitas poſtulare videtur.

CAPVT XVI.

De Leienteria.

QVamuis plures ſunt ſpecies alui fluxus: de duabus tamen ſolũ agã, quibus recte intellectis, iter ad reliquas curandum patebit faciliſſimum.

Digitized by Google

Nomen. mum. Per leienteriam intelligimus omnem fluxum, in quo id quod aſſumendo ingreditur, citra mutationem expellitur; ſiue hic fluxus procedat ex inteſtinis tantum; ſiue etiam ſimul e uentriculo. *Generatio* Generatur hoc malum, dum aliquid præter naturam occurrit inteſtinis, ita vt retentio auferatur: vnde quod ingreditur inteſtina, affatim, & non mutatum exit. *Definitio.* Leienteria ergo eſt fluxus alui eſculentorum non mutatorum; dependens a retentrice abolita inteſtinorum. Genus eſt fluxus alui: quod contrahitur per differentiam: propterea diximus; eſculentorum non mutatorum. Per eſculenta non mutata, cum Galeno com. apho. 1. ſect. 6. intelligimus cibum: ut ſi quis comedat carnem vitulinam, eandemque nondum in chylum mutatam deijciat. Præterea per eſculenta non mutata, intelligimus etiam chylum. Si enim non inteſtina ſolum lædantur, ſed etiam ventriculus; cibus egreditur: at ſi lęduntur ſola inteſtina; egreditur chylus, ſed permanes non ſecretus a fœcibus.

Cauſa efficiens. Poſtremo diximus: dependens a retentione abolita inteſtinorum: quod colligitur e capi. 2. lib. 6. loc. aff. com. aph 22. ſect. 0. 3. com. aph. 12. ſectio. 4. com. aphor. 1. ſect. 6. & cap. 11. lib. 1. de criſ. cap. 2. lib. 3. de ſympt. cauſ. In qualibet leienteria fruſtratur facultas retentrix: & uel Primario, ideſt propria ratione, uel Secundario, propter uitium expultricis. Retentrix uel Labefactatur, vel Impeditur. Labefactatur ab intemperie frigida & humida, uel ſine materia, uel cum materia pituitoſa, frigida: & hæc eſt exquiſitiſſima leienteria. Addit Auicennas interdum præcedere intemperiem calidam, cuius ratione retentrix mortificatur; quando nim. ob uehementiam caliditatis diſſipatur ſubſtantia calidi innati, & hinc ſuccedit frigiditas. Quæ autem ſint cauſæ intemperiei frigidæ & humidæ, item pituitæ acidæ, diximus cap. de intemperie ventriculi. Impeditur retentrix, ſecundum Actium, quando inteſtina afficiuntur cicatrice, quæ ſolet ſuccedere dyſenteriæ. Et in hoc malo chylus tantum eijcitur; non autem cibus nondum mutatus. Hæc potius notha eſt leienteria Galenus com. aphor. 1. ſectio. 6. non reprehendit antiquos, qui hanc leien. etiam proponebant, ſed eos, qui credebant hanc ſolam eſſe cauſam leienteriæ. Egreditur ergo chylus, cum non poſſit permeare ob denſitatem cicatricis: & talis exit, qualis in inteſtina ingreditur. Expultrix facultas læditur ab ulcere: dum enim materia petit partem exulceratam, irritat expultricem, quæ inſurgens ita agit, ut retentrix ſecundario lędatur. De cauſis vlceris, in vlcere uentriculi diximus. Quoad alteratricem, hæc labefactatur ex accidenti: nam cibus exit incoctus, quia non retinetur, ſed cito deijcitur: ſi enim retineretur, etiam concoqueretur.

Differentiæ. Differentiæ ſumuntur potiſſimum a materia, quæ egreditur, & a cauſa efficiente. Materia eſt Cibus, vel Chylus. Efficiens, eſt retentrix fruſtrata, vel Primario, vel Secundario. Si primario; vel læditur ob intemperiem frigidam & humidam; vel impeditur ob cicatricem, & denſitatem. Secundario, ob vitium expultricis, ideſt, ob vlcus.

Signa. Læuor inteſtinorum in genere facile cognoſcitur, ex egreſſu veloci eſculentorum non mutatorum. Oculis etiam conſpicitur materia; num cibus vel chylus egrediatur. Quoad differentias a cauſa efficiente. Si retentrix labefactetur, egreditur cibus; ſi impediatur, chylus, & prægreſſa eſt dyſenteria, cicatrix. Si vitium ſit in expultrice, ſigna ſunt vlceris.

Indicationes. Porro, ſupponentes indicationes generales, de quibus in alui profluuio diximus; tantum ſpecificas proponemus. Igitur, quoad uitium retentricis, ſi labefactatur ob intemperiem frigidam & humidam: oritur indicatio calefaciendi & exſiccandi. Si annexa ſit pituitoſa materia; patet quid indicet. Si retentrix impeditur ob cicatricem, & denſitatem; oritur indicatio rarefaciendi; &, ſi coniuncta ſit durities, emolliendi. Quoad vitium expultricis; locum habent vlceris indicationes: de quibus cap. de ulcere ventriculi diximus, & infra etiam dicemus.

Hic fluxus in genere admodum eſt periculoſus, ratione dignitatis: præterquam enim quod lęditur retentio, etiam concoctio ex accidenti læditur. *Prognoſtica.* Eſt inſignis vehementia eſſentiæ; nam exiens, plurimum recedit a naturali ſtatu; cum enim fœces egredi deberent, egreditur cibus; vel chylus. Sæpe etiam adeſt vehementia facultatis: nam vires ferre non poſſunt egreſſum cibi vel chyli; vnde mala tolerantia, & leipothymia facile ſequuntur. Quo ad differentias a materia: Leienteria eſt periculoſior, ſi egreditur cibus, minus, ſi chylus: dum enim cibus egreditur, vehementia dignitatis eſt intenſior; quia lęditur ventriculus, non tantum inteſtina. *Differentiæ* Et eſt etiam maior vehementia eſſentiæ: nam ab excretionibus ſecundum naturam magis recedit cibus non mutatus, quam chylus. Quoad cauſam efficientem, leienteria admodum periculoſa eſt, ſi retentrix propria ratione lædatur. Cum autem retentrix poſſit labefactari, & impediri: ſi impediatur, malum fere incurabile, quia cicatricis denſitas non poteſt e toto amoueri. Licet vero ratione cicatricis hic fluxus e toto ſit incurabilis: nihilominus tamen homo ita affectus, diutius viuere poteſt, quam ſi retentrix labefactata ſit in cauſa mali: niſi enim breui, & primo tempore curetur, fieri non poteſt, vt homo diu viuat; quia, dum cibus non mutatus egreditur, ſuccedit atrophia. Si impediatur, chylus non totus egreditur, quia cicatrix non occupat tota inteſtina: vnde chylus permeare poteſt per illa loca, quæ cicatrice non ſunt obducta.

Curatio Lieniteriæ. Vena in hoc malo ſecanda non eſt, quia potius defectus eſt ſanguinis. Notandum circa communia medicamenta, ratione retentricis; ſi verbi gratia, leienteria fiat ab intemperie, ſed cum materia, hæc euacuanda eſt, non enim ſemper aſtringendum eſt, ſed conſideranda cauſæ. Exhiberi ergo poteſt [mel roſa. ſolutiuum, & potiſſimum hiera. verbi gratia, recip. ſp. hieræ drac. j. pul. abſinth j ſcrup. cū melle roſa. ſolu. fiant boli.] Cum autem leienteria fieri poſſit, ob vitium vel expultricis, quibus medicamentis potiſſimum communibus, vtēdum ſit, dum læditur retentrix, iam docuimus. Si autem fiat vitio expultricis, nimirum ob ulcus, utendum [ſyrupo roſa. ſolutiuo, vel māna cum ſero chalybeato.]

Præparantia. Quoad præparantia; ſi retentrix lædatur, materiæ exhibendæ ſunt [cum ſaluia, mentha, cum diatrionpipereon,] ratione pituitoſæ materiæ. Contra, ſi oriatur uitio expultricis, dandum [decoctum e ſoncho, hepatica, hordeo:] ideoque frigidis hic vtendū; ſicuti e cauſa retentricis, calidis. Ob id diligenter oportet cognoſcere veras cauſas malorum. *Purgātia* Notandum autem in leienteria, & cœliaca affectione: (tantum enim differunt ſecundum minus:) non vtendum eſſe vehementer purgantibus: quare non licet vltra propoſita aſcendere. Quę autem medicamēta materias per lotium euacuent; in generali fluxus doctrina propoſuimus.

Medicamēta ſpecialia. Quoad leienteriam ob vitium retentricis; retentio vel labefactatur, vel impeditur. Labefactatur ob intemperiem frigidam & humidam: quare occurrendum calefacientibus & ſiccantibus, de quibus egimus in ſermone de ventriculi dyſcraſia frigida & humida. At ſi impediatur ob cicatricem, cum Actio vtendum acribus, valde attenuantibus: v. g. *Cicatricē attenuantia.*

recip.

Digitized by Google

[recip. oxymeli ſcill. mellis roſa.ana unc. ſ. ſpec.diatrionpiper.drac.j.cōſeruę e flor.mal.drac.iij.ſucci cidoniorum drac. j.Miſce,pro aliquot vicibus.] Oxymeli hic ponitur, vt cicatricis denſitas attenuetur. Mel roſatum idem præſtat; ſed minus efficacirer:& prętereà beneficio roſarum eſt in cauſa, vt non ita fluat medicamentum. Adduntur ſpecies diatrionpipereon,ad efficaciorem operationem, & rarefactionem. Conſerua e floribus maluæ additur, gratia emollitionis. [Tandem adiungitur cydoniorum ſuccus, vt medicamentum moram trahat, & ratione moræ fiat actio. Quia autem interdum contingit, vt cicatrice hac exſiſtente, corpus ita ſit cōſtitutum, vt calida ferre nequeat: propterea hæc corrigenda ſunt cum aliquo refrigerante,quod interim attenuādi ac detergendi vim habeat: vt eſt [hordeum, cremor hordei.] Vel, iam propoſita medicamenta propinare;& poſtea aliquid hordei exhibere. Si leienteria fiat vitio expultricis: medicamenta peti poſſunt e capi.de vlcere ventriculi:item e capi.ſequenti de Dyſenteria.

Diæta. Diæta proportione reſpondeat. Et proinde ſi labefacta ſit retentio; occurrendum cibis calefacientibus, & ſiccantibus. Si autem fiat leienteria ratione cicatricis; oportet vti cibis extenuantibus, rarefacientibus: vnde Aetius probat cibos acres, & cum aromatibus. Si fiat rōne vlceris, ratione expultricis cum vlcus fiat a materia calida & mordaci;cibis frigidis occurrendum.

CAPVT XVII.

De Fluxu alui ſanginolento.

Nomen. PEr fluxum alui ſanguinolentum, cum Gal.c.4. li. 3. de cauſ.ſympt. intelligimus omnē alui fluxum; in quo ſanguis egredit̄, nimirum, fluxum Hepaticum, Dyſenteriā, Teneſmum, dummodo ſanguis per aluum egrediatur. *Generatio.* Generat̄, dum aliquid morbificum,& præter naturam occurrit venis inteſtinorum,cuius cauſa ſanguis ibi nō retinetur, ſed per aluum egreditur. *Definitio.* Vnum igitur hoc eſt fluxus alui ſanguineus, dependens a læſa retentione venarum inteſtinorum.Genus eſt alui fluxus, quod contrahitur per vocabulum ſanguinis,ad differentiam aliorum alui fluxuum.Per ſanguinem autē intelligimus & purum,& miſtum, etiā cum reliquis ſuccis excrementitijs.

Cauſa efficiens. Addimus; dependens a læſa retentione venarum inteſtinorum; ad differentiam hæmorrhoidum. Læditur autem retentrix ob morbum, vel in Mala compoſitione, vel in Soluta vnitate. Mala compoſitio eſt diapedeſis, ideſt, immodica raritas tunicarum venarum in inteſtinis, item anaſtomoſis, ideſt, immodica apertio orificiorum venarum. Soluta vnitas dicitur dięreſis, quando vnitas venarum in inteſtinis ſoluitur, cap. vlt. lib. 5. loc. aff. cap. vlt. lib. 3. de cauſ. ſymptomat. cap. 2. lib. 5. method. *Diapedeſis.* In diapedeſi egreditur ſanguis ſeroſus; qui ob tenuitatem facile egreditur. *Sanguinis ſeroſi, & ichoroſi diſtinctio.* Per ſanguinem autem ſeroſum, non intelligimus ichoroſum: ſanguis enim ſeroſus eſt potius frigidus; & eſt uerus ſanguis, permiſtus cum ſeroſitate, ideſt, cum excremento tenui, quod generatur in coctione prima, ſeu uentriculi. Sanguis autem ichoroſus eſt, qui ob cauſam aliquam calefacientem uertitur in ichorem, ita ut portio illa ichoroſa ſit feruens, calida, e qua fiunt eryſipelata, febris ſynochus, uel cum, uel ſine putredine. In pręſentia igitur per ſanguinem ſeroſum,intelligimus frigidum, aquoſum, vergentem ad aliquam albedinem, vt ſimilis ſit loturæ carnis animalis recens mactati. Et generatur a iecore frigidiore; quod ſua frigiditate non poteſt ſegregare ſerum a vero ſanguine. *Anaſtomoſis.* In anaſtomoſi egreditur ſanguis. vel copioſus, vel acris atque mordax: talis enim ſanguis orificia venarum reſecare poteſt. Copioſus ſanguis generatur a iecore calido & humido,e bonis & copioſis cibis: vel colligitur, ſuppreſſa aliqua conſueta vacuatione, quemadmodum etiam colligi poteſt, quoties artuum aliquis eſt abſceſſus. Et hunc fluxum vocant cruentam dyſenteriam. Acris ſanguis generatur a iecore calido vehementer, ita vt in paſſiuis potius annexa ſit ſiccitas, quam humiditas. Hæc autem caliditas vel eſt propria, vel ex accidenti. Propria; dum iecur a principio generationis redditum eſt calidius; vel etiam dum effectum eſt calidius, ſed citra obſtructionem. Ex accidenti; quoties iecur calidius redditum eſt, propter obſtructiones: vnde calor iecoris intenditur; generatur ſanguis mordax; & impeditur etiam tranſitus ſanguinis per venam cauam, qui propterea truditur ad venas inteſtinorum, earumq́ue orificia recludit. *Diæreſis.* Quoad diæreſin: ſoluta vnitas poteſt fieri, ratione vulneris, ruptionis, contuſionis. Sed hæc ad chirurgos pertinent. Nos in præſentia diæreſin perpendimus, vt fit per modum abraſionis, quemadmodum in exulceratione. Hæc exulceratio vocatur Dyſenteria inteſtinalis: & ſi occupet rectum inteſtinum, dicitur Teneſmus, vbi non tantum ſanguis egreditur, ſed adeſt etiam fere aſſidua excernendi cupiditas, eaq́ue ſæpe inanis. Cauſa eſt materia mordax: vt capit. de vlcere ventriculi diximus. Hæc autem materia, vt traditur comment. aphor. 26. ſect. quarta. abradit, primo pinguedinem, deinde ſuperficiem internam inteſtinorum; tandem verant inteſtinorum ſubſtantiam. Species huius materiæ colligi poſſunt e comment. aphor. 12. ſect. 3. & commentar. aphor. 26. ſect. 4. Sunt autem bilis, flaua ſcilicet & atra; ideoque etiam bilis media inter flauam & atram; item pituita ſalſa, ſanguis acris,& ſanies. Et, ſi teneſmus a flatu oriatur; eſt nothus teneſmus.

Differentia. Fluxus ſanguinolenti differentiæ ſumuntur a Sanguine, a Loco,& ab Efficiente. Sanguis vel eſt Purus, vel Permiſtus: vel peccat Copia, vel Qualitate: Si qualitate, eſt tenuis, uel acris. Quoad locum: prodit a venis inteſtinorum Supernorum, vel Infernorum. Cauſa efficiens eſt vel Mala compoſitio, nimirum diapedeſis, aut anaſtomoſis: vel Soluta vnitas, ſeu diæreſis.

Signa. Diagnoſis ab hæmorrhoidibus. In genere hoc malum facile cognoſcitur. Sed oportet diſtinguere fluxum hunc ſanguinolentum, ab hæmorrhoidibus. Si igitur fluxus ſit hæmorrhoidalis, egreditur ſanguis ſincerus; adeſtq́ue tenſio, & tumor aliquis circa venas: quandoque etiam orificia illarum venarum recluſa eſſe apparent. His abſentibus, iudicandum eſt, ſanguinem effluere a proprijs inteſtinorum venis. *Signa diff.* Quoad differentias, quæ a ſanguine ſumuntur; Si ſanguis copia tantum peccet; egreditur ruber;& ilico concreſcit: & egreditur ſine dolore, quia non eſt mordax. Si autem fuerit ſeroſus; egreditur ſatis tenuis, non rubicundus, ſed leuiter admodum rubeus, inſtar loturæ carnium animalium recens mactatorum: non concreſcit, ob permiſtum ſerum: & egreditur ſine dolore, quia nondum eſt particeps acrimoniæ; eſtque potius frigidus, quam calidus. Si egreditur ſanguis acris, cognoſcitur e flauitie, & quia cum aliquo dolore egreditur, habet enim vim mordicandi. Quoad differentias a loco, e cap. 2. lib. 6. de loc. aff. cognoſcitur, ſanguinem erumpere a partibus ſuperioribus,

Digitized by Google

ribus, ſi miſtus appareat cum excrementis: in eo enim tranſitu fit miſtio: præterea pinguedo vel nulla excernitur, vel admodum exigua: adhæc clyſteres non iuuant. Si horum oppoſita adſint, dicendum, ſanguinem effluere e venis inferiorum inteſtinorum. Quoad differentias efficientis; Si cauſa eſt diapedeſis: ſanguis exit ſeroſus, vel aquoſus, ſine dolore. Si anaſtomoſis: egreditur ſanguis copioſus, rubore infectus, aliquando acris, cum mordacitate aliqua. Diæreſis cognoſcitur e dolore, quia ſoluitur vnitas: adhæc quia egreditur aliqua ſanies, in dyſenteria enim ſanies generatur. Cæterum, cum diæreſeos, & proinde dyſenteriæ cauſa poſſit eſſe multiplex; nimirum bilis flaua, atra, ſalſa pituita, ſanguis acris, & ſanies in abſceſſu genita: hæ materiæ cognoſcuntur e fluxibus prægreſſis: verbi gratia; ſi fluxus bilis flauæ prægreſſus ſit, & ſubſecuta dyſenteria; facilis tunc eſt coniectura, hanc dyſenteriam originem ducere e flaua bile. Idem de reliquis eſt iudicium. Potiſſimum ſaniem in cauſa eſſe deprehenditur, ſi prægreſſus eſt abſceſſus.

Indicationes. Præſidia ſumuntur a Morbis, a Cauſis, & a Virtute. Quoad morbos: diapedeſis indicat denſans: anaſtomoſis, anguſtans: diæreſis, vniens. Quoad cauſas. Diapedeſis producitur a ſanguine ſeroſo: quare hic inaniendus, deriuandus ad renes: cum per renes portio illa ſeroſa potiſſimum ſit euacuanda. Adhæc, cum hic ſanguis generetur a iecore potiſſimum frigido; oportet iecur calefacere. Anaſtomoſeos cauſa eſt ſanguis, vel copioſus, qui indicat minuens; vel acris, qui indicat attemperans. Et cum gignatur a iecore calidiori, indicatur refrigerans. Diæreſeos cauſa eſt ſuccus abradens: qui euacuandus: ſanguis fluens arcendus, ſiue per reuulſionem, ſiue per deriuationem. Reliquæ diæreſeos, & vlcerum indicationes accuratius pertractantur capite de vlcere ventriculi. Quandoque in diæreſi, & proinde in dyſenteria coniunctus eſt dolor, qui indicat calidum, vel tenuis ſubſtantiæ, vel viſcidæ; aut frigidum: de quibus alibi copioſe diximus. Virtus indicat alimentum.

Prognoſtica. In genere de periculo nihil certi ſtatui poteſt: fluxus enim alui ſanguinolentus interdum rariſſime remouetur: interdum remouetur a ſola natura, ſine medicamentis; vt teſtatur Galenus capite ſecundo, libro primo, loc. affect. Quoad ſanguinem,
1 qui egreditur; Si verbi gratia ſanguis peccat copia, fluxus eſt minus periculoſus: nam minor adeſt vehementia, & ſecundum eſſentiam, & ſecundum facultatem. Si ſanguis ſeroſus exeat; fluxus magis eſt periculoſus: quia intenſior eſt vehementia eſſentiæ, & facultatis: vehementia quidem eſſentiæ maior, quia ſanguis ſeroſus magis recedit a naturali ſtatu, quam ſanguis ſola copia peccans. Adeſt vehementia ratione facultatis; quia dum ſanguis alimentalis generatur ſeroſus, virtus non ſuſtinet ſanguinis euacuationem, quia eſt exiguus. Intenditur etiam periculum, quia generatur ſanguis ſeroſus ob intemperiem frigidam iecoris. Si acris egrediatur ſanguis; fluxus periculoſior eſt, quam dum egreditur copioſus; ſed minus idem eſt periculoſus, quam dum egreditur ſeroſus; ratio pendet a vehementia eſſentiæ; non enim debet ſanguis acris eſſe, ideoque magis a natura recedit, quam copioſus, minus quam ſeroſus. Præterea maior eſt receſſus, ſi iecur eſt frigidus, vt dum ſanguis ſeroſus exit; quam ſi calidius, vt dum acris exit.

2 Quoad differentias a loco: reliquis paribus, fluxus eſt magis periculoſus, ſi materia prodeat a venis inteſtinorum ſuperiorum: nam e parte rerum præter naturam, maior eſt vehementia ratione dignitatis, & facultatis: & ratione dignitatis, quia ſuperiora inteſtina ſunt digniora, vtpote quę diſtributioni chyli ſunt deſtinata: ratione facultatis, nam dum fluxus eſt in tenuibus inteſtinis, dolores ſunt vehementiores, quia non ita facile ſuſtinentur, idque præſertim ob conſenſum, quem cum principibus partibus obtinent maiorem; quam craſſa. Quoad 3
differentias ab efficiente; cęteris paribus, facilius tollitur diapedeſis; difficilius anaſtomoſis; adhuc difficilius diæreſis, quia hic eſt vlcus, quod ſi magnum fiat, etiam lethale eſt malum, commen. aphor. 26. ſect. 4. Notandum autem in vlcere inteſtinorum augeri, & minui periculum pro vehementia cauſę abradentis, ut diximus de vlcere ventriculi: Si enim fiat ab atra bile, actum eſt; ſi eſt cancroſum, lethale, nam ſumma eſt vehementia eſſentię, & ſic de reliquis. Virtus quo debilior, eo malum periculoſius. Vnde ad uires reſpiciens Galen. commentat. aphoriſ. 4
43. ſect. 6. ait; ſi lienoſi afficiantur dyſenteria longa, ſubſequi aut hydropem, aut lienteriam, aut mortem; quia uirtus eſt debilis. Hinc etiam commentar. aphoriſ. 23. ſectio. 7. ait: a deiectione ſincera difficultas inteſtinorum, malum: nam, & cauſa praua eſt, & uirtus debilis. Item comment. aph. 3. ſect. 6. ait; in longis difficultatibus inteſtinorum medię faſtidio, & malum: & cum febre, peius, hęc enim ſignificant uirtutem debilem.

Curatio. Vena ſectio. Quoad materiam chirurgicam, dum ſanguis uehementer peccat, & uires permittunt, uena ſecanda eſt. Hinc Alexander in dyſenteria, ſi ſit inflammatio cum dolore, ſi corpus iuuenile, boni temperamenti, & uires permittant, ſique malum oriatur a primitiua cauſa, uenam brachii ſecat, & ſanguinem euacuat ad libr. ij. Nam ſi hę conditiones in vnum non concurrant: cum eodem Alexandro, potius per vices, & copia exigua ſanguis euacuandus. Aetius etiam interdum venam ſecat, & quidem plus mittit ſanguinis, ſi maxima inflammatio, & præſertim ſi cohibita ſit conſueta euacuatio. Porro cum fluxus pendeat vel a diapedeſi, vel anaſtomoſi, vel diæreſi: oportet ſcire, quid agendum in quolibet vitio, circa vacuationem ſanguinis. In diapedeſi, vena ſecari non debet, quia ſanguis bonus eſt exiguus, adeſt ſanguis ſeroſus, qui potius diureticis vacuandus eſt, non per venæ ſectionem. Præterea, vbi ſanguis generatur ſeroſus, iecur eſt frigidum, non ergo magis debet refrigerari per venæ ſectionem. In anaſtomoſi, ſi ſanguis ſit copioſus, venæ ſectione detrahi debet, & in magna copia ſin acris ſit ſanguis, poteſt etiam ſecari vena, ſed non in tanta copia, ſic enim primo euacuabitur ſanguis acris, ſecundo ex accidenti refrigerabitur iecur calidius. Quoad diæreſin, ſecanda eſt vena, ſi diæreſis originem ducat a ſanguine mordaci, & præterea ſi annexa ſit inflammatio, cum hæc proprie fiat a ſanguine: Quoad [tempus;] ſtatim in prima viſitatione vena ſecari debet; quia in fluxu vires cito poſſunt reddi debiles. Quoad [vbi,] probatur potiſſimum, ut cubiti uena ſecetur; quia non modo ſit ſanguinis euacuatio, ſed etiam reuulſio, & ſic occurrimus non tantum ſanguini copioſo, acris, ſed etiam ſanguini, qui præter leges naturæ mouetur. Cucurbitulæ, & alia, alibi dicta ſunt.

Pharmacia. Quoad medicamenta, in Diapedeſi oportet uti diureticis, & calidis, diureticis, propter ſanguinem ſeroſum, calidis, propter frigiditatem hepatis.

Ad diapedeſin medicamenta. Quare medicaméta parent̃ e ceterach, aſparago origano, feniculo, cum iure cicerũ, hoc mõ. Recip. pul. ceterach, aſparagi, origani, feniculi, ana gra. vij.

Digitized by Google

iuris cicerum vnc.viij.Miſce.] Cauſa iecoris refrigerari vtendum [cyphoide,magnis antidotis , trochiſcis de abſinthio, eupatorio : maxime probatur decoctum ſaſſafras.] Cauſa loci affecti, ad partē denſandum , uti poſſumus [clyſtere confecto e vino auſtero, cum verbaſco, & nucibus cupreſſi .] Quibus etiam extrinſecus fomenti forma vtendum.

Ad Anaſtomoſin. In anaſtomaſi vtendum medicamentis, quæ reſpiciunt ſanguinis caliditatem, & motum. Quare in hoc caſu (non in omni fluxu) vtendum [aquis Beatæ Virginis;] quæ ægrum interficerent , ſi fluxus prodiret a ſanguine ſeroſo, per diapedeſin. Vti etiam poſſumus [ſero lactis chalybeato , cum ſemine melonum.] Vel, [recip. ſucci endiuiæ depurati vnc.ſ.pul.roſ.ſcrup.ij.corral.rub.gr.xv.miſce, pro vna vice] gratia inteſtinorum,vtendum[clyſtere compoſito ex aqua Beatæ Virginis, vel e ſero chalybeato,cum uino auſtero,additis roſis,& ſucco plantaginis. Verbi gratia.recip.puluer.roſati drac.j. ſucci plātaginis drac.j. aquæ Beatæ Virginis, vini auſteri ana vnc.v.miſce pro clyſmo .] Vino hic vtimur ratione moderatæ alicuius caliditatis,ad conſeruandum calidum innatum:eſt tamen auſterum,quia etiam oportet occurrere anaſtomoſi.

Ad diæreſin. *I. Vacuantia.* Quoad diæreſin : vtendum medicamentis , quæ reſpiciunt ſuccum mordacem , exulcerantem : & quæ diriguntur ad vlcus , & ad dolorem : nam in dyſenteria quandoque dolor acerbiſſimus patientes cruciat . Quoad ſuccum igitur mordentem; ſi hic fuerit bilis flaua , oportet hanc vacuare : quare probatur [ſyrupus roſ.ſol.tamarindi , potiſſimum cum caſſia, pruna Damaſcena ; (quæ Alexander probat : ſerum lactis chalybeatum .] His flaua bilis euacuatur, nec augetur mordacitas, nec diæreſis curationi officimus . Si fuerit pituita ſalſa; exhibeantur [myrobal. kebulæ, cum melle roſato ſoluto .] Sed quia pituita ſalſa eſt mordax : debetis hæc medicamenta diſſoluere , vel [cum ſero, vel cum hordeo,] cum detergentibus , & potiſſimum etiam refrigerantibus . Si materia fuerit atra bilis; probantur [myrobal. nigræ,ſyrup. viola. ſolut. cum ſero , ratione caliditatis .] Si autem vlcus fiat cancroſum ; hæc cum prædictione exhibentur . Eſt enim lethale , & curari non poteſt . Si materia mordax ſit ſanies, vt in abſceſſibus: probatur [mel roſatum ſolutum , mel uiol. ſolut.cum ſero lactis.] Quoad[vſum]hæc

II. Ad vlcus *I. Mundificātia vlcus.* euacuantia quamprimum ſunt exhibenda:niſi enim hæ materiæ mordaces euacuentur , prohibent vlceris agglutinationem. Porro ratione vlceris , medicamenta eſſe debent Mundificantia , Implentia , Agglutinantia. Mundificantia leuiora ſunt, [furfures, hordeum,lupini, fumaria, mel crudum, mel roſatum, mulſa, orobus , parietaria,amygdalę amaræ , ſerum lactis aquæ Beatæ Virginis.] Vehementiora ſunt, [praſſium,gentiana,aqua oliuarum ſalitarum, aqua piſcium ſalitorum ; quidam addunt vrinam.] Vehementiſſima ſunt,quæ proponuntur a Gal.cap.5.lib.9. κ.τόπ. [charta combuſta, calx viua(non extincta:] cadmia, ſandaracha,ſquama ęris, ſulphur, æs vſtum : & inter compoſita, trochiſci de charta combuſta.] In dyſenteria igitur his uti poſſumus, pro vlcerum diſcrimine ; debilioribus, in minori vlcere, uehementioribus in grauiori. Paſtilli modo citati, ita fiunt : [Recipe chartæ combuſtæ drac.x. ſandarachæ, auripigmenti, ſquamæ æris,aluminis ſceſſi,calcis viuæ,omphacij, ana drac.v.croci, opij ana drac.ij.conterenda conteratur,cū vino myrtino, fiāt paſtilli.] Hic fortia corriguntur, & ne vlcus fiat corroſiuum ob acria medicamenta , miſcetur omphacium, quod prohibet vlteriorem corroſionem : Præterea Galenus calcem extinguit , cum ſucco plantaginis, ob eandem intentionem.Conficit medicamentum cum vino myrtino adſtringente, & prohibente corroſionem . Interdum loco vini,vtitur decocto roſarum. Reſpiciēs ad dolorem, qui in dyſenteria eſſe ſolet , quia ab acribus medicamentis exacerbari poſſet , ideo permittit opium : pro cuius correctione crocū addit. Quoad [vſum:] fortioribus in pauca quantitate vtendum . [Modus , & tempus] patent. Quoad locum :] pro ſubſtantia mali in inteſtinis tenuibus , vel craſſis , vti debemus medicamentis: obſeruantes , vt fortiora non per os exhibeantur, ſed tantum per inferiora. Implentia cauitatem ſunt , [ſarcocolla, maſtiche, bolus Armena , cortex thuris , cum vino ſtiptico.] Quibus ſupra, & infra uti licet : ſi infra; addere poſſumus , [conſolidam , ſiue rutiam .] Nec eſt abs re, hęc medicamenta diluere [cum cremore vel alicę, vel cochlearum, vel teſtudinum.] Agglutinantia proponuntur a Galeno cap. 7. libro 4. meth, & cap. de vlcere ventriculi . Hęc uim habent ſiccandi, adſtringendi : vt , [balauſtia, gallę, malicorium , rhus opſon . roſę, cum decocto cydoniorum , myrtillorum , rubi :] & niſi inflammationis ſit ſuſpicio , cum vino etiam auſtero . Recipe baccarum myrti drach. j. mala cotonea mediocria numero ij.aquę lib.v.ſcobis,ſeu limaturę corticis vel loti arboris,vel pini vnc. ij. ſ. fiat decoctio ad tertias.] Cum Aetio licet hoc medicamento vti etiam in potu : exhibet, quantum homo bibere poteſt . Sed licet etiam infundere per clyſterem . Cauſa doloris licet uti anodynis : quę triplicia ſunt, propriiſſima,propria,& impropria . In dyſenteria propriiſſimis vti non poſſumus, quia, & calida ſunt in primo , & tenuis ſubſtantiæ ; ideoque vim habent laxandi : in fluxu autem laxare non licet . Probantur igitur anodyna propria, & impropria: hæc frigida ſunt; illa ſubſtantiæ viſcidæ. Propria ſunt [ſeuum caprinum , quod eſt magis ſtipticum quam hircinum,licet hircinum magis reſoluat.] Probatur etiā [adeps ſuillus,] qui vtrumque ſeuum ſuperat in mitigando dolore: quia autem non habet vim ſtipticam,non licet eo ſincero uti , ſed aliquid adſtringens,& magis condenſas permiſcendum. Ad quod fundamentum reſpiciens Auicennas,vtitur [butyro, ſed cum ſanguine draconis.] Gal. cap. 1. lib. 12. meth.probat[ſuccum tragi,& ſeuum hircinum: ceratum roſatum mitigat dolorem,roborat: præterea addi poteſt cremor hordei;vt medicamētum aliqua e parte accedat ad impropriè anodynum ratione alicuius,ſed exiguæ frigiditatis. Probatur[cremor alicæ,ius arietis ius caſtrati.] Ad mitigandum dolorem præſtantiſſimum eſt, quod conficitur [e iure inteſtinorum brutorum . Sicut etiam probatur ius confectum e teſtudinibus,ex anguillis,e cochleis.Omentum caſtratorum animalium optimum eſt.] Pro clyſtere ita ordinabitur:[Recip. ſeui hircini vnc. ij. ouū integrū,iuris inteſtinalis vnc.vij. miſce pro clyſmo.] Sal non imponendus. Non iniiciatur clyſter admodum calidus. Poſſumus etiam inunctione vti:[Recipe butyri vnc ſ.ſeui hircini drac.vj.ſanguinis dracō. ſcrup.j.olei maſtichini,cydon.ana vnc.ſ.Miſce,et fiat innctio.] Fomentum: [Recipe decocti tragi,hordei,alicę,ana vnc.ij.olei maſtichi.vnc.j.myrtini drac. ſ.fiat optima conquaſſatio,& pānus infuſus applicetur abdomini.]Quoad impropriè anodyna, probatur[mandragora,hyoſcyamus,papaueris ſemina,capita,& opium ipſum.] Sed notandum,circa[quando agendum ;] non vtendum eſſe his medicamentis, potiſſimum quæ opium recipiunt , niſi dolor ſit vehementiſſimus, & vires poſſint ſuſtinere ; interdum enim ne ſuppoſitoria quidē ex opio ferre poſſunt . Poſt vſum horum, vt Philonij, vel ſimilium, inteſtina abluenda ſunt cum vino,]vt corrigatur detrimentum,& frigiditas,quę ab opiatis induci ſolet.

2. Implētia. *3. Agglutinantia.* *III. Ad dolorem.* *Anodyna digerētia.* *Anodyna frigida.*

Quantum

Digitized by Google

Ad dolorem in teneſmo. Quantum ad dolorem in teneſmo; potiſſimum probantur ſuppoſitoria. In dyſenteria autem omnino ſtudendum, vt homines præſeruentur a teneſmo: nam in deſcenſu materiæ acris vix fieri poteſt, vt non ſubſequatur teneſmus. Ideo fiat [ſuppoſitorium e ſeuo hircino.] Potiſſimum autem iuuat, ſi vel paretur inſeſſus, vel fiat euaporatio [e decocto florum verbaſci, cum butyro, cum caulibus.] Vrgente dolore, addantur etiam [capita papaueris, V. G. Recipe flores caulium, flores verbaſci, ana M.j capita papau. albi numero viij. butyri vnc. iij. aquæ lib. vj. fiat decoctio ad quartam partem, & fiat euaporatio.] Poteſt etiam adminiſtrari fomentum. [Recip. chamæmeli, tapſi barbati ana M.j. flor. calendulæ M.ſ. fiat ſacculus, qui calefiat ex aqua feruente; vel e uino optimo, ſi cauſa ſit frigida; ſedíque admoueatur.] Præterea in cauſa frigida, [lignum nucis aut cupreſſi bene calidum podici applicetur:] quod ſane opem ferre ſolet haud mediocrem. Si dolor & egerendi conatus vehemens ſit, ac ſuperioribus nihil cedat; [balanis e ſeuo aut pinguedine, cum cera, miſcenda ſunt narcotica, vt Philon. athanaſia, &c.]

Diæta. Diæta varia eſſe debet, pro diſcrimine cauſarum: reſpondebitq; medicamentis, verbi gratia, ſi fiat fluxus ob diapedeſin, [vinum] eſt exhibēdum, ſi ob diæreſin, nequaquam, cum ſit dyſenteria, feruor & inflammatio in inteſtinis.

CAPVT XVIII.

De Hepatis affectibus: & primum de Hydrope.

Iecinoris affectus præcipui. SAnguificatio reſpicit vitam, non meliorem vitam. Sanguificatricis autem facultatis inſtrumentum legitimum eſt ſola iecoris conſtitutio. Ideoq; vitia illa excutiemus, vi quorũ male habet iecur ſecũdum conſtitutionem. Per conſtitutionem intelligimus temperamentum iecoris, & compoſitionem. Non loquor de calore innato, ſeu de ſpiritu innato (ſunt hęc duo ſynonyma:) quia hic ſpiritus non eſt verum inſtrumentum huius facultatis; quamuis ſæpe Galenus dixerit, ſpiritum ſeu calorem innatum eſſe animam, aut primũ animę inſtrumentum. Ratione temperamenti iecoris, agemus de Hydrope: ratione compoſitionis, de obſtructione: ex his reliqua vitia facile patebunt.

Nomen. Hydrops ita nominatur, quia neceſſario in hoc malo peccat materia ſeroſa, aquoſa, in omni hydropis ſpecie. *Generatio.* Generatur hoc malum dum iecori aliquid præter naturam occurrit, vi cuius ita læditur ſanguificatio, ut producatur materia, quæ ſit opus quoddã præter naturam: quæ, dum propellitur in cauitatem abdominis, ſui præſentia ita replet cauitatem, ut abdomen augeatur. *Definitio Forma.* Hydrops igitur nihil aliud eſt, quã tumor inferioris ventris, procedens a ſeroſitate. Forma eſt tumor, qui in hydrope quandoq; eſt morbus, quandoque ſymptoma. Si enim magnitudo hæc aucta eſt, cauſa læſæ operationis; eſt morbus: ſin minus, ſymptoma, quando, ſcilicet tumor, in abdomine paruus eſt, vt non lædatur actio abdominis, ſed & muſculi abdominis, & reliquæ partes, ſuo officio fungantur. *Subiectũ.* Quod ſi tum forte aliqua actio lædatur, eſt ex alia cauſa. Subiectum proprium eſt venter inferior, ad differentiam partium aliarum, & hydropis capitis, ſeu ventris ſupremi, & hydropis thoracis. Per ventrem inferiorem, intelligimus vniuerſum abdomen.

Cauſa efficiens materia ſeroſa. Efficiens cauſa, eſt ſeroſa & aquoſa materia: ſicut enim nomen huius vitij, indicat neceſſe eſt, vt magnitudo fiat a materia aquoſa. Cæterum hæc materia aquoſa non ſemper ſuperat; nec fieri poteſt, ut ſit ſincera: habet enim materiam flatulentam, & pituitoſam congenitam. Diſcrimen autem eſt, quia quandoque materia aquoſa prædominatur, quandoque flatulenta, quandoque pituitoſa: prima ſpecies vocatur Aſcites; ſecunda Tympanites; tertia Anaſarca. Hæc materia, ſecundum Galenum capite ſecundo libro tertio, de ſympt. cauſ. eſt prauum opus, inſequens læſam ſanguificationem. Quamuis enim iecur materiam puram gignat: nihilominus ſæpe fit, vt ob ſuum robur, & præſtantiam opus genitum in ſe non contineat, ſed expellat. *Fruſtratio ſanguificatricis.* Expellit autem in hydrope in abdominis cauitatem, & ſpatium illud potiſſimum quod eſt inter peritonæum, & inteſtina; non ad cauitatem inteſtinorum, ſic enim non fieret tumor, ſed materia per aluum egrederetur. Læditur autem iecoris ſanguificatio, quia eius facultas fruſtratur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum: interdum, quia ab obſtructione impeditur: potiſſimum autem quia labefactatur facultas ob intemperiem, quę eſt morbus, habens rationem cauſę efficientis tumorem, ſed remotę, non proximę. *Dyſcraſia frigida iecoris.* Labefactatur autem facultas ſanguificatrix, quia ſubſtantia propria intemperie afficitur. Per propriam ſubſtantiam intelligo id, quod paſſim Galenus vocauit proprietatem ſubſtantię, capite octauo, libro tertio, de ſympt. cauſis, quia ſanguificatrix pro proprio domicilio habet hanc proprietatem iecoris. Subſtantiam appello propriam, quia ita eſt peculiaris iecoris, ut in reliquo corpore nulla ſit ſubſtantia, quę ſimilis ſit ſubſtantię iecoris: quemadmodum enim domicilium facultatis viſiuę eſt humor cryſtallinus: ita facultatis ſanguificatricis ſedes, eſt propria iecoris ſubſtantia. Quod ſi quis dicat, uniuerſum iecur eſſe domicilium ſanguificationis; nec is male dicit; quia ſanguificatio fit a propria iecoris ſubſtantia, & a toto iecore, vt vtrumque ad hanc actionem concurrat: quemadmodum, & Philoſophus dicit, non pupillam videre, ſed oculum totum: actio enim eſt ſuppoſitorum; & ideo dico, vtrumque concurrere, tum propriam ſubſtantiam, tum iecur totum; vt [Quod,] concurrit ſubſtantia iecoris propria, tanquam quid pręcipuum, ad edendum ſanguificationem, non tamen perfectam: at vero totum iecur concurrit, vt [Quid,] non ad inchoandam, ſed ad perficiendam αἱμάτωσιν. In propoſito malo labefactatur facultas, quia redditur intemperata propria iecoris ſubſtantia, cum hęc ſit illud pręcipuum, quod concurrit vt agens ſed per temperiem, tanquam proprium inſtrumentum. Hęc autem intemperies frigida tantum eſſe poteſt, non calida: nam flatus, aquoſitas, & pituita, ſunt opera frigidæ; quę, ceu effectus, teſtantur ſuorum principiorum naturam. Effectus ſunt frigidi: ergo etiam calor eſt imbecillis, & intemperies frigida. cap. 3. lib. 5. de loc. aff. Flatus etiam generari poſſe ab intemperie calidiore, non negamus: ſed hoc non fit læſa facultate, verum ob errorem externum. Hęc intemperies frigida ſolet eſſe humida; interdum eſt ſicca, vt in ætate ſenili. Et hęc intemperies, quandoque habet congenitum iecoris tumorem frigidum, ſcirrhoſum: imo neceſſario perſeuerante hepatis ſcirrho, hydrops ſuccedit. Porro intemperies frigida, modo intenſior eſt, modo remiſſior. Semper generatur materia ſeroſa:

Digitized by Google

quia non poteſt eſſe hydrops, niſi ſit aqua: verum ſi intenſa eſt iecoris frigida dyſcraſia, generatur aquoſa materia ex ſuperans, vnde Aſcites fit: ſi remiſſior fuerit frigiditas, materia pituitoſa, & flatulenta dominatur. Hæc vero frigiditas interdum primam originem habet in iecore; interdum primo alias partes occupat, inoxque iecori poſtea impertitur: verbi gratia, primo excitatur intemperies frigida in iecore, ob potum frigidiorem, hinc plus iuſto refrigeratur iecur. Ob immodicum etiam ſanguinis fluxum, iecur refrigeratur. Præterea interdum ob immodicam iecoris caliditatem hydrops ſuccedit, vt in præſeruatione tunc egeamus frigidis: (nam in cura calefaciendum, quia hydropis materia fit a iecoris frigiditate.) Poteſt autem iecoris frigiditas etiam à cauſa calida produci; quia eum violentia diſſipatur calidum innatum iecoris, vt frigidum euadat. Inſuper frigiditas hæc aliquando in alijs partibus primo oritur: verbi gratia, quando hydrops fit a ſcirrhoſo liene: tunc enim non fit, quia materia producitur a liene; ſed a frigiditate iecoris, quę cauſata fuit a frigiditate lienis. Quod de liene dico; idem de reliquis partibus intelligendum, meſenterio, omento, ventriculo, diaphragmate. Generatur autem materia ob errorem externũ, quoties noxia materia ſubminiſtratur hepati: ſiue ventriculus ob intemperiẽ hanc materiam gignat; ſiue error in cibis, & potu committatur.

Error externus.

Differentia.

Quoad formam: tumor vel eſt Morbus, vel Symptoma: item vitium hoc in magnitudine, interdum Annexam habet intemperiem frigidam, interdum Non. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ, quia abdomen vnicum eſt ſubiectum. Quoad cauſam efficientem, alia Proxima eſt, alia Remota. Proxima eſt tumoris materia, quæ dominatur, ſeu exſuperat: eſtque Vapor, vel Minera. Si vapor, hydrops Tympanias. Si minera, eſt materia, vel pituitoſa, & dicitur Anaſarca, vel aquoſa, & dicitur Aſcites. Cauſa remota eſt, ob quam hæ materiæ generantur: cuius differentias propoſuimus.

Signa.

Hoc malum in genere facile cognoſcitur, quia oculis, & manibus ventrem præter naturam tumidiorem: (ad differentiam grauidarum:) cognoſcimus. Quoad differentias formales: ſi tumor ſit morbus, læduntur functiones non tantum iecoris, ſed etiam muſculorum abdominis, & ſepti tranſuerſi: contra, ſi ſymptoma. Præterea, an cum magnitudine aucta, iungatur morboſa intemperies; cognoſcitur, quia abdominis partes non nutriuntur ob intemperiem. Quoad cauſam efficientem, & primum quoad proximam, e capite tertio, libro quarto, de dignoſcend. pulſat. ſic cognoſcitur: tangi debet abdomen, pulſari, & commoueri: nam ſi fuerit anaſarca, ad tactum, & compreſſum excitabitur fouea, quæ pituitæ eſt indicium. Si pulſu exaudiatur ſonus, inſtar tympani, ſignificatur flatus, & tympanites. Si commoueatur æger de latere in latus; & murmur, ſtrepitus, ac veluti fluctuatio quædam aquę, ſecundum abdomen audiatur; eſt Aſcites. Interdum hydropes permiſti ſunt: verbi gratia, ſi in compreſſione obſeruetur fouea, cum duritie, & pulſu ſonitus non audiatur; erit tympanites: nam quia in hoc hydrope permiſtus eſt flatus, item aqua copioſa; hęc aqua prohibet, quo minus ſonitus e copioſo flatu audiatur, & hoc cognoſcitur e duritie, quę tactu obſeruatur; indicat enim flatus copiam. Quod ſi Aſcites ſolus ſit, nec ſonitus percipitur, nec durities. Quoad cauſas remotas; ſi materia gignatur, lęſa facultate ob intemperiem iecoris frigidam; pręgreſſę ſunt cauſę, quę iecur potuerunt refrigerare: vt immodicus frigidę potus, immoderatum ſanguinis profluuium, tumor frigidus vicinarum partium, &c. Verbi gratia, ſi quis patiatur tumorem lienis, & hydropicus euadat, facile cauſa cognoſcitur. Quod ſi hæc abfuerint, & vitia potius ad ventriculum pertineant: dicemus, materiam genitam eſſe ob errorem externum.

Indicationes.

Tumor, momentaneam habet permanentiam, & remota cauſa cedit: proinde non indicat vtile. Morbus indicat vtile: ideo ſi adeſt frigiditas abdominis, indiget calefactione. Vtiles igitur indicationes deſumuntur a cauſa efficiente. Hæc duplex eſt: alia proxima, alia remota.

Quoad proximam: materia vaporoſa, indicat vacuans per inſenſibiles meatus; ſicut etiam minera, quatenus in vaporem conuertitur. Minera autem per ſe conſiderata, vapori contradiſtincta, indicat vacuans per meatus ſenſibiles, ideoque euacuanda, ſiue ſit pituita, ſiue aqua.

Quoad cauſam remotam; hæc eſt, vel materia genita; [nam indicatio ſumitur a præſenti; ideoque non a materia generanda,] vel cauſa generans. Genita materia eſt, quæ nondum producit tumorem, & nondum collecta eſt in cauitate: (alias enim eſſet proxima materia,) & hæc non tantum indicat euacuans, vt materia, quæ in cauitatem fluxit, & proxima dicitur; ſed etiam ratione motus, & fluxionis indicat vacuans reuulſorium, deriuatorium. Cauſa generans hanc materiam, eſt iecoris dyſcraſia, quæ indicat alterans per contrarium.

Indicatio a ſubiecto cauſæ generantis.

Quoad cauſam cauſæ: ſi morbus ſit, vel in liene, vel in aliis partibus vicinis; quid indicent harum partium morbi, e proprijs capitibus petendum. Vitales indicationes deſumuntur a ſubiecto; non tamen ab abdomine, quia non eſt pars præcipua, quæ eam obtineat præſtantiam, vt ab ea indicationes vitales haurire cogamur: vnde interdum neglecta abdominis virtute, abdomen pertunditur. Per ſubiectum igitur hoc in loco, non intelligimus ſubiectum morbi, ſed cauſæ morbificæ, cauſę generantis: quod ſubiectum eſt hepar, interdum lien, interdum ventriculus. Sed ſufficiat ſolum verſari circa iecur; quod ſane, ad ſimilitudinem ventriculi, per ſuum calidum innatum indicat moderate calefaciens, nutriens, & per proportionem ſubſtantię ſuę proprię requirit Hepaticum auxilium, quod foueat, & roboret propriam iecoris ſubſtantiam.

Prognoſtica.

Malum hoc ab initio non eſt incurabile, comm. III. libro quinto, de vict. ac. Augetur periculum pro vi differentiarum, vt interdum ſpes omnis aboleatur.

Quoad formam; deterior eſt hydrops, ſi tumor morbus eſt; ſi annexa intemperies frigida morboſa.

Quoad differentias a ſubiecto; (non morbi, quia hoc ſubiectum idem ſemper eſt;) cauſarum efficientium primarum; tympanias difficilius curatur, quam Aſcites.

Quoad differentias a cauſa efficiente. Si cauſa proxima, ſit materia flatulenta, difficulter vacuari poteſt, quia per meatus inſenſibiles educenda: vt autem reſidet in cauitate interna peritonęi, ęgertime euacuatur; quo reſpiciens Aetius, dicit; tympaniam difficilius curari. Si reſpicias ad cauſam remotam, generantem has materias; cum materia aquoſa fiat a iecore frigido magis intenſo, quam flatus, & pituita; ob id dixit Auicennas, Aſcitem difficilius curari. Non ergo pugnat cum Aetio, qui reſpexit ad proximam cauſam.

Pręterea pro diſcrimine cauſę remotę, varie etiam pędicendum. Si iecoris frigiditas ſit coniuncta ſcirrho; mors pędicenda. Et ſi fiat e ſcirrho lienis, qui ſit incurabilis, etiam impoſſibile eſt, iecoris frigiditatem, quę fouetur a ſcirrho lienis, e toto ſuperare. Sed differentia eſt; quia ſi ſcirrhus in iecinore eſt citius perimit.

Digitized by Google

Si contingat, verbi gratia, vt fiat per morbum acutum: (nam huic interdum hydrops ſuccedit, com. primo, libro ſecundo, prognoſt.) vt plurimum lethalis eſt hydrops; quia in iecore eſt inſignis noxa, & virtus eſt debilis, ob morbum acutum præcedentem.

Curatio. Vena ſectio. Secanda eſt vena, dum in corpore hydropico peccat ſanguis, & virtus permittit. Virtus poteſt eſſe robuſta in quacunque hydropis ſpecie, etiam in aſcite; vnde Auicennas in aſcite abdomen perforat, cũ virtus eſt valde fortis. Sanguis peccat, ſi fiat hydrops e ſuppreſſione ſanguinis menſtrui, hæmorrhoidum. comment. III. libro quarto, de vict. acut. & hic hydrops non eſt tympanias, non aſcites, ſed hypoſarca: imo ſi eſſet aſcites, non prohiberetur venæ ſectio, ſi ſanguis peccaret ob ſuppreſſam aliquam euacuationem. Errant igitur, qui ad ſolam auctoritatem reſpiciunt Galeni, dicentis: non eſſe ſecandam venam in hydrope, niſi ſit hypoſarca, & fiat e ſanguinis ſuppreſſione. Hinc Auicennas, ad methodum reſpiciens, dicit in aſcite ſecandam eſſe venam, dum hydropicus conqueritur de dolore lateris, ſignificans, ſi hydropicus afficiatur etiam inflammatione, pleuritide, angina, &c. venam eſſe ſecandam, cum in his malis peccatum ſanguinis ſit vehemens.

Veſicatoria, et fonticuli. Præterea in hydrope veſicatoria probantur; quæ poſſunt abdomini, & cruribus opportuno tempore applicari. Probantur, & fonticuli, niſi aliquid prohibeat, in aſcite: prohibet autem quandoque virtus, pertinens ad crura; quia cruribus ſunt adminiſtrandi, vt colligitur e comment. aphoriſ. octauo, ſectio. ſexta. Si enim in hydrope crura ſint tumefacta; virtus crurum prohibet exulcerationem fonticulorum; cum periculum ſit, ne vlcera putrilaginoſa, & gangrænoſa euadant. Si ergo tumida ſint crura, locum non habent fonticuli: ſi nondum ſint tumida: optimum eſt vlcera excitare fonticulis. *Punctio.* Præterea in aſcite probatur punctio ſecundum vmbilicum, & ſcrotũ; vbi hæ partes tumidiores apparent, ob aquæ præſentiam. Prodeſt etiam punctio ſecundum talum, capite tertio, libro nono. κατ.τέχ. *παρακέντησις.* Probatur ſetaceum circa ſcrotum, ſi pars illa eſt aqua repleta. Tandem ad abdominis perforationem confugiendum, dum ſumma eſt vis materiæ aquoſæ, vt mitioribus euacuari nequeat. Summa vehementia cognoſcitur; quando breui tempore copioſa aqua generatur. Euacuatio in hac materia, non fiat confertim, quia virtus non poteſt ſuſtinere. [Tempus,] eſt præſentia indicantis, ſi nihil prohibet. Quando ergo copioſa eſt materia, & virtus fortis; non debemus expectare, dum patientes proximi ſint morti. Quoad [Vbi:] perforatio facienda in abdominis parte dextra, ſi lien eſt affectus; in ſiniſtra, ſi iecur; per tres digitos ſub vmbilico verſus latera. Indicatur hoc a ſubſiſtentia aquæ. Aqua indifferenter ſubſiſtit in qualibet parte ventris inferioris: nec tamen quælibet abdominis pars indifferenter aperitur; quia affectus ſecundum aliquas partes prohibet, ſecundum aliquas permittit. Dum enim affectio eſt in liene, oportet, vt æger decumbat in parte ſiniſtra: & hic decubitus eſt magis commodus, ratione huius ægri; quod ſi ergo foramen in hac parte fieret, vix poſſet præcaueri, ne aqua aſſiduo egrederetur. Eadem ratio eſt de iecore. *Cucurbitula.* Cucurbitulis etiam, & alijs chirurgicis materijs vti licet: magna potiſſimum cucurbitula, cum multa flamma, abdomini in tympanite admoueri poteſt.

Medicamenta. Præſuppoſitis medicamentis communibus, de appropriatis loquemur: ea ſunt Euacuantia, Alterantia, & Corroborantia. Vacuantia vacuant, vel per διαπνοήν, vel per Senſibiles meatus. Senſibiliter vacuantia, alia reſpiciunt cauſam remotam tumoris, alia proximam. Materia remota, eſt aqua, vel pituita. *Vacuantia materiam remotam.* Aqua euacuari poteſt per aluum, & per lotium. Per aluum euacuatur materia aquoſa [ſucco iridis, ſucco ſoldanellæ, ſucco ebuli, & ſambuci.] Reſpicimus hic ad materiam, quæ nondum in abdominis cauitate eſt collecta, ſed colligi poteſt: ideoque cum adhuc ſit in venis, & ductibus, non egemus remedijs vehementiſsimis, nec ad elaterium aſcendendum. Pituitoſa materia euacuatur [agarico, carthamo:] non licet vti colocynthide. De rhabarbaro nihil dicimus, quia in hydrope eſt inſtar peſtis; cum non bilis, ſed pituita ſit euacuanda. Vtendum igitur agarico; non vehementioribus: quia reſpicimus ad pituitam, quæ reſidet circa iecur, & partes vicinas. [Vſus. Quantum:] ſucci propoſiti exhiberi poſſunt a drac. ij. ad drac. vj. Et his vtendum, toto ferme morbi proceſſu, non tantum ante vehementiora, ſed, & poſt, prout adeſt præſentia huius materiæ, quæ regeneratur, & nondum eſt perducta ad locum, vt tumorem efficiat. Licet etiam gratia huius materiæ vti diureticis proprie dictis. Quoad [modum:] potius adminiſtrentur in puluere; quia omnis materia humida, ſua humiditate actuali nocet.

Vacuantia materiam proximam. Quæ cauſam proximam tumoris ſenſibiliter vacuant; debent eſſe efficaciſsima. Ratione aquæ igitur probamus [elaterium, antimonium;] quia hæc materia reperitur in illa cauitate abdominis, quæ eſt inter peritonæum, & inteſtina, vbi nõ ſunt meatus: vnde neceſſarium eſt, vt medicamẽtum ſumma violentia attrahat materiam illam aquoſam: ideo licet vti [elaterio ad gra. j. ʒ j. iij. & vltra, cum pilulis alephanginis, pro correctione elaterij.] Ratione pituitæ, aſcendendum [ad trochiſcos albandal, qui conficiuntur e colocynthide: probantur pilulæ fœtidæ, de euphorbio. Vſus: quando:] His vtendum poſt mitiora: primum enim mitioribus vtendum, deinde valentioribus, & rurſus validioribus, pro præſentia materiæ, vel proximę, vel remotę. Quoad euacuantia inſenſibiliter; probatur [medicamentum e cochleis, Aetij: medicamentum ex artemiſia, decocta in vino generoſo, & dictamno Cretico. Emplaſtra e baccis lauri maxime probantur. Si mittatur homo in aceruum frumẽti, ſub radijs Solaribus; eſt mirabile. Sudorifera probantur, & pręſertim nouum illud inſtrumentum ligneum, quod ad exigendos ſudores, in morbo potiſsimum Gallico, iam vſurpari ſolet. Probatur emplaſtrum confectum ex albo veratro: vnguentum Aggrippę.]

Alterantia, & roborantia. Roborantia ſunt calida, vt [decoctũ guaiaci, ſaſſafras: item hepar lupi valde commendatur.] In viuendi ratione, ab omni humido abſtinendum.

CAPVT XIX.

Plenior affectuum iecoris explicatio; & primum de vitijs ad hepar, vt membrum ſimilare, ſpectantibus.

Morbis iecur infeſtantes. IEcur poteſt conſiderari, vt membrum ſimilare, & diſſimilare: ideoque varijs morbis affici poteſt, capite ſexto, libro octauo. κατ.τέχ. capite ſeptimo, libro quinto, loc. affect. Ratione partium ſimilariũ affici poteſt iecur Intemperie; item imbecillitate, quam vocant hepa-

ticam affectionem; præterea Cachexia, & Hydrope. Ratione partium diſſimilarium, affici poteſt iecur Obſtructione. Quod ſi conſideretur iecur ſimul, & vt ſimilare, & vt diſſimilare; afficitur Inflammatione, Scirrho, Vlcere. Inflammatio quatenus eſt intemperies, pertinet ad partes ſimilares: quatenus tumor, ſeu magnitudo aucta, ad diſſimilares pertinet. Idem dicendum de tumore ſcirrhoſo. Vlcus eſt ſoluta vnitas, quæ in partibus ſimilaribus, & diſſimilaribus locum habet. Si iecur conſideretur ratione ſuæ proprietatis, vt pars determinata; poteſt detineri morbo Gallico, de quo nos infra operis huius libro quinto agemus.

De iecoris Intemperie, Imbecillitate, Cachexia, & Hydrope; primo quidem de Definitionibus, & Cauſis.

Dyſcraſia nomẽ.

Per intemperiem intelligimus morboſam, quia verſamur in parte curatrice, non in parte tuendæ ſanitatis. Galenus enim capite quarto, libro 2. temper. aliam facit intemperiem ſanitatis, cuius ratione membrum eſt, vel neutrum, vel inſalubre, perſiſtit tamen intra latitudinem ſanitatis. Alia intemperies eſt ægritudinis, cuius ratione membrũ egreditur limites ſanitatis, & non eſt amplius neutrum, ſed ægrum. [Eſt autem intemperies, temperamentum naturale immutatum, lædens operationem iecoris.] Eſt craſis naturalis immutata, quia dũ fit intemperies, fit morbus, qui procedit ex immutatione naturalis temperamenti. Eſt autem temperies mutata, & propterea morbus non eſt in fieri, ſed in facto eſſe: morbus non conſiſtit in mutatione, ſed in mutato eſſe. Quæ autem ſint cauſæ, ob quas naturale temperamẽtum immutatur; diximus cap. de intemperie ventriculi: verbi gratia cibus calidior, medicamentum calidius; hæc enim, vt ventriculum calidiorem reddere poſſunt, ita etiam iecur. Quod de cauſa calefaciente dicimus; idem de refrigerante, & reliquis dicendum. Facultas iecoris attractrix, & alteratrix potiſſimum læduntur ob intemperiem frigidam: retentrix ob dyſcraſiam humidam: expultrix ob ſiccam, capite ſecundo, lib. 3. de ſymp. cauſ. Hinc colligendum, ſi iecur afficiatur intemperie frigida; ſuccedere hepatis imbecillitatem, cachexiam, & hydropem: quando enim non eſt admodum intenſa intemperies, fit iecoris imbecillitas: ſi intenſior, fit cachexia: ſi adhuc magis intendatur, fit hydrops.

Dyſcraſia iecoris quid?

Imbecillitas hepatis.

Imbecillitas iecoris vocatur affectus hepaticus, per quem interdum Galenus videtur intelligere frigidam intemperiem. At libro octauo κ. τόπ. imbecillitatem iecoris etiam ex alijs intemperantijs oriri, ſtatuit; cum dicit, pleraſque hepatis affectiones, initium ducere ab illis deiectionibus, in quibus excreta ſimilia ſunt loturæ carnis animalis recens mactati. Verum quidem eſt: quod illæ deiectiones non perſeuerant, dum malum progreditur, ſed mutantur, pro diſcrimine intemperiei: vnde optime locutus eſt Galenus, quando dixit, initium capere a deiectionibus. Inter initia ſunt illę deiectiones; mutantur autem malo progrediente, vt infra in ſignis tradémus. Et forſan Altimarus hoc non vidit. Exquiſita imbecillitas, & proprie dicta, refertur ad intemperiem frigidam; ratione cuius attractrix iecoris non attrahit, vt deberet, & ſanguificatrix diminute ſanguificat: vnde imminuitur functio attractricis, & alteratricis, ratione frigiditatis. De cauſis autem intemperiei frigidæ, locuti ſumus cap. de intemperie ventriculi.

Cachexia.

Quod ſi frigida iecoris intemperies magis confirmetur; introducitur Cachexia, ideſt, malus habitus totius corporis: quod vitium eſt via ad hydropem, ſicut imbecillitas ad cachexiam. Fit cachexia (quidquid dicat Altimarus,) quando non fit bona nutritio, ob tertiam coctionem læſam. Lęditur autem coctio hęc tertia, (ſicut etiam coctio ventriculi, cap. 1. lib. 3. de ſymp. cauſ.) non tantum ob intemperiem partium, vt Altimarus velle videtur; ſed etiam ob errorem externum, ideſt, ob vitium alimenti: maxime cum vitium primæ coctionis non poſſit corrigi in ſecunda; nec ſecundæ vitium in tertia. Læditur ergo coctio illa tertia, obnoxium alimentũ, ideſt, ob vitioſum, & improbum ſanguinem, qui generatur ratione intemperiei iecoris frigidæ. Hæc autem eſt Exquiſita Cachexia. Notha enim ſecundũ Auicennam fieri poteſt, etiam ob vitiũ pulmonis; quando aqua in pulmone colligitur. Quare [Cachexia eſt deformitas totius, procedens ab intemperie frigida iecoris.] Hinc colligitur, malum hoc eſſe ſymptoma, conſiſtens in qualitate mutata; quæ qualitas mutata refertur in frigidam intemperiem iecoris, tanquam in morbum præcipuum.

Hydrops.

Si intemperies magis magiſq; confirmetur, cachexia degenerat in hydropem, ſeu aquam inter cutem. Hoc malum fieri nequit, niſi iecur afficiatur frigida intemperie. Temperamentum enim iecoris mutatur in frigidius, vt alimentum non conuertatur in probum ſanguinem, ſed vel in aquoſitatem, vel in ſanguinem pituitoſum, vel in flatus. Et his eſt hydrops exquiſitus, in quo iecur per eſſentiã afficitur; ad differentiam Nothi hydropis. Galenus capite ſeptimo, libro quinto, de loc. affect. dicit, in hydrope affici iecur, interdum primario, interdũ ſecundario. Quod male quidam interpretantur, interdum per eſſentiam, interdum per conſenſum. Si enim in omni hydrope iecur afficitur dyſcraſia frigida: quomodo poteſt affici per conſenſum? Quare ſtatuendum, iecur ſemper per eſſentiam affici: frigidam tamen hanc dyſcraſiam aliquando in iecur primo introduci, interdum primo in alias partes, & ab his poſtea in iecur: verbi gratia, ſi quis poſt ieiunium bibat aquam frigidiſſimam, & copioſam: veriſimile eſt, hinc iecur primo refrigerari, ob quam refrigerationem non fiat bona ſanguificatio. Interdum autem ab alijs partibus frigiditas iecori impertitur, capite quinto, libro ſecundo, ad Glauc. vt ſi ob ſcirrhum lienis hydrops oriatur: cum enim ratione tumoris lien reddatur frigidus, hanc ſuam frigiditatem iecori communicat, vt iecur afficiatur frigido morbo. [Hydrops ergo eſt tumor ventris productus ab intemperie frigida iecoris.] Tumor interdũ eſt morbus, ſi ad inſignem perducatur magnitudinem, vt functionem lædat, interdum eſt ſymptoma, cum non lædit functionem, vt explicatur capite duodecimo, libro de different. morb. Quare Galenus ad varia reſpiciens, varie loquitur; nec ob id ſibi contradicit, vt Argenterius exiſtimat: nam in libro de tumoribus præter naturam, circa finem, connumerat hydropem inter tumores, quatenus eſt morbus. At libro de different. ſympt. capite quarto vult, hydropem eſſe ſymptoma, & quidem in genere functionis læſæ. At obijcitur, ſi tumor eſt ſymptoma; non tamen eſt læſa actio, ſed qualitas mutata? Reſpondendum Galen. loco citato, hydropem conſiderare, vt ſymptoma eſt, non ventris inferioris, ſed iecoris: iecoris morbus eſt frigida dyſcraſia; ſymptoma vero eſt læſa ſanguificatio. Dicitur tumor ventris inferioris, ad differentiam hydropis, qui fit e pulmone, & eſt tumor in ventre medio. Hic tumor

Definitio hydropis.

ventris

Digitized by Google

Frigida iecoris intemperies & huius cauſa.

ventris inferioris , producitur a frigida intemperie iecoris, ad differentiam hydropis nothi. Porro frigida iecoris, ad differentiam hydrope ſemper adeſt', ſecundum Auicennam , quia calor iecoris imminuitur, tum quia reſoluitur, tum quia interdum extinguitur: nam calor iecoris naturalis interdum repente imminuitur, interdum autem longiori temporis ſpatio remittitur. Et hoc Auicennas deſumpſit e Gal.com.1.lib.2.progn. & cap.7.lib.5.loc.affec. cap.5.lib.2.ad Glauc. & com. aph.22. ſect.3. Addit Galenus, intemperiem hanc frigidam, eſſe vel cum tumore iecoris, vel Citra tumorem. Dum eſt citra tumorem; hoc fit, vel ratione cauſæ Calefacientis, & proinde diſſoluentis calorem naturalem: (ſicut minor flamma a maiori diſſipatur, vt etiam inſinuat Alexander:) vel ratione cauſæ Refrigerantis. Quæ autem ſit cauſa calefaciens, quæ refrigerans; dictum eſt in ventriculi intemperie: verbi gratia, immodicus vſus medicamentorum calefacientium, vſus frigidorum, copia frigidæ. Admonet Gal. imminui calorem iecoris, quia cauſæ calorem imminuentes, agunt in iecur, vel Immediate, vel per Medium. Immediate, dum verbi gratia e potione frigidæ iecur refrigeratur ; hic in curatione reſpiciendum ad iecur, non ad aliam partem. Interdum cauſæ agunt per medium; quod eſt. Totum corpus, vel aliqua corporis Pars. Totum corpus multis de cauſis refrigerari poteſt: interdum propter febres, quæ calorem diſſoluunt; interdum ob immodicas euacuationes, quæ corpus refrigerant: idem accidit ob ſuppreſſam vacuationem conſuetam vel menſium, vel hæmorrhoidum: ſic enim totum refrigeratur, & frigiditas iecori impertitur. Pars autem refrigerata iecori impertitur frigiditatem, vel per ſimam partem, vt refrigeratus ventriculus, refrigerata inteſtina, meſenterium refrigeratum, lien vitio frigido laborans, vel pars iecori frigiditatem communicat, per vias ſpectantes ad partem gibbam, ut ſunt partes ſpiritales, nimirum pulmo; item renes, & vterus. Hæ ſunt cauſæ hydropis.

Cauſa trium hydropis ſpecierum.

Sed pro recta hydropis curatione, paulo altius cauſas eius ri nari oportet. Hidrops omnis fit a iecoris frigiditate: com. aphor. 11. ſectio. 4. attamen diſcrimen eſt: nam, ſi intenſior ſit frigiditas, oritur Aſcites, quia aqua producitur, ſeu aquoſitas, & ſanguis ſeroſus: ſi frigiditas remiſſior, producitur, vel ſanguis pituitoſus, vnde Hiposarca, vel flatus, vnde Tympanias. Loquemur ergo de cauſis ma materiæ aquoſæ, pituitoſæ, & flatulentæ.

Aſcitis cauſa.

Materia aquoſa, ſecundum Auicennam, eſt cauſa coniuncta Aſcitis, ſeu tumoris abdominis (non intemperiei frigidę, cuius eſt effectus.) Hæc materia aquoſa frigida eſt, & humida, quia producitur ab intemperie, non calida, ſed frigida, effectus autem ſapiunt naturam ſuarum cauſarum: item oritur e potione frigidæ, ex vſu cucumeris, anguriæ, melonum. Hæc aqua dum egreditur per abdomen, aut per alias vias, fętet, nec videtur putredinis expers: vnde qui aſcite laborant, interdum magna ſiti afficiuntur; uapores enim ab aquoſa materia prodeuntes, calidi, ſiccique, petunt os uentriculi. Frigida quidem hæc eſt materia, quia producitur a frigido, ſed poſtquam genita eſt, cum ſit excrementitia, & reſideat in loco, qui familiaris, & naturalis non eſt aquoſitati; putreſcit, & ratione putredinis calorem acquirit: unde ſitis, & reliqua fiunt. Hæc materia aquoſa, eſt portio cibi, & potus: quos dum natura conficere non poteſt, producit ſanguinem aquoſum: interdum & lotium ipſum permiſcetur, nam Aſcite laborantes, exiguum reddunt lotium. Reſidet hæc materia inter Zirbum, & Siphac, id eſt, inter omentum, & inteſtina, vt pertingat et ad diaphragma. Sed dubitatur, cur hæc materia in corpore colligatur? & cur potius in propoſito loco, quam in alijs? item per quas uias in hanc abdominis capacitatem deferatur.

Quibus de cauſis materia aquoſa in corpore colligatur.

Secundum Auicennam, colligitur hæc materia in corpore, vel ratione Facultatis, vel ratione Materiæ, vel ratione Viarum. Ratione facultatis, vel Segregantis iecoris, vel attrahentis renum. Dum enim iecur eſt robuſtum, & optima fit ſanguificatio; fit etiam ſegregatio, & expulſio excrementorum, & proinde ſeroſitatis: quæ omnia fiunt a valido iecore. Sin accidat, vt iecur frigidius euadat; non poteſt propria munia obire, non recte ſanguificat, non ſegregat, & hic eſt exquiſitiſſimus hydrops, quia fit vitio iecoris. Si autem renes conſideremus, dum ſunt robuſti, valide attrahunt, dum imbecilles ſunt, & præſertim dum frigidi, non attrahunt, & proinde ſeroſitas colligitur. Et hic eſt hydrops ſpurius: pręſertim ſi cum frigiditate renum, non fuerit coniuncta frigiditas iecoris. Vitio autem materiæ hoc fit; quoties materia, vel plurima eſt (vt Auicennas inquit) vel non bene digeſta. Plurima eſt, cum aliqui frigida copioſiſſima vtuntur. Et animaduertendum; ſi accidat, vt ſimpliciter retineatur potio, & venter intumeſcat, hic eſt hydrops ſpurius, qui facile tollitur: Si vero non modo detineatur potio, ſed etiam refrigeretur iecur; tunc hydrops eſt legitimus. Materia autem non bene digeſta eſt, dum non bene cō coquitur a iecore, & hic eſt hydrops exquiſitus. Ratione viarum fit hydrops, quoties vię anguſtantur, & potiſſimum viæ ad renes pertingentes. Anguſtantur autem, vel ratione materiæ copioſæ; craſſæ, vel viſcidæ, interdum ratione calculi, ratione apoſtematis, inflammationis. Hæ cauſæ ſunt, per quas materia in corpore retinetur.

Cur materia potiſſimum in abdomine coacervetur.

Sed cur potiſſimum reſidet in cauitate abdominis? Auicennas dicit hoc fieri, ob imbecillitatem partium, ob propinquitatem, & ob minus incommodum. Ob imbecillitatem partis, quia partes debiles facile ſuſcipiunt; illa autem pars laxa eſt, & debilis. Accedit propinquitas: eſt enim cauitas illa maxime proxima parti affectæ, quia iecur in ventre inferiori reſidet. Denique minus detrimentum eſt, nam copioſa aqua diu poteſt in illa cauitate detineri, citra ægri interitum, & citra dolorem.

Quibus vijs materia aquoſa in abdomen confluat.

Sed per quas vias hæc aquoſitas defertur? Plures ſunt modi propoſiti ab Auicenna. Primus eſſe poteſt, quem proponit Galenus, comment. aphoriſm. 55. ſectio. 7. vbi vult, iecur interdum ſcatere quibuſdam puſtulis, ſeu veſicis, aqua repletis, quæ poſtea, dum diſrumpuntur, ſunt in cauſa, vt neceſſario illa aquoſitas in abdominis cauitatem dilabatur. Interdum citra has veſicas materia in iecore reſidet, & in cauitate fluit. Interdum fluit per venas meſaraicas. Interdum per vmbilicales venas, quę diſrumpuntur. Interdum hic fluxus fit, ſi vas aliquod vrinarium diſrumpatur: tunc enim ſeroſa materia confluit in cauitatem abdominis. Et hic eſt exquiſitus hydrops, in quo materia gignitur a frigiditate iecoris, & niſi ab hac gignatur, non eſt exquiſitus hydrops, per quaſcunque vias materia fluat.

Hypoſarcæ cauſa.

Quod de aqua, & Aſcite iam diximus; idem dicendum de ſanguine pituitoſo, de hydrope hypoſarca: qui, ſi exquiſitus eſſe debet, neceſſarium eſt, vt ſanguis pituitoſus gignatur a iecoris frigiditate. Hinc Auicennas dicit, in hypoſarca tertiam coctionem lædi, ita ut materia alimentalis partibus adhærere nequeat; vnde partes tument, & fit tumor œdematoſus. Hæc coctio læditur, vel vitio Partis, vel vitio Materiæ. Ratione partium corporis; cum refrigeratę ſunt, vt contingere ſolet ijs, qui degunt in locis humidis, paluſtribus, in carceribus humidioribus;

Digitized by Google

dioribus; ob has enim cauſas extimæ partes corporis, ita refrigerantur, & languent; vt, licet ad partes optimum deferatur alimentum, non tamé mutari poſſit, nec regia partibus tumentibus. Et hic hypoſarca nothus eſt, quia non fit uitio iecoris. Vnde hypoſarca interdum non admodum difficulter curatur; ſi ſcilicet non ſit exquiſitus. Interdum coctio tertia læditur uitio materiæ. Hæc materia, quæ cauſat tumorem totius, interdum eſt materia non pituitoſa, ſed liquefacta; quemadmodum accidit in febribus. Quando igitur colliquamenta fiunt, & anguſtia eſt in uijs tenuium: non eſt impoſſibile materiam liquefactam, protrudi ad externas corporis partes, quæ cum non poſſit in ſubſtantiam partium conuerti; intumeſcunt partes. Sed hic ſpurius eſt hydrops, imo neque hydropis nomen meretur: cum potius fiat ratione cauſæ calfacientis. Interdum eſt materia pituitoſa, quæ ad partes defertur: ideoque cum vitioſum alimentum affluat, læditur coctio, non vitio partium, ſed vitio ipſius materiæ. Hæc autem materia triplicem habere poteſt generationis modum. Primum enim hæc materia pituitoſa produci poteſt, ob victum pituitoſum, & hic non eſt hydrops legitimus. Deinde hæc materia fieri poteſt ob errorem ventriculi, ob dyſcraſiam ipſius, & frequenter ſolet contingere eiuſmodi hydrops, ſed non eſt exquiſitus, cum non fiat vitio hepatis, ſed ventriculi. Tertio fieri poteſt a frigiditate, & diminuto calore hepatis, & hic eſt hydrops anaſarca exquiſitiſſimus.

Tympaniæ cauſæ. Idem prorſus dicendum de materia flatulenta, quæ tympanitis eſt cauſa. Hæc materia flatulenta producitur, vel ratione Materiæ, vel ratione Agentis, ſecundum Auicennam: quod a Galeno deſumpſiſſe videtur, qui cap.7.lib.14. method. vult, materiam flatulentam generari, interdum a calore diminuto, interdum a calore auctiore reddito: nec enim flatus tantum producuntur a frigida intemperie. Quod ſi materia flatulenta producatur ab intenſiori calore, hoc neceſſario fit ob materiæ vitium, quæ ſuapte natura eſt flatulenta, vt ſunt legumina: Et hic hydrops non eſt exquiſitus, cũ non fiat ob iecoris frigiditatem. Si flatus fiant vitio agentis: in tympania multiplex poteſt eſſe agens: nimirum inteſtina frigida, ventriculus frigidus: interdum contingere poteſt, ut iecoris intemperies potius calida ſit, quam frigida, inter initia, quando fit vitio ventriculi, non iecoris. At ſi fiat iecoris vitio, eſt exquiſitiſſimus hydrops. *Dubiũ.* Sed oritur dubitatio: nam comment. aphor. 11. ſectio.4. dicitur, Aſcitem produci ab intemperie frigidiori, hypoſarcam, & tympaniam, a remiſſiori. Hinc ergo ſequi videretur; quod, ſicut iecur primo remiſſe, deinde intenſe frigidum fit; ita etiam patiens primo hypoſarca, vel tympania, poſtmodum Aſcite apprehendi debeat? Cum tamen experientia repugnat; cũ multi ab initio ſtatim Aſcite, eoque legitimo, corripiãtur? Reſponſio: Cauſæ refrigerantes interdum adeo ſunt potentes, vt breuiſſimo temporis ſpatio inducant dyſcraſiam intenſe frigidam, vnde quam primum fit Aſcites. Præterea notandum, has materias in hydrope plerunque eſſe permiſtas, vt interdum tumor abdominis producatur e materia pituitoſa, & aquoſa, & flatulenta. Frigida enim intemperies, ſiue intenſa ſit, ſiue remiſſa, has materias poteſt producere; atque ob diuerſitatem materiæ, & ciborum; non ratione agẽtis: ſic cibi quædam partes ſunt aquoſæ; aliæ quæ facile in pituitam vertuntur, nonnullæ quæ inflatum. Idem in ſanis quoque conſpicimus: iecur enim ſanum, vnica conſtans temperie, per eam e varijs ciborum partibus, non tantum ſanguinem generat, ſed etiam alios ſuccos alimentales.

De differentijs.

Differentia. INtemperies, vel eſt ſine materia, vel cum materia. Quæ ſine materia, eſt ſimplex, vel Compoſita, vt diximus cap. de intemperie ventriculi. Si cum materia: hęc eſt ſanguinea, pituitoſa, bilioſa, melancholica, flatulenta. Cum autem intemperies frigida occurrat: ſi remiſſa fuerit, oritur Imbecillitas dicta: ſi intenſior, Cachexia: ſi adhuc intenſior, Hydrops: Et ſi ratione dyſcraſiæ frigidæ intenſioris, producatur pituita, fit Anaſarca; ſi flatus, Tympanias; ſi aqua, cum ſumma eſt intemperies, fit Aſcites.

De ſignis.

Dyſcraſia iecoris ſigna. AD iecoris dyſcraſias cognoſcendum, oportet excrementa inſpicere, cap.7.lib.5.loc.aff. Si enim hæc uitioſa ſint, & nullus error cõmiſſus in cibis, ratione vel quantitatis, vel qualitatis, vel ordinis: ſtatuendum, eſſe vitium aliquod internum, id eſt, intemperiem alicuius partis, potiſſimum ventriculi, vel iecoris: id quod e corporis colore internoſci poteſt: ſi enim nulla in corporis colore appareat mutatio, intemperies eſt ventriculi, ſi color mutetur, iecur intemperatum eſt. Nos ad hoc ſignum a colore ſumptum: (cui multum Galenus tribuit, vt etiam Auicennas, cap. proprio:) alia addere poſſumus. Dum enim ventriculus læditur, non modo excrementa ſunt mutata, ſed etiã aliquid chyli excernitur. Quæ autem ſit intemperies, num calida, frigida, humida, ſicca; cognoſci poteſt e cap. de intemp. ventriculi, & ex ijs quæ proponit Galenus cap.6.lib.8. κ.τόπ. Verbi gratia, ſi calidior fuerit intemperies; aderit cibi inappetentia, potionis appetentia, id eſt, ſitis: pulſus frequens, velox: deiectionis bilioſæ. Et quia intemperatum eſt iecur, interdum etiam aliquid ſanguinis egreditur; vt quidam dyſenteriam eſſe ſuſpicentur, ſicut Galenus dicit, cum tamen non ſit: vomitus bilioſus, interdum bilis æruginoſę, ſecundum Alexandrum, lotium flauum; caliditas mordax, præſertim ſecundum plantas pedum, & volas manuũ: ſcabrities linguæ: corpus emaciatum. His addi poſſunt cauſæ calefacientes prægreſſę: item quod ægri calidis lęduntur, iuuantur frigidis. Si dyſcraſia, frigida; erit potius cibi appetentia, nulla ſitis, pulſus tardus, rarus; excrementa pituitoſa, &c. Si humida intemperies; nulla ſitis, pulſus mollis, excrementa humidiora; lotium ſpiſſum, craſſum, ſecundum Auicennam, neque corpora gracilia: præceſſere cauſę humectantes, iuuantur ſiccis, lęduntur humidis. In ſicca intemperie, omnia ſunt oppoſita. Quoad de intemperie ſimplici diximus: item de compoſita ſtatuendum, ſignis coniunctis. Si intemperies annexam habeat materiam: nam hæc materia ſit ſanguis, bilis, pituita, melancholia, flatus: cognoſci poteſt ex iis, quæ diximus cap. de intemper. ventriculi.

Imbecillitatis hepatis ſigna. Hepatica affectio, cognoſcitur ex excrementis, cap.7.lib.5.loc.affect. cap.6.lib.8. κατὰ τόπ. Non ſufficit, eã indicari e ſubrubicundis excrementis, quæ ſimilia ſunt loturæ carnis, &c. ſed cum imbecillitas hepatis multiplex ſit, diſtincte cognoſcendum, quęnam facultas potiſſimum lędatur. Si enim lęſa fuerit attractrix, deiectiones erunt liquidę, chyloſæ, quia chylus non attrahitur. Si alteratrix, id eſt ſanguificatrix; tunc apparebunt deiectiones illæ, ſimiles loturę carnis. Si retentrix fuerit debilis, non tantum hæ deiectiones apparebunt, ſimiles loturę carnis, ſed etiam frequens erit deiectio, quia retentrix

trix

Digitized by Google

trix læſa, non retinet, ut opus eſt: hoc non fit dum alteratrix læditur. Si expultrix læditur; potius eſt alui ſtipticitas, & exiguæ deiectionis.

Cachexia ſigna. Malus habitus facillime cognoſcitur: totius enim corporis habitus ſubtumidus veluti eſt. Sed diſtinguendum, an hoc vitium productum ſit, vel ratione partium externarum corporis, vel ratione materiæ. Si vitio partium; præceſſerunt cauſæ, quæ potuerunt partes labefactare, refrigerare, humectare: verbi gratia, ſi quis decubuerit in carceribus ſubterraneis, in locis frigidis, & humidis. Si nihil tale præceſſerit; iudicandum, cachexiam ortam, eſſe, ratione materiæ, ſeu praui alimenti ad partes delati. Vtrum autem alimentum hoc vitioſum ſit redditum, vel ob errorem externum in cibis, vel ob vitium ventriculi, vel ob vitium iecoris; e proprijs capitibus cognoſcendum: ſi præceſſerit praua viuendi ratio; ſi ſunt indicia læſi ventriculi: his nõ apparentibus, indicatur hepatis intemperies. Cachexia autẽ triplex eſt: nam eſt via ad hydropem, vel aſcitem, vel hypoſarcam, vel tympaniam. Si via fuerit ad tympaniam; flatus dominantur, ſunt querelæ de flatibus: vnde tympanites imminet. Si hypoſarca immineat; in toto corpore apparet veluti flauities quædam, & extumeſcentia, initium œdematoſi tumoris, qui ſane non apparet in cachexia tendente ad aſcitem, vel tympaniam. Si aſcites immineat; lotium ſenſibiliter imminui conſpicitur.

Hydropis ſigna. Hydrops facile cognoſcitur e tumore ventris inferioris, qui effatu dignus eſt: adeſt ſitis, difficultas anhelitus, &c. Præterea e comment. 3. libro 2. prognoſt. adeſt tumor pedum, in omni ſpecie hydropis, magis tamen in vna, quam in altera. Quoad ſigna differentiarum: num hydrops originem duxerit a cauſa vel calefaciente, vel refrigerante; cognoſcitur ex ijs quę fuere prægreſſa. An hydrops ſubſiſtat, vel cum tumore ſcirrhoſo iecoris, vel citra: cognoſcitur ex indicij tumoris ſcirrhoſi; de quibus proprio capite. Pręterea oportet diſtinguere, an cauſa hydropem faciens, agat in iecur vel per aliquod medium, vel immediate. Si enim nullum fuerit vitium in toto, ſi nulla etiam ſit noxa in parte corporis; certe hydrops ortus eſt a cauſa, quę ſine medio iecur reddidit intemperatũ: verbi gratia, ſi hydrops frigidę potum ſecutus eſt; cui dubium eſt, ſine medio eum eſſe cauſatum? Quod ſi, verbi gratia, præceſſerit ſcirrhus lienis; patet quod ex hoc duxerit originem. Si ſolita vacuatio ſit ſuppreſſa; facile eſt concludere, e toto originem duxiſſe, & a toto iecur fuiſſe affectum. Quoad ſpecies hydropis; e capite tertio, libro quarto, de dignoſc. pulſ. oportet abdomen tangere, percutere, & ad latera conuoluere. Compreſſo enim abdomine, ſi fouea inducatur, tanquam in paſta; eſt anaſarca, tumor œdematoſus, pituitoſus. Si pulſu ſonitus audiatur, uel etiam durities percipiatur, eſt tympanites: percuſſio enim, & colliſio flatuum, edit ſtrepitum. Sed præterea etiam duritiem conſiderare oportet: ſi enim percuſſo abdomine hydropici, non audiatur ſonitus, interim autem ſit durities; etiam tunc eſt tympanis: nam durities illa non poteſt fieri a pituita, nec ab aqua, ſed in flatu. E duritie ergo infertur tympanites, licet non ſit ſonitus: ſed is non eſt uerus tympanites, ſed permiſtus cum aſcite, vnde cum venter ſit repletus flatu, & aqua, ratione flatus ſit durities; aqua autem impedi, quominus ſopitus poſſit audiri. Si deuoluto ægro de latere in latus audiatur fluctuatio, cognoſcitur aquoſitas, & aſcites. Cognito aſcite, quęritur an aqua genita ſit vitio vel virtutis, vel materiæ, vel viarum. Si vitio virtutis, vel iecoris non ſegregantis, vel renum, non attrahentium. Cognoſcitur autem e ſignis indicantibus intemperiem frigidam iecoris, de quibus diximus: e ſignis indicantibus intemperiem frigidam renum, de quibus capite proprio. Si fuerit ratione materię, vel eſt copioſa, vel non bene digeſta. Si copioſa, pręceſſit frigidæ potius immodicus. Si non bene digeſta, adſunt ſigna cruditatis, excrementa cruda, vt ſupra diximus. Si ratione viarum, cognoſcitur, quia eſt anguſtia, vel in venibus, vel in vicinis partibus. Et de obſtructione renum, dicendum in proprio cap. Idem dicendum de hypoſarca: oportet enim cognoſcere, an productus ſit, vel vitio partium, vel materiæ: idq; e cauſis prægreſſis. Materia ſua habet ſigna indicãtia.

De indicationibus.

Dyſcraſia quid indicet. IN intemperie, oritur indicatio alterandi per contrarium, cap. 3. lib. 2. meth. cap. 3. lib. 7. metho. & Pro ſpecie dyſcraſiæ, diuerſa oritur indicatio alterandi, ſiue ſimplex fuerit intemperies, ſiue compoſita. Si materia ſit coniuncta, præter alterationem, oritur indicatio euacuandi: euacuatio autem pro materiæ varietate variat: verbi gratia, ſi diſcraſia eſt cum materia ſanguinea, oritur indicatio euacuãdi ſanguinem, &c.

Imbecillitatis indicationes. Imbecillitas pendet e frigidiore iecoris intemperie: ergo oritur indicatio calefaciendi.

Cachexia indicationes. Quoad cachexiam, indicationes hauriendæ ſunt a partibus extimis, a materia quæ decumbit in partes extimas, atque a iecore, hanc materiam producente. Si conſideremus extimas partes, quę ueluti ſubtumidæ apparent: conſiderari oportet imbecillitatem partium, quæ poteſt eſſe natiua, & adſcititia: Natiua non indicat, dependet enim e lege naturę, quia a natura factum eſt, ut in corpore aliquæ partes eſſent robuſtiores, tranſmittentes, aliquæ imbecilliores, ut ſunt partes externę: vnde partes extimæ non ſunt corroborandę, quia remearet materia in viſcera, in partes principes, quæ a natura redditę ſunt robuſtiores. Imbecillitas partium adſcititia originẽ ducit ex erroribus, qui committuntur circa habitudinem in locis frigidis, & ſubterraneis humidioribus: vnde hæc imbecillitas conſiſtit in intemperie frigida, & humida partium. Ratione ergo huius imbecillitatis adſcititiæ oritur indicatio roborandi, partes externas calefaciendi, & ſiccandi, ut beneficio huius roboris poſſit alimentum a toto regi. Si conſideremus materiam, quæ eſt in cauſa cachexiæ, oritur indicatio euacuandi, quæcunque ſit illa materia, quia noxia eſt. Si conſideremus partem generantem, eſt iecur frigidum: quare oritur indicatio roborandi, id eſt, calefaciendi iecur, prius tamen totius habita prouidentia.

Hydropis indicationes. In curatione autem hydropis, Galenus tres intentiones proponit, circa finem lib. 2. ad Glauc. Primo, vt ſanemus durum tumorem viſceris. Secundo, vt admoueamus, quæ poſſunt humiditatem exſiccare. Tertio, ut in potu præbeamus præſidia, quę vrinã ciere poſſunt. Hæc dicta ad rei naturam reuocanda. Hidrops igitur eſt tumor ventris infimi, productus a frigida hepatis intemperie. Reſpiciendum ergo a tumorem, & ad cauſam tumoris. A tumore oritur indicatio euacuandi materiam, e qua tumor producitur, ſiue ſit aqua, ſiue flatus, ſiue pituita, & cæt. Et hoc eſt, quod Galenus dicit, applicanda eſſe medicamenta humores diſſipantia, id eſt, quæ eradicant humorem abdominis. Quoad cauſam, hæc duplex eſt: materiæ, quæ nondũ fluxit in ventrem, licet genita ſit, fluere tamen poteſt; altera cauſa, eſt frigida iecoris intemperies. Materia genita, quæ nondum fluxit in cauitatem ventris inferioris;

Digitized by Google

fetioris, indicat reuellentia, & potiſſimum deriuantia materiam per lotium, ſi materia talis ſit, quæ facile poſſit per illas vias deduci: ſi alia eſt, per aluū. Hinc Galenus, ratione aquoſitatis, in potu offert diuretica, vt fiat deriuatio materiæ ad renes, & vias lotij. Vitium iecoris eſt cauſa, vi cuius poteſt noua noxia materia generari: ratione huius vitij oritur indicatio roborandi iecur: ſi tantum eſt frigida intemperies, oritur indicatio calefaciendi: At ſi iecur, non tantum afficitur frigida intemperie, ſed etiam tumore ſcirrhoſo, & proinde afficitur mala compoſitione: oritur indicatio, non tantum calefaciendi; ſed etiam, ratione duri tumoris, molliendi: & diſcutiendi: unde Galenus proponit ſanantia durum viſceris tumorem, reſpiciens ad vitium iecoris, ad cauſam generantem nouam materiam. Tres igitur præcipuos ſcopos Galen. propoſuit: diſcuſſionem tumoris; reuulſionem materiæ, & roborationem iecoris.

De Prognoſticis.

Dyſcraſia. IEcoris intemperies vitium eſt non contemnendum: quia viſcus læſum eſt præcipuum, quod natura, quantum poteſt, tueri conatur: ideo dum intemperatum euadit, vitium non caret periculo. Diſcrimen variat, pro ſpecie dyſcraſiæ, vt diximus cap. de intemp. ventriculi. Dyſcraſia in actiuis, facilius corrigitur, quam quæ in paſſiuis eſt, &c.

Imbecillitas. Imbecillitas vitium peius eſt, quam ſimplex intēperātia: nam diſcraſia in imbecillitate eſt intenſior; cum ſit malum, quod hydropem minatur, niſi celerrime occurramus, cap.6.lib.8. κ. τόπ. Si tamen diligentia adhibeatur, curari poteſt.

Cachexia. Maior difficultas eſt in cachexia, quæ hydropi propior eſt, quam imbecillitas. Attamen, & hæc curari poteſt; dum modo, vt Auicennas monet, non prodeat ex hydrope pulmonis, quæ notha eſt cachexia: item ſi non prodeat e morbi acutis, quia hæc maxime eſt periculoſa.

Hydrops. Galenus com.11. lib.4. de vict. acut. eos erraſſe monſtrat, qui tympaniam ſolum curari poſſe crediderant: nam etiam Aſcites, & hypoſarca interdū curantur. Hydrops ergo interdum lethalis eſt; interdum curatur, modo facilius, modo magis difficulter pro diſcrimine cauſarum, & ſymptomatum: verbi gratia, ſi hydrops fiat poſt morbum acutum, eſt lethalis, comment. primo, & tertio, libro ſecundo prognoſt. quia vires redditæ ſunt imbecilles, & iecur eſt refrigeratum. Attamen Hippocrates aphor. 5. ſect.7. ait: a furore hydrops, bonum. Furor autem exiſtit in morbis acutis, & ſic hydrops morbis acutis ſuccedens, videretur bonus pronuntiari? Reſpōſio. Hydrops a furore bonus eſt, non abſolute, ſed ſecundum quid, non ratione furoris, qui dum perſeuerat, celerrime homines pereunt: Si ergo hydrops ſuccedat, ſuccedit vitio acuto, ideoque malus eſt, & incurabilis: dicitur autem bonus ſecundum quid, quia hydropici diutius viuere poſſunt, nam homines celerius pereunt ratione furoris. Pręterea Hippocrates ait, aphoriſ.43. ſectione ſexta, ſi lienoſis ſuccedat inteſtinorum difficultas, & hæc protrahatur in hydropem; moriuntur: quia validiſſimæ cauſæ præceſſere: primum enim pręceſſit tumor lienis, ratione cuius poteſt refrigerari iecur, & debile reddere totum corpus, ſuccedit dyſenteria, quæ ratione tum euacuationis, tum doloris, vires poteſt labefactare ac diſſoluere: vnde ſi poſtea ſuccedit hydrops, neceſſario homines pereunt. Galenus capite quinto, libro ſecundo, ad Glauc. ait tumorem hepatis ſcirrhoſum ab initio ſanari poſſe; antiquum eſſe incurabilem, vnde patientes hydropici fiunt, & neceſſario moriuntur, quidam tardius, quidam citius: citiſſime quidem, illi, in quibus alui fluxus coniungitur: vires enim valde diſſipantur, dum iecur patitur ſcirrhum, & hydropem, aluique fluxus accedit. Hippocrates tamen aphoriſ.29. ſectione ſeptima, inquit, ventris fluxum fortem eſſe bonum: vbi loquitur de hypoſarca: non de hydrope in genere:) qui non fit ob tumorem ſcirrhoſum lienis; & præterea ſi euacuatur materia, quæ euacuari debet. Nos autem ſupra loquebamur de alui fluxu, qui coniunctum habet hydropem, ſcyrrhumque lienis, vnde vires proſternuntur. Addit Auicennas, hydropem, e liene procedentem eſſe minus prauum, quam qui e iecore primario oritur: lien enim non eſt membrū principale, vt iecur. Hęc ſunt prognoſtica ratione cauſarum. Quoad ſymptomata, Auicennas dicit, peſſimum eſſe hydropem, dum ea quæ excernuntur admodum fœtida ſunt: indicant enim corruptionem, & ſummam virium imbecillitatem. Peſſimus etiam hydrops eſt, dum quaſi portiones quædam carneæ aluo reijciuntur: indicant enim iecoris corruptionem, & citā mortē afferunt. Prauus eſt hydrops, quando in alui deiectionibus aliquid ſanguinolentum conſpicitur: tunc enim non euacuatur materia, quę hydropis cauſa eſt, ſed ſanguis qui non deberet vacuari. Sumuntur etiam prognoſtica a lotio: Quanto enim lotium magis eſt exiguum, tanto deterior hydrops; quia ſignificatur materiam in ventrem decumbere. Eo etiam peior hydrops, quo magis coloratum eſt lotium: non enim tingitur ob iecoris caliditatem, ſed ob partes ſanguinis; neque ratione frigiditatis portio ſeroſa a ſanguine ſegregatur. Lotium igitur coloratum eſt primum ſignum: & interdum ſumme tinctum apparet, frigido interim exiſtente iecore. Peſſimum etiam eſt ſignum, dum adeſt anhelitus difficultas, dum tuſſis moleſta eſt; tales enim morti ſunt proximi. Quoad differentias hydropis: ſecundum Auicennam, Aſcites maxime periculoſus: & quidem dari poteſt hypoſarca, leuior cæteris ſpeciebus: vt in medio tympanias collocatus videatur. Aetius autem dicit, tympaniam eſſe peiorem aſcite, vt etiam Altimarus. Auicennas fundamentum ſumpſit, e com. aphor. 11. ſectione quarta, vbi Galenus inquit, aquoſitatem, quæ viget in aſcite, produci ab intemperie frigidiore, quam ſit frigiditas, producens flatus, & tympaniam. Si ergo in aſcite iecur redditur frigidius, quam in tympania aſcites videtur magis lethalis. Et minime periculoſus anaſarca videtur; quia materia pituitoſa fit ab intemperie minus frigida, quam ſit frigiditas producens vel aquam, vel flatum. Auicennas igitur reſpexit ad cauſam, quæ producit materiam. At Aetius reſpexit ad materiam, quæ tumorem cauſatur: facilius enim remouetur aquoſitas, quam flatus: nimirum per punctionem abdominis, qua flatus vacuari nequit. *Quænam hydropis ſpecies periculoſior.*

De curatione.

IN dyſcraſia iecoris, ſi ſanguis redundat, eſt euacuandus, & quidem valido auxilio, quia vehemens affectus. Vnde potiſſimum venæ ſectio conuenit in calida intemperie, in qua ſanguinis redundare poteſt. Et ſic tum ſanguis vacuatur, tum iecur refrigeratur. *Vena ſectio in dyſcraſia hepatis.*

In iecoris imbecillitate, generatur improbus ſanguis, qui euacuandus eſt, & ſi eum natura euacuat, medicus non debet euacuare, ſi autem natura non euacuat, arte ſanguis educendus. Hinc Galen. capit.6. libro 8. κ. τόπ. non proponit venæ ſectionem; *Nunc in iecoris imbecillitate venam ſecare liceat.*

Digitized by Google

ctionem; quia (vt ibidem inquit, & capite ſecundo, libro quarto de ſympt. cauſ. & capite ſeptimo, libro quinto de loc.affec.) loquitur de iecoris imbecillitate, in qua euacuatur materia ſimilis loturæ carnis recens mactatæ, id eſt, in qua egreditur ſanguis ille crudus, qui gignitur ob imbecillitatem iecoris: cum ergo in hac imbecillitate adſint excrementa effluenta, non egemus euacuatione quæ fit arte. Quod ſi materia, & ſanguis ille in corpore detineatur, ob ſuppreſſionem hæmorrhoidum, aut menſium: tum ſane, quia ſanguis redundat, iſque malum fouet, & a natura non uacuatur; artis ope eſt ſubtrahendus, & quidem venæ ſectione, vtpote valido auxilio, quia iecoris imbecillitas eſt affectus inſignis, & validus: dummodo ætas, & uires permittant. Aetas poteſt permittere. Sed etiam vires poſſunt permittere: nam ſi aliquando in hydrope virtus ita valida eſt, vt venæ ſectionem permittat; multo magis in hepatis imbecillitate; quia in hydrope, ob intenſiorem intemperiem, vires magis ſunt proſtratæ: præterea e comment. 111. lib.4. de rat. vict. in hypoſarca licet venam ſecare; ergo multo magis in iecoris imbecillitate. Et hoc eſt, quod præcepit Auicennas: non enim in qualibet iecoris imbecillitate venam aperit, ſed in ea, cuius cauſa eſt ſuppreſſio hæmorrhoidum, uel menſium; vt periculum ſit extinctionis caloris, niſi ſanguis euacuetur. Altimarus non meminit venæ ſectionis: forſan quia Galenus cap.6.lib.8. κατὰ τόπους, non proponit venæ ſectionem in cura imbecillitatis iecoris. Capite enim nono eiuſdem libri, proponit quidem venæ ſectionem, ſed ibi non loquitur de imbecillitate iecoris, ſed de alio affectu, nimirum, de tumore. Quomodo autem Galenus non admittat venæ ſectionem, & quo Auicennas eandẽ admittat, etiam dictis patet. Menſibus autem ſuppreſſis, potiſſimum aperiendæ ſunt venæ inferiores. Hirundines hæmorrhoidibus affigendæ. Et, ſi vires non vſque adeo conſtant, loco ſectionis uenæ crura ſcarificanda: cucurbitulæ applicandæ ſunt cruribus, popliti, & ſupra malleolos. Quod ſi iecoris imbecillitas contumax ſit, vt iecur non exacte poſſit corroborari; ad præſeruandum potius, ne incidant ægri in cachexiam, uel hydropem, probantur fonticuli, & cauteria, quæ cruribus, ſunt adminiſtranda.

Vena ſectio in cachexia. De cachexia idem dicendum, quod de imbecillitate. Auicennas enim venam aperit, dum oritur e retentione ſanguinis. Et quia in hydrope aliquando venæ ſectio conuenit; multo magis in cachexia, in qua vires non ſunt ita languidæ. Præſertim autem confugiendum ad emiſſaria, vt præſeruentur homines ab hydrope.

Num in hydrope vena ſecanda. Quoad hydropem; Altimarus ſaltem verba Galeni proponit, & nil aliud Galenus comment. 111. lib. 4. vict. ac ait in hypoſarca uenam poſſe aperiri, dummodo oriatur e ſuppreſſis menſibus, vel hæmorrhoidibus, vel ex alia cauſa, quæ plethorica ſit: aſcitem autem vel tympanitem, neminem auſum fuiſſe per venam ſectam curare. Ergo e Galeni ſententia venæ ſectio competit tantum in hypoſarca, & quidem in illo ſolo, qui oritur a ſanguine retento. Auicennas autem venæ ſectionem approbare uidetur, etiam in aſcite & tympanite: nam in cap. de aſcite inquit: ſi hydrops ſit aſcites, & homo correptus ſit pleuritide, quamprimum eſſe ſecandam venam, deinde curandum eſſe hydropem. Et in hypoſarca dicit, aperiendam eſſe venam, & magis in hoc, quam in reliquis. Quare in reliquis etiam admittit venæ ſectionem. In tympanite ait, venæ ſectionem locum habere, quamuis tarò. Hic ad vera fundamenta confugiendum. Nunquam ſecanda vena, niſi adſit indicatio euacuandi ſanguinis; niſi ſit peccatum ſanguinis. Peccatum igitur ſanguinis in hoc loco duobus modis perpendere oportet: Primo, vt hydropem fouet, vt eſt origo hydropis. Secundo, vt fouet non hydropem, ſed alium morbum, qui cum hydrope coniungitur. Si primo modo conſideramus ſanguinem, quatenus hydropem fouet; redundat ſanguis tantum in hypoſarca: dum enim malum diu progreditur, & fit aſcites, ac tympanites; magis atque magis refrigeratur iecur, ut non poſſit eſſe illa ſanguinis copia, quæ tantum redundat in anaſarca. Propterea ſi obtuatur calor, ſicque iecur refrigeretur ob retentum ſanguinem vel menſium, vel hemorrhoidum, vel alium; tunc ſanguinis originem, & fomentum præbet hydropi anaſarcæ: & niſi occurramus, vſque adeo ſuffocabitur calor, vt non modo ſit anaſarca, ſed etiam fiat aſcites, ac tympanites. Oritur igitur indicatio euacuandi ſanguinem: & quidem valido auxilio, quia validum vitium. Et hoc ipſum Galenus proponit, comment. 111. libro quarto de vict. acut. vbi uenam ſecat in Anaſarca; reſpiciens ad ſanguinem qui fouet hydropem, qualis redundat tantum in anaſarca. Si autem conſideremus ſanguinem, quatenus fouet morbum cum hydrope coniunctum, ſiue cum anaſarca, ſiue cum aſcite, ſiue cum tympanite, neceſſe eſt ſanguinem euacuare. Ponatur enim quis aſcite correptus, (eſt enim hic ſæuior hydrops) & ſimul etiã anginam patiatur: ſi uenam aperiamus, iecur magis refrigerabitur, & augebitur hydrops: ſi non aperiamus venam, illico homo ſtrangulabitur. Quare neceſſarium eſt uenam aperire, vt imminenti morti occurramus. Et hoc ſignificauit Auicennas: nam cap. de aſcite, proponit tales hydropicos qui conqueruntur de dolore catarrhali ex inflammatione: ideoque ait, propter morbum coniunctum, quam primum venam ſecandam, poſtea hydropem curandum eſſe. Quare Auicennas hoc loco venæ ſectionem non dirigit ad hydropem, quia præcipit, vt poſt venæ ſectionem curetur hydrops. *Qua vena ſecanda.* Si ergo aperienda eſt uena, ratione anaſarcæ, ſecentur venæ infernæ, hæmorrhoides aperiantur hirudinibus, & ſecentur, quæ propoſitæ ſunt in iecoris imbecillitate. Quod ſi aperiuntur venæ, non ratione hydropis, ſed ob uitium coniunctum cum hydrope, ſi verbi gratia fuerit angina, cephalica tundenda, (nec enim reſpicimus ad ſanguinem fouentem hydropẽ, ſed morbos iunctos hydropi:) vel aliæ ſecandæ venæ, pro diuerſitate morborum, cum hydrope coniunctorum.

Sed præterea in hydrope aliquando confugiendum eſt ad cucurbitulas, ad veſicatoria, ad cauteria, ad punctiones, ad ſetaceum, & perforationem abdominis. *Cucurbitula.* Cucurbitulæ non ſcarificatæ, ſecundum Rhaſim, & magnæ, & cum copioſa flamma, abdomini applicantur in tympania, poſt totius purgationem: flatus enim diſcutiunt valentiſſime.

Veſicatoria. Veſicatorijs potiſſimum in aſcite vtendũ: quamuis & in anaſarca non improbentur: poſſunt enim ſeroſitates educere. Poſſunt affigi varijs partibus, videlicet cruribus, imo etiam abdomini. Vnde non tantum vno licet vti veſicatorio, vt in febribus peſtilentibus, ſed pluribus, pro rei neceſſitate, ideoque in vtroque crure duo fieri poſſunt, in abdomine 4. eſt enim affectus, rebellis, & omnia tentanda, antequam ad perforationem deueniamus. Veſicatoria fieri poſſunt [e batrachio, vel flammula Iouis, ex allio, e lepidio, potiſſimum e cantharidibus.] Nec formidandæ ſunt cantharides, quod noxam inferant veſicæ: ſi enim extrinſecus vſurpentur, leuis eſt noxa, quæ facile corrigi poteſt. Cantharides

Digitized by Google

tharides etiam ſemper præſto ſunt. Ita præſcribatur: [Recipe puluetis cantharidum præparatarum vnc.ſ. (non ordino pro duobus, vel tribus veſicatorijs, vt in febribus peſtilentibus, ſed pro viij. & decem) puluetis ſinapis drac.ſ. fermenti drac.vij. (alij ſolent accipere vnc.j. & vnc.j.ſ. at ſufficiunt drac.vj. imo iiij.) aceti ſcillitici parum, fiat paſta.] Acetum ſcillilitcum non eſt in cauſa, vt cantharides non operentur; ego enim ſæpius vſus ſum: ſi non imponatur; neque tum erit malum. Aduertendum autem, quia hydrops eſt morbus diuturnus, & veſicatoria operantur ſolum per tres, quatuor, aut ſex dies; quid poſtea ſit agendum. Nam dum ueſicæ disrũpuntur, aqua egreditur: & dum poſtea imponimus folia hædere, vel uitis, cum butyro; purgatio plerunque ſuccedit per tres, vel quatuor dies, non vltra: at in hydrope aliquando vacuationem produci oportet per viginti, triginta, aut plures dies. Et hoc etiam obſeruandum eſt in febre peſtilenti. Quidam denuo veſicatoria ſolent applicare. Sed ſi admoueantur ijſdem partibus, quibus prima vice applicata fuerunt; excitantur dolores acerbiſſimi, & vires reſoluuntur. Quare vel illis partibus non affigenda; vel (quod melius eſt) illis partibus applicandum [emplaſtrum ſacrum, quod diadictãnum vocatur,]quoniam ingreditur dictamnum creticum: hoc enim medicamentum vim habet euocandi a centro ad circunferentiam. Et (quod obiter dico) ſi in aſcite applicetur toti ventri, optime facit.

Cauteria. Cauteria in hydrope locum non habent, ſi tumida ſunt crura: vlcera enim in hydropicis difficulter curantur. aphoriſm.8. ſection. ſexta, quia exſiccationem poſtulant, cum interim hydropica corpora humidiora ſint. Præterea calor in hydropicis languet; vt periculum ſit, ne vlcera cancroſa euadant. In veſicatorijs autem alia ratio eſt, quæ potius excoriationes ſunt, & tantum tum partes ſuperficiarias corrumpunt; cauteria autem altum ſubeunt. Ego vidi, tumore pedum præſente, & aſcendente, ſupra genu factum eſſe cauterium, indeque obortam gangrænam, & miſerum obijſſe. Quod ſi crura nondum ſunt tumida, nondum labefactata, poſſumus cauterijs vti: ſic enim homines præſeruantur, & maior hydrops tollitur, & forſan etiam ſæuior. Auicennas in capit. de aſcite, proponit cauteria: prius tamen abdomen perforat: & ſic procul dubio cauterijs vtitur ratione præſeruationis, non ratione curationis. Quare in aſcite, ſi tumidi ſunt pedes; locum non habent cauteria. Si non ſunt tumidi, poſſumus ijs vti, & ante perforationem, & poſt eam. Ante perforationem; cum crura non ſunt tumefacta: his enim id interdum efficimus, vt perforatione non ſit opus. Poſt perforationem vtimur cauterijs; vt homines præſeruemus, ne rurſus incidant in hydropem. Quod ſi enim contingat, vt aliquis hydropicus citra perforationem ſanetur, ſi videatur periculum imminere, ne rurſus fiat hydrops, (quod periculum in ætate declinante imminet) optimum etiam eſt poſt remotum hydropem cauterijs vti.

Punctiones. Per punctiones, & ſcarificationes, quæ talis applicantur, aqua copioſa effluit, per locos decentes capite tertio, libro nono. κ. 707. Sed in aſcite non tantum expedit perforare partes inferiores, verum etiam ſecundum Aetium acubus interdum pungere licet ſcrotum, quia in hydrope aqua in ſcrotum deſcendit: & experientia optimum hoc fuiſſe remedium comprobauit.

Setaceũ. Setaceum ſit ferro candente, quo perforatur cutis ſcroti, dum materia deſcendit in ſcrotum. Poſſumus igitur punctionibus, vel ſetaceo uti: prout ægri magis vnum auxilium, quam aliud admittunt.

Perforatio abdominis indicantia. Abdominis perforatio eſt maximum præſidium: quo vtendum, quando præſentes ſunt ſcopi, & indicantes, & permittentes. Indicantes ſcopi, ſumuntur e rebus præter naturam, quæ ſunt hydrops, & materia aquoſa. In ſolo aſcite licet perforare: in reliquis ſpeciebus non. Quod ſi autem hydrops aſcites fuerit lethalis; vt bi gratia ſi originem duxerit e ſcirrho iecoris, ſi ſubſecutus fuerit morbos acutos, &c. aut ſi alia ſigna lethalia affuerint, non eſt ad hoc præſidium confugiendum. Quoad materiam aquoſam, in abdominis ſpatio collectam, aduertendum, num tumor ſit amplus, nec ne, ſi magnus, indicat perforationem: ſi paruus, nequaquam. Deinde, ſi non modo ſit magnus tumor, ſed etiam celerrime ad hanc magnitudinẽ peruenerit; etiam hoc velox incrementum indicat perforationem. Tertio; ſi, exhibitis hydragogis, aquoſitas euacuatur, nec tamen tumor imminuitur, ſed vel in eodem conſiſtit, vel etiam augetur: (quia maior eſt portio materię, quę regeneratur, quam quę euacuatur:) ex hoc etiam indicatur perforatio cutis. Ratio autem cur modo dicta indicent perforationem, hæc eſt: dum enim hæc conſpiciuntur; indicant tantam eſſe hydropis vehementiam, vt non ſit ceſſurus reliquis præſidijs, ſed tantum maximo huic præſidio, nimirum perforationi abdominis.

Permittentia παρὰ κίνησιν. Scopi permittentes, & prohibentes, ſumuntur e rebus ſecundum naturam, & non naturalibus. Auicennas non perforat abdomen, niſi corpus fuerit valde forte, id eſt, quod poſt perforationem poſſit mediocre perferre exercitium, & minorationem cibi: tale autem corpus eſt, quod non eſt gracile, in quo non eſt macies, præſertim circa femora, & vmbilicum. Dum ergo accedimus ad patientes, non expectantes donec fiant debiles; quia fruſtra poſtmodum hoc auxilio vtemini. Quare corporis macies prohibet. Requiritur etiam ætas florens, media inter puerilem & ſenilem. Quoad res non naturales: aer debet eſſe temperatus, non calidior, nec frigidior: tempore igitur hyemis, aer alterandus. [De tempore.] Dicit Auicennas: non audeas perforare abdomen, quandiu poſſibilis eſt alia cura. Hoc Moderni ita explicant; omnia prius eſſe tentanda, quam ferrum. At maximus hic eſt error: nam Auicennas etiam poſt perforationem alijs auxilijs vtitur. Quare id vult docere Auicennas, non eſſe aſcendendum ad perforationem abdominis, niſi præcognoſcamus, malum alijs leuioribus præſidijs tolli non poſſe. Dum ergo videmus tumorem celerrime increſcere, & alia propoſita: ilico eſt confugiendum ad hoc remedium: Quod ſi enim omnia prius voluerimus tentare; procul dubio gracilis reddetur patiens, & virtus prohibebit. Si igitur præcognoſcamus malum tanti eſſe rigoris, quod omnibus reſiſtat auxilijs, præterquam perforationi; audacter ad hanc confugiendum eſt, non tamen citra prædictionem: neceſſarijs enim indicandum; malum eſſe periculoſum, & vnicam ſpem ſalutis reſtare, quæ in hoc poſita ſit auxilia. Hora eligenda eſt, in qua cibus non replet ventriculum. [Quomodo,] vero auxilium hoc adminiſtrandum ſit Albucaſi docet, & chirurgi norunt. [De loco.]

Ratio ſecandi. Perforatio fieri debet per tres digitos infra vmbilicum, potius verſus latera. Ratio eſt: quoniam ibi non ſunt tot partes neruoſæ, tot tendines, vt in media parte. Vt autem ſciatur, num perforatio fieri debeat in parte ſiniſtra, vel dextra: aduertendum, num

Digitized by Google

num hydrops originem duxerit e tumore lienis, vel iecoris; an uero nullus ſit tumor, quia etiam citra tumorem hydrops fieri poteſt. Si tumor ſit lienis, perforanda pars dextra: ſi iecoris, ſiniſtra. Memini perforatum eſſe quendam Hebręum, qui ſpatio 24. horarum obijt: quia nocte ſequenti (in die enim facta eſt perforatio) effluxit copioſiſſima aqua, ita ut pauimentum conclauis aquoſitate illa permadeſceret: quod factum eſt, quia noctu patiens decubuit ſuper latus perforatum; vnde tota nocte egreſſa eſt aqua, & tandem ſequenti die ipſa anima. Quare ſi tumor eſt in liene, perforandum latus dextrum: tunc enim patientes minori moleſtiam decumbūt in latus ſiniſtrum, quia non ita ſuſpenſum eſt uiſcus eo decubitu; ideoque ſi tum etiam latus ſiniſtrum eſſet perforatum, facile noctu aqua in maxima copia egrederetur: quod non fit, ſi latus dextrum eſt perforatum. Si iecoris ſit tumor, pars ſiniſtra perforanda: ob dictam rationem. Si hydrops ſit citra tumorem iecoris, uel lienis; oportet ęgros interrogare, in quo latere melius & frequentius dormire ſoleant: nam eius oppoſitum erit perforandum.

Quantū extrahendum.

Extrahenda porro eſt per foramen non vniuerſa aquoſitas, ſed maxima eius portio: quia quod reliquum erit aquę, cęteris præſidiis poterit eradicari. Id autem non confertim, ſed ſenſim faciendum. Male igitur quidam ſingulis vicibus ad tres, vel quatuor libras aquæ educunt; dicentes, niſi in magna copia aqua educatur, tunc maiorem eſſe portionem eius quæ regeneratur, quam quæ euacuatur. Maximus hic eſt error: nam ſingulis diebus aqua educi debet, non ad libras, ſed in parua copia: & exhibenda ſunt ea, quæ iecur corroborant, ne gignat adeo copioſam aquoſitatem: tunc enim minor erit portio quæ regeneratur, quam quæ vacuatur. Pauca ergo aqua, & ea ſenſim vacuanda. Quod etiam Hippocrates affirmat, aphoriſ. 27. ſectio. 6. dum ſupperati, inquit, & hydropici, vruntur vel ſecantur; ſi pus, uel aqua vniuerſim effluxerit, moriuntur: quia (ut Galenus addit) imminuuntur vires, ob ſpirituum exitum: & viſcera etiam ventris inferioris (quæ antea ratione aquoſitatis tumida erant, nec in deorſum tendebant) poſt aquam confertim euacuatam collabuntur, & ſecum ducunt ſuperna viſcera, quæ laxiora fiunt; vnde vires concidunt. Quare poteritis euacuare ad vnc. v. vj. aut vj. ſingulis vicibus, modo magis, modo minus, pro virium tolerantia. Quare ſuaſu Auicennæ tangatis pulſum, & ſemper manum arteriæ admotam teneatis: & dum incipit virtus vel paramper debilitari, deſiſtendum ilico; nec exſpectāda euidens imbecillitas.

Medicamenta.

De medicamentis communibus, nimirum de lenientibus, præparantibus, purgantibus, & corroborantibus, ſæpe diximus. Auicennas in hydrope vomitorijs vtitur; quia his fit reuulſio ad ſuperiores partes, ne materia decumbat in cauitatem. Priuata medicamenta alia ſunt Euacuantia, alia Alterantia: & per alterantia intelligimus non tantum calfacientia, ſed etiam refrigerantia, humectantia & exſiccantia: quia loquimur de intemperie iecoris qualibet. Euacuantia reſpiciunt potiſſimum hydropem, eiuſque materiam, uel Fluxam in cauitatem, vel Fluxuram. Materia fluxura euacuanda eſt interdum per vomitum, interdum per ſeceſſum, interdum (& potiſſimum) per lotium, interdum per ſudorem. Dę vomitorijs alias diximus: iam tantum particularia præſidia proponemus.

Diuretica.

Per lotium euacuantia ſunt diuretica; quæ (quicquid alij dicant) diriguntur tantum ad materiam, quæ poteſt decumbere in cauitatem; non ad materiam quæ iam eſt collecta: hæc enim per lotium euacuari nullo modo poteſt: &, licet hoc fieri poſſet, non tamen deberet fieri: nam materia in cauitate reſidens, ſi per lotium euacuanda eſſet, oporteret ut rurſus ingrederetur iecur; at non eſt committendum, vt materia noxia membrum nobile ingrediatur. Diuretica igitur non vacuant aquam fluxam, ſed eam quæ fluere poteſt; & ſic ne fluat prohibent. Hinc Galenus diuretica in potu addit, libro ſecundo, ad Glaucon. in fine: quæ multa ſunt, & proponuntur a Galeno capite tertio, libro nono. κ.τόπ. item ab Auicenna, Aetio, & alijs. Pręſtantiſſima autem ſunt, quæ conficiuntur [e radice filicis, ex aſparagis, e ſpica nardi, e feniculo, petroſelino, dictamno Cretico, calamintha montana, pulegio, cinnamomo, maci, caryophyllis, nuce moſcata, e ſpeciebus dialaccæ, e ſpeciebus diacurcumæ, diacymini, diacalaminthæ.] Cum intenſioribus autem mitiora ſunt permiſcenda: nimirum [capillus Veneris, ceterach, liquiritia, ius cicerum, & & alia] quæ poſſunt calidiora illa attemperare. Sed non dari debent copioſa diluta: (qualia propinantur ſi non adeſt hydrops:) non igitur excedent liquores vnc. iiij. uel vj. & expedit propoſitis medicamentis vti in puluere. Poterimus ergo exhibere, verbi gratia [ſpecierū diacurcumæ, uel diacalaminthæ ſcrup. j. & cum ſyrupo de corticibus citri conficete pilulā: poſt quam deuoratam propinabimus iuris cicerum vnc. iiii vel vj]

Cantharides diureticum uehementiſſimū, in iſcuria hydropicorum.

Interdum hydropici patiuntur lotii ſuppreſſionem: vnde non tantum augetur aquoſitas in abdomine, ſed etiam imminet mors repentina. Quare in promptu habere oportet remedium aliquod potens: ut eſt uſus [cantharidum,] quæ maxime in aſcite per os exhibendæ. Sed has Dioſcorides capite primo, libro ſexto, ueſicæ ceu venenum aduerſari dicit eamque exulcerare. Nec eſt, ut quis dicat, Dioſcoridem aliud ſenſiſſe, dum libro ſecundo, cantharidibus ad hydropem utitur: ubi enim e mente aliorum loquitur. Galenus capite ſexto, lib. ſecundo. de antidot. aliquo modo uidetur improbare vſum cantharidum, cum Aſclepiade. Auicennas capit. de hydrope, ſcribit, quoſdam fuiſſe, qui exhibuerint cantharides; ſeque eum putare errorem maximum. Hippocrates contra cantharides in potu probare videtur, commen. 124. libro quarto. vict. acut. & Galenus admittit in commentar. itemque libro undecimo. ſimplic. Quare ſciendum, exhiberi poſſe cantharides, quibuſdam ſeruatis conditionibus. Primum, ſi in hydrope (& etiam in alijs caſibus) lotium ita ſit ſuppreſſum, ut non cedat alijs auxilijs: quia ergo mors imminet, cogimur ad validiſſima confugere. Et hoc faciendum eſt, quando lotium eſt ſuppreſſum, non uitio veſicæ; (ſic enim poſſumus occurrere ſyringa ipſi anguſtiæ) ſed ob uitium renum, quod in hydrope ſolet contingere. Pręterea notandum; ut cantharides propinentur integrę. capite ſexto, libro ſecundo, de antidot. Dum enim extrinſecus cantharides applicamus, ad veſicas excitandum, vtimur ſolo ventre, reiectis alis & pedibus; hęc enim in cauſa ſunt, ut uenter non poſſit ita ualide operari, nec periculum eſt ut partes extimæ lędantur, ſolo uentre applicato. At ſi intro exhibentur cantharides, ad duo oportet reſpicere: primum, ut operantur, & lotium prouocent, cuius gratia ventrem exhibemus: deinde, ne inferant inſigne detrimentum, cuius gratia permiſcemus alas & pedes, quę partes in cauſa ſunt, ne uenter ita noceat veſicę. Quinetiam eæ ſeruandę ſunt conditiones, quas proponit Galenus capite vigeſimotertio, libro tertio, ſimplicium, vt exhi-

Digitized by Google

exhibeantur in parua copia, & permiſtæ cum alijs medicamentis, potiſſimum cum ijs, quæ in cauta ſunt, ne veſica plurimum patiatur. Quare poteritis exhiberi [cantharidem vnam integram, cum ſcrup.j.vel pulu.rutæ, uel ſpicæ, uel cum aliquo cõſimili. Et ſuperbibendum detur aliquid pingue, ut iuris pulli pinguis vnc.iiij.vel vj.]ut colligitur e com. 124. libro quarto. vict. Hoc modo vtiliter & tuto dantur cantharides, in hydrope, & alijs lotij ſuppreſſionibus. Ego ab omnibus deſertos, cantharidum vſu reſtitutos vidi.

Alia diuretica.

Auicennas [vrinam] in potu exhibet: ut etiam Galenus capite tertio, libro nono κατὰ τόπους. attamen libro decimo, ſimplicium ait, eſſe auxilium ingratum & abominabile. Conuenit quidem, quia calefacit, detergit, aperit, quæ omnia proſunt hydropi. At ſi patiens non libenter admittat, non debemus ea vti; quia non deſiunt alia medicamenta. Quod ſi ſponte quis expetat, dari debet. Præterea Aetius monet, in aſcite ferme toto curationis tempore exhibenda eſſe diuretica: quia in aſcite aſſiduo generatur aquoſitas; ideoque ea aſſiduo eſt deriuanda ad uias lotij. Fiat ergo ius ſuperius propoſitum a Galeno: ſic enim frequenti diureticorum vſu, & diminuimus materiam, & calefacimus.

Hydrotica.

Per ſudorem etiam euacuandum, quod faciunt eadem propoſita diuretica: in renum autem affectibus declarabimus, quæ magis prouocent lotium, quæ magis ſudorem. Quare ijſdem vtendum, quæ fuere propoſita, exceptis cantharidibus. Commendatur etiam [guaiaci & ſaſſafraſiæ decoctum.] Præterea excitandus eſt ſudor medicamentis, quæ extrinſecus admouentur, & potiſſimum [balneis ſiccis,] quæ conficiuntur ex herbis calfacientibus, & aqua calida: vix enim homines reſtitui poſſunt, niſi ſudent.

Hydragoga.

Eſt etiam aquoſitas ſenſibiliter vacuanda per ſeceſſum. Medicamenta quę hoc præſtant, uel reſpiciunt materiam nondum delapſam in cauitatem abdominis; (de cuius materiæ euacuatione in præſentia loquimur) vel eam, quæ iam decubuit in cauitatem. Vtrobique medicamenta conueniunt quæ ſunt hydragoga: at ratione aquæ collectæ, exhibenda ſunt robuſtiſſima; ratione aquę nondum delapſę, mitiora, quia hæc materia eſt fluxilis, tenuis, ac facile attrahitur, pręſertim quia adſunt ductus, per quos facile attrahitur. At materia aquoſa, quę in cauitatem abdominis fluxit, non reperitur in iecore, neque in uenis, ſed extra eas. Vnde, licet tenuis ſit; difficilius tamen elicitur, quam materia craſſa, viſcida, pituitoſa & melancholica, eo quod hęc materia craſſa melancholica, quę euacuatur per ſeceſſum, reperitur in uenis: at materia aquoſa eſt extra uenas, ideoque non ſunt ductus commodi, per quos ad inteſtina deueniat. Quare vtendum eſt remedijs valentiſſimis, quę deleteria ſunt, & ad grana tantum exhibentur.

Ad aquã i venis adhuc hærẽtem.

Quoad materiam, quę nondum defluxit, poſſumus vti [ſucco iridis, radice iridis, a drac. ij. vſque ad drac. vj.] & proponuntur a Dioſcoride, Auicenna, Aetio, & Galeno capite 3. libr. 9. κ. τόπ. In eadem quantitate prodeſt [ſuccus qui extrahitur e ſecundo cortice ſambuci: item ſuccus qui extrahitur e radice ebuli. Poſſunt hæc medicamenta exhiberi, cum mulſæ vnc.iij. uel iiij. Poteſt exhiberi puluis, cum mulſa. Poſſunt decoqui folia in iure pulli, uel columbi: & exhiberi folia braſſicę marinę.]

Ad aquas in cauitatem delapſas.

Materia quę in cauitatem fluxit, non poteſt euacuari ſuperioribus medicamentis, niſi exhibeantur in maxima quantitate. Quę autem vere id pręſtant, ſunt vehementiſſima: eaque vacuant uel ſenſibiliter, uel inſenſibiliter. Senſibiliter vacuant, [ſuccus tithymalorum, grana cataputię, antimonium pręparatum. Ego elaterio vtor: incipio a gr. j. ſ. quia eſt ualidiſſimum medicamentum, & poſtea exhibeo gr. ij. iij. ad v. ſed ſenſim: nec augenda doſis, niſi materia euacuanda poſtulet, & vires tolerent.] Formula: [recip. elaterij gr. ij. pil. alephang. ſcrup. ſ. cum ſucco iridis, fiant pilulę.] Quidam hydropici non poſſunt admittere elaterium, ſed in syncopen labuntur: ideo his non eſt dãdum. Quidam facile ferunt. Qui elaterium non poſſunt admittere, ij neque [antimonium] ferunt, quod vehemens eſt, & admodum periculoſum: idem de ſucco tithymali ſtatuendum. Ego tunc imitor Aetium: [Sumo radicem cucumeris agreſtis, & inciſam redigo in puluerem, cuius pulueris dr. j. immitto in vinum generoſum, ut maluaticum, ad vnc. xij. vel xiiij. macero per triduum; & exhibeo vinum hoc cum puluere, tribus vicibus, per tres dies continuos, poſtea intermitto per 3. uel 4. dies, & rurſus exhibeo per triduum, rurſus intermitto, & rurſus exhibeo.] Sic enim tumor citra ęgri moleſtiã minuitur: radix enim illa vino corrigitur, quod etiam corroborat ventriculum & iecur. Compoſita medicamenta huius generis, ſunt [pilulę de ſagapeno, fœtidæ, de euphorbio, de elaterio: eſt etiam medicamentum illud, quod alkakangi vocant, & recipit propoſita medicamenta.] Ego magis probo elaterium, uel puluerem radicis. Elaterium autem non vna tantum vice exhibendum, ſed ſingulis hebdomadibus ſemel, per vices v. aut vj. ut pluribus uicibus aqua euacuetur. Proſunt etiam ea quæ extrinſecus applicantur, cap. 3. lib. 9. κ. τόπ. Vnde Meſue laudat [vnguentum factum ex arthanita, ſeu cyclam. vnguentum Agrippæ, & proponit medicamentum factum ex elaterio.

CAPVT XX.

De obſtructione hepatis.

Obſtructio Auicennæ dicitur mater ægritudinum iecoris, & eſt ſpecies anguſtiæ, ca. 8. lib. de diff. morb. Generatur autẽ dum humor iecoris meatus ita replet, vt fiat morboſa obſtructio, ut cuius neceſſario lędatur operatio totius hepatis. Quare iecoris obſtructio, eſt anguſtia morboſa iecoris, producta ab humore, replẽte meatus iecoris. Forma eſt anguſtia, ad differentiam ampliationis & dilatationis meatuum. Eſt autem anguſtia morboſa, ad quã immediate ſequitur lęſio actionum: non autem illa anguſtia, quæ intra ſanitatis latitudinem conſiſtit. Subiectum, eſt iecur, Licet enim cauſa obſtructionis primo agat in meatus iecoris, non tamen hi tantum afficiuntur morbo, ſed totum iecur, cap. 6. lib. 2. meth. Obſtructio poteſt eſſe morbus vaſorum ex accidẽte; prout accidit, vaſa eſſe particulas iecoris, ceu membri inſtrumentalis. Hic autem morbus per ſe ſtatuitur tantum totius iecoris, quoniam actio quæ læditur, eſt actio totius hepatis, quam obit iecur, ut eſt membrum diſſimilare. Quare anguſtiæ morboſæ ſubiectum eſt iecur.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Cauſa efficiens.

Cauſa efficiens, eſt humor. Si enim meatus repleantur ab alia materia, ut a calculo, quod interdum in ictero accidit; tunc illa anguſtia non eſt obſtructio, ſed conſtipatio. Hic autem humor, modo eſt Sincerus, modo Permiſtus cum flatu. Dicimus, humorem replere meatus, ad differentiam compreſſionis, quæ fit a materia extrinſecus detenta, quę comprimendo anguſtat: & ad diffe-

Digitized by Google

differentiam ſubſidentiæ, quæ fit circa humorem replentem: & ad differentiam coaleſcentiæ, cuius cauſa eſt cicatrix. Porro obſtructio non eſt ex vſu, & permanentiam habet momentaneam; nam remota cauſa, ſponte euaneſcit. capite 1. libro 1. loc. affect. Ideo natura humoris, a qua vtiles indicationes ſumuntur, accurate cognoſcenda. Hic ergo humor, quatenus eſt miſtum, & ſubſtantia interdum. Pura eſt minera, interdum Permiſtum habet uaporem, ſeu flatum. Quoad quantitatem, obſtructio fit, non tantum a materia quæ toto genere eſt præter naturam, & putrida, vt eſt ſanguis corruptus, ſed etiam a materia, ſola copia peccante. Eſt etiam peccatum aliquando in qualitate ſecunda; ſi materia eſt craſſa, vt melancholia, pituita, ſanguis; aut viſcida, vt pituita. Hæ materiæ generantur in iecore, vel Aliunde confluunt. Generantur autem in iecore, vel læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbos, potiſſimum ob diſcraſias. Error externus eſt, dum iecori bene conſtituto, offertur vitioſus chylus, ſiue producatur vitio ventriculi, ſiue ob errorem externum. Interdum materia non generatur in iecore, ſed confluit vel a toto, vel a Parte, a capite, a ventriculo, a liene, ab vtero. Et hic confluxus fit, vel per modum Attractionis, dum iecur eſt calidius, aut dolore afficitur; vel per modum Tranſmiſſionis, dum iecur imbecillum eſt redditum, & ad fluxiones ſuſcipiendas maxime idoneum.

Differentia

Ratione formæ differentia tantum eſt ſecundum Magis, & Minus. Sed notandum cum obſtructione aliquando coniungi poſſe intemperiem, vt duplex fit morbus, & tunc etiam a forma ſumi poſſunt differentiæ. Si ex intemperiem ita lędatur actio, vt generetur humor vitioſus, qui eſt cauſa obſtructionis: tunc intemperies illa non eſt recenſenda inter morbos, ſed inter cauſam efficientem, quatenus generat humorem obſtruentem. Quod ſi intemperies illa talem ſuccum non gignat, non tamen ex hoc propriæ differentiæ ſunt hauriendæ: niſi dicamus, obſtructionem eſſe coniunctam cum alio morbo, ſicut etiam cum obſtructionem febris eſſe poteſt. Quare veræ differentię ſum natura ſubiecto, & cauſa efficiente. Quoad ſubiectum: obſtructio occupat iecur ſecundum partem Simam, vel Gibbam. Ratione cauſę efficientis; ſumuntur differentię, vel ab humore, de quibus ſupra dictum: vel a meatibus iecoris, id eſt, a ſubiecto, non morbi, ſed humoris, id eſt, cauſę efficientis. Hi ergo meatus ſunt venę partis Gibbę, vel Simę: Pręterea vel pertingunt ad Veſicam fellea, vnde fit icterus citrinus: uel ad Lienem, vnde icterus niger; vel ad reliquas partes ſimas iecoris, vnde fit ſimpliciter obſtructio iecoris.

Signa generalia.

Vbi obſtructio eſt morboſa: (ſecundum Auicennam cap. proprio, & Galenum capite ſecundo, lib. de cib. bon. & mal. ſucc.) ęgri grauitatem quandam perſentiunt ſecundum iecoris regionem. Et quia impedita facultas non exacte ſanguificat: cognoſcitur e mutatis excrementis, potiſſimum e lotio exiguo, quia obſtructio tranſitum impedit. Sic etiam cognoſcitur ex aliqua mutatione coloris corporis totius, faciei, &c. Pallor enim quidam notatur, quia non generatur ſanguis ille floridus, quemadmodum antea.

I. *Signa differentiarum.*

Quoad differentias formales, quę improprie ſunt differentię; cognoſcitur obſtructio maior vel minor, e conditione ſymptomatum: nam quo ſunt uehementiora, eo maior obſtructio. Quoad

II. differentias a loco affecto, e capite ſeptimo, libro quinto loc. affect. cognoſcuntur: nam ſi, verbi gratia, in parte gibba fuerit obſtructio, fieri poteſt, vt, dum tanguntur hypochondria, abdomen ſecundum illam regionem reſiliat: atque hinc etiam fit, vt partes ad thoracem ſpectantes magis lædantur: &, cum ſeptum tranſuerſum comprimatur, aliqua oritur reſpirandi difficultas: & talis patiens maxime conqueritur, ſe non poſſe ſcalas aſcendere, vt antea: & ob leuem etiam motum corporis percipit inanhelando difficultatem, quia iecur ſecundum partem connexam eſt affectum, quæ maiorem habet conſenſum cum partibus thoracis. Si vero ſecundum ſimam iecur affectum fuerit; tactu nihil percipitur, quia illa pars eſt ſatis remota: nec ita patientes conqueruntur de impotentia ad motum, nec de difficultate anhelitus. Magis autem in conſenſum ducitur ventriculus: vnde inappetentiæ oboriuntur. Hinc etiam facile ſitis excitatur. Et fieri poteſt, vt alui excrementa non ſint vere ſanguinolenta: liquida eſſe poſſunt, quia chylus non permeat: ſed cum chylus in iecur perduci nequeat, quia obſtructum eſt, alui excrementa apparent, vel non ſanguinolenta, vel ſi ſanguinolenta conſpiciuntur, ſunt ſanguinolenta non vere & proprie, ſed inſtar loturæ carnis nuper mactatæ; vt nonnihil cruoris in ijs conſpiciatur, quia chylus, quamuis non poteſt e toto in ſanguinem mutari, tamen rudem aliquam acquirit mutationem. Quoad differentias a cauſa efficiente. Differentiæ erant duplices; vel ratione materiæ humoris, vel ratione III.
ſubiecti humoris. Quoad differentias ratione humoris; an id corpus quod obſtruit, ſit vel ſanguis, vel pituita, uel bilis; & qua ratione gignatur; & quomodo confluat; alterius eſt loci, vbi traduntur ſigna huius vel illius humoris dominantis, & ſigna indicantia cauſas generantes. Quoad differentias; ratione ſubiecti, non morbi, ſed cauſa efficientis: ſi materia obſtruens occupabit meatus, pertinentes ad veſicam felleam; color aderit citrinus, IIII.
& aderunt reliqua ſigna citrinæ ictericiæ. Si vero obſtruantur viæ reſpicientes lienem; cognoſcetur e corporis colore nigro, & ſignis ictericiæ nigræ. Si vero materia occupat reliquas partes; non erunt indicia ictericię, ſed erunt excrementa mutata ſanguinolenta, & non ſanguinolenta: ut, ſi fiat obſtructio viæ in gibbo iecoris, erunt ſanguinolenta, quia in parte ſima non obſtructa generatur ſanguis, qui tamen non poteſt diſtribui, ob vias obſtructas, ſpectantes ad partem gibbam; retrocedit ergo cum excrementis per alium effluens, & alui excrementa redditſanguinolenta: quod non apparet, ſi reliquæ viæ fuerint obſtructæ.

Præſidia

Vtiles indicationes ſunt Vitales, & Præſeruatoriæ. Quoad vitalem; hæc indicat conſeruans: Indicatio enim uitalis, tantum ſumitur a uirtute, cuius eſſentia pertinet ad calorem innatum iecoris, qui nihil aliud indicat, quam calidum moderate, & aſtringens moderate. Medicamentum autem hepaticum, ſumitur etiam a uirtute iecoris, ſed ab eſſentia ignota, ideo non indicatur, ſed requiritur tantum. Hæc igitur eſſentia nobis ignota, nihil aliud eſt, quam ſedes & domicilium uirtutis; nimirum, proportio quædam determinata & ignota, peculiaris iecori. Proportio hæc requirit remedium ſimile: quia inter proportiones datur ſimilitudo & diſſimilitudo: uerbi gratia, inter proportionem magnetis & ferri, datur ſimilitudo.

Differentia

Differentia autem eſt inter proportiones: quia una eſt maioris actiuitatis, alia minoris: hinc facultas ille, quæ limitatur a proportione magis efficaci, habet rationem patientis: exempli gratia, maxima diſſimilitudo eſt inter proportionem magnetis & adamantis: ſed proportio adamantis

Digitized by Google

eſt efficacior : & ideo quam primum fricamus magnetem, ilico deſiſtit a proprio munere : unde neceſſe eſt repetere medicamenta, quę uiuificant hanc proportionem a proprietate.

Indicationes.

Indicationes præſeruatoriæ deſumuntur a materia, & a cauſa generantem materiam: verbi gratia, ſi obſtructio fiat a materia copioſa, indicat minuẽs: ſi a craſſa, attenuans: ſi a viſcida, detergens. Et merito cauſæ generantis, ſi materia viſcida pituitoſa generetur a ventriculo frigido; oritur indicatio calefaciendi.

Prognoſticon.

Obſtructio eſt vitium magni momenti: quia læditur ſanguificatio ad vitam neceſſaria. com. penult. libro primo, de ſalub. diæta. Et, ubi adeſt obſtructio, eſt initium, & fundamentum omnium morborũ. Variat periculum, pro vi differentiarum. Quoad formales differentias, quantumuis improprias; prout obſtructio maior vel minor eſt, ita maius uel minus eſt periculum.

Quoad differentias a ſubiecto; cæteris paribus, maius eſt periculum, ſi iecur afficitur ſecundum partem gibbam, quam ſecundum ſimam: ratio eſt, nam ea pars magis remota eſt, & promptius cor trahit in conſenſum.

Quoad differentias a cauſis efficientibus; deterior eſt obſtructio, ſi fiat a minera tantum, quam ſi a minera & vapore ſimul ſeu flatu: facilius enim vacuatur flatus. Satis etiam periculoſa eſt illa obſtructio, quæ fit a materia toto genere præter naturam, a materia putrida, & tunc cum obſtructione plerumque febris iungitur, vnde uires bifariam patiuntur, tum ratione morbi iecoris, tum ratione febris. Minus periculoſa eſt obſtructio facta a materia quæ peccat ſola quantitate, quam quę fit a materia craſſa & viſcida: nam facilius materia copioſa minuitur, quam craſſa attenuatur. Intenditur etiam uel minuitur periculum, prout materia fuerit magis uel minus craſſa & viſcida: unde ſi fiat a materia melancholica, quæ eſt craſſiſſima, ut ſæpe durities contrahatur; fieri vix poteſt, ut homo ſanitati reſtituatur. Quod dictum eſt de materia, idem intelligendum de cauſa generante, prout magis uel minus efficax fuerit.

Curatio. Phlebotomia.

Venę ſectio locum habet, ſi adeſt indicans, nimirum ſanguis, & uis eius uehemens. Hinc Auicennas dicit, in iecoris obſtructione eſſe ſecandam venam, quando fit antiqua. Quod non ſuperficialiter intelligendum: nam ſi ſemper exſpectare uellemus, donec antiqua fieret obſtructio, hæc certe ita augeretur, ut ualde eſſet periculoſa. Item ſi fiat obſtructio a materia pituitoſa, viſcida, craſſa; ſi hęc antiquetur, non eſt uena ſecanda, quia non peccat ſanguis: & ſecundum Galenum capite decimoquarto, libro vndecimo, method. per venæ ſectionem non remouetur obſtructio, quæ producitur a craſſa & viſcida materia; idque eo minus, quo magis eſt antiqua. Auicennas ergo per obſtructionem antiquam inſinuat uehemens in ſanguine peccatum. Ideoque ſi obſtructio fiat a ſanguine, non cedente leuioribus præſidiorum materijs, vena eſt ſecanda. Quoad [ubi agendum ;] ſanguis habet eam ſubſiſtentiam, ut commode euacuetur per venam baſilicam. Si autem obſtructio oriatur a ſuppreſſis menſibus; tunc ſanguis eam habet ſubſiſtentiam, ut prompte euacuetur per ſaphenam: præſertim quia ſanguis peccat ſecundum motum, dum impetum habet ab vtero in iecur, ab infra ad ſupra; vt deorſum reuelli expediat, & proinde venę infernæ ſecandæ.

Fõticuli.

Probantur etiam fonticuli ſecundum crura, præſertim in obſtructione, quæ non fit a ſanguine, ſed a craſſa viſcida materia, quæ aliquando ita eſt rebellis, potiſſimum ſi coniuncta eſt frigida intemperies iecoris uel ventriculi, vt fonticulis vti cogamur, quo materia noua, quæ regeneratur, non fluat ad uenas, ſed potius ad crura reuellatur.

[illegible] Vacuãtia

Medicamenta alia communia, alia determinata. Communia ſunt, quibus etiam in alijs morbis eſt locus : & ſunt quę determinatos humores poſſunt euacuare. Vnde, [ſi pituita peccet, vtendum agarico ; ſi melancholia, epithymo, ſena, polypodio : ſi bilis flaua, rhabarbaro.] Circa hęc medicamenta notandum: a pleriſque errores committi, potiſſimum in vſu [rhabarbari:] opinantur enim nos in qualibet iecoris obſtructione tuto vti poſſe rhabarbaro. Si namque a bile fiat obſtructio, probatur rhabarbarum: ſi a pituita, vel melancholia, nequaquam : præſertim quia pituita eſt tenuis. Quod ſi peccet pituita craſſa, uel melancholia, nocebit vſus rhabarbari: euacuat enim bilem, quæ ſui præſentia habet rationem materiæ ſanantis, cum ſua caliditate remittat frigus pituitæ, & melancholię; attenuet etiam, atque aliquo modo detergeat. Eſt etiam alius error circa rhabarbari vſum. Cum enim hic morbus diuturnus ſit, pręcipiunt Medici, vt ęger frequenter, id eſt, ſingulis vel alternis diebus, maſticet rhabarbarum, & deuoret. At hoc peſſimum eſt conſilium: vacuatur enim bilis, quę non peccat, & proinde non eſt euacuanda : & intenditur quoque obſtructio, quia rhabarbarum non adminiſtratur in infuſione, ſed in ſubſtantia, quę ob craſſitiem in cauſa eſt, vt obſtructio augeatur. Errant etiam, quia exhibent rhabarbarum maſticandum cum paſſulis, ut iniucunditas tollatur : ſed hac ratione rhabarbari ſubſtantia perducitur ad iecur, ad locum obſtructum ; dulcia enim ſunt vehiculum aliorum: vnde vaſa illa magis obſtruuntur. Quare non indifferenter vtendum rhabarbaro, ſed pro materię diuerſitate, remedijs diuerſis vtendum.

Error quorũdam in uſu rhabarbari.

Vitalia remedia; reſpicientia tũ proportionẽ, tũ cal. innatũ iecoris.

In obſtructione, vt etiam in hydrope, opus eſt vti vitalibus, vt eſt [hepar lupi, cyphoeides Galeni capite ſeptimo, libro octauo. κατὰ τόπους, magnę antidoti, abſinthium, mentha:] & hęc ſunt calefacientia. Refrigerantia ſunt, [roſę, uel ſaccharum roſatum, cichoracea, vt endiuia, cichorium, ſonchus.] Hæ ſunt materię medicamenti vitalis: quędam tamen ſunt hepatica, quædam non. Vitalia ſunt, ſed non hepatica, quę non reſpiciunt proportionem iecoris, ſed manifeſtis qualitatibus reſpiciunt calidum eius innatum, quod indicat moderate aſtringens. Hac de cauſa Auicennas in obſtructione hepatis, vtitur attenuantibus & detergentibus, vt remoueatur peccatum materię, vt craſſa ſcilicet attenuetur, & viſcida detergatur : quare hęc ſunt pręſeruatoria. His autem permiſcet aſtringentia, vt ſeruetur iecoris calidum innatum : talia ſunt [roſæ, cichoracea, abſinthium,] non ratione omnium facultatum, ſed ratione facultatis aſtrictorię. Quare abſinthium, verbi gratia, eſt materia remedij vitalis, & præſeruatorij, vitalis, vt habet vim aſtringendi, & muniendi calorem naturalem: pręſeruatorij, vt habet vim detergendi. Hęc igitur, quę reſpiciunt calorem, ſunt quidem vitalia, quia conſeruant calorem, ſed non ſunt hepatica, niſi improprie, cuiuſmodi eſt [agrimonia, &c.] Hepaticum ergo eſt [hepar lupi.]

Obſtructio cum dyſcraſia calida.

Si obſtructio hepatis coniunctam habeat intemperiem calidam; reſpiciendo ad materias vitales, ſic poſſumus pręſcribere: [Recipe trochiſcorum cyphoeidis drac. ij. ſ. hepatis lupi vnc. ſ. pulueris agrimonię drac. iij. conſeruę cich. roſarum. ana vnc. j. ſ. cum ſyrupo de ſucco ſonchi, fiat electarium. Cuius doſis a drac. ij. ad vnc. j.] Ratio huius medicamenti,

Inſti-

Digitized by Google

Inſtitutum eſt conſeruare iecoris facultatem, conſeruando ſcilicet eius calorem innatum, per illud, quod habet ſimilitudinem cum proportione iecoris: propoſitum etiam eſt, remouere dyſcraſiam calidam iecoris. Trochiſci igitur cyphoeidis, reſpiciunt proportionem iecoris, & parum calefaciunt: cuius gratia adduntur refrigerantia. Iecur lupi eſt baſis, & eſt materia remedij vitalis; præcipua enim cauſa eſt corroborationis hepatis: quem admodum propria caro iecoris eſt præcipua cauſa ſanguificationis: ideo immiſcetur hoc medicamentum in magna ſatis quantitate, ad vnc.ſ.& præſertim quia per primas qualitates non poteſt nocere. Puluis agrimoniæ miſcetur, vt iuuet attenuando, & per moderatam caliditatem hepatis calorem conſeruet: non autem obeſt calore ſuo, quia non pertranſit primum gradum. Miſcetur conſerua roſarum & cichorij, ut remittatur calida iecoris intemperies: deinde ut ob lenem vim aſtrictoriam, iecoris calor vniatur: tertio, quia dulcia iecoris amica ſunt, hæc medicamenta vehiculum ſunt reliquorum, & ſunt in cauſa, vt medicamentum citius perducatur ad iecur. Additur ſyrupus de ſucco ſonchi, ut medicamentum acquirat eam conſiſtentiam, quæ oblectat ęgros.

obſtructio cum intẽperie frigida. Si iecoris obſtructio coniunctam habeat frigiditatem; medicamentum tale erit: [Recipe hepatis lupi vnc.ſ. mitrida ij. antiqui drac. ij. pulueris abſinthij. drac.ij. conſeruæ ex abſinthyo. e folijs agrimoniæ viridis ana vnc.j.ſ. cum ſyrupo de corticibus citri fiat electarium, cuius doſis a drac.ij.ad vnc. j.] Hepar lupi, in hoc medicamento, tota ſubſtantia prodeſt: & cum in actiuis ſit temperatum, nec calore, nec frigore poteſt obeſſe. Mithridatium proportionem habet ſimilem proportioni iecoris: & præterea calefacit. Abſinthium per leuem aſtrictionem conſeruat hepatis calidum innatum: & ob caliditatem, remittit frigidam intemperiem. Conſeruæ remittunt intemperiem. Et quatenus tum ipſæ conſeruæ, tum ſyrupus de corticibus citri, conſtant ſaccharo, faciunt vt medicamentum facile attrahatur a iecore, & retineatur ab eius retentrice, quæ iucunda & ſuauia retinet. His medicamentis roborandum eſt hepar, & ſecundum calidum innatum, & ſecundum proportionem. *vtẽdi rat.* Quoad utendi rationem: circa [quomodo agendum] notetur, ut medicamentum aliqua ex parte ſit liquidum; quia ea eſt paſſio principaliter indicantis, nimirum caliditatis iecoris, & proportionis requirentis. Si enim iuſto liquidius ſit medicamentum, prǽterlabitur, & ita non ſuperatur paſſio indicantis, ſed potius reſiſtit non cedit. Nec medicamenta actu frigida adminiſtrentur: quia calidum innatum, prohibet actis frigidum. Et, ſi hepar obſtructum ſit frigidius, medicamentum magis actu calidum propinabitur, [Tempus vtendi] eſt, quando adeſt præſentia indicantis; & nihil prohibet. Semper adeſt præſentia indicantis; quia perpetuo adeſt calidum hepatis in actu, ſemper adeſt proportio. Veruntamen non ſemper licet uti hoc medicamento, quia poteſt aliquid adeſſe, quod ſit efficacius ad prohibendum, quam virtus ad indicandum: id autem eſt materia replens totum, & potiſſimum proximos ductus, uentriculum, venas meſaraicas. Talis ergo materia habet rationem cauſæ, ſine qua non: ſi enim præſente hac materia exhibeantur propoſita medicamenta, ſequitur inſigne detrimentum, quia hæc materia vna deducitur in iecur, & obſtructio augetur. [Vbi.] Medicamenta intus & extra vſurpari poſſunt: magis tamen probo ut exhibeantur, præſertim medicamenta quæ tota forma agunt, quę reſpiciunt proportionem; ad differentiam illorum, quæ reſpicient calidum innatum, quæ ſunt moderate calida & aſtringentia. Ratio eſt, quia vbi agendum ſumitur a ſubſiſtentia principaliter indicantis. Quare, ratione proportionis iecoris, potius exhibenda ſunt medicamenta, quam applicanda. Et hinc etiam aſtringentia, quæ reſpiciunt calorem innatum, tutius exhibentur, quam applicantur: nam abſinthium, uerbi gratia, aſſumptum, roborat aliqua e parte, aſtringit, euacuat; quod non facit applicitum.

Ἐκφρακτικά. ſeu infarctu liberantia. Præſeruatoria remedia diriguntur ad materiam, quę eſt cauſa obſtructionis. Vnde ſemper admiſcenda ſunt attenuantia, detergentia, moderate tamen calida, in omnibus compoſitionibus. Interdum in receptis permiſcenda ſunt calefacientia, refrigerantia, aliquando emollientia, ſemper moderate aſtringentia. Moderate aſtringentes materias propoſuimus, vbi egimus de materijs vitalibus. Materiæ attenuantes ſunt, [ſecuridacę folia & ſemen; mirabiliter enim attenuant, & exobſtruunt; chelidonium maius, ideſt, fumaria, non autem herba denticularis, qua non vtendum; pentaphyllum validiſſime attenuat, citra caliditatem, tormentilla attenuat, & nonnihil aſtringit: filix mas valde probatur; item betonica, agrimonia, abſinthium.] *Alucinatio quorũdam.* Vulgares practici reſpicientes ad verba Galeni, non ad ſenium, in obſtructione hepatis vtuntur [abſinthio & eupatorio;] in obſtructione lienis, [ceterach & capparibus.] At interdum in hepatis etiam obſtructione, potius vtendum eſt ceterach & capparibus, quam abſinthio & eupatorio. Ratio ſumitur a recta indicantium cognitione: nam hæc medicamenta ſunt materia remedij non vitalis, ſed præſeruatorij, ideſt ſunt materia remedij non requiſiti, ſed indicati: igitur ab eſſentia nota indicantis. Remedium igitur attenuans, indicatur a materia craſſa: hæc ſi vehemens ſit, indicat medicamentum vehemens attenuans; ſi debilis, attenuans debile. Aduertatur autem, dũ materia craſſa obſtruens ſtatuitur vehemens; non ſtatui vehementem ratione actiuitatis, quia actiuitas non dependet a craſſitie, ſed potius a reſiſtentia. In obſtructione igitur, materia craſſa, prout uel magis, uel minus eſt craſſa; ita etiam indicat remedium magis uel minus attenuans, magis uel minus vehemens. Et quia cognouit Galenus, cæteris paribus, obſtruentem materiam eſſe craſſiorem in liene, quam in iecore: ideo ſtatuit in lienis obſtructione opus eſſe capparibus, aſpleno, quæ vehementer attenuant. At ſi materia iecur obſtruens admodum ſit craſſa; (nam interdum lapideſcit:) ob vehementem reſiſtentiam expedit ad vehementiſſima aſcendere, ad ceterach, ad cappares. Si cum obſtructione iuncta ſit intemperies frigida; poſſumus addere [hyſſopum, fœniculum, praſſium, quod aliqui pro ſecreto habent.] Si iuncta ſit caliditas, cum ſuperius propoſitis miſcenda [cichoracea, hepatica, acetoſa.] Si materia aliqua e parte duritiem cõtraxerit, permiſcenda ſunt, [malua, althea, amygdalæ dulces, liquiritia, paſſulę dulces, caricæ mel, ſaccharum.] Dulcibus tantum ratione ventriculi vti debemus, ideſt in parua copia: alias vertuntur in bilẽ. *vtẽdi rat.* Quoad [vſum] propoſitorum medicamentorum: ſi iecur obſtructum ſit a materia ſatis craſſa, quę non e toto indurerit, & ſit iuncta frigiditas, vtendum hoc medicamento, quod attenuat, detergit; & remouet obſtructionis cauſam, & frigiditatem coniunctã. [Recipe pulu.ſecuridacæ vnc.j.trochiſc.de eupatoria drac.vj.pulu.fumarię vnc.ſ.mithridat j antiq dr.ij.hepatis lupi drac.ij.ſ.cõſeruę e folijs viridib.agrimoniæ

moniæ vnc.iij.cum ſyr.de abſinthio,fiat electarium, cuius doſis a drac.ij.ad vnc.j.] Hoc medicamentum conſtat non tantum ex attenuantibus & detergentibus, verum etiam e vitalibus, quæ reſpiciunt calidum innatum iecoris, & eius proportionem: ſed in minori quantitate poſita ſunt vitalia, in maiori præſeruatoria: nam impoſuimus vnc.j. ſecuridacæ, quia inſtitutum eſt potiſſimum oppugnare materiam, obſtruentem,non neglecta tamen proportione,& calido innato. Quoad [quando ;] prohibere poteſt vſum huius medicamenti, materia replens ventriculum,primas vias, & totum corpus. Prius ergo totum euacuari debet. Sed oportet hoc medicamentum exhibere per plures dies:ideoque in magna quantitate præſcripſimus, quæ excedit vnc. vij. uel viij. dum enim perſeuerat indicans,materia frigida, longo tempore perſeuerandum eſt in vſu huius medicamenti, & conſimilis. Hoc medicamentum per os exhibendum. Poſſunt etiam extrinſecus applicari medicamenta,quæ ex oleis & ſimilibus medicamentis conficiuntur.

Diæta. Victus reſpondeat. Si ergo fiat obſtructio a materia ſola copia peccante; probatur victus tenuis, (non dico attenuans:) ut copioſa materia minuatur. Si fiat obſtructio a materia viſcida, craſſa; obeſſet victus tenuis: ideo probatur victus medius inter plenum & tenuem. Hic autem victus mediocris debet eſſe attenuans. Dulcibus vtendum, non vt cibis, ſed ut condimentis, ideſt in parua quantitate.Galenus improbat [vina dulcia.] Exhiberi poteſt[aqua,cum exiguo uel mellis, uel ſacchari.] Vbi vinum concedi poteſt, dabitur [vinum tenuis ſubſtantiæ,& admiſcebitur parua portio vini dulcis, ratione condimenti.]

CAPVT XXI.

De ictero,ſeu Aurigine.

Generatio. PEr icteritiam intelligo flauam & nigram. Generatur, dum bilis excrementitia ita detinetur inter partes corporis cutaneas, ut color a naturali ſtatu mutetur,& euadat prçter naturam.

Definitio. Icterus ergo eſt color præter naturã in cute totius corporis,procedens a bile excrementitia.Forma,eſt color præter naturã, ideſt, ſymptoma,nimirũ qualitas mutata viſibilis: multiplex autem eſt hic color, ptout huius cauſa eſt multiplex.Subiectum eſt cutis tota;ad differentiam cutis ſecũdum partem aliquã: unde v. g. in eryſipelate mutatur color cutis, ſed in illa tantum parte, in qua eſt eryſipelas.

Cauſa efficiens. Efficiens, eſt bilis excrementitia; ad differentiam alimentalis, & aliorum ſuccorum: nam in anaſarca mutatur color totius corporis, ut quandoque color roſeus albus euadat, ratione pituitæ. Bilis porro eſt Flaua, vel Atra; ſeu melancholica:item, vel eſt Toto genere præter naturam uel Non: toto genere præter naturam eſt putrida, qualis in febribus eſſe ſolet.(Auicennas negare videtur, icteritiam dari in febribus, ſed loquitur de icteritia principali, quç non fit in febre: at icteritia non principalis fit ratione febris, quia ſequitur eam.) Cum igitur loquamur de qualibet icteritia, iure diximus hanc biliosam materiam poſſe eſſe putridam, cuiuſmodi redundat in putridis febribus. Cæterum, hæc materia nõ poteſt eſſe cauſa icteri,niſi cutem occupet, & eius colore mutet. Bilioſa materia bifariam in cute repetitur, primo; quia talis in cute Generatur, deinde,quia Fluit in cutem. Generatur in cute, ſi ſit iuſto calidior: tũc enim alimentum etiam probum, in cutem delatum, mutatur in bilem. Fluit autem materia, potius tranſmiſſa, quam attracta; quia iecoris partes ſolent eſſe calidiores, quam cutis; ut attractio a cute, tanquam minus calido, fieri nequeat. Quod ſi tamen cutis ſit calidior, adiuuatur fluxio. Materia ergo hæc tranſmittitur ab hepate: quia eius expultrix inſurgit ad expellendum vel ratione Copiæ vel Qualitatis. Copioſa eſt materia duobus modis, vel quia in magna copia Gignitur vel quia tantum colligitur, & non euacuatur, ſicut opus eſſet. Si primo modo hoc fiat;id cõtingit, uel Læſa facultate iecoris ob temperiem calidiorem; uel ob Errorem externum, cibos & potus in magna copia aſſumptos, qui facile in bilem mutantur. Si altero modo bilis ſit copioſa; hoc fit vitio Iecoris, uel Aliarum partium, per quas deberet euacuari. Si vitio iecoris; fit ratione obſtructionis, vi cuius non poteſt ita expelli, ut par erat: unde collecta materia adeo ſtimulat & grauat, ut ad partes cutaneas expellatur. Vitio aliarum partium: ut Lienis,& Veſicæ felleæ. Lienis vitio; dum non Attrahit, uel non Suſcipit. Non attrahit, ratione frigiditatis. Non ſuſcipit, quoties afficitur uel obſtructione,uel tumore. Ratione felleæ veſicæ fit; quia uel non Attrahit, vel non Suſcipit; uel ratione anguſtiæ,vel tumoris:& anguſtia quandoque in veſica fellea eſt conſtipatio,producta a lapidibus: nam vidi aliquot ictericos, quorum cadaueribus apertis, in ueſica fellis copioſi lapidi ſunt inuenti. Poſtremo, ratione qualitatis inſurgit ad expellendum. Et hæc qualitas uel eſt Venefica, uel non. Non eſt, ſicut fit in febribus putridis, in quibus materia eam acquirit acrimoniam, ut expultrix ad expellendum inſurgat. Hæc expulſio poteſt eſſe Critica, vel Symptomatica. Qualitas venefica eſt quando aliquis mordetur a vipera, ſecundum Auicenn. & Galenus: capite 7. libro 5.loc.affect.viperæ enim morſus ita afficit ſanguinem, ut vertatur in bilem excrementitiam veneficam;, ut expultrix iecoris eam expellat ad cutim. Quomodo autem ab uno morſu viperæ ſanguis iecoris mutetur in bilioſum hoc excrementum; non ita facile intelligitur. Ego ſentio, poſt morſum materiam ueneficam per ſolutam vnitatem corpus ingredi, non tamen agere in partes cutaneas:quia non eſt veriſimile, neneficã illam materiam vi ſua primum petere omnes partes extrinſecas, ſed ſolum illam quæ mordetur. Non autem una corporis pars prius, alia poſterius colore illo bilis afficitur, ſed omnes ſimul: quia bilis hæc excrementitia procedit a quodam fonte, qui eam per proprios canales tranſmittit ad omnes corporis partes,eodem tempore.vnde etiam eodem fere tempore mutatio apparet ſecundum vniuerſam cutim. Hæc autem fons eſt iecur: nec enim cor eſſe poteſt, alias ſæuiora fierent ſymptomata. In morſu ergo viperæ magis videtur affici corpus ſecundũ partes venoſas: & hinc vis venefica primum impertitur iecori & prius quam cordi. Neque hoc aduerſatur naturæ ueneni,quod eſt corruptiuum cordis & confeſtim: non eſt corrumpens, ſed corruptiuum;niſi enim occurramus,habet facultatẽ,qua poteſt corrumpere cor, & interficere hominem. Non tamen hinc concluditur, uenenum ante cor non poſſe alias partes primum offendere: nam cantharides primum offendunt ueſicam, lepus marinus pulmones, & poſtea cor: ſic uenenum in morſu viperæ, prius petit hepar, quam cor. Dum autem petit iecor, fit vt ſanguis in excrementitiam bilem mutetur, & acquirat prauum colorem,vnde poſtea mutatur color totius cutis. Hæc autem actio fit a ueneno, a proportione maioris inæqualitatis,ut magis poſſit uenenum, quam ſanguis, aut iecur in facultate alteratrice. Venenum igitur per

Quomodo e morſu viperę homo fiat auriginoſus.

ſuam

Digitized by Google

ſuam facultatem quæ eſt maximæ actiuitatis, ope ſuæ proportionis, quæ eſt non organum, ſed locus conſeruans & domicilium facultatis veneficæ, ſummæ eſt actiuitatis. Et, cum diſſimilitudo ſit, inter proportionem veneni & ſanguinis, & hepatis; fit vt facultas veneni maioris ſit actiuitatis, cauſa proportionis, facultas hepatis, minoris; ſanguinis, adhuc minoris. & cum non poſſit ſanguis reſiſtere ſaltem ſecundum aliquam ſui partem; ita vincitur a veneno vt corrumpatur, & fiat toto genere præter naturam, & color mutetur. Hepatis autem facultas, cum ſit minoris actiuitatis, quam veneni; cedit facultati veneni; ſed non ita ſicut ſanguis, quia magis reſiſtit: (nam minoris actiuitatis eſt ſanguis, quam hepar) vnde hepar non ita corrumpitur a veneno vt ſanguis. Hinc fit, vt licet aliqua e parte patiatur iecur, non tamen corrumpatur: ratione paſſionis fit, vt adimatur actus ſecundus facultatis alteratricis, vt non poſſit alterare & vincere, non poſſit regere ſanguinem, ſicut opus eſſet. Hinc igitur ſequitur, vt, cum ſumma ſit vis veneni; ſanguis per propriam vim non poſſit reſiſtere, & quodammodo relinquatur a iecore, ac neceſſario corrumpatur, & ita corruptus ad partes cutaneas tranſmittatur. Tanta autem eſt veneni violentia; vt niſi medicus quam celerrime occurrat, venenum, vt eſt corruptiuum cordis, ita actu etiam corrumpat. Hoc verum eſſe, oſtendit curatio; ſecundum illud Hippocratis. Auicennas enim reſpiciens ad vim veneni, dicit adiuuandam naturam bezoartico, quod poteſt ſuperare venenum. Nam venenum eam habet potentiam, vt ſuperet naturam humanam. cap.4. lib.3. de temperam. Et hinc Auerrhoes collect. 3. dicit, venenum per accidens curari a medicamento bezoartico; quia medicamentum non agit in venenum, alias per ſe fieret curatio, non per accidens, ſed agit in corpus humanum, & ita agit, vt, cum natura non poſſit vincere venenum, aſſequatur eam virtutem beneficio bezoartici, quæ eſt ſupra humanam, ratione cuius, ita roboratur, vt vincat venenum. Quod cognoſcens Auicennas dicit, bezoarticum medicamentum eſſe in cauſa, ut uenenum uincatur, quia conſeruat & auget ſanitatem & virtutem in ſpiritu. Sanitas conſiſtit in temperie, compoſitione, & vnitate. Bezoarticum nihil præſtat ratione horum trium. Sic etiam uenenum in icteritia dum agit in hepar, non mutat temperiem: nam ſi mutaretur temperies, ea non ita cito reſtitueretur ſanitati. Per ſanitatem autem Auicennas intelligit bonam affectionem facultatis. Declaro. Corpus ſanum donatum eſt facultate, quæ ita afficitur, vt bonas edat operationes: ſi enim fuerit morbus, ſi lædatur temperies facultatis, affectio non eſt amplius ſecundum naturam, ſed præter naturam, ut merito ſequantur actiones læſæ: ut ſecundum hanc rationē morbus ſit læſio, ſit affectio præter naturam facultatis ſicuti ſanitas eſt affectio ſecundum naturā facultatis. Nec ſecundū hunc modum poſſumus intelligere ſanitatem ab Auicenna propoſitam, quia, licet hæc ſanitas non ſit temperies, non compoſitio, non unitas; tamen ab his depēdet, ut illa habeant rationem cauſæ continentis, quia poſita intemperie; ponitur mala affectio, & remota, remouetur: ſimiliter, poſita temperie, compoſitione, & unitate, ſequitur ſanitas, bona affectio facultatis. Vnde non poſſumus intelligere ſecundum hunc modum, quia nec uenenum mutat temperiem, nec bezoarticum mutat temperiem. Quod dico de intemperie, idem dicendum de compoſitione & unitate. Præter hæc tria igitur neceſſario requiritur proportio, quæ eſt domicilium facultatis, ut facultas maioris & minoris actiuitatis reddatur, non modo beneficio conſtitutionis & ſpiritus, uerum etiam uirtute ſui domicilij, ſiue proportionis, in qua eſt uirtus conſeruatiua locati. Quare ſimilitudo eſt inter proportionem bezoartici, & corporis uiuentis, & proportio bezoartici eſt in cauſa, ut ſeruetur facultas maioris actiuitatis, beneficio cuius ita roboratur facultas corporis humani, ut acquirat poteſtatem ſuper humana, quia ſecus non poſſent uinci uenena. Acquirit autem ſuperiorem uirtutem, & uiuificatur atque augetur ſanitas, quia facultatis affectio redditur magis robuſta ob bezoarticum, quod habet proportionem ſimilem, cuius beneficio facultas fit robuſtior. Hinc in ictero uenenum non agit in conſtitutionem, ſed in proportionem, ſicut etiam adamas agit in magnetem, & ſui præſentia in cauſa eſt, ob proportionis diuerſitatem, ut tollatur actus facultatis, ut facultas non poſſit agere. Hoc igitur modo agit uenenum in iecur, ut facultas eius non poſſit regere ſanguinem. De ſpiritu eadem eſt ratio. Si bezoarticum auget ſanitatem in parte uiuente, & uirtutem in ſpiritu, neceſſe eſt, ut uenenum aduerſetur ſpiritui, nam morbum oſtendit cura. Et cum bezoarticum ſit amicum omnibus corporis partibus, & conſeruet uirtutem in ſpiritu innato, neceſſe eſt, ut in omnibus partibus reperiatur ſpiritus. Quare e morſu uiperæ uenenum petit hepar, & ſanguis acquirit colorem præter naturam, & tranſmittitur ad cutem, unde huius color mutatur.

Differentia. Quoad differentias a forma icteritia eſt Nigra, uel Citrina. Quoad efficientem: icterus prodit a bile Flaua, uel Atra, quæ perpetuo toto genere eſt præter naturam. Sciendum autem materiam præter naturam biſariam accipi poſſe. Primo modo, ut prorſus, & ſecundum propriam eſſentiam tranſgrediatur limites naturę, ſicut eſt materia putrida. Deinde ratione loci, in quo reperitur: quando ſcilicet ille locus non eſt deſtinatus huic materię a natura; ſicut contingit materiæ, a qua cauſatur icterus. Præterea ab efficiente ſumuntur differentiæ, prout hæc materia Generatur in cute, vel aliunde Confluit. Et, ſi aliunde; biſariam fit, quia tranſmittitur vel ratione Copiæ, vel Qualitatis. Si ratione copiæ; vel quia Generatur, vel Coaceruatur. Qualitas, randem eſt Euidens, aut Recondita.

Signa. Icterus in genere facile patet: præſertim ſi aſpiciatur album oculi, quod facile inficitur. Mira naturæ eſt prouidentia, quod in ictero aliquando cornea tota afficitur colore citrino, præterquam ſecundum regionem qua ante cryſtallinum locatur. Hinc ſæpe icterici inſpicientes parietem album, album iudicant: interdum quodlibet obiectum citrinum eſſe putant. Quoad differentias formales, facile conſpicitur, an color ſit citrinus, an niger, vel tendens ad nigrum, qualis eſt viridis. Quoad differentias ab efficiente, facile cognoſcitur e colore, num ſit flaua, vel atra bilis. Num autem hæc materia ſit putrida, vel non; cognoſcitur e febre putrida adiuncta. Præterea cognoſcendum an fluat, nec ne: nam ſi non fluat materia iecore ad cutem: paulatim fit hic morbus, totum corpus tactui ſe offert calidum, pulſant uehementer arterię ob caliditatem, & non mutantur excrementa. Si autem fluat: malum breui tempore ortum eſt. Sed notandum, tametſi tranſmittatur materia a centro ad ſuperficiem, non tamen fieri rigorem, vt in febribus: quia in febribus materia tranſmittitur ſummo cum impetu, in ictero ſenſim. Porro materia tranſmittitur, quia peccatum eſt vel in copia, uel qualitate. Copia duobus modis poteſt contingere: & quia generatur, & quia colligitur. Generatur ob uitium calidius hepatis: ſeu, ob uitium in cibo. Si e cibo, cognoſcitur ex ægro. Si ob uitium

iecoris

Digitized by Google

iecoris calidioris, tum lotium maximo erit coloratum: &, ſi immittatur pannus lineus, tingetur colore citrino, vel nigro: alui autem deiectio non erit albicans, ſed colorata, quia non adeſt anguſtia aliqua, vi cuius colligatur excrementum, & impediatur tranſitus bilis ad inteſtina. Vtrum autem vitium hepatis calidum, ſit intemperies, vel inflammatio, vel eryſipelas: cognoſcitur e proprijs capitibus. Si altero modo producatur icterus a bile, non vt copia peccat, ſed quia colligitur; hoc fit, quando bilis in decenti copia generatur, & non euacuatur, ſed ob cumulationem ita ſit copioſa. Si fiat vitio lienis, vel iecoris, vel veſicæ felleæ, ſic diſtinguendum. Nam ſi vitio hepatis; erunt ſigna obſtructionis. Si vitio lienis; præter id quod nigra erit icteritia, aderunt ſigna indicantia vitia lienis: vt, ſi colligatur excrementum melancholicum, quia non attrahitur a liene, ob eius frigiditatem; cognoſcetur e ſignis proprijs frigidi lienis; & tactu nullus percipietur in liene tumor. Si colligatur excrementum melancholicum, quia lien non ſuſcipit: percipietur tenſio, & quandoque tumor, ac durities in liene, pro diuerſa mala diſpoſitione lienis. Si colligatur vitio veſicæ fellis; cognoſcetur e colore citrino; deinde quia fæces non ſunt citrinæ, ſed albicantes. Si vero fiat ratione qualitatis; præter id quod ægri acrimoniam perſentient, aderit etiam febris. Sed aduertendum in febribus hunc materiæ fluxum aliquando criticum, aliquando ſymptomaticum eſſe. Criticus eſt; quando prægreſſa ſunt coctionis ſigna, æger facile perfert, febris minuitur. Si ſymptomaticus; oppoſita fiunt. Si denique materia fuerit venefica; cognoſcitur e ſignis veneni, ſed potiſſimum color ad viridem vergit, mutatur pulſus; nam licet venenum non ſtatim petat cor, breui tamen tẽpore fertur in cor.

Indicationes. Præſidia tantum ſumuntur ab efficiente: a colore enim non ſumitur indicatio: neque icterus niger albo remedio, tanquam contrario curari poteſt. Bilis ergo excrementitia, vt toto genere præter naturam eſt, indicat eradicans: verum vt hæc materia eradicetur, ratione cutis indicatur laxans, rarefaciens. Indicationes in hoc malo non ſumuntur a ſubiecto: ideo, dum rarefaciens medicamentum indicatur a denſitate cutis, cutis non eſt ſubiectum icteri, ſed habet rationem efficientis, ſine qua non. Non poteſt euacuari bilis, quia cutis ſua denſitate prohibet. Præterea, cum hæc materia generetur in cute, vel aliunde confluat: vt generatur in cute, & producitur a cute calidiori; cutis indicat refrigerans. Si autem fluit; ſi perpendamus motum, ſi eſt criticus, eſt adiuuandus: ſi autem ſymptomaticus, quia eſt ad locos decentes, nimirum ad partes cutaneas & ignobiles, neque tum eſt inhibendus. Quare indicatio ſumitur a materia, prout vel grauat, uel irritat facultatem, id eſt prout peccat uel copia, uel qualitate. Si copia, reſpiciendum ad cauſam, ratione cuius adeſt bilis copioſa. Duplex eſt cauſa; alia generans, alia colligens. Generans, cum ſit vitium calidum hepatis; indicat remedium refrigerans. Si colligens ſit cauſa, colligitur vitio obſtructionis iecoris, vel lienis, vel ueſicæ felleæ: unde pro diſcrimine vitiorum variæ ſumi debent indicationes: verbi gratia, ſi colligatur ob frigiditatem lienis, oritur indicatio calefaciendi: ſi ob tumorem ſcirrhoſum, refrigerandum, attenuandum, emolliendum. Si vero uitium ſit in qualitate; ſi qualitas eſt euidens, indicatur attemperans: ſi uenefica, recondita, non indicat, quia non eſt nota eius eſſentia in ueneno, ſed potius requirit bezoarticum.

Prognoſtica. Vitium hoc non eſt contemnendum: nam quamuis prima facie ad decorationem pertinere videatur, nihilominus dum protrahitur, pertinet ad artem curandi, quia egreditur latitudinem ſanitatis. Diſtinguitur ergo curatio ratione differentiarum. Quoad formales; cæteris paribus, ægrius remouetur icterus niger, quam citrinus. Quoad efficientem, ſi ab atra bile procedit, difficilius curatur, quam ſi a flaua. Præterea periculoſior erit, ſi a materia putrida, ſi a venefica, & præſertim niſi ilico occurramus. Quoad materiam, hæc ſumitur vt fluit, uel non fluit. Si accipiatur ut fluit, poſſumus ſalutem polliceri, quia totum calidius redditum, poteſt refrigerari. Si uero alia e parte icterus fiat, ut materia quæ fluit, fluat tranſmiſſa uel ob copiam, uel malam qualitatem: ſi ob copiam, uel quia generatur, uel quia colligitur: ſi generatur copioſa bilis ob errorem externum; poſſumus audacter ſalutem polliceri, ut cito etiam remoueatur. Si autem gignatur læſa facultate iecoris, uarium erit prognoſticum: ut quandoque etiam impoſſibile ſit icterum remouere: uerbi gratia ſi generetur copioſa bilis ob inflammationem, uel eryſipelas, potiſſimum hepatis, uix fieri poteſt, ut homo reſtituatur. Si autem ob ſimplicem intemperiem calidiorem, non erit curatio difficilis. Sin autem copioſa ſit materia, quia colligitur propter obſtructionem uel lienis, uel hepatis, uel ueſicæ felleæ: prout mala erit diſpoſitio huius uel illius partis, ita prognoſticandum: uerbi gratia, ſi fiat ob ſcirrhum lienis, nemo ſalutem promittet: ſi contingat ob conſtipationem ueſicæ felleæ, quæ producatur a calculis generatis in ueſica fellis, quis ſalutem polliceretur? Quoad malam qualitatem, hæc eſt putrida, uel uenefica: ſi putrida, ut in febribus, ſitque hic motus criticus, optime ſperandum, contra, ſi ſymptomaticus, ut colligitur com. aphor. 64. ſect. 4. Si materia fuerit uenefica, cito euaneſcit, ſi celerrime occurramus. cap. 7. lib. 5. loc. aff.

Curatio Phlebotomia. Vena ſecundum Græcos, ſecanda eſt, ſi multitudo ſit ſanguinis, ſi dolor in iecore uel liene. Arabes probant uenæ ſectionem, ubi uenæ ſunt repletæ. Non igitur in omni ictero uena ſecanda, dum ſanguis redundat, ſed ubi peccatum ſanguinis eſt uehemens. Licet autem icterus fiat a bile excrementitia, ſanguis tamen in eo duobus modis peccare poteſt: uel ut habet rationem cauſæ ſine qua non, quia in ictero non poſſumus occurrere materiæ fluxæ, neque fluxuræ, neque etiam generandi, niſi prius euacuetur ſanguis: uel, ut habet rationem cauſæ principalis, quoties imminet, ut ob hepatis caliditatem ſanguis conuertatur in bilem excrementitiam. Sanguis autem eſt uacuandus non confertim, ſed paulatim, & per uices: nam ob bilem redundantem, & quæ miſcetur cum ſanguine, fit, ut partes non bene alantur, ſed uires euadant debiliores. Ilico autem uena ſecanda, quia inter initia adeſt indicans, nec adeſt prohibens. Locus uarius eligendus, pro uaria ſanguinis ſubſiſtentia. Galenus capite primo, libro nono. κ. τόπ. ſecabat uenam in ſub lingua, reſpiciens ad ſanguinem ſubſiſtẽtem in capite. Auicennas cucurbitulam ſcarificatam applicabat lieni, ut huius beneficio attraheretur excrementum melancholicum a liene: & propter frigiditatem lienis, applicari poteſt cum magna flamma, ut fiat ualida attractio.

Vomitoria. Vomitorijs utendum, quia & euacuatur corpus a materia, & fit reuulſio. Pro uomitorio licet uti [decocto maluæ, cum ſucco raphani, cum agarico etiam non præparato, cum oxymelite.] Licet etiam uti fomentibus aluum, & licet aſcendere ad uehementiora, capite ultimo, libro quinto loc. aff. uerbi gratia, [dacrydium, helleborum nigrum, item ad colocynthidem,] ratione pituitæ, quia in ictero quandoque fiunt obſtructiones copioſæ, & contumaci

tumaci

Digitized by Google

tumaci pituita, vt neceſſarium ſit ad valentiora confugere, vt ad [troch.albandal.] ſed virium habeatur ratio.

Ad materiā fluxā ram. Quoad pecularia medicamenta, alia diriguntur ad materiam fluxam, alia ad fluxuram. Quoad fluxuram: reſpiciunt cauſam vel generantem, vel colligentem. Quoad generantem; eſſe poteſt immodica iecoris caliditas: vnde Rhaſis probat [ſuccum endiuiæ, ſolatri, cum aqua hordei](aduertendum, non ſemper opus eſſe calidis attenuantibus) [vtebatur etiam trochiſcis de caphura, cum ſucco granatorum:] item frigidis aſtringentibus, quia iecur ob caliditatem generat bilem. Vtebatur ſucco granatorum, ut materia remedij vitalis, vt imminueretur caliditas hepatis. Quod de frigidis dictum, de alijs etiam intelligendum. Si materia colligatur; confugiendum ad ea, quæ remouent cauſas, ob quas materia colligitur. Cauſæ ſunt innumeræ; de quibus proprijs capitibus. Sed quia obſtructio ſolet eſſe frequens cauſa, & ſecundum veſicam felleam, & ſecundum iecur atque lienem: exempli gratia vnum medicamentum proponemus, cui in obſtructione contumaci locus eſt: [recipe limaturæ chalybis (in diebus canicularibus optime præparatæ ex aceto acerrimo, in quo ſint decocta rad. althææ.) lib.j.pul.anchuſæ, cornu cerui, agrimon. ceterach.fumar.parietar.ana dra.ij. cinnamomi dra. j.vini lib. xij. Vinum autem ſit modo magis, modo minus generoſum, pro diſpoſitione corporis: fiat infuſio, & detineatur ſub radijs ſolaribus 8.dies. Doſis ſit ab unc.j. ad lib.ſ.] *Infuſio limaturæ chalyb.*

Euacuantia materiam e cu... Ratione materiæ fluxæ oportet uti [balneo aquæ dulcis, alterato cum maluis, maiorana, anetho, &c.] quorum beneficio cutis laxetur, aperiantur pori, attenuetur materia, atque ita in cute exiſtens euacuetur: ad quod apprime conducit ſudatoriũ, quod hoc tempore in vſu eſt, pro faciliori ſudore eorum, qui morbo Gallico laborant.

CAPVT XXII.

De Scirrho Iecoris.

Nomen. SCirrhus iecoris, eſt morbus cõpoſitus, & interdũ ſuccedit inflammationi. Intelligimus aũt, hic p ſcirrhum, tum exquiſitũ, tũ non exquiſitum, ideſt, & ſenſus expertem, & participem.cap.16.l.14. method. Iecoris ergo ſcirrhus eſt tumor præter naturam, frigidus, durus, & corpulentus. Dicitur tumor præter naturam, & proinde morbus in magnitudine. Hic autem tumor eſt frigidus, com.21.lib.4.de rat.uict. capit.4.lib.2.ad Glauc.cap. 6.lib.14.metho.cap.8.lib.8.κατὰ τόπ. Nam cum hic tumor fiat a frigida materia, tumor etiã, ſeu effectus erit frigidus. Hinc colligitur, quod ſit morbus, non tantum in aucta magnitudine, ſed etiam in intemperie frigida. Et ſic ſcirrhus diſtinguitur ab omni tumore præter naturam calido, nimirum ab inflammatione, eryſipelate, cancro. Dicitur etiam tumor durus, commen.21.lib.4.vict.ac.capit.8.lib.8. κατὰ τόπ. capit.4.lib.2.ad Glauc.ubi ad curandum ſcirrhum probantur emollientia. Et ſic diſtinguitur a tumore œdematoſo. Poſtremo dicitur tumor corpulentus, apud Galenum locis citatis, ubi uult, ſcirrhũ cauſari a materia viſcida, craſſa, corpulenta: ad differentiam tumoris flatulenti, ſeu vaporoſi. *Definitio.*

Cauſa efficiens. Quoad cauſas ſcirrhi interna: fit e materia vel glutinoſa, vel craſſa, vel ſimul, & glutinoſa, & craſſa: nam materia ſcirrhi peccat vel ratione craſſitiei, vel viſciditatis, vel ratione vtriuſque. Quare ſcirrhus fieri poteſt, non tantum e materia melancholica, ſed etiam e materia pituitoſa: nam melancholia craſſa eſt, non viſcida: pituita autem viſcida eſt, & interdum craſſa. Nam Galenus capi.4. lib.2. de differen. febr. loquens de febre putrida, pituitoſa vult non totam materiam pituitoſam exuri, ſed ratione viſciditatis non nihil relinqui: at materia melancholica in febre quartana, inſtar oſſis comburitur, quia ſicca eſt, non viſcida. Quare cum fiat ſcirrhus e uiſcida materia; dicendum, non tantum fieri e melancholia, ſed etiam e pituita. Sed dubitatur: nam Galenus capit. 4. lib. 2. ad Glauc. & capite 4.lib.14.method. ait, ſcirrhum ſuccedere inflammationi, & comitari eryſipelas: Quomodo igitur fit e melancholia, e pituita? Reſponſio. Inflammatio degenerat in ſcirrhum, quando ſanguis craſſeſcit, & acquirit naturam melancholiæ. Succedit etiam ſcirrhus eryſipelati, non omni, ſed quando Medici præter modum & importune refrigerantibus vtuntur: nam pars adeo redditur debilis, vt non tantum humores collecti craſſeſcant, verum etiam proprium alimentum non poſſit regi, ſed euadat viſcidum & craſſum; vnde ſcirrhus. Præterea ſunt cauſæ externæ; quæ proponuntur capite vltimo. lib. de cib. bon. & mal. ſuc. & capite quarto, libro ſecundo ad Glauc. vt ſunt cibi craſſi & viſcidi, uictus craſſe faciens, vinum craſſum. Præterea fieri poteſt e cauſis non neceſſario occurrentibus, hoc eſt, ex errore medicorum, dum neſciunt recte tractare vel inflammationem, vel eryſipelas.

Quoad differentias a loco affecto: iecur ſcirrho afficitur ſecundum partem Simam, vel Gibbam cap.7. lib.5.loc.aff. A materia, hęc eſt viſcida, vel craſſa, ideſt, Pituitoſa, vel Melancholica. *Differentia.*

Scirrhus iecoris in genere, cognoſcitur e ſenſu grauitatis, etiam ſi ſcirrhus exquiſitus ſit: preſſu enim dolor ſentitur, quia vicinæ partes ſenſitiuæ ob tumorem iecoris comprimuntur, & earum vnitas ſoluitur. Aegri melius decumbunt in latere dextro, quam ſiniſtro: nam ſi in ſiniſtro decumbant, tunc latus ſcirrho detentum comprimit ventriculum, vnde fit dolor veluti contuſiuus, ratione ponderis. Senſus grauitatis ob membranam inueſtientem maxime adeſt, ſi ſcirrhus non eſt exquiſitus: ſi exquiſitus, non item, licet ob compreſſionem partes vicinæ doleant. Sed non tantum reſpiciendum ad dolorem, num adſit, nec ne: verum ad diuturnitatem, & contumaciam affectus. Si enim non cedit remedijs, iudicandum, eſſe exquiſitum ſcirrhum; & hic non eſt ſuſcipiendus, quia non poteſt curari: at non exquiſitus cedit remedijs. Adeſt autem ſenſus grauitatis ſine febre, ad differentiam inflammationis: nam ſcirrhus eſt tumor frigidus: inflammationem iecoris neceſſario comitatur febris; ſcirrhum non neceſſario, ſed contingenter. Inſuper ſcirrhus hepatis cognoſcitur e pulſu euidenter duriore, quia tumor hic multo durior eſt, quam tumor inflammationis. capite quarto, libro primo, de præſag. pulſ. capite nono, libro quarto, de præſag. pulſ. Secundum Auicennam quoque cognoſcitur e lotio diminuto. E qualitate etiam mutata, viſibili, & tangibili: e viſibili: corpora emaciata conſpiciuntur, quia non recte fit ſanguificatio, neque etiam diſtributio: præterea color corporis mutatur, quod peculiare eſt, in affectibus iecoris, & lienis. E tangibili, quia in regione iecoris tumor durus percipitur, præſertim ſi inflammatio fuerit in parte gibba, cap.7. lib. 5. loc.aff. Aduertendum autem hunc tumorem durum euidentius percipi, quando patiens vel rectus manet, vel etiam decumbit in parte ſiniſtra, quia magis deſcendit tumor ille infra coſtas, vnde magis conſpicuus apparet. *Signa.*

Digitized by Google

patet. Notat Galenus hoc eſſe verum, niſi ſuccedat hydrops, tunc enim venter aqua repletur, quæ impedimento eſt, quo minus tactu durum tumorem perſentire queamus. Quoad differentias: num ſit in parte gibba, vel ſima; cognoſcitur e ca. de inflam. iecoris. [De ſignis etiam materiæ pituitoſæ, & melancholicæ, ſuo loco.

Indicationes. Cum ſcirrhus ſit tumor frigidus pręter naturam, vt neceſſario iecur afficiatur imbecillitate, & morbo in magnitudine aucta: quoad imbecillitatem oritur indicatio corroborandi. Cum vero hæc imbecillitas prodeat e frigida intemperie; corroboratio erit calefactio iecoris. Ratione magnitudinis, ratione materiæ, oritur indicatio remouendi materiam; quæ tamen indicatio non eſt vtilis, cum non præſcribat remedium. Cum vero hæc materia interdum ſit viſcida, interdum craſſa, interdum viſcida, & craſſa, ſemper autem dura, propterea oritur indicatio interdum abſtergendi, aliquando attenuandi; interdum ſimul abſtergendi, & attenuandi, ſemper autem emolliendi; totius habita ratione cap. 8. lib. 8. κ. τό. cap. 4. libr. 2. ad Glauc. capite 4. lib. 14. meth. cap. 6. lib. 5. de ſimp. med.

Prognoſtica. Hos ſcopos interdum abſoluere poſſumus, interdum nequaquam. Scirrhus enim inter initia non exquiſitus ſanari poteſt; exquiſitus nunquam capi. 4. libr. 2. ad Glauc. adeſt enim frigida illa intemperies, & adeſt durities, quæ nullis mollientibus cedit. In ſcirrho ergo exquiſito, ſi concurrat fluxus ventris, celeriter moriuntur, ſi non iungatur ille fluxus, aliquandiu perdurant: Quare ſcirrhus iecoris ab initio eſt periculoſus, & difficulter curatur; antiquus autem curari nullo modo poteſt.

Curatio. Materia chirurgica. Vena ſecanda non eſt, quia imminet hydrops: materia enim non eſt ſanguinea, ſed pituitoſa, melancholica, craſſa, viſcida: venæ ſectio refrigeraret iecur, antea frigidum. Secundum Auicennam, & Aetium vti poſſumus cucurbitulis ſcarificatis, quæ iecoris regioni applicentur. Licet etiam illis partibus applicare veſicatoria, cauſtica medicamenta, cum Aetio, de quibus alias: & vlcera diutius ſunt aperta detinenda. Prius autem totum expurgandũ: Expedit etiam gratia reuulſionis cauteria affigere cruribus, dum crura non ſunt tumida.

Vacuantia totum corpus. Sequuntur medicamenta. Suppoſitis præparantibus, & lenientibus; abſtinendum a ſoluentibus valentiſſimis, propter iecoris infirmitatem. Debilioribus ergo ſecundum Auicennam vtendum, quæ euacuant, pituitam, melancholicam. Si malum non cedit leuioribus, cogimur ad fortiora aſcendere. Quare Galenus cap. 15. lib. 13. meth. vtitur [clyſtere acerrimo, e centaurio min. & colocynthide. Auicennas ad helleb. album aſcendit, qui valentiſſime per vomitum vacuat.] Extremis morbis, extrema opponenda remedia.

Localia. Topica ſunt emollientia, digerentia, attenuantia, corroborantia: cap. 4. lib. 2. ad Glauc. cap. 8. li. 8. κ. τό. Vti ergo poſſumus [medulla ceruina, medulla vituli, adipe gallinę, vituli, anſeris, bdellio, ammoniaco, thymiamatę; item rad. althææ, maluarũ cucumeris agreſtis.] hæc digerunt, & emolliunt. Oportet etiam addere attenuantia: ut ſunt [myrrha, calamintha, origanum, ſerpillum, aromata.] Corroborantia ſunt [abſinthium, myrobalani, maſtich.æ.] Quando ergo vti uolumus [emplaſtro, vel melle, miſceatur oleum maſtichinum; oleum de abſinthio,] vt non tantum emolliamus, & digeramus, ſed etiam corroboremus. Optimũ eſt, ſi pars affecta oblinatur [luto D. Bartholomæi,] quia in eo eſt maxima vis emolliendi. Præterea permiſceatur [lutum D. Bartholomæi, cum luto D. Helenæ, vel D. Petri, quæ in collibus Euganeis exſtant, prope Patauium.] Sequens remedium, corpore expurgato, mirabiliter emollit digerit, roborat, quod expertum eſt ſæpe. [recip. pulpæ colocynth. partes iiij. radicis cucum. agreſtis partem j. & modicum abſinthij, includantur ſacculo, qui aſſiduo detineatur in loco læſo.

Interna reſoluentia, & attendẽtia. Quoad interna: Aetius pro diſſoluendo tumore ſcirrhoſo iecoris, maxime probat [anagallidis ſuccum ad drac. j. uel ſcrup. iiij. poſſumus etiam puluerem anagallidis exhibere. Dat cum mulſa: & ſi febres non erant vehementes, dabat cum oxymelite. Probat etiam, tanquam efficaciſſimum medicamentum, quod componitur e ſabinæ puluere, & e fęce arida vini, id eſt e fęce quæ reperitur in fundo dolij, præſertim in quo detentum fuit vinum dulce: datque ad quantitatem cochlearis, ad quantitatem drachmæ.] Hoc ſe reſtituiſſe dicit, ſcirrhum, vbi hydrops imminuit. Probat etiam medicamentum, quod parari poteſt [ex æquali portione fœnugræci, coſti, petroſelini, eupatorij: dat drac. j.] Vehementiſſimum pharmacum, ſecundum Aetium, eſt [ammoniacum, cuius drac. j. cum maſtiches granis viiij. exhiberi intro poterit.] Sed duo ſunt medicamenta, quibus feliciſſime vti poſſumus: nimirum, [decoctum ſalſæ pariglię, quod parabitur cum medicamentis iecur reſpicientibus, verbi gratia, cum agrimon. petroſel. rad. althææ, ratione emollitionis.] Alterum auxilium eſt [vſus chalybis, cuius limatura in ſubſtantia exhibetur:] modum autem præparandi & vtendi, paullo poſt, c. 25. & 26. de lienis ſcirrho agentes docebimus. *Aetius e. xi. l. 10. L. Mercat. ca. 6. & 15. l. 2. de aff. mul.*

Victus mediocris erit, & attenuans: vt dicit Galenus ab initio lib. de atten. vict. eo enim vitia diuturna eradicantur. Hunc etiam probat Aetius. Potus erit ſimilis. Interdum in cibis poſſumus concedere [amigdalas, piſtacia, ſecundum Aetium. Aeger in latere dextro decumbat; ſecundum Auicennam, nam hic decubitus conducit ad diſſoluendum tumorem ſcirrhoſum iecoris.

CAPVT XVIII.

De vlcere Iecoris.

Definitio HOc vitiũ Aetius nuncupat colliquamentũ: q̃a emaciat & velut liquat totum corpus. Eſt autem vlcus iecoris, nil aliud, q̃ ſoluta vnitas iecoris, ex eroſione ꝑducta. Potiſſimũ ſuccedit inflãmationi, q̃ ad ſuppurationẽ ꝑducit. Poteſt ẽt fieri citra inflammationem prægreſſam, ex acribus ſuccis. Interdum vidi iecur vlceratũ, ratione affectus gallici morbi, ratione mordacitatis materię.

Differentia. Quoad differentias: affici poteſt iecur ſecundum partem Simam, vel Gibbam. Ab effectrice cauſa: ſuccedit Inflammationi, vel Non.

Signa. Cognoſcitur vitium hoc ex exeunte mutato, dum eſt purulentum: & interdum adeſt aliquid ſanguinis, aliquid materiæ cruentæ. Hinc medici interdum decipiuntur, arbitrantes eſſe dyſenteriã, quando materia ſanioſa, & ſanguinea egreditur; ob cuius acredinem aliquis in inteſtinis perſentitur dolor. Sed inde diſcernitur; quia ſenſus quidam grauitatis, & punctionis etiam perſentitur in regione iecoris, ob conſenſum membranæ. Et præſertim hæ deiectiones apparent, dum vlcus eſt in parte ſima: nam ſi gibba pars fuerit exulcerata, indicia vlceris potius petenda ſunt e lotio, quod erit purulentum, nec tamen aderunt ſigna vlceris veſicæ, neque vlceris renum. Quoad differentias ab

Digitized by Google

efficiente: ſi præceſſit inflammatio, quæ ſuppurata fuit; euidens eſt, hoc vlcus ſuccedere inflammationi, & fieri ratione materiæ purulentæ. Si non præceſſit inflammatio; originem duxit e ſuccis acribus, vt dictum fuit in ſermone de vlcere ventriculi. Indicationes petendæ ex eodem loco.

Præſagia

Vitium, ſecundum Aetium, eſt periculoſiſſimum: ægri enim emaciantur. Eſt uitium incurabile; ſalutem polliceri non poſſumus: nam eſt vlcerata pars præcipua, quæ deperdita non poteſt regenerari, cum qua conſentiunt partes principales; vnde fere omnes moriuntur.

Curatio.

Vena ſecanda non eſt, quia vires non poſſunt perferre, etiam ſi ſanguis redundauerit: Si enim vlcus ſuccedat inflammationi, vires iam per præcedentem inflammationem ſunt languidę. Si autem vlcus non producatur ex inflammatione, ſed ortum ducat ex acri materia; hæc peccat in qualitate: vnde a natura ſanguinis recedit, vt potius purgandum ſit, quam vena ſecanda. Medicamenta & Diæta, petenda e cap. de vlcere ventriculi. Aetius recurrit ad præſidia, quibus vtimur in vlcere pulmonis, renum, veſicæ. Vnde pro mundificatione vlceris, licet uti [ſero lactis caprini, cum mulſa, vel cum ſaccharo, &c.] Priuatim autem hoc eſt obſeruandum, vt hepatica medicamenta permiſceantur. Propterea Aetius permiſcet [Cypheos medicamentum:] de quibus ſupra, cap. 17. & 20.

Hiſtoria curati vlceris iecoris.

[(Patauij quidam deplorato iecoris vlcere laborauit, homo robuſtus alias, & nauticis laboribus addictus. Huic Medicus tum temporis Venetus clariſſimus, H.S. præter reliquorum Medicorum cõſilia, curauit abdominis partem in regione iecoris nouacula aperiri, vt plurimum puris per vulnus efflueret. Vnde poſtmodum bene curato vulnere homo ſuperſtes manſit: & triennio poſt, ſaltauit, ac laborauit, nihil ſentiens incommodi.)]

CAPVT XXIIII.

De inflammatione Iecoris.

Definitio

Vitium hoc eſt tumor ptẽr naturã ſanguineus iecoris. Occupat autem iecur, & quatenus ſimilare, & quatenus diſſimilare. Vt ſimilare; quia neceſſario adeſt intemperies calida. Vt diſſimilare; quia adeſt tumor, morbus in magnitudine.

Subiectũ.

Subiectum eſt iecur. c.7. li. 5. de loc. aff. vbi p iecur intelligimus carnem iecoris: nam materia ſanguinea ingreditur poroſitate iecoris, & ita iecoris ſubſtantia tumida euadit. Et quamuis in hoc malo iecur interdum magis affligatur, ſecundum partem ſimam, interdum vero magis ſecũdum partem gibbam: attamen iecur ſecundum partem vtramque afficitur: dum enim pars ſima inflammatur, etiam gibba fit particeps inflammationis, & contra; ob partiũ

Cauſa efficiens.

connexum. Materia non tantũ eſt ſincerus ſanguis, ſed etiam pituitoſus, & melancholicus. Quæ materia ſanguinea confluit in poroſitates iecoris, vel p modum Attractionis, ob dolorem, aut calorem; vel per modum Tranſmiſſionis, dum materia ad iecur tranſmittitur a Toto vel Parte. Iecur autem ſuſcipit ob inbecillitatẽ aſcititiam: (natura enim iecur, vt partem principem, robuſtam condidit:) obortam ob noxas: quas iecur perpeſſum eſt.

Differentiæ poſſunt ſumi e loco affecto, & materia. Iecur enim afficitur magis, vel ſecundum partem Simam, vel Gibbam. Materia eſt Sanguis, vel Pituita, vel humor Bilioſus, vel Malancholicus.

Signa.

Signa triplicia proponemus: Primum indicantia inflammationem iecoris: Deinde, diſcernentia inflammationem iecoris, ab inflammationibus partium vicinarum, ideſt, membranę ſuccingentis iecur, meſenterij, muſculorum abdominis, qui in parte dextra reſident, & notharum coſtarum partis dextrę: vnde multi fuere decepti, credentes eſſe pleuritidem, cum tamen eſſet iecoris inflammatio. Tertio afferemus ſigna differentiarum.

I Signa inflamationis iecoris, in genere.

[De ſignis primis generis:] Inflammatio iecoris cognoſcitur ſecundum Galenum capite ſeptimo, libro quinto, loco aff. capite quarto, octauo, & nono, libro ſecundo, loco aff. capi. ſeptimo, libro quarto,

1. Senſus grauitatis.

cauſ. pulſ. primum e ſenſu grauitatis in regione iecoris, & dextri hypochondrijs: & interdum accidere ait Galenus, vt coſtæ in conſenſum ducantur: nam in quibuſdam iecur annectitur coſtis per membranas aliquas, in quibus neceſſarium eſt, vt grauitatis ſenſus etiam coſtis communicetur; non autem in illis, in quibus membranæ hæ deſiderantur: in pleriſque tamen reperiuntur illi nerui.

2. Febris.

Quare Galenus ait, id [interdum] accidere. Sed quia etiam in obſtructione, & ſcirrho iecoris eſt ſenſus grauitatis, ſciendum, in inflammatione, cum ſenſu grauitatis coniunctam eſſe febrem, quæ ilico cum ſenſu grauitatis oboritur: in obſtructione autem, & ſcirrho, licet aliquando accidat febrem coniungi; præceſſit tamen febrem ſenſus grauitatis. Et, ſi accidat: (quod non eſt impoſſibile:) vt eodem tempore in obſtructione appareat grauitatis ſenſus, & febris oriatur; cognoſceris per alia ſigna. Notandũ dum Alexander dicit, febrem conſequi, tantum magnam inflammationem; eum non de omni febre loqui, ſed de ardenti: alias in omni inflammatione; etiam exigua, neceſſario eſt febris.

3. Moleſtia decũbentis i latere.

Præterea cognoſcitur hoc vitium, quoniam grauitatis ſenſus affligit patientem, ſiue decumbat in latere dextro, ſiue ſiniſtro minus autem affligitur, dum ſupinus decumbit: ratio eſt, dum enim æger in dextro latere decumbit, opprimitur iecur a pondere ventriculi, & inteſtinorum: dum decumbit in latere ſiniſtro, tenditur iecur inflammatum, vnde conſentit membrana, atque lien, & grauitatis ſenſus magis augetur. Hæc non fiunt, dum homo ſupinus

4. Pulſus

iacet. Cognoſcitur etiam e pulſu, capite 7. libro 4. cauſ. pulſ. Pulſus enim fit celerior, frequentior, inæqualis; item, durus, ſerratus, & vibrans. Ratio. Cum enim inflammationis ratione, quatenus eſt affectus calidus, augeatur neceſſitas euentandi calorem cordis; hinc fit celerior, & frequentior pulſus: cui frequentiæ inæqualitas ſuccedit. Deinde quia non modo eſt affectus calidus; ſed etiam eſt morbus in magnitudine: (tumor enim eſt.) hinc fit duriries in pulſu, ratione arteriarum quæ tenduntur. Et, cum non æqualis fiat tenſio; hinc arteriæ corpus inęqualiter dilatatur, & pulſus non tantum eſt durus, ſed etiam ſerratus. Et cum tendantur arteriæ ratione tumoris; id etiam accidit, vt vis pulſifica agens in arteriam, arteriæ corpus habeat non ita cedens, ſed reſiſtens: vnde fit pulſus vibrans.

Galeni loca conciliatur.

Sed dubitatur, ſi pulſus ſerratus indicat inflammationem iecoris; quomodo alias Galenus dixerit, eum eſſe perpetuum indicium pleuritidis; Reſponſio. Pulſus inflammationum duobus modis perpendi poteſt: vel ratione inflammationis, vel ratione loci inflammati. Si conſideretur pulſus ratione inflammationis; quatenus inflammatio eſt tumor, cum tendantur arteriæ, eſt pulſus durus, ſerratus. Et hoc modo intelligere oportet Galenum, vbi volunt, pulſum eſſe durum, & ſerrinum in inflammatione iecoris. Si conſideretur pulſus ratione partis inflammatæ: ſi pars fuerit humida, laxa; ſi conferamus pulſum membri laxi, quando hoc

Digitized by Google

hoc membrum non eſt inflammatum, ad ſeipſum quando eſt inflammatum; pulſus membri laxi non inflammati erit mollis; pulſus autem membri laxi inflammati, erit durus, ratione inflammationis. Sed ſi conferamus pulſum membri laxi inflammati, cum pulſu membri duri inflammati: pulſus membri laxi inflammati, in relatione ad pulſum membri duri inflammati, erit mollis. Propterea Galenus, loquens de inflammatione pulmonis, inquit, eſſe pulſum molem, non quod in inflammatione ſit pulſus mollis, ſed in relatione ad pulſum, qui reperitur in inflammatione membri duri. Quare dum inflammatur membrana ſuccingens coſtas, cum ſit corpus multum membranoſum, quod maxime tenditur ratione inflammationis: hac de cauſa Galenus dixit, pulſum ſerrinum eſſe proprium pleuritidis; quia eſt maxime euidens, ratione loci affecti inflammati: Quare Galenus ſibi non contradicit: ideoque cum Galenus ca. 8. lib. 8. κατὰ τόπ. dicat, iecur eſſe membrum compagis humidioris; propterea in inflammatione iecoris non poteſt eſſe pulſus ſerrinus, ſi conferatur iecur ad membrum durum: poteſt autem eſſe, ſi conferatur iecur ad ſe ipſum non inflammatum. E tali igitur pulſu cognoſcitur iecoris inflammatio, & præſertim, e pulſu febrili, & duriori. Præterea ſecundum Galenum cap. 7. lib. .. loc. aff. cognoſcitur, ex inappetentia, e cibi faſtidio. E ſiti, quæ admodum moleſta eſt. Indicatur etiam ex alui excrementis cohibitis, niſi cum iecoris inflammatione ſit coniuncta hepatica affectio, quæ debilitas iecoris nuncupatur, in qua deiectiones ſimiles ſunt loturæ carnis. Dubitatur autem quomodo cum inflammatione iecoris poſſit coniungi hepatica affectio; quę prodit ex intemperie frigida iecoris. Reſponſio. Non eſt impoſſibile, vt hepatica affectio prodeat ex intemperie calida: ſicut enim fit ratione frigiditatis, quando iecur non poteſt alimentum exacte ſeparare; ita etiam fieri poteſt ratione intemperiei calidæ, cuius ratione alimentum iuſto citius attrahitur a ventriculo ad iecur, & cum chylus crudus attrahatur, non poteſt e toto vinci: vnde poſſunt fieri deiectiones illę. Aluus igitur ſtiptica eſt, niſi ſit coniuncta hepatica affectio. Indicatur etiam e lotio non copioſo, ſecundum Auicennam quoniam, aquoſitates abſumuntur. Et eſt lotium coloratum, ratione feruoris ſanguinis, vel bilis. Prętera indicari poteſt, e vomitu bilis flauæ vitellinæ, & interdum æruginoſæ, nam non eſt impoſſibile, vt in iecoris inflammatione huiuſmodi materiæ generentur. Inſuper ſignificatur e mordaci calore totius corporis, ratione febris quæ adeſt: quamuis interdum, dum inflammatio eſt maligna, extrema refrigerentur. Mutatur etiam color totius. Et lingua apparet rubicunda, deinde nigra.

5. Apopeſia.
6. Sitis.
7. Aluus dura.
8. Lotiũ.
9. Vomitus.
10. Calor totius.
11. Color totius.
12. Linguę color.

II. Signa diagnoſtica.

Sequuntur ſigna, diſtinguentia iecoris inflammatione, ab inflammationibus partium proximarum: nimirum membranæ iecoris, meſenterij, muſculorum abdominis, & pleuræ, prout adhæret nothis coſtis dextræ partis. Inflammatio membranæ hepar inueſtientis, ſecundum Auicennam, & Aetium, non difficulter diſtinguetur ob dolorem inſignem, qui non eſt in iecoris inflammatione; cum membrana iecur circundans ſit ſenſitiua, ad differentiam ſubſtantiæ iecoris. Præterea pulſus erunt duriores: & febris erit admodum intenſa: præſertim quia inflammatio occupans membranam potius producitur a ſanguine tenui, bilioſo, feruido, quam a ſanguine melancholico, & craſſo. Quod ſi inflammatio occuparit meſenterium, e capite ſeptimo, libro 5. loc. affect. cognoſcetur; quia præter id quod non erit facta mutatio in colore totius corporis, (non enim mutatur color ob inflammationem meſenterij, vt inflammatio iecore) ſymptomata erunt remiſſiora; quia non inflammatur pars principalis. Præterea in excrementis alui primum apparebit quædam tenuis ſanies; dein procedente inflammatione, cum magis materia concoquetur, cum excrementis exhibit materia quædam ad ſimilitudinem puris, magis concocta: rationem reddit Galenus loco citat. nam dum inflammata eſt pars, quæ habet tegumentum a ſubſtantia aliqua tenui, etiam in initio inflammationis aliquid reſudat; vt in ophthalmia obſeruatur; quod tamen crudum eſt, quia inter initia morbi: at vero quod poſtea egreditur eſt magis concoctum. Si inflammati ſint muſculi abdominis partis dextræ; ita diſtinguetur: non enim erit color totius mutatus. Præterea ſi inflammatio occupauerit partem gibbam iecoris, tactu obſeruabitur tumor rotundus, inſtar figuræ iecoris: contra ſenſim delueſcet, ſi in muſculis fuerit inflammatio. Inſuper iecore inflammato, facile diſtinguetis, pertractantes cutim abdominis, non enim conſentit cutis: contra; ſi inflammentur muſculi, præcipue externi: imo, interdum apparebit cutis rubicunda, dum externi muſculi ſunt inflammati. Si pleuram teneat inflammatio, prout ſpectat ad nothas coſtas dextri lateris; diſtinguetur e dolore, tuſſi, pulſu, colore corporis: capite nono, libro ſecundo, loc. affect. E dolore; quia grauiter ægri læduntur, ſiue in latere dextro, ſiue in ſiniſtro decumbant: faciliusque decumbunt ſupini inflammato iecore: non ita cruciantur ſymptomatis, vt grauitate, difficultate anhelitus, &c. Hoc non apparet, dum inflammatio eſt in pleura: nam prout inflammatio detinet, vel internam, vel externam partem, ita etiam exacerbatur, dolor dum decumbit, vel in parte dextera, vel in parte ſiniſtra, vt cap. de pleuritide diximus: præterea potius eſt dolor pungitiuus, quam ſenſus grauitatis. E tuſſi etiam diſtinguuntur. In iecoris enim inflammatione tuſſis ſemper acida eſt, ſine ſputo, quia nulla materia corpulenta defluit ad pulmones: fit tamen tuſſis, non quod comprimantur pulmones, ſed quia caliditas inſignis impertitur pulmoni, vnde excitatur tuſſis, quę tamen acida eſt: in pleuritide eſt cum ſputo; ſi non inter initia, ſaltem procedente malo. Item, in pleuritide pulſus eſt durus, ſerrinus; in iecoris inflammatione mollis, ſi conferatur cum pulſu inflammationis pleuræ, vt ſupra diximus. Præterea diſtinguuntur ratione coloris in toto corpore; qui mutatur in intemperie iecoris; non mutatur in pleura inflammata.

Inflãmatio tunicæ iecoris.
Meſenterij inflammatio.
Muſculorũ abdominis inflãmata.
Pleuritis dextra ad coſtas ſpurias.

III. Differẽtiarũ ſigna.

Quoad ſigna differentiarum: differentiæ ſumuntur a loco affecto, & materia inflammationis. Quoad locum affectum; e capite ſeptimo, libro tertio, loc. affect. ſi fuerit inflammatio in parte gibba, tumor tactu apparebit, dummodo magna ſit inflammatio, & niſi incumbentes muſculi ſint impedimento; impediunt autem quando corpus non eſt gracile, ſed carnoſum & pingue: & propterea tunc neceſſarium eſt ad alia ſigna confugere. Poſſumus ergo diſtinguere e ſymptomatis: ſi enim ſymptomata, pertinentia ad partes thoracis, fuerit grauiora, quam ſymptomata quæ ſpectant ad inteſtina, ad ventriculum; dicendum, inflammationem occupare partem gibbam: Si oppoſito modo ſe habeant ſymptomata, vt grauiora ſint, quæ ſpectãt ad ventriculum; ſtatuendum iecur eſſe inflammatum magis ſecundum partem ſimam.

Differentiæ deſumptę a materia, an ſit ſanguis, an pituita, an bilis, an ſuccus melancholicus, cognoſcentur ex alibi propoſitis. In præſentia hoc admonere liceat, e capite ſeptimo, lib. 5. loc. affect.

Si

Digitized by Google

Si verbi gratia inflammatio oriatur e ſanguine bilioſo, vt ſit eryſipelas, vel particeps eryſipelatis; ſæuiſſima erunt ſymptomata, febris ardens: remiſſior autẽ erit febris, ſi fuerit ſuccus pituitoſus, & melancholicus. Ex acceſſionibus etiam materia inflammationis deprehendi poteſt, ſi diligentia adhibeatur. Licet enim febris ſit continua: attamen ægri interdum alternis diebus affliguntur interdum ſingulis, interdum de quarto in quartum.

Indicationes. Præſidia petantur e cap. de inflammatione ventriculi. Breuiter tamen ſciendum, e capite 8. libro 13. meth. indicationes ratione inflammationis vel eſſe Curatrices, vel præſeruatrices. Curatrices ſunt refrigeratio, & euacuatio: quia in inflammatione eſt morbus in intemperie calida, vnde refrigerandum eſt: in materia, & magnitudine; vnde euacuandum. Dyſcraſia calida, & magnitudo aucta ſunt duo morbi; quia offendant actiones ſimilarem, & diſſimilarem. Intentiones autem præſeruatrices, uirtute quarum prohibere oportet, ne augeatur phlegmone; hæ diriguntur in materiam uel Fluentem, uel Fluxuram. Ratione fluentis, oritur indicatio reprimendi: ratione fluxuræ in genere oritur indicatio reuellendi; in ſpecie, autem, ſi fluxura ſit materia per modum attractionis, oritur indicatio mitigandi dolorem, ſi id fiat ratione doloris, oritur indicatio refrigerandi ſi attractio fiat ratione caloris. Si fluxio fiat per modum tranſmiſſionis; roborandum eſt iecur, ne ſuſcipiat: & mandanti etiam parti occurrendum, ne generet prius tamen totius habenda ratio.

Prognoſtica. Periculoſus, & lethalis eſt hic affectus; eſt enim intemperies, magnitudo aucta, detinetur pars præcipua, imminet hydrops, ſecundum Auicennam, & atrophia, e lib. de pulſ. ad tyrones: nam in hepatis phlegmone, iecur læditur, & ratione generationis ſanguinis, & ratione diſtributionis. Verum ut periculi diuerſitas deprehendatur, oportet conſiderare differentias, & ea quæ conſequuntur inflammationem iecoris. Si conſideremus differentias, & primum deſumptas a loco affecto; dicit Auicennas deteriorem eſſe inflammationem, dum occupat partem gibbam, quam quandoque detinet partem ſimam: ratio eſt, quia partes thoracis, & proinde nobiliores magis patiuntur dum inflammatus iecur ſecundum partem gibbam, ad differentiam inflammationis detinentis partem ſimam. Galenus cap. 7. lib. 5. loc. affect. teſtatur, grauiora eſſe ſymptoma, dum iecur ſecundum partem ſimam inflammatur: ubi non aduerſatur Auicennæ: non enim loquitur de omnibus ſymptomatis, ſed ſpectantibus ad uentriculum, ut ſunt ſitis, inappetentia, nauſea, & reliqua ventriculi ſymptomata, quæ magis moleſta ſunt. Sed non propterea illa inflammatio magis eſt periculoſa: vnde etiam ſubdit Galenus, inflammata parte conuexa, tuſſes magis moleſtare. Conſtitutum igitur ſit, deteriorem eſſe inflammationem partis gibbæ. Quoad differentias a materia: non eſt ita periculoſa inflammatio, quæ fit e ſanguine: periculoſior eſt, quæ fit e ſucco bilioſo; quia eryſipelas adeſt, & febris ardens, minaturque tabem, in libro aduerſus Iulian. in aphoriſmos. Nec periculo vacant illæ inflammationes, quæ fiunt e ſucco melancholico; facile enim degenerant in ſcirrhum, vbi res deſperata. Si conſideremus ea quæ conſequuntur: Singultus in iecoris inflammatione, malum: aphor. 17. ſect. 7. rationem reddit Galenus, tum alibi, tum in comm. niſi enim vehemens ſit inflammatio, non ita afficitur ventriculus, ut fiat ſingultus: quare ſi adeſt ſingultus, praua eſt inflammatio. Similiter dum annectitur febris ardens, minatur tabem. Et, ſecundum Auicennam, dum coniungitur alui fluxus, homines moriuntur: & per alui fluxum, intelligimus fluxum ſymptomaticum, qui non fit cum tolerantia virium, unde cum vires languidæ ſint, neceſſario moriuntur ægri. Galenus enim cap. 5. lib. 10. meth. ait in inflammatione iecoris vnicam eſſe ſpem ſalutis, nempe virium robur: vnde uiribus languentibus ægri ſuccumbunt.

Curatio. Chirurgia. Vena ſecanda eſt; quia affectus ſanguineus. Quã primum autem vena tundenda, ſecundum Auicennam; & quidem ante reprimentia: nam ſecus facile fiet ſcirrhus, & maxime intendetur inflammatio, ſi diſcutientia adhibeantur. Aetius ait, ſecandam eſſe venam primo die, itemque ſecundo, & ſeptimo, dum dolor moleſtat: innuens, primo die venam aperiendum, & ſi augeatur inflammatio, ſi intendatur grauitatis ſenſus, dummodo ſint permittentia, etiam ſeptimo venam ſecari poſſe. Vacuandus autem eſt ſanguis non iteratis vicibus, ſed confertim: nam in maximis inflammationibus nullum maius eſt præſidium, quam euacuare vſq; ad animi defectum. aphoriſm. 23. ſectio prima. Secanda autem baſilica dextri lateris: capite 11. libro 13. method. quod etiam voluit Ariſtotelis capit. 4. lib. 7. de Hiſt. animal. Si hæc vena lateat, aliæ venæ brachij tundantur. Quod ſi ſuppreſſi ſint menſes; aperiatis venas infernas. Si virtus non eſſet ita valida vt ferat venæ ſectionem; applicabuntur cucurbitulæ ſcarificatæ crutibus: reuellunt enim a capite (libro de Hirudine) multo magis a iecore, & præſertim inter initia. Secus autem dicendum de cucurbitulis, quæ applicantur parti affectæ, ratione euacuationis materiæ fluxæ & impactæ: ſuntque præſidium topicum.

Pharmacia. Communia medicamenta. 1. Lenientia. Medicamenta alia Communia, alia Propria. Communia ſunt lenientia, præparantia, purgantia. Circa Lenientia notandum, interdum his vtendum per ſuperius, interdum tantum clyſmis vtendum. Si enim inflammatio partem gibbam occupat; licet vti lenientibus per ſuperius: nam quamuis horum vis, & poteſtas producatur non tantum ad tenuia inteſtina, verum etiam ad meſaraicas, & ad portas iecoris; tamen locus inflammationis non irritatur, quia eſt in parte ſuperiori gibba. Quare poteritis exhibere [mel roſatum ſolutiuum, mannam; nec ſpernendi tamarindi,] vt ſimul educantur ſuperfluitates, & mitigetur feruor inflammationis. At ſi inflammatio fuerit in parte ſima; non debent exhiberi lenientia per ſuperius, quia afficiuntur venæ meſaraicæ, maxime afficitur ventriculus, vitium eſt in parte proxima, in parte ſima, quæ agitatur a lenientibus: propterea clyſmi ſufficiunt, qui mediocres eſſe debent; in inflammatione pituitoſa, e maluis & furfuribus, vel alio ſimili:] ſi inflammatio fuerit feruidior, ſit [ptiſana hordeacea colata, decoctum hordei, ſint refrigerantia, item oleum violaceum, cui addetur aliquid olei roſati completi,] ad corroborandas partes vicinas, partes iecoris.

2. Præparantia. In præparantibus notandum; ſi inflammatio feruidior; utendum refrigerantibus, [cichoraceis, hepatica, &c.] ſi non eſt ita feruens, vtendum [agrimonia, betonica, & cęt.] Potius autem conueniunt decocta, quam ſyrupi: &, ſi ſyrupi exhibeantur, ita temperabuntur, vt miſtum non ſit dulce: Alexander enim ſuadet, vt in iecoris inflammatione maxime vitemus dulcia. Aut ergo non exhibeantur ſyrupi, aut exhibeantur ſine dulcibus.

3. Purgãtia. In purgantibus animaduertendum, quæ nam

Digitized by Google

iecoris pars ſit inflammata. Si enim pars gibba inflammatur; non ſunt exhibenda ſoluentia, ſecundum Auicennam, ſed euacuantia per lotium. At, ſi pars ſima eſt inflammata; vtendum euacuantibus per aluum. Si enim ſecus fecerimus, reddetur natura imbecillis, irritabitur præter rationem inflammatio. Et hoc ſumpſiſſe potuit Auicennas a Galeno capite decimoquinto, libro decimotertio, metho. vbi vult, partem ſimam eſſe purgandam per aluum, gibbam per lotium. Quare, ſi pars gibba eſt inflammata; debemus exhibere lenientia, de quibus ſuperius locuti ſumus; non autem ſoluentia, quia materia illa euacuanda eſt per lotium: niſi fortaſſe natura tentaret euacuationem per aluum, & diminute: vnde, apparentibus ſignis concoctionis, poteritis naturam adiuuare. Si inflammata fuerit pars ſima; probat Galenus capite decimoquarto, decimoquinto, & decimoſexto, libro decimotertio, method. [carthamum ſeu cnicum, vrticam, radicem polypodij, poſſumus miſcere aliquid epithymi, & vrgente neceſſitate inquit Galenus ſe exhibuiſſe veratrum nigrum, cum ptiſana hordeacea colata. Nos exhibere poſſumus rhabarbarum, ſi redundarit bilis agaricum, ſi inflammatio ſit pituitoſa; ſi melancholica, ſenam, epithymum, polypodium, nigrum veratrum.] Vnde in praxi notando, ad valentiora aſcendendum eſſe, non in inflammatione bilioſa, ſed præſertim in melancholica, quia hæc poteſt degenerare in morbum incurabilem, nimirum in ſcirrhum. Quod ſi materia cauſans inflammationem reſideat in parte gibba: occurrendum, ſecundum Galenum, [diureticis, apio, petroſelino, betonica, dauco, aſaro, aſparagis, &c. de quibus in renum affectibus.] Exhibenda autem ſunt hæc medicamenta, quando concocta eſt materia, non ante: nam (libro decimotertio, method.) qui inter initia purgare volunt, inflammationes reddunt pertinaciſſimas. Quare ſoluentia exhibeantur concocta materia; ſiue per ſuperius exhibeantur, ſiue per inferius infundantur.

Topica ad inflãmationem cõcaua iecoris partis. Reprimẽtia.

Priuata medicamenta ſequuntur, dum inflammatio occupat partem ſimam. Hæc referuntur ad Materiam, & ad Iecur. Et ſunt Reprimentia, ac Reſoluentia. Reprimentia conueniunt, & ratione materiæ, & ratione loci affecti: capite decimoquinto, & decimoſexto, libro decimotertio, method. Materia enim feruens refrigeratur ope reprimentium: fluxa autem, ſed nondum impacta, retrocedit, vnde non augetur inflammatio. Conducunt etiam ratione loci affecti: iecur etenim inflammatum, & calefactum exigit refrigerantia, qualia ſunt reprimentia. Præterea iecor poſtulat roborantia, quibus tonus ipſius ſeruetur, qualia ſunt aſtringentia, & reprimentia. Reprimentia autem, vel vere talia ſunt, id eſt, frigida, vel calida. Frigida ſunt, [oleum roſatum omphacinum, oleum cydon. myrtinum, ſuccus cydon. ſuccus vitis, omphacium, ſumach, acetum, ſaniali, diatrionſantal. vnguentum ſantalinum, vnguentum Meſ.] Et quæ reprimunt citra refrigerationem, vt [nuces cupreſſi, nuces quercus, maſtiche, oleum maſtichinum, & oleum abſinthij acerbum, maxime confert in affectibus hepatis.] Hæc ergo reprimunt, tum refrigerando, tum citra refrigerationem: illis vtendum in phlegmone feruente, & bilioſa; his, in pituitoſa, & melancholica, ne fiat ſcirrhus. Quoad [modum:] non debent actu frigida applicari iecori, cap. 12. lib. 13. meth. niſi eſſet eryſipelas, & inſignis feruor, vt monet Auicennas: tunc enim inter initia id fieri poſſet. Quoties tamen non eſt feruor ſummus, oportet moderate calida applicare. Neque ſinceris vtendum reprimentibus, niſi fuerit eryſipelas, quia non eſt periculum, ut fiat ſcirrhus. Secus autem dum inflammatio eſt pituitoſa, vel melancholica. Quare cum reprimentibus miſcenda etiam ſunt aperientia, & propterea tutius eſt, vti reprimentibus calidis, quam frigidis. Ratio autem quare attenuantia ſint miſcenda; ſumi poteſt e cap. 15. lib. 13. meth. primum ratione materiæ, quæ non tantum fluida eſt, ſed etiam fluxa, vnde & ſenſus grauitatis adeſt: egemus ergo non tantum reprimentibus, ſed etiam attenuantibus, ſeu laxantibus. Deinde ratione loci affecti, nimirum iecoris; in quo tum ſubſtantia perpendi debet, tum ſitus. Quoad ſubſtantiam; iecur non eſt donatum ſubſtantia laxa, & molli, vt cerebrum, & pulmo: quare ſincera reprimentia non ita poſſunt penetrare per craſſam iecoris ſubſtantiam. Quoad ſitum iecoris, hoc viſcus potius interna ſede, quam externa eſt collocatum: ideo medicamenta non ita facile poſſunt perduci in locum profundiorem, & propterea egemus aperientibus; vnde [abſinthium] eſt optimum præſidium, nam ratione partis amaræ eſt tenuis ſubſtantiæ, eſtque vehiculum partis craſſæ, partis aſtringentis, ac reprimentis. Hinc Galenus [abſinthium in oleo decoquit vaſe duplici; & carnem cydon. decoquit in aqua, poſſumus etiam in vino decoquere: facta decoctione abſinthij, & cydon. accipit oleum, quod iam ſuſceperat vim abſinthij, & vinum quod ſuſceperat cydonij facultatem, quandoque etiam addit carnem cydon. omniaq; ſimul miſta decoquit poſtea accipit pulu. myrobolan. verbi gratia in inflammatione pituitoſa pulu. myroba. chebul. & pulu. rad. ireos, vt non tantum reprimat, ſed etiam attenuet, pro ſingulis vncijs olei, & aquæ, ſumatur vtriuſq; pulueris drach. ſ. Tandem miſcet Galenus aliquid ceræ, verbi gratia drac. ij.] Quoad [quando,] vtendum reprimentibus, non modo in primo, ſed omni tempore, non quia aſſiduo materia fluat, ſed ratione loci affecti iecoris. Quoad [locum:] medicamenta hęc applicanda regioni iecoris: non autem intro danda, quia habent vim aſtringendi. [Forma] poteſt eſſe vnctionis, linimenti, emplaſtri cerati.

Reſoluentia quoque non erunt ſincera, ſed permiſta cum reprimentibus: vnde vti poſſumus calefacientibus, & ſiccantibus, quæ propoſuimus cap. de intemper. ventriculi: vt ſunt [oleum vetus, oleum irin. decoctum calaminthæ, hyſſopi, pulegij, &c.] Notandum autem, & præſertim in inflammatione melancholica, vt permiſceantur emollientia, ne fiat ſcirrhus, vt ſunt [adipes, medullæ,] de quibus cap. de ſcirrho. *Dirigentia.*

Licet vero ſummo ſit ſtudio cauendum, ne phlegmone iecoris in ſuppurationem terminetur; cum inde vlcus relinquatur, fere immedicabile: attamen ſi e febris, & doloris intenſione, ſuppurari materiam cognoſcimus; hac quoque in parte natura deferenda non eſt, ſed emollientibus, & maturantibus iuuanda: [verbi gratia recip. rad. alth. fol. maluæ, flor. chamęmeli, an. M. j. farinæ hordei tantundem. ſem. lini vnc. ſ. bulliant: dein piſtentur, & add. pingued. gallinæ, quantum ſufficit pro cataplaſmate.] Addi etiam poſſunt caricæ, fœnum græcum, oleum amygdal. vitelli ouorum, crocus, &c. Itemque ad viſceris tonum coma abſinthij. [Hinc abſceſſus rumpendus eſt, vlcuſque tergendum ac glutinandum: quemadmodum cap. 4. & cap. 23. huius libri docuimus. *Suppuratio phlegmones.*

Victus quo tenuior, eo citius remouetur in phlegmone: vitium tamen habenda ratio. Improbantur [allium, malum punicum;] nam abſtinendum eſt a cibo viſcido, aſtringente, craſſo, ne ſuperfluitates in iecore detineantur, dum meatus anguſtantur a viſcidis, vt ab allio, & ab aſtringentibus, vt *Diæta.*

eſt

Digitized by Google

eſt malum punicum. Abſtinendum etiam ab aperiẽtibus,quæ acria ſunt,quia irritant partem inflammatam. Vitanda etiam aperientia dulcia, vt[manna,ſyrupi,] quia iecur intumeſcit,niſi permiſceantur amara, vel acida. Quare cauendum ab vſu aromatum, & acrium. Oportet autem vti detergentibus & aperientibus citra acrimoniam,citra dulcedinem: vnde Galenus probat[ptiſanam colatam.] Sed quia non omnes poſſunt perferre ptiſanam, præcipit Alexander,vt exhibeamus[panẽ tritum, vel etiam piſces,] præſertim dum inflammatio eſt feruidior,bilioſa:cibis etiam miſcet [amygdalas,] quæ non ſunt valde dulces, & habent vim aliquam attenuandi,aperiendi.Cibi condiendi[aceto,acetoſa,endiuia,] quia aperiunt & refrigerant:&,ſi inſignis eſt inflammatio,licet aſcendere ad[lactucam. A vino]abſtinendum.c. vlt.lib.4.meth. Conuenit[aqua hordei: item aqua alterata cum modico carnis; vbi virtus eſt debilis, ſit ius longum,& alteratum endiuia, hepatica. Optima autem eſt aqua hordei,quia refrigerat, abſtergit, & propterea minuit obſtructiones.] Auicennas aquam hordei in inflammatione iecoris ſuſpectam eſſe dicit.Sed puto codicem eſſe corruptum, & pro aqua hordei,legendam eſſe mulſam:quod trãſcripſiſſe videtur a Galeno,præſertim c.14.lib.13.meth.

Potus.

Codex Auicẽnæ reſtituitur.

Si autem gibba iecoris pars ſit inflammata;ſtatim in prima viſitatione,ſi aluus non fluat, & ſit inflammatio e ſanguine,conuenit talis clyſter:[recip. aqua hord.mulſæ ana lib.ſ.ole.viol.roſati cõpleti ana vnc. j.caſſiæ extractę vnc. ſ. oui vitellum, miſce pro clyſmo.]Et eadem viſitatione iubeatis, vt aperiatur vena baſilica dextri brachij, & ſanguis emittatur pro virium tolerantia. Inſtituatur victus tenuis,vt eſt[ptiſana,aqua hordei.] Ordinetur ſyrupus,quem bis in die accipiat. Et expedit,vt die ſequente exhibeamus lenitiuum,quia non ſufficit clyſmus:ſermo enim eſt de inflammatione partis gibbę.Syrupus ſit:[recip. ſyrupum roſ.ſol.vnc.ij.ſ. mannę el. vnc.j. ſ.decocti tamarind.quantum ſufficit,fiat potio breuis.]Facta euacuatione per clyſmum,per venæ ſectionem, per lenitiuum:reprimens fiat:[recip.ol.roſ.completi,cydon.ana drac.vj.de abſinth.drac. j.pul.ſantal.ſcrup. ij.ceræ vnc.ſ.Miſce pro linimento, quod applicetur regioni iecoris.

Ad hepatis conuexi phlegmonem.

CAPVT XXV.

De affectibus Lienis, in genere: & ſpeciatim de Duro ſplenis tumore.

Iecinoris, & ſplenis affectuũ diſcrimẽ. 1. Differẽtia ratione morborum, & cauſarũ morbificarum.

AVicennas,Paulus, Aetius,ſcribunt,curationem vitiorum lienis admodum affinem eſſe curationi vitiorum iecoris.Diſcrimen tamen eſt in parte Pathologica,Semeiotica,& Curatiua. Quoad Pathologicam partem: lien magis obnoxius eſt morbis frigidis, iecur calidis:& proinde lien non ita facile afficitur inflammatione, minus eryſipelate, quam hepar, frequentius autem ſcirrho, quia allicit ſanguinem craſſum, & melancholicum , qui frigidus eſt:vnde lien ob leuem cauſam refrigeratur, & tumore ſcirrhoſo afficitur. Lien a natura conſtitutus eſt,ut mundificet ſanguinem a craſſo, & melancholico excremento: unde lien optime conſtitutus tum cenſetur,cum temperatus eſt , & liber ab obſtructionibus , vt poſſit attrahere, & concoquere craſſum ſanguinem, huncq; in alimentũ conuertere, & quod reliquum eſt expellere per uenas in uentriculũ, ut fames excitetur, poſtea hoc excremẽtum in naturaliter habentibus per inteſtina ſecedit. Quod ſi autem lien male affectus ſit colligitur ſuccus melancholicus in corpore,qui non expurgatus facit nigrum icterum.

Quoad partem Semeioticam; in hac perpẽduntur ſigna Diagnoſtica, & prognoſtica . Quoad ea quę præſentia indicant , e lib.5. de locis affect.diſcrimen eſt : quia, ſicut affecto iecore, ſymptomata potius occupant partem dextram; ita affecto liene, ſiniſtram. Inſuper, quemadmodum in malis iecoris color, dum mutatur, fit citrinus , ita in malis lienis fit nigricans , quia abundat ſanguis niger . Quoad prognoſtica ; diſcrimen proponitur ab Aetio: Cęteris paribus malum hepatis eſt grauius malo lienis : quia iecur eſt pars pręſtantior. Vnde ſi inflammatur vtrumque viſcus ; inflammatio in hepate eſt periculoſior, quam in liene. Quamuis enim ex Hippocrate morbi magis ſint periculoſi, qui non ſunt proportionati cum parte affecta : pręſtantia tamen iecoris plus poteſt, quam diſpoſitio in liene.

2. Signorum ratione, differentia.

Quoad partem curatiuam , & quidem chirurgiam differentia eſt penes modum , & locum. Quoad modum , in venę ſectione amplius erit forame n,dum lien afficitur, quam dum hepar. Quoad locum; in malis iecoris tunditur baſilica dextra: in vitijs lienis aperitur baſilica ſiniſtri lateris; aut communis , ſi hęc non appareat ; aut cephalica; aut, ſi & hæc lateat, vel etiam, ſi virtus non ſit admodum robuſta, ſaluatella ſiniſtra, inter quartum & quintum digitum; ſecundum Alexandrum,Paulum,Auicennam & Galenum,cap.2. lib.9. κ. τόπ. Quoad materiam medicinalem: diſcrimen eſt ſecundum vim medicamentorum : nam e c.17. li.13. meth.& c.5.lib.2. ad Glauc. cauſa lienis oportet vti vehementioribus, ſiue ſint alterantia, ſiue vacuantia. Ratio ſumitur e partis dignitate & ſede : quia hepar eſt viſcus magis excellens; ideo non fert adeo fortia : & ſedes iecoris eſt in loco magis propinquo,lien in remotiore. Vtendum etiam uehementioribus gratia materiæ, quę eſt frigida, craſſa, terreſtris, contumax . Cum ergo in malis lienis vti oporteat uehementioribus, quæ uires non ferunt ; occurrendum eſt mitioribus , ſed in maiori quantitate . Inſuper cum Auicenna miſceatis [acetum,] ut ſit aliorum uehiculum. Quoad modum euacuãdi, e Galeno, differentia eſt, quia iecur poteſt euacuari his, quæ euacuant per aluum , & per lotium, lien per aluum ſolum, quia non eſt uia, per quam poſſit expurgari per ueſicam.Nec tamen propterea in malis lienis prohibentur diuretica . Galenus enim reſpicit ad materiam coniunctam, fluxam, & exiſtentem in liene: unde cauſa materię antecedentis, ne fluat in lienem , & tumor eius augeatur, optimum eſt uti diureticis . Vltima differentia eſt ratione pręſidij uitalis: in malis hepatis , utendum hepaticis:in lienis, ſplenicis, qualia ſunt ſecundum Auicennam,[ammoniacum,allium ſylueſtre, ſecundum Aetium quoq; lien noctuæ. Cappares & aſplenum non ſunt ſplenica: nec abſinthium & agrimonia ſunt hepatica: ſed differunt , quod alia ſunt uehementiora,alia remiſſoria.]

Curationis diſcrimen. I. II. III. IIII. V.

His igitur obſeruatis: cognita iecoris affectuum natura , de ſplenis etiam uitij facile ſtatui poterit. Quare & nos hoc loco, breuitati conſulentes , ſolum Splenis ſcirrhum, quo frequentius corripi ſolet, tractabimus.

De ſcirrho lienis.

Curatio Chirurgica.

QVoad materiam chirurgicam: Galenus c.2. lib.9.κ.τόπ. iubet,ut aperiatur uena poſt autem ſiniſtrã,& extrahatur ſanguis ad unc.ij. uel iij. quo obliniatur tumor . Fatetur Galenus

Digitized by Google

hoc eſſe ſummum præſidium, agens a proprietate potius contraria, quam ſimili: ipſe vocat naturalem contrarietatem: nam inimicitia eſt inter ſanguinem extractum, & materiam tumoris. Circa materiam chirurgicam Aetius aſcendit ad veſicatoria, ad cauteria, & vlcera diutius aperta detinet, vt materia egrediente per locos exulceratos tandem deſinat tumor. Quare in tumore contumaci ad hęc accedendum: prius tamen totum expurgari debet, & materia tumoris, quantum fieri poteſt, remolliri, nam mollior reddita promptius cedit.

Interna attenuantia, & emollientia. Quoad materiam medicinalem: oportet ea vti intus, & extra. Intrinſecus cum Aetio, & Auicenna vtendum [drac. ij. lienis equi puluerizati, & alij ſylueſtris, & bibatur poſt puluerem oxymelitis lib. ſ. ut puluis deducatur ad lienem, materia attenuetur, & detergeatur. Allium contundatur, extrahatur ſuccus, & reſiccatus in puluerem redigatur: huius pulueris recip. ſcrup. j. ammoniaci diſſoluti in aceto drac. ſ. (acetum ſit in quo ſint maceratæ rad. ſcillę, vel ſit acetum ſcilliticum.) pulu. lienis equi, vel aſini ſcrup. ij. cum oxymelite ſcillitico, parentur pilulæ, vel boli.] Dentur. Et hæc eſt vnica doſis. Datur per quatuor vel quinque horas ante cibum: & ilico propinatur oxymelitis lib. ſ. Si quis non poteſt perferre oxymeli ſincerum, detur dilutum: [verbi gratia, recip. oxymelitis vnc. iij. decocti ſcillæ, tamariſci, ſeminum ſecuridacæ vnc. iiij.] Detur per plures vices. Non improbo [decoctum ſalſæ parillæ: redditur efficacius, ſi in eo decoquantur ſcilla, & tamariſcus:] cauſa emollitionis, poteſt etiam decoqui [radix althęæ: & vt fiat adhuc efficacius, poteſt in facta decoctione quater, & ſæpius exſtingui [chalybis ignitus.] Hoc decoctum ſalſæ chalybeatum detur mane, & ſero per quatuor dies: & ante decoctum dentur ſcrup. j. vel iij. pulueris, & duę vel tres pilulæ ſuperius deſcriptæ. Idem ſeruetur in exhibendis his pilulis, quod diximus in lue Venerea. Dabitis ante cibum ſyrupum. Cibus ſit medicinalis, contrarius humori ſcirrhi. Probatur [vinum chalybeatum,] quod eſt valde efficax, non tantum ad abſumendum tumorem lienis, ſed etiam ad eradicandum materiam; quæ cauſa eſt obſtructionis in quacunque parte ventris inferioris.

Limatura chalybis. Hoc tantum diſcrimen notari debet: Si materia eſt in iecore, ſunt adhibenda hepatica: ſi in liene, ſplenica: ſi in vtero; vterina. Vnde in tumore ſcirrhoſo lienis ſic præſcribatur: [recipe limaturę chalybis lib. 1. (in diebus canicularibus ſub radijs Solis hęc limatura infundatur per tres aut plures dies in aceto acerrimo, in quo ſint maceratæ rad. althęę.) pulu. ceterach, ſecuridacę, tamariſci, cort. rad. capp. ana drac. ij. cariophyll. drac. j. lienis equi, vel aſini drac. ij. vini generoſi lib. 12. fiat infuſio per dies octo vel decem, & in tempore calido detineatur vas ſub radijs ſolaribus, & in frigido, in hypocauſto: & vas vitreum ſæpe commoueatur in die: poſt diem decimum hoc vinum detur. Doſis ab vnc. ij. ad vnc. viij. ſeruatis ſeruandis,] de quibus alias. Dabitur enim per quinque horas ante prandium in lecto, & decumbat æger in latere ſiniſtro; dormiat, ſi poteſt; deinde ſurgat, ambulet, ſi poteſt, per ſtadium, & ultra. In illis diebus aluus fluat ſponte, vel arte.

Emollientia externa. Oportet etiam præſidij extrinſecus emollientibus uti. Fomentum prodeſt [e maluis, althæa, rad. cucumeris ſylueſtris. Medicamentum etiam e medullis, adipibus, e quibus diachylon conficitur.] Efficaciora quædam proponam. Aetius ſumit [lapidē molarem, vel pyritē, redigit in laminā, uel puluerē. Si in laminam redigatur, oportet eam calefacere ope vaporū prodeuntiū e feruente aceto ſcillitico. Præſtat etiam applicare puluerē.] Medicamēto hoc vti licet, poſt emollitionem aliquam: [recip. ſucci fol. helleb. alb. vnc. j. pul. lapidis pyritis, vel molaris drac. ſ. ſucci cucum. agreſtis drac. iij. ammoniaci diſſoluti in aceto (in quo ſit macerata medulla colocynth.) drac. iij. ol. de cap. amyg. amar. ana vnc. ſ. ceræ lotę in decocto colocynthidis, vel albi veratri vnc. ſ. Miſc. et applicetur.] Poſſumus etiā accipere partes æquales [ſucci allij ſylueſtris, & ſucci albi veratri, cum oleis amygd. dulc. & amararum.]

Victus ſit compar: nimirum medicinalis, qui materiam illam abſumat. *Diæta.* Ante pilulas igitur propoſitas probatur [potus chalybeatus: chalybs in aqua extinguatur, non in vino, quia amareſcit, & dein aqua cum vino miſcenda.] Et quia non ſemper licet dare aquam, ſed vinum ſincerum; poſſumus vti [vino medicato e ceterach, tamariſco. Addi poteſt aqua, fortior facta chalybe ignito, & exſtincto.

CAPVT XXVI.

De ſcirrho Lienis dilucida magis commentatio.

GEneratur hoc malum, dum lien efficitur intemperie frigida, & in tumorem attollitur, cap. 6. & 9. lib. 14. meth. Scirrhus enim lienis eſt tumor frigidus lienis, productus ab humore indurato. *Definitio.* Non recte definitur tumor durus: eſt enim accidens pręter naturam, & potius morbus, quam cauſa, aut ſymptoma. Cum ergo ſit morbus, erit in magnitudine aucta, & in frigida intemperie. Quia vbi eſt ſcirrhus, etiam non exquiſitus; fieri non poteſt, vt pars affecta non laboret morbo frigido. Euenire autem poteſt, vt magnitudo, ſit parum aucta, & habeat potius rationem qualitatis mutatæ, quam morbi. Recte igitur diximus: eſſe tumorem frigidum: quia in omni ſcirrho, neceſſario eſt tumor, & frigida dyſcraſia. Formalis igitur cauſa claudit in ſe duplicem morbum. *Cauſa efficiens.* Efficiens cauſa eſt humor durus; ad differentiam flatus, nam ab hoc ēt duri tumores fiunt, vt in tympanite. Non ſufficit, vt humor ſit frigidus viſcidus, ſed etiam oportet, vt ſit durus. [(ratione duritiei oritur indicatio emolliendi, quæ non eſt curatiua, ſed præſeruatiua, quia reſpicit cauſam efficiētem, nimirum humorem durum, quia autem ſcirrhum definiunt tumorem durum, vt durities habet rationem formæ; coguntur fateri emollitionem eſſe indicationem curatiuam, & ſic omnia confundunt.)] Cauſa igitur efficiens eſt humor durus, vt diſtinguatur ab œdemate, & quocunque tumore non ſcirrhoſo. Talis humor poteſt eſſe Pituita, & melancholia: lib. 8. κατὰ τόπους. c. 4. lib. 2. ad Glauc. c. 4. lib. 14. meth. Reliqui humores, vt Sanguis, & potiſſimum Flaua bilis, licet tenues ſint, nihilominus habent partes craſſas. Vnde etiam inflammatio, & interdum eryſipelas, degenerant in ſcirrhum, quando, ſcilicet humorum tenuiores portiones ab imperitis medicis diſſoluuntur, vnde remanent craſſæ, quæ induratæ ſcirrhum faciunt.

Differentia. A forma non ſumuntur differentiæ, niſi ſecundum magis, & minus, vt ſcirrhus maximus poſſit exquiſitus cenſeri. Niſi forte quis dicat, eum eſſe morbum frigidum, et ſic eſſe Magis, vel Minus frigidum. Ratione tumoris, hic eſt Morbus, vel qualitas mutata. Neque a ſubiecto ſumuntur differentiæ; niſi dicamus, lienem effici, vel magis, uel minus, ſecundum partem vnam, quam alteram. Ab efficiente ſumuntur differentiæ: humor enim durus plurimum eſt Melancholicus, interdum etiam Pituitoſus, raro Sanguis, uel Bilis.

Ad

Digitized by Google

Signa. Ad tactum ſentitur durities: & mutatur color ſecundum faciem. An ſit exquiſitus cognoſcitur; quia dum digitis premitur, ægri non ſentiunt dolorem. Facile etiam cognoſcitur efficiens: verbi gratia, ſi eryſipelas eſt prægreſſum, vel inflammatio; rationabile eſt, uel e ſanguine, vel e bile craſſiore promotum fuiſſe ſcirrhum. Sin minus, ſunt ſigna pituitæ, vel melancholię dominantis; neque pręgreſſum eſt eryſipelas, vel inflammatio.

Præſidia. Indicatio tantum eſt calefaciendi: quia a forma ſumitur indicatio curatiua: morbus eſt frigidus, ergo indicantur calefacientia. A morbo in magnitudine aucta non ſumitur indicatio, quia hic morbus eſt ratione contemplabilis. A ſubiecto oritur indicatio vitalis: ratione caloris enim oritur indicatio moderate tum calefaciendi, tum aſtringendi: Ab efficiente ſumitur indicatio præſeruatoria: & cum hæc materia ſit humor durus, emolliendum: &, quia materia dura, poteſt eſſe craſſa, viſcida, ideo detergendum, incidendum. Auferenda autem ſunt impedimenta, quæ in cauſa ſunt, vt non poſſint ſcopi propoſiti impleri: ideo toti proſpiciendum.

Prognoſtica. Hiſce ſcopis ſatisfacere arduum eſt: ſcirrhus enim eſt affectus contumax, & ratione loci affecti, & ratione materiæ. Quoad differentias formales; ſi ſcirrhus ita ſit frigidus, vt ſi exquiſitus, non poteſt homo prorſus liberari. Quoad locum affectum; prout viæ magis vel minus obſidentur, vel ſecundum ſuperficiem, vel ſecundum partes profundas; ita etiam maior, & minor erit difficultas in cura. Ratione efficientis peior ſcirrhus eſt a melancholia, quam a pituita: & quo durior fuerit, eo cura difficilior. Licet autem ſcirrhus ſit exquiſitus, is tamen ita quoque imminui poteſt, ut homo diu poſſit viuere: dum ſcilicet ita occurrimus, ut iecur non trahatur in conſenſum; ſi enim iecur refrigeretur, actum eſt; nam neceſſario ſubſequitur hydrops, deinde mors: vnde ſcirrhus hepatis citius interficitur, quam lienis.

Curatio. Vena ſectio. Vena ſecanda eſt ſi ſanguis redundet; &, ſi virtus ſit robuſta. Quare inter initia ſcirrhi ſanguis mittendus; tunc enim duo propoſiti ſcopi adeſſe poſſunt: non autem quando eſt progreſſus, quia hydrops ſequeretur. Secanda autem baſilica ſiniſtra: &, ſi virtus non ſit admodum conſtans, ſaluatella ſiniſtra; vel aperiendæ hæmorrhoides.

Veſicatoria. Veſicatoria probantur in ſcirrho contumaci, quatuor, vel quinque, & ſatis vehementia: hoc momo. [recipe pulu. canthar. drac. v. pulu. euphorbij, verat. nigri, veratri albi, ana ſcrup. ij. fermenti drac. iij. aceti ſcill. parum. fiat paſta pro veſicatorijs: (dum in febribus malignis vtimur veſicatorijs, ſufficiant medicamenta veſicantia; quia poſtea fit attractio ratione doloris, & caloris, atque receptio, ratione imbecillitatis. At in ſcirrho lienis miſcemus medicamenta, quæ attrahunt non ſolum qualitate manifeſta, ſed etiam recondita: nam euphorbium attrahit pituitam, helleborus niger melancholiam, albus melancholiam, & pituitam; vnde prout ſcirrhus eſt melancholicus, vel pituitoſus, vel miſtus, diuerſa medicamenta imponenda: plerunque tamen fit a ſucco melancholico, permiſto cum pituitoſo.)] Applicanda veſicatoria, [quando] adeſt præſentia indicantis, nimirum materia ſcirrhi: & quando nil prohibet, vt eſt corporis repletio, & immoderata materiæ durities: vnde totum corpus prius purgandum, & materia emollienda; poſt applicanda veſicatoria. Tandiu veſicatorijs vtendum, quandiu adeſt præſentia indicantis, niſi aliud prohibeat. Virtus nō permittit vt diutius ſeruentur, quam decem, aut quindecim dies: tunc enim claudantur, & poſt factam conſiderationem quieſcant ægri per quindecim, aut viginti dies, & poſtea rurſus applicentur, quia non excitabitur tantus dolor. [Vbi agendum] ſumitur a ſubſiſtentia materiæ in liene: applicanda igitur abdomini ſiniſtro, circa lienis ſedem.

Cauteria. Sed ob ſcirrhi contumaciam, etiam ad cauteria aſcendendum, quæ ſunt efficaciſſimum remedium: alias hydrops ſequitur; non enim ſufficit [ol. de capparibus, nec diachylon in aceto maceratum,] quibus vulgo vtuntur, citra emolumentum. Aetius, & alij in affectibus iecoris ad cauteria aſcendunt: ergo hæc lien, vt membrum minus præſtans, multo magis ſuſtinet. Cauterio autem dupliciter vti poſſumus: primum, ratione materiæ, quæ nondum cauſat, nec fouet ſcirrhum; & tunc fonticuli excitabuntur in cruribus, potiſſimum in ſiniſtro: Secundo, ratione materiæ, quæ actu cauſat ſcirrhum; de quibus nos potiſſimum loquimur. Cauteria ergo pro magnitudine tumoris, plura, vel pauciora inurentur. Et hæc proprie dicuntur, cauteria, quorum beneficio fit euacuatio, non reuulſio: vnde crurum vlcera, non ſunt proprie cauteria. Vtentur autem quando adeſt præſentia indicantis, ideſt, quando malum alijs medicamentis, & veſicatorijs non cedit. Cauteria autem diutius aperta teneri poſſunt, quam ueſicatoria. Et fiant ferro candenti, vel cauſtico. Applicentur regioni lienis: In vlcus immittatur pila [ex ambra, cinere: potiſſimum e radice uel medulla arundinis, aut ebuli, & imponatur frequenter puluis veratri nigri, ſi æger poteſt perferre, item veratri albi.] Porro non confugiendum ad veſicatoria, & cauteria, propter moleſtiam, niſi quando aliter fieri non poteſt.

Medicamenta interna extenuātia ſplenem. Sequuntur peculiaria medicamenta, reſpicientia materiam a qua ſcirrhus producitur. Vti poſſumus purgantibus vehementibus: cauſa pituitæ [medicamentis e colocynthide confectis; cauſa melancholiæ, [ijs quæ fiunt ex helleb. nigro.] Verum ſuppoſita totius purgatione, quoad peculiaria medicamenta, [puluis lienis aſini ſatis efficax eſt ad abſumēdum materiam ſcirrhi, ſi intro aſſumatur a drac. ſ. ad drac. ij. & vt perducatur ad lienem, addantur vnc. iiij. vel vj. vini albi, tenuis ſubſtantiæ generoſi;] niſi febris prohibeat; ſic enim prius occurrendum eſſet febri lib. 9. κατὰ τόπ. [Primis diebus macerentur radices althæę, & capparū, cum folijs ceterach.] Eodem modo vti poſſumus [puluere hepatis lupi, cinere veſpertilionum ad drac. j. cum aceto mulſo, vel cum aceto ſcillitico.] Et, cum liceat per plures dies exhibere: [vel in aceto, vel mulſa] macerentur medicamenta iam propoſita. Obſeruetur etiam, ſicut in lue Venerea, ut ſingulis decem diebus aliquod medicamētum electiue ducens, uel pituitam, uel melancholiam, prout in corpore redundabit, exhibeatur. Præſtabit etiam, ut alternis diebus adminiſtrentur [clyſteres ex albo ueratro:] horum enim beneficio, materia, quæ aliqua a parti funditur, attrahitur ad inteſtina. Dabuntur etiam [puluores e fraſſio, tamariſco: magis proderunt. ſi cum uino chalybeato exhibeantur.] Antiqui hoc proponunt efficaciſſimum, quod tamen nunc non eſt in uſu. [recipe ſemin. erucæ vnc. ſ. piperis, ammoniaci, ſpicæ, ſcolopend. ana drach. ij arida cribrentur, ammoniacum autem diſſoluatur in aceto ſcillitico: fiant pilulæ, quarum doſis a drach. ſ. ad drach. ij. & exhibeantur cum vnc. v. aceti uel mulſæ.] Aetius probat admirabile, quod nos hoc modo poterimus præſcribere.

Limatura chalybis. [Recipe rad. capparum, tamariſci, limaturæ chalybis præparat ana drach. vj. ammoniaci drac. j. ſemin. ſecuridacæ drac. ſ. ſtœchad. abſinthij ana drac. iij. ſcolopendr. drac. x. fiant pilulę; doſis a ſcrup. i. ad ſcrup. iij.] Eſt efficax propter chalybē: vt ſufficiant ſcrup. iiij. nec licet aſcendere ad drac. ij. [Exhibeatur cū lib. ſ. vel aceti, vel vini fortiſſimi.] Medicamētum oīum efficaciſſimum, in ſcirrho valde contumaci: [Recip.

Digitized by Google

limaturę chalybis lib.j.maceretur in aceto acerrimo (in quo macerarę ſint radices althæę,aſparagi)& ponatur ſub radijs Solaribus: aceto poſtea reiecto exſiccetur limatura,& redigatur in puluerem tenuiſſimum: huius ergo chalybis, ita præparati, recip. lib. pulu. ſecurid acæ, guaiaci, ſarſæ,ceterach,tamariſci, rad.capparum,ſerpilli,ſalis theriacalis ana drac.ij. vini,vel aceti,vel polcæ,lib. xij. Imponantur hęc omnia in vaſe vitreo,& vas ponatur ad radios Solares, vel in hypocauſto, & frequenter in die concutiatur, vt fiat optima commiſtio, idq́ue per 10. 15. aut 20. dies. Doſis ab vnc.ij.ad vnc.viij.]pro materia, & magnitudine ſcirrhi:virium tamen ratione auſpicandũ a minima doſi,& ſenſim per mediocrem ad ſummã aſcendendum: Actu calidum,non frigidum exhibeatur;quia ſic indicat paſſio,materiæ reſiſtentis. Bibat autem patiens hoc medicamentum decumbens in lecto per horam,in latere ſiniſtro:deinde ſurgat,ambulet,& ſe exerceat ad ſudorem.Poſt integram corporis purgationem aſſumat;per quinque horas ante prandium, & per plures dies; donec omne illud vinum abſumatur.Tota quãtitas ſit lib.xij.vini: quia adeſt præſentia virium,& nihil prohibet.

Externa, emollientia, & extenuãtia. Extrinſecus probantur emollientia, quæ conficiuntur[ex ammoniaco,bdellio,ad pibus, medullis. Vnde exſtat diachylon ſimplex, cum gummis: emplaſtrum de meliloto efficaciſſimum eſt. Lutum D.Bartholomæi efficaciſſimum eſt.[Hinc aſcendendum ad extenuantia, vt ſunt[ſtœchas, cappares, tamariſci,naſturtium, myrrha:] item ad fortiora, [vt ſunt ſinapi,colocynthis,veratrum album,& nigrũ. Licet vti luto D.Petri, D.Helenæ, quia magis reſoluunt, quam emolliunt. Vti etiam poſſumus ſacro cerato. Habemus etiam emplaſtrum cerine vocatum. Maxime probatur ſuffumigium e lapide molari,vel pyrite: vel ſuper lapidem ignitum proijciatur acetũ,in quo macerata ſint prædicta emollientia:& cum reſoluere volumus, in aceto maceranda ſunt diſcutientia propoſita,potiſſimum dictamus.]Cæterum,cum lien debeat ſuccum melancholicum attrahere, concoquere, expellere; opus eſt ut eius calor conſeruetur, quia ab emollientibus, & reſoluentibus diſſipatur:quare his permiſcenda ſunt leuiter aſtringentia,[vt ol.maſtichinum,abſinthium.c.2. lib. 9.κ.τόπ. Galenus tali vtitur medicamento:[recip. myrrhæ,mannæ thuris ana drac. iij. ſinapi,naſturtij ana drac.ij.aceti ſcillit. quãtum ſufficit.Sinapi,& naſturtium contundantur,& cribrentur: manna thuris, & myrrha diſſoluantur in aceto, & redigantur ad formam emplaſtri.]Hoc efficaciter ſchirrum lienis diſſoluit.

Diæta. Victus debet eſſe mediocris, & moderate attenuans. Fiat[vinum medicatum]tempore vindemię, cũ propoſitis medicamentis,& præſertim cum[ceterach,tamariſco.]Quidã habent pro ſecreto, [ſi vinum conſeruetur in uaſe confecto e tamariſco:et,ſi patiens bibat e cyatho,qui confectus ſit e tamariſco.

CAPVT XXVII.

De Renum Affectibus; & primum de Diabete.

Renes quibus teneãtur affectibus. RENes, quia ſunt partes inſtrumentariæ, obnoxij ſunt morbis in intemperię, in mala compoſitione, & ſoluta vnitate. Nos igitur tractabimus de Diabete, Calculo renali, & Vlcere. Quibus cognitis: omnia alia renum vitia, facile curari poterunt. De diabete, quia rariſſimus eſt affectus breuiter, & confuſe Galenus loquitur, capite tertio; libro ſexto, de loc. affect. capite vltimo, libro de different. ſymptomat. capite duodecimo, libro primo, de criſibus. *Nomen.* Per diabetem autem intelligimus illud vitium, quo homines plurimum mingunt: redduntque lotium confertim, & copioſum, vt biberunt: hocque malum dum progreditur, homines contabeſcunt. Intelligimus autem hic tam exquiſitum, de quo Galenus locis citatis, (cuius auctoritate Medici decepti, ſæpe ægros interficiunt) quam ſpurium. *Generatio.* Generatur hoc malum, dum aliquid morbificum occurrit corpori, cuius ratione intus ita lædantur renes, vt ſicut lotium confluit in renes, ita etiam egrediatur, & hinc mictio fiat copioſa. *Definitio Forma.* Diabetes igitur eſt exiens ſeroſum renum, dependens a læſa actione renum. Forma eſt exiens: ergo ſymptoma ſecundum. Hoc autem exiens eſt materia ſeroſa, aquoſa; ad differentiam aliorum exeuntium, ſiue ſit pus, ſiue ſanguis, ſiue aliud quippiam. Quod autem in diabete egreditur eſt lotium: vnde Auicennas dicit, illos mingere ſicut bibunt.

Subiectũ. Subiectum ſunt renes, ad differentiam veſicæ; quemadmodum optime declarat Galenus locis citatis,potiſſimum capite tertio,libro ſexto, de loc. affect.vbi euidenter aſſerit,quamuis copioſum lotium poſſit conſpici, non modo in diabete,ſed etiam in alijs affectibus: in diabete tamen neceſſario vitium eſſe ſecundum renes.

Cauſa efficiens. Addimus; dependens à læſa retentione renum. Cum enim exiens mutatum ſit ſymptoma ſecundum: neceſſario in primum refertur, quod eſt actio læſa. Læſa autem hic eſt non expulſio, ſed retentio. Porro retentio læditur, vel Læſa facultate retentrice renum; vel ob Errorem externum: Dicimus retentionem lædi, læſa retentrice: propria enim ratione, & immediate, nulla alia facultas læditur; Nec obſtat,quod Galenus dicit crudum,& nequaquam coctum lotium emitti: hoc enim primaria ratione non ſpectat ad coctricem, ſeu alteratricem; quę coqueret ſane, ſi detineretur; quia autem non detinetur, ideo non alteratur: vitium igitur in retentione eſt.

Læditur autem retentrix ob malam compoſitionem, vt optime proponit Auicennas; inquiens, hoc malum fieri,quando meatus, ſeu orificia nimis ſunt aperta; vt morbus immediatus, ratione cuius læditur retentio, ſit morbus in mala compoſitione. Et hinc Alexander dixit, opus eſſe aſtringentibus: quia cognoui malum eſſe in immoderata apertione.

Cauſa immoderatæ huius recluſionis, eſt Interna,vel Externa. Interna,eſt Humor,vel Serum. De humore loquens Aetius, dicit: diabetem fieri ab humoribus imbibitis in renibus; ab humoribus acribus, mordacibus, ſalſis; qui ob acrimoniam abradere poſſunt, & recludere orificia vaſorum. Altera cauſa interna eſt ſerum, ſeu lotium, quod aperit orificia, tum quatenus impetu ad renes fluit, tum quatenus eſt copioſum. Fluit autem lotium, ſeu ſerum, vel quia Attrahitur, vel quia Tranſmittitur: Attractionem Galenus tetigit locis citatis; tranſmiſſionis autem non meminit, ne vno quidem verbo: vnde Medici his adducti auctoritatibus crediderunt, nullum diabetem fieri per modum tranſmiſſionis: quod tamen eſt falſiſſimum. Si lotium fluat, quia attrahitur ab immodica renum caliditate; eſt diabetes exquiſitus, in quo refrigerare oportet. At vero etiam per modum tranſmiſſionis ſerum poteſt fluere; vbi potius calfacere oportet: & hic Diabetes nothus eſt.

Hanc

Digitized by Google

Capit. 2. lib. 2. Hanc ſpeciem cognouit Aretæus, qui dixit, diabetem aliquando fieri in morbis acutis, quando cum impetu materia aquoſa fluit ad renes. Et hanc fluxionem etiam cognouit Auicennas; dum voluit, quandoque in diabete renes eſſe frigidiores: quando igitur renes ſunt frigidi, tunc impoſſibile eſt fluxionem fieri per modum attractionis, ſed fit per modum tranſmiſſionis, vt pars robuſta tranſmittat ad debilem. Porro lotium aperit etiam orificia, ratione copię. Quare videndum, quibus de cauſis lotium fiat copioſum. Fit igitur copioſum, quando generatur a iecore calidiore: vbi enim iecur calidius eſt, facile plus iuſto funditur ſanguis; quemadmodum fieri ſolet a diureticis calidis, & ſiccis. Quod ſi contingat in toto etiam corpore immoderatam caliditatem exſuperare; adhuc copioſius lotium gignitur. Præterea multum fit ſerum, ob copiam potus: plurimum autem bibunt homines, interdum ob ſitim, interdum ob prauam conſuetudinem. Cauſa externa, quę poteſt orificia vaſorum relaxare, poſſunt eſſe aſſumpta, vel Applicata. Aſſumpta; vt immodicus vſus diureticorum, vt diaſatyrionis, quo iam homines vtuntur, vt ſint ad Venerem efficaces, ſed poſtea mingunt. Applicata poſſunt eſſe dum renibus applicantur iuſto calidiora, & potiſſimum quæ laxant; vt immodicus vſus balnei aquæ dulcis, & immoderata applicatio relaxantium.

Differentia. Quoad formam, & locum affectum; differentia tantum eſt ſecundum Magis, & Minus. Quoad cauſam efficientem hæc eſt Interna, vel Externa. Interna, Humor, vel Lotium. Lotium, quatenus vel Impetu fluit, vel Copioſum eſt. Impetu fluens, vel Attractum, vt in legitimo diabete; vel Tranſmiſſum, vt in ſpurio. Copioſum lotium generatur, vel a Caliditate iecoris, aut totius; vel ratione Copioſi potus. Cauſa externa, vel Aſſumpta eſt, vel Applicata.

Signa in genere. Malo hoc imminente, ſecundum Auicennam & Græcos, exſiccatur os & labia: lotium præter conſuetudinem in maiori copia emittitur. Et quo magis progreditur malum, eo euidentius cognoſcitur. Nam patientes emaciantur, & tandem tabidi euadunt: quia dum lotium per corpus non perducitur, ſed ilico per veſicam excernitur, deficit τὸ τῆς τροφῆς ὄχημα.

Signa differentia. Quoad differentias: Nam apertio orificiorum excitata ſit a cauſa interna, vel externa; cognoſcitur ex ęgro, & aſſidentibus: verbi gratia, fatebuntur ſe vſos eſſe diureticis, balneo aquæ dulcis, longo tempore, & præſertim ſecundum renes, tunc enim ſtatuendum, malum a cauſa externa eſſe ortum: Sin minus hęc affuerint; ab interna. Cum autem cauſa interna ſit humor, vel lotium: ſi humor imbibitus ſit, & impactus; patientes circa renes grauitatem percipiunt, & triſtem ſenſum, qui oritur a ſalſedine, & acrimonia humorum. Si cauſa fuerit lotium; nulla aderit grauitas: nam ſicut lotium fluit, ita egreditur, non retinetur, nec facit grauitatem. Cæterum, cum ſerum ſit in cauſa, ratione tum impetus, tum copiæ: quoad impetum, cognoſcendum eſt, an materia ſeroſa fluat attracta an potius tranſmiſſa. Si fluat per attractionem; ægri ſentiunt caliditatem circa renum regionem, conqueruntur de feruore renum: calida applicata nocent, frigida iuuant, & hoc malum potiſſimum corripit iuuenes calidi temperamenti, & qui calidos habent renes. Si fluat tranſmiſſa, non aderit incendium in renibus: fierique poteſt, ut poſt morbos acutos hoc malum fuerit ſubſecutum, tranſmiſſa ſc. ad renes materia: Pręterea, frigida nocent, calida iuuant: obſeruanturque hoc malum in temperamentis frigidis, in ſenibus, & ætate decrepitis. Lotium autem copioſum, ſi generetur e copioſa potione, cognoſcitur ex ęgro, ſi ob immodicam ſitim bibere cogantur, idem ex ęgro intelligitur. Quod ſi homines copioſa potione non vtantur, & tamen copioſum lotium gignatur: iudicandum eſt huius cauſam eſſe internam, quę, ſi fuerit iecoris immoderata caliditas; cognoſcetur hęc e proprijs ſignis, ſi autem totius corporis immodica ſit caliditas, etiam hęc proprijs indicabitur ſignis.

Indicationes. Præſidia in hoc malo tantum ſumuntur ab efficiente, poſſuntque eſſe tum curatoria, tum pręſeruatoria: licet alias a cauſa efficiente tantum præſeruatorię ſumantur indicationes. Quare ſciendum, cauſam efficientem diabetis duplicem eſſe: aliam proximam, aliam remotam. Proxima eſt immodica apertio orificiorum: quæ, licet ſtatuatur cauſa efficiens diabetis, eſt tamen morbus, quem immediate ſequitur læſa retentio: oritur ergo indicatio adſtringendi, ſecundum Alexandrum. Remotior cauſa, ſeu materia, quæ vere eſt effectrix, eſt humor, vel lotium. Humor indicat ſui euacuationem. Lotium fluit, vel attractum, vel tranſmiſſum. Quatenus ergo impetum habet in renes; indicat ſui reuulſionem, deriuationem, quatenus attrahitur; oportet refrigerare, ſecundum Alexandrum, cum attractio illa fiat ab immodico renum calore. Si lotium fluit tranſmiſſum; oportet potius calefacere, quia pars ſuſcipit ob imbecillitatem. Si ſumatur lotium, quatenus copioſum eſt, ſi gignatur ob caliditatem totius vel hepatis; oritur indicatio refrigerandi totum, & iecur. Si homo ob ſitim plurimum bibere cogatur; ſiti occurrendum. A cauſa externa, non ſumitur indicatio.

Prognoſtica. Malum hoc periculoſum eſt, niſi enim occurratur, celeriter homines tabe moriuntur. Inter initia leni negotio expugnari pōt, in progreſſu aūt, vt plurimum redditur inexpugnabile, quia vires fiunt languidę. Sed pro differentiarum ratione, variat periculum: v. g. ſi immodica apertio originem traxerit a cauſa externa, leuiori negotio tollitur, quam ſi ab interna: nec enim ita facile humores interni impacti euacuari poſſunt. Item ſi lotium profluat attractum, facilius curatur, quam tranſmiſſum, præſertim quia hoc malum, tranſmiſſo ſc. lotio, ſenes corripit. Non eſt impoſſibilis curatio, ſi copioſum gignatur lotium ob caliditatem iecoris, aut totius; hæc enim remitti poteſt: item ſiat ob ſitim, confugiendum ad caput de ſiti.

Curatio. Vena ſectio. Auicennas & Gręci inter initia moderate ſanguinem detrahunt, ſi malum ſit inueteratum, nequaquam. Sanguis in hoc malo peccare poteſt potiſſimum, vt cauſa ſine qua nō: nec enim renibus occurrere poſſumus, priuſquam totum ſit euacuatum. Non ergo in omni diabete ſanguis mittendus, ſed quando ſanguis peccat, toto ſc. repleto. Monet autē Auicennas, ſanguinem moderate eſſe detrahendū, licet fieri poſſit, vt in magna copia peccet, nam uires magnam vacuationem non permittunt, quia ob defectum vehiculi alimenti, corpus nō nutritur, vt debebat, vnde neceſſario vires debilitantur, & quāuis ab initio forſan nondum debilitatæ ſint, medicus tamen in venæ ſectione non modo præſentes, ſed etiā futuras vires reſpicere debet. Si malum inueteratū eſt, nullo pacto vena ſecanda, non quod malum inueteratum hoc prohibeat, ſed quia vires debilitatæ prohibent, quarum ſignum eſt malum inueteratū.

Medicamenta. 1. Lenientia. Græci adhibent [caſſiam cū tamarindis: v. g. recip. fl. caſſ. recēs extr. drac. vij. pulpæ tamarind. dr. v. miſ. fiat bolus.] Notandum non imponi magnā quātitatem tamarindorum, quia inſtitutum eſt aluum lenire, & mitigare impetum materię bilioſę. Quare male nonnulli plurimos pulueres miſcent, [liquiri-

tię,

Digitized by Google

uæ,ſem. mel.aniſi &c.] ſic enim medicamentum fieret diureticum,a quo inter initia cauendum. Auicennas hoc medicamentum quidẽ proponit,& pręterea clyſmos moderate refrigerantes, [ex hordeo, lacte, & ſero lactis,ol.viol.fol. viol. mal. & ſimilibus,] his tamen non ſemper vtẽdum eſt. Imo probatur interdũ maxime vſus huius medicamenti. [Rec.mel.roſ. ſol.vnc.v.iuris pulli patũ,miſce,fiat potio.] Si patiẽs nolit potionẽ,poteſtis exhibere [caſſiã cũ myrobal. chebul.emblic.] vt proxima pituita euacuet. Quod ea de cauſa admoneo, nam ſi fuerit exquiſitus diabetes,in quo lotiũ fluat attractũ;cũ iecur ſit feruidum, oportet vti lenientibus ſupra propoſitis. Sed ſi fuerit notus , in quo fluit lotium potiſſ. tranſmiſſum cum ætati ſenili plurimum accidat, cauendum a refrigerantis . Quod de lenientibus dixi, idem de reliquis intelligi volo.

2. Præparantia.

In diabete ergo exquiſito, refrigerantia ita præſcribantur. [Rec. fol.cich.endiu. hepaticæ , ana P. ſ. aquæ hord. lib. ſ. fiat decoctio ad conſumpt. quinctæ partis, huius decoc. Rec.vnc.iiij. (accipio in magna copia,ratione ſitis.) ſyr.roſ.vnc.ſ. miſce pro potu.] In diabete.n.notho, cum in ventriculo,& reliquis partibus exſuperet pituita, vt in ſenili ætate, pręſertim decrepita,vtendum eſt[melle, nõ ſyrupo roſato,non aqua hordei, ſed potius confecta e mentha, v.g. Recipe mellis roſ. oxymel. ſimp. ana drac.vj.cum aquis,vel decoctis appropriatis, fiat potus.]

3. Vacuantia.

Quoad euacuantia,euacuandum per aluum , vomitum,lotium,ſudorem. Per aluum,in exquiſito diabete,hoc modo. [Rec.pulu.rhei. ſcrup.iiij. pulp. tamarind. ft. caſſiæ ana dr.iij. cum ſaccharo fiat bolus.] In pituitoſa materia euacuãda. [Rec.agar.trochiſcati ſcrup.iiij.pul.myrob.cheb.embl.ana ſcr.ij.cũ melle roſ. fiant pil. vel bolus.] Quoad euacuantia per vomitum, in exquiſito diabete expedit [copioſam frigidã prębere , ad lib.4.] poſt hanc exhibitam illico excitare expultricem ad vomitum , [penna oleo intincta, vel ſimili.] Aduertendum illico opus eſſe poſt exhibitam frigidam incitare expultricem ; nam ſecus aqua deſcenderet ad renes , & non prouocaretur vomitus hic aũt iuuat , tum gratia reuulſionis,tum quia ſitim mitigat . In diabete nõ exquiſito. exhibeantur [oxymelitis ſimp.vnc.ij.cum iuris pulli tepidi vnc.ix.] Sudor prouocari poteſt, non his quæ aſſumuntur, quia materia adduceretur in renes , ſed his quę applicantur, vtpote inſtrumento ꝙ eſt in communi vſu , in curatione luis Gallicæ, eo aũt tempore, quo hoc inſtrumento vtimur (de diabete hoc intelligatur , non de alijs affectibus.) renes inungemus , in diabete exquiſito, [vnguento roſaceo,] in ſpurio,oleo maſtichino,cum puluere nucũ cupreſſi.] Euacuantibus per lotium vtimur in hoc affectu , non propter euacuationẽ totius , ſed vt renes repleti euacuentur , non enim his vtimur,ſi renes non ſunt repleti . In diabete exquiſito,hoc vtendũ. [Rec.emul.ſem.melon.cucurb.citruli,anguriæ, ana drac.vj.ſeri lactis optime depurati lib. 4. miſce.] In diabete notho,[Rec.fol.ceterach,rad.aſparagi ana P.ſ.iuris cicerum rub.lib.1.ſ.fiat decoctio ad conſumptionem tertiæ partis ; poſt expreſſionem, Recipe huius decocti vnc.x.pulu.ceterach ſcrup j. miſce.

4. Alterantia.

Quoad alterantia: in diabete exquiſito frigida conueniunt. Poſſumus ergo exhibere [aqua B.Virginis,aquas Veronenſes,ad lib.6.8. vel 10. item ſerũ lactis ad lib. 3. vel 5. Licet exhibere ſaccharum violatũ,cum fl.nymph.&c.] Renibus applicari poſſunt, [infrigidans Galeni,ol.viol.& expertus ſum,mirum in modum prodeſſe. Applicatio fol. magnorũ nymphex prodeſt,quæ (vt frigida ſint) ſæpe renouabuntur , vel folia ipſa refrigeranda ſunt cum ſpongia, in aqua frigida madefacta .] In diabete non exquiſito, vti poſſumus [cõſerua e betonica,vt perducatur ad renes,confectua dianthos, licetq; ad magnas antidotos aſcendere. Applicare licet oleum maſtichin. de ſpical. Foueri poſſunt renes ſpongia e vino madefacta.] Vt hinc appareat maximum eſſe diſcrimen inter nothum & exquiſitum diabetem .

5. Adſtringentia.

Tandem adſtringentia proponenda ſunt, quibus in omni diabete locus datur, quatenus ſit ab immodica meatum apertione. In exquiſito igitur diabete, [rec. troch. de ſpod. de balauſt.ana ſcrup.j. ſacchari roſ. antiqui vnc. ij. pulu. ceterach, vt ſit vehiculum, ſcrup. ſ.cum omphacio fiat electar. Doſis ſit vnc. ſ.] Vrgente neceſſitate,quia interdum imminet ſyncope,licet aſcendere[ad theriaca recentẽ,ad Phil.Ro.] nã ſecus obirent. Extrinſecus applicare poteſtis [ol. roſ. non modo completum , ſed etiam omphacinũ : verbi gratia, Recipe ol. omphacini roſ. vnc. j. pulu. balauſt. galla. immatur. cort. gran. ana ſcrup.ſ.ceræ drac.j. miſce.] In ſpurio diabete, adſtringentia erunt moderatiora : [Recipe pulu.maſtich.boli Arm.ana ſcrup.j.ſacchari confecti e mentha vnc.j.& gratia vehiculi,conſeruę betonicæ vnc.ſ. cum ſyrupo de mentha,fiat electar. cuius doſis a drac. ij. ad iij. vel iiij.] prout indicantis actio erit vehemens . Extrinſecus applicandum [ol.maſtichinũ, cum pulu. cupreſſi.] Et in ingenti neceſſitate, aſcendatis [ad vnguentũ Comitiſſæ, & vnguentum de corticibus caſtanearum,& diſſoluatis cum ol.maſtichino .

CAPVT XXVIII.

De calculo Renum .

Generatio.

CAlculus renalis , ſeu potius vitium calculoſum, renale dicitur ad differentiam vitij calculoſi veſicæ . Generatur hoc vitiũ,dum calculus in renibus genitus , ita lædit renes , vt non poſſint amplius recte operari : vnde vi calculi geniti,renes morbo afficiuntur.

Definitio.

Quare hoc vitium calculoſum nihil aliud eſt,quam morbus renum procedens a calculo , in renibus genito .

Forma.

Forma huius vitij, nim. calculi , eſt morbus, vbi intelligimus & ſolutam vnitatem, & malam compoſitionem,& hanc quatenus pertinet ad numerum,& ad malam conformationem, quæ cum in ſe claudat ſuperficiem,figuram,meatus , cauitates ; præſertim intelligimus vitium in meatibus . Quare hoc vitiũ calculoſum poteſt eſſe morbus in ſoluta vnitate, item in numero , item in via , in anguſtia.

Subiectũ. Cauſa efficiens.

Subiectum, ſunt renes, non calculus , quia morbi ſubiectum ſemper eſt pars viua . Cauſæ effectrix eſt calculus . Porro calculum tres illos morbos excitare poſſe , demonſtrandum eſt . Morbum igitur in via lapis poteſt producere : ſi enim ſanguis, verbi gratia ob ſui copiam & craſſitiem poteſt in cauſa eſſe obſtructionis , certe & calculus renum meatus anguſtare & conſtipare poteſt . Præterea, quatenus calculus adhæret renibus , eſt morbus in numero , toto genere præter naturam , ſicut in manu ſex digitos habẽte, eſt etiam morbus in numero, non tamen toto genere pręter naturam . [(hic manus eſt ſubiectum morbi , morbus eſt accidens, nim.numerus,cauſa efficiens,eſt ſubſtantia nim. ſextus digitus; nec enim quiſquam ſanus digitum morbum eſſe dixerit,licet Fernelius & Argenterius Gal. hoc aſcribunt,ꝙ digitus ſit morbus,cum tamen hoc ne ſomniauerit quidem Gal.)] Quare dum calculus eſt in renibus, eſt morbus in numero, quia renes morbo afficiuntur : ſicut enim calculus obſtruens eſt in cauſa,vt renes afficiantur morbo in via,ita etiã calculus renes numero pręter naturã afficiens , eſt in cauſa, vt renes afficiantur morbo in numero.

Dubium ſoluitur.

Sed dicet aliquis : cur ſanguis , qui in phlegmone cauſa

eſt

Digitized by Google

eſt auctæ magnitudinis, non etiam eſt in cauſa numeri aucti; ſicut enim calculus parti adhæret, vt aliquid prçter naturam, ac ſuperfluum, ita etiam ſanguis parti adhæret inflammatæ, id quod etiam de pituita, & alio humore dici poſſet? Attamen Galenus in his non ſtatuit morbum in numero, ſed tantum ratione ſexti digiti, ratione calculi, & lumbricorum, ratione membranæ in ſuffuſione? Reſpondendum: partem viuentem affici morbo in numero, quando parti viuenti adhæret materia, quæ non amplius eſt humor; veluti eſt ſextus digitus, membrana, calculus, vermes, imo etiam pus, nam exiſtente pure in aliqua parte, pars iſta detinetur morbo in numero. Hoc autem non eſt dicendum de ſanguine, & alijs humoribus: qui in cauſa quidem eſſe poſſunt auctæ magnitudinis, non autem aucti numeri; cum partis rationem ſubire nequeant. Conſtitutum igitur ſit, calculum in rene exiſtentem, eſſe cauſam efficientem morbi, qui morbus varius eſt, modo anguſtia, modo numerus auctus, modo ſoluta vnitas: prout calculus vario modo renes afficit. Morbus in via, & numero, eſt ratione contemplabilis: at morbus in ſoluta vnitate, eſt ex vſu: in illis ſaltem ad calculum reſpiciendum eſt, in hoc, non tantum ad calculum, ſed etiam ad ſolutam vnitatem. Quare cum ſibi præcipuum locum vendicet calculus, vt cauſa efficiens: diligenter eius natura eſt attendenda, e Galeno c. 17. lib. 3. fac. alim. c. 2. lib. de cib. bon. & mod. ſucci cap. 4. lib. 14. meth. com. 15. ſect. 3. lib. 6. epid. Cum autem calculus ſit ſubſtantia, dicendum de ipſius materia, & cauſa generante. Materia lapidis eſt pituita; quæ ſola ob ſuam humiditatem, & viſcoſitatem in cauſa eſſe poteſt, vt partes vniantur, & vnicæ in calculum degenerent. Hæc pituita, vel ſola eſt, vel cum alia materia Cōmiſta: quæ quandoque eſt pus viſcidum; licet poſſet etiam alia materia eſſe: vnde Galenus locis citatis proponit ſanguinem melancholicum, flauum, ruſum. Cauſa hanc materiam generans, (nondum dico de cauſa generante Lapidem:) multiplex eſſe poteſt, & in pluribus corporis partibus reſidere, in hepate, renibus, ventriculo, modo in pluribus, modo in paucioribus partibus. Declaro. Reſidet in renibus, cum verbi gratia renum inflammatio degenerat in pus, in abſceſſum. Quandoque cauſa generans reſidet in iecore, vt dū calculus fit e materia ſanguinea, bilioſa, melancholica, & potiſſimum hoc fit in iecore, vel læſa facultate, vel ob errorem externum: læditur facultas, ob intemperiem calidam: errores autem externi deſumendi ſunt e mala victus ratione. In ventriculo reſidet cauſa generans pituitam: quæ & ipſa generatur læſa facultate ob intemperiem frigidam, vel ob errorem externum. Quæ omnes materiæ genitç fluunt in renes; quandoque Attractç, ob renum caliditatem; quandoque Tranſmiſſç ob renum frigiditatem. Cauſa generans calculum nihil aliud eſt, quam calor, cap. 17. lib. 3. de fac. alimentorum, vbi proponitur calor intenſus, & ardens, ſed poteſt ēt eſſe calor non admodum ardens, vt proponitur com. aphor. vlt. ſect. 3. Calor vehemens, & ardens præcipuus reſidet in renibus, nō principalis autem, & quandoque famulans in iecore. Calor iecoris intenſus, ſubminiſtrat, & diſponit materiam, vt poſtea in renibus facile mutetur in lapidem, vt calor renum ſit principalis, qui vltimam formam dat materiæ. Quare calculus generatur a caliditate renū, quamuis hæc caliditas non ſit adeo intenſa, ſicut contingit in ſenibus; in quibus calor licet non ſit adeo vehemens, producit tamen calculum, ſed hoc fit longo tempore, ad differentiam calculi, quia a calore intenſo cito generatur, eo quod ſumma vi partes tenues abſumuntur, vt remaneant craſſç, ac cito materia lapideſcat. Fernelius addit calculoſam

De calculi natura.

Materia.

Cauſa generans materiã lapidis.

Cauſa generãs calculum.

Contra Fernelium.

conſtitutionem: inſinuans, præter calorem aliam eſſe cauſam; quod tamen eſt falſum. Sane reperiūtur quædam indiuidua, admodum obnoxia renali calculo, licet nec ventriculum habeant admodum frigidum, nec renes admodum calidos, vt fatendum ſit, renes horum indiuiduorum ita eſſe cōſtitutos, ſecundum proportionem, quæ eſt domicilium facultatis alteratricis (hçc enim in loco eſt) vt facultas alteratrix, mediante calore renum, quo ceu inſtrumēto vtitur, calculos gignat, & ad hos gignendum ſit efficaciſſima. Deceptus ergo eſt Fernelius credens proportionem eſſe cauſam efficientem: hçc enim proportio, tantum eſt domicilium facultatis alteratricis, quæ calore, ceu organo, lapides gignit. Quare inter cauſas inſtrumentales, præter propoſitas, nullas alias referre licet.

Quoad differentias a forma: morbus calculoſus vel eſt in Anguſtia, vel in Numero, vel in Soluta vnitate. Quoad ſubiectum: vitium eſt in Vtroque rene, vel Altero tantum. Ratione efficiētis; differentiæ ſumuntur a calculo, & a cauſis calculi. A calculo, vt eſt Paruus, vel Magnus, Vnus, vel Multiplex Læuis ſeu æqualis, vel aſper ſeu inæqualis. Quoad cauſam, hæc eſt Materia, vel Generans. Materia, vel eſt Sola Pituita Permiſta, cum alia materia, quæ eſt vel pus, vel alius humor. Cauſa generans hanc materiam, vel eſt Ventriculus frigidus, vel Hepar calidius, vel etiam Renes inflammatione affecti, vt materiam purulentam gignant. Cauſa generans calculum, eſt cauſa, vel ſubminiſtrans, vt immodica iecoris caliditas, vel Principalis, vt renum caliditas, ſiue intenſa, ſiue remiſſa, ſiue organum ſit debile, ſiue robuſtum.

Differentiæ.

In genere hoc malum cognoſcitur, e cont. 5. ſectio. 1. lib. 6. epid. e dolore grauatiuo in regione renum. Quod ſi dolor interdum non tantum grauatiuus ſit, ſed etiam intenſus, ac pungens: non pertinet ad generalia calculi ſigna, ſed eſt ſignum certæ alicuius differentiæ. Augetur dolor (ſecundum Galenum) poſt cibum, vbi deſcendit intra ventriculum, quia comprimuntur renes. Imminuitur dolor, poſt deiectionem alui, quia non fit illa compreſſio. Pretęrea ſtupor ſentitur circa femora, & crura. Lotium primo redditur craſſum, deinde, cū retinetur materia, redditur aquoſum ac tenue: quandoque minguntur arenulæ, quandoque etiam calculi. Ideoque hoc lotio apparente, facile diſtinguitur dolor renum, a dolore colico, c. 2. lib. 6. loc. affec. Quoad differentias formales: ſi adeſt anguſtia, non ita copioſum redditur lotium, ſi morbus in numero, & in ſoluta vnitate; acerbiſſimus eſt dolor, & cum lotio nonnihil ſanguinis egreditur. An alter ren, an vterque affectus ſit: cognoſcitur e ſede doloris. Quoad differentias ab efficiente magnus calculus cognoſcitur e vehementia doloris, qui in dies intenditur, cum augeatur calculus; dolor acerbiſſimus eſt; vixque poteſt fieri, quin ſoluatur vnitas. Non egredietur ſanguis, ſi lapis non fuerit aſper. Materia e qua, facile cognoſcitur, v. g. pituita permiſta cum pure, cognoſcitur, quia eſt pręgreſſa inflammatio, quę perducta eſt ad ſuppurationem. Si permiſtus fuerit ſanguis, cognoſcitur e dominio ſanguinis, vel huius, vel illius, & pręſertim e colore arunclarum, ſi eijciantur, qui modo cinereus eſt, modo rubicundus, modo flauus. A qua cauſa gignatur hçc materia; cognoſcitur e ſignis indicantibus, vel caliditatem hepatis, vel frigiditatem ventriculi. Facile etiam cognoſcitur cauſa, a qua generatur calculus, an ſit calor renum intenſus, vel remiſſus: aderunt ſigna caliditatis in regione renum. Vtrum autem calor renum ſit organum facultatis, quæ fouetur a proportione natiua, a domicilio natiuo; cognoſcitur inde, quod patientes ob leuiſſimam

Signa in genere.

Signa different.

Digitized by Google

tnam cauſam generant calculo.

Indicatio nes, in calculo iam genito.

Quoad preſidia: Hyppoc. inquit: quieſcere non conducit, ſed exerceri non repleri. Iuuenes ueratro, purgare, poplitem incidere, per urinas uacuare, attenuare, ac mollire. Non facit mentionem refrigerationis renum, nec remotionis cauſarum, producentium calculos. Quare ſciendum, Hippocratis uerbis reſpexiſſe ad indicationes, & remedia, cauſa calculi geniti, non autem cauſa calculi, ut poteſt generari. Nos reſpicere oportet ad calculum, utroque modo acceptum. Quoad calculum genitum, cõſiderauit Hippoc. eum eſſe toto genere pręter naturam, ideoque euacuandum. Et quia in renibus reperitur, non poteſt eradicari, niſi per ea, quæ renes euacuant, ideo dicit, urinaria euacuare. Porro in corpore patiente nonnulla reperiuntur, quæ hanc calculi eradicationem impediunt; quorum alia ad totum corpus, alia ad renes pertinent. Hippoc. ad hæc ambo reſpexit. Impedimentum totius eſt repletio: cui niſi occurramus, calculum euacuare non poſſumus. Repletio fit, uel a ſanguine, uel ab alio ſucco. Quoad ſanguinem; Hipp. poplitem incidit. Quoad ſuccum recedentem a natura ſanguinis; dicit, iuuenes; purgare ueratro, & quia hæc materia euacuanda cruda eſt, dicit eſſe concoquendũ: additque non oportere repleri, nec quieſcere, ſed exerceri, ut ſcilicet hoc modo crudi humores: (quemadmodum Galenus in comm. monet:) ad maturationem, & coctionem perducantur. Impedimentum ad renes pertinens, duplex eſt materię craſſities, & uiarum anguſtia: ideo Hippocrates attenuat, & emollit. Quod ſi calculus in renibus genitus non ſit, ſed immineat, ne gignatur: indicationes ſumendæ ſunt, a materia, a cauſa generante, tum materiam, tum calculum. Ratione materiæ, e qua; ſi verbi gratia fuerit pituita, hæc euacuanda, ac diuertenda, ne fluat in renes: idemque de omni alia materia, ſtatuendũ. Cauſa generans materiam. ſi verbi gratia, fuerit iecur calidius, refrigerandum, ſi uentriculus frigidior, generans pituitam, calefaciendum, & ſic de reliquis. Cauſa generans calculum, eſt calor renum: qui vel eſt organum ſimpliciter facultatis, tunc oritur indicatio refrigerandi, vel eſt organum facultatis ſummæ actiuitatis, hæc autem ſummæ eſt actiuitatis ratione ſui domicilij, ſuæ proportionis, quæ non indicat, ſed requirit tantum præſidium renale.

Ind. ad præcauendum calculi generationẽ.

Prognoſtica.

In genere malum hoc eſt ſatis infenſum, quia dolorificum: poſtea malum eſt vehemens ſaltem ratione reſiſtentiæ. Quod ſi calculus renalis diu perduret; vitium fit incurabile, & comitatur vſque ad mortem. Periculum tamen variat, pro vi differentiarum, & pro vi ac diſpoſitione corporis affecti. verbi gratia, ſi corpus affectum vires habeat imbecilles; vitium magis eſt periculoſum, ſicut in corporibus gracilibus. Quoad differentias formales; ſi morbus fuerit in anguſtia, vel numero; prognoſticum ſumitur ab efficiente cauſa, non a morbo, qui non eſt ex vſu. Quod ſi fuerit ſoluta vnitas; morbus curatu eſt difficillimus. Ratione ſubiecti; multo peius eſt, ſi ambo renes afficiantur. Ratione cauſæ efficientis; malum peius, ſi calculus maior, aſperior, oblongus peior, quam rotundus: ſic enim & maiorem infert dolorem, & difficilius euacuatur. Ratione materiæ e qua: ſi hæc fuerit viſcidior, copioſior; difficilior eſt remotio. Quoad cauſam, quæ materiam generat, ſiue ſit calor iecoris, ſiue frigus ventriculi, recurrendum propria capita, eo ſuppoſito, ſi intemperies non in habitudine ſit, ſed in habitu, fieri vix poſſe, vt homines a calculo pręſeruentur. Quoad cauſam, quę ad calculum generat: ſi ſimpliciter fuerit caliditas partis; aliquo modo ſalutem polliceri poteſtis: at ſi calor renum ſit in habitu: (quod maius eſt: ſi ſit organum facultatis ſummæ actiuitatis; vix fieri poteſt, vt e toto præſeruentur; veluti contingit illis ægris, quia calculoſis orti ſunt parentibus: id tamen his præſtari poteſt, ue tam frequenter, neque ita vehementer a calculo lędantur.

Curatio. Vena ſectio.

Si ſanguis ſit copioſus; eſt emittendus, comm. 5. ſectio. 1. libro 6. epid. Sanguis hic aliquando habet rationem cauſæ principalis; aliquando, ſine qua nõ. Cauſę principalis rationem habet, quando verbi gratia calculus, vel producitur, vel produci poteſt, ob inflammationẽ renum; aut ſi ſiat, vel fieri queat e pituita, vna cum ſanguine. Quod ſi ſanguis his modis non concurrat, interim tamen copioſus ſit habet rationem cauſæ ſine qua non, quia, nec calculus, nec pituitoſa materia euacuari poteſt, niſi ſanguis copioſior exiſtens fuerit eductus. Quia ergo ſanguis in hoc malo eſt vehemens; remedio etiam vehementi opus eſt, nimirum venæ ſectione. Verum non oportet ſanguinem vacuare in ea copia in qua peccat. v. grat. ſi peccet ratione copię ad lib. t. non debet lib. t. educi, licet ſanguis ita indicet: virtus enim hanc quantitatem prohibet: quia dum adeſt calculus, dolor affligit, & calculus ſnapte natura eſt malum diuturnum. Cur vero Galenus tantum emittit, quantum peccat? Quia nimirum reſpicit ad calculum, nondum actu genitum: tunc enim poteſt ſanguis vacuari ea copia, quæ indicatur, quia virtus non prohibet. De [viu.] Hippocrates aperit venam poplitis; Galenus vel nanc ipſam, vel eam quæ ad malleolos decurrit, capite 11. libro 13. meth. Sed tamen in praxi etiam cubiti venas aperiri oportet. Vbi agendum enim ſummitti a ſanguinis ſubſiſtentia, & quia ſanguis quandoque ſubſiſtit in partibus iecori; neceſſe eſt aperire venas cubiti: ſi autem ſubſiſtat circa renes, & internas partes; vena poplitis, vel malleolorum tundenda. Cucurbitulæ etiam non ſcarificatæ locum habent; quæ (quatenus tantum ad calculum reſpicimus) primum applicandę renibus, ſenſim poſtea deorſum progrediendo ad inguina, vt ſic calculus in veſicam deſcendat, & hoc indicat ſubſiſtentia calculi, præſertim, quatenus obtinet prædictam poſitionem.

Cucurbitula.

Pharmacia.

Trallianus probat [myrtum,] gratia euacuationis calculi: dubitatur tamen, qua ratione tuto vti queamus medicamento hoc aſtringente, ad expellendum calculum? [(Myrtus non legitur in quibuſdam Tralliani codicibus. Hic facultatibus conſtat contrarijs; non ſolum enim aſtringit, ſed etiam acrimoniam quandam habet admiſtam, cap. 18. lib. 2. de alim. facult., propter partes quaſdam tenues, & calidas, vt Galenus in fine lib. 7. de ſimpl. medicam. fac. aſſerit. Et hinc Dioſcorides vrinam ciere myrtum prodidit memoriæ, cap. 128. lib. 1. de mat. med. vt etiam Auicennas cap. 446. tractat. 2. lib. 2. & Aetius cap. 152. lib. 3. Interim notandum, aſtringentia contra calculum, & vrinæ difficultates adhiberi tum commiſta diureticis, vt hæc in renibus eo diutius detineantur; tum per ſe aliquando ſola, vt renibus debilibus robur addatur: huius generis ſunt ſpongiolæ, ſeu pilulæ, quæ uirgis roſæ caninæ annaſcuntur, glandes, lenticus, rubus, &c. quæ lotio promouendo apta eſſe monet Dioſcorides.)] ſed vt methodice progrediamur: materiæ medicinales reſpicere debent, materiam e qua ſit calculus, calculum ipſum; intemperaturas; proportionem. De remedijs, quibus vtendum gratia materiæ e qua, ſæpe dictum eſt, ſiue vacuent pituitam, ſiue alios humores: id tantum notetur, ſi calculus ſit genitus vehementiora eſſe adhibẽda; ſi nondum genitus, mediocria. Quare ſuppoſitis lenientibus, præparantibus, & purgantibus; loque-

1. Ad materiã calculi.

Digitized by Google

loquemur de ijs, quibus utimur gratia calculi iam geniti.

2. Remedia ad calculum iam genitum. Poſt generalia igitur euacuantia, probantur medicamenta lapidem cōminuentia, euacuantia lapidem comminutum: item deferentia has materias remediorum: remorantia, quę ſunt in cauſa, ut medicamenta frangentia diu in renibus morentur, lapidis enim confractio eſt motus, ſeu actio, quæ non fit in inſtanti: probantur etiam oblinentia, ut lapis iā confractus leuiori negotio per uias trāſire queat: tandem proſunt diſſoluentia flatus, quia dum calculus eſt genitus, ſæpe oboriuntur flatus, qui niſi diſſoluantur, dolor geminatur a lapide, & a flatu.

Frangentia. Comminuunt, ſecundum Grecos, manifeſta qualitate, [ciceres, extractū e ciceribus uiridibus, uel ſi deſint uirides, uti poſſumus exſiccatis, coctis, & poſtea contuſis, ut extrahatur ſuccus, & eſt efficax ad frangendum calculum renum (fateor enim me neſcire, quæ calculum in veſica frangere queant) Probantur polytrichum, capillus Veneris, acetum ſcillit. quod eſt efficaciſſimum, ſparagi radices, & ſemina, in id autem ſylueſtres aſparagi ſunt efficaciores; betonica, ſemen althęæ, cappares: & admirabile eſt medicamentum, quod conficitur e granis ficuum: licet etiam vti ſemin. graminis; ſed ſem. ficuum eſt efficacius. Probatur lapis Iudaicus, cortex lauri, cardamon. pulegium, fructus paliuri, ſaxifragia valde laudatur, ſed vereor, vt legitima habeatur. Prodeſt vitrum combuſtum, oleum amygd. amar. & conſulo, ut vrgente neceſſitate exhibeatur hoc oleum, quia non tantum lapidem frangit,

Terebinthina inſignes habet vires leniendi, & detergendi partes Vrinarias, omnium pene & veterum, & recentiorū ſuffragio; maxime G. Fallopij, Io. Cratonis & Fran. Vallerioli. ſed etiam oblinit, laxat, & aperit vias. Probatur oleum abietinum. Terebinthinæ plurimum tribuo, maxime Cypriæ. Extremitates polij montani, quibuſdam pro ſecreto ſunt, fueruntque ex Iſtria aduectæ, quibus ego renales calculos euacuaui, interdum integros, interdum confractos. Radicibus ononidis feliciter vſus ſum: quæ nonnullis ſecretæ ſunt.] Comminuentia lapides tota forma, deſcribuntur ab Aetio, & reliquis. [Probatur ergo lapis qui reperitur in ſpongia, lapis etiam veſicæ in pulvere exhibitus, cinis ſcorpionum, cinis ſcarabæorum, cinis teſtarum ouorum, & præſertim eorum e quibus ſunt excluſi pulli, cinis lumbricorum terreſtrium, & leporis decollati, cicadæ aridę tritę, ſing. hinc ſi optime ſit confectus. ſang. galli decrepiti eodem modo confectus, vt hircinus. Aliqui pro ſecreto habent, oſſa capitis lucij piſcis puluerifata, dentes, apri, puluerem e ſtercore murium.] Inter compoſita, [eſt ole. de ciceríb. de cicadis, de lepore combuſto: licetque etiam parare magnas antidotos.]

Diuretica. Quæ autem poſſunt euacuare lapidem iam, cōfractum, ſunt diuretica, vt [apium, petroſel. fenic.]

Detinentia. Sequuntur ea, quæ efficiunt, vt medicamenta diutius perſiſtant in renibus, [polypod. nuc. pineæ, ſpongiolæ, & capitula ſylueſt. roſ. myrtus:] vnde Alex. Compoſuit medicamentum e myrto.

Oblinentia. Oblinentia ſunt [paſſulæ, amygd. dulces, althæa.]

Carminātia. Inter diſſoluentia flatus, probantur diuretica propoſita, quæ cum calida ſint, tenuiſque ſubſtantiæ, poſſunt flatus diſcutere: vnde reliquis medicamentis permiſceri poſſunt, [ſemina apij, anethi, dauci, feniculi.

Vtendi ratio. Alexander capite 4. libro 9. compoſuit medicamentum, quod vocauit manum Dei, ob præſtantiam in lapide frangendo: fit [e myrrha, myrto, &c.] Efficax hoc eſt: [Recipe pulu. betonicæ, ſem. ficuum, cinerum ſcarab. cicadarum, leporis combuſti ana drac. j hæc ſunt baſis: adde puluеris ſanguinis hirci, qui etiam concurrit ad baſin; deinde pulueris roſ. rubr. ana drac. j (roſæ faciunt, vt baſis diutius in renibus moretur.) ſem. althææ drac. j. ſ. obliniunt: conſeru. de beton. unc. j cum aceto ſcillitico fiat electariū. Dioſis a drac. ij. ad vnc. ſ.] Quoties poſt huius vſum apozema exhibetur, eſt efficaciſſimum. Si è toto renalem calculum velis comminuere, & expellere: oportet medicamentum exhibere in potione, & in magna quantitate, cuius beneficio confectum medicamentum ad renes perducitur, lapidemque euacuat. Hoc autem medicamentum eſt conficiendum e decocto cicerum: [Recipe decocti cicerum rub. libra j. ſ. in quo macera per horas 4. vel 5. ononidis drac. vj. & polij montani P. ſ. & poſt infuſionem, oportet fieri decoctionem ad tertiam partem, vt lib. j. maneat;] exhibeatur illico poſt exhibitum medicamentum, a nobis modo propoſitum, detur actu calidum. [Tempus:] quando adeſt pręſentia indicantis, & nihil prohibet: quod prohibet, eſt materia replens totum: vnde neceſſe eſt primum vacuare validis purgantibus, de quibus diximus. Itē, quod prohibet, eſt uiarum anguſtia: quare ante hæc medicamenta extrinſecus vtendum eſt ijs vnctionibus, quæ vias laxant, & molliunt; [e maluis, alth. ol. amygd. ſcorpion. butyro: optimum etiam eſt ſedere in balneo aquæ dulcis, alterato cum maluа: al: hæa.] *Laxātia ductus urinę.* Quoniam autem non ita cito calculus frangi poteſt, ideo non ſufficit hoc medicamentum vna vice, & die exhibere, ſed pluties: ſpatio enim quinque, ſex, aut ſeptem dierum lapis frangitur, & comminutę partes ſingulis diebus excernuntur. Quod ſi medicamentum in promptu non ſit; e tempore hoc paretur: [recip. ſang. hirci drac. j. pulue. ceter. ſcrup. ſ. cū ſyrup. cap. ven. vel roſ. (propter moram, & permanentiam) fiant boli, vel pilulę.

Alterantia. Quoad cauſam generantem materiam, e qua fit lapis; eſt ventriculi frigiditas, iecoris caliditas: de quibus loco proprio. Quoad cauſam generantem calculum, ratione intemperiei calidę renum, vel iecori, probatur refrigerans, vt [ſerum lactis caprini, aquæ refrigerantes.

4. Renū proportionem ſpectantia. Renum proportionem reſpiciunt, [magnę antidoti: quidam pro ſecreto habent renes ſuillos exſiccatos, & in pulnerem redactos: licet ergo exhibere drac. j. huius pulueris, cum ſcrup. ſ. theriacę, & fiat bolus cum ſyrupo capill. Veneris.

Abſtinendum in victu ab his quę conficiuntur [e paſta, & lacte.] Quoad inanitionem; ſaluberrimum eſt, vt corpus mundum ſeruetur, & potiſſimum, vt fiat euacuatio per vomitum, vt aſſueſcant ægri ad vomitum; ſic enim non aggregatur materia, e qua lapides generantur.

CAPVT XXIX.

De Vlcere Renum.

Definitio. VLcus renale nihil aliud eſt, quam vnitas ſoluta, cum deperdita ſubſtantia renum, producta a materia corrodente. Forma eſt ſoluta vnitas, cum diminuta ſubſtātia; ad differentiam vulneris, in quo ſępe tantum eſt ſoluta vnitas, li. 4. meth. ab initio. Subiectū ſunt renes. Efficiēs eſt materia abradens; *Cauſa efficiens.* ad differētiam vulneris cōpoſiti, in quo, & vnitas ſoluta eſt, & ablata portio ſubſtantię, ſed vulneris cauſa incidens eſt, vlceris abradens: cōmēt. aphor. 75. ſect. 4. c. 2. lib. 6. loc. aff. E quibus locis etiam colligitur, quod hæc materia poſſit eſſe ſanguis, pituita, bilis vtraque, & materia purulenta. Sanguis eſſe non poteſt, niſi habeat uim corrodendi, ideoque non eſt ſanguis quocunque modo acceptus, ſed vt reperitur extra uenas, & arterias: dum enim ſanguis vaſa egreditur, & retinetur in renibus,

Digitized by Google

bus, ita acris euadit, vt abradat. Exit autem extra vaſa ſanguis, vel diapedeſin, quod contingit, dum ſanguis iuſto eſt tenuior, vel per anaſtomoſin, ſiue fiat a copia ſanguinis, ſiue ab impetente, id eſt, a ſanguine, qui magno impetu mouetur, ſiue etiam ab acriori ſanguine: vel per dierefin, quæ fit potiſſimum a calculo: poteſt quidem fieri ob alias cauſas quę abradunt, ſed etiam fieri poteſt a calculo renali, non ſane, (vt quidam putant:) quod calculus immediata ſit vlceris cauſa, nec enim mordax eſt calculus, ſed quia contundit, & ob inæqualitatem vnitatem ſoluit; dum autem ſoluit vnitatem vaſorum, egreditur ſanguis, qui poſtea putreſcens, & euadens mordax, vlceris cauſa eſt immediata. Idem dicendum de pituita ſalſa, debile flaua, de atra, ſed aduſta, quæ cauſa eſt vlceris cancroſi, & attrabilarij, quod raro contingit. Fit etiam vlcus a materia purulenta, quæ interdum generatur in renibus; interdum extra eos, ſupra renes, non infra. Dico autem ſupra: nam cum inflammatio alicuius partis degenerat in abſceſſum; quoties abſceſſus diſrumpitur, ad inducendum vlcus neceſſarium eſt, vt abſceſſus ſit in ſuperiori parte, vt per hunc ſitum materia purulenta in renes deſcendat; & niſi expurgetur materia purulenta; neceſſario ſit vlcus renum. Et quod dictum eſt de inflammatione partium ſupernarum, idem dicendum de inflammatione renum.

Differentia. Vlcus porro renum a forma dicitur Magnum, vel Paruum. A ſubiecto, afficitur ren, vel Vterque vel Alteruter: item, vel ſecundum Superficiem, vel ſecundum Profundum. Cauſa efficiens eſt Sanguis, Pituita Bilis flaua, Bilis atra, vel Purulenta materia.

Signa. Vlcus renum, vt in genere ſit cognoſcendum, docetur cap.3.lib.6.loc.affec.& com.75.76.ſect.4. aph. Primum indicatur e pure, quod per plures dies mingitur: nam ſi per pauciores dies excernatur, fieri poteſt, ut procedat ab abſceſſu, citra renum exulcerationem. Indicatur e dolore circa lumbos. Item, ſi cum pure excernantur arenulæ, & portio renum, ſed hoc rariſſimum eſt: & ſi cum pure egrediantur caruncula velut capilli: præterea indicatur e pure, non admodum fœtente, quia in renibus eſt calor, qui magis aptus eſt ad incraſſandum ſuccos, quam calor veſicę: item, pus eſt ſatis permiſtum cum lotio, ob longitudinem viæ; ſecus autem apparet in vlcere veſicæ: præterea facilis ſit mictio, quæ non ita facilis eſt in vlcere veſicæ. Non indicatur a febre, quia febris non neceſſario comitatur vlcus renum, cum pus non detineatur, ſed euacuetur. Quoad differentias formales; an vlcus magnum ſit, vel paruum, cognoſcitur e copia puris, e vehementia, & debilitate ſymptomatum. Num vterque ren affectus ſit, vel vnus tantum facile patiens oſtendet. Vtrum autem vlcus ſit, vel ſecundum ſuperficiem, vel ſecundum profundum, ita cognoſcitur: quia ſi ſecundum partes profundas; copioſum erit pus, & ſanguis cum pure egreditur. Quoad cauſas efficientes, an ſit ſanguis, an pituita, an bilis flaua, vel atra: cognoſcitur e proprij ſignis. Si autem fuerit pus, cognoſcitur e ſignis indicantibus progreſſam inflammationem, progreſſum abſceſſum.

Indicationes. In vlcere oritur duplex indicatio: vniendi nimirum, & regenerandi carnes. Hęc autem præſtari nequeunt, niſi remoueantur impedimenta, quæ ſunt, mala renum conſtitutio, & externus error. Impedimenta, quę pertinent ad conſtitutionem renum ſunt, vel intemperies, & oritur indicatio per contrarium alterandi: vel tumor, & oritur indicatio materiam tumoris euacuandi. Quoad errorem externum, vel eſt Communis, vel proprius. Communis eſt, per communiter impedire poteſt & vnionem, & regenerationem carnis: eſtque nihil aliud quam ſanguis peccans: ſi ergo hic peccet copia, eſt imminuendus; ſi motu, reuellendus, ſi qualitate, alterandus. Error proprius eſt, qui reſpicit priuatam regenerationem carnis: eſtque excrementum, quod in generatione carnis prouenit, & hoc cum duplex ſit, tenue indicat moderate ſiccans, craſſum, detergens. Error proprius in agglutinatione, & vnione non eſt ſanguis, non excrementum, ſed materia alimentalis, & humiditas rorida, quinimo etiam appoſita, quæ ſui pręſentia impedit vnionem, atque ob id non modo indicat ſiccans remedium, ſed magis ſiccans.

Vlcus renum in genere ſatis eſt periculoſum, com.aph.6. ſect.6. nam pars vlcere affecta quieſcere deberet, renes uero aſſiduo operantur. Augetur periculum, pręterquam enim quod renes aſſiduo trahunt materiam ſeroſam, accedit etiam quod illa materia ſit acris, ut potius faciat ad vlceris incrementum, quam decrementum. Admonet autem Galen. magis periculoſum eſſe vlcus ueſicę, quia ęgrius agglutinari poteſt. propter ſubſtantiam membraneam. Quoad differentias formales, quo maius vlcus, eo periculoſius. Item magis eſt periculoſum ſi vterque ren afficiatur, & quidem ſi ſecundū partes magis profundas. Quod cauſam efficientem; pro uaria ui cauſarum, uarie prędicendum. Si eſt ab atra bile, actū eſt, quia vlcus eſt cancroſum. Secus ſtatuendum, ſi minus prauæ fuerint materiæ. Reſpiciendum etiam ad uires, ſi infirmę ſint, vt in gracilibus in ſenili ętate, ſpes ſalutis eſt exigua. *Prognoſtica.*

Chirurgica prætermittam, quia de communi euacuatione ſæpe dixi. Lenientia, præparantia, & purgantia etiam ſupponenda ſunt. Peculiaria autē ſunt euacuantia, & agglutinantia. In vlcere igitur renum, poſt corporis expurgationem, illico confugiendum ad medicamenta, quæ poſſunt renes mundare, ab excremento tum tenui, tum craſſo. Maxime probatur [aqua ſaccharata:] & ſi contingat, vt corpus perferat calida medicamenta, [loco aquæ ſaccharatæ, vti poſſumus mulſa terebinthina.] ſi vlcus fiat a pituita ſalſa ratione viſciditatis vti poſſumus valido medicamento detergente, quia vlcus cito ſanandum, nam ſecus incurabile euadit. [Si ſaccharum non ſufficit, exhibeatis mulſam,] quod ſi caliditas, vel renum, vel corporis prohibeat, non propterea abſtinendum eſt a mulſa, ſed tunc poteſtis vti [mulſa pro ratione magis diluta: ſi enim caliditas non prohibeat, imponatis mel in maiori quantitate; ſi prohibeat, in minori, & addatis ſemina melonum: hoc modo: Recipe mulſæ aquoſæ li.1.emulſ.ſem.melon.vnc.iij. Si caliditas nō prohibeat, poteſtis uti mulſa meraciori: & addatis ceterach, & aſcendatis ad feniculum,] & cito expurgetis renes. Ideo etiam probamus [ſerū lactis: detur ad lb. ij. & ut ſit efficacius, addantur emulſ. ſem.melon.vnc.ij. ſi nonnihil mellis addideritis, erit efficacius. Sic etiam terebinthina liquore conuenienti nouies, vel decies lauari debet, vt acrimoniam deponat. *Curatio.* *Detergentia renes.*

Quando vlcus eſt mundum redditū, feſtinare oportet ad agglutinantia, quę conficiuntur [ex amylo, tragachanta, bolo Arm. & in hoc caſu maxime probatur terra ſigillata: præterea medicamēta ſunt cōficienda ex acacia, e ſucco barbæ hircinæ, ſanguine draconis. Sed notandum, quia error in hac cura eſt cauſa mortis, vt illico poſt mūdificationē, hoc, vel ſimile, conficiat: [Rec. tragacantha, boli Arm. terræ ſigil. farinę amyli, ana drac.j. cū ſyrupo ca. Ven. ſeu cū emulſ.ſem.mel. fiat paſta. Doſis a dr.j. ad dr. ij. & poſt deuoratum hoc medicamentum illico exhibeatur, [aquæ hordei vnc.vj. aut vnc.8. cū emulſ.ſem.melon. *Conſolidātia vlcus.*

Digitized by Google

lon. vnc.j. vt hoc ſc.medicamentum ſit vehiculum agglutinantis. Et vbi exhibueritis quotidie per vj. aut viij.dies continuos:conficiatis aliud medicamentum,quod ſit magis ſiccans,& magis vniens.[Recipe tragachant.terrę ſig.ſang.dracon. ana drac.j.acaciæ ſcrup.j.cum emulſ.ſem. melon.fiat paſta : doſis drac.j.cum aliquo diuretico.] Vt autem medicamenta agglutinantia efficacius agant; prodeſt vt commorentur in renibus : ad quod aſſequendum præſtat, ſi renibus applicentur, quæ habent vim nonnihil adſtringendi, & ſiccandi,veluti eſt [emplaſtrum confectum e roſis, e myrto,cydonijs,e lentibus,ſanguine dracon.bolo Arm.maſtich, &c.]

Externa.

Cibi erunt detergentes, & mundificantes : vnde parentur [ex hordeo ſem.melon. e ciceribus, &c.] Tempore autem agglutinationis condiendi cibi [cõ ſolida,oryza:vti poſſumus pedibus vitulinis, & alijs id genus, [in quibus eſt vis agglutinandi,& adſtringendi.

Diæta.

CAPVT XXX.

De affectibus veſicæ vrinariæ; ac primum de mictione Imminuta,& Ablata.

Mictio nõ ſit actio volũtaria

OPus veſicæ eſt mictio, quæ functio, & ſi ſit volũtaria nõ tamẽ primũ eſt voluntaria, nã membrũ vt agens, (nõ ut afficitur,) non modo eſt membrũ voluntarium,ſed ẽt naturale. Reſpiratio eſt functio e toto voluntaria: & ſi enim concurrat pulmo, qui eſt naturæ inſtrumentum; pulmo tamen non concurrit vt agẽs, ſed vt paſſum. Veſica aũt a mictionẽ cõcurrit ut agens, quæ non afficitur,ſed operatur. Ideo de hac fruſtratione propria agemus. Mictio fit hoc modo. Lotiũ primum ſenſim propellitur a renibus in vaſa vrinaria,a quibus veſica trahit lotium fibris rectis. At quãdo Galenus ait, veſicam non trahere lotium ita eſt intelligendus;quod veſica nõ attrahat a renibus, ſed renes propellant in veſicam per vaſa vrinaria,& his vaſis veſica trahat per fibras. Detinetur autem lotiũ in veſica,ne continuo homines mingere cogantur : detinetur autem tempore decenti, per fibras obliquas, & per muſculum,qui ceruicem adſtringit, poſtea naturaliter expellitur, ab expultrice veſicæ, per fibras tranſuerſas; cui expulſioni,opem fert muſculus ceruis; dum non conſtringitur, ſed potius laxatur, opem etiam ferunt abdominis muſculi ſimul cum ſepto tranſuerſo. Porro præter naturam fit mictio quando receſſus eſt a mictione naturali:qui eſſe ſolet;cum mictio Aufertur, Imminuitur, vel Deprauatur. Cum aufertur fit lotij ſuppreſſio ἰσχουρία, ſi imminuitur, & cum difficultate egreditur in parua copia, δυσουρία, ſi deprauatur, fit lotij incontinentia, ardor lotij, στραγγουρία, ſtillicidium cum ardore, dolore: vtreque autem hæ noxæ referuntur ad mictionem vel diminutam,vel deprauatam.

Mictio naturalis vt fiat.

Differentia mictionis præter naturam.

De Iſchuria.

Cauſa mictionis ablatæ.

ISchuria eſt functio ablata veſicę, dependens a fruſtratione expultricis lotij. In præſentia cauſas mictionis imminutæ,prætermittam,sũt enim eædem cum cauſis ablatæ, ſed differunt ſecundum magis, & minus Cauſę ablatæ mictionis, proponuntur a Galeno cap. 1.li.1.de loc.aff. capit. 2. lib. 3. de cauſ.ſympt.ca.4.lib.6.de loc. aff. ſermo autem eſt, non tantum de actione læſa, de primo ſymptomate, ſed etiam de exeunte, quia detinetur,quod egredi deberet. Aufertur autem mictio, uel læſa facultate, expultrice, vel ob errorem externum. Læditur facultas, vel quia Labefactatur, vel quia Impeditur. Per læſam facultatem intelligimus morbum vel in veſica, vel in muſculis ceruicis ipſius veſicæ. Quoad veſicam, læditur expultrix, vel quia labefactatur,vel quia impeditur. [Intelligimus hic expultricem, quæ lotium expellit, non quæ propellit excrementa tertiæ coctionis, tum tenui, tum craſſa, quę ſunt excrementa nutritionis veſicæ.] Labefactatur ob quamlibet intemperiem inſignem,& potiſſimum humidiorem,ac frigidiorem : cuius cauſæ poſſunt eſſe opiata, & alia refrigerantia: nam dum fit mictio ſecundum naturam,oportet,ut veſicæ corpus contrahatur per tranſuerſas fibras, alias nõ fit mictio. Detinetur igitur lotium, ſi contingat,vt ea ſit conſtitutio in veſica, ut non poſſit conſtringi;& hoc interdum fit ob errorem externum;tum ratione lotij copioſi, uti illis accidit, qui cum magnatibus conuerſantur, qui licet mingendi appetitus adſit, detinent tamen lotium,& hoc in tanta copia augetur,vt veſica non poſſit amplius contrahi:Fit etiã hoc interdum ob frigidam intemperiem, coniunctam cum humiditate, ſiue ſiccitate; quæ in cauſa ſunt, ut veſicę corpus conſtringi nequeat. Expultrix vero non labefactatur, ſed impeditur ob morbum in mala compoſitione, nimirum in magnitudine aucta, & potiſſimum in anguſtia ceruicis, ſeu colli veſicæ. Dum veſica inflammatur,lotium ſupprimitur impedita facultate: fit autẽ in veſica phlegmone,ſicut in alijs partibus. Eſt etiam vitium in anguſtia, quæ varia eſſe poteſt, ſicut varia eſſe poteſt materia, quæ anguſtum reddit meatum ceruicis veſicæ, poteſt eſſe ſanguis concretus,pus craſſum, calculus renum, vel veſicæ,caro, tuberculum carnoſum, quod vitium accidit poſt gonorrhœam, poſt vlcus, dum enim vlcus perducitur ad cicatricem, ſolet nutrimentum ſuſcipere, & ita caro aucta, ſolet foramen obturare : poteſt cauſa eſſe tuberculum inflammatorium, quod facile perducitur ad ſuppurationem : poteſt eſſe tuberculum pituitoſum, quod non ita facile cedit ſuppurantibus : fieri etiam poteſt,ut anguſtia procedat a materia pituitoſa,craſſa. His de cauſis anguſtus redditur meatus, potiſſimum ob conſtipationem & obſtructionem : interdum etiam ob compreſſionem, cum ratione humoris exiſtentis in ceruice,meatus ille internus comprimitur. Inſuper lęditur etiam facultas muſculi ceruicis; & læditur hęc, quando muſculus affligitur morbo, ut dum afficitur conuulſione, propter phlegmonem, aut repletionem; item dum afficitur tumore, & proinde morbo aucto in magnitudine; interdum in immodica ſiccante; & ratione huius conuulſionis ita conſtringitur, ut non poſſit relaxari. Præterea concurrit error externus, qui petendus eſt e cauſis modo Internis, modo Externis. Internæ cauſæ poſſunt eſſe inflammatio, tumor in partibus uicinis, ut recto inteſtino, & huius ratione ita comprimitur ceruix veſicæ, vt non fiat mictio,propter anguſtiam. Idem fit, ſi renes laborent morbo in mala compoſitione, ut non poſſit tranſire lotium, & hęc dicitur lotij ſuppreſſio non exquiſita, ſed notha; quia non eſt morbus in veſica, ſed renibus. Sic etiam ſi vas urinale rumpatur, vrina non deſcendit. Internis cauſis etiam materia morbi annumeratur, ut dum lotium copioſum eſt in cauſa ablatæ mictionis, quia ita extenditur ueſica, ut non poſſit conſtringi. Colligitur autem lotium copioſum in veſica, quia patiens non ſentit ueſicam repleri, eo quod ſenſus tactus in ueſica otiatur. Otiatur autem uis ſenſifica, quia uel non ſuſcipitur, uel non tranſmittitur. Non ſuſcipitur,

Facultas veſicę labefactata.

Facultas veſicæ impedita.

Facultas muſculi ceruicis, labefactata.

Error externus.

Digitized by Google

dum noxa eſt in neruis veſicæ, vt non poſſint vim animalem ſuſcipere; Non tranſmittitur, cum eſt uitium in ſupernis partibus nerui, vel potius homo alijs negotijs eſt occupatus. Errore cauſa externa ſumi poteſt, dum homo plus iuſto bibit, & copioſum generat lotium quod ubi detinetur, eſt in cauſa, ut veſica non contrahatur.

Signa. Mictio aufertur vel imminuitur, quod patiens facile manifeſtabit. Num autem auferatur læſa facultate, vel ob errorem externum, diſtinguitur e ſignis indicantibus morbos, vel veſicę, uel muſculi, nam hiſce aliquo morbo correptis, erit mictio ablata læſa facultate. Morbus autem veſicę & muſculi, ita diſtinguetur. Si eſt in veſica; poteſt eſſe intemperies, & mala compoſitio. Si fuerit intemperies, eſt in cauſa, vt expultrix non poſſit contrahere corpus veſicę; ideoque oportet, ut manibus contrahatis veſicam, & cum ex hac compreſſa redditur lotium, dicendum, eſſe labefactatam expultricem; ſin minus, impeditam, ut ſi fuerit anguſtia in ceruice, nimirum conſtipatio, vel compreſſio, e calculo, vel alia materia. Si morbus fuerit in muſculis ceruicis; licet comprimatur veſica, non tamen fiet mictio. Prҿterea etiam cognoſcitur lęſa facultas, ſi non adſint indicia erroris externi. Porro impeditur facultas vel veſicę, uel Muſculi. Si muſculi, erunt indicia conuulſionis, ſi ſigna hęc non ſunt, dicendum, impeditam eſſe facultatem veſicę expultricem. Cum vero a morbis multis poſſit impediri, e proprijs indicijs morbi cognoſcentur, uerbi gratia, ſi fuerit calculus; ſentient ęgri moleſtiam, dolorem circa pubem, & potiſſimum dum equitant, dum per loca inęqualia ambulant: ratione etiam triſtis ſenſus, qui excitatur a calculo, ægri, pręſertim pueri, frequenter ſcalpunt pudenda, potiſſimum in perinæo, capite primo, libro primo, de loc. aff. prҿterea ſunt ſigna calculi, & pręceſſit mictio arenularum. Si vero fuerit inflammatio, perſentiunt ardorem in toto veſicæ corpore, comitatur febris, ita vt hæc inflammatio ſit magni momenti. Si materia fuerit carnoſa: prægreſſa ſunt vlceris ſigna, præceſſit gonorrhœa. Si fuerit ſanguis grumus, pręceſſit ſanguinis mictio; huic ſi lotij ſuppreſſio ſuccedat, probabile eſt anguſtiam prodire a ſanguine grumoſo: inſuper ſunt animi deliquia, & refrigerantur extrema, quæ fiunt dum ſanguis grumoſus detinetur. Si obſtructio fiat ab alia materia, vt pituitoſa, purulenta, ſunt propria indicia: a materia purulenta, verbi gratia, ſi præceſſit abſceſſus circa renes: vnde, ſi pus cũ lotio egrediatur, & poſtea mictio auferatur; ſignum eſt, mictionem auferri a craſſo illo pure. Si præceſſit externa cauſa, cognoſcitur ex ęgri & aſtantium relatu: ſin minus, cauſa eſt interna. Cæterum, in ſuppreſſione lotij error externus, dum ſumitur a cauſa interna, nimirum a vitio renum in anguſtia ita cognoſcitur: loca affecta oportet tangere, num tumor ſit circa regionem veſicę, qui adeſt, dum veſica eſt repleta: pręterea interrogandi ægri, an adſit voluntas mingendi, ſi enim vitium ſit in renibus, vt lotium non pertranſeat, non adeſt voluntas mingendi, & ita citra rationem eſt, vti ſyringe.

Indicationes. A functione lęſa non ſumuntur præſidia. Quare ſi lotium ſupprimatur labefactata facultate, oportet veſicam calefacere, ſi ob frigidam intemperiem labefactatur. Impeditur facultas, ob morbos veſicę, & muſculi. Morbi veſicę non ſunt ex vſu; ideoque ad materias reſpiciendum eſt. Si materia eſt calculus, euacuandus; ſi caro, tollenda: ſi pituita, tollenda. Si muſculus conuulſione afficitur, ſi ex inanitione, humectandum; ſi e repletione, euacuandum. Si fiat ab errore externo, ſiue ſumatur a cauſa interna, ſiue externa; quia cauſa eſt ex vſu, dummodo ſit pręſens, & perſeueret, eſt remouenda.

Prognoſtica. His ſcopis interdum facile, quandoque difficulter, aliquando etiam nullo modo poſſumus ſatisfacere. Si enim ablata ſit mictio, labefactata facultate ob intemperiem frigidam, facile poteſt veſica comprimi, vt reddatur lotium: & hæc frigida intemperies poteſt tolli a calore, idque non difficulter omnino; Facile etiam malum tollitur, ſi ab errore externo oriatur, ſi enim verbi gratia, collecta ſit vrina ob negotium, manibus compreſſa veſica, liberat. At periculoſum eſt malum, ſi fiat ratione inflammationis, ratione tumoris carnoſi, ratione grumoſi ſanguinis, prout enim materia eſt magis rebellis, ita augetur difficultas, vt actum fere ſit in conuulſione exinanitione, quæ febribus ardentibus ſolet ſuccedere, nam iſti e lotij ſuppreſſione celerrime moriuntur.

Curatio. In hoc malo confugiendum ad venę ſectionem, ad ſyringem. Venę ſectio locum habet, ſi ſanguis peccet, vt in inflammatione ceruicis veſicæ, hic quidam decepti, dum putant eſſe affectum inteſtinorum vtuntur clyſmis carminatiuis. Circa Syringem notandum; Si ſuppreſſio lotij fiat renum vitio, vt vrina non deſcendat; ſi uſtra vtimur ſyringe. Si in veſica lotium detinetur, neque tum ſemper ea vtendum, & pręſertim dum ſupprimitur ob inflammationem, quia ſoluitur vnitas; non enim poteſt ſyrinx immitti, niſi dilatetur ceruix, quia tumor intus impedit. Si non affuerit inflammatio, optimum erit ad ſyringem confugere, & poſſumus etiam eius loco immittere candelam paruam, oblitam ol. communi, vel amygdalino.

Si ladatur mictio ob calculum veſicæ, opus eſt perforare ceruicem, & lapidem extrahere; quod tuto & fęliciter fit a medicis prudentibus: adeſt enim præſentia indicantis, & nil prohibet. Hæc perforatio interdum eſt neceſſaria, dum lotium ſupprimitur e concreto ſanguine; non ſemper tamen, ſed cũ ſanguis retinetur; & non cedit alijs remedijs, prius tamen alia auxilia tentanda.

Medicamenta. Medicamenta varia eſſe poſſunt, pro varietate cauſæ: nos circa pręcipuas cauſas digrediemur. Si ergo auferatur mictio a calculo, iam diximus de remedijs calculi. *Ad grumos ſanguinis.* Si fuerit grumus ſanguinis, neceſſe eſt ad valentiora confugere, vnde detur [decoctũ nymph. origã, & addatis vnc.ij. oxymelit. ſcillitici.] Si his non reſoluatur ſanguinis grumus, confugiendum [ad lixiuium, in potu dando vnc.vj. vel vij. & ſyrupi cap. Ven. vnc.j. vel vnc.j. emulſ. ſem. melon. & drac.j. calcis viuæ] vt vult Aetius. Vrgente neceſſitate non improbantur [cantharides,] non eſt abs re, vti extrinſecus, & immittere per ſyringem. Vel medicamenta parentur [ex aqua maris, & muria, de lixiuio acerrimo, & calce:] ſatius eſt ijs vti extrinſecus, deinde intrinſecus. Vti etiam poſſumus nonnullis, quæ occulta qualitate iuuant: vt eſt [veſica danulæ puluerifata, a drac.j. ad ij. cum aliquo diuretico. Commendatur etiam puluis cancrorum fluuiatilium, & marinorum in eadem quantitatem.

CAPVT XXXI.

Iterum de ſuppreſſione, ſeu retentione lotij paulo luculentus agitur.

Cauſa. 1. Anguſtia. SVppreſſio vrinæ fit, lęſa facultate expultrice, aut ob errorem externum. Si læſa facultate,

Digitized by Google

tate, vel Labefactatur, vel Impeditur. Si impeditur, eſt Compreſſio, Conſtipatio, Subſidentia, vel Obſtructio. Compreſſio eſt, dum foramen colli veſicæ ita anguſtetur, ut expultrix lotium expellere nequeat. Hęc compreſſio fit a tumore ſiue calido, ſiue frigido, vicinarum partium, nimirum inteſtini recti, & in mulieribus vteri. Conſtipatio fit a multis cauſis: a tumore, non partium vicinarum, ſed qui occupat collum veſicę, ſiue ſit tumor inflammatorius, ſiue frigidus: fit etiam conſtipatio a calculo, in renibus, aut veſica genito, qui protruſus ad orificium ceruicis veſicæ, meatum ita occludit, ut lotium ſupprimatur: pręterea fit a tuberculo:(tumor eſt morbus in magnitudine aucta, ſecundum propriam ſubſtantiam ceruicis veſicę: tuberculum autem eſt paruus tumor, qui non obſidet ſub ſtantiam ceruicis, ſed meatum cuius parietibus adhęret;) tuberculum autem triplex eſſe poteſt, nimirum carnoſum, quod fit poſt vlcus, & præſertim poſt vlcus, quod ſequitur gonorrhœam: item calloſum; quod fit ſenſim e craſſa & lenta materia: itē phlegmonoſum, de quo comm. aphor. 82. ſect. 4. cuius cauſa eſt materia ſanguinea. Subſiſtentia fit, quā do aliqua cum violentia ſubſidet meatus ceruicis: id quod fit ab immodica ſiccitate, vt aliquando in febribus ardentibus: poteſt enim fieri propter conuulſionem, vt Galenus ſtatuit, comm. 17. ſect. 3. li. 1. prorhet. Obſtructio fit ab humore:(anguſtia enim a pure facta, potius eſt conſtipatio, quam obſtructio, ſi exacte loqui volumus.) Humor hic eſt ſanguis, vel Pituita. Sanguis, quoties grumeſcit: alias enim ſi fluit, non retinetur, neque obſtruit. Eſt pręterea pituita lenta, & craſſa. Labefactatur facultas ob intemperiem potiſſimum frigidam, cuius ratione veſica conſtringi nequit. Fruſtratur etiam facultas expultrix ob errorem externum, qui nihil aliud eſt, quam lotium copioſum, cum ſcilicet veſica adeo repletur lotio, vt expultrix nequeat contrahere veſicam, quamuis nullum ſit vitium in muſculis, vel ceruice. Et ideo lotium hoc copioſum, ut cauſa immediata fruſtrationis facultatis, cum non ſit morbus, eſt error externus. Repletur autem veſica lotio copioſo, nobis vel Inuitis, vel Volentibus. Inuitis quidem nobis; dum vis animalis ſenſifica, vel non Suſcipitur, vel non Tranſmittitur, vt in veſica non ſit ſenſus præſentis lotij: [Miror Altimarum, & alios, qui putant, facultatem contractricem, differre ab expultrice.] Non ſuſcipitur facultas animalis, dum in neruis ad veſicam pertinentibus eſt anguſtia, cum ergo facultas non ſentiat lotium, hoc nobis inuitis multiplicatur. Hæc autem poteſt vocari paralyſi veſicæ: [eſt alia etiam paralyſis in veſica, ſpectans ad ceruicis muſculum, cum huius motus ita aufertur, vt non fiat ſuppreſſio, ſed incontinentia lotij, at de hac paralyſi iam non loquimur, ſed de illa, quæ ſpectat ad neruos veſicę, quorum beneficio veſica, naturaliter habens, ſe repleri lotio ſentit, & ad expellendum inſurgit.)] Nō tranſmittitur ſenſus ad veſicam, in delirijs, phrenitide, lethargo. Interdum lotium aggregatur, nobis volentibus: ſtimulamur enim ad mictionem, ſed mingere nolumus, quia negotijs ſumus occupati.

2. Intemperies.
3. Vrina nimis replens veſicam.

Differentiæ. Differentiæ non ſumuntur a forma, neque a materia. Quoad cauſam efficientem; lotij ſuppreſſio fit, vel Læſa facultate, uel ob Errorem externum. Læſa facultas. Labefactatur vel Impeditur. Impeditur ob compreſſionem, conſtipationem, ſubſidentiam, vel obſtructionem. Error externus, eſt lotium copioſum, quod aceruatur nobis inuitis, vel volentibus.

Signa. In genere hoc malum facile cognoſcitur, quia homines mingere nequeunt. Diſtinguendum autem eſt, cum ſupprimatur lotium, ob læſam veſicam, vel quia malum ſit in renibus, altera enim propria ſuppreſſio eſt, altera impropria. Suppreſſio propria eſt, quando adeſt deſiderium mingendi: præterea circa veſicę regionem eſt dolor ac tenſio. Hęc non adſunt, ſi malum pertinet ad renes, tunc enim lotium in veſicam non fluit. Quoad differentias a cauſa efficiente. Si labefactatur facultas; ſigna adſunt frigiditatis, pręceſſere cauſæ refrigerantes, verbi gratia, dum medici ad veſicæ inflammationem curandum vſi ſunt nimis refrigerantibus: cognoſcitur etiam, quia hoc ſymptoma fit paullatim, & non ſubito, paullatim enim fit intemperies, pręterea cognoſcitur quia, ſi veſica manibus comprimatur, patiens mingit. Si facultas impediatur ob anguſtiam: anguſtia in genere indicatur; inde quod, licet manibus veſica comprimatur, homo tamen non mingit. In ſpecie compreſſio noſcitur e ſignis indicantibus tumorem vicinarum partium, nimirum vteri, inteſtini recti. Conſtipationis cauſa varia eſt, ſi, verbi gratia, fuerit lapis, vrina repente ſupprimitur: & ratio eſt, quia calculus poteſt repente impetum habere in ceruicis meatum: præterea, ſi homo commoueatur, ſi ſupinus decumbat, mingit; quia fieri poteſt, ut lapis deſcendat, & relinquat meatum ceruicis, item in pudendis ægri ſentiunt pruritum, vt frequenter ſcalpant pudenda: fieri etiam poteſt, vt prægreſſa ſint calculi renalis indicia, & deſcenderit calculus a renibus per vaſa vrinaria in veſicam, neque extra veſicam egreſſus ſit calculus, pathognomonicum & perpetuum ſignum calculi in veſica eſt ardor lotij, ſemper enim mingunt cum dolore. Si interdum contingat, ut ſit ſuſpicio uel ſalſæ pituitæ, vel lotij acrioris, ut ardo vrinæ ex his cauſis prodire videatur: poſſumus diſtinguere ex arenulis, ſeu calculis alias excretis, & tandem beneficio ſyringis. Si conſtipatio fiat a tumore, tactu ſentitur renitentia, & cum tumor poſſit eſſe calidus, vel frigidus, calidus tumor & inflammatio cognoſcitur e vehementi dolore, e ſenſu caliditatis, e febri, frigidus, contra. Tuberculum cognoſcitur immiſſione candelæ, nec enim tactu hoc deprehenditur, cum ſit intra meatum; ſed candelę immiſſione euidens impedimentum ſentitur. Tuberculum autem carnoſum eſſe iudicabitur, ſi pręceſſerit gonorrhoea, ad quam vlcus ſit ſubſecutum. Calloſum cognoſcitur e duritiæ, quæ in candelæ immiſſione ſentitur, adſunt ſigna pituitæ; pręceſſit non ſuppreſſio lotij, ſed difficultas mingendi. Phlegmonoſum cognoſcitur e dolore, & calore. Conſtipatio a pure fieri cognoſcitur, quia poſt abſceſſum ex aliqua parte egreſſum eſt pus, vnde ſi ſuccedat lotij ſuppreſſio, iudicandum e retento pure produci. Subſidentiam fieri e ſiccitate, cognoſcitur, e febri ardente, & ſiccitate totius. Si fiat e conuulſione, hanc oculis poteſtis percipere. Obſtructio, ſi fiat a ſanguine; cognoſcitur, quia ſanguis pręceſſit in lotio, & cum retinetur ſanguis, quia grumeſcit, non modo ſupprimitur lotium, ſed etiam pulſus fit debilis, fit ſyncope, vt totum corpus refrigeretur; quia ſanguis extra proprium locum exiſtens, non modo vertitur in grumum, ſed etiam quemadmodum materiam veneficam acquirit. Si obſtructio fiat a pituita; cognoſcitur, quia ante ſuppreſſionem egreſſa eſt materia pituitoſa, quę poſtea detinetur, & cauſat obſtructionem. Error externus cognoſcitur, quia malum ſubito fit: &, ſi veſica manibus comprimatur, hęc compreſſio iuuat. Vtrum autem lotium copioſum ſit collectum, nobis inuitis, aut volentibus, facile cognoſcitur.

Pręſidia ſumuntur ab efficiente cauſa ſuppreſſionis: poſſuntque eſſe curatiua, & præſeruatiua. Si ef- *Indicationes.*

Digitized by Google

fici ens eſt morbus,ſunt curatiua; ſin minus, præſeruatiua, quæ tamen in arte curatrice, ratione finis vniuerſalis, poſſunt nuncupari curatoria. Si ergo facultas labefactatur ob intemperiem frigidam; oritur indicatio calefaciendi. Si impediatur facultas ob anguſtiam, ſiue ſit compreſſio, conſtipatio, &c. nulla ſumitur indicatio curatiua ex vſu, ſed omnis eſt præſeruatoria,quę ſumitur a cauſa anguſtiæ:verbi gratia,ſi anguſtia fiat ob ſanguinis grumum,indicatur eradicans, diſſoluens. Quoad errorem externum; ſi fiat nobis inuitis, excitanda eſt virtus ſenſifica, quæ ſopita eſt, euacuanda materia, quæ replet neruos, &c.

Prognoſtica. Suppreſſio lotij in genere eſt vitium periculoſum, niſi enim occurramus, fiunt dolores, conuulſiones, tremores, deſipientiæ, quia partes principes in conſenſum trahunt, & cito etiam ægri moriuntur. Quoad differentias: Si facultas labefactatur, tollitur quidem ſuppreſſio lotij, per veſicæ compreſſionem, ſed non tollitur cauſa: quia calefacienda eſt frigida veſica,quod conſequi poſſumus, ſed non ita facile, præſertim ſi intemperies frigida fuerit in habitu. Si impediatur facultas, & primum per compreſſionem; oportet perpendere vim,& vehementiam tumorum vicinarum partium.Quo ad conſtipationem,ſi fuerit tumor inflammatorius, vitium ſatis periculoſum. Si tumor frigidus; vix adimitur longo temporis ſpatio. Si fuerit veſicæ lapis, tranſponitur, ſed non poteſt frangi, ſicut calculus renalis,ideoque ad ſectionem confugiendum. Si tuberculum fuerit, ſiue carnoſum, ſiue calloſum; impoſſibile eſt, integram curam explere,ſed minuere tantum poſſumus, locus enim eſt reconditus, medicamenta abluuntur, cauſa morbifica reſiſtit. Si tuberculum fuerit phlegmonoſum; quandoque ſuppuratur, & fit ruptio, vnde homines liberantur. Si pus fuerit, poteſt euacuari, ſed vlcus ægre conſolidatur,& pro vario ſtatu vlceris,& pro vario loco. Si fuerit ſubſidentia, & fiat ratione ſiccitatis, maxime difficulter malum hoc remoueri poteſt. Si conuulſio ex inanitione: actum eſt: ſi e repletione difficulter curatur. Si conuulſio non proportionata ad materiam; poteſtis polliceri ſalutem, quia materia poteſt euacuari.Si fuerit obſtructio: ſi a pituita; curari poteſt,ſi a ſanguinis grumo, maxima eſt difficultas; unde Galen. e tali cauſa vnum tantũ vidit curatum cap.3.lib.6.loc.aff. nam ſequitur maior putredo, & tandem mors, ideoque in hac ſuppreſſione maxime feſtinandum.Quoad errorem externum: Si lotium colligatur copioſum nobis inuitis,in paralyſi neruorum, malũ eſt incurabile, quia locus nimis profundus. Si fiat e phrenitide & lethargo, videantur propria cap.Si nobis volentibus,facile & ſponte curatur.

Curatio. chirurgia Quoad materias præſidiorum: probatur venæ ſectio, ſi ſanguis peccet, vel vt cauſa principalis, vt in phlegmone ceruicis ueſicæ, uel ut cauſa ſine qua non,habens rationem impedimenti, vt ſi ſit copioſus in toto, impetu commotus, in forma peccans. Notetur circa [quando:] Si ſanguis habet rationem cauſæ principalis, vena ſecanda actu exiſtente ſymptomate,ideſt,lotij ſuppreſſione: nam ſi uoluerimus vti uel ſyrange,vel relaxantibus, vel diureticis, interficiemus ægros. Sed ſi ſanguis habet rationem cauſę ſine qua non vacuandus eſt extra acceſſionem. Licet etiam confugere ad ſectionem in peritoneo. In calculo non improbatur candela,neq; ſyrinx: hæc tamen in phlegmone non vtendũ,quia hac præſente non poſſumus pertranſire in veſicam, & augemus phlegmonem. Manu etiam comprimere licet veſicam, quia, niſi ſit anguſtia, tolletur lotij ſuppreſſio.

Medica- Medicamenta totius ſupponam. Propria, vel reſpiciunt Cauſas, ut vlcus, inflammationem, calculum,&c. de quibus ſuis locis, vel Symptoma, quorum vſus eſt actu exiſtente lotij ſuppreſſione; de quibus paucula afferimus. *mẽta ad ſymptoma actu affligẽs.* Quare niſi ſit inflammatio, probatur [medicamentum confectum ex amomo,acoro, ammoniaco,aniſo,& aſaro,& amygdalis amaris,dauco,coſto, myrrha, rubia tinctorum, ſabina, virga aurea, quam aliqui habent pro ſecreto.] ſi reliqua non conferant, licet adſcendere ad [cantharides,]quia agitur de uita, verbi gratia, ſi aliter non poſſumus, licet hoc uti medicamẽto: [recip. integram cantharidem(quia alę alexiteria ſunt ventris (pulueris veſicę daulę, ideſt, muſtelę, pulueris cancrorum fluuiatilium & marinorum ana ſcrup. j.cum ſyrupo cap. Ven.fiant pilulę. Poſt pilulas exhibeatis iuris cicerum rubeorum vnc.iij.vel v.& ſucci raphani vnc.ij.]Licet etiam vti cõpoſitis illi medicamentis, vt[elect. Iuſtino,ſi de ciceribus.] Deniq; omnia lapidem frangentia vſui ſunt, actu exiſtente ſuppreſſione: dummodo non ſit inflammatio. Probantur etiam extrinſecus applicita. Niſi ergo ſit phlegmone,hoc vtamur:recip.bacc.lauri vnc.ſ.anethi,fol.maluæ parietarię,ana P.ſ.ſucci raphani, farinæ cicer.rubeorum,butyri,adipis anatis, ol.de ſcorpi. ana vnc.ſ.ol.lil.alb.vnc.j.Miſc.]Hoc,& alia huius generis applicentur ſuper pinæum, & ſecundũ regionem inteſtini recti.Et his partibus applicetur ueſica bubula, his oleis ſemiplena. Probatur [inſeſſus in balneo aquæ dulcis,cum malua,althęa,&c.& magis prodeſt inſeſſus in oleo communi,] ut partes relaxẽtur,& lotium poſſit permeare.Multum poſſunt[clyſteres,]quibus, ergo interdum ſolis lotijs ſuppreſſionem curaui, cum alijs non cederet: fiant e laxantibus,emollientibus.Potiſſimum præſtat vſus medicamentorum quæ per os aſſumuntur, tempore inſeſſionis.Ratione ſymptomatis, accipere poſſumus [cimicem viuentem,] & mittere in foramen glandis, ut vis ſopita excitetur. Si horum copia non ſit; imponatis [aliquid ſalis.] Et his addatur diligens viuendi ratio:quę potius cauſas reſpicit, quam ſymptoma, ſeu præſentem ſuppreſſionem.

CAPVT XXXII.

De mictione deprauata.

Cauſa. Deprauata mictio dicitur Strãguria,& vrinæ ſtillicidiũ.Fit vel Lęſa facultate,vel ob Errorem externũ.Lęditur facultas, ob morbum Veſicæ,vel Muſculi. Veſicæ morbus primũ eſt vlcus: tũc enim non detinetur lotiũ,ſed fit mictio cũ difficultate, et ardore. Deinde alius veſicę morbus eſt,qui inducitur a calculo,non quidẽ anguſtante meatũ ceruicis,ſic enim potius eſſet conſtipatio,et mictio ablata,vel imminuta; ſed quatenus eſt morbus in numero: hic enim numerus auctus ſui pręſentia eſt in cauſa,vt cũ difficultate, & dolore fiat mictio, ac potiſſimũ ægri torquentur circa finẽ mictionis.Muſculi morbus eſt paralyſis: vnde muſculo laxato,pręter voluntatem lotium egreditur.Inſuper hæc actio læditur ob errorem externum,qui eſt deſumendus e cauſis Internis & Externis. Internæ,ſunt mala, non veſicę, non muſculi, ſed vicinarum partium: vt ſi fuerit tumor, inflammatio, non in parte inferiori, ſed ſuper veſicam, ſemper comprimitur veſicæ corpus,vt deprauata fiat mictio;quod vtero gerentibus contingit. Adhęc occurrit materia acris, & lotium acre, permiſtum cum acri materia, cum ſalſa pituita, cum ſanie, cum materia biliosa: nam dum iuſto acrior redditur vrina,cogitur homo

iuſto

Digitized by Google

iuſto frequentius mingere, & ideo deprauatur mictio. E cauſis externis poteſt error deſumi, quatenus redditur lotium acre; nam mordax fit lotium, modo ob feruorem iecoris, renum; modo ob prauum victum & potum, vſumque frequentem ciborum & potuum acrium.

Signa. Num autem mictio deprauata procedat a læſa facultate, & ob errorem externum; ſic cognoſcitur: Si enim lędatur facultas, adeſt vel vlcus in veſica, vel paralyſis. Si ſit vlcus, lotium redditur cum dolore, perſentitur acrimonia, mordacitas, & interdum egreditur ſanies, quę ab vlcere procedit. Si fiat a paralyſi; fit mictio ſine dolore, citra voluntatem. Si fiat ob errorem externum: ſi cauſa ſit interna; erunt ſigna caliditatis hepatis & renum, ſalſæ pituitę, bilis, neque in viuendi ratione error eſt commiſſus. Quod ſi poſt agrumina copioſa, poſt aromata fiat ardor vrinę, & mictio corrumpatur; procul dubio corrumpitur ob errorem externum, qui fit a cauſa externa.

Indicationes. Præſidia ſumuntur a cauſis lędentibus facultatem, & ab errore externo: uerbi gratia, in vlcere ſunt indicationes vlceris; de quibus cap. de vlcere ventriculi. Error externus, qui præſens eſt, remouendus.

Prognoſtica. Conſiderãda autem hic eſt vis cauſarum & morborum: verbi gratia, ſi ob lotium acre deprauatur mictio, quod ſi tale redditum a cauſa primitiua; facile tollitur vitium difficilius autem ſi a caliditate renum & iecoris; & adhuc difficilius ſi ex vlcere; nec tamen credendum veſicæ ulcus omnino non poſſe curari; nam ſi diligentes erimus, antequam figat radices, non erit impoſſibile. Eſt etiam magna difficultas, ubi paralyſis eſt in cauſa, quia eſt vitium ſatis rebelle, lib. 1. de locis affect. Et ſic diſcurrendũ per morbos & cauſas.

Curatio. Medicamentis uarijs utendum, pro differẽtia cauſarum, verbi gratia, ſi fiat a paralyſi, calorificis utendum. Si ex ulcere, utendum ijs, de quibus in vlcere ventriculi eſt dictum. Differentia tamen eſt, quia in vlcere veſicę, medicamenta immittere poſſumus per ſyringem. Debent autem parari [e ſero lactis cum ſaccharo,] & primo detergentia, deinde ſiccantia moderate. Medicamenta paretur [e ſarcocolla, e thure, e tragacantha.] De agglutinantibus alibi egimus. Gal. li. 4. method. proponit medicamenta, quę competunt parti ulceratæ. *Appropriata.* Porro in mictione deprauata, & potiſſimum in lotij incontinentia, ſecundum Auicen. & Paul. uti poſſumus quibuſdam a proprietate iuuantibus; ut eſt [puluis paratus a gutture gallinæ, puluis e ueſica ſuilla, & quidam hoc pro ſecreto habent, potiſſimum in pueris, qui non poſſunt retinere lotium. Eſt & puluis teſticuli leporis, cerebri eiuſdem: quibus uti licet a drac. j. ad drac. iij. Et ut hę materiæ in ueſicam perducantur, miſcenda ſunt diuretica.]

CAPVT XXXIII.

De Partium Genitalium vitijs; & primum de Gonorrhoea.

Definitio. MEmbra generationi deſtinata, afficiſolent gonorrhoea. c. ult. li. 6. lo. affe. c. 10. lib. 14. de vſ. part. c. 4. lib. 3. de cauſ. ſympt. Eſt autẽ hoc vitium in quo fluit ſemen. Huius ergo ſeminis fluxus, eſt exiens mutatũ ſeminis, aſſiduo per colẽ egredientis. Eſt autem exiens mutatum, non toto genere pręter naturam, ratione materiæ exeuntis, quia per colem ſecundum naturæ leges ſolet egredi ſemen. *Cauſa.* Eſt autem præter naturam, quia intempeſtiue egreditur, nobis inuitis, aſſiduo. Hoc ſymptoma ſecundũ, refertur in actionẽ lęſam retentricem, quæ pertinet ad uaſa ſpermatica: nam ſi intus præter naturam ſemen detineretur, nõ fieret gonorrhoea. Hæc autem actio lęditur, uel Læſa facultate, uel ob Errorem externum. I Læditur facultas retentrix vaſorum ſeminalium, quia uel Labefactatur, uel Impeditur. Labefactatur ob intemperiem quamlibet inſignem, & potiſſimum humidiorem, vi cuius ita laxantur uaſa, ut ſeminalis materia non detineatur. Hæc autem humida intemperies, poteſt eſſe uel ſimplex, uel coniuncta cum calida. Impeditur facultas, ob malam compoſitionem, ob immodicam apertionem uaſorum: ſiue fiat ex immodico coitu, ſiue ab immodico exercitio & motu. Læditur uero ob errorem externum, ob uitium ſeminis, quod ſane uitiũ, uel eſt in Quantitate, uel Qualitate. II. In quanto; cum eſt copioſum, ſiue ex intermiſſa Venere, ſiue e copioſis cibis. Peccatum eſt in qualitate uel Manifeſta, uel Recondita. Si in manifeſta; uel Prima, uel Secunda. In prima, cum ſemen eſt calidius, mordax, ſiue tale ſit a iecore calidiore, ſiue ab aſſumptis acribus & calidis. In ſecunda qualitate eſt etiam uitium; dum ſemen eſt redditum, uel tenuius, uel putridum. Redditur tenuius; quia non concoquitur, ſed crudum permanet, ſiue e frigiditate vaſorum, ſiue iecoris & ventriculi, ſiue e frigidis aſſumptis, nam dum crudum permanet, eſt etiam fluxile, & liquidum, ut non detineri poſſit. Peccatum in ſecunda qualitate, potius comitante formam, quam materiam eſt, dum ſemẽ putreſcit; quod fit quando concurrente extraneo calore a natura non poteſt regi. Qualitas recõdita eſt, dum ſemen afficitur uirulentia gallica, quę expultricem irritat, ut non poſſit detineri: poteſt etiam ea virulentia eſſe, qualis uiget in leproſis, & elephanticis.

Differentia. Actio hic læditur, uel Læſa facultate, uel ob Errorem externum. Et, dum ſemen egreditur, modo exit pene Flaccido exiſtente, modo Extenſo. Nec hoc aduerſatur Galeno. Dum enim hoc vitium ſincerum eſt, ſemen exit pene flaccido exiſtente, at ſi gonorrhoea coniunctum habeat aliud uitium, ut priapiſmum, egreditur ſemen pene extenſo.

Signa. Faciliime uitium hoc in genere cognoſcitur, quia aſſiduo ſemen egreditur. Quoad differentias; Labefactata facultas cognoſcitur e ſignis ſuperfluæ humiditatis, e pręgreſſis cauſis humectantibus, ut ſunt, potus frigidæ, balnea aquæ dulcis. Et ſi coniuncta ſit frigiditas; adeſt ſenſus frigidæ, nulla adeſt mordacitas: ſecus, quia adſit caliditas. Impedita facultas cognoſcitur, quia pręgreſſa eſt immodica Venus & intempeſtiua, præceſſit immodicum exercitium; nec ſunt indicia culpata ſeminis. Si lædatur actio ob errorem externum; oppoſita erunt ſigna. Et primo, ſi ſemen copioſum ſit in cauſa, exit ſemen non infectum, non iuſto liquidius, non mali odoris, non uitioſi coloris, ſine acrimonia. Si uitium ſit in qualitate manifeſta, & quidem in prima, dum calidius eſt; non exit citra dolorem, eſt citrinum & bilioſum, adſunt indicia bilioſi uentriculi & iecoris, pręceſſit uſus calidorum. Si qualitas ſecunda eſt tenuitas, exit aquoſum, ſine ſenſu caliditatis; adſunt indicia cruditatis in iecore, teſtibus, & uentriculo. Si ſit putridum, cognoſcitur e fœtore, ex indicijs putredinis, & cum morſu egreditur. Si eſt qualitas recondita; ſunt ſigna luis Venereę, lepræ, elephantiaſeos.

Indicationes. Si hoc malum fiat labefactata facultate; oportet exſiccare, modo calefacere, modo refrigerare. Si impedita; oportet occurrere recluſis meatibus, eſt aſtringendum. Si ob errorem externum, ſi ſe-

Digitized by Google

ſi ſemen ſit copioſum,oportet minuere: ſi calidius, refrigerare:ſi tenuius,craſſefacere,ſi putridum,refrigerare & ſiccare.Si recondita ſit qualitas; dentur alexipharmaca,aduerſantia illi virulentiæ.

Prognoſtica. In genere hoc malum non eſt contemnendum: aduerſatur enim indiuiduo, quia æger contabeſcit; & ſpeciei conſeruationi,quia hæc corpora infœcunda euadunt.Quoad differentias:Si malum procedat a labefactata facultate:tolli poteſt exſiccando, & refrigerando.Si fiat impedita facultate;illa apertio curari poteſt aſtringentibus. Si fiat ob errorem externum; facile occurrimus ſeminis copiæ: & poſſumus calidius refrigerare, difficilius eſt malum, ſi ſemen tenuius ſit & crudum; tunc enim tanta eſt imbecillitas partium, ut difficulter poſſimus partem intemperatam ad naturalem craſin reducere. Difficulter etiam putredini, & virulento ſemini poſſumus occurrere; prȩſertim ſi virulentia gallica ſit, vel elephantica.

Curatio. Si ſanguis redundat, uena ſecanda; ſed parce demendus ſanguis, quia in hoc malo egreditur ſemen, quod eſt reliquum vltimi alimenti.

1 Remediorum materiæ variæ ſunt,pro cauſarum
varietate. Dum enim labefactatur facultas ob humiditatem, ſi coniuncta ſit caliditas, oportet vti refrigerantibus & ſiccantibus, & una aſtringentibus,tum intus, tum extra: [V.g.recip. ſacchari antiqui roſ.vnc.j. coral.alb.drac.ſ.ſantal.citrin.drac.ſ.cydon. drac.ſ. Detur duab.vicib.] Regio inter teſtes & anum inungatur[ol.roſ.compl.omphacino, myrtino:pro ſingulis olei vncijs, addatis drac. ſ.pulueris refrigerantis & exſiccantis, ut balauſt.malicorij: &
2 pro qualibet vncia olei,addatis ceræ drac.j. vel drac.
ij.ad conſiſtentiam.] Si cum humiditate ſit coniuncta frigiditas; occurrendum eſt calidis & ſiccis, parentur igitur medicamenta[e maſtiche, nuce cupreſ
3 ſi,e mentha,thure, uino aſtringente.]Horum uſus,
intus & extra. Si lædatur actio impedita facultate, ob immodicam vaſorum apertionem; propoſitis vti licet; non ea tamen ratione, qua refrigerant &
4 exſiccant, ſed potius ut aſtringunt. Si uero ob erro
rem externum lædatur actio, ſi uitium ſeminis ſit in quanto, oportet ijs uti,quæ copioſo ſeminis aduerſantur, unde conficiatur medicamentum [e ſemine cannabis ſylueſtris, e ſemine filicis, lactucæ foliorum nymphææ, ſemin.& fol. calaminthæ, periclymeni.] ſed horum ſeminum ſit moderatus vſus, quia non ſolum imminuunt ſemen, ſed etiam reddunt infœcundum. Si uero peccatum ſit in qualitate euidenti, uel prima uel ſecunda: ſi in prima,
5 hoc fit dum ſemen eſt calidius: vnde vtendum re-
frigerantibus, intus & extra, paretur ergo medicamentum,non tantum [e roſis, & cichoraceis, ſed etiam e lactuca.] e refrigerantibus potiſſimum hepar & renes, unde quidam utuntur [medicamento parato ex aqua roſaceo, ſucco limonis, & albumine oui.] In gonorrhœa calida licet etiã uti[aquis, quæ ſunt ſubſalſæ,ut B. Virginis, & Tectutij, nam refrigerant. Nec improbandus vſus ſeri lactis caprini.] Extra etiam refrigerantia ſunt adhibenda renibus, poſſumus igitur inungere [ungento roſ. Meſ. refrigerante Galeni.] Licet applicare folia frigida uirida [nymphæȩ,] & in hac gonorrhȩa (non in omni)cõfert geſtare[laminam plumbeam, perforatam tamen. Si vitium ſit in qualitate ſecunda, hæc reſpicit uel materiam, vel formam, materiam, dum ſemen eſt tenue, formam,dum eſt pu-
6 tridum. Tenue, frigidum & crudum, producitur
ob frigiditatem, ratione cuius non poteſt corrigi,ob id ſi detur refrigerantia, licet craſſefaciant, magis tamen lædunt. Si dentur aſtringentia,interficiunt. Oportet ergo uti calorificis, corroborantibus calorem; ut calor maxime redditus robuſtus, concoquat ſemen, quod concoctum redditur craſſum. Vnde in hac gonorrhœa calorificis vtendum. intus, & extra:talia ſunt[aquȩ Aponenſes, & alia remedia.] Si ſemen ſit putridum, non eſt aſtrin-
gendum, quod alij faciunt: non vtendum aqua 7
roſ. cum albo oui, ſed refrigerantibus & exſiccantibus citra aſtrictionem: unde medicamentum parabitur [ex aqua acetoſȩ, ſucco limonis, & ſucco acidi citri immaturi;] ut ſiccando, refrigerando, & aperiendo occurratur putredini: conueniunt ea, quȩ febribus putridis: (putredo per euentationem minuitur, aſtringentibus augetur:) Si virulentum fuerit ſemen; oportet alexipharmacis occurrere, tũ communibus,quibus utimur in omni materia virulenta & deleteria, ut ſunt magnæ antidoti;] tum determinatis, uerbi gratia, ſi virulenta ſit elephantica,præſtat uſus[ſalis theriacalis,intus & extra,vſus olei viperini.]

CAPVT XXXIIII.

De Impotentia coeundi.

Coitus naturalis. HOc vitium eſt læſa facultas, quæ pertinet ad mẽbra deſtinata generationi. Actio hæc uarie lȩdi poteſt:&,ut læſionis modi intelligantur,oportet videre,quomodo ſecundum naturã fiat coitus.

Erectio colis. Secundũ Galenum ad coitum duo ſunt neceſſaria; colis erectio, & ſeminis eiaculatio. Ad erectionem tria ſunt neceſſaria, ſpiritus,ſanguis,& inſtrumentum motui voluntario deſtinatũ, muſculi ſcilicet colis. Hæc autem tria ita ſe habere debẽt.Spiritus uitalis oportet ut ſit copioſus,nõ craſſus.Quidam objiciunt: in coitu non tantum colis erigitur, ſed ita erectus permanet: Ergo hoc fit ob craſſum ſpiritum.Errant:nam hoc fit ob copiã;quia continuo ſuggeritur copioſus ſpiritus, & purus.Sãguis & ipſe eſt neceſſarius, ut huius opera nutriatur & foueatur colis,& non gracileſcat, ſi ſolum ſpiritũ copioſum & purum ſuſcipiat.Spiritus procedit ex arterijs,ſanguis e uenis. Oportet etiam ut muſculi recte ſint conſtituti: qui uim animalem ſuſceptam,ita foueant ac retineant,ut optima organa animalis facultatis.

Seminis eiaculatio. Ad ſeminis eiaculationem tria ſunt neceſſaria, primo, ut bonum ſemen generetur, ſecundo, ut hoc genitum tranſmittatur ad penem,in illas veſiculas, & ibi detineatur, tertio oportet ut ingrediatur meatus urinarium, & per illum expellatur in vterum. Quare quoad ſeminis generationem, ut optimum in teſtibus generetur,oportet ut producatur ex optimo ſanguine, & vaſa ſeminalia ſint aperta,vt per ea ſanguis in teſtes deferatur, & in his acquiratur optima proportio,& temperatura decens. Vt autem ſemen genitum deferatur in veſiculas dictas,prope penem,oportet, ut ſemen genitum non ſit craſſius,& viæ ſint apertæ. Tandem,ut fiat eiaculatio,oportet ut meatus colis ſint recluſi, & meatus vrinarius apertus, colis muſculi optime conſtituti, quia hi etiam tum ad erectionem,tum ad eiaculationem concurrunt.

Cauſȩ impotentiȩ τοῦ ἀφροδισιασμοῦ Ex his eſt concludendum, impotentiam coeundi noxiam eſſe, uel ſecundum Erectionem, uel ſecũdum Eiaculationem. Erectio lȩdi poteſt, uel Læſa facultate, uel ob Errorem externum. Læditur facultas, quoties morbus eſt in Cole, uel in Muſculis. Morbus in cole eſt intemperies, & potiſſimum frigida, item frigida & ſicca, ut in ſenili ȩtate, & in athletis, in quibus partes iſtȩ afficiuntur intemperie frigida, ob immodicum otium. In muſculis vi-

tium

Digitized by Google

tium eſt, cum afficiuntur paralyſi. Error externus eſt cauſa ablatæ erectionis, dum eſt defectus vel ſecundum Spiritum, vel ſecundum Sanguinem. Spiritus autem varijs modis ſolent deficere: & potiſſimum, quia vel non generantur, vel non deferuntur. Non generantur, dum corpus eſt frigidum, potiſſimum vero cor; vnde qui cor frigidum habent, non ſunt apti huic negotio. Si non deferuntur; hoc poteſt eſſe, quia aliquis meatus occluſus eſt; vel qa ſpiritus in alias partes auocantur, vt accidit illis, qui præ nimio timore afficiuntur, & moriuntur. Vnde etiam ſi corpus ſit refertum ſpiritu vitali copioſo; ſi afficiantur timore, facile eſt, vt ſpiritus non deferatur in colem, ſed in alias partes remotas, vt etiam ob immodicam lætitiam fieri ſolet. Inſuper eſt vitium in ſanguine, dum non gignitur, quantum opus eſt, in frigido corpore, in ætate ſenili. Ratione etiam imaginationis nimis agitantur & commouentur ſpiritus, ut in penem non confluant: & ob id impotentia oritur. Eiaculatio etiam læditur vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbum, non ſolum colis, ſed etiam teſtium, & meatuum prodeuntium a teſtibus in colem, quia omnes iſtę partes conducunt ad eiaculationem; in qua eſt neceſſaria generatio ſeminis, & eius tranſmiſſio. Vnde, quoad teſtes, non generatur ſemen læſa facultate, id eſt, otiante proportione, ut in pueris: ſed hæc non eſt impotentia præter naturam, ſed e naturæ legibus, quia hæc proportio non viget, niſi in florente ætate. Quare potiſſima cauſa eſt intemperies; & poteſt eſſe qualibet. Eiaculatio igitur ſeminis lædi poteſt vel læſa facultate, vel ob errorem externum. Læditur facultas, cum morbus detinet vel vaſa, vel teſtes; quæ vaſa a teſtibus in colem deferuntur, vel in muſculos. Et eſſe poſſunt morbi in intemperie & mala compoſitione, & potiſſimum in via: ſic intemperies frigidior eſt in cauſa, vt ſemen non emittatur, quia non generatur. Si penis afficiatur anguſtia, mala compoſitione; functio læditur, læſa facultate, ſeu potius impedita. Error externus petendus eſt ex improbo ſanguine, cuius vitio non poteſt probum ſemen generari: de cuius ſanguinis cauſis alias diximus, ſiue ſimpliciter deficiat, ſiue ſit vitioſus. Impotentia igitur coeundi, eſt actio ablata colis, famulantis generationi, non citra violentiam oborta.

Definitio

Coeundi difficultas, ſeu impotentia oritur, vel læſa Erectione virgæ, vel ablata ſeminis Eiaculatione. Et vtraque functio lædi poteſt Læſa facultate, vel ob Errorem externum.

Differentiæ.

In genere hoc vitium facile cognoſcitur e relatu patientis, e facie: vbi barbam albicantem conſpicitis, impotentes dixeritis. Quoad differentias: an fiat, quia non erigitur colis, vel quia non fit eiaculatio; patiens dicet. Si contingat hoc vitium, quia non erigitur colis, diſtinguendum, an hoc fiat læſa facultate, vel ob errorem externum, ſi enim, verbi gratia, colis ſatis flaccidus, frigidus, & exanguis conſpiciatur, procul dubio hoc fit læſa facultate. Si contra, vitium eſt in toto, ſecundum iecur & cor.

Signa.

Eodem modo, ſi ablata ſit eiaculatio ſeminis, propter facultatem, vel errorem externum, cognoſcitur, quia aderunt ſigna morborum, aderit indicium teſtium frigidorum, anguſtia, vt, ſi poſt gonorrhœam fiat vlcus in cole, & vlcus deducatur ad cicatricem, deinde impediatur eiaculatio; non fit hoc ob aliam cauſam, quam quod præter cicatricem pori colis fuere occluſi, & ſic de reliquis.

Contra vero ſi uitium fuerit in errore externo: verbi gratia, ſi patiens fuerit frigidi ventriculi, ſi emaciatus, ut non gignatur ſemen: tunc enim impeditur ſeminis eiaculatio ob errorem externum.

Scopi ſumuntur a morbis ex vſu, & ab erroribus externis: verbi gratia, ſi malum oriatur ob frigidam intemperiem colis; calefaciendum, &c.

Indicationes.

Prout autem malorum vis magis & minus vehemens fuerit, ita vario modo prædicendum: verbi gratia, ſi malum ſit ob frigiditatem colis, teſtium; non eſt deſperandum de curatione. Si procedat a cicatrice; actum eſt. Et ſic per cauſas diſcurrendum.

Prognoſtica.

Adhibenda ea ſunt, quæ a proprietate conferunt, ideſt, quæ ſpiritus viuificant, & ſemen producunt copioſum: vt ſecundum Auicennam [venter & cauda ſcindi, pudendum aridum cerui, radix orchios, ideſt, teſticuli maioris canis, & alia ſimilia.]

Curatio.

Vena non audacter ſecetur: quia copia ſpirituum maxima in coitu egemus, ideoque etiam ſanguine copioſo. Ratione igitur huius affectus non eſt ſecanda vena; licet quandoque ratione alterius affectus ſecari poſſit, veluti ſi fiat coeundi impotentia ab obſtructione; occurrendum eſt deobſtruentibus, & calefacientibus: vbi, ſi totum ſanguine refertum ſit, ſanguis primo eſt euacuandus valido auxilio, quia morbus magnus imminet, quia ratione medicamentorum calidorum, quæ deberent exhiberi, imminet inflammatio, aut febris: ideo tunc ſecanda eſt vena.

Venæſectio.

Quoad medicamenta, peculiaria tantum proponemus: cauſarum ſeruato ordine. Impotentia coeundi fit, uel quia uirga non erigitur, uel quia ſemē non eiaculatur in uterum. Virga non erigitur, ratione vel ſpirituum, vel colis, vel muſculorum. Quoad ſpiritus; deficiunt vel ſimpliciter, uel ſecundum quid. Si ſimplex ſit defectus, ſunt reparandi: vbi vtendum duplicibus remedijs, ſecundum Galenum cap. vlt. lib. 6. loc. aff. primo reſtituentibus & reparantibus ſpiritus, deinde producentibus flatus, ratione quorum fieri poſſit erectio. Generantia ſpiritus, ſunt tum cibi, tum medicamenta corroborantia & calefacientia cor: de quibus in affectibus cordis. Speciatim vero hic notandum, vt ſint odorata; qualia ſunt [diamoſchu, dianthon.] Extrinſecus etiam præter inunctiones ab alijs propoſitas ratione coitus, confici poteſt [ſacculus e ſerico, in quo ponatur groſſiſſimum, cui inuolutum ſit aliquid moſchi, ambræ, Z bethi.] Hoc auxilium cor reddit calidum, & reſpicit ſpiritus. Flatus producentia proponuntur a Galeno lib. 7. ſimp. quæ ſunt calida & humida: vt [maior radix teſticuli canis, minor enim eſt acida, gracilis, ac deſtituitur humiditate flatulenta; contra maior, ſeu inferior plena eſt illa humiditate. Huius generis ſunt fabæ, ciceres, ſemina erucæ, vrticæ, rapi, paſtinacę, cerebellum paſſeris, virga cerui arida, radix enulæ, baccæ hederę: inter compoſita diaſatyrion.] Quidam, vt Macarobus, pro ſecreto habent [cepas frixas cum butyro.] Sed ab his abſtinendum, quantum fieri poteſt, quia ſunt in cauſa peſſimi odoris, & malæ reſpirationis. Si ſit vitium ſpirituum ſecundum quid: hoc erit, vel ratione viarum, vel ratione motus ſpiritus. ui ratione viarum, vel erunt obſtructæ, vel nimis laxæ. Si obſtructæ; erit occurrendum deobſtruentibus: vnde conducit [diaſatyrion, & propoſita medicamenta, quæ exhibentur cum galanga, & aliis deobſtruentibus. Ius cicerum maxime confert.] Si apertæ nimis erunt uiæ; vtendum [teſticulo canino, cerebello paſſeris: ſed his utendum cum aſtringentibus, cum ſucco roſ. cydoniorum.] Extrinſecus foueri debent partes [infrigidante Galeni, aqua roſacea.] Si autem defectus ſit ſpirituum ſecundum quid ratione motus: Si ſpiritus dilatentur; præcipiatis, vt ante coitum abluatur os [aqua roſ.] & cordis regio madefiat ex [aqua roſ.] vt fiat

Medicamenta.

reſrige-

Digitized by Google

refrigeratio, & concentratio ſpirituum, ne dilatentur. Si defectus ſit ſpirituum, quia concentrantur, nomine timoris, aut curæ: remoueatur omnis timor, & cura. Si vitium ſit ratione ſanguinis: hoc erit in ſubſtantia, quantitate, vel qualitate. Quoad ſubſtantiæ vitium: ſi ſanguis ſit putridus, & corpus cacochymum, epicraſi vtendum: & tunc abſtinendum a coitu, vt ſanguis colligatur, & ſemen generetur. Quoad vitium quantitatis: Si defectus ſit ſanguinis ſimpliciter; vtendum cibis, de quibus poſtea. Si fuerit defectus ſecundum; quid vel eſt ratione viarum, vel ratione attractricis colis. Si ſit ratione viarum obſtructarum; vtendum deobſtruentibus, valentioribus, quam ſupra ad arteriarum obſtructiones vſi fuimus, & quandoque aſcendendum [ad caſtorium, & magnas confectiones.] Si vitium ſit ratione attractricis colis, quæ languida eſt ac debilis; cum Aetio calefaciendum, humectandum: vnde vſus eſſe poteſt [olei caryophyllorum, cui addantur oleum recens amygd. adeps ſuillus recens, ambra pro odore: & inungatur colis.] Si vitium ſit in muſculis, vtendum medicamentis reſpicientibus paralyſin, vt materia diſcutiatur. Et hæc medicamenta non ſolum adminiſtranda ſunt, peni etiam perinæo, & circa os ſacrum, quia nerui & viæ ab illis partibus proueniunt. Conueniunt autē [ſtillicidia aquę Aponenſis] circa illud os ſacrum: quia excalfaciunt, & deobſtruunt.

Si vitium ſit, quia ſemen non eiaculatur, vt ſemen emittatur, primum requiritur, vt generatur: ad quod hæc tria ſunt neceſſaria; materia, viæ, agens. Quoad materiam, debet eſſe ſanguis bonus, qui generatur ratione ciborum. Si igitur producatur ſanguis frigidior, calefaciendum hepar, & ventriculus. Si in vijs ſit vitium, quia obſtruūtur, deobſtruendum.

Quoad vitium agentis: ſi defectus ſit natiuus; aut nil, aut parum effici poteſt: & tunc eſt potius calefaciendum. Si vitium ſit aſcititium, pro diuerſitate affectuum in illis partibus, diuerſis eſt utendum præſidijs. Si ſit ſcirrhus emollientibus agendum. Si egrediatur ſemen, ſed non deferatur ad penem, calfacientibus opus eſt. Aetius teſtatur quendam noctu eieciſſe ſemen, non autem in coitu: ratio, quia ſemen erat craſſum, & e parte frigidum: vnde noctu, cum calor vigeat in interioribus, aperta ſunt uaſa ſeminaria, & eiectum ſemen: tempore autem coitus, cum externæ partes ſint calidiores, internæ frigidiores, vaſa, ratione frigiditatis aperiri non potuerunt, nec ſemē eiaculari. Hunc ſe curaſſe Aetius gloriatur calefacientibus, & cum caſtorio. Si oriatur vitium, quia ſemen non peruenit ad fiſtulam, cum hoc fiat ob cicatricem; ſi dura eſt cicatrix, & inueterata, nihil agendum: ſi recens, intromittatur [candela cerea, oblita cum medulla ceruina. vel bouis, cum adipe, addaturque moſchus, ambra, &c.] Si uitium ſit in languida expultrice, ſi obſtructi ſunt nerui, conueniunt deobſtruentia, vt in paralyſi. Si autem fiat ratione paralyſeos illorum muſculorum, conueniunt ea quæ tollunt paralyſin.

Diæta. Cibus & potus medicamentis reſpondeant. Quare ſi defectus eſt ſanguinis & ſpirituum, proſunt ea, quæ gignunt ſanguinem copioſum, & ſpiritus, [vt caro pullorum, caponum, phaſianorum, oua ſorbilia, teſtes gallorum.] Si flatus ſunt gignendi: prodeſt [cibus cum iure cicerum, cum eruca, cum ſeminibus paſtinacæ, rapæ, cum hormino.] Si opus ſit ſemine magis acri, ad facultatem quaſi ſopitam irritandum, [ſunt piſces oſtreacei, legumina.] Cibi etiam aromatibus condiendi. Vnde monachi hoc habent profecto: accipiunt colombos, & decoquunt cum macere; ſic enim capones decoquunt, vt cum his ſint magis ſtrenui ad coitum. Habetis carduos arriſchoccos appellatos, quos poteſtis edere cum modico piperis albi, & modico ſalis.] Cum ſemen frigidum eſt, & expultrix debilis; quærendi ſunt cibi varij, pro diuerſitate cauſarum. Condiantur cibi [modo melle, modo lacte, modo butyro:] vnde cō ferunt [oua frixa, cum butyro; cepæ frixæ cum ſaccharo, & etiam cum vino.] Compoſitio ſequens optima eſt; eo tamen obſeruato, vt fiat varia decoctio, cum varijs, pro diuerſitate cauſarum: [recip. pinearum, amygd. dul. piſtaciorum an. vnc. j. dactylorum ping. caſtanearum, auellan. an. vnc. ſ. teſticuli maioris canini, ideſt, radicis maioris orchios, cerebri paſſerum, an. drac. ij. caudæ ſcinci drac. j. ſ. ſem. aniſi, ſeniculi, vrticæ: erucæ, paſtinacæ, an. drac. ſ. Decoquantur omnia, vel in lacte, vel in vino dulci, ſeu antiquo, ſeu muſto, præcipue cum flatus multiplicare volumus, vel decoctio fiat cum melle, & ſaccharo: in fine decoctionis adde piperis albi, zingiberis, galangæ, an. drac. j. moſchi drac. ſ. Miſce, & fiat confectio: qua poteſtis vti tribus, vel quatuor diebus ante coitum, ad quantitatem vnc. ſ. vel vnc. j. non modo ſemel, ſed vel bis in die.] *Potus.* Potus reſpondeat. [Vinum] optimum ſit, cum eſt defectus ſpirituum vel ſanguinis. [Muſtum] flatus multiplicat. Quoad animi accidentia; fugiantur triſtia: adſint ſpectacula, colloquia, lectiones rerum Venerearum.

CAPVT XXXV.

De Priapiſmo, vel Satyriaſi.

Nomen. PRiapiſmus eſt colis affectus, admodū periculoſus, & moleſtus, Gal. li. 6. de loc. affect. c. 2. li. 2. meth. c. 4. li. 3. de ſympt. cau. Per priapiſmū autem Galenus intelligit affectum, in quo penes pter voluntatem erectus permanet. Paulus ait, in hoc affectu virgam pati tenſionem inuitam, citra palpitationem: ſi autem cum tenſione adſit etiam palpitatio, tunc vocat Satyriaſin. Sed apud Galenum, ſiue ſit palpitatio ſiue non, modo penis tenſio ſit inuita, dicitur Priapiſmus, vel Satyriaſis. Quidam definiunt, quod fit erectio virgæ inuita: quę nominis ſaltem declaratio eſt, non definitio, ac ſi diceremus, indumentum eſſe ueſtimentū. Priapiſmus igitur eſt actio deprauata facultatis motricis inuitæ colis, dependens a tumore permanente vaporoſo. *Definitio.* Forma eſt actio deprauata: quia fit erectio, quæ fieri non deberet: eſtque inuita, & præter voluntatem. Cum autem omne ſymptoma referatur in morbū. hoc refertur in tumorem permanentem colis: per quam particulam diſtinguitur ab eo tumore penis, qui eſt affectus in compoſitione, in magnitudine aucta, quæ fit tempore coitus: talis enim tumor & erectio non permanet, ſed perit poſt coitum.

Cauſa efficiens. Hic autem tumor non eſt inflammatorius, nec ſcirrhoſus, ſed flatulentus, & vaporoſus, qui pendet a materia vaporoſa. Vapor hic duplex eſſe poteſt: vel Spirituoſus & viuificus, vel Flatulentus, qui in neruo colis detinetur. Crebrius fit priapiſmus a ſpiritu, quam a flatu. capite vlt. libro ſexto. loc. affect.

Arteriarum vitium. Fit autem tum a ſpiritu, tum a flatu, ratione horum vel Copiæ, vel Qualitatis. Fit enim priapiſmus, quando arteriæ ad colem deuenientes, ſecundum ſua orificia aperiuntur, vnde maxima copia ſpiritus procumbit in neruum fiſtularem colis. Ad hanc igitur nimiam apertionem orificiorum, ceu ad vitium principale, reſpiciens Gal. refert priapiſmum in morbum arteriarum. Nos autem ad tumorem

Digitized by Google

morem eum referimus, reſpicientes ad vitium proximum. Si ergo copoſiores ſunt ſpiritus & ſemen, vt plus iuſto aperiantur orificia arteriarum; intumeſcit penis: quod accidit ijs, qui ſoliti ſunt vti Venere, & poſtea intermiſerunt. Ideo in athletis non eſt periculum de priapiſmo, licet habeant robuſtum corpus; nec enim generant ſemen copioſum, licet abſtineant a Venere. Sic igitur priapiſmus a ſpiritibus fit, ratione copiæ. Accidit etiam hoc ratione qualitatis, cum ſemen redditum eſt acre, vt ratione acrimoniæ & tenuitatis, aperiantur orificia arteriarum, quibus apertis, ſpiritus in illas pariter confluunt, & cauſant priapiſmum: quod illis accidit, qui patiuntur gonorrhœam, e ſemine acriori, & qui vtuntur acri victus ratione. Fit etiam hoc vitium ratione flatuum aperientium orificia arteriarum & venarum: quibus apertis, erumpunt ſpiritus, vna cum flatu, vt fiat priapiſmus. Et hoc dicit Galenus accidiſſe illi, qui non conſuetus erat ſe cingere, & deinde ſe cinxit; in eo enim flatus multiplicati ſunt, ob aperta arteriarum orificia. Ob has cauſas tumor fit in priapiſmo ratione ſpirituum.

Colis vitium. Fit etiam a flatibus, qui generantur in ipſo neruo fiſtulari: & dupliciter generari poſſunt: primo ratione imbecillitatis colis, ſecundo ratione materiæ. Ratione imbecillitatis generantur; cum partis illius calor redditur debilior. Ratione materiæ; ſi ab aucto penis calore attrahatur materia cruda & frigida, quæ neque a fortiori partis calore elaborari poſſit. Vnde flatus non tantum generantur a calore debili, ſed etiam fortiori, quia materia mala reſiſtit calori. Hinc colligit Auicennas hoc vitium fieri in iunioribus, non pueris, nec ſenibus, quando delinquunt in victus ratione: ob id ratione alimenti non poſſunt vndiquaque boni flatus generari; ratione autem caloris fortis poteſt fieri tenſio ob nimiam laxitatem partis: in ſenibus autem fieri nequit, ob frigiditatem magnam.

Dubia quędam. Sed oritur dubitatio: cum priapiſmus ſit erectio penis inuita; quomodo Galenus cap. vlt. lib. 6. loc. aff. dixerit, priapiſmum fieri concepta libidine? Notandum, deſiderium libidinis poſſe eſſe, nobis volentibus, & nobis inuitis. In priapiſmo ergo eſt erectio virgæ, ſine deſiderio libidinis, vel cum deſiderio, nobis tamen inuitis. Dubitatur etiam; quare Galenus dicat priapiſmum eſſe ſymptoma. cap. 4. lib. 3. de cauſ. ſympt. cap. vlt. lib. 6. loc. aff. contra autem, eſſe tumorem & morbum, cap. 7. & 8. lib. 14. meth. Hæc enim contradictio eſſe videtur. Reſponſio. Si priapiſmus conſideretur formaliter, eſt ſymptoma: ſi effectiue, eſt morbus, quatenus hoc ſymptoma dependet a tumore, vt a cauſa efficiente. Galenus ergo cap. 4. lib. 3. de cauſ. ſympt. dicit priapiſmum eſſe ſymptoma, quia loquitur de cauſis ſymptomatum: at lib. 14. meth. conſiderat priapiſmũ, vt morbum, quia ibi docet indicationes & artem curatiuam, nullæ autem indicationes proprie ſumuntur a ſymptomate. Alia difficultas eſt; nam ca. vlt. l. 6. loc. aff. inquit Galenus, ſe vnum vidiſſe, qui ſit paſſus priapiſmum e flatibus: duos tamen curauit. Reſponſio. Flatus poſſunt dupliciter generari, vel vitio agentis, ob debilem calorem colis; vel vitio materiæ flatulentæ. Si conſiderentur flatus, quatenus producuntur vitio agentis, hic priapiſmus rariſſime fieri poteſt, quia partes cum ſunt frigidæ, non ita facile poſſunt tendi. Si vero flatus generentur ratione materiæ, priapiſmus frequenter fieri poteſt: de quo Galenus loquitur, duos ſe curaſſe dicens.

Differentię. Priapiſmus fit vitio uel Arteriarum, vel Colis. Si uitio arteriarum: fit a ſpiritu, quia orificia vaſorum aperiuntur, vel ob ſemen copioſum, vel ob acre, uel ob flatulentum. Si vitio colis fiat, fit ratione flatuum, qui generantur, aut ratione Partis, ob debilem calorem, aut ratione Materiæ. Hinc Paulus dicit, priapiſmum eſſe vitium neceſſario compoſitum, quia non eſt ſemper inflatio adiuncta. Pręterea eſt vitium vehemens ſecundum quid, non ſimpliciter, ratione partis, habentis conſenſum cum principibus partibus: eſt vitium acutum, & diuturnum, vnde Paulus cucurbitulas admouendas eſſe dicit: non autem eſt diuturnum e propria natura, ſed cum adeſt inflatio, vnde diuturnitas eſt ratione inflationis, non ratione priapiſmi. Præterea eſt vitium particulare & determinatum, ſi conſideretur ratione ſymptomatis, eſt enim actio deprauata colis, erectio inuita: at ſi conſideretur ratione morbi, id eſt, tumoris, non eſt vitium determinatũ, ſed indeterminatum, quia etiam poteſt alias partes occupare.

Priapiſmus in genere facile cognoſcitur, quia colis rigidus permanet, citra deſiderium libidinis, neque tumor ita deliteſcit, eſt enim rubicundior. *Signa.* Differentię diſtinguentur e c. vlt. l. 6. loc. aff. Si nulla ſit palpitatio in cole, & maxime lædatur a medicamentis calidis, dicendum, eſſe priapiſmum e vapore confluente. Contra, ſi pendeat a materia flatulenta, quæ genita ſit in cole, aderit palpitatio, & iuuabitur a calidis, flatuſque diſſoluentibus. Quod ſi cognoſcatur priapiſmus factus eſſe, ex affluente materia vaporoſa: confluit hæc materia, quia orificia arteriarum aperiuntur, vel ob ſeminis copiam, vel ob eiuſdem acrimoniam, vel ob flatus impetu quodam in illas partes erumpentes. Si fit e copia ſeminis, præceſſit abſtinentia a coitu, præceſſere cauſæ & cibi ſemen generantes. Si fit e ſeminis acrimonia, præceſſerę indicia ſeminis acrioris, cibi acres, conditi aromatibus, & quibus ſanguis fuit redditus acrior, & ſic etiam ſemen, præterea eſt feruor in renibus. Si fiat e flatibus; cognoſcitur, quia homines præter conſuetudinem cincti fuerunt; cuius ligaturæ cauſa flatus fuerunt detenti, poſtea ſoluto ligamento cum impetu prorumpunt in illas partes, e quo impetu aperiuntur orificia arteriarum, vt flatus illi deueniant in partes colis, & tenſionem faciant. Si vitium pendeat e materia flatulenta, quæ genita fuit in pene; cognoſcitur e palpitatione. Si flatus generatus ſit ob partis debilitatem, nimirum ob colis intemperiem, ſeu calorem debilem; tunc præceſſit pigritia ad coitum. Si autem malum ſit e vitio materiæ; adeſt potius caliditas in pene, ita vt ratione inſignis caloris facta fuerit attractio materiæ, quę cruda eſt & mala e propria natura, vt neque ab inſigni calore poſſit elaborari. *Alij exiſtimant, cum ctura cōprimente lũbos calefieri.*

Indicationes. Priapiſmus dependet a tumore uaporoſo, cuius ratione periculum inflammationis imminet; ad quam prohibendam, oritur indicatio refrigerandi colem. Quoad vaporem, non conſiderata inflammatione: perpendi debet vapor qui actu eſt in cole, & qui non eſt actu in cole. Ratione vaporis, actu exiſtentis in cole, adeſt indicatio illum abſumendi, & diſſoluendi. Quoad prohibitionem, ne rurſus vapor in cole reperiatur, nullæ ſunt indicationes: quia, (vt diximus:) hic vapor vel affluit, vel in cole generatur. Affluit, ob apertionem orificiorum uaſorum; prouidendum igitur, ne orificia magis aperiantur: cum autem apertio procedat a copioſo ſemine; ſemen copioſum genitum, vacuandum per coitum, & ne amplius gignatur in tanta copia, occurrendum cibis, non generantibus ſemen copioſum. Si pendeat a ſemine acri; temperandum. Si a minimo impetu ſpirituum & flatuum: ille impetus eſt tollendus: ideo partes cinctæ & ligatæ ſunt diſſoluendæ. Si generatur flatus in cole, ratione agentis, id eſt, caloris debilis, eſt indicatio calefaciendi.

Digitized by Google

ciendi. Si ratione materię, quia tunc concurrit calor auctor, refrigerandum: ratione autem materiæ crudæ, craſſæ, frigidæ; calefaciendum, extenuandum, in-
Prognoſtica. cidendum.

An autẽ his poſſimus ſatisfacere, colligitur e Gal. cap. vlt. lib. 6. loc. aff. ca. 7. lib. 14. meth. Licet enim hoc vitium curationem admittat, non tamen eſt ſine periculo. Hinc Aetius inquit eſſe malum maxime periculoſum, cum procedat e copioſo ſemine, quia quandoque fiunt conuulſiones inſignes, ſyncope refrigerationes partium, tandemque mors.

Curatio. Ad imminentem phlegmonem arcendum, probatur venæ ſectio: omnes ſecant venam cubiti, non
Venæ ſectio. inferiorem. In hoc enim affectu cupimus indicationem venę ſectionis potius a repletione totius, quam partis affectæ: quia in priapiſmo illo, qui eſt ſine inflammatione, oritur hoc vitium a materia vaporoſa, quæ non euacuatur per venæ ſectionem: ideo venæ ſectio reſpicit euacuationem totius: vnde eligendus locus, per quem commode totum vacuari poteſt: hic autem locus eſt ſuperior, ideoque commode vena cubiti ſecari poteſt. Accedit quod hoc etiam fit ratione multitudinis ſanguinis, pendentis a iecore: vnde per venas ſuperiores reuellitur
Cucurbitula. ſanguis, & inflammatio imminens tollitur. Si eſſet inflammatio in pudendo; conueniret venæ ſectio inferior. Interdum conuenit cucurbitula ſcarificata, coli admota, non ratione priapiſmi, ſed ratione inflammationis, quæ aliquando priapiſmo eſt coniuncta. In tali igitur caſu, in declinatione, toto expurgato, poteſt admoueri cucurbitula: ſed eſt remedium admodum moleſtum: ideo melius erit vti aliis.

Medicamenta. Vacuantia. Quoad medicamenta communia: improbatur vſus ſoluentium, cum horum ratione fluxiones cauſentur, ad partes coli vicinas. c. 9. l. 9. κ. τ. π. c. 8. l. 14. meth. Et ſic multo magis improbantur diuretica. Vomitoria maxime conueniunt. In ijs autem qui non facile vomunt, vti poſſumus ſoluentibus, ſed ea ſunt leuiora; vt [mel. roſ. ſol. ſyr. roſ. ſol. ſena, ad melancholiam; rheum, ad bilem; agaricus,
Alterantia. ad pituitam.] Quoad peculiaria: Galen. proponit refrigerantia, calefacientia, & attenuantia. Quidam autem dicunt, non ita libere calidis eſſe vtendum, quod vim habeant aperiendi orificia arteriarum, vt malum augeatur. Nos pro Galeni defenſione dicimus: vtendum eſſe calidis, ſed frigidis admiſtis. Præterea concedo, ſi priapiſmus fiat a vapore confluente, quòd non conueniant: attamen non improbantur in priapiſmo, qui fit e uapore, genito in parte, ratione materiæ; quæ tamen medicamenta calida ſint moderate. Si igitur priapiſmus fiat ratione vaporis confluentis; vtendum refrigerantibus, vt eſt [oleum omphacinum, & ratione penetrationis additur aliquid aceti, vel aliquid ſucci polygani.] His refrigerantibus poſſumus inhibere phlegmonem, & impetum ſpirituum, & claudere orificia arteriarum. Sed præter hæc reſpiciendum ad cauſas ſeminis copioſi, ad acrimoniam ſeminis, ad impetum ſpirituum. Vnde Paulus ait, priapiſmi curam coincidere cum cura gonorrhϾ: quia ratione ſeminis copioſi, vtendum eſt propoſitis in gonorrhœa e copioſo ſemine. Idem dicendum de acri ſemine. Ratione ſpirituum, impetum facientium, oportet reſoluere: & præcipue curare, vt cincturæ laxentur. Ratione vaporis iam influxi in penem, vtendum reſoluentibus temperatis, quæ non excedant primum caliditatis gradum: vnde prodeſt [fomentum e chamęmelo, ſem. lini, folijs maluæ, meliloti.] Flatus proprie dicti, indigerent valentioribus: ſed ad ſpiritus, qui non ſunt veri flatus, his propoſitis vtendum. Si materia genita ſit in cole, & quidem vitio agentis; tunc vtendum calefacientibus; excepto principio; quia in principio occurrendum temperatis, vt [ol. roſ. completo,] quo inhibeatur inflammatio. Deinde cum calidis & extenuantibus progrediendum: tunc enim non eſt periculum, vt aperiant magis orificia vaſorum, quia in hoc priapiſmo non ſunt aperta: vnde vtendum [oleis chamæmeli, rutæ, lil. alborum, cum aromatibus: & fomentis e chamæmelo, e folijs & baccis lauri, e feniculo, aniſo.] Si autem ratione materiæ flatus oriatur in pene: medicamentis totum reſpicientibus occurrendum, ne materia gignatur. Ratione materiæ impactę, vtendum calefacientibus, & extenuãtibus. Et quia temperies partis calidior eſt, ideo vtendum moderate refrigerantibus: & in hoc caſu vtendum moderatis, vt [fomento e chamæmelo, e malua.] Si maxime vrgeat caliditas partium; moderate refrigerantia adhibenda, ſecundum Galenum, vt [ol. roſ. completum.] nec aſcẽdendum ad lactucam. Medicamentis etiam remiſſe calfacientibus, extenuanda eſt ac diſſoluenda materia, quia tunc nõ adeſt periculum inflammationis: temperatis igitur vtẽdum, & ſenſim ad validiora aſcendendum, vt [ad rutam, aniſum, feniculum.] Hæc ſunt medicamenta extrinſeca. Intrinſecus conueniunt, propoſita in gonorrhœa.

Victus ſit tenuis quia morbus acutus. Modo ſit *Diæta.* calefaciens & extenuans; modo refrigerans & craſſefaciens. Refrigerans quidem, ſi priapiſmus ſit e ſpiritu confluente, vbi orificia claudenda: item cum pendet a ſemine acriori, Calefaciens autem, cum pendet a flatu, genito in cole, ob frigiditatem, cum debilitate colis. Tali victu vtendum quamprimum, & poſt purgationem corporis. De potu idem dicendum: qui modo ſit refrigerans & craſſefaciens, vt [potus vini auſteri:] modo calefaciens, & extenuans, vt [vinum dulce.] Hoc accipiatur de declinatione, nã inter initia a vino abſtinendum, cum immineat inflammatio.

Finis Libri Tertij.

Digitized by Google

MEDICINAE PRACTICAE LIBER QVARTVS.

DE VTERI AFFECTIBVS; SEV MORBIS MVLIEBRIBVS.

CAPVT PRIMVM.

Vitiorum matricis enumeratio; & primum de Menſibus prętęr naturam cohibitis.

Diuiſio partiũ corporis humani.

PArtes corporis humani, alię conferunt ad conſeruationem Indiuidui, aliæ ad conſeruationẽ Speciei. Quę ad indiuidui cõſeruationem conferunt aliæ conferunt ad Vitã, aliæ ad Bene viuere. Quæ ad vitam, sũt Cerebrũ, Cor & Iecur. Quæ ad bene viuere, ſunt Oculi, Aures, Nares. Quę vero ad conſeruationes ſpeciei conferunt, ſunt Teſtes & Pudenda: in fœminis eſt Matrix, ſeu vterus, vt patet ex Gal. in init. lib. 14. de vſ. par.

Vterus quibus affectibus prędatur.

In præſentia nos de vteri vitijs agemus. Accipitur autem vterus duobus modis: primo, vt eſt pars viuens, conueniens cum alijs partibus viuentibus: ſecundo, vt eſt pars viuens, ſed deſtinata. Si primo modo accipiatur vterus, capitur vt inſtrumentum alicuius facultatis: nam ſecus non poteſt eſſe pars viuens. Vt autem vterus eſt organum facultatis, poteſt eſſe organum ſimilare, vel diſſimilare. Quare vterus obnoxius eſt morbo in intemperie, in ſoluta vnitate, & in mala compoſitione: quatenus ſcilicet conſideratur, vt pars viuens, ſed indifferens. Si autem ſecundo modo accipiatur, vt pars determinata; ſecundum hanc rationem reſpicit conſeruationem ſpeciei, non autem indiuidui. Et hoc modo vterus deſtinatus eſt purgationi menſtruæ, conceptioni, atque partui. Quare loquemur de læſa purgatione, de læſa conceptione, & de læſa parturitione. Quod ſi vteri functiones lædantur; hoc fit Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læſa facultate, propter morbos. Vnde ſi dixerim de his læſis actionibus, neceſſarium etiam erit, vt dicam de omnibus morbis vteri. Nam quantum ad læſam vteri purgationem menſtruam attinet: hæc purgatio læditur, vel quia Aufertur, uel quia Imminuitur, vel quia Corrumpitur. Si aufertur, huius ratione dicendum eſt de ſuppreſſis menſibus. Si imminuitur, dicendum de imminutis menſibus. Si deprauatur, biſariam hoc contingit: primo, quia ſanguis egreditur: ſecundo, quia alia materia a ſanguine egreditur. Si primo modo, corrumpitur purgatio, uel ratione copiæ, uel ratione modi exeundi. Si ratione copiæ, huius cauſa dicemus de profluuio menſium. Si peccatum eſt penes modum, huius gratia loquemur de ſtillicidio menſium. Si autem corrumpitur purgatio, quia egreditur alia materia a ſanguine, agendũ erit de coloribus menſium, ideſt, de profluuio albo uterino. Et hæc uitia ſunt læſæ purgationis. Conceptio uero, uel Aufertur, uel Imminuitur, uel Corrumpitur. Cauſa ablatæ conceptionis, loquemur de ſterilitate. Cauſa imminutæ conceptionis, agemus de tarda & rara conceptione. Merito deprauatæ conceptionis, loquemur de fœtu imbecilli, de mola, de monſtro. Parturitio demum poteſt Auferri, Imminui aut Corrumpi.

Purgationis menſtruæ vitia.

Conceptionis vitia.

Parturitionis vitia.

Digitized by Google

Corrumpi. Gratia ablatæ parturitionis, loquemur de abortu: Cauſa imminutæ, loquemur de tarda parturitione: Cauſa corruptæ, de difficultate partus, cum fœtus aliquando editur mortuus, dolore acerbiſſimo; vel ſecundinæ retinquuntur. Et hi ſunt particulares vteri affectus; quatenus matrix ſpeciei conſeruationem ſpectat: Si vero conſideretur ratione indiuidui; communia vitia ſunt præfocatio, inflammatio, vlcus, &c. De quibus ordine deinceps loquemur.

Communia

De ſuppreſſis menſibus, id eſt, de Purgatione ablata.

Nomen.

SVppreſſorum menſium cauſa vehementior eſt; imminutorum minus vehemens. Quare ſuppreſſio & imminutio differunt tantum ſecundum magis & minus. Voco potius menſes ſuppreſſos, quam ſuppreſſionem menſium. Suppreſſio enim eſt actio læſa, at menſes ſuppreſſi, ſunt excrementum mutatum. Rectius vitium hoc donatur nomine excrementi, quam actionis: quia excrementum refertur in actionem, & eam ſequitur; non contra. Menſes ergo præter naturam ſuppreſſi nihil aliud ſunt quam excrementum ſanguinolentum cohibitum præter naturam vteri dependens ab expulſione ablata. Forma, eſt excrementum ſanguinolentum præter naturam cohibitum. Dicitur excrementum; quia in præſentia formaliter ſermo eſt de ſymptomate, quod non eſt actio læſa, nec qualitas mutata. Eſt autem ſymptoma ſecundum, quod ſequitur primum, nimirum actionem læſam. Vnde actio læſa habet rationem cauſæ efficientis, ſymptoma habet rationem effectus, ſeu operis. Hoc autem opus poteſt eſſe duplex: Vel enim egreditur, quod non deberet egredi, & eſt exiens, vel non egreditur, quod deberet egredi, & non eſt exiens, ſed excrementum. Quapropter in definitione dixi eſſe excrementum, ad differentiam exeuntis. Hoc autem excrementum eſt ſanguinolentum, ad differentiam alterius excrementi, quod non eſt ſanguinolentum. Dixi, præter naturam: ad differentiam excrementi ſanguinolenti, quod non egreditur quidem, non eſt tamen vitioſum, non eſt ſymptoma, quia præter naturam non detinetur, veluti ſanguis menſtruus, qui non effluit, tempore geſtationis fœtus, tempore etiam, quo mulieres lac exhibent: hic, licet detineatur, non eſt tamen præter naturam, nec eſt vitium, de quo loquimur. Dixi, præter naturam cohibitum: in hoc enim malo ſanguis non ſemper detinetur in vtero: ſed quandoque in ipſo, quandoque in reliquo corpore: quandoque fluit ad vterum, quandoque non: Et, ſi fluit, quandoque tranſmittitur in alias partes. Dum ergo dicimus excrementum cohibitum, hæc vox eſt generica, cuilibet ſuppreſſioni ſanguinis præter naturam conueniens, ſiue reperiatur in venis vteri, ſiue non reperiatur. Vnde ex his facile colligi poteſt, excrementum ſanguinis præter naturam cohibitum, nihil aliud eſſe, quam corpus quoddam, quod recedit a ſanguine menſtruo ſecundum naturam ſe habente. Tenenda igitur eſt natura ſanguinis menſtrui ſecundum naturam.

Definitio.

Excrementum.

Sanguinolentum. Præter naturam.

Sanguis meſtruus ſecundum naturam quid?

Quare ſanguis menſtruus eſt excrementum ſanguineum, genitum a calore fœminæ, propter ſpeciei conſeruationem. Dicitur excrementum: quia hic ſanguis nec quantitate, nec qualitate prodeſt fœminæ: nec enim eo nutritur, vt liquet l. de atra bile. Eſt ergo quid ſuperuacaneum: vtile tamen, gratia ſpeciei: quia ſecundum Auicennam tres ſunt partes huius ſanguinis, duę benignę, vna maligna. Altera benigna conuertitur in alimentum fœtus; altera in lac mutatur: maligna detinetur in vtero, ad tempus vſque partus. Cauſa efficiens, eſt calor fœminæ, remiſſior quam calor maris ex Gal. c. 5. l. 2. de ſem. & c. 6. l. 14. de vſ. part. Fœmina enim omnis natura frigidior eſt mare bene conſtituto: vnde fœmina non poteſt eſſe amphidexia, quod contingit in corpore robuſto, calidiori, cuiuſmodi non poteſt eſſe fœmina, vt apud Gal. com. aph. 43. ſect. 7. Cur autem calor fœminæ, & non maris, aptus eſſe poſſit ad generationem ſanguinis menſtrui, patet ex eod. Gal. loc. cit. & cap. 2. l. 3. de cauſ. pulſ. nam ad generandum ſanguinem excrementitium ſuperfluū, opus eſt quidem calore generante, non autem diſſipante, ac diſſoluente: talis eſt remiſſior, ſeu mitior; intenſus quippe diſſipat. Quare ſtatutum ſit generari hunc ſanguinem a calore fœminæ, id eſt, debiliori. Neque obſtat, licet Hippocrates lib. de morb. mul. videatur aſſerere, fœminam eſſe calidiorem mare: vnde & Galenus l. 3. de cauſ. pul. dicit, fœminis pulſus eſſe frequentiores. Dicit enim Hippocrates, fœminas eſſe calidiores, quia ſanguinem habet calidiorem, & eſſe calidiores viris, quia habent ſanguinem calidiorem viris: ita vt ſanguis non pendeat a caliditate fœminæ: ſed contra caliditas fœminæ pendeat a caliditate ſanguinis: non enim dicit Hippocrates; fœminam ideo habere ſanguinem calidiorem, quia fœmina eſt calidior: inſinuat enim caliditatem non natiuam, ſed adſcititiam, pendentem a ſanguine calidiore excrementitio, ac ſuperfluo. Quia igitur ſanguis fœminæ eſt calidior, & hic magis redundat in fœmina, quam in maſculo; idcirco, quoad adſcititiam caliditatem fœmina eſt calidior mare: licet hic calidior ſit illa, quoad caliditatem natiuam. Et hac etiam de cauſa, pulſus fœminis eſt frequentior. Cauſa finalis generationis ſanguinis menſtrui, eſt conſeruatio ſpeciei: nam, ſecundum Auicen. aliqua portio ſanguinis, vertitur in alimentum fœtus, aliqua portio in lac pro conſeruatione infantis; vnde ſanguis iſte aliquando per plures menſes detinetur in corpore fœminæ, propter conſeruationem ſpeciei. Et hoc propoſuit Hippocrates, & Galenus aph. 60. ſectio. 5. cap. 5. lib. 2. de ſem. cap. 8. lib. 14. vſ. part. niſi enim ſanguis hic in corpore detineatur tempore geſtationis fœtus, impoſſibile eſt, fœtum eſſe ſanum: itemque, niſi detineatur eo tempore, quo fœminæ lactant, infantes maximam faciunt iacturam. Sicut autem hic ſanguis confert ad ſpeciei conſeruationem: ita eſt in cauſa maximi detrimenti indiuidui fœminæ: quæ ſæpius periclitatur, niſi debito tempore ſanguis hic collectus egrediatur per vterum: ab ætatis anno 13. vſque ad 50. ſingulis menſibus, excepto tempore imprægnationis & lactionis lactis. Cur autem hoc tempore effluat, ratio eſt: quia ſaluberrimum eſt, eo tempore hunc ſanguinem effluere, quo generatur: non autem generatur ante annum decimum tertium, neque etiam poſt quinquageſimum: id quod verum eſt ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Ante decimumtertium annum non egreditur ſanguis, quia venæ ſunt anguſtiores, quæ procedente ætate dilatantur: vt Hippocrates ait, l. de genitura. At vero hoc ſimpliciter ita acceptum, mihi non ſatisfacit. Si enim hęc venarum anguſtia eſt vnica, & ſola cauſa, quod menſes non fluunt, & non potius abſentia ſanguinis ſuperflui ante decimumtertiū annum: cur non puellæ tunc temporis maxima incommoda patiuntur? Ratio eſt euidens, eaque eadem in qualibet ætate: dum enim adeſt aliquid ſuperfluum, ſi diu id detineatur, detrimentum affert. Quare dicendum, in hac ætate ſanguinem per vterum

Quomodo fœmina dicatur calidior mare

Vſus menſtrui ſanguinis.

Cur menſes effluāt ab ann. 13 ad 50. c. 1. & 5. l. 7. Hiſt. animal. c. 2. lib. 1. de Gen. anim.

non

Digitized by Google

non excerni, quia non generatur ſuperfluus: ob immodicam enim huius ętatis humiditatem calor hebeſcit, & non fit vſque adeo aptus ad ſanguinem ſuperfluum generandum. Accedit etiam quod fœminæ in hac ætate egent copioſo ſanguine, non ratione nutritionis, ſed ob augmentum. Præterea in hac ætate puellæ in aſſiduo verſantur motu, vt ob vehemens exercitium ſanguis genitus diſſoluatur. Hæc ergo quia ita ſe habent, neceſſario etiam euenit, vt venæ ſint anguſtæ, exiles, & inanitę, non turgeſcentes, nec refertę ſanguine, ut poſtea. Poſt quinquageſimum annum non fluunt mẽſes, quia tunc calor ita languet, vt cruditates vigeãt, & propterea ſanguis exuperare nequeat, vt patet libro 14. vſ. par. In medijs ætatibus copioſior generatur ſanguis, vnde venæ ſunt amplę, & propterea expedit pro ſalute fœminæ, ut hoc tempore effluat.

Cur ſingulis menſibus ſanguis hic effluat. Cur autem ſingulis menſibus effluit hic ſanguis; vt Hippoc. ait libr. de ſeptim. & octim. partu. Quia non conueniebat aſſiduo fluere, ſed per interualla mediocria. Licet enim ſanguis ille ſecundum aliquas portiones ſit benignus, ſecundum aliquas tamen eſt ſatis noxius: ideoque diu detineri non poteſt, citra noxam fœminæ. Cum ergo fœmina ſtatui quodammodo poſſit patrius mundus; non fuit abs re, vt ſecundum motus Lunæ, & proinde quolibet menſe ſanguis hic egrederetur: *Quãtũ egrediatur ſanguinis menſtrui & quandiu?* Egreditur autem ſecundum leges naturæ in debita quantitate, & per aliquot dies. Debita menſura, ex Hippocrate, eſt quantitas, lib. j. 1. dies ſunt tres: quamuis fœminę etiam ſanæ, per pauciores interdum dies purgentur: id quod contingit pro copia, & qualitate ſanguinis: prout enim ſanguis eſt copioſior, ita etiam in maior quantitate effluit, & per plures dies; ſic calidior, tenuior, paucioribus diebus effluit; contra frigidior, craſſior.

Suppreſſi mẽſes præter naturam. Ex his colligitur, tunc menſes eſſe præter naturam ſuppreſſos, quando in fœmina ſanguis non fluit, ſed detinetur ab anno decimotertio ad quinquageſimum, dummodo non ſit vtero gerens, dummodo non lactet infantem. His non exiſtentibus, ſi ſanguis non effluat: morbificum eſt, & præter naturam. Quare in definitione, ratione cauſę formalis, recte diximus, menſium ſuppreſſionem violentam eſſe excrementum ſanguinis cohibitum præter naturam. *Subiectũ.* Subiectum eſt vterus, vnde diximus, eſſe excrementum vteri, ad differentiam ſanguinis, qui per alios ductus effluit, per os, & per nares.

Cauſa efficiẽs mẽſium ſuppreſſionẽ, eſt ablata expulſio. Quoad cauſam efficientem, diximus, dependere ab expulſione ablata. Malum hoc, eſt ſymptoma, ſecundum, nimirum excrementum, quod ſequitur primum, nimirum actionem lęſam, ideſt, expulſionem ablatam. Dum enim menſes ſecundum naturam ſe habent, egreditur hoc excrementum, & proinde ab expultrice expellitur: contra, ſi pręter naturam ſe habent menſes, & cohibeantur, neceſſarium eſt, expultricem fruſtrari, ita ut actio auferatur, quia in pręſentia loquimur de menſibus e toto ſuppreſſis. Porro læditur actio, ideſt, auſertur expulſio, quia fruſtratur expultrix. *Lęſio facultatis expultricis, ob vteri morbos.* Fruſtratur expultrix, vel læſa facultate, vel ob Errorem externum. Lęſio facultatis nil aliud eſt, quam morbus, de quibus morbis loquitur Galenus commen. aphoriſ. 28. & 57. ſectione quinta, & cap. quarto, li. tertio, de ſympt. cauſ. Morbi vteri alij Proprij ſunt, qui pro ſubiecto per ſe habent corpus vteri: alij non Proprij, qui occupant ligamenta, ceruicem vteri, venas, & vaſa, quæ potiſſimum ad collum vteri pertinent. Notandum autem nos in pręſentia loqui de qualibet ſuppreſſione menſium violenta præter naturam. Multis enim modis fieri poteſt, ut ſanguis non erumpat. Primo, ſi fluit quidẽ in vteri regionem, ſed ob impedimentum in vtero, non egreditur, ſed retinetur. Secundo, ſi ſanguis a toto quidem tranſmittitur in vterum, ſed is ab vtero non recipitur, verum tranſmittitur in alias partes, vnde egreditur non per vterum, ſed interdum per nares, interdum per os, interdum per alias vias. Tertio, ſi non fluit, nec tranſmittitur in vterum. De his ergo omnibus menſium ſuppreſſionibus loquemur in genere, non tantum cauſa ſanitatis fœminæ, ſed etiam cauſa conſeruationis ſpeciei, dum enim ſanguis in vterum fluit, ſed non euacuatur, eſt in cauſa, vt morbo corripiatur fœmina: dum vero ſanguis non egreditur per vterum, ſed per os, vel nares, vel etiam ſi omnino nõ fluit, licet hoc non afferat fœminæ detrimentum, nocet tamen conuerſationi ſpeciei, quia turbatur conceptio. *Retentio ſãguinis qui in Vterũ tam influxit.* His ita conſtitutis, morbus, qui cauſa eſt ſuppreſſionis menſium, interdum eſt mala compoſitio (vt excludatur ſoluta vnitas, & intemperies) interdum eſt intemperies. Si enim menſes ſupprimantur, quia ſanguis recipitur quidem in vtero, ſed propter impedimentum non poteſt effluere, tunc locum habet tantum mala compoſitio. Si autem menſes ſupprimantur, quia ſanguis in alias partes tranſmittitur, excipitur quidem ſoluta vnitas, ſed non intemperies, nam ſi menſes ſupprimantur, quia ſanguis fluens in vterum propter impedimentum aliquod non egreditur, hoc non poteſt prouenire a ſoluta vnitate, quia ſoluta vnitas eſt potius in cauſa, vt magis effluat ſanguis. Neque etiam intemperies eſt proponenda; nulla enim dyſcraſia immediate, ideſt, citra alium morbum, poteſt eſſe in cauſa, vt ſanguis detineatur. Intemperies autem poteſt eſſe cauſa alterius morbi, qui morbus nihil aliud eſt, quam mala compoſitio, morbus in via, qui in genere poteſt vocari anguſtia. Hæc anguſtia, quatenus pertinet ad poros vteri, vocatur denſitas: vt pertinet ad orificia vaſorum uteri, retinet nomen generis & dicitur anguſtia. *Denſitas Vteri.* Denſitas fit a frigido, cum frigido autem interdum iungitur ſiccitas, interdum humiditas, aliquando neutrum. Denſus fit uterus, ſi cum frigido uel utrum iungatur, uel humiditas: Durus fit, ſi annectitur ſiccitas. Denſitas eſt morbus in uia: durities non eſt morbus, ſed ſymptoma, qualitas mutata, producta non ab intemperie propoſita tantum, ſed etiam a materia frigida pituitoſa; & melancholica. Præterea producitur denſitas a cauſa externa, maxime a frigidis medicamentis applicitis, a frigidiore aere, dum præſertim uterus frigido aeri occurrit tempore menſium, tempore partus, hoc enim tempore uterus facillime patitur. *Anguſtia.* Anguſtia, quæ cauſa eſt ſuppreſſorum menſium, multiplex eſſe poteſt: nimirum obſtructio, coaleſcentia; conſtipatio, compreſſio, & ſubſidentia. Obſtructio producitur a materia craſſa, copioſa, uiſcida. Coaleſcentia fit poſt uteri ulcera, quæ, dum ad cicatricem perducuntur, fit ut uaſa coaleſcant. Conſtipatio fieri ſolet ob carnem adnatam, ob pelliculam ab Aetio propoſitam, quæ uteri os claudit. Compreſſio fieri poteſt a tumoribus uicinarum partium, & ab omento pinguiori reddito. Subſidentia euenit, quoties uterus loco mouetur, ſiue diſtorqueatur ad latera, ſiue occultetur ſub rectum inteſtinum. Hi ſunt morbi, ob quos ſupprimuntur menſes, eo quod ſanguis influxus detinetur in utero, & non poteſt expelli. *Si ſãguis ad alias partes propellatur ab Vtero.* Sequuntur morbi, ui quorum ſanguis per uterum non egreditur, non quia detinetur in utero, ſed quia ab utero in alias regiones expellitur; unde interdum contingit ſputum ſanguinis, interdum fluxus narium, interdum quippiam aliud. Proinde ex Galeno capit. 4. lib. 3. de ſympt. cauſ. & com. aph. 57. ſectio quinta, hic morbus nihil aliud eſt, quam robur

Digitized by Google

robur vaſorum vteri. Hoc autem robur, eſt morbus, quia ratione huius lęditur expultrix: ergo eſt noxium robur. Hic autem morbus nil aliud eſt, quam intemperies, calida & ſicca: quia dum frigida, & humida matrix euadit, redditur impotens ad expellendum, potens autem, & robuſta euadit pars per caliditatem, & ſiccitatem. Hoc robur, hic morbus calidus, & ſiccus vteri, eſt naturalis, uel adſcititius. Hęc de lęſione facultatis. Error externus nihil aliud eſt quam ſanguis. Huius vitium varium, In quãtitatem enim vel Deficit, uel Exuperat. Deficit propter febres, & diuturnos morbos, propter inediam inſignes motus, exercitia inſignia: vnde, quia menſes non erumpunt, fœmina concipere nequit. Exuperat ſanguis ob copioſos cibos, ob otium, & reliquas cauſas, quæ poſſunt plethoram gignere. In qualitate peccat ſanguis, dum eſt frigidior, viſcidior, craſſior. Secundum motum peccat ſanguis, dum impetum habet non in vterum, ſed in alias partes.

Error externus.

Differẽtię

Differentię ſumuntur a Forma, & cauſa Efficiente. Idem enim ſemper eſt ſubiectum, ſeu locus affectus, id eſt, vterus. In definitione diximus, mẽſes ſuppreſſos eſſe ſanguineum excrementum, cohibitum pręter naturam. Cohibitum eſt, vel quia Non detinetur in vtero, vel quia Detinetur. Quoad cauſam efficientem: expultrix fruſtratur, vel læſa facultate, vel ob Errorem externum. Et, ſi læſa facultate, ob morbum, qui eſt, vel denſitas, vel obſtructio, vel coaleſcẽtia, vel conſtipatio, vel compreſſio, vel ſubſidentia, vel morbus calidus, vel frigidus. Si ob errorem externum; hic eſt ſanguis, qui peccat qualitate, quantitate, vel motu.

Signa.

Signa differ a forma.

Vitium hoc in genere facile cognoſcitur: dum ſcilicet intra decimumtertium, & quinquageſimum annum, menſes non apparent: nec conceptionis adſunt indicia. Quoad differentias a forma; intelligendum, num ſanguis cohibeatur, vel quia non retinetur. Si non retineatur; non eſt dolor in vtero, nõ ſunt ſymptomata vterum affligentia, ſed potius adeſt, vel fluxus ſanguinis narium, vel ſputum ſanguinis: vnde non apparent menſes, quia ſanguis cohibetur, ita tamen, vt non retineatur in vtero. Si in vtero retineatur, ex Hippocr. lib. de morb. mul. & li. de natura pueri, indicatur e dolore in imo ventre, e dolore in lumbis, ratio eſt, quia ſanguis hic retentus continuum ſoluit, & proinde dolorem efficit. Vnde ex Hipp. l. c. non fit dolor, quamuis tempore geſtationis fœtus, & impręgnationis ſanguis detineatur in vtero, quoniam ſanguis, qui tempore geſtationis fœtus in vtero, detinetur, non ſoluit continuum: dum autem præter naturam ſupprimuntur menſes, ſanguis ſoluit continuum. Ratio eſt: nam tempore, quo fœtus in vtero detinetur, & tempore quo fœtus lactatur, ſanguis confluit in vterum citra impetum, quia aſſiduo fluit, ſingulis horis, ſed paulatim, ac ſenſim citra violentiam, vnde continuum non ſoluitur. At, dum ſupprimuntur mẽſes præter naturam non influit aſſiduo, ſed in corpore generatur, aceruatur, & tempore menſium a natura confertim, & cum impetu in vterum impellitur, vt ob hanc violentiam ſoluatur vnitas, & tunc oboriatur dolor. Præterea indicatur e febre, & ex horrore; dum enim ſanguis præter naturam detinetur, excrementitius eſt, & non regitur, ſed putreſcit ex Gal. com. apho. 61. ſect. 5. vnde oboriuntur febres, & quandoque a natura ad extimas, & ſenſitiuas partes materia protruditur, vt ſubſequantur horrores, quæ ſane non eueniunt, dum ſanguis non retinetur, & per os, nareſve effluit. Indicatur etiam e delirio, vt Hippocrat. tradit libro de mot. mul. nam, dum ſanguis præter naturam detinetur, fiunt euaporationes in caput; vnde deliria, eaque diuerſa pro diſcrimine ſanguinis qui detinetur, talis enim vapor, qualis minera. Indicatur etiam e lacte, ſi enim mulier, quę nec peperit, nec vtero gerit, lac habet, indicium eſt menſium ſuppreſſorum, ex Hippocr. aph. 39. ſect. 5. Generatur autem lac in mẽſium ſuppreſſione, quia ſanguis fluens in vterum, cum non poſſit expelli, in vtero detinetur, & ſecundum aliquam ſui partem poteſt deduci in mammas, per uenas mammarias, communes vtero cum mammis. Quod ſi ſanguis etiam fluat ad mammas, per venas proprias mammarum, non per communes, conuertitur in alimentum mãmarum; vel, ſi exuperet, non mutatur in lac, ſed oboritur tumor & inflammatio. Generatur autem lac in mammis a proprietate mammarum, e ſanguine aliquantiſper elaborato in venis vteri, & mãmarum communibus: nam in his venis: (ad differentiam propriarum venarum:) eſt proprietas, beneficio cuius ſanguis poteſt a mammis in lac conuerti. Sicut enim chylus præparatur in venis meſaraicis, & ſpiritus animalis in plexu retiformi: ita lac in venis mammarijs. Quare ſi non ſint ſigna geſtationis vteri, & mulier non peperit, tunc lactis pręſentia indicat menſium ſuppreſſionem. Quoad ſanguinem, ut detinetur propter morbos, & proinde, quoad cognitionem differentiarum, quę capiũtur a cauſa efficiente: primum cognoſcere oportet, an fruſtretur expultrix lęſa facultate, vel ob errorem externum; id quod cognoſcitur e pręſentia, vel abſentia vnius aut alterius: verbi gratia, ſi fuerit ſigna erroris externi, non fit a morbo: contra, uero ſi non ſint erroris externi indicia. Oportet autem ſcire ſigna cuiuslibet cauſę efficientis. Denſitas cognoſcitur, quia pręgreſſę ſunt cauſę refrigerantes, expoſita fuit mulier frigidiori aeri. Obſtructio cognoſcitur ex ſignis indicantibus ſanguinem craſſum, viſcidum. Coaleſcentia deprehenditur, quia neceſſario prægreſſum eſt ulcus. Compreſſio cognoſcitur, quia uel adſunt tumores uicinarum partium: (quorum propria ſunt ſigna.) uel omentum eſt redditum pinguius, ut in admodum obeſis. Conſtipationem obſtetrices cognoſcunt, ſiue ſit caruncula, ſiue pelliculę. Subſidentia facile cognoſcitur, ſiue enim ad latera, ſiue ſub inteſtinum rectum reuoluatur uterus, præter id quod fœminæ perſentiunt, obſtetrices etiam facile obſeruant. Quoad robur, id eſt, morbum calidũ, & ſiccum, cognoſcitur, quia fœminæ quodammodo ſunt uiriles, habent uocem grauiorem, ſunt calidiores, hirſutæ, calidĩtas circa uterum perſentitur, pars illa facile excandeſcit. Errorem etiam externum facile poſſumus cognoſcere, ſiue ſanguis peccet copia, ſiue qualitate, ſiue motu. Si enim copia peccet, uerbi gra. ſi deficiat; mulier eſt emaciata, prægreſſi ſunt, uel etiam adſunt morbi, ut febris quartana; ui quorum morborum ſanguis neceſſario deficit. Contraria apparent, ſi ſanguis exuperet. De qualitate, dictum alias. Quoad motum, an confluat in hanc, uel illam partem, noſcitur e ſignis proprijs.

Signa differẽtiarũ a cauſa efficiente.

Morborũ ſigna.

Præſidia utilia ſumuntur a cauſa efficiente, & a loco affecto. Cauſa efficiens eſt fruſtratio expultricis, quæ poteſt fruſtrari ob morbum, & ob errorem externum. Morbus multiplex eſſe poteſt, nimirum denſitas, obſtructio, coaleſcentia, conſtipatio, compreſſio, ſubſidentia, & robur. Denſitas, cum quodammodo pendeat a cauſa refrigerãte, ob id indicat pręſidiũ calefaciens. Et, ſi cum denſitate coniuncta ſit durities; erit indicatio non modo calefaciendi, ſed et humectandi, emolliendi. Obſtructio nõ indicat utile, utilis aũt indicatio ſumit̃ a cauſa, id eſt, a materia; quæ ut copioſa, indicat imminuens, ut craſſa, attenuans: ut uiſcida, detergens.

Indicationes.

Morbi quid indicent.

Coale-

Digitized by Google

Coaleſcentia nihil aliud indicat, quam remedium ſiccans, diſſipans illam cicatricem. Conſtipatio, cum fiat vel a carne, vel a pellicula; indicat remedium extirpans carnem, pelliculum ſeu membranam. Compreſſio ſi fiat a tumore; quid indicet tumor patet e doctrina de tumore uentriculi: Si fuerit pinguedo; indicat exſiccans. Subſiſtentia indicat remedium, quod reſtituat uterum in propriam ſedem. Robur in uiragine, indicat humectans, & relaxans. Error externus eſt ſanguis hic copia peccans, ſi exuperat, indicat minuens; ſi deficiat, addens. Si peccat qualitate; ſanguis frigidior indicat calefaciens, craſſior attenuans, & ſic de reliquis. Si peccat motu; indicat reuellens, retrahens ad partes inferiores. Quoad locum affectum; præſidia ſumuntur a proportione vteri, a calore vteri, & quando que a ſenſu vteri. Proportio ſeruanda eſt, pro conſeruatione a partim indiuidui, ſcilicet fœminę; partim, & potiſſimum ſpeciei, vnde requiritur interdum præſidium, quod a proprietate, & qualitate recondita ſuffragatur vtero. A calore indicatur remedium calorificum, conſeruans calidum. Calor quidem conſeruatur a calido, & ab aſtringente, cuius vi calor non diſſoluitur, ſed vnitur, ventriculi calor, indicat remedium aſtringens: at calor vteri, potius calidum indicat, quia purgatio, ſeu fluxus ſanguinis menſtrui aſtringentibus prohiberetur. Senſus vteri interdum exquiſitus eſt, vt non poſſit perferre medicamenta acri: & ſic vterus indicat mitigans. Hoc mitigans remedium, eſt præſeruatorium: vterinum, & calorificum, ſunt remedia vitalia.

Error externus, quid indicet.

Locus affectus, quid indicet.

Prognoſtica.

Malum hoc in genere non eſt deſpiciendum: nam quamuis interdum non obſit fœminę, detrimentum tamen affert conſeruationi ſpeciei, quia turbatur conceptio. Quoad formam, hæc eſt excrementum ſanguineum pręter naturam cohibitum; idque vel quia non detinetur in vtero, vel quia detinetur. Malignius autem, & periculoſius eſt illud excrementum, quòd retinetur in puerperio, tempore fœtus, vt ait Galenus comm. 73. ſectione 3. & libro tertio, epid. ratio eſt, quia tempore geſtationis vteri, benignior portio ſanguinis vertitur in alimentum fœtus, aliquo portio etiam benigna demittitur in mammas, & conuertitur in lac: peſſima illa portio remanet in vtero, & relinquitur, vt tempore partus expurgetur. Si ergo detineatur, peſſima eſt retentio, & pœne deleteria; quę retenta purgatio ſępius fœminas interficit. Menſtrua autem purgatio minoris eſt diſcriminis, ſi cohibetur quidem, ſed non ſuſcipitur. Et hoc proponit Hippoc. apho. 33. ſect. 5. inquiens; in ſuppreſſione menſium, fluxum ſanguinis narium bonum eſſe; ratio eſt, quia ſanguis, quamuis non egrediatur per vterum, non retinetur tamen in vtero, ſed per nares egreditur, & id non ſimpliciter eſt bonum, ſed ratione fœminę; non autem ratione conceptionis, quia niſi recte fluant menſes, aboletur conceptio. At ſi ſanguis ſupprimatur, ita ut in vtero ſuſcipiatur, tunc hæc ſuppreſſio eſt multo peior, quam dum ſupprimitur, non tamen ſuſcipitur. Si enim ſanguis intus retentus ſupprimitur, peius eſt; quoniam ſuccedunt vitia, vel ſecundum vterum, vel ſecundum totum corpus, vel ſecundum viſcera. Declaro, ex aph. 57. ſect. 5. & cap. 5. li. 6. loc. aff. Dum ſupprimuntur menſes, & materia detinetur, progreſſu temporis materia tumorem efficit, vt, & circa illa tumores obſeruentur, quia detinetur materia. Totum etiam quandoque afficitur, cum Galen. com. 1. ſect. 1. lib. 6. epid. cap. 9. lib. 4. de pręſag. e pulſ. nam vi huius ſuppreſſionis corpora febre afficiuntur, quandoque etiā hydrope, morbo ualde periculoſo. Pręterea etiam uiſcera afficiuntur, dū detinetur hic ſanguis: ſi enim petat mammas, ſuccedit furor, & lęditur pars princeps, nimirū cerebrū, vt patet aphor. 14. ſect. 5. quod non ſemper, ſed quandoq; contingit: imo raro id accidit, ſecundum Galen com. quia ſanguis ſuppreſſus eſt admodum ferueus, vt non poſſit regi a calore mammarum, & non poſſit in lac conuerti; quo fit, vt ſanguis hic feruens euaporet in caput, & furorē efficiat. Ex his conſtat quid pędicendum ſit merito differentiarum, quæ capiuntur a forma. Conſiderari etiam debet ſubiectum, vterus, ſcilicet. Si enim fœmina non peperit, deterior eſt menſiū ſuppreſſio, quam ſi peperit, vt habetur libr. 1. de morb. mul. nam vterus in fœmina quę nondum peperit, non eſt ita ſolitus impleri, quare, ſi repleatur ob ſanguinem menſtruum, eo magis affligitur. Contra, ſi mulier peperit, quia ſolitus eſt vterus impleri; nō ita afficitur. Quare, quod proponitur ab Hipp. de prognoſtico, referendum eſt ad vterum, locum affectū.

Progn. differentiæ a forma.

Cauſa efficiēs, eſt morbus, vel error externus. Cæteris paribus, deterior eſt affectio, ſi fiat ratione morbi, ſed non ſemper, nam ſi v.g. cōtingat ut ſupprimātur mēſes ob defectum ſanguinis, quod deficiat ob febrem hecticam, ob phthiſin, nulla eſt ſpes ſalutis, quamuis hæc ſuppreſſio fiat ob errorem externum. Quoad morbos, hi poſsūt eſſe natiui, vel adſcititij ex Gal. cap. vlt. l. 3. de ſymp. cauſ. Cæteris paribus, peior eſt ſuppreſſio, quæ procedit a morbo natiuo. Sed pręterea cum morbus poſſit eſſe multiplex, quoad denſitatem, non eſt impoſſibile hanc remouere, licet. n. calefacere, verum difficilius euadit negotium, ſi cū denſitate coniuncta eſt durities. Quoad obſtructionem, facilius remouetur malum, ſi fiat a materia copioſa, quam ſi a craſſa, aut viſcida. Quoad coaleſcentiam; impoſſibilis eſt curatio, non poſſunt deleri cicatrices. Quoad conſtipationem, curari poteſt, nam & caro adiecta, & pellicula poteſt abſcindi. Quoad cōpreſſionem; ſi fiat a tumore, pro diſcrimine tumoris varium eſt prognoſticum, vt diximus in doctrina de tumore ventriculi. Si procedat a pinguedine; poteſtis præſentem pinguedinem facile abſumere. Sed ſi a principijs generationis ortum habuerit pinguedo; ſępe huiuſmodi fœminæ ſteriles permanent, quia menſes ſupprimuntur. Quoad ſubſidentiam; poteſt vterus in priſtinam ſedem reducit, niſi forte malum originem ducat a fractis vinculis, quia tunc actum eſt. Si fuerit robur, curari poteſt, quia nō eſt impoſſibile refrigerare & humectare, & imminuere robur illud conceptioni infenſum, vnde Hippocr. l. 1. de morb. mul. ait, ſi menſium ſuppreſſio perſeueret per ſex menſes, & non remoueatur ante ſextum menſem, non eſſe poſſibile, vt fœminæ reſtituantur. Sed Hipp. refragatur experientia, & Gal. com. 29. ſect. 3. l. 6. epid. Reſponſio eſt. Hippocratem loqui de fœmina, quę patitur deliriū, anxietates, obmuteſcentiam, aut defectum inſignem, ſitim, & alia id genus ſęua ſymptomata: fieri enim tunc non poteſt, vt malum hoc vltra ſex mēſes producatur, quia non poſſunt adeo ſæua ſymptomata tolerari. Si autē menſes ſupprimantur, neque hæc ſymptomata fiāt; menſium ſuppreſſio, perdurans vltra ſex menſes, poteſt tamen amoueri. Quod de morbo dictum eſt, idē de errore externo dicendum, ſi enim v.gr. menſes ſupprimantur ob copioſum ſanguinem, non eſt difficile, maior eſt difficultas ob defectum, ob qualitatem, & ob impetum.

Progn. differentiæ ab efficiente cauſa.

Galenus loc. citato gloriatur ſe curaſſe mulierem illam uenę ſectioni, cui, licet emaciatæ, uenę tamen fuerunt repletę; ideo Galen. uenam ſecuit, & ſanguinem eduxit ultra lib. iij. nam dum hoc malum non fit ex defectu ſanguinis, ſed ex redundantia, uena eſt ſecanda, quia ſanguis in hoc caſu habet rationem vehemētis, nam licet quādoq; nō noceat muliere, habet tamen rationē uehementis, quia prohibet conceptionem.

Curatio. Vena ſecta.

ptionem. [Quoad quantum agendum :] ſi redundet ſanguis ad lib.iij. eſt etiam rationi conſentaneũ, vt in hac quantitate educatur. Sed Galen.l.cap.euacuat ſanguinem ſecundum hanc rationem, vt tribus vicib. ſanguinem educat:prima vice libr. j. ſ.ſecunda lib.j.tertia vnc.viij. Hic Galenus inſinuat rectam adminiſtrationem ſectionis venæ, penes quãtitatem, vult enim Gale.ſecundam eſſe venam non vnica vice, ſed pluribus, quia ſanguis ille in fæmina redundans, non erat ſummæ actionis,quia actu non efficiebat morbum,ſed poterat efficere,& præſertim in fœmina emaciata, in qua vires quidem erant validæ ſecundum ſolida, non tamen ſecundum carnoſum genus. Tutius ergo erat vacuationem partiri, & ratione uirtutis, & potiſſimum ratione ſanguis, quia actio non erat ſumma. [Quoad modum.] Foramen non fiat anguſtum, quia ſanguis menſtruus eſt craſſus, ut difficulter egrediatur per foramen anguſtum. [Quoad tempus auté.] in ſuppreſſione menſium; Medici fere omnes hoc obſeruant, ut uenam aperiant prope tempus menſium,per 3.aut 4. dies ante tempus menſium.Galenus interdum uenam aperit indifferenter quolibet tempore, interdum per 3. aut 4. dies ante menſes uti habetur cap.11.& 18.li. de cura. per venæ ſectionem. Medici etiam per 10. aut 15 dies ante tempus menſium ſecant uenam brachij. Quare ſciendum: quando agendum ſumi a præſentia indicantis, id eſt, a ſanguine. In ſuppreſſione menſium adeſt præſentia indicantis,& prope tempus menſium,& procul ab eo. Dum menſes ſupprimuntur;ſanguis in corpore redundat omni tempore. Cur igitur uena inferior ſecatur prope tempus menſium;uena ſuperior alio tempore? Reſponſio hæc eſt. Sanguis in hoc malo dupliciter a medicis perpenditur: primo; ut quieſcit : ſecundo,ut mouetur. Quieſcit,procul a tempore ſtatuto menſium,mouetur autem prope tempus menſium. Licet igitur ſemper adſit præſentia ſanguinis : tamen ſanguinis præſentia, ut conſequitur ſanguinis eſſentiam, ut mouetur : hæc præſentia non eſt, ſemper, ſed locum habet prope tempus menſium,quia eo tempore mouetur ſanguis: at ſanguinis præſentia, ut conſequitur eſſentiam ſanguinis quieſcentis, hæc præſentia locum habet, non in imminentibus menſibus, ſed procul a tempore menſium. Galenus ergo reſpiciens ad præſentiam motus,ideſt,ad ſanguinem, quatenus mouetur : ſecat uenam per 3.aut 4.dies ante tempus menſium, quia tunc ſanguis agitari incipit, &, ſi negligentia, uel inſcitia medici non fuerit uena ſecta per 3. aut 4.dies ante menſes,licet etiam eo tempore,quo mẽſes incipiunt, uenam ſecare potius tamen ſecundũ Galenum, ante menſium tempus uena aperienda. Galenus etiam cap.5.li.9. meth.eo tempore quo mẽſes diminute fluunt, uenam aperit, quia tunc adeſt præſentia ſanguinis,ut mouetur. Nec propterea improbandi ſunt practicantes, dum uenas alio etiam tempore aperiunt, quia adeſt præſentia ſanguinis quieſcentis. [Quoad ubi agendum:] Galen. cap.11. lib.13.meth.& ca.11.ac 18.li.de cur. per uenæ ſectionem probat ſectionem uenæ inferne. Aetius autem ſecat uenam non modo pedis, ſed etiam brachij. Vbi agendum, indicatur a ſubſiſtentia ſanguinis, quæ duplex eſt in ſuppreſſione menſium, alia conſequitur eſſentiam ſanguinis, ut mouetur, alia ut quieſcit. Si reſpiciamus ad ſubſiſtentiam ſanguinis qui mouetur, uenæ inferne ſecandæ ſunt : & huc auctores illi reſpexerunt, ſecant enim uenam, uel tempore menſium, uel prope menſes, unde patet eos tunc loqui de uenæ ſectione, ut reſpicit ſanguinem qui mouetur.Si uero reſpiciamus ad ſanguinis ſubſiſtentiam, ut conſequitur ſanguinem quieſcentem; ſanguis quieſcit ſupra iecur in toto corpore, idcoque ad vacuandum ſanguinem ſuperfluũ quieſcentem,vena brachij ſecanda, per quam promptè,& facile ſanguis euacuatur.

Cucurbitulæ, primũ ſcarificatæ. Quoad Cucurbitulas, & primum ſcarificatas; Galen.cap.18.li.de cur.per venæ ſectionem, inquit, aduertendum eſſe, an mulieres ſint, vel nigræ, & graciles, vel albæ, & carnoſæ. Si enim nigræ ſint, & graciles, venam eſſe ſecandam, ſi uero albæ, & carnoſæ, cucurbitulas ſcarificatas eſſe applicandas iubet. Venæ ſectio eſt materia remedij vehementis, vacuantis ſanguinem quemcunque, id eſt,craſſum & tenuem.Cucurbitulæ autem ſcarificatæ ſunt materia remedij debilis,vacuantis ſanguinem potiſſimum tenuem. His ita poſitis, ſi fæmina nigra,& graciles patiatur menſium ſuppreſſionem, probatur venæ ſectio, & interdum cucurbitulæ ſcarificatæ ſi autem fœmina alba, & carnoſa,non probatur venæ ſectio, ſed ſolum cucurbitulæ ſcarificatæ: In nigra enim fœmina redundat ſanguis craſſus, qui poteſt per venam ſectam euacuari:adeſt indicatio,nihil eſt,quod prohibet, vnde Galenus recte probat venæ ſectionem.Si tamen contingat nigram fæminam eſſe debilem, vt venæ ſectio ob virtutis imbecillitatem prohibeatur; licet cucurbitulas ſcarificatas applicare. Neque hoc aduerſatur Galeno : is enim in nigra probat venæ ſectionem ſeruatis ſeruandis,id eſt, dum non adſit prohibens, nimirum virtutis debilitas. Si ſanguis ſupprimitur in fœminis albis indicat ſui vacuationem; virtus etiam poteſt eſſe robuſta : nec enim fœmina alba ſemper eſt ita debilis, ut prohibeat venæ ſectionẽ, præſertim quia fæmina alba,alijs morbis laborans, ſuſtinet venæ ſectionem brachij, in qua uirtus magis robuſta requiritur,quam in ſectione venæ pedum. Quod ſi ergo virtus poteſt eſſe robuſta,cur Galenus venæ ſectionẽ improbat? Hoc propoſuit Galenus,quia cognouit adeſſe indicans, ſed præterea etiã adeſſe prohibens, quod eſt,non quidem virtus totius, quæ robuſta eſſe poteſt, ſed exilitas venarum, in alba enim fœmina, venæ ſunt anguſtæ, latentes & profundæ,præſertim ſecundũ crura,vnde vena aperiri non poteſt.Sic etiã Galenus, loquens de ſectione uenarum cubiti, in affectibus iecoris, dicit ſecandam eſſe baſilicam,dũmodo appareat: at, ſi non appareat, ſecandam eſſe mediam. Sic etiam cum in fœmina alba, & carnoſa vena ſit anguſta,& recondita, iure cucurbitulæ potius applicantur. Quoad [modum] adminiſtrationis. Si mulier nigra, & gracilis, in qua venæ appareant,ſit imbecillis,vt prohibeatur venæ ſectio, huius loco cucurbitulæ ſcarificatæ adhibendæ, & cum in ea fœmina exuperet ſanguis craſſus, cuius paſſio eſt difficilis, & ſumma reſiſtentia,ab hac difficili paſſione indicatur modus, beneficio cuius craſſus et ſanguis egrediatur,quod cõſequi poſſumus,ſi ante appoſitionem cucurbitulæ fomentis per tempus aliquod partem foueamus, ſpongia madefacta in aqua calida moderate, & expreſſa, ſic enim funditur ſanguis, vt facilius egrediatur. *Cucurbitulæ ſiccæ.* Cucurbitulæ non ſcarificatæ in ſuppreſſione menſium proponuntur a Galeno,cap.19.lib.13.meth.ubi ait, cucurbitulas non ſcarificatas, eſſe applicandas cum magna flamma pubi, & inguinibus,poſt corporis inanitionem. Proponit Galenus rectam adminiſtrationem harũ cucurbitularum,penes [quantum, quando & vbi.] Ob difficilem enim paſſionem ſanguinis ſuppreſſi, applicantur cum copioſa flamma. Et quidem poſt corporis inanitionem, quia materia replens totũ, ſui præſentia prohibet adminiſtrationem cucurbitularum. Locus indicatur a ſanguinis ſubſiſtentia : ideoque, ſiue in alias partes ſanguis moueatur, ſiue in vterum impetum habeat, ſed imbecillum; inguinibus ac pubi applicandæ ſunt cucurbitulæ,tanquam materia remedij, vel adiuuantis, vel

reuel-

Digitized by Google

reuellentis, adiuuantis, dum ſanguis in vterum fluit, ſed motus eſt imbecillus, qui adiuuandus eſt; reuellentis, cum tempore menſium ſanguis non fertur ad vterum, ſed in ſuperiores partes mouetur.

Hæmorrhoides. Quoad hæmorrhoides, oportet cognoſcere, num liceat applicare hirudines hæmorrhoidibus. Hirudines igitur appoſitæ hæmorrhoidibus, ſunt materia remedij deriuatorij, id eſt, euacuantis ſanguinem, qui reſidet circa vteri regionem, non tamen hic ſanguis eſt impactus, alias materiæ deriuanti non cederet. Hæc ergo cum ſit natura hirudinum; dubitatur num earum tutus ſit vſus. Galen. enim cap. 8. lib. de præcognit. ubi proponit hiſtoriam vxoris Boethi, quæ muliebre profluuium patiebatur, probat materias deriuantes, euacuationem per lotium, per ſedem, & proponit etiam euacuationem per hæmorrhoides. Hic loquitur Galen. non de profluuio ſanguinis menſtrui, ſed de profluuio muliebri, id eſt, humoris non ſanguinei. Quare in menſium ſuppreſſione non poteſt probari materia deriuans, magis enim menſes ſupprimerentur: ſi enim materia deriuans remoratur fluxum menſium, ergo non conuenit in ſuppreſſione. At Hipp. aph. 33. ſect. 5. ait in ſuppreſſione menſium, ſi ſanguis fluat e naribus, bonum, & Galen. in com. ait, non tantū bonum eſſe ſanguinis euacuationem per nares, ſed etiam per aluum, & proinde per hæmorrhoides: Ergo hirudines probari videntur. Ego huius ſum ſententiæ, dum menſes ſunt ſuppreſſi, & præſertim eo tempore quo menſes fluere deberent, nequaquā hirudinibus dari locum, potius enim per deriuationem prohiberetur fluxus, quam adiuuaretur. Notandum igitur, ſi reſpiciamus ad conceptionem, & conſeruationem ſpeciei, ad quam ordinatus menſium fluxus requiritur, non probari hirudines. Et huc reſpexit Galenus, volens enim vxorem Boethi fœcundam reddere, vſus eſt remedijs deriuantibus, ad adimendum illud muliebre profluuium, quod erat in cauſa ſterilitatis. Si reſpiciamus ſalutem fœminæ, non conceptionem; expedit ut applicentur hirudines, vt ſanguis euacuetur, ſicut enim prodeſt fœminæ, vt ſanguis educatur per nares, ita etiam prodeſt, vt per hæmorrhoides euacuetur, ſi per vterum fieri nequeat.

Medicamenta. Sequitur materia medicinalis: quæ reſpicit Locum affectum, & Cauſam efficientem. De medicamentis locum affectum reſpicientibus, agemus in ſermone de læſa conceptione. Cauſa efficiens, eſt Morbus, uel Error externus. Non agemus hic de medicamentis remouentibus morbos, ſiue enim ſit intemperies, ſiue tumor, uel quid aliud medicamenta peti poſſunt e doctrina affectuum uentriculi. Error autem externus, licet multiplex eſſe queat nos tamen loquemur de medicamentis quæ reſpiciunt ſanguinem, eſt craſſior, uiſcidior, immobilis, & ſic loquemur de medicamentis prouocantibus menſes. Quia autem non tuto licet uti prouocantibus menſes, niſi corpus expurgetur; ob id quædam monebimus circa lenientia, & purgantia. De præparantibus enim ſæpe alias dictum fuit.

I. Lenientia. Quoad lenientia, Galen. cap. 18. libri de euacuatione per uenæ ſectionē, & cap. 3. lib. 8. κ. τοπ. potiſſimum probat [ſpecies hieræ ſimplicis:] quia non modo habent uim leniendi aluū, & expurgandi primas ſuperfluitates, ratione aloes, ſed etiam prouocandi menſes, ratione aromatum. Quare interdum exhibitione ſpecierum hieræ, & aluus lubrica redditur, & ſanguis ē per uterū effluit. Quoad quando agēdū.] Galenus exhibet hieram ilico poſt balneum, & eo tempore, quo fœminæ uirtute balnei caliditatem percipiunt. Ne tamen fœmina ſit repleta, quia tunc ui balnei uteri partes laxæ euadunt, uterusque replebitur, & ſuccedet inflāmatio. Hieræ igitur ſpecies eo tempore probantur, quo adeſt præſentia indicantis, & nihil prohibet: ſanguis ſuppreſſus, indicat: repletio totius prohibet. Quare totum prius expurgandum. Ergo inter initia ad leniendam aluum detur hiera, prætermiſſo balneo: corpore autem expurgato, licet uti ſpeciebus hieræ ilico poſt balneum. Quoad ſolutiua, practici proponunt [magnas hieras, ut Hermetis, Archigenis, Logadij. Rufi,] quibus tamen non indifferenter utendum. Si enim in corpore fœminæ exuperat non tantum pituita, ſed etiam bilis flaua, uel atra, licet uti omnibus hieris propoſitis, excepta hiera Rufi, præſertim ſola, quæ probatur in ſucco pituitoſo: priores enim hieræ non modo recipiunt [colocynthidem, ſed etiam ueratrum nigrum, & ſcammonium,] & propterea his vtendum, dum omnes ſucci exuperant: efficaciſſima eſt hiera Hermetis, quæ colocynthidem, helleborum, & ſcammonium in maiori quantitate ſuſcipit. Hiera Rufi, ſeu diacolocynthidos, probatur dum ſola pituita exuperat. Quoad [rectam adminiſtrationem,] & primū quoad [quantum agendum,] ſumma doſis, ſecundum Aet. c. 3 l. 3. eſt vnc. ſ. minima dr. j. Paulus c. 71. l. 3. monet ſummam doſin eſſe drac. ij. minimā drac. j. Vt autem pateat, qui nam auctor ſit imitandus; ſciendum medicamentorum doſin eſſe ſummā mediam & minimam, pro varia conditione actionis principaliter indicantis, id eſt, ſucci peccantis ſumma enim actio indicat ſummam doſin. Sed hoc modo non dirimitur lis inter Paulum & Aetium. Quare tutius imitari poſſumus Paulum, cum hæc medicamenta ſolutiua ſint uiolenta. Quod ſi Aetij partes tueri placeat; dicendum ſermonem de hieris magnis duplicem eſſe poſſe: loquimur enim de pharmacis aut fermentatis, aut non fermentatis. Per fermentationem medicamenta ſecundum ſuas vires non parum refringuntur, ideoq; Aetius reſpicit ad hieras fermentatas, quarum vires refractæ ſunt, ut ſumma doſis eſſe queat vnc. ſ. Paulus autem reſpicit ad hieras recenter confectas, in quibus cum medicamenta proprias vires ſeruent, tutius ſumma doſis ſtatuitur drac. ij. Hoc verum eſſe, teſtatur theriaca, quæ recens ſtupefacit, antiqua vigilias excitat, ob opium fermentatione refractum. Quoad [quando agendum;] Hippocrates purgans mulieres menſium ſuppreſſionem patientes, monet aduertendum eſſe, an purgatio fiat per vomitum; vel per aluum. Si fiat per vomitum, ante pharmacum non adhibet utero fomentum: ſi per aluum, antequam pharmacum propinet, fomentum vtero adhibet. Dum enim per vomitum euacuatio eſt inſtituenda, materia mouetur ſurſum, & fomentum quod vtero admouetur, eſt in cauſa, vt materia deorſum impetum habeat: fomentum enim ut habet vim laxandi, ſui præſentia prohibet quo minus vti liceat vomitorio. Quare recte ſtatuit Hippocr. dum exhibetur vomitorium, nequaquam fomentum eſſe adhibendum. Dum autem per aluum vacuare volumus, adeſt præſentia indicantis, materia noxia, quæ deorſum mouetur, cuius motum etiam adiuuat fomentum, quatenus in cauſa eſt, ut materia deorſum moueatur, quemadmodum et ā pharmacum, vnde natura non defatigatur duplici & contrario motu. Sed quare Hippocrates primo vtitur fomento, deinde pharmaco purgante? quia fomento vterus laxus redditur, quæ laxitas eſt in cauſa, ut etiam materia purganda fundatur, & non ita hæreat, & ob id facilius a pharmaco attrahatur. Et quia hieras magnas non modo ingrediuntur ſolutiua, ſed etiam aromata, fit ut non modo fiat purgatio per aluum, ſed quandoque etiam menſes prouocentur, & præcipue ſi adhibeatur fomentum laxans vterum.

II. Purgātia.

Ipſeq; quoq; Paulus hierarum doſin per ſectā ſtatuit vnc. ſ. c. 8. l. 6.

Digitized by Google

III. *Ducētia menſes.* Sequuntur medicamenta prouocantia menſes, & ea quæ ſunt vehicula. Menſes ducentia, ſunt tenuis ſubſtantiæ: eaque vel Calida, quę validiora ſunt, vel Frigida, quæ imbecilliora. Frigidis interdū propter febres, vel alios affectus calidos eſt vtendum, vt ſunt [capilli Veneris, virides tamen, polytrichum, & potiſſimum radices oxalidis ſylueſtris], nam domeſticæ oxalidis radices menſes cient debiliter.] Calida probat Hippocrates in libro de ſuperfœtation. quorum alia ſunt vehementiſſima, alia minus vehementia. Vehementiſſima extremis morbis competunt: vt [alumen Aegyptiacum, cātharides, colocynthis, elaterium, flos ęris, lac ficus, tithymalus, album veratrum, euphorbium.] Hoc tempore morbi non curantur, quia medici sūt nimis timidi, nec vſurpant præterquam pulegium, & capillum Veneris. Minus fortia ab eodem Hippocrate probantur, libr. ſecundo, de morb. mul. vt [mirrha: (vnde Rhaſes probat trochiſcos de myrrha:) item piper, ſal, xiphiū & gladiolus, cuius ſuccus mirabilis eſt, & ſatis, vehemens non autem, vehementiſſimus.] In libro autem de ſuperfœtatione pariter inter minus fortia ab Hippocrate probatur [radix ari, artemiſia, bulbus ciclaminis, cuius & radice, & folijs vti licet: item cardamomum, caſtorium, nitrum, peplus, ſcilla, vnde trochiſci e ſcilla a plerſque laudantur; item ſtaphiſagria, thapſia.] Galenus capit. decimooctauo, libro de curatione per venæ ſectionem, ſimiliter inter minus fortia probat [ſabinam, dictamnum Creticum. Aetius addit thlaſpi, nigellam, feniculum, daucum, petroſelinum.] Mediocria ſunt ſecundum Hippocratem, ſemen anethi, cupreſſus, non autem exhibeantur baccæ cupreſſi [Galenus loco citato probat] calaminthara, pulegium, apium, petroſelinum. Huius ſunt farinæ cappares, chamædrys, betonica, rubia, ſcordium, aſarum, pæonia, baccæ fraxini: probatur etiam rectus vſus foliorum, & radicum mercurialis, quod mirabile eſt medicamentum.

Rubia aſtringit, quod minores ob ſeruarūt medici.

Ὀχήματα eorū quæ mēſes promouent. Vehiculi rationem habent dulcia, & odorata. Interdum vtendum [ſaccharo, melle, vino dulci, liquiritia, paſſulis, malua, & althęa.] Odoratis etiam vterus delectatur, vnde practici miſcent [ambram, moſchum, galliam moſchatam, & aromata;] nam aromata tum ratione ſuauis odoris, ſunt vehiculum reliquorum, tum propria ratione menſes poſſunt prouocare ob caliditatem, & tenuem ſubſtantiam.

Recta adminiſtratio eorum quæ menſes ducūt. Hactenus de medicamentis cientibus menſes: dicendum de recta eorum adminiſtratione. Quoad [quantum agendum,] pro varia actione principaliter indicantis ſanguinis ſuppreſſi, varia doſis probatur. Si enim ſumma ſit actio, medicamenta in ſumma doſi ſunt adminiſtrāda, vnde Rhaſis pręſcribit: [Recipe trochiſ. de myrrha ſcrup.iij. decocti ſeminum iuniperi vnc.viij. fiat potio.] Hæc eſt ſumma doſis, noſtro enim tempore trochiſci dantur ad ſcrup.ſ. vel ad ſcrup.j. vnde vitia nō curantur. Quod ſi [decoctum e ſeminibus iuniperi paretur cum melle, vel ſaccharo, adhuc efficacius erit medicamentū, quia minus difficulter permeabit ad vias vteri.] Hippocrates autem in libr. de ſuperfœtat. probat hoc medicamentum: [Recipe tædæ minutim conciſę, quæ pinguis ſit, nam quo pinguior eo melior, vnc.j. ſem.apij cumini Aethiop.ana vnc.ſ.thuris drac.ij.cum quantum e nino odorato dulci. Doſis ſit moderata] & Galenus lib. 2. de antidot. præſcribit: [Recip. dictāni Cretici drac.j. polij montani drac.j. ſ. piperis longi drac.ij. rutæ ſylueſtris dr.iij. ſcordij drac.j.ſ. fiat puluis tenuiſſimus: recip. pulueris huius dr.j. mulſi unc. viij. fiat potio.] Et hæc etiam eſt magna doſis. Merito autem proponitur vinum mulſum, quia ratione dulcedinis facile permeat ad uias uteri. Non propono libro de medicinis facile parabilibus, quia ſunt ſuſpecti, licet quædam in ijs reperiantur efficaciſſima remedia [Modus agendi] varius probatur, pro varia conditione paſſionis ſanguinis ſuppreſſi. Galenus capit. 18. lib. de curat. per venæ ſectionem, probat vt medicamenta redigantur in puluerem tenuiſſimum: ſic enim adminiſtrata medicamenta efficacius agunt in ſanguinem, vt ſanguis non ita reſiſtat, ſed magis cedat. Galenus etiam commentar. aphoriſm. 36. ſect. 5. & alibi probat, linimenta, fomenta, peſſaria, & ſuffumigia. Præ omnibus autem modis probantur ſuffumigia, aphoriſmo 28. ſectio. quinta: ſic enim medicamentum efficaciſſime agit, & ipſe etiam ſuffitus aromatum muliebria ducit, & maxime confert, dum modo non adſit grauitas capitis; hebeſcit enim vis medicamentorum in tranſitu, dum exhibentur forma pulueris, potionis, pilularum, boli, antequam perducantur in vterum, quod non fit, ſi modo ſuffumigij adminiſtrantur. Præterea hæc medicamenta, quæ in potu, vel bolo exhibentur, cum ſint calida: (nam menſes ducentia ſunt calida:) ſæpe tranſitu ſuo lædunt iecur calidius, ideoque tutius magis conuenit ſuffumigium; quia ſæpe menſes ſupprimuntur ob ſanguinis craſſitiem, qui craſſus ſanguis generatur in iecore calido. Anteponitur etiam hic modus reliquis, ſecundum Galenum, quia reperiuntur quædam fœminæ, quæ non permittunt clyſteres, aut peſſaria, admittunt autem ſuffumigia. Suffumigium etiam magis penetrat. Eſt ergo hic modus vtiliſſimus, & nihil eſt quod prohibeat, præterquam capitis imbecillitas: ſunt enim fęminæ, quibus cerebrum facile turbatur ab aromatibus. In adminiſtrando autem ſuffumigio duo notanda, ſecundum Galenum: primo, vt cingantur fœminæ: deinde, vt fumus per cannulam aſcendat in ceruicem vteri: ita enim ſuffumigium non facile petit caput. Quoad [quando agendum,] ſecundum Hippocratem, menſes ducentia ſunt adminiſtranda poſt corporis purgationem: materia enim totum replens, prohibet, quia euocans menſes, vel non poſſet permeare, uel, ſi poſſet permeare, ſecum duceret materiam totum replentem, cum detrimento fœminæ. Et debent hæc medicamenta adminiſtrari per plures dies, ante prandium, per quinque horas, & ilico poſt balneum. Per plures dies exhibet Hippocrates, quia ſanguis ſuppreſſus ob craſſitiem, & viſciditatem ita eſt contumax, vt diu ſit præſens: quare, cum per plures dies perſeueret præſentia ſanguinis, per plures etiam dies medicamenta ſunt adminiſtranda. Exhibet etiam Hippocrates per quinque horas ante prandium, quia cibi præſentia prohibet: mortiferum enim eſt menſes ducentia, & quidem valida, exhibere, niſi ventriculus cibis ſit vacuus, vel cibus exacte ſit concoctus: alias enim chylus crudus, vi medicamentorum menſes ducentium, traheretur in venas, in iecur, in vterum; vnde menſes magis ſupprimerentur. Ilico a balneo Galenus adminiſtrat, quia ilico a balneo non adeſt præſentia prohibentis: (nam ſuppono balneum adminiſtrari poſt purgationem totius, ieiuno & vacuo ventriculo:) & adeſt permittens, quod condicat hoc medicamentum, nimirum laxitas vteri, quia laxus vterus facile admittit hęc medicamenta; laxatque cutem vi balnei. Hippocrates autem incipit a leuioribus, & poſtea fortioribus vtitur: deinde rurſus leuioribus, & mox fortioribus, & reliquis quæ uiciſſitudine quadam continuat. Reſpicit enim ad ſanguinem ſuppreſſum uehementem, & proinde ad indicantia, & remedia vehementia. Nam ſi malum eſſet debile, non liceret vti vehementioribus, ſed debilioribus tantum, quia debet eſſe proportio inter medicamenta, & affectus præter naturam. Vtitur autem per-

Digitized by Google

permutatis vicibus, primum debilibus, deinde fortibus, & alijs quia reſpicit non modo ad præſentiam indicantis, ſed etiam ad præſentiam prohibentis ad virtutem, quæ interdum prohibet, interdum permittit. Dum medicamenta fortia ſunt adhibenda natura, ſeu virtus ea non facile ſuſtinet, niſi aliquantiſper aſſueſcat: quare primum mitiora ſunt exhibenda; & progreſſu temporis fortiora, dum non amplius adeſt prohibens; tunc enim adeſt præſentia indicantis vehementiſſimi, & virtus aſſueta permittit. Poſt fortia Hippocrat. rurſus vtitur debilibus, quod bifariam fieri poteſt, primo, vt in debilibus iſtis permaneamus vſque ad remotionem mali: deinde, vt ijs non inſiſtamus vſque ad finem mali, ſed aliquo tempore leuibus vtamur, poſtea rurſus fortioribus. Et hic vterque modus in praxi obſeruandus eſt: non tamen indifferenter. Si enim contingat, vt poſt fortia medicamenta maxime imminuatur vehementia affectus morbifici, & ſanguis debilis reddatur: tunc ſufficit poſt fortia vti debilibus, ad finem mali, quia adeſt præſentia indicantis debilis, non vehementis. At ſi contingat, vt poſt fortia ſanguis adhuc vehementiam conſeruet: neceſſarium eſt viciſſim vti debilibus & fortibus: debilibus quidem vtendum, quia virtus non permittit aſſiduum vſum vehementium, poteſt.n. eum aliquandiu perferre, ſed non longo tempore. Quare gratia virtutis prohibentis non poſſumus perſeuerare in vehementibus, ſed cogimur vti debilibus. Quia autem perſeuerat vehementia indicantis dum natura aliquod robur accepit, rurſus, ſecundum Hippocratem, fortibus vti licet, quia non adeſt præſentia prohibentis. Quoad [vbi agendum.] Hæc medicamenta poſſunt per os exhiberi, & extra applicari circa regionem vteri, pro indicantis: ſubſiſtentia. Medicamenta fortiſſima, vt [euphorbium, elaterium, ſquama æris, ſuccus tithymali,] non ſunt exhibenda, ſed applicanda. Licet enim vbi agendum indicetur a ſubſiſtentia ſanguinis: virtus tamen quandoque permittit, quandoque prohibet. Virtus oris ventriculi, & partium infernarum prohibet, vt nequaquam hæc ſint per os exhibenda; virtus autem vteri, & præſertim ſecundum partes cutaneas, permittit. Odorata vtero applicanda, non naribus, quia hoc indicantis ſubſiſtentia requirit: ſanguis enim, qui inclinationem habet ad partes infernas, indicat remedium adiuuans, non reuellens: dulcia ergo, quia attrahunt ad inferas partes, idcirco partibus infernis applicanda ſunt, non naribus.

Diæta. Victu attenuante Galenus pleroſque liberauit, comm. aphoriſm. 36. ſectio. quinta, quod accipiendum, non de qualibet ſuppreſſione menſium, ſed de illa, quæ fit a craſſo, & viſcido ſanguine. Quiſnam ſit hic victus, alias dictum eſt. Iam notandum circa condimenta, quamuis in [aceto] vis ſit attenuandi, id tamen uitandum eſt, quantum fieri poteſt, quia infenſum eſt partibus neruoſis, & vtero: comm. 39. libro 3. uict. ac. Quare cibi vel non condiendi ſunt aceto, vel exiguo, nec admodum potenti. Condiendi autem ſunt cibi dulcibus, quorum virtute ciborum facultas facile perducitur ad vterum. Sed dulcibus his tantum vtendum, vt condimentis, & vehiculis, non vt cibo, id eſt in parua copia, nam fœminæ quæ hoc malum patiuntur, frequenter obnoxiæ ſunt iecoris, lienis, & viſcerum obſtructionibus, quæ a dulcibus copioſis magis obſtruuntur, & in tumorem attolluntur. Quoad [quando agendum:] Galenus capite decimo octauo, libro de cur. per venæ ſectionem, probat uictum attenuantem, per octo uel nouem dies ante tempus ſtatutum menſium. Indicans enim, nimirum ſanguis præter naturam cohibitus per octo, vel nouem dies ante ſtatutum tempus menſium, indicat propellendum eſſe ſanguinem ad vterum, vt egrediatur. [Indicans hoc loco non eſt virtus, quæ indifferenter præſens eſt, & his diebus, & alijs, ſed ſanguis ſuppreſſus.] Vnde hoc tempore ſanguis adeſt, qui impetum habet in vterum, qui impetus naturalis eſt, ſed imminutus, & proinde adiuuandus: quare indicat remedium adiuuans hunc motum, cuius materia eſt victus attenuans, quo vtendum hoc tempore, quia adeſt præſentia ſanguinis, qui impetum habet in vterum, ſed diminutum.

CAPVT II.

De immoderato ſanguinis per vterum profluuio.

AD generationem huius vitij neceſſarium eſt, vt aliquod noxium occurrat venis vteri, vi cuius vteri venæ non poſſit ſanguinem continere, vnde per vterum effluit in maiori copia, quam decet. *Generatio.* Profluuium ergo ſanguinis immoderatum, eſt exiens ſanguinolentum immoderatum vteri, dependens a læſa retentione venarum vteri. *Definitio.* Forma eſt exiens ſanguinolentum immoderatum. Exiens dicitur, ad differentiam excrementi quod detinetur, ſanguinolentum dicitur, ad differentiam exeuntis, quod non eſt ſanguis, vt fit in profluuio vterino & muliebri, vbi egreditur materia a ſanguine diuerſa. Dicitur immoderatum quia ſanguis egreditur in maiori quãtitate, quam decet: ad differentiam profluuij ſanguinis ſecundum naturam, in quo eſt exiens ſanguinolentum, ſed moderatum: item hoc dicitur ad differentiam profluuij præter naturam, ut eſt ſtillicidium menſium, & ſtillicidium ſanguinis per vterum, egreditur enim exiens ſanguinolentum, ſed in minima copia.

Cauſa efficiens, eſt læſa retentio vaſorum vteri. *Cauſa efficiens.* Quamuis autem per terminos formæ & ſubiecti, definitum ſatis limitatum videtur: cauſam tamen efficientem etiam apponi neceſſarium fuit, qua ſcilicet malum hoc diſtinguitur ab eo fluxu ſanguinolento & immoderato per uterum, qui interdum fit, dum menſes ſuppreſſi ſunt, vel imminuti per duos aut tres menſes, & poſtea quarto menſe, verbi gratia, præter conſuetum naturæ ordinem ſanguis per vterum effluit in maxima quantitate, id eſt in maiori, quam deceat pro conſuetedine mulieris, ut ſi uerbi gratia, ſolita ſit fœmina ſingulo menſe euacuare ſanguinem ad lib. j. ſ. euacuet ad lib. iiij. Hoc ſane eſt exiens ſanguinolentum immoderatum uteri, ſed aliam habet efficientem cauſam, nimirum, robuſtam expultricem uenarum uteri, cui, ſecundum naturæ leges, cedit retentrix. At noſtri mali propoſiti cauſa efficiens, eſt læſa retentio. Læditur autem retentio neceſſario ob læſionem facultatis, id eſt ob morbos, non ob errorem externum, ex Gal. cap. vlt. lib. de diffe. ſymp. & c. 3. li. 3. cauſ. ſympt. & c. 2. li. 5. meth. ſicut etiam docuimus in fluxu ſanguinis narium, & de ſputo ſangu. *Læſio retentricis vteri.* Morbus eſt triplex, diapedeſis, anaſtomoſis, diæreſis; & proinde in via, in meatu, in ſoluta vnitate. Fiunt autem hi morbi quandoque ob noxas præcipuas vteri, quandoque ob vitium, quod principaliter pertinet, vel ad totum corpus, vel ad ſanguinem: vnde merito dicit Galenus, profluuium hoc fieri vel vitio Vteri,] Vel Totius, vel Sanguinis: com. apho. 57. ſect. 5. quia non reſpicit ad vitia communia immediata,

Digitized by Google

diata, ſed ad vitia principalia, ad vitium in quod medicus conſilium dirigere debet. Quoad vitia vteri, potiſſimum locum habet anaſtomoſis, & diçreſis. Anaſtomoſis, id eſt recluſio orificiorum venarum fit ob immoderatum vſum balnei relaxantis, ob fomentum relaxans vtero adhibitum; quandoque etiã ob immoderatum coitum. Diæreſis, & ſoluta vnitas, vt monet Hipp. lib. 2. de mor. mul. fieri ſolet in difficultate partus: nam vaſa quandoque diſrumpuntur, quandoque etiam in partu aliquid noxium relinquitur in vtero, quòd putreſcens, acre & mordicans euadit, vt ſolutam vnitatem, imo vlcus efficiat; vnde, ſi venæ abradantur, hoc malum producitur.
2 Quoad vitia totius; vi malorum totius, vterus ſecundum venas affici poteſt quolibet morbo, e propoſitis, ſ. anaſtomoſi, diçreſi, diapedeſi, id eſt, immodica laxitate & raritate tunicarum venarum. Nam dum totum afficitur, vt prauo ſanguine repleatur, (quod potiſſimum fit, vbi fœmina male habet ſecundum ventriculum, aut vbi iecur languet:) fieri poteſt, vt in toto colligatur vitioſus ſanguis, qui, cum a toto detineri nequeat, protruditur ad vteri vaſa: vnde, ſi tenuis eſt, fit diapedeſis, ſi copioſus &
3 impetuoſus, fit anaſtomoſis; ſi acrix & mordax, diçreſis. Quoad vitium ſanguinis, pariter a ſanguine vitioſo, citra totius languorem, omnes hi morbi oriri poſſunt. Si enim ſanguis fuerit tenuior, per diapedeſin effluit: ſi copioſus, p anaſtomoſin: ſin acris, ſalſus, mordax, per diçreſin, quia ab hoc ſanguine vnitas ſoluitur.

Differentiæ. Quoad differentias, quæ ſumuntur a forma, exiens hoc ſanguinis varium eſſe poteſt, prout varium eſt, quod egreditur. Varium autem eſſe ſolet, præſertim in ratione miſti, & proinde ſecundum Subſtantiam, & Qualitatem. Secundum Subſtantiam, ſeu formam, vel eſt Putridum, vel Non putridum. Secundum qualitatem, hæc eſt Recondita, vel Euidens: & ſecundum euidentem, exiens hoc vel eſt calidum, uel frigidum; vel tenuius, vel craſſius; vel huius, vel illius odoris, coloris. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ, nam idem eſt locus affectus, niſi quis forte dicat, venas vteri affectas eſſe, vel dextras, vel ſiniſtras. A cauſa efficiente, malum hoc fit ob noxam, vel Vteri, vel Totius, vel Sanguinis.

Signa in genere. Malum hoc in genere facile cognoſcitur, quia oculis ſanguis egrediens conſpicitur, & quidẽ in magna copia. Porro ſecundum Galenum c. 5. lib. 6. de loc. affec. profluuium ſanguinis copioſi, interdum eſt noxium, de quo nos hic loquimur, interdum ſalutare, quod fit a robuſta expultrice. Diſtinguuntur autem e mala tolerantia fœminæ; quæ cognoſcitur, tum e Galeno l. c. tum e mutatione coloris fœminæ, qui fœdus eſt, item e tumore pedum, vnde & hydrops imminet, item e læſione appetitus, e leſa coctione. Hippocrates vero libro 2. de morb. mul. addit, nos hoc malum cognoſcere colore exeuntis rubro, ad differentiam profluuij muliebris, quod non eſt rubicundum, ſed alterius coloris. Et quia in profluuio muliebri interdum materia egreditur colore rubicundo donata, nam ſanguis vteri rubicundus eſt: ideo Hippocrates addit, præter rubrum colorem neceſſario materiam egredientem grumeſcere; ichor autem non grumeſcit. Quoad differentias formales: ex odore ſanguis putridus a non putrido diſtinguitur, aliæ qualitates e colore percipiuntur. Differentias a loco mulier

Signa diff. ſignificabit, num ſcilicet malum ſit in parte dextra, vel ſiniſtra. Quoad differentias a cauſa efficiente, oportet cognoſcere, an ſit diapedeſis, anaſtomoſis, vel diæreſis. Diapedeſis cognoſcitur, quia ſanguis fluit citra dolorem, & eſt tenuis, aquoſus vt vix concreſcat, præterea in exigua quantitate egreditur, ſed per plures dies: vnde hac ratione profluuium eſt immoderatum, quia copioſus ſanguis egreditur, cuius ſignum eſt, quod fœminæ non perferunt. Anaſtomoſis cognoſcitur, quia ſanguis egreditur ſine dolore, conſertim, & ſanguis exiens euidenter concreſcit. Diæreſis cognoſcitur, quia ſanguis cum dolore effluit, ſuntque ſigna euidentia ſolutę vnitatis. Verum cum ſanguis effluat propter morbos, propter læſionem retentricis, dictumque ſit, hæc mala fieri ob præcipuum vitium vel vteri, vel totius, vel ſanguinis: hæc vitia principalia ita cognoſcentur. Si enim præcipuum vitium ad vterum pertineat; id cognoſcetur, verbi gratia ex ictu, e plaga ſecundum vterum, e fomentis relaxantibus vtero adhibitis, & reliquis cauſis prægreſſis, iam propoſitis. Si vero princeps malum ſpectet ad totum, id cognoſcetur e malo colore totius, & inappetentia, e læſis coctionibus. Notandum autem hęc ſigna, quandoque indicare hoc profluuium in genere, quandoque vero indicare profluuium, vt fit vitio totius. Si primo modo, color fœdus totius, & reliqua propoſita vitia non præceſſerunt, ſed fuerunt ſubſecuta, verbi gratia, color fœdus totius corporis ſubſequitur profluuium ſanguinis immoderatum, vt hydrops etiam immineat. Sed ſi hæc ſigna præcedant profluuium hoc immoderatum, tunc ſunt indicia huius profluuij non in genere, ſed vt fit vitio totius. Si denique malum præcipuum referatur in ſanguine; cognoſcetur ſanguis, vel copioſior, vel tenuior, vel etiam acrior, e proprijs ſignis, de quibus alias.

Præſidia ſumuntur a virtute, & a cauſa efficiente. Quid enim locus affectus, ſeu vterus indicet, dicemus in læſa conceptione. Quoad virtutem, ſermo eſt in pſentia de profluuio immoderato, quod neceſſario eſt contra tolerantiam virtutis, quia calor diſſoluitur. Profluuium ergo hoc, vt immoderatum, ratione virtutis, ratione caloris qui diſſipatur, indicat remedium concentrans, adſtringens, cuius beneficio vniatur calor, qui plus iuſto diſſoluitur. Præſidia etiam haurienda ſunt a morbo: idque dupliciter: primo, vt eſt talis morbus, & vt potiſſimum fit a tali cauſa: vnde diapedeſis, indicat cõdenſans, anaſtomoſis, adſtringens, obſerans; diçreſis, ſi ſimplex, agglutinans, ſi, miſta id eſt ſi cauitatem habet annexam, indicat remedium nutriens. Quatenus autem hæc mala fiunt, vel ab vtero, vel a toto, uel a ſanguine; aliæ oriuntur indicationes. Vitium vteri varium, varia indicat, verbi gratia, ſi morbi hi procedant a materia putreſcente, exiſtente in vtero, hæc materia eradicanda. Si fiat vitio totius, oritur indicatio roborandi uentriculum, iecur, horum uiſcerum intemperiem corrigendo per contrarium. Si fiat uitio ſanguinis; uaria eſt indicatio: ſi enim tenuis ſit ſanguis, indicatur craſſefaciens: ſi acrior, attemperans: Si peccat ſecundum motum ſeu impetum, motus ſimpliciter indicat remedium, beneficio cuius quieſcat. Impetus autem ad vterum indicat reuellens. Nihil dico de ſanguine copioſo, quia cum profluuium ſit ſuperfluum, non adeſt copia, ſed potius penuria ſanguinis. *Indicationes.*

Prognoſtica. Malum hoc in genere non eſt deſpiciendum, quia noxam affert, & ſpeciei, & indiuiduo. Speciei, quia turbat conceptionem, dum eam prohibet, uel, ſi forte fœmina conceperit, ſolet eſſe in cauſa abortus. Nocet etiam indiuiduo fœminæ, ſecũdum Hyppocratem, aph. 57. ſect. 5. & Galenum c. 9. li. 4. de pręſag. pul. fęminę enim cachexia afficiuntur, hydrope, patiuntur animi defectus, conuulſiones. Si animi defectus fiat in profluuio ſanguinis immoderato, eſt ſymptoma admodum infenſum fœminæ. Si autem eueniat fęminis, ut contingere ſolet, pę timo tenimio, non debemus uſque adeo exhorreſcere;

re;

Digitized by Google

re: modo non fiat ob longam euacuationem. Conuulſio etiam peſſima eſt, ut colligitur e com. apho. 56. ſect. 5. ubi ait, dum conuulſiones fiunt, quando pars neruoſa afficitur, has conuulſiones non eſſe vſque adeo lethales, quia cerebrum facile compatitur: at, ſi pars affecta non ſit neruoſa, & vi huius ſuccedat conuulſio, peſſima hæc eſt, quia cerebrum ducitur in conſenſum cum parte non neruoſa, ob uehementiam affectuum. Quia igitur uterus non eſt membrum neruoſum, ſed membraneum; fit, ut dū utero affecto ſubſequuntur conuulſiones, hæ ſint lethales. Quoad differentias formales, uitium eſt maioris periculi, ſi quod egreditur eſt putridum, uiruſentum, ac re. Quoad differentias a loco affecto, maius adeſt periculum, ſi uterus ſecundum omnes partes afficiatur. Ab efficiente, maius eſt periculum, ſi fiat ob diæreſin: minus, ſi ob diapedeſin. Cum autē hęc mala fiant quandoque ob uitium uteri, quandoque totius, quandoque ſanguinis: facile eſt perpendere uim horum uitiorum, de quibus alias diximus.

Curatio. Phlebotomia. Rhaſis uenam ſecat, itemque Aetius. Rhaſis reſpicit ad profluuium immoderatum, ut ſanguis copia non peccet. Et proinde in ſermone de indicationibus, nihil diximus de imminutione ſanguinis, Venæ ſectio eſt materia remedij uehementis, ſed reuulſorij, indicati a ſanguine, peccante, non qualitate, ſed impetu: & ita impetu, ut uitium hoc ſit uehemens, cuius gratia neceſſe ſit confugere ad materiam remedij uacuantis reuulſorij uehementis; quod nil aliud eſt, quam uenæ ſectio. [Quoad uſum, circa quando,] duo ſunt obſeruanda: Primum, quod Rhaſis uenam ſecat non uno die, ſed pluribus. Hic non loquitur de quantitate diſcreta, quia non reſpicit ad ſanguinem, ut copia peccat, ſed ut peccat motu. Quatenus ergo peccat ſecundum motum, eius præſentia: (quæ indicat quando agendum:) eſt perpendenda, quæ cum perſeueret plures dies, propterea etiam Rhaſis per plures dies uenam ſecat. Secundo notandum, quod Rhaſis ait, per hebdomadam utendum eſſe adſtringentibus, & tunc, ſi profluuium creſcat, non eſſe ſecandam uenam: at, ſi non creſcat, ſecandam eſſe uenam. Rhaſis ergo primum utitur adſtringentibus, poſtea venam ſecat. Aetius contra, primum ſecat venam, poſtea vtitur adſtringentibus: nam ſi primo adſtringentia vſurpentur, noxa creatur fœminæ, vt hydrops & alia mala immineant: Reſponſio. Vterque auctor reſpexit ad pſentiam indicantis. Rhaſis quidem reſpexit ad profluuium immoderatum ſanguinis, in quo ſanguis in maiori copia, quam decet, eſt egreſſus, vt in ſanguine peccatum ſit ſolum ſecundum motum, non autem ſecundum qualitatem, in quo malo adeſt præſentia caloris indicantis, qui calor diſſoluitur, vt neceſſarium ſit vti adſtringentibus, beneficio quorum non modo occurrimus calori, ſed etiam motui ſanguinis, quia adſtringentia poſſunt compeſcere impetum ſanguinis. Quare perſeuerante hac præſentia indicantis, licet progredi medicamentis adſtringentibus. His ſi non cedat ſanguis ſuo impetu, hic impetus, hoc peccatum in motu eſt vſque adeo vehemens, vt indicet remedium reuulſorium vehemens, cuius materia eſt venæ ſectio. Rhaſis igitur, dum adeſt hæc præſentia indicantis, & malum non cedit adſtringentibus, eo tempore probat venæ ſectionem. Aetius vero reſpexit ad ſuperfluum ſanguinis, quòd non modo immoderatum eſt, ſed immoderatum euadere poteſt. Quod ſane imminet ratione & impetus, & copiæ ſanguinis. Ideoque merito copię non eſſet tutum, imo maxime periculoſum, ante venæ ſectionem adſtringere, quia peccatum in copia magis poteſt ad indicandum euacuationem, quam calor ad adſtringendum. In praxi ergo ita procedendum. Si obſeruetur ſanguinis egreſſus in maiori copia, quam decet, imitandus eſt Rhaſis: at, ſi immineat immoderatum profluuiū: (quod cognoſcitur, quia ſuperiorum ſimile quippiam contingit:) ſequendus eſt Aetius, quia copioſus ſanguis nō eſt adſtringentibus in corpore detinendus. Quoad [locum:] ſecandæ ſunt venæ cubiti, quia talis eſt ſubſiſtentia indicantis, & præſertim, vt ſubſequitur motum ſanguinis.

Cucurbitulæ. Quoad cucurbitulas; Hippocr. has applicat non modo ſcapulis, ſed etiam cruribus. Aetius etiam ſcapulis. Cucurbitulæ ſcarificatæ, in hoc malo, ſunt materia remedij indicati a ſanguine, vt peccat non copia, ſed motu potius. Quare ſunt materia remedij & reuulſorij, & deriuatorij. Cucurbitulæ, vt reuellentes, ſunt applicandæ ſcapulis: ſic enim ſanguis deſcendens ſurſum trahitur. Cucurbitulæ autem, vt deriuantes applicandæ ſunt cruribus, nā caua vena deſcendit in lumbos, & in duos ramos diuiditur, qui per crura deſcendunt, a quibus quædam venæ deducuntur in vterum, ideoque per has fit deriuatio. Auicen. hac in parte imitatus eſt Galenum, qui cap. 8. li. de præcogn. in profluuio muliebri. (non ſanguinis.) probat euacuationem per lotium, per ſedem: & proinde probat remedium deriuatorium. Cucurbitulæ non ſcarificatæ probantur magnæ, & cum flamma copioſa admotæ mammis, ex lib. 2. de morb. mul. & aphoriſ. 50. ſect. 5. & ex Gal. cap. 39. li. 13. meth. quia huiuſmodi cucurbitulæ ſunt materia remedij reuulſorij, indicati a ſanguine, vt impetum habet in vterum. Recte autem modo iam declarato adminiſtrātur. Nam cum ſumma ſit actio ſanguinis, qui impetum habet in vterum, iccirco magnæ probantur cucurbitulæ. Et cum ſumma ſit reſiſtentia; probantur cum magna flamma. Præterea probātur ea ratione, vt modo applicentur vni parti, modo alteri, prout præſentia ſanguinis magis impetum habet ſecundum vnam partem, quam ſecundum alteram. Tandem applicantur mãmis, vel potius ſub mammis, merito ſubſiſtentiæ ſanguinis, vt peccat ſecundum motum: ſiquidem communes ſunt hæ venæ & mammis, & vtero: vnde ſanguinem prompte ad ſuperiores partes trahunt, vt ita coerceatur motus ſanguinis ad vterum factus. Sed prohibere ſolet virtus reſpirationi deſtinata. Quare, ſi eueniat, vt dum applicantur hæ cucurbitulæ, lædatur reſpiratio, (vt monet Galenus:) non ſunt his partibus applicandæ. Sed hoc loco occurrit difficultas, quia ſuperius dictum eſt, e mente Hipp. & aliorum, probari in hoc malo cucurbitulas, quæ ſcarificatæ cruribus applicantur, Cur ergo cucurbitulæ non ſcarificatæ, cruribus; & ipſæ applicantur? Reſponſio eſt. Quia ſcarificatæ non modo attrahunt ſanguinem per modum deriuationis, ſed etiam euacuant. Cucurbitulæ autem non ſcarificatæ attrahunt, non euacuant, & propterea non applicantur cruribus, Ligaturæ vero ſunt materia reuulſorij præſidij. Quoad [vbi:] Galen. c. 14. li. 1. ad Glauc. in hoc malo iubet eſſe ligandos artus ſuper nos brachij: faciendaſque plures & fortes ligaturas, quia ſumma eſt reſiſtentia ſanguinis. Plures probat, vt ſignificet, quando, adminiſtrantur ligaturæ, non eſſe partes ligatas detinendas per horam, alias mortuæ quoque euaderent, ideo per vices ligare & ſoluere oportet. Sic ergo Galen. brachiorum ligaturas probat. Hippocr. vero libr. 2. de morb quem ſecuti ſunt Auicen. Paulus, & Aetius probat ligaturas & ſecundum brachium, & ſecundum crura ſupra genua. Cur igitur Galen. tantum applicat partibus ſupernis Hipp. ſupernis & infernis? Reſponſio eſt. Vbi agendum indicatur a ſubſiſtentia principaliter indicantis, ideſt ſanguinis, mo-

Ligaturæ

tu

Digitized by Google

tu peccantis. Huius autem duplex eſſe poteſt ſubſiſtentia, altera ſupra vterum, quæ conſequitur ſanguinem, vt mouetur a ſupra ad infra, id eſt ad vterum: merito cuius probantur ligaturæ in brachijs, vt ſanguis qui mouetur in vterum, ad ſuperna retrahatur. Altera ſubſiſtentia eſt infra vterum, quæ conſequitur eſſentiam indicantis ſanguinem pariter, vt peccat ſecundum motum, qui eſt a partibus infernis, ad partes ſupernas, id eſt a femoribus ad vterum: & tunc ligatura ſupra genu eſt adminiſtranda, vt retrahatur ſanguis aſcendens, vt per has ligaturas deſcendat: ſicuti potiſſimum dum fœminæ ſanguine reperiuntur refertæ ſecundum femur. Concordia autem Galeni, & Hippocr. facile patebit e quæſtione ſequenti, de [quando agendum.] Galen. igitur applicat ligaturas brachio, eo tempore quo his ſolis vtitur ligaturis. Hippocr. eodem tempore, & hora vtitur ligaturis, & ſecundum brachia, & ſecundum coxas. Horum ratio talis eſt: Quando agendum ſumitur a præſentia indicantis, dum ſanguis mouetur a ſupra ad infra, habet impetum ad vterum; reuellendum ergo, niſi aliquid prohibeat, & hoc eſt tempus opportunum Hippocr. autem, & ipſe reſpexit ad indicantia quando agendū. Vnde, dum adeſt hoc profluuiū, adeſt impetus ſanguinis ad vterum, id eſt a ſupra ad infra. Sed dum ligaturæ adminiſtrantur, id fieri ſolet, vt ſanguis exiſtens infra vterum, impetum habeat ad vterum, & moueatur ab infra ad ſupra: & propterea Hippocr. non ligat coxas tantum. (nec enim poſſet defendi.) ſed ligat coxas eo tempore, quo etiam ligat brachia, vt beneficio duplicis ligaturæ eodem tempore cohibeat vtrumque motum ad vterum, ſiue ſit a ſupra ad infra, ſiue ab infra ad ſupra. In praxi ergo obſeruandum, vt dum ligantur coxæ ſupra genua, primum ligentur partes ſupernæ, deinde infernæ; & primum etiam diſſoluantur ligaturæ coxarum, poſteriori tempore ligaturæ brachiorum. Oportet autem, vt ligaturæ ſecundum brachia ſint fortiores ligaturis partium infernarum. Et e dictis ratio eſt in promptu: primum enim ſunt ligandi artus ſuperni, quia niſi ligentur, non adeſt præſentia indicantis ligaturas partium infernarum. Et ob eandem rationem primum etiam diſſoluere oportet ligaturas partium infernarum. Et quia efficacior eſt impetus a ſupra ad infra, quā ab infra ad ſupra, ideo ligaturæ partium ſuperiorum debent eſſe fortiores.

Pharmacia. Quoad materias medicinales; nihil dicemus de reſpicientibus totum. Loquemur tantum de materia medicinali gratia ſanguinis, morborum vteri, & virtutis. De his medicamentis breuiter agemus, quia omnia ſimilem vim, & facultatem habent. Quantum ad ſanguinem; is peccat in hoc malo ſerenitate, acrimonia, impetu. Vnde in hoc malo vtendum fomentis refrigerantibus, craſſefacientibus, & proinde aſtringentibus. Merito autem morborum vteri; cum vteri viæ ſint plus iuſto peruiæ; pariter probantur medicamenta craſſefacientia, refrigerantia, & proinde aſtringentia. Gratia virtutis, vt diſſipatur calor, egemus craſſefacientibus, & aſtringentibus. Quare agendum de medicamentis frigidis, & aſtringentibus. Hęc autem duplicia ſunt: alia quidem craſſefacientia citra ſtupefactionem: alia craſſefacientia, & ſimul ſtupefacientia. Craſſefacientia citra ſtupefactionem, poſſunt eſſe materia remedij indicati a ſanguine, & a morbo, & a virtute. At craſſefacientia cum ſtupefactione, nequaq̄ poſſunt eſſe materia remedij indicati a virtute; quoniam virtus potius prohibet, cum debilis eſt. Craſſefacientia citra ſtupefactionem, craſſefaciunt & aſtringunt, vel ſine lentore, vel cum lentore. Quę craſſefaciunt citra lentorem, probantur præſertim in anaſtomoſi; quę cum lentore, in dięreſi.

Medicamenta aſtringentia

1. Aſtringentia, & incraſſantia ſimpliciter.

Quoad priora, Hippocrates li. 2. de morb. mul. probat [corallium, cornu cerui, ſantalos, gallas immaturas, roſas, myrtum, meſphila, ſorba, malicorium, mora immatura, & omnia acerba.] Quę craſſefaciunt vna cum lentore, ſunt [ſymphitum, tragacantha, carabe, trochiſci de carabe ſine opio, bolus Arm. plantago, albumen oui, pedes vitulini, farina citra fermentum.] Quoad [vſum,] & primo quoad doſin, probatur doſis modo minor, modo maior; pro actione morbi principaliter indicantis. Quoad [modum;] vti licet quandoque forma linimenti, quandoque forma inſeſſus pulu. boli, & potionis. Quoad [quando,] ſunt adminiſtranda, dum adeſt præſentia indicantis, & nihil prohibet; prohibet autem materia obſtruens viſcera, & præſertim dum hæc medicamenta per os exhibentur. Quoad [Vbi.] Poſſunt hæc medicamenta exhiberi, & applicari. Quoad ea quæ exhibentur; Hippocr. lib. 2. de morb. mul. exhibet [drac. j. mororum rubi ſiccatorum, cum drac. j. paſtæ, id eſt, farinæ ſine fermento.] Et dum Hippocratis propoſitum erat adhuc magis craſſefacere, aſcendebat ad maiorem doſin, reſpiciens ad maiorem vehementiam actionis ſanguine. Vnde morbo imminente permiſcebat [drac. ij. paſtæ, & exhibebat cum vino nigro aſtringente, niſi eſſet febris, quia vbi febris adeſt loco vini aqua vti oportet. Prętere a Hippoc. exhibebat malū punicum decoctum cum vino propoſito, dum non erat febris Probatur etiam inter alia ſemen pomi granati cōtritum, & exhibebat cum polenta, id eſt cum farina cōfecta e viridi hordeo aſſato.] Vrgēte neceſſitate, idē Hippocr. exhibebat [drac. j. ſtercoris muli, quod comburebat, & conterebat, exhibebatque cum vino aſtringente. Sic probabat ſpongiam, eamque contritam cum vino exhibebat:] (hoc fęminæ habent pro ſecreto.) Licet etiam exhibere [ſaccharum roſaceum antiquum, diacydonium, diamorū a drac. ij. ad vnc. ſ.] Galen. hoc exhibet. [recip. corall. balauſt. ana gra. x. gummi ſcrup. ſ. excipiantur albo oui, & exhibeantur cum aquæ, & vini vnc. vij.] Auicēnas hoc probat [reci. mūmiæ, terræ ſigillat. boli Arm. orientalis, gallarum immaturarum, ſang. drac. galliæ moſchatę: aluminis ana ſcrup. ſ. cāphoræ gra. ij. Soluant ſyrupo myrtino.] Gallia vtitur tanq̄ vehiculo, eſt enim calida ſicca tenuis ſubſtantię; nec cohibet mēſes, ſed potius prouocat, & ſi conferatur cum baſi medicamenti, quæ conſtituitur e craſſefacientibus, & aſtringentibus in ea eſt proportione. quæ ſeruanda eſt in recta medicamentorum compoſitione. Dubitatur autem cum alumen proponatur. Per alumen igitur non intelligitur crudum alumen, ſed combuſtum, quod ſæpe etiam extinctum fit in lacte chalybeato, vel in ſero lactis chalybeato: beneficio enim huius præparationis non eſt amplius mordax, & abradens, ſed habet vim aſtringendi citra omne detrimentum. Quoad externa; Hippocrates lib. 2. de morb. mul. potiſſimum probat [poſcam cum folijs roſarum; huius loco etiam vti poſſumus vino aſtringente. Practici applicant vnguentum Hippocratis dictum, vnguentum Comitiſſæ, vnguentum de caſtaneis.] Poſſunt autem externa medicamenta adminiſtrari forma inunctionis, fomenti. Pectini etiam actu frigida applicari poſſunt, ea tamen frigiditate, vt fęmina horrore non afficiatur, qui modus indicatur a paſſione indicantis, nimirum ſanguinis fluentis, qui cum vehementer reſiſtat, efficacius requirit medicamentum, quale eſt, ſi actu frigidum applicetur. Sed præterea probantur aſtringentia, quę habent vim ſtupefaciendi, quæ conficiuntur ex opio: vnde probantur trochiſci de Carabe cum opio, & magis probantur deſcripti a Rhaſe, quam a Meſue, quia illi recipiunt opium in minori quantitate. Hęc exhibentur. Hippocrates

Externa.

2. Aſtrigētia narcot.

am

Digitized by Google

etiam applicat medicamentum confectum ex hyoſciamo & cicuta.]Hæ materiæ indicantur a ſanguine,ſed non facile permittuntur a virtute vteri: nam calor vteri indicat calidum,vt periculum ſit,ne plus iuſto hebeſcat,propter frigidiora medicaméta.Quare miſcenda ſunt, quæ ob craſſitudinem ſubſtantiæ aſtringunt, ob caliditatem autem calorem ſeruant, ne ita a ſtupefacientibus lædatur,vt eſt[maſtiche, mẽtha,baccæ cupreſſi,& ſimilia.]

Diæta.

Victum craſſefacientem probat Hipp.qui indicatur a ſanguine tenuiore, & plus iuſto fluxili. Probat autem[cibum aſſum, & panem aſſatum ſub cineribus.]Hic modus agendi,indicatur a ſanguinis paſſione, vt ſcilicet cibus craſſefaciens magis craſſefiat. In lue Gallica exhibetur panis aſſatus,ea ratione,vt virulentia gallica valenter ſiccetur.Neq; obſtat, quod habet aliquam vim craſſefaciendi. Licet enim in lue non ſit vtendum craſſefacientibus, ſed attenuantibus,& euacuantibus materiam per ſudorem, per inſenſibilem tranſpirationem:vtimur tamen pane propoſito cauſa vehementis exſiccationis,& impedimẽto,ſcilicet craſſitiei,occurrimus decocto guaiaci, ſarſæ parillæ, & reliquis quibus materia ſatis attenuatur,euocatur ac diſſipatur.

Panis aſſus i morbo Gallico.

CAPVT III.

De ſtillicidio menſium.

Nomen.

PEr menſium ſtillicidium intelligimus fluxum ſanguinis,dũ fit ſtillatim, & è neceſſitate cum dolore,vt monet Aetius. Doloris.n. cauſa peculiare caput huic malo donat,alias ſufficerẽt ea,quæ ꝓpoſita fuere in ſermone de ſuppreſſione & profluuio mẽſium.Generatur hoc malum, dum ſanguis cum impetu fluit in vterũ, & eo cum impetu,vt ſoluat continuũ, & hinc dolor excitetur,& ſtillatim egrediatͬ ſanguis, quia ſanguis ſuo impetu ita agit in vterum,ut neceſſario expultrix ꝓprio munere fruſtretur,. Quare ſtillicidium mẽſium eſt exiens ſanguinolentum ſtillatitium vteri, dependens a fruſtratione expultricis venarum vteri. Dicitur exiens,ad differentiã exeuntis, quod non eſt ſanguis. Stillatitiũ,ad differentiam exeuntis ſanguinei, quod non ſtillatim egreditur,ſed in magna copia.

Generatio

Definitio.

Cauſa efficiens.

Quoad cauſam efficientem, diximus,dependere a fruſtratione expultricis vaſorum vteri, vt hoc malum diſtingueretur a profluuio menſium, quod fit per diapedeſin: hoc enim fit, dum ſanguis ſtillatim & ſenſim egreditur, ſed ſine dolore, ob fruſtrationem retentricis. Inquirenda igitur eſt cauſa, ob quã expultrix fruſtratur, Aetius cap. proprio inquit, qñque eſſe cauſas ſpecie diuerſas, id eſt anguſtiam multiplicem, virium debilitatem, ſanguinis multitudinem, ſanguinem pituitoſum, & ſanguinem fœculentum. Huius numeri ratio talis eſt. Expultrix fruſtratur, vel quia Læditur facultas, vel ob Errorem externum. Læſio facultatis eſt morbus. Facultas autem læditur,ſi vel Labefactatur, vel Impeditur. Labefactatur ob quamlibet intemperiem immodicam. Nam quoad calidam, ſecundum Auic. licet expulſio fiat a calido per ſe, quemadmodum a frigido per accidens, veruntamen intenſior requiritur caliditas in concoctione, quam expulſione, vt immoderata caliditas expultricem poſſit labefactare. Sed preterea intemperies frigida poteſt eſſe in cauſa: nam licet frigiditas adiuuet expulſionem, hoc tamen fit ſecundario & per accidens, vt potius conferat ad reddendum idoneum miſtum, quam ad viuificandum facultatem: vnde intemperies frigida facultatem labefactare poteſt. Præterea cum expulſio fiat potius a ſicco,quam ab humido, gratia humiditatis, intemperies poteſt expultricem labefactare.Sicca etiam in cauſa eſſe poteſt: nam licet a ſicco fiat expulſio, ſiccitas tamen magis fauet retentrici, vnde ſiccitas valentior poteſt facultatem expultricem labefactare. Conſtat ergo labefactari expultricem ob intemperiem. Ad quæ vitia reſpiciens Aetius; propoſuit debilitatem virium. Si vero expultrix impediatur, impeditur ob morbum in mala compoſitione, ob anguſtiam, quæ eſſe poteſt coaleſcentia,conſtipatio, compreſſio, ſubſidentia, & obſtructio: has omnes inſinuans Aetius, proponit anguſtiam multiplicem. Porro fruſtratur expultrix ob errorem externum: qui nil aliud eſt, quam ſanguis,qui peccat vel Copia, vel Qualitate. Quo ad copiam, Aetius proponit ſanguinis multitudinem.Sanguis qualitate peccans,poteſt eſſe viſcidus, vel craſſus: ille pituitoſus,hic fęculentus.

Differentia.

Sufficit autem differentias ſumere ab efficiente cauſa. Fit ergo hoc malum,quia vel Læditur facultas, vel aliquis Error committitur. Læditur facultas, vel quia Labefactatur,vel Impeditur. Error adeſt, quia ſanguis peccat Copia vel Qualitate.

Signa.

Malum hoc in genere facile cognoſcitur: ſtillatim enim egreditur ſanguis, & cum dolore. De ſignis differentiarum in ſuppreſſione menſium diximus.

Indicationes.

Quoad præſidia:ſufficit hæc haurire a dolore:reliqua enim tradita ſunt in menſium ſuppreſſione & profluuio. Quare præſidia ſunt ſumenda a dolore, & a cauſis doloris,de quibus alibi diximus.

Prognoſtica.

Idem de prognoſtico ſtatuendum,quod in menſibus ſuppreſſis dictum eſt: oportet enim perpendere vim morborum & ſanguinis.

Curatio.

Aetius proponit materias, quæ potiſſimum reſpiciunt dolorem. Vnde quoad materiam chirurgicam, hanc proponit ratione cauſæ doloris, quia per materiam chirurgicam remouetur dolor, ob remotionem cauſæ. Aetius ergo proponit ſectionẽ venæ, cucurbitulas ſcarificatas, & non ſcarificatas, hirudines & ligaturas. Quoad venæ ſectionem, ait: ſi dolor perſeuerer poſt fomenta, ſecandam eſſe cubiti venam, & ſanguinem pro virium ratione detrahendum: deinde rurſus fomenta eſſe iteranda. His verbis Aetius proponit, tum neceſſitatem venæ ſectionis, tum rectam adminiſtrationem. Quoad neceſſitatem venæ ſectionis, proponit venæ ſectionem, reſpiciens, non modo ad remedium genericum, ſed etiam ſpecificum. Quoad remedium genericum, id quod indicat remedium vehemens,vacuans ſanguinem, nihil aliud eſt,quam ſanguis, vi vehementi affectus, quam vehementiam exprimens Aetius inquit,ſi poſt fomenta dolor non minuatur,venam eſſe ſecandam:hinc enim euidens fit, ſanguinem eſſe vehementem,qui non cedit fomentis. Remedium ſpecificum inſinuat, dum ait, ſanguinem eſſe vacuandum, pro virium ratione. Hoc in loco non reſpicit ad vſum, id eſt, ad quantum agendum, ſed ad remedium ſpecificum: ſicut enim ſanguis vt vehemens, indicat vehemens remedium:ita ſanguis, vt copioſus, indicat remedium vacuans ſanguinem in magna copia. Hoc in loco iubet Aetius, ſanguinem eſſe vacuandũ in ea quantitate,quæ requiritur pro virium ratione: hoc enim remedium ſpecificum indicatur a copia ſanguinis: coindicatur & permittitur a viribus. In aliquibus morbis magis poteſt ſanguinis copia, quam virtus: in quibuſdam contra. Prudentiſſimus Aetius cognoſcens in ſtillicidio menſium circa quantitatem

Phlebotomia.

Digitized by Google

ſanguinis euacuandi, magis ad vires quam ad copiam ſanguinis eſſe reſpiciendum, quia hoc malo ſanguis ſtillatim egreditur: ob id dixit, ſanguinem eſſe vacuandum, pro ratione virium. Præterea proponit rectam adminiſtrationem, & præſertim quando, & vbi agendum, quia reliqua nota ſunt Quoad [Quando.] Iubet eſſe ſecandam venam poſt fomenta: vnde præponit fomenta ſectioni venæ, & rurſus poſt venam ſectam vtitur fomentis. Nam quando agendum, ſumitur a præſentia indicantis. Nonne ante fomenta aderat præſentia ſanguinis? Si poſt fomenta adeſt præſentia ſanguinis: multo magis ante fomenta; Imitatus eſt Aetius Senem, qui, lib. 2. de rat. vict. ait, in pleuritide dolorem fomentis eſſe ſedandum: &, ſi non cedat fomentis, venam eſſe ſecandam: vtebatur enim fomentis, vt cognoſceret an materia eſſet copioſa, necne & proinde, an indicans eſſet vehemens, necne. Sic Aetius, vt cognoſcat, an ſanguis, cauſa doloris, & ſtillicidij, ſit vehemens, necne; vtitur fomentis, & vbi per fomenta cognoſcit, ſanguinem eſſe vehementem, dum ſcilicet non cedit fomentis, ſtatim ad venæ ſectionem confugit, & poſt uenam ſectam, cũ refracta eſt uehementia indicantis, fomentis utitur. Quoad [vbi;] ſecat uenam cubiti: talis enim eſt ſanguinis ſubſiſtentia, qui conſequitur impetum ſanguinis a ſupra ad infra.

Cucurbitulæ. Cucurbitulas etiam probat Aetius, ſi malum nõ cedit fomentis: quarum tres aut quatuor, citra ſcarificationem, pectini & inguinibus applicat: &, ſi dolor perſeueret, etiam cum ſcarificatione, ita ut immoderata ſanguinis quantitas euacuetur. His uerbis proponit auctor cucurbitularum neceſſitatem, & uſum. Quoad neceſſitatem; duo proponit: primum cum dicit, cucurbitulas eſſe recenſendas inter ualidiora auxilia; cognouit enim cucurbitulas eſſe materias remedij & diſcutientis, & deriuantis; & proinde euacuantis tum ſenſibiliter; tum inſenſibiliter. Cucurbitulæ enim ſcarificatæ ſenſibiliter euacuant. Cum ergo malum non cedit fomentis patet doloris cauſam ita eſſe uehementem, ut ad ualidiora ſit accedendum; non quidem ualidiora, ratione uenæ ſectionis, ſed ratione fomentorum. Alterum circa neceſſitatem tangit Aetius, dum ait; immoderatam ſanguinis quantitatem eſſe euacuandam, quia in hoc malo licet non euacuetur ſanguis in multa copia, ex aliqua tamen parte euacuatur, ut ſufficiat moderata ſanguinis euacuatio, & ob id per cucurbitulas ſanguis detrahendus non ad libras, ſed ad uncias. Quoad [uſum:] & primum [quantum agendum:] applicandæ ſunt modo tres, modo quatuor cucurbitulæ: prout enim maior eſt ſanguinis actio; pro eo pluribus, uel paucioribus cucurbitulis utendum. Quoad [modum:] applicandæ ſunt interdum cum, interdum ſine ſcarificatione; prout uaria eſt paſſio ſanguinis: ſi enim ſanguis facile cedat, probantur non ſcarificatæ: ſi maior ſit reſiſtentia ſanguinis, probantur ſcarificatæ. Eo autem tempore probantur quo adeſt præſentia indicantis, quam præſentiam ſignificant fomenta, dum his ſanguis non cedit. In praxi notandum, ante fomenta quandoque adeſſe præſentiam indicantis, cum inſignis eſt dolor. Tutius autem eſt primum uti fomentis, inde cucurbitulis. Licet uero ante fomenta adſit præſentia ſanguinis, quia tamen per cucurbitulas euacuatur ſanguis potius tenuis, quam craſſus, dum ſanguis craſſus eſt, ſua craſſitie prohibet uſum cucurbitularum: ad craſſum enim ſanguinem fundendum, & attenuandum, expedit uti fomentis, poſt quem uſum adeſt præſentia ſanguinis, neque craſſities amplius prohibet, quia non adeſt. Quoad [vbi,] applicat pectini, & inguinibus, propter ſubſiſtentiam ſanguinis, dolorem in vtero excitantis.

Poſt cucurbitulas, ait Aetius, hirudines pectini, & inguinibus eſſe applicandas, quia æque iuuant ad attrahendum, atque cucurbitulæ. His verbis Aetius proponit hirudinum neceſſitatem, & potiſſimum quando agendum. Neceſſitatem, cum inquit, æque iuuare ad attrahendum, ac cucurbitulas: dum enim ſanguis ſui vehementia perſeuerat, ad excitandum dolorem, eſt neceſſarium etiam confugere ad hirudines, quæ æque trahunt ac cucurbitulæ, non ſimpliciter, ſed dum adhibentur poſt cucurbitulas ſcarificatas. Hoc ergo in praxi obſeruandum, vt poſt applicationem cucurbitularum ſcarificatarum, non rurſus applicentur cucurbitulæ, ne intenſior dolor excitatur. Vt autem ſanguis euacuetur, optimum eſt, vt hirudines applicentur aliquibus foraminibus: ita enim copioſus ſanguis egredietur ſine dolore, qui metuendus eſſet, ſi rurſus applicarentur cucurbitulæ. Pauci hoc obſeruant, quia pauci intelligunt Aetium. Quoad [quando agendum:] applicandæ ſunt hirudines poſt cucurbitulas, quia poſt eas adeſt præſentia indicantis, & nihil prohibet. *Hirudines.*

Poſtremo probat Aetius, vt faſcijs ligentur extremitates infernæ, & ſupernæ: nam harum beneficio coercetur impetus ſanguinis in vterum, ſiue motus ſit a ſupra ad infra, ſiue contra. *Ligatura.*

Medicamenta proponit Aetius, quæ referuntur ad dolorem, tum quatenus ſymptoma eſt, tum quatenus a ſanguine, tanquam a cauſa, excitatur. Quoad priora medicamenta, a dolore indicatur frigidum & humidum. Sed de materia frigida & ſtupefaciente nihil meminit Aetius, quia non probatur: in menſium profluuio probatur, quia in ſtillicidio materia non euacuatur vt opus eſt, vnde opiatis non eſt vtendum. Sat ergo fuit Aetio, proponere medicamenta humectantia, beneficio quorum mitigatur dolor. Vnde potiſſimum probat [lanam ſuccidam, cum vino & oleo roſaceo. Probat veſicam ſemiplenam medicamentis humectantibus, verbi gratia, oleo ſeſamino, amygdal. dul. lil. alb. decocto maluæ, alth. fœnigræci, meliloti, & ſimilium. Sic probatur vſus butyri, medullarum, adipis, potiſſimum vitulini, gallinacei, ſuilli: quorum beneficio hebeſcit aliqua e parte calor & acuties.] Quæ cauſam doloris reſpiciunt, ſunt reſoluentia: vnde Aetius propoſitis medicamentis addit [rutam, artemiſiam, matricariam, ſemen lini, anethi: addit etiam terebinthinam oleo liquatam.] Et vrgente neceſſitate aſcendit ad [encathiſmata, ad epithemata, ad ſinapiſmos, vt ſinapi & euphorbio etiam vtatur, ad cauſam doloris eradicandum.] Et hæc applicat partibus propoſitis. Præterea probat [medicamentum e pyrethro, & ſtaphide agria confectum,] in quibus eſt vis calefaciendi, attenuandi, exſiccandi, & diſſoluendi. Sufficiat monere circa modum.] Aetius inquit, [balnea naturalia calida eſſe applicanda, & aquam marinam frigidam eſſe adhibendam.] Modus indicatur a paſſione indicantis. Cognouit Aetius, talem eſſe paſſionem ſanguinis, vt difficulter cedat reſoluentibus. Quare balnea ſulphurea, vt efficacius agant, actu calida ſunt adminiſtranda. Ex altera parte, paſſio doloris indicat ſui reſiſtentia, vt actu frigidum medicamentum adminiſtretur. Non igitur mirum eſt, ſi Aetius ad vtriuſque indicantis paſſionem reſpiciens, modo actu calida, modo actu frigida adminiſtrat. *φαρμακεία.* *Anodyna humectantia.* *Reſoluentia.*

Quoad diætam, cauendum eſt ab acribus & flatulentis: acria enim dolorem exacerbant; & flatulenta, *Victus.*

Digitized by Google

lenta, & proinde craſſa atq; viſcida, ſunt in cauſa, vt cum maiori difficultate ſanguis egrediatur. Quorũ vtrumque cauendum in hoc morbo.

CAPVT IIII.

De profluuio albo.

Nomen. VItium hoc dicitur profluuium album, muliebre, vterinum. Hip. aphor. 36. ſect. 5. appellat menſes decolores: quia menſes colorati, ſunt mẽſes rubri, hi autem fluores non ſeruant colorem decentẽ. Et Gal. c. vlt. li. 3. de ſympt. cauſ. ſub eodẽ nomine profluuij albi claudit & profluuium muliebre, & profluuium vterinum. De omnibus igitur his malis hoc in capite dicendum. *Generatio.* Generatur hoc malum, quando materia morbifica excrementitia in venis vteri exiſtens, ita irritat expultricẽ, *Definitio.* vt hęc materia per vterum egrediatur. Malum ergo hoc eſt exiens excrementum venarum vteri, procedens a fruſtratione expultricis vteri. Exiens dicitur; ad differentiam excrementi quod non excernitur, ſed retinetur. Excrementitiũ ad differentiam ſanguinis, qui eſt exiens alimentale, quod dum in corpore retinetur, poteſt in alimentum conuerti. Secus autẽ ſtatuendum eſt de exeunte in profluuio albo, quod eſt exiens excremẽtitium. Hoc exiens cum Galeno c. 5. lib. 6. loc. aff. non modo poteſt eſſe humor, ſed et ichor. Humor ſcilicet pituitoſus, billioſus, melancholicus, & atrabilaris. Sanguis autem nõ proponitur; quia in hoc malo primaria ratione non egreditur, licet quandoq; per viam conſecutionis aliqua portio egredi poſſit. Quoad ichorem; poteſt eſſe quilibet ichor: nam Gal. loc. cit. proponit ichorem aquoſum, ſubpallidum, & rubrum: aquoſus eſt ichor pituitæ; *Subiectũ.* ſubpallidus, humoris melancholici; ruber ſanguinis & bilis, quia ichor bilis ſubruber eſt. Conſtitutum ergo ſit hoc exiens excremẽtitium eſſe & humorem, & ichorem. Subiectum, ſunt venę vteri: ad differentiam aliorum vaſorum; verbi gratia, ad differentiã vaſorũ ſeminalium, vt diſtinguatur hoc vitium a gonorrhœa. Preterea per venas diſtinguimus hoc malum a meatu veſicæ, vt hoc malum diſtinguatur a profluuio lotij, arenularum. Diximus vteri, vt hoc exiẽs diſtingueretur ab exeunte per venas, non vteri, ſed aliarum partium.

Cauſa efficiens. Quoad cauſam efficientem; diximus: procedens a fruſtratione expultricis. Vt per hanc particulam diſtingueretur hoc malum a profluuio ſanguinis, qui, licet ratione fœtus poſſet habere rationem alimenti, non excrementi; ratione tamen fœminæ rationem habet excrementi: vt ſit exiens excrementitium venarum uteri: ſed hoc non procedit a fruſtratione facultatis expultricis, verũ a retentricis fruſtratione. At exiens in albo profluuio, procedit a fruſtratione expultricis. Inquirendum ergo quam ob cauſam fruſtretur facultas expultrix. Dicimus eam fruſtrari non læſa facultate, ideſt, non ob morbum, vt colligitur ex Hippoc. l. 1. de morb. mul. & e c. 5. li. 6. loc. aff. vbi inquit, profluuium muliebre fieri, vtero nequaquam affecto. Si uterus non afficitur; certe locum non habet læſio facultatis, ſed ſolum error externus. Nec obſtat, licet idem Gal. loc. citato, dicat in profluuio vterino affici uterum: nam morbus, quo uterus afficitur in profluuio uterino, non eſt morbus pertinens ad expultricem, ſed ad alteratricem. Conſtitutum ergo ſit, fieri ob errorem externum: qui nil aliud eſt, quam materia excrementitia, a nobis propoſita. Hæc materia, ut colligitur e c. 5. lib. 6. loc. affect. & c. vlt. lib. 3. de cauſ. ſymp. generatur quãdoque In utero, quandoque Extra uterum. In vtero, in profluuio uterino; quia fruſtratur cõcoctrix, quandoq; ob morbum, i. intemperiem frigidã, quæ etiam humiditatem coniunctã poteſt habere; quandoq; ob errorem externum, i. ob ſanguinẽ crudum, qui detinetur in acetabulis uteri, i. in orificijs uenarum vteri, vt ſanguis ſic pituitoſus, & crudus redditus, ſui copia aggrauet expultricem, & ita egrediatur. Extra vterum generatur ad eundem modum, vel Læſa facultate, uel ob errorem externum. Læſa facultate; ob morbum quandoq; ipſius capitis; vt interdum fiat profluuium album a capite refrigerato, humectato: quandoque ob morbũ ventriculi frigidũ & ſiccũ, & præſertim in profluuio pituitoſo: quandoq; ob morbũ iecoris, cum iecur afficitur morbo calidiore, vt ſanguis bilioſus, melancholicus, & ſimiles ichores producantur. Sed præterea hi ſucci, hæc excrementa poſſunt generari, ob fruſtrationem alterarricis, propter errorem externum, ideſt, ob prauam uiuendi rationem, quæ, prout varia eſt, ita ſolet eſſe cauſa, vt uarij ſucci generentur, v. g. ſi diæta fuerit pituitoſa, mulier vſa fuerit cibis pituitoſis, potu aquæ ſanguis iure producitur pituitoſus. Sic ſi veſcatur cibis calidioribus, bibat vinum meracius, generantur ſucci acriores, bilioſi, atrabilares.

Quoad differentias formales: Cum hoc malum ſit exiens excrementitium; differentiæ ſunt penes *Differentia.* Eſſentiam, & penes Vitium. Penes eſſentiam, vt ſi humor, vel Ichor. Si humor, uel pituita, uel bilis flaua, uel atra. Peccatum eſt in qualitate, quantitate, uel motu. In præſentia admonere ſufficiat penes motum; ex aphor. 35. ſectio. 5 hoc excrementum, ut aſſiduo mouetur, facere profluuium perpetuũ, ut per interualla mouetur, facere profluuiũ per interualla: & hoc eſt uitium, quod uocant menſes decolores, modo anticipantes, modo poſt ponentes. Quoad differentias a ſubiecto: uenę uteri uel ſunt Corporis uteri, uel Ceruicis vteri. Quoad cauſam efficientem; ab hac prodeunt differentiæ illæ, qua dicitur profluuium Muliebre, vel Vterinum; muliebre id dicitur, in quo excrementum generatur extra uterum: vterinum, in quo excrementum generatur in utero.

Diſtinguitur hoc profluuium, a menſium pro- *Signa in genere.* fluuio immoderato, his tribus; nimirum ſubſtantia, colore, & motu illius quod egreditur. Quoad ſubſtantiam; in profluuio ſanguinis excrementum ſubſtantiam habet, quæ concreſcit: at in malo noſtro propoſito, id quod effluit, non concreſcit. Quoad colorem, is exacte rubicundus eſt in profluuio, de quo ſupra diximus: in hoc autem malo color non eſt ruber, unde profluuium album vocatur. Et, ſi contingat, cum excrementis egredi aliquam ſanguinis portionem, non tamen color erit ruber, vnde Hippocr. vocat menſes decolores, qnia hoc excrementum deſtituitur illo rubicundo colore. Quoad motum, profluuium ſanguinis menſtrui non eſt ita perpetuum, quemadmodũ profluuium muliebre, quod per annos etiam aliquot continuo durat; inſuper menſes decolores, non ſeruant certas periodos, ſed incertas. Ex his malum hoc in genere cognoſcitur. Quoad ſigna differen- *Signa differ. a forma.* tiarum formalium; oportet perpendere materiã penes ſpeciẽ, & uitium. Species eſt ichor, vel humor: cuius dignotio traditur lib. 1. de morb. mul. nã ſi v. g. ſit ichor; cognoſcitur materiam egredi tenuem, & ueluti aqueam, ſi ſubſtantia ſpectetur: ſi humor, exiens obtinet ſubſtantiam craſſiorem, inſtar mellis. Species ichoris ita deprehenditur: ſi pituitoſus ſit, erit excrementum albicans ſi melancholicus, ſubpallidum; ſi bilioſus, ſubrubrũ; flaueſcens

Digitized by Google

ſcens cum materia quæ egreditur apparebit; ſi ſit ichor ſanguinis, colorem rubicundum referret, nullus tamen grumus apparebit, non concreſcet, quia non eſt ſanguis, ſed eius ichor. Si fuerit humor, oculis conſpicietis quis nam ſit: & ſigna aderunt huius vel illius prædominantis. Sed notandum, quod aliquando vna cum humoribus aliqua portio ſanguinis egreditur, quę ita humorum colorem turbat, vt primo intuitu non ita euidenter liceat peccantem humorem cognoſcere. Attamen ſecundum Hippocr. l. 1. de morb. mul. & ſecundum Aetium, hi ſucci deprehendentur, ſi panni infecti ſeruentur per diem, deinde vero ſimplici lotione abluantur, poſtea in vmbra ſiccentur: nam lotura ſanguinis abluitur, & humor derelinquitur, qui vario modo pannum tingit, vt modo albicans conſpiciatur, ratione pituitæ; modo citrinus, ratione bilis, modo nigricans, ob melancholiam. Quoad differentias a ſubiecto, num egrediatur materia per venas corporis vteri, vel potius ceruicis; ita diſtinguetur: dum materia egreditur per venas ceruicis, non ſolet eſſe admodum copioſa, quemadmodum dum effluit per venas vteri, quia copioſiores ſunt: ſecundo, dum materia egreditur per venas vteri; poſt conceptum; tempore, geſtationis vteri, profluuium ceſſat; at ſi materia fluat per venas ceruicis vteri, etiam poſt conceptum, tempore geſtationis vteri, profluuium illud perſeuerat. Quoad differentias cauſæ efficientis; oportet cognoſcere, an excrementum gignatur vel in vtero, vel extra, ideſt, an profluuium ſit muliebre, an potius vterinum.

Signa differ a ſubiecto.

Signa diff a cauſ. effi.

Diſtinguentur, primum ratione copiæ; nam dum materia generatur extra vterum, copioſa eſt, & copia etiam in profluuio mulibri excernitur: ſi gignatur in vtero, non eſt admodum copioſa, licet ex Hippocr. ſententia aſſiduo putrida materia deſcendat. Secundo diſtingui poterunt e ſignis, indicantibus vitia vel totius, vel alicuius partis non ignobilis, vt iecoris, ventriculi, cerebri: ſi enim adſint ſigna indicantia vitia partium extra vterum; dicendum, materiam generari extra vterum: ſi contra vterus perpeſſus, vt aliquam contuſionem vel corruptionem; ſtatuendum potius materiam generari in vtero, profluuium eſſe vterinum. Tertio internoſci poterunt per colorem: nam ſi materia gignatur in vtero, color materiæ erit albus: ſi extra vterum, non erit ita albus; ratio eſt, quia cum materia confluat in vterum per venas ſupra vterum, vix fieri poteſt, ob ſanguinis pręſentiam, quin illius excrementi color nonnihil mutetur. Quarto diſtinguentur: nam ſi profluuium fuerit muliebre, ideſt, ſi materia gignatur extra vterum, poſt fluxum menſium ſecundum natura, profluuium a muliebre minuetur, quia hoc excrementum tempore ſtatuto vna cum ſanguine menſtruo eſt euacuatum, vt cum ceſſauerint menſes, non videatur eſſe profluuium adeo copioſum, quemadmodum ante menſes: oppoſitum eſt, ſi profluuium fuerit vterinum, ſi materia gignatur in vtero: nam cum hæc materia reſideat in orificijs venarum, hæc nihil aliud eſt, quam ſuccus quidam pituitoſus, & proinde viſcidus: vnde tempore menſium humores viſcidi a ſanguine menſtruo agitantur, ſed propter viſciditatem non ita facile effluunt. Dum vero menſes ceſſant, materia hæc iam commota, & aliqua e parte exterſa ab expultrices expellitur, vt merito poſt menſes hoc profluuium augeatur.

Indicationes.

Quoad præſidia: ſuppoſitis vitalibus, ea ſumenda ſunt ex indicantibus ex vſu, & proinde ab excremento. Galenus c. 8. lib. de præcognit. loquitur tantum de profluuio muliebri, quo cruciabatur vxor Boethi. Nos ea ad omne profluuium, tum muliebre, tum vterinum, transferre poſſumus. Sunt ergo deſumenda præſidia ab excremento, vt perpendi poteſt penes qualitatem, copiam, motum, atque vt ab agente morbifico producitur. Penes copiam; indicatur minuens, vacuas: quòd præſidium etiam cognouit Hippoc. aphor. 36. ſect. 5. vbi ait; vbi fœminæ patiuntur menſes decolores, purgatione indigent. Merito qualitatis; alterans per contrarium. Cauſa motus, indicatur deriuans, reuelens: & proinde indicatur remedium euacuans per lotium, per ſedem, merito præſidij deriuantis: gratia autem reuellentis, indicatur remedium euacuans per ſudorem, indicatur vomitorium. Galen. non meminit vomitorij; quia non reſpexit ad quodlibet profluuium, ſed ad indiuiduum, ad mulierem ſcilicet, quæ habet ventriculum imbecillem, vnde non poteſt vomitorijs vti. Ea autem ratione qua excrementum producitur; pro vario generante, varia oriuntur præſidia: verbi gratia ſi producatur excrementum a cerebro frigido & humido, oritur indicatio calefaciendi & ſiccandi cerebrum: ſi a calido iecore, refrigerandi.

Prognoſtica.

Scopi propoſiti maiori e parte poſſunt expleri: nec tamen vitium contēnendum eſt, quia ob eſt cōceptioni: &, ſi quandoq; concipiat mulier, poteſt euenire facile vt fiat abortus. Pro diſcrimine tamen differentiarum malum eſt magis vel minus periculoſum. Hippoc. aphor. 36. ſect. 5. inſinuare videtur, deterius eſſe hoc malum, ſi portiones alimentales in excrementa mutentur, & effluant.

Curatio. Vena ſectio.

Vena ſecanda non eſt in profluuio muliebri: ſed poteſt ſecari in profluuio vterino: quia in profluuio muliebri extra vterum in toto corpore redundant ſuccus vitioſus, recedens a natura ſanguinis; vt locū habeat purgatio. At in profluuio vteri, cauſa mali eſt excrementitia, maxime recedens a natura ſanguinis. Sed fieri poteſt, vt, licet hoc excrementum redundet in vtero nihilominus in toto corpore redundet ſanguis, & cum hic habeat rationem cauſæ ſine qua non, & proinde ſit vehemens, ſit vt venę ſectio adminiſtrari poſſit.

Materia medicinales. 1.

Medicamenta ſunt triplicia: Vacuantia; Alterantia partes, quæ ſuccos improbos producunt; Corroborantia virtutem, quæ ſunt adſtringentia. Vacuantia, vacuant materiam exiſtentem Extra vterum, vel Intra. Priora euacuant per aluum, per lotium, per cutim, per vomitum. Quoad vacuantia per aluum, Galenus cap. 8. lib. de præcogn. probat medicamenta quæ vacuant aquam. Nec tamen conceditur vſus [elaterij,] quod ſtrenue aquoſitatem educit: nam fœmina molliſſimum, & laxum habet ventriculum, qui vſum elaterij ferre nequit. Quod ſi occurrat mulier robuſtum habens ventriculum, nec tamen huic eſſet exhibendum elaterium; ſuppoſito, quod profluuium procedat ab ichore pituitoſo: vti enim poſſumus medicamenta hydragogo, ſed non vehementiſſimo, quale eſt elaterium, quia hæc materia aquoſa non reſidet in cauitate abdominis, e qua in aluum non ſunt manifeſti ductus, vt in hydrope, ſed in venis; nam per venas affluit, non in cauitatem abdominis, ſed in venas vteri, vnde prompte vacuari poteſt. Præterea quia materia eſt tenuis, & fluxilis, facile poteſt educi. Vnde laudantur [ebulus, braſſica ſilueſtris, ſoldanella,] quibus materia peccans per lotium, & aluum euacuatur.

Vacuantia. 1. Vacuãtia per aluum.

2. Diuretica.

Probantur etiam quæ per lotium euacuant, deriuando, vt [apium, aſarum, aqua incocta, & exhibita,] quibus abluuntur renes, & veſica. Hæc tamen, ſi alio modo adminiſtrentur, menſes cient: nimirum ſi exhibeantur cum dulcibus, [melle & ſaccharo,] quorum virtute ad vterum deducuntur: qua de cauſa Galenus cap. 5. lib. 8. κατὰ τόπ. ad prouocandos menſes probat [hieram, ſed cum mulſa,] cuius

Digitized by Google

cuius dulcedine medicamentum pro vehiculo vtitur. Notandum tamen, [apium, & aſarum,] non exhibenda eſſe in quolibet profluuio muliebri decolori: ſed etiam alia multum diuerſa, pro varia fœminæ conſtitutione. Si enim malum oriatur ob redundantem ſuccum non aquoſum, ſed pituitoſum; exhibebitur [agaricus, non ſuccus ireos:] ſi ob ſuccum bilioſum; dabitur [rhabarbarum.] Idem ſtatuendum de diureticis. Galenus enim in vxore Boethi probat [apium & aſarum,] vere diuretica, id eſt, calida, ſicca, & tenuis ſubſtantiæ; quia illa fœmina habebat ventriculum imbecillum, & totum corpus erat frigidum, ac humidum. At ſi bilioſa ſit fœmina, in qua exuperent ſucci acres; vti poſſumus diureticis improprie dictis, id eſt, quæ non ob caliditatem, ſed ob ſubſtantiæ tenuitatem potius lotium promouent, vt ſunt [ſemina frigida maiora & minora.]

3. *Vacuātia per cutim.* Quoad ea quæ per cutim euacuant, Galenus loco citato, inquit, ſe iuſſiſſe, vt fœmina quæ patiebatur profluuium mulíebre aquoſum, primo fricaretur molliſſimo linteo, deinde aſperrimo. Vtitur ergo primum frictione molli, deinde aſpera: poſt hanc vngit corpus ſolo melle multum cocto, & frigido actu, ea frigiditate, quam præ ſe fert aqua fontis æſtiuo tempore. Hic duo ſunt declaranda. Primum neceſſitas propoſitarum materierum. Deinde modus; & præſertim penes id quod adhibet mel coctum, & actu frigidum. Quoad primum: Frictio mollis, eſt materia remedij euacuantis per cutim, qua pori aperiuntur: frictio aſpera, eſt materia remedij alterantis, ſiccantis totum corpus, quod in illa fœmina erat iuſto humidius: mollis enim frictio cutim rarefacit; dura, aſperaque cogit, & ſiccat, vt patet libro ſecundo. de tuend. valetud. Probat deinde mel ſincerum, tanquam materiam remedij alterantis, id eſt, calefacientis, & ſiccantis totum corpus illius fœminæ, quæ erat frigida, & humida: & recte probat citra picem, & reſinam; hæc enim calidiora noxam inferre poſſunt, humiditatem prædominantem liquando, quæ poſtea maiore impetu in vterum fluere poſſet. Hac ergo de cauſa Galenus mel ſolum probat. Quoad rectam adminiſtrationem mellis; probat Galenus mel multum coctum, & frigidum actu ea frigiditate, quæ eſt in aqua fontis æſtiuo tempore. Modus indicatur a paſſione indicantis. Inſtitutum Galeni erat, corpus humidius ſiccare; ita vt indicabat nimia mollities, nimia humiditas. Quare cum difficulter illa fœmina pateretur, cum ſummæ eſſet reſiſtentiæ: medicamentum ſiccans ita erat adminiſtrandum, vt vehementer exſiccaret. Mel autem quo magis coquitur, eo magis craſſeſcit, & proinde eo magis cogit, & ſiccat: vt recte probetur mel multum coctum. Probatur autem potius actu frigidum, quam calidum: quia ſic indicat paſſio humiditatis, nimirum prompta liquatio, quam ex vſu arenæ, Galenus cognouerat. Si ergo mel adminiſtretur actu frigidum, prohibetur liquatio: quę etiam ob aſperas frictiones imminebat. Quare artificioſe Galenus eſt progreſſus: vt merito dignus fuerit quadringentis aureis.

4. *Vomitoria.* Quoad euacuantia pro vomitum; hæc non proponuntur a Galeno loco citato: quia mulier imbecillum habebat ventriculum, & totum corpus: non autem decet per partem imbecillam vacuare. Si fęminę ſint, quæ facile vomant, ita vt ventriculus vomitoria perferat; danda ſunt vomitoria, quia euacuant per modum reuulſionis.

Vſus vacuantiū. Quoad rectam adminiſtrationem vacuantium medicamentorum; Galenus loco citato probat, vt primo die exhibeatur medicamentum purgans aquam; ſecundo die, diureticum; tertio die rurſus aquam ducens, ſed in minori doſi, quam primo die; deinde a quarto die, ad decimumquintum exhibet diuretica, interdum autem interponit, quæ per aluum euacuant. Vnde his diebus quotidie per horam ante prandium & ante cœnam fricat corpus primum ſindone molli, deinde aſpera; & poſtremo melle vngit. Quare hinc colligitur, Galenum primo euacuare per aluum, ſecundo per lotium, tertio per cutim, deinde permutatis vicibus modo hoc, modo illo vacuationis genere vti. His verbis inſinuat Galenus [quando agendum.] Cognouit in illa fœmina magis poſſe præſentiam materiæ aquoſæ, quæ debebat per aluum euacuari; & proinde primo vtitur medicamentis aquam euacuantibus. Secundo cognouit magis poſſe præſentiam materiæ, quæ circa iecur reſidet in venis emulgentibus circa renes, quam poteſt præſentia materiæ, quæ ad totam cutim ſpectat: & ob id ante euacuantia per cutim, probat diuretica. Tertio die rurſus exhibet medicamentum aquam ducens: quia cum non liceat primo die totam materiam per aluum vacuare, repetenda fuit euacuatio, in minori tamen doſi die tertio, in maiori, die primo: ratio eſt, quia primo die vt maior erat copia materiæ, ita actio erat vehementior, quæ proinde maiorem doſin indicabat. Quarto die Galenus per cutim euacuat, deinde etiam totum roborat, quia magis poteſt præſentia materiæ, quam præſentia imbecillitatis: quare primum vtitur frictione molli, deinde aſpera, poſtremo inunctione. His autem vtitur ante prandium, & ante cœnam, quia cibus ſui præſentia prohibet. A quarto denique vſque ad quintumdecimum per vices modo vno, modo altero vtitur medicamento; prout adeſt præſentia vel huius, vel illius indicantis.

Tandem quoad euacuantia, probantur ea quæ vacuant materiam in vtero exiſtentem. Vnde Hippocrates lib. de morb. mul. in profluuio vteri muliebri, ad euacuandam materiam in vtero, probat ut lauetur vterus [ſucco ficuum [illegible] maturarum & ſilueſtrium. Probat etiam medicamentum paratum e ſicca reſina, e folijs tamariſci, e ſemine lini, quæ in vino indebat, & cum adipe anſerino per clyſterem infundebat: quo medicamento adminiſtrato, Hippocrates vterum aceto colluebat. Auicennas probat clyſteres confectos e decocto ireos, & braſſicę. Et peſſaria etiam parari poſſunt, e medulla cucumeris ſilneſtris, & alijs.] de quibus in ſuppreſſis menſibus egimus, quę vim habent attenuandi, & detergendi. *5. Vacuātia in vtero contentam materiam.*

Probantur etiam medicamenta quæ reſpiciunt cauſam, a qua generantur ſucci propoſiti excrementitij: de quibus alibi. Prout enim varium eſt producens, pro eo varijs utendum medicamentis: vt, ſi a ventriculo frigido & humido producatur, probantur calefacientia & exſiccantia, [aqua ſulphurea, guaiaci decoctum,] & quæ ſunt propoſita in malis ventriculi. Si producens ſit iecur calidum; probantur frigida, [aquæ refrigerantes, aqua B. Virginis.] *II. Medicamenta reſpicientia cauſam generantem ſuccos.*

Poſtremo probantur aſtringentia, quibus virtus uteri roboratur. Vnde ab Auicenna & Paulo probantur medicamenta, quæ etiam conferunt in profluuio ſanguinis immoderato. Hippocrates probat medicamentum confectum [e roſis, n vtro, rubo.] Et propter calorem vteri, qui calida indicat, probat medicamentum cōfectum [e maſtiche, mentha, thure, folijs cupreſſi folijs viridibus oleæ, & hęc adminiſtrat, uel cum cera, uel cū farina lentium, uel etiam cū uino acerbo.] Præterea Hippocrates urgente neceſſitate aſcendit ad medicamentū, quod ſit [vel ex aqua, uel e uino aſtringēte, alterato cū balauſtijs, gallis, malicorio, myrto:] & *III. Corroborantia vterum.*

Digitized by Google

ratione caloris vteri, [iuncum odoratum] addit: quia non eſt tutum frigidis vti ſinceris. Aetius in hoc malo probat medicamentum, quod ceu medicina delectabilis Aſpaſia vulgo dicitur, eſtque in communi vſu apud meretrices: ſi enim fœmina ſe abluat frequenter hoc medicamento, veluti virgo videtur: [Sumuntur gallæ immaturæ, per octiduum in aqua macerantur: deinde in hanc aquam lana immittitur, & ea non exprimitur, ſed ſiccatur, & frequenter applicatur.] Circa [vbi agēdum,] notare oportet, medicamentis aſtringentibus, non vtendum eſſe per os, ne in viſceribus obſtructiones excitentur: vel ſaltem deſiſtendum a vehementer aſtringentibus. Hippocrates autem hæc applicat pectini: quia principale indicans in vtero ſubſiſtentiam habet. Quoad [quando agendum;] in hoc morbo, ſiue ſit profluuium vteri, ſiue muliebre, hæc non adhibenda ſunt eo tempore, quo ſecundum naturæ leges menſes effluunt: quia ſanguis menſtruus, vt mouetur & egreditur per vterum, ſui præſentia prohibet administrationem horum aſtringentium.

Victus. Diæta medicamentis reſpondet. Hippocr. l. 2. de morb. mul. probat, [lac bubulum copioſum recens emulctum.] Qui tamen cibus, non indifferenter eſt exhibendus. Si enim fœmina ob profluuium reddita ſit emaciata, lac probatur, quia non modo aliqua e parte craſſefacit, ſed etiam vehementer nutrit, & præſertim ſi multa copia exhibetur. Quod ſi emaciata non ſit, & pręſertim ſi obſtructiones adſint; ab vſu lactis abſtinendum eſt.

CAPVT V.

De vitijs circa conceptionem; & primum de Sterilitate; ad quam [illegible]ius intelligendam, fœcunditatis natura prius explicatur.

Trāſitio. ABſolutis vitijs, pertinentibus ad Purgationem menſium: dicendum modo de vitijs, quę pertinere videntur ad Conceptionem. Quæ cum multifariam lædi poſſit, de quolibet vitio dicendum: & præcipue de Sterilitate, de Monſtro, de Mola. Sed quoniam rectum eſt index ſui met & obliqui: neceſſum eſt, vt primum digrediamur circa conceptionem ſecundum naturam. Vbi tria explicabimus; primo modū, ſecundum quem fit conceptio: deinde eſſentiā cōceptionis: tertio, ſigna, quibus diſtinguimus fœminas fęcundas a ſterilibus.

Modus cōceptionis ſecūdum naturā. Ad conceptionem celebrandum neceſſarium eſt, vt mas cum fœmina, non citra oblectationem, coniungatur, vt ab vtroque fiat eiaculatio ſeminis fœcundi, partim quidem in vterum, partim in vteri ceruicem: ea tamen ratione, vt, quæ ſeminis portio conjicitur in ceruicem, ab vteri attractrice in vterū attrahatur, a retentrice ita retineatur, vt os vteri claudatur, & his peractis exacte vtrumque ſemen miſceatur, & beneficio facultatis, ſeu proprietatis conceptricis vteri, vis illa in ſemine exiſtens, quodammodo ſopita, excitetur, vt experrecta fętum formet, & efficiat.

Eſſentia conceptionis; quæ definitione explicatur. Quoad eſſentiam: Conceptio ſecundum naturam nihil aliud eſt, quam alteratio ſeminis fœcundi, procedens ab alteratione vteri, propter ſpeciei conſeruationem. Quoad formam, dicitur alteratio ſecundum naturam: quatenus enim a facultate prodit, non eſt opus, ſed actio; quæ nō eſt animalis, non vitalis, ſed naturalis, quatenus actio naturalis poteſt eſſe attractio, retentio, expulſio. Hac ergo alteratione actio eſt diſtincta a reliquis functionibus. Subiectum eſt ſemen fœcundum, nimirum id quod alteratur: quo hæc alteratio diſtinguitur ab illa quæ eſt ſanguinis, & alimenti. Cauſa efficiens eſt alteratio vteri; ad differentiam alterationis quæ fit ab altetratice aliarum partium, verbi gratia teſtium. Et quia alteratrix vteri duplex eſt priuata, & communis; vt pateret, hoc in loco concurrere, non priuatam, ſed communem; additum eſt, propter ſpeciei conſeruationem: nam priuata alteratrix, agens in alimentum, ita alterat alimentum, vt nutriatur, & conſeruetur vterus, vt conſeruetur fœmina. At alteratrix dum agit propter conſeruationem ſpeciei; illa quidem a Medicis poteſt nuncupari conceptrix, quæ excitat viuificam facultatem, in ſemine ſopitam, beneficio proportionis vteri, quam ſibi præſcribit ac limitat hæc proprietas, facultas hæc conceptrix: ſicut ſanguificatrix ad ſanguificandum concurrit beneficio proportionis iecoris, quam ſibi præſcribit, & limitat ſanguificatrix, opem tamen ferente calido.

Semen fœcundum quid: & quibus cōſtet partibus. Sed pro exacta explicatione definitionis, duo a nobis trahenda ſunt: primum, qui ſit ſemen fœcundum: deinde, quæ eius ſit vis, ſeu quomodo fœtus formetur. Semen ergo nihil aliud eſt, quam miſtum ex excremento vtili, & ſpiritu, procedens a mare, & fœmina, in utero permiſtum. Semen fœcundum eſt miſtum; quia eius ſubſtantia non eſt ſimplex, ſed miſta e ſpiritu, & excremento vitali vtili. Spiritum proponit Philoſophus cap. tertio, lib. ſecundo de gen. Animal. vbi vult, in ſemine eſſe ſpiritum, qui ſemen fœcundum faciat, & proportione reſpondeat, τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ: eius enim calor non abſumit, ſed potius generat & conſeruat. Hoc etiam fatetur Galenus cap. quarto, & octauo, libro 1. de Sem. & Hippocrates lib. de Genitur. quod ſemen fœcundum plenum ſit ſpiritu, & potiſſimum uitali: vnde fit, vt illi qui nimium Veneri indulgent, peius habeant e minima ſeminis emiſſione, quam e copioſo ſanguinis fluxu, ſeu per os, ſeu per nares; non alia de cauſa, quam quod cum ſeminis emiſſione ſpiritus vitalis diſſipatur. Altera ſeminis portio eſt excrementum vtile: per quod intelligimus cum Philoſopho reliquias vltimi alimenti, id eſt, ſanguinis. Nam primum alimentum eſt cibus, ſecundum chylus, tertium & vltimum ſanguis. Errant igitur, qui per vltimum alimentum intelligunt humiditates alimentales: ſiue enim vltimum alimentum ſtatuatur humiditas rorida, ſiue appoſita, ſiue agglutinata, hæ humiditates non poſſunt amplius regredi tempore coitus; id quod multo minus de aſſimilata cogitandum eſt; quia in vaſis ſeminarijs circa principia euidenter conſpicitur ſanguis, qui poſtea in ſemen mutatur; vnde in coitu immoderato etiam ſanguis eiaculatur. Per excrementum ergo vtile intelligimus ſanguinem; qui habet rationem excrementi, id eſt, ſuperuacanei. Cum autem ſemen conſtitutum ſit e ſpiritu, & ſanguine; & proinde e materia vaporoſa, & corpulenta humida: neceſſario ſequitur, ſemen eſſe ſpumoſum, ut teſtatur Galenus capite quinto libri primi, de Sem. cap. nono, libri decimiquarti, de vſu part. adſunt enim cauſæ ſpumæ, nimirum materia vaporoſa & humida, calor & motus. Procedit ſemen a mare, & fœmina, mediate uel immediate: immediate, quando a teſtibus procedit, mediate, quando ab alijs partibus. Neceſſarium autem fuit, ſemen tum a mare, tum a *A ſexu vtroq; ſemen emittitur.*

fœmi-

Digitized by Google

fœmina prodire: ſemen enim fœcundum debet eſſe calidum, quam caliditatem ſemini non poteſt tribuere calor fœminæ, qui debilis, eſt propter conſeruationem, & augmentum fœtus, vt ſcilicet fęmina copioſiorem ſanguinem produceret, quem procul dubio calor fœminæ auctior aſſumeret. Interim tamen muliebre ſemen, ad calorem illum ſpermatis maris contemperandum, requiritur; vt nimirum copulato, & prorſus confuſo vtroque ſemine, κρᾶσις σύμμετρος, & conueniens generationi moderatio oboriatur.

Semē unde deducatur.

Procedit autem ſemen: (teſte Hippocrate lib. de genitur. & Galeno capite quarto, & quinto libri ſecundi, de ſemin.) a toto corpore, & a præcipuis partibus: mutilati enim liberos non mutilatos procreant. Ratione utilis excrementi, ſemen procedit a toto: ratione ſpiritus, a principalibus partibus, maxime a corde. Nam quoad ſanguinem, vt habet rationem vtilis excrementi, ſi procedit ab vna tantum parte, aut a paucioribus; partes illæ ſummum detrimentum percipiunt, quia ſanguine nimis priuantur: at, minus incommodum ſentiunt, dum ſanguis non ab vna tantum parte, ſed a toto procedit. Hinc reſpiciens Hippocrates dicit, ſemen prodire a toto, ab omnibus partibus, & ab omni humore, idest, a ſanguine in toto corpore contento. Quoad ſpiritum; non erat opus, vt a toto procederet, ſed tantum a principalibus partibus. Nam vim eam accipit ſpiritus in virtute principum partium; vt licet ſanguis procedat a corpore mutilato, nihilominus liberi procreentur integri, quia in ſpiritu, vt procedit a principe parte, eſt vis, qua integre poteſt fętus produci. Conſtat ergo qua ratione ſemen mediate procedat a mare & fęmina.

Elaboratio ſeminis in teſtibus.

Immediate a teſtibus oritur, capite decimoquarto, decimoquinto, & penult. libro primo, de ſemin. capite quarto, libro ſecundo, de ſemin. nam ſemen vltimam perfectionem a teſtibus acquirit: quia in vaſis ſeminariis aliqua vis eſt generandi ſemen; non tamen fœcundum generatur, niſi vltimam perfectionem acquirat in ſubſtantia teſtium. Vnde Galenus dicit, ſi quis ſumma cum dexteritate nequaquam lædens vaſa ſeminaria, nec ſuperiorem membranam, retrahat teſtes, gigni ſemen, ſed non fœcundum: nam proprietas ſeminalis non modo in teſtibus reſidet, ſed in omni parte corporis ſpermatica: differentia autem eſt, quia in teſtibus eſt vis ſummæ actiuitatis, in reliquis partibus minoris actiuitatis. In reliquis autem partibus generari ſemen facile e Galeno probatur: ſeminales enim partes e ſemine aluuntur, & conſeruantur, quod ſemen non in teſtibus generatur: (alias toti tranſmitteretur ſemen a teſtibus:) ſed in ſingulis corporis partibus, in quibus tamen vis gignendi ſemen remiſſa eſt, vt tantum ſeminis generetur, quantum ſufficit ad conſeruationem illius partis indiuiduæ. Hinc recte Galenus ait, deperditam ſubſtantiam arteriæ non poſſe reparari; at ſubſtantiam deperditæ venæ, (quamuis, & hæc ſit pars ſpermatica:) interdum reparari poſſe, ratio eſt, quia arteria tunicas ſextuplo craſſiores habet, ad cuius reſtaurationem copioſo ſemine opus eſt, quod non poteſt generare uis illa ſeminalis arteriæ. Vena autem tunicam habet tenuem, quæ non eget adeo copioſo ſanguine: vnde ſi patiens ſit robuſtus, valido calore donatus, qualis eſt calor natiuus qui viget in pueris; fieri poteſt, vt portio deperdita reparetur. In teſtibus autem ſumma vis eſt generandi ſeminis; quam cognouit Hippocrates text. vigeſimo ſeptimo, ſectione quarta, libri ſexti, epidem. & Galenus capite penultimo, libro primo, de ſemin. In paraſtatis quidem etiam ſemen gignitur, ſed id fœcundum non eſt, niſi commiſceatur cum ſemine, quod generatur in legitima teſtium ſubſtantia: ſicuti etiam ſemen fœminæ fœcundum non eſt, niſi cum virili miſceatur. Summa autem vi teſtes donati ſunt, non præter rationem, nam ad conceptionem opus eſt ſemine copioſo craſſo, lento & albicante, vt tota interior vteri ſuperficies oblinatur, vt habetur capite quarto, libri ſecundi, de ſemin. quare ad generandum ſemen copioſum, craſſum, lentum, neceſſarium fuit, vt ſumma vis ineſſet teſtibus. Deinde, quia ſemen fit e ſanguine, e materia rubra, quæ neceſſario alba debet euadere, neceſſe eſt, vt ſtrenue ſanguis concoquatur, quod fieri non poteſt, niſi virtus teſtium ſit robuſtiſſima. Licet autem ſumma ſit vis in teſtibus; non eſt tamen adeo inſignis vt ſemper producat ſemen æque fœcundum, vt colligitur e capite tertio, libri ſecund. de ſemin. ideo in ſecunda eiaculatione & reliquis, minus fœcundum generatur, & ſemper minus lentum, & magis tenue. Conſtat ergo ſemen fœcundum eſſe miſtum e ſpiritu & excremento vtili, procedens a mare & fęmina.

Confuſio ſeminis vtriuſq;.

Poſtremo diximus, ſemen maris & fœminæ exacte in vtero miſceri; quia reſpiciunt vnum finem, nimirum generationem vel maris, vel fœminæ ex Gal. c. 11. lib. 4. de v. part. & com. 1 t. lib. 1. de natur. hum. & c 4. lib. 2.

Generatio ſeminis.

Porro ad conceptionem recte celebrandam, requiruntur quædam communia mari & fœminæ; quædam priuata, quæ fœminam potiſſimum reſpiciunt. Communia ſunt, Generatio ſeminis, Eiaculatio ſeminis & voluptas. Priuata, quæ tantum fœminæ competunt, ſunt ſeminis Attractio & retentio. Ad generationem ſeminis opus eſt determinata complexione, & ætate vtriuſque. Quoad complexionem; cum Galen. aphoriſm. 63. ſectione quinta, locum habet temperies, vbi viget calor, idest, inſtrumentum generationis ſeminis & ſanguinis: vnde corpora temperata, vel parum recedentia, vt calida & humida, maxime referta ſunt ſanguine & ſemine. At intemperies intenſa, & potiſſimum ſimilis in vtroque ſexu, in cauſa eſt vt auferantur actiones. Remiſſa intemperies poteſt ſemen generare, præſertim ſi diſſimilis, idest, ſi fœmina ſit frigidior, mas iuſto calidior, vel contra: nam in hac commutatione fit ſeminis miſtio ea ratione, vt alterum ſemen remittat vitium alterius. Quoad ætatem; mulier ſit ætatis florentis, ex Galen. cap. 2. libro 2. de ſan. tuen. & cap. 4 lib. 14 de vſ. part. quia in priori ætate, vbi corpora maxime augentur, eſt defectus ſeminis, alimenti: in poſtremis ætatibus deſideratur agens, calor, qui poteſt ſemen fœcundum reddere. Plato in libro de rep. ſuadet, vt mas cum fœmina coniungatur ab anno trigeſimo ad quadrageſimum. Quoad ſeminis eiaculationem; ſciendum, quomodo fiat, & quo tempore. De primo, Galenus comment. aphoriſm. 63. ſectio. 5. dicit, non eiaculari ſemen quia a ſpiritu, propellatur, ſed potius quia comprimatur tenſione vaſorum. Non propellitur a ſpiritu, quia hic ita permiſtus eſt cum materia ſeminali, vt & ipſe ſpiritus egeat propulſione. Spiritus ergo non propellit, ſed una cum excremento propellitur, quia totum illud miſtum eliditur, & exprimitur: nam tenſione vaſorum fit hæc eiaculatio & a mare, & a fœmina. A mare, ea ratione & modo ut compellatur in ceruicem uteri; vnde maris virga eſſe debet recta, & longitudinis decentis. A fœmina autem eiaculatur ſemen non modo in ceruicem, ſed etiam in fundum vteri, per apices, idest, per cornua vteri, vt liquet c. 13. l. de ſectione vteri.

Eiaculatio ſeminis.

Digitized by Google

Quo fit, vt tempore imprægnationis ſemen illud quod eiaculatur in ceruicem, egrediatur, niſi fiat ſuperfœtatio: quod autem eiaculatur per cornua in fundum vteri, reſidet vſque ad tempus partus, circa tunicam inteſtinalem, vel allantoidem dictam. Quoad tempus eiaculationis, e Galeno, capite ſeptimo, libri primi, de ſemin. probatur eiaculatio quæ fit eodem tempore; ita enim fit exacta miſtio, & ſemen vnum ab altero fouetur. Oritur autem difficultas, quia Hippocrates libr. de natu. pueri videtur aſſerere, tempus eiaculationis eſſe vel incipientibus, vel ceſſantibus menſibus, non autem tempore menſium: rationem inſinuaſſe videtur Galen. cap. vlt. l. de diff. vuluæ: nam dum menſes fluunt, facile fieri poteſt, vt ſanguine menſtruo ſemen contaminetur. At videtur eadem eſſe ratio, dum menſes incipiunt fluere, quia tunc natura inſurgit ad expellendum in vterum ſanguinem, tempore vnius menſis collectum: quod ſi tum fiat ſeminis eiaculatio, obruitur a ſanguine; Crediderim ego Hippocratem ita eſſe intelligendum, conceptioni fœminam non eſſe idoneam, niſi menſes fluere incipiant: nam cui menſes nunquam fluxere, concipere nequit, quia non poteſt ſemen adhærere. Quare expectandum, donec in fœmina appareant menſes: & ſi incæperunt, & ea etiam vice rurſus ceſſarunt; vti licet coniunctione, gratia conceptionis: tunc enim ratione inæqualitatis, quæ in orificijs vaſorum reperitur, illico poſt menſes, ſemen facilius adhæret.

Voluptas in vſu venereo.

Quoad voluptatem, ad hanc efficiendum concurrit materia ſeroſa: ex Galen. capite 9. libri 14. de vſu parr. & præter hanc concurrit etiam humor, qui eſt ſimilis ſpermati; qui generatur in illis locis prope collum ceruicis, quos paraſtas vocant; vt hæ partes ſenſu exquiſito donatæ, ob ſummam cognationem, inſigni voluptate afficiantur: at, ſi contingar, has materias, ob cauſas morbificas, plus iuſto acriores euadere, ſoluitur unitas, & dolor ſequitur. Aduertendum tamen, talem materiam, quæ eſt ſimilis ſpermati, in fœminis fœcundam non eſſe; vt merito in coitu eiaculetur in ceruicem, & non ingrediatur vterum, quia non attrahitur ab vteri attractione: in viris vero, qui calidiores ſunt, hæc materia ſeminalis, cum reliquis permiſta, reddit ſemen fœcundum. Hac ergo de cauſa dixit Hippocrates, l. de genit. voluptatem inſigniorem eſſe in mare; licet fœmina duplici ratione afficiatur voluptate, quatenus ſemen tum eiaculatur, tum ſuſcipit. Hæc de communibus mari & fœminæ.

Spermatis attractio, & retentio.

Priuata, erant attractio, & retentio ſeminis. Ratione attractionis; expedit vt os vteri recludatur, & vterus ſit bene conſtitutus. Quoad retentionem; oportet vt ſemen detineatur in vtero, & hæreat: vt cap. 3. lib. 14. de vſ. part. & l. de ſuperfœt. Quare expedit, vt virtus retentrix ſit robuſta, vt os vteri claudatur. Et neceſſarium eſt, vt ſit prægreſſa euacuatio menſtruorum, vt ſemen adhęreat, & contineatur. Ex his patet, quid ſit ſemen fœcundum.

Potentia ſeminis.

Quoad vim huius ſeminis; Galenus capite 10. libro primo. de ſemin. ait: Semen fœcundum eſſe principium vegetabile, quod beneficio conceptionis deducitur de potentia in actum: quod vegetabile principium, e ſemine, tanquam e materia determinata, venas, arterias, neruos, & reliquas corporis partes efficit. Quare hic cognoſcendum, primo, quomodo ad hoc efficiendum concurrat ſemen fœcundum. Secundo, quomodo formet. Tertio, quomodo fœtum conſeruet & augeat. Quarto, quæ ſit cauſa ſimilitudinis, & diſſimilitudinis inter liberos, & parentes. E ſententia Hippocratis, ita referente Galeno cap. 1. lib. 1. de ſem. concurrit ſemen, & vt agens, & vt paſſum, ſeu materia e qua fit fœtus. Spiritus ſeminis, cui vis eſt ſumma, rationem habet agentis. Altera autem ſeminis pars, nimirum excrementum vtile, habet rationem materiæ. Nec aduerſatur Gal. dum c. 2. l. 1. de ſem. ait, ſanguinem menſtruum eſſe materiam, ſemen eſſe agens: ibi enim vult, ſemen magis obtinere rationem agentis, menſtruum materiæ. Pręterea ſemen fœminæ hoc in primis præſtat, vt vniuerſum vterum madefaciat: non enim poteſt tanta eſſe copia ſeminis maris, vt vndique corpus vteri contingat, vt colligitur ex c. 7. lib. 1. de ſem. & c. 1. & 4. lib. 2. de ſem. & c. 11. lib. 14. de vſu part. Semen item fęminæ eſt id, e quo producitur allantoides tunica. Poſtremo ſemen fœminæ eſt alimentum ſeminis virilis.

Quo ſemen ſit cauſa conformationis.

Fœtus formatio.

Secundo explicandum, quomodo formetur fœtus. In ſemine, vt ſubiecto, reſidet principium vegetabile, quod eſt facultatis naturalis, non vitalis, non animalis, ex Galen. cap. 10. libri primi, de ſemin. Hoc tamen vegetabile principium, non eſt temperamentum: quia qualitates ſunt organa, hoc autem vegetabile principium eſt quid ſuperius ex Gal. cap. vlt. lib. 2. de temperam. Non voluit autem Galenus, vt quidam imaginantur, hoc principium eſſe diuinum: Si enim eſt vegetabile, eſt etiam mortale & corruptibile: non ergo diuinum. Statuit tamen eſſe ſupra cal. frig. & c. quia hæc ſunt organa, illud autem habet rationem agentis principalis, quod ſane merito anteponendum eſt organo, licet vtraque ad effectum producendum concurrant. Statuendum ergo formari fœtum, quia in ſemine reſidet hoc principium vegetabile. Vnde ſciendum hoc loco, e qua materia hoc vegetale principium, quod ſemini eſt tributum, mediantibus ſpiritibus producat fœtum. Dicendum cum Hippocrate ab initio libri de natura fœtus, produci e ſemine viri, & fœminæ, & e puriore portione ſanguinis menſtrui: ratio eſt, quia hæ omnes materiæ e ſpiritu, & humore conſtant, vt beneficio vtriuſque fiat, ut principium vegetale ex his formet fœtum. Sed aduertendum, non indifferenter ijs materijs vti principium vegetale: primum enim generantur inuolucra, deinde producitur fœtus. Inuolucra tria ſunt: primum eſt χορίον, quod generatur e parte impuriore ſeminis viri, & fœminæ; & eſt illud inuolucrum, in quod pertingunt vaſa imbecilliora. Alterum eſt membrana allantoides, quæ producitur e ſemine fœmininæ, vt patet cap. 6. & 10. l. 1. de ſem. & cap. 4. lib. 2. de ſem. Tertium dicitur ἄμνιον, quod producitur e ſemine adhuc magis impuro: & cum membrana hæc proxima ſit fœtui, dicitur ab aliquibus induſium, & generatur in omnibus: [(nam inter capacitatem amnij, & allantoidis colligitur humiditas, vſque ad tempus partus; cuius contactu fœtus læderetur, niſi hæc interueniret membrana:)] non in quibuſdam tantum, vt obſtetrices ſtatuunt: interdum ſimul cum chorio egreditur: interdum autem chorion ita adhæret vtero, ut cum fœtu tantum egrediatur membrana amnios. Quoad formationem fœtus; ſciendum e Galeno cap. 8. libr. 1. de ſem. iecur generari e ſanguine venoſo, cor ex arteriali, cerebrum e ſolo ſemine. Vbi Gal. ita intelligendus eſt; cerebrum gigni e ſolo ſemine, reliqua autem principalia viſcera, non e ſolo ſemine, ſed etiam e ſanguine vel venoſo, vel arterioſo. Non autem omnes partes fœtus ſimul generantur; ſed prius id, quod melius eſt ratione fętus: vt primum iecur, deinde cor, poſt cerebrum: fętus enim primo eget nutritione, poſtremo motu. Eodem tempore viſcera præcipua generari incipiunt; ſed vnum prius perficitur altero. Vnde quatuor tempora fœtus licet concipere, e cap. 9. l. 1. de ſem. Primum eſt, dum adhuc apparet

In Fermelium.

ca. 3. l. 2. de facul. nat.

paret

paret ſemen & genitura dicitur: ſecundum, dum conſpicitur ſubſtantia carnea: tertium, quando abſoluta ſunt tria viſcera, nondum tamen perfecti artus, & adhuc dicitur fœtus quartum, quando artus ſunt abſoluti, & ab Hippocra. dicitur infans. Tempus fœtus: (ex Hippocrate lib. de ſeptimeſtri partu:) longiſſimum eſt dierum quadraginta duorum poteſt autem eſſe minus longum, quia mas perficitur ſpatio triginta dierum, fœmina vt plurimum ſpatio quadraginta duorū dierum, & hoc probat Hippoc. libr. de nat. pueri: ſumpta ratione a genitura, a purgatione, & abortu. A genitura, quia ſemen fœminę eſt minus calidum, & magis humidum; vt ob id non tam cito poſſit concreſcere, & ratione remiſſioris caloris, non ita cita poſſit efformari. A purgatione, quia experientia ſæpe eſt comprobatū, dum fœmina parit marem, purgari in triginta dicbus; dum autem fœmina naſcitur, purgationē durare ad 42. dies. Abortus hoc etiam manifeſtum facit, quia ſi eſt fœminę abortus, non eſt fœmina perfecta, niſi poſt 36. dies, circa diem 42. ſi autem fiat abortus maris, & fiat poſt triginta dies, obſeruabitur fœtus perfectus. Tempus autem infantis, cum Hippocrate lib. de nat. pueri tale eſt: ſi fuerit mas, mouetur mēſe tertio; ſi fęmina, quarto: mas enim fit e ſanguine calidiori, & proinde principium eſt efficacius, & reddit infantem idoneum ad ſuſcipiendum motum in breuiori tempore. Hinc etiam colligi poteſt, cur fętus quandoq; vnicus ſit, quandoque multiplex. Si enim ſemen ſit continuum, non diuiſum, vnus eſt fętus; ſi diuidatur, multiplex eſſe poteſt. In brutis autem potiſſimum diuiditur, quia matrix brutorum, cellulas habet euidenter ſeparatas: in fœmina autem huiuſmodi cellulæ, non conſpiciuntur; apparent ſolum duo obtuſi anguli, vnde interdum ſeparatur ſemen, ut multiplicetur fętus. Multiplices autem fętus interdum iiſdem inuolucris teguntur, interdum ſeparatis: iiſdem, ſi idem fuerit ſexus, quia tunc maxima eſt ſimilitudo in ſemine, ratione, cuius fit, vt idem inuolucrū ſufficiat: contra fit, ſi diſſimilitudo ſit in ſexu, vt cum mas, & fęmina producuntur.

De cōſeruatione, ſeu alimēto fœtus. Tertio, propoſitum eſt loqui de alimento fœtus: quod eſt ſanguis, & lac. Sanguinem propoſuit Hippocrates lib. de nat. pueri, & Galenus cap. 6. lib. 1. de ſem, eſt enim purior, & inculpata portio ſanguinis menſtrui, qui gratia nutritionis fętus confluit in vterū, ſed non eo modo, quo ſanguis menſtruus tempore menſtruorum: tunc enim cōfluit potiſſimum per modum tranſmiſſionis, vt expultrix inſurgat ad expellendum, nec attractrix aliqua e parte concurrat: at dum nutritur fœtus, aſſiduo confluit, & potiſſimum attractus confluit a facultate attractrice fœtus. Subiectum huius facultatis attractricis eſt ſemen, quod Galenus dicit nutriri, non tamen eſt vera nutritio. Statutum ergo ſit, fœtum ſanguine nutriri. Sed præterea nutritur lacte vti habetur cap. quarto, libri decimiquarti, de vſu par. & com. aphor. 37. ſect. 5. nam interdum fœtus tam copioſo eget alimento, vt ſanguis non ſufficiat, præſertim quia fœtus nutritur ſanguine dulciſſimo, & puriſſimo: vnde cum ſanguis deficiat, merito tanquam ſimili nutritur lacte. Et hoc præcipue fit menſibus poſtremis, quibus fœtus eſt magnus, & copioſo eget alimento.

Quibus de cauſis nati parētibus ſimiles, vel diſsimiles ſint. Poſtremo, propoſuimus explicare cauſam ſimilitudinis, & diſſimilitudinis. Similitudo conſideratur ſecundum ſpeciem, ſexum, & effigiem, ex Gal. cap. 2. & 5. lib. 2. de ſem. Quoad ſimilitudinem ſpeciei; cum fœtus fiat e ſemine maris, & fœminæ, & ſanguine menſtruo; ſpiritusque concurrat, & ſpiritus potiſſimum pendeat e ſubſtantia materię, &
1 hæc dominetur in fœmina: (nam pręter ſemen adeſt ſanguis menſtruus:) fit rationabiliter, vt fętus ſequatur ſecundum ſpeciem fęminam: vnde ex oue & hirco, naſcitur ouis: e capra, & ariete, caper. Sexus, ſequitur ſemen robuſtum, ſecundum Hippocratem lib. de genitura. Si vir non admodum robuſtus, rem habeat cum fęmina non robuſta, generabitur fœmina: ſi autem cum fęmina robuſta, licet maris ſemen non ſit robuſtum, ita tamen ſemen fęminę aget in ſemen maris, vt ex hoc ſemine producatur mas. Sic eadem fęmina cum vno viro producit marem, cum alio fęminā; prout mas habet ſemen magis, vel minus robuſtum. Si ergo ſemen emittitur robuſtum, & calidum, ſiue maris, ſiue fœminę, generatur mas, ſi non robuſtum, fœmina. Hinc mas producitur, dum fit conceptio in dextra matrice, & dum mas eſt robuſtior ſecundum dextrum teſtem. Et hæc omnia oriuntur ex vnica cauſa, quia in parte dextra eſt maior caliditas, & producitur ſemen robuſtius. In dextro enim latere poſitum eſt iecur, & propterea in illa parte venæ laxiores, & completiores deducuntur. Sic etiam ſemen maris robuſtius, & calidius, procedit a teſte dextro, ex Hippocrate lib. de ſuper fœt. & Galeno cap. 5. lib. 2. de ſem. Hinc ſecundum Hippocratem, mas concipitur, ſi teſticulus ſiniſter ſtringatur arcte, quantum citra dolorem fieri poteſt, vt cum impetu prodeat ſemen a dextro teſte. 2

Cur autem gemelli modo ſint mares, modo fęminæ, modo mas, & fęmina; nulla alia eſt ratio, quam ſemen: ſi enim ſemen maris, & fęminæ ſit robuſtum, vterque fętus erit maſculus: ſi amborum ſemen ſit imbecillum, vterque erit fęmina. Si autem maris ſemen ſit robuſtum, fœminæ imbecillum; euenire poteſt, ſemen imbecillum, vincatur a robuſto ſemine maris, & ita vterque fœtus erit maſculus. Si ſemen maris ſit imbecillum, & fœminę robuſtum, & ſemen maris vincatur a ſemine fœminæ; ruſus vterque fœtus erit maſculus. Si robuſtum ſemen vincatur ab imbecillo alterius, (quia interdum robur eſt exiguum, imbecillitas autem intenſa) tunc vterque fętus erit fœmina. Quod ſi maris ſemen ſit varium, ut aliqua portio ſit ſumme robuſta, aliqua imbecilla, ſiquidem ſemen in prima eiaculatione eſt robuſtius; fieri ſolet, vt merito portionis robuſtioris generetur mas; merito imbecillioris, fęmina: vnde alter gemellorum eſt mas, alter fœmina. Aliquando in poſtrema eiaculatione adeo imbecillum eſt ſemen, vt fœmina concipiat fętum duplicem, quorum alter mas eſt, alter monſtruoſus, & quandoque etiam mola, & hinc teſtata eſt experientia, fęminam peperiſſe ſimul, & fętum integrum, & monſtrum, & quandoque poſt fętum integrum, in utero manſiſſe molam. Hoc iis euenire ſolet, qui plus iuſto Veneri indulgent. Quoad 3
ſimilitudinem effigiei; explicandum, primo, cur infans interdum magis ſit ſimilis matri, interdum patri. Secundo cur, ſecundum aliquas partes infans ſit ſimilis patri, ſecundum aliquas matri. Tertio, cur infans quandoque ſit maxime diſſimilis. Quoad primum; huius cauſa recenſeri videtur ab Hippocrate, in lib. de aere, & aquis: vbi cauſam transfert in vim ſeminis, & vim menſtruorum, quatenus in his eſt ſpiritus, quia toto procedit. Si ergo ſemen fęminæ ſit robuſtius, fętus magis ſimilis eſt matri: ſi contra, patri. Et licet plerumq; ſemen maris ſit efficacius; nihilominus præter ſemen fœminæ, adeſt etiam vis in ſanguine menſtruo: vnde ſi contingat fœminam eſſe robuſtam, & refertā ſanguine probo ſpiritali, fit vt fętus maxime aſſimiletur matri. Quoad ſecundum; cur fętus ſcundum aliquas partes magis ſit ſimilis patri, ſecundum aliquas matri: in cauſa eſt vis ſeminis ſecundum partem ſpiritalem. Hippocrates lib. de genitu. cap. 1. lib. 2.

Digitized by Google

lib. 2. de ſem. Cum ergo ſemen procedat a toto, ab hac, vel illa parte, vt a capite, a thorace, & reliquis ſi fœmina ſit robuſtior mare, ſecundum caput mas, autem ſit melius conſtitutus ſecundum thoracem, quam fęmina; infans ſecundum caput magis aſſimilatur matri, ſecundum thoracem magis patri aſſimilatur: ratio, quia ſemen a fœmina procedens, procedit a capite robuſto, & proinde a portione ſeminis, in qua eſt vis efficacior, quam in portione ſeminis maris. Quoad poſtremum; ſciendum, cur fętus diſſimilis gignatur. Cauſa autem refertur in vim ſeminis, vt procedit a capite forti, & fixæ imaginationi deſtinato: nam ob vigentem imaginationem tanta vis ſemini tribuitur, vt concipiatur fętus, qui præſeferat figuram illius imaginationis. Eſt autem duplex imaginatio: altera; concurrit tempore coitus, altera poſt coitum. Tempore coitus eſt vis ſeminis, vt procedit a capite: poſt coitum, locum habet non in patre, ſed in matre tantum, quoties mater obiectum aliquod concipit, vt cauſa illius fortis imaginationis vis tribuatur, non ſemini, ſed ſanguini menſtruo, & potiſſimum primis diebus.

Signa fœcunditatis. 1. In fœmina.

His explicatis, cognoſcendum eſt, num fœmina ſit fœcunda, vel ſterili. Secundum Hippocratem lib. de ſuperfœt. & aphoriſm. 59. & 62. ſect. 5. primum fœminam lauare oportet, poſt menſtruas purgationes, & galbanum igne coctum vtero applicare, & fœminę ventri alligare; deinde poſt 6. aut 8. horas, oportet experiri, an in vertice fœminę appareat odor galbani, nec ne: ſi appareat, fęmina eſt fęcunda. Idem explorabat Hippocrates ſuffumigijs e myrrha, aromatis; fęminam ita ligabat, vt non poſſet per infernas partes ſuffumigium euaporare, & ſi ad os odor perducebatur, dicebat, fęminam eſſe fęcundam; ſin minus, ſterilem: nam dum odor galbani perducitur ad caput, ſignum eſt, vterum non eſſe dyſcratum, nec obſtructum, nec durum.

2. In mare.

Num mas fęcundus ſit; ex vrina, & ſemine cognoſcitur. In vrina maris, ſecundum Auicennam, hordeum eſt macerandum, deinde hordeum illud ſepeliendum, & ſi germinet, indicium eſt fœcundi maris. Probat etiam, vt in vrinam immittatur ſulfur viuum, & vrina aliquandiu ſeruetur, ſi enim putreſcente vrina generetur vermis, ſtatuendum eſt virum illum eſſe fœcundum; ſi minus, ſterilem. Addit etiam Auicennas, pręcipiendum eſſe, vt mas mingat ſuper lactucam, quæ ſi non exareſcat, indicat marem fœcundum. Quoad ſemen, cum Auicenna, & Ariſtotele cap. 6. lib. 3. de gen. animal. ſi maris ſemen proijciatur in aquam, & deſcendat, mas fœcundus eſt, quia ſemen craſſum, & ponderoſum bonum.

Nũ quis aptus ſit ad procreationem maris vel fœmina.

Num autem aptitudo ſit ad procreãdum mares, vel fœminas, ita cognoſcitur, e commen. 27. ſect. 4. lib. 6. epid. nam in mare, in ętate adoleſcentiæ dexter teſticulus prius turget, & mamma in fœminis: dextera enim pars, vt robuſtior, & calidior maxime confert ad generandum marem: præterea qui ſint calido temperamento, potius mares procreant.

Falſa cõceptionis ſigna.

Cognoſcitur autem fęminam concepiſſe, e cap. 2. lib. 1. de ſem. & cap. 3. lib. 3. facult. natural. quia fœmina in coitu quodammodo perſentit vterũ conuelli, & retrahi, quia ſit attractio, & retentio ſeminis, nec enim fieri poteſt conceptio, niſi attrahatur, & retineatur ſemen. Mas etiam conceptionem aliqua e parte, ſed raro, poteſt animaduertere, ſentit enim mas in coitu, pudendum ab vtero retrahi, ac ſi a cucurbitula retraheretur. Obſtetrices os ſentiunt clauſum, citra tamen duritiem: vbi enim durities, occluſio eſt morboſa. prætere in aphor. 41. ſect. 5. ſi poſt aſſumptam mulſam, fęmina in ventre tormina ſentiat, facta eſt conceptio, quia ob vterum clauſum flatus, qui excitantur a mulſa, non habent liberum exitum. Impregnatio etiam cognoſcitur ex anguſtia oris vteri, (vt liquet aphoriſ. 54. ſect. 5.) quæ etiam perſeuerat; nam ſi non duret, fit abortus. Præterea indicatur e vertigine, dolore lũborum, e cibi faſtidio, e nauſea, vomitu, pica, e vitijs noxiſque ventriculi, quia hic compatitur in geſtatione vteri: deinde e ſuppreſſione menſium; vnde adeſt corporis grauitas, languor, deſidia: quæ tamen ſymptomata apparent citra horrorem; & febrem ex Gal. aph. 61. ſect. 5. & cap. 7. lib. 1. de ſympt. cauſ. & cap. 5. li. 6. loc. affec. Interdum tamen, & prægnantibus menſes fluunt; aliquando etiam albicantes menſes: quia materia hęc egreditur per venas non vteri, ſed ceruicis vteri, & maximam cum vtilitate fętus. Ex Hipp. lib. de nat. pueri, indicatur fętus in vtero, e motu quem feminę in vtero ſentiunt citra dolorem, quia non fit a flatu. Præterea vbera intumeſcunt, quia lacte replentur. Item, cum Hippo. lib. de ſuperfęt. indicatur ex oculis albidis, quia dum fętus eſt in vtero, ſanguis copioſus, & ſpiritus copioſus confluunt in vterum, vt reliquæ partes non ita ſpiritu abundent. Addit Auicennas, vrinam; quæ in principio decolorata eſt, in vltimis menſibus coloratiorem fieri: in poſtremis enim menſibus ob magnitudinem fętus comprimuntur vaſa, viſcera, plus iuſto vnitur calor, & ita lotium magis coloratum euadit.

Signa ſexum indicantia.

Quoad ſigna ſexum indicantia, Hipp. ad diſtinguendum fętum maſculinum a fęminino, lib. de ſuper fęt. dicit; maſculum indicari, ſi mamma dextra magis turgeat, & prius turgeſcere incipiat, quã ſiniſtra: ſignificatur enim fętum reſidere in vteri dextro. Præterea mutatio percipitur in oculis: ſi enim a ſtatu naturali maior ſit facta mutatio in dextro; indicatur maſculus. Sic & e colore: com. aph. 42. ſect. 5. ſi fęmina gerat maſculum, magis eſt colorata, quia virtute caliditatis maris, totum fęminæ corporis magis incaleſcit, & bene coloratũ euadit: hilarior quoque eſt mulier, & ad omnia magis promptã: dum progredi incipit, dextrum pedẽ proponit: pulſus dextræ manus validior: Quod ſi tamen fęmina in victu delinquat; potius decolorata euadit. Indicatur etiam maſculus e motu validiore. Hoc tamen ſignum fallax eſt, ſi fętus maſculus ſit imbecillis; nam tunc cum impetu moueri non poteſt: ſigna autem tunc adſunt fętus imbecillis; de quibus ſuo loco: Potiſſimum autem fęminæ obſeruabunt motum in dextra parte. Indicatur etiam e lacte, ſecundum Hippocrat. lib. de ſteril. ſi enim lac proiectum ſupra folia condenſetur; maſculum indicat, quia vegetum calorem ſignificat.

Signa numeri fœtus.

Oportet etiam cognoſcere an in vtero fœtus ſit vnus, vel multiplex. Gemelli adſunt, ſi venter præter conſuetudinem intumuerit. Solet etiam accidere, vt mulier duos fętus gerens, vnum pariat, & niſi obſtetrix ſit diligens, alter fętus delinquatur in vtero: tuncque periculum eſt, ne mulier pereat. Hinc igitur iubet Auicennas, vt inſpiciatur prioris infantis vmbilicus, & ſi appareat ruga, vel nodus, ſtatuẽdum, adhuc alium fętum reſtare in vtero. Si gemelli adſint, qui eodem tempore concepti ſint eodem etiam tempore pariuntur. Cognoſcuntur eodem tempore eſſe concepti, ſi os vteri prorſus fuerit clauſum: nam in ſuperfętatione non exacte clauditur. Hoc etiam deprehenditur, quia poſt primam conceptionem, non fuere ſigna nouæ conceptionis.

De

Digitized by Google

De ſterilitate.

ERgo quoad conceptionem morboſam, primũ agendum de conceptione ablata, quæ Sterilitas dicitur. Generatur, quia aliquid morbificũ occurrit vtero, vi cuius ita fruſtratur conceptrix, vt prorſus aboleatur conceptio. Hoc ergo malum nil aliud eſt, quam functio ablata vteri, dependens a fruſtratione conceptricis. Forma eſt functio ablata, nimirum ſymptoma, quod neque eſt effectus, neque opus, ſed actio ablata. Cauſa efficiens, eſt fruſtratio conceptricis. Fruſtratur facultas, vel quia læditur, vel ob Errorem externum. Læditur neceſſario ob morbum vteri, quia hæc facultas pro ſubiecto habet partem viuentem, nimirum vterum. Facultas læditur, quia Labefactatur, vel Impeditur, cap. 1. lib. 3. de ſympt. cauſ. Labefactatur ob intemperiem, impeditur ob malam compoſitionem, & ſolutam vnitatem. Intemperies poteſt eſſe quęlibet, ſi ſit inſignis: aphor. 62. ſect. 5. Frigida intemperies bifariam concurrere ſolet, primo immediate, & hinc ſtatui poteſt morbus: ſecundo mediate, ideſt, per medium morbum in mala compoſitione, vt aliqua e parte intemperies frigida habeat locum cauſa morbificę. Declaro. Frigida intemperies eſt cauſa immediata ſterilitatis, dum ita agit in ſemen, vt cum in conceptione conceptrix vis in ſemine exiſtens excolatur, contra frigiditate vis ſeminis magis ſopiatur, & etiam extinguatur. Mediate autem concurrit, dum ob intemperiem frigidam vteri corpus denſum euadit. Calida intemperies ſemen torrefacit & exurit, vt vis in ſemine exiſtens diſſipetur. Humida intemperies vim ſeminis obruit: vnde ob inſignem humiditatem retentrix læditur, vt ſemen non contineatur. Sicca intemperies abſumit pabulum caloris, qui eſt inſtrumentum conceptricis: vnde diſſipato pabulo, calor diſſoluitur, & conceptrix oriatur. Hæ intemperantiæ ſunt in cauſa ſterilitatis dum ſunt intenſæ. Et interdum ſunt natiuæ, interdum Adſcititiæ.

Generatio. *Definitur* *Cauſa efficiens.* *Dyſcraſia.*

Mala compoſitio. Quoad malam compoſitionem, hæc eſt mala cõformatio, magnitudo vitioſa, vitioſus ſitus. Mala conformatio, eſt ſuperficies vteri læuis, non aſpera, & hæc vel natiua, vel adſcititia: natiua, quando fœminę tempore etiam ſtatuto non fruuntur menſtrua purgatione; vnde, cum non aperiantur orificia vaſorum, vterus ſecundum internam ſuperficiem eſt adeo læuis, vt non poſſit ſemen continere, & proinde nõ fieri poſſit conceptus. Adſcititia fieri ſolet poſt vlcera, quæ ad cicatricem perducuntur. Sed hæc læuitas, non ita poteſt cauſa eſſe ſterilitatis, vt prior; quia non pertinet ad totum vterum, ſed ad vnicam tantum partem exiguam; quia vlcus vteri magnum curationem nõ admittit. Pręterea quoad conformationem, eſt vitium in meatibus: nimirum vel immodica apertio, nam dum os vteri nimis eſt recluſum, ſemen contineri nequit; ſecundum Hippocr. lib. de genit. vel anguſtia, & potiſſimum compreſſio; quandoque etiam conſtipatio. Compreſſio recenſetur ab Hippocrate lib. de ſuperfœt. & lib. de natur. mul. & aphor. 46. ſect. 5. & fit ob immodicam pinguedinem omenti. Conſtipatio eſt, quando membrana adnaſcitur ori. Pręterea morbus eſt in meatibus, non modo oris vteri, ſed etiam vaſorũ vteri, quæ vel ſeminis ſunt, vel alimenti, ideſt, ſanguinis. Si fuerint vaſa ſeminis, quandoque nimirum recluduntur, vt fieri ſolet in gonorrhęa, vt ab immodico fluxu ſeminis virile ſemẽ corrumpatur, nec poſſit hærere. Vitium eſt etiam, ſi hęc vaſa nimium occludantur, quia attractrix vteri, non poteſt ſemen muliebre attrahere, ob anguſtiam & conſtrictionẽ illorum vaſorum. Quoad vaſa alimenti, pariter vel recluduntur, vel anguſtantur. Si recludantur, conceptio aboletur, quia ob aſſiduum influxum ſanguinis, ſemen hærere non poteſt. Quod ſi nimis anguſtentur, neque tunc poteſt hęrere, quia deſiderantur cotyledones.

2 Quoad magnitudinem, eſt morbus in magnitudine potius aucta, vt eſt tumor quilibet vterum occupans, ſiue ſit inflammatio, ſiue eryſipelas, ſiue carbunculus, cancer, œdema, ſcirrhus, ſiue etiam tumor flatulentus, ſiue aquoſus, vt contingit in hydrope vteri, de quibus in malis ventriculi diximus. Hi tumores vel occupant Sedem vteri, vel Ceruicem: &, ſi fundus ſit affectus, ſemen non detinetur ſed effluit: ſi occupetur vterus ſecundum ceruicẽ, ſemen non attrahitur. Notandum autem circa flatulentum tumorem, & aquoſum: falſum eſſe, horum tumorum, vel materierum, a quibus hi tumores producuntur; unicam eſſe ſedem: nam quãdoque materia in utero colligitur, quandoque in veſicis, quę pręter naturam in utero generantur (quia ſi in iecore generantur, multo magis in utero: ut Aetius non ſit reprehendendus) & quandoque hę materiæ colliguntur inter uteri tunicas, vt colligere licet ex Hippocrate, in lib. de natu. mul. interdum etiam hæ materiæ in uteri capacitate continentur, ore uteri occluſo.

3 Præterea eſt vitium in uitioſo ſitu, cum Hippocrate in lib. de ſteril. qui ſitus poteſt eſſe uitioſus, & ſurſum, & deorſum. Deorſum, quando fit procidẽtia uteri, ſecundum dextram, & ſiniſtram partem. Cauſam ſitus uitioſi, & pręſertim ſurſum, Galenus c. 5. lib. 6. loc. affect. dicit, eſſe repletionem, & proinde tenſionem ligamentorum, ut in ſuppreſſione menſium. Fernelius voluit cauſam eſſe laxitatem ligamentorum, non tenſionem: dum enim ligamenta laxantur, vterus liberum habet motũ, & proinde noxia fugit, iucunda perſequitur. Hęc erroris plena ſunt, nam dum fœminæ patiuntur uteri procidentiam, & aſcenſum; ſitus ſtabilis eſt, qui mutari non poteſt, ſiue iucunda, ſiue iniucunda adhibeantur, niſi pręſidia habeant uim euacuandi. Aduerſatur etiam Hyppocrati, qui uoluit in aſcenſu uteri cõceptionem aboleri, quod uterus non poſſit moueri, ita ut nequeat ſemen attrahere. Id quidem uerũ eſt quandoque fieri poſſe, ut uterus modo in unam partem, modo in aliam moueatur. Sed hic ſitus nõ eſt ſtabilis, quia non pendet a repletione ligamentorum. Statuendum ergo cum Galeno, ſi tendantur ligamenta, ſurſum attolli uterum: ut ſi ęqualiter repleantur, attollatur ſurſum uterus, nec magis ad dextram, quam ſiniſtram uergat: at, ſi repleantur uincula dextrę partis, uterus ſitum habet in dextra parte, & in eam mouetur. Et hoc uitiũ ab Hippocrate uocatur diſtorſio uteri, quando magis declinat ad alterutrum latus. Vteri ſitus deorſum uocatur deſcenſus uteri, & ſi maxime deſcendat, uocatur prolapſus, procidentia. Hoc uitium fit laxatis ligamentis, minus in deſcenſu, magis in procidentia, ut euenire ſolet in difficili partu. Impeditur etiam facultas ratione ulceris, ui cuius ſemen nequaquam detineri poteſt, ut proinde aboleatur conceptio. *Vlcus.*

Alia uero e parte fruſtratur conceptrix ob errorem externum: qui potiſſimum petendus eſt a ſemine, quia conceptio ſecundum naturam celebratur, cum conceptrix agit in ſemen fœcundum. Quare error externus eſt deſumendus a uitioſo ſemine. In ſemine oportet perpendere & Generationem, & Eiaculationem. *Error externus.*

1 Quoad generationem ſeminis, uitium eſt ratione cauſæ quandoque Internæ, quandoque Externæ. Interna eſt mala totius corporis diſpoſitio: unde hy-

de hydropicæ, vix poſſunt concipere. Quoad externam cauſam; Hippocrates in lib. de genitur. proponit ſectionem arteriarum poſt aures, tunc enim cerebrum copioſo ſpiritu priuatur, quo fit vt a cerebro non demittatur ſemen fœcundum, quod tamen ratione ſpiritus agentis, neceſſario procedere debet a partibus principibus, & proinde a cerebro. Præterea inter externas cauſas recenſere licet ebrietatem; nam copioſi ſpiritus petunt potius caput, quã internas partes.

2 Quoad eiaculationem ſeminis; vitium eſt penes cauſas Externas, & Internas. Internæ, ſunt vitia, quæ pertinent ad teſtes, & potiſſimum maris, & ad penem maris, & ad vaſa ſeminaria maris, & fœminæ. Vitium teſtium proponit Hippocrates aphoriſ. 63. ſectio. 5. Galenus eum aphoriſmum Hippocrate indignum arbitratur. Sed non intellexit. Cum enim in aphoriſmo 62. Hippocrates propoſuiſſet cauſas ſterilitatis e parte fœminæ, quæ ſpectabant ad dyſcraſias vteri: in 63. inquit, ſimiliter in maribus; innuens, ſicut vteri dyſcraſia eſt in cauſa ſterilitatis, ita diſcraſias teſtium maris eſſe cauſas ſterilitatis, proponit enim quatuor dyſcraſias, primo humidam, non totius hominis (in hoc enim fuit deceptus Galenus) ſed teſtium maris. Si enim in 62. aphoriſmo locutus eſt de intemperie non totius fœminæ: ſed tantum vteri, fuit pariter neceſſarium, vt in hoc aphoriſmo loqueretur de intemperie nõ totius maris, ſed tantum teſticulorum. Reſpiciens ad humidam intemperiem, ait, ſterilitatem fieri, quoniam propter corporis teſtium raritatem ſpiritus extra fertur, vt ſemen non tranſmittatur ad os vteri. Quoad ſiccam intemperiem, ait, aboleri conceptionem, quia propter ſpiſſitudinem humoris non exit foras. Ob teſtium frigidam intemperiem, ſemen non incaleſcit, ſed torpidum euadit, vnde ad os vteri tranſmitti nequit, ſed colligitur in teſtibus. Ob caliditatem ſemen plus iuſto torretur, cogitur & craſſeſcit, vt nequeat eiaculari.

Quoad vaſa ſeminaria, vitium eſt in anguſtia, vi cuius ſemen non poteſt eiaculari. Hæc autem anguſtia, ſiue ſit obſtructio, ſiue compreſſio, occupat vaſa, non prope uterum, non vt inſerantur in vterum: quia anguſtia in vaſis ubi utero inſeruntur, eſt morbus uteri, de quo diximus antea. Quoad vitia penis; eſt anguſtia, vi cuius impeditur ſeminis eiaculatio: eſt quandoque longitudo immodica, vi cuius diutius moratur ſemen, antequam in vterum tranſmittatur. Hanc eandem noxam patitur ſemen propter obliquitatem penis. Ob breuitatem etiam immodicam, non poteſt ſemen eiaculari, vt decet. Quoad externas cauſas; error eſt in tempore eiaculationis; nam niſi eiaculatio vtriuſque ſemine fiat eodem tempore, non fit conceptio. Et hoc obſeruant perfidi homines, qui concumbentes nolunt conceptionem fieri. Error etiam poteſt fieri ab externa cauſa, vt ab odio: hoc enim ſi adeſt, vix fieri poteſt conceptio.

Differentia. Quoad differentias a cauſa efficiente. Fit ſterilitas, & aufertur conceptio, vel læſa facultate, uel ob Errorem externum. Si læſa facultate; uel Labefactata ob intemperiem uteri, uel Impedita ob malam compoſitionem, uel ob ſolutam unitatem. Si autem ob errorem externum; hic deſumendus eſt e ſeminis, uel generatione, uel Eiaculatione.

Signa. Signa morborum uteri, intemperierum, tumoris, peti poſſunt e malis uentriculi. Malum autem hoc in genere non difficile noſcitur, e ſignis conceptionis, antea traditis. Cum Hippocrate aphot. 59. & 62. ſect. 5. facile cognoſcuntur intemperantię uteri, præſertim e ſuffumigijs aromatum.

Indicationes. In præſentia ſufficit præſidia proponere, quæ reſpiciunt uterum, ſecundum eius proportionem, quæ requirit uterinum remedium. Calor uteri, indicat calorificum, uniens & conſeruans calorem uteri. Pręſeruatoria autem reſpiciunt non proportionem, & calorem uteri, ſed ſenſum uteri exquiſitum hic indicat obtundens ſenſum: quia non dirigitur ad conſeruationem, ueluti uitale, ſed ad deſtructionem. De pręſidijs quę ſumuntur a morbo, ideſt, a diſcraſia, mala compoſitione, vlcere, item a ſemine; alias ſuo loco agitur.

Prognoſtica. Vitium hoc non eſt contemnendum, quia agitur de ſpecie diſcrimine. Pro vi morborum & cauſarum, quandoque bene ſperandum eſt, aliquando profſus deſperandum. Et hoc loco digrediendum eſſet circa vim intemperierum, circa vim tumoris, & ſolutæ vnitatis. Quorum prognoſtica e malis ventriculi petenda.

Curatio. Vena ſectio. Hippocrates in lib. de ſuperfœt. probat in fœminis venæ ſectionem, bis in anno; ſecundum manus & pedes: nam reſpexit ad principale indicans, ad fœminas, quæ non concipiunt, quia ſanguis in corpore exuperat. Cũm ergo malum perſeueret; expedit bis in anno venam ſecare. Et cum redundet in toto corpore, nec impetum habeat in vterum; recte probatur ſectio venarum brachij, & pedum. Vnde vulgares errant, qui aſſerunt fęminas ſteriles euadere, ſi ijs vena pedis pertundatur. Quod eſt contra Hippocratem, rationem, & experientiam.

Roborans uterum. Vnicum proponam medicamentum, quod ex ijs componitur, quæ proportionem, & calorem vteri reſpiciunt. [Recip. rad. maioris teſticuli, ideſt, ſatirij, dentis apri, teſticulorum vulpis, apri, matricis ſuillæ fœcundę; coaguli leporis, ana drac. j. macerentur in lacte mulieris fęcundæ: ſileris, hormini, et yſimi, erucæ, ſaluiæ, paſtinacæ ſylueſtris, ana drac. ij. (Et hæc baſin conſtituunt.) Adiuuantia addantur; bacc. iuniperi, xyloal. galliæ moſchatæ, cyperi, garyophill. ana drac. I. ſucci ſeu liquoris nucis moſchatæ drac. j. (huius ratione medicamentum facile perducitur in vterum.) Conſeruæ e floribus citri vnc. iiij. Cum ſyrupo de corticibus citri, fiat electarium, cuius doſis a drac. j. ad vnc. j. aſcendat.

CAPVT VI.

De Monſtro.

FOrmatrix, dum fœtum formare nititur, dupliciter errat, vel enim formatio deprauatur, & fit monſtrum, vel aufertur, & fit Mola Monſtrum autem hic dicimus, quod raro accidit, & recedit ab effectibus conſuetis, non ad bonum, ſed ad malum, turpe, deforme. *Nomen.* Generatur, quia aliquid noxium vtero occurrit, vi cuius neceſſarium eſt, ut actio formatricis deprauetur. *Generatio.* Monſtrum ergo eſt animal in vtero genitum, a deprauata formatrice. Animal dicitur; ad differentiam molæ, quæ non viuit vita animalis. In utero ad differentiam animalium, quæ in alijs partibus generantur. A deprauata formatrice, ad differentiam animalis non monſtruoſi; ad differentiam fętus probi, & inculpati. *Definitio.* Monſtrum enim eſt opus quoddam contra naturam: quare neceſſe eſt, vt conſequatur aliquã actionem lęſam, quę nihil aliud eſſe poteſt, quam formatio deprauata. Lęditur actio, quia facultas læditur. Hoc ergo loco formatrix fruſtratur. Facultas fruſtrari poteſt lęſa facultate, vel ob Errorem externum. *Cauſa efficiens.* De hoc autem diu anceps fuit, nam vbi læſio facultatis, ibi neceſſario morbus, & vbi morbus, ibi neceſſario ſubiectum pars viuens, quia morbus & ſanitas ſunt paſſiones corporis viuentis. *ἀπορία, de ſubiecto formationis.*

Digitized by Google

uentis. Facultas formatrix, non videtur pro ſubiecto habere vterum, quia hic eſt ſubiectum conceptricis: Si autem formatricis ſubiectum ſit ſemen, cum ſanguine menſtruo, hæc quia contenta ſunt, non viuunt, & propterea non poſſunt eſſe ſubiectum morbi. Quare, ſi formatrix fruſtretur, ſtatuendum fruſtrari tantum ob errorem externum? Pro veritate dicimus, formatricis ſubiectum inter initia, & potiſſimum ante ſextum diem, non eſſe viuens: vnde Hippocrates genituram appellat, non fœtum: poſt hos dies, licet fętus non ſit formatus, quia non perficitur ante triginta dies, imo fœmina non niſi poſt triginta ſex dies formatur: igitur poſt ſextum diem, cum fœtus incipiat viuere vita plantæ, eſt ſubiectum formatricis, & eſt ſubiectum viuens.

Formatrix læditur ob incipiã materiæ ſtatione. Et ſecundum hanc rationem ſtatuere licet, formatricem lædi, vel fruſtrari ob morbũ, qui eſt morbus fœtus, non vteri, & quidem fœtus, vt viuit vita plantæ, non animalis. Sed cognoſcendum eſt, quod vitium eſſe poſſit in facultate formatrice.

Quidam igitur voluerunt, monſtrum eſſe erratum non ratione agentis vniuerſalis, ſed particularis; vt proinde aliqui dixerint, vitium eſſe, & errorem ratione materiæ, vt refert Philoſophus text. octuageſimo ſecundo, lib. ſecundi phyſicæ acroaſeos, & cap. quarto, libri quarti, de gen. animal. quidam dixerunt monſtrum eſſe errorem naturæ: quemadmodum enim errores fiunt in arte, ita etiam in natura. Galenus cap. 9. lib. de cauſ. morb. & cap. 2. lib. 2. de diebus decret. videtur aſſerere, monſtrum eſſe errorem naturæ. Ego ſtatuo agens nec vniuerſale, nec particulare errare poſſe, & proinde monſtrum non eſſe errorem naturę ſiue vniuerſalis, ſiue particularis. Proprium vegetabile, vis formatrix in ſemine reſidens, quę eſt agens particulare, dirigitur ab agente vniuerſali, ab intelligentia non errante: & cum hæc vis formatrix agat in materiã, ſecũdum diſpoſitionem materiæ, neceſſarium eſt, vt opus, & effectum producat, ita vt nequaquam aberret; imo aberraret, ſi agens in materiam certo modo diſpoſitam, efformaret quid præter diſpoſitionem illius materiæ. Sed hoc efficere non poteſt: igitur natura nec vniuerſalis, nec particularis poteſt aberrare. Sed cur ab Ariſtotele, & Medicis mõſtrum ſtatuitur inter errores externos? Per errores, intelligunt effectus noxios.

Monſtrũ duplex. Porro monſtruoſitas, & praua efformatio poteſt eſſe duplex; primo, ſecundum ſpeciem; deinde ſecundum compoſitionem tantum. Secundum ſpeciem, quando fœminæ concipiunt animalia bruta, & ſerpentes quandoque pariunt. Vnde hæc conformatio diuerſa eſt ab illa, in qua editur fętus humanus, ſed qui caput habet vitulinũ, quod caput, vt colligitur e Philoſopho, non eſt caput vituli, ſed humanum, licet figuram habeat vituli. Sed quandoque, vt dixi, generantur animalia; quæ prorſus, & vere ſunt extra ſpeciem humanam. Datur etiã aliud monſtrum, in quo non eſt diſſimilitudo ſecundum ſpeciem; dum ſcilicet fœtus humanus eſt, ſed ſolum ſecundum compoſitionem. Quoad cauſas monſtri: *Monſtrũ ſecũdum ſpeciem.* Monſtrum ſecundum ſpiritum ſemper fit ob errorem externum, non ob morbum. Cum autem error externus capiatur a ſemine, a ſanguine, & vtero: vitium potiſſimum petendum eſt a ſemine: quod vitium duplex eſt; primum, quando fęminæ attrahunt ſemen beſtiarum: ſed quandoque etiam fieri poteſt e vi ſeminis, quę imprimitur ob fortem imaginationem, interdum enim tantũ poteſt imaginatio, quæ partes beſtias concipiunt, vt ſemini per ſpiritus tanta fiat impreſſio, vt beſtiæ formentur. In eadem autem ſpecie, quandoque poteſt fruſtrari facultas ob morbum poſt primos dies, ob intemperiem, & præſertim frigidam, nam cum vis formatrix egeat calore robuſto ad formandum fœtum, ſi fœtus nondum efformatus iuſto ſit frigidior, facile formatur fœtus monſtruoſus.

Quoad monſtrum ſecundum compoſitionem, fieri ſolet monſtrum, qui error eſt in compoſitione, id eſt, in conformatione, magnitudine, numero ſitu. *Monſtrũ ſecundũ compoſitionem.* Quoad malam conformationem, quandoque inæquales ſunt partes, quia ſemen eſt iuſto craſſius, & intemperatum: quo fit, vt etiam ob intemperiem, & inæqualitatem male figuretur fœtus. *I.* Et hoc teſtatur Galenus c. 14. 15. art. med. vbi vult rationi conſonum eſſe, figuram ob materiæ vitium, & ob potentiæ imbecillitatem, vitiari; non quod hoc accidat errore formatricis, ſed per potentiæ imbecillitatem inſinuauit calorem debilem. Cum Hippocrate etiam in libro de genit. figura quandoque ſed rariſſime vitiari poteſt, cauſa uteri: quando vterus inæqualis eſt, & potiſſimũ ſecundum ſubſtantiam. Fit etiam error quandoque in magnitudine aucta, quandoque imminuta: aucta, cum materia ſanguinis eſt iuſto copioſior, & præſertim, ſi cum copia eſt connexa praua materiæ qualitas. *II.* Fit error in magnitudine imminuta, e defectu ſeminis, ſanguinis, e parte uteri: ſed hoc rariſſimum eſt, quia vterus eſt extenſibilis. Aduertendum autem, uel totum fœtum eſſe paruum, ſi ſimpliciter deficiat ſanguis, vel magis ſecundum vnum membrũ, prout ſemen procedit a parte imbecilli, vt reperiantur fœtus, qui exiguas habent partes, ueluti patentes. Præterea eſt vitium in numero deficiente, & excedente: *III.* Deficiente, dum eſt error in ſanguine, nam vbi hæ materiæ deficiunt, fieri poteſt, ut fœtus fiat aliqua parte orbatus. Notandum cum Hippocrate in l. de ſeptimeſtri partu, naſci pueros aliqua parte orbatos, ſed propter abſceſſum, qui fœtum afficit octauo menſe, ſed non eſt vitium formationis, vis enim formatrix perdurat ad quadrageſimum ſecundum diem.

Poſtremum vitium circa monſtrum eſt vitioſus ſitus. *IIII.* Quandoque enim fit, vt iecur locetur in parte ſiniſtra, lien in dextra. Philoſophus cauſam reddens, cap. 4 lib. 4. de gen. animal. dicit, non aliam eſſe cauſam, niſi quia cum impetu materia ad indecentes locos defertur: vt, ſi portio ſanguinis, e qua confici debet iecur, propellatur in ſiniſtram partem, fit monſtrum, in quo eſt vitium ſecundum ſitum.

Differentiæ ſumi poſſunt a forma, & cauſa efficiente. *Differentia.* A forma, vt animal hoc monſtruoſum vitioſum eſt redditum ſecundum malam compoſitionem, id eſt, ſecundum conformationem, magnitudinem, numerum, & ſitum. Quoad cauſam efficientem. Formatrix fruſtratur, vel læſa facultate, id eſt, ob uitium ſanguinis, vel ſeminis, uel quandoque etiam vteri.

Monſtruum in genere oculis cõſpicitur: vt & differentiæ a forma. *Signa.* Efficientis cauſæ differentię, cognoſcuntur e ſignis indicantibus vitia parentum, vel e parte ſeminis, vel e parte ſanguinis menſtrui, vel e parte vteri.

Indicationes. Quoad præſidia: in monſtro genito vitium tollendum eſt: verbi gratia, ſextus digitus. Deinde prohibendum eſt, ne monſtrum generatur: quod conſequimur, adimendo vitia e parte, vel ſeminis, vel ſanguinis, uel uteri: uerbi gratia, ſi immineat monſtri generatio a frigidiori ſemine, orietur indicatio calefaciendi corpus, ut gignatur ſemen non ita frigidum, & ſic de alijs.

Prognoſtica. Vtrumque autem præſtare eſt poſſibile, & quandoque impoſſibile. Quantum ad inhibitionem generationis noui monſtri, ſi immineat ex imagina-

tione

Digitized by Google

tione parentum, e mala viuendi ratione, poſſumus polliceri inhibitionem. Si autem immineat ob intemperies antiquas parentum, ob prauitatem vteri, & inæqualitatem ſubſtantiæ vteri; impoſſibile eſt, vt aliquid boni polliceamur. Pariter, quoad monſtrũ iam genitum, ſi ſextus digitus ſit, facile poteſt amputari. Si mala adſit conceptio ſecundum neruos opticos, vel ſecundum meatum auditorum, ut infantes naſcantur ſurdi, aut cæci; neceſſe eſt. Ex his facile poteſtis colligere, quandoque ſcopos facile poſſe abſolui, quandoque nequaquam.

Curatio. Materia ſunt variæ: cauſa ſexti digiti, confugiendum ad materiam chirurgicam. Ad inhibitionem generationis noui monſtri, ſi imminet e mala viuendi ratione, bona uictus ratio conſtituenda. Et ſic de reliquis.

CAPVT VII.

De Mola.

Nomen. PEr molam exquiſitam intelligimus carnem quandam rudem, informem, quæ eſt vita prædita, ad differentiã tumoris durioris vteri, quem aliqui medici, ſed improprie nuncupant molam.

Generatio. Generatur, quando aliquid morbificum vtero occurrit, vi cuius, quod concipitur, formari nequaquam poteſt, ut idoneum ſit ad formam animalis

Deſinitio. ſuſcipiendum. Mola igitur eſt caro præter naturam in vtero genita, procedens a formatione ablata.

Cauſa efficiens. Et caro præter naturam, quia officit, licet vita ſit prędita, ex cap. 13. lib. 14. metho. Diximus, in vtero: ad differentiam carnis, quæ poteſt in alijs corporis partibus generari. Tandem diximus, procedere a formatione ablata, ad differentiam molæ nothæ, id eſt, tumoris duri, quem Aetius vocat molam, qui non procedit a formatione ablata. Porro formatio hæc aboletur, ſecundum Hippocratem lib. de morbis mul. ob craſſam genituram: non enim mola gignitur citra permiſtionem ſeminis maris, vt patet cap. 7. lib. 14. de vſu part. Quod ſi quandoque virgines pariant molam, non eſt mola exquiſita. Quare genitura craſſa eſt in cauſa: nam huius ratione eã ſit conceptio, vt vis formatrix, principium illud vegetale, quodammodo obruatur, vt non poſſit formare. Hoc etiam Ariſtotele. lib. 4. de genitu animal. proponit, vbi vult molæ cauſam eſſe humorem concoctu difficilem: qui nihil aliud eſt, quam craſſus, ſuccus, vel humor. Auicennas proponit multitudinem materiæ, a qua ſcilicet vegetale principium obruitur. Præterea addit in cauſa molæ eſſe coitum, in quo matrix comprehendit aquam mulieris, & extendit eam cum nutrimento, & propter defectum virtutis maſculi, non fit conceptio, vt fętus formari poſſit. Per quæ verba voluit ſignificare, defectum non tantum e parte ſanguinis menſtrui, ſed etiam e parte ſeminis: dixit enim fieri propter defectum virtutis maſculi, id eſt, ſeminis maris. Mola ergo eſt morbus in numero aucto, quod vitium fit ratione formatricis ablatæ: fruſtratur autem formatrix ob errorem externum, id eſt, ob uitium Seminis, vel Sanguinis.

De Differentijs.

Differentiæ. DIfferentię ſumendæ ſunt a loco, & cauſa efficiente. A loco; vt reſidet in vtero, ſecundum Vnam, vel alteram partem. Ab efficiẽte; vt fit uitio Seminis, uel Sanguinis, maris aut fœminæ.

De ſignis.

Signa. MOla in genere indicatur, cum Hipp. de mor. mul. de tumore vẽtris inferioris, qui minor 1
eſt, quã in muliebre vterum gerente, ſed tumor producitur ad eã magnitudinem, ad quam producitur, dum mulier fœtum gerit, vſque ad octauũ menſem. Licet ergo tumor ſit minor, eſt tamen cum maiore ſenſu grauitatis, quam quando fœminæ fœtum gerunt, quia fętus ratione portionis ſeroſæ, in qua innatat, non eſt ita ponderoſus, ut mola: præſertim, quia mola eſt ſubſtantia ſatis craſſa, dura, & grauis. Præterea indicatur, quia non adeſt 2
in uentre conſpicuus motus: infans enim moueri incipit, mas tertio, fęmella quarto menſe: qua exacto, ſi uenter intumeſcat, & motus non perſentiatur, conijciendum eſt, adeſſe molam. Hoc etiã co- 3
gnoſcitur, ſi, dum mulieres mouentur de latere in latus, ſentiunt, propter deſcenſum materiam illam moueri, ſed citra motum ſui corporis nullum animaduertunt motum. Addit Hippocrates, mãmas 4
tumidas euadere, ſed lac nõ adeſſe: dum enim mola adeſt, ita refrigeratur vterus, ut ubera in conſenſum trahantur, vt nequaquam poſſint ſanguinem in lac conuertere, & hoc euidentiſſimum ſignum molæ. Præterea etiam cognoſcitur, quia proceden- 5
te tempore fœminæ ſentiunt aliquem dolorem in imo ventre, quem non ſentiunt, dum uterũ gerũt. Quoad ſigna differentiarum: num pars vteri dextra uel ſiniſtra ſit affecta, indicabit noxa, quæ in vna magis, quam altera parte ſentietur. Vtrum fiat vitio patris, vel matris, cognoſcitur e ſignis indicantibus vitia patris, vel matris.

De Indicationibus.

Indicationes. MOla, vt ſubſtantia toto genere præter naturã, indicat eradicans, ex Gal. c. 13. lib. 14. metho. Sed quia non cedit remedio eradicanti ob duritiẽ, & craſſitiẽ, indicat molliens, & attenuans. Et quia his tuto uti non poſſumus, niſi totius ratione habuerimus, iccirco toti proſpiciendum erit.

De Prognoſticis.

Prognoſtica. SEcundum Philoſophum cap 7. lib. 4. de gen. animal. & Hippoc. libro primo, de morb. mul. interdum durat quinque aut plures annos: ſæpe autem quatuor menſes. Et potiſſimum bene eſt ſperandum, ſi non vnica eſt mola, ſed plures: nam, ſi vnica, magis hæret, & ad maiorem magnitudinem perducitur, ita vt, ſecundum Paulum, periculũ immineat hydropis. Secundum Hippocratem, ſi mola eſt antiqua, curatio non niſi cum prædictione ſuſcipienda.

De Curatione.

Curatio Chirurgia. QVoad materias; Auicennas ſecat venam cubiti, & pedis, quia ſcilicet ſanguis redundat in fœmina, & habet vrgentis rationem: nã cum oporteat admodum calidis vti, poſſet fieri ad vterum attractio a toto, vnde in vtero excitaretur inflammatio. Per venæ ſectionem etiam adimitur alimentum molæ, quæ ſanguine nutritur. Et cum per phlebotomiam moueatur mola, non illa reſiſtit expul-

Digitized by Google

expultrici. Secantur autem venæ ſupernæ & infernæ, propter ſanguinis ſubſiſtentiam ſupra & infra vterum. Hippocrates lib. 1. de morb. mul. probat cucurbitam ſcarificatam, applicatam vtero, ad laterũ mollitudinem, & probat detractionem copioſi ſanguinis; quia reſpicit ſanguinem circa vterum exiſtẽtem, quia aſſiduo attrahitur a mola pro nutritione: quo fit, vt cum copioſus ſanguis attrahatur, copioſus ſit euacuandus: & præſertim quia medici eſt inſtitutum, ne mola nutriatur, ſed priuetur ſanguine. Applicat vtero ad laterum mollitudinem, propter ſanguinis ſubſiſtentiam circa vterum.

De Medicamentis.

Medicamenta. Mollientia.

PRęſuppoſitis medicamentis totum reſpicientibus, deſcendemus ad priuata, quibus non vtendum, ſi adſit prohibens. i. materia replẽs totũ. Mollientia ergo, v. g. fomenti forma parentur [ex althęa, malua: e rad. cucum. agreſtis, e pinguedinib. adipibus.] Hoc tempore expedit etiam detinere [emplaſtrũ diachylon cum gummis, de meliloto,] quæ pectini, peritonęo, & poſteriori etiã parti applicentur. Probantur & attenuantia, q̃ ob caliditatẽ, et tenuẽ ſubſtantiã, tũ materiam craſſam attenuant, tum expultricẽ irritant ad expellendũ. Vñ ab Hippocr. lib. 1. de morb. mul. ſimiliter probantur, & aſſumpta, & applicata. Exhibebitur ergo [dictamnus Creticus, & caſtorium cum vino: Verbi gratia, recip. caſtorij gra .ſ. dictamni Cretici ſcrup. ſ. cum vino odorato dulci exhibeantur,] vt vis medicamentorum promptius perducatur ad vterum. Aetius etiam probat [odoramentum e ruta & aceto.] Auicennas probat quę abortum efficiunt: vnde licet applicare [fel bouinum, cum filice fœmina.] Hip. lib. 1. de morb. mul. probat [clyſmum ex acribus,] i. ex ijs quæ poſſunt menſes prouocare. Quare cum Hippocrate lib. 2. de morb. mul. abluere licet vterum, & in eum infundere [muriam cum ſucco gladioli & aceto.] Et, vt vnico verbo dicam, conferunt quæ fuere propoſita in ſuppreſſione menſium.

Attenuãtia, & expultricẽ irritãtia, id eſt, mẽſes ducentia.

CAPVT VIII.

De abortu, vbi etiam de partu ſecundum naturam agitur.

SEquuntur vitia q̃ ptinent ad lęſam parturitionẽ, vt Abort⁹, & Partus difficultas. Vt ãt hęc intelligantur, dicẽdum de partu ſm naturã. Partus eſt expulſio infantis in caput, tẽpeſtiue, ꝓcedẽs ab expulſione vteri, concurrentib. infante & matre, cum vtriuſq; ſalute, pp ſpeciei cõſeruationẽ. Diximus eſſe expulſionem infantis in caput, cũ Hipp. in lib. de nat. pueri, & de ſeptimeſtri partu: ſiquidẽ dũ infans egreditur ſm caput, nullũ patitur detrimentũ in reliquis corporis partib. Non ergo eſt naturalis partus, ſi egrediatur non ſm caput, ſed ſm brachia, pedes, vel alias partes. Diximus tẽpeſtiue: tempus. n. partus eſt, vt plurimũ a ſeptimo menſe ad vndecimum vti habetur c. ſeptimo, lib. ſeptimo, de nat. animal. Sæpe autẽ decipiuntur mulieres (ait Ariſt.) quia fieri poteſt, vt vterus repleatur flatu, & ſupprimantur menſes tãtũ, nec tamen mulier ſit prægnans: & poſt hoc tempus euenire poteſt, vt erumpant menſes, & mulier cum viro coniungatur, & concipiat: vt tempus cõceptionis ſit hoc poſtremum, non prius. Licet autẽ opportunum tempus ſit a ſeptimo ad vndecimum, ſæpius tamen fęminæ pariunt nono menſe, minus frequenter ſeptimo, rarius decimo, rariſſime vndecimo. Excluditur octauus menſis, quia fœtus octimeſtris non viuit. Quamuis ſecundum Ariſtot. cap. 4. li. 7. de natu. anima. fętus octimeſtris quandoque ſit vitalis, præſertim in Aethiopia, & potiſſimum in fęminis fœcundis. Explicandum autem cur fœmina diuerſis temporibus pariat. Et primum videtur contradictio eſſe in verbis Ariſtotelis, nam cap. 10. lib. 4. de gen. animal. ait, equæ fęminæ non idem eſſe tempus pariendi, ſed interdum citius, interdum ſerius parere. At lib. 7. de hiſt. animal. ſtatuit, ſoli fęminæ humanæ contingere, vt diuerſo tempore pariat, non autem brutis. Ita eſt intelligendus Philoſophus: vt ſi, ſermo ſit de eadem vnaque fęmina equa, ſemper eodem menſe pariat: at, ſi de pluribus equabus loquamur, vna equa vno mẽſe parit, alia alio. Cur autem bruta vno menſe pariunt, homo diuerſis? Statuendum cum Philoſopho c. 10. li. 4. de natu. animal. debitam magnitudinẽ eſſe in cauſa, ut fiat parturitio, quæ debita magnitudo citius producitur in fętu maſculino, quam fęminino, beneficio caloris: quod habetur etiam cap. 4. lib. 7. de nat. animal. Magnitudinem autem ſtatutam eſſe cauſam parturitionis, inde colligitur, quia dum fętus eſt adeptus decentem magnitudinem, vt illius beneficio poſſit propria munia obire, non amplius vtero includi debet: & proinde egreditur. Prętereà eum Hippocrate in lib. de natu. pueri, cum fętus eſt aſſecutus debitam magnitudinem, eget copioſo alimento, vt conſeruetur; at cum deficit alimentum, calcitrat, & diſruptis inuolucris egreditur. Quia ergo determinata hæc magnitudo fœtus; in brutis eodem tempore producitur; in homine, non eodem tempore fit; vt ſola bruta eodem tempore pariant. Cur autem decens illa magnitudo in brutis ſolis eodẽ tempore acquiratur, in cauſa eſt ſimilis viuendi ratio: homo enim maximam in viuendi ratione diſſimilitudinem committit: ideo mulieres diuerſo tempore pariunt. Quæritur etiã, cur octimeſtris fœtus non ſit vitalis? Non poteſt cauſa transferri in ſolum motum, quod fœtus mẽſe octauo moueatur: nam ſi ſeptimo eſt parturitio, ſexto eſt motus: ſi decimo, menſe nono eſt motus. Quare potius cum Hipp. lib. de ſeptimeſt. partu ſtatuendum, cauſam eſſe, quia octauus menſis efficit vnum e quadragenarijs. Tria enim ſunt quadragenaria, in quibus vitæ periculum ſubit fœtus. Primũ eſt in primo menſe, vnde tunc facile fit abortus: Alterum in octauo menſe: Tertium poſt partum. Cũ igitur in octauo menſe ſit ſecundum quadragenarium, & proinde ſit tempus, quod diſcrimen fętui afferre poteſt, & eo tempore fœtus laboret, ſi tunc fœtus egrediatur, vitalis eſſe non poteſt, quia nõ poteſt pati periculum ſecundi quadragenarij, & etiam tertij. Nec Ariſtoteles medicis repugnat: nõ enim dicit octimeſtrem partum ſimpliciter eſſe vitalem, ſed tantum in fœcundis, quæ concipiunt fœtus robuſtiſſimos, qui poſſunt perferre violentiam vtriuſque quadragenarij.

Part⁹ definitio.

Forma.

Tempus.

Fœminæ cur non ſemꝑ eodem tempore pariant.

Octimeſtris partus, non eſt vitalis.

Diximus poſtea in definitione partus, quod fiat ab expultrice vteri. Galenus enim cap. 3. libro tertio, de facult. natural. inquit, os matricis aperiri, vt etiam ait, cap. 9. lib. de diff. vuluæ, & capite 7. libri 15. de vſu part. Concurrit autem infans, & mater: infans, calcitrando, & diſrumpendo inuolucra, ſecundum Hippocr. lib. de natu. puer. & com. 1. ſect. 1. libro 6. epid. Quoad matrem, non tantum concurrit

Cauſæ efficiẽtes partus.

Digitized by Google

currit uteri expultrix, ſed etiam mulier voluntarie concurrit per muſculos abdominis ex Gal.c.1.3.lib. 3.facult.natural. Hinc obſtetrices fœminas parturientes hortantur ad expellendum fœtum.

Cauſa finalis. Diximus, cum vtriuſque ſalute: nam ſecus nō eſſet partus ſecundum naturam. Et quoad matrem, partus eſt cum eius ſalute, ſi bene purgetur, ea tamē ratione, ut multo copioſior ſit purgatio primis diebus: ut, ſi part⁹ eſt maris, ſufficiat purgatio, a 20 die, vſque ad triginta; ſi ergo eritis apud has fœminas, poſt 30. diem, ſi peperit marem, non debetis tentare purgationem, quia iam purgata eſt. At ſi partus fuerit fœminę, purgatio fit a 25. die, ad 24. Quo vero ad ſalutem pueri, cum Hippocr. lib. de octim. partu, fit partus cum ſalute pueri, dum partus eſt facilis: periculum enim imminet ne pereat, ſi partus ſit difficilis, quia infans extra uterum mutat aerem, alimentum, excrementum, indumentum, vmbilicum: nā intra vterum omnes partes erant occluſæ præter vmbilicum, contra poſt partum occluſus eſt tantum vmbilicus.

De Abortu.

Nomen. PArtus qui nō fit ſēm naturam, eſt Abortus, vel Difficilis partus. Per abortum cum Hippocrate lib. 1. de morb. mul. intelligimus illud vitiū, in quo perditur fœtus, ſiue egrediatur, ſiue in vtero detineatur. *Definitio.* Generatur dum aliquid morbificum occurrit utero, vi cuius expultrix ad expellendum inſurgit. Abortus ergo eſt partus præter naturam fœtus immaturi, procedens ab expulſione uteri læſa. Dicitur, partus præter naturam, q̄a poteſt eſſe hæc actio læſa, & actio pręter naturam, vel ablata, vel corrupta. Ablata, dum fœtus perditur, & in vtero detinetur, vt non poſſit excludi: vnde medici quandoque coguntur deuenire ad ferrum. Corrumpitur autem, quotidie excluditur fœtus immaturus: ad differentiam partus difficilis, in quo tempeſtiue excluditur fętus maturus & perfectus. *Cauſa efficiens.* Cauſa efficiens eſt læſa expultrix vteri: nam in abortu expultrix irritatur, ex Gal. c. 12. li. 3. facult. natural. Læditur autem expulſio, primum ob molem fœtus, ſecundo ob pondus, tertio ob morſum. Moles immodica, ita grauat expultricem, vt ad expellendum inſurgat, ſic etiam pondus: licet enim fœtus non ſit aſſecutus inſignem molem, poteſt tamen eſſe ponderoſus ratione virtutis, & ob id aggrauare expultricem. Morſus etiam ob mordacitatem & acrimoniam poteſt expultricem irritare. Porro cauſa abortus eſt, vel
1 in Fœmina, vel in Vtero, vel in Fœtu. Quoad fœminam alıæ cauſæ ſunt Internæ, aliæ Externæ. Internæ ſunt morbi, nam dum fęmina vtero gerēs morbis corripitur, facile in conſenſum trahitur vterus, & expultrix ad expellendum irritatur vti habetur: comm. 7 ſect. ſecunda, lib. 3. epid. Hi autem morbi plures eſſe poſſunt, ſecundum Galenum, comm. aph. 55. ſect. 5. vt febris, pro cuius vi, magis vel minus abortus periculum impendet. Pręterea, ex aph. 27. ſect. 7. teneſmus ſolet eſſe cauſa abortus: nam vi doloris in recto inteſtino, & vi inanis illius cupiditatis excernendi, maxime compatitur vterus. Sic conuulſi eſt cauſa abortus, quia irritatur & totum corpus, & vterus, ex comm. 30. ſect. 3. libro 1. epid. Quoad cauſas externas, eſt aer hyemis auſtralis pluuioſæ, ver ſiccum & aquilonium: tunc enim facile fit abortus, ex aphor. 12. ſect. 3. nam per præcedentem aeris conſtitutionem laxatur, & repletur vterus; & ſi ſuccedat conſtitutio ſicca & frigida, vix fieri poteſt, vt non fiat expreſſio fœtus, & proinde abortus. Auicen. addit aerem balnei. Gal. aph. 44. ſect. 5. proponit cibi parcitatem & prauitatem: dum enim fœtus alimento deſtituitur, perditur, & ob prauum alimentum, male nutritur, vnde redūdant praua excrementa, quorum vi fit morſus. Idē dicendum de motu immodico, de ſuperflua inanitione: nam immoderata euacuatio eſt cauſa abortus, ut patet aph. 31. & 34. ſect. 5. & proinde etiam profluuium ſanguinis, menſes ſuperflui, immodicus motus, & immoderata animi accidentia, vt ira, timor, triſtitia. Tandem ſunt cauſæ externæ, non neceſſario occurrentes, venæ ſectio, medicamenta mala adminiſtrata. Explicandum etiam, quomodo hoc vitium contingat ratione vteri. Cum Gal. ergo, 2
aph. 43. ſect. 5. vteri eryſipelas ſolet eſſe cauſa abortus, nam in conſenſum ducuntur partes principes, præſertim iecur, vt gignatur vitioſus ſanguis, vi cui⁹ perditur fœtus. Sic etiam vteri inflammatio & vlcus. Item mucor acetabulorum, ex H. aph. 45. ſect. 5. & lib. 2. de morb. mul. vnde potiſſimum fit abortus 2. & 3. menſe; nam in primo menſe non multū ponderat fœtus: poſt tertium vero menſem mucor acetabulorum abſumitur, vt tunc non immineat abortus. Cauſa etiam abortus eſſe ſolet immodica paruitas vteri, cum Hipp. in lib. de ſuperfęt. nam dū vterus eſt iuſto minor, & fœtus ad quandam magnitudinem productus eſt, cum nequeat amplius augeri, ob vteri paruitatem, neceſſe eſt, vt perdatur. Poſtremo fit etiam abortus ratione fœtus ex Gal. c. 2. 3
3. & 12. lib. 3. facult. natural. dum ſemen patris vel matris vitioſum eſt.

Differentiæ. Quoad differentias a forma, abortus eſt partus præter naturam vel Ablatus, quando fętus non excluditur, vel Corruptus, quando fętus excluditur, ſed immaturus. Quoad efficientem abortus fit, vitio Mulieris, Vteri, vel Fœtus.

Signa imminentis abortus. Imminens abortus cognoſcitur e gracilitate matrix, ex aphor 44. ſect. 5. cum enim mater emaciata eſt, eget copioſo alimento, vt non ſufficiat alimentum pro matre & fętu, vnde abortus imminet. Indicatur etiam imminens abortus e gracilitate mā̄marum, præſertim ſi gracilitas repente inuadit, vt patet aph. 37. ſect. 5. & cap. 8. lib. 14. de vſ. par. Vnde Hip. dicit, aph. 35. ſect. 5. quę corrupturæ ſunt fętus, his mammæ extenuantur, ſi vero rurſus duræ fiāt, dolor aut mammas, aut coxas, aut oculos, aut genua infeſtabit, & non corrumpent fœtum. Dum enim gracileſcunt mammæ, ſignificant defectum alimenti, vnde fœtus corrumpitur; quod ſi contingat, mammas rurſus intumeſcere, cū materia morbifica deſerat vterum, & petat mammas, & alias etiam corporis partes, hinc dolor occupat vel mammas, vel alias partes: materia ſcilicet morbifica vterum delinquente: vnde fœminæ non abortiunt.

Signa præſentis abortus. Præſens abortus cognoſcitur, quia prægreſſa eſt gracilitas mammarum: & obſtetrices oculis abortum conſpiciunt. Oportet autem obſtetrices eſſe diligentes: nam interdum contingit, vt fęmina vtero gerens expellat per vterum ſanguinem copioſum, & imprudentes obſtetrices imaginantur fœminam commiſiſſe abortum, quod tamen falſum eſt: non enim factus tunc eſt abortus, ſed imminet: & dum imminet, prohibere oportet; quod fit aſtringentibus: ſi autem factus eſt, laxantibus occurrēdū. Quare obſtetrices diligenter intueri debent materiam quæ egreditur, an ſit ſanguis, an caro, an genitura, an fœtus: quia, dum fit ablutio cum aqua: facile conſpiciunt, an ſit factus abortus, nec ne. Quoad ſigna differentiarum, & primum a forma: partus corruptus cognoſcitur, quia fœtus immaturus egreditur: Si autem parturitio ſit ablata, id eſt, fœtus mortuus detineatur in vtero, cognoſcitur cum Aetio, & Hippocrate libro de ſuperfet. & lib. 1. de morb. mul. primum e motu, quia fœminæ non percipiunt amplius motum, vel ſi motus aliquis eſt,

Digitized by Google

eſt,inſtar lapidis mouetur, vt in mola, quatenus mulier de latere in latus ſe conuertit. Præterea quæ per vterum egrediuntur,impenſe corrupta ſunt, & fœtida,ſubſequitur febris,oculi ſubſuſci, deſtituti ſpiritu animali,dolor adeſt,& in pectore perſentitur frigiditas. Quoad differentias a cauſa efficiente: ſiue hoc malum fiat vitio fœminæ,ſiue vitio vteri, ſiue fœtus; cognoſcetur e proprijs ſignis.

Indicationes. Quoad præſidia; aduertendum, an factus ſit abortus, an potius immineat. Si factus eſt, fœtus detinetur, vel excluditur. Si detinetur; expellendus, tanquam aliquid toto genere præter naturam. Si expellatur, indicat remedium adiuuans, vt facile, & cito expellatur. Deinde,cum immineat, ob vitium vel fœminæ, vel vteri, vel fœtus, his vitijs eſt occurrendum. De indicationibus horum morborum alibi.

Prognoſtica. Secundum Hippocratem libro primo, de morb. mul.abortus peior eſt partu, id eſt, fœmina magis patitur in abortu, quam in partu, vt non raro moriatur. Et hęc fuit ſententia Hippocratis commẽt. 7. ſectio.2. libro tertio epid. & comm.1. ſect.1. libro 6.epid.ratio eſt, quia intempeſtiue ad expellendum inſurgit, coacta a cauſa morbifica, & ſępe deleteria. Periculum autem pro vi differentiarum variat. In maiori ergo diſcrimine verſatur fœmina, dum fœtus mortuus in vtero detinetur: niſi enim a natura expellatur, vel ope prudentis medici; neceſſario fœmina moritur. Si excludatur, non eſt tantum periculum. Si quoad differentias a cauſa efficiente pro varia earum vi, vario modo prognoſticandum: verbi gratia, prout febris erit deterior, ita etiam maius periculum portendet, Si fiat ob eryſipelas, vix fieri poteſt, vt non pereat, & neceſſario etiam ſuccedit abortus & mors. Si fiat ob vteri paruitatem;perditur quidem fœtus, ſed mulier propterea non perit.Si fiat ob mucorem acetabulorum;neque tum fœmina perit,& hoc vitium poſſumus amouere.

Curatio Phlebotomia. Quoad materias;venæ ſectio quandoque probatur:vet.gra.ſi mulier ſit correpta febri, merito febris ſanguis vacuandus. Quandoque etiam fieri ſolet, vt fiat abortus, cum fœmina ſanguine nimis abundat, quo fit, vt cum impetu decumbens in vterum, ſit in cauſa, ut fiat abortus, unde venæ ſectio probatur.Quandoque fuit ſecta vena cum maxima utilitate,ut fuerit fœmina præſeruata ab ortu. Expedit potiſſimum primis menſibus uenam ſecare,quia adeſt præſentia indicantis, id eſt ſanguinis copioſi, quo etiam tempore fœtus non eget adeo copioſo alimento. Neque primis menſibus ad eſt prohibens, ut poſtremis: in his enim uirtus fœtus non permittit, non ita coindicat. Atque tutum eſt uenas ſupernas pertundere, quia ſanguis ſupra iecur ſubſiſtit; præſentia abortus imminet, ſi fiat impetus ſanguinis a ſupra ad infra. Præterea quandoque opus eſt ferro & manuali operatione ad extrahendum fœtum mortuum, quemadmodum, docet Aetius. Ad hæc autem confugiendum, quoties ope medicamentorum non poteſt egredi fętus mortuus: de quibus medicamentis loquemur in partus difficultate.

Medicamenta. Ad excludendum fœtum. Quoad medicamenta; primum animaduertere oportet, an fœtus obierit. Cum Hippocrate igitur lib.1.de morb.mul.oportet fouere uterum [oleo liliorum alborum, malua, althæa, radicibus cucumeris agreſtis, & addere oportet butyrum, adipes, medullas,] ut e toto, quantum fieri poteſt, uterus laxetur: quia ſecundum hunc modum facile excluditur fœtus mortuus. Sed præterea cum Hippocra.acria etiam applicare oportet, propoſita in ſuppreſſione menſium.Item cum Hippocrate purgationes per os exhibendæ: unde aſcendendum eſt ad [helleborum nigrum, elaterium cum myrrha recip.elaterij gra.ij.aut iij.myrrhæ ſcrup.ſ.] Neceſſe eſt etiam confugere ad ſternutatoria, ut expediat naribus immittere [ſtruthium, nigellā, elaterium:] per ſternutamenta enim fœtus excludi poteſt. Sed de medicamentis, quæ poſſunt fœtum mortuum expellere, dicendum ſequenti capite. Si excludatur fœtus, ſed immaturus, cum Hippocrate in lib. de exſectione fœtus, ſi non ſecundum caput exeat, oportet retundere fœtum, ut in caput deſcendat. Si autem fiat excluſio; in primis animaduertere oportet, an actu excludatur, an uero ne intempeſtiue excutiatur metus ſit: dum enim actu excluditur, cum Auicenna abſtinendum ad adſtringentibus, & oportet uti laxantibus: ne, quod fieri non raro ſolet, relinquantur in utero membranæ, uel excrementa praua tempore puerperij: unde, ſi adſtringentibus utemur, peribit ſine dubio fœmina. Ob id Auicennas improbans adſtringentia proponit [ſuffumigium ex bdellio, hyſſopo, origano, e ſinapi:] unde & excluditur fœtus, & excrementa expurgantur fęliciſſime. Si fętus non ſit mortuus, neque tamen excludatur, ſed immineat abortus, & fœtus regrediatur, tunc eſt ſaluberrimum uti adſtringentibus: quorum beneficio efficitur ne mulier abortiat,ſed fœtum conſeruet. Et ideo cum Auicenna & reliquis probantur [trochiſci de carabe, de ſpodio, probatur ſaccharum roſatum antiquum, cum bolo Arm.& adſtringentibus, de quibus in fluxu immoderato diximus.] Secretum quoque mulieribus eſt Italicis ad prohibendum abortum, grauidis [propinare in ouo ſorbili puluerem cocci infectorij.pauco maſtiches addito.] Extra etiam obſtetrices, dum hoc periculum animaduertunt applicabunt dorſo [unguentum e caſtaneis,unguentum Hippo.] Aliqui imaginantur (quod ego ignoro:) [adamantem] geſtatum in digito, preſeruare fœminas ab abortu, quemadmodum etiam Dioſcor.& Aetius dicũt [lapidem aetitem] idem preſtare, ſi ad ſiniſtrũ brachiũ alligetur.Sed ego magis ꝓbo adſtringẽtia. *Ad prohibendum abortum.*

Poſtremo animaduertere oportet, dum non eſt abortus factus,ſed periculum imminet, non tamen ita pręſentaneum, nũ mulier utero gerat, uel non. Si gerit,probantur moderate adſtringentia, ut roborentur ligamenta.Si non gerit,& alias grauida abortiunt,optimum eſt præſeruare. Vnde prout abortus committitur uel uitio fœminæ, uel uteri, uel fœtus, id eſt ſeminis parentum,ita occurrendum uarijs medicamentis,prout uaria cauſa eſt abortus, de quibus in proprio cap.v.g.ſi mulier abortiat propter mucorem acetabulorum,oportet,antequam utero gerat, acetabula ſiccare,& euacuare mucoſitates illas, de quarum euacuatione ſupra diximus. Ideo proprijs ca.hęc medicamenta ſunt proponenda. *Vt tractā de qua abortire ſolent.*

CAPVT IX.

De Pariendi difficultate.

Nomen. PEr partus difficultatem intelligimus vitiũ,in quo fętus maturus nõ expellitur,ut opus eſt. *Generatio.* Gignitur hoc malum,q̃a utero aliq̃d morbificũ occurrit,ui cuius uteri expultrix fruſtratur. *Definitio.* Partus ergo difficilis, eſt partus pręter naturã maturi fętus, ꝓcedens a lęſa expulſione uteri. Partus autem pręter naturam dr̃ tribus modis: primo, q̃a parturitio auſertur.i.q̃n fętus maturus non excluditur,ſed detinetur in utero, ſecundo q̃a minuitur quoties longiori tp̃e ſit quam fieri debe-

Digitized by Google

ret: tertio quia deprauatur; quoties fit cum dolore iuſto acerbiore, & ut plurimum cum noxa vteri. Dictum eſt maturi; ad differentiam abortus, in quo eſt fętus immaturus. Procedit autem a lęſa expulſione *Cauſa efficiens.* Fruſtratur autē expultrix, vel quia Læditur, vel ob Errorem externum. Læditur, ob morbos vteri. Error externus, eſt vitium Fœminæ, Fœtus, vel Membranarum. Quoad morbos vteri: primum eſt immo
1 dica ſiccitas, vi cuius fętus non poteſt facile excludi, quemadmodum opus eſſet. Præterea eſt anguſtia, id eſt, morbus in via: tumor uteri, id eſt morbus in magnitudine aucta: item paruitas uteri, ſecundum Auicennam. Et tandem poteſt eſſe vlcus, ſoluta vnitas. Ob hos igitur vteri morbos, læditur uteri expul
2 trix, ut partus fiat cum difficultate. Quoad vitia fęminæ; ea pertinent, uel ad Totum corpus, vel ad Partem determinatam. Morbus totius, ex Aph. 55. ſectio. 5. eſt febris; quæ ſi adeſt tempore partus, hunc reddit difficilem. Sed præterea in cauſa eſt habitus fœminæ obeſus. Item ætas maturior, ante decimum quartum annum: ſiquidem tunc uiæ ſunt adeo anguſtæ, ut partus fiat difficilis. Sic etiam ſeniores ut poſt quadrageſimum annum difficulter pariunt, ob uirium imbecillitatem. Præterea cum Hippocrate lib. de nat. pu. mulier partui non aſſueta, parti cum difficultate, ut etiam mollis ac delicata, quæ noxas, & dolores non facile tolerare poteſt; item quę non facile parturire poteſt. Partes etiam, quæ utero uicinæ ſunt; laborioſum reddunt partum: verbi gratia; ſi ueſica calculo afficiatur, ſi hęmorrhoides tumeant; ſi inteſtina ſint repleta flatibus; ſi læſi ſint
3 muſculi abdominis. Quoad vitia fœtus; ſi moriatur, eſt cauſa difficultatis partus: quia ad ſui exitum nil poteſt conferre, eo quod non viuit. Quoad fœtum viuentem; ſi perpendamus ſexum, in partu fęminæ maior eſt difficultas, quia mas robuſtior eſt fęmina. Quoad vim fœtus, ſi imbecillis fuerit, ſiue mas, ſiue fœmina, eſt in cauſa difficultatis partus. Secundum Hippocratem namque lib. 1. de morb. mul. fœtus robuſtus, & proinde ualide calcitrans, facile excluditur. Quoad magnitudinem, magnus fœtus eſt cauſa difficultatis partus, quia ægre excluditur. Fœtus etiam iuſto minor, quia non habet iuſtum pondus, poteſt eſſe cauſa difficultatis partus: licet maior fœtus ſit cauſa maioris difficultatis quam minor. Quoad fœtus quantitatem diſcretam, cæteris paribus, fętus duplex, id eſt gemelli, ſunt in cauſa difficilis partus, præſertim ſi accidat, ut vterque eodem tempore in vteri ceruicem decumbat. Quod denique ad figurā, ſi fœtus fuerit biceps, cum difficultate excluditur. Si mala fuerit figura, vt in caput non deſcendat, neceſſario eſt cauſa diffici-
4 lis partus. Quoad membranas inuoluentes fœtum; ſi craſſiores fuerint, difficulter pariunt fœminę: ob craſſitiem enim immodicam, non facile poſſunt expelli. Tenuiores etiam cauſa ſunt difficultatis partus, quia citius quam par eſt diſrumpuntur, ut aquoſitas iuſto citius egrediatur, quæ ſui præſentia lubricando eſt in cauſa, ut fœtus cum facilitate egrediatur: unde hæc poſtea dum effluit, partum non poteſt iuuare. Hi ergo errores deſumpti ſunt a cauſis
5 internis. Quoad cauſas externas, eſt aeris immoderatus exceſſus, inedia, timor, coitus tempore impregnationis, vt ſtatuit Hippocrates lib. de ſuperfęt. Et quoad cauſas fortuitas, difficilis eſt partus propter imperitas obſtetrices, propter adſtringentia quæ utero applicantur, propter odoramenta, quæ naribus applicantur. Ob has ergo cauſas læditur expulſio vteri.

Differentia. Differentiæ ſumi poſſunt a forma, & cauſa efficiēte. Quoad formā, actio Aufertur, qn̄ fętus maturus moritur in vtero, vel Imminuitur, vel Deprauatur, idq; Lęſa facultate, aut ob Errorem externum.

Imminens partus difficultas indicatur, ſi purgamenta egrediuntur ante partum: ſecundum Hippoc. in l. de exſectione fętus. Pręſens facile cognoſcitur: nam ſecundum Ariſtot. lib. 7. de hiſt. animal. dolor magis affligit circa poſteriora, quam anteriora. Differentiæ e proprijs indicijs facile deprehenduntur. Nam differentias formales, quod attinet, quibus ſignis cognoſcatur fœtus mortuus in utero declaraui. Quoad differentias a cauſa effic. dicendum eſſet de ſignis morborum uteri: fœminæ, & partium uteri: quæ patent. Cauſa externa per ſe manifeſta eſt. *Signa*

Indicationes. Pręſidia ſumuntur a cauſis, ob quas fruſtratur expultrix, ut ſunt morbi uteri, morbi totius fœminæ, febris, uicia vicinarum partium, calculus veſicę, tumor hæmorrhoidum, & alij affectus, de quibus ſuis locis.

Prognoſtica. Vitium hoc magni eſt momenti: nam facile accidere poteſt, ut huius ratione fœmina ſputo ſanguinis, & phthiſi corripiatur, præſertim ſi difficultas fiat partus, & purgatio prohibeatur, ſi ob partus difficultatem vterus inflammetur, ut dicit Hippocrates, com. 85. ſectio. 3. lib. 3. epid. Bene autem ſperandum eſt, ſi fœmina ſternutarit, ex aph. 35. ſectio. 5. Quoad differentias formales, ſatis pernicioſum eſt, ſi fœtus immaturus moriatur. Circa differentias a cauſa efficiente facile digredi poſſumus.

Curatio Chirurgica. Quoad materiam chirurgicam: Hippocrate li. 1. de morb. mul. ſi mulier erat ſanguinea, ſecabat venam in malleolis, quia inſtitutum erat Hippocratis, ſanguini illi copioſo impetum dare in vterum, ut beneficio illius impetus extruderetur fœtus. Aetius fœtum mortuum ferro iubet extrahi, ſi ſcilicet non cedit medicamentis, quæ ibi pręſcribit.

Medicamenta. Medicamenta ſecundum Paulum probātur laxantia, quibus vię aperiuntur, ut facilius egrediatur fętus: & ideo probat [oleum dulce calidum, oleum, lil. alborum, amygd. decoctum maluę, althææ, hy- 1
drelæum, vt inde fiat inſeſſus: ita enim facile excluditur fœtus. Sufficit nunc proponere medica- 2
menta, quibus vtendum, ubi mortuus eſt fœtus: non enim facile admittendum, vt chirurgi ad ferrum confugiant. Hippocrates ergo lib. 1. de morb. mul. exhibet [elaterium, cum ranunculo, verb. gra. gra. ij. vel iij. exhibet cantharides integras, quia alæ ſunt alexiteria ventris, ſcil. * vnam cantharidem, cū caſtorij ſcrup. j. & cimini Aethiopici ſcrup. ſ.] Et ad eandem intentionem probat per ſuperius, & inferius, quæ mēſes ualide prouocare poſſunt. Sequēti medicamento ſæpe fętus mortuus excluſus eſt: [recipe puluer. ſabinæ, calaminthæ montanæ, cinam. dictamni Cretici. myrrhæ, caſtorij ana ſcrup. ſ. croci gra. vj. decocti cicerū rub. vnc. vj. ſyr. de capill. Ven. vnc. ij. Miſce, & fiat potio.] Tutius hoc eſt, quam 3
quod ex elaterio, uel cantharidibus conſtat. Si fiat partus difficultas uitio membranarum, ſi craſſiores ſint, iubet Aetius, ut obſtetrix ſumma cum dexteritate membranas laceret: &, ſi tenuiores fuerint, iubet Galenus capite quinto, libro decimoquinto vſ. par. vt in vterum aliquid liquidum im- 4
mittatur, cuius beneficio partes lubricæ euadunt, cum humor egreſſus ſit, ob nimiam membranarum tenuitatem. Idem Aetius probat [albumen oui, cum decocto maluæ, aut fęnugræci, aut cremore ptiſanę, aut cum oleo amygdal. dulc.] Secundū Auicenn. a proprietate conferunt [lapis magnes] detentus in ſiniſtra manu. Expedit etiam ſuffire uterum cum [vngula aſini, vel equi.] Probatur etiā 5
ſuffumigium pararum [cum oculis piſcis ſaliti.] Applicatur etiam [corallum] in coxa dextra; & quandoque alligatur femori lapis ętites.

**Imo & nam cantharidis portionē: aut enim. καταπίθος μη κρόν.*

CA-

CAPVT X.

De Præfocatione ab vtero.

Tranſitio.

HActenus de particularibus vteri affectibus diximus; reſtant vitia vteri communia, quę ſunt pręfocatio, inflammatio, ulcus. Cum autem e doctrina de affectibus ventriculi, & iecoris pateat quid agẽdum ſit in ulcere, & inflammatione vteri, his omiſſis, tantum circa uteri præfocationem digrediemur. Galenus cap. 5. lib. 6. loc. aff. mulieres præfocatione detentas, vocat hyſtericas, ideſt, ſecundum vterum affectas. *Nomen.* Dicitur autem pręfocatio, quia hæ mulieres ſtrangulari, & ſuffocari videntur. *Definitio Altimari, & aliorum.* Communiter hoc malum definire ſolent; quod præfocatio vteri ſit intemperies frigida uteri, dependens a venenata qualitate. Verum impoſſibile eſt, in vteri præfocatione eſſe intemperiem frigidam, e Galeni ſententia. Nam capite 7. libr. 3. de loc. aff. dicit, id quod cito fit, & cito definit, non poſſe referri in intemperiem: hoc ea ratione dicit, ut probet epilepſiam non poſſe referri in intemperiem. Et hoc etiam de pręfocatione ſtatui poteſt, quę cito fit, & cito definit; definit etiam, & interficit aliquot horarum ſpatio. Pręterea ſi referretur pręfocatio vteri in intemperiem uteri; certe hæc eſſet inſignis intemperies: quia ratione huius præfocationis totum corpus mulieris refrigeratur, ita ut mortis imaginem præbeat: quod fieri non poſſet, niſi inſignis eſſet illa dyſcraſia; Quod ſi hæc eſſet inſignis dyſcraſia, non poſſet tolli, niſi medicamenta calida applicarentur utero: at Galenus capite quinto, libro ſexto de locis aff. dicit, curari præfocationem uteri, ſiue fiat e retento ſemine, ſiue e ſanguine menſtruo, nullo prorſus adhibito auxilio ratione corporis vteri. Ergo non poteſt eſſe intemperies uteri. *Auctoris definitio.* Ego affectum hunc ſic definiendum puto; quod præfocatio vteri, ſit refrigeratio totius corporis, & uteri, dependens a veneno frigido, propter obſtructionẽ vaſorum, ad vterum pertinentium. Dicitur refrigeratio totius corporis; quia ita ſecundum totum refrigerantur mulieres, ut mori uideantur. Dicitur etiam refrigeratio uteri, quoniam frigiditas totius corporis, in uteri ſtrangulatu prouenit a frigiditate vteri. Cum refrigerationem dico; nolo intemperiem; refrigeratio enim eſt ſymptoma, & affectio; intemperies eſt morbus. Quare ergo præfocationem vteri non refero in dyſcraſiam frigidam, tanquam in morbum vteri, ſed in refrigerationem, ideſt, qualitatem mutatam tangibilem, & proinde in ſymptoma. Dependet autem hæc refrigeratio a ueneno frigido. Ex hoc ſymptoma refertur in morbum in mala compoſitione, in via, nimirum in obſtructionem uaſorum ad vterum pertingentium. *Cauſa efficiens.* Hęc autem obſtructio ſecundum Galenum, fit e retento ſemine, uel ſanguine menſtruo. Nam vidua quędam, ut Galenus refert, quę a coitu abſtinuerat, quamuis menſes ipſi fluebant, incidit in vteri ſtrangulatum, a quo poſtea conualuit, ubi poſt calorifica admota partibus inferioribus, & per contrectationem illarum partium, excretum fuit copioſum ſemen. Vnde patet, etiam e retento ſemine fieri præfocationem. Differentia tamen eſt inter pręfocationem cauſatam e ſemine, & cauſatam e ſanguine menſtruo. Dum enim fit e retento ſemine, non retrahitur vterus ad latera, uel ad partes ſuperiores: at, dum fit e ſanguine menſtruo; retrahitur vterus vel ſurſum, vel ad latera: quia venę ad vterum delatæ replentur, & humectantur, & proinde replentur vincula illa, quibus dorſo vterus alligatur: vnde ratione huius humectationis ac repletionis illa vincula retrahuntur ac abbreuiantur, & hinc vterus retrahitur. Conſtitutum ergo ſit, præfocationem vteri fieri ex obſtructione vaſorum deuenientium ad vterum, quæ vaſa continent ſemen, & ſanguinem mẽſtruũ: quibus retentis ſequitur refrigeratio tum vteri, tum totius corporis, & inde hæc præfocatio.

Sed contra ſentire videntur Hippocrates, & Aetius. Nam Hippocrates libro primo, de morb. mul. dicit, vteri præfocationem fieri, quando venæ inaniuntur, & ſiccatur vterus. *Hippocr. loca explicantur.* Reſponſio eſt hæc. Vaſa vteri ſunt duplicia; alia deferunt materias ad vterum, ſemen ſcilicet, & ſanguinem menſtruum; aliæ autem ſunt venæ propriæ vteri. Præfocatio vteri fit, quia venenum frigidum generatur: propter obſtructionem vaſorum, non vteri, ſed vaſorum ad vterum pertingentium. Dum igitur vaſa, materias deferentia ad vterum, obſtruuntur: certum eſt, quod tunc venæ vteri inaniuntur, vnde ſiccatur vterus, qui antea irrigabatur, & humectabatur ratione tum ſanguinis menſtrui, tum ſeminis. Inaniuntur autem venæ vteri, quoniam obſtruuntur vaſa deferentia materias ad vterum. Et ſic explicandus eſt citatus Hippocratis locus. Præterea Hippocrates ibidem ait, fieri vteri præfocationem in prægnantibus e nimio labore, e cibi faſtidio: vterum enim ratione laboris incaleſcere, & fœtum alimento priuari, propter inappetentiam. Hinc videtur vteri præfocatio potius conſiſtere in caliditate, quam in frigiditate. Reſponſio eſt quod Hippocrates vult ſignificare, ratione caloris, & laboris vterum incaleſcere, & calefactum attrahere. Cum autem adſit cibi faſtidium, dum mulieres comedunt citra appetentiam: plurimæ ſuperfluitates colliguntur, & alimentum bonum eſt paucum, iuxta illud. Quod ſapit, nutrit: hæ autem ſuperfluitates attrahuntur ab utero, ratione caliditatis; vnde vaſa replentur, quibus repletis fit obſtructio, & his obſtructis fit præfocatio. Quare præfocatio refertur in obſtructionem, non autem in dyſcraſiam frigidam. Aetius etiam nobis cõtrariari videtur; qui dicit, fieri præfocationem, dum vterus refrigeratur menſibus prodeuntibus. Admodum difficile eſt intelligere, quid per hæc verba velit Aetius. *Aetij locus c. 68. lib. 16.* Nam ſi ſtatuit, uteri præfocationem fieri e ſanguine menſtruo prodeunte, eo quod ratione menſium immodice prodeuntium, vterus refrigeratur: quomodo igitur fit præfocatio e menſtruo ſanguine retento? Reſponſio ſit quod. Dum adeſt præfocatio uteri; coniungitur etiam ſyncope, vel ſaltem animi defectus. Aetius ergo reſpiciens ad ſyncopen, quę fieri poteſt ob affectum uterum; cognouit ſyncopen non modo fieri poſſe in ſuppreſſione menſium, ſed etiam in profluuio menſium: nam ſi fiat euacuatio ſanguinis uel per vterum, vel per aliam quamcunque partem, ſi ſit immodica, poteſt ſyncopen producere. Ideo dicendum, quod illa præfocatio, de qua loquitur Aetius, non eſt uera pręfocatio: dum enim eſt vera pręfocatio, & ſecundum Hippocr. lib. 2. de morb. & ſecundum omnes medicos naribus odorata admota, maxime nocent; fętida autẽ inferioribus partibus admota obſunt. Quare in pręfocatione odorata adhibenda ſunt partibus inferioribus, fętida naribus. At hęc ita fieri nequeunt, in menſium profluuio: dum enim cum hoc eſt ſyncope, odorata naribus, fętida imis partibus ſunt admouenda. Quare penitus contraria eſt ratio curationis. Sermo igitur eſt de ſyncope, quę fit, dum mulier afficitur obſtructione vaſorum, ad uterum pertingentium, quæ pendere poteſt, e retentione vel ſanguinis men-

Digitized by Google

menſtrui, vel ſeminis, vel etiam a nimio fluxu ſanguinis menſtrui. Et ob id Aetius non loquitur de vera præfocatione vteri, ſed de coniuncta cum ſyncope, quæ ab vtraque cauſa dicta prouenire poteſt.

Differentia. Præcipue differentiæ proponuntur a Galeno capite quinto, libro ſexto, loc. affect. Fit enim vteri præfocatio ob retentum uel Semen, vel Sanguinem menſtruum. Quoad communes differentias, præfocatio eſt vitium ſolubile: præterea eſt vitium vehemens & ſimpliciter, & ſecundum quid. Simpliciter quidem, quia eſt magnus receſſus. Secundum quid vero, quoniam eſt affectio in parte conſentiente cum partibus principibus. Præterea eſt vitium chronicum, inſtar morbi comitialis, ſed ratione totius morbi. Eſt autem exacte peracutum, ratione acceſſionis: quoniam breui ſpatio poteſt interficere. Eſt præterea vitium commune, & indeterminatum, quia adeſt obſtructio in illis vaſis, quæ eſt morbus indifferens, quoniam alias etiam partes occupare poteſt.

Signa. Cognoſcitur autem mulier præfocata, quoniam repente & ilico affligitur, & inſigniter, quãdoque obmuteſcit, quandoque in ſyncopen labitur, quandoque lipothymia oboritur, quandoque fiunt conuulſiones, quandoque epilepſia. Diſtinguendum autem; num epilepſia, uel ſyncope fiat vitio cordis, uel cerebri, vel vteri: & iccirco res currendum ad ſigna indicantia malas affectiones harum vel illarum partium. *Signa diff.* Dum cognouimus vteri præfocationem, oportet videre, an ille ſtrangulatus proueniat e retento ſemine, vel menſtruo Galenus dicit, multo deteriorem eſſe eum, qui fit e retento ſemine, vnde pulſus deficit, & inſpiratio non ſolum læditur, ſed etiam auſertur, quia calor in corpore mulieris exiguus permanet, quia ſcilicet refrigeratur totum corpus, quia refrigeratur vterus, propter obſtructionem vaſorum deferentium ſemen ad vterum: ſemen autem illud in venenum conuertitur, quod (pro more venenorum etiam aliorum, vt ſcorpij, viperæ, & cet.) ilico vim ſuam veneficam toti corpori communicat. Dum igitur fit tanta refrigeratio corporis, vt exiguus calor in eo permaneat: poteſt etiam reſpiratio auferri, manente tamen uita: remanet autem tranſpiratio, quamuis reſpiratio auferatur, illa quippe ſufficere poteſt pro vitæ ſuſtentatione in hoc caſu, quoniam corporis calor exiguus per tranſpirationem ſatis euentari poteſt, nec maiori eget ventilatione. Hinc decipiuntur practici illi, qui (ut experiantur an mulier præfocata ſit mortua, nec ne) ori mulieris hyſtericæ ſolent apponere flocculos lanæ, qui ſi non moueantur, dicunt eſſe mortuam: ſic ſpeculum ori adhibitum, ſi non inficiatur, dicunt eſſe mortuam. Et thoraci poculum aqua plenum imponunt: & ſi aqua non moueatur, mortuam dicunt propter ablatam diaphragmatis actionem, quæ ad reſpirationem neceſſaria eſt. Sed hi decipiuntur, quia ſigna propoſita non indicant ablationem uitæ, ſed ablatam reſpirationem, cum qua tamen uita ſtare poteſt, quoniam permanet tranſpiratio. Quare ſi præfocatio ſit e retento ſemine, grauiora ſunt ſymptomata, quam ubi fit e retẽto ſanguine menſtruo. Aliud ſignum eſt apud Galenum & Auicennam: quando enim ſtrangulatus fit ob retentum ſanguinem menſtruum, vterus cõuertitur, vel ſurſum, uel ad latera; id quod ſenſibiliter interdum ab obſtetricibus obſeruatur. Dum autem fit e retento ſemine, talis conuerſio non obſeruatur. Præterea ſi fiat ob ſemen retentum, indicatur ex intermiſſa ſolita Venere. Notandum autem, Galenum reprehendere illos, qui dicunt, ſtrangulatum fieri ob uteri commotionem. Ideoq; Hippocrates, dum libro ſecundo, de morb. mul. atteſtatur, uterum ad procordia aſcendere, non vult, eum vere aſcendere, ſed vim illam veneficam, & inſigniter refrigerantem, communicari præcordijs, & hinc toti corpori: vnde; ſi communicatur cordi, fit ſyncope, ſi cerebro, fit epilepſia. Quod hoc verum ſit, inde patet, quia dicit, vterum deſcendere ad coxas, non ſecundum proprium corpus, ſed ſecundum vim: Sic etiam dicendum, quod ſecundum vim ad præcordia aſcendat.

Indicationes. In præſenti vteri ſtrangulatu, oritur indicatio exobſtruendi, & prohibendi, ne obſtructio magis augeatur: vnde oritur indicatio reuellendi. Ratione vero imminentis præfocationis, oritur indicatio euacuandi, tum ſanguinem menſtruum, tum ſemen: & oritur indicatio prohibendi, ne hęc retineantur. Et denique totius ratio habenda.

Prognoſtica. Affectus hic vehementiſſimus eſt, qui aliquando paucarum horarum ſpatio interficit. Optimum autem eſt, ut, ſi mulier pręfocata mortua eſſe videatur, ſeruetur triduum, id eſt, horas ſeptuagintaduas, & ſi tunc corpus fœteat, mors cognoſcitur: ſi enim inſignis eſt affectio, interdum videntur mortuę mulieres, & tamen reuiuiſcunt. Sæuior eſt affectio, ſi fiat a retento ſanguine, quam ſi a ſanguine menſtruo: tum ob cauſam ante dictam, tum ob anguſtiam temporis. Malum peius eſt, ſi coniuncta eſt ſyncope. Si adſunt ſternutationes, bonum, ex aphoriſm. trigeſimoquinto, ſectio. quinta. Quare pręfocatio eſt vitium admodum periculoſum, quod tamen curationem quandoque admittit, ſi nullus committatur error, alias in principio maximus ſit progreſſus, ſi negligentius tractetur.

Curatio. Chirurgia. Quoad chirurgiam. In pręfocatione actu exiſtente, ſi fuerit e retento ſemine, non conuenit venam ſecare, quia tunc non adeſt indicatio vacuandi ſanguinem, quod etiam ſtatuit Auicennas. Si vero ſtrangulatus pendeat e retento ſanguine menſtro: ſanguis euacuandus. Et, cum præfocatio ſit morbus vehemens, non ſecundum quid, ſed ſimpliciter; ideo valido auxilio ſanguis debet euacuari, ſcilicet per venæ ſectionem, dummodo ætas & vires permittant. De viribus dubitatur, quia in ſtrangulatu adeſt ſyncope, nimirum pręceps virium lapſus. Videamus igitur, num in hoc vitio, ita conſtent vires, ut admittant uenæ ſectionem. Galenus capite tertio, libro decimo method. & capite quinto, libro duodecimo method. ait, uires conſiſtere in ſpiritibus, carnoſo genere, & ſolidis particulis. In præfocatione vires ſunt languidæ, ratione ſpirituum: poſſunt autem ualidę eſſe ratione carnoſi generis, quoniam non omnes hyſtericę ſunt ex carnes: poſſunt etiam eſſe ualidæ vires in ſolidis particulis. Sed obijciat quis, Galenum capite quinto, libro duodecimo meth. dicere, vires eſſe ualidas in ſolidis particulis, quando ſolidę partes ſunt bene temperatę, at in præfocatione vteri non poſſunt eſſe bene temperatæ, quia adeſt refrigeratio in toto corpore, & proinde in ſolidis particulis. Huic dubitationi ſatiſfacit Galenus capite ſecundo, libro tertio, de pręſag. e pulſu. ubi ait, cor uel incaluiſſe, uel incaleſcere: ſi cor incaluit, languidæ ſunt vires, ſi incaleſcit, poſſunt eſſe ualida. At præfocatio uteri eſt affectio, id eſt refrigeratio; non autem eſt intemperies: & ob id non eſt in facto eſſe, non ergo eſt frigiditas, ſeu frigida dyſcraſia, cuius ratione uires conſtare nequeant in ſolidis, ſed eſt refrigeratio. Quare uires conſtant, quoad ſolidas partes, & quandoque etiam, quoad carnoſum genus, quamuis deficiant ratione ſpirituum. Ideo in præfocatione a ſanguine menſtruo, uena ſecari poteſt.

Hinc

Digitized by Google

Hinc Galenus commen. vigeſimoterrio, & 24. libro quarto, de vict. rat. ſecat venam ἐν τῇ τῶν φλεβῶν ἐπιλήψει, vbi patiens ob mutuit, & eſt carentia pulſus, ac proinde ſyncope: vnde in ſyncope etiam acuta exiſtente, licet venam ſecare, vt c. 9. li. 2. docuimus Auicen. reprobat phlebotomiam, ſed ibi loquitur de pręfocatione e retento ſemine: probat autem in eo ſtrangulatu, in quo vterus retrahitur: ſi enim ad dextram retrahatur, ſaphenam dextram ſecat; ſi ad ſiniſtram, aperit ſaphenam ſiniſtram; ſi ſurſum retrahatur, vtramque ſaphenam tundit. Retrahitur autem vterus, ad harum aliquam poſitionem vbi ſit præſocatio ob retentionem ſanguinis menſtrui: Et, dum adeſt hæc retractio, tum actu adeſt ſyncope, & pręfocatio. Quare Auicennas in præfocatione actu exiſtente ſecat venam: Et recte; quia imminet caloris ſuffocatio, cuius præſentaneum remedium eſt venæ ſectio. Diebus elapſis præſui curationi mulieris, quæ in die octies correpta fuit vteri ſtrangulatu: & noluit admittere venæ ſectionem alter medicus, qui aderat. Inuito tamen illo medico, ſecta fuit vena: & ipſa ſtatim euaſit. Quare audacter in tali caſu ad venæ ſectionem accedendum: alias mulieribus pereundum eſſet. Quod ſi venæ ſectioni aliqua de cauſa non ſit locus: accedendum ad cucurbitulas ſcarificatas. Auicē nas capit. prop. docet, quando magis vti poſſimus cucurbitulis, & quando magis venæ ſectione: quem hac de re conſuletis.

Medicamenta generalia. Inter initia præfocationis, optimum eſt vt aliquo euacuante, electiue educente; vt ſi vtamur ſuppoſitorio acri. Et male faciunt illi, qui ſtatim ab initio deueniunt ad frictiones, & odoramenta, ſiue hæc ſint odorata, ſiue fœtida: quoniam oportet prius totum vacuare, & potiſſimum vteri partes. Et, ſi opus ſit venæ ſectione, ad hanc ſtatim deueniendum, euacuato prius corpore, cum aliquo ſuppoſitorio. Deinde accedendum ad frictiones.

Specialia Quoad medicamenta pecularia: in paroxiſmo non poſſumus dare [conyzam, caſtorium, ſulphur coctum,] & aliæ quæ proponuntur ab Hippocrate, libro ſecundo de morb. mul. Verum quidem eſt, quod ad præſeruationem vti liceat aperientibus, & prouocantibus menſes: de quibus ſuo loco. Sed vbi eſt acceſſio, non eſt poſſibile ea exhibere: nam mulieres hyſtericæ non poſſunt deglutire, cum veluti mortuæ iaceant. Vi ergo aperietur os, & infundetur [caſtorium,] quod ratione fœtoris conducit. Tempore autem præfocationis, ſi ſit e retento ſemine; obſtetrices ſumant [bombacem, vel lanam, imbutam oleis rerum aromaticarum, vt oleo caryophyllorum, moſcho, ambra, zibetho,] eamq́ue penitus in pudenda ponant. Quinetiam contractando partes illas agitent, vt ſemen proijciatur: vt Galenus refert capite quinto, libro ſexto, de loc. affe. Si mulier viro deſponſata fuerit, vir penem inungat [oleis prædictis, uel Zibetho, &c.] & cum ea coeat: hac enim ratione, partibus illis commotis, mulier expergefieri poteſt, & ſemen emittere, vnde liberetur. Si præfocatio ſit e retento ſanguine menſtruo; tempore acceſſionis licet vti [radice cyclaminis, & caulibus mercurialis.] In omni cauſa inungentur pudenda, & partes vteri rebus odoratis: naribus vero apponentur ingrata, vt ſunt [aſa fœtida, galbanum, caſtorium,] & alia fœtidæ, quæ ſunt in communi vſu.

CAPVT XI

Appendix qua diſſeritur, in humano genere virginitatem non poſſe certis, & indubijs notis aſtrui.

PRobabilia ſigna uirginitatis in mare ſumuntur e mutatione odoris, & uocis: in fœmina; ex hymene, & uenarum congerie, quibus os ceruicis vteri affici conſueuit.

Quoad odorem; ante coitum putant ſimilem ſernari, at poſt deflorationem, eum mutari ad inſuanem, & hircinum. *Odoris mutatio.* Verum nos ſtatuimus in pubertate hanc odoris mutationem accidere, quod ſemen eo tempore gignatur. Dum enim ſemen procreatur, ſpiritus uitales largius quam antea in teſtes diffunduntur, *Cauſa 1.* reliquum autem corpus eos pauciores habet, ideoque natura, ſpirituum copioſorum ope deſtituta, humores & excrementa non ita ſuperat, ut antea; unde neceſſario odoris mutatio ſit. Deinde uis ſeminis generatrix, ante ſeminis generationem quaſi ſopita, eo tempore quo *Cauſa 2.* ſemen producitur, ita excitatur, vt ſemen gignat, & vim ſuam, id eſt, qualitatem quandam realem toti corpori impertiatur: vnde humores, & excrementa corporis, a priſtina odoris bonitate deſciſcunt, caroq́ue vniuerſa ſimilem affectionem contrahit. Hinc caſtratorum animalium carnes iucundiores; non caſtratorum inſuaues, ſiue Venerē exerceant, ſiue non; quamuis euidentior ſit in ijs mutatio, quæ Venere vtuntur. Quia igitur odoris mutatio ſit, quoniam ſemen gignitur: ab ea non poteſt vllum ſignum certum virginitatis, vel deflorationis ſumi.

Vocis mutatio duplex eſt: vel enim vox pura, ſeu *Vocis mutatio.* ſonora, in impuram, ſeu raucam mutatur, uel acuta in grauem. In pubertate igitur, non e coitu, ſed ob ſeminis generationem, vocis puritas non retinetur. Cum enim vox ſit ſonus aeris efflati, dependens a glottide mota, ſit vt vox ſonora fiat, dum aer efflatus a pura glottide percutitur. At in ſeminis generatione vtrumque deſideratur; vnde vox impuritatis ſit particeps; quia ſpiritus deficiunt; & vis illa ſeminalis toti, & proinde etiam laryngi impertitur. Acutæ vocis cauſa immediata, eſt aer velociter impulſus: tarde agitatus aer, eſt cauſa grauis vocis. Quare in pubertate uox ſit grauior, non e coitu neceſſario, ſed e conſtitutione laryngis, & generatione ſeminis, e conſtitutione laryngis, quia inſtrumenti anguſtia, ut in pueris, eſt cauſa uocis acutæ, eo quod aer uelociter impellitur; at in pubertate inſtrumenta fiunt ampliora, unde aer tam uelociter moueri nequit. E ſeminis generatione; quia ſpiritus uitales in teſtes decumbunt, minoreque copia ad reliquas corporis partes deferūtur, unde aer minori impetu agitatur. Quare e uocis mutatione, non ſumitur certum indicium uirginitatis, aut deflorationis.

Quoad fœminas, & primum quoad Hymenem; *Hymen. Vide Columbū, & Pareum.* huius cauſa efficiens eſt facultas generatrix, quæ cū ſemine parentum in uterum deducitur. Materia e qua, ſunt portiones fibroſæ, & membranoſæ, pertinentes ut plurimum ad os ceruicis: (nam ſecundum Aetium in quibuſdam fœminis in ipſius pudendi labijs ſolet hæc membrana generari; in qui- *Cap. 9. li. 16.* buſdam etiam circa uteri oſculum.) quæ ita extenduntur, luxuriante facultate generatrice, ut membrana hæc producatur. Finalis cauſa huius membranæ nulla eſt, quia eius generatio non eſt neceſ-

ſaria;

Digitized by Google

ſaria, cum aliquando generetur, aliquando non, vt omnes anatomici fatentur. Et Aetius hanc membranulam inter morbos recenſet, tantum abeſt, vt vtilem eam exiſtimet. Præterea, cum fœtu in lucem edito, natura etiam materias ſeminales gignat (vt patet in tumoribus folliculis donatis, pterygio & Sebel:) non mirum eſt, ſi tempore formationis fœtus pars aliqua etiam non neceſſario procreetur. Ergo abſentia hymenis, non arguit mulierem eſſe defloratam, nec præſentia certum eſt virginitatis indicium: nam ſi foramen ſit amplius, feminis ingreſſus non impeditur, maxime ſi virile pudendum non admodum vaſtum, muliebre autem per amplum ſit.

Venarũ cõgeries. Quod ad venarum congeriem attinet, non negamus fieri poſſe, vt circa os ceruicis venulæ nonnihil extendantur. Cum enim hoc fiat in vitio, quod Arabes Sebel vocant: (in quo venoſa ſubſtantia ita extenditur, venulæque inuicem ita inſeruntur, ut ex ijs veluti panniculus quidam efformari videatur) non mirandum, ſi in generatione fetus, facultas illa generatrix luxurians, e venulis ac os ceruicis attinentibus, formet contextum quendam venarum, quibus diſruptis ſanguis effluat. Sed neque harum venarum generatio eſt perpetua: vnde nec latentibus his venulis, neceſſario violata eſt virginitas, nec apparentibus, neceſſario eſt integra: poteſt enim euenire, vt hæ venulæ in congreſſu ſanguinem non emittant, ſi ſcilicet venarum cumulus ſit exiguus, pudendum fœminæ vaſtum, virile paruulum.

Quamobrem defloratio, vel natura tegi, vel arte ita occultari poteſt, vt interdum etiam periti Medici, & obſtetrices fallantur.

Finis Libri Quarti.

MEDI-

Digitized by Google

MEDICINAE PRACTICAE LIBER QVINTVS.

DE ARTHRITIDE, ET LVE VENEREA.

SECTIO PRIOR.

De Articulorum doloribus.

Nomen. PEr arthritidem intelligimus dolorem cuiuslibet articuli, quéliberque dolorem articnlarem, ſicuti patet comm. aphor. 55. ſectio. ſexta, & dirigitur hæc vox ad cheiragram, ad podagram, ad gonagram, ad dolorem coxendicum, & denique ad omnes articulorum dolores. Deſumpta eſt vox, ab actione læſa, quia dolor vocatur; & a loco affecto, quia dicitur articularis: hic autem dolor intelligitur, prout fit a materia, non a ſimplici qualitate. Veruntamen ita de hoc dolore loquemur, vt etiam pateat quid agendum ſit, ſi dolor a ſimplici qualitate oriatur. *Generatio* Generatio huius mali, inſinuatur a Galeno comm. aphoriſ. 49. ſectio. 6. Materia enim fluens ad articulos, neceſſe eſt, vt ligamenta repleat; non enim fit dolor articularis, ſi ſola articulorum cauitas repleatur: neque ſufficit, vt ſolum afficiatur περιόστιον, neceſſarium ergo eſt repleri ligamenta, quæ repleta, dum comprimunt tendines, & reliquas neruoſas partes vicinas, ſoluunt continuum, comprimendo, vnde dolor, oritur. Proinde dolor articularis, eſt triſtis ſenſatio partium neruoſarum articulorum, dependens a ſolutione vnitatis, facta compreſſione ligamentorum. *Definitio* Cauſa formalis eſt triſtis ſenſatio, quæ in doctrina de dolore capitis explicatur. *Subiectū.* Subiectum, ſunt partes neruoſæ articulorum, id eſt nerui, tendines, perioſtion; non ligamenta, quæ non ſentiunt, quamuis hæc ſubiectum ſint cauſæ efficientis. Diximus articulorum, ad differentiam aliarum partium. Per articulum (ſecundum Galen. cap. 5. libro 12. de vſu part.) intelligimus oſſium compoſitionem, factam propter motum voluntarium, ad quam cõſtitutionem articulorum concurrunt oſſa, cartilagines, membranæ, ligamenta, tendines, nerui, caro muſculoſa, vaſa, cutis, ipſaque membrana carnoſa. At ſubiectum huius doloris, ſunt ſolæ partes ſenſitiuæ, ideſt nerui, tendines, membranæ.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens huius doloris, eſt ſolutio vnitatis, dependens a compreſſione ligamentorum, vt colligitur e cap. 80. art. med. & capite ſecundo, libro decimo, κ. τόπ. vbi communis cauſa doloris articularis ſtatuitur tenſio. Porro materiæ tendentis ſubiectum, ſunt ligamenta; *Ligamenta repleri in arthritide.* ſi enim partes neruoſæ, id eſt nerui, tendines, replerentur, fierent cõuulſiones, vnde Paulus cap. 78. lib. 3. ait, non eſſe inflam-

Digitized by Google

inflammationem inter internodia, ſed circa articulos, quia ibi reſident ligamenta: hoc autem non eſt perpetuum, quia interdum replentur oſſium cauitates, interdum materia reſidet inter os,& perioſtium. Vitium ergo hoc ad ligamenta pertinēs, poteſt dici morbus in aucta magnitudine, tumor; item ſi oſſium cauitates replentur, poteſt ſtatui morbus in cauitate. Ad ligamentorum aūt repletionē requirūtur tria, humoris Copia, humoris Motus, & articulorum Imbecillitas; vt patet com. aph. 28. ſect. 6. Primum ergo de humore copioſo duo explicanda: vnum, quis nam ſit hic humor: alterum, quæ eius cauſa. Humor occupans articulos, principalis cauſa doloris, eſt Sanguis, uel Pituita: non bilis; hæc enim adeo mordax eſt, vt potius vlcera excitet, quam tumores: non melancholia; quæ in magna copia non generatur, & præterea adeo craſſa eſt, vt vix aliquid reperiatur, quod eius vehiculum eſſe queat, vnde a ſola melancholia, vel non fit dolor articularis, vel rariſſime. Porro Sanguis, vel Sincerus eſſe poteſt, vel Permiſtus cum bile, cum pituita, cum melancholia: vt bilis, pituita, melancholia habeant rationem humoris principalis, ſed non ſinceri, verum permiſti, ita vt ſanguis tamen prædominetur. Pituita, poteſt eſſe ſincera, vel permiſta ſanguini, bili melancholię; ita tamen, vt pituita prædominetur. Hi ergo humores duo rationem habent cauſæ principalis, in dolore articulorum. Vehiculum autem horum humorum multiplex eſſe poteſt: interdum eſt ſerum, id eſt excrementum tenue, primæ coctionis; interdum ichor, id eſt materia præter naturam reddita, genita e tenuiore parte humoris, poteſt quoque eſſe bilis flaua. Hæc doloris ſunt cauſæ: plurimum quidem pituita, interdum tantum etiam alij ſucci, ut ſanguis a quo fit dolor articulorum inflammatorius. Cauſa huius humoris, qui eſt arthritidis auctor, Generans eſt, vel Colligens. Generans patet ex alibi dictis: nam quiuis humor generatur ab aliquo agente ex aliqua materia: ver. gra. ſanguis generatur a iecore calidiore, e bono, & copioſo chylo: pituita a frigiditate ventriculi, e cibis pituitoſis & ſimilibus. Cauſa colligens, eſt ſuppreſſa aliqua cōſueta vacuatio: vnde aph. 29. ſec. 6. dr̄ γυναικὶ ποδαγριᾷ, ἢν μὴ τὰ καταμήνια ἐκλίπῃ. Hinc etiam ſępe arthritis oritur, dum vacuatio per nares ſupprimitur. Hactenus de humore copioſo. Cæterum cauſæ quæ faciunt, vt humor moueatur, ſunt, humoris Copia, Qualitas, Expultricis robur, Viarum amplitudo. Dum enim humor iuſto eſt copioſior, aggrauat facultatem, vt ad expellendum inſurgat. Qualitas noxia expultricem irritat. Robur etiam expultricis requiritur: niſi enim pars, in qua reperitur materia, robuſtam obtineat expultricem, non expellit, non tranſmittit, ſed potius ſuſcipit. Viarum & anguſtia, tranſitum impedit. Viæ autem per quas hæc materia mouetur, ſunt vaſa, ideſt uenæ, arteriæ, præterea ſpatia media inter cutem,& carnem, vt ſtatuit Fernelius, ſed non hæc ſola, ut ipſe male arbitratur. Viæ redduntur laxiores, e balneo aquę dulcis ex Gal. cap. ult. lib. 11. meth. Articulorum imbecillitas eſt Natiua, uel Adſcitia. Natiua; quæ a principio generationis adeſt, & hæc impreſſa eſt fœtui, uel tempore conceptionis, uel poſt. Tempore conceptionis, cum patiens eſt ortus e prauo ſemine parentum qui articulos habuere imbecillos. Poſt conceptionem: cū imbecillitas in utero a matre contrahitur, quæ prauo utitur alimento, cuius ui ligamenta euadunt laxa, frigida, humida, & proinde admodum apta ad ſuſcipiendum ſuperfluitates. Imbecillitas adſcititia oriri poteſt a cauſis, quæ agunt poſteaquam patiens in lucem editus eſt: & hæ ſunt Internæ cauſæ, uel Externę. Internæ; ut humores: uer. gra. ſi quis copioſam gignat pituitā, ut alimentum euadat pituitoſum, hoc decumbens in articulos, poteſt oſſa, & ligamenta humidiora, & frigidiora reddere. Externæ cauſæ, uel Neceſſario occurrunt, uel Non neceſſario. Neceſſario; ut uiuendi ratio, cuius ui partes articulorum laxantur, refrigerantur, humectantur, ut aer frigidus, cibus pituitoſus, potus plus iuſto frigidior, uinum copioſum: (nam dum non regitur a natura, refrigerat, & maxime articulis officit:) ſomnus immoderatus, meridianus, immoderata repletio, & potiſſimum immoderata inanitio, unde Venus arthritidem cauſat; ſimiliter & quies immodica, & motus immoderatus intempeſtiuus, tum corporis, tum animi: hæc omnia in cauſa ſunt, ut partes articulorum laxæ reddantur, uti habetur, com. aph. 16. 10. 22. & ult. ſect. 3. & com. aph. 28. 29. 39. 49. 55. ſect. 6. & ca. 5. lib. 1. de alim. fac. lib. de cibis bon. & mal. ſucc. ca. ult. lib. 11. meth. ca. 4. lib. 14. meth. & ca. penult. lib. 19. κ. τόπ. Non neceſſario occurrentes cauſæ ſunt; ut ſi quis articulis applicet refrigerantia, uerſetur in locis frigidis, & humidis, illegitime balneo aquę dulcis utatur.

Vnde fiat ligamentorū repletio.

1 *Humoris replentis ſpecies.*

τὸ ὄχημα

Cauſa humoris repletis.

2 *Cauſa motus humorum.*

3 *Imbecillitas articulorum.*

Differentię ſumuntur a forma, ſubiecto,& cauſa efficiente. Forma eſt triſtis ſenſatio; quæ modo Magis, modo Minus eſt moleſta. Subiectum ſunt partes articulorum, uel Omnium, & dicitur arthritis, dolor articularis, vel Quorundam; vnde, ſi occupat articulos manuum dicitur chiragra: ſi pedum, podagra: ſi genu, gonagra; ſi coxas, ἰσχίας dicitur. Cauſa effectrix, eſt humor Copioſus, Mobilis, & Articulorum imbecillitas. Humor, eſt Sanguis, vel Pituita: ſanguis aut ſolus, aut cum pituita, vel bile, vel rariſſime cum melancholia: pituita vel ſincera, vel miſta cum ſanguine, bile, aut rariſſime cum melancholia. Copia huius humoris, vel eſt Maior, vel Minor. Mobilitas: mouetur humor, vel per Tranſmiſſionem, vel per Collectionem quandoque: ſemper tamen locum habet trāſmiſſio, vt e ſuperioribus patet. Articulorum imbecillitas, vel eſt Natiua, vel Adſcititia: natiua; tempore conceptionis, vel poſt: adſcititia, a cauſis internis, vel externis,& his aut neceſſario, aut non neceſſario occurrentibus. *Differētię*

In genere arthritis patet; nam æger de dolore circa articulos, conqueritur. Hic autem dolor diſtinguitur ab eo qui non fit a materia, & qui vere articularis non eſt, quia in arthritide neceſſario ſunt ſigna humoris redundantis, de quibus ſuo loco. Differentiæ a forma facile patent; num dolor magis, vel minus ſit intenſus. Differentiæ a ſubiecto: num afficiantur articuli omnes, vel ſaltem aliqui; demonſtrabunt ægri. Differentiæ a cauſa effectrice. Si eſt ſanguis ſincerus, exuperans, citra aliorum admiſtionem: cognoſcitur e calore ſatis miti; non enim ita mordax eſt, vt calor bilis flauę, aut pituitæ ſalſæ; eſt tamen ſatis copioſus, ſi conferatur cum pituita influente, in qua fere nullus apparet calor, partes etiam tunc ſunt rubentes: tumor eſt ſatis inſignis; corpus eſt temperamenti calidioris, & humidioris: habitus carnoſus: ætas florens: tempus veris: patiens vſus eſt optimis,& copioſis cibis: ſuppreſſa eſſe poteſt conſueta vacuatio, vt per nares, &c. Si eſt pituita; calor eſt exiguus: color albicans: tumor mollis, præſertim inter initia, temporis enim progreſſu, pituita in tophos degenerat: tandem pituitæ aderunt ſigna, quę alibi traduntur. Quoad permiſtos humores: ſi ſanguis cum pituita fuerit miſtus; calor eſt mediocris, non ita intenſus; rubedo moderata, vergens ad albedinem: color ſubrubeus potius, quam rubeus: tumor mediocris: ſigna vtriuſque humoris dominantis, V. g. ſi ventriculus ſit frigidus, aut ſimul caput, & calor

Signa generalia.

Specialia

Sanguinis.

Pituitæ.

Miſtorū.

ſum

Digitized by Google

cum humiditate abundet in iecore, vt gignatur copioſus ſanguis. Si ſanguis ſit cum bile miſtus; calor erit intenſior, mordacior: rubedo cum flauedine quadam: & ſigna erunt vtriuſque humoris redundantis. Si ſit miſtus cum melancholia: calor erit remiſſus: rubedo modo vergens ad flauedinem, albedinem, ſed habens quandam obſcuritatem, & ſigna aderunt vtriuſque humoris. Si pituita cum ſanguine permiſta fuerit; calor erit ſatis remiſſus; color albicans, cum exigua quadam rubedine, ſed magis ad albedinem declinabit, quia prædominatur pituita: aderunt ſigna vtriuſque humoris. Si pituita ſit cum bile; calor non erit remiſſus, quia bilis eſt acris; color albicans, ſed aliqua e parte palleſcens, vt eſt color paleæ: aderunt ſigna humoris vtriuſque. Idem ſtatuendum de melancholia; color enim ad nigredinem, & opacitatem verget. *Motus.* Quoad motum: ſi humor mouetur per ſolam tranſmiſſionem: tum in parte ad articulos pertinente, non præceſſit aliquis dolor, vel calor, antequam articularis obortus eſt dolor. At ſi prægreſſus ſit dolor, vel calor quorum ratione ſit attractio; facile patet, humorem fluere, non tantum per modum tranſmiſſionis, ſed etiam attractionis. *Imbecill. artic.* De imbecillitate articulorum, num ſit natiua, an adſcititia, & illa e ſemine, an alimento matris, hæc, ſit ne e cauſis internis, vel externis: facile referre poterunt ægri, & aſtantes.

Indicationes. Cum autem hoc malum ſit triſtis ſenſatio, quæ dependet a materia, replente ligamenta; neceſſario indicationes vtiles ab his tribus tantum ſumuntur: nimirum a triſti ſenſatione, a materia, & a ligamentorum imbecillitate. Triſtis ſenſatio, indicat
1 *Vide ſup. fol. 10.* anodynum, quod eſt triplex; primum frigidum; deinde humidum moderate, & viſcidum; tertio calidum in primo & tenuis ſubſtantiæ, ex Gal. capite decimo nono, libri quinti de ſimp. facult. Hoc ſcilicet indicatur a dolore, quatenus conſideratur ratione receptionis: nam ſi iudicium ſpectemus, triſtis ſenſatio indicat remedium, quod mentem ad
2 alia auertat. Quoad materiam ratione ſpeciei, ſi ſanguis ſit in cauſa, ſcopi diriguntur ad ſanguinem; ſi pituita, ad pituitam, &c. Ratione vitij, in qualibet materia, perpendimus copiam, motum cauſam generantem, & colligentem. Copia indicat minuens. Motus, ni quid obſt, indicat auertens; ſi nimirum ſit præter naturam, & inutilis: quod ſi dolor articulorum fiat a materia, quæ per viam criſis mouetur, vt quandoque in febribus putridis malignis accidit; hic motus non eſt inhibendus. Cauſa generans indicat contrarium: verbi gratia, ſi caput gignat pituitam, ob intemperiem frigidam, & humidam indicat calfaciens, & ſiccans. Cauſa colligens, indicat contrarium: verbi gratia, ſi menſes ſint ſuppreſſi, ratione materiæ obſtruentis; oportet materiei occurrere, ſi ſit craſſa, attenuando, ſi viſcida detergendo. Ligamenta cum ſuſcipiant,
3 ob frigiditatem, humiditatem, laxitatem; indicant calida, ſicca, denſantia. De virtute indicante nihil dico: quia communis eſt omnium morborum.

Prognoſtica. De arthritide in genere ſtatui non poteſt, num ſit facilis, vel difficilis curationis: ſed differentias luſtrate oportet. Alexander ait, podagram cognitã, non difficulter tolli; quod de recenti verum eſt: nã nodoſa cognoſcitur; eſt tamen incurabilis. *A forma.* Forma huius mali eſt triſtis ſenſatio: ergo vbi dolor ſeu triſtis ſenſatio intenſior, arthritis eſt magis periculoſa: eſt enim vehementia ſecundum eſſentiam, & interdum etiam ratione facultatis, cum dolor concitat animi deliquium. *A ſubiecto.* Quoad ſubiectũ: hinc nulla oriuntur prognoſtica. Nam quantum ad articulũ, eſt magis, vel minus præſtans: pertinet ad uehemẽtiam dignitatis, ac proinde ad differentias a cauſa efficiente quatenus ratione articuli affecti, maior vel minor eſt uehementia; vnde articulus, ſolum rationem habet ſigni. Quoad articulum, vt eſt dexter, vel ſiniſter; arthritis in parte ſiniſtra difficilius curatur, ſecundum Auicennam: hoc vero non pertinet ad locum affectum, ſed ad uirtutẽ, magis in dextro, minus in ſiniſtro robuſtam. Si perpendimus ſubiectum, quatenus nerui ſunt ſubiectum triſtis ſenſationis; nec hoc quidem ſpectat ad locum affectum, ſed ad uirtutem robuſtiorem, uel imbecilliorem: nam ἀναισθησία, eſt ſignum uirtutis debilis. Denique ſubiecta materiæ replentis, ideſt, ligamenta, non ad locum affectum ſpectant, ſed ad cauſam efficientem, vt infra patebit. *A cauſa efficient.* Porro cauſa effectrix, eſt humor, & articulorum imbecillitas. Humor ſi copioſior, craſſior, uiſcidior, durior, ita ut tophi generentur; malum primo eſt difficilius, poſt incurabile. Humoris motus diuturnior, difficiliorem reddit curationem. Augetur difficultas, ſi motus non tantum ſit per modum tranſmiſſionis, ſed etiam per modum attractionis. Quoad cauſam generantem; curatio eſt difficilior, ſi maior eſt uehementia eſſentiæ: uerbi gratia, ſi cerebri intemperies, generans pituitam, aut uentriculi frigiditas, ſit in habitu: minus eſt periculi, ſi in habitudine. Quoad cauſas colligentes, curatio eſt difficilior, ſi inſignis eſſentiæ adeſt vehementia: verbi gratia, ſi materia obſtruens ſit admodum copioſa, craſſa, viſcida, vt vacuari nequeat; ſicut interdum ſit in ſuppreſſis menſibus. Quantum ad imbecillitatem articulorum: difficulter curatur natiua: item, adſcititia, ſi frigus, & humor eſt in habitu. *A virtute.* Quoad virtutem; difficilior eſt curatio, ſi patiens afficitur ſecundum partem ſiniſtram, ſi ætas ſenilis, ſi corpus emaciatum, & exquiſiti ſenſus: in his enim corporibus virtus eſt debilior. Auicennas ait, difficilem eſſe curationem in corpore pingui: eſt enim & hęc materia ſignum virtutis debilis: ſic etiam in emaciato: at in carnoſo corpore robuſta eſt virtus.

Curatio. Venæ ſectio. Ad curationem progrediamur: & primũ ad materiam chirurgicam. Sanguis e libro vndecimo κ. τόπ. capite ſecundo in arthritide vacuandus eſt, ſi rationem habet cauſæ principalis, vel ſine qua non. Circa [quando agendum:] Vena aperienda tempore veris, adeſt enim indicans, & permittens. Aetius inquit ſtatim eſſe ſecandam venam, Auicennas non ſtatim; ne humor commoueatur, vt fluat. Aetius ſcilicet reſpexit arthritidem imminentem, cum enim quis quotannis per interualla corripitur arthritide, verbi gratia, in fine veris, non expectabimus finem veris, ſed ſtatim, antequam malum accedat, venam aperiemus, adeſt enim indicans, ſanguinis copia, quæ niſi educeretur, tempore conſueto veniente, flueret, doloremque efficeret: vnde tum nihil prohibet phlebotomiam. Auicennas autem reſpexit ad dolorem actu præſentem, cum materia iam eſt in motu, adeſt quidem indicans, ſed prohibet materia, quæ cœpit moueri, nam per venæ ſectionem omnes corporis humores commouentur. Interim victus ratione, & alijs, de quibus ſuo loco, id efficiendum, (ſed moderate tamen,) vt ne ita fluat humor, & dum non amplius fluit, uena ſecanda. Quoad. [Vbi agendum,] pro varia ſubſiſtentia, varię venæ tundendę, ſi ergo ſanguis exuperans exiſtat in toto corpore, verbi gratia, in iſchiade, poſſumus & infernas, & ſupernas venas aperire. *Cucurbitula.* Cucurbitulæ poſſunt adminiſtrari, ratione totius, & partis. Ratione totius, pro varia ſubſiſtentia ſanguinis, varijs partibus poſſunt applicari, vt dorſo, cruribus, &c. Ratione partis, cucurbitulæ ſcarificatæ ſunt applicandæ loco affecto, verbi gratia, in dolore coxendico, coxendici,

Digitized by Google

dici, & cum copioſa flamma, ſecundum Galenum. libro 10. κ. τόπ. vt vacuatio fiat ſanguinis iam fluxi. Venam poſſumus ſecare, & cucurbitulas adminiſtrare dorſo, & cruribus, ratione totius, ante exhibitionem pharmaciæ: at materia in toto exiſtens, prohibet loco affecto cucurbitas applicari. Cauteria non ſunt locis affectis affigenda, ſed robuſtioribus, vt per hæc loca materia peccans euacuetur. Vtendum eſt cauterijs corpore euacuato, antequã arthritis ſit reddita tophacea; tunc enim fruſtra adhiberentur. Pluribus locis applicanda: verbi gratia in coxendicis dolore, non vni parti candens ferrum applicandum, ſed 4. 5. 6. aut ſeptem locis: ſic enim extirpari poteſt dolor arthriticus, & homines a claudicatione præſeruantur: aphoriſ. 60. ſectio. 6.

Cauteria

Medicamenta reſpicientia materiam Lenientia.

Medicamenta reſpicere debent Materiam, Partem & Dolorem. Materia reſpicientia, ſunt Lenientia, Præparantia & Euacuantia. Lenientia variant. pro ratione ſuperfluitatis: Si enim hæc ſit in ventriculo, conuenit leniens vomitorium, vt hoc [recipe ſucci raphani vnc.ij. oxymelitis ſimpl. vnc.j. Iuris ping. & non ſaliti vnc.viij. Miſc. pro vomitorio.] Notandum, Auicennam in arthritide non probare [acetum, & oxymeli:] his tamen in vomitorio vti licet: nec enim tunc penetrat acetum, ſed pituitam in ventriculo incidit, & abſtergit, at in ſyrupo & electuario prohibetur. Clyſteres lenientes, fiant e leuioribus, etiam in dolore coxendicis.: nam licet in hoc probentur clyſmi acriores, [e centaurio minori, & colocynthide;] non tamen admittendi ſunt inter initia, ante venæ ſectionem, & leuem euacuationem; nam vi iſtorum, in dolore coxendico, facile ad locum affectum materia attrahitur. Per os etiam exhiberi poſſunt, lenientia, quæ aluum ſubducunt, eaque varia.

Præparãtia.

Præparantia etiã pro materię ratione varia ſunt: de quibus alibi. Id notandum; ab aceto abſtinendum eſſe.

Vacuantia. 1. αἰσθητικῶς.

Probantur vacuantia a remotis partibus, tum Sẽſibiliter, tum Inſenſibiliter. Quæ ſenſibiliter vacuant, ſunt varia, prout materia euacuanda eſt, vel pituita, vel melancholia, vel bilis. Notandum vero ſecundum Auicennam, in arthritide phlegmatica, [præter agaticum, & colocynthidem, rhabarbarum eſſe miſcendum:] cholera enim facit currere phlegma, vnde probantur [pilulæ cochiæ,] ſi melancholia peccet, fiant [cochię cum helleboro.] Maxime etiam valent [pil. de hermodact. Meſuæ,] quæ quadam affectæ ſunt malignitate, ſed oportet vt caſtigentur, & non tantum pituitam vacuant, ſed vias etiam anguſtant, vt homines ab alijs paroxyſmis præſeruentur. Formula talis erit. [rec. pil. de hermod. drac. j. cochiarum, maſtichin. ana ſcrup. j. cum ſyr. de beton. fiant pil. num. v.] Non improbãtur vomitoria; vnde in pertinaci arthritide, & iſchiade, [antimonio vti poſſumus, & clyſmis acribus.] Hic tamen circa [quando agendum obſeruetur, vt hęc ſoluentia non exhibeantur, niſi fluxus materiæ iam ceſſauerit; quia ſoluentia humores magis exagitant.

2 ἀδήλως. Interna.

Sunt etiã vſurpanda quę inſenſibiliter euacuant, tum Intus, tum Extra. Intra corpus varia dari poſſunt, pro vario humoris dominio, ſi enim humor exuperans eſt calidus; exhibeantur [decoctum ſalſæ parillę, guaiaci, chinę cum cichoraceis;] quia oportet attenuare, diſcutere, & rarefacere, ſine caliditate. Si humor ſit frigidus ac pituitoſus, vt plerumque, detur [decoctum guaiaci, ſaſſafras, cum iua, ſtœchade, ſaluia, betonica: probantur antiquę antidoti, aquę ſulphureę,] & ſimilia calefacientia, ac attenuantia, de quibus in lue venerea agemus, & alibi. Alexander medicus ſenior, ad materiam pituitoſam proponit medicamentum efficaciſſimum; quod vocat Diacorallium, [recip. corallij, non noſtri marini, (habet enim vim aſtringendi, at hic apertientibus opus eſt,) ſed anagallidis drac. ij. hæc inſignem habet vim attenuandi, & abſumẽdi humores pituitoſos, calidoque innato partium animalis eſt amica: adde myrrhæ vnc.iiij. quæ valde detergit, & ad remota penetrat, menſes valide mouet; garyophil. ivnc. ſ. rhapontici vnc.j. quod mirabiliter detergit. folij vnc.ſ. raro bonũ inuenitur, ego bis tantum vidi; eius loco imponemus nardi indicæ dra. vj. vel vnc.j. rad. pæoniæ vnc.j. ariſtoloch. rot. lõgæ, ana vnc.ij. ſpicæ nardi vnc.iiij. fiat puluis tenuiſſimus, & exhibeatur ad ſcrup. j. ſummo mane, ante cibũ per 6. horas, cum tepidæ aquæ vnc.v.] Medicamentum hoc calefacit, ſiccat, attenuat, detergit, incidit pituitam, calefacit ligamenta, propter odorata reſtaurat ſpiritus. Quia plus iuſto eſt calidum; exhibetur cum aqua tepida, ne nimium corpus exurat. Alexander quotidie exhibet, per centum dies, intermittit dies triginta, rurſum exhibet centum dies, deinde intermittit triginta dies; poſtea rurſus exhibet, nõ quotidie, ſed diebus alternis per centum, & ſexaginta dies. Hodie hoc medicamentum non eſt in vſu, vnde mirum non eſt, arthritidem curari non poſſe, quia antiquorum præcepta non obſeruantur. Exhibetur per centum dies, quia indicans diu perſeuerat, triginta diebus intermittitur, propter virtutem, poſtea virtute roborata, rurſus exhibetur, denique ratione, & indicantis, & virtutis, alternis diebus exhibetur, &c. Locum ſaltem habet in dolore pituitoſo, vetuſto, & non tophaceo, vt Alexander ſtatuit. Datur per ſex horas ante cibum, quia natura non poteſt eodem tempore, & cibum vehere, & adeo efficax medicamentum, diſtributio ergo huius medicamenti fit ſpatio horarum ſex, vel ſeptem, aut octo, ſi ægri ferre tandiu famem queant. Datur cum tepida, vt melius penetret. Diacorallium omnibus anteponendum eſt, ad eundem tamen ſcopum facit [terebinthina Cypria, & caſtorium.] Hæc de ijs quæ intro dantur.

Διακοραλλίου. l. 11. Vnde naturis humidis.

Externa.

Extrinſecus, pro vacuatione applicantur Emollientia, Digerentia, aliquando Reprimentia, ſed raro. Reprimentibus non licet vti in iſchiade, quia materia non cedit, in reliquis articulis, & pręſertim, ſi fluxio ſit materiæ calidę, vti poſſumus, ſecundum Alexandrum, [medicamento e cortice malorum punicorum, e rhoe, e farina hordei, cocta in vino auſtero, pro ſingulis vncijs farinę, imponere poſſumus pulueris ſcrup. ſ.] Si materia ſit frigida; addantur [folia terebinthi, cupreſſi.] Emollientibus potiſſimum vtendum in dolore antiquo, quia probabile eſt, materiam aliquo modo duram eſſe redditam. Loco igitur affecto applicare poſſumus, ſecundum Galenum, capite ſecundo lib. 10. κ. τόπ. [ammoniacum, aceto diſſolutum, cum cera; fumentur enim hęc in portione ęquali, addetur vigeſimaquarta croci pars; poſſunt etiam addi medullę, adipes, ut patet cuiuis.] Emolliens efficaciſſimum, quo & in arthritide, & in quolibet affectu a duriore materię vti licet, proponitur a Galeno capite 2. libro 9. κ. τόπ. Nos ſic pręſcribemus; [rec. bdellij, adipis vitulini, ammoniaci thymiamatis, iridis ana drac. ij. opopanacis, galbani thuris, flor. roriſ. ſtyracis, an. drac. j. piperis ſcrup. j. ol. iuniperini vnc. j. & drac. ij. ſ. uini quãtũ ſufficit, fiat emplaſtrum. Oportet medicamenta arida cõtũdere, & cribrare: ammoniacum aũt opopanacem, & thus, diſſoluere in uino, huic medicamento miſcent pip, & alia attenuantia, ac digerentia, ut ſint emollientium uehiculum. Ad emolliendum etiam materias duras, maxime ꝓbatur [caſeus antiquus, decoctus cum iure carnis ſuillę ſalitę, ut luta etiam ſint imponenda quale

Reprimẽtia.

Emollientia.

S.Bar-

Digitized by Google

Digerentia. S. Bartholomæi.] Digerentia calidiora ſunt emollientibus, tenuioriſq; ſubſtãtiæ, capite ſecundo, libro nono. κ. ϛϛζ. Efficax erit medicamentum [compoſitum e cera, lota in vino, ſiue decocto lauri, præterea e pipere, ex oleo antiquo, (quod efficaciſſimum eſt, vt quandoque cognouerim pertinaciſſimas materias ſublatas eſſe, eo oleo, quod Brixiæ reperitur.) Probantur etiam, quæ conficiuntur [ex auripigmẽto, a lumine ſciſſili, calce viua, myrrha, ruta, lauro, abrotano, reſina terebinthina, caſtorio, ſulphure viuo, iberide: licet etiam aſcendere ad ſinapi, & thapſiam.] Inter digerentia valida ſunt, [euphorbium, ſuccus cucumeris agreſtis, vtrumque veratrum, colocynthis, lac tithymalorum.] Veteres etiam ad [ferrum ignitum] aſcendebant. His autem non eſt vtendum, niſi poſt emollientia, & poſt exactiſſimam purgationem. Detineantur ad quatuor, aut ſex horas: ante & poſt prodeſt [vſus balneorum ſulphureorum, quia ſic materia illa prorſus tollitur. Laudantur etiam ſuffumigia. Hæc probantur ratione materiæ morbificæ.

II. Roborantia partẽ, & exſiccantia. Ratione partis, Auicennas probat [oſſa humana, redacta in puluerem: nos, ſi non humana, ſaltem brutorum oſſa, in inſigni articulorum dolore, puluériſata, exhibebimus cum antidotis;] præſertim ſi a pituita ortus ſit dolor. Probatur etiam ad partes illas roborandas, [oleum maſtichinum ſalitum, vinum auſterum, & vinacea, quæ modice denſant.

III. Anodyna. Poſtremo, medicamenta dolorem reſpicientia, ſunt, [oleum anethinum, fęnumgræcum, cum melle, vino; ouum integrum cum vino, cum lacte chalybeato, cum furfuribus in lacte decoctis: oui vitellus, cum oleo roſaceo: ſemina pſylli, macerata in aqua, vt euadant viſcida, quæ debent miſceri cum farina hordei: Licet vti ſucco hordeaceo, ſeu cremore priſanæ.] Vrgente dolore, vbi lypothymia imminet, aſcendere licet, [ad ſuccum ſolani, lactucam, ſemper viuum, & farinam hordeaceam.] Tandem etiam exhibere poſſumus [philonium, [vel quid proportione reſpondens, vt ſunt magnæ antidoti, ſed recentes. Opio extrinſecus interdum vti licet, ſi dolor eſt intenſiſſimus, & intemperies calida, & natura calidior, & dolor coxendicis: [ſed opium eſto exiguum, cum croco: verbi gratia opij gra.ij. croci gra.iiij. cum poſca, vel farina hordeacea.

Diata. Victus ad proportionem reſpondere debet; alius in pituitoſa materia, alius in reliquis, & pro potu, vti licet [melicrato.]

Finis Prioris Sectionis Libri Quinti.

Digitized by Google

POSTERIOR QVINTI LIBRI Sectio,

DE MORBO GALLICO.

CAPVT PRIMVM.

De Nomine, Definitione, & cauſis virulentiæ Gallicæ, ſeu Luis Venereæ.

Nomen. *Generatio.* PEr luem Veneream intelligimus id [qđ habet rationem cauſæ; efficientis, non autem effectus, vt febrem, &c.] In humano corpore ea primũ generari nequit, ſed extrinſecus accedit, & corpus hominis ingrediens contactu id ſuam in ſubſtantiam mutare poteſt: hinc licet ab initio exigua ſit; ſenſim tamen, dum corpus in ſuam ſubſtantiam uertit, augetur.

Definitio. Lues ergo uenerea, [eſt excrementum pręter naturam a toto genere, potens multifariam lædere hominem, genitum ex humana ſubſtantia, a ſimili.

Excrementum. Dicitur primo [excrementum,] id eſt, contentum excrementitium; ad differentiam continentis, & ad differentiam contenti alimentali: nam etiamſi interdum continens, id eſt, caro, vel os, &c. interdum etiam alimentum, id eſt ſanguis, materia fiat luis; neceſſe tamen eſt, ut tunc & continens, & contentum alimentale in excrementum degeneret.

Pręter naturam. Secundo, dicitur [pręter naturam,] id eſt, excrementum prorſus inutile, & morbificum, ad differẽtiam excrementi naturalis, ſeu ſecundum naturam.

Toto genere. Tertio, dicitur [a toto genere,] ad differentiã excrementi, quod quidem præter naturam eſt, ſed non a toto genere, ut bilis excrementitia morbifica: at materia luis venereæ, cum neceſſario ſit putrida, patet, quod toto genere ſit pręter naturam. Porro hæc luis materia ſecundum Speciem poteſt eſſe quodlibet excrementum in corpore hominis; [nimirum ſanguis, pituita, bilis, utraque, ichor, ſerum, lac, ſemen, ſanies; dum ſcilicet in hanc uirulentiam degenerant.] Hoc autem excrementum in omni lue neceſſario pręter naturam eſt, ſecundum hæc 4. uitia, ſcilicet ſecundum formam, putredinem, caliditatem, lentorem. *Species excrementi Veneri.* *Vitia.* Primum enim [forma] luis certa ſui proportione aduerſaria eſt humano corpori, unde non niſi alexipharmacis deleri poteſt. Hinc tamen non ſequitur, quod ſit morbus nouus, a proprietate occulta, omnis enim morbus, aut eſt dyſcraſia, aut mala compoſitio, aut ſoluta unitas: interim cauſa morbi noua generari poteſt, quæ tamen non niſi modo dictos morbos inducere poteſt. Materia luis etiam eſt [putrida,] niſi enim putredo adeſſet, non eſſet malum contagioſum, ut paſſim in Problematis Ariſtotel. teſtatur. Quod ſi uapores ab hac materia putrida eleuentur, & cor petant, (quod tamen fit rariſſime,) febris excitatur. Tum hęc uirulentia eſt [calida:] unde in corpore exuſtiones apparent, & hinc ægri dolores ac feruores ſentiunt, ſi materia ſit copioſa. *In materia etiam pituitoſa uirulẽtia portio calida eſt.* [Hoc tamen notandum, non uniuerſam luis materiam eſſe uirulentam, dum enim fiunt, uerbi gratia gummata, & tumores duriores, uel e craſſa pituita, uel e melancholia; portio huius materiæ uirulenta, ſæpenumero beneficio medicamentorum diſſipatur, remanet uero frigida, quę non eſt uirulenta, unde & tumor ille non amplius eſt Gallicus.] Poſtremo hæc materia, neceſſario aliquid [lentoris] habet: ut enim uitium fiat contagioſum, oportet ualidam fieri actionem, & impreſſionem; quę cum iuſto fiat tempore, mora opus eſt, & lentore.

Effectus. Quarto, in definitione dictum eſt, [potens multifariam lędere hominem. Vbi duo ſunt declaranda, primum, quotuplex ſit hæc læſio, deinde, quid in homine lędatur; totum ne, an pars; Lues igitur uenerea, producit cauſas morbificas, morbos, & ſympto-

Digitized by Google

Cauſa morbifica. ſymptomata. Quoad cauſas; dum hæc lues agit in corpus, producit materias morbificas, primum calefaciendo, deinde putrefaciendo, tandem mutando id quod in corpore eſt, in materiam virulentam. Lues enim hęc ſummæ eſt actiuitatis, cuiuſque actiones omnes a forma, ceu pręcipuo agente, procedunt; quę tamen forma agit mediantibus inſtrumentis, ſic per caliditatem, calefacit; ſi diu actio perſeueret, materia nō modo redditur calidior, ſed etiā corrumpitur, & ita alteratur, ut putreſcat, id quod pręcipue fit ratione lentoris, cuius gratia diu agens virulentia, tandem cauſas morbificas, toto genere præter naturam efficit. *Morbi.* Quoad morbos, lues producit dyſcraſias, tum communes, tum determinatas, communes, vt febres, ſi enim virulentia hæc agat in ſpiritus, eoſq; feruidiores reddat, (quod fieri poteſt:) ephemerę oriuntur, ſi fuligines emittat putridas, vt accendantur cordis humores, fiunt putridę, ſi caliditas impertiatur ſolidis, fit hectica. Hinc experientia teſtatur, interdum homines febre correptos; curati non potuiſſe, niſi beneficio alexipharmaci. Intemperiem etiam determinatam producit, ſi enim lues ſatis eſt feruida, inque iecore viget, calidam in hoc dyſcraſiam excitat. Producit ēt morbos in mala compoſitione, vt obſtructiones, tumores, veluti ſunt bubones, gummata, verrucæ puſtulæ, &c. Bubones, ſunt [tumores inflammatorij circa partes adenoſas inguinum; fiunt e ſanguine, ſed permiſto cum lue venerea.] Gummata, [ſunt tumores duriores, qui fiunt a materia craſſa, ſed ſemper miſta cum lue venerea, & hæc ſi mordacitatis expers eſt, gūmata fiunt ſine vlcere; ſi uero ſit mordax, gummata ſunt cum exeſione & exulceratione, itemq; oſſis corroſione.] Verrucę ſunt [tumores admodum duri; fiunt e materia dura, exigua.] Puſtulæ [fiunt e materia tenuiore, acri & mordaci: vnde ſæpe exulcerationem coniunctam habent.] Verum lues non modo hos in aucta magnitudine morbos producit, verum alios etiā in numero diminuto: vnde interdum accidit caſus dentium, interdum aliqua pars corporis deperditur, vt naſus, &c. Denique luis vi, morbi in ſoluta vnitate excitantur, ideſt, vlcera, quæ tamen vna etiam morbi ſunt in magnitudine imminuta. Si vlcus occupat penem, vocant cariem; ſi pedes, manus, & partes ani, vocant rhagades, in reliquis partibus, ſimpliciter dicuntur vlcera. *Symptomata.* Symptomata a lue plurima, producuntur: potiſſimum dolores, qui varias corporis partes occupant; tinnitus aurium admodum rebellis: gonorrhoea, cum lues agit in vaſa ſeminaria, depilatio, ſeu glabrities, cum lues petit pilorum radices, id eſt, quando lues permiſcetur fuligini, a qua fouentur & generantur pili.

De ſede luis Venereæ. Hæc de effectis luis. Sequitur vt tradamus, [quid nam in homine a lue Venerea lædatur, totumne an pars.] Dicimus ergo ſubiectum effectus ipſius virulentiæ, poſſe eſſe & totum, & quamlibet corporis Partem. Nam febris, quæ luis eſt effectus, totius corporis vitium eſt, vnde & cordis, hæc enim lues ſummæ eſt actiuitatis, & contraria non vni parti, ſed omnib. & toti humanæ naturæ, non ſolum facultati naturali, vt quidam nugantur. [Subiectum,] vero non effectus luis, ſed ipſius virulentiæ, in quo propria luis ſubſtantia, ceu in fomite, & principali domicilio reperitur, poteſt eſſe pars multiplex: frequentius tamen iecur affici ſolet, quia hoc malum plerumque oritur ob Veneris vſum, in quo, ratione motus & caloris, pori illius partis recluduntur, vt lues promptum habeat in iecur tranſitum. Sed hoc non eſt perpetuum: lues enim etiam aliam corporis partem petere poteſt: [(omne enim agēs, in paſſum proximum agit:)] vnde interdum cerebrum patitur, dum capitis ob oriuntur dolores, dum item facultas animalis, & principalis, & non principalis languet: interdum afficitur ventriculus, vel lien, poſſunt etiam reliqua corporis partes eſſe putridę, præter ſolum cor, quod ob calorem, denſitatem, & robur, nequaquam pręcipua luis ſedes eſſe poteſt.

Quinto, in definitione dictum eſt, [genitum ex humana ſubſtantia.] Materia enim e qua, eſt ſubſtantia hominis: per quam & contenta & continētia intelliguntur. *Materia luis e qua* [(Spiritus in lue Gallica excluduntur, quia poſſunt pati, & alterari, num autē putreſcere, vt cap. 39. lib. 6. de febribus demonſtrabimus.)] Contenta ſunt ſucci corporis, tum alimentales, tum excrementitij, ut ichor, ſerum, lac, ſemen, &c. Continentia, ſunt partes tum ſanguineę, vt carnoſæ, pingues, adipoſæ; tum ſpermaticæ, ut oſſa, &c.

Poſtremo in definitione dictum eſt, [genitum a ſimili,] ideſt, a lue venerea, quę in partem vicinam quam tangit, alterando agit, ut colligitur e cap. 99. art. med. *Cauſa efficiens.* Hęc ergo lues quę rationem habet efficientis, extrinſecus accedit, non enim hęc ſponte in corpore humano generari poteſt, ut uenenum. [(nil facit ad curationem, ſi quis immodica diligentia, primum luis auctorem inquirere uelit: idem enim eſſet, ac ſi quis quæreret vellet, ouumne prius ſit genitum, an gallina.)] De modis igitur, quibus hęc uirulentia homini accidit, plenius diſſeramus. Homo nondum infectus, luem accipit, vel In utero, vel Extra vterum. In vtero, dupliciter: vel e Semine parentum infectorum, maxime ſi laborent gonorrhoea Gallica; hoc enim ſemen degenerat in calidum innatum peſſimum, vnde lues ſumme maligna, vel ex Alimento, ut ſi mater lue ſit infecta, vel poſt conceptum inficiatur, ſic enim ſanguinem, lue infectum, fętui ſubminiſtrat. Quod ſi homo ſuſcipiat virulētiam extra uterum: ſuſcipit Per concubitum, vel Citra. E concubitu accidit vt plurimum: eo enim pori aperiuntur, partes incaleſcūt, & uirulentia illa facile in vaporem uertitur, qui corporis partes ingreditur. Citra concubitum etiā fit, vt ſi puer lac ſugat, e nutrice infecta, item, ſi puer infectus lac ſugat e nutrice non infecta, eo contactu nutricē poteſt inficere, ſic & per oſculum hoc poteſt contingere, vnde fœmina fœminam inficere poteſt, per linteamina etiam ſudore uenereo, vel ſanie infecta, lues conferri poteſt, ſi quis in ijs dormiat, non enim hoc eſt impoſſibile.

CAPVT II.

De differentijs.

Differentiæ. QVelibet lues, homini cōtraria eſt ſecundū formam: alia ſū Magis, alia minus. Interdū maius eſt uitium ſm formam, quam ſm caliditatē, interdum contra: præterea, interdum eſt minus vitium ſm putredinem, quam ſecundū caliditatem: interdum eſt intenſius uitiū ſm lentorē, quam ſm alias qualitates. Dſiæ ab effectis: lues pōt producere, vel Cauſas, vel Morbos, uel Symptomata. Cauſas producit, uel ſolum Alterando, vel ēt Corrumpendo. Morbus, eſt intemperies, Mala cōpoſitio, uel Soluta vnitas. Simptomata eſt uel actio læſa, vel Exiens mutatū, uel Qualitas mutata. Ratione ſubiecti afficitur uel Totum, ut in febribus, vel Pars, vt in reliquis vitijs, potiſſimum tñ hepar. Materia, e qua, eſt contentum, vel continens. Cauſa efficiens conſideratur uel penes Subſtātiam, & eſſen-

 tiam,

Digitized by Google

POSTERIOR QVINTI LIBRI Sectio,

DE MORBO GALLICO.

CAPVT PRIMVM.

De Nomine, Definitione, & cauſis virulentiæ Gallicæ, ſeu Luis Venereæ.

Nomen. PEr luem Veneream intelligimus id [q̃d habet rationem cauſæ efficientis, non autem effectus, vt febrem, &c.] *Generatio.* In humano corpore ea primũ generari nequit, ſed extrinſecus accedit, & corpus hominis ingrediens contactu id ſuam in ſubſtantiam mutare poteſt: hinc licet ab initio exigua ſit; ſenſim tamen, dum corpus in ſuam ſubſtantiam uertit, augetur.

Definitio. Lues ergo uenerea, [eſt excrementum prẹter naturam a toto genere, potens multifariam lædere hominem, genitum ex humana ſubſtantia, a ſimili.

Excrementum. Dicitur primo [excrementum,] id eſt, contentum excrementitium; ad differentiam continentis, & ad differentiam contenti alimentali: nam etiamſi interdum continens, id eſt, caro, vel os, &c. interdum etiam alimentum, id eſt ſanguis, materia fiat luis; neceſſe tamen eſt, ut tunc & continens, & contentum alimentale in excrementum degeneret.

Prẹter naturam. Secundo, dicitur [prẹter naturam,] id eſt, excrementum prorſus inutile, & morbificum, ad differẽtiam excrementi naturalis, ſeu ſecundum naturam.

Toto genere. Tertio, dicitur [a toto genere,] ad differentiã excrementi, quod quidem præter naturam eſt, ſed non a toto genere, ut bilis excrementitia morbifica: at materia luis ueneræ, cum neceſſario ſit puttida, patet, quod toto genere ſit prẹter naturam. *Species excrementi Venerei.* Porro hæc luis materia ſecundum Speciem poteſt eſſe quodlibet excrementum in corpore hominis; [nimirum ſanguis, pituita, bilis, utraque, ichor, ſerum, lac, ſemen, ſanies; dum ſcilicet in hanc uirulentiam degenerant.] *Vitia.* Hoc autem excrementum in omni lue neceſſario prẹter naturam eſt, ſecundum hæc 4. uitia, ſcilicet ſecundum formam, putredinem, caliditatem, lentorem. Primum enim [forma] luis certa ſui proportione aduerſaria eſt humano corpori, unde non niſi alexipharmacis deleri poteſt. Hinc tamen non ſequitur, quod ſit morbus nouus, a proprietate occulta, omnis enim morbus, aut eſt dyſcraſia, aut mala compoſitio, aut ſoluta unitas: interim cauſa morbi noua generari poteſt, quæ tamen non niſi modo dictos morbos inducere poteſt. Materia luis etiam eſt [putrida,] niſi enim putredo adeſſet, non eſſet malum contagioſum, ut paſſim in Problematis Ariſtotel. teſtatur. Quod ſi uapores ab hac materia putrida eleuentur, & cor petant, (quod tamen fit rariſſime,) febris excitatur. Tum hẹc uirulentia eſt [calida:] unde in corpore exuſtiones apparent, & hinc ægri dolores ac feruores ſentiunt, ſi materia ſit copioſa. *In materia etiam pituitoſa uirulẽta portio calida eſt.* [Hoc tamen notandum, non uniuerſam luis materiam eſſe uirulentam, dum enim fiunt, uerbi gratia gummata, & tumores duriores, uel e craſſa pituita, uel e melancholia; portio huius materiæ uirulenta, ſæpenumero beneficio medicamentorum diſſipatur, remanet uero frigida, quẹ non eſt uirulenta, unde & tumor ille non amplius eſt Gallicus.] Poſtremo hæc materia, neceſſario aliquid [lentoris] habet: ut enim uitium fiat contagioſum, oportet ualidam fieri actionem, & impreſſionem; quẹ cum iuſto fiat tempore, mora opus eſt, & lentore.

Quarto, in definitione dictum eſt, [potens multifariam lẹdere hominem. Vbi duo ſunt declaranda, *Effectus.* primum, quotuplex ſit hæc læſio, deinde, quid in homine lẹdatur; totum ne, an pars; Lues igitur uenerea, producit cauſas morbificas, morbos, &

ſympto-

Digitized by Google

Cauſa morbifica. ſymptomata. Quoad cauſas; dum hæc lues agit in corpus, producit materias morbificas, primum calefaciendo, deinde putrefaciendo, tandem mutando id quod in corpore eſt, in materiam virulentam. Lues enim hęc ſummæ eſt actiuitatis, eiuſque actiones omnes a forma, ceu pręcipuo agente, procedunt; quę tamen forma agit mediantibus inſtrumentis, ſic per caliditatem, calefacit; ſi diu actio perſeueret, materia nõ modo redditur calidior, ſed etiã corrumpitur, & ita alteratur, ut putreſcat, id quod pręcipue fit ratione lentoris, cuius gratia diu agens virulentia, tandem cauſas morbificas, toto genere præter naturam efficit. *Morbi.* Quoad morbos, lues producit dyſcraſias, tum communes, tum determinatas, communes, vt febres, ſi enim virulentia hæc agat in ſpiritus, eoſq; feruidiores reddat, (quod fieri poteſt:) ephemerę oriuntur, ſi fuligines emittat putridas, vt accendantur cordis humores, fiunt putridę, ſi caliditas impertiatur ſolidis, fit hectica. Hinc experientia teſtatur, interdum homines febre correptos; curari non potuiſſe, niſi beneficio alexipharmaci. Intemperiem etiam determinatam producit, ſi enim lues ſatis eſt feruida, inque iecore viget, calidam in hoc dyſcraſiam excitat. Producit ēt morbos in mala compoſitione, vt obſtructiones, tumores, veluti ſunt bubones, gummata, verrucæ puſtulæ, &c. Bubones, ſunt [tumores inflammatorij circa partes adenoſas inguinum; fiunt e ſanguine, ſed permiſſo cum lue venerea.] Gummata, [ſunt tumores duriores, qui fiunt a materia craſſa, ſed ſemper miſta cum lue venerea, & hæc ſi mordacitatis expers eſt, gũmata fiunt ſine vlcere; ſi uero ſit mordax, gummata ſunt cum exeſione & exulceratione, itemq; oſſis corroſione.] Verrucę ſunt [tumores admodum duri; fiunt e materia dura, exigua.] Puſtulæ [fiunt e materia tenuiore, acri & mordaci: vnde ſæpe exulcerationem coniunctam habent.] Verum lues non modo hos in aucta magnitudine morbos producit, verum alios etiã in numero diminuto: vnde interdum accidit caſus dentium, interdum aliqua pars corporis deperditur, vt naſus, &c. Denique luis vi, morbi in ſoluta vnitate excitantur, ideſt, vlcera, quæ tamen vna etiam morbi ſunt in magnitudine imminuta. Si vlcus occupat penem, vocant cariem; ſi pedes, manus, & partes ani, vocant rhagades, in reliquis partibus, ſimpliciter dicuntur vlcera. *Symptomata.* Symptomata a lue plurima, producuntur: potiſſimum dolores, qui varias corporis partes occupant; tinnitus aurium admodum rebellis: gonorrhoea, cum lues agit in vaſa ſeminaria, depilatio, ſeu glabrities, cum lues petit pilorum radices, id eſt, quando lues permiſcetur fuligni, a qua fouentur & generantur pili.

De ſede luis Venereæ. Hæc de effectis luis. Sequitur vt tradamus, [quid nam in homine a lue Venerea lædatur, totumne an pars.] Dicimus ergo ſubiectum effectus ipſius virulentiæ, poſſe eſſe & totum, & quamlibet corporis Partem. Nam febris, quæ luis eſt effectus, totius corporis vitium eſt, vnde & cordis, hæc enim lues ſummæ eſt actiuitatis, & contraria non vni parti, ſed omnib. & toti humanæ naturæ, non ſolum facultati naturali, vt quidam nugantur. [Subiectum,] vero non effectus luis, ſed ipſius virulentiæ, in quo propria luis ſubſtantia, ceu in fomite, & principali domicilio reperitur, poteſt eſſe pars multiplex: frequentius tamen iecur affici ſolet, quia hoc malum plerumque oritur ob Veneris vſum, in quo, ratione motus & caloris, pori illius partis recluduntur, vt lues promptum habeat in iecur tranſitum. Sed hoc non eſt perpetuum: lues enim etiam aliam corporis partem petere poteſt: [(omne enim agẽs, in paſſum proximum agit:)] vnde interdum cerebrum patitur, dum capitis ob oriuntur dolores, dum item facultas animalis, & principalis, & non principalis languet: interdum afficitur ventriculus, vel lien, poſſunt etiam reliquæ corporis partes eſſe putridę, præter ſolum cor, quod ob calorem, denſitatem, & robur, nequaquam pręcipua luis ſedes eſſe poteſt.

Quinto, In definitione dictum eſt, [genitum ex humana ſubſtantia.] *Materia luis e qua* Materia enim e qua, eſt ſubſtantia hominis: per quam & contenta & continẽtia intelliguntur. [(Spiritus in lue Gallica excluduntur, quia poſſunt pati, & alterari, num autẽ putreſcere, vt cap. 39. lib. 6. de febribus demonſtrabimus.)] Contenta ſunt ſucci corporis, tum alimentales, tum excrementitij, ut ichor, ſerum, lac, ſemen, &c. Continentia, ſunt partes tum ſanguineę, vt carnoſæ, pingues, adipoſæ; tum ſpermaticæ, ut oſſa, &c.

Poſtremo in definitione dictum eſt, [genitum a ſimili,] *Cauſa efficiens.* ideſt, a lue venerea, quę in partem vicinam quam tangit, alterando agit, ut colligitur e cap. 99. art. med. Hęc ergo lues quę rationem habet efficientis, extrinſecus accedit, non enim hęc ſponte in corpore humano generari poteſt, ut uenenum. [(nil facit ad curationem, ſi quis methodica diligentia, primum luis auctorem inquirere uelit: idem enim eſſet, ac ſi quis quærere vellet, ouumne prius ſit genitum, an gallina.)] De modis igitur, quibus hęc uirulentia homini accidit, plenius diſſeramus. Homo nondum infectus, luem accipit, vel In utero, vel Extra vterum. In vtero, dupliciter: vel e Semine parentum infectorum, maxime ſi laborent gonorrhoea Gallica; hoc enim ſemen degenerat in calidum innatum peſſimum, vnde lues ſumme maligna, vel ex Alimento, ut ſi mater lue ſit infecta, vel poſt conceptum inficiatur, ſic enim ſanguinem, lue infectum, fętui ſubminiſtrat. Quod ſi homo ſuſcipiat virulẽtiam extra uterum: ſuſcipit Per concubitum, vel Citra. E concubitu accidit vt plurimum: eo enim pori aperiuntur, partes incaleſcũt, & uirulentia illa facile in vaporem uertitur, qui corporis partes ingreditur. Citra concubitum etiã fit, vt ſi puer lac ſugat, e nutrice infecta, item, ſi puer infectus lac ſugat e nutrice non infecta, eo contactu nutricẽ poteſt inficere, ſic & per oſculum hoc poteſt contingere, vnde fœmina fœminam inficere poteſt, per linteamina etiam ſudore uenereo, vel ſanie infecta, lues conferri poteſt, ſi quis in ijs dormiat, non enim hoc eſt impoſſibile.

CAPVT II.

De differentijs.

Differentia. QVælibet lues, homini cõtraria eſt ſecundũ formam: alia tñ Magis, alia minus. Interdũ maius eſt uitium ſm formam, quam ſm caliditatẽ, interdum contra: præterea, interdum eſt minus vitium ſm putredinem, quam ſecundũ caliditatem: interdum eſt intenſius uitiũ ſm lentorẽ, quam ſm alias qualitates. Dñæ ab effectis: lues põt producere, vel Cauſas, vel Morbos, uel Symptomata. Cauſas producit, uel ſolum Alterando, vel ēt Corrumpendo. Morbus, eſt intemperies, Mala cõpoſitio, uel Soluta vnitas. Simptomata eſt uel actio læſa, vel Exiens mutatũ, uel Qualitas mutata. Ratione ſubiecti afficitur uel Totum, ut in febribus, vel Pars, vt in reliquis vitijs, potiſſimum tñ hepar. Materia, e qua, eſt contentum, vel continens. Cauſa efficiens conſideratur uel penes Subſtãtiam, & eſſentiam,

Digitized by Google

tiam, vel penes Originem, quantum ad eſſentiam, eſt differentia ſecundum Magis, & Minus; alia eſficacior alia, &c. Quoad originem, extrinſecus accedit, idque vel In vtero, vel Extra vterum.

CAPVT III.

De ſignis.

Signa generalia, luis tam in corpus agentis.

SIgna luis, alia ſunt Generalia, alia Specialia. Generalia, indicāt luem vel manifeſtam, vel in corpore Latitantem. Si manifeſte agat lues; indicatur ex affectis, q̃ ſunt Symptomata, & Morbi. Symptomata ſunt, dolor pruriginoſus, ob luis acrimoniā: præterea dolor vlceroſus: [(pruriginoſus ſpectat magis ad partes extimas; vlceroſus ad intimas: cum.n. materia luis ſit viſcida & lenta, non ita fluxilis; plurima eius portio in partibus intimis detinetur, & dolorem vlceroſum facit.)] Indicatur etiam e dolore, qui potiſſimum circa veſperam cruciare incipit, hæc.n. eſt hora, in qua moueri incipit materia melancholica, quæ ſæpenumero in lue Venerea adeſt, cum ſit materia putrida, calida, & exuſta: per noctem ergo dolor intenditur, quia humor exuſtus non ita facilem tum diſſlatur, ob frigus noctis, poroſque clauſos; ob Lunæ et quę humoribus dominatur operationem; tum quod natura quietior materiam tunc digerere nititur, ut Auicennas docet capite quarto, tract. primo. fen. 2. libro quarto. Poteſt vero & alius humor cum lue interdum permiſtus eſſe, qui in die magis affligat. Sæpe magis cruciantur partes intermediæ: nam lues promptius agit in partes carnoſas, in muſculos, quam in tendines, in ligamenta, inque partes ad articulos ſpectantes. Indicatur etiam e gonorrhœa, non tamen qualibet: [(nam quædam γονόῤῥοια citra luem Gallicum oriri poteſt.)] ſed ſatis fœtente, quia lues eſt putrida: color ipſius vergit ad liuiditatem, interdum ad nigredinem; nam lues eſt materia exuſta: non eſt cum tolerantia ægrotātis; materia enim ſeminalis quæ partium ſpermaticarum alimentum eſſe debebat, ob prauitatem egreditur, contra gonorrhœa e copioſo ſemine orta, fit cum tolerantia: maximeque lues indicatur, ſi gonorrhœam non præceſſit coitus immoderatus, quem alias citra luis ſuſpicionem gonorrhœa ſequi poteſt. Indicatur etiam e caſu pilorum, ſiue congenitorum, ſiue poſt genitorum, ſiue omnium: lues enim ſub malignitate & acrimonia pilorum radices abradit, permiſtaque fuliginibus, e quibus pili generantur, facit vt hę nequaquam idoneum ſint pilorum alimentum.

Signa generalia, morbi Gallici latentis.

Indicatur præterea e febre, quæ ſolet circa veſperam exacerbari: cauſa e dictis patet. Indicatur e tumoribus, bubonibus, &c. e caſu dentium: præſertim ſi non fuerit prægreſſum venenum, quod potuerit gingiuas abradere. Indicatur e carie, e ſciſſuris in manibus, & pedibus, & circa anum. Præterea e pręgreſſis, cauſis, verbi gratia, ſi pręgreſſus ſit coitus, ſiue aliæ cauſæ, de quibus ſupra. Indicatur etiam e iuuantibus: quando vitium, ſiue ſit febris, ſiue aliud, non cedit niſi alexipharmacis.

Quod ſi lues in corpore latitans: [(annos enim aliquot nonnunquam delireſcit:)] ob exiguā copiam non agat; cognoſci debet, & Ante curationem, & Poſt curationem. Ante curationem, prudens medicus obſeruabit, num caries illico ſit orta poſt coitum, necne. Quibuſdam enim qui mane vtuntur venere, circa veſperam caries erumpit; & tunc coniiciendum eſt, luem adhęſiſſe peni in coitu, & hunc exulceraſſe, non autem penetraſſe in corpus, & hi non ſunt cruciandi decocto quaiaci. Quidam uero non illico poſt coitum corripiuntur carie ſed demum poſt triginta, vel quadraginta dies, & tunc ſtatuendum eſt in corpore latitare luem, & e coitu vapores in iecur, inque partes intimas penetraſſe; deinde poſt aliquot dies, luem tranſmiſſam eſſe ad penem, & vlcuſcula excitaſſe. Poſt curationem etiam cognoſcendum eſt, num lues toto ſit victa, necne. Iudicatur autem latitare adhuc virulentia, ſi caries quidem curata eſt, ſed cum difficultate; idque magis, ſi poſt vlceris curationem remaneat aliquis tumor, & durities. Præterea, ſi gonorrhœa ſit, citra immoderatum coitum; ſignum eſt, vaſa imbecillia eſſe facta, non ob nimium coitum, ſed potius ob malignitatem materiæ venereæ: inſuper lues poſt curationem relicta eſſe cognoſcitur, ſi eius effecti, hoc eſt, morbi & ſymptomata non prorſus abolentur: item ſi homo poſt concubitum, etiamſi coitu vtatur ſumma cum prudentia, vlcera tamen in pene accipiat; ſignum enim eſt relictæ luis. Idem cognoſcitur, ſi cura non fuit diligens, & ſi breuis; ver. g. per 15. dies, &c.

Nū lues e toto ſit curata.

Signa ſpecialia. Formę.

Sequuntur iam ſigna ſpecialia differentiarum. Differentiæ formales ſumuntur ab excremento lædente ſecundum magis & minus, penes formam, quantitatem, putredinem, caliditatem, lentorem, quæ omnes differentiæ cognoſcendæ ſunt. Quoad formam: cognoſcendum an ſit ſummæ actiuitatis, necne? Summæ autem eſt actiuitatis, ſi patiens infœlix vnico tantum congreſſu infectionem eſt lucratus: item, ſi citra coitum: præterea, ſi cito incipit lædere; ſic enim noui quoſdam, qui poſt menſem a contracta lue, ſymptomatibus fuere afflicti ſæuiſſimis: ſummæ etiam actiuitatis ſignum eſt, ſi non adeſt tolerantia. Exigua actiuitas contrarijs arguitur. Quoad vitium ſecundum quantitatem; cognoſcitur lues vehemens, ſi totum corpus, pluresve eius partes occuparit: contra, ſi pauciores. Quoad putredinem: inſignis putredo cognoſcitur e gonorrhoea admodum fœtente, ex vlceribus fœtentibus, e putrida febri. Caliditas valde vehemens cognoſcitur, a doloribus acerbis, ex ardore in gonorrhoea, e pruritu, e feruore in locis affectis, ſiue ſint vlcera, ſiue alia vitia. Lentor vehementior iudicatur, pro ſymptomatum perſeuerantia, licet enim ſymptomata ſint exigua, difficulter tamen cedunt, ratione lentoris.

Effectorū.

Differentiæ ab effectis, num ſcilicet lues excitarit morbos, an ſymptomata; & quale ſint morbi, qualiave ſymptomata, cognoſcuntur e proprijs ſignis, v. g. ſi ſit febris, cognoſcitur e ſignis febris: ſi bubo, e ſignis bubonis, &c.

Subiecti.

Differentiæ a ſubiecto. Subiectum, vel effectui luis, vel ipſi lui ſubijcitur. Effectui ſubijcitur totum corpus, aut pars corporis. Totum ſubijci effectui, cognoſcitur e febre, equè macie totius: partem vero e vitijs determinatis; vt, ſi gonorrhoea adſit, cognoſcitur locus affectus. Subiectum ipſius virulentiæ, eſt pars interna vel externa; Externa oculis conſpicitur. Interna poteſt eſſe ventriculus, iecur, lien, cerebrum, & in fœminis vterus. Si eſt ventriculus; lues forſitan ex oſculo infectę excitata eſt, præſertim ſi illico homo bibit, vel comedit; tunc enim vitia luis e chylo potiſſimum emanant, & querela eſt de læſa χο[illegible], circa ventriculum. Iecur luis fomes eſſe cognoſcitur, ſi malum originē duxit e coitu; ſi bubo ſit circa

Digitized by Google

inguen dextrum: ſi etiam reliqua ſymptomata magis pertinet ad dextram partem: porro num ſi ſanguificatio læſa eſt: [(quæ tunc læditur, non læſa facultate, ſed ob errorem externum, id eſt, ob præſentiam luis: quamuis interdum etiam poſſit coniungi morbus iecinoris, ſed hoc extra propoſitum;)] Si lien ſit fomes, cognoſcitur lienis tumore; e bubone in inguine ſiniſtro, reliqua etiam ſymptomata ſiniſtram partem magis vexant: præterea indicatur e mali contumacia: ſi lien male habet, non poteſt expurgari excrementum melancholicum, quod vbi lue inficitur, ęgerrime extirpari poteſt. Si cerebrum luis eſt domicilium: (quod ego aliquãdo obſeruaui:) malum incipit e pannis infectis applicatis capiti; pręterea cognoſcitur dolore, & reliquis noxis, quæ primum occupant caput, hinc e doloribus articularibus, dum potiſſimum hi dolores a capite prodeunt lue affecto. Vterus denique fomes luis eſſe cognoſcitur e ſuppreſſis menſibus, vel etiam nimium fluẽribus poſt coitum, e gonorrhœa, ex vteri doloribus, e moleſtia circa mammas, quæ vtero conſentiunt, e carie circa pudenda.

Signa differentiarũ a materia e qua. Differentiæ a materia ex qua. Hæc materia eſt Contentum, vel Continens. Si eſt contentum alimentale, cognoſcitur e difficili tolerantia, quia corpus non nutritur, cum alimentum ſit infectum: ſi autem ſit excrementitium, non ita difficilis eſt tolerantia: quæ autem ſint excrementa, id eſt, num ſint biliofa, pituitoſa, vel melancholica, cognoſcitur e proprijs ſignis: verbi gratia, ſi ſit materia melancholica, ſigna aderunt dominantis melancholiæ, & malum erit contumaciſſimum. Quoad continentia, num ſit pars carnoſa, an pinguis, an ſeminalis, vt oſſa, facile cognoſcitur.

Signa cauſæ efficient. Quoad cauſam efficientem, cognoſcendum eſt, an lues originem duxerit, vel in vtero, vel extra vterum, quod e relatione aſſidentium, & patientis facile cognoſcitur. Si enim infans, verbi gratia, in lucem editus, corripiatur hac lue, nec aliquid extrinſecus contigerit: tunc ſane in vtero contracta erit lues. Num vero orta ſit e ſemine, an vero poſt conceptionem ex alimento matris, facile ſciri poteſt: nam ſi parentes fuerunt infecti lue venerea, e ſemine malum eſt contractum. Si extra vterum, facile cognoſcitur, an per coitum, an cauſa lactis, an cauſa nutricis, an per annos, e relatione aſſidentium, & ægrorum.

CAPVT IIII.

De præſidijs.

Indicationes. Etiamſi lues aliqua e parte experientia, & ſine methodo curetur, plurimum tamen per indicationes, & methodũ amouetur. Præſidia ergo deſumenda ſunt e luis eſſentia, nimirum ab excremento, a læſione, ab homine, nõ a cauſa efficiente, quæ externa eſt: nec a materia e qua, ſi enim hęc iam in luem mutata eſt, ſufficit indicationes ſumere a lue genita, id eſt, ab excremento venereo: ſi vero luem nõdum eſt conuerſa, huic occurrimus, dum toti prouidemus: verbi gratia, ſi fiat ex humore, humore eſt euacuandus. Sufficit ergo a tribus, in definitione propoſitis, petere indicationes.

1. Ab excremento. Quoad excrementum; quatenus toto genere eſt præter naturam, indicat remedium eradicans, id eſt, prorſus euacuans, vt patet ex Gal. cap. 6. lib. 13. meth. Quatenus autem obtinet proportionem, quæ eſt domicilium formę contrariæ, indicat alexipharmacum. Ratione putredinis, ſi excrementum hoc putrefactum eſt, ea quoq; de cauſa toto genere eſt præter naturam, & eradicans indicat: ſi vero tum demum putreſcit, indicat refrigerans, & ſiccans, nam calor extraneus, & humiditas, cauſæ ſunt putredinis. Ratione caliditatis, indicat frigidũ. Quatenus lentum excrementum, indicat detergens. Hęc ſunt vitia, quæ neceſſario inſunt excremento. Interdum vero euenit, vt excrementum hoc ſit craſſum, vnde attenuans indicat: interdum eſt durum, vt in lue melancholica contingere poteſt, cum indicat emolliens.

2. A læſionibus. Quoad lęſiones: variæ indicationes ſumi poſſunt, pro varia læſione: de quibus in proprijs capitibus: v. g. ſi læſio fuerit febris, oriuntur indicationes febriles, &c. quas in curatione harum lęſionum non negligemus.

3. Ab homine. Quoad hominem, indicationes ſunt ſumendæ, vt homo ſecundum varias partes eſt ſedes luis venereæ: interdum ſcilicet ſecundum ventriculum, quandoque ſecundum iecur, lienem, cerebrum, vel vterum. Horum igitur viſcerũ calidum innatum, ratione craſeos, indicat calidum, ratione ſubſtantiæ, indicat alimentum. Proportio horum viſcerum, requirit ſimiles: vt hepar hepaticum, &c. Totum autem corpus humanum, ratione virtutis indicat alimentum. Cęterum, cum non poſſimus occurrere, vel virulẽtiæ, uel læſioni, uel homini, ſiue ſecundum totum, ſiue ſecundum partem, niſi toti ſit proſpectum: ideo toti occurrimus: dum idque uarie, pro uaria totius conſtitutione: dum enim corpora ſunt impura, nec alexipharmacis, nec topicis, nec alimentis occurrendum.

CAPVT V.

De præſagijs.

Prognoſtica. Doctrina prædictionum dependet a vi Rerum præter naturã, & a virtute. Quoad res præter naturã, conſiderare oportet vehementiam, & luis, & ſymptomatum. Quoad luem, ſat eſt, ſi digrediamur circa vehementiã luis genitę, nõ generantis: lues.n. generans, eſt ſignũ vehementiæ luis genitæ, vt ſi quis accipiat luem a vehementer infecta, tunc affectio vehemens in fœmina, eſt ſignum vehementię luis genitę in homine. Quantum ergo ad vehementiam, ratione dignitatis hęc deſumitur a nobilitate partium: minor.n. eſt vehementia, ſi lues obſideat lienem, intenſior ſi ventriculum, adhuc intenſior ſi iecur, adhuc magis, ſi cerebrum, & in fœminis intenſior eſt, ſi vterum, quam ſi lienem detineat. Vehementia ratione eſſentię maior eſt, prout luis forma eſt maioris actiuitatis: (quod vt cognoſcatur, docuimus:) item, prout lues magis eſt putrida, calida, lenta, craſſa, dura: item, ſi excrementum prodijt a materia melancholica, uel a materia alimentali: in hac.n. maior eſt receſſus a naturali ſtatu. Vehementia facultatis locum habet, ſi lues adeo ſit intenſa, vt aboriantur conuulſiones, lypothymiæ, pulſuum infirmitas, ſyncope, & proinde difficilis tolerantia, hoc potiſſimum fit ſi uirulentia ſit alimentalis, & ſi partes ſint exquiſiti ſenſus. Quo ad luis effectus, in ſingulis triplicem hanc vehementiã conſiderare oportet, ſiue ſint morbi, ſiue ſymptomata, ut febris, dyſcraſia iecoris calida, obſtructio, tumores, caſus dentium, ulcera: u. g. ſi in lue ſit ulcus pulmonis, ſumma eſt uehementia ratione dignitatis, &c. Quantum ad uirtutem, bene ſperandum, ſi ea eſt robuſta, id eſt, ſi corpus eſt boni tempera-

 menti,

Digitized by Google

menti, boni habitus, in florente ætate, & facile ſuſtinere poteſt præſidiorum materias: contra, ſi virtus debilis.

CAPVT VI.

De parte curationis chirurgica

τὰ χειρουργικὰ Phlebotomia.

IN curatione luis curabilis, primum dicendum de materia chirurgica, ratione totius. Probatur ergo venę ſectio, ſi ſanguis habet rationem, vel cauſæ principalis, vel cauſæ ſine qua non. Cauſę principalis rationem habet; dum lues generatur e ſanguine, dum præterea corpus lue affectum, morbo ſanguineo, vt inflãmatione laborat. Rationem habet cauſæ ſine qua non: ſi hæc & reliqua mala, non ſint orta e ſanguine, ſed ex alia materia. Ea autem copia ſanguinis detrahenda eſt, qua peccat, & confertim, ſi uires permittant: citiſſime enim lues extirpanda, & proinde ſi ſanguis hoc impediat, ſane confertim eſt euacuandus, dummodo vires non prohibeant, vel etiam ipſa lues, inguina petens. Nam experientia comprobatũ eſt, interdum per bubones ſuppuratos & apertos, luem e toto eſſe extirpatam, vt non opus fuerit alia medicatione. Motus ergo luis ad inguina, prohibet venæ ſectionem. Hinc medicus prudens, ſi inguina videt intumeſcere, nullam euacuationem molietur; ſed obſeruabit, num tumor ad maturationem deueniat, necne. Si producitur ad maturationem beneficio vel naturæ, vel medicamentorum, de quibus ſuo loco; permittẽdum eſt, vt locus aperiatur. Quod ſi e loco aperto ſanies, egrediatur; ſumma prudentia medicus animaduertet, num hæc vacuatio per inguina, ſit futura ſufficiens, necne. Sufficientem cognoſcit; ſi malum ſit recens, ſi non coniuncta alia ſymptomata, ſi copioſa effluat materia. Quod ſi ex oppoſitis iudicetur vacuationem per inguina nõ ſufficere; eodem tempore vena ſecanda eſt; nec enim lues tunc prohibet. Ne tamen materiæ impetus tollatur; id animaduertendum, vt variæ ſecentur venæ, pro varia ſubſiſtentia. Si enim ſubſiſtentia fuerit in capite, ſecanda eſt cephalica, modo dextra, modo ſiniſtra, prout affectio dextram, vel ſiniſtram partem occupare videbitur. Si in ventriculo aut iecore; baſilica dextri lateris aperienda: ſi in liene baſilica lateris ſiniſtri, ſi in vtero; ſaphena tundenda. Quod ſi bubo ſint præſens, ſi adeſt ſpes ſuppurationis, infimas venas ſecare oportet: ſi ſpes ſuppurationis nulla reſtet, reſpiciendum eſt ad ſubſiſtentiam circa iecur, & baſilica dextra ſecanda.

Cauteria.

Quoad Fonticulos, ratione totius: ſi lues ſit contumax, nec medicamentis cedat: non improbatur vſus fonticulorum, quo lues perpetuo euacuetur. De loco vero: ſi fomes fuerit caput: excitentur vlcera in brachijs: ſi iecur, ventriculus, lien, vterus; in cruribus.

CAPVT VII.

De medicamentis communibus ratione totius.

τὰ φαρμακευτικά.

MAteria medicinalis, reſpicit vel totum, vel Luis virulẽtiam, vel effectus, id eſt, morbos & ſymptomata. Medicamenta quæ reſpiciunt totum, ſunt Lenientia, Præparantia & Purgantia. Roborantia hic non habent locum, quia hæc reſpiciunt fomitem, & locum determinatum. Lenientia debent eſſe varia, prout varia eſt ſuperfluitas. Si ergo lues eſt calidior, & biliosa; cauendum [a hiera;] contra ſi lues ſit pituitoſa; ſi uentriculus, & primi ductus pituita repleti ſint, licet vti [ſpeciebus hieræ.]

primũ reſpiciẽna. Totum. Lenientia.

Præparantia quoque variant, vt pro varietate materię præparandæ: hæc tamen ſimul reſpicere debent vitia luis, ſecundum formam, putredinem, caliditatem, lentorem, & interdum etiam duritiem: pręſtat enim eodem tempore ad exitum præparare materias, & virulentas, & non virulentas. Sic ergo propter formam luis, ſi materia præparanda ſit calida, cum ſyrupis miſceri poſſunt, [acetoſa, vel acidum citri, vel quinque folium, vel capillus Veneris, vel ſonchus; [ſi materia ſit frigida; potius miſcenda ſunt, [meliſſa, cortex citri, ſem. citri.] Propter luis putredinem permiſceri poſſunt, [acetoſa, acidum citri, acetum, & adiantum:] & hæc potiſſimum, ſi materia præparanda fuerit calida, quod ſi non ſit inſigniter calida; ſiccis licet occurrere, etiamſi non ſint frigida, vt eſt [agrimonia, ceterach.] Propter caliditatem virulentiæ, permiſcere oportet [cichoracea:] quod ſi adhuc ſit calidior, permiſcere licet [violas:] ſi adhuc intenſior calor] lactucam & nymphæam] miſcebimus. Ratione lentoris, permiſcendum eſt [hordeum, & oxymel ſimplex:] ſi viſcidior materia, licet aſcendere [ad oxymel compoſitum, ad hyſſopum, Praſſium.] Hæc cum vim habeant attenuandi, etiam materiæ craſſiori occurrunt. Si materia ſit dura: permiſceri debent, quæ conficiuntur [e pomis, boraginæ, bugloſſo, liquiritia, althęa, & malua.] Ex his variæ remediorum formulæ præſcribi poſſunt: verbi gratia, ſi materia calidior ſit præparanda, & annexa ſit luis durities. [recipe ſyr. de ſucco acetoſæ, acetoſi ſimpl. de liquiritia, ana dr. ij. aquæ hordeaceæ, alteratæ cum acetoſa, endiuia, boragine, & altheæ vnc. iiij. v. vel vj.] Hic decocti quantitas multum ſuperat quantitatem ſyruporũ, quia materia præparanda eſt calida: ideoque dulcia, quę facile bileſcunt, & calorem concipiunt, parce miſcemus.

Præparantia.

Purgantia varia eſſe debent, pro diuerſitatem ſucci purgandi. Quoniam ergo in lue venerea, ob caliditatem, & exuſtionem, potiſſimum vigent ſucci atri: maxime probantur medicamenta, confecta [e polypodio, epithymo, helleboro nigro; vnde practici commode pilulas cochias cum helleboro exhibent.] Notandum autem in lue opus eſſe purgatione diligenti, & exacta, cum enim lues hæc per omnes regiones euacuetur; maxime in vaporem verſa, per poros cutis: ſane humores in corpore exiſtentes, & hanc luis vacuationem impedientes, diligenter ſunt educendi. Bene ergo faciunt illi practici, qui etiam ſyrupis compoſitis vtuntur, & repetita purgatione: laudantur etiam illi, qui ſingulis decem diebus, dum patiens decocto vtitur, purgantia exhibent. Syrupi compoſiti hæc poteſt eſſe formula: [recipe ſyr. de fumar. compoſ. de polypodio ana vnc. j. ſ. decocti boraginis, hordei, endiu. vnc. iij. Miſc. pro ſyrupo:] Si deſideretur ſyr. comp. magis efficax; [addantur decocto, ſenæ drac. ij. Hi autem ſyrupi cõpoſiti, exhibendi ſunt poſt primam purgationem, id eſt, inter primam, & vltimam purgationẽ, vt ſit interuallum 8. aut 10. dierum. Exhibeantur diebus alternis: intermedijs vero diebus, propter caliditatem purgantiũ, & luis, poteritis exhibere decocta e

Purgantia.

reſtige-

Digitized by Google

refrigerantibus, [e cichoraceis, & ſimilibus.] Si enim corpus ægre ferat medicamenta calida, expedit alternis diebus vti ſero lactis. Præterea eo die quo purgans ſumitur, decoctum ligni intermittendum eſt: ne natura eodem tempore diuerſis moribus affligatur.

CAPVT VIII.

De Medicamentis Gallico morbo proprijs; tum Alterantibus, tum Vacuantibus; & primo de eorum viribus.

Medicamenta reſpicientia Luem. Alterantia, & Vacuantia.

DIctum hactenus eſt de medicamentis totum reſpicientibus: ſequuntur ea quæ reſpiciũt luem: & hæc ſunt Alterantia, aut Vacuantia. Alterãtia, alterant qualitate Recondita, vel Euidente. Si recondita; reſpiciunt luis peccatum ſecundum formam: ſi euidenti; aduerſantur lui, vt peccat ſecũdum putredinem, caliditatem, lentorem, & quandoq; duritiẽ. Vacuantia, vacuant, vel impellendo expultricem, vel roborando expultricem, vel attrahendo, idq; aut ratione caloris, aut ratione ſimilitudinis. Quæ attrahunt ratione ſimilitudinis, inimica ſunt homini, & amica lui: ideoque ijs nõ eſt vtendum, niſi ſumma ſit neceſſitas: potius autem reliquis vtendum. Porro materiæ alterantes, & vacuantes, ſunt: [guaiacum, ſalſa, china, ſaſſafras, hydrargyrum & antimonium.]

Guaiacũ

Guaiacum] ſecundum formam ſimile eſt naturæ humanæ: eſtque ſimile facultati alteratrici, facitque vt hæc melius agat in materias morbificas, ſimile etiam eſt facultati expultrici. Calidum, & ſiccum eſt in gradu ſecundo: tenue eſt, ita tamen, vt etiam particeps ſit alicuius craſſitiei, ad differentiam ſalſę: eſt etiam pingue, acre, & bene odoratum. Ex his facultates guaiaci facile colligi poſſunt: quia enim formam habet naturę humanæ ſimilem, ſua alteratione ita roborat alteratricem (non enim luem alterat:) vt alteratrix robuſta reddita, adimat luis actum ſecundum: vt licet non euacuetur lues, operari tamen nequeat: ſicut & adamas magneti actum ſecundum adimit. Præterea guaiacum per formam ſuam, ita roborat expultricem, ut luem expellat: (guaiacum non expellit.) Tum guaiacum propter calorem, habet vim reſoluendi, & imminuendi luem: per ſiccitatem corrigit putredinem: per tenuitatem attenuat: per pinguedinem emollit; quin etiam nutrit: per amaritudinem abſtergit, per acrimoniam irritat expultricem: per ſuauem odorem, ſpiritus reficit. Notandum autem corticem eſſe ſicciorem, & magis conferre quam lignum, ſi lues eſt vehementioris putredinis, in reliquis lignum eſt anteponendum cortici.

Salſa pariglia.

Salſa parilla,] ſecundum formam ſimilis eſt naturę humanæ: in qualitatibus actiuis eſt temperata, nequaquam calida; quia nec ſalſa eſt, nec amara, nec odorata, & quod magis, nec dulcis: vt hinc pateat, ſi a temperie recedat, potius ad frigidum vergere: ſicca autem eſt in fine ſecundi, id eſt, in tertia ſecundi gradus manſione, nam euidentiſſime ſiccat, vt ad tertium pene gradum accedere videatur. Præterea eſt medicamentum tenuiſſimum, & quidem ita tenue, ut nullius aſtrictionis ſit particeps, ad differentiam guaiaci; habet enim omnes partes tenuiſſimas & vniformes. Caret pinguedine, amaritudine, acrimonia: odoris etiam expers eſt. Ex his facultates ſalſæ colligi poſſunt. Secundum formam, ſalſa poſtponenda eſt guaiaco, licet enim forma vtriuſque ſimilis ſit naturę humanę; guaiaci tamen forma maiori eſt actiuitatis, & facultatem naturalem magis roborat. Quoad temperiem; ſalſa in qualitatibus actiuis magis eſt efficax, & magis luis caliditatem caſtigat, quam guaiacum, immo guaiaci calor, potius auget calorem luis. Ratione ſiccitatis, ſalſa magis iuuat, quam guaiacum, quia magis corrigit luis putredinem, eſt enim ſiccior. Salſa etiam propter tenuitatem guaiaco eſt anteponenda: citius enim luem penetrat, vt ſit vehiculum ligni, unde quidam recte in doloribus Gallicis intenſioribus, potius occurrunt ſalſa, quam guaiaco. Quatenus autem expers eſt aſtrictionis, nocet calido ventriculi innato, videlicet diſſipando: vnde quidam nugantur ſalſam inimicam eſſe ventriculo ratione formæ. Quatenus caret pinguedine; non emollit, nec nutrit. Prout caret amaritudine, & acrimonia, nec abſtergit, nec irritat expultricem, vt & ſic guaiaco ſit poſtponenda. Poſtremo cum ſit citra odorem; ſpiritus non recreat.

China.

[China] ſecundum formam ſimilis eſt naturę humanę, quamuis ſit poſtponenda guaiaco. In actiuis qualitatibus eſt temperata, quia nec ſalſa, nec amara, nec acris; ſubobſcura tamen dulcedine donata videtur, qua cum ſalſa careat, fit, vt minus ad frigidum vergat china, quam ſalſa. Sicca eſt in primo; vnde corpora emaciata eam melius ferunt. Tenuis eſt; ita tamen, vt etiam alicuius denſitatis ſit particeps, ad differentiam ſalſæ. Eſt pinguis. (dum bona eſt.) citra amaritudinem, acrimoniam, & odorem. Hinc ratione formæ, guaiacum eſt valentius alexipharmacum, quam china, tamen, & china, ęquales eſſe videntur. China per temperiem in actiuis qualitatibus, corrigit luis caliditatem; minus tamen quam ſalſa. Per ſiccitatem corrigit luis putredinem, ſed minus quam guaiacum, minus etiam quam ſalſa. Propter conſiſtentiam minus penetrat, quam ſalſa; quę tenuitate vincit reliqua omnia. Per pinguedinem magis emollit, & magis nutrit; vt hac ratione omnibus reliquis alexipharmacis anteponatur. Quatenus amaritudine, acrimonia & odore caret, poſtponenda eſt ligno.

Saſſafras

[Saſſafras,] ſecundum formam, eſt medicamentum ſimile naturæ humanę, calidum & ſiccum in fine ſecundi, tenue, non pingue, leuiter amarum, acrius ligno, & ligno etiam odoratius. Minus ergo roborat facultatem naturalem, quam guaiacum: quia ratione formę amicum quidem eſt naturæ humanæ; non tamen ita vt guaiacum. Per caliditatem reſoluit, ſed nocet augendo calorem luis. Per ſiccitatem ſtrenue corrigit putredinem. Per tenuitatem attenuat, & penetrat. Cum autem pinguedine careat, non alit, nec emollit. Per amaritudinem detergit, ſed minus quam guaiacum. Per acrimoniam irritat expultricem. Per odorem, ſpiritus reficit. Ratione ergo ſiccitatis, & odoris, ligno anteponitur.

Hydrargyrũ ad luem contumaciſſimam eſt efficacius è prædictis. Sæpe autem vires non admittit.

[Hydrargyrum] venenum eſt, & ſecundum formam humanę naturæ aduerſatur. Secundum temperiem frigidum eſt, non ſiccum. Id in primis explicandum, qua ratione luem veneream euacuet. Non id facit per modum attractionis: licet enim applicetur, & inungatur cruribus; per os tamen fit euacuatio. Statuendum ergo quod fiat per modum impulſionis. (non enim datur tertium.) Expultricem ergo partium facultatem, hydrargyro vel roborari, vel irritari neceſſe eſt; hydrargyrum autem, quia venenum

Digitized by Google

eſt, non roborat, ſed irritat: ſimilia roborant, vt guaiacum, &c. Sic ergo hydrargyrum, & facultati expultrici infenſum eſt, & potiſſimum neruoſis partibus, propter temperamentum frigidum, quo facultas ipſius, ceu inſtrumento, calidum innatum exiguum neruorum, facile oppugnare poteſt. Hinc practici in malis neruorum, non vtuntur hydrargyro ad luem Veneris expugnandum. Hinc etiam omnes artifices, qui hydrargyrum tractant, licet natura robuſti ſint, neceſſario tamen ſecundum neruos afficiuntur, & vt plurimum poſt 3. vel 4. annos, tremoribus, & alijs neruorum noxis corripiuntur. Cum ergo hydrargyrum, expultrici potiſſimum neruorum maxime ſit infenſum, neruique a cerebro ducant originem: fit vt hydrargyrum ſua forma, mediante frigiditate, ita agat in neruos, vt & cerebrum compatiatur. Vi ſcilicet frigiditatis hydrargyri, lues ad caput ſurſum impellitur per modum repercuſſionis; & dum ſic perducitur in caput non in ſubſtantiam cerebri; cerebrum, ob ſuum robur, non permittit ſuſcipi frigidum: vnde expultrix cerebri (quæ ſanitatis tempore cerebri excrementa craſſa per os euacuat:) valde irritata ſurgit, & non ſenſim, ſed magno impetu, materiam ad fauces, ad venas linguæ, & ad gingiuas propellit, vt per os excernatur; vnde etiam tumor illarum partium ſequitur.

Stibium. [Antimonium] vehementer purgat, per vomitum, & ſeceſſum: ſed quantum ego experientia colligere potui, rariſſime luem ſuperat. Vt, mea ſententia, ab eius vſu in lue prorſus ſit deſiſtendum.

CAPVT IX.

De vſu guaiaci.

Vſus prædictorum medicamentorum.

POrro edocendum videtur, quomodo & Guaiacum, & Hydrargyrum, vſurpari debeant. De guaiaco quinq; dicenda: primum, quomodo cum reliquis medicamentis miſcendum: ſecundo, quæ debeat eſſe quantitas: tertio quis modus: quarto, quando hoc medicamentum ſit exhibendum: quinto, vbi adminiſtrandum. Quæ ergo cum ligno [permiſcentur,] vel ſunt Adiuuãtia, quæ faciunt, vt guaiacum cito vincat luem: vel Corrigentia, quæ faciunt, vt tuto, & cum iucunditate vincat. Adiuuantia, vel ſunt Alexipharmaca, vel Non & vtraque reſpiciunt aut Luem, aut Subiectum luis. In lue, varia ſunt vitia. Formæ luis, ita aduerſatur ligni forma, vt ad roborandum ſimpliciter expultricem, quo luem expellat, cæteris alexipharmacis non habeat opus; nil enim maioris eſt actiuitatis, quam guaiacum. Sed quatenus euacuatio nõ fit ſimpliciter, verum ad loca determinata; varia miſceri poſſunt iuuantia, prout expultrix euacuationem tentat, eaque diminuta eſt. Si enim natura tenet uacuationẽ diminutam per aluum; poſſunt lenientia, & leuiter ſoluentia miſceri, vt ſcilicet cum decocto exhibeantur, [mellis roſ. ſol. vel ſyr. de polypod. vnc. ij.] Nec eſt, vt quis dicat, hunc eſſe motum contrarium: falſiſſimum enim eſt, quod nonnulli pro axiomate habent, guaiacum expellere luem per ſudorẽ: roborat quippe expultricem cuiuslibet partis, & pro inde etiam expultricem ventriculi, ac inteſtinorum. Quod ſi ex aluo concluſa, & ſudore, cognoſcamus expultricem ad partes cutaneas expellere: non debemus ſoluentia cum guaiaco miſcere, ſed ſudorifera; [vt carduum benedictum.] Sic cauſa lotij, ſunt miſcenda [ſem. melon. adiantum, capillus Veneris, ceterach. fenic. aniſum.] Et hęc de vitio luis ſecundum formam. Ratione putredinis, cum guaiaco miſceri poſſunt, [ipſius cortex, ſalſa, ſaſſafras.] Ratione caloris, lentoris, interdum etiam craſſitiei, ac duritiei, diligentes nos eſſe oportet. Ob luis calorem, miſcetur [ſalſa, & china.] Ob lentorem, guaiacum non eget miſtione cæterorum; magis enim reliquis eſt amarum. Ob craſſitiem, quæ interdum adeſt, miſcentur, [ſalſa, & ſaſſafras:] Ob duritiem miſcetur [china.] Hęc de adiuuantibus, luem reſpicientibus. Quoad ſubiectum luis; ſi hoc ſit proximum, vt verbi gratia vẽtriculus, aut iecur; guaiacum non eget alijs; ſed tenuitate propria, in luis ſedem permeare poteſt; at ſi remotum ſit ſubiectum; miſcentur [ſalſa, & ſaſſafras] vt ſi lues in capite ſedem habeat. Hæc de adiuuantibus alexipharmacis.

1. Quæ cum ligno ſint permiſcenda. Adiuuãtia alexipharmaca. 1. Ratione luis. 2. Ratione ſubiecti.

Adiuuãtia, nõ alexipharmaca.

1 Sunt verò, & alia adiuuantia, non alexipharmaca, quæ ſpectãt, vel Luem, vel Subiectum luis. In lue hic non conſideramus formam, quia hanc ſola alexipharmaca reſpiciunt. Propter putredinem igitur, cum alexipharmacis poſſunt miſceri [quinq; foliũ, & adiantum.] Si lues ſit calidior; miſcebimus [cichorium, endiuiã, cichoracea, ſonchum.] Si intenſa ſit viſciditas; amariora miſcenda, [vt ſcordium, & praſſium:] (male ſit, quod hęc non ſint apud omnes in vſu.) Ob craſſitiem miſcebitur [radix filicis maris,] quæ maxime attenuat. Ratione duritiei, cum alexiterijs decoquenda [glycyrrhiza, althæa, malua, &c. licet etiam vti ammoniaco,] quod quidem non miſcetur cum decocto, ſed permiſcetur cum guaiaco, dum in puluere datur.

2 Cæterum iuuantia non alexipharmaca, quæ ſubiectum luis ſpectant, pro huius varietate variant. Si enim luis ſubiectum ſit ventriculus, miſcebuntur cum alexipharmacis, [coriandrum, myrrha, abſinthium:] quod ars medendi docet, quamuis apud pleroſque non ſit in vſu. Si iecur ſit ſedes, & ſit calidius, quod ſæpe contingit, miſcebimus [cichoracea, hepaticam, aquam communem, nec improbantur aquæ deſtillatæ organis vitreis:] ſi autem frigidus ſit, vt interdum contingit. (imminet enim quandoque hydrops,) miſcebimus agrimoniam, & loco aquæ vinum:] Quidam enim lue affecti, obiere hydrope, alijſve morbis, ob medicorum negligentiam. Si lien ſit ſedes, miſcentur [ceterach, phyllitis, cappares,] poſſumus etiam in lienis tumore, tum decocto guaiaci miſcere [vini chalybeati ſemiunciam.] Si cerebrum ſit ſedes, miſcebimus [betonicam, maioranam, ſtœchadem, ſaluiam, hyſſopum, odorata, vt portionẽ cinnamomi. & niſi quid prohibeat, etiam vinum:] nam & in oculorum dolorem, ſecundum Hippocratem, vinum meracum prodeſt, quia producitur ad caput. Si vterus ſit ſedes, miſcebimus [adiantum, matricariam, artemiſiam origanum, pulegium: & niſi quod ſit quod calida prohibeat, etiam myrrha vtemur, eo modo, quo ſupra ammoniaco.]

Corrigentia. Hæc de adiuuantibus. Corrigentia reſpiciunt noxas, quæ e guaiaco imminent. Forma eius, cum ſit ſimilis, non indiget aliquo corrigente. Ratione caloris, ſi lues ſit calidior, vt ſi ſit febris, vel calida iecoris intemperies, miſcebimus [ſalſam, & chinam, item aquam, cichoracea, hordeum, &c.] quæ guaiaci calorem attemperant. Siccitas guaiaci prodeſt ratione putredinis: nocere autem poteſt in lue melancholica, ſi patiens ſicciorem habet ventriculum, ſi patiens ſecundum totum corpus ſit exſiccatus, quod non ſemel obſeruaui: corrigi ergo debet [permiſtione bugloſſi, boraginis, maluæ, potiſſimum carne pulli, vituli, vel caponis.] Ratione tenuitatis, & pinguedinis, non poteſt nocere: & proinde hac ratione non eget corrigente.

Google

rigente. Si patiens ipſius amaritudinem perferre nequeat, miſcebuntur [paſſulæ, vel liquiritia.] Acrimonia eget corrigentibus: quæ in caliditate iam propoſita ſunt. Ratione odoris, non eget corrigente. Et ſic patet, quomodo cum guaiaco reliqua medicamenta ſint miſcenda.

Formula Guaiaci decoctum cũ aqua. Porro formulæ medicamentorum contra luem, tripliciter componi poſſunt: cum Aqua, cum Iure, & cum vino. Cum aqua ſim. [recip. guaiaci, ſeu ſcobis guaiaci lib. ſ. corticis guaiaci, ſalſæ, ana vnc. ij. chinę vnc. j. ſ. aquæ fontis lib. 12. fiat infuſio per diem naturalem: deinde fiat decoctio, ad conſumptionẽ dimidij, pro ſyrupo.] Deinde [recip. quod reſiduum eſt, e colatura primi decocti, aquæ lib. 18. fiat infuſio per tres uel quatuor horas, & fiat decoctio ad conſumptionem tertiæ partis, pro potu.] Reliqua adiuuantia, vel corrigentia, ſi iucunda ſint, ſimul cum alexipharmacis decoqui poſſunt, antequam fiat decoctio pro potione: ita tamen, vt quæ longiorem coctionem non ferre poſſunt, circa decoctionis finem imponantur; ſi contra a principio. Hinc, cum ſit decocti colatura, paſſulæ imponendæ ſunt in petia, vt exprimendo decoctum tranſeat per paſſulas.

Cautio de ingratis, decocto permiſcẽdis. Si vero quæ miſcentur ſint ingrata; tunc duplex ſeruari modus poteſt. primum enim ſi illa ingrata ſint herbæ potiſſimum virides, quæ corruptionis ſyrupi cauſa eſſe poſſunt, vt [borago, bugl. meliſſa, endiu.] coqui debent cum portione ſyrupi, non cum toto decocto. Guaiaci enim decoctum coquitur ad remanentiam librarum vj. quę in triduum ſufficiũt; quo tempore facile decoctum putreſceret, ſi herbæ virides ſimul eſſent incoctæ. Proinde e ſex libris decocti, poſſumus ſumere lib. t. & dum, v.g. mane hoc decoctum calefit, vt exhibeatur, poſſunt herbæ imponi. Alter modus hic eſt: Si ingrata miſcenda, nõ ſint cauſa putrefactionis decocti, veluti herbę exſiccatæ, tunc coquatur guaiacum in lib. 12. aquæ, ad cõſumptionem lib. 3. vt videlicet ſuperſint lib. 9. non 6. poſtea fiat colatura. Hinc ſumatur reſiduum guaiaci, ſalſæ, & reliquorum alexipharmacorum: atque cum aqua fiat potio. Denique accipiatur illæ lib. 9. quæ erant præparatæ pro ſyrupo: (non pro potu:) illiſque imponantur herbæ illæ ingratæ, & fiat decoctio ad conſumptionem tertiæ partis: tunc enim remanebunt lib. 6. quibus uti oportet pro ſyrupo. Sic ergo, dum potio medicamenta illa ingrata non ſuſcipit, iucunda parari poteſt. Hæc de decocto cum aqua.

Decoctio guaiaci cum iure. At vero cum iure ſic preſcribetur. [recip. guaiaci, chinæ, an. vnc. j. ſ. ſalię vnc. j. aquæ lib. 6. fiat infuſio per vigintiquatuor horas: deinde adde carnis pulli vnc. j. fiat decoctio ad conſump. medietatis.] Potus verò præſcribendus eſt, vt ſupra: [recip. quod reſiduum eſt; aquæ lib. 10. fiat decoctio ad conſumpt. lib. 3. pro potu.]

Hic notandum, & alexipharmacorum & aquæ, minorem eſſe quantitatem in hac recepta, quam in præcedente, quia facile corrumpitur ratione carnis: ita vt tempore calidiore, ea ſaltem quantitate ſit hoc medicamentum preſcribendum, quæ vnum in diem ſufficiat.

Secundo notandum, cum in carnis vſu reſpiciamus ad corporis maciem; ſalſæ (vtpote plus iuſto ſiccantis) minorem eſſe doſin: qua de cauſa etiam guaiacum non excedit doſin chinę, quę, vt pinguior, guaiaco hic eſt anteponenda.

Tertio obſeruandum: cum quidam ęgri non poſſint iure pro potu vti; carnem eſſe poſt potum demum incoquendam; vt etiam prius de herbis iniucundis dictum eſt. Cæterum aduertere etiam oportet, non eſſe faciendam decoctionem in iure: nam cum opus ſit longa decoctione, ſyrupus, vel decoctum illud, ſalſum euaderet.

Decoctio guaiaci cum vino. Cum vino alexipharmaca ita exhiberi poterunt, [recip. guaiaci vnc. viij. corticis vnc. ij. ſalſę, ſaſſafras an. vnc. j. aqu. lib. 12. poſt infuſionem ſufficiens aquæ fiat decoctio ad conſumptionem duarum tertiarum, vt ſcilicet remaneant lib. 4. Deinde adde vini generoſi lib. 3. & fiat leuis decoctio (vinum enim non debet diu coqui) deinde cola, exprimendo, pro ſyrupo.] Pro potu: [rec. quod reſiduum eſt, decoquatur in aquæ lib. 16. ad conſumptionem dimidij: deinde addantur vini lib. 4. Miſceantur pro potu.

Formula ſalſa exhibenda. Hæc ſufficiant de miſtione guaiaci, & cum alexipharmacis, & cum alijs medicamentis. Vnde etiã patet, qua ratione ſalſa & china, cum reliquis miſceri queant, verbi gratia, de ſalſa, [recip. ſalſæ lib. ſ. coriandri vnc. ſ. aquæ lib. 10. fiat decoctio ad conſumptionem dimidij, pro ſyrupo.] Hic coriandrum corrigit ſalſam; quæ cum omnis ſit expers aſtrictionis, ventriculo nocet.

II. Doſis ſyrupi. Alterum, quod ſupra explicandum propoſuimus, eſt de quantitate. Syrupi ergo doſis eſt ab vnc. iiij. ad lib. j. Errant, qui & mane & ſero decocti vnc. vj. exhibent: maior enim dari quantitas debet ante prandium, quam ante cœnam, ſi mane dantur vnc. vij. ante cęnã dabuntur vnc. v. Ratio eſt, quia inter prandium & ſyrupum veſpertinum eſt minus interuallum, quam inter cęnam & ſyrupum matutinum, verbi gratia, ſyrupum exhibemus hora decima, prandium eſt hora decimaquarta, ſecundum ſyrupum hora vigeſimaprima, cœnæ hora vigeſimaquarta, vnde ſpatium eſt horarum decem.

Doſis pulueris. Doſis autem pulueris guaiaci & reliquorum, eſt a ſcrup. j. ad ſcrup. iiij. hoc modo, [rec. pulueris guaiaci, ſalſæ an. ſcrup. ij. betonicę ſcrup. j. cum ſyrup. de beton. fiant pilulæ, quæ duabus vicibus exhiberi poſſunt.] Betonica hic imponitur, quia ſupponimus ſomitem & ſubiectum luis venereæ eſſe caput.

III. Modus vtendi. Tertium explicandorum caput, eſt de modo vtendi. Si luis paſſio requirat, vt guaiacum efficaciter agat, non modo in forma liquida, ſed etiam conſiſtente exhibere oportet, ideo ſimul pilulæ, vel electaria e guaiaco confecta, exhibeantur cum decocto. Pręſtat etiam tunc actu calidum exhibere decoctum, ſic enim melius prouocat ſudorem, melius penetrat, melius venas ingreditur, melius agit in facultatem alteratricem, & expultricem.

Ad ſudorem facilius prouocandum. Circa ſudorem notandum, vt prouocetur [vel pannis calidis, vel cucurbitis repletis aqua,] quę ſub axillis applicentur; res certa eſt, aqua commode decoquitur cum reſiduo potionis, licet vti [tegulis, hypocauſtis vulgatis, maxime etiam probatur nouum illud inſtrumentum ligneum.] Experientia compertum habeo, melius alio modo quoſdam ſudare, quã alio, propterea varios pono modos. Quod ſi lues ſit melancholica, & corpus aliqua e parte vergat ad ſiccitatem; pręſtat ſudorem prouocare [aqua dulci,] quæ actu ſit calida. In primis autem tenendum; vt non ſtatim poſt aſſumptum decoctum, ſed per horam poſt, ſudor prouocetur: neceſſe enim eſt, medicamentum aliquantiſper in ventriculo morari, vt deducatur ad actum. Id etiam obſeruandum, ut panni, qui inficiuntur ſudore, non ſimpliciter ſiccentur ſub radijs Solis, ignisve beneficio, ſed neceſſarium eſt lauare, vt lues illa per ſudorem extracta, e toto deleatur.

IIII. Quando agendum Electaria in malo contumaci. Quarto quoad Quando agendum; ſciendum, decoctum dari debere, dum eſt pręſentia luis, & nihil prohibet. Lues præſens eſſe pōt, per 30. 40. 60. aut plures etiam dies, ad minimum ergo decoctum exhiberi debet per 40. dies, Quod ſi lues perſeueret, nos etiam in decoctis perſeuerabimus; ſed poſt dies 50. ſufficit ſemel in die exhibere, poſt 60. dies, ſi ſumme pertinax ſit malum, impoſſibile eſt tandiu homines in cubiculis detineri, unde ſingulo-

lo

Digitized by Google

lo mane exhibebimus quoddam electuarium, per horas 4. ante prandium.

Electuariũ frigidius.

Si ergo corpus ſit calidius, uel iecoris calidior intemperies adſit: [recip. ſalſæ vnc. j. ſ. ligni guaiaci vnc. ſ. pulu. ſonchi drac. vj. heparis lupi vnc. j. cõſeruæ cichoraceæ lib. ij. ſ. cum ſyrupo de ſtœchade, fiat electuarium, doſis a drac. ij. ad vnc. j.] Hic ſalſa & lignum, reſpiciunt luem: ſonchus, cichorium, hepar lupi, reſpiciunt iecur calidum: hoc enim electuariũ potiſſimum probatur in lue venerea, cuius fomes eſt iecur. Conſerua in hoc medicamento imponitur ad lib. ij. ſ. nam pro qualibet pulueris drachma conſeruæ vncia eſſe debet: ſunt autẽ drac. xxx. ergo & vnciæ conſeruæ erunt triginta, id eſt, lib. ij. ſ.

Electariũ calidius.

Si corpus ſit frigidius: [rec. guaiaci vnc. ſ. corticum ligni ſalſæ an. vnc. ſ. pulueris agrimoniæ drac. vj. hepatis lupi, mithridatij antiqui, cypheos an. drac. ij. conſeruæ e folijs viridibus agrimoniæ lib. iij. cum ſyrup. de agrimon. fiat electuarium; cuius doſis ſit, vt ſupra.

Quo decocti vſum prohibeãt

Hæc de luis præſentia. Prohibere autem poſſunt vſum decocti, Materia morbifica, Cibi copia, & Virtus. Materia enim morbifica prius eſt vacuanda, & purgandum corpus, deinde alexipharmaca danda. Quamuis autem corpus mundatum ſit: cum tamen alia ſubinde generentur excrementa; niſi liberabiliter natura vacuet, nos ea iuuabimus clyſmis, imo etiam ſoluentibus, exhibendo ſingulis decem diebus aliquod ſoluens, de quo ſuo loco diximus.

Deinde cibi copioſi præſentia prohibet: dandum ergo decoctum, per 4. vel ſaltem per 3. horas ante cibum. Virtus prohibet, non ratione qualitatis: (nã calidum innatum potius iuuatur a caliditate alexipharmachorum:) ſed ratione ſuæ ſubſtantiæ, quę diſſoluitur, ſi iuſto diutius decoctum exhibeatur, ſique in aere calidiori. Falluntur ergo qui optimum exhibendi decocti tempus eſſe putant in media æſtate: virtus enim non poteſt perferre diſſolutionem & aeris calidi, & guaiaci: potiſſimum quia decoctum dari non poteſt, niſi patiens ſoluentibus vtatur, quæ & ipſa calidum diſſipant. Aer frigidior, quamuis ſudorem inhibere videatur ratione qualitatis; poteſt tamen calidis corrigi, ne tanta fiat τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ diſſolutio; quanta in ęſtate: præterea etiam non ſemper ſudor prouocandus in vſu ligni, ſed facultatis expultricis motus attendendus; alexipharmaca quippe omnium partium expultricem roborant. Temperatus quidem aer, ad ligni vſum, commodiſſimus eſt, minus tamen virtus æſtate, quam alijs temporibus ſuſtinere poteſt.

V. Vbi agendum.

Quinto, vbi agendum, indicatur a luis ſubſiſtentia. Si enim lues ſit in partibus internis, per os medicamentum exhibendum. Si in cruce, cruti applicandum remedium, &c.

Hæc igitur de guaiaci vſu dicta ſufficiant.

CAPVT X.

De Præparatione & vſu Argenti viui ad morbum Gallicum, forma inunctionis; & ſuffitus.

Hydrargyri præparatio.

SI lues iam dictis medicamentis vinci nequit, ſumma vrgente neceſſitate, ad [Hydrargirum] confugiendum. Hoc eget adiuuante, & corrigente.

Adiuuantia.

Ratione formæ hydrargyrum non eget ſimili iuuante; eſt enim forma venefica, quæ non eſt augenda: nec tamen oportet ea addere, quæ formam habent prorſus diſſimilem; hæc enim non adiuuant, ſed impeditur. Iuuantia ergo non a tota forma, ſed manifeſtis qualitatibus hydrargyrum iuuabunt: tales qualitatem ſunt, tenuitas, acrimonia, amaritudo. Per tenuitatem miſtorum, vis hydrargyri penetrat, frigida enim opus habent penetratione. Amara iuuant, vt fiat luis deterſio. Acria irritant expultricem. Huiuſmodi ſunt [caſtorium, baccæ lauri, baccæ iuniperi, horumque olea.] Datur etiam adiuuans per craſſitiem, nimirum [cera,] quæ ſua conſiſtentia facit, ne hydrargyrum fluat, ſed magis cuti hæreat, & efficacius agat: ne tamen cera lædat, poteſt ablui [decocto baccarum lauri, vel praſſij.]

Corrigentia.

Corrigentia non ſolum qualitate manifeſta, ſed etiam tota forma concurrunt: [vt ſaliua hominis ieiuni, qua hydrargyrum extingui ſolet, præterea antidoti, theriaca, & mithridatum.] Frigiditatem hydrargyri corrigunt, calida, pinguia, & odorata: Hydrargyrum enim frigidum eget calidis, quæ vim reſoluendi habent, vt magis penetret, talia ſunt, [olea e baccis lauri, & baccis iuniperi, vinum, theriaca; & mithridatum.] Pinguia miſcenda ſunt, ne e violenta hydrargyri actione, & vſu horum medicamentorum, nerui plus iuſto ſiccentur, aut etiam partes motui voluntario deſtinatæ, quæ copioſo egent humore obliniente: hoc præſtat [axungia ſuilla;] præterquam quod ſua conſiſtentia facit, vt permaneat hydrargyrum. Denique odorata ſunt permiſcenda, [vt aromata, & præſertim crocus:] ſpiritus enim ratione veneni facile læduntur, quos odore grato crocus reficit, petit etiam caput: (vnde eum in capitis dolore fugiendum ſuadet Galenus, capite primo, libro ſecundo. κ. τ. τ.) & proinde hydrargyri quoque adiuuans & vehiculum eſt, quod caput petere in curatione volumus. Hæc autem copia mediocri cum hydrargyro miſcenda, ne eius vim extinguant.

Inunctio magis tuta eſt ſuffumigio.

Notandum autem medicos uti inunctione & ſuffumigio. Suffumigium, quia partes petit ſpiritales, minus eſt tutum, poteſt tamen vſurpari, ſi patiens ſit robuſtus ſecundum thoracem, ſeu pulmones, & malum ſit pertinaciſſimum: ſuffumigium enim efficacius eſt inunctione, quia vapores per os nareſque inſpirati, cerebrum petunt, vt ad expulſionem inſurgat.

Inunctionis formula.

Formula inunctionis hæc eſſe poteſt: [recip. hydrargyri ſaliua ieiuni extincti lib. ſ. axungiæ ſuilla vnc. iij. miſce ſumma cum diligentia per horam, deinde adde olei laurini, de iunipero, viperini ana vnc. j. Miſce per ſemihoram: poſt, adde pulu. caſtorij drac. iij. baccarum iuniperi, baccarum lauri, ana drac. ij. Et hic puluis ſenſim miſcendo aſpergatur, dein adde croci ſcrup. ſ. ceræ lotæ vino maluatico vnc. j. miſce per duas horas.]

Suffumigij formula.

Suffumigium erit huiuſmodi: [recip. hydrargyri præcipitati, ſublimati, ſandarachę Grecorum, auripigmenti, ana vnc. ſ. baccarum lauri, baccarum iuniperi, ana ſcrup. iiij. cum reſina terebinthina, diluta in decocto baccarum lauri, fiat paſta pro ſuffumigio.

Vſus hydrargyri. Quantũ.

Hæc de hydrargyri compoſitione: ſequitur recta eius adminiſtratio. Primum ergo, quoad [Quantum agendum,] e propoſita inunctione ſumenda, modo vncia vna, modo duæ, modo tres, prout actio luis eſt vehementior.

Quomodo.

[De modo vtero.] Oportet hoc medicamentum actu eſſe calidum: debetque inunctio fieri fricando, ab inferis ad ſuperna; ſic enim per poros vis medicamenti facilius ingreditur; contraria frictione pori potius clauduntur; frictio fiet cheirothecis, non manibus nudis. Calidius autem medicamentum erit, frictioque vehemen-

Digitized by Google

mentior, quo luis paſſio eſt difficilior. Vt vero penetret medicamentum, neceſſe eſt, vt actu calidum ſeruetur: quare partibus inunctis applicabuntur petiæ lineæ, & intus immittenda ſtupa, confecta e cannabe. Quoad [quando:] ſi præſens eſt lues, & nil prohibeat; inunctio fieri debet ſemel, bis, ter, &c. non tamen vltra ſeptem vices: ſi enim tum non expuit, nulla ſpes reſtat. Per luem præſentem, intelligimus eam, quæ ſimul cum præſentia indicat, id eſt, quæ nondum cedit, nec euacuatur: quod ſi enim quis expuere incipiat, poſt ſecundam inunctionem, ſufficit ter inungere; quia illa lues etſi præſens ſit, expurgatur tamen, neque noua eget inunctione. Prohibere poteſt inunctionem, materia totum replens corpus; quæ facit, vt hydrargyri vis permeare nequeat; vnde in artubus manet, & interdum, ad vſque medullam oſſium ingreditur: Prius ergo corpus purgare oportet, & efficere, vt quotidie, fluat aluus. Prohibet etiam materia replens ventriculum: vnde vnctio fieri debet per quatuor horas ante prandium, priore cibo bene concocto: Hinc recte practici quotidie clyſmis vtuntur ſi æger non excernit. Prohibet denique virtus debilis, & ſecundum partes, & ſecundum totum. Secundum partes; dum, verbi gratia adeſt vlcus, aut morbus aliquis in partibus oris: quod ſi harum partium affectus aliquis nō amplius præſens ſit, ſed prægreſſus, ſi quidem ortum traxit e lue venerea, vt vlcus linguæ, oris, labiorum, non prohibet inunctionem, quia non adeſt imbecillitas, quæ prohibeat: ſi vero quis, non detentus lue venerea, obnoxius ſit anginæ, & poſtea lue corripiatur: nequaquam eſt inungendus, excitaretur enim angina. Neruorum quoque virtus inunctionem prohibet: ſi enim lue affecti, vel laborent, vel ſaltem obnoxij ſint ſtupori, paralyſi, vel doloribus articulorum: (qui tamen non ſint gallici:) prohibetur inunctio: alias enim e toto vis neruorum adimeretur. Virtus totius prohibet, quando adeſt febris, ſiue ſit venerea, ſiue non. Si patiens non febriciter, facta autem inunctione febris ſequatur: non eſt pergendum. Macies prohibet, ceu ſignum virtutis debilis ſecundum totum: item pulſus debilis; item, ſi patiens eſt puer, non enim ferre poteſt inunctionem, adeſtque neruorum infirmitas: ſenes etiam eam non queunt ferre. Quoad [vbi agendum,] oportet inungere artus, citra articulos, inter articulum & articulum.

Quando.

Quid prohibeat inunctionē

Vbi.

Facta inunctione: (ne hæc noceat:) videndum, num euacuatio ſuccedat, necne. Si ſuccedat; patiens iubebitur [aurum detinere in ore:] hydrargyrum enim ab expultrice capitis in os protruſum, auro adhæret, ob συμπάθειαν quandam, vnde oris partes non ita inficit. Præterea, quia vi huius inunctionis, totus aer cubiculi inficitur; ne hunc prauum aerem æger inſpiret, odoratis corrigendus eſt, vt potius ad calidum vergat; parteſque inunctę tectæ atque calidæ ſeruentur, quemadmodum dictum eſt. Dum vacuatio facta eſt mediocris, cognoſcimus hydrargyrum penetraſſe: proinde artubus occurrendum, ne partes neruoſæ afficiantur: abluantur artus [vino maluatico,] vel quotidie, vel ſaltem alternis diebus. At ſi copioſior facta ſit euacuatio, artus fouendi [vino, cum lacte alterato: vngendi etiam artus ſunt melle, vna cum caſtorio, vel oleo de caſtorio.] Tandem abſoluta purgatione, probatur [balneum ſecundum totum corpus, ex aqua communi, alterata cum ſaluia, beton. calamintha mōt. iua, dictamno Cret.] eritque balneum ita calidum, vt ſudet æger. Si forte corpus ſit ſiccius; vngantur artus [oleo de caſtorio, confecto in duplici vaſe, cum vino.] Conſulo etiam, [vt oleo addatis magnas antidotos,] imitatione Galeni, qui poſt opij adminiſtrationem calidis vtitur, vt vitium, ab opio excitatum, deleat. Idem quoque de ſuffumigio eſt ſtatuendum. Hac inunctione, quæ hydrargyri nocumentum corrigit, non ſolum vngendi artus, ſecundum articulos, parteſq; reliquas, ſed etiam ſpinæ medulla, & vertebræ. Hac de cauſa etiam aſſumendæ ſunt [magnæ antidoti, cum conſeruis capitalibus, & folijs auri. Verbi gratia, recip. mithrid. antiqui drac. ij. fol. auri Num. vij. conſeruę e floribus roriſmar. beton. ana vnc. j. cum ſyrupo de corticibus citri, fiat electuarium: cuius doſis drac. ij. vel iij.] Quod ſi oris partęs ob vacuationem afficiantur, vt oris ſequātur vlcera; tunc [cornu cerui, ſcabioſa, quinque folio, virga aurea, & folijs auri paretur puluis qui partibus vlceratis applicetur.] Si vlcus ita aperiatur, vt ſanguis copioſus effluat, e cuius effluxu immodico, periculum immineat; ſummatur [puluis roſarum, cum puluere myrtillorum, & ſumach, ad ſcrup. ſ. excipiantur ſucco plantaginis, & intra os immittantur. Hæc de medicamentis, quæ adminiſtranda ſunt, cum vacuatio per os ſuccedit.

Quid poſt inunctionē faciendū, ſi euacuatio ſequatur.

Artus vt roborādi.

Electuarium roborans.

Oris vlcera.

Si autem non fiat euacuatio; vtendum eſt medicamentis, quæ hydrargyrum e corpore trahant: vnde probatur medicamentum, cuius virtute copioſus erumpat ſudor: tale eſt [hypocauſtum, & balneum, & ita actu calidum, vt ſudorem prouocet. Vt autem ſudor efficaciter magis proliciatur, aqua balnei alteranda eſt medicamentis calidis, de quibus ſupra, potiſſimum [calamintha mont. carduo ſancto, & dictamn. Cret.] Balneum ſæpius eſt repetendum. Qui balnea non ferunt; ijs artus inungantur:] quamuis etiam poſt balneum probetur inunctio artuum, vertebrarum, & omnium articulorum:) [cum oleis de caſtorio, decocto, in duplici vaſe decoctis, cum vino, & rebus iam propoſitis calidis & aromatibus; decoquantur ad vini conſumptionem: poſt colaturam, miſceatur cera lota vino maluatico generoſo, addantur folia auri:] formula erit talis: [Recip. oleorum de caſtorio, de coſto, ana vnc. iij. vini aromatici lib. ſ. dictamni Cret. Calaminthæ montanæ, cardui ſancti, guaiaci, ana drac. iij. cinamomi, macis, ana drac. j. vrgente neceſſitate ſinapi ſcrup. ij. cōtundenda contundantur craſſo modo, & fiat infuſio per duodecim horas: deinde fiat coctio in vaſe duplici, ad conſumptionem vini, & poſtea cola, & ſerua hoc oleum in vaſe vitreo. Deinde recipe huius olei vnc. j. ſ. fol. auri Num. vij. ceræ lotæ vino generoſo drac. iij. Miſce ad ignem, & ſufficiat pro vnica vice.] Inunctio cum hoc oleo, eſt præſtantiſſima, ideoque ſæpius iteranda: antequam autem fiat partes inungendæ, potiſſimum articuli, foueantur [vino maluatico] calente, vt roboretur calidum innatum, iam aliqua e parte male affectum vi hydrargyri: poſt fotum & ſiccationem fiat inunctio. Hęc de materia medicinali, reſpiciente & Totum corpus, & Luis virulentiam.

Si non ſequatur euacuatio, quō argētum viuū e corpore proliciandum.

Inunctio præſtantiſſima.

CA-

Digitized by Google

CAPVT XI.

De Curatione ſymptomaticorum luis Gallicæ affectuum.

Medicamenta reſpicientia Effecta luis.

SVpereſt, vt dicamus de medicamẽtis, q̃ morbos, & ſymptomata, ſeu effectus luis venereæ reſpiciunt. Inter morbos recenſuimus febres, caſum dentium, bubones, gummata, verrucas, puſtulas, caries, oſſium corruptionem, vlcera reliqua, rhagadas. Inter ſymptomata; dolores, tinnitum, gonorrhoeam, depilationem.

Febris. Febris ergo ſi non ſit Gallica, vt ſi e guaiaci decocto ſubſequatur febris; primum febri occurrendum intermiſſo decocto; vt in febrium doctrina propoſuimus. At ſi febris ſit ob luem veneficã; lues primum tollenda eſt: tunc.n.febris tolli non poteſt, niſi exhibeatur alexipharmaca. Hic autem cum totius, tum lues habenda eſt ratio. Non.n.tuto lui occurrere poſſumus, niſi prius totum ſit expurgatum, & febris remota. Ratione totius ergo primum ſecãda vena, niſi febris ſit hectica. Cęterum, febris gratia, omnia q̃ adhibentur erunt mediocria: V. g. ſi febris ſit putrida, nõ vtemur [pilulis cochijs cũ helleboro,] quibus uteremur, niſi coniuncta eſſet febris, &c. Ratione luis, alexipharmaca debent eſſe mitiora, dum adeſt febris, quę a lue prodit, præſertim ſi ſit hectica, in qua hectica [non improbo ſalſam, ſed magis probo chinã,] quia non ita ſiccat & miſcere oportet [cichoracea, bugloſſum, lactucã, & preterea carnem: non licet vti cortice, non guaiaco, non ſaſſafras.] Exiſtente ẽt hac febre, ſudorẽ prouocare non licet, quia virtus nõ permittit, ſed requiritur [balneum] moderate calidum, licetq; totum inungere, [oleis amygd. violaceo, permiſſa aliqua portione decocti, vel ſalſæ, vel chinæ, imo ẽt guaiaci,] ſed in parua copia. Ratio eſt: nã beneficio balnei ſit attractio alimenti ad partem, beneficio viſciditatis ſit appoſitio alimẽti, & agglutinatio, a moderata caliditate olei amygdalini, & frigiditate olei violacei, intemperies febrilis corrigitur, vt fiat aſſimilatio, vi guaiaci, medicamẽta penetrant ad oſſa, caliditas guaiaci luem euocat, guaiacum roborat expultricẽ, vt ſic eodẽ tempore & lues febris amoueãtur.

Dubium. Hic occurrit dubium: cum.n. alexipharmaca lui ſint aduerſa; ſi guaiacum partibus externis applicetur, videri poſſet, luem ad interiora retrocedere? Reſponſio ſit hęc, quod alexipharmaca roborant facultatem expultricem, quæ, ſi, v.g. in capite vl cerato exiſtat, luem expellit per locos decẽtes, nõ intro, ſed foras: vnde practici in vlceribus, & malis externis, recte cum medicamentis reliquis alexipharmaca miſcent; ſed rationem forſitan ignorant.

Caſus dentium. Quoad caſum dentium, oportet detergere materiã illam, quæ in cauſa eſt, ut gingiuæ abrandantur. Maxime igitur probatur [oleũ e ſulphure, cũ oxymelite ſcillitico, & puluere guaiaci:] poſtea ẽt roborare & aſtringere oportet; vnde probatur [medicamẽtũ cõpoſitum e maſtiche, nucibus cupreſſi, gallis immaturis, puluere plantag. roſ. hypociſtid. probatur ẽt vinũ auſterũ, cum aqua roſac. & ſucco plantag. & modico vel guaiaci, uel reliquorum alexipharmacorũ.

Bubones. Bubones celerrime ad ſuppurationem ſunt producendi: ſi perduci nequeunt, per illam partem molienda eſt luis euacuatio, licet bubo non moliatur. Si ergo in inguine apparet tumor; natura iuuanda eſt applicata ventoſa, cum flamma, citra ſcarificationem deinde apertio procuranda [cum althæa, adipe ſuillo, farina hordei ſeu frumenti, oleis lil. alb. amygd. dulcium, & ex his fiat cataplaſma: vel applicetur diachylon magnum.] Si materia ſuppuretur; non expectanda eſt integra; & abſoluta ſuppuratio, ſed apoſtema immaturum eſt aperiendum, vt quam citiſſime egrediatur virulentia: & facta apertione, foramen diu (per dies quadraginta, vel etiam ſexaginta:) apertum detineatur, turunda, parata [cum melle, & alexipharmacis.] Quod ſi præſente tumore, materia admodum ſit rebellis, nec ſuppurari incipiat; cauſticum applicandum, deinde, ſi eſchara virtute [butyri] corrumpatur ac putreſcat, ea amota, (vt in fonticulis fieri ſolet:) imponenda eſt [pilula, confecta e cicere, vel potius e medulla ſambuci, aut conficiatur pilula e cera, non ſimplici, ſed diligenter lota in decocto guaiaci, cui permiſſa ſit portio ſinapis colocynthidis, ſi lues videatur pituitoſa; portio ſcammonij, ſi biliosa; veratri, ſi melancholica. Non ſolum autem hoc decocto ceram lauare licet; ſed etiam puluerem e propoſitis parare poſſumus, & cum cera hac lota conficere pilulam, quæ ſane medicamentum eſt efficaciſſimum.]

Gummata. Materia gummatum eſt dura, & craſſa, eget mollientibus, & attenuantibus, ſi ergo intro exhibentur medicamenta, cum decocto miſcebimus [althæam, & ſalſam augebimus.] Extra applicabimus [medullas, adipes emollientes, ammoniacum, bdellium, radices althææ, radices cucumeris agreſtis, ſed cum alexipharmacis, probatur etiam diachylon cum gummis, probatur caſeus antiquus cum axungia ſuilla, vt liceat etiam colocynthidem, & veratrum imponere,] & Vrgente neceſſitate ad [præcipitatum] oportet confugere, & ad apertionem cũ cauſtico, loculuſque teneatur apertus.

Verrucæ. Verrucæ, ſi ligaturam admittant, ligandæ ſerico, & cum per ligaturam verruca eſt extirpata, radici etiam proſpiciendum; vnde radix verrucæ madefacienda eſt [aqua alterata cum alumine, & cortice guaiaci.] Si verruca ſit plena, eamque habeat conformationem, vt non poſſit ligari; imitantes Aetiũ, primum admouebimus ammoniacum cum aceto, deinde aquam ardentem, in qua macerata ſint althæa,] ad emollitionem [guaiacum, quin, & (vſu exigente:) præcipitatum; ſquama æris, calx extincta cum oleo viperino, quidam addunt puluerem verrucæ pro maximo ſecreto, addi etiam poteſt ſal mineralis.] Quia autem ob horum medicamentorum caliditatem phlegmones imminet periculum, ideo ad arcendum inflammationem, circumcirca, & ſupra propoſita medicamenta admoueatur [vnguentum de ceruſſa.]

Puſtulæ in ore. Puſtulæ, ſi oris partes affligunt; illæ partes fouendæ ſunt [decocto guaiaci,] quod patiens aſſumit, ſi dolor illis ſit iunctus; prodeſt [ſerum lactis chalybeatum;] ſiccat enim, & dolorem mitigat. Si puſtulæ ſerpant, [ſero chalybeato addantur plantago, & roſæ.] Si feruor annexus ſit; [ſero chalybeato addatur hordeum, & lactuca.]

In alijs partibus. Si puſtulæ ſint putrilaginoſæ; addantur [ſero lactis, ſcabioſa, cornu cerui, & alumen rochæ: vt prò quauis ſeri vncia, miſceantur ſcabioſæ, & reliquorum, a gra. v. ad x.] Si puſtulæ in alijs ſint partibus; locus affectus obliniendus eſt [ſpuma decocti e guaiaco, poſſumus etiam addere ſcabioſam, & ariſtolochiam rotundam,] ſi contumaces ſint puſtulæ; aſcendendum [ad præcipitatum,] ſi dolor vrget, addendum [ſeuum hircinum, ſerum lactis chalybeatum.] Verum huiuſmodi puſtulæ ſæpe decocti ſolius virtute extirpantur.

Caries. In carie, oportet ſiccare, [cum puluere tutiæ, cum puluere lithargyri, cum puluere cort. guaiaci, ſuperponitur vnguentum, e tutia.] Si plurimæ ſint

ſordes,

Digitized by Google

ſordes, imponatur [Aegyptiacum, oleum e chalcantho, potiſſimum probatur præcipitatum, ſuperponatur vnguentum de ceruſſa,] ne oboriatur inflammatio. Poſt mundificationem, ſufficit [petia madefacta in guaiaco, & vnguentum de tutia.

Oſsis corruptio. Quoad corruptionem oſſium, quam primum, ad fortiora veniendum. Si ergo os corruptum eſt detectum, vti oportet [oleo e ſulphure, e chalcantho, ferro candente,] ſi citra periculum poteſt adminiſtrari, ne autem oboriatur inflammatio, imponatur [vnguentum de ceruſſa, quod magis probo, quam linimentum ſimplex,] quia recipit [ſolanum,] calido innato maxime aduerſum. Vbi extirpata eſt lues; oportet replere, agglutinare, & cicatrice obducere.

Vlcera. Quantum ad reliqua vlcera, pari ratione curantur: id autem potiſſimum obſeruandum, ut cum reliquis medicamentis iungantur alexipharmaca, quorum beneficio expultrix loci affecti roboretur, vt virulentiam expellat.

Rhagades, ſeu fiſſuræ. Rhagades ſępe adimuntur beneficio [decocti:] ſi non cedant, fouendæ partes [guaiaco, ſcabioſa, ſcordio, vt quinque folio:] ſi durities annexa eſt, addatur [althęa, malua, calx extincta cum adipe gallinę, & ammoniaco.] Si admodum vehemens ſit lues, ut non cedat; probatur inunctio [ex hydrargyro,] qualis propoſita fuit, poteſt adhiberi [pręcipitatum:] licet ſuffumigare partes affectas, volas manuum & pedum. Poteſtis etiam hoc vti, quod admodum eſt efficax; [recip. hydrargyri ſaliua extincti drac.iij. pulu. guaiaci drac. j. ſcabioſę, ſcordij ana drac. j. ceræ lotę decocto ſcord j drac. iij. miſce pro linimento.]

Dolores. Quoad dolorem, ratione Luis, oportet vti alexipharmacis: in internis medicamentis, augenda eſt doſis [ſalſę] extra rationę Luis, partes fouendæ [guaiaco,] quod ad roborandum expultricem efficacius eſt, quam ſalſa. Ratione Doloris, oportet occurrere dolori, & reſpicere tum ad cauſam, tum ad dolorem, vt habet rationé ſymptomatis. Quoad interna igitur; [chinę] doſis augenda, magis enim poteſt ad mitigandum dolorem, quam ſalſa & guaiacum, per aliud etiam [althęa, malua,] quandoq; aſcendendum ad [Mithridatium recens, in quo ſcilicet, opij viget facultas.] Extra parti dolenti applicetur medicamentum confectum [ex anetho, malua, althæa, meliloto, & fœnugræco.] Reſpectu doloris, non luis, probatur medicamentum, paratum [ex adipibus, & e lacte cum pane: probatur etiam omentum vituli vel caſtrati, quod ſit calefactum cum propoſitis medicamentis: nequaquam autem opium in partib. externis vſurpandum eſt.

Tinnitus. In tinnitu aurium, corpore & capite expurgato, vtendum [oleo deſtillato e guaiaco, cum adipe anſerino: probatur Elixir cum oleo amygd. amar.] Vehementioribus vti oportet, quia aures ſuſtinent medicamenta fortiſſima, & quia malum pertinaciſſimum: his ergo medicamentis per aliquot menſes vtendum.

Gonorrhoea gallica. Gonorrhoea ſi non cedit decocto guaiaci poſt viginti dies, alijs vtendum. Intus. [recip. ſem. lactucæ, viticis, canabis, ana ſcrup. ij. pulu. ſalſæ drac. j. conſeruæ e nymphęa vnc. iij. e betonica vnc. j. cũ ſyrupo de capill. Veneris fiat electarium, cuius doſis a dr. j. ad vnc. ſ. ante ſyrupum matutinum.] Hic betonica & capill. Veneris, vſurpantur pro vehiculo reliquorum. Extra oportet peritonæo applicare medicamentum, [confectum ex oleo maſtichino, quod ſit decoctum in vaſe duplici, cum vino auſtero, addito thure, additis nucibus cupreſſi, & gallis; facta decoctione, per expreſſionem fiat olei colatura. Ad ſingulas huius olei vncias, addatur ceræ drac. j. ſ. lotæ vino auſtero potiſſimum alterato cum guaiaco.

Depilatio & pruritus. In depilatione, abradantur pili Luna creſcente: & nihil prorſus applicetur primis quindecim diebus, quibus decoctum bibitur, licet vngeant ægri: ſępe enim ſolius decocti vi reſurgunt pili. Poſt dies quindecim poteſt aliquid applicari; id tamen non ſit aſtringens, ne lues cohibeatur. Vtemur aliquo roborante, craſſæ ſubſtantiæ, ſine aſtrictione: vnde caput abluatur [lixiuio moderato, confecto cum abrotano, cum ſurfuribus: poteſtis aſcendere ad radices cannarum, eas in lixiuio decoquendo; poteſt etiã incoqui ſcabioſa, fumaria.] Si ęgros exerceat pruritus, addatur [hordeum.] Si coniuncta ſit ariditas, addatur [malua.] Hæc autem inunctio in depilatione probatur: [rec. olei amygd. dul. vnc. j. decocti guaiaci vnc. ij. abrotani drac. j. ſtaphiſ. æ drac. ſ. fiat decoctio in duplici vaſe, ad conſumptionem decocti, deinde cola, adde faui mellis vn. ſ. oui vitellum. olei e cariophyllis non deſtillati drac. j. ſ. Miſce.] Efficaciſſimum etiam eſt [oleum e fauo mellis, oleum vitellis ouorum.] Semper tamen miſcenda ſunt alexipharmaca. Hæc de medicamentis.

CAPVT XII.

De victus ratione in lue Venerea.

Aer. SEquitur Diæta. Aer probatur calidus, in cubiculo propter ſudorem, ac [illegible]. Errant ergo, qui ægris permittunt, vt cubiculo egrediantur, impeditur enim tranſpiratio. *Cibus, & potus, tẽpore purgationis.* Victus, tempore purgationis ſit mediocris, & potius vergat ad pleniorem: pro ſtatu corporis debet eſſe medicinalis, vt corpore bilioſo refrigerans, &c. potus [vinum aquoſum.] Contra, ſi corpus ſit frigidius, vt in ſenili ętate, tempore frigido, ante purgationem ſit [vini potus,] & victus non refrigerans. Tempore autem medicationis, quo decoctum aſſumitur, & quo hydrargyrum adminiſtratur, alia opus eſt victus ratione. *Victus, tẽpore quo decoctum aſſumitur.* Quoad decoctum, cibus circa primos & vltimos dies, minus tenuis eſſe debet, nec de extremo in extremum eſt tranſeundum ſine medio: tempore autem interiecto abſtinere oportet carnibus; vt ſi æger decoctum ſumat per quadraginta dies; decem primis & poſtremis diebus caro conceditur; per viginti dies medios non conceditur, niſi vires ſint debiles, vt in hecticis. Probantur etiam tunc [amygd. dulces, paſſulæ, piſtachia. Panis interdum conuenit mediocriter coctus,] ſi ventriculus eſt debilis, ſi corpus obſtructionibus obnoxium, ſi corpus emaciatum & hecticum, ſi lues ſit melancholica. Aliquando [panis aſſatus, ſeu bis coctus] dari poteſt. Licet hic a Galeno vbi de alimentorum purorum facultatibus agit, capite ſecundo, libro primo, Exigui nutrimenti, & difficilis coctionis ſtatuatur. Vnde & a nonnullis, ſed immerito, damnatur: cum hoc loco non ſaltem alimenti, ſed etiam medicinæ gerat vicem. Proinde ſi ventriculus ſit robuſtus, ſi non ſit periculum obſtructionum; ſi corpus non ſit emaciatum; ſi lues maiori e parte ſit pituitoſa; non modo panis biſcoctus prodeſt; ſed interdum etiam prodeſt panem conficere cum aqua, alterata alexipharmacis; item dare pilulas ex alexipharmacis illico ante cibum, ut ſic alimentum e toto reddatur medicinale, & aduerſarium lui venereę. Non ſemper ergo reprehendi debent, qui in lue panem biſcoctum, ſeu aſſatum exhibent. [Carnibus] etiam modo aſſis vtendum, modo elixis; his in lue melancholica, illis in pituitoſa. Quoad [modum,] Cibis

Digitized by Google

Cibis alterantibus, modo calidis, modo frigidis vtendum, pro varia corporis ægri conſtitutione. Cibus in prandio parcior, quam in cœna, ratio eſt, quia bis in die ſyrupum exhibere oportet, vnde propter maius interuallum, inter cœnam & Syrupum matutinum, cibus maiori quantitate aſſumi poteſt. Potus eſt [ſecundum decoctum,] quod modo paratur cum aqua, modo cum vino, modo cum carnis iure. Hæc obſeruanda ſunt dum exhibetur decoctum. Cum hydrargyri inunctionem administramus, eo tempore, quo homo poteſt maſticare, dentur [carnes, panis, vinum aquoſum,] non forte (vt quidam nebulones faciunt) poſt inunctionem enim imminet oris inflammatio. Dum uero homo maſticare non poteſt, detur [contuſum, deſtillatum, uitetur uinum,] quia actu eſt inflammatio, eſtque periculum ne patientes ſuffocentur, dum incipiunt maſticare, poſſumus exhibere [carnem, & uinum.] Quoad [ſomnum,] dormiant ęgri per horam poſt aſſumptum ſyrupum, nec illico ſudent. [Aluus] fluat quotidie, ne luis impediatur expulſio. [Motus] tum corporis, tum animi, ſint potius citra mediocritatem, ὅκη γὰρ λιμὸς, οὐ δεῖ πονέειν, ex aphor. 16. ſect. 2.

Victus, tẽpore vſus hydrargyri.

Somnus.

Euacuatio.

Exercitiũ.

Et hæc dicta ſint de luis ueneręę curatione, quæ licet malum ſit pertinaciſſimum, e toto tamen expugnari poteſt, ſi quæ attullimus, ſtudioſe peragantur. Nec uos laborum ac diligentię pœniteat, in malo hoc frequenti & peręque lucroſiſſimo, dixerim quippe citra iactantiam, me e Gallicæ luis curatione ultra octodecim millia coronatorum lucratum eſſe.

Cõcluſio.

Finis Libri Quinti.

Regiſtrum.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ,
Aa Bb Cc Dd Ee Ff.

Omnes ſunt Terniones, præter F f, quæ ſunt Quaterniones.

VENETIIS, MDC.

Apud Seſſas.

Digitized by Google

MEDICINAE PRACTICAE

Liber Sextus.

DE FEBRIBVS.

CAPVT I.

Propoſitum Auctoris, diuiſio, & connexus Librorum Auicennæ, atque de ordine ſeruando in tradendis febribus.

Propoſitũ Authoris. CVM ante aliquot mẽſes nobis in mentẽ veniſſet, ad nos pertinere hoc anno de febribus differere; intelligentes febres eſſe ægritudines, & frequẽtes, & ſępenumero (haud citra hominum iacturã) qualibet vehemẽtia donatas, & cognitu per difficiles: tametſi alias nec paucis vicibus circa harum doctrinã verſati eſſemus; nihilominus noſcentes quamlibet doctrinam incrementum admittere, decreuimus cũctas noſtras vigilias ad hanc vnam de febribus doctrinam conuertere, quod ſane negocium quamquam perarduum extiterit, nec abſque labore ſubiri poſſit, nobis tamen incredibile gaudium attulit. quandoquidem innumera eſſe febrium, & cognitionum & curationum arcana apud Galenum nobis compertũ eſt. Hæc ergo ſicut D.O.M. ſua benignitate nobis eſt elargitus, ita eodem auſpice, (vt decet) ſingula proprijs locis explanare fideliter pollicemur, vt hæc de febribus doctrina alioqui recondita, omnibus perſpectiſſima *Quot explicãda.* cunctis numeris reddatur. Cęterum vt opere potius quam verbis, quod pollicemur, pręſtemus, ad rem ipſam propere accedentes, pro faciliori dicendorũ intellectione, primum ſtatuimus operæprecium eſſe antequam febrium doctrinam aggrediamur, tria præcognita neceſſaria explanare. Primum erit quis ſit Auctor; quo duce circa præſens negocium verſari profitemur. Secundum quo ordine noſter Auctor febrium doctrinam diſpoſuerit. Tertium quid in ſin- *Quis author exponẽdus.* gulis febribus, & quo artificio expleuerit. Quòd ad primum attinet, ad unicam addiſcentium vtilitatem oculos dirigentes, nequaquam ab Hippocrate, Ariſtotele, Galeno, & Auicenna recedentes, potiſſimum Auicennam in ducem eligendum ſtatuimus, tum quia Græcorum, & Auicennæ eadem eſt doctrina, tum maxime facilioris doctrinæ gratia, ſiquidem Auicennas vere ingenui officio fungens, nunquam Galeni ſe eſſe interpretem fateri dedignatur; *Ordo Auicennæ.* nec non, quod ſparſim Galenus ſeminauit vnico in libro, nempe in quarto ſui operis Medicinalis, mirifice collegit, hęc de primo. Secundum prænoſcendum erat, quo ordine noſter Auctor, & proinde Auicennas febrium doctrinam diſpoſuerit. Hoc negocium cum ſummi ſit momenti, & hactenus, forſan a paucis enodatum; non citra diligentiam explicãdum eſt, id autem aſſequemur ſi potiſſimum duo proſequemur. Alterum ſane eſt, quis ſit quarti li. cũ traditis ante, & poſt connexus; reliquum quæ ſit inter ea, quę in 4. lib. proponuntur coniunctio. Itaque *Ordo inter libros Auicẽnæ.* quod ad primum ſpectat, Auicennas totam artem medicã quinque libris fuit complexus, & eos legitime hac ſerie inſcribens diſpoſuit: vt liber Canonis primus ſit, quem de Medicina inſcripſit, ſeu de iudicijs vniuerſalibus in medicina. Secundus de medicinis ſingularibus, ſeu ſimplicibus inſcriptus. Tertius cui titulus eſt traditus, de ægritudinibus particularibus appropriatis mẽbris occultis, & manifeſtis, a capite vſq; ad pedes. Quartus cui tradita eſt inſcriptio de ęgritudinibus particularibus nõ appropriatis vni membro. Quintus ac poſtremus, quem inſcribendum eſſe ſtatuit, de Medicina compoſita, & eſt antidotarium. Cęterum, vt facile fuit hos libros hac ſerie cum Auicẽna diſponere, ita perarduum eſt horũ librorum, & numeri & cõnexus rationem callere: Itaque vt tanti momenti veritas, & fortaſſe nõ omnibus perſpecta, luce ſolari clarior deprehendať, altius iure merito exordientes, dicimus: Auicennam in toto de Medicina opere duo potiſſimũ nobis præbere, nam Medicę artis tum habitum, tum virtute habitus exercitationem. Nec ab re, ſiquidem ille ſolus in exactiſſimum euadit artificem, qui tum ſuæ artis habitum acquirit, tum per illum exercitationi ſe tradit; Verum cum exercitatio duplex ſit, alia nimirum quę vſque ad ſpeciem ſpecialiſſimam deſcẽ- *Exercitatio duplex.* dit, reliqua quę etiam vergit ad indiuidua, Auicennas poſthabita hac indiuidua exercitatiõe (hãc enim coram ęgris conſequimur) ſumma cum diligentia ꝑ artis habitum, & exercitationem omnem nos docet, quæ nimirũ ſcriptis conſignari potuit, & ꝓinde vſq; ad ſpecies ſpecialiſſimas deſcẽdit. Cũ ergo Auicẽnas hæc duo ꝓſequatur, nẽpe artis habitũ & exercitationẽ, Habitũ in primo lib. edocet, exercitationẽ in reliqs quattuor. Hæc huius ordinis rõ eſt recõdita: ſiquidẽ cũ exercitatio ſupponat habitũ, cũ ꝑ habitũ cõparatũ in primis generibus, obeatur exercitatio deſcẽdendo ad genera ſubalterna vſq; ad ſpecies ſpecialiſſimas, rõ demonſtrat habitũ ꝓcedere, ſubſequi autem exercitationẽ, vt non iniuria in primo libro

Digitized by Google

circa habitum, in reliquis circa exercitationem verſetur. Verum vt cuiuſlibet animus acquieſcat: quod ante cætera explicandum occurrit eſt, Auicennā hęc duo & ſummo cum artificio explere. Primum ergo quo ad habitum attinet, hunc cumulatiſſime docuit Auic.in 1.lib.ſiquidē cum diuidat in quattuor Fen.in prima verba facit de rebus ſecundum naturam,in ſecunda de rebus præter naturam primo deinde ât de ſignis:in tertia habitum tuen.ſan.in quarta curatricē patefacit. Cuius numeri & ordinis hæc fuit ratio: Siquidem cum Authore Gal.9.de placitis, quinto, apertum ſit Medicum qua Medicus eſt corporis ſanitati conſulere:idcirco in hac arte duo neceſſario locum ſibi vendicare,nempe & finem & media ſeu inſtrumenta,quibus finem conſequimur. Ad quæ duo reſpiciens Auic.in prima primę,Medicinam in Theoricam,& Practicam diſtribuit.Quādoquidem Theorica verſatur circa finem,practica aūt circa inſtrumēta,ope quorum finem conſequimur, vt propterea in arte medicinali hæc media, hæc inſtrumenta cauſæ vocentur ſalubres: etenim vel ſanitatem præſentem conſeruant,vel amiſſam recuperant. Vnde quo ad Theoricam attinet,hæc verſatur circa res naturales, præter naturam,& oīum cognitionem, vt emergat pars Phyſiologica,Pathologica, & Simiotica; Quo autem ad Practicam, hæc ſane nihil aliud eſt, quam (vt Hipp.quandoque ſcripſit) adiectio & ablatio, a quo non recedens Galen.primo de element.quinto, ait:Medicina eſt quaſi generationis, & interitus miniſtra,hoc eſt adiectionis & ablationis miniſtra. Nec citra artificium dicit, Medicinam eſſe quaſi miniſtrā propterea quod natura nō vtitur arte Medica vt miniſtra,ſed materiebus a Medica arte inuentis.Cęterū medicina,vt adiectio & ablatio,& proinde practica, vt paſſim teſtatur Galenus,& præcipue primo de tuēda primo,& in arte medicinali 88.duplex eſt,alia tuēdæ ſanitatis; alia curatrix. Vt his hunc in modum conſtitutis,pateat Auicennam in primo libro vniuerſum habitum medicinæ tradidiſſe,& optimo ordine omnes partes diſpoſuiſſe;nam quo ad vniuerſum habitum attinet,cum propoſuerit Phyſiologicam, Pathologicam,Simioticam, methodum tuendæ ſanitatis,& curatricem, nihil aliud ſane deſiderari poteſt; Quo autem ad ordinem,cum primo doceat habitum Theoricum,mox Practicum, Primo verſatur circa finem,mox circa media,quibus finem cōſequimur, & proinde (vt decet in artibus) ordinis reſolutiui nunq̃ fuit oblitus.Hæc de habitu. Quo autem ad exercitationem,quilibet nec temere ſtatuere potuit, in quattuor libris tradi ab Auicenna,dum nimirum in ſecūdo loquit͛ de medicinis ſimplicibus; in tertio de ęgritudinibus appropriatis,in quarto de non appropriatis,in quinto de medicamētis cōpoſitis. Etenim dum de his loquit͛,methodum,ſeu habitum exercet modo Phyſiologicum,modo Pathologicum, modo Simioticum,modo conſeruantem,modo curantem: Verū vt hoc eſt ſatis euidens,ita cōtra eſt admodum obſcurum intelligere qua ratione & arte Auicennas artis habitum exercet,primo circa ſimplicia,ſecundo circa ægritudines appropriatas, tertio circa ægritudines non appropriatas,quarto circa medicamenta cōpoſita: Igitur vt hæc veritas eluceſcat,ſupponendum cum Galeno ſecundo de criſibus 9. duplicem Medicis eſſe materiam,nempe primam & ſecundam.Prima quidem materia eſt, in qua aduenit finis hoc eſt ſanitas,ſeu ſanitatis præſentis conſeruatio, & deperditæ reparatio.Hæc autem materia prima eſt hominis corpus;vtpote circa quod conſideramus diſpoſitionem & ſecundum naturam, & præter naturam, vt dū exempli gratia ſermo ſit de febribus, vt tria prima ſint febrium genera, hoc pertinet ad primam materiam. Secūda autem materia eſt, materia auxiliorum a quibus vel ex quibus fit finis, hoc eſt ſanitas, quæ vel præſens conſeruatur, vel deperdita reparatur;Dicit autem,a quibus, reſpiciēs ad materias medicinales & chirurgicas; ex quibus autē: oculos dirigens ad materias alimentales. Etenim medicamenta agunt,alimenta patiuntur, Vnde ēt addit tractationem de medicamentis ad ſecūdam attinere materiā. Cum ergo Medicus verſetur circa duplicem materiam,nempe primam & ſecundam,facile colligere lįcet Auicennam exercitationem tradere circa materiā ſecundam in ſecundo,& 5.libris:circa primam in tertio & quarto,vt expediat huius ordinis rationē callere.Itaque ſciendum non aliam eſſe cauſam,niſi qa dum exercitatio traditur in ſecunda materia ſimplici, pertinet ſolum ad priorē medicinæ partē, hoc eſt ad Theoricam, Dū vero nos exercet in ſecunda materia compoſita,verſatur circa vltimā medicinæ partem,nempe Practicam, dum aūt exercetur obiter in materia prima, hæc exercitatio ſpectat ad Medicinæ partem,tum Theoricam,tum Practicam,vt ſecundū hanc rationē Auic.nos primo exerceat circa habitū Theoricæ,mox circa habitum Theoricę & Practicę, & tandē circa ſolius Practicę habitum. Nec ab te,cū Theorica ordine Practicam præcedat: Hæc autē dicta nequaquam a veritate diſſentire facile cōprobatur. Nam in primis quantum ſpectat ad ſecūdum librum,quāuis inſcribat͛ de medicinis ſimplicibus, nihilominus in eo libro ſermonē ēt habet de materia alimentali,ſiquidem loquitur de lactuca, de lacte, & alijs id generis, quæ dubio procul ſunt materiæ alimētales, vt in ſecundo libro Auicennas verſetur circa medicamenta,& circa alimenta,proinde circa materias ſimplices præditas facultatibus, vel medicinalibus,vel alimentalibus, vel vna vtriſque. De his autem ea arte loquitur,ut potiſſimum reſpiciat ad partem Theoricam.Siquidem medicamentorum,& alimentorum obtinet partes facultateſve, & vtiles & noxias, ſicut etiam paſſim Galenus in libro de ſimplici medicina, & alimentorum facultatibus. quam ſane doctrinam non obſcure inſinuauit ſecundo Alimentorum 9.Siquidem ex eo loco colligere licet tres Theoricę partes,verbi gratia circa materiam primam,vt puta circa venam, ſi dicamus eſſe compoſitam ex quadruplici ſubſtātia,nempe ex carne,humore per carnē diſperſo,ex ſemine, & membranoſo tegumento,vt harum ſubſtantiarum varia ſit facultas. Hæc ſane doctrina pertinet ad Phyſiologiam,vt correſpondere videatur anatomiæ corporis humani, vt duplex ſit anatomia,altera ſane circa primam materiam, hoc eſt corpus humanum, de qua in libris de vſu partiū, & alijs pleriſque, reliqua circa materiam ſecundam,hoc eſt alimenta,& medicamenta. Si autem dicamus materiam importuno tempore collectam,& loco incommodo repoſitam noxiam reddi, hoc pertinet ad Pathologicam.ſi dicamus materiam cognoſci adſtringentem ex ſapore acerbo,hoc pertinet ad ſimioticam. Et idem eſt dicendum de medicamentis. Vt tandem comprobatum ſit, quo ad ſecundum librum attinet, Auicennam hūc ita diſpoſuiſſe, quādo artis habitum traditum in primo libro,exercet tātum in parte Theorica. Sed hoc loco anteq̃ vlterius progrediamur,liceat propter iuuenes, quoſdā proponere Galeni locos qui aliquam ambiguitatem parere poſſent. Prima ergo auctoritas eſt tertio alimentorum 16.vbi cum loquutus eſſet de lacte, ſubdit. Hæc de lactis facultate nouiſſe in præſenti opere ſufficeret, eius namque vtilitates, quas in morbis præſtat,proprie ad medendi rationem pertinēt. Hæc dicta difficultatem pariunt.Nam his Galenus ſignificare videtur lactis facultates,in morbis iuuantes, pertinere ad partem practicam,cum tamen alimentorum doctrina,in qua perpenduntur alimentorum vires,ſeu vtilitates,ſiue in ægris,ſiue in ſanis, pertinere videantur ad partem Theoricam, vt idem quoque ſit de medicamentis ſtatuendum. Pro reſolutione ſciendum vtrumque, hoc eſt alimentum, & medicamen-

Habitus artis. *Medica artis diuiſio.* *Theorica.* *Med. practicam.* *Exercitatio.* *Materia duplex in arte Medica.* *Medicina finis.* *Ordo librorum Auicenna.* *Quę in 1. lib.* *Venarū partes.* *Anatomia duplex.* *Dubitatio.* *Lactis doctrina q̃ Medicinę pars.* *Solutio.*

Digitized by Google

camentum bifariam capi poſſe, altero modo, vt horũ vires perpenduntur citra relationem ad hoc, vel illud corpus, vel ſanum, vel ægrum, vt exempli cauſa dum ſimpliciter perpenditur alimentum, vt magis, vel minus nutrit, vt magis, vel minus aluum ſubducit. Ita ſecundum hanc rationem pertinet ad partem theoricam. ſi vltimo altero modo capiatur, vt reſpicit hoc vel illud corpus, ſiue ſanum, ſiue ægrum, ſi ſanũ verbi gratia, dum perpendo ſanitatem conſeruandam, vel in puero, vel in ſene, vel calido, vel frigido, vel gracili, vel obeſo, vel lubrico, vel ſtiptico; & ſecundum hanc rationem pertinet ad practicam, hoc eſt ad methodum tuendæ ſanitatis. Si autem reſpiciat corpus ipſum, vt correptum, vel tabe, vel vlcere pulmonis, ſecundum hanc rationem propriè pertinet ad methodum medendi. Vnde dum inquit Galenus tertio alimentorum 34. ſe velle proponere aquatilium facultatem, q̃ pertinent ad vſum medicinæ, & per medicationẽ an ſe intelligere artem tuẽdę ſanitatis, ita audiẽdus eſt Gal. vt ibi verſetur quidem in parte aquatiliũ Theorica, quæ referatur in artẽ tuẽdæ ſanitatis, vt verbi gratia cognoſcere oportet quæ ſint alimenta boni ſucci, cauſa nutritionis: q̃ lubricantia cauſa excremẽtorũ eijciendorũ: q̃ mali ſucci, ne morbi oboriãtur, vt pateat hanc doctrinam eſſe Theoricã, ſed q̃ referatur in eã practicam, quã methodum tuendæ ſanitatis vocat.

Alimentum dupliciter. Medicamentum dupliciter.

Dubitatio. Ordo inter partes medicin.

Huic auctoritati aliam addere licet, q̃ & ipſa ſuſpicionem parit. Eſt autem in lib. de inæquali intemperie in fine, ibi namq; cũ eſſet loquutus de intemperie particularum, q̃ tumore, præter naturam ſunt correptæ, ait, hæc ꝑnouiſſe debere illos, q opus de medicamentis ſunt præcepturi, & poſt id, medendi method. Ex quibus colligere licet primo eſſe verſandũ circa doctrinã intẽperiei inæqualis, & proinde circa partẽ pathologicã, deinde ſeq opus de medicinis ſimplicibus, & poſtea meth. medendi. At Auicẽnas in primo ſuo lib. in 4. fen. ꝑponit methodũ medẽdi, deinde in 2. lib verſatur circa ſimplicia medicamẽta, vt cum Auicẽna doctrinam ſimplicium præcedat methodus medẽdi, cõtra aũt ſtatuerit Galenus.

Solutio. Ordo inter libr. Galen.

Pro reſolutione ſciendum, docentes artẽ medicã bifariã progredi poſſe, altero modo, ut ſeorſum docẽt tũ habitum, tũ exercitationem: reliquo modo, vt vna vtrũque tradunt: Primum ſane modũ eſt ſecutus Auicennas, ſecũdũ Galenus. Quod ſit verum, Auicẽnas methodum medendi abſoluit in una parte libri, nẽpe in quarta fen primi: Galenus autẽ lib. 14. implet; ſiquidẽ paucis ſolis habitus abſoluit', cõtra habitus cũ exercitatione longiore oratione opus hẽt. ſm hanc rationem libri de cõpoſitione medicamentorum poſſint ꝓcedere libros de methodo medendi, ut inſinuat Galenus in arte medicinali vltimo. quibus ſic conſtitutis, primo quo ad Auicennam attinet, cum in primo lib. ſolum habitum tradiderit, nõ opus erat, vt ante methodũ de ſimplici medicina loqueretur, de hac enim erat loquendum in exercitatione, quæ vt ſequitur habitũ, ita opus fuit, vt prius proponeret rationẽ habitus, methodum medendi. Deinde cauſa exercitationis verſatur circa ſimplicia. At quo ad Galenum attinet, cum vnã vtrumque nempe habitum, & exercitationẽ tradat, & exercitatio in habitu Theorico pręcedat exercitationem in habitu practico; opus fuit vt libri de ſimplici medicina præcederent libros de methodo medendi: ſiquidem, vt poſſibile eſt tradere ſolum habitum practicũ citra ſimplicia medicamẽta, ita impoſſibile eſt ĩ habitu practico tradere exercitationem, ſine ſimplici medicina. Cæterum obiter animaduertẽdũ circa exercitationem in habitu theorico, cum verſari poſſit circa materiam, tum primam, tum ſecundam, rationabile eſſe, vt prima exercitatio fiat circa materiam primam, & proinde circa res naturales, & præter naturam, deinceps circa materiam ſecundam, hoc eſt medicamenta, & alimenta ſimplicia; Nã pręter alia fundamenta id vnum contẽnendũ non eſt, plures habitus exerceri in materia ſecunda, quam in materia prima: Nam in materia prima in rebus naturalibus exercitatio fit in habitu Phyſiologico, & Simiotico: in rebus pręter naturam in habitu Pathologico, & Simiotico: in materia autem ſecũda, hoc eſt ſimplicibus, tum alimentis, tum medicamentis, in habitu Phyſiologico, Pathologico, & Simiotico; vt mirandum non ſit ſi Gal. ſtatuerit lib. de ſimp. medic. ſequi librum de inæquali intemperie, & proinde exercitationem ſecũdum habitum, tum Phyſiologicum, tum Pathologicum materiæ primæ, hoc eſt corporis humani, & ſani & ęgri: Vnde merito dicit Gal. 3. Meth. 9. præcipuæ dictum eſſe in lib. de inæquali intemperie, quæ naturalis ſit intemperies, & quæ præter naturam. Hæc de 2. lib.

Quæ in tertio lib. Quæ in 4.

Quo ad tertium, & quartum libr. Patet Auicennam tradere habitus exercitationem in materia prima. Et hoc manifeſtũ eſt ex vtriuſq; libri inſcriptione. Siquidẽ tertius lib. inſcriptus eſt de ægritudinib. particularibus appropriatis, quartus de ægritudinibus particularibus non appropriatis. Ita aũt intelligendus Auicennas, vt per ægritudines particulares intelligat & ſpecificas, & q̃ ad ſpecificas accedunt; ad differentiã coniunctarum, de quibus in 1. lib. Nã dum traditur artis habitus, nõ licet deſcendere ad ſpecifica: ſecus aũt dum artifex circa exercitationem verſatur.

Morbi appropriati. Morbi cõmunes.

Auic. ꝑ erea per ægritudines apꝑpriatas intelligit vitia ita vni parte dicata, vt non alteri; vt v. g. Apoplexia eſt vitiũ caput occupans, vt per ægritudines, non appropriatas intelligere oporteat, q̃ determinatum membri ſi nequaquam ſibi aſcribunt, veluti febris, & inflammatio, vt ſtatuãtur iure morbi non appropriati, ſed cões q̃uis dña ſit inter morbos cões, ut alij ſint oĩbus modis cões, hoc eſt ſcdm genus, & indiuiduum, vt febris, alij ſm genus tm, aut cões per in dñã dicantur, ſicut inflammatio. Hæc enim indifferenter, quãlibet corporis partẽ põt corripere, indiuidua aũt inflãmatio ſi oculũ corripiat, aliã partẽ non obſidet; ut ſi oculus, ac iecur inflãmatione afficiantur, non ſit unica inflãmatio, ſed duæ ſint ſtatuendæ. Ex his itaq; patet Auicenn. in 3. & 4. lib. exercitationẽ tradere in materia prima, hoc eſt in corpore humano, ut morbis afficitur: ut ꝑpea opus fuerit verſari circa exercitationẽ oĩum partium medicinæ, hoc eſt, & Theoricæ, & Practicæ: Cum ãt primo verſetur circa ægritudines apꝑpriatas, mox non approprietas, alia cauſa non fuit, quã vt facilius doceret.

Quæ in 5. lib.

Siquidẽ facilius eſt artis habitũ exercere circa morbos, q vnicã tm partem affligunt, quã circa illos, qui cruciant, vel totum corpus, vel indifferenter varias corporis partes. Quantum deniq; ad quintum lib. perſpectiſſimum eſt ex inſcriptione. Auic. verſari circa materia ſcdam, cõpoſitã, cũ inſcribatur, de medicinis cõpoſitis, in quarum ſane doctrina nos tm in artis parte vltima, nẽpe practica exercet: Hęc ergo dicta ſint de ordine, & cõnexu inter libros Auicẽnę, beneficio cuius doctrinæ ẽt patet, qũo & hic quartus liber, quẽ hoc anno interpretandum ſuſcepimus, ſcdm eius principium, & finẽ cum reliquis cõnectat':

Propoſitũ 4. libri. Diuiſio 4. lib.

Quinimo ex traditis ẽt innoteſcit, qd ſit lib. 4. ꝑpoſitum: Siquidẽ aliud eſſe nõ põt, q̃ nos exercere circa oẽs artis partes, & potiſſimum curatricẽ, in cõibus, ſeu non apꝑpriatis morbis exẽplo accepto. Quare ſequtur, vt mõ q̃ ſit cõiunctio inter ea, q̃ in hoc quarto li. tradũtur, explicemus. Ex quo ẽt iure ipſo patet huius libri diuiſio. Itaq; ſciẽdum Auic. 4. lib. in ſeptem partes ſen uocatas diſtribuere, vt in prima ſermo fiat de febrib. in ſecunda de prognoſtico, & indicijs criſis: in tertia de apoſtematibus, & puſtulis, in quarta de ſoluta vnitate, in quinta de luxatiõe, in ſexta de uenenis, in ſeptima de decoratione. Ratio aũt, & numeri, & ordinis harum ſen fuit, ut cum Auicẽnę inſtitutum eſſet in hoc lib. exercitationem tradere in materia prima,

ſumpto exemplo a vitijs cōib. hæc autē eſſent in duplici differentia, quædā.n. ſunt, vi quorum homo ſanitatis latitudinē egreditur, quædā autē multominus vehementia, quæ ſane potius corpus indecorū, quā ægrum efficiunt, ſatius fuit primo, & principaliter verſari circa vitia vehementiora, mox remiſſiora, vt merito in ſeptima, & vlt. ſen de decoratione pertractet; Hac ergo poſthabita, quārum attinet ad ea quæ ſunt prioris ſen, in quib. exercitationem præbet capto exemplo a vitijs corpus ægrum reddentib. cum hęc eſſent in duplici drā, alia qdē oīb. modis cōia aliā ſm indifferentiā; prius verſatur circa vitia ſecūdum oēm modum cōia; mox circa reliqua, ut in prima, & ſecunda ſen digrediatur circa vitia oīb. modis cōia; in tertia, quarta, quinta, & ſexta, circa vitia indifferētia; ſiquidem non ab re dicimus, oīb. numeris cōe pcedere qd abſolute cōe non eſt. Cęterum vlterius pgredientes, cum Auic. in duplici ſen reſpiciat ad morbos prius cōes, in quattuor ſubſequentibus ad vitia cōia p indifferentiā vt ēt magis ſpecialiter rō, & numeri, & ordinis innoteſcat. Sciendum quantum ad priores ſen, in prima ſermonē eſſe de febribus, in ſecunda de pgnoſtico, de criſibus; nā criſium indicium pendet ex cognita natura febrium, ad qd etiā accedit cum ſermo de criſi reſpiciat, non mō pſentia, ſed etiā futura, quorum ſane difficilior eſt doctrina: idcirco in prima ſen dictum eſſe de febribus, in ſecunda de iudicijs criſium. Quo aūt ad reliquas ſen quattuor, in quibus exercitatio reſpicit vitia morboſa quidem: ſed indifferentia, cum hæc vitia eſſent, vel non venefica, vel venefica, primo reſpexit ad non venefica, mox ad venefica, ppea qd facilius non veneficorum doctrina cōparatur, quā veneficorum, ſiquidem venena ſummā cōplicationem pariunt, qm̄ a venenis cuiuſlibet generis morbi pdire poſſunt, neque ſola methodus, ea ratione ſufficiat, vt ēt opus ſit experientia. Verum quo ad tertiā, quartā, & quintā ſen, cum in tertia ſen loquatur de inflāmatione, & reliquis tumoribus, in quarta de ſoluta vnitate, in quarta de luxatione, cauſa fuit, vt inflāmatio primum locum obtinuerit, tum q. a eſt affectus inſtar febris calidus, tūm quoque quia ſępenumero eſt febris author: ſiquidem ob has cauſas inflāmationis facilior eſt doctrina, quam reliquorum, mox autē de reliquis tumoribus differit, vt horum doctrina eſt facilior, & cum inflāmatione aliquo modo conueniunt. At cū expendenda eſſet, tūm ſoluta vnitas, tūm luxatio, priorem locum vendicauit ſoluta vnitas, q̄ eſt affectibus magis cōis. Etenim, & hanc, & illam corporis partem indifferenter pōt obſidere. Luxatio autem ad ſolos articulos ptinet. quibus ſic conſtitutis, poſthabitis reliquis ſen, amplectentes ſolum primā in qua de febribus agitur, cum iā pateat Auic. inſtitutum eſſe in hac prima ſen uerſari circa febres, qd nō explicandum occurrit, eſt, q̄ ſit huius ſen diuiſio, & hinc q̄ diuiſionis cauſa. Itaq; ſciendū Auic. in hac de febribus doctrina, hæc, & tali ſerie edocere. Primo igit' loquitur de febre in gn̄e, ſecundo de febribus ephemeris, tertio de putridis, quarto de hecticis, quinto de peſtilētibus, ſexto de variolis, & morbillis, ſeptimo de febribus apoſtematum, octauo de febrib' cōpoſitis, nono, & poſtremo de recidiua. Cęterū quātum attinet ad priorem febrem, qm̄ capi pōt, vel pro gn̄e, vel p contenta ſub generica, rōnabile fuit primo de febre in gn̄e loq; & rō eſt, q. a ignorata generis doctrina, circa min' gn̄alia, ac ſpecifica verſari eſt impoſſibile. Cęterum quo ad febrem ſub gn̄aliſſima contenta, cum capi poſſit, vt vel primo, vel ſecundo inuadit, hoc eſt dum liber a priori febre rurſus febre corripitur, & recidiuam vocant, rationabile eſt primo dicēdū eſſe de priore febre, deinde de recidiua, iure ergo Auic. in poſtremo capite eſt locutus de recidiuatione. Quantum autem attinet ad febrem priorem, ſeu primo inuadentem, cum poſſit eſſe, vel ſimplex, vel cōpoſita, & febris cōpoſitæ doctrina pēdeat a doctrina ſimplicium; merito igitur primo de ſimplicibus, mox autē de compoſitis, & pinde octauo, ſeu penultimo loco. Quo vero ad febres ſimplices, cum poſſint eſſe, vel principales, vel non principales, hoc eſt, quæ alios ſequātur morbos, dubio pcul priorem locum obtinere debuit febris principalis, huius enim doctrina eſt facilior, cum in hac ſat ſit verſari circa febrem, in nō pricipali aūt opus ēt ſit pcipui vitij doctrinā nō ignorare, merito ergo ſeptimo loco de febrib. apoſtematū verba facit. Quātū deinde ad febres ſimplices principales, cum, cōtineantur in gn̄e febrium ſubalterno, vel vnico, vel multiplici, ut v.g. febres peſtilentis naturæ expertes ſunt tm̄, vel ephemera, uel putrida, vel hectica, febris aūt peſtilens eſſe pōt ſub pluribus gn̄ibus, cum facilior ſit doctrina febris, q̄ vnicum genus claudit; ideo primo eſt locutus de febribus non peſtilentibus, deinde de peſtilentib. & cum peſtilentes q̄dā eſſent, q̄ comitarent', cum ſint veluti partus febris peſtilentis, primo agendum rōnabiliter ſtatuit de febre peſtilēti, mox de comitantib. Quare quinto loco agit de febribus peſtilentib. ſexto de variolis, & morbillis. quantum deinde ad febres priores ſimplices principales, & non peſtilentes, quāquam omnes ortum naſcant' a corde, diſcrimen tn̄ eſt, vt q̄dam oriantur a contentis, q̄dam a continentibus, cū difficilius ſit occurrere continentib. quam contentis. ob id primo agendū erat de febribus, ut oriuntur a contentis, mox de prodeuntibus a contentis, q̄ cum ſint hecticæ febres: ideo de his poſt reliqua, hoc eſt prodeuntes a cōtentis differuit: & idcirco in quarto loco. Quantum deniq; ad febres pmotas vitio contētotum: cum hæ eſſent ſpiritus, & humores cordis, cum difficilius ſit humorum, q̄ ſpirituum vitium corrigere, & ephemeras pariant accenſus ſpiritus, putridas humores: ppea ephemerę erant putridis prælocandæ, vt iure Auic. ſecūdum locum tribuat ephemeris, tertiū putridis. Neque tunc Auic. Galeno aduerſatur, qui in libris de methodo medēdi putridas hecticis poſtponat. Siquidem ad varia reſpiciētes varias ſedes febribus tribuere potuerunt, quāuis vterque a faciliorib. (vt decet) ſit auſpicatus. Etenim Galen. reſpiciens ad indicantia, q̄ ſunt pauciora in hectica, plura autem in putrida, cum præter febrem ſit materia: negocium autem eſt facilius, vbi pauciora ſint indicantia, ppea hecticas putridis pponſuit. Auicen. autem oculos dirigens ad faciliorem, & difficiliorem correctionem, putridis hecticas poſtpoſuit. Huius autem diſcriminis cauſa fuit, qm̄ Galenus in libris de methodo medendi vna tradit habitum, & exercitationem: Auic. autem ſoli exercitationi eſt addictus; ppea qd habitum in pti. li. docuit. Quibus hunc in modum explicatis, cum pateat, & per cauſam quot ſint huius primæ ſen partes febrib. deſtinatæ, cum Auicenna, primo circa primam partem uerſabimur, in qua nimirū de febre in genere eſt inſtitutum. Expedit autem ante reliqua, vt nihil circa diuiſionem deſideretur, primum hanc doctrinam genericam in ſuas partes, ſeu capita diuidere: Itaque ſciendum Auicennam quattuor capitibus doctrinam hanc genericam docuiſſe, ut in primo ſermonem habeat de eſſentia, & diuiſione febris, in ſecūdo de corporibus præparatis ad febres, in tertio de horis febrium, in quarto de ſignis horarum, ſeu temporum febrium. Hæc vt hiſtorice patent, vt ſcintifice concipiantur, explicare oportet, quæ ſit & numeri, & ordinis ratio. Itaque ſciendum, Auicennam, in hoc ſermone generico reſpicere quantum licuit profitenti doctrinam genericam, tum ad quod agēdum, tum ad remedij vſum. Et cum quid agendum præcedat vſum, cum remediorum vſus, ſeu recta adminiſtratio ſupponat quid agendum, ob id Auic. qd agendum remediorum vſui anteponit, & ppea ad qd agēdum reſpexit in primo, & ſcdo capitibus: ad vſum

Diuiſio ſen de febrib.

Ordo inter febres cum Auicen. & Galen.

autem in tertio & quarto: Nec immerito cum quid agendum pendeat ab eſſentia abſoluta indicantis; vſus autem & potiſſimum quando agendum eſſentiæ reſpectiuæ innitatur, patet enim abſolutũ præire reſpectiuo. Declaro & primo quo ad quid agendũ, cum ſit genericum & ſpecificum, hocque vel minus, vel magis limitatum, ac contractum, rationabiliter indicatur a febris eſſentia generica, & ſpecifica, hacque vel minus, vel magis determinata, & cum genericum præcedat ſpecificum, & ſpecificum minus determinatum anteeat magis determinato, meritò Auicenna in primo ca. primo perſoluit eſſẽtiam genericam, deinde ſpecificã, ſed non prorſus determinatam, in ſecundo autem capite ſpecificam ad vnguem determinatã. Declaro magis & primo quo ad primũ caput, cũ in hoc proponat febris definitionẽ, & diuiſionem, per definitionem patet eſſentia generica; vt cum ſit vitium calidum indicet quid agendum genericum, nempe refrigerandum, per diuiſionem autẽ innoteſcit eſſentia ſpecifica aliquãtiſper contracta: vt cum aliqua febris ſpecies ſit calidior, alia minus calida indicetur remedium non ſimpliciter frigidũ, ſed vel magis, vel minus frigidũ. Quo autem ad ſecundum caput, cum in hoc ſermo fiat de præparatis ad febres colligitur febris eſſentia ad ſummum contracta ac determinata, ſi quidẽ ex huius capitis doctrina quantũ medico humano colligere licet, & calidiores gradus & remiſſiores gradus, ſicq; quid agendum maxime limitatũ: vt ſi v.g. ſit febris eſſentia caliditas in ſecundo gradu, in ſecunda manſione, indicabit frigidum in ſecundo in ſecunda manſione. Quo aũt ad reliqua duo capita, in quibus agit de febriũ horis, & primo de eſſentia, deinde de cognitione, in his reſpicit ad remediorum vſum, & præſertim ad qñ agendum, vtpote qđ vnicum ad differentiam quanti, qũo, & vbi neceſſariò ortum habet ab indicantis eſſentia reſpectiua, hoc eſt ab indicantibus inuicem collectis, vt aliud eſt magis, aliud minus vehemens, quod ſane vehementiæ diſcrimen febrium tempora ſignificat. Potuit ãt Auicennas hanc veritatem accepiſſe a Galeno, ſi quidem libro de totius morbi temporibus ca. quarto, ait in ſingulis morbis generalia tẽpora ſenſu æſtimata diuerſorum auxiliorum vſum ſignificant. Dicit etiam libro de morborum tẽporibus cap. 8. propoſitum eſt nobis hic circuitum totiusq; morbi tẽpora diſtinguere gratia vſus tempeſtiui auxiliorum. Ecce tempora reſpiciunt auxiliorum vſum tempeſtiuũ, & ꝓinde qñ agendum. At hoc loco occurrit difficultas, quam antequam ad Auicennę verba deſcendamus, diluere licet. Eſt autem cum in morbis opus ſit perpendere quid nominis, quid rei, differẽtias, ſigna, indicationes, prognoſticum, & præſidiorum materias; an Auicenna hęc in his quattuor capitibus expendat, nec ne, etſi quædam omittit, quæ ſit ratio? Itaque pro reſolutione paucis ſciendũ, hæc ſane & tali ſerie in omni morbo, & proinde in omnibus febribus eſſe cognoſcenda, quod vt notum ſupponendum, ſiquidem aliàs horum omnium numeri, ac ordinis cauſam tradidimus, & opportuniꝰ in methodo medendi, quandoque & fuſiſſime explorabimus; Auicennam autem non quælibet ſemper proponere, ſed quędã tamẽ nota ſupponere, vt v.g. dum loquitur de febribus, uel ephemeris, vel putridis, vel hecticis definitionem dimittit, hanc. n. patere voluit ex definitione tradita de febrib. in genere; quare & mirum non eſſe debet ſi in ſermone de febri in genere omnia non recenſeat. Nam primo nomen vt notum ſupponit, quid rei tradit, & differentias in primo capite, quo ad ſigna ratione febris in genere patẽt ex tradita definitione, cum bona definitio præter alia, cõſequentes inſinuauit proprietates, quæ dubio procul definitę febris ſunt ſigna. Adhęc in primo libro in ſimiotica ſunt ꝓpoſita, vbi calidi morbi ſigna recenſet; ratione aũt febris ſubalternæ, & ſpecificæ ſigna patent, vt ꝓpoſita priuatis locis, vt verbi gratia in ſermone de febribus ephemeris harũ ſigna ꝓponuntur: & ſic de alijs; ratione febris ſpecificę & determinatæ ſigna hauriuntur ex varijs corporũ tẽperamentis, de quibus in capite de ꝓparatis ad febrẽ; Ratione denique eſſentię febris reſpectiuę ſigna petũtur ex traditis in capitibus de horis febriũ. Quo vero ad indicationes ptinet, has ſupponit vt euidẽter ex traditis in quarta primi, vbi medendi methodũ tradit: Nã cũ ibi ſtatuerit contraria cõtrarijs amouẽda, & febris ſit morbus calidus dubio procul indicat frigidũ. Quamuis Galenus in libro de methodo medendi febris indicationes ſilentio nõ obuoluit, ꝓpterea quod vnã artis & habitũ & exercitationẽ profitetur. Auicennas aũt vnũquodque ſeorſum attigit: Quo aũt ad ꝓgnoſticon. Hoc febris in genere non admitti cũ febris varius poſſit eſſe euentus, qui potius ſpectat ad febres ſubalternas, & præſertim ſpecificas, quã ad febrẽ in genere. Quantum denique ad pſidiorũ materias & ꝓinde iuuantiũ materias cũ reſpiciãt potius indicatũ ſpecificũ, quàm genericũ; rationabiliter ab Auicenna in ſermone febris generico omittuntur. Hæc ergo dicta ſint de diuiſione prima librorũ Auicennę, deinde quarti libri in ſuas ſen, deinde primę ſen in ſuos tractatus, & tandem primi tractatus in ſua capita, vt cũ nihil deſideretur quod ſpectare videatur in doctrina de febribus ſecundum Auicennã & ad inſtitutũ, & ad connexum, & ad diuiſionẽ, iam nobis reliquũ eſt cũ Auicenna febrium definitionem, & haurire & interpretari, quod in ſequenti capite faciendum duximus.

Quando agẽdũ a quo indicetur.

Dubitatio.

Morborum doctrina quot capita requirat.

Reſolutio.

CAPVT II.

De definitione febris & generibus febrium, earumque proprietatibus.

FEBRIS eſt calor extraneus accenſus in corde, & procedens ab eo mediantibus ſpiritu & ſanguine per arterias & venas in totũ corpus, inflammatur in eo inflãmatione, quæ nocet operationibus naturalibus nõ ſicut caliditas irę, & laboris, cũ nõ inflãmat, vel cũ nõ peruenit ad hoc vt ſit accẽſa, & noceat operationibꝰ, &c.

Febris definitio.

Hoc eſt primũ caput doctrinę de febribus, in quo Auicennę inſtitutum eſt febris proponere tũ definitionem, tum diuiſionem, ut ꝓinde pręſens caput in duas partes diuidatur; in prima febris aſſignat definitionẽ, in ſecunda diuiſionem; ſecunda incipit ibi. [Et ſunt quidam hominum qui diuidant febres.] Quantum ad primam partem attinet, cum febris definitio ſit futurum omnium dicendorum fundamentum: expedit cumulatiſſime hanc mente conſequi: quare pro exacta eius intelligentia quattuor à nobis integerrime ſunt præſtanda. Primum quidẽ erit ante oculos offerre modum generationis febris. ſecũdum ſingulas definitionis particulas enucleare: tertiũ ꝓprietates febris naturã comitãtes haurire. quartũ difficultates occurrẽtes radicitus diſſipare: ex quarum diſſolutione, tum alia conſtabunt, tum præſertim febris definitionem ab Auicenna allatam cũ Galeno cõſentire. Quantũ ad primũ attinet nẽpe ad modũ originis febris, ſupponentes ex traditis in facultate anatomica naturalẽ ſtatũ, tum cordis, tũ totius corporis, ad febrẽ gñandã neceſſariũ eẽ, vt cauſa aliqua calefactiua, vel externa, vel ĩterna corpori occurrat

Cap. Diuiſio

Quattuor abſoluenda.

Modus generationis febris.

Digitized by Google

ea lege, vt ĩ cor ita agat, vt cor vſq; adeo incẽdio donetur, vt in calfacto eſſe conſtituatur ſecundũ, vel ſpiritus vitales, vel humores, vel ſolidam ſubſtantiam; vt quamquam cor ſit a natura productum, vt inſtrumentum cauſa vitę aptũ ad cuſtodiam caloris naturalis vitalis, hunc tamen cor calidius redditum iuſtò calidiorem procreet; vt calidũ cordis in naturam igneam euadat, & hinc qualitas quędam ignea, & proinde morbifica impartita ſpiritui vitali & ſanguini per venas & arterias ea conditione ſingulis corporis particulis offertur, vt cum hæ partes ſecundum naturam obtineant, & calidum natiuum inſitum, & temperiem; vi caloris ignei a corde influentis præter naturę leges accẽdatur non modo inſitus calor, verum etiam ſolidorum temperies; quæ ſane ita euertitur, ita ignea euadit, vt partium ſolidarum

Signa.

Quæ actiones potiſſimũ læduntur a febre.

actiones naturales & potiſſimum coctiones lædantur: vt ex hac febrium generatione non ſit difficile colligere in omni febre lædi actiones naturales, & pcipue coctiones labefactata facultate coctrice ob morbum calidum partium ſimilariũ totius corporis, qui ſane morbus calidus, vt a cauſa efficiẽte proxima producitur a calore igne, a qualitate calida, & ignea influente a corde. Cæterum vt cor dum bene habet ex lege naturę aſſiduo virtute expultricis caliditatem naturalem ad omnes corporis partes tranſmittit, vt ſecundum naturam influat: contra in febre qualitas hæc, caliditas hæc morboſa reddita vi quadam a cordis expultrice propellitur; vt qualitas hęc ignea ad corporis partes impulſa ſit effectus cõſequens cordis expulſionem deprauatam ob pręſentiam caloris ignei.

Læſio alteratricis cordis varia ob varias febris ſpecies.

Hic autem calor ita igneus, & proinde morboſus gignitur in corde lęſa cordis alteratione, vel labefactata cordis alteratrice, vel ob errorem externum: Labefactatur quidem cordis alteratrix, ſeu coctrix, & proinde quæ calidum vitale gignit in hectica ob calidum morbum ſolidorum cordis, in reliquis autem febribus, exceptis peſtilentibus, ob errorem externum, nẽpe in ephemeris ob accenſos ſpiritus, in putridis, ob calfactos humores: Excipiuntur autem febres peſtilẽtes, vt in his pręter contentorum caliditatem morboſam, ſolidam quoque cordis ſubſtantiã morbus calidus corripit. Hæc de febris generatione. Quare ad ſecundum propoſitum explicandum accedamus. Erit autem ſingulas definitionis particulas explanare. Primo itaque ſciẽdum hoc in loco duo proponi nempe definitum, & definitionem.

Febris nomen.

Dub.

Sol.

Quid nominis pręcedit, quid rei, & quomodo.

Quantum ad definitum fuit febris circa quam vocem aduertendũ, ne forte ab aliquo accuſemur. Propterea quod primo circa vocẽ deinde vero circa eſſentiam digrediamur cum Galenus primo methodi quinto ſtatuat incipiẽdum a rerũ, non autem à nominum differentia: Itaque iuuenes intelligant quid nominis perpendi ratione, vel generis, vel differentiarum, ſeu ſpecierum: ſi ratione generis, quid nominis præcedit quid rei generis; & quid rei præcedit diuiſionem, vt verbi gratia oportet verſari. Primo circa nomen morbi, ſecundo circa quid rei, tertio circa diuiſionem: Si autem conſideremus quid nominis ratione ſpecierũ dubio procul pręcedit doctrina ſui generis, & proinde diuiſio generis, & ante hãc definitio, & ante hanc nominis ſcilicet generis; vt opus ſit primo generis nomen proponere, deinde definire, deinde diuidere, deinde conferre ſpecierum ex generis diuiſione collectarum nomen, & tandem ſpecies definire: vt ratione eiuſdem quid nominis ſemper pręcedat quid rei; nempe quid

In diuerſis quid rei præcedere quid nominis.

nominis generis præcedit quid rei generis; quid nominis ſpeciei præcedit quid rei ſpeciei, non inconuenit autem in diuerſis quid rei præcedere quid nominis, vtpote quid rei generis pręcedere quid nominis ſpecierum. Quare ad rationem redeuntes cum in præſentia ſermo fiat de febre in genere; primo circa vocem, ſed paucis digredi liceat: Itaque ſciendum cũ dicit Galenus in arte medicinali capite primo, definitionem notionum conſtitui ab iis, quæ accidunt definito; ſubſtantialem autem ab eſſentia: cum febricitantes percipient quendam feruorem, vt hic caliditatis ſenſus accidat febri, propterea ab hoc feruoris ſenſu vocant febrem hoc eſt vitium igneum, vt Græci vocent piretum apud quos ignis dicitur piro. Sed hæc ſufficiant quo ad definitum.

Febris nomen.

Definitio notionis.

Definitio ſubſtãtialis.

Quantum autem attinet ad definitionem. Primo Auicennas ſtatuit febrem eſſe calorem extraneum accenſum in corde pro quorũ morborum intelligentia, primo ſcire oportet quid Auicenna intelligat per calorẽ.

Explicatio definitionis.

Calor febrilis.

Dicimus ergo perſpectiſſimũ eſſe debere apud omnes Auicennam intelligere calorem ad cor ſpectãtem. Verum (vt in doctrina Anatomica fuit comprobatum) multiplex eſt; ſiquidem pertinere poteſt ad cordis ſpiritus vitales, ſanguinem, ſolida, & calidum innatum; patet enim ex alibi traditis cordis calidum innatum eſſe quid aliud a cordis temperatura.

Calor febrilis multiplex.

Calidũ innatum quid.

Siquidem calidum eſt ſubſtantia, eſt corpus mixtũ ex ſemine genitum a vi generatrice per alteratricem ilico poſt conceptionem: ut propterea primogenitum dicatur, vt huius ope deinde vniuerſus fœtus gignatur, & genitus conſeruetur temperatura autẽ non eſt ſubſtantia, ſed qualitas ſecunda prodiens, ex primis inuicem agentibus, & patientibus, ut euadat propria ſimilarium conſtitutio ad differentiã ſcilicet corporis quæ eſt propria cõſtitutio diſſimilariũ, & vnitatis, quæ vtriſque eſt communis conſtitutio;

Calidũ innatum aliud a temperatura.

Vnde Galenus prænoſcens calidum innatum eſſe aliud a temperatura, dicit decimo methodi decimo ſimile nobis accedere, ut cum in frigidum ſolium poſt balneum ingredimur eſſe, quod ferro accidit, vbi cãdens iam redditum, frigida mergitur. Etenim tum refrigeramur, tum roboramur. Quo loco dicit refrigeramur reſpiciens ad frigidam, vt agit in calidam temperiem; Dicit deinde roboramur oculos dirigens ad frigidam, vt agit in calidum innatum, quod ope frigidæ ita roboratur, ut non diſſipetur:

In frigidis affectibus venæ ſectione extinguí calorem innatum.

Addit libro de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtratũ capite quinto in affectibus frigidis per venam ſectã ex calidi ſucci vacuatione multo magis corpus neceſſario refrigerari & innatum calorẽ qui per affectum antea quoque frigefactus fuerat, extingui. Ecce quàm euidenter temperaturam aliã eſſe a calido innato inſinuet. Cum ergo calor ad cor pertinens ſpectari poſſit ad ſpiritus vitales ſanguinem, ſolida cordis, & calidum innatum, ſtatuimus Auicennam intelligere cordis calorem, vt pertinet ad calidum innatum, nequaquam autem ad reliqua:

Calor febrilis pertinet ad vnicum calidum innatũ.

hoc autem ſic demonſtrari poteſt. Nam quo attinet ad ſpiritus & humores, ſunt potius ſubiectum, per quod calor cordis toti corpori communicatur, ſiquidẽ ait hunc calorem procedere a corde mediantibus ſpiritu, & ſanguine. Quo autem a ſolida, horum nequaquam temperies calida audienda. Nam cum proponat calorem in corde accẽſum, pponit quid in facto eſſe, non in fieri, cũ iã paſſim Galenus & præcipue primo de differentijs febrium primo aſſerat nõ in omni febre cordis ſolida eſſe ex calfacta, ſed in aliquib. vt ephemeris ac putridis incaleſcere; relinquitur ergo a ſufficienti partium enumeratione hunc calorẽ ab Auicenna propoſitum ad vnicum cordis calidũ innatũ pertinere, vt ex hac veritate ita ſtabilita colligere liceat calorem in definitione propoſitum nõ eſſe ſubſtantiam, ſed qualitatem: ſiquidem calidi innati cordis ſubſtantia cor non deſerit, febrilis autẽ calor a corde per totum corpus expanditur.

Calor febrilis cõmunicatur toti.

Cęterũ cum calor eſſe poſſit, & prima qualitas de tertia ſpecie qualitatis, & ſecunda de prima ſpecie, cum hæc caliditas pertineat ad calidi innati ſubſtantiã, ſequitur eſſe ſecundam qualitatem hoc eſt temperiem.

Qua

Digitized by Google

Qua cum caliditas frigiditati dominetur. Si quidem ex Galeno libro de rigore cap. 5. calidum innatum mixtum eſt ex calido & frigido. Si ergo mixtum eſt ex calido & frigido, ergo calidum & frigidum inuicem agunt & patiuntur, in qua tamen pugna, cum vincat calidum; ſubſtantia calidi innati, & proinde materia ſeminalis in vterum eiaculata temperiẽ calidam adipiſcitur: Hactenus ergo conſtitutum ſit Auicennam per calorem intelligere calidi innati cõplexionem calidam. Cæterum cum calido complexio & proinde calidi innati calor eſſe poſſit, vel ſecundum naturam, vel prẽter naturã ſignificãs Auicenna in febri reddi pter naturam ob id ſubdit eſſe calorem extraneum, nam niſi ſtatus naturalis limites excederet non poſſet eſſe in cauſa febris. At cum calidi innati, temperies bifariam ſanitatis terminos præterire ſoleat, altero modo quia qualitas, ſeu caliditas, vel remittatur, vel intendatur.

Calor præter naturã intẽperies calidi innati.

ſignificans Auicennam hunc a naturali ſtatu receſſum eſſe potius per exceſſum caliditatis, quã per defectum. Propterea dicit eſſe calorem extraneum, ſed accenſum vt ſi verbi gratia, calidi innati tẽperies calida in primo, erit reddita calida in ſecũdo, vt propterea hic calor ſit quidem extraneus, at non a toto genere extraneus, nam niſi cum gradu caloris addito non ſupereſſet gradus caloris ſecundum naturã, ſane tegere non poſſet natura calidum innatũ quod eſt animę cum corpore vinculum, quod producitur vſque ad mortem hominis:

Calor extraneus non à toto genere.

Vnde dum Galenus prima aphoriſmorum decimo ſexto, ait febrem eſſe accenſionem natiuæ caliditatis ad igneum; nil aliud ſignificare voluit, quam febrem eſſe calorem pertinẽtem ad ſubſtantiam calidi innati, vt eius complexio euadit ignea, non ita tamen vt nõ ſuperſit gradus aliquis caliditatis naturalis: Vnde hanc veritatem explicans Auerroes dicit febrem eſſe calorem compoſitum ex calore naturali & extraneo. Nec immerito ſtatuit eſſe compoſitum, vt non ſint duo calores, ſeu duæ qualitates, vel complexiones, ſed vnica, at compoſita; hoc eſt in qua eſt vis caloris tum naturalis tum extranei; cum vnica hæc intẽperies ſit conflata ex gradibus caloris & naturalis & extranei.

Febris definitio ex Auer.
Febris calor compoſitus.

Verum cum caloris natiui ſubſtantia poſſit affici intemperie febrili poſſit accẽdi in qualibet corporis parte. addidit Auicenna [in corde] ad differentiam, ſcilicet calidi innati reliquarum partium. Quam veritatem ante Auicennam cum eſſet intuitus Gal. primo de differentijs febrium tertio ait febrem eſſe quandam caliditatem præter naturam in corde. Vnde etiã ſubdit quamuis ex ſolis ardore ꝓmoueatur in corpore calor præter naturam, nondum tamen febrem eſſe, niſi cor vna calfiat: atque ob id in cap. quarto ſtatuit cor potiſſimum eſſe membrum quod febrilem calorem ſuſcipit: atque huius veritatis pręcipuum fundamentum eſt, quoniam cum in febre calor febrilis oporteat, vt ab vna parte toti communicetur, ut totius actiones naturalem lędant. Hæc pars nulla alia eſſe potuit quam cor: ſiquidem cor eſt id vnicum viſcus, a quo calor influit in ſingulas corporis partes: ut huius beneficio ſingulæ corporis partes, & ſecundum propriam temperiem, & potiſſimum temperiẽ ſui calidi inſiti, quod innatum vocant ita viuunt, & proinde agunt, vt quamprimũ cordis calore priuatur, illico ſuis functionibus & proinde vita deſtituatur. Conſtat ergo optima ratione dictũ eſſe ab Auicenna febrem eſſe calorem extraneum accẽſum in corde. Neque hoc loco difficile eſt aſſequi quid per cor intelligere oporteat. Nam cum per calorem intelligat, ſpectantem ad calidi innati ſubſtantiam, & calidum innatum, ſubſtãtia hęc ſeminalis pertineat tantum ad viuentes partes, neceſſario per cor ſolidã eius ſubſtantiam intelligere oportet: neque propterea inferẽdum omnem febrem eſſe hecticam: nam

Febrilis calor in corde.
In feb. neceſſario cor calefieri.
Calor cordis cõmunicatur toti.
Partes calore cord. deſtitutę illico vita priuãtur.
Quid per cor intelligere oporteat.
Obiectiones.
Solutio.

quamuis in omni febre accendatur temperies calidi innati pertinentis ad ſolidam cordis corpus, non tamen in qualibet febri ſolida cordis ſubſtantia intemperie calida morboſa afficitur. Cæterum cum dicit Auicenna febrẽ eſſe calorem extraneum accenſum in corde cognoſcens nondum eſſe abſolutam definitionem ſubdit. Et procedẽs ab eo mediantibus ſpiritu & ſanguine per arterias & venas in totũ corpus: cuius particulæ hæc fuit neceſſitas.

Procedẽs a corde.

Nam cũ ex Auicenna ſit febris vitium non appropriatum, ſed commune & commune nõ per indifferentiam inſtar inflammationis, ſed omnibus modis, ꝓpterea totum corpus neceſſarium fuit, vt obſideret: vt non ſat ſit vt calor extraneus ſit in corde accẽſus, verum etiam eſſe neceſſarium vt toti corpori cõmunicetur, iure ergo dicit calorem febrilem procedere a corde in totum corpus, quod etiam potuit accepiſſe a Galeno, dum ſeptimo methodi quarto & octauo calorẽ febrilem a corde ad vniuerſum corpus tranſmitti aſſerere non dubitauit. Cũ ergo calor febrilis procedat a corde in totum corpus voluit Auicenna ꝓcedere mediantibus ſpiritu, & ſanguine per venas & arterias, neque hũc expanſionis modum citra neceſſitatem addit Auicenna: nam cum dupliciter calor a corde toti poſſit impartiri optima ratione factũ eſt, vt pręcipuus & neceſſarius ab Auicenna ꝓponeretur:

Caloris febrilis expanſio.

Vnde pro hac veritate noſcenda ſciendum, vt colligere licet ex Galeno libro de cauſis morborum ſecundo, calorem bifariam ab vno loco in alium diffundi poſſe. altero modo dum ꝑ partem poſt partẽ communicatur, vt verbi gratia, dum in calidis morbis pars ꝓxima principalem caliditatem aſſumit, & hæc deinceps ſibi vicinam calfacit, reliquo autem modo partes incaleſcunt, calorem ſuſcipiunt dum hoc fit concurrente cordis calore igneo reddito, & expanſo non per partem poſt partem, ſed mediantibus cordis ſpiritibus & humoribus. Diſcrimen autem eſt inter hos duos modos, nam ſi transfundatur per partem poſt partem, ſenſim fit, contra repente vi caloris a corde influẽtis, & ꝓpterea dicit Galenus libro de cauſis morborum ſecũdo; dũ ad principiũ inſiti caloris hoc eſt ad cor peruenit intemperies calida totũ, corpus principij affectum celeriter ſentit. Vnde cum febris non ſenſim ſed cõfertim inuadat, dum videlicet a corde impartita eſt caliditas, propterea Auicenna ad hanc celerem expanſionem reſpiciens dicit a corde ꝓcedere ſpiritibus ſcilicet vitalibus & humoribus mediantibus, vt ſcilicet cordis calorem ſuſcipiunt, & qui motu ac impetu cito deferatur in totum corpus. Hæc autem caloris febrilis ſubſtãtia nempe ſanguis, & ſpiritus cum ingenitum, ac celerem motum obtineant potiſſimum ꝑ venas, & arterias, vt per ductus celeri itinere deſtinatos, hos nequaquã Auicẽna ſilentio obuoluere voluit, quos non minus inſinuans Galenus primo de criſibus ſeptimo, ait febrẽ eſſe paſſionem venoſi generis, hoc eſt venarum & arteriarum.

Febris paſſio venoſi generis.

Hactenus ergo patet febrem eſſe calorem igneum ꝓcedentem a corde mediantibus ſpiritu & ſanguine ꝑ venas & arterias in totum corpus. deinde addit & inflammat in eo inflammatione, quę nocet operationibus naturalibus non ſicut caliditas iræ & laboris, cum non vltimatur, ſed ita, vt ſit impreſſa, vt noceat operationibus.

Caloris febrilis effectus.

Horum dictorum hęc fuit neceſſitas ꝓpterea quod calor igneus a corde procedens mediantibus ſpiritu, & ſanguine ad totum corpus, poteſt totum bifariam inflammatione, ſeu intemperie calida afficere; altero modo vtruſque adeo leuis fiat impreſſio, vt nondum actiones lędantur, ſicut euenire ſolet ex ira & labore, dum vi horum incaleſcit quidẽ corpus, non ita tamen ut actio offendatur, reliquo aũt modo diffunditur calor igneus a corde in totum, ut ea fiat in toto offenſa, hoc eſt intẽperies calida quam inflammatio

Digitized by Google

mationem vocat, vt operationes lędantur, & ſecundo hoc modo intelligere oportet cum Galeno, etiã octauo methodi primo, igneum calorem a corde in totum corpus expandi: Et ratio eſt, quoniam febris eſt morbus totius, & ſi morbus, neceſſario lęduntur operationes, vt hinc etiam neceſſario colligere liceat, febrem eſſe morbũ non cordis, ſed totius corporis. Et proinde morbum communem, ſeu nõ appropriatum, de quo eſt ſermo in quarto lib. Et propter iuuenes liceat vtrumque breuiter demõſtrare.

Febris nõ omnis morbus cordis.

Primum ergo non omnem febrem eſſe cordis morbum lucidiſſime comprobatur ex Galeno, primo de differentijs feb. primo: ibi enim apertiſſime aſſerit in febre, tùm ephemera, tum putrida, cordis corp⁹ incaleſcere tantum, nõdum autem eſſe calfactũ, cum tamen ait Galenus nõ parum referat ſi caleſcere dicamus, aut calefactum eſſe; ſignificãs cum morbus ſit in facto eſſe nõ ĩ fieri, ſi cordis corpus incaleſcat tantum nõdum ſit calfactum, nõdum eſt morbus, neq; ſtatuendum febrẽ eſſe morbum cordis, quamuis calfacti ſint cordis tum ſpiritus, tũ humores, nã nõ vincuntur. Morbus autem eſt affectus vehemẽs.

Febris morbus totius.

Neque graue eſt comprobare. Nam primo Galenus libro de inæquali intemperie circa initia ſtatuit febrem eſſe intemperiem totius. Addit libro de morborum differentijs cap. quinto. febrem eſſe caliditatẽ exuperantem, quæ totum animalis corpus obſidet. Dixit etiam libro de cauſis morborum ſecundo. Si caliditas iam totum animalis corpus occupet, febris accenditur. Vnde etiam ibi ſubdit febrem eſſe totius corporis immoderatam caliditatem; eadem veritas colligi poteſt ex libro curatiuo per venæ ſectionem capite quinto. Secundo ad Glauconem ab initio, ſecundo methodi, vltimo methodi primo. Nono methodi 14. vltimo. 10 methodi. 10. Vndecimo methodi quarto, & alibi, vt in re euidentiſſima non ſit tempus abſumendum. Poſtremo in definitione, vnum addit non negligendum Auicenna, dum ait corpus inflammari, vt noceat operationibus naturalibus. Nam dum morbus aliquis, vel partem, vel totũ corripit, neceſſario quidem actionem, vel partis, vel totius lædit, vt non indifferenter omnes offendat functiones: verũ modo animales, modo vitales, modo naturales.

Febris lædit actiões naturales

Statuit ergo Auicenna lædi actiones naturales, hæ autem ſunt actiones communes omnibus partibus ſimilaribus, nẽpe attractio, retẽtio, expulſio, & omnium præcipua concoctio. Nec ab re cum intemperies ſit morbus partium ſimilarium, vt dum hæ morbo calido opprimũtur haudquaquam decenter operationes has naturales obire valeant. Neq; obſtat quamquam in febribus præter actiones naturales aliæ lædantur. Nam primum & neceſſario ob intemperiem naturales offenduntur, ad quarum noxam deinceps reliquarum offenſæ ſubſequi poſſunt.

Temperamẽtũ organũ naturaliũ actionũ pręcipuum.

Nec ab re, ſiquidem temperamentũ eſt pręcipuum organum actionibus naturalibus deſtinatũ reliquis autem nequaquã inutile, ſed maxime adiuuans. Hactenus ergo conſtat ſecundum Auicẽnam, quemadmodum febris eſt calor præter naturam accenſus in corde, ab hoc procedens, ad totum, totius lædens, primum actiones naturales, vt explicata febris definitione, ſiue negocio tertiũ principaliter propoſitum enucleandum liceat paleſacere. Erat autem proprietates febris naturam comitãtes haurire.

Febris proprietates.

Has ergo paucis pateſacientes, dicemus, cum febris ſit calor igneus cordis per arterias, & venas toti diſtributus, primo vt calor igneus cordis, hunc ſequitur aliqua in reſpiratione mutatio, ſiquidem vi huius fuliginoſa excrementa plus iuſto exuberant, vt propter motum neceſſarium euentandi caloris cordis, reſpiratio euadat frequentior; & potiſſimum vt ait Galenus libro de marcore capite quinto, eius expiratio reddatur calidior.

Reſpiratio frequẽtior.

Ad hæc vt febris eſt calor igneus cordis per arterias expãſus, pulſus inſurgit celerior, ut propterea Galenus loco præcitato, & tertio de pręſagio ex pulſibus tertio, teſtatum reliquerit plurimos Medicos atque pręſtantiſſimos iure ſtatuiſſe pulſuũ celeritatem febricitantibus perpetuum eſſe.

Pulſus celerior.

Præterea cum febris ſit calor per uenas diſtributus, ſequitur etiam aliquam in lotio mutationem, vt ſaltem magis quàm antea ad flauitiem vergat.

Lotij mutatio.

Aduertendum autem ne alia ratione mutetur lotium: Siquidem euenire poteſt, ut præſente febre uigeant crudi ſucci, uel in lotij ductibus ſit aliqua noxa, uel etiam ex aſſumptis lotium mutetur. Tãdem cum febris ſit calor igneus toti impreſſus, ut monet Galenus libro de marcore capite quinto, neceſſario tactui calor mordax offertur. Hæ ergo ſunt proprietates, ſeu ſymptomata febris eſſentiam comitãtia, quę pariter ſigna febris in genere eſſe poſſunt.

Calor mordax.

Obiectiones quædam diluuntur.

Dubia.

Abſoluta tertio principaliter ꝓpoſito, iã ad quartum & poſtremum explicandum accedamus. Erat autem occurrentes difficultates de medio tollere: Vnde perfectè, & citra confuſionem expediantur. Primo aduerſus totam definitionem, ſecundo ſigillatim aduerſus quamlibet definitionis particulã dubitabimus. Quo ergo ad primũ attinet, oritur difficultas.

Contra totã definitionem.

Nam cum definitio febris ſit definitio accidentis, proinde tradi debet per formam ſubiectam, & efficiens, ea tamen lege, ut forma ſit loco generis, ſubiectum loco differentię, & ſimiliter efficiens: At in hac Auic. definitione cauſa efficiens ponitur loco generis: ſiquidem calor accenſus in calido inſito cordis eſt cauſa efficiens, calor autem accenſus in toto, hoc eſt in partibus ſimilaribus totius, habet rationẽ formę, ut cor ſit ſubiectũ cauſę efficientis, partes autem ſimilares totius ſint ſubiectum cauſæ formalis.

Solutio Proponitur ab Auic. definitio cauſalis.

dicendum, Auicennam hoc loco proponere febris definitionem potius cauſalem, quam formalem, propterea quod uerſatur potius circa exercitationẽ habitus, quam circa ipſum habitum: cum autem in tradenda exercitatione magis expediat reſpicere ad id, quod magis ex vſu indicat remedium, id autem ſit potius calor igneus in corde accenſus, quam in ſimilaribus totius corporis particulis, idcirco maluit Auicẽna definitionẽ tradere cauſalem, quam formalem. Calorem autem in corde accenſum magis ex uſu indicare, quàm calorem in ſimilaribus totius impreſſum, ideo colligitur, quoniam in Ephemera refrigerato igneo cordis calore, nil ſit agendum, cauſa caloris totius, cum ad extirpationẽ caloris ignei cordis ilico euaneſcat, ut toti non ſit occurrendũ, quod etiã quandoque in putridis euenire ſolet. Cæterum quamuis febris definitio ab Auicenna tradita ſit cauſalis, ex hac tamen facile eſt formalem colligere.

Febris definitio formalis.

Nã ut Auicenna eſt progreſſus ab efficiente ad formã, ita uice uerſa facile eſt a forma ad efficiens aſcendere; vt cum ex Auicenna ſit calor igneus cordis expãſus in toto, lędens totius operationes, e cõtra dicere liceat, febris eſt intemperies calida totius corporis lędens actiones naturales, producta a calore igneo cordis, ut Gal. libro de totius morbi temporibus ſecundo, febrem eſſe morbum ex intemperie euidenter ſtatuat.

Dubia cõtra partes definitionis.

Sed iam extinctis ambiguitatibus, quæ toti definitioni aduerſari uidebãtur, modo ut polliciti ſumus, quæ difficultates definitionis particulas turbare poſſent, diluãtur. Vnde cum febris ſit, cum Auicenna, calor igneus accenſus in corde & toti impartitus, vt lædantur actiones: propterea dubitationes uerſari debent primo circa calorem igneum; ſecũdo circa cor: tertio circa totum corpus: quarto circa naturales actiones. Primo ergo quantum attinet

ad

Digitized by Google

ad calorẽ igneum. Cum ex traditis & cõꝓbatis fundamentis in explicatione definitionis pateat, omnem febrem eſſe calorem, qui eſt unica qualitas, & ea ſecũda, nempe intemperies calida calidi innati cordis: vt quælibet argumenta, quæ in contrarium recenſeri poſſent, ſponte corruant. Sat erit in præſentia in dubium reuocare, an omnis febris ſit calor: et ſi calor, an unicus, uel plures. Quo ad primum, cum ſuperius ad ſaturitatem comprobatum ſit oẽm febrem eſſe calorem igneum, ſufficiat duas rationes huic ueritati infenſas ſigillatim, & proponere, & diluere.

Vtrũ febris ſit calor prima ratio contraria. Solutio.

Primũ ergo argumentum eſt, quod deſumitur ex Auic. quippe qui capite de febre ſyncopali, ait, in hac pulſus eſſe raros, & tardos, qui ut ſunt partus agẽtis frigidi, ita teſtari uidentur febrem non eſſe calorem igneũ. Pro reſolutione dicẽdum, in febri ſyncopali duo eſſe nempe febrem, & ſyncopem. Quare & pulſus eſſe debet qui comes ſit tum febris, tum ſyncopis, & magis ſyncopis q̃ febris, quoniã ſyncopis eſt cordis vitium, febre vehementius: quare cũ pulſus rari & tardi ſyncopen comitentur, tales ẽt in febre ſyncopali eſſe debent, ut cum nõ fiant rõne febris, ob id ratio propoſita eſt uana, & pro exactiore quiete dubię mentis, addimus, ſi ſyncopa ſine febre infeſtet, pulſus pro more ad huc magis tardos, ac raros, quam ſi ſyncope febre habeat adnexã: Siquidem febris, ut calor igneus efficit, vt pulſus ſint minus, tùm tardi, tùm rari, quã ſyncopis natura poſtularet:

Secunda ratio. Solutio aliorum. Solutio & quia febris non adeſt ꝑpe mortem.

ſecunda deinde ratio eſſe poteſt: in lethalibus febribus, dum ægri iam ad necẽ properant, frigida emittitur expiratio, ergo cor frigidum in febre. Scio hoc loci quoſdam aſſerere, febricitantes morti uicinos frigidum expirare, qñ pulmo refrigeratus eſt. vnde vaporem expirantis refrigerat. Sed ſatius eſt, vt dicamus tunc nõ eſſe febrem, ſed intemperiem febrilem, hoc eſt calidum in frigidum degeneraſſe. quæ ſolutio colligi poteſt ex Gal. Nã ſecũdo ad Glauconem ſecundo, loquens de inflammatione, & proinde de calido morbo inquit: Neque amplius hæ in numero inflammationum habendę ſunt, ſicut neque Eriſipelatum, ſi quid iam liuidum ſit. Quare dum in febre erumpit expiratio frigida, non eſt amplius febris, ſed morbus calidus mutatus eſt in frigidum. Vnde conſentiens Galenus ſexto Epidem. quarto, penultimo, dicit, cor propè mortẽ frigida affici intemperie, quamuis ex febre ardentiſſima moriatur. Quid clarius? Hæc de primo.

Vtrũ calor febrilis ſit vnus. Obiectiones duæ. Reſolutio

ſecundo ergo dubium occurrit pariter circa calorem febrilem, an ſit unicus. Non eſſe autem unicum primum quis ſuadere poſſet: propterea, quoniam calor febrilis conſeruat, & deſtruit: ſecundo Medicus in parte practica huius cauſa duos habet ſcopos, nempe conſeruare & deſtruere. Pro reſolutionis dicimus, febrem eſſe unicum calorem, unicam calidi natiui cordis complexionem calidam, quę conflata eſt ex pluribus caliditatis gradibus, quam conueniat naturali temperamento, ut aliqui gradus ſint ſecundum naturam, aliqui præter naturam.

Ad primã

Vnde ad primam rationem dicimus, calorem naturalem, & præter naturam diuerſas habere operationes: quoniam unica illa complexio per gradus naturales eſt organum cõcurrens ad functiones obeundas naturales. Per gradus autem morbificos ad præter naturam committendas.

Ad ſecundam.

Ad ſecundam pariter dicendum, duos eſſe Medici ſcopos, nempe conſeruare gradus naturales & morbificos diſſipare. Hæc quo ad calorem attinet.

Vtrũ cor ſit ſubiectũ, vel morbi in febre. Argumẽtum cõtr.

Quo autem ſpectat ad cor, quæritur, an cor ſit ſubiectum febris, ut habet rationem cauſæ, vel efficientis, vel formalis: & (ut puto) aduerſus ueritatem eſt argumentum deſumptum ex Galeni auctoritate, decimo methodi octauo, dum ait, aerem præcipue eſſe utilẽ dum quod primo afficitur eſt cor, quamuis conferat in reliquis febribus, & non parum, quandoquidem in his quoque neceſſe eſt, ut cor ſimilem intemperiem recipiat, citra quam nec maraſmus, nec reliquarum febrium ulla conſiſtere poteſt.

Reſolutio

Pro reſolutione, primo ſciendum, ſi ſermo fiat de calore igneo in corde accenſo, & proinde de cauſa efficiẽte ad differentiam caloris per totum diffuſi, præcipuum ſubiectum huius eſſe cor, (vt primo de differẽtijs feb. quarto teſtatum reliquit Galenus) At cum hic calor febrilis ſit intemperies pertinens ad calidum innatum cordis, non autem ad ſolidum cordis corpus, propterea cor ſtatui debet precipuũ febris ſubiectum ratione cauſæ efficientis, ut ſi in qualibet febre cordis actiones lædantur, id fiat ob externum errorem, hoc eſt ob uitium calidi innati cordis, & proinde uitium quod prorſus eſt extra corporis cordis conſtitutionem.

Ad auctoritatem.

Vnde ad Galeni authoritatem decimo methodi octauo, dum uoluit cor in omni febre ſimili intemperie affici intemperiei febrili, dicimus per ſimilem intemperiem opus eſſe intelligere ſimilem in qualitate, non autem in gradu, vt nimirum per calidum excidat & in corde & in toto, verum vt in toto ſit morboſa, non autem in qualibet febri in corde. Hæc de corde:

Vtrum febris ſubiectũ ſit totũ corpus

Quantum deinde ad totum corpus, difficultas diluenda proponitur, vtrum totum corpus ſit ſubiectum febris, vt febris eſt morbus: deinde an ſit totum ſubiectum febris, vt eſt morbus, vel ſimplex, hoc eſt calidus: vel compoſitus, hoc eſt calidus & ſiccus: Quoad primum attinet, cum in explicatione definitionis ſatis ſuperque explicatum & comprobatum ſit; omnem febrem eſſe morbum totius corporis, ſat erit in præſentia ſigillatim obiectiones tum proponere, tum diſſipare.

Prima obiectio. Solutio.

Prima itaque ratio eſſe poteſt, ſi omnis febris eſt morbus totius, ergo omnis febris in facto eſſe in ſolidis totius; ergo omnis febris hectica. Dicimus in omni febre eſſe intemperiem calidam in facto eſſe in ſolidis totius corporis: at modo in habitu, vt in hectica progreſſa, modo in habitudine vt in ephemera, putrida, & hectica etiam incipiente: vt propterea dicat Galen. octauo methodi, primo, febrium alias eſſe hecticas, alias ſchecticas.

Secunda ratio. Auctoritas Gale. explicatio

ſecunda ratio deſumi poteſt ex Galeno libro de inęquali intẽperie capite primo, quem locum liceat cum diligentia proponere, cum à paucis intelligatur. inquit, ergo Galenus, in febribus putridis calfieri quidem ſanguinem, quandoque vniuerſum, qui nimirum concepit calorem pręter naturam, qui ex humoris putredine eſt obortus: non tamen arteriarum, aut uenarum tunicæ, aut aliud vllum circumiacentium corporum prorſus iam temperamentum ſuum mutauit, ſed adhuc mutatur, atque alteratur in caleſcens, ſine (vt ſic loquar) calfiens: quod ſi longiore tempore hoc patitur, arteriarum venarum, ac circumiacentium corporum temperamẽtum prorſus mutabitur; vt non amplius partes calfiant, ſed iam ſint præter naturam calefactæ: explicans autem quid intelligat per finem, per terminum mutationis, ait, eſſe cuiuſque particulę functionis lęſionem; vt nõ exigua ſit latitudo ab eo quod eſt prorſus ſecundum naturam, ad id quod plane eſt præter naturam: vt in hac via ſit quoddam mixtum cõmune, ac medium ex contrarijs vtriſque compoſitum hoc eſt affectu prorſus naturali, & prorſus pręter naturam. Non vt nondum læditur functio, ſanitatis naturam obtinet, dum autem naturale temperamẽtum euertitur, particeps ſit ſtatus præter naturam. Cæterum addit Galenus, ſi accidat vt omnes ſolidæ corporis particulæ ſint excalfactæ ab abſolutionem, hoc eſt ad mutationis terminum peruenerint, tunc eſſe hecticam febrem, quæ ſcilicet febris non eſt amplius in ſolis humoribus & ſpiritibus, ſed etiam in ſolidis eſt comprehenſa.

Solutio.

Hæc ergo à Galeno fuere propoſita, vt ſi in ſuperficie intelligantur, videatur inſinuare Galenus ſolam hecticam eſſe morbum, cum in hanc functio lædatur. Itaque ſcien-

Digitized by Google

Febris in tēperies ęqualis, vel inaequalis. ſciendum, ꝑ intellectione dictorū Gal. ſermonē eſſe hoc in capite de inæquali intēperie in vniuerſo corpore de intēperie inęquali febrili, ut appareat ī febribus quouſque locum habeat intemperies inæqualis, & hinc pateat, quando in febribus adſit intēperies ęqualis: Statuit ergo Galen. in febribus, & ſpirituū, & humorum, & proinde in febrib⁹ ephemeris, & putridis eſſe intemperiem calidam inęqualem, in hecticis aūt ęqualem, & inquit, quāuis in febribus calfiat ſanguis vniuerſus, nō t\u0303n arterię, venę, & reliquę corporis partes temperamentū ſuū prorſus mutatunt; vt adhuc mutentur, & incaleſcant, vt ſi longiore tpe patiatur corpus, ita vincetur, vt non amplius calfiat, ſed ut ſit preter naturam calfactū: & tunc eſt intēperies ęqualis, eſt hectica febris; & huius mutationis terminus, (ait Galenus,) eſt lęſio functionis cuiuslibet particulę. *Febris hectica a intēperies ęqualis.* Vnde per hæc verba non intelligit lęſionem actionis. Nam & in reliquis febribus læduntur actiones, & proinde reliquæ febres ſunt morbi. Quod ſit verū in capite ſeptimo eiuſdem libri, ait febres oēs præter hecticas eſſe ex morbis, qui inęquales ſunt intemperies. Quare dum proponit lęſionem actionis, nō ſimpliciter intelligit lęſionem actionis, ſed lęſionē actionis cuiuſq; particulę, hoc eſt oīum particularū corporis: ut differentia ſit inter reliquas febres, & hecticas, vt in hecticis cum ſit intemperies ęqualis, & ꝑinde morboſa, occupans ęqualiter oēs corporis partes, ppterea lędatur actio cuiuslibet partis: at in reliquis febribus cum adſit intemperies inęqualis, in aliqua parte pōt eſſe morboſa, in aliqua non morboſa; ut ppterea lædatur quidem in ijs febribus actio, non oīs actio: *Quæſitum intemperies inęqualis.* Vnde ad hanc veritatem reſpiciens, oculos dirigens ad febres, in quibus corpus afficitur inæquali intēperie, ait, antequā intēperies euadat æqualis, vniuerſam illā alterationis latitudinē eſſe uiam in id, tōne cuius totum corpus, hoc eſt ſecundum oēs partes redditur ꝑter naturā, hoc eſt morbo affectum: vt in hac via, in qua locum hēt inęqualis intemperies, corpus ita ſe habeat, ut ſit quoddam mixtum, & compoſitum ex affectu prorſus naturali, & preter naturam; qd ſane non ita intelligēdum, ut corpus ſit neutrum, quia corpus correptum febre etiam non hectica, eſt ęgrum; ſed ſtatuitur mixtum, & particeps ſanitatis, & morbi, vt cum intemperies ſit inæqualis, ī aliqua parte ſit morboſa, in aliqua non morboſa: vt propterea ad differētiam intemperiei ęqualis, non lędantur actiones omnium partium: ut ppterea cum inæqualis ſit intēperies, una pars patiatur ab alia, atque proinde in his febribus nō hecticis fiat dolor, quia ſcilicet fit actio a parte magis calida, paſſio a minus calida. *Quæſitum intemperies æqualis.* At reſpiciens deinde Galenus ad febres, vi quarum corpus afficitur æquali intemperie, vt ſcilicet afficitur intemperie morboſa ſecundum omnes partes, ait, cum omnes ſolidæ corporis partes excalfactę ad abſolutionē iam ſunt, tunc eſt febris hectica; in qua (vt ſubdit Galenus) omnes partes ſunt ęque percalfactæ, oēs inter ſe ſunt ſimiles redditæ, vt vnicam habeant conſentientem intēperiem, hoc eſt omnes ſint affectę caliditate morboſa, vt merito terminus mutationis, hoc eſt intemperiei inæqualis finis, hoc eſt dum corpus affectū intemperiei inæquali ſit; iā afficitur intemperie ęquali, dum læduntur, non ſimpliciter functiones, ſed functiones oīum partium, vt iam oīs ſit amota difficultas, nec quicquā explicandū ſuperſit, niſi ppter iuuenes oporteat explicare, cum uariis modis accipi poſſit inæqualis intemperies, & quot modis intelligi queat, & q̄ hoc loco a Galeno capiatur. *Intemperiei inæqualis differentia.* Breuiter ergo ſciendum, inæqualem intemperiem duobus modis accipi poſſe, altero modo dū corpus pluſquā deceat vnā calidum efficitur, uel calidum, & frigidum, uel humidum, & ſiccum: & dubio procul producitur a cauſis viribus cōtrarijs donatis, vtpote a calidis, & frigidis. Hæc aūt inæqualis intemperies ptinet ad varias partes, vt alia ſit affecta intemperie calida, alia frigida; & de hac locutus eſt Gal. lib. de cauſis morborū capit. 6. Reliquo autē modo capitur intemperies inæqualis, dum ſimilis quidem eſt intēperies, vt pote calida, ſed intēſior in vna parte, remiſſior ī altera, vt in vna parte & poſſit eſſe morboſa, in alia nō morboſa: vt ſicut in hecticis locum hēt intemperies calida æqualis, cōtra in reliquis inæqualis: & de hac locutus eſt Galen. lib. de inæquali intemperie cap. 5. queadmodum quālibet inſinuans lib. de inæquali intemperie octauo, ait ꝑter hecticas epialā, & alias febres fere oēs cōponi ex duplici inæquali intemperie, ſiquidem in epiala adeſt tum frigus, tum calor, tum vtrumq; magis in vna parte, quā in alia, vt ēt in alia ſit morboſum, in alia parte non morboſum: in reliquis aūt fere oībus febrib. locum hēt duplex inæqualitas, ſi quidem ex neceſſitate in oībus eſt inæqualitas oppoſita æqualitati hecticarum, vt plurimum autem in putridis febribus afficere ſolet, tum calor, tum frigus. Hactenus ergo conſtitutum ſit totum corpus ſubiectum eſſe febris, vt febris eſt morbus. Quare iā explicandum, cum totum ſit ſubiectum febris ſcd\u0303m rōnem formalem, hoc eſt, vt eſt morbus: an rō hæc formalis ſit, vel ſimplex, vel cōpoſita, & ꝑinde an omnis febris ſit morbus, vel calidus tm̄, vel calidus ſimul, & ſiccus. *Verū febris ſit calida, & ſicca.* Ex altera parte ꝓbari pōt Galeni teſtimonio, febrem oēm eſſe morbū calidum, & ſiccum, & primo. Nam octauo methodi vltimo, & nono methodi 14. ait, cū febri, qua febris humectatio, & refrigeratio remedia ſunt. *Argumētum.* Ad hęc 1. Aphor. 16. ait febrem eſſe paſſionem calidā, & ſiccam. Et primo de temperamentis tertio aſſerit, febrem eſſe morbum calidum, & ſiccum. *Oppoſitū. Reſolutio.* At ꝓ varietate reſoluentes hoc negocium dicimus, febrem, in g\u0303ne acceptam 1.ō eſſe morbum calidum, & ſiccum, ſed neceſſariò calidum; quandoq; aūt ſiccum fundamentum eſt demōſtratiuum, qm̄ morbus ſiccus, cum ſit ſiccitas in facto eſſe, ad differentiā caliditatis, humido nō ita cedit, ut calidum frigido, vt facile, ac veluti ſpōte recedat. Patet febrem ephemerā ꝓritum feruore refracto, illico euaneſcere. Et ppterea hāc veritatem ppēdens Galenus lib. de cauſis morborū, ſcdo, febrem inter ſimplices morbos recēſet. Ad hæc nono methodi 14. ait eorum, quæ in ſimplices, ideſt ſimilares, incidūt partis vnum eſt intemperies ea, q̄ in calido conſiſtit, & ibi de febre loquitur, nec ſiccitatis mentionem facit: ꝑterea ſexto de locis affectis, primo, aſſerit in febrib. acutis iecur affici intemperie calida, & ſæpenumero ſicca. *Ad auctoritates.* Si ergo iecur in febribus acutis intemperie ſicca ſępenumero afficitur, ergo non ſemper, & ſi non ſemper in acutis, ergo rarius in reliquis. Cęterum ad intelligendas auctoritates prius allatas, non eſſe huic veritati aduerſarias; ſciendum, febrem omnem eſſe vitium calidum, & ſiccum, & ſecundum vtranque partem in facto eſſe, nam vt eſt facta caliditas, ita eſt genita aliqua ſiccitas, quia calor igneus, vt calfacit, etiam abſumit. Ad hæc febris ſecundum vtramque partem, eſt pręter naturam, & proinde omnis febris, vt febris, eſt paſſio calida, & ſicca. *Caliditas febris ſemper morbus, ſiccitas non ſemper.* Verumtamen diſcrimen eſt inter caliditatem, & ſiccitatem. Nam cum multò celerius effectus caliditatis, quam ſiccitatis introducatur, fit vt caliditas vitioſa ſit morbus ſiccitas autem quamuis ſit excedens, & in facto eſſe, non tñ ita excedit, ut in qualibet febre ſanitatis limites egrediatˀ, vt ſit quidem intemperies, ſed ſanitatis. Quod cum ita ſit, videndum, ne ſiccitas vitioſa, nondum morboſa, in morboſam euadat, non tantum ob caliditatem, ſed etiam ob ſiccitatem: ꝑpterea febris, vt febris, vt vitium calidum, & ſiccum indicat refrigerans, & humectans, ea tñ lege, ut indicatum refrigerans ſemper ſit curatorium, humectans autē modo preſeruatorium, dum ſiccitas nondum eſt morboſa, mō curatorium, dum ſiccitas morboſa euadit, vt cum talis quādoq; euadat, vt febris ſit morbus ſecundum *Febris indicationes.*

dum

dum vtramque qualitatem, ob id dictum fuiſſe à Galeno primo de temperamētis tertio, febrem eſſe morbum calidum & ſiccum. Hęc de dubijs cauſa totius. Quantum denique ad dubia cauſa actionum, quæ in febre læduntur, forte quis quærere poſſet, quænam in febre totius actionis lędantur, nempe an propriæ, an communes. Pro reſolutione dicimus, in febre neceſſario lædi actiones communes; non autem proprias. Nam per actiones communes intelligere oportet, quæ obeuntur ab omnibus partibus ſimilaribus viuentibus: ſunt autē attractio, retentio, expulſio & concoctio, & merito hæ læduntur, quoniā ad has edēdas, vt principale organū concurrit ſimilariū tēperies, quę in febre reddita eſt morboſa. At quo ad proprias actiones, per has intelligimus, quæ pertinēt ad determinata inſtrumenta. dicuntur autem totius operationes, vt totum animal per determinata inſtrumenta has obit, ſecundum quem modum accepit Galenus libro de marcore capite quarto, dum ait, illud animal eſſe perfectum, cui nulla propriarum actionum deſit, & dubio procul hæ in febre neceſſario non læduntur, quoniam ad has perfectè obeundas, vt organum præcipuum concurrit corpus, quanquā cum propria actio initium habeat à parte pręcipua totius inſtrumenti, vt per ſuam concurrit temperiem, fieri contingat, vt in febre nonnihil detrimenti aſſequantur.

Vtrū in febre lędā tur actiones totius

Actio propria totius operatio.

CAP. III.

De cauſis febrium primitiuis.

DISSOLVTIS difficultatibus circa febris definitionem contingentibus, modo ordinis ratio expoſtularet, vt circa febris diuiſionem cum Auicenna in ſecunda capitis parte verſaremur. At propter iuuenes liceat in primis febris cauſas ꝓponere, & illas potiſſimum, quæ cuiuſlibet febris authores eſſe poſſunt. ſunt autē primitiuæ, ſeu externæ dictæ ad differentiam internarum, ſeu antecedentium, quæ pſertim putridarum cauſæ effectrices eſſe ſolent. Circa autem has primitiuas cauſas ita diſcurremus. vt appareat, & quæ ſint, & quomodo ad calorem igneum, & ꝓinde febrilem ꝓmouendum concurrāt. Vt ex hac doctrina ad Pathologicam partem ſpectante mente concepta, ad dignoſcenda, & depellendas febres ꝓmptius ſit iter. Itaque quantum ad primum attinet, ſciendum has ꝓponi a Gale. primo de differentijs febrium ſecundo. Verum cum plures ꝓponantur, vt memoriæ mandari queant, non erit ab re methodo quadam illas recenſere. Dicimus ergo has cauſas eſſe, vel neceſſariò, vel non neceſſario occurrentes. Quo ad neceſſario occurrētes, ſunt ſex res non naturales vocatæ, quę ita euadunt morbificæ, vt oboriatur febris, nempe aer, cibus & potus, ſomnus & vigilia, inanitio & repletio, motus & quies, & animi accidentia. Vnde reſpiciens ad aerem, ꝓponit frigora, ſolis ardorem, ęſtum circa canis ortum, aerem peſtilentem, & aerem febricitantis febre peſtilente, & phthyſi; Quo loco notandū circa aerē calidū, ꝑ hunc opus eſſe ītelligere, expoſitū radijs ſolaribus, nā ſecus ſui caliditate non poteſt eſſe cauſa febris, ſi quidē aer calidiſſimus citra pſentiam radiorum ſolarium frigidior eſt frigidiſſimo cerebro. Reſpiciens deinde cibū, ꝓponit ratione copię, crapulas, ratione qualitatis, cibos prauos. reſpiciens ad potum ꝓponit ebrietatem. reſpiciens deinde ad ſomnum & vigilias. ꝓponit vigilias; animum conuertens ad inanitionem & repletionē cauſa repletionis uentris proponit cruditates, cauſa repletionis totius, plethoram. Oculos etiam dirigens ad motum & quietem, cauſa motus recenſet laborem, cauſa quietis conſueta exercitia dimiſſa. Reſpiciens ad animi accidentia, proponit iram & triſtitiam: tandem reſpiciens ad cauſas primitiuas non neceſſario occurrentes, inquit eſſe & medicamenta, & plura huiuſmodi alia, quæ ſcilicet non neceſſario occurrunt inſinuans, & venena & materias chirurgicas inſtar medicamentorum, ꝑter rationē vſurpatorum. Hæc de primo. Secundum explicandum erat, quomodo cauſæ febriles ad febrem promouendam concurrunt: Itaque ſciendum cum Galeno libro de cauſis morborum ſecundo, & primo de differentijs febrium tertio, vnicum non eſſe modum generationis & augmentationis caloris, ſicut nec ipſius ignis, ſed quinque modis calorem accendi, nimirum propter moram, adhæſum rei calidę, detentum calidi influxus, mixtionem calidæ ſubſtantiæ, & putredinem. Quæ ſane dicta, vt appareat non hiſtorice fuiſſe propoſita, explicare oportet quæ ſit horum modorū neceſſitas. Primo ergo cū Galeno ſupponendum, febrem nequaquam fieri poſſe, niſi in corde quędā pręter naturam caliditas gignat, cuius ſane duplex tantum eſt cauſa, nempe uel motus, vel calor, & ob id ait Galenus, ſi febris oriatur ex triſtitia, gigni à ſolo motu, non à feruore, ſi autem ab ira, produci & à motu, & à feruore natiuæ caliditatis. Cum ergo calor in corde accendatur, vel ꝓpter motum, vel propter calorē, quantum ad motū, eſſe poteſt motus, vel animi, vel corporis, animi ut ira, & triſtitia, corporis, immoderatus labor; At differentia eſt inter motum animi, & corporis. Nā in motu corporis muſculi, & articuli ſunt, qui motum excipiunt, ut hæ partes primo calfiant, deinde per partem poſt partem impartitur caliditas cordi: At in motibus animi, motus primum pertinet ad cor, vnde incaleſcit, & quandoque uſque adeo incaleſcit, ut licet cordis motus ſedetur, calor tamen ꝑmaneat ꝑter naturam, ut hinc homo febricitet. Quo autem attinet ad calorem, hic bifariam excitatur, primo modo dum aliqua ſubſtantia, aliquod mixtum calidum quod non erat in corpore, corpus ingreditur; ſecundo modo dum nihil quod ſit calidum corpus ingreditur. Quo ad primum hunc modum propoſuit, dum ait, augeri caliditatē propter mixtionem calidæ ſubſtantię, veluti ex cibis, potionibus alexiterijs, & venenis calidis, ſcilicet ingeſtis euenire poteſt, ſi autem citra motum augeatur calor, & citra aſſumptionē ſubſtantiæ calidæ, hoc fieri poteſt bifariam. Altero modo quia corpus ab aliquo calido extrinſecus tangente incaleſcat, reliquo citra contactum corporis calidi extrinſecus adhærentis. Si primo modo, fit caloris incrementum propter adhæſum alterius caloris, ſiue ſit ſol, ſiue ignis, ſiue calidum medicamentum, vt hæc extrinſecus ita occurrant, ut plus iuſto calfaciant. Si autem calor augeatur citra motum, citra aſſumptionem calidæ ſubſtantię, & citra uicinium calidi extrinſecus occurrentis, id ſit quando in corpore reperitur ſubſtantia calida. Hęc autem dupliciter cōcurrere poteſt, altero mōdo vt agit & proinde calefacit, quoniam principaliter concurrit cauſa aliqua detinens, reliqua autem ut talis materia putrida eſt: Vnde ad priorem modum reſpiciens Galenus ait, augeri calorem propter detentum calidi, hoc eſt aeris effluxus, ſiue cauſa hęc ſit denſans, ſiue adſtringens: dum nimirum conſtringitur terminus exterior, ſiue obſtruitur, dum uidelicet partiū penitiorum meatus anguſtantur. Reſpiciens denique ad poſteriorem modū, ait, fieri propter putrefactionem, veluti accidit in tumoribus calidis, in quibus materia putreſcit, ut quamuis non occurrant cauſa aliqua denſans, nihilominus, uel ſimplex caliditas, ut in ephemeris, vel etiam uapor putridus, ut in putridis febribus, impartitur cordi. Hæc ergo dicta ſint de cauſis primitiuis febris in genere.

Neceſſario occurrentes.

Nō neceſſario occurrentes

Cauſa quomodo febrē pariunt.

Obſtructio quid.

CAP.

CAP. IIII.

De diuiſione febrium, & primum de differentijs principalibus.

Febris diuiſio.

AD ſecundam capitis partem explicãdum accedamus, in qua ſane febris diuiſio tradit: dum ait Auicẽnas: Et ſunt quidam hominum q diuidũt febres in duas diuiſiones, primum ſcilicet in febrem egritudinem, & febrem accidẽs. Hic ergo incipit ſecũda pars principalis primi capitis, in qua duo facit; & primo febrium tradit diuiſionem ſecundum aliorum mentem; ſecundo ſecundum mentem ꝓpriã. Quo ad primũ, rurſus duo abſoluit, & primo tradit diuiſionem ſecundum aliorum mentem. ſecũdo illam reꝓbat Quo itaque ad primũ ſpectat, inquit fuiſſe quoſdam, qui febrium diuiſionem tradẽtes, has ut in primas differentias diuidẽtes diuidebãt in febrẽ ægritudinẽ, & febrem accidens. p febrem autem ęgritudinem intelligebant, dum febris ſuam p̃cipuam habet originem a cauſa, quæ non eſt ægritudo, veluti putrida febris citra inflammationem. Per febrem autem accidens capiebant febrem ꝓcedentem ab aliqua p̃cipua cauſa, quæ ſit morbus, veluti febris pleuritica, q̃ oritur, vt a præcipua cauſa, à pleuritæ inflãmatione, quę morbus eſt. Cui opinioni (inquit Auicenna) quẽpiam huncin modum poſſe contradicere, ſi febris apoſtematis dr̃ febris accidẽs, quoniam ſequitur apoſtema, tunc hoc fit ob apoſtematis, uel dolorem, uel calorem, uel putredinem, quorum nullum admitti poteſt. Nam ſi in cauſa eſſet vel dolor, vel calor, Ephemeræ plurimæ eſſent febres accidentia: ſiquidem plurimæ Ephemeræ fiunt ex dolore & calore. Si uerò hoc eſſet merito putredinis, tunc cauſa immediata febris non eſſet apoſtema, ſed apoſtematis putredo, & ꝓinde apoſtema eſſet cauſa febris p accidens. Quod ſi ita diuidentes fugiunt dicentes, p febrem accidens intelligere febrem apoſtematis, quia per febrem deducimur in cognitionem apoſtematis, tunc cogeremur aſſerere febres putridas eſſe accidẽtia, ꝓpterea quod per febres putridas in cognitionem deducimur putredinis, & putreſcentis humoris: Quibus ſic reſolutis Auicenna huic contradictioni finem imponit, vna etiam commouens illos, qui aſſiduo in contradictionibus occupantur, ꝓpterea quod huiuſmodi contradictiones tantum abeſt, vt ad Medicam artem comparandam conducant, ut plurimum etiam ad eam aſſequendam ſint impedimẽto. iure ergo & nos paucis hanc differentiam explicabimus. quam etiã ea tantum ratione egredimur, quoniam hæc febris diuiſio in accidens & ægritudinem tum à Galeno, tum ab Auicenna interim admitti, interim improbari, uidetur, ut iure moderni non parum implicti videantur. Nos autem ſic procedemus: primo proponemus Galeni ſententiam, ſecundo ex eius intellectione explicabimus quæ nam fuit Auicennę opinio, quę nimirum cum Galeno eadem eſſe conſtabit. Quo ad primum, ex alia parte hęc diuiſio admittit videtur à Galeno multis in locis, & primo in libro de marcore, dũ ait. Dum cor incaluit febris per ſe accenditur, vbi autem aliæ partes incaluerunt, vt deinde cordi caliditatem extraneam tranſmiſerint, fit febris accidens. Secundo, quarta aphor. 66. inquit, cum Hippocrates in febribus, dicit morbos febriles, intelligit quando febres ipſæ ſunt paſſio, & non caſus partis alicuius, quę aliquo dictorũ affectuũ laboret. Tertio hãc diuiſionẽ admittit, quamuis ex mente aliorũ, ſeptimo Aph. 42. quarto; hanc ſecundam propriam mentem proponit primo ad Glauconem tertio, vigeſimoquarto, ſecundum mẽtem autem antiquorum primo Epid. tertio, quarto. Alia vero ex parte idem Galenus hanc diuiſionem improbare videtur, nempe libro de morborum differentijs quinto. Nos ergo ꝓ reſolutione dicimus, febres eſſe, vel principales, vel nõ principales; per principales intelligimus quando in corpore nullus eſt morbus, a quo febris originem trahat. contra per febres non principales accipimus, quãdo in corpore eſt aliquis morbus, a quo febris originem ducit veluti in pleuritide, inflammatio eſt febris origo. Vnde hac conſtituta diſtinctione, dicimus Galenum admittere hanc diuiſionem, vt dicatur febris principalis, & non principalis, quę tamen morbi ſunt, non ſymptomata: & hanc admittere, vt diuiſionem accidẽtalem. Nullo autem pacto admittere dari febres quæ ſint ſymptomata, non morbi, ſiquidem febris ſiue principalis, ſiue nõ principalis, ſemper eſt morb⁹, nõ autem ſymptoma; ſicut etiam nullo pacto Galenus hanc diuiſionem concedit, vt ſit eſſentialis; etenim, tum alibi ſibi aduerſaretur, tum potiſſimũ tertio methodi decimo, dum habet, in methodo diuiſiua opus eſſe cognoſcere, an id, q̃d cũ morbo coniungitur ſit, vel differentia, vel alter affectus complicatus: nam ſi erit differentia, erit diuiſio eſſentialis, non eſſentialis ſi affectus complicatus. Et ſubdit nos ita poſſe diſcernere, vt ſi id ſit, quod conſiſtere ſeorſum, & per ſe poteſt, id nullius vnquam alterius fuerit differentia; vt verbi gratia magnitudo, paruitas, æquabilitas, inæquabilitas, tempus, & figura, ſunt ex numero eorum, quæ alijs accidunt; vlcus vero, & phlegmone, gangrena, & putredo ſingula ſeorſum, & per ſe conſiſtere poſſunt, propterea non ſunt morbi differentiæ, ſed vbi adſunt, ſunt affectus coniuncti. Vnde cum in febre pleuritis ſit affectus per ſe conſiſtens, propterea hæc diuiſio nequaquam eſt eſſentialis. Hęc quo ad Galenum. Quantum autem ad Auicennam, dico ab eo hanc improbari diuiſionem bifariam, primum quidem ſi accipiatur diuiſio tãquam in primas differentias, quod ſit verum ait.

Diuiſio ſecũda pars capitis

Diuiſio febris in ægritudinẽ & accidens.

Diuiſio in febres principales, & nõ principales.

Diuiſio quę eſſentialis.

Auicennas.

Et ſunt quidam hominum qui diuidunt febres in duas diuiſiones primas, ecce proponit diuiſiones primas; ſecundo hanc diuiſionem improbat, dum p febrem accidens intelligebant antiqui ſymptoma, ad differentiam morbi: nam omnis febris, ſiue principalis, ſiue non principalis, eſt morbus; cũ ob has lædantur functiones naturales; vnde ſi per febrẽ accidens intelligamus febrem non principalem, quę cum non ſit inuenta per eſſentialem diuiſionem, nec ſymptoma ſtatuatur, & morbus non ſit, ſecundum hanc rationem ab Auicenna non improbatur; quod ſit verũ ait. Dicamus ergo propterea, quod febres apoſtematum, & oppilationum ſunt febres accidens. Et aliæ ſunt febres ægritudinis. At hic occurrit dubitatio, qua ratione febres oppilationũ ſint febres accidens, tunc enim omnis putrida febris eſſet accidentalis; ſi quidem ex Galeno vndecimo, methodi 9. putridæ febres ortum habent ab obſtructione, quæ (vt ibidem ait Galenus, & in cap. 13.) morbus eſt inſtrumẽtalis. Quod argumentum quidam perpẽdentes dixere, impoſſibile eſſe tueri Auicennam. At dicimus nos obſtructionem bifariam accipi poſſe, vno modo, vt pertinet ad vaſa exiſtentia extra viſcus, alio modo ad vaſa exiſtentia intra viſcus Si primo modo ſunt, febres principales, & hoc modo intelligendus Galenus, ſi ſecundo modo ſunt febres accidentales, & ſecundum hunc ſenſum audiendus Auicẽnas: vt ſi verbi gratia vaſa exiſtentia, vel in liene, vel in hepate obſtruãtur, & ſequatur febris, hæc erit accidentalis. Sed iam ad alia accedamus. Inquit ergo Auicennas.

Dubitatio de febre ex oppilatione.

Solutio aliorum. Solutio propria.

Dicimus ergo propterea quod febris apoſtematũ, & oppilationum ſunt febres accidentales, & aliæ febres ęgritudines, tunc cõueniens eſt, vt dicamus, &c. Auicennas in hac parte tradit febrium diuiſionem

ſecun-

Digitized by Google

ſecundum mentem propriam, & duo præſtat: ſiquidem primo proponit differentias principales, ſecundo non principales, ibi (& diuiduntur febres alio modo.) Vnde pro intellectione eorum, quæ fuere ab Auicenna propoſita, aliquantiſper cũ Hippocrate, & Galeno circa febrium diuiſionem digredi licet.

Diuiſio literæ.
Diuidendi ars.

Quod ſane negocium, ut colligere licet ex Galeno cũ alibi, tum primo ad Glauconem, primo: tum primo de differentijs febrium primo, & neceſſariũ, & difficile eſt, neceſſarium quidem, cum febrium ſpeciebus ignoratis, & proinde per diuiſionem non inuentis, haurire indicationes ſit impoſſibile: Difficile autem, quoniam opus eſt, ut diuiſio ſit nec diminuta, nec uitioſa; quod ſane aſſequi non eſt adeo facile, vt propterea, ita referẽte Galeno, quidam aberrarint, vel uſque ad finem, hoc eſt ſpeciem ſpetialiſſimam non peruenientes, uel dum uitioſis vterẽtur diuiſionibus, hoc eſt eſſentialia cum accidentalibus confundentes. In hoc ergo negotio, & per neceſſario, & admodum arduo, primo ſciendum cum Galeno locis citatis, & libro de uenę ſectione capite tertio, vniuerſa inueniri per rationalem uiam, ſi primum inueniatur, quod genericum eſt, deinde ex illius ſectione in ſpecies, ad differentias, uſque ad ſpecies ultimas inueſtigandas deſcendamus; uocat autem rationalem viam propterea, quod diuidẽdo ſingula membra, ratione ſunt comprobãda, vt diuiſioni inſeruiat ratio: vt rationabilis uia ſatis differat ab experimentali, ſiquidem (vt ait Galenus) ſi quæ ſunt experientia collecta exponere uelimus, ſola opus ſit ad explicationem memoria. Nos ergo in febrium inuentione rationali diuiſioni addicti, primum ſtatuimus cum Galeno paſſim, & potiſſimũ primo de differentijs febrium primo; differẽtiarum, alias eſſe principales, alias non principales; principales ſiquidem capiũtur a natura determinata definiti, hoc eſt a febre, ut febris; non principales autem, a natura communi pluribus definitis, hoc eſt a febre, ut morbus. Nam ut natura, (ut ita dicam) febrifica, eſt natura vni generi febrifico determinata; ita natura morbifica non modo pertinet ad febrem, ſed etiam ad alia pręter naturam: vt cum febre conueniunt, ut ſunt morbi inſtar febrium.

Differentiarũ partes.

Differentię principales.

Quantum ergo attinet ad febriũ differentias principales, proprias, ſeu determinatas, cum Galeno loco pręcitato, capiuntur a febris eſſentia: eſt autem calor pręter naturam accenſus, vnde differentiæ ſunt deſumendæ a calore, ut calor eſt pręter naturam; tribus autem modis hic accipi poteſt, primo quidem, vt magis, vel minus accenditur: ſecundo ut in hac, vel illa materia accenditur: tertio ut accenſus uatio modo mouetur, ſed alteratur, hoc eſt facilius, vel ęgrius: & proinde citius, uel tardius ab una materia alteri impartitur. Quæ dicta ut recte intelligantur, & nullus relinquatur ſcrupulus in dictis Galeni primo de differentijs primo expoſitis. & ſecundum propriã, & Hippocrates ſentẽtiam ſexto Epid. primo. 29. tria explicanda proponimus. Primo, quæ differentię ex calore tribus modis accepto hauriuntur: ſecundo quæ ſit horum trium modorum neceſſitas: tertio quomodo Hippocrates ad hos tres modos reſpiciẽs loco citato febrium diuiſionem integram eſt cõplexus.

Calor febrilis triplex.
Tria explicanda.

Quantum ergo attinet ad primum: dum perpẽdimus calorem ſecundum magis, vel minus accenſum, dicimus febrem eſſe, vel magis, uel minus uehementem: Dum autem capiantur differentiæ a calore, ut in hac, uel illa materia accenditur, cum cordis materia, quę non eſt ſemper accenſa, ad differẽtiã calidi innati ꝑpetuo accẽſi, uel uiuẽs, ſit uel non uiuẽs: viuens, ut cordis ſolida, quæ continentia uocantur, vel non uiuens, quod eſſe poteſt, uel contentum, ut humor, uel impetens, ut ſpiritus uitalis. ratione igitur continentium, dicimus febrem eſſe hecticam, ratione humorum putridam, ratione ſpirituum ephemeram.

Prima diuiſio.
Febris differentię a calore.

Cum denique capiantur differentiæ calores penes modum motus, vt magis, vel minus prõpte caloris febrilis ſit trãſumptio ab vno ſubiecto in aliud ſubiectum, ut in hectica tranſumptio fiat facilius, difficilius in putrida, adhuc difficilius in ephemera; nec ab re cum tenuis ſubſtantia promptius alteretur, quam craſſa, tenuior autem ſit ſpirituum ſubſtantia, craſſior humorum, adhuc craſſior ſolidorum, ſit ut corpus ſolidum facilius humoribus, et ſpiritibus calorem impartiatur, quam corpus ſolidum ab humoribus, & ſpiritibus recipiat. 3.

Notandũ

Quo loco aduertendum, quamuis fiat trãſumptio caloris febrilis de uno ſubiecto ad aliud: non propterea tamẽ ſequi dum verbi gratia ſit tranſumptio caloris a ſolidis ad humores, & ſpiritus, neceſſario ratione humorum fieri putridam, & ratione ſpirituum ephemeram. ſiquidem ſequeretur, febrem hecticam aliquantiſper perdurantem neceſſario habere adnexam tum putridam, tum ephemeram. Siquidem ait Galenus, cum diſpoſitio febrilis oriatur: modo ex ſolidis, modo ex humoribus, modo ex ſpiritibus, non ſiſtere in primo genere lęſio; ſed duo reliqua genera inuadere, & niſi ſoluatur progreſſu tẽporis, ſimiliter illa affici. At falſum eſt hecticam et progreſſam neceſſario coniunctam habere putridam, & ephemeram: quare (ut puto) hæc caloris tranſumptio ita intelligẽda, vt in hectica, cum ſint primo calefacta ſolida, natura nequaquam poteſt regere ſpiritus, & humores, ſi diu protrahatur hectica; vt non modo ponãtur in calfieri, ſed ita incaleſcant, ut nequaquam ſint uſui cordi. Vnde ſciendum calorem febrilem tribus modis afficere cordis ſolida, humores, & ſpiritus: primo modo, ut eſt caliditas in facto eſſe, & ui huius caliditas toti corpori impartitur; tuncque prout, uel tria, uel duo, uel unum ſunt affecta, febris ſit, uel unius generis, vel duplicis, uel triplicis: ſecundo autem modo cor afficitur a calore febrili, ut partes uicinas ſolum incaleſcũt; ut in omni febre ſimplici ſit neceſſarium, ut unica cordis materia ſit calfacta, reliquę autem incaleſcant: tertio autem modo ſe habet caliditas febrilis; ut dum in una ſubſtantia eſt in calfacto eſſe, ita reliquæ afficiantur, ut quamuis ab his non impartitur caliditas toti, tamen ita afficiantur vt per peram cordis facultatibus inſeruiant, ueluti cum in febre, uel hectica, uel putrida ſpiritus ita afficiuntur, vt fiat animi deliquium, non ut eſt febris ephemera: pariter in hectica, ita quandoq; cõpatiuntur humores, vt aucta neceſſitate euentãdi, fiat frequẽtiſſima reſpiratio, non tñ oriatur putrida febris, & ſimiliter fiunt inſignes in pulſu mutationes, non tñ putrida febris.

Calor febrilis quot modis lædat.

Scdm deinde explicandũ erat, cur Gal. capiat caloris febrilis dñas a tribus, nõ a pluribus, nõ a paucioribus. Dico cauſam fuiſſe ꝓpterea quod cognouit in rebus ꝑter naturã (ut alibi oſtendit) triplicem tñ eſſe vehementiã, nẽpe rõne ꝓprię eſſentiæ, dignitatis, & facultatis corpus regẽtis. Vnde reſpiciẽs ad uehemẽtiam rõne proprię eſſentiæ, cũ pertineat ad maiorẽ, vel minorẽ receſſum a naturali ſtatu, ſtatuit dñas capi a calore, ex eo qđ eſt, uel magis, uel minus inteñſus. Quę dñæ locũ habere poſſunt in febribus, ſiue inuicẽ referãtur genera, ſiue ſpecies. Nã ſi inuicẽ referamus febriũ genera, hectica eſt debilis ratione ꝓpriæ eſſentiæ, cum uehemẽtior calor pſentiatur in ephemeris, & putridis. Si autem inuicem referamus ſpecies, datur magis, & minus in febribus; ut comparãtes hecticam ad hecticã, putridã ad putridã, & ephemeram ad ephemerã. Reſpiciens deinde ad uehemẽtiam ratione dignitatis, cũ hęc ſubiectum reſpiciat, dicit differentias capi ex materia, in qua hic calor ꝑter naturam accenditur, quæ differentiæ locum habent in febribus, dũ inuicem ſm genera conferuntur. Nam quamuis, ut ait Galen. 8. meth. ult. febris, ut

Calor febrilis cur tribus modis.
Vehementia triplex.

Digitized by Google

febris, ſit vehemens ratione dignitatis: ſi reſpiciamus ad febrem, vt intemperies calida; vi læditur præcipuum organum facultatis. nihilominus ratione materiæ, in qua primo accenditur calor febrilis, vehementior eſt hectica; minus vehemens ephemera: adhuc minus vehemens putrida; Nam in corde ſolida, ut viuunt, ſunt reliquis digniora, ſpiritus autem vitalis dubio procul humoribus anteponendus. Neque in hac differentia licet inuicem conferre febres ſecundum ſpecies; ſiquidem hectica alia hectica nõ eſt vehementior ratione dignitatis, & idem eſt dicendum de ephemeris, & putridis: Tandem reſpiciens ad vehementiam, ratione facultatis corpus regentis, cum hæc vehementia reſpiciat facultatem, ut regit cordis ſubiectum, dicit differentias capi, ex modo motus caloris, ut ſcilicet his eſt impetus, ut natura vel magis, uel minus regat, & muniat ſubſtantias non affectas: ſecundum quam licet inuicem conferre febres, & ſecundum genus, & ſecundum ſpecies, ſecundum genus vehementior hectica; minus vehemẽs putrida, adhuc minus ephemera ſtatui poteſt: cum huius ſubſtantia tenuis promptius alteret quam craſſa, ſecundum ſpecies autem, ut uerbi gratia febres hectica eſt maioris actiuitatis, ut ſpiritus, vel humores maioris ſunt reſiſtentiæ, & ſic de reliquis. Patet ergo quemadmodum Galenus proprias febris differentias capit a calore febrili, ut tantum tripliciter capitur; quoniam triplex, tantum eſt vehementia, ut ex his colligere liceat, omnem febrem eſſe vehementem ratione dignitatis, ratione autem eſſentiæ, & facultatis corpus regentis aliquam eſſe vehementem, aliquam debilem, ſeu mali, vel boni moris. Quæ autem ſit neceſſitas triplicis uehementiæ, non eſt hoc loco explicandum. Hæc de ſecundo: quare tertio explicanda eſt febrium diuiſio tradita ab Hippocrate 6. Epid. t. 29. & hoc loco a Galeno relata: dum ait [febrium hæ quidem tactui ſunt mordaces, hæ vero mites, hæ autem non mordaces quidem, ſed poſtea inſurgentes: aliquę vero acutæ, quę tactui ſuccumbunt, aliæ ſtatim exardentes: quædam ſemper puſillæ, & ſiccæ; quædam ſalſuginoſæ, quædam pemphingodes, idem flatibus plenæ; quæ ſcilicet ſunt aſpectui graues: nonnullæ verò tactui humidæ, aliæ valde rubræ, aliæ ualde pallidæ, liuidæ, & id genus aliæ. Non recedentes a Galeno, dicimus, Hippocratem proprias proponere febriũ differentias, has capiens a febris ſubſtantia, & ſimul etiã per ſigna illas patefaciens, vt Hippocr. his uerbis doctrinam tradat, & Pathologicam, & Simioticam: Hic enim fuit Hippocratis mos, ut breuibus ſumma complecteretur. Vnde (ut ait Galenus) cum a calore differentiæ capiuntur, ut differt, uel ſecundum magis, uel minus, uel ratione ſubiecti, uel modi motus, Hippocratem omnes cum dignotionis modo proponere. Declaro, & primo ſciendum cum Galeno Hippocratem hoc loco loqui de proprijs differẽtijs febrium, ut capiuntur a calore, ſed ſimul cum dignotione, ut ſigna capiat (ut ait Galenus ſexto Epid. primo 19.) non ex ijs, quæ laborantes referunt, ſed ex ijs, quæ Medici tactu, & viſu euidenter percipiunt: Itaque quo ad differentias; quę capiuntur a calore, ut eſt, uel magis, uel minus accenſus, inquit febrium alias tactui eſſe mordaces, alias uero mites, quod eſt, ac ſi dixiſſet, febrium alias eſſe uehementes, alias debiles. Cęterum quia poſſemus decipi, dum tangentes mordacitatem non percipimus, credentes febrẽ eſſe debilem, ideo admonet, ut dũ tangimus, & mordacitas non perſentitur, opus eſſe aduertere, ſcilicet manum detinendo, & tangendo corpus ęgri; nã quędam quamuis ab initio nõ uideãtur mordaces, mordacitas tamen poſtea apparet, quędam aũt ilico mordacitatem prę ſe ferunt; ſed quæ a manu uincitur, ut denuo ſi demonſtranda, ſi concludenda ſit differen-

Febrium diuiſio ſecundum Hip.

Differentię a calore.

tia in magnitudine penes eſſentiam, dicendum ſit, alias eſſe ſtatim perurentes, hoc eſt quę ab initio ad tactum ſeſe offerunt mordaces, & ita mordaces, ut ſtatim perurant: & proinde a manu non uincãtur; alias autem in totum debiles, quæ ſcilicet, nec ab initio, nec poſt, inſignem mordacitatem prę ſe ferant. Quo autem ad differẽtias, quę capiuntur a materia, in qua calor pręter naturam accenditur; ad has reſpiciens Hippocrates, ait, febres eſſe, uel aridas, uel ſalſuginoſas, uel pẽphingodes, hoc eſt flatibus plenas, uel aſpectu graues, alias tactui humectas; vnde dum aridas proponit, inſinuat hecticas, quarum calor accenditur in ſolida cordis ſubſtantia, ut ariditas potiſſimũ uigeat in hecticis. Dum autem proponit ſalſuginoſas, & pemphingodes, proponit putridas, et proinde differentias, quę capiuntur a calore, ut primũ accenditur in humoribus, & quia dum calor accẽditur in humoribus eſt febris putrida, quæ eſſe poteſt, & peſtilens, & non peſtilens, quę ſcilicet differt a nõ peſtilenti, (ut ait Galenus.) ut calorem habet per putredinis excellentiam differentem, ut uidelicet pendet ab humoribus uehemẽter putridis: propterea reſpiciẽs ad febres ſimpliciter putridas, proponit ſalſuginoſa, has enim ad tactum redigit, ut quæ pruritũ aliquem, ac morſum tangentibus inferant, ut a maris aqua, & reliquis ſalſis corporibus excitari ſolent, qui ſane tactus ſolum in febre putrida locum habet. Reſpiciens aũt ad febres putridas peſtilentes, in medium adfert pemphingodes, hoc eſt flatulẽtas, ut flatus ad tactum appareant; flatus autem non niſi prodeunt ex humore; quare putrida febris ſignificatur: At reſpiciens ad putridã peſtilentem ſubdit, aſpectui graues. Vnde nõ inquit febrem eſſe aſpectui graué, vel non graue, ſed eſſe pemphingodem aſpectui grauem, quare peſtilẽtem, ſiquidem febris putrida peſtilens eſt, aſpectui grauis: nec inconuenit, ut ſigno, quod capit a tactu, addat ſignũ, quod capitur a uiſu; ſiquidem dictum eſt tradi differentias, quę capiũtur a tactu, & uiſu, dum deinde proponit febres tactui humectas, dubio procul inſinuat calorẽ accenſum in tenui ſubiecto; & proinde in ſpiritibus, ut propterea prodeat ephemerarũ genus. Quãtum deniq; ad differentias, quæ capiuntur a modo motus, hoc eſt a uehementia ratione facultatis corpus regentis, has Hippocrates propoſuit, dum ait, aliæ ualde rubræ, aliæ ualde pallidę, aliæ liuidę, & id genus alia, ſiquidem p colorem deducimur in cognitionem febris, an ſit uehemẽs, uel debilis ratione facultatis corpus regentis, ſeu an ſit boni, uel mali moris, quæ ſane uehementia ſi conſeratur, cum uehementia ratione, uel eſſentiæ, uel dignitatis, ſtatui poteſt uehementia minus propria, ut ſępe Galenus duplicem tantum propoſuerit uehemẽtiam, relicta uehementia ratione facultatis corpus regentis, cum pendeat potius a reſiſtentia paſſi, ut febris bilioſas æque uehemens, ſecundum eſſentiam, & dignitatem in Socrate ſit uehemens ratione facultatis corpus regentis, in Platone minus uehemens. Vnde 2. meth. 12. cum propoſuit uehementiam ratione dignitatis, & eſſentię, addit eſſe tertiam pręter has, propterea ad hanc ueritatem reſpiciens Gal. 6. Epidemiorum 1. 29. ait cum abſoluiſſet Hip. maxime proprias, ac principales febrium differentias, deinde tranſgreditur ad eas, quę a colore ſumuntur, ut cũ hę differentię non ſint maxime proprię, ac principales, nõ propterea iudicãdę ſint, uel improprię, uel non principales, ſed minus tũm proprię, tum principales. Cęterum hic notandum, dum dicimus differentias capi a calore, differẽtias accipi in modo, uel ſignati, uel ſigni, ſi ſignati, hoc ſignatum nil aliud eſt, quam modus motus caloris febrilis, & proinde uehementia ratione facultatis corpus regentis: ut hę ſint proprię differentiæ, ſin quem modũ, hoc loco capit Gal. Si autem capiantur diffe-

Differentię a ſubiecto.

Febrium differẽtię a modo motus.

Notandũ

differentiæ in ratione ſigni, vt ſignum in colore, ſecundum hanc rationem (vt ait Galenus 6. Epid. 29.) non ſunt differentiæ ſecundum febris eſſentiam, ſed quæ petantur ab aliquo accidente, ut a calore, vt eſt ſignum, ſed differenter eſſentialis, ſed quomodo dicimus colorem rubicundum eſſe ſignum febris boni moris, liuidum peſſimi pallidum medij inter febrem peſſimi, & optimi moris, quod ſit uerum, ait Gal. 6. Epidemiorum primo 29. febres rubras admittere venæ ſectionem uſque ad animi defectum. Ecce quomodo non eſt ſumma vehementia ratione facultatis corpus regentis: liuidæ aūt febris ſignificant ſuccum ſanguineum, & proinde alimētum deficere, & cum ſanguine calidum ingenitum, ex quibus nonnullæ efficiunt ſyncopas: vt idcirco ſint mortiferę. Ecce quam euidenter proponit, inſignem vehemētiam ratione facultatis corpus regentis. Medioctis autem vehementia indicatur ex pallido colore ſiquidē huiuſmodi febris (ait Gal.) niſi cum rigore, atque ſudore prę iudicentur, tamen inferunt: Ecce color pallidus eſt, ſignum febris vehementioris ratione dignitatis, quam color rubeus, & minus vehemens, quam color liuidus. Addit autem Hipp. [& id genus alia] inſinuans, ꝙ ſint febrium differentiæ propoſitæ, cognoſcuntur ex tactu, & colore poſſe etiam ex alijs id genus cognoſci, de quibus non eſt in præſentia dicendum, cum non liceat totā partem ſimioticam, hoc loco referre, cum potiſſimum ad libros de prognoſticis pertinere videatur. Vnde Galenus primo, de criſ. 16. ſtatuit cum Hippocrate in prognoſticis febrium, alias eſſe mitiſſimas, quæ cum ſignis tutiſſimis fiūt, & has quarto die deficere. vel prius, alias autē maligniſſimas, quæ ſane cum ſignis grauiſſimis accidunt, & has quarto die, vel ante occidere. Vnde Hippocrates mites nominat cōtrarias malignis, nil aliud inſinuās, quam febrium vehementiam ratione facultatis corpus regentis. Hæc ergo dicta ſint de præcipuis febrium differentijs, vt in generali ſermone licuit.

CAPVT V.

De morbi definitione generalia quædam proponuntur ad ſequentem doctrinam ſcitu neceſſaria.

Definitio morbi triplex eſſe poteſt. *Tres cauſæ operationis.*

QVoniam differentiæ febrium non principales, ſeu cōiores, ſumuntur a morbo in genere, locus hic poſtulat, paucis morbi naturam, ut explicemus: qm̄ ferme omnes hactenus multum hac in re ſunt alucinati. Definitio igitur morbi triplex eſſe poteſt, quia ad operationem edendum tria concurrunt. Primum [facultas, qua] corpus operatur, & hoc præcipuum eſt. Deinde [ſuppoſitum, quod] operatur, unde non pupilla, non uita uidet, ſed oculus. Tertio [inſtrumentum, cū quo, ſeu quo mediante] facultas agit, & hoc licet multiplex eſſe poſſit, præcipuum tamen locum obtinet conſtitutio, i. intemperies, compoſitio, & unitas, reliqua omnia, quæ extra conſtitutionē ſunt, habēt rationem erroris externi. Quod ſi ergo hæc tria, ideſt, facultas, ſuppoſitum, & conſtitutio bene ſe habeant, tum bona ſit actio, ſi male, actio læditur. Et ſicut ad bonam actionem neceſſe eſt, vt omnia tria bene habeant, ita ad malam, omnia tria male habeant neceſſe eſt. Differentia tamen eſt: quia in ſanitate requiritur non tātum facultas bona, & ſuppoſitum bene diſpoſitum, ſed etiam quęlibet conſtitutio bona, ideſt, temperies, cōpoſitio, & unitas: at in morbo, vt lędatur operatio, eſt quidē neceſſarium, ut male habeat facultas, ut male diſponatur ſuppoſitum, ut nō bona ſit conſtitutio; non tamen requiritur, ut quęlibet conſtitutio reddatur mala, ſed ſufficit ad malam operationem, uel intemperies, uel mala compoſitio, vel ſoluta vnitas.

Tam ſanitatem, quā morbum tribus conſtare.

Si igitur reſpicimus ad facultatem, definietur morbus, [lęſio facultatis, ſeu impotentia agendi.] & hac ratione oīs morbus erit, in ſecunda qualitatis ſpecie. 1. *Finitio.* Si reſpicim⁹ ad offenſam ſuppoſiti, [morbus eſt diſpoſitio præter naturā, lędes operationes:] 2. qua ratione omnis morbus eſt in prima ſpecie qualitatis. Se reſpicimus ad conſtitutionem, [morbus eſt conſtitutio præter naturā, lædens operationes:] & 3. hoc modo morbus nō poteſt ad certum genus reuocari, quia conſtitutio non eſt genus vniuocum, ſed analogum, cuius analogata in diuerſis reponuntur generibus: vt intemperies ad qualitatem refertur, magnitudo ad quantitatis prędicamentum. Hinc ergo colligitur morbum eſſe læſionem facultatis: diſpoſitionem præter naturam, & conſtitutionem præter naturam.

Morbi forma, & materia.

[Deinceps morbi materia, & forma inueſtigāda.] Sicut. n. ſubſtantiæ compoſitæ ſunt e materia, & forma, i. ex potentia, & actu, ita etiam accidentia e materia conſtant, & forma. Et ſicut materia, & forma ſubſtantię, etiam ipſæ ſunt ſubſtantiæ, ita materia, & forma accidentium, ſunt accidentia. Et ſubſtantia enim, & accidente non poteſt fieri vnum per ſe.

Materia eſt læſio facultatis forma eſt mala conſtitutio.

Morbi igitur materia, non in qua, ideſt, ſubiectum, ſed e qua, i. cauſa, quæ eſt imperfectio, cum prior materia in qua, accidentibus tribuat perfectionem, ſeu potentia, eſt læſio facultatis, [non enim eſt cauſa formalis:] Ratio eſt, quia hæc potentia perficienda eſt, ac dependet immediate a mala diſpoſitione ſubiecti, & diſpoſitio ſuppoſiti, habet rationem potentię, reſpectu conſtitutionis, vt conſtitutio mala in morbo ſit forma, bona in ſanitate. Conſtitutio autem mala eſt forma, uia perficit, & veluti dat eſſe diſpoſitioni præter naturā, & lęſioni facultatis, vt quamprimum ponitur cōſtitutio præter naturam, neceſſario etiam ponatur diſpoſitio pręter naturā, & lęſio facultatis. Et propterea conſtitutio, eſt id quod primo, & per ſe lędit actionem, eſt enim precipuum inſtrumentum, & immediatum, ex hac deinde neceſſario dependet diſpoſitio præter naturā, ex hac rurſus neceſſario dependet lęſio facultatis. Facultas quidē principaliter concurrit ad actionem obeundum, non tamen immediate, ſed mediate inſtrumento, nimirum conſtitutione.

Morbus per conſtitutionem definiendus.

Licet igitur dictum ſit, morbum tribus modis poſſe definiri, potiſſimum iñ per conſtitutionem definiri debet, hęc. n. eſt forma, & actus. Et ſic etiam Galenus in l. de diff. morb. definit morbum. [Conſtitutio ergo morbi genus eſt,] nimirum actus, ſeu perfectio, tum diſpoſitionis præter naturam, tum læſionis facultatis.

Præter naturam, τινὰ γὰρ quorundam in morbi definitione.

Addit [pręter naturam,] ad differentiā conſtitutionis ſecundum naturam; non ad differentiam diſpoſitionis pręter naturam, aut lęſionis facultatis. Alij etiā addunt in morbi finitione; [primo, & per ſe lędens operationes.] Quod ineptiſſimum.

Obiectio.

Si enim hæc particulæ ſunt diſtinguentes, & determinātes genus, oportet eſſe aliam diſpoſitionē prę ter naturam, quæ non primo læderet operationes, itemq; aliam, quę nec primo, nec per ſe læderet actiones, ꝙ tamen falſum eſt, quia omnis conſtitutio præter naturam, primum, & per ſe lędit operationem. Neq; eſt, quod aliquis dicat, [in hydrope lędi ſanguificationē a morbo frigido iecoris, quę uerbi gratia, produxerit frigidus lienis morbus, & propterea ſanguificationē non immediate a morbo frigido lienis eſſe lęſam?] Rñſio conſtitutio hic nō ſumitur ꝓ morbo, ſed ꝓ cauſa alterius morbi, nā pro morbo, immediate lęuit actio lienis, non hepatis. Galenus nunquam ait,

Digitized by Google

ait, morbum eſſe conſtitutionem primo, & per ſe lędentem operationes: licet dicat, eſſe affectum primo, & per ſe lædentem, &c. Affectus enim vox generalis eſt, poteſtq; eſſe error externus, cauſa morbifica.

Verę morbi differẽtia in finitione uſurpanda.

[Quare ita morbus definiendus eſt, quod ſit cõſtitutio præter naturam, lædens ſenſibiliter operationes.] Et hæc differentia eſt neceſſaria: Conſtitutio enim eſt quædam præter naturam, quę tamen intra
1 latitudinem ſanitatis ſubſiſtit: vnde etiam cap. 4 l. 4. de temp. intemperies datur, & ſanitatis, & ægritudinis. Adiectione igitur illa, conſtitutio non morboſa, præter tamen naturam, remouetur: vt etiam docet Gal. cap. 8. & c. 88. art. paru. & cap. vlt. lib. 2. de fac. nat. Præterea explicata definitione morbi formali:
2 quia tamẽ forma hæc eſt accidens, quod aliqua perfectione eget, quæ ſubiectum eſt: ideo ad hoc ad-
3 dendum in definitione, quod morbus ſit conſtitutio præter naturam ſenſibiliter lædens operationes [corporis vita præditi.] Tandem etiam, in finitione accidentium requiritur cauſa efficiens ad differentiam formæ ſubſtantialis, hæc enim materiæ ineſt ſine vllo medio, nec pẽdet ab externa aliqua cauſa, vt ſimul ſit eſſentia, & cauſa rei in ſubſtantia. Accidẽs vero producitur ab externa cauſa, quæ ab eſſentia accidentis diuerſa eſt: nec igitur animus acquieſcit in cognitione quiditatis accidentis, niſi etiam cognoſcat cauſam quiditatis, quæ eſt cauſa efficiens. Duplex autem morbi cauſa efficiens: antecedens, & continens. Antecedens eſt, quę producit conſtitutionem ex vſu: ita vt cauſa remota, conſtitutio tamen iã producta non ſtatim remoueatur: vt pituita in uentriculo excitans dyſcraſiã frigidam: hic licet humor frigidus remoueatur, morbus tamẽ frigidus manet, & ex vſu; opus enim eſt prę terea calidis medicamentis. Continens, ſeu contentiua cauſa, eſt quæ producit conſtitutionem non ex vſu ita ut cauſa hac remota, ſponte effectum cedat: ſic enim inflammatio eſt morbus, nimirum aucta magnitudo, quæ tamen ita producitur a ſanguine, ut hoc euacuato, ſponte tumor diſſipetur, nec prætcrea quicquam ſit agendũ.

Morbi cauſa interior efficiens duplex.

Perfecta morbi definitio.

Abſolutiſſima ergo hæc erit morbi definitio: [Morbus eſt conſtitutio præter naturam, lędens ſenſibiliter operationes corporis viuentis, producta a cauſa morbifica.]

CAPVT VI.

De minus principalibus, ſeu communibus febrium differentijs.

Differentia cões. 1. Conſtitutio pręter naturam.

IN propoſita morbi definitione tria continentur, Forma, Subiectum, & Cauſa efficiens: a quibus cões febris differentię ſumi poſſunt. Quantũ igitur attinet ad conſtitutionem pręter naturam, lędentem actionẽ; duo cõia locum habent: primum, ut conſtitutio: Eſt, deinde, ut conſtitutio Agit. Si perpendimus conſtitutionem eſt: tunc, vel perpendimus tẽpus, in quo eſt: vel modum ſ̃m quem eſt. Si tempus; Febres aliæ nouę, alię antiquæ. Si modum conſideremus, uel citra relationem ad alias res præter naturam, vel cum relatione. Si citra relationem; Febris dr̃ eſſe in habitu, uel in habitudine: quæ differentiæ ponuntur c. 1. lib. 8. meth. Si modus eſſendi cum relatione perpenditur; Febris alia dr̃ Simplex, alia Compoſita: c. 3. lib. 2. de differ. feb. Compoſitæ febres rurſus, vel ipſæ ſunt inter ſe compoſitæ; vel cum alijs rebus præter naturã: c. 14. lib. 1. ad Glauc. Si inuicem componuntur: tunc vel hecticę ſunt cũ ephemeris, vel cũ alijs putridis, vt in ſpeciali doctrina febriũ compoſitarũ dicetur. Aliæ res pręter naturam, quæ cũ febribus nonnunquam coniunguntur, ſunt, vel morbus, vt dyſcraſia, mala cõpoſitio, ſoluta vnitas; vel ſymptoma. [Gal. c. 4. lib. 3. de criſ. ait, cum acutis morbis neceſſario cõiungi, vel febres, ſynochos, vel continuas bilioſas. Vbi loquitur de morbis acutis ſecundum propriam naturam, qui habent materiam velocis motus, vel ſanguinem, vel bilem: non autem loquitur de acutis ratione loci, & partis affectæ, ut eſt apoplexia, quæ non neceſſario febrem habet adiunctam, cum tamẽ ſit morbus acutiſſimus:] Symptoma aũt, quod cum febre coniungitur, non eſt quodlibet, ſed vehemens iũ, & quod rationem habet cauſæ, text. 69. lib. 4. de vict. acut. & vtile indicat: vt ſi cũ febre bis, aut ſemel appareat ſingultus, non ſtatim dicendũ, hanc febrẽ eſſe coniunctam cum ſingultu: oportet enim, ut aliquãtiſper perſeueret. Sic coniungitur febris cũ actione læſa, ut cũ paralyſi, cum ſyncope: aut cum excunte mutato, ut cum fluxu alui, cum ſuppreſſione mẽſium: aut cum qualitate mutata, ut cum inſigni frigiditate: vnde & Auicennas in hoc cap. ait, febres alias eſſe calidas, alias frigidas. Hæc de conſtit. prout eſt.

Quantum ad conſtitutionẽ, quatenus agit; in hac operatione conſideramus, vel tempus, uel vehementiam. Si tempus; febris eſt breuis, vel longa. Si vim actionis, febris eſt ſalubris, vel inſalubris.

2. Lędens operationes.

Ratione ſubiecti, ideſt, corporis humani viuentis; febris eſt Proportionata, ut cauſus in corpore calido & ſicco, vel nõ proportionata, ut cauſus in corpore frigido, & humido. Quantũ ad cauſam effectricem, quę ſ̃m propriam naturã agit; ſumuntur differẽtię, vel a propria natura, ſeu idea cauſę, vel a læſione ipſius cauſæ. Quantũ ad ideam, cauſa efficiens, vel eſt febris, vel quid aliud a febre. Vnde ẽt illæ differentię, quod febris dr̃ incipiens, vel non incipiens, verbi gratia, ſi febris hectica fiat ex calidioribus medicamentis, eſt hectica incipiens, ſi fiat ex putrida, aut ex ephemera, dr̃ febris hectica non incipiens. Quoad læſionẽ cauſę; dicimus cauſam antecedentẽ ita lædere, ut læſio, uel ſit cõis, uel non cõis; vnde febres dicũtur populares, vel ſporadicę. Et cões ſubdiuiduntur: quia ſunt, vel endemię, uel epidemiæ: hę, quando læſio cõis fit in tota regione; illę, quando in certa urbe: c. 2. 3. 4. lib. 1. de diff. feb. & circa initium lib. 1. epid.

3. Corporis uiuentis.

4. Producta a cauſa morbifica.

CAPVT VII.

Soluuntur quædam dubia, circa diuiſionem febrium.

Synochus putredinis expers ad ephemeras pertinet.

QVAERITVR, [num præter tria prima febrium genera, detur quartum. Videtur enim primum, ſynochus non putris, ad nullam trium primarum ſpecierum referri poſſe, nam putrida nõ eſt, nec etiam ephemera, quia ultra diem durat?] Reſponſio, ex c. 1. & 2. lib. 9. meth. ephemera bifariam ſumi poteſt; primum ut ephemera eſt, & re, & nomine; calefacti enim ſunt ſpiritus, ſi rem ſpectes; & diem non excedit, nomen ſi urgeas: ſecũdo, ut ephemera re, non nomine, & huiuſmodi eſt ſynochus ſine putredine, quę fit ob ſanguinis feruorem, quo ſpiritus cordis inflammantur.

Peſtis eſt putrida.

[Iſtud etiam agitatur, peſtis quo referenda ſit; cũ a quibuſdam febris a tota ſubſtantia dicatur? Reſpõſio; peſtis eſt putrida; differt autem a putrida non peſtilenti ratione cauſę antecedentis, non ratione formę: quia cauſa antecedens in peſtilenti febre, eſt materia ueneſica, quę a materia reliquarum putridarũ

differt

Digitized by Google

differt per excellentiam putredinis, quę excellentia facit, vt hæc materia euadat venefica.

Chylus in ventriculo putreſcens, facit febrem putridam.

[Quidam etiam aiunt, chylum, in ventriculo putreſcentem, excitare febrem?] Reſponderi autem poteſt, febrem illam eſſe putridam, e chylo.n. putrefacto, vapores putres cor petunt, unde cordis humores ponuntur in calefacto eſſe, & ſic fit putrida.

Vehementia triplex.

Dubitatur, num febres vehemens, maligna, mali moris, & inſalubris, coincidat, necne?] Hoc vt ſoluatur, ſcire oportet, quid nam ſit uitium vehemens malignum, mali moris, inſalubre. Vitium igitur vehemens eſt uitium præter naturam, vehemēter agēs in virtutem. Vehementia autem eſt triplex. c. 15. & 16.l. de conſtitu. artis. & c. 12.l.7. meth. Eſſentiæ, Dignitatis, Facultatis. Ratio numeri eſt: nam dum vitium vehementer agit in facultatem, facultas, vel reſiſtit, vel cedit. Si reſiſtit, vitium lędit, vel ſimpliciter, unde oritur vehementia eſſentiæ: vel in reſpectu ad præſtantiam actionis; vnde vehementia dignitatis ortum trahit. Et hæc uehementia dignitatis duplex eſt, aut.n. reſpicimus præcipuum facultatis inſtrumentum, quod eſt temperies; aut partem, in qua fit actio; priori modo uehemens eſt dyſcraſia; poſteriori; vitium partis magis præſtantis. Si facultas cedit, oritur vehementia ratione facultatis, vt ſi tumor paruus ſit in vētriculo, cum ſyncope; hic tumor ratione eſſentiæ eſt debilis, magnitudo.n. modice elata eſt, ratione dignitatis eſt vehemens, quia eſt in parte, quæ proximum habet conſenſum cum parte principe, ratione facultatis etiam vehemens eſt, quia inflammatio ita lędit, vt excitet ſyncopen. Per facultatem autem intelligimus, & eam quæ totum corpus, & eam quæ partem determinatam regit. Totū corpus regens facultas, ad tria præcipue viſcera pertinet, cerebrum nimirum, cor, & hepar: item ad cōmunia organa, neruos, ſcilicet, arterias, & venas. Signa autem uehementiæ ratione facultatis, pulcre explicat Galenus c. 14. lib. 1. ad Glauc. Vehementia.n. facultatis animalis, cognoſcitur e motu voluntario debilitato, item e delirio, quoties nimirum hæc vitia fiunt ob cerebri intemperiem: ſi enim motus imminuatur ob anguſtiam, vt in epilepſia, paralyſi, &c. tunc motus ablatus non eſt ſignum vehementiæ facultatis. Vehementia facultatis vitalis cognoſcitur e pulſu debili. Vehemētia facultatis naturalis cognoſcitur e reiectione ſanguinis, primum tenuioris, deinde etiam craſſioris. Alia etiam eſt vehemētia facultatis, quæ partem regit determinatam: vnde humorem malignum proponit Galenus, qui erodit, & putrefacit, vt abraſio partis ſignum ſit vehementię facultatis regentis partem determinatam.

Vehemētia etiam in cauſis, & ſymptomatis locum habet.

Porro vehementia non tantum pertinet ad morbum, ſed etiam ad cauſam morbificam, & ad ſymptomata, non enim morbus tantum vehementer lædit, ſed etiam cauſa, & ſymptoma, vt colligitur e c.9. lib. 8. metho. Vehementiam morborum proponit Galenus c. 12. l.7. meth. & c.3.l.1. de criſibus, vbi morbi magnitudinem, & mores proponit, per magnitudinem morbi, intelligit vehementiam eſſentiæ, & dignitatis; per mores intelligit vehementiam facultatis. Sic cauſa morbi tripliciter vehemens eſt, c. 12.l.7. method. & com. aph. 43. ſect. 4. nā poteſt, & magis recedere a naturali ſtatu, & eſſe in parte præſtanti, & lædere facultatem. Idem de ſymptomatis eſt ſtatuendum, ut ſi dolor inſignis in ore ſit uētriculi, excitans ſyncopen.

Malignitas, & κακοήθεια. Non ſemper hectica alijs febrib. ſuccedit.

Vitium malignum uocatur a Galeno interdum, quod uehemens eſt ratione eſſentię, interdum, & magis proprie, quod uehemens eſt, ratione facultatis. Vitium mali moris etiam proprie intelligitur, quod uehemens eſt ratione facultatis.

Quæritur, [num hectica incipiens detur, cum ſemper ſpiritus prius, & humores, quam ſolida calefieri queant.] Sciendum ergo, poſſe interdum hecticum ſtatim ab initio prendere, nam pro maiori, uel minori reſiſtentia paſſi, quandoq; unum, quandoq; alterum afficitur, ſi.n. in corde humor ſit frigidus, & ſolida calida, tum probabile eſt, ſolida prius affici a cauſa calefaciente, c. 1.7. & 8. lib. 1. de diff. feb. cap. 5. lib. 10. meth. At hoc raro fit.

CAPVT VIII.

De corporibus pręparatis ad febres.

Apti ad febres.

Galenus ad febrem putridam diſpoſita eſſe ait corpora calida, & humida, ad ephemeram, calida, & ſicca. c.7.l.8. meth. Et his cap.8. lib.8. method. addit, corpora calida tantum, & ſicca tantum, vtpote in quibus ſpiritus facile inflammantur: demum, & corpora temperata, quæ ſymbolica ſunt, contra, quam frigida, & humida, frigidaque & ſicca, poſtremo addit, reliqua temperamenta non ita facile vexari tentarique febribus. Corpora autem frigida, & humida, item frigida & ſiccca, non facile febribus corripiuntur, quia frigidum maxime reſiſtit cauſæ calefacienti. [Dubitatur autem, quomodo aph. 10. ſect. 3. dici videatur, corpora frigida, & humida maxime febribus eſſe obnoxia? Reſponſio. Ibi humida tantum proponuntur: quæ abſque dubio ſatis ſunt obnoxia febribus putridis. Videatur com. 22. ſect. 3. lib. 3. epid.

CAP. IX.

De Horis ſeu Temporibus febrium.

Actenus de Idea, & Magnitudine febris; ſequitur de eius Motu, qui cognoſci nequit, ſine temporum, & horarum doctrina: vnde iam de temporibus febrium dicendi locus eſſe videtur. Proponemus igitur primū eſſentiam temporum; ſecundo differentias; tertio rationem tempora cognoſcendi, vt appareat in quibus febribus reperiantur.

Tempus quid.

Tempus ſumitur dupliciter, e c. 35.l. ad Traſybulum, primo pro tempore materiei remedij, id eſt, pro quando agendum; deinde pro parte ipſius morbi, de quo iam loquimur. Hoc tempus definitur a Gal. c.35. & 37.l. ad Traſyb. quod ſit [motio cauſarum in corpore febricitante.], Vbi notandum tempus duobus modis accipi poſſe, nimirum, ſecundū ſuum eſſe, uel formale, vel materiale. Secundum eſſe formale, tēpus nō eſt motus, ſed numerus motus ſecundū prius, & poſterius, numeratur.n. ab anima, a qua ita dependet, ut extra eam eſſe non poſſit. Secundum eſſe materiale, depēdet a cōtinuitate, & ſucceſſione, & proinde a motu, & ſic eſſe ſuum non in anima habet, ſed extra animā, ut ſit quippiā reale extra animā. Et hoc poſtremo modo Gal. definiuit. Per cauſas aūt in hac definitione Gal. intelligit id omne, ꝙ habet vim agendi, & lędendi, ut eſt non tantū cauſa morbifica, ſed etiam morbus, & ſymptoma, in quibus omnibus tempus locum habet.

De temporum differentijs, dierumque medicorum computatione.

Temporum febris partitio.

Tempora ſunt quatuor, ut docetur. c.2.l.1. de totius morbi tēpibus, nimirū, Principiū, Augmentum, Status, Declinatio. Et hęc tempora, uel ſunt Vniuerſalia, ſeu communia, quæ perpenduntur ratione totius febris, vel Particularia, ſeu determinata, quæ perpēduntur in acceſſionibus, ſeu periodis febrium,

Digitized by Google

Tempora definiuntur actione febris, & naturæ

Tempora igitur uniuerſalia pertinent ad tria, quoniam etiã tria ſunt præter naturam: ad febrem, cauſam febris, & ſymptomata, quia hæc tria habent rationem lædentis. Vnde apparet tempora nõ ſumi ratione intenſionis, & remiſſionis rerum prçter naturam: nam in omni hectica a principio ad finẽ, febris parua, remiſſa, & çquales permanet, nec intenditur. Oportet igitur, ut tempora capiantur ab actione febris; vt [principium] febris ſit, dum febris agere incipit, & eo tẽpore actio eſt ita remiſſa, & læſio ita exigua, vt natura nondum lædat. [Augmentum] eſt, dum febris magis lædit, ita ut virtus reagere incipiat. [Status,] eſt, dum ſumma eſt actio inter febrem & naturam. [Declinatio] eſt, dum imminuitur actio, & lçſio febris, ita ut uirtus ſuperet. Dum dicitur febris agere; per febrem intelligitur, uel cauſa efficiens, ut calor accenſus in corde: uel cauſa formalis, vt dyſcraſia calida partium ſimilarium viuentiũ totius corporis. Sic etiam uirtus, ſeu natura, ſeu facultas, in reagendo duplici vtitur inſtrumento: nimirum ratione cordis, & cauſç efficiẽtis, utitur calido innato cordis: ratione formæ, utitur temperie partium ſimilarium corporis. Pugna igitur febris, & naturç, eſt inter gradus caloris ſecundum naturam, & caloris præter naturam: in declinatione enim, uerbi gratia, ita uincit natura, ut prorſus deleãtur omnes gradus prçter naturam, & cauſç efficientis febris, & cauſç formalis.

Febris quo inſtrumẽto agat.

Natura ſic reagat.

Vnde priciptũ numerationis dierũ ſit petendum.

[Quæritur autem vnde incipere debeamus numerare dies febris.] Reſpondendum c. 5. l. 5. Aetij, numerandos eſſe dies, ab illo tempore, quo ſenſibiliter lçduntur operationes, id eſt quo patiens eget decubitu, non autem quo decumbit: multi enim licet egeãt decubitu, non tamen decumbunt.

Dies medicorum.

Porro de [die medicorum] notandum eſt, eum eſſe breuiorem vulgari: nam 20. dies vulgares, conſtituunt medicos dies 21. Gal. enim c. 9. lib. 3. de diebus decretorijs, ait, menſem lunarem eſſe coniungendum cum menſe apparitionis: quia corpora febricitantia potiſſimum afficiuntur ſecundum mutationẽ pertinentem ad hos menſes. At menſis lunaris habet dies 27. horas 8. menſis apparitionis habet dies 26. horas 12. Ideo ſi duo hi menſes uniantur, fiunt D. 53. H. 20. vt vnus menſis habeat dimidium, nimirum D. 26. H. 22. Septenarius igitur medicorum abſoluitur ſpatio 6. dierum vulgarium, & hor. 17. $\frac{1}{2}$. vt tres ſeptenarij medici, abſoluantur diebus 20. vulgaribus, & hor. 4. $\frac{1}{2}$. dies enim medicus conſtat horis vulgaribus 22. $\frac{6}{7}$. id eſt ſcrup. primis 51. $\frac{3}{7}$. ita ut a ſingulis diebus vulgaribus paulo plus una hora ſit detrahendum.

D. med. D. vulg. D. med. H.
21.---ſunt 20.--- Ergo 1 continet 22. 51.′ 25.″
24. H.

1

58 3 13
480 (H. 22. 81 | 6 — 60 — 360 (51 $\frac{3}{7}$ &c.
211 21 | 7 — 1 — 77
7

Principiũ

[Principium] febris totius (non paroxyſmi:) tribus modis dicitur, c. 19. lib. 1. criſ. primum pro morbi inſultu: ſecundo pro tribus primis diebus, ſicut accipiebat Theſſalus: tertio pro quarta morbi parte, ſicut nos in prçſentia capimus. Hoc principium determinatur per cruditatem, materia enim cruda in uirtutem agit, virtus autem, ſeu calor nõ reagit. Et quidem ſi cruditas eſt exacta (c. 17. l. 1. criſ.) prima principij pars eſt: ſi non exacta, id eſt, ſi aliqua leuicula ſit coctio, eſt ſecunda pars principij.

Augmentum.

[Augmentum] eſt, quando natura euidenter agit in materiam morbificam, id eſt, quando coctio euidenter apparet, ita ut humores, vel coquantur, vel corrumpantur; tunc enim pugna eſt euidens inter materiam, & calorẽ.

Status.

[Status] eſt, dum ſumma eſt pugna inter naturam, & materiam, ut tum perfecta ſit, uel coctio, uel corruptio.

Declinatio.

[Declinatio] eſt quando materia non modo exacte cocta eſt, ſed etiam aliqua ex parte euacuata. ad declinationem enim tantum pertinet materia concocta, nequaquam autem corrupta.

Obiecta.

[Obijci autem hic poſſet, cur Gal. dicat lib. 3. de criſ. in declinatione materiam eſſe coctam: parum tamen materię ſupereſſe, quæ nondum ſit cocta?

Reſpõſio. In ſtatu eſt neceſſarium, ut materia ſit exacte cocta; non tamen neceſſarium eſt, vt ſemper tota ſit exacte cocta: quia non ſemper eſt homo genea, alia enim tenuior, alia craſſior eſt: ſufficit igitur ad conſtituendum ſtatum, ut materia perfecte ſit cocta ſecũdum maiorem ſui partem. Morbus interim non redditur periculoſus ratione materiæ, ſeu portionis nondum coctæ, quia eſt declinatio: ſed poteſt tamen excitare nouum morbum, a quo periculum immineat; ſic enim a reliquijs recidiuæ fiunt. Et hęc de temporibus vniuerſalibus, quæ pertinent ad totã febrem, & ad materiam totius febris, & ad ſymptomata, quç comitantur febrem a principio vſque ad finem, prout ſymptomata incipiunt, augentur, conſiſtunt, & declinant.

Particul. tempora. Periodus.

Particularia tempora, non pertinent ad totam febrem, ſed ad periodos. [Periodus autem eſt tempus intenſionis, & remiſſionis, cum febris ab eodem ad idem reddit: vt, febris incipit, verbi gratia hora 10. redibit ergo hora 10. Et, febris incipit cum rigore: redibit ergo cum rigore. In periodo autẽ clauditur

Typus.

[Typus: qui nil aliud eſt, quam ordo intenſionis, & remiſſionis comprehenſus a periodo.] Typus autem eſt Primus, vel Secundus: cõſiſtens, vel mobilis: ſimplex, vel compoſitus. Primus typus eſt, quando in periodo breuis eſt acceſſio, & longa remiſſio, ſecundus contra: ut uerbi gratia typus primus ſit quartiduanus, in quo breuis acceſſio, & longa remiſſio; typus ſecũdus, ſit quotidianus, &c. Typus cõſiſtẽs eſt, qui ſeruat eandem horam: Mobilis contra, qui vel anticipat, uel poſtponit. Simplex eſt, qui pertinet ad vnicam tantum febris ſpeciem; compoſitus, contra.

Tempora vniuerſalia in ſingulis febribus declarantur.

Tempora febr. intermittẽtiũ, in quibus materia de loco ad locum mouetur.

Non aũt eadem temporum ratio eſt in omnibus febribus. Nam in febribus materia quandoque mouetur a uenis extra venas; quandoq; non mouetur, ſed quieſcit. [In febribus igitur intermittentibus, in quibus primum materia mouetur de loco ad locũ, ſunt 6. tempora. (cap. 4. & 6. l. de morb. temp.) nimirum principium, inæqualitas, incrementum, ſtatus, declinatio, et integritas, ſeu interuallum. Tota enim periodus diuiditur in acceſſionem, quæ pars eſt deterior; & remiſſionem, quæ benignior: ad acceſſionẽ pertinet quatuor priora tpa; ad remiſſionẽ duo poſteriora.

1. Principium.

Principium eſt, quando materia incipit moueri, & natura nondum cœpit agere in materiam. Allucinatus ergo fuit Fernelius, & recte ab Altimaro reprehenditur, quòd dixit, rigorem eſſe principiũ acceſſionis; eſt. n. tantum ſignum principij; quoniã ſi adeſt frigus, uel rigor, eſt principium periodi. ca. 3. & 4. l. de tot. morb. temp. Quod ſi rigor eſſet principium; tunc in omni principio acceſſionis neceſſario eſſet febris: quòd tamen falſum eſt. Nec tamen Altimarus recte loquitur, qui voluit rigorem non eſſe principium febris, ſed acceſſionis. Nã Gal. t. 39. l. 4. acut. vict. inquit: dum frigus eſt, non oportet cibare, nam febris imminet: ſi imminet: nõdum igitur eius princi-

Digitized by Google

principium. Et in l. de inæq. intemperie ait, rigorem eſſe, dum materia, nondum putruit, ꝙ ſi materia nõdum eſt putrida, febris etiam nondum eſt. Sic 2. c. 10. lib. meth. ait, febrem inuadere cum horrore: ſi principium febris eſt cum horrore: ergo horror non eſt principium. *2. Inæqualitas.* Inæqualitas, ſeu ἀνωμαλία eſt, qñ materia incipit putreſcere, ita vt putridæ fuligines cor petant, calorq; febrilis extra cor diffundatur, & dum expanditur febrilis calor, natura aggrediatur pugnã aduerſus materiam. *3. Augmentum.* Augmẽtum eſt cum calor ęqualiter eſt expanſus per omnes partes, gradus vero intenditur, virtus regit in materiam morbificam. *4. Status.* Status eſt cum in calore febrili omnibus modis eſt ęqualitas, i. quando calor, & expanſus, eſt per omnes partes, & ſeruat eundem gradum. *5. Declinatio.* Declinatio eſt, quando eſt inæqualitas in calore ſecundum gradum, ideſt calor minuitur, & natura vincit, & proinde ex Galeno penult. tex. lib. 1. de ratione vict. ob victoriam naturæ calor febrilis deſerit cor, & inuadit extrema, ac pedes, propterea cibandus eo tempore eſt, calore ad pedes deſcendente. *6. Integritas.* Integritas, ſeu interuallum eſt, quando febris non adeſt. Hęc tñ ſex tempora, ad quatuor poſſunt reſtringi: nam, inæqualitas ſecundum partem priorem reducitur ad principium, ſecundum poſteriorem, ad augmentum: Integritas vero non eſt tempus febris, ſed periodi, & propterea Galenus. c. 11. lib. 1. ad Glauc. admittebat. vt patientes quartanam febrem in interuallo propria obirent munera, ſeque exercerent, quod non eſſet morbus eo tempore. Et hæc de febre intermittente, in qua materia mouetur de loco ad locum.

Tempora feb. intermittẽtiũ, in quibus materia non mouetur de loco ad locum.

[Datur vero etiam febris intermittens, in qua materia non mouetur de loco ad locum, ſed retinetur in parte.] Galenus enim c. vlt. lib. 2. de diff. feb. ait, interdum in corporis parte eſſe imbecillitatem, vt non modo generentur ſuperfluitates, ſed etiam vt hæ expelli nequeant: neceſſario igitur putreſcunt, & propterea fit febris putrida, quæ deducitur ad intermiſſionem, euacuata materia. Quia vero adhuc perſiſtit imbecillitas in parte neceſſario adhuc regenerantur ſuperfluitates, quæ cum non poſſint expelli, putreſcunt, & aliam acceſſionem generant. 1. In his ergo febris principium eſt, cum ſuperfluitas incipit putreſcere, & tum in parte calor accẽditur ratione putredinis, cuius caloris vi ad hanc partem fit fluxio a reliquis partibus, & proinde hoc tempore partes reliquę, priuatæ calore, & ſanguine, refrigerantur, vt hęc refrigeratio ſit priuatiua, non poſitiua. 2. Augmentũ eſt, cũ a materia putrida, & fuligines putridę cor petunt, ita vt accẽſi ſint humores cordis, & calidum innatum cordis ſit redditum igneum: vnde calor febrilis in totum tranſmiſſus eſt, & hoc tempore natura in febrem agit, & natura partis agit in materiam. 3. Status eſt, dũ ad ſummum feruoris perducta eſt materia, & ſumma eſt pugna inter calorem, & materiam. 4. Declinatio eſt, ſi natura ſuperat, & euacuatur materia in hac victoria, & hoc quidem ſpecie ſudoris, ſi materia eſt tenuior, expultrix robuſtior, pori cutis rariores, ſi contra, euacuatio fit forma vaporis. Facta euacuatione non eſt amplius febris, ſed integritas.

Tempora febrium continuarum.

[Continuæ febres,] ad integritatem nunquam ueniunt. Et hę uel non habent tempora particularia, vel habent. Non habent tempora particularia, in quibus materia non mouetur, ſed putreſcit in magnis vaſis, citra motum, & hæ abſoluuntur vnica tantum acceſſione, nec habent periodos. Habẽt autem tempora particularia eæ febres continuæ, in quibus materia mouetur, & motus eſt in uenis. Motus vero hic, vel eſt ad venas remotiſſimas, & tunc quinque illa tpa, principium inæqualitas, &c. ſatis ſunt euidentia, & diſtincta: vel ad venas non ita remotas, & tunc tempora nõ ita ſunt diſtincta, ſed principium, inæqualitas, & augmentum, confunduntur.

Tempora febris hecticæ.

Porro [in febribus hecticis] tempora perpendẽda ſunt tantum ratione eſſentiæ febris, non autem ratione ſymptomatum, quia cum febris hectica ſuapte natura ſit debilis, debilia ẽt ſunt ſymptomata, vt hoc tempore non ſint perpendenda, nec etiã ratione materiæ tempora ſunt perpendẽda, quia hectica non fouetur a materia propria, vt tertiana. Deſumenda igitur tempora ab eſſentia, non ratione gradus febris, qui ſemper idem eſt; ſed ratione actionis in humiditatem roridam cordis, c. 9. lib. 1. de diff. feb. 1.
Principium ergo eſt, dum calor febrilis ita agit in humiditatem roridam cordis, vt eam plus iuſto calefaciat, ſed nondum incipiat conſumere. Augmentum 2.
eſt, quando incipit conſumere, & hoc tẽpore natura incipit reagere. In ſtatu, eſt ſumma pugna, & fa 3.
cta eſt conſumptio humiditatis roridę, quę fieri poteſt in hac febre ſalubri. Declinatio eſt, quando hu 4.
miditas rorida incipit reſtaurari, propterea, ꝙ natura vincit. In hac ergo febre virtus, ſeu id quod agit, non eſt humiditas rorida, (hæc enim patitur, conſumitur, reſtauratur:) ſed facultas naturalis reſidens in corde, quæ calido innato cordis, & temperamento cordis, vtitur pro inſtrumentis, ſecundum gradus naturales. Febris autem eſſentia, per gradus non naturales aduerſatur humiditati roridę, inflammando, & conſumendo.

Tempora febris ephemeræ exquiſitę.

[In febre ephemera, quæ & re, & nomine talis eſt,] non poſſunt ſumi tempora a materia, quia nulla eſt, nec a ſymptomatibus, quia hęc ſatis ſunt debilia, nec ab eſſentia, ſeu forma ephemerę, quę eſt morbus calidus in toto, non habens permanentiam ex vſu. Capienda ergo ſunt tempora ephemerę ab eius eſſentia, quatenus hęc pertinet non ad cauſam formalem, ſed ad efficientem, cauſa autem efficiens, erat ſpiritus vitalis, primo in corde accenſus, qui calidum cordis reddit igneum, tempora ergo capi debent ab hoc calore igneo reddito vt, vel incipit, vel augetur, vel conſiſtit, vel ſuperatur.

Temporũ ſynocum putris.

[In febre, quæ re tantum, non autem nomine eſt ephemera, ideſt in ſynocho non putri,] tempora capiũtur ab eſſentia, a materia, & a ſymptomatibus, & ab eſſentia, tum ratione formæ, tum ratione cauſę efficientis; vt e ſuperius dictis patet. A materia; quatenus hæc febris producitur ab excrementis ichoroſis, a ſanguine calidiore non putrefacto. A ſymptomatis, dum hęc incipiunt, intenduntur, conſiſtunt, & remittunt. Et hæc de temporibus uniuerſalibus in febribus ſalubribus.

Tempora vniuerſalia febriũ inſalubrium.

[In febribus inſalubribus, & lethalibus, non reperiuntur omnia tempora, non enim in ijs eſt declinatio, quia in declinatione nemo moritur. Habent ergo interdum tria tempora, interdum duo, quandoque vnum tantum, prout mors fit, vel in principio, vel augmento, vel ſtatu, ca. 1. lib. de tot. memb. tempor. In principio quidem fit mors, ſi febris ſit valde vehemens, & virtus maxime imbecilla: ſi autem nõ ſit tanta vehementia, nec tanta virtutis imbecillitas, æger in augmento moritur: ſi adhuc minor, in ſtatum: cap. 2. lib. 1. de criſibus.

De temporibus febrium particularibus.

Et hactenus dictum ſit, quomodo tempora vniuerſalia in febribus reperiantur. Deinceps docendum, quomodo particulari reperiantur, & in ſalubribus, & in inſalubribus. Quoad [ſalubres,] & primum quoad hecticas, in his non reperiuntur tempora particularia. In ephemeris autem aliquibus reperiuntur: etiam ſi multi non ſine maximo errore, hoc

Digitized by Google

Tempora particularia in febribus ſalubribus.

hoc negent: in quibuſdam enim ſunt acceſſiones nõ duæ tantum, ſed etiam vſque ad ſeptem, c.3.l.10.meth. neceſſe ergo eſt, vt in his etiam ſint tempora particularia, quæ pertinẽt ad materiam morbificã. Quoad putridas febres, hę ſunt. Intermittentes, vel continuæ. Intermittentibus reperiuntur 6. tempora. Continuę vel ſunt Continentes, vel Continuę proportionatę. Continentes non habẽt tempora particularia, ſed tãtum vniuerſalia, quia una tantum acceſſione abſoluuntur. Continuæ proportionatę, ſi materia putreſcit in uenis remotiſſimis, habent 5. tempora particularia, ſi in venis non ita remotis, 4.

Tempora particularia in febribus inſalubribus.

Quantum ad febres [inſalubres;] hę poſſunt habere tempora 4. vel 3. vel 2. vel 1. docetur cap.9.l.3. de criſ. Occidunt.n.potiſſ.in principio, dum materia eſt vel copioſior, vel craſſior, vel coniuncta eſt magna inflammatio, occidunt etiam in augmento & ſtatu, dum uehementia rerum præter naturam eſt mitior occidunt denique in declinatione, propter virtutis imbecillitatem; quæ quamuis potuerit reſiſtere vehementię rerum præter naturam per tria tempora, ob imbecillitatem tamen diſſoluitur habitos, id eſt ſubſtantia calidi innati, vnde mors in declinatione.

Dubia quædam circa febrium tempora diſcutiuntur.

Quando coincidãt tẽpora vniuerſalia ab eſſentia cauſa, & ſymptomatibus ſumpta.

QVAERITVR aũt de temporibus tum Vniuerſalibus, tum particularibus, num coincidant ea, quę a materia, ſymptomatibus, & eſſentia ſumuntur?] Hoc ad curationẽ multum facit. De vniuerſalibus. Si cõferatur eſſentia febris, cum materia, quæ fuit in cauſa febris, & cum ſymptomatibus pathognomonicis; tum tpa coincidunt: vt eodem tpe ſit principium ratione eſſentiæ, ratione materiæ, & ratione ſymptomatum. Ratio eſt, nam quoad materiam; ab hac efficitur & fouetur febris, vt dum vis materię eſt debilis, etiam febris ſit debilis. Hic tamen notandum, paritatem eſſe ſeruandam ratione copiæ materiæ, & eſſentiæ ipſius febris: nam in ſynoco decreſcente ratione materiæ, non eſt declinatio, ſicuti ratione febris, quę decreſcit, & ratio eſt, qua non ſeruatur paritas materię, cum hæc euacuetur, non tamen eſt declinatio ratione materię, quia materia non eſt concocta, & victa.

Quoad ſymptomata patognomica; horum etiã tpa coincidunt cum eſſentia febris, quia febrem, vt umbra corpus ſequuntur. [Obiectio. Quomodo igitur ait Galenus com.29. aph. ſect.2. in ſtatu fortiora eſſe ſymptomata, morbum autẽ ſi quidẽ ſalubris ſit mitiorẽ?] Reſponſio; in ſtatu morbus eſt uehementior, ratione eſſentiæ, & ſic etiam ſymptomata in ſtatu ſunt vehementia, ratione eſſentię, ſed ratione facultatis regentis, fieri poteſt, vt ſymptomata tunc ſint mitia. Sic etiam t.vlt.l.3. de vict. acut. dicit, affectum eſſe minorem, ideſt debilem, ſcilicet ratione facultatis, ſymptomata autem fortiora, ideſt intenſiora, ſcilicet ratione eſſentię.

Quando nõ coincidant tempora uniuerſalia.

Quod ſi uero conferatur febris, cum materia noua & ſymptomatibus non pathognomonicis, tpa non coincidunt. Ratio eſt, nam materia noua agere incipit, dum morbus eſt in augmento, ſimiliter ſymptomata non neceſſario dependent a febre, ut propterea non habeant idem tempus.

Tempora particularia num coicidũt.

Similiter ſtatuendum eſt de temporibus particularibus, quod ratione eſſentiæ non coincidãt, nam materia in acceſſione primum facit rigorem, antequam febrem efficiat, proinde aliud eſt tempus febris, aliud materiæ.

Num in omni febri ſalubri, ſint 4. tẽpora.

Controuertitur etiam, num in omni febri ſalubri reperiantur 4. tpa. Reſponſio. Affirmatur a Galeno c.1.l. de tot.morb.temporibus, & c.7. & 17.l.1. de criſ. ita vt ẽt in detruncatione colli reperiantur. [Obijcitur aũt, quod Gal. c.2.l.de tot. morb. temp. ait, quę in inſtanti generantur, ut febris, carere principio?] At rñdendum, principium eſſentiæ, non capiendum a febre, ut generatur, producitur.n.uelutiin inſtanti, ſed ab eſſentia febris, ut eſt genita febris, ita ut incipiat agere, hoc enim eſt principium. [Obijcitur etiam e c.27.l.ad Thraſyb. acutos morbos, quamprimũ inuadunt, ad ſummũ aſcendere, & proinde carere augmento?] Rñdendum, e cap.4. l. de morb.temp.in morbis ſalubris.4.reperiri tempora, ſed non ſemper ex uſu, quia interdum celerrime pertranſeunt, nec ſatis ſemper perdurant, ut contingit in acutis. [Obijcitur denique ex eodem loco proxime citato nimirum, c. 47.l. ad Thraſ. morbos qui indicantur, carere declinatione?] Reſpondendum omnes morbos ſalubres habere 4. tempora, niſi pręſidio, vel naturę, uel artis tollantur, unde Galenus. c.9.l.3.de criſ.ait morbos carere declinatione ob criſes repentinas.

Nũ quis mori queat in declinatione uniuerſali.

Quæritur, num mors contingere poſſit in declinatione uniuerſali.] Negatur c.5. & 9. l. de criſ. unde & Hippocrates aph.45. ſect.2.l.1. epid.ait, coctionẽ polliceri ſecuritatẽ, & rõ eſt, quia natura ſuperat, & uictrix eſt. [Obijcitur tñ, homo põt mori in declinatione particulari. Et etiam in uniuerſali. Rñſio conſequentię, nam uirtus eſt fortior in principio uniuerſali, in quo eſt declinatio particularis.] Reſpõſio. In declinatione uniuerſali, natura iam uictrix eſt, & ſuperauit, nõ autem agit & ſuperat: Cõtra uero in particulari declinatione materia morbifica ratione totius nondum eſt uicta. Notandum autem hoc loco, quod ſi materia ſit heterogenea; tum ratione portionis crudæ, mortem poſſe contingere, etiam in declinatione uniuerſali, non tamen fit mors in declinatione huius morbi, ſed in alio tempore morbi noui ſubſequentis, ſeu recidiuæ. [Obijcitur etiã e text. 67.lib.3.prognoſtic.in peripneumonia non ſufficere coctionem, ſed etiam exſpuitione opus eſſe, poſſe enim ægrum mori, etiam facta coctione, ideſt, in declinatione, niſi exſpuatur.] Rñſio, periculum mortis non impendet ratione huius morbi, ſed alterius ſuccedentis, materia.n.excrementitia, licet cocta ſit, niſi expuatur, corrumpitur, nouumque facit morbũ, in quo, (ante tamen noui huius morbi declinationem:) æger moritur. [Obijcitur etiam e cap. 4. lib. de tem.tot.morbi; in detruncatione ceruicis reperiri quatuor tempora, & tamẽ eſſe mortem] Rñdeo. ratione detruncantis ſunt quatuor tpa, hic enim (quia motus fit ſucceſſiue:) incipit & definit: atratione ſolutæ vnitatis præter naturam, hæc in principio interficit. [Obijcitur deniq; e c.4. lib.9. meth.in ſynocho decreſcente hominem poſſe mori.] Rñſio. in ſynocho decreſcente eſt declinatio, ſed ratione febris eſſentiæ, non autem ratione materiæ, hæc poteſt eſſe in principio, & augmento. Sicut etiam Auicen. ait, hominem poſſe mori in declinatione variolarum, quia eſt declinatio ratione uariolarum, non tamen ratione morbi, & febris.

Signa temporũ Vniuerſalium.

1. ſpecies morbi.

SIGNA temporum vniuerſalium potiſſimum referuntur ab Auicen. ad Statum. Proponuntur autẽ duodecim. I. [Idea, ſeu ſpecies morbi, quæ potiſſimum per motum ſignificat ſtatum futurum: uelox enim motus, ſignificat ſtatum cito futurum tardus, tardum. Diximus idem potiſſimum ſignificare per motum: nam ſignificat ẽt per vehementiã, vt febris vehemens ſm eſſentiam, qualis eſt ardens, ſignificat cito ſtatum futurum. Sic morbus vehemens ratione digni-

dignitatis, vt inflammatio pulmonum, indicat cito ſtatum futurum. Sic morbus vehemēs ratione facultatis regentis, vt febris peſtilens, ſignificat cito futurum ſtatum. II. [Signum eſt motus ægritudinis, ratione acceſſionum:] paroxyſmi enim breues, ſignificant ſtatum proximum: longi, longinquum. Quod ſi febris prorſus nullos habeat paroxyſmos, vt cōtinua indicatur ſtatus omnino proximus. III. [Signum eſt Figura:] Si enim facies, vna cum hypocondrijs cito extenuetur; tum indicatur febris acuta, & velocis motus: ſi autem corpus non minuitur, ſm commen. aphor. 28. ſectio. 2. ſignum eſt longitudinis, quia hoc fit ob cutem denſam, aut humorem craſſum. Notandum, hoc ſignum in febre tantum vehementi locū habere nam in ephemera, licet hęc breuis ſit, non tamen mutatur figura. IIII. [Signum eſt virtus:] ſi enim virtus cito fiat debilis, indicatur morbus acutus, & velocis motus. V. [Signum eſt tempus anni, & ætas] ſi enim hæc vergant ad caliditatē; indicāt materiam calidam, & breuitatem morbi: ſi ad frigiditatem, contra. [Huc etiam pertinet cæli ſtatus, regio, conſuetudo, inſtitutum vitæ. Eadem etiam ratio eſt menſis ac diei.] Aetius enim c. 162. ſerm. 3 lib. 1. menſem lunarem diuidit in quatuor ſeptimanas, e quibus prima a nouilunio aſſimilatur veri, & febres quæ in ea incipiunt, non ſunt admodum longæ, altera aſſimilatur æſtati, & febres huius ſunt breuiores: tertia quæ incipit a plenilunio, aſſimilatur autumno, & febres parit longiores: quarta aſſimilatur hyemi, & febres huius adhuc longiores. Sic & dies: aph. 15. ſect. 1. lib. 6. epid. diuiditur in quatuor partes, in tēpus matutinum quod veri aſſimilatur, in meridiem, quę æſtati, in veſperam, quæ autumno, in noctem, quæ hyemi. Hinc nocturnæ febres ſunt lōgiores diurnis, quia nox aſſimilatur hyemi, quod verum eſt ratione humorum, interdiu. n. mouentur humores calidiores, noctu frigidiores. At ratione præſidiorū, diurnæ febres ſunt diurniores nocturnis, ſm aph. 6. ſectio. 3. lib. 1. epid. quia materię præſidiorum noctu nō commode adminiſtrari poſſunt. Vt enim hoc ſignū valeat oportet eſſe paritatē in copia & q̄litate materiæ; nā ſi æſtate febris fiat materia copioſa & frigida; hyeme aūt nō copioſa & calida, tū certe febris hyemalis erit breuior. Oportet ēt febres eſſe eiuſdem ſpeciei, ut febris bilioſa æſtiua, breuior eſt bilioſa hyemali; fieri tamen poteſt, ut bilioſa hyemalis, ſit breuior quotidiana æſtiua. Oportet etiam febrem fieri a materia: nā ſimplex intēperies calida, ſine materia, dubio procul longior eſt in æſtate, quam in hyeme. Poſtremo oportet materiā eſſe excremētitiam, nō alimentalē: nam materia alimētalis in hyeme citius concoquit. VI. [Signum, eſt pulſus frequens, uelox, magnus,] indicatur febris acuta & velocis motus. VII. [Signū eſt rigor: [Si enim febres incipiunt cum rigore, ſunt longiores: rigor enim ſignificat materiā eſſe minus vehementem, ratione facultatis, quia computruerit extra venas. Rigoris autem abſentia, ſignificat materiam putreſcere in venis, & vehementiorem eſſe ratione dignitatis, & ratione facultatis, ideoq; breuiorem: ratione dignitatis, quia materia eſt in venis: ratione facultatis, quia facultas nō poteſt expellere extra venas. Rigor etiam præſens, ſi ſit breuior, febrem indicat breuiorem: eſt enim a materia pauca. VIII. [Signum eſt hora acceſſionis.] Si enim febris incipit eadem hora, ſignificatur longa ſi anticipat; ſiquidem anticipatio eſt inæqualis, ſignificat augmentum, ſi ęqualis, ſtatus. Si poſtponit, indicatur declinatio. Locum autem habet non quælibet anticipatio, ſed quę eſſatu digna eſt, cap. 3. lib. 1. de criſ. IX. [Signum vehementia ſymptomatum in acceſſionibus,] ſi enim ſymptomata intenduntur, ſignificatur augmentum: ſi remittuntur, declinatio: ſymptomatum enim vehementia indicat vehementiam materiæ morbificę, & hinc motum velocem. X. [Signum, longitudo & breuitas acceſſionum:] Si enim acceſſio poſterior, longior eſt priori, indicatur augmentum: ſi contra, declinatio. XI. [Diſpoſitio euacuationis: ſi enim in priori acceſſione fiat euacuatio per ſudorem, & ſuccedens acceſſio ſit vel æque longa cum priori, vel etiam longior; indicatur febris longa, & materia copioſa. XII. [Signum, coctio & cruditas, in vrina. In lotio ergo ſunt ſigna cruditatis, coctionis, vel corruptionis, eaq; debilia, euidentia, vel perfecta. In cruda vrina, ſubſtantia eſt tenuis; color albus; nulla contenta. In coctione debili lotium tenue; color ab albo ad rufum vergens, contentum aliquod in lotio. In euidenti coctione, lotium aliquam habet craſſitiem; color magis accedit ad rufum; in vrina cōſpicitur nebula. In coctione perfecta lotium habet mediocrem craſſitiē: colorem rufum, vel ſubflauum, rufum in corporibus temperatis, ſubflauum in calidioribus & bilioſis, hypoſtaſis lotij alba, læuis, ęqualis. Debilis corruptio ſignificatur lotio tenui; colore ſubnigro; cōtentum nullum adeſt. Corruptio euidens ſi ſit, lotium e parte euadit craſſum, nigredo augetur; nebula conſpicitur, non albicans, quemadmodum in coctione, ſed liueſcens, & ſubnigricans. Si perfecta eſt corruptio tota lotij ſubſtantia eſt nigra, & cum ſedimento nigro. Ex his igitur ſignis coctionis & cruditatis Galenus cap. 16 lib. 1. de criſ. pronunciat: ſi vrina aquoſa permaneat, indicari ſtatum longinquum, ſignificat enim materiam maxima cum difficultate concoqui. Quod ſi autem poſt cruditatem appareant ſigna coctionis, bonum, ſi corruptionis, lethale. Methodus autem Auicennæ Simiotica, hæc eſt.

2. *Acceſſiones longæ breues.* 3. *Figura* 4. *Virtus* 5. *Tēpus.* 6 *Pulſus* 7. *Rigor.* 8. *Hora acceſſionis.* 9. *Vehementia ſymptomatum.* 10. *Duratio acceſſionum.* 11. *Diſpoſitio euacuationis* 12. *Coctio, & cruditas.*

Signa temporum vniuerſalium ſunt vel
- *Pathognomonica reſpicientia vel*
  - *motum*
    - 1. *totius morbi: vt eſt morbi ſpecies.*
    - 2. *acceſſionum, vt longitudo, & breuitas acceſſionum ſingularum.*
  - *vehementiam*
    - *morbi ratione*
      - 3. *eſſentia, vt eſt figura.*
      - 4. *facultatis: vt eſt Virtus.*
    - *materiæ*
      - *totius febris ratione.*
        - *eſſentia: vbi poſſumus perpēdere*
          - 5. *cauſas, vt ſunt ætas, ambiens, anni tempus: quatenus enim hęc ad calidum vergunt, ſunt in cauſa, vt generetur in materia calidior, quæ eſt vehemens ratione eſſentię.*
          - 6. *effecta: pulſus magis vel minus vehemens.*
        - 7 *dignitatis: vt eſt rigor, qui ſignificat materiam extra venas putreſcere, & abſentia rigoris, ſignificat in venis putreſcere.*
      - *acceſſionum, vbi ſumuntur ſigna ex*
        - 8. *hora acceſſionis.*
        - 9. *vehementia ſymptomatum in acceſſionibus.*
        - 10. *longitudine & breuitate acceſſionum inuicem collatarum.*
- *Superuenientia, quæ reſpiciunt materiam vel*
  - 11. *acceſſionum. Euacuatio, quæ fit in paroxyſmis.*
  - 12. *totius febris, Coctio & cruditas.*

Sequitur

Sequitur de ſignis indicantibus tempora particularia.

Principij ſigna. Principium indicatur e pulſu coarctato, propter materiam ſuffocantem, vt pulſus ita coarctatus, ſit tardus ſecundum diaſtolen, rarus ſecundum internum quietem, quæ diaſtolen, præcedit: præterea velox ſecundum ſyſtolen, & frequens ſecundum externam quietem, quæ ſyſtolen præcedit. Maior enim neceſſitas eſt in expellendo, quam in attrahendo, & propterea velocitas ac frequentia magis pertinet ad ſyſtolen. Secundo indicatur principium particulare, e colore plumbeo, ſubliuido, frigore extremorũ, pedum, manuum, narium, &c. calor.n. cum ſpiritu & ſanguine, ad partes interiores reuocatur. Tertio indicatur e pigritia, nam partes motui uolũtario deſtinatæ, ſenſuq; tactus prǽditæ, aliqua e parte moleſtantur a materia morbifica, & eo magis; quo magis mouentur. Quarto indicatur principium ex anguſtia, id eſt triſtitia & dolore, idque propter rigorẽ horroremque. Quinto indicatur e ſomno profundo: inter initia facile dormiunt ægri: dum enim calor ad cor retrahitur, cerebrum aliquantiſper refrigeratur. Sexto indicatur, quod ægri vix palpebras alleuare poſſunt, quia, vt in tertio dictum eſt in ſigno, materia mouetur extra, & partes moleſtat. Septimo indicatur, quod in ore ſaliua exſuperat, nam in principio acceſſionis fit concuſſio, rigor, & horror, ſecundum partes oris: cuius ratione materia ſalіualis exprimitur, quæ reſidet in glandulis circa linguæ radicem. Octauo, tuſſis moleſtat plerumque, quia tenuis portio illius humiditatis ſalіualis ad principium tracheę protruditur, vnde tuſſis ſicca. Nono, æger in principio & ſtatu, magis cruciatur, quam in augmento; nam in incremento, nec calor eſt ſummus, vt in ſtatu, nec ita concentratur, ſicuti in principio. Et hæc ſunt ſigna principij particularis [præſentis] Ad præcognoſcendum autem principium particulare [futurum,] obſeruare oportet horam præcedentis paroxyſmi: vt ſi ſecundus proxyſmus anticipet per duas horas; probabile eſt tertium paroxiſmum poſſe anticipare per duas horas: capite ſeptimo, libro ſecundo, de diff. febr. *Augmenti ſigna.* [Augmentum] indicatur e pulſu magno, frequenti, & calore expulſo ad omnes partes. *Status ſigna.* [Status] indicatur e ſummo calore; eoq; cõſiſtẽte, qui nec augeatur, nec minuatur, item, e vehementia ſymptomatum, & e pulſu maiori, ueloci frequentiori, q̃ fuerit antea. *Declinationis ſigna tum vera, tum falſa.* [Declinatio] indicatur e remiſſo calore: pulſus pene ad naturalem accedit: adeſt ſudor, & tandem febris eradicatio, & hęc quidẽ vera ſunt in declinatione ſalubri. Interdũ vero ẽt in declinatione mortali, eſt quędã diſpoſitio, ſimilis, diſpoſitioni ſalubri: hęc ũñ a ſalubri diſtinguetur e pulſu, c. 9. lib. 3. de criſ. Si enim calor febrilis remittit, pulſus tamen ad naturalem non accedit, (vt in ſalutari declinatione,) ſed contra fit debilis, magiſque inæqualis, ac inordinatus cum declinatio eſt læthalis.

CAPVT X.

De ephemera febre.

Nomen. EPhemeræ ſæpe, in morbos graues & incurabiles tranſeunt, ſi negligatur earum curatio, cap. vlt. lib. 8. method. c. 2. lib. 1. ad Glauc. Vocantur ephemeræ, quoniã non pertranſeunt diem, com. aph. 55. ſect. 4. cap. 2. lib. decimo, meth. quippe cum calor ipſarum in ſubſtantia tantum ſpirituoſa ſubſiſtat. *Definitio.* Ephemera autem eſt febris producta a ſpiritibus vitalibus præter naturam excalfactis. *Modus generationis.* Modus generationis eſt talis: Cauſa calefaciens, primum in calefacto eſſe conſtituit ſpiritus vitales, in corde exiſtentes. Licet enim interdum cauſa calefaciens ſit primitiua, quæ alia parte prius calefaciat, quã cor, quemadmodum radij Solares primum calefaciunt caput: illa tamen caliditas, a parte excalfacta impertitur cordi, ut ſpiritus vitales cordis in primis ponantur in calefacto eſſe, vnde calidũ cordis innatum redditur igneum; hincque toti calor communicatur.

De cauſis ephemerarum.

Cauſa ephemerę. De cauſis ephemeræ Galenus diligẽter loquitur, cap. 2. lib. 1. ad Glauc. & capite vltimo, lib. 2. de criſ. & capite ſecundo, atq; 5. lib. 8. meth. Cauſa igitur morbifica, uel per motum, vel per calorem, vel per vtrũque agit: vt ſupra c. 2. diximus. Per calorem, agens, agit uel actu, uel potentia: item, per ſe, vel ex accidente. Et hæc cauſa eſt primitiua, vel antecedens: pertinetque, (cap. 85. artic. par.) ad aſſumenda, facienda, retinenda, extrinſecus occurrentia. aſſumenda excedunt copia, vel qualitate. Facienda excedunt vel deficiunt. Extrinſecus occurrentia hic perpenduntur, quatenus nimis calefaciunt. Quę retinentur, ea uel euacuantur cum debeãt retineri; uel retinentur, cum debeant euacuari. Ad hęc ergo capita reſpiciens Auicennas: quantum ad facienda, proponit laborem, iram, triſtitiam. Quoad aſſumenda; crapulam, ebrietatem, &c. Quoad extrinſecus occurrentia; dolorem, apoſtema externum, id eſt, bubonem. Quoad retinenda; obſtructionem, quæ tamen adeo magna non eſt, ut in putridis febribus. Notandũ autem, quod ait, proprium eſſe ephemerarum, nõ fieri a cauſa antecedente, ſed a primitiua. Id quod Galenus, cap. 7. lib. 1. de differ. feb. non quidem proprium, ſed inſeparabile facit ephemerę. [Hoc tamen videtur dubium eſſe, nam Galenus cap. 4. lib. 8. method. proponit ephemeram ex obſtructione, quæ non fit a cauſa externa, ſed ab antecedente. *Non ephemera cauſam habeat antecedẽtem.* Et hinc cap. 1. lib. 9. metho. & cap. 2. lib. 10. meth. ait, ſolui vnica die vt ſit & re & nomine ephemera.] Reſponſio. Ephemera, vel re & nomine talis eſt, uel re tantum. Re & nomine quando diem non tranſcendit, calorque in ſpiritibus eſt accenſus. Hęc duplex eſt, altera exacte exquiſita, altera non exacte exquiſita. Exacte exquiſita eſt, quam Gal. c. vlt. lib. 8. meth. & cap. 8. li. 5. meth. ait non eſſe fieri, ſed in facto eſſe, vt hectica, id eſt, non foueri a cauſa interna. Non exacte exquiſita eſt, quæ fit ex obſtructione ita exigua, ut diem non pertranſeat: & hæc a cauſa antecedenti fieri poteſt. Ephemera re tantum, eſt febris ſynochus ſine putredine, calor enim eius accenſus eſt in ſpiritibus, ſed tamen diem tranſit, & hęc quoque fieri poteſt a cauſa antecedente. Loquitur ergo Auicennas, de exquiſita exacte.

De ſignis ephemerarum.

1. Cauſa. 2. Modus inuadendi. Auicennas ſeptem proponit ſigna. I. eſt, quod ephemera exacte exquiſita non fit a cauſa antecedente, ſed a primitiua. II. ſignum eſt, quod non incipit cum coarctatione pulſus, vt putridæ; quia in ephemera non fit concentratio caloris & ſanguinis, ſicut in putridis. Pręterea, ut plurimum, (non tamen ſemper:) inuadit ſine rigore, pigritia, ſomno, &c. q̃ in inuaſionibus aliarum febrium apparẽt: Cauſa huius eſt; quod non adeſt materia, quæ per partes ſenſitiuas

3. Caliditas. ſitiuas mouetur, vt in putridis. III. ſignũ eſt calor mitis, parum mordax. cap. 7. lib. 1. de diff. feb. reſidet. n. in ſubiecto vaporoſo. Et hic in quibuſdam ephemeris, primo contactu mitis apparet, vt in ephemera ab ebrietate: in quibuſdam, vt in ephemera ex ardore ſolis, cutis calor primum apparet mordax, deinde fit mitis, quoniam procedit è ſpiritibus. *4. Vrina.* IIII. ſignum eſt, quod in vrina primo die apparet concoctio, vrinaque rufa eſt, ſeu bene colorata. cap. ſeptimo, libro primo, diff. feb. cap. 2. lib. primo, ad Glauc. cap. 13. lib. 2. de criſibus.

De naturali lotij in genere. Vrina formam recipit venis. Vt autem horum ſymptomatũ ratio reddi poſſit, lotij natura paucis explicanda. Lotium igitur eſt excrementum tenue, genitum e portione aquoſa eorũ quæ per os ſunt aſſumpta. Eſt igitur ſeroſum hoc & aquoſum excrementum chylificationis, & cõficitur in ventriculo, formam autem vrinæ, vt nimirum dicatur excrementum ſanguinis, ſuſcipit in venis cauæ vltra ſimum iecoris, non in venis portæ ad cauum iecoris. In uenis autem, dum coquunt, duplex ſegregatur excrementum, alterum tenue, craſſum alterum. *Color vrinæ.* Tenue, eſt bilis excrementitia, quæ genita in iecinoris parte ſima, non fuit expurgata per veſicã felleã: & propterea in venas perducta, beneficio caloris innatum miſcetur cum excremento ſeroſo, vt hoc, licet in ventriculo album fuerit genitum, in venis tamen cauæ, ob miſtionem bilis excrementitiæ, reddatur coloratum, ſubflauum, ſubruſum. *Hypoſtaſis vrinæ.* Craſſum excrementum venarum, eſt portio, quę non exacte miſcetur cum excremento ſeroſo, & propterea degenerat in contentum, nebulã, hypoſtaſin. *Vrina optima.* Quod ſi ergo nullum ſit uitium in aſſumptis, in ventriculo, in hepate, in venis, generatur lotium optimum, ſubſtantia eius mediocriter erit craſſa, color vel ſubruſus in frigidioribus corporibus; vel ſubflauus in calidioribus, ſedimentum album læue, ęquale. Optimam etiam mingitur lotium iam generatum; ſi nullum ſit vitium in partibus per quas pertranſit, vt in renibus, in ueſica, in meatu vrinario.

Ratio redditur vrinæ in ephemera. His ergo ſic breuiter explicatis, cũ in ephemera vitium ſit in ſpiritibus, non in reliquis partibus, recte dixit Galenus, vrinam in ephemeris ſimilem eſſe naturali, vt exigua admodum ſit mutatio; magis tñ eſſe coloratam, quam ſm naturam, quia calor febrilis per venas diffunditur. Hoc autem uerum eſt de ephemera, quatenus eſt ephemera: ſi enim aliquid cõnectatur, quod lędat partes prius propoſitas, mutatio etiam in vrina fiet: ut ſi ephemera ſit e cruditate, lotium euadet craſſius.

5. Pulſus V. Signum eſt pulſus bonus, ſine ſignis inflammationis, nõ inæqualis in una arteriæ compulſione, vel leuiter ſaltẽ inæqualis, qui ſoluta febre ſtatim ad naturalem redeat, id quod proprium & inſeparabile eſt ephemerarum. cap. ſecundo, libro primo, ad Glauc. addit Galenus capite ſeptimo, lib. tertio, de præſag. ie pulſ. pulſum ephemerę mutari in magnitudine, celeritate, & crebritate, vt fiat magnus atque vehemẽs. Preterea ait capite ſeptimo, libro primo, de diff. feb. inſeparabile & proprium eſſe ephemeræ, quod pulſus ad magnitudinẽ & celeritatẽ eſſatu dignam accedit, quod frequentia a proportione deficit ſecundum exteriorem quietem, vt nullo modo ſyſtole ad celeritatem tendat, vel: (ſi hoc aliquando contingat:) ita leuiter, vt vix percipiatur. Pulſus etiam ephemerę dicitur æqualis, mollis, ordinatus, cap. decimotertio, libro ſecundo, de criſ.

Digreſsio ad generalem doctrinam de Pulſibus. [Vt autem tum hæc, tum quæ in reliquis febrib. de pulſu afferemus, recte intelligi queant, doctrina pulſuum paulo altius repetenda fuerit.] Quare docebimus quid pulſus, quod eſt differentiæ, quæ differentiarum cauſæ, & quo modo cognoſcantur.

Pulſus quid? Pulſus eſt motus dilatationis, & contractionis arteriarum, procedens a vi pulſifica, ut ſeruetur calor inſitus partium. Per partes, intelligo omnes, excepto corde: ſic enim Galenus, cap. 12. lib. 16. de vſu part. ait arterias propterea inſeri partibus, ut ſeruent caloris ſymmetriam in omnibus, præterquam in corde; id quod arteriæ motu efficiunt; cuius beneficio calidum innatum nec diſſoluitur, nec ſuffocatur, nec igneſcit.

Ex his differentiæ pulſuum facile patent. Pulſus enim vel conſideratur abſolute; vel reſpectiue, collatione ad alios pulſus facta. *Differentiæ pulſus.* Si abſolute conſideratur, differentiæ ſumi poſſunt, a forma, a ſubiecto, & a cauſa efficiente: non a fine, qui ſemper eſt vnicus,) forma pulſus, eſt motus geminus, ſcilicet dilatationis, & contractionis, in tempore factus. *1. A forma.* Quatenus ergo pulſus fit in tempore; pulſus eſt vel moderatus, qui fit in tempore moderato, vel immoderatus, qui fit in tempore non moderato, & hic eſt velox, aut tardus. Quatenus motus eſt geminus, neceſſe eſt intermediam eſſe quietem: *Tempus motus. Quies.* hinc pulſus vel eſt moderatus ſecundum quietem, uel immoderatus, prout quies vel moderata eſt, vel immoderata, & immoderatus ſecundum quietem, eſt rarus, uel frequens. Rarus eſt, cum inter quietem & quietem eſt longum interuallum, frequens, ſi breue. *2. A ſubiecto.* Subiectum pulſus ſunt arterię. Arteria autem duobus modis poteſt conſiderari: primo, ut corpus, ſecundo, ut genitum a facultate generatrice. Arteria, ut corpus cõſiderata, tribus conſtat dimenſionibus. *Dimenſio arteriæ.* Dimenſiones autem uel ſeorſim conſiderantur; longitudo, latitudo, profunditas, ſeu altitudo, vel coniunctim. Ratione longitudinis, pulſus eſt moderatus, uel immoderatus, & hic longus, vel breuis. Ratione latitudinis, pulſus eſt moderatus, vel immoderatus, & hic latus, uel anguſtus. Ratione profunditatis, pulſus eſt moderatus, uel immoderatus, & hic altus, vel humilis. Si dimenſiones ſimul ſumantur, tum pulſus, uel eſt moderatus ſecũdum corpus & quantitatem arteriæ, uel immoderatus: & hic magnus, uel paruus. Secundo modo arteria conſideratur vt corpus genitum a facultate generatrice. Generatrix autem agit per alteratricem, aut per formatricem. Si per alteratricem, tunc tribuit arteriæ temperiem, & conſequentia temperiem. A temperię non ſumuntur pulſus differentię, niſi quis uelit dicere, pulſum eſſe Calidum, aut Frigidum. *Arteriæ durities, & mollities.* Conſequuntur temperiẽm durities, & mollities, unde pulſus uel moderatus dicitur ſecundum id quod tẽperiem conſequitur, vel immoderatus, & hic durus, vel mollis. *Arteriæ cauitas.* Formatrix porro arteriam efficit uel magis, uel minus cauam: unde pulſus uel moderatus ſecundum cauitatem, vel immoderatus, & hic plenus, uel uacuus. *3. A cauſa efficiente.* Cauſa effectrix pulſus eſt facultas naturalis: attractrix quidem, in dilatatione arteriarum, expultrix uero in contractione. Et hę facultates concurrunt, ut influunt a corde adiuuante tñ calido inſito ipſarum arteriarum. Hinc ergo pulſus, vel eſt moderatus ſecundum facultatẽ, ſeu cauſam efficientem, vel immoderatus, & hic vehemens, vel debilis. Hæc de pulſu abſolute conſiderato. *Pulſus relate conſideratus.* In pulſu autem reſpectiue conſiderato, perpendimus æqualitatem, ordinem & rhythmum, ſeu proportionem. Hinc pulſus æqualis, vel inæqualis: ordinatus, vel inordinatus: notetur; inęqualitatem comprehendi poſſe, & in uno pulſu, & in pluribus, ordinem autem neceſſario in pluribus, non in vno tantum. Proportionatus, vel improportionatus.

Sequitur, ut de cauſis differentiarum pulſus agamus. E pulſus finitione patet, ad producendum pulſum tria concurrere; nempe facultatem, inſtrumentum, & vſum, hæc enim tria ſi eundem ſeruant ſtatum, non mutantur: contra autẽ mutatur pulſus, ſi hęc tria mutentur: Facultas autem mutatur, quãdo idem robur non ſeruat: inſtrumentum mutatur, ſi

non

Digitized by Google

non ſit æque obediens facultati: vſus mutatur, ſi uel excedat, vel deficiat. Cauſæ autem mutantes facultatem, inſtrumentum, vel vſum, ſunt naturales, uel non naturales. Naturales mutantiam propoſita citra uiolentiam. Non naturales mutant cum violentia: & hæ, uel intra ſanitatis limites adhuc cõſiſtunt, quæ mutant cum quædam uiolentia, ſed leuiore, vel excedunt latitudinem ſanitatis; & morboſæ ſunt, quæ magna violentia mutant, vt pulſus fiant naturalibus diſſimilimi. Naturales cauſæ ſunt, ætas, habitus corporis gracilis, vel quadratus, geſtatio vteri, &c. Non naturales cauſæ, intra tamen ſanitatis latitudinem, ſunt cibus largior, parcior: potus copioſior, magis exiguus, calidior, frigidior: balneum calidius, frigidius: exercitatio cum virtutis tolerantia, &c. Morbificæ cauſæ pulſus mutantis, vim vitalem diſſoluunt, aut grauant. Diſſoluunt; inedia, morbi prauitas, ſyncope, dolor, uacuatio. Grauant; cauſa morbifica, & organorum tumor. Ex his differentiarum propoſitarum cauſas facile reddere poſſumus. Primum enim quoad differentias a forma: velox pulſus fit, ſi vſus excedat; ideſt, ſi calor intendatur, ſi augeatur copia vaporis fuliginoſi, aut fumoſi: calor reſpicit diaſtolen, vapor ſyſtolen. Frequens eandem habet cauſam, nempe calorem, & vaporem: in hoc tamen facultas nõ eſt ita robuſta, ut in ueloci: hinc frequentia ſupplet, quia magnitudine, & uelocitate non poteſt. Rarus contra, e lege oppoſitorum fit, ſi vſus deficit, & facultas non eſt vegeta. Quoad differentias a ſubiecto; in pulſu a dimenſionibus ſufficit ſcire cauſas pulſus magni, & parui. Magnus fit, ſi arteria eſt mollis, facultas robuſta, vſus excellens: paruus contra. Durus fit, ſi arteria eſt durior: mollis, ſi mollior. Plenus fit, ſi facultas eſt robuſta, arteria capax, & particeps ſpiritus, ſanguiniſque copioſi. Quoad differentias a cauſa efficiente: Vehemens fit, ſi facultas ſit robuſta, debilis contra. pulſuum relate ſumptorum cauſæ etiam reddi poſſunt e dictis. Inæqualis enim fit pulſus, ſi arteria anguſta, inſignis durities, vel mollities, facultas admodum imbecillis, vel reſoluta, vel ſuffocata. Vſus ſolus, citra mutationem in arteria, & facultate, vix poteſt pulſum inæqualem reddere; niſi mutatio fiat a contrario, vt dum adeſt ita ſimul cum timore. Inordinatus fit a cauſis pulſum inæqualem producentibus, ſed ijs maioribus, & efficacioribus. Improportionatus pulſus, vel ſine rhythmo, fit ab vſu mutato. Rhythmus autẽ nil aliud eſt, quam proportio quædam inter diaſtolen, & ſyſtolen, ſecundum motum, ac ſecundum quietem. Differentia autem magna eſt, inter pulſum æqualem, & proportionatum: ęqualis enim pulſus, neceſſario requirit æquale tempus motus, & quietis, rhythmus autem modo ęquale tempus motus, & quietis, modo inæquale, admittit. Exempli gratia, in pueritia pulſus eſt proportionatus, ſi in ſyſtole, & diaſtole ſit æqualitas ſecundum motum, & quietem. At in adoleſcentia diaſtole magis viget, multoque magis in iuuentute: hinc in iuuentute pulſus uelox ſecundum diaſtolen, & ſyſtolen eſt improportionatus: & ſic videris, quomodo pulſus æqualis eſſe poſſit ſine rhythmo. In ætate conſiſtente, diaſtole minus eſt velox. In ſenectute rhythmi proportio requirit, vt ſyſtole adhuc velocior ſit diaſtole. Horum autem cauſa eſt, quia in pueritia calor, & vapor æqualiter vigent: in adoleſcentia magis calor, in iuuentute calor eſt acrior, in ętate conſiſtente fuligines abundant, in ſenectute calor minuitur. Vt tandem proportionis cauſa ſit vſus ſecundum naturam, ſecundum ætates, quotieſcunque .n. in his fit mutatio, mutatur proportio.

Cauſæ differentiarum pulſuum.

Tandem reſtat, vt quomodo pulſus cognoſcendi ſint, edoceamus. Quoad differentias formales, pulſus velox cognoſcitur, ſi digitus cum impetu percutiatur; tardus contra. Frequens eſt, ſi aduertimus arteriam cito vel redire, vel fugere, ſed citra impetum, niſi cum frequentia iũcta ſit velocitas, rarus contra. Quoad differentias a ſubiecto. Magnus eſt, dum arteriam tribus digitis tangentes, obſeruamus motum arterię excedere illos digitos, ſi paruus fuerit, tangentibus videbitur, ceu filum tenue. Durus, percutit digitum, inſtar corporis duri: mollis contra. Plenus eſt, ſi digitus percuti uideatur a corpore repleto. Quoad differentias a cauſa efficiente; in vehemente pulſu, digitus vehementer percutitur, & ſi comprimatur arteria, non cedit: debilis contra. Quoad pulſus reſpectiuos, in ęquali nulla percipitur mutatio, vel in vno pulſu, vel in pluribus, at ſi fuerit inæqualis, mutatio deprehenditur. Ordinatus nullam habet mutationem: inordinatus habet mutationem in pluribus pulſibus. Num autem pulſus ſit cum rhythmo, nec ne; non ita facile comprehendi poteſt, colligitur tamen, ſi pulſus præter naturam ſit inęqualis, ſi item inordinatus, cum neceſſario etiam eſſe ſit rhythmo.

Nota, ſigna agn. pulſuum.

Et hęc de pulſibus ſimplicibus. breuiter iam etiam de compoſitis diſſerendum eſt. Hecticus pulſus eſt, qui ſemper ſimilis manet, eſtque compoſitus e frequenti, paruo, & imbecilli; Cauſa eius eſt facultas imbecillis. Differt a reliquis pulſibus compoſitis, quod neque inæqualis eſt, neque inordinatus. Myurus, vel meiurus, ideſt, decurtatus, ſeu mutilus, eſt paruus, & debilis, & hic duplex eſt, Reciprocus, & non reciprocus. Meiurus riciprocus eſt, dum reuertitur, magnus, & huius cauſa eſt facultas minus debilis. Non reciprocus eſt, cum paruus exſiſtens, manet paruus, & huius cauſa eſt facultas imbecillior, ideoque hic peior eſt, quam reciprocus. Deficiens ex pulſus, qui prorſus euaneſcit, vnde minor eſt, & imbecillior meiuro. Et ſi contingat, ut pulſus deficiens ſit non reciprocus; deterrimus eſt. Serrinus eſt, in quo digitus videtur a ſera ſecari, cap. 10. libro 2. de criſ. fit per inflammationem loci neruoſi. Vndoſus eſt pulſus, in quo arteria in modum vndę aſſurgit inæqualiter; vt modo ſit altus, modo humilis, non admodum magnus, & vehemens, huius cauſa eſt vitium, quod pertinet ad inſtrumentum, non ad facultatem. Vermiculans, pręter ictum inſtar vndę, eſt admodum creber, paruus, debilis, huius cauſa eſt virtus imbecillis. Formicans peior eſt vermiculante, & propterea eſt crebrior, minor, debilior, & annexam habet tarditatem, indicium eſt virtutis admodum proſtratæ. Conuulſiuus eſt inæqualis in ſede arteriæ, vt arteria ſolum ex vtriſque terminis conuelli videatur, veluti quædam corda intenſa, vnde eſt pulſus durus, & paruus. Vibratus eſt inæqualis in ſede arterię, partes tamen arteriæ, quędam ſurſum, quædam deorſum mouentur, vt hic pulſus magis inæqualis ſit, quam conuulſiuus. Intermittens eſt inæqualis, & potiſſimum in raritate, huius cauſa eſt facultas, potius oppreſſa, quam reſoluta. Intercurrens eſt inæqualis in crebritate, huius cauſa eſt facultas oppreſſa, ſed minus quam in intermittente pulſu. Caprizans, (ita dictus, quod capras imitetur,) eſt, in quo dum motum arteriarum deſijſſe putamus, e tẽpore velocius quam prius mouentur, vt ſit inæqualis potiſſimum ſecundum velocitatem, & vehementiam, cuius cauſa eſt facultas oppreſſa.

De compoſitis pulſibus.

Ex his ergo, quæ hactenus dicta ſunt, facile rationem reddere poſſumus pulſuum in ephemeris. Primum ergo dictum fuit, pulſum eſſe naturalem, & inæqualitatis expertem, in ephemera enim non eſt putredo, non eſt materia facultati noxia, ſi aliqua ſit inęqualitas in vno pulſu, eſt quod diaſtole velocior exiſtit, & hæc tamen inæqualitas omnino

Redditur ratio pulſuum in diarijs febribus.

eſt

Digitized by Google

eſt exigua, & ſoluta febre prorſus euaneſcit. Dictum etiam eſt, pulſum mutari ad magnitudinem, celeritatem, & crebritatem. At oppoſitum videtur aſſerere Gal. c. vlt. l. 2. de criſ. ubi ait, commune eſſe omnibus ephemeris, pulſum ad paruitatem, & frequentiam promoueri, & nonnunquam ad magnitudinem. Vbi ſic legere oportet Galenum, quod commune ſit ephemeris, pulſum ad magnitudinem, & celeritatē promoueri, nōnunquam tamen ad frequentiam, ſicut etiam ſcripſit c. 7. l. 1. de diff. feb. Nam in ephemeris in ſolo uſu eſt exceſſus, magis ratione caloris, quā uaporis, ut ꝓpterea in ephemeris pulſus primū mutetur ratione magnitudinis, ſecundo ratione uelocitatis, tertio interdū, ſed non ſemper, ratione frequētiæ, quando. ſ. in ephemera ſummus eſt exceſſus, & virtus non eſt admodum robuſta: (notetur autem ꝙ velocitas & frequentia pertinēāt ad diaſtolen.) Cur autem pulſus in ephemera ſit ęqualis, mollis, ordinatus, etiam dictis euidens eſt: Durus tamen interdum eſſe poteſt, non per ſe, ſed ratione annexi, ut ſi ephemera fiat a cauſa vehemēter ſiccante, c. 7. l. 1. de diff. febr. Hinc patet, ephemerā indicari e pulſu fere naturali, aliquantiſper uelociori, frequenti, magno, nō duro, uehementi, uix inæquali & ordinato.

VI. Idea febris.

VI. ſignū ephemerę, eſt ſpecies, ſeu idea febris: ab initio. n. leuiter toleratur diaria, augmentū non pertrāſit duas horas: in ſtatu nō eſt inſignis feruor, nec vehementia ſymptomata; deſinit ſpatio 24. horarū, cum modico ſudore, aut rore, aut vapore. Dubitatur autem qūo ephemera terminetur per ſudorem, cū in hac febre non ſit materia, ſeu humor. Reſponſio: Seroſū excremētū tertię coctionis, ꝙ uehiculū eſt ſanguinis, in ſano corpore inſenſibiliter trāſpirat, at in ephemera mutatur in ſudorē, rorē, uel vaporē.

VII. Alteratio iuuans, & lædens.

VII. ſignum eſt alteratio; quę fit ab extrinſecus occurrentibus: modo iuuans, modo lędens: vulgo hæc ſigna uocant iuuantia & lædentia, attamen proprie a iuuantibus, & lædētibus non capiuntur ſigna, ſed ab alteratione: Indicatur ergo ephemera e balneo, ſi iuuat, ita ut non ſuccedat horror inſolitus: ad differentiam putridarum, c. 2. l. 1. ad Glauc. ratio eſt, quoniam in ephemera non ſunt humores, qui balneo liquentur, & hinc in partes ſenſitiuas fluant.

De tranſitu Diariæ in alias febres.

Ephemera in alias febres permutatio ut in hecticam.

Cęterum oportet etiam cognoſcere, quomodo ephemera in alias febres permutetur. Id autē fit ob errorem medici, vel ęgri, c. 2. l. 1. ad Glauc. maxime ob diętam, eamq; non tam largam, quam tenuiorē. Corpus enim calidū & ſiccum, laborans ephemera ſi utatur inedia, tunc ephemera, ſecundum Auicen. tranſit in hecticam incenſiuam, id eſt, quæ uehemēs eſt, non quidem ratione eſſentiæ: (quia hectica eſt debilis & puſilla, ut ſupra diximus:) ſed ratione facultatis, quæ in corpore calido & ſicco non reſiſtit, ſed cedit, vt celerrime fiat maraſmus torridus. Hectica autem fit ob inediam, quia hęc materiam acriorem, calidiorem, & ſicciorem reddit: nam per inediam, cū calidum innatum, quod nunquam eſt otioſum, non queat agere in alimentum abſens, agit in obiectum præſens, nimirum in ſanguinem, & excrementum, vt propterea hoc obiectum reddatur acrius, & bilis pallida vertatur in flauam, flaua in vitellinam, & lotium hinc redditur magis coloratum, tēpore inediæ c. 12. l. 1. de criſ. c. 1. l. 14. meth. c. 1. lib. de venæ ſect. ae Eraſiſt. In alias etiā febres mutatur ephemera, ſi nō adhibeamus materias aperiētes: nam quia prohibetur tranſpiratio, fit putredo. Facile autē cognoſcitur hæc ephemerę permutatio e modo declinationis. Si enim declinatio fiat citra omnem euacuationē, item

Mutatio ephemeræ in putridam. Signa permutationis.

ſi ſit longa, difficilis, pulſus perſeueret præter naturam, ſymptomata protrahantur, indicatur mutatio in alias febres. In quam autem febrem fiat permutatio e proprijs ſignis cuiuſque ſpeciei apparet.

CAPVT XI.

De indicationibus ephemeræ: deque Prognoſtico, & materijs remediorum.

Indicantia tria.

INdicationes ephemerę ſumuntur a febre cauſa, & virtute. quæ a febre ſumuntur, primum habent locum ratione inuentionis, quę a virtute, ratione dignitatis, quæ cauſa ratione executionis. Quod vero Gal c. vlt. li. 8. meth. ait, in ephemeris raro indicationes capi a viribus, id non abſolute, ſed reſpectiue eſt intelligendū, ratione reliquorum indicantium, virtus enim quia plerunque in ephemeris robuſta eſt, deſpici ſolet, abſolute tamen in omni ephemera eſt conſideranda. Notandum etiā eſt, ephemera exacte exquiſitam carere cauſa interna, & proinde requirere ſimplicē ſanationem, c. 1. l. 10. meth. vnde in hac febre indicatio a cauſa non ſumitur.

1. Febris. Dubium.

Febris igitur indicat refrigerantia & humectātia, ſiue actu, ſiue poteſtate, ſiue per ſe, ſiue per accidens. [Dubitatur autem num indcatio refrigerandi & humectandi, ſit curatoria, an præſeruatoria? Febris. n. ephemera euaneſcit, ad remotionem feruoris ſpirituum, vnde cum refrigeratio indicetur a ſpiritib. cordis, & non a toto corpore, indicatio videtur eſſe præſeruatiua, non curatiua.] Reſpōſio. Indicatio quę capitur a ſpiritu calefacto, eſt curatiua, alias defendi nō poſſet Galeni fundamentum, ephemeræ ideam eſſe morbum calidum, cum feruore ſpirituum. Sicut. n. in pleuritide. c. 4. l. 3. de criſibus, ſanguis actu inflammationem producēs, i. cauſa contentiua, indicationem curatiuā prębet, quia reſpicit ideā, (vnde vt ſanguis minuitur, ita magnitudo etiam minuitur,) pari ratione in ephemera ſpiritus accenſus præbet indicationē curatiuam. Ab idea. n. ephemeræ ſumitur indicatio refrigerandi, quæ idea nō ſimplex eſt, ſed compoſita e morbo, & cauſa cōtentiua. Breuiter, ab idea ſumitur curatiua indicatio, vt patet in pleuritide, c. 4. l. 3. de criſibus: at ſpiritus calfacti, pertinent ad ephemeræ ideam, his. n. refrigeratis, febris euaneſcit, e ſpiritibus ſumitur indicatio curatiua.

2. Virtus

Virtus, ideſt, natura, ſeu ſubſtantia quanta, & qualis indicat alimentum ratione quantitatis & qualitatis. Virtus autem alimētum indicat biſariam, primo vt virtus ab alimento conſeruatur, & ſic indicat alimentum bonum, ſecundum quantitatem, & qualitatem, altero modo, vt virtus agit in alimentum, & ſic virtus debilis indicat [illegible], quæ facile cedunt. Cum igitur ephemera lædat organum facultatis coctricis, opus eſt alimento, quod cedat.

3. Cauſa.

Cauſa in ephemera non exacta, eſt indicans præſeruatorium, & indicat ſui ablationem.

Indicatio ephemerę qua in alias febres mutatur.

Indicationes ephemerę, quatenus hæc mutatur in alias febres, ſumuntur a cauſa. Hæc aūt cauſa eſt materia, vel ſeroſa, vel humoroſa, ſiue ſit plenitudo, ſiue cacochimia, vt opus ſit euacuatione, neceſſariū ergo eſt aperire poros, ne in alijs ephemera trāſeat febres.

De præſagio.

Prognoſticum.

Prædictos ſcopos facile implere poſſumus, quia virtus eſt robuſta, & febris debilis, præterea in ephemera non adeſt uehementia cauſæ, & ſymptomatum, & propterea motus breuis eſt facileque tollitur morbus niſi committatur error.

Digitized by Google

De materijs remediorum, in ephemera.

In cibo Auicennas proponit primum alimenri vires, ſecundo materiam: tertio vſum. Quãtum ad alimẽti vires, proponit alimentum vt nutriens tantũ: *1. Cibi facultates.* deinde vt nutriens, & ſimul vacuans. Cibus enim vim habet nutriendi, quatenus aſſimilatur: hic enim & roborat corpus, ideſt, partes viuentes, q̃ nutriuntur, & auget calorem, ſeu ſubſtantiam calidi innati. c. 2. lib. 3. de temperam. Cibus autem medicinalis, vel vacuat, vel alterat, pręter vim alimentalem. Pro diuerſitate autem cauſæ cibus variatur: nã in ephemera e labore probatur cibus augens, ratione virtutis: in ephemera ex obſtructione, probatur cibus mi- *2. Cibi materia.* nuens, ratione materiæ morbificæ. Laudat autem Auicennas panem infuſum in aqua, addito vino, vt magis penetret, & hunc cibũ iubet exhiberi in ephemera, quæ cum horrore inuadit. Multi medici putauerunt hanc eſſe putridam, indeq; innumeros errores in praxi admiſerunt. Ephemera enim cum horrore inuadens, eſt, quæ corripit corpora bilioſa: quo- *Ephemera inuadens cum horrore.* niam in his corporibus, dum patiuntur inediam, calidum innatum intenſe agens in ſuccum alimentalẽ, hunc reddit mordacem, qui vbi in partes extimas tranſmittitur, in cauſa eſt horroris: & hanc febrem de tertio in tertium acceſſiones habere Gal. ait, c. 4. l. 10. method. Quoniam autem fit horror, cutis ſtipatur: (rigor enim omnis cutem ſtipat, vt infra cap. 14. probabimus,) vnde fuligines non egrediuntur, ſed cor petunt, & hinc fit febris, quæ eſt ephemera, quia non habet locum putredo. Sic igitur Gal. ca. quinto, l. 10. meth. diſtinguit febrẽ putridam, a febre, quæ fit propter mordacitatem ſucci excalfacti, & acris redditi, a calido ingenito corporis bilioſi. In propoſito autẽ cibo medicinali, e pane, cum vino, & aqua, panis *Examẽ cibi medicinalis Au.* eſt baſis, qui non ęget correctione. Quoniam.n. febris inuadens cum horrore, fit corpore calido, & ſicco, quod inediam eſt paſſum, neceſſario deficit ſuccus alimentalis, & propterea opus eſt alimẽto boni ſucci. Deinde, quia calidum innatũ in hac febre ſuccos attenuat, opus eſt alimento mediocris craſſitudinis, cuius materia potiſſimum eſt panis, c. 26. lib. 3. de fac. alim. Quoniam autem nõ tantum alimento, ſed etiã refrigeratione opus eſt in hac febre: panis vero non refrigerat, additur adiuuans frigidum, ad baſim, cuius materia eſt aqua. Præterea quia etiã cita & veloci opus eſt refectione, & panis non ita velociter penetrat, opus eſt adiuuante, cuius materia eſt vinum. *Dubium de cibo coctu difficili.* Dubitatur autem hic, cur Gal. c. 3. l. 10. meth. in ephemera cum horrore, in gracili corpore, probat halicã integram, ex aqua calida, cum granis mali punici? hic enim cibus non eſt facilis digeſtionis? Reſponſio. Auicennas propoſuit panẽ cum vino, i. cibum facilis digeſtionis, quia reſpexit ad nutritionem totius corporis: Gal. autem reſpicit ad imminentem ſyncopem, in ſtomacho bilioſo, de quo ibi loqutur, reſpicit ergo ad ventriculum, & non ad totum corpus, vt Auicẽnas. *Aliud dubium, de vino.* Controuertitur quoq; de vino, nam Gal. c. 3. lib. 10. meth. in ephemera cum horrore vinum exhibet ſolũ die vndecimo, propter ſyncopen. Rñſio Galenus nõ exhibet vinum niſi vndecimo ratione potus: Auicennas autẽ ante exhibet vinum, non ratione potus, ſed ratione condimenti, & adiuuantis baſim. In putridis autẽ vinum nõ debet exhiberi, vt a quibuſdam fit, propter hanc Galeni auctoritatem, male intellectam. *3. Quando cibandum, in diæta.* Quoad [vſum] Auicennas proponit. [Quãdo cibandum,] vt magis neceſſarium, & ait cibum in declinatione ephemeræ dandum eſſe. Excipitur autem ephemera cum horrore in corpore bilioſo, nã in hac febre, in principio cibus eſt dandus, ne ſuccedat ſyncope, vnde Gal. beneficio panis cum vino exhibiti, & horrorem, & febrem prohibuit, c. 3. & 4. l. 10. meth. Quoniam igitur hæc febris cum horrore inuadit de tertio in tertium, prodeſt ante horrorem cibare, aut etiam, ſi illud tempus iam ſit neglectum, imminẽte horrore: vel, ſi & hoc tempus ſit neglectum, exhibẽdus eſt cibus poſt horrorem, decreſcẽte paroxyſmo: nec exſpectanda integritas. Ratio eſt: quia pręſentia indicantis vehementioris cibum flagitat, etiam imminente acceſſione, aut horrore præſente; vel enim ſyncope ſequitur, vel febris fit & moleſtior; fit autẽ moleſtior: quia niſi cibus exhibeatur, calidum innatum efficacius agit in ſuccum, eumq; reddit, acriorem ac mordaciorem, vnde febris intenditur. Hoc etiam loco in principio non adeſt aliquod prohibẽs, quia nec adeſt materia quæ prohibeat, vt in febribus putridis: nec febris prohibet, quæ tum imminente acceſſione, tũ tempore horroris nondum adeſt, & nondum eſt febris. At poſt horrorem febris ſubſequitur, & propterea prohibet cibum in augmento; ac in ſtatu, permittit autem in declinatione: nam in augmento & ſtatu, per febrem organum facultatis coctricis ita eſt læſum, vt cibum non regat, ſecus autem in declinatione. Præterea & aquam frigidã pro- *Aqua frigida.* bat Auic. eiuſq; & vires & vſum proponit. quantũ ad vires, aqua datur vt medicamentum, deinde & p potione. Vt medicamentum dat̃, quatenus refrigerat ſpiritus vehementer accenſos in periculo hecticæ. c. 5. lib. 10. meth. potiſſimum quia virtus pmittit, nec eſt materia, quæ prohibeat. Frigida pro potu nõ copioſe ſumẽda dum viſcera ſunt debilia. vnde Gal. c. 3. lib. 10. meth. in corpore calido & ſicco vinum exhibet poſt diem vndecimum, quia ante vndecimum prohibetur vinum a feruore in ſpiritibus, pter hecticam. vinum autem dum exhibetur aquoſum erit cap. 3. lib. 8. meth. Quoad vſum, Auicennas frigidã non prohibet in principio, nam virtus eſt fortis.

Proponit etiam balneum aquæ dulcis, quod vim *Balneum eiusq; partes vide ſupra.* habet refrigerandi, humectãdi, vacuãdi ſenſibiliter, & inſenſibiliter, poroſq; aperiẽdi, idque pręſtat balneum ratione variarum ſuarum partium cap. 10. li. 10. meth. quatuor autẽ ſunt partes principales: aer calidus, ſolium calidæ, ſolium frigidæ, ſudatoriũ, quibus liceat etiam inunctionem addere tanquã partẽ minus principalẽ. Aer calefacit, laxat, fũdit, vacuat. ſolium calidæ moderatę vim habet moderate calefaciendi, & humectandi. Solium mediocriter frigidæ, refrigerat mediocriter, dẽſat, prohibet diſſolutionẽ ſubſtantiæ calidi inſiti. In ſudatorio ſudor adhærens abluitur. Inunctio ſi fiat tantum infundendo, & leniẽdo citra frictionem, ſtipat, vnde Gal. c. 2. li. 8. metho. in ephemera e cutis denſitate vtitur oleo cũ blandiſſima frictione. Hinc igitur Gal. c. 3. li. 1. ad Glauc. balneum ſecũdum aerem probat in ephemera e cutis denſitate, & in ephemera ex inflãmatione inguinum, in reliquis aũt quam primum ab aere recedendum ſuadet, quia non eſt opus euacuatione. ſoliũ calidę pbatur in omni ephemera, humectat.n. & attẽperat calorem febrilem, acresq; vapores euocat. Soliũ frigidæ nõ pbatur in ephemera e bubone, neque in ephemera e denſitate. Sudoris deterſio probat̃ in ephemera, vbi locũ habet aer balnei. Poſtremo inũctio ſi fiat cũ oleo tenui, verbi gratia chamamelino probatur in ephemera e denſitate: cõtra in ephemera e labore in pbat̃, quia non eſt opus euacuatione. Notãdum aũt ne aliquid prohibeat, veluti materiæ copia, vt in ephemera e nauſeabũda ſatietate: qualitas vt in ephemera ex obſtructione: in ephemera cũ catarrho frigido: mot', vt ĩ ephemera cũ alui fluore. debet autẽ balneũ in declinatione adminiſtrari.

Frictiones Quin etiam in genere Auic. frictiones pponit, q̃ vel molles ſunt, & habent vim aperiendi, vel durę & aſperæ, & habent vim ſtipandi. longa etiã efficacius agit, quam breuis. probatur aũt frictio in ephemera

ex

Digitized by Google

ex obſtructione,& e repletione,non in ea,quæ eſt ex inanitione.Galenus tamen c.3.lib.ad Glauc.in omni ephemera frictiones molles vſurpat, interdum cum panno reſiccato,quæ ſiccant,& euacuant,vt in ephemera, quæ eget euacuatione: interdum cum panno madefacto manibus inunctis jis, quæ poros aperiant vt humor olei, vel aquam ingrediatur, & humectet in ephemera e vapore & ab euacuatione.conueniũt autem frictiones tempore balnei,& poſt balneum.

Euacuatio totius.

Poſtremo euacuatio totius probatur in ephemera ex obſtructione,e nauſeabunda ſatietate, & ſoliditate, ideſt repletione vel ſanguinis, vel alterius ſucci, licet igitur in ephemeris quandoque ſecare venam,quandoque purganti medicamento vti, dum ſcilicet ſuccus vehementer peccat, putridamque minatur. vtimur ergo illis remedijs vehementibus,nõ quod ephemera ſit vehemens, ſed quod humor vehemens ſit. Hæc de cura generali ephemerarum.

CAPVT XII.

Proponuntur ſpecies febris Ephemeræ.

DE febribus Ephemeris ſunt qui omnino comparantur &c.

Cum Auic. hactenus docuerit curationem Ephemeræ in genere, cum eius inſtitutum eſſet ad curationem ſpecificam deſcendere, optimum eſſe indicauit in primis Ephemerę diuiſionem tradere, & proinde omnes Ephemerę ſpecies ante oculos oſtẽdere, quod ſane in preſenti capite eſt executus, vt caput hoc in duas partes diuidi poſſit, in prima tradit diuiſionem, in ſecunda diuiſionis membrum explicat, vt ſecunda pars ſecari in tot poſſit partes,quot ſunt diuiſionis & ſubdiuiſionis membra,vt ſecunda pars ratione diuiſionis diuidi poſſit in tres:ratione autem ſubdiuiſionis in quinque:ſecunda autem pars principalis incipit ibi[Et de comparatis ad diſpoſitiones animales eſt illa.] Cæterum poſt habita breuitatis gratia verborum lectione, vt ſenſus inteſtinalis verborum eluceſcat, ſciendum Auicen. ephemerę ſpecies proponentem, has capere a cauſis effectricibus.Et merito,quoniam ephemerę,vt ephemera,eadem conuenit curatio. At vt ephemera varijs ex cauſis ortum capit,varia eget curatione,cauſæ autem ephemerarum,vt diuiſio ſit bimembris,bifariam capi poſſunt. Vno modo pertinent ad corpus:alio vero vt ſpectant ad ea,quæ deforis accidunt. Quantum ad cauſas ad corpus pertinentes, cum per corpus intelligere oporteat corpus animatum,ob id cauſę ſunt in duplici differentia, vt magis pertinent, vel ad animam,vel ad corpus. Si ergo magis pertinet ad animam, oriuntur ephemeræ,vt pote ex ira,vel timore, ex triſtitia, vel gaudio, ex cogitatione, vel tranquillitate,ex ſomno vel vigilia,ſi autem magis pertineant ad corpus ſunt vel actiones, vel opera:ſi actiones, fit ephemera ex labore,otio,vacatione,dolore,fame,ſiti,& ſyncopi: ſi autem ſint opera, erumpit ephemera ex oppilatione, nauſeatiua ſatietate, apoſtemate, & cutis denſitate, ſed quæ fit ab interna cauſa. ſi denique cauſæ ſpectent ad deforis occurentia, fit ephemera ex aduſtione ſolis, ex cutis denſitate,ſed cuius author eſt vel frigus,vel ablutio in aquis ſtipticis. Hæ ergo ſunt ephemerarum ſpecies. de quarum etiam eſſentia, cognitione, & cura loquitur Auicenna.Nos autem circa quinque tantum verſabimur, nempe ephemeram ex labore,ſtipatione, cruditate, bubone, & ſolis vſtione, ſiquidem ex curatione tradita ephemeræ in genere, & tradenda harum quinque ſpecierum, quilibet citra docentis præſidium, reliquarum ephemerarum curationem a Gale.& Auic.traditam facile aſſequi poterit.

Diuiſio ex Auicẽna.

Cauſarũ efficiẽtiũ ephemeras diuiſio.

Ephemeræ ſpecies a cauſis effectricibus.

CAPVT XIII.

De Ephemera ex labore.

Ephemera ex labore.

DIcturi de ephemera ex labore, primum circa nomen admonere liceat.Hãc febrem proprius dici ephemeram ex labore,quã ex laſſitudine. Nã quamuis labor ſit cauſa laſſitudinis,nõ tamen quælibet laſſitudo prodit a labore.Etenim quædam eſt laſſitudo, cuius origo eſt immodicus corporis motus,& ſimpliciter laſſitudo vocatur, quædã autem eſt, cuius author eſt materia in muſculis affuſa in partibus ſẽſitiuis,aduerſaria,vi vel copiæ vel qualitatis,vel vtriuſq;,quæ ſpontanea laſſitudo vocitatur. Itaque cum ab hac ephemeræ ſpecie,ſeiungatur laſſitudo,cuius cauſa eſt interna,non autem corporis labor,ob id vocamus ephemeram potius ex labore,quã ex laſſitudine.Patet autem ex alibi traditis, hanc nil aliud eſſe,quam ephemeram productam a labore,cũ nimirũ,vel curſus, vel nauigatio, uel quodlibet aliud corporis exercitium ad eam vim ſuit prouectum, vt non modo artus ſint calfacti, verum etiam cordi ita ſit impartita caliditas, vt cordis ſpiritus ſit accenſi, hinc igneum ſit redditum calidum cordis natiuum, & hinc denique febrilis calor toti communicatus. Quo ad differentias has admittit, vt labor eſt vel minus, vel magis violentius: Auicenna minus violentum vocat tempetamentum, violentiorem ſuperfluum. Quo ad ſigna, primum eſſe ephemeram cognoſcimus ex ſignis ſuo loco propoſitis, indicantibus ephemeram a reliquis diſtinctam. Eſſe autem ephemeram ex labore cognoſcere, eſt poſſibile, nel ſine arte, vel arte, ſine arte, quæ cognitio eſt etiam communis vulgo, ſi interrogantes audiamus vel ægrum, vel alios aſſeretes, in motu commiſſam eſſe violentiam, & hinc ſubſecutam febrem. Cum arte ex ſenſu caliditatis ſecundum iunctura, ex laſſitudine ex ariditate ad tactum. Vnde prudens medicus obſeruans corporis ſiccitatem, & intelligens querelas eſſe de articulorum calore & laſſitudine, non expectans ab alijs de labore fieri mẽtionem,ſumma omnium admiratione dicere poterit, fieri non poſſe, vt non ſit in motu aliquis commiſſus error. Ceterum non differentia eſſe poſſit in labore ſecundam magis, & minus, ſi labor fuerit minus intenſus, indicatur ex ſudore in fine apparente, niſi frigus prohibuerit ſudorem : nam dum labor non eſt admodum intenſus, nec calor procreatur, qui ita ſiccet, vt ſudor nõ appareat. Ad hęc percipitur pulſus ephemeræ proprius,de quo ſuo loco dictum fuit. At ſi alia ex parte labor ſummus extiterit,indicatur primum,quia in fine exigua apparet humiditatis,& modicus ſudor.Nã labor immoderatus producit calorem ſiccantem.indicatur præterea ex pulſu paruo,debili,& quandoque duro.Nam vbi inſignis labor præceſſit, facta eſt ſpirituum diſſolutio, & ſiccatio partium, vt fiat paruus pulſus, & quia facultas non valens; & quia arteria ob ſiccitatem non eſt obediens, debilis. Nam virtus ob ſpirituum reſolutionem languet, quandoque autem eſt etiam durus, dum nimirum calor magis,& magis ſiccat,vel arteria aliquam cõtrahat duritiẽ.Indicatur etiam ex tuſſi ſicca,quę quandoque euenit, dum in conſenſus ducitur pulmo, dum nimirum vehemens ſit inanitio,& ſiccatio.Tãdem indica

Differentia inter laborẽ & laſſitudinem.

Laſſitudo duplex.

Definitio

Modus generationis.

Differentia.

Signa.

Digitized by Google

tur ex vrina citrina, calida; & tenui. Nam per motũ ſuperfluum calor gignitur, adeo intenſus, vt bilis miſceatur, cum excremento ſeroſo, vt propterea, & colorem, & calorem, ſeu acrimoniam acquirat, vt cum vi caloris fiat reſolutio excrementorum, quę ante febrem commiſceantur, cum lotio, lotium tenuius euadit. Hæc de ſignis, quo ad indicationes, præter indicationes communes omni ephemeræ ſunt capiendæ non a labore; Nam a cauſa primitiua nõ ſumitur indicatio, etiam ſi ſit, pręſens. Quare in hac ephemera ſunt capiẽdę ab effectu laboris, effectus autem potiſſimum ſunt calfactio, & ſiccatio articulorum, quare refrigeratione & humectatione egẽt, ad hæc cum laboris effectus ſit ſubſtantiæ virtutis noxa, ſecundũ quantitatem, & qualitatem; vt imminuta ſit quantitas, & in qualitate per calidum ſit exceſſus, ideo opus eſt & ſubſtantificę humectare, & præterea refrigerare. Quos ſane ſcopos aſſequi quidem licet, & ratio patet ex traditis in ſermone generali: Verũtamen ſi ſpectemus ad vim, & præſertim inſignioris laboris, febris, hęc nõ eſt paruipẽdenda, ſiquidem (vt ait Auic.) labor quã locunq; peruenit ad ſummum, eſt plurimi nocumenti, & grauitatis ſuper ſpiritum vitalem, & animalem: Nam per ſummum laborem diſſipantur, vt cum hæc febris non prorſus ſit expers vehemẽtiæ ratione facultatis regentis, vitalis & animalis, ſi aliquis in curatione cõmittatur error, periculum immineat, ne degeneret in Hecticam, quæ prompte etiam maraſmum attingat. Quare breuiter quidẽ, ſed citra neglıgẽtiam præſidiorũ materię proponendę. Auic. ergo ſumma cum prudentia poſt habita materia vacuante vel ſanguinem, vel alios ſuccos, cum vi laboris corpus ſit potius exinanitum, reſpiciens potius ad materiam dięteticam, in medium adſert cibum, potum, balneum, inunctionem, & quietem. Quo ad cibum proponit vires, & materiam. Quo ad vires merito ſubſtantiæ deperditę probat cibum potius augentem, quam minuentem, & qui ſit boni chymi; Ratione autem facultatis agẽtis in alimentum, cum ſit debilis, vt nequeat vincere, quod tẽpore ſanitatis ſuperabat, vt nequeat ea copia exhiberi, vt tempore ſanitatis, idcirco ea debet eſſe cibi facultas, vt in exigua copia plurimum nutriat. Ad hæc cũ violentia laboris facta ſit exiccatio, opus eſt cibo humectante. Vnde quo ad materias proponit carnes pullorum, hędorũ, vitellos, ouorum ſorbiliũ, teſticulos gallorum, piſces ſaxatiles, & fructus humidos. Nec præter rationem. Nam quãtum ad carnes ſunt copioſi & boni ſucci ſi quidem, vt ait Gal. 1. de facultatibus naturalibus 10. Natura noſtra totam carnem propemodum vincit, mutatq́, & alterat, ac ſanguinẽ ſalubrem ex ea creat. Inter carnes autẽ proponit carnes pullorum, & hædorum, vt carnes facilis coctionis. Nam vires agẽtes in cibum non ſunt admodum robuſtæ, proponit etiã vitellos, ouorum ſorbilium, ſunt. n. boni ſucci, copioſi, exigui excrementi & facilis coctionis. Cęterum vt colligitur ex Gal. 3. de facultatibus alimentorum 22. eligendi ouorum vitelli; Nam album ęgre coquitur, & ſint oua gallinarum, ſint recentia, & ita coquãtur, vt ſint quidẽ ſorbilia, ſed non liquidiora, vt ſi exquiſite loqui licet ſint potius tremula, quam ſorbilia, ſiquidem tremula vocata, quæ nimirũ per coctionem mediocrem acquirunt conſiſtentiam ad nutriendũ ſunt præſtantiſſima, liquidiora autem, ſeu ſorbilia minus nutriunt, ſed facilius ſubducuntur, vt dum aluus fluida deſideratur, ſorbilia ſint fluidis anteponẽda, in ephemera autem ex labore, cum opus ſit refectione tremula ſint exhibenda. Quo autem ad teſticulos gallorum iure hos probat; ſiquidem ex Gale. 3. Alim. 21. gallorum teſtes ſunt ſucci boni, copioſi, & facilis coctionis, debent autem eſſe gallorum qui & coitũ nõ ſint experti, & qui ſint ſaginati, & altiles, & potiſſimũ nutriti cibo ſeroſo lacte imbuto. Vnde hoc loco admoneãtur iuuenes, ſicut in cibis gallorũ teſtes maxime probantur, nequaquam aliorum animalium probari quandoquidem (vt ait Gal. 3. alim. 7.) ſuũ bouum, caprarum, & ouium teſtes, ad coquẽdum ſunt difficiles, & mali ſucci, quamuis minus mali ſint ſuũ teſtes. Quo autẽ ad piſces ſaxatiles. Hos iure probat Auic. Nã ex Gal. 3. Alim. 26. mutantur in ſanguinem qui ſanis accedit ad mediocrem, & proinde laudatiſſimum quod dubio procul procurãdum eſt in ephemera ex labore. Tandẽ quo ad fructus, humidos proponit. Ratio aũt fuit. Nam quãuis fructus, & præſertim fugacis non ſint probi ſucci, vt colligere licet ex Gal. 2. alim. 11. Nihilominus vt habent vim humectandi in hac ephemera probantur: Nam vi laboris ita ſiccatum eſt corpus, vt egeat humectatione, vt propterea, nõ ſimpliciter proponat fructus, ſed humidos, vt verbi gratia, inter non fugaces poma matura, inter fugaces ſunt verbi gratia pruna, ceraſia non acerba, melones, & potiſſimum melopepones, hoc eſt quorum caro intima, in qua ſemen continetur, manditur [vt docet Gal. 2. alim. 5.] Hæc de cibo. Quo ad potũ probat Auic. vinum plurimæ commiſtionis, hoc eſt mixtum cum copioſa aqua, nam aqua humectat, & citius humectat cum uino permixta & citius permeat. At pro conſuetudine ægrotantis, alia etiam potio poteſt propinari vtpote cũ iuleb, vel quopiam simil. Quo aũt ad balneum primum voluit Auic. adminiſtrãdã eſſe balneationẽ in tina, hoc eſt ſoli calidæ & tepidæ, nã corpus ſiccatũ pp laborẽ non eget aere balnei magis ſiccante, ſed refrigeratione, & humectatione, quibus fruimur virtute ſolij. Addit aũt Auic. Et ſi indigẽt iteratione balnei iteretur, hoc eſt ſi ob ſuperfluũ laborẽ ea eſt permota corporis ſiccitas, vt poſt balneũ vnica vice adminiſtratũ ẽt ſui præſentia perſeueret, balneo rurſus vti licet. Quo aũt ad inunctionem: hanc probat cõfectã cũ oleo humectãte, cui ſi aliqua frigiditas ſit adnexa, adhuc magis proderit huiuſmodi aũt eſt oleum violaceum. Etenim refrigeratione & humectatione eſt opus, modus aũt inunctionis ſit, vt inunctio fiat cũ fricatione molli, vt oleum penetrans, magis refrigeret, & humectet. Probat ẽt inũctionẽ plurimã, hoc eſt diu pdurantẽ, nã & ſiccitas pdurat a labore permota, applicat aũt vnctionẽ toti corpori, & potiſſimũ capiti collo ſphondylibus, dorſi, & iũcturis oĩbus, ppea quod vi laboris tũ totum corpus calet & ſiccatum eſt, tũ potiſſimũ affectio in partibus propoſitis ſubſiſtit. Quantũ denique ad motũ, & quietẽ cũ febris ortũ duxerit ex motu immodico, iure quietem probat, & vt quies oĩbus numeris pfit, pbat quietẽ in ſtratis, & ſedilibus mollibus, & pterea aromatis refectis, vtpote aqua roſacea, vel violacea, vt vna cum corporis qete ẽt ſpiritus vi laboris inaniti bñficio ſuauis odoris reparentur. Hæc de Ephemera ex labore.

Indicationes. *Prognoſticum.* *Materia remediorum.* *Diateti ca.* *Cibus ac eius vis.* *Carniũ vis.* *Ouorum vis.* *Teſticulorum animalium, ac præſertim gallorum vis.* *Piſcium vis.* *Fructuũ vis.* *Potus.* *Inũctio.*

CAPVT IIII.

De Ephemera ex anguſtia corporis, vel potius ex ſtipatione.

QVare dicẽdũ de ephemera ex ſtipatione q̃, vt ita vocat Gal. 8. Meth. 2. & 9. meth. 1. ita vocat Aui. ephemeram ex oppilatione, cui febris hęc eſt generatio, cum Gal. locis citatis, ut cum vi ſtipationis detineatur in corpore id, qd deberet trãſpirare, ſi cõtingat facta ſtipatione id nõ eſſe halituosũ ac mite, ſed potiꝰ mordax, & acri fumo, fuliginive nõ abſimile. Hoc inquã acri vi ſtipationis detẽtũ petit cor: vñ cordis ſpũs accẽdunt, et hic febris ephemera, vt hæc ephemeræ ſpecies, ſit febris

Feb. generatio. *Definitio.*

Ephemera

Digitized by Google

Ephemera producta ex ſtipatione; Vnde pro intelligentia huius definitionis, & pro curatione huius febris, duo ſunt explicanda; primum quid intelligere

Stipatio quid.

oporteat per ſtipationem, ſecundum, quæ ſint ſtipationis cauſæ. Quo ad primum attinet cum Gal. locis citatis, ſtipatio pertinet, vel ad venas, vel ad cutim, ſi ad venas pertinet, ad venarum vel meatus, vel orificia, ſi ad meatum, dicitur obſtructio, ſi ad orificia vocatur conniuentia, ſi autem ad cutim, nuncupatur dēſitas; Vnde cum cutis pori, & venarum orificia ſint collocata in loco corporis magis extimo, venarum autem meatus ſeu ductus, ſedem occupent intimiorem, propterea dicit Gal. primo de differentijs febrium tertio ſtiparos corporis meatus duplices eſſe, nempe vel cutis, vel partium penitiorum, vnde per partes penitiores intelligit venarum meatus, per cutis autem meatus intelligit tum cutis poros, tum venarum orificia, cum hæc pertingunt ad cutim: hactenus ergo patet per ſtipationē opus eſſe intelligere ratione ductuum venarum obſtructionem, ratione orificiorum conniuentiam, ratione pororum cutis denſitatem. Hæc de

Stipationis cauſ.

primo. Quo ad ſecundum, hoc eſt ſtipationis cauſas, cum Gal. pariter locis citatis, & Auic. Quo ad obſtructionem attinet, fit a ſuccis peccantibus, vel copia, vel qualitate, & ſi qualitate, vel craſſitie, vel viſciditate: Quo autem ad orificiorum venarum conniuentiam, & cutis pororum denſitatem, ab iiſdem fiunt cauſis, vt ſi remiſſiores ſint, cauſent denſitatem, ſi intenſiores, etiam conniuentiam. Nec ab re, cū denſitas pertineat non ſolum ad cutim, verum etiam ad cuticulam, conniuentia ad ſola venarum orificia, nequaquam ad cuticulam. Hæ autem cauſę in hoc conueniunt, vt ſint vel internę, vel externæ, ergo cōuenientiæ & denſitatis cauſæ ſi ſint externæ, ſtipant qualitate, hacq; vel prima, vel ſecunda, & ſi prima, eſt cauſa vel refrigerans, vel ſiccans, ſi ſecunda eſt adſtringens, ut uerbi gratia inter cauſas refrigerantes recenſere liceat aerem frigidum, balneum frigidum, medicamentum frigidum, inter cauſas autem ſiccantes, ſolem feruentem, frictionem duram ſiccam, immoderatam exercitationem. tandem inter cauſas adſtringentes balneum aluminoſum, oleum adſtringens, cauſę deniq; conniuentiæ, & denſitatis internæ ſunt, vt ſordities, vt cum Auicen. fiat ex intermiſſa lotione prętereа vt voluit Gal. 10. Meth. 2. & 10. Meth. 4. horror & rigor, qui ſane eſſe ſtipationis cauſa intrinſecus colligitur ex Gal. cum dicit in cap. 2. ſtipationem fieri, vel ab externa cauſa, vel a febre. Ecce febrem diſtinguit ab externa cauſa: Declarans autem, quomodo febris eſt ſtipationis cauſa, ſubdit: febris principium, vbi cum horrore inuadit, ſtipationem hoc eſt denſitatem facere, Hæc de cauſis ſtipationis. Quo aūt ad dif-

Differentię ſtipationis diuiſio.

ferētias, cum capi debeāt a ſtipatione, patet ſtipationē diuidi, in denſitatem, conniuentiam, & obſtructionem. Notandum autem cum Galeno nono, Meth. 1. & decimo, Meth. 2. circa obſtructionem, eam eſſe vel puſillam, vel magnam, vt ſi puſilla ſit, fiat ephemera, quæ diem non pertranſit, ſi autem magna, fiat ephemera, quæ diem neceſſario pertrāſit, vt ſit non nomine ſed re ſolum ephemera, quæ ſane modo vnū, modo plures habet paroxyſmos, vt teſtatur Auic. Nam vi magnæ obſtructionis ſi corpus ſit ſanguine refertum, fit ephemera, quæ vnicam habet acceſſionem, & eſt ephemera, quæ vocatur ſynochus ſine putredine, vel corpus non eſt refertum ſanguine, & fit febris habent paroxyſmos, qui tamdiu perſeuerāt paroxyſmi febris ephemerę, quouſq; vi obſtructionis non ſuboritur putredo: nam hac genita, febris non eſt ephemera, ſed putrida. Hęc de differētijs. Quo ad ſigna, vt colligere licet ex Auicen. indicatur ex ſiti, inflammatione, caliditatis adhærentia, & vrina media inter igneā, & fuſcam, hoc eſt flauam & pallidam. Quæ ſane indicia quamuis Auicen. potius referre videatur, in ſtipationē ex obſtructione, nihilominus poſſunt etiam eſſe indicia ſtipationis ex dēſitate, & conniuentia orificiorum venarum, vt ſolum ſit differentia ſecūdum magis & minus, vt nimirum in ſtipatione propter obſtructionem ſint vehementiora. Ratio autem tum communitatis, tum diſcriminis eſt, & primo communitatis; Nam in Ephemera ex ſtipatione ſiue fiat ex dēſitate, ſiue conniuentia, ſiue obſtructione, neceſſario impeditur trāſpiratio vaporis mordacis, vt hic in corpore detentus, ſui actimonia vt petit cor, excitet febrem, vt ventriculum, ſitim, vt & ratione febris, & ratione huius vaporis detenti calfiant ſucci in venis exiſtentes, fit inflammatio, hoc eſt, vehemens incendium perſentitur a patiēte, dum etiam hi vapores detenti acriores inuadunt, nec difflantur, medicus tactu non modo percipit caliditatem mordaciorem, quam in reliquis Ephemeris ſoleat perſentire, verum etiam obſeruat caloris acris perſeuerantiam. Et tandem cum venæ hac caloris actimonia turbentur, lotium reddunt ſatis coloratum. Diſcriminis au'ē cauſa eſt. Nam cum ſtipatio ex obſtructione ad differentiam ſtipationis ex dēſitate, fiat a cauſa & interna, & humoroſa, ob id ſtipatio ex obſtructione eſt vehementior, vt merito ex ſymptomatibus vehementioribus

Differentiarum.

indicetur. Vnde quo ad cognitionem differētiarum, cum ſtipatio fiat vel ex denſitate ſeu conniuentia, vel alia ex parte ex obſtructione, non erit difficile diſcernere. Neq; obſtat quamuis in hoc cap. dicit Auic. difficilem eſſe hanc febrem vt cognoſcatur. Nam hæc dicit propter Ephemerā ex ſtipatione, quę fit ab obſtructione, non tamen ad differentiam ſtipationis, quæ fit ex denſitate; ſed ad differentiam putridę febris. Quod ſit verum, addit eſſe difficilis cognitionis propter ſimilitudinem cum febre humorali. Non eſt ergo difficile inuicem diſcernere ſtipationem, an ſit vel ex denſitate, ſeu conniuentia, an potius ex obſtructione. Nam ſi fuerit ex denſitate, præter id quod omnia ſymptomata erunt mitiora, progreſſæ ſunt, uel cauſæ primitiuæ uel horroris, vel rigoris. ad hęc, ſenſibiliter remittit, & 24. horis prorſus terminatur. At ſi alia ex parte ſtipatio pendeat ab obſtructione, præter externam cauſam, adeſt etiam interna, nec in declinatione apparet vacuatio effatu digna, & ut ait Gale. octauo Meth. quarto, ſimilis ſibi perdurat remiſſio, quę in alijs febribus eſt ſatis diſſimilis, nam magis & magis imminuitur, cum etiam (vt ait Auic.) eſt longa declinatio. Cæterum cum ſtipatio pendere poſſit ex una parte a denſitate, uel cōniuentia, ex alia ab obſtructione, ſi non fiat ex obſtructione, ſed ex denſitate, ſeu conniuentia, cum plures poſſint eſſe cauſæ, quæ nam fuerit cauſa facile erit cognoſcere. Nam ſi uerbi gratia poſt balneum aquæ aluminoſæ, febris ſit ſubſecuta, facile erit intelligere eſſe ſtipationem ex denſitate. Vtrum autem ſit, vel ſola denſitas, vel etiam conniuentia, ita diiudicare licebit. Nam ſi homo, & diutius in balneo aluminoſo ſit commoratus, & febris ſit ſatis vehemens, indicium erit conniuentiæ, ſi contra, ſolius denſitatis. Si autem alia ex parte ſtipationis author fuerit obſtructio, cum poſſit eſſe, uel puſilla, uel magna, præterea dependere poſſit a uarijs ſuccis, primum puſillam, & magnam ſuis indicijs, ita diſtinguemus cum Gal. 8. Meth. 4. & Auic. ut puſilla indicetur ex pulſu, qui non minuitur, magna autem ex pulſu paruo. Nam vbi magna obſtructio, nequit arteria a facultate oppreſſa in omnes dimenſiones plurimum dilatari. Adhæc puſilla obſtructio indicatur ex febris paruitate, contra magna ex magna febre. Adhæc, ſi puſilla fuerit, indicabitur ex unica acceſſione, & ſi plures habeat paroxyſmos, indicium ſit uehementis obſtructionis, & iam febrem putridarum fores attingere, vt ſi ſecunda periodus incipiat cum frigore, & horrore, iam permutetur in putridam. Si autem capiatur obſtructio, ut a ua-

Digitized by Google

a varijs pendet ſuccis,erunt huius vel illius humoris indicia,de quibus non eſt in præſentia dicẽdum. Hęc de ſignis. Quo ad indicationes,ſuppoſitis indicationibus omni Ephemerę communibus,oportet vt reſpiciant ſtipationẽ,vt ſit vel a denſitate,ſeu cõniuentia, vel alia ex parte ab obſtructione.ſi ergo febris priorẽ originẽ habuerit,indicatio ſumitur potius ab effectu cauſæ,quã a cauſa,cum externa ſit cauſa,excepta ſtipatione,quæ fit a ſorditie,& ab horrore,vel rigore inuadente in principio illius Ephemeræ,quę fit in corpore bilioſo ex inedia,vt huic febri ſit occurrẽdum, & ſordities eluenda.Cum ergo his exceptis denſitas & conniuentia fiant a cauſa externa,ob id indicatio capi debet ab effectu cauſę externę; cum omnis indicatio capi debeat & a præſenti,& ab eo quod in corpore reperitur: Vnde admonẽtur iuuenes,quãdoq; contingere,vt cauſa primitiua indicet, dum in corpore reperitur,v.g.pila plumbea in corpus illata indicat ſui eradicationem,ſed forte cauſa primitiua mutatur in antecedentem , & ad rem noſtram.ſi ſtipatio fiat ex inunctione olei roſacei,omphacini, & hoc hęreat corpori,indicat ſui remotionem,at niſi hæreat,indicatio ſolum capi debet a cauſæ externæ effectu. Hic autem eſt vel communis vel proprius,cõmunis quidem effectus eſt vel denſitas, vel conniuentia, quoniam quælibet cauſa ſiue refrigerãs, ſiue ſiccans,ſiue adſtringens,eſt author & denſitatis,& conniuentiæ, vt a denſitate oriatur indicatio aperiẽdi poros cutis,a conniuentia oriatur indicatio aperiẽdi orificia venarum.Effectus autẽ proprius eſt,vt cauſa externa, pmouendo vel denſitatem vel conniuentiã, vel refrigerat,vel ſiccat, vt præter apertionem,opus ſit vel refrigeratione,vel humectatione, & propterea 8. Meth.3.ait Gal.ſi febris fiat ex frigore,calfacientibus remittenda. At ſi alia ex parte ſtipatio fiat ab obſtructione,indicatio vtilis non ab obſtructione, ſed eius cauſa capienda,vt materia copioſa ſit minuẽda,craſſa attenuanda,& viſcida detergenda , de toto habita prouidẽtia.Quo ad prognoſticum,ſuppoſita vehemẽtiã Ephemeræ ex ſtipatione, & vt febris Ephemera, hoc loco perpendenda eſt vehementia ſtipationis, vt multiplex eſt ſtipatio;propterea cũ Galeno 9. Meth. primo dicendum,cum ſtipatio eſſe poſſit deſitas. cõniuentia,& obſtructio ſiue ſit denſitas, ſiue cõniuẽtia,febris,ſi recte tractetur,ita deleri poteſt, vt nec vltra 24.horas progrediatur, nec alia ſubſequatur acceſſio: Ratio aũt eſt,quoniam tum denſitas,tum conniuentia ſunt debiles affectus ſecundum eſſentiam,dignitatem, & facultatem regentem, & præterea vel non adeſt cauſa,vel ſi adeſt, eius vis omnibus modis imbecilla. At ſi ſtipatio ſit obſtructio, tũc obſtructio eſt vel parua vel magna , hæc pariter ſi error nõ cõmutatur,24.horarũ interuallo euaneſcit, ſi quidem obſtructio parua triplici mõ eſt imbecilla, vt pẽdet a materia,quæ ſimiliter eſt imbecilla : At ſi obſtructio ſit magna,neceſſarium eſt,ut febris diem excedat,vt periculum immineat ne in aliam febrem degeneret, quæ tamen [vt ait Auicẽna.] ſit potius putrida,quam hectica:vnde (vt ait Gal.8.Meth.4.)ſi hæc Ephemera detineat corpus vitioſo ſucco refertum,degenerabit in putridam,ſi autẽ corripiat corpus copioſo ſanguine oppletum,mutabitur in Synochũ ſine putredine. Et ratio eſt,nam ſecundũ eſſentiam ea eſt obſtructionis , & potiſſimum materiæ obſtruentis vehemẽtia, vt nequeat tolli,antequam vel vitioſus ſuccus putreſcat,vel ſanguis non efferueſcat,propterea quod materiæ vehementia diutius iuſto tranſpiratione prohibet. Hæc de prognoſtico.Quo ad materias,id primũ monere liceat,ſat eſſe has pponere cauſa ſtipationis ex obſtructione. Nam ſi ſtipatio fiat vel ex denſitate, vel conniuentia,curatio patet ex ſuperius traditis,& potiſſimum in Ephemera ex labore,patebit etiam ex dicendis in cura Ephemerę ex ſolis ardore,ſiquidem & vi laboris,& ardoris ſolis ſtipatio ex denſitate, & conniuentia permoueri poteſt.vnde & Gal.8.Meth. 4.caput integrum abſumit in cura Ephemeræ ex obſtructione.& pariter Auic.c.73.vt ab his huius Ephemeræ,non modo proponatur curatio,ſed ſumma cũ diligentia.nec ab re.Nam ſi quis commutatur error, illico in putridam mutatur,vt propterea tũ a Galen. tum ab Auic.proponantur,materię chirurgicę medicinales,& diætetcę.Primũ ergo quo ad materias chirurgicas proponitur venæ ſectio tum a Gal.tum ab Auic.Cęterum vterq; vſq; adeo obſcure loquitur, vt arduum admodum ſit ipſorũ mentem aſſequi.conabor tñ,vt potero, hanc doctrinam illuſtrem reddere.Et quoniam ordo ediſcendi, & docendi facilitati maxime fauet, venę ſectionem in primis perpendemus,vt reſpicit quid agendum, deinde vt refertur in vſum. Quo ad primũ attinet Gal.8.Meth.4.dicit, in Ephemera ex obſtructione,niſi ſuccus vitioſus penitus tranſpiret,neceſſe eſſe vt putreſiat.igitur,vt tranſpiret,maiori auxilio eſt opus, nẽpe ſanguinis detractione,etiam ſi ſigna plenitudinis non adſint;pręſtat .n.vitioſi ſucci maiori parte vacuata, ad detergẽdas obſtructiones accedere.Nã ſi prius detergamus,quã ſanguinẽ vacuamus, metus eſt ne obſtructiones augeamus. Ad hæc vt ait Gal. alia eſt vtilitas ſectionis venæ,vt ſuccis imminutis, ſuccorum excremẽta fumoſa,& fuliginoſa pauciora reſtent, & inde minor reddatur febrilis calor.hæc verba vt explanãt vtilitates ſectionis venæ, ita reſpiciunt quid agẽdũ,vt proinde id,quod quid agẽdum indicat. Hoc autem nihil aliud eſſe poteſt, quam ſanguis vehementer peccãs, Cum autem ſanguinis peccatum pertinere poſſit ad quantitatem,qualitatem,& vbi,ſeu locum,in hac febre ſpectat ad quãntitatem & qualitatem.Declaro;& primo quo ad quantitatem,peccatũ eſt;quia ſanguis copia excedit.Hic autem exceſſus duplex eſſe poteſt nempe ratione vel totius corporis,vel ſolum partiũ extimarum, obſtructione laborãtium,ſi primo modo,in corpore hac diaria correpto ſunt ſigna plenitudinis,vel quo ad vaſa,vel quo ad vires,ſi ſecundo modo vtraq; plenitudo deſideratur,& hoc inſinuauit Galen.dum ait,ſanguinem eſſe detrahendum etiã ſi ſigna plenitudinis nõ adſint.Vnde & Auic.reſpiciens ad ſanguinis copiam,& ratione totius,& ſolum partiũ obſtructarũ,& primo quo ad copiam rõne toti⁹, cum & cauſa eſt multitudo humorũ,& repletio (inquit Aui.)properandũ ad phlebotomiã, & vacuationẽ,hoc eſt ad venæ ſectionẽ,& pharmacũ purgans; Nam vtrumq; dirigitur ad copiã;venæ ſectio ad copiam ſanguinis,pharmacum ad copiam alterius ſucci. Vnde alia ex parte reſpiciens ad copiam ratione partium obſtructarum ſubdit,ſi nõ ſentis multitudinem humorum, vt obſtructio pendeat a viſciditate, vel craſſitie,opus nõ eſt ſuperflua vel phlebotomia, vel purgatione. Ecce ergo quemadmodũ Auic.etiã non exiſtente copia in toto, hoc eſt plenitudine, vel quo ad vaſa,vel quo ad vires, probat venæ ſectionẽ ſed nõ ſuperfluam.Nam dubio procul exiſtente plenitudinę in toto,indicatur remedium uacuãs ſanguinem in maiori copia,quã rõne plenitudinis, & rõne copiæ,quæ dirigitur ſolum ad partes obſtructas. Hęc quo ad vitium ratione copiæ. Quo autẽ ad vitiũ ſpectans ad qualitatem,locum habet in hac Ephemera, vt ſanguis eſt refertus excremẽtis fumoſis, & fuliginoſis;Nam cum ui obſtructionis impedita ſit trãſpiratio,ſanguis fumoſis, ac fuliginoſis excrementis inficitur.Quod vitium cum non eſſet ignotum , Auic. dicit. Et iterum non modo purgatio, ſed etiã phlebotomia educit ſuperfluitates fumoſas,facientes has febres,vt prohibeat,vt permutetur ad putredinem,& proprie cũ ſit vacuatio proxima Syncope. Ecce quã euidenter proponit ſanguinis vitium ſecundum qualitatem,ut ſcilicet ſanguis eſt refertus excrementis illis

Indicationes.

Stipationis indicationes.

Prognoſticum.

Materia.

Materia. Chirurgica.

Vena ſectio.

Sanguinis vitia.

Digitized by Google

lis fumoſis, vt ſi accidat, vt ſanguis ſit copioſus, & ob copioſa excrementa fumoſa non exigue alteratus, ſicut contingit in Synocho ſine putredine, quæ eſt Ephemera ex ſtipatione, cuius author eſt obſtructio, ſi fiat vacuatio proxima Syncopi, prohibet hæc ſanguinis vacuatio Ephemerę in putridum pmutationẽ. hactenus ergo patet ſecundum Gal. & Auic. venę ſectionem probari ob ſanguinis vitium, & ſecundum quantitatem & qualitatem; vt ſi vtrumq; vitium ſit coniunctũ, & maxime probetur. At propter iuuenes, explicandum relinquitur qua ratione vitium ſanguinis ſecundum copiam, & qualitatẽ ſit ita vehemens, vt indicet vehemens auxilium. Itaque ſciendum, & primo quo ad copiam dicimus, ſanguinis vitium eſſe vehemens, vt ratione obſtructionis habet rationem cauſæ ſemper ſine qua non, & quandoque cauſę principalis. Habet quidem rationem cauſæ ſine qua non, nam impedit, quominus liceat aperire & mundificare, vt ſi negligatur ſanguinis vacuatio, aperientibus, & mundificantibus, augeatur obſtructio, & Ephemera mutetur in putridam. habet autem quandoque rationem cauſæ principalis, dum obſtructio fit a copia ſanguinis, non a uiſciditate vel craſſitie. Vnde cũ ſanguis foueat, & augeat obſtructionem, niſi uacuetur pariter perſeuerat & augetur obſtructio, ut putrida febris oriatur. Quo autem ad uitium ſecundum qualitatem, habet ſecundum hoc uitium ſanguis rationẽ cauſæ principalis, non ratione obſtructionis, ſed febris. Vnde dicit Auic. phlebotomiam educere ſuperfluitates fumoſas facientes febres. Huius autem vitij ea eſt uehementia, vt cum alterantibus non cedat, niſi uacuentur primum excrementa, putreſcunt, & fit Synochus putrida, & tandem etiam peſtilens: & propterea dicit Auic. Phlebotomiam eductam ſuperfluitates fumoſas prohibere, vt febres permutentur ad putredinem, vt ſi contingat in ſanguine uitium eſſe & ſecundum, quantitatem & qualitatem, opus eſſe, ut ait Auic. uacuatione proxima ſyncope, ita enim male cõſtitutus ſanguis uiget in ſynocho ſine putredine, de qua febre ſuo loco dicendum. Hæc de uenæ ſectione, ut reſpicit quid agendum. Quo autem ad uſum, ſat ſit duo monere, alterum circa quantum, reliquum circa quando agendum:

Quant. Quo ad quantum. Dũ ſumma eſt actio ſanguinis, expedit unica uice ſanguinem uacuare, & proinde uſque ad animi defectum, ſemper autem ſupponuntur permittẽtia. Summa autem eſt actio, dum utroque modo ſanguis peccat, hoc eſt copia, & qualitate, cuiuſmodi erat ſanguis illius iuuenis correpti Synocho ſine putredine, ut propterea 9. meth. 3. Gal. uenæ ſectionẽ probarit uſq; ad animi defectum.

Quando. Quo autem ad quando agendum, in hoc cap. duo monet Auic. & utrumque decet, ut iuuenes intelligant. Primum dictũ eſt dum habet; in ephemera ex obſtructione ſi poſt Phlebotomiam lateris dextri occurrat dolor in latere ſiniſtro, non eſt excuſatio iterationis phlebotomiæ, præſertim cum ſedatur febris, & permanet dolor; cuius dicti hæc eſt ratio. Nam dum dolor perſeuerat, ſignificat ſanguinem pręſentem, & uehementer peccantem, ut niſi uacuetur, oboriatur inflammatio. Secundum dictum fuit, dum ait, cum eſt repletio oportet præparare ad phlebotomiam, ut ſatius ſit ante febrem phlebotomari, & ſi adſit febris, melius ſit deſiſtere a phlebotomia. Nam Phlebotomia facit humores currere & permiſceri. Sed deinde addit, quamuis ſit febris & non fuerit excuſatio, non oportet ut poſtponatur, & tardetur phlebotomia:

Sectionis venę vſus. ut pateat Auic. in febre ephemera ex obſtructione pbare venæ ſectionem ſemper ante febrem, & ſi non fuerit ſecta uena ante febrem, tempore febris quandoque eſſe ſecandam, quandoque non ſecandam. Vnde p huius ſententiæ intelligentia confugiendum ad methodi fundamenta. Sunt autem, quando agendum copia præſentia indicantis cum abſentia prohibentis. Vnde ante febrem adeſt præſentia indicantis. Nam adeſt ſanguis uehementer peccans ſecundum copiam, qui etiam incipit infici ſecundum qualitatem, & quamuis p venam ſectam agitetur, hic motus non nocet, quoniam nec adeſt febris, quæ per motum ſanguinis intendatur, nec obſtructio, quæ p ſanguinis curſum poſſit augeri. At præſente febre ſi aperiatur uena, ſanguis agitatur, ut euadat materia morbifica, ut etiam dicit Auic. in ca. de cura dolorum iuncturarum cap. 35. ſiquidem ait, in principio non fiat phlebotomia, Nam commouet humores & facit eos currere in corpus; dum autem currit ſanguis, perducitur in partes obſtructas, unde obſtructio augetur, vt ſequatur febris putrida, ut expediat deſiſtere a uenæ ſectione, & cibi parcitate occurrere copiæ ſanguinis, & caliditati refrigerantibus, niſi uehemens ſit ſanguinis peccatum; dum nimirum & admodum copioſus ſanguis, & excrementa fumoſa vigent, vt tunc [vt ait Auic.] non ſit excuſatio a ſectione uenæ. Nam maius detrimentum expectare oportet a copia, & impuritate ſanguinis, quam a motu, cuius author eſt venæ ſectio. Nã niſi ſanguis vacuetur, neceſſario fit putrida febris. Si autem vacuetur, ex vacuatione excrementorum fumoſorũ minuitur febris. Nec ex motu ita periculum impendet, vt augeatur obſtructio, pręterim ſi copioſa fit euacuatio; vt ſi accidat, vt nonnihil materię influat in locos obſtructos, cum amplius ſanguinis copia non prohibeat aperientia, & febris iam remiſſior reddita efficaciã amittat, fieri poteſt vt expugnetur, antequam ephemera in putridam mutetur. Hæc de venæ ſectione.

Medicamenta. Totius. Quo ad Medicamenta, cum reſpicere poſſint & totum, & partes obſtructas. Quo ad totum reſpicientia hæc, octauo, meth. 4. ſupponit Gal. aliqua autem ex parte tetigit Auic. ſiquidem ubi eſt copia humorum, probat tum ſectionem uenæ, tũ vacuationem; vbi vacuationem cum diſtinguat a phlebotomia, nil aliud intelligit, quam purgationem. nec ab re; Nam ſicut copioſus ſanguis ſui præſentia prohibet quominus tuto deobſtruere ualeamus, idẽ etiam periculum imminet a copioſo ſucco, etiam nõ ſanguineo. Quæ autem eſſe debeat purgãtis materia, dicendum potius in ſermone de putridis, quam in præſentia: ſiquidem vt in putridis licet vti quandoque verbi gratia rhabarbaro cauſa bilis, ita etiã in pręſenti ephemera. Hoc loco ſat ſit vnum admonere circa quando agendum, eſt autem; iubere Auicẽ. in principio properandum eſſe ad purgationem, hoc eſt ante apertionem, & mundificationem, & proinde antequã oboriatur putrida, ita autem pręcipit Auic. quoniam cognouit adeſſe indicans, & non eſſe phibens, & proinde materiæ cruditatem non inhibere. Nam in ephemeris prima die apparẽt coctionis ſigna, quæ etiam in hac febre nõ deſiderantur; Quod ſit uerum 8. meth. 4. ait: ſi fiat ephemera ex obſtructione mediocri ex ſicco uitioſo, primo die, & aliqua parte ſecundi, in urinis non eſt ſignum cruditatis. Hæc de medicamentis ratione materię totius.

Medicamẽta ratione partis. Quo autem ad medicamenta reſpicientia materiam, quæ eſt obſtructionum opifex, Auic. non recedens a Gal. proponit medicamenta tum aperientia, tum mundificantia, inter quæ hoc eſt diſcrimen, vt aperientia ſint alterantia, mundificantia autem vacuantia. Siquidem per aperientia intelligit, quæ aduerſantur qualitati ſecundæ morbificę materiæ obſtruentis, nempe craſſitiei, & viſciditati. p mundificantia autem, quæ materiam deterſam, & attenuatam in corpore elidũt.

Aperiẽtia Primo ergo quo ad materias aperientes, cum ſint attenuantes, & detergentes, & eo magis attenuantes, & detergentes quo ſunt calidiores, cum medicinas calidas febris phibeat, propterea iubebat Gal. eſſe vitanda calidiora, vtpote quæ febris accendunt. Vnde non admittebat calaminthã, hyſſopum, origanũ, ſerpillum, item & apium incocta in mulſa, ſed veluti optimum medicamentum

Digitized by Google

mentum probabat, oxymel, hoc enim ait Galen. nec febris accendit, & ſi tenue deterget; vt glutinoſa, & craſſa diſſoluat, & meatus obſtructos liberet. Vnde a Gal. accipiens Auic dicit, & propterea quod ægritudo eſt febris, aperientia, & detergentia, & attenuantia calida vitanda, & accedendum ad illa, quæ ſunt inter ſyrupum acetoſum purum, vſque ad illum, qui eſt cum ſeminibus, & aqua endiuiæ, vſque ad aquam fœniculi. Ex quibus colligendum, probari medicamentum compoſitum ex calidis, vt eſt fœniculum, & frigidis, cuiuſmodi endiuia. Cæterum Gal. præter oxymel probabat tum mulſum, tum ſaccharũ, tum apomel, quod medium eſſe voluit, inter oxymel, & mulſum, ſiquidem apomel calidius eſt oxymelle, minus autem calidum mulſa. Hoc autem verum eſt, ſi in his conficiendis puritas ſeruetur. Nam ſi verbi gratia, oxymel cõficiatur ex plurimo melle, & exigua aqua, Apomel autem, ex copioſa aqua, & exiguo cremore fauorum mellis, dubio procul oxymel erit calidius apomeli, quinimo & mulſa ſi fiat ex copioſa aqua, & exiguo mellis, erit frigidior. At ſi puritas ſeruetur, oxymel erit minus calidum. Nam præter aquam, & mel recipit acetum, quod vim refrigerandi habet, ſed præterea Gal. aſcendebat ad aquam, in qua parum apij eſſet incoctum, & Alexander aduerſus Gal. ait, ſi obſtructio fiat ex viſciditate, probari oxymel, ſi autẽ ex craſſitie, improbari, & præſertim ſi craſſa materia vi caliditatis ſeu exuſtionis, ſit genita. hocque comprobat tum ratione, tum experimento. ratione nam oxymel in corpore calido, & ſicco, dum ſiccat materiam craſſam, craſſiorem reddit, nam quod vi ſiccitatis craſſeſcit, nequaquam a ſicco attenuatur. Experimento autem, ſi quidem ait, ſe quendam obſeruaſſe calidi, & ſicci temperamenti, cui cum oxymel ad prouocandum lotium propinaretur, retẽtionem potius peperiſſet. Cęterum pro Gal. & veritate dicendum, oxymel probari ratione materiæ, & viſcidæ, & craſſę, nam detergit, & attenuat citra caliditatem. Cęterum aduertendum, oxymel probari cauſa materiæ viſcidę, ſi fiat ex copioſo melle, acri aceto, & exigua aqua, & non ſit admodum dilutum; contra autem cauſa materiæ craſſę exuſtę, & ſiccatę, ſi conficiatur ex exiguo melle, mitiori aceto, & copioſa aqua, ut ſit oxymel impurius dilutum, hoc ſiquidem materiam attenuabit & ſiccam humectabit, & molliorem reddet. Vnde propter iuuenes hęc poterit eſſe adminiſtratio, vt ſi materia ſit viſcida, Recipe oxymellis ſimplicis vnc. ij. aquę hordeaceę alteratę cum apio vnc. iij. ſ. ſi autem materia ſit craſſa ac exuſta, Recipe oxymellis mitioris, vel etiam ſyrup. acetoſi ſimplicis vnc. j. aquę hordeaceę vnc. iiij. Modus ſit, vt hęc medicamenta actu calida adminiſtrentur; nam oportet, vt ab ore ad extrema corporis permeent. Tempus poſt totius vacuationem; Vnde dicit Auic. Et non properes ad aperiendum, & mundificandum ante vacuationem ſcilicet totius. Nam quę aperiunt, deuehunt materias in uenas, & augent obſtructiones, & pręcipue ſi meatus in ſua creatione fuerint ſtricti, vbi ſit os. Quo autem ad mundificantia, hoc eſt vacuantia materiam viſcidam deterſum, & craſſum attenuatum, hęc proponebat Gal. tum leuiora, tum fortiora, inter leniora recenſebat farinam hordei, erui, fabarum, & aquoſum mulſum. inter vehementiora autem mulſum meracius, cum iride, cum radice panacis, etiam cum ſapone nigro. Vt horum vſus ſit verbi gratia. Recipe farinę fabarum, erui ana vnc. v. pulueris iridis ſcrup. ij. mulſę moderatę vnc. ij. ſ. Modus ſit, ut adminiſtretur medicamentum actu calidum, & fricando. Tempus ſit poſt aperientia. Locus ſint extimę partes. Hęc de materia medicinali. Quo ad dięteticam, ſat ſit verſari cum Auicẽ. & Galen. circa cibum, potum, & balneum. Quo ad cibum cum Auicen. in cura generali probarit in ephemera ex oppilatione cibum tenuẽ, vt per accidens vacuetur materia obſtructionis cauſa, & efficiẽs, & fouẽs, & in hac ephemera opus ſit deterſione, & attenuatione, vt vtilis ſit cibus qui etiam attenuet, detergatque, vt denuo probetur victus minuens, & attenuans, qui etiam cauſa febris vim refrigerandi obtinere debet. Hæc fundamẽta pernoſcens Galen. Quæ fuere propoſita aperientia etiam in genere victus collocauit, ſed præterea etiam probabat ptiſanam. At ſi febris ſit vehementior, magis probat ptiſanam ſcilicet colatam, quæ ſane quomodo confici debeat, cumulatiſſime in ſermone de febribus putridis explicabitur. Hoc loco cum Auicen. monere liceat, ptiſanæ cremorem condiri poſſe ſaccharo. Nam, & gratior redditur cibus, & præterea ſit nutritio, cum ſacchar um ſit propinquum cibo, et apertio, cum facultatis deterſoriæ non ſit prorſus expers. Vnde nec improbatur panatella liquidior cum ſacchato, vel ſeminibus melonum; At ſi febris non ita vrgeat, nec corpora ſint calida, et ſicca, mulſa maxime probatur. Quæ ſane vario modo conficienda pro ſtatu, tum virtutis, tum febris; ſiquidem cum eſſe poſſit meraciſſima, aquoſiſſima, et mediocris, pro maiori indigentia virtutis, miracior probatur, et pro febris intenſiori feruore, aquoſior: Vnde hoc loco ſciant iuuenes cum Paulo libro primo. cap. 96. mulſam meraciſſimam confici ex vna parte mellis, et duabus aquæ, aquoſam ex vna parte mellis, et octo aquę; mediocrem ex vna parte mellis, et quatuor aquę; Quo ad potum, Galen. vini non meminit, ſed monet ante horas ſuſpectas futurę ſecundę acceſſionis, ſi ſit interuallum trium tantum horarum poſt balneũ, nihil eſſe offerendum pręter aquam, quę parum apij incoctum in ſe habuerit. ſi maius ſit interuallum, vtendum eſſe tantum ptiſanę cremore. Vnde, et Auicen. dum homo egreditur balneo, et periculum ſit putridę febris, non oportet vti cibo nec vino, ſi autem virtus inediam non ferat [ait Auicen.] detur in potu quod aperit, vt aqua hordei, quę ſit confecta cum aqua ſubſtantiali, hoc eſt tenui, et copioſa, et pauco hordeo; ſed longo tempore fiat decoctio, quę deinceps aqua hordei ita confecta, cum apio decoquenda. Siquidem hic potus nonnihil nutriet, et aperiet citra calfactionem. Quantum denique attinet ad balneum, Galen. 8. meth. 4. probat Balneum, niſi adſit materia putrida prohibens, materia autem putrida ſuis ſignis deprehendetur, vtpote pulſus, et lotio, de quibus in ſermone putridarum. Et quia contingere poteſt; vt Medicus in cognitione fallatur; monet Auicen. et iubet, ſi dum homo eſt balneum ingreſſus, horrore afficiatur, non moretur in eo ictu oculi, nam non ſunt oppilationes, quę ope balnei aperiantur. At ſi nihil prohibeat, cum Galen. Balneo vti licet. Hoc autem in Balnei adminiſtratione ſeruandum, vt virtute huius fiat apertio meatuum cutis, et hinc tranſpiret, et egrediatur materia obſtructionis effectrix, et ob id iubet Galen. vt in balneo prius corpus inungatur, utpote oleo aperiente, uerbi gratia anetino, ac moderatiſſime fricetur, mox extrinſecus detergatur medicamentis, nimirum ſuperius allatis mundificantibus. Dixit autem extrinſecus, hoc eſt extra ſolium balnei, et tandem abluatur; Tempus autem opportunum erit, ait Galen. ſi tres aut quatuor horę ęquinoctiales inter balneum. et futuram acceſſionem interponantur. Addebat Auicenna, ſi paroxyſmus non redeat, balneum repetere licet, ſi deſiderauerit illud. Cęterum pręter patientis deſiderium, non oberit balneum, tum quia febris non eſt mutata in putridam, tum etiam ſi quę in cute erunt reliquię, inaniuntur. Hęc de ephemera ex ſtipatione.

Obiectio Alexãdri Oxymellis vſu. *Solutio.* *Vſus.* *Tempus.* *Modus.* *Mundificantia.* *Vſus.* *Modus.* *Tempus.* *Locus.* *Pieta.* *Cibus.* *Mulſę cõpoſitio.* *Potus.* *Balneũ.* *Modus.* *Tempus.*

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XV.

De ephemera ex cruditate.

Nomen. HAnc febrem Gal. 8. meth. 5. vocat ephemeram ex cruditate, quoniã eius cauſa eſt cruditas, & prima cruditas hoc eſt ad ventriculũ ptinens. Vocat autem Auic. Ephemerã ex Nauſeatiua ſatietate, & repletione. Nam vbi in vẽtriculo cruditas, ibi nauſeatiua ſatietas, & repletio. Hæc ſane *generatio* febris hunc in modũ gignitur. Dum nimirum in ventriculo, adeſt ſuccus crudus, a quo mittuntur vapores Nidorulenti, qui dum petunt cor, & ſui caliditate cordis ſpiritus accendunt, & hinc calidum innatum, & hinc totum corpus fit ephemera ex cruditate, vt hæc febris ſit ephemera ꝓducta a cruditatę vẽtris nidoro*Definitio* ſa. Pro huius definitionis intelligentiã cum pateat, qd ſit ephemera, ſufficit tria explicare, primũ quid nam ſit cruditas nidoroſa. ſecũdum, ad quam corporis partem ptineat. Tertio quæ ſit huius cruditatis cauſa effectrix. Itaq; cum Gal. 8. Meth. ſecũdo, & 3. de ſympt. cauſis. primo. Quo ad primum attinet p cruditatem intelligimus ventris ſymptoma, quod potius ptinet ad functionem corruptam, quam ablatam, ſiquidem cibi in uẽtre mutatione accipiunt, nõ diminutam, ſed *Cruditas ubi quid.* corruptam, vt propterea hæc cruditas dici poſſit corruptio. Cæterum cum intelligere oporteat cruditatẽ, in qua cibus corrumpit. Scire oportet hanc cruditatẽ duplicem eſſe poſſe, ſiquidem alia ex parte eſt cruditas, in qua cibi ita corrumpuntur, vt vapores acidos emittant, vt cum accidi vapores ſint frigidi, vt ſpiritus accendere nequeant, ꝓpterea hæc cruditas ephemera cauſa eſſe nequit, pręſertim cum vapores acidi ſint effectus frigiditatis, vel ventriculi, vel pituitæ in vẽtriculo collectę, vel ciborũ. Neque obſtat quamuis Trallianus aduerſus Gal. dicat acidam qualitatem etiam a calore produci, ſiquidem vinum, & fermentum non tantum in frigidis, ſed etiam in calidis aceſcunt domicilijs; Siquidem id veriſſimum eſt, acidæ qualitatis cauſam immediatam eſſe calorem diminutum, imminui tamen calorem modo a calore, modo a frigore, vt dũ vinum in calidiori aere aceſcit, id fiat quoniam vini calor ꝓpter ambientem calidiorem diminuit & hinc poſtea a diminuto calore ꝓdit aciditas. Conſtitutum ergo ſit vi huius cruditatis non promoueri ephemeram, ut ſi febris oboriat ſit putrida, ut materia aciditatis particeps putredinem concipit. Si autem reliqua ex parte capiatur cruditas, in qua cibi eam aſſequuntur corruptionem, ut uapores prodeant nidorulenti. Hęc illa, eſt quæ febris ephemeræ author eſſe poteſt, *Nidor qd* ſiquidem Nidor eſt, odor inſuauis prodiens a ſubſtantia uſtionem patiente, ut cum uapor nidorulentus, ad differentiam accidi vim calfaciendi, obtineat, rationabiliter febrem accendere poteſt, vt propterea dictum ſit hunc ephemeram produci a crudítate nidorulenta. Cum ergo pateat quid nam intelligere oporteat per crudítate nidoroſam. Modo explicandum ad quam corporis partem pertineat. Itaque ſciendum quamuis vapor nidorulentus eleuetur a materia, quæ in uentriculo corruptionem ſuſcipit, nihilominus vaporem nidoroſum febris opificem prodire a materia quæ adhuc reſidet in ventriculo, quandoque autem a materia, quæ infra ventriculum delabitur, & cum infra ventriculum ſint inteſtina fieri poteſt, vt corrupta materia occupet inteſtina, vel tenuia, vel *generatio materię corruptę ĩ vẽtriculo.* craſſa. Quod attinet ad tertium explicandum erat autem intelligere, quæ eſſet huius corruptę materię generatio. Dicimus cum ſit opus in uentriculo genitũ, ſed prauum, propterea gigni, vel lęſa ventriculi facultate, vel ob errorem externum, gignitur ſiquidem lęſa, imo labefactata ventriculi facultate, nempe alteratrice, ob immoderatam ventriculi caliditatem, cui vt plurimum adiungitur ſiccitas. Generatur autem ob errorem externum, qui eſſe poteſt, vel cibus aliquis calidior, vel bilis in ventriculo reſidens. Quæ ſane cauſę, vt modo magis, modo minus efficaces ſunt, ita cruditatem, gignũt modo magis, modo minus peccantem, & ſecundum quantitatem, & ſecũdum qualitatem, vt ratione copię materia ſit, vel in maiori, vel in mori copia, & proinde vapor nidorulentus magis, vel minus copioſus. Ratione autem qualitatis materia ſit magis, uel minus exuſta, & hinc vapor nidoroſus, vel fuliginoſus, vel fumoſus. Siquidem (vt ait Gal.) fuligo, eſt vapor terreſtris, qui proinde prodit ex *Fuligo quid.* materia immodice vſta, fumus autẽ, eſt mixtio quædam ex terreſtre, & aquea ſubſtantia, vt prodeat ex *Fumus quid.* materijs ſemiuſtis. Hæc de definitione. Quo ad differentias patet capiendas eſſe, a cruditate nidoroſa, vt *Differẽtię* differentiæ capi poſſint a uitio cruditatis cauſatũ producentium cruditatem, & loco principaliter a cruditate affecto. Si ergo reſpiciamus ad vitiũ ratione quãtitatis, vel in maiori, uel minori copia producit ratione qualitatis magis, uel minus exauſta eſt. Si reſpiciamus ad vitium ratione cauſatum eſt, vel ventriculi calida intemperies, vel bilis. Denique ratione loci primum affecti eſt, vel ventriculus, vel ſunt inteſtina, hæcque, vel ſuperna, uel inferna. Quo ad ſigna eſſe *Signa.* ephemerã dignoſcere oportet ex ſignis traditis in ſermone de ſignis ephemerarum in genere, eſſe autem ephemeram ex cruditate facile noſcere licet ex uaporibus ex uentriculo prodeũtibus, quippe, qui carniũ, ſiue piſcium ſeu uſtorum odorem pręſeferunt. Accedit hanc febrem hoc peculiare obtinere, vt lotium lotij ſanorum ſimilitudinem nõ ſeruet, quoniam dum hęc cruditas gignitur excrementum ſeroſum neceſſario inficitur. Quo autem ad ſigna differentiarum. Et *differẽtiarum.* primo; ſi capiantur a uitio materiæ corruptæ, ratione, uel copia, uel qualitatis. Quo ad copiam cum materia ſit, uel in maiori, uel minori copia, dignoſcemus ex maiori, & minori copia ructuum nidoroſorũ, ad hæc ex ſymptomatum vehementia, & remiſſione, vt in maiori quanto maior ſit uirtus, adhæc ex perſeuerantia febris, ut ſi uerbi gratia (ut fatetur Auic.) redeat febris per periodos, & quatuor, & ſeptem uicibus. Quo ad qualitatem, vehementiorem, & remiſſiorem exuſtionem deprehendimus ex indicijs intenſioris, & remiſſioris caliditatis, verbi gratia ex intenſione ſitis, ex febre intenſa, ex uehementia cauſarum effectricium, intenſiorẽ eſſe exuſtionem iudicabimus. Si autem capiantur differentiæ a vitio cauſarum effectricium. Cum cauſa eſſe poſſit cibus calidus, ſuccus bilioſus, & calida ventriculi intemperies. originem duxiſſe ex cibis cognoſcimus; ſi ciborum calidorum uſus, eſt prægreſſus. Si minus, cum eſſe poſſit, vel ſuccus bilioſus, uel calida intemperies, ſuccus bilioſus, deprehẽdetur ex amaritudine, & grauitate. Calida autem intemperies ex ſiti, & feruore citra amaritudinẽ & grauitatem. Quo ad locum primum affectum, ad huius cognitionem aſſequendam pręcipiebat Gal. opus eſſe diligenter manibus hypochondria, & totum uentrem pertractare, interrogarique ęgrum, qua maxime in parte, uel morſum, uel grauitatem habeat, vbi enim hęc obſeruabuntur, ibi corruptum cibum eſſe collectum iudicandum. Hæc de ſignis. Quo ad indicationes poſt habitis [at notis] indicationibus, cauſæ ephemerę, in genere. Hoc loco a cruditate nidorulenta ſunt hauriendæ. Expedit autem, vt hauriantur tum ab ipſa cruditate, tum ab eius cauſis, tum quandoque effectibus. Dico quãdoque ab effectibus, nam ſemper reſpicere oportet ad cruditatem, & cauſas, non ſemper autem ad effectus, ſed ſolum dum vigent, dum nimirum ſunt ſymptomata, quæ habent

bent

Digitized by Google

bent locum cauſæ. Igitur quantum attinet ad cruditatem, hæc quidem eſt a toto genere præternaturam; ſed præterea ui caliditatis inſenſa, ut ea ratione, qua eſt a toto genere præternaturam, prorſus ſit uacuanda, ut noxia ui caliditatis refrigeranda, ne ſcilicet dum intimi ductus, per quos permeat, male afficiatur. Quo autem ſpectat ad cauſas, cum ſint cibus calidus, bilis, & intemperies calida uentriculi, a cibo, ut a cauſa primitiua nulla ſumitur indicatio, ut ſufficiat, uel bilem purgare, uel uentriculum refrigerare. niſi cibus cauſa ſit in uentriculo, nam ſubdit ratione cauſæ antecedentis, ut ſit refrigerandus, uacuandus. Quo ad effectus, qui produci ſolent ueluti dolor, nec non immoderata inteſtinorum laxitas, vt per aluum fluat materia non modo morbifica, & excrementitia, uerum etiam alimentalis, ut ratione doloris indicatur anodynum, ita cauſa laxitatis, condenſans ſeu adſtringens. Hę ergo ſunt indicationes, ad quas reſpexit Gal. octauo Methodi, quinto, ſi recte intelligitur. Quo ad prognoſticum. Duo aſſerimus, primum has indicationes expleri poſſe: ſecundum, modo minori, modo maiori cum negocio: utrunque patefacio. Et primum indicationes perfici poſſe hunc in modum perſuadere licet. Nam cum indicationes reſpiciant uel febrem, uel cruditatem, quo ad febrem attinet, cum ſit ephemera, & proinde ratione eſſentiæ, & facultatis debilis, ſuperari poteſt. Quo autem ad cruditatem, cum indicationes dirigantur, uel ad ipſam materiam crudam, uel ad cauſas, vel ad effectus, quo ad materiam, ut eſt a toto genere præter naturam, & exuſta, eius uehementia eſt in ſignis ratione eſſentiæ, nec leuis ratione dignitatis, cum lædat uentriculum, at ratione facultatis exiguę uehementiæ, ut uel ſponte naturæ, uel ope medicamenti vacuātis uacuari poſſit. Ex quo obiter colligendum, in prognoſtico uehementiam ratione facultatis primas partes obtinere. Quo autem ad cauſas, cum indicationes dirigantur ad bilem in uentriculo exiſtentem, & eius calidiorem intemperiem, in utraque cauſa eſt quidem vehementia ratione dignitatis, vt vtraque cauſa debilis ratione facultatis, nec admodum vehemens ratione eſſentiæ, vt & bilis vacuari poſſit, & calida intemperies corrigi. præſertim cum, vt ait Gal. ſeptimo Meth. quinto corrigatur a frigido. quod ſane eſt inſignis actiuitatis. Quo ad effectus, ſiue dolor, ſiue alui laxitas, penes eſſentiam non eſt inſignis vehementia, cuius indicium eſt non proponi ſtupefacientia, & ſi ſola inteſtina afficiantur, vehementia etiam ratione dignitatis deſideratur. nec præterea, vel ſyncopis vel quippiam ſimile ſubſequatur, ratione facultatis debilem eſſe effectum indicandum eſſe, vt propterea eius vis expugnari poſſit. Hæc de primo. quo ad ſecundum, dicimus eſſe malū, quod modo facilius, modo ęgrius cedit pro vehementia intenſiori, remiſſiori rerum pręternaturam, hoc eſt cruditatis, cauſarum, & effectuum; vt ſi materias corrupta, ſit copioſior ſit magis exuſta, reſideat in uentriculo potius, quam in inteſtinis, genita ſit uitio potius morbi calidi ventriculi, quam, uel bilis, vel ciborum, dolores vehementiores patiat, nec non immoderatum alui fluorem, dubio procul erit malum, in quo indicationes minori cum facilitate explebuntur. Si ergo cruditas cum ſuis cauſis, & effectibus occurrat, multo facilius perfici poſſe pędicendum. Hæc de prognoſtico. Quo ad materias, & primo, quo ad materiam Chirurgicam, Gal. octauo, meth. quinto, quamuis accurate huius febris curationem tradat, nihilominus ne verbum quidem facit de uenę ſectione. Neque præter rationem: ſiquidem materia hæc corrupta præter id, quod maxime diſtat a natura ſanguinis; & reſidet in primis ductibus, vt nequaquam meſeraicas pertranſeat, ut lenientibus cedat, vt propterea huius cauſa vena ſectione non ſit

Prognoſticum.

Prognoſtica ratione temporis

Materia chirurgica.

opus, accedit ſi hac pręſente ſecaretur vena, venę corporis inanitæ (vt ait Gal. quarto, de tuenda vltimo) ad ſe materiam crudam raperent. præter id, quod venæ ſectio, etiam facit currere humores. Vnde, & totum hac materiam inficeretur, & iecur etiam, cum nequeat a ventriculo in totum deduci, niſi per medium iecur, vt propterea recte moneat Auicennas venam ſectam in hac febre poſſe eſſe in cauſa fluxus hepatici. Cæterum recte aſſequi oportet, quid voluerit Auic. dum in hoc ca. ait; & iter quidem ad phlebotomiam eſt, vt non fiat in ea, donec declinet, tunc enim fiat. Hæc verba ita intelligenda, vt vena ſecari poſſit ratione putridæ febris imminentis. Nam quandoque euenire poteſt, vt vi febris ephemeræ ſanguis incaleſcat, vt niſi inaniatur, febris putrida oriatur, & præſertim cum ſanguis ob vapores nidoroſos non ita regatur. At ſecanda vena (vt ait Auic.) cum declinat ephemera, dum ſcilicet declinat ephemera, & imminet putrida. Nam dum ephemera declinat, & cruditas eſt victa, non amplius ui ſectionis venæ poteſt per corpus currere. Hæc de Chirurgia. Quo ad materiam medicinalem. (Gal. octauo meth. quinto) exactam huius febris curationem docens, proponit medicamenta, quæ reſpiciunt tum materiam corruptam, tūm eius cauſas, tum effectus. in primo, quo ad reſpicientia materiam, ſunt in duplici differentia, nam reſpiciunt, vel vaporem, vel minorem illius vaporis. Primum, quæ reſpiciunt vaporem ſunt, quæ habent vim diſcutiēdi, probabat Gal. diatrionpiperium illud ſimpliciſſimum, quod fit ex triplici pipere, vi cuius vapores nidoroſi diſſoluuntur, qui, vt ſunt in cauſa, vt materia corrupta ſuſpenſa permaneat, & ita ventriculum lædat, contra his diſſolutis materia ad inteſtina deſcendit, nec periculum imminet, vt vi diatrionpipereos febris accendatur. Nā præter id, quod huius ope diſſoluuntur vapores calidi febrem fouentes, huius medicamenti caliditas in tenui ſubſtantia, reſidens, dum vapores diſſoluit, & ipſa euaneſcit, vt eius uis ultra iecur non perducatur, vt rationabiliter probetur hoc medicamentum, dum cruditas ſuperioris partis occupabitur. Si autē forte prohibet calidā intemperies ventriculi, ut ait Auicennas, licet uti aliquo debiliori, ut uerbi gratia aromatico roſacco. Cæterum, vt magis atque magis uapores diſſoluantur, deinde et præcordia, & oēm ventrem perfundere oportet, uidelicet ijs medicamentis, quæ cōparē uim cum diatrionpipere obtinent, hoc eſt, quę vim habent diſſoluendi vaporis, hoc eſt, quę calida ſint, & tenuis ſubſtantię, non citra tamen aliquam, ſed tenuem hoc eſt leuem adſtrictionem, ſiquidem ope conſtrictionis tuemur calidi innati ſubſtantiam, ne a calidis, & ſiccis diſſoluatur, quoniam autem, quę miſcentur ſunt tenuis, hoc eſt lenis non inſignis adſtrictionis, calidorum, & roborantium tranſitum ad intima non inhibent. Et hoc eſt, quod ſignificauit Gal. dum probat, quę uim habent tenuiorem adſtringendi, vt medicamentorum uis ſiccando, calefaciendo, & robur inferendo, in corpora, quę circa ventriculum habentur, alte penetrare poſſit. Hæc autem medicamenta ſunt oleum una cum abſynthio, oleum nardinum purpurę marinę admixtum, & eſt materia illa inſtar cerę lenta, quę prodit ex mutuo attritu piſcis purpurę, quam materiam Gal. etiam uocat Tyrium quoniam fit in loco quem Tyrium uocant. Quo loco notandum, purpuram eſſe quid admodum diuerſum a Grana, qua tinctores utuntur in pannis tingendis. Verum tamen in penuria purpurę, non eſſet ita ab re uti hac tinctorum grana, ſiquidem, ut ait Gal. quinto ſimpl. grana tinctorum, amara eſt, & adſtringit, ut citra morſum ſiccet. Cęterum cum magis adſtringat, quam purpura, propterea grana, & parcius vtendum, & cum copioſiore nardino

Medicamenta.

Purpura quid.

Grana quid.

Digitized by Google

no permiſcenda. Tandem addebat Galenus, ſi os vētriculi ſit imbecillius, etiam opus eſſe addere oleum maſtichinum, & his addebat etiam vnguenta ꝑtioſa, utpote, quæ conficiuntur ex muſco, & ambra odorata, vt ſi ſuperius propoſitis medicamentis addantur ſpecies galliæ muſcatæ. Hoc loco autem admoneantur iuuenes, Gal. quædam proponere, quæ ſunt extra methodum medendi. quędam autem quę pertinent ad methodum medendi. quæ quidem ſunt extra methodum, ſunt quę diriguntur ad ipſa medicamēta, vt medicamentum opus habet, vel adiuuante, uel corrigente, verbi gratia, cum abſynthium poſſit nidore offendere, feruente aqua tingendum. Pariter cum vnguenta actu calida ſint adminiſtranda, ſi ſuper prunas, vel calidum cinerem, calefiant, vitiatur eorum facultas; ideo cū Galeno oportet illa calefieri in duplici vaſe, vtique prius coniecta in vas maius aqua feruente. Adhæc, eſt extra methodum compoſitio cerati ibidem tradita. Poteſt autem hunc in modū colligi, & deſcribi. Rec. ceræ, olei nardini, ana vn. i. cera autem liquetur in olio nardino, quibus refrigeratis addantur aloes, vt pote aloes ligni drac. i. pulueris molliſſimi maſtiches. ſcrup. iiij. ſpecierū galliç muſcatę ſcrup. 5. &c. & fiat ceratum. Nota, oleū nardinum eſſe baſim: reliqua adiuuantia ſiue cuſtodiendo, vt cera, ſiue deducendo, vt aloes, ſiue adſtringēdo, ut maſtix, ſiue corrigendo, ut odorata, ne olei odor lædat. Adhæc etiam extra methodum, eſt ꝑparatio penicilli, qui poſt fomentum ex oleo de abſinthio debet inungi, ꝑ penicillum autem intelligere oportet, mollem aliquā ſubſtantiam, quæ vētri eſt applicanda, & ut detineatur, intingi debet. Vnde penicillus poteſt parari ex panno lineo molliter, & quater obuoluto, ſeu duplicato, ex molli ſpongiá, ex lana optime carminata, ex panno etiam ex lana cōfecto, quę ſane materię, vt plurimum proſint, nō modo, vel ſiccæ, & calidæ applicādæ, verum etiam, quę vim receperint, vel olei de abſinthio, vel alterius. ꝑſtantius autem erit oleum nardinum, & multo melius, ſi marina purpura ſit imbutum, vt ſi addatur maſtix, reddatur penicillus efficacior ad os ventriculi firmandum, ſi ſit imbecillum. Hæc ergo, & ſimilia ſunt extra methodum, quæ tamen ſcitu ſunt neceſſaria. Ad methodum pertinet, quæ ſunt præter naturam, eſſe depellenda. At inuicem miſcere medicamenta, attinet ad methodum componendi. carni admouere ceratum, & ſupra penicillum, penicillum ligare, attinet ad methodum materiæ chirurgicæ. Quo autem ad ea, quę pertinēt ad methodum medēdi, duo potiſſimum monere videtur, quorum vtrumque ad modum agendi ſpectare videtur. Alterum, & pręcipuum eſt, dum ait. Eſto autem abunde calens talium quodque, cum primum imponitur. Nam quæ tepida ſunt omnia uentriculi firmitudinē diſſoluunt. Hæc dicta, ita intelligenda, ut quantum attinet ad paſſionem vaporum, hæc indicet medicamentum actu calidum, nam diſſolutionem inhibet, quod eſt actu frigidum. Cęterum eſſe poteſt, & abunde calidum, & moderate calidū, hoc eſt tepidū, at hoc probibetur a virtute. Nam, vt ait Gal. tepida omnia ventriculi firmitudinem diſſoluunt. nam tepidum diſſipat ſubſtantiam calidi innati, nam vt calidum diſſoluit, vt moderate calidum non allicit nouum alimentum, vt vehementer calidum quamuis diſſipet, attamen quoque nouum alimentum attrahit. Adhęc calidum ſupra tepidum cutis poros anguſtat, tepidum aperit. Reliquum autem quod pariter ſpectat ad methodum medendi, eſt, dum inquit, ſi quis morbus, aut doloris ſenſus, adhuc in uentriculo ſuperſit, poſt fomentum, vel cingendos penicillus, uel ſi cinctum non patitur, ſiue ob conſuetudinem, ſiue delicias, cingi recuſet, cerato idem efficias. Hęc dicta ita intelligenda, vt cum

Vnguēta quō calefacienda.

Caratum cauſa cruditatis nidoroſa.

Penicils.

Modus Medicamētorū.

Medicamēti tepidi noxa.

medicamenta poſſint adminiſtrari in modū uel fomenti, uel penicilli, uel cerati, ſi paſſio uaporum nidoroſorum fuerit facilis, ſat eſt medicamentum in modum fomenti, ſeu ſimplicis inūctionis, at ſi uapores non cedant, quod ex eo dignoſcitur, quoniam morſus, aut doloris ſenſus adhuc pſeuerat, tunc opus eſt uti medicamentum ſecundum modum, ſecūdum quē efficacius agat, & hinc ſpiritus nidoroſos diſſipet. Hic autem modus eſt uel penicillus, vel ceratum, ut cum medicamentum utroque modo adminiſtratū idem efficiat, cum liceat iucunde curare, ſi patiens tenuat penicillum, medicamento in modū cerati uti liceat. Hęc de medicamentis reſpicientibus materiam ſecundū uaporem. Quo autem ad medicamenta cauſa minerę adminiſtrāda, quę nimirum ſenſibiliter materiam debent inanire, animaduertere oportet, an hęc materia ſit, vel in uentriculo, uel infra, & ſi infra, an in ſupernis, uel infernis inteſtinis. Itaque ſi materia ſit in vētriculo, & potiſſimū, ut ait Auic. ſtans deſuper, uomitorio eſt uacuanda, ut uerbi gratia iure pulli tepido īmixto oxymellite. Siue ſit, ait Auic. cibus, ideſt non mutatus in chylum, aut feces in excrementum craſſum chylificationis, quod non in uentriculo, ſed in inteſtinis mutatur iu uerum ſtercus, ſiue grauitas, hoc eſt excremētum crudum cibi. At ſi contingat, ut uomitus ſit difficilis, medicamentis uti licet, ut per aluum materia corrupta educatur, ſiquidem, ut ait Gal. primo de aliment. Excrementorum alui deiectionem eſſe vnicum remedium in cruditatibus, ꝓpterea ad hoc cōmodum reſpiciens Auic. probat per aluum uacuantia, & quę per os ſumuntur, & quę per ſedem immittuntur, nempe clyſteres, & glādes, ſiquidem nouit materiam corruptam quādoque detineri, uel in uentriculo, uel in ſupernis inteſtinis, ut clyſterijs, & ſuppoſitorijs non ita cedat. Galenus autem, quę per os aſſumuntur, ꝓponit, quoniam rariſſime accidit, ut materia nidorulenta, cum mordax ſit, expulſa ab expultrice non deſcendat, quo etiam ſit, ut quandoque etiam alui fluor coniungatur. At ſi contingat, vt ad craſſa inteſtina non deſcendat, cum Auicēna, ꝓbantur lenientia, quę autem ſint, non proponit, ſed nos remittit ad doctrinam de vacuantibus. Quare, & nos paucis de his loquemur, cū vberior horū doctrina magis ad febres putridas pertinere uideatur. Id autē monere liceat, ratione huius cruditatis ꝓbari potius lenientia, quam ſoluentia. Nam cum materia ſit proxima, non egemus medicamento attrahēte, ſed lubricante, & moderate expultricem irritante, cuiuſmodi eſſet flos caſſię cum ſeminibus citri, ſirupus roſ. ſol. Manna, quę diſſolui poſſent in iure alterato cum endiuia, ſi vētriculus eſſet calidior, ſi minus, uti licebit melle roſ. ſol. diſſoluto in iure alterato cum cichoreo, & ſeminibus citri, ſi forte flatus uigerent. Quę autem eſſe debet lenientium adminiſtratio alibi explicabitur. Hoc loco duo monere liceat, circa quando agendum. Primum cum Galeno 8. Meth. quinto, ſi confugiendum eſt ad uacuantia per glandes, & clyſteres, poſt primam remiſſionem, hoc multo magis eſſe ſeruandum in iis, quę per os exhibētur. ſecundū, quod expedit admonere pariter cū Galeno, ſecundo. Alim. 31. id omnibus, quę aluum deijciunt commune eſſe, ut ab aſſumptis nō liceat illico prandere, ſed opus eſſe aliquid temporis interponere. Quę dicta ita intelligenda, ut pertinere uideantur potius ad quando agendum ratione cibi, quā lenientis, ut leniens exhibeatur, ita indicante materia pręſenti, quę debet vacuari. Nec cibus prohibet, cum adhuc non ſit ſumptus: at vbi exhibitum eſt leniens, hoc ſui pręſentia prohibet exhibitionem, & leniens eius eſt vehementię, vt inſtar cauſę morbificę poſſit lędere. Nam ſi illico exhibeatur cibus, miſcebitur cum leniente. Vnde cibus deijcietur,

Modus agendi.

Vacuātia materiā nidorulētam.

Lenītia quando.

Cibi quādo.

Digitized by Google

tur, & nõ nutriet. Ex quo colligẽdũ, cum Gal. hanc ſententiã protulerit, accepta occaſione a prunis, id multo magis eſſe ſeruandum in caſſia, manna, & ſimilibus, quę efficacius ventrem moueãt, quam pruna, vt ſaltem cibus non exhibeatur niſi poſt horã ab aſſumpto leniẽte, ut leniens deſcenderit ad fundum ventriculi, & iam ad inteſtina propellatur. Hęc de vacuãtibus per aluũ, ſed per os, aſſumptis. *Clyſteres* Quo ad clyſteres, hi vt inaniunt inteſtina craſſa, & hæc laxãt, vt prompte admittant materiam reſidentem in tenuibus, iuuare poſſunt ad eductionem materiæ etiã in tenuibus inteſtinis exiſtentis. In his autem vſurpandis admonebat Gal. opus eſſe leni per inferius infuſione, vt proinde mitiori clyſtere non ſimpliciter tamen, ſed dum materia corrupta notabiliter ad inferiora eſt mota. Vnde probabat clyſterium confectũ ex melle, aqua, & paululo olei, vtſi verbi gratia capiamus li. 1. aquæ decoctæ cũ vnc. iij. mellis, & vnc. ij. olei addãtur. At non in omni morbo, ſimili clyſtere vtendum, ſed ſolum vbi opus eſt leni infuſione, vt ſi contingat cõiunctam eſſe materiam viſcidam, opus eſſe valetiori clyſtere, vt etiam caſſiam addere liceat. Vnde monebat Gal. dicens, ſi contingat, vt cũ materia corrupta ſint flatus, clyſter fiat ex oleo, in quo ruta, & ſemina, q̃ flatus diſcutiãt, fuere incocta, cuiuſmodi ſunt apij, cumini, marathri, citri aliaq; id *Glandes.* genus. Quo autem ad glandes, ex quibus cõfici debeant, nihil dicit, ſupponens ex traditis de clyſteris facile eſſe ſcire, ſi non ſint flatus, glandem eſſe parandã cum melle, ſi autem ſint flatus, opus eſſe addere puluerem vel cymini, vel apij, & ſimiliũ, quæ flatus diſcutere poſſunt. Hæc de medicamentis ratione ma- *Ratione cauſa.* teriæ corruptæ. Quo autem ad medicamẽta ratione cauſæ, cum cauſa poſtulans medicamentũ poſſit eſſe, vel bilis, vel calida ventriculi intemperies. Quantum ſit ratione bilis, Gal. nõ proponit medicamẽta nam cognouit, medicamenta vacuantia materiam *Alterantia.* corruptam vacuare etiam bilem. Quantum autem, ad medicamenta cauſa intemperiei calidioris ventriculi, vt ventriculus ita vngatur, ait Galenus, vt affectus quidam ſimilis inflammationi adeſſe videatur, p̃bat ceratum ex melino, hoc eſt ex oleo cydoniorum, ſicut etiam conducunt medicamenta ex roſaceo, hypocyſtide, balauſtis, & palmarum carne confecta, vt pote quæ ventriculo, tum refrigerando, tum firmãdo idonea ſunt. ſi quidem, dum ita vritur ventriculus, fit diſſipatio ſubſtãtiæ callidi innati: vt refrigeratio reſpiciat immodicam caliditatem, ad ſtrictio autem calidi innati ſubſtãtię diſſipationem, Auic. etiã exhibet trociſcos de cãphora, ſine rhabar- *Ratione effectus.* baro. Quantum denique ad medicamẽta ratione effectus, cũ effectus pertineat ad dolorẽ, & fluxũ alui. quod attinet ad dolorem, dum nimirũ vehemẽtior *Doloris curatio.* morſus urget, Gal. probabat clyſterium paratum ex ſabino oleo, in quo liquatum ſit aliquid ſepi, uel anſerini, uel gallinacei, uel caprini, uel in horum penuria parũ ceræ, & præſertim elotæ, ut uerbi gratia, elotæ cum decocto maluarum. Quantum denique ad alui fluxum, huius cauſa Gal. uentri applicabat *Alui fluxus curatio.* Oleum melinum. Notandum autem, hoc, & alia id genus adſtringentia vſurpãda, dum alui fluor eſt immoderatus, & uacuata cruditate perſeuerat, & propterea dicit Auicenna, ſi aluus fluat, cõſidera, an id quod uacuatur ſit id, quod eſt corruptũ, & ſi fuerit illud, non retineatur, donec totum uacuatur uſque ad poſtremum eius. Hæc ergo medicamenta fuere a Galeno propoſita, & ſane uaria, pro diſcrimine *Obiectio. Alexãdri contraria Gal.* indicantium, quod ſi noſcere uoluiſſet Trallianus, non ita impudenter Galenũ redarguiſſet. Vnde propter iuuenes ſciendum, dixiſſe Alex. ſi contraria contrarijs curantur, & in corruptione nidoroſa materia eſt calida, cauſæ etiam, ſiue bilis, ſiue uentriculi intemperies, ad calorem uergunt, qua ratione Galenus calidis, & intus, & extra, eſt vſus. Nam ex- *Solutio.* hibuit diatriompipereon, & applicuit oleũ nardinũ. Sed ex ſuperius propoſitis facile eſt fueri Galenum, ſi quidem his calidis vtitur cauſa flatuum, qui quandoque vigent in hac cruditate, ut cum flatus indicet uacuans, quod eſt diſcutiens, & proinde calidũ, ſeruetur contrarietas, ut repleni flatui opponatur uacuatio. Neque Galenus deſpicit, vel cruditatem, uel cauſas, ſiquidem materiam crudam vacuat, & ratione caliditatis ventriculi utitur refrigerantibus. Hęc de medicamentis. quibus cum compar probe- *Victus ratio.* tur uiuendi ratio, propterea a Galeno uaria probantur, ut etiam uaria fuere medicamenta; Vnde cum *Cibus.* proponat cibum, liceat potum, & balneum. Quo ad cibũ Galenus in ephemera omni ex cruditate, cibos probabat boni ſucci. at ſi non erat alui fluor, adſtringentes dimittebat. dum autem aluus fluebat, dabat polentam, per quem cibum intelligit, ut declarauit primo de aliment. undecimo, eum, qui fit ex viridi, ſiue recenti hordeo frixo, deinde in farinam redacto, dabat etiam panem, quem Græce oxylipe uocant, qui vtique minimum habet aceti, ad differentiam illius panis, qui ad uincẽdum diutinam diarrheam, & dyſenteriam ſuperandam, copioſiori aceto *Acetum* preparari debet. ex quo obiter colligendum ad aluũ fluetem compeſcendam probari acetum. Neque obſtat, & ſi inteſtinis ſit noxium. nam in medicamentis acetum improbatur, in cibis autem admittitur, quoniam ope cibi aceti vis, inteſtinis infenſa corrigitur, & ope aceti, panis nim alui fluxibus aduerſariam aſſequitur, quod ſit uerum, dicit Galenus primo, aliment. acetum aluum modice ſiſtere, qua autem rat one hoc præſtet, non eſt ita facile aſſequi, præſertim, quia ex Galeno decimo methodi nono, inter ea, quę poteſtate refrigerant, nihil reperitur, quod ſit tenuius aceto, quod admiſtam aliquam habet caliditatem, & corpora, quæ tangit, ſiccat: Vnde cum ad alui fluorem compeſcendum probentur adſtringentia, vt ſunt craſſarum partium, cuiuſmodi verbi gratia, eſt ſuccus cotoneorum, acetum tenuiſſimæ ſubſtantiæ inter refrigerãtia, eſt particeps alicuius caliditatis, qua ratione aluum ſiſtere valebit. Dicerem ego acetum aluum ſiſtere, quoniam id cui admiſcetur celerrime perducitur in uenas, ut ſicut diuretica aluum cohibent, ut ui horum materia petens uias lotij, ductus alui deſerat, a ſimili hoc efficiat acetum; dum celerrime materias diſtribuit in venas: At quia hic modus ſiſtendi alui ſatis imbecillis eſt, vt merito dicat acetũ modice aluum ſiſtere, propterea octauo methodi quinto, in Ephemera ex cruditate cum alui fluore vehemẽtiori, qui proinde mitioribus non cedebat, non contentus pane confecto cum aceto, aſcendebat ad ea, quæ ualentius aluum cohibent, ſunt autem craſſarum partium, & idcirco iubebat, ut polenta inſpergeretur cum ſucco, uel mali punici, uel pirorum, uel malorum, & potiſſimum cotoneorum, vel ſi loco ſucci, magis placeat ægro horum fructuum decoctum, hoc polenta poterit inſpergi. Dum autem uenter fluere deſinit, exhiberi poterit, tum alica integra, cum exiguo aceto, tum alicæ forbitio, ſine aceto, tum teſticulus Gallinaceus, tum piſcis ſaxatilis ex albo iure, tum aliquis fructus adſtringens, uel ſolus, uel cum pane, quamuis hi fructus magis probentur, dum aluus adhuc fluit. circa quæ dicta notandum in Galeno, poſteaquã fluxus immoderatus ceſſauit, dum probat alicam, cum poſſit exhiberi, vel integra, uel ſolum ſecundum cremorem, ſi integra miſcetur acetũ, ſi ſolus tribuatur cremor, exhibetur ſine aceto. Etiã (vt puto) hęc fuit cauſa, nam cognouit, poſt fluxum euenire poſſe, vt virtus eſſet vel magis, vel minus ĩbecillia. Vnde ſi imbecillior erat reddita virtus, vt opus eſſet cibo ma-

gis

Digitized by Google

gis nutriente, tribuebat alicam integram, ſi aũt opus non erat cibo ita nutriente, dabat alicæ cremorem. Cęterum quamuis fluxus non perſeueraret, quia iã ſuperfluus erat pręgreſſus, et periculum imminebat ne rurſus inualeſceret, imminebat aũt pręſertim ex cibo, qui non facile permearet, cum alica integra ægrius penetret cremore; ob id cum integra miſcebat acetum, non aũt cum cremore. Cęterum Gal. nulla ex parte negligẽs, noſcens uires eſſe imbecillas propter fluxum, ut opus ſit cibo, a quo ſępius in hoc malo homines abhorrent, propterea ad excitandũ appetitum, duo cochlearia dabat, uel ſucci cidonioru͂, hoc eſt ſucci cidoniorum ſimplicis, uel etiam ſi ſucci copia non erat, tribuebat medicamentum ex carne cõpoſitum, hoc eſt diacydonium, utpote ad vnc. 1. Tempus autem cibi ſit in declinatione, & poſt balneum (vt ait Auic.) *Potus.* Quo ad potum. Gal. ne uerbum quidem facit (ut puto) ſupponens, ut notum, in hac febre nõ eſſe opus uino, cũ materia corrupta ſit calida, & producatur a cauſa calida, & ſit febris, quę poteſt habere plures periodos, & proinde minatur putridam. Vnde Auic. ẽt vini mentionem non facit, ſed inquit, quod prius datur in potu eſt aqua hordei; & ſi ęger deſiderat, dat etiam in potu aquas fructuum.

Balneum. Quantum deniq; attinet ad balneum, Gal. hominẽ lauabat, dum febris planè deſierat: Admonet aũt, ſi forte homo propter alui inanitionem, virtutẽ defeſſam ſentiat, ſatius eſſe omiſſa lauatione, hominẽ cibare, ſi aũt virtus nõ ſit imbecillis (ut iubet Auic.) expecta declinationem paroxiſmi, & fac ingredi balneũ, & ciba ipſum. Hęc de ephemera ex cruditate.

CAPVT XVI.

De ephemera ex bubone.

Nomen. EPHEMERA ex bubone vocatur, propterea, quod ui bubonis oboritur, per bubonem autẽ intelligere oportet tumorem calidum pertinentem ad partes externas, & potiſſimum glanduloſas, inter quas cum inguina Græci vocent bubonas, & ephemerę potiſſimum oriantur ex calidis tumoribus inguinum, hoc eſt bubonũ, *Generatio.* propterea ephemera uocatur. Huius febris generatio proponitur a Gal. 1. de differentijs feb. 5. ex quò loco colligere licet, ſi fiat bubo, ſeu tumor quidã calidus a cauſa externa, & proinde per modum potius attractionis, quam tranſmiſſionis; ut ſanguis fluxus putredinẽ in parte quidem concipiat, ſed in loco bubonis permanet circumſcripta putrida fuligo, ut nequaquã ad cor perducatur, ſed ſolum alteratio ad calidum, ſeu calfactio per continuum fiat, ut uſque ad cor calor perueniat, cuius ui cordis ſpiritus inflãmetur, & hinc calidum cordis inſitum, & ab hoc deinde toti corpori calor impartiatur, dubio procul ſi hæc oĩa occurrant, neceſſario ephemera ex bubone *Definitio* oborietur. Vt ꝓpterea hęc febris ſpecies, ſit ephemera producta caliditate bubonis. Vnde pro huius definitionis intelligentia, ſat eſt breuiter circa bubonẽ digredi, itaq; ſciendum, per bubonem opus eſſe intelligere tumorem pertinẽtẽ ad glandulas externas; proinde collocatas prope aures, ſub axillis, & potiſſimum in inguinibus; Hic aũt tumor oportet, ut ſit calidus, & proinde (ut ait Gal. 1. de diff. feb. 3.) vel phlegmonoſus, uel eriſipelateus, uel utriuſq; naturæ particeps, vt originem ducit a materia, uel ſanguinea vel biliosa, vel ex mixta. Cæterum cum hæc materia calida quæcunque ſit, glandulas adire ualeat, uel tranſmiſſa, uel attracta: ſiquidem differentia eſt inter tumorem, dum fit per modum, uel trãſmiſſionis, vel attractionis. nam ſi fiat per modum tranſmiſſionis, fluxio pendet ab interna cauſa, ab interno viſcere, uel a copia oppreſſo, uel a mala qualitate irritato, vt ad expellẽdum impellatur, & impreſſio fiat in partes imbecillas; ut cum cauſa ſit interna, & proinde perſeuerans gignatur tumor, ita etiam perdurãs, vt cordi ẽt putrida fuligo offeratur, & fiat potius putrida febris. At ſi fluxio fiat per modum attractionis, malum occaſionem habere uidetur ab externa cauſa, uel calorifica, uel doloris effectrice; ut ſi uerbi gratia quis vlcus patiatur in crure, uel femore, nec quieti ſe tradat, ſed contra ſeſe exerceat, vi motus, & pręcipue non circa dolorem adminiſtrati, dabitur occaſio materiæ, ut per modum attractionis fluat a ſupernis partibus ad infernas, fluenſq; materia ſuſcipiatur in inguinum glandulis, ad ſuſcipiendum admodum idoneis. Hæc ueritas comprobatur Galeni authoritate primum quidem, dum octauo meth. 6. ait. Ephemeram fieri ex bubone, cuius occaſio fuit vlcus: Ad hæc, dum Hippoc. quarta apho. 55. ait, ex bubonib. omnes febres malas pręter diarias, Gal. in commento, ait, ephemeras prouenire ex ijs bubonibus, quando ex cauſis manifeſtis conſiſtunt ad differentiam bubonum, qui ſine cauſa manifeſta fiunt. Nam veriſimile eſt, (ait Galen.) fieri ex viſcerum inflammationibus, hoc eſt ex uiſceribus, uel aggrauatis, uel irritatis a materia calida. Vnde, & Auic. ait, ephemeram fieri ab apoſtemate extrinſeco, hoc eſt, & extrinſeco, ad differentiam interni apoſtematis, & extrinſeco, ad differentiam bubonis, & proinde externi apoſtematis, ut ſit a cauſa interna. Cæterum hoc loco admoneãtur iuuenes, ne eorum mentes Auicen. verbis turbentur. Nam in cap. pręſenti hoc eſt 16. vbi loquitur de ephemera ex apoſtemate, ait, apoſtemata tempore febris, uel præcedere, uel ſequi, & ſi apoſtemata pręcedant febres oriri ephemeras ſæpe numero. Si autem apoſtemata ſequantur febres, has febres eſſe putridas. Et ratio eſt, quia febris ephemera nõ eſt eius uehementiæ, ut poſſit eſſe in cauſa apoſtematis: ſecus autem ſtatuẽdum de putridis. Nam vi putridarum viſcera ita affici poſſunt, ut uel ipſis fiat inflammatio, per modum receptionis, vel extra uiſcera, per modum trãſmiſſionis. Deinde ait Auicen. Quandoq; e contrario accidere vt Hippoc. nominant has febres malignas, quarum aliquæ ſunt ephemeræ, aliquæ non ephemeræ. Ex quibus colligendum; quod quamuis e contrario accidat, hoc eſt, vt apoſtemata non ſequãtur, ſed potius pręcedant; fieri tamen febres malignas, quarum aliquæ ſunt ephemerę, aliquę non ſunt ephemerę. Hęc dicta (vt puto) ita intelligenda, quandoque fieri febres malignas, hoc eſt uehemẽtes ratione facultatis regentis, ac proinde pene lethales, ut ſequuntur apoſtemata ſumma vehementia affecta cuiuſmodi ſunt bubones peſtilentes, quęcunque ſint illæ febres, hoc eſt, ſiue ephemeræ, ſiue non ephemeræ, hoc eſt, ſiue putridæ, ſiue hecticę, ut ex hoc loco etiam ſit colligendum, quamuis ephemera, ut ephemera, ſit morbus debilis ratione facultatis regentis, & proinde mitis, nequaquam malignus; nihilominus ex accidente, hoc eſt, ut procreatur ui peſtilentis bubonis, maligna euadit. Quomodo autem detur ephemera peſtilens, in doctrina de febre peſtilenti docebimus. Hęc de diffinitione. Quo ad differentias, cum ſumi debeãt ex bubone, in bubone differentiæ locum habent ratione loci, & materię; ratione loci, ut pertinet ad glandulas, vel poſt aures, uel axillarum, uel inguinum; ratione materiæ, ut ſuccus calidus, uel bilioſus, uel ſanguineus, uel mixtus. Quo ad ſigna: Hanc ephemeram diſtinctam dignoſcimus ex præcedente bubone, quem comitata eſt febris. Differentię etiam facilè noſcuntur. Nam oculis conſpicimus, qui ſit bubonis locus, utrum bubonis opi-

Monitio. *Ephemera peſtilens.* *Differentiæ.* *Signa.*

Digitized by Google

ſex ſit ſuccus, vel ſanguineus, vel bilioſus, vel etiam mixtus cognoſcere licet ex ſignis proprijs huius, & illius ſucci; de quibus in præſentia nihil dicendum; verbi gratia, a calore non admodũ acri, & colore rubeo ſuccus ſanguineus indicabitur, ex acriori calore, & colore citrino bilioſus. *Indicationes.* Quo ad indicationes, capiendæ ſunt potius a bubone, & a bubonis cauſa, quam a febre: & propterea dicit Gal. 8. method. 6. Qui ex bubone febricitant, Medicos nõ conſulunt; vt ſat ſit proſpicere, tum vlceri, quod bubonis cauſa fuit: tùm poſtea buboni: Quæ autem eliciendę ſint indicationes ratione, tùm bubonis, tum cauſarum, petere oportet ex propria doctrina; ut verbi gratia, ratione cauſę, ſi ſit vlcus, ex traditis in doctrina de vlceribus, ſi dolor, ex traditis in doctrina de dolore. Ratione aũt bubonis, ex traditis in doctrina de tumoribus calidis, ſecus in qualibet doctina hæc eſsẽt miſcenda. Quo ad Prognoſticum, cum dicit Hipp. 4. aphor. 55. ex bubonibus febres omnes malas, exceptis ephemeris, ſtatuendum eſt hanc ephemeræ ſpeciem expugnari poſſe, ſiquidem ſola adeſt uehementia ratione dignitatis, & virtus eſt robuſta, *Materiæ.* Quo ad præſidiorũ materias, cum in hac febre potiſſimũ reſpicere oporteat ad materiam in toto exiſtentem, vt bubones fouere poteſt, & impedire, quo minus bubones curentur; nec non ad materiam a qua actu bubo efficitur. *Vena ſectio.* propterea Auicen. quantum ad materiam chirurgicam, proponit venæ ſectionem. Nã huius beneficio minuitur ſanguis, ut bubo, ſi phlegmonoſus eſt, nequaquam incrementum ſuſcipiat. *Medicamenta.* Quo ad materias medicinales, has inſinuauit ratione materiæ, & totius, & exiſtentis in bubone: Nam quantum attinet ad materiam in toto exiſtentem, cum morbifica ſit, peccat, uel copia, uel motu, ſi copia, huius cauſa proponit fluxum uentris, inferẽs eſſe pharmaco purgandum. Notandum hanc copiam eſſe copiam non ſanguinis, ſed bilis, quæ ut peccat qualitate, alteranda, ut copia uacuanda, ut ſicut copioſo ſanguini occurrimus venæ ſectione, ita copioſæ bili rhabarbaro. Si autem materia motu peccet, ſiue ſit ſanguis, ſiue bilis, huius cauſa ad coercendum hunc motum Auicen. vt neceſſaria probat extinguentia, & infrigidantia, humectantia, & emplaſtra infrigidata cum niue, ſiquidem hæc ſunt in cauſa, ut ſuccus, uel ſanguineus, vel bilioſus, per modum attractionis currens ad bubonis locum, ab hoc curſu reuocetur: cuiuſmodi verbi gratia eſſe poſſunt, oleum violaceum, roſaceum, cum ſucco indiuiæ, & lactucę. At animaduerſione dignum eſt, ut hæ, & ſimiles materiæ rectè adminiſtrentur, & pręcipue *Vbi agendum.* quo ad, ubi agendum, ſpectat, ut nequaquam applicẽtur buboni, ſed ſupra bubonem, quod docuit Auicen. dum ait, admouenda eſſe ſupra membrum, ita, ut non noceat apoſtemati, neq; faciat ipſum crudum, ſed infrigideur uia inter apoſtema, & cor, infrigidatione penetrante in profundum, ut huius ope non modo inhibeatur curſus materiæ ad bubonem verum etiam caloris aſcẽſus a bubone ad cor. Quò autem ad materias medicinales, ratione materiæ bubonis, has inſinuat dum ait. Et curetur apoſtema cũ eò, quod oportet in capitulo ſuo. Quantum denique ad materiam diæteticam, ait Auic. & ſubtiliter regimen, & non bibat uinum omnino, & non cibetur niſi poſt declinationem completam: cuius ſane uictus ratio non aliunde petitur, quam ex natura ſucci bubonis, ut cauſa copiæ ſubtilietur regimen, cauſa caliditatis, & motus, prorſus abſtineat a uino, quoniam, & calefacit, & materias iam currentes ad bubonem deuehere poteſt, & tandem cum materiæ morbificæ uiolentia uigeat ante declinationem, propterea iuber, ægrum non eſſe cibandum, niſi poſt declinationem, & completam præſertim, quia in hac febres uires permittunt, cum huius ephemeræ cauſa ſit potius repletio, quam inanitio. Hęc de ephemera ex bubone.

CAPVT XVII.

De ephemera ex ſolis ardore.

CVM poſtremo loco ephemerarum ſpecies prodirẽt ab his, quæ deformis occurrunt, cuiuſmodi *Nomen.* eſſe poteſt Ephemera ex ſolis ardore, ob id de hac vltimo dicendum eſſe ſtatuimus. Itaq; quo ad nomen attinet. Patet nomen accipere ab efficiente cauſa, hoc eſt ab ardore ſolis. *Generatio.* Huius generatio, ut colligere licet ex Auic. celebratur, quando cordis ſpiritus accendantur, & admittunt caliditatem, impreſſam ab ardore Solis: Solis aũt ardor vim ſuã imprimit, primum modo in capite, modo in pectore: at plurimum imprimit in capite raro aũt in pectore, dum nimirũ caput cuſtoditur a calore, tunc enim vis ſolis agit in pectus, inſpiratio fit aeris adeo calidi, ut & incaleſcat thorax, & hinc ẽt accẽdantur cordis ſpiritus, ut hæc ephemeræ ſpecies ſit ephemera *Definitio* producta ab ardore Solis: & ex dictis vſq; adeo patet hęc definitio, ut explicatione non egeat. *Differentiæ.* Quo ad differentias, illæ hauriri poſſunt, ut ſol ſuum feruorẽ primũ imprimit, vel in caput, uel in pectus. *Signa.* Quo ad ſigna febris, hæc citra interrogationẽ de cauſa externa, cognoſci poterit, ſi patiens feruorẽ percipiat, uel ſecundum caput, uel anhelitum, ſi eo tempore Solis ardor uigeat, utpote diebus canicularibus. Quod ſi æger dicat, febrem percepiſſe poſt morã in Sole, nihil deſiderari poterit. Vtrum aũt Solis caliditas prima fuerit impreſſa, uel capiti, uel pectori, cognoſcemus ex querelis, uel de capite, uel de pectore, uel de anhelitu. Quo ad indicationes dirigendę potiſſimũ ſunt, tum ad ſpiritus accẽſos, tum ad partem, cui primum calor eſt impreſſus. Vnde quo ad ſpiritus, cum ſint accenſi a cauſa ſatis valida, opus habet non leui refrigeratione, & propterea dicit Gal. 8. meth. 3. Qui ex vſtione febricitant, ijs intendendam eſſe curationem, quę fit cum refrigerãtibus. *Indicationes.* Quò ad partes uim ſolis primum ſuſcipientes, cum ſint modo caput, modo pectus, propterea oritur indicatio refrigerandi modo caput, modo pectus, ut optime iubet Auicen. *Prognoſticum.* Quo ad prognoſticũ, facile eſt colligere ſcopos poſſe abſolui. Nam res præter naturam imbecillæ, pręter aliquam uehementiam ratione dignitatis, uis autem robuſta. *Materiæ.* Quo ad materias. A Gal. & Auic. nulla ſit mentio de venæ ſectione, propterea quod nõ eſt opus venę ſectione, nec ratione febris, nec ratione cauſæ. At ſi contingat, ante febrem corpus eſſe repletum ſanguine, ne ui huius caput, uel pectus alioqui calfacta a Solis ardore, inflammatione corripiãtur, *Vena ſectio.* venæ ſectio minimè improbatur. *Medicamenta.* Quò ad materias medicinales, ſuppoſita corporis puritate, probãtur refrigerãtia, & cauſa caliditatis ſpirituũ accenſorũ in corde, & caliditatis impreſſæ, uel in capite, uel in pectore. *Potus frigida.* Vnde merito ſpirituum accenſorum, probatur frigidę potus, & ratio patet ex traditis in cura generali ephemerarum. Gratia autem partiũ probantur refrigerantia applicanda, modo capiti, modo pectori, vt a Sole impreſſio facta eſt, uel in capite, uel in pectore. Cæterum ut cum plurimum caput afficiatur, propterea Gal. refrigerantia proponit ad capitis caliditatem uincendam: Et non modo proponit materias, verumetiam earum uſum: Siquidem ait, reſpiciens ad materias, refrigerandũ eſſe cũ roſaceo, & omphacino, quę ẽt (addit) vtiliora erunt, quæ nihil in ſe ſalis oĩno habeant. Reſpiciens aũt ad modũ, hunc proponit ratione, & ſecũdę materię, &

primæ

Digitized by Google

primæ materiæ, ratione ſecundæ materię, dum ait, efficiens hæc magis frigida, ſi uas hæc continens in puteo ſuſpendatur, ut aquam tangat, & ſi defluxus frigidæ aquę uaſi ſe illidat, medicamentum adbuc magis refrigerabitur, & ſi largius refrigerata cupis vas niue circumdabis: ecce hęc omnia diriguntur ad olea, ut magis, uel minus frigida actu redduntur, ut noſcentes ex methodo curatiua ratione materiæ ſecundæ olea reddi ab uno magis, ab alio minus frigida, deinde in virtute methodi uerſantes in prima materia, dum ex difficili paſſione affectus calidi, colligimus eſſe utendum materia refrigerante impenſe actu frigida, ſciamus accipere in uirtute methodi ſpectantis ad ſecundam materiam, olea detēta in uaſe, niue circumdato; ſed præterea Gal. ibidem reſpiciēs ad modum cauſa primę materiæ, ait, opus eſſe infundere ſincipiti ſublata in altum manu per mediocrē lanæ modum; hęcq; facit ab initio uſque ad inclinationem. His ſanè uerbis proponit oleorum refrigerantium modum, tempus, & ubi, ratione corporis febricitantis, & proinde ratione primæ materiæ. De claro: modum proponit dum probat infuſionē ſublata in altum manu, ut probet olei adminiſtrationē, ſecundum modum ſtyllicidij, nam ita magis penetrat, & proinde magis refrigerat. Neq; obſtat, quãuis ex motu fiat calor, nã motus eſt mediocris, quia per lanam, & modum mediocrem ratione penetrationis. Proponit autem quando agendum, dum ſtatuit, a principio uſque ad declinationem applicanda eſſe refrigerantia. Nam adeſt pręſentia indicantis; In declinatione autem intermittit, nam ſufficit eo tempore uti balneo, & quoniam dum vi ſolis incaleſcit caput, ut oboriatur febris caliditas, ēt poſt balneum poteſt perſeuerare; ideo iubet Gal. ēt poſt balneum caput inungendum, proponit etiam, ubi agendum, dum ait, ſincipiti eſſe infundenda refrigerantia. Nã uis refrigerans promptius penetrat. Vnde cum, vbi agēdum indicetur a ſubſiſtentia caliditatis impreſſæ a Sole, propterea Auic. ſi contingat, ut primum pectus fuerit affectum, refrigerantia pectori applicanda aſſerit. Hæc de materia medicinali. Quoad diætã

Victus. cum Gal. & Auic. probatur uictus refrigerãs, & humectans, vinum etiam aquoſum in aſſuetis, potiſſi-

Balneum in catarro. mum autem ab utroq; probatur balneum, etiamſi grauedo, & diſtillatio non ſint concocta. Nam uis vſtionis magis poteſt ad indicanda humectãtia, quã grauedinis, & deſtillationis materia ad prohibendũ: Vt balneum uſq; adeo proſit, ut parcior eſſe debeat frictio, vberior autem lauatio, & minime oleum largum. Nam ui vſtionis ſolis fit ſtipatio, oleum autem ſtipat: Vnde lauacri noſcens utilitatem Auic. ait, nõ permittas aerem balnei calfacere, ſed balneum cum aqua tepida. Nec timeas effundere calidum ſupra caput. Nam humectat, & reſoluit febrem, præſertim quia dũ egreditur balneo, licet caput inungere oleo roſaceo, & de nenuſare. Hæc de ephemeris.

CAPVT XVIII.

De definitione, & cauſis febris putridæ, & ſimul de putredinis natura in genere.

De febr. putred. AVICENNAS de putridis loquitur in genere, & in ſpetie, in genere primum agit de indicationibus, ſecũdo de ſignis, tertio de indicatis, & materiebus. Hoc autem primum caput in quatuor partes diuidi poteſt, primum enim agit de cauſis putredinis, ſecundo de loco, in quo viget cauſa putredinis, ibi: & quãdoque putredo communis, toti, &c. tertio de numero humorum putreſcentium; ibi] & humor recipiens putredinem, &c. poſtremo de differentijs putridarũ febrium, ut capiuntur a materia, & loco. ibi [& putredo choleræ facit tertianam, &c.]

Q̃ generatur putrida c. 5. lib. 1. de diff. feb. Modus, quo generatur febris putrida hic eſt. A ſucco putreſcente uapor putridus eleuatus cor petit, & humores cordis accendit, ponitq; in calefacto eſſe, vnde deinceps calidum cordis innatum redditur igneum, & hinc calor extraneus præter naturam impertitur toti corpori, & tunc eſt febris.

Putrida feb. quid. Putrida igitur febris, eſt febris producta ab humore cordis, primũm calefacto citra putrefactionem. dicitur ab humore cordis, &c. propter differētiã ephemerę, & hecticę. Dicitur citra putrefactionē, ad differentiam putridæ peſtilentis: putreſcunt. n. humores extra cor, non in corde, niſi in febre peſtilenti.

Quoniã febris putrido cauſa, eſt humor putridus, & corruptus; de [putredine] erit dicendũ: & primũ

De generatione humorũ. de [generatione humorum,] quæ putredini opponitur. Sic enim contraria ſeſe mutuo explicant. Oportet igitur cognoſcere, quænam ſit materia, e qua hu- 1.
mor generatur: ſecundo, quodnam ſit agens: tertio, 2.
quodnã ſit opus. Materia humorum e qua, eſt cibus, vt in chylum mutatur. c. 4. li. 8. de placit. Agens eſt hepar, ad quod totũ hęc actio perfecta pertinet, ratione proprię compoſitionis ipſius: actio autē eadem, quatenus nõ cõſideratur, ut perfecta, ſed ut incipiēs; tunc concurrit hepar per propriam carnē, & proinde per temperiem proprię carnis, non per cõpoſitionem, & per calidum inſitum, quod habet permiſtũ
ſpiritũ naturalē. Tertio, humor eſt opus, particeps 3.
ſanguinis, & utriuſque bilis: lib. 1. de natura humana. Notandum aũt Galenum hoc loco excipere pituitam: licet enim hæc in maſſa humorum etiam cõtineatur, c. 4. li. 8. de plac. & tex. 23. lib. j. de natura humana; tñ pituitæ efficiens non eſt hepar, ſed uentriculus. Hinc c. 8. lib. 2. de facul. natural. dum proponit hepar, quatenus calore ſuo producit humores, non meminit pituitę. Et tribus his ſuccis, ſanguineus eſt ſolum alimentalis: reliqui & alimentales, & excrementitij. Qm̃ enim ex quatuor humoribus conſtamus, & generamur; ex his etiam nutrimur, c. 8. li. 1. de elemētis. c. 2. & 4. l. 2. de elem. Etſi autem omnes ſucci ſint alimentales: ſuccus tamen ſanguineus primum locum obtinet, c. 4. lib. 2. de elementis, quia calidum innatum, cum ſpiritibus, ex ſolo ſanguine regeneratur: vnde hic tam naturæ ex familiaris, ut in ὑπερκαθαρσει, ad extremum retineatur: tex. 30. li. 1. de natura humana.

Generatio miſti. Iam ēt miſti generationē, quæ putredini opponitur, tradere oportet. Ariſt. lib. 4. Meteor. ait, miſtum generari, quotieſcunq; elemēta miſcentur. Sed q̃uo miſcentur? Calidum habet rationem agentis, humidum habet rationem paſſi: vtrumq; tñ eget adiuuãte; calidum nimirum eget frigido, vt temperetur, ne abſumat, & diſſipet humidũ, frigidum igitur ad miſti generationem ſecundarie concurrit. Humidum præterea eget ſicco, quo firmetur, & ſtabiliatur, ut actionem calidi retineat. Miſti ergo generatio fit a calido, per frigidum temperato, quod calidum agit in humidum, ſicci beneficio ſtabile redditum.

Corruptio corporis miſti. Putredo & corruptio miſti, cõtraria eſt generationi: & fit dum miſti elementa diſſoluuntur: unde elemēta in generatione, & corruptione cõtrario ſe modo habent. Calidum enim, nec terminat humidum, nec terminũ gradumq; ſuum ſeruat; frigidũ non tēperat calidum, ſed exſtingui, humidum a ſicco non ſeruatur, ſed ſeparatur, & egreditur, ut corpus putridũ foris humidũ appareat, tandemq; remaneat portio ſicca; omnis. n. putredo tēdit, ac degenerat in terram, uel in fimum, vel in ſitum, idq; pro diuerſitate miſti putreſcentis, vt in cadauere humano, cũ putre-

Digitized by Google

ſcunt primum ſucci,in circumferentia cadaueris apparet ſitus:cum putreſcunt partes carnoſæ,apparet fimus:tandem cum oſſa putreſcunt,fit cinis,et terra. Cum autem putredo fiat,quod calidum a frigido extinguatur, & humidum a ſicco ſeparetur,cauſa horum reddenda. Ait igitur Ariſtoteles,frigidum in miſto extinguere calidum,quoniam calidum miſti imminuitur, frigidum autem ſuum retinet gradū, nec minuitur. Calidum autem miſti imminuitur ab ambiente calidiore:ut quemadmodum magna flamma exiguam ad ſe allicit, ita ambiens calidus, miſti caliditatem ad ſe trahit, unde miſti calidum minuitur. Deinde uero,ut calidum miſti,attrahitur ab ambiente calidiore; ita ſimul educitur humidum; unde humidi, & ſicci fit ſeparatio. Quoniam igitur calidum minuitur a frigido,& educitur etiam ab aliena caliditate,ſcilicet ambientis: recte dixit Ariſtoteles, calidum, & frigidum eſſe cauſas effectrices putredinis; & putredinem eſſe communem paſſionē, frigiditatis propriç,quæ extingui calorem proprium,& caloris ambientis. Dum autem ait Philoſophus putredinem eſſe interitum proprij caloris,in quouis humore,ab externo calore factum: reſpicit ad omnem putredinem,tam ſecūdum totum,quam ſecundū partem;tam naturalem,quam prçter naturam. Quamuis illa definitio non ſit integra: proponit enim tantum modum,quo miſtum, antequā putreſcit,a proprio ſtatu recedit. Putredinis aūt finitio hæc eſſe poteſt:quod ſit corruptio miſti ſecundum totā ſubſtantiam,procedens a frigiditate propria, una cū calore ambientis. Dicitur [corruptio,] ideſt, motus ad non eſſe,in miſto iam putrefacto. Gal. autem, c.8.lib.11. meth.ait eſſe mutationem ad corruptelam; reſpiciēs uidelicet ad miſtum ſemiputridum. Additur, [corruptio miſti:] ad diſcrimen corruptionis elementi,quæ non eſt putredo, ſed tantum corruptio, ſolum enim miſtum eſt obnoxium putredini:& elemētum ſi putreſcit,tātum in ratione miſti putreſcit, quatenus admittit ſubſtantiam uaporoſam,e quatuor elementis conſtantem. Additur, [ſecundum totam ſubſtantiā, vt putredo diſtinguatur a corruptione animati:cum enim animal moritur,eſt corruptio miſti,ſed non ſecundum totam ſubſtantiam; manet enim cadauer, quod deinde putreſcit. Corruptio ergo miſti, quatenus hoc eſt animatum, fit, quando diſſoluitur ſubſtātia calidi primogeniti, quod vinculum eſt animæ cū corpore. Per totam autē ſubſtantiam,intelligi oportet partes corporis putreſcentis: ſi enim in Socrate putreſcit una libra ſāguinis;nō totus putreſcit Socrates,ſed tota libra ſanguinis. Similiter dum aqua putreſcit; nō tota putreſcit,ſed tota ſubſtantia illius portionis impuræ. Hoc modo uinum, cum in acetum mutatur,nō totum putreſcit, ſed pars humidior, ſeu ichoroſa:vnde in locis nonnullis vinum decoqui ſolet,ut abſumatur humor, qui cauſa eſſe poſſit corruptionis,& putredinis. Cum autem finis putredinis ſit terra,fimus,uel ſitus:in aceto ſitus reperitur. Proinde acetum licet frigidum ſit, obtinet tamen etiam quandam caliditatem c.19.lib.1. ſimpl.Frigidum eſt, quia propria uini caliditas eſt imminuta; ut acetum dicatur vinum mortuum,c.17.lib.1. Calidum uero ſtatuitur, quoniam portio ichoroſa putreſcit; cuius finis eſt ſitus,qui cum aceto miſcetur, & cum hic ſit calidus, fit ut acetum alicuius caloris ſit particeps. Acetum ergo propria natura eſt frigidum: e putredine tamen alienam caliditatem eſt adeptum. c.2.li.4. ſimpl. Cæterum quoniam putredo eſt corruptio proprij caloris,in unoquoq; humido:ita ut fiat iactura caliditatis,& humiditatis miſti, totaq; corrumpatur ſubſtantia;breuiter iam de calido, & humido dicendum.Calidum eſt quod patitur in putredine, & illud calidum eſt in miſto,quatenus eſt miſtum, non enim eſt calidum, quod ingenitum vocatur, & per mortem diſſoluitur; cum hoc pertineat ad miſtum, non quatenus miſtum, ſed quatenus animatum eſt. Calor ergo ab Ariſtotele proprius dicitur, qui eſt in miſto;ad differentiam eius qui eſt extra miſtum. Humidū,in quo calor corrumpitur,eſt cuiuslibet miſti; ſiue hoc reperiatur in elemento, ſiue in alio miſto, eoq; aut animato,aut inanimato. Elementa putreſcunt, quatenus redduntur impura a miſto uaporoſo,quod putreſcere poteſt;excipitur ignis,c.4.l.5. de gen.animal.Metalla etiam putreſcere poſſunt, quia ſunt miſta;ſed difficulter,propter dēſitatem. Hæc de ſubiecto. Quoad cauſam efficiētem, dictum eſt, [putredinem produci a frigiditate propria,vna cū calore ambientis.] Et hoc dicitur, ad differentiam cōbuſtionis,quę etiam eſt corruptio miſti ſecundum totā ſubſtantiam,ſed hic calor naturalis miſti, uincitur a calore igneo;in putredine autem a frigido, & a calore ambientis. Per ἀλλοτρίαν θερμότητα enim Ariſtoteles intelligit calorem ambientis,unde addit tempore frigido miſta minus putreſcere,calor enim ambiētis, tum eſt exiguus,putredo autem nō producitur, niſi ambientis calor ſit intenſior, alias enim interdū calorem euocare nequit. Hinc ignis nō putreſcit; quia nil reperitur extra ignem,quod ſit igne calidius. Miſtum ēt,quod mouetur, magis ſeruatur a putredine: propter motum enim miſti calor ambientis fit languidior. Hinc magna Ariſtoteles, ait, a putredine vindicari,quia calorem habent ualidiorem. Hinc etiam proble. 15.ſect.5.ait, quòd putreſcit,calidius inter initia euadere, aſcititio calore: quod & Gal. probat, c.6. l.2.de temper. Eadem quoque de cauſa in prohibita tranſpiratione fit putredo,quia calor fit intēſior. Hę ergo duę putredinis cauſæ ſunt primę,& neceſſarię, frigiditas propria, & calor alienus. Præter has uero etiam cauſæ quædam ſunt adiuuantes, ut ſi ſanguis in parte collectus,a natura nō regitur, nec diſſlatur, putreſcit,c.9.l.2. de feb. Sic etiam immobilitas auget putredinem, quia per quietem corporis putreſcētis calor putrefaciens efficacius agit, ſect.1.l.3.epid. Perpetua autem cauſa adiuuans putredinis, eſt calor aſcititius impreſſus in miſto putreſcente, unde pro ui cauſarum, miſtum, citius,uel tardius,magis, uel minus,putreſcit.

Cauſa efic. putre. — *Putredo quid. 1. Motus. corruptio: motus ad corruptionem. 2. Mobile. Putredine res corrumpitur ſecundū tota ſubſtantiam.* — *ἡ οἰκεία θερμότης.* — *ἐν ὑγρῷ.* — *3. Mouēs.* — *Adiuuantes cauſa putredinis.*

Putredinis differentiæ ſumuntur a mobili, & mouente. A mobili,putredo eſt, uel ſecundum totum, vel ſecundum partem. Secundum totum,dum totū cadauer putreſcit. Secūdum partem, cum uerbi gratia pomum,ſecundum dimidium putreſcit. A mouēte,mouens agit, uel e lege naturæ, ut dum cadauer putreſcit, & dicitur putredo naturalis,uel citra legē naturæ,& dicitur putredo præter naturam. Et hæc in genere de putredine dicta ſunto.

Differentię putredinis.

De cauſis febris putridarum.

Cum putredo humoris ſit corruptio humoris ſecundum totam ſubſtantiā,a frigiditate propria, una cū calore ambientis,cauſā putredinis humorū oportet ſumere,ab humore,& ab ambiente,ideſt,a mobili,& mouente. Mobile,ſeu paſſum,eſt humor putredini aptus,qui fit e cibis humidis. Humiditas hęc ciborum eſt naturalis,uel aſcititia. Naturalis,eſt alimētalis,uel excrementitia,hæc magis,illa minus putredini apta. Alimentalis humiditas eſt, qualis eſt in [lacte.] Excrementitia, eſt naturalis, uel pręter naturā. Naturalis eſt ſeroſa,uel humoroſa. Seroſa,cum maior cibi portio mutatur in excrementū ſeroſum, ut in [fructibus humidioribus,horarijs,fugacibus.] Humoroſa eſt in fructibus qui mutātur in ſuccum crudum,ut ſunt [cucumeres.] Humiditas excrementitia præter naturam, non eſt aquoſa, nec cruda, ſed parua, ut in cibo malo ſecundum ſubſtantiam, in [braſſica, ſcilicet, fungis, &c. Humiditas aſcititia

1. Cauſa putredinis ē cibis.

conſi-

Digitized by Google

conſideratur in cibo, vel ante aſſumptionẽ, vel dum aſſumitur. Ante aſſumptionem, eſt humiditas, q̃ prodit a malitia artificij: vt Auicennas vocat: Malitia aũt artificij multiplex eſt: perpenditur enim ratione cibi ſimplicis, uel cõpoſiti. Ratione ſimplicis; dum frumẽtum, hordeum, & alia, quæ ſua natura bonę ſunt humiditatis, non recte ſeruantur: ſed ob malum artificium vitiantur. Ratione cibi compoſiti; cũ coqui cibos male miſcent, ut ratione huius miſtionis generẽtur humores, qui facile putreſcunt. Humiditas aſciticia dum cibus aſſumitur, prodit ex importuna ciborum exhibitione: vt dum, uel cibus ingeritur, priore nondum concocto; quę malitia horæ ab Auicenna dicitur: vel δύσπεπτα cibi prius quã εὔπεπτα aſſumuntur, vt caro bouina ante lac, quæ malitia ordinis eſt Auicennę. Hæc de vitio ciborũ. De ſapore, & odore nihil dictum eſt: quia nõ ſunt cauſę, ſed ſigna cibi putreſcibilis. Quod de cibis dictum, de potu etiam intelligendũ; vt de vino corrupto, de aqua feculenta, &c.

Cauſa putredinis ab ambiẽte ſumpta.

Cauſæ putredinis humorũ, quæ ſumuntur a mouente, id eſt, ab aere ambiente, ſunt duplices: ambiens.n. redditur intenſior, propter cauſam internam, uel externam, ut eſt aer peſtilẽtiæ, lacunarum. Interna, eſt obſtructio: huius cauſa eſt humor peccans copia, vel qualitate, craſſitie nimirum, aut ſiccitate. Humorũ aũt cauſæ ſunt generantes, uel detinentes. Generantes ſunt internæ, uel externę. Internæ generant materiam, uel copioſam, vel craſſam, vel uiſcidam. Copioſam, hepar calidum, & humidum. Craſſam, & uiſcidam; ventriculus frigidior; maxime ſi hepatis iuncta ſit caliditas: ab hepate enim calidiore uſto citius attrahitur chylus. Externæ quoque, vel generãt materiam copioſam; ut aer temperatus, copioſus cibus, & potus, ſomnus, quies, uel craſſam, & viſcidam; ut aer frigidus, cib⁹ frigidus; ſimilis potio, ſomn⁹, quies, medicamenta frigida. Detinentes cauſę ſunt habitus denſus, temperamentum frigidum, cibi aſtringẽtes, vt cydoniũ, meſpila, &c. cibi conditi aſtringentibus, omphacio, &c. potus aſtringens, aluus aſtricta, ſomnus, quies, medicamenta aſtringẽtia, Hæ obſtructionis ſunt cauſæ. Cæterum obſtructio interdum ſola eſt, interdum cauſam habet adiuuãtem. Obſtructio ſola concurrit, dum prohibetur tranſpiratio, ſeu euẽtatio. Cauſa adiuuãs eſt, uel materia genita, quę agit, vel cibus crudus. Si materia agit, tunc hæc actio, ſeu hic motus pẽdet, uel e faciendis, ut dũ fit motus poſt nauſeabundam ſatietatem: vel e foris incidentibus, vt e balneo, ſolis ardore, uel ex aſſumendis, vt dũ aſſumuntur calida ſuper repletionem. Si cibus ſit crudus, et incoctus, pẽdet e dimiſſione cautelę: ut ſi quis ſolitus ſit ſcuto tegere ventriculum, & dimittat; tũc enim ventriculus non poteſt cibum cõcoquere. Hæ ſunt cauſę, quæ poſſunt humores putrefacere. Notãdum uero, humores putreſcere interdũ cum prohibita tranſpiratione, interdũ ſine prohibita tranſpiratione. At in febre putrida ſemp neceſſe eſt prohibitam eſſe tranſpirationem: alias enim humoris putreſcentis fuligines cor non peterent, ſed egrederẽtur.

In loco, in quo fit putredo.

Putredo, vel in omnibus uenis vel in certa parte.

Putredo fit, vel in toto, vel in parte. In toto; cum materia putreſcit in omnibus venis. In parte; dum humoris putreſcentis origo pertinet ad membrum determinatum: vnde illud membrum nominatur focus putredinis, c. vlt. lib. 2. de diff. feb. c. 4. & 20. lib. XI. meth. Cæterum membrum determinatum euadit fomes putredinis, quoniam præter naturam repletur. Repletur autem pręter naturam, quoniã, uel ſuſcipit, vel attrahit, cap. vlt. de diff. feb. lib. 2. Suſcipit propter debilitatem. Attrahit autem propter caliditatem, aut dolorem. Doloris autem cauſa præcipua, vel eſt ſenſus exquiſitus, uel cauſa dolorifica.

De numero humorum putreſcentium.

Humores 4. poſſunt putreſcere.

Deinceps Auicennas tradit putredinis differentias, deſumptas ab humore putreſcente. Cum autem humores quatuor poſſint putreſcere, bilis, pituita, melancholia, ſanguis; ob id quatuor ſunt differentiæ putredinis. Hoc loco notandum, in ſuccis eſſe portionem, & alimentalem, & excrementitiã. Alimentalem Gal. proponit c. vlt. l. de inæq. intemp. & tex. 18. l. 1. de natura humana. Excrementitia patet in bile, pituita, & melancholia. Sanguis autem ſi ſe habeat ſecundum naturam, tunc portionem ſolum alimentalem obtinet: ſin pręter naturam ſanguis ſit affectus, etiam excrementitiam obtinere poteſt, quæ eſt ichor, e quo febrem oriri putridam infra demonſtrabimus.

Ichorẽ eſſe quid diſtinctum a lotio.

De ichore autem quędã breuiter admonebimus. Eſſe authem ichorem teſtatur Gal. cap. 4. lib. 1. prorhet. ait enim, ſerum bilis atrę miſceri cum excremẽto ſeroſo: ubi ſerum bilis atrę, id eſt, ichorem, diſtinguit ab excrementis ſeroſis, id eſt, a lotio. Item cap. 9. lib. 1. de tuend. ſan. ait, ſanguinem optimũ, nec ceroſo, nec ab aquoſo liquore eſſe permiſtum: ubi ſerũ diſtinguitur ab aquoſo humore, id eſt, ab ichore. Et apho. 37. ſect. 2. l. 6. epid. ſanguinẽ ichoroſum proponit.

Ichor eſt præter naturam. *Ichoris cauſæ.*

Sciendum autem ichorem ſemper eſſe pręter naturam: vnde Galen. loco citato, monet, cum omnis ſanguis ichoroſus ſit malus, ab Hippocrate uocari quandoq; bonum, id eſt, minus, malum. Hinc tex. 4. l. 1. de nat. hum. ait, ichorem generari in morbis grauibus. Dicit autem Gal. cap. 2. lib. de tum. præt. naturam, ichorem eſſe tenuiorem ſanguine, & generari e ſanguine, a calore inflammatorio. Vnde & Philoſophus, c. 4. lib. 2. de par. an. dicit, ſaniem eſſe portionem dilutam, ſiue aquoſam ſanguinis: & addit, q̃d ſit pars, vel nondum concocta, uel corrupta: quibus ſignificat, ſaniem, ſeu ichorem, eſſe partem ſanguinis aquoſam, frigidam, non concoctam, quæ a calore coquente, uel uincitur, & in ſanguinem uertitur, vel non uincitur, & in ſerum, id eſt, in ichorem mutatur.

Ichoris vox improprie uſurpata.

Et ſic manifeſte ichor diſcernitur a lotio; quod non eſt materia corrupta, nec in ſanguinem poteſt mutari. Improprie autem Gal. ichoris voce utitur, c. 13. l. 3. de natural. fac. ubi ait, uentriculum in inedia excrementis impleri, quæ ſint ſanies bilioſa, pituitoſa, & ſeroſa, id eſt, ichor bilis, pituitę, & lotium, ſeu ſerum. Quoniam enim ſemper ventriculus tẽpore famis hæc excrementa attrahit; neceſſe eſt, ut ſemper in corpore noſtro, ſecundum naturam generentur. At ichor eſt contra naturam. ergo non loquitur de veris ichoribus. Q̃d ſi quis dicat, veros ichores eſſe ſecundum naturam: quæſo, cur igitur ichor ſanguinis, & melancholię non etiam generantur, & a uentriculo per inedias attrahitur? Licet autem per famẽ attrahatur ſerum, & pars tenuior pituitę, item q; bili; non tamen a ventriculo attrahitur ſanguis: quia excrementa tantum in fame trahuntur ad ventriculum non aũt alimenta: at portio ſanguinis tenuior, non eſt excrementitia. Nec melancholia attrahitur. quę ob craſſitiem non ita trahi poteſt, ut bilis: & pręterea excrementum melancholicum eſt adhuc alimentale, ſaltem cauſa lienis, excrementum autẽ bilioſum nulla e parte eſt alimentale.

Ichor qd, & quotuplex.

Conſtitutum ergo ſit, ichorem eſſe excrementum pręter naturam, prodiens e tenui portione cuiuslibet humoris. Sicut autem humor accipitur, & pro aggregato quatuor humorum, & pro unico tantum humore: ita ichor primum eſt maſſa ichoroſa; quæ poteſt eſſe ſanguinea, bilioſa, &c. deinde eſt ichor ſanguineus, pituitoſus, bilioſus, melancholicus.

Digitized by Google

CAPVT XIX.

De differentijs putridarum febrium.

IN hac capitis parte Auicennas febres diſtinguit. Primo ab idea, ſeu ſpecie humoris. Secundo a loco, in quo materia putreſcit. Tertio a materia acceſſionis. Quarto a vehementia dignitatis, eſſentię & facultatis.

1. Diſ. ab idea humorum. Obiectio.

Quemadmodum igitur quatuor ſunt ideæ humorum, ita & quatuor ſunt ſpecies febrium putridarũ: ſcilicet biloſa, ſanguinea, pituit. meanlcholica. [Hic vero dubitatur, cur Gal. c. 8. & 9. l. 2. de diff. febr. ſanguineã febrem omittat?] Reſponſio. Si quæritur de numero febrium putridarum, tunc neceſſario quatuor ſpecies putridarum cõſtituuntur; negari enim non poteſt ſanguinem putreſcere; quod etiam Gal. fatetur, c. 5. l. de cur. per venæ ſect. At ſi queſtio eſt de numero periodorum, tres tantum ſunt differentiæ; cum ſanguis non obtineat propriam periodum, ut ait Gal. c. 9. l. 2. de criſ. Et huc reſpicit Gal. ſi quando tres ſpecies putridæ proponit.

2. Diff. a loco.

Sequuntur differentię a loco. Per locum intelligitur ſedes, in qua putreſcit humor faciens febrẽ, non autem focus, ſeu fomes. Ait ergo Auicennas materiã putreſcere, vel in venis, vnde oriuntur febres cõtinuæ: vel extra venas, vnde intermittentes. Sanguis quidem ſaltẽ in venis putreſcit: contra reliqui ſucci, & in uenis, & extra putreſcere poſſunt. Intermittentiũ ſunt tres ſpecies, Pituitoſa, Bilioſa, Melancholica. Continuæ ſubdiuiduntur, ratione venarũ, & ratione materiæ. Ratione venarum, materia putreſcit in oĩbus venis, vel ſaltem plurimis, ſeu proximis cordi, & prodeunt febres continuę cõtinentes, quę ab Auicẽna cõcluſę nuncupantur, aut contra putreſcit materia non in venis oĩbus, vel proximis cordi, & oriũtur continuæ proportionales. Ratione materiæ, datur continua ſanguinea, pituitoſa, bilioſa, melancholica. Porro febres continentes ſunt in triplici differẽtia; nam ſi ęqualiter ſe habent, dicuntur homotonæ, ſi inæqualiter, & quidem ſi augentur, dicuntur epacmaſticę; ſi decreſcunt, paracmaſticę dicuntur. Continuæ ẽt proportionatæ ſunt triplices, c. 2. lib. 2. de diſ. feb. primum genus pertinet ad bilem, & dr̃ tertiana continua proportionata. Secundum genus pertinet ad bilem, & pituiã, & quotidie inuadit, ſed acceſſiones ſunt diſſimiles, quia febris ſimplex non eſt. Tertiũ genus pertinet ad melancholiã, & ad quartanas.

Obiectio, humores in uenis non putreſcere.

[Alexãder autem, c. 2. l. 1 2. aduerſus hanc Galeni differẽtiam affirmat, humores in venis potius comburi, quam putreſcere. Si enim putreſcerent, ait, generarentur in venis animalia, quę aliquando per urinas excernerentur.] Reſponſio. Animalia non poſſunt generari, niſi miſtum putreſcens paulatim putreſcat; at humores in venis repente putreſcunt.

Num materia intermittentium extra uenas putreſcat an intra.

[Dubitatur, num materia, quæ a venis extra mittitur, putreſcat in venis, an potius extra?] Alexander loco citato inquit; in febribus intermittentibus materiam putreſcere in venis; quod inde probat, quia in intermittentibus indicia ſumimus a lotio; lotium autem indicat putredinem in venis. Reſponſio. In intermittentibus materia putreſcit extra venas; id qđ rigor quandoq; apparens, indicat; dum enim rigor fit, nondum eſt febris, quia materia nondum eſt putrida. Ergo extra venas putret. Lotium vero indicat ſaltem materiæ diſpoſitionem ad putredinem. Hæc de differentia a loco.

3. Diff. a materia.

Quantum attinet ad differẽtias a materia acceſſionis deſumptas; quędã prius de acceſſionibus, & periodis dicenda ſunt. De acceſſione dicendum; primo, cur inuadat; ſecundo, cur inuadat cum rigore, horrore, frigore, vel inæqualiter, vel ſine his? Periodus vero perpendẽda ratione principij, & ratione finis. Ratione principij, explicandũ; primo, cur febris redeat? ſecundo, cur alia velocius, alia tardius reuertatur? tertio, cur reuertatur ſtatutis diebus, ut pituitoſa quotidie? quarto, cur redeat quandoque eadem hora, quandoq; diuerſa? Ratione finis declarandũ, cur quædam acceſſio longiore tempore, quædam breuiore perducatur ad finem.

acceſſionis, ubi quędam prius explicãtur.

Cauſa inuaſionis: in non periodicis.

[Primum igitur, quantum ad cauſas inuaſionis,] e c. vlt. lib. 2. diff. feb. aduertere oportet, an febris habeat periodos, nec ne? Si enim nullos habet reditus, tum vnicam tãtum habet acceſſionem, in qua nulla corporis pars prę alijs determinate læſa eſt; ſed male ſe habent humores in vaſis, uel omnibus, uel plurimis, uel proximis: vnde et febris, quandiu perſeuerat putredo, vel calor febrilis. In febribus autem, quę periodos habent, offenſum eſt membrum determinatũ, idq; modo unicum, modo multiplex. Vnicũ; ſi materia nõ fluit de uno loco ad alium: multiplex, contra. Si ergo febris fiat citra fluxionẽ, tunc pars determinate læſa dupliciter afficitur: primum enim ſuperfluitates generat, deinde eas non poteſt expellere, vnde neceſſario putreſcunt. Hinc ergo colligitur aduerſus pleroſque, in intermittentibus citra fluxionem, non moueri materiam extra venas. Vnde etiã Gal. c. 7. l. de trem. ait, in febre ardente, bilem contineri in vaſis; in tertiana vero intermittente, vel per carnes moueri, vel per carnes a natura expurgati, ã quam copioſior humor in ipſis carnibus ſit creatus. Generantur aũt ſuperfluitates, vel læſa facultate partis ob intẽperiem, uel ob errorẽ externum, id eſt, ob vitioſum alimentum. Pars nõ expellit genitas ſuperfluitates, uel expultrice labefactata ob intemperiẽ, vel impedita ob anguſtiam, aut ob errorem externum, ideſt, ob materiæ copiam, craſſitiem, aut uiſciditatem. Si multiplex læditur membrũ, materia de loco in locum fluit. Fluxio autem fit per modum trãſmiſſionis, uel attractionis. Trãſmittens membrũ neceſſario robuſtius eſt ſuſcipiẽte: ut expultrix inſurgat ad expellẽdũ. Inſurgit aũt excitata, uel copia, uel qualitate, uel utraq;. Hoc ĩ membrũ trãſmittẽs, quatenus ſupfluitates generat, obtinet aliquã imbecillitatẽ: & in febribus potiſſimum eſſe ſolet uentriculus, iecur, lien, cerebrum. Suſcipiens membrum imbecillius eſt tranſmittente; inque hoc potiſſimũ viget frigiditas, raritas, ignobilitas, c. 3. l. 2. ad Glauc. In attractione, aliud membrum eſt a quo fit attractio, aliud attrahens. Quoad locũ a quo fit attractio; pro varia eius diſpoſitione, varię ſpẽs materię attrahuntur: ut a iecore calido & humido, fit attractio ſaguinis: a iecore calido, & ſicco, fit attractio bilis, & c. Attrahẽs, ratione caloris, uel doloris attrahit.

Cauſę inuaſionis in periodicis, 1. Citra fluxionẽ.

aut

2. Cum fluxione.

[Cur aũt acceſſio inuadat cũ rigore, uel ſine rigore:] (quòd ſecundo loco erat propoſitum:) id Auic. infra proprio explicat capite. De quo nos c. 14. 2.

3. Cauſa periodi.

[Tertio, cur febris redeat;] facile explicatur ex aph. 63. ſect. 4. Si. n. finita acceſſione nullũ relinquatur uitium in mẽbro, non reuertitur acceſſio: ſi relinquit, contra. Differentia aũt eſt inter primã acceſſionem, et ſubſequẽtes, ratione materię putreſcẽtis: ut colligitur e c. vlt. l. 2. de diff. feb. In prima. n. acceſſione, materia, quę putreſcit eſt unica, ut exẽpli gratia in tertiana eſt bilis flaua. At in acceſſionib. ſequẽtibus materia, q̃ putreſcit eſt triplex: una eſt pcipua, ut materia bilioſa, in tertiana: ſecũda eſt ſuperfluitas putrida relicta in pcedẽte acceſſione ĩ parte, ideſt, extra uenas: tertiana eſt ſanguis, cõfluens a reliquis partib. in partes debiliores, qui ẽt putreſcit, qm̃, & reliquis putridis miſcetur, & in partẽ detrutus non difflatur. Huc igit̃ reſpiciens Gal. c. 15. l. 11. meth. ait ſaluberrimũ eſſe

ſe

Digitized by Google

ſe in omni putrida, tam continua, quam intermittente, ſanguinem mittere, cognouit nimirum etiam in intermittentibus peccare ſanguinem.

4. *Cauſa frequẽtia periodorum.*

[Quarto quæritur, cur acceſſiones velocius, aut tardius redeant.] Reſponſio ſi plures febres cõiunctæ ſint, vt tertiana & quotidiana, frequentior fit acceſſio. Cauſa autem cur plures febres cõiungantur, peti poteſt e c.vlt.l.2. de diff. feb. Nam ſi acceſſio fiat per modum attractionis, tum pars attrahẽs imbecillior redditur, vt putreſcant & excrementa, & ſanguis, vnde febris accenditur a priore diuerſa quare febre ſimplici perſeuerãte, & duplices, & triplices oriri poſſunt febres.

Cur pituitoſa citius redeat, quam biloſa, & melãcholica.

[In febribus autem ſimplicib. quæritur, cur pituitoſa citius redeat, tardius biloſa, & melancholica?] Plato in Timæo reſpiciens motum, ait febres continuas fieri ex igne: pituitoſas ex aere, hic enim celerius mouetur quam aqua, biloſas ex aqua, melãcholicas e terra. Sed nos veras cauſas inueſtigabimus. Acceſſiones redeunt, quoniam noua materia putreſcit: ideo citius redit acceſſio, ſi materia adeſt quæ citius putreſcit. At in febre pituitoſa, cauſę putredinis ſunt validiores, minus in biloſa, adhuc minus in melãcholica. Pituitoſa igitur citius, redit, &c. Cauſę autem facilioris putredinis ſunt in copia, & qualitate materię, materia vero quædam regeneratur, quędam in priori acceſſione relinquitur.

1. *Copia materiæ, quæ generatur.*

Quantum ad materiam pituitoſam, & primum eam, quę regeneratur, hæc citius regeneratur, quam bilis & melancholia, in ea copia, vt nouam poſſit acceſſionem cauſare, nam pituita fit e portione ciborum frigida, & humida & viſcida, & producitur a vẽtriculi calore, qui longe remiſſior eſt calor hepatis. Hinc fit vt huius materiæ portio exigua diſſoluatur, quia & mobile viſcidum eſt, & mouens eſt calor remiſſus, copioſa igitur relinquitur. [Bilis] generatur & in ventriculo, & in hepate, vt in febre biloſa docebimus. Si in ventriculo, eſt bilis porracea, c.6.l.2. de temper. & fit è cibis calidioribus, agens autem eſt ventriculi calor, ſed iuſto intenſior. Hinc fit, vt non tam celeriter, vt in pituita, iuſta bilis copia queat colligi, quæ febrem excitet. maior enim fit diſſolutio, quia & mobile eſt calidum, & mouẽs eſt vehemens. Si bilis in hepate gignatur, materia e qua, eſt pars tenuior ipſius chymi, agens eſt calor hepatis, qui intenſior eſt calore ventriculi, a quo pituita producitur. Hinc fit materiæ diſſolutio, vt tam cito cumulari nequeat, quemadmodum pituita,

[Melancholia] denique fit e chymi portione craſſa, quę eſt admodũ exigua, in chilo.n. craſſa quæ ſunt in feces abeunt, agens eſt hepatis calor, qui intenſior eſt calore ventriculi. Hinc fit vt melancholia ſufficiens ad febrem excitandum, longiſſimo tempore regeneretur, materia.n.e qua fieri debet, eſt exigua; ratione vero caloris fit aliqua diſſolutio.

2. *Qualitas.*

Quantum ad qualitatem materię, pituitã eſt frigida, humida, viſcida, quandoque craſſa. bilis eſt calida, ſicca, tenuis, melãcholia. frigida, ſicca, craſſa. Hinc, licet bilis ratione caloris & tenuitatis magis ſit fluxilis quam pituita, quia tamen tardius regeneratur, ideo tardius ẽt acceſſionem facit.

3. *Reliquia.*

Vt melancholia omnibus modis tardius moueatur, qm̃ cum exigua eſt, tum frigida & craſſa. Portio aũt relicta in priore acceſſione, vocatur inquinamentum, c.7.& 10.l.3.de pulſ. Hoc inquinamentum in febre pituitoſa eſt copioſus, quã in biloſa, & melancholica, c.4.l.2. de diff. feb. Cum ergo in acceſſione febris pituitoſæ, non parum inquinamenti relinquatur, feſtinat ſecunda acceſſio.

5. *Cauſa fixarum periodorum.*

[Quinto quęritur, Cur ſtatutis diebus febres reuertantur, pituitoſa quotidie, biloſa die tertio, melancholia quarto?] Rñſio. cauſa nulla alia adeſt, quam propria humorum natura. Vnde ſi humor aliã naturã ſuſcipit, acceſſio etiam variatur. cap. vlt. l.2. de diff. feb. vt dum bilis flaua mutatur in atrã, ſicut prius acceſſiones erãt die tertio, ita deinde quarto reuertunt.

6. *Cauſa ordinis, & inordinationis paroxyſmorum.*

Sexto quæritur, cur acceſſiones modo cum ordine, modo ſine ordine reuertãtur.] Vbi ſciendum, inordinationem in paroxyſmis dupliciter ſumi poſſe: primum, vt paroxyſmi anticipant, vel poſtponunt: ſecũdo, vt paroxyſmus primo erat triduanus, poſt ea ſit quatriduanus. Si primo modo ſumatur inordinatio, cauſa eſt in humoribus, in membris, in materijs auxiliorum.

Cur paroxyſmi anticipent, vel poſtponant.

Humor enim, ſi eadem copia, & qualitate, eodem tempore regeneratur, acceſſiones ſeruant ordinem, ſin minus, contra: ſi enim materia citius regeneratur, acceſſio anticipat; ſi tardius poſtponat. Quoad membra,

1. ſi acceſſio fuerit citra fluxionem, paroxyſmus ordinem ſeruat, ſi membrum ſeruat eãdem diſpoſitionẽ, at ſi euadat imbecillius, paroxyſmus anticipat.

2. Si acceſſio fit cum fluxione materiæ, & fluxio fiat per tranſmiſſionẽ; ordinem ſeruat paroxyſmus, quandiu in membro mandante, & ſuſcipiẽte, ſimilis manet diſpoſitio, at ſi, v.g. in membro mandante ſenſus exquiſitior euadit, acceſſio anticipat; ſi cõtra poſtponit. Quod ſi per attractionem fiat fluxio, non mutatur, ordo, ſi pars attrahens ſeruet eundem ſtatum & caliditatis, & doloris, at ſi calor intendatur acceſſio anticipat.

3. Materiæ auxiliorum ſi non mutentur, ſeruatur ordo in paroxyſmis; at ſi febricitans vtatur cibis copioſioribus, vel calidioribus, anticipat acceſſio.

Cur paroxyſmi mutetur ſpecies.

Secundo autem modo ſi ſumatur ordinatio, eius cauſa eſt mutatio humoris, febrẽ efficientis; mutatio autem illa fit dupliciter, primo cum vnus humor in alium tranſmutatur, vt bilis flaua in atrã; deinde, ſi alius, atq; alius humor tranſmittitur, vt ſi prius bilis tranſmiſſa eſt, & poſtea trãſmittatur pituita. Et vtraq; hæc mutatio fieri poteſt a cauſa & interna & externa. Ab interna, verbi gratia, dum iecur calidius redditum, bilem flauam mutat in atram; item, dum in febre biloſa, ventriculus frigidus gignit pituitam, vt e tertiana fiat quotidiana. Ab externa; verbi gratia, dum e victu calidiore, & medicamentis calidioribus, bilis flaua mutatur in atram; Item dum è cibo frigido, & medicamentis frigidis, non amplius bilis, ſed pituita generatur.

7. *Cauſa breuitatis, & longitudinis acceſſionum.*

[Septimo, & poſtremo quæritur, cur acceſſiones modo longiores ſint, modo breuiores?] Reſpondetur e c.3.5.& vlt.l.2.de diff. feb. cauſam eſſe in materia, virtute, & habitu corporis. Materia enim eſt cauſa longitudinis, ſi ſit copioſa, frigida, craſſa, viſcida; breuitatis, ſi pauca, calida, tenuis; nam citius diſſipatur. [Hic Gal. motum, & quietem Auicennæ comprehendit.] Virtus ſi robuſta ſit breui tempore materiam expurgare poteſt, vnde breuis acceſſio, cõtra debilis, longam acceſſionem efficit. [hic Galenus ſenſum exquiſitum Auicennæ complectitur.] Habitus corporis denſior, eſt in cauſa longitudinis acceſſionum, rarior breuitatis.

Cõtinua per ſubingreſſum.

Cauſis ergo longitudinis concurrentibus, interdum adeo longa eſt acceſſio, vt licet febris ſit intermittens, dicatur tamen continua, non quidem ſimpliciter, ſed continua per ſubingreſſum.

Num in intermittentibus materia ſemper mittatur a venis, extra venas.

Verum, antequam progrediamur, explicandum eſt [an materia in febribus intermittentibus ſemper tranſmittatur a venis extra venas] quod vt cognoſcatur ad curationem eſt neceſſarium. Communis plerorumque eſt opinio, ſemper materiam e venis extra ferri. At hi errant, nam c.vlt.l.2.de diff.feb. interdum acceſſio fit per trãſmiſſionem, vt materia in meſeraicis, tanquam in foco reſideat.

Cõis opinio reijcitur.

Quod ſi igitur communis illa opinio vera eſſet, materia tranſmitteretur primum a meſeraicis, quæ ſunt debiliores ad membra robuſtiora, nimirum, in iecur, & hinc in magna vaſa, & hinc in venas, quæ collocatæ ſunt in ambitu totius, & tandem extra venas. Quod tamen fieri nequit, cum in fluxione, quę fit per tranſmiſſionem, neceſſarium ſit, vt pars mittat ad debiliorem, non ad fortiorem.

Fernelij ſententia.

Alia Fernelij eſt opinio, qui voluit intermittentium originem eſſe circa præcordia, ventriculum,

Digitized by Google

triculum,diaphragma,caua hepatis,lienem,pãcreas, omentum,& meſenterium. Has partes ait membranas obtinere ſenſu prȩditas, & neruos a ſexto pari cerebri prodeuntes: vt proinde his partibus, exquiſite ſentientibus,totum corpus compatiatur, & pro vbertate,acrimonia, & impetu materiȩ, rigor, horror,vel frigus producatur. Quemadmodum igitur, inquit,idem,dum pars vlcerata pungitur,fit horror: ita etiam in intermittentibus fit, dũ partes εὐαίσθητοι a materia morbifica moleſtantur. Sed contra Fernelium ratio eſt demonſtratiua: Si enim focus materiȩ eſt in parte, ſenſu exquiſito prædita, tunc in omni intermittente eſſet dolor, & grauitas circa præcordia,quod falſum. Verum quidem eſt in punctione vlceratæ partis,totum corpus horrore affici; cuius rationem ſuo loco afferemus, ſed cum illa punctio in parte vlcerata dolorem excitet acerbum, videtur in intermittentibus etiam,cum materia morbifica pungit præcordia,dolorem in his eſſe neceſſarium,cuius ratione horror totius oboriatur. Verumtamen quoniam Fernelius vir fuit ſummæ auctoritatis, nõ abs re fuerit,fundamẽta eius præcipua penitus euertere. Primum ergo fundamentum eſſe poteſt: [Si materia in intermittentibus a venis extra mittitur,tum in qualibet febre materia peccabit in venis. Cõſequens falſum. ergo & antecedens.] Reſpõſio. Hoc argumentum pugnat ſaltem contra communem opinionem,quod in omni intermittente materia tranſmittatur a venis,quam & nos reiecimus, nam in aliqua intermittente,a præcordijs ad totum tranſmittitur. Alterum Fernelij fundamentum: [Impoſſibile eſt, tam cito materiam in venis exiſtentem ſeparari a ſanguine, & ad extrema depelli?] Reſponſio. Datur quædam intermittens, in qua materia e venis expellitur, verum illa tranſmiſſio non fit ita ſubito, ſed principium durat etiam per horas. Quantũ vero ad frigiditatem,quæ ſubito fit: dicendum, illam non fieri a materia, quæ extra venas tranſmittitur, non.n. eſt frigiditas poſitiua, ſed priuatiua. de quibus terminis infra. Tertium argumentum Fernelij: [Quartana continua eſt rariſſima, propterea quod materia melancholica raro in venis putreſcit. Quoniam autem quartanæ intermittentes ſunt frequentiſſimæ,& diu durant, neceſſe eſt earum materiam, quæ ſane copioſa ſit oportet,non eſſe in venis, nec e venis extra mitti?] Reſponſio. Quartana continua raro contingit,quia melancholia raro putreſcit in venis, idque ea de cauſa, quod melancholia in venis abundans,eſt,excrementum, non alimentum,& ſiquidem excrementum prȩter naturam, etiam bilioſo excremento malignius,c.vlt.lib.2.de fac.nat. hinc fit,vt e venis expellatur, & proinde raro in venis putreſcat. Verum quoniam interdum copioſa melancholia,& generatur,& colligitur,vt in propr.cap.demonſtrabimus, fit vt tunc etiam ad ambitum totius tranſmittatur, & quartanas intermittentes, diuque durantes faciat.

Confutatio. *Pugnatur contra Fernelij rationes.* *1. Ratio.* *2. Ratio.* *3. Ratio.* *NB.*

Differentię febriũ a materia acceſſionis.

Concludatur igitur febrem intermittentem eſſe, vel ſine fluxione, vel cum fluxione. Sine fluxione, vt cum excitatur a materia in ventriculo genita, & putreſcente,atque hæc ſolis lenientibus curatur. Cum fluxione, ſi materia e venis extra mittitur,vel interdum per alios fluit ductus, huc Galen. reſpiciens, c.6.l.2.de criſ. ait materiam intermittentium deferri vel per venas, vel per totum corpus.

4. Differentia a vehementia.

Sequuntur differentiæ a vehementia. Aliæ febres ſunt vehementiores,aliæ debiliores,ratione dignitatis eſſentiæ,vel facultatis. Ratione dignitatis, ſi materia putreſcat in venis,vt in continuis,ratione eſſentiæ, ſi febris valde accendit,vt in ardente, ratione facultatis, ſi pulſus ſit imbecillis, prȩterquam in principio paroxyſmorum.

CAPVT XX.

De ſignis putridarum febrium.

ABSOLVTA doctrina,de eſſentia generica, & ſpecifica febrium putridarum, de ſignis agit Auicenas: indicationes enim capiuntur ab eſſentia nota: nota autem fit eſſentia per ſigna. De his ergo quatuor tradit. I. agit de ſigni febrium putridarum in genere,quatenus ſcilicet hæ ab ephemera, & hectica diſtinguuntur. II. de ſignis continuæ febris, quatenus hæc ab intermittente diſtinguitur. III. de ſignis, quæ indicant quomodo,& differant, & conueniant putridȩ. IIII. de ſignificationibus accidentium febrium.

Primum generale ſignum febris putridȩ eſt,quod non oriatur e cauſa primitiua,ſed ex antecedente. Et hoc ſignum ſoli putridȩ conuenit,non autem omni, c.7.l.1.de diff.feb. quædam enim putridȩ ab externa fiunt cauſa. De ephemera ex obſtructione,quæ non exacte exquiſita eſt, Auicen. hic non loquitur, hæc enim ex antecedente cauſa oritur. Nec ſermo ipſi eſt de hectica,quæ fit ex vlcere pulmonis, conſert enim putridam, cum hectica incipiẽte ante alios morbos. Alterum ſignum, a pulſu, & reſpiratione ſumitur, putridarum inſeparabile indicium eſt, ſyſtoles velocitas,c.7.l.1.de diff. feb. & ratio eſt, quia adſunt fuligines putridæ, quæ neceſſario ſunt expurgandȩ. Hoc autẽ intelligendum eſt, dum febris perſeuerat, nam dum putrida intermittit, & ad integritatem perducitur, (quod in quibuſdam fit,) tum diaſtoles potius adeſt velocitas,non ſyſtoles. Putrida igitur febris indicatur ex inæqualitate pulſus febrilis, nam in hac calidum innatum cordis magis igneum redditum eſt, quã in ephemera, vnde in pulſu ephemerarum inæqualis febrilis prorſus diſſoluitur. Pulſui etiam par eſt reſpiratio,nam exſpiratio eſt velox. Tertium ſignum a calore totius corporis ſumitur, qui mordax eſt,non ſuauis,vt in ephemeris. Et hoc ſignum putridis conuenit inſeparabiliter,c.7.lib.1.de diff.feb. Per mordacem autem calorem intelligit Galenus fumoſum,& fuliginoſum, ad differẽtiam caloris flammei, qui in ephemeris, & hecticis locum habet. Dari autem talem calorem triplicem, oſtendit Galen.cap.7. l.3.de præſag.e pulſ. Hactenus de ſignis,quæ putridã reſpiciunt,quatenus eſt febris, ideſt, quatenus inuadit, quatenus eſt vitium cordis,quatenus eſt morbus totius. Deinceps ſigna tradit,quæ reſpiciunt putridã, vt fit a materia. Quartum igitur ſignum,eſt corporis præcedens diſpoſitio ad febrem putridam, quæ ſoli, ſed non omni conuenit,in quibuſdam enim putridis præcedit laſſitudo,pandiculatio, oſcitatio, anhelitus cõſtrictio, venarum hypochondriacarum tenſio, capitis dolor,& pulſatio,&c.quæ reperiuntur in febribus,in quibus materia mouetur de loco ad locum. Quintum ſignum eſt frequentia pulſus, pulſus coarctatus, ideſt, ſubmerſus, & paruus, interdum magnus, & vehemens, non admodum velox. Ratio eſt, quia in putrida facultas a materia opprimitur,ꝓterea dum materia incaleſcit, pulſus fit frequẽs,dum facultas inſurgit ad expellendum,pulſus fit,magnus, & vehemens. Cum ergo hinc pateat pulſum eſſe inȩqualem,Galen.cap.7.lib.1.de differ.feb.dixit, pulſus inæqualitatem in principio,& augmẽto,ſignum eſſe putridarum proprium quidem, ſed non inſeparabile quia ſoli putridæ,ſed non omni conuenit. Soli putridæ conuenit, ſcilicet reſpectu ephemerȩ,& hecticæ, nam alias etiã uitioſis humoribus in ventriculo collectis,pulſus oritur inæqualitas. Licet uero pulſus inæqualis fiat a materia putreſcente, quæ in omni putrida reperitur,in quadam tamen putrida,pulſus nõ eſt inæqualis, ut in tertiana exquiſita, cuius materia

1. Signũ a cauſa. *2. Pulſus reſpiratio.* *3. Calor totius.* *Tranſitio* *4. Corporis diſpoſitio ad putridã.* *5. Pulſus inæqualis*

adeo

Digitized by Google

6. Calor inæqualis in principio & augmento. adeo tenuis eſt, vt facultatem non oneret. Sextum ſignum, eſt diuerſitas caloris in principio & augmento, calor enim non ſemper eſt flammeus. Et hoc ſoli putridæ conuenit, ſed non omni, in tertiana enim propter leuitatẽ materiæ non euidenter apparet. *7. Euacuatio in prima periodo.* Septimum ſignũ eſt, quod fiat euacuatio in prima periodo, ad differentiam ephemeræ, quia enim putrida febris a materia producitur, hæc per ſudorem copioſum vacuatur. *8. Ab augmento.* Excipitur tertiana intermittens, propter leuitatem materiæ. Octauum ſignum, eſt augmentum non permiſtum, non proportionatum, nõ ſimile, prolixum. Non permiſtum eſt illud augmentum, quod diſſimile eſt principio, ad differentiã augmenti ephemerarum; indicat vero materiam, cuius actio in principio diuerſa eſt, ab actione in augmẽto. Non proportionatum eſt, dum finis augmenti, diſſimilis eſt principio augmento, ad differentiam augmenti ephemerarum: & hoc indicat materiã, cuius diuerſa eſt actio in principio & fine augmenti. Non ſimile eſt, dum calor in principio eſt fumoſus, in augmento fuliginoſus & flammeus, ad differentiam augmenti ephemerarum, in quibus calor ſemper eſt flãmeus. Longum autem eſt augmentum; ad differẽtiam ephemerarum, in quibus vltra duas horas non durat; proinde ſignificat materiam, quæ cito & æqualiter non accenditur. *Tranſitio 9. Signũ.* Sequuntur deinceps ſigna reſpicientia materiam ratione loci in quo putreſcit. Febris ergo intermittens diſtinguitur ab ephemera, quia incipit cum rigore, aut horrore, & vt plurimum terminatur cum ſudore, & habet periodos determinatas. Continua diſtinguitur ab ephemera, quia vel incipit cum tepore, ſi fuerit proportionata, vel ſine tepore, ſi continens. Diſſimilitudo etiam continuæ & ephemeræ iudicatur ex rina, e pulſu, e terminatione & quiete ſymptomatum. *10. Signũ a vehemẽtia morbi.* Sequuntur ſigna indicantia vehementiam maiorem in putridis, quam in reliquis, vt ſunt quæ indicant primum maiorem vehementiam febris ſitis, dolor capitis, nigredo linguę, impotentia quieſcendi, quæ proueniunt a ſummo calore, cuius cauſa eſt materia putrida. Vehementia putridæ febris ratione facultatis indicatur, e pulſu modo magno, modo forti, modo paruo, modo debili, quia materia putrida diuerſimode agit in cordis humores, & hęc dicuntur ad differentiam ephemeræ, in qua pulſus ſemper eſt robuſtus, atque ad differentiam hecticæ, in qua dum pulſus euadit debilis, *11. Signũ a vehemẽtia materiæ.* poſtea non amplius fit robuſtus. Vehementia materiæ indicatur, ratione facultatis, e pulſu magno, inæquali, in quo ſyſtole eſt uelocior, lotium in principio crudum, aut parum coctum.

Continuæ ſigna. II. Traduntur ſigna febris continuæ, quatenus hęc ab intermittente diſtinguitur. Pulſus continuarum 1. eſt intenſior quam intermittentium. Tempus exce- 2. dit 24. horas; c. 5. & 8. l. 1. ad Glauc. In principio con- 3. tinuæ non apparet rigor, vel horror, qui intermittẽtibus eſt euidens, nam rigor fit, dum materia trãſmittitur ad venas remotiores. Vnde in continua exquiſita non eſt rigor [ſui ratione,] id eſt, quatenus eſt continua, huius. n. materia in uenis eſt; accidit tamen, vt, dum materia a uenis magnis ad paruas & remotiſſimas tranſmittitur, portio quædam extra venas mittatur: at hoc non fit ratione continuæ, in intermittentibus vero rigor fit propria intermittentis ratione. Non tñ ſemper in intermittẽtibus fit rigor, quia interdũ materia adeo eſt benigna & exigua, vt debili ſuo motu rigorem efficere nequeat. Quod ſi rigor ſit longus & intenſus, indicat febrem continuã per ſubingreſſum, ſin exiguus & breuis, indicat vere continuã proportionatã, cuius materia in venis remotis putreſcit. 4. Augmenti ſymptomata variant in putridis, modo. n. intenduntur, modo minuuntur.

Signa differentiarum ab humoribus. Tertia pars huius capitis cõtinet ſigna differentiarũ, quatuor ſpeciebus deſumptarũ. Diuiditur autẽ in 4. membra. Primũ traduntur ſigna, quibus diſcernũtur 4. ſpecies febris, librioſa, ſanguinea, pituitoſa, melancholica. Secundo traduntur ſigna, quibus conueniunt. Tertio traditur documentum cauſa tactus. Quarto traditur documentum cauſa vehementiæ. [Bilioſa] igitur febris indicatur motu, mouetur. n. e tertio in tertium, niſi ſit aduſta, i. ardens, vel continens, quæ vnica acceſſione abſoluitur. Deinde in bilioſa pura, eſt caliditas acuta, magna, mordicans, acuta, id eſt, quæ cito expanditur, pp materiam tenuem, cum exquiſite pura bilioſa, non habeat permiſtam pituitam, vel melancholiam. Tertio bilioſa pura indicatur, quod ſit ſalubris, i. eſt debilis ratione facultatis. Quarto habet motum breuem, nam bilioſa pura intermittens, raro pertranſit ſeptimam periodum continua vero hebdomadę finitur. [Sanguinea] indicatur, quia vere eſt continua, non per ſubingreſſum. Calor etiam vehemens eſt in ſanguine, cum lenitate non mordicans, vt in bilioſa. Motus velox eſt: perducitur enim ad ſtatum in quarto. [Pituitoſa] pura intermittens quotidie mouetur: calor eſt lenis, motus tardus, ob frigidam materiam facultas non parum læditur, quia integritatis tempus eſt admodum exiguum. Continua pituitoſa potius eſt debilis, quam uehemens, ut aliquo modo hæcticæ ſit ſimilis: differt tamen ab ea, quod in pituitoſa pulſus eſt mollis. Pituitoſa etiam pura diſtinguitur a non pura, ſeu notha: hæc enim minorem habet paroxyſmum & breuiorem, ob bilis permiſtionẽ cum pituita, quod ſi uero pituitæ non bilis, ſed melancholia permiſceatur, contra iudicandum eſt. [Melãcholica] non eſt acuta, ſed longa, propter frigus, virtus etiam tolerat ob longitudinem interualli.

Conuenientia. Commune porro eſt quartanæ, tertianæ & continuæ & intermittenti, vt terminentur vomitu, alui ſolutione, per ſudorem, per vrinam: ſique febris ſit ardens, etiam per hæmorrhagiam narium.

Præceptũ de tarditate & velocitate motus. Tertio Auicennas proponit documẽtum ratione motus. Tarditas & velocitas motus referenda eſt ad totam febrem. Nam ratione partis fieri poteſt, vt febris breuis habeat principium lõgum, aut aliam partem longam, vt in tertiana intermittente, longius tempus eſt principium, in febre concluſa, id eſt continente longius tempus eſt ſtatus: in bilioſa proportionata, eſt declinatio, in quotidiana, eſt ſtatus & declinatio: ſimiliterque in quartana.

Præceptũ de curatione. Poſtremo traditur præceptum cauſa vehementię. In curatione non eſt committendus error: alias febris ſalubris euadit lethalis.

Signorũ applicatio. In quarta capitis parte Auicennas ſignorum applicationem tradit: & ex ſignis deducit nos in cognitionem ſignatorum, pertinentium ad putridas febres. Ea autem hic breuiter ob oculos ponere placuit.

Digitized by Google

- *Signa febris alia ſunt*
  - *1. præcedentia*
    - *1. præterita*
      - *1. Extra corpus, vt regimen antecedens: ſic ars deſtinata lanarum lotioni indicat putridam.*
      - *2. Intra corpus*
        - *1. Secundum naturam, Temperamentum, habitus corporis. Si enim præceſſit temperamentum calidum & humidum, habitus carnoſus; ſignificatur febris ſanguinea.*
        - *2. Præter naturam; vt morbi & ſymptomata. Si enim vomitus pituita præceſſit; indicatur febris pituitoſa.*
    - *2. præſentia*
      - *1. Extra corpus, vt præſens regio, anni tempus, præſens conſtitutio: ſi verbi gratia ad calorem vergant: ſignificant febrem biliosam, & vehementem.*
      - *2. Intra corpus ratione*
        - *1. Continentium; vt ætas, complexio: ſic ætas iuuenilis, tempories calidior, ſignificat febrem biliosam, eo vehementiorem, quo gradus caloris intemperie eſt intenſior.*
        - *2. Contentorum, nimirum excrementorum, quæ copia, aut qualitate expultricem irritant ad expellendum. Hæc autem ſigna ſunt, pulſus, vrina, alui deiectio, hæmorrhagia narium, verbi gratia pulſus velocior, vrina flaua, indicant febrem biliosam.*
  - *2. ſequentia.*
    - 1.
      - *1. Immediate, vt actio, verbi gratia, ſitis, pulſus inæqualis, dolor, &c.*
      - 2. Medicinæ, & hæc pertinent vel ad
        - *1. Contenta, vt ſunt exeuntia, verbi gratia, ſudor.*
        - *2. Continentia, vt ſunt verbi gratia, calor, color, forma, figura, &c.*
    - 2.
      - *1. Neceſſarie, idque vel ratione*
        - *1. Totius febris, vt eſt diſpoſitio febris, verbi gratia, ſi adeſt calor admodum mordax, inæqualis, putrida indicatur.*
        - *2. Paroxyſmorum, acceſſio enim triduana, indicat febrem biliosam.*
      - *2. Non neceſſario*
        - *1. Indifferentia, ſeu non coniuncta: vt fames, vel inappetentia, &c.*
        - *2. Determinata, ſeu coniuncta, verbi gratia, dolor, ſitis, indicat febrem biliosam delirium & inquietudo, indicant febrem mali moris.*

CAPVT XXI.

De rigore.

De rigore quid tradendum.

ANTEQVAM ad curationem putridarum accedat Auicennas, prius de rigore agit. Nos ergo in hac doctrina ita procedemus, vt exponamus. 1. modum generationis rigoris. 2. definitionem rigoris. 3. diſcrimé rigoris & cognatorum ſymptomatum. 4. rigoris differentias. 5. omnia febribus applicabimus.

Cauſa rigoris.

Galenus cap. 6. & 7. lib. de rigore, voluit rigorem fieri a materia frigida, a calida, præterea dum vlcus irritatur, item dum inflãmatio mutatur in abſceſſum, præterea cum occurrit obiectum aliquod horrendũ, vel ſecundum viſum, vel ſecundum auditum. Videndum ergo quæ ſit communis cauſa. Idque vt appareat; modum generationis rigoris ita deſcribemus.

Modus generationis.

Ad rigorem generandum, neceſſe eſt, ut corpori occurrat aliquod noxium, vi cuius corporis partes, deſtinatæ motui voluntario, & ſenſui tactus, refrigerentur; vt refrigerationis iudicium in ſenſu fiat, & tanta etiam refrigerationis in dictis partibus ſit violentia, vt frigus ipſarum calido natiuo cordis communicetur; quod deinde cum impetu reconcentretur & expandatur, & hinc rurſus concentretur, & expandatur, hunc enim caloris curſum & recurſum, ſequitur partium ſenſitiuarum expulſio, facultate nimirũ expultrice a cauſa noxia irritata, & a cordis calore adiuta, e violentia, vt fiat concuſſio, motus prauus & rigor totius corporis.

Rigor quid. Forma rigoris.

Hinc rigor nil aliud eſt, quam vibratio totius corporis, dependens ab expultrice, irritata a frigiditate, mediáte cordis calore refrigerato. Forma rigoris eſt [vibratio,] ideſt, motus deprauatus, ſeu numeroſus & denſus, propter breuitatem quietis, & celer, propter impetum. c. 1. & 2. lib. 2. de cauſ. ſympt. Quatenus ergo rigor dicitur vibratio, diſtinguitur a motu ablato & diminuto; item a motu palpitationis, qui numeroſus aut denſus non eſt. Subiectum rigoris eſt [totum corpus.] Et hinc rigor ab horrore diſtinguitur, cuius ſubiectum non eſt totum corpus, ſed ſolũ cutis. Per totum intelligimus partes externas, id eſt, cutim, partes carnoſas, partes muſculorum, cum vicinis partibus neruoſis; vt viſcera excludantur. Hinc Galenus cap. 5. lib. 2. de cauſ. ſympt. ait, in rigore muſculos omnes vibrari, & cum his articulos, vt fiant extenſiones & inflexiones præter voluntatem.

Subiectũ rigoris.

Cauſa efficiens rigoris.

Efficiens principale, eſt [facultas expultrix;] ad differentiam conuulſionis legitimæ, quæ non eſt motus expultricis. c. 6. & in fine lib. 2. de cauſ. ſympt. Notandum autem, in motu prauo concurrere interdum ſolam cauſam morbificam, vt in legitima cõuulſione; interdum ſolam naturam, vt in ſternutatione; interdum vtraque, vt in tremore. De rigore vero Galen. capite ſecundo, libro ſecundo de cauſ. ſymptomat. duo dicat; primum, cum inſtar tremoris, eſſe motum mixtum, & naturæ & cauſæ morbificæ, ſecundo ſubdit, in rigore motum omnem eſſe expultricis. Dum igitur inquit, rigorem eſſe motum ſolius naturæ: intelligit ſolam naturam concurrere ad vibrationem efficiendam. At dum ait, rigorem eſſe motum mixtum, intelligit adeſſe expultricem, & præterea cauſam morbificam, quæ expultricem irritat. Expultrix porro irritatur, tum a frigiditate, tum ab alijs cauſis: ita tamen vt in omni rigore frigiditas ſit neceſſaria. Frigiditas hæc eſt, de qua Galen. capite ſexto, libro de inæq. intemperie loquitur: vbi ait, rigorem produci ab inæquali intemperie, ideſt, ab extremorum frigiditate, vt agit in cor calidum. Hanc frigiditatem vehementem eſſe oportet, quæ repellat, & cum violentia atque dolore agat. Hinc enim capite ſexto, l. de rig. Galen. ait, ſi homo in aquam frigidam cõjciatur, eum non rigere, niſi diu moretur, Præterea hæc frigiditas nõ ſolum eſt poſitiua, ſed poteſt etiam eſſe priuatiua: vnde c. 7. l. de rig. Gal. ait in tertiana eſſe rigorem, quoniam humor motu vehementi per ſentẽtia corpora deferatur; vnde ſanguis & calor in viſcera refugiant, vt extrema frigida reddantur. Frigiditatis autem illius

Expultrix irritatur a frigore vehementi.

Frigiditatis cauſa.

Digitized by Google

lius cauſa eſt interna, vel externa,c.7.l.de rig. fit.n. a frigore externo,& a corporis diſpoſitione,vt in febribus. Cauſa interna eſt materia vitioſa,idq; vel propria ratione,vel ratione loci, in quo colligitur. Vi-
1. tium autẽ triplex eſt copia, Qualitas, Motus. Copia requiritur,qm̃ omni agens agit in determinata quantitate, & quo copioſius,eo magis agit. Quoad qualitatẽ,non debet eſſe materia mitis: vnde Gal.c.5.l.2. de criſ.proponit materiam mordacẽ,ſiue ſit calida, ſiue frigida. Id tñ verum eſt,materiam frigidam eſſe: cauſam frigiditatis poſitiuæ, calidam priuatiuæ, vt teſtatur Gal.c.6.l.de rig.Quoad motum,hunc proponẽs Gal.c.5.l.2.de cauſ.ſympt.inquit,rigorem fieri a materia commota,& agitata,& c.6.l.de rig.ait,non fieri
2. rigorẽ,niſi materia cum impetu feratur.Externę cauſæ variæ ſunt,c.3.l.2.de criſ. & c.6.lib.de rigore,nimirum aqua frigida,medicamentum calidum vlceri applicitum, ratione cuius fit dolor, vnde calor refugit ad viſcera, vt in partibus extimis ſit frigiditas priuatiua. Ad cauſas etiam externas pertinet, obiectum viſus & auditus,quod tamen ita vehemens eſſe oportet,vt timorem efficiat,cuius ratione calor intro reuocetur,& exteriora, calore priuata refrigerentur.

Inſtrumentum expultricis, eſt calidum natiuum.

Cęterum cauſa rigoris inſtrumentalis,eſt calidum innatum influens cordis,vnde rigor affectus calidi natiui,cap.6 lib.de rig.dicitur,& c.7.l. eiuſd.Gal.ait, calidum innatum in rigore fieri veluti inſtrm̃ facultatis expultricis: ait,[veluti,] nã pręcipuum inſtrumentum cuiuſlibet partis eſt temperamẽtum, & ſpiritus inſitus: hæc tamen a calore cordis influente iuuãtur.

Calor natiuus. 4. modis afficitur.

Cum autem rigor ſit affectus calidi natiui refrigerati: inueſtigare oportet,quis nam ſit hic caloris affectus.Galen.c.6.lib.de rig.ait natiuum calorem,inſtar flammæ,quatuor modis affici poſſe: primum ob materiæ defectum,ſecundo,dum in ſole ſplendor contabeſcit,tertio,dum a lignorum copia ſuffocatur,quarto,dum a copioſa aqua extinguitur.Ratio horum 4. modorum inde pendet, quod calidum innatum eſt ſubſtantia per ſe,& ſemper mobilis,vnde tria locum habent in calido innato,Subſtantia,Qualitas, & Motus.Ad ſubſtantiam pertinet illud vitium, quod dicitur inanitio ſubſtantiæ. Ad qualitatem, ſeu calorem pertinet læſio a frigido.Motus autẽ calidi natiui duplex eſt,intra & extra,cuius ratione duplex occurrit vitium; alterum,quotieſcunq; extra ab immodico calore diſſoluitur calidum innatum: alterum, dum intus a materia opprimitur, ſicuti flãma a copioſis lignis.

In rigore calidum nat. tantum læditur,ſecundum qualitatem.

In rigore vero calido innatum læditur tantum ſm̃ qualitatem: non ſm̃ ſubſtantiã,aut motum. Si ergo calidum cordis in rigore afficitur ſm̃ caliditatem: igitur læditur a frigido: nil.n.læditur, q̃ calor influẽs, & proinde pura qualitas.Notã ſum aũt,hunc calorẽ in rigore reddi vaporoſum quia calor influens illidit in ea, quæ obſiſtunt, quæ ſane vertuntur in vaporẽ. Dum ergo calor influẽs euadit vaporoſus, efficacius percutitur,& efficacius percutit,vnde fit,vt rigor ab initio ſit remiſſior,mox autem reddatur intentior.

Rigoris, & cognatorũ ſymptomatũ diſcrimẽ.

Expoſita rigoris definitione, tertio iam loco ſequitur, vt rigorẽ a cognatis ſymptomatis diſcernamus: nimirum ab horrore,inæqualitate,& frigore. [Horror]igitur (c.6.lib. de rig.) eſt ſenſus frigiditatis cum dolore,& cum concuſſione cutis, reliquo non moto corpore,vnde horror eſt vibratio ſolius cutis,non totius corporis,dependens ab eadem cauſa, a qua & rigor. Hinc, cum in horrore extrema refrigerentur, Galenus lib.11.meth.ait,horrorem,ob cutis conſtipationem, febres & augere ſi iam factæ ſint, & nouas,quoq; excitare. [Inæqualitas,]quam Auicennas fractionem vocat,eſt,dum quis in corpore inæqualitatem ſentit,quam verbis explicare neſcit: eſt igitur via ad horrorem, nimirum vibratio admodum remiſſa ſolius cutis.[Frigus] eſt ſenſus frigiditatis citra dolorem; Auicennas vocat frigus purum: Eſt autem ſenſus frigiditatis partium extimarum,dependens a qualitate tactili,citra ſolutionẽ vnitatis refrigerante.

Collatio.

Ab his igitur rigor facile diſcernitur. Conueniunt.n. inæqualitas,horror,& rigor,quatenus fiunt ab excrementis mordacibus,tã quam a cauſa interna,vt in putridis febribus: differunt autẽ & ratione excrementorum,vt agunt,& ratione partium,vt patiuntur ab excrementis.Excrementa differunt copia,morſu,& motu: partes vt patiuntur,differunt virtute,ſenſu tactus,& motu. Vnde quoad excrementa, ſi horum vitia ſint debiliora,i.ſi ſint pauca,parum mordacia, & debilis motus,fit inæqualitas, ſi validiora, horror, ſi adhuc validiora,rigor. Quoad partes, ſi minus ſunt diſpoſitæ,fit inæqualitas,ſi magis ad patiẽdum diſpoſitæ,fit horror: ſi maxime,rigor. In maiori.n.quinto,maior virtus: mordaciora efficacius ſtimulant: motus velocior eſt cauſa ſymptomatis vehementioris,hinc rigor vehementiſſimus a bile,quia frigidi ſucci non poſſunt ita eſſe tenues,vt vehementiſſime moueantur, Virtus imbecilla facile patitur,contra corpus robuſtum, qđ bene habet & ſm̃ temperiẽ & ſm̃ calidum inſitum. Senſus acutus, qui eſt in corpore prædito neruis magnis & mollibus, facile patitur,ratione magnitudinis neruorum, ſpiritus animalis radij copioſiores diſtribuuntur,ratione mollitiei, qualitas tactilis efficacius agit: Motus quo maior,eo facilius partes rigent. Quantum ad frigus attinet,ſi intelligatur illud frigus, qđ reliqua ſymptomata conſequitur,fit ab eadẽ cauſa,ſed remiſſiore,vnde primum fit frigus,mox horror,tãdem rigor. Si accipiatur frigus purum,hoc eſt frigus poſitiuum,fit hoc a materia frigida, quæ citra vnitatis ſolutionem refrigerat.

Inæqualitas.

Reſtat poſtremo, vt quæ iam dicta ſunt febribus applicentur. Inæqualitas igitur,ſi cæteri affectus non ſubſequuntur,reperitur in cõtinuis proportionatis: ſi vero reliqui ſuccedant,tum reperitur in illis febribus,in quibus reliqui exiſtunt affectus ſimiles.

Horror.

Horror, cap.6.lib.2. de diff. feb. reperitur in quotidiana, niſi materia ad ſummum attenuetur, item in tertiana notha.

Rigor.

Rigor,c.6.l.de rig.reperitur in quotidiana, tertiana,quartana,intermittentibus,ſed in principio acceſſionis, in febre ardenti reperitur in fine, aphor. 58.ſect.4. Diſcrimen tñ a Gal.ſtatuitur,c.7.lib.de rig. quia rigor in quotidiana eſt longus,non magnus,niſi corpus vehementer agitetur: in tertiana eſt cum ſenſu punctionis, in quartana cum ſenſu frigiditatis, ac ſi quis per loca admodum frigida iter faciat.

Frigus.

Frigus priuatiuũ reperitur in febribus putridis mali moris: poſitiuum, in quotidiana intermittente, e dulci pituita,c.4.lib.2.de criſ.& c.8.lib.2.de feb.diff.reperitur etiã in quotidiana continua, c.8. lib.2. de feb. vbi Galenus vult in hæmitritæo eſſe frigus,ratione quotidianæ continuæ, quia materia pituitoſa exigua extra venas propellitur, cum præſertim in hemitritæo bilis poſſit pituitæ eſſe vehiculum. Reperitur etiam frigus in primis quartanarum acceſſionibus.

CAPVT XXII.

De curatione putridarum in genere: & primum de præſidijs.

Tranſitio

AVICENNAS ad curationẽ accedens, materias adiuuãtiũ proponit, reſpicitq; ad materiam morbificã in hoc ſeptimo capite: ad virtutem in octauo & nono: ad febris vehementiam in decimo: ad ſymptomata, in pluribus ſequentibus capitibus. Nos autem in explicatione huius capitis tractabimus, I. de indicationibus,

nibus. II. de materia chirurgica, & medicinali. III. de materia diætica.

De indicationibus in putridis.

Indicans vitale.

In putridis triplex eſt indicatio: Vitalis, curatoria, & præſeruatoria. Indicans vitale dirigitur ad cuſtodiam animæ, vt operetur; operatur autem per organa, quæ ſunt partes viuentes, itemq; ſpiritus inſiti, & influentes: vnde ab his indicatio vitalis ſumitur, non autem ab humoribus, vel a ſanguine; hic. n. animæ organum non eſt, ſed opus ſanguificæ facultatis. Sanguis iñ vitioſus, quatenus rationem ſubit cauſæ morbificæ, eſt indicans. Prout auté virtutis cuſtodia multiplex eſt, pro eo etiã indicata vitalia variant. Alia. n. ſunt generica, nimirum quantitas, & qualitas, alia ſpecifica, certa menſura, & apta qualitas, alia determinata, cibus, potus, ſpiritus, c. 5. lib. 11. meth. materia vero eſt panis, &c. & proxima ſanguis roridaque humiditas.

Indicans curatoriũ

Indicans curatorium, eſt cauſa continés ex vſu, & quidem cauſa, vel læſæ facultatis, vel læſæ functionis, ut in morbo lęditur actio ob læſionem facultatis, facultas lęditur ob intemperiem, quia iñ læſio facultatis, eſt cauſa continens nõ ex vſu, ab ea nõ ſumitur indicatio, ſed a cauſa, quæ lęſionem efficit, ſi modo hæc alicuius ſit momenti, in phlegmone. n. magnitudo eſt lęſio facultatis, ſed nihil vtile poteſt indicare, vnde in phlegmone indicatio curatiua ſumitur a ſanguine influxo, & a morbo calido, hæc enim phlegmonis ideam, a qua indicatio capitur, conſtituunt. Sic putridæ febris idea conſtituitur a morbo calido, & a caliditate in humorib, cordis, quę eſt cauſa continens ex vſu: ab his ergo ſumitur indicatio curatoria.

Indicans præſeruatorium.

Indicans præſeruatorium, præcipue ſunt humores, poteſt eſſe diſcraſia, quæ humores generat, itẽ lumbrici, calculi. In putridis igitur ab humoribus ſumitur indicatio prophylectica, non quidẽ a vitijs humorum, in ſubſtantia, quantitate, qualitate, & motu locali. Si. n. (quoad ſubſtantiam,) humor protſus corrumpitur, indicatur totalis euacuatio, vt ſi ſanguis mutatur in bilem excrementitiam, vel putreſcit. Quãtitas deficiens, vel excellens, indicat additionẽ, vel imminutionẽ. Qualitas prima, vel ſecunda mutata, indicat contraria. E motu, ſi nõ ſit, oritur indicatio mouendi, ſi motus male ſit, & quidẽ ſi imminutus eſt, oritur indicatio adiuuandi, ſi d. prauatus, retrahendi, vel coercendi. Et hę ſunt indicationes genericæ, & ſpecificę: determinatæ autẽ indicantur a ſpecie materiæ, & a definito gradu vitij materię, vt ſi ſanguis abundat ad librã vnã, indicatur minuens ſanguinem, & quidem ad libram vnam. Et ſic indicatio præſeruatoria capitur a materia. Sumitur deinde etiam a ſymptomatibus, prout hæc rationem habent cauſæ.

Indicationes in putridis, vnde oriantur.

His ita poſitis, in febribus putridis indicatio ſumitur a viribus, febre, & cauſa. c. 8. & 10 l. 11. meth. Virtus roborantia indicat, vt ſuperet putredinẽ, & ſuccos concoquat. A febri oritur indicatio, & curatoria & præſeruatoria. Curatoria, ut portio febris facta curetur, pręſeruatoria, vt portio, quæ eſt in generatione, prohibeatur. Curatio fit per refrigerantia, & per eradicantia materiã omnino putrefactam. Præſeruatio reſpicit patiens, vel agens. Patiens, eſt humor qui incipit putreſieri, idque interdum fit, quia humidus eſt, vnde oritur indicatio ſiccandi, ſemper vero dũ humor putreſcit, calidior euadit, vnde oritur indicatio refrigerandi. Quoad agens, hoc vel eſt principale, & immediatum, vel ſine quo non, & mediatũ. Principale, eſt calor extraneus, intenſior calore naturali humoris putreſcentis, hinc indicatio oritur refrigerãdi. Agens ſine quo non, eſt quod impedit trãſpirationem caloris, & hoc eſt, vel denſitas, vnde indicatio rarefaciendi, vel conſtrictio, vnde indicatio fundendi, vel obſtructio, quæ vel facta eſt, vel eſt in fieri, ſi facta eſt, ipſa obſtructio nil indicat, quod ſit ex vſu, materia autem actu obſtruẽs, vtile indicat, quæ ſi copia peccat, minuenda, ſi craſſitie, attenuanda, ſi viſciditate, detergenda, ſi autem obſtructio ſit in fieri, indicãs in corpore quidem exiſtit, ſed extra locum obſtructum, in quem tamen poteſt confluere: vnde huius cauſa opus eſt affluxum obſtruentium ſuccorum compeſcere: hinc cum ſuccus fluens ſit multiplex, indicatio ẽt multiplex oritur, v. g. ſi ſit ſanguis, euacuandus, ſi vero ſit ſuccus a ſanguine diuerſus, & quidem ſupra iecur ſubſiſtat, indicat purgans, & ſi ſuccus, nõ ſit præparatus, indicat præparans, ſi infra iecur ſubſiſtat ſuccus, leniendus eſt aluus.

Cõcluſio indicationum.

Hinc igitur ſcopi in putrida febre ſunt, [alui lenitio, ſanguinis euacuatio, ſucci non ſanguinei pręparatio, purgatio, materiæ obſtruentis minutio, attenuatio, deterſio, caloris putridi refrigeratio, materiæ putreſcentis refrigeratio, & exſiccatio, materiæ putrefactæ eradicatio, febris factæ refrigeratio, virtutis corroboratio.] Et hæc de indicantibus.

De Prognoſticis in doctrina ſpeciali tradendum.

CAPVT XXIII.

De materia chirurgica, & primum de phlebotomia.

Præſagia

PRACTICI tria conſiderare ſolent, indicans, indicatum, & materiam indicati. Sic ſanguis eſt indicans: euacuatio ſanguinis, eſt indicatum venæ ſectio, eſt materia indicati.

Venæ ſectio quid.

[Venæ ſectio igitur eſt materia remedij indicati a vitio vehementi, per ſe, ſenſibiliter, & confertim ſanguinẽ vacuans, & ex accidente refrigerans. Venæ ſectio indicatur a vitio vehementi ſanguineo: breui. n. tpe vacuat, ꝙ in affectibus vehementibus eſt neceſſariũ. c. 6. l. de venæ ſect. contra Eraſiſtr. c. 10. l. de cur. per venę ſect.

Facultates venæ ſectionis.

Facultates venæ ſectionis duæ ſunt: vacuare, & refrigerare. Vacuat. n. ſanguinem, per ſe, ad differentia victus tenuis, qui per accidens vacuat: ſenſibiliter, ad differentiã ſectionis: confertim, ad differentiã, & propoſitarum materierum, & maxime ad 1.
differentiã cucurbitularum, & hirudinum. Dum igitur confertim vacuat venę ſectio, ſimul impetum, & 2.
curſum largitur humoribus in venis exiſtẽtibus. Deinde etiam alterat phlebotomia, dũ per accidẽs corpus refrigerat, detracto ſanguine: com. aph. 23. ſect. j. 3.

Venæ ſectionẽ indicantia.

Deinceps explicandum, quid requirat venę ſectio, vt materia remedij, & quid requirat, quatenus vehementer agit, ideſt, quidnam venæ ſectionem indicet, & quid eandẽ, vel permittat, vel prohibeat. Sicut igitur omnis materia remedij ſupponit aliquod indicãs ita ẽt [venæ ſectio indicatur a vitio vehemẽti, quod vel ad ſanguinẽ pertinet, vel ad morbum calidum.] Sanguis, vt morbificus eſt, indicat remedium, remouens vitium ſanguinis, & hoc eſt remedium genericum.

Vitium ſanguinis in ſubſtãtia, quantitate & motu indicat venæ ſectionem.

Vitium autem ſanguinis pertinet, vel ad ſubſtãtiam, vel ad quantitatem, vel qualitatẽ, vel vbi. & de his quatuor vitijs, prędicatur vitium genericũ. e quatuor autem vitijs ſpecialibus nullum de altero prędicatur. Indicans ergo genericum eſt vehemens vitiũ ſanguinis, nõ autem plenitudo, vt alogi quidam tradunt. Licet autem vitium ſanguinis quadruplex eſſe poſſit; excluditur tamen qualitas, in venę ſectione, ſi enim ſanguis ſimpliciter eſt calidus, indicat refrigerans, cuius materia potius eſt medicamentum ſimpliciter, quam venę ſectio, quę vacuando refrigerat.

Tua

Digitized by Google

Tria autem reliqua vitia indicant venæ ſectionem. Nam ratione ſnbſtantię, ſi ſanguis propriam qualitatem non ſeruet, vt alere amplius nequeat, putreſcit. vnde educendus eſt:(N.B. qualitas hic ſumitur, ceu ſignum ſanguinis corrupti,)c.11.lib.9.meth. Secundo ſanguis euadit inutilis in plethora, quoad vaſa, & quoad vires, indicat igitur remedium minuens, cuius materia venæ ſectio. Tertio, ſanguinis impetus, indicat remedium retrahens, & reuulſorium, cuius materia eſt venæ ſectio.cap.vndecimo, libro de venę ſectio. Quarto ſi morbus aliquis ſit vehementer calidus, eique non ſit annexum aliquod ſanguinis vitiū, e tribus iam propoſitis, tutius eſt refrigerare medicamentis, at ſi eſt annexum vitium ſanguinis, locū habet venæ ſectio, quæ tunc materia eſt remedij pręſeruatorij & curatorij ſimul, ratione ſanguinis, atq. curatorij, ratione morbi calidi. Dū igitur Galenus inter ſcopos venę ſectionis ꝓponit morbi magnitudinem; nō de indicante loquitur, ſed de ſigno, quod vitium ſanguinis vehemens detegit, ſicut enim in ſanis, validæ tenſiones, vel grauitatis ſenſus, ſignificāt vitium ſanguinis vehemens, nimirum plethorā ad vaſa, vel ad vires, ita ęgris morbus vehemens ſignificat vitium vehemens ſanguinis, & ſic non eſt iudicans, ſed ſignum. Hactenus quid requirat venæ ſectio, vt materia indicati.

Morb' vehemēter. calid', cū vitio ſanguinis, indicat venę ſectionem.
Morbi magnitudo, non indicat venę ſectionē.

Porro venę ſectio, quatenus vehementer agit, cōfertim euacuat, ſpiritusque exhaurit, unde[neceſſario virtus robuſta requiritur, quæ venæ ſectionē permittat. oportet autem vires & iam eſſe præſentes, & tales etiam, quæ poſt venam apertam poſſint ſufficere.] Vires de quibus hic loquimur, pertinent ad quātitatem & qualitatem partium uiuentium, & ſpirituum, maxime tamē ad partes ſpermaticas & principales, (hinc Gale. præcipue ad cor reſpicit, pulſum explorans ca. ſexto, & 13. l. de venæ ſectio.) Vnde, ſi imbecillitas ſit ſecundum partes ſeminales, vt in pueris (in quibus ſubſtantia partium ſeminalium, & ſubſtantia calidi innati facile diſſoluitur,) etiamſi virtus ſecūdum carnem & ſpiritus, ſit robuſta, prohibetur tamen venę ſectio. At ſi robur adſit ſecūdum partes ſeminales, vena eſt ſecanda, nam imbecillitas ſecundum partes carnoſas non prohibet, venæ ſectionē, vnde mulieri emaciatę aperta eſt vena, apho. 29. ſectio. 3. lib. ſexto, epid. Spirituum etiam imbecillitas, ſi fiat ob nimiā concentrationem, nō prohibet phlebotomiam, vnde Galenus tex. vigeſimotertio, 82. & 111. lib. quarti, de ratione vict. in ſyncope, e concentratione, venā ſecat. Si autem imbecillitas ſit in ſpiritibus, quia nimium diſſoluuntur, hęc venę ſectionem prohibet, vnde Galenus c. decimotertio, lib. 5. meth. in muliere affecta ſputo ſanguinis, ꝓpter ieiunium, non ſecat venam, nam in diſſolutione, ſpiritus & ſecundum motum, & ſecundum quantitatem patiuntur, in cōcentratione vero tantum ſecundum motum.

Phlebotomiā permittētia, nimirū, vires.

Ad virtutem autem omnia reliqua prohibētia referri poſſunt, vt ętas, ambiens, &c. Aetas enim florida ſolum admittit phlebotomiam, id eſt, quę media, eſt inter pueritiam & ſenectutem, ſeu annum decimūquartum, & ſeptuageſimum, in hac enim ętate virtus bene ſe habet, ſecundum omnes ſpecies ſubſtantię, id eſt, & ſecundum partes viuentes, & ſecundum ſpiritus, ſecundum copiam & qualitatem; hęc ergo virtus robuſta eſt ante & poſt venę ſectionem. Puerilis ętas prohibet venę ſectionem, licet enim ante venę ſectionem virtus ſit robuſta, ſecundum omnes ſubſtantias, ratione quantitatis, & qualitatis, tamen poſt phlebotomiā ſuccumbit, & diſſoluitur calidum innatum promptiſſime, propter humiditatē, & mollitiem, ac propter temperamenti caliditatem t. 19. lib. 4. de ratione vict. Aetas ſenilis ꝓhibet venę ſectionem, quia in hac etiam ante uenę ſectionē uirtus eſt debilis, partium enim uiuentium, & ſpirituū quantitas eſt exigua, & qualitas eſt immoderata frigiditas, unde & per uenę ſectionem, quę uacuat & refrigerat, uirtus neceſſario concidit. Succorum crudorum copia, & ipſa quoq; uirtutis debilis eſt ſignū, indeq; uenę ſectionem impedit. c. 13. l. de uenę ſect. Per ſuccum uero crudū nō intelligimus biliosum, melancholicum, pituitoſum, aquoſum: (qualis in hydrope:) nam his exſiſtentibus poſſunt dari uehemētia purgantia, quę poſtulant uirtutem robuſtam, ſed intelligimus, (cap. ult. lib. de plen.) ſuccum craſſiorē pituitoſo, albicante, (unde etiam corpus albicās.) & minus flatulētū, qualis in urinis ſubſidet, & hic generatur in uoracitate, crapula, otio, uel etiam cū cibus bonus non tandiu detinetur in uētriculo, ut in bonum chylum uerti queat, ſicut ui balnei cōtingit. Diſtinguatur autem ſuccus crudus a pituitoſo, nam hic neceſſario generatᷣ e chyli portione analoga, poteſtq; mutari in pituitam excremētitiam, atq; alimētalem, hęc uero in ſanguinē pituitoſum, qui partes frigidas & ex ſangues nutrit, & ſic, pituita dominante, uirtus poteſt eſſe robuſta. Succus crudus non[neceſſario generatᷣ, & generatᷣ e cibi portione nō ſolū pituitoſa, ſed ex ea, quæ in bonum ſanguinem mutari deberet, unde ex eius abundantia, ſanguinis defectus arguitur, quo deficiente, uirtus alimento priuata, ſuccumbit, corpusque refrigeratur, & hinc in copia ſuccorum crudorum uirtus patitur ſecundū q̄titatem, & qualitatem. Tandem aer circumfuſus, regio,]& anni tempus, ad uirtutem, ceu ſigna, referri poſſunt, ſi enim aer admodū calidus, aut frigidus eſt prohibet venę ſectionē, c. 14. lib. 1. ad Glauc. c. 20. li. de uenę ſect. In calido ergo aere, ſignificatur uirtus imbecillis in futurum, quę ſcilicet uacuationem & ſectionis uenę, & aeris calidioris perferre nequeat, in frigidiore autem aere, uirtus nō poteſt ferre phlebotomiam: quia nō fert refrigerationem & uenę ſectionis, & aeris.

Omnia reliqua ꝓhibentia ad virtutē referūtur, ceu ſigna.
1. Aetas.
2. Crudorū ſuccorū copia.
3. Aer ambiens.

Hactenus igitur patet, uenę ſectione eſſe materiā remedij, indicati a ſanguinis uitio, ſecundum ſubſtātiam, quantitatem, & motum, atque a uehemēti caliditate, permittique a uirtute robuſta.

Cōcluſio

Sequitᷣ de recta adminiſtratione uenę ſectionis, id eſt, quantum, quomodo, quando, & ubi uena ſecāda, quę indicantur ab eſſentia reſpectiua, nimirum ab actione, paſſione, pręſentia, & ſubſiſtentia, prout hęc eſſentiam indicantis ſubſequuntur. Explicādus autem hic eſt locus Galeni c. 15. l. 11. meth. cur ſaluberrimū eſſe dicat, in omnibus putridis aperire uenam, niſi ętas & uires prohibeant. Ratio autem eſt, quia primum corpus refrigeratur, deinde uacuatur ſanguis, qui ī omni putrida rōnē habet materię morbificę, hac tamen diſtinctione, ut habeat rationē cauſę principalis in febribus ſanguineis, cauſę ſine qua non, in febribus non ſanguineis, nā in tertiana, uerbi gratia, quia bilis non poteſt uacuari citra corporis calefactionem, oportet ſanguinem uacuare, ne incaleſcat & corrūpatur, uel habet rationem cauſę adiuuantis, quatenus in periodo febrium, ad focū, & partem imbecillam confluit, c. ult. l. 2. de diff. feb.

Recta adminiſtratio phlebotomia.
Venam omnibus putridis ſecanda, qa ſāguis peccat in omnis putrida.

Quantitas uel reſpicit. Quid agendum, uel uſum. Primo modo ſumitur c. 9. lib. de uenę ſectio. ubi dicitur, uacuationis quantitatem indicari a morbo uehementi, uirtute, ętate, &c. per quantitatem hic intelligitur copia ſanguinis, quę eſt lib. j. uel lib. ij. &c. ut libra ſanguinis indicet quid agendum, id eſt remedium uacuans libram ſanguinis. Secundo modo ſumitur cap. 12. & uigeſimoprimo, lib. de uenę ſectio. quando ſcilicet quęritur, nū libra ſanguinis uacuanda ſit una uice, an pluribus.

Quātitas duplex.
1.

Quantum igitur agēdum, indicatur a maiori uel minori actiuitate indicantis: & permittitur a uirtute magis, uel minus robuſta. Hinc in continuis,

Quantū agēdum.

Digitized by Google

ſanguis paucioribus vicibus eſt detrahendus: in his enim ſanguis peccat in maiori quantitate, & eius maior eſt actiuitas. Vnde cap. 16. lib. de venæ ſect. & aph. 23. ſect. prima, & cap. quarto, lib. nono, method. in febribus vehementiſſimis ſanguis vacuatur vnica vice, ad lipothimiam vſque. Sed neceſſe eſt, vt virtus calida hoc pmittat. Secus enim tutius eſt quãtitatem partiri: e ſeptimo, l. de venæ ſect. contra Eraſiſtrat. & hoc potiſſimum in reliquis putridis ſeruandum, vnde Galenus cap. 14. l. 11. met. in putridis nõ vacuat ſanguinem ea quantitate, qua eſt auctus, ne intẽpeſtiue nutrire cogamur. Et hinc in putridis magis ad virtutem eſt reſpiciendum, quam in cæteris morbis, præſertim quia venæ ſectio, nec obſtructionem a materia craſſa, viſcida, copioſa, pfecte tollit, nec putredinem aufert, cũ ergo relinquatur portio materiæ putreſcentis, opus eſt virtute, quę & concoquendo, & vacuando materiam vincat.

Quõ agẽdum.

[Modus agendi,] indicatur a vehementia reſiſtentiæ, & conſiſtit in foramine ampliore, aut arctiore, per amplius egreditur ſanguis craſſior, & vitalis ſpiritus copioſior. Permittitur aũt a viribus. In febre igitur melancholica, ratione materię, foramen amplũ indicatur.

Quãdo agendum.

[Quando agendum,] id eſt, dies & hora venę ſectionis, indicatur a præſentia indicantis vehemẽtioris, ſiue hoc ſit res præter naturam, id eſt, cauſa, morbus, ſymptoma, ſiue virtus, urgens enim eſt vehemẽtius, magiſque poteſt, ſicut etiã cauſa potior affectu eſt. ad diẽ igitur quod attinet, perpendere oportet uitium ſanguinis, vehementiam ſucci crudi, vehementiam materiæ acceſſionum, & vehementiam ſymptomatum: (hic omittitur vis febris, & virtutis, febris enim a venæ ſectione per accidens tollitur, virtus vero ſi robuſta ſit, permittit, ſi debilis, prohibet, dũ ergo prohibetur venæ ſectio, quid opus eſt de vſu verba facere?) In putridis igitur, quamprimũ vena eſt ſecanda, niſi aliquod e iam propoſitis prohibeat.

Quo die vena ſit tũdenda.

1. Quo autem ſanguis eſt uehementior, eo citius ſecãda eſt uena, vnde aph. 3. ſect. prima, ob imminẽs periculum, ſtatim Hyppoc. venam aperit. Et Gal. ca. 4. lib. nono, meth. in ſynocho putrida ſtatim uenã tundit, ad differẽtiam ſynochi ſine putredine. Ratio eſt, cap. 2. lib. 10. meth. quia uires in dies fiunt debiliores. At vero pręſentia ſuccorum crudorum, & materiæ acceſſionum, ac uehementium ſymptomatum,
2. conferenda eſt cum ſanguinis uehementia. Succus enim crudus ut plurimum magis urget, quam ſanguis, interdum tamẽ & ſanguis magis poteſt. Si etenim crudus ſuccus, id eſt, cibus non concoctus, qui reſidet in primis uijs, infra hepar: (ad differentiam crudi ſucci ultra hepar:) ſit copioſus, & ſanguis non ſit inſignis uehementiæ, tum ſuccus crudus magis poteſt, nam capit. 5. lib. 4. de tuen. ſanit. phlebotomia materiam per iecur in totum corpus diſtribuit, quæ noxa maior eſt, quam utilitas e detracto ſanguine. Hinc c. 14. lib. 11. meth. ait mittẽdum ſanguinem, ſi uentris abſit cruditas. Et c. 5. l. 9. meth. itemq; c. 20. l. de uenæ ſect. ait, ſi præcedat cibi cruditas, differendam eſſe venæ ſectionem, dum cibus concoquatur. Quod ſi tamen ſanguis uehementer urgeat, etiam
3. ante coctionem ſecanda uena. Materia acceſſionis magis urget, quam ſanguis: uena enim ſecãda die mitiori, non circa exacerbationem: in die acceſſionis
4. materia morbifica magis poteſt ad prohibẽdũ, quam ſanguis ad indicandum, cum natura uim & materię & uena ſectionis pferre nequeat. Symptomatis uehementibus occurrendum ante uenæ ſectionem, niſi per ipſam uenæ ſectionem remoueri queant, unde Auicennas ait, ſi uacuare uis, prius dolorem ſeda, niſi hic per uenę ſectionem cedat. Hinc etiã Galenus cap. decimoquarto, l. primo, ad Glauc. primũ occurrit ori uentriculi, ante uenæ ſectionem. Cõſtitutum igitur ſit, in putridis prima die uenam eſſe ſecãdam, niſi aliquid cogat differre, quod nil eſt aliud, quã ſuccus crud⁹, materia acceſſionis, & ſymptoma urgens, non cedens uenæ ſectioni.

Nũ vena ſectio eodẽ die, an diuerſis ſit repetenda.

Quod ſi uero neceſſarium ſit uenæ ſectionem bis, ter ve iterare, id in euacuatione eodem die faciendum, in reuulſione diuerſis, in euacuatione enim reſpicimus ad uitium in quãto, in reuulſione ad uitium in motu, magis autẽ poteſt uitium in quanto. Hinc in angina, omnibuſque affectibus inflammatorijs, item in febribus putridis ſanguineis, eodem die uenæ ſectio iteranda, in non ſanguineis febribus, diuerſis diebus, prout uidelicet regeneratur ſanguis peccans ſubſtantia, uel q̃titate.

Qua hora vena ſecanda.

Poſtremo, quoad horam, dum inſignis eſt uehementia ſanguinis, uena qualibet hora ſecanda. Vnde Galenus ca. 12. & 21. de uenæ ſectio. in febre acutiſſima qualibet hora ſecuit. Quod ſi obſtet cibus, uel chyli excrementum craſſum, uel ſymptomatis uehementia, tunc cibus prius eſt concoquendus, feces primum uacuandæ ſunt clyſmo, ſymptomatum denique uehemẽtia fugienda, unde in intermittentibus, hora uenæ ſectionis procul ab acceſſione erit, in continuis proportionatis, hora erit remiſſionis, in continentibus, hora mitior.

Quæ uena ſecanda c. 16. l. de venę ſec.

[Vbi.] Secanda autem eſt baſilica dextra in putridis, niſi ſit febris melancholica, in qua baſilica ſiniſtra aperienda. cap. 11. li. primo, ad Glauc. licet enim ſanguis in toto affligat, ita ut per quamlibet uenam euacuari poſſe uideatur, quædam tamen partes pręcipuum locum obtinent, nam in febribus ſanguineis, ſanguis fomentum habet a iecore, in pituitoſa & bilioſa febre, ſanguis pendet a iecore. Hæ ergo uenæ in putridis ſecandæ ſunt, niſi aliquid impediat nimirũ uel uirtus, uel pars affecta. Virtus quippe in febre diuturna, ſi non ſit ualde robuſta, tutius eſt ſecare uenas remotas & exiles, ut ſaluatellam, quę eſt inter annularem, & minimum digitum, uel eam quæ inter pollicem & indicem eſt. Nec huius uenæ ſectio prorſus a Galeno improbatur, cap. 14. li. de uenæ ſectio. ibi enim reſpicit ad largam euacuationẽ, quæ p ſaluatellam fieri nequit. Quoad partem affectam, ſi, uerbi gratia, febris putrida foueatur a sãguine menſtruo retento tunc uena pedis ſecanda, non brachij. Item, ſi caput ſit affectum, humeraria externa aperienda, imo uena frontis. Et ſic de reliquis.

De Cucurbitulis cum ſcarificatione.

Cucurbitula, quid.

[Cucurbitula ſcarificata eſt materia, per ſe ſenſibiliter, ſed pallatim uacuans ſanguinem, & ex accidente refrigerans.] Et ſi uero paulatim uacuet, poteſt tamẽ totum corpus uacuare, unde Gal. c. 4. l. 4. de tuen. ſan. dicit, eam cum uenę ſectione idem ualere, quod etiam affirmat c. 10. eiuſ. lib. c. 11. li. de uenę ſect. & c. 5. lib. 13. meth. differt igitur tantum a uenæ ſect. quod nõ confertim, ſed paulatim euacuet. Hinc uenę ſect. ſcarificatio proxima eſſe dicitur, com. aph. 17. ſect. 2. & Auicenas uocat uicariã phlebotomiæ.

Facultates cucurbitulæ.

Porro cucurbitula ſcarificata, uacuat uel totum, ſi ſit numeroſa, mediocriter profunda, ſiqúe ſępius applicetur, uel partem, ſi cõtra. Vt autẽ etiam craſſus effluat ſanguis, ſecundum Auicennæ præceptum, c. de uentoſis, oportet balneare, & unam horã morari. Quamobrem in praxi hoc obſeruãdũ, ut ſpongia madefacta in aqua dulci tepida locus foueatur, quo sãguis attenuetur, & fundatur. Addit Auicẽnas ſcarificationẽ uenę ſectioni anteponẽdã eſſe, & magis cõferre ad mũdificandã cutim, ſcarificatio enim primũ e uenis capillaribus uacuat, quę deinde a pximis trahũt, ut ab intimis ẽt fiat euacuatio, at uenæ ſectio niſi repetatur, cutem nõ mũdat, ut tradit Galenus, cap.

Digitized by Google

cap.penul. lib.4.de tuen.ſan.Hæc de facultatibus. cucurbitulæ.

Quid indicet cucurbitulã

Cucurbitula ſcarificata, quatenus vicaria eſt venę ſectionis,[indicatur a vitio vehemẽti ſanguinis.] Licet enim hoc vitium primum indicet vehemens remedium,& confertim vacuans, quia tamẽ virtus minus robuſta exſiſtens,non tolerat, quærenda eſt materia minori vehementia agens,& longiori tempore vacuans:(ita ſi propter vires,non licet vti medicamentis,verbi gratia,frigidis in eo gradu, quem indicat ventriculus calidus, tunc moderatis refrigerandus ventriculus,ſed longiori tempore, cap. 8.lib. 7.meth.)Quatenus autẽ cucurbitula propria ratione vſurpatur,indicatur a ſanguinis vitio non ita vehementi.

Vſus. Quãtum.

[De vſu, ſeu recta adminiſtratione cucurbitularum.]Quoad[quantum agendum:] Si ſanguis eſt actiuitatis vehementis,vtpote dum ſcarificatio eſt vicaria phlebotomiæ,licet ſanguinem peccantem vna vice educere,ſi contra,plurib.[Modus] reſpicit reſiſtentiam,quæ pendet e copia,& craſſitie. Ratione craſſitiei,partes aqua tepida fouendę.ratione copiæ, adminiſtrandæ ſunt cucurbitulæ magnæ,numeroſæ ſæpius repetitæ, punctiones etiam erunt numeroſę, & mediocriter profundæ.Sic enim ſanguis copioſus & craſſus vacuatur.[Quando,]indicatur dum præſens eſt indicans,nilque prohibet.Primum ergo ſecanda eſt vena,ſi vires permittunt:deinde, in putridis febribus,perſeuerante ſanguinis vitio, dum vires non permittunt,uel ſanguinis peccatum minuitur, ſcarificatione vtendum. Quoad vbi: in febribus putridis cucurbitulæ ſcarificatæ non ſunt applicandæ dorſo:ratio,nã febris producitur a calore igneo cordis:huius autem domicilium eſt thorax, quem, vt partem affectam,inter initia turbare nõ licet. Hinc Galenus cap.decimonono, lib.de uenæ ſectio. iubet partem affectam ante totius vacuationem non eſſe vacuandam:ideoque capite affecto,per crura moliẽda eſt euacuatio.Pari conſilio,c.17.libro vndecimo, meth.in inflammatione thoracis & pulmonis,cum non expediat reprimere materiam morbificam,ſed foras trahere,non concedit Galenus ut cucurbitulę thoraci applicentur,ante totius uacuationem: quia ſcilicet materiam e toto ad pulmonem trahunt,ſiue cum, ſiue ſine ſcarificatione adhibeantur. Cucurbitulæ igitur in putridis,cum Oribaſio, applicandę ſunt partibus ignobilioribus.Vnde Auicẽnas cap.de ventoſis,ait,ſi cruribus applicentur cucurbitulæ ſcarificatæ,eas vicarias eſſe venæ ſectionis, at quoniam crurum imbecillitas interdum non admittit ſcarificationem,addit Auicẽnas,applicatas naribus,& caput,& totum corpus vacuare. Præterea vero Auic. ait,ventoſas ſupra Alchael,id eſt,inter duas ſpatulas poſitas,vicẽ gerere ſectionis baſilicæ: cũ igitur in putridis baſilica ſit aperienda, quidam hac ducti auctoritate,male dorſo applicant cucurbitulas.Sciendum ergo locum hunc Auicennæ verum eſſe in morbis ſanguineis pectoris, in quibus cucurbitula ſanguinem vacuat deriuando,ut in pleuritide, non autem valere in morbis,in quibus per baſilicam totum corpus vacuatur.Hinc in febribus,cum non vrgeat ſanguis in thorace,totius eſt applicare cucurbitulas partibus remotis,nimirum cruribus, ſecũdum Aetium c.de ſcarificatione;cui ſententiæ accedens Galenus, com.aphor.decimoſeptimo,ſectio. ſecunda, ſtatuit tibiarum ſcarificationem proximam eſſe uenæ ſectioni,& cap.quarto,ac decimo,lib.quarti, de tuen. ſan.iubet vel venam incidere, vel malleolos ſcarificare,non dorſum. Hæc de cucurbitula, ut eſt uicaria uenæ ſectionis.

Quid (margin notes: *Vbi.* at "ſcarificatione vtendum"; *Quãdo.* at "& craſſus vacuatur"; *Quo.* at "vice educere"; *Cap.1.fen 4.lib.1. Error quorundam.* at "ait,ventoſas ſupra Alchael")

Vſus cucurbitulę pſe & primario requiſita.

Quo vero ad cucurbitulam ſcarificatam, quæ accipitur propria ratione,non ut uicaria, hæc probatur,dum ſanguinis uitium non eſt vehemens,& reſpicit euacuatione, vel totius, vel certæ partis. Si primo modo, oportet ſcarificare partes infernas. Si ſecundo modo, id eſt, ſi ſcarificatio adminiſtretur pro euacuatione partis, toto prius vacuato, cucurbitula uarijs partibus applicari poteſt, prout uariant partes affectę, verbi gratia, ſi exanthemata ſint in dorſo, dorſum ſcarificandum. At notandum,in muliere prægnante,cucurbitulas, gratia euacuationis totius, nec partibus infernis, nec dorſo,ſed brachijs applicandas eſſe. Et hæc de cucurbitulis.

De Hirudinibus.

Hirudines quid exiſt. facultas.

Hirudines ſunt materiæ, quæ pungendo aperiũt ora venarum, vnde per ſe ſenſibiliter, ſed paulatim ſanguinem uacuant,inſtar cucurbitulæ ſcarificatæ. Differunt a venę ſectione,quod totum vacuant, ſed longiori tempore;ſicut etiã apertio hæmorrhoidũ: cap.quarto,lib.quarto, de tuen. ſan. Differunt a cucurbitulis,quod uacuant minori moleſtia.Interdum ergo cucurbitulis,interdum potius hirudinibus vtẽdum,cauſa alicuius priuati, pertinentis ad ægrum: verbi gratia. Si vires non admittũt phlebotomiam, nec homo aſſuetus ſit ſanguinem p hæmorrhoides uacuare,uel ſi circa hæmorrhoides ſint vlcera,expedit potius crura ſcarificare.Cõtra,ſi ſuppreſſa ſit hæmorrhoidum vacuatio,cruraque male affecta,hirudinibus potius utendum. Vacuatur autem per hirudines his potiſſimũ ſanguis, qui in illis exſiſtit venis quibus hirudines applicantur, inde conſequitur vacuatio ſanguinis,conrenti in reliquis venis, ſiue his ſit tenuis,ſiue craſſus. Quidam tamen craſſum ſanguinem egredi negant, cum hirudo exiguum faciat foramen. His reſpondeo,foramen illud a ſanguinis impetu dilatari poſſe:aut,ſi non amplietur, attamen,ſi locus ſpongia foueatur, ut Oribaſius iubet cap.decimoſexto,lib.ſeptimo,med. collect. craſſum ſanguinem attenuari, & per foramen exiguum egredi,dico.quod frequentiſſime experientia comprobaui.

Quidam ſaguis p hirudines vacuetur

Vſus. Vbi agendum.

Quoad[uſum,]hic idem eſt cum cucurbitulis, ſufficit quædam proponere circa[ubi agẽdum.]In putridis ergo febribus, ſi hirudines applicantur gratia totius,tũc applicabãtur hæmorrhoidibus, cruribus brachijs,& quidem brachijs potiſſimum in muliere prægnante,magis enim in his probantur hirudines, quam cucurbitulæ ſcarificatæ,& ſæpe experimur,citra abortum ſanguinem fuiſſe euacuatum. Ratione partis ſi applicẽtur, ut uariæ ſunt partes repletę, ita uarijs partibus applicandæ, uerbi gratia cauſa capitis,applicabuntur poſt aures,item temporibus naribus,quandoque etiam linguæ.

Hæmorrhoidum apertio.

Cæterum [hæmorrhoides] uarijs materiebus aperiri poſſunt, ut frictione cum folijs ficus, cum pannis aſperis, item ſcarificatione crurum, & ſectione uenarum crurum: cap. vlt. libro de hirudin. Galeni.item cap. decimo, & decimonono, lib. de uenę ſectione. Ratio eſt, dum enim hæmorrhoidum fluxus ſupprimitur, ſanguis, qui deorſum fluere deberet,ſurſum mouetur:quod ſi igitur hirudinibus,ſectioneque, & ſcarificatione crurum deorſum moueatur,facile impetũ recuperare poteſt. Verum differentia eſt inter hæc aperientia, nam hirudo eſt materia remedij ſpecifici & determinati, trahit enim ſanguinem deorſum, & determinate ad hęmorrhoidas: uenę ſectio autem, & crurum ſcarificatio, ſunt materia remedij ſolum ſpecifici, non determinati, trahunt enim tantum deorſum. Vnde, ſi maior neceſſitas eſt aperiendi hęmorrhoidas, utendum materia remedij & ſpecifici, & determinati.

Digitized by Google

Per hæmorrhoidas uacuatur ſãguis & melancholicus, et bilioſus

Quæritur autem num per hæmorrhoidas ſaltem vacuetur ſanguis melancholicus & craſſus, an vero etiam bilioſus & tenuis? Reſpondeo, vtrumque vacuari. Primum, probo de melãcholico: nam Hyppocrates aph. vlt. ſect. 6. lib. 6. epid. dicit, hæmorrhoidas ſanguifluas, prohibere incipientem atrã bilem, & ſanare durum lienem, & aph. 11. ſec. 6. ait, hæmorrhoidas ſuperuenientes melancholicis eſſe bonum, quia euacuetur ſanguis craſſus, quod etiam Gale. aſſerit com. aph. 21. ſect. 6. Secundo, bilioſum etiam ſanguinem apertis hæmorrhoidibus vacuari probo: nam ꝑ hora venarũ quilibet ſanguis egreditur, imo craſſiore facilius ꝓdit tenuior: vnde miror eos, qui hoc adeo manifeſtum negãt. Hac de cauſa Hyppocrates tex. 37. ſect. 3. lib. 6. epid. ait, hęmorrhoidibus laborãtes, non corripi morbo laterali, neque peripneumonia, neque phagedænis, & alijs morbis, quorum quidam producuntur a ſanguine bilioſo. Per hæmorrhoidas ergo vacuatur ſanguis non tantum in febribus melancholicis, ſed etiam in bilioſis. Hinc, dum ſanguis bilioſus impetum habet in caput, vt immineat delirium phreniticum, per hęmorrhoidas licebit ſanguinem bilioſum euacuare. Vt autem componatur pugna, quæ videtur eſſe inter ꝓpoſitas auctoritates, dicẽdum, ſanguinem per hæmorrhoidas vacuari, vel naturaliter, vel non naturaliter: naturaliter quidem ſanguis craſſus, non tenuis, & proinde hęmorrhoides ſuppreſſę aperiuntur, ut ſanguis craſſus vacuetur: Et ſic intelligẽdus eſt Hyppocrates aphor. vndecimo, & 21. ſect. ſexta, præſertim cum Galenus aphor. 11. ſect. 6. dicat, venas hæmorrhoidales aptas eſſe natura, vt euacuent ſanguinem craſſum. Non naturalis autem vacuatio poteſt eſſe ſanguinis cuiuſlibet, id eſt, tenuis, & craſſi: quomodo Galenus loquitur, aphor. 37. ſect. 3. lib. 6. epid. Et hæc de materia chirurgica.

CAPVT XXIIII.

De Materia Medicinali, & primum, de Lenientibus per os, ſeu Vomitorijs blandis.

Quid deinceps agendum.

MATERIA medicinalis eſt Vacuãs & Alterãs. Cum aũt in febribus putridis reſpiciẽdũ ſit, & ad materiã morbificã, & ad partes viuẽtes, primo nos loq̃mur de medicamẽtis, quę ꝓpter materiã morbificã vſurpant᷑: ſecundo de ijs, quæ partem, ipſamq; febrim reſpiciũt, infra c. 10 Materiam morbificã igit᷑ hic cõſideramus aliã a ſanguine: nam ſanguinem potiſſimum reſpicimus in doctrina de materia chirurgica, q̃ iã abſoluimus.

Materia in primis vijs indicat Leniens per os & aluũ.

Materia proinde morbifica, alia a ſanguine, & ꝑ conſequens excrementitia, eſt prima, vel ſecunda, prima hæret in primis vijs citra iecur: ſecunda vltra hepar ſubſiſtit. Prima ſuperfluitas cauſa copiæ indicat vacuans, ſeu minuens, quod determinate vocatur Leniens. Cum autem prima ſuperfluitas triplex ſit: (in febribus ſcilicet putridis, non omnibus morbis:) ſcilicet pituitoſa, bilioſa, fecalis: hinc fit, vt leniens etiam triplex indicetur, reſpiciens nimirũ ſuperfluitatem, vel pituitoſam, vel bilioſam, vel fecalem, & hinc etiã triplex materia remedij, quæ vim habet vacuandi primas ſuperfluitates. Cęterum hoc leniens duplex eſt: vacuat enim aut per os, aut per aluum. Ratio eſt; quia licet materiæ uitium. (apho. 21. ſect. 1.) pertineat ad corruptionem, auctionem, imminutionem, alterationem, & lationem, in præſentia tamen vitium perpenditur tantum ſecundum lationem. Primę ergo ſuperfluitatis latio, vel non fit, vel male fit. Si latio non fit, ſed ſuperfluitas detinetur, indicatur mouens, idq́ue determinate mouens, vel ſurſum ad os, quód dicitur vomitorium, vel deorſum ad aluum, & dicitur [Leniẽs aluum. Hęc autem remedia determinata indicantur a materię inclinatione: in genere enim materię quies, indicat mouens: ſed inclinatio, indicat motum determinatum, ratione termini ad quem.

Inclinatio materia ſine motu.

Inclinatio autem, ſeu propenſio, num ſurſum ſit, vel deorſum, cognoſcitur e ſignis præteritis: verbi gratia, ſi ſuppreſſa ſit cõſueta vacuatio per vomitum, cognoſcitur inclinatio ad ſuperiora. Et hæc inclinatio, eſt bona, vel mala: bona verbi gratia, ſi ſolitus eſt homo pituitã per uomitum facile euacuare, contra, mala, ſi cum difficultate, & prauis ſymptomatibus, ut cum ſyncope & c. vnde inclinatio mala per ſuperius, indicat vacuans per inferius, & bona per ſuperius, indicant vacuans ꝑ ſuperius. Quod ſi primę ſuperfluitates latio fiat, id eſt, ſi prima ſuperfluitas moueatur, & quidem bene, motus hic adiuuandus, ſin male, retrahendus.

Inclinatio materia cum motu.

Bene mouetur, ſi fertur ad loca decentia, ſed debiliter, ita vt materia tota non euacuetur: unde hic motus nõ vt omnino bonus, ſed ut imbecillis, indicat iuuantia: com. apho. uigeſimoprimo, ſect. prima. Male mouetur, ſi ad loca non decentia fert᷑ materia, ut ad partes principes, ad loca quæ effluxu carent, uerbi gratia ad cor, pulmones, thoracẽ. Eſt uero & alius motus omnibus numeris bonus: cum humor per loca vergit cõferentia, vt vniuerſa materia per optimam criſin uacuetur, com. aph. 20. ſect. 1. Sunt autem loca conferentia, dum uacuatio confert, & virtus ſuſtinet, uerbi gratia inteſtina, uẽtriculus, ueſica, uterus, cutis, pori, palatum, nares.

Vomitoriũ, a quo indicetur.

Conſtitutum igitur ſit, [leniens uomitorium indicari a materia, quatenus habet inclinationem ad ſuperiora imminutam:] ad differentiam lenientis per aluum, quod indicatur a prima ſuperfluitate, quatenus inclinationem habet ad inferiora imminutam.

Vomitoria. Differentia.

Cęterũ materia vomitoria, licet in genere triplex ſit, uehemens, debilis, mediocris: hic tamen, quia uerba ſaltem facimus de vomitorio leniente, non de uomitorio purgante, omiſſis uehementibus, ſaltem debilia & mediocria proponemus, quę utraque in putridis probantur, pro materię copia, qualitate, & inclinatione ad os: nam materia copioſior, frigidior, craſſior, uiſcidior, & inclinationem ſine motu obtinens, uomitorium poſcit mediocre, quæ contra, debile.

Formula, ſeu quantũ.

Debile uomitoriũ fit ex aqua hordei, e iure pulli, aceto, uel ſyrupo acetoſo. Si mediocre deſiderat᷑ additur oxymeli ſimplex, ſuccus raphani. Exẽpli gratia debile uomitoriũ hoc erit: R. c. iuris pulli unc. x. ſyr. acetoſi ſimp. unc. ij. doſis ab unc. viij. ad unc. xij. Mediocre ſic pręſcribet᷑, R. oxym. ſimpl. unc. ij. ſucci raphani unc. j. ſ. iuris pulli unc. xiij. pulu. cymini, gr. 5. In hoc uomitorio, baſis eſt ius pulli, quod copia aggrauat expultricẽ, ut expellat. Quoniã autẽ hoc uomitorium debet eſſe mediocre, ob ſuperfluitatem uiſcidam & craſſam; certe ius pulli ſufficere nequit, quod uim detergendi & incidẽdi nõ habet: ꝓpterea adiuuans additur, nimirum oxymeli, quod attenuat ac detergit. Adiuuat etiam baſin ſuccus raphani, qui ratione alicuius acrimonię irritat ſopitam expultricem. [Cyminum] & iuuantis & corrigentis habet rationem; iuuantis, quia attenuat, & quia etiam ſatis ingratum ac iniucundum eſt, (uomitorijs enim ſunt addenda, quæ ingratum habent ſapore, ſi enim iucunda addantur, expultrix non inſurgit ad expellendum, ſed potius uiget attractrix, & retentrix, unde hoc in loco cinamomum, quia gratum eſt, nõ additur, licet attenuãdi uim habeat:) corrigentis rationem

Digitized by Google

nem poteſt habere, ſi verbi gratia ventriculus, ſit frigidior, qui ab oxymelite frigido lędi queat, huic frigiditati occurrimus cymino, quod etiã flatus, qui interdum vigent, diſcutit. Hęc quoad quantum agendum [ad modũ agendi] quod attinet, oportet vomitorium adminiſtrari & liquidum, & tepidum: nam ratione tepiditatis euadit iniucundum, vnde humoris inclinatio abolita excitatur, & imminuta intenditur. Quoad [quãdo agendũ,] vtendum vomitorio dum ſuperfluitas reperitur in ventriculo, & nihil prohibet. Quare interdum pluribus diebus vtendũ vomitorio, ſi pluribus diebus perſeueret præſentia materiæ. Hora opportuna eſt, qua ventriculus non eſt famelicus, nam tunc viget expultrix, præterea hora opportuna debet eſſe tepidior, nã expultrix ea hora citra diſſolutionem calidi innati expellit. [Vbi agendum,] patet.

Quo. *Quando.*

De Lenientibus aluum.

Leniẽs aluũ quas hẽat vires.

Materia medicinalis aluum leniens, habet vim p inferiora vacuandi primas ſuperfluitates, vltra iecur ſiſtentes, citra attractionem: eæ autem ſuperfluitates pertinent ad ventriculum, ad meſaraicas, ad inteſtina tenuia, & craſſa. Porrò, vt medicamẽtum aluũ moueat, oportet eſſe humidum, lubricum, acre vel ſalſum, his enim qualitatib. venter ad excernendũ irritatur. cap. 45. l. 2. de fac. alim. & c. 24. lib. 1. de fac. alim. Si autem medicamentum ſimplex tale nõ ſit, quod has omnes qualitates obtineat, miſcemus plura, vt pro humiditate, miſcemus [aquam uel ius:] pro lubricitate, [oleum, butyrum,] pro acrimonia, [aromata, mel.] pro ſalſedine, [ſalem.]

Differẽtia a viribus & loco adminiſtrãdi.

Differẽtia eſt inter lenientia, quod acriora, & magis ſalſa, ſunt efficaciora, quibus vtẽdum, ſi materia, eſt copioſa, frigida, craſſa, viſcida, ſi inclinationẽ ſine motu obtinet. Hinc in febribus pituitoſis & melancholicis fortiora locum habent, in ſanguineis, & bilioſis, mitiora. Applicationis etiam ratione differunt materiæ lenientes, pro varia enim materiæ ſubſtantia, adminiſtrantur vel per os, ſi materia cõtineatur in ventriculo, in meſenterio, in inteſtinis ſupernis, vel per inferiora, ſi in craſſis inteſtinis.

Materię aluum lenientes.

Medicamenta ergo per os exhibenda, quę aluum leniunt, ſunt aut debiliora, vt [ſyrupus roſatum ſolutiuus, ſyrupus violatum ſolutiuus, manna, caſſia, tamarindi, diaprunum nõ ſolutiuum, ſerum lactis, aut efficaciora, vt mel roſatum ſolutiuum, mel violatum ſolutiuum, hiera ſimplex.] de quorum nõnullis, breuiter quędã admonebimus, nimirum de manna, caſſia, tamarindis, ſero lactis. hierę{q;} ſpeciebus.

Manna.

[Mãnam] Gal. proponit c. 39. l. 3. de fac. alim. habet autem vim vacuandi ſuperfluitates, ſed ob dulcedinem mutatur in bilem, dum ventriculus vel eſt calidior, vel eſt repletus ſuccis calidioribus. dulcia. n. dũ a calido patiuntur, amareſcunt, & hinc in bilem cõuertuntur. In huiuſmodi ergo ventriculo mãna eſt corrigẽda [endiuia, ſoncho, cichorio, acetoſa, & cęt.

Caſsia.

Caſſia] excedit vires mannę, nam vacuat ſuperfluitates & tenues, & mediocriter etiam craſſas. Præterea, qa moderate calida eſt, refrigerat; obtundit acrimoniam, humectat, habet{q;} portiones alimentales, ſed facile in flatus vertitur, qui extendendo dolores inſignes excitãt. Caſſia ergo, antequam exhibeatur eſt decoquenda, ſecundum Rhaſim c. 83. lib. 9. ad Almãſ. coctione. n. diſſoluitur portio, quæ in flatus mutari poſſet, ꝙ idẽ euenit in hordeo, fabis, & cęt. quæ portionem flatulentam deponunt, ſi coquantur, coquit aũt Rhaſis caſſiam [cum ſucco cichorij.] Quod ſi caſſia exhibeatur nõ cocta, corrigenda eſt [aniſo, feniculo, ſeminibus citri, & c.] quæ craſſo modo ſunt contundenda: (nam ea tantum tenuiſſime puluerizari debent, quæ ad loca longinqua debent penetrare, c. 7. l. 4. de tuen. ſan. alia vero ruditer ſunt contundenda. Hinc ſpecies diaſpolitici, nitrum, cyminum, piper, ruta ſi in puluerem terantur, prouocabunt lotium, ſin ruditer contundantur, mouebunt aluum. Idem teſtatur Auic. c. 5. tract. 1. l. 2.

Tamarindi.

Tamarindi, ſecũdum Meſuem, vacuant ſuperfluitates tenues, bilioſas, & refrigerant, vnde in febribus bilioſis, & valde calidis probantur. Neque aſtringũt tamarindi, alias eorum vſus in putridis febribus non eſſet ita tutus. Aluum mouent, nõ aſtringendo, vel comprimẽdo, ſed lubricãdo: quia pingues ſunt, participes dulcedinis & aciditatis, expertes acerbitatis & auſteritatis, qui ſapores ſunt aſtringentes. Hinc Meſues myrobalanos, quæ comprimendo vacuant, corrigit lenienti bus, inter quæ etiam tamarindos recenſet.

Serum lactis.

Serum lactis, habet vim attenuandi, & aluum mouendi. Vacuat ratione humiditatis, quæ cauſa principalis eſt, & quia etiã particeps eſt qualitatis acris, id quod ſeri generatio teſtatur: eſt enim ſerum excremẽtum tenue primæ coctionis, genitum in ventriculo, ex aſſumptorum portione aquoſa, excrementitia, frigida & humida, acrimoniam vero acquirit in iecinore, propter admiſtionẽ paucæ bilis excremẽtitiæ. Hoc ſeroſum excrementum defert ſanguinem in mammas, vbi lac fit, conſtans triplici ſubſtantia, c. 15. l. 3. de fac. alim. Vix autẽ alit ſerum, quia pene totũ eſt excrementitium, vnde Gal. cap. 10. l. 1. ad Glauc. pro victu tenui, ſerum lactis proponit. Laudatur ſerum caprinum, vel vaccinum, permiſtum cum medicamento aliquo leniente.

Hiera picra.

Hiera non excedit meſenteriũ c. 11. l. 7. meth. habet tamen vim calefaciendi, ſiccandi, vacuãdi materias viſcidas & craſſas. Vis quidẽ hieræ purgans, nõ pertranſit iecur, ut Gal. ait, attamen experientia cõprobatum eſt, vim eius aperientem iecur trãſire, hieræ. n. ſpecies, prouocant menſtrua. Hiera igitur probatur ſolũ intermittentib. pituitoſis, & eſt corrigenda cum frigidis, vt caſſia, & ſimilib. Cęterũ in praxi notandum, quod tamẽ pauci obſeruãt, hierã ab initio ea rõne exhibẽdã, vt nõ tranſeat vltra iecur, quia nõ licet inter initia agitare materias ultra iecur, maxime in febrib. putridis: vnde pharmacopoeis iniungẽdũ, vt ſpẽs hierę cõficiãt cũ medicamẽtis ruditer contuſis, non tenuiſſime puluerizatis, inter putridarum initia.

Doſis lenientium, ſup. pa. 50.

Sequit' de vſu lenientiũ, & primũ de quantũ agendũ. Doſis ſyrupi roſat. ſol. & ſyr. viol. ſol. poteſt aſcendere ad lib. ſ. Mellis aũt roſacei ſol. ad vnc. v. mellis viol. ſol. ad vnc. v. ſ. mãnæ ad vnc. iij. caſſiæ, tamarindorũ, diapruni nõ ſol. ad vnc. ij. ſeri ad li. v. vnde Gal. c. 15. l. 3. de alim. ait, veteres ad aluũ vacuanda, plurimo vſos fuiſſe ſero, ſecus aũt ſtatuẽdũ de ſero, quod gratia alteratiõis exhibet', de quo ſuo loco. Doſis hieræ ſpecierũ, nõ tranſcendat ſcr. j. ſ. in febrib. putridis in quibus cũ ſola hiera vti nõ liceat, rõ poteſt ita copioſa exhiberi, in alijs tamẽ morbis & vltra dr. iij. dari poteſt, vnde Aetius c. 68. l. 16. in vteri ſtrãgulatu, ad integrã alui ductionẽ ſpec. hieræ vnc. ſ. exhibet. Tandẽ circa leniẽtiũ doſin obſeruet' vt in leniẽtib. ſimus liberaliores, in purgãtib. admodũ auari. Exigẽte igit' re, ſequẽtia pſcribi poſſunt. Si prima ſuperfluitas ſit ſummæ actiuitatis, nẽq; tenuis, & bilioſa. Rec. [ſyr. roſ. ſol. vnc. v. decocti endiuię, vel acetoſæ parũ, fiat potio breuis.] Vel hoc modo. R. [ſyr. roſ. ſol. unc. iij. ſeri lactis caprini, optime depurati parum: fiat potio breuis:] cui patiẽs ſuperbibat, [ſeri optime depurati lib. iij. & hæc cauſa eſt, ꝙ ſyr. roſ. ſol. tãtũ vnc. iij. pſcripſimus. Vel R. [mãnæ elect. vnc. iij. ſeri vt ſupra ppparati parũ, fiat potio breuis. Vel R. florum caſſiæ nouiter extractę ſcrup. vij. pulpæ tamarindorũ vnc. ſ. mãnæ electæ ſcr. iij. & ſi cõtingat vt patiẽs ſit obnoxius flatib⁹, addat' ſeminũ citri mũdatorũ ſcr. ſ. Miſc. & cũ ſaccharo fiãt boli.] Si prima ſupfluitas ſit qdẽ tenuis, ſed nõ calida & bilioſa, verũ aquoſa, & præ-

Materia tenuis, aquoſa.

Digitized by Google

ſertim ſi ventriculus febricitãtis fuerit frigidior: ita *Materia craſſa calida.* pſcribendum: R. ſyr. roſ. ſol. vnc. v. iuris pulli parum, fiat potio breuis.] Si prima ſuperfluitas ſit calida, non tenuis: Rec. mellis roſ. ſol. vnc. v. ſ. (non vtimur ſyr. roſ. ſol. quia ſuperfluitas eſt craſſa, non tenuis:) deinde, *Materia craſſa, frigida.* cum materia ſit calida, addimus vel endiuiæ, uel ſeri parum, fiat potio breuis. Vel: Rec. florũ caſſiæ nouiter extractæ dr. x. pulpę tamarindorum. mannæ electæ ana drac. ij. cum ſaccharo fiant boli. Si ſuperfluitas craſſa ſit & frigida: R. mellis roſ. ſol. vnc. v. ſ. iuris pulli parum, fiat potio breuis. Vel: Rec. flor. caſſiæ nouiter extractæ vnc. ſ. mannæ electæ vnc. ij. aniſorum ruditer contuſorum ſcrup. j. cum ſaccharo, fiãt boli. Si ſuperfluitates ſint craſſiores, quales in febribus *Materia craſſior, & pituit.* pituitoſis dominati ſolent: Rec. ſpecierum hieræ ſcr. iiij florum caſſiæ nouiter extractæ vnc. j. mannæ electæ vnc. ſ. cum ſaccharo fiant boli. Vel ad eandẽ materiam: [Rec. ſpecierum hieræ drac. j. (eſt baſis:)] caſſiæ nouiter extractæ drac. iij. (quæ corrigit, refrigeratione, & iuuat lubricitate:) Miſc. cum ſaccharo fiant boli. Quibus febricitans ſupbibat hoc medicamentum: [Rec. mellis roſ. ſol. vnc. iij. ſ. iuris pulli parum. Miſc. & fiat potio breuis.] Mel baſis eſt: ius adiuuãs, & vehiculum. Ob hanc potionem de pondere hieræ, & caſſiæ aliquid in bolis detraximus.

Quomodo. Modum agendi, indicat ſuperfluitatis reſiſtentia niſi aliquid ꝓhibeat. Si ergo materia fuerit craſſior & maioris reſiſtentiæ, ꝓdeſt leniente vti forma boli, qui diutius in ventriculo moratur, & efficacius agit. ſi cõtra, forma potionis. Additum eſt, niſi aliquid prohibeat: verbi gratia, ſi febricitans non poteſt bolum deuorare, cogimur potionẽ dare. De hiera notandum, quod boli forma ſit exhibenda, ne nimium iniucunda ſit aſſumptio, propter amaritudinem.

Quãdo. [Tempus agendi,] indicat ſuperfluitas pręſens citra hepar, & præſertim ſupra craſſa inteſtina, niſi aliquid prohibeat. Leniẽtia igitur & primis diebus danda febricitantibus, & ſequentibus, ſi procedente febre, aliæ ſuperfluitates primæ generantur. Quod ꝓhibet, ꝑter virtutem, eſt cibus in ventriculo exiſtens qui prius eſt cõcoquendus. Prohibet etiam materia actu cauſans paroxyſmũ: vnde leniens non eſt exhibendum in die acceſſionis, vel prope acceſſionem. Ad hæc prohibet inſignis vehementia, tum ſanguinis, tum cacochymiæ, dum enim inſignis eſt vehementia ſanguinis, leniens non eſt exhibendum, ſed ilico vena ſecanda, pręmiſſo tantum clyſtere, ſi autẽ cacochymia turgeat, & proinde ſit inſignis vehementiæ, non eſt leniens dandum, ſed ſtatim purgãs. Et hæc de medicamentis per os exhibendis, cum materia in primis viis ſubſiſtit ſupra craſſa inteſtina.

Leniẽtia ꝑ inferiora adminiſtrãda. Quod ſi materia ſit in craſſis inteſtinis, nimirum ſuperfluitas fecalis; medicamenta per inferiora ſunt adminiſtranda, & vel liquida immittenda ſunt inſtrumento aliquo, vt Clyſteres, vel ſolida imponenda, ut Suppoſitoria. *Clyſter, eiuſq; facultates.* [Clyſteres] ſunt vehementiores ſuppoſitorijs, & virtutem poſtulãt robuſtiorem. Vacuant primas ſuperfluitates, citra nocumentum ventriculi: ad differentiam lenientium, quę per os exhibentur. Exonerant autem inteſtina craſſa, & his vacuatis, materia tenuium inteſtinorum deſcendit. Non probantur hic vehementes, ſed mediocres, & debiles: quia ſermo eſt de materia nõ purgante, ſed *Materia clyſmi.* leniente. Debiles conficiuntur [e malua, violis, beta, hordeo, quę poſſunt decoqui in aqua, uel iure: probatur etiam ſuccus betę. oleum commune, butyrũ, ſerum, ſaccharum rubrum, oui vitellus.] Mediocribus clyſmis prębent materiam, [furfures, linozoſtis, huius ſuccus, mel roſatum, electarium lenitiuum, hiera, oleum chamæmelinum, ſal.] Doſis vl- *Formula* tra puerilem ętatem poteſt aſcẽdere ad lib. ij. Debilis ergo clyſmi hęc erit formula: [Rec. ſacchari rubri vnc. j. ſ. olei cõmunis vnc. iij. ſucci betę dr. j. oui vitellium, ſalis communis ſcrup. ſ. decocti hordei, maluarum, violarum lib. j. Clyſter mediocris: R eci. mellis roſati vnc. iij. electarij lenit. vnc. j. ſucci betę vnc. ij. olei chamęmelin. vnc. iij. oui vitellum, ſalis drac. j. decocti furfurum lib. j. Miſc. ꝓ clyſmo.] Et hęc de quantitate. *Quomodo.* Modus adminiſtrandi, non ptinet ad inſtrumentum e ligno, vel alia materia, ſed ad medicamenta, quę magis, uel minus calida iniiciuntur, item, magis vel minus fluida vſurpantur. Si enim materia fuerit frigidior, & viſcidior, medicamenta etiam magis minusve calida & fluida erunt. Notandum tamen, vt ſint calida moderate, quo detineri queãt. *Quando.* Quoad [quando agẽdum:] vti oportet clyſmis, dum inteſtina ſunt repleta: niſi prohibeat, uel cibus iam aſſumptus, uel acceſſionis materia: hora ergo paroxyſmi non eſt iniiciendus clyſter: quia uirtus non poteſt ſuſtinere moleſtiam & acceſſionis, & clyſteris. Notandum tamen, ſi forte contingat, vt tempore acceſſionis materia petat os ventriculi, nos cogi etiam in acceſſione clyſteribus vti, quia materia illa magis poteſt: ſed propter uirtutem, patientes e lecto non ſurgent: quia in ſyncopen inciderẽt. Hora ſit ante cibũ.

Glãdes. [Suppoſitoria] etiam lenitionis gratia fiãt e melle & ſale. [Vſus] patet, e traditis de clyſteribus. Notandum tamen circa [quando agendum,] vſurpãda eſſe ſuppoſitoria etiam poſt clyſteres, dum e clyſmo non fit lenitio.

CAPVT XXV.

De præparantibus, ſeu Concoquentibus.

HACTENVS dictũ eſt medicamentis, quę reſpiciũt materiam citra hepar exiſtentẽ. iam dicendum de medicamẽtis, q̃ reſpiciũt materiã vltra hepar. *Trãſitio.* Et hęc medicamenta ſunt Pręparantia, ac Purgãtia. [Pręparãtia, ſeu cõcoquentia] dirigunt ad materiã febris putridę, quę cruda cõmode non vacuat, contra, concocta cedit pharmaco. *Pręparãtia.* De [Coctione] igitur, & [Cruditate] quędam dicenda ſunt. Miſtum animatum: vt Ariſtoteles docet l. 4. meteor. & generatur & conſeruatur, generatur, generatione, conſeruatur coctione. *De coctione & cruditate.* Conſeruatio autem duplex: vna ſecundum ſpeciem quę fit ea coctione, quam Ariſtoteles Maturitatem vocat, & huius opus eſt ſemen, cuius uirtute fit generatio alterius ſimilis, altera conſeruatio eſt ſecundum indiuiduum, quę fit per Coctionem, vnicã quidem, ratione finis, i. conſeruationis indiuidui, at duplicem ratione efficientis; nam vt fit a calore naturali inſito, dicitur Elixatio, ut fit a calore naturali aſcititio, vocatur Aſſatio. Coctioni autẽ opponitur cruditas: cuius item tres ſunt ſpecies, Immaturas, Leuis coctio, Frixio, ſeu toſtio. Coctio igitur non artificioſa: (de qua Ariſtoteles agit, gratia facilioris doctrinę:) *Coctio quid.* ſed quę fit in animali, nil aliud eſt, quam ꝑfectio miſti perfectibilis, profecta a calore naturali, & proprio coquentis, cauſa ſuę conſeruationis. Forma igitur coctionis eſt perfectio, id eſt, deductio e potentia ad actum, ex imperfecto ad perfectum. Licet autem miſtum mutetur ſecundum ſubſtantiã, quantitatem, qualitatem, & vbi, hęc tamen perfectio coctionis pertinet ad ſubſtãtiam & qualitatem, vt coctio ſit motus miſtus e mutatione in ſubſtantia, & motu in qualitate. In coctione enim eſt mutatio ſecundum ſubſtantiam, quia cibus mutatur in ſubſtantiam partis vel ſanguineę, vel ſeminalis. Eſt etiam motus ſecundum qualitatem, nam mutationem in ſubſtantia pręcedit alteratio, vnde Gal. commen. 4. lib. 4.

Digitized by Google

lib. 4. de ratione vict. ait, quæ coquũtur euadere craſſiora. Et Galenus capite quarto, libro ſecundo, de fac. natural. coctionem, quæ ad ſubſtantiam & qualitatem pertinet, diſtinguit a chyloſi & hæmatoſi: ait enim, coctionẽ eſſe alterationem & mutationẽ alimenti in propriam qualitatem corporis nutriẽdi, ſanguificationem autem tamen eſſe alterationem, non perfectam coctionem. Reſpexit autem Galenus capite quarto, libro ſecundo, de fac. natural. & aph. 44. ſectione ſecunda, libro primo, epid. ad coctionem ſpecificam: videlicet cauſa cõſeruationis indiuidui, non ſpeciei. [Subiectum] ſeu mobile, quod afficitur motu & mutatione, eſt miſtum perfectibile, nõ perfectum, capax tamen perfectionis: ſi enim nõ eſt capax perfectionis, non coquitur; vt in homine ferrum. Hoc miſtum Ariſtoteles vocat oppoſitũ paſſiuum, id eſt, aptum admittere motum & mutationem. [Cauſa efficiens] eſt calor naturalis, ad differẽtiam caloris præter naturam, qui cauſa eſt cruditatis & corruptionis; qui etiam calor proprius eſt partis concoquentis, id eſt, temperiem eius complet, ad differentiam non proprij, cuiuſmodi eſt calor balnei; qui etiam ad coctionem concurrit, tanquam adiuuans extrinſecus: proprius tamen calor eſt cauſa præcipua, ideoq; in definitione ponitur. Hinc etiam Galenus cap. 4. libro 2. de natural. fac. ait, coctionẽ fieri a calore innato, & iuuari a materia mediocriter calida, cuiuſmodi eſt balneum. [Finis] eſt cõſeruatio concoquentis, & ſecundum ſpeciem, & ſecundum indiuiduum. Ex his facile colligitur, quod [cruditas ſit imperfectio miſti perfectibilis, a calore proprio diminuto coquentis. Forma cruditatis eſt miſtio ſecundum qualitatem & ſubſtantiam: miſtum enim hoc non eſt aptum ad conſeruationem, vel ſpeciei, vel indiuidui; ita vt perſeuerante cruditatẽ, concoquens deducatur ad infecũditatem, & diſſipetur. [Subiectum] eſt miſtum perfectibile, ſeu oppoſitum patibile: quod in genere & coctioni & cruditati ſubijcitur. [Efficiẽs cauſa] eſt calor ꝓprius diminutus, id eſt, calor proprius coquentis, qui tamẽ a naturali recedit, ac fit præter naturam, ratione defectus; vt in ſenectute, & frigidis corporibus. [Fine] ac bono caret cruditas, tendit enim ad malum.

Cruditas quid?

Porro concoctio, vel recipit Speciem, & dicitur Maturatio: vel Indiuiduum, & retinet nomen generis, diciturque Concoctio, quæ fit per modum Elixationis, vel Aſſationis. Vnde colligitur quod [maturitas ſit concoctio miſti ſeminalis, cauſa conſeruationis coquentis, ſecundum ſpeciem. Forma eſt concoctio, id eſt, perfectio in qualitate & ſubſtantia, prodiens a calore naturali & proprio. Subiectum, eſt miſtum perfectibile quidem, ſed ſeminale, ad differentiam alimentalis, quod eſt ſubiectum in elixatione & aſſatione. Quoniam ergo miſtũ in maturatione mutatur ſecundum qualitatem & ſubſtantiam, vt euadat ſemen perfectum, quo concoquens ſecundũ ſpeciem conſeruatur: patet maturitatem non tantũ in fructibus locum habere: (vt quidam philoſophaſtri imaginantur:) ſed etiam in animalibus, quæ in teſtibus ſemen conficiunt. Vnde Ariſtoteles, exempli ſaltem gratia, maturitatem applicat fructibus, facilioris doctrinæ cauſa: & ſubdit, in cæteris etiam rebus ſcilicet animatis, ſimile perfectionis genus comprehendi. [Elixatio & aſſatio, ſunt concoctio miſti alimentalis, propter conſeruationem indiuidui:] vnde Galenus ad has duas coctionis ſpecies reſpiciens, aph. 44. ſect. 2. lib. 1. epid. ait, concoctionem eſſe deductionem coctibilis, id eſt, miſti alimentalis in ſubſtantiam coquentis. Hæc autem cõcoctio fit per modum Elixationis, vel Aſſationis. Elixatio differt ab aſſatione ſolum per cauſam efficiẽtem. [Nam elixatio eſt concoctio miſti alimẽtalis, a calido humido:] & ſimilis eſt elixationi artificiali, cuius ſubiectum eſt ſubſtantia humida aquea. [Aſſatio eſt concoctio miſti alimentalis, prodiens a calore, tum ſicco, tum alieno:] & ſic diſtinguitur ab elixatione, quæ fit a calore humido, & natiuo. Quæritur autem, cum aſſatio ſit concoctio: quomodo fiat a calore alieno? Reſpondẽdum, aſſationem neceſſario fieri a calore naturali, ad differentiam caloris præter naturam. at hic calor naturalis & proprius corporis concoquentis, vel natiuus eſt & inſitus, vel aſcititius: comment. aphor. 22. ſectione. 1. natiuus quidem viget in primis ætatibus, quæ participes ſũt humiditatis; vnde calor iſte naturalis eſt cauſa elixationis: aſcititius autem viget ætate progrediente, cum humiditas minuitur, & qualitas caloris intenditur; vnde hic calor naturalis, ſed aſcititius, cauſa eſt aſſationis, & a Philoſopho propter exiguam humiditatem, vocatur ſiccus; quia vero aſcititius eſt, vocatur alienus. Sciendum autem in calore & natiuo, & aſcititio vim eſſe abſumendi, vt proptereà omnia quæ coquuntur fiant craſſiora. At in elixatione partes internæ ſunt ſicciores externis: contra in aſſatione, externę ſunt ſicciores internis, quia in aſſatione meatus cõtrahũtur, vt humor inſitus effluere prohibeatur. Hinc etiam ſpecies cruditatis facile cognoſcuntur. Nam immaturitas eſt cruditas materiæ ſeminalis, prodiens a calore immunuto: ſiue: (vt Philoſophus ait:) calor propria ratione exiguus ſit, ſiue humor maturãdus exſuperet [Leuis coctio, elixationi oppoſita, eſt cruditas materiæ alimentalis, prodiens a calore natiuo diminuto, propter frigiditatem & humiditatem.] Vnde notandum; ſi hæc frigiditas & humiditas pertineat ad elixans, fieri leuem coctionem læſa facultate; vt dum ventriculus eſt affectus morbo frigido & humido: ſin vero pertineat ad id quod elixatur, fit hæc cruditas ob errorem externum, verbi gratia, dum cibi frigidióres & humidiores copioſi ingeruntur. [Frixio denique ſeu toſtio, quę opponitur aſſationi, eſt cruditas materiæ alimentalis, prodiens a calore aſcititio diminuto, qui non poteſt æqualiter alimentum conficere. Imminuitur autem vel propria ratione, vel ratione alimenti humidioris: vt apparet in frixione arte facta. Toſtio igitur fit, aut propter exterioris ignis tenuitatem; aut propter aquæ vim, qua res aſſanda abundat.

Coctionis ſpecies.

1. Maturitas quid?

Concoctio ſpecialis, cõtra maturitatẽ diſtincta quid?

2. Elixatio quid?

3. Aſſatio quid?

Cruditatis ſpecies. 1. Immaturitas. 2. Leuis coctio.

3. Frictio.

Ex his ergo nunc ſtatuendum, ad quam ſpeciem pertineat [coctio humoris morbifici.] Sciendum ergo, quod ad nullam e propoſitis ſpeciebus redigi poſſit: materia enim morbifica concoquitur, nec generationis, nec nutritionis gratia, ſed vt purgetur: non eſt igitur legitima coctio, ſed concoctio metaphorica, qualis eſt in tuberculis, pituita, &c. Hanc tamen metaphoricam coctionem Philoſophus ob ſimilitudinem mauult ad maturitatem referre, quam ad elixationem, vel aſſationem. Sicut enim in maturitate, id eſt, in coctione materiæ ſeminalis, minor portio mutatur in ſubſtantiam vel teſtium, vel vaſorum ſeminalium, maior vero in ſemen perfectum, quo ſpecies conſeruetur: ita in coctione materiæ morbificæ, minor portio vertitur in alimentum, & ſubſtantiam partis, maior in excrementum purgãdum, ſed tamen mitius. Contra in elixatione & aſſatione, id eſt, in coctione materiæ alimẽtalis, maior portio vertitur in alimentum. [Maturitas igitur metaphorice accepta, eſt concoctio innati humoris materiæ morbificæ, ꝓdiens a calore naturali, vt cedat pharmaco attrahenti, & naturæ expellenti. Forma,] eſt perfectio & concoctio, quę poteſt tum ad ſubſtantiam & qualitatem, tum ad qualitatem tantum pertinere. Ad ſubſtantiam & qualitatem, cauſa portionis alimentalis, quæ euadit alimentum coquentis. Ad qualitatem tantum, cauſa portionis excremẽtitię: quamuis enim mitior materia excremẽtitia, tamen remanet adhuc materia excremẽtitia, vt ſit purgãda. [Subie-

De coctione materiæ morbificæ.

Maturatio humoris morbifici quid.

biectum huius concoctionis eſt innatus humor materiæ morbificæ,id eſt,portio alimentalis:materia enim morbifica in corpore viuẽte,vix expers eſſe poteſt portionis alimentalis.Vnde Galenus aph. 44. ſectione ſecunda,libro primo, epid.ait, maturitatẽ eſſe concoctionem eorum, quę ſunt præter naturam: & addit differentiam coctionis materiæ præter naturam,& ſecundum naturam:ſi enim materia ſit ſecundum naturam,maxima pars concoquit͛, & minima eſt ſemicocta : contra ſi materia ſit præter naturam,quod aſſimilatur exiguum eſt,plurimum autem ſemicoctum. Ariſtoteles igitur reſpiciens ad utramque portionem , ait , in maturatione materiæ morbificæ, partem concoquentem ãlia ad ſe trahere,nimirum partem alimentalem,alia expellere,nimirum partem excremẽtitiam: qđ ẽt de excretione poſt coctionem ſcribit Galenus com.aph. 22.ſect. 1. [Cauſa efficiens] maturationis materiæ morbificæ,eſt calor naturalis,Sic Galenus ait,c.4.l.2.de fac. nat.concoctionem & alterationem alimenti , & excrementi,fieri a calore innato: & t.22.lib.2.de ratione vict.ait, coctionem materiæ morbificæ,fieri a calore non ſicco,ſed humido,& vaporoſo , qui in animalibus iuuetur a materia mediocriter calida,id eſt, a balneo,&c.calor enim vt moderatus,adiuuatur a ſimili.

Cõcoquẽtium facultas. Notandum autem,varia eſſe,quæ coctionem materiæ morbificæ iuuant;nimirum calidiora,frigidiora,incraſſantia, attenuantia.Materia enim morbifica conſideratur,uel quatenus concoquitur,vel quatenus eſt concocta.Primo modo conſiderata, vt cõcoquitur, permiſtam habet portionem alimentalẽ , & hæc materia,vt cruda,requirit moderate calida , quo craſſior euadat: quatenus autem impedimenta habet,coctionẽ prohibentia, alia eaque varia requirit medicamenta.Impedimenta illa pertinẽt ad qualitates primas,vel ſecundas.Ad primas,materiæ caliditas,aut frigiditas:vnde refrigerantia,vel calefaciẽria miſcenda. Hac ratione pituitam Galen. concoqui dicit a calore febrili,com.aph. 57.ſect.4.Ad ſecũdas qualitates ptinet materiæ craſſities , & tenuitas vnde modo incraſſantia, modo attenuantia miſcenda:(omnis quidem coctio fit incraſſando, ſed ratione impedimentorum,interdum oportet craſſefacere,interdum ſubtiliare.) Altero autem modo conſi-

Materia concocta non eſt incraſſãda derata materia morbifica,prout concocta eſt, & ſeparata per maturationem a portione alimẽtali,hæc materia nequaquã eſt incraſſanda . Vnde Galenus t.23.lib.3.prognoſt.ait,corporis humores tenuiores paratiſſimos eſſe ad excretionẽ, & com. aph.24.ſe. 1.inquit,humorem purgandum fluxioni paratum , ideſt, tenuem eſſe debere.Hac diſtinctione, loca Galeni in ſpecie pugnantia,vere conciliari poſſunt. Et hęc de coctione materię morbificæ.

Materia coq̃ntes. De Materijs medicinalibus,quę materias morbificas concoquunt,in doctrina ſpeciali dicendũ.Duo tamen ſunt maxime communia medicamenta, quibus in omni fere putrida febri vti licet, nimirum

Syrupus acetoſus ſimplex. [ſyrupus acetoſus ſimplex, & oxymeli ſimplex.] Syrupus conficitur[ex aqua,ſacchato & aceto,]habetque vim refrigerandi,detergendi,incidendi,attenuandi.Dum refrigerat,remittit calorem putredinalem, & infringit feruorem excrementi calidi . Incidendo,pituitam viſcidam,friabilem reddit. Detergẽdo, pituitam viſcidam remouet a parietibus vaſorũ. Attenuando,præparat pituitam & melãcholiã craſſam. Siccitate non nocet , quia ex aqua conficitur , imo ſiccitate prodeſt, quia imminuit materiæ humiditatem,quę in cauſa eſt facilioris putredinis,vbi tamen ſiccitatis timor eſt, hic ſyrupus exhibetur cum diluto humectante. Frigore etiam ſuo non nocet pituitę frigidę,ſyrupi enim huius frigiditas remiſſa eſt, & pręterea calidiora in formulis miſceri poſſunt.

Oxymeli [Oxymeli compoſitum eſt,ex aqua, aceto, & melle.] Strenue deterget,nec febres accendit.c.4.l.8.metho.Quod ſi febris vehementior ſit,expedit diluere, vnde ſecundum Galenum t.30.li. 3. de ratione vict. oxymeli parum aceti habens,ſitim ſedat, melliſque noxam inhibet.Hęc duo medicamenta in eo conueniunt, quod vigilias faciant : vnde in putridis febribus,ſi vigilię ſunt pertinaces, his vel non vtendum , vel in exigua copia,admiſtis alijs. Præterea etiam cõueniũt, quod ratione aceti lędunt inteſtina dyſenterię obnoxia.t. 52. lib. 3. de ratione vict. Differunt autem ratione mellis,quod ſaccharo calidius eſt, vnde in febribus vehementioribus potius ſyrupo acetoſo,quam oxymelite vtendum.

Quib⁹ diluẽdi ſyrupi. [Ius pulli,]calorem habet admodũ ſimilem calori naturali, vnde in putridis febribus ſyrupi diluendi ſunt iure pulli , quia hoc materiam morbificam attẽperat, caloremque naturalem iuuat . Poſſunt etiam alij liquores cum ſyrupis miſceri,parati e coquentibus,per deſtillationem, decoctionem,& infuſionem. Deſtillatio fit in vaſe plumbeo,figlino , vel vitreo , beneficio vel ſolius ignis, vel ignis cum aqua. Decoctio fit vel ſimpliciter,vel in vaſe duplici. Infuſio,eſt leuis, vel ĩſignis. Deſtillatio in vaſe plumbeo non probatur , abradit͛ enim portio plumbea,quę nocet:probatur in vaſe figlino, & potiſſimum in vitreo, maxime in balneo Marię. Decoctio inſtitui debet a perito pharmacopęo, vt quę citius coquuntur , tardius inijciantur , & magis probatur in vaſe duplici,ore vaſis occluſo. Infuſio maxime omnium probatur, vnde Meſue,c. de myrobal. ait medicamenta magis fieri aperientia per infuſionem,quam per decoctionem . Inſignis autem eſt infuſio,ſi ſimplicia infundantur in diluto actu calido, & dilutum,quantum fieri poteſt, calidum ſeruetur, ſecus enim leuis eſt infuſio,& potius madefactio.

Quantũ. De [Vſu.] Syruporum doſis eſt ab vnc.iij. ad vnc. vj. Vt , Rec. [ſyrup. acetoſi ſimpl. vnc.ij. iuris pulli vnc.iiij.Miſc. pro ſyrupo.] Sciendum autem doſin uariari,pro actiuitate materię morbificę. Actiuitas autem maior eſt , primum in maiori copia materię: deinde etiam maior eſt actiuitas, in materia excrementitia, ſeparata a materia alimentali:(ad differentiam materię morbificæ,permiſtę cum materia alimentali:)& hęc proinde ſtatim pręparanda, & euacuãda eſt,alias peior redditur: qua de cauſa recidiuę etiam peiores ſolent eſſe, morbo priore.[Modus]ſyruporum,pertinet ad qualitates primas & ſecũdas . Ad primas:verbi gratia,bilis,vt reſiſtit ratione caliditatis , indicat ſyrupum actu frigidum exhibendum : pituita contra. Perpetuo tamen requiruntur etiam permittentia: vt , ventriculus interdũ prohibet actu frigida.Quoad ſecundas qualitates, exhibemus ſyrupos magis vel minus liquidos:item medicamẽta exhibentur forma pulueris,trochiſcorum,electarij , ſi ſcilicer materia præparãda eſt inſignis reſiſtentię, vt contingit in febribus diuturnis pituitoſis. Notãdum autem cum ſyrupi exhibentur,vel cum diluto, vel ſine diluto,item dulces,aut alterius ſaporis, hoc non pertinere ad methodum medẽdi, ſed ad compoſitionem medicamentorum,diluta enim miſcentur , vt ſint vehicula ſyruporum,ſic ius pulli vehit ſyrupum acetoſum , dulcia autem miſcentur,propter ſyrupi iniucundum ſaporem.

Quã. Quoad[Quando agendum:] Exhibendi ſunt ſyrupi,dum præſens eſt materia concoquenda,& præparãda,niſi aliquid prohibeat. Primum ergo exhibẽdi ſunt cauſa materiæ morbificę,miſtæ cum alimentali. Deinde exhibendi ſunt cauſa materiæ morbificę ſeparatę ab alimentali.Porro prohibẽs, eſt prima ſuperfluitas,plenitudo totius, portio materiæ excrementitię ſeparatę ab alimentali, & quandoque virtus imbecillis. Dum enim prima ſuperfluitas eſt præ

ſens;

Digitized by Google

ſens;timendum, ne per ſyrupos vltra hepar deferatur,unde obſtructiones augerentur:quare primo lenienda aluus,dein ſyrupi exhibendi. In plenitudine totius,primum ſanguis eſt euacuandus, ne a ſyrupis agitetur neve ab his, ſi calidi ſint, putredo oriatur. Portio materiæ excrementitię ſeparata ab alimentali,magis poteſt ad indicandum purgans,quam materia morbifica mista cum alimentali poſſit,ad indicandum concoctionem: quare in febribus putridis, in quibus per uices eſt concoquenda materia, una die oportet intermittere ſyrupos, & exhibere purgans, cuius beneficio portio excrementitia ſecreta ab alimentali euacuetur. Virtus denique nimirum debilis interdum cogit medicum,ut cibum exhibeat ſingulis quatuor horis, ut non poſſint dari ſyrupi: ubi tamen medicus prudens, iura alterata præbet, quibus & nutrit,& ſimul concoquit. Hora,omnis eſſe poteſt,qua præſens eſt materia coquenda:niſi quid prohibeat,nimirum cibus,materia acceſſionis, aut uirtus. cibum enim aſſumptum prius concoqui oportet;deinde exhibendus eſt ſyrupus,unde Gal. tex.35. lib.3. de ratione vict. ſyrupos exhibebat ante cibum. In acceſſionum principio,ſyrupi non ſunt dandi,ſed ante acceſſionem,vnde Hip.tex.40.lib.3. de ratione vict.nolebat aquam eſſe exhibendam dum pedes frigent,id eſt,in principio acceſſionis,quia uirtus nimis defatigatur a materia acceſſionis. Virtus prohibet, dum eſt debilis, uerbi gratia propter vigilias, ut non liceat febricitantem excitare a ſomno,propter materię concoctionem.

CAPVT XXVI.

De medicamentis Purgantibus.

Purgans quid.

HACTENVS de medicamentis præparantibus ſequitur de purgantibus [Medicamentum purgans eſt illud, quod poteſt euacuare materiam ſeparatam ab alimentali,ſeu purgans eſt materia remedij, indicati a cacochymia] cap.11.lib.de plenitud. Breuiter ergo dicendum de cacochymiæ ſpeciebus,vehementia,& latione, ſeu inclinatione. Species cacochymiæ tres ſunt, Pituitoſa,Bilioſa,& Melancholica: unde indicatur uomitorium, ſoluens, diureticum, ſudoriferum, uacuans uel pituitam, vel bilem,uel melancholiam. Deinde, cacochymia,quo vehementior eo & purgans uehementius ſit oportet. Inclinatio cacochymię quadruplex eſt,cap.9.lib.11. meth. nimirum ad uentriculum,aluum,renes, & poros cutis: vnde indicatur remedium uomitorium, ſoluens, diureticum,ſudoriferum.

Purgantiũ differentia e cacochymia.

I. De Vomitorijs.

Quando per uomitum uacuare liceat.

1. Ratione inclinationis materiæ.

Cacochymiæ inclinatio uel abolita eſt, uel imminuta: ſi eſt abolita,reuocanda & excitanda,niſi cacochymiæ uitium ſit in ſubſtantia,id eſt niſi ſit putrida: materia enim putrida, non habens inclinationem, per os uentriculi non eſt deducenda. Si materia habeat inclinationem,ſed imminutam, hæc iuuanda: ita ut etiam putrida materia, quæ ſponte impetum habet ad os ventriculi, uomitum prouocandum ſuadeat, quia enim inclinationem habet ad os uentriculi,non detinetur tam diu, ut lædere queat os uentriculi,ſed illico pertranſit,quod aperte Gal. cap.9.li. 11.meth.affirmat. Præterea ſi abolita ſit inclinatio, cacochymia exiſtens in locis ſuperioribus, quæ uias habent ſurſum, per ſuperiora eſt purganda, in partibus inferioribus,quę uias habent deorſum, per inferiora educēda eſt. Verbi gratia: ſi pituita eſt genita in uentriculo,& nullā habet inclinationem, per uomitum eſt educenda; quod ſi inclinationem habeat ad inferiora,uacuanda eſt per aluum.Hinc facile conciliari poſſunt loca quę pugnare uidentur.Hip.enim aphor.4.ſect.4.ait,æſtate per ſuperna, hyeme per inferna eſſe euacuandum, contrarium uero iubet auctor lib.de ſalub.diæta,com.15. Vbi dicendum,Hip. reſpexiſſe ad inclinationem materiæ imminutam: bilis enim per æſtatem in iecinore genita, inclinationem habet imminutam ad ſuperiora; ideoque uomitu uacuanda:pituita autem per hyemem in uentriculo genita,inclinationem habet imminutam ad inferiora, ideoq; per ſedem purgandam. Auctor uero li. de ſalubri diæta,reſpexit ad inclinationem abolitam, bilis enim æſtate genita,in parte inferiore, nimirum hepate, nullamque ad os habens inclinationem per aluum euacuanda,pituita vero hyeme genita in uentriculo,parte ſuperiori,nullam habens ad aluum inclinationem,per ſuperna eſt euacuanda.

2. Ratione loci.

Conciliatio Hippocratis, & auctoris l. de ſal.diæta.

Permittētia nimirum.

Semper autem hic permittentia oportet ſupponere,ſi enim uirtus ſit debilis, omne purgans prohibetur,ſic e morbo graciles, nullam ferunt purgationē, aphor.35.ſect.2.natura autem graciles, & facile uomentes per ſuperna purgandi ſunt.

Quando ualentiorib. opus ſit uomitorijs.

De vomitoriorum varietate,in doctrina febrium ſpeciali agetur.Num autem valentioribus, an debilioribus uti debeamus, ita æſtimandum. Si materia euacuanda eſt putrida, ualidioribus non vtendum: quia putrida non vacuatur per vomitum,niſi habeat inclinationem,quod ſi ergo inclinationem habet,facile,et leui medicamento euacuari poteſt.Si materia non eſt putrida, uehemētioribus uti licet,præſertim ſi non adſit inclinatio: (quæ in materia non putri, non eſt neceſſaria:) vnde in quartana [album veratrum adhibetur.] De vſu vomitoriorum cap.17.ſatis dictum eſt.

II. De ſoluentibus.

A uehementibus ſoluentib. cauendũ.

Quantũ.

Quomodo.

Medicamenta per aluum purgantia, varia ſunt, pro cacochymiæ ſpecie: de quibus in doctrina febrium ſpeciali. Hoc in genere obſeruandum,e c.11. lib.2.de alim.cum ſoluens acre ſit,& calidum,in putridis febribus,a ualidioribus abſtinendum eſſe, præſertim in continuis,& continentibus.Quoad [quantum agendum,] a ſumma doſi recedere totius eſt. Purgantium [modus,] eſt potione validior bolus, ad huc ualidiores pilulæ: quibus pro materiæ reſiſtentia utendum.Reſpicere tamen oportet ad prohibentia.Si enim febris ſit admodum uehemens, cauendū eſt a forma boli,& maxime pilularum;quoniam medicamenta purgantia in his formis plus iuſto calefaciunt.Quod ſi ægrotans non poſſit medicamenta aſſumere, niſi in forma pilularum:tum poſt pilulas deuoratas,aliquod decoctū refrigerans propinabimus, verbi gratia vnc. v. vel vnc. vj. [ſeri lactis, aut aquæ hordeaceæ, uel iuris alterati cum endiuia.] Quoad [quando agēdum:] & primum,quo die purgans exhibendum ſit,mox in quęſtione,de minoratione materiæ explicabitur. Quoad horas:pharmacum interdum exhibetur per quinque aut ſex horas ante cibum,interdum per ſemihoram tantum, ſemper tamen, hora eſſe debet, qua cibi aſſumpti ſint cōcocti, & infra uentriculum diſtributi, ratio petitur e c. 13. l.3.de ratione uict.pharmacū enim tria requirit,primum, ut e potentia in actu ducatur ab alteratrice, deinde,ut ab expultrice diſtribuatur ac deferatur ad materiam purgandam, tertio; ut materia purganda ab expultrice pellatur a circumferentia ad centrum quam expultricem iuuat pharmacum, & per facul-

Quando.

tatem

Digitized by Google

tatem acrem irritantem, & per facultatem attrahentem. Quia igitur poſt aſſumptum pharmacum, ventriculus exercetur, & agitatur, dum medicamentum e potentia ad actum deducitur, itemque dum diſtribuitur, patet cibum tūc oblatum, duo incurrere incommoda; primum enim virtus agitur, quæ eodem tempore deberet & expellere materiā attractam, & retinere cibum: deinde ob cibi preſentiam, vis pharmaci exſoluitur, ut non ſuccedat purgatio, quemadmodum deberet. Si ergo virtus permittat, pharmacum detur per ſex horas ante cibū: ſin minus, detur ſaltem per mediam horam ante paſtum, quemadmodum Hippocr. præbuit, tex. 12. lib. 2. de ratione vict. (nunquam vna cum cibo:) & tunc cibus ſit tenuis, vt (cremor ptiſanæ.) Pharmacum porro ſui præſentia non prorſus prohibet ſomnum, quia in ſomno facilius de potentia ad actum deducitur: diſtributionem autem pharmaci ſomnus impedit, quā promouent vigiliæ. Quod ſi pharmacum ſit debile, ait Auicennas, quarta primi, c. 5. æger non indormiat: alias enim natura coquet medicamentum. [Vbi agendum,] patet, ratione ſubſiſtentiæ, nimirum per hos medicamentum eſſe offerendum, niſi id ventriculi aliquod vitium prohibeat: tunc enim per ſedem lenientia medicamenta ſunt inijcienda, &, ſi æger non admittat clyſmos, licebit vmbilico applicare [vnguentum Agrippæ, aut de cyclamino, ſeu artanita,] vt ſic cacochymia euacuetur.

Pharmaco ſuperdormire licet.

Vbi agendum.

Tertio de Diureticis.

Diuretica calida & ſicca.

Medicamenta, quę per lotium euacuant materiā morbificā, id faciunt qualitatibus primis, vel ſecundis. Primis; calore, ſiccitate, humiditate. De calore, & ſiccitate Galen. agit. cap. 13. lib. 5. ſimpl. quibus qualitatibus etiam tenuitas, (qualitas ſecunda,) iuncta eſt, qua ſanguis attenuatur, funditur, & portio ſeroſa craſſa ſeparatur. Tale ergo medicamentum eſt calidum in tertio, tenuis ſubſtantię, & acre: [vt ſemen apij, petroſelini, feniculi, dauci, ammios, &c.] Quæ per humiditatem agunt, ſunt valde aquoſa, vt [fructus humidiores, ſemina melonum,] ſic. c. 6. lib. 2. de alim. Gal. ait, [cucumeres minus humidos eſſe peponibus, ideoque minus vrinam mouere.] Hęc autem humiditas, tenuis, & aquoſa vt ſit oportet: tali enim humiditate renes gaudent, vnde ad renes fluens, materias morbificas ſecum defert. Diureticas etiam quædam agunt per qualitates ſecundas: vt hordeum, cetrach. Semina frigida tum maiora, tum minora, humiditate, & tenuitate lotium prouocant: vt [ſemina cucurbitæ, cucumeris, melonū.] Ex his igitur varijs diureticis, in febre continente, dum putredo totum corpus occupat, probantur, quę citra valentem calorem, & ſiccitatem lotium prouocare poſſunt, [vt cremor ptiſanæ, mulſa, oxymeli, apomeli, apij radix decocta in aqua potabili.] cap. 9. lib. 11. metho. Sed dubitatur [quare apium proponatur inter ea, quæ non vehementer calefaciunt? cum tamen. c. 13. l. 5. ſimpl. apium dicatur valenter calefacere, & propterea. c. 4. lib. 8. meth. in febribus improbatur mulſa cum apio, calefacit enim, vt vinum.] Reſponſio. Apium lib. 11. meth. proponitur in aqua vbi non ita calefacit, ac in mulſa, lib. 8. metho. Deinde lib. 11. meth. radices apij proponūtur, at l. 8. meth. & l. 5. ſimpl. de apij ſemine inſtituitur ſermo. Dubitatur etiam, [quare in febribus putridis, non vtamur diureticis ſolum frigidis?] Reſponſio quoniam materia putrefacta quamprimum euacuanda eſt: at quę tantum ſunt frigida, non ſunt ita efficacia, ſicuti, quę moderate ſunt calida, vt [radix apij, uel petroſelini in aqua.] Vnde prout calor febrilis maior, aut minor eſt, pro eo, magis, aut minus calida, eaque in maiori, aut minori doſi miſceri poſſunt.

Humida

Quænam diuretica in febrib. locum habeant.

Apiū proponitur inter non vehementer calefacientia.

Cur in febrib. diuretticis miſceantur calida.

Quoad [vſum,] & primū ad [quantum agēdum,] id in praxi obſeruandum, vt diuretica exhibeātur in maiori doſi, quam præparantia, & proinde vſque ad vnc. x. ſecundum hanc formulam: Recipe capillorū veneris viridium, fol. betonicę, cetrach, ana P. j. rad. petroſelini vnc. ß. aquæ hordeaceę, alteratę cum liquiritia vnc. vij. fiat infuſio in ſuff. aq. & facta expreſſione, adde, ſyr. acetoſi ſimpl. vnc. j. ſeminum melonum vnc. ij. Miſc. pro diuretico. Quoad modum: diuretica actu calida, non frigida ſunt amminiſtranda. Efficaciora redduntur, ſi pulueres propoſitorum ſimplicium miſceantur in aqua hordeacea.

Quantū

Quomodo.

Quoad [quando.] Diureticis vtendum non eſt primis diebus, dum materia cruda eſt; alias enim non vacuatur, ſed ſolū agitatur a diureticis: l. 1. ad Glauc. in cura febris pituitoſæ. Hora autem qualibet exhibere poſſunt, niſi quid impediat, nimirum cibus. Hic enim prohibet diuretica medicinalia, non alimentalia, quæ cum cibis miſceri poſſunt. Diuretica ſiquidem medicinalia, vt [betonica, cetrach, quia ventriculo non ſunt familiaria, tamdiu in ventriculo nō detinentur, donec cibus concoquatur, ſed cibum ſecum ducunt. Alimentalia vero, vt] ſemina melonum, radices petroſelini, aſparagi, ob familiaritatem in ventriculo detinentur, donec cibus aſſumptus coquatur.

Quando.

Quarto de euacuantibus per poros cutis.

[Vacuantia per meatus cutis ſunt, quæ materiam morbificam a centro ad circumferētiam mouent:] idque, vel impellendo, vel attrahendo. Quæ impellendo mouent, habent naturam diureticorum: eadem enim materia, & lotium, & ſudorem poteſt ciere: cap. 9. l. 11. meth. Lotium quidem, ſi renes ſint calidiores, cutis denſa, ſi materia reſidet in conuexo hepatis, & inclinationem habet ad renes. Sudorem contra, ſi renes ſunt frigidi, pori cutis rari, ſi materia reſideat in venis, cuti proximis, & inclinationem habeat ad cutim. Horum igitur materia patet etiam dictis. Attrahentia autem ſunt, quæ moderate calefaciendo, cutim rarefaciunt, vt [chamęmelum, balneum tepidum, c. 9. l. 11. meth.] Vnde] oleo chamæmelino] vti licet, quod non conſtipat, vt quidam dicunt, qui ratione viſciditatis omnia olea ſtipare exiſtimant: ſunt enim quædam olea laxantia, vt [Sabinum. cap. 2. lib. 8. meth.] Hinc & Auicennas probat inunctionem cum [oleo chamæmelino.] & vtitur frictione [cum vino albo, & aqua tepida.]

Impellentia & attrahentia

[Balneum] in putridis ſumme vtile eſſe poteſt; ſed iam in vſu non eſt, dubio procul cum detrimento ægrotantium. Galenus. cap. 10. lib. 11. meth. balneum in putridis, omnibus materiebus anteponit: quia vacuātia per aluum, urinam, ſudorem, ſunt calida; balneum autem minus calidum. Probat itē balneum in putridis, cap. 7. lib. de marcore, ſiue putridę ſint ſolę, ſiue cum hecticis. Præterea. cap. 10. l. 11 meth. ait, balneum in putridis iuuare: quia humor abunde vacuatur, & calor febrilis trāſpirat, balneū enim excrementa humida, & fuliginoſa educit. At notandum ex eodem c. 20. lib. 11. meth. balneum materiam morbificam trudere ad articulos, ideſt, ad partes ignobiles, humores liquando, & vias dilatando: vnde cauendum, ne febricitantes ſint obnoxij doloribus articulorum, ita vt ſint ſenſus exquiſitoris, virtus enim præ nimio dolore ſuccumberet. Prohibetur autem balneum, ſecundum Galenum loco citato, ſi adeſt imbecillitas viſceris alicuius principalis, vel conſentientis cum principali.

Balneum in putridis.

Quoad

Digitized by Google

Quō. Quoad modum. Galenus cap. 10. l. 10. met. ait, in febribus quæ oriuntur ex inflāmatione, vel putredine, probari balneum caloris moderati, tepidum ſcilicet non actu frigidum: in hecticis autem febribus ꝓbari, balneum actu frigidum: ratio eſt, quia in hectica opus eſt refrigeratione; in putrida opus eſt, vt materia per cutim euacuetur. c. 20. lib. 11. meth.

Quando. Quoad quando agendum.] Balneo vtendum, dū materia per cutim vacuāda eſt præſens, & nō adeſt prohibens. Prohibet febris vehemens: cap. 20. l. 11. meth. tunc enim balneo in declinatione vti licet, nō in ſtatu. Præterea ꝓhibet materia copioſa, cruda, c. 10. l. 11. meth. & hinc ca. 7. l. de marc. vult, balneum eſſe adminiſtrandum poſt materiæ concoctionem. Sed notandum, quod c. 9. l. 11. met. Galenus ait, ſi febris ſit vehemens, vt eſt continens, non eſſe vtendū vino, lauacro, nec inunctione cutim rarefaciente. Ratio eſt, quia febris vehemens habet rationem vrgentis, cum calidum innatum & ſecundum ſubſtantiam conſumat, & ſecūdum motum extra moueat, ac diſſipet: vnde, ſi adhiberentur rarefacientia, calidum innatum prorſus euaneſceret.

Inunctio Aetij in febribus malignis infra. ca. 31. Obijcere hic quis poſſet inunctionem reſoluentē Aetij, [ex oleo, aqua, & nitro,] qua practici in febribus malignis, & continentibus vtuntur. Reſponſio, in febribus malignis, accedentibus ad febrem peſtilentem, optimum eſt uti inunctione Aetij, quæ materiam morbi veneficam vacuat: licet enim hic & febris vehemens ſit ratione eſſentiæ, quia intenſiſſima; & materia vehemens ratione eſſentiæ, quia maligna, plurimumque à naturali ſtatu recedit: magis tamē poteſt vehemētia materiæ, quā febris: quia niſi materia hæc vacuetur, imminet ēt vehemētia facultatis, nimirū caſus uirtutis. Cæterum Aetius ita occurrit materiæ, vt interim febrim non omnino negligat: quare propter materiam, vtitur nitro; propter febrem, miſcet. Quod ſi autem materia non ſit maligna: tunc febris vehementia magis poteſt: quo reſpiciens Gal. ca. 9. l. 11. metho. prohibet inunctionem. Tempus autem inunctionis ſit hora ante cibum.

Recta adminiſtratio impellentium. De ijs quæ impulſione euacuant, hoc notandum eſt; vt, cum per os exhibeantur, in maiori [doſi] adminiſtrentur, quam diuretica, nimirū ad lib. j. [Modus] ſit, vt actu dentur calida. [Tempus,] vt dentur poſt diuretica, deinde, vt prius exhibeantur impellētia, poſt attrahentia, materia enim in gibbo hepatis exſiſtens, primo eſt vacuanda diureticis: deinde viēdum impellentibus, quæ materiam attenuant, & in vaporem mutant; poſtremo attrahentibus, quæ tantum attrahunt.

Appendix de tempore exhibendorum ſoluentium.

Purgādū quādo adeſt indicās: & abeſt prohibens. [Quando purgantia exhiberi debeant,] breuiter Hipp. proponit, aph. 22. ſect. 1. inquiens. Πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινεῖν, μὴ ὠμὰ, μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ· τὰ δὲ πλεῖστα οὐκ ὀργᾷ. Quibus verbis ſtatuit materiā morbificā eſſe purgādā, dū adeſt indicās ita vehemēs, vt nihil ꝓhibeat. Prohibēs aūt eſt Virtus, & materia. De virtute Hipp. nil dicit, quia cōmunis eſt in adminiſtratione cuiuslibet materiæ. Proponit igitur ſolum materiam, quæ non eſt ſanguis, ſed materia excrementitia præter naturam; quę vel cōcocta eſt, vel cruda item, vel turgens, vel non turgens.

Indicans eſt materia pręter naturam coctam. Hęc igitur materia vel ſimilia indicat, vel diſſimilia. Similia, ſi per omnia indicāt purgans, vt materia morbifica concocta: hæc enim quatenus eſt excrementitia, indicat purgans; quatenus concocta, non prohibet, ſed potius permittit. Diſſimilia; ſi e parte indicat purgās, e parte prohibet: vbi vires interdū magis prohibent purgans, interdum magis indicāt.

Prohibēs eſt cruditas ni turgeat, materia. Primum enim ſi materia cruda; eſt vires magis ꝓhibēt, quam materia excrementitia indicet purgans. Deinde, ſi materia eſt turgens & furioſa; vires magis indicant, purgans, quam prohibeant: quia materia turgens magis poteſt ad indicandū, quam cruda ad prohibēdum. Furioſa enim materia vrget: quoniam ex ea periculum imminet, ne in partem aliquam ruat principem. Poſtremo addit Hipp. plurimum vero nō turget. Vbi medicos monet, vt, licet raro turgeat materia, non tamen raro purgātibus vtātur, ſed frequenter.

Materia venenata & partē principē petēs, magis indicat, quam turgens. 1. Venenata materia. Nam reperiuntur materiæ, quæ magis vrgent; quam materia furioſa, id eſt, maius periculum portendunt, & per conſequens etiam magis indicāt purgans. Tales autem materiæ ſunt & venenatę & actu ad partem aliquam principem ruētes. Venenata enim materia, celerrime cor occupare, & hominē interficere poteſt: magis ergo poteſt, quam furioſa, & ꝓinde ſtatim purgāda; præſertim ſi talis ſit venefica qualitas, q̄ alterantibus non cedat. Hinc Gal. c. 4. l. 1. de diff. feb. & l. 8. metho. ait, in peſtilentia illos ſanitati reſtitutos eſſe, qui per vomitum, & alui fluxum ſint purgati.

Obiectio. At aphor. 57. ſect. 3 l. 3. epidem. inquit, in conſtitutione peſtilenti, cum alui fluxu, neminem eſſe ſanatum. Vbi ſciendum, non cōtigiſſe mortem, e fluxu alui; ſed e copia crudorum humorum, cum quibus virtus conſiſtere nequit.

Obiectio alia. Nec etiam obſtat, quod apho. 22. ſect. 4. dicitur, bilem atram, morbis incipiētibus exeuntem, lethalem eſſe: hæc enim bilis atra nō eſt venefica, nec furioſa, nec impetu petit partem principalem; ſed cruda eſt, & permiſta cū materia alimentali. Quamobrem ſi indicantiū eſt diſſenſio, e duobus malis, minus eſt eligendum. Materiam quidem crudam, nō purgare ab initio, ſed exſpectare coctionem, & declinationem, bonū eſt; attamen ſi turgens eſt, aut venefica; neceſſe eſt, vt vel crudam educamus, vel declinationem exſpectantes mortem ab illa materia illatā videamus. Minus ergo timenda eſt noxa cruditatis, quam veneni, καὶ τοῦ ὀργασμοῦ.

2. Materia actu partē principē petēs. Secundo, materia, quæ euidentem habet impetum in partem præcipuam, ideſt, quæ actu ad partem principem mouetur; magis vrget, quā furioſa, in qua ſolum imminet impetus in partē principalem. Hinc Galenus cap. 8. lib. de venæ ſectione. ait, incipiente inflammatione, ſi ſuſpicemur inflammationem fore magnam; curationem auſpicandā eſſe a vacuatione, id eſt phlebotomia, aut purgante: (ecce, purgat inter initia:) ne materia impetum habens ad partem, magnam inflammationē ſuſcitet:

3. Materia petens partē principio cōſentientem. nec enim præparantia, ſi ea ante purgans dare vellemus, inflāmationē prohibere poſſunt: & facta iam inflammatione, nō amplius tutum eſt purgare; materia enim collecta & impacta, nō cedit pharmaco. Cæterum, expedit etiam purgare materiam, dū habet impetum ad partem non principem, quæ tamē cum principali conſentit. Hinc cap. 2. lib. 6. met. Galenus in punctura nerui, ſuccum vitioſum protinus purgat, non exſpectat coctionem; priuſquam enim abſoluatur coctio, cerebrum traheretur in conſenſum, homoque moreretur.

Nū materia iecur petēs purganda. Dubitatio autem hic oritur: [nam Galenus dum incipit inflammatio hepatis, non vtitur pharmaco: cum tamen materia impetum habeat in partē principem?] Reſponſio. Ea materia, quatenus eſt excrementitia, indicat purgans: quatenus cruda, prohibet: quatenus impetum habet in iecur, indicat purgans, ſed tale quod retrahit. Cum autem omne purgās attrahat ad hepar, fit vt in inflammatione iecoris purgans prohibeatur. Longiſſime enim materiā a parte affecta retrahere oportet, non ad partem attrahere: Vnde quoque in principio inflammationis oculi Galen. purgat; quia ſic materia ab oculis retrahitur.

Vt autem breuiter totum comprehendamus negotium

Digitized by Google

gotium, ſic ſtatuendum. Materia morboſa alia a ſanguine, uel eſt cocta, uel cruda. Si cocta; purganda. Si cruda; vel non admittit coctionem, uel admittit. Si non admittit; ea cruditas non prohibet purgans: ut in aſcite aquam liceat ex abdomine euacuare, etiam non coctam, quia coctionem omnem reſpuit. Si materia cruda coctionem admittit; vel uenenata eſt, uel ueneni expers. Si venenata; illico purganda. Si materia cruda eſt expers ueneni; vel quieſcit, uel mouetur. Si quieſcit; primo concoquenda eſt, deinde purganda. Si mouetur: tunc terminus ad quem, uel latet, uel patet. Si latet, ut in materia furioſa; ilico ante coctionem materia hæc purganda. Si patet, tunc impetus ſit ad loca, uel cõuenientia, vel non conueniẽtia. Si ad cõuenientia, tunc iuuandus eſt, & primum materia coquenda, deinde purganda. Si ad non conuenientia loca fiat impetus, id eſt, partem, uel principem, uel conſentientem principi, cohibendus eſt impetus, ideſt, materia ilico purganda eſt, neglecta concoctione: niſi purgãtis ui, impetus augeatur, ut dum materia iecur petit, ubi a purgante deſiſtendum.

CAPVT XXVII.

De medicamentis alterantib.

Trãſitio. MATERIAM medicinalem, cap. 17. in duo ſumma diuiſimus genera, nimirum in materias uacuantes, de quibus hactenus: & in alterantes, de quibus iam pauca. Alterãtibus utimur cauſa partium viuentium: de quibus in doctrina ſpeciali febrium agemus accurate: nunc de eorum uſu, & applicatione paucula ſubnectemus.

Galenus igitur, c. 3. lib. 11. meth. ait, non utendum eſſe perfuſionibus antequam ſuperfluitates magna ex parte coctæ ſint, & euacuatæ: nec ſola admouenda eſſe relaxantia, ſed [abſinthium] addendum, niſi febris ſit magna. E quibus colligimus, topica non debere uſurpari, toto corpore repleto; nam uel laxant, & trahunt a toto corpore, uel aſtringunt, & cogunt materiam. Obiter quoque colligitur, in febribus ardentibus non eſſe vtendum [abſinthio;] ſufficit oleũ maſtichinum; de quo alibi. *Topicis non utendum toto repleto.*

Quoad [quantum agendum:] Cum vna vncia cõſeruę ſufficit permiſcere ſpecierum ſcr. ſ. ad ſcr. j. præſertim ęſtate: nam hyeme ad drac. ſ. licet aſcendere. Exempli gratia, [Recipe conſeruę cichoraceę, ex acido citri, ana vnc. ſ. ſpecierum diarhod. abb. ſcr. ſ. Miſ. pro duabus uicibus. Modus agẽdi] multiplex eſſe poteſt: alterantibus enim uti poſſumus, & liquidis, & conſiſtentibus, ut forma boli, pilularum, &c. item, dum extra applicantur, licet uti inunctionibus, linimentis, unguentis, emplaſtris, ceratis, fomentis, ſacculis, ſtillicidio, &c. [Tempus] applicandi alterantia, eſt, cum præſens eſt indicans, & nihil impedit: poriſſimum aũt impedit materiæ præſentia. Vnde Auicẽnas probat trochiſcos refrigerantes, poſt coctionẽ, & uacuationem materię: id quod Gal. etiam iubet, c. 15. & 16. lib. 11. meth. item, cap. 14. lib. 1. ad Glauc. [Vbi agendum] Variat, pro uariatione partium alterandarum: modo enim medicamenta ſunt applicanda uentriculo, modo alteri parti. *Quantũ.* *Quomodo.* *Quando.* *Vbi.*

CAPVT XXVIII.

De materia diætica in febribus.

Ratio numeri ſex rerũ non naturalium.

Res non naturales, ſeu materia diætetica diriguntur ad cuſtodiam uirtutis: quæ duo poſtulat, vt ſunt
- *1. Obiectum, ſeu alimentum.*
  - *ſpirituum, Aer.*
  - *partium vitalium, Cibus, cuius uehiculum potus.*
- *2. facultas agens in obiectum, ideſt, uis coctrix, quæ requirit commode rationem omniũ functionum quatenus diriguntur ad coctricem. Functiones autẽ ſunt, vel,*
  - *1. communes naturæ & animę, ut*
    - *Somnus qui concoquit:*
    - *Vigilia, quę digerit.*
      - *cap. 3. lib. 12. metoh.*
  - *2. determinata.*
    - *1. natura, ut*
      - *expulſio, per quam fit inanitio.*
      - *attractio, & retentio, quibus fit repletio.*
    - *animæ*
      - *ſine cognitione, ut*
        - *Quies, per quam calor concentratur, ut detineat, & concoquat.*
        - *Motus, per quem fit diſtributio in partes.*
      - *cum cognitione, ut animi accidentia, in quorum commoderatione calidum innatum, nec diſſipatur, nec omnino concentratur.*

De Aere.

Aer in febre putrida ſumitur, ut materia iuuans, & habet rationem, uel alimenti, uel remedij. Vt materia alimenti indicatur a virtute: vnde Galen. cap. 3. lib. 11. meth. ait, uirtutis ſubſtantiam ſpirituoſam, cuſtodiri reſpiratione, & tranſpiratione: quod idem affirmat. c. 5. lib. 12. meth. Vt materia remedij, indicatur a re præter naturam, c. 14. lib. 9. meth. Quare cognoſcendum, qualis aer in putridis febribus ſit uſurpandus. Cum ergo tria ſint, quæ in putridis agendorum indicationem præbent, uirtus cauſa febris, & febris ipſa, cap. 1. lib. 10. meth. quantum attinet ad uirtutem, aer debet eſſe purus, nõ putridus, & infectus, cap. 5. lib. 12. meth. Quoad cauſam, ſi hęc ſit materia putrida: quæ calida eſt, & humida (ratione enim humoris ſit putredo, & ratione putredinis materia illa euadit calidior,) egemus refrigeratione, & pſpiratione, cap. 8. lib. 11. meth. ideoque inſpiratio debet eſſe aeris frigidi, & ſicci (hoc accipe de aere, qui reſpiratione in corpus ingreditur) aer autem, qui extra adminiſtratur, debet eſſe temperatus, calidior enim febrem auget, frigidus poros cutis denſat, & tranſpirationem impedit. Si materia non ſit putrida, uarius probatur aer, pro diſcrimine materię morbificę, ut bi gra-

Aer eſt materia, tum alimenti, tũ remedij. Quis aer conueniat in putridis.

Digitized by Google

bi gratia, ſi materia ſit bilioſa, aere opus eſt frigido & humido, & ſic de reliquis. Ratione febris, aer eligi debet frigidus & humidus.

Cum igitur conſtet, aerem in putridis debere eſſe purum, frigidum, ſiccum, temperatum, nõ aſtringentem, non denſantem, frigidũ & humidum, ſi aer præſens talis ſit, ſeruandus: ſin minus, arte talis eſt parandus, c.8.lib.10.meth. verbi gratia, impurus redditur purus, beneficio roſarum, aquæ roſaceæ, aquæ violaceæ, ſucco citri, aurantij, &c. hic enim aer inſpiratus, roborat ſpiritus, & materiam putridam iuuat, maxime ſi alteretur aceto. Non inſpiratus, ſed extra occurrens aer, erit temperatus: vnde febricitans non debet corpus nudum aeri exponere, non debet brachia, & pedes detergere. Hæc ratione virtutis, & cauſæ. Ratione febris, ſi aer ſit calidior, eligi debẽt ædes ſubterraneæ, ad boream ſpectantes, hominum frequẽtia arcenda: nam & hæc aerem calidiorem reddit, ſolum aſpergendum eſt frigidis, & irrorandum, vnde folia vitis, nymphææ probantur, &c. de quibus in febribus hecticis cap.28.

Aer artificioſe, vt alterandus.

De Cibo, & primum, vt eſt alimentum.

Cibus eſt materia primum alimenti, ratione virtutis, & dicitur materia vitalis, deinde remedij, idq; vel ratione materiæ morbificæ, & dicitur materia præſeruatoria, vel ratione febris, & dr̃ materia curatoria. Materia cibi, quatenus eſt alimentũ, & ad virtutẽ dirigitur, ſumitur e plantis, & animalibus, cap. 39.l.3.de alim. e quibus modo materia e plãtis, modo ex animalibus magis laudatur. Nã c.2.l.8. meth. oleta & fructus poſtponuntur ouis, & carnibus, quia in his plurimum alimentum, exiguum excrementũ, in illis contra. At c.26.lib.3.de alim. quædam animalia poſtponuntur quibuſdam plantis, vt piſces pani. Probatur etiam caro pullorum, caponum, hædorũ, vitulorum, phaſianorum, perdices & francolini omnibus anteponuntur, vt & auiculæ mõtanę. Sed quoniã diſcrimen eſt, circa carnes, oua, piſces, de his breuiter dicendum.

Cibus tripliciter conſideratur. Alimentorũ differentiæ.

Diſcrimen inter carnes ſumitur a ſpecie, a partib. a viteſtium, ab ætate, ab alimento, a loco, a vitæ inſtituto, & præparatione, c.2.19.& 21.lib.3.de aliment. Quoad ſpeciem, Suilla caro generat ſanguinem optimum copioſum, nullumque alimentũ magis nutrit. Bouina minus eſt lẽta, ſed craſſior, vt gignat ſanguinem melancholicum. Ouilla eſt ſucci deterioris. Caprilla etiam mutatur in ſuccum vitioſum. Volucria minus alunt, ſed facilioris ſunt coctionis, quam greſſilia. Et ſi inter ſe comparentur, caro turdorum, merularum, eſt durior carne perdicum, & attagenarum (ſunt francolini,) Adhuc durior eſt caro turturum, palumborum, anatum, phaſianorum autem caro ſimilis eſt gallinarum carni, ſed ſuauior. Pauonum caro eſt durior. Quoad partes, carnoſæ vertũtur in ſanguinem bonum, neruoſę in pituitoſum. Viſcera laudatorum animalium generant ſanguinẽ meliorẽ. Hepar anſerum, (quod optime norunt Hebręi,) eſt iucundiſſimum, boni & copioſi nutrimenti. Alę etiã anſerum ſunt facilis coctionis, his tamen alę gallinarum anteponuntur. His antecellunt gallorum teſticuli, qui gignunt ſuccum bonum, copioſum, facile coquuntur. Teſtes cõtra ſuum, bonum capri, ſunt mali ſucci, & difficilis coctionis. c.7. l.3. alim. Quoad vim teſtiũ, prout hæc magis viget, pro eo caro peior redditur, vnde caro caſtratorum ſuauior eſt, & non infecta. Quoad ętatem: Carnes animalium augeſcentiũ ſunt præſtantiores, quam eorum quæ florentis ſunt ętatis, his adhuc peiores ſunt carnes animalium nouellorum & ſeniorum, hæ enim duræ, ſiccæ, neruoſæ, difficilis coctionis, exigui alimenti, illæ mucoſæ, ſcatentes humiditate excrementitia, ſed facile deſcendunt, ac proinde ſua lubricitate ad aluũ aſtrictã proſunt. Quoad alimentum, Bonum alimentum in cauſa eſt, vt bonę ſint carnes, praua edulia, contra. Quoad locum. Quæ in ſtagnis, & locis paluſtribus degũt carnes habent humidiores, excrementitias, difficilis coctionis, contra, quæ in montibus degunt. Quoad vitę inſtitutum, animalia domeſtica ſunt humidiora, ſylueſtria contra. Quoad præparationẽ, hęc ſpectant vel coctionem vel ea quæ inijciuntur. Coctio eſt aſſatio, elixatio, frixio: elixatio vel ſimplex eſt, vel in patinis. Carnes aſſæ & frixę, habent vim ſiccandi, elixę ſimpliciter, humectant, elixę in patinis, medio modo ſe habent. Pro varijs autem iniectis, carnes varias nãciſcuntur facultates, vt ſi aromata inijciantur, carnes habent vim ſiccandi. Et ſic de reliquis.

Carnis differentiæ.

La præparatione.

Quoad oua, horum differentię ſumuntur a ſpecie animalium, a tempore & coctione c.21.l.3.alim. Gallinarum.n.& phaſianarum oua ſunt pręſtantiſſima, praua ſunt anſerum. Rõne temporis, recẽtiora ſunt meliora. Ratione coctionis, ppẽditur vel gradus, vel modus coctionis. Gradus, quatenus magis, vel minus coquuntur, hinc ſorbilia minus nutriunt, dura difficulter coquuntur, tremula, ideſt medio modo ſe habentia inter ſorbilia & dura optime nutriunt, nec ſunt difficilis coctionis. Quoad modum coctionis, oua elixantur, aſſantur in cineribus, friguntur in ſartagine, & ſuffocantur, quando ſcilicet coquũtur in vaſe, obturato foramine. Tremula optima ſunt, & pręcipue ſuffocata, ſecundum locum tenent elixa, tertiũ quæ coquuntur in cineribus, peſſima ſunt frixa. Notandum autem oua ſorbilia eſſe eligenda, dum volumus vt aluus fluat, & ventriculus non eſt nauſeabũdus, vbi autem nauſea vexatur ventriculus, maxime a ſorbilibus cauendum.

Ouorum differentiæ.

Quoad piſces, ſaxatiles optimi ſunt, c.28.& 30 l.3. alim. generant enim ſanguinẽ mediocrem, & huiuſmodi piſces perpetuo ſunt boni, nec enim mutãt alimentum, nec locum, nec vtuntur aquis dulcibus. At coctio eſt quadruplex, nam elixantur, friguntur, aſſantur in craticulis, & in patinis. Elixatio bona eſt: frixio & aſſatio probantur in ſanis, coctio in patinis eſt cauſa cruditatis. Febricitantes ergo potiſſimũ vti debent elixis, quia in febribus egemus cibis facilis coctionis, cũ in ijs ſemper coctio lędatur. c.8.l.2. de fac. nat. Et hæc de materijs ciborũ, vt reſpiciunt virtutẽ.

Piſces.

De Cibo medicinali, vt reſpicit materiam morbificam.

Cibus reſpiciens materiam morbificam, eſt indicatum non vitale, ſed præſeruatorium. In putridis autem materia morbifica eſt putrida, vel non eſt putrida. Si ſit putrida, probãtur cibi refrigerantes, & ſiccãtes, non humectantes, vt ſuccus aurantij maturi, endiuia, acetoſa, acetum, acetoſitas citri. Hic autẽ quædam de aceto, & acetoſitate citri dicenda ſunt. Acetum eſt potentia frigidum, tenuiſſimum, quia tamen iunctam habet aliquam caliditatem & ſiccitatem, iõ ſi refrigerare & humectare volumus, aquam miſcere debemus, ea copia, vt bibi poſſit, dum autem exſiccare volumus, non humectare, acetum exhibere debemus, non cum frigida, ſed potius cum acido citri. Quoad acidum citri, de toto fructu breuiter diſſeremus Galenus cap.37. lib. ſecundo alimen. malum citrium perpendit theorice, & practice. In theorica habet phyſiologicã, Semeioticã, pathologicam. In phyſiologica parte, proponit ſtructuram, & facultates. Quoad ſtructuram, tres partes deſcribit, tegumentũ carnem, ſuccum; ſemen ibi omittit, quia loquitur de citrio,

Qualis cibus conueniat ſi materia ſit putrida.

Acetum.

Malum medicum cuius explicatio ſimpliciter tractando docetur.

Digitized by Google

cierio, vt habet rationem alimenti, ſemen autem nec alimentū eſt, nec condimentum alimenti. Quoad facultates, tegumentū eſt aromaticum, ſuauis odoris & ſaporis, ſuauē obtinet acrimoniam, & difficulter coquitur, pars media nec acida eſt, nec acris, intima eſt acida. Semeioticam partem inſinuat Galenus, cū ait, per duritiem & calloſitatem nos cognoſcere, tegumentū eſſe difficilis coctionis. Pathologicam ſupponit, ex alibi dictis, v. g. ſi malum citrium ſit putrefactum, euadit cauſa morbifica, & ſic pertinet ad παθολογίαν. Quoad practicam partem, addit Galenus, corticem eſſe vtilem in ratione alimenti, quamuis difficulter coquatur, partem intimam conijci in acetum imbecille, ut reddatur acrius, carnem comedi cum aceto, & garo, id eſt, ſale, vt ſaporis hebetudo imminuatur, & fiat ſapor acutus.

Qualis conueniat cibus in materia non putrida. 1. Ratione vehementiæ, quæ indicatur a morbo acuto.

Si materia non ſit putrida, oportet perpendere & vitium huius materię, & uitij effectum, ideſt, febre. Vitium materiæ multiplex eſſe poteſt, prout multiplex eſt materia in febribus, uerbi gratia, ſi materia ſit bilioſa, probatur cibus refrigerans, & humectans. In genere autem, cum putrida ab obſtructione oriatur, probatur cibus attenuās, detergens, ut ſemina melonum, ptiſana hordeacea. Vitari autem debent, caro agnina, anates, anguillæ, &c. Si cōſideratur materia vt efficit febrem magis vel minus acutam, opus etiā eſt cibo magis vel minus minuente. Victus enim minuens indicatur a materia, non a uirtute, materia enim morbifica, indicat euacuationē, cuius remedij materia eſt cibus, per accidens uacuans: ſi namque reſolutio, quę fit a calore, & reparatio quæ fit ab alimento, ſint æquales, virtus ſeruatur, & eundem retinet ſtatum, ſi autem cibi portio minuatur, calor naturalis agit in materiā morbificam, & illam diſſipat. Si victus parū minuit, dicitur tenuis, ſi multum, tenuiſſimus. Et vterque ſubdiuiditur Tenuis enim vel eſt ſimpliciter tenuis, cuius materia eſt ptiſana hordeacea integra, vel exquiſite tenuis, cuius materia eſt cremor hordei, in moderata copia. Tenuiſſimus vel non in extremo eſt, cuius materia eſt mulſa, uel in extremo, cuius materia eſt oxymeli. De inedia breuiter dicemus.

Inedia.

Inedia eſt priuatio, quę ſola exiſtens nō vacuat, nec per ſe, nec per accidens, niſi longo tpe. oportet ergo cum ea coniungi, vel acrem calore, vel corporis motus, & hinc animalia in latebris degentia, non vacuantur, quia ſola eſt inedia, nō adeſt acris caliditas, neq; motus. Inedia igitur neq; indicatū eſt indicati materia, ſed ſequitur per conſecutionē quādam, vt virtus indicat alimentum, materia morbi vehementiſſima prohibet, quod ſi ergo virtus robuſta ſit, materię indicatio pręualet, ideſt, alimentum prorſus prohibetur, vnde ſubſequitur cibi abſtinentia, nō aliter atque ſi ſanguis vehemens, phlebotomiam indicet, virtus vero debilis eam prohibeat, tum enim per quandam conſecutionem emergit abſtinentia a venæ ſectione.

De Cibo medicinali, quatenus a febre indicatur.

Cibus quem febris indicat.

Cibus a febre indicatur refrigerās, & humectans. Materia ſumitur ab oleribus, a fructibus, a granis.

Olera.

Quoad olera, probatur cichorū domeſticum: (agreſte enim recte a Galeno improbatur lib. de cib. boni & mal. ſucci) probatur etiam borago, bugloſſa, lactuca, cum his carnes coqui poſſunt, licet etiā hęc aquæ incoquere, & condire oleo atque aceto.

Fructus.

Fructus omnino ſunt vitandi, quia facile corrumpuntur, quidam tamen cauſa appetitus probātur, vt pruna, ceraſa, poma, pyra, ſed non aſtringentia, neq; improbantur in febribus amygdalę dulces, nā attenuant & detergunt, c. 29. lib. 2. alim. nec deſpiciendę paſſulæ dulces, quę ſtomachum non diſſoluunt, nec aluum ſubducunt, ſed cōtemperant, mediocriter abſtergunt, & exiguam oris ventriculi mordicationem obtundunt, c. 10. l. 2. alim. vnde paſſulę dulces aluum non mouent, ſicuti falſo quidam credunt, niſi addantur, quę poſſunt lubricare. Cucurbitæ propter ſuccū aqueum, tenuem, refrigerant & humectant, ſed parum alunt, facile ſubſident, nec ægrę coquuntur, niſi corrūpantur, id quod fit, ob vitioſam pręparationē, aut ſuccum prauum in ventriculo febricitantis coaceruatum, aut ſi nimis diu in ventriculo hęreant. Pepones ſunt illi fructus, quorum caro prope ſemē eſt iniucunda, ſunt frigidi, & valde humidi, cum vi deterſoria, quę magis viget in ſeminibus. c. 4. l. 2. alim. Melopepones ſunt illi fructus, quorum caro, ſemen continens, eſt iucunda, & eſculenta, vt qui Clodiæ naſcūtur, c. 5. l. 2. alim. & huius quoque claſſis eſt anguria, cuius caro, ſemen continens, eſitatur, melopepones minus humidi ſunt, quam pepones, nec ita praui ſucci minus mouent vrinam, tardius deſcendūt, nec ita celeriter in ventriculo corrumpuntur. Vnde colligitur febricitantibus potius melopepones, & angurias quam pepones concedi poſſe.

Grana. Triticū.

Quātū ad grana attinet, breuiter de Tritico, Halica, & Hordeo agemus. Triticum denſum, eſt alimenti copioſioris. rarum, habet copioſius excrementum furfuraceū. Panes variè inde cōficiuntur, puri enim fermento egēt copioſo, & inſigni ſubactione, nec ſtatim poſt ſubactionem ſunt coquendi, & pręterea diu ſunt aſſandi. contra, panes furfuracei, egent fermento pauciori, ſubactione leuiori, aſſatione breuiori. Addit Galenus, cū panem facile concoqui, & diſtribui qui plurimū fermentatus & ſubactus eſt, & moderato igne ęqualiter coctus, & aſſatus (ignis enim ardentior primo occurſu partē extra indurat, vt intus crudus permaneat. Vnde obiter colligitur, plurimū cos errare, qui in lue venerea panem aſſatum, ſeu biſcotum exhibent, qui ſane in lue non cōuenit, niſi ventriculus ſit robuſtus, & corpus nec obſtructum, nec emaciatum, cum talis panis exigui ſit alimenti, & ægre diſtribuatur.) Panis furfuraceus parum nutrit, ſed vim habet detergendi & lubricandi, c. 12. l. 1. alim. In febribus probatur panis lotus, q minus alit, & nō obſtruit, c. 5. l. 1. alim. eſtq; in medio calefacientium, & refrigerantium, c. 9. l. 1. alim. Eſt autem panis lotus, qui in fruſta diuiditur, inque frigidam ſæpe immergitur.

Halica.

Halica eſt alimenti copioſi & lenti, ideoque nocet in hepatis obſtructione, & dū calculi eſt ſuſpicio. c. 6. l. 1. alim. Poteſt autem mitigare vehementem ventriculi mordicationem, maxime ſi coquatur, & coletur, vt cremor hordei. Iuuat etiam in ſuperflua alui deiectione, c. 3. l. 12. meth.

Hordeū.

Hordeum eſt frigidum & ſiccum in primo gradu, l. 7 ſimpl. Et c. 9. l. 1. alim. ait, ſiue ex hordeo fiat panis, ſiue ptiſana, ſiue polenta, vim habere refrigerādi, pro varia autē præparatione, hordeum modo ſiccare, modo humectare. habet vim ſiccandi, ſi frigatur: humectat, ſi fiat ptiſana, vnde c. 1. l. 1. alim. dicitur hordeum elixatione humidum, & natura frigidum eſſe.

Ptiſana vt præparanda.

Quoniam vero ptiſana hordeacea magni eſt vſus, eius præparatio enarranda erit. Gal. l. de ptiſ. & c. 9. l. 1. alim. hordeū primo coquit igne valido, vt in tumorē attollat, & hinc flatus diſſipentur, ſecundo coquit lento igne ęqualiter, ne portio alimentalis diſſoluatur, tertio coquit ad conſiſtentiam chyli, ſeu cremoris, ſi enim, ſuperflua fiat decoctio, hordeum redditur viſcidum, qđ facile obſtruit. Cæterum Galenus capit. nono, libri primi, alim. hordei decocto quædam ammiſcet. In principio enim dum incipit concoqui, miſcet ea, quæ ad tumefactionem hordei conferunt, vt oleum anhetum, porrum, &c. Cum intumuit hordeum, addit, ea quę concoctionem faciunt ęquabilem, vt acetum,

Digitized by Google

tum, ꝗ incidendo portiones craſſas, æquales reddit tenuibus. Cum hordeum exacte coctum eſt, ſub tẽpus edendi, immiſcet ſalem tenuem, qui vim habet attenuandi, & detergendi, ne cremor ſit craſſior, aut viſcidior. Ex hoc coctionis modo, prodit liquor moderate humidus, ſitim arcens, refrigerãs & humectãs lentus, lęuis, continuus, lubricus, vnde aluum ſeruat lubricam, abluens, detergens, aperiens, nõ aſtringẽs, nec tormina gignens. Porro cum hordeo in febribus miſceri poſſunt, & alimenta, & condimẽta. c. 18. l. 1. ali. Alimenta, vt carnes probę, quo ptiſana magis nutriat. Cõdimẽta, cauſa ſuauitatis, & alterationis: verbi gratia propter attenuationem, & deterſionem miſcetur oxymeli, propter refrigerationẽ, & humectationem lactuca, propter lotij prouocationẽ, ſemina melonum, propter viſciditatem ſal, in ſanis quidem miſceri poteſt, ſed in febribus a ſale abſtinendũ. De aqua dubitatur, quando hordeo ſit affundenda. Si a principio affundatur aqua, quæ ad finem vſque ſufficiat, periculũ eſt, ne lõga decoctione ſalſa reddatur, ꝗ ẽt in optima aqua, diu decocta, fieri ſolet, c. 32. lib. 3. alim. Quod ſi affundatur ea copia in principio, vt ſufficiat pro tumefactione, & hac abiecta, mox noua infundatur, quæ ad finẽ ſufficiat: tum fieri iactura ſucci alimentalis, quem hordeum in aquam ſolet deponere, c. 44. l. 2. alim. c. 32. l. 3. alim. Quare a principio aqua eſt affundẽda, quæ ſufficiat ꝓ tumefactione, deinde relicta portione illa exigua, addãda noua aliqua vt ſufficiat ad perfectam concoctionem. Quod ſi vero, ptiſanã albicantem quis deſideret, is aquã poſt tumefactionẽ abijciat, & cauſa nutritionis carnẽ addat.

Vires ptiſana. Ptiſana magis cõpoſita. Aqua, quãdo affundẽda.

De recta ciborum adminiſtratione.

Quãtum

Quoad quantum agendũ.] Si cibus ſumatur pro alimento, virtute debili exſiſtente in febricitantibus, plus cibi dandũ, virtus autẽ robuſta, deſpicienda eſt. Si cibus ſumatur pro materia remedij, tunc pro vehementia materiæ morbificæ, & febris, cibi copioſiores exhibendi, v.g. ſi materia ſit calidior, ſi febris intenſior, augeri debet doſis aceti, acetoſæ, & ſimilium. Hinc Gal. com. aph. 17. ſect. 1. ait, dum corrupta eſt materia, cibos copioſiores eſſe exhibendos, ſ. medicinales, nõ alimẽtales, impura. n. corpora (aph. 10. ſect. 2.) quo magis nutriũtur, eo magis lęduntur. Cæterũ ſi opus ſit cibo medicato copioſo, virtute exſiſtente robuſta, dari debet multum, & raro, ſi contra, parum & ſępe. Modus capitur ab indicante, vt reſiſtit cibo. Hinc cibus alimentalis, ſi virtus debilis ſit, liquidus debet exhiberi forma contuſi, deſtillati. Cibus aũt medicinalis modo actu calidus, modo actu frigidus daẽ, calidus, ſi materia ſit pituitoſa, frigidus, ſi billioſa. Quoad qñ agendum. Cibus alimentalis indicatur a virtute, prohibetur a materia morbifica. Dabiẽ ergo qñ virtus magis poteſt, nimirum ſemper in declinatione, vt plurimum vero in principio, (loquimur hic de tpibus vniuerſalibus,) contra in augmento, & ſtatu, res pręter naturam plus poſſunt. Declaratio. in declinatione res præter naturam ſuperatæ ſunt, virtus aũt ob pugnã præcedentiũ tpum debilis, refectione indiget, in principio virtus ſeruanda eſt, vt ad ſtatum perdurare queat, & tunc ẽt res pręter naturam ſunt leuiores, ac minus poſſunt. Dictũ eſt, virtutẽ vt plurimum in principio magis poſſe, ꝗ materiam: nam interdum materia plus poteſt, ſi nimirum, licet in principio non admodum agat actu, magnam tamen potentiam habeat ad agendum, ita vt immineat vitiũ vehemens, & pene incurabile, tunc enim indicat victum minuentem, & tenuem. Vnde Auic. Paullus, Meſues, in principio paralyſeos: (morbi longi:) victũ

Quomodo. Quando. De tẽporibus vniuerſalib. In declinatione, & principio virtus popoſcit cibum.

probant tenuiſſimum, nã periculum eſt, ne materia deducatur, & neruos, & paralyſis fiat incurabilis. Eodemq; conſilio Hippoc. t. 48. & 49. l. de fract. in principio luxationis magni articuli, prohibet cibum, quãuis ſit morbus diuturnus. In augmento & ſtatu, magis poſſunt res pręter naturam, quam virtus, idq; vt plurimum, nam interdũ virtus debilis magis poteſt, dum uim. virtutis ſubſtantia diſſoluitur, verbi gratia, in pleuritide, ſi materia in augmento copioſa per tuſſim euacuetur, ita diſſoluitur virtus, vt magis cibum indicet, quam materia eundem prohibeat, maxime quia materia morbifica euacuatur. Cibus, vt materia exiſtit remedij, in augmento, & potiſſimum in ſtatu, maiori doſi exhibendus, iſq; & vacuans & alterans: tunc enim res pręter naturam ſunt vehementiores. In ſtatu igitur cauſa vacuationis, probatur victus tenuiſſimus, cauſa alterationis, maior copia ciborũ alterãtiũ, lactucæ acetoſæ, &c. Hactenus de tpibus vniuerſalibus. Quoad particularia tpa, prohibetur cibus, & a materia, quæ replet totum corpus, & a materia, quę eſt cauſa acceſſionis. Vnde Gal. l. de ptiſ. reſpiciens ad materiam, replentem totum, cum eadem die ſit vena ſecanda, & cibus exhibendus, iubet primum venam eſſe ſecandam. Reſpiciens vero ad materiã, quæ acceſſionis cauſa eſt, cum Hippoc. aph. 1. ſectio. 1. in acceſſionibus a cibo abſtinendũ eſſe ait. Hora cibandi ita ediſcenda. Si febris ſit intermittẽs, & interuallum lõgum obtineat, poſſumus exhibere cibum per quatuor, quinque, aut ſex horas ante acceſſionem, virtus enim adeſt indicans, & nil prohibet. Si vero intermittens breue habeat interuallum, cibus exhibendus vel in ſtatu, uel imminente acceſſione, vt modo una hora, modo alia ſit eligenda, prout uirtus magis poteſt, ſi enim uirtus reſoluitur, uirtus magis poteſt, & propterea imminẽte acceſſione dandus cibus, ſi autem uirtus ſuffocatur, materia morbifica magis poteſt, & proinde circa ſtatũ cibus exhibendus. In febre continua proportionata, eligẽda eſt hora minoris afflictionis, hac etiã materia minus poteſt. In non proportionata, id eſt continenti, ſecundum c. 5 l. 11. meth. eligenda eſt hora, qua æger facilius cibum ſuſtinere poteſt, hęc autẽ eſt hora diei tepidior, & hora conſueta tempore ſanitatis.

In augmento & ſtatu res præter naturã prohibent cibum. Quãdo cibus medicinalis dandus. De temporibus particularibus. Hora cibandi.

Circa cibos dubitatio oritur. Nã Gal. t. 35. l. 3. de ratione uict. ait cibos multiplices, & facultate diſſimiles, uentris perturbationem facere, ut oxymeli nõ ſit exhibendum, niſi ingeſtus cremor hordei prius ſit coctus, attamen practici exhibẽt ptiſanã cum amygdalis, cum contuſo, imo eodẽ prandio, exhibent, ouũ panatellam, carnes. Reſpõſio. Ea quæ exhibetur, uel omnia habent rationem cibi, uel unum habet rõnẽ cibi, reliqua condimenti, ſeu opſonij. Id quod habet rõnem condimenti, licet cibis permiſcere: nam alimẽtum ſeruat uires proprias, & uirtute cõdimenti, redditur iucundius guſtui, ac olfactui, & efficacius cõtra materiam. Hinc Gal. l. 1. ad Glauc. in tertiana notha. probat ptiſanam, cũ pipere: quare & oxymeli, prout habet rõnem cõdimenti, in parua ſc. copia, ad un. ſ. (nã rõne cibi poteſt dari ad unc. iij. & unc. iiij.) Si uero omnia quæ miſcentur rõnem habent alimenti, tũc febris uel eſt breuis, uel longa. Si breuis, præſtat, cibum ſimplicem exhibere, uel ſaltem permiſcere cibos facultatis ſimilis: [non cremorem ptiſanę, qui eſt materia uictus tenuis, & oxymeli, quod eſt materia uictus tenuiſſimi.] Cæterum ſi in febre acuta uirtus ſit debilior, eodem prandio licet exhibere cremorẽ ptiſanæ, cum deſtillato, quia hæc non ſunt adeo diſſimilia facultatibus, ut uentrem perturbare poſſint, alimẽtum enim ex his cibis permiſtum, nutrit ratione deſtillati, cõtuſi, refrigerat & humectat, ratione hordei, pręterea lotium poteſt prouocare, ratione ſeminum melonũ, & ſomnum inducere, ſi miſceãtur amygdalę. Si febris ſit chronica, optimũ eſt cibos exhibere,

Dubiũ de varietate ciborum.

bere,pauciores,ſed tamen quia morbus eſt longus, ægrique aſſueti, ac nauſeabundi,plures cibos offerre cogimur,vt oua,panatellam,carnes,fructus.

De Potu.

Potus eſt cibi vehiculum,& conſideratur,ratione virtutis, materiæ,& febris. Quoad virtutem, potus probatur purus,cuius materia eſt aqua, quæ interdũ nutrit, & vinum, quod ſemper nutrit. Aqua cruda, quoniam craſſa,diutius moratur,& in biliofo vẽtriculo amareſcit: t.40.l.3. de ratione vict. proinde coqui debet, vt euadat tenuior, & bonũ cibi vehiculũ. nõ nutrit autem aqua,niſi decoquatur cũ carne, vel miſceatur ſaccharũ,aut mel. Vinum probatur purũ, non recens,tenuis ſubſtãtiæ,confectũ e bonis & maturis vuis,puri odoris & ſaporis, album non rubrũ, nã rubrũ eſt craſſum,ſicut & dulce craſſum eſt, t. 2. lib.3.de ratione vict.aquoſum probatur,quod caput non lædit, & vrinas mouet, c.4.l.12. meth. Ratione materię morbificæ, ſi hęc ſit putrida, laudatur potus refrigerans & ſiccans,vt aqua cum aceto, cum acido citri.Si materia nõ ſit putrida, varius cõuenit potus, pro diſcrimine materię,verbi gratia,in materia pituitoſa,prodeſt aqua cũ melle,cũ cinnamomo.Ratione febris,conuenit aqua hordei,cum iulepo violaceo.

Vinum igitur, & aqua, in ratione potus maxime locum habent vinum enim potiſſimum indicatur a virtute,& cauſa,aqua potiſſimum indicatur a febre. Videndum ergo quinam potus conueniat febricitantibus. Quoad virtutem,ſi hæc ſit robuſta, vinum nõ eſt dandum, quia febris magis poteſt ad prohibendũ, c.6.l.7.meth.Hinc,cum febris magis poſſit in principio,augmento,& ſtatu, virtus autem in declinatione,vinum exhibendum eſt in declinatione. Aqua autem ſi propinetur,nõ debet alterari calamintha,origano,&c.quia ſic nimis calefaceret,vt vinum.c 4 l.8. meth. Si debilis eſt virtus, vel debilis eſt per ſuffocationem, vel per reſolutionem, ſi per ſuffocationem, hæc ſit ab humore,vel tantũ copioſo, vel copioſo & crudo. Si ſuffocatio fiat a ſucco tantum copioſo, minus poteſt virtus, vnde cap.14.lib.1.ad Glauc.a vino prorſus abſtinet Galenus,in hoc caſu. Si virtus ſit reſoluta, & hæc reſolutio pertingat ad ſolida, non eſt vinum dandum, vnde in maraſmo torrido,vino Galenus interdicit.l.de marc. cap.vlt. Si reſolutio pertineat ad ſpiritus, vinum ex dandum, quia virtus magis poteſt ad indicandum. Quoad febrem,hęc eſt vehemens,aut mediocris. Si vehemens eſt,& acuta,in qua appareant ſymptomata ſecundum caput,vel ſaltem ſuſpicio delirij,penitus a vino vinoſo, & a vino aquoſo ſincero abſtinendum, & danda eſt vel aqua vel vinum aquoſum,non ſincerum,ſed aqua permiſtum,ſi videlicet virtus debilis ſit, vt magis poſſit,quã materia petens caput: t.41.l.3.de ratione uict.Gal.c. 3.l.8.meth.Et tunc etiam ad prohibendam vini euaporationem,frigida ſuperbibenda.Si mediocris ſit febris,moderate vinum exhibendum,niſi aliquid prohibeat,diligenter enim perpendenda ſunt,virtus,materia morbifica,febris, & ſymptomata,ſi ergo virtus non ſit robuſta,materia concocta, febris moderata, nec ſymptomata prohibeãt, verbi gratia,capitis grauitas,aut delirium,&c. vinum eſt dandum,ſed aquoſum, quod febricitantibus minori noxa datur, quam reliqua.c.3.l.8.meth.tex.4.& 7. & 41.l.3. de ratione vict. qui poſtremus locus, a multis male intellectus, plurimis cauſa fuit exitij. Quoad materiam morbificam, febris vel eſt continua, vel intermittens,ſi continua, materia cruda prohibet vinum, prohibet itẽ materia concocta,ſi ſit copioſa,non copioſa,permittit vinum aquoſum,niſi febris vehemẽtia prohibeat. In intermittente,vinum prohibetur tãtum a materia cruda, non a cocta: (vt in continua.) Vnde Galenus c.9.l.1.ad Glauc. ait a vino eſſe abſtinendum,antequam materia concoquatur,quod verum eſt,ſi febris eſt intermittens, & longum habet interuallum, vt eſt exquiſita tertiana, & quartana, ſecus ſtatuendum eſt in febre tertiana notha, & quotidiana, quia breue eſt interuallum. Hæc de cibo & potu.

Quando vinũ cõueniat febricitantibus.

1.

2.

3.

De reliquis reb. non naturalib.

Reliqua ad viuendi rationem pertinentia,manifeſta ſunt. Conſtat enim ſomnum probari moderatũ, & nõ in principio acceſſionum,aph.1.ſect.2. Aluus erit lubrica ſeruanda. Quieſcant febricitantes in lecto,præterquam in quartana. Spes ſit ſalutis &c.

CAPVT XXIX.

De febribus putridis in ſpecie, & primum de febrib. bilioſis.

HACTENVS putridarum febriũ doctrina generalis, ſpecialis ſequitur. Speciales autem febres quatuor ſunt,bilioſa, ſanguinea,pituitoſa,melancholica. bilioſa febris eſt febris putrida,quæ producitur a bile putreſcẽte.] Cauſæ bilem generantes ſunt, calida intemperies, pręſertim hepatis, interdum etiam ventriculi, præterea victus calidior,medicamentũ calidius. Differẽtiæ ſumuntur a materia,& a loco. A materia,vt bilis eſt vel alimentalis,vel excrementitia, excrementitia põt eſſe,pallida,flaua,vitellina,porracea,æruginoſa, cærulea, vt teſtatur Gal. aph.14. ſect.5.l.6. epid. Porracea bilis generatur in ventriculo, e cibis calidioribus & praui ſucci, c.6. l. 2. de temperam. Additur a Galeno bilis rubra. t.4. l.j. de natura humana, quæ tamen nihil aliud eſt, quam ichor ſanguinis, quod ẽt colligitur e c.2.de atra bile. Pallida ergo bilis minus eſt calida: cerulea calidiſſima.Quoad differẽtias a loco, materia bilioſa putreſcit vel extra venas, vel in venis,vnde oriuntur febres intermittentes, vel cõtinuæ. Primum ergo de bilioſa intermittente.

Bilioſa febris.

Cauſa.

Differentia.

De tertiana intermittente exquiſita.

Tertiana intermittens exquiſita,eſt febris putrida producta a bile ſincera,extra venas putreſcente.Dicitur a bile ſincera, ad differentiam bilis miſtæ cum alijs humoribus, & dicitur extra venas,ad differentiam tertianæ continuæ.

Definitio

Cauſa bilem generans,eſt error externus, vel intemperies calida.

Cauſa.

Differentiæ capiuntur a materia & Loco, vt colligere licet e Galeno, c.8.l.2.de diff.feb.aph.5. ſect.3.l. 1.epid. aph.23.ſect.2.l.6.epid. A materia ſi capiãtur, tum vel a copia, vel a qualitate ſumuntur. A copia, ſi bilis eſt exigua,fit tertiana exquiſita exacte,q̃ non excedit 12. horas,ſi copioſa,fit tertiana,quę ſimpliciter tertiana vocatur,& hęc ad differentiã prioris excedit horas 12.vt paroxyſmus perduret vſque ad horam vigeſimã:ſi maxima bilis ſit copia,oritur tertiana extenſa vocata,cuius acceſſio poteſt produci,vſq; ad 40.horas. A qualitate ſumunt differentię, vt bilis magis vel minus eſt calida; minus calida,eſt pallida, calidior eſt flaua,dein vitellina,porracea,æruginoſa. calidiſſima cærulea. Hæc aũt febris,de qua nos loquimur,a quacũq; fiat bile,ſemp eſt exquiſita, nõ notha.

Differentia.

1. A materia.

A lo-

2. A loco. A loco ſumuntur differentiæ, ut materia prodit vel a iecinore, ſeu uenis proximis hepati, uel a ueſica fellea, uel a uentriculo, quamuis ut plurimum prodeat ab hepate. Vnde, ut locus eſt uel unicus, uel multiplex, ut etiam febris prodit ſimplex, duplex, uel triplex. Duæ uocantur tertianæ, dum ab uno foco uno die, ab alio, alio die, prodit materia, duplex autē uocatur febris, ſi materia a duplici foco eodē die prodeat.

Signa. Febris hæc cognoſcitur, non ut febris, nec ut putrida, quia hæc ſigna ſuo loco fuerunt propoſita, ſed cognoſcenda eſt, ut fit a bile. Signa ergo omnia vergunt ad calidum & ſiccum, quare & cauſæ externæ, ut uictus calidior, medicamēta calidiora, & cauſæ internæ, ut temperamentum calidum & ſiccum hepatis, & ſymptomata, ut rigor cum ſenſu pūctionis, & caliditatis, ſitis, excrementa omnia bilioſa, lotium bilioſum. Signa differētiarum a materiæ copia, minor copia indicatur a paroxyſmo, qui non pertranſit duodecim horas, maior, cum paroxyſmus durat ad horam uigeſimam, maxima, cum pertrahitur ad horas quadrageſimas. Differentiæ a materiæ qualitate, cognoſcuntur e uehementia ſymptomatum, ut ſi bilis ſit calidiſſima, quemadmodum cœrulea, omnia ſymptomata uehementiſſima ſunt, cognoſcuntur etiam ex exeuntibus mutatis, v.g. ſi euomatur bilis porracea, ſtatuendum eſt, a bile porracea febrē oriri, &c. Differentiæ a loco, ſic noſcuntur, ſi unicus ſit focus, febris eſt ſimplex, ſi focus duplex, eſt febris duplex. Quis uero ſit locus, num. ſ. uentriculus, an hepar, cognoſcitur, e ſignis, quę illarum partium affectiones indicant, de quibus ſuo loco.

Indicationes. Indicationes hic non ſumuntur a febre, nec a putrida, de his enim alibi dictū, ſed a bile. Bilis ergo per contrarium eſt alteranda, & uacuanda. Virtutis indicatio patet alibi.

Prognoſtica. Quoad πρόγνωσιν: Tertiana intermittens periculo uacat. aph. 5. ſect. 3. l. 1. epidē. & aph. 43. ſect. 4. nam febris non eſt admodum vehemens ratione eſſentiæ, quia eſt intermittens, materia morbifica non eſt admodum uehemens, ratione dignitatis, nam putreſcit extra uenas, nec adeſt uehementia, ratione facultatis cum virtus reſiſtat. Ad differentia eſt, ratione materiæ, & loci. Quoad materiā, copioſior & calidior, eſt peior, ut ſi fiat a bile cœrulea. Quoad locum, ſi iecur eſt focus, peior, ſic, ſi plures ſunt fomites, peius.

Venæ ſec. Materiæ remediorum. Primum chirurgica. In hac febre conuenit venæ ſectio, peccat enim ſanguis vel ut ſine quo nō, vel ſaltem, ut habet rationem adiuuantis, quemadmodum ſupra e Galeno c. vlt. l. 2. de diff. feb. diximus virtus autem in exquiſita exacte prohibet venæ ſectionem, vnde Galenus l. 1. ad Glauc. c. proprio. de cura tertianæ intermittentis exquiſitæ, non ſecat venam, hęc enim febris neceſſario fit, anni tempore calido, regione calida, conſtitutione calida & ſicca, quibus exiſtentibus, virtutem debilem eſſe, neceſſe eſt, ut venæ ſectione ſuſtinere nequeat. In reliquis autē febribus exquiſitis, ſed non exacte, licet venam ſecare, cum nihil prohibeat. Vſus venæ ſectionis, patet alibi.

Lenientia. Sequitur materia medicinalis. Primum lenientia: R. flor. caſſ. nou. extract. vnc. j. pulpæ tamarind. drac. iiij. mannæ electæ drac. ij. Miſ. & cum. ſaccharo fiant boli. (Notandum, hic non proponi calida, quia febris eſt tertiana exquiſita, a bile ſincera.) Si patiēs cupiat leniens in potu. R. ſyr. roſ. ſol. viol. ſol. mannæ electæ, an. vnc. j. ſ. decocti hordei, cum drac. iij. pulpæ tamarindorum, q. ſ. Miſc. fiat potio breuis. Quoad præparantia: R. decocti hordei, alterati endiuia, acetoſa & lactuca, vnc. vj. pro ſyr.

Præparātia. Notandum, ſaccharum, & dulcia hic nō proponi, quia in corpore bilioſo dulcia facile bileſcunt. Præterea notandum, ſi in febre propoſita bilis ſit calidior, cuiuſmodi eſt uitellina, porracea, æruginoſa, addendā eſſe lactucā in decocto iam pręſcripto, maiore copia, ita ut quantitas lactucæ excedat q̄titatē endiuiæ, adiungēda ēt tūc eſt nymphea. Prodeſt ēt pro præparatione materiæ bilioſæ vij lib. ſ. ſeri caprini, optime depurati, cū ſucci endiuiæ, uel etiam lactucæ, vſq; ad vnc. j. vſus ſyruporum e generalibus patet.

Purgantia. Quoad electiue purgantia. R. flor. caſſ. nou. extra. drac. vi. rhab. el. puluerizati ſcr. iiij mannæ el. drac. ij. Miſ. & cum ſaccharo fiant boli. In hoc medicamēto ponitur rhab. ꝙ bilē trahit, miſcetur caſſia, quia alias rhab. nimis calefacit, beneficio mannæ, facilius & citius fit purgatio. Purgans in modū potionis: R. rhab. electi, minutim inciſi, nō pulueriʒati drac. j. ſ. fiat infuſio in decocto hordei, & facta diligenti expreſſione, adde mannæ el. ſyr. roſ. ſol. an. vnc. ij. Miſc. & fiat potio breuis. Obiter hic notandum, nō corrigi rhab. hoc in loco ſpica; ſchœnantho, vel vino aromatico, quia verſamur in curatione tertianæ exquiſitę, vbi a calidis abſtinere oportet.

Alterantia. Quoad alterātia, ſeu refrigerantia, his uti licet intus, & extra. Intus, R. ſeri lactis caprini, optime depurati lib. j. emulſionis ſem. melonū vnc. ij. Licet aūt loco emulſionis ſem. mel. vti vnc. j. ſucci end. Et ſi intenſior ſit caliditas, licet admiſcere vnc. ſ. ſucci lactucæ. Notādum, hic nō proponi ſaccharum roſaceum, cōſeruā cichoreā, &c. quia propter ſaccharū in hac febre exquiſita non approbant. extra R. ſucci end. ſucci lactucæ, ana vnc j. aceti unc. ij. Miſ. & applicent hepati. Pro uentriculo, R. ſucci cichorij unc. ſ. aceti ſcr. ij. olei maſtich. unc. ſ. admiſta hic uides calida, nō item in iecore, quia uentriculi calor exiguus.

Diæta. Quoad materiam diæteticam. Si febricitans nō ſit delicatus, ſatis eſt uti [cremore ptiſanę hordeaceæ.] Delicatis autem licet exhibere lactucam, cucurbitas, anguriam, oua, piſces, ſaxatiles, carnes uolucrum pullorum, &c. Poſſunt etiā concedi fructus, ut poma, pyra, pruna. Alexander ēt in hac febre concedebat perſica, carnes, peponum, & maxime melopeponū, præſertim ubi ſitis urget. Sed fructus parce dandi, ſaltem ad deguſtādum. Quoad potum. Galenus l. 1. ad Glauc. delicatis concedit uinum aquoſum tenue, in exigua quantitate, dum morbus incipit concoqui, in maiori quātitate, dum morbus prope eſt ut ſoluatur nimirum in declinatione, ratio eſt, quia uirtus eo tēpore indicat, & materia nō prohibet, at ante declinationem tutius eſt, uti aqua.

De tertiana intermittēte notha.

Definitio [Tertiana intermittens notha, ſpuria, ſeu non exquiſita](quia fit e bile non ſincera,) eſt febris putrida, producta a bile miſta prędominante, putreſcente extra venas. Proponitur in hac febre bilis, ut diſtinguatur a ſanguine, ac proponitur bilis miſta, vt diſtinguatur ab exquiſita, quæ fit a bile ſincera. Notandū autem in hac ſpuria, non modo bilem oportere eſſe coniunctam cum alio humore, ſed miſtam. Si enim, verbi gratia, fiat febris e pituita & bile, non exacte miſtis; erunt duæ febres, una bilioſa, altera pituitoſa, vt in hemitritæo, at ubi exacta miſtio eſt facta, febris eſt ſimplex, ſed ſpuria. Additur in definitione, prædominante, nam ſi, uerbi gratia, bilis cum pituita miſceatur, ut pituita prædominetur omnibus modis, id eſt, & ratione quantitatis, & ratione uigoris, febris erit pituitoſa, non tertiana. Extra uenas, dictum fuit, ad differentiam, bilioſę nothæ continuæ. Porro miſtio bilis fit interdum cum humore omnibus modis contrario, nimirum cum pituita, quę frigida eſt & humida, unde cōſtituitur tertiana notha exacte, de qua loquitur Gal. l. 1. ad Glauc. c. proprio: (non loquitur ibi de qualibet notha ꝙ non cognoſcens Alexāder, temere Galenum redarguit:) interdū uero bilis mi-

Digitized by Google

ſcetur cum humore nō prorſus contrario, nimirum cum melancholia, quę frigida eſt, & ſicca, vnde producitur tertiana nota, ſed non exacte.

Cauſa. Cauſæ febris, & putredinis, patent e generalibus. cauſæ generantes bilem propoſitę fuerunt in febre biliosa exquiſita. Cauſę aliorum humorum, pituitæ & melancholię, proponentur ſuo loco.

Differentia. Bilis miſta eſt cum pituita, vel cum melancholia, prętereа miſta eſt, vel cum vnica tātum materia, vel cum vtraque.

Signa. Signa indicantia bilem propoſita fuerunt in biliosa exquiſita. Signa pituitę & melancholię, patebunt ſuo loco.

Indicationes. Indicationes dirigi debent ad humorem, & in rem pariem membrorum affectorum. Quoad humorem ſeu materiam, quæ eſt bilis permiſta pituitæ, aut melancholię, indicatur alterās & purgans. Quoad dyſcraſiam, indicatur alterans per contrarium, v.g. ratione, pituitæ, quę generari poteſt a ventriculo frigido & humido, oritur indicatio calefaciendi & ſiccandi, aut ſi ventriculus exiſtat ſiccus, humectandi. Prę terea ratione bilis & melancholię, oportet iecur refrigerare, quia iecur calidius, generat humorem bilioſum, & melancholicum.

Prognoſtica. Vt hæc febris intermittens eſt, vacat periculo. At ob miſtionem bilis cum pituita, vel melancholia, longiori tempore curatur.

Vena ſec. Sanguis ſi mittendus videtur, ab initio ſtatim ſecāda vena, c.10.l.1.ad Glauc. nam virtus ab initio robuſtior eſt, & phlebotomiam permittit.

Lenientia. Leniens eſſe poteſt huiuſmodi; R. mellis roſa. ſol. ſyr. roſ. ſol. an. vn. ij. ſ. iuris pulli parum, fiat potio breuis. Hic mel. roſ. ſol. proponitur cauſa materię pituitoſę, ſyr. roſ. ſol. propter bilem, diſſoluuntur autē in iure, quia in hac febre ventriculus, pituitę auctor, non ita ſuſtinet aquam, vnde ius potius probatur. Bolus fiet hoc modo. R. flor. caſſ. nou. ext. vnc. j. mannę el. drac. ij. ſpecierum hierę ſimplicis drac. j. ſ. Miſ. & cum ſaccharo fiant boli. Hiera ponitur cauſa pituitæ.

Præparātia. Preparās bilē, pituitæ permiſtā, R. ſyr. de cich. ſimpl. mellis roſati an. vnc. j. decocti cichorij, betonicę vnc. iij. Miſ. pro ſyrup. Si aūt bilis ſit pmiſta melāncholię, R. ſyr. de endiu. de boragine, an. vnc. j. decocti cichorij, borag. vnc. iij. ſ. Dū aūt febris hęc progreditur, aſcēdere oportet ad ſyrupos valentiores, i. magis detergētes & attenuantes, vt, R. ſyr. de cich. cōp. Bizantini, de duabus rad. an. vnc. ſ. decocti endiuię, petroſelini, feniculi, meliſſæ vnc. iiij. Miſ. pro ſyrupo.

Purgantia. Purgātia, ſi bilis miſta ſit cū pituita, R. rhab. el. ſcr. iiij. Agarici trochiſcati drac. j. fiat infuſio in decocto end. & betonicę, efficiente aūt facta, & diligēti expreſſione, adde mānæ elect. mellis roſ. ſol. an. vnc. ij. Miſ. & fiat potio breuis. Et hoc ſeruandū, ſi bilis eſt copioſior pituita. Purgans ēt exhibetˀ in infuſione, hac formula, R. rhab. el. drac. j. agarici drac. j. ſ. infundātur in decocto cichorij & betonicę, deinde facta diligēti expreſſione, adde, mellis roſ. ſol. mānę el. an. vnc. j. ſ. fiat potio breuis. Noteťhic, doſin agarici maiorē eſſe, q̄ rhab. licet in hac febre bilis pręďnetur, nā interdum non rōne quātitatis, ſed ſolum rōne vigoris perdominatur, & propterea doſis agarici debet eſſe maior. Boli forma eſt talis, R. flor. caſſ. recēs tractę vnc. j. mannæ el. drac. ij. pulu. rhab. electi, agarici trochiſc. an. drac. j. Miſc. & cum ſaccharo fiant boli.

II. Si bilis miſta ſit cum melācholia, R. rhab. el. ſcr. iiij. fiat infuſio in decocto fructuum, cum drac. iij. foliorum ſenę, & drac. j. paſſularū, & facta diligenti expreſſione, adde ſyr. roſ. ſol. mannæ el. an. vnc. ij. Miſ. & fiat potio breuis. Notetur in hoc medicamento non eſſe agaricum, nec mel roſat. quia non peccat pituita. Bolus, Recipe elect. lenit. flor. caſſ. no. ext. an. vnc. ſ. confection. Hamech drac. ij. rhab. electi ſcr. ij. cum ſaccharo fiant boli.

Roborantia. Medicamēta roborātia, reſpiciūt hepar calidū, vt generat bilē, vel melancholiā, & reſpiciunt vētriculum frigidum, vt generat pituitam. Quare ſi intus medicamentū eſt aſſumendum, Recipe cōſeruæ e flor. cich. conſeruæ bet. an. vnc. j. ſpec. diarh. abb. aromatici roſ. an. ſcr. j. Miſ. & poterimus exhibere a drac. ij. ad dr. vj. pro ſingulis uicibus. Alterans extra admouendum, cauſa ventriculi: R ec. ol. maſtichini vnc. j. ſpec. arom. ſcr. j. cerę drac. j. Miſ. ad ignem. Cauſa hepatis: Recip. ſucci cich. vnc. j. ſ. aceti drac. ij. ſpec. diarh. abb. ſcrup. j. Miſ. Modus adminiſtrandi patet e doctrina generali, verbi gratia, medicamentum cauſa ventriculi magis actu calidum eſſe vſurpandum.

Victus. Quoad materiam dięteticum. Cibus debet eſſe mediocris, nam febris non eſt breuis. Debet eſſe refrigerans, propter bilem, calefaciens, propter pituitam, humectans, pp melanchol ā. Parabitur ergo e ptiſana endiuia, acetoſa, rōne bilis: addetur oxymeli, vel piper ruditer contuſum, petroſelinum; pp pituitam, addetur cibis borago, bugl. meliſſa, rōne melācholię. Potus erit aqua cū oxymelite, probatur ēt aqua ſaccharata, aqua cum boragine, pręſertim cauſa melancholię, nec ius improbatˀ. Vinum in declinatione cōceditur, nam in hac febre prohibet materia cruda, prohibet etiam febris, quia breue habet interuallum.

CAPVT XXX.

De tertiana continua, primum exquiſita, deinde notha.

Definitio. BILIOSA continua exquiſita, eſt febris putrida, producta a bile ſincera, in venis putreſcente.] Bilis hęc ſincera, & non permiſta cū alia ſpecie materię, & alimētalis, vel excrementitia, excremētitia eſt humoroſa, vel ichoroſa, vt colligitur e tex. 1. & 13. lib. 4. de rōne vict. aph. 59. ſect. 4. c. 3. & 6. lib. ſecundi de criſibus.

Cauſa. Cauſæ bilem generantes, ſunt calefacientes, & exſiccantes, vt dictum eſt in tertiana intermittente exquiſita: Differentia eſt, quia in continua, cauſæ & internæ, & externæ ſunt vehementiores.

Differentia. Differentiæ ſumuntur a materia & loco. A materia, vt eſt alimentalis, vel excrementitia, & excrementitia, vel humoroſa, vel ichoroſa. Sed notandum, tertianam cōtinuam exquiſitam exacte, ſeu exquiſitiſſimam, fieri e bile flaua excrementitia humoroſa, in quam bilem omnes cauſas, & internas & externas conſpirare oportet, vnde ſi febris fiat a bile vitellina, ęruginoſa, vel cærulea, febres fiunt biliosę continuæ, ſed non exacte exquiſitę, hę autem dnˀr febres Colliquatiuę ob inſignem caliditatem. Differentiæ a loco, ſeu venis. Venę ſunt vel proximę cordi, vel remotę, & remotę vel admodum ſunt remotę, vel medio modo ſe habent, vnde, ſi venę ſint proximæ, vehemēs eſt caliditas, vt calor vniuerſus ad interiora confugiat, vt interiora vrantur, exteriora algeant, & hæ febres dicuntur [Leipyrię.]

Signa. Signa bilem indicātia, propoſita ſunt in bilioſa intermittente, ſed in hac febre ſunt intenſiora, vt, pulſus eſt uelocior, ſitis magis moleſta, vigiliæ magis contumaces, &c. Signa indicantia bilem in venis putreſcentem, ſunt, abſentia rigoris, non adeſt ſudor, non integritas ſeu interuallum. Signa differētiarum a materia, ſi materia bilioſa ſit alimentalis, cognoſcitur e difficili tolerantia, ægri vix ſe mouere poſſunt. Si materia ſit excrementitia ichoroſa, cognoſcitur e facili tolerantia, quę non erit ita facilis, ſi materia excremētitia ſit humoroſa, & pręſertim ſi ſit calidior, cuiuſmodi eſt bilis vitellina & reliquæ. Signa differentiarū a loco. Si materia putreſcat in venis omnibus, cognoſcitur,

Digitized by Google

ſcitur,quia unica eſt acceſſio, & hæc febris dicitur ardens exquiſita.Si materia putreſcat in uenis tantum rei notioribus,cognoſcitur , quia eſt febris continua proportionata, id eſt, quæ habet plures acceſſiones, proportione reſpondentes tertianę intermittenti.Si materia putreſcat in uenis medijs , erit febris continua proportionata,quę accidit ad continentem, ſatiſq; conuenit cum exquiſita,& [communiter dicitur febris ardens.]Si materia putreſcat in venis circa aliquod viſcus, (N.B.facit enim ad curam:) ut circa iecur,in ea parte ſumma eſt noxa , ęgrotantes circa iecur percipiunt inſignem feruorem.

Indicationes. Indicationes reſpiciunt bilem: quare oportet alterare,& uacuare,

Prognoſticum. Continua febris periculoſa eſt apho.43.ſect.4.adeſt enim uehementia,& febris, & materiæ, & ſymptomatū.Febris eſt vehemens ratione eſſentię,quia maxime calida & ſicca.Materia eſt uehemens ratione dignitatis,quia putreſcit in venis,materia ēt uehemens eſt ratione eſſentiæ,quia ualde eſt calida.Symptomata ſemper vehementia ſunt ratione eſſentiæ, interdum etiam uehementia ſunt ratione dignitatis & ſacultatis,ut facultas non ferat,ſed cedat, & periculum augeatur.Ratione differentiarum a materia, periculoſior eſt febris,ſi materia ſit alimentalis:& ſi materia ſit excrementitia,periculoſior eſt humoroſa minus periculoſa ichoroſa. Materia etiam,quo calidior;(vt ſi ſit æruginoſa:) eo magis auget periculū. Ratione differētiarum a loco periculoſior eſt, ſi materia putreſcat in uenis cordi proximis . Intenditur periculum,ſi uires debiliores.

Vena ſectio. Ebullitio cholericorū Auic. c.20.fen. 4. l. 1.& c. 42. tr. 2.fen.1. lib.4. Vide mar. 2.l, 2. Valleriol. Circa materiam chirurgicam.Cum bilis peccet in venis , neceſſario ſanguis incaleſcit , ut poſſit putreſcere,quare ſanguis uacuādus , niſi per uenam ſectā immineat periculum ebulitionis cholericorum , nā tunc phlebotomia moris eſſet cauſa.Hoc autem periculum imminet,dum bilis Putreſcit in uenis , non totius corporis,ſed alicuius partis determinatę,tunc enim poſt uenam ſectam, deducitur in uenas cōmunes totius,quarum ſanguis iam eſt imminutus,dum ergo bilis poſt venę ſectionem petit uenas communes miſcetur cum exiguo ſanguine, qui reſtat, & ſic poſt venæ ſectionem maior copia bilis repetitur in venis, quam ante venę ſectionem, vndę neceſſario fit bullitio cholericorum.

Lenientia. Liniens;R.[flor. caſſ. nou.ext.drac.x.pulpę tamarind.vnc. ſ. mannę el.drac.ij.Miſ.& cū ſaccharo fiāt boli. Vel R.[ſyr.roſ.ſolutiui,mannę el.an. vnc.iij. aquæ hordei, cum drac. ij. pulpę tamarindorum, parum: fiat potio breuis.] Notandum hanc doſin eſſe magnam,quia ſumma eſt actio bilis, vnde Auicēnas vult,his febres in principio lenificationem fortiorē, id eſt,lenientia in magna doſi poſtulare.

Preparātia. Pręparetur hoc modo:R.[aquæ hordeaceæ, alteratę ſoncho,lactuca,nymphęa(et papauere interdū) vnc.viij.]Hic non imponimus ſaccharum, quia bileſceret.Aſcendimus ad nymphæam,papauer,quotieſcunq; ſit a bile æruginoſa feruente , ut exhibere liceat hos ſyrupos actu frigidos,& bis in die.

Purgātia Purgans in continua nō debet eſſe acre:vnde medicamenta non ſunt cōficienda e ſcammonio.Si ergo febris fuerit biliosa ꝓportionata,hoc medicamētum pręſcribitur:R.[rhab.el.ſcr.iiij. infundantur in ſero lactis caprini, optime depurato, & alterato lactuca & facta diligenti expreſſione, adde ſyr.roſ.ſol. māna el.ſucci roſ.an.vnc.ſ. Miſ.et fiat potio breuis.] Bolus,R.pulueris rhab.electi dr.j.flor.caſſ. nou. extractæ dr.vij.pulpę tamarind.dr. ij. manna el.dr. j. ſ. cum ſaccharo fiant boli ; & iubeatur patiens poſt deuoratos bolos,ſeri lib.j.ſuperbibere.

Si febris bilioſa ſit continens, non tantum a ſcammonio, ſed etiam a rhab. abſtinendum,ut colligitur e text.11.lib.2.de ratione vict. ratio eſt , quia hęc febris eſt feruidiſſima. Quare R. mannæ el. vnc.iiij. ſeris lactis caprini, optime depurati,parum,fiat potio breuis , deinde iubeatur patiens ſuperbibere ſeri lib.iiij. Vel etiā loco propoſiti medicamenti licet exbibere frigidam,cap.5.lib. noni, meth.hæc enim bilis feruorem extinguit, & huius etiam beneficio bilis euacuatur . Sic ergo frigida eſt materia remedij , indicati & a bile, & a febre, quin & a ſiti,quæ in hac febre vrget. *Frigida potus in febr.continentis.* In febre igitur ardente, de qua nunc loquimur, maxime prodeſt potus frigidæ,ut admonet Galenus tex. 12.lib.quarti,de ratione uict.ſed oportet,ut virtus permittat,quemadmodum Galen.ſcribit cap.quinto,lib.noni, meth. & cap. nono,lib. 11. meth.Prohibetur autem frigida,a virtute debili, deinde ab indicante,quod contrarium frigidę,id eſt, calidum,& ſiccum remedium poſtulat,ut eſt uerbi gratia , materia frigida, materia etiā calida,ſed impacta (quæ vacuari nequit , niſi medicamento calefaciente , & attenuante :) ut contingit in inflammatione. Sed notandum , febris uehemētiam interdum adeo eſſe inſignem , ut magis poſſit ad indicandum frigidam,quam materia impacta ad prohibēdum. Quod cognoſcens Aetius , ad utrumque indicans reſpicit, & probat frigidā fractam,uerbi gratia, ſi miſceatur, aquæ calidæ quinta pars , cum frigida , unde etiam expedit dare aquam decoctam hordei, uel anguriæ. Quoad uſum,& primum quantum agendum, ſi frigida exhibeatur cauſa totius febris, ęger maximā copiam hauriet,quantum poteſt,cap.quinto,lib.noni, meth.ſi uero detur non cauſa totius febris, ſed ratione alicuius ſymptomatis,ut ſitis ratione,debet exhiberi ea copia , quā homo uno hauſtu haurire poteſt, text.43.lib.primi, de ratione uict. Et ſic hæ auctoritates facile conciliantur.Quoad modum,a qua exhiberi debet actu frigida,niſi aliquid prohibeat, capite quinto,libri noni,metho.Quoad quando agendum frigida exhibenda eſt,dum materia eſt concocta. capite quinto,libri noni, meth, Et, ſi febris ſit inſignis caliditatis,ſufficit coctio mediocris, nō integra, cap. quadrageſimoſexto,lib.noni,meth.nam ſi, exiſtente febre inſigni , expectare uelimus exactam coctionem,homo corripietur febre hectica.

Alterantia. Quoad medicinas alterantes,refrigerantia probātur,maxime,ſi aqua non eſt exhibita.Medicamentū ergo intro dandum,tale eſſe poteſt: Rec. ſeri lib. j. ſ. ſucci lactucæ unc. j. Miſc.Vel R.aquæ hordei lib. j. ſucci endiuiæ vnc. ſ. nympheæ drac.ij Miſc. & fiat potio, Vt hinc colligatur,non eſſe dulcia miſcenda, nec ſemper benedictis illis conſerui eſſe vtēdum. Extra uſurpari poteſt hoc:R.ſucci endiu.lactucę,pampinorum vitis,cucurbitæ,an.vnc. ſ. acetoſitatis citri drac.ij. (cauſa penetrationis:)Miſc. Hoc medicamētum applicandum eſt hepati, ſed pręterea etiam thoraci,propter hecticam imminentem.

Victus. Quoad materiam dięteticam. Aer admodum frigidus probatur,quare aqua frigidiſſima prope os ægri ponenda , ut aerem illum refrigeratum inſpiret. Cibus debet eſſe frigidus,& humidus, ut priſana cū lactuca.Potus ſit aqua.Reliqua ſunt manifeſta.

De Tertiana continua notha.

Definitio Bilioſa continua notha,eſt febris putrida, procedēs a bile miſta prædominante, putreſcēte in uenis.

Differentiæ. Differentiæ ſumuntur a materia,& loco. A materia , ut dictum eſt de tertiana intermittente notha, eodem prorſus modo. A loco,ut dictum eſt de continua exquiſita,

Signa. Quoad Signa,hęc patent,quatenus eſt febris,quatenus putrida,& quatenus continua. Quoad materiam bilioſam permiſtam,& hæc ſigna patent ex doctrina nothæ intermittentis.

Indica-

Digitized by Google

Indicationes. Indicationes etiam manifeſtę ſunt: ſiue ſumantur a virtute, ſiue a febre, ſiue à materia permiſta: nam de indicatione huius materię locuti ſumus in tertiana intermittente notha.

Prognoſticum. Febris hęc periculoſa eſt, quia eſt continua, in qua materia putreſcit in venis.

Vena ſectio. Quoad materiam chirurgicam. Cum uena ſecanda ſit in notha intermittente; cap. 10. lib. 1. ad Glauc. multo magis in continua febre uena eſt ſecanda.

Pharmacia. Materia medicinalis eadem probatur, quę propoſita fuit in notha intermittente. Differentia eſt, quod in hac febre probentur, & minus calida, & magis frigida; quoniam febris eſt continua. Et idem de diæta dicendum.

CAPVT XXXI.

De Febre ſanguinea.

Definitio. PER febrem ſanguineam, intelligimus omnem ſanguineam, excepta peſtilenti; de qua ſuo loco. [Febris ergo ſãguinea eſt febris procedẽs a ſanguine peccãte in venis, citra venenoſitatem:] (nõ dico citra malignitatem:) In definitione hac communi, non dicimus, quod ſit febris putrida: quia quædam ſanguinea non eſt putrida. Dicimus, [procedens a ſanguine,] ad differentiam aliorum humorum. Addimus, [peccante;] ſcilicet, & ratione putredinis, & citra putredinem. Per ſanguinem autem hic intelligimus, & maſſam ſanguineã, & quartum ſuccum]: ut colligitur ex aphoriſ. 3. ſectio. 1. cap. 9. lib. 2. de differ. feb. & cap. 12. lib. 2. de criſ. Maſſa autem ſanguinea, uel efferueſcit tantum, vel putreſcit. Efferueſcit remiſſe, uel intenſe. Si feruor remiſſus ſit; oritur febris ſanguinea, quæ [Synochus ſine putredine] dicitur. Si intenſus ſit feruor, neceſſario generantur ichores, & portiones quædã excrementitiæ, putredini obnoxiæ, quæ putreſcunt, vnde ſit febris ſanguinea, quæ [Synochus cum putredine] dicitur. Si vero maſſa ſanguinea putreſcat, ſit febris ſanguinea, quæ dicitur [Synochus peſtilens:] de qua in præſentia non loquimur. Porro ſuccus ille quartus, vel feruet tantum, uel putreſcit. Feruet remiſſe, vel intenſe. Si feruor eſt remiſſus; tum febris imminet. Si intenſus; tunc quartus ille ſuccus, degenerat in materias excrementitias, ut aliæ febris ſpecies oriantur: uerbi gratia, ſi ob inſignem feruorem ſanguinis, portio tenuis degeneret in bilem flauam, ſit febris bilioſa, nõ ſanguinea, &c. At, ſi quartus putreſcat; putredo, uel eſt remiſſa, uel intenſa. Si remiſſa, ſanguis putreſcit ſub forma ſanguinis, & tunc febris ſit [ſanguinea, quæ tamen uocatur febris quodammodo bilioſa,] propter ſimilitudinem; eſt tamẽ ſanguinea. Si putredo ſit intenſa; tunc ſanguis degenerat in excrementum, ut fiat febris non ſanguinea, ſed alterius ſpeciei.

Febris ſãguinea ſpecies. Maſſa ſãguinea. Succus quartus.

Dictum etiam fuit in definitione, ſanguinem putreſcere [in uenis,] vt pateret, febrem ſanguineam eſſe febrem continuam, & diſtingui a febre, quæ fit ex inflammatione. Poſtremo addidimus, [citra uenenoſitatem; ut hanc febrem dipingueremus a peſtilenti.

Cauſa ſãguinis. Cauſę ſanguinem generantes, ſunt calefacientes, & humectantes: ut, hepar calidum, & humidum, cibi calidi, & humidi, itemq; boni, & copioſi ſucci, potus uini, otium, &c.

Differentia. Differentiæ ſumuntur a materia, & loco. A materia: Sanguis, uel accipitur pro maſſa, unde ſynochus, cum putredine, & ſine putredine, uel pro quarto ſucco, unde febris ſanguinea, quodammodo, uel bilioſa, uel melancholica. A loco: Sanguis peccat in uenis, uel totius, uel partis. Si totius, uel in magnis uenis, vnde ſynochus oritur, uel in paruis, vnde oritur febris ſanguinea proportionata. Sic in parte eſt febris, quæ oritur ex inflammatione, de qua alibi.

Signa. Signa febris ſanguineæ in genere ſunt, quæ indicant ſanguinem peccãtem, ut ſunt, pulſus magnus, plenus, velox, caliditas mitis, non ualde mordax. cap. 3. lib. 9. method. cap. 9. libro 2. de diff. febr. Præterea ſigna ſunt ſanguineæ febris, cauſę generantes ſanguinem, vt hepar calidum, & humidum, uictus, producens copioſum ſanguinem. Signa differentiarum a materia: ſi materia ſit maſſa ſanguinea, cognoſcitur inde, quod febris eſt ſynochus, ſeu continens, non habens acceſſiones, præter vnicam. Hæc eſt putrida, uel non putrida. Si putrida, lotium a naturali eſt mutatum, pulſus inæqualis, calor in toto mordax, quemadmodum de putridis in genere dictum eſt: Si hæc ſigna non aſſint, ſynochus eſt ſine putredine. Si materia eſt quartus ſuccus, cognoſcitur inde, quod febris eſt proportionata, plures habens acceſſiones. Signa differẽtiarum a loco: Si ſanguis putreſcat in magnis vaſis, cognoſcitur inde, quod vnica eſt acceſſio, ſi in paruis, cognoſcitur e pluribus acceſſionibus.

Indicationes. Quoad indicationes, ſanguis alterandus, id eſt, refrigerandus, & uacuandus.

Prognoſtica. Febris ſanguinea nõ eſt lethalis: quia ratione ſanguinis, non eſt uehementia inſignis penes eſſentiã, vel enim feruor eſt, uel leuis putredo, dum uero inſignis eſt putredo, febris oritur peſtilens, de qua iam non agimus. Cęterum febris ſanguinea eſt minus periculoſa, ſi efferueſcat ſanguis, & præſertim ſi feruor non ſit inſignis, vt in ſynocho ſine putredine. Si ad copiam materię reſpicimus, ſynochus increſcẽs, minus tuta eſt, quam decreſcens, & homotona, portio enim putreſcens excedit portionem, quæ reſolui tur. Cæterum, ſi recte uſurpentur materię, febris hæc vincitur, ſin minus, interficit.

Vena ſectio. Quoad materiam chirurgicam, ſi phlebotomia omittatur, ſummum imminet diſcrimen c. 4. lib. 1. metho. nam ſanguinis uitium eſt uehemens. Quare etiam ad leipothymiam, (non ad ſyncopen,) confertim ſanguis eſt uacuandus, quia uirtus in hac febre admodum eſt robuſta. Reliqua adminiſtratio patet ex generalibus.

Leniens. Materiæ medicinales probantur, quales in febribus bilioſis. Vnde leniens medicamẽtum ſit: Recip. flor. caſſ. nou. ext. vnc. j. pulpæ tamarind. dr. iiij. mannæ el. drac. ij. cum ſaccharo fiant boli.

Pręparãs. Pręparans eſſe poteſt: Recipe ſyr. acetoſi, ſyr. de ſucco acetoſæ, ana drac. v. decocti acetoſæ, hordei, lupulorum, vnc. iiij. Miſc.

Purgans. Medicamentum purgans, ſit leniens modo propoſitum: niſi contingat, ut ſanguis mutetur, uel in bilem, uel in melancholiam: tunc enim addere licet, propter bilem quidem, [rhabar.] propter melancholiam, uero, [ſenam.]

Alterãs. Medicamentum alterans, (ſecundum Gal. c. 5. li. 9. meth.) debet eſſe [frigida, ſi uenę ſectio eſt prætermiſſa. At ſi ſecta fuit vena, refrigerantibus uti licet remiſſioribus, ut ſerum lactis, cum ſucco endiuiæ, & reliquis,] de quibus in febre bilioſa.

Diæta. Quoad materiam diæticam, cum ſanguis ſit copioſus, & calidior: ob id probatur uictu minuens, & refrigerans: vnde cibi alterandi, quemadmodum in bilioſa febre dictum eſt.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XXXII.

De febre pituitoſa.

Definitio

PER febrem pituitoſam, intelligimus omnem febrem pituitoſam, excepta pituitoſa ſyncopali; de qua ſuo loco.] Febris autem pituitoſa eſt febris putrida, procedẽs a pituita putreſcente. Pituita eſt alimentalis, vel excrementitia.

Pituita alimentalis, vt putreſcat.

Alimentalis, eſt portio chyli frigida & humida, quæ in ſanguinis penuria, in ſanguinem mutari poteſt. Et hæc alimentalis pituita putreſcere poteſt, vel vt alimentalis, vel vt excrementitia. Si putreſcat, vt alimentalis, oritur febris [pituitoſa continua,] e pituita dulci. Quod ſi pituita alimẽtalis, antequam putreſcat, euadat excrementitia; variæ prodeunt febres, [& continuę, & intermittentes] prout alimentalis pituita in variam excrementitiam mutatur.

c. 6. lib. 2. de differ. feb.

Mutatur vero a cauſa calefaciente, aut refrigerante. Calefaciens, pituitam alimentalem mutat in ſalſam: ſiue hoc fiat per putredinem, ſiue per admiſtionem ſalſæ, feroſęque humiditatis; ſiue ut Auicennas ait, ob permiſtionem amarę bilis: omnibus enim his modis vapor calidus, & exuſtus, cum materia aquea permiſcetur, quæ vera ſalſi ſaporis cauſa eſt, ſ m Philoſophum. Ob putredinem ſalſa fit pituita: q̃m calor putredinalis, agens in pituitam nondum ſalſam, producit vapores exuſtos, qui cũ portione aquea permiſcentur. Deinde citra putredinem ſalſa fit pituita: quando feroſa humiditas ſalſa, pituitę non ſalſe permiſcetur, genita autem eſt illa ſalſa humiditas a calore, qui in feroſam humiditatem agens produxit vapores exuſtos; hi deinde miſti cũ aquoſa portione humiditatis, feroſitatẽ illã ſalſam reddiderunt. Ita ẽt amara bilis, permiſta pituitæ, calore ſuo in pituitam agẽs producit vapores exuſtos, qui cum portione aquoſa pituitę miſti, cauſa ſunt ſalſedinis. Sic igitur pituita ſalſa, quæ ſ m Alexandrum eſt pallida, & ſicca, a cauſa calida generatur. Secundo pituita alimẽtalis a cauſa refrigerante mutatur in acidã, imo ſi intenſus ſit frigus, in acidam vitream. Hęc de pituita alimentali.

Excremẽtitia pituita vt ſit febris cauſa.

Excrementitia pituita, vel generatur in ventriculo, & proprie pituita dicitur: vel in cerebro, & vocatur mucus pituitoſus, vel etiam in neruoſis partibus, c. 4. l. 13. meth. quę improprie pituita vocatur. Pituita in ventriculo, vel cerebro genita, febris cauſa eſſe poteſt: non item, quæ in partibus neruoſis gignitur. Cæterum, pituita hæc excremẽtitia, uel eſt naturalis, vel præter naturã. Naturalis expers inſignis qualitatis, eſt inſipida inſtar aquæ, vel ſubdulcis; (non dulcis. nã hæc eſt alimentalis:) pituita excrementitia p̃ter naturã, particeps eſt qualitatis effatu dignę, nimirũ caliditatis, vt ſalſa pituita, vel frigiditatis, acida, & vitrea, tex. 31. lib. 1. de nat. hum. c. 2. lib. de atra bile, cap. vlt. lib. 2. de fac. natural. Gypſeam omittimus, quia non eſt cauſa febris. Hinc ergo colligere poſſumus, pituitam calidã & ſalſam, produci a calore, qui viget vel in capite, uel in hepate; vel quod rarum eſt, in ventriculo: pituitam vero frigidam, ſalſedinis expertem generari a cauſa frigida, quę in capite, aut ventriculo viget, maxime ſi pręgreſſus ſit victus pituitoſus, id eſt, frigidus & humidus.

Cur hyeme copioſa pituita reperiatur, cum tamen κοιλίαι θερμόταται. c. 8. lib. de atra bile.

[Hoc loco dubium quoddam diſſoluendum, de pituitam, quã Hippocrates hyeme generari aſſerit, tex. 31. lib. 1. de nat. hum. Contra vero aphoriſmo 15. ſect. 1. hyeme ventres naturæ calidiſſimos eſſe ait: vt proinde potius ſanguis, quã pituita hyeme produci videatur?] Reſponſio. Hyeme quidem calor natiuus ventriculi copioſus eſt ſecundum ſubſtantiam; quoniam non diſſoluitur, niſi aliquod violentum occurrat: nihilominus pituita admodum copioſa hyeme reperitur, ob tres cauſas. Prima, quia hyeme copioſa generatur: nam homines tunc veſcuntur cibis pituitoſis, & bibunt vinum recens, quę omnia materia ſunt pituitę generandę. Secũda cauſa eſt, quia pituita hyeme genita, non mutatur in ſanguinem, ſicuti alijs anni temporibus: mutatio in ſanguinẽ fit in hepate & venis: at frigus hyeme penetrat ad iecur, & potiſſimum ad venas; ac proinde pituita iam genita nõ poteſt ita mutari in ſanguinem. Tertia cauſa eſt, quia pituita hyeme non poteſt diſſolui, vt ęſtate; pori enim corporis ſunt ſtipati. Vnde hyeme copioſa pituita viget.

Differentia.

Differentię ſumuntur a materia, & loco. Materia eſt alimentalis, vel excrementitia: alimẽtalis eſt dulcis. Excrementitia eſt naturalis, vt inſipida: vel præter naturam, quæ aut calida, vt ſalſa, aut frigida, vt acida, & vitrea. Febris autem exquiſitiſſima fit e pituita naturali excrementitia. Differentiæ a loco. Pituita putreſcit extra venas, vel in venis, & hinc febris pituitoſa, eſt intermittens, vel continuo. Quod ſi continua febris pituitoſa producatur a pituita ſalſa, vocatur cauſus nothus.

Signa.

Pituitoſa febris indicatur in genere, ex cauſis internis & externis, pituitam generantibus, cap. 4. lib. 2. de diff. feb. c. 5. l. 1. ad Glauc. de quibus ſupra. Præterea indicatur ex exeuntibus pituitoſis, vt e vomitu pituitoſo, ſimilique alui deiectione, &c. Signa differentiarum. Si ſalſa ſit pituita ſigna ſunt caliditatem indicãtia, vt ſitis: adeſt etiam vomitus ſalſę pituitę. Si pituita ſit acida; ſigna ſunt frigiditatis, vomitus materiæ acidę. Si pituita ſit vitrea; ſigna ſunt frigoris intenſi, verbi gratia, ſigna admodum frigidi ventriculi, vomitus pituitę vitrę, ſimilisq; alui deiectio. Quoad differentias a loco. Si pituita putreſcat in venis: ſigna ſunt febris continuæ, de quibus ſuo loco: ſi extra venas: ſigna ſunt intermittentis, de quibus etiam in doctrina generali egimus. Cæterum febris continua, a pituita ſubdulci, uel inſipida, ab Auic. Latica dicitur, ſimilisque eſt hecticę: ne igitur medici decipiantur, has ita ab inuicẽ diſtinguere oportet, in Latica ſingulis diebus aliqua intenſio obſeruatur, & cutis non euadit arida, vt in hectica, ſed albicans, & ſubtumida, ratione pituitæ: prætérea etiam ſigna pituitæ aſſunt.

Indicationes.

Pituita eſt alteranda, & vacuanda. Alterantia ſunt calefacientia: exceptis ijs, quæ ſalſam pituitam alterant refrigerando, quatenus eſt calida; alterãtia deinde ſunt attenuantia, & detergentia, ratione craſſities, & viſciditatis.

Prognoſtica.

Pituitoſa febris, nõ eſt prorſus ſalubris, & potius diuturna, quam breuis, vnde longo tempore potius expugnatur. At periculũ maius eſt minus vexatione materię, & loci. Quoad materiã: minus eſt periculoſa q̃ fit a pituita inſipida, magis p̃iculoſa, quę a ſalſa, vel acida. Longiori tẽpore curatur, quæ fit a pituita acida, maxime ſi etiam ſit vitrea, c. 6. lib. 2. de diff. feb. in vitrea enim eſt inſignis vehementia eſſentiæ. Quoad locũ: magis periculoſa eſt, ſi materia putreſcat in venis, quã ſi extra: additur enim vehementia dignitatis.

Phlebotomiam.

Venæ ſectionem Gal. c. 12. l. 1. ad Glauc. non proponit, quia nõ cõuenit, in quotidiana exacte exquiſita: (de qua ibi Galenus loquitur;) nam in hac febre neceſſe eſt, vt omnes cauſæ in unam pituitam dirigãtur, vt nimirum aer ſit frigidus, tempus hyemis, conſtitutio frigida, & regio frigida: quibus exiſtentibus, virtus venę ſectionem permittere nõ poteſt, vt e doctrina generali patet. Quod ſi febris nõ ſit exacte exquiſita, licet venam ſecare. Vſus e generalibus patet.

Leniẽs, ſi pituita nõ ſit ſalſa, R. [mellis roſ. ſol. vnc. v. ſ. iuris patũ, fiat potio breuis.] Si pituita ſit ſalſa [R. flor. caſſ. nou. ext. vnc. j. mãnę electę vnc. ſ. aniſorum rudiṫer contuſorum gr. vij. Miſc. cum ſaccharo fiant boli. Si pituita ſit acida, & febris intermittens, R. ſpecierum hierę vnc. ſ. cum melle roſ. ſol. fiant boli.

Præ-

Digitized by Google

Præparātia.

Pręparans, ſi pituita ſit ſalſa: [Recipe ſyr. de cich. ſimpl. de beton. ana vnc. j. decocti cich. beto. vnc. iij. Miſ. p ſyrupo.] Si pituita ſit frigida: [Recipe oxymelitis ſimpl. ſyr. de beton. mellis roſ. ana vnc. ſ. iuris alterati cũ beton. menthæ, & cich. ratione febris, vnc. iij. Miſce pro ſyrupo.] Si frigidior ſit pituita; utendũ eſt ſyrupis compoſitis, hoc modo: [Recipe ſyrup. de beton. compoſiti, oxymellitis ſcillitici, ana vnc. ſ. ſyrup. de ſtęch. drac. vj. decocti petroſelini, feniculi. hyſſopi, cichorij, propter febrem, vnc. iij. ſ. Miſ. pro ſyrupo.

Purgātia

Purgans, ſi pituita ſit ſalſa: [Recipe agar. trochiſcati ſcr. iiij. infundatur in ſuff. q. decocti betonicę, & cichorij: & facta diligenti expreſſione, adde, mellis roſ. ſol. vnc. iij. ſ.] Bolus, ad pituitã ſalſam: [Recipe agar. trochiſc. ſcr. iiij. flor. caſſiæ, propter ſalſam pituitam, vnc. j. mannæ el. drac. ij. Miſ. & cum ſaccharo fiãt boli.] Si pituita non ſit ſalſa: & primum ſi fuerit inſipida: Recipe agar. trochiſc. ſcr. iiij. diaphœn. ſeu electarij de dactylis drac. iij. propter febrem: flor. caſſ. nou. ext. drac. vij. Miſ. cum ſaccharo fiant boli.] Si pituita fuerit acida: [Recipe agar. trochiſcati drac. j. ſ. fiat infuſio ſufficientis aquæ in decocto ſtœch. & facta diligenti expreſſione, adde diaphœn. drac. ij. ſ. mellis roſ. ſolut. vnc. iij. Miſ. & fiat potio breuis.] Poterimus ẽt vti hoc medicamento: [Recipe pil. coch. drac. j. ſ. maſtichinarum drac. ſ. cum melle roſ. ſol. formentur pil. vj.] poſt aſſumptas has pilulas, patiẽs ſuperbibet [ius alteratum cichorio, ratione febris.]

Roborantia.

Medicamentum roborãs reſpicere debet nõ tam febrem, quã partes generantes pituitam. Quare cauſa ſalſæ pituitæ, hepar calidius eget refrigerantibus: cauſa pituitæ inſipidæ, & acidę, uentriculus, atque caput poſtulant calefacientia. Ratione igitur ſalſæ pituitę, huiuſmodi medicamentum intus vſurpari poteſt: [Recipe conſerug cich. vnc. j. conſ. betonicę vnc. ſ. ſpecierum diarrhod. alb. ſcr. ſ. Miſce pro tribus vicibus.] Extra hoc applicabitur: [Recipe ſucci cichor. drac. vj. ſucci abſinth. drac. iij. aceti gratia penetrationis drac. j. Miſce, & applicetur hepati.] Cauſa aũt pituitæ frigidę, medicamentum hoc intus exhibeatur: [Recipe conſer. beton. dianthos ana vnc. j. ſpecierũ diatrion piper. diacalaminth. ana gran. vij. Miſce, & ſat erit pro quatuor uicibus.] Probantur ẽt [magnæ antidoti] in hac febre, nimirum [theriaca. & mithridatium.] Si medicamentum extra eſt adhibendum, cauſa uentriculi: [Recipe oleorum de ſpica, de abſinth. maſtichini, de nuce moſchata, ana vnc. ſ. pulueris macis, nucis moſchatæ, caryophyl. ana gran. v. ceræ lotæ vino maluatico drac. 1. Miſce, & applicetur ventriculo;] dummodo ventriculus non modo ſit frigidus, ſed ẽt humidus: nã ſi ſiccitas dominetur, ab hoc medicamento abſtinendum: ſed de his potius dicendum in affectibus uentriculi. Cauſa capitis: [Recipe puluerum beton. ſtœch. hyſſopi, ana ſcrup. ſ. Applicetur hic puluis ſuturæ coronali; & ſuperponatur ceratum de betonica, uel etiam ceratum ſacrum.] Diæta ad proportionem reſpondeat.

CAPVT XXXIII.

De febre Syncopali.

Definitio, & cauſæ.

FEBRIS pituitoſa, non modo ea eſt, de qua iam diximus, ſed etiam ſyncopalis, quæ & pituitoſa, & interdum etiam bilioſa eſt. Sic autem uocatur, quia ſyncope, uel adeſt, uel imminet. [Febris ergo ſyncopalis, eſt febris putrida, procedens a materia, uehementer lædente os ventriculi.] Hæc materia eſt pituitoſa, & bilioſa. cap. 2. 3. 4. 5. lib. 12. method. Materia pituitoſa, eſt pituita copioſa, craſſa, cruda, quæ aliquando coctionem non admittit: eſt item ſuccus crudus, qui impropriè pituita dicitur: & ſecundũ Auicennam interdum eſt pituita tenuis, ſed raro. Cauſæ generantes patẽt ex febre pituitoſa. Materia bilioſa eſt bilis flaua, dein etiam, quæ deterior, vitellina, æruginoſa, cœrulea; poreſtq; materia bilioſa, tum craſſa eſſe, tum tenuis. Cauſæ generantes patent e febre bilioſa. Additur in definitione, materiam illam vehementer lędere os ventriculi, ut cor in cõſenſum trahatur: e uehementi enim oris uentriculi læſione, ſpiritus modo diſſoluuntur, modo alterantur, modo vtrunque patiuntur: vnde leipothymia, uel ſyncope oritur.

Differentiæ.

Differentiæ ſumuntur a materia: quæ eſt pituita, vel bilis: quarum utraque uel craſſa, vel tenuis. Si materia eſt craſſa: dicitur ſyncopalis humoroſa: quę ſi fit a pituita craſſa, dicitur exquiſita exacte. Si materia eſt tenuis, dicitur ſyncopalis minuta: quæ ſi fiat a bile tenui, exquiſita exacte dicitur: at ſi fiat a pituita tenui, nequaquam dicitur exquiſita exacte.

Signa.

Febris ſyncopalis facile cognoſcitur: quia uel imminet, uel adeſt leipothymia, aut ſyncope; ægri noxam percipiunt ſecundum uentriculum. Signa differentiarum, ſunt ſigna indicãtia pituitam, uel bilem, de quibus ſuo loco dictum fuit.

Indicationes.

Indicationes ſumuntur a materia, ut eſt alterãda, & vacuanda. Alteratio eſt multiplex: nam materia cruda eſt concoquenda: frigida pituita calefacienda: materia bilis refrigerãda: materia craſſa humoroſa, attenuanda; materia tenuis, quæ peccat in febre ſyncopali minuta, craſſefacienda. Et in hac febre virtus potiſſimum ſecundum ſpiritus cuſtodienda.

Prognoſtica.

Periculoſa eſt hæc febris: nam adeſt vehementia materię, & ratione eſſentiæ, quia admodum recedit a naturali ſtatu, & ratione dignitatis, quia afficit os ventriculi, & ratione facultatis, propter deliquium animi. Quoad ſyncopalẽ humoroſam, periculoſior eſt, quæ fit a pituita admodum copioſa. c. 3. l. 12. metho. Quod ſi crudus ſuccus ea cruditate affectus ſit, vt coctionem non admittat, febris hæc eſt mortalis, quia id quod eſt pręter naturã, eſt vehementiſſimũ, & virtus debilis. Si non ſit tanta copia materiæ; aliqua ſalutis ſpes eſſe poteſt, quamuis hęc materia cruda non admittat coctionem, ratio eſt, quia, dum hæc materia ſumme cruda, eſt exigua, natura admittit alimentum; nõ autem, ſi ſit copioſa, & præterea, materia cruda exigua, licet non admittat coctionẽ cauſa nutritionis; attamen præparationem quandã, & mutationem admittit, ut poſſit expelli. Vnde non eſt e toto diſperandum. Syncopalis uero minuta, curationem admittit. cap. vlt. l. 12. meth. quamuis producatur etiam a materia ęruginoſa, niſi virtus ſit admodum imbecillis, uel aliqua ſit inflammatio in uiſceribus, tunc enim mors prædici poteſt.

Venę ſectio.

Quoad materiam chirurgicam, non conuenit uenæ ſectio; q̃a adeſt cacochymia, ſuccus crudus, & uirtus eſt debilis.

Frictio.

In ſyncopali autem humoroſa, probatur [frictio,] tanquam materia euacuans, c. 3. lib. 12. meth. primum frictio debet eſſe ſicca, linteis mediocriter aſperis; poſtea oleo relaxante, ut [anethino,] fricare oportet. Frictio ſtatim in principio fieri debet; vacuatione enim opus eſt in hac febre; cuius materia eſt frictio; aliam enim uacuationis materiã hic vſurpare nõ licet. Frictio debet adminiſtrari ſuperne deorſum; & primo fricanda crura, ſecundo brachia, tertio ſpina dorſi: deinde artus, ideſt brachia, crura, rurſus ſpina, & ultimo artus. a frictione ergo artuũ incipiendum, & in ea deſinendum. Hæc frictio in febre ſyncopali minuta improbatur; ut teſtatur Gale. c. 6. lib. 12. meth. Non ergo in qualibet ſyncopali fricare licet.

Lenientia.

Quoad materiam medicinalem, in ſyncopali humoroſa, ꝓbantur lenientia, infra adminiſtrata, tutiuſque eſt [ſuppoſitorijs uti quam clyſteribus;] e qua

vero

Digitized by Google

vero materia patentur, dictum eſt in doctrina generali. Lenientia autem per os exhiberi non poſſunt, quia os ventriculi non permittit.

Præparātia. Præparantia non ſeorſim, ſed vna cum cibis danda, verbi gratia, ſi velimus [oxymeli] exhibere, cum [cremore hordei] exhibemus.

Purgātia. Purgans nequaquam dandum: permearet enim per os ventriculi, excitaretq; ſyncopen, ſi non adeſſet, & mortem inferret.

Roborātia. Roborantia ventriculum, locum habet; quorum materia, in ſyncopali humoroſa, eſt [oleum de abſinthio.] Non tamen illico primo die, vt quidam faciūt, ventriculus eſt inungendus, ſed præcedere debēt frictiones, & materiam magna ex parte cōcoctam, & euacuatā eſſe oportet. In ſyncopali minuta, probatur medicamentum adſtringens, c.6.l.12.meth. cuiuſmodi eſt [oleum melinum.] Ad inhibendum ſudorem, qui in hac febre copioſus eſſe ſolet; inſpergere oportet puluerem, paratum e [roſis.] Vnde Auic. inungebat pectus [cum ſantalis, & aqua roſacea.]

Diæta: in ſyncopali humoroſa. Quoad materiam diæteticam, in ſyncopali humoroſa, probatur aer temperatus; in minuta refrigerās; & adſtringēs, ac proinde alteratus [roſis,] cydonijs, folijs cydoniorum, folijs myrti, c.3.& 6.l.12. metho. Quod ad cibū attinet; in ſyncopali humoroſa, ꝓbatꝰ [mulſa cum hyſſopo.] Quod ſi æger ab hoc cibo abhorreat Galenus ꝓbat [cremorem hordei, cum oxymelite.] Gale. etiam admonet, ſi forte pulſus fiat imbecillior; exhibendum eſſe [panem, e vino diluto, aquoſo,] niſi prohibeat inflammatio: hac enim præſente, actum eſt. N.B.

Mulſa. [Mulſa] probatur minus cocta, ſi aluus eſt ſtiptica, vel ſaltem non fluit immoderate: magis autem cocta, dum aluus immodice fluit, hæc enim magis nutrit, & aluum non ſubducit. Quod ſi plus iuſto alui fluxus vigeat, loco mulſæ ꝓbatur [cremor hordei,] vel potius [cremor halicæ.]

Oxymel. Circa [oxymeli] notandum, e cap.3.l.12.meth. illud æſtiuo tempore actu frigidum eſſe exhibēdum, licet patiēs aſſuetus ſit vti calidis actu: contra hyeme actu calidum oxymeli dandum eſt, licet cōſuetudo ſit frigidorum actu, vbi Galen. aerem magis reſpicit, quā conſuetudinem: ratio eſt; quia in hac febre aer calidior rationem habet cauſæ morbificæ, liquat enim materiam, quemadmodum aer frigidus vim habet cogendi: dum uero aer calidior crudum humorem liquat, periculum imminet, ne materia liquata, pulmones, & cor petat.

In ſyncopali minuta. Cibus autē in ſyncopali minuta conuenit, qui non facile diſſipatur, vt [ſorbitio ex halica, mala punica, pyra, vitelli ouorum, teſticuli gallorum, cerebrum ſuillum, ſed diligenter aſſatum.] Potus ſit [vinum aquoſum,] actu frigidum. Reliqua patent e doctrina generali.

CAPVT XXXIIII.

De febre quartana, & cognatis alij.

Definitio Bilis nigra quadruplex. 1. FEBRIS quartana, ſeu melācholica, eſt febris putrida, ꝓcedens a bile nigra putreſcente.] Bilis nigra, eſt melāncholica, ſanguinea, cholerica, & pituitoſa. Nigra bilis melancholica, eſt alimentalis, vel excremētitia. Alimētalis, eſt quartus ſuccus maſſę ſanguineæ, vergens ad frigidū, & ſiccum, vt ꝓpterea ſit alimētum oſſium, partium frigidarum, & ſiccarum. Excrementitia, eſt naturalis, vel pręt naturam. Naturalis, eſt excrementū craſſum hepatis, e quo ꝓducit [quartana exquiſita exacte.] Præter naturam nigra bilis, generatur ex alimētali, & excrementitia. ſi vis exurens ſit remiſſa, generatur excrementum, qđ melancholia dicitur: ſi intēſa, oritur excrementum, qđ atra bilis nuncupatur. Bilis nigra ſanguinea, fit e ſanguine, eius nimirum portione, uel tenuiore, vel craſſiore. Si e portione tenuiore, primum fit bilis flaua, mox atra. Si e portione craſſiore, exuſtio, vel remiſſa eſt, vel intenſa: ſi remiſſa, fit melancholia, excrementum: ſi intenſa ſit, atra bilis. Bilis nigra cholerica, fit e flaua bile, & vocatur, atra bilis. Bilis nigra phlegmatica, ab Auicēna ꝓpoſitas, nō fit e quolibet phlegmate, ſed e ſalſo, hoc enim primū degenerat in flauā bilem, deinde in atrā, vt colligitur e c.2.l.4. ſimpl. & aph. 42. ſect.7.

Cauſæ in hac febre concurrunt calefacientes, & ſiccātes, ut uel generant melancholiam, vel humores aſſant, & modo in melancholiam mutant, ſi ſint remiſſiores, modo in atram bilem, ſi ſint calidiores, ſiue hæ ſint internæ, ſiue externæ. *Cauſa.*

Differentiæ ſumuntur a materia, & loco. Materia, ſeu bilis nigra, eſt melancholica, ſanguinea, biliosa, pituitoſa. A loco, materia putreſcit in uenis, aut extra uenas, vnde febris continua, vel intermittens. *Differētię*

Febris hæc in genere facillime cognoſcitur. Nam præter periodos quatriduanas, cauſę generantes melancholiam, vel præceſſerunt, vel ſunt præſentes. Si gna differentiam, ſi ſit a materia melancholica, omnia ſunt mitiora, ſi ab atra bile, intenſiora. An vero ſit melancholica, ſanguinea, biliosa pituitoſa, cognoſcitur e ſignis, indicantibus dominium huius, uel illius humoris. *Signa.*

Indicationes monſtrant alterantia, & uacuantia. Alterantia, modo calefaciunt, & humectant, ſi materia ſit melancholica, modo refrigerant, & humectāt, ſi materia ſit bilis atra. Cum autē quælibet materia, ſiue melancholica, ſiue bilis atra, ſit craſſa, ſemper etiam oportet attenuare. *Indicationes.*

Prognoſtica uariant ꝓ vi differentiarum. Quoad differētias igitur a materia: ſalubris eſt febris, ſi materia ſit melancholica: nam uehementia eſſentiæ eſt remiſſa. tex.4.ſ.3.lib. 1. epid. Si materia ſit atrabilaria, febris eſt admodum periculoſa, quia maxima eſſentiæ vehementia. Quoniam vero materia melancholica eſt craſſa, in cauſa eſt longitudinis, vnde quartana per annos durare poteſt. Quoad differentias à loco: intermittens non eſt periculoſa ratione dignitatis loci, continua contra. [non loquor hīc de vehementia febris, ſed cauſæ, alias enim ratione febris, quartana etiā intermittēs, ſatis periculoſa eſſe pōt.] *Prognoſtica.*

Venæ ſectio probatur in quartana cōtinua, in intermittente exquiſita exacte, (ſecundum Galenum. lib. 1. ad Glauc. c. de cura quartanę exquiſitę exactę.) in melancholica ſanguinea. Non autem ita probatur uenę ſectio in quartana phlegmatica, & minus in biliosa: nam cacochymia potius viget. Notandum vero, (& hoc potiſſimum in intermittente exquiſita exacte,) dum demum uenam aperiendam eſſe, cum ſanguis melancholicus reperitur in uenis pertinētibus ad totum corpus, ſi enim bilioſus ſanguis in uenis totius corporis reſideat, melāncholicus vero in venis circa hepar, vena nequaquā tūdēda. Hoc vero, vt cognoſcamus, poſt uenā ſectam obſeruare debemus, quiſnam ſanguis effluat, ſi egrediatur niger, & melancholicus, permittamus effluere, ſi flauus egrediatur, ſtatim ſupprimere oportet, indicat enim ſanguinem melāncholicum nō reſidere in uenis totius, vndeq; per uenam ſectam copia eius nō minueretur, ſed eius uires potius intenderētur, detracto humore contrario. De adminiſtratione uenę ſectionis, & de apertione uenarum hęmorrhodialium, in generali doctrina dictum. *Phlebotomia.*

Medicamentū leniens, in quartana melāncholica non attrabilaria: [Recip. elect. lenitiui drac. x. mānæ el. drac. ij. cum ſaccharo fiant boli.] Si febris melāncholica *Lenientia.*

Digitized by Google

lica ſit ſanguinea: [R.flor.caſſ.nou.ext. elect.lenit. ana drac.v.mãnæ el.drac.ij.cũ ſaccharo fiãt boli] Notandum in priore formula, caſſiam non ꝓponi, qa in quartana nõ ſanguinea, calor tã inſignis non eſt, vt in ſanguinea, in qua caſſię flor. refrigerãtes miſceri debẽt. In quartana pituitoſa. [R.flo. caſſ. nou. tr. vnc.j.ſpecierũ hierę dr.j. ſ. mãnę el.vnc.ij. cũ ſaccharo fiãt boli.] Hic ſpecies hieræ reſpiciũt ſupfluitatẽ pituitoſam, quę habẽt rationẽ materię antecedẽtis: caſſia eſt corrigẽs, quia materia pituitoſa putreſcẽs, verſa eſt in atram bilẽ, valde calidam. Potio in eadẽ [R. mellis roſ.ſol.vnc.iij.mellis vio.ſol. vnc. j. ſ. iuris alterati boragine.parũ, fiat potio breuis.] In quartana birioſa [R.flor.caſſ.nou.ext.drac.x.mannę el.drac.ij. cum ſaccharo fiant boli.] Species hierę nõ addũtur, neque electarium lenitiuum, ꝓpter feruorẽ materię bilioſæ, & attrabilariæ. Potio in eadem [R. ſyr. viol. ſol. mannę el. ana vnc.ij ſ. decocti endiuiæ, boraginis, parum: fiat potio breuis.]

Præparãtia. Præparãs in quartana melãcholica: [R.ſyr.de borag.de liqritia, de lupulis, ana vnc. ſ. decocti borag. meliſſę, cetrach vnc.iij.Miſ.pro ſyrupo.] In quartana pituitoſa: [R.oxymelitis ſimplicis, ſyr. de ſucco bugloſſę ana vnc.j.decocti beto.meliſſę, borag.vnc. iij.Miſc.ꝓ ſyrupo.] Hic betonica & oxymeli ꝓponũtur ꝓpter pituitam: in priori recepta non ꝓponunt, quia illa reſpicit febrẽ quartanam melãcholicam. In quartana bilioſa [R.ſyr. violati, ſyr. de pomis ſimpl. ana drac.vj.decocti hord.endiu.lactucæ.(nõ vtimur betonica.) vnc.iiij.Miſ. pro ſyrupo.] Hic violis, hordeo, lactuca vtimur, quia materia eſt atra bilis, humor calidus & ſiccus.

Vacuantia ſenſibiliter. Purgans, ſeu vacuans medicamẽtum vacuat ſenſibiliter, vel inſenſibiliter. Vacuans ſenſibiliter, in quartana melãcholica. [R.corticũ radicũ hellebori nigri ſcr.iiij.feniculi, cinnamomi (correctionis gratia) ana gr.v. fiat infuſio in decocto cetrach, & ticho.cũ dr.ij.ſol.ſenę: & dr.j.paſſul.dulciũ. & facta diligẽti expſſione, adde mãnę el.ſyr. de polypodio ana vnc.j.ſ.Miſ.& fiat potio breuis.] Bolus in eadẽ: Recipe electarij lenitiui vnc.j.cõf.Hamech.mãnę el.ana dr.ij.Miſ. & cũ ſaccharo fiãt boli. Albo veratro non vtimur: qa nimis eſt periculoſum medicamentũ. In quartana pituitoſa: Recipe agar.troch.ſcr.iiij.fiat infuſio in decocto beton.cum dr.iij.ſol.ſenę, & dra.j. paſſul.& facta diligẽti expreſſione, adde mellis roſ. ſol. vnc.iij. ſ.Miſ.& fiat potio. Vel: Rec. agar. troch. drac.j: electarij len.drac.vij. mannæ el. dr. ij. cũ ſaccharo fiant boli.] In quartana bilioſa: [Recipe rhab. electi ſcr.iiij.fiat infuſio in decoctione endiuiæ, cum dr.ij. ſ. ſol.ſenę, & drac.j. paſſul. & facta diligẽti expreſſione, adde mannę el. ſyrupi de polip. ana vnc.j. ſ. Miſ. & fiat potio breuis: cui patiens ſupbibat lib.j. ſ. ſeri lactis caprini, optime depurati:] & hoc ob febrẽ immẽſam, cuius materia atrabilaris; & ob iecur calidius Bolus in eadẽ: [Recipe pulu.rhab. el. drac.j. (ratione bilis.) cõfectionis Hamech.(ratione atræ bilis.) dr.ij.flor. caſſiæ drac.vij.(vt attemperetur medicamentorum ꝓpoſitorum caliditas) mannæ el. dr. ij.cum ſaccharo, fiant boli.] Cum autem febris valde ſit calida, non ſufficit caſſiam adijcere, ſed ꝓdeſt etiam vt patiens ſuperbibat lib.j. ſ. ſeri.

Vacuantia inſenſibiliter. Medicamentum vacuãs inſenſibiliter, eſt calidũ, ſiccum, tenuis ſubſtantię, cuius modi eſt [diatriõpipereon, diaſpermaton, quod fit e pipere, ruta cymino & nitro.] Huius claſſis eſt medicamentum, quod cõficitur ſe feniculo petroſelino, & ſimilibus.] quorũ forma eſt exiguæ actiuitatis, ad differentiam magnarum antidotorum, quarum forma eſt magnę actiuitatis.

Notandum autem hæc medicamẽta inſenſibiliter vacuãtia, in quartana atrabilaria nequaquã vſurpari debere; Galen.enim ea proponit in melancholica exquiſita. Præterea dum hęc medicamenta adminiſtrantur, oportet miſcere [boraginem, bugloſſam &c.] Vt: [Recipe diatrionpipereon ſcr. ij.deinde patiẽs ſuper bibat, decocti borag.vel bugloſſę, vel cich. ad vnc. iiij. Quod ſi febris melancholica.(non atrabilaris.) ſit contumax, vt ſæpe fit ꝓbatur] radix chinæ cum boragine decocta: patiẽtes autem dum hoc decoctum aſſumunt, ſudare debent.

De theriaca, & mithridatio. At vero hic notandum, medicamẽta magnę actiuitatis ſecũdũ formam, vt eſt Theriaca, & Mithridatum, non ꝓbari, niſi poſt concoctionem materiæ, & aliquam etiam materię, euacuationẽ, quod de reliquis non eſt ſtatuendum; verbi gratia, poſſumus vti diatrionpiper.&c.& alijs, quorum forma nõ eſt magnę actiuitatis, ante theriacam, & mithridatum: vnde Galenus magnas antidotos tam cito exhiberi ꝓhibet, ne e quartana ſimplici, fiat duplex, vel triplex; ex intermittente, continua, ne augeãtur obſtructiones febresque intendantur; quando ſcilicet ob ſummam actiuitatem, materia cum impetu plus iuſto agitatur.

Medicamenta alterãtia duorum ſunt generum. I. Calefacientia, ratione ventriculi generantis pituitam; & ratione lienis, qui frigiditate affectus excrementum melancholicum exacte nec ſuſcipit, nec regere poteſt: probantur igitur in quartana melancholica & pituitoſa. E.G. [Rec.conſeruæ beton. dianth. ſacchari boraginacei ana vnc. ſ. Miſ. ꝓ trib⁹ vicib⁹.] II. Refrigerantia, cauſa iecinoris calidioris, quę probantur in quartana bilioſa & attrabilaria; verbi gratia. R. ſacchari violati vnc. ſ. & æger ſuperbibat li. j. ſeri: vel lib. ſ. aquæ hordeaceæ, alteratæ endiuia, & quandoque lactuca.

Diæta. Diæta medicamentis proportio reſpondere debet. Victus igitur erit mediocris, quia longa eſt quartanã. Cæterum, modo debet eſſe calefaciens, vt in quartanã melancholica, & pituitoſa; modo refrigerans, vt in bilioſa. Vinum probatur in melancholica & pituitoſa: non in bilioſa & attrabilari. Reliqua patent.

De febribus Quinctanis, Sextanis, Septimanis, Nonanis.

Quartanis affines. Febres quinctanæ, ſextanæ, ſeptimanæ, & nonanæ, referuntur ad quartanam melancholicam, eandemque admittunt curationem. Notandum autem quinctanam fieri ab atra bile; reliquas non ab atra, ſed a materia melancholica: vnde quinctana febris deterior eſt, & maxime periculoſa, quoniam maior eſt vehementia eſſentiæ. com. 2. 7. 9. ſection. 3. lib. 1. epidem.

CAPVT XXXV.

De febribus Hecticis.

Nomen. HACTENVS de febribus putridis egimus: ſequuntur Hecticæ. Hectica autẽ febris, ſecundum Gal. c. 7. l. 1. de diff. feb. dicitur, quia habitum corporis ita comprehendit, vt ſi progrediatur, ad differentiam reliquarum febrium, euadat morbus in habitu.] Hectica igitur eſt febris, producta a primaria acceſſione ſolidorum cordis. citra venenoſitatem.

Definitio. Nõ omnis hectica eſt morb⁹ calidus in habitu. Hæc definitio eſt explicanda, e cap. 1. & 9. l. 1. de diff. feb.. Quatenus igitur hectica dicitur [febris;] neceſſe eſt, vt ſit morbus calidus in toto, & in facto eſſe, qui tamẽ modo eſt in habitu, modo in habitudine. Errãt igitur vehementer, qui credunt omnem hecticam

eſſe

Digitized by Google

eſſe morbum calidũ in habitu,nam morbus in habi-
tu, ad differentiã morbi in habitudine,ſemper eſt dif-
ficilis curatu,at datur hectica, quæ inter initia facile
Differentia hecticæ,ephemera, putrida.
curatur. Ergo etiã datur hectica in habitudine. Ad-
ditur in finitione,producta a primaria acceſſione ſo-
lidæ ſubſtantiæ cordis,ad differentiã ephemeræ, quæ
fit a primaria acceſſione ſpirituum,& putridæ, quæ
producitur a primaria acceſſione humorum,at in he
ctica,cor afficitur morbo, ſeu intemperie morboſa,
vnde in hectica cordis actiones læduntur,læſa facul-
tate,in ephemera & putrida tantum ob errorem ex-
ternum. Hic morbus calidus in corde,modo eſt in ha
bitudine,modo in habitu.ſi eſt in habitudine, virtus
cordis nondũ patitur, quia hoc tempore ſubſtãtia vir
tutis cordis nondum eſt imminuta, ſed ſolum calefa-
cta,vnde etiam facilis eſt curationis. Per primariam
accenſionem,intelligimus principalem, nõ primam
in tempore.Nam cor modo primo afficitur, vt ſi he-
ctica fiat ex ira,modo cor non primo afficit, ut ſi fiat
hectica ex inflammatione ventriculi, pulmoniſve vl
cere,c.8.l. 10. meth. Quia ergo prima accenſio non
ſemper ad cor ſpectat,principalis autem ſemper,ideo
hæc in finitione propoſita eſt.

Cauſæ.
Cauſæ, quæ efficiunt principalem illam accẽſio
nem,ſunt calefacientes,& exſiccantes, ſed citra ve-
nenoſitatem.(ad differentiam febris peſtilentis, quæ
etiã eſt morbus in corde, ſed producitur a cauſa ve-
nefica.) Cauſa igitur hæc calefaciens & ſiccans,citra
venenoſitatem,eſt Interna, vel Externa. Interna,eſt
ſoboles ſeu effectus morbi communis, vel determi-
nati. Communis morbi ſoboles eſt, nimirũ febris,ſi-
ue hæc ſit ephemera hecticam producens, ſiue putri
da diuturna,& potiſſimum febris ardens. Eſt autem
effectus morbi determinati, verbi gratia, empyema
tis,vlceris pulmonis,inflammationis diuturnæ, ple-
rumque partiũ,vt vẽtriculi,inteſtini coli,renum,&c.
Præterea alui fluxus in cauſa eſſe poteſt,maxime ſi fe
brem habeat annexam. Externæ cauſæ,ſunt medica
menta calefacientia & ſiccantia,plus iuſto uacuãtia;
viuendi ratio ſimilis; ira etiam non infimum locum
obtinet.

Effectus caloris in febre hectica nimirum, abſũptio humiditatis roridæ carnoſæ & primigeniæ.
Explicandum iam eſt,quomodo principalis accen
ſio,i.calor febrilis agat,tũ in cor, tũ in partes ſimila-
res extra cor.Sciẽdum igitur,e c.6.l.7. meth.& c. vlt.
l. 10.meth.humiditates partium ſimilariũ, extra ue-
nas exſiſtere,ad differentiam quartę humiditatis,quę
reſidet in uenis capillaribus. Hęc partium ſimilariũ
humiditas,extra uenas exſiſtens,in duplici eſt differẽ
tia,nam uel mutatur, uel non mutatur. Humiditas
quæ mutatur, eſt humiditas rorida, quæ conuerti &
mutari põt in alias humiditates. Humiditas,quę non
mutatur,uel eſt ſanguinea,uel ſpermatica. Sangui-
nea,eſt humiditas adipoſa,ſeu carnoſa. Seminalis, eſt
humiditas radicalis,quæ cõſeruat vitæ radicem, ſcili-
cet calidum primogenitum.In has ergo tres humidi
tates,quæ & in corde,& extra cor reperiuntur, agit
calor febris hecticæ. Quoad cor,calor febrilis primũ
agit in humiditatem cordis roridam, eamq; feruí-
dam,ſeu efferueſcentem reddit,deinde eandem inci-
pit cõſumere, poſtremo eam prorſus abſumit, cap.9.
lib.primi,de differ. febr. At extra cor: (quoniam vl-
timum quod ſiccatur,eſt cor:)primum,dum calor fe
brilis humiditatem roridam cordis feruidam reddit,
hoc eodem tempore cõſumit humiditatem roridam
partium ſimilarium extra cor,poſtea,cũ calor febrilis
incipit abſumere humiditatem roridã cordis;hoc eo-
dem tempore abſumit humiditatem carnoſam extra
cor:poſtremo,dum febrili calore,cordis rorida humi
ditas conſumpta eſt,iam conſumitur radicalis humi-
ditas, non in corde,ſed extra cor.

Differentiæ.
Differentię capiẽdę ſunt a calore cordis,ab humi-
ditate,& cauſis efficientibus.A calore,ut eſt in habi-
tudine,vel habitu.Ab humiditate, vt cordis humidi-
tas rorida,uel efferueſcit,vel incipit abſumi,vel con-
ſumpta eſt,ut in maraſmo,ſiue hectica tabida.A cau-
ſis,ut cauſæ ſunt internæ vel externæ,itẽ, cauſæ ſunt
morbi,vel non morbi,vnde datur hectica incipiens,
& non incipiens, vt Galenus teſtatur, capit.octauo,
libro primo,de differen.febr.

Hectica febris in gñe cognoſcitur, e calore mor- 1. *Signa generalia.*
daci,quia calor febrilis ſolidas partes afficit,ut hic ca-
lor potiſſimum ſentiatur in corpore arteriæ,etiã poſt
balneum:c.9.l.1.de diff.febr.Calor etiam debilis eſt: 2.
nam hectica eſt parua ratione eſſentiæ, quoniã ſoli-
da;(ad differẽtiam humorum,)eundem ſtatum ſer-
uant,& in corde,& extra,lib.tertio,de præſag.e pulſ.
Tum etiam calor eſt ęqualis:quia non adeſt materia, 3.
quæ accendatur,nec ſpiritus accenduntur,ſed ſolida,
quæ ęqualiter afficiuntur, licet primo in habitudine,
deinde in habitu. Præterea hectica in genere cogno- 4.
ſcitur;quod caliditas pertinens ad cor, per vnã vel al-
teram horam a cibo augetur & intẽditur, idque hac
ratione:nam propter calorem febrilem in corde,ro-
rida humiditas efferueſcit,& procedẽte febre, incipit
etiam abſumi:ob hanc igitur neceſſitatem, dum ci-
bus eſt aſſumptus, portio liquidior & tenuior, ante-
quã totus cibus in iecur diſtribuatur, perducitur in
cor, ad reſtaurandũ id qđ abſumitur,vnde calor cor-
dis augetur,ut calor fiat inæqualis,& per conſequens
fit ſenſus caliditatis:(vbi enim inæqualitas, ibi ſenſus
caliditatis:) alias autem hectici calorem febrilem nõ
ſentiunt,ob caloris æqualitatem,cap.5. l. 1. de inæq.
intemp. Inſuper hæc febris cognoſcitur, ſi cauſæ fe-
bris hecticæ, vel præceſſerunt,vel præſentes ſunt, ut
ſi ulcus eſt in pulmone, &c. Hectica igitur in genere 5. *Hectica et ab initio facile cognoſcitur.*
facile cognoſcitur, etiam in principio, falſum que il-
lud vulgatum eſt axioma hecticam in principio faci-
lis eſſe curationis, ſed difficilis cognitionis, nec enim
hęc Galeni eſt ſententia,capite nono,libro primo, de
differ. febr. vbi ſtatuit, hecticam, cui putrida annexa
eſt,difficulter cognoſci in principio,eam vero quę ſo
la eſt,facilis eſt cognitionis.Signa differentiarum, & 1. *Signa differentiarum.*
primum a calore. Si calor ſit in habitudine,præſentia
ſunt ſigna ephemerarum, capite nono,libro primo,
de diff.feb.quare pulſus non ex debilis: vt male qui-
dam uolunt, hecticam indicari ex pulſu debili: hoc
non eſt verum in principio, dum calor eſt in habitu-
dine.quia ſcilicet virtus nondum aliquid eſt paſſa: fe-
brem hectici tunc ſentiunt aliquo modo, ſed vix. Si 2.
autem calor ſit in habitu, ægri,non ſentiunt febrem:
(ſecundum Auerr. comment. 33. libri quarti, col-
lect.) & pulſum habent debilem, quia ſcilicet vir-
tus a calore in habitu maxime patitur. Secundo, ſi-
gna differentiarum ab humiditate. Si rorida humi-
ditas efferueſcat, ſunt ſigna,quæ diximus iam comi-
tari calorẽ in habitudine: ſi rorida cordis humiditas
incipiat abſumi,tunc pulſus eſt debilis,& calor magis
mordax,corpus emaciari incipit, quia iam extra cor
conſumitur humiditas ſanguinea,id eſt,adipoſa, ſeu
carnoſa.Si deniq; rorida cordis humiditas ſit cõſum-
pta,pulſus nõ modo debilis eſt,ſed etiã durus, ob ſic-
citatem,& æger nil niſi oſſa & cutis eſſe videtur.Ter 3.
tio,ſigna differentiarum a cauſis, num hectica ſit in-
cipiens,vel ex alijs morbis orta, cognoſcitur e ꝓprijs
ſignis. Exempli gratia,ſi corpus donatum ſit calido
& ſicco temperamento,& febris ardẽs prægreſſa fue
rit,facile cognoſcimus,præſentem febrem eſſe hecti-
cam,quæ ex ardente febre duxerit originem.

Indicationes.
Indicationes per ſe ſumuntur a febre, & virtu-
te,febris indicat refrigerantia & humectantia, uir-
tus indicat alimentum. Ex accidenti autem inter-
dum capiendæ ſunt indicationes a materia, quæ im-
pedimento eſſe poteſt, quo minus & febri, & vir-
tuti occurrere poſſimus, hæc autem ſunt corpo-
ris excrementa, quæ ob id ſui euacuationem indi-
cant.

Digitized by Google

Prognoſtica. Prognoſtica variant ratione differentiarum: Icirco quoad differentias a calore, hectica in habitudine facile curatur, quia non adeſt vehementia ratione facultatis.in habitu,contra. Quoad differentias ab humiditate cordis rorida, ſi hæc humiditas tm̄ efferueſcat, febris facile curatur, ſi incipiat abſumi, cum difficultate tollitur, ſi ſit cōſumpta, e toto curari nequit, cum enim hæc febris ſit morbus calidus,& ſiccus, curari poteſt vt morbus calidus, nō autem poteſt curari vt ſiccus, dum enim partiū humiditas radicalis ſeu ſeminalis conſumitur, vſque adeo labefactata eſt illarum partium facultas alteratrix, vt nullo pacto ſemē poſſit regenerari, quod ſufficiat ad reparādum humiditatem ſeminalem deperditam. Quoad differentias a cauſis, ſi hectica fiat ab vlcere pulmonis, eſt incurabilis, etiam in principio, i. quādo calor eſt in habitudine, ſeu quando ſolum efferueſcit humiditas, cauſa.n. incurabilis eſt, nimirum vlcus pulmonis.

Venę ſect. Quoad materiam chirurgica, venæ ſectio non probatur in hac febre, quia potius defectus eſt ſanguinis.

Lenientia. Medicamenta interdum probantur, dum ſcilicet excrementa in corpore redundant; cæterum ſint lenientia, non purgantia, quæ cum acria ſint, calefaciūt & ſiccant, ideoque faciunt, vt habitudo in habitum tranſeat. Vti ergo poſſumus caſſia, māna, ſyr.roſ.ſol. ſpecies hierę vitandę ſunt. Propoſita autem medicamenta, ſi adminiſtrātur in potione, cum iure diſſolui debent. Clyſteres ſimiliter parentur ex oleo, & iure. Præparantia hic locum non habent, nec purgantia, quia febris eſt immaterialis. Si gratia vacuationis medicamentum ſit repetendum, id ſemper leniens erit, nunquam ſoluens.

Alterātia interna. Alterans vſurpatur intus, & extra. Intus, ſi corpus bilioſum ſit, dulcia ſunt fugienda, quia bileſcunt. Si corpus non ſit bilioſum, probatur ſaccharum roſaceum, quia refrigerat, & humectat. Cæterum in quolibet corpore hectica laborāte, ſiue bilioſum ſit, ſiue non bilioſum; probatur [decoctum hordei, lactucę, probat lib. j. ſeri optime depurati, cū ſucco lactucę.] Pręterea etiam probatur frigida ad lib. iij. dum febris eſt in habitudine, vel dum incipit eſſe in habitu, vt immineat maraſmus, non ergo differenda eſt exhibitio frigidę, nam quo citius exhibetur, eo magis efficax eſt, ad expugnandum febrem, & virtus eſt robuſtior, & proinde magis permittens. *Externa alterātia.* Alterans quod extra adminiſtratur, poteſt eſſe balneum aquæ dulcis, quod primo tepidum eſt adminiſtrandum, deinde frigidum, ita vt ne ſudent ægri, utimur enim balneo, non vt vacuante, ſed vt alterante, id eſt, refrigerante & humectante. Vt uero alimentum, balnei beneficio attractum, non diſſipetur, præter balneum frigidę, probatur etiam inunctio, quæ fiat ſecūdum artus, & ſecundum thoracem. Secundum artus, licet corpus inungere oleo amygdalino, violaceo & vino ſubdulci, vel poſca aquoſa, quæ ad penetrationem largitur, & refrigerat atq; humectat. Sic ergo poſſumus præſcribere, ℞. ol. amygd. dulc. violacei, an. vnc. ſ. poſcę aquoſæ drac. ij. Miſ. Ne aūt inunctione ægri lędātur, oportet pharmacopœo iniūgere, vt oleū amygd. ſine igne conficiat, ſi modo humectare debet. Ad thoracem hoc probatur, ℞. ol. violacei, ſucci lactucæ ana vnc. ſ. cauſa penetratiōis, poſcæ dilutæ, vel acetoſitatis citri drac. j. Miſc. Probatur ēt infrigidans Galeni, maxime in principio. dum rorida humiditas efferueſcit. Quare non exſpectandum, vt progrediatur malum, ſed tempeſtiue occurrendum.

Diæta. Quantum ad diætam: aer ſit frigidus & humidus. Cibus ſit augens, non minuēs, quia deficit alimentū; præterea ſit optimi ſucci, facilis concoctionis & diſtributionis, itemque ſit refrigerans ac humectans. Optimæ igitur carnes, & reliqua proba cibaria condiēda ſunt ſeminibus melonum, cucurbitæ, lactuca, boragine. *Lac.* Probatur lac optimum, vt eſt humanū, deinde aſininū, & caprillū, niſi adſit ꝓhibēs, nimirū materia febris putridę, materia catarrhi frigidi, materia catarrhi copioſi, dolor capitis, materia tendens hypochōdria, quibus pręſentibus, lac cum maximo detrimēto datur. Qđ ſi æger ſ frigi ſ dū habeat vētriculū lacti miſcere poſſumus ſ vel 12 ſacchari: vt ſi exhibetur lactis vnc. j. ſ. permiſceatur ſacchari drac. j. Quoad lactis vſum. Exhiberi pōt ab vnc. ij. vſq; ad vnc. x. q̄ doſis nō excedēda, c. 10. l. 10. Quoad modum, lac exhibendū actu calidum. Tp̄s exhibendi, eſt ante ſomnū, & ante cibum, cibus dari non debet, niſi lac prius ſit concoctum. Potus, contra pleroſq; practicos nō erit vinum, hoc.n. habitudinē in habitū mutat, vnde, & Gal. c. vlt. lib. de marcor. vinum improbat in hectica tabida. In maraſmo quidem ſyncopoſo probat, ſed id tātum propter reſolutionem ſpirituum, vinum enim celerrime reficere poteſt ſpiritus, qui ſane cita egent refectione. Hæc ergo de hecticis.

CAPVT XXXVI.

De febris peſtiferæ definitione, cauſis, differentijs, ſignis.

Nomen. PER febrem peſtilentem intelligimus febrem, quæ cito poteſt interficere, & intelligimus febrem cōtagioſam, ſiue fiat ex aere, ſiue ex alijs cauſis, quomodocūque. *Definitio.* Sic ergo accepta, nihil aliud eſt, quā febris, producta a veneno calido putrefactiuo. Cum dicimus, ꝙ ſit febris, febrem peſtilentē a peſte diſtinguimus, quæ interdum eſſe poteſt ſine febre dum vitium partes exteriores afficit, nec cordi communicatur, vt colligitur e balneo, aph. 25. & 57. ſect. 3. l. 3. epidem. & lib. 9. ſimpl. c. de bol. Arm. Dicimus, ꝓducta a veneno, ad differentiam reliquarū febrium, quæ non ſunt peſtilentes. Addimus, a veneno calido, ad diſcrimen morbi venefici frigidi. tandem adiungimus, putrefactiuo, ad differentiam morbi uenefici calidi, non putrefactiui, vt contigere ſolet vi arſenici.

In peſtilēti febre eſſe venenū calidū & putrefactiuum. Iam vero confirmandum ratione, & auctoritate, in febre peſtilenti, eſſe venenum calidum & putrefactiuum. Ratio. Venenū eſt, quod, licet copioſum nō ſit, cito tamen poteſt interficere, at talis eſt materia febris peſtilētis. Ergo eſt venenum. Calidum autem eſt hoc venenum, quia habet effectum calidum, ſcilicet febrem. Eſt etiam putrefactiuum, quia producit febrē putridam & contagioſam. Auctoritate quoque hæc confirmātur. Quod ſit venenum, teſtatur Gal. com. 4. l. 2. de nat. hum. vbi dicit, in euaporationibus quandoq; affici corpora, potius ſubſtantię proprietate, quā nuda qualitate, innuens, vehemētem formæ actiuitatem, & proinde vim veneficam. Hoc uenenum eſſe calidum, idem ſtatuit, apho. 29. ſect. 1. l. 1. epidem. cum ait, in febre peſtilenti, interiora exuri. Venenum hoc eſſe putrefactiuum, fatetur Galenus c. 5. l. 1. de diff. feb. vbi ait, omnem febrem peſtilentem fieri a putredine.

Quō venenum peſtilēs in cor agat. Intelligendū autem eſt, quomodo iam dictum venenum concurrat ad producendum febrem peſtilentē. Concurrit ergo quatenus uehementer agit in cor: obtinet.n. formam magnæ actiuitatis, ut, licet inſtrumentum, i. calor nō ſit uehemens, nihilominus uehemens noxa imprimatur. Quoniam autem cor cōſtat ſpiritibus, humoribus, & ſolidis, uidendum, quidnam hęc tria a peſtifero ueneno patiātur. *Spiritus vt afficiātur in febre peſtifera.* Spiritus in genere affici poſſunt, ſecundum ſubſtantiam, vel qualitatem. cap. 5. lib. 11. meth. ſecundum ſubſtantiam, dum corrumpuntur, q̄m nimis uel diffunduntur, uel concentrantur: ſecundum qualitatem dum alterātur, id

eſt

Digitized by Google

eſt,incaleſcunt,aut refrigerantur, id quod fit ab alterante,cuius forma eſt magnæ, vel exiguæ actiuitatis. Cæterum ſpiritus putreſcere non poſſunt, nam, vt aliquid putreſcat, oportet continens eſſe calidius, vnde ignis non putreſcit,quia igne nihil calidius.deinde requiritur etiam,vt id, quod debet putreſcere, euadat impurum,unde aer,aqua,terra,non putreſcunt, niſi ſecundum partem euadant impura.at ſpiritus cordis vitales,non admittūt impuritatem,id eſt, humiditatem putredinis capacem,putreſcere igitur nequeunt. Quamobrem ſtatuendum, uenenum peſtilens ita agere in ſpiritus uitales,ut eos vehementer calefaciat, vnde calidum cordis innatum redditur igneum, & hoc deinde primum in ſpiritus agens,ephemerā producit peſtilentem,quæ putrida etiam eſt, ſed non formaliter, verum ratione cauſæ efficientis, quatenus a ueneno putrefactiuo producitur. Notandum vero hanc febrem neceſſario degenerare in putridam,vel hecticam, quia uenenum non ſolum in ſpiritus, ſed etiā in humores ac ſolida agit, qua de cauſa. Galenus non meminit febris ephemeræ peſtilentis.

Humores vt afficiātur veneno peſt.

Quoad humores cordis,hi vel tantum a ueneno caleſiunt,dum ſcilicet humores extra cor putreſcunt, & ab his vapores prodeunt, qui cordis humores tantum in calefacto eſſe ponunt,ſed non putrefaciūt,vel ſimul etiam putreſcunt, dum nimirum inſignis eſt vis veneni, & potiſſimum dum inſpiratur, nam ilico perducitur in cor,ut humores cordis & caleſiant, & putreſcant.

Solida,vt afficiātur a veneno peſt.

Solida vero cordis ab hoc veneno ſemper afficiuntur intemperie calida morboſa:(ad differentiam febris putridæ non peſtilentis,quę licet ardens ſit, ſolida tamē non afficit dyſcraſia calida morboſa, vt peſtilens:) qđ Gal.docet,c.3.l.3.de præſag.e pulſ.ratioq; eſt, quoniam venenum formam habet magnæ actiuitatis,ita vt efficaciter agat,& ſolidam quoque cordis ſubſtantiam morbo afficiat,qui tamen morbus calidus, non ſemper eſt in habitu,ſed primo etiā in habitudine eſſe poteſt,hinc ergo peſtilens hectica oritur. Notandū vero,ſolida cordis calefieri quidem,non autem putreſcere,quia ſic vita ſtare non poſſet c.2. l. 3. de loc.aff.

c.1.l.4. fen.2.l.4.

Ad hęc tria reſpiciens Auicennas,ait, aerem peſtilentem corrumpere complexionem ſpiritus cordis, id eſt, calefacere ſpiritus, deinde putrefacere, quod circūdat ſpiritum, id eſt,humores, tertio accendere calorem pter naturam, ſcilicet in ſolidis, quarto hunc calorem diffundi in corpus,id eſt,excitari febrem.

Cauſę veneni peſt.

Porro de origine veneni peſtilentis agendum, de qua Gal.c.3. & 4.l.1.de diff.feb. & ab initio l. 1. epid. & c.3.l.3.de præſag.e pulſu. Venenum ergo peſtilens vel extrinſecus accedit,vel in corpore generatur.

1. Externa.

Extrinſecus accedit,aer,cibus, potus, ſeminarium contagij,& venenum putrefactiuum. Aer peſtilens, eſt cauſa febris peſtilentis exquiſitæ,non omnis febris peſtilentis,vt multi credunt. Aer autem euadit peſtilens, dum mutatur,non ſecundum qualitatem ſolum, ſed ſecundum ſubſtantiam, vt vel ſuſcipiat vaporem veneficum,vel putreſcat. Vaporem veneficum quilibet aer ſuſcipere poteſt,calidus,humidus,frigidus, ſiccus. Putreſcit autem non quiuis aer, ſed tantum calidus, ac humidus, vt ait Gal. ab initio l. 1. epid. & ab init. ſect.3.l.3.epid. Cęterū inficitur aer, a cauſis infernis, vel ſupernis. Ab infernis cauſis infectus aer,eſt cōcluſus, vel liber. Concluſus vt aer carcerum,ſepulchrorum,putei diu occluſi. Si liber ſit aer, venti vel dominantur,vel non dominantur. Si dominantur venti, hi vel ferunt uenenum peſtilens, vel non ferunt. Deferre poſſunt, venti quilibet,non tantum auſtrini. Si venti venenum non ſecum vehunt, ſed alio modo excitant,tātum ſunt auſtrales, quia hi aerem calidiorem & humidiorē reddere poſſunt. Si vēti nō dominantur,tunc vapor peſtilens,quē aer ſuſcipit,prodit a propinquis,nimirū ab Elementis,vel Miſtis. Ab elemētis,vt cū putreſcit aqua proxima,uel terra, omnia

enim elemēta ſecundū partē poſſunt putreſcere, excepto igne. A miſtis; v.g. a cadaueribus non cōbuſtis, a pannis peſtilenti veneno infectis. Hæ ſunt cauſę infernæ. Supernę cauſæ,aerem inficientes,ſunt certi ſiderum aſpectus,quorū cauſa certo tēpore aer humectatur,& putreſcit.
2. Quoad cibum,& potum, producitur febris peſtilēs,dum cibi putreſcūt, dum aqua eſt putrida,quę bibitur, vt cōtingere ſolet tempore caritatis annonę,& in prælijs. Seminarium peſtilens, eſt materia quædam pannis inhærens, inuiſibilis, ſunt autem reliquiæ miſti inſigniter putrefacti, & eſt potius ſitus,quam terra,aut ſimus. Tale fuit ſeminariū, quod viguit Venetijs, locisque proximis, & in hac etiam ciuitate,ante decennium. *Anno Chriſti. 1576.*
3. Venenum calidū putrefactiuum, vel inſpiratur,agitque per vaporem, idcoque primum in cor agit, vel cum eſculentis ingreditur,& primum agit in ventriculum,hepar, venas, deinde in cor. Quod nam autē hoc ſit venenum, impium eſt docere,ideo non exſpectabitis.
4. Hactenus de veneno,quod extrinſecus accedit.

II. Interna.

Illud autem, quod in corpore gignitur, nihil aliud eſt, quā excrementū veneficū, de cuius generatione in doctrina venenorum agemus. Notandum vero, hoc excrementū non totum eſſe veneficum, ſed habere etiam portionem aliquam excrementitiam,non veneficam,ſecundum ueneficam tamen portionem agere, calefaciendo & putrefaciendo ſuccos uicinos, tum excrementitios, tum alimentales,modo extra cor,modo in corde,unde febris oritur peſtilens.

Differētię

Differentię ſumuntur a Febre,& a Veneno. A febre,peſtilens febris eſt uel Putrida,uel Hectica. ephemera omittitur,quia neceſſario ſtatim in putridā, uel hecticā degenerat. Differentiæ a ueneno, ſumuntur tum ab eius ſpecie,tum a cauſa efficiente. A ſpecie, ut ueneni ſpecies eſt,aer,cibus,potus,ſeminarium,uenenum externum,excremētū in corpore. Ab efficiēte, ut uenenū generatur uel extra corpus, uel in corpore.

Signa imminentis febris.

Signa alia ſunt febris peſtiferę imminentis,alia pręſentis. Signa febris imminētis,ſumūtur e corporis diſpoſitione,& præſentia cauſarum. Si enim corpus ſit impurum,aut imbecille ex aliqua euacuatione, facile inficitur tempore peſtilentiæ. Quomodo autē cognoſcantur præſentes cauſæ,infra docebimus.

Signa pręſentis febris in genere.

Præſens autem febris,in genere indicatur, ſi cauſæ ſunt pſentes,& homo febricitat,& uirtus robur non ſeruat,qm̄ cor morbo afficit calido, quo nec in ephemeris,nec in putridis non peſtilentialibus afficitur.

Putrida.

Signa differentiarum a febre. Putridæ peſtilētis ſigna ꝑponit Gal.c.1 l.de cibis boni & mali ſucci. c.3. & 4.l.3.de præſ.e pulſ.c.8.l. de inæq. intemp. aph. 48. ſect.4.& aph.57. ſec. 3. l. 3. epid. & aph.29.ſect.1.l.6. epid.& l.9.ſimpl. c.de terra Samia.& c.4.l. de atra bile. Ea aūt ſunt, delirium,ſitis,ſenſus inſignis feruoris, ut ęger intus uri uideat: uenenum.n.calidum uapores mittit in caput,unde deliriū,in os uētriculi, unde ſitis,in uiſcera, vnde vri uidentur. Indicatur etiam febris putrida,ex anhelitu magno, & frequenti, nam ſucci uehemēter putreſcunt. Item ex impotētia quieſcendi,unde loco conſiſtere non poſſunt, quia materia peſtilens turbat partes muſculoſas. Indicatur etiā e uigilijs,e pulſu plerunq; frequēti & paruo, quia uirtus plerūq; eſt debilis: ab excremētis,cū fœtore, & colliquatione,fœtoris cauſa eſt ſūma putredo, colliquationis cauſa eſt calor inteſus, præſertim quatenus inſtrumentū eſt formę magnę actiuitatis. Nō ſemp autem quę excernuntur,ſunt cū fœtore & colliquatione,ſed dum aluus eſt lubrica. Adeſt et ā tepiditas extremorū,nam intro calor refugit, adſunt uibices, & maculæ citra tumorē,puſtulę,carbūculi,bubones,parotides,tumores citra axillas,ulcera maligna,& potiſſimū oris iſſāmatio,ob euaporationē.

Hectica.

Hectica indicatur ex anhelitu fętido, nam in hectica peſtilenti cordis facultas ita ſuccumbit, vt ſuccos regere nequeat

Digitized by Google

quare putreſcũt. Indicatur etiam e pulſu debili, nam in hectica peſtilenti, morbus celerrime, & neceſſario eſt in habitu, nõ in habitudine tantum. Pulſus autem ſecundum velocitatem, & frequentiam nõ multum mutatur in hectica peſtilenti, quæ fit ab initio, non in omni, in tali enim hectica, cordis contenta ſunt frigidiora, & continentia calidiora, vt propterea in peſtilẽtiali conſtitutione, continentia, tanquam magis diſpoſita, primum accendantur, fiatq; potius febris hectica, quam putrida, c. 3. l. 3. de preſ. e pulſ. hinc ratione contentorum cordis, quæ, quod frigidiora ſint cõtinentibus, primo nõ afficiuntur, pulſus deberet eſſe rarus & tardus, ratione autem continentium, quę calidiora ſunt, deberet eſſe uelox & frequens, proinde medius eſt inter rarum & frequentem, interque tardum & velocem, vt hac ratione ſimilis videatur pulſui ſanorum, differt autem, quod medius nõ ſit ſecundum debilitatem & vehementiam, ſecundum paruitatem & magnitudinem, eſt enim debilis & paruus, quia maxime languet facultas. Indicatur etiam hectica, quod æger febrem non ſentit, præterea lotium nõ mutatur, quia vitium non eſt in ſuccis, calor etiam in hac febre eſt acris, ſed debilis, & ęqualis, vt ſupra quoque de febre hectica retulimus.

Signa ſpecierum veneni. Signa differẽtiarum a veneni tum ſpecie, tum cauſa efficiente, ſequuntur. Aer cognoſcitur eſſe peſtilẽs, cum aues nidos relinquũt, & animalia pleraque e putri materia generantur, eaque admodum ſunt frequẽtia, item ſi panis, caro, aut quipiã ſimile, aeri expoſitum, iuſto citius putreſcat. Cum aũt aer ſit peſtilens propter vapores, aut propter putredinem, cognoſcit peſtilens eſſe propter vapores, quãdo nõ apparet humidus, non craſſus, non turbulentus, vapor enim peſtilens aerem non craſſefacit. cognoſcitur autem peſtilens propter putredinem, cũ aer apparet humidus ac turbulentus; vt ſol exorians vix deprehendatur. Cum deinde inficiatur aer, a cauſis ſupernis, vel infernis, ſi ſit cauſa ſuperna, cognoſcitur inde, quod pręgreſſa eſt cõſtitutio calida & humida, conſtitutio pluuioſa. Si cauſa ſit inferna, facile apparet, vtrum aer ſit concluſus, an apertus, & ſi eſt apertus ac liber, facile ſcire poſſumus, num aer infectus ſit propter ventos, venti enim ſeipſos manifeſtant. Si venti ferant peſtilentiam, non ſunt neceſſario auſtrales, ſpirant vero e loco peſtilentiali, & aer non eſt turbidus. Si autem venti non deferant vapores peſtilentiales, id cognoſcitur, quia neceſſario, ſunt venti auſtrales, & aer apparet humidus, ac turbidus. Quod ſi uẽti nulli ſpirẽt, vapor veneficus prodit ex elementis, aut miſtis. Si ex elementis & primum ſi ex aqua, hæc eſt pinguis, & tactu tepida, vireſcens, multiplicãtur ranę, & alia animalia e putri materia in aqua orta, piſces etiã quandoque moriũtur. Si e terræ procedit vapor, cognoſcitur inde, quod terra euadit ſterilis pręter conſuetudinem, vigent terræmotus, animalia cauernas fugiunt. Si vapor e miſtis procedat, cognoſcitur, quia miſta ſunt præſentia, ſiue ſint cadauera, ſiue panni infecti copioſi. Quoad cibum, & potum, facile poſſumus intelligere, num febricitans vſus ſit cibis aut potionibus corruptis, & putrefactis. Quoad ſeminarium, cognoſcitur, ſi febris oborta eſt propter indumenta. Venenum externum non ita facile cognoſcitur, quia clam, & doloſe ab hominibus perfidis adminiſtratur, at ex aliarum cauſarum abſentia coniectari licet, uenenum extrinſecus datum eſſe. Excrementum cognoſcitur, ſi ſigna aliarum ſpecierũ non adſint, & potiſſimum, ſi ante febrem corpus erat cacochymicum, & male diſpoſitum.

Signa cauſarũ. Quoad veneni cauſas, an venenũ extra, vel intra corpus ſit genitum, cognoſcitur, ſi cauſę externę pręceſſerunt, vel non pręceſſerunt, id quod aſſidentes indicare poſſunt.

CAPVT XXXVII.

De ratione præcauendi febrem peſtilentem.

Indicationes præſeruatoriæ. INDICATIONES aliæ ſunt pſeruatorię, aliæ curatorię. Quãdo ergo febris peſtilẽs imminet, indicantur pſidia, quorum beneficio corpus munitur, ne afficiat a veneno peſtilenti. Cum aũt indicatio ſumat ab eo, qđ eſt intra corpus, non extra, hic etiam deſumetur a veneno in corpore exiſtente, & ab ipſo corpore, ita vt & venenum non agat in corpus, & corpus non patiat a veneno: (Medici occurrunt quidem aeri, vnde nemora comburuntur de Hypp. ſententia, non tamen ꝑpterea ſumitur indicatio ab aere, nam hoc eſt extra medendi methodum, vt in differẽtia generali de methodo diximus.) Venenum quodlibet, cum toto genere pter naturam ſit, indicat eradicãs. Quoad corpus, perpendere oportet tũ Contenta, tum Cõtinẽtia. Quo ad contenta, pro vario vitio contentorum variæ oriuntur indicationes, ſi enim contentũ peccet ſecundum ſubſtantiam, indicat eradicans, ſi ſecundũ quantitatem, minuens, & c. Sic etiam ꝓ varia ſpecie contẽtorũ, oriunt variæ indicationes, ſed determinatæ, verbi gratia, ſi contentum copia peccans, eſt ſangnis, hic minuendus, & c. Continentia ptinent, vel ad totum corpus, vel ad cor. Si continentia ad totum pertineãt, reſpicimus vel ad complexionem, vnde ſi humidius eſt corpus, orit indicatio exſiccandi, vel ad conformationem, vnde ſi denſus eſt corporis habitus, indicatio oritur rarefaciendi. Quantum ad cor attinet, licet in corde multa reperiantur, vt anima, facultas, vtriuſque domiciliũ, & inſtrumentum, nullum tamẽ ex ijs vim habet indicandi, pter domicilium & inſtrumenta: per domicilium intelligo propriam cordis ſubſtantiam, peculiari ꝓportione donatam, p organa vero, cordis conſtitutionem, & potiſſimum temperamentum cum calido innato, & ſpiritu vitali. In præſentia remedia potiſſimum reſpiciunt ꝓportionem ſubſtãtię cordis, & temperiem, ſi enim hæc bene habent, non eſt indigentia calidi innati, vel ſpiritus vitalis. Cordis ergo proportio indicat remedium, cuius propria ſubſtantia ſit domicilium facultatis, cuiuſque forma adeo inſignis ſit actiuitatis, vt cordi humano robur addat, vireſq; largiatur, ſupra facultates humani corporis, & ſupra venenum, ne cor a veneno opprimatur, ſed illud potius expellat. Complexio cordis, ſi bona, ſeruanda, ſi improba, bona efficiẽda. Hinc Auicẽnas c. 4. tract. 1. l. 2. ait, theriacæ proprietatem eſſe, temperare membri eſſentiam, id eſt propriam ſubſtãtiam, ſeu proportionem, & cõplexionem quoq; eius membri temperare. In materia ergo remedij, ratione cordis, duo ſunt neceſſaria, primũ propria ſubſtãtia, vt domicilium maioris actiuitatis, deinde complexio.

Prognoſticũ pphylacticum. Prognoſticum ſumi debet conditione veneni, & corporis. Si enim ſumma ſit vis ueneni, corpus reſiſtere non põt, niſi fugã arripiat. Si cõtra, ſperare oportet, poſſe præſeruari. Ver. gratia. Si aer ſit vehemẽter putrefactus, corpus humidius, impurum, denſum, pręſeruari non poteſt. Si contra, poteſt præſeruari.

Materia chirurgica. Quoad materiam chirurgicam, in ſanguinis abundantia probatur venæ ſectio, ſi virtus eam admittat. Sin minus, conueniunt hirudines, cucurbitulæ ſcarificatæ. Probantur etiam fonticuli in brachijs, vel cruribus, vt aſſidua fiat euacuatio. Materia medicinalis, & in primis leniens, varia eſt adminiſtranda, prout varia eſt prima ſuperfluitas. *Leniẽtia.* Cauendum autem eſt ab humidioribus, vt a caſſia, a ſyr. roſ. ſol.

Aui-

Auicennas probat pilulas ex aloe, myrrha, & croco: euacuant enim primas ſuperfluitates, habent vim ex ſiccandi, & ſuffragant proportioni cordis. exhibebat quotidie drac. j. nos frequenter poteritis exhibere.

Præparãtia. Præparantia etiam varianda, ꝓ varietate contentorum. Cauſa pituitæ, probantur calida, vt betonica, myrrhis, ruta, ſemina citri, &c. quibus tamen in curatione nequaquam uti licet, febris enim prohibet calida. Cauendum autem ab aſtringentibus, cuiuſmodi eſt aqua agreſtæ, & cętera. licet enim Auicennas probet aquam agreſtæ, & aſtringentia, is tamen ibi non reſpexit ad materię pręparationem, ſed ad diſſolutionem calidi innati.

Purgãtia. Purgantia multiplicia eſſe poſſunt, prout materia variat. Notandum autem in pręſeruatione ex ſpectãdam eſſe concoctionem, in curatione nequaquam, cum venenum præſens, ſit & tuto purgationem differre non queamus. quamprimum ergo purgãdum. Quoniam vero interdum imminente febre peſtifera, venenum actu in corpore reperitur, exhiberi poteſt medicamentum uacuans inſenſibiliter, ꝙ venenum e corpore attrahat, & a tota forma, & ratione caliditatis. Formula talis eſſe poteſt, quam nõnulli pro ſecreto habẽt: R. arſenici vnc. j. dictãni Cretici, ſinapi, cinamomi ana gr. x. ambræ odoratæ, bẽzoini, an. gr. v. Miſ. & fiat ſacculus, qui debet applicari ſub axillis. Hinc baſis eſt arſenicum, reliqua ſunt adiuuãtia, quatenus enim ſunt tenuis ſubſtantiæ, vehiculum ſunt arſenici, quatenus calida, attrahunt extra ad circumferentiam, odorata ſunt corrigentia, ut cinamomum ambra, aſa odorata.

Alterantia. Alterantia, quatenus agunt a tota forma, reſpiciũt proportionem & ſubſtãtiam cordis, quatenus autem calida ſunt vel frigida, reſpiciunt complexionem cordis. Si enim corpus v. g. eſt frigidus, cauſa vel tẽperamenti, vel ætatis, vel aeris, &c. probãtur calida, ſi contra, frigida. Quę ergo agũt a tota forma, ſi ſint calida, ijs frigida miſcere oportet, quando corpus pręſeruandum eſt calidius.

Calida. Calida autẽ ſunt, tũ ſimplicia, tum compoſita. Simplicia ſunt, [angelica, carduus benedictus cortex citri: ſemina citri, dictamnus Creticus, myrrhis, ſcorzonaria: (aliqui enim habent pro ſecreto:) meliſſa, cortex ligni aloes, moſchus, ambra odorata, benionum, trifolium, betonica, pimpinella, ſaſſafras: (quod admirabile:) Sedoaria.] Compoſitũ medicamẽtũ hoc eſſe poteſt, R. pulu. fol. rutę drac. xx. nucum drac. ij. ſalis, caricatũ, ana drac. v. Doſis eſt a dr. j. ad vnc. ſ. Inter compoſita etiam laudantur, diamoſcum, gallia moſcata, magnæ antidoti.

Frigida. Quoad frigida, probantur [acidũ citri, acetoſa, ſuccus quinque folij, aurũ, margaritæ, caphura, corallia. hyacinthus, ſantali, bolus armenus, terra ſigillata.]

Calida tẽperanda. Notandũ aũt in his medicamẽtis miſcẽdis, calida eſſe tẽperanda frigidis aſtringẽtibus ꝑmiſtis nimitũ margaritis, ſantalis, corallijs, quæ aſtringẽdo calidi innati diſſolutionẽ impediũt, quã calidiora facere poſſunt.

Formula calidorũ. Quoad vſum horum medicamentorum. Exempli gratia. Calidum intus adminiſtrandum: R. conſeruę e beton. flor. roriſmar. an. vnc. j. ſ. Mithridatij antiqui drac. iij. pulueris myrrhidis, ſcorzonariæ, ſaſſafras, ligni aloes fol. rutæ, Zedoariæ, an. ſcr. j. galliæ moſchatæ ſcr. ſ. cum ſyrupo de corticibus citri, fiat electuarium, cuius doſis ſit a drac. j. ſ. ad vj. Calidum extra adminiſtrandum, R. Mithridatij antiqui: theriacæ antiquæ an. drac. j. pulueris ſaſſafras, dictamni cretici, Zedoariæ, an. ſcr. ſ. gallię moſchatæ gr. v. vini aromatici parum. Miſc. & applicetur regioni cordis. Vel; R. myrrhidis, dictamni Cretici, ſaſſafras, cardui benedicti, ligni aloes, Zedoariæ, pimpinellæ, corticis citri an. drac. ij. croci ſcr. ſ. galliæ moſcatæ, moſchi odorati, ambræ odoratę, an. gr. v. Miſc. & fiat culcitra, vel ſacculus, quem continuo ægri geſtabunt, applicitum regioni iecinoris, & cordis. Intus etiam licebit vti ſcorzonaria condita. Et extra non improbatur oleum magni Ducis, quod potiſſimum fit e magnis antidotis, & hyperico.

Formula frigidorũ Frigida medicamẽta intus adhibenda, R. ſeri lactis caprini, vel vaccini, optime depurati lib. j. ſucci citri vnc. ſ. Miſ. quotidie pot exhiberi in pſeruatione. Vel R. aquę extractę ex fabis viridibus lib. ſ. ſucci acetoſæ vnc. ſ. Miſc. Vel, R. conſ. ex acetoſa. ex acido citri an. vnc. ij. fol. auri numero vij. margaritarũ, triũ ſantalorũ an. gr. vij. Miſc. doſis a dr. ij. ad vj. Frigida extra admouenda. R. fol. aurantij, citri, limonis, roſarũ, aceto ſę P. j. caphurę ſcr. j. trium ſant. drac. ſ. Miſ. fiat culcitra. Prodeſt etiam applicare cordi, ſuccũ citri ſuccum acetoſę, & aquam roſ. ad vnc. ſ. cum aceti drac. ij. Puluis lapidis bezoar ad gr. v. probatur.

Victus rõ Quod ad diætã attinet: Aer alterandus eſt, calidior .n. corrigendus frigidis, & frigidus calidis, quęſuere propoſita. Aer autẽ multis modis poteſt alterari, potiſſimũ tamen pilulis, ſeu pomis, quæ pro olfactu manibus verſantur: Exempli gratia tempore calidiore, R. flor. ſiccatorum citri, limonis, aurantij, nymphæę, roſarum, ſantalorũ, an. drac. ſ. corticis mali citrij dr. j. ſ. ambræ odoratę gr. v. tragacanthę dr. ij. Cum aqua roſ. vel aceto fiat pila, ſeu pomum.] Tempore autem frigidiore, R. nucis moſchatæ, macis ſaſſafras, caryophyll. lign. aloes, ſtyracis calamitæ, an. ſcr. j. bẽzoin ſc. ſ. moſchi gr. vij. ladani ambrę iij. ladani dr. ij. cũ aqua cinamomi, vel vino aromatico, fiat paſta, pro pila, ſeu pomo. In prima recepta nõ ꝑponitur moſchus, nec benzoin, quæ calidiora ſunt, ſed ſola ambra, quæ minus eſt calida. Quoad cibum in præſeruatione, ſi corpus ſit repletum, probatur cibus minuens, ſi vero ſit inanitum, augens cibus cõuenit, oportet vero cibũ condire frigidis & ſiccis, vt aceto, acetoſa, acido citri, ſucco aurantiorum, limonum, & niſi immineat obſtructio, vel adſit alui fluxus, licet etiam cibos condire ompharcio, agreſta, granatis. Cibus ergo his refrigerãtibus & ſiccãtibus condiť, vt mutetur in humorem non facile putreſcibilem. Si eſculenta ſint vitioſa, vt tempore caritatis annonæ, vel ſi aer ſit peſtilens, tũc carnes priuſquam coquantur, macerãdæ ſunt in aceto, vel omphacio, cum exiguo ſale, mox ex aqua abluendæ, vt ſal remoueatur, & deinde coquendæ ſunt, ac condiendæ, vt ſupra propoſuimus. Potus cibis reſpondere debet. notandũ id ſolum, potum ſic eſſe adminiſtrandum: (de Auicennæ ſententię:) ne homo ſitiat, quia ſitis corpus accendit, taleque corpus accẽſum a veneno peſtifero calido promptius afficitur: hacq; de cã potus ẽt calidior imꝑbať. Cauendũ eſt ab ſmodico motu & corporis, & animi, ne corp⁹ incaleſcat.

CAPVT XXXVIII.

De curatione febris peſtiferæ.

Præſidia. HACTENVS φυλακτικὰ febris peſtilẽtis, ſequũť θεραπευτικά. Indicationes ergo curatorię ſumũť a febre a cauſa, & uirtute. Indicationes a febre patẽt e doctrina generali. Quãtũ ad cauſã febris peſtilẽtis, ea eſt vel materia, in q̃ a git venenũ, vel eſt venenũ. Materia vel eſt putrefacta, vel imminet ne putreſcat. Putrefacta ĩdicat eradicãs, qđ a ſpecie materiæ determinať, verbi gratia, bilis putrefacta, indicat eradicãs bilẽ. Si aũt immineat ne materia putreſcat, ratione copiæ indicat minuẽs, ratione qualitatis, indicat ſiccãs, nã materia copioſa, & humidior facillime patitur a veneno putrefactiuo. Quoad venenum peſtilens, vt venenum, indicat eradicans, & a tota forma alterans, nimirum alexipharcum, vt calidum, indicat refrigerans, vt putrefactiuum, nil indicat, dũ enim vacuatur, &, a tota forma alteratur & re-

Digitized by Google

& reſrigeratur venenum, dum item occurritur materia putreſcibili, venenum putreſcere non poteſt, ideoque ut putrefactiuum non indicat. Quoad virtutem; Virtus totius indicat alimentum; virtus cordis requirit bezoarticum per proportionem.

Prognoſtica.

Febris peſtilẽs multos ſolet perimere, & cito aph. 20. ſectione tertia, libro tertio, epid. nam inſignẽ habet vehementiam eſſentię, quia adeſt exuſtio, & vehementiam dignitatis, quia exuſtio eſt intus, & afficiuntur ſolida cordis, poſtremo vehementiam facultatis, nam virtus facile ſuccumbit. Proinde, ſi perpendimus febrium differentias, hectica peſtilens eſt prorſus incurabilis, c. 3. l. 3. de pręſ. pulſ. Cauſa febris peſtilentis, vehemẽs eſt rõne materię, quia materia eſt venefica, toto genere præter naturam, & pręterea ſummæ actiuitatis: (calculus renalis etiã eſt toto genere præter naturam, ſed non eſt ſumma actiuitatis:) adeſt etiam vehementia dignitatis, hæc enim cauſa cor petit, eſt vehementia facultatis, quia vt huius cauſæ prõpte uirtus ſuccũbit. Quoad ſymptomata, hęc quoque in febre peſtilenti omnibus modis ſunt vehemẽtia. Quoad uirtutem, hęc ut plurimum debilis euadit: in hac ſalutis vnica ſpes eſt ſita, ſi nimirum robuſta ſit, vt excrementum veneficum poſſit expellere: c. 2. lib. 5. meth. aph. 20. ſect. 3. lib. 4. epid. Maximum ergo ſalutis indicium eſt, ſi uirtus ita eſt robuſta, vt materiam ad partes extimas detrudat.

Venę ſec.

Quoad materiam chirurgicam. Venę ſectio locũ habet, ſi ſanguis peccet, nam vitium vehemens eſt in hac febre. ſi ſanguis non peccet, non eſt tundenda vena. Hinc Galenus venam ſecat, aph. 26. ſect. 3. lib. 1. epid. vbi ſermo eſt de Critone, repleto ſanguine, non autem ſecat venam, cap. 1. l. de cibis bon. & mal. ſucci, vbi reſpicit ad annonam, cuius cauſa adeſt cacochymia. Verum ſi uena eſt aperienda, pręter ſanguinis uitiũ, etiam pmittẽtia oportet adeſſe, ut in doctrina generali diximus. Vſus uenę ſectionis e generalibus patet. vnicum ſaltem notandum, in putrida peſtilenti illico, prima hora uenam eſſe ſecãdam, quia ſtatim virtus concidit, hac de cauſa Hippocrates. apho. 26. ſect. 3. lib. primi, epid. non ſecuit uenam, quia ab initio non acceſſerat, æger proinde tertio die obijt.

Cucurbitula.

Quoad cucurbitulas, ſi vſurpentur loco venæſectionis, ſecundum Oribaſium partibus inferiis ſunt applicandæ, ſi vſurpentur cauſa ſymptomatum, vt vibicum, macularum, aut puſtularum, ſunt adminiſtrandæ poſt totius euacuationem, poſſuntque nõ tãtum partibus infernis, ſed & alijs, vt dorſo, applicari. Reliqua patet e doctrina generali, vbi & de hirudinibus.

Lenietia.

Medicamenta lenientia p os, non probantur ante venę ſectionem, nam ſtatim uena eſt ſecanda, vt nulla mora interponatur, nec probãtur poſt venę ſectionem, quia tunc purgante, non leniente opus eſt, in febrę nimirum peſtilenti contagioſa, dę qua iam loquimur. Sufficit ergo in hac febre quã primum tali clyſmo vti, ante venę ſectionem: R. mellis roſ. vnc. iij. ele. de pſyllio vnc. ſ. olei cõmunis vnc. iiij. ſalis communis drac. j. iuris alterati furfuribus & malua lib. j. Miſ. pro clyſtere.

Pręparãtia.

Pręparantia non probantur, quia materia eſt uenefica, quę non præparanda, ſed illico expurganda, niſi forte contingat, vt febris peſtilens mutetur in nõ peſtilentem, tunc enim materia non eſt venefica, & poteſt pręparari medicamentis, de quibus in febrium doctrina ſpeciali diximus.

Vacuãtia Vomitoria.

Vacuantia, uacuant per vomitum, per aluum, per veſicam, per cutim. Vomitorium non probatur, niſi febris peſtilẽs oriatur e veneno aſſumpto: vnde R. ſucci raphani vnc. j. oxymelitis ſimpl. vnc. ij. butyri recẽtis vnc. iij. iuris pinguis vnc. viij. Miſc. pro uomitorio, cuius beneficio & acrimonia veneni aſſumpti attemperabitur, et venenum ipſum vacuabitur.

Quoad medicamentum per aluum vacuans, utendum eſt ualidioribus, propter venenũ peſtilens. Hinc

Purgãtia

cauſa bilis, oportet vti diacrydio, non rhabarbaro. Cauſa pituitæ, oportet vti colocinthide, non agarico, ſed trochiſcis alhãdal. Cauſa melãcholię, oportet vti helleboro nigro, nõ ſufficit ſena. Vnde quidã in Germania p maximo ſecreto habent pilulas Comitum de Solinis, quæ nil ſunt aliud, quã pilulæ de euphorbio, vt accepi ab vno ex generoſis illis Comitibus. E quibus intelligitur, ad vehementiſſima eſſe confugiendum. Cæterum ppter febris feruorẽ, miſcenda ſunt refrigerantia, ſi. n. medicamentum dat in bolo, addẽda caſſia, ſi in potione, miſcẽdũ ſerũ: ſi in pilulis, ſerũ eſt ſuper bibendum. Verbi gratia, p purgatione bilis. R. diacrydij ſcr. ſ. flor. caſſ. nou. extr. vnc. j. cũ ſaccharo fiant boli. Pro purgatione pituitę: R. pilu. cochiarũ, de euph. ana ſcr. ſ. maſtichinarũ ſcr. j. cũ ſucco citri fiãt pil. nu. v. & ęger. ſuper bibat l. ij. ſeri. pro melancholiæ purgatione R. pilu. cochiarũ cũ helleboro pparatarũ, fętidarũ ana dr. ſ. de fumaria ſcr. j. cum ſyrupo de pomis fiant pilulæ, nu. v. & æger ſuperbibat ſeri l. ij. Cæterum hæc medicamenta ſtatim poſt venæ ſectionem exhibenda ſunt, id eſt, intra horas decem aut duodecim a venæſectione: materia enim venefica, magis vrget, quam turgens, quod etiam in doctrina generali eſt explicatum. Vnde Auicennas ait, inchoandum eſſe venęſectione vel pharmaco.

Huius generis, eſt pulnis. Georgij. Vrtb. in epiſt. Lãgij.

Diuretica

Quoad medicamentum vacuans per veſicam, pbantur frigida: (non calida:) vt ſerum, hordeum, capillus Veneris, ſęmina frigida: de quibus in doctrina generali. Maxime probatur aqua extracta e ſiliquis fabarum, una cum fabis. Vſus: hęc medicamenta poſt venę ſectionem & purgationem adminiſtranda.

Attrahentia foras.

Medicamenta vacuantia per cutim, non debent p os exhiberi, alias enim caliditas χειρων fit ἐκτικη. Tantum ergo extra ſunt adminiſtranda, vt venenum foras trahant. Attrahunt autem vel p ſimilitudinẽ, vel per caliditatem, vel per vtramque. Ratione ſimilitudinis, ſeu formę, quę magnam habet actiuitatem, attrahit arſenicum, de quo in pręſeruatione. Attrahẽs ratione caloris, vel attrahit citra excitationẽ veſicę, vel excitando veſicam. Citra excitationem veſicę attrahit inunctio Aetij: R. olei cõis, aquę cõmunis an. vnc. iij. nitri vnc. ij. Miſc. & fiat inũctio ſecundũ totũ corpus. Quod ſi extrema ſint frigidiora, loco olei cõmunis, uti poteſtis oleo anethino ad vnc. iij. & aqua ad vnc. j. & nitro ad vnc. ſ. Veſicãtia, ideſt, q̃ attrahũt excitando veſicã, maxime probãtur, vnde Galenus c. 12. li. 5. meth. oẽs fere euaſiſſe ſcribit, quibus ſcatebat corpus vlceribus. Hęc aũt medicamenta confici poſſunt e ranunculo, flammula iouis, allio, & potiſſimũ e cantharidibus. Verbi gratia. R. cantharidũ pręparatarum drac. ij. ſinapi ſcr. j. fermenti drac. j. ſ. cum aceto ſcillitico fiat paſta pro ueſicatorio. Huic ueſicatorio ſuperimponi debet diachylon ſimplex, vel cum gummi, vt nimirum veſicatorium detineri queat: (eſt enim per 24. horas detinendum:) Poſtea remota ueſica, applicetur butyrum; & deinde ceratum ſacrum, per aliquot dies: debetque artubus applicari. Nec hoc medicamentum nocet calefaciendo, ut quidam ſomniant, nam per accidens refrigerat, neque etiam proprietate nocet, nam cantharides primum agũt in ueſicam, quod nocumentum ut ſubito apparet, ita ſubito ei poſſumus occurrere. Cauteria in curatione nõ habent locum, quia operantur poſt 8. dies: probantur autem in præſeruatione. Medicamẽtum denique attrahens, ratione & ſimilitudinis, & caliditatis, eſt oleum ſuperinum, & potiſſimum oleum Magni Ducis. Cęterum quę operãtur ratione ſimilitudinis, efficaciora euadunt, ſi addatur arſenicum, hoc enim per ſimilitudinem ualidiſſime attrahit.

Sup. c. 19

Alterãtia

Quoad medicamentum roborans ſeu alterãs, hoc alterat uel Qualitate manifeſta vel Tota forma. Si manifeſta qualitate, probatur alterans frigidum, quia febris

ſebris eſt calida, & uenenorum etiam peſtilens eſt calidum. Si tota forma agit, habet organum frigidum, aut calidum. Quod habet organum frigidum, probatur; omnibus enim modis iuuat: quod organum habet calidum, improbatur. Vnde [theriaca] improbatur, quia habet formā magnę actiuitatis, calefacit vehementer, caloremque cordis σχετικόν, facit ἐκτικόν, & hoc maxime, quia neceſſarium eſt, vt in magna quantitate exhibeatur, & bis in die, ob veneni præſentiam, c. 1. l. 1. de antid. Hinc Auicennas in præſeruatione probat magnas antidotos, in curatione vero ſaltem proponit refrigerantia: vnde aerem, & cibum frigidis ſaltem corrigit, & non calidis: metuit etiam calorem ſacchari: vnde multo magis theriacæ calor formidandus. Obiectio. [Scribitur. cap. 16. l. de ther. ad Piſonem, theriacam etiam peſte correptis eſt mederi.] Reſponſio: primum liber ille non e Galeni: deinde locus ille recte eſt intelligendus: hoc modo: Si theriaca exhibeatur ante febrem peſtilentem, eam in cauſa eſſe, vt vel homo non corripiatur, vel ſaltem correptus non ita lędatur. Porro probatur theriaca in peſte actu exiſtente, ſed ſine febre. Nec improbatur in alijs febribus non peſtilentibus; cap. 7. & 16. lib. 1. de antid. vnde probantur in quartana intermittente. Auicennas alterantia hæc probat: [aquam frigidam copioſam, trochiſcos de caphura, ſerum lactis cum aceto, & aqua roſacea, itē aquam cum aceto: præterea ſuccos refrigerantes ſine ſaccharo, (metuit enim calorem ſacchari,) vt ſuccum cichorij, endiuiæ, ſonchi, præſertim acetoſę, & citri.] Huius loci etiam ſunt, [folia auri, margaritæ, cornu cerui, hyacinthus, ſuccus quinque folij: nam ſiccant, citra calorem, & ſunt bezoartica.] Quamobrem: [Recipe ſol. auri, nu. 3. cornu cerui ſcr. j. lapidis bezoar gran. xv. hyacinthi ſcr. ſ. margarit. gran. vij. ſucci citri quantum ſufficit, & redigantur in formam pilularum, vel boli:] diſtribuatur in portiones quatuor, vel quinque, tot vicibus aſſumendas, bis in die, idque, vel illico ante cibum, vel per horas quatuor ante cibum. Extra probantur frigida, vel citra aſtrictionem: vnde [Recipe aquæ acetoſæ vnc. iij. accidi citri, aceti ana drac. iij. Miſc. & applicetur cordi.]

Theriaca.

Diæta.

Quoad diætam. Aer frigidis eſt alterandus. Cibus condiatur aceto, [acetoſa, acido citri, ſucco limon. arantiorum, vt cibus euadat refrigerans, & ſiccans.] Potus nequaquam ſit [vinum,] niſi ſyncope vrgeat; ſed aqua, vel ius, alterarum propoſitis.

F I N I S.

MEDI-

MEDICINAE PRACTICAE.

Liber Septimus.

DE VENENIS.

CAPVT I.

De nomine, & definitione veneni; tum quo modo in corpus agat.

IN veneni natura explicanda breuiter ac perſpicue ita progrediemur, primo agemus de nomine, ſeu voce veneni, ſecũdo de eſſentia, tertio de differentijs, & ſpeciebus, quarto de ſignis, quibus deprẽhẽdi venena poſſunt, quinto de præſidijs, ſeu indicationibus, ſexto de prognoſticis, ſeptimo de materijs præſidiorum, octauo his in genere ita traditis, quaſdam etiam venenorum ſpecies explicabimus; nimirum pręſtantiores; vt ſunt, Napellus, Anachardus, Opium, Veratrum album, Canthasides, Canina rabies, &c.

Propoſitio tractãdorum.

Nomen. Venenũ vt differt ab alimẽto, & medicamento.

Quantum ad nomen, notanda eſt differentia, inter alimentum, medicamentum, & venenum, e c.4. lib, 3. de temperam. Alimentum enim eſt miſtũ, quod ſecundum totã ſubſtantiam, [& proinde etiã ſecundum qualitates; nam vbi forma amittitur, & tẽperies perit;] vincitur a corpore noſtro, [ſi decenti quãtitate ſumatur; miſtum.n. copioſum non vincitur,] vt in ſubſtantiam corporis noſtri tranſeat. Medicamentum eſt miſtum, quod ſm quamlibet qualitatem mutatur, & alteratur a corpore noſtro. Venenum eſt miſtum, quod nequaquam ſecundum ſubſtantiã mutatur a corpore noſtro, ſicque corpus noſtrum lędit. [Dubitari autem poteſt, quare medicamentũ hic definiatur, quod a corpore alteretur: cum tamen medicamentum potius alteret ipſum corpus, vt lactuca refrigerat, quatenus eſt medicamentum. cap. 1. lib. 1. de alim.] Reſpondendum. Galen. lib. 1. de alim. agere de vi medicamenti erga corpus, i. de facultate eius, qua in corpus agere poteſt; hac enim actione vincutitur cauſæ morbificæ. At lib. 3. de temperam. docetur de vi humanæ naturæ erga alimentum, medicamentũ, & venenum: vbi alimentum vincitur ſecundum totam ſubſtantiam, medicamentum, ſecundum omnẽ qualitatem, venenum, nec ſecundum ſubſtantiam, nec ſecundum qualitatem vincitur, ſed hoc potius vincit corpus: [Notandum hic per naturam Galenum intelligere, & ſubſtantiam, & temperiem, quæ e quatuor qualitatibus elementorum conſurgit: ſubſtantia autem iſta nihil eſt aliud, niſi forma ſubſtantialis: non materia, quæ nihil agit. Hinc functiones manifeſtæ ſunt, quę a temperamento prodeunt; conſtat enim num temperies ſit cal. frig. &c. functiones autem occultæ, quæ a forma prodeunt:] Vt autem intelligatur, quomodo medicamentũ a corpore vincatur, hæc conſideranda ſunt. Miſta, quæ cum natura humana conferũtur, habent formam ſimilem, vel diſſimilem, & vtraque habẽt agendi facultatem, vel infimam, vel ſummam, vel mediocrem. Miſtum ergo formæ ſimilis, ſed minimę actiuitatis, vincitur a natura humana ſecundum formam, quia hæc maioris eſt actiuitatis; & hoc miſtum dicitur alimentum. Si forma ſimilis ſit actiuitatis ſummæ, non poteſt vincia corpore; & hæc in minima doſi prodeſt, in maxima obeſt, ideſt, rationem habet veneni, huiuſmodi ſunt omnia bezoartica, ideſt, alexipharmaca, & alexiteria. Si forma ſimilis, ſit facultatis moderatę, tum interdum vincitur, quoad actum ſecundum, ideſt, ſecundum accidens; eſt enim medicamentum. (ſolum autem alimentum ſecundum actum primum:) interdum non vincitur, & tunc iuuat, quia forma ſimilis eſt. Miſtum formæ diſſimilis nullum ſecundum actũ primum vincitur, ſed tantum quoad ſecundum. Forma ergo illa diſſimilis, ſi ſit minimæ facultatis; vincitur a natura humana: ſicuti etiam vincitur magnes ab adamante, vt ferrum non trahat. Forma diſſimilis, ſi ſit ſummæ actiuitatis; vincit naturam humanã, & eſt venenum. Si forma diſſimilis, ſit facultatis mediocris; modo vincit, modo vincitur. Dictum ergo eſt a Galeno, medicamentum vinci ſecundum omnem qualitatem, id eſt, remitti, & refringi: ad differentiam alimenti, quoad ſecundum ſubſtantiam vincitur, & veneni, quod ſecundum nullam qualitatem vincitur, ſed vincit. [Diſtat venenum a medicamento deleterio: Venenum habet formam diſſimilem naturę humanę, & interficit in doſi ſumma, minima, mediocri: nec vnquam poteſt eſſe medicamẽtum. Sed medicamenta deleteria formam habent ſimilem, & in minima doſi iuuant, in ſumma interficiunt, quia ſunt ſummę actiuitatis: & hæc venena ſunt peſſima, quia ob ſimilitudinem iucunda ſunt, ac interficiunt ſine vllo ſigno.]

Quæ Galen. dicat medicamentum vinci a corpore.

Gradus agendi efficaciæ miſtorum.

1. Forma ſimilis.

2. Forma diſſimilis.

Differentia veneni, & medicamenti deleterij.

Veneni porro vocẽ hic nõ ita accipimus, vt Dioſcorides lib. 6. vbi omnia, quæ in copia immodica interficere poſſunt, venena nominat: vt vinum, muſtũ, crocum, &c. Nec etiam loquimur de veneno, quod eſt extra corpus humanum, & ſic eſt res naturalis; ſed quod reperitur in corpore, in id agit pręter naturam eſt; ac cauſa morbifica.

In qua ſignificatione vox veneni hic vſurpetur.

Venenum ergo ita acceptũ [eſt qualitas corruptiua confertim cordis hominis.] Genus eſt [qualitas:] quia hoc omni veneno competit, & quidem hęc qualitas interdum pura, & ſincera eſt, interdum vero neceſſario in ſubſtantia. Venenum, quod ſit pura qualitas, eſt in baſiliſco: (vt colligitur e l. de ther. ad Piſon.) qui ſolo intuitu hominem interficit, i. ſincera qualitate, non ſubſtantia. Sic Auicennas ait, eſſe ſerpentem, qui, ſi ab homine haſta percutiatur, hominem interimat, dũ ſcilicet per medium illum lignum, qualitatẽ veneficam brachio hominis communicat, quæ deinde cor petit. [Obijci autem hic poteſt, quod Galenus cap. 19. lib. 3. ſimpl. ait, frigida venena agere quantitate; calida qualitate?] Reſponſio Galenus id propterea dicit, quia frigida venena in minima doſi nõ corrumpunt corpus, ſed a corpore vincũtur, & ſecundũ portionem alimentalem in alimentũ uertuntur. c. 4. l. 3. de temperamen. atq; ſic ratione quantitatis debet interficere, quia hęc ſubiectum eſt qualitatis copioſioris, & quia in maiore quanto eſt maior virtus, nõ quod a quanto procedat actio. Calida autem venena in ſumma, minima, & mediocri doſi interficiunt, [nõ tamen ſi dentur infra minimam; quia cuiuſlibet

Definitio. 1. Ven. eſt qualitas.

Obiectio.

Calida venena maioris ſunt actiuitatis, q̃ frigida.

medi-

Digitized by Google

medicamenti determinata eſt doſis, ſic 1 ſcintillæ ignis non calefacit, &c.] Et licet in calido etiam ueneno ſint portiones alimentales: non tamẽ uinci poſſunt a natura humana, ob ſummam admiſti ueneni actiuitatem, quòd abradit & putrefacit, antequam in alimentum uertatur: quod in frigido non fit. Hinc calida uenena toto genere præter naturam ſunt, & quidem ſimpliciter, id eſt, in qualibet doſi: frigida toto genere præter naturam ſunt, id eſt, ſecundum genus, ſpeciem & indiuiduum; ſed non ſimpliciter, uerum ſecundum quid, id eſt, ſecundum doſin ſummam, & mediocrem. Venena autem calida, licet toto genere & ſimpliciter ſint præter naturam; interdum tamen corpus humanum non corrumpunt, ſed iuuant: primo, quando alias materias permiſcemus, nimiam actiuitatem tollentes; ut ſi cum cantharidibus miſceãtur ea, quæ acrimoniam auferunt. Secundo, cum exhibentur infra minimam doſin. Sic ergo patet uenenum non agere, niſi per inſignem qualitatem: com. 75. ſect. 3. lib. 3. epid. Galen.

Toto genere præter naturã, dupliciter dicitur.

Venena calida interdum iuuant.

Sequitur, vt explicemus quænam ſit illa qualitas. Eſt ergo euidens, vel recondita. cap. 4. lib. 3. de temperam. Auic. lib. 2. fen. 1. tract. 3. Auer. 5. coll. 22. Euidens, calor, frigus, &c. Recondita, vel diſſimilis eſt corpori humano, vt in venenis toto genere præter naturam, & abſolutæ, vt in napelo: vel ſimilis, vt in iis quæ toto genere præter naturam ſunt, ſecundum quid; & hæc rurſus vel eſt alterans, vt in bezoarticis, in theriaca; vel attrahens, vt in purgantibus.

Venefica qualitatis differẽtia.

Deinceps de ſubiecto huius qualitatis. Venenum igitur generatur, vel extra corpus, vel in corpore. extra corpus, ex elementis, vel miſtis. Ex elementis, iiſque impuris, omnibus, præter ignem, qui calore omne venenum abſumit: huius qualitatis ſubiectum eſt vapor, ab aqua, aere, vel terra procedens. E miſtis ortum venenum, vel ex inanimatis, vel animatis oritur, Ex inanimatis, vt mineralibus: cuius ſubiectum eſt ſubſtantia miſti inanimati, eaque vel terreſtris, vel aquoſa, vel vaporoſa: terreſtris, quando miſta in puluerem minimum rediguntur: aquoſa, quando a peſtiferis humoribus extrahitur humiditas aquoſa, & oleaginoſa: vnde hæc ſubſtantia humida aquoſa in vaporem vertitur. Ex his, puluis tardius interficit, quia non tam facile penetrat; uapor celerius. Venenũ e miſtis animatis eſt, vel e plantis, vel animalibus. Quod e plantis oritur, ſubiectum triplex habet, puluerem, aquam, vaporem: & hoc, cæteris paribus, magis eſt mortiferũ, quam quod ex inanimatis ſumitur. Venenum ex animalibus ortum, ſubiectum habet interdum brutum, interdum hominem. Si brutum ſubiicitur: interdum pars terreſtris, interdum aquoſa, modo vaporoſa ſubiicitur: terreſtris, vt caro, quæ uel per ſe, uel ex accidente eſt venefica: per ſe, vt caro Scorpii; ex accidente, ut caro animalis, à uenenato animali demorſi: [N. B. non omnium animalium carnes ſunt venenatæ, licet venenum ſuſcipiant: vt cum cerui & apri vulnerantur ſagittis venenatis, carnes non redduntur veneficæ, ſed excrementa: venenum autem per ablutionem, & decoctionem carnium e toto extinguitur, vt carnes tuto comedi poſſint. Sic etiam gallinę ſcorpios comedunt, quia vincunt portionem alimentalem, cum habeant fortiorem ventriculum, quam homo: conficiunt enim fabas, & cibaria quędam cruda, quę homo vel non, vel difficulter coquit: veneficam autem portionem, tanquam excremẽtitiam expellunt. Longo tamen vſu, carnes etiam ab alimentis inficiuntur, ut docet Gale. l. 11. ſimpl. c. de uiperarum carne.] Hominis denique ſubſtantia ueneno ſubiicitur, quoties impertitur ſola qualitas, ut à baſiliſco &c. lib. de ther. ad Piſon. huius qualitatis ſubiectum eſt aer, dum extrinſecus accedit. Et hoc venenum, quod ab animalibus procedit, cęteris paribus, deterrimũ eſt.

Subiectũ qualitatis Venefica extra corpus humanum.

Carnes animaliũ nõ penitus ab alimẽtis venenatis inficiuntur, ante uenenata cruentatione.

Venenum etiã interdum in humano corpore generatur, com. 17. ſect. 2. l. 1. prorhet. & com. 75. ſect. 3. l. 3. epid. Huius materia poteſt eſſe contentũ, & cõtinens. Contentum; & excremẽtum & alimentum, vt ſanguis menſtruus, ſemen, materia alimentalis, c. 5. lib. 6. de loc. affect. Continens; ut partes ſolidæ, in quas calor putredinalis, & veneficus etiam agere poteſt. c. 5. l. 11. meth. Cauſa efficiens eſt calor, non ſimpliciter alterans, ſed corrumpens, & nouam formã, humanæ contrariam, introducens. Niſi enim forma ſit contraria, non eſt venenum. Sic in corruptione naturali, ſi bonus cibus corrumpitur, id eſt, interit, & in chylum conuertitur, noua quidem inducitur forma: inter hanc tamen & precedentem, non eſt contrarietas, ſed ſimilitudo; & altera ſolum maioris, altera minoris eſt actiuitatis: ut in carne & ſanguine patet: caro enim fit e ſanguine, non contra; quia maior eſt actiuitas in forma carnis, quam ſanguis. Sed neq; venenum ſtatim eſt in corruptione præter naturam; vt dum ſanguis mutatur in bilem flauam, id eſt, in excrementum ſimile naturali; licet non poſſit nutrire, eſt enim maioris actiuitatis, quam ut a calore corporis vinci queat, forma tamen nondum eſt contraria. Preterea in corruptione præter naturam, dum ſanguis mutatur in excrementum præter naturam; ſemper ladit, non ſemper autem eſt venenum: vt bilis uitellina, æruginoſa, atra, non ſemper eſt uenenum; quia adhuc cedit medicamentis attrahentibus, ob formę ſimilitudinem. Si vero, quæ corrumpuntur, formam acquirunt naturæ humanę contrariam, tunc demum ſunt uenena. Si ergo [contentum] euadit ueneficum; tunc eius ſubiectum ſemper eſt excrementum. Agens vero modo in contẽto eſt: ut ſiquis mordetur a cane rabido, tunc excrementum ueneficum, etiam reliqua excrementa in ſuam naturam conuertit: modo in continente: ut in febre peſtilenti, dum calor partium ſolidarum redditur igneus pręter naturam: modo & in contexto, & in continente, ut dum homo rabie corripitur, & calor eſt igneus in contentis & partibus ſolidis. [N. Venenum caninum magis eſt peſtilens, quam ſimile canino, quod in homine generatur, illud enim contagioſum, hoc autem non.] Si autem [continens] eſt ueneficum; ſubiectum ueneni eſt continens, ut in ſphacelo, a quo aſcendens uapor, & cor petens, homines celerrime interimit. Totum tamen corpus, quandiu homo uiuit, non poteſt eſſe ueneficum, ſeu ſubiectum ueneni ſecundum totum: & proinde falſum eſt, quod quidam dicunt, puellam illam napello nutritam, ſecundum totum corpus euaſiſſe veneficam. Puella enim ab initio uſa eſt napello in exigua copia, & ſenſim aſſueuit eius uſui, ut progreſſu ętati ob conſuetudinem, ſemper minus ab eo paſſa fuerit, (a conſuetis enim non fit paſſio) unde napelli portionem alimentalem, in ſubſtantiam partis conuertit, manente adhuc in finibus ſpeciei humanæ: portionem uero ueneficam expulit, tum per alias uias, tum per os, unde etiam oſculo homines interficit, ipſam tamen puellam illud venenum non lęſit, propter proprietatem & conſuetudinem. Obiectio, [Simile generat ſimile, caro ergo carnem gignit, non uenenum.] Reſponſio, hoc verum eſt, niſi aliquod occurrat impedimentum, uel in obiecto, uel in agente.

Corruptiones in quibus miſtũ non diſſoluitur.

1\.

2\.

3\.

Contenti venenati ſubiectũ, & cauſa efficiens.

Continentis venenati ſubiectum.

Hactenus de ueneno intra corpus generato per corruptionem, in qua nulla fit miſti diſſolutio. ſequitur de ea corruptione, in qua miſtum diſſoluitur in ſimum, terrã, ac cineres, id quod fit per [putredinem.] Putredo autem duplex eſt, alia naturalis, alia præter naturam. Naturalis; quando miſtum quod putreſcit non calidius, ſed potius frigidius euadit. lib. 4. meteor. Ariſtot. hic enim ambientis calor non eſt admodum intẽſus, nec in miſto putreſcente, imprimitur, ſed natiuus calor euocatur miſtum in fimum abeat. cap. 9. lib. 2.

Corruptio in qua miſtum diſſoluitur, id eſt, putredo.

Digitized by Google

N omnis putredo eſt venefica, alias enim omnis putrida febris eſſet venenata.

lib. 2. de diff. febr. Putredo præter naturam eſt, quando mistum, quod putreſcit redditur calidius, & fit per exuſtionem, vel ſuper aſſationem, a calore intenſo, vt miſtum in cinerem degeneret. In vtraque autem putredine quidam ſunt gradus, ita vt non omnis putredo venefica ſit, ſed tantum ſumma putredo. In febre enim pituitoſa, verbi gratia, humor adhuc ſeruat formam pituitæ, ſeu formam non dum veneficam, quæ agarico poteſt ob ſimilitudinem euacuari: at ſi pituita ita putreſcat, vt venefica euadat, tunc prorſus corrumpitur, & nouam induit formam; nec agarico educi poteſt, ſed ſaltem diureticis, ſudorem cientibus, vel calidis attrahentib. ad extimas corporis partes. Putredo igitur magis vel minus eſt praua ratione loci, in quo generatur, ratione materiæ, & ratione cauſæ efficientis. Ratione loci, dum putreſcens in venis putreſcit, peius eſt, quam extra venas. Ratione materiæ; ſi materia alimentalis putreſcit, deterius eſt, quam ſi excrementitia: vnde deterius venenum e ſemine, quam e ſanguine menſtruo, ca. 4. l. 6. de loc. aff. natura enim magis tuetur alimentum, quam excrementum, & proinde ſi natura amplius tueri nequit, ſed deſerere cogitur. neceſſe eſt calorem præter naturam eſſe admodum potentem, ac proinde venenum inde fieri magis deleterium. Ratione agẽtis; quo hoc potentius, eo peius venenum generatur.

Quænã putredo malignior

2. Venenũ nõ põt interficere hominẽ.

Altera definitionis particula eſt, [corruptiua.] Venenum enim hominis complexionem corrumpit. Vnde improprie loquuntur, qui vel torpedinem, vel gallicam virulentiam, veneficam eſſe dicunt: licet enim in his qualitas ſit, corpori noſtro infenſa; venefica tamen non eſt, quia non interficit: qualitas enim torpedinis potiſſimum infenſa eſt facultati animali; qualitas luis gallicæ facultati naturali, qualitas veneni, facultati vitali, atque cordi. Venenum ergo non ſimpliciter alterat, ſed corrumpit, ita vt ij etiam periclitentur; qui tractant cadauera eorum, qui venenũ aſſumpſerunt. Vnde Plato in Phœdro refert, quod corpora eorum, qui ad ſupplicium deſtinati venenũ aſſumebant, ante venenum, non poſt aſſumptum, lauari ſolita erant: ne ſcilicet, & homines qui lauabant interficerentur.

Modus quo venenum hominem corrumpit, explicatur. cap. 18. l. 3. ſimpl. nimirum quod ſimili qualitate corpus afficiat, calidum caliditate, frigidum frigiditate, a toto forma agens ſuo etiam modo: venenum ergo calefaciendo, vel refrigerando corrumpit, ideſt, calorem natiuum diſſoluit, vel extinguit, medicamenta autem ſimpliciter alterant. Licet vero quædam venena dicantur calida, vel frigida, omnia tamen tota forma contraria ſunt, & a tota forma agunt, vt corpus ſimili affectione afficiãt: vi enim veneni abolentur actus ſecundi facultatum, & ita imminuuntur, vt tandem vigeant actus ſecundi, ſeu operationes veneni.

Venenum paſſiuũ, ſeu e potentia in actum reductũ. 1. Alimẽtum vt alteretur.

Sic igitur venena agunt: modo explicandum eſt, quid ea ipſa a corporibus patiãtur, & quomodo e potentia in actum deducantur. Hoc Galen. ca. 3. l. 3. de temper. explicat. Omne miſtum, ait, eſt alimentale, vel non. Si eſt alimentale; vel a corpore vincitur, vel non. Si vincitur, ita deducitur e potentia in actum, vt conuertatur in ſubſtantiam partis, & augeat ſubſtantiam caloris natiui: vnde omnia miſta alimentalia calefaciunt, ſiue ſint calida, ut caro columbarum, ſiue frigida, vt [lactuca. Si miſtum alimentale non vincitur a calore humano; tunc hoc alimentum ſecundum vnam rationem ſemper refrigerat corpus: ſecũdum alteram interdum conſeruat calorem natiuũ, aliquando minuit, aliquando intendit. Declaro hæc. Secundum primam rationem, dum alimentum non vincitur; non fit nutritio, & reparatio ſubſtãtiæ caloris: minuitur ergo calor, & proinde corpus refrigeratur. Secundum alteram ratione, accipimus calorem, non ratione ſubiecti & ſubſtantiæ, ſed ratione qualitatis. Quod ſi ergo alimentum temperatum eſt, & non vincitur, ſed vincit, ac proinde agit; conſeruat caloris natiui qualitatem: nec enim auget, nec imminuit, quia eſt temperatum. Si alimentum ſit frigidum, nec uincatur; imminuit qualitate caloris, & refrigerat. Si alimentum calidius non vincatur, ut [allium, cepa, & c.] auget calorem. Miſtum non alimentale, agit frigiditate, caliditate, vel tota forma. Quod frigiditate agit, ideſt, quod potẽtia frigidũ eſt, nil patitur a calore noſtro, nec de potentia in actũ ducitur c. 3. & 4. lib. 3. de temper. etiamſi enim actu calidum exhibeatur, caliditas tamen illa ſponte diſſipatur, nõ ui caloris natiui. Quod calore agit, ideſt, quod poteſtate calidum eſt, ſiue ſimpliciter calefaciat, ſiue etiam abradat & putrefaciat; dum actu frigidum exhibetur, a calore humano alteratur, ac de potentia in actum ducitur, [obiectio: ſupra dictum fuit medicamentum alterari, & uinci a corpore, uenenum nõ: quomodo ergo hic dicitur quod uenenum a corpore alteretur? Reſponſio: ibi per alterationem intelligitur exacta uictoria, & ſic uenenum alterationes quaſdam ſuſcipere quidem poteſt, uinci autem a corpore nequit:] In eo, quòd tota forma agit, ſimilis eſt ratio: formæ enim organum, modo caliditas eſt, modo frigiditas.

2. Venenum ut a corpore alteretur.

Frigidũ à corpore patitur, & non patitur.

[Obiectio: dictum eſt, frigidum corpore non pati. At contra Galenus cap. 20. lib. 3. de ſimpl. ait, commune eſſe cuilibet medicamento, ut patiatur a corpore: imo frigidum magis patitur, quam calidum, hoc enim ſua ſponte ad partes remotas penetrare poteſt; illud non, niſi per modum quendam aſcititium.] Reſponſio. Secundum primas qualitates, medicamentum calidum patitur a corpore, frigidum nõ patitur. Secundum qualitates ſecundas, tum alteratiuas, tum motiuas, calidum a corpore nil patitur, ſed frigidum: (& hoc modo loquitur Galenus l. 3. de ſimpl. ubi facultates medicamentorum conſiderat, quæ non tantum a primis, ſed etiã à ſecundis qualitatibus proficiſcuntur.) Quantum ad alteratiuas; ut medicamentũ agat, oportet in vaporem abire, quod calidum inſito calore præſtare poteſt, nec corporis calore ad id eſt opus: frigidum autem per ſe in vaporem uerti nequit, reſiſtit enim euaporationi, ac proinde corporis calore opus habet. Quoad motiuas; calidum ꝓprio calore mouetur, & ad corporis partes etiam remotas deducitur: frigidum uero alieno calore opus habet: quia frigus per ſe quietis eſt cauſa.

3. Venenũ cõfertĩ corrumpit.

Tertia definitionis particula eſt, de tẽpore quo fit corruptio. Dictum igitur eſt uenenum [confertim & celerrime corrumpere;] ſpatio diei 1. uel 2. uel ad ſummum 3. ſecundum Gal. tex. 75. ſect. 3. lib. 3. epid. Vnde febris hectica, & putrida, licet cor corrumpãt, non tamen eſt uenenum, quia non confertim corrumpit. Nec uenefica etiam erat aura illa frigida, c. 7. l. 3. de loc. aff. quæ puero: (antequam remedia adhiberentur:) quotidie epilepſiam concitabat. Cõfertim autem uenenum agere, duæ ſunt cauſæ: primum uis & actiuitas ueneni inſignis, qua celeriter ſanguinẽ, carnem, & cor inficit: ſecundo, diſpoſitio animalis, quæ talis eſt, ut faciliime uis intenſa toti corpori impertiatur, c. 16. l. 3. ſimpl. ſi quis enim tempore frigidiore, digitum in aquam frigidam immittat, repente tota manus refrigeratur, confertim etiam totum brachium, totumque corpus. Venenum ergo, quando in cor cœpit agere: hoc celertime corrumpit: quando vero nondum cœpit agere, ſed in via adhuc eſt, & ad cor perducitur; modo longius, modo citius interficit, quia modo cito, modo longiore tempore ad cor perducitur, ob copiam, diſpoſitionem uiarum, & craſſitiem. Copia enim & quantitas, niſi debita ſit, uenenum cor nõ petit: ſic qui a cane tabido morſi ſunt, non moriuntur, niſi poſt quatuor aut quinque menſes: interim ſenſim illud uenenum ſe multiplicat, & ubi

Venenũ, modo citiꝰ, modo tardiꝰ ad cor perducitur.

Digitized by Google

vbi ad debitam quantitatem redactum eſt, cor petit & iugulat. In corporis diſpoſitione, ſi viæ ſint aſtrictæ, non ita facile permeat venenum. Sic quando venenum craſſum eſt, vt opium, vel non interficit, quia non penetrare poteſt, vel ſerius interficit, ſi ope vini attenuetur. *Quo a veneno corrumpatur cor.* Dicendum vero etiam eſt, qua ratione a veneno corrumpatur. Homo moritur, ob inſignem cordis intemperiem: cap. 8. l. 3. ſimpl. Cor autem afficitur, quia diſſipatur ipſius calor, ſecundum vnum aliquem ipſius motum: [cordis enim calor duplici conſeruatur motu, quorum vnus eſt ſurſum, alter deorſum: & quamprimum vnus motus deficit, illico etiam alter deficit, vt homo pereat.] Venenum calidum tollit motum deorſum: frigidum, tollit motum ſurſum: deprimit enim ad inferiora. Si venenum agat tota forma; hæc vel ſimilis eſt; vel diſſimilis: ſi ſimilis; tollitur motus deorſum, quia hoc uenenum agit ad ſimilitudinem magnæ flammæ, quæ in minorem flammam agit. Si diſſimilis; tollitur motus ſurſum, hoc enim venenum, ad ſimilitudinem veneni frigidi, extinguit calorem naturalem.

4. Venenũ afficit cor mediate, aut immediate. Quarta finitionis pars eſt [cor:] omne enim uenenum habet proprietatem cordi aduerſam. Afficitur autem cor, vel immediate, ſi venenum non reſpicit aliam partem determinatam, præter cor, vt [cicuta, napellus:] vel mediate, cum venenum partem determinatam reſpicit, & per mediam iſtam partẽ cor afficit; ſic [lepus marinus] pulmones corrumpit, & per hos medios, etiam cor; cantharides veſicam, & per hanc, cor.

5. Cor hominis. Quinta finitionis pars eſt, quod venenum corrumpat [cor hominis:] multa enim miſta homini venenum ſunt, alijs animalibus alimentum: vt cicuta ſturnis alimentum eſt, homini venenum. Et hęc de ueneni definitione.

CAPVT II.

De ſpeciebus, & differentijs Venenorum.

Differẽtię venenorũ vnde ſumenda. DIFFERENTIAS venenorum tradituri, tantum de ſimplicibus, quæ a natura fiunt, loquemur, non de propoſitis, quæ arte fiunt. Differentiæ autem ſumũtur a ueneno, vt eſt agens, & a corpore humano, ut eſt patiens. In ueneno autem tria conſiderantur, primum id quod producit uenenum. ſecũdo natura ueneni, id eſt, materia, & forma: tertio, id quod eſt productum. Ab his igitur fontibus ſumendę ſunt differentiæ.

1. A cauſa efficiente. Quantum igitur ad cauſam efficientem; uenenũ gignitur in corpore, uel extra. In corpore; vel in uenis uel extra uenas. In uenis, ſimile eſt canino, peſtilens, putrefactum. Extra uenas, eſt ſanguis grumeſcens. Si uenenum generatur extra corpus; tunc procedit ex elementis, uel miſtis. Ex elementis impuris, [aere, aqua, terra;] vt fit in febre peſtilente. Si e miſtis; vel ex imperfecte miſtis, ut [e glacie veneno affecta;] vel perfecte miſtis, ijsque, aut inanimatis, ut [arſenicum;] aut animatis, plantis nimirum, uel animalibus: plantis, ut [e napello:] animalibus, ut [e cane rabido, ſcorpio, &c.

2. A ſubiecto. Differentiæ a materia in qua, id eſt, a ſubiecto. Subiectum qualitatis ueneficæ, eſt indeterminatum, aut determinatum. Indeterminatum; cuius qualitas ſpiritualis eſt, & modo unum, modo aliud ſubiectum occupat, ut qualitas, quæ procedit [a baſiliſco, & a ſerpente per haſtam.] Determinatum; cum qualitas materialis proprium habet ſubiectum, nec alteri ſubiecto impertitur: ut [uenenum caninum,] pro ſubiecto habet contentum excrementum, quod in cane reperitur.

3. A forma. & 4. A uenenorũ producto. Forma ueneni, id eſt, qualitas, eſt euidens, aut recõdita. Euidens, calida, frigida, humida, ſicca. Recondita eſt alteratoria, uel purgatoria. A caliditate igitur procedũt uenena calida: de quibus. c. 18. 19. 22. lib. 3. ſimpl. *Calidum Venenũ.* Calidum autẽ uenenum aliud eſt ſimpliciter calefaciens, ut [euphorbium:] aliud etiam attrahens, vt [arſenicum:] aliud corroſiuum, uel putreſaciens. Diſcrimen inter hæc eſt: nam ſimpliciter calefacientia uenena non ſunt uiſcida: atque abradunt, uel putreſaciunt, uiſcida ſunt, & craſſioris ſubſtantiæ. Difficilius enim ſoluitur cõtinuum, quam introducatur dyſcraſia: & propterea abradentia diutius in corpore manere oportet, quod fit uiſciditatis ope, quam calefacientia ſimpliciter. Corrodentia etiam, ac putrefacientia a ſe inuicem diſtinguuntur: illa enim agunt in continentia tantum, & craſſioris ſunt ſubſtantiæ: hæc etiam in contenta agunt, & ſubſtantię ſunt tenuioris. Putrefaciens etiam uarium exiſtit: nam interdum introducit calidam dyſcraſiam: interdum putrefactionem præter naturam, ut ſi admodum eſt calidum, quemadmodum venenum caninum, & peſtilens: interdum introducit putrefactionem ſimilem naturali, in qua quod putreſcit refrigeratur, ut ſi uenenum remiſſe calidum eſt, quemadmodum [fungus putrefactiuus:] (Vide l. 2. ſimpl. ubi fungi frigidi, & humidi ſtatuũtur, in putrefactiuis tamẽ miſta portio calida aſſerit.) Hæc de veneno calido. *Frigidũ.* Frigidũ uenenũ, vt colligitur e can. 2. Auicennæ, uel interficit refrigerando, & inducendo cordi frigidam intemperiem: vnde cordis actio aufertur: uel interficit per mediam malam compoſitionem, id eſt, anguſtiam uiarum. Refrigerando interficit [ſemen hyoſcyami, mandragorę, ſuccus papaueris;] quoties confertim in cor producuntur: ſi enim diutius in corpore morantur, tum ita alterari poſſunt, ut ſecundum portiones alimentales uertantur in alimẽtum. Quoniam igitur uenenum cito ad cor perduci debet: fit vt a ueneno frigido promptius interficiatur corpus calidius, quam frigidum: ut enim caloris uenenum frigidum attenuatur, facilius mouetur, venæ ſunt latiores, cor etiam ob calorem attrahit. Hinc Galenus dicebat [opium] potiſſimum interficere, quoties poſt ipſius aſſumptionem bibitur [vinum, nec copioſum, nec generoſũ,] *c. 2. lib. 3. ſimpl.* vino enim opium attenuatur, uiæ recluduntur: At copioſum, & generoſum uinum, plus iuſto excalfacit, & frigiditatem opij e toto uincit. Hinc [cicuta] alimentum eſt ſturnis, homini uenenum, in hoc enim viæ latiores ſunt, vt cicuta citius ad cor perducatur; in illis uiæ ſunt anguſtæ, ut diutius in corpore hęreat, & ſecundum portionem alimentalem in ſubſtantiam ſturni uertatur. Nec hoc repugnat hiſtorię de uetula Athenienſi, quæ citra noxam cicutam comedit: hoc enim e conſuetudine factum eſt: nam primo in exigua copia comedit, deinde ſenſim in maiore, ita vt conſuetudine aliam quaſi naturam contraxerit. Venenum frigidum per mediam anguſtiã interficiens, eſt [plumbum vſtum: & hoc quoniam craſſioris eſt ſubſtantiæ, & aſtringens, hominem calidiorem celerius, quam frigidiorem iugulat. *Siccum.* Siccum uenenum, interficit, uel exſiccando ſimpliciter, ut [calx viua, venenum caninum:] vel abradendo, ut [realgar.] Et hoc etiam corpus calidius citius interficit; tum quia ob caliditatem citius ad cor ducitur, tũ quia cum calidiore temperamento facilius, & frequẽtius ſicca, quam humida intemperies coniungitur. Venenum humidum eſt, quod interficit per mediam intemperiem humidam, non putrefaciendo. Vnde hiſtoria illius ſerpentis, cuius morſu tacta erat cutis, & carnes, uſque ad oſſa, ut marcor ſecutus fuerit; huc non pertinet: ſunt enim effectus illi putredinis, ac putrefacientium uenenorum, non humidorum,

ſed

Digitized by Google

ſed calidiorum. Tale ergo uenenũ reddit corpus humidius, humiditate non alimentali,(vt in athletis,) ſed excrementitia,quæ obſidet partium, & præcipue corporis poroſitates, & hinc calorem cordis extinguit. Hoc autem miſtum non tantum uenenum eſſe oportet, ſed etiam neceſſe eſt, ut talem adeptum ſit ſubſtantiam, ut facile ducatur ad cor: & tale eſt[argentum uiuum, quod facile permeat, ita ut in internis oſſium partibus repertum ſit, poſt diſſectionem eorum,qui hydrargyro inuncti fuerant.]

Recõdita & alterãs veneni qualitas. Purgatoria.

Hęc de manifeſta qualitate uenenorum. Recondita eſt alteratoria,uel purgatoria. Alteratoria eſt ſimilis,uel diſſimilis. Simile miſtum eſt, quod e toto eſt Bezoarticum,uel ferme e toto, ut[theriaca,] quæ in ampliore doſi interficit,ad ſimilitudinem magnę flãmæ. Diſſimile miſtum, quod tota forma eſt contrarium,ut[napellus.] Purgatoria, ſeu attrahens qualitas conſtituit medicamenta purgatiua. Purgantia attrahunt ſanguinem,uel alios ſuccos.Quę ſanguinem trahunt,admodum ſunt uenefica, nec ulli hominũ cognita:quidam enim qui hoc uſus erat ueneno, ligatis oculis ad ſupplicium ducebatur, ne hoc peſtiferum alijs patefaceret;ut Galenus prodidit memorię. Purgantia reliquos ſuccos, dupliciter redduntur uenefica,primo,ſi nimis intenſa, & uiolenta eſt eorum actio,ut in[ueratro albo,]quod interficere poteſt, licet non euacuet humores. Secundo, dum immodicam ſuccorum quantitatem alliciunt,in ſuperpurgatione,unde poſtremo etiam ſanguis uacuatur,& homo perit:hoc uitium non tantum committi poteſt a uehementi medicamento,[ut a ueratro albo,] ſed etiam mediocri,ut ab agarico,a rhabarbaro.

Purgãtia attrahũt ratione ſimilitudinis.

Porro doctrina purgantium magni eſt momenti, & diligenter tradenda. Omne purgans attrahit ratione ſimilitudinis,ideſt,propter ſimilem proprietatem,cum proprietate humoris euacuandi; unde proprietas purgantium, ſimilis eſt proprietati corporis humani;humor enim qui a purgante attrahitur,non ſemper eſt ueneficus,ſed ſæpe excrementitius, uel ſecundum,uel præter naturam; tale autem excrementum naturale,corpori noſtro eſt ſimile, & quoque ſalutare,[niſi in quanto,uel quali peccet,]quare etiam purgans hoc excremẽtum ſimile eſt corpori noſtro. Purgantia medicamenta,ſecundum Gal.c.24. & 25. lib. 3. ſimpl. alia habent permiſtas portiones alimentales,nullas ueneficas,vt[ſyrupus roſ.ſol.caſſia, & forte etiam rhabarb.] quæ ſi non purgant,ſed a corpore vincuntur, mutantur in humorem familiarem,& in alimentum,vt rhabarbarum in ſanguinem bilioſum alia permiſta habent portiones ueneficas, hæc tamen non attrahunt ratione portionis veneficæ,quę diſſimilis eſt corpori noſtro,ſed ratione ammiſtæ portionis alimentalis;ut ſcammonium,turbith, colocynthis,utrunque ueratrum:& hæc ſi non purgant, corrumpuntur in corpore, & generatur materia uenefica, nec enim portio alimentalis,propter portionem ueneficam uinci poteſt.

Purgãtia alia benigna, alia maligna.

Nũ purgantia ſimilia ſint corpori humano.

Hic autem dubia quędam ſoluẽda ſunt. Primum, [nũ in purgantibus ſit portio ſimilis proprietati corporis humani,ſeu humorum?]Negatur hoc,primũ,
1. quia Galenus in lib.quos purg. & c.ait, ſi medicamentum detur corpori ſano,non fieri euacuationem, ſed colliquationes.ſi non fit euacuatio, & tamen omnis generis humores in corpore ſano exiſtũt,medicamẽtum ſane non trahit ob ſimilitudinem, alias enim in corpore ſano etiam traheret. Reſponſio. Purgatio hic nulla ſequitur, non quod ſoluens ſimile non ſit humori, ſed quia materia humorem gratum non expellit,ſed eum retinet, & medicamento ſoluenti refragatur, unde colliquationes fiunt, & difficiles purgationes.
2. Secundo ſic negatur. Theriaca inhibet uim purgãtium,ob proprietatem ſuam, quæ diſſimilis eſt proprietati medicamẽti,eſt autem ſimilis proprietati corporis noſtri. Quod ſi theriaca ſimilis eſt corpori noſtro,& diſſimilis medicamento quomodo medicamẽtum ſimile erit corpori noſtro;Reſpõſio.theriacę proprietas maximę eſt actiuitatis, & agit tam in ueneficam, quam in ſimilem medicamenti proprietatẽ, eiuſque actus ſecundos tollit, ſicut magna flamma diſſipat minorem, maior enim actiuitas minorem ſuperat.

Proprietas medicamẽti efficacior quam humoris.

Dubitatur etiam,[quæ nam proprietas maioris ſit actiuitatis,medicamentine,an vero humoris?]Et ratio eſſe uidetur, proprietatem in humore eſſe efficaciorem,quia humoris maior eſt quantitas, in maiori autem quanto vis maior. Reſponſio. medicamenti vis maior eſt, nam attractio ſit ratione alicuius indigentiæ,ſicut caro ſanguinem attrahit, quia eget ſanguine,non contra. Sic magnes eſt quaſi rudimentũ ferri,& attrahit ferrum,non attrahitur a ferro. Rhabarb.eſt quoddam bilis rudimentum, & propterea bilem attrahit,non attrahitur a bile. Vt autem hæc rectius intelligantur, & ut Galeni ſententia defendi queat contra Auicennam,[qui ait, ſi attractio fieret propter ſimile, tunc ferrum attrahi potius a ferro, quam a magnete,]ſciendum proprietatem eſſe triplicem, genericam, ſpecificam,& indiuidualem. Generica,ut animalis.Specifica, ut humana,equina,gallinacea,&c.Indiuidualis,uel determinati indiuidui, ut Socratis,uel partis determinatę, ut iecoris, cordis, &c.Iã proprietas ſimilis in ſimilem debiliorẽ agit,nõ eadem in eãdem, ut proprietas animalis,non agit in proprietatem animalis,ſed plantæ. Proprietas humana, non agit in humanam, ſed in bouinam,gallinaceam,&c.Proprietas indiuidualis Socratis, non agit in proprietatem indiuidualẽ Socratis, ſed in proprietatem indiuidualem alterius indiuidui. Proprietas iecoris non agit in proprietatem iecoris,ſed in proprietatem lienis,oſſis,&c.in eodem indiuiduo.unde omnium partium conſpiratio,& conſenſus mutuus.

Idem nõ attrahit eãdem, ſed ſimile trahit ſimile ca.4.fen. 4.lib.1.

Quæ nã purgãtia ſint uenefica.

Quæritur,[nũ omnia purgãtia ſint uenefica?] qđ Gal.afferere uidetur com.12.li.2.de uict.ratione. Vt hoc diſſolui queat,notandum, purgantia alia eſſe uehementia,alia debilia. Vehementia ſunt,quę cum impetu attrahunt, & a partibus remotis,& tollũt impedimenta.quæ purgationem tardare poſſunt. Si enim impedimẽtum eſt in humore craſſo,& uiſcido,medicamenta ob calorem,& amaritudinem attenuãt, ac detergunt.Si in uijs eſt obſtructio a craſſis, & uiſcidis humoribus,medicamenta hos detergunt,ſi expultrix ſopita ſit,excitatur medicamenti mordacitate,& malignitate, Et hęc uehemẽtia purgatiua ſunt uenefica, de quibus etiam Hippocrates,& Galenus loco citato loquuntur,vt[de peplo,de ueratro,&c.] Debilia purgantia ſunt,quæ attrahũt a proximis,nec impedimẽta remouere poſſunt. Et hęc non ſunt uenefica, nihilominus,& hęc corrigenda ſunt propter os uentriculi,quod ſincera purgantia ferre nequit.capite vlt. lib. 3.de ſimplic.

Quomodo pharmaca interficiant.

Quo ordine humores in ὑπερκαθάρσει educãtur.

Denique cognoſcendum, [quomodo pharmaca ſint uenena;] nimirum dum non caſtigata,& in maiore doſi exhibẽtur:tunc enim fit ὑπερκάθαρσις, ideſt, ſanguis euacuatur, & mors ſequitur, ob diſſipationem caloris uitalis. Cur autem fiat ſuperpurgatio,patet e fine lib.2.de elementis. ubi dicitur, & in nutritione & in purgatione fieri attractionem non modo conuenientis,ſed etiam noxij. Vt in nutritione, ſi caro ſit temperata,& ſanguis frigidior,caro etiam optima attrahit ſanguinem frigidiorem. Sic in purgatione, principaliter quidem attrahitur humor familiaris: ſed in ſuperpurgatione, cum ſuccus familiaris attractus eſt,trahitur humor, qui promptius euacuatur, id eſt, qui magis eſt fluxilis, & ſimul magis familiaris humori, qui primo fuit attractus. Vt, ſi rhabarbaro bilis educatur, poſt bilem uacuabitur pituita:[licet enim ſanguis magis ſit fluxilis, pituita tamen

Digitized by Google

tamen magis familiaris eſt ſucco bilioſo, quam ſanguis,ac proinde prius éducitur:) mox melancholia, quæ minus eſt fluxilis, quam pituita, & licet craſſior ſit ac minus fluxilis,quam ſanguis, prius tamen euacuatur quia familiarior eſt,ſucco bilioſo,& pituitoſo, quam ſanguis,quia illi ſucci ſunt excrementitij: poſtremo ſanguis euacuatur,qui ſuccus eſt alimentalis. Hic tamen notandum, in ſuperpurgatione a ſcammonio non omnem prorſus vacuari bilem,antequã ſanguis effluat, ſed maximam ſaltem eius partem, vita enim ſine quatuor ſuccis ſtare nõ poteſt, com.33. l.1.de natura humana. Præterea ſuperpurgatio non tantum fit propter pharmaci attractionem, ſed potius propter læſam retentionem & expulſionem, c.27.& vlt. lib.3. ſimpl. Quia enim in ſuperpurgatione, ſuccus familiaris eductus eſt, non reſtat alius familiaris medicamẽto ſuccus,ac proin maxima e parte ceſſat attractio, quia agens non agit,niſi adſit patiens. Fit ergo tunc ſuperpurgatio læſa retentione & expulſione,lęditur autem facultas retentrix ob morbum vaſorum,qui vel in via eſt, vel in intemperie. In via vaſorum,id eſt, in nimia apertione orificiorum, propter copiam & impetum materiæ expurgatę. In intemperie,& pręſertim frigida,quia in ὑπερκαθάρσει partes corporis ita fatigãtur,vt calor hebeſcat,& vaſa refrigerata langueãt, nec ſuccos detinere queant. Læditur ergo expulſio,non læſa facultate,ſed ob errorem externum, qui ſumitur e praua qualitate, ſeu acrimonia medicamenti purgantis.Hæc de venenorum differentijs,quę e cauſa efficiente formali,& materiali deſumuntur. Auicennas etiam a corpore patiente ſumit differentias, quæ facile e dictis patebunt.

Alia ſuperpurgationis cauſa.

CAPVT III.

De ſignis venenorum.

Signa veneni in genere.

VENENVM in genere modo facile,modo difficulter cognoſcitur.Facile,ſi in corpore agit, vt appareant ſymptomata venefica ſyncope ſtomachi,anxietas,pallor totius corporis, pulſus imbecillis, &c. Difficulter, ſi venenum non agit,ſed oriatur,quia eſt in minima copia, & in partibus remotis, & tunc conſiderandæ ſunt cauſæ prægreſſæ, ac diſpoſitio patientis. Cauſæ prægreſſę, ſi forinſecus accedit venenum,ut ſi quis a cane rabido ſit demorſus, facile ſuſpicamur uenenũ latitare. Ita ſi quis cum inimicis, & veneficis verſatus eſt. Diſpoſitio patientis,ſi intus uenenum latitat, quoties corpus eſt inſalubre, vſum eſt prauis cibis, dum eſt ſuppreſſa conſueta euacuatio vel ſeminis, vel ſanguinis.

Num genitum ſit in, an extra.

Signa differẽtiarum, & primum num in corpore venenum ſit genitum,an extrinſecus acceſſerit?Si igitur homo ſanus repente moriatur,cadauer fętcat, liueſcat præter conſuetudinem cadaueris, foris acceſſit venenum: ſi uero corpus inſalubre fuit refertum prauis ſuccis,& euacuatio conſueta fuit cohibita,uenenum intus genitum ipſum iugulauit, vt Galenus, docet cap.penult.lib.6.de loc. aff. In corpore viuente eadem eſt ratio.

Num in venis, an extra venas.

Si in corpore genitum eſt venenum, vel extra venas,vel in venis. Si extra venas,an a ſanguine grumeſcente in cauitatibus,vt ventriculo, veſica,confugiendum ad ſigna particularia, de quibus in doctrina de ſanguine grumeſcente. Si in venis, hæc ſigna nõ adeerunt, ſed potius erunt ſigna febris peſtilentis, prægreſſa eſt ſuppreſſio ſeminis, vel ſanguinis menſtrui.

Num ab elementis an e mistis.

Si extra corpus generatũ eſt uenenum,vel ab elementis procedit, uel amiſtis. Si ab elementis, ſigna ſunt impuritatis elementorum,de quibus in febre peſtilenti. Si e miſtis,facile cognoſci poteſt, an procedat e miſtis animatis,modo clam non ſit exhibitum,hoc enim cognoſcere fere eſt impoſſibile.

Signa ſubiectorum veneni.

Hactenus de ſignis differentiarum a cauſa efficiẽte,ſequitur de ſignis differentiarum [a cauſa materiali, id eſt,a ſubiecto veneni.] Ratione igitur ſubiecti, veneni qualitas eſt ſpiritalis, vel corporea. [Spiritalis] cognoſcit,ſi aliquis afficitur poſt ſerpentem haſta percuſſum, item poſt aſpectum baſiliſci, & quoties præſens fuit animal, quod qualitatem veneficã ſpiritalem impertiri poteſt. [Corporea] qualitas eſt terreſtris,aquea,vaporoſa. Terreſtris,ſi venenum in puluere eſt exhibitum,aquea ſi in diluto,& deſtillata,vaporoſa,ſi homo ſolo odore afficitur.

Signa qualitatis manifeſtæ veneni.

Sequuntur ſigna differẽtiarum [a cauſa formali.] Venenum calidum, ſimpliciter calefaciens, indicat cum patiens feruorem in capite ſentit,afficitur ſiti,& corpus tactui calidum apparet,venę turgentes cõſpiciuntur: a calido enim veneno ſanguis funditur,vnde etiam oculi rubẽt. Venenum calidum corroſiuũ, indicatur ex inſigni ventriculi dolore. Putrefaciens indicatur e graui,& iniucũdo corporis odore,ructus enim & anhelitus ſunt fœtidi. Putrefactiuum autẽ modo intenſe, modo remiſſe calidum eſt: ſi intenſe, ſigna erunt intenſæ caliditatis. Frigidum ſimpliciter refrigerans,cognoſcitur e ſomno profundo,ſtupore, abſentia ſitis,e frigiditate totius corporis. Frigidum conſtipans, ſeu anguſtans, adiunctam etiam habet difficultatem anhelitus. De ſicco & humido, nil Auicennas,nec enim hęc facile dantur, niſi caliditas, vel frigiditas adſit. Siccum tamen a macie, & tabe indicatur. Humidum ex inſigni corporis imbecillitate, vt ſtatim corpus iuſto grauius euadat, ob nimiam. n. humiditatem ligamenta laxantur, vt membra quaſi oneroſa fiant.

Signa qualitatis alterãtis.

Hęc de qualitate manifeſta. Abdita eſt alterãs, vel purgans. Alterans,eſt ſimilis corpori,vel diſſimilis. Si ſimile ſit quod exhibetur,vt theriaca,tunc:(licet alias ſalutare eſſet,)peſtiferum euadit, quia datur in maiori,doſi,quam oportet,& hoc exhibitum eſt,vel a plebeio,ab empeirico,vel a medico indocto. Si autem a docto daretur,cognoſci non poſſet,cordis enim proprietatem diſſipat,propter ſummam actiuitatem, ſicut magna flamma minorẽ exſtinguit, & minus adhuc cognoſci poſſet,ſi nec ſit amarũ,nec ingrati odoris,vt homo pereat, antequam ſciamus venenum eſſe in corpore, & poſt mortem nulla veneni apparẽt veſtigia. Alterans qualitas diſſimilis cognoſcitur, quia mutatur pulſus, fit ſyncope, erumpunt ſudores frigidi præſertim in fronte, maxime ſi napellus aſſumatur.

Signa purgatoriæ qualitatis.

Qualitas purgatoria. Si purgatur ſanguis,facile cognoſcitur,huius generis tamen venenum nemini notum,hoc ſęculo. Si purgãs materia alios attrahat ſuccos bifariam nocet,intenſiue, id eſt actione uiolenta & extenſiue,ideſt, actione immodica. Si lædit intenſiue,fiunt termina, conuulſiones, nec corpora euacuantur. Si extenſiue,inſignis fit euacuatio.

Signa differentiarum a corporis diſpoſitione.

A diſpoſitione corporis etiam ſumuntur differentiæ,quæ facile cognoſcuntur. Si enim venenum agit in totum corpus,non eſt noxa aliqua in membro particulari.Si agit in partem determinatam,noxa in primis in parte illa percipitur, verbi gratia, ſi cantharides aſſumantur,patiens noxam ſentiet in veſica.

Cõcluſio ſignorũ.

Hoc igitur modo prima venenorũ genera cognoſcuntur.De ſpeciebus enim ſpecialiſſimis, in capitibus proprijs agendum erit. Monet autem Auicẽnas indicia e viſu,olfactu, & ſapore ſumi poſſe, e viſu, vt ſi quis euomat hydrargyrum,ex olfactu, ſi quis percipiat odorem opij,e ſapore,eadem ratione.

Digitized by Google

CAPVT IIII.

De præſidijs venenorum.

Præſidia venenorũ vnde ſumenda.

AGEMVS iam de curatione veneni in genere: ſpecialia ſuum in locum ſeruantes. Præſidia igitur ab eſſentia veneni ſumenda ſunt. Et quoniam venenum eſt qualitas corruptiua cordis hominis: neceſſario indicationes præſidiorum ſumuntur a qualitate, a corde, & ab homine.

I. A ven.

Præſidia, quę ſumuntur a ueneno, ſeu ueneni qualitate, ſunt alterantia, uel euacuantia, vt colligitur e c.7.l.3.de loc.aff.& c.6.lib.13.meth.& c.18.lib.5.ſimpl. Alterantia ſunt, modo calida, modo frigida, modo a proprietate occulta iuuant; prout uaria eſt ueneni qualitas. Nos potiſſimum agemus de alterantibus per qualitatem reconditam. Auicennas remedium bezoarticum ita definit, c.4.fen.1.l.2. Albezoar eſt remedium, ꝙ pro ſua proprietate conſeruat ſanitatem & virtutem in ſpiritu, vt veneni noxã a ſe expellat. Vnde colligitur bezoarticum habere proprietatem ſimilem proprietati corporis humani. Patet etiam hinc bezoarticum exſtirpare venenum, non ꝙ agat in venenum, ſed quia agit in corpus humanum, & illud roborat, ut ueneno expellendo ſufficere queat. Et ſic venenum a bezoartico quaſi per accidens curatur: bezoarticum enim non agit in venenum, ſed per ſimilem proprietatem, (quæ tamen maioris eſt actiuitatis:) corpus immutat, ut huius actus ſecundus, vi veneni iam deperditus, reuocetur. Hinc Galenus c.18.l.5.ſimp. ait bezoartica obtinere mediam quandã naturam, inter corpus humanum, & venenum, vt quæ, eſt proportio corporis humani, ad bezoarticum, eadem ſit bezoartici ad uenenum. Quo dicto ſignificat, ita adminiſtrãdas eſſe antidotos ne ſi largiore doſi exhibeãtur, maxima ſua actiuitate corpus lædant. Sicut.n.bezoarticum vinci non debet a veneno: ita ẽt corpus a bezoartico vinci nõ debet. Ait ẽt loc.cit.bezoarticum eſſe medium inter medicamentum, & venenum, medicamẽtum.n.iuuat, venenum interficit; bezoarticum iuuat ſi recte adminiſtretur, & interficit, ſi non recte, ſed in maiore doſi exhibeatur. Præſidia vacuantia explicantur.c.18.l.5.ſimpl.& hæc vacuant qualitate uel manifeſta, vel recondita. Manifeſta qualitas attrahit, vel calefaciendo ſimpliciter, vel ſimul abradendo & corrodendo cuticulam, atq; excitando veſicas. Simpliciter calefaciẽs, eſt remedium calidum, & tenuis ſubſtantiæ, ꝙ venenum e profundis, i. a centro ad circumferentiam attrahit. Corrodens & abradens, eſt calidum & craſſæ ſubſtantiæ, cuius ope aperti adhæret: vnde abradit, doloremq; excitat: & ſic vacuatio fit non tãtum per attractionem caloris & dolore, ſed etiam per modum receptionis, quia pars redditur imbecillis, & proinde apta ad recipiendum. Occulta qualitas vacuat non per expulſionem, ſed per attractionem, propter proprietatem, ſimilem proprietati veneni: vnde Galenus ait, omne venenum vacuari a medicamentis extrinſecus applicatis. Quod tamen dictum non ita eſt intelligendum, tanquam venena ſemper ſint applicanda, & nunquam exhibenda: nam & cantharides, & hydrargirum vtiliter nonnunquam exhibẽtur: tutius tamen eſt, venena applicare, quam exhibere. Venena autem applicãda ſunt, non aduerſiſſima corpori humano, quæ interficerent, ſed quæ mediam quandã naturam habent inter corpus humanum, & uenenum, vt eſt [caro viperæ, caro ſcorpij] quæ media ſunt rõne actiuitatis & ſimilitudinis, non.n. ſunt ſummæ actiuitatis, [vt arſenicum] nec proprietatis vel omnino ſimilis, vel admodum diſſimilis.

Alterantia.

Bezoarticũ quid?

Bezoarticum per accidens, & mediãte in venenũ agit.

Bezoartica ſunt media inter venena, et corpus humanum.

Euacuantia manifeſta.

Occulta.

II. Præſidia a corde indicata.

Hæc de præſidijs quæ a veneno ſumuntur. A corde languente indicatur remedium corroborans: & hoc vel euidens eſt, vel occultum. Euidens eſt, quod cordis calorem, & complexionem conſeruat. Reconditum eſt, quod cordis proprietatem reſpicit: & eſt bezoarticum. Bezoarticum autem requiritur, veneno & præſente, & imminente. Si præſens eſt venenum, tum bezoarticum requiritur, ratione & ipſius veneni, & proprietatis cordis. A veneno enim requiritur aliquid, quod proprietatem veneno habeat contrariam, vt virtute huius remedij, ab expultrice cordis venenum expellatur. Cordis autem proprietas poſtulat remedium ſimile, quo roboretur, ad reſiſtendum proprietati veneni. Quatenus ergo bezoarticum requiritur a veneno, eſt præſeruatorium: quatenus requiritur a proprietate cordis, eſt vitale. Si immineat venenum, in aere peſtilenti, vel ab hoſtibus, requiritur bezoarticum, quod cor ita roboret, vt ſi forte ingruat venenum, homo non pereat. Bezoarticum igitur ſanitatis etiam tempore requiritur a proprietate cordis [non a veneno, quod pręſens non eſt: cum tamen indicatio a pręſenti ſumatur:] tanquam remedium vitale.

Dubium ex Auerroe.

Allucinatus ergo AVERROES eſt, qui materiam bezoarticam tempore ſanitatis non admittit: nam & experientiam habet repugnantem, & rationem. Si enim bezoarticum exhibitum, præſente veneno, non diſſipat cordis proprietatem; multo minus abſente veneno deſtruet: nam cum venenum in cor agat, ſi in bezoartico facultas eſt diſſipandi cordis proprietatem, adhuc magis deſtruetur ambabus cauſis coniunctis, quam ſi una tantum adeſt. Sed forte excuſari poteſt Auerroes, hoc modo: Bezoarticum duplex eſt: alterum maxime actiuitatis, præditũ tamen proprietate ſimili proprietati cordis e toto, vt eſt [confectio Mithridatica,] quæ ſanis etiam dari poteſt. Alterum non eſt tantæ actiuitatis, & habet proprietatem mediam inter corpus, & venenũ, qualis eſt [caro viperæ, & ſcorpij,] extracto inde veneno: & hæc tempore ſanitatis præter rationem exhibentur: de quibus etiam locutum eſſe Auerroem vero eſt ſimile.

III. Præſidia a toto ſumpta.

Præſidia etiã a toto ſumuntur. Nam repletio corporis prohibet, quo minus rite, & feſtinanter liceat venenum expellere, c.7.l.3.de loc.aff. Quare ſi corporis repletio eſt æqualis; indicat remediũ euacuans: ſi inæqualis; purgatorium, ſeu electiue ducens.

CAPVT V.

De prognoſticis venenorum.

Prognoſtica differẽtiarum a ſubiecto.

PRIMVM proponemus prognoſtica differentiarum a cauſa formali, & materiali; nec enim cauſę efficientes hic perpenduntur. Secundo ſigna trademus lethalia, e quibus ſciamus, num homines ſanitati poſſint reſtitui, nec ne.

Quantum ergo ad differentias a ſubiecto; qualitas ſpiritalis eſt efficaciſſima, pręcipue quia non habet determinatum ſubiectum, & momento per corpus in cor irruit, nihil quod reſiſtat inueniens. Non eſt tamen omnino deſperandum: inuenitur enim remedium, cor ita roborans, vt qualitas illa ſpiritalis diſſoluatur, ſicut tenebrę diſſipantur a lumine Solis. Qualitas materialis, ſi ſubiectum ſit determinatum, minus eſt periculoſa, & pręſertim ſi ſubiectum ſit terreſtre: magis periculoſa, ſi ſubiectum ſit aqueum: adhuc magis, ſi aereum; celerrime enim homines per prauos odores intereunt.

Quan-

Digitized by Google

Prognoſis ex differentiarum a cauſa formali.

Quantum ad cauſam formalem. Venenum agens a tota forma eſt magis periculoſum, quam manifeſta agens qualitate: in corde enim duo ſunt, complexio & proprietas, complexio ſtante vita mutari poteſt, proprietas, maxime penes motum, mutari nequit, quamprimum enim admittitur actus proprietas, i. motus, homo ſtatim moritur, q.a mors nihil eſt aliud quam quies, & immobilitas cordis. Inter venena autem a tota forma, illud magis eſt peſtiferum, quod eſt maioris actiuitatis. Qualitas manifeſta in genere, prout, inſtrumentum eſt maioris, vel minoris actiuitatis, pro eo etiam vehementiores habet operationes. Nõ ſolum enim numerus graduum, ſed etiã vis & vehementia: (quę a forma ſubſtantiali procedit:) attẽdi debet: opium enim venenum eſt, non aqua, quia frigiditas aquæ eſt organum formæ elementaris minimę actiuitatis, frigiditas autem opij, eſt organũ formæ miſti, quę forma corpori noſtro eſt cõtraria. Sic euphorbium eſt venenum, non ſinapi, licet vtrumq; in quarto ſit calidum. Vt autem melius hæc intelligantur, paullo erunt altius repetenda. forma miſti, eſt ſimilis corpori humano, vel diſſimilis. Si ſimilis, eſt actiua, uel paſſiua. Paſſiua, cum miſtum illud eſt alimentale, nam alimentum patitur a corpore. Quo fit, vt qualitas, quæ eſt organum formæ minimæ actiuitatis, parum etiã agat. Hinc theriaca calida in primo, magis calfacit quã piper vel ſinapi, quę calida ſunt in quarto, & pueris piper dare poſſumus, non theriacã: caliditas enim piperis & ſinapi, eſt organũ formæ alimẽtalis paſſiuæ, caliditas aũt theriacę, eſt organum formæ quidem ſimilis, ſed ſummę actiuitatis, cui corpus cedit, nõ reſiſtit, vt calor in habitum corporis imprimatur. Idem de forma diſſimili, ſeu venefica ſtatuendum. Licet enim omne venenũ corpori humano a tota forma contrariũ ſit, hæc tamen forma interdũ eſt ſummæ actiuitatis, interdum minimę, interdum mediocris. Hinc venena, quæ formam habẽt maximæ actiuitatis, homines interficiunt, etſi in calido, frigido, humido, ſicco nõ ſit ſummus exceſſus, ut eſt napellus. Venena autem quæ exiguam habent actiuitatem, non dicuntur agere a tota forma, ſed per manifeſtas qualitates intenſas, vt euphorbium, opiũ, &c. quę tamen ipſa non interficerent, niſi organa eſſent formæ cõtrariæ. Hinc ergo patet, in venenis manifeſta qualitate agentibus, vim & actionem vehementẽ, ſeu veneficam, dependere e qualitatibus, quatenus ſunt organa formæ contrarię. Præterea ſiue uenena ſint calida, ſiue frigida, celerius nocent corpori calido, quam frigido, in calido enim vis ipſorum citius ad cor perducitur. Calida, & frigida venena magis ſunt periculoſa, quam humida & ſicca, quia illą maioris ſunt actiuitatis. ſi venena calida cum frigidis comparemus, cæteris paribus, calida magis ſunt periculoſa, vt cito, & in exigua quãtitate homines iugulare poſſint. Frigida vero a natura ſuperari poſſunt, vt alimẽtales portiones in alimentum vertantur, ueneficæ extra corpus protrudantur.

Prognoſis cum qualitatis manifeſta.

Qualitates venenorum agunt pro ratione formę ſuę magis vel minus efficacis.

Aliud prognoſticũ. aliud.

Signa ϑανάσιμα.

Signa lethalia ſunt ſequentia ſymptomata, quę de ſalute hominis deſperandum eſſe indicant, ſecundũ Auicennã c.4.I. Syncope, quę cor inſigniter affici oſtendit. II. Si pupilla occultatur, indicat vehemẽter lędi cerebrum, ob cõſenſum cum corde, cor enim ſi læditur, ſpiritus vitalis extinguitur, hic cum materia ſit ſpiritus animalis, animalę et languere neceſſe eſt, vnde inſignis in pupilla fit mutatio. III. oculorum rubor, ob noxã cordis, ita cerebrum lędi arguit, vt ſanguinem continere non valens, in oculos defluere ſinat. IIII. Si lingua intra os detineri nequit, quoniam ita languet cerebrum, ut partes relaxentur. V. Si pulſus cadit, & non percipitur, maxima cordis noxa eſt. VI. Sudor frigidus ſignificat maximam imbecillitatem ſecũdum omnes corporis partes, ita ut partes alimentum proprium non poſſint cõtinere, vnde humiditas alimẽtalis erumpit. Quod ſi ergo hæc conſpiciantur ſigna, ſpes ſalutis nulla relinquitur: contra, ſi non appareant.

CAPVT VI.

De materijs Præſidiorum.

Circa agendum.

PROPONEMVS materias chirurgicas, medicinales & diæteticas, in genere, in quibus etiam rectam adminiſtrationem, quantum licet in curatione generica patefaciemus. Commune autem eſt cuilibet materiæ circa rectam adminiſtrationem, ſeu, Quando agendum, ut adhibeatur celerrime, antequam cor a veneno petatur.

2. Materia chirurgica.

Phlebotomia.

Materia chirurgica ſunt venæ ſectio, fonticuli, veſicatoria. Venæ ſectio locum habet in veneno calido ſi corpus ſit refertum ſanguine, qui vi ueneni neceſſario acrior & feruidior eſt redditus, quin etiam funditur ſic ſanguis, & fuſus ampliorem occupat locũ, vnde venæ apparent tumidæ. Si ergo hoc indicans principale adeſt, & virtus uel coindicat, vel ſaltem permittit, vena eſt aperienda, quæ & per ſe confert, & per accidens, totum corporis habitum refrigerando. In ueneno autem frigido a tota forma, licet corpus indigeat venę ſectione, hæc tamen adminiſtrari non debet. ueneno enim frigido adęo rei ẽte corpus refrigeratur, ut uirtus nequaquam poſſit ſuſtinere uenę ſectionem, geminaretur enim refrigeratio.

Fonticuli.

Cauteria etiam probãtur, quibus corpus ab excrementis mundatur, ut non tantopere a ueneno lædatur. Probantur autem potius pro pręſeruatione ante uenenum, quam poſt, ideſt, in aere peſtilenti, potius ante febrem, quam tempore febris, item potius ante ſumptum uenenum, quam poſt. ratio eſt, quia fonticuli non euacuant ſuperfluitates, niſi poſt remotionem cruſtę, quæ excitatur, uel ab igne, uel a cauſtico at hic cito opus eſt auxilio. Poſt uenenum tamen, non omnino negligenda ſunt cauteria, ſi modo venenum non ſit admodum copioſum: ut inter initia morſus canis, dum uenenum adhuc eſt exiguum. Notandum etiam, ut quamprimum eſchara remoueatur, primo aut ſecundo die: alias tamen in morbis chronicis ſolent demum remouere die octauo, aut quintodecimo, aut etiam uigeſimo.

Veſicatoria.

Veſicatoria, ſpatio trium, aut quatuor horarum, euocant uenenum.

4. Materia medicinales.

Cum Auicenna etiam licet uti ligaturis, frictionibus, cucurbitulis ſiccis: ut uenenum retrahatur a corde in partes ignobiles.

Vacuantia.

Materiæ medicinales proponuntur a Gal cap.18. l.5. ſimplic. Sunt autem uel euacuantes: (quo pertinent Epiſpaſtica, ideſt, attractoria, ratione uel caloris, uel ſimilitudinis,) uel alterantes. De euacuantibus primum dicendum, quia hæc & ſubſtantiam, & uim ueneni tollunt, alterantia uero ſubſtantiam non adimunt; Prius ergo de remedio efficaciori, ideſt, de uacuante. Vacuans, aut ratione copię uacuat, aut ratione qualitatis. Vacuante ratione copiæ, uti poſſumus in quocunque ueneno, ſiue cognito, ſiue incognito, c.7.l.2. de antid. Eſt autem medicamentum [hydrelæum] dictum: unde hoc uti poſſumus. [Rec. aquæ vnc.x. olei maturi uel communis, uel amygdal. dulc. unc.iij. Miſc.] Hoc medicamentum per uomitum euacuat, & qualitate ſua omnem ueneni uim attemperat, ſiue calidum ſit, ſiue frigidum; accedit enim ad temperiem. Præterea efficit hoc medicamẽtum, ut uenenum in corpore exiſtens nõ ita facile poſſit partibus adhęrere, nec abradere queat, licet ſit corroſiuum. Sic etiam ſi corporis pars hoc inungatur, nulla

Primum expellentia.

1. Ratione copiæ hydrelæum.

Digitized by Google

ab adhibitis veſicatorijs,(vt a cãtharidibus:) fiet corroſio,quia prohibet ſubſtãtia oleaginoſa, & pinguis. Oportet autem hoc medicamẽtum in magna copia dare.ad vnc.iij.vel xv.ſumma.n.cum ſit veneni actio ſummã etiam exhibere doſin conuenit. Oportet etiam dare quãprimum; quia nihil prohibet, & adeſt præſentia indicantis urgentis. Pluribus etiam uicib. hydrelæum eſt dãdum,bis,aut ter, in ſumma doſi, donec uenenum ſit vacuatum. Sed quia venenum aliquãdo in ventriculo reſidet, aliquando in inteſtinis, propterea Auicennas hydrelęo etiam alia ammiſcet, quæ per inferiora venenũ educunt, nimirum ſemen lini,mercurialis decoctum,cinerem e uitis cõfectum ramentis.

Noxa a vomitu ut ſuccurrendum.

Aduertendum etiã, an aliquid noxijs poſt vomitum ſuccedat,vel pp venenum,vel propter vomitorium.Si vis veneni ſit noxia,poſt vomitum probat Auicennas exhibitionem lactis, vel crudi potius butyri. Si vomitorium lædat, ita vt maximus ipſius impetus,ac violentus motus, inflammationem œſophagi excitet,conuenit exhibere lac refrigeratum, aquam hordei,imo oleum roſaceũ frigidum.

Purgatio per inferiora.

Quoad ſi venenũ in infimis ſubſiſtat partibus, probatur purgans per inferiora,ne id tamen ſit veneficum.Maxime autem laudatur agaricus,qui portiones habet bezoarticas,& alexiterias,euacuat autem venenũ non per ſe,ſed p accidens: per ſe enim ob proprietatẽ ſimilem pituitæ,attrahit ſuccos pituitoſos,& ſic ex accidente venenũ ẽt euacuat.Semper tamen obſeruandum, vt purgans medicamentum exhibeatur, quod humori in corpore redundanti rñdeat.

Clyſmi.

Optimum ẽt eſt ſecundum Auic.confugere ad clyſteres, acres quidem, ſi in ſuperioribus inteſtinis venenum hæret: (vt ſic a partibus longinquis attrahant,) mites vero ſi in inferioribus. Nunquam tamen,ſiue in ſuperioribus, ſiue inferioribus inteſtinis venenum contineatur,a pinguibus oleaginoſis deſiſtendum,quæ ſcilicet ueneno tranſeunti occurrunt,ne inteſtinis adhęreat, ſed facile prætetlabatur.

2. Ratione qualitatis vacuantia, ſeu trahẽtia.

Hęc de ijs, quę ratione copiæ vacuãt. Sunt etiam nonnulla,quæ potius qualitate, quã quantitate euacuant,non expellendo,ſed attrahendo. Attractio fit qualitate vel manifeſta,vt caliditate, vel occulta, ſed ſimili. Quantum ad caliditatem, Gal c.7.lib.3.de loc. aff.probat medicamentum e thapſia,ſinapi,fimo columbino. Quæ tamen medicamenta probãtur,quoties venenum non eſt in ventriculo; i. ſi non eſt per os exhibitum, ſed potius applicitum, aut ingreſſum per morſum alicuius animalis,tũc enim propter ſubſiſtentiã, per partem demorſam venenum educitur. Quod ſi exhibitum venenũ in ventriculum cõmearit,& Hinc in venas, ſubſiſtentia non amplius eſt in parte determinata,ſed in toto corpore, vnde calefaciẽtia toti corpori applicamus,q̃ venenum a cẽtro ad circumferentiam attrahant: & huius generis eſt balneum aquę dulcis calidioris,quod vna cum bezoarticis vſurpari poteſt. Eodem etiã modo confert ſi magna animalia,vt equi,boues,&c. diſcindantur, & in horum ventres patientes collocẽtur,hoc enim in viris principibus experientia comprobatum eſt.

Calida attrahentia.

Ratione ſimilitudinis attrahentia primum ſi venenum nondum eſt præſens.

Quantum ad qualitatem occultam,ſeu ea quæ ratione ſimilitudinis attrahunt,vidẽdum num venenũ ſit in corpore,nec ne? Interdum enim licet venenum nõdum ſit in corpore,vtimur tamen materia vacuante, quæ mediam habet naturam inter corpus; & venenũ. c. 18.l.5.ſimpl. & proinde totius hæc applicantur, quã exhibentur,quale eſt hoc, quod axillis applicatur. ℞ arſenici vnc.j.dictãni Cretici ſcr.j.ſinapi,cinnamomi an.ſcr.ſ.moſchi,ſiue ambrę,gr.iiij. Ratio huius medicamenti eſt talis. Arſenicum admodum efficax eſt venenum,cum aũt opus ſit materia, quæ nec a toto ſit venefica, nec corpori omnino ſimilis: alias enim non attraheret venenum, ppea arſenicum corrigimus,ea tamen ratione, ne ipſius operatio, ideſt, attractio impediatur,miſcemus ergo dictamnum,ſinapi,cinnamom.moſchum,quæ ꝓprietates corpori noſtro ſimiles habent, & e parte vim arſenici deleteriã ſummam corrigunt, non tamen omnino adimunt, quia in parua quantitate miſcentur, quia etiã calida ſunt,ideſt, tractionem iuuantia. Obiectio. Indicatio ſumitur a pręſenti,ſi venenum nondum eſt in corpore,quomodo indicatur arſenicum? Reſpon. In aere peſtilenti,vbi venenum imminet,vtimur arſenico,tã quam materia remedij requiſiti a veneno præſenti,licet nondum ſit in corpore,ope enim arſenici, cũ venenum in corpus ingreditur,euocatur & attrahitur extra corpus.

Prophylactica, vnde inducẽtur.

Quod ſi venenum actu eſt in corpore, vel ignotum eſt,vel notum.Si ignotum,vtimur arſenico, ex aliqua parte tamẽ caſtigato, quo ratione ſimilitudinis,& uehementis attractionis,quodlibet uenenum poteſt attrahere.Notum uenenũ uel agit tota forma, uel manifeſta qualitate, & in hoc ſatius eſt uti determinata materia,ut, ſi qs morſus eſſet a ſcorpione ſatius eſt ſcorpiũ applicare,quam arſenicum,ſi a vipera,carnem viperæ,ſi a cane rabido, ventres cãtharidum.

Attrahentia venenũ, actu in corpore exſiſtens.

Dubitatur aũt,qua ratione ſcorpius morſui proprio vtilitatem præſtet? Rñdetur,ante ſcorpij applicationem, venenum cum impetu in cor ruit, poſt applicationem vero,venenũ illud e corpore trahitur,ne amplius ad cor ruat,attrahens enim vis magis eſt efficax in ſcorpio, quã in eius veneno, ſicut etiam alias caro trahit ſanguinem, non contra. Errãt igitur, qui negant ſcorpium ſuum venenum extrahere, ꝙ ſimile,trahat ſimile,nõ idẽ,idem.Hic.n.eſt identitas,ſed ſimilitudo,cum duo ſint miſta, caro ſcorpij, & uenenum contentum,non continens;caro igitur proprietate ſimili attrahit venenum. Vnde etiam fit vt in ſcorpij morſu,idem ſcorpius probetur,a quo patiens eſt morſus,quia per morſum maxima e parte venenum eſt imminutum, cuius argumentum eſt etiã hoc,quod ſi ſcorpius duo mordeat indiuidua, magis primum afficitur,quam ſecundum,quia ab initio venenum magis copioſum eſt,ac deleterium.Cũ uero ſcorpius p̃ſens non eſt, probatur oleum e ſcorpijs, ꝙ ſimilitudinem habet carnis,ac mediã naturam inter corpus & venenum.

Quomodo ſcorpius morſui proprio medeatur.

Quoniam uero ſecundum Auicennã in carnibus viperę & ſcorpij,debilis attrahẽdi vis eſt,cum mediam naturam habeant inter corpus, & venena,ijs ſemper addenda ſunt calida,attractionem promouentia,vt ſinapi,euphorbium.Hęc autẽ attrahentia,aliquando applicanda ſunt parti demorſæ,aliquando axillis,interdum vtrique, ſumpta indicatione a veneni ſubſiſtentia. Si enim uenenũ per os ſit exhibitum,tunc quoniam facile fieri poteſt, ut venenum in corde habeat ſubſiſtentiam,medicamẽta ſunt axillis applicanda. Si homo ab animali venefico morſus fuerit, tunc inter initia parti demorſæ, medicamenta applicanda: ſi morſus recens non ſit, tunc medicamenta, & parti demorſæ, & axillis applicanda, temporis enim progreſſu, cor petit venenum, vnde duplex ſubſtantia veneni, duplicem etiam applicationis locum indicat. Et hæc de materia medicinali vacuante.

Carni viperæ, & ſcorpij, calida ſunt addẽda.

Cui parti applicanda ſint, q̃ attrahũt venenum

Alterantia bezoartica.

Alterantia medicamenta,vel alterant per qualitates reconditas,vel per manifeſtas.Primum autem agendum de his,quæ agunt per qualitates reconditas: his enim vti licet, non tantum ad uenena a tota forma agentia,ſed ad ea etiam,quæ qualitate euidenti agunt,vt opium,quoniam hæc quoque formam habẽt cõtrariam. Agentia igitur a tota forma, ſi venenum in corpore non adeſt, ſunt materia remedij pręſeruatorij,& requiruntur a proprietate contraria veneni, ſi autem in corpore ſit uenenum,ſunt materia remedij vitalis,& requiruntur a proprietate cordis. Hæc aũt medicamẽta, ſiue uenenum exhibitum ſit notũ, ſiue ignotũ,ſunt materia remedij bezoartici. Pręſtantiſſima aũt proponũtur alexiteria & alexipharmaca,

The-

Digitized by Google

De theriaca, & Mithridatio. Theriaca, & Mithridatium c. 1. lib. 1. de antidot. c. 1. lib. 2. de antid. a Galeno, & cap. quarto, ab Auicenna. De horum uſu pauca dicenda, quia multi Medici peccãt. Theriaca ſuperat mithridatium in vno veneno viperino, in morſu enim viperæ vtilius theriaca, quã mithridatium exhibetur. In reliquis autem venenis: (præter calida;) mithridatium vtilius q̃ theriaca datur, vt ſi venenum eſt incognitum, non tamen viperinum, ſi agit a tota forma, ſi agit frigiditate. In venenis calidis, manifeſta qualitate agentib. nec theriaca, nec mithridatio vtendum: illa tamen minus nocet, quam hoc, quia theriaca non excedit primum gradum calidi, mithridatium ad ſecundum aſcendit. Quod autẽ theriaca & mithridatium, in venenis impenſe calidis ſint peſtifera, ita patet. Venenum manifeſta agens caliditate, vehemẽter corpus calefacit, theriaca autem & mithridatium vehementiſſime etiam calefaciunt, licet. n. theriaca in primo tantum gradu ſit calida, magis tamen calorem in corpore imprimere poteſt, q̃ cinnamomum, quod in tertio eſt calidum, quia caliditas cionanomi eſt organum formæ minimæ actiuitatis. Neq; admodum prodeſt theriaca ratione formæ diſſimilis, quia ſermo hic eſt de veneno calido cuius forma eſt minimę actiuitatis, & proin opus non habet, ut per formã theriacæ maximæ actiuitatis expugnet. Hinc ſequitur, maxime eos errare, qui in febribus peſtilentibus theriacam exhibent, ac mithridatium, in febre. n. peſtilenti adeſt uenenum calidum putrefactiuum, interiora exurens, vt frigeat exteriora, cuius etiam vi ſolida cordis ſubſtantia: (ad differentiã aliarum febrium putridarum:) eſt poſita in calefacto eſſe, ſed in habitudine, non in habitu. Dum autem theriaca exhibetur, caliditas illa in habitudine firmatur, habitumq; contrahit, vt neceſſario febris peſtilens degeneret in hecticam, & homines moriantur, etiamſi optima fuerit theriaca. Auicennas etiam c. 4. alias habet materias, quę venenis tota forma aduerſantur, & eas quidem non ratione, ſed experientia inuentas & cõprobatas. Ex Galeni igitur ſententia. c. 7. l. 2. de antidot. probatur [medicamentum confectum e caricis:] ſi quis. n. hoc ieiuno ſumat ſtomacho, is a veneno vix vincitur. Conficitur autem [e caricis, nucibus, ruta, exiguo ſale.] Doſis drac. ij. ad vnc. ſ. prout veneni actio magis vel minus eſt vehemẽs. Zedoaria ẽt omnibus modis veneno aduerſatur. Proſunt quoque [ſemina napi ſiluestris, ad vnc. ij. cum maluatico exhibita. Semen citrij ad drac. ij. cum maluatico datur:] vt unum ſit materia vehiculi, cuius gratia citius corroboratur. Crocus ſecundum Auicennam ſpiritus viuificat, dilatat, ſolidat; ad doſin tamen drac. iij. iugulat, quia licet proprietatẽ habeat proprietati cordis ſimilem, tantæ tamen eſt actiuitatis, vt in nimia copia exhibitus, inſtar magnæ flammæ ſpiritus, & calorem vitalem diſſipet. Poſtremo Auicennas proponit medicamentum efficax, e ſucco & radicibus laſerpitij, (conferunt proprietate, & odorata ſunt:) e ſemine abſinthij ſantonici: (eſt cordiale;) cũ melle, (vt conſiſtentiam acquirat, & pręterea vt medicamentũ euadat iucundum,) & exhibet cum aqua, cum decocto pomorum, (eſt enim hæc materia cordialis, & cęterorum etiam caliditatem attemperat.) Moderni hæc quinque ſimplicia proponunt, non contemnenda, hypericum, vincetoxicum, helenium, ariſtolochiã longam, & herbam, quam uocant dragõcellum. Valet plurimum cornu cerui, & vnicornu, itẽ lapis qui bezoar dicitur Auicennæ. Smaragdum nonnulli pro ſecreto habent, & exhibent ad ſcr. ij.

Theriaca & mithridatio in venenis calidis nõ eſt vtendum.

In febrib. peſtiſ. non ſunt danda theriaca & mithridat.

Theriaca ruſticorũ.

Modus adminiſtrandi. Sequitur, vt agamus de ratione adminiſtrandi hæc medicamenta, ſiue ſint euacuantia, ſiue alterãtia. Medicamenta, quę per ſpiritalem qualitatem operãtur promptiſſime iuuant; ſed talia inuenta nõdum ſunt. dicitur quidam adamantem orientalem, ſiniſtro alligatum brachio, omne venenũ ſuperare, ſed hoc experientiæ non reſpondet. Potius ergo medicamenta adminiſtranda ſunt in puluere, in ſubſtantia aquoſa, maxime autem in aerea, vt quã citiſſime expellatur uenenum. Parandum igitur diſtillatum e magnis antidotis, theriaca & mithridatio, vnde oleum illud magni Ducis non eſt contemnendum, præſertim cum experientia teſtetur, vim illud contra venena habere maximam. Subſtantia autem illa eſt oleaginoſa, quę dum applicatur corpori, ilico in vaporem vertitur. Medicamentũ autem hoc efficaciſſimum redditur, ſi ambra & moſchus miſceantur, quæ facile in vaporẽ abeunt, oleis deſtillatis etiam aliquid caphuræ addendum, hæc enim cordialis eſt, & theriacalis media, & promptiſſime in aerem reſoluitur, & ſic facit ut etiã oleum facile in vaporem vertatur, prætere a quoq; caliditatem olei nimiam frangit. Proin ſi oleũ illud calidus perferre corpus non queat, miſcenda caphura, ſi vero facile admittat, loco caphuræ, ambra & moſchus miſcenda, vt vi hac calidiſſima feliciter expugnentur venena. Obſeruandum quoque eſt, ſi uenenum actu ſit in corpore, antidotos in magna doſi, ut quinctupla, vel quadrupla proportione eſſe exhibendas: hoc enim requirit & præſens uenenum, & proprietas cordis. Secus, ſi nondũ ſit in corpore, quia tũc proprietas cordis ſolum indicat. Pręterea ſi actu uenenum ſit in corpore, exhibemus quotidie, & bis etiã in die, quia ſumma eſt ueneni actio. Et ſane præſentia ueneni tantum apud Auicennam potuit, ut uomitorio antidotos adiunxerit, eodem uidelicet tempore uacuans & alterans. Notandum tamẽ uomitorijs quidem theriacam eſſe addendam, V. g. oleo & aquę permiſtis. at ſi rhabarb. agaricus, uel aliud ſoluens exhibeatur, theriaca miſcenda non erit, quia hæc tractionem ſoluentium impedit, ut tutius ſit prius dare purgbntia, quæ non quidem ſimilitudine trahunt uenenum, ſed hoc tamen per uiam conſecutionis cum materia excrementitia vacuant, deinde ueneno magna e parte educto, licet antidotos exhibere, quarum ui e toto uincatur uenenum.

Oleum e theriaca & mithridatio.

Quãtum agẽdum.

Antidoti vomitorijs non purgantibus miſceri poſſunt.

3. Materia. Quoad materiam διαιτητικὴν. Auicen. cap. quarto, improbat [Aerem] concluſum, probat autem odoratum, & alteratum ſuauibus odoribus, quibus ſpiritus reficiuntur.

Victus in prophylaxi. De victu. Si uenenum nondũ eſt in corpore, Auic. maxime probat uictum pleniorem, pro pręſeruatione a ueneno, ſi timor eſt, ne uenenum exhibeatur, a cibo enim copioſo uis ueneni frangitur, & facile prouocatur uomitus, quo una cum cibis uenenũ expellitur: cibo etiã pleniore meatus venarum replẽtur, vt corpus tam facile ueneno non ſit peruium. Fieri ẽt poteſt, ut e uarijs cibis, aliquis donatus ſit facultate bezoartica. In uictu tenui omnia ſunt cõtraria. Quantum ad uictus qualitatem, ante uenenũ aſſumptum fugiẽda ſunt cibaria & potiones, in quibus eſt vapor & odor euidens, dum enim utimur dulcibus, ſalitis, acribus, odoratis, nõ facile percipitur uenenũ ammiſtũ. Monẽdi ergo ſunt homines, ſi ſuſpicio eſt de ueneno, ut antequam cibos deglutiant, prius optime maſticent, & deguſtent. Summa etjam cauẽdum eſt diligentia, ne cibi inficiantur, quod multis modis accidere poteſt, v. g. ſi inter decoquendum e tecto in lebetem ſcorpij decidant, aut ſi in dolia viperæ: (quę vino maxime delectantur:) ingrediantur.

Victus in veneno actu præſente. Quod ſi uenenũ iam ſit exhibitũ, uires cito reficiẽdæ aqua carnis, & vino. Si tamẽ uenenũ per manifeſtam caliditatem agat, a vino abſtinendũ, & aqua carnis adminiſtranda. correcta tñ refrigerantibus, nimirũ aceroſa, acido citri, in q̃bus ẽt uis ineſt bezoartica. Homines etiã poſt uenenum nequaquam dormiant, c. 7. l. 2. de antid. Gal. Frictionibus & alijs quoq; materijs ueneno eſt occurrendũ. De quibus hęc ſufficiãt.

Vinũ viperinum quõ electuariis proſit. Dubitatio hic de uino uiperino diſſoluenda eſt. Dioſcorides enim mortiferũ eſſe dicit. At Gal. l. 11. ſimpl.

Digitized by Google

ſimpl.ca. de vipera ſalutare eſſe ait, quod experientia in pluribus elephantiacis comprobauit. Galeni etiam ſententiæ Auicennas cap. de lepra ſuffragatur. Vt autem dubio huic occurratur, ſciendũ, per vinum viperinum intelligi vinum, in quo extincta ſit vipera. In hoc vino duo reperiuntur, venenum peſſimũ, & caro viperæ. Venenum proprietatẽ habet cordi hominis aduerſam: proprietatẽ tamen habet ſimilem proprietati alterius miſti, nimirũ virulentiæ elephanticę. Sicut enim ſimilitudo eſt inter magnetem, & ferrum, ita etiam inter venenum viperinum, & elephãtiaſin. Fortior tamen eſt proprietas elephanticę, virulentiæ, remiſſior veneni, vnde virulentia elephantica venenum attrahit, non contra. Carnes viperinę vim habent diſcutiendi, digerendi, diſſoluendi, expellendi materias in cute exiſtentes, vnde carnes viperinæ in affectibus cutaneis admodum ſunt vtiles. Venenum igitur viperinum prēditum eſt facultate & veneni viperini, & carnis viperinę. Dũ igitur elephantico exhibetur, uenenum trahitur ad partes cutaneas a virulẽtia illa elephantica. Confluens autẽ venenum ad partes extimas, ὄχημα ſimul eſt, & vehiculũ illius facultatis, quæ in carne eſt uiperina. Carnis ergo qualitas a ueneno uiperino delata ad exteriores partes, agit in uirulentiã illam, digerendo, diſcutiendo, attenuando, ut e toto expellatur elephãtiaſis. Quod ſi autem hoc vinum exhibeatur corpori non lęſo, ſiue uenenum in corpore ſit, ſiue non, ſemper mortiferum eſt, non enim tunc a partibus cutaneis attrahitur, ſed in cor impetu ruens, necem affert.

CAPVT VII.

De veneni quibuſdam ſpecieb. & primum de Napello.

Tranſitio

ABSOLVTA doctrina venenorum cõmuni, ad ſpecialia accedemus. Venenũ ergo procedit a miſtis, uel inanimatis, vt arſenicum, uel animatis. Animata illa, ſunt plantæ, uel animalia. Plantarum uenena vel agunt ſecundum qualitates manifeſtas, nimirum uel caliditatem, ut anacardus, vel frigiditatem, vt opium, aut agunt ſecundum qualitates reconditas, eaſque uel alterantes, ut napellus, vel purgatorias, ut ueratrum album. Venenum porro ex animalib. profectum, duplex eſt, aut enim ipſum animal exhibetur, ut canthariděs, aut venenum per morſum cõmunicatur, vt in rabie canina. Nobis igitur ſufficiat agere de napello, anacardo, opio, veratro albo, canthar idibus, & ueneno canino.

Natura napelli.

Napellus eſt planta venefica vtraque qualitate, & recondita & manifeſta, a tota enim forma ſumme homini aduerſatur, ita ut exhibitus ad drac. ſ. altero, aut primo etiam die interficiat. In ſummo etiam calidus eſt & ſiccus. Eſt autem uenenum tam dirum, ut ſagittis hoc ueneno tinctis, vulnerata animalia, ui ueneni non uulneris, obeant. Auicennas napellum in lepra & morphea conferre ait: ubi procul dubio, nõ ſincero, ſed caſtigato vtitur, vel etiam fieri poteſt, ut Auicennas eo in loco per napellum intelligat non venenum, ſed plantam illam, quæ prope radicem napelli naſcitur, & mus napelli dici poteſt, quæ ſimpliciter non eſt venenum. Vtrumq; hæc ſe habeant, a napello in medicina prorſus abſtinendum.

Vide animaduerſiones Fuchſij, & Mathioli, in hũc Auicẽnæ locum.

Cognoſcitur napellum fuiſſe exhibitum, ſi tumor inflammatorius labia, os frontẽ, oculos corripit, ut oculi præ magnitudine in loco deſtinato non contineantur. Lingua etiam intumeſcens, in ore detineri nequit. Totum quin etiam corpus tumore afficitur, nam cum uenenum hoc ſumme calidum ſit & ſiccũ ſit, ut ſanguis fundatur, agiteturq;, vt ſpatio ampliore ſit opus, unde tumores exiſtunt. Oriuntur præterea uertigines, & epilepſię, ob calidi huius ueneni euaporationem in caput. Syncope ſequitur, & crura collabuntur, quia uenenum eſt ſummę actiuitatis, & ta forma cordi inimicum, ut omnes uires frangat.

Mus napelli, quo muſcã legunt Angli. Botanici. Signa.

Præſidia.

Venenum hoc, ut ſubſtantia, indicat remediũ uacuans: ratione autem qualitatis & proprietatis, requirit bezoarticum: ob euidentem qualitatem indicat refrigerans, & humectans.

Prognoſtica.

Huius autem ueneni ſumma eſt uis, ut, niſi diligenter occurramus, celeterrime interficiat. Et ſi forte feſtinanter non iugulet, periculum impendet uel febris hecticæ, uel phthiſis: ratio, cum enim napellus celerrime interficiat, occurrendum eſt remedijs, quę occulta proprietate aduerſantur, hæc enim ut plurimum ſunt calida, quibus tollitur quidem uis recõdita, non autẽ operatio, quæ a manifeſtis prodit qualitatibus, unde napellus ſua caliditate, in ſolidis partibus cordis imprimit calorem in habitu, a quo hectica febris. Deinde cum napellus ſit calidus, & erodens, pulmones erodendo phthiſin facit. Cito igitur & ſumma cum prudentia, ueneno huic occurrendum.

Materia pṛſidiorũ. Expellentia remedia.

Materia medicinalis uel euacuans eſt, uel alterans euacuans eſt expellens, uel attrahens. De expellente. Auicennas proponit uomitoria e decocto napi, & uino, cum butyro, cum decocto corticum glandiũ. In hoc autem uomitorio reſpicit, non tantum ad napelli ſubſtantiam, ſed omnes etiam eius qualitates. Subſtantiam reſpiciens, proponit uomitorium, ideſt, euacuans. Cortex glandium, uim habet aſtringendi, ideoque uomitum non promouet, ſed tardat potius, adhibetur uero alia de cauſa, ſcilicet, ne uenenum adeo repente ad cor tranſeat, ne etiam lac & butyrum, uias nimium laxent & aperiant. Qualitatem occultam reſpicit ſemen napi, & cortex etiam glandis, in his enim eſt uis bezoartica. miſceri etiam uomitorio poteſt aliquid theriacę, ut ſimul utamur materia uomitorij, & intercipientis, & bezoartici. Euidentes qualitates reſpiciunt lac & butyrum, quæ ſiccitatẽ, calorem, & inſignem acrimonium huius ueneni obtundunt. Decoctio etiam fit ſeminum & corticum in aqua, quæ uim habet refrigerandi. Hinc ergo diſcimus, eodem tempore exhibenda eſſe medicamenta omnibus numeris contraria ueneno: maxime ubi potens eſt.

Attrahentia præſidia.

Attrahens remedium eſt oleum uiperinum, e ſcorpijs, nec improbo oleum. Mathioli e ſcorpijs deſtillatum. Prodeſt etiam oleum magni Ducis, applicatum arterijs manuum & pedum, axillis etiam, ſi cor inficii incipiat, temporum arterijs, ſi uertigines & epilepſiæ aſſint.

Alterãtes materia.

Materiæ alterantes reſpiciunt qualitatem reconditam, vel manifeſtam. Quantum ad reconditam, probantur magnæ antidoti, theriaca, Zedoaria, bezoar, vel huius loco poteſt exhiberi di. j. diambrę, aut diamoſchu. Notandum tamen, ſiue exhibeatur theriaca, ſiue Zedoaria, ſiue diamoſchu, aut aliud calorificum, ſemper miſcenda eſſe refrigerantia, quæ tamen ſint bezoartica, alias enim hæctica, vel phthiſis metuenda. Probat etiam Auicennas quendam murem e genere ſoricis, qui frequenter in agro Tridentino reperitur, datur caro & puluis, efficacius eſſet deſtillatum, nõ amplius ligatum a ſubſtantia terreſtri. Sed hic mus uix capi & comprehendi poteſt.

Muſcę napelli vitãtes.

Medicamentum bonum eſt, quod conficitur e muſcis illis magnis, quæ nutriuntur napello. Nec improbatur planta, prope radicẽ napelli orta, quæ mus dicitur: radicis huius puluerifatę dari poteſt drac. ſ. & drac. j. eſt enim alexipharmacum napelli. Dubitatur autem [qua ratione tuto aſſumi queant muſcæ, quæ napello aluntur, & planta illa,] ratione alimenti eſt ſimilitudo inter muſcas & napellum, & quo-

Digitized by Google

Nũ tuto ſit queamus muſcis napelli.

quoniam inter homines & napellum eſt diſſimilitudo, inter hominem quoq; & muſcas erit diſſimilitudo. [Reſponſio.] In napello partes alię ſunt alimentales, aliæ veneficæ. Secundú partes igitur quaſdam alimentales, ſimilis eſt proprietas muſcis cũ proprietate napelli: in hac tñ ſimilitudine proprietas muſcarũ fortior eſt, ut muſcæ napellum uincant, & partes alimentales in ſuam ſubſtantiã mutent. Quantum ad portiones veneficas napelli, hæ muſcis ſunt cõtrariæ, verum quia in muſcis eſt ſumma vis, partes alimentales vincũtur, & veneficę expelluntur, ut muſcę ueneno carẽãt, & proprietate ſua efficaciſſima, dum exhibẽtur, napelli venenũ expellere, & ſuperare queant.

CAPVT VIII.

De Anacardo.

Natura anacardi

PER anacardum intelligimus non corticem, vel ſemen, ſed liquorem, qui inter corticẽ & ſemen, reſidet, qui e ſententia Auicennæ li. 2. & 4. eſt venenum per manifeſtas qualitates, calorem nimirum, & ſiccitatem in quarto gradu. Cum autem & ſinapi, & napellus, & anacardus, ſint miſta in ordine quarto calida: differentia horum notanda eſt. Caliditas enim in ſinapi eſt organum formæ alimentalis, hoc eſt, formæ ſimilis humanæ naturæ, caliditas ergo non eſt venefica. Calor in anacardo & napello, eſt organum formæ diſſimilis, & proinde veneficus eſt calor, diſcrimen tamen in eo eſt, quod forma napelli eſt ſummæ actiuitaris, vnde napellus eſt uenenum ſecundum qualitatem manifeſtam, & reconditam; anacardi autem forma eſt minoris actiuitatis, vnde anacardus uenenum ſtatuitur, non utraque qualitate, ſed euidente ſolum.

Diſcrimẽ caloris in ſinapi, napello, anacardo.

Signa.

Indicatur e feruore in ore, gula, uentriculo, e febre acuta. Eſt enim anacardus in ſummo calidus, vnde calidos habet effectus.

Præſidia.

Subſtantia igitur anacardi eſt euacuanda, oportet etiam refrigerare et humectare bezoarticis, ut forma diſſimilis, etiamſi minimę ſit actiuitatis, e toto tamen opprimatur.

Prognoſtica.

Celerrime autem oportet occurrere, alias.n. homines obeunt, ratione tum febris acutæ, tum delirij.

Materia medica.

Proinde Auicẽnas uomitorium probat e lacte, butyro, iuribus pinguibus, ut ſimul & euacuetur uenenum, & eius immodica caliditas ac ſiccitas reprimatur, quam ad rem laudat aquam hordei, aquam lactucæ, oleum uiolarum, inſeſſionem in frigidam. Suadet, ut non tantum utamur potentia, ſed actu etiam frigidis: quia hoc venenum non ita prompte cedit, ob inſignem caliditatem & ſiccitatem. Auicennas autẽ non proponit materias attrahentes ad circumferentiam, immodicus enim huius veneni calor prohibet.

A proprietate conferunt bezoartica, ut nuces,
ſi quis enim anacardum, cum nuce maſticet, non lęditur, niſi in maxima copia
ſit anacardus. Probantur etiam
grana pini, quę proprietate
ſua anacardo aduerſan
tur. Vtile deniq; eſt
oleum illud,
quod con
fici-
tur e ſemine anacardi. Naturæ ergo
mirum in anacardo eſt opus,
portio enim eius alia
venefica eſt, alia
bezoarti-
ca.

CAPVT IX.

De opio, & Mæconio.

Opiũ, & męconiũ vt differant.

OPIVM, ſecundum Galenum cap. 7. l. 2. de antid. eſt lachryma et liquor, qui extrahitur e capitibus papaueris ſylueſtris. Męconium vero ſuccus eſt, qui extrahitur non modo e capite papaueris ſylueſtris, ſed etiam e folijs, dum ex vniuerſa planta contuſa, ſuccus exprimitur. Vtrumque frigidum eſt in quarto gradu, męconium quidem in principio quarti, opiũ ultra principium, ita ut differant tantum ſecundum magis & minus. Natura autẽ opij mirabilis eſt: habet enim vim inducendi ſomnum profundum, pręterea etiam excitat pruritum inſignem, adeo vt homines excitentur a ſomno profundo, inſuper etiam ſenſum inſignis amaritudinis infert. Qua ergo de cauſa hi effectus diuerſi ab opio proficiſcũtur? an nõ enim ſomnus profundus frigidi, pruritus vero & amaritudo calidi ſunt effectus? Dicendum ergo, opium ſubſtantias habere diuerſas, ſicut etiam lac, & ſanguis. Opium enim habet partes frigidas, & craſſas, habet etiam partes calidas & tenues. Vnde ſi exhibetur opium, partes illę calidæ, ob tenuitatem, facilius expelluntur, præſertim quia ſunt veneficę, & ad ſimilitudinem carnis viperinæ, ſponte feruntur in habitum corporis, vnde pruritus producitur. Partes autem frigidę, quia ſunt craſſę, in centro commorantur, vt niſi aſſit vehiculum, nõ ita facile partes illæ ad cor perducantur. Hinc qui opium exhibent ut interficiant, miſcent vinum, aut aromata, nec.n. portiones opij calidæ poſſunt eſſe vehiculum frigidarum, quia ut veneficę, expelluntur, irritantes expultricem, & ſponte etiam inſtar viperinę carnis ad circumferentiam mouentur; at vinum, & aromata poſſunt eſſe uehicula, quia non expelluntur a natura, ſed potius a iecore & corde attrahũtur.

Opij ut partes, ita etiã effectus diuerſi.

σχῆμα partium opij frigidarum.

Opiũ non poteſt calidum dici.

Quæritur autem cum opium habeat partes, & calidas, & frigidas, cur frigidum ſaltem eſſe dicatur, & non potius calidum, pręſertim quia forma partium calidarum eſt uenefica, & quia opium excitat pruritum, inſigniter ſane erit calidum? Reſponſio. Frigidę opij partes & quantitate plures ſunt, & qualitate ſeu gradu intenſiores, quam calidę, frigidæ enim in quarto ſunt gradu, calidę in tertio. Licet autẽ forma utraque ſit diſſimilis, quia tamẽ utraq; etiam non eſt ſummæ, ſed remiſſæ actiuitatis, & altera tantum qualitas in ſummo, fit ut ſecundum ſolas partes frigidas opiũ dicatur venenum. Nec etiam opium poteſt eſſe medicamẽtum calidum: medicamentum enim dicitur, quatenus iuuat, iuuat autem refrigerando, non calefaciendo, itemq; interficit ſuffocando, & extinguendo calorem natiuum.

Signa.

Signa opij ſunt ſomnus profundus, & pruritus inſignis, illo a reliquis venenis calidis, hoc a reliquis frigidis diſtinguitur. Partes enim calidæ, dum expelluntur ad ambitum corporis, pruritum excitant.

Præſidia.

Subſtantia opij vacuanda. Qualitas euidens contrarium requirit, occulta vero bezoarticum.

Prognoſticum.

Celerrime agendum, alias ita imprimit ſuas qualitates, ut non cedat.

Materia præſid. chirurgica.

Materiæ præſidiorum chirurgicæ ſunt, & medicinales. Chirurgicę ſunt frictiones vehementes inſtitutæ aſperis linteis, manibus inunctis oleo de caſtorio, cũ ſapone acerrimo. Vtẽdum ẽt ligaturis vehementer adſtringẽtibus, cucurbitulis cum magna flamma citra ſcarificationẽ, vt fiat euacuatio a ſuperficie cutis.

Materia medicinalis, eſt euacuans, & alterãs. Euacuans, eſt expellens, uel attrahens. Expellens eſt uomitorium, ſecundum Auicennam. Gal. autem cap. 7. li. 2. de antid. ad męconium exhibet olea, oxymeli, ad opium, quod frigidius eſt, exhibet uinũ meracum pluri-

Digitized by Google

plurimum, ut ſic ſimul, & alteretur per calorem, & euacuetur vomitu per magnam vini copiam. Quando autem homines vomere nequeunt, aut etiã ſi ad inteſtina deſcendit opium, probantur clyſteres, fortes quidem ſecundum Auicennam, et Dioſcoridem: ſecũdum Galenum autem, fortes in meconio, mites in opio. [Quæ diſcrepantia ita ſolui poteſt:] mediocribus, & fortibus clyſmis in meconio uti licet, & in opio; utriuſq; enim veneni ſubſtantia ſatis eſt rebellis; ſed in meconio expedit tantũ uti acribus; in opio interdum acribus, interdum etiam mitioribus, qui acrimoniam partium opij calidarum attemperare queant. Attrahẽs materia eſt oleum ualde calidum, & tenuis ſubſtantiæ, ut penetret, quale eſt [oleum de caſtorio, & euphorbio,] quibus corpus inungendũ. Aliquando tamen eſſet totius uti [balneo aquæ dulcis,] aliqua tamen parte calido, ut acrimonia partiũ calidarum temperetur, & propter calorem venenũ euocetur.

Conciliatio Dioſc. & Gal.

Alterantia.

Alterantia per qualitates manifeſta. Probatur [medicamẽtum e ſatureia, origano, cinamomo:] deinde etiam probantur ob partes calidas, [acetoſa, lac caprinum, ius pingue, verbi gratia, cum adipe uituli.] Bezoarticũ eſt [Caſtorium, piper, crocus, aſa odorata, theriaca, mithridatium.] Et ſi pruritus plus iuſto inſeſtet, expedit, [cum magnis antidotis miſcere conſeruas refrigerantes.]

CAPVT X.

De albo veratro.

Natura albi hellebori.

IN albo veratro] vis lethalis duplex eſt: primum, ut nimia uiolentia attrahit: ſecundo, ut ſuperpurgationem facit. Subſtantia eius duplex eſt: altera ſimilis, diſſimilis altera: vtraq; tamen venefica. Similis eſt, qua determinatus ſuccus, ſcilicet melancholia, ratione ſimilitudinis attrahitur: & hæc venefica eſt, propter immodicam actiuitatem: tanto enim impetu humor attrahitur, vt homines ſtrangulentur. Diſſimilis eſt etiam portio in ueratro albo, quia eſt purgans validiſſimum, & quia dum non euacuat, non in alimentum uertitur, ſed in uenenum, & cauſa eſt, ut ſucci corrumpantur. Qualitate calidum, & ſiccum eſt in ſecunda manſione tertij gradus.

Signa.

Si exhibitum eſt album veratrum, nondum tamẽ purgat, cognoſcitur inde, quod patiẽtes aſſerunt, ſenſibiliter ſe percipere, violenter a capite, & partib. remotis attrahi materiam; vt conuulſiones ſuccedant, anhelitus difficiles, & veluti ſuffocari uideantur, Adeo enim vehemẽter albus helleborus attrahit, vt quandoque cum impetu tanto confluant ſucci, vt ob viarum occluſionem nõ fiat purgatio, ſed propoſita, potius oriantur ſymptomata. Si uero exhibitum ueratrum purget, manifeſta eſt ſuperpurgatio, & copioſa euacuatio, quam difficulter ægri ferunt, unde animi defectus, & ſyncope oritur.

Præſidia.

Cum autem albus helleborus, violenter ſuccos attrahat per venas, & tantopere viribus noceat, ut interdum mors ſequatur: præſidia igitur a tribus ſumẽda: primum a veneno: ſecundo, a vijs per quas materia fuit attracta: tertiò a viribus. Quantum ad venenum; ſubſtantia indicat euacuans. Qualitas recondita diſſimilis, indicat bezoarticum. Qualitas recondita ſimilis, quæ ſcilicet ſuccum melancholicum attrahit, quatenus violenter attrahit, requirit medicamentum contrarium, quatenus autem a circumferẽtia ad centrũ attrahit, requirit diureticum, tanquam deriuatorium, & ſudoriferum, tanquam reuulſoriũ. Qualitas euidens, indicat refrigerans, & humectans. Quantum ad vias; quia mors ſuccedit in ſuperpurgatione, eo quod viæ nimis recludantur; indicatur adſtringens, & claudens. Virtus denique indicat ſui cuſtodiam: & virtus cordis, cordiale requirit.

Prognoſticum.

Hellebori vis ſumma eſt: vnde conuulſio oritur. Quod ſi conuulſio fiat ab inanitione, deſperandum. Si autem fiat ob affectum oris uentriculi, & neruorum, ita vt facultas non ob inanitionem lædatur, ſed ob errorem externum, tum occurri quidem malo poteſt, ſed difficulter: maxime ſi ſanguis egrediatur, ſi ſyncope ſuccedat, ſi cadat pulſus.

Materia præſidiorum primum chirurgica.

Materia chirurgica. Venę ſectionem Dioſcor. & Auicennas in tractatibus de venenis, non proponũt. At Auicennas quarti primi, cap. 8. ait: ſi pharmacum ſoluens exhibeatur, & non ſuccedat euacuatio, ſed ſymptomata ſequantur vehementia, præſertim circa ſuperiores partes, tunc neceſſariam eſſe venæ ſectionem: quia adeſt principale indicãs, nimirum ſanguis vi vehementi affectus; adeſt etiam virtus permittens, alias enim pharmacum dari non potuiſſet. Dum igitur corpus eſt robuſtum, licet nõ ſit plethoricum, ſed potius cacochymum? poteſt tamen affici plenitudine determinata, quæ inflammationem efficiat. Virtus autem interdum adeſſe poteſt, ut dum helleborus a medico exhibetur, in doſi maiuſcula, & minus correptus, ob ignorantiam; interdum autem uirtus non adeſt, vt dum a carnefice proponatur, hoc fine, vt vires collabantur, vnde tunc venę ſectio locum nõ habet. Cũ igitur hic ſermo fiat de helleboro albo, ut de veneno, non licet cum Auicenna venam ſecare: ſed vtendum calidis frictionibus, ligaturis vehemẽtibus, cucurbitulis ſine ſcarificatione, cum magna flamma.

Materia medicinalis euacuans.

Materia medicinalis multiplex eſt. Ratione ſubſtantię veneni eſt euacuãs, interdum per ſuperius, interdum per inferius: prout veratrum, vel in ventriculo, vel in inteſtinis reſidet: & hoc potiſſimum intelligitur, dum in ὑπερκαθάρσει nõ egreditur ſanguis. Vomitorium poteſt eſſe [oleum cũ aqua tepida.] Si educere volumus per inferiora, vti debemus lubricis, deterſorijs, & comprimentibus. Hinc probatur [aqua ordeacea, oleum amygdal.] Subſtantiam veratri detergunt [mulſa, decoctum caricarum, ſaccharum rubrum.] Si deterſa eſt; tum propinãda, quæ uim habẽt comprimendi, vt [myrobalani, tamarindi.] Clyſmi etiam proſunt, maxime ſi non ſit purgatio: dum.n. perfidi homines veratrum exhibẽt, purgatio fieri nequit, quia corpus non eſt præparatum.) clyſter autem fieri debet ex eclegmate ſequenti: [Recipe radicularum hellebori albi, lib. 1. aquæ fontis libr. iij.s. fiat infuſio per triduum: deinde fiat decoctio ad conſiſtentiam eclegmatis. Quod ſi eclegma non adſit, nec etiã tres dies expectare liceat; breuiori temporis ſpatio fieri poterit infuſio, nimirum hora una, [ſi pro libra j. veratri, accipiamus aquæ lib. j. s. Et hoc eclegmate in modum clyſmi utemur, cum aqua ſufficiente diluto. Poſſumus etiam hoc eclegma vlterius coquere, ut formam accipiat ſuppoſitorij, eſt enim efficaciſſimũ remedium.

Sequuntur medicamenta, quę reſpiciunt hellebori albi qualitatẽ. Ratione ergo qualitatis occultæ diſſimilis, nil præſtãtius [theriaca,] quæ, ſi bona eſt, actũ ſecundum cuiuslibet purgantis adimit. Ratione qualitatis occultę ſimilis, quatenus nimis uehementer attrahit, probatur theriaca, ad hanc violentiam compeſcendum: theriacæ enim proprietas fortior eſt proprietate veratri. Auicennas etiam, & Dioſcor. laudant [puluerem e floribus nymphææ, qui proprietate quadam uiolentiæ hellebori albi aduerſatur. Quatenus autem qualitas occulta ſimilis ad cẽtrum trahit, vtendum diureticis, & ſudoriferis, unde Auicennas proponit [capillum veneris, feniculum, petroſelinum, ſemen melonum.] Sudorem cient [balnea ſicca calida.] Ratione qualitatis manifeſtæ, refrigerantia, & humectantia ex uſu ſunt, [ut nymphæa,

lactuca,

Digitized by Google

lactuca,malua,hordeum,uiolæ,&c. Ob uias proponuntur adſtringentia,ut[rhus opſoniorum,roſæ,cydon.]quibus poſt euacuationem materiæ noxiæ, ſeu uenenum,uiædum;dum ſcilicet ſanguis euacuatur, qui ſalutaris eſt materia.

CAPVT XI.

De cantharidibus.

Canthari dum partes duæ.

IN Cantharidibus]partes quædam ſunt ueneficæ,ut uenter, quædam alexiteriæ, ut partes,alæ,caput.Quandiu autem cantharides uiuunt,vires una animalis forma ita ligantur, vt altera pars in detrimentum alterius agere nequeat, nec.n.alæ ueutri, nec uenter alis officit. Dum autem obierunt cantharides, partes illæ deſtitutæ vinculo,& priuatæ forma illa communi,ſecundum uires proprias operantur.

De Vētre. Forma.

In ventre ſubſtantia,ſeu forma,eſt ueneſica,aduerſaria proprietati humanæ, & præſertim veſicæ: licet autem cantharides partibus extimis applicentur, ut occipitio,manibus,pedibus, interdum tamen patientes ſanguinem mingunt,cantharides enim ſponte ui ſua deleteria ad ueſicam feruntur. Cantharides ſunt

Qualitas

calidæ, & ſiccę in quarto. Et licet ventris forma ſit venefica,quia tamen non eſt ſummæ actiuitatis,ut in napello, ideo ventres non annumerantur venenis a tota forma,ſed calidis tantum venenis.Quoniam autem venenum calidum, aliud corrodens, eſt aliud non corrodens: hoc venenum eſt corrodens: vnde ventris ſubſtantia potius craſſa, quam tenuis arguitur,e c.22.& 23.l.3.ſimpl.

Extremitates cantharidū.

In partibus alexiterijs ſubſtantia & forma eſt ſimilis corpori noſtro, maxime veſicæ. [hinc recte medici,qui vtuntur veſicatorijs, non applicant extremitates,ſed tantum ventres.]proprietas autem harum extremitatum eſt ſummæ actiuitatis, alias non poſſent ſuperare proprietatē ventris; cum omnis actio fiat in proprietate maioris inæqualitatis, pſertim in venenis: & proinde etiam vehementior eſt proprietas in extremitatibus,quam in veſica;vnde liquet, veſicam nō attrahere proprietate ſua extremitates, ſed in extremitatibus eſſe vim, qua ſpōte in veſicam perducuntur. Calidę ſunt & ſiccæ extremitates in tertio:ſubſtantia ſunt tenui.

Signa.

Exhibitas eſſe cantharides cognoſcitur, e feruore circa veſicam oborto,ex ardore lotij,e mictu ſanguinis,e vertigine,delirio,tandem e ſyncope.

Præſidia.

Subſtantia euacuanda eſt. Qualitas euidens,indicat refrigerantia & humectantia. Occulta qualitas requirit alexiteria veſicæ propria.

Prognoſticum.

Quoniam vero venenum eſt corroſiuum, antequam abradat occurrēdum:ſi enim facta eſt abraſio, difficilis eſt curatio.c.22.& 23.l.3.ſimpl.Galeni.

Materia medicinales.

Euacuans præſidium poteſt eſſe vomitorium,clyſter, balneum aquæ calidæ: vt venenum hoc omnibus modis per vomitum, aluum, poros cutis educatur: Pręcedat autem vomitorium, quia tutius eſt, vt venenum euacuetur, antequam deſcendat. Notandum autem,cum venenum ſit calidum,a calidis abſtinendum eſſe: & proinde vomitorium atque clyſteres conficiantur[e lacte,aqua hordei,& ſimilibus refrigerantibus.] Ratione qualitatis euidentis, vtimur lacte,ſero lactis cum portulaca,ſeminibuſque frigidis maioribus,& minoribus,] ut ſic & veneni extinguamus calorem,& ueſicæ occurramus. Vtimur etiam diureticis,quorum vi uenenum reſidens in ueſica extinguitur:quod fit inſeſſione in decocto aliquo refrigerante[ex hordeo,lactuca,portulaca.] Expedit etiā [lac & ſerum in veſicam immittere.] Poſtremo probantur alexiteria,ut[oleum liliorum,& quod efficacius, oleum cydon. Dioſcorides maxime laudat theriacam,& mithridatium,]quia cōficiuntur e pluribus ſimplicibus, ut rationi ſit conſentaneum, eſſe aliquas proprietates,ſimiles proprietati veſicę: ſemper tamen refrigerantia miſcenda; quia uenenū hoc eſt calidum.Vnde multum probantur[ſemina alkekengi:& extremitates duarum cantharidum cum lacte tuto exhiberi poſſunt.

CAPVT XII.

De rabie canina.

VENENVM caninum.] Gal.com.17. ſect.2.l.1.prorhet.vocat hidrophobiā, quod tamen nomē ueneno canino ab initio non conuenit,ſed longe poſt. Auicen.c.7.l.4.ait rabiem canis eſſe conuerſionem ſuę complexionis ad melancholiam malignam,& veneroſam.Vnde nil aliud intelligit per venenum caninum, quam inquinamētum atrabilare. Eſt inquinamentum; quia affectus eſt contagioſus: & proinde adeſt putredo.Eſt aūt hoc inquinamentū non fimoſum, ſed cinerulentum; quia ſuccus putreſcens redditur calidior, & producitur ab inſigni caliditate,ut in atram vertatur bilem, quæ aſſata putreſcit.Subſtantia ſeu forma huius veneni eſt diſſimilis, non tamen ſummę actiuitatis:& proinde non eſt venenum a tota forma, quia nec ſyncope tam facile oritur,nec ſudores frigidi erumpunt, vt in venenis a tota forma fieri ſolet. Temperamentum eſt igneum calidum & ſiccum.ca.de cancris,l.11.ſimpl.comm.17. ſect.2 l.1.prorhe. Et ſane venenum hoc ordine quarto eſſe calidū, teſtatur experientia:cum enim diſſectū eſſet monachi cuiuſdā cadauer,tria notāda apparuerūt:primo,nulla aderat humiditas aquoſa in pericardio,tota erat conſumpta ab hoc igneo veneno.Secūdo, ſinus cordis conſpiciebantur aridi, & ſanguine prorſus deſtituti. Tertio,in pericardio portio quędam fuit obſeruata ferme combuſta,& in puluerem redacta. In definitione ergo ſua Auicennas non proponit naturam, & eſſentiam huius veneni,ſed effectus,qui ab hoc ueneno in corpore humano, & canis producuntur. Per cōplexionem melancholicam, hic nō intelligit temperamentum,quod a contento,id eſt a ſucco melancholico,qui frigidus, & ſiccus eſt, producitur; lib.2.de temperam. Gal.ſed eam complexionem melancholicam,quæ generare poteſt ſuccum melancholicum atrabilarem,calidum,& ſiccum.Complexionem autem hanc Auicen. malignam ſtatuit,id eſt contumacem in habitu,quæ maxima cum difficultate amoueatur: vnde etiam vlcera cacoethe: ratio; quia caliditas in habitum imprimitur,cum qualitates ſint ſummæ actiuitatis, & organa etiam ſint formæ contrarię.

Natura veneni canini.

Tēperies.

Hiſtoria rabie inſe tempus.

Senſit autem Auicennas huiuſmodi venena non in continentia ſolum agere, ſed etiam in contenta. ait enim; accidit creaturæ ut uarietur,& accedit eius complexioni ut alteretur. Inſinuans igitur actionem huius veneni in contenta,ait,accidere creaturæ ut varietur. Per creaturam intelligit ſuccos: ſic enim ſanguis cum iecore collatus,creatura eſt; iecur, creator, Per variationem intelligit,non alterationem ſolum, ſed mutationem formæ, & corruptionem. Iſta autē corruptio duplex eſt,primum citra diſſolutionem miſti;cum ſanguis veneno canino corrumpitur,& mutatur in atrabilarem, ſecundo cum diſſolutione miſti,quando ſanguis veneno ita corrumpitur,ut putreſcat, & in cineruleutum inquinamentum diſſoluatur. Reſpiciens autem ad complexionem continentium,ait,accidere complexioni vt alteretur.

Venenū caninum agit in cōtenta; & continentia.

Hoc inquinamentum, hoc opus, in cane ſequitur actio-

Digitized by Google

Generatio veneni canini in cane.

actionem læſam, ideſt coctionem canis. Hæc autem læditur. (c.1.l.3. de ſymp. cauſ.) vel læſa facultate, vel ob errorem externum. Læditur & labefactatur facultas, ob intemperiē calidam & ſiccam, & hoc potiſſimum accidit cani, animalis ſatis calido & ſicco, vt facile eius caliditas, & ſiccitas incrementum ſumat, & ita hoc venenum producatur. Hoc igitur fieri poteſt, impedita facultate ob obſtructionem, qua plus iuſto calor accenditur. Error etiam externus facultatē lædit, quem duplicem Auicēnas proponit. nimirum aerem, cibum, & potum. Aere enim tum calido, tum frigido, ſucci redduntur attrabilarij: & venefici, calore. n. ſucci accenduntur, frigore ſtipantur corpora, ut ſucci qui vacuari nequeunt, inflammentur. Huc reſpicientes Dioſc. Aetius, Paulus, aiunt, rabiem hanc potiſſimum inuadere æſtate & hyeme, oculos enim hi dirigunt ad generationem huius veneni, & rabiem incipientem. At Auicennas, non tantū de incipiente, ſed etiam inualeſcente loquens, addit, ver & autumnum quibus rabies vigere ſolent: vere enim commouentur ſucci, hyeme geniti, & qui æſtate procreati ſunt, ſuccedente autumno non poſſunt difflari, vnde rabies excitatur. Quoad cibum & potum, ait Auic. produci hoc venenum, ſi canis ſanguinem putrefactum ſorbeat, aut carnes putridas deuoret.

Generatio veneni canini in homine.

Idem dicendum de ortu huius veneni in homine. Quoad læſam facultatem, differentia eſt inter hominem, & canem, quod in hoc frequentius generatur, quoniam caliditas canis facilius intenditur. Præterea venenum caninum magis eſt deleterium, quā quod interdum in homine ob intemperiem calidiorem generatur. Quantū ad errorem externum, potiſſimum in homine gignitur hoc venenum, ob præſentiā uirulentiæ caninæ, per morſum illatæ, quæ initio exiguæ eſt copiæ, poſtea vero agēs in ſanguinem eū in ſuam naturam conuertit, unde fit, ut a cane rabido demorſi modo poſt menſem primū, modo poſt ſex modo et elapſo anno rabidi fiant, quod fit ob variam corporis conditionem. Si enim v.g. canis eiaculetur virulentiam copioſam, & admodum acrem, per morſum, & homo qui mordetur corpus habeat bilioſum, præditū ſuccis calidis, qui facile attrabilarij euadunt, tunc breui tempore, etiam uno menſe, homo rabidus euadit.

Signa veneni adhuc in corpore latitantis. Canis rabidi indicia.

Virulētia hæc inter initia, dum adhuc pauca eſt, & a corde remota, non agit in cor, & proinde ſigna rabiei nondum vlla apparent. Cognoſcitur tamen venenum eſſe in corpore hominis a cane demorſi, primum e ſignis rabiei in cane, qui momordit, apparentibus c.16.l. de ther. ad Piſ. Si enim canis eſt gracilis, ſi oculos habet flāmeos, toruos et ſqualidos, ſi linguam ore continere non poteſt, ſi huc & illuc uagatur, auribus pendulis, caput deorſum inclinans, umbram ſuam allatrans, ſpumam ore oſtendens, ſolus currēs, alijs canibus fugientibus, indiſcriminatim hoīes mordere tentans, facile apparet canem eſſe rabidum, & proin hominem etiam demorſum contagio eſſe infectum. Præterea alia quoque ſecundū Paulum, & Aetium ſunt experimenta. Dum enim vulnus adhuc eſt recens, ſumantur nuces, & contuſæ applicentur vulneri, detineanturq; per noctē integram, & exhibeantur gallinis, vt deuorent. ſi enim ab harum eſu pereunt, venenum latere paribit. Panis etiam ſecūdum Aetium applicandus eſt vulneri, vt ſanguine inficiatur, & tunc cani exhibendus, quod ſi canis nec comedere, nec olfacere velit, in corpore venenum eſſe ſtatuendum.

Signa veneni copioſi, tam manifeſto agentis.

Si venenum copioſum eſt, progreſſu temporis vehementer agit, & cor occupat, & tunc ſigna ſunt euidentiſſima, quorum ratio reddi fere nulla poteſt, timent ergo aquam, & omnem humiditatem, licet aqua non ſit præſens, interdum intenditur timor, & oritur imaginatio canis, interdum non intenditur, ſed patientes euadunt nauſeabundi, adeo ut maxima cum difficultate aquam hauriant, & tandem cum aquam bibunt, illico ſtrangulantur, & pereunt. Ratio ergo videtur talis afferre poſſe, e c.16. li.2. de ther. ad Piſ. In rabie canina, ob nimiam ſiccitatem, eſt indigētia, & proinde quoque deſiderium humidi, ſed quia rabidi mente ſunt alienati, humiditatem deſpiciunt, & ob delirium auerſantur id, quod iuuare poſſe. Vt autem hæc melius intelligantur, quædam ſunt explicanda.

Cur rabidi aquã timeant.

I. Cur homines rabie affecti timeant. Reſponſio. Id fit propter abundantiā ſucci attrabilarij, a quo vapor ater, melancholicus, ad cerebrum fertur, & ſpiritum animalem tenebricoſum reddit, unde actio læditur, ob errorem externum, id eſt, ob ſpiritum animalē, tenebricoſum redditum. II. Cur potius aquam timeant, quam aliud obiectum? Reſpōſio, quia adeſt indigētia humidi, ut propterea ſpecies humida aquæ in cerebrum imprimatur. III. Cur ſi aqua affertur, quandoq; intendatur timor, & quandoque nauſeabundi euadant? Reſponſio. Si aqua præſens non eſt, timent, præſente ergo aqua, magis augetur timor, dum oculis obijcitur. Interdum eſt recordatio morſus, ut imaginentur adeſſe canem. Nauſeabundi autem euadunt, quia os ventriculi a veneno afficitur, vnde in ore ventriculi ſenſus quidam triſtis excitatur, qui impertitur ſenſui interiori, eſtque in cauſa, ut a cerebro impertiatur uis illa appetens infeſta, & noxia, vnde quemadmodum ſi ori ventriculi vis animalis a cerebro recte offertur, bonus fit appetitus, cui famulatur attractrix ventriculi, ita dum uitiata offertur facultas appetens a cerebro, nauſea fit, cui expultrix famulatur, inde fit, ut aquam hauſtam rurſus euomant. IIII. Qua ratione Auicennas dicat, rabidos aquam bibentes perire. Galenus vero afferat, aquam rabidos iuuare poſſe, ab ipſis tamen reſpui? Reſponſio. Rabies canina, uel eſt inter initia, uel in progreſſu. Si eſt in initio, aquæ potus iuuare poteſt. Si in progreſſu, & timor perdurat, tunc e potu aquæ homines pereunt, quia ſpiritus vitalis e toto ferme eſt diſſipatus, ut facile & celerrime extinguatur.

Indicationes.

In præſidijs inuemēdis, oportet reſpicere ad uenenum, & ad corpus, quod uenenum admittit. Veneni ſubſtantia eſt euacuanda. Forma requirit bezoarticū, ſeu alexiterium, quod feliciter cum uacuantibus coniungitur: niſi. n. operatio uenefica adimatur, in corpus agit venenū, nec ita facile cedit vacuantibus. Manifeſtæ veneni qualitates, indicant refrigerans & humectans. Præter venenū, oportet perpendere corpus rabie affectū, in quo rō habenda & contētorū, & cōtinentiū. Quantū ad contēta, oportet toti occurrere, vnde indicatur remedium euacuās, præſertim ſuccū attrabilarium. Quoad continētia, intemperies calida, ſiccaque, indicat refrigerās et humectans: proprietas autem cordis, requirit medicamentum Cordiale.

Prognoſtica.

Hoc malum curari poteſt, ſi homo nondum rabie eſt affectus, poteſt enim venenum extirpari, & cordis ꝓprietas roborari. Sed ſi homo rabie afficitur, & adeſt timor aquæ, etiamſi omnia adhibeantur, curari nequit. Mentio fit duorum, qui ſint ſanitati reſtituti, ſed Aetius inquit, hos non fuiſſe demorſos a cane, ſed ab alio homine, & hi interdum curari poſſunt, etiam cum incipit aquæ timor.

Vena ſectio.

Materia chirurgica. In morſu canis rabidi, & cuiuſcunque animalis venefici, optimum eſt uenam ſecare, ſi corpus ſit repletum & venenum ſit diſperſum, neq; ſit tale venenum, quod ratione ſimilitudinis facile ab alio ueneno attrahatur, tūc enim uenæ ſectione non eſt opus, ut in morſu ſcorpij, cui ſanando applicatur ſcorpius. Non autem oportet ſecare uenam primo die, ſed cum iam uenenū diſperſum eſt, ob abſentiam medicorū, qui inhibere debebant. Ab initio autem uenenum in parte vulnerata hærens, indicat euocationem ad ſuperficiem, quod ſi tunc ſecetur uena, introducitur venenum.

Lau-

Digitized by Google

Cucurbitulę ſcarificatio. Laudantur etiam cucurbitulæ & hirudines. Ampliandum eſt vulnus. Vicinæ partes ſcarificādæ ſunt, vt ſanguis egrediatur, et cum eo venenum. Locus ferro inurēdus, & eſchara celerrime amouenda, vt cito euocetur uenenum, id quod ſpatio bidui poſſumus aſſequi, vt etiam magnam eſcharam euellamus, dum frequenter applicamus butyrum adeo calefactum, quantum patiens ſuſtinere poteſt. Apertus autem locus per 40. dies ſeruandus eſt. Quod ſi pars demorſa ſit exquiſiti ſenſus, hęc adhiberi nequeunt, ſed partibus vicinis non demorſis, quæ facilius ferre poſſunt, prędicta ſunt adhibenda, parti autem demorſæ, mitia applicari poſſunt medicamenta, de quibus in materia medicinali. Cum demorſus miniſtrum habere poteſt, qui ore exſugat venenum, id non eſt improbandum, eſt autem pium, ut fiat citra detrimentum miniſtri, fiet autem citra noxam, ſi vlcuſcula in ore nulla appareant, & præterea os ipſius fouendum eſt oleo, quod venneum hęrere nō permittit. Vlcus autem ſatis diu apertum eſt detinendum.

Pharmaca. Materiæ medicinales ſunt euacuantes, & alterantes. Euacuans, eſt expellens, uel attrahens. *Expellentia.* Expellens eſt, quod proprietate recondita ita roborat proprietatem corporis noſtri, calorem et ſpiritum, vt hoc venenum facile expellatur. Huius farinæ eſt medicamentum e cancris fluuialibus uſtis, & pulueriſatis. E cancris, puta, cauda, deſtitutis, qui vulgo mollucci dicuntur: Exhibetur hoc ad quantitatem magni cochlearis quoties primis diebus occurrimus, ſi vero nō primis diebus, eſt exhibendum ad duo cochlearia. Probatur quoque alyſſum, item, coagulum catuli adhuc lactentis. Ficus ſylueſtris cortex ad drac. j. Magnę etiā laudantur antidoti, pręſertim cum aqua acetoſæ exhibitæ.] Hæc tamen medicamenta non ſunt exhibenda, quando homo iam rabie afficitur, ſed ante illud tempus, & quamprimum, niſi quod impediat.

Attrahentia. Attrahēs, qualitate occulta, aut manifeſta attrahit. 1. Occulta qualitas, ſimilis eſt uel humoribus, vel veneno canino. Humores enim dum purgātibus euacuātur, ſimul etiam venenum educitur, vnde probantur [catapotia ex helleboro, elaterium, veratrum album, item vehementiſſima medicamenta, vt antimoniū.] Et ſi corpus non ſit ita robuſtum, vt hęc ferre queat, fiant medicamenta e ſena, polypodio, epithymo, helleboro nigro.] Hæc autem ab initio vſurpanda non ſunt, quia materia eſt cruda, & venenum tantum eſt in parte demorſa. Poſt tres autem dies: (ſemper enim præſentia indicantis eſt reſpicienda,) ſi venenum per corpus ſparſum eſt, phaꝛmacum exhibendum, etiam ſi materia nec cocta ſit, nec turgeat. Attrahūr etiam quędam ſimilitudine cum veneno canino, nimirum 2. [medicamentum e ventre cantharidum, cum ęquali portione lentium excorticatarum, quod ad ſcr. s. per plures dies exhibendum, quia pręſentia indicātis per plures dies perſeuerat: prodeſt autē hac ratione, cum enim medicamētum ad ueſicam perducitur, attrahit venenum, & id cum ſanguine excernit, mictu cruento. Inter initia quoque cantharides loco demorſo applicandæ, & pręcipitatum quoque applicari poteſt, vt etiam hepar carnis rabidi. Quædam denique manifeſta qualitate attrahunt. 3. Vnde per initia, dū patientes ratione loci affecti nolunt admittere cātharides, poſſumus animalia viua nuper diſſecta, parti applicare, vt catulos, columbas, gallinas, hoc enim calore virulentia euocatur, & dolor mitigatur. Vel hoc imponatur. R. cineris cancris fluuia. allij, menthę, gentianæ, ariſtolochię rotūdę ana drac. ij. bacc. lauri, boli Arm. an. drac. j. cum ſucco menthæ fiat emplaſtrum. Progreſſu etiam temporis, cūm venenum per corpus diſperſum eſt, probatur balneum aquæ dulcis calentis, vt aperiantur pori, & venenum euacuetur.

Alterantia. Materię alterantes, agūt qualitate occulta, aut manifeſta. Occulta, quæ modo ſunt propoſita, quæ vincunt calorem corporis & ſpiritus, vt venenum expellatur. Talia poſſunt eſſe materię expellentes, & roborantes, ut ſerum, aqua fabrorum, aqua acetoſæ & lactucæ. Hæ aquę facile ægris dari poſſunt ante timoré aquę, at cum timoris iam adeſt principium, inſcijs ægris danda. quare uas aqua repletum ſit occluſum, & arte etiam poteſt confici vas, in cuius parte ſuperiori ſit vinum, in poſteriori aqua, ut ſic decipiantur. Bibere autem poterunt aquam per fiſtulam longam, ut ſic aquam non intueantur.

Victus. De diæta pauca dicenda. Obeſt victus tenuis, quia ſucci reddūtur acriores, & malígniores, ſit igitur mediocris. Cibi interdum acrioris, interdū mitiores conueniunt, vnde ſecundum Aetium inter initia allium exhiberi poteſt, nō autem temporis progreſſu, ſic.n. venenū redderetur efficacius. A potu vini abſtinendum. Progrediēte malo etiam a theriaca deſiſtendū, & potius refrigerantibus vtendum. Inter initia, poſt triduum, aut quatriduū exhibito pharmaco, & ſecta vena, probatur agrimonia, quæ contra virulentiam caninam plurimum ualet.

FINIS.

HIERO-

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI

MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

Tractatus de Vrinis.

CVM ſermo noſter hoc anno ſit de Febribus, atque ad eas cognoſcendas maximè conducat vrinæ cognitio, & indicia, quæ ex his deſumuntur; Idcirco decreui, in præſentia de vrinis agere. Cuius quidem rei utilitatem dum conſidero, nihil in re medica hac ipſa utilius perſpicio. Nam

Vtilitas doctrinæ de vrinis.

præter id, quod fuit Galeni ſententia 4. de Tuend. valet. 4. ope vrinarum poſſe affectiones venarum, & arteriarum cognoſci, accedit etiam hoc, ut plura alia omittam, nihil eſſe, quod magis ad prognoſticandum conferat, quam vrinæ cognitio. Quandoque enim contingit, vt vult Hippocrat. 1. nos ex ſola coctione in vrina perſpecta, poſſe tum citam, tum certam ſalutem polliceri. Verum ſicuti hoc negotium vtile eſt; ita etiam maxime eſt arduum (mihi credite) vt mirum non ſit, ſi ex plurimis, qui de vrinis tractarunt, perpauci fuerint veritatem aſſecuti. Quid enim aſſecutus fuerit doctiſſimus Actuarius, qui omnibus numeris vrinarum tractationem voluit abſoluere, vos in progreſſu huius tractatus cognoſcetis.

Ad tantum igitur negotium accedentes, vtilitatis veſtræ gratia, duo faciemus in hac materia: Primò proponemus ordinem, quem in hoc tractatu ſumus obſeruaturi. Deinde, Deo optimo maximo fauente, negotium aggrediemur. Quantum ad primum attinet, noui omnes in hac re ita progredi; ut primo de Differentijs Vrinarum; ſecundo de Cauſis; tertio de Præſagitione uerba faciant: quamuis Actuarius materiam de Vrinis quatuor abſoluat. Primo enim de Differentijs; ſecundo de Signis; tertio de Cauſis; quarto de Præuidentia agit. Nolo ego hunc ordinem improbare: veruntamen hoc ſcio, ſi hoc negotium breuiter, & non ſine utilitate explicandum eſt, oportere nos alio ordine progredi. Nam dū prius de differentijs loquimur, & deinde ad cauſas accedimus, velimus nolimus cogimur differentias repetere. Ad eundem modum, dum loquimur de Præuidentia, cogimur eaſdem differentias repetere, ſed hoc eſt procedere doctrina ualde prolixa. Quo igitur ordine procedimus?

Ordo doctrinæ de vrinis.

Ex rectè philoſophantium ſententia, [Rectum ſolet eſſe iudex ſuimet, & obliqui,] proinde nō erit præter rationem, ſi nos primo de ſanorum, deinde de ægrotantium Vrinis loquamur. Quem ordinem etiā inſinuare videtur Aetius, vir in re medica non contemnendus. Dixit enim, quod quicquid eſt præter naturam, inuenitur ex naturalibus. Idcirco ab his eſt ordiendum. Nec expectetis, ut in hoc tractatu de conditionibus ad vrinam attinentibus loquamur, veluti, de aere & loco, in quibus reponi debeant vrinę, & ſimilibus. Ea enim ſolum proponemus, quę recondita ſunt, non prętermittenda ea, quę a Galeno proponuntur; qui 4. de tuenda ſanitate 4 pręcipit, & optimo iure, ut perpendamus Cōſiſtentiam, colorem, atque contenta in vrinis, ſed qua ratione, hæc erunt conſideranda.

De vrinis ſanorum.

Si vos certam capere notitiam vrinarum vultis, oportet, ut a ueris fundamentis, atq; optimis, huius doctrinę initium ſumamus, quod eſt [Rei eſſentia,] quæ explicanda erit definitione. Definitionem ergo vrinę tradamus, eamq; omni cum diligentia explicemus. Sed aduertatis duplicem poſſe definitionem aſſignari; vnam quidem breuiorem: alteram uero longiorem. ſed in veſtra poteſtate erit alterutrā eligere.

Definitio breuior vrinæ.

Breuior hęc eſt: [Lotium, uel Vrina eſt excrementum aquoſum iecoris, per colis meatum expreſſum.] In hac definitione id vnum eſt aduertendum, ipſam eſſe traditam per proximū genus, ſicut requirit omnis bona definitio, non autem per remotum, verbi gratia: ſi quis dicat, hominem eſſe ſubſtantiam, uel corpus. Hæc non eſt hominis definitio. Quænam ergo ſunt proxima genera?

Ea ſunt, cum per differentias ſubdiuidantur, faciūt nos deſcēdere ad definita, ut ſi diuidatur animal per rationale, & irrationale. Excrementum ergo poteſt

Excrementum duplex.

eſſe, vel vaporoſum, uel corpulētum. [Vaporoſum] quidem, ut quando exeunt flatus. [Corpulentum] vero, quādo exeunt reliqua. Excrementum autem corpulentum, uel eſt ſolidum, vel liquidum. [Solidum,] vt vngues, pili, & huiuſmodi alia, [Liquidum vero eſt, vel humoroſum, uel ſeroſum ſeu aqueum.] Vrina igitur eſt excrementū ſeroſum, ſeu aquoſum. Vnde Ariſtot. 4. Meteor. 7. lotium repoſuit inter ſpecies aquæ. Neq; ergo in hac breui definitione propoſui Renes, quod Fernelius facit, qui dicit lotium eſſe excrementum ſeroſum, ſanguinis vehiculum, renum ui ſecretum. Supponatis nunc renes nihil prorſus lotio tribuere. Vrina enim, ut ſuo loco audietis, vniuerſam ſuam abſolutionem acquiri in iecore. Ideo non erat neceſſaria illa particula, ui renum & c. quia ſi diſtingui debet lotium a ſudore, ſufficit dicere, excrementum hoc exire per meatum colis, Tradamus ergo definitionem lotij prolixam, & clariorem.

Definitio longior vrinæ.

Lotium itaque eſt excrementum iecoris, genitum ex aſſumpta aquoſitate, bilioſi excrementi nonnihil adepta, & ex alimēto coctionem renuente, a ſanguificatrice, ut ſanguis tum depuretur, tum deuehatur, per meatum colis egreſſum. Declaro hanc definitionem. Patet, lotium eſſe excrementum, ex Ariſtotele, de generatione animal. 18. Competit enim cuilibet excremento, ut ſit alimenti reliqua. quare explicare oportet reliquas particulas, quarum ui hoc excremētum a reliquis ſeparatur.

Diximus [iecoris,] ex Galen. 5. de vſu part. 10. ubi dicit, quatuor eſſe conſtituta inſtrumenta a natura pro expurgando iecore. Lienem ſcilicet, ueſicam felleam, & duos renes. Renes autem expurgant iecur a ſeroſitate. Hoc colligitur ex Galeno de naturalibus facult. 9. ubi ait, quod quemadmodum hominum ſtercus canibus eſt ſuauiſſimum: ita excrementum iecoris renibus eſt iucundiſſimum. Quid eſt hoc excrementum?

Lotiū eſt excrementum ſeroſum non renum.

Eſt excrementum ſeroſum. Vnde non præter rationem Gal. 5. de vſu par. 5. redarguit Lycum Macedonem tanquā amentē, quod imaginabatur lotium eſſe excrementum renum. Hoc enim nequaquā eſt dicendum. Imo addit Galen. 1. de natur. facult. vltimo,

Digitized by Google

mo; non eſſe credendum tantam excrementi ſeroſi copiam poſſe eſſe excrementum renum, vt partium, quę nimis ſunt exiguę, & ob id ibidem dicit, quod, vt veſica fellea bilem attrahit à iecore. ita renes ſeroſum excrementum. Vnde licet bilis attrahatur a veſica fellea a iecore, non tamen eſt excrementum veſicæ felleæ. Ita etiam, licet renes attrahant lotium a iecore, non eſt tamen lotium excrementum renum, ſed iecoris. Hoc autē ſcire non ſufficit. oportet enim ſcire, quid per iecur ſit intelligendum.

Per iecur ergo intelligendum tum caro iecoris, tum ipſius venæ, id eſt, venæ in eo exiſtentes. Principaliter tamē intelligimus carnem, quia ſanguificatio abſoluitur in carne iecoris. Caro enim primo ad ſanguificationem concurrit: idcirco vtramque intelligimus. Vnde Galenus (& hoc ſcitu per neceſſarium eſt, præſertim, quia ignoro, an aliquis hactenus hoc cognouerit) 3. de ſimpl. cap. 2. dicit, triplex eſſe iecoris excrementum, ſcilicet: bilioſum, melancholicum, & ſeroſum. Dicit enim triplex eſſe venarum excrementum. Si igitur triplex eſt venarum excrementum, per venas oportet intelligere venas, quæ ſunt in epate, non autem ipſum epar. propterea omnibus in confeſſo eſt, & bilem, & melancholiam generari in epate.

Iecoris excrementũ triplex.

Sed occurrit dubitatio, [Quomodo] fieri poſſit, vt in iecore triplicia excrementa locum habere poſſint. Nam ex Galeni ſententia, 3. Method. 3. in qualibet coctione, duo neceſſario colliguntur excrementa, quorum vnum tenue eſt, alterum craſſum. Vnde loquens de vlcere, dicit duo colligi excrementa in vlcere. alterum tenue, quod appellat liquorem, alterum craſſum, quod uocat ſorditum. Si igitur duo tantum ſunt excrementa in qualibet coctione, quomodo tria ſunt in venis iecoris? non dicatis ita eſſe intelligendum Gal. vt voluerit neceſſario duo tantum eſſe excrementa. Poſſunt enim eſſe plura, neque hoc ipſe negaret. Nam primum poſſum dicere, quod licet ſint plura excrementa, horum tamen aliqua poſſunt reduci ad tenuia, aliqua ad craſſa, & ſic non dicerem falſum.

In qualibet coctione neceſſario duo colliguntur excrementa.

Præterea ſuſpecta redditur curatio vlceris. Nam ratione tenuis excrementi, oritur indicatio ſiccandi: ratione craſſi, indicatio oritur extergendi. Vnde ſi poſſet dari aliud excrementum, ſuſpecta redderetur curatio. Quia quis ambigeret an aliud moliri oporteat. propterea alio modo diluenda eſt ambiguitas. Sciendum ergo, cum ſermo ſit de concoctione, ſermonem eſſe, vel de cōcoctione alicuius, quod & perficitur, et depuratur, vel de cōcoctione alicuius, quod perficitur tantum, nec depuratur, verbi gratia, ſi ſermo ſit de generatione carnis in vlcere. dum generatur caro, caro, & generatur, & depuratur excremento tum tenui, tum craſſo. At ſi ſermo fiat de ſanguine, hic concoquitur in iecore, ſed tamen exactè non depuratur in eadem parte, in qua perficitur. Sanguis enim in infima iecoris parte p ſe perficitur, & aliqua ex parte depuratur. Depuratur enim a bile, & a melancholia, non tamen a ſeroſitate. Nam ab hac depuratur in gibba. Et idcirco dicit Gal. 3. de ſimpl. ca. 10. [Quatuor eſſe concoctiones,] quarum prima ſit in vētre altera in venis, tertia in ſingulis partibus, quarta eſt aſſimilatio, quę ex Gal. nihil aliud eſt, quam nutritio, ad quam alię referuntur. pręter igitur nutritionem, voluit Gal. tres eſſe concoctiones.

Concoctiones ſunt quatuor.

Auicenna in 1. primi cap. de qualitate generationis humoris, vult quatuor [eſſe concoctiones,] primam fieri in ventre, alteram in epate, tertiam in venis, & quartam in ſingulo quoquo membro. Vnde pleriq; volunt, Auicennam diſſentire a Galeno.

Declaro, quantum ſit ratione primæ coctionis in ventre, patet nullam eſſe inter ipſos diſcrepantiam. Nec quo ad ſecundam. Licet enim dixerit Galen. ſecundam concoctionem eſſe in venis, Auicenna autem in epate, nulla tamen eſt diſcordia. quoniam Galenus per venas, intelligit venas exiſtentes in epate, Auicenna verò intelligit epar, ad differentiam venarum, quæ ſunt extra epar. & ideo Galen. proponens venas epatis, intelligit etiam carnem epatis.

Obiect.

Sed difficultas eſt, quia dicit Auicenna, tertiam concoctionem fieri in venis. Quid enim vult ipſe per venas? intelligit, (vt dicunt aliqui) venas extra iecur exiſtentes. Quod ſit verum patet. quoniam Auicenna proponens tertiam concoctionem, vult eadem eſſe excrementa tertiæ, & quartæ concoctionis. Et propterea venarum concoctio Auicennæ eſt potius pręparatio quędam ad quartam concoctionem. Quare non eſt concoctio diſtincta. Ideo habet eadē excrementa. Quod hoc ſit verum, videtis Auicennam, qui vult excrementa tertiæ, & quartæ concoctionis eſſe tenuia, craſſaque. Tenuia vult eſſe, quæ inſenſibiliter tranſpirant. Craſſa autem, quæ ſenſibiliter exeūt, quæ dubio procul non ſunt excrementa tertiæ concoctionis, ſed quartæ, quare nulla eſt diſcordia. Quia Auicenna tertiam concoctionem non intelligit diſtinctam concoctionem: ſed diſpoſitionem ad quartam. Quare quantum attinet ad ſecundā concoctionem, in qua prodit lotium, conſtat hāc ipſam fieri in iecore, & venis.

Obiect.

Verum adhuc remanet difficultas, quia triplicia erant excrementa iecoris ſecundæ coctionis. Poſſem ego dicere, Gal. 3. Method. 3. ita eſſe intelligendum, vt velit in qualibet coctione, duo tantum eſſe excrementa, quorum vnum ſit tenue, alterum verò craſſum. Et proinde tenue in iecore eſſe bilioſum, & ſeroſum. Craſſum vero eſſe melancholicum. ſed tamen nolo vt ſic reſpondeatis. Dico ego intelligendū eſſe Gal. de ea coctione, in qua id, quod coquitur, in eadē parte perficitur, & depuratur, veluti apparet in generatione carnis in vlcere, vbi caro, & fit, & depuratur. Secus eſt dicendum de concoctione ſanguinis. Sanguis enim qui perficitur in ſima parte iecoris, nō poteſt in eadem depurari. propterea quod non poſſit id, quod eſt ſeroſum aſcendere. Non poteſt itaque ſanguis, & perfici, & depurari infima iecoris parte, ſed perficitur infima, & depurat' in gibba. Nāque infima parte, vt duo colliguntur excrementa, alterum [Tenue,] alterum [Craſſum:] ita etiam in ſuperiori parte, cum ſanguis iam perfectus, non tamen depuratus, ſegregatur pariter, alterum excremētum tenue, & eſt [liquor,] alterū vero craſsū, & eſt [Contentum.] Neque aliquis imaginetur hęc eſſe fictitia, ſanguine nimirum perfici infima, & depurari in gibba. Hoc probabo ex Gal. & hoc faciam non ſolum, pro conſummatione veritatis huius rei: ſed etiam vt cognoſcatis, quidnam aſſecutus ſit in hac re Fernelius. Dicit Gal. 5. de vſu part. 4. ſanguinem infima rubrum purumq; fieri. purum, inquam, ab humore bilioſo, et melancholico, a quibus ſcilicet ſeparatur. Sanguis uerò infima rubefactus, aſcendit in gibbam. Addit ibi vnum, quod eſt perpendendū, ſanguinem, ſcilicet in ea parte reddi rubicundum. Nam, vt dicit Plato: ſanguinis color pręſe fert ignis diuini portionem, a quo originem ducit.

Obiect.

Patet igitur lotium eſſe excrementum iecoris. Sed dicit Galen. 1. de tuenda ſanitate 12. Aliud eſſe excrementū venarū, & arteriarum. Contra 1. morb. com. 3. dicit lotium indicare affectum venarum, & arteriarum. Vnde ex his videtur colligi, lotium eſſe excrementum venarum, & arteriarum. Pro huius difficultatis ſolutione, ſciendum eſt, totum lotium acquirere ſuam perfectionem in gibba iecoris parte, vt ibi, & nomen, & ſubſtantiam, & colorem acquirat. Sed aduertendum lotium in iecore perfectum nō attrahi totū a renibus. Portio enim aliqua diſtribuitur per venas corporis, vt ſit vehiculum ſanguinis. Hæc

Digitized by Google

autem fieri portio, quę fit vehiculum ſanguinis, ſecũdum aliquam ſui partem, vel inſenſibiliter tranſpirat, vel in ſudorem conuertitur. Reliqua autem portio eſt illa, quam attrahunt renes. Hanc aũt attrahũt non a iecore, ſed a venenis extra iecur exiſtentibus, id eſt, a venis totius corporis. Idcirco ſi conſideretur lotium, non ratione loci, in quo acquirit ſuam perfectionem, ſed ratione loci, a quod attrahũt renes hoc modo lotium erit excrementum venarum. Si tamen lotium ea ratione conſideretur, qua debet conſiderari, quatenus generatur, ſecundum hanc conſiderationem, gignitur in iecore. Et ob id diximus in definitione, ipſum eſſe excrementum iecoris. Sed quatenus lotium attrahitur, modo a iecore, modo a venis, modo ab arterijs, ita ipſum modo iecoris, modo venarũ, modo arteriarum poteſt dici excrementum.

Sed difficultas occurrit maior, quoniam eſt Galeni ſententia ſeptimo, de vſu part. [Veſicam attrahere excrementum ſeroſum,] atque hoc eſſe proprium excrementum veſicę. Si ergo eſt proprium veſicæ excremẽtum, quomodo eſt iecoris? Supponatis in præſentia, veſicam attrahere ſeroſitatem, non a renibus. vt ex Anatome vidiſtis, ſed a vaſis vrinarijs. atq; hac ratione, quando Gal. dicit, lotium eſſe excrementum proprium veſicę, per proprium intelligit familiare, hoc eſt, proprietatem quandam ſimillimam, vt maxime affinẽ cũ corpore veſicæ, cuius ſimilitudinis ratione fit hęc attractio. Nam pro rei veritate excrementum hoc gignitur in iecore. Poteſt autem dici, lotium eſſe excrementum etiam Renum, in hoc ſenſu, quatenus ſcilicet eſt renibus familiare. Hæc ſolutio fuit Gal. 5. de vſu part. 10. Vbi dicit, partes attrahere excrementum ratione communitatis, quæ eſt in qualitate, id eſt, ratione proprietatis.

Pręterea diximus in definitione, [genitũ ex aſſumpta aquoſitate, bilioſi excremẽti nonnihil adepta, & ex alimento concoctionem tenuente.] In qua particula nihil aliud continetur, quam materia, ex qua producitur lotium, excrementum hoc ſeroſum. Hęc autem [Materia duplex eſt,] & merito, propterea, quod ſicut in generatione ſanguinis, atque eius depuratione aliqua, quę fit infima iecoris regione (dico aliqua, quoniam ibi ſanguis non vndequaque depuratur) duplex producitur excrementum, quorum vnum [tenue eſt, & bilioſum,] alterum [craſſum & melancholicum,] ita etiam rationi conſonum eſt, in perfectiſſima depuratione ſanguinis, quæ in gibba iecoris fit, duplicia produci excrementa, quorum vnum ſit [tenue,] alterum vero [craſſum.] tenue eſt liquor vrinæ, craſſum vero contentum in vrina. cum ergo hęc duo fiant excrementa, ex quibus conſtat lotium, idcirco neceſſe fuit, in definitione ponere materiam, ex qua excrementum tum tenue, tũ craſſum gignitur.

Dicamus prius de materia ex qua fit liquor. Diximus ex aquoſitate aſſumpta. Quia lotium non tantum prodit ex potione, verum etiam originem ducit ex parte aquoſiore ciborum. idcirco diximus, ex aſſumpta aquoſitate, ſiue potus, ſiue cibi. Vnde eſt ſententia Galeni 10. de ſimpl. med. facult. cap. de ſudore, eandem eſſe materiam ſudoris, & vrinæ, nempe, bilis portionem, ſeu aquoſitatem. Atq; addit Ariſtoteles ſecundo, ſect. probl. tertio, alimenti partem dulciſſimam in corporis ſubſtantiam cõuerti. Alieniſſimã vero partem, quam crudam appellat. vel aſcendere, & vocari ſudorem, vel deſcendere, & dici vrinam. Eadem ergo eſt materia ſudoris & vrinæ. Fit ergo lotiũ ex aſſumpta aquoſitate, non ſimpliciter, ſed ex Galeno, locis citatis, ex aquoſitate bilioſæ ſubſtantiæ nonnihil adepta. Neceſſarium eſt enim vt bilioſa ſubſtantia cum aquoſitate miſceatur. Bilioſa autem ſubſtantia poteſt eſſe, & [alimentum, & excrementum,] vt alias diximus. In pręſentia locũ nõ habet bilis alimentalis, ſed excrementitia. Et hoc ſentit Galenus quinto, de vſu part. ſexto, vbi ait, bilioſum excrementum ſecundum tenuiorem eius partem cum lotio permiſceri.

Obiect. Sed forte aliquis dicet, [cur factum eſt a natura, vt cum aquoſitate miſceatur bilioſum excrementũ, & potiſſimum in corpore ſano?] (loquimur enim de vrina ſanorum) quando ergo corpus ſanũ eſt, et in ſanguificatione prodit bilis excrementitia, cur tota hæc bilis non confluit ad veſicam fellam? quæ hæc eſt neceſſitas, ob quam excrementum hoc bilioſum iecoris permiſcetur aquoſitati, cum præſertim excrementum ſeroſum ſufficiat ad deferendũ ſanguinem? Idcirco nõ videtur opus eſſe permixtione bilis? Credo ego perdifficile eſſe reddere huius rationem. Dico tamen hoc eſſe natura factum, vt illud excremẽtum redderetur familiare naturæ, vt non eſſet inimicum partibus, a quibus attrahitur. Familiaritas, vero hæc fortaſſe poſtulabat, vt cum aquoſitate permixta eſſet hæc ſuperfluitas bilioſa, vt tingatur aquoſitas. Aquoſitas ergo ſuſcipit colorem ob hoc bilioſus excrementum. Non enim poteſt calor citra bilioſam materiã tingere lotium, (dicãt alij quidquid velint.) Hoc colligitur a Gal. 1. de criſibus. decimoſecundo, vbi dicit, per mediam reddi lotium magis coloratum. Quoniam per inediam (ait Galenus) calor vlterius agens, quam par ſit, partem pinguiorem vertit in amaram bilem. Hęc autem eſt ea, quę lotium tingit. Sed quomodo tingitur? Dicit ibi Gal. lotium eſſe ſubruffum, vel ſubflauum. (Semper autem loquimur de lotio ſanorum.) Et quoniam inter ſubruffum, & ſubflauum colorem, eſt color ſubruffus medius. idcirco colligatis etiam lotium ſecundum naturam, [eſſe vel ſubruffum, & ſubflauum, vel ruffum.] Hi enim ſunt tres illi colores, qui faciunt lotium ſecundum naturam Gal. autem (volo vt intelligatis hos colores eo modo, quo ipſos intelligit Gal. 1. de criſib. decimoſecundo,) per [ruffum] intelligit enim colorem, qui eſt magis permixtus albo, quam ſit flauus. Et idcirco per ruffum non intelligatis rubeum, quia rubeus eſt magis permixtus nigro, quam flauus, ſed intelligatis citrinum, qui eſt proximus albo.

Inedia reddit lotium magis coloratum.

De colore vrinarũ.

Sed [cur hi, cum ſint colores ſecundum naturam] vt dixiſti cum Gal. primo, de criſib. 12. lotium tingũt diuerſimode, pro diuerſitate bilis?] nam alia eſt, pallida, alia ruffa, alia flaua. Inter has autem hæc eſt differentia. Quoniam pallida fit a calore remiſſiore. Ruffa ab intenſiore. Flaua verò adhuc ab intẽſiore. Hinc eſt, quod ſi debeat fieri lotium ſecundum naturam, neceſſe eſt, vt aliquid bilis cum aquoſitate miſceatur. Si enim nihil permiſceatur, lotium non erit ſecundum naturam. Si autem aliquid permiſceatur, vel erit bilis, vel aliud a bile. Si quid aliud permiſceatur, (vt ſuo loco dicemus) erit lotium præter naturam. Quod ſi bilis permiſceatur, niſi ſit, vel pallida, vel ruffa, vel flaua, lotium non erit ſecundum naturam, verbi gratia, ſi cum lotio miſceatur bilis [vitellina, vel porracea] vel alia, de quibus ſuo loco.

Bilis triplex. Debet ergo miſceri bilis, vel pallida, vel ruffa, vel flaua, non tamen omnibus modis. Nam quantum attinet ad bilem pallidam, dummodo hæc in debita copia miſceatur, fiet lotium ſubrubrum, & proinde ſecũdum naturam. Quod ſi minima copia miſceatur, tunc vrina non erit ſecundũ naturam, ſed modo ſpicea, modo ſubſpicea fiet, non autem ſubruffa. Debet ergo mediocris materię quãtitas cum aquoſitate permiſceri. Si vero cum àquoſitate miſceatur bilis ruffa, lotium fiet ſubruffum, & ruffum etiã pro maiore vel minore portione ruffę bilis. Iã ſi adhuc copioſior ruffa bilis miſceatur, fiet lotiũ ſubflauũ abſq; ſplendore, quod ſi fiat mixtio flauę bilis, lotiũ reddetur ſubflauum, & ſplendens. Nã, vt dicit Gal. loco citato, flaua

bilis

Digitized by Google

bilis ſplendens eſt igneę portionis cauſa, quę quidem portio ignea collecta eſt in flaua bile. Quod ſi copioſior ſit flaua bilis, lotium fiet flauum, non autem ſubflauum, & tunc erit lotium, quod videbitur exceſſiſſe limites lotij ſecundum naturam.

Sed aduertendum, ne quis veſtrum credat, præter bilis mixtionem, neceſſarium eſſe aliquid aliud miſceri, nempe, [ſeroſum ſanguinem.] Nam Gal. loco citato, ait, opus eſſe, vt cum ſeroſitate permiſceatur, non modo ſeroſus ſanguis, ſed etiam aliqua portio ruffæ bilis. Dicatis, ad producendum lotium ſecundum naturam, non neceſſarium eſſe, vt permiſceatur ichor ſanguinis. Sed quid voluit Gal. his verbis? Cum ibi loquatur de Vrinis ſubrubeis, & proinde de Vrinis ægrotantiũ, vult tales Vrinas non eſſe bonas: Propterea quòd indicant debilem calorem, qui nõ poteſt gignere ruffam bilem, nec ſanguinem exactè concoquere. Et idcircò ſi lotium debet bonum euadere (dicit Gal.) oportet vt miſceatur ruffa bilis, non tamen ob hoc inferre voluit, lotio ſecundum naturam neceſſarium eſſe ichorem ſanguinis miſceri.

Dubium. Sed dicet quis, Ego vellem ſcire, quomodo hoc ſit verum, quod lotium ſecundum naturam tingatur à bile pallida, ruffa & flaua, ratione coloris ſubruffi, & ſubflaui? Nos poſſumus arguere, materiam, uel magis, vel minus calidam. Nam ſi Galen. dicta rectè perpendantur, is modo videtur colores referre in tẽperaturam, modo non. Videatis eum 4. de ſimplic. medic. facul. vlt. & locus eſt difficillimus. Ratione huius difficultatis dicit ibi Galenus, colores non ſequi temperamentum, propterea, quod in genere alborum, & nigrorum, dantur calida, frigida, humida, & ſicca: verbi gratia. Nix alba eſt, tamen eſt frigida. Cępa eſt alba, tamen eſt calida. Non ergo ſolet à colore argui temperamentum. Sed ibidem monet Gal. nos poſſe a calore arguere temperamentum in eodem genere vel ſeminis, vel ſucci. Et dat exemplum in genere cęparum. Ex cæpis enim albæ minus ſunt calidæ, rubeæ calidiores.

Vt hoc rectè intelligatis, cognoſcendum eſt, quomodo producatur color. Videatis Ariſtotelem 1. de generat. animal. vbi aſſerere videtur, alba eſſe calida, & quanto aliquid eſt magis album, eo eſſe calidius. Cum autem Ariſtoteles ſit Philoſophorũ princeps, non eſt exiſtimandũ, eum ſine ratione locutum fuiſſe. Præterea, & Autor illius libelli de coloribus, qui tribuitur Ariſtoteli docet, ſimplices, id eſt, veros colores ſequi mixtionem elementorum. Cum ergo concurrant elementa ad producendos colores, explicandum nobis eſt, quomodo concurrant. Supponere ergo oportet, cum mixtum cõparatur ex quatuor elementis, nos in elementis poſſe conſiderare formas, [de prędicamento ſubſtantiæ, materias elementorum, & eorum qualitates.] Hoc (ni fallor) fit euidentiſſimum, dum conſideramus [formas] elementorũ. Nam ex varia mixtione harum formarum, prodeũt varię proprietates vocatæ, v. g. proprietas educendi bilem in Rhabarbaro, prodit ex mixtione formarum elementorum. Quod ſi conſideramus [Materias,] tunc prout diuerſimode miſcentur materię: ita etiam varias geminãt effectiones, verbi gratia, quod mixtũ ſit liquabile, vel illiquabile. Hoc prodit ex mixtione materiarũ, non formarum. Quod ſi in elementis conſideramus [Qualitates] tantum, tunc vel in elementis conſideramus, calidum, frigidum, humidum, & ſiccũ, vel alias qualitates. Si conſideramus primas qualitates, prodeunt odores, ſapores, mixtorũ mollities, & durities. Color autem nequaquam prodit ex his qualitatibus. Neque huic veritati aduerſatur Gal. ſi rectè intelligatur, qui 1. de vſu part. 10. dicit, non modo odores, ſapores, mollitiem, duritiem ſequi tẽperamentum: ſed etiam colores.

Quid ratione colorum in elementis conſiderandum.

Ergo ex Gal. [Colores neceſſario ſequuntur temperamentum.] Quod ſi ſequuntur temperamentũ: ergo neceſſario debent ortum ducere ex primis qualitatibus. quod eſt cõtra ea, quæ ſunt propoſita. Oportet vt vos Gal. intelligatis. Ibi enim loquitur de temperamento, quatenus cõnotans formam de prædicamento ſubſtantię, & hanc formam exprimit tanquã Medicus, & Artifex ſenſatus, per ipſum temperamẽtum. Et quoniam hoc eſt veriſſimum, [accidentia formas inſequi,] eo, quia agens naturale quantum dat de forma, tantum etiam dat de cõſequentibus ad formam: idcirco dicit Gal. [Colores ſequi temperamentum,] id eſt, formam de prędicamento ſubſtantię. Propterea quod õmnia, quę ſunt in mixto formæ ipſi famulentur. Vnde aliud eſt dicere, hoc fieri ex illo, & aliud dicere, hoc ſequi illud. Accidentia ſequuntur formam, non tamen fiunt ex forma.

Itaque hactenus Gal. per [colores,] in relatione ad temperamentum intelligit colores inſequentes temperaturam, hoc eſt, formam de prędicamento ſubſtantiæ. Cum igitur colores non fiant ex permixtione formarum, neque ex permixtione materiarum, neque etiam ex permixtione qualitatum primarum, prodeant tamen ex elementis, oportet ergo præter hoc conſiderare in elementis alias qualitates, id eſt, diaphaneitatem, opacitatem, & lumen. Vnde colores prodeũt ex diaphano terminato, et ex opaco: ex diaphano inquam ita mixto cum opaco, vt quod nõ erat antea luminis particeps, fiat nũc particeps luminis, atque ſecundum eius ſuperficiem, ſummitatem ve, euadat coloratum. Vnde Ariſtoteles, li. de ſenſu, & ſenſili, conſiderans hoc lumen euadere in colorem in parte ſumma, ſuperficieve, diaphani terminati cũ opaco (Plato autem non reſpicit ad extremitatem illam, ſed potius ad lumẽ) dixit, colorem eſſe veluti flammulam quandam, ſeu fulgorem ex corporibus emanantem. Sed non ſufficit ſcire hoc. Oportet enim etiam noſcere in quo conſiſtat diaphaneitas, et opacitas, & vnde prodeat lumen.

De diaphaneitate & opacitate. Quo ad [Diaphaneitatem & Opacitatem,] dixere quidam, diaphaneitatem conſiſtere in puritate elementorum, opacitatem verò in earum impuritate. Alij dixerunt, diaphaneitatem conſiſtere in raritate elementorum, opacitatem in denſitate. Sed hi deficiunt, & oſtendo primum priores deficere. Certum enim eſt, aurum eſſe purius argento, & tamen argentum eſt magis album auro, quod aduerſatur primę opinioni. Hęc enim vult, quod vbi eſt plus diaphani, ibi etiam color magis ad album vergat. Aurum tamen magis recedit ab albo quã argentum, & tamen aurum eſt purius argento. Præterea ſi vera eſſet hæc opinio, vix poſſemus tueri Gal. qui 1. de criſ. 12. vult bilem turbulentam eſſe ruffam. Quod ſi bilis purior euadat, tunc ait eam flaueſcere, ecce bilis flaua eſt purior ruffa. Nihilominus bilis ruffa eſt proximior colori albo, quam flaua, & tamen magis viget puritas in flaua, quam in ruffa, ergo diaphaneitas non conſiſtit in puritate. Poſteriores & ipſi deficiunt, volunt enim diaphaneitatem in raritate conſiſtere, opacitatem in denſitate. Eſt autem fumus, qui tenuis eſt, & rarus: attamen nigricat.

Quare pro huius rei veritate dicendum eſt. [Diaphaneitatem conſiſtere in puritate, & raritate,] non in puritate tantum, vel tantum, in raritate [Opacitatem] verò conſiſtere in impuritate, & denſitate. Vnde cum in albo colore vigeat diaphaneitas, idcircò albus color viſum diſgregat. Contra color niger ob denſitatem plus æquo viſum vnit, & denique ſuffocat. Hinc etiam colligendum, nil mirum eſſe, ſi aurum ſit minus album argento, quamuis aurum ſi purius argento. Nam quia multo etiam denſius eſt aurum argento: idcirco denſitas plus poteſt, quam puritas. Optime etiam dictum eſt a Galen. 1. de criſ. 12. bilem eſſe magis flauam etiam ſi ſit purior.

Digitized by Google

Quoniam ad ſimilitudinem auri ipſa eſt denſior, denſitas ſecum fert opacitatem, & opacitas, quæ a denſitate prouenit, eſt in cauſa, vt color auri, & flauæ bilis magis recedat ab albo, quam color argenti, & ruffę bilis.

Conſtitutum ergo ſit [diaphaneitatem, & opacitatem eſſe in cauſa coloris.] Sed quæ ſunt [Diaphana?] Ex Ariſtotele 1. de ſenſu & ſenſili, & 2. de anima 68. Elementa [diaphana ſunt: aer & aqua,] quæ ambo cum ſint humida, idcirco Plato in Thimæo loquens de coloribus, dum vult proponere [diaphana, proponit humorem.] Vnde vbicunque proponitur humor a Platone, intelligatis elementa diaphana, aerem ſcilicet, & aquam. Sed præterea eſt elementum opacum terreum.

Hactenus cognouimus, quid ad producendos colores concurrant elementa, nempe: [Aer & aqua,] vt diaphana, [Terra] autem vt opaca, quæ terminat diaphanum. Supereſt quartum elementum. Hoc autem quid præſtat coloribus? Diximus ſupra, colores non tantum prodire ex diaphaneitate, & opacitate, ſed etiam [Ex lumine. Vnicus autem ignis] lumen prębet, & idcirco hic luminoſus dicitur a Platone. Nec enim ſufficit, vt diaphanum miſceatur cum opaco: ſed etiam oportet, vt concurrat lumen ignis, ſi fieri debet color. Vnde ad hoc reſpiciens Plato dixit, colorem eſſe veluti flammulam, ſeu fulgorem ignis. Igitur ea ratione concurrit, quatenus eſt luminoſus. Vnde lumen ignis, quando fit permixtio diaphani cum opaco, degenerat in ſplendorem, et in colorem ſed de ſplendore ſuo loco. Propter hęc Ariſtoteles, in lib. de coloribus, reſpiciens ad cauſas principales coloris, & proinde nullam faciens mentionem de terra, dixit, cauſam pręcipuam eſſe lumen ſolis, & ignis. Aerem verò & aquam proponit, tãquam diaphana, quæ ut intermedia colores deferunt ad oculos. Per lumen ignis intelligit lumen internum iam propoſitum, quod degenerat in colorem. Addit autem lumẽ ſolis, quia reſpicit non modo ad colores, quatenus colores ſunt; ſed etiam ad colores quatenus videntur. Sunt autem colores propter lumen internum. Videntur aũt propter externũ, vt ſolis, lunę, & candelę.

Ignis quid præſtet coloribus.

His ita conſtitutis, per medium corollarij colligatis, quòd [pro varietate ignis, varij etiam fiunt colores.] Colligatis etiam, quod prout [diaphanum eſt vel aereum, vel aqueum, ita corpora colorata euadunt modo calidiora, modo frigidiora.] Quo ad primum, hoc colligitur ex Platone in Thimæo, vbi dicit: ex vno igne (notetis quæſo hæc verba, quæ ſunt aurea) veluti ex coruſcatione exiliente, & altero penetrante, & in humore extincto (per humorem intelligit diaphanum terminatum) ex horum mixtione varij fiunt colores. Subdit Plato: horum aũt ignis, quatenus medium, permiſcetur cum humoribus oculorum, non tamen cum humore albugineo, nec cum vitreo, ſed cum diaphano ab opaco terminato. (diaphanum vero vocat humorẽ oculorum propterea, quod ſecundum ſui ſuperficiem euadit obiectum oculorum) cum ergo medius ignis permiſcetur cum humore oculorum, producit calorem ſanguineum, quem Plato rubeum appellat. et propterea idem loco citato, ſibi ipſi conſtans, dicit alimentum omne euadere rubicundum, & huius cauſam reddens ait, hoc fieri ob portionem ignis in humido exiſtentis, & humidum detergentis, quod dixit etiam Gal. 4. de vſu par. 4. vbi loquens de colore ſanguinis, & proinde de colore rubicundo, citat Platonem, & dicit, ſanguinis colorem, vt dixit Plato, præ ſe ferre ignis portionem, in humido ab eodem deterſo, & vocat Gal. ignem hunc diuinum. re vera autem eſt diuinus, cum lumen prębeat.

Pro varietate ignis, varij fiũt colores.

Conſtitutum ergo ſit, [ex diuerſitate ignis, diuerſos etiam fieri colores.] Sed quomodo? Quid ſibi vult Plato? Plato, (ni fallor) proponẽs [triplicem ignem,] nihil aliud proponit, quam ignem clariorem,] ignem [tenebricoſum,] & ignẽ [inter hos medium.] Quod hoc ſit verum patet ex Platone; Quando enim dicit, ex vno igne, tanquam ex coruſcatione exiliente, clarè exprimit, ignem clariorem. Quando deinde ſubiungit, ex altero vero permanente, penetranteque, qui in humore, ſeu in diaphano obruitur, dubio procul nil aliud intelligit, quàm tenebricoſum ignem. Quando poſtea ſubdit, medium ignem, nihil aliud intelligit, quam medium inter clarum, & tenebricoſum, vt eſt lumen ſanguinis, nec adeo clarum, nec adeo tenebricoſum. Et ob id mirum eſſe non debet, ſi ex diuerſitate ignis, varij etiam fiũt colores. Ex clariori enim igne fiũt colores. [albi,] ex tenebricoſo [nigri,] ex medio [medij,] & proinde fit color rubeus eo modo, quo dictum eſt. Hinc patet etiam quod [pro diuerſa mixtione diaphani cũ opaco, diuerſi fiunt colores.] Quando enim plus viget diaphanum, colores magis ad album vergunt. quando magis viget opacum, tunc color ad nigrum potius inclinat. Cætera tamen debent eſſe paria, id eſt, debet ſeruari paritas in luminoſo igne. Quod dicit etiam Auerroes, 5. coll. 29. Vbi vult ex igne clariori fieri colorem album, & addit, exigui clariori permixto cum diaphano, in quo nõ ſit plurimum opaci. Ad faciendum colorem album requiritur, non ſolum claritas ignis: ſed etiam, vt diaphanum non ſit permixtum cum copioſo opaco, Et propterea addit Auerroes, colorem nigrum fieri ex igne tenebricoſo permixto cum diaphano non peruio. Ecce proponit diaphanum non peruium, id eſt, quod habet permixtum copioſum opacum.

Quare dicatis, quando cætera ſunt paria, prout magis viget diaphanum, ita etiam color magis tendit ad album. Contra ſi magis viget opacum, color magis vergit ad nigrum. Ad eundem modum dicatis, quod diaphanum peruium, pro vt erit vel [aereum,] vel [aqueum:] ita corpora colorata erunt, vel calidiora, vel frigidiora. Si namque vigeat diaphanum aqueum, corpora erunt alba, & frigida. Si vigeat diaphanum aereum, corpora erunt calida, & alba, hoc dicit Auerroes loco citato. Si autem cum parte terrea permiſceantur partes aeræ, tunc fiet color albus, & corpus erit, vel temperatum, vel calidum, id eſt, moderatè calidum. Quod ſi, (dicit Auerroes) cum partibus terreis, id eſt, cum opaco, miſceantur partes aqueę, id eſt, diaphanum aqueum, corpus erit album, ſed erit frigidum, & humidum. Pro diuerſitate ergo diaphani, corpora ſunt modo calida, modo frigida.

Ex his ergo, quæ dicta ſunt a nobis circa colorum naturam, credo non admodum difficile eſſe intelligere, quid voluerit Galenus, & Ariſtoteles. Vnde quo ad Ariſtotelem, dicimus, ipſum 5. de generatio. animal. 6. reſpicere ad corpora alba, quæ tamen alba ſint ob diaphanum aereum. Quod hoc ſit verum patet, quoniam dicit ibi, aerem cauſare albedinem. Ariſtoteles ergo loquitur ibi de corporibus albis, propter diaphanum aereum. propterea quod pręcipuũ eius inſtitutũ in eo capite eſt, loqui de colore animantium, vtpote, eorum, in quibus adeſt calor mitis, & ſuauis, quod cognouit etiam Auerroes 1. coll. 29. vbi ait: ſi corpora fiãt alba propter mixtionem aeris cum terra, tunc copora vel ſunt temperata, vel non multum excedunt per calidum. Ecce eſt calor mitis. Ariſtoteles autem comparabat alba aerea, nõ omnibus, ſed nigris tantum corporibus, quæ talia redduntur propter diaphanum aqueum. Et niſi hoc addatis, non poteſtis rectè intelligere Ariſtotelem. Comparat ergo Ariſtoteles alba aerea nigris, propterea dicit, aquam calidam albos facere, frigidam autem nigros, vt ſignificet ſe loqui de albis aereis, quæ comparantur

parantur

Digitized by Google

parantur cum nigris aqueis, & proinde illa ſunt his calidiora.

Cur autem neceſſarium fuit hoc admonere? Propterea quod fieri poteſt, ut corpora ſint colorata ob diaphanum aqueum, quæ tamen erunt magis alba, quam corpora colorata ob diaphanũ aereum. Nam ſi accidat, ut dum viget diaphanum aqueum, opacum ſit exiguum, & ignis ſit clarus, ex altera parte ſit aereum diaphanum, opacum copioſum, & ignis tenebricoſus, proculdubio magis album erit illud corpus, in quo eſt diaphanum aqueum, propterea quod cũ diaphano aereo mixta eſt maior copia opaci, & in eodem ignis eſt magis tenebricoſus. Ariſtoteles ergo comparat alba aerea cum nigris aqueis. Ex hoc colligatis, Ariſtotelem cõparare alba aerea cum nigris aqueis, non autem cum nigris aereis. propterea quod nigra aerea poſſunt eſſe calidiora albis, quod facilè oſtendo. Nam ad faciendos colores, præter diaphanum, concurrit etiam opacum atq; ignis. Quando autem concurrit ignis clarus, tunc oritur color albus. Quando concurrit tenebricoſus ignis, tunc eſt cauſa coloris nigri.

Si igitur inuicem conferatis, ignem clarum, & ignem tenebricoſum, dubio procul dicetis, ignem clarum non eſſe adeo inſignem, nec tantum calefacere, quantum calefacit ignis tenebricoſus. Vnde ignis ex palea eſt clarus, & mitis, ſi cõferatur cũ igne lignorũ, qui non eſt ita limpidus, ut ignis paleæ. Hinc fit, quod corpora albicãtia nõ ſunt ita calida, ut ſunt corpora nigra. Quia in corporibus albicãtibus uiget ignis mitis, qui non ita exurit, nec calefacit corpora. Contra verò, quando corpora ſunt nigra (ſupponendum eſt, diaphanum in vtriſque eſſe aereum) ſunt calidiora, quia uiget in his ignis tenebricoſus, qui habet maiorem vim calefaciendi. Hæc ergo ad Ariſtotelis dogmata dicta ſint.

Quantum verò ad Galenum attinet, non difficile eſt intelligere, quid ipſe voluerit. Nam quando 5. de ſimpl. med. facult. vlt. dicit, [Nos ex colore non poſſe arguere ſuper temperamentum,] quia dantur alba calida, vt cæpæ, & alba frigida, vt nix. hoc dicit, quia cognouit colores prodire quidem ex elementis: ſed tamen non ex primis qualitatibus elementorum, ſed ex diaphaneitate, opacitate, & lumine. Quare ad hoc reſpiciens optimè locutus eſt.

Sed cur ibidem dicit: [in eodem genere vel ſucci, vel ſeminis nos poſſe ex colore deduci in cognitionem temperaturæ?] Hoc dicit, quia comparat corpora colorata, conſtantia ex eodem diaphano, id eſt, nõ comparat aquea cum aereis. Et ſic hoc eſt veriſſimũ, ſeruata paucitate diaphani, quæ ſunt in eodem genere, id eſt, quę frigida ſunt, alba ſunt frigidiora, rubra verò minus. Cõtra ſi ſunt in genere calidorum, alba ſunt minus calida, rubra verò ſunt calidiora. Hæc ẽt fuit Auicennæ ſententia. expreſſe enim aſſerit, ſi corpora ſunt eiuſdem generis frigida, alba eſſe frigidiora rubris. Oppoſitum autem eſt dicendum de calidis, propterea quod alba calida minus ſunt calida, rubra vero calidiora.

Quæ nam eſt huius ratio? Non alia pręter hanc, quia in albis eſt minus de igne, & ignis eſt clarior, nõ tamen ita potens. In rubris vero ignis non eſt ita clarus, eſt tamen potentior, & magis calefaciens. quod cognoſcens Auerroes 5. coll. 29. dicit; quando adeſt color rubeus, tunc color hic ſignificat colorem propter ignem. Quare ex Auerroe, imò ex veritate ipſa manifeſtatur ignis in colore rubro magis, quam in albo. Optimè ergo dicit Gal. in eodem genere alba calida eſſe minus calida, rubra autem calidiora. eo quia in his ignis eſt potentior, & minus purus. Sed non propterea eſt dicendum, hoc eſt rubrum, ergo calidum. Et hoc colligitur ex Gal. 2. de ſimpl. med. cap. 3. Dantur enim ſandali rubri, qui tamen ſunt frigidi. Ratio huius eſt, quoniam ad faciendum colorem, quamuis neceſſario concurrat lumen ignis, nõ tamen ob id neceſſe eſt, ut tanta concurrat ignis copia, ut mixtum euadat calidum. Sufficit enim vt modicus ignis ingrediatur, non purus tamen, ad faciendum colorem rubeum. Quare nõ valet, eſt rubrum, ergo calidum. Sed licet quidem inferre in eodem genere, quod eſt frigidum, ſi eſt rubrum, eſt minus frigidum. Si eſt album, eſt magis frigidum, quia in albo eſt minus de igne. Idem etiam dicendum de calidis. Album calidum eſt minus calidum, quam rubeum, qa in rubeo eſt magis de igne. Hoc igitur ſit perpetuum, & hoc voluit Gal. Propterea milium, cum frigidum & album eſt, magis frigidum eſt, quam nigrum. Cæpa autem cum ſit calida, & alba, eſt minus calida, quàm rubea.

Sed aduertendum, dixiſſe Auicennam li. 2. cap. 3. hæc quæ dicta ſunt, eſſe vera, vt in pluribus. Verbi gratia. Cæpa alba eſt minus calida, quam rubea. Hoc verum eſt, vt in pluribus dicit Auicenna, quia cognouit, interdum oppoſitum euenire, vt in Hetruria his temporibus reperiuntur cæpæ, quæ licet ſint albæ, non tamen poſſunt guſtari, adeo acres calidęq; ſunt. Rubeę autem in reſpectu ad has albas videntur eſſe dulces, & proinde minus calidæ. Vnde igitur hoc fit? Dicit Auicenna loco citato: (mixtionem duplicem eſſe,) quarum vnam (primam,) alteram vero (ſecundariam,) quam (complexionalem) vocant. Dicit ergo Auic. eſſe poſſe, vt aliquid reperiatur, ꝙ ratione primę mixtionis ſit frigidum, ratione vero ſecũdarię ſit calidum, ſeruetur tamen idem color. Nã ſi, verbi gratia, illud frigidum, quod erat album, per mixtionem ſecundariam fiat calidum, adhuc tamẽ remanebit album. Ratio huius hęc eſſe poteſt, propterea quod non eſt impoſſibile, vt per ſecundariã mixtionem concurrant calida elementa, quæ non mutent colorem, ſed mutent tantum complexionem, quãdo nimirum ea, quæ miſcentur, ſunt mole exigua, virtute maxima. Dat exemplũ Auic. Accipiamus libram unam lactis, & miſceatis duos aureos Euphorbij cum lacte, atque ea fiat mixtio, vt res vnica videatur. Lac ante permixtionem euphorbij erat frigidum album, poſt verò ſecundariam mixtionem cum euphorbio, adhuc mixtum, quod remanet eſt album, non tamen amplius frigidum, imò vero inteſnsè calidum. Ecce ergo ratione ſecundarię mixtionis mutatur temperatura, non color. Vnde ſubdit Auic. quod in lacte fieri conſpicimus, idem etiam fieri à natura. Vnde mirũ amplius eſſe non debet, ſi aliquid ſit album, & in genere calidorum, ſit tamen calidius, quàm rubrum, ſi dentur cæpę albæ calidiores, quam rubeæ: hoc euenit ratione ſecundarię mixtionis, & ſecũdaria mixtio euenire poteſt ratione diuerſi alimenti, quod exigunt ex terra cæpę, pro diſcrimine regionum.

Mixtio duplex.

Hæc autẽ, quæ hactenus dicta ſunt de coloribus, ipſi lotio applicemus, concludentes hoc modo: Cum [lotium] fiat vel [ſubruffum] vel [ruffum,] vel [ſubflauum,] illud eſt reliquis calidius, quod eſt ſubflauum. Minor autem caliditas indicatur a lotio ruffo. Adhuc remiſſior a ſubruffo. propterea quod cũ ſubruffus, color vergat magis ad album, quàm reliqui: idcirco ſignificat nõ adeſſe ignem ita tenebricoſum; ſed calorem remiſſionem. Ex his etiam colligatis, [quod lotium pręter naturam interdum eſt ſine ſplendore, interdum cum ſplendore,] ex Galen. 1. de criſ. 12. quando gignitur flaua bilis, hoc reddit lotium ſplendens, ob ignem qui viget in flaua bile. Vnde vt ſciatis quid poſſit lotium ſplendens. Aduertatis ſplendorem in corporibus produci a lumine ignis. Vnde cum ignis ſit in cauſa coloris, eſt etiam in cauſa ſplendoris. Differentia tamen eſt, propterea quod ſi ignis debet degenerare in ſplendorem, neceſſe eſt, ut lumen ignis magis vniatur, quam quando

Digitized by Google

ignis degenerat in colorem. Quam veritatem cognouit etiam Ariſtot. 1. de coloribus, quando dixit, ſplendorem eſſe collectionem luminis: quando lumen non ita colligitur, tunc fit color. Quando autem maxime colligitur, tunc fit ſplendor: propterea quæ ſplendent, oportet ut ſint denſa, & ut habeāt opacum parum admixtum; alioquin non fiet collectio luminis. Proinde cum bilis flaua ſit denſior & purior, ex Gal. loco citato, hinc merito fit, ut lumen ignis, qui in ipſa eſt, nō modo in colorem, ſed etiam in ſplendorem degeneret. Vnde etiam in ea corporum cœleſtium parte, quæ denſior eſt obſeruamus collectionem lucis. Lotium ergo debet habere colorē ſuperius à nobis propoſitū, & hæc cognouit etiam Ariſt. 1. probl. 53. vbi dicebat: Lotium [ruffum ſignificare coctionem.] Vbi aduertant iuniores, ut ſemper id obſeruent, quod ibi præcipit Ariſtoteles, ut ſcilicet lotium non totum mingatur; ſed per uices, & paulatim. Nā ſicut figuræ in multo facilius conſpiciuntur: ita etiam colores in exiguo facilius cernuntur.

Quantum ſit ratione [cognoſcendi colores,] probo, quod dicitur ab Ariſtotele: Debet enim lotium eſſe diuiſum in pluribus vaſis, & paucum. Hoc inquā obſeruandum eſt ratione coloris tantum: Nam ſi reliqua ad urinam pertinentia uolueritis cognoſcere, veluti [contentum,] tunc debitis ſeruare præceptum Auic. qui iubet, ut fiat mixtio in vnico vaſe, & unica vice, ut vas ſit adeo amplum, vt totam vrinam contineat, propterea quod non color tantum, ſed etiam contentum in vrina eſt obſeruandum, quod [Contētum nihil eſt aliud, quàm portio alimenti.]

Trincerius in ſua Theorica negat dari contentum in lotio ſanorū ſed decipitur. Hoc enim aduerſatur ſenſui rationi, & autoritati. Rationi, quia ſcitis hoc eſſe veluti axioma: [Alimentum eſſe diſſimile actu, ſimile autem poteſtate.] Non poteſt autem id quod actum eſt diſſimile, & poteſtate ſimile, actu ſimile reddi, niſi ſegregentur excrementa. Cum ergo dentur excrementa, quæ alia ſunt ab àquoſitate, & a reliquis, bile, ſcilicet, & melancholia; neceſſe eſt, ut fateamur dari hoc excrementum. Vnde licet in ſanis quandoque non appareat, hoc idcircò fit, quoniam excrementum hoc cum ſanguine diſtribuitur, & degenerat in ſorditiem. Sed tutius eſſet, ut exiret cum lotio. Propterea dicebat Aetius, in corpore optimi habitus, & optime ſano generari lotium, in quo eſt contentum album, leue, & æquale. Et hoc ēt dixit Gal. 1. de criſ. 12. Ibi enim iubens ut conſideremus lotium ſanorum, ſubdit, in horum lotio adeſſe ſedimentum interdum copioſum, interdum exiguum. Idē expreſsè aſſerit 1. prognoſt. vlt. ſedimentum in lotio, ad differentiam puris, eſſe vndique ſecundum naturam, & proinde hoc reperiri debet in ſanis. Idē 2. progn. 26. dicit, ſi corpora ſunt ſana, uel plus æquo comedunt, vel tenuiter viuunt, vel moderatè. Si plus æquo comedunt, habent ſedimētum in vrina copioſum. Sed ſtatim inquient iſti: Sermo eſt de corpore ſano, quod non committat errores in victu. Hoc nihil eſt, Quoniam Gal. dicit, Si non fiat error in victu, apparet ſedimentum, exiguum tamen.

Ecce ſermo eſt de ſanis hominibus qui non delinquunt in victu: tamen Gal. dicit, in his [eſſe ſedimentum, quamuis exiguum.] Addit deinde Gal. ſi autem homo tenuiter viuat, tunc nullum prorſus eſt ſedimentum. Sed propter hoc non debent hi aſſerere, non eſſe neceſſarium in ſanorum lotio contentum eſſe, quia ſermo ſit de ſanis corporibus, quæ non delinquunt. Propterea licet dicat Gal. in aliquibus non eſſe ſedimentum, non negaret tamen adeſſe contentum. Quoniam poteſt eſſe cōtentum ſuſpenſum, poteſt eſſe nebula, quamuis non ſit ſedimentum, in his qui tenuiter viuunt.

Cum ergo in ſanis nō delinquentibus neceſſariū ſit apparere contentum, [Idcircò errant, qui aliter dicunt. Sed vnde prodit hoc cōtentum? Dicit Gal. 1. progn. vlt. Contentum eſſe portionem alimenti, quę coctionem renuit.] Sed quę eſt hæc portio? Dicit Gal. 1. de criſ. 12. hanc portionem eſſe inconfectum crudumque humorem. Idem 1. de alim. facult. ca. de Tritico dicit, hunc inconfectum, crudumque humorem eſſe alimenti portionem, quæ non conficitur a calore, quę non deducitur in ſanguinem, & eſt portio craſſa, frigida, & terreſtris. Vnde ibi noluit huiuſmodi ſuccum crudum, nō eſſe pituitam. Nam [Pituita ex Gal. loc. citato, eſt quidam diuerſum a ſucco illo crudo & inconfecto.] Pituita enim eſt quidem frigida, ſed tamen humida eſt & aquoſa, poteſtq; in ſanguinem verti (ſermo ſit de pituita alimentali.) Pituita etiam dicitur humor crudus, ſed qui tamen poteſt in ſanguinem verti, quod non eſt dicendum de hoc ſucco craſſo, crudo, & frigido, terreſtrique, qui prodit ex partibus frigidioribus, terreſtribus, craſſiſque ciborū & eſt illud, quod ſubſidet in vrinis.

Sed aduertendum, dixiſſe Gal. loco citato, in vrinis etiam contentum ſubſidere, & materiam copioſam in morbis ex repletione a pituita genitis. Vt ex his facilè colligatur, dari contentum in vrina ſanorū, quod eſt diuerſum a contento ægrotantium. [Contentum enim ſanorum eſt reliquia alimenti,] ſeu chyli: eſt illa portio chyli, [quæ non poteſt in ſanguinem mutari.] At in ęgrotantibus contentum non eſt reliquia alimēti, [ſed reliquia materiæ morbificæ.] Et hoc colligitur ex Gal. 1. criſ. 12. vbi loquēs de lotio ſanorum dicit, in tempore, quo concoquitur alimentū & ſanguis, tunc copioſum eſſe id, quod ſubſidet in vrinis. Perfecta vero concoctione alimenti, id quod ſubſidet, non eſt ita copioſum, propterea quod facta coctione, alimenti portio, quæ renuit coctionem, eſt in minori copia. Ecce contentum eſſe reliquam alimēti. Sed dicet quis. Si in tempore coctionis id, quod ſubſidet, eſt copioſum: Perfecta uerò coctione eſt exiguum: Ergo antequam fiat coctio, id, quod ſubſidet, debet eſſe copioſiſſimum, quia tūc portio cruda eſt copioſiſſima. Tamen dicit Gal. 4. de tuenda ſanit. 4. ante coctionem nihil contenti adeſſe in lotio.

Quare aduertendum nō ſufficere, vt ſit portio cruda alimenti, ſed requiritur etiam, ut talis portio cruda, quę non poteſt concoqui, ſegregetur ab illa parte, quę coctionem admittit. Vnde in tempore coctionis illud, quod bonum eſt, coquitur, & etiam quod bonum eſt, a malo ſeparatur. Sed ante coctionem, quamuis ſit portio cruda copioſiſſima, quoniam tamen non ſit ſegregatio, idcirco nihil poteſt in lotio apparere.

Conſtitutum ergo ſit, [Contentum ſanorum eſſe portionem alimenti, id eſt, chyli, quæ renuit coctionem.] Loquens autem Gal. de contento ægrotantium 1. de criſ. 12. dicit, adeſſe contentum copioſum in febribus pituitoſis, in corporibus repletis. Contra in febribus bilioſis, in morbis, qui originem duxerūt a caloribus, ex inedia etiam, apparere modicum contentum in vrina. quia materiæ illæ morbificæ non ſunt ita craſſę, copioſęque, ut in morbis ex repletione. Hoc etiam dicit Auic. Hoc etiam liceat vnica Hippocratis autoritate confirmare, qui ſenſit 1. Epid. 2. 29. aliquos grauiſſimis detentos morbis, fuiſſe ſanitate reſtitutos, eo, quia cum vrinis reddebant contentum copioſum album & leue. Hoc copioſum ſedimētum eratne excrementum materiæ morbificæ, an alimenti? Dici non poteſt ipſum fuiſſe excrementum alimenti. nam ſi ſic eſſet, illi obijſſent. Quoniam quando grauis eſt morbus, & homo utitur copioſo alimento, cuius ratione colligitur copioſum contentum, nonne manifeſtum eſt hominem illum eſſe moriturum?

Circa [contentū] itaq; ſupereſt, ut cognoſcatis cauſam,

Digitized by Google

ſum, cur ſit albũ, præſertim quia dixerunt quidã, Gal. fuiſſe in maximo errore, quia voluerit ſedimentum reddi albũ, propter ſolida corpora, quæ ſunt alba, & dicunt hoc propoſitũ eſſe in Galeno 1. prog. vlt. vbi dicit, ſemen album effici, quia aſſimilatur ſolidis corporibus, quæ alba ſunt. Subdit, & pus ſimiliter albũ reddi, quia corpora ſolida ſunt alba, vt partes mēbranoſæ, neruoſæ, ſubdit deinde eandem eſſe generationem contenti in lotio, eandem ob cauſam eſſe ſedimentum album in lotio. Ecce ſicut ſemen fit albũ a corporibus albis, ita ex Galeno cōtentum fit album ex corporibus albis, quod non eſt dicendum. Et in hoc optime progrediebantur, dum reprehendebãt Galenũ. Nam quamuis ſanguificatio fiat a iecore, & venis iecoris, principaliter tamen fit a carne iecoris, cuius proprium eſt non albicare, ſed rubificare. Quare cum lotium ſit excremētum iecoris, & principaliter fiat a carne iecoris, non eſt dicendum, contentum fieri album ab albificantibus corporibus.

Pro veritate igitur huius rei dicimus, contentum eſſe album, non quia acquirit colorem hunc a iecore. Ita.n. eſſet coloris potius rubicundi, ſed quoniam confici non poteſt a iecore. Iam enim diximus [contentum eſſe crudam portionem chyli inconfectam, quæ non poteſt verti in ſanguinem.] At cũ ſit portio chyli, idcirco eſt albicans, & remanet albicans, quia renuit coctionem. Ad Galenum aũt quid dicendum? Hoc nequaquam dixit Galenus, eo in loco. Voluit ſimilitudinem inter [pus, & contentum,] in hoc conſiſtere, quo ſicut pus, eſt quiddam medium inter ſubſtantiam ſm naturam, & ſubſtantia prēter naturã, quare nus neque eſt ita ſecundum naturam, ut ſemen, neque eſt prorſus prēter naturam, ſed medio modo ſe habet inter rem abſolute ſm naturam, & abſolute præter naturam. Ita eſt dicendum, de contento. In hoc.n. ſtat ſimilitudo, quod contentum, neque eſt vndique alimentalis humor, nec eſt aliquid prēter naturam, ſed eſt medium inter pus, & humorem alimentalem. Quod ſit verum patet, quia locutus Gal. de cōtento, dicit, neque eſt ſanguis mutatus. Ecce contentum non eſt humor alimentalis. At deinde, nec eſt pus, i. nihil habet prēter naturam. Quare loquitur de contento alio. Nigrum enim habet aliquid præter naturam. Sed eſt quiddam medium, quia eſt excrementum ſecundum naturam, non autem humor alimentalis, nec pus. Quare ſimilitudo non eſt in colore, ſed in hoc, vt habeat mediam naturam, inter pus, & humorem alimentalem, ſicut pus habet naturam mediam inter rem ſecundum naturam, & rem præter naturam.

Contentũ varias liquoris ſedes obtinet.

Hoc autem contentum ex Gal. 4. de tuenda ſanit. 4. ſolet [varias liquoris ſedes obtinere.] Nõ ſubſidet, & tunc Sedimentum ſiue hypoſtaſis dicitur. Quod ſi ſit in loco nõ ita infimo, ſed verſus partes ſuperiores dicitur Suſpēſum. Quod ſi reperiatur in ſupremis partibus, dicitur Nebula, & tunc ex Gal. loco citato, eſt ad ſimilitudinem iuſculi pinguis refrigerati. Aduertendum tamen, quod ſi ſuperficie tenus tãtum intelligatur Galenus, non recte loquitur, ſermo enim eſt ibi de lotio ſanorum, in quo nunquam obſeruabitis iſtiuſmodi apparere in ſummitate, quo apparent in ſummitate iuris pinguis refrigeratis. Hæc enim apparent tantum in lotio ęgrotantium. Siquidem ibi tãtummodo adeſt nebula, vbi adeſt pinguedo. Quare Gal. ſignificare voluit, quod ſicut iuribus pinguibus refrigeratis apparet pingue illud in ſuperficie, ita a pari contentum non pingue videtur in ſuperiore parte lotij. Propterea in ſanis licet non ſemper cōſpiciatis hypoſtaſin, non tamen ob hoc dicatis contentũ non eſſe neceſſarium in lotio ſanorum. Interdum enim in hoc adeſt ſuſpenſum, interdum hypoſtaſis, interdum nebula.

Aduertendum autem tria in his contentis concurrere, vt ſint alba, leuia, & æqualia. Nam ſi nõ ſunt alba indicatur contentum præter naturam, & indicatur materia malefica. Leuia ſunt, quia in ſanis calor eſt & validior, vnde & iam ęqualia ſunt, quia calor æqualiter agit, regulat partes, & conficit. Vnde licet hęc portio nõ potuit in ſanguinem conuerti, eo quod renuit coctionem, eã tamen acquirit elaborationem quã poteſt. Quia ergo calor æqualiter agit in partes illas, idcirco excremētum æqualiter regulatur quantum excremento conuenit. Idcirco contenta ſunt æqualia. Nã quando calor viget, eodem modo cibaria conficit, & prandij & cœnę, propterea quocunque tempore obſeruabitis huiuſmodi contenta, ipſa erũt æqualia, dummodo nõ fiat aliquis error, dummodo lotium reddatur, abſoluta concoctione.

Requiſita contentorum.

Dubium.

Nec eſt, vt quis dicat [ſuſpenſum vel nebulam nõ eſſe ſecundum naturam] ſuſpenſum quod dicit eo fieri, quoniam materia ſuſpendatur, nec ſubſidere poſſit, ob flatus. Non enim locum habent flatus, in quocũque ſuſpenſo & nebula, ſed tantummodo in ęgrotãtium lotio. In lotio ſanorum licet ſit ſuſpenſum & nebula, hoc tamen non ſit quod adſint flatus ſuſpendentes. Vnde obſeruamus contenta leuia nõ aſpera ſicuti obſeruamus dum vigent flatus. Hoc autem fit varietate alimenti, quo vtuntur homines, prout ſcilicet alimentum vel craſſius, vel minus craſſum eſt. Vnde interdum magis ſubſidet, interdum magis aſcendit.

Dubium.

Sed dicet aliquis. [Vnde eſt, quod in lotio ſanorũ nõ obſeruamus, eſſe ſimul hypoſtaſin, & ſuſpēſum?] Euenire enim poteſt, ut aliquæ portiones crudæ excrementitię ſint grauiores, aliæ leuiores. Grauiores quidem deſcendunt, & faciunt hypoſtaſin. Leuiores vero aſcendunt, & faciunt ſuſpenſum uel nebulam. In corpore optime conſtituto hoc fieri non poteſt, quia calor robuſtius ita agit, ut partes excrementitiæ vniantur ita, ut uel ſola hypoſtaſis fiat, vel ſolum ſuſpenſum, vel nebula. Cum autem fiat hypoſtaſis, licet fiat vnio partium excrementitiarum, quarũ aliæ ſint grauiores, aliæ leuiores, a valido tamen calore tanta poſſit fieri vnio, vt partes grauiores deſcendant, & faciãt baſin hypoſtaſin. Partes vero leuiores licet vniantur cum grauioribus, ita, vt nec fiat ſuſpenſum, nec nebula, aliquantulum tamen aſcendunt. Hinc eſt quod fit hypoſtaſis ad formã pyramidis, & eſt optima hypoſtaſis.

Quatuor ſunt facultates, quæ nutritiuæ famulantur.

Aduertendum ĩn huiuſmodi contentum vna cũ liquore non fieri ab aliquo agente, quod ſit præcipuum, prēterquam ab ipſa ſanguificatione. Propono nunc formam dantem eſſe corpori. Certum enim eſt hãc eſſe præcipuã, vt hac deſtructa omnia corruant. Sed cum ſubſtantia ſit, immediate agere non poteſt, ſed oportet, vt habeat inſtrumenta, varia, pro uarietate functionum. Dico ergo [lotium & cōtenta] eſſe producta a ſanguificatrice. Quoniam ſupponēdum eſt, in corpore humano plures eſſe facultates, diſtĩctas ad varia munia, & vt alias nunc omittam, quatuor ſunt facultates, & potentię, quæ naturali & nutritiuæ famulantur, attractrix, retētrix, alteratrix, & expultrix.

In pręſentia agimus de cōcoctrice, ſiue alteratrice, nõ de quacunque ſed de determinata, quæ reſidet in iecore, & dicitur ſanguificatrix, ad differentiã Chylificatricis. Sanguificatrix igitur eſt cauſa inſtrumentalis, ſed præcipua. Propterea quod alia omnia huic famulantur. Quę nam ſunt iſta? Omittamus vnionem & compoſitionem, adſit proprietas iecoris, & temperatura, vt iecur affectum tali proprietate & temperatura tale ſit inſtrumentum, vt vi huius ſanguificatrix poſſit, & ſanguinem generare, & ſanguinis excrementa ꝓducere, & proinde lotiũ, de quo loquimur. Vnde proprietas eſt inſtrumentũ adiuuans, facultas eſt inſtrumentum principale complexio iecoris eſt inſtrumentum adiuuans. Sed ſi cōparemus pre-

Digitized by Google

proprietatem & cõplexionem inuicem, proprietas eſt inſtrumentum adiuuans pręcipuum. Complexio vero ſecundarium. Vnde caloris eſt indifferenter agere, at quando adiuncta eſt proprietas, determinate agit, ſed tamen magna eſt neceſſitas temperaturæ caloris.

Facultas ergo ſanguificatrix eſt cauſa inſtrumentalis, & pręcipua generationis lotij, licet cõcurrat tũ proprietas, tum temperatura iecoris, id eſt, calor iecoris. Vnde Gal. cognoſcens hanc facultatem eſſe vim caloris iecoris, 10. de ſimpl. med. fac. c. de ſudore dicit, eandem eſſe materiam lotij & ſudoris, atque talem materiam in corpore caleſieri. Concurrit igitur ad generationem lotij calor. Et aduertatis, calorem nõ modo eſſe in cauſa, vt tingatur lotium, quatenus calor generat bilem, verumetiam vt aquoſitas acquirat decentem ſubſtantiam. Idcirco lotij [ſubſtantia non ſit plus iuſto tenuior, vel craſſior, ſed mediocriter ſe habeat.] Vnde non ſufficit, ut lotium ſit [bene coloratum ad hoc, vt bonum dicatur.] Nam lotiũ poteſt eſſe bene coloratum, & tamen crudum. Crudum autem eſt lotium, quando non acquiſiuit conuenientem ſubſtantiam, & quando eſt tenue. Et hoc ſignificauit Auic. in tractatu de vrinis, dicens. Vrinã coloratam & tenuem in morbis acutis maximũ indicare periculum, & caloris imbecillitatem. Calor enim (ait Auicenna) non tantum bilem debet producere, vt tingat lotium, ſed etiam debet præbere lotio debitam ſubſtantiam. Imo dicit, multo difficilius eſſe, vt lotium acquirat bonam ſubſtantiam, quam ut acquirat bonum colorem. Calor igitur tãquam cauſa inſtrumentalis, ſed ſecundaria, & adiuuans, cõcurrit ad generationem lotij, vt ſit in cauſa generationis non modo coloris, ſed etiam ſubſtantiæ.

Poſtremo diximus in definitione. Vt ſanguis tum depuretur, tum deuehatur, quæ particula fuit expoſita ab Auicenna, capite de generatione humorum. Dicit enim ibi, lotium, ſeu excrementum aquoſum conducere ad attenuationem, & penetrationem ſanguinis, ita vt ſerum ſit vehiculum ſanguinis. Et niſi aquoſitas ſeparet a ſanguine, ſanguis eſſet impurus. Pręterea conducit hoc excrementum, tãquam vehiculum. Quomodo. Excrementum ſeroſum ex Gal 4. de vſu par. 5. eſt vehiculum ſanguinis, quatenus ſanguis defertur a parte infima in gibbam iecoris, ſed tale excrementum eſt vehiculum ſanguinis, non modo ita conſiderati, ſed etiam prout ſanguis defertur per vniuerſum corpus ex Gal. 4. de vſu par. 6. quo in loco addit Gal. Quando ſecatur vena, nos poſſe conſpicere hoc excrementum aquoſum, quod fuit vehiculum ſanguinis.

Conducitur igitur non modo [ad depurationẽ, ſed ẽt ad diſtributionem ſanguinis.] Propterea ichores non poſſunt eſſe ad hunc vſum a natura conſtituti, vt ſint vehiculum ſanguinis. Nã ſi ſanguis defertur per vniuerſum corpus beneficio excrementi aquoſi, nõ eget pro ſui diſtributione ichoribus. Sed licet ichores non conducant pro diſtributione ſanguinis, negare tamen non licet ipſos dari. Dantur enim [ichores, & ſunt diuerſi ab excremento ſeroſo. Hoc colligitur ex Galeno primo. Morb. comm. quarto, vbi dicit ſerum atræ bilis permiſceri cum aquoſo, ex commento, id eſt, cum lotio. Per ſerum namque atrę bilis intelligit ichorem atrę bilis. Sciatis igitur dari quidẽ ichores hos, tamen eſſe omni vſu deſtitutos.

Cur ichores nullum habent vſum?] Quia ſunt potius ad maleficium, & pręter naturã. Vnde in corpore optime cõſtituto nõ reperiuntur ichores. Reperitur quidem excremẽtum ſeroſum, & eſt ad vſum, & hoc ait Gal. 2. Epid. 2. 37. Vbi Hipp. loquens de ſanguine ichoroſo, dicit, talem ſanguinem eſſe vel malum, vel bonum, Gal. ibi in comm. ponderans dictionẽ illam (bonum) dicit omnẽ ſanguinem ichoroſum eſſe malum, ſed in conſuetudine fuiſſe apud antiquos, vt ea, quæ ſunt minus mala, bona vocent.

Concludit itaque Gal. [omnem ſanguinem ichoroſum eſſe malum? Sed tamen in ichoribus dantur gradus.] Ichor enim bilis, eſt prior ichore ſanguinis. Quare cum [ichor ſit præter naturam, nullũ habet vſum.] Non eſt igitur vehiculum ſanguinis, cum ſit præter naturam. Vnde ichores tũc prætertim producuntur, quando calor non eſt vſque adeo validus, vt ſucci alimẽtales puri ac ſynceri, id eſt, ſine ichore poſſint gigni. Hinc ſequitur, quando ichores vigent, ſuccos facile putreſcere, vt videmus in externis reb. & vt colligitur ex Gal. 4. de ſimpl. med. fac. vlt. Partem ichoroſam, quæ reperitur in ſuccis, niſi abſumatur, vel ab igne, vel a ſole, eſſe in cauſa ut ſucci corrumpãtur. Idcirco in aliquibus regionibus decoquuntur vina, ne putreſcant. Per decoctionem enim ichoroſa portio abſumitur. Conſtituitur ergo dari ichores licet nullum vſum habeant, & excremẽtum ſeroſum conducere ad purificationem & deductionem ſanguinis, & per colum exire ad differentiam ſudoris.

Quibus ita conſtitutis, facile eſt colligere ex Gal. 1. de criſ. 12. [Lotium illum optimum eſſe, ꝙ nullum habet defectum, vel in ſubſtantia, vel in colore, vel in cõtento.] Dicit lotiũ debere eſſe mediocre, non craſſum, nec tenue. Ratione autem coloris, ait lotium debere eſſe vel ſubruffum, vel ſubflauum, & addit, vel magis ſubruffum, vel magis ſubflauũ. Cur addit magis? Aduertendum ibi Gal. loqui, de lotio ſanorũ corporum, quæ obtinent ſupremum gradũ ſanitatis, nõ intelligatis in ſupremum gradum ſanitatis abſolute, quia ſic non poſſetis recte aſſequi, quid ſibi voluerit Gal. Per ſupremum igitur gradum oportet intelligere corpora tum temperata, tum intemperata, intra latitudinem tamen ſanitatis exiſtentia. Ea autem ratione ſunt accipienda corpora, vt temperata conſiderentur, quando obtinent ſupremum gradum ſanitatis ſuæ, ſimiliter & diſtemperata conſiderentur quando habent ſupremum gradum ſuæ ſanitatis, non autem abſolute. Namque proponit Gal. lotium & ſubruffum, & ſubflauum, & magis ſubruffum, & magis ſubflauum, propterea quod ſi corpora ſunt temperata lotium eſt medium inter ſubruffum, & ſubflauum, & proinde ruffum erit.

Lotiũ optimũ quale.

Corpora vero diſtemperata, ſed ſana tamen, ſunt diſcraſiata, quatenus recedunt ab exquiſita tẽperie. Recedunt autem vel per exceſſum, vel per defectũ.] Lotium igitur in his, quæ ſunt diſtemperata per defectum caloris, eſt ſubruffum, quoniam calor non eſt ita validus, vt eſt in temperatis, in quibus lotium fit ruffum. Sed cur addit Gal. [Magis ſubruffum] vult ſignificare colorem iſtum ſubruffum, cũ ſit color medius inter ruffum, & ſpiceum, dum homo retinet ſupremum gradum ſanitatis, licet ſit diſtemperatus, eũ tamẽ magis accedere ad temperatum. Vnde lotium eſt proximus ruffo, quam ſpiceo.

Iure ergo dicit Galenus. Lotium eſſe, & ruffum, & magis ſubruffum. Ex altera vero parte, ſi corpus ſit diſtemperatum, recedatque a temperie per exceſſum, lotium non eſſe ruffum, ſed magis coloratum, vt ſubflauum. Non poteſt lotium eſſe flauum, quia quando eſt flauum, non eſt amplius lotium corporũ optime ſe habentium, eſt tamen magis ſubflauũ, quoniam in corpore, quod habet caliditatem excedentẽ, cum ad ſummum peruenit caliditas, lotium non eſt tantum ſubflauum, ſed maxime ſubflauũ, non tamẽ debet eſſe flauum. Reſpiciens ergo Gal. ad vniuerſam latitudinem ſanitatis, dicit. Colorem eſſe vel ſubruffum, vel ſubflauum, vel magis ſubruffum, vel magis ſubflauum.

[Contẽtum] vero in lotio debet eſſe album, leue, & æquale, & tunc præcipuum certum eſſe lotium, quũ non eſt contentum [copioſum,] ſed potius [exiguum.]

Digitized by Google

gnum.] Ex his colligetis facile ex Gal.c.1.de criſ.12. Lotium recedens a lotio propoſito, poſſe eſſe,& bonũ & malum. [Bonum] eſt quod eſt maxime ſimile propoſito.[Malum] vero,quod maximę differens ab eodem,& non ſignificat coctionem,ſed cruditatem, & perniciem.

Lotium ergo ſi debet eſſe bonũ,oportet vt in ſubſtantia ſit ſimile penes tria illa ſuperius ꝓpoſita. propterea ſenſit Gal.2.progn.30.[Lotium eſſe bonũ tũc qñ nec tenue eſt,vt aqua,nec craſſum, ut lotium iumentorum,] quod ſubiugale dicitur. Debet ergo lotium habere ſubſtantiam ſimilem ſubſtantiæ ſanorũ lotiorum. Idem dicendum de [Colore lotij,] debet enim habere colorem a [ſubruffo ad ſubflauum,] ſimilem colori lotij ſanorum. Idem eſt dicendum de lotio penes [Contentum.] debet enim habere contẽtum [album,leue, & æquale.] Idcirco dicit Hipp.2. progn.16. Vrinam eſſe optimam,quæ habet ſedimentum album,leue,& æquale, & vſq; adeo bonam voluit eſſe vrinam hanc, vt dixerit eã ſignificare certam & tutã ſalutem. Vt autem locus ille recte intelligatur,aduertendum,Hipp. loqui de contento,ꝙ gignitur ex malefica materia,ad differentiã contenti, ꝙ gignitur ex materia alimentali, quodque fit ex portione eius renuente concoctionem. Vnde nõ debet medicus mirari, ſi aliquando homines moriantur, licet hi reddant lotium habens ſedimentum album leue, & æquale. Tale enim ſedimentum, non eſt materię maleficę,ſed alimentalis. Hoc tñ non ſufficit,ſed oportet vt addatis, differentiam eſſe ratione agentis. aliter namque erraretis, ſiquidem aliud eſt agens ratione contenti ſanorum,aliud ratione cõtenti ęgrotantium. Ratione contenti ſanorum calor eſt prorſus ſecundum naturam, at ratione contenti ęgrotantium calor non eſt prorſus ſecundum naturam.

Eſt & aliud diſcrimen, maiori dignum animaduerſione,nempe,calorem ratione contenti ſanorum, eſſe calorem iecoris,& venarum iecori proximarum. At calor rõne contenti ęgrotantium non tãtum poteſt eſſe calor iecoris,& uenarum ipſius,ſed etiam reliquarum venarum extra iecur, id eſt, venarum totius corporis. Huius autem diſcriminis hæc eſt ratio, quia excrementum hoc aquoſum ſuam acquirit perfectionem in generatione ſanguinis,& in eius depuratione,vbi eſt genitus, quæ duo fiunt in iecore, at in morbis materia,quæ concoquitur,non ſemper eſt in iecore,ſed aliqñ in iecore,aliquando in venis extra iecur. Vnde fit, quod ſi materia morbifica reperiatur in iecore,niſi ſit [Pituitoſa,] non expectetis contentum album. Si uero videbitis contentũ, ruffum, nigrum,rubeum,debetis polliceri ſalutem. Hoc enim eſt bonum lotium, neque hoc meum eſt inuentum, ſed Galeni,qui nunquam ſine ratione locutus eſt. Si ſit materia [Bilioſa] in iecore,calor iecoris non poteſt talem materiam dealbare. eius enim munus eſt rubificare. idcirco flaua bilis permanet.

Hoc cognoſcens Gal.2. progn. dicit, ſi materia fuerit [pituitoſa contentum ad album declinabit.] quia pituita eſt alba,ſi materia fuerit [bilioſa.contentum ad croceum verget.] Imo(addo ego) ad ruffum. Et dico cum Hipp.1. Epid.2.23. Vbi proponit caſum cuiuſdam ægrotantis, qui cum primum reddit lotiũ cum contento rubeo,leui,tum illico reſtitutus eſt ſaluti. Quia materia illa erat malefica & ſanguinea,& vigebat in iecore. At ſi materia morbifica reperiatur extra iecur,tunc concurrit calor venarum. Et qa venarum propriũ eſt dealbare, idcirco ſiue materia ſit [bilioſa,] ſiue pituitoſa, contentum tamẽ ſemper debet eſſe album, huiuſmodi autem contentum eſſe optimum,quia agens eſt calor venarum, quæ dealbãt, & ſecundum hanc rationem nõ erit hæreticum aſſerere,hoc poſſe eſſe excrementũ tertię coctionis, quatenus fit a venis extra iecur, rõne materiæ maleficæ.

Et quod hoc ſit verum,oſtẽdo. Gal.1.de criſ.12.loquẽs de febribus bilioſis, ad differentiã pituitoſarum dicit, quamuis non obſeruamus ſedimentum album apparet tamen ſuſpenſum album, quia cum materia morbifica viget extra iecur,debet cerni albedo.Idcirco quamuis Hipp.non poſuerũt ſedimentũ illud, 2.progn.16.non tamen debetis inferre propter hoc. Non apparet hoc contentum, ergo nõ poſſumus ꝓdicere tutam & certam ſalutem. Hæc conſequentia non aduerſatur experientiæ. Nonne dicit Gal. locó citato. In febribus bilioſis non eſſe expectandum ſedimentum. homines enim reſtituuntur ſanitati cum ſolo ſuſpẽſo.] Quare ſi ſolum ſuſpenſum ſufficit, ex ſolo etiam ſuſpenſo debetis prædicere certã ſalutem, & hęc eſt illa pars, propter quam medici, tanquam Dij exiſtimantur. Ita igitur intelligatis Hipp.non de omnibus morbis loquentem,ſed de his tantum, qui non poſſunt ſolui, niſi appareat ſedimentũ. Nam & hoc dicit Gal.loco citato,nẽpe, [In morbis ex repletione non expectandum eſſe ſalutem, niſi appareat ſedimentum.] Et hoc eſt uerum in his morbis,nõ autem in omnibus. Atque hęc dicta ſint de lotio ſanorum & de optimo lotio.

Iam tranſitum facientes ad conſiderandũ lotium ęgrotantium,ne quis fiat error in prognoſticãdo, operæpretium eſt,vt,vos lotiũ inſpicientes, cognoſcatis. [An id,quod in lotio cõtinetur, ſit reliqua materię morbificæ,an alimenti.] Diximus enim aliud eſſe contentum ratione materiæ alimentalis, & aliud ratione materię morbificæ. Vt igitur hoc exacte cognoſcatis,oportet diſtincte progredi,& primum conſiderandum eſt,dum ſumus apud ęgrotantes,(loquimur enim in præſentia de lotio ægrotantium, non multũ tñ recedentes a lotio ſanorum.) An materia morbifica reperiatur in iecore,& proximis ei venis,an in venis extra iecur? [Si enim materia morbifica reperiatur in venis iecoris,tunc duo ſunt aduertenda,an ſcilicet ęger tenuiter viuit,an vero copioſo victu vtatur (ægri.n.non raro delinquunt) ſi viuat tenuiter,] tunc ex Gal.2.prognoſt.16.vt ſupra audiuiſtis redditur lotium cum nullo ſedimento,ſed cum ſuſpenſo. *De Vrina ægrotantium.*

Vnde hoc ita conſtituo, aduertendum.[An eodẽ tempore fiat coctio alimẽti,an diuerſo tempore.] Si fiat eodem tpe (fieri enim poteſt, vt natura eodem tpe concoquat cibum,& materiam morbi) tunc ratione materię cibalis non adeſt ſedimentum in lotio,ſed modicum ſuſpenſum,& cum modicum ſit ſuſpenſum,& eodem tpe decernatur cum cõtento materiæ morbificę, ipſum vincitur a contento materiæ morbificę, ita vt non ſit in cauſa,vt vos erretis. Poteſtis ergo prognoſticari quando homines tenuiter viuunt,quoniam exiguum eſt illud ſuſpenſum,& cõuertitur in naturam materiæ morbificę. Quod ſi diuerſo tempore fiat coctio, fieri poteſt vt materia alimẽtalis vno tempore,materia autem morbifica alio tpe concoquatur. Vos ſcitis naturalem facultatem eſſe in aſſidua operatione. Propterea quando morbi ſunt in principio,natura concoquit cibum,nõ autem materiam morbificam.Fieri etiam poteſt oppoſitum,vt cibus ſit crudus. Et cum ſit crudus(hoc poteſtis experiri in ſanis) homines illico reddunt lotiũ ſine contento,ex Gal.4.de tuend.ſanit.4. Quia natura nondum eſt aggreſſa concoctionẽ noui cibi, tunc autem poteſt eſſe concocta materia morbifica, ita, vt dum redditur lotium,in ipſo inſit contentum materię non alimentalis,ſed maleficæ. Et vos lotium inſpicientes,ita eſſe cognoſcetis.Nam ſi obſeruabitis ſuſpenſum album, leue, dicatis eſſe contentum materię alimẽtalis,at ſi contentum ſubſideat,dicatis eſſe contentũ(materię morbificæ.]Quando.n. homo tenuiter viuit,non poteſt reddere lotium,quod habeat ſedimentũ materię alimentalis.Si ergo adſit ſedimẽtũ, eſt dubio procul ſedimentũ materiæ morbificæ.

Sed

Digitized by Google

Sed aduertendum, euenire.n.poteſt,vt [contentũ ratione materiæ morbificæ non ſubſideat,adſit tamẽ vel ſuſpenſum,vel nebula.] Qũo diſtinguetis, quoniam materiæ etiam alimentalis contentum ſuſpenditur? Non difficulter id cognoſcetis,quoniã vel morbus erit bilioſus,vel melancholicus,vel ſanguineus,] Tuncque ſi ſuſpenſum ſit, vt album, dicatis eſſe ſuſuſpenſum materię alimentalis. Propterea non ſitis ita audaces in prædicendo ſalutẽ.Quod ſi ſuſpenſum ſit coloris declinantis[ad aureum,uel ad rubeum,vel ad nigrum, dicatis hoc eſſe ſuſpenſum materiæ maleficæ. Et aduertendum, nos in præſentia loqui de materia morbifica,quæ in iecore reperitur.Sed ſi materia fuerit pituitoſa,contentum poteſt eſſe album.

Quomodo igitur diſtinguetis [Contentũ illud pituitoſum,a contento alimentali, vtrunque enim eſt admodum ſuſpenſum, & album?] Ita diſtinguetis, quoniã contentum alimentale, pręter id, quod erit album, non erit admodum craſſum, non inęquale, non aſperum, vt contentum materiæ pituitoſæ morbificæ craſſus conſpicitur, nec leue eſt, aut æquale. Propterea,quod in morbis pituitoſis,quãdo adeſt ſuſpenſum,vel etiam nebula,ſunt flatus ſuſpendentes, & progrediente tempore obſeruabitis contentum illud magis,& magis deſcendere, ita ut tandem ſubſideat.Senſit enim Gal.1.de criſ.12. [Morbos pituitoſos,& ex repletione,non poſſe ſolui,vel cognoſci, niſi lotium habeat ſedimentum.] Contra obſeruabitis ſi fuerit contentum materiæ alimentalis, nunquam ſubſidebit. Ratio huius manifeſta, quoniam ſermo, eſt de ægroto tenuiter viuente. At ſi copioſo victu æger vtatur, & materia morbifica detineatur in iecore,facile eſt,vt medici decipiantur.

Sciendum igitur,qñ[homo largius viuit, fieri poſſe,vt contentum materiæ morbificę, uel eodem tempore excernatur,quo contentum materiæ alimentalis excernitur,vel diuerſo tpe. Si eodem tempore excernitur,ſupponẽdum in primis, cum homo largius viuit, ratione alimenti copioſum eſſe contentum, & ſedimentum. Ex Gal.2. progn.26. ratione materiæ alimentalis. Sit igitur morbus vel in principio, vel in augmento, vel alijs temporibus. Si ſit in principio, obſeruabitis lotium cum ſedimento albo. ob id non debetis dicere morbum eſſe in augmento, vel in ſtatu. eſſet enim maximus error, nec debetis ſalutem prognoſticari. Nam ſi æger copioſis vtatur cibis,& ſit morbus in principio,& in principio morbi natura non aggreditur materiam morbificam,& virtus eſt robuſta,non nẽ vr̃ conſonum rationi, vt virtus valida agat in copioſum cibum: Idcirco mirum non eſt, ſi appareat album & copioſum. Sed tamen ob id nõ debetis ſalutem prognoſticari. Quia cum morbus ſit in principio, iſtud eſt contentum materiæ alimentalis.Progrediẽte autem morbo,aduertendum]an prodeat morbus ex ſuccis tenuibus, id eſt, bilioſis,an ex craſſis, id eſt, pituitoſis,vel melancholicis?] Si enim prodeat ex bilioſis, & diuerſo tempore fiat excretio iſtorum contentorum, obſeruabitis contentum eſſe in forma ſedimenti albi. Quoniã eſt contentum materię alimentalis,propter copioſum cibum. Poteſt autem ſuſpenſum eſſe non album, ſed coloris ruffi, citrini, & quod præ ſe ferat colorem bilis, ſed eſt ſuſpenſum. Nam ex Galen.primo,de criſ.12.ſufficit vt obſeruemus ſuſpenſum in morbis bilioſis, ex laboribus, ex inedia.

Ratione igitur bilis adeſt contentum, ꝙ nõ ſubſidet,ſed eſt potius ſuſpenſum, habet tamen calorem bilis. Vnde quãdo accedatis ad ægrotos, & in primis diebus obſeruabitis ſedimentum album,& ſatis leue & in progreſſu morbi,pꝛterea albũ ſedimentum,conſpicietis adeſſe ſuſpenſum citrinum, non debetis temere aſſerere more quorundã morbum deteriorem fieri.Imo vero melior euadit,ꝓpterea quod ſit maturatio materię maleficę,quod eſt deſiderandum in morbis.Hoc autem euenit,quando contentum materiæ maleficę ſeparatur, non vnitur cum contento materiæ alimentalis. Eodem enim tempore quãdoque excernitur,ſed tamen nõ ſemper ſit vnio. Vnde [contentum alimenti reſidet in fundo lotij. Contentum uero materiæ morbificæ eleuatur.] Interdum etiam [vnitur contentum materiæ morbificæ cũ contento materiæ alimentalis,] & tunc obſeruabitis ſedimentũ propterea,quod ob copioſum victum, plus poteſt copia ſua contentum alimenti.Et cum contẽtum alimentale ſubſideat, & ſit cum excremento bilioſo,ſecum ducit excrementum bilioſum. Vnde vos qui prius conſpexiſtis lotiũ cum ſedimento albo, conſpicietis poſtea ſedimentum euadere ſubcroceum, ſubruffum,pro maiori,vel minori portione bilioſi excrementi, & hoc erit optimum ſignum. Nec obſtat quod dicit Hip.2.progn.26. optimum lotium eſſe illud,quod habet ſedimentum album,leue,& æquale, quoniã ibi ſermo eſt de contento materię maleficæ, ſecus in potentia. Sedimentum,quod erat albũ, erat tale,ratione materiæ alimentalis,nõ indicabat materiam maleficam maturari.Sed dum ſit ſubruffum, indicat eam maturari, ꝓpterea potuimus aſſerere, hoc ſedimentum eſſe mixtum cum contento alimẽtali, & malefico, & quod dictũ eſt de materia morbifica, idem eſt etiam dicendum de materia pituitoſa,& melancholica,neque hoc mirum videatur.Melius enim erit lotium [ſi contentum erit ſubnigrum,quã ſi fuerit albũ.] Et huius ratio iam patet,quoniam quando contentum eſt album;nihil aliud indicat, quã cibum concoqui. Et aduertatis hoc eſſe verum,quando homo copioſè comedit.

Vbi igitur conſpicietis ſedimentum album,non erit ita bonum,vt ſubnigrum,quoniam album indicabit tantum alimentum concoqui, & naturam nõ aggredi materiam morbificam. Quod ſi fiat ſubnigrũ, indicium erit non tantum concoqui cibum, ſed etiã materiam morbificam melancholicam,propterea ꝗ [quartana febri] detinentur, tunc potiſſimum ſaluti ſunt proximi,qñ ſunt contẽta nigricãtia? Propterea ſemper ſitis diligẽtes,ut interrogetis ęgros, quo nam victu vtantur.Quod ſi materia fuerit[pituitoſa,] ſedimentum ratione cibi erit album. ratione autem pituitæ obſeruabitis ſuſpẽſum. Et ſi apppatebit nõ erit malum, propterea quod ſignificabit materiam pituitoſam concoqui. Vnde ſedimentum erit indicium materiæ alimentalis: ſuſpenſum vero materiæ morbificæ. ſupponamus nos(quod fieri poteſt) coniungi vtrumque contentum, tunc conſpicietis ſedimentum album.

Sed qũo cognoſcetis illud ſedimẽtum [album eſſe mixtum,ad differentiam prioris, ex materia alimentali & morbifica?] Cognoſcetis,quoniã ante concoctionem materię morbificę ſedimentum erat album leue,non admodum craſſum.Quando vero ſit mixtio alterius contenti, illud fiet craſſius, acquiret aliquam aſperitatem,non erit vſque adeo albicans. credendum enim non eſt,quod cum ſubſidet excrementum pituitæ,quamprimum fiat ſedimentũ album,leue,& ęquale ſed tale ſit progreſſu tẽporis, prout natura magis, vel minus ſuper materiam pituitoſam. Propterea, cum prius vidiſtis lotium cum ſedimento albo,& leui, deinde obſeruabitis hoc ſedimentũ quodammodo inſici,non amplius eſſe ita albũ,nec ita leue,non debetis ita timere more quorundam, qui dicunt timendum eſſe, quoniam lotium prius habebat contentum bonum,nunc vero nõ eſt ita bonũ.Sunt in maximo errore. illud eſt optimum ſignum. Nam hoc contentũ,ꝙ ita bonum videtur, indicat permixtionem vtriuſque contenti, etſi accidat, vt non eodem tempore ambo contenta excernantur. Nam cum ſit excretio materiæ alimentalis, quæ ſit poſt co-

ctum

Digitized by Google

ctum cibum per horas aliquot, non autem in ventriculo, ſed etiam in iecore, tūc obſeruabitis ſedimentū materię alimentalis album. Quod ſi excernatur lotium cōtentum ante coctionem cibi, contentum huius erit contentum materiæ maleficę, & ratione caloris, & aliorum a nobis propoſitorum.

Quod ſi accidit, vt materia morbifica non reperiatur in iecore, ſed extra: quomodo diſtinguetis [contentum materię morbificę a contento materiæ alimentalis.] Aduertendum an ęger tenuiter viuat, an largius? Si tenuiter viuit, quantum ſit ratione materię alimentalis, adeſt ſuſpenſum, non ſedimentum, propterea ſi eueniat, vt adſit ſedimētum, hoc erit materię maleficę. Quod ſi ratione maleficę non adſit ſedimentum, ſed potius ſuſpenſum, tunc poteritis diſtinguere. Nam ſi morbus ſit in principio, & ſuſpenſum ſit album, dicatis eſſe ſuſpenſum ratione materiæ alimentali. Quod ſi ſit alterius coloris, ſicut contingit in morbis bilioſis, melancholicis & ſanguineis facile tunc eſt vt dicatis, eſſe ſuſpenſum ratione materiæ maleficę.

Quo contentū materia morbificę a cō tento materia alimentalis diſtinguē dum.

Sed aduertendum, quoniam fieri poteſt, vt etiamſi redundet materia bilioſa, ſuſpenſum tamen ſit albū leue & ęquale, ex Gal. 1. de criſ. 12. vbi habet in morbis bilioſis non expectandum eſſe ſedimentum. Sufficit. n. ſuſpenſum eſſe album, leue & ęquale. Quod eſt intelligendum de materia bilioſa, quę reperitur extra iecur bilis cum maturatur, poteſt ſecundum aliquā ſui portionem colorē album acquirere, & propterea apparet ſuſpenſum albū. Cum igitur ſuſpenſum [poſſit eſſe album ratione materię bilioſæ, & ratione materię alimentalis,] quō cognoſcetis, an ſit excrementum materiæ alimentalis, an materię maleficę. Vos per coniecturam hoc depręhendetis. Nam ſi ſit excrementum ratione materię morbificę, pceſſit ſuſpenſum, quod fuit citrinū prius deinde ſenſim albicans euaſit, quod ſi hoc modo appareat, tunc oppoſitum eſt ſtatuendum, & quod dictum fuit de contento bilioſo, idem de reliquis erit ſtatuendum.

Vnde ſi homo largius viuat, vos etiam ex traditis ſupra facile cognoſcetis, quoniam ſedimentum erit ratione contenti alimentalis, eo quia homo copioſo vtitur cibo, & ſedimentum erit album. Quod ſi adſit contentum materię maleficę, tunc cōſpicientis contētum diuerſum a priori, pro diuerſitate materię maleficæ, nec aliquis veſtrum dubitare deberet, licet nos dixerimus, [lotium eſſe optimum, aut optimo proximum quando lotium ægrorum habet ſuſpenſum album, leue, & ęquale,] quia dixit Gal. 3. Epid. ſect. 3. cō. 83. Contētum non ſubſidere, ſed eleuari, quoniam adſunt flatus. Niſi enim adeſſent flatus, ſuſpenſum deſcenderet.

Quō igitur poteſt eſſe optimum lotium illud quod habet ſuſpenſum, ſi hoc ſit ratione flatuū? Nam vbi ſunt flatus, ibi calor eſt debilis, vnde non ſit optima coctio, nec lotium eſt optimum, quia ſi eſſet optimū ſubſideret, & ad fundum vaſis deſcenderet. Dicatis pro ſolutione, ſermonem eſſe, vel de ſuſpenſo ſanorum corporum, vel de ſuſpenſo ægrotantium Gal. loco citato loquitur de lotio ægrotantium. Quare ab hac difficultate excluditur lotiū ſanorum. Addimus præterea, ſi ſermo fiat de lotio ęgrotantiū, poſſe ēt in hoc eſſe ſuſpenſum, & illum optimū, & ſine flatibus. Vnde Gal. ibi, quando dicit, ſi non ſunt flatus, tūc ſuſpenſa deſcēdunt, nō loquitur quocunq; ſuſpē'o, ſed de ſuſpenſo ęgrotantium, nec de quocunq; ſuſpenſo ęgrotantium, ſed de malo tantum. Quæ ſolutio colligi poteſt ex Gal. 1. prorrh. 2. com. 1. Nam cū habeat in textu Hipp. ſi quidpiam in vrina ſublime petierit delriū ſignificat, Gal. ibi hoc pōderās dicit, illud non eſſe intelligendum de quocunque contento, ꝙ petat partes ſuperiores lotij, ſed de vitioſo tantum. Nam ſi ſuſpenſum non fuerit vitioſum, nullum periculum eſſe de delirio. Imo indicat potius tutam & citam ſalutem, ſecus dicendum de ſuſpenſo malo, de quo loquitur ibi Hippocrates.

Sed quomodo ſuſpenſum malum minatur delirium?] Hoc declarat Gal. 3. prorrh. 1. com. 30. Vbi dicit ſuſpenſum vitioſum nō ex propria ratione, ſed ex accidenti minari delirium propter flatus, qui reperiuntur in lotio, qui ſuſpendunt contentum, & ſignificant etiam agitationē eſſe in venis, & humores habere raptū ad partes capitis. Ad rem igitur, [non quodcunq; ſuſpenſum minatur delirium, ſed prauum tantum, & eſt illud, in quo ſunt flatus.

Hæc dicta ſunt de lotio ægrotantiū. Vt autem connectamus dicta cum dictis, egimus hactenus [de lotio ægrotantium, quod eſt admodum ſimile lotio ſanorū.] Reſtat igitur vt deinceps loquamur de lotio illo ægrotantium, ꝙ eſt plane diſſimile lotio ſanorū, & ut ordine procedamus, cognoſcendum eſt, [an ſit diſſimile penes plura; an penes pauciora?] Aduertendum in tali lotio eſſe liquorem, & contētum. Loquamur primo de diſſimilitudine lotij penes [liquorem,] deinde penes [contentum,] Quod attinet ad liquorem, quænam ſunt perpendenda, & pene quæ eſt diſcrimen? In liquore conſiderare oportet, ſubſtantiam, quantitatem & qualitatē. Si conſideremus [ſubſtantiam,] dicimus bonum lotium eſſe illud, ꝙ habet ſubſtantiam moderatam, nec tenuiorem, nec craſſiorem. Quare lotium illud a lotio ſanorum erit diuerſum, ꝙ habebit liquorem vel tenuiorem, vel craſſiorem. ſi conſideremus quantitatem, bonum lotium illud eſt, quod reſpondet ad portionem aſſumptorū aqueorum. Si non adſit hæc proportio, lotium erit diſſimile lotio ſanorum. Vnde erit vel in maiori, vel in minori copia. Poſtremo conſideremus qualitatem, tum primam, tum ſecundam. Si primam conſideremus, tunc lotium eſt optimum, quando dum exit, nec calidius eſt, nec frigidius. Quare ſi lotium recedat ab hac mediocritate, & calidius ſiat, vt in febribus ardentibus, vel habeat calorem remiſſiorem, tūc erit diſſimile penes primas qualitates.

De lotio ægrotantium.

Quoad ſecundas qualitates (vt ſapores, & alias huiuſmodi qualitates omittamus) conſideremus ſolum odorem, illud lotium eſt optimum, quod nec grauiter olet, nec odore prorſus caret. Quare lotium illud erit diſſimile, quod vel male olebit, vel erit ſine odore. Poſtremo conſiderandum lumen, quod eſt ſplendor ex mixtione diaphani cum opaco, quatenus diaphanum lumen ſuſcipit, dum ab opaco terminatur. Per diaphanum autem intelligatis illud, ꝙ eſt productum ad colorem, quia non loquimur de diaphaneitate cæli. In hac ergo permixtione tria ſunt conſiderāda.

Primo aduertendum eſt, in permixtione diaphani cū opaco, rari & puri cum denſo & impuro, ex quanam parte ſit victoria, num ex parte raritatis & puritatis, ex denſitatis & impuritatis. Lotium eſt perſpicuum, Dicit Auic. quādo viſus penetrat facile. Oppoſito autem modo [lotium eſt opacum.] Vnde nō credatis, idem eſſe tenue, & perſpicuum, craſſum & opacum. Quod cognoſcens Auicenna, ait dari aliqua q̄ ſunt craſſiora, & tamen ſunt perſpicua, veluti albumen oui, liquefactum oleum, Dantur etiam aliqua tenuiora, quę tamen ſunt opaca, veluti aqua turbulenta. Cum igitur [lotium erit vel opacum, vel ad ſummum perſpicuum,] recedit a naturali, idcirco de cauſis huius erit agendum.

In permixtione diaphani cum opaco tria cō ſiderāda.

Secundo conſideranda illa permixtio non penes [victoriam, ſed ſine victoria,] ſicque ex parte vnius, ſiue alterius conſideranda varia mixtio, ex qua diaphanum corpus redditur varijs coloribus inſignitū, propterea de differentijs colore ſumptis, erit habendus ſermo.

Tertio conſideranda hęc permixtio, [quatenus ſit ex raro, & puro, denſo, & impuro,] vnde lumen colligitur,

Digitized by Google

ligitur, & in ſplendorem degenerat, & idcirco loquendum de lotio ſplendente, vel ſplendore deſtituto. Nec quis dicat, ea quę nunc ſunt propoſita, ſuſpecta eſſe aliqua ex parte eo, quod dicit Hippocr. 4. Aphor. 72. adeſſe vrinas albas & perſpicuas. Perſpicuas autem intelligimus tenues, ergo male diximus, aliud eſt loqui de tenui, aliud de perſpicuo. certum eſt ibi Hippocr. per [lotium perſpicuum] intelligere tenue, ſed tamen non ob id eſt inferendum, ergo non poteſt dari vrina craſſa & perſpicua, quod colligitur ex Gal. vbi dicit, vrinas eſſe albas & perſpicuas, i. tenues. Sed addit, poſſe eſſe vrinas biliosi coloris, quæ quidem tenues ſunt. Vnde proponens tenues, proponit ipſas ad differentiam craſſarum, vt innueret dari vrinas non modo tenues, perſpicuas, ſed etiam craſſas perſpicuas.

Cauſa ꝓpter quas Vrina tenues redduntur.

Quãtum igitur attinet ad vrinas tenues, quænam ſunt [cauſę lotij tenuioris?] Tenue poteſt fieri lotium, vel ob [intemperiem,] vel propter [obſtructionem.] Ob intemperiem quidem vel renum, vel iecoris, frigidam ſcilicet, vt dicit Auic. quæ eſt in cauſa, vt renes nec valide attrahant nec valide expellant. Intemperies vero iecoris poteſt eſſe tum frigida, tum calida. Sed hoc videtur eſſe ſuſpectum. Nam diuerſæ cauſæ, diuerſos effectus producunt, nec rationi conſonum eſt, vt ſi, verbi gratia, lotium craſſum fiat a frigido & calido, idem etiam fiat tenue a calido & frigido. dicimus [lotium tenue fieri tum a calido, tum a frigido,] licet dixerit Gale. 2. progn. 29. bilem craſſeſcere ratione frigoris condenſantis, & ratione caloris, qui eſt in cauſa, vt partes tenuiores euaporẽt vt ex Galeno ſit colligendum, craſſam fieri in materiam & a frigido, & a calido, ſi hæc agentia diuerſimode concurrant.

Non eſt igitur difficile cognoſcere, ob hanc diuerſam rationem. [quomodo lotium poſſit reddi tenue & a frigido, & a calido,] quomodo etiam poſſit craſſeſcere, ſed aduertendum differentiam eſſe inter frigus & calorem, i. inter calorem remiſſum, & calorẽ intenſum, ad differentiam caloris naturalis temperati. Dicimus igitur calorem diminutum poſſe eſſe in cauſa lotij tenuiſſimi, præterea calor deminutus poteſt lotium tenue minus tenue reddere, calor diminutus non poteſt craſſum lotium facere tenue. [Calor vero intenſus, non poteſt lotium reddere tenuiſſimum, ſed poteſt quidem lotium, tenuis quam ſit reddere, craſſumque lotium attenuare, tenue etiam craſſefacere:

Declaro hæc omnia. Quantum attinet ad calorẽ diminutum,] ſenſit Gal. 1. de criſ. 12. cum languet calor produci lotium inſtar aquę tenuiſſimæ crudiſſimum, & huiuſmodi lotium eſt duplex vel enim quã primum excernitur, vel paulisper detinetur.] Lotiũ celerrime excernitur in diabetica affectione, & hoc eſt maxime prauum, quia indicat deſtructionem, nõ modo alteratricis, ſed etiam retentricis. Vnde vitium eſt modo deterius, quando duæ potentiæ, quã quando vna extincta.

Aduertendum in diabete, in qua lotium redditur albicans, quamuis bibat homo vinum rubrum, fieri poteſt ut lotium ſit album ſicut aqua, facta tamen eſt aliqua alteratio. Nos tamen dicimus alteratricem eſſe extinctam. Hoc ergo intelligendum eſt de alteratrice iecoris, nõ ventriculi, propterea aquoſum permanet lotium, nec acquirit cõpagem, nec colorem, hæc igitur vrina fit tenuiſſima ob diminutum calorem. Ratione etiam [caloris intenſi] lotium fieri põt tenue coloratum, ruffum, ſubflauum, non albicans, & idcirco poteſt mixta eſſe bilis cum aquoſitate, rõne intẽſi caloris, qui calor, etſi præbeat colorem, non tamen prębet veram ſubſtantiam, vnde eſt lotium coloratum tenuius iuſto. Neq; hoc mirum eſſe debet, qa vt alias diximus, maior eſt difficultas in facienda ſubſtantia, quam in præbendo colore. Eſt enim difficile, vt vrinę partes vniantur, quod ex hoc poteſt comprobari, quia, ſi quis fuerit, qui vos velit fallere, oſtendendo vel vinum, vel acetum, loco vrinę, & vos non ſitis ita propinqui, vt rõne odoris poſſitis diſtinguere inſpicientes, hoc modo cognoſcetis, vt monet Auic. Quoniam ſi fuerit [vinum vel acetũ, quanto magis proximum fiet oculis veſtris, tãto tenuius apparebit. totũ oppoſitum obſeruabitis in lotio. Nec alia eſt huius cauſa, niſi quia partes vini & aceti ſunt maxime vnitæ, & multo magis, quã portiones lotij, quoniam lotium eſt excrementum. Vnde ſi proxime cõſpexeritis lotium diligenter, obſeruabitis quædam corpuſcula, quędã particulas ſecretas inter ſe & diſiunctas. Magna eſt ergo in tribuenda compage difficultas.

Addit Auic. aduertendum eſſe, qñ adeſt perſpicuitas, vt cognoſcatis, [an hæc ſit tenuis, an craſſa.] Quoniã ſiue tenuis, ſiue craſſa ſit, oculorum acie penetratur. Dicit igitur Auicenna, opus eſſe conquaſſare lotium cum vehementia, vnde ſi lotiũ perſpicuũ erit tenue, ſpuma erit exigua, ampullæ erunt paruæ, & celerrime diſſoluentur. Cõtra, ſi erit craſſa, ſpuma erit copioſior, ampullæ magis durabunt. Dicimus ergo lotium poſſe eſſe tenue, licet calor ſit intenſus, eſſe etiam coloratum, licet ſubſtantia ſit tenuis. Quoniam lotium tunc acquirit optimã ſubſtantiam, qñ viget calor naturalis, quando adeſt temperies non quando adeſt intemperies. Præterea calor intenſus poteſt lotium craſſum attenuare. Calor. n. febrilis attenuat, vnde fit vt craſſiores partes ſubſideant, & liquor, qui prius erat craſſus, permaneat tenuis. Præterea calor intẽſus poteſt eſſe in cauſa, vt lotium albũ, ꝙ eſt productũ a diminuto calore, perſeueret adhuc tenue, nõ tñ eodem modo tenue, vt antea, ſed ita, vt iuſto fiat tenuius, qa non habet debitam ſubſtantiã.

Propter obſtructionem quoq; lotium fit tenue,] quia cum adeſt obſtructio, partes tenuiores permeãt craſſiores vero non poſſunt. Quare lotium qd redditur, eſt tenue, & oppoſitorum oppoſitæ ſunt cauſę. Quare diligenter aduertatis, quia qñque [craſſum lotium] eſt priuatum [turbulentia,] quandoque eſt [turbulentum.] Si ſit priuatũ turbulentia, modo eſt [oleaginoſum, modo non oleaginoſum,] vt optime declarat Gal. 3. Epid. 3. 72. Quandoque habet conſiſtentiam & colorem ad ſimilitudinem olei, & hoc lotium non eſt vſque adeo malum. Quoniam vero materia hęc de vrinis craſſis difficillima eſt, idcirco, vt diligentius cauſas craſſarum vrinarum poſſimus inueſtigare, altius aliquando ſumendum eſt exordium.

Supponendum eſt igitur, primo vrinam craſſam fieri poſſe, licet hoc negare videatur Ariſtoteles 4. Meteor. 7. vbi dicit, vrinam non craſſeſcere, ſed potius coagulari. Loquitur enim Ariſtoteles de ambiente extremo, agente in lotiũ, nos vero in pręſentia loquimur de cauſis internis, de calore exiſtẽte in corpore, & de materiebus, quæ ita cum vrina permiſceri poſſunt, vt ea reddatur craſſa. Hæc autem [vrina craſſa, vel eſt turbulenta, vel non.] Namq; non omnis craſſa vrina neceſſario eſt turbulenta, quod colligitur ex Hipp. 1. Epid. ſec. 3. 22. Vbi loquens de illa ancilla dicit, vrinas fuiſſe craſſas & turbulentas. Quare ſi non darentur vrinę craſſæ citra turbulentiam, nõ dixiſſet Hipp. Vrinas craſſas & turbulentas, craſſæ vero non turbulentes, vel ſunt [oleaginoſæ, vel non.] De oleaginoſis agit Gal. 3. Epid. 3. 72. vbi ait, dari vrinas oleaginoſas, vel [pingues, vel non pingues.] In p̃ſentia nos non loquimur de oleaginoſis pinguibus. Vrinæ. n. redduntur pingues, ratione contenti. Loquens ibi Gal. de oleaginoſis non pinguibus, dicit ſe ſępe cõſpexiſſe tales vrinas citra detrimentum ęgrotantiũ, imo vero ait, eſſe bonas, quia non indicant colliquationem, quia non ſunt pingues, ſed vocantur oleaginoſæ, eo, ꝙ habent ſubſtantiã, & colorẽ ſimiles oleo.

Vrina craſſa duplex.

Sed

Digitized by Google

Sed cur aliquæ ex his ſunt meliores, aliquæ nõ ita bonæ.] Dicit Gal. ibidem dicendum eſſe de his vrinis,quod de ipſo etiam oleo dicitur. Nam ſicut non eſt eadem ſubſtantia, nec idem,color in quocunque oleo, ſed differentia eſt inter hoc & illud oleum , ita etiam diſcrimen eſt inter vrinas oleaginoſas,quę hãc ſubſtantiam oleoſam conſequuntur, quoniam adeſt pituita non vſqueadeo craſſa,ſed uiſcida,aquoſa,quę eſt permixta cum liquore, & reddit liquorem ſimilẽ oleo. Verum talis liquor interdum eſt candidior, interdum flaueſcit.Si ſit [candidior,] indicat cruditatẽ, non perniciẽ,niſi,(Dicit Galenus)coniuncta ſint aliqua ſigna lethalia,niſi,ſit ſumma vis febris, ſed quantum ſit merito huius vrinæ oleoſę,nihil eſt timendũ. Si vero ſit [flaueſcens,] hæc vrina eſt melior, & citius ſequitur ſalus. Quare quã lo obſeruabitis vrinas oleoſas,non dubitetis bene ſperare, modo tamẽ ſint pingues. quæ autem ſit pinguis vrina infra docebimus.

Altera ex parte erat [vrina craſſa, non turbulenta, nec oleoſa,] & talis vrina poteſt eſſe craſſa pituitoſa,ſanguinea,melancholica,& bilioſa, vnde autem ſiunt hæ vrinæ? [Vrina craſſa pituitoſa]ſit ex pituita, quæ craſſa eſt, & non ita aquoſa,ſicut eſt vrina oleoſa,ſed eſt potius terreſtris,nõ tamen impura,propterea,quod ſi eſſet impurior eſſet turbulenta,& hæc vrina ab innominato autore,in li.de vrinis, dicitur vrina craſſa pituitoſa. Datur etiam [Vrina craſſa ſanguinea,] quæ ſit , quando ob inſignem calorem miſcetur ſanguis cum liquore,ita vt craſſeſcat, & autor ille hanc vrinam vocat craſſam ſanguinea, [Vrina vero craſſa melancholica]ſit,quãdo permiſcetur humor melancholicus cum liquore aquoſo, & hęc dicitur craſſa melancholica.

Præterea datur etiam[vrina craſſa bilioſa,] quam autor idem nõ proponit, ſed Auicenna in ſuo tractatu de vrinis,huius mentionem facit, & vult hanc fieri ex permixtione bilis vitellinę . Hanc vero vrinã autor ille fortaſſe non proponit,quia loquebatur, de flaua vrina.Idcirco cognouit,quod ſi fieri debet permixtio bilis vitellinæ cum liquore vrinæ, requiritur inſignis calor,qui valde exurat,vnde ſtrenue agens in bilem vitellinam,quæ maxime eſt flaua , per alteriorẽ mixtionem acquirit colorem magis intenſum,quam ſit flauus color. Reſpicit igitur autor ille ad vrinam flauam , quoniam non datur vrina flaua craſſa, propterea quod per vlteriorem aduſtionem acquirit colorẽ magis declinantẽ ad atrum , vt colligitur ex ſecundo,progn. 38.vbi habet bilem craſſeſcere,cum ſupra modum aſſatur. Vnde cum aſſatur bilis acquirit colorem,qui magis accedit ad atrum,quam ad flauũ. Hæ igitur ſunt vrinæ non bonę,idcirco 2.progn. 37. dicitur.Craſſas vrinas non admodum bonas eſſe, & quanto craſſiores,tanto etiam denſiores.

Vrina craſſa turbulenta.

Poſtremo erant [vrinæ craſſæ turbulentæ,] & de his agendum omni cum intelligentia,quoniam negotium hoc eſt difficillimũ.Et ne quis fiat error, aduertendũ nos in præſentia nõ eſſe locuturos de lotio, ꝙ ſit turbulentum ob permixtionem puris,vel ſeminis, vel alterius materiæ. Nunc enim non loquimur de contentis,nec loquimur de vrinis,quę reddũtur turbulentæ ratione aeris,ſed de iſtis , de quibus loquitur Gal.4.de tuend.ſanit.4. & 1. de criſ. 12. Statim vero per modum ſequelæ loquemur de vrinis , quæ ſiunt turbulentæ ratione ambientis.

Vrinarũ turbidarũ tres differentiæ.

Pro intellectione igitur dictorum Gal. ſciendum eſt,dixiſſe Gal. 1. de criſ. 12.[tres eſſe differentias vrinarum turbidarum,]
1. vel enim vrina turbida eſt ita , vt dum redditur ſit turbida,deinde vero clara vadat ,
2. vel ita ut mingatur clara,deinde fiat turbida ,
3. vel ita vt mingatur turbida,& turbida permaneat.Dicit enim ibi,eſſe meliorem vrinam,quæ turbida mingitur, & deinde clara euadit, priorem,quo clara mingitur , & deinde turbatur. In medio autem bonitatis & malitiæ eſſe vrinam illam, quæ turbida mingitur , & talis permanet.

Sed facile fuit hæc propoſuiſſe eo , quod dicuntur etiam eadem iſta a Galeno,velim autem horum cauſam cognoſcatis. Non recedentes igitur a Galeno loco citato,dicimus, vrinam illam peſſimam eſſe,& ſignificare exquiſitam cruditatem, quę clara mingitur & talis permanet , nulloque modo ſit turbulenta. Peſſima autem hæc eſt vrina,quia natura nondũ aggreditur concoctionem, nec vllum eſt indicium coctionis futuræ, indicium inquam eſt , naturam nondum aggredi concoctionẽ, nec tam cito eſſe aggreſſuram.Subdit Galenus ibi:Si clara reddatur , deinde turbulenta fiat,non eſt ita malã vt prior, quoniam ſignificat perturbationem quandam flatuoſi ſpiritus , quod indicium eſt naturam iam aggreſſurã eſſe concoctionem.Nam idem eſt animo cõcipiendum de lotio,quod clarũ redditur, deinde turbatur, quod etiã in muſto obſeruatur,cum ſit ebullitio, ſit enim ebullitio ratione flatuum.

Oportet ergo, vt ſi volumus reddere cauſam vrinarum turbidarum,vt dicamus cũ Gal. [cauſam eſſe flatuoſum ſpiritum cum lotio permixtum,] & hæc veritas proponitur non tãtum a Gal.1.de criſ.12. ſed etiam 3,epid.ſect. 1. com.5. Vbi loquens Galenus de vrinis turbulentis,quas appellat[ſubiugales,] dicit in his adeſſe flatus, ſicut in muſto, quo ſit vt vrinæ hæ pronũcient dolorem capitis. *Vrinæ ſubiugales.* Nam quando adſunt illi flatus, ſurſum aſcendunt, & ſecum ducunt varios ſuccos,vnde ſiunt capitis dolores. Hoc idem colligitur ex Gal.2.prorh.cõ. 40. vbi has vrinas vocat [fermentatas,] vnde quãdo videbitis Galenum proponere vrinas fermentatas,dicatis eum proponere turbulentas. *Vrinæ fermentatæ.* Vocat aũt fermentatas, ratione permixtionis flatus cum aquoſitate.

Do exemplum , acetum dum decidit in terram ſit fermentatio quædã,veluti auctio , quando enim terra ab aceto madefit, ſuſcitatur flatus, quidum ſurſum aſcendit , ſecum ducit portionem terræ madefactam ab aceto. Vnde etiam in muſto ratione flatuum neceſſarium eſt, vt cum ebullit, occupet maius ſpacium.Idem ergo imaginari oportet in lotio turbulento fermẽtato, quatenus flatus hi permixti cum aquoſitate & materia,ad diſſimilitudinem portionis terræ, & humiditatis aceti,neceſſariò efficiant vrinam turbulentam,unde etiam Aetius dicit, quando accidit, vt vrina,quę turbida redditur clareſcat, indicium eſt fermentationem minui,& deliteſcere. Dicatis igitur cauſam turbulentiæ vrinæ eſſe flatus.[Sed unde fiũt flatus? ex qua materia? a quo agente?] Certum eſt in initij morborum , quando natura nondum aggreditur materiam morbificam , non fieri turbulentas,ſed crudas inſtar aquæ. In fine autem principij rationi conſonum eſt, vt natura aggrediatur concoctionem,& progrediente morbo ad flatum , calor etiam magis agit in materiam maleficam. Vt autem ſit occaſio producendorum flatuum, oportet hanc materiam eſſe craſſam.Hanc veritatẽ propoſuit Galen.primo epid.ſect.tertio, cõmen. vigeſimoprimo, vbi dicit, [vrinam ſimilem lotio iumentorum eſſe illam, in qua redundant craſſi , & crudi humores.] Idem proponit etiam ſect.quinta comment. 15. Auicenna etiam dicit, vrinam turbulentam fieri propter permixtionem flatuum, cum terreſtreitate, & parte aquoſa.

His itaque hunc in modum propoſitis,nõ eſt difficile cognoſcere, cur vrina in principio morborũ clara mingatur,deinde turbida fiat. Similiter cur turbida mingatur,& talis permaneat. Demum cur turbidæ mingantur,deinde clareſcant. Nam circa finem

Digitized by Google

principij, cum natura nōdum concoquat materiam morbificam, ſed cito ſit concoctionem aggreſſura, propterea, vt adſit veſtigium aliquod cōcoctionis, ſuſcitantur flatus, qui non ſunt copioſi, propterea quod non eſt multa actio caloris, & hinc eſt, quod vrina mingitur clara, ſed dum flatus exitum quærunt, ratione huius commotionis, lotium cōturbatur, quanto citius autem turbatur, tanto melius eſt indicium. Indicat enim flatus eſſe copioſiores, & proinde calorem magis agere in materiam. cum progreditur morbus calor adhuc magis agit, vnde producuntur copioſiſſimi flatus. Quando autem hi copioſiores redduntur, aduertatis quod lotium vel turbidum redditur, & tale permanet, vel clareſcit. Melius eſt vt clareſcat, peius eſt ſi turbidum permaneat. Ratio eſt, quia lotium redditum turbidum ob copioſos flatus. Remanet autem turbidum, quia flatus hi ſunt copioſiores, & valde pmixti cū materia craſſa, vt nequeant deſcendere & ſubſidere. At quando lotium turbidum mingitur, & deinde clareſcit, hoc fit, quoniā copioſi illi flatus ſunt attenuati, nec ita mixti, cum materia craſſa, vnde vrina habet ſubſidentiam.

Sed ſciatis [flatus interdum attenuari a calore naturali, interdum a calore præter naturam.] Si attenuantur a calore naturali, eſt bonum ſignum. Si verò a calore præter naturam, eſt malum. Hoc autem vos cognoſcetis ex bona, vel mala ſubſidentia, de qua ſuo loco. Iure ergo dicit Galenus primo de criſibus 12. peiorem eſſe vrinam illam, quæ redditur clara, & deinde turbatur, propterea, quod adeſt tantum veſtigium coctionis, non ita malam vero, quando mingitur turbida, & talis permanet, eo quod natura tunc aggreſſa eſt concoctionem. Adhuc etiam eſſe minus malam, quando redditur turbida, & deinde clareſcit, quod etiam dicit Galen. quarto, aphor. 70. & propter hoc non debetis expaueſcere, nec debetis prædicere futuram mortem, quando videtis lotium turbidum. Ex Galeno enim loco citato, tale lotium ſignificat longitudinem morbi, niſi virtus ſit debilis. ſed bona eſt illa vrina, quæ mingitur turbida, & deinde clareſcit, & bonam habet ſubſidētiam, quoniam vrina hæc partim habet inęqualis ſubſidentię, vt ait Galen. primo de criſibus decimoſecundo. Lubentiſſime autem audirem ab alijs, quid Galenus his verbis intelligere voluerit.

Sciatis autem, quod cum vrina mingitur turbulenta, ſemper eſt perturbatio inſignis nunquam exigua, ſicut videtur dicere Galen. primo, de criſibus 12. & quarto de tuend. ſanit. 4. debet eſſe inſignis perturbatio, quia oportet, vt copioſi flatus producantur. Quare dicatis. [Perturbationē poſſe eſſe duplicem, vnam quidem inæqualem, alteram vero æqualem.] Inæqualis eſt, quando calor agit in materiam difformem, heterogeneam, reſiſtentem. At quando calor ſuperat, valide agit, quoniam materia eſt attenuata, quando non ita reſiſtit. Tunc enim quoniam valida eſt pugna, idcirco eſt etiā inſignis perturbatio, ſed æqualis. Propterea iure dicit Galenus, vrinam illam eſſe bonā, quæ mingitur turbida, deinde clareſcit, quia indicat relinqui parū perturbationis inęqualis, quamuis ęqualis perturbatio ſit inſignis. Quando ergo accedetis ad ægros, & videbitis lotium turbari, ſciatis hanc turbulentiam, aliquando bonam, aliquando malam eſſe.

Vrinę turbida ratione ambiētis. Hactenus egimus de cauſis internis turbidarum vrinarum. Nunc vberioris doctrinæ gratia declarabo, [cur vrinæ reddantur turbidæ ratione ambientis, non modo in ęgrotantibus, ſed etiam in ſanis.] Primum igitur ſciendum eſt, quod cum mingitur lotium, beneficio caloris in lotio exiſtentis, partes heterogeneæ ſegregantur, homogeneæ vero congregantur. Vnde quādo lotium eſt redditum, fieri poteſt, vt ob frigidum aerem calor ipſius lotij debilior fiat. Vnde calor hic languens extinctus quodammodo ab aere frigido, non poteſt amplius heterogenea ſegregare, & homogenea vnire, vnde lotium turbidum reddetur. Idcirco ſi accidat, vt relinquatur lotium turbulentum, vt tale permaneat plures horas, hoc nunquam poterit clareſcere, admoueatis quātum velitis igni tale lotium, nūquam reddetur clarum, quoniam plane diſſipatus eſt calor ipſius, quod ſi lotiū diutius turbidum non permanſerit, & igni admoueatur, tunc beneficio caloris ignis reuocabitur calor ipſius lotij, qui calor reuocatus, veluti inſurgens, erit in cauſa, vt adhuc homogeneæ partes congregentur, & ſegregentur heterogeneæ.

Quæſt. Quibus ita conſtitutis, ſi quis quærat, [quæ cauſa ſit, ob quam in corpore ſano lotium modo turbetur, modo non.] Verbi gratia, poteſt eſſe aliquis ſano corpore præditus, qui quater lotium reddat. (volo vos, quantum ſit in me, reſolutos facere in hac materia) primum quidem tenue eſt & album, inſtar aquæ, tale autem eſt, qui illico poſt cibum, quādo nondum facta eſt concoctio, excernitur. Præterea idem corpus reddet alia vice lotium boni coloris, & cū bono contento, poſt celebratam ſcilicet concoctionem. Hoc idem corpus reddit adhuc bis lotium, quod ſit ſatis bene coloratum, & contentum habeat. Obſeruabitis autem aliquando ex his lotijs vnum turbari, alterum non. Primum lotium non turbabitur. Clarum enim redditur, & clarum permanebit. Secundum etiam lotium clarum reddetur, & clarum perſiſtet. Primum & ſecundum lotium clara perſiſtent. Reliqua vero duo lotia clara reddentur, quia nō adſunt flatus, ſicut in corporibus ægrotantibus, ſed deinde turbabuntur, vnum prius, alterum poſterius, vnū citius, alterum tardius turbabitur.

Quæſ. Quænam eſt cauſa huius diuerſitatis in lotio eiuſdem corporis ſani?] Primo non turbabitur primum lotium, quia illud eſt exquiſite crudum, & inſtar aquæ tenuiſſimum, vt partes fere non habeat heterogeneas, ſed vniformes tantum. Proinde igitur hoc lotium non habet contentum, permanet clarum, non turbatur. Secundum lotium non turbatur, etiamſi habeat bonum colorem, decentem compagem, probum contentum, quoniam validus & inſignis eſt calor lotij. idcirco non cedit ambienti, ſed reſiſtit, nec ſuperatur ab eo. In reliquis vero lotijs eiuſdem corporis ſani, calor non eſt ita validus, idcirco non poteſt ita reſiſtere ambienti, ſed cedit, & extinguitur, idcirco lotium perturbatur. Vnum autem lotium turbatur citius, alterum tardius, prout calor eſt magis, vel minus debilis. Quo enim debilior eſt calor, eo citius lotium turbabitur, quo robuſtior, eo tardius. Nam quanto debilior eſt calor, eo etiam minus reſiſtit ambienti.

Ex quibus colligatis, in maximo eſſe errore, non modo practicantes omnes, ſed illos præcipue, qui abſolute dicunt, quando accedunt ad ægrotos, ad febricitantes, & obſeruant lotium, quod prius clarum erat, nec turbabatur, deinde vero turbatur, id eſſe bonum ſignum. Interdum quidem bonum eſt, ſed interdum etiam eſt malum. Vt autem vos differatis a communibus, debetis noſcere hanc diuerſitatem. Eſt bonum ſignum hoc, quando in corpore ægrotāte lotium, quod prius non turbabatur, deinde turbatur non ratione ambientis, quia ſic eſſet malū, ſed ratione cauſæ internæ, id eſt, flatuum, quoniam cum prius non producerentur flatus, nunc gigni incipiunt, ſicut diximus ex Galeno quarto de tuenda ſanit. 4. Huiuſmodi enim lotium videtur indicare veſtigium quoddam concoctionis, ita cum antea nō turbetur lotiū, tunc adſit frigiditas & cruditas exacta.

Quando vero incipit lotium turbari, tunc adeſt veſtigium

Digitized by Google

veſtigium concoctionis, & idcirco hoc eſt bonum. Quando autem turbatur lotium ratione ambientis, inſuetum turbari, hoc non eſt bonum ſignum. Quoniam ſignificat calorem fieri debilem, & non poſſe reſiſtere ambienti, ſicuti antea reſiſtebat. Vnde quãdo ægri erunt debiles, ſtudeatis quantum velitis, vt lotium conſeruetur in loco calido, nunquam poteritis eſſe tam diligentes, quin ipſum turbetur, tãta erit caloris imbecillitas.

Quæſt. Sed dicet quis, [quomodo cognoſcam ego, an turbetur lotium rõne cauſæ externæ, an ratione internæ?] Sic cognoſcetis, quoniam qñ lotium turbatur ratione cauſæ externę, turbatur poſitum in aere frigido, vt in autumno, in hyeme, & idcirco his temporibus lotium pręſeruatur a turbulentia, dum in aliquo loco calido detinetur. Si verò lotium turbetur, ratione cauſæ internę, turbabitur ẽt aere calido exiſtente, qm̃ turbulentia illa non prouenit ex aere, ſed ex interna cauſa. Prætetea vos ẽt alio modo cognoſcetis, qm̃ ſi lotium turbetur ratione ambientis, dummodo plus iuſto turbidum non permanſerit, admoueatis igni lotium & calefaciatis ipſum. turſum enim clarum fiet, quoniam reuocabitur calor, qui erat veluti extinctus ratione ambientis. Si autem turbetur ratione cauſę internę, admoueatis ipſum igni quantum volueritis, nihil efficietis, nunquam clareſcet. Vnde in febribus [peſtilentibus,] cum excernuntur vrinę illę turbidę, fermentatę, ſubiugales etiam ſi has teneatis apud ignem per decem horas, nunquam tamen clariores fiunt.

Ex his ergo cognoſcetis, num turbulentia vrinæ prodeat ex cauſa interna, an externa, & ſcietis etiam prognoſticari. Non ſemper enim dicendũ eſt, lotium turbatur, ergo eſt bonum. Iſtud etiam dicũt fœminę, quia audiuerunt medicos ita loquentes. Hæc de cauſis internis ratione craſſæ vrinę.

Quãtum [ad copiam vrinarum] diximus, lotium illud eſſe bonum, quod redditur in ea copia, q̃ ad portionẽ reſpondet cum aſſumptis aquoſis. Quare illud lotium recedit ab hoc, quod [vel in maiori copia,] vel in minori reddetur.

Sed quę eſt cauſa, quod lotiũ copioſius gignatur? Qm̃ languet vis iecoris, ita vt in lotij ſubſtantiam vertatur, non modo portio bibita, ſed etiam portio fere omnis tenuis, & aquoſa ipſius chyli: Quare cum languet calor, nec poteſt chylum, vt opus eſt, in ſanguinem vertere, copioſa producitur ſeroſitas. Cæterum aduertendum, langueſcere calorem iecoris, vel [propria ratione, vel ex accidenti.] aliter enim neſciretis prognoſticari in virtute lotij. Propria rationę, quãdo iecur redditur frigidius, vt in cachexia, in hydrope, producitur plurima ſeroſitas & copioſa, ob intemperiem frigidam iecoris. Ex accidenti vero hoc vitium poteſt referri, [tum in iecur, tum in alias partes.] Refertur in iecur, quando iecur eſt calidius, qñ ratione inſignis caliditatis citius iuſto attrahitur chylus, vnde cum chylus non permaneat debito tempore in vẽtriculo, & citius æquo diſtribuatur in iecur, tunc iecur non poteſt chylum ita exacte in ſanguinem vertere, non poteſt commode ſuo fungi munere, vnde producitur copioſa ſeroſitas, quia calor non poteſt chylum regulare, & hoc non propria ratione, ſed quia citius iuſto peruenit chylus in iecur. Hoc etiam fieri poteſt vitio aliarum partium, id eſt, ventriculi, & renum. Quando ventriculus eſt debilis, producit chylum aquoſum, qui poſtea in iecore, nõ poteſt perfecte elaborari, Quoniam, (vt ſcitis) per ſecundam concoctionem non poteſt corrigi error primæ cõcoctionis. Quare mirum non eſt, ſi excrementum hoc aquoſum, ratione aquoſi chyli, in maiori copia producatur. Hoc etiam fieri poteſt ratione renũ quando renes ſunt calidiores, vt accidit in diabete, quando ob uehementem calorem uiolenta fit attractio, idcircoque non retinetur chylus in iecore quantum oportet. Vnde plurima ſeroſitas deuenit ad renes. Aduertatis autem, dum loquimur de copioſo lotio, nos poſſe dupliciter loqui, vel enim ut ſermo [de generatione lotij copioſi,] fieri enim poteſt ut copioſum lotium generetur, & tamen hoc non excernatur, vt in aſcite contingit, vel ſermo fit [de mictu copioſi lotij.

Habetis cauſas generationis copioſi lotij, habetis etiam per quam uiam exeat copioſum lotiũ genitum niſi adſit impedimentum. De impedimento aũt non eſt agendũ in præſentia, quia hoc ſpectat ad affectus illarum partium explicandos. Quo ad copioſum lotium, ex Gal. 3. Epid. ſect. 3. comm. 41. [Lotiũ copioſum modo eſt bonum, modo non.] Bonum eſt, qñ p criſes redditur. nam morbificæ cauſæ expurgantur, hoc inquam lotium eſt bonum. Quando uero redditur copioſum, vel quia [non poſſit contineri,] vel quia [pro nimia mordacitate profundatur, ut in ueſica nequeat contineri,] non eſt bonum.

Si lotium ſit in pauca quantitate, hoc etiam habet ſuas cauſas. Producitur enim hoc, quia aquoſa portio aſſumpta non diſtribuitur a uentriculo in iecur, ut in diarrhęa, in fluxu alui. Et hoc dicit Gale. quarto; Aph. vlt. quod ubi copioſa eſt alui deiectio, mictio exigua eſt. Sed poteſt etiam eſſe exiguum, quando aquoſa illa portio in iecur diſtribuitur. Hoc autem euenit ob inſignem iecoris calorem abſumentem, ut accidit, in febribus ardentibus. Et hæc fuit ſententia Gal.; 1. Epid. ſect. 2. com. 75. vbi ait, in ardentibus febribus lotium reddi exiguum, & eſſe malũ ſignum, redditur exiguum lotium, & ad nigrum tendens, ſed de coloribus ſuo loco.

Si uero [cõſideramus primas qualitates.] Lotium reddetur [calidum,] & huius cauſa eſt intemperies calida, iecoris, renum (volo vt in manifeſtis immoremur) cum languet calor. cum pituita uiget, intemperies frigida, lotium dum redditur, non ſeruat calorem cõſuetum. Ratione etiam [qualitatis ſecundæ. Medici, quam ſint ingenui, & delicati, coguntur tamen, velint nolint, odorem lotij perſentire. Vnde lotium ſecundum naturam eſt illud, quod [non ſit expers odoris,] quia excrementum eſt, non tamen odor hic ſecundum naturam vſque adeo malus. Si ergo lotium ſit [omnino expers odoris,] hoc fit a debili calore, ab intemperie frigida, & proinde eſt lotium maxime crudum, vnde lotium, quod ad ſimilitudinẽ aquæ redditur, eſt expers odoris, atque hoc exquiſitam ſignificat cruditatem.

Si aũt oppoſito modo ſe habeat, hoc fit ratione cauſæ putrefacientis, quæ cauſa uiget, [aut in uenis totius corporis, aut in renibus, aut in ueſica. Atque hęc cauſa poteſt eſſe duplex, vel enim eſt materia excrementitia in his partibus, vel eſt praua quædam affectio in ſolidis partibus horum membrorum.] Si adſit materia, tunc craſſę redduntur urinæ, & dubio procul fœtẽtes, & aliquando tales urinæ bonum præ ſe ferunt iudiciũ: tempore enim criſis materia morbifica, & (vt ita dicam) febrifica, & proinde putrida, excernitur, ſed tunc pręceſſere ſigna coctionis, & hæc urina eſt bona. Si uero uigeat cauſa putrefacta in ipſis partibus ſolidis, tunc lotium erit potius tenue, contentum uero eſſe poterit putrilaginoſum? Sed de contentis ſuo loco, & hęc urina eſt mala.

Prætetea conſiderandum, [an urina ſit perſpicua, necne.] Diximus aũt ſupra de differentijs urinæ a tenuitate, & denſitate, a copia, a qualitatibus, ab odore deſumptis. Supereſt ut agamur, de cauſis differentiarum, q̃ deſumuntur a lumine. Et ſi recte recordamini, circa lumen tria ſunt conſideranda, perſpicuitas, ſplẽdor, & color, quod ſpectat ad perſpicuitatẽ, urina

Circa lumen tria conſiderãda.

ſanorum debet eſſe perſpicua, ſed moderate tamen. Si igitur vrina fuerit vel [opaca,] vel pluſquam conueniat, [perſpicua,] erit vrina hæc præter naturam, & diſſimilis vrinæ ſanorum. Quo [ad opacam,] hæc producitur, quoniam cum liquore vrinæ permiſcetur materia craſſa, vel etiam impura. Vnde cum permiſcetur materia craſſa, terreſtris, impura, non poteſt eſſe lotium perſpicuum, ſed eſt opacum, atque produci poteſt, [a calore modo intenſiori, modo diminuto.] Hoc autem vos diſtinguetis ex differentijs colorum, de quibus ſuo loco. Si vero vrina ſit perſpicua, non tamen ſecundum naturam, hæc duplex eſſe poteſt, vel enim eſt [perſpicua craſſa, vel perſpicua tenuis,] Si ſit perſpicua tenuis eſt illa vrina, de qua loquitur Gal. primo, de criſ. 12. quæ eſt ad ſimilitudinem aquæ tenuis, & fit a calore, valde diminuto, & indicat exactam cruditatem, ſed non tantum hæc poteſt eſſe vrina plus æquo perſpicua, quæ alba eſt, & inſtar aquæ, ſed etiam alia, quæ eſt colorata, & tamē ſubſtantiæ tenuioris. Vnde ratione tenuitatis ſubſtātiæ vrina eſt magis perſpicua, quam deceat eſſe optimam vrinam, atque non eſt ita cruda vt prior, quia acquirit colorem ratione permixtione bilis quę permixtio locum non habet in priori vrina.

Vrina perſpicua tenuis.

[Vrina vero craſſa perſpicua,] prodit ex materia pituitoſa. Sed aduertatis, ipſam produci non ex quacunque materia pituitoſa. non enim fit ex pituitoſa materia craſſiori, terreſtrique, neque fit ex materia pituitoſa impura, ita enim vrina eſſe opaca, ſed ex materia pituitoſa aquoſa pura, vnde eſt vrina illa perſpicua, & [cryſtallina] dici poteſt. Indicat autem longitudinem morbi, quia eſt vrina pituitoſa. Et hoc de perſpicuitate, & eius oppoſito.

Vrina perſpicua craſſa.

Quo ad ſplendorem, aduertatis, ne erretis, poteſt enim [vrina eſſe ſplendens pręter naturam, & vrina non ſplendens pręter naturam.] Quando igitur inſpicietis lotium alicuius ægrotantis, præſcire vos oportet, an æger dum bene ſe haberet, reddiderit lotium ſplendidum, an non. Siquidem non omnia corpora ſana reddunt lotium ſplendidum, ſed calidiorā tantum corpora reddunt lotium ſplendidum. Frigidiora autem non ita ſplendidum. Si igitur æger tempore ſanitatis reddiderit lotium ſplendidum, tūc lotium erit præter naturam, & diſſimile. [ſi vel nō aderit ſplendor, vel aderit ſplendor plus iuſto intenſior. Si non adſit ſplendor, hoc fit, quoniam minuitur calor ægrotantis. Nam, vt diximus ſupra, lotium fit ſplendens, quando cum liquore vrinæ permiſcetur flaua bilis, quæ eſt denſa, quæ in cauſa eſt, ut lumen colligatur, & in ſplendorem uniatur. Splendida ergo fit vrina ob mixtionem flauæ bilis. Si igitur nō fit ſplendens vrina, ſignificat non gigni flauam bilem, ſed vel ruffam, vel pallidam.

[Pallida & ruffa bilis] a remiſſiori calore gignuntur. Idcirco hoc lotium indicat calorem eſſe remiſſum. Contra vero, ſi lotium fiat ſplendidius, indicat calorem reddi intenſiorem. gignitur enim flaua bilis copioſior, denſior, vnde magis vnitur lumen. Hinc fit vt in [morbo gallico] appareat lotium ſplendēs, quoniam virulentia gallica (vt diximus alias) pręter proprietatem aduerſariam ꝓprietati iecoris, donata eſt caliditate, vnde ratione huius caliditatis virulentiæ gallicæ intēditur calor iecoris, & proinde lotium fit ſplēdidius. Si vero æger tempore ſanitatis non ſolet reddere lotium ſplendens, lotium erit diſſimile, ſi fiat ſplēdens, interdum autem [producitur a calore, interdum a frigore,] id eſt, a diminuto calore quoniam, vt iam ſcitis, cum prius nō producatur flaua bilis, ſed potius uel ruffa, vel pallida, deinceps ob inſignem caliditatem producatur flaua bilis, vnde lotiū fit ſplendidum, ſed fit etiam ſplendidum a calore diminuto, non ratione bilis flauę, ſed ratione pituitæ, id eſt, pituitæ aquoſæ puræ, quando ſcilicet appareat vrina illa cryſtallina, vt inſtar cryſtalli ſplendeat, indicat autem frigiditatem, & cruditatem, & ex colore facile diſtinguetis. Lotiū enim ſplendens, & calidum flaui coloris eſt. Sin autem fiat ex frigido, albeſcit. Sed de ſplendore vrinæ hæc ſufficiant.

Vltimo, quantum pertinet ad colorē, vos iam ſcitis, bonum lotium eſſe illud, quod eſt vel ſubruffum, vel ruffum, vel ſubflauum, ex Gal. 1. de criſ. 12. vnde licet faciliime colligere, omnes alios colores eſſe malos. Illud igitur lotium, quod habebit alios colores, quam prędictos, erit lotium diſſimile lotio ſanorum, [Sed qui nam ſunt hi colores? Aduertatis ne erretis, [aquoſitatem lotij acquirere colorem, vel in corpore, vel extra corpus.] Extra corpus, vt Auicenna proponit, qui dicit aliquando euenire, vt ſi homo vtatur copioſiori potione, cum bibit nigrum, nigrum etiam mingit, cum flauum bibit, idem etiam mingit. Imo ſi bibat craſſum, craſſum etiā mingēt, ſi tenue, tenue, et Auicenna accipit ex Hip. & Gal. 6. Epid. ſect. 5. com. & textu 15. Vbi Hippocrates dicit dari vrinam potui concolorem, Galen. in com. dicit, ſicut homines bibunt, aliquando etiam eodem modo reddunt, ſi bibunt vinum album, lotium eſt album, ſi flauum, flauum etiam eſt lotium.

De coloribus vrinarum.

Cur autem hoc fit? Hoc vitium poteſt eſſe internum, & externum.] Si ſit internū, indicat exactiſſimam cruditatem, maximam facultatis imbecillitatem. Secus vero habet, ſi vitium ſit externum, & vos facile cognoſcetis, [ſi potio ſit copioſior, vitium eſt externum.] Vnde Auicenna proponit uinum inebrians, id eſt, copioſum. [Si vero potio ſit uel mediocris, uel exigua, uitium eſt internum. ſed ſi ſermo fiat, vt fieri principaliter debet, de aquoſitate, quę ſuſcipit colorem in corpore, aduertatis eſſe colores recedentes a coloribus ſanis, [vel per exceſſum, vel per defectum.] Per defectum intelligo, ut colores vergentes ad album. Per exceſſum intelligo colores vergentes ad nigrorem.

[Colores deficientes ſunt, color albus & ſpiceus. Excedentes ſunt, flauus, rubeus, viridis, liuidus & niger.] Satius autem eſſe opinor ꝓponere paucos colores, quam innumero, more quorundā, qui tot colores ꝓponunt, vt materiam hanc cōfundant. [Omnes igitur præcipui colores ſunt hi,] albus, ſpiceꝰ vel palearis, ruffus, ſeu citrinus, flauus, ruber, viridis, liuidus, & niger. Et ꝓinde reliqui omnes ad hos reducuntur. Hos itaque ſigillatim declarabimus.

Qui præcipui colores vrinarū.

Primum ergo quantum pertinet [ad colores deficientes,] vt ordinate procedamus, hi erunt, [albus & ſpiceus. Aduertatis tamen dari diſcrimina inter hos colores,] penes intenſum, & remiſſum. Atque hoc eſt ſupponendum in omnibus differentijs colorum. Vnde medici (& optime) vt patefaciant intenſionem & remiſſionem horum colorum, quando color eſt exquiſite intenſus, hunc proprio nomine appellant, ſi eſt albus, illum appellant album, ſi vero non ſit ita intenſus, ſed aliqua ex parte remiſſus, addunt dictionem illam ſub, & vocant vrinam remiſſe albam, ſubalbam, remiſſe ſpiceam, ſubſpiceam. Sciendum igitur quod, cū dentur hę differentiæ, albi & ſpicei, idcirco dantur etiam hæ alię colorum differentię, id eſt, ſubalbi, & ſubſpicei. Vrinæ autem his coloribus inſignitæ ſunt diſſimiles vrinis ſanorum. Hi ſunt colores deficientes. Quæ veritas colligi poteſt ex Gal. primo, de criſ. 12. quando proponit albam vrinam ſimilem aquæ, deinde addit, ſi accidat, vt aliquid gignatur bilis, tunc fit vrina, quæ eſt ſimilis vino tenui albo, quam, ſi quis uoluerit, [vinoſam] appellet. Deinde addit, (& hoc notetis) quod ſi accidat, vt adhuc maior portio bilis gignatur, & permiſceatur, fiat vrina [ſuppalliaris,

Colores deficiētes

Vrina vinoſa.

Digitized by Google

liaris,] id eſt, ſubſpicea, cui tandem ſuccedit ſpicea, quę iam proxima eſt ſubreſſæ naturali. Cū igitur ex Galeno detur [vrina media inter albam, & ſubpaleare, quænam erit hæc vrina? Non poteſt eſſe alia, quam ſubalba, hoc meo iudicio demōſtratiuum eſt, dicimus igitur, dari vrinam albam, ſubalbam, ſpiceam, & ſub ſpiceam.

Quæ vero ſunt cauſæ harum vrinarum. Quātum attinet ad vrinam albam, hæc vrina duplex eſt, vna [tenuis,] altera craſſa. ſine his diſtinctionibus nō poteſtis recte prognoſticari. Quantū ad tenuem? [Quo modo fit vrina alba tenuis?] fit quando uel non gignitur bilis, vel ſi gignitur, ad alias partes diſtribuitur & non permiſcetur cum aquoſitate. non generatur autem bilis, primo, quia calor eſt languidus, vt colligitur ex Galeno loco citato. Calor enim adeo languet, vt nec ruffam bilem gignere poſſit. Vnde ex Galeno tertio prognoſti. trigeſimoſecundo. Vrina alba ac tenuis cruditatem ſignificat, ac extinctionem caloris natiui. Non credatis tamen eam indicari cruditatem, & caloris extinctionem, vt actum ſit de hominis vita, & hoc innuit Gale. primo, Epid. ſect. tertio, commen. vigeſimoprimo, vbi vult vrinas tenues & decolores, id eſt, albas, indicare cruditatem, & morbi longitudinem. Addit tamen Galen. ipſas non indicare pernitiem hominis abſolute. Præterea producitur etiam hoc lotium album, quia non gignitur bilis, non ob imbecillitatem caloris, ſed quia non detinetur aquoſitas, quantum deberet detineri. Vnde ſi antequam calor cibum concoquat, reddatur lotium, erit hoc lotium ſimile aquæ, & apparebit in ſanis, quoniam citius reddetur, id eſt, antequam gignatur bilis. Hoc autem cognoſcetis facile ex eo, quod homines nimium bibant, & ratione immodici potus coguntur mingere, antequam cibus concoquatur. Alia ex parte lotium redditur album, licet in corpore gignatur bilis, quia in alias defertur partes, ex Gale. primo Epid. ſect. ſecundo, com. 71. vbi dicit, quod lotia erāt tenuia, aquoſa & alba, quia aderant dyſenteriæ, alui fluxus. Erāt igitur vrinæ albę, quia quāuis generabatur bilis, non tamen miſcebatur cum aquoſitate, ſed deferebatur ad inteſtina, & fiebat alui fluxus.

Hic obiter vnum notetis, quod in primis lectionibus omiſſum fuit, hanc fortaſſe ob cauſam naturam voluiſſe, vt bilioſum excrementum miſceatur cum aquoſitate, cum lotio. nam ſi vniuerſum excrementum bilioſum expurgaretur per veſicā felleam, & inteſtina, fierent fluxus alui, ſæpe euenirent, dyſenteriæ. Dicit enim Galenus loco citato, lotium illud eſſe album, quia cum eo non permiſcetur bilis. non permiſcetur autem, quia tranſmittitur ad inteſtina. Natura ergo ne mala hæc eueniant, permiſcet excrementum bilioſum cum lotio. Ad rem fit lotium album, quia bilis defertur in caput, & in alias partes: in caput quidem ex Hippocr. ſecundo, & Galen. quarto, Aphor. 75. Vbi volunt prauum ſignum eſſe in delirantibus lotium album. Ratio huius colligitur ex Galen. in commen. vbi dicit: Se nullum vnquam ex delirantibus vidiſſe ſeruatum, qui reddidiſſet lotium album. Indicat enim facultatem imbecillam, & vniuerſam bilem rapi in cerebrum, quod eſt membrum præcipuum. Eſt etiam vrina alba, ſed craſſa, neque aliquis miretur. Fuerunt enim quidam viri, alioquin doctiſſimi, qui negarūt dari [vrinā albam craſſam.] maximè tamen hallucinati ſunt. Videatis Galenum primo prorrh. decimo, vbi aperte dicit, eſſe vrinas albas craſſas, & ſubiugales, quæ niſi ſint albæ, ſed alterius coloris, ſunt peſſimæ, vt videre eſt in febribus peſtilentibus. Vnde non debetis timere cum fuerint ſubiugales vrinæ, ſed maxime timendum eſt, quando non ſunt albæ. Sed de ſubiugalibus ſuo loco. Datur ergo vrina alba craſſa. Hoc dicit Hip. tertio, Epid. ſec. tertia, commen. 72. & 81. Videatis ibi quam euidenter proponat vrinas craſſas. [Sed quænam ſunt cauſæ vrinarum albarum & craſſarum?] Ex Gal. quarto, Aphor. 72. cauſa eſt humor craſſus pituitoſus, qui eſt albus, ait etiam ibi Hipp. quod cum periculum eſt de abſceſſu circa articulos, ſi accidat, vt reddatur lotium album craſſum, homo non corripietur illo abſceſſu.

Sed hic occurrit dubitatio non contemnenda, quę maxime facit ad prognoſticādum. [Si vrina craſſa alba fit ob permixtionem craſſę pituitę.] ergo talis vrina indicabit diuturnam ęgritudinem. quoniam morbi pituitoſi ſunt diuturni. Hipp. tamen 3. Epid. 3. 72. proponit caſum cuiuſdam, qui reddidit vrinam craſſam, & euaſit morbo in quarto die. Dico ergo aduertendum eſſe, lotium album craſſum indicare longitudinem morbi, quādo morbus, quo detinetur ęger, ex ſola materia pituitoſa ortum ducit. morbus enim pituitoſus eſt diuturnus, vt in pluribus. Nam ſcio quidem dari apoplexiam ex pituita, quæ tamen eſt morbus acutus. Si igitur euenit, vt morbus non ſit vndiq; pituitoſus, ſed oriatur etiam ex alijs materiebus, tunc fieri poteſt vt lotium ſit albū craſſum, & cito terminetur morbus, quia vndiq; nō eſt pituitoſus, & pituita etiam quæ peccat, expurgatur per lotium.

Sed hoc accommodemus caſui propoſito ab Hip. & videamus, an ſit verum, quod ipſe dicit. Loquitur ibi Hippocrates de quodā ægro, qui male ſe habebat ſecundum lienem, & cui fluxerat copioſus ſanguis ex nare ſiniſtra, vnde ſuccus melācholicus nō tingebat lotium, quoniam nō perueniebat ad illas partes, ſed deferebatur ad venas narium. Præterea proponit ibi caſum cuiuſdam, qui non tantū perturbabatur ſecūdum lienem, & habebat profluuium ſanguinis ex ſiniſtra nare, ſed etiam aderat copioſus ſudor calidus, idcircoque partes ſeroſę euacuabantur per illas vias, non autem per vias lotij. Nā per lotiū expurgabatur pituita. Ecce ergo morbus nō erat omnino pituitoſus, ſed etiam bilioſus. Quare, cum accedetis ad ęgrotantes, eſtote diligentes: nam ſi pituitoſus ſit morbus, & lotium tale appareat, proculdubio indicabit longitudinem morbi.

Aduertendū autem, quod quando miſcetur pituita cum lotio, [hæc pituita poteſt eſſe multiplex,] vel enim eſt craſſa, & compacta admodum, vnitaque: vel minus compacta. ſi compacta admodum pituita, tūc vrina erit alba, ſed [cryſtallina,] ſin autem minus vniatur & condenſetur pituita, vrina erit alba, ſed [niuia.] Si vero adhuc minus cogatur pituita, erit vrina alba, quæ [lactea] dicitur. Omnes tamen hæ vrinæ ſunt albę. Vnde maxime errant, qui dicunt non eſſe poſſibile, vt liquor lotij tingatur ab illa materia, pręterquam a bile. Si namq; ſermo fiat de lotio ſanorū, hi verum dicunt, ſi vero fiat ſermo de lotio ęgrotantium, hoc falſum eſt, quoniam eorum lotium poteſt tingi ab alio humore, quam a bilioſo. Vos cognoſcetis ex Gal. lotium poſſe [tingi ab atra bile.] Bilis autē atra acquiſiuit naturam diuerſam a natura flauę bilis vnde ob flauam bilem (vt ſcitis) fiunt acceſſiones de tertio in tertiū. ob atram vero de quarto in quartū. Ecce hæ materiæ habēt formas proprias, & naturas diuerſas, ſi ergo lotium poteſt tingi ab atra bile, patet illorum error, qui oppoſitum dicunt.

Verum aduertatis, rariſſime euenire, vt tingat lotium ab alia materia, pręterquam a bile, non tamen ob id dicatis, id eſſe impoſſibile, & rationem huius audietis ſuo loco. Vnde vſque adeo poteſt eſſe mixta bilis cum aquoſitate, vt ſi aperiatis venam (poteſtis hoc experiri) & euacuetur ſanguis, permittatiſque vt ſanguis concreſcat, & ſeparetur ſeroſitas, videbitis ſeroſitatem illam ſeparatam a ſanguine, quia minimum habet commercium cum ſanguine. Idcirco licet ſeroſitas hæc fuerit permixta in venis cum ſanguine, non eſt tamen rubra, non tingitur a ſan-

Digitized by Google

guine rubro, quoniam, ut ſupra diximus, requiritur cauſa valida, quæ ſit violenta, & præter naturam.

Hæc dicta ſint de vrina alba, cui ſuccedit [ſubalba,] quam Galenus 1. de criſ. 12. proponit, quæ fit quando cum aquoſitate permiſcetur aliquid bilis, ad differentiam albę vrinę, in qua nihil bilis permiſcetur. Aduertendum autem, hanc vrinam eſſe tenuem, ſicut dixit Galenus loco citato, & aſſimilari vino albo tenui. Aduertatis etiam, quod ſicut datur vrina alba, quæ poteſt eſſe [vel tenuis, vel craſſa,] idem etiam dicendum eſt de ſubalba. Hæc enim ſimiliter [vel tenuis eſt, vel craſſa.] Tenuis eſt illa, quæ fit ob permixtionem bilis exiguæ. Craſſa vero eſt illa, quæ habet permiſtam, non modo bilem modicam, ſed etiam pituitam, & pro diſcrimine pituitæ ipſa varia eſt, ſicut diximus in ſermone de alba. Quare eſt [vrina ſubalba lactea, quæ ſolet conſpici in puerulis.] Item [ſubalba niuea, item ſubalba cryſtallina, quæ eſt pellucida inſtar cornu laternæ, deinde ſuccedit ſubſpicea, & tandem ſpicea vltimo.]

Vrina ſpicea. Primo propono ſpiceam, quia hæc eſt proxima colori ſecundum naturam, id eſt, ſubruffo. [Quæ ſunt cauſæ harum vrinarum,] ſubſpiceæ ſcilicet, & ſpiceæ. Cauſæ ſunt in promptu ex propoſitis. Fiunt enim hi colores, quia miſcetur bilis in maiori copia in his vrinis, quam in ſubalba. Permiſcetur autem in minori copia in his, quam in ſubruffis. Hic vos moneo, hanc bilem, in vrina ſubſpicea poſſe eſſe pallidam, ruffam, imo etiam flauam. Et oſtendam vobis, ſi placet videre vrinas, quæ coloratæ redduntur ob flauam bilem, & tamen ſubſpiceæ ſunt, & ſpiceæ, non flauæ. [Quomodo igitur diſtinguemus vrinas has, an ſcilicet hæ redditæ ſint coloratæ, ob flauam bilem, an potius ob ruffam, vel pallidam?] Hoc modo diſtinguetis. ſi lotium redditum ſit ſubſpiceum, uel ſpiceum ob flauam bilem, erit ſplendor in urina, uidebitis vrinam ſplendentem coloris ſpicei, uel ſubſpecie, lotium inquam erit ſplendens, quia coloratur a flaua bile, cuius ratione adeſt ſplendor. Erit coloratum, ſpiceumque, uel ſubſpiceum, quia flaua bilis in minima copia cum eo eſt mixta, adeo, quod non poteſt euadere ſubruffum, ſed tantum eſt ſplendens. Si lotium tingitur a pallida, uel ruffa bile, non adeſt ſplendor in ipſo: ex ſplendore igitur diſtinguetis.

Atque hic aduertatis ſicut diximus, vrinam albam & ſubalbam poſſe eſſe & tenues, & craſſas, idem etiã dicendum eſt de ſubſpicea, & ſpicea. Nullũ autem eſt diſcrimen inter has, præterquam quo vrinæ hæ non indicant tantam cruditatem, & idcirco nec tantam morbi longitudinem, vt albæ, & ſubalbæ vrinæ. Hæc dicta ſint de coloribus deficientibus.

Colores excedẽtes flauus. Loquamur nunc de excedentibus. Hi autem ſunt. [Flauus, rubeus, viridis, liuidus & niger,] de quibus ſeorſim agamus. Primo igitur quo ad flauum colorem. Quantum colligi poteſt ex Gal. primo, de criſ. 12. lotium fit flauum ob permixtionem flauæ bilis, ruffæ, imo etiam uitellinæ, ut colligitur ex Gal. 10. de ſimpl. med. cap. de bile, ubi euidenter dicit, bilem flauam ſi plus iuſto calefiat, maiorem acquirere conſiſtentiam, craſſiorem fieri, & flauam colorem obtinere. Bilis igitur uitellinę, cum illa ſit, quæ eſt craſſior flaua, flauum tamen habeat colorem, idcirco ſi hęc bilis lotium tingit, flauo colore ipſum tingit. cum igitur lotium reddatur flauum, ob flauam bilem, ob ruffam, & ob uitellinam, oportet [cognoſcere quomodo tingatur ab hac, uel ab illa bile, & an ſit aliqua differentia.] Præterea, quomodo cognoſcam; nos, an flauum lotium redditum ſit tale, ob permixtionẽ huius, vel illius, hęc fuit cognoſcenda. & idcirco quo ad primum, ſi lotium debet fieri flauũ ob ruffam bilẽ, neceſſe eſt, ut hæc copioſiſſima ſit. Vnde ob inſignem huius copiam, lotium fit flauum. non requiritur tanta copia bilis flauæ, minus adhuc vitellinæ. propterea quod bilis vitellina habet colorem flauũ, ſed intenſiſſimum. In hoc ergo duplex eſt diſcrimen, & vos ita diſtinguetis. Quoniam ſi lotiũ factum ſuit flauum, ob ruffam bilẽ, videbitis illud ſatis craſſum: quoniam requiritur copioſa ruffa bilis, & quanto copioſior eſt materia, quæ miſcetur cum aquoſitate, tãto craſſior erit aquoſitas. Præterea lotiũ carebit ſplẽdore. quod ſi lotium ſit flauum, ob flauam bilem, non erit ita craſſum, erit ſplendens: erit etiam ſplendens ſi mixta ſit bilis uitellina, ſed erit craſſus, & ſplendor potius minuitur, quia ob inſignem calorem fieri incipiunt exuſtiones, impuræ redduntur materię, ex quibus non difficulter poteritis prognoſticari, ſęuius eſſe malum, quãdo tingitur lotium a bile uitellina, minus ſęuum, quando a bile flaua, quia non eſt calor ita intenſus, adhuc minus ſæuum, ſi a ruffa tingatur.

Quod attinet ad lotium rubeum, in huius explicatione maiori opus eſt diligentia, quoniam hactenus pauci forraſſe in hac materia veritatem attigerunt, & ne qua fiat confuſio, ante omnia vnum ſupponatis, quod eſt apud Galen. primo, de criſibus 12. colorem ſcilicet rubeum magis diſtare ab albo, quam diſtet flauus color. Color rubeus magis accedit ad nigrum, & magis diſtat ab albo. Quo ita ſuppoſito, addimus nos, colorem rubeum in lotio fieri ob permixtionem vel bilis flauę, vel ſanguinis: quod dictũ eſt comprobandum, quia non videtur ſine difficultate. Videatis Gal. primo, de criſ. 12. vbi dicit, ſanguinem eſſe rubicundum, ſed pręterea dari etiam ſanguinem flauum. Sanguis non ſemper eodẽ modo ſe habet, ſed eſt modo rubeus, modo flauus.

Aduertatis autem dicit Gale. quod quamuis reperiatur ſanguis flauiſſimus, is tamen non eſt ita flauus, vt bilis intenſe flaua. Vnde addit Galenus (& hoc eſt animaduertendũ) quod ſicut bilis eſt magis flaua ſanguine, quoniam etiam ſanguis eſt particeps flauitiei, non tamen tantum vt bilis, ita ſanguis eſt rubicũdior bile, quamuis enim quoque bilis ſit rubea, ſicut ſanguis, magis tamen eſt rubeus ſanguis. Ex Galeno igitur colligitur, dari bilem, quę eſt particeps rubedinis, ita tamen ut ſanguis ſit ipſa rubicundior, & pręter Galeni autoritatem, adeſt etiam ratio, ſi calor agat in flauam bilem, nõne debet fieri mutatio flauę bilis ratione coloris? Vos ſuo loco cognoſcetis, calorem vſque adeo agere in flauam bilem, ut atra reddatur. Ratio eſt nota, quia cum calor agit vlterius, quã par eſt, partes tenuiores, rariores, punioresque abſumuntur. quod autem relinquitur eſt magis opacum. Quare producitur color, qui magis ad nigrũ vergit, quam ad album.

Quis eſt hic color? eſt rubeus.] Vnde ignis tenebricoſior fit & impurus, non poteſt propriam claritatem ſeruare ratione materię. Dicimus ergo lotium reddi rubrum ob permixtionem tum bilis, tum ſanguinis: Dicet quis [quomodo cognoſcam ego, an lotium reddatur rubrum a ſanguine, an a bile?] Aduertendum, hoc enim eſt cognoſcendum in lotio rubro ſi rubedo ſit ſanguinea (liceat mihi in præſentia hac vti appellatione [ſanguis] vel nõ eſt flauus, vel flaueſcit.) Si non ſit flauus vrina erit rubra ſine ſplẽdore. Sed ſi fuerit urina rubra ſanguinea, ratione ſanguinis flaueſcentis aderit ipſi ſplendor.

Sed quomodo cognoſcemus ruborem vrinæ ſplẽdentem a ſanguine, & ruborem urinæ a bile productum?] Hoc enim iam etiam ſupra fuit propoſitum. Ex traditis a Galen. primo, de criſ. decimoſecũdo, diſtinguetis hoc modo. Dicit Galen. ibi, ſanguinem flauiſſimum eſſe minus flauum flaua bile, ſanguinemque ſemper eſſe rubicundiorem flaua bile rubeſcente. Si igitur vrina rubra erit ob ſanguinem, tunc rubedo in ipſa ſuperabit ſplendorem. Contra vero, ſi vrina tingatur ratione bilis, ſplẽdor ſuperabit rubedinem,

Digitized by Google

nem, quod cognoſcens Auicenna (non enim credatis hoc eſſe nouum) dicit, dari vrinam rubram ſanguineam & bilioſam, & vrinam rubram bilioſam deteriorem morbum ſignificare, & hanc eſſe rubrã clariorem. Rubeam ſanguinem eſſe puluerulentã, obſcuram, in hac non adeſſe illum ſplendorem. Sed contra hoc ſunt duæ difficultates.

Prima, quia non videtur rationi conſonum, quod bilis per vlteriorem calefactionem rubeſcat, & ſanguis flaueſcat. Ratio eſt, quoniam quando calor vlterius agit in materiam, & ipſam exurit, rationabile eſt, vt illud magis acquirat colorẽ, qui magis accedat ad nigrum, & idcirco rationi cõſonum eſt, vt bilis rubeſcat, quia color rubeus magis accedit ad nigrũ, quam flauus. ſed in ſanguine eſt difficultas, ſanguis eſt rubeus, idcircò per vlteriorem calefactionem non deberet flaueſcere, quia color flauus magis diſtat à nigro, quã rubeus, quapropter deberet potius fieri viridis. Dicatis, hoc fieri ob diuerſitatẽ materiæ, quia alia eſt materia bilis, alia verò ſanguinis. Declaro, cũ calor agit in bilem flauam, hanc plus æquo craſſefacit, idcirco magis opacam reddit, quæ cum talis reddatur, idcirco debet acquirere colorem proximiorẽ nigro. Vbi enim copioſior eſt opacitas, ibi etiã magis uiget nigro. (Sine his, quæ diximus ſupra in ſermone de coloribus, nihil poſſumus recte determinare.) Cum ergo reddatur opaca, fieri nõ poteſt, quin reddatur & nigrior. Quare flauus color in rubeum degenerat, in colorem proximiorem nigro. Sed quid dicendum de ſanguine? Diximus eſſe diſcrimen ratione materiæ.

Aduertatis, cum calor agit in ſanguinem, [ſi ſanguis non euadat melãcholicus, ſed flaueſcat, qui fit;] Partes tenuiores ſegregãtur à craſſioribus, vnde ſanguis qui craſſior, & impurior erat, ſecundum partem tenuem ſegregatam à craſſa, ſecundum partem ſecũdum quam flaueſcit, ſanguis redditur rarus, purus, & vt vno verbo dicam, minus opacus, & habet plus diaphani. Ergo ſanguis ſecundum hanc partẽ debet acquirere colorẽ, qui magis diſtet à nigro, quam color rubeus, idcircoque debet flaueſcere, nulla ergo propoſita eſt difficulter.

Obiect. Verum alia inſurgit difficultas, quoniam dicit Galen. 6. Epid. 5. 14. fieri non poſſe, vt corporis pars [rubra reddatur ab alio, quàm a ſanguine.] Cur igitur dictum fuit, [vrinam euadere rubrã ratione bilis?] Difficultas certè prima facie maxima eſt, quia verba Galeni ſunt clariſſima. Conſulo vt quando videbitis autoritates, perpẽdatis ſemper, quidnam dictet rei natura, nec temerè puris verbis, & ſolis autoritatibus acquieſcatis. Ita enim haud facilè decipiemini. Nonne dicit Galenus de criſ. 12. dari ſanguinem rubicũdiorẽ bile? nonne habuiſtis etiam rationem meo iudicio demonſtratiuam? Non eſt credendum Galenum in re tàm euidenti ſibi cõtradicere. Quare ſtudeatis Galenum pro virili rectè intelligere, [Quidnam voluit ſignificare Gal. 6. Epid. ſect. 5. comm. 14.] Hoc certè, (aliter enim excuſari non poſſet) fieri nõ poſſe, vt aliqua pars fiat rubicundior ab aliquo alio, prçterquàm à ſanguine, id eſt, ita fiat rubicũda, vt color rubeus ſuperet alios colores in eadem parte exiſtentes, poteſt eſſe pars, quæ habeat colorem rubrum mixtum cum flauitie, cum flauo, poteſt eſſe mixta flauities cum rubedine, pro diuerſitate humorum.

Voluit ergo ſignificare Galenus, partem corporis non poſſe reddi rubicundam, præterquam à ſanguine, ſcilicet, vt color rubeus ſuperet alios colores, & ob id loco citato, dicit, partem rubrã reddi à ſolo prædominante ſanguine. Nõ dicit ſolum ſanguinem, ſed à ſolo prædominante ſanguine, & non ſine artificio propoſuit ſanguinem, vt inſinuaret colorem rubrũ prædominantem alijs coloribus, & ita loquens Galenus, ſibi non contradicit, quoniam 1. de criſ. 12. dicit, ſanguinem rubrum flaueſcẽtem eſſe magis rubrum, quàm flaua bilis rubra, & flauã bilem rubrã eſſe magis flauam, quam ſit flauus ſanguis. Quare dicimus nos, [lotium rubrum tingi poſſe, vel à ſanguine, vel à bile,] ſed rubeſcente. Quomodo autem lotium tingatur à bile, & quomodo & cognoſcatur ratione ſplendoris, & claritatis, iam audiuiſtis.

Sed aduertendum vrinam fieri rubram ob permixtionem ſanguinis (loquor de vrina rubra ſanguinea) quæ [permixtio,] vel eſt [exacta, vel non.] Non exactam cognoſceris, imponendo pannum in lotium. Nam ſi pannus tingatur, non eſt facta exacta mixtio. Si vero nõ tingatur, facta erit exacta mixtio. Quando igitur facta eſt exacta mixtio, tunc vrina illa dicitur [cruenta.] de qua loquitur Galenus 6. Epid. 5. comm. 6. Vbi dicit, cruentam vrinam cauſſari, quando venæ deuenientes ad renes, recluduntur. Ergo fit, vt ſanguis tenuius, qui craſſus viſcidusque nõ eſt, vna cum lotio egrediatur, deſcẽdat, & mingatur. Hoc etiam cauſari põt ex Gal. loco citato, ratione lapidis angularis, quando ratione huius ſoluitur continuitas venarum ex qua exit ſanguis. Et ex eodem Galeno 1. prorh. 2. com. 31. hæ vrinæ fiunt in nephritica affectione, id eſt, in calculo renali, & proinde ſolent indicare affectionem renum. *Vrina cruenta.*

Sed aduertatis, has vrinas rubeas cruentas, quæ fiunt ob cauſas propoſitas, eſſe illas, in quibus miſcetur ſanguis non corruptus.] Nam quando venæ recluduntur, etiam ſi ſanguis ſit bonus, is tamẽ poteſt exire, quod dictum ſit ad differentiam illarum vrinarum, quæ ſunt rubræ ob permixtionem ſanguinis corrupti. de quibus loquebatur Hip. 1. Epid. 2. 42. vbi cum propoſuiſſet vrinas rubentes, dicit ibi Galen. illos patientes euaſiſſe, non obijſſe, quia a toto corpore vitioſum ſanguinem reddiderant. Non dicit à renibus, nec à veſica. Quare vrinæ, ſi fuerint cruentæ vitio renum, vel veſicæ, ſanguis poteſt eſſe ſine corruptela. A toto autem corpore non poteſt prodire, niſi affectus ſanguis. Hæc de vrinis rubris, quæ fiunt ratione ſanguinis, non exactè commixti cum liquore vrinæ, ita vt ſi pãnus in ipſo liquore imponatur, colore tingatur rubro. Alia verò ex parte ſunt vrinæ rubræ, quæ fiunt tales per mixtionem ſanguinis exactã cum liquore lotij.

Atque hic aduertatis, cum ſanguis duplex eſſe poſſit, has etiam vrinas poſſe eſſe duplices, & hoc diligenter vobis cognoſcendum eſt, [ſanguis poteſt dupliciter recedere à bono ſanguine, vel per exceſſum, vel per defectum.] Per exceſſum quidem, quando plus iuſto concoquitur, & aſſatur. Per defectum verò, quando crudus permanet, quando non perfectè coquitur, quo fit, vt dentur vrinæ rubræ crudæ, ratione ſanguinis crudi, & dentur vitioſæ, prauæ, ratione ſanguinis plus iuſto calefacti: vnde dantur vrinæ rubræ concoctæ, & non concoctç.] Hçc autem deciſio fuit Gal. 1. Epid. 2. 31. & præter autoritatem Galeni, eſt etiam ratio, [nonne ſanguis poteſt ſuper aſſari?] Quod ſi ſuperaſſetur ſanguis, vincatque alios ſuccos, fit vitioſus, veluti accidit in febribus. ſynochis, & potiſſimum peſtilentibus. Prçterea [nonne fieri poteſt, vt hic tumor miſceatur cum liquorç vrinæ?] Quare hic ſanguis tinget liquorem, & eum reddet rubrum. Erit igitur rubra vrina ratione ſanguinis ſupercalefacti.

Alia verò ex parte datur [Vrina rubra, quæ fit ob permixtionem crudi ſanguinis,] vnde aduertendum dixiſſe Gal. 1. prorh. 2. 21. dari [vrinas intenſe rubras, atque etiam ſubrubras.] Et loquens de his vrinis dicit, vrinam intenſe rubram eſſe vel [crudã, vel coctam.] Vrinam autem ſubrubram eſſe ſalubrem quidem, morbi tamen longitudinem indicare. In medio verò harum dicit conſtitui vrinam rubram, vt proinde vrina rubra melior ſit intẽſe rubra, peior ve

Digitized by Google

ro ſubrubra. [Quid voluit Gal. per hæc verba? Certum eſt hęc Galeni dicta eſſe difficillima, citò tamen cognoſcetis, quis ſit horum ſenſus germanus, vbi ſcilicet cognoueritis naturam & eſſentiam harum vrinarum.

Vrina ſub rubra. Primo igitur, quoad [vrinam ſubrubram,] ſciendum ex Galen. 2. progno. 27. & 1. de criſ. 12. ſubrubrā fieri vrinam, quia calor eſt debilis, & ob id ſanguinem non poteſt exactè calfacere: vnde gignitur ſanguis ſeroſus, non eſt tantus calor, ut poſſit gigni ruffa bilis, quæ lotium tingat, (dicit Galenus) cum ergo crudus remaneat ſanguis, & idcircò ſeroſus, ab hoc ſanguine ſeroſo tingitur lotium, vnde fit lotium ſubrubrum, idcirco 2. progn. 22. dicit Hipp. hanc vrinam eſſe quidem ſalubrem, ſed tamen indicare morbi longitudinem. Indicat autem hæc vrina morbi longitudinem, quia ſanguis eſt crudus, qui debet concoqui. Indicat vero ſalutem, ob benignitatem humoris.

[Sed quæ ſunt cauſæ vrinæ rubeæ, & intenſè rubeæ?] Hactenus habetis cauſas urinæ ſubrubræ, de cauſis vero vrinæ rubræ, & intenſè rubeæ, non loquitur Gal. 1. de criſ. 12. nec Hip. 2. progn. 27. [Quid ergo dicendum de his, quia dantur?] Huic difficultati ſatisfacit Galen. 3. Epid. ſect. 1. commẽ. 5. vbi excuſans Hipp. quod 2. illo progn. ne verbum quidem fecerit de vrinis rubeis, aut intenſè rubeis, dicit, cauſam huius fuiſſe, quoniam ex traditis de vrina ſubrubea, facile eſt cognoſcere, quidnā indicet rubea vrina, & intenſe rubea. Nam ait Galenus: [Quo rubicundior erit vrina: tanto etiam longiorem morbum indicabit] Ex quibus uerbis quilibet, ni fallor, facilè poteſt colligere, quod cum urina ſubrubra fiat ratione ſanguinis ſeroſi crudi, ſimiliter rubra, & intenſè rubra fiet à ſanguine ſeroſo crudo mixto cū lotio, alioquin non indicaret longitudinem morbi. Nō credatis, vrinam intēsè rubram fieri ratione ſanguinis magis cōcocti, minuſque crudi. hoc nequaquam dicendum eſt, quia vrina intenſè rubra non poſſet indicare morbum longum, ſed breuem, ſi fieret a ſanguine minus crudo. Fit ergo a ſanguine crudo ſeroſo, ſicut etiam fit ſubrubra.

Vrina rubea, & inteſe rubea [Sed quænam eſt differentia?] Sicut hoc euenire ſolet, ut propter bilem pallidam lotium euadat ſubſpicuum, & ſubflauum etiam, ad eundem modum lotium poteſt reddi ſubpallidum diſtinguitur tamen, quoniam vt lotiū ſit ſubpallidum, requiritur exigua bilis pallida. At ſi fieri debet ſubflauū, requiritur eius maxima copia. Eodem modo eſt dicēdum, ſi ſanguis fuerit ſeroſus, & in parua copia, vrina erit rubra, ſi adhuc erit in maiori copia, urinæ erūt intēsè rubræ, hoc non eſt dubium. Pro maiori igitur, & minori copia ſanguinis ſeroſi, lotium magis, & minus rubrum reddetur.

Obiect. Quibus ita expoſitis, facilè eſt intelligere, quid voluerit Gal. 1. progn. 2. 21. quoniam cum is propoſuerit [Vrinam intenſè rubram, vel crudam, vel vitioſam,] quotieſcunque vel cruda, vel vitioſa eſt materia, quando ſuperaſſatus eſt ſanguis, vrina mala eſt. Quod ſi cruda fuerit vrina intenſè rubra, hæc eſt peior rubra, rubra autem peior eſt ſubrubra, & ratio iam eſt clara. Nam ſi vrina intenſè rubra eſt illa, in qua ſanguis crudus ſeroſus eſt in maiori copia, quàm in reliquis vrinis, certum eſt intenſè rubram eſſe peiorem, indicareque intenſam cruditatem, & morbū longiorem. Quare hæc materia (ni fallor) clara eſt reddita.

Quod ſi quis fortè dicat, ſi datur vrina rubra ex ſanguine ſuperaſſato, & vrina rubra ex ſanguine crudiori, [quomodo nos has vrinas diſtinguemus?] Aderunt ſigna validi caloris, aderunt ſigna debilis caloris. Si adſunt indicia debilis caloris, vrina rubra fiet ex crudiore ſanguine, præterea hæc vrina potius declinabit ad flauum, quam ad atrum. Quod ſi lotium fiat rubrum a ſanguine ſuperaſſato, ſupercalefacto, in lotio erunt indicia intenſioris caloris, & color rubeus verget ad colorem atrum. Fuit enim ſententia Galeni 6. Epid. 1. comm. 22. ſanguinem vario modo ſe habere in corporibus, & quandoque flaueſcere, quandoque ad atriorem colorem declinare. Pro ſanguinis igitur diuerſitate, rubeus color erit diuerſus..

Erant deinde [vrinæ virides,] & hic aduertatis colorem viridem ex Gal. 6. Epid. 2. 16. [poſſe dupliciter accipi, vel ꝑ pallido colore,] vnde dicimus homines virides, quando hos pallentes obſeruamus, vel ſumitur color uiridis [pro colore herbaceo] non pallido. *Vrina viridis.* In pręſentia, ne quis contingat error, per colorem uiridem, herbaceum intelligimus. De hoc igitur vrinarū colore loquamur, ait Galenus 1. de criſ. 12. Colorem uiridem eſſe in uia ad nigrum, eſſe principiū nigri. Vnde cum lotium fuerit viride, uerget ad nigrū colorem. Idem etiam colligi poteſt ex Galen. 10. ſimplic. med. c. de bile, qui dicit, quod ſi contingat, vel ob famem, vel ob ſitim, ut bilis plus æquo incaleſcat, & ſuperaſſetur, tunc ipſa verget ad colorem atrum. Poteſt autem bilis vergere ad colorem atrū ex Galeno, quando ſuſcipit, vel porraceum colorem, uel hyſatoden, ad ſimilitudinem glaſti, uel æruginoſum.

Vnde aduertatis, colorem atrum, non poſſe diuidi in hos tres colores. [Color ater nihil aliud eſt, quā color niger. [Illi autem tres colores non ſunt nigri, ſed uergunt ad nigrum. Eſt autem maxima differentia, quando aliquid dicitur uergere ad nigrum, eſſe in uia ad nigrum, & quando dicitur eſſe nigrum. Non ſunt nigri illi tres colores, quia color niger de illis non prædicatur. Color igitur uiridis dicitur principium ad nigrum, quia vergit ad nigrum. Aduertatis autem ex Gal. 1. progn. 7. Colorem uiridem non ſolum eſſe principium nigri, ſed etiam liuidi, (& hoc eſt notatu dignum.) Nam ſi color uiridis eſt principium nigri, is fiet a calore exurente. Si uero etiam fuerit principium liuidi, neceſſe eſt ut dicamus, eum fieri à frigore. Quare falluntur qui credunt colorem uiridem fieri tantum a calido.. Fieri enim poteſt etiam a frigore, quia poteſt eſſe principium liuidi.

Color autem liuidus, ut ſuo loco declarabimus, fit tantum à frigido, & hoc etiam uoluit Auicenna qui loquens de vrina uiridi, nominat vrinam viridalem, fiſticalem,] ideſt, habentem colorem viridem, qui in fiſtico obſeruatur, & dicit, hanc fieri tantum a frigido. Proponebat autem ipſe urinam ad ſimilitudinem iridis, quæ præ ſe fert colorem illum, qui uulgo dicitur pauonazzo, & dicebat hanc fieri a frigore. Addit deinde vrinam viridem [porraceam, & æruginoſam] fieri a calido. Quare conſtitutum ſit, colorem uiridem, cum ſit principium liuidi, & nigri, fieri poſſe & a calore, & a frigore. Vnde quando dicit Galen. 1. de criſ. 12. colorem uiridem eſſe uiā ad nigrū, aduertatis, cum uos conſpexeritis in ægrotātibus vrinas, ut cognoſcatis, hāc viam hunc tranſitū. Nam lotium uiride euadit [nigrum, aliquando ſine medio liuido colore, aliquando per hunc medium.] Quando locum habet cauſa exurens calefactiua, uiride poteſt degenerare in nigrum ſine medio liuido. Quod ſi eueniat, ut occurrat cauſa refrigerans, imbecillitas caloris, ut calidum ingenitum reſoluatur, tunc color uiridis degenerabit in nigrum per medium colorem liuidum. Ratio eſt, quoniam vrina nigra fieri poteſt, non modo a calore, ſed etiam a frigore, ut ſuo loco dicemus.

In præſentia autem ſciatis hoc, ſi calor agat ſuper aſſando, tunc tenuiores partes reſoluuntur. Relinquuntur aūt craſſiores impuriores, qua propter [nonne lotium fiet magis opacum?] Et hoc quia color fit niger & obſcurus. [Nonne deficiēte erā calore partes fiunt impuriores? Depurātur enim ab optimo calore

Digitized by Google

lore, a debili vero impuri, fiunt, idcirco poſſunt etiam ob frigus nigricare, uos autem cognoſcetis, quando fuerit urina uiridis, [num talis fiat a calido, an a frigido.] Si namque urina uiridis fiet a calore exurente, tunc aderunt febres inſignes, inexſtinguibilis ſitis, exſpiratio calida, poterit etiã in urina adeſſe aliquis ſplendor. oppoſito modo ſe habebũt omnia, ſi vrina viridis fiat a frigore, ideſt, ob defectum caloris, quoniam non aderit ſitis, nec exſpiratio feruens, pulſus neceſſario erit debilis, & hæc urina erit peſſima.

Præterea debetis cognoſcere, [an vrina hæc uiridis ſit uel ſanguinea, uel biliosa.] nec difficulter cognoſcetis, quoniam ſi fuerit ſanguinea, tunc præceſſit rubra ſanguinea. Si vero ſit biliosa, præceſſit rubra biliosa. Aduertatis autem, hanc urinam biliosam, quæ viridis euadit, uarios ſuſcipere colores, qui tamẽ omnes ſunt virides, non eſt itaque ut quis vos confundat in proponẽdis multis coloribus. Sunt enim [uirides omnes illi, qui ſunt inter nigrum, & rubrum, differẽter tamẽ.] prout ſcilicet flaua bilis, & uitellina plus, & minus aſſabuntur. Vnde vos obſeruabitis, uiridem colorem modo magis, modo minus obſcurum, aliquando ad ſimilitudinem braſſicæ, aliquando inſtar foliorum plantaginis, & ut colligitur ex Gale. 10. de ſimpl. med. comp. de bile, obſcuriores euadunt huiuſmodi colores, magis vergunt ad nigrum. Vnde adeſt color ille porraceus, qui non eſt ita obſcurus, hyſatides, ad ſimilitudinem glaſti, quem nos uocamus azurro oſcuro, & eſt inſtar nigri. Quod ſi maxime ſuperaſſetur, color æruginoſus, & ferruginoſus fit, vnde cæruleus, ſed obſcurus, & nigro proximus eſt.

Vrina liuida. [Vrina autem liuida eſt illa, quæ habet colorẽ plumbi,] idcirco vocatur etiam [plumbea, & caret ſplendore.] Atque ex Gal. 1. progn. 7. fit ex defectu caloris ingeniti. Hoc idẽ ſẽt Gal. 1. Epid. ſect. 2. com. 29. ſed clarius 1. de criſ. 12. inquit, in his lotijs colorem liuidum eſſe effectum frigoris tantum, quod idcirco uolui admonuiſſe, quoniam ex commentarijs de humoribus, Gal. adſcriptis, non eſt difficile colligere, colorẽ liuidum fieri poſſe etiam a calido, Galen. tamen 1. de criſ. 12. expreſſè ait, eum fieri ſolum a frigore. Idcirco ego fui ſemper huius ſententiæ, illa commentaria nõ eſſe Galeni, ſed a quibuſdam edita, qui trãſcripſerunt a Galen. & fortaſſe illi, qui libros illos ediderunt, adhuc uiuunt, ſed non eſt quod in hoc vlterius progrediar, ſed aduertatis, quando dicit Galenus, colorem liuidum eſſe tantum frigoris effectum, maximum eſſe in Galeno contradictionem, quam illi non uidetunt. Hanc autem contradictionem nolo ſoluere, quoniam liber ille (ut dixi) non eſt Galen. ut eſt liber de criſib. Quod uero color liuidus fiat a frigido, ex eo patet, quoniam cum ſit color liuidus, vndique diſſipantur cauſæ calefacientes, & ſplendor omnis.

Quando autem [urina eſt liuida,] eſt [maxime proxima nigræ,] ſiquidem nullum datur medium inter colorem liuidum, & nigrum. Sciatis tamen, dari urinam liuidam [intenſè & remiſſè,] ita ut ſit urina liuida, & ſubliuida. Hæc autem dicta ſint de urina uiridi, & liuida.

Quantum attinet ad liquorem urinæ, ſupereſt ut de [urina nigra] agamus. Aduertendum autem hic, ꝙ crediderunt quidã, urinam reddi nigram, non tantum [ob permixtionem materierum,] uerum etiam [ſine materia. Quoniam uero ſecundum hoc membrum falſum eſſe arbitramur, idcirco de priori loquamur, omnes namq; in hoc ſunt concordes. Cum ergo lotium fiat nigrum ratione materiæ, dicimus nos huiuſmodi nigredinem produci [a ſanguine, bile, & melancholia.] Hæc enim cõfirmo ex Galeno. Vnde quo ad ſanguinem: ſanguis hic tingens lotium eſt impurus melancholicus, quod colligitur ex Galeno 3. Epid. comm. 82. ubi Hippocr. proponit urinas nigras tenues, & ꝑinde urinas nigras redditas, non ratione contenti, ſed quia liquor tingebatur à materia illa permixta, & ait Gal. ibi in com. mulierem illam ſuperſtitem fuiſſe, quamuis reddidiſſet vrinam nigram, quoniam vrina tingebatur ob id, quod detentus erat ſanguis menſtruus, qui cum lotio permixtus ipſum reddebat nigrum. vnde etiam addit Auicenna, & mulieribus vtero gerentibus ob detentum ſanguinem menſtruum, impurum nigrumque reddi lotium, ad ſimilitudinem vini corrupti. Cõſtitutum ergo ſit, lotium nigrum reddi à ſanguine melãcholico impuro.

Præterea [redditur etiam nigrũ a bile flaua,] Quo modo? Hoc explicat Galen. 1. Epid. 2. comm. 72. vbi ait: cum febres ardentes ſunt lethales, lotium fit a flaua bile aſſata. Vnde aduertendus eſt modus loquendi, quo vtitur Gal. non dicit fieri lotium nigrum, quã do flaua bilis exuritur, ſic enim potius viride fieret, ſed dicit, cum aſſata eſt, & exuſta, quia tunc flaua bilis eſt peſſima, vnde lotium redditur nigrum, & ex Gal. ibi hæc vrina nigra ob flauam bilem aſſatam, tenuis eſt, quod dictum non caret ſuſpicione. Nam cum calor ardens aſſat materiam, partes tenuiores abſumuntur. Vnde materia craſſeſcit.

[Quomodo igitur lotiũ poteſt eſſe nigrum, & tenue?] Gal. 2. progn. 32. videtur aſſerere, lotium nigrũ eſſe craſſum, & dicit, quod quanto craſſius eſt, tanto eſt deterius. Addit Aetius, vix fieri poſſe vt lotium ſit nigrum, & tenue, quoniam ſi eſt nigrum, eſt etiã craſſum, & tamen Galen. dicit, fuiſſe vrinam nigram tenuem. Dicatis pro ſalute Galen. Vrinam poſſe dici tenuem, ad differentiam craſſæ, quando vrina illa caret contẽtis. Vnde vrina habens contentum eſſe craſſa, tenuis verò dicitur illa, quę non habet contentũ. Sed hæc ſolutio non vndiquaque ſatisfacit, idcirco addimus nos, dicimuſque, ſermonem habentes de liquore lotij, & comparantes liquorem cum liquore, non conſiderantes contentum, dicimus, inquam, dari vrinam nigram tenuem, & hoc proponitur a Gal. loco citato, ſed hæc vrina nigra non eſt tenuis abſolute, ſed dicitur tenuis, id eſt, minus craſſa, in reſpectu ad craſſiorem, & hæc ſolutio poteſt colligi ex Galen. 4. Aph. 76. vbi dicit, conſueuiſſe Hipp. vocare tenue, id quod eſt minus craſſum, & illud vocare craſſum, quod eſt minus tenue.

Vnde (dicit Gal.) tenuem dicimus vrinam, etiam ſi ſit craſſa, ad differentiam craſſiſſimæ. Quare ſi licet nobis Gal. exponere per Galen. dicendum eſt, quod cum proponit Galen. vrinam tenuem, non intellexit tenuem abſolute, ſed in reſpectu ad craſſiorẽ, vrina igitur redditur nigra a flaua bile aſſata, & in nigram bilem conuerſa.

Præterea [vrina redditur nigra, ratione melancholiæ,] Hoc dicit Galen. 1. Epid. 3. 20. vbi Hip. proponit hiſtoriam Herophantis, qui mingebat lotium nigrũ, & tenue. Vnde ipſe reſpicit nõ ad contenta, ſed ad liquorem. [Qũo lotium fiebat nigrũ?] certè ex melancholia. [Vnde id colligitur?] Hipp. loquens de Herophante dicit, ipſum reddidiſſe per alium biliosa quare ratione bilis non tingebatur lotium, eo quia per inteſtina bilis excernebatur. Patiebatur autem illa circa lienem. intumeſcebat enim lien, replebatur quãdoque, tuncque vrinæ euadebant meliores, euadebant rubentes, non erant ita nigræ. Quando autem reſidebat Lien, & non ſuſcipiebat humorem melancholicum, vrina erat nigra. Quare a ſucco etiam melancholico vrina fit nigra.

Sed aduertatis, lotium propriè fieri nigrum a ſero melancholico, id eſt, ab huius ichore, hoc dicit Galenus 1. prorh. 4. vbi dicit, lotium fieri nigrum, quando ſerum atræ bilis permiſcetur cum aquoſitate. Quare lotium ſiue nigrum fiat a ſanguine, ſiue a bile flaua peraſſata, ſiue etiam a Melancholia, fit nigrũ, potiſſimum ratione portionis ichoroſæ, quæ per

miſcetur

Digitized by Google

miſcetur cum aquoſitate lotij. Atque hanc neritatem cognoſcens Aetius, accipiens tamen a Galeno loco citato, dicit, lotium nigrum fieri ab atra bile, atque ex melancholia, ab atra, inquam, bile quatenus hęc, vt declarat Galenus loco citato, fit uel a ſanguine craſſiori, vel a flaua bile aſſata. Sed prætorea dixit etiam fieri a melancholia citra inſignem aſſationem, citra extinctionem caloris naturalis, ut euenit in febribus quartanis, & in delirijs etiam melancholicis, nec pra uæ ſunt tales urinæ. Hanc ueritatem proponit etiam Auicenna, qui dicit, vrinam nigram fieri a bile, a ſanguine, & a melancholia, additque (magna utens diligentia hac in re) ſi accidat ut fiat urina nigra ratione bilis, tunc procedit flauus color, ſi uero ratione ſanguinis, tunc procedit color quidam obſcurior, quàm ſit color flauus. Si uero fiat nigra ratione melancholiæ, procedit urina cum colore adhuc obſcuriore, quàm ſit color, vel bilis, uel ſanguinis. Huius autem ratio eſt euidens, quoniam flaua bilis habet colorem magnus remotum a nigro. Sanguis uero proximiorem nigro.

Hactenus igitur conſtitutum ſit, [lotium fieri nigrum a flaua bile aſſata, a ſanguine, & a melancholia. Sed difficultas eſt, quia uidetur lotium poſſe reddi [nigrum citra permixtionem alicuius materiei.] Et hoc quidem deſumere ſolent ex Gal. 1. de criſ. 12. qui uerba faciens de urina nigra, dicit, hanc nigram fieri, [vel ob inſignem exuſtionem, vel ob extinctionē caloris naturalis.] vnde ne uerbum quidem facit de materia. Proponit enim ſimplicem calorem, & ſimplicem frigiditatem. Augetur etiam difficultas, quoniam Galenus loco citato, dicit ſe neminem uidiſſe ſeruatum ex his, qui reddiderunt lotium nigrum: vnde neceſſarium eſt, vt Galenus intelligat de lotio, quod fit ſine materiæ alicuius permixtione, [ſed cur hoc eſt neceſſarium?] quoniam ex Hipp. 1. Epid. ſect. 3. com. 10. Herophon ille patiens minxit tenuem illam urinam (modo ut fugiamus more quorundam, quia cum proponat Hipp. vrinam nigrā tenuem, intelligunt nigram non ratione contenti, ſed ratione li-

Obiect. quoris. aliquis autem poſſet dicere, hominem ad ſanitatem reſtitui poſſe, ſi lotium nigrum redderetur ratione contenti, ſecus uero ratione liquoris. nos nō debemus fugere, quia Hipp. proponit vrinam nigrā, ratione liquoris, non ratione contenti) & tamen euaſit. Alios etiam cum lotio nigro euaſiſſe fatetur Gal. 3. Epid. 7. 73.

[Quomodo igitur dicit Gal. ſe neminē uidiſſe ſeruatum ex his, qui lotium nigrum reddiderunt, 1. de criſ. 12. Nihil aliud eſt dicendum niſi eos ſeruari, qui reddunt lotium nigrum, quod fit nigrum ob mixtionem materiæ, non ſeruari autem illos, qui reddunt lotium nigrum ſine permixtione materiæ, unde etiam Galen. 1. prorh. 3. comm. 3. euidenter dicit, vrinam fieri nigram ob inſignem calorem, nullum faciens verbum de materia. [Quid igitur dicendum?] Pro uarietate huius rei dicendum eſt, impoſſibile eſſe, vt liquor lotij intra corpus reddatur niger, citra permixtionem materiæ. Si enim liquor debet fieri niger, neceſſarium eſt, vt adſit materia, quæ cum ipſo miſceatur. Nā ſi lotium fit nigrum, ex Gal. 1. de criſ. 12. vel ob inſignem feruorem, uel ob extinctionem caloris naturalis, ſi ſine materia hoc fit, in morituris, in quibus planè extinguitur calor, neceſſarium maxime eſſet, ut urina nigra obſeruaretur, quæ tamen non obſeruatur, quoniam licet atri humores gignantur, non tamen lotium tingitur, niſi humores hi permiſcentur cum eo.

Quid ergo dicendum eſt ad autoritatem Gal. Liceat nobis Gal. interpretari cum Aetio, digni ſunt interprete. Dicit Aetius, [vrinam nigrā fieri, vel ob inſignem exuſtionem ſuperaſſantem materiam, vel ob extinctionem caloris naturalis,] cuius ui ſanguis ater euadit, & quando tale fit lotium (inquit Aetius) homines obeunt, & præſertim, ſi acuto morbo detinentur, cuius ratio eſt in promptu, quoniam ſi accidat, vt calor vſque adeo rebelles euadat, vt gignatur atra bilis, fieri poteſt, vt ille humor in tanta copia gignatur, vt permiſceatur cum lotio, & lotium tingat, & nigrum reddat. Cuiuſmodi nam [nutrimentum tunc erit ratione corporis? quomodo corpus nutrietur?] Similiter ſi vſque adeo reddatur calor languidus, vt producatur atra bilis, in ea copia, vt lotium fiat nigrum? [Quænam erit ſpecies alimoniæ corporis? quęnam erit ſpes vitę?] Quare quando dicit Gal. primo, de criſibus 12. lotium fieri nigrum, vel ob calorem exurentem, vel ob eius extinctionem, intelligatis, vt interpretatur Aetius, quando ſcilicet ratione caliditatis, vel frigiditatis, producitur atra bilis, nigra materia. Non autem intelligatis citra materiam, hoc eſt impoſſibile.

Quando vero addit Galenus [ſe neminem vidiſſe ſeruatum,] non debetis ob hoc inferre. Galenus neminem vidit ſeruatum, ergo nullus poteſt ſeruari. verba enim illa Gal. diſtinguunt maximum vitæ periculum. & præterea, vt cognoſcatis nos nolle fugere, aduertatis (vt etiam dixit Aetius) vix fieri poſſe, vt homines ſeruentur, qui reddant lotium nigrum ratione materiæ, quæ ſit talis, ob inſignem exuſtionem, vel ob extinctionem caloris natiui. Sed Herophon ſanatus fuit? [Scitis quare?] Quia is reddebat lotium nigrum, quod tale factum fuerat ratione materiæ, non productæ ob inſignem feruorem, neque ob extinctionem caloris natiui, ſed propter melancholiam, vnde iſti ſeruantur. non eſt ſermo de atra bile, ſed de melancholia. Et hoc etiam proponit Galenus, tertio epid. 3. comm. 73. vbi dicit, ſe aliquos vidiſſe, qui reddiderunt lotium nigrum cum iuuamento, quoniam ibi Hipp. loquitur, de vrina, quę fit nigra, ratione melancholiæ, non ratione atræ bilis. Et aduertatis Hippocratem proponere ibi caſum mulieris, quæ obijt. Licet autem hæc obierit, Galenus in commē. dicit, ſe vidiſſe patientes ſeruatos, qui reddiderint nigram vrinam cum iuuamento ratione melancholiæ.

Sed cur obijt mulier illa?] Non obijt ratione nigri lotij, ita vt hoc lotium mortem indicaret, ſed aderant alia praua ſigna. Propterea concludatis, lotium nequaquam fieri nigrum citra materiæ permixtionem, quando autem fit nigrum, hoc eſt, vel ratione melancholię, & tunc homines poſſunt ſeruari, vel ratione atrę bilis. Et ſi fiat ratione atrę bilis, ſiue fiat ob extinctionem caloris natiui, ſiue ob inſignem exuſtionem prauiſſima eſt talis vrina.

Vos autem cognoſcetis cum Aetio, [an lotium nigrum fiat, ratione caliditatis, an ratione frigiditatis.] Nam ſi lotium vergat ad nigrum, per colorem liuidum, eſt ſignum frigiditatis. Vnde non dicatis vos, vt dicunt aliqui, imò ferè omnes Medici communiter ſolent dicere, tunc eſſe indicium caliditatis, quando lotium fit nigrum per medium colorem viridem. Non proponit Aetius viridem colorem, ſed flauum. Color enim uiridis, non tātum fieri poteſt a calido, ſed etiam a frigido. At flauus fit tantum a calido, & ob hoc indicat caliditatem. Liuidus vero indicat ſolam frigiditatem.

Præterea dicit Auicen. cognoſci diſcrimen [hoc ex fœtore, & carentia fœtoris.] Si namque adſit fœtor, indicium eſt caloris, ſi nō adſit, ſignum eſt extinctionis caloris. Vnde falluntur practicantes in affectionibus veſicæ, & renum, dum volunt cognoſcere, an plus prodeat ex veſica, vel ex renibus, quoniam dicit Hipp. 4. Aph. 51. nos poſſe cognoſcere hoc, quoniam ſi pus ſit fętidum, prodit ex veſica, ſi autem nō ſit ita fętidum, prodit ex renibus. Dicunt enim fere omnes cauſam eſſe, quoniam in veſica eſt calor debilis, eſt potius frigiditas, contra, in renibus eſt calor validior,

Quare

Digitized by Google

Quare dicendum eſt potius, pus magis fœtens gigni in renibus, quam in veſica, ob rationes propoſitas. Verum id euenit, vt pus quādo prodit ex veſica, ſit magis fœtens, quam quando exit a renibus, huius cauſa eſt, quoniam quando pus prodit ex veſica, exit citius, & impermixtum, vnde odor non confunditur cum alio odore, non minuitur ob permixtionem alterius materiæ. Quando autem pus prodit ex renibus, eſt magis permixtum, idcirco nō poteſt odor ita ſentiri, id quod in externis etiam apparet. Sunt enim [aliqua ſyncera putrida, aliqua uero permixta.] Syncera erunt magis fœtentia, quam permixta. Hæc de liquore nigro vrinæ dicta ſint.

Contentū vrinæ.

Abſoluto ſermone de liquore urinę, reliquum eſt, vt dicamus de contento, & cum noſter ſermo nō ſit de urinis ſanorum, ſed de his, quæ ab optimis recedunt, idcirco loqui etiam debemus de contentis recedentibus ab optimis. Volentes autem loqui de his, vt citra confuſionem progrediamur, cum ſit in duplici differentia, opus eſt, vt prius diſtinctione vtamur, ita vt ſigillatim deinceps de omnibus agamus. [Contenta ergo ab optimis recedentia, vel non vſque adeo praua ſunt uel prauiſſima.] Primum loquamur de his, quæ non ſunt prauiſſima. Et de his loquentes, hoc obſeruabimus, vt primo [colorem cōſideremus, deinde ſignificatum, & ſedem contenti,] vtrumque autem cito abſoluemus.

Colores excedentiū, album

Quo ad colorem, ſunt [contenta alba, citrina, rubea, atque nigricantia.] Quantum attinet ad album contentum, hoc eſt duplex: nam vel eſt [minus albū bono contento, uel magis album.] de eo quod ex minus album, locutus eſt Gal. 4. Aph. 69. & illud eſt contentum, quod apparet in initijs morborum, dum vrinæ craſſæ ſunt, & apparet contentum album, quod ſubſidet, vnde notetis ex Galeno loco citato, contentum ſubſidere interdum [ratione coctionis,] & interdum [ratione grauitatis materiæ.] Si ſubſideat ratione coctionis, eſt bonum contentum, de quo non loquimur in pręſentia, ſin autem ſubſideat ratione grauitatis materię, eſt malum contentum. Hoc autem diſtinguetis ex Gal. loco citato: ſi ab initio vrinæ fuerunt tenues, deinde etiā craſſeſcant, & appareat contentum, hoc ſit merito coctionis. Nam in principio adeſt cruditas, & progrediēte morbo fit coctio. Contra ſi fiat deſcenſus, ob grauitatem materię, apparent prius vrinę craſſiores, & exiguæ, quę poſtea fiunt copioſiores, & tenuiores, ratio eſt hęc, quia cū in principio apparet hæc urina, non fit talis ob coctionem materię, ſed quia cum ipſa excernuntur humores, qui ob grauitatem deſcendunt, & ob craſſitudinem materiæ non poteſt eſſe vrina copioſa.

Sed pręterea cognoſcetis ex Auicenna, qđ ſi erit [cōtentum ratione coctionis, non erit aſperum, ſed leue] Contra ſi ob grauitatem, non poteſt eſſe illa leuitas, & omnimoda ſimilitudo. Tandem cognoſcetis, quia ſi ſit contentum [albū ratione coctionis,] primum apparebit nebula, ſuſpenſum, & tandem hypoſtaſis. [Contra vero ſi fiat contentum ratione grauitatis materiæ, conſpicietis primo contentum in fundo, deinde videbitis ipſum aſcendere, & poſtquam aſcenderit, progrediente morbo rurſus deſcendet, & dum deſcendit, non eſt contentum malum, ſed bonum, quia morbi pituitoſi non ſoluuntur, niſi appareat ſedimentum.

Datur etiam contentum malum magis album bono,] de quo locutus eſt Hipp. 2. progn. 27. vbi proponit mala contenta, & inter alia proponit cōtentum magis album. [Sed quale eſt hoc contentum?] vnde prodit? Fit ratione pituitę, & ex Gal. in eo comm. ratione pituitę mixta cum flatibus, quo fit, vt hoc contentum ſit rarum admodum, ut ſpongia, & aerem

Obiect.

ſuſcipiat. Ea autem ratione, quod aerem ſuſcipit, redditur album, & magis album quam contentum album bonum. Sed difficultas eſt, [Nam quo pacto hoc contentum ſubſidet?] Quia cum fiat ratione pituitę mixtæ cum flatibus, deberet potius aſcendere, nam flatus materiam ſuſpendunt, & Hipp. loquitur ibi de ſedimento. Dicimus Hipp. loqui de ſedimento, quod deſcendit. Sed aduertendum, cum in hoc [duplex ſi materia, alia corpulenta, & grauis, alia vaporoſa, & leuis,] cumque magis poſſit materia, quę grauis eſt, ſua grauitate, quam leuis ſua leuitate, cogitur hoc mixtum ratione prædominantis deſcendere potius.

Obiect.

Sed dicet quis, hoc non eſt tollere difficultatem, nā ego dicam, quando ſit ſuſpenſum, & ſatis craſſum, materia illa eſt grauis, et tamen flatus magis poſſunt, & ſic dominantur. [Quare ergo, & in pręſentia iſtud non apparet?] Flatus poſſunt dupliciter conſiderari, alio modo, vt non pertinaciter ſunt mixti cum materia graui, alio modo, vt ſunt pertinaciter mixti.] Si accidat flatus non eſſe mixtos pertinaciter cum materia craſſa, tunc fieri poteſt, vt ſint in cauſa aſcenſus materiæ, atque ſic, vt ſuſpendantur. At ſi flatus exacte ſint mixti, & pertinaciter cum materia, tunc materia dum deſcendit, neceſſario ſecum ducit flatus, quia ſunt exactè mixti. Et hæc veritas colligitur ex Galeno, dum attingit cauſam magis albi contenti, dicit hoc fieri ex pituita, et flatu, ſed addit, pertinaciter mixto, à quo non recedens Auicenna, dicit hoc contentum fieri, ob vehementem mixtionem flatuū cum pituita, at non eſt bonum contentum, quia indicat cruditatem, & imbecillitatem caloris.

2 Citrinus.

Deinde eſt contentum citrinū, propoſitū ab Auicen. ſed (notate) quoties contentum eſt ſubruffum, vel ruffum, non eſt ita prauum, prauitatem acquirit aliquam dum intenditur calor, dum fit ſubflauum, vel flauum. Nam tunc indicat calorem eſſe copioſiorem.

3 Rubens.

Præterea eſt contentum rubrum, & hoc fit ex ſanguine. Poteſt autem fieri, & ob ſanguinem ſeroſum, de quo loquitur Hip. 2. prognoſt. 27. Poteſt etiam fieri ex ſanguine cocto. Ex cocto autem ſanguine, vel [citra aſſationem, vel ſuperaſſato,] Si fiat ex cocto, & ſuperaſſato, eſt admodum prauum. Nam dum exuritur ſanguis, prauæ exiſtunt febres, ſi fiat ex cocto, nō aſſato, hoc tātum abeſt vt ſit prauum, quod etiam ſit potius bonum, (dicant alij quicquid velint) & hoc cōfirmo ex Galeno, qui dicit 1. Aphor. 71. dum diceret Hip. quando apparet in quarto die contentum ſubruffum, vt ſeptimo definit morbus, Gal. in com. dicit, hoc eſſe verum non modo in ſubruffo contento, ſed etiam in albo, at Hip. id propoſuiſſe, vt aliquid notatu dignum proponeret.

Vnde inquit, [oportet duo conſiderare circa hoc contentum, alterum, vt hoc appareat in die iudicatoria.] Nam ſigna futuræ criſis præſertim incipiunt apparere in die iudicatoria. ſecundo notare oportet, non modo propoſitam eſſe diem iudicatoriam, ſed etiam [quartum,] ad differentiam aliorum dierum, qui ſunt iudicatorij. Nam differt quarta dies ab alijs, quia ſi appareat ſigna coctionis in quarta, ſalus poteſt eſſe in ſeptima, id eſt, ſpacio trium dierum. Si in ſeptima appareāt, in vndecima, in decimaquarta, nō fit ſolutio morbi ſpatio triū dierū. Nam ſi appareant ſeptima, fiet ſolutio morbi ſpacio ſeptem dierū ſi in vndecima, fiet ſolutio morbi in decima ſeptima. Si in decima quarta, fiet ſolutio morbi in vigeſima die. Ecce quod maior eſt vis quartæ diei, quā reliquarū. [Sed quæ eſt ratio?] non alia, niſi quia in quarta die virtus eſt validior, quam in alijs diebus, & hoc omnes poſſunt cognoſcere. Nam quo magis protrahitur morbus, eò magis fit debilior virtus. Cum igitur ſit virtus validior in quarta, idcirco maiori cum impetu poteſt agere in materiam morboſam. Quare quod facit in ſeptima, in vndecima, in decimaquarta, ſpacio

ſeptem

Digitized by Google

ſeptem dierum, operatus in quarta ſpacio trium dierum. Quando igitur obſeruabitis contentum rubrũ, ratione aſſati ſanguinis in quarta die, dicatis eſſe bonum ſignum, & ſalus poteſt ſperare in ſeptima.

Sed prætereà etiã alia autoritas eſt, 1. Epid. ſect. 3. 23. ubi proponit Hippoc. Contentum rubrum, atque hoc apparuiſſe in octaua die, & in eo die ægrotãtem liberum à morbo euaſiſſe, & tamen in ſexta apparuit contentum album, quod erat leue, nec tamen morbus ille fuit ex toto profligatus niſi in octauo die, in qua apparuit cõtentum rubrum. Et augetur dubitatio. Nam loco citato proponit Galenus ſententiam Hipp. 2. progn. 26. ubi uoluit urinam cum contento rubro indicare ſecuritatem, ſed diuturnitatem morbi, quæ ſententia ſi uera eſt, [quo pacto ille fuit illico ſeruatur mingens vrinam cum contento rubro ?] Colligitur ſolutio ex Galeno loco ſupra adducto, & primum colligitur ex eo loco, non eſſe impoſſibile, ut appareat urina cum contento albo leui, & tamẽ non ſubſequatur ſalus : Illud enim contentum, quamuis fuerit album & leue, non tamen fuit æquale, hoc eſt, omni tempore nõ apparuit, ſed alternatim erant cruditates & coctiones. Quare apparuit contentum bonum, album ſcilicet & leue, & morbus non fuit ſublatus, quia ſupererant materiæ crudæ adhuc concoquendæ, & ob id non erant æquale, quia omnes humores omni tempore, non cõcoquebãtur, poſtremo apparuit illud contentum rubrum & leue.

Vnde dicebat Auicenna, [leuitatem in contento indicare maximam coctionem, ita ut magis poſſit leuitas, quam rubor.] Nam leuitas indicat naturam, quæ materiam morbificã æqualiter concoquit. Erat igitur illud contentum rubrum, & leue. At erat etiã aliud, quod obſeruandum ne decipiamini. Nam dicit Hippocrates [Vrinas fuiſſe boni coloris.]

Quare dum adeſt illud contentum, indicans longitudinem morbi, reperitur in urina, in liquore non bene colorato. Vnde reddens cauſam Galenus 2. prog. 26. longitudinis morbi, cauſam eſſe dicebat, quia non generatur ſanguis perfectus, ſed ſeroſus, neque generatur bilis, idcirco cum non producitur bilis, neque liquor citrinus reddit, ſed potius ſubrubeus. At Hippo. cum proponit 1. Epid. ſedimentũ rubrum, ait fuiſſe urinas bene coloratas, & ſi ſunt bene coloratæ, ad differentiam aliarum urinarum, quæ proceſſerunt, vel ſunt ſubruffę, uel ruffæ, uel ſubflauæ, & hę tales fiũt, quia generatur bilis, & dum generatur bilis, non adeſt ſanguis ille crudus, & proinde non poteſt eſſe contentum indicans morbi lõgitudinem. Quare hoc contentum aliud eſt ab eo, de quo loquitur Hippoc. in progn.

Eſt pręterea [Contentum nigricans,] quod non fit ex atra bile, quid eſſet prauum, ſed ex melãcholia, & proponitur ab Auic. & Aetio, uoluitque hoc apparere in fine febrium quartanarum, & in fine delirij melancholici, atque Auicenna comparans hęc contenta ſimul, uoluit album eſſe minus malum rubro, rubrum eſſe minus malum flauæ, flauum vero eſſe peius albo, & rubro, quia peior eſt bilis pituita ſanguine.

Niger.

Iam tempeſtiuum eſt ut loquamur [de ſitu & ſignificato iſtorum cõtentorum,] Senſit Gal. 2. progn. 36. Melius eſſe ſi contentum ſubſideat, non ita bonum quãdo eſt ſuſpenſum adhuc minus bonũ, quando eſt nebula. Hoc eſt verum, ſi fiat ſermo de bonis contẽtis, at ſi fiat ſermo de malis oppoſitum eſt ſtatuendũ. vnde dicebat Galenus 1. de criſ. 12. [Multo peius eſſe contentum ſi deſcendat, non ita eſſe malum, quando eſt ſuſpenſum, adhuc eſſe minus malum, quando eſt nebula.] Loquebatur ibi de prauis contentis. Ratio iterum eſt, quia dum fit ſermo de bono contento, quam calor eſt validior, & proinde quanto magis agit in materiam morbificam, tanto etiam contẽtum magis, ac magis deſcendit.

Situs, & ſignificatum contentorum

Quod ſi loquamur [de prauo contento,] hoc fit, quia calor præter naturam eſt inſignis, & quoniam materia morbifica non cedit calori naturali, imo contra eum uincit, unde materia deſcendit, & ſi poſtea incipiat calor naturalis materiam morbificam ſuperare, tunc non ita grauis eſt materia, nec ita deſcendit, ſed potius aſcendit, & quia calor naturalis incipit uincere materiam morbificam, mirum non eſt ſi attenuetur, idcircoque aſcendat, & leue contentum obſeruetur. Quantum attinet [ad prauiora contenta in genere,] de his locutus eſt Galenus 1. de criſibus 12. quo in loco dicit praua contenta eſſe, [nigra, uiridia, liuida, atque ſolida,] additque ipſa contenta cum ſint praua indicare cruditatem, & perniciem.

Quantum attinet ad nigra contenta, hæc (vt ait Galenus) fiunt, [vel ob inſignem calorem adurentem, uel ob inſignem refrigerationem,] ita ut contentis id eueniat, quod cernimus contingere partibus externis noſtri corporis, quæ dum nimime morantur ſub Sole, ob exuſtionem nigriores euadunt, & ſimiliter dum ob aeris frigiditatem maximam extra occurrentem, huiuſmodi colore infectæ redduntur, quod experiuntur illi, qui per loca frigidiſſima iter faciunt, & idcirco iſtud contentum prauum eſt, indicat enim uel inſignem feruorem, uel caloris extinctionem. Vnde Hippocrates 2. progn. 47. dicebat. [Si alba ſit nubecula, bona eſt, ſi nigra, mala.] Nec ſine artificio locutus eſt, nam cum dixiſſet nubeculam nigram eſſe malam, proculdubio inſinuauit, & ſuſpenſum nigrum eſſe malum, & ſimiliter ſedimentum. Verum quia omnis nigra nubecula non eſt mala, Galen. in commen. cognoſcens, dari nubeculas nigras bonas, (vt etiam uoluit Aetius) idcirco nos monet Hippocratem loqui de nigra nubecula, quæ cauſalem, vel ob inſignem feruorem, uel ob extinctionem caloris naturalis.

Contenta nigra.

Præterea [Viridia etiam contenta mala ſint.] nam dicit Gale. 1. de criſ. 12. colorem viridem eſſe principium coloris nigri, color etiam liuidus eſt malus, & eſt nigri principium. Sunt igitur mala hæc contenta, non ita tamen ut nigra. Et ſi comparare liceat uiridia contenta cum liuidis, dicatis liuida eſſe peiora, quia color uiridis nõ ſolum eſt nigri principium, ſed etiam liuidi ipſius.

Contenta viridia.

[Fœtida] etiam [contenta mala ſunt,] quia indicant magnam putredinem. Sed hæc dixiſſe ſufficiat de contentis in genere. Nam oportet vt deueniamus ad magis ſpecifica. Cognoſcendum enim eſt nobis, [quæ ſint contenta, ſpumoſa, pinguia, purulenta, orobacea, farinacea, ſquammacea, furfuracea, quæ ſint carnoſa, quę ſimilia pilis, præterea quæ ſint filamenta, quę ſint corpuſcula arenoſa, calculoſa,] atque quidnam ſit contentum, quod apparet in Gonorrhęa.

Fœtida contenta.

Quoad ſpumam, de qua primo loquimur, eo quod in ſuprema urinæ parte obſeruetur. De hac locuti ſunt Hippocrates, & Galenus 2. progn. 31. vbi Galen. reddens cauſam huius, dicebat in vrina ſpumam fieri ex materia uaporoſa, aerea, & ex materia corpulenta humida concurrente calore, idcirco dicebat Gal. ſi accidat, vt pars aerea ſit pura, & materia corpulenta ſit tenuis, aquoſa, non viſcida, non craſſa, tunc materia aerea non poteſt diu detineri a materia corpulenta, ſed facile exhalat, vt apparet in ſpuma, quę fit in mari, hoc enim cito reſoluitur. Vnde etiam in vrina, quando obſeruabitis ſpumam facile reſolui, dicatis, nec materiam corpulentam eſſe viſcidam, & craſſam, nec materiam vaporoſam eſſe turbulentam. Contra (dicebat) accidere poteſt, vt ſpuma ex aere impuro, & turbido, & materia corpulenta, craſſa, & viſcida, tuncque materia vaporoſa ita

Contenta ſpecifica. 1. Spumoſa

non

Digitized by Google

non aſcendit, nec corpulenta cum ſit, craſſa, & viſcida, permittit vt tam facile egrediatur materia vaporoſa. Quare oportet vt diutius perſiſtat, id quod cognoſcens Hippocrates 6. Aph. 34. Videbatur ſignificare ſpumam, quę apparet in vrina, indicare morbũ frigidum, diuturnumque renum, & ratio colligitur ex Galeno. Nam dum fiunt flatus a calore debili, ſiue gignatur in ventriculo vitio ipſius, vel vitio lienis, vel vitio iecoris, tunc materia iſta flatuoſa, vel dimittitur in cauitatem abdominis, tuncque fit timpanites, vel ad inteſtina deſcendit, & fit dolor colicus. Poſſumus etiam nos dicere, ſi propellatur ad ventriculum, fieri dolores ventriculi. Quod ſi accidat (ait Galenus) vt colligentur, vel gignantur flatus in renibus, tunc fit ſpuma vrinæ, eo quod illi flatus miſceantur, cum materia humida, & cum flatus fiant a calore debili, iure dixit Hippocrates, ſpumam vrinę non modo indicare vitium renum, ſed etiam vitium frigidum, quia languet calor renum, & hoc intelligẽdum eſt de ſpuma, quæ non facile diſſipatur, quod cognouit Gal. loco citato. Quamuis enim loquatur ex mẽte aliorum, non reprobat tamen eorum opinionem. Nam fieri poteſt, vt interdum orificia valorum, quæ perueniunt ad renes, recludãtur, & cum impetu materia flatuoſa petat renes, tuncque appareat ſpuma, & hoc facile reſoluitur, & adeſt in corpore feruor potius, quam frigus.

Sed aduertatis, ſenſiſſe Gal. 1. prorh. 3. 20. fieri poſſe, vt detur vrina ſpuma pinguis, de qua non loquebatur Hippo. 7. Aph. nec nos loquimur in præſentia. Nam loquimur de ſpuma, & non de pinguedine. Quare quando videbitis ſpumam, pinguemque vrinam, non dicatis hanc indicare frigiditatem renum. ſed potius caliditatem, quia ratione ardoris fiunt colliquationes, pinguedines. Valeant ergo, qui dicunt, vrinam ſpumoſam indicare vitium capitis, indicat vitium renum. *Vrina ſpumoſa cum pinguedine.*

Sed quid de [Pingui vrina?] Hęc duplex eſt, vt colligitur ex Galen. 3. Epid. 3. 72. Alia eſt, [quę abſolutè pinguis dicitur,] alia vero quæ dicitur [pinguis & ſyntептica,] de qua in præſentia non loquimur. Illa autem duplex eſt, [alia oleagina, & alia nõ oleagina.] Illa dicitur oleagina, quæ ſimilis eſt oleo in ſubſtãtia, & in colore, non ſolum autem eſt [oleagina, ſed etiã pinguis,] quia præter ſubſtantiam & colorem, oleo ſimiles, habet & pinguedinem, & idcircò diſtinguitur ab illa; de qua ſupra locuti ſumus. Nam uerba facimus de urina oleoſa, non pingui. *Vrina pinguis.*

Dicitur autem [pinguis vrina,] non oleoſa, quando habet tantum pinguedinem ſupernatantem, ſed non habet liquorem in ſubſtantia, & in colore ſimilem oleo. [At quomodo fit?] Ex Gal. 3. Epid. 3. com. 72. & 2. Aphoriſ. 34. fit ratione caloris exurentis, qui coliquat pinguedinem, & hęc [pinguedo poteſt prodire, vel a partibus exiſtentibus ſupra renes, vel renibus.] Hippoc. autem 34. nos docebat, quomodo poſſimus diſtinguere, an prodeat ab hac, vel ab illa parte. Si in tota vrina, id eſt, ſi continuatim in vrina appareat pinguedo, ſignum eſt colliquationis renum, pinguedo illa colliquatur, ob caliditatem renum, & illico miſcetur cum urina.

Secus verò dicendum, ſi non ita tota vrina appareat. Nam primum communicatur uni parti, deinde alteri, atque ita deuenit ſenſim ad renes, & cum vrina miſcetur. Præterea cognoſcetis, quia erunt querelæ, vel de calore renum, vel totius. Notandum autem, quia dixit Galenus, pinguedinem hanc quæ colliquatur, apparere in ſummitate vrinæ, & non deſcendere. Nam materia hæc pinguis eſt aerea, ideo potius aſcendit. Non fatebatur dari vrinam pinguem ſecundum omnem partem ſuperiorem, ſcilicet, inferiorem & mediam, vt oleum, quod ſecundum quamcunque partem pingue conſpicitur.

At ex alia parte ait Aetius, dari vrinam pinguem, in qua pinguedo appareat in quacunque parte. [Quid igitur dicendum?] ſolutionem huius contradictionis colligere poſſumus ex Galen. tertio Epidem. ſectio. tertia. comm. 72. vbi inquit, fieri colliquationem a calore exurente, & addit, ſi hic calor eſt inſignis, colliquat tantum adipem, quod ſi adhuc intenſior reddatur, non modo colliquat pinguedinem, ſed etiam carnem. Inde hoc eſt veriſſimum, dum ſola colliquatur pinguedo, contentum eſt ſolum in parte ſuperiore.

At ſi fiat [carnis etiam colliquatio,] tunc poteſt apparere etiã in parte inferiori, ſed nunc nos non loquimur de contento carneo. Aetius igitur eſt optime locutus, dum dixit, vrinam pinguem reddi ſecundum partem ſuperiorem, & inferiorem. Nam inquit, dum incipit colliquatio, tunc quod pingue eſt ſupernatat, dum vero in vigore eſt colliquatio, & perſeuerat calor colliquans, tunc apparet contẽtum hoc, quod fit ratione colliquationis in parte etiam inferiore, quia tunc non colliquatur ſolum pinguedo, ſed etiam caro.

Solet etiam apparere [Pus] in vrina, de quo locutus eſt Galenus ſecundo prognoſt. 72. & quarto Aphoriſm. 75. & hoc fit [uel ratione abſceſſus, uel ratione vlceris.] Sed notent iuuenes, ſenſiſſe Galenum tertio prorh. 3. comm. 20. dari vrinam purulentam, [quæ vel proprie eſt purulenta, vel impropria.] Proprie purulenta eſt, quæ fit ratione puris, ſiue prodeat pus ab hac parte, ſiue ab illa, vt a veſica, a renibus, vel a partibus ſupra renes. Impropriè vero vrina purulenta eſt, quando egreditur cum liquore materia pituitoſa, craſſa, & debetis diſtinguere, non tantum ex fœtore, quia poſſibile eſt, vt pituita etiam fœcunda ſit, excitet triſtum ſenſum, cum diu detinetur in veſica, & præſertim quando eſt alba pituita. Vnde debetis animaduertere, quando redditum eſt lotium, & facta eſt ſubſidentia, vt proijciatur liquor ita, vt remaneat contentum, vel in fondo vaſis, vel in aliquo panno lineo, deinde obſeruare an illud contentum facile diſſoluatur, an cõtra, ſit tenax. Si tenax eſt, materiam pituitoſam indicat, at ſi facilè diſſoluatur eſt pus. *Vrina purulenta.*

Quantum ad contentum [Orobaceum,] de hoc locutus eſt Galenus ſexto Epidem. ſectio. prima, commen. ſexto, & comment. 15. ſectio. 15. eiuſdem ſexti libri, per quod, contentum intelligimus illud, quod eſt ſimile orobo, & quoniam aliqui orobum eorum appellant, idcirco Aetius vocauit hoc contentum [eruinum,] ſumpta uoce a ſimilitudine. Galenus appellat idem contentum [hordeaceum,] quia apparent quædam in vrina ſimilia hordeo. Sed aduertendum eſt, ſimilitudinem non deſumi a farina hordei, quia differt contentum hordeaceum a farinaceo. Nam [farinaceum,] eſt ſimile farinæ hordeaceæ, at contentum hoc de quo loquimur nũc eſt ſimile granis hordei. Hoc autem contentum quomodocumque appelletur, ſuas habet cauſas, ex Galeno 7. Epidem. ſectio. 3. comment. 72. Fit enim hoc contentum, dum progreditur colliquatio. Vnde cum hæc cauſa colliquans progreditur, non ſolum fiunt vrinæ pingues, ſed ſyntepticæ, quæ non ſimpliciter indicant colliquationẽ, ſed inſignem colliquationem. Nam dum magis intenditur colliquatio, non ſolum abſumitur adeps, ſed etiam caro, quæ cum ſit deterior pinguedine, hinc eſt, quod hoc contentum ſubſidet.

Aduertendum eſt præterea circa hoc contentum, cum fiat ex colliquatione carnis, colliquari [carnem, vel renum, vel iecoris, vel lienis, vel totius

totius corporis.] Et vos ita diſtinguetis, vt diſtinguebat Galenus. Si carnis renum fiat colliquatio, tunc illa contenta carnoſa apparent, & habent colorem ſimilem colori urinæ arenulatum, & erit tunc magnus feruor in regione renum: Quod ſi fiat colliquatio lienis, tunc contenta erunt nigricantia. Si iecoris, erunt contenta rubra, præſeferentia coloré, quo inſignita eſt ſandaracha rubra. Vnde Galenus vocabat hoc contentum [ſandarachas.] Si autem prodeant ex colliquatione carnis aliarum partium, erunt, (vt dixit Galenus) contenta nõ albida. [Quod voluit ſignificare Galenus his uerbis.] Non dixit nigra, quia nigra proueniunt ex colliquatione iecoris. Non dixit alba, quia tunc non eſſet colliquatio carnis, ſed partium ſolidarum. [Quare dixit nõ albida?] vt ſignificaret fieri colliquationem carnis, & apparere contenta granis orobi ſimilia.

Contenta farinacea. Eſt ẽt contentum farinaceum, de quo locutus eſt Gal. 2. prog. 29. & 1. de criſib. 12. & 4. Apho. 71. Hoc autem contentum appellatur farinaceum, quia eſt ſimile farinæ craſſiori. Vnde dicebat, ſicut accidit ut hordeum, quod reperitur ſub mola, non ęqualiter elaboretur, & fugiat confectionem molę, ex quo fit farina quædam craſſior, eodem modo eſt animo concipiendum euenire, quandó fit hoc contentum, quod non modo appellatur [farinaceum,] ſed etiam [pultaceum, ſimilaceum, & polentaceum.]

[Quæ igitur ſunt huius cauſæ?] Ex Galen. locis citatis, colligimus, in colliquatione hunc eſſe progreſſum, vt primum abſumat pinguedo recens, deinde uetuſta: poſt pinguedinem abſumatur caro recẽs deinde uetuſta, & firmior, tandem partes ſolidæ, ſed quia hoc contentum non modo fit ratione colliquationis, ſed etiam feruoris exurentis ſanguinem, vt in febribus: hinc eſt, huiuſmodi contentum farinaceum cauſari poſſe, ex craſſiori ſanguine exuſto, præterea ex adipe vetuſto, atque ex carne uetuſtiori, & uos ita diſtinguetis. Nam ſi fiat ratione exuſtionis ſanguinis, tunc illa contenta erunt nigricantia, quia ob exuſtionem nigreſcit ſanguis. At ſi fiat ratione colliquationis, ratione cauſæ colliquantis, ſi inſaniem degeneret pinguedo recens, ſuperſtes autem ſit vetuſta, ad ſimilitudinem farinę craſſioris hordei, cognoſcetis quia erit pinguo hoc contentum.

Quod ſi fiat colliquatio carnis, non apparebit hæc pinguedo, ſed contentum pręter id, quod pingue non erit, ad aliquam verget rubedinem, erit ſubrubrum. Notate autem Hipp. dixiſſe, quod dum apparent hæc contenta, indicant morbum diuturnum, quod quidem recto ſenſu debet intelligi. Nam ſecus non poſſemus tueri Hippocratem. Si morbus non ſit lethalis, erit diuturnus, quia corpus non poteſt citò ſanari, quando fiunt colliquationes. Quod ſi morbus ſit lethalis, non dicatis fore longum, imo erit breuis. Aetius loquens de hoc contento pultaceo, dixit, fieri hoc ex colliquatione partium ſolidarum, & vocari farinaceum, eo quod habet partes craſſiores furfuribus ſimiles.

Quare vel Hippocr. fuit diminutus, vel Aetius ſuperfluus. Omnes poſſunt defendi. Scire oportet Hippoc. 2. progn. 29. dum loquitur de contento farinaceo, ſquammaceo, furfuraceo, conſiderare illud contentum farinaceum, quod pręcedit ſquammaceum, & furfuraceum. Et non illud contentum farinaceũ, quod eſt poſt furfuraceum. Nec abſque ratione, quia ſi conſideremus furfuraceum, & conferamus hoc contentum cum cõtento pultaceo propoſito ab Aetio, eſt tantum differentia ſecundũ magis, & minus. Vtrumque enim ſcilicet furfuraceum, & pultaceum fit, quia colliquantur ſolidæ partes. Sed maior eſt conſumptio in pultaceo, minor in furfuraceo. Et hoc colligitur ex Aetio, qui dixit, pultaceum habere partes craſſiores contento furfuraceo. Ergo ſi maior eſt cõſumptio in pultaceo, quoniam abſumũtur partes ſolidę, ecce differentiam eſſe ſecundum magis, & minus, & hoc non eſt ante furfuraceum, ſed poſt. Quare cum Hippocrates loquatur de contẽto farinaceo pręcedente furfuraceum, dicere minimè potuit, hoc fieri ex colliquatione ſolidorum, ſat fuit dicere hoc fieri ex colliquatione adipis vetuſti, & carnis vetuſtæ.

Aetius autem, vt Galenum interpretaretur, voluit progredi diſtinctiſſime, & quamuis eſſet differentia tantum ſecundum magis, & minus, quia tamen hoc eſt ſimile farinæ craſſiori, etſi non pręcedat furfuraceum, tamen optime dixit, fieri ex colliquatione ſolidorum. Et vos ex colore diſtinguetis, quia hoc contentum farinaceum erit albicans, ſicut etiam ſunt ſolida. Eſt etiam contentum ſquammeum, de quo locutus eſt Galenus 7. prognoſ. 28. & 1. de criſib. 12. Hoc autem vocatur ſquammeum, quia ſquammis aſſimilatur, & quia egreditur ad ſimilitudinem laminum, & foliorum, vocari ſolet [lamineum, & foliatum. Quæ ſunt huius cauſæ?] Ex Galeno locis adductis fit, quando abſumuntur partes ſolidę, ſed ſecundum ſuperficiem; vt aliquid egrediatur ad ſimitudinem laminæ. Vnde aduertatis, differentiã eſſe inter ſquammas, & furfures. Nam ſquammea contenta ſubſtantiam habent latiorem, & tenuiorem, contra furfuracea contenta habent ſubſtantiam craſſiorem, ſed anguſtiorem. Cum igitur lamineum contentũ ſit latum, & tenue, facile eſt colligere, quod dum fit colliquatio ſolidorum, cum abſumuntur, non penetrat, ſed agit in ſuperficie, & non modo fit hoc contentum in venis, ſed etiam in veſica, ex 4. Aph. 80. & cognoſcetis an prodeant hæc contenta ex veſica, qa tunc non eſt neceſſarius feruor in toto corpore, & percipitur triſtis quædam ſenſatio in ueſica, & ex neceſſitate id euenit ratione abraſiónis. Quod ſi procedat a toto, non eſt triſtis ſenſatio in veſica, & neceſſario eſt feruor in toto corpore. *Squammea. Contenta.*

Furfuracea contenta. Furfuraceum autem contentum illud eſt, de quo loquitur Galenus 2. progn. 28. & 1. de criſibus 12. & 4. Aphor. 77. quod ita appellatur, ob ſimilitudinem, quam habet cum furfuribus, & eſt craſſius ſquammeo. Nam magis penetrat cauſa abſumens. Quandoque autem [ex toto prouenit corpore, quandoque etiam ex veſica. Triplex autem eſt huiuſmodi contentum,] Vnum eſt quod fit uitio veſicæ, quando abraditur corpus ueſicæ. Aliud eſt, quod fit ex abſumptione partium ſolidarum totius. Tertium eſt, quod non fit ratione colliquationis totius, ſed ratione cauſæ exurentis ſanguinem. Legatis Galenum 4. Aphor. 73. Certum eſt illud contentum, de quo loquitur Hippocra. 2. prognoſt. 28. fieri ratione colliquationis, & inſignis. At illud de quo loquitur 4. Aphoriſ. 77. poteſt etiam fieri ratione caloris exurentis ſanguinem, & præſertim ſi fuerit craſſus melancholicus. Vos autem ex traditis facile cògnoſcetis hoc contentum. Nam ſi fiat ex ſanguine exuſto, erit ad ſimilitudinem furfuris nigricantis ſubſtantię, contra, albicantis, ſi fiat ratione colliquationis. Et ſi fiat ratione colliquationis, cum prodeat a uenis totius, & item a veſica, ex Hippocrat. 4. Aph. 77. vos ita diſtinguetis. [Nam vrina vel erit tenuis, vel craſſa.]

[Per tenuem] intelligo [crudam, per craſſam vero coctam.] Si ſit vrina craſſa, dicatis contentum prodire ex veſica. Quando enim bona eſt vrina non eſt uitium in venis. Quod ſi urina ſit tenuis, & proinde indicans cruditatem, & naturam non ſuperare, ſed potius ſuperari, erit contenti furfuracei indicium, ꝙ fit ratione totius. Sed prterea addatis dolorẽ qui erit in regione veſicæ. Quod ſi dolor erit in toto corpo-

Digitized by Google

corpore citra dolorem veſicæ, dicatis prodire a toto.

Hippocrat. 2. progno. 28. loquens de contento farinaceo, ſquammaceo, & furfuraceo, & hos ſimul conferens, dicebat, prauum quidem eſſe farinaceum, ſed peius eſſe ſquammaceum, peſſimum vero eſſe furfuraceum, ratio eſt clara, nam cum fiat contentum farinaceum, ex colliquatione, vel adipis vetuſti, vel vetuſtæ carnis, nondum autem abſumantur ſolidæ partes, vt in contento ſquammaceo abſumuntur, proculdubio hoc erit peius illo: peſſimum autem eſt furfuraceum, quia non ſolum abſumuntur ſolidæ partes, ſed magis abſumuntur, quam dum fit contentum ſquammaceum. craſſius enim eſt furfuraceum ſquammaceo. Nam cauſa abſumens magis penetrat, ſed hęc omnia vera ſunt, ſi hęc contenta accipiantur, ſicut accipiuntur ad Hippoc. quod dico propter contentum farinaceum, & furfuraceum.

Nam quo ad farinaceum, ſi accipimus id, quod ab Aetio proponitur, quod fit quando abſumuntur ſolidæ partes, & magis quam dum fit contentum furfuraceum, cui dubium, hoc contentum farinaceũ peius eſſe. Pultaceum igitur Aetij, quod fit ex abſumptione ſolidorum, peius eſt. Vnde dicebat Aetius, apparere quædam craſſiora, quam ſunt furfuracea.

Quantum vero attinet ad furfuraceum contentum, ſi accipiatur eo modo, quo accipitur ab Hipp. deterrimum eſt, ſed ſi accipiatur, vt accipitur a Galeno 4. Aph. 7. vbi proponit furfuraceum contentũ, quod vult quandoque fieri, ob exuſtionem craſſioris ſanguinis, ſi accipiatur, quatenus fit ratione exuſtionis ſanguinis craſſi, non eſt deterrimum, nec peius ſquammaceo, ſed ſquammaceum peius eſt, in quo abſumuntur partes ſolidę. In illo autem ſanguis exuritur. Quare ſi reducetis contenta in ſuas cauſas, nulla erit difficultas.

Carunculę. Succedunt alia contenta, & ſunt veluti Carunculę, [& veræ carnes etiam quandoque,] de quibus eſt locutus Galenus 4. Apo. 76. & 77. Dicebat autem, ſe interdum vidiſſe excretas veluti carunculas, numquam tamen veras carnes, voluitque illam materiam inſtar carunculæ apparere in febribus ardentibus, dum magnæ fiunt exuſtiones in renibus, in iecore, in quibus interdum quædam apparent ſe dimina, orobis ſimilia. Obiter colligaris, Galenum ponere diſcrimen inter ſedimina ſimilia orobis, & illa, quæ ſunt veluti carunculæ. Fiunt igitur hęc contenta ob inſignem exuſtionem, ſed addebat Galenus, ſe non vidiſſe contenta, quæ ſint veræ carnes. Ait tamen caſum non eſſe impoſſibilem, & noſtris temporibus viſa fuerunt huiuſmodi contenta. Prodeunt autem ex renibus. Nam quando renum vlcera magna ſunt, & abraduntur, non eſt impoſſibile, vt quędam portiones carneæ cum vrina excernantur.

Capilli, Sunt pręterea contenta, veluti capilli, vnde Auicenna vrinam cum his contentis vocabat [capillarem,] appellant alij [capillitium,] & de hoc contento loquitur Hippocr. 4. Aph. 76. ubi voluit, quod dum craſſę ſunt vrinę, ſi egrediantur, aut carunculę, aut veluti capilli, indicium fit, vitium eſſe in renibus Galenus in comm. (qui hoc loco improbatur a Thriuerio) loquens de hoc contento capillari, ait, eos omnes eſſe in errore, qui credunt hoc contentum prodire ex ſubſtantia renum. Nam qui ita dicunt, oſtendunt ſe renum compagem penitus ignorare. Non enim huiuſmodi eſt renum ſubſtantia, vt ex ea poſſint prodire tales materię inſtar capillorum. Nam eſt ſubſtantia denſa, eſt caro denſa, nequaquam fibroſa. [Quomodo igitur fiunt, hęc contenta? Dicit Galenus, hæc produci ex materia pituitoſa, tenaci, fierique in renibus, & venis. Sed pręterea idem Galenus 6. de locis affec. 2. loquens de hoc contento capillari, inquit, gigni ex materia pituitoſa, & probabilius eſſe, vt gignatur in venis, quam in renibus. Si hæc dicta Galeni vera ſunt, quomodo tuebimur Hippocratem, qui ex hoc contento infert renes eſſe affectos? Opinor ego nos poſſe tueri Hippocratem, & Galenum, & illos decipi, qui Galeno contradicunt. Galenus nouit hanc difficultatem, & cum ſciret non eſſe poſſibile hanc ſubſtantiam capillarem fieri ex renum ſubſtantiam, idcirco dixit, eam fieri in renibus, & in venis. Hippocrates verò ita debet intelligi, dixit is 4. Aph. 75. Quando cum vrina exit vel pus, vel ſanguis, aut veſica, aut renes laborant, deinde ſubdit alium aphoriſmum 76. in quo oſtendit, quando afficiuntur renes, ad differentiam veſicæ, in 77. oſtendit poſtea, quando afficitur veſica, non autem renes. Vnde 76. & 77. Aphoriſmi pendent ex 75. in quo dicit, ſi cum vrina egreditur pus, aut ſanguis, laborans renes, aut ueſica.

Quomodo cognoſcam renes laborare? [ſubdit, ſi cum urina craſſa, id eſt, cocta, quæ non indicat paſſionem venarum, apparuerit vel caro, vel ſubſtantia capillaris, tunc renes laborant. Hæc eſt illatio neceſſaria, ſuppoſito quod egrediatur, vel ſanguis, vel pus, ita ut ob id ſuſpicio ſit, vitium eſſe vel in renibus, vel in veſica. Erit uitium in ueſica ſi egrediantur contenta furfuracea, ſquammacea. Erit autem in renibus, ſi exibunt carunculę, aut veluti capilli.

Quare licet verum ſit, materiam capillarem gigni in venis, & magis probabile ſit eam gigni in venis, quam in renibus, poſſumus tamen inferre, eſt pus, uel ſanguis, ergo, indicium eſt vlceris, vel renum, vel veſicæ. Si egrediatur materia capillaris, neceſſario erunt affecti renes. Atque fieri poteſt hæc materia, quia dum eſt vlcus in renibus, viget calor præter naturam. Vnde ſi accidat materiam pituitoſam ad renes deuenire, ratione caloris extranei, ob vlcus, poteſt hæc materia in longum extendi, ac acquirere formam capilli. Et hęc materia interdum eſt longior, albicans, interdum nigricans, interdum fit in renibus, interdum in uenis, prout materia viſcidior fuerit, ita longiores fiunt pili, Contra, ſi non fuerit ita viſcida, minus longi. Albicãtes pili ſunt, quando ſyncera eſt pituita. Quando vero admiſcetur materia melancholica, nigri fiunt, ita vt ſit ſuſpicio aliqua, ne ſint pili pudendorum. Generantur etiam a calore venarum.

Sunt pręterea contenta veluti Filamenta, quę ſolent apparere in vrina poſt vſum Veneris, & præcipue dum corpora ſunt pituitoſa, & ſemen eſt pituitoſum. Pręterea obſeruabũtur corpuſcula quędam atomalia, quæ fiunt ab exuſtione. Aduertendum tamen, interdum apparere, dum viget exuſtio, interdum etiam poſt. Quia fieri poteſt, vt dum viget exuſtio, interdum non excernantur, propterea in declinatione febrium etiam ardentiũ obſeruabitis atomos iſtos, & huiuſmodi corpuſcula nigricantia ſunt, quia facta ſunt ratione exuſtionis. Egreditur etiam interdum [ſemen,] vt in gonorrhęa, interdum [materia Arenoſa, & Calculoſa,] notate tamen ex Hippocrate, ſecundo progno. 37. quod dum urinę conſpiciuntur, aduertendum eſſe, an vitium aliquod ſit in veſica, uel in renibus, quia ſi erit vitium in his partibus, non poteſt rectum adferri iudicium de affectibus venarum, quia interturbatur lotium, ſin minus, poteritis rectum iudicium adferre. *Filamenta.* *Corpuſcula atomalia.* *Semen & materia arenoſa & calculoſa.*

Hæc itaque dicta ſint de vrinis ſanorum & ægrotantium, nunc autẽ vt, per modum epilogi, dico ex Gal.

Digitized by Google

Galen.de criſ.12. [Vrinas ægrotantium, vel eſſe coctas, vel crudas, vel medio modo ſe habere.] Coctæ mediocrem habent ſubſtantiam, colorem bonum, inter ſubruffum, & ſubflauum, contenta etiam habent optima, ideſt, alba, leuia, & æqualia. [Crudę vrinæ,] vel tantum crudæ ſunt, vel crudæ, & pituitoſæ, crudæ ſunt tenues, albę, & contentis deſtitutæ, crudæ, ſunt etiam turbulentæ, non ita tamen, vt primæ. Deinde ſunt crudæ & pernicioſæ, quæ fuerunt propoſitæ a Galeno. Sunt autem hę vel [virides, vel liuidę, vel nigræ, vel fœtidę,] quæque habent contenta, [uel pinguia, vel orobacea, uel farinacea, vel ſquammea, vel furfuracea,] Omitto [Carunculas,] veluti capillos, calculos & alia, quæ potius indicant affectus veſicę, & renum, quam venarum.

Quoad [vrinas medias,] hę ſunt in duplici differentia, ex Galen. 1. de criſ. 12. alię enim magis accedunt ad [coctas,] aliæ magis ad [crudas.] Quę accedunt ad coctas, ſunt bene coloratę, ſed tenues, habentque ſedimentum album, & leue, ſed non æquale. Quæ vero ad crudas accedunt, ſunt ex Galeno, loco citato, ſubrubræ, quæ non fiunt ex ſanguine exactè cocto, ſed potius ex ſeroſitate, & propterea quamuis ſint inter coctas & crudas, tamen magis accedunt ad crudas, quam quę prius fuere propoſitæ. Atque hic eſt finis huiuſmodi tractationis de vrinis, ad laudem Dei omnipotentis.

F I N I S.

HIERO-

Digitized by Google

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI

MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI,

De Ratione componendi Medicamenta.

LIBELLVS.

Doctrina huius neceſsitas, & difficultas. Duo edocenda.

DOCTRINA de compoſitione medicamentorum ſummæ eſt neceſſitatis, & ſummæ difficultatis: Neceſſitas inde pendet: quia ſæpe contingit, vt affectus nequeant medicamentis ſimplicibus remoueri. Difficultas etiam eſt ſumma, quia ignoro, quiſnam ſit: qui recte medicamentum aliquod ſciat componere: ille enim qui recte medicamentum componere ſciat, cognoſcit ex quibus conſtare debeat compoſitum medicamentum, quemadmodum ēt & faber murarius ſcit ædes componere, & ædificare, quia calet ex quot partibus ſit conſtituenda domus, vt ver. gra. ex fundamentis, parietibus, & alijs. ſcire ego optarem ab his, qui receptas tradunt, & componunt medicamenta: quot nam partes requirantur ad componendum medicamentū; nos igitur in hac doctrina duo principaliter docere ſtudebimus. alterum erit, edocere artem componendorum medicamentorum: reliquum vero, patefacere artificium, beneficio cuius cognoſcamus, quæ doſis debeat eſſe medicamenti compoſiti, ſiue a nobis ſit compoſitum medicamentum, ſiue etiam ab alijs: nam otioſum eſt illud medicamentum compoſitum, & quandoque etiam noxium, quotieſcunque non patet doſis, non patet quantitas illius medicamenti. Quo ad primum, noſtrum eſt inſtitutum docere artem componendorum medicamentorum, & ne in verbis committatur error, nō eſt expectandum, vt doceamus omnem rationem componendorum medicamentorum, ſed eam tantum, quę ſpectat ad Medicus, non ad pharmacopolas; hæc. n. non ſunt docenda in ſcholis: exempli gratia, docere modum triturationis, docere modum decoctionis; quia opus eſſet, vt coquinariū peritiam doceremus, quomodo fieret martius panis. non eſt tempus cōterendum in his apud vos, qui artem medicam profitemini: meum ergo inſtitutum eſt docere artem componendorum medicamentorum, cuius beneficio qū volueritis medicamenta componere; ſciatis aliquibus vti in maiori quantitate, aliquibus in minore, verbi gratia, ſi aliquis dicat. Rec. ſirup. roſ. recent. vnc. j. ſirupi de betonica vnc. 5. quare imponitur in maiori copia ſirupus roſaceus, quare cū ſirupo roſaceo permiſcetur ſirupus de betonica, hęc ars eſt docenda, num autem quomodo conficiatur ſirupus roſaceus: hanc autem artem cognoſcere nō poſſumus, niſi calleamus ſcopos neceſſarios in compoſitione medicamenti, qui ſane ſcopi plures proponuntur ab Auic. lib. 5. cap. 2. Sed Auic. non tradit cauſam neceſſitatis, quia ſupponit artem, vt ad nos pertineat hanc artē, hanc neceſſitatis cauſam docere; Deſumitur autem ex natura, ſeu ex vi medicamenti compoſiti. quidnam eſt medicamentum compoſitū? ni decipimur, nihil aliud eſt, quam materia remedij, virtutes cuius Medicus id conſequatur, quod conſequi non poteſt virtute ſimplicis medicamenti, & tuto & cito, & cum iucunditate: quoniā medicus ille laude dignus iudicatur, qui & ęgrotantes, atq; ēt corpora ſana, ita pertractat, vt, & tuto, & citò, & cū iucūditate affectib. occurrat, ex quibus colligimus, medicamentū cōpoſitum conflari ex medicamentis, quorum aliqua ſunt baſis, oportet. n. vt medicamentum conſtet ex baſi, præterea oportet, vt medicamentū compoſitū, conſtitutum, conflatumq; ſit ex adiuuantibus, ex corrigentibus, vt niſi velimus citra neceſſitatem entia multiplicare, ſat ſit aſſerere medicamentum compoſitū, ex tribus, tanquam ex præcipuis confici, ideſt ex baſi, ex corrigente, ex adiuuante: quamuis baſis habeat rōnem partis maxime principalis: quia adiuuantia, & corrigentia in vnam baſim referuntur, ſed dicet iuuenis. adhuc non video cauſam huius neceſſitatis cur videlicet conficiatur tantum ex iſtis, non ex pluribus, non ex paucioribus, hanc ergo neceſſitatem explicemus, ex propoſita natura medicamenti compoſiti. ſi medicamentum cōpoſitum eſt materia remedij, virtute cuius medicus optat conſequi illud, q̄d non poteſt conſequi virtute ſimplicis medicamenti; igitur, ut hunc finem aſſequatur, neceſſaria eſt baſis, quæ pręſertim conficientia eſt medicamentis compoſitis, non ex vnico tantum medicamento, quando affectus, quem tractamus eſt compoſitus: ſi affectus eſt compoſitus, vt verbi gratia, iecur eſt calidius, lien frigidior, oportet baſim conficere & ex calidis, atque etiam ex frigidis; quemadmodum colligitur etiam ex Galen. primo de compoſit. medic. ſecundum genera. cap. 5. patet ergo baſim eſſe neceſſariam, vt poſſimus id conſequi, quod optamus, quod non licet aſſequi ſimplici medicamento, præter baſim, reliqua ſunt neceſſaria, ideſt corrigentia, & adiuuantia, vt tuto, vt cito, & vt facile, ſeu cum iucunditate quantum fieri poteſt finem adipiſcamur, & primo vt tutò medicus progrediatur, oportet, vt in componendo medicamento reſpiciat, & ad effectum, & præterea ad corporis diſpoſitionem: ad affectum reſpicere debet bifariam, nam quandoque contingere poteſt, ut medicamentum ſit intenſius affectu, quandoque contra, ut medicamentum ſit remiſſus affectu, & hoc poſtremum pręſertim calere debent chirurgi: declaramus vtrumque. ſi eueniat, vt medicamentum ſit intenſius, vt verbi gratia (ob iuuenes) affectus curandus ſit frigidus, vt vnum: medicamentum autem calidum, ſit calidum vt tria: ſi adminiſtrabitur hoc medicamentum, non tutò adminiſtrabitur, quia remouebitur quidem morbus frigidus, ſed excitabitur morbus calidus; vnde hæc non eſt curatio tuta, imo periculoſa; ſecundo autem modo euenire poteſt, vt medicamentum ſit remiſſius; quando verbi gratia in vlcere egemus medicamento exiccante in ſecundo, & habemus medicamentum in primo, ſi vti voluerimus medicamento ſicco in primo, nunquam vlcus curabitur, neque eſt, vt quis dicat poſſe vlcus curari, quamuis non ita cito, ſed longiori temporis ſpatio;

Authoris inſtitutum.

Cauſa neceſsitatis componendi medicamenta.

Cur medicamentum ex tribus tantum componatur.

Medicamentum compoſitum quid. Baſis quæ eſſe debeat.

Corrigentis, & adiuuantis neceſsitas.

Obiectio prima. Solutio.

hoc nequaquam dicendum, quia nunquam curabitur, & erimus coacti huic medicamento ſicco in primo addere medicamentum ſiccum in tertio, vt reſultet medicamentum ſiccum in ſecundo, vt reſultet medicamentum, quod poſſit affectum vincere; & ſi ſecus fecerimus, detinentibus ægros per mẽſes, & tandem erimus coacti confugere ad magis ſiccantia, & permiſcere magis ſiccantia, neque eſt, vt quis ſugiat dicẽs,

Obiect. 2.

ſi aliquis afficitur morbo frigido vt duo, non ne poſſumus medicamẽto calido in primo morbum illum tollere?

Solutio.

poſſumus, ſed longiori tempore, quod non eſt dicendum de vlcere, & ratio eſt, vt alias explicaui in ſermone de ulcere ventriculi, quia dum pars afficitur morbo frigido, medicamentum calidum habet rationem agentis, pars autem affectu habet rationem paſſi, at in vlcere pars non habet rationem paſſi, ſed agentis, quia pars vlcerata eſt illa quæ carnem generat; vt ſi ſicca eſt in primo, opus etiam ſit vti medicamento ſicco æqualiter in primo: igitur quo ad affectum, vt tuto ſubſequatur curatio neceſſarium eſt, cum ſimplicibus medicamentis permiſcere quæ habent vim quandoque corrigendi, & hæc ſunt corrigentia: quandoque adiuuandi, & hęc ſunt iuuantia. permiſcentur corrigentia, quando medicamentum quod eſt baſis, eſt intenſius, permiſcentur adiuuantia, quando eſt remiſſius, vt in vlcere dictum fuit; ideo quando traduntur receptæ, ad hæc fundamenta oculos dirigere conuenit.

In traditis receptis ad quid reſpiciendum.

cauſa autem diſpoſitionis corporis, oportet quando cõponitur medicamentum, vt reſpiciamus ad corporis diſpoſitionem, vt corpus pati poteſt ſecundum qualitates medicamenti, vel euidentes, vel reconditas: vt neceſſarium ſit, cum baſi permiſcere corrigentia, vt verbi gratia, quantum attinet ad euidentes qualitates, ſi componetur medicamentum ratione affectus, ex calidis, ex ſiccis: fieri poteſt, vt corpus non perferat, quia corpora ſunt vario modo diſpoſita: Quod cognoſcens diuinus ille Medicus, qui theriacam compoſuit, quoniam corpora reperiuntur, quæ prona ſunt in vigilias, ſcilicet, facile vigilare ſolent, ad corrigenda calida, ad corrigenda ſicciora, vt tuto medicamentum operetur, miſcentur frigida quandoque miſcetur opium: ratione vero reconditarum qualitatum, quia quandoque componimus medicamenta, quæ habent baſim confectam ex medicamento naturæ noſtræ aduerſario, vtpote quando componuntur medicamenta ex electione educentibus, expurgantibuſque, vt ſcammoneo, collocinthide, & alij id genus, vt hæc ſoluentia ſint baſis, vt monebat Galenus ſecundo de ratione vict. 12. ſunt permiſcenda cum baſi quæ corrigant vim veneficam, malignam horum medicamentorum, quæ ſcilicet ſint naturæ amica, vt ſunt potiſſimum odorata. opus etiam eſt, permiſcere adiuuantia, vt medicamento compoſito id quod optamus, cito conſequamur, & hoc, dicant alij quid velint, accipitur tantum ex affectu, & primum conſideramus vim, affectus, ſecundo vero ſubſiſtentiam affectus. ſi perpendamus vim affectus, & contingat, vt affectus ſit intenſior ſimplici medicamento, vt monet Galenus primo de medicam. ſecundum genera. tertio, oportet cum illo medicamento remiſſioris gradus, remiſſioris potentiæ permiſcere medicamenta, quæ ſint potentiora, intenſioris facultatis; vt huius beneficio ita adiuuetur medicamentum, vt quod non poteſt niſi longo tempore perficere, breuiori tempore, proinde citius perficiat. Quo vero ad ſubſiſtentiam, conſideramus affectus ſubſiſtentiam, an ſit vel remota, vel proxima: ſi remotam affectus habeat ſubſiſtentiam niſi opem feramus medicamento, ita hebeſcit in tranſitu medicamenti facultas, vt non agat niſi longo tempore; quare ne reſoluatur ob vię longitudinem vis medicamenti, permiſcemus illa beneficio quorum non reſoluitur, non euaneſcit vis medicamenti, vt verbi gratia; quando miſcemus frigida, quando permiſcemus opium; ſed præterea ob ſubſiſtentiam remotam fit, vt iuſto ſerius medicamentum agat, quia propria ratione, ꝓpria vi nõ poteſt permeare ad locũ diſtãte, quare permiſcemus medicinas, ꝗ ſunt materiæ vehiculi, ꝗ ſunt deferẽtes baſim medicamẽti ad affectũ diſtantẽ, non ꝓpono has materias, quia ſimpliciũ facultas ex alijs eſt petenda, vt verbi gratia, ſi in affectibus renum miſceamus citrac, & id genus. ſi vero ſubſiſtentia ſit vicina, euenire poteſt, vt baſis medicamenti non operetur, quia nõ moratur in loco proximo, ſed pertranſit, vt expediat cum baſi miſcere ſtiptica, beneficio quorum baſis medicamẽti diutius perſiſtat in loco proximo, & ita cito affectionem vincat, quæ ſane omnia ſunt adiuuantia, ſed aduertendum, cum non ſemper liceat uti adſtringentibus, expedire, ut utamur medicamento, beneficio cuius baſis medicamenti diutius moretur in loco, non per vim adſtringentem, ſed quia illud medicamentum habet poteſtatem attrahendi a iecore in uentriculum, vt cum Auicenna eſt ſuccus raphani, poſtremo vt facile id conſequamur, quod optamus, quod eſt occurrere cum iucunditate, non dico mederi, ſed occurrere cum iucunditate, vt ex hoc colligamus, hanc artem componendorum medicamentorum, quam nunc profitemur, conferre, & in arte curandi, & in arte tuendæ ſanitatis, eſt enim ars generalis: oportet ergo aliqua ex parte corrigere, uel potius mitigare baſim medicamentorum: nam ex Galeno primo de med. ſecundum genera. cap. 3. inſuauia nauſeam excitant, & ideo optimus medicus cum baſi medicamentorum debet permiſcere quę delectabilis ſint ſaporis, odoris, & quandoque etiam coloris, vt merito a Galeno primo de antidotis cap. 15. probetur theriaca nigricantis coloris, ex quibus breuiter colligendum, medicamentum compoſitum, componi tantum ex tribus, ex medicamento, quod eſt baſis, ſecundo ex medicamento quod eſt corrigens, tertio ex medicamento quod eſt adiuuans: impoſſibile eſt alterius facultatis medicamenta mente concipere, quare hæc ars eſt ſatis breuis; neque eſt vt quis dicat, nos eſſe diminutos, propterea quod non proponũtur excipiẽtia: exempli gratia ob iutienes, quando theriacam excepimus cum melle, quando ſpecies theriacæ excipiuntur cum melle, quando conficitur ſaccarum roſaceum, & roſæ excipiuntur ſaccaro: quando caro cidoniorum excipitur quãdoque cum melle, quandoque cum ſaccharo, vt fiat diacytonites, hæc excipientia ad propoſita referuntur: vtimur quandoque gratia facilis curationis, gratia iucunditatis his, vt adiuuantibus, ut non diſſipetur vis medicamenti: vtimur ut vehiculis, quia mel deducitur in longinquas partes: imo utimur, ut tutò baſis medicamẽti operetur, exempli gratia, qñ cõficit diacytonites cũ melle, uolumus conſeruare tẽperiem vẽtriculi, volumus indere robur uentriculo: unde utimur carne cidoniorũ, ſed qa hæc caro refrigerat, nõ tutũ medicamentũ corrigimus melle, quare hęc excipientia non debent reddere artem longiorem, ſed ad illa duo capita rediguntur, ad corrigentia, & adiuuantia; idem dicendum de præparantibus, v.g. quando, in compoſitione theriacę medicamenta præparantur cum vino, confert ad iucunditatem, ad penetrationem, ad corrigendam frigiditatis; ideo concludamus, medicamentum compoſitum, quamuis maxime ſit compoſitum, non conſtare, niſi ex medicamentis ſimplicis claſſis, ex baſi, ex adiuuante, ex corrigente; & ideo hoc explicato, oportet, vt cognoſcamus doſim componentiũ medicamentorum, deinde, vt cognoſcamus doſim, & quantitatem iam compoſiti medicamenti: quia nil aliud poſtea ſupereſt;

Excipientia medicamenta redigi ad adiuuantia & corrigentia.

Duo cognoſcenda in medicamento compoſito.

Digitized by Google

Doſis cō ponentiū rit: quoad primum, oportet, vt cognoſcamus doſim, & baſis, & adiuuantium, & corrigentium, quia niſi hanc quantitatem cognouerimus, poterimus quidē plura medicamēta inuicem commiſcere; ſed ſine arte, proinde cum iactura potius ægrotantis. quo igitur ad baſim, *Baſis.* quotieſcunque baſis conficitur ex pluribus medicamētis, propterea quod affectus eſt compoſitus. animaduertere oportet, cum hęc medicamēta baſim conſtituentia inuicem differre poſſint, quia aliqua ſunt remiſſiora, aliqua intenſiora: expedit in maiori quantitate remiſſiora perſcribere, & ponere: quia in maiori quanto eſt maior virtus; ſed hoc ſcire non ſufficit, ſed etiam cognoſcere oportet: quoties componitur aliquod medicamentum, ita eſſe compoſitum, vt non ſit exhibendum vnica vice; ſed ita poteſt eſſe compoſitum, vt contineat, & triginta, & centum, & plures etiam doſis: & ob id quotieſcunque affectus, eſt cōpoſitus, oportet animaduertere, quis nam affectus ſit intēſior, quia gratiam intenſioris affectus, eſt neceſſariū plures doſes miſcere, quam cauſa affectus remiſſioris, vt verbi gratia; ſi morbus ſit calidus, & ſiccus, magis tamen calidus, quam ſiccus, oportet plures doſes permiſcere frigidi medicamenti, quam humidi, & ſic de reliquis; quo verò ad *Doſis corrigētium et adiuuātiū reſpectu baſis quæ eſſe debeat.* medicamenta, quæ referuntur ad baſim. i. quæ ſunt vel adiuuantia, vel corrigentia, aduertēdum horum quantitatem eſſe conferendā cum quantitate baſis, vt quandoq; liceat hæc imponere in maiori quantitate, quandoque minori, quandoque inæquali; vt verbi gratia, ſi baſis erit vncia, reliquorum erit vncia: ſi baſis erit vncia, reliquorum erunt duæ vnciæ, ecce in maiori quantitate; ſi baſis erit vncia, reliquorū ſemi vncia, ecce in minori quantitate: hęc aūt varia quantitate ſunt miſcenda; pro indigentia baſis, ſi baſis parū eget, imponemus in minori quātitate, ſi mediocriter eget, in ęquali quantitate: ſi multum in maiori: ſed hoc ſcire non ſufficit, ſed etiā oportet cognoſcere quænam debeat eſſe, & minor quantitas, & maior quantitas: quia de ęquali non eſt ambiguitas: facile eſt ſcire, ſi medicamenti baſis eſt libra, vt reliquorum ſit libra, ſed quid ſtatuendum eſt de minori, de maiori quantitate? ille qui rectè vult cōponere, ſciat, minorem quantitatem eſſe à ſubdupla vſque ad ſubduodecuplam: ſunt duo termini: eſt proportio ſubdupla, & eſt proportio ſubduodecupla: quo ad ſubduplam (loquimur nunc de minori;) per ſubduplam in *Proportio ſubdupla* telligamus, vt verbi gratia, ſi baſis medicamenti eſt dragmarum vigintiquatuor: reliqua ſint duodecim dragmarum: eſt minor quantitas; & eſt ſubdupla; neque licet hanc quantitatem aſcendere; quia tolletur *Proportio ſubduodecupla.* proportio: alter terminus extremus eſt proportio ſubduodecupla, vt verbi gratia ſi baſis medicamenti eſt vigintiquatuor dragmarum, hęc ſunt imponenda ad quantitatem duarum dragmarum: quia duo ad vigintiquatuor conſtituunt proportionem ſubduodecuplam: vt nequaquam liceat in minori quantitatę immiſcere: quia tolletur omnis proportio. in arbitrio autem eſt medici componentis perſiſtere in proportionibus, quæ medię ſunt inter ſubduplam; & ſubduodecuplam. eſt autem duplex potiſſimum propor*Proportio media.* tio, quæ media eſt inter illas duas extremas: eſt proportio ſubquadrupla, vt verbi gratia ſi baſis medica*Subquadrupla.* menti ſit dragmatum octo, reliqua miſceantur ad trigintaduo: vel etiam ſi baſis medicamenti eſt ad vigintiquatuor dragmas, ſubquadrupla ſunt dragmatum ſex; reliqua autem proportio media eſt ſubſeſcu*Subſeſcupla.* pla, vt verbi gratia: ſi baſis medicamenti ſunt duodecim dragmæ, immiſceantur medicamenta ad duas dragmas; atque hunc in modum Andromachus diuinus reſpiciens ad has proportiones, compoſuit theriacam: oportet ergo, dum volumus componere medicamentum, & inſtitutum eſt in minori quantitate miſcere adiuuantia, miſcere corrigentia, vt ſeruemus has proportiones: quod facile eſt, id eſt ſubduplam, ſubduodecuplam, ſubquadruplam, & ſubſeſcuplam; & quia oppoſitorum eſt eadem ratio, quando componemus medicamentum, cuius baſis ſit validiſſima; cuius baſis efficaciſſima ſit, cuius baſis ſit in iucundiſſima, vt neceſſarium ſit adiuuantia, & corrigentia immiſcere, non in minori quantitate; ſed potius in maiori; oportet vt eodem modo procedamus: ideo hoc negocium eſt facile, & breue: oportet ſeruare eaſdem proportiones, vt verbi gratia, ſi baſis medicamenti eſt libra, addamus duas libras, ecce erit ſubdupla proportio, & quod diximus de minori quātitate, ex eo facile poſſumus colligere circa maiorem quantitatē, ſed aduertendū hæc eſſe intelligenda cauſa medicamentorum, vt ſimpliciter adiuuant, vt ſimpliciter corrigunt baſim medicamenti; nam ſi ſermo ſiat de medicamentis, quę non modo adiuuant, non modo corrigunt baſim; ſed etiam reliqua adiuuantia, reliqua corrigentia reſpiciunt: quæ dicuntur excipientia totum medicamentū, quæ appellantur præparantia: oportet, vt hęc ita ſe habeant, ut excipiētia pręſcribantur in maiori quantitate, præparantia in minori, vt verbi gratia, ſi in theriaca ad excipiēda medicamenta imponimus mellis libras ſex, ſat eſt imponere vini præparantis libras duas, vt ſufficiat tertiam partem imponere præparantis, & duas excipientis: hęc autem quantitas eſt ſeruāda, dum inuicem comparamus excipientia, & pręparantia, vt ſi hæc conſerantur cum toto medicamento, non ſit præter rationem medicamentum excipiens imponere in maiori doſi, & quantitate, in dupla proportione, & quandoque etiam in tripla, vt ſi verbi gratia, imponimus vnciam ſucci cichorei, liceat imponere vncia tres ſaccari: ſemper autem id ſeruetur; vt maior ſit portio excipientis, quam præparantis; vt nunquam recedamus a proportione propoſita; vt ex ijs non ſit difficile cognoſcere, compoſitum aliquod medicamentum, & callere in qua quantitate ſit exhibendum illud medicamētum. & a nobis, & ab alijs etiam compoſitum, & facile cognoſcemus, eſt negotium, quod aliqui credunt impoſſibile; eſt tamen facilis cognitionis, vt nec erraſte poſitus, & liceat hanc doctrinam clariorem reddere virtute alicuius exempli. Si igitur medicus hanc præſcribat receptam.

Excipientia & eorū doſis. Præparantia.

Exemplū primum.

Recipe puluetis maſtiches drac. iiij.
cinamomi drac. j.
ceræ drac. ij. s.

Miſce, & fiat ceratum S. A. hoc quidem eſt medicamentum compoſitum. decet autem optimum medicum reddere rationem huius, & docere artem, qua eſt hoc medicamentum compoſitum. oportet igitur inuenire baſim, oportet inuenire quæ reſpiciunt baſim, nam ars componendi breuiſſima eſt, breuitas in paucis conſiſtit: ſi vellemus hanc artem docere, in pluribus lectionibus poſſemus, ſed eſſet nugari: in paucis conſiſtit veritas, quam tamen pauciſſimi medici cognoſcunt. medicamentum compoſitum conſtat tantum ex tribus partibus, ex baſi, ex adiuuante, ex corrigente; vt quantum medicus hoc cognoſcit, ideſt medicamentum non poſſe confici, niſi ex his tribus partibus, & dum cognoſcit quæ quantitas eſſe debeat harum trium partium, nihil amplius debet: nec poteſt (ſi ſanę ſit mentis) deſiderare: hoc docuimus ſuperius, & patefaciemus quibuſdam exemplis. in propoſito exemplo, baſis eſt maſtiche propterea quod propoſitum noſtrum eſt, roborare ventriculum, roboratur autem beneficio maſtichis, addimus cinamomum, quod cinamomum habet rationem adiuuantis, quia maſtix nō habet eam tenuem ſubſtantiam, vt prompte poſſit deduci in intimas partes in ventriculum, quare rationabiliter miſcetur cinamomū, vt adiuuans, vt cito conſequamur quod optamus, propterea immiſcetur cera, quæ habet

Quæ arte ſint componenda medicamenta.

Digitized by Google

bet rationẽ excipiẽtis, nam cera excipiemus hoc medicamentum, quod conficitur eſt maſtiche, & cinamomo, & vt ceram habet rationem excipientis, habet rationem adiuuantis, nam beneficio ceræ id conſequimur, vt vis medicamentorum non diſſoluatur, non diſſipetur, ſed diutius perſiſtat in regione ventriculi. cera igitur excipiens habet rationem adiuuãtis, & citius conſequimur, quod intendimus, quam ſimplicibus pulueribus, quã munctione, beneficio ergo ceræ cum diutius medicamenta immorentur, fit vt citius quod optamus, conſequamur, quare hoc medicamentum conficitur ex baſi, & adiuuantibus, non cõficitur ex corrigentibus. hoc eſt verum, quoniam prudens medicus quando tradit receptas, quãdo componit medicamẽta, debet ſemper apponere baſim, baſis neceſſaria eſt, reliquæ duæ partes nõ ſemper ſunt neceſſariæ in propoſito medicamento, nõ ſunt neceſſaria corrigentia, eſſent ſuperflua, namque corrigentibus vtimur ob duplicem cauſam, ob alteram, vt tuto quod optamus cõſequamur, ob reliquam, vt cum iucunditate, cum facilitate conſequamur quod deſideramus, neutrum in præſentia habet locum, non primum quidem, quia cum baſi admiſcemus ea, quę corrigunt, vt tuto occurramus. quãdo baſis cõficitur ex medicamento quod eget correctione, cuiuſmodi nõ eſt maſtiche, maſtiche non eget correctione, ſi componemus medicamentum ex baſi, vt baſis ſit ſcamoneũ, debemus miſcere corrigẽtia, quare in hoc medicamento non eſt opus corrigente, ſecundum alterã cauſam, neq; etiam ſecundum reliquam, quę erat, vt miſcerent corrigentia, vt curatio ſuccedat facile, cum iucunditate, quod ſeruandum eſt in his, quæ exhibentur, nõ in his, quę applicantur: hoc medicamentũ applicatur regioni ventriculi, nõ exhibetur per os, & ſi quis forte voluerit aſſerere hoc medicamentum eſſe confectum ex corrigentibus, id dici poterit non ſecũdum omnes patientes, ſed ſecundũ aliquos: reperiuntur aliqui homines, qui maxime delectantur odore cinamomi, aliqua ex parte abhorrẽt ab odore maſtichis, nõ eſt ita gratus ille odor, vt in hoc medicamento ratione huius corporis cinamomum nõ modo habeat rationem adiuuãtis, ſed cauſa iucũdi odoris habet rationem corrigentis. vt eumque res ſe habeat, hoc eſt medicamentum compoſitum ex baſi, & adiuuante, & aliquo modo ex corrigente, ratione iucunditatis, quę eſt proportio inter medicamenta ingredientia. baſis ſunt dragmę quatuor, dictũ ſunt quoad reliqua vel eſſe immiſcenda in portione æquali, vel inæquali, in hoc medicamento portio non eſt ęqualis, quia quatuor ſunt dragmę maſtiches, & vna cinamomi, portio inęqualis poteſt eſſe duplex, vel maior, vel minor, dubio procul, hæc non eſt maior, quia maior eſt quantitas baſis, minor eſt quãtitas cinamomi adiuuantis. dicet iuuenis, eſt ne ſemper hoc ſeruãdũ? nequaquam, quia diximus quandoque opus eſſe, vt minor ſit quantitas baſis, maior reliquorum, ſed hoc diſcrimen non põt nos docere ars componẽdorum medicamentorum, oportet, vt medicus ſit prudens maxime eruditus, vt cognoſcat, & diſpoſitionem corporis patientis, & vim affectus, & vim etiam ſimplicium, de quibus non eſt vt hic loquamur, quia nõ eſſet tradere artem componendorum medicamentorum, eſſet docere totam artem medicam extra rem, medicus igitur dum cognoſcit exempli gratia, ventriculum eſſe infirmum, ſed nõ eſſe admodum refrigeratum, neq; eſſe humidiorem, ob id accipit maſtichẽ accipit baſim in maiori quantitate: cinamomũ, quod eſt calidius, quod ſiccat, in minori: minor quãtitas, vt dixi, habet latitudinem a ſubdupla ad ſubduodecuplam, non licet hos terminos egredi, & ſi videbimus antiquos medicamẽta componentes, obſeruabimus ſemper eos verſari circa hos limites, non vltra, vt verbi gratia, dum vtuntur euphorbio, pro vncia euphorbij, vtuntur libra olei, ecce vni vnciæ euphorbij immiſcent vncias duodecim olei, eſt proportio duodecupla, & ideo oportet verſari in hac latitudine, non vltra, non citra, a dupla ad duodecuplam. in noſtro medicamento, cum ſint drac.iiij. maſtichis, & drac.j. cinamomi ſeruatur tripla proportio, quare ſeruatur proportio inter duplam, & duodecuplam, cera autẽ impoſita ad drac.ij. cera eſt medicamentũ excipiens, vt diximus, confertur, & relationẽ habet, non modo ad baſim, ſed ẽt ad totum medicamentum: quare ad drac.iiij. maſtiches, et dr.j. cinamomi, quare ſunt dr.v. huius medicamẽti, medicamentũ excipiens vt dictũ eſt, quandoq; debet eſſe in portione æquali, quãdoq; inæquali, in præſentia portio eſt inæqualis, portio inæqualis, vel maior, vel minor, eſt minor, vnde aduertendum, prætertim, (& hoc eſt extra rem,) tunc excipiens eſſe imponendum in maiori quantitate, quãdo baſis medicamenti eſt medicamenti admodũ efficacis, admodum violenti, prætereа quando etiã non ita egemus valida baſi, baſi potenti, ſed in pręſentia cum ſit inſtitutum roborare vẽtriculum, & ventriculum ſatis languidum, & baſis non conficiatur ex medicamento admodum potenti, ſatius eſt excipiens immiſcere in minori quantitate, & pręſertim quia hoc excipiens, vt ſi proſit, vt detinet medicamentum, & ſi proſit, vt eſt in cauſa, vt medicamentum commoretur, aliqua tñ ex parte reddit virtutem debiliorem, & maſtiches, & cinamomi, quia cera aliqua ex parte obtundit vim maſtiches, & cinamomi, & ideo nõ eſt præter rationem, ſi in minori quantitate miſceatur, hæc autem minor quantitas eſt ſubdupla. Habetis ni fallor rationem huius medicamenti, & (ob iuuenes,) liceat proponere aliud exemplum.

Recipe ſucci cichorij.vnc.s.
ſucci abſinthij.drac.ij.
pulueris agrimonij drac.j.
ita vt, ni decipimur, ſin drac.vij.
ſaccari drac.lxx.

Exemplũ ſecundũ. id eſt ſeptuaginta; oportet reddere rationem huius receptę, quę eſt baſis? baſis cõficitur ex duplici medicamẽto, ex ſucco cichorij, & ſucco abſinthij, propterea quod cum baſis dirigatur ad id, vt cõſequamur, quod optamus, fieri poteſt vt iecur ſit calidum, & iecur ſit affectũ obſtructione, quare ſcopus eſt refrigerare ratione intẽperiei calidę, cuius gratia vtimur ſucco cichorię, vel dicamus ſucco indiuię, vel lactucę, merito obſtructionis oportet uti medicamento detergente, & ideo vtimur ſucco abſinthij detergente, quare baſis cõficitur ex dragmis ſex, ex quatuor ſucci cichorij, & drachmis duabus ſucci abſinthij, maior eſt quantitas ſucci refrigerantis, quia in noſtro caſu magis egemus refrigeratione, quam deterſione, quia cõtrario modo eſſet componendum medicamẽtum, ſi magis egeremus deterſione, quam refrigeratione, pręter baſim, pręter ſuccum cichorij, & abſinthij, imponimus dragmam vnam pulueris agrimonij, non aliã ob cauſam, niſi vt ſit materia medicamenti adiuuantis, quoniam agrimonium eſt vehiculum ſucci, vel lactucæ, vel cichorij, vel etiam abſinthij, habet igitur rationẽ adiuuantis, imponimus autem in minori quantitate hoc adiuuans, quia baſis conſtituitur ex dragmis ſex, & hoc adiuuans ex vnica tamẽ dragma, ideo portio eſt inęqualis & minor, & eſt portio media inter ſubduplam, & ſubduodecuplam, eſt ſubſecupla proportio, ſi medicus vellet eſſe adhuc diligentior, poteſt dicere agrimonium immiſceri, vt nõ modo deducatur baſis in iecur, ſed vt validius etiã operetur, propterea quod ſuffragatur agrimoniam proprietati iecoris, adduntur ſeptuaginta dragmę ſaccari, quod ſaccarum eſt excipiens, nam ſaccaro excipitur vniuerſum hoc medicamẽtum, quod conficitur ex dragmis ſeptem: & ſaccarum multifariam præſtat, habet rationem adiuuãtis, quia ut naturę, ut iecinori amicum, a iecore

Baſis ſemper neceſſaria in componẽdis medicamẽtis. Vſus corrigẽtium quãdo neceſſarius.

Digitized by Google

re allicitur, attrahitur, vnde etiam per viã conſequntionis medicamentum perducitur in iecur vnde cito quod optamus conſequimur. Præterea eſt corrigẽs in ſuauitatem baſis, quia, & ſuccus cicorei, præſertim ſuccus abſinthij, ob amaritudinem ſunt ſucci, qui nõ ita facile perferũtur, vt poſſit nauſea excitari, merito igitur ponitur ſaccarum, tanquam materia dulcis, vt materia iucũda, beneficio cuius conſequamur, quod optamus, non modo cito, ſed cum iucũditate, quo fit vt hoc medicamentum non conficiatur ex corrigente quolibet modo, quia corrigens bifariam corrigit, vel vt tuto curemus, vel vt cum iucunditate, in præſentia hoc eſt corrigens gratia iucunditatis, non autẽ gratia ſecuræ curationis; quia baſis huius medicamẽti nõ conficitur ex ijs, quæ ſint adeo efficacia, quę ſint adeo infenſa naturę, vt cogamur vti illis corrigẽtib⁹. ſatis familiaris eſt ſuccus cichori, & abſinthi, ſaccarũ autem excipiens non inæquali quantitate, ſed in maiori, ideſt ad decuplam proportionem ponitur, quod præſertim eſt efficiendum, quando neque admodum inſignis eſt calor iecinoris, & patientes ſunt delicatiores, vt nequeãt perferre amara. Ex ijs (vt arbitramur) uidere poſſumus, in quo cõſtat ars componẽdorum medicamentorum, vt hæc ſit, vt conficiatur medicamentum maxime compoſitum ex baſi, ex corrigentibus, ex adiuuantibus, modo in æquali portione, modo in maiori, modo in minori, ſemper tamẽ a dupla ad duodecuplam. ſi vellemus, poſſemus alia exempla proponere, ſed præter vtilitatem: imo, & quę fuere propoſita exempla poterant nõ proponi. igitur quod *Quæ debeat eſſe doſis medicamenti exhibendi.* eſt per noſcendum, eſt illud, & quando compoſitum eſt medicamẽtum cognoſcamus, quę nam debeat eſſe doſis illius medicamenti, quia niſi medicamentum in debita quantitate exhibeatur, fruſtra vtimur, ſic citra minorem doſim, fruſtra vtimur, ſi vltra ſummã vtimur cum detrimento patiens. non eſt autem poſſibile cognoſcere doſim, & quantitatem compoſiti medicamenti, niſi pateat in quo gradu eſt medicamentum, a nobis, & alijs etiam compoſitum, nam *Medicamentorũ gradus.* medicamentum poteſt eſſe temperatum, poteſt a tẽperato recedere per primum gradum, per ſecũdum, per tertium, per quartum, & in quolibet gradu reperiuntur *Manſiones.* manſiones, prima ſcilicet, ſecunda, & tertia, quomodo ergo cognoſcemus exquiſitum gradũ medicamenti? cognoſcemus ſane proprijs oculis, & mathematicè hanc veritatem, cognoſcemus (in quam) ex cognitione graduum ſimplicium medicamentorum, namque gradus cõpoſiti prodit ex ſimplicibus ex Galeno primo ſimp. 26. & 5. ſimpl. vlt. datur medicamentum temperatum, medicamẽtum recedens a temperato, quod recedit a temperato tale eſt, vel in primo gradu, vel in ſecundo, vel in tertio, vel in quarto, atque in quolibet, vel in prima, vel in ſecunda, vel in tertia manſione. his hoc modo propoſitis, & tanquam manifeſtis ſuppoſitis, quia inſtitutum noſtrum non eſt loqui de ſimplicium natura, ſed tantum de doſi cõpoſiti medicamenti, oportet igitur ſupponere in *Quæ ſeruanda proportio inter medicamenta.* ſimplicibus medicamentis, & hos quatuor gradus, et tres manſiones in quolibet gradu. quod explicãdum deſideratur eſt, quæ nam ſeruãda ſit proportio inter hæc medicamenta ſimplicia, ideſt inter medicamentum temperatum, & medicamenta intemperata recedentia a temperato. Proportio duplex eſt, geome*Proportio duplex, Geometrica.*trica, & arithmetica. proportio geometrica, eſt quæ ſeruat æqualitatem proportionis, neglecta quantitate exceſſus, exempli gratia, vt quatuor ad octo, hæc, eſt dupla proportio, octo, ad 16. pariter, eſt dupla proportio, & ideo eſt proportio geometrica, quia ſeruat ęqualem proportionem, quia ſeruat ſemper duplam proportionem quatuor ad 8. eſt dupla octo ad 16. dupla 16. ad 32. eſt dupla, negligitur autem quantitas exceſſus in proportione geometrica, ſeruatur æqualis proportio, ſed negligitur inquam quantitas exceſſu, exempli gratia 4. ad octo eſt dupla proportio, ſed exceſſus eſt ſecundum 4. 8. ad 16. eſt eadẽ proportio, quia dupla, ſed exceſſus nõ eſt ſecundum 4 numeros, ſed ſecundum 8. ecce igitur quemadmodum geometrica proportio eſt illa, quæ ſeruat æqualitatẽ proportionis, neglecta quantitate exceſſus. arithmetica, proportio eſt, quæ ſeruat ęqualem quantitatẽ exceſſus, non autem æqualem proportionem, ſeruat æqualem quantitatem exceſſus, vt verbi gratia 2. ad 3. duo ad tria eſt exceſſus ſecundum vnum: 3. ad quatuor, idem exceſſus: 4. ad 5. idem exceſſus, 5. ad 6. idẽ exceſſus, ſemper per vnũ, quare proportio arithmetica ſemper ſeruat ęqualem quantitatem exceſſus, ſed non æqualitatẽ proportionis: quia alia eſt proportio duorum ad tria, alia trium ad quatuor, alia quatuor ad quinque, & ſic de reliquis. *Arithmetica.* hac propoſita diſtinctione, eſt inquirendum, quę nam ſit ſeruanda proportio inter gradus medicamẽtorum, an geometrica, an potius arithmetica, ſi oculos dirigamus ad diuinũ Andromachũ, qui cõpoſuit theriacam, medicamentum illud maxime compoſitum, miro artificio formatũ, facile cognoſcemus ab Andromacho non alia ſeruari proportionem, quam geometricam, & pręter authoritatem, eſt ratio noſtro iudicio demonſtratiua, quoniã ſi ſeruaretur ꝓportio arithmetica, in qua ſemper ſeruatur eadem quantitas exceſſus, neceſſe eſſet, vt exiguum admodum eſſet diſcrimen inter vnum, & alterum gradum, & exigua differentia, quia ſemper ſeruaretur eadem quantitas exceſſus, ſed cum euidenter appareat, ſummã eſſe differentia inter vnum & alterum gradum. vt aliqua ſit differentiã inter medicamentum temperatum, et medicamentum in primo gradu, maior ſit differentia inter medicamẽtum primi gradus, & ſecundi, adhuc maior inter medicamentum ſecundi, & tertij gradus, maxima denique inter medicamentum tertij gradus, et quarti gradus, quando medicamentum in tertio gradu vehemẽter calefaciat, in quarto comburat, idcirco neceſſarium, eſt ſtatuere locum habere in medicamẽtis proportionem non arithmeticã, ſed geometricam, quæ igitur erit proportio geometrica in medicamẽtis ſeruanda? quia poſtponenda eſt arithmetica (dicant alij quid velint,) hæc vt putamus ſeruanda eſt proportio, vt cum rationi ſit conſonum medicamentum temperatum, conſtitutum eſſe ex æqualibus portionibus, & calidi, & frigidi, & humidi, & ſicci quo ad medicamentum in primo gradu debet parum recedere a temperato, nõ poteſt autem minus recedere, quam per vnã partem, verbi gratia ob iuuenes, medicamentum temperatum habet vnam partem calidi, & vnã frigidi: accipiamus medicamentum calidum (quia eadem eſt doctrina frigidi,) medicamentum calidum in primo eſt neceſſe, vt ſaltem habeat vnius partem calidi, quę nõ reperit in temperato, quare habebit medicamentũ calidum in primo duas partes calidi, & vnam frigidi, *Medicamentum temperatum.* quę eſt hæc proportio, vnius ad duo? dubio procul eſt dupla proportio, ſi eſt dupla proportio, & proportio, eſt geometrica, neceſſe eſt, ut ſemper ſeruetur dupla proportio, neglecta quantitate exceſſus, quare cum in medicamento calido in primo ſint duæ partes calidi, in medicamẽto calido in ſecundo erunt quatuor partes calidi neceſſario, quia duo ad quatuor eſt dupla ꝓportio, erunt quatuor partes calidi & una frigidi. in medicamento, in tertio, eſt neceſſarium vt ſint octo partes calidi, quia quatuor ad octo, eſt dupla ꝓportio, poſtremo in medicamẽto calido in quarto neceſſarium eſt, vt ſint ſexdecim partes calidi, quia octo ad ſexdecim cõſtituũt duplam proportionẽ, ecce ſemper ſeruatur dupla proportio, neglecta quãtitate exceſſus, quare eſt proportio geometrica, vt in medicamento tẽperato ſit vna pars calidi, vna frigidi, in medicamento calido in primo ſit una pars frigidi, et duę calidi, in calido in ſecundo vna frigidi, & quatuor calidi,

lidi,in calido in tertio vna frigidi, & octo partes calidi,& tandem in calido in quarto vna frigidi, & ſexdecim calidi. hæc doctrina eſt euidentiſſima, vt impoſſibile ſit errare. Quibus ita habitis. oportet, vt cognoſcamus,quæ nã ſit doſis cuiuslibet gradus medicamenti, & incipiamus a medicamento in quarto

Doſis medicamenti in quarto, minima.

minima.doſis sũt grana quatuor, vt eſt doſis euphorbij, & omnium medicamẽtorum in quarto, nec nos deterreat,quia hoc pertinet ad illos,qui profitentur artem de ſimplicibus, ſed ob iuuenes admonere liceat, Medicos quandoq; vti medicamentis in quarto gradu circa iiij. grana: aduertendum hos Medicos non eſſe redarguendos, dummodo ſciant, quid agant. ſi credunt iſti Medici vti medicamento in quarto,decipiuntur, quia medicamentum in quarto non poteſt obire functiones quarti grad⁹, niſi ſaltim in minima doſi exhibeatur quæ minima doſis ſunt iiij. grana, ſed ſi imaginantur ſe vti hoc medicamento nõ vt ſit medicamentum in quarto,ſed potius in tertio, in inferiori gradu, in hoc non decipiuntur, optime operantur,vt quandoq; liceat vti medicamento in quarto,quod tamen operatur, vt medicamentum in tertio,quia exhibetur citra minimam doſim,ſed hoc obiter,quia pertinet ad doctrinam de ſimplicibus.minima ergo doſis ſunt grana iiij.ſumma doſis ſunt grana duodecim ſunt grana 16. ſunt grana xx. & explicamus ob iuuenes, diximus in quolibet gradu reperiri tres mãſiones.ſumma doſis medicamenti in quar-

Summa.

In prima mãſione.
In ſecunda.
In tertia.

to, in prima manſione aſcẽdit ad grana xx.ad ſcrup. in ſecunda manſione ad 16.grana,in tertia mãſione ad 12. & ideo nos non deterreat ſi videbimus authores loquentes de opio,de euphorbio,de medicamentis in quarto, proponere ſummam doſim, quandoque ad xij. quandoque ad xvj. grana, prout medicamenta quarti gradus ſunt,vel in vna, vel altera manſione.quoad medicamentum,in tertio gradu, quæ erit minima doſis,quilibet etiam(nullo docente) ſcit, oportet enim vt ſeruetur proportio geometrica,quę eſt proportio ęqualis dupla,ſi ergo minima doſis medicamenti in quarto ſunt grana quatuor, neceſſe eſt vt medicamenti in tertio ſint grana octo, quæ erit ſumma doſis?ſumma doſis medicamenti in tertio eſt eadem doſis cum ſumma doſis medicamenti in quarto,ſed in prima manſione, ob ſummam affinitatem, quæ eſt inter vnum,& alterum gradum, quare neceſſe eſt dicere, ſummam doſim medicamenti in tertio, in tertia manſione eſſe ſcrup.eſſe grana xx.in ſecunda manſione oportet addere illi ſcrupulo,qui conſtituit ſummam doſim medicamenti in tertio, in vltima manſione minimam doſim medicamenti in tertio:minima doſis erant grana 8. quare ſumma doſis medicamenti in tertio, in ſecunda manſione erunt grana 28.in prima mãſione quæ erit doſis? oportet, vt ſeruetur proportio geometrica(ſermo de ea nunc eſt,) quæ ergo erit doſis medicamenti in tertio, in prima manſione?oportet confugere ad ea,quæ dicta ſunt de quarto gradu, minima doſis erant quatuor grana, ſumma doſis erant xx. quatuor ad xx. quam efficiunt proportionem? dubio procul efficitur quincupla proportio,igitur eſt etiam neceſſarium, ut eadem proportio quincupla ſeruetur, quæ eſt proportio quincupla xx. granorum? credo aſcẽdere ad 100. grana,id eſt ad ſcr.v.quare aſcendit doſis ſumma medicamenti in tertio vſque ad ſcr.v. ſed in prima manſione ſi ſermo ſit de medicamento in ſecundo, codẽ modo procedendum; vnde neceſſario minima doſis erunt grana 16.quia in tertio minima erãt grana 8. at vero ſumma doſis in tertia manſione erunt ſcr. v. in ſecunda manſione ſcrup.v.ſed addatis grana 16. in prima aũt manſione ſumma doſis erit vnc.j. & ſcr.j.

Doſis medicamenti in tertio.
Minima.
Summa.
In prima

non explicamus clarius,quia doctrina patet ex nobis ipſis faciliter poſſumus cognoſcere hanc eſſe doctrinam mathematicam. In primo gradu minima doſis erunt grana 32.ecce 4.8.16.32.grana; quia ſeruatur æqualis proportio,ſumma in tertia manſione vnc. j. & ſcr.j.in ſecunda manſione vnc.j.ſcr.2.grana.12.in prima manſione vnc.v.ſcr.v. Quo ad medicamentũ temperatum minima doſis ſunt 64.grana 32. ad 64. eadem dupla proportio,et ob id geometrica,ſumma doſis in tertia mãſione erunt vnc.v. ſcr.v. in ſecunda manſione vnc.v.ſcr.viij.gran.iij. in prima manſione vnc.xx. & ſcr. xx. hæc igitur eſt doſis medicamentorum ſimplicium,ſiue ſint temperata, ſiue etiam a tẽperie recedant. ex ijs non difficile eſt cognoſcere doſim medicamenti compoſiti, nam ſi verbi gratia medicamentum compoſitum reſultabit temperatum, eius doſis erit doſis ſimplicis temperati, ſi reſultabit medicamentum in primo, doſis etiam erit medicamẽti in primo,& minima,& maxima, & mediocris, vt nõ ſit poſſibile errare.ſed dicet quis:quomodo cognoſco ego medicamentum compoſitum, in quo ſit gradu, facile cognoſcetur, dummodo cognoſcantur gradus ſimplicium, de quibus loquitur Dioſcorides, Galenus,& alij,& oportet, vt quouiſcunque ponderabitur medicamentum compoſitum,aduertatis, an ſimplicia ſint permixta in doſi,vel diſproportionata, vel proportionata,quia ſi doſis fuerit proportionata, quot erunt doſes illius ſimplicis, ita debemus numeros multiplicare,verbi gratia, ſi ſint duæ doſes medicamenti calidi in primo,dicendum quatuor eſſe calidi,& duo frigidi,quatuor calidi, quia ſunt doſes duæ, ſi fuerit doſis diſproportionata,i.citra minimam doſim aduertendum, an illa doſis diſproportionata ſit, vel ſubdupla,vel citra ſubduplam,vt verbi gratia, minima doſis medicamenti in quarto ſunt grana quatuor,medicamentum compoſitũ, conficiatur ex granis duobus,eſt doſis diſproportionata, ſed quia ſubdupla,debemus numerare gradus,ac ſi eſſet medicamentum in tertio gradu, in inferiori gradu, vt verbi gratia,ſi erunt duo grana calidi in quarto, dicamus eſſe octo calidi,nõ 16. ſed ſi doſis diſproportionata fuerit citra ſubduplam, vt ad 1. granum, nihil debemus numerare,ſed ſolũ huius gratia pręſtabit vti medicamẽto compoſito potius in minima doſi,quam,vel in mediocri,uel ſumma.ob iuuenes demus exemplum.

Summa.
In tertia mãſione.
In ſecunda.
In prima
Summa.
In tertia.
In ſecunda.
In prima mãſione.

Quõ cognoſcatur medicamentum cõpoſitũ ĩ quo gradu exiſtat.

Recipe gariophilorum ſcr.j.
ſtæchados ſcr.s.
mellis.drac.vj.

Fiat confectio. nolumus diſcurrere circa artem, ſecundum quam eſt hoc medicamẽtum compoſitum, quia ſuperius diſcurrimus, ſed volumus tantum degredi, vt cognoſcamus gradum, & ex gradu quantitatem. Gariophili ſunt calidi,& ſicci in tertio,quare habemus calidi, & ſicci,partes octo: frigidi,& humidi partem vnam. ſtocchas eſt medicamentum calidum in primo,ſiccum in ſecundo,quare habemus calidi duas partes ſicci quatuor, frigidi, & humidi vnã. mel calidum eſt, & ſiccum in ſecundo, quare habemus calidi,& ſicci quatuor,frigidi, & humidi vnam, vt hoc medicamentum conſtitutum ſit quo ad portiones calidas,ex partibus 14.& tribus frigidis,quare eſt calidum in ſecundo in prima manſione, quia tria ad 14.conſtituunt quadruplam proportionem, quare eſt calidum in ſecundo,ſed in prima manſione, & ſiccum in ſecundo in vltimo, ſecundæ manſionis, quia ſunt tres partes humidi,& 16.ſicci, ut cum non ſit proportio octupla non poſſit eſſe medicamẽtum in tertio,ſed ſolum in ſecundo & hęc de medicamentorum compoſitione, ſeu de ratione componendi medicamenta dixiſſe ſufficiat.

F I N I S.

HIERO-

Digitized by Google

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

De Methodo Medendi, Lectio Prima.

CVM inſtitutum ſit de methodo medendi dicere, dubitandum nõ eſt, nos ſuſcipere prouinciam, & admodum vtilem, & ſane difficilem.

Vtilitatem, imo vero neceſſitatem ex eo colligere licet, quod cum ex Galeno, primo, de tuenda valetudine capite primo, duæ ſint præcipuæ partes artis medicæ inter has enumeretur methodus medendi, ſiue ars curatrix, propterea, quòd reliquæ artis partes in hanc curatricem referantur, nempe Phyſiologia, Pathologia, & quæ de ſignis loquitur.

Quo vero ad huius methodi difficultatem, hanc facile haurire licet ex Galen. quandoquidem huius methodi gratia ſcripſerit libros quatuordecim, quos inſcripſit de methodo medendi, & augetur difficultas, nam licet admodum prolixus fuit, vſque adeo tamen difficiles ſententias proponit, vt fatear me ignorare, quinam hucuſque Galenum recte intellexerit. In tãto igitur negotio tria preſtabimus. Primum quidem verſabimur circa nomen methodi. Secũdo huius methodi eſſentiam explicabimus, ex qua patebit quotuplex poſſit eſſe methodus medendi. Tertio, cum methodi eſſentia conſtituatur ab indicatione, diligenter etiam loquemur de indicatione, & fortaſſe ea cum diligentia, vt omnes Galeni autoritates, quę ſibi inuicẽ videntur aduerſari, facillimę nobis reddantur, & perſpicue appareãt omnes in vnicam veritatem conſpirare. Rem igitur aggrediar.

De nomine methodi.

4. Met. 4. Quoad nomen, ex Galeno quarto, Metho. 4. per Methodum oportet intelligere viam vniuerſalem, quę particularium eſt communis, hoc eſt, viam vniuerſalem, quæ cuilibet indiuiduo eſt applicabilis, hoc eſt, viam vniuerſalem, quam dum eritis apud ęgrotantes, ſcietis applicare. Hinc ſequitur, quod via nihil aliud ſit, quam tranſitus ab vno ad aliud, ſed non dicaus more quorundam, opus eſſe intelligere viam, quã quilibet ſibi parat, propterea quod etiam aſinus iter adiens a vico in alium vicum ſibi parat uiam, quæ tamen non eſt Methodus, & ideo per viam intelligatis tranſitum ab vno ad aliud cum ordine, & in hoc Medici dogmatici a reliquis diſtinguuntur. Hæc veri-
1. Met. 4. tas fuit propoſita a Gal. primo methodi capite quarto, vbi ait Methodo inuenire non eſt fortuito inuenire, ſed ordine quodam, & magis explicans Gal. loco citato ordinem hunc, ſubdit, vt aliquod ſit primum, aliquod ſecundum, aliquod tertium, ſignificans eſſe progrediendum a genere generaliſſimo ad genera ſubalterna, & generibus ſubalternis ad ſpecies, verbi gratia, ſi febricitet Socrates, ita eſt progrediendum, vt primo perpendamus Socratem febre affectum, eſſe correptum morbo, ecce genus generaliſſimum, deinde verò in hac via progredimur dicentes, febrem eſſe morbum calidum, & magis adhuc deſcendimus dicentes, eſſe morbum calidum vt duo: ecce eſt via a genere ad ſpecies. quem progreſſum ſignificat Gal. 2. Meth. 7. dum ait, auſpicandum eſſe a pri- 4. Met. 8.
mis indicationibus, hoc eſt genericis, & eſſe progrediendum ad ſpecificas, & ob id non eſt quælibet via, ſed via ordinata a primo indicante ad ſecundum, ad tertium, a generico ad ſpecificum. Sed fortaſſe quęret, iunior, quęnam hæc via eſt? Gal. 2. Meth. 2. ſtatuit 2. Met. 2.
hanc viam eſſe reſolutiuam, in via reſolutiua progreſſus ex neceſſitate eſt a fine ad ea, quæ ſunt propter finem, cuiuſmodi eſt via in hac Methodo, propterea quod nos progredimur ab indicãte ad indicatum, recte intelligatis, quia non omnes intellexerunt hanc veritatem, dum progredimur ab indicante ad indicatum, eſt progreſſus a fine ad ea, virtute quorum finẽ cõſequimur. do exemplum, dum adeſt febris, dicimus eſt morbus calidus, ergo erit indicatio refrigerandi, morbus calidus eſt finis indicans, præſidium refrigerans eſt indicatum, eſt illud quod dirigitur in finẽ, reſpicit finem, indicans morbum calidum, qui remouet morbum calidum. Eſt igitur hæc via, via ordinata, & eſt via reſolutiua, cui tamen famulatur diuiſio. hanc ſententiam propoſuit Galenus (volo præſtare quod ſum pollicitus) primo ad Glaucũ. 1. quod caput neſcio ego a quo intelligatur hoc vnum certo ſcio, fieri non poſſe, vt qui recte aſſequitur hoc caput, imaginetur aſſerere venæ ſectionem indicari a morbo magno, vna cum ſanguine, ſiue plenitudine. Declaro, Gal. loco citato dicit, ille medicus qui ſcit haurire indicationes omnes per diuiſionem inuenta, hic ſolus quantum humanis permittitur viribus, medendo non errabit. ecce hoc in loco euidentiſſime Gal. patefecit diuiſionem famulari Methodo medendi, quia oportet haurire indicationes quæ inueniuntur per diuiſionem, ecce diuiſio famulatur, & tanti Gal. fecit hanc diuiſionem, vt aſſeruerit hãc ſolam, quantum humanis permittitur viribus, medendo non errare, quare qui non calluit hanc indicationum per diuiſionem inuentionem, dubio procul errabit, & infelices ægrotantes manebunt, vnde diuiniſſime Gal. loco citato, ne in tanti momenti prouincia deficeret, proponit tres errores, qui ab imprudentibus facile poſſent committi.

Primus error.

Primus error eſſe poteſt, quãdo medicus diuidens vt inueniat indicationes, nõ pertranſit genus, quo fit vt inueniat tantum per diuiſionem indicationem genericam; quæ nobis manifeſtat indicatum genericũ, quod non ſufficit pro curatione, & ideo qui ita diuidunt ſunt diminuti.

Secundus error.

Secundus error eſt, quo diuidentes progrediuntur a genere generaliſſimo ad ſubalterna, in quibus perſiſtunt, non vltra progrediuntur, quo fit ut & iſti ſint diminuti, quia per diuiſionem inueniunt indicationem genericam ſubalternam, & hinc indicatum genericum ſubalternum, ſed dimittunt ſpecificum

quare

quare in curatione aberrãt, exempli gratia, ſi homo febricitat, febris vt morbus, indicat remouẽs: vt morbus calidi, frigidum, ſed hoc non ſufficit, ſed oportet deſcendere ad ſpeciem ſpecificam, vt ſi verbi gratia, febris eſt morbus calidus vt duo, indicat remediũ ſpecificum, & frigidum vt duo.

Tertius error.

Tertius error eſt, quo medicus vitioſam, ſeu prauam facit diuiſionem. Quid oportet intelligere per vitioſam, prauam diuiſionem? Diminute locuti ſumus, Galenus loco citato, primo ad Glauc. primo, ſeipſum non declarauit, quia cognouit hoc pertinere ad logicum, ſed Galenus omnia ferme cognoſcens, applicat ueram doctrinam ſuo propoſito, vt interpretemur Galenum per eundemmet. Galenum, dicens, 9. Meth. 14 tria eſſe quæ primam curationem indicant, ſed in præſentia nolo explicare quid velit Galenus per hæc verba, cum dixit, tria ſunt quæ primam curationem indicant, quia licet hæc verba ſint difficillima, vt explicatione egeant, non licet tamen vt in præſentia a nobis explicentur, ſed ſuo loco: ſed ſolum in præſentia ad nos pertinet intelligere, id quod attinet ad diuiſionẽ. Inquit igitur Galenus, tria ſunt quę primam curationem indicant, morbus, temperatura, & aer, ſubdit autem Galenus, morbum diuidi in differentias, ſed nõ in cauſas. Temperaturam autem & aerem diuidi non in differentias, ſed in cauſas, ego vellem, vt qui aſſerunt venæ ſectionẽ indicari a magnitudine morbi vna cum ſanguine, explicarent hũc locum, quia vbi intelligerent, nequaquam in abſurdum vſque adeo inſigne inciderent. locus huiuſmodi hunc in modum eſt interpretandus. Galenus loco citato, hoc eſt, 9. Method. 14. loquitur de indicatione tantum curatiua, de indicante tantũ curatiuo, quod ſit verum, dicit, tria ſunt quæ primam curationem indicant, quod curationem indicat & vere indicat, eſt tantũ morbus, & hoc pro nunc ſupponatis, indicans curationem eſſe tantũ morbum. hinc fit vt morbus ſit diuidendus in differentias, ſpecies, non in cauſas, nam licet morbus habeat cauſas, hoc tamen loco nõ poteſt diuidi in cauſas, ratio eſt, quia hoc loco ſermo fit tantum de indicatione curatiua, non de præſeruatiua, quia indicatio præſeruatiua ſumitur a cauſa: curatiua a morbo, ſpecie morbi, a morbo, à morbo calido, vt duo. ſi hic morbus fiat a ſanguine, a ſanguine ſumitur indicatio præſeruatiua, ſic Galenus loquitur de indicatione curatiua tantum, quare nõ poteſt, nec debet morbus diuidi in cauſas, quia nos confunderemus indicationes curatiuas cum præſeruatiuis, & ob id dicit Galenus primo ad Glauc. 1. illos errare qui vitioſè diuidunt, hoc eſt qui confundunt indicationes curatiuas cum præſeruatiuis, qui diuidunt morbum in differentias, & in cauſas, veluti illi faciunt, qui dicunt venæ ſectionem indicari a morbo magno, vna cum ſanguine, miſcent morbum cũ cauſa, id eſt, ſanguine, qui eſt cauſa morbi.

Contra illos qui dicunt ſectionẽ venæ a morbo magno vna cum ſanguine, indicari.

Lectio ſecunda.

DVM loquimur de voce methodi, dicim⁹ opus eſſe intelligere per methodum viam quandã ordinatam, cui famulatur diuiſio, vt diuiſio ea eſſe detur, quę ſit perfecta, et nequaquã vitioſa, et proponit ita eſſe procedendũ, vt beneficio diuiſionis hauriantur in primis indicationes genericæ, deinde ſubalternæ, & tandem ſpecificæ, & in hac via ac diuiſione hoc eſſe ſeruandũ, vt non ſit vitioſa prauaq; diuiſio, hoc eſt dum ſermo fit de indicatione curatiua, ut nõ confundatur cũ pręſeruatiua, & ob id, vt diuiſio quę reſpicit morbum, non complectatur cauſas, diuiſiõ quæ reſpicit cauſas, nõ complectatur morbum, non oportet cõfundere: & ſuo loco dũ loquemur de Methodo, intelligetis quõ procedẽdum ſit in quocunq; indicante. Hactenus conſtitutum ſit, vt aſſerit Galenus 9 Meth. c. vlt. in hac Methodo, in hac via hauriẽdas eſſe indicationes in primis primas, hoc eſt, genericas, deinde ſecundas, id eſt, ſubalternas, vltimo ſpecificas, vt verbi gratia, ſi reſpiciamus ad ſanguinẽ, & proinde ad indicans pręſeruatorium, ſanguis vt quid morbificum præter naturam, indicat auxilium remouens, deſcendamus, ſi verbi gratia, ſanguis peccat: & peccatum ſit vehemens, indicat auxilium remouens ſanguinem, ſed non ita genericum, ſed vehemens, quia peccatum eſt vehemẽs, & ſi verbi gratia, ſanguinis peccatum vehemens fuerit ſecundum motum, indicat remedium adhuc magis determinatũ, imo ſpecificum, quod eſt remedium vehemens, ſed reuulſorium. Et hæc dicta ſint generice, quia ſuo loco diligenter de his loquemur. cum igitur per Methodum oportet intelligere viam ordinatam, cui famulatur diuiſio notetur quoad vocem, nos in præſentia non modo verſari circa Methodum, verum etiam circa Methodum medendi, ad differentiam Methodi tuendæ ſanitatis, vt hæc vox, id eſt, Methodus medendi, ſignificet artem medẽdi, vt idem ſit inſcribere libros quatuordecim de Methodo medendi, & idem de arte curandi, idem eſt aſſerere Methodum medendi, & artem curatricem, & hæc dicta ſint de voce. Aggrediamur huius Methodi medendi eſſentiam, quam conſequi licet beneficio definitionis. Hæc igitur ſit Methodi medendi definitio.

9. M. vlt.

De Venæ ſectione.

Definitio.

MEthodus medendi eſt ars, qua per indicationem inueniuntur iuuantia, vt deperdita ſanitas hominis reparetur. Neceſſarium eſt, vt vos cogitetis, an hæc definitio ſit vel bona vel mala, quomodo cogitabitis vt recte hoc intelligatis, vt ex vobiſmetipſis citra præceptores ſciatis tradere definitiones, et iudicare, an definitiones ab alijs traditę ſint comprobandæ?

Perfecta definitio, in ſe claudet formam, & ſubſtãtiam, efficiens & finem, quare inquirere oportet an hæ cauſæ, & qua ratione claudantur in propoſita definitione.

Cauſa formalis.

QVantum attinet ad cauſam formalem, dictũ fuit eſſe artem. Namq; cum medica facultas ſit ars, & medica facultas tum alias partes in ſe contineat, tum potiſſimum Methodum tuendæ ſanitatis, & curationes, neceſſarium eſt vt fateamur Methodum curatiuam eſſe artem, cum ſit ars, non eſt inſtrumentum Methodus medendi, ſed eſt habitus principalis, potentialis, non ſcientia quidem, non prudentia, non intellectus, nullus deniq; habitus potentialis, niſi ars, et cum ſit ars, & proinde habitus intellectus, dum proponitur hæc forma, patet etiã ſubiectum, quod eſt habitus potentialis non corporis, ſed animi intellectus.

Cauſa efficiens.

QVo vero attinet ad cauſam efficientẽ, hęc fuit propoſita in definitione, qñ dictum fuit (qua per indicationes) namq; indicatio eſt cauſa efficiens, namque indicatio, vt ſuo loco explicabimus, eſt

Digitized by Google

eſt inſtrumentum, Methodus medendi nõ eſt inſtrumentum, ſed habitus potentialis effectiuus, id eſt, ars: ſed cauſa efficiens huius habitus potentialis, eſt indicatio, quia indicatio eſt inſtrumentum, inſtrumentũ reducitur ad cauſam efficientem, vt omnes ſciunt, & quia omne inſtrumentum beneficio cuius comparatur habitus principalis, ex neceſſitate eſt inſtrumẽtũ logicum, vt ſuo loco demonſtrabimus, dum loquemur de indicatione, indicationem eſſe inſtrumentũ logicum, inſtrumentum inuentum a logico. per hãc autem efficientem cauſam Methodus medẽdi diſtrahitur ab ea curatione quæ non pertinet ad dogmaticum, quia non inuenitur per indicationem, nõ comparatur per indicationem, ſed vel per experientiã, vel analogiſmo, vel alio inſtrumento ab indicatione. Vnde Galenus, vt omnia etiam cum Galeno confirmemus, 12.M.5. dicit, ſi alteratio in ſpiritu fiat, vel ab aliquo venefico, vel a quolibet alio veneno, eſſe negociũ extra Methodum medendi. Quare eſt negocium extra Methodum medendi? quia nõ poteſt comparari indicatione, ſed alio inſtrumento, vnde Galenus primo Met. c. 4. dicit, inſtitutum eius eſſe, ſermonem habere de remedijs, quę nõ empirice, ſed Methodo, ſed per indicationes inueniuntur. conſtitutum igitur ſit, efficientem cauſam medẽdi methodi eſſe per indicationem, quid autem ſit indicatio ſuo loco docebimus, & ſumma cum diligentia.

Explicatio. *12. M. 5.* *1. M. 4.*

Cauſa finalis.

QVo vero attinet ad cauſam finalẽ, dictũ fuit in definitione, (qua per indicationes inueniuntur iuuantia, vt deperdita ſanitas hominis reparetur) in quibus verbis vt manibus hanc veritatẽ tangatis, cõtinetur duplex finis, vt alter poſſit vocari internus, reliquus externus, licet q externus vocatur vna ratione; alia ratione poſſit vocari ĩternus. Declaro, alter finis & internus eſt, quãdo dictũ fuit, inueniũtur iuuantia, nam inuentio iuuãtium eſt finis internus indicatiuus. alter finis eſt dum dictum fuit, vt deperdita ſanitas hominis reparetur, qui finis poteſt vocari externus, ſi reſpiciamus ad indicationẽ, poteſt autem vocari internus, quotieſcũque reſpicis ad totam hanc Methodum medendi, vtrunque finẽ magis, atque magis explico, & in primis quantum attinet ad finem indicationis, qui erat inuentio iuuantium, hũc finem propoſuit Galenus quinto Meth. 9. vbi voluit pertinere ad Methodum medendi tradere inuentionem præſidiorum, & hoc loco quæſo admoneantur iuniores, cur potius in hac definitione dictum ſit, vt inueniantur iuuantia, quam vt inueniantur indicata.

5. Met. 9.

Cur iuuantia, & non indicata in definitione poſita ſunt.

RAtio huius fuit, quia quod ſolemus quandoq; dicere, eſt dolor lateris, eſt tuſſis, eſt difficultas anhelitus, ergo inflammatio, pleuris: nos beneficio iſtorum ſignorum deducimur in inuentionẽ indicati, ſignati, hoc eſt pleuritidis, ſed pleuritis nõ eſt iuuãs, imo nocet, eſt quidem indicatum, ſed nõ eſt indicatum, de quo in præſentia eſt ſermo, & ob id vt ab hoc indicato, vt ab inuẽtione huius indicati diſtingueret illud quod inuenitur per Methodum, per indicationes, rationabiliter in definitione dictũ eſt, inueniuntur iuuantia, per iuuãtia autem intelligimus id omne, quod inuenitur per indicationẽ, quod duplex eſt præſidium, eſt præſidium, & eſt recta adminiſtratio materiæ præſidij.

Duplex indicatum in Methodo medendi.

REcte perciplatis hoc: iuuãs eſt duplex, eſt præſidiũ: & eſt recta adminiſtratio materiæ pręſidij, propter iuniores declaro, exempli gratia: in febri præſidium eſt frigidum, frigidum vt duo, ſi forte febris ſit calidum vt duo, præſidium igitur eſt frigidum vt duo, huius præſidij materia verbi gratia, eſt lactuca, circa quam materiam pręſidij frigidi perpendimus vſum rectam adminiſtrationem, hoc eſt quantitatem lactucæ, modum adminiſtrandæ lactucę, tempus quo eſt adminiſtrãda lactuca, & locum cui eſt adminiſtranda, vt iuuans in ſe claudat quid agendum, quantum, quãdo, quomodo, & vbi, vt neque ſint plura, neque pauciora. Confirmatur hæc veritas Galeni dictis 6. M. 1. vbi voluit ad Methodũ pertinere inuenire remedia, & ſcire etiam inuentis recte vti, inuentis recte vtimur, quando nullus ſit error, vel in doſi, vel in modo, vel in tempore, vel etiam in loco. docet etiam idem Galenus 6. Method. 2. Methodum & auxilia inuenire, & inuenire etiam vſum inuentorum, ſed notent iuniores, ad cõfirmationem huius veritatis dixiſſe Galenum primo ad Glaucum primo, Methodum medendi perfici & qualitate, & quantitate auxiliorum, tum vſus, & temporis occaſione. Propoſui hanc authoritatem, quia fui vobis pollicitus declarare omnes ferme auctoritates ad Methodum medẽdi ſpectantes, & profecto quia ego neſcio a quo intelligantur, hunc locum ita ego explico, dum dixit Galenus 1. ad Glaucon. 1. Methodum medẽdi perfici qualitate & quantitate auxiliorum, per hoc nihil aliud intelligit, niſi quid agendum, non rectam adminiſtrationem, quia loquitur de quantitate & qualitate præſidiorum, non materiarum remedij. explicãt omnes, per qualitatem oportere intelligere quid agendum, per quantitatem quantum agendum, hoc eſt falſiſſimum & ratio eſt, quia loquitur non de materia auxilij, ſed de auxilio, exempli gratia, ſi ſermo fiat de febri, loquitur de auxilio refrigerante, non de lactuca, non de materia frigidi. Quid agendum non aliud eſt quam auxilium, recta adminiſtratio reſpicit materiã auxilij non auxilium, Galenus hoc loco dicit, Methodum perfici qualitate & quantitate auxiliorum, do exẽplum propter iuniores, ſi verbi gratia, ratione febris indicatur auxilium frigidũ, tunc inuenta eſt qualitas quid agẽdum, id eſt remedium frigidum, hoc remedium frigidum poteſt eſſe frigidum, vel in hoc, vel in illo gradu primo, ſecundo, tertio, & hoc eſt quid agẽdum ſpecificum, remedium magis determinatum, & hoc eſt quod ſignificat Galenus quando propoſuit quantitatem, quia gradum auxilij exprimit per quantitatẽ, quia non ita ſollicitus fuit de vocibus, ſępe vero confundit quantitatẽ cum qualitate, quemadmodum dicere ſolemus, febris magna, cum tamen ſit dictio impropria: quia febris proprietas dici debet vehemens potius, quã magna, ita etiam Gal. per quantitatem intelligit quid agendum ſpecificum.

6. M. 1. *6. M. 2.* *Ad Gla. 1.* *Optima explicatio*

LECTIO III.

PRopoſuit Galenus quid agendum genericum, dum proponit qualitatem, quid ſpecificum dũ quantitatem.

De recta adminiſtratione.

QVo vero attinet ad rectam adminiſtrationem propoſuit Galenus loco citato modum vſus intel-

Digitized by Google

intelligens rectam adminiſtrationem, hoc eſt quãtū quomodo, & vbi, & quia recta adminiſtratio in ſe claudit etiam quãdo agendum, hoc non diuiſit, cum in medium affert temporis occaſioné, & quia ſui vobis pollicitus declarare authoritates, debent iuniores animaduertere, quia aliquis poſſet obijcere: cum quãdo agẽdum pertineat ad rectam adminiſtrationé, cū, Galenus per modum vſus non intelligit etiam quando agendum. Diſtinguit nec citra artificium, Galenus modum vſus, hoc eſt, quantum, quomodo, & vbi, a quando, a tempore agendi diſtinguit quando agendū a reliquis tribus propter difficultatem, nam vt exprimit Galenus, nanciſci temporis occaſionem difficillimum eſt, & ideo reſpiciens ad hanc difficultatem, quam etiam proponit, ſeparat quando agendum a reliquis tribus. Sed adhuc dubitabit iunior, quia quandoque dixit Galenus, quãtitatem nec verbo exprimi, nec ſcribi poſſe, nec mente etiam concipi, quare videtur eſſe maior difficultas circa quantum agendum, quam circa quando agendum. Oportet recte intelligere Galenum: dum loquimur de quantitate, duplex poteſt eſſe ſermo, alter de quãtitate, vt ſignificet quid agendum ſpecificum. Quid agendum ſpecificum, vt ſuo loco intelligetis, indicatur a gradu determinato indicantis, exempli gratia, auxilium frigidum vt duo in prima manſione indicatur a morbo calido vt duo
Ad Gal. 1. in prima manſione, quem gradum, quem Galenus quandoque quantitatem vocat, ſolus Deus poteſt cogitare, vnde fatebatur Galenus, ſe poſſe fateri ſimilem Eſculapio, qui gradum determinatum cogitaret, & ideo difficultas eſt in quantitate vt reſpicit quid agendum, at ſi alio modo capiatur, vt pertinet ad rectam adminiſtrationem, multo difficilius eſt aſſequi quando agendum, quam quantum, quia occaſio eſt
In arte medicina li. ca. 89. præceps. patet igitur quomodo hæc authoritas ſit intelligenda. Preterea idem Galenus in arte medicinali capit. 89. dicit, ad Methodum pertinere inuenire qualitatem materiæ, hoc eſt quid agẽdum, præterea quantitatem, per hanc ſignificans quantum agẽdum tẽpus opportunum, & modum vſus, hoc eſt quomodo, & vbi, & ex his verbis pariter colligere licet illa duo, hoc eſt quid agendum, & rectam adminiſtrationem. Explicatus igitur eſt finis & finis internus indicationum qui finis eſt inuenire remedia iuuantia, & vſum.

Finis totius Methodi medendi, totius artis curatricis.

QVO vero ſpectat ad finem totius Methodi medendi, totius artis curatricis, hic finis eſt ꝓpoſitus, dum dictum eſt, vt deperdita hominis ſanitas reparetur, preterea eſt ſanitas hominis deperdita, ad differẽtiam brutorum, dictum autem fuit vt ſanitas deperdita reparetur, ut hæc Methodus diſtinguatur a Methodo tuendæ ſanitatis, & enim & Methodus tuendę ſanitatis eſt ars, qua per indicationes inueniuntur iuuantia, vt adhuc nullum appareat diſcrimen inter artem, Methodum tuendæ ſanitatis, & Methodum medẽdi, quare diſtinguitur per particulam vltimo loco propoſitam, quam particulam ꝓ
5. Met. 5. poſuit Galenus primo, Method. quinto, dicẽs, propoſitum eſſe in Methodo medendi morbum remouere
5. Met. 3. vt ſanitas reparetur, quinto, Method. tertio, dicit ad Methodum medendi ſpectare inuenire auxilia, quibus æger ſanetur, ecce reſpicit ad ſanitatem depditã
Definitio curationis. recuperandam, ad differentiam tuendæ ſanitatis. Pręterea idem Galenus nono Method. quinto, ait ſanatio ſeu curatio eſt patientis in corpore vitioſi affectus in naturalem habitum mutatio, quo loco queſo diligenter aduertatis, quæ nam ſit definitio hæc curationis, per curationem intelligit Galenus artem curatricem, Methodum medendi, iſta ſunt ſynonyma, vnde idem eſt ac ſi dixiſſet, Methodus medẽdi, ars curatrix eſt patientis in corpore vitioſi affectus in naturalem habitum mutatio. Quę definitio eſt iſta. Eſt definitio tradita a Galeno quare bona, ſed eſt definitio tradita per cauſam finalem, nec redarguenda definitio, cum artes per finem diſtinguantur, vt cum finis huius artis ſit remotio morbi, ſit vitioſi affectus in naturalem habitũ mutatio. Hęc eſt definitio tradita p cauſam finalé, ut ex his pateat, cur dixerimus ĩ definitione, Methodũ medẽdi eſſe artẽ qua p indicationes inueniantur iuuãtia, vt ſanitas, depdita hominis reparetur. Ex explicata definitione facile intelligere licet, quemadmodũ Methodus medẽdi multiplex eſſe poſſit, vt aliquo modo differẽtias haurire licet a forma, & a fine.

Methodi differentia a forma.

A Forma, vt ſit ars, ſit habitus vniuerſalis, ſit etiã habitus ſpecificus, & hoc colligere licet ex Gal. 4. Meth. ca. quarto, vbi dicit, auſpicandũ 4. Met. 4.
eſſe ſemper ab effectu ſiue in vniuerſali, ſiue in particulari, ſiue in genere, ſiue in ſpecie, vt dixerit, quarto Methodi primo, tot eſſe Methodi ſpecies, quot ſunt ſpecies morborũ, exempli gratia in febribus hæc ſeruatur Methodus, & morbus calidus, ideo refrigerandũ, morbus calidus vt duo: ideo refrigerãdũ vt duo, ad eundẽ modũ in hydrope eſt morbus frigidus, quare calefaciendum, eſt frigidus vt duo, quare calefaciẽdũ vt duo, ut merito dixerit Galenus, tot eſſe Methodi ſpecies, quot ſunt morborum ſpecies, ſemper tamẽ eadem via, eodem ordine progredimur, progredimur inquam ab indicatione generica ad ſpecificam. Sed dubitabit iunior, quia Galenus quinto, M. 9. (videatis illud caput) dicit ſe tradere Methodus, q̃ præſidiorum genus tantum indicant, ſi hoc eſt verũ, quo modo hæc Methodus, vt ſuperius dictũ fuit, progreditur ab indicationib. genericis ad ſpecificas, & ideo dixit eſſe neceſſarium interpretari, & explicare Gal. authoritates. Dubitatio. 5. Met. 9.

Solutio autoris.

DIcerem ego, per genus præſidiorum intelligere præſidium genericum, hoc eſt cõmune & huic & illi materię: Declaro, Galenus ibi proponit pręſidium ad differẽtiam materię pręſidij, vt verbi gratia, ratione morbi frigidi, indicatur præſidũ calidum, cuius materia poteſt eſſe multiplex, põt eſſe petroſelinum, poteſt eſſe piper, poteſt eſſe aniſũ, vt pręſidium calidum & calidũ in tali gradu licet ꝑſidiũ ſpecificum ſi conferatur cum pręſidio generico, poteſt tamen vocari pręſidium genericum ſi conferatur cum materia pręſidii, quia hęc materia, vt audiuiſtis, multiplex eſſe poteſt, vnde Galenus hoc in loco accipit genus pręſidij, comparans cum materia pręſidij, quod ſit verum proponit diaſpermatõ, materias medicinalis, ita igitur debetis illum locũ intelligere, ſecus ſibimet contradiceret: confert genus pręſidij ad materias medicinales, & recte, dicit Galen. eo
in loco quinto Method. 9. Methodum inuenire tantum genus pręſidij, nequaquam materias, nã inuentio materiarum pertinet ad librum de alimentis, de ſimplicibus medicamentis, ad librũ de compoſitione medicamentorũ, illi libri ſunt extra hanc Methodum, neq; obſtat, licet Galenus in libro de methodo medẽdi ſępe numero proponit materias, nã hoc facit & gratia exempli, & pręterea vt nos doceat in virtute illorum exemplorum rectam adminiſtrationem. Si capiatur diuiſio a fine, hãc diuiſionem inſinuauit 5. Met. 9.

Galenus

Digitized by Google

4. Metho. Galenus quarto Metho. quarto, vbi, ait, ſi cauſa morbifica deſinit, non adeſt, locum habeat Methodus, de qua in tertio libro Methodi medendi, ſi autem cauſa morbifica nondum ceſſauit, adhuc perſeueret, oportet vti Methodo, de qua in quarto libro, quare duplex eſt Methodus, duplex eſt ars Curatrix, vna de qua in tertio libro, alia de qua in quarto. Quomodo ergo intelligendus Galenus? vnica eſt Methodus ars curatrix ratione finis tamen diuiſionem aliquam admittit. Quomodo ratione finis? finis methodi eſt morbi ſublatio, finis methodi quandoque etiam eſt cauſæ ſublatio, vt in arte curandi locum habet ratione morbi, ratione ſublationis morbi indicatio curatiua, ratione cauſæ efficientis indicatio præſeruatiua, & ratione vtriuſque eadem via progrediendum a genere in ſpeciem ſpecialiſſimam, vt propterea Methodus curatiua, ars hæc Curatrix quandoque ſit ſimplex, quandoque compoſita.

Duplex Meth. medendi. Ratione finis.

Methodus Medendi duplex.

Met. ſimplex. li. 3. Compoſ. Met. 4. li. SIMPLEX ſi non adeſt cauſa, compoſita ex neceſſitate, ſi adeſt cauſa, & ob id Galenus reſpiciens ad Methodum ſimplicem, hãc propoſuit in tertio libro, nam ibi proponit Methodum ratione morbi tantum, reſpiciens autem ad Methodum cõpoſitam, hanc propoſuit in quarto libro, nam ibi uerſatur non ſolum circa remotionem morbi, verum etiam circa remotionem cauſæ.

LECTIO IIII.

De indicatione.

CVM Methodus medendi, ſeu cognitio iuuantiũ, quã cognitionẽ tãquam per inſtrumẽtum, ac proinde per cauſam efficientem, conſequimur per indicationem, idcirc diligẽter de indicatione loquemur, & tria ſunt exponenda, in primis quidem vox, ſecundo eſſentia, tertio diuiſio.

De nomine.

2. Met. 7. QVO ad nomen, ex ſentẽtia Galeni ſecundo, Meth. ca. ſeptimo. Indicatio nihil aliud ſignificat quam ipſam ſequentis ſeu agẽdi, hoc eſt iuuantis inſinuationem, vt illud quod inuenitur quaſi in præcedenti aliquo ſit deſignatum, hoc eſt in indicante, vt cum hac voce nobis ſignificetur id, quod deſignatum eſt in indicante ſeu præcedente. Sed iunior animaduertat, à Galeno triplicem proponi differentiam indicationis, & ego propono has tres definitiones, vt ſciatis intelligere Galenum, vt licet diuerſę videantur eſſe definitiones, cognoſcatis tamen vnam eſſentiam eſſe, ac vnicam definitionem Galenus igitur ſecundo Meth. 7. inquit.

2. Met. 7.

Definitio prima.

Indicatio eſt inuentio eius quod ſequitur ex rei natura, vnde ſciant iuniores, indicatum id, quod inuenitur per indicationem, non ſolum eſſe q id agendum, ſed etiam quantum, quomodo, quando, & vbi, inter quæ hoc eſt diſcrimen, quoniam quid agendum indicatur tantum ab eſſentia indicantis, reliqua quatuor nequaquam, nã recta adminiſtratio, vt ſuo loco dicemus, id eſt, quando, quantum, quomodo, & vbi, hęc ſunt indicata, non tamen indicantur a natura indicantis, non indicantur ab eſſentia indicantis, ſed ab eo, quod conſequitur eſſentiam. Eſt differentia inter eſſentiam, & illud quod conſequitur eſſentiam. Quare Galenus, vt dixi, reſpiciens tantum ad quid agendum, vere dixit, indicationem eſſe inuentionem eius, quod ſequens eſt ex rei natura.

Definitio ſecunda.

Secunda definitio proponitur a Galeno libro ad Thraſybulum, capitulo ſecundo, & vbi dicit, indicatio eſt comprehenſio iuuantis ſimul, cum natura nocentis, quo loco reſpicit ad quid agendum, & non ad omne quid agendum, ſed tantum ad quid agendum curatorium, & quid agendum præſeruatorium. Declaro: Galenum reſpicere tantum ad quid agendum: ex eo colligitur, quia proponit naturam indicantis, quæ natura indicat quid agendum, nõ autem vſum, rectam adminiſtrationem, Galenum præterea proponere tantum indicatum curatorium & præſeruatorium, ex eo colligimus, quia proponit naturam nocentis, quia inquit, indicatio eſt comprehenſio iuuantis ſimul cum natura nocentis, id quod nocet, neceſſario eſt præter naturam, ſiue ſit morbus, ſiue cauſa, ſiue ſit ſymptoma, vt nocẽs in ratione morbi, ſit indicans curatorium, nocẽs in ratione cauſæ & ſymptomatis, vt ſymptoma habet rationem cauſæ, eſt indicãs præſeruatorium, quare hoc loco Galenus dimittit indicans vitale, & indicatum vitale, id eſt, qd agendum vitale, nam indicatum non eſt nocens, non eſt præter naturam, eſt quid vtile, & ut ſuo loco demonſtrabimus, nil aliud eſt, quàm virtus, quare hanc definitionem ita intelligatis, vt claudat quid agendum curatorium & præſeruatorium. *ad Thraſ. 2.*

Tertia definitio.

Cognito ad quod reſpexerit Gal. dũ tradidit duas definitiones indicationis, in præſentia proponitur tertia definitio ab eodem Gale. propterea inquit Galenus libro ad Thraſybulum cap. 2. indicationem eſſe, quando rebus percipiendis perceptis, ſimul & quod confert percipitur citra experientiam, & Analogiſmum. Et puto ego hanc definitionem indicationis abſolutiſſimam eſſe, propterea quod ad differentiam definitionis primo loco propoſitæ, in ſe claudit non modo quid agendum, verum etiam rectam adminiſtrationem materiarum iuuantium. Præterea hæc tertia definitio ad differẽtiam definitionis ſecundo loco propoſitæ in ſe continet non modo indicans curatorium, & præſeruatorium, verum etiam vitale, vt vſque adeo generalis ſit hæc definitio indicationis, vt niſi aliquod addatur, conueniat indicationi & in Methodo Medẽdi, & in arte tuendę ſanitatis, vt ad nos pertineat particulã addere, cuius beneficio indicatio de qua loquimur, diſtinguatur ab indicatione, quæ pertinet ad Methodum tuẽdæ ſanitatis. Hęc omnia declaro, vt recte poſſitis intelligere Gale. primum igitur dum ait Gal. indicationem eſſe, qñ percipiuntur res percipiendæ, hoc eſt, qñ cognoſcũtur res cognoſcendæ, dum proponit percipienda, nõ proponit nocentia, quemadmodum in ſecũda definitione, ſed proponit percipienda in genere non cõtracte, & ſi in genere, igitur & nocentia, & iuuantia, quare Gal. in hac definitione proponit quæque indicantia, hoc eſt curatoria, præſeruatoria & vitalia, quæ ſunt iuuantia non nocentia, dum verò Galẽ. dicit, indicationem eſſe, quia iuuans percipitur, dum percipiũtur percipiẽda, dũ cognoſcũtur cognoſcẽda, dũ proponit hanc particulam, cognitis, perceptis, proponit ad dif-

Digitized by Google

ſerentiam primæ definitionis, quam propoſuit 2. M. 7. ꝓponit cognitionem in genere in cõmuni, vt reſpicit & eſſentiam, & id quod conſequitur eſſentiam vt merito hęc tertia definitio diſtinguatur a prima, quia in prima, quę eſt propoſita 2. M. 7. continetur tãtum quid agendum, quod a nullo alio indicatur, quam a natura, ſeu eſſentia indicantis. In hac autẽ tertia definitione dum proponit cognitionem in genere, & ꝓinde eſſentiam indicantis, & id quod conſequitur eſſentiam, facile conſtat hanc eſſe abſolutam definitionem, quia tradit eſſentiam indicationis virtute cuius inuenimus iuuans, quod non modo eſt quid agẽdum, verum etiam eſt recta adminiſtratio, eſt rectus vſus materiarum iuuãtium, hoc eſt, vt alibi intellexiſtis, quando, quomodo, quantum, & vbi. Conſtat igitur quomodo hęc definitio ſit diſtincta a reliqs duabus definitionibus, & quomodo Gal. ad varia reſpiciens, nunquam fuit deceptus, vt cum hæc ſit generalis & abſoluta definitio, diligenter ſit, ſed breuiter a nobis explicanda, & vt cognoſcatis quænam debeat eſſe definitio indicationis circa quam verſamur, hoc eſt, quę pertinet ad Methodum medendi, ad differentiam Methodi ſanandę ſanitatis, hunc in modum indicationis definitionem tradere liber.

2. M. 7.

Definitio indicationis Methodi medendi.

VT indicatio, quę ſcilicet pertinet ad Methodũ medendi, ſit comprehẽſio iuuãtis in ſimul cũ comprehenſione indicãtis citra experientiã, & analogiſmum, gratia ſanitatis deperditæ reparãdę. declaro hanc definitionem: & iuniores hoc loco admoneãtur, hãc non eſſe definitionem formalem, vt licet a Galeno triplex ſit propoſita indicationis definitio, nulla tamẽ fuit formalis, nam indicatio formaliter eſt inſtrumentum logicum, imperfectus ſyllogiſmus: vnde vt inſtrumẽtum habet ratione cauſę efficientis, beneficio cuius conſequimur intentionem iuuantium: cõſequimur habitum principalem, & cũ inſtrumẽta quemadmodum etiam artes potiſſimum per finem diſtinguantur, vt finis maxime pertinere videtur ad eſſentiã inſtrumentorum, non ſine arte Galenus omnes indicationis definitiones per cauſam finalem diſtribuit, quemadmodum etiam intellexiſtis Galenum quandoque artem curatricem, ſeu Methodum medendi definiuiſſe per cauſam finalem, quando dixit, curatrix eſt vitioſi affectus in naturalem habitum mutatio: eſt definitio tradita per cauſam finalem, ad eundem modum, dum inquit Gale. indicatio eſt comprehenſio iuuantis, hæc definitio traditur per cauſam finalem, vt quemadmoum dicere ſolemus demonſtrationis finem eſſe ſcire per cauſam, ſiquidẽ demonſtratio eſt inſtrumentum logicum, ſed tradẽs cognitionem per cauſam, vt cognitio rei per cauſam ſi finis demonſtrationis, a ſimili, finis indicationis, id eſt, huius inſtrumenti logici, quo vtitur Medicus dogmaticus, ſic in quam, finis nihil aliud eſt, quam comprehenſio, & proinde eſt functio pertinens nõ ad ſenſum, ſed ad intellectum, eſt igitur indicatio comprehenſio iuuantis ſeu conferentis, dicatis vt vultis, ſiue ſit quid agendum, ſiue vſus, ſeu recta adminiſtratio. Notetur autem ex ſententia Galeni in libro artis Medicinalis c. 89. Galenum per iuuans præſidiũ quãdoque accipere cauſam ſalubrem, vt pręſidium poſſimus vocare iuuans, conferens, cauſam ſalubrem, remedium, alimentum, hæ omnes voces ꝑtinere ſolent ad quid agendum, per vſum autem ſemper intelligimus illa quatuor, i. quantum, quando, quomodo, & vbi. Vt finis internus indicationis nihil aliud ſit, quã cognoſcere, inuenire, comprehendere, & quid agendum, & rectam adminiſtrationem materiei, ſiquidẽ iuniores hoc aſſequi debent, & memoriæ mandare, vbi exquiſite loquimur, differentiam eſſe inter auxilia & materias auxiliorum, quemadmodũ colligere licet paſſim, & præſertim 14. M. 1. vbi ait, ſe tradere Methodum curandarum inflammationum, nõ autẽ ſe tradere methodum inueniendarum materierum, auxiliorum. Exempli gratia, ſi ratione inflãmationis indicatur remedium frigidum, cuius materia ſit lactuca, verſatur Gal. circa inuentionem remedij, non autẽ circa inuentionem materię lactucę, & ſi qñ materias proponit Galen. proponit ſolum gratia exempli, ſed animaduertatur ex Gal. 2. M. 1. eundem Galenũ vocibus minime addictum, quandoq; confundere voces, vt qñque materia nuncupet auxilia, quemadmodum facit 2. M. 1. Sed dum exquiſite loqui eſt inſtitutum, differentia maxima eſt inter auxilia, & auxiliorum materias. Cęterum cum indicatio ſit comprehẽſio iuuantis in ſimul cum cognitione indicantis, per cognitionem intellectus, cum Galeno, in tertia definitione tradita, & cognitionem eſſentię, & cognitionem illius, quod conſequitur, illud autem quod conſequitur, vt ſuo loco oculis conſpicietis, nihil aliud eſt, quam actio, paſſio, præſentia, & ſubſiſtentia, & hæc conſequuntur eſſentiam indicantis. Dictum autem fuit, ſine obſeruatione, ſine experientia & analogiſmo: Nam indicatio, eſt inſtrumentum ſatis diuerſum & ab experiẽtia, & analogiſmo. Fuit autem neceſſarium addere gratia ſanitatis deperditæ reparandæ, vt per hunc indicationis finem, ſed externum diſtinguatur hæc indicatio ab indicatione quæ locum habet in Methodo tuendæ ſanitatis. Vnde pro exactiſſima huius definitionis intelligentia, tria ſunt intelligenda, primum quid intelligere oportet per res percipiendas perceptas. Secundo quid intelligere oportet per experiẽtiam. Tertio, quod pauci cognouerunt, quid intelligere oportet per Analogiſmum, & quomodo diſtinguatur Analogiſmus, quo vtuntur Dogmatici, & quo vtuntur Methodici.

Nota. *Ars med. cap. 89.* *Finis internus indicationis* 14. M. 1. 2. M. 1.

Res percipiendæ perceptæ.

1.

QVO ad primum, per res percipiẽdas ꝑceptas intelligimus in primis rei naturam, quam veritatẽ ꝓpoſuit Gal. 2. Meth. 2. vbi vocauit & quid agendum, quę rei natura debet eſſe cognita, euidens intellectui, & occulta ſenſui. Quid autem intelligere oportet per id quod conſequitur, iam patet, quia ſunt illa quatuor, quantum, quãdo, quomodo, & vbi, ſed aduertendum, quæ percipiuntur non modo eſſe res præter naturam, ſed etiam eſſe res ſecundum naturam, ut non modo ſit morbus, cauſa, verum etiam virtus, vt horum gratia indicatio requirat quatuor conditiones, quæ conditiones ſunt fundamenta huius doctrinæ, vt mirandum non ſit, ſi doctiores viri has negligentes conditiones, & in venæ ſectione, & in tota Methodo, fuerunt maxime hallucinati. 2. M. 2.

Prima conditio eſt, ut indicans ſit notum per intellectum.

Secunda conditio, vt vnum nõ niſi vnum indicet.

Tertia conditio, vt indicans ex neceſſitate ſit præſens, non præteritum, non futurum.

Quarta & ultima conditio eſt, ut indicans reperiatur in homine, in corpore, & ex hoc ſuo loco cognoſcetis, ſatis puerile eſſe a cauſa externa ſumi indicationes, ut ab aere, &c. ſunt nugæ, puerilia. Oſtendo, cum Galeno has omnes conditiones. Quo ad primã dicit Galenus primo Method. quinto. Quoniam omnis morbi curationem inuenire propoſitum eſt, neceſſarium eſt morbi naturam prius ſcire. quomodo tenet hæc conſequentia? quoniam omnis morbi curationem inuenire propoſitum eſt, quia propoſitum inuenire cuiuslibet morbi curationem, ideo neceſſarium 1 M. 5. 1. Conditio.

rium

Digitized by Google

tiũ eſt prius ſcire morbi naturam: ecce ergo quomodo tota cognitio, & curatio pẽdet ex cognitione naturæ, & proinde eſſentiæ morbi indicantis. præterea
2.Met. 6. idẽ Galenus 2.M.6. dicit, tot ſunt medendi rationes quot morborũ ideæ, quare ab idea, quare ab eſſentia capitur indicatio. præterea eadẽ capite, id eſt 2. M. 6. dicit, prima via eſt cognitio morbi, naturę morbi, ad
4.Met. 4. hæc 4.M.4. dicit, opus eſſe ut qui Methodum aſſequi optat, habeat cognitionem ſimilis & diſſimilis, oportet cogitare eſſentiam indicantis. Præterea lib. ad
Ad Thraſ.8. Thraſyb. cap. 8. dicit. Venena nõ pertinere ad methodũ, venena non cognoſci per indicationes, vt ad medicum pertineat cognoſcere cauſas, & cognoſcere eſſentiam, non eſt autem cognita eſſentia, naturaque veneni; Ideo conſtitutum ſit, hanc eſſe primam indicantis conditionem, vt cognoſcatur ab intelligentia.

LECTIO V.

VT rectè Methodum medendi aſſequi valeatis, cępimus explicare, quæ nam cõditiones locũ habeant in indicando, & ſtatutum fuit neceſſariũ eſſe, vt natura, vt eſſentia indicantis eſſet nota intellectui, vt propterea Galenus 13. Meth. ſexto. à methodo excludat, quæ a tota ſubſtãtia ſunt aduerſaria, propterea quod horum eſſentia non poteſt eſſe nota intellectui. Sed dubitatio eſt, quæ oritur ex Galeno
2. ad Glau.4. ſecundo ad Glauc. quarto, vbi ait. de tumoribus dictum eſt indicatiue, ſed nondum manifeſte. ſi ſermo per indicatione procedit, a nota eſſentia indicantis, cur dixit Galenus, de tumoribus dictum eſt indicatiue, ſed nõdum manifeſte, quia ſi indicatiue, ſi per indicationes, igitur manifeſte. dicendũ ita eſſe locutum Galenum eo loco, quia fui pollicitus explicare autoritates Galeni, ita eſt intelligendus, vt dum ait, de tumoribus dictum eſſe indicatiue, hoc eſt per indicationes, Galenum reſpicere ad quid agendum, dum autem ſubdit, nondum manifeſte, non reſpicit ad quid agendum, ſed ad vſum materierũ, ad rectam adminiſtrationẽ materierũ. quod ſit verũ Galenus eo in loco ſubſidit pſidiorũ materias. Cõſtitutũ igit' ſit, neceſſarium eſſe, vt indicantis eſſentia nota ſit intellectui.

Secunda conditio .

SECVNDA conditio quæ neceſſaria eſt in indicante, eſt, vt vnum indicans non niſi vnum indicet, vnum nequaquã plura poteſt indicare: Hãc veritatem propoſuit Galenus 9. Meth. 12. Vbi habet conferentis indicatum ſemper eſſe vnum. Quoniam inquit Galenus, vnum vnam habet tantum naturã. Vnum admoneãtur hoc loco in primis iuniores, Galenus 9. Met. inquit, vnum uel eſſe ſimplex, uel compoſitum, vt uerbi gratia febris eſt unum indicans, ſed morbus calidus & ſiccus, quare duo indicant, quia eſt effectus compoſitus, quẽadmodum ſimplex, ſimplicem indicationem facit. Secũdo notent, unum obtinere naturam genericam, obtinere naturam ſpecificam, ut per naturam genericam genericum indicet præſidium, per ſpecificam ſpecificũ, ut licet ſit unum duo tamen indicet nõ per eandem naturam, ſed per genericam unum, per ſpecificam aliud : ſed qualibet natura ut una unum indicat, unde Galenus 2. M. ca. 13. dicit, unã ſemper dari ex quaque re indicationẽ, ut ſi unũ plura indicet, id fiat per plures eſſentias, do exemplum, bilis ut copioſa indicat auxiliũ minuens. ut calida frigidum, & ſic de reliquis, quare unum indicans ſecundum unicam eſſentiam non niſi unum
Ad Thraſ. 44. Abſurdũ indicare poteſt. unde idẽ Galenus in libello ad Thraſybulum ca. 44. dicit, abſurdum eſſe dicere idem diuerſa indicare, & quia Galenus rationem huius ueritatis cognouit, dixit eodem libro ad Thraſybulum capitulo 40. unũ tãtũ indicari qm̃ unũ uni tantũ aduerſatur, ut uerbi gratia, calidũ indicat tantũ frigidũ, quia frigidũ ſolũ calido aduerſatur. Sed dubitatio eſt ex dictis Gal. lib. ad Thraſ. ca. 23. dũ inquit, neq; vnũ ſemper idem indicare. Si unũ tantũ unum indicat, ergo ſemper idem indicat, qũo ergo intelligendus Gal. Dicatis ita eſſe intelligendũ Galenũ, ut unũ nõ ſemper idem indicet per plures eſſentias, quia ut ũ in genere, unũ per plures eſſentias plura indicare poteſt, declaratur hoc exẽplo propoſito a Galeno loco citato, ut uerbi gratia, urinę ſuppreſſio eſt unum, ſed non ſemper unum indicat, quia ſi fiat a calculo unũ indicabit, ſi a grumo ſanguinis, aliud, ſi a pituita aliud, ita igitur eſt intelligendus Galenus, ut unum non niſi unum indicet, unicum genus indicet unicum pręſidiũ genericum unica ſpecies indicet unicum remedium ſpecificum, quia unum non eſt niſi uni cõtrarium. ego non poſſum nõ maxime mirari, quomodo aliqui ſolis authoritatibus addicti, ſpreta ratione, ſpreta rei natura, aſſerunt morbum magnum, morbum uehementem eſſe quid commune ad uenæ ſectionem, & pharmacum. Nam morbus uehemens eſt unum indicans, & eſt indicans curatorium, unum indicãs curatorium ad differentiam morbi debilis, quia proponit morbus magnus, hoc unum indicans curatorium ego neſcio qũo poſſit indicare duo, hoc eſt uenę ſectionẽ, & pharmacum. Pręterea in his dictis innumera ſunt abſurda, quia hæc duo ſunt præſeruatoria, illud indicans eſt curatoriũ indicans, vnum, indicata duo.

Tertia conditio.

PRAETEREA eſt tertia cõditio, q̃ in hoc cõſiſtit, vt indicans ſit præſens, non præteritum, nõ futurũ, ratio, & ni fallor, demõſtratio hęc eſt quia indicatum refertur tantum in indicans. Declaro in intemperie frigidiori ventriculi remedium calidũ, q eſt indicatum, refertur in indicans, refertur in in- 3.Met.1.
tẽperiem ventriculi, vnde Galenus 3.M. 1. ait abſurdũ eſſe aſſerere aliud eſſe quod indicat, & aliud quod curatur, quod indicat: quod eſt indicãs eſt illud q̃d curatur, quod curatur neceſſario eſt pſens, hoc euidens 4.Met.3.
eſt, præterea Galenus 4. M. 3. dicit, a nullo eorũ, quæ adhuc nõ permanent, indicatio ſumitur remedij ex vſu, ex quibus Galeni dictis duo colligatis, primum, dari indicans ex vſu, & non ex vſu. Secundo, indicationem quę fit ex vſu tantũ ſumi a præſenti, & præterea cum nec præteritũ, nec futurum permaneãt, a nullo horum ſumi indicationem. Nam ut audiuiſtis, dixit Galenus a nullo eorum quę adhuc non permanent ſumi indicationem, præteritum non permanet, futurum quis eſt ille ignarus qui dicat permanere? quare cum non permaneat futurum, neq; præteritum, a nullo horum ſumitur indicatio, vnde valeãt boni illi viri, qui dicunt morbum magnum indicare venæ ſectionem cum Hippoc. quia Hip. 4. de ratione vict. 19. ego non ſubterfugiã autoritates, dicit, ſecandam eſſe venam ſi morbus eſt vehemens, ergo a morbo vehementi indicatur venæ ſectio: Galenus in eo commentario nos admonet, inquiens, per morbũ vehementem opus eſſe intelligere morbum vehementem non ſolum præſentem, ſed etiam futurum, quia Hippocrates eo in loco intelligit per morbum vehementem, intellexit morbum vehementẽ & præſentem, & futurum, ſi intelligit morbum vehementem & præſentem & futurum, igitur a morbo vehemẽti & præſenti, & vt cogantur infelices homines aſſerere, & a futuro indicabitur venę ſectio: venę ſectio eſt materia auxilij remedij ex vſu, & ideò indicatio vtilis capietur etiã a futuro, futurũ non permanet, ideo nõ poteſt indicare. Statutũ igitur ſit neceſſarium eſſe vt indicans ſit pręſens: Sed forte iunior interrogabit.

Digitized by Google

Quomodo eſt intelligendus Hippocrates eo in loco, quomodo conuertatur morbus uehemens ad venæ ſectionem, nolo hanc doctrinam confundere, ſuo loco explicabimus, qñ loquemur de materia, de cauſa morbifica indicante, ſed admoneãtur iuniores, cum indicatio ſemper ſumatur a pręſenti, euenire poſſe vt illud indicans pręſens quandoq; efficiat morbũ, quãdoq; poſſit efficere, & licet morbus non ſit pręſens, illa tamen materia, q̃ poteſt morbum efficere, illa eſt præſens, quia niſi eſſet pręſens, nequaquã poſſet indicare, vt verbi gratia: eſt aliquis, qui ſingulis annis ſolet corripi pleuritide, antequam fiat pleuritis ſecatur vena, ſecatur autem vena vt ſit materia remedij indicati à ſanguine præſenti, qui tamen ſanguis præſens nõ actu efficit morbum, ſed poteſt efficere. Dubitatio eſt, q:a Gal 4.M.3. inquit, præſentis eſt curatio, futuri autem eſt prouidentia, at indicatio ſumitur à futuro, dicatis, in his verbis Galenus in præſeruatione reſpicit ad futurum, à quo tamen non ſumitur indicatio, quia, vt diximus, indicatio ſumit͛ a præſenti, ſed, vt poteſt lædere, quare medicus vt in curatione vt ad finem reſpicit ad morbum præſentem, vt remoueat, & indicationem ſumit à præſenti, in præſeruatione reſpicit ad futurum, vt hominem pręſeruet a morbo imminenti, ſed indicationem ſumit à pręſenti, vt poteſt morbum efficere. & poſtremo ſciatis neceſſariũ eſſe, vt indicans reperiatur in corpore humano, & ratio eſt, quia materia remediorum, materia iuuãtium adminiſtratur corpori, hãc veritatem propoſuit Gal. 4. Met. 3. vbi habet, nullam extrinſecam cauſam indicare, non capitur indicatio a cauſa externa.

Dubitatio. *4. Met. 3.* *4. Met. 3.*

Sed aliquis dubitabit, Galenus igit͛ loco citato inquit, ſi cauſa receſſit, ab hac nõ ſumitur indicatio, igitur ſi non receſſit cauſa, ſed remaneat, ab hac poterit ſumi indicatio, dicimus nequaquam a cauſa externa à cauſa extra corpus eſſe ſumendam indicationem, licet etiam permaneat, ad Galeni autẽ authoritatem dicimus, loco citato, dũ ait ſi cauſa abſceſſit, abijt, ab hac non ſumi indicationem, per hanc cauſam intelligere cauſam internam, cauſam in corpore exiſtentẽ, quod ſit verum, videatis locum, ibi enim loquitur de cauſa putredinis, de cauſa inflammationis, ſed iunior replicabit, nõ aer alteratur, vt verbi gratia, in febri exiſtente aere calidiori, alterat aerem aqua roſacea, quę aqua roſacea reſpicit aerem, adhibetur aeri, nõ corpori, quare aqua roſacea videt͛ eſſe materia remedij frigidi indicati ab aere calido, quare ab indicante extra corpus, & apud aliquos & viros doctos tanti fuit hęc dubitatio, vt dixerint ab aere ſumi indicationẽ, quod falſiſſimum eſt, in pręſentia igitur dicimus, hoc eſſe verum in febre exiſtente aere calidiori, aqua roſacea refrigerari aerem, ſed hoc negocium non pertinet ad Methodum medẽdi, ſed hoc negocium eſt extra Methodum, Præterea quod nos egemus materia frigida quę eſt aer, aer refrigeratus ab aqua roſacea, pertinet ad materiam, materia eſt extra Methodum.

Dubitatio *Solutio.*

LECTIO VI.

De experientia.

CVM ſint explicatæ indicantis conditiones, modo, quod ſecundo loco explicandum fuit præſtabimus.

Erat autem declarare, quid intelligere oportet per experientiã, vt pateret, quo indicatio diſtinguitur ab experientia ex ſententia Galeni in lib. ad Thraſybulum 2. Experientię ſeu obſeruationis cognitio pertinet potius ad ſenſum: verbi gratia. Comprehẽdimus cognitione Socratem eſſe affectum pleuritide, quoniam in Socrate obſeruamus ſymptomata, quæ conſpeximus in pleriſque, vt verbi gratia, dolor pungitiuus, tuſſis, & reliqua, quemadmodum etiã pro dẽtium ſtupore, vtimur portulaca, quoniã vt empirici obſeruabimus, dum homines eſſent ſtupori affecti ſecundum dentes, portulaca adimi, vt merito concludat Galenus in cap. ſecundo, experientiã eſſe comprehenſionem eius, quod ſæpe & eodem modo viſum eſt, vt hinc facile pateat indicationem maxime diſtingui ab experientia.

III. Analogiſmus.

Quare accedentes ad tertium propoſitum & difficilius, videamus quidnam ſit Analogiſmus, vt pariter pateat indicationem eſſe inſtrumentũ diuerſum ab Analogiſmo. ex Galeno igitur ad Thraſy. 2. Analogiſmus eſt comprehenſio iuuantis per ſimilitudinem Analogiſmus non eſt comprehenſio iuuantis ex natura indicantis, ſed eſt comprehenſio iuuantis per ſimilitudinem. Quare ſi hęc comprehenſio potius per ſimilitudinem, quã ex natura indicantis. Ratio colligitur ex Galeni loco citato, quia cauſa eſt recondita, quia rei natura latet, ad differentiam indicationis, in indicatione mentio fit iuuantis ex cognita natura indicantis, quandoque latet, vt non poſſit locum habere indicatio, vnde cum non habet locum experientia, obſeruantia, confugiendum ad Analogiſmum, quia cum oportet inuenire iuuans, non licet p indicationem, non licet per obſeruationem, expedit confugere ad Analogiſmum. Sed cõtra, Galenus lib. de ſubfiguratione Empirica cap. 2. voluit in Analogiſmo inueniri iuuans, per tranſitum de ſimili ad ſimile. Quid intelligere oportet per tranſitũ, per ſimilitudinem de ſimili ad ſimile intelligere oportet hanc ſimilitudinem cum Galeno locis citatis vel in membris, vel in affectib. uel in materijs. Declaro propter iuniores, in membris, verbi gratia, vt ſi conferamus manũ cum pede in affectibus, ſi conferamus fluxum ſanguinis narium cũ fluxu alui; In materijs ſi conferamus meſpilum cum cydonio: ſed animaduertẽdum in pręſentia, tranſitum eſſe faciẽdum a ſimili ad ſimile, vel in mẽbris, vel in affectib. nõ autem in materijs, quia materiæ non pertinẽt ad Methodum curatricem, ad iuuantia, ad inuentionem iuuantium, ſed ad librũ de medicamentis, de alimentis. Cęterum cum Analogiſmus ſit inſtrumentum & Empiricorum, & Dogmaticorum, recte intelligere oportet, quomodo inuicẽ differant Analogiſmus Empiricorum, ab Analogiſmo Dogmaticorum. Principale propoſitum hoc eſt, quomodo Analogiſmus dogmaticorum diſtinguat͛ ab indicatione.

De Analogiſmo. *Ad Thraſyb. 2.*

Analogiſmus Empiricorum, & Dogmaticorum.

GALENVS ad Thraſy. 18. dicit Analogiſmũ eſſe perceptionem, comprehenſionem iuuãtiũ per ſimilitudinẽ, ea tamen conditione ſeruata ab empiricis, vt confuſo quodã modo concurſũ ſymptomatũ obſeruent, namque empirici neſciunt diſtinguere utilia ſymptomata ab inutilibus. Declaro cum Gal. loco citato, datur ſymptoma cauſæ, ſymptoma loci affecti, ſymptoma facultatis, ſymptoma patiẽtis. Declaro magis, ſymptoma qđ ſignificat cauſã eſſe mineram, non vaporem, datur ſymptoma loci, vt verbi gratia, difficilis ſpiratio ſignificat thoracẽ eſſe lęſam. Datur ſymptoma facultatis, ut uerbi gratia, animi defectus, vt hoc ſymptoma uirtutem, facultatẽ debilem ſignificet.

Datur poſtremo ſymptoma patientis, ut dũ Socrates conuellitur, patitur conuulſionem uel æqualiter, ut in tetano, uel inæqualiter, ut in opiſtotano, in emproſtotano, nolo has uoces explicare, cũ igitur ſint

hæc

Digitized by Google

hæc ſymptomata, empirici neſciunt diſtinguere, vtilia ab inutilibus, at Rationalis ſcit diſtinguere, & cognoſcit quandoque, licet ſit diſſimilis concurſus ſymptomatum, eandem conuenirem curationem, vt v.g. in tetano, in emproſtotano, in opiſtotano ſunt diuerſa ſymptomata, eſt tamen eadem curatio, ac conuenit, quia ſymptomata patientis ſunt inutilia, contra quandoque eſt ſimilitudo in concurſu ſymptomatum, curatio tamen eſt diuerſa, in ſputo ſanguinis ex fractura, apertione, & eroſione poteſt eſſe ſimilis tuſſis ſanguinis eodem modo ſe habens, ecce eſt ſimilis concurſus ſymptomatum, at diuerſa eſt curatio, quia alia eſt adhibenda cura in fractura, alia in apertione, alia in eroſione, & hoc non cognoſcũt Empirici, ſed rationales, qui in analogiſmo faciunt tranſitum a ſimili, ad ſimile, diſtinguẽdo inutilia ab utilibus, & hoc

Ad Traſ. 19. eſt neceſſarium, ſi quidem ex Galeno in Thraſibulũ capite decimonono, vtilia ſymptomata manifeſtant propoſitum vtile indicans, hoc eſt, vtilia ſymptomata ſunt ſigna non indicantia, ſed ſigna dico manifeſtantia propoſitum indicans vtile, hoc indicans triplex eſt, materia, locus, & facultas, vt loco citato Galenus excludat ſymptoma patientis, quia ſymptoma patientis eſt ſymptoma, ꝙ non ſignificat indicans ad differentiam ſymptomatum vtilium, quæ ſymptomata ſunt ſymptomata cauſæ, loci, & facultatis, hæc ſunt ſymptomata vtilia, quia ſignificant indicans, ꝙ triplex eſt, cauſa, locus, & facultas. Sed admoneantur iuniores, vt intelligant autoritates ſatis difficiles, vt ego ignorem a quo recte intelligantur? Ergo

Ad Traſ. 19. Galenus loco citato ad Thraſybu. 19. cum tria ſint propoſita, hoc eſt cauſa, locus, & facultas, addit, a cauſa indicari auxilij genus a loco indicari utẽdi modũ, a facultate menſuram. Quid voluit per hæc Galenus intelligere? dicam quod ſentio, uos poſtea indicate, licet hęc veritas a nobis modo proponẽda in progreſſu huius doctrinę magis, atque magis conſpicua euadet. Dico igitur a cauſa indicari genus auxilij, hoc eſt genericum auxilium, hoc eſt, quid agendum genericum, vt verbi gratia, ſi eſt materia morbifica, indicat pręſidium genericum, indicat ſui remotionem, a cauſa igitur indicatum genericum pręſidium. Cum vero addit a loco indicari vtendi modum, non explicatis Hebraice, vt verba ſonant, quia locus nõ poteſt indicare modum agendi, per modum igitur vtendi licet intelligere quid agendũ ſpecificum, ut locus nõ indicet, ſed per viã ſigni ſignificet determinatũ peccatũ, à quo determinato peccato poſtea indicatur q̃d agendũ ſpecificum. Declaro, verbi gratia, bilis indicat auxilium remouens bilem, quod eſt genericum. Si bilis, verbi gratia, afficiat veſicam veſicæ locus affectus nobis ſignificat bilem lędere veſicam, vnde hæc lęſio determinata bilis, hoc peccatum determinatum, indicabit remedium vacuans bilem, ſed determinatum, hoc eſt diureticum, vt clariſſime intelligetis quando loquemur de materia, de cauſa indicante. Locus igitur affectus cum Galeno hoc in loco confert ad inuentionem modi vtendi ſpecifici remedij, vt ſignificat determinatum peccatum, cauſam determinati peccati ac ſpecifici. Pręterea a facultate indicatur menſura, non credatis facultatem indicare quantum agendum, quia hoc falſum eſt, quia hoc loco Galenus per facultatem intelligit facultatem, vel permittentem, vel prohibentem: vt dum rationalis cognoſcit vim facultatis, virtutis, cognoſcat etiam menſuram, hoc eſt, cognoſcat quomodo permittat, quomodo prohibeat, quod indicatur a cauſa.

Dubitatio. Sed dubitabit iunior, cũ in Analogiſmo cognoſcantur ſymptomata cauſę, loci, & facultatis, id eſt, ſymptomata vtilia, cognoſcantur etiam in indicatione, quę differentia erit inter indicationem, & Analogiſmum. Dogmaticus ex cognitione cauſæ, & reliquorum, loci, & facultatis, deuenit in cognitionem iuuantis, hoc pertinet ad dogmaticum, & in indicatione, & in Analogiſmo; & augetur dubitatio, quia Galenus ad Thraſybulum 2. dicit, tranſitum eſſe a ſimili ad ſimile in empiricis, vt reſpiciũt ſenſata. Si rationalis in Analogiſmo procedit a cauſa rei indicantis, ego neſcio quomodo diſtinguatur Analogiſmus ab indicatione.

Solutio. Galenus naturam rei in Analogiſmo proponit, vt diſtinguat Analogiſmum dogmaticorũ ab Analogiſmo empiricorum: dicendũ dogmaticum diſtinguere Analogiſmum ab indicatione. Nam in Analogiſmo fit tranſitus a ſimili noto rationi, intellectui, non ſenſui, ad differentiã empiricorum, ſed dum in Analogiſmo fit tranſitus a ſimili intellectui noto, fit poſtea tranſitus ad ſimile, quod ſimile non eſt notum, ſiue ratiocinio ſiue diſcurſu. Nam hoc nõ eſt notum ita intellectui, quemadmodum in indicatione recte intelligetis. In Analogiſmo bis proponitur ſimile, quorum alterum eſt ratione notum, illud prius, ſed illud poſterius quod indicatur, eſt notum per ſimilitudinem, per ratiocinium, ad differentiam indicationis.

LECTIO VII.

Difficultas fuit propoſita circa Analogiſmum, quõ diſtinguitur ab indicatione: cum ex Galeno etiam Analogiſmus proueniat ex rei natura, dicimus, quemadmodum aliqua ex parte dictum fuit, cum Analogiſmus ſit tranſitus de ſimili ad ſimile, illud prius ſimile eſt ſecũdum eſſentiam, ſecundũ naturam notum, aliud autem ſimile a quo poſtea inuenitur iuuans, hoc ſimile non eſt ſecundum eſſentiam notum, ſed ſolum per illud primum in Analogiſmo, id quod inuenit iuuans non eſſe ſecundum naturam notum, ſed per ſimilitudinem, ex qua fit notio ſigni, vt in indicatione id quod indicat iuuans, hoc eſt, natura notum, ad differentiam Analogiſmi. Conſtat igitur, ſicut indicatio eſt comprehenſio iuuantiũ cum cognitione indicantis citra experientiam, & Analogiſmum. Poſtremo in definitione dictum fuit, gratia ſanitatis deperditæ reſtaurandæ, vt Galeni inſtitutum diſtinguatur ab indicatione, qua vtimur medicus in arte tuendę ſanitatis. Hæc differentia eſt de eſſentia indicationis. Hæc diuiſio capi debet a propoſitis in definitione, quare a cõprehenſione, ab indicante, ſeu iuuante. In principio ab indicante. Quo ad primum, vt indicatio eſt comprehẽſio, eſt cõprehenſio, vel generica, vel ſpecifica. Hæc diuiſio colligitur ex

Gal. 6. Meth. 1. vbi dicit, indicationum cauſam deſumi ab effectibus, a partibus aũt, hoc eſt a partib. affectis, deſumi aliã, & alias indicationes, ecce proponit communem indicationẽ, quare genericam; dũ proponit aliam, & alias indicationes, inſinuat determinatas, ſpecificas indicationes. *6. Met. 1.* Sed iunior quęret, quid voluit Galenus, quando dicit cauſam indicationis ſumi ab effectu, a morbo, aliã aũt & alias, hoc eſt ſpecificas deſumi a partibus affectis. Iunior ita quęrens pro nunc quieſcat, quia ſuo loco, vbi loquimur de indicãtibus, hæc veritas confirmatur, & quilibet cognoſcere põt, cum Gal. docuerit genericam indicationẽ deſumi ab effectu, ſpecificas a partibus affectis, vt ſit in pręſentia cognoſcere dari indicationem, et genericã, & ſpecificã, proinde hæc eadẽ veritas cõfirmatur cũ Gal. 2. Meth. 6. & 7. 8. Meth. 1. & videatis illud caput; nunquã dicit a primis febriũ differentijs eſſe incipiendum, cum ab his ſumantur indicationes, verum non eſſe deſumẽdas indicationes a particularibus, & dantur indicationes genericę, & dantur ſpecificæ.

Dubitatio 10. Met. 2 Dubitabit fortaſſis aliquis ex Gal. 10. Meth. ſecundo, ubi dicit, cum inuenti ſunt generaliter modi, tranſeundũ ad præſidia ſpecifica, & particularia. Galenus non modo proponit pręſidia generica, non modo ſpecifica, ſed etiam indiuidua, particularia. Sed Methodus

cum

Digitized by Google

cum ſit habitus potentialis, habitus intellectus, cum deſcendis ad particularia, hoc pertinere ad exercitationem, & ideo diceris, Galenum proponere præſidia generica, communia, deinde ſpecifica, poſtremo particularia, non propterea ſignificãs dari indicationes indiuiduales, ſed vt ſignificaret hęc præſidia generica ac ſpecifica eſſe applicanda particularibus, ita
1. M. 2. intelligatis, unde Gal. 1. Meth. 2. dicit, opus eſſe intelligere ſpecificas, quia non licet deſumere infra ſpecificas, modo ſpecifica ſint, quæ non admittant diuiſionem, præterea quod illico inueniuntur materiæ, verbi gratia, dum ego cognoſco morbum eſſe calidũ, vt dico, & deſcendo ad hoc determinatum, ad hoc ſpecificum, ſtatim habeo eſſe inueniẽdam materiam, vt licet verbi gratia vti lactuca, ecce non deprehendimus applicanda, dum inuenitur materia. Præterea
3. Met. 3. Gal. 3. Meth. tertio, dicit duas eſſe indicationes proximas, intelligens genericas, quia vt audiſtis in Methodo, hęc ſeruanda eſt via, vt progrediamur ab eo, quod eſt primum, ad ſecundum, & tertium. Et ſi primum verbi gratia eſt generale, igitur genus. Quomodo igitur, vt intelligatis authoritates, dictum eſt, ſunt indicationes duæ primæ, primæ ſtatim ſunt generales, una ſpectat ad res præter naturam, alia ad res ſecundum naturam, vt duplicatum ſit, quòd indicat generica. Galenus tantum uerſatur circa res ſecundum naturam, & circa res præter naturam, vnde obiter hæc colligatis. Cognoſcatis hanc doctrinam eſſe veram, quia ſeparatim conſentiunt cum dictis
Differũt præter naturam, & non naturalia. cum præcedentibus. Recte dixit Galenus, duas eſſe tantum genericas indicationes, quia deſumuntur tãtum a rebus pręter naturam, & ſecundum naturam, nequaquam a non naturalibus. Sed ad rem, datur ge
1. Met. 5. nerica, datur materia ſpecifica, & ob id 1. Meth. 5. voluit indicationem genericam indicare cõtrarium indicationem ſpecificam indicare contrarium determinatum, ſed hoc loco admoneamus iuniores, Gal. 2.
2. M. 12. Meth. 12. admonere, ſe non proponere contrarietatem, ita ut potius ſit oppoſitio. Sed uoluit cum Platone, poſſe etiam medicum quandoque abuti uocibus, & ideo appelletis oppoſitionem. Conſtitutum igitur ſit, dari indicationem genericam, dari ſpecificam, & quo ad genericam, poteſt eſſe generaliſſima, poteſt eſſe prima, poteſt eſſe ſecunda, & licet eam nominẽ ſubalternam, vt uidetur hic indicatio generica ſubalterna & ſpecifica, differentiam eſſe inter has indicationes, vt generica neque artificioſa, neque utilis, ſubalterna utilis eſſe poſſit, non ex neceſſitate, ſed non artificioſa. Sed ſpecifica & utilis eſt, & artificioſa, quę veritas non ita facile colligi poteſt ex Galeno, & ideo a nobis explicanda, & præſertim quia neſcio a quo hactenus hæc ueritas fuerit explicata. In primis autem ſcire oportet, quid modo colligere expediat per indicationem utilem, & inutilem, artificioſam, & non artificioſam.

De indicatione vtili, artificioſa, inutili, inartificioſa.

1. INVTILIS INDICATIO.

QVo ad primum, per inutilem indicationem intelligimus indicationem, quæ indicat præſidium cuius eſſentia eſt materia, quare utilis indicatio erit quæ indicat præſidium, cuius reperitur materia. Declaro exemplo propoſito a Gal. in arte medicina li cap. 4. vbi proponit ophthalmiam quæ ſit ſecũdum materiam, quo ad obſtructionem, obſtructio indicat auxilium aperiẽs, cuius non reperitur materia, & ideo etiam indicatio inutilis, dum aũt ſit a materia, ſi materia craſſa, hæc materia craſſa indicat attenuãdũ cuius præſidij reperitur materia, ut uerbi gratia, agrimonia, quę habet uim attenuandi. Cõſtat igitur quid intelligere oportet per indicationem & utilem, & inutilem, ut quotieſcunq. eſt indicatum, quod non habet permanentiam niſi momentaneam, cuiuſmodi eſt obſtructio, dicatis hanc indicationem eſſe inutilẽ. Et uos cogitetis, & ſi obſtructio non ſit morbus affectus pro genere generaliſſimo, ſed potius pro genere ſubalterno, fiet ut indicatio non modo generica, ſed etiam ſubalterna, ſit inutilis, nequaquam ſpecifica: propterea quod ſemper reperitur materia.

Indicatio artificioſa, inartificioſa. 2.

QVo uero attinet ad indicationem, vt eſt vel artificioſa, uel non artificioſa, per artificioſam intelligere oportet, quæ non eſt vulgo cõis, vnde dicit Galenus 6. M. 2. Scire quid ſcire oportet, magna *Fleſius.* res non eſt, ſed quibus rationibus illud efficiendum ſcire, artificioſum eſt, vt Indicatio ſpecifica nõ modo eſt utilis, ſed etiam eſt artificioſa: Generica inutilis, & inartificioſa. verbi gratia, febris ut præter naturam, indicat remouens, cuius non reperitur materia, quare eſt inutilis indicatio, eſt etiam inartificioſa, præterea quod etiam vulgo patet: & ob id idem Galen. 3. Metho. 1. dicit, indicationem a morbo acceptam eſſe tantum principium & carcerem, vnde medendi methodus proueniat, ut magna ſit prorſus artis portio. Sed dubito, quod generica indicatio contineatur in me- *Dubitatio.* thodo medendi, quia inſtituitur a generica indicatione, qa pars artis, ergo continetur in arte, ſi methodus eſt ars, & in methodo progredi oportet a genere ad ſpeciem, a primo ad ſecundum, non modo licet derelinquere primum, ergo pertinet ad artem, ergo indicatio generica artificioſa eſt, quia clauditur in methodo, ideo dicatis, indicationem poſſe accipi dupliciter, altero modo, quia communis plebi, vel non cõ- *Solutio.* munis, & uulgariter, ſecundum hanc rationem poteſt eſſe non artificioſa, vt generica, poteſt eſſe, ut artificioſa, ut ſpecifica, ſi modo capiatur, ut eſt neceſſaria ad prędium. Secundum hanc autem rationem eſt artificioſa, & ideo cum Galen. 3. Metho. 1. dicit in Methodo quauis eſt uia a genere ad ſpecies, quare indicatio generica uno modo dici poteſt inartificioſa, alio modo artificioſa. Subalterna autem quandoque eſt inutilis, vt obſtructio, quandoque utilis ut febris, vt eſt morbus calidus, quia indicat frigidum, cuius reperitur materia ſubalterna. Præterea, poteſt eſſe inartificioſa, quia eius compræhenſio poteſt eſſe etiam bru tis communis, verbi gratia, bruta dum ſentiunt incendium, ſeſe in frigidis emergunt. Eſt autem artificioſa, ut eſt via a ſubalterna ad ſpecificam, tandem ſpecifica utilis eſt, quia reperitur materia. verbi gratia. Si eſt febris calida ut unum, indicat frigidum ut unum, cuius materia verbi gratia eſt endiuia. Specifica igitur utilis, quæ etiam eſt artificioſa, eſt artificioſa, quia pertinet ſolum ad artificem, unde Galenus 3. Met. 1. ait, cui facultas eſt inuenire illa, quibus *9. M. 1.* perfici poterit, quoad primum hoc genericum ab indicatione ſuggeritur, & hoc fit indicatione, & methodo, hoc eſt, via a genere ad ſpeciem, hic inquit Gale- *Dogmaticus.* nus Dogmaticus eſt.

LECTIO VIII.

DIfficile eſt cognoſcere, quonã modo ſpecifica indicatio ſit magis artificioſa, quã ſubalterna, quam generica. Conuenit ãt omnes indicationes ut ſint artificioſæ, quia progrediũtur ab una indicatione ad aliam, ad genericam, ad ſpecificam, ut cũ hęc uia pertineat ad artẽ, ad Methodum, omnis indicatio

Digitized by Google

ratio ſecundũ hanc rationem ſit artificioſa. Sed quoniam ſpecifica eſt magis artificioſa, dum verbi gratia aſſerimus, febris eſt quid præter naturam, indicat ſui remotionem, dum deſcendimus ad ſubalternam indicationem, & dicimus, febris eſt morbus calidus, oritur indicatio refrigerandi, oritur indicatio in virtute contrarietatis, quatenus eſt morbus calidus. Ergo nõ cognoſco maiorem artem, maius artificium in hac indicationem ſubalterna, quã in generica; eadẽ videtur eſſe ratio, ſi deſcendimus ad ſpecificã, eſt morbus calidus vt duo, ergo oritur indicatio refrigerãdi vt duo, modo pendet in contrarietate, ſed in contrarietate determinata, ergo contrarium determinatũ, quoniam calidum vt duo, quare eſt eandem ars idem artificium in generica, in ſubalterna, & in ſpecifica.

Sed forte aliquis reſpondebit, inquiens, artificium locũ habere potius in indicatione, quæ indicat vſum quæ oſtendit rectam adminiſtrationem, quam in indicatione, quę indicat quid agendum. Hęc ratio potius nulla eſt, modo verbi gratia, conſideramus quãtum agendum, volo ſcire quę doſis rhabarbari ſit adminiſtranda, hoc habeo ex actione materię bilioſæ, ſi verbi gratia, bilioſa materia actio ſit ſumma, igitur ſumma doſis eſt exhibenda rhabarbari, vnde neque in hac indicatione eſt ars. Recte intelligatis, dico nõ eſſe artem, aut ſapiẽtiã in indicatione generica. Ergo ni decipior ita dicendum, dictum fuiſſe ſpecificam indicationem eſſe minus artificioſam, quemadmodum eſſet etiam indicatio, quæ indicat agendum, quę indicat rectam adminiſtrationẽ eſt magis artificioſa, ſed hoc artificium non cõſiſtit in progreſſu ab indicatione, ex indicante ad indicatum, nequaquam, quia intellexiſtis, ſimile eſt artificium in qualibet indicatione, ſiue ſit generica, ſiue ſpecifica, artificiũ ipſum in hoc potiſſimum eſt, vt medicus cognoſcat naturam indicantis, cognoſcere autem indicans ſecundum eſſentiam genericam facile eſt, ſed cognoſcere ſecundum eſſentiam ſpecificam hoc opus hic labor eſt. Ad eundem modum cognoſcere indicata, rectam adminiſtrationẽ, hoc omne ſat difficile eſt, vt opus ſit magno artificio, vt ad medicum dogmaticum ad verũ artificem pertineat, vt ſit ſupra modũ verſatus in parte Phyſiologica, in Pathologica, in parte de ſignis, vt merito hæ partes referantur in Methodum medendi, in artem, quę per indicationes comparantur.

Hęc dicta ſint de diuiſione indicationis.

Diuiſio indicantis.

QVantum ad diuiſionem indicantis, indicatum duplex eſt, hoc eſt quid agendum, & vſus, quia in indicatione duo perpendimus, hoc eſt eſſentiã, & id ꝙ conſequitur eſſentiã. Quid agendum põt eſſe genericũ, poteſt eſſe ſubalternum, poteſt etiã eſſe ſpecificum, genericum, verbi gratia, in febri remouens ſubalternum, in febri frigidum ſpecificum, verbi gratia in febri frigidum vt duo, in primo, & hãc veritatem propoſuit Galenus 3. M. 3. ibi namq; euidenter proponit indicatum genericum & ſpecificũ, vnde reſpiciens eo in loco ad indicatum ſpecificum, inquit, neque dici, neque ſcribi, neque mente accurate percipi poſſe. Eſt autem, vt inquit ibi Galenus, in qualibet re quantitas, ſubintelligatis agendum, quid ſpecificum, & nihil aliud eſt, quam agendum determinatũ, quam gradus determinatus: quare admodum difficile inuenire, vnde ſubdit ibi Galenus, vbi menſura ex copia & defectu colligitur, intelligit caput an magis vel minus ſiccandum, vnde ego deſideraui, ut iſti, qui per qualitatem ſemper intelligũt quãtum agendum, hanc authoritatem explicarẽt. Menſura quantitas in hoc conſiſtit, ut ſiccemus, at magis uel minus ſiccandum eſt ſermo de gradu ſiccitatis Eſt ſermo de ſiccitate vel magis, vel minus intenſa, adeſt quid agendum, non modo quantitas, & declaro propter iuniores, ſi uerbi gratia, in febri ego volo ſcire, an ſit corpus refrigerandum, vel ut unum, uel vt duo, vel magis, uel minus, hoc eſt quid agendum. Propterea quod ſumitur a gradu caliditatis, dum poſtea ego cognoſco, opus eſſe frigidum, ut duo, & in libro de medicamentis, inuenio lactucam, dum in lactuca uolo cognoſcere doſin, quantitatem, hoc pertinet ad quantum agendum. Statutum igitur ſit, indicatũ vt diſtinguitur ab vſu, eſſe uel genericum, uel ſpecificum cum ſpectat ad uſum, uel rectam adminiſtrationem.

Vſus quadruplex.

HIc uſus eſt quadruplex, ut in Metho. nil aliud ſit perpendendum, ut uos cognoſcatis hanc Methodum eſſe breuiſſimam, ſumus breuiſſimi. Vſus eſt quadruplex, hoc eſt, quantum, quando, quõ, & ubi. Huius numeri hæc eſt inuentio, & neceſſitas, quæ ſi uobis non placebit, aliam inuenire licet. Veriſſima namq; eſt & a Galeno paſſim colliguntur hæc quatuor. Quoniam huius numeri recta adminiſtratio pendet nõ ex eſſentia indicantis, ſed ab eo qđ conſequitur eſſentiam indicantis, & hoc quod conſequitur eſſentiam indicantis, eſt quadruplex, igitur & vſus quadruplex, namq; quotuplex eſt indicans, totuplex etiam eſt indicatum, quod igitur conſequitur eſſentiam indicantis, eſt actio, paſſio, præſentia & ſubſiſtentia, propter iuniores liber dare exemplum: In bile ſi feruidior fuerit bilis, conſimilis erit actio, ſi bilis fuerit craſſa, difficilis erit paſſio; ſi appareat bilis in corpore, eſt præſens, quia non præterijt, non eſt generanda, ſed iam eſt genita, eſt præſens. Præterea ſi bilis excitet Eriſipelatem in brachio, ſubſiſtit ad ſubſiſtentiam in brachio. Ecce igitur quemadmodum quatuor ſunt quæ pertinet ad id, quod conſequitur eſſentiam indicantis.

LECTIO IX.

DIctum fuit, rectam adminiſtrationem materie ium iuuantium quadruplicem eſſe, pręterea ẽt quatuor ſunt quæ conſequuntur eſſentiam indicantis. Eſt uel actio, uel paſſio, uel præſentia, uel ſubſiſtentia, quõ quatuor hæc? poteſt eſſe ratio: namque dum perpendimus eſſentiam, hanc ſolemus conferre, uel cum qualitate, uel cum quantitate, ut hæc abſoluta nõ ſint perpendenda, propter quod id quod agit ſiue ſit nocens, ſiue iuuans, non ſine medio agere ſolet, hinc fit, vt ſi eſſentia indicantis coniungatur cum qualitate, vim habet agendi, unde prodit actio, & quemadmodum id quod agit, etiã repatitur, hinc etiam fit vt locum habeat paſſio, ut paſſio conſequatur eſſentiam. Si autem coniungatur cum quantitate iam ad quantitatem pertinet tempus, pertinet locus, pertinet ubi, ut merito temporis locum habeat præſentia, merito loci, merito ubi, ſubſiſtentia. Conſtat ergo quomodo hæc indicata quatuor ſunt.

Dubitatio.

SEd dubitatio, quæ originem ducit ex Hippocr. in libro de officina Medi. tit. 6. vbicunq; proponit ægrotantem, aſſidentes miniſtros, machinamenta, lumen, ubi, quando, quomodo, quantum, quibus repetit quomodo, quando, corpus, inſtrumenta, tempus, modum & locum. Ecce igitur quemadmodum Hippocrates non proponit tãtum quatuor, ſed multo *Dubitatio*

to

Digitized by Google

tò plura. Facile eſt huic dubitationi ſatisfacere, namque Hippocrates plura proponit, quia non ſolum reſpicit ad ſolam adminiſtrationem materierum; ſed etiam ad illa, quæ ſpectant ad ægrotantem, ad Medicum, ad miniſtrum, quo fit vt quomodo, non ſemel, ſed iterum atque iterum proponatur, nos autem in præſentia verſamur circa Methodum medendi, ad quam Methodum tantum pertinet per indicationes inuenire iuuantia, hoc eſt, quid agendum, & rectam adminiſtrationem.

Diuiſio indicantis.

QVantum ad diuiſionem indicantis, quæ eſt præcipua pars huius artis, virtute cuius hęc Methodus intelligitur, & ex huius ignoratione uiri doctiſſimi maxime fuere decepti. Indicantis igitur diuiſio ſumitur ab ipſo fine, & indicans cōſtituitur per finem. Finis autem eſt duplex, alter communis, alter non communis, ſed potius determinatus. Finis communis, ut dictum in definitione, & dicit etiam Galenus libro ad Thraſybulum 5. eſt deperditæ ſanitatis reparatio, per quem finem diſtinguitur Methodus medendi ab arte tuendæ ſanitatis, vt per hunc finem conſtituatur indicans, quod vocatur curatorium, ut ratione finis communis in Methodo medendi, omne indicans ſit, & dicatur curatorium, ſiue capiatur a morbo, ſiue a cauſa, ſiue a virtute, quomodocunque ratione finis communis. *Indicans Curatorium.*

Quo vero ad finem determinatum, duplex eſt, & loquor nunc de fine in Methodo medendi, in qua ſicuti finis communis eſt reparatio deperditæ ſanitatis, & unicus eſt is finis, ita finis non communis duplex eſt, alter eſt remotio rerum pręter naturam, reliquus autem eſt cuſtodia rerum ſecundum naturam. Hanc veritatem cognoſcens Galenus 1. ad Glauc. 1. aſſerit illum optimum eſſe medicum, vt quantū permittitur humanis uiribus, non poſſit errare, qui oīa, & ſecundum naturam, & præter naturā ad Meth. reducit, cū igitur ſit duplex finis, ut alter ſit remotio rerum pręter naturā, reliquus rerum ſecundum naturam, quātum attinet ad remotionem rerum pręter naturam, hic ſubdiuiditur, quoniam id quod eſt pręter naturam, uel eſt morbus, vel eſt cauſa, nihil aliud admoneantur iuniores nos poſtponere ſymptomata, licet ſint pręter naturam, quoniam, vt ſuo loco cognoſcetis, ſymptomata nequaquam indicant, niſi vt habent rationem cauſæ, cum igitur id quod eſt præter naturam ſit duplex, hoc eſt, morbus, & cauſa, hinc oritur duplex finis determinatus, alter eſt remotio morbi, reliquus remotio cauſę, quo fit ut morbus ſit indicās curatorium, vt morbus ſibi uendicet nomē communis indicantis, vnde dicitur indicans curatorium. Cauſa autem, ratione cuius indicatur remotio cauſę, cauſa inquam eſt indicans curatorium, in arte tamen curandi, cauſa poteſt uocari indicans curatorium, ratione finis communis, at ratione finis determinati eſt indicans pręſeruatiuū. eſt autem aliud indicans ab indicāte pręſeruatorio in tuēda ſanitate, quia in arte tuendę ſanitatis finis conſeruatio ſanitatis. Nam ſophiſtę confundunt finem communem cum determinato, ratione rerum ſecundum naturam, ratione alterius finis, quia erat cuſtodia rerum ſecundum naturam. hic finis non ſubdiuiditur, quemadmodum remotio rerum pręter naturam, quia cum natura patiatur diuiſionem, ratione huius conſtituit indicans uitale,
9. Me. 13. quod ita etiam nuncupauit Galenus 9. Metho. 13. vt propterea, dicant alij quicquid velint, Methodus medendi breuiſſima ſit, ut contineat tria tantum indicantia, non plura, non pauciora, cum Galenus 10. Me-
10. M. 2. tho. 2. voluit tria tantum locū habere in putridis febribus. Et ſi tantum tria locum habent in putridis febrib. igitur impoſſibile eſt plura quàm tria imaginari, quoniam putrida febris non eſt morbus ſine cauſa, ad differentiam ethicę febris, præterea putrida febris vires ſolet proſternere, ad differentiam Ephemeræ, & ob id dictum eſt ab eodem Galeno 10. M. 1. in putridis febribus indicationes ſumi a febribus, a cauſa, & a ui naturali, vt febris ſit indicans curatorium, cauſa præſeruatorium, uis naturalis uitale. *10. M. 1.* Sed fortè iuuenis dixerit, dixiſſe Galenum 2. Methodi in fine, opus eſſe in corpore ægrotante perpendere affectū, actiones, paſſiones, quæ ſunt ſecūdum naturam, quæ præter naturam, vt ab omnibus ſumantur Indicationes. *Dubitatio. 2. M. in fi.* Dicatis: licet hæc ſunt plura, omnia tamen deduci ad illa tria, ad morbum, ad cauſam, & ad uirtutem. *Solutio.* Vnde fuit Galeni ſententia libro artis Medicinalis c. 89. intemperiem indicare ſolam alterationem, nam cauſa per euacuationem tollitur, ſignificans ab intēperie, a morbo ſumi tantum indicationē curatiuam, ut ſi intemperies habeat coniunctam materiam, hæc ſit cauſa, quæ indicat curationem, & proinde ſit indicans præſeruatorium. Sed forte aliquis dicere poſſet ex Galeno tertio Metho. 3. ubi ait, ulceris, & cauitatis curationem non perfici eadem Methodo, quæ capitur a loco affecto, & a facultate medicamentorum. *Dubitatio. 3. Met. 3.* Indicatio capitur a loco affecto, & a facultate medicamentorum, igitur non tantum a morbo, cauſa, & virtute, quia 3. M. 3. voluit Galenus in ulcere cauo, indicationem ſumi a loco affecto, & a facultate medicamentorum. *3. Met. 3.* Non dicatis indicationem ſumi a re præter naturam, & ratione ulceris, & ratione cauitatis, ſed perpetuo indicatio ſumitur ab eſſentia indicantis. *Solutio.* Sermo ſit de quid agendum, & ego oſtendam ſuo loco, quare dum proponit locum affectum, dum proponit facultatem medicamentorum, nō proponit ut hæc indicantia, ſed in ratione ſigni, vt verbi gratia, locus affectus indicat gradum morbi, vt declarabo, cū explicabo Galen. 9. M. 14. ſimiliter dum proponit facultatem medicamentorum, proponit ut ſigna, non ut indicantia, quis eſt ille qui aſſerat indicata ſumi a facultate medicamentorum? *9. Met. 14.* propterea accipit facultatem medicamentorum in ratione ſigni, quemadmodum quandoque dixit Hippocrates, morbum indicari a curatione, & ideo curatio, hoc eſt, facultas medicamentorum nobis oſtendit morbum, nobis ſignificat eſſentiam indicantis.

LECTIO X.

CVm dictum fuerit indicantia eſſe tantum tria, ut ſit indicans curatorium, præſeruatorium, & vitale: vt hanc veritatē apertam haberetis, cepimus dubitare circa indicationē curatiuā. Aliquæ dubitationes fuere propoſitæ, & ſolutæ, aliquæ ſunt proponendæ. Dubitatio igitur eſt, quæ colligitur ex Gal. 3. Meth. 7. vbi ait, in curatione eſſe tria perpendēda, ægrotātis naturam, hominis propriam curationem, & naturæ proprietatem ineffabilem, hæc ſunt verba formalia Galeni, ut indicatio curatiua ex Galeni loco citato videatur deſumi a natura ęgrotantis, a propria hominis curatione, & a naturæ proprietate ineffabili: quomodo ergo indicatio curatiua ſumitur tantum a morbo, quoniam morbus tantum eſt indicans contrarium. *3. Met. 7.* Dicendum, iuuans ſubalternans, ſeu generi cum ſumi a natura ægri, ut a natura ægrotantis, ut temperies ægrotantis nobis ſignificet naturam morbi, ut uerbi gratia, in febre ſi ægri natura eſt frigida, eſt ſignum vehementis febris, verbi gratia, in ſene febris ardens eſt vehementior, febris ardens eſt cum maiori receſſu in corpore frigido, quam calido. Dum Galenus proponit hominis propriam curationē, inſinuauit quid agendum ſpecificum, ut quia nos cognoſcimus hominem non modo eſſe calidum, ſed eſſe calidum

dum

Digitized by Google

dum in primo, tunc hæc caliditas in primo, hęc propria hominis tēperatura nobis ſignificat determinatum gradum, receſſum determinatum febris, a quo determinato receſſu, gradu, tãquam ab indicante curatorio indicatur quid agendum ſpecificum. Dum deniq; Galenus proponit proprietatem ineffabilem, ego vellem vt iſti interpretarentur has autoritates Galeni, ut iuniores cognoſcerēt ueritatem, loquitur de indicatione curatiua, & uoluit eſſe deſumendã a proprietate ineffabili, ſi eſt proprietas ineffabilis, quo modo poteſt eſſe indicans curatorium, quare ego ita interpretarer Galenum, ut per hęc uerba inſinuaret quid agendum ſpecificum; non modo ſpecificũ, hoc eſt v.g. in febri, frigidum in ſecundo, uerumetiam ut inſinuaret quid agendum ſpecificum in tali, & tali manſione. Exempli gratia, ubi eſt febris calida in ſecundo, & in prima manſione indicat nobis frigidum in ſecundo, & in prima manſione, quemadmodum ex Galeni ſententia in opere de medicamentis, reponantur medicamenta calida in tali gradu, & in tali gradu, & in tali manſione, neceſſarium ſit fateri hęc medicamenta eſſe materiam remedij, exempligratia, calidi uel frigidi, in tali gradu, & in tali manſione. Significat autem manſio gradus temperaturæ a proprietate ineffabili, ut ſignificaret, uix fieri poſſe, ut gradus in determinata manſione cognoſcatur, per coniecturam progredi oportet, quare hunc in modum eſt intelligenda illa autoritas.

Dubitatio.

3. Met. 9. DVbitatio ẽt proponitur ex Galeni 3. M. 9. ubi ait, primam indicationem ſumi a ſolo affectu remedia aũt inde inueniri non poſſe, niſi naturale temperamentũ totius, & partis pernoſcatur, una cũ aere, quare indicatio ex Galeno loco citato ſumitur ab ulcere, a tēperatura, & ab aere, quõ igiť a ſolo morbo. Proponitur autem aer, non ut habet rationem indicantis, ſed proponit aerem ut ſignum, ut ſi, v.g. in ulcere aer fuerit humidior, ita facit ulcus, ut opus ſit medicamēto magis ſiccante, quam ſi aer non eſſet humidior. Vnde aer non indicat, ſed eſt ſignum intenſioris humiditatis, a qua fit indicatio; quo uero ad temperaturam, quia ut audiuiſtis Galenus dicit, non modo aerem, ſed etiam temperaturam. Quid intelligit per temperaturam?

De temperatura.

PEr tēperaturã ſignificat nobis indicans iuuans, nõ accipit hoc loco tēperaturã in ratione ſigni, ſed indicãtis: hãc ueritatem debetis recte intelligere, quia Galenus, ut ſuis locis cognoſcetis, accipit
9. M. 14. tēperaturam quandoq; in ratione ſigni, ut 9. M. 14.
quandoq; in ratione indicantis, ut hoc loco, hoc eſt
3. Met. 9. 3. M. 9. declarat, hoc in loco proponit curationē ulceris, quemadmodum 9. M. 14. reſpicit potius ad curationem febris. In curatione ulceris tēperatura naturalis partis, complexio naturalis partis, habet rationem indicantis, in febre temperatura totius, habet rationem ſigni. Declaro, ſi uerbi gratia, ulcus eſt in parte ſicciori, oportet magis ſiccare, quam ſi pars fuerit minus ſicca, & ratio eſt, quia pars ſiccior debet talis conſeruari, quia complexio ſm naturam, etiamſi a tempore recedat, eſt conſeruanda, indicat ſui conſeruationem, indicat ſimile, pars ſiccior ut talis conſeruetur indicat ſimile ſiccum, & ob id recte dictum eſt
3. Met. 9. hoc in loco 3. M. 9. Temperaturam habere rationem nõ ſigni, ſed indicantis. Pro nunc autem ſupponatis, temperaturam ita acceptam in ratione indicãtis eſſe indicans uitale, non curatorium, non præſeruatorium, hoc pro nunc ſupponatis, quemadmodũ etiam ſupponendum eſt, indicans uitale nil aliud eſſe quam uirtutem, quomodo autem tēperatura ſit uirtus, ſuo in loco oculis conſpicietis, ut ſi ſermo fiat de febri, non de ulceris curatione, ut colligere licet, ex
Galeno 9. M. 14. temperatura habet rationem ſigni, 9. M. 14.
non indicantis, verbi gratia, ſit febris in corpore calido, cum Galeno loco citato, utimur frigido, frigidum non poteſt indicari a complexione calida ſecundum naturam, quia quod eſt ſecundum naturam, indicatur ſimili, calidum indicat calidum, tamen ſermo eſt de frigido, de frigido quod indicatur a febre, quæ febris ſignificatur a temperatura calida, unde ex dictis
colligatis, & potiſſimum ex 3. M. 9. primam indica- 3. Met. 9.
tionem, hoc eſt genericam ſumi a ſolo affectu, ideſt morbo, reliqua autem uel habere rationem ſigni, uel ſi ſunt indicantia, nequaquam eſſe poſſunt curatoria, quia indicans curatorium a ſolo morbo indicatur, ut Gal. loco citato, per remedia intelligat indicata ſpecifica, quæ ſane indicantur ab eſſentia ſpecifica, ut ſuo loco clarius dicemus. Præterea ex eodem loco colligere licet, ſi ulcus fuerit in loco, in parte temperata, in med. nil innouandum: Hanc veritatem recte percipiatis, vt ſciatis curare ulcera, ſi in parte temperata, dicit Galenus, ulcus erit, in med. nil innoues, ſi aũt locus intēperatus ſit, med. mutare oportet, quãtum corpus ad naturalem intemperiem eſt uerſum, ut inferat Galenus, remedia non indicari a temperatura, ſed ab intemperie, intemperies indicat, temperatura eſt non indicans. Et ſermo eſt de intemperie naturali, non de morboſa, quorum dictorum hæc eſt ratio, cum vlcus indicet ſiccum in primo, cum reſtingatur ab humiditate ulcus, non poteſt locus temperatus mutari, non poteſt locus temperatus pati a medicamento ſicco in primo, non poteſt pars temperata mutari a medicamento ſicco in primo, ſed ſi pars fuerit intemperata, & nos utamur ratione ulceris medicamento ſicco in primo, reſtringetur ab humiditate vlceris, vt ſicca intemperies non conſeruetur, ſed immutetur, cum autem expediat ut naturalis intemperies conſeruetur, imo ſit neceſſarium in curatione vlceris, vt intemperies naturalis conſeruetur, quia ſi mutabitur, nunquam locus conſolidabitur, ſi quit igitur ut ſit opus ſiccari, medicamento magis ſicco, quam indicatur ab vlcere. Ecce igitur quemadmodum temperies non indicat, intemperies indicat
in ulcere, dicit autem Galenus 4. M. 3. curationis in- 4. Met. 3.
dicationem ab affectu ſumi, particulatim autem agēda, ab eo quod prima indicatio dictat, atque præterea a natura partis, ab aere, & cognatis. Galenus hoc in loco proponit indicationem curatiuam, & tamen inter indicantia proponit morbum affectum, verum etiam illud quod dictat prima indicatio. Illud quod dictat prima indicatio eſt primum indicatum, quare cum Galeno, a primo indicato ſumitur prima indicatio curatiua, quod puer non diceret, ita tamen loquitur Galenus, proinde proponit partis naturã, aerem, ætatē, conſuetudinem, cognata. Deinde igitur intelligit Galenus indicationem curatiuam ſumi ab affectu præter naturam, id eſt, a morbo, vbi per curatio-
nis indicationem 4. M. 3. intelligit indicationem gene- 4. Met. 3.
ricam; dum vero ſubdit particulatim agēda, nil aliud intelligit, quam quid agēdum ſpecificum, quod quid agendum ſpecificum inuenitur in virtute indicationis genericæ, verbi gratia, ſi a febri indicatur frigidũ, nunquam eſt deſiſtendum a frigido, & hoc eſt quod dictat prima indicatio, quod oſtendit indicatio generica, vt præſidium genericum, eſt frigidum in febri, ſpecificum, verbi gratia, eſt remedium in primo, ſed frigidum in prima manſione, & nunquam recedimus a frigido, ab eo quod dictat prima indicatio, ſed non propterea eſt dicendum primum indicatum habere rationem indicantis. Reliqua a Galeno ibi propo-

Digitized by Google

Differentia inter signa, & indicātia propoſita habent rationem ſigni. Vnde admoneãtur iuniores, differentiam eſſe inter ſigna, & indicantia, nam ſignum nobis ſignificat indicãs, indicans autem eſt illud a quo ſumitur indicatio, quam ueritatem utinam omnes cognouiſſent, quia nos non ita laboraremus. Obſecro uidere Galenum 9. M. 14. ubi affert indicationem ſpecificam ſumi ab ętate, a conſuetudine, ab aere, ſed quomodo? reſpicit Galenus, ut mutãt temperaturam, ſunt indicantia, ut mutãt temperaturã, ergo ſunt uere indicãtia, ego neſcio quis hoc dicat, & ideo ita intelligatis, eſſe indicãtia in rõne ſigni, qa talis aer, conſuetudo, indicium eſt talis temperaturæ.

LECTIO XI.

CEpimus dicere, qñque Gal. uocare indicantia illa, quę ſunt ſigna, ut uocibus abutatur, quia uocibus non fuit addictus, & ut hoc euidenter p-noſcatis, uideatis Gal. 9. M. 15. ubi ait, noſcere oportet
9. Met. 15 temperaturã ex ętate, ante acta uita, & aere, uoluit Gal. ab ætate, aere, capi indicationem, non quia uellet hæc eſſe indicantia, ſed ſigna, quod ſit uerum, cognoſcitur temperatura ex ætate, aere, &c. quare ſunt ſigna. Vnde cũ Gal. dicit 2. M. 1. indicationem ſumi ab
2. Met. 1. ætate, a uitæ inſtituto, a conſuetudine, &c. accipit ea, ut ſigna, nõ ut indicãtia, eſſet ſatis imprudens qui diceret, indicationem ſumi ab ætate, neq; obſtat licet dicit Hippocrates 4. de ratione uict. 19. ſecandã eſſe ue-
4. de ratione uictus. nam, quando ætas eſt florẽs, vt ętas videatur habere rationem indicantis, quod eſt falſum, ætas non indicat, ſed eſt ſignum uirtutis vel prohibẽtis, vel permittẽtis. Pręterea dum Galenus 13. M. 16. inquit, coindi-
13. Met. 16 Coindicantia. cantia ſunt virtus, natura, ętas, aer, conſuetudo, & reliqua, per virtutem intelligit uirtutem permittentẽ, per reliqua omnia intelligit ſigna, & ideo quando Galenus, ait, indicationem ſumi ab ętate, & reliquis, accipiatis hęc ut ſigna. Patet igitur, quemadmodum indicatio curatiua ſumitur tantum a morbo.

Dubitatio.

DVbitare autem licet merito indicationis pręſeruatiuæ, quam dictum fuit indicari a cã morbifica. Gal. 4. Met. 6. uidetur quædam uerba p-ponere, quę difficultatem faciunt, dum ait, morbi ma-
Dubitatio 4. M. 6. gnitudinem primũ indicare, vel ſanguinis detractionem, vel purgationem, ſi ergo morbi magnitudo, ſi morbus vehemens, indicat ſanguinis detractionem, purgationem, hæc ſunt indicata pręſeruatoria. Sanguinis detractio, purgatio tamen cum Galeno indicantur a morbo uehementi, ſolu tis, quia oportet ſoluere autoritates, & dicãs Gal. morbum uehementẽ non accipere in ratione indicãtis, quia nõ fuiſſet Gal. ſed homo imprudẽtiſſimus, quia morbus uehemens, ut ſuo loco cognoſcetis, eſt indicans tantum curatorium, & non poteſt indicare remedium pręſeruatorium, quare accipit morbum vehemẽtem in ratione ſigni, nam materia morbifica eſt illa, quę indicat, &
4. Met. 6. 4. de ratione uict. 19. duo ſunt indicata, vt Galenus dicit loco citato, ideſt remedium uacuans ſanguinem, & remediũ purgãs, ſunt duo indicata, quia & indicans eſt duplex, eſt ſanguis, & eſt materia recedẽs a natura ſanguinis, eſt materia alia a natura ſanguinis, quę indicat purgationẽ ſanguinis, ſectionem. Morbi autem magnitudo hẽt rationem ſigni, & hoc ſignum eſt morbus uehemẽs, quod ſignum poteſt duo ſignificare, rectè iuniores intelligant. Abſurdum eſt aſſerere, unum eſſe indicãs, & duo eſſe indicata, eſt abſurdum, vt ſuo loco demonſtrabimus.

Non eſt autem abſurdum dicere, vnicum ſignum poſſe referri ad duo ſignificata, unicum ſignum poteſt duo ſignificare, ob id Galenus accipiens morbũ uehementem pro ſigno, non pro indicãte, dicit morbi magnitudinem indicare vel ſanguinis detractionem, vel purgationem, eſt ergo ſignum quod duo ſignificabat. Vt iuniores acquieſcant, & hanc veritatem abſolute conſequamur, ſcire debent, morbum vehementem duo ſignificare, quorum vtrunque eſt vere indicans præſeruatorium, quod nihil aliud eſſe poteſt, quam cauſa morbifica, hoc eſt, vel ſanguis, uel humor recedens a natura ſanguinis, & quia hæc duo indicantia præſeruatoria, quandoque ſunt debilia, quandoque ſunt vehementia, morbus vehemens eſt ſignum indicãtis præſeruatorij, ſed u ehementis. Verbi gratia, ubi eſt febris ſynocha continens, febris hæc vehemens eſt ſignum ſanguinis, ut eſt affectus peccato vehementi, id eſt, ſanguinis vehementer peccantis, ita de reliquis: verbi gratia, febris ardens exquiſita eſt febris vehemens, & ſignum materiæ bilioſæ vehementer peccantis, quia ab his materiebus uehementer peccantibus indicatur validum auxilium pręſeruatorium, ſiue huius materiæ ſit venæ ſectio, ut in ſanguine peccante, ſiue huius materiæ ſit ſcammonium, ut quando peccat bilis, quare Gal. 4. Meth. 6. lo- *4. Met. 6.*
co citato dum proponit morbi magnitudinem, non accipit in ratione indicãtis, ſed in ratione ſigni, quod ſignum nobis ſignificat indicans præſeruatorium, confirmatur, & bene, quia Galenus eodem loco 4. Meth. 6. quod caput pleriq; habent pro demõſtratione aduerſus veritatem a nobis propoſitã, Gal. ibi ait miſſionem ſanguinis admittendam eſſe, uel propter eius abundantiã, uel propter morbi magnitudinem, ita, & purgatio, ecce ſanguinis miſſio eſt vnicum indicatum, purgatio eſt unicum indicatum, ſed duo reſpiciunt, ſanguinem cauſam morbificam, reſpiciunt morbi vehementiam, quare ex his duobus vnum tantum debet eſſe indicans, quia vnum ab uno tantum indicatur. Indicata ſunt præſeruatiua, quare etiam indicantia pręſeruatoria, quare quod indicatur eſt ſanguis & bilis, eſt cachochimia, quod habet rationem ſigni, & morbi vehementię. Ego neſcio quomodo teneat illa conſequentia, morbus eſt vehemens, virtus eſt valida, ergo ſecanda vena. ego neſcio, quia poteſt eſſe morbus uehemens, qui nõ fiat a ſanguine, & uirtus erit valida, quia ſuſtinet ſcammonium, tolerat elaterium, põteſt perferre antimonium, & tamen non eſt ſecanda vena. ad hæc addatis, indicationem nequaquam indicari, vel deſumi, vel a tempore, uel ab ætate, uel conſuetudine, uel ab aere, præterea quod non dantur plura indicantia, quam tria, vt reliqua habent rationem ſigni. vnde iuniores vt cognoſcant & facile, quod verſantur in errore, quo ad tempus, uideant Galenum 3. Metho. vlt. vbi proponit recens vetuſ-ſque vlcus, hoc eſt, nouum uel antiquum vlcus, nihil indicare, ut fallantur, decipiantur, qui credunt, in uictu viuendi rationem aliam eſſe principij, aliam augmenti, aliam ſtatus, aliam declinationis, ſiquidem ex
Gal. 4. Meth. 4. Indicatio non ſumitur a tempore, & *4. Met. 4.*
addit Galenus, vt doceat tempus, dierum numerum, non autem indicet, dixit autem Galenus: tempus nõ indicare per ſe, quia ex accidenti, propterea quod conſequitur vt ſignum: Ideo ſubdit: eſto quod conferat tempus ad agnitionem, quare habet rationem ſigni, non tamen indicatio ſumitur a tempore. quid clarius? tempus igitur habet rationem ſigni non in-
dicantis. Vnde idem Gal. 4. Meth. 5. ait, in vlcere diu- *4. Met. 5.*
turno inueniri iuuans non ex tempore, non ex diuturnitate vlceris, ſed ex uitio ſucci, quare ſuccus indicat tempus nequaquam. Præterea Galenus libro ad
Thraſybulum c. 39. dicit, cum morbi ſunt in vigore, *Ad Thraſyb. c. 39.*
ſtatu, uictu tenuiſſimo ut oportet. Hæc fuit Hippo- *Tempus medicum eſt facultatis dimẽſio.*
cratis ſententia, ſed addit loco citato Galen. tempus, id eſt, uigor morbi, ſtatus, non accipitur ab Hippocrate ut indicans, ſed ut metitur facultatem, ut eſt ſignum facultatis uirtutis, quia alia eſt uirtus in ſtatu, alia in alijs temporibus, unde in cap. 40. eiuſdem

libri

Digitized by Google

libri dicit, inter initia ſi quid videtur mouendũ moue, initium hoc tẽpus accipit, ut ſignum, quod ſignificat vires inter initia pferre motionem, euacuationẽ. *Ad Thraſyb. c. 44.* Præterea in c. 44. inquit Gal. quod eſt indicans indicat, aut ſui cuſtodiã, aut ſui ablationẽ. Tempus dicit Gal. neq; ſui cuſtodiã, neq; ſui ablationẽ indicat, ergo non pot *9. M. 14.* eſſe indicãs, ſed iuniores noĩet, dixiſſe Gal. 9. Met. 14. opus fuiſſe inueniri ex tpe, tempus opportunũ admouedæ materiæ inueniri, indicari ex quatuor temporibus. Quare indicatio ſumitur a tpe, quare ita intelligatis, vt tẽpus accipiatur nõ ut indicans, ſed ut habeat rõnem ſigni Gal. ẽt 10. Met. 2. inquit, virtutẽ robuſtam *10. M. 2.* auxiliorũ vſum non morari, nõ phibere, ſunt aũt vires, dicit Gal. imbecilles, vel pp alias cauſas, vel pp ſeniũ, ex quo loco colligatis, ætatẽ non habere rõnem *Aetas nõ indicat. Nota. Tria indicãtia, tria permittentia, tria prohibentia.* indicantis, & proinde nec prohibẽtis, nec permittentis, quia cum tria tm̃ ſint indicãtia, tria tantũ ſunt permittentia, tria tm̃ prohibentia, vt hęc Meth. ſit breuiſſima. Quare cũ inquit Gal. Virtutem robuſtã nõ morari auxiliorum vſum, & ſubdit, virtutem eſſe debilẽ, propter ſeniũ, pp ætatem ſenilẽ, per ſeniũ nõ intelligatis ętatem in rõne prohibentis, ſed in rõne ſigni, vt ętas ſenilis ſit ſignũ virtutis debilis, quæ eſt prohibẽs, *2. Met. 3.* quare Gal. 2. Met. 3. dũ inquit indicationẽ ſumi ab ętate nõ præterita, ſed præſenti, accipit ætatem, ut ſignũ, non vt habet rõnem indicantis, quia ætas nequaquã indicat, accipit aũt ætatẽ præſentẽ. Ego pondero oĩa dicta, ne aliquis veſtrũ turbetur ab alijs; accepit ętatẽ præſentem, quia eſt ſignũ præſentis tẽperaturæ, ſunt admirabilis Gal. proponit ætatẽ pręſentem, non pręteritã, quia ætas præſens eſt ſignũ præſentis temperaturę, ętas præterita eſt ſignũ præteritę temperaturæ. Aetas præſens eſt ſignum præſentis temperaturæ, indicatio ſumitur a præſenti; indicatio ſumitur a tẽperatura præſenti, non a pręterita, cuius ſignũ eſt, temperatura præſens, & ob id 2. Meth. c. 3. inquit ad indicantia cognoſcenda conferre ætatem, & conſuetudinẽ.

LECTIO XII.

VT pateret non eſſe plura quã tria indicãtia neceſſariũ fuit pponere Gal autoritates, ut quilibet perſpiceret Gal. indicãtia ſæpenumero pro ſignis accipere, & præter ppoſitas autoritates, quan- *2. M. 15.* tũ ſpectat ad ętatẽ 2. M. 15. ait ſaluberrimũ eſſe in febribus mittere ſanguinẽ, ſi nec ętas, nec virtus prohibeat, cum aũt vnicum tm̃ ſit, quod prohibet, nempe virtus, dum propoſuit Galen. ętatem, non intelligatis ætatẽ prohibentẽ, quare cũ ętas non ſit indicans, nec pot eſſe prohibens, & ideo loco citato 2. M. 15. p ætatem accipit ætatẽ non prohibentẽ, ſed ætatem quę eſt ſignũ prohibentis, eſt ſignũ temperaturę, vt v.g. puerilis ętas, ſignificat nobis temperaturã humidã, & calidam, rõne cuius, virtus diſſoluitur, diſſipatur virtus, non pot perferre venæ ſectionẽ, accipit ætatem in ra- *9. M. 16.* tione ſigni præterea 9. M. 16. inquit, ętatẽ indicare curationem, & videatis locũ quęſo quo ſubdit Gal. per intercedẽtem corporis naturã. quid clarius? ſi ętas indicat curationem per intercedẽtem corporis naturã per intermediã corporis temperaturã, igitur eſt ſignũ ętas, non indicans, eſt ſignum intermedię naturę, temperaturę, quæ temperatura, et ipſa eſt ſignum, ut hoc loco dicimus. quare quando Galenũ videbitis, dicentem indicationem ſumi ab ętate, intelligatis, in ratione ſigni, non indicantis: Hęc de ætate.

De conſuetudine quomodo indicat.

9. M. 16. QVantum ad conſuetudinẽ, dicit Gal. 9. M. 16. conſuetudinẽ non parũ conferre ad remediorum inuentionẽ, intelligatis conſuetudinem

cõferre vt ſignũ, neq; in ratione indicantis, unde ſubdit Gal. conſuetudinẽ ſummam vim habere. Quare habet ſummã uim? ſubdit conſuetudinem ſummam uim habere in inuentione remediorũ. Si ergo cõſuetudo maxime confert ad inuentionẽ remediorũ, quoniam ſignificat corporis naturam, ergo in ratione ſigni, ſi confert ad inuentionem remediorum, ut eſt ſignum corporis temperaturæ, ergo etiã lapis molaris cognoſcitur concurrere in ratione ſigni nõ indicãtis. Pręterea Gal. 2. M. 3. dicit in ægris ſeruandam eſſe tẽ- *2. Met. 3.* peraturam etiam uitioſam. Quare eſt ſeruanda? dicit Gal. ea ratione, qua maxima eſt indicatio, quę ſumit a conſuetudine, a conſuetudine non ſolum ſumitur indicatio, ſed maxima, tamen conſuetudo nequaquã indicat, quia ſunt tantum tria indicantia, quod ſit verum, dicit Gal. maximam indicationẽ ſumi a conſuetudine, ſubdit, vt temperaturam uel ſeruat, uel inducit; quare maxima eſt indicatio, quæ ſumitur a conſuetudine? vt conſuetudo eſt ſignum tẽperaturę, quæ temperatura etiam uitioſa indicat ſimile in corpore ægrotante, indicat ſimile, & conſeruanda, quia conſuetudo habet rationem ſigni. Præterea Gal. 9. Met. vlt. 8. Met. vlt. proponit quędam dicta de ætate & conſuetudine ſimul, quę dicta non ita facile ab omnibus intelliguntur. Dicit igitur Gal. ex conſuetudine eſt ſumenda indicatio, ſi multo tempore intemperatæ naturę uictu contrario ſunt vſæ. iõ eſt quia conſuetudo atq; etiam ætas ſunt ſigna temperaturæ, nã temperatura aſcititia producitur ab ætate producitur a cõſuetudine, ſiquidem ætas mutat temperaturã, alia eſt tẽperies in pueritia, alia in iuuentute, conſuetudo & ipſa ſi multo tempore perſeueret mutat temperiẽ Hoc pro nũc ſupponatis. Capiatur a temperatura ut temperatura eſt eſſentia uirtutis, non ſecus; quia indicans vitale nil aliud eſt, quam virtus: & ſola virtutis eſſentia eſt indicans uitale, et ut dixi pro nunc ſupponatis, temperaturã ut eſt eſſentia uirtutis indicare præſidiũ vitale, de quo Gal. 8. Meth. vlt. Vt ętas & conſuetudo *8. Met. vlt.* proponatur a Gal. in rõne ſigni, non aũt quia ſunt indicantia. Sed cũ cõſuetudo ſit ſignũ, non quęlibet tñ conſuetudo, ſed conſuetudo, quæ multo tẽpore perduret. Ob id loco citato ſubdit Gal. indicationem ſumi ab ætate & natura, hoc eſt temperatura: non abſolute dicit Gal. ſed cum cõſuetudine. ſ. antiqua, ut magis poſſit conſuetudo quã poſſit ętas, propterea quod quę perdurat, mutat temperaturam, quę producitur ab ętate. Si verbi gratia, iuuenis ratione ætatis iuuenilis calidus ſit, ex conſuetudine antiqua, quæ longo tempore perduret ciborum frigidorum, erit iuuenis tandem frigidus, & ideo Gal. dicit indicationem ſumi ab ętate & temperatura nõ abſolute, ſed cum cõſuetudine, ſemper tamen ut ętatem & conſuetudinem ſumat in ratione ſigni; admoneantur iuuenes Galenum compoſuiſſe librum, quem inſcribit de aſſuetudinibus, *Nota librum de aſſuetudinibus.* quem librum ex uobiſmetipſis poteritis legere, & intelligere, ſi ſolum admonuero iuniores eo in loco Galenum non reſpicere adiuuantia, ſed ad materias iuuantium, ut ſit negociũ quod non pertineat ad Methodum medendi.

De aere, quomodo aer indicet.

TAndem quantũ ad aerẽ ſpectat, cuius ẽt gratia ſunt aliquę proponendæ autoritates, ne iuniorum mentes cõfundãtur, Gal. 3. Meth. 8. ait in *3. Met. 8.* Methodo medendi inſpicere conuenit aeris temperaturam, nam ubi immoderata eſt temperatura: nã vbi aer intemperatus eſt, ſanationem moratur quare inquit Gal. danda opera, ut medicamẽtis aeris exceſſiui occurramus: Ecce quemadmodum medicamenta referuntur in aere: & propterea dicit Galenus, & Hippocrat. in calidiori aere uti debemus frigidioribus, in

Digitized by Google

frigidiori aere calidioribus.hanc authoritatem ita intelligatis,vt dũ aer immoderatus corrigitur, id fit, vt euadat materia remedij, quemadmodum et vt dum vtimur ptiſana,& ptiſanę frigiditatem veremur, eam corrigimus cum pipere,piper reſpicit ptiſanam.& indicatur a ptiſana. Sed hoc nõ pertinet ad Methodũ medẽdi,pertinet ad compoſitionem ciborum, eſt negocium extra Methodum,dum autem inquit Gal.ex mente Hip. in aere calidiori opus eſſe vti frigidioribus,in frigidiori calidioribus,hæc frigidiora,hæc calidiora adhibentur corpori ægrotanti, & ideo pertinent ad methodum,non ſunt extra methodum,non adhibentur aeri,ſed corpori ægrotanti,quomodo aer concurrit? concurrit vt ſignum, quia in Methodo medendi nullo modo poteſt eſſe indicans, dicant alij quicquid velint, & poteritis videre virum doctum, qui ſcribit de indicatione, & ſuſtinet aerem indicare, ſed errat,concurrit in ratione ſigni: declaro. ſi verbi gratia fuerit febris & aer calidior, oportet vti frigidioribus,propterea quod aer calidior fouet febrem reddit febrem magis intenſam: Si aer calidior reddit febrem magis intẽſam,ergo intenſius refrigerare oportet:ſed hoc magis frigidum indicatur a febris uehementia,indicatur ab intenſitate febris,a gradu febris, quem gradum,ut ſignum nobis ſignificat aer, quare aer habet rationem ſigni;& ex uobiſmetipſis poteritis intelligere Gal.8.M.vlt.vbi loquitur de victu medicinali in febribus ephemeris, & voluit indicationem deſumendam eſſe ab aere,vt ſi aer dicit Gal.temperatus ſit,ſimilium ſit indicatio:ſi aũt intemperatus, indicatio ſit contrariorum:verbi gratia, in hieme cibus deberet eſſe calidus & ſiccus, in æſtate frigidus, & humidus, & licet dixerim uos ex propoſitis autoritatibus hanc authoritatem intelligere,quia tamen dubito, ne iuniores fortaſſe ueritatem non aſſequantur, & a ſenioribus turbentur, duobus verbis hęc dicta ſunt exponenda. Licet dixerit Gal.aerem temperatum ſimilia indicare,intemperatum cõtraria,nequaquam tamen indicat,nec ſimilia,nec cõtraria,accipit igitur Gal.aerem in ratione ſigni, quòd ſignum ſignificat indicans quandoq; contrarium, quandoq; vitale. Declaro; dum ſignificat febrem,eſt ſignum indicãtis curatorij,dum ſignificat temperiem,ſeu intemperiem naturalem,eſt ſignum indicantis vitalis,ut ſignum indicantis contrarij,ſi temperatus eſt,non poteſt eſſe in cauſa alicuius mutationis,vnde id eſt agendum,quod indicat febris,ſi autem aer eſt intemperatus,uel eſt diſſimilis, vel ſimilis, ſi eſt diſſimilis febri, habet rationem materię,quare non indicat, ſi aũt eſt ſimilis, ſignificat intenſiorem febrem,vnde ſignũ eſt intenſioris febris,ſi aũt capiatur,vt eſt ſignum indicãtis vitalis, hoc eſt vt eſt ſignum temperaturæ, ſermo eſt de febri ephemera,de hac loquitur ibi Gal. ſi ſimilis eſt,nõ eſt ſine cauſa alicuius mutationis, ſi autem fuerit diſſimilis,vt v.g.aer ſit frigidior, corpus ſit calidius,vtimur cũ Gal.minus frigidis,& ratio eſt, quod aer ſui frigiditate eſt contrarius naturali temperamẽto calido, vt non liceat uti ita frigidis, quemadmodũ indicãtur a febri,ſed minus frigidis.Ecce igitur quemadmodum aer refertur ad temperaturam naturalẽ, eſt ſignum temperaturę,vt licet dixerit Gal.indicationem ſumi ab aere; intelligere oportet in ratione ſigni,non autem aliter.

Cibus in hieme. Cibus in æſtate.

LECTIO XIII.

9.M.15.

DVbitatio igitur eſt,ex 9.Met.15.vbi ait. Gal.cũ aer in noſtra manu nõ ſit, ideo ex aere ꝓpria indicatio ſumitur.Ecce,quemadmodũ ex Gal. ſententia non modo ab aere ſumitur indicatio,ſed ẽt ſumitur propria indicatio, cum tamen ab aere nulla prorſus hauriatur indicatio,quare,per aerem,intelligatis,aerem concurrere in ratione ſigni indicãtis,ſeu manifeſtantis: namq; aer ſui præſentia dum exempli gratia,eſt ſimilis febri,veluti aer calidus in febri,ita ſo uerita,intendit febrem,vt a febre ita intenſa ita aucta hauriatur propria indicatio, præterea eſt alia Gal.authoritas 9.M. vlt. vbi inquit, in vacuatione ſanguinis perpendenda natura ab initio,conſuetudo,ætas,aer, affectus,ante hunc ſane affectũ virtus. Ex quibus dictis colligunt, ſed non admodũ prudentes medici, in vacuatione ſanguinis, ut indicantia concurrere naturam,conſuetudinẽ,ætatem,aerem,affectum,et virtutẽ,neq; opinionis alia reddunt cauſam, q̃ verba Gal. peſſime intellecta. Hunc igitur locũ ita intelligatis,loquitur Gal.de remedio vehementi ſanguinẽ euacuãte,cuius materia eſt venæ ſectio: cum igitur loquitur Gal.de remedio uehementi valido,ſanguinẽ euacuãte,hoc indicatur ab effectu.Et ideo Gal.hoc loco proponit affectum in ratione indicãtis,ut tm̃ affectus ſit indicans nil aliud,quia unicum tm̃ eſt indicans. Per affectum aũt non intelligatis morbũ, ſed intelligatis peccatum,quo ſanguis afficitur, proponit aũt Gal. hoc loco uirtutem,& dicit ante affectum virtus; per hæc ſignificãs,virtutem eſſe præferendã peccato ſanguinis,quotieſcunq; cætera ſunt paria,ut ſuo loco cognoſcetis,nam uirtus cõcurrit in uacuatione ſanguinis, q̃nque ut permittens, q̃nque ut prohibens,ut ſit anteponenda peccato ſanguinis, dum aũt proponit Gal.naturã,ab initio accipit naturam,hoc eſt,temperaturã natiuam, ad differentiam aſcititiæ,& temperaturam natiuam vocat naturam ab initio. Quam tẽperaturã non accipit in ratione indicantis, quia ſolus affectus indicat, & ſola uirtus in uacuatione ſanguinis,uel permittit, uel prohibet, quia ualida permittit, debilis prohibet,quare naturam ab initio,quare temperaturam natiuã accipit in ratione ſigni manifeſtantis,virtutem,uel debilem,uel robuſtam,atq; ita eſt intelligendum de conſuetudine,de ætate, atq; de aere. Propter iuniores do exemplum,temperatura natiua frigida,& ſicca eſt ſignum virtutis debilis, calida virtutis robuſtæ,præterea,ſi aliquis aſſuetus eſt perferre venæ ſectionem, hæc conſuetudo eſt ſignum virtutis robuſtæ,ad eundem modum ætas. v. g.puerilis eſt ſignum virtutis debilis,& proinde prohibentis.ad eundem modum aer impenſæ calidus, & ſiccus, eſt ſignum,virtutis debilis,ꝓhibentis:quare hoc eſt perpetuæ veritatis,vt vnicum tantum ſit indicans, vnicum tantum prohibens,atque,ſi Gal.plura proponit,ſunt ſigna, non ſunt indicantia. Cum igitur ſtatutum ſit tria tantum eſſe indicantia, hoc eſt, indicans curatorium,præſeruatorium.& uitale,expedit, vt in pręſentia ſigillatim circa hæc tria diſcurramus.

De indicante curatorio, ac indicato.

PRimum quod ad indicans curatorium,hoc nihil aliud eſt, quam morbus, & morbus,nihil aliud indicat,quam quid agendum, & vſum, hoc eſt, rectam adminiſtrationem materię. ne fiat confuſio, oſtendere in primis oportet, quomodo ſe habet morbus ad indicandum quid agendum, ſecundo autem loco ad indicandum vſum.

Quomodo morbus indicet quid agendum.

QVantum attinet ad primũ, morbus indicat q̃d agendum, quod cõiter poteſt uocari indicatũ iuuans, præſidiũ, at magis proprie vocatur remedium,& hoc uobis explico,ut ex uobiſmetipſis,et ſciatis loqui,& ſciatis intelligere,q̃n Galenus,uel pro

prie

Digitized by Google

priè vel impropriè loquitur, per remedium cum Galeno in lib. ad Thraſyb. c. 43. intelligimus remedium ad differentiam alimenti, nec præter rationē, quia vt ſuo loco cognoſcetis, alimentum nequaquā eſt indicatum curatorium, ſed tantum vitale, ut a virtute ſola indicetur, contra, remedium eſt quid agendum, quod indicatur a morbo. *Ad Thraſyb. c. 43.*

Differentiam inter remedium, & alimentum colligere licet ex Galeni loco citato, remedium eſt illa materia quę agit in corpus, verbi gratia, febris indicat frigidum, & proinde remedium, quia huius materia, vt verbi gratia, endiuia agit in corpus, refrigerat corpus, contra, alimentum eſt, quid agendum, cuius materia patitur a corpore, ut uerbi gratia, uirtus indicat alimentum, cuius materia eſt caro pulli, quæ caro patitur, nutritur a corpore. In pręſentia igitur per quid agendum, nō intelligimus alimentum, ſed remediū.

Duplex remedium, conſeruans, vel auferens.

Remedium igitur duplex eſſe poteſt, aliud auferens, aliud conſeruans, in pręſentia nō intelligimus remedium conſeruans, qm̄ remedium cōſeruans, indicatur a ſola virtute, et in pręſentia ſupponatis a virtute, ab indicante vitali indicari, non modo alimentum, ſed etiam remedium, ſed remedium conſeruans, quare in pręſentia nos per remedium intelligimus remedium auferens, non conſeruans.

Remedium auferens duplex.

Remedium aūt auferens poteſt eſſe duplex, nāque aliud eſt remediū auferens morbum, aliud eſt remediū auferens cauſam, nos in præſentia intelligimus remediū auferens morbū, non cauſam, quia ſermo nō eſt de indicato curatorio, qd ſumitur tantū a morbo, remedium aūt auferens cauſam, eſt remedium præſeruatorium, quod indicatur tantū a cauſa, & de hoc ſuo loco. Nunc igitur per remedium intelligimus, remedium auferens morbum, ad quod reſpiciens Galenus in lib. ad Thraſybulum c. 48. dicit affectum ſolum morborum expulſionem indicare, & ratio patet, quia cum proportio eſſe debeat inter indicans, & indicatum, ſi indicans curatorium, & indicatum ex neceſſitate habet eſſe curatorium. *Ad Thraſyb. c. 48.*

Dubitatio.

2. Met. 1. Sed dubitatio eſt, quia Gal. 2. Meth. 1. inquit, quæ curationē indicant, ſi in duo diuidātur, morbus, & temperatura, quare indicans curatorium non modo erit morbus, ſed ēt temperatura. Indicans curatorium eſt tantum morbus, quare Galenus loco citato temperaturam accipit in ratione ſigni, vt temperatura ſignificet gradū morbi, a quo gradu ſumitur indicatio, nō ſumitur indicatio a tēperatura, ſed a gradu morbi patefacto a temperatura, & ob id ſubdit Gal. illo 2. Meth. 1. laborantis temperaturam vna cū morbi contrarietate menſurā definire quidem indicatā: quid eſt indicatum? quid eſt definitum? eſt menſura, hoc eſt, eſt remediū determinatum, uerbi gratia, remedium frigidum in ſecundo gradu, hoc eſt remedium, hæc eſt mēſura, quę proponitur a Galeno. Cū hęc ſit menſura, & hoc ſit remediū determinatū, verbi gratia, frigidum in ſecundo, a quo indicatur? dicit Gal. indicari, definiri a laborantis tēperatura vna cū morbi cōtrarietate, proponit laborantis tēperiem, et morbi cōtrarietatē, ſi eſt vnū indicatū debet eſſe vnū indicans, quodnam erit hoc vnum indicans? quis eſt ille tam ignarus, tam pertinax, qui videat indicans eſſe morbi contrarietatem, & hoc oſtendo propter iuniores, verbi gratia, in febri in corpore, uel temperamento, uel temperaturæ calidæ indicatum eſt frigidum, ſi indicatum eſt frigidum, ergo a ſola febre indicatur, quia febris vt calida indicat frigidum, quod frigidum non poteſt indicari a temperie, non poteſt indicari a temperatura calida.

Dubitatio.

Prima dubitatio eſſe poteſt ex dictis Galeni in li. ad Thraſyb. c. 9. vbi dicit, ab affectu conferentia non indicari, hęc autoritas ab omnibus nō intelligitur. dicit Gal. ab affectu conferentia nō indicari, per affectum nil aliud intelligit quā indicans in genere, ſecundum eſſentiam genericum, ut uerbi gratia, dum accipimus morbum febrem, ut eſt quid pręter naturam, per affectum intelligit Galenus indicans ſecundum eſſentiam genericam, per conferentia autem intelligit indicatum ſpecificum, eſt notiſſimum indicatum ſpecificum non indicari ab indicante generico, quia ſemper ſeruatur proportio inter indicans & indicatum, vnde indicans genericum indicat quid agēdum genericum, indicans ſpecificum indicat quid agendum ſpecificum: merito igitur dicit Gal. ab effectu conferentia non indicari, hoc eſt ab indicante generico non indicari indicata ſpecifica, ad quā veritatem reſpiciens Gal. dicit eod. lib. ad Thraſ. c. 23. indicationem non ſumi ab affectu, quod dictum niſi rectè intelligitur, ſatis dubium eſt. Indicatio enim ſumitur a morbo, ab affectu: voluit igitur ſignificare Gal. indicationem utilem non ſumi ab affectu, ab indicante generico, ideo quandoq; neque ſumitur indicatio ab indicante ſubalterno, ſed a ſpecifico tātum, exempli gratia, ait Gal. lib. ad Thraſyb. c. 23. ſi fuerit inflammatio, quæ tollitur ſanguinis euacuatione, inflammatio non indicat utile, quia id quod indicat eſt materia, eſt ſanguis, vt ſit indicatio præſeruatoria, non curatoria, &c. *Ad Thraſyb. c. 23.* *Ad Thraſyb. c. 23.*

LECTIO XIIII.

Cum tria ſint tantum indicantia, cepimus circa vnum indicans curatorium digredi, quod nihil aliud eſt, quā morbus, atq; cum indicet, & quid agendū, & vſum, quantū ſpectat ad quid agendū, eſt remediū auferens morbū, & hoc a nullo alio indicatur quā a morbi eſſentia, morbi aūt eſſentia eſt, vel generica, uel ſpecifica, quemadmodū colligere licet ex Gal. 10. Meth. 10. vbi habet propriam indicationem, hoc eſt ſpecificam indicationem, quę ſupponit genericam indicari à quocunq; affectu, à determinato affectu, ut etiam ſubdit Gal. noſcere oportet ad vnguē cuiuſq; affectus eſſentiā, quia ab eſſentia ſumitur indicatio, & propterea idem Gal. 13. Met. 21. dicit præſidiorum formulam deſumi, indicari ex affectus natura, hoc eſt, ex eſſentia ſpecifica, ſiquidem per pręſidiorum formulam nihil aliud intelligere poteſt quam pręſidium, remedium ſpecificum, unde ēt idem Gal. in lib. ad Thraſ. 48. dicit, ab affectu indicari ſolū morborum expulſionem, quibus aūt expellantur morbi ab alio ſumi, quę verba ita ſunt intelligēda, ut morbi expulſio, hoc eſt quid agēdum genericum indicetur ab affectu, ab eſſentia generica, dum uero ſubdit, quibus autem fiat expulſio, ſignificat remediū ſpecificū, quod indicatur ab alio, hoc eſt, ab alia eſſentia, quam ab eſſentia generica, q̄a ſcilicet indicatur a ſpecifica Vnde his expoſitis ꝑpter iuniores, duo ſunt declarāda, alterū quid ſtatuēdū ſit de remedio valido reliquū quid ſtatuendum ſit de remedij vehiculo, & potiſ- *10. M. 10* *13. M. 21.* *Ad Thraſyb. c. 48.*

Digitized by Google

ſimum hæc duo ſunt declaranda. Præterea neutrum
pertinet ad vſum, ad rectã adminiſtrationẽ materiæ.

De remedio valido, & debili.

QVo ad primũ, admoneantur iuniores, reme-
dium ſiue validum, ſiue debile, non tm̃ eſſe cu
ratorium, de quo in prӕſentia eſt ſermo, uerũ
etiã prӕſeruatorium, & vitale, & hoc in loco licet no
ſtrum principale inſtitutũ dirigatur ad præſidium ve
hemens curatoriũ, ita tñ loquemur breuitatis gratia,
vt appareat ẽt quodnã ſit remediũ vehemens, & prӕ
ſeruatorium, & vitalę, quia oĩum eſt eadem ratio. In
primis igitur ne contingat deceptio ob nominis igno
rationem, ſciendũ, fuiſſe Gal. ſententiã lib. ad Thra-
ſyb. c. 34. oĩa auxilia eſſe cum magnitudine, vt quodli
bet remedium poſſit, uocari magnũ, uehemens. Ve-
rũ cũ in magnitudine detur latitudo, medici auxilia
quӕ ſunt magis uehementia, uocant uehemẽtia, quæ
ſunt minus uehemẽtia, ſolent appellare debilia, & ſe
cundum hanc rationem nos in prӕſentia accipimus.
Quantũ ergo ad auxilium vehemens, indicatur ab eſ
ſentia vehementi indicantis, quia ſemper dẽt eſſe pro
portio inter indicatũ, & indicãs, quã veritatẽ cogno-
4. Met. 6. ſcẽs Gal. 4. Met. 6. dicit, in omni morbo ſpectandũ eſ-
ſe ſcopũ a magnitudine deſumptum, vnde extremis
morbis, extrema remedia cõpetunt. Vnde ẽt cũ Gal.
loco citato 4. Met. 6. in ſanguinis redundãtis cõcurſu
non neceſſariò ſecãda vena, nã alijs ſatisfacit vel bal-
neũ, vel frictio, uel aliquid conſimile, his uerbis ſigni
ficans Gal. dum adeſt ſanguinis redundantis concur
ſus, ſi in ſanguine peccatũ eſt vehemens, opus eſſe ve
hementi prӕſidio, cuius materia eſt uenӕ ſectio, ſi aũt
contra, ſanguinis peccatũ non ſit vehemẽs, opus eſt
remedio debili, cuius materia uerbi gratia eſt frictio,
3. M. Vlt. Nota. eſt balneũ, præterea dixit Gal. 3. Met. ult. magna ulce
ra curari his quӕ ualenter ſiccãt, parua aũt ulcera cu-
rari his quӕ moderate ſiccant, quib. uerbis nihil aliud
inſinuat niſi remedium vehemens indicari ab eſſen-
tia uehemẽti, remedium debile, hoc eſt moderate ſic-
cans indicari ab eſſentia debili. ſed notẽt iuniores ut
recte, & non in cortice intelligant Galenum, perpe-
tuo auxiliũ uehemens indicari ab eſſentia uehemen-
ti, uerum non credatis dum Gal. hoc loco proponit
magnũ, ulcus, & paruũ ulcus, hӕc eſſe indicantia, qui
in cortice, in ſuperficie uolunt Galenum intelligere,
teſtabuntur, affirmabunt, remediũ uehemens ſiccãs
indicari a magno ulcere, debiliter ſiccans a paruo ul
cere, ſed utrunq; eſt falſum, nã ulcus ſiue magnũ ſi-
ue paruum, ulcus, inquã, quomodocunq; acceptum,
eſt morbus, ſi morbus ergo indicans curatoriũ, qua-
re, et remediũ curatorium, remediũ ſiccans in ulcere
ſiue intenſe, ſiue remiſſe, nõ eſt curatorium, neq; pue
ri hoc dicerent, eſt præſeruatorium, propterea quod
remediũ ſiccans reſpicit excretum tenue in vlcus, ex
cretum eſt illud quod indicat, excretũ non eſt mor-
bus, eſt cauſa morbifica, eſt indicans præſeruatoriũ,
quare eo loco Galenũ ita intelligatis, ut dum propo-
nit magnũ vlcus, dum proponit paruum vlcus, hæc
proponit Gal. non ut indicantia, ſed vt ſigna, quæ ſi-
gna nobis manifeſtant indicans prӕſeruatoriũ: decla
ro, vt oculis hanc veritatẽ, videatis: verbi gratia, ma-
gnũ vlcus ſignificat copioſum excretũ, ſignificat ex-
cretum vehemens, ſignificat excretũ cuius, eſſentia
indicat remedium vehementer ſiccans, paruum aũt
vlcus eſt ſignum exigui excreti, & proinde indicantis
14. Meth. Vlt. præſeruatorij debilis, quod indicat remediũ ſiccans
moderate. Prӕterea fuit Galeni ſententia 14. Meth.
vlt. & hanc authoritatẽ propono, ut quando exerce-
bitis artẽ chirurgicã ſciatis intelligere Galenum, dicit
ergo 14. Meth. vlt. ſanationẽ pterygij id eſt vnguis in
oculo, ſanationẽ inquam pterygij parui, & mollis fie
ri per detergentia medicamenta, magni, & duri per
inſtrumenta chirurgica, quid uoluit quæſo ſignifica-
re Gal. dum proponit medicamenta detergentia, pro
ponit remedia debilia: dum proponit chirurgicã, re-
media vehementia proponit, quare neceſſarium eſt,
vt hoc loco reperiatur indicans, & debile, & uehe-
mens, quantum ad indicãs debile, hoc ſignificat Gal.
quando propoſuit pterygium paruũ & molle, unde
detergentia prӕſidia nõ indicantur à paruitate, nõ in
dicãtur a mollitie, & ideo paruitas et mollities propo
nuntur a Galeno ut ſigna debilis eſſentiӕ materiӕ ex
tirpandӕ, namq; ubi pterygium eſt paruum, ubi mol
le, materiæ eſſentia eſt debilis, contra aũt ubi ptery-
gium eſt magnum, durum, opus eſt uehementi præ-
ſidio, opus eſt ferro, chirurgia, ſed nõ indicatur a ma-
gnitudine, a duritiæ remedium uehemẽs, ſed magni-
tudo pterygij, duritieſq; ſunt ſigna uehementis eſſen
tiӕ. Gal. ẽt 14. Met. 13. dicit, his cõſiderationibus habi 14. Met. 13.
tis inuenies, & quando chirurgia & quando medica
mẽtis uti licet, quibus uerbis proponit quid agendũ,
proponit remedium uehemẽs, quod ſignificatur per
ferrum, per chirurgiam, proponit debile quod inſi-
nuat per medicamẽta, hæc aũt deſumuntur ſemper
ab eſſentia, ut eſſentia uehementior indicet uehemẽ-
tius, debilis debile, & ideo cum hoc ſit perpetuæ ueri
tatis, ut remedium uehemens indicetur ab eſſentia
uehementi, non modo utile eſt, uerum etiam neceſ-
ſarium. Cogitate quidnam intelligere oportet per ve
hementiã, per magnitudinem indicantis, ſine qua do
ctrina non eſt poſſibile callere methodum medẽdi;
A quo fuerit expoſita hæc ueritas, teſtor Deos me i-
gnorare, paſſim loquitur de uehementia indicantiũ,
ſæpe modo unã ſententiã, modo aliam proponere ui
detur, Gal. 4. Met. vlt. dicit uehementiã eſſe capiendã 4. M. vlt.
ex dignitate, & proprijs ſubſtãtijs, loquitur in plurali,
& proprijs ſubſtãtijs. 9. Met. 13. dicit uehementiã capi 9. M. 13.
a dignitate a magnitudine & a propria ſubſtantia, nõ
dicit a proprijs ſubſtantijs, ſed a propria ſubſtantia. 2.
Met. 3. dicit uehementiã capi a dignitate & magnitu
dine, & explicãs quid intelligere oportet per dignita-
tẽ ſubdit, ſiue uitӕ, ſiue ſanitatis, unde ẽt inquit eodem
in loco quantũ attinet ad magnitudinẽ, hãc eſſe intel
ligendã, uel ratione propriӕ ſubſtãtiæ, uel ratione de-
clinationis a naturali habitu, ut intelligatis & has au
toritates, & reliquas oẽs a Gal. propoſitas, uos ſcire
oportet uehementiã indicantis poſſe duobus modis
accipi, uno modo ut eſt abſoluta, ut eſt uehementia
abſoluta, reliquo ut eſt reſpectiua. Declaro pp iunio-
res, & præſertim pp illos, qui libentiſſime tutbant iu-
uenes. Per abſolutam uehementiã intelligo, qñ indi-
cans ſeorſum conſtituitur, hoc eſt qñ non confertur,
qñ non cõparatur cum alio indicante. Contra uehe
mentia reſpectiua eſt, quando uehemẽtia unius indi-
cantis, confertur cum uehemẽtia alterius indicantis.

De vehementia abſoluta.

IN primis quantum ſpectat ad uehemẽtia abſolu-
tam, hæc duplex eſſe poteſt, namq; alia eſt uehemẽ
tia ſimpliciter accepta, propria ratione, alia vero ſe
cundum quid, hoc eſt non propria ratione, ſed ratio
ne alterius: do exẽplum, uerbi gratia. Cancer eſt affe-
ctus ſimpliciter uehemẽs, quia ſecundũ propriam eſ
ſentiam, & in qualibet parte reperitur cãcer, ſemper
eſt affectus uehemens: eſt autem affectus uehemens,
ſecundum quid, ut puſtula, nam puſtula in crure eſt
affectus debilis, at ſi fuerit in parte nobili, ideſt in ie-
core, in pulmone, puſtula eſt affectus uehemens ſe-
cundum quid, hoc eſt ratione loci affecti, vnde Gal.
quarto Methodi ſeptimo reſpiciens ad uehemẽtiam 4. Met. 7.
ſecundum quid, propoſuit partis præſeruatorium,
propoſuit etiam ſeptimo Methodi duodecimo. 7. M. 12.

Cæte-

Digitized by Google

Cæterũ ſi vehementia fuerit abſoluta, & ſimiliter adhuc duplex eſſe põt; namq; hæc vehemẽtia abſoluta eſt vehementia vel actiuitatis, vel reſiſtentia, v. g. febris ardens eſt vehemens, & vehementiã obtinet abſolutam ſimpliciter, ſed ratione actiuitatis, ratione reſiſtentię, veluti eſt vlcus contumax, veluti eſt materia dura, & ob id Gal. 4. Meth. 6. quod caput ignoro ego, a quo fuerit recte explicatum, dicit quęlibet notate, quælibet dicit Gal. vnde eſt propoſitio vniuerſalis, dicit ergo Gal. quilibet grauia magnaq; ſtatim propter partis præſtantiam, propter affectus magnitudinem, & tertio quia cacoete. 4. Met. 6.

LECTIO XV.

CVm quid agendum ſumatur ab eſſentia indicãtis, & indicatio capiatur a vehementia indicantis, neceſſariũ fuit diſcurrere circa vehementiã, vt pateret quænam eſſentia eſſet vehementia, & dictum fuit vehementiã eſſe vel abſolutam, vel reſpectiuã, quoad abſolutam, hanc eſſe vel ſecundũ quid, vel ſimpliciter; ratione, vel actiuitatis, vel reſiſtẽtię, vnde Gal. reſpiciens ad hanc veritatẽ 4. Meth. 6. dicit, quęlibet grauia ſeu magna, vel propter partis præſtantiã, per hæc verba inſinuans vehementiam ſecundum quid, hoc eſt ratione partis præſtantis. Præterea propter affectus magnitudinẽ, per hęc verba ſignificans vehementiam ſimpliciter ratione actiuitatis, quęcunque ſint illa verba, ſimpliciter ratione actiuitatis, tertio addit vel quia cacoete, per hæc verba manifeſtans vehementiã ſimpliciter ratione reſiſtentiæ, quę ſunt cacoete, mali habitus, ſunt difficilis, ſummæq; reſiſtẽtiæ. Hunc igitur in modum hæc autoritas eſt intelligenda. qua veritate iſta conſtituta, cum pateat quidnam intelligere oportet per vehementiam abſolutã, & a vehementia ſumitur indicatio, a vehemẽtia indicatur quid agendum, neceſſarium eſt, vt vehementia ſit eſſentia, quę eſt hęc eſſentia, hoc adhuc nondum cognouiſtis, niſi fortaſſe qui profitentur hanc doctrinam: hanc veritatẽ explicamus. Cum indicantis eſſẽtia ſit triplex, generica, ſubalterna & ſpecifica, vehementia indicantis nequaquã poteſt eſſe eſſentia generica, ſed ſubalterna, & ſpecifica. Declaro: ſubalterna duplex eſſe poteſt, vel. n. eſt maxima, proxima genericę, uel eſt maxima vicina ſpecificę, ſi fuerit uehementia, quę pertinet ad eſſentiam ſubalternam, ſed proximã genericæ, hæc eſt vehementia quã Gal. locis citatis dignitatẽ vocauit, vehementiã deſumpſit ex dignitate. Quo vero ad vehementiã quæ ſpectat ad eſſentiã ſubalternam, ſed proximam ſpecificæ, hęc eſt illa vehemẽtia, quã nuncupauit propriam eſſentiam, ſiquidem vt ſuo loco intellexiſtis, vehementiã accepit a propria eſſentia, quantũ deniq; ad vehementiã, ut pertinet ad eſſentiã ſpecificã, hanc patefecit Gal. dum locis citatis accipit vehementiã penes declinationẽ a naturali habitu. Ecce igitur quemadmodũ vehementia ptinet ſemper ad eſſentiã, ſed ad eſſentiã ſubalternã ſpecificã. Propter iuniores, quia hęc dicta ſunt fundamenta huius artis, libet dare exemplũ in quolibet indicante, & proinde in morbo, in cauſa, in virtute.

Exemplum in morbo, & vehementia.

QVantum attinet ad morbum: febris, vt morbus, vt quid præter naturã, & proinde ſecundum eſſentiã genericam, non eſt vehemens, nullã habet vehementiam præter naturã, & propterea recte dictum eſt, vehementiã non eſſe eſſentiam genericam, at ſi capiatur febris, vt morbus totius corporis, febris eſt vehemens, ſed eſſentia ſubalterna, quæ eſt proxima genericæ, & ideo dum accipimus febrim, vt eſt morbus totius, & vt a morbo totius læduntur omnes actiones naturales, ſecundum hãc rationem febris eſt morbus vehemens, ſed hęc vehemẽtia vocatur a Galeno dignitas, eſt vehementia quę accipitur a dignitate; & pertinet ad eſſentiam ſubalternam, maximẽ proximam genericæ.

Secundo, ſi accipimus febrim ut eſt febris ardens, hęc eſt vehementia, quæ pertinet ad eſſentiam ſubalternam, ſed quæ accedit ad eſſentiam ſpecificam, & hęc eſt illa vehementia, quã magnitudinem ſuis locis vocauit Gal. propriam eſſentiã, propriam, ad differẽtiam ſubalternę, quę maxime accedit ad genericam.

Tertio, & vltimo, ſi capiatur febris ardens, ſed in ſene, in corpore ſenili, hęc eſt vehemẽtia, quę ſpectat ad eſſentiam ſpecificam, quam ſignificat Gal. per declinationem a naturali habitu, dum eſt febris ardens in ſene, in corpore frigido, eſt ſummus receſſus, eſt ſumma declinatio, & ,ppterea eſt morbus uehemẽs, eſt vehementia, quę eſt eſſentia ſpecifica, quę ſumitur a declinatione, a naturali habitu. Hæc de morbo.

Exemplum a cauſa de vehementia.

QVo vero ad exemplũ, quod põt deſumi a cauſa, ab indicãte præſeruatorio, v. g. ſi ſermo fiat de ſanguine, ſanguis ut præter naturã non habet in ſe vehementiam, & ideo recte dixerimus, vehementiã non pertinere ad eſſentiam genericam. Si deſcendamus, ſanguis perpenditur vt materia morbifica, morbificabilis ad differentiã cauſę excrementitię, & ſecundum hanc eſſentiam ſubalternam, quæ eſt proxima genericę, locum habet uehementia, quę accipitur ex dignitate. Si magis deſcẽdamus, hoc eſt, ad eſſentiã ſubalternam, ſed magis proximam ſpecificę, erit, v. g. ſanguis ut putridus, & hæc uehementia accipitur ex magnitudine, accipitur ex propria eſſentia, ita uolebat Gal. authoritatibus allegatis.

Tertio, & ultimo, ſi deſcendamus ad eſſentiã ſpecificam, erit, v. g. ſanguis, vt putridus, in ſummo dantur gradus in putredine, datur maior, & minor declinatio a naturali ſtatu, ſcilicet ſanguinis. Et ideo hæc eſt uehementia, quæ eſt eſſentia ſpecifica, quam deſumpſit Gal. a declinatione a naturali ſtatu.

Exemplum a virtute de vehementia.

QVantũ deniq; attinet ad uirtutem, & proinde ad indicans uitale, uirtus, ſi accipiatur ſm eſſentiam maxime genericã, ut eſt quid ſm naturam, ut diſtinguitur a re præter naturam, ſm hanc eſſentiam non eſt uehemens, id eſt, hæc eſſentia non eſt uehemens, ut perpetuũ ſit, genericã eſſentiã non indicare auxilium uehemens. Si deſcẽdamus ad eſſentiã ſubalternam, virtus accipitur ſecundum uires, ſecundum naturam, quę conſeruat uitam, ſecundum quam eſſentiam ſubalternam uirtutis eſſentia eſt uehemens, ſed hæc uehemẽtia pertinet ad dignitatem.

Si deſcendamus, et perpendamus uirtutem ut diſſipatur, ut eſt facilis diſſipationis, ut v. g. in puerili ætate, hæc eſt eſſentia ſubalterna, quæ uergit ad ſpecificam, accedit ad ſpecificam, & deſumitur a magnitudine ſeu propria eſſentia, quia Galenus, ut audiuiſtis, multis uocibus utitur.

Poſtremo ſi capiatur virtus in puero molliori, qa datur latitudo in puerili ætate, ſecundum hanc rationem virtutis eſſentia ſpecifica, quæ deſumitur ex Galeno ex magnitudine, quã etiam uocauit declinationem. Hæc eſt ſumma declinatio uirtus. Hactenus igitur cognouiſtis quemadmodum quid agendum cura

Digitized by Google

torium dum eſt vehemens, indicatur a vehementiā morbi, hoc eſt ab eſsētia vel ſubalterna, vel ſpecifica.

De vehementia reſpectiua.

SI verò alia ex parte fuerit vehementia reſpectiua, hæc vehementia quandoq; perpenditur, quandoq; non. Gal. 10. Meth. 10. dicit affectum vel eſſe vnum, vel eſſe plures, & addebat Gal. ſi vnicus ſit affectus curationem facilem eſſe, ſi non ratione, taliē experientia. Vnde iuniores obiter ſaltem aduertant ita locutum eſſe Galenum, quantum attinet non ad experientiam, ſed ad rationem, etiam ſi vnicus ſit affectus, vt non habet locum vehementia reſpectiua. Difficultatem tamen eſſe in curando: Nam difficile eſt, dicit Galenus, gradum cognoſcere, a quo gradu à qua eſſentia ſumitur indicatio.

10.M.10

De cura in morbis complicatis.

At ſi cōtingat vt affectus ſint plures, & propterea cōtrarij, curatio difficilis eſt, & ratione & experiētia.

Difficultas ſi affectus ſint plures.

DIfficultas autem eſt duplex.

Prima quidem eſt, quia difficile eſt nouiſſe cuiuſque affectus eſſentiam, à qua vt ſcitis, ſumitur indicatio.

Secunda difficultas eſt, quia cum Galeno loco citato cognoſcere oportet ex pluribus affectibus, quem primum oīum, aut magis, quem rurſus minus, aut ſecūdo, aut tertio loco curare oportet, & in hoc eſt magna difficultas, vnde in mixtis affectibus oportet cognoſcere, quæ vis, quę eſſentia, quę vehementia ſit intenſior, quę remiſſior, nam eſſentia quę eſt inteſior, habet rationem prohibentis, quæ vero remiſſior habet rationem permittentis, vnde iuniores hoc fundamentum memoriæ mandent, idem Indicās, idem inquam ſecundum eſſentiam abſolutam, rationem habere indicantis, & idem prorſus, quia nō ſunt multiplicanda indicātia in hac Methodo, idem prorſus ſecundum eſſentiam reſpectiuam, ſecundum eſſentiā comparatam ad eſſentiam alterius indicātis, habere rationem vel prohibentis, vel permittentis. Habet rationē prohibentis, ſi eſſentia reſpectiua eſt intenſior, habet rationē permittentis, ſi eſſentia reſpectiua eſt remiſſior, quare tria tantum dantur indicantia, tria quoq; prohibentia, tria tantum permittentia, ut morbus ſecundum eſſentiam abſolutam ſit indicans ſecūdum reſpectiuam vehementiorem ſit prohibens, ſecundum reſpectiuam remiſſiorē ſit permittēs. Idem eſt ſtatuendum de cauſa, & de virtute. Comprobātur hæc verba Gal. autoritate 8. Meth. vlt. qui locus non eſt vſq; adeo facilis, dicit Gal. in contrarijs indicationibus, niſi quis indicationum poteſtatem examinet, nequeat menſuram victus inuenire, ex quo colligatis ſumme eſt neceſſarium in pluribus affectibus in contrarijs indicationibus perpendere omnium poteſtates. Quo in loco Gal. quid intelligat per menſuram, nimis ego libenter ab alijs intelligerem: dicam quod ſentio: puto ego, & eſt locus difficilis, & non pōt recte curari febris, niſi bene intellecta illa autoritate, per menſurā victus non intelligit quantū agendum, ſed quid agendū, & quid agendū quod eſt mixtum, ex vitali indicato, & indicato, curatorio: declaro, eſt mixtum ex indicato vitali, ut Gal. accipit indicationē a temperatura, et hoc pro nūc ſupponatis, quia in ſermone de virtute, de indicante vitali oſtendam euidēter, qūo temperatura quæq; nihil aliud eſt quā eſſentia virtutis, vt cū indicatio capiatur ab eſſentia indicatis, Gal. 8. Meth. vlt. per menſurā victus intelligat indicatum vitale, vt indicatur a temperatura, intelligit etiam per menſuram victus indicatum curatorium,

8. M. vlt.

8. M. vlt.

vt indicatur a febri ab eſſentia febris, vt indicatur ab indicante curatorio, & propterea hoc indicatum eſt mixtum non ſimplex, horum autem duorum indicātium eſſentia eſt vehementia reſpectiua, quæ vehementia reſpectiua dupliciter poteſt conſiderari. Preterea ſcilicet & indicātia, hoc eſt vitalia, & curatoria, vel conſentiunt, vel diſcrepant. Et ſane hæc eſt doctrina pulchra, quæ traditur a Galeno, ſi conſentiant hæc duo indicantia, hoc eſt temperatura hominis febricitantis, & febris, hæc vehementia indicat victum medicinalem intenſiorem.

LECTIO XVI.

DIctum fuit pro explicatione autoritatis Gal. 8. Meth. vlt. Gal. loqui de indicato, quod eſt mixtum ex vitali indicato a temperatura, & curatorio indicato a febre, dum ꝓponit menſurā victus, dum proponit gradum victus medicinalis, hoc autē dictum ita eſt intelligendum, ut dum corpus febricitat, perpendere oportet, an indicantia, vel conſentiāt, vel diſcrepent, ſi cōſentiunt, indicatur victus medicinalis intenſior, hoc eſt, indicatur victus magis refrigerans, indicatur victus intenſe refrigerans, & ideo dicit loco citato Gal. ſi febricitans habuerit ætatē, temperaturam conſuetudinem, & verſatur in aere, ratione quorum omnium indicatur auxilium frigidum, quemadmodum ēt indicatur a febri, tunc oportet exhibere victum magis frigidū, quia eſt concordia inter febrem, & reliqua inter febrē, ætatem, conſuetudinē, & reliqua. ſi aūt contingit vt ſit diſcrepantia inter indicantia, cum Galen. vt ſciatis febrem curare, notate quantū attinet ad virtutem, quę eſt indicans vitale, an adſit temperies, vel intemperies, hoc eſt an v.g. Socrates febre detentus, ſit vel temperatus, vel diſtemperatus, ſermo eſt de complexione ſecundū naturam, ſi ergo fuerit temperies cum Gal. virtus deſpicitur, virtutis eſſentia nequaquam eſt vehemēs, ſed deſpicitur, quia adeſt temperies, quæ eſt ſignum debilis eſſentiæ virtutis, vnde dicit Gal. loco citato, in media temperatura mediocri, id eſt, vbi non eſt intemperies victum eſſe exhibendum frigidum, vt indicatur a febri, ecce hæc eſt menſura victus, hic eſt gradus, hæc eſt menſura victus refrigerantis, vt exhibeatur æque frigidus, vt indicatur a febre, quia virtus deſpicitur, virtus ſolum permittit. Si verò ex parte virtutis fuerit intēperies, indicatur victus remiſſior, hoc eſt, non ita frigidus, ſicut indicatur a febre, & ego neſcio quomodo ſine hac methodo poſſit intelligi Gal. poſſit febris curari. Itaque in diſcrepantia indicantium, in diſcrepantia inter virtutem, & febrem, ſi fuerit intemperies, indicatur victus remiſſior minus frigidus, quam indicetur a febre, ratio eſt, quia ubi ſunt indicantia contraria, eſt neceſſarium, vt fiat aliqua refractio, aliqua remiſſio, hinc fit vt ſi contrariorum indicantium vis ſit par, ęqualis, indicetur victus medius, medius inquam inter frigidum indicatum a febre, & calidum indicatum a virtute. Si autem vis, potentia contrariorum indicantium ſit impar, indicatur victus medicinalis a medio tantum recedens, quantum eſt maior vel minor vis indicantium. Vnde iuniores admoneantur, & duo memoriæ mandent. Alterum eſt, ſi tria indicantia, quia non plura dantur, ſint paria in uehemētia, hoc eſt, morbus, cauſa, & victus, uirtutem ſuperare reliqua morbum, & cauſam, vt magis ſit conſulendum virtuti quam reliquis.

Secundo notetur, ſi hæc tria ſint imparia, virtutē modo ſuperare reliqua, modo a reliquis ſuperari, nō credatis uirtutem, quæ eſt indicans vitale ſemper ſuperare, vincere reliqua indicantia, hoc eſt falſum. hæc veritas cōprobatur Galeni autoritate 9. Met. 13. ubi ait, reſpiciens ad indicantia paria, primum indica- 9.M.

tum

Digitized by Google

rum ſumi a virtute, proximam primę ſumi ab effectibus, poſt deinde reliquas. Quomodo hęc eſt intelligẽda authoritas? Notate Galenũ quatuor ꝓponere, vnum proponit dum inquit, primum indicatum ſumi a virtute, q̃a virtus ſi cętera ſint paria, eſt regina omnium indicantium, ex quatuor igitur hoc eſt vnum quod proponitur. Deinde duo proponit quando ait, proximam indicationem ſumi affectibus, nam per affectus intelligit duo indicãtia, hoc eſt, morbum, & proinde indicans curatorium, & cauſam, ideſt, indicans præſeruatorium, quod ſit verum, ſubdit, datur affectus qui vacuationem requirit qui affectus non eſt morbus, ſed ex neceſſitate cauſa, quia nullus morbus indicat uacuans, ſed ſola cauſa. Recte igitur dicit Galenus proximum indicationem primę, indicare ab affectibus hoc eſt morbo & cauſa. Quantũ deinde ꝓponit Galenus dum dicit, quæ deinde, quid voluit per hoc deinceps, cum ſint tria tantum indicãtia, hoc eſt, virtus, morbus & cauſa, & hęc tria propoſuerit Galenus? per hæc quæ ſunt deinceps nõ poteſt intelligere indicantia, ſed ſigna connotantia, nequaquam indicantia, quę ſigna, ego volo vt hanc doctrinã exacte intelligatis, ſunt ſigna vel virtutis, vel morbi, uel cauſę, ſunt ſigna indicantium. Galenus igitur ponẽs ſedes, primum locum tribuit virtuti, ſecundũ morbo & cauſæ, tertium locũ his quæ deinceps, hoc eſt ſinis, & ratio eſt manifeſta, quia virtus dum omnia ſunt paria, eſt pręferenda omnibus indicantibus. Secundum locum debet obtinere morbus, & cauſæ: quia ſunt indicãtia, tertiũ locũ reliqua, q̃a ſunt ſigna.

De ſignis.

Sed aduertite, hæc ſigna quæ ſunt deinceps, hæc poſſe dupliciter cõſtitui, altero modo, ut aduerſantur viribus, altero modo vt non aduerſantur viribus, ſi aduerſant̃ viribus, dupliciter habent locũ, propterea quod vires primum locum ſibi vendicãt, ſi autem conſentiãt cum viribus, dicit Galenus loco citato, hæc referre vtrunque calculum, hoc eſt, & verba ſunt difficilia intellectu, hoc eſt obtinere & primam ſedem & ſecũdam, quam primam ſedem & ſecundam vocat vtrumque calculum, primum locum, ſecundum locum. Declaro, ſi conſentiant cum viribus, hoc eſt ſi ſint ex parte virium ætas, temperatura & reliqua obtinent primum locum, quia ſunt ſigna virtutis, ad differentiam illorum, quæ ſunt ſigna, vel morbi, vel cauſæ, ſi autem ſunt ſigna vel morbi, vel cauſæ, tunc habent ſecundum locum, habent poſteriorem locum, & ratio eſt in promptu; vt hęc ſigna habent vtrumque calculum, vtrumq; ſedem, primam ſedẽ vt ſunt ſigna virtutis, ſecundum calculum vt ſigna vel morbi vel cauſæ: at ſi contingat nõ dari paritatẽ inter tria indicantia, quemadmodum dictũ fuit, virtus modo ſuperat, modo ſuperatur, quod cognoſcens Gal. 10. M. 1. inquit, expedit primã cauſam, & febrem profligare, ſi virtus ſit robuſta. Ecce quẽadmodum primum locũ habet morbus, habet cauſa, poſteriorem virtus vbi eſt robuſta, rurſus dicit Galenus primo roboranda eſt uirtus, ſi eſt debilis, vnde idẽ Galenus dicebat 9. M. 7. Indicationẽ ſumptam a virtute ſæpe eſſe maxime neceſſariam, aliquãdo mediocriter neceſſariam, quandoq; ita deſpicitur, ut protſus vtilis non ſit, & hoc eſt intelligendum quãdo vehementia virtutis reſpectiua, quando eſſentia virtutis reſpectiua eſt admodum remiſſa; intenſa autẽ eſſentia vel morbi, vel cauſæ, quod ſane eſt dum morbus eſt uehemens, dum cauſa eſt vehemens & virtus eſt robuſta, vt virtutis eſſentia ſit vehemens, dum virtus eſt debilis, contra vero virtus eſſentia ſit debilis, vbi virtus eſt robuſta, & ob id uirtus robuſta permittit, debilis prohibet.

Vehementia inter morbum & cauſam.

Si vero poſt habita virtute inuicem conferimus morbum & cauſam, quia hactenus cognouiſtis quid ſtatuendum ſit de vehementia inter tria indicantia, ſi ergo perpendimus vehementiam tãtã rerum pręter naturam, hoc eſt morbi, & cauſæ, cum Galeno 10. Meth. 1. plerunq; eſt vehementior cauſa, q̃nq; morbus, ſed plerunque cauſa, rõ eſt, quia v. g. febris, quæ eſt morbus fouetur a cauſa vt cauſa, quia fouet morbum, habet rõnem magis vehementis. Præterea ſi febris ſit vehemens, eſt vehemens dum ſit a cauſa calida, quia rationi conſentaneum eſt, vt caliditas febrilis ſit intẽſior, dum ſit a cauſa calida, non autem quia ſit a frigida. Vnde v. g. febris biliosa eſt vehemens febris, pituitoſa eſt remiſſæ caliditatis, at cauſa hoc eſt materia vehemẽs eſt, ac eſſe põt ſiue ſit calida, ſiue frigida. Hactenus vos cognoſcitis quid ſtatuẽdum ſit de vehementia indicantium. 10. M. 1.

Dubitatio.

Sed propter iuniores dubitare licet ex Galeni 4. M. c. vlt. vbi inquit, valẽtiora remedia, vehementioraq; requirere partes profundas, eandem ſententiam habuit 5. M. 2. & arte medicinali cpa. 89. Ecce valentiora remedia videntur indicari a partibus profundis, quia vehementia remedia non videntur indicari a vehementia morbi cauſæ vel virtutis, ſed a profundis partibus. 4. M. vlt. 5. M. 2. arte medicinali. c. 89.

Solutio.

Soluatis, & dicatis, has autoritates non pertinere ad Meth. curatiuam, q̃ in præſentia profitemur, ſed eſſe extra methodũ, & pertinere ad methodum de medicamẽtis. Declaro, vt ſciatis intelligere Galeni authoritates & nõ confundere, & do exẽplum, v. g. morbus indicat remediũ vt duo in ſecũdo gradu, ſi vos noueritis ex cognitione medicamentorũ medicamenti vim in trãſitu remitti, hebetari, vos eligetis medicamentũ aliquod intenſius, ꝙ non modo ſit calidum vt duo, ſed vt tria, quia in tranſitu in itinere põt remitti vnus gradus, & ſi cognoſcetis ex doctrina ſimplicium medicamentorũ in tranſitu nõ remitti gradũ, ſed remitti manſionẽ, vos eligetis medicamentũ in eodem gradu, ſed in maiori in vlteriori manſione, & ſi nõ erit copia ſimplicis medicamenti, vos ſm met. componendi medicamenta eligetis medicamentum ꝙ cum alio permiſcebitis, ita medicamentũ miniſtretur dũ in profundas partes perducitur. Ita agatur, vt ſuperet, vincat morbũ. Et ideo illæ autoritates noſtris dictis non aduerſantur, q̃a ſunt extra meth. medendi. Et ſtatuendum idem de uehiculo de quo loquens Gal. 4. M. vlt. dicit, in viſceribus pulmonum & pectoris, & renum opus eſſe uehiculo, nã cum ratione vlcerum opus ſit medicamentis ſiccantibus quæ auſtera ſunt, morarentur in ventriculo, & ideo egemus vehiculo, & ideo Gal. in vlceribus pectoris miſcebat, mel in renum diuretica. Sed pertinent ad Methodum medicamentorum. 4. M. vlt.

LECTIO XVII.

De vſu indicantis curatorij.

Audiſtis quemadmodum morbus eſt indicans curatorium, & quid agendum, per ſuam eſſen-

Digitized by Google

eſſentiã, ſiue ſit generica, ſiue ſpecifica, ſiue abſoluta, ſiue reſpectiua, vt nunc explicandum ſuccedat, quonam modo ſe habeat morbus ad indicandum vſum, rectam adminiſtrationem materiæ. Sed propter iuniores, nõ ſit præter rationem antea explicare Galeni autoritatem, quam pauci intellexere. dicit Galen. 9. Meth. 14. Curatiuam indicationẽ ſumi a morbo, temperatura, & aere, & ſubdit Galenus, ut ſint hæc tria prima, quæ curationem indicant, vnde iuniores tria intelligere debent: Primum quomodo hæc tria concurrant ad indicandum. Secundo qua ratione tria tantum ſunt. Tertio quomodo ſint prima, quomodo hæc tria ſint prima. 9.M.14.

Ad primum.

Quantum attinet ad primum, vos ſcire oportet, Galenũ hoc in loco verba facere de indicatione curatiua, non de præſeruatoria, non de uitali, ſed de curatiua, & de hac & generica, & ſpecifica, vt ex tribus propoſitis, hoc eſt ex morbo, temperatura, & aere, morbus tantum ſit indicans, temperatura & aer ſint ſigna, non autem indicantia, declaro. ſermo eſt ibi de febre, quæ indicat frigidum temperatura non indicat frigidum, quia temperatura cum poſſit eſſe calida, indicat ſui conſeruationem, ideſt ſimile, ideſt calidum, ſermo eſt de remedio frigido, quare temperatura eſt ſignum gradus ſeu receſſus febris, vt ultra non ſit corpus febrile refrigerandum, vltra ſcilicet receſſum gradum a naturali ſtatu, quia temperatura ſe tuendam indicat ſui conſeruationem requirit. Et ob id Galenus eo loco cum proponat temperaturam in ratione ſigni, accipit temperaturam non præſentẽ, quia corpus febricitat, corpus eſt intemperatum, accipit temperaturam quę fuit, eratque ẽo tempore, quo homo cœpit febricitare.

De Aere.

QVo vero ad aerem, accipit aerem in ratione ſigni, vt aer indicat gradum febrilem. Nam v.g. aer calidior indicat etiam febrem intenſiorẽ, quia fouetur, intenditur ab aere calidiori, patet igitur quemadmodum hæc tria conferunt ad curationem, ea ratione tamen, vt ſolus morbus ſit indicans, reliqua ſint ſigna.

Ad ſecundum.

Quo vero ad ſecundum, quod erat explicare quo modo ſunt tria tantum, in primis, ut audiuiſtis, ſupponere oportet ſermonem eſſe de indicatione tantum curatiua, quo ſit ut cum corpus febricitans duplicem poſſit habere affectum, alter ſit morbus, alter ſit ſanitas, vt neceſſarium ſit, ut corpus vel morbo afficiatur vel ſanitate, merito neceſſitatis ſimpliciter, duo habent locum, hoc eſt morbus & temperatura, merito autem neceſſitatis ſecundum quid, habet locum aer, & ideo dicit Galenus, aerem perpendi tanquam id ſine quo nec morbus eſſe poteſt, nec ſanitas tueri, ut merito neceſſitatis ſimpliciter ſint duo, morbus, & temperatura, merito neceſſitatis ſine qua nõ, ſit aer, quare tria tantum.

Ad tertium.

Quo vero ad tertium, quod erat explicare qua ratione dicit Galenus, hęc tria eſſe prima, quomodo ſunt prima, morbus, tẽperatura & aer? ſciatis morbum eſſe primum, vt diuiditur in differentias, ſeu ſpecies, reliqua autem duo, hoc eſt temperaturã, & aerem habere rationem primi, vt diuiduntur nõ in ſpecies, non in differentias, ſed in cauſas, declaro cum Galeno loco citato, quo ad morbũ, ex Galeno morbus non debet diuidi eo in loco in cauſas, poteſt tamen diuidi, vt ſi verbi gratia dicamus, quod morbus ſit ab hac, vel ab illa cauſa, vel a ſanguine, vel a pituita, ſed eo in loco non eſt ita morbus diuidendus, quia ſermo eſt de indicatione curatoria, quæ non ſumitur a cauſa morbi, quia eſſet pręſeruatorium, ſed ſumitur a ſpecie, vt verbi gratia morbus in intemperie, diuiditur in intemperiem vel calidam, vel frigidam, & vtraque intemperies indicat remedium curatorium, nõ pręſeruatorium. Morbus igitur habet rationem primi, vt eſt genus, quod in ſpecies diuiditur. Quo vero attinet ad temperaturam, habet rationem primi, vt diuiditur in cauſas, non ut diuiditur in ſpecies, temperatura tamen poteſt diuidi in ſpecies; differentias, vt verbi gratia, ſi dicamus, complexio vel eſt moderata, vel immoderata, in curatione tamen ſanitatis immoderata vel calida, vel frigida: Ecce quemadmodũ temperies poteſt diuidi ſpecies, Galenus tamen loco citato 9.M.14. inquit, nõ diuidi temperaturam in ſpecies differentias, ſed in cauſas, quia loquitur de tẽperatura non ut eſt indicans, nam ut ſuo loco cognoſcetis, quãdo loquemur de indicatione vitali, temperatura eſt diuidenda in ſpecies, quia ita diuiſa, eſt indicans vitale, hoc in loco, cum capiatur tẽperatura vt ſignum, ideo eſt diuidenda in cauſas, vt videlicet temperatura ſit vel a principijs genericis a primo ortu, vel ſit ab ætate, vel a cõſuetudine, vel ab aere, vt dicit Galenus loco citato, ut temperatura ſi conferatur cum ætate, & reliquis, habet rationem primi.

De Aere.

QVantum denique ad aerem, hic & ipſe debet diuidi in cauſas, vt prodit, ut ſit a regione, uel a tẽpore anni, vel a cęli ſtatu, a conſtitutione cœli, ut ſi aer conferatur cum cœli ſtatu, cum temperie anni, dubio procul habet rationem primi. Cognoſcitis ergo qua ratione & aer habet rationem primi. Ita igitur eſt intelligenda illa autoritas.

De vſu.

PErgentes autẽ dicimus, morbũ indicare vſum, hoc eſt quantum, quõ, quando, & ubi: quæ ſane cum quatuor ſint indicata, & unum nõ niſi ab uno indicetur, neceſſarium eſt, ut in morbo ſint quatuor indicantia, vt propterea a morbi actione indicetur quantum agendum, a paſſione modus, quomodo, a potentia quando, a ſubſiſtentia ubi. Et licet hæc veritas locum habeat in quolibet indicante, ſat tamen ſit in pręſentia hæc applicare morbo. Supponere autẽ oportet, quemadmodum ſuo loco fuit declaratum, hęc quatuor non pertinere ad morbi eſſentiam, quia eſſentia nihil aliud indicat, quam quid agendum, ſed pertinere ad illud, quod conſequitur, quod quadruplex eſt, ut ſuo loco fuit explicatum.

De quantum agendum.

Primum ergo quo ad quantum agendum, notent iuniores, per quantitatem neceſſarium eſſe intelligere doſin materiæ remedij indicãti a morbo, ut uerbi gratia, febris indicat frigidum, cuius materia eſt lactuca, doſis autem lactucæ eſt quantum agendum, & ideo quantum agendum reſpicit materiam remedij, non

Digitized by Google

non autem indicans,notate autem dicere Galenum 5.Met.4. 5.M.4.in duris corporibus plus aloes eſſe miſcẽdum in mollioribus corporibus plus thuris,quod dictum non pertinet ad rem noſtram,ſed potius ad compoſitionem medicamẽtorum, quod admonere volui, ne credatis quantum agendum ſumi vel a duritie, vel a mollitie corporum. Ibi igitur proponit quantitatẽ & aloes,& thuris,non reſpiciens ad methodum medendi,ſed ad methodum cõponendorum medicamẽtorũ. Intelligatis igitur per q̃tum agẽdum doſin, materiæ lactucę,endiuię,& oportet ob id per quantitatẽ intelligere quantitatem continuã, non quantitatem Nota. diſcretam,ego dico ꝙ ſentio,vos iudicabitis.Excluditur quantitas diſcreta,nam, ſi v. g. vti voluerimus lactuca pluribus vicib. hoc non pertinet ad quantum agendum,ſed ad qñ agendum. in febri,v.g. vti volumus lactuca: quare vtimur pluribus vicibus? bis,ter, quater vtimur qa prima vice nõ eſt expugnata febr. ſed pſeuerat febris pręſentia,q̃ præſentia cum ſit cauſa,vt rurſus vtamur lactuca, pñtia non indicat quãtum,ſed qñ agendum, quare per quantitatẽ oportet intelligere doſin,quantitatem continuam, nõ diſcretam, hoc autem quantum agendum indicatur ita ab actione,hoc eſt doſis,vt cũ detᷣ ſumma doſis,mediocris doſis,& minima doſis, ſumma doſis indicatur a ſumma actione morbi mediocris doſis a mediocri actione morbi,minima doſis indicatur a minima actione indicãtis. Sed animaduertite,ſi qñq; cõtingat ſummã eſſe actionẽ morbi, vt ppea indicetur ſumma doſis,non licet tñ ſemper medicamentum adminiſtrare in ſumma doſi, quia præter actionẽ ſummã indicantẽ,requiritur ẽt virtus permittens, virtus robuſta: hanc veritatem explicauit Gal. 9. Meth.c.14. 9.M.14. licet illa autoritas poſſit duplicẽ ſenſum habere,quomodocunq; intelligatis,ego uos non reprobabo; dicit Gal.quãtum accipere oportet ex cõferendo morbum cum naturali habitu,vt quanto morbus a naturali habitu receſſerit,tantum oportet refrigerare primus ſenſus qui mihi non diſplicet;eſt,vt Galenus verſetur circa quid agendum ſpecificum,circa quid agẽdum determinatum,quod indicatur a gradu morbi, qui gradus cognoſcitur ex naturali habitu, vt ſignificare voluerit Galenus, opus eſſe tantum refrigerare in ſecundo gradu, v. g. prout factus eſt receſſus a naturali ſtatu. Secundus ſenſus eſſe poteſt, (vt cognoſcatis me nolle fugere) admittamus Galenum verſari circa quantum agendum , circa doſin materiæ, ita eſt intelligendus Galenus,vt ea quantitas ſit adminiſtranda prout indicatur ab actione,hoc eſt, ꝓut actio eſt vel magis,uel minus intenſa,quam intenſionem & remiſſionem indicat tanquam ſignum receſſus a naturali ſtatu,nã quanto maior eſt receſſus,tanto hic receſſus eſt ſignum intenſioris actionis, vehementioris actionis.Vnde iuniores hoc memorię mãdent,idem non niſi tantũ vnum indicare, ſed vnum poſſe & indicare quid agendum, & eſſe ſignum alterius indicantis,repeto,vnum non niſi vnum indicat, ſed vnum poteſt indicare, & poteſt eſſe ſignum alterius indicantis, vt verbigratia,receſſus a naturali ſtatu,indicat remedium quid agendum in tali gradu idẽ receſſus poteſt eſſe ſignum alterius indicantis, hoc eſt actionis,quæ indicat quãtum agendum, idem eſt ſtatuendum de materia, qui modus reſpicit materiam,quemadmodum & quantum.

LECTIO XVIII.

De quomodo.

DE morbo diximus, qua ratione cõcurrat ad indicandum quantitatẽ agendi,ſequitur ergo, vt ſermo fiat pariter de morbo vt indicat quomodo agendum,ſed in primis oportet explicare quid intelligere licet per modum agendi,modus agendi,cum ſit pars rectæ adminiſtrationis,quemadmodum ẽt quãtitas agendi,idcirco perpenditur natura materiæ auxilij , rõne materię, quæ eſt materia auxilij indicati ab eſſentia indicantis , vt maxime ſint vituperãdi illi qui confundunt vſum cum quid agendum, vt v.g. frigidũ vt duo , non eſt quantum agẽdum , ſed eſt quid agendum,ſed ſpecificum,cuius materia,v.g. eſt lactuca,vt quantum ſit quantitas lactucæ, & proinde modus agendi , ſimiliter pertinet ad lactucam ad materiam remedij. Multiplex autem poteſt eſſe hic modus, vt pertinet vel ad ſubſtantiam , vel ad qualitatẽ materię: verbi gratia, ad ſubſtantiam,quomodo vtimur lactuca vel in ſubſtantia ſolida , vel in ſubſtantia flaccida , quemadmodum & vtimur quandoque Rhabarbaro in ſubſtantia ſolida in pillulis, quandoque ſubſtantia liquida.

Pertinet etiam modus agendi ad qualitatem alteratiuam,ad qualitatem motiuam.Quoad qualitatem alteratiuam,uti poſſumus lactuca actu calida, vel frigida. Lactuca potentia eſt frigida,ſed actu adminiſtrari poteſt modo calida, modo frigida, & hoc pertinet ad modum quo ad qualitatem motiuũ . Ego poſſum vti lactucę decocto,vel in modum ſtillicidij,vel citra ſtillicidium applicando lactucam . Conſtat igitur qd intelligere oportet per modum agẽdi. hic modus agendi eſt indicatum,ergo debet indicari ab aliquo indicante.Quid eſt hoc indicans? nequaquam poteſt eſſe eſſentia morbi, quia morbi eſſentia ſiue generica, ſiue ſpecifica,quomodocunq; capiatur,nihil aliud indicat , q̃ quid agendum. Modus agendi non eſt quid agendum,& ob id non põt indicari ab eſſentia,indicatur ergo ab eo quod conſequitur eſſentiam morbi hoc autem non eſt actio, quia vnum non niſi vnum indicare poteſt,actio indicat quantum, eſt ergo morbi paſſio,a qua indicatur modus agendi.Fundamẽtũ huius ueritatis eſt: propterea ꝙ medicamentum uario modo agit,hoc eſt,modo magis,modo minus efficaciter agit, ut uario modo adminiſtratur, v.g.medicamentum refrigerans efficacius agit , ſi actu frigidum adminiſtratur,ad eundem modum medicamentum calefaciens efficacius calefacit, ſi actu calidum adminiſtratur, & ſic de reliquis. Sed admoneantur iuniores , ut non confundantur Galeni autoritatib. & uos ſcitis,ut mihi non credatis, ſed diligenter perpendatis Gal.autoritates, & ſane eſt maximo dedecore,alios improbare & eorum ſententias non recte aſſequi.Galenus 3.Meth. vlt. dicit, ſi membrum fuerit exquiſiti ſenſus, indicatur medicamentum lene, 3.M.vlt. non aſperum , ut eſt oculus, ſtatim qui in ſuperficie intelligit Galenum,& rei naturam aſpernatur, dicẽt medicamentum lene, non aſperum indicari ab exquiſito ſenſu.Galenus dicit, ſi fuerit exquiſiti ſenſus, ſicuti oculus oportet uti medicamẽto leni quare modus agendi non indicatur a paſſione,ſed ab exquiſito ſenſu,ꝙ falſiſſimum eſt,quare locus ille ita eſt intelligendus.vt ſpectet non ad methodum curatiuam medendi,ſed ad methodum componendorum medicamentorum,oportet ut artifex,qui medicamenta conficit,ita cõponat,ut non ſint aſpera,ſed optime lenia gratia exquiſiti ſenſus oculi,& ideo illa autoritas ſententiam noſtram nõ vertit. Si deſideratis Gal. autoritatem in qua reſpicit ad modum agẽdi, uideatis Galenum 13.Meth.vlt.vbi ait, ſi medicamentum humidum eſt adminiſtrandum,ex alto effunditur,eo modo,dum erit in malis cerebri nõ oculi, uoluit ſignificare Galenus,ſi medicamentum actu humidũ ſit adminiſtrandum,in modum ſtillicidij,conuenit in malis cerebri,non autem in morbis oculi,ratio eſt, quia virtus cerebri permittit,uirtus oculi prohibet.Declaro , quantum attinet ad medicamentum in modum ſtil-

Digitized by Google

ſtillicidij, indicari etiam in morbo cerebri, & in morbo oculi quantum ſpectat a paſſionem indicantem. Do exemplum pp iuniores, v.g. ſit intemperies frigida in habitu cuius paſſio ſit difficilis, & hæc intemperies frigida occupet cerebrũ, occupet oculum rõ demonſtratur & rõne intemperiei frigidę cerebri, & ratione intemperiei frigidę oculi, utamur medicamẽto calido in modum ſtillicidij, quia in utroq; morbo paſſio eſt difficilis, verũtamen p indicans requiritur ẽt permittens, & vis cerebri permittit ſtillicidium, virtus oculi prohibet. Hanc veritatẽ proponit Gal. loco citato, ubi dicit eſſe utendum medicamento, ꝙ ex alto cadit in morbis cerebri, q a in capite eſt oſſea ſubſtantia & ſanitas, vnde qui eſſent imprudentes, & addicti ſolum verbis Galeni, ſtatim dicerẽt oſſeam ſubſtantiam cranei, & ſanitatem cranei permittere, qđ eſt falſum, quia vnica uirtus permittit, unica uirtus ꝓhibet in oculo. Declaro, oſſea ſubſtãtia eſt ſignum uirtutis permittentis, nã dum cerebrum in affectu intẽperie frigida, & ſtillicidium adminiſtratur ſupra ſuturam coronalẽ, virtus quia adeſt oſſea ſubſtantia permittit, ſanitas etiam a Galeno propoſita eſt ſignum virtutis permittentis, vnde ſanitas non permittit, ſed eſt ſignum virtutis. namque cum ſanitas ſit in parte ſana, nõ lædit, & idcirco hęc ſanitas eſt ſignum virtutis permittentis. Et propter iuniores declaro, ſit aliquis affectus intemperie frigida, & in habitu, ſit ſubſtantia cerebri, huius paſſio indicabit ſtillicidium, ſed contingit vt ſecundum cutim pertinentẽ ad ſuturã coronalem, ſit ulcus, qũo poterimus vti ſtillicidio? ppea quod nõ adeſt ſanitas, adeſt ægritudo, vlcus, qđ vlcus eſt ſignum uirtutis prohibẽtis, at quantum attinet ad oculum, dicit Galenus loco citato, non eſſe vtendum ſtillicidio in morbis oculorum, quia ſubſtantia eſt mollis, oculus ægrotat, & ideo dicatis ſtillicidiũ non prohiberi a mollitie oculorum, non prohiberi ab ægritudine oculorum, ſed dicatis, hæc duo ſunt ſignum virtutis prohibentis ſtillicidium, ꝙ non indicatur ex paſſione morbi oculorum. Præterea dicit Gal. 13.Met. t 2. ſi epar inflammatione laborare incipiat, medicamentum actu frigidum non applicabitis, at ſi artus, vel cruta, uel brachia laborare incipiant inflãmatione, licet applicare medicamẽtum actu frigidũ, unde in inflammatione iecinoris non applicabitis actu frigida, applicabitis in inflammatione brachij. Declaro hęc uerba, loquitur hic Gal. de recta adminiſtratione, hoc eſt de modo ſm quem debet adminiſtrari medicamentũ reprimens, qui modus a nullo alio indicatur, q̃ a paſſione materiæ reprimẽdæ, & licet hic modus ſit potius indicatum præſeruatorium q̃ curatoriũ, licet tamen claritatis doctrinæ gratia hoc in loco proponere, loquitur ergo Galenus de modo ſm quem in inflammatione debet adminiſtrari medicamentum reprimẽs, qui modus a nullo alio põt indicari, quam a paſſione materiæ reprimendæ, & poſſibile eſt, vt quantum attinet ad materiam reprimendam, & in æpatis inflammatione & in brachij, materiam adeſſe reprimẽdam, cuius paſſio ſit adeo difficilis, vt indicet reprimens actu frigidum, ſitq; medicamentum reprimens, quo frigidius eſt non modo poteñia, ſed actu, eo valẽtius reprimat, quare reprimens actu frigidum ita põt indicari a paſſione materiæ in inflammatione epatis, ſicuti ẽt a paſſione materiæ in inflammatione brachij, & ob id Galenus loco citato reſpicit non ad indicans, ſed ad prohibens, ad permittẽs, ut prohibens locum habet in inflammatione iecinoris, permittens autem in inflammatione brachij. Declaro. virtus eſt, quæ poteſt prohibere & permittere, virtus epatis prohibet primum, & ſupponatis, quia hęc ueritas declarabitur in ſermone de virtute, virtus inquam epatis prohibet, prohibet primo calor naturalis epatis, qui non poteſt ſuſtinere actu frigidum, nõ prohibet autem virtus brachij. propterea quod in brachio naturalis calor permittit actu frigidum. Statuatis igitur modum agendi indicari tantum a paſſione morbi, quemadmodum dictum eſt a Galeno, de modo.

13.M.12

De quando.

IDem eſt ſtatuendum de quando, & iuniores aduertant, qñ agendum, ſiue tempus oportunum poſſe accipi, vel ratione vnius materiæ medicinalis, vel rõne plurium, & ſi ratione plurium, vel in vnico affectu, vel in pluribus. Declaro cauſa vnius materiæ, vt v.g. qñ inſtitutum noſtrum eſt aquam frigidam exhibere, & hoc qñ agẽdum eſt, Galeno lib. ad Thraſybulum 37. duplex eſt, aliud generale, aliud particulare, per generale intelligit Galenus vnum ex quatuor morbi temporib. hoc eſt vel principium vel incremẽtum, intelligit Galenus horam, dicit Galenus vt ſcire expediat ex quo morbi tpe, & qua hora dici eſt exhibenda frigida, cauſa vr̃ plurium materierum, & primum in vnico affectu hunc in modum intelligitur, v.g. eſt opus uti endiuia, nymphęa, lactuca, quę ſunt materiæ refrigerãtes, inuicem tamen diſcrepant, ut altera ſit remiſſa vt endiuia, altera intenſior ut nymphæa, expedit ut Medicus cognoſcat, an primum liceat exhibere endiuiam, an nymphęam.

Ad Traſyb. 37.

Poſtremo cauſa plurimorum affectuum hunc in modum quando agendum intelligere oportet, ut verbi gratia ſi licet uti cauſa febris aqua frigida, cauſa materię venę ſectione, cauſa uirtutis vel carne, vel vino expedit, ut Medicus cognoſcat an primo uti liceat, uel hac vel illa materia, & horam inquirere, ordinẽ egẽdi, vnde ſunt in errore illi qui credunt, ordinem agendi eſſe quid aliud quando agendum.

LECTIO XIX.

De ordine agendorum.

CVm intelligitur quando in pluribus affectibus & plurib. materiebus, v.g. ſi aliquis febricitet, cauſa febris inſtitutũ eſt vti frigida, cauſa ſanguinis, venæ ſectione, cauſa virtutis, uerbi gratia, carne, expedit ut medicus cognoſcat ordinem agendorum, ut ſcilicet cognoſcat, an primum ut licet uel frigida uel uenæ ſectione, uel carne, Galenus appellat ordinẽ agendorũ, ſed nihil aliud eſt quam quando agendum. His hunc in modum conſtitutis, cum appareat quidnam intelligere oportet per qñ agendum uideamus modo a quo indicetur, & quemadmodum pauci hanc ueritatem cognouerint, ita libenter a nobis explicatur. Colligimus ex Galeno ad Thraſyb. c. 37. & c. 38. Quãdo agendum ab uno tantum indicari, hoc eſt a pręſentia, quæ conſequitur eſſentiam uehementiorem indicantis, quam ueritatem ſignificat Galenus dum ait, quando agendum indicatur a præſentia indicantis, & ab eſſentia prohibẽtis, primo intuitu uidentur eſſe duo indicantia, hoc eſt uidetur eſſe præſentia indicantis, & abſentia prohibentis, recte intelligaris, quia dicit Galenus, qñ agendum indicari a pręſentia indicantis, hoc eſt unum, & abſentia prohibentis, hoc eſt aliud, ſecundũ. Sed unum, non niſi ab uno indicatum, & quodlibet indicatũ indicatur a præſenti, quare non ab eſſentia prohibentis, & ideo ita eſt intelligendus Galenus, ut quando agendum indicetur tantum a pręſentia indicãtis. Sed quę eſt hæc pręſentia? eſt præſentia, quæ confert eſſentiam uehementiorem indicantis, quæ locum habet quando non adeſt prohibens, locum habet hæc præ-

Ad Traſyb. 38.

ſentia

ſentia vehementioris indicantis qn̄ non adeſt prohibens, nam dum adeſt prohibens, id qđ impedit, quod impedit, quod eſt præſens, & prohibens, habet rationem vehementioris indicantis, quia ſecus non prohiberet, quare idem prorſus eſt dicere, quando agendū indicari a præſentia indicantis, & ab eſſentia prohibentis, ac ſi diceremus, quando agendum indicari a præſentia quæ conſequitur eſſentiam uehementioris indicantis. Sed notate, hanc præſentiam uehementioris, indicantis cognoſcere ratione temporum uniuerſalium, non eſſe adeo difficile, at ratione temporum particularium eſſe difficillimam, ut nec ſcribi poſſint tēpora particularia, & ratio eſt, namq; plurima cōcurrūt ad hoc vt cognoſcamus nō quo tpe uniuerſali, ſed qua hora, quo tēpore particulari ſit uena, v. g. ſecanda, nam licet poſſimus uenam ſecare ante cibum, non tamen ſemper eadem hora, quandoq; illico ante cibum, quandoque per horam ante cibum, quandoque per duas horas ante cibum. Nota.

Præterea alij ęgrotātes, ut dicit Galenus locis citatis, poſt uenam ſectā egent ſomno, alij nō ut plurima ac fere innumera ſint perpendēda, ut cognoſcatis horam agēdi, tēpus particulare, ſed ſiue ſit tempus particulare, ſiue vniuerſale, ab unico tantum indicatur, hoc eſt a præſentia indicantis uehementioris.

Dubitatio.

7. Met. 6. SEd iunior dubitabit, quia Galenus 7.M.6. ad uenandum. Quando agendum, opus eſſe ait naturarum inſpicere proprietates, unde ſubdit Galenus, noui quoſdam, ut ſi noctu uigilare cogantur, nō amplius dormiant, quare inquit Galenus, ijs ut noctu bibant conſulendum non eſt, ecce quando agendum, hoc eſt, potio an debeat exhiberi tempore nocturno necne, & proinde quando agendum indicari videtur a proprietatibus naturalibus.

Solutio.

DIcatis, quando agendum a nullo alio indicari, q̄ a præſentia uehementioris indicantis, vnde Galenus dum proponit naturarum ꝓprietates proponit has proprietates ut ſint ſignum virtutis ꝓhibentis, vnde quantum attinet, v.g. ad indicans, deberemus tempore noctis dare ſyrupum potum, ſed ſi exhibeatur potio Socrati, cuius eſt illa proprietas ut dum cogitur uigilare, nō poſſit poſtea amplius dormire, dubio procul uires ſunt debiles. ideo hæc proprietas eſt ſignum uirtutis prohibentis. Vnde hoc loco ut iuniores hanc doctrinam recte aſſequātur, tria ſunt explicanda. Primum, quemadmodum patet, qn̄ agendum ratione vnius materiæ: ſecundo quomodo fiat manifeſtum quando agendum ut eſt diuerſarum materierum, ſed in unico tantum affectu: Tertio & ultimo quomodo apertum fiat quando agendum, ratione diuerſarum materierum, & in pluribus affectibus, ut his tribus cognitis, nullus relinquatur ſcrupulus circa quando agendum.

Quando agendum ratione vnius materiæ.

1. QVo ad primum, v. g. in febri ardenti vtimur frigida circa ſtatum, circa vigorem, & ratio eſt, quia eo tpe febris præſentia magis poteſt ad indicandum aquam frigidam, quā materiæ cruditas ad prohibēdum, ecce utimur circa ſtatum frigida, quia indicans eſt vehementius prohibente, quia adeſt præſentia indicantis uehementioris, vnde Galenus 1. ad Glaucum 9. dicit, in balneo qui admodum delectantur, ſi bis in die lauent, nō errabis, & addit Galenus, ſed illud ſemp habebatis in memoria, vt in tpe id fiat. Subdit præterea, ſi uero etiam coctionis ſigna aderunt, ſi etiam ſępius laueris, non delinquens, non errabis. Galenus his uerbis proponit quando agendum ratione unius materiæ, hoc eſt ratione balnei in tertiana intermittente exquiſita exacte, ut balneū ſit materia remedij refrigerantis, humectantis, & vacuantis, vt indicans ſit febris quæ indicat refrigerans & humectans, ſi materia quæ indicat vacuans, quare quando agendum hoc in loco, debet indicari a præſentia febris, a pręſentia materiæ, quæ duo ſunt præſentia, & ſemper ſunt exiſtēre febre, quare licet vti balneo, & licet vti balneo cum Galeno bis in die, ſi homo delectet, vt delectatio, vt voluptas hoc in loco non ſit indicans, ſed ſignū virtutis permittentis. Præterea eſt eligenda hora, qua nec cibus, nec acceſſionis materia prohibeat, nec cruditas materiæ, vt præterea Galenus non ita vtatur balneo in c. 10. in cura tertianæ nothæ, quemadmodum in cura tertianę exquiſitę, propterea quod in tertiana notha, cruditas prohibet, in exquiſita non prohibet, & ob id dicit Gal. ſi vero ēt coctionis ſigna aderunt, ēt ſæpius lauare expedit, nam dum ſunt ſigna coctionis, ſunt ſigna quæ indicantur, quę manifeſtantur pręſentia indicantis a qua præſentia indicatur quando agendum. 1. ad Gla. 9. De Balneo.

Quando agendum ratione plurium materierum in vnico affectu.

QVo vero attinet ad ſm, quod erat cognoſcere qn̄ agendum ratione materierum, ſed in vnico affectu, etiam in loco eadem veritas habet locum, ut quando agendum deſumatur a præſentia vehementioris indicantis, ut ſi contingat eſſe vehementius, tutius ſit a vehementibus inchoare, ſi cōtra, contra hanc veritatem propoſuit Galenus 5. M. vlt. dum habet in quibus periculū non impendet, non imminet, inchoandum a leuioribus, quę niſi proficiunt, ad validiora aſcendendum, at ſubdit Galenus vbi ęgroto moriendū eſt, vbi periculū eſt mortis, non inchoādum a mitioribus, ſed a valentioribus propterea quod adeſt pręſentia admodum vehemētis indicantis, vnde idem Gal. 14. Method. 13. dicit in columellę vitio primo an naturam reuocare tentandum, ſi non licet, prorſus amputare oportet, ecce proponit materias medicinales tanquam debiliores, & materias chirurgicas, materias amputantes tanquam validiores, ſi nos cognoſcimus columellæ vitium non eſſe admodum vehemens, licet vti medicamento, ſed ſi cognoſcimus columellæ vitium eſſe vehementiſſimum, vt nō cedat materiæ medicinali, quam primum ad materias amputantes, ad chirurgiam debemus confugere, & hoc faciendum eſt a medicis, qui optima conſcientia ſunt præditi, quia dubio procul magis lucrabimini, ſi primo vtemur, ſed hoc eſt munus latronum, non medicorum.

Quando agendum in diuerſis materijs, & affectibus.

AD vltimum, quod erat cognoſcere, qn̄ agendum in diuerſis materiebus, & diuerſis affectibus, ſciendum ex Galeno 1.M.9. cōtraria indicantia quandoque vno tempore locum habere,

quan-

Digitized by Google

quandoque diuerſis temporibus. Vno tpe vt in vlcere partis humidioris, vtimur eodem tpe ſiccis & humidis, vtimur ſiccis rõne materiæ excrementitiæ, quæ eſt indicans præſeruatorium, humido uero ratione partis, quæ pars ſecundum naturam habet temperiẽ humidam, temperies humida indicat humidum, qa indicat ſui conſeruationem, & rogo iuniores vt a ſe infelicitatem illam arceant, ne credant cum natura partis vlceratę, cum tẽperies partis ulceratę habeat vim indicandi, ne credant hanc naturam, hanc temperiem eſſe indicans curatorium, quia curatorium indicat contrarium, ſunt nugæ, natura partis ſimilẽ ſiui cuſtodiam indicat ad rem, cum ergo liceat eodem tpe quandoq; cõtrarijs vti, non vno autem tempore, cum Galeno loco citato, ſi hæc quæ inuicem perpendunrur, habent rationem vel cauſę principalis, uel ſine qua non, vel vrgentis, & ratio huius veritatis eſt, quia vbi indicantia non æque poſſunt oportet materias adminiſtrare diuerſis temporibus, ſecus autem, vbi æque poſſunt indicantia, vbi non ęque poſſunt diuerſis tpibus, vñ loco citato dicit Galenus, ordinẽ ſanationis, ſeu tempus inuenies, ſi ad hæc tria reſpexeris, v. g. in vlcere id quod habet rõnem cauſæ principalis eſt temperies, eſt natura, illa.n. eſt quæ carnem generat: cauſa ſine qua nõ, cum Galeno loco citato eſt ſordities, cauitas, nam licet pars vlcerata ſit temperata, non ſit intempeſtie affecta morboſa, tñ non põt vlcus remoueri, niſi remoueatur ſordities, niſi cauitas repleatur, habet autẽ rationem vrgentis, vt v.g. ſi in vlcere fuerit conuulſio. *De vrgente.* Vnde iuniores hoc in loco intelligere debẽt alterum, quodnam ſit ex his tribus, quod magis poſſit, reliquum a iuuenibus cogitandũ eſt, quomodo hæc tria concurrant ad indicandum quando agendum. Quo ad primum ſpectat, vrgens magis poteſt quam reliqua, vrgens eſt anteponendum, & cauſæ principali & cauſæ ſine qua non.

LECTIO XX.

ET ratio eſt, ſi inuicem conferantur quod vrget quod habeat rõnem cauſę principalis, quod habet rationẽ cauſæ ſine qua non, quod habet rationẽ morbi, ſtatuendũ eſt id quod vrget eſſe reliquis anteponendum, & ratio eſt, quia imminet periculũ & mors, vt neceſſarium ſit vel affectum inſanabilem relinquere, vt v. g. vbi eſt vlcus cum luxatione oportet luxationem dimittere, quandoque etiã cogimur, dicit Galenus, nouum affectum inſanabilem excitare, v.g. ſi ſanguis immoderate fluat, cogimur vas abſcindere, ideſt, venam vel arteriam, & ob id nouum affectum inſanabilem producere. Patet igitur id qđ vrget eſſe vehementius reliquis, ſi vero inuicem cõparemus cauſam principalem, & cauſam ſine qua non, primum locum obtinet cauſa principalis, ut primo ſit occurrendum cauſæ principali, mox autem cauſę ſine qua non,

De cauſa principali & cauſa ſine qua non.

SEd admoneantur iuniores quid intelligere oportet p cauſam principalẽ, & cauſam ſine qua nõ. Non enim intelligimus cauſam, ſine qua non poteſt tolli cauſa principalis, qa ſecũdum hanc rõnẽ in primis eſſet occurrendum cauſæ ſine qua non: igitur primum remouenda cauſa ſine qua nõ, quare ita intelligatis Galenum, ut dum inuicem comparamus cauſam principalem, & cauſam ſine qua non, ita cõparamus, ut utraque cauſa dirigatur ad morbum, vt cum morbus habet cauſam principalem, morbus habeat cauſam ſine qua non, in primis eſt occurrendũ cauſæ principali, vt ſi accipiatur cauſa ſine qua nõ, ut refertur non ad morbum, ſed ad cauſam principalẽ, in primis ſit occurrẽdum cauſæ ſine qua non, & ideo debetis recte diſtinguere. propter iuniores do exemplum, ſit ulcus, quod habet coniunctã inflammationem, ſordiciem, & cauitatem, nos in primis ſtudemus remouere inflammationem, vt introducatur temperies, quæ habet rationem cauſę principalis, ſecundo tempore occurrimus ſorditiei, cauitati, hoc eſt cauſæ ſine qua non, poſtremo ſolutæ unitati, tandem ſi cõferatur cauſa ſine qua non, non cum urgẽti, non cũ cauſa principali, ſed cum morbo, dubitandum non eſt in primis eſſe cauſę occurrendũ, deinde uero morbo; quia patet magis poſſe cauſam ſine qua non, quam poſſit morbus. hęc de primo explicando.

Secundum.

Quo ad ſecundum, q erat declarare, qũo hæc conferunt ad indicandum tempus curationis, ſciatis cõferre hęc omnia ſolum per pręſentiam, quia, quãdo agendum a ſola præſentia indicatur, ut ſi inquieti cõferamus hæc quatuor, hoc eſt urgẽs, principalem cauſam, cauſam ſine qua non, & affectum, ſi hęc inquã conferamus, penes uehementiam primũ locum cũ obtineat urgens, ideſt, cum ſit uehementius redditũ, ita huic primo occurrendum, quod cognoſcens Galenus dicit 10. M. c. 1. licet cauſa in primis ſit reſpicienda, aliquando tamen febris, hoc eſt, morbus affectus perniciem minatur, ut febri primum ſit occurrẽdum, ecce prius occurrimus febri, quam cauſæ, quare febris habet rationem urgentis, & cum quando agendum indicetur a præſentia eſſentię uehementis, & febris perniciem minetur, febris habet rationem urgẽtis, præſentia febris conſequitur eſſentiam uehementiorem, hac de cauſa in primis conſulendum febri quam cauſæ. Eandem ueritatem propoſuit Galenus quarto Metho. 4. & facile ex vobiſmetipſis illam autoritatem intelligere poteritis, ſed propter iuniores noctetur ex Galeno 7. M. 12. cum in pluribus affectibus quandoque tria ſint, hoc eſt, urgens, principalis cauſa, cauſa ſine qua non, ex Galeno urgens indicat quam primum eſſe agendum, quia imminet periculum, deinde cauſa principalis, quoniam ex Galeno habet rationem cauſę efficientis, & augentis affectum, quo vero ad cauſam ſine qua non, dicit Galenus, huius cauſa reſpiciendum eſſe ad id, quod ordo dictat, præſcribit.

10. M.c. *4. Me.4* *7. M.12*

De ordine.

QVid dictat ordo? inquit Galenus loco citato, ordinẽ pręſcribere quid ante quod, qđ cum quo, & quid poſt qđ, & oĩa pertinẽt ad Methodũ, ut uerſatur circa quantũ agendũ. Hoc dictũ non eſt uſq; adeo facile intellectu, ideo propter iuniores eſt explicanda hęc autoritas, ſciendum igitur Galenum per ordinem intelligere ordinem cauſarum inter ſe, uerbi gratia, ut non recedamus ab exemplo propoſito a Galeno, pituita poteſt accipi ut generatur in cerebro, ſecundo accipitur pituita, ut deſcendit a capite in uentriculum, tertio capitur pituita, vt iam eſt impacta in tunicis uentriculi, ut effecerit produxerit morbum frigidum in uentriculo, quo ſit, ut ordo præſcribat, quid ante quod in duabus cauſis, verbi gratia, primum occurrendum materiæ, ut generatur in capite deinde, ut fluit, conſtituit quid poſt quid in pluribus cauſis, quã in duabus, ut pote in tribus, ut uerbi gratia, primo occurrimus pituitę, ut generatur

Digitized by Google

nerantur in cerebro, permanent duæ cauſæ, pituita, quæ fluit, & pituita impacta, quare occurrimus primum pituitæ fluenti, deinde impactæ, quod eſt perpendere quid poſt quid.

Nota de ordine admonendarum materierum.

Sed iuniores hoc loco admoneantur, quomodo ordo concurrat ad indicandum, quando agendū, nam quando agendum indicatur ſolum a præſentia, non ab ordine, quia dum Galenus dicit, ordinem dictare, præſcribere, quid ante quod, quando agendum accipit ordinem in ratione ſigni. Declaro, nam ſi ordo nobis ſignificat vehementiam, & intenſiorem & remiſſiorem, verbi gratia, primum ſanandum cerebrum, ſecundo vacuandus ventriculus, tertio tunicæ mundandæ, quarto calefaciendus ventriculus refrigeratus, vnde ordo inter cauſas eſt ſignum, nobis ſignificans, hāc præſentem cauſam eſſe vel magis vel minus vehementem, & poſtea ab hac præſentia, non ab ordine, ab hac inquam præſentia indicatur quando agendum, ut hoc perpetuum ſit, quando agendum a præſentia indicari.

De vbi.

Quo ad vbi agendum, indicatur a ſubſiſtentia, vt conſequitur eſſentiam indicātis, verbi gratia, in febri balneū dulcis aquæ applicatur toti corpori, propterea quod febris habet ſubſiſtentiā in toto corpore, vnde Galenus 12.c.vlt. dicit, ſi mordax humor conſiſtat, ſubſiſtat in inteſtinis, medicamentum oportet inijcere per ſedem, quod eluat mordacem humorem, ecce ergo queādmodum vbi agendum indicatur a ſubſiſtentia humoris, a ſubſiſtētia indicantis. Sed notate propter iuniores, fuiſſe Gale. ſententiam 13. M. 21. locum cui applicantur medicamēta inueniri ex prænotione, cognitione, actionum, & vſuum partium, vnde ſtatim rudiores homines, quos tamen ego non cognoſco, inferent, vbi agendum indicari ab actione, ab vſu partium, quia ſine dubio Galenus hoc in loco reſpicit ad vbi agendum, cum loquitur de medicamento, qd debet loco applicari, & voluit inueniri ab actione, ab vſu partium, non ab actione, ut eſt ſymptoma, ſed ab actione naturali partium, quare dicatis Galenum hoc in loco, & actionē, & vſum accipere in ratione ſigni, quod ſit verum, ſubdit loco citato Galenus locum affectum reconditum, internū, ad differētiam externi, cognoſci ex actione, & vſibus, ecce accipit actionem, & vſum in ratione ſigni, quia vt ſignificant locum affectum, ſignificant ſubſiſtentiam indicantis, ſubſiſtentiam a qua indicatur vbi agendum. Sed diceret aliquis, dixiſſe Galenum 13. Meth. vltimo, quando uolueritis ut medicamenti uis plurimum deſcendat, medicamentum eſſe applicādum ſuturę coronali, nam cranium, caluaria hoc in loco, hoc eſt, ſecundum ſedem ſuturę coronalis, cranium inquam tenuiſſimum, rariſſimum, & ſecundum hunc locum forte iunior inferat, a tenuitate, a raritate oſſis indicari vbi agendum. dicerem igitur vbi agendum, a ſola ſubſiſtentia indicari, a nullo alio, vt methodus medēdi ſit breuiſſima. Et vos marte proprio in unico folio poteritis totam hāc methodum concludere. Dico igitur vbi agendum a ſola ſubſtantia indicari, ac cranium hoc in loco concurrit, ut prohibet applicationem medicamēti, verbi gratia, reprimentis medicamēti per craſſitiem, & denſitatem hęc permittit per tenuitatem & raritatē, vt reprimēs ſit applicandum ſuturę coronali, quia in ea parte nō adeſt craſſities, denſitas, non adeſt prohibens, ſed potius raritas, tenuitas, & proinde permittens. Sed animaduertāt iuniores, nec raritatem ac laxitatem eſſe permittentia, nec craſſitiem, & denſitatem eſſe prohibentia, ſed hęc eſſe ſigna virtutis permittentis, virtutis prohibentis.

12.M.vlt.

13.M.21.

13.M.vlt.

De cauſa morbifica.

Quod dictum eſt de morbo, idem eſt de cauſa intelligēdum, unde iuniores per cauſam intelligant cauſam morbificam: ad quam reſpiciēs Gal. 9. M. 6. dicit, faciendorum indicationem ſumi a cauſa, & per cauſam, oportet intelligere cauſam efficientem non formalē, quę reperitur in corpore ęgrotante, ſiue hęc cauſa ſit genita extra corpus, veluti pilea plumbea, quæ per bombardam impellitur, veluti venenum extra corpus genitum, ſed quod præſens ſit in corpore, ideo oportet cauſam efficientem intelligere, quæ eſt genita in corpore, proinde per cauſam efficientem morbificam, oportet intelligere, ſiue per ſe, ſiue per accidens. declaro, per ſe, vt cauſa morbifica, vt quid præter naturam, diſtinguitur a morbo, diſtinguitur a ſymptomate, intelligimus etiam cauſam per accidens, veluti eſt ſymptoma, quod ex accidenti habet rationem cauſæ efficientis morbificę, & poteſt, vt ſuo loco cognoſcetis, eſſe actio, quæ tamen accipitur hoc loco quemadmodum accipitur actio, vt indicat quantum agendum. 9.M.6.

De actione.

Quia actio, quæ indicat quantum agēdum, pōt eſſe & ſecundum naturam, & præter naturam, vt cognoſcetis, quādo loquemur de virtute indicante, & ideo qui libenter alios turbant, deberent in primis mētem aliorum intelligere, deinde vero opportune redarguere. ad rem, in præſentia per cauſam morbificam intelligimus etiam cauſam efficientem ex accidenti, hoc eſt, ſymptoma, vt habet rationem cauſæ.

LECTIO XXI.

Cum cauſa morbifica alia ꝓpria ratione, alia ex accidenti ſit cauſa, hoc eſt, ſymptoma; nos primū vt polliciti ſumus, de cauſa per ſe indicante loquemur, deinde vero de ſymptomate.

Cauſa per ſe.

Quo ad cauſam, quæ non eſt ſymptoma, circa hāc duo. primū erit declarare quod remediū indicatur a cauſa. Secundum explicandum, quis vſus, quæ recta adminiſtratio indicatur a cauſa.

Quoad primum, a cauſa remediū quod indicatur eſt ſolum præſeruatorium, nō vitale, non curatoriū, quo ſit veriſſimum eſſe materiam non eſſe de eſſentia morbi, quia ſi materia eſſet de morbi eſſentia, materia indicaret remedium curatorium, materia autē nō eſt de morbi eſſentia, propterea quod morbus nō poteſt eſſe mixtum ex accidenti, & ſubſtātia. morbus eſt accidens non ſubſtantia, & ſi contingat morbum in intemperie adnexā habere materiam, hęc eſt extra eſſentiam, & habet rationem cauſę efficientis, vt ab hac capiatur indicatio pręſeruatoria, & ob id Gal. 12. Meth. primo dicit, à cauſis pręſlati indicationem prouidentię, & vos locum illum videre poteſtis. Pręterea in libro ad Thraſybulum cap. 25. dicit, a cauſa in-

Materia nō eſt eſſentia morbi.

12.M.1. *Ad Thraſ.* 25.

Digitized by Google

indicari vacuationem,à cauſa ſumi indicationem, vt nõ morbus,ſed multitudo,hoc eſt cauſa indicat vacuans remedium pręſeruatorium. Pręterea 2.M.2.dicit putridas febres pręter curationem,præſeruationẽ ſibi adiungere: hoc autem eſt cauſam adimere, ecce à cauſa ſumitur indicatio præſeruatiua, vnde addebat Galenus loco citato,à cauſa ſumi indicationem præſeruatiuam in arte tuendæ ſanitatis,à cauſa, inquam, quæ eſt in corpore nõ ęgrotante, vt ſi cauſa ſit in corpore non ęgrotante,ab hac ſumatur indicatio præſeruatiua, ſed quæ pertinet ad Methodum curatiuam. Notent iuniores,quandoque Galenum & præſertim 2.Met.14.cauſam morbificam vocare affectum,quia non ita ſollicitus fuit de vocibus. Conſtitutum igitur ſit,à cauſa efficiente ſumi indicationẽ præſeruatiuam, vt cauſa morbifica indicet quid agẽdum,quid, eſt remedium pręſeruatorium. Si ergo cauſa indicat remedium pręſeruatorium, hoc eſt quid agendũ, neceſſarium eſt,vt hoc indicet per ſui eſſentiam,ſiquidẽ quid agendum a ſola eſſentia indicatur,debet igitur indicari ab eſſentia cauſæ. Cauſæ eſſentia, quemadmodum dictum eſt de morbo, & dicetur ſuo loco de virtute, eſt vel generica,vel ſubalterna,vel ſpecifica. Quo ad genericam, accipitur cauſa,vt res præter naturam in corpore ęgrotante,morbi effectrix,quate ſecundum hanc eſſentiam genericam, indicat remedium,ad differentiam alimenti indicati à virtute,indicatur remedium remouens,ad differentiam remedij conſeruantis indicati à virtute, indicatur tantum ſecũdũ eſſentiam genericam remedium remouẽs. Quo vero attinet ad eſſentiam ſubalternam & ſpecificã, cauſę morbificæ,huius gratia neceſſariũ eſt cauſam morbificam diuidere. Cauſa igitur morbifica eſt vel intemperies, vel materia, ſi intemperies, vt verbi gratia intemperies frigida ventriculi in febri pituitoſa, vt habet rationem cauſæ generantis pituitam, generãtis materiam febris,indicat calefaciens,vnde Gal.2.M.1. dicit ſæpe aſcititiam intemperiem ad efficientes cauſas reduci, & ob id indicationem illis cõcedere præſeruatiuam; ſi vero ex altera parte ſumitur materia,hęc maiori cũ diligentia eſt diuidenda,vt pateat eſſentia & ſubalterna & ſpecifica, namque intemperiem ex vobiſmetipſis facile poteſtis diuidere, cũ diligentia igitur tradenda eſt materię morbificę diuiſio,& pręſertim quia dicit Galenus 10.Met. 1. in febribus cauſam habẽtibus primam indicationem ſumi à cauſa,intelligant iuniores,primam indicationem nõ ratione dignitatis,quia hęc ſumitur à virtute,neque iuniores intelligant primam ratione inuẽtionis indicationum,quia primum locum obtinet morbus, & ideo intelligatis primum, rationẽ temporis,vt in excutione primum ſit abſoluẽda indicatio,quę ſumitur à cauſa, & ob id dicit Galenus 2. Meth. 10. Indicationẽ ſumptam à febre eſſe primum,& vltimum,ratione indicationis, quę ſumitur a cauſa, voluit eſſe primum ratione inuentionis, vltimum ratione executionis,vltimum ratione adminiſtrationis materierum,cum igitur diligenter ſit tradenda diuiſio cauſæ morbificæ, operępretium eſt in primis,materię morbificę definitionem tradere,propterea ꝙ niſi tradatur definitio rei diuidẽdæ, impoſſibile eſt vt diuidendo non committatur error.

2.Met.2. 2.M.14. 10.M.1. 2.M.10.

Hæc igitur vt puto poteſt tradi materiæ definitio.

Definitio materiæ morbificæ ſecundum Capiuacceum.

Materia morbifica eſt mixtũ pręter naturã lædens hominem ægrotantẽ. Declaro hanc definitionẽ,cum materia ſit mixtũ, ex neceſſitate eſt ſubſtãtia,eſt aũt mixtũ pręter naturam,ad differentiã mixti ſecundum naturã, vt videlicet eſt epar quod eſt mixtum ſecundum naturam, eſt & mixtum ſecundum naturam, ad differentiam rei ſeu mixti nõ naturalis,vt verbi gratia panis,qui antequam aſſumatur non habet locum cauſę morbificę, ſed rei non naturalis,at vbi eſt ingeſtus cibus,& offendit, eſt mixtũ præternaturam, & propterea habet rationem cauſæ morbificæ. Deinde dictum fuit (lædens hominem) ad differentiã materiæ,vt poteſt lædere bruta,primo dictum fuit (ęgrotantem) ad differentiã illius materię,quę lędit,& eſt pręter naturam,ſed in corpore nõ dum ęgrotante. Hinc ſequitur, vt diſtinguatur materia morbifica, quę in pręſentia a nobis perpẽditur in methodo medendi,a materia morbifica, quæ locum habet in arte tuendę ſanitatis, quia in arte tuendę ſanitatis,lędit quidem hominem, & poteſt etiam lędere,ſed non ægrotantem.

Differentiæ materiæ morbificę.

Ex hac definitione facile eſt colligere differẽtias eſſe deſumendas,primum a materia, vt eſt mixtum;ſecundo,vt eſt præter naturã, tertio vt lędit hominem ægrotantem.

Vt eſt mixtum.

Quantum attinet ad primum, vt eſt mixtũ, vt eſt ſubſtantia corporea,eſt vel vapor,vel minera. Vt eſt vapor,indicat remedium remouens materiã morbificam,huc vſque eſt quid agendũ genericũ,addatis: per inſenſiles meatus, vapor igitur indicat remedium vacuans per inſenſiles meatus, cõtra aũt,minera per ſenſiles meatus, vt nullo modo poſſit minera euacuari, niſi per ſenſiles meatus, niſi minera conuertatur in vaporem,tunc autẽ nõ indicat amplius,vt minera,ſed vt vapor,hanc veritatẽ cognouit Galenus 13.Methodi cap.16.vbi habet,vacuationem fieri per meatus vel ſenſiles,vel inſenſiles,unde impropriè loquuntur Medici, quando dicunt, uacuationem eſſe vel ſenſilem,vel inſenſilem, nam uacuatio,quæ ſit per ſudorem, eſt uacuatio ſenſilis, ſudor conſpicitur,tum ſit per poros,tum ſit per meatus inſenſiles,& ob id Galenus rectè dicit, uacuationem fieri per meatus uel inſenſiles,uel ſenſiles,vt cum vapor indicet remedium uacuãs per inſenſiles meatus ſi fortaſſe vapor fuerit pituitoſus, indicabit ſpecificũ remedium,indicabit remedium uacuans per inſenſiles meatus vaporem pituitoſum,& ſic de reliquis. Si uero fuerit minera, hęc indicat uacuans per ſenſiles meatus,hæc autem minera uel eſt animata,vt vermis lumbricus,caro, monſtrum & ſimilia,vel minera eſt inanimata,& eſt,vel ſolida ut calculus,pila plumbea, feces duriores, eſt autem liquida vel alimentalis, vt chylus,ſanguis,vel excrementitia, ut humores excrementitij,ſemen, lotium,ſanies,acores,feces liquidiores,& alia id genus,quæ omnes minerę in genere ſũt mineræ,& proinde in genere ſubalterno,indicãt remedium vacuans per meatus ſenſiles,at quęlibet minera indicat uacuans,determinatum, vt verbi gratia ſanguis indicat euacuans ſanguinem,& quęlibet indicatio,eſt pręſeruatiua, unde Galenus in arte medicinali c.99. dicit indicationem pręſeruatiuam pręcipue capi ab humore,dixit pręcipue,nõ quia ab alijs mineris nõ capiatur indicatio pręſeruatiua,quia a quacunque minera morbifica ſumitur indicatio præſeruatiua,ſed dicit præcipue,quia frequentius ſumuntur indicationes ab humoribus,qa frequentius peccant humores, quam calculi,quam reliquæ mineræ, ut hinc pateat indicationem genericam euadere ſpecificam, ut deſcendimus in hanc,& illam mineræ ſpeciem,vt uerbi gratia, bilis indicat euacuationem bilis, quare

13.M.16. Arte med.99.

Digitized by Google

14.M.17. tę Galenus 14.Met. 17. dicit curationem inueniri ex ſpecie humoris,nō dicatis, vt dicerent qui in ſuperficie tantum intelligunt Gal.per curationem opus eſſe intelligere indicationem curatiuã, quia indicatio curatiua,ad differentiam præſeruatiuæ, non ſumitur a ſpecie humoris, quia ſi ab humore ſumitur indicatio præſeruatiua,ergo & a ſpecie humoris,nam ſi genus eſt indicans præſeruatorium,& ſpecies ſub illo genere contenta eſt indicans præſeruatorium, quare Gal. ita intelligatis,vt per curationem intelligat Methodũ curatiuam,quam in his libris profitetur,vt hæc curatio inueniatur ex ſpecie humoris, vt ratione finis cõmunis poſſit vocari indicatio curatiua, ſed ratione finis proprij, hoc eſt, ratione remotionis humoris ſpecifici, ſit indicatio præſeruatiua, vnde addebat
14.M.18. Galenus in eodem Metho.14. ſed capite.18.ſpeciem humoris cognoſci ex victu, vt verbi gratia, nos cognoſcimus ſpeciem humoris, hoc eſt, bilem peccantem, id eſt, hanc ſpeciem ex victu procedente billioſo, & ob id ex ſpecie humoris indicatur ſpecificum remedium, vnde etiam Galenus 1. Aphoriſ. ſecundo, cum dicit Hippo. Si talia purgentur, & reliqua. Gal.in commentarijs ait,ſi bilis peccat, bilis purganda,ſi ſanguis,ſanguis euacuandus, ecce quemadmodum determinata mineræ ſpecies indicat remedium ſpecificum.

LECTIO XXII.

14.M.3. GAlenus 14.Met.3.vt ſignificaret materiã morbificam determinatam indicare remediũ determinatũ,dicit, ſi purum fuerit Eriſypelas bilis purganda,ecce bilis indicat ſui purgationẽ. Præterea
4.Met.6. 4.M.6.dicit, alias ſanguinem euacuabimus,ſi ſanguis vincet,alias pharmaca adminiſtrãda, ſi alij ſucci vincet, quare indicatio determinata fuerit a ſucco determinato, vt ſanguis ſanguinem vacuans indicet, & bilis bilem euacuans. Vnde admoneantur iuniores,dixiſſe Gal.4.Meth.6. morbi magnitudinem perpendendam eſſe ad indicandum,non modo vacuationem ſanguinis,ſed etiam purgationem,vt morbi magnitudo ſit ſignum peccati vehementis materiæ,ſiue ſit ſanguis,ſiue alius humor a ſanguine.

Dubitatio.

SEd aliquis dubitabit,quia Gal.4.Meth.6.dicit, ſi vlcus ſit morbus cum virium robore, nemo eſt qui ſanguinẽ nō mittat,vt ſanguinis miſſio non indicetur a ſanguinis redundantia, ſed a morbi magnitudine cum virium robore. Dicimus Galenũ ſermonem habere de ſanguine peccante, vt ſi morbus adſit,qui ſignificat peccatum in ſanguine vehemens, & virtus ſit robuſta, ſit ſecanda vena, licet homo ſit expers redundantiæ ſanguis, quia poteſt eſſe peccatum in ſanguine,non in quantitate,non in redundãtia,ſed vel in motu,vel in ſubſtantia, vt ſuo loco intelligetis, quare Galeni autoritas nobis nō aduerſatur, imo idem Galenus decimotertio Method. quinto di-
13.M.5. cit,cogemur alias ſanguinem mittere,nam indicat copia ſanguinis,ſicuti dicit Galenus, ſuccorum vitium indicat purgationem, & ob id idem Galenus decimo Methodi cap.decimo dicit, ſanguinis miſſionem,ſectionem venæ non primarie, ſed ex accidenti ſanare intemperiem, quare ſanguinis miſſio, quare venæ ſectio ſanat intemperiem non primarie, ſed ex accidenti, non alia eſt cauſa, niſi quia primum vacuat ſanguinem, & ad ſanguinis euacuationem remouetur intemperies, quemadmodum quandoque per venam ſectam, iugulatur febris, ſanatur intemperies, quia venæ ſectio a ſanguine indicatur, vt propterea Galenus nono Meth.ſecundo,& eſt locus notatu dignus,dicat venæ ſectionem eſſe adhibendam, 9.Met.2.
quoniam ſanguinem vacuat. Quid clarius? Conſtat igitur quid indicat cauſa morbifica, ut eſt minera, & ut eſt mixtum.

Deinde, & ſecundo loco capiebatur minera,ut eſt mixtum,ſed præter naturam, ſecundum quam rationem mixtum præditum eſt quantitate, qualitate prima,qualitate ſecunda, qualitate alteratiua, qualitate motiua,ut hæc omnia ſint perpendẽda, ut pro peccato ſpecifico, pro peccato determinato indicetur remediũ ſpecificum determinatum, quodlibet tamen ſemper præſeruatorium. Ad quæ fundamenta reſpiciensGal.in arte medicinali cap.99.dicit,humores neque lẽtos eſſe debere,neque aquoſos,neq; plurimos, neque uehementer calidos,aut frigidos, neque mordaces,neq; putredini obnoxios, quare multo minus putridos, neque uenenoſos, quibus ſane uerbis Galen.nihil alind inſinuat, quam multiplex peccatum Art. medic.99.
mineræ,materiæ morbificæ,ut eſt mixtum præter naturam.declaro, inſinuat quidem Galenus peccatum ſecundum formam, dum proponit humores putridos, proponit peccatum ſecundum quantitatem,dũ in medium affert humores plurimos, ſignificat peccatum in qualitate alteratiua.Et præterea dum proponit humores calidos, humores frigidos,& in ſumma proponit mordaces,inſinuat peccatum ſecũdum qualitatem.Secundum,dum proponit humores lentos,& ſupponit peccatum in motu, de quo ſuo loco: unde idem Gal.a ſemetipſo nequaquam recedẽs 14. 14.M.17.
M.17.dicit, propriam vlceris curationem deſumi ex humorum ſpecie, & quantitate, per ſpeciem intelligens formam,& quę formam conſequuntur,hoc eſt, qualitates primas,& ſecundas,& alteratiuas,& motiuas,dicit etiam eodem in loco, ad curationem opus eſſe,pernoſcere humorum copiam,craſſitiem,tenuitatem,potentiam,vnde per copiam,intelligit peccatũ in quantitate,per craſſitiem, & tenuitatem peccatũ in ſecunda qualitate,per potentiam intelligit peccatũ ſecundum formam, & quæ formam conſequuntur, vt mirandum non ſit,ſi 2.M.cap.13.proponens vitia 2.M.13.
humorum, dicit referenda eſſe ad prædicamentum quantitatis,& qualitatis, qua veritate ita conſtituta, ut ordinate ꝓcedamus, primo diſcurremus circa peccatum ſecundũm formam,ſecundo circa quantitatẽ, tertio circa qualitatem,quarto circa motum, & quietem,& dicam,quod ſentio, fateor tamen hoc negocium eſſe ad ſummum difficile.

De peccato in forma.

QVo ad peccatum in forma nihil aliud eſt quã minera, quę peccat a toto genere ꝑter naturam,hoc eſt,peccatũ in forma, quado materia,id eſt minera peccat a toto genere præter naturã. 1.
Materia aũt,quæ a toto genere eſt præter naturã,dupliciter intelligitur,uel per ſe,uel ex accidenti, per ſe, ut calculus,lumbricus,membrana,in ſuffuſione,pila plũbea,per bombardam tranſmiſſa in corpus,per accidẽs aũt poteſt eſſe duplex,nam,& ſine his diſtinctionibus,eſt impoſſibile intelligere Galenum in Methodo medendi.Materia igitur a toto genere præter naturã per accidens duplex eſſe poteſt, eſt etenim uel cõtentum,ut humor putridus,unde humor non per ſe, nō propria ratione, eſt a toto genere præter naturã, ſed ex accidenti. Cõtinens autem, eſt ueluti caro in corpore humano,nam caro propria ratione non eſt a toto genere præter naturam,ſed ex accidenti,quando corrumpitur,quando putreſcit.Caro igitur corrupta,eſt minera a toto genere ꝑter naturam. Vtcunq; capiatur materia a toto genere præter naturam, in hoc communi, in hoc generali debet indicare re-

Digitized by Google

medium quoddam genericum; quod tamen ſubalter num eſt: & cum Gale. vt a Galeno nunquam recedatis, cum Gal. 14. Met. 17. indicat remedium ſecūdum totum auferens, quia peccat a toto genere pręter naturam, quod remedium ſecundum totum auferēs po

10. M. 8. teſt indicans nuncupari, & ideo 10. Meth. 8. cauſa materię putridę, & proinde a toto genere pręter naturā,

14. M. 13 proponit eradicās ſimiliter, & 14. Met. 13. & pariter

Arte med. 94. in arte medicinali ca. 94. vbi ſermo habetur de calculo, qui vt ſcitis peccat a toto genere pręter naturam. Sed animaduertite, ibi addere Galenum, ſi materia, ſi calculus eradicari, extrahi non poteſt, opus eſſe tran-

14. M. 13 ſponere, addebat etiam Gale. 14. Metho. 13. quorum affectuum locus affectus vna naturalium partiū eſt, prima indicatio eſt, vt affectus ſanetur, ſecūda indicatio, ſi inſanabilis ſit affectus, vt vna cum vitio, vna cū affectu pars amputetur, veluti in cancro, è contrario addebat loco citato Galenus in ſuffuſionibus, cū non licet extrahere in prima indicatione, transferre oportet ſuffuſionem ad locum minoris momēti, quę verba, vt opinor, intellectu difficilia ſunt, ſi velimus ſecundum artem, & ex rei natura aſſequi mentem Galeni. Galenus in his verbis proponit quid agēdum in duplici materia a toto genere pręter naturam, id eſt, in cancro, & in ſuffuſione. Vnde per affectus non intelligit morbum, ſed materiam, id eſt, cancrum, id eſt, materiam cancri. materiam ſuffuſionis, quæ vtraque materia, vt dixi, & patet, eſt, a toto genere præter naturam, vnde quo ad cancrum, in hoc duo ſunt a toto genere præter naturam, hoc eſt, &

Cancer. materia quę cācrum efficit, id eſt, melā cholia vſta, & pars etiam affecta, eſt reddita a toto genere pręter naturam, quare vtrunque indicat amputationem, extractionem. At in ſuffuſione, quod eſt a toto genere præter naturam, eſt tantum materia: pars affecta nō eſt a toto genere præter naturam, & ideo virtus partis, virtus oculi prohibet extractionem, & permittit tantum tranſpoſitionem.

Obiectio.

VNde admoneantur iuniores, vnde vnum aſſequantur, qđ pauci fuere aſſecuti, & ego ignoro a quo hęc veritas fuerit percepta. Galenus proponit a toto genere præter naturā. & voluit hāc indicare extractionem, & ſi non licet extrahere, noluit indicare tranſpoſitionem, ego libenter intelligerem, cū hæc ſunt duo indicata, quomodo indicantur a duobus indicantibus. Et do exemplum, exempli gratia, ſit calculus in veſica. calculus in veſica quandoq; extrahitur, vnde indicatur extrahens quandoque tranſponitur, vt ſi ſuppimatur lotium a calculo occludēte meatum ceruicis, hic calculus eſt tranſponendus, & idē calculus eſt a toto genere præter naturā, duo ſunt tamen indicata, remedium extrahens, & remediū tranſponens, neque eſt, vt aliquis fugiat, vt cū videlicet in ſuffuſione virtus prohibeat extractionem, opus eſſe trāſponere, vt virtus ſit illa, quæ indicat. Virtus non poteſt indicare tranſponens, ſed tantum ſui conſeruationem, & ideo vtrunque videtur indicari ab vno tantum indicante.

Solutio.

DIcerem ego, calculum in hoc generali, in hac eſſentia generica, ſubalterna tamē, ut eſt mixtum a toto genere præter naturam, indicare remediū ſecūdum totum remouens, hoc eſt, commune, hoc autem remedium ſecundum totum remouens duplex eſſe poteſt, vel extrahens, vel tranſponens. Differentia eſt inter hęc duo remedia indicata, vt alterum eſt vehementius reliquo, oportet autem, vt hęc vehementia hac ratione perpendatur, vt id quod uehementius eſt, magis poſſit ad indicandum remedium eradicans, ſecundum totum remouens, quam virtus ad prohibendum, & hoc eſt vehemens indicans, quod magis poteſt quam virtus, indicat extrahens, vnde in calculo veſicæ, quia virtus quandoque permittit inciſionem, extractionem, ob id ad extractionem confugimus. Ecce igitur quemadmodum materia a toto genere præter naturam, ſecundum ſuam eſſentiam, quæ eſt vehementior eſſentia virtutis, indicat extrahens. Si autem contingat, vt materia a toto genere pręter naturam ſit minus vehemens, quam vehementia virtutis, minus poſſit quam virtus hęc eſſentia minus vehemēs indicat trāſponens, vt in ſuffuſione non licet extrahere mēbranulā, nō licet extrahere materiā ſuffuſionis, ꝓpterea quod virtus oculi prohibet, ad differentiā uirtutis quandoq; in veſica. Hactenus igitur habetis quemadmodū peccatum in forma indicat remouens, indicat tranſponens, eradicans. Notate ſolutionem dubij.

LECTIO XXIII.

De peccato in quantitate.

DIctum fuit de materia morbifica, ut peccat ſecūdum formam. Modo dicemus de materia morbifica, ut peccat ſecundum quantitatem. Hęc igitur duplex eſt, uel enim habet rationem continentis, uel rationem contenti, per contentum propter iuniores, intelligo humorē, qui in corpore continetur, per continens autem intelligo partem ſolidā, niuētem, ſine qua diſtinctione impoſſibile eſt rectè intelligere Gal. Quantum igitur attinet ad contentum per contentum, per humorem peccantem in quanto intelligimus, dum exuberat, quia dū eſt defectus, hoc pertinet, ut ſuo loco intelligetis, potius ad uirtutē, dū igitur materia humor abūdat, cum Galeno in arte medicinali 94. & 95. indicat abuacuationem, ita lo- Art med. 94. & 95.
quitur Gale. per abuacuationem intelligere oportet euacuationem, & hoc eſt indicatum ſatis genericum: quod deſumitur a peccato in quanto generico, unde indicatum ſpecificum debet indicari ab indicante ſpecifico. Indicans ſpecificum, & nunc cognoſcitis hanc doctrinam eſſe ueram, hoc inquam indicans ſpecificum eſt ſanguis, non ſimpliciter vt peccat in quanto, ſed, ut peccat in quanto determinato ſanguis peccās ad quantitatem unius libre, & ideo hoc indicantem ſpecificum indicat, quid agendum ſpecificum, id eſt, imminuens, euacuans ad libram, unde poteſtis facile colligere, quantum a rei natura recedant, qui neſciunt diſtinguere quid agendum ſpecificū, a quanto agendum, hęc autem ueritas patet, hoc indicatum locum habet ſiue remedium ſit minuēs per ſe, ſiue per accidens, quomodocunque, & hoc probo cum Galeno, a quo nunquā in hac methodo recedendū. Quo ad materiam euacuantem per ſe, nō ex accidenti, Galenus 14. Me. 17. dicit in curatione ulceris communē
curationem eſſe, ut inhibeatur, prohibeatur humorū 14. M. 17
confluxus, propriam autem curationem inueniri ex humorum ſpecie, & quantitate. Ecce proponit quantitatem in humore, peccatum in quanto, a quo ſumit indicatio, vnde magis deſcendens ad indicationē ſpe
cificā dicit 2. M. 14. oportet tantū ſanguinis detrahe- 2. M. 14.
re, quātū ſupra naturalē ſtatū eſt auctus: ecce capit indicationē a determinato peccato, a determinata quātitate, & Gal. non admodum curās de uocibus, appo nit modū euacuationis, per modū euacuationis nō intelligatis quomodo agendū, intelligatis quātū ſanguinis, quid agendum ſpecificum, unde quid agēdum ſpecifi-

ſpecificũ appellat modum euacuationis, prӕterea di-
13. M.2. cit Galenus 13. M.2. vacuationem nõ modo inueniri ex redundantia materiӕ, ſed prӕterea ex ӕtate, natura, aere, conſuetudine, & ante hӕc ex virtute. Ecce loquitur hic de remedio vacuante minuente, quod a ſola redundantia indicatur, a peccato in quanto, quia vnum non niſi ab vno indicatur. Vnde Gal. licet hoc loco plura proponat, non propterea imaginari oportet, hӕc omnia eſſe indicantia, quia fuiſſet deceptus Galenus, ſibimet contradicere, quare per indicãs accipit redundantiam, peccatum in quãto, per permittens, quod vnicum, eſt proponit virtutem, & ob id vtitur illis verbis, & ante hęc virtus, vt virtus ſit prӕferẽda omnibus Indicatis. Per reliqua, id eſt, ętatẽ, cõſuetudinem, temperaturam & aerẽ, hęc accipitur ſigna, vt ſigna vtriuſq; hoc eſt & ſanguinis redũdantis, hoc eſt indicãtis, & virtutis robuſtę permittentis, vt verbi gratia, ſi fuerit tempus veris, & ſignũ copioſi ſanguinis, & ob id indicantis, eſt ſignum virtutis robuſtę & ideo permittẽtis, quare nunquam vltra tria ſunt ſomnianda, vel indicantia, vel prohibentia, vel permittentia. Quo vero ad remedium, cuius materia per acci-
10. M.1. dens euacuatur, hanc propoſuit Gal. 10. M.1. vbi habet, vidiſtis eos q vel ex abundantia, vel ex phlegmone laborant, ſub longa inedia detinuiſſe, vt ante ſeptimũ nõ cibauerint, viribus valentibus. Hӕc ſunt Gal. verba q bus facile ſignificat abũdãtiam, peccatum in quanto indicare minuens, virtutem autem robuſtã
13. M.6. eſſe permittentem. Dicit etiam idem Gal. 13. Met. 6. plethoram, plenitudinem curari quandoq; inedia, ecce quemadmodum inedia, quemadmodum victus minuens nequaquam indicatur a virtute, ſed ſolum a materia peccante in quantũ, vt virtus concurrat non vt indicans, ſed ſi robuſta eſt, vt permittens, ſi debilis, vt prohibẽs, & propter iuniores licet proponere Ga-
2. Met. 5. len. autoritatem 2. M.5. vbi dicit, ſed & nutrimẽti modus hinc tibi eſt deſumẽdus, expedit vt iunior duo intelligat, alterum quid velit Gal. per nutrimenti modum, reliquum quid velit per illa verba, hinc tibi eſt deſumendus, indicandus, vt hinc appareat quid ſit indicans, quid ſit permittens, & qd prohibens, Gal. igitur per nutrimenti modum, intelligit victum minuẽtem, vnde proponit victum tenuiſſimũ, & ob id maxime minuẽtem, quare proponit materiã remedij minuentis, quӕ materia per accidens euacuat nõ per ſe. Quo vero ad ſecundum explicãdum, indicatur a materia morbifica, permittitur, & prohibetur a virtute, hӕc veritas Galeni dictis comprobatur, nã ait, quippe cum vires robuſtas habent, & morbi ſummus vigor eſt breui futurus, victu tenuiſſimo vtẽdum, ecce vtimur victu tenuiſſimo, qa futurus eſt breui ſtatus, quod ſane nobis ſignificat materię peccatũ, & vehemẽs etiã peccatum vt non ſimpliciter vti liceat victu minuente, ſed maxime minuente, hoc eſt tenuiſſimo, vt indicatio non deſumatur a ſtatu febris, a tẽpore morbi, ſed hoc ſit ſignum peccati materiӕ indicantis, virtus autem cum Galeno proponitur robuſta, valens, quia debilis prohibet. Hactenus igitur comprobatum ſit, peccatum in quanto indicare vacuans, minuens, ſi ſermo fiat de minera de materia, de materia peccante in quanto, ut habet rationem contenti.

De continenti.

LOquamur igitur de continenti, quia continens nihil aliud eſt, quam pars viuens, & recte quӕ ſo intelligatis, quia neſcio an antea hanc veritatem intellexiſtis, licet non raro ſit propoſita a Galeno, intelligo igitur per materiam cõtinentem peccatum in quanto, intelligo materiã viuentem, quӕ dupliciter accipi poteſt, alio modo vt cõtinet materiam quieſcentem, veluti cutis, veluti caro, quę ſunt partes viuentes, alio modo intelligitur pars cõtinens, vt continet materiam, vt continet contentum, quod non quieſcit, ſed potius fluit, quia tranſmittitur, quia attrahitur, cuiuſmodi ſunt venӕ ac reliqui ductus ſeu canales, per quos fluit contentum.

Continens quod eſt pars viuens corporis, vt continet materiam quieſcentem.

QVantum ſpectat ad materiã cõtinentem, primo modo acceptam, poteſt eſſe cutis, poteſt eſſe caro, & per cutim & carnem intelligo has partes nõ morboſas, ſed ſanas, q̃ tamẽ partes euadunt ẽt ſanӕ cauſӕ morbificӕ, quia nõ hic loquimur de indicãte prӕſeruatorio. Indicans prӕſeruatorium nihil aliud eſt, quam cauſa morbifica, quare neceſſarium eſt, vt cutis, vt caro euadant cauſӕ morbificӕ.

Cauſa morbifica poteſt eſſe principalis, poteſt eſſe ſine qua non, hӕ partes viuentes ſunt cauſӕ morbificę ſine quibus. Do exemplum, dum verbi gratia, vel a cuti, vel a carne detinetur pus, vel alia materia morbifica, cutis eſt ſana, quia ſuppono, has partes nõ eſſe intemperatas, ſed temperatas hoc habent vt detineãt materiam morbificam, vt ſint cauſa ſine qua non, vt materia morbifica non egrediatur. Materia morbifica detenta nocet, & ideo cutis, vt detinet materiam *Nota.* morbificam nocet, quare habet rationem cauſӕ morbificę ſine qua non, & ob id habet rationem indicãtis, ſed prӕſeruatorij. Hanc veritatem tetigit Galc. & 3. M. vlt. & 13. M. c. 5. quod ſit verum 3. M. vlt. inqt, ſi vlcus habet cauitatem altius reconditam ſub cuti, cutim inquit Gal. ſcindere oportet, volo vt oculis hãc veritatẽ inſpiciatis, in hoc caſu chirurgus ductus Galeni autoritatibus, & autoritate quӕ pendet a rei materia, accipit ferrum, & cutim ſecabit, ferrum eſt aliquid, & qui negat poteſt experiri, eſt materia remedij ſcindentis cutem, remedium ſcindens cutim eſt indicatum, neceſſariũ eſt vt ab aliquo indicetur. Audiuiſtis in primis lectionibus, vbi tradita ſunt fundamenta huius artis, indicatum dirigi ad indicans, verbi gratia, ſi ventriculus afficitur caliditate & indicat frigidum, quia frigidum dirigitur ad calidum, indicatum ſemper dirigitur ad indicans, hoc remedium ſcindẽs reſpicit cutim, nos diuidimus, ſcindimus cutim, vt per cutim diſciſſam egrediatur materia, quare nolimus, velimus, fateri cogimur, hoc remedium indicari a cuti, ſed a cuti, vt habet rationem cauſӕ morbificę. Pre-
terea 13. M. 5. dicit Galenus, aliquãdo propter multi- 13. M. 5.
tudinem puris, ſaniei, & corruptarũ materierum exſcindimus cutim, quia cutis ſana, ex accidenti autem ſit cauſa morbifica, ſine qua habet rationem indicantis prӕſeruatorij, propterea quod impedit materię exitum. ſed iunior diligens quӕret per quam eſſentiã cutis concurrit ad indicandum, nunc verſamur circa quid agendum, quod a ſola eſſentia indicatur, non ab alio, quӕ eſt eſſentia in cute, quę eſt eſſentia in carne, quӕ ſcinditur, quӕ aperitur. hoc vitiũ, hoc peccatũ, hӕc eſſentia pertinet ad quantum, quia nunc loquimur de peccato in quanto, quod peccatum in quãto nihil aliud eſt quam continuitas vel cutis, vel carnis, cuius contrarium, quia indicans prӕſeruatorium oppoſitũ indicat, cuius inquã cõtrarium eſt diuiſio, quare cutis, quia vt continua detinet materiã morbificã, indicat diuidens remedium, cuius materia eſt ferrum quemadmodum etiam fit in venӕ ſectione.

Continens, vt continet materiam non quieſcentem.

SEd ſi conſideretis materiam continentem, materiam morbificã, vt non quieſcit, ſed eſt in fluxu,

Digitized by Google

ſed eſt in tranſitu,hæc materia eſt vena,ductus,canalis,qui ſane canales,ductus, poſſunt bifariã peccare, & proinde habere rationem cauſæ morbificæ,altero modo per amplitudinem, reliquo per cõtinuitatem, Declaro, vena,& quod dico de vena, de reliquis ductibus intelligẽdum,per amplitudinem venæ & omnium ductuum intelligo, quando materia morbifica fluit,cum alioquin fluere non deberet. Vt verbi gratia,dum contingit in immodicis euacuationibus, vt licet amplitudo ſit ſecundum naturam, reddatur tamen morbifica ex accidenti, hoc eſt ratione materię fluentis, & hæc amplitudo indicat contrarium, indicat remedium anguſtans, cuius materia verbi gratia, eſt ligatura, eſt defenſiuum vocatum, quod paratur ex aſtringentibus, ex anguſtantibus, vt beneficio huius anguſtationis, beneficio huius imminutionis,amplitudinis,prohibeatur tranſitus materię.Pręterea in ductu,in canale,nos perpendimus cõtinuitatem, prout uena per ſuĩ continuitatem impedit quo minus ſanguis,vel alia materia exeat.

Cur ſcindamus cutim in uena ſectione. Vnde vt ſępius diximus,per hanc quãtitatem, per hanc continuitatẽ,per hoc peccatum,per hanc eſſentiam indicatur diuidens, quemadmodum ſuperius diximus,& quemadmodum obſeruatur in venę ſectione,vt extrahatur ſanguis. Hæc de peccato ſecundum quantitatem , in ſequenti de peccato ſecundum qualitatem:deinde ſecundum motum & quietem.

LECTIO XXIIII.

QVid indicet materia peccans in quanto,intellexiſtis.

De peccato ſecundum qualitatem.

SI aũt materia peccet in quali, peccare poteſt qualitas prima,& qualitas ſecunda.Quoad primam qualitatem,materia calida indicat frigidũ,& ſic de reliquis,Quo ad ſecundum qualitatẽ,materia exẽpli gratia viſcida, lenta,indicat remedium deterſoriũ craſſa attenuans,& ſic de reliquis, vnde Galenus 2.
2. Met. 5. M.5.dicit,ſi obſtructio fuerit,indicatur victus attenuans,non credatis victum attenuãtem indicari ab obſtructione,quemadmodum videtur prima facie aſſerere Galenus. Sed per obſtructionẽ aſſerere oportet id indicans,quod eſt ex vſu,eſt autem materia craſſa, hęc eſt quę indicat victum attenuantem. Vnde etiam
14 M. 5. Galenus 14.M.5.aſſerebat, durã materiã eſſe molliendam. Cõſtat igitur quemadmodum materia morbifica peccans in quali,ſiue ſit qualitas prima,ſiue ſecunda,indicet ſuum contrariũ, quod ſemper eſt pręſeruatorium.Hæc de peccato in quali.

De peccato ſecundum motum & quietem.

4. QVantum ſpectat ad peccatum ſecundum motum vel quietem & in primis quo ad peccatum ſecundum motũ, motus poteſt duobus modis accipi,id eſt,motus vitia ſunt,vel vt deficit, vel vt exuberat.

De motu imminuto.

SI vt deficit,indicat remedium adiuuãs , remediũ intendens illum motum deficientem, quã veritatem tetigit Galenus 9.M.cap.5.quem locũ ſi uidiſſent aliqui,quos honeſtatis gratia nominare , nolo fortaſſe mulier infelix nõ obijſſet. dicit igitur Galen. ſi tempore mittendi ſanguinis menſes fluãt,ſi ſanguinis quantum ſat eſt effluat,ſi ſanguinis motus ſit ſufficiens,naturæ omnia ſunt permittenda,nihil efficiemus,ut ſanguinis impetus,motus ſecundum naturã, ſanguinis motus non vitioſus,nihil indicet.Si autem, dicit Galenus, ſanguis non effluat ea copia,qua deberet,motus ſit diminutus,oportet tantum addere, vt ex coniunctis ambobus perficias quod poſtulat ſanguis,ecce imminutus motus indicat remedium adiuuans,intendens motum illum diminutum. *9.M.5.*

De motu ſuperfluo.

SI vero materia peccat ſecũdum motum,ſed motus ille ſit excedens,non imminutus,ſed potius exuberans in genere, materia mòrbifica ſecũdũ hanc eſſentiam, hoc eſt,ſecundum motum excedentem , indicat remedium minuens , compeſcens illum motum excedentem , & hoc eſt remedium ſatis genericum, quod indicatur à motu excedenti ſuperfluo. Remedium autem ſpecificum,quod continetur ſub hoc generico,eſt intercipiens reuulſorium,deriuatorium,quod duplex eſt,hoc eſt, ſimplex deriuatorium,& deriuatorium mixtum , atque reprimẽs re percuſſorium.Hæc igitur ſunt indicata ſpecifica, quæ ſub illo generico continentur, & quia hoc negotiũ eſt maximi momenti,& ſatis difficile , ideo hæc indicata ſpecifica a nobis ſumma cum diligentia explicanda ſunt, vt appareat a qua eſſentia ſpecifica indicentur.Ratio igitur horum indicantium & indicatorum hæc eſt.Cum ſermo in pręſentia fiat de materia morbifica ut peccat ſecũdum motum excedẽtem, ſuperfluum , uos apud Philoſophos cognouiſtis materiam hanc,quæ ita præter naturam mouetur,id eſt , materia quæ eſt mota, motu excedenti,vitioſo, requirere ſpacium , per quod hæc materia moueatur a motore extrinſeco,ut motus incipiat a termino a quo , & deſinat in terminum ad quem.

De compeſcente remedio,& intercipiente.

QVare & in primis ratione ſpacij,hoc eſt,ratione motus ut reſpicit ſpacium ,indicatur remedium compeſcens hunc motum,quod ſit ſpecificum,quod ſit intercipiens,ecce remedium illud genericum,hoc eſt, compeſcẽs motum illum ſuperfluũ exuberantem,contrahitur,euadit ſpecificum , euadit intercipiens,ut reſpicit ſpacium per quod mouet materiam, cauſa autem extrinſeci motoris qui mouet a termino a quo ad terminum ad quem, indicabit remedium vehemens, violentiam extrinſeci motoris uiolenti, ut materia moueatur potius in aliam partem. Motor autem extrinſecus poteſt duplex . Hæc ſuppono,quia didiciſtis a Philoſophis.

Motor violentus extrinſecus duplex.

MOtor igitur uiolentus extrinſecus duplex eſſe poteſt,vel attrahens,vel impellens,ut ꝓpterea indicet remedium contrarium,attrahens indicat impellens, impellens indicat attrahens, ſed quia utrunque eſt genericum,ideo ut euadat ſpecificum oportet indicans magis contrahere, id autẽ notiſſimũ eſt,ut attrahens genericum,qđ indicat contrarium

Digitized by Google

trahium, indicet contrarium efficacius, v.g. ſi pars attrahit per caliditatem vt duo, indicat calidum vt tria. Similiter eſt dicendum de impellente, vt v.g. ſi manus calida vt duo attrahat a partibus infernis, oportet partes infernas calefacere ut tria, ut magis poſſit illud, quod contrario modo attrahit. Hactenus igitur conſtitutum ſit indicari attrahens, indicari impellens.

Attrahens ſpecificum triplex.

QVantum attinet ad attrahens, ut cognouiſtis quomodo euadat magis adhuc ſpecificũ, hoc triplex eſſe poteſt, prout nos in motu materię, in motu excedenti materię reſpicimus motorem, & ratione termini a quo, & ratione termini ad quẽ, & inſimul ratione vtriuſque termini.

1. De Reuulſorio.

DEclaro, ſi reſpicimus ad materię peccatum, ut reſpicit terminum a quo indicatur remediũ attrahens ad longinqua, quod medici vocant reuulſorium, ſeu diuerſorium.

2. Deriuatorium.

SI vero reſpiciamus ad terminum ad quem, indicatur attrahens ad vicina, ad latera, & uocatur deriuatorium ſimplex. propterea quod indicatur a ſolo motu, a ſolo fluxu ratione termini ad quem.

3. Deriuatorium vel Reuulſorium mixtum.

SI autem accipiamus motum vitioſum excedentẽ ratione motoris externi, in relatione inſimul a termino a quo ad terminum ad quem, hoc vocatur attrahens, quod vocatur deriuatorium, ad differentiam reuulſorij, & mixtum deriuatorium, ad differentiam deriuatorij ſimplicis.

De reprimente.

QVo vero attinet ad impellens, hoc indicatur tm̃ a motu materiæ, rõne termini ad quem, & medici vocant reprimens, reuulſoriũ quare materia vt pręter naturam mouet, indicat intercipiens reuulſorium, deriuatorium ſimplex, deriuatorium mixtum, & repellens, & quia maxime deſidero, vt hanc veritatem intelligatis, & deſidero etiam veritatis gratia, ab alijs redargui, volo breuiter quidem, ſed diligenter circa hęc indicata digredi.

Exemplum de intercipiente.

PRimũ igitur quoad Intercipiens, dicant alij quicquid velint, hoc eſt remediũ cuius materia non inuenit: oculatiſſimi medici fortaſſe inuenient. Declaro materiã non inueniri, nam v.g. nos intercipimus materiam deſcendentem in catharro a capite ad pulmones, & exempli gratia, vtimur Diacodione, utimur ſaccharo roſaceo antiquo cum bolo armena. Dubitandũ non eſt, beneficio horum medicamentorũ materiam non intercipi, quia intercipitur materia fluens, ſed intercipitur, quia refrangitur illius motus, quia incraſſamus, craſſefacimus materiam tenuem, quam ob tenuitatẽ mouet, quare materia tenuis indicat craſſefaciens, cuius materia medicinalis eſt diacodion, propterea nos intercipimus materiam fluentem, quia verbi gratia, ligamus, adſtringimus partes, vnde materia remedij eſt ligatura, materia remedij eſt defenſiuum vocatum, quod cognoſcunt etiam Barbitonſores, hæ materiæ ſunt materiæ alicuius remedij, ſed non materię intercipientis, ſed remedij anguſtantis, aſtringentis indicati, ut heri intellexiſtis, indicati inquam a vaſis, a ductibus, a canalibus amplis, quare impoſſibile eſt, vt reprimatur materia remedij intercipientis, ut non ſint reprehendendi medici, licet in fluxione materiæ mentionem non faciant de remedio intercipiente.

Exemplum de Reuulſorio.

REuulſorium autem proponitur a Gal. 4. Meth. 4.M.5.6.
5.6. vbi habet, mentionem faciens, et de Reuulſorio, & Deriuatorio, Reuulſionem faciendã eſſe ad contrarium, Deriuationẽ ad latera, ad vicina.

Dubitatio.

ET ibi ſubdit Gal. ſi fluxio irruat, oportet reuellere, ecce Reuulſio capitur a motu, a fluxione.
Pręterea dicit Gal. 13. Meth. 12. in his quæ circa 13.M.12.
caput accidunt, purgare per contrariũ oportet, & 14.
Meth. cap. 8. dicit, in Priapiſmo opus eſſe vomitorijs, 14.M.8.
contra in vitio linguę eſſe purgandum, & hoc ex partium ſitu indicatur. Quibus verbi Gal. non intelligit, ſitum partis, habere rationem indicantis, quia eſſet poſtponendus puero, & ratio, quia hoc eſt indicatum ſpecificum, quod ſupponit genęricum, ſupponit auferens immodicum motum materiæ. Ego neſcio quomodo ſitus partium indicet auferens, ſitus partis eſt quid ſecundum naturam, nõ poteſt eſſe indicans præſeruatorium.

Solutio.

QVare intelligatis Galenum, ut his verbis proponat quid agendũ, quod eſt reuulſorium, qđ indicatur a materia mota pręter naturã i. motu vitioſo, cuius motus vitioſi, cuius indicantijs, ſitus partis eſt ſignum, ut remedium Reuulſorium indicetur à motu ratione termini a quo: Reuulſorium aũt an debeat eſſe uel Reuulſorium deorſum, hoc eſt, vomitorium, vel Reuulſorium deorſum, hoc eſt, deijciẽs per aluum, hoc indicatur a motu materiæ, ut ſurſum, vel deorſum mouetur, quem motum ſignificat nobis, ut ſignum ſitus partis.

Vbi.

QVæ autẽ pars, vel interna, vel ſuperna eſſe debeat, cui materia reuellentis remedij ſit applicanda, hoc nõ indicat motus materię, nequaquã, quia hoc pertinet nõ ad quid agendũ, ſed ad vbi, vt ſciamus cuinam parti, vel ſupernæ, vel infernę, cuinam parti ex ſupernis, cuinam parti ex infernis, ſit applicanda materia remedij reuellentis. Propterea Gal. 5. Meth. 3. dicit, Reuulſionem, & deriuationem eſſe communia remedia immodicæ euacuationis, ita tamen, vt reuulſio fiat adcõtraria, deriuatio ad latera, ad vicina, vt dicit Gal. ſi materia fluit per ſedem, ſurſum ſit reuellenda, deriuatio autem fiat per vterum. Quibus verbi Gal. dubio procul proponit quid agendum

dum

Digitized by Google

dum, hoc eſt remedium reuellens, & deriuans, & cũ dixerit eſſe cõia remedia immoderatæ euacuationis, nemo dẽt eſſe ita fatuus, ut aſſerat hæc remedia indicari ab immoderata euacuatione. Ĩmoderata euacuatio indicat repletionẽ, tñ Galenus euidẽter aſſerit reuulſiõnẽ, deriuationẽ, eſſe remedia immoderatæ euacuationis, reuellens, & deriuans indicantur a motu, ut ſcitis, ſed immoderata euacuatio, habet rationem ſigni, non indicantis, nam immoderata euacuatio eſt ſignum motus præter naturã, exẽpli gratia, ſanguis, verbi gratia, ſi aliquis obſeruet immoderatum fluxũ ſanguinis, nonne cognoſcet immoderatum eſſe impetum, motum in ſanguine? & ob id indicatio ſumitur a motu, motus autem tanquam a ſigno, poteſt ſignificari ab immodica euacuatione, & hæc de remedio reuellente, & de remedio deriuante, ſimplici.

Nota de ſectione venæ in pleuritide. Mixtum, ut procedit ex ſimplici, breuiter abſoluitur. Mixtũ deriuatur, indicatur, a motu, ut ſimul reſpicit terminum a quo, ad quem. Ad quem, in pleuritide venæ ſectio ab eodem latere, eſt materia remedij reuellentis, ratione materiæ fluentis, eſt etiam materia remedij deriuãtis, ratione materiæ fluxæ, cuius ſignum, quia fit euacuatio, ad mutationem ſanguinis, quæ mutatio ſignificat, euacuari materiam fluxã, vnde hoc remedium vocatur deriuatorium mixtum, ſeu reuulſorium deriuans, ſeu deriuans reuulſorium, prout magis, vel reuellit, vel deriuat.

Dubitatio.

4. Met. 6. SEd iuniores admoneantur, dixiſſe Galenum 4. M. 6. ſi iam fluxio ceſſauerit, atque membro inhęſerit, deriuare oportet.

Ex quibus uerbis quilibet facile colligere poteſt, remedium deriuans, indicari a materia quieſcente, non fluente, non mouente: Vnde etiam Galenus 2. ad Glauc. 2. dicit deriuationem eſſe humoris, qui iam membrum occupauerit. *2. ad Gl. 2.*

Solutio.

1. Met. 3. DIcatis cum Gal. 1. M. 3. remedium deriuãs poſſe accipit cauſa immoderatæ, vel uacuationis, vel repletionis, ſi cauſa immoderatæ euacuationis, ueluti in fluxu immoderato menſium remedium deriuans indicatur a materia, ut mouetur, quia fluit, & in hoc non eſt aliqua difficultas, ſi aũalia ex parte capiatur cauſa immoderatæ fluxionis, ideſt quãdo materia fluens, eſt cauſa inflammationis, repletionis magis auctæ, tunc licet materia, quæ indicat remedium deriuans, non fluat ab vna parte, ad aliam partem, tamen mouet a vaſis illius partis, ad ſpacia eiuſdem partis, vnde appellatur materia fluxa, quia iam fluxit de una parte, ad aliam, eſt materia quæ mouetur, eſt mobilis, vt mouetur a vaſis, a ductibus, ad ſpacia eiuſdem partis, & ſecundum hanc rationem indicat deriuans. In ſequenti uero loquemur de reprimentibus. *Nota, uidetur ſolutio minus acuta.*

LECTIO XXV.

De reprimente.

LOcuti fuimus de remedio reuulſorio, & ſimplici, & mixto, quare dicendum de reprimẽte: Hoc igitur indicatur a motu materię, vt reſpicit terminũ ad quem, vt ſit hic motus per impulſionem, vñ dicit Gal. 2. M. 5. dum ad affectum locum fit fluxio, reprimere expedit, ecce reprimens indicatur a fluxione, & a fluxione, vt dicit Galenus, ad locum affectũ, *2 Met. 5.* hoc eſt, ut reſpicit terminum, ad quem. Preterea 13. Methodi 6. dicit, ad incipiẽtes inflammationes, dum quod affluit, dum quod fluit, non eſt craſſum, oportet reprimere, ecce proponit materiam fluentem, non quieſcẽtem, & idcirco 13. M. 8. dicit, reprimere oportet quod fluit. Conſtitutũ igitur ſit, etiam reprimens remedium indicari, non a materia quieſcente, ſed a materia, ut peccat ſecundum motum, ut reſpicit terminum ad quem, ut impellit, quia oportet repellere. *13. M. 6.* *13. M. 8.*

De peccato ſecũdum quietem.

QVo uero ad peccatum ſecundum quietem, cum Gal. 13. M. 9. materia hęc morbifica quieſcens, indicat cõmouens, indicat uacuans per partẽ læſam, ut ſi uerbi gratia, ſit uapor, ſed quieſcẽs, indicat uacuans per partem læſam, quod eſt digerens. quod euacuat per inſenſiles meatus: ſi autem ſit miſtera, ut quieſcens, indicat euacuans per partem læſam, ut minera p ſenſiles meatus, unde dicit Galenus 12. M. 8. ſi dolor poſt reuulſionem, & deriuationem perſeueret, tunc materia eſt impacta, quare dicit Galenus digerenda. Præterea 13. Metho. 16. Diaphoreticum, id eſt digerens, indicari a materia in parte inflammata contenta, quare a peccato, ſecundum quietem. Et ſi ſermo fiat per euacuationem per ſenſiles meatus, cũ Galeno 13. Metho. 9. Materia quieſcens ſenſiliter eſt euacuanda, per partem affectam. Hæc dicta ſint, de peccato materiæ ſecundum motum, & ſecundũ quietem. Sed propter iuniores, ut cognoſcant veritatem a nobis propoſitam, & a paucis intellectam, eſſe Galeni, legant Galenum 8. Metho. 4. ubi dicit, in ephemera, quæ fit ex puſilla, ex parua obſtructione, ſi producãtur, ſi protrahatur declinatio, dicit Galenus, putredo neceſſario oborietur, niſi uitioſus ſuccus tranſpiret. Sũt uerba formalia Galeni, quare dicit Galenus, opus eſt maiori auxilio, quare ſi æger fuerit inter ætates medias, hoc eſt inter ſenilem, & puerilem, ubi robur eſt uirium, ſecãda uena dicit Galenus, etiamſi plenitudinis ſigna non adſint: Quare eſt ſecanda uena, vbi non ſint ſigna plenitudinis? dicit Galenus, ut vitioſi ſucci maiori parte euacuata, ad detergentia, ad deobſtruentia accedamus. *13. M. 9.* *12. M. 8.* *13. M. 9.* *8. M. 4.*

Dubitatio.

QVare ex his Galeni dictis boni uiri poſſent colligere, venæ ſectionem non indicari a plenitudine, ſed a ſucco uitioſo, a cacochimia, quod ſane qui colligunt expreſſe teſtantur, ſe neque in ſuperficie Galenum aſſequi.

Solutio.

NOs igitur dicimus Gal. loco citato proponere remedium vehemens, non debile, & uacuans ſanguinem, non cacochimiam: vtrumque facile comprobo: primum quidem quia dicit Galenus, dum protrahitur febris ephemeræ declinatio, cum immineat putredo, putrida febris, opus eſſe maiori auxilio, ecce proponit magnum, vehemens auxiliũ. Secundum etiam patet, hoc eſt, proponi auxilium uacuans ſanguinem, quia loco citato dicit Gal. ſi puer, vel ſenex ſit, ſanguinem non detrahes. Ecce loquitur de uacuatione ſanguinis, ut ſit detrahendus in medijs ætatibus, non in extremis. Patet igitur quemadmodum Galenus proponit quid agendum, quod eſt auxilium uehemens, ſanguinem uacuans, a quo igitur indicatur hoc auxilium? neceſſarium eſt vt indicetur a ſanguine peccante. *De ſectione vena, licet plenitudinis ſigna non adſint.*

San-

Digitized by Google

Sanguinis peccatum triplex.

SAnguinis peccatum poteſt eſſe triplex: I. Secundum motum, q peccatum, quod vitium in præſentia locũ non habet, quia non fit ſermo de vitio inflãmatorio: II. Ex fluxione, neq; hoc loco proponitur peccatum ſecundum quantitatem, quia inquit Gal. etiamſi non ſint ſigna plenitudinis, hoc eſt licet nõ ſit peccatum in quanto: III. Relinquitur ergo vt peccatum indicans ſit peccatum ſecundũ formam, vnde reſpiciens Galenus hoc peccatum, vocat ſuccum vitioſum, vt peccatum in forma ſanguinis, quando ſcilicet eſt ineptus ad nutritionem, quando imminet putredo, habet rationem indicantis, quemadmodum ętates mediæ ſunt ſigna virtutis permittẽtis, nam vt ſuo loco dicemus in ſermone de virtute, vnica virtus eſt, quæ permittit; vnica, quę prohibet, vnde ætas & reliqua ſunt ſigna. Præterea vt maxime iuniores confirmentur: ſumma cum diligentia le-
9.Met.2. gant Galenum 9.M.2. Nam in hoc capite proponit euidenter triplex ſanguinis peccatum, hoc eſt ſecundum formam, quantitatem, & motum, quod ſit verum, inſinuat peccatum ſanguinis ſecundum formam, dum proponit ſanguinem, qui propriam qualitatem non ſeruat, vt in alimentum verti non poſſit, vnde non proponit hic peccatum ſecundum qualitatem, quia dum qualitas peccat, qualitas indicat, & ſi eſt caliditas indicat frigidum, & e contra, quare hic dum proponit qualitatem, proponit qualitatem tanquam ſignum peccati ſecundum formã, vt rationaliter non alterare, ſed euacuare ſit opus. proponit igĩ peccatum ſm formam, proponit autem loco citato peccatum ſecundum quantitatẽ, dum proponit ſanguinem inutilem, quando multitudine creuit vt inquit Galenus, aut vires premat, apprimat, aut vaſa diſtendat, quibus verbis diuinus Galenus ſignificat peccatum in quanto, ſiue ſit plenitudo quoad vires, ſiue ſit plenitudo quoad vaſa, & aurea eſt iſta autoritas, propterea inſinuat peccatum ſecũdum motum, vbi proponit ſanguinis impetum. Cõſtat igitur quid indicat cauſa morbifica vt mixtum, atque vt præter naturam.

Materia lædit vel valenter, vel debiliter.

TAndem opus erat perpendere materiã morbificã vt lædit hominẽ ægrotantem, vnde hoc loco duo ſunt indicãda, primum quid indicet, vt materia lędit indicanter, ſecundum quid indicet, vt lædit magis ſecundum hanc, q̃ ſecundum illam partem.

Quoad primum, vt nimirum materia corpus indicanter lædit, lędit vel vehementer, vel citra vehementia, ſecundum quam eſſentiam materia indicat remedium vel vehemens, vel debile, quemadmodum dictum eſt de morbo. Differentia autem eſt, quia remedium, exempli gratia, vehemens indicatũ a morbo vehementi, eſt curatorium, a materia autẽ eſt præſeruatorium, vt verbi gratia, ſi ſanguis vehementer lædat indicat remedium vehemens, cuius materia eſt venæ ſectio; ſi autem debiliter indicat ſanguis debile auxilium, cuius materia, verbi gratia, ſunt cucurbitu-
5.Met.1. lę, ad hanc veritatem reſpiciens Galenus quinto Methód. capite primo, dicit in vlceribus nos cognoſcere vlcera egere medicamentis magis ſiccantibus, quando ſunt humidiora, quibus verbis Galenus ſignificat, & proponit remedium vehemens, uehemens uehementer ſiccans, quod indicatur ab humiditate uehementi, cuius uehementiæ ſignum eſt copia, unde quęſo hoc loco animaduertant iuniores, ut intelligant hanc autoritatem, non indicari magis ſiccans a copia materię, ſed a uehementia materiæ, quã vehementiam, ut ſignum nobis ſignificat copia, quantitas, quia in maiori quanto eſt maior uirtus, excrementum copioſius magis lędit. Præterea fuit Galeni
ſententia 13. Metho.6. & 4. Meth.6. plethoram, pleni- 13. M.6.
tudinem curari, uel ſanguinis miſſione, vel balneo, 4. Met.6.
vel frictione, cacochymiam curari purgatione. Deinde ſubdit Galenus, ęger ſi febricitet, opus eſt ſanguinis miſſione, una cũ media, vel opus eſt purgatione. Si uero homo non febricitet, dicit Gal. alijs egemus hoc eſt frictione, balneo, &c. id eſt, leuioribus. Quibus uerbis nihil aliud uoluit diuinus Galenus ſignificare, quam vehementiam, & debilitatem materiæ, nihil aliud uoluit ſignificare, quam uel vehementẽ, vel debilem lęſionem, ut ſi uehemẽs eſt læſio, oportet uehementibus remedijs uti, ut eſt, uel ſectio venæ, vel purgatio, vel etiam inedia, materiæ autem vehementiam ſignificat nobis Galenus per febrẽ, unde febris non proponitur hoc loco, vt indicãs, minime, quemadmodum febris nec miſſionẽ ſanguinis, nec purgationem, nec mediam indicat, ſed eſt ſignum vehemẽtis læſionis materiæ, & iuniores hoc memoriæ mandent. Si quãdoque Galenus, quæ poſſunt eſſe vere indicantia, quandoque accipit, ut ſigna, non eſſe præter rationem, vt quę nequaquam poſſunt eſſe indicãtia,
accipiat in rõne ſigni. Præterea 14.M.12. quod caput 14.M.12
eſt a nobis intelligendum, cum a paucis intelligatur, & præſertim huius capitis intellectio pertineat ad Chirurgos, dicit igitur Galenus in curatione Meliceridis, Atheromatis, & Steatomatis, Indicationem cõmunem eſſe, vel digeſtionem, vel putrefactionẽ, vel exciſionem. Differentia autem eſt, dicit Galenus, vt Meliceris tria requirat, Atheroma duo, id eſt putrefactionem remedium putrefactionis, & remedium extinguens, amputans, incidens, ſteatoma vero indicat ſolum exciſionem: Deinde loco citato ſubdit Galenus, in abſceſſibus autem profundis, & potiſſimum in viſceribus, dicit Galenus, probant reſoluentia, & digerentia, non putrefacientia, nõ abſcindentia. Hæc verba ſunt hunc in modum intelligenda, vt Galenus hoc loco proponat remedia vehementia, vt indicantur a vehementia materię, & quandoque prohibentur a virtute. Declaro, & quantum attinet ad indicans, loquitur de abſceſſibus in quibus peccat materia a toto genere pręter naturam, ſiue ſit Meliceris, ſi-
ue ſit Atheroma, ſiue ſit Steatoma, ut cum eodẽ Ga- 14.M.13
leno 14.M.13. materia in quolibet abſceſſu ex propoſitis, cũ ſit a toto genere præter naturam, indicet eradicans, ſecundum totum euacuans, hoc autẽ ex toto euacuans, eradicans, minus vehemens eſt digerens, magis vehemens eſt putrefaciens, in ſummo uehemens eſt abſcindens, quare neceſſarium eſt, vt hæc ita a materia indicentur, vt a materia minus vehemẽti, indicetur minus vehemens, a materia magis vehementi, magis vehemens. Galenus loco citato minorem vehementiam ſignificat per ſubſtantiæ tenuitatem, vnde Galenus hoc loco non accipit tenuem ſubſtantiam, vt habet rationem indicandi, quia indicaret craſſefaciens, quare accipit in ratione ſigni, cum dicit in meliceride triplicẽ curationem admitti, quoniam conſtat ex tenuiori materia, quam conſtent reliqui abſceſſus, vt cum tenuitas ſit ſignum virtutis remiſſionis, craſſitudo ſit ſignum virtutis validioris, atque Galenus accipiat vehementiam penes reſiſtentiã, in ſteatomate locum habet remedium vehementiſſimũ, quia peccat materia craſſiſſima, vt non cedat digerenti, ſeu etiam putrefacienti, ſed ſit amputanda, in Atheromate autem cum materia ſit minus craſſa, non cedit digerentibus, ſed putrefacientibus, in Meliceride verò cum tenuior ſit, poteſt etiam cedere digerentibus, vt admoneantur iuniores Galenum hoc in lo-

co pro-

Digitized by Google

co proponere hęc tria, ne redarguamur a Chirurgicis. Cauſa materię principalis contentæ in abſceſſu, quod dico ad differentiam folliculi, a quo hę materię continentur, quia certum eſt folliculum nequaquam cedere digerentibus, ad rem, reſpicit Galenus, ad materiæ maiorem, vel minorem vehementiam, reſpicit tandem ad id quod prohibet, quando dicit poſtremo loco, ſi abſceſſus fuerit in uiſceribus, nequaquam cõfugiendũ ad putrefacientia, ad incidentia. In hac lectione ſufficiat hoc ſtatuiſſe, remedium, vel vehemẽs, vel debile indicari a uehementi, a debili læſione, in ſequẽti lectione declarabimus quid indicet materia, vt lædit magis ſecundum unam, quam aliam partem.

LECTIO XXVI.

De materia, vt lędit magis vnã partem, quam aliam.

DE materia morbifica, ut indifferenter lędit hominem ægrotantem locuti fuimus, ſermo igitur fiat de materia, vt lædit magis ſecundum unam partem, quam ſecundum aliam. Materia ergo hunc in modum accepta indicat remedium ſpecificum, exempli gratia cum Gal. 5. M. 2. dicit pectus, & pulmonẽ expurgari per tuſſim, deſumitur ex forma partis, & ibidem addit Gal. ventriculum vacuari ſurſum per vomitum, deorſum ſecundum naturam, atque tandem addit, hoc indicari a parte, vt pars eſt inſtrumentalis, quæ verba non ita ſunt intelligenda, ut indicatio ſumatur a parte inſtrumentali, a forma, a cõformatione partis, vt videtur prima facie inſinuare ſuis verbis Gal. non enim eſſet Galeni ſententia, ſed pueri, itaque dicatis, Galenum his uerbis proponere quid agendum, quod indicatur a materia morbifica, vt lædit ſecundum hanc rationem formalem, ſecundum hanc eſſentiam, vt lædit determinatam partem, quod indicatum eſt ſpecificum, verbi gratia, Vomitorium, Deiectorium, Diureticum, Tuſſiculare, ideſt, per tuſſim vacuans, ſignum autem huius eſſentiæ indicantis, hoc eſt ſignum materiæ morbificæ lædentis partem determinatam, ſignum inquam huius indicãtis, eſt conformatio partis, conformatio partis eſt ſignum indicantis, non indicans, eſt ſignum materiæ, ut lædit partem determinatam. Hinc loco citato ſubdit Galenus, ab vlcere ſumitur indicatio, vt in vlcere ventriculi vomitus ſit periculoſus, vt in vlcere pulmonum remedium, vti dixi tuſſiculare, ſit periculoſum, vt vomitorium remedium indicetur a pure, vt lædit ventriculum, prohibetur autem ab vlcere ventriculi, vomitorium, vt indicat vniens vlcus, recte intelligatis, indicat remedium vniens, remedium vomitorium vnitatem ſoluit, vlcus intenditur, augetur, quare quod indicatur a pure, id eſt, vomitorium prohibetur ab vlcere: in vlcere pulmonis, ego breuis ſũ, quia ſcio hæc fuiſſe explicata a clariſſimis huius partis profeſſoribus. In vlcere pulmonis remedium vacuans per tuſſim indicatur a pure, vt lædit pectus, vlcus intenditur potius, quia quemadmodum uomitorium auget ſolutam vnitatem, ita etiam tuſſiculare, tamen in praxi in vlcere ventriculi, non utimur vomitorijs, in vlcere pulmonum, pectoris, vtimur tuſſicularibus, ratio eſt, quæ deſumitur ex fundamentis Methodi, quia in vlcere ventriculi magis poteſt vlcus ad prohibendum vomitorium, quam pus ad indicandum tuſſiculare, quam vlcus ad prohibendum, cuius diſcriminis hæc eſt ratio, quia in vlcere ventriculi, licet nõ vacuetur materia purulenta per partes ſupernas, poteſt tamen euacuari deorſum, at in vlcere pulmonis, niſi fiat euacuatio per tuſſim, per aliam viam non poteſt fieri puris euacuatio, ut hæc nõ ſit infima cauſa, propter quam pectoris, & pulmonum vlcera vix poſſint remoueri. Præterea dicebat Galenum 2. M. 9. reſpiciens ad materiam, vt lædit partes determinatas, dicit inquam in febribus continentibus, in quibus putredo in toto reperitur, expellere oportet per vrinam, aluum, & ſudorem, & addit Galenus, ſi ad os ventriculi materia ſponte impetum habet, etiam per vomitum, non aliter: Ego libenter intelligerem quomodo alij explicarent hanc autoritatem, audietis meam expoſitionem, poteritis meliorem ab alijs inquirere, Galenus hoc loco proponit quid agendum, vt indicatur a materia putrida, & proponit quid agendum ſpecificum, hoc eſt diureticum, deiectorium, Sudatorium, & quandoque etiam vomitorium, quæ ſane indicata ſpecifica deſumuntur a materia, vt lædit hominem ęgrotantem, ſecundum totum corpus, nõ indifferenter, quia loquitur de febri putrida, continẽti, in qua putredo eſt, in omnibus fere vaſis, vt cum materia putrida lædat totum, indicat materia quodlibet vacuans, ideſt & diureticum & ſudatorium, & deiectorium & vomitorium, & ob id Galenus loquitur coniunctim, non dicit vel, vel, ſed, & vt in febri putrida continenti materia putrida euacuanda ſit, & diuretico, qui læduntur partes ad renes ſpectantes, indicatur ſudatorium, quia in febri materia lædit partes ad ambitum totius ſpectãtes, indicatur deiectorium, quia in hac febri peccat materia quæ lędit has partes, ideo loquitur coniunctim, ſed quo ad uomitorium indicatur, ut ſi materia ad os uentriculi ſponte impetum habet, etiam per uomitum, non ſecus, ideo in febri putrida continenti, ut licet ratione materię uti reliquis remedijs, non ita indicatur uomitorium, niſi ſponte materia impetum habet in os uẽtriculi. Quid voluit ſignificare, nihil aliud niſi quod in pręſentia, proponat quod agendum, ut indicatur a materia putrida, ut lædit hanc uel illam corporis partem. Contingere poteſt in febri putrida continente, ut a materia putrida quandoq; lædatur os uentriculi, quandoque non lędatur, ſi materia non lædit os uentriculi, non indicat uomitorium, et hoc ſignificauit, quando dixit, non aliter, ſi uero hæc materia lædat os ventriculi, indicat uomitorium, & ideo uomitorium indicatur a materia, ut lædit os uentriculi, quam læſionem, quam eſſentiam indicantis nobis ſignificat motus materiæ, unde hoc loco non ſumitur indicatio a motu, ab impetu: ſed impetus eſt ſignum indicantis, hoc eſt materiæ lædentis os uentriculi. Hinc fit ut ſi in febri putrida continenti, ſi materia reſideat in uentriculo, ſed lædat partem infernam, nõ indicatur uomitorium, ſed deiectorium potius, ſiquidem materia putrida eſt potius per deorſum, quã ſurſum euacuanda, ut prohibeat hãc uacuationem; hoc eſt per uomitum, os ſupernum uentriculi, & ideo niſi lædatur os ventriculi, quod cognoſcimus ex impetu materię, ex motu hoc ſpontaneo ita uocato a Galeno, niſi ita lędat, non indicatur uomitorium. Conſtitutum ſit deięctorium diureticum, ſudatorium, uomitorium, tuſſiculare, & alia id genus remedia indicari a materia morbificam ut lædit hominem ęgrotantem, non indifferenter, ſed ſecundum partes determinatas.

5. Met. 2.

Nota. Quomodo pars indicet.

Nota.

2. M. 9.

De vſu materiæ morbificæ.

QVo uero attinet ad uſum, breuiſſimi erimus, quia q̃d dictum eſt de morbo eſſet repetendũ de cauſa. Vnde quantũ agendum ſumitur ab actione v.g. ſi bilis ſit ſumma actio, indicatur ſumma doſis Rhabarbari, id eſt materiæ remedij, unde Galenus prima Aphoriſm. 27. dicit in uehementiſſimis febribus, in maximis inflammationibus, in ſummis doloribus eſſe euacuandum uſque ad animi defectum, eſſe

De quantitate.

1. Aphor. 27.

Digitized by Google

eſſe moliendam euacuationem vnica vice.propterea quod ſlorum malorum uehementia nobis ſignificat ſummam actionem materiæ, a qua ſumma actione, & non ab alio indicatur quantum agendum.

De modo.

QVo ad modũ indicatur a paſſion e materiæ cauſæ morbificæ,ſi,v.g.bilis ſit craſſio,R habat barum exhibendum in bolo,quia efficaciter magis agit,& debet ẽt agere, quia bilis ob craſſitiem diffi
13. M. 5. culter patitur,vnde Galenus 13.M.5.dicit,ſi ratione puris oportet partem incidere,in inciſione longitudo latitudine debet eſſe maior, eſto dicit Galenus vlcus in inguine, longitudo per tranſuerſum fieri debet,non per rectum,& reddit rationem Galenus,inquiens,quippe ita cum mẽbrum inflectimus,naturaliter cutis ſibi applicabitur,quibus verbis Galenus,vt fortaſſe etiam a doctoribus chirurgis intellexiſtis, proponit modum agendi,& proponit modum circa adminiſtrationem ferri indicantis, vt longitudo ſit maior latitudine, vt longitudo ſit per tranſuerſum, hoc loco indicans remedium,quid agendum,nõ poteſt eſſe aliud quam cutis,vt ſuo loco diximus, vt habet rationem cauſæ ſine qua non,quare cum proponit modum agendi,neceſſario debet indicari a paſſione cutis,cutis hæc eſt paſſio,vt prõptius admittat puris exitũ. Certe Galenus omnia cognouit, cutis hæc eſt paſſio,vt promptius admittat puris exitũ,& prõpius vniat, ſi inciſio fiat per tranſuerſum. Semper autem oportet reſpicere in indicationibus ad ea quæ permittunt, non debetis tantum cõſiderare indicantia,ſed ſi adſint permittentia.

Dubitatio.

1. Ad Gl. 15. VNde Galenus in primo ad Glauconẽ 15.dicit in aere calidiori opus eſſe vti oxirhodino actu frigido,in frigido aere tepido oxirhodino, q̃ dicta videnť patere ambiguitatem,nam in aere frigido egemus medicamento actu magis frigido.Ratio eſt, nã oxirhodinum, quod habet vim reprimendi,magis reprimere debet,quã ſo materia reprimenda magis reſiſtit,magis difficulter patitur, ꝑpterea quod modus agendi indicatur a paſſione,in tempore frigido materia reprimẽda magis difficulter cedit, patitur, reprimitur,quam in aere calido,& cum oxirhodinum magis efficaciter agat, dum actu frigidum adminiſtratur, igitur in tempore frigido deberet magis actu frigidum adminiſtrari. Oppoſitum dicit Galenus, ego ignoro quomodo iſti ſiue fundamento huius Methodi poſſint huic obiectioni ſatisfacere,ridicula,poſſent proponere.

Solutio.

DIcatis,modũ agendi ſemper indicari a paſſione a nullo alio, vñ quo ad materiã frigidã, in hac materia poſſumus paſſionẽ duobus modis conſiderare,altero modo vt paſſio ſequitur eſſentiã quę eſt frigiditas, quæ indicat calidũ, reliquo vero vt eſt paſſio, quæ ſequitur eſſentiam, quæ eſt materiæ motus, materiæ fluxus, qui fluxus, qui motus indicat remedium reprimens, ſi primo modo capiatur paſſio, vt eſt paſſio materiæ frigidæ, materia vt magis frigida eſt, & proinde vt difficulter patiť indicat medicamentum actu magis calidum, non frigidum quemadmodum materia calida, vt indicat frigidum quo calidior fuerit, quo eius paſſio erit magis difficilis, indicat medicamentum magis actu frigidum, ſi verò capiatur,ut reprimenda materia frigida,indicat reprimẽs magis actu frigidum, quam materia calida reprimenda, & ideò demonſtratur ratio propoſita. Et ratio eſt, quia materia calida facilius reprimitur, facilius patitur quam frigida. Galenus igitur conſiderans materiam omnibus modis, hoc eſt, & ratione qualitatis primæ, & ratione motus, cognoſcens, ſi inuicem conferamus materiam calidam, & materiam frigidam, licet materia frigida ratione remedij reprimentis, ratione materiæ reprimentis, indicet magis actu frigidum, tamen ratione paſſionis frigiditatis,indicat actu calidum, materia calida omnibus modis indicat actu frigidũ. & ob id ad hæc fundamenta reſpiciens Galenus recte dicit,ratione materię frigidę, eſſe utendum oxirhodino tepido, ratione calidæ actu frigido,quia duplex paſſio materię calidæ indicat actu frigidum,materia autem frigida,una paſſio indicat calidum actu vna frigidum actu. Galenus lib. 12.Metho.cap.5.dicit, ſi æſtus fuerit, ſiue ęger ſit frigidę,ſiue calidæ potioni aſſuetus, frigidum oximel dabis,ſi autem fuerit hiems,omnibus ſiue ſint aſſueti frigidis,ſiue calidis oximel calidum dabis, hoc loco proponit modum agendi,ut ſciamus an oximel ſit exhibendum actu uel calidum, uel frigidum, & uoluit Galenus conſuetudinem ab aere ſuperari quod ſit verũ, dicit, ſi homo eſt aſſuetus calidę potioni in æſtate dabis frigidum, & ſi frigidę, dabis in hieme calidam, quare aer ſuperat cõſuetudinem,Galenus vt ego puto ita eſt intelligẽdus, ut ignorem a quo fuerit cognita hæc veritas, Galenus proponit modum agendi circa oximel in febri ſyncopali ex crudis ſuccis 12.M.3. vnde indicans hoc loco eſt ſuccus frigidus uiſcidus, vt cum hic ſuccus ſit indicans, modus agendi indicetur a paſſione huius ſucci, nunquam recedemus a noſtris fundamentis,modus indicatur a paſſione huius ſucci,quare hic ſuccus ut frigidus, ut craſſus,vt viſcidus habet rationem indicantem oximel actu calidum,quia oximel adminiſtratum actu calidum efficacius agit, vincit ſuccum frigidum craſſum,viſcidum, quid autem eſt illud quod habet rationem prohibentis,eſt ſuccus pituitoſus,ut non frigidus, non craſſus, non viſcidus, ſed ut liquabilis vt poteſt fundi, poteſt autem habere & habet rationem prohibentis, nam vbi hic ſuccus in febri ſyncopali liquatur, facile eſt ut petat viſcus principale,& hinc fiat actu ſyncopis. Quare & conſiderãda eſt cauſa, ob quã poteſt liquari,põt liquari vt aeris calidi,q aer calidus habet rõnem cauſæ morbificę colliquantis hunc ſuccũ pituitoſum, & vt habet rationem cauſæ, eſt etiam ſignum huius ſucci vt eſt liquabilis, & ideo eſt ſignum prohibentis, eſt ſignũ ſucci liquabilis prohibentis,& propterea recte dicit Galenus conſuetudinem ſuperari ab aere, ut licet ſit aſſuetus calidæ,in tempore tamen ęſtatis, quia poteſt liquare ſuccum pituitoſum, vt non liquetur, oximel actu frigidum eſt exhibendũ; vnde patet modum agendi indicari a paſſione tantum.

Nota conſuetudo ſuperatur ab aere.

LECTIO XXVII.

IAm conſtat quo modo agendum indicari a paſſione materiæ morbificæ.

Quando.

QVantum igitur ſpectat ad quando agendũ, indicatur a præſentia materię,ut ſequitur eſſentiã vehementiores indicantis, quemadmodũ dictum fuit ẽt de morbo, ut in huius explicatione nõ ſit tẽpus conterẽdum: Propter iuniores notate, Gal. 14.M.16.vbi loquitur de picatione,de medicinis,quę conficiuntur ex pice,aſſerere neq; aſſidue,neque ſæpe

pe

Digitized by Google

pe uiẽdum eſſe picatione,& hieme bis in die,in æſtate ſemel, hic locus ita eſt intelligendus, ut Galenus, proponat quando agendum, ratione medicaméti ex pice,medicamentum autẽ ex pice eſt materia remedij indicati a parte frigida, vnde dum adeſt præſentia indicantis,dum adeſt frigiditas partis,licet uti picatione,niſi aliquod ꝓhibeat: Quid eſt quod prohibet? eſt ſanguis a parte attractus per picationem,qui ſanguis æſtatis tempore calido promptius digeritur, diſſipatur,ut merito picatione, vti liceat tempore æſtatis ſemel tãtum,hieme autem bis,proptereà quod ſanguis attractus non ita diſſipatur in hyeme, non ita digeritur, non ita habet uim digerendi in hieme, ſicut in æſtate.

Vbi.

QVo vero ad ubi agendum indicatur a ſubſiſtẽtia materię,ſiquidem id quod agit,agit per contrarium,& ideo neceſſarium eſt,ut materia remedij accedat,deducatur, ad materiam morbificam, v. g. ſi materia morbifica in uentriculo habet ſubſiſtentiam,exhibemus medicamentum per os, & hoc eſt manifeſtũ.Sed propter iuniores,licet proponere Galeni autoritatem,ex cuius intellectione nõ empitice, ſed dogmatice patet vlcerum curatio. Inquit Galen. 3.M.vlt. Si ulcus habet cauitatem profundam,& cauitas ſit in parte inferiori,vt ſanies detineatur, inquit Galenus,vel tota cauitas ſcindẽda,vel incidere oportet in fundo tantum,hæc ſunt verba Galeni, & quia aliquis potuiſſet quærere a Galeno, qua ratione cognoſcimus an tota cauitas ſit incidenda, an in fundo tantum, Galenus reſpondet, hoc docere vlceris magnitudinem,& loci naturam. vt, ait Galenus,ſi vlcus ſit magnum,& locus periculoſam ſectionem faciat, expedit in fundo tantum aperire,ſi contra, hoc eſt,ſi vlcus non ſit magnum, ſed potius paruum, & locus periculoſam ſectionem non faciat, tota cauitas ſcindenda. Hæc ſunt Galeni verba. infelix chirurgus,vel barbitonſor quandoque, & bene ſecabit totam cauitatem,quandoque fundum tantum, ſed caſu, fortuna,ſine ratione,ita intelligatis Galenũ,Galenus hoc loco proponit Vbi agẽdum,cauſa materiæ remedij, hoc eſt,cauſa ferri ſcindẽtis,vt pateat an cutis ſit ſcindenda,vel in fundo,vel ſecundum totam cauitatem, hoc eſt Galeni inſtitutum eo in loco. Cum igitur proponat Vbi agendum ratione materiæ, ratione ferri: vt incidit cutim, neceſſarium eſt, vt quemadmodum cutis habet rationem indicantis. Quid agendum, ita ſubſiſtẽtia cutis indicet Vbi agendum, cutis ſubſiſtentia in vlcere propoſito eſt ſecundum totam cauitatẽ, & ob id eſſet ſcindenda tota cauitas cutis, niſi adeſſet prohibens,quia hoc eſt perpetuę ueritatis,vt non modo ſit opus indicante,ſed etiam permittẽte. Quid eſt illud,quod prohibet, eſt virtus, quę nõ poteſt ſuſtinere inciſionẽ totius cauitatis,quo ſit, vt ſi vlcus ſit paruum,locus affectus non ſit in cauſa periculoſę ſectionis, hoc eſt locus affectus non ſit præditus exquiſito ſenſu,neruis magnis,ac vaſis, tunc vlcus paruum,& talis locus affectus ſunt ſigna virtutis permittentis inciſionem totius cauitatis, ſi autem contra, vlcus ſit magnum,vel locus incidendus ſit affectus neruis,vel magnis uaſis, eſt in cauſa periculoſæ ſectionis, & ob id vlcus magnum,& locus propoſitus ſunt ſigna virtutis prohibentis,nõ ſunt prohibentia,ſed ſunt ſigna virtutis prohibentis, præterea Galenus ad eandem veritatem reſpiciens 5.M.3. dicit,Reuulſionem moliẽdam in ijs,quæ ſupra deorſum, in ijs quæ infra ſurſum, quia ſcilicet reſpicit ad ſubſiſtentiam, vt ſequitur eſſentiam, quę eſſentia eſt motus impetus ſecundum partem,vel ſupernam,vel infernam,vel dextrã, vel ſiniſtram, vel internam, vel externam, quomodocunque,unde etiam addebat 13.M.2. quæ uena ſit ſecanda ex parte laborante indicatur. Intelligatis partem laborantem non indicare vbi agendum, ſed eſſe ſignum ſubſiſtentiæ ſanguinis,ut verbi gratia,ſi iecur afficiatur, baſilica ſecanda, quia ita indicat ſubſiſtẽtia, cuius ſignum eſt iecur affectum, & hęc ſat eſſe deberent, quo ad materiam morbificam indicantem, & quid agendum,& vſum.

3.M. vlt. · 5.Met. 3.

Dubitatio.

PRopter iuniores libet proponere unicam dubitationem, quę reſpicit quando agendum, inquit Gal.5.M.3. Cum è naribus ſanguinis erumpit, ubi paululum detraxeris ſanguinis, mox unam horã intermittens,rurſus detrahes,quare Galen. in reuulſione uenæ ſectionem repetit eadem die, nõ diuerſis diebus. Idem Galenus libro curatiuo per uenę ſectionem ca.21. dicit, in uenę ſectione, ubi inſtitutum eſt euacuare,eadem die repetenda eſt uenæ ſectio,in reuulſione autem diuerſis diebus, quare Galenus ſibimet aduerſatur,& hæc dubitatio non eſt negligenda, maxime refert ſcire quando repetenda eſt uenę ſectio,in eadem die,an diuerſis diebus. 5.Met.3.

Solutio autoris.

DIcendum, ſanguinẽ indicantẽ cum in pręſentia accipi poſſit,vt peccat,uel copia, uel impetu,quocunque peccet,utrunque peccatum bifariam accipi poſſe, altero modo, ut homo lęditur actu,reliquo uero,ut ptãte. Si capiatur primo mõ, ut hõ actu lęditur,ſiue peccatum ſit in quanto,ut indicatio ſit uacuãdi,minuendi,ſiue in motu,ut indicatio ſit reuellendi, expedit eadẽ die, non diuerſis uenę ſectionem repetere, & hoc mõ loquitur Gal.5.M.3. ibi namque uerba facit de ſanguinis motu,ui cuius hõ actu lęditur, hõ patitur immoderatũ ſanguinis fluxũ, quare in praxi obſeruetis, ſiue intentio ſit uacuandi, ſiue reuellendi, ut eadem die repetatur uenę ſectio, rõ eſt,qa ubi ſanguis actu lędit,pręſentiã habet,quę ſequitur eſſentiã admodũ vehementẽ, ſi aũt alia ex parte ſanguis non actu lædat,ſed poſſit lædere, vel copia peccat, vel impetu,ſi copia,eadẽ die, ſi impetu, diuerſis diebus, & propterea in uacuatione eadem die, in reuulſione diuerſis diebus. Ratio eſt, tum quia copia magis põt, & præterea vt peccatum ſecundum quantitatem uires melius perferunt repetitam uacuationẽ eadem die, & ſecundum hanc rationem locutus eſt Gal. lib. illo curatiuo per uenam ſectam c.21. Nam expreſſe proponit ſanguinis peccatum non ut actu lædit,ſed ut poteſt lædere. Hæc de cauſa morbifica. 5.Met.3. Ratio. Ratio.

De ſymptomate.

DIcendũ igitur de Symptomate, & de more primũ declarare oportet,quõ cõcurrat ad qd agẽdũ: Scdo ad vſum, ad rectã adminiſtrationem.

Quoad quid agendum,Gal.2.M.12.dicit,ſymptoma primum,ideſt,per ſe,per ſuam eſſentiam non indicare,ſi ſymptoma non indicat per ſuam eſſentiam, ergo non indicat, quia quid agendum a ſola eſſentia indicatur. Addebat Galen.12.Metho. 1. Symptoma, nec indicare,nec immutare, id eſt, non prohibere, ſymptoma igitur, nec indicat, nec prohibet. Addebat autem loco citato Galenus,ſymptoma ex accidẽti aliquando mutare curationem,vt ſignificaret Galenus ſymptoma quãdoque ex accidenti curationẽ immutat,hoc eſt,prohibet,ẽt neceſſario indicat, quia id quod prohibet neceſſario etiam poteſt indicare: Sed quo- 2.M.12. 12.M.1.

Digitized by Google

quomodo indicat ex accidenti? inquit Gal. ut habet rationem cauſæ, quare neceſſario colligendum, ſymptoma eſſe indicans præſeruatorium, hoc enim uerisſimum eſt, nullum dari indicans, præter curatoriũ, præſeruatorium & uitale. Symptoma igitur ex accidenti, hoc eſt, vt habet rationem cauſæ, eſt indicans, & ob id præſeruatorium.

Cæterum cum Symptomata ſint triplicia, ſiquidẽ ſymptoma uel actio, uel exiens, uel qualitas. Symptoma cum Galeno loco citato, quod habet rationem indicantis eſt actio læſa, eſt excretum mutatum, nequaquam qualitas mutata, & reddens rationem Galenus, inquit, qualitatem mutatam non indicare, propterea quod cum affectu, vnde naſcitur, una ceſſat, quę Galeni dicta mihi ſatis intellectu difficilia eſſe videntur. Difficultas autem inde oritur, quia actio læſa eſt in fieri, qualitas immutata, v.g. color in Ictericia, eſt in facto eſſe, ſi argo actio eſt in fieri, & qualitas in facto eſſe, quomodo actio indicat, qualitas non indicat, quia ceſſat vna cũ morbo, cum affectu, hoc falſum eſſe vr̃, immo actio ceſſat una cum morbo, cum affectu, quia pendet a morbo, non qualitas.

Solutio.

EGo hunc in modum ſoluerem, uos iudicabitis nil dico de excreto, quia non patitur difficultatem. Dicerem, inquam actionem læſam ſecundum ſuã eſſentiam eſſe in fieri, quia hoc nequaquam eſt negandum, at actio læſa ſecundum perſeuerantiã læſionis, ui cuius patiens affligitur, cruciatur, habet vim indicandi, quia perſeuerando cruciat, ad hoc aũt vt indicet, neceſſarium eſt ut non ceſſet una cum affectu, & hoc dico, vt vos cognoſcatis, nos nulla ex parte velle ſubterfugere, oportet ut non ceſſet una cum affectu, nam ſi actio ceſſet minuatur inſimul cũ affectu, tunc id quod indicat non eſt ſymptoma, ſed eſt affectus, vt ſi contingat vno remedio & ſymptoma & affectum leniri, mitigari, remedium non indicabitur a ſymptomate, ſed a morbo, vt v.g. in pleuritide adeſt dolor, adeſt inflammatio, ſi uena aperiatur, per uenam ſectam minuetur dolor, minuetur inflammatio, quid eſt quod indicat uenę ſectionem.

Exemplum de pleuritide.

Actio ſi ne affect' q̃uo indicat.

DO exemplũ de pleuritide, dũ ſecatur vena imminuitur dolor, & affectus, id aũt ꝙ indicat nõ eſt dolor, ſed eſt ſanguis, ad cuius imminutionẽ imminuitur ẽt dolor, & ideo dolor non indicat, quia imminuitur, mitigatur vna cum affectu.

Quando dolor ſine affectu.

DOlor alia ex parte cum Gal. loco citato habet rõnem indicantis, qa nõ imminuitur vna cũ morbo, ſed potius intendit̃ ad imminutionẽ affectus. Do exẽplũ, v.g. in putrida dyſenteria cũ dolore, ſi nos vtamur ſucco tragi, ſi v.g. vtemur lacte, imminuet̃ dolor, ſed dyſenteria magis putrida reddetur, magis fiet putrida, ſi v.g. vtamur mumia, aqua ſalita, imminuetur putredo, ſed intendet̃ dolor: ecce igitur quemadmodũ datur dolor, quemadmodũ datur ſymptoma, ꝙ ita perſeuerat in læſione, vt læſionem habet perſeuerantem, permanentem, & non ceſſet, non minuatur inſimul cum affectu, imo potius intẽdatur, ita intelligatis Gal. ratione doloris.

Nam quo ad fluxum, quo ad excrementum, fluxus immoderatus perſeuerat in lęſione, & ideo poteſt habere rationem indicantis.

Pręterea non ceſſat, nõ imminuit̃ vna cũ imminutione affectus, vt cõtrariũ indicet, quẽadmodũ dictũ eſt de dolore, v.g. ſit fluxus immoderatus, materię prauæ, fluxus indicat aſtringens, materia vacuans.

De tertio ſymptomate quomodo non indicet.

HOc non põt ſtatui de qualitate, de tertio ſymptomate, nã qualitas licet reſpectu ſui eſſentiã hẽt permanentia ſit in facto eſſe, vt vocet̃ a Gal. affectus, verũtamen caret alijs conditionibus ppea ꝙ ſui perſeuerãtia, nec virtutem lędit, nec morbum auget, quemadmodum reliqua duo ſymptomata. Pręterea non põt indicare remedium, ꝙ morbum intendat quemadmodũ actio læſa, quemadmodum excrementum, nam præſidiorum materię quæ ſanãt morbum, ſanant etiam qualitatem, & ob id Gal. dicit qualitatem mutatam cum affectu, vnde naſcitur vna ceſſare, quia. ſ. remedium ꝙ ſanat affectum, ſanat etiam qualitatem in Ictericia, ſi aliquid ſuperſit poſt remotam, v.g. veſicæ felleæ obſtructionem, id quod remanet non ad artẽ curatricem, ſed ad decorationem pertinet. Conſtitutum igitur ſit in ratione cauſæ indicare, vt eſt, vel actio, vel excrementum. In ſequenti quomodo ſymptoma concurrat ſecundum eſſentiam genericam, & ſpecificam dicemus, & de virtute etiam loquar.

LECTIO XXVIII.

DIctum fuit ſymptoma, vt hẽt rõnem cauſę, vel augẽtis morbũ, vel lędentis vires eſſe indicãs pſeruatoriũ. Hoc aũt ſymptoma eſſe, & actionẽ lęſam, & exiẽs mutatũ, vnde in pſentia admoneãtur iuniores, Gal. dixiſſe 12. M. 1. ſymptoma ex accidẽti curationẽ mutare, eſſe tñ per ſe indicans. Vñ indicans ex accidenti põt capi dupliciter, recte intelligatis hanc diſtinctionẽ, quia eſt fundamentum meth. *12. M. 1.*

Indicans ex accidenti dupliciter accipitur.

INdicans ergo ex accidenti dupliciter põt capi, primo mõ, vt finem per accidens reſpicit, vt v.g. virtus p ſe eſt indicãs vitale, quia p ſe reſpicit vitam. Virtus aũt dicitur indicans ex accidenti, vt v.g. in venæ ſectione, vt reſpicit finem ex accidenti, nam ex accidenti reſpicit uacuationem ſanguinis, quem finem per ſe reſpicit ſanguinis peccatum, vt virtus hoc loco accepta, vt indicans ex accidenti nõ ſit per ſe indicãs, *Nota optime dicta.* ſed vocatur potius permittẽs. Secundo modo accipitur indicans ex accidenti, non ratione finis, quia non eſſet per ſe indicans, ſed quia per naturam accidẽtalem indicat, i. per naturam, quæ ſibi accidit, indicat, vt ſymptoma, quod non vt ſymptoma, ſed vt cauſa per eſſentiam cauſæ, quæ ſibi accidit indicare poteſt, & hoc modo hoc in loco accipitur, & ob id ſymptoma per ſe eſt indicans, quia reſpicit per ſe finem, quem reſpicit cauſa, at hunc finem non reſpicit, vt ſymptoma, ſed ut inquit Galenus, ut habet rationẽ cauſæ, vt ſymptoma ita acceptum ſit per ſe indicans, & indicans pręſeruatorium, & indicans genericum, & indicans ſpecificum, vt verbi gratia, ſymptoma in genere, vt habet rationem cauſæ indicat ſui remotionem, quid agendum genericum, dolor indicat mitigatorium præſidium, fluxus immoderatus aſtringens, & ſic de reliquis.

Digitized by Google

De vſu.

QVo ſpectat ad vſum, quantum indicatur ab actione ſymptomatis, vt dictum eſt de morbo & cauſa, modus a paſſione & non eſt, vt repetamus.

Quando.

QVando agēdū indicatur a præſentia, vt ſequitur eſſentia vehementiorē, vt ſymptoma hoc intelligatis, quandoq; habet rationē cauſæ principalis, quandoque cauſę ſine qua non, & quando-
12.M.1. que vrgentis, vnde Galenus 12.M.1. comparat ſymptoma & cum virtute, & cum affectu præter naturam, vt patet quodnam magis poteſt, & comparans cum virtute ſi collabantur vires, non tamen vehemēter ſint reſolutæ, ad ſymptoma tantum reſpiciendū, ecce magis poteſt ſymptoma, quam virtus debilis, nō vehementer tamen diſſipata. ſi uero dicit Galenus vehementer reſoluantur vires, oportet & ſymptomati proſpicere, occurrere, & vires firmare, maxime igitur poteſt ſymptoma, ut licet uires ſint admodum reſolutæ, ſit tñ neceſſarium occurrere ſymptomati, vt verbi gratia, ſi dolor vrgeat, & vires ſint debiles reſolutæ, oportet occurrere, & dolori, & viribus, nam ſi ſo-
Nota. lis virib. occurramus, dolor ut urget, poterit eſſe hinc cauſa mortis. Conferens Galenus ſymptoma cū affectu dicit, ſi vtrunque vrgeat, quandoque magis poteſt ſymptoma, quandoq; magis affectus, & ita magis poteſt quandoq; affectus, vt ſpreto ſymptomate, dolorificis ſit occurrendum, quod autem magis poſſit, hoc eſt quod magis poteſt an ſymptoma, an affectus, nobis ſignificat virtus, vt ſi virtus ſit robuſta, firma, magis poſſit affectus, ſit occurrendum affectu, ſi autem contra vires ſint debiles, in primis dolor mitigandus vires firmandæ, antequam proſpiciamus ad affectum. Quantum attinet ad vbi agēdum, idem eſt dicēdum quod dictum eſt de reliquis, verbi gratia, ſi dolor eſt in manu, mitigatoria ſunt applicanda manui. Et hæc de indicante præſeruatorio.

De virtute.

QVantum attinet ad virtutē, in primis vt conſueuimus explicabimus quomodo concurrit ad indicandum qui agendum, ſecundo ad vſuum.

Quoad primum virtutem habere rationē indicā-
9.Met.6. tis euidenter dicit Gal.9.M.6. Nam habet indicationem ſumi a laborantibus uiribus. Ecce indicatio ſu-
2.Met.3. mitur a virtute, dicit etiam 2.M.3. vt ab affectu præter naturam ad materias præſidiorum deducimur, ita & ſingulis generibus, indicantium, ueluti dicit Gal. a uirtute, quare virtus eſt vnum ex primis generibus in-
9.M.13. dicantium. Sed Gal.9.M.13. ſatis diligens ratione virtutis indicantis vocabat virtutem indicans vitale, nō curatorium, non præſeruatorium, ſed uitale, qđ ſit uerum dicit, indicatio a uirtute e numero eſt indicationum, ut ita dixerim, uitalium, ſiue quæ ad uitæ cuſtodiam pertinet, virtus indicationem habet, quæ pertinet ad vitæ cuſtodiam: nam dicit Gal. neque ut ualeamus, neq; ut a morbo liberemur, a uirtute quicquam primum deſumimus, ſed ut viuamus, his verbis & diuinis ſignificans Gal. virtutem primum. i. per ſe reſpicere vitā, quia ex accidenti reſpicit, & morbum, & cauſam, ut cum ex accidenti reſpiciat morbum, reſpiciat cauſam, poſſit eſſe indicans uel curatorium, vel præſeruatorium? & cum per ſe reſpiciat, uitam eſt indicans vitale, ob id Gal.9.M.13. dicit uirtutem primum indicare ſui cuſtodiam, ex accidenti uero relationem habere ad effectum, ut ſignificaret uirtutem propria ratione indicare, ut per accidens alios fines reſpicit permittere: Vnde etiam dicit idem Gal.lib.2.M.9. uirtutem perpendendam ſemp 2.Met.9.
eſſe propter uitam, aliquando ex accidenti ad morborum ſanationem, 10.M.2. dicit, quod a uiribus peti- 10.M.2.
tur in febribus ephemeris exiguum eſt, in longioribus febribus maioris momenti, ut euidentiſſime pateat uirtutem eſſe indicans, & per ſe uitale indicans, cum uirtus ſit indicans uitale, neceſſarium, ut quid agēdum, per ſuam eſſentiam, & genericam, & ſubalternam, & ſpecificam, quēadmodum etiam reliqua indicantia quo ad eſſentiam genericam, uirtus accipitur, ut quid ſecundum naturam in quod reliqua omnia ſecundum naturam reſeruantur, ut ſola uirtus ſit indicans uitale, unde ſatis pueriliter loquuntur, qui & aerem, & ætatem, & conſuetudinem inter indicātia uitalia recenſent, dicit autem Gal. 2. M.3. uirtu- 2.Met.3.
tem indicare ſui cuſtodiam, ut enim duo ſint ſcopi dicit Gal.i.eſſentia indicantis, & indicatum: primus ſcopus eſt indicans, ſecundus eſt indicatum, i. cuſtodia, nam indicatum procedit ex indicante, ut uterq; ſcopus, & primus, & ſecundus ſit genericus. Cæterum ſecundus ſcopus i. cuſtodia ait Gal. ſimilium exhibitionem indicat, quod dictum ſi in ſuperficie intelligatur, reddit Gal. plus quam puerum, quia cuſtodia eſt indicatum, indicatum non poteſt indicare, indicans, qūo igitur cuſtodia quę eſt ſecundus ſcopus, quę eſt indicatum, habet rationem indicandi, poteſt cum Galeno ſimilium exhibitionē indicare. Quare ita intelligatis Galenum, ut eſſentia uirtutis indicet cuſtodiā, quæ cuſtodia indicat. i. ſignificat præſidium ſimile, ut in morbis ſublatio ſignificat contrarium, vt generica indicatio a morbo deſumpta ſit contrarietas, id eſt cōtrarium remedium, & a virtute ſit cuſtodia, id eſt iuuans ſimile, id eſt quod ſimile eſſe debet, ſed quid eſt hoc ſimile ſiue ſubalternum, ſiue etiam ſpecificum 9. 9.M.13.
M.13. cum indicatio a uirtute accepta ſit uitę cuſtodia, ut uita ſit, uel facultatum numerus, ſeu facultatum eſſentia, uel facultatum actio.

Vt uirtus ſit potentia animę, uitam cuſtodiens, at-
que cum Gal.9.M.10. cum tres ſint facultates, ſerua- 9.M.10.
re facultates inquit Gal. eſt uitam ſeruare, uerum cū facultates non operentur, niſi per obiecta, & organa
obid Gal. a quo nunquam recedendum 2. M.1. dicit 2.Met.1.
uirtutis eſſentiam compleri ex ſubſtantia ſpirituali ſo-
lida, & carnoſa, neq; turbetur iuniori licet dicat Gal. 12.M.1.
12.M.1. compleri uirtutis eſſentiam ex ſubſtantia ſpirituoſa ſolida, & prætermittat carnoſam, Nam di- *Dubitatio.*
cant alij quicquid, uelint loquitur Gal. de ſyncope,
quæ non fit ratione carnis, id eſt, loquitur de uirtute *Solutio.*
ratione ſyncopis, quę non ſit ratione carnis, ut uirtus minorem locum obtineat in carne, præſtantiorem in ſpiritibus, præſtantiſſimum in ſolidis. Hoc colligatis, uitalem indicationem capi a continente, & impetente, non autem a contento, & ratio euidentiſſima eſt, quia contentum, quia humor etiam ſecūdum naturā ad actionē non concurrit, nec eſt organū, ſed eſſentia, vel effectus, ſeu opus, uel obiectū, ꝓpterea cōtentum non pōt eſſe indicās uitale, ſed continens, quia concurrit ad actionem, ut quod & ſpiritus, quia concurrit, ut cum quo, admoneantur iuniores, quo ad continens præter propriam ſubſtantiam obtinere calidum innatum, quod aliud eſt a ſpiritu, aliud eſt a tēperie: quod calidū innatum ſurſum, & deorſum mouetur, & hoc pro nūc ſupponatis, quia aliter fortaſſe loquemur de partibus continentibus, ut uirtutis cuſtodia ſpirituum, ſolidorum carnis, id eſt ſeminalium partium, & calidi innati, in quibus quatuor ſunt ſeruanda, hoc eſt ſubſtantia quātitas, & qualitas, & motus, & omnia cū Gal. ſuo loco probabimus, quę quatuor ita ſe habent, ut ſi in aliquibus omnia habeant locum,

Nota. Cambbegus agit cōtra hoc dictum et falſo quia nec autoritatibus, nec argumentis cōcludit nec humor ex Gal. pōt eſſe inſtrumentum actionis. Optima dicta.

Digitized by Google

locum, vt verbi gratia, in ſpiritibus, quia in ſpiritibus oportet ſeruare ſubſtantiam, quantitatem, qualitatẽ, & motum, in carne, & ſolidis, oportet, ſeruare omnia præter motum.

LECTIO XXIX.

VT poſſimus conſequi quid agendum, dictum fuit virtutis eſſentiam eſſe, uel ſubſtãtiam, vel quantitatem, uel qualitatem, vel motum, ſiue hęc perpẽdantur in ſpiritibus, ſiue in carne, ſiue in ſolidis particulis, ſiue etiam in calido innato, hęc autem inuicem ita ſe habent, ut omnia indicent cuſtodiam omnia indicent præſidium, ſimile, non auferens, & quia hęc doctrina aliquo modo noua eſſe videtur, expedit, vt hanc doctrinam Galeni autoritatibus confirmemus.

De ſubſtantia.

QVo ad ſubſtantia, ſiue ſit ſubſtantia ſpirituũ, ſiue carnis, ſiue partium ſeminalium, ſiue ẽt calidi innati, ſubſtantia in genere indicat iuuans ſubſtantificum, ꝙ medici cum Gal. rectè vocãt alimentum, ad differẽtiã remedij, vnde Gal. 9. M. 13 dicit, ſeruari virtutem ſi ſubſtantia nõ imminuatur, ecce cuſtodia limitatur, & eſt cuſtodia ſubſtantiæ, vt ppea cuſtodia ſubſtantiæ iuuans ſubſtantificum, ſeu alimentum, a ſubſtantia indicetur, dicit Gal. 2. M. 14. ratione febris nutriendum non eſſe, vt ſola febris nutrimentum indicet, & reddit Gal. rationem, ut quod innatum eſt ſubſtantia reparetur, ecce nutrimentũ, alimentum indicatur a ſubſtantia virtutis, vnde quia Gal. 1. de ratione victus 44. aſſerit, a uirtute ſolam indicari alimoniam, intelligatis ſolam alimoniam indicari a uirtute, non omnibus modis accepta, ſed ſecundum eſſentiam, quæ eſt ſubſtantia uirtutis: & adhuc hoc alimentum hoc indicatum ſatis genericum eſt, magis determinatum, & ſpecificum proponitur a Gal. 2. M. 3. vbi cum uoluerit uirtutis ſubſtantiam indicare alimentum, indicare iuuans ſubſtantificum, vt virtutis ſubſtantia varia eſt, ita, uarium alimẽtum indicat, ut cum eodem Gal. loco citato virtutis ſubſtantia ſit uel tenuis, uel craſſa, uel medio modo ſe habens, ut uerbi gratia, cum eodem Gal. loco citato, cũ ſpiritus ſubſtantia tenuiſſima ſit, ſolidorum craſſa, carnoſi generis media inter tenuẽ, & craſſam, ſequitur, ut ſpiritus ſubſtantia indicet alimentum tenuiſſimum: ſolidorũ ſubſtantia alimentum craſſius, carnis ſubſtantia alimentum medium inter tenue, & craſſum, & ſane hæc doctrina mira eſſe videtur, & eſt. Notetur tamen dari in ijs ſubſtantijs latitudinem, ut v. g. in puerili ætate, ſolidorum ſubſtantia quæ craſſa eſt, eſt minus craſſa, quã in alijs ætatibus, datur itaq; latitudo, ſed non propterea ętas eſt indicans alimentum, ſed ſola uirtutis ſubſtantia, ſed ętas per mediam temperaturã eſt ſignum ſubſtantię ſolidæ magis, uel minus craſſæ, ut v. g. in pueritia temperatura calida, & humida, vt ſit ſignum ſubſtantiæ ſolidę minus craſſæ, mollioris, apparet igitur quemadmodum ex Galeni ſententia, a virtute, vt eius eſſentia eſt ſubſtantia, indicatur ſolum alimentum, & determinatum, prout eſt determinata etiam ſubſtantia.

De quantitate virtutis.

QVo ad quantũ, quinimo ad quantitatẽ vna cũ qualitate, q̃ ſunt duę eſſentię virtutis Gal. 2. M. 3. dicit in ſubſtãtia virtutis ppẽdẽdã eſſe q̃titatem, & qualitatẽ, ecce in virtute conſideramus,

& qualitatẽ, & q̃titatẽ & eo loco addebat Gal. ſimilium indicationem, hoc eſt cuſtodiã capi indicari ex quantitate ſubſtantiæ partium. ſ. uiuentium, & ſpirituũ, ut admodum diligens fuerit Gal. per quantitatem aũt intelligit quantitatem continuam, ſic vbi cũ Gal. 2. M. 1. numerus partium ſemper maneat, i. duo oculi, quinque digiti, & c. at quantitas continua, id eſt magnitudo ſolidorum, hoc eſt partium ſeminalium, in ijs corporibus augentur creſcunt, non eſt eadem, ſed augetur ſeminalium partiũ magnitudo in incremento, addit aũt Gal. carnis, aut ſubſtantia, aut ſpiritus non modo in corporibus, quæ augentur, ſed ẽt in abſolutis mutantur, modo augetur, modo minuitur quantitas, qualitas, hinc ſequitur, ſi ſolida ſint maiora, vt cognoſcatis quomodo quid agendũ indicetur a quantitate, indicatur alimentum maioris nutrimenti, magis nutriens, cuius materia eſt, v. g. caro corporis, ſi ſolida ſint minora, indicant alimentum minus nutriens, cuius materia eſt caro pulli, vnde loco citato ſubdit Gal. ſimilium menſuram ex conſeruandæ ſubſtantiæ quantitate inueniri, indicari, ecce ſimiliũ menſura, hoc eſt quantitas determinata, hoc eſt quid agendum ſpecificum indicatur a quantitate, a magnitudine ſubſtantiæ conſeruandæ.

Dubitatio prima.

SEd propter iuniores dubitare licet ex Galeni prima Aphoriſmorum 24. vbi voluit cum Hip. pueros egere plurimo alimento, tamen pueri ſunt minores adultis.

Explicatio & Solutio.

SCio clariſſimos Theoricos, hanc ambiguitatẽ deſtruxiſſe, ſed memorię ueſtrę gratia, dicerẽ ego, a magnitudine indicari menſurã alimẽti dũmodo ſeruetur paritas, quare oportet complere, comparare adultum cum adulto, virum cum viro, puerum cum puero, non puerum cum viro, ſcio niſi comparemus vel puerum cum puero, vel adultum cũ adulto, non ſeruabitur paritas, nam puer eget alimento, vt conſeruetur, & ut creſcat, vir autem adultus eget alimento, non vt augeatur, quia non amplius augeſ, ſed vt conſeruetur; quare ſi duo ſint adulti, alter maior, alter minor, ratione cõſentaneum eſt, opus eſſe copioſiori alimento cauſa maioris calidi. notetur aũt calidum innatum, quia Hip. loco citato dicit, qui creſcunt plurimum habent calidi innati, ergo plurimo egent alimento. Notent iuniores, calidum innatum eſſe ſignum diſſolutionis ſubſtantiæ, a qua indicatur alimentum magis vel minus nutriens, i. vt magis vel minus diſſoluitur, diſſipatur, vt virtus ſiue ſit debilis, ſiue ſit robuſta indicet per pręſentem ſubſtantiam, ꝑ præſentem quantitatem, ut prout imminuitur, indicet alimentum reficiens, & indicet ſubſtantiam deperditam, & indicet magis uel minus deficiens, & hoc eſt quid agendum ſpecificum, ſed æquale in virtute robuſta, inęquale in virtute debili, quia oportet debilem virtutem robuſtam reddere.

De qualitate.

QVo vero attinet ad qualitatẽ, & ipſa eſt eſſentia virtutis, & ꝓinde indicat, non eſt ſignũ dicit Gal. 2. M. 13. ſimilium indicationẽ, loquitur de cuſtodia, non de contrarietate, dicit igitur ſimilium indicationem capi a temperamento laborantis partis, & omnium partium, & earum, quæ ſunt principales, & præterea a qualitate ſubſtãtiæ ſpiritus,

Digitized by Google

Ecce igitur quemadmodum capit indicationẽ a qualitate partium, a qualitate ſpirituum, & vt ſciatis recte aſſequi Galenum, dico propter iuniores, aduertatis, dum Galenus proponit ſimilium indicationem indicari a continentibus, propoſuit temperamentũ, dum autem inquit indicari a ſpiritibus non a ſolidis, non proponit temperamentum, ſed qualitatem, & ratio fuit, quoniam, vt facile etiam cognoſcunt qui gręcas literas callent, temperamentum eſt cõſtitutio partium, partium viuentium, vt cum ſpiritus non viuant, ſpiritus non operentur, propterea merito ſolidorum propoſuit temperamentum, hoc eſt conſtitutionem, gratia autem ſpirituum, qualitatem, pro-
9. M. 13. pterea dicit Galen. 9. Meth. 13. ſeruari virtutem ſine
9. Met. 1. alteratione. Præterea lib. 2. Method. c. 1. dicit in ſubſtantia virtutis perpendendam eſſe tum quãtitatem, tum qualitatem, ſed admoneantur iuniores, à qualitate indicari ſimile, quia eſt qualitas eſſentia virtutis, eſt indicans vitale, quare indicat ſimile, quod ſimile non eſt alimentum, ſed remedium, vt quando dicit Galenus paſſim, alimentum ſolum indicari a virtute, intelligit a uirtute, vt cuius eſſentia eſt ſubſtãtia, vt alimentum etiam determinatum indicari poſſit, a quantitate ſubſtantiæ virtutis: vt medicamentum, vt
2. Met. 5. remedium indicatur quidem a uirtute, ſed ut eius eſſentia eſt qualitas, & ideo dicit Galenus 2. M. 5. qualitatem nutrimenti accipi, hoc eſt indicari a morbi affectu, vna cum ſolidorum temperamento. Ecce proponit qualitatem nutrimenti, medicinalis, ut medicamentum remedium indicetur a morbi affectu, & a temperamento ſolidorum, vt indicatur a morbi affectu, hoc eſt a cauſa a materia morbifica, quæ ſi calida eſt indicat frigidum, hoc indicatum eſt præſeruatorium, ſi reſpiciat conſeruationem temperamenti ſolidorum, reſpicit vt conſeruet, vt eſt indicatum vtile, quare qualitas nutrimenti, non eſt unum indicatum ſemper, poteſt eſſe duplex pręſeruatorium, ut indicatur a qualitate materiæ morbificę, uitale, ut in-
8. M. Vlt. dicatur a temperamento ſolidorum. Hoc autem cũ
2. Met. 3. Galeno 8. Metho. ult. debet eſſe ſimile, ſed præterea Galenus lib. 2. M. 3. dicit, alimentum an debeat eſſe uel calidum, uel frigidum, indicari a temperie ſubſtãtię, quare a qualitate, quare qualitas poteſt eſſe eſſentia uirtutis, poteſt etiam eſſe virtutis eſſentia motus, vt uerbi gratia, motus calidi innati indicat con-
2. M. 15. ſeruans, & ut cognoſcatis hanc meam non eſſe doctrinam, ſed Galeni, videatis Galen. 2. M. 15. vbi ait, aſtringentia idonea eſſe: quare aſtringentia ſunt idonea; nam inquit Galenus roborãt affectam partem, ut pars affecta excrementa non ſuſcipiat. Ecce igitur quemadmodum aſtringens indicatur a parte a virtute, quia indicatum eſt cuſtodia, indicatum eſt corroboratio partis, vnde loco citato dicit Galenus, pręcipue autem roborare, aſtringere oportet, ratione ve-
Quomodo pars indicat. triculi & iecinoris, nam hæc viſcera in morbis operantur. Ita intelligatis Galenum, ut uirtus partis indicetur per calorem naturalem, calidum innatum, q calidum innatum indicat vniens, indicat aſtringens, pro ſui cuſtodia, & ideo ne diſſipetur motus, vt conſeruetur motus calidi innati, indicatur roborans, uniens, aſtringens, & ob id ſecundo Met. 16. in lienis affectibus admiſcet aſtringentia, vt roboretur viſcus,
13. M. 16. vt cuſtodiatur uiſcus, hoc eſt vt conſeruetur calidi innati motus, & propterea dicebat 13. M. 16. partes indicare ſui robur, pars igitur eſt indicans, hoc eſt uirtus, per motum calidi innati, vnde M. 10. dicit, Balnei partes frigidas vires infirmare, ecce balneum eſt materia indicata a virtute, quia roboratur virtus, i. vnitur calidum innatum. in ſequenti proponemus Galeni autoritates 13. M. 3. & potiſſimum 8. M. vlt.

LECTIO XXX.

Dubitatio.

Dubitare aliquis poſſet, q̃m Gal. 13. M. 12. dixit in incipiente inflãmatione epatis, licet vti oleo aſtringente, in inflammatione oculi autẽ nequaquam. Diceret aliquis, ſi Galenus improbat aſtringens in inflammatione oculi, ergo falſum eſt, q͛d heri ex mente Galeni fuit propoſitum, opus eſſe partes roborare, aſtringere, & proinde calorem vnire. 13. Met. 12.

Solutio.

Dicatis, Galenum hoc loco non loqui de remedio de indicato, de remedio aſtringente, ſed de materia remedij, quia proponit oleum, ſi Galenus in inflammatione improbaret aſtringẽs, nõ poſſet excuſari, improbat oleũ aſtringens, ppea, q ſicuti iecur põt oleum perferre, ſuſtinere, contra oculus nequaquã, ſed hoc cognoſcere nõ pertinet ad Methodum medendi, ſed ad doctrinam de medicamentis, in qua doctrina addiſcimus, oleum eſſe materiam, quã non poteſt oculus ſuſtinere, propterea, dicit Galenus 2. M. 14. Si puer ante 14. annum laboret ſynocho cum putredine, ſanguis non eſt mittẽdus, quem locum ita intelligatis, ut ætas puerilis ſit ſignum virtutis prohibentis venę ſectionem, ut ætas eſt ſignum temperaturæ, vi cuius diſſoluitur ſubſtantia virtutis, quod ſit verum ſubdit Galenus, cum pueri calidi, & humidi ſint, plurimum ſubſtantiæ diſſoluitur, quo fit vt reliqua quæ ibi etiam proponuntur a Galeno, ſiue ſit habitus, ſiue conſuetudo, omnia ſint ſigna virtutis, & nullũ ſit indicãs, patet igitur qua ratione quid agendum, & genericum, & ſpecificum indicantur a virtute, libet autem propter iuniores Galeni locum in medium adducere, quia intellectu eſt admodum difficilis, dicit Galenus 8. Met. vlt. rarò accidere, vt in ephemeris indicatio capiatur a natura virtũ, a virtute, ad differentiam febrium putridarum, & ethicarũ, ſiquidem, & in putridis, & in ethicis, indicatio eſt ſumenda a uirtute. Subdit deinde Galenus, licet indicatio a uirtute tũ in omni morbo, tũ in ephemeris ſemper ſit adhibẽda, nobis tamen inquit Galenus in præſenti diſputatione nõ eſt opus indicatione a uirtute, quoniam inquit Galenus, uirtus in ephemeris primũ non indicat, ſed ex accidenti, quibus uerbis ſignificat indicatum a uirtute per ſe propria ratione non habere locum in ephemera, ſed ſolum ex accidenti, in eodem tamen eſt, proponit victum medicinalem, propria ratione indicatum in ephemera a virtute, ppria ratione per ſe, non ex accidenti, propterea ibidem dicit indicationem a uirtute ſumptam ſemper in ephemeris perpendendã, ſicut in omni morbo, idẽ habet Galenus 10. Meth. 1. vbi voluit in ephemeris perpendendã eſſe indicationem deſumptam a uiribus, vnde quidam fortaſſe hanc difficultatem non potẽtes diſſoluere, dixerunt, particulam illam, vires, virtus, deſiderari in codice græco, propterea quod in ephemeris indicatio ex accidenti tantum, nõ autem propria ratione ſumitur a uirtute, ut intelligatis Galenum duo ſunt ſupponenda. Primum uirtutis eſſentiam eſſe, uel ſubſtantiam, uel temperiem. Secundum ſupponendum eſt, virtutem accipi, vel ſolam ut indicat uitale pręſidium, uel collatam cum alio indicante, an ſcilicet, uel magis, uel minus poſſit, ut quo robuſtior eſt uirtus, eo magis deſpiciatur, unde Galenus nono. Method. nono, ait, uirtutem in ephemeris egregiam prouidentiam non requirere, quoniam omnino ualida eſt, ecce uirtus ualida deſpicitur, contra ſtatuendũ 2. M. 14. Dubitat. 10. M. 1. 9. Met. 9.

eſt

eſt de virtute debili, nam virtus debilis magis officit vitæ. Oppoſitum eſt ſtatuendum de rebus præter naturam, vt quo res præter naturam ſunt robuſtiores, eo maiorem prouidentiam poſtulant, quoniam magis nocent vitę.

Solutio.

Qvibus duobus ſuppoſitis, ſi capiat in primis, & nunc cognoſcetis impoſſibile eſſe intelligere Gal. ſine hac Meth. ſi igitur capiatur virtus, vt eius eſſentia eſt temperatura, locum habet in ephemeris, ſiue virtus ſola perpendatur, ſiue ẽt cõferatur cum alijs indicantibus, & ſecundum hanc rõnem Gal. 8. M. vlt. locutus eſt de victu medicinali, de indicato alterante, non modo curatorio, vt indicatur a febre, verùm etiam vitali, vt indicatur a temperatura, non a febre, vt temperatura eſt eſſentia virtutis.

Nota.

SI vero alia ex parte capiatur virtus, vt eius eſſentia eſt ſubſtantia, ſm quã eſſentiam non indicat victum medicinalem, nõ indicat alterans, ſed iuuans ſubſtantificum, i. alimentum primum, ſi ſola virtus perpendatur, hoc eſt non comparet cum alijs indicantibus, locum habet cum alijs morbis, id eſt, in omni morbo, quare etiam in ephemera, & hoc eſt, quod ſignificat Gal. loco citato, quando dicit, virtutem perpendẽdam eſſe in omni morbo, & ſemper in ephemera; Si autem virtutis ſubſtãtia ſecũdo modo accipiatur, hoc eſt vt comparatur cum alijs indicãtibus, indicatio a virtute rarò habet locũ in ephemera, non ſemper: quod cognoſcens Gal. loco citato ait, licet indicatio ſemper capiatur a viribus, non eſt tamen opus indicatione in præſenti diſputatione: quæ eſt hęc diſputatio? Diſputatio, quam ibi proponit
8. M. Vlt. Gal. lib. 8. M. cap. vlt. verſatur circa vehementiam plurium indicantium, vt cognoſcamus quodnam indicans ſit vehementius, cui indicanti ſit indicandum, & ideo ſi conferatur virtutis ſubſtantia in ephemeris cum reliquis indicantibus, robuſta eſt virtus, ideo deſpicitur, raro habet locum, contra in putridis, cõtra in Ethicis. Hunc igitur ego puto eſſe exquiſitum ſenſum illorum verborum. Hactenus de quid agẽdum.

De vſu, quantum agendum.

QVo ad uſum, quantum agendum, capitur ab actione, non ab actione lęſa, ſed ab actione virtutis, quia nunc eſt ſermo de virtute. V. g. ſi virtutis actio eſt maior, exhibemus carnem caponis in maiori copia, nam virtus, cuius actio eſt vehementior poteſt copioſiorem carnem vincere, vt dicit
1. ad Gl. 9. Gal. 1. ad Glauc. 9. cibi quantitas ſit tanta, quanta concoqui poteſt, propterea 1. ad Glauc. 3. dicit loquens
1. ad Gl. 3. de uino, menſuram capi ex virtute, & licet ibi proponat ætatem, conſuetudinem, & alia hęc tamen proponit, non vt indicantia, ſed vt ſigna indicantis, hoc eſt vt ſigna actionis virtutis.

Modus.

QVo ſpectat ad modũ indicatur a paſſione virtutis, ſi difficulter patiatur virtus licet vti cibo in forma ſolida, ſi contra, in forma liquida, iuxta illud: facilius eſſe impleri potu, quam cibo.

Quando.

QVo autem ad qñ agendum, indicatur a pręſentia vehementiori virtutis, ſicuti diximus de morbo, & cauſa, vnde Gal. 2. Met. 5. dicit 2. Met. 5.
tempus nutriendi in febribus vnam acceſſionem habentibus, eſſe illud, quo facilius virtus morbum tolerat, eſt autem dicit Gal. quo prius in ſanitate vſi ſunt aſſueti, hæc verba ſunt ita intelligenda, ſupponere oportet virtutem ſemper eſſe præſentem, & morbificam, prohibentem nutrimentum ſemper eſſe pręſentem, cum igitur ſemper ſit præſentia virtutis indicantis, & ſemper ſit pręſentia materiæ morbificę prohibentis, propterea quod proponitur febris continens, quæ vnicam habet acceſſionem, hinc ſequitur, eſſe exhibendum cibum, quando vtroque præſente, magis poſſit virtus ad indicãdum, quam materia ad ꝓhibendum. Quodnam eſt hoc tps? eſt tempus, quo virtus facilius ſuſtinet morbum, vt verbi gratia, in tẽpore æſtatis hora frigidiori, Pręterea, & hora conſuetudinis cibi, ut huiuſmodi conſuetudo ſit ſignum, quod nobis manifeſtat, eo tempore, ea hora virtutis potentiam magis poſſe, quam poſſit potentia materiæ morbificæ.

Vbi.

TAndem quo ad ubi agendum, deſumitur a ſubſiſtentia uirtutis, virtus autẽ licet ubique ſubſiſtẽtiã habeat, nihilominus, ut relationẽ habet ad cibum ac nutrimentum, ſubſiſtentiam habet in vẽtriculo, & propterea alimẽti materia per os exhibetur, ſed ut iuniores ex toto quieſcant, libet explicare, licet multa, a e ferme innumera dicat Galenus.

De parte.

DE parte, nihilominus fieri nequaq̃ poſſe ut plura ſint indicantia, quã tria nobis propoſita, dicit igitur Gal. in arte medicinali c. 94. Inuentio- Arte medic. 94.
nẽ præſidiorũ ad ſanitatẽ ſpectantium, partim ſumi ab affectu, plurimum autẽ a parte; quibus uerbis ſignificare videtur indicationem magis eſſe deſumendam a parte, quam ab affectu, quod tamen ſubſtantia eſt, quia indicatio, quæ ſpectat ad ſanationem, indicatio curatiua, ſumitur ab affectu, ita igitur hunc locũ intelligatis, Gal. ijs verbis. i. inſinuare quid agendum genericum, quod ſumitur, quod indicatur ab eſſentia generica, quæ eſſentia generica poteſt cognoſci citra opem partis: quid agẽdum autem ſpecificũ, & vſum, ſeu rectam adminiſtrationem dicendum indicari, ab eo indicato, ſiue ſit eſſentia ſpecifica ſiue id quod cõſequitur eſſentiam, indicari inquam ab eo, quod cognoſcitur beneficio partis affectæ, ꝙ vt pars ſit ſignũ, & eſſentiæ ſpecificæ, & illius quod conſequitur eſſentiam: quare rectè dicit, Gal. inuentionem præſidiorum partim, i. minori ex parte ſumi ab affectu, ſumi ab eſſentia generica, plurimum autem beneficio partis, quia beneficio partis venamur quid agendum ſpecificum, beneficio partis conſequimur rectã adminiſtrationem, non ut pars eſt indicans, ſed vt ſignum. Gal. 13. M. 19. dicit ſi quis indicationem ſum- 13. Met. 15.
ptam a parte adimat, tollat, medicinam ſex dieb. addiſcet, & rectè ita eſt locutus, propterea quod rectè cognoſcere quid in parte eſt cognoſcendum, eſt admodum arduum, & difficile. Vnde iuniores duo intelligere debent, alterum quid accipere oportet per partem, ſecundum, quomodo pars, qua ratione pars huic Methodo medendi conferat.

Digitized by Google

Quid intelligatur per partem.

QVo ad primũ oportet intelligere p partẽ, partẽ viuentẽ in corpore ęgrotante, ſiue ęgritudo ſit ſecundũ totum, ſiue ſit ſecundum partẽ, pars autem hunc in modum accepta, eſt uel ſimilaris, uel diſſimilaris, ut neceſſarium ſit ſimul quę communia ſunt partibus ſimilaribus, & diſſimilaribus, eſt ita, nãque nos cognoſcemus & communia & propria. Cõmunia quidem ſunt, ut pars & ſimilaris, & diſſimilaris conueniunt ut uiuũt, & penes uitam, & penes ritę ſubiectum, nam pars & ſimilaris & diſſimilaris, & viuit, & animæ eſt ſubiectũ, ut pars, uiuit, prædita eſt actione, prædita eſt uſu, patitur etiã, & proinde pars ſentit, & ob id cadauer excluditur. ut autem huiuſmodi partes ſunt animę ſubiectum, ſunt ſubſtantia ut communia, cauſa uitę ſint actio partium, uſus partium ſenſus, quid autem hæc ſint non expectetis in pręſentia. fortaſſe alio anno explicabimus.

13. Meth. 10. Cauſa ſubiecti conſtituere oportet raritatem, denſitatem partium & ideo Gal. 13. M. 10. dicit cõia ſimilarium & diſſimilariũ; capi a ſubſtantia & actione, p quã & uſum & ſenſum et inſinuat. Vnde reſpiciens idẽ Gal. 10. M. vlt. ad ſubſtantiam ſimilarẽ, dicit, ſubſtantiã eſſe uel fibroſam, uel mẽbranoſam, uel carnoſam, reſpiciens aũt ad ſubſtãtiam diſſimilarẽ 6. M. 4. dicit, dum ſumitur indicatur a ſubſtantia partis, oportet ſcire omentum v. g. eſſe compoſitum, inquit Gal. ex mẽbrana tenui, ex arteria, ex uenis, quæ uaſa ſunt orta ex maximis, quare in ſimilaribus & diſſimilaribus perpendenda eſt ſubſtantia, quæ uaria eſt pro uaria actione, pro uario uſu; pro uario ſenſu, & pro raritate & dẽnſitate. Die lunæ proponemus, quæ ſunt propria & diſſimilariter, & ſimilariter.

(Margin: 13. Meth. 10. — 10. M. vlt. — 6. Met. 4.)

LECTIO XXXI.

De proprietatibus partium.

QVæ ſint communia partibus & ſimilaribus & diſſimilaribus diximus. Quo ad propria, & in primis quoad partes ſimilares, eſt ꝓprietas, ꝓpterea temperatura, propria autem diſſimilarium eſt proprietas & compoſitio, ubi per proprietatẽ oportet intelligere proprietatem non partis ſimilaris, ſed proprietatem cõpoſitionis, ut propterea proprietas partiũ ſimilariũ ſit ſatis diuerſa a ꝓprietate diſſimilariũ, quẽadmodum Deo fauẽte, alias explicabimus. iuniores in pręſentia hoc unicum memoriæ mandent, proprietatem partium ſimilarium ꝓdire ex determinata mixtione ſubſtantiarum elementorũ. Proprietatem autem diſſimilarium prodire, ꝓcedere ex determinata cõpoſitione partium ſimilarium, vt v. g. cum alia ſit compoſitio in manu, alia in pede, hinc alia eſt proprietas manus, alia proprietas pedis, & ſic de reliquis diſſimilaribus partibus. Conſtitutum ſit propria vel peculiaria partium ſimilarium eſſe proprietatem, quæ natura quandoq; vocatur, & temperamentum. Propria autem diſſimilarium eſſe proprietatem cõpoſitionis & ipſam compoſitionẽ, quemadmodũ communia ſunt ſubſtantia; actio, vſus, ſenſus, raritas & denſitas. Vnde Galenus 4. Met. vlt. inquit partem affectam indicare per naturam, hoc eſt ꝓprietatem ſimilarium indicare etiam per temperaturam, dicit Galenus, & propterea per figurã, per ſitum, inqt Galenus, & hinc per compoſitionem. Præterea dicit Galenus partem indicare per ſubſtãtiam, hoc eſt per naturam, ex qua diſſimilaris pars componitur. Pręterea per functionem, ait Galen. per quam etiam inſinuat vſum, actio enim refertur in vſum, ſed de hoc etiam alias. Indicare etiam partem, inquit Galenus per ſenſum, eo in loco raritatem, & denſitatem non proponit, quia non erat neceſſarium, vt vnico in loco omnia proponerentur, & propterea per ſubſtantiam potuit inſinuare raritatem & denſitatem. Hæc de primo, quod erat cognoſcere, quid per partem intelligere oportet,

(Margin: 4. M. vlt. Idem de compoſit. artis. Med. capi tul. 17.)

Quomodo pars inſeruit Methodo medendi.

QVo ad ſecundum & vltimum, quod erat explicare, quõ pars & per propria, & per communia Meth. medendi inſeruiat, famuletur, pro huius intelligentia oportet aliquas Galeni autoritates proponere, vt veritas pateat, & conſtet indicãtia eſſe tantum tria, hoc eſt morbum, cauſam morbificam, & virtutem. Primum igitur dicit Galenus 3. Method. vltimo. In vulneribus partem indicare, & vt ſimilarem, & ut diſſimilarem, addit Galenus partem vt ſimilarem indicare ut prius dictum eſt: Dicit autem partem ſiccam indicare remedium ſiccans quare pars ſimilaris habet rationem indicantis, & cũ indicet pars ſicca ſiccum, indicat ſimile, quare pars ſicca eſt indicans vitale, eſt autem indicans vitale, vt id quod indicat eſt virtus, quia nihil poteſt eſſe indicãs vitale, niſi virtus partis, cuius virtutis eſſentia eſt temperatura ſicca, quare non cogimur propterea indicantia multiplicare, ſi vero capiatur pars, ut diſſimilaris, accipitur inquit Gal. dum pars ſectionem ſecundum totam cauitatem, uel permittit, uel prohibet, quid eſt quod permittit, quid eſt quod prohibet, hoc eſt intelligendum, quia in hac Methodo vt dantur tria tantum indicantia, ſunt autem morbus, cauſa, & virtus, ita dantur tria tantum permittentia; tria prohibentia quæ nihil aliud ſunt, quam morbus, cauſa, & uirtus, quare in pręſentiã id quod permittit, permittit ſectionem ſecundum cauitatem totam, id etiã quod prohibet eſt uirtus, cuius uirtutis ſignum eſt materia ex qua. Vnde materia ex qua non eſt indicans, non permittit, non prohibet, ſed ſignum virtutis. A cauſa ex qua componitur pars diſſimilaris, eſt ſignum uirtutis, vel prohibentis, uel permittẽtis, v. g. ſi pars diſſimilaris componatur ex neruis, ex arterijs, ex ſubſtantia arterioſa, neruoſa, hæc ſubſtantia eſt ſignum virtutis prohibentis, ſi autem pars componatur ex ſubſtantia carnoſa, hæc ſubſtantia eſt ſignum virtutis permittentis ſectionem ſecundum totam cauitatem, quare nulla eſt difficultas.

De ſenſu partis.

PRopterea Galenus quarto Methodi ultimo dicit quæ acuti ſenſus ſunt partes, citra dolorẽ ſunt ſanandę, quę autẽ cõtra inquit Galenus, ſi affectus ſuadet, indicat valentiora, pars ualentiora recipit. Hunc locum ita intelligatis, ut licet Galenus conſideret in parte ſenſum, ut eſt, uel acutus, vel obtuſus non credatis tamen ſenſum indicare, hoc loco in hac autoritate, nam quod indicat eſt affectus, & affectus preter naturam, quia affectus, ſit vt vehemẽs indicat validum remedium, ſenſus acutus eſt ſignum virtutis prohibentis, ſenſus autem obtuſus eſt ſignum uirtutis permittentis, vnde admoneantur iuniores, licet hoc loco ſenſus acutus non indicat, ſed ſit ſignum virtutis prohibentis, attamen ſenſus acutus quandoque poteſt eſſe indicans, & ſenſus exquiſitus, ut eſt indicans ſui ablationem, cuius remedij materia quandoque eſt opium.

(Margin: 4. M. vlt. — Quando eſt indicans & quando non.)

Sed

Digitized by Google

Sed tunc ſenſus acutus, vt indicat non cuſtodiam, ſed ablationē, eſt ſymptoma, & ſymptoma quod habet rationem cauſæ morbificæ, & ob id, eſt indicans præſeruatorium, vt nūquam cogamur vltra tria multiplicare indicantia. Præterea dicit Galenus quarto Methodi vltimo, opus eſſe principalium partium robur ſeruare, non principalibus tuto adhiberi poſſe mitigatoria, relaxantia, quibus verbis proponit partis dignitatem, præſtantiam, quæ partis præſtantia patet per actionem, & vſum, vt quo actiones, & vſus ſunt præſtantiores, eo etiam pars ſit præſtantior. Oppoſitum eſt ſtatuendum de parte ignobili, unde hoc loco iuniores colligant, partis dignitatē non eſſe quid aliud, quid diuerſum a nobis propoſitum. Quia, vt intellexiſtis, per dignitatem intelligimus actionem, & vſum, ſignificat autem Galenus, quo pars eſt dignior magis ēt opus eſſe vt calor ſeruetur: calor ſeruatur ab aſtringentibus, vnientibus, diſſoluitur vti laxantium. Præterea hoc loco proponit Galenus virtutē indicātem prohibentem & permittentem. Declaro, proponit virtutem indicantem, ut pars dignitate donata p calidum innatum, quod eſt virtutis eſſentia, indicat vniēs, proponitur virtus prohibens dum uoluit, licet affectus præter naturam, indicet relaxantia, ab his tamen eſſe deſiſtendum propter virtutem, propter partis dignitatem. Virtus denique proponit permittens, dum Galenus inquit, ſi pars ſit ignobilis, nō prohiberi laxantia, ſed permitti. Notetur autem, dum virtus ſit illa, quæ prohibeat, quę permittat, hoc in loco virtutē prohibētem ſignificari tanquam a ſigno, a nobilitate, a præſtantia partis, vnde actio non indicat, nec vſus, & ob id actio præſtans vſus, non indicat, & proinde partis dignitas non indicat iuuās, ſed eſt ſignum virtutis prohibentis, quemadmodum partis ignobilitas eſt ſignum virtutis permittentis. Præterea Galen. 4. Met. vlt. proponit indicationes, quæ ſequūtur a poſitione, a figura partis, quare a ppriętate diſſimilariū, vt verbi gratia, dicit Galenus, cui vlcus eſt in ventriculo medicamenta bibenda dabis, cui autem exulcerata eſt gula, medicamenta nec ſimul, nec tota ſimul exhibenda, ſed paulatim & aſſidue. Siquidē dicit Galenus, quādo gula eſt vulnere affecta, ex tranſitu, nō ex continentia, non ex adhærentia medicamētorum remouetur vlcus; quemadmodum obſeruamus, dicit Galenus in vlcere ventriculi, vnde ibidem etiam addit quoad vlcera gulæ medicamentum craſſius, & magis lentum a poſitu & figura partis indicare, hæc ſunt Galeni verba, quæ niſi explicarentur, fortaſſe iuniores titubare poſſent. Ego igitur dicerem, & primū quo ad vlcus ventriculi indicatum hoc loco propoſitum, a Galeno, vnde hoc obiter dicatur, ut ſciatis ſtudere, vbi videbitis Galeni autoritates, in primis conſiderate, de quo ibi fiat ſermo, hoc eſt, an de indicante, an de indicato, ſi de indicato an ſit quid agendum, an recta adminiſtratio, quia poſtea uos ueritatē indagabitis procedentes ab indicato ad indicans. Gal. hoc loco quo ad vlcus vētriculi proponit indicatum, hoc eſt, medicamentum ſiccans, ut in potu exhibeatur, & vt nō ſimul totū bibatur, ſed ſenſim. Quare his uerbis videtur proponere indicatū, quod pertinet ad modum, ad rectam adminiſtrationem, & ad ubi. Ad modum, quia proponit medicamentum, quod cōfeſtim ſimul totum debet aſſumi, ecce proponit modū, proponit ubi agēdum, dum proponit medicamentum in vlcere ventriculi per os exhibendum, hoc eſt, verſari circa ubi agēdum; quo ad modum, indicatur a paſſione, vt ſequitur eſſentia indicantis quid agendum: hoc in loco indicās eſſe paſſio ulceris, cuius ulceris ea eſt paſſio loquor de vlcere ventriculi, ut patiatur à medicamento non ſenſim, ſed confeſtim aſſumpto, ecce paſſio eſt, quę indicat modum, quare cum uētriculus habet formam, & figuram, ut medicamentum non fluat, ſed hęreat, huiuſmodi figura, huiuſmodi forma non eſt indicans, ſicuti iſti credunt, paſſionis, ulceris, ut cedit medicamento confeſtim aſſumpto. Quo ad vbi agendum, indicatur a ſubſiſtentia vlceris, vnde hæc ſubſiſtentia illa eſt, quæ indicat ubi agendum, quia indicat medicamentum eſſe per os exhibendum, ſubſiſtentiæ autem ſignum eſt ſitus ventriculi, quare ſitus non indicat, ſed eſt ſignum indicātis. Quo ad vlcus gulę a Galeno propoſitum, Galenus duplex indicatum proponit, in primis medicamētum, ut nec ſemel, nec totū ſimul, ſed paulatim eſſe aſſumēdum. Reliquum indicatum eſt, dum proponit medicamentum craſſius et magis lentum. Dico ergo vtrunq; peccatum pertinere ad modum agendi, & profecto non modo difficile eſt, ſed prorſus impoſſibile citra hanc methodum intelligere Galenum, vt pace ſua dixerim Galenus ſit reprehendendus, cum ita obſcurus eſſe voluerit. Vtrumque igitur pertinet ad modum agendi, quare utrunque indicatur a paſſione vlceris gulæ, paſſio eſt ut non cedat medicamentis, ſi illico fluant, prætellabantur, ut neceſſarium ſit, vt hęreant, quare oportet vt paulatim aſſumatur medicamentum, ſenſim & ſenſim, vt ſit lentum, conficiatur vt ſit lentū, licet omnia indicentur a paſſione, cuius paſſionis ſignum eſt poſitio, & figura gulæ, quis eſt ille tam fatuus, qui dicat a ſitu gulæ, a figura gulæ indicari medicamentū, lentū, craſſum, quare hęc poſitio hæc figura, ſunt ſignū paſſionis indicantis, & admoneantur hoc loco iuniores, quemadmodū inconueniit, vt vnicum indicans duo indicet, quia vnum non niſi vnū indicat, ita conuenit, non eſt abſurdum, vt duo tanquam ſigna concurrant ad vnum indicandū, hoc eſt & figura, et ſitus gulæ, ad vnicam indicandam paſſionem videatis Galenum 7. Meth. vlt. 7. M. vlt.

Nota. (left margin, beside "ri laxantia, ſed permitti")

4. Me. vlt. A poſitione. A figura. (left margin)

Nota circa autoritates Galeni. (left margin)

LECTIO XXXII.

Galenus quarto Methodi vlt. dicit, internas partes indicare, vt eligantur ſimilaria, ſecus autē ſtatuendum eſſe de partibus externis, vt verbi gratia, in vlcere, in quo egemus exſiccantibus, ſi vlcus fuerit in parte interna, cum Galeno loco citato pars interna indicat vt vtamur balauſtio, hypocyſtideque familiaria ſunt, non autem niſi, non ære, vſto, quia hæc non ſunt familiaria, vt his non familiaribus cum Galeno uti liceat in vlcere partium externarū, ecce igitur quemadmodū a parte ſumitur indicatio, ita hoc loco Galenus eſt intelligendus, vt neque proponat quid agendum, neque rectam adminiſtrationem, quare hic ſermo eſt extra Methodum. Proponit autem materias remediorum ſiccātium, ut remedia ſiccantia indicātur ab vlcere, quare cum hic ſermo pertineat ad doctrinam de medicamentis, nō autem ad Methodum medendi, hęc autoritas nos non cogit ut multiplicemus indicantia, eodem modo intelligendus eſt Galenus quarto Meth. ſexto, vbi in vlcere gulę cum medicamentis vlceris, id eſt, ſiccantibus, immiſcet Diatragantum & gummi, ſumpta indicatione a ſitu & forma gulæ, hoc in loco reſpicit ad doctrinam medicamentorū, quare extra doctrinam Methodi medendi. Pręterea Galenus quarto metho di vltimo voluit gargariſmis eſſe vtendum in malis faucium, quibus verbis pponit Galenus modum agendi, hoc eſt, medicamentum in forma gargariſmi, qui modus indicatur a paſſione materiæ indicantis, cuius paſſionis ſignum eſt gulę ſitus, quare ſitus non indicat modum agendi, ſed eſt ſignum paſſionis. Pręterea eodē quarto methodi vltimo, in ulcere trachęę iubet, ut dum exhibetur medicamentum, decubitus ſit ſupinus, nam dicit Galenus, influit paulatim medicamentum quibus uerbis proponit modum agendi, qui indicatur a paſſione vlceris, cuius paſſionis ſignū eſt ſitus, eſt forma trachęę. Vnde hoc loco obiter admo-

4. M. vlt. (right margin, beside "Galenus quarto Methodi vlt.")

4. Met. 6. (right margin, beside "telligendus eſt Galenus quarto Meth. ſexto")

4. M. vlt. Nota. (right margin, beside "di vltimo voluit gargariſmis")

4. M. vlt. (right margin, beside "terea eodē quarto methodi vltimo")

Digitized by Google

Nota pro deſtillatione. admoneantur iuniores,quia extra methodum eſt, in deſtillatione materię a capite ad pulmones,decubitū ſupinū eſſe improbādum,probatur vt homo ſedeat, vel decumbat capite eleuato, nam ſi ſupinus iaceat, materia prōptius fluit a capite ad pulmones, ſed hoc *5. Met. 5.* obiter dictum ſit.Præterea Gal.5.Meth.5. quæ indicatio communiter iam dicta eſt, ſed propterea indicat veluti actuarium, veluti dum varijs inſtrumentis vtimur,et recte hoc notetis pro partis proprietate,vt verbi gratia, gratia inteſtinorum per clyſteres infundimus medicamentum ad veſicam,per fiſtulam in directum perforatam,ex quibus quis poſſet colligere,a proprietate partium hæc inſtrumenta indicari, quomodo intelligendus Galenus? dicerem ego , Galenū vt patet,proponere clyſteres,proponere fiſtulas,quare Gal.non proponit quid agendum , ſed nec vſum , quia clyſter, q a ſyringa non poſſunt pertinere ad rectam adminiſtrationem materierum, niſi per additamentum quoddam,& propterea dicit Galenus, eſſe quoddam veluti additamentum,quoddam actuariū, vt refertur ad modum agendi,vt ſit modi agendi veluti additamētum,& ex hoc vos cognoſcetis, in qua nam medicinæ parte collocare licet clyſteres, ſyringas,&c.dirigantur ad modum,ſunt veluti additamētum,actuarium,ita loquitur Galenus, quare oportet vt hoc actuarium,ut refertur ad modum,indicetur a paſſione,indicetur a paſſione morbi, vt indicās cedit medicamento, ſi tali inſtrumento immittatur, id eſt vel clyſtere,vel ſyringa,ecce hoc actuarium,hic modus indicatur a paſſione,cuius paſſionis ſignū eſt proprietas partis a Galeno propoſita. Quæ eſt hęc ꝓprietas? nō eſt proprietas temperamenti partis ſimilaris, eſt proprietas partis inſtrumentalis,inteſtinorum, veſicæ,quæ eſt proprietas compoſitionis, quare velint nolint,aliter aſſerentes.datur etiam proprietas compoſitionis,quę prodit ex determinata compoſitione, hoc eſt,ex determinata conformatione,ſitu deter- *7. M. vlt.* minato.Præterea fuit Galeni ſententia 7.Meth. vltimo, quod ſane capitur intellectu difficillimum eſt, vt citra methodi intelligentiam non ſit poſſibile intelligere Galenū,dicit Galenus, prima indicatio ſumitur a laborantis partis temperie,nam dicit Galenus,menſurā remedij pręſcribit partis natura,temperatura. Secunda indicatio, ait Gal. ſumitur a parte, vt vel eius actio eſt communis omnibus corporis partibus, vel communis virtus ſubminiſtratur. Tertia indicatio, inquit Gal. ſumitur a figura partis , quare a poſitu partis. Sed præter hæc,inquit Galenus , ſentiendi vis in parte ſpectanda, quibus verbis prima facie quis eſt qui non credat,indicationem ſumi a parte, ut pars in methodo medendi videatur eſſe ſummum indicans , cum tamē nihil prorſus indicet,pręter morbum,cauſam,& virtutem. Notate hoc loco Galenum verſari circa curam intemperiei ventriculi cum materia , vt propterea indicetur duplex remedium,hoc eſt,ratione intemperiei alterans, ratione materiæ vacuans. His ergo ſuppoſitis tanquam veriſſimis, quo ad temperiem,ſi pars calida laborat morbo frigido, cum Galeno loco citato,liberalius, & diutius calefieri poſtular,ſunt verba Galeni,cōtra,ſi pars calida calido morbo laboret,refrigerātibus eget remiſſis & breui tempore, quibus verbis Galenus proponit quid agendū, & quando agendum,volo ut exacte Galenum intelligatis,quid agēdum , dum proponitur a parte calida morbo frigido affecta indicari magis calidū , hoc eſt quid agendum,a calida autem affecta morbo calido, indicari minus calidū. Ratio eſt,quia in parte calida vt morbo frigido affecta,eſt maior receſſus,et ideo indicatur remedium magis alterans,cuius intenſionis, cuius receſſus a naturali ſtatu, cuius gradus, ſignum eſt tēperatura partis,quare id quod indicat, eſt morbus partis, temperatura aūt eſt ſignum gradus morbi,proponit quando agendum,dum proponit in parte calida,ſi morbo frigido afficiatur, longiori tempore eſſe vtendum medicamento,longiori tempore igitur proponit quando agendum,quod ſumitur a pręſentia morbi frigidi,qui diutius durat, perſeuerat, dū eſt maior receſſus,quam durationem,quam perſeuerantia,nobis ſignificat temperatura, vt temperatura non indicet quando agendum, ſed ſit ſignum pręſentiæ indicantis quando agendum , quo vero ad partem, vt eſt præſtans , dicit Galenus loco citato , ſi intemperies fuerit ſine materia,pars nihil confert nihil indicat,nam pars dicit Galenus, & præſtans,& ignobilis alteranda eſt, ut morbus requirit, in intemperie autem cum materia, ratione eius indicatur vacuans, ſi pars ſit ignobilis , dicit Galenus , vacuare oportet, vt affectus indicat , ſed tunc etiam ſit virtutis attentus, ſi autem pars dicit Galenus,ſit præſtans,perpendenda virtus,ne magna uacuatione diſſoluatur. Ego libentiſſime intelligerem , quomodo eſt intelligenda hęc autoritas,quomodo poſſit cōciliari Galenus , cum Auicenna.

Diſcordia inter Auicennam , & Galenum.

NAnque Auicenna in quarta primi expreſſe aſſerit,ſiue alterare,ſiue vacuare volueris, opus eſſe reſpicere ad partem, nō modo ſi vacuare, verum ēt ſi alterare dicit Auicenna. Galenus autem vt audiuiſtis,ait,ſi alterare volueris, ſiue pars ſit nobilis,ſiue ignobilis,non perpendenda eſt,tantū alteranda quantum indicat morbus, ſpero quod facile hanc concordiam intelligetis, & forte in præſentia intelligitis,cum expoſitionem audietis , breuiter tamen *Concordia* dico,Galenum hoc loco proponere, quantum agendū,i.an licet vti alterante,vel vacuāte in magna doſi, non proponit quid agendum,ſed quantum agendū, & hoc perſuadere licet, nam quo ad medicamētum vacuans,dicit Gal.loco citato,partem nō ſemper vacuandam magna ſemel vacuatione, hoc eſt medicamento in ſumma doſi,vt confertim fiat euacuatio totius materię.Propterea ſi, v.g.redundat bilis ad librā, libra bilis tota eſt euacuanda,ſiue pars ſit nobilis,ſiue ignobilis,differentia eſt,quia in parte nobili non confertim licet euacuare, non licet medicamentum exhibere in ſumma doſi. Idem patet eſſe dicendum de alterante, ut in manifeſtis non ſit tempus conterendum. patet igitur Galenum uerſari circa quantum agendum,hoc ſuppoſito, quo ad alterans , dicit Gal. a parte nullam ſumi indicationem merito alterationis,et ratio,ſi uerbi gratia, pars ſit nobilis,ſiue ignobilis permittit alterans ualidum , uehemens, permittit ſummam doſin . Quod non eſt dicēdum ſi verſemur circa quid agendum,& hoc notetis, namque alterās ualidum indicatur a morbo uehementi,at nō permittitur a parte pręſtante, quod pręſtans non permittit validiora alterantia , & ob id ad hoc reſpiciens Auicēna,hoc eſt non ad quantum agendum,ad quod reſpexit Galenus,ſed ad quid agēdum, dicit ſiue uacuare,ſiue alterare uolueris , oportet reſpicere ad uirtutē,ideo facile tollitur cōtradictio,quia Auicēna reſpicit ad quid agendum,Gal.ad quantum. Igitur quo ad quantum agendum;ſi actio indicantis ſit ualida, permittitur a parte,quæcunq; ſit pars, permittit ſummā doſin,ſermo eſt de medicamento alterante. Quo ad uacuabis,ſi pars ſit ignobilis, dicit Gal. audacter uacuabis,ut affectus,ut materia indicat,ut indicat actio materiæ,quia partis ignobilitas ſignificat uirtutē permittentem,& addit Gal.ratione partis permittentis, attamen etiam in parte ignobili uirtuti ſis attentus, ita eſt intelligēdus Galenus, ut ſi uerbi gratia,peccat libra puris,tota hęc libra euacuanda, & pars ignobilis permittit , dum uero addit uirtuti ſis attentus, per uir-

Digitized by Google

Nota. virtutem intelligi, quę quandoque poteſt prohibere. Quomodo prohibet virtus in parte ignobili? ꝓhibet virtus in parte ignobili,vt pote virtus partis ignobilis imbecilli aſcititie reddita,namque virtus natiua permittit.

Do exemplũ propter iuniores,verbi gratia, abſceſſus ſit in brachio,quare eſt in parte ignobili.Sed oporter reſpicere ad virtutem,in primis ſi brachium ſit emaciatum,ecce eſt imbecillitas aſcititia,propterea oportet dum malum eſt in parte ignobili, & inſtitutũ eſt euacuate, perpẽdere cum Galeno uirtuẽ, hoc eſt virtutem totius,quæ virtus poteſt prohibere, ut verbi gratia,ſi pars affecta ſit ignobilis, virtus, vel ratione ætatis vel ratione morbi,vel ratione vigiliarum,et ſimilium,virtus inquam poteſt prohibere,pars,autẽ, vt pręſtans prohibet ſummam doſin vacuantis medicamenti,vt pars,vt præſtans ſit ſignũ uirtutis & permittentis,& prohibentis,per actionem,& vſum,propterea quod virtus partis ignobilis, eſt ſignũ virtutis permittentis, pars præſtans, eſt ſignum virtutis prohibentis.

In ſequenti explicabimus Galen.quo ad indicationes,quas ſumit a figura,&c.

LECTIO XXXIII.

QVomodo intelligendus ſeptimo methodi vltimo,quãtum ad indicationem, quæ ſumitur a partis temperatura,& præſtantia diximus. quantum ad indicationem quæ ſumitur a natura partis, inquit Gal. ab hac indicari modum vacuationis, vt ventriculus uomitu,& deiectione inaniatur, id eſt inteſtina deiectione tantum,ſicut & iecoris caua.Renes autem ſubdit & ueſica,& iecoris gibba,ſi copioſus ſuccus vitioſus fuerit, per deiectiones, ſi non copioſus,per vrinas.Cerebrum autem inquit Galenus, per palatum,aures,et nares.Pectus,et pulmones per tracheam, pro quorum verborum intelligentia duo ſunt explicanda. Primum quid per hæc uerba intelligat Gal. Secundum quomodo partis figura concurrat ad indicandum.

Quantum ad primum,proponit quid agẽdum, id eſt remedium vacuãs, quod Galenus vocat modum agendi vacuandi,eſt tamen quid agendum,non quomodo agendum,appellat modum vacuandi,id eſt vacuans determinatũ,id eſt, vomitorium deiectoriũ, diureticum, quæ ſunt remedia vacuantia, ſed determinata,quorum remediorum plures reperiuntur materiæ.

Quo vero ad ſecundum, quod erat explicare quomodo figura partis conferat ad inuenienda hęc remedia vacuantia determinata. Sciatis,remediũ vacuans determinatũ,de quo loquitur Gal. indicari a materia morbifica,vt lædit partem determinatam cum tali figura,ut figura non ſit indicãs,quia impoſſibile eſt,ſed ſignum determinatæ læſionis materię.

Dubitatio.

SEd notandũ propter iuniores, & preſertim quia hæc Galeni uerba ſunt ſatis difficilia.Notandum inquam ex Galeno loco citato, renes, veſicam, iecinoris gibbam indicare deiectorium, & diureticũ remedium, indicatur autem a Galeno deiectorium ſi ſuccus vitioſus ſit copioſus,ſi vero ſit mediocris indicatur diureticum. Satis difficile eſt intelligere quomodo his partibus læſis, cauſa ſucci copioſi liceat uti deiectorio,cauſa ſucci non copioſi diuretico.

Solutio.

DIcerem ego vtrunq;,id eſt deiectorium,& diureticum indicari a materia, vt lędit partem determinatam,at diureticum prohiberi a loci anguſtia,vt locus latior vtpote inteſtina permittãt, quia ſunt ductus ampliores,permittunt deiectorium, tũ ſitu ſucci vitioſi,etiam copioſi,vt materiæ copia non ſit indicans, quia copioſa materia indicat minuens, non deiectorium aut diureticum,quare hoc loco materia copioſa non eſt indicans,ſed ſignum ductus permittentis,& prohibentis,vt ſi ductus ſit anguſtus, copia ſignificet hunc ductum prohibere tranſitum copioſæ materiæ. Si vero ductus ſit amplior,eſt ſignum materiæ copioſæ ductus permittentis,ex anatome autem habetis qui ductus ampli ſint, & qui anguſti, ſed qui prohibeant, qui permittant habetis a copia materiæ.

Dubitatio.

SEd hoc loco propter iuniores dubitare liceat, vt methodum aſſequantur.Dubitatio eſt,ſi diureticum & deiectoriũ indicatur a materia, ut lædit partem determinatam,ergo duo remedia, duo indicata ab vno indicabuntur,quod eſt contra fundamẽta methodi, fateor hanc dubitationem eſſe arduam.

Solutio.

EGo tamen dicerem,remedium diureticum indicari a materia,vt lædit corpus ſecundum partes vltra ſima iecoris,cum autem prohibetur, prohibetur à viarum anguſtia, quam anguſtiam ſignificat copioſa materia.

Deiectorium autẽ indicatur a materia,ut quieſcit, quare indicat commouens,quia peccatum eſt in quiete,indicat autem commouens non impellens, ſed attrahẽs, cuius materia in ſucco, uerbi gratia bilioſo eſt Rhabarbarum. Rhabarbarum eſt materia auxilij indicati a materia quieſcente,vltra ſima iecoris,vt quãuis ſit copioſa,non prohibeatur tamen deiectorium, quia ductus ſunt latiores.Gal.præterea 7. Meth. vlt. 7. M. vlt. capiens indicationes a ſitu partis determinatæ,a ſitu A ſitu. partis capi indicationem,tum ad ſolidorum temperamentum,tum ad ſuccorum vitium.

Declaro,& primo quantum ad ſolidorum temperamentum, & proinde quantum ad remedium alterans,dicebat Galenus,quæ partes in ſuperficie laborant intemperie, egent medicamentis, quæ intemperies indicat. Si autem pus fuerit non in ſuperficie propter interuallum,valentiora quam indicet temperies adminiſtranda,ita intelligatis Galenum, vt hoc loco, nec vſum,nec quid agẽdum proponat, nam ſi verbi gratia in parte in profunda fuerit morbus frigidus,vt duo,indicat calidum, vt duo,nam ſi ultra calefaciamus,tolletur morbus frigidus,ſed introducetur morbus calidus,quare hæc Galeni dicta pertinent ad doctrinam de medicamentis, ſunt uerba extra methodum medendi,pertinent igitur ad doctrinam de medicamentis, ope cuius doctrinæ Medicus ſcit eligere materiam,quæ vltra ſecundum gradum calefacit, ratione ſcilicet interualli, quia ſcilicet cognoſcet ratione interualli, materiam medicinalem calidam in ſecundo,non per ſe morbum ſuperare.

Quo vero attinet ad vacuans, inquit Galen. in euacuatione ſitus indicat, dum docet ſocietatẽ huius partis cum alijs partibus,hac ratione inquit Galenus ſitus indicat.Namque vt cauo iecoris ſubijcitur ven-

tricu-

Digitized by Google

triculus, & ieiunum inteſtinum, & ieiuno tenue, & huic ſubijciuntur craſſa inteſtina, ita inquit Galenus oportet iecur per vomitum, & aluum purgare, quãuis inquit Galenus euacuatio ſit per aluum commodior, nam inteſtina melius perferunt excrementa, at quomodo intelligendus Galenus, quomodo ſitus indicat vomitorium, & deiectorium, quomodo vnum duo indicat, certe difficillimum hoc eſt, Galenus his verbis verſatur in Methodo medendi, proponit, quid agendum in virtute indicantis, & permittentis, in virtute indicantis, dum proponit deiectorium, & vomitorium, quę indicantur a materia morbifica, vt quæ lædit iecur non ſimpliciter, ſed iecur, vt habet talem poſitionem, vt iecinoris cauo ſubijcitur ventriculus, vt lædit partem determinatam per talem ſitum, vt ſitus ſit ſignum determinatę lęſionis materiæ, vt vomitorium indicatum a materia, vt lædit iecur non ſimpliciter, ſed iecur vt habet talem poſitionem, vt iecoris cauo ſubijcitur ventriculus.

Deiectorium autẽ quod eſt aliud indicatum a vomitorio, indicatur a materia morbifica, vt lædit iecur talem habens poſitionem, vt ſocietatem habet cũ inteſtinis non cum ventriculo, quare ſunt duo indicantia, & merito duo indicata, vomitoriũ & deiectoriũ, quæ duo indicata, tanquam a ſigno ſignificantur a ſitu, a proprietate iecoris.

Quo vero ad permittentia, hęc proponit Gal. dum inquit, commodius fieri euacuationem per aluum, quia virtus inteſtinorum facilius permittit vitioſorũ excrementorum tranſitum, quam virtus ventriculi.

9 M. vlt. De ſenſu permittẽte vel prohibente. Tandem Galenus nono, Metho. vlt. loquens de ſenſu, dicit, non eſſe perpendendam indicationem, quæ capitur a ſenſu, vt pars obtuſa ſenſus medicamẽtum etiam mordẽs admittat. Si autem fuerit acuti ſenſus vires præ nimio dolore diſſipantur, facile eſt intelligere, Galenum voluiſſe ſignificare, ſenſum hebetẽ eſſe ſignum virtutis permittentis etiam vehemens remedium, ſummã etiam doſin, cõtra inſinuauit, ſenſum acutum eſſe ſignum virtutis prohibentis, & ualidius medicamentum & ſummam doſin.

13. M. 7. Præterea addebat Galenus 13. Meth. 7. (quia Galeni dicta facilia ego nolo proponere) inquit igitur ibi Gal. indicationes ſumi a parte et ſimilari, & diſſimilari, quæ indicatio capitur a ſimilaribus, vt Gal. ait, modum alterandi determinat, quæ autem capitur a diſſimilari determinat locum per quem euacuare oportet, determinat vacuationem, rationem, & inquit Gal. in vſu medicamentorum ſimilis ſpecie, pluris minoriſq; modum, ſunt hęc difficillima. Quantum attinet ad partem, vt eſt ſimilaris, facile eſt Galenum intelligere, ſiquidem proponit quid agendum ſpecificum alterum in tali gradu, quod indicans poteſt eſſe curatorium, poteſt eſſe vitale. Si curatorium indicatur a morbi gradu, cuius ſignum eſt temperatura, Si vero capiatur remedium alterãs, vt vitale, indicatur a virtute, cuius eſſentia eſt partis temperatura, vt indicatio vitalis deſumpta, a parte ſimilari, ſit deſumpta a virtute, cuius eſſentia eſt temperatura, vt nunquam cogamur indicantia multiplicare vltra tria.

Quo vero ad partem diſſimilarem, Gal. proponit tria, in primis locum per quem euacuare oportet. Secundo euacuationis rationem. Tertium proponit in vſu medicamentorum ſimilis ſpecie pluris minoriſq; modum. Hęc tria declaro. Quantum ad primũ, proponit quid agendum determinatum, vt vomitorium, quod indicatur a materia, vt lędit partem ita cõpoſitam, conformatam, ut compoſitio non ſit indicans, ſed ſit ſignum materiæ indicantis. Et ſi quis per hæc verba a Galeno propoſita intelligere velit nõ quid agendum, ſed vbi agendum, hoc etiam cõdonemus, et dicamus hoc vbi agendum indicari à materię ſubſiſtẽtia, cuius ſignum eſt ſitus compoſitus partis, vt verbi gratia, ſi pus eſt in inguine, inguini materia remedij, eſt applicanda, quantum pertinet ad ſecundum, Galenus inquit, partem inſtrumentalem determinare vacuandi rationem. Vt hæc verba intelligatis, oporte duo ſciatis. Primum quid voluerit per vacuationis rationem. II. quomodo pars inſtrumentalis indicet vacuationis rationem. Quantum attinet ad primũ, proponit Galenus quid agendum, id eſt, vacuans ſpecificum vt reſpicit ſanguinem in parte inflammata retẽtum, vt ego ignorem, quomodo poſſibile ſit verba facere de inflammationibus citra hanc Methodũ. Quare per vacuationis rationem intelligit remedium vacuans, deriuans, reprimens. Vacuãs per partẽ inflammatam, per meatus ſiue ſenſibiles, ſiue inſenſibiles, & ob id vos cognoſcitis quid intelligat per vacuationis rationem.

Quo ad ſecundum, Galenus ſe ipſum explicat, in capite nono eiuſdem libri, ait, indicationes inflammationum immutare curationem, proponit indicationes, quæ ſumuntur a partis natura, a partis ſitu, a partis figura. Vnde iuniores recte intelligant, quid voluerit Galenus, per indicationem mutantem curationem, proponit hanc indicationem capi a parte. Dicerem ego, Galenum, per mutationem curationis, non intelligere contraria indicantia, hoc eſt calida frigida. Nam hoc loco proponit indicata, quæ omnia in vnica inflammatione abſoluuntur. quare per mutationem curationis intelligit, opus eſſe vti pluribus, ſed diuerſis temporibus, uerbi gratia, in inflammatione utemur modo reprimente, modo deriuante materiam, modo uacuante, modo per ſenſibiles, modo per inſenſibiles meatus, ecce eſt mutatio in curatione, non quòd indicantia ſint contraria, ſed quia nunc uno modo, nunc alio utimur, hanc aũt curationis mutationem ſignificat pars affecta, vt eſt ſignum materiæ indicantis, v. g. temperatura calida ſignificat materiam attractam, & temperatura frigida ſignificat materiã tranſmiſſam, & ſi pars ſit inſtrumentalis, vt verbi gratia, iecur ſecundum ſimum ſignificat uirtutem non perferentẽ ſectionem profundam, vt per inteſtina facienda ſit euacuatio. In alia lectione, quomodo pars concurrat in uſu medicamentorum ſimilis ſpeciei ſecũdum pluris uel minoris modum, agemus.

LECTIO XXXIIII.

TErtium exponendum erat, quid uoluerit Gal. quando dicit, partem inſtrumentalem in uſu medicamẽti ſimilis ſpeciei indicare pluris minoriſque modum. Sciendum igitur, Galenum proponere quid agendum, id eſt, cum indicetur remedium, vel calidum, uel tenue, opus eſſe ſcire an indicetur, uel magis uel minus calidum, magis uel minus tenue. Indicatur autem hoc a parte inſtrumentali, quemadmodum ſe ipſum explicare videtur Galenus decimotertio Metho. decimoſeptimo, vbi habet *13. M. 17.* iecur, & lienem ſimilia medicamenta poſtulare, ſiue genere, ſiue ſpecie, inquit Galenus ſimilia dicas. Eſt autem differentia, inquit Galenus, ex maiori, & minori ratione accepta, hoc eſt, ut differentia eſt ſecundum magis, & minus, exempli gratia, cum Galeno, Scyrroſa materia, ut craſſa indicat attenuans, at lien ſcyrro affectus indicat magis tenue, iecur minus tenue, nam ut dicit Galenus, quale eſt iecinoris abſynthium, tale eſt lieni capparis cortex, rurſus quale iecinori eupatorium, tale lieni ſcolopẽdrium, unde hoc loco id quod indicat eſt materia craſſa, at lienis materia ſcyrroſa eſt craſſior, quare indicat magis tenue, unde ſubdit Galenus, lienem tanto ualentiora indicare quam iecur, quando lien craſſiori utitur alimento,

quarę

Digitized by Google

quare lienis actio, lienis conformatio, eſt ſignum materiei craſſioris, a qua materia craſſiore indicatur magis tenue, quam indicetur a materia ſcyrroſa in iecore, quare ſemper actio, confirmatio, &c. ſunt ſigna, non indicantia, ut non ſit neceſſarium indicantia multiplicare. Quare Galenus libro decimo-
14. M. 5. quarto Methodi, capite quinto ait, quoniam membrorum ſcyrro affectorum alia ſunt rara, alia denſa, etiam vacuatio eorum diuerſa ſpecie remedia poſtulat, vnde ait Galenus, tum in tendinibus, tum in ligamentis, cum ſcyrroſa fuerit, cum emollientibus indicantia ſunt permiſcenda. Difficile eſt intelligere quid velit Galen. per remedia ſpecie diuerſa. Sciatis Galenum non intelligere quid agendum, ut materia ſcyrri indicet emolliens,& incidens, quæ ſpecie differunt, namque conueniunt,& mollientia, & incidentia, ſiue pars ſit rara, ſiue denſa, vnde loco citato Galenus probat acetum, probat incidēs in denſa, & rara parte, ut idem Galenus repetit in fine capitis, quare dicendum, Galenum per remedia, ſpecie diuerſa intelligere nō remedia, ſed materias remediorum, vnde ait Galenus, vacuationem poſtulare diuerſa ſpecie remedia, hoc eſt vacuationem, hanc indicationem perfici diuerſis ſpecie materiebus, vnde etiā vtitur aceto, proponit autem acetū in membro den-
Acetum. ſo,& raro, at ut dicit Galenus, non æque tuto, vnde ſubdit, in neruis ſi quis diutius aceto utatur, ſubſtantiam neruorum diſſipabit, at inquit Galenus, in liene & muſculis ſcyrro affectis tutus eſt aceti vſus, nam raræ hę ſunt partes, ecce ꝓponit materiam remedij, id eſt, acetum,& reſpicit ad noxam, quam aliquando poteſt inferre, ut ſecundum hanc rationē pertineat ad doctrinam de medicamentis, non ad methodum medendi, niſi ea ratione, qua cauſa aceti proponit quando agendum, quod in ſcyrro indicatur a præſentia craſſæ materiæ, & prohibetur a duræ præſentia, quia oportet prius emollire, & ſi dura nō prohibeat, vt facta ſit emollitio, longum tempus acetum, prohibet virtus nerui, permittit virtus muſculi, virtutis ſignum eſt raritas, denſitas partium, propter iuniores libet etiam extra librum de Methodo medendi aliquas proponere autoritates. Videatis Galenum ſecundum ad Glauc ſecundo ait, a parte quatuor ſumi indicationes, hoc eſt a temperatura, formatione, ſitu, & uirtute, ita eum locum intelligatis, loquitur Galenus de cura inflammationis, unde quo ad temperaturam, docet quouſque eſt alteranda, ut temperatura ſit ſignum gradus inflammationis, qui gradus, eſt indicans. Quo ad formam, reſpicit Galenus ad meatus, & cauitates, vnde dicit Galenus quædam ſunt partes, quæ habent ſpacioſitates intus tantum, vt venæ, & arteriæ in artubus, quædam extrinſecus tantum, ut nerui intra peritonæum, quædam utrinque, ut venæ, & arteriæ intra peritonęum, quædam neutro modo, ut nerui in extremis partibus, tandem addit Galenus, uiſcera ferme omnia intus, & extra magnas habere ſpacioſitates, & omni utens diligentia Galenus, qua neglecta inſtar barbitonſoris curabitis patientes, ſubdit Galenus, quę partes cauitates non habent aliquo modo, ſunt, quæ ſuperfluum fluxum recipiunt,& iſtę partes ſunt fortiter ſiccandę, licet nō fuerint natura ſicciores, ut nerui in artubus, ſunt uerba Galeni, & ratio eſt, nam ex Galeno nerui propoſiti neutra ex parte habent ſpacioſitates, quo loco notetur, neruos, & præcipue motorios inter ſiccas partes recenſeri. quare Galenus ita intelligendus, ut cum dixerit, licet nerui non ſint natura ſicciores, intelligit quandoque fieri poſſe, ut nerui a principio generationis in aliquo indiuiduo producantur molles, oportet autem etiam in iſtis fortiter ſiccare, propter conformationem, quia neutra ex parte habent cauitates, quæ conformatio non eſt indicans, ſed eſt ſignum materię pertinacis, materiæ, quæ magis reſiſtit euacuationi: quoniam pars eſt deſtituta cauitate, ita igitur Gal. intelligatis non ſecus.

Quo ad poſitum, poſitionem ait Galenus, ex poſitu indicationem hauriri, quæ docet, per quæ euacuare oportet, & quomodo: proponit Galenus, quid agendum ſpecificum, & ubi, quid agendum ſpecificum, dum proponit quomodo, qui modus, quod remedium ſpecificum, indicatur a materia, ut lædit partem talem ſitum obtinentem, ut uerbi gratia materia, ut lædit renes indicat diureticum, quare læſionis ſignum, eſt ſitus, qui tamen non indicat.

Quo ad ubi indicatur a ſubſiſtentia, cuius ſignum eſt ſitus, ut alibi dictum eſt.

Quantum ad virtutem ex Galeno loco citato facile eſt colligere, uirtutem præſtantem prohibere, ignobilem permittere.

Præterea Galenus in arte medicinali cap. 89. in- Art. Medic. c. 89.
quit, in intemperie cum materia in parte capi indicationem a partis temperamento, & ſitu, gratia ſcilicet intemperiei, cauſa autem materię uacuandæ, ait Galenus, indicationem capi a forma & ſitu ſimul, ita eſt intelligendus Galenus, quo ad intemperiem prout vehementior fuerit, indicat remedium uehemētius, hanc magnitudinem indicat, ut ſignum, complexio naturalis partis, quo ad ſitum ſi pars fuerit profunda inuenire oportet remedium, id eſt, medicamentum cuius uis in itinere non reſoluatur, ſed hoc pertinet ad doctrinam de medicamentis. Quo ad vacuationem ait Galenus, a forma, & ſitu ſimul indicationē ſumi, notetur autem, dicit Galenus loco citato, an pars habet effluxus per meatus ſenſiles, ut ad aliū locum ad aliam partem foramina ponat, an potius careat, nō habeat. Si pars habet hos meatus, meatus deferuntur ad partem, uel nobilem, uel ignobilem, unde expedit, ut ſemper materia auertatur a parte nobili, & impellatur ad ignobilem, vnde hoc loco curationem proponit Galenus, conformationem inſimul cum ſitu, vt ſigna virtutis, uel permittentis, vel prohibentis, ut facile ex alibi expoſitis ſit Galenum, hoc in loco intelligere.

Vltima autoritas fuit Hippocratis, & Galeni ſexto Epid. ſecundo, trigeſimoſeptimo, habet Hippocrates, tranſitus aperire ut nares,& alia quibus opus eſt, & ut conuenit, & qualia, vbi, quando, quantum, ut ſudores, & alia plane omnia. Si diligenter legetis Galenum in commentarijs, & ponderabitis doctrinam hactenus a nobis propoſitam, facile cognoſcetis quemadmodum Hippocrates proponit in vacuatione, quid agendum, quantum, quomodo, quando, & ubi. quid agendum quidem proponit, per illa uerba (quibus opus, eſt) qualia, & quantum. Declaro, quibus, inſinuatur materiæ peccatum a qua ſumitur quid agendum, per qualia, ſignificat peccatum materiæ determinatæ, vt verbi gratia, materiæ bilioſæ, aquoſæ, per quantum poteſt intelligere quid agendum ſpecificum, vt libra bilis, præterea per quantum poteſt etiam intelligere, quantum agēdum. Hic enim fuit Hippocratis mos breuitate uti, vt quando dicit (vt conuenit) inſinuat modum agendi, quando, quomodo, vbi etiam notum eſt, ut ex his facile colligere licet, Hippocratem nihil aliud proponere quam quid agendum, & vſum, hoc eſt rectam adminiſtrationem, hoc eſt, quantum, quomodo, quando & ubi, nec præter rationem, ſiquidem Methodus Medendi nihil aliud nobis poteſt pręſtare quam hæc duo, hoc eſt, quid agendum,& vſum, & hæc omnia in virtute tantum trium indicantiū, quæ ſunt.

Digitized by Google

ſunt. Curatoria, præſeruatoria, & vitalia, ut ſiue ſermo fiat de indicantibus, ſiue de permittentibus, ſiue de prohibentibus, uſque adeo breuis conciſa eſt hæc Methodus, ut nihil aliud imaginari licet præter morbum, morbi cauſam, & materiam, in quibus nihil aliud debetis perpendere, quam, uel eſſentiam, uel id quod conſequitur eſſentiam, & ob id ad laudem Dei optimi maximi hæc dicta ſint de Methodo Medendi. Cæterum, ut hanc Methodum magis, ac magis aſſequi ualeatis, anno ſequenti hanc doctrinam applicabimus doctrinæ, de febribus, & doctrinæ ſimilarium partium, quæ ſunt ſubiectum febrium; At cum omne bonum a Deo pendeat, ille ſit, qui uos benigniſſimos auditores, & me erga uos regere ſecundum corpus, & animum non dedignetur.

FINIS.

HIERO-

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI

MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

De Methodo Anatomica Liber.

P R O OE M I V M.

Inſtitutum Authoris, ratio inſtituti, necnon ordo ſeruandus.

QVEMADMODVM me omnium minimum ſemper eſſe Dei beneficio, cognoui, ita meā in rebus arduis proponere ſententiam non ſum veritus, alacri corde, a ſummę authoritatis viris redargui, expectans, vt hinc, & ignorantia mea, ſi qua ſit, detegatur, & legentium mentes hactenus (vt puto) obtenebratæ illuſtrentur. Itaque hoc fine (ni fallor) laude non indigno impulſus decreui Deo fauente, de methodo Anatomica verba facere. Vt quemadmodum nemo vſque ad hanc diem ex modernis mihi ſatisfacere potuit, ita libere meam proferens ſententiam alios ad firmiorem, ſi qua fuerit dicendam alliciam. Et ne deficiam, enitar parere Platoni, qui in Alcibiade, ait oportere eos, qui aliquid docturi ſunt, priuſquam doceant, intelligere, & cum intelligunt conſentire ſibi, neque diffidere. *Vtilitas.* Neque vero quiſquam ſuſpicetur hanc eſſe leuis vtilitatis prouinciam. Quandoquidem, vt alias prætęream vtilitatis teſte Gal. 1. de loc. affe. c. 1. & pen. & 3. eiuſdem operis 10. Anatomiæ cognitio internorum, tum affectuum, tum potiſſimum locorum affectorum notitiam nobis præſtat. Quæ ſane vtilitas adeo inſignis eſt, vt etiam neceſſitatem quandam præſeferat. Si quidem dogmaticus vitia expugnare nequit, niſi per indicationes, quæ vt capiuntur, tum ab eſſentia, tum ab eſſentiam conſequentibus & affectus, & loci affecti, ita vt hæc alioqui abdita Anatomes ope aperta reddantur, *Anatomes neceſſitas.* non leuis huius methodi neceſſitas colligi poteſt. Vnde hanc veritatem antiquitus prænoſcēs Hippoc. lib. de Flatib. ait, vnam eſſe morborum ſpeciem, ac cauſam, vt morborum locus, morborum differentiam faciat, vt morbi inter ſe nihil ſimile habere videantur propter locorum diuerſitatem, vt pateat medicum ſine locorum cognitione, & proinde ſine facultate Anatomica nihil ſtabilis conſequi poſſe. Similis neceſſitas colligi poteſt ex Plato. qui 4. de legibus ait, medicum a principio morbi naturam perquirere. At morbi natura determinata, hoc eſt receſſus a naturali ſtatu, citra cognitionem naturalis ſtatus, & citra cognitionem partium corporis humani percipi nequit. Vt pertineat ad Medicum in primis corporis humani ſtatum naturalem aſſequi. Vnde cum dicit Plato in Euthydemo medicinam, dum dominatur omnibus, quorum domina eſt, ſanitatem exhiberet, id primum intelligere oportet, vt dominetur ignorationi naturæ partium, & proinde vt partium naturam dignoſcat, & hic ille erit medicus, de quo loquens Plato in Dialogo de iuſto ait, verum medicum eſſe dominum corporum, non pecuniarium cumulatorem. vt his etiā, ac ſumis Medicis, authore Platone, in Dialogo de Republica, in ciuitatibus ſit opus.

Cæterum ne in tanto negocio deficiamus, & potiſſimum, vt hoc iuuenes aſſequantur, quatuor ſunt præſtanda. Primum quidem erit patefacere quid per methodum anatomicam intelligamus, quod erit quid nominis explicare. Secundum erit huius methodi eſſentiam per definitionem proponere, & abſolutam euidentemque reddere, tertium erit vt conſequens methodi eſſentiam, in medium adferre ordinem, ſeu viam, quæ cōmunis ſit cuilibet parti, ſeu membro corporis humani, quod erit callere, quot, & qua ſerie ſint perpendenda in quolibet membro, vt membri natura adamuſſim pateat, vt ex huius tertij notitia germanus Anatomicus properare valeat ad quartum. Quod nihil aliud eſſe debet, quam methodum Anatomicam ſecundum ordinem ſeu viam propoſitam circa hanc & illam corporis partem, & proinde circa ſingula corporis membra exercere.

Sed ad primū explicandum accedamus, erat autē explicare quid per methodum Anatomicam intelligere oportet, capitur autē vt a medico perpendit non a philoſopho. Itaq; ſciēdum ex Gal. lib. de inſtrumento odoratus c. 1. diſſectionem membrorum Græce ἀνατομὴν nuncupari, nam Anatome, ſeu anatomia eſt vox Græca, & apud Latinos ſonat diſſectio, ſeu conſectio, ſecundum quem ſignificatum nequaquā accipimus methodum anatomicam, cum ad anatomicum pertineat ad differentiam Lanij, non modo circa diſſectionem verſari, verum ēt circa actiones, & vſus. Quare de methodo anatomica idē ad portionem dicendum, quod ſignificauit Gal. dum quatuordecim illos libros inſcripſit de methodo medendi, nil aliud intelligens quam artem curatricem, ad differentiam artis de tuenda ſanitate, vt per methodum non intelligat inſtrumenta, ſed habitum principalem, hoc eſt artem curatricē, a ſimili igitur nos per methodum anatomicam intelligimus habitum in mente hominis, quem applicans huic & illi humano mēbro illius membri naturā alioqui abditam dignoſcit. *Anatomes partes 2.* Hæc aūt methodus ita accepta Gale. authore lib. 2. de anatomicis adminiſtrationibus capi. 2. duplicem partem obtinere poteſt, alteram, quam vtilem vocat, reliquam, quam ſuperabundantem nominat. *Vtilis.* Quæ quidem vtilis dicitur, illa eſt, quæ ad vſum conducit, vt verbi gratia, dum cognoſcimus, vbi aut neruus, aut præcipuus muſculus ſitus ſit, vbi arteria, aut vena magna. Nam vbi medicus hæc ignorarit, & aliquid ex particula præcidere voluerit, interim mortis magis, quam ſalutis erit author, interdum vero mancos efficiet. *Superabundans.* Quæ vero anatomes pars ſuperabundans dicitur, ſupra vſum artis conducit, veluti eſt, ſcire circa linguæ muſculos, cur tot & tales fuere cuius rei cauſa particula ſit facta, cur talis, tantave, cur etiam vena, vel arteria, vel neruus talem & talem habeant ſitum. Quæ ſa-

Digitized by Google

ne cognitio artis vſum excedit, cum ad medendum ſat ſit ſcire parts ſitũ, nec ad vſum cõferat ſitus cauſã prenoſcere. Cum itaque Meth. has duas partes obtineat, dicit Gal. ſe eſſe coactum etiam circa ſuperabũdãtem partem uerſari, propter Sophiſtas, quibus nõ ſatis eſt naturæ artificium in utilibus tantum didiciſſe, ſed paſſim quærunt rerum cauſas, quibus etiã ignoratis mederi licet. ſ. materia chirurgica. Quare nos Galen. imitantes, ut omnibus morem geramus, & proinde vt abſoluta ſit huius meth. doctrina; circa methodum anatomicam uerſabimur, ut duas propoſitas partes in ſe claudit, & potiſſimum quia & ſecunda pars, quamuis non conducat ad uſum artis ratione ſectionis faciendę a chirurgo, attamen cõducit artifici, ut dignoſcat locos affectos & ſciat ex rei natura cognita inuenire iuuantia, & eo modo loquitur Gal. in li. de Anat. adminiſtrationibus, ubi reſpicit partes ad chirurgos pertinentes. Hęc de primo.

Quod ad ſecundum attinet. (Erat autẽ huius methodi, definitionẽ proponere, & explicare) Methodi, ſeu artis Anat. hęc ſit definitio. Ars Anat. eſt ars naturæ hominis ſectionę, actione, & uſu comparata, gratia indicationis uitalis. Verum ſi licet breuiorem, & abſolutam tradere definitionem facultatis Anat. hęc erit definitio, ut ſit ſcientia hominis donati motu uoluntario rationali gratia indicationis uitalis. Hęc definitio quoniam eſt omnium dicendorum, fundamentum, primum breuiter, mox prolixius, & diligentius explicanda. Quantum ad breuẽ expoſitionem, ſciendum, hanc traditam eſſe per formam, ſubiectum, & finem, omittitur autem cauſa efficiens, quoniam ex neceſſitate ſupponitur, ut ſi proponatur ſuperuacanea uideatur, quoniam non eſt in cauſa, ut hoc definitum a quocunq; alio magis diſtinguatur, quam ex particulis propoſitis. Declaro, loco formę & proinde generis dictum fuit, eſſe ſcientiam, ut diſtingueretur a peritia, quę pertinet ad inciſores, ad manuales. Loco autẽ ſubiecti, & proinde differentię, dictũ fuit. Hominis, ad differentiam Anat. uerſantis circa bruta. At huius ſubiecti addita eſt ratio formalis, fuit autem motus uoluntarius rationalis, ut per hanc particulam diſtingueretur Anato. ut pars Phyſiologię ab alia parte Phyſiologię, ſi quidem Phyſiologia medicinę pars uerſatur circa cognitionẽ elementorũ, & humorũ, & temperamentorum, adhæc & membrorum & ſimilariũ, & diſſimilariũ. Anat. autem, ut Phyſiologię pars quædam, uerſatur circa membra, vt ſimilaria diriguntur in inſtrumentalia, & ut inſtrumentalia ſunt inſtrumenta hominis motu uoluntario rationali donati, ut propterea per hãc particulam diſtinguatur Anat. ab ea Phyſiologię parte, quę uerſatur circa elementa, temperamenta, & humores pręſertim cum elementa & temperamẽta, dirigantur etiam ad ſimplicia medicamenta. Tandem loco finis dictum fuit, gratia indicationis uitalis, ut per hãc particulam diſtingueretur facultas hęc Anat. ac Medica, a Philoſophia. Si quidem & Philoſophus uerſatur circa corpus humanum tum multifariam acceptum, tum primum ut eſt præditum motu uoluntario rationali, at nequaquam a Philoſopho conſideratur gratia indicationis vitalis, vt cum ex propoſitis omnibus numeris diſtinguatur hoc definitum a quocunque alio ſuperuacaneum ſit aliam particulã addere. Et propterea a nobis eſt omiſſa cauſa efficiẽs. ſiquidem neminem latere debet, ſicut Philoſophię inuentio pertinet ad Philoſophum, ita huius facultatis Medicæ inuentionem ſpectare ad medicum, quippe qui ſectione, actione, & vſu hanc cognitionem & acquirit, & acquiſitam edocet, vt ſi quis clarioris doctrinæ gratia definitionem prolixiorem exoptet, dicere liceat. Anat. eſt ſcientia hominis motu voluntario rationali prędici, a medico ſectione, actione, & vſu inuenta, gratia indicationis vitalis.

Anatomia definitio.

Et cum non ſit abs re circa hanc (vt polliciti ſumus) prolixius verſari, ideo ſigillatim quamlibet particulam perpendamus. Primum igitur dictum fuit. Method. Anat. eſt (cognitio) per quam intelligere oportet duplicem habitum, hoc eſt non modo ſenſu, ſed etiam ratione comparatum. Nec ab re. Nam cum facultas Anat. ſit pars medicinæ, & medicina ſit cognitio ratione comparata, huiuſmodi etiã erit facultas Anatomica. Vnde huius veritatis non ignarus Plato in Gorgia ait, ſicut coquinaria eſt peritia, ita medicinam eſſe artem, nam cum coquinaria conſpiciat voluptatem, nec voluptatis naturam conſiderat, nec cauſam, ſed vſu quodam, & experientia, & memoria eius, quod accidere conſueuit, ſolum freta, voluptates ſtudioſe parat, at medicina illius, quod curat, naturam expendit, & ſimul cauſam eorum; quæ agit, perpendit, & horum cuiuſque rationem reddere poteſt, & propterea, vt a peritis nudis ſeiungamur, circa facultatem hanc Anat. verſandum. ſiquidem corporis humani naturam diligenter expendit, nõ quidem merito ſectionis, ſed actionis, & vſus, quod ſit verum, dum cognoſcimus lienem conferre, ad iecinoris ſanguificationem, proinde deducimur in cognitionem naturæ iecinoris per lienis actionem cum lienis actio pertineat potius ad rationem, quam ad ſenſum, quod eſſe verum confirmat Gal. 9. de Anat. adminiſtrationib. 1. cum ait, anatomen quandoque ad functionis inuentionem ratiocinationes exhibere, ob id huius cauſę cognitio, & habitus ille non erit peritia, ſed ſcientia, vt Method. Anato. ſit ars, hoc eſt habitus, intellectiuus, effectiuus, comparatus non tantum ratione, ſed etiam experientia. Experientia autem, & proinde peritia potiſſimum pendet a diſſectione, a qua etiam nomen accipit. Vnde ad hanc veritatem reſpiciens Galenus tertio de compoſitione medicamentorum ſecundum genera cap. 2. voluit, ſectionem conferre ad cognitionem experientiæ partium, Ecce vocat cognitionem experientiæ, hoc eſt cognitionem experimento comparatam, quæ cũ ſit peritia, ob id 2. ad Glauconẽ primo ait, ad dignoſcendas internas inflammationes opus eſſe peritia naturæ membrorum. Ecce proponit peritiam, non artem, vt præſertim ſit peritia anatomica ſecundum illam partem, quę confert ad vſum, nec hunc tranſcendit. Deinde dictum fuit (naturæ hominis, membri humani) quæ, vt continent materiam circa quam verſatur methodus, ars, cognitio anatomica, ita omni cum diligentia ſunt explicanda. Primo igitur quãtum attinet, ad naturam, hanc propoſuit Gale. 2. ad Glauconem primo, dum ait, ad dignoſcendas internas inflammationes opus eſſe peritia, hoc eſt cognitione naturæ membri. Et fundamentum fuit, quoniam natura membri, ſeu particulę, eſt indicans vitale, & ſignum pręcipuum indicantis cuiuſlibet, hoc eſt vitalis præſeruatorij, & curatorij, quemadmodum in methodo medendi docuimus, ita vt hoc loco diligenter ſit explicandum, quid nam per naturam mẽbri, ſeu partis intelligere oporteat.

Dico ergo opus eſſe intelligere ſubſtantiam, tẽperiem, quę conſequuntur, quæ accidũt. Ex quibus cum conſtituatur non leuis pars huius methodi, ideo tria pręſtabimus, primo quidẽ ſigillatim circa vnũquodque horũ cum Gal diſcurremus, ſecundo horũ neceſſitatẽ per cauſam ſeu rationẽ proponemus, tertio dubia & pponemus, & diſſoluemus. Quãtũ attinet ad primũ, dictũ fuit per membri naturã opus eſſe intelligere ſubſtantiam, vt. ſ. hæc ab Anatomico ſit cognoſcenda. Hęc veritas cõprobat Gal. auctoritate 9. de Anat. adminiſtrationibus cap. 1. dum ait, in cadauere Anatomen, hoc eſt ſectionem celebratam nos cuiuſque particulæ edocere non modo compoſitionem, ſed etiam ſubſtantiæ proprietatem, vt per ſubſtantię proprietatem intelligere oporteat illam

Tria diſcutiẽda.

Membri natura qua.

materiam

Digitized by Google

materiam, illam membri partem, quę oculis conſpicitur, ſiquidem dum cadaueris, vel etiam corporis viuentis ſit diſſectio, conſpicimus oſſa obtinere oſſeam vocatam ſubſtantiam, quæ alia eſt a carnea, a membranea, & reliquis. *Nota.* Quo loco animaduertendũ, hanc propriam ſubſtantiam eſſe domicilium facultatis determinatæ, ſiquidem ſubſtantia viſceris propria ea eſt affecta proportione, vt ita contrahat facultatem, vt id efficiat, quod alia facultas efficere nequit, v. g. in iecinoris ſubſtantia ea eſt proportio, qua ita contrahitur naturæ facultas, vt poſſit ſanguificare, quam ſane functionem vnicum iecur poteſt obire, vt ſanguificatio fiat ab alteratrice iecinoris determinata a proportione illius propriç ſubſtantiæ, cuius tẽperatura, vt organo vtit ſanguificatrix. Sed ad rem. Galc. hanc propriam ſubſtantiam propoſuit loco iam citato. Sed vt res fiat exploratior, liceat etiam alias addere authoritates. Gal. ergo 4. de uſu part. t 2. non modo hãc propriã ſubſtantiam admittit, uerum etiam addit inſtrumenti particulam, cui in corpore alia non ſit ſimilis, eſſe auctorem propriæ actionis totius inſtrumenti, cuiuſmodi eſt in oculo cryſtallinus. Tertia auctoritas eſt Gal. 6. de Pla. 8. dum inquit unũquodque animalis membrum, cum ſit compoſitum ex alij ſimplicioribus partibus, proprium quiddam in ſubſtãtia ita adeptum eſſe, ut nihil aliud in uniuerſo animãtis corpore reperiat, ſiue uentriculum, ſiue lienem, ſiue alia uiſcera conſpiciamus. Quarta authoritas eſt, primo de facultatibus naturalibus 6. dum ait, unũquodque organum particulatim ſuam obtinere ſubſtantiã, ut tum ambę ueſicę, tã ea, quę urinam, quam quę flauam excipit bilem, non tantum a cęteris omnibus, ſed etiam inter ſe differant, tum meatus, qui a bilis ueſica oriuntur, & in iecur inſerunt, oĩno nec arterijs, nec uenis, nec neruis ſint ſimiles, ut quemadmodum unumquodque organum particulatim ſuã obtinet ſubſtantiam, ita actiones proprias cuique membratim particulę, neceſſe eſt eſſe, quemadmodũ, & vſus, vt inferat, non in qualibet particula propriã eſſe actionem (niſi intelligamus propriam nutritionẽ) ſed voluit inferre vnumquodque mẽbrum ſecũdum propriam ſubſtantiam, ſi habet actionem, hanc eſſe propriam, ſi vſum, hunc eſſe propriũ, vt ſi pars ſit deſtituta & operatione, & vſu, ſit ſuperflua, quod natura non patitur. Quinta authoritas ſit 1. de loc. aff. 1. dum ait. Anat. tum alia docere, tum cuiuſlibet partis ſubſtantiæ proprietatem, quam per exemplum exprimens, proponit tracheæ ſubſtantiam. ſ. propriam, & proinde a qualibet alia diuerſam. Sexta auctoritas ſit dum 3. de Symp. cauſis 1. ait, cauſam mutationis ciborum in ventriculo eſſe certam quãdam temperiem, quæ etiam efficit proprietatem corporis ventriculi. Vnde per proprietatem corporis ventriculi nil aliud intelligit, quam propriam ventriculi ſubſtantiam, quæ eſt domicilium facultatis chylificatricis & cum hæc propria ſubſtantia ſit facta a temperie, ſi oboriatur intẽperies, tunc afficiatur propria illa ſubſtantia intẽperie, & ideo ibi appellat noxas in ſubſtãtia, hoc eſt in ſubiecto facultatis, nã propria illa ſubſtantia eſt ſubiectum facultatis. quare non intelligit ſubſtantiã, nec eſſentiã facultatis, quia facultas non poteſt lædi, ſed per ſubſtantiam intelligit ſubiectum, quod eſt propria ventriculi ſubſtantia, ad differẽtiam magnitudinis, figuræ, & reliquorum, quæ pertinent ad compoſitionem. Conſtitutum ergo ſit, per ſubſtãtiam opus eſſe intelligere, quod paſſim Galen. vocat proprietatem ſubſtantiæ. *Nota.* Cæterum notandum Gal. 7. de plac. 5. aliam etiam præter hanc proponere proprietatem, dum ait. Natura ita comparatum eſt, vt ſubſtantiarum proprietates facultatum etiã ſibi conuenientium proprietates ſecum habeant, vt his verbis Gal. duas proponat proprietates inuicem correſpondentes, nempe proprietatem ſubſtantiæ, & proprietatem facultatis. Vnde non recedentes a veritate propoſita dicimus, Gal. per proprietatem ſubſtantię intelligere propriam ſubſtantiam, quæ ita reperitur in vno membro, vt non in alio, quæ ſane propria membri ſubſtantia talis dignoſcitur a ſenſibus externis, & potiſſimum a viſu, vt donata eſt tali, vel duritie, vel mollitie, vel odore, colore, ſaporeque. & proinde ab his, quæ neceſſario conſequuntur operationem: vt inſpiciatur ſubſtantia, & cognoſcatur tẽperatura, vnde cum Gal. 3. de elem. 2. pars neruoſa eſt pituitoſa alba, mollis, viſcida, quare frigida. Quo vero ad proprietatem facultatis, per hanc intelligit limitatã, & propriã redditam facultatem, vt animalis facultas in oculo limitata propria euadit, & vocatur viſiua, euadit autem propria, & proinde viſiua, quoniam limitatur a portione, & temperatura illius propriæ ſubſtantiæ, vt rationabiliter ſit conuenientia inter ſubſtantiam, & facultatem, vt ſicut determinata eſt quædam ſubſtantia, ita ſit determinata quædam, & propria facultas. Cæterum quamuis detur proprietas, tum facultatis, tũ ſubſtantiæ, in pręſentia ſermo ſit principaliter de proprietatem ſubſtãtiæ, de propria ſubſtãtia, quæ ita reperit in vno mẽbro, vt nõ in alio, veluti ſubſtantia cryſtallini ſolum in oculo. Sed occurrit dubitatio. Nam Gal. 3. de facultatibus naturalibus 8. ait, ventriculum obtinere tunicã quæ qualis in ipſo eſt, talis etiam eſt perſiſtens vſque ad ipſum os. Sed nota, quia forte hæc non eſt propria ſubſtantia, cum propria ſubſtantia ſit tunica peculiaris, vt propterea tunica, de qua hic ſit ſermo, perueniat etiam ad tracheã arteriam. Qua de re agit in ſermone de ventriculo. At ſi verum eſt quod in quolibet inſtrumẽto ſit reperire partẽ peculiarem, quę in alio non reperitur, quomodo particula ſimilis ſubſtantiæ repe itur in vẽtriculo, gula, & ore? Dico quãque membrum propriam habere operationũ, cuius præcipua cauſa eſt particula, quæ ſubſtantiam habet, qualis in nullo alio inſtrumento reperitur, at ſi accidat, vt duo, & tria, & plura ſint membra, que eãdem habeant operationem, oportet, vt quemadmodũ inſtrumenta conueniunt in operatione, ita etiã conueniant in proprietate ſubſtantiæ, quẽadmodum apparet in vtroq; oculo, in vtroque rene, in muſculis. Hi namq; cum conueniant, vt motu voluntario mẽbra moueant, ob id in omnibus eſt ſimilis ſubſtantia, alia tamen a ſubſtantia membrorum, quæ motu voluntario non mouentur, a ſimili ergo cum non modo ad vẽtriculum, ſed ẽt ad os pertineat cibos mutare, ob id hę partes in proprietate ſubſtantiæ cõueniunt, neque obſtat ꝙ cibus maiorem mutationem acquirat in ventriculo, id. n. non ſit, ꝗa alia ſit ſubſtantię proprietas, ſed quia ventriculi tẽperamentum alia habet adnexa, quę in ore deſiderantur, vt membra adiacentia, & calorem innatum, & influentẽ, quæ in ore partim deſiderantur, partim minus efficacia ſunt. Huius autem dubitationis diſſolutio colligitur ex Gal. 6. de plac. 8. dum ait, quemadmodum ex propria ſpecie, hoc eſt proprietate ſubſtantiæ, propria prodit functio, ita ex communi ſpecie, hoc eſt communi proprietate ſubſtantię, communem prodire functionẽ, verbi gratia, (quantum attinet ad proprietatem communem) cuiuſmodi proprietas communis, vel venis, vel arterijs, vel neruis, vel oſſibus, vel chartilagini, vel membranæ, vel ligamentis, vel adipi, vel etiam (addamus nos) muſculis ineſt, quę ſane partes communis vtilitatis gratia inſtrumentis inditę ſunt, neque enim fieri poteſt, vt ex corporis locis varijs partium propoſitarum functione immutetur, quod ſit verum, arteria vbique, ſiue in calce, ſiue in capite pulſat. Quo autem ad proprietatem determinatam hęc ita in vno membro reperitur, vt in nullo alio, quoniam non communem, ſed priuatam reſpicit functionem. Hactenus ergo conſtitutum, ſit

Proprietas ſubſtantia.

Proprietas facultas.

Dubitatio.

Ventriculi tunica quomodo propria.

Proprietas communis qua.

Tempera tura. Monitũ. ſit per ſubſtantiam opus eſſe intelligere propriam ſubſtantiam, ſiue hęc ſubſtantię proprietas ſit determinata, ſiue communis. Hæc de ſubſtantia.

Quo vero ad temperaturam, hanc propoſuit Gal. 1. de vſu part. 9. vbi etiam voluit partem membri præcipuam per hanc operari. Vnde hic notandum, hanc eſſe certam quandam, & peculiarem temperaturã, ſicut & præcipuæ partis ſubſtantia propria eſt ad differentiam tẽperaturę partis non principalis, dũ & ipſa pars non principalis concurrit, ſed non vt cauſa operationis, ſed potius vt conſeruans partem principalẽ, & hoc eſt, quod ſignificauit Gal. 1. de vſu part. XIII. vbi voluit digitorum carnem eſſe propugnaculum, & proinde partem conſeruantem, quę calida eſt, & humida. Ecce per temperiem concurrit, at non propriam, ſed calidam, & humidam. Temperamentum etiam propoſuit Gal. 1. de naturalibus facultatibus 2. dum ait, ſingulas partes hoc, vel illo modo agere, ob certam quandam temperiem quam ex quatuor qualitatibus ſunt nactæ. Vnde, & 2. de facultatibus naturalibus cap. 8. ait propter certam quãdam temperiem particula quęque certam habet functionem. Dixit etiam 7. Meth. 3. vnamquamque animalis particulam propriam edere actionem, atque tantum ab aliarum actionibus differt, quãtum ipſa particula ab alijs eſt diuerſa. Differt autẽ particula ab alijs per temperiem, ut qui tueri vult earum actionem, & temperamẽtum cuſtodiat, oportet. Ecce ergo quam inſignis neceſſitas cognoſcendi temperaturam, cum ab hac capiatur indicatio utilis, ſiquidem huius cuſtodia, eſt actionis cuſtodia.

Temperatura organũ partis & nõ principalis.

Tẽperatura determinata organũ.

Cõſequẽtia temperaturæ. Cęterum cum temperies ad actionem conferat, ſimul etiam cum temperiem neceſſario conſequentibus, ideo etiam hęc ſunt cognoſcenda, per conſequẽtia intelligo cum Gale. 1. de facultatibus naturalibus, 6. & 1. de uſu part. 9. in primis qualitates tangibiles, ueluti durities, mollities, lentor, friabilitas, leuitas, grauitas, denſitas, raritas, aſperitas, lenitas, craſſitudo, & tenuitas, poſt quas ſequuntur, quę guſtus, odoratus, & uiſus ſunt proprię, nempe ſapores, odores, & colores, quæ omnes uocantur ſecundæ qualitates, quoniam ſequuntur primas, vt ſecundæ qualitates determinatæ ſequantur temperiem determinatam. *Cõſequẽtiũ temperamentũ vtilitas.* Nec ab re hę ſecundæ qualitates ſunt pernoſcendæ, ſi quidem pręter alias vtilitates cum eodem Gal. loc. ci. quandoque ſimul cum temperatura ſunt in cauſa principalis operationis, ut ad viſionem edẽdam cryſtallini color. Vnde colligitur colorem non eſſe præcipuam cauſam uiſionis, ſed cryſtallini colorem cum eius temperie, ut temperies, & neceſſarium & præcipuum locum obtineat. *Accidentia.* Hæc de temperatura cum ſuis conſequentibus. Quantum denique attinet ad ea, quæ accidunt, hęc propoſuit Gal. paſſi, ut pote 1. de uſu part. 9. Per hæc autem intelligere oportet, quæ ſpectant ad conſtitutionem membri, ut eſt diſſimilare ad differentiam ſimilaris, vt pertinent etiam ad partem ſimilarem, at non, vt ſimilaris, ſed vt eſt pars inſtrumenti. Siquidem ſi capiatur pars, vt ſimilaris, vt pote caro, in hac cognoſcere *Quę accidunt.* oportet temperiem, & quæ neceſſario conſequuntur, ſi autem accipiatur, vt pars inſtrumenti, in hac oportet perpendere, quæ accidunt. Hæc autem nil aliud ſunt quam compoſitio, hoc eſt conformatio, magnitudo, numerus, ſitus, & determinata compoſitio, quæ ex his determinatis prodit, per conformationem autem intelligere oportet ſuperficiem, figuram, meatus, & cauitates, per magnitudinem quantitatem continuam, per numerum diſcretam, per ſitum autem tum ſedem partis, tum connexum cum *Proprietas cõpoſitionis.* alijs partibus, per determinatam autem compoſitionem intelligere oportet propriam compoſitionẽ, vt ſicut in parte ſimilari datur proprietas ſubſtantię, ita in diſſimilari detur proprietas compoſitioni, quę tamen ita ſe habent, vt conſequentia ſint illa quæ nos manuducunt in cognitionem propriæ ſubſtantiæ, vt hinc colligamus, quæ nam ſit partis temperies, hæc enim eſt partis conſtitutio. ſ. ſimilaris, ſicut compoſitio diſſimilaris, & vnitas vtriuſque vt ab his ſumuntur indicationes. Sed nota, forte Gal. propoſuiſſe tantum colores, ſapores, odores, duritiem, & mollitiem, quoniam ſequuntur temperiem vt organum alteratricis, reliquæ autem, vt grauitas, leuitas, denſitas, raritas, aſperitas, lenitas, craſſitudo, & tenuitas ſequuntur temperiem, vt organum formatricis, vt v. g. os eſt leue, quia rarum, quia cauum, rarum autem, & cauum fit a formatrice, quamuis per mediam temperaturam. Vnde & Philoſophus ſecundo, de partibus animalium primo dicit. Primas qualitates conſequi grauitatem, leuitatem, denſitatem, raritatem, aſperitatem, lenitatem, & reliquas id genus affectiones. & ſimiliter, vt dictum fuit, oportet intelligere Ariſt. At ſciẽdum, cum temperatura ſit organum & alteratricis, & formatricis, vt eſt organum alteratricis, quę conſequuntur ita inter conſequentia debent recenſeri, vt nequaquam pertineant ad id, qđ accidit, veluti odor, color, durities, mollities, ſi ãt capiatur vt eſt organum formatricis, tũc formatricis effectus, vel conſequuntur, temperiem, vel non conſequuntur, ſi conſequuntur, indifferenter ſe habent, & ad conſequentia, & ad id quod accidit, veluti aſperitas, lenitas, denſitas, raritas, grauitas, leuitas. Siquidem, vt ſequuntur organum formatricis; quod eſt temperies, inter conſequentia recenſeri poſſunt, vt autem ſunt opera formatricis ad differentiam alteratricis, numerantur inter ea, quæ accidũt. Notandum autem, dum ſunt effectus formatricis, & proinde recenſentur inter ea, quæ accidunt, biſariam accipi poſſe, vno modo, vt prima; reliquo, vt ſecunda. Declaro, rarum & denſum ſunt prima, leue, & graue ſunt ſecunda, vt prima ſequũtur, ſiquidem cæteris paribus rarũ eſt leuius, denſum eſt grauius, quo fit, vt ſi in partibus ſit vitium ſecundum prima accidentia, ſit morbus, vt propterea Gal. in libro de morborum differentijs, inter morbos in mala compoſitione recenſeat aſperitatem, lenitatem, denſitatẽ, raritatem, non autem grauitatẽ, & leuitatẽ. Si denique capiatur temperatura, vt organum facultatis formatricis, vt formatricis effectus non conſequuntur temperaturam, hæc ſolum recenſentur inter ea, quæ accidunt, cuiuſmodi eſt, figura, cauitas, magnitudo, numerus, & poſitio, vt merito ſi in his ſit vitiũ morbus oboriatur ĩ mala compoſitione, vt ad rem: concludendum ſit aſperitatẽ, lenitatem, denſitatem, raritatem, grauitatem, leuitatem, & reliquas id genus affectiones recenſeri poſſe inter conſequentia temperaturam, vt eſt formatricis organum, non abſolute, ſed vt, adhoc conſequuntur, quod mediocris eruditionis homo citra explicationẽ poteſt facile aſſequi. Hæc autem oĩa ea ratione ſunt pernoſcenda, quoniã ad membri actionem conferunt, vt compoſitionem ſeruare nil aliud ſit, quam actionem ſeruare, vt v. g. ſi manus compoſitio ſit vitioſa, etiam vitioſa erit apprehenſio. Hæc autem, vt neceſſario pernoſcenda in Anat. fuiſſe propoſita a Gale. non modo 1. de vſu partium, nono, ſed etiam albi oſtendo. Vnde prima authoritas ſit primo de vſu partium decimoſeptimo, circa finem cum loquens de tendonibus manuum tanquam de partibus concurrentibus ad apprehenſionem, proponit multitudinem, magnitudinem, poſitionem, diuiſionem, & applicationem, *Authoritas prima.* vbi per multitudinem, intelligit numerum, per poſitionem ſedem, regionem; quam occupat tendo, per diuiſionem, & applicationem ad connexum, vocauit autem applicationem reſpiciens ad connexum tendonis, ut inferitur, vocauit autem diuiſionem, reſpiciens ad connexum ratione originis.

Secunda

Digitized by Google

2. Authoritas. Secunda authoritas ſit 4. de vſu part. 14. dum ait dicendum de poſitione, numero, magnitudine, complexione, conformatione, coitione, & omni inter ſe communione. Quo in loco complexionem, hoc eſt complexum, coitionem, & omnem inter ſe communionem referre oportet ad ſitum, vt per poſitionem intelligat ſedem membri, per complexionem, ſeu cõplexum, quomodo ſe habeant ad partes adiacentes, per coitionem partium inſertionem, per communioné, vt per partes vel ſuſceptas vel tranſmiſſas mébra inuicem communicant. vt v.g. cor, cerebrum, & hepar inuicem communicant per venas, arterias, & neruos, hepar ut mittit venas, & arterias, & neruos ſuſcipit, cor vt mittit arterias, venas, & neruos admittit, cerebrum vt impartitur neruos, venas & arterias recipit. Vnde partium communionem explicans dicit ſecundo de anatomicis adminiſtrationibus vltimo, partes vario modo inuicem connecti, & inſeri. Nam aliæ inſtar claui inſeruntur, vt dentes, in ſuis maxillis, aliæ, ſeſe inuicem ingredientium modo, componuntur, vt capitis oſſa per ſuturas, aliȩ tanquã glutine cõnectuntur, vt partes: quæ chartilaginis interuentu coeunt, aliæ ceu luto coeunt, vt quȩ carne connectuntur, aliæ quaſi fune, vt quæ ligamento iunguntur. *3. Authoritas.* Tertia authoritas ſit nono de Anatomicis adminiſtrationibus capit. 1. vbi exponit in cadauere Anat. celebrata, cuiusque particulæ ſitum, numerũ, magnitudinem, figuram, & compoſitionem, per cõpoſitionem inſinuans, quod reliquum eſſe poteſt totius compoſitionis, hoc eſt conformationem, quæ præter figuram, ſuperficiem, meatus, & cauitates admittit. *4. Authoritas.* Quarta authoritas ſit nono de Placitis octauo, dum ait, in muſculis obſeruari magnitudinem, ſitum, numerum, figuram, totam demum compoſitionem, & formationem. Hæc de cõpoſitione. *Proprietas cõpoſitionis.* Quantum ad proprietatem compoſitionis, hanc etiã fuiſſe propoſitam a Gal. oſtẽdo, & primo dum ſexto de placitis octauo ait. Porro qualis eſt pulmonis ſubſtantia, talem nullam aliam inuenies, cerebri item corpus, ideſt quale nullum aliud, & idem de corde, renibus, & liene aſſerit, concluditque in ſingulis, ex ſubſtantiȩ proprietate, propriam quandam functionem cõſequi, vt nimirum cor propriam habeat functioné ab alijs uiſceribus. Gal. autem per proprietaté ſubſtantiȩ intelligere proprietatem totius ſubſtantiæ, hoc eſt uniuerſi mẽbri, & proinde proprietatem compoſitionis, inde demonſtro, quoniã ſtatim ſubdit aliam proprietaté nempe partis ſimilaris. *Proprietas partis ſimilaris.* Quod ſit uerum, ſubduntur, formalia uerba. Singulorum quoq; horum. ſ. inſtrumentorum caro præter alias omnes. ſ. carnes, præcipuã quandam nacta eſt proprietaté. Ecce prius propoſuit proprietatem totius inſtrumenti, nunc proponit proprietatem ſolius carnis, & proinde partis ſimilaris. Vnde etiã proponens exemplum de oculo, non proponit totum oculum, ſed cryſtallinum, ꝓponens exemplum de iecore, eius carnem proponit, quare proponit proprietaté partis ſimilaris, poſtea autem proponens proprietaté compoſitionis, quæ eſt proprietas totius inſtrumenti, loquens gratia exẽpli de corde, non proponit cordis carnem, ſed corpus, hoc eſt totum cor. Conſtitutum igitur ſit, præter proprietatem partis ſimilaris, dari etiã proprietaté totius inſtrumenti, quæ proprietas compoſitionis dici poteſt. Neque vero inutiles ſunt hȩ proprietates, imo ſummæ neceſſitatis. Siquidé membrum harum proprietaté ope proprias obit functiones. Differẽtia aũt eſt inter vnam, & alteram proprietatem. *Proprietatis neceſſitas.* Nam ꝓprietas ſubſtantiæ partis ſimilaris, eſt functionis propriæ cauſa præcipua, ut membri facultas tanquam organo vtitur temperatura, qua propria hæc ſubſtantia eſt donata, proprietas autem totius inſtrumenti, hoc eſt compoſitionis eſt functionis propriæ cauſa perfecta, vt membri facultas tanquam organo vtitur hac propria compoſitione, vt v. g. in oculo cryſtallinus eſt præcipua cauſa viſionis per ſuam temperiem, totus autem oculus eſt cauſa perfecta viſionis per ſuam compoſitionem. Ad eundem modum caro iecoris per ſuam temperiem eſt cauſa præcipua ſanguificationis, totum autem iecur per propria compoſitionem eſt cauſa perfectȩ ſanguificationis. Ecce ergo quemadmodum prȩter proprietatem partis ſimilaris, datur etiam proprietas totius inſtrumenti. *Galenus.* Hæc veritas adhuc Galeni authoritate confirmatur, dum quinto met. quinto ait. Nos uti aliquando inſtrumentis pro partis proprietate, vtpote (ait Gale.) ad craſſa inteſtina vtimur clyſtere, ad veſicam foratis per directum fiſtulis. Ecce hic proponit partis proprietatem, exemplumque tradit de craſſis inteſtinis, & veſica, nequaquam reſpiciẽs, ad horum partem ſimilarem, ſed ad vniuerſa membra, vt eam obtinent cõpoſitionem vt inſtrumentis illis accommodatis vti liceat. Hactenus conſtitutum ſit, quemadmodum per naturam intelligere oporter ſubſtantiam propriam partis ſimilaris, temperiem, cũ conſequentibus, & quæ accidunt. Hæc de primo.

Secunda. Accedamus ad ſecundum, quod erat per cauſam horum neceſſitatem pateſacere, vt inde pateat, non plura, nec pauciora eſſe per membri naturam intelligenda. Hæc veritas vt facilius eluceſcat, ẽur primum proponatur ſubſtantia partis propria cum temperatura, & ſequentibus, deinde vero quæ accidunt, vt ẽt nota euadat differentia inter conſequẽtia, & illa quæ accidunt, nam, & quæ accidunt conſequi videntur, ſciendum non recedendo a Gale. 1. de facultatibus naturalibus 6. cum verſemur circa corpus humanũ, vt operatur, & proinde vt productum eſt in ſui productione, quòd non ſat fuit ſimplex naturæ actio, ſed opus fuit actione mixta ex alteratione & formatione. *Alteratio.* Vnde primo quo ad alterationem attinet, natura in prima animalis generatione, vtitur generatrice, alteratriceq; potentia particulatim vero excalfactoria, refrigeratoria, humectatoria, & ſiccatoria, tũ prȩſertim his potẽtijs, quæ ex harũ mixtura fiunt, velut oſſifica, neruifica, membranifica (claritatis namque gratia his nominibus vti liceat) vt in omni animali tot ſint membra alteratricis facultatis, quot habet in ſe elementares, hoc eſt ſimilares particulas, vt hinc ſimilaris partis prodeat propria, tum ſubſtantia, tum temperies, & hanc neceſſario conſequẽtia. *Formatio.* Quo vero attinet ad formationem, hȩc operatio eſt alterius virtutis, quã formatricé vocant, & artificioſam, ſiquidé omnia alicuius gratia ita molitur, vt nihil aut otioſum ſit, aut denique ita ſe habens, vt poſſit aliter melius ſe habere, vt totum opus ad formationé ſpectans non ſequatur tẽperamentũ, qa nõ procedit ab alteratrice, verũ accidat, & adnectatur temperamento, ſed neceſſario, vt niſi formatrix ſuo munere fungatur, membrum genitum neceſſario detrimẽtũ patiatur. Hoc auté formatricis opus nil aliud eſt, quam compoſitio, vt his hunc in modum habitis facile ſit ꝓpoſitorum naturã pernoſcere. *Neceſſitas.* Nã cum naturæ inſtitutum fuerit, membrum producere animatum, & proinde ad agẽdum accommodatum, cum actio primum quidé fiat a membro, vt partem habet ſimilaré donatã peculiari ſubſtantia, temperamento, & conſequentibus, perfecte autem, & abſolute fiat actio a membro, vt eſt compoſitione præditum, ideo neceſſum fuit, vt mẽbrum a vi alteratrice primum ꝓpriam ſubſtantiam, temperamentum, & conſequẽtia ſuſceperit, mox vero a formatrice neceſſario cõpoſitio ſuperaddita fuerit. Non ſit aũt mentio de vnitate, nam dum mẽbrum beneficio alteratricis, & formatricis *Vnio cuius opus.* hæc decenter aſſequitur, neceſſario etiã membrum probam vnitaté adipiſcitur, vt vnio in parte ſimilari ſit opus alteratricis, & in toto organo formatricis hæc de cauſa neceſſitatis, & proinde hȩc de ſecundo. *Tertium.*

Dubitatio. Quo ad tertiū, erat dubia proponere, & diluere. Dubium itaque oritur, quoniam dictum, eſt ad Anatomicum pertinere cognoſcere naturam membri, vt per naturam intelligere oporteat ſimilaris propriam ſubſtantiam, temperamentum, conſequentia temperamentum, & compoſitionē, vt actio, & cętera omnia excludantur, vt actio nō cognoſcatur, ſed potius ſit cauſa cognitionis propoſitum. At Galen. aliam opinionem amplecti videtur. Etenim ſecundo de placitis quarto, ſex circa cor explicāda ꝓponit, nimirum *Actio qd praſtat.* ſitum, quantitatē, nexum, formationem, diſpoſitionem, & motum. Ecce proponit motum cognoſcendum, attamen motus ad nullum prius propoſitorum refertur. Adhęc Galen. 9. de anatomicis adminiſtrationibus primo ait, in viuo cōſectio interim functionem ipſam manifeſte oſtendit, interim ad functionis inuentionem ratiocinationes exhibet. Amplius 1. de locis affec. primo, ſed magis verſus finem capitis, ait per artem ſecandi corpora opus eſſe exacte cognoſcere qualis ſit cuiuſlibet partis eſſentia, deinde qualis actio, & cōpoſitio. Ecce actionem recenſet inter ea, quæ cognoſcuntur ab Anatomico, actio tamen nec ad ſubſtantiā, nec ad temperamentum, nec ad conſe- *Reſolutio Actio cū cognoſcē da.* quentia, nec ad ea, quæ accidunt, refertur. Pro reſolutione dicimus, ad Anatomicum pertinere cognoſcere, non ſolum naturam partis, hoc eſt ſubſtantiam temperiem cum conſequentibus, & his, quę accidunt verum quædam alia præter hæc, vtpote motum, & actiones alias, & vſum, vt paſſim colligitur ex Galen. Verum differentia eſt inter cognitionem naturæ membri, & reliquorum, nam membri natura principaliter cognoſcitur, vt ab hac indicationes hauriantur, reliqua autem cognoſcuntur, vt cognita ſint media, per quę rei naturā abditam dignoſcamus, quod ſit verum paſſim, dicit Gal. niſi membri operationem prius noſcamus, non licet circa mēbri anatomē verſari, vt eius naturā pernoſcamus, vt operatio ſit medium, quod debet eſſe cognitum, vt per hoc notū deducamur in cognitionem naturę reconditę membri. Vnde ſecundo de facultatibus naturalibus 9. ait. Quęnam ſit cuiuſque inſtrumenti functio, id nullum adhuc pręſtat ad medēdum vſum, & recte dicit adhuc, Nam vlterius ſcire oportet, quæ ſit cauſa illius actionis, verbi gratia ſi ſit caliditas, hanc eſſe reuocandam ſi perierit. Cęterum quia quandoque contingit, vt actiones, & vſus nō pateāt, ob id hæc primum cognoſcere oportet, & propterea dicit Gal. primo de locis affectis inter initia, cum corporis partium aliquæ in imo corpore lateant, vt vna cum ſuorum affectum idea pateant, exercitatum ratione virum deſiderant, tum in partium, & actionibus, & vtilitatibus, tum in diſſectionibus. Ecce ergo quemadmodum opus eſt exercitatione, vt cognoſcamus actiones, & vſus, vt ſciamus etiam diſſecare, vt hinc loci affecti naturā cognoſcamus, vt quidquid eſt pręter naturā mēbri cognoſcatur, vt ſit mediū idoneū, quo natura mēbri dignoſcat, quare omnis ruit ambiguitas. Hactenus ergo conſtat, cum Methodus Anat. ſit cognitio naturę, quidnam per naturā intelligere oporteat, quare pergendo in definitionis explicatione, cum hæc methodus ſit cognitio naturæ hominis, ſeu mēbri humani, per hominem autem intelligimus, vt conſtat ex partibus viuentibus, & ſimilaribus, & diſſimilaribus, explicemus, quid per mēbrū intelligere oporteat. Nos igitur intelligimus partem in corpore viuētem, nam quamuis perpendatur pars in cadauere, id ſit propter partē corporis viuentis, quę proinde pars vel operaꝛ, vel ſaltem eſt ad vſum, vt nec vngues excludantur.

Hoc loco, cū explicare neceſſum ſit quid per membrum humanum intelligere oporteat, non erit ab re *Secundū mēbrum.* etiam patefacere, quid intelligendum ſit non modo per membrum, ſed etiam per partem, ſeu particulā, inſtrumentum, & locum, tum quia omne membrū eſt pars, & membrum aliquod eſt inſtrumentum, tū prætetea, vt, cū in hac doctrina anatomica ſæpenumero his vocibus ſit vtendum, quilibet mentem noſtram exploratā habeat. Et primū cum omne membrum ſit pars, & omnis locus ſit pars, & omne inſtrumentum ſit pars, non autē, e contra, ob id primo de parte dicendum, ſeu de particula, nā hæc verba ſunt ſynonyma. Vnde primo Method. 5. dicit, nihil refert ſi quis oculum totius, vel partem, vel particulam vocet, nam pars, & particula, eſt totius integri pars, ſiue particula. Primo itaque ſciendum cum pars dicatur *Partis nomen.* alicuius totius pars, vt pars ī homine totius hominis pars, ſi capiatur in ſuo cōmuniſſimo ſignificatu, prædicari de quali bet parte hoc eſt & viuente & non viuente, ſecundum quem modum accipit Ariſt. ſecundo, de partibus 2. vbi inter partes recenſet, non ſolū os, carnē, neruum, & reliqua id genus vita donata, verum etiam ſanguinem, ſaniem, & hæc, quæ dubio procul non viuunt, vt ſecundum hanc rationem, & vngues, & pilos, inter partes recēſere liceat. Si autem pars non capiatur ad ſummum genericè, capitur pro corporis parte viuente, vt ſecundum hāc rationem, ſanguis extra ſedem partium collocetur, ſecundum quem modum accipiens Ariſ. partem 2. de partibus, decimo, ait ſanguinē non eſſe ſenſu prædit, quippe qui nulla pars ſit animalium. Vnde & Galen. hunc in modum partē accipiens, decimoſexto, de vſu partium primo, ait, ſicut vocamus totū animal, & vnū, propterea quod apparet per quādam circumſcriptionem propriam, nulla ex parte alijs coniunctum, ita oculum, linguam, & ſimilia particulam vnam nominamus, quoniam propriam habet, circumſcriptionē: at ad differentiam totius, hæc circumſcriptio non eſt omnino diſtincta, ſed quadātenus proximis coniuncta, vt denuo corpus illud vocetur particula, dū nec vndequaque habet circumſcriptionem ꝓpriam, nec vndequaque cum alijs coniungitur, veluti portio car- *Partium vſus.* nis cum alia portione carnis, ut ꝓpterea plures ſint animalis particulæ, alię maiores, alię minores, & aliæ omnino in aliā ſpeciem indiuiſibiles, veluti caro & quælibet pars ſimilaris, vt cum hactenus pateat partem capi poſſe, vel magis, uel minus generice, ſi magis generice capiatur, eſſe genitam gratia alicuius utilitatis, cum natura otioſum non admittat. Si autē capiatur minus generice, hoc eſt pro parte uiuēte, cū uita nequaquam ſit ſine actione, idcirco pars uiuens genita eſt gratia actionis, ut nulla ſit pars uita prædita quæ agere nequeat, & cū uita conſeruetur per nutritionē, quæ eſt primaria actio, hoc eſt partis ꝓpter ipſam partē, ideirco ſtatuere licet, uiuentem partem genitam eſſe gratia primariæ actionis. Hęc de parte.

Quantum autem attinet ad membrum. Hoc ſi in *Membri nomen.* communi capiatur, accipitur pro parte viuēte, ut ſicut pars uiuens eſt, uel ſimilaris, uel diſſimilaris, ita *Diuiſio.* membrum ſit uel ſimilare, uel diſſimilare. Hęc ueritas confirmatur, nam præter id quod Auicenna diuidit membra in ſimilaria & diſſimilaria, Ariſtot. quoque ſecundo de partibus, primo, ait cōſtare animalia ex utroque membrorum genere, hoc eſt genere ſimilarium & diſſimilarium, ut propterea concludat animalium mēbra eſſe vel ſimilaria, uel diſſimilaria. Et cum accipiat membra, ut poſſunt operari, ſubdit, partes etiā ſimilares obtinere uires ad actiones accōmo- *Similariū vſus.* datas. Quod ſi uerum eſt de partibus ſimilaribus, ad *Diſſimilarium vſus.* huc uerius de diſſimilaribus, cum ibi aſſerat Ariſt. ſimilaria, diſſimilarium gratia haberi, ut ꝓpterea partes diſſimilares plures uires, & cōpoſitas obtineant. V. g. uis alia ad premendum, alia admittendum eſt cōmoda. Vnde hanc ueritatē ſigillans philoſophus, dicit primo de generatione anim. 19. Mēbrum non eſſe membrum niſi æquiuoce, ſine anima, aut alia facultate, hoc eſt ſine animā, aut natura, ſed operante. Vnde a Philoſopho non recedens Galen. 2. de menda

da 11. dicit omnes partes quatuor facultatibus guber nari, vbi per partes intelligit omnes ſimilares, ex quibus cum fiant diſſimilares, hæ etiam vitam obtinent. *Membri nomen.* Membrum ergo, ſi communiter capiatur, idẽ ſignificat, quod pars viuens, & proinde in ſe claudit partes & ſimilares, & diſſimilares, vt in hoc conueniãt, vt actionem reſpiciunt. At ſi membrum preſſius capiatur, vt ſcilicet ſignificat partem, ſed non ſimplicem, at compoſitam, tunc ſumitur pro parte inſtrumentali, ſecundum quem modum capiens Ariſtot. primo de hiſtor. animaliũ 1. & 2. de partibus primo. & vltimo, dicit portiones animalium ſimilares dici partes, atque diſſimilares ſunt, nõ modo dici partes, ſed ẽt membra, & ob id dicit, membra appellari naſum, oculum, quæ etiam poſſunt vocari partes.

Inſtrumentũ. Vnde membrum ita acceptum, hoc eſt a ſimilaribus diſtinctum, vocatur, inſtrumentum. Quod ſit verum dicit Gal. 8. de decretis 4. corpora vocari ſimilaria, eo quod omnes partes ſimiles ſunt, ſed & ſimplicia, & prima nuncupantur, quoniam ſunt, ex quibus alia conſtituuntur; inſtrumentaria autem appellamus, quæ ex ſimilaribus ſunt compoſita. *Partium diuiſio.* Vnde & Ariſt. 2. de partibus primo, diſſimilares partes vocat inſtrumentarias. Quo loco animaduertendum Philoſophum diuidere partes in ſenſorias, & inſtrumentales, non quia omnes partes ſimilares ſint ſenſoriæ, ſed qa reſpexit ad partes, vt ſunt animalis partes, ut cum animal ſit animal per ſenſum & motum, ob id partes obtinet & ſenſorias, & motiuas, quas vocat inſtrumentales, quoniã ad differẽtiam partium ſenſoriarum ſunt diſſimilares, quod ſit uerum, ſubdit, quod ſimilare eſt, capax eſt ſenſibilium, quod diſſimilare, mouens, & agens. Sed ad rem, diſſimilares partes nomine inſtrumenti donantur ad differentiam partium ſimilarium, quod etiam pernoſcens Gal. 1. *Inſtrumenti nomen.* Methodi 6. diſtinguens inſtrumentum a parte, voluit inſtrumentum dici poſſe partem, non econtra, vt uerbi gratia oculum liceat uocare & partẽ & inſtrumentum corneam tunicam partem, non inſtrumentum. *Inſtrumenti definitio.* Cuius veritatis vt ratio pateat, inſtrumenti humani proponenda eſt, & explicanda definitio. Itaq; inſtrumentum humanum eſt membrum genitum ex determinatis partibus a propria generatrice, gratia actionis propriæ, & perfectæ humanæ. Declaro. *Membrũ* Dictum fuit eſſe membrum, & proinde corpus viuens, ad differentiam nõ uiuentis, ut cadaueris oculus ſit æquiuoce oculus. Deinde dictum fuit genitũ ex partibus determinatis. Hanc particulã propoſuit Ariſt. 1. de partibus animalium vltimo, nã dum vult omne inſtrumentum eſſe genitum alicuius rei gratia, vt finis eſt determinatus, ita & partes inſtrumentum conſtituentes debent eſſe determinatę. Partes autem hę determinatę bifariam intelligi poſſunt, ut different a partibus aliorum inſtrumentorum, vel p ſe, uel per accidẽs, per ſe, dum uerbi gratia (vt ait Gal. 6. de decretis octauo) unumquodq; membrũ inſtrumentarium animalis compoſitum eſt ex alijs partibus, ſed ſimplicioribus, & proprium quiddam in ſubſtantia ita adeptum eſt, ut nil aliud in animali corpore ſimile reperiatur, per accidens autem, dũ unũ inſtrumentum ſit ex venis, & arterijs, & neruis, ſicut & reliquum, ſed differentia eſt accidentalis, ut in uno inſtrumento hæc organa ſunt uel duriora, uel maiora, uel plura, uel etiam diuerſam habent originem. *Inſtrumẽti partium diuiſio.* Cæterum notandum, cum inſtrumentum ex determinatis partibus componatur, has partes eſſe toto inſtrumento quidem ſimpliciores, ſeu minus compoſitas, at quandoque eſſe ſimilares, quandoque diſſimilares: quod explicans Gal. lib. de morbo. differen. 4. uoluit, cum inſtrumenta ex particulis componuntur, differentiam eſſe inter inſtrumenta, ut primum inſtrumentum ſit, quod eſt compoſitum ex partibus ſimilaribus, vt muſculus: ſecundum inſtrumentum, quod eſt cõflatum ex primis inſtrumentis, vt digitus, ut compoſitus ex muſculis. Tertium inſtrumentum, quod eſt compoſitum ex ſecundis inſtrumentis, vt pes ex digitis. Quartum, quod eſt compoſitum ex tertijs, vt crus ex pede, tibia, & femore. Hactenus ergo patet, quemadmodum inſtrumentum eſt compoſitum ex determinatis partibus.

A propria generatrice. Dictum deinde fuit (a propria generatrice.) Nã verbi gratia, vitalis ſpiritus procedens ab oculo ſecũ i pe coitus ducit in vterũ vim oculi generatricẽ. *Gratia actionis.* Poſt fuit dictum (gratia actionis) ad differentiã inſtrumenti artificium. Vnde hanc veritatem noſcãs Ariſt. 2. de partibus 1. dicit, partes inſtrumentarias eſſe diſſimilares, & per has adminiſtrari actiones, ut ſectio non eſt facta cauſa ſerræ, ſed contra ſerra ſectionis gratia: ſcribebat etiam ſecundo de partibus 10. ubi paucæ actiones, ibi paucorum inſtrumentorum vſus requiritur. Ecce inſtrumenta reſpiciunt actiones. Vnde ſibi ipſi concors quarto de generatione animalium 18. dicit, partes inuicem diſtingui, vel affectibus, vel facultate; affectibus quidem vt ſimilare, quæ duritie, mollitie, & reliquis eiuſmodi affectionibus ab alteratrice prodeuntibus diſtinguuntur, cum aliæ ſint magis, alię minus, vel durę, uel molles; facultate autem diſtinguuntur diſſimilares, vtpote quæ aliquid efficere poſſunt, vt lingua, & manus. *Propria.* Poſtea dictum fuit (propriæ) hãc particulam licet colligere ex Gal. lib. de differen. morbor. 6. nam voluit inſtrumentum eſſe, quod proprium exequitur officium. *Not.* Vnde hic notandum partes ſimilares uiuentes obire functiones, ſed non proprias; nam quælibet pars ſimilaris attrahit, retinet, coquit, & expellit. At inſtrumentum habet propriũ officium, ut manus apprehenſionem, oculus uiſionem, & ſic de reliquis. Et ob id etiam 6. de decretis 8. ſcribit, inſtrumentum præcipuam quædam functionem adipiſci: deinde dictum fuit (perfectæ) ad differentiam propriæ operationis, ſed imperfectæ, cuius cauſa eſt pars inſtrumenti præcipua, vt cryſtallinus in oculo. *Perfectę.* Vnde 6. de decretis 8. dicit eſſe partem nulli in corpore ſimilem, beneficio cuius inſtrumenta præcipuam quandam functionem adipiſcũtur. At quamuis hæc pręcipua operatio prodeat, tum a parte pręcipua, tum a toto organo, differentia tamẽ eſt, qm originem habet a parte pręcipua, vt a toto perficitur inſtrumento. Et propterea dicit 1. Methodi 6. inſtrumẽtum voco animalis partem, quæ perfectam edere actionem poteſt, per perfectam autem actionem intelligere oportet, propriam; nam pars ſimilaris perfectam obit functionem, ſed non propriam, at communem; & propterea ibi dicit Gal. corneã tunicam eſſe particulam, nõ inſtrumentum, nam quamuis, vt viuit, perfecte nutriatur, vacat tamen propria functione. *Dubitatio* Sed occurrit dubitatio, nam loco præcitato cum dicit Gal. inſtrumentum uoco animales partem, quæ perfectam edere actionem poſſit, dans exẽplum per oculum, & linguam, proponit neruum, venam, & arteriam, & proinde organa communia, cum tamen hęc præter nutritionem videantur eſſe ſolum ad vſum, ut ſint ueluti canales quidam, & ductus; & propterea dicit Gal. 2. Methodi 6. ſi iecinoris vena afficiatur obſtructione, erit morbus potius iecinoris, ex accidenti autẽ venarum; ſi autem vena afficiatur intemperie, erit morbus primum venæ, ex accidenti autem hepatis, quare vena vt ſimilaris, eſt ſedes morbi, non autem vt inſtrumentalis, ergo vt ſimilaris tantum agit, vt inſtrumentaria eſt, tantum ad vſum: *Solutio.* dicendum cõmunia dicta organa bifariam accipi poſſe, primo modo vt reperiuntur in aliquo viſcere, & proinde, ut ſunt partes illius viſceris, ut ſunt partes totius inſtrumenti, ſecundum ꝙ rõnem non ſunt ſubiectum morbi, niſi, vt habent cõem functionẽ, ut ſunt ſimilares partes. Nam vt inſtrumentales, ſunt tantum ad vſum, cum propria inſtrumenti actio

actio primum quidem fiat a ſola parte præcipua, & a toto inſtrumento perficiatur. Secundo modo autẽ hæc organa communia capi poſſunt, vt ſunt extra uiſcera, ſecundum quã rationem deſtinata ſunt diſtributioni. Nam neruus præeſt diſtributioni radiorum ſpiritus animalis, arteria diſtributioni ſanguinis tenuioris, vena diſtributioni ſanguinis craſſioris. Neque vero hæc organa diſtributioni ſunt deſtinata ſolum, vt ductus, ſed ut agunt, quæ actio nil aliud eſt, quam trãſmiſſio, quæ ſane ad expultricem refertur, ut tandem comprobatum ſit, inſtrumentum genitum eſt gratia actionis, quæ propria eſt, ad differentiam communis, & perfectę.

Not. Ceterum hoc loco notandum, cum detur perfecta operatio, quę eſt, uel communis, uel propria, inter has eſſe diſcrimen, ut functiones communes ſint primarię, proprię autem ſecundariæ. *Actionũ auctores.* Hoc pernoſcens Gal. libro curatiuo per ſanguinis miſſionem c.4. dicit, a ſimilaribus perfici primarias operationes, ab inſtrumẽtarijs ſecundaria, ut cum pars ſimilaris ſit cauſa communis operationis, inſtrumentalis proprię, dubio procul communis functio ſit primaria, propria autem ſecundaria. *Actio primaria quomodo differat à ſecundaria.* Quo loco intelligendum per primarias actiones, quæ fiunt a parte propter ſe, per ſecundarias autem, quæ fiunt propter aliud, hoc eſt ad totius corporis vtilitatem, propterea Gale. 2. de facultatibus naturalibus 3. reſpiciens ad primariam actionẽ cuiuslibet particulæ ait, niſi a natura facultas quædam naturalis unicuique inſtrumento ſtatim ab initio eſſet tributa, durare animalia non poſſent non modo annorum, ſed nec etiam pauciſſimorum dierum numerum, reſpiciens autem, tum ad primarias, tum ad ſecundarias 9. de medicamentis ſecundum locos 2. dicit, corporis particulas ita ſe habere, vt omnes vt familiaria attrahunt, aſſimilant, & aliena expellunt, id gratia ſuæ conſeruationis efficiant. Aliquæ autem (ait Gal.) per accidens obtineant, ut per ſuas actiones totum iuuent, vnde exemplum, accipiens a liene, eius functionem, & primariam, & ſecundariam patefaciens, ait lienem eſſe viſcus, quippe quod, vt conueniens attrahit alimentum, ſuam ſimi*Lienis actio.*tatem cuſtodit. At ſecundario per hanc actionẽ vniuerſo corpori ad humorum bonitatem confert. Vbi nota hanc actionem, vt eſt attractio conuenientis alimenti eſſe primariam, vt autem eſt attractio craſſi excrementi iecinoris, eſſe ſecundariã. Patet ergo cur in definitione dictum fuit, inſtrumentum eſſe gratia actionis propriæ, & perfectæ, quę tamen eſt ſecunda*Humanę*ria operatio. Tandem dictum fuit (humanę) tum ut diſtingueretur inſtrumentum hominis ab inſtrumento brutorum, tum quoque, vt quodlibet comprehenderetur inſtrumentum pertinens ad hominem, ſiue capiatur, vt homo, ſiue ut animal, cum nequeat eſſe homo, quin ſit animal, hæc de inſtrumento.

Locus. Quantum denique attinet ad locum, per hanc vocem potiſſimum intelligere oportet inſtrumentum. Vnde Gal. ſtatim inter initia primi de locis affectis ait, locos nominant corporis particulas non ſolum recentiores, ſed veterum medicorum quoque non pauci, vt, cum in illis libris inſtitutum ſit loqui de cognitione affectorum inſtrumentorum, per locos nil aliud intelligere poſſit, quam inſtrumentales partes. *Not.* Notandum autem hoc loco cum Gal. 1. de vſu part. 3. quod quamuis particulæ ſint vtiles animę, non ob id tamen ſunt in cauſa perfectionis animæ, ut fuit de*Manus officium.*ceptus Anaxagoras inquiens, quia homo manus habuit, propterea animal fuit ſapientiſſimum, qñquidẽ contra potius cum philoſopho ſtatuendum, quia homo ſapiens eſt, ideo manus habuit, quibus tanquam artium organis vnicus homo vtitur. Sed ad rem.

Membra quid. Membra intelligimus, vt viuenti conferunt, vel *Membri diuiſio.* per operationem, vel ſaltem per vſum. Cæterum cũ corporis pars alia ſit ſimilaris, alia diſſimilaris, ergo per membrum opus eſt intelligere, tum ſimilarem partem, tum totum inſtrumentum. Vnde Gal. reſpiciens ad inſtrumentum dicebat 6. de placitis, vltimo, conuenientius eſſe Philoſopho de animę facultatibus, Medico autem de corporis inſtrumentis doctrinam inſtituere. Verum cum totum componatur ex partibus, ne aliqua ex parte deficiamus, duo circa partes cum Gal. ſunt animaduertenda. *Primum* Alterum, & primum dixiſſe Gal. 2. de Anatomicis adminiſtrationibus, cap. 3. eſſe Anatomes partem, quæ ab omnibus præcipua, vtiliſſima, maximeque neceſſaria exiſtimatur. Eſt autem quæ verſatur circa muſculos, neruos, arterias, & venas, non cordis, aut alicuius viſceris, *Anatome magis neceſſaria circa partes externas.* verum quæ in cruribus, manibuſque, ac thoracis exteriore regione iuxta ſpinam, aut pectus, aut coſtas, aut ſcapulas, aut abdomen, aut collum, aut caput ſunt conſpicuæ, vt per hæc verba inſinuaret, hanc partem eſſe pręcipuam, ac neceſſariam chirurgicis, utpote peritis, qui manu medentur, quod ſit verum, ſubdit, huius partis ignatos quotidie in rebus ſecuris timidos, in ijs, quæ metum poſtulabant, ſecuros extitiſſe. Vnde etiam ſubdit. Adhortor iuuenes, ut relictis in præſentia cerebri, cordis, linguæ, pulmonis, iecinoris, lienis, renum, ſtomachi, laringis, fœtus, vteri conſectionibus, prius ediſcant, quali connexu brachium ſcapulę, & cubitus deligentur, quomodo rurſus alia artuum membra ſingula, qui nam muſculi ea moueant, qui nerui, quæ arterię, & venę quamque particulam intercurrant, ecce dicit in pręſentia, quia in hoc libro verſatur circa diſſectionem potiſſimum propter chirurgos, propter peritos, quibus vt partium cognitio per diſſectionem fiat facilior, voluit tanquam a notioribus inchoare, a particulis, a vaſis partium externarum, neque propterea tamen deſpicit diſſectionem vaſorum ad viſcera pertinentium, & ob id in præſentia uaſis relictis partiũ internarum, ediſcant docet particulas artuum partium externarum. Ecce non abſolutè relinquuntur, ſed in pręſentia, nec exteriora vaſa tantum ſecantur, aut tantum ediſcuntur, ſed prius ante vaſa viſcerum, vt quælibet tamen ſint pernoſcenda. *Secundũ* Secundum animaduerſione dignum eſt, cum inſtrumentum ſit cõpoſitum ex parte pręcipua, & partibus, quæ aliæ ſunt a præcipua, ſciendum cum Gal. in lib. de diſſectione *Partes inſtrumẽti quę poſitionem inter ſe habent.* uulnerum c.4. has partes eſſe, vel non tangentes, vel tangentes; Tangentes autem, vel ſolum tangere, vel etiam committi. Eas vero, quæ committuntur, vel ſimpliciter annecti, vel etiam vniri. Quę autem vniuntur, vel ſimpliciter vniuntur, vel etiam contexunt, & quæ contexunt, vel ſolum contexunt, vel etiam alunt. Quæ autem ſint omnes hæ partes explicat loco citato Gal. Methodum applicãs vulnę, quod & uos ſuo loco explicabimus. Verum cum inſtru*Partes inſtrumẽti quot.*mentum plures admittat particulas, an ad efformandum inſtrumentum eodem modo, vel diuerſo concurrant, præſcindendum. Gal. ergo hanc veritatem proponens 1. de vſu partium 8. voluit totius inſtrumẽti partes quadruplicis eſſe claſſis. Primę quidem claſſis ſunt, per quas actio obitur, vtpote quę principaliter ad actionem concurrunt. Secundæ claſſis quę concurrunt ſine quibus non. Tertiæ quę ſunt in cauſa, vt actio melius fiat, quartę quę ad omnium conſeruationem conferunt, cuius numeri (ni decipior) hęc eſt neceſſitas, nam membri particulę ad actionem concurrunt, vel principaliter, vel ſecundario, ſi principaliter, eſt pars præcipua, ſi ſecundario, pars dirigitur, vel ſimpliciter ad actionem, vel ad actionem, vt perſeuerare debet, ſi ſimpliciter ad actionem, reſpicit vel neceſſitatem, vel perfectionem, ſi neceſſitatem, ſunt partes quę concurrunt ſine quibus non, ſi perfectionem ſunt partes quę concurrunt, vt actio melius fiat, ſi denique reſpiciant actionem, vt perſeuerare debet, ſunt partes quartæ claſſis, quæ nimirum

Digitized by Google

mirum ad omniũ conſeruationem conferunt. Siquidem præſtat organum in actu, ſecundo in operatione verſari. Hæc de Anatome vt eſt cognitio naturæ mẽbri. Deinde in definitione dictum fuit. (Humani) hoc loco vt pateat propoſitũ eſſe membrum humanum, ad differẽtiam membri aliorũ animaliũ. Vnde Gal. 2. methodi 5. ait. Venam, arteriam, & neruum, eſſe veluti elementa eius Phiſiologiæ, quæ eſt de homine: & hinc etiam liquet Anatomicum verſari circa corpus humanum, ita hactenus nondum conſtat, ſecundum quam rationem Anatomico peculiarem ſit artis Anatomicæ ſtatuendum ſubſtantiam, neq; enim ſat eſt aſſerere capiendum eſſe hominem gratiæ ſanitatis, nam ſecundum hanc rõnem, quę communis eſt, perpenditur a Medico non ſolum in parte Anatomica, verum etiam in qualibet alia. Itaque ſciendum & 2. cum Ariſt. de partib. Hominum genus eſſe, quod non ſolum viuendi, ſed ẽt bene viuendi rationem obtinuit, quippe quod aut unum ex animalibus nobis cognitis diuinitatis particeps ſit, aut omnium maxime. Dicit autem maximè, qm̃ ſol cum planta platam gignit, vt rationabiliter ſit ſubiectum Anatomiæ, vt bene viuendi rationem obtinet, nam ita magis a reliquis diſcrepat: & præterea dixiſſe Gal. 1. de vſu part. 2. partes hominis diuerſas a partibus brutorum propter animarum diuerſitates, nam partes ſunt utiles animæ, quoniam corpus eſt organum animæ, vt non ab re natura brutis timidis nudum, & inerme corpus effecerit, contra ferocibus arma donarit, vtpote Tauro cornua, A prodentes: vni autem homini, quia rationis particeps tribuit, manus inſtrumentum ſane ad omnes artes neceſſarium, & paci & bello idoneum. Ex quibus verbis colligitur Anatomiæ ſubiectum eſſe hominem, vt eſt rationis particeps, perqnam utatur manibus, ut inſtrumentis ad artes neceſſarijs. Cõfirmatur hęc veritas: nam 6. de decretis 2. ſecundum Plato. admittit in homine tres eſſe animę ſpecies, ſeu partes, nempe rationem, iracundiam & cupiditatem, & rationẽ homini comparat. Amplius Gal. 13. de vſu part. ait, vt homo animam habet rationalem, ita etiam corpus ſolum inter ea, quæ ſunt ſupra terram, habuit diuinum, atq; optime ad animæ facultatem comparatum, vt cum corpus referatur in animam rationalẽ, quæ in ſui actione vtitur homine, & potiſſimum manibus, hanc actionem nil aliud eſſe, quam motum voluntarium rationalem, hoc eſt duce ratione celebratum, vt Anatomię ſubiectum nil aliud ſit, quam corpus humanum, vt duce ratione motum edit artificioſum. Vnde 7. de vſu par. vltimo ait. Hominem exponere nobis iam eſt propoſitum. Hęc veritas adhuc magis firmatur Galeni authoritate, & primum quoniam 3. de vſu partium 3. voluit omnium animalium ſolum hominem, & ſtare, & ſedere gratia illius, per quod a cęteris diſtat, eſt autem operatio artefacta, quam per manus obit homo, vt cum omnes manuum in opificijs actiones requirant hominem vel rectum, vel ſedentem, ſiquidem nemo aut pronus, aut ſupinus quicquam molitur, merito vnicus homo, & rectus ſtat, & ſedet. Ecce ſi homo a brutis diſtat per compoſitionem, quæ eſt neceſſaria ad operationem, ad motum arte factum; ideo ſubiectum huius artis erit homo, ut artificioſe, & proinde beneficio rationis operatur. Amplius Gal. 14. de vſu par. 6. ait ſoli homini manum eſſe donatam quẽadmodum, & ratio, qua diuinius nihil mortali ineſt, quæ ſane eſt vſura manu. Ecce ſi homo rationis particeps, qua manu vtitur, ratio ut manu vtitur, dubio procul motum edit artificioſum. quare Anatomici ſubiectum aliud eſſe non poteſt, quam corpus humanum, vt duce ratione motum edit artificioſum, ſeu rationalem, ut ſi contingat hominem eſſe bene ſecundum partes, & potiſſimum precipuas conſtitutum, vt omnes vni obediant rationi, non modo fiet motus artificioſus, verum etiam ita proportionatus, vt hoc mediante homo iuſtitiam, pulchritudinem, & fœlicitatem aſſequatur. Quam veritatem inſinuauit Gal. 7. de placitis 1. dum voluit iuſtitiam eſſe quartã totius animæ virtutem, quæ ex mutua trium virtutum, inter ſe habitudine, & proportione emanat. Hæ autem tres virtutes ſunt, quæ germinant ex tribus animæ partibus, ſeu facultatibus, ſedibus ſeiunctis, vt puer cum pleriſque viuat potius vita animalis, quam hominis, vt nimirum ex rationali reſidente in cerebro virtus prodeat, quæ vocatur prudentia, vel ſapientia, vel ſcientia, ex iraſcibili collocata in corde fortitudo, ex concupiſcibili ſedem habente in iecore temperantia, vt propterea cum Anatomici ſubiectum ſint membra hominis, ut actionẽ obit artificioſam, cuius medio iuſtitiam, & fœlicitatem aſſequi poteſt, & potiſſimum dum tres illas virtutes aſſequitur, tribus illis viſceribus bene conſtitutis, idcirco Anatomicus principaliter circa tria hæc viſcera verſari debet, & propter hæc circa reliqua. At non ſit ab re propoſitã doctrinam antiquorum teſtimonio ſtabilire. Primum itaq; ſciendum dixiſſe Hippocrat. lib. de veteri medicina, neceſſarium eſſe medico cognoſcere facultatum humorum, vires, & figuras, quæ in ipſo homine ſunt. Vbi per facultates humorum intelligit, quæ ſit vis humoris dulcis, & aliorum, per figuram autem intelligit hominis cõpoſitionem, quibus verbis nil aliud inſinuat quam duplicem partem Phyſiologiæ, vt alia verſetur circa humores, reliqua circa compoſitionem hominis, nempe Anatomica vocata, vt propterea pro ſubiecto habeat hominem. Qui ſane quamuis, & animal ſit particeps ſenſus, & motus, & vt homo, ſit particeps rationis, & vt rationi famulatur, ſenſus, & per rationẽ tum alia munia obeat, tum motum voluntarium; ſpectat tamen ad Anatomicum potius reſpicere ad motum quam ad ſenſum, nam ſenſus reſpicit hominis prudentiam, vt propterea homo ſit omnium animalium prudentiſſimus; quia tactum obtinet exquiſitiorem, motus autem pertinere videtur ad hominis robur, quod ſit verum; dicit Plato in Theęteto, corporis habitum ocio, & corpore corrumpi, exercitatione autem, & motu plurimum cõſeruari; Cum ergo ſenſus pertineat ad prudentiam, motus autem ad robur, Anatomicus vt medicus iure pro ſubiecto ſibi arripuit hominem, vt duce ratione motum obit voluntarium. Vnde Plato in Cratylo reſpiciens ad hominem, ut a Philoſopho perpenditur, non autem a medico, ait. Solus ex animantibus homo nuncupatus eſt ἄνθρωπος Andropos, quoniam homo, et videt ſimul, & contemplatur, animaduertitque quod videt, Quaſi ἀναθρῶν Anathron. i. contemplans ἃ ὄπωπε a opope, i. quę vidit; ſed vt dixi hunc in modum homo accipitur a Philoſopho, ſicut in ratione motus voluntarij rationalis a medico. Hactenus ergo explicauimus quomodo Methodus Anatomica eſt cognitio naturę membri humani. Hęc de ſubiecto. Quo ad effectricẽ cauſam in definitione dictum fuit (ſectione, actione, & vſu comparata,) Hanc particulam veluti ad uerbũ propoſuit Gal. 2. ad Glauconem 1. dum putat ad dignoſcendas internas inflammationes opus eſſe peritia naturæ membrorum, quę ex ſectione ſimul, & exquiſita ſcientia operum, atque vſuum comparatur. Dicit etiam Gal. 6. method. 4. ex diſſectionis ratione partium naturam addiſci. Cæterum ſi hæc tria nempe ſectio, actio, & vſus inuicem conferantur, non quidem ſecundum dignitatem, ſed tempus ſectio reliqua pręcedit. Hanc veritatem propoſuit Gal. primo de locis affect. 1. dum ait, vt partes in ſuperficie conſtitutæ patent, ita quæ in imo corpore ſunt, latent, vt virum deſiderent exercitatum, tum in actionibus, & utilitatibus partium, tum uel maxime

in

Humani.

Anatomia ſubiectum qd.

Anima partes tres.

Authoritas. Homo ſolum ſtat, & ſedet.

Authoritas. Manus ſolum homini.

Homo quomodo acquirat virtutes.

Anatomia neceſſitas.

Anatomia ſubiectum.

Efficiens.

Sectio tẽpore precedit.

Digitized by Google

in ingreſſu, vt neceſſe ſit frequenter operationem, & affectionem in vno eodemq; ſubiecto conuenire, & ratione tantum differre, ut v. g. inciſæ rei diuiſio eſt unica & eadem res, ut relata ad incidens dicitur operatio, ad rem inciſam affectio. At diuiſio eſt, tantum in re diuiſa, in paſſo. Dixit aũt frequenter, quia quãque contingere poteſt, ut motio, ut operatio, & affectio ſubiecto non conueniant, ut v.g. ſi mẽbrum moueatur à muſculo, erit actio ratione muſculi, affectio ratione membri, quod mouetur, ad motio ꝑ ſubiecto habet, & muſculum motorem, & membrum motum, ſed ad rem: affectio primo modo accepta, eſt motio non ex ſe, ſed ex alio in alium: ſecundo modo capitur affectio, vt eſt quid præter naturam, ſiue ſit motio effectiua, ut pullus immoderatus, ſiue ſit motio ex alio in alium, vt immoderata ira ratione concupiſcibilis, & potiſſimum rationis, & totius ẽt corporis, dum ab immodica ira ad actiones noxias fit impulſio. Huius claſſis eſt ẽt crurum ingreſſus uitioſus. Quibus ſic poſitis, dicimus nos per actionem non intelligere actionem vitioſam, ſed ſecundum naturam, ut propterea affectio ſecundo modo accepta excludatur: cum autẽ motio & ſecundum naturã dicatur operatio, quę poteſt eſſe vel effectiua, hoc eſt ex ſe, vel ex alio in alio, nos in pręſentia operationem intelligimus propriè acceptam, hoc eſt, ut diſtinguitur ab affectione quocunq; modo accepta, ſiue capiatur, ut motio ex alio in alio, ſiue ut motio pręter naturã. Siquidem ex recta cognitione operationis hoc modo accepte, patebit, & quid ſit affectio, ut ex alio in alio, & quid operatio, pręter naturam hominis.

Actionis nomen.

Actionis definitio.

Operatio igitur ſeu actio hunc in modum accepta eſt motus hominis effectiui, mediante ſpiritu, & conſtitutione gratia uoluptatis. Sed fortè nõ ſit ab re breuiorem, exactã tñ proponere definitionem, ut ſi dicamus: humana actio eſt motus hominis dependens ab anima gratia uoluptatis. Hęc ſanè definitio abſoluta cenſeri poteſt, quia cum ſit accidentis ſecundum naturam, traditur per formam, ſubiectum, efficiens, & finem. Quæ ẽt ita ſe habent, ut dum per hæc, hoc definitum a quacunq; alio diſtinguitur, aliquam neceſſitatem pręſeferant. Forma igitur eſt motus, ut actio diſtinguatur ab omni & ſubſtantia, & accidente, quod eſt in facto. Subiectũ eſt homo, per quod ſubiectum diſtinguitur actio humana qualibet actione, & brutorum, & inanimatorum. Efficiens eſt anima, per quam diſtinguitur motus, ut actiuus à paſſiuo. Nam dum actio dependet ab anima non autem ab obiecto, eſt actio eſt, motus actiuus, non affectio, non paſſio. Vt v. g. in uiſione ſpeciei viſibilis receptio eſt oculi non actio, ſed paſſio, quia dependet hæc receptio, hæc motio in oculum, in ſenſum non ab anima, ſed ab obiecto vt iudicium, circa ſpeciem uiſibilem eſt actio, quia dependet ab anima. Finis deniq; eſt uoluptas, per quã diſtinguitur actio ſecundum naturam ab actione pręter naturam. Nam actio ſecundum naturam deſinit in bonum, in pulchrum, & proinde in voluptatem: contra actio pręter naturam Hæc autẽ omnia & uera, & neceſſaria eſſe diligenter explicare polliceor, & omnia Galeni dictis ſtabilire.

Actionis motus.

Primum ergo dictum eſt, actio eſt motus, nam ut ceſſare ab actione eſt quieſcere, pertinetque ad quietem, contra agere, operari, verſari in actu ſecundo concernit motum. Vnde hanc ueritatem cognoſcens Gal. 1. de loc. affect. 1. ait, actio eſt motus, quam particulam ẽt propoſuit, 17. de viu par. 1. ſexto aũt de Placitis, 1. motionem proponit: Synonima autem ſunt motus, & motio. Hinc colligitur cum Gal. 2. Methodi 3. motum eſſe in fieri itinere, non in actu: colligitur, etiam ut actio eſt motus, ut motus perpendatur in ſubſtantia qualitate, quantitate, & ubi, ſi motio ſit in ſubſtantia reſpicit conſeruationem uel ſpeciei, ut eſt generatio cuius, ſpecies ſunt

Actio multiplex vt eſt motus.

alteratio, & formatio, vel indiuidui, & eſt nutritio. Omitto autem corruptionem, quia termo ſit de actione ſecundum naturam, & vtili; ſi autem motio ſit in quantitate, vel reſpicit tantum magnitudinem, & eſt auctio. Pręterea autem diminutionem quoniam eſt potius ad malum. Si autem motio ſit in qualitate, eſt vel alteratio, vel alterationis dignotio, quæ eſſe poteſt vel externa, vel interna, vt pertinent ad facultates, vel externas, vel internas, de quibus ſuo loco: vel etiam dicamus, ſi motio ſit in qualitate, eſt alteratio, vel materialis, vel ſpiritalis, ſeu vel extra animam, uel in anima: ſi autem vbi eſt, motio ſecundum locum, in qua id quod patitur, vel quieſcit, vel mouetur, ſi quieſcit eſt actio, quæ uocatur retentio, in qua ſane eſt motus ex parte retentricis, quies autẽ ex parte retenti. Si autem id quod patitur mouetur, ſit motio, uel naturalis, vel voluntaria, ſi naturalis, id quod mouetur, cum ex ſe non moueatur, ſed ab alio, vt motio ſit tractu, fit attractio, & pulſu expulſio, ſi autem voluntaria eſt motus voluntarius nuncupatus.

Hominis

Deinde dictum fuit (Hominis.) Qua particula proponitur actionis ſubiectum, nam actio vt accidens poſtulat ſubiectum, vt id quod operatur ſit ſubiectum actionis. Verbi grã. oculus videt parietem coloratum, viſio autem actio eſt in oculo, ut autem affectio in pariete, nam quod iudicat eſt oculus, quod iudicatur eſt paries coloratus. At loco ſubiecti propoſitus eſt homo, intelligentes corpus humanum, ad differentiam aliorum corporum operantium. Siquidem hominis actio eſt illa, qua Anatomicus deducitur in cognitionem naturæ membri humani. Vnde & Gal. pernoſcens actionis ſubiectum eſſe corpus, dicit 1. de loc. affe. 1. Actio eſt motus partium. cum ergo homo ſit actionis ſubiectum, ſciendum per hominem opus eſſe intelligere & totum hominem, & hominis partem.

Homo totus.

Quantum ad totum, hominem, huius actio vt pertinet ad Anatomicum eſt potiſſimum motus voluntarius, & hoc eſt quod inſinuauit Gal. 12. de vſu part. 4. dum ait, corpus vniuerſum per neruos procedentes a ſpinali medulla tanquam à trunco ſumere quidem primum, & maximum motum, poſt motum autem ſenſum. Ecce pręcipuum locum obtinet motus voluntarius, artificioſus autem ad differentiam motus voluntarij brutorum, vt ex Gal. 14. de vſu part. 6. colligere licet. cęterum motus hic artificioſus ſeu rationalis, multiplex eſſe poteſt, quod noſcens Gal. 1. de vſu partium 8. dicit, oſtendens differentiam inter animalis partes paruas, & magnas, minoris functus eſſe ad totius organi actionem, ut verbi gratia cornea ragbois refertur in totius oculi viſionem, maioris autem procreatus eſſe, vt verbi gratia manus, pedes, oculi, lingua, cauſa actionum totius animantis. Ecce proponit actionis plures motus, vt verbi gratia totius operatio eſt texere, digladiari, quæ ſane & conſimiles operationes, & manus, & pedes, & oculos poſtulant. Verum quamuis plures ſint motus, omnes tamen tanquam ad communem functionem referuntur in motum voluntarium artificioſum.

Motus rationalis multiplex.

Monitũ.

Cæterum hoc loco admoneantur iuuenes, ſententiam fuiſſe Galeni lib. de vtilitate reſpirationis cap. 1. dari actionem tum propriam, tum communem, ut propria ſit viſio, ambulatio, ut propria eſt oculorum, & crurum, communis autem ſit, quæ competit omnibus partibus, & hæc quæ communis actio eſt uita, hoc eſt animæ operatio, ut hac deficiente, illico animal pereat, ut cum uita ſit communis operatio, & proinde totius hominis, & ſimiliter motus artificioſus in genere poteſt dici communis, ut ſit a toto homine: propterea ſciant iuuenes, differentiam eſſe inter has duas communes actiones, nam uita eſt actio communis, & homini, & brutis: motus autem artificioſus pertinet tantum ad hominem, ut cum medici ſubie-

Actio triplex.

Vita qd.

Digitized by Google

ſubiectum non ſit brutum, ſed homo, ob id præcipua totius hominis operatio erit motus artificioſus, non deſpicienda tamen alia communis functio népe vita, vt hęc cōſeruanda eſt, propter motū artificioſum cauſa melioris vitæ. Hęc de actionibus totius hominis.

Actiones partium.

Quo vero ad actiones partiū, ſciendum hominis partes eſſe, vel communes, vel non communes, & ſi non communes, vel principales, vel non principales

Communium.

quantum ad communes Gal. 6. de plac. 8. ait in communi membro communem eſſe functionem, communia autem membra ſunt nerui, arteriæ, venæ, os, chartilago, membrana, ligamentum adeps. quo fit, vt ex varijs corporis locis horum membrorum actiones mittentur, vt v. g. arteria ſiue in cerebro ſit, ſiue in calce, cōtinuo communem arteriarum functionem obſeruabimus, idem de reliquis communibus membris dicendum. Quæ autem ſint harum partiū functiones, in applicatione methodi fiet apertum, ſi quidem ex Gal. 1. de vſu part. 16. venarum, arteriarum, neruorum, muſculorum, & eorum actiones ſunt ignotæ, vt propterea ſermone indigeant longiore.

Principalium.

Quo vero ad actiones partiū principaliū primū ſcite oportet, per partem principalem cū Gal. 6. de plac. 6. opus eſſe intelligere illud membrum, quod ijs quæ ex ſe oriuntur, vel vim, vel materiam ſaltem ſuppeditat, vt v. g. cor, eſt membrum præcipuum, quia & vim pulſificam tribuit arterijs, & ſanguinē, & arterioſum ſuppeditant, & hinc colligere partes præcipuas non modo operari, ſed primarias etiam functiones obire, id eſt principales, quæ non ſunt actiones ſecundariæ, at ſunt propter aliud. Quantū, denique ad actiones partium non principalium ad

Non principales actiones.

has reſpiciens Gal. dicit 6. de plac. 8. quemadmodum iecur ex uentre alimoniam attraxit, ita quæ poſt iecur conſtitura ſunt membra, per alias venas in ſe eandem alimoniam exugant, tum deinceps ex his alia, atque hoc tantiſper, vſque dum in omnia animalis membra, alimentum digeratur. Ecce ergo quomodo membra non principalia trahunt ſanguinem, mutant in propriam, & quæ coquuntur ſubſequentibus membris, vt ad differentiam membri præcipui hoc eſt iecinoris non generantur. Conſtitutum ergo ſit actionem eſſe motum hominis, & ſecundum totum, & ſecundum partem & communem, & determinatam, & hanc & præcipuam, & nō præcipuam, vt hæc omnia hoc eſt totum, & partes ſint motus, & proinde actionis ſubiectum, vt actio tanquam motus eſt accidens, cum accidentis ſit in eſſe ſubiecto. Deinde in definitione dictum fuit hoc dicas dependens ab anima, & vere dependens cum actio ſit motus, & proinde in fieri, vt per animam dicere liceat fieri actionem ab homine effectiuo, hoc eſt, vt eſt particeps animæ, & animæ organorum, (ef-

Effectiui.

fectiui) hanc particulam propoſuit Gal. 1. de lo. aff. 1. dum ait. Actio eſt motus partium factiuarum, dum etiam libro de differentijs ſympt. 1. ait actionem eſſe motum agentis.

Actio motus actiuus.

Vnde & Plato in Gorgia ait, quale aliquid agens agit, tale quiddam pati patiens. Per quam particulam diſtinguitur actio, ab affectione, cum affectio ſit motus corporis patientis, & proinde ſit motus paſſiuus, contra actio ſit motus effectiuus, ſit motus actiuus, & ob id dicit Gal. 6. de placitis 1. actionem eſſe motionem effectiuam. Dicit quoque ſecundo methodi 3. atque etiam 17. de vſu part. 1. actionem eſſe motum actiuum, quia ſ. eſt motus corporis factiui. Quare explicare oportet quid intelligendum ſit, per hominem, per corpus, per par-

Effectiuū quid.

tem factiuam. Dicimus ergo per corpus effectiuum opus eſſe intelligere corpus poteſt agere, vt ſecundum aliquas actiones etiam ſemper ſit in actione in actu ſecundo. Vnde primo de præſagijs ex pulſibus quarto dicit, cordis corpus facere pulſum, eſt corpus præditum anima, & proinde facultate, quæ nil aliud eſt quam potentia qua corpus agit, vt corpus ad actionem, concurrat, vt quod, iuxta illud non pupilla videt non viſus, ſed oculus totus, unde dicit Plato in ſophiſta, facultas effectrix eſt vis quædam, quæ cauſa eſt, vt ſint poſtea, quæ antea non fuerant, at effectiuum hoc, anima autem & proinde eius facultas concurrat vt quo, iuxta illud, anima eſt, qua uiuimus, ſapimus & intelligimus, vt actionis cauſa præcipua, qua membrum agit, ſit anima. Quod noſcens Plato dicit in cratylo, dum anima eſt in corpore, eſt cum corpore vt viuat, vt operetur, vt corpus ſit veluti clauſtrum, ſeu carcer, ſeu ſepulchrum animæ.

Actionis cauſa principalis.

Vnde etiā addebat in epinomide animam a corpore differre, quoniam anima mentem habeat non autem corpus, anima dominetur, corpus ſubijciatur, anima ſit cauſa omnium paſſionum nequaquam corpus, vt denuo actionis præcipua cauſa ſit anima, ſeu animę facultas, quamuis Gal. 6. de plac. 3. dicat id quod in ſingulis, viſceribus reperitur, quod ſ. eſt præcipua operationis cauſa, rectius nominari animæ ſubſtantiam quam ſubiectum, quam facultatem, cuiuſmodi eſt in cerebro rationalis, in corde iraſcibilis, in iecore concupiſcibilis.

Facultas quid.

Dicebat autem Gal. 1. de cauſis, pulſuum ſecundo, facultatem nominari a facultate faciendi, cuius habet facultatem, alicuius enim eſt facultas, vt eius notio ſit relationi ſubſtantia. Sed Gal. parum de vocibus curans 6. Epid. 5. ait partem tertiam animæ, quam Plato vocat iracundam, ſiue facultatem, ſiue vtrūque nominare velis. Vnde idem Gal. 9. Meth. 10. dicit tres eſſe diuerſi generis facultates toti corpori ex ſuo veluti fonte diſtributæ, quas Plato animas vocat. Ecce Gal. vocat facultates, Plato animas. Sed vtcunque vocetur, facultas eſt vis, qua corpus agit, & ob id Gal. 6. de loc. aff. vltimo voluit partem operantem præditam eſſe facultate, qua pars citra docentem operatur, quod etiam in brutis obſeruatur, vt v. g. boues primo folia deuorant, mox ruminant, & omnia operantur citra docentem operis facultatis.

Notandū

Cæterum aduertendum cum Gal. 1. ſimpl. 1. cum facultas ſit cauſa quædam effectrix, eſſe poſſe vel actu, vel in futuro tempore.

Facultas duplex.

Vnde quantum attinet ad facultatem naturæ eſt in actu naturæ, vt ignis continuo calfacit, ita naturæ organum eſt ſemper in actu ſecundo. At quantum ſpectat ad facultatem animæ, hæc quandoque actu, eſt quandoque potentia, vt facultas viſiua quandoque videt, quandoque non, muſculus quandoque mouet, quandoque ceſſat a motu, facultatem autem aliam eſſe a

Facultas non eſt temperatura.

qualitate noſcens Gal. dicit nono de ſimplic. primo, abſurdum eſſe aſſerere eandem eſſe ignis, & aeris, tum qualitatem, tum facultatem. Ecce diſtinguit qualitatem a facultate, qualitas enim eſt organum, facultas auctor, vt cum eadem ſit ratio ſimplicium, & mixtorum errant, qui dicunt facultatem eſſe temperaturam. Quemadmodum pariter falluntur, qui

Temperatura alia ab anima

non diſtinguuntur animam a temperatura. Qua ignoratione cum non obrueretur Hip. primo de decretis, ait animam hominis ignis, & aquæ temperamentum habere, inſinuans animam habere organū, hoc eſt temperamentum conſtitutū ex igne, & aqua, hoc eſt ex calido, & ſicco, & frigido, & humido, & proinde ex omnimode contrarijs, vt ex horum mutua actione medium quoddam prodeat temperamētum, quod tamen non eſt anima, ſed animę organū, & propterea ſubdit Hipp. Anima ſemper ſimilis, eſt & in maiori, & in minori, non .n. alteratur, neque p naturam, neque per neceſſitatem, hoc eſt vi, corpus autem hoc eſt animæ, ſubiectum nunquam idem, in vllo aliquo eſt. Ecce ſi anima ſemper ſimilis, & corpus nunquam idem, quia eius temperatura mutat, ergo anima cum Hip. non eſt tēperatura. Et ab Hip. nequaquā recedēs Plato in Phædo ait eſſe in corpore noſtro complexionē quandam ex calido, frigido, humi-

Digitized by Google

humido, & ſicco, cæteriſq; talibus, & horum temperantiam cõſonantiamq; animam eſſe videlicet reſultantem in corpore, poſtquam hæc ipſa bene moderateq; inuicem temperata ſunt, vt quotieſcunq; horũ natura in corpore propter morbos, vel alia mala immoderate, vel remittitur, vel intenditur, neceſſe eſt animũ ſubito interire, hoc eſt a corpore diſſolui. Ecce quod intenditur, & remittitur eſt corporum: nam hoc eſt temperies non anima, quare anima differt a temperie. Hactenus ergo conſtitutum ſit, hominem eſſe effectiuum per animã, & proinde animę potentiam ſeu facultatem. Ceterum cum homo productus ſit effectiuus, hoc eſt ad operandum idoneus, non autem ad vnicam, ſed plures obeundas functiones, ideo

Facultatum diuiſio. plures obtinuit facultates, quarum aliquæ ſunt principales, aliquæ ut a principalibus emanantes; non principales, vt de omnibus ſit dicendum, vt dum cuilibet mẽbro methodus applicabitur, eius actio a propria

Quæ agẽda. facultate prodiens ſeui negocio ſit conſpicua. Quantum igitur attinet ad principales, hæ ſunt in duplici

Principales cauſæ vitæ. differentia, vt referuntur vel in vitam, vel meliorem vitam. Quantum ad principales cauſa vitę, ſunt illæ facultates, ad quarum actiones ſequitur opus, quo vita ſeu omnis animæ operatio conſeruatur. Vnde vt hęc operatio in tribus pręcipuis viſceribus perficiatur ita ſunt tres principes facultates, nempe ratione ſanguinis, ſanguificatrix vocata in iecore, ratione ſpiritus ſeu caloris vitalis, vitalis vocata in corde, rõne ſpiritus animalis autẽ vt in cerebro gignitur, vt nomen non habet, ita vel generatrix ſpiritus animalis, vel alteratrix animalis, ad differentiam naturalis, & vitalis

Cauſa melioris vitę. dici poteſt. Quo vero ad facultates principales cauſa melioris vitę, ſunt quæ proponuntur a Galen. 6. de plac. 2. dum ait, tres eſſe facultates rationalem, concupiſcibilem, & iraſcibilem, quæ ita ſe habent, vt concupiſcibilis ſola reperiatur in ſtirpibus, rationabilis in Dijs: iraſcibilis ſolam nequaquam reperitur, quæ ſane & ex Peripateticorum ſententia ſedem habet in corde, vt ratio aduerſus concupiſcentiam iraſcibilem adiutricem haberet, vt hinc homo non brutorum

Notandum. vita, ſed multo meliori foueretur. Cæterum pro exacta harum facultatum intelligentia notandum cum Gal. 6. de plac. 2. circa has facultates differentiam eſſe inter Platonem & Ariſtot. (vt alij breuitatis cauſa

Plat. omittantur.) Vnde quantum attinet ad Platonem, vt voluit ſedibus eſſe ſeparatas, & naturis longe inter ſe diſcrepantibus, ita has vocat, & partes, & ſpe-

Pars q d. cies, quibus anima noſtra eſt donata. Nã id vocatur pars, quod ad totum aliquod conſtituendum concurrit, ſpecies autem, quæ habet naturam quandam ab alia re diſcrepantem, quo fit vt authore Platone in ci-

Species quid. uili, ſpecies poſſit appellari pars, non e contra pars vocari ſpecies, nam poſſunt eſſe plures partes eiuſdẽ naturæ, quare cum ratio iracundia & cupiditas totã animam conſtituant, ideo dicuntur partes, cum etiã inuicem naturis longe diſcrepant, dicuntur ſpecies. Hanc autem variam naturam exprimens Plato, rationem aſſimilabat homini, iraſcibilem Leoni, cupiditatem variæ cuidam multorum capitum beſtiæ. At

Ariſt. Ariſt. hęc tria voluit eſſe potẽtias, ſeu facultates vnius naturæ, ſeu ſubſtantię ex corde proficiſcentis. Quas

Gal. Platonis, & Ariſt. opiniones ponderans Gal. voluit Platonem recte fuiſſe philoſophatũ, Ariſt. autem erraſſe. Ceterum ſi nemini via ad philoſophandum eſt præcluſa, mihi quamuis omnium minimo dicere liceat, tantos Philoſophos verbis potius, quam re inuicem diſſentire. Hanc autem concordiam oſtendit nobis rei natura. Nam cum obſeruemus hominem mu-

Cõcordia īter Plat. & Ariſt. nia obire ad rationem, iracundiam, & cupiditatẽ ſpectantia, homo autem ſit vnum propter formam, propter animam, quæ neceſſario unica eſſe debet, hæc

Anima quid. enim informat, & dat eſſe vnico indiuiduo, vt hæc anima ſit quędam ſubſtantia incorporea, inuiſibilis, &

proinde ſimplex, vt nequaquam proprie ex pluribus partibus componi poſſit, & ob id cum Ariſt. eſt vnica ſubſtantia ex corde proficiſcens, vt radicem habeat in corde. Cæterum quamuis anima ſubſtantia ſit vnica, & ſimpliciſſima, nihilominus plures, ac ferme innumeras obire poteſt functiones, non immediate tñ, ſed per medias facultates, quę pro determinata ac priuata partium corporis conſtitutione, ita determinatur, ita contrahitur, vt quæ cões ſunt facultates proprię euadant. Vnde & a Gal. paſſim proprietatum facultates vocatur, vt v. g. carnifica in carne oſſifica in oſſe, quæ ita habent, vt oſſifica proprietas, ſeu facultas ſedem habeat in oſſe, carnifica in carne, chylificatrix in ventriculo, & ſic de reliquis, quælibet tamen primam originem nãciſcitur a facultate, a potentia, vt eſt facultas vnius ſubſtantiæ a corde proficiſcentis. Qua veritate hunc in modum habita, dicimus cũ anima vnica ſit, facultatem, & potentiam quandam communem obtinere, quæ plurimũ diuiſioni ſubijcitur. Hæc autem diuiſio triplex eſſe poteſt, nempe fa- *Facultatis diuiſio.*
cultatis generaliſſimæ, in minus generales, & minus generalium, in adhuc in minus generales, & tertio minus generalium, in ſpecificas, quæ in alias diuidi nequeunt. Primo ergo ſi communiſſima illa facultas *Facultatis prima diuiſio.*
diuidatur, in genericas diuiditur, in tres nempe cerebri, cordis; & iecinoris facultatem, ut cerebri facultas, quæ animalis vocari poteſt, a digniori eius facultate vocetur ratiocinatrix, cordis facultas quæ cordialis, ſeu vitalis dicitur, a digniori nuncupetur iracunda, iecinoris denique facultas concupiſcibilis. Quæ ſane facultates a corde tanquam ab arce, a ſede animę emanant, ut animę facultas effecta animalis reſideat in cerebro, effecta vitalis, ſeu iraſcibilis in corde, effecta naturalis, ſeu concupiſcibilis in iecore, ut cum hæ facultates ſecundum operationes inter ſe plurimum diſcrepant, poſſunt vocari ſpecies, & ob id Plato reſpiciens potius ad facultatum operationẽ, quam eſſentiam, uocauit ſpecies, quod ſit verum, rationalem comparat homini, iraſcibilem Leoni, concupiſcibilem beſtiæ multorum capitum, ut autem hæ facultates in vnum referantur, quę eſt animæ facultas integra, & perfecta, ut ſi una defecerit animæ facultas eſſet manca, ſecundum quandam ſimilitudinem poſſunt hæ tres facultates uocari partes, ex quibus animæ facultas integra conſtituitur. Quo vero *Facultatis ſecunda diuiſio.*
ad ſecundam diuiſionẽ, genericę illę emanantes a generaliſſima ſubdiuidantur, aĩalis nempe, vitalis, & naturalis, vt animalis ſubdiuidatur in dignoſcẽtem, & motiuam. Dignoſcitiua autem in internam, & externam, vitalis autem facultas in vitalem, iraſcibilem, & pulſificã. Naturalis inappetitricẽ, & altricem. Quan- *Tertia diuiſio.*
tum deniq; ad tertiam diuiſionem, illæ minus generales diuiduntur in ſpecificas, quæ amplius diuiſionẽ nõ ſuſtinent, ut dignoſcitiua interior in ratiocinatricem, imaginatricem, & memoratricem, exterior in quinq; ſenſus. Motiua in appręhenſiuam, egreſſiuã, & reliquas huius claſſis facultates, quæ in unam motricẽ referuntur, cordis autem facultas diuiditur, ut uitalis ſit generatrix uel calidi innati, uel ſpiritus vitalis, uel ſanguinis arterioſi, & proinde caloris influentis cauſa melioris uitæ. Iraſcibilis productrix uario- *Facultatum ſedes.*
rum affectuum. Pulſifica ſit hęc & illa pulſifica, ut eſt huius, uel illius arteriæ. Naturalis etiam facultas ſubdiuiditur, ut concupiſcibilis ſit rationem conſeruationis indiuidui, cibi & potus, ratione cõſeruationis ſpeciei, libidinis. Alteratrix autem in ſanguificatricẽ, chylificatricem, & reliquas id genus ſpecificas facultates, quæ tot ſunt, prout ſunt, determinatę partes. Quę ſane facultates ratione ſui domicilij ita ſe habẽt, ut generaliſſima ſedem habeat in corde. Minus generalis in cerebro, corde, & hepate, nempe animalis in cerebro, uitalis in corde, naturalis in iecore, ſpecifica autem in determinatis partibus, ut uerbi gratia, ra-

Digitized by Google

tiocinatrix in medio cerebro, viſiua, in oculo, apprehenſiua in manu, chylificatrix in ventriculo, appetés cibum & potum in ore ventriculi, veneré in teſtibus & ſic de reliquis, de quibus potius dicendum vbi methodus huic et illi membro applicatur. Ecce ergo quẹ admodum datur generaliſſima facultas cuius fons, & origo eſt in corde, dantur etiam generales facultates, quæ prodeunt omnes a corde, dantur etiam, quæ ab his prodeunt, vt aliquæ immediate prodeunt a corde. ſ. vitales, aliquæ a cerebro vt animales, aliquæ a iecore ut naturales, vt ſi hæc veritas hunc in modum intelligatur, nulla ſit inter Platonem & Ariſt. diſcordia, dum modo velint eſſe concordes. Hactenus ergo conſtat quemadmodum facultates principales ſint, & cauſa vitæ, & cauſa melioris vitę. Quo vero ad nõ principales, duas habent conditiones, altera eſt vt deriuent ab vna ex genericis, reliqua alteri inſeruiat, vt v.g. ratiocinatrix, quamuis deriuet ab animali, inter principes tamen recenſetur, quia non famulatur alijs, contra ſenſus exterior inter non principes recenſetur, quoniam, & emanat ab animali, & facultatibus internis dignoſcitiuis famulatur. Ad eũdem modum inter facultates naturales, nutrici reliquæ famulantur, vt illæ potiſſimum inter non principales recenſeantur, quæ abſolute alijs inſeruiunt, vt retentrix ratione concoctricis, vt ſenſus externus ratione facultatũ internarum, ad differentiã imaginatricis, & memoriæ, quæ principales dicuntur ratione ſenſus exterioris non exquiſite autem principales, qm̃ inſeruiũt ratiocinatrici. Cæterum quamuis tot ſint facultates, nihilominus cum Gal. lib. de differentijs ſympt. 3. colligere licet, genere duplicem tantum eſſe facultaté, aliam liberam, aliam non liberam, per liberam intelligo cum eodem Gal. 2. de motu muſculorum, quinto, cum facultatis actio pendet a voluntate noſtra, vt verbi gratia, motus voluntarius, quem quando volumus, vel ſedamus, vel citius, & tardius, vel crebrius, ac rarius efficimus, cuiuſmodi eſt viſio, diſcurſus, & omnis denique actio prodiens a facultate cerebri animali, cuius facultates alię non ſunt quam tres illæ principes, ſenſus internus cum reliquis externis, & motus voluntarius dictus. Alia vero ex parte, per nõ liberam intelligo, quæ aſſidue cogitur eſſe in actu ſecundo, & naturalis vocatur, vt merito præcitato loco hoc eſt de differentijs ſymp. 3. dicit actionum duas primas eſſe differentias, alteram animę, reliquam naturæ. Nota vbi naturalis ceſſat ab actione, non amplius agit, vt auctrix, dum ceſſat ab auctione non amplius augetur, ſimiliter dum formatrix ceſſat ab actione, non amplius agit, ceſſat autem dum opus eſt perfectum, & auctrix dum celebratum eſt debitum augmentum, & animalis dum ceſſat iterum agit, vt oculus modo non videat, modo redeat ad videndum, quare eſt differentia inter facultates animæ, & naturæ. Cęterum ſicut facultas animę, alia pręter propoſitas imaginari non licet. ita quantum attinet ad naturę facultatem non eſt niſi quadruplex. Nempe alteratrix, attractrix, retentrix, & concoctrix. Quod ſit verum ait Gal. prima aphor. 22. naturam vniuſcuiuſq; particulæ vti quatuor potentijs, attractricis proprij alimẽti, eiuſdem retentiua, ad hæc concoctiua, & quarta, quæ humores diſcernit, & aliena expellit, vt diſcretiua referatur ad expulſiuam. Vnde harum munia explicans Gal. dicit lib. curatiuo per venam ſectam 8. & 6. Epid. 6. tertio, partem quamlibet poſſidere familiarem attractricem, vt attractrix attrahat, quod parti familiare eſt. Alteratrix ita agat in attractum, ut opus ſuum hoc eſt alimentum perficiat, & ex toto vincat. Retentrix autem agit, dum clauſus permanet meatus, & continua a cõtinente nequaquam expellitur, (vt ait Gal. 6. de loc. aff. 6.) ſed contra per contractionem, comprehenditur, & retinetur. Quantum denique ad expultricem, vt ait Gal. lib. curatiuo per venã ſectam octauo, hæc expellit alienum & quantitate, & qualitate, vt hinc mirandum non ſit, ſi iecur, ſi ventriculus materias expellat nequ. q̃ qualitate peccantes, nã ratione copię alienę ſunt. Cęterum cum eodẽ Gal. 6. de loc. affec. 6. excretio ſecundum naturam fit aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi ſpatio, & contracto, & ad apertum etiam meatum impellente quidquid in continente ſpatio continetur. Conſtitutum ergo ſit naturales facultates eſſe tantũ quatuor, vt quotquot a Gal. recenſeantur, inter naturales aliæ non ſint præter has quatuor. Quæ veritas, vt pateat, liceat propter iuuenes quoſdam Gal. locos in medium adferre, & dum obſcure offeruntur illuſtrare. Primum ergo Gal. 1. de ſanitate tuenda quinto inter naturalis facultatis actiones recenſet auctionem, concoctionem, diſtributionem, & nutritioné, quibus verbis per diſtributionem inſinuat expultricis functionem, per reliquas autem alteratricis functionem. Nam vt alteratrix agit in cibum ipſum mutando, ipſum in ſanguinem in humiditatem alimentalem, eius functio dicitur concoctio, vt autem ita alterat, vt mutet in propriam partium ſubſtantiam, eius actio, vocatur nutritio, vt demum mutat in propriam ſubſtantiã alimenti maiorem portioné quam fuerit reſoluta, vocatur auctio. Ecce quomodo concoctrix nutrix, & auctrix nil aliud ſunt quam facultates alteratrices. Secunda authoritas ſit tertio de ſympt. cauſis ſecundo, vbi inter facultatis naturalis actionis proponit nutritionem, cõcoctionem, & aſſimilationem, ſed oẽs redigit ad alteratricem. quod ſit verũ ait, Naturalium actionũ prima ac propemodum omnium maxime neceſſaria eſt nutritio, quę alteratricis quędam eſt ſpecies. Addit autem & concoctio, quæ eſt in ventre, & venis, & qualibet particula eſt alteratio, ſed vt quarta, quam aſſimilationem uocant nomine quidem a nutritione diſſidet, re autem non diſſidet, quare erit alteratio. Tertia auctoritas ſit primo de facultatibus naturalibus a quinto, vſque ad nonum, vbi voluit naturales facultates tres eſſe, nempe generatricé, auctricé, & nutricem, quæ ita habent, ut generatrix agat dũ in utero geſtatur, & fingitur aĩal quo tempore primas ſedes obtinet formatrix, & alteratrix, ſiquidé generatricis uis actio eſt quidé naturæ non ſimplex, ſed ex alteratione, & formatione cõpoſita, alteratrici aũt & formatrici famulantur auctrix, & nutrix. Siquidem dum fętus in utero geſtatur, ut eius partes augentur, famulatur auctrix, ut autem nutriatur nutrix. Cęterum quantũ attinet ad auctricé, hæc illa eſt qua corpus, quod continuitatem ſuam, & ſpeciem ſeruat, in omné dimenſioné attollitur. Hæc aũt dominatur ab eo tempore, quo animal perfectã magnitudinem eſt adeptum, uſque ad ætatis uigorem, quę autem auctrici facultati famulantur ſunt alteratrix & nutrix. Quo autem ad nutricem, huius generalis actio eſt alteratio, quę tñ differt ab alteratione genitricis. Nam in genitrice per alterationem quod os non erat, factum eſt os, ut merito hęc alteratio generatio nominetur, in nutritione auté id quod affluit efficitur ſimile ei, quod factum, quod genitum eſt, ut merito nutricis alteratio aſſimilatio nuncupetur, ut finis generatricis ſit eſſe illius, quod gignitur, cum generatio ſit mutatio de non eſſe ad eſſe, finis autem augmentatricis, ſit geniti perfectio. Nutricis deniq; finis, ut genitum, ut perfectum plurimo tempore duret, ut quęlibet facultas, ut naturæ facultas ſéper ſit in actu ſecundo, ſemper agat, donec ſuum finé eſt aſſecuta, ut generatrix agat, quouſque animal eſt genitum, & formatum, auctrix quouſque animal ad magnitudinem debitam eſt perductum, Nutrix denique toto uitę tépore animalis, ut ex hoc diſcurſu pateat, cum hę tres facultates ſint alteratrices, præter quatuor propoſitas potentias naturales, aliã nõ eſſe imaginandam. Sed difficultatem facit uis formatrix cum

Non principales.

Facultatis diuiſio.

Naturalis facultas quadruplex.

Facultatum naturalium.

Authoritas prima.

Secunda.

Tertia.

Facultatum animalium numerus.

Generatrix quid.

Auctrix quæ.

Alteratio duplex.

Digitized by Google

Dubium. Formatrix qua facultas. Solutio.

cum generatricis actio ſit mixti ex alteratione, & formatione, vt generatrix facultas ſit alteratrix, & formatrix. Quare formatrix alia ab alteratrice nõ poteſt referri in alteratricem. Dicendum hanc eſſe excipiendam, vt ſit facultas quædam diuina, & ſuper naturá vt eius opus non naturale, non vniforme, ſed artefactum, & plane diuinum appareat, propterea quod corpori a genitrice per alterationem producto optimam tribuit compoſitionem, quæ merito nec eſt de eſſentia geniti nec neceſſario eſſentiam cõſequitur, ſed (vt ait Gal. 1. de vſu par. 9.) neceſſario accidit. Vt naturę facultates concurrentes ad indiuiduũ, & generationem, & incrementum, & conſeruationem, ſint tantum quatuor, nempe alteratrix, attractrix, retentrix, & expultrix. quibus tanquam, quid diuinum, & extremum additur formatrix, ſed alibi melius hæc difficultas reſoluitur, & præſertim, vbi hoc loco addit pag. in qua eſt tale initium dicimus facultates eſſe, vel animæ vel naturæ, ſi animæ vel dignoſcitiuæ vel non, ſi dignoſcitiuæ, vel interioris, vel exterioris, ſi inferioris, vel principalis, vel non principalis. Principalis, vel ſimpliciter, vt ratiocinatrix, vel ſecundũ quid, vt imaginatrix, & memoratrix, ſi non principales, vt ſenſus communis, ſi exteriores, ut quinque ſenſus, ſi autem nõ dignoſcitiuæ, vt quæ pertinent ad motum voluntarium. Quæ omnes ſtatuuntur animę functiones, propterea quod modo agunt, modo non agunt, modo magis, modo minus agunt. Vt v.gr. homo ambulat, ceſſat, modo velocius, modo tardius ambulat, vt ſi etiam nullum ſit impedimentum, poſſit non ambulare. At quæ naturæ ſunt facultates, dum præſens eſt obiectum, non poſſunt non agere, ut ſi quandoque ceſſent ab operatione, id fiat, quia deficit obiectum. v.g. dum fętus eſt formatus, ceſſat formatrix, quia non habet in quod agat, vt ſi lędatur compoſitio rurſus agit, ſicut etiam auctrix. Vnde naturæ facultates conſiderantur ratione vel illius, quod generatur, vel ratione geniti, ſi ratione illius, quod generatur ſiue ſit totum, ſiue ſit pars, locum habet formatrix, cui famulatur alteratrix. Siquidem formatrix tribuit cõpoſitionem, quæ eſt principale organum proprię, & perfectæ operationis, vt formatrix vigeat, & in formatione fętus, & poſt formatum fœtum. At in formatione fętus pro domicilio habet ſemen, poſt autem partem viuentem, ſeu calidum innatum ſaltem pro alterius generatione, ſi autem naturæ facultates conſiderantur ratione geniti, reſpicimus, vel ad meliorem uitam, vt ſunt vel iraſcibilis, uel concupiſcibilis, uel ad vitam vt ſunt quatuor naturales potentię vocatæ, quę ſane tantum quatuor ſunt, cauſa uitę rei genitæ, vt nulla ſit in Gal. dictis ambiguitas. Quarta auctoritas ſit Gal. 1. de facultatibus naturalibus. 11. dum ait, propter nutritionem opus eſſe agglutinatione, & propter agglutinationem appoſitione, nã que cum nutritio ſit aſſimilatio eius quod nutrit, ad id quod nutritur, vt hæc fiat aſſimilatio, oportet vt præcedat agglutinatio, ſeu adhærentia, nam ſi alimétum defluit, non poſſet aſſimilari, & ob id alimentum, alioqui fluidum ope naturalis caloris lentitiam glutiniſque conſiſtentiam adipiſcitur, vt agglutinatio pertineat ad alteratricem, cui tantum famulatur retentrix, quod ſi verum tertio, de facultatibus naturalibus, primo ait, retentricem vim præſtare ad agglutinationem, & aſſimilationem, quoniam niſi ſuccus attractus, & appoſitus, in particula quieſceret, nec agglutinari, nec aſſimilari poſſit. Ecce agglutinatio nõ pertinent ad retentricem, ſed ad alteratricem quæ primo agglutinat, mox aſſimilat. Addit deinde Gal. loco præcitato, hoc eſt 1. de facultatibus naturalibus 11. propter agglutinationem õpus eſſe appoſitione, nam fieri nequit ut alimentum adhærat niſi primum apponatur, dicebat autem tertio, de facultatibus naturalibus 1. poſitionem, vel adiunctionem eſſe finem actionis, quæ a vi attractrice proficiſcitur, ſiquidem, & nutrimenti ex venis in ſingulis particulis adductio adhuc attrahentis virtutis eſt opus, ut appoſitio pertineat ad attractricem, vt autem alimétum appoſitum, appoſitum permaneat ad retentricem, vt tandem concludere liceat, poſtquam ſuccus, qui omnem animalis particulam nutriturus eſt, a vaſis excedit, primum in totã particulam diſpergitur, mox adiungitur ſeu apponitur. Deinde appoſitus agglutinatur, demum aſſimilatur, & quæ ſucci portio non aſſimilatur, expellitur, vt rationabiliter Gal. 1. de facultatib. naturalibus, ſecundo concludat etiam ſecundum mentem Hip. naturam omnia artificioſę, & iuſte agere, vt eſt facultatibus prædita, ſiquidé his facultatibus ſingulæ particulæ conuenientem ſuccũ ad ſe trahunt, & apponunt beneficio attractricis, ope autem retentricis appoſitum retinent, quouſque agglutinetur, & aſſimiletur, partes autem agglutinant & aſſimilant, virtute retentricis, demum quod interim non permiſceri, quod cum nutriendo ſimilitudinem recipere nõ potuit, vi ſecretoria reijciuntur. Hactenus ergo conſtat quemadmodum actio eſt motus hominis, ſed effectiui, vt. ſ. vel agit, vel agere poteſt, vt effectiuum eſt, hoc eſt vt facultate prędítum. Deinde in definitione dictum fuit. (Mediante ſpiritu) vt hinc colligeretur ſpiritum nõ eſſe authorem ſeu primam cauſam efficientem operationis, ſed concurrere vt medium, vt organum facultatis.

Mediante ſpiritu.

Quomodo autem concurrat ſpiritus, vt pateat, cognoſcenda eſt ſpiritus natura, in cuius inueſtigatione, vt æquiuocationes ob uocis ignorationem fugiamus, primũ ſcire oportet quid per ſpiritum ſignificare uelimus.

Nomen.

Itaq; ſciendum nos per ſpiritum intelligere hoĩs ſubſtantiá non ſolidam, non humoroſam, ſed quam Hip. diſtinguẽs a ſolidis, & humoribus, vocabat impetentem ſeu impetum facientem.

Def.

Quæ ſane ſpirituoſa ſubſtantia nil aliud eſt, quã mixtum per ſe mobile genitum ex ſanguine, & vapore gratia conſeruationis facultatis humanę.

Mixtum.

Hęc definitio explicatur, vt explicatio abſoluta oculis conſpiciatis, quomodo facultas ad operandum concurrat, mediante ſpiritu. Primum ergo dictum fuit ſpiritus, eſt mixtum, quæ particula colligitur ex Galeno dum ſexto Epid. quinto, quinto, dicit caloris ingeniti moderationem hoc eſt qualitatem ſeruari reſpiratione, corporeæ autem ſubſtantiæ quod deſumptum eſt per cibos reſarciri. Ecce vocat corpoream ſubſtantiam. Nos autem mixtum, quoniam eſt genus magis proximum, ad hæc cum quilibet ſpiritus fiat ex ſanguine, & ex hoc conſeruetur, propterea quilibet ſpiritus. ſ. hominis eſt ſubſtantia corporea, eſt mixtum.

Per ſe mobile.

Deinde additum fuit (per ſe mobile) ad differentiam humorum, qui ad ſimilitudinem ſpirituum, inter ſolidas partes non recenſentur. At ad differentiam ſpirituum, humores non ſunt per ſe mobiles, non ex ſe ſed ad tempus, & ab alio mouentur, ſiue impulſi ſiue attracti. At ſpiritus per ſe mouetur, vt quilibet ſpiritus ſemper moueatur, nempe ſpiritus inſitus, ſpiritus vitalis, & ſpiritus animalis, vt hinc etiam dicat tertio de facultatibus naturalibus vltimo ſanguinem eſſe tenuem, vaporem tenuiorem, ſpiritum aũt tenuiſſimum, quę ſane tenuitas maxime ad motum confert. Quamlibet autem ſpirituum ſubſtãtiam eſſe per ſe mobilem licet dictis Gal. ſtabilire, & pręſertim ſpiritum inſitum, nam vt dicimus ſpiritum, inſitũ dicimus ſubſtantiam, quę locum non mutat, & proinde potius quieſcimus.

Spiritus inſitus calidum innatum.

Itaque ſciendum, & primum quãtum attinet ad ſpiritum inſitum, per hunc intelligimus calidum innatum. Siquidé, & Gal. 5. ſymp. nono ait. Nos calidum innatum uocare etiã animantium natiuum ſpiritum, ut etiam aſſerat calidum innatum, eſſe halituoſum, & calidum ſpiritum. Nuncupauit etiam hoc calidum innatum ſpiritum ſeptimo de placitis ſeptimo, dum inquit, oculorum

Digitized by Google

ſpiritum lucidum effici, dum factus eſt particeps animalis ſpiritus a cerebro prodeūtis. Ex quo etiam colligere licet, ſpiritus inſiti ſeu calidi innati ſubſtantiam eſſe minus tenuem ſubſtantia ſpiritus animalis, vt ſicut ex Gal. loc. cit. animalis ſpiritus eſt corpus fulgidum; ac quaſi æthereum, hic fulgor, hic ſplendor deſidet in calido innato, in ſpiritu inſito ſaltem ſecundū oculum, gratia. ſ. viſionis. Huius ergo ſpiritus, ſeu caloris inſiti motum exprimens Gal. lib. de rigore cap. 6. dicit, calorem inſitum eſſe ſubſtantiam, per ſe, & ſemper mobilem, & ſua ſponte, & proinde ex ſe non ab alio. Hic autem motus eſt foras intus, vt alter motus ſemper alterum excipiat, neque animalis generatio poſterior eſt, ſed prima, & primo genitum, & inſitum, obtinet autem hunc duplicem motum, quoniā hoc calidum innatum eſt temperatum ex calido, & frigido, ex calido quidem vt huius beneficio prima ratio, hoc eſt primum ſua ſponte, hoc eſt per ſe ſurſum, & foras mouetur atque caloris innati ſubſtantia calido potiſſimum ad actiones indiget, ex frigido autem vt hoc retineat, impediatque vt nimius motus ſurſum vehementiam tollat, ſiquidem periculum eſt, ne calor innatus, prę leuitate, & impetu ſurſum a corporibus diſcedat, & hinc diſſipetur. Vnde dicit Ariſt. prima particula probl. 33. hyeme calorem intus ſe contrahere, æſtate extra euadere, vt propterea non ſit quilibet calor, ſed proprius, vt ait 3. proble. 25. qui ſane corrumpitur, aut marcore, aut extinctu, marcore quidem hoc eſt vel indigentia alimenti, uel ab alieno calore, vt ignis in ſole, & lucerna apud ignem. Extinctum autem hoc eſt contrarijs, hoc eſt frigido, & humido in copioſiori vel vitioſo alimento, vt tandem calor innatus corrumpatur marcore, quia deorſum nō poteſt moueri, extinctu autem, vt motus ſurſum adimitur. Ecce ergo quemadmodum ex Gal. ſententia calor innatus, ſeu ſpiritus inſitus ſubſtantia eſt per ſe mobilis, vt ſi ſpiritus innatus, ſi calor innatus eſt per ſe mobilis, id multo magis de ſpiritu vitali, & animali ſit aſſerēdum, vt propterea calor innatus ſm ſui ſubſtantiam partem non deſerat, vt calor innatus. v. gr. oculi oculum non deſerat, cordis non reliquat, & ſic de reliquarum partium calido innato eſt ſtatuendum. At ſecus dicendum de vitali, & animali ſpiritu Hi enim ſpiritus præter motum ſurſum, & deorſum, ſeu foras, & intus, & proinde pręter motū communem, & his ſpiritibus, vt calido innato etiam alio motu afficiuntur, in quo proprium fontem deſerunt. Nam vitalis ſpiritus mouetur a corde ad extra cor, vt hinc etiam ſemen, quod eiaculatur, ſit vitali ſpiritu plenum. Animalis etiam ſpiritus mouetur a cerebro ad extra, vt hoc oculus non exigue ſit viſurus. At notandum differentiam eſſe inter hos motus, nam motus, qui fit in parte, competit ſpiritui vt per ſe eſt mobile, qui autem eſt a parte, ad extra partē, adſcribitur ſpiritui, vt ab alio mouetur, & potiſſimum ab impellente a facultate tranſmittente. Vnde Gal. reſpiciens ad ſubſtantiam ſpirituoſam, vt mouetur ab vna parte ad aliam partem, vt 12. meth. 5. fatetur dari ſpiritum animalem & uitalem, ita dubitat de ſpiritu naturali inquiens, quod ſi naturalis quoq; aliquis ſpiritus eſt, vtiq; hic quoque in iecinore, & venis continebitur, ſicut vitalis in corde, & arterijs. Ecce dubitat, quia per ſpiritum naturalem, nō intelligit ſpiritū inſitum, ſeu calidum natiuum, quia de hoc an detur nunquā dubitauit, ſed intelligit ſubſtantiam, quandā ſpirituoſam, quæ mouetur a parte ad partem, quæ ſit alia a ſpiritu animali, & vitali, quia dubio procul ſi daretur, in tertio ex membris principibus, nempe iecinore detineretur. At ſtatuendum potius non dari, cum hoc non egeat naturalis facultas ad differentiā vitalis, & animalis, vt patebit dum de ſpiritus utilitate loquemur. Cęterum cum conſtitutum ſit omnem ſpiritum, & proinde etiam ſpiritum inſitum, ſeu calidum innatum, mixtum eſſe per ſe mobile, neceſſario colligitur calorem innatum eſſe quid aliud a temperatura. Vnde hanc veritatem pernoſcens Hippo. 6. Epid. 5. ait. Hominis anima ſemper producitur vſque ad mortem, ſi autem anima igneſcat, tunc anima ſimul cum morbo corpus depaſcitur, ibi namque per animam ſignificat primum eius inſtrumentum, quod eſt calidum innatum, hoc enim ad mortem vſque perducitur. Hoc autem dum igneſcit, depaſcitur corpus ſimul cum morbo, per morbum autē nil aliud intelligit, quam corporis temperiem redditam calidiorem, redditam morboſam, quare calor innatus eſt quid diuerſum a temperatura, nec ab re, cum calidum innatum ſit ſubſtantia, ſit corpus, quod etiā antiqui ingenitum ſpiritum vocabant. Hactenus ergo patet, quemadmodum ſpiritus eſt mixtum ſemp, & per ſe mobile. Deinde in definitione dictum fuit, (genitum ex vapore) qua particula proponitur materia ex qua generatur ſpiritus. Hanc autem eſſe ſanguinem & vaporem comprobamus Gale. teſtimonio Et primo quo ad ſpiritum inſitum dicit Gale. 1. aph. 14. ſubſtantiā calidi innati eſſe aereā, & aqueā, qm̄, & duo generationis principia, ex quibus ſit, ita ſe habent, ſiquidem alterum nempe ſemen paucam omnino ſubſtantiam terrenam participat, plurimū autem aeris calidi, humidique in ſe continet, reliquū vero nēpe ſanguis menſtruus natura humidus eſt, vt cum calidum innatum ex his duobus ſit conſtitutum, & eius ſubſtantia ſit bene temperata, & ex his igneum genitum ſit ex ſanguine, quia ex ſanguine menſtruo, ex vapore, quia ex ſeminē vt. ſ. ſemen, & ſanguis mutetur in vaporem, vapor in calidum innatum vapore tenuius, & proinde in ſubſtantiam inuiſibilem. Confirmatur hæc veritas ex Gal. in lib. aduerſus Lycum ca. 7. nam ait calidum innatum in primo genitum nil aliud eſſe quam ſanguinem, & ſemen, hoc eſt corpus quoddam confectum ex ſanguine menſtruo, & ſemine, vt cum ſemen conſtet ex ſeroſa humiditate, & ſpiritu, recte dictum fuit genitum eſſe ex ſanguine, & vapore. At hic notandum cum Ariſt. 3. de generatione animalium nono calidum innatum hominis differre a calido Brutorum, vt fiat ex ſemine maris, cum dicit ſolum in homine eſſe ſemen ſeparabile a corpore hoc eſt a fœtu, ſed de his diligenter in ſermone de formatione fętus. Amplius lib. ad Thraſybulum 19. ait, calidū innatum eſſe ſubſtantiā humidam, & calidum, hoc eſt ſanguineā, & ſeminalē, vt pro ſui reparatione his ēt egeat. Adhæc reſpiciens ad ſanguinem ex quo gignitur calidum innatum ait 5. ſimpl. 9. calidum innatum contineri in omnibus animantis partibus, ſed inſtar ſanguinis non eſſe vndiquaque ſimile, & in ſpatijs inanibus non parum eius ineſſe ſubſtantiæ, imo potius veluti materiam quandam, quæ leuiculam expoſcit mutationem, vt perfecte in ſpiritum innatum mutetur. Tandem dicit Gal. 8. de plac. 7. caloris inſiti generationem non eſſe ex attractione ſpirituum, qui ſunt in arterijs, ſicut in lapidibus, & lignis fieri cernimus, cum huius ſubſtantia ſit ſanguis, & ſemen, vt etiam eius complexio ſit temperata, vt iam calor innatus duo in ſe contineat, nempe ſubſtantiam, & temperiem Gal. 1. de ſemine, quinto dicit, Ariſt. ſententiā fuiſſe vel inſitum calorem, vel ſpiritum innatum, vel bonam temperaturam roboris membrorū cauſam eſſe, per inſitum calorē inſinuans temperiē. per ſpiritum aūt ſubſtantiā, vt etiam cū Ariſt. neq; Hipp. hanc ignorauit, ſiquidem lib. de alimento ait, facultatē alimenti peruenire ad oſſa, & ad oēs partes, non modo viuentes, ſed etiam non viuentes, & proinde ad ſanguinem, pituitam, & medullā, & præterea addit, in caliditatem ſpirituum, & humiditatē. Quæ verba ſi recte intelligantur, patebit apud Hip. dari calidū innatū. Itaque ſciendū, ita eſſe intelligendum

Spiritus inſit⁹ mobilis per ſe.

Spirituū motus alius a motu calidi innati.

Nota. Spirituū motus p. ſe, & ab alio.

Spiritus naturalis an detur.

Calor alius a tēperatura.

Ex ſanguine & vapore.

dum

Digitized by Google

dum: Hip. per facultatem alimenti intelligat vim cibi, beneficio cuius, & continentia, & contenta conſeruantur, ut propterea conſeruentur oſſa, et omnes partes viuentes, & non viuentes, quamuis differẽter, ſiquidem partes viuentes conſeruantur, & concurrẽte cibo vere aluntur, reliquæ autem partes non viuẽtes, ſiue ſint ſolida, vt vngues, ſiue etiam fluxiles, vt reparantur, & regenerantur, vt vis cibi perducatur ad ſanguinem, ad pituitam, quæ poteſt in ſanguinem cõuerti, ad medullam, ex qua oſſa aluntur, ſed præterea addit caliditatem ſpirituum, et humiditatem, inſinuãs quæ communia ſunt cuilibet parti viuenti, vt per caliditatem intelligat calorem a corde influentem, per ſpiritum calidum inſitum, per humiditatem propriã viuentis partis humiditatẽ, ex qua viuens pars alitur, ſiquidem, vt pars viuens alatur opus, eſt pręter conſtitutionem partis, hoc eſt temperiem, compoſitionẽ, & vnitatem, vt adſit proprium alimentum, in quod agat ſpiritus inſitus, ſed in virtute caloris, a corde influentis, vt proprium alimentum, vt propria himiditas in ſubſtantiam partis viuentis mutetur. Ecce ergo quo ſecundum Hip. datur ſpiritus inſitus, & proinde calidum innatum, ſiquidem ſpiritus inſitus, vt differt a vitali, & animali, eſt potiſſimum calor inſitus, vt autem differt a temperatura, & calore influente, eſt ſpiritus inſitus, eſt ſubſtantia. Vt ex his colligere liceat, calidum inſitum eſſe corpus cuius calor eſt elementalis, cum fiat ex ſanguine, & ſemine, vt ſi recte intelligatur. Hip. huic veritati non refrigetur. Itaq; ſciendum Hip. lib. de carnibus dixiſſe. Quod calidum vocamus immortale eſt, & cuncta intelligit, & videt, & audit, & ſcit omnia tum pręſentia, tum futura. Quæ verba ſunt ita intelligenda, vt per calidum intelligat calidum elementale, quod ſit verum, ſubdit. Huius calidi plurimam partem, cum turbata eſſent omnia, in ſupernam circumferentiam receſſiſſe, & veteres nominant Aethera, ignem. Vnde hic obiter colligendum, Hip. nouiſſe mundi originem, cum dicit, cũ turbata eſſent omnia, hoc eſt ante mundum, vbi turbatio, confuſio, chaos adhuc eſſet, mũdi origo fuit, dum calidum in ſupernam circumferentiam receſſit, & creatus eſt ignis, ſed ad rem: calidi elementalis plurima portione aſcendente factus eſt ignis. Altera autem pars huius calidi receſſit in infernam partem quę pars terra appellatur, nẽpe frigida, & ſicca. Et in hac ſane multum calidi ineſt. Tertia autem pars aeris medium locum occupauit, calidum quidem, & humidũ exiſtens. Quarta autem pars cępit terræ proximum locum humidiſſimũ, hoc eſt aquam. Patet ergo quẽadmodum per calidum intelligit elementale. Hoc autem arripuit, vt medium per quod Deus Opt. Max. mundum hunc creauit, & conſeruat, & propterea reſpiciens potius ad primum motorem, quam ad medium, & per hoc medium inſinuans nobis vires primi motoris, ait eſſe immortale, quaſi inſinuans hoc calidum pendere a primo omnium rerum authore, qui immortalis eſt, & cuncta intelligit, et ſcit oĩa tum præſentia, tum futura. Vnde ad ſupremã illam diuinitatem reſpiciens, nec de olfactu, nec de tactu, nec de nutritione, & alijs conſimilibus inferioris claſſis functionibus loquitur, vt pateat per calidum nõ intelligere calidum innatum hoĩs, tamen ſi calor ille elementalis poſſit mutari in calidum innatum hoĩs, ſed tunc & vna cum homine perit, & organum eſt functionũ hominis. Hęc de inſiti caloris ſubſtantia, ex qua gignitur. Quod autem ad ſpiritum vitalẽ ex Gal. 7. de plac. 3. Huius materia ſumitur ex inſpiratione, & proinde ex aere, & humorum exhalatione, hoc eſt tenuiore, ac puriore ſanguinis parte, vt rationabiliter gigni ex ſanguine arterioſo ſtatui poſſit, vt etiã dicit 12. meth. 5. vt propterea fiat ex elementis, & hinc ex igne. Vnde dum philoſophus ſecundo de generatione tertio, ait, nec eſſe ignem, nec ex igne fieri, intelligit a prædominio, cum ſpiritus a pręđominio ſit aereus, & ob id ſecundo de generatione animalium quarto, ait, ſpiritum eſſe calidum, & humidum. Quantum denique attinet ad animalem, Gal. 12. meth. 5. & li. de vtilitate reſpirationis vltimo, ait, neceſſarium eſſe ſpiritum animalem nutriri, hoc eſt conſeruari per reparationẽ ſubſtantię loco illius, quæ diſſipatur, eſt autem aer, & ſanguinis vapores. Ab aere quidẽ conſeruatur, & ex inſpiratione potiſſimum alimenti pars per nares animali ſpiritu accidit, vt cerebrum valde non egeat vere a corde allato, cuius ſignum, eſt ꝙ ſi arteriæ circa collum laqueis adſtringantur, nihil patiatur animal, per totam diem, & reſpirare, & moueri poſſit. Cęterum conſeruatur etiam ex ſanguinis euaporatione, prodeunte a corde ad plexum retiformem, et ab hoc in cerebrum. Cęterum notãdum cum Gal. lib. de uſu pulſ. 3. quamuis animalis ſpiritus beneficio aeris nutriatur, & uaporis ſanguinei, qui in arterijs plexum formantibus præparatur, magis tamen propriã vtilitatem tribuere arterias; vaporem ſanguineum præparantes. Nec ab re, ſiquidem, & ſpiritus animalis genitus ex ſanguine, & aere, potiſſimum per portionẽ ſanguineam ſpiritus animalis conſtituitur. Vnde 7. de Plac. 3. ait ſpiritum vitalem perfectius coctum in animalem mutari, quippe cum oporteat animalem ſpiritum exquiſitiſſimam oĩum mutationẽ adipiſci: quare ſpiritus animalis, & citius, & maiori ex parte conſeruatur ope aeris, magis tñ proprie beneficio vaporis ſanguinis, & pręſertim prodeuntis ex plexu retiformi, ad differentiã euaporationis ſanguinis e uenis. Vnde idem Gal. 3. de Plac. 7. ait, animalem ſpiritum parua ex parte alimentum ſuſcipere ex venis ad cerebri ventriculos pertinentibus, maximum autem ac præcipuum ortum habere ex arterijs a corde ortũ habentibus, & plexum retiformem efformantib. ut tandẽ colligere liceat animalẽ ſpiritum ſeruari maiori ex parte beneficio aeris, & potiſſimum per nares attracti, minori ope vaporis ſanguinis arterioſi, adhuc minori ope vaporis ſanguinis venoſi, magis tñ proprie virtute ſanguinis arterioſi. Hactenus ergo patet, quemadmodũ ſpiritus eſt mixtum per ſe mobile genitũ vapore, qui in calido innato eſt ſeminalis, & ſanguineus, in reliquis aereus & ſanguineus, quãuis ratione ſpiritus animalis ſit ẽt ſpirituoſus, vt gignitur ex ſpiritu vitali, & rationabiliter calidum innatũ eſt ſeminale, & ſanguineum. Deinde dictũ fuit (a natura) qua particula proponitur cauſa efficiẽs, quę eſt natura, ad differentiam animę, ut productio ſpiritus non ſit actio animæ, ſed naturæ, quæ veritas, vt aperta reddatur, nõ erit ab re circa vnumquemq; ſpiritũ digredi. Primo ergo quantũ ad ſpiritũ innatum, cum ꝓducatur ẽt antequã in vtero gignatur fętus, & poſt fętus generationẽ conſeruetur, ſciendũ ante fętus generationem produci ex ſemine, & facultate naturali generatrice, a vi ſeminis mediante ſpiritu vitali immutato, & adiuuante calore vteri, dum vero fętus eſt genitus, et conſeruari a facultate naturali fętus ſecundum omnes eius viuentes partes, vt cum procreetur a qualibet corporis parte, ſtatuẽdum ſit non anima, ſed a natura produci, propterea quod anima ſuas obit functiones tantũ in cerebro, & partibus ſenſum, & motum a cerebro, ſuſcipiẽtibus, propterea hoc cognoſcens Gal. dicit ſexto Epid. quinto, calidum innatum reperiri in toto corpore, in iecore; & corde, neque obſtat, quamuis ibi Gal. de cerebro loquens proponat ſpiritum animalem, non autem calidum innatum, nam ob id nec voluit nec debuit inſinuare calidũ innatũ nõ reperiri in cerebro, nã ſi reperitur in toto igitur ẽt & in cerebro. Vnde ita eſt locutus Gal. reſpiciens ad pręcipuas actiones animę, ut eſt, et anima, & natura, pręcipua aũt functio ratione totius iecinoris, & cordis eſt functio naturalis, tõ autem cerebri, animalis, ut cũ ad edendã functionẽ naturæ primum

Calor inſitus, & ſpiritus inſitus idẽ.

Calidum innatum elementale.

Mundi origo.

Vitalis materia.

Animalis materia.

A natura

Calor innatus a quo producatur.

locum teneat calor inſitus, ad obeundam autem functionem animæ, ſpiritus animalis, ob id loquens, & de toto & de iecore, & corde, propoſuit calidum innatum, loquens autem de cerebro, propoſuit ſpiritũ animalem, prçterea ita etiam eſt locutus, quoniã cerebri organum eſt calidum innatũ, quod permixtum habet ſpiritum animalẽ, propter operationes principes, quæ in cerebro obeuntur. Cõſtitutum ſit igitur, cum natura agat in toto corpore, & potiſſimũ in iecore, et corde, ob id calidum innatum gigni a natura, tum totius, hoc eſt a facultate alteratrice, tũ ſingularium partium, tum potiſſimum iecinoris, & cordis.

Calor innatus varius.

Hinc fit vt calor innatus varius producatur, vt corporis partes inuicem diſſideant, & ob id dicit ibi Gal. iecinoris calorẽ eſſe remiſſiorem, vt ſola egeat tranſpiratione, cordis aũt calorẽ eſſe intenſiorẽ, vt egeat etiã reſpiratione, vt merito etiam calor iecinoris fiat ab agente minus calido, cordis autem calor magis ab agente calido, & idem de reliquis corporis partibus ſit ſtatuendum, vt calidum innatum cerebri a remiſſa potius, quam intenſa caliditate producatur. Cæterum vtcunque agentia differant, perpetuo ſunt agentia, vt organa naturalia, non autẽ animalia. Hinc ſequitur, vt cum calor inſitus ſit efficacior, ſit calidior, productus in corde, quam in reliquis corporis partibus, propterea dixiſſe Galen. 9. meth. 10. caloris inſiti cor eſſe fontẽ, per calorem inſitum non intelligendo omnem calorem, quia calor inſitus in qualibet parte gignitur, nec eam deſerit, quare per calorem inſitum intelligit efficaciorem, & calidiorem, vt eius non ſubſtantia, ſed qualitas a corde tanquam a fonte deducatur in totum corpus, quæ ſane qualitas calor influens. ſ. a corde nuncupatur. Vnde ad idem reſpiciens Gal. lib. de vtilitate reſpirationis vltimo, ait, cor eſſe principium naturalis caliditatis, ibi per naturalem caliditatem intelligens quidem calidum innatum, at non abſolute, ſed ut ab hoc emanat calor influens, vitam conſeruans omnibus corporis partibus, vt merito etiam cor vitæ principium ſtatuatur. Comprobatum ergo ſit, calidum innatum eſſe naturæ opus.

Calor inſitus efficacior in corde.

Calor principiũ naturalis facultatis.

Vitalis efficiens.

Quo vero ad ſpiritum vitalem, & hic eſt naturæ, opus, vt propterea aſſidua ſit huius generatio. Ex Gal. autẽ 7. de plac. 3. cum reperiatur in arterijs, & corde, potiſſimum gignitur a facultate cordis alteratrice, quæ uitalis nuncupatur, quare a natura non ab anima. Quo vero ad animalem ſpiritum, hic ſane reperitur in cerebro.

Animalis locus.

Vnde dicit Galen. lib. de vſu parr. ſecundo, cerebri ventriculos animalis ſpiritus plenos eſſe. Neq; ſolum animalis ſpiritus reperitur in eius ventriculis, ſed etiam ut aſſerit lib. de vtilitate reſpirationis, cap. vltimo, in cerebri ſubſtantia, ut huius cauſa efficiens nil aliud ſit quam naturalis cerebri facultas, quæ ſuis organis efficacius agat in ſanguineum vaporem, cum ex Galen. 7. de plac. 5. oporteat animalem ſpiritum exquiſitiſſimam omnium mutationem adipiſci, vt hinc tempore aliquo egeat, cum in inſtanti tanta mutatio, vtpote ſpiritus vitalis in animalem fieri nequeat.

Efficiens.

Vltimam autem (ait Gal.) perfectionem acquirit in cerebri ventriculis, quod intelligendum eſt de ſpiritu animali, qui eſt organum ſenſus, & motus, nam quia organũ eſt principium facultatum, & continetur in cerebro, ita in cerebro poſtremam cõſequitur perfectionem. Cæterum vbicunque gignatur, ſemper eſt opus non animę, ſed naturæ, vt propterea cerebrum producat ſpiritum animalem in virtute caloris ſui innati, non aũt ſpiritus animalis prius geniti, quoniã vt cito parebit, ſolus animalis ſpiritus eſt organum animæ, quamuis cum inſito permixtus, reliqui autem ſpiritus, hoc eſt uitalis, & inſitus ſunt organa naturæ.

Quæ veritas ut pateat, merito cauſa explicanda proponitur, poſtrema definitionis particula, dum dictũ fuit (gratia conſeruationis facultatis humanę) in hęc particula clauditur cauſa finalis ſpiritus. Hic aũt proponitur facultas humana, quia ſermo eſt de actione de operatione hominis. Dictum autem fuit (gratia cõſeruationis,) vt ſpiritus tanquam animæ ſeu facultatis organum diſtingueretur a membri conſtitutione, hoc eſt temperie, & compoſitione, quandoquidem, & conſtitutio eſt facultatis, & proinde animæ organum.

Gratia cõſeruationis facultatis humanæ.

Vnde pro huius veritatis intelligentia, ſciendum facultatis organum bifariam accipi poſſe. Altero modo vt principaliter conſeruat facultatem, ſecundario autẽ ad facultatis operationes obeundas confert, reliquo autem modo vt principaliter præſtat ad facultatis operationes edendas, ſecundario autem vt conducunt ad facultatis conſeruationem, ut ſi reſpiciamus ad facultatis conſeruationem, primas partes obtineat ſpiritus, ſi ad facultatem operãtem, conſtitutio temperaturę, quod cognoſcens Gal. 3. de ſympto. cauſis primo, ait, ciborum mutationem in chylum fieri a ventriculi temperatura, ſed adiuuante calido. Ecce ratione facultatis operantis principale organum eſt tẽperatura, adiuuãs calidum innatum.

Facultatum organa duplicia.

Ceterum, vt hęc veritas magis eluceſcat, & oĩs cuiuſlibet ſpiritus vtilitas pateat, liceat ſigillatim circa vnumquemque ſpiritum digredi. Itaque quantum ad ſpiritum innatum, vt oĩa Gal. dictis comprobentur, dicit Gal. 2. ad Glauconem ſecundo. Natiuus calor fortaſſis (vt nonnulli arbitrantur Philoſophi, ac medici ſummi) ſubſtantia uirtutum exiſtit, vt ſi non hoc ſaltem primum, ac maxime neceſſarium ipſarum inſtrumentum; Ecce nil aliud inſinuat, niſi calorem natiuum, ita ſeruare virtutes. ſ. naturales, vt vel ſit eſſentia, vel ſaltem neceſſarium, & primum organum, ſine quo virtus nequaquam conſiſtere poteſt.

Spiritus innati utilitates.

Amplius Galenus ſexto, epid. quinto, ait, multis in locis dixiſſe Hippocrat. calorem naturalem operationum naturalium eſſe auctorem. Ecce proponit calorem naturalem auctorem, principale agens, quod tamen eſt falſum. Nam principale agens, eſt anima, eſt facultas. Sed vocauit authorem, vt ſignificaret conſeruari ab hoc facultatem. Vnde ibidem habet Galenus Hippoc. ſignificare animæ ſubſtantiam eſſe calorem naturalem, nam quam primum deſerit calor, pars anima orbatur, & propterea Philoſophus decimoquarto, problem. nono, dicit mortem eſſe refrigerationem caloris interioris, ut calidum innatum ſit nexus animæ cum corpore. Cæterum hoc loco notandum. Natiuum ſpiritum conſeruare facultatem naturę, ut propterea etiam conferat ad operationes naturæ, non autem animæ, niſi adnexum habeat ſubiectum, beneficio cuius euadat etiam animæ inſtrumentum, quod pernoſcens Ariſtotel. quinto de generatione animalium ſecundo ait, vt ſpiritus natiuus, in alijs locis pullum facit, in alijs inſpirationem, ita in meatu auditorio facit auditum, ſcilicet per permixtionem ſubſtantiæ aeriæ cum calido innato, ut etiam in oculo calidum innatum ſpiritus inſitus ſit cauſa viſionis, vt etiam in cerebro, vt permixtum habet animalem ſpiritum, ſit cauſa principium functionum, vt animalis functionis organum non ſit inſitus calor naturalis, ſed vt mixtum quoddam ex calore naturali, & ſpiritu animali, vel alia ſubſtantia. Quod ſane additum eſt propter oculorum ſpiritum ſcilicet inſitum, qui ex Gal. 7. de placitis ſeptimo, lucidus efficitur, dum factus eſt particeps animalis ſpiritus a cerebro prodeuntis, vt ſpiritus inſitus, ſeu calor inſitus cryſtallini concurrat ad viſionem, & proinde ad animæ operationem, non ſolus, ſed neceſſario coniunctus cum ſpiritu animali, ut uiſionis, ut actionis animalis præcipua cauſa ſit, ſpiritus animalis, non autem naturalis calor, ſiquidem concurrit ad uiſionẽ, vt illuſtrans, vt perfectus redditus ab animali. Cum ergo natiuus ſpiritus primum quidem naturalem facul-

Digitized by Google

facultatem conſeruet: deinde ét vt adiuuans concurrat ad operationes obeundas ipſius naturæ, mirum eſſe non debet ſi Gal. pleriſq; in locis hanc veritatem propoſuit: ſimul ét proponés pleraſq; naturæ operationes, quæ concurrente ét natiuo calore obeuntur. *Authoritas prima calidi innati vtilitates.* Primo ergo Galen. 6. Epid. quinto, 5. ait caloris natiui primum officium eſſe corpus noſtrum alere, ſanguinem primum creare, & hominem ad iram excitare: Quibus verbis primum proponit calorem innatum cuiuslibet corporis partis, vt quælibet pars pro ſui conſeruatione eget nutritione, *Eget.* ſecundo proponit calorem innatum iecinoris, ope cuius fit ſanguificatio, cuius opus eſt ſanguis, neceſſarius cauſa nutritionis totius corporis: tertio proponit calorem inſitum cordis, cuius cauſa homo ad iram excitatur, quod etiã dicit 6. de Pla. vlt. *Secunda.* Secunda Gal. auctoritas fit 4. aph. 2. dum ait, calore natiuo debilitato ex profluuio ſanguinis, nec cibos bene concoqui, neq; in ſanguinem tranſmutari, multoque etiam magis neq; diſtribui, vt calor innatus ſit inſtrumentum facultatis, & ventriculi, & iecinoris. *Monitum* Admoneantur autem ſtudioſi, q̃uis dicat Gal. calore natiuo debilitato multo magis ſanguinem non diſtribui, non eſſe dictum, ut ſignificaret calorem innatum eſſe magis neceſſarium organum expultricis, quam concoctricis, ſed ut inſinuaret quod dum caloris imbecillitatem non coquitur alimentum, expultrix ita fit debilis, vt nequeat expellere, & præſertim quia ſanguis male concoctus non cedit facultati tranſmittenti. *Tertia.* Tertia authoritas ſit 6. Epid. 4. 25. vbi ait, ab inſito calido exuperãte optimas fieri in ventriculo coctiones. Addit autem, hoc eſſentiam habere repoſitam in ſanguine, & ſanguineis viſceribus: in ſanguine quidé cum ex hoc reficiatur, ut. ſ. mutet' in ſemé, & ſanguineis viſceribus hoc eſt animantis, nam niſi membrũ ſit animatum, & ſanguineum, hoc eſt particeps huius calidi, calidum nequaquam reparari poterit, ut ſecundum hanc rationé membrum ſanguineum ſit non modo caro, ſed & os, & membrana, & quodlibet aliud mébrum vita præditum; nam vbi vita, ibi calor inſitus & vbi calor inſitus ibi vita. *Quarta. Calor ingenitus eſſentia potentiæ vitalis eſt.* Quarta authoritas 6. Epid. 3. 18. dum ait vitalis potentiæ eſſentiam eſſe ingenitum calorem, qui ex corde habet originem: Ex quibus duo colligere licet. Primum ingenitum calorem eſſe eſſentiam vitalis potentiæ, prout. ſ. vitalis potentia ope huius conſeruatur, ſecundum auté dixiſſe Galen. cum calorem eſſe eſſentiam vitalis potétiæ, qui ex corde habet originem, ad differentiam. ſ. alterius caloris, qui ex alia parte habet originem, vt propterea per calidum ingenitum non intelligat ſpiritum vitalem, ſed inſitum cum vitali permixtum, qui vt conſeruat vim ſignificatricem, eſt calor iecinoris, & ſic de reliquis, vt hinc quilibet calor ad operationem peculiaris partis iuuamentum præſtet. *Quinta.* Quinta authoritas ſit 5. ſimpl. 9. dum habet, calidum innatum omnes naturales actiones adaugere, & eo magis, quo eius ſubſtantia eſt copioſior; cuiuſmodi eſt in iis qui creſcunt. *Calor innatus inſtrumentum adiuuans.* Ex quibus duo potiſſimum colligere licet, primum naturales actiones adaugere, vt propterea calidum innatum ſit adiuuans, ad differentiam temperaturę, quæ ad agendum primum concurrit, vt etiam licet colligere ex 3. de ſympt. cauſis 1. dum ait, cibi mutationem fieri a ventriculo adiuuante calido. Secundum autem conferre ad augendas actiones naturales, non aliquas, ſed omnes; vt ſignificaret, nullam eſſe partem vita præditam, q̃ hoc calido non egeat, vt ſi calidum innatum non eſt animæ eſſentia, eſt ſaltem eius primum inſtrumentum ſcilicet conſeruans. *Sexta.* Sexta authoritas ſit ſecundo de facultatibus naturalibus 4. dum ait, a calore innato fieri nutritionem, concoctionem, omnem ſucci generationem, & in excrementis etiam qualitates. Poſtrema authoritas ſit 8. de Placit. 7. vbi cum dicit calorem innatum etiam ſecundum Hippocr. ſententiam omnium naturalium operationum authorem eſſe, atque arteriarum motum produci ab inſito calore ſubdit, quin imò etiam eſſe in cauſa motus, & neruorum, & muſculorum, cuius ſignum eſt quod ſi vel frigore, vel veneno frigefactum fuerit corpus, nulla alia re in corpore alterationem patiente, ſtatim quidem arteriarum motus, neruorum item, & muſculorum ceſſant, vt his verbis inferat, conferre calidum innatum ad functiones obeundas non modo naturæ, ſed etiam animæ: ſi quidem neruorum, & muſculorum motus animæ ſunt actiones. *Calidum innatum organum ét facultatis animalis.* *Nota.* Et ob id notandum calidum innatum non eodem modo ſe habere ratione naturæ, & animæ. Nã ratione naturæ primum naturalem facultatem conſeruat, vt propterea naturalium operationum author vocetur. Deinde vero adiuuat facultatem ad operandum, vt quo maior eſt portio calidi innati, eo melior fiat naturalis operatio a naturali facultate, mediante partis temperatura. At ratione animę primum calidum innatum non conſeruat animalem potentiam, nam (vt ſuo loco patebit) conſeruatur ab animali ſpiritu, neq; etiã multum confert ad animæ functionem, cum motus voluntarius valentior fiat potius a calido ſicco, quam a calido humido: cuius ſignum pueros calido innato maxime refertos non edere motus admodum robuſtos, vt calor innatus potiſſimum ſit in cauſa motus voluntarij, vt eſt in cauſa vt vis animalis influens ſuſcipiatur a parte, vt dum vi cauſæ refrigerantis afficitur calor natiuus, vim animalem non admittat, hincque motus ceſſet, vt id concludendum ſit, calidum innatum & potentiam naturalem conſeruare, & omnes eius actiones augere, non nihil etiã ad animę functionem celebrãdas conducere. *Calidi innati vſus* Et ſi volumus cum Plat. ét calidi innati vtilitatem pernoſcere, primum ſcire oportet Platonem in Timæo ſcripſiſſe, omnia animalis membra vitam poſſidere in igne, & ſpiritu, quę ſane animal aſſidue reſoluunt, & exhauriunt, vt proinde alimento ſit opus. Quibus verbis colligitur caloris, & ſpiritus natiui beneficium, & maleficium. Beneficium, quidem, quoniam animalia viuunt per ignem & ſpiritum, maleficium vero quoniam ab his animal abſumitur. Vnde per ignem intelligere oportet calorem cordis, per ſpiritum auté calidum innatum eſſentiam membrorum, ſine quibus nequaquam membrum viuere poteſt. Ad hęc idem Pla. in Gorgia, & in Phedro ait, mortem nil aliud eſſe quam animæ, & corporis inuicem deſolationem, vt hinc colligere liceat, vitam eſſe vnionem animæ cum corpore, vt ſane hæc duo inuicem ligantur, vt vniuntur beneficio calidi innati, vt hoc deficiente deficiat vnio animæ cum corpore, & hinc ſuccedat mors. *Calidi innati vtilitas.* Hęc de vtilitate calidi innati ſecundum Galen. at quid voluit Ariſt. Itaque Ariſt. vtilitatum calidi innati non ignarus, dicit 5. de generatione animaliũ 6. vnumquodq; membrum ſuum calorem habere. Ad hęc 2. de partibus animalium 3. cibum concoqui, & mutari non niſi per caloris vim, vt propter alimenti concoctionem non modo animalia, ſed etiam ſtirpes calorem naturalem obtineant, & cum Ariſt. hic calor pluribus partibus eſt accommodatus, quemadmodum cibi adminiſtrationes ſunt accommodatæ, vt verbi gratia conficiatur cibus in ventriculo, & iecore, iis partibus eſt accommodatus calor, qui aptus ſit ad cibum concoquendum, vt nimirum per calorem ventriculi panis fiat chylus, per calorem iecinoris chylus fiat ſanguis. *Calidi naturalis in ſtirpibus.* Quinimo etiam (vt ait tertio, de generatione animalium ultimo) in animalibus generantibus continetur calor, qui ſecernendo ex cibo ingeſto, & concoquendo facit, excrementum, quod conceptus eſt principium, hoc eſt ſemen. Ad hæc cum eodem Ariſt. tertio, de partibus 6. calor

Digitized by Google

calor eſt id quod vim obtinet agendi: ſanguinis autē copia caloris eſt indicium, nā vt ſanguis eſt copioſior gignitur a ualidiori calido. Et tandem reſpiciens ad plures calidi innati vtilitates, 5. de generatione animalium vlt. ſcribebat, conſentaneum eſſe naturam magna ex parte uti ſpiritu vt inſtrumento, nam vt nonnulla artium inſtrumenta vtilia ſunt ad plura, qualis in exciſoria malleolus, & incus: ſic in rebus a natura inſtitutis ſpiritus varium exhibet vſum, p̄ ſpiritum autem intelligit calorem innatū, & propterea in eodem cap. paulo ſuperius dicit, calorem vim agēdi obtinere. Notandum aūt dixiſſe Philoſophum, naturā magna ex parte uti ſpiritu, non quia aliquando ſpiritu, ſeu calore non utatur, ſed dici magna ex parte, hoc eſt ad plures vſus. Quod ſit uerum, ſpiritū comparat vt inſtrumentum, ad artis inſtrumenta, vt ſunt ad plures vſus. Ita aūt eſt locutus, quoniā loquitur de calore gignente dentes, & proinde de ſimplici calido innato, ad differentiam calidi innati non ſimplicis.

Calidi innati differentia.

Nam ut ſimplex calidum innatum eſt inſtrumentum, quo natura utitur ad plures vſus; contra calidum mixtum eſt inſtrumentum, quo natura vel anima utitur, ad unicum tantum, & priuatum vſum. Nam ſi miſceatur cum ſpiritu animali, eſt organum principum facultatum, & uiſus, ſi cum ſpiritu uitali, eſt inſtrumentum facultatis vitalis cordis, ſi cū naturali ſanguificatricis iecinoris; ſi cum aere auditus tantum, ſi cum uapore, olfactus; ſi cum humore guſtus: in reliquis autem functionibus, natura hoc calido inſito citra permixtionem utitur, & proinde ut inſtrumento ad plures uſus. Hæc de utilitate calidi innati.

Vitalis vſus.

Quo ad ſpiritū vitalem. Huius finis nō eſt, vt ſi vehiculum vis pulſificæ, ſi quidem ex 7. de Placit. 5. arteriæ pulſant non propter ſpiritum a corde immiſſum, ſed quia tunicas adnexas habēt cum corpore cordis, ab eoque vim influentem aſſidue ſuſcipiunt, ſed neq; ad ventris concoctionem plurimum confert. Quod ſit verum ait Gal. 2. de naturalibus facultatibus 8. quemadmodum ſpiritus vitalis in quibuſdam animalibus plurimum ualet ad concoctionem, quę fit in uentre, contra in hominibus, uel nihil, uel omnino leue aliquid exiguum confert, & cauſa forte fuit, quoniā ueſcitur cibarij facilioris coctionis, ut a ſpiritu uitali potius conſumerentur, aſſarenturque, quam concoquerentur. Quare alium vſum ſpiritui uitali tribuere licet.

In corde.

Et (ni fallor) multiplex eſſe poteſt nempe & in corde, & extra cor, in corde quidem ut permixtus cum calido innato euadit organum functionum cordis, ad hæc ut uim iraſcibilem uiuificet, & conſeruet.

Iraſcibilis vim ſi... uiuificetur a ſpiritu vitali.

Quę ueritas colligitur ex Galen. 6. de Plac. 8. dum ait, ex eo quod habemus cor eſſe principium feruentis, & ſpirituoſi ſanguinis, hoc eſt ſanguinis uitali ſpiritu pleni, etiam cognoſcens iracundiæ ſedem in corde collocatam eſſe, q̄ conſequentia nulla eſſet niſi iracundia ad ſuam edendam functionem uitali ſpiritu egeat. Atq; huius veritatis ratio eſt poteſt, q̄m uitalis ſpiritus ut feruidus cor uehementer calidum conſeruat, nam ex Gal. 6. de Plac. ult. quo cor eſt calidius, eo uis iraſcibilis eſt ualidior.

Extra cor.

Spiritus autē uitalis extra cor uſus duplex eſſe poteſt. Alter qui colligitur ex Gal. 6. de Plac. 8. ut ſit ſubiectum deferens calorem influentem a corde, in totum corpus. Nam cum huius caloris influentis præſentia aſſidua ſit, maximè neceſſaria ad partium uitam conſeruandam, cum calor influens ſit qualitas, multo promptius a corde toti communicatur beneficio ſpiritus uitalis, quam ſi per partē poſt partem impartiretur, & hoc eſt, quod ſignificauit Auicenna, dum febrem definiens dicit eſſe calorem extraneum procedentem a corde in totum corpus, mediante ſpiritu, & ſanguinem, per ſpiritū nil aliud, quam uitalem intelligens. Reliquus aūt uſus eſt cū Galen. 7. dę Placit. 3. vt ſit animalis ſpiritus materia: adhæc in ſemine unitur tantum calidi inſiti, ut ſit organum generatricis, vt uoluit Ariſtot. 2. de generatione animalium 3. dum uoluit in ſemine eſſe ſpiritū, qui facit, ut ſemina ſint fœcunda, & 3. de generatione animalium vlt. ait, in ſemine recipi ſpiritum animalem, per hunc eſſe principium conceptus, vbi per ſpiritum animalem intelligit ſpiritum animalis, ad differentiam ſpiritum ſtirpium: quoniam tum ſpiritum animalem conſtat eſſe uitalem, cum ſemen eiaculatum ſit plenum ſpiritu vitali. Hæc de ſpiritu vitali.

Animalis finis.

Quantum denique ad animalem ſpectat, de hoc loquens Galen. 6. Epid. 5. dicit, ſpiritum in cærebri cauis poſitum primarium eſſe animę inſtrumentum, per primarium cauſa non operationis, ſed conſeruationis, & uiuificationis facultatis. Vnde hanc veritatem inſinuans, addit, ſatis eſt artem medicam cum ratione tractantibus noſſe, ſi contentus in cerebri ſinibus ſpiritus, aut prorſum corruptus ſit, aut a naturali temperie vna cum temperie cerebri longiſſime diſceſſerit, mortem neceſſario ſequi, ut ex his colligere liceat, cerebri animam ſeruari a ſubſtantia, & qualitate ſpiritus, nec non & a temperatura cerebri, ita tamen vt vitium in ſubſtantia ſolum ſufficiat ad animalis mortem, vitium autem ſecundum qualitatem, & inſigne eſſe debeat, & coniunctum habere debeat vitium intemperatura cerebri, ut hinc colligere liceat & temperaturam eſſe quid aliud ab anima, & cauſa conſeruationis animus primum locum obtinere ſpiritum, ſecundum temperaturam, ſi cut ratione operationis primum obtinet temperatura, ſecundum ſpiritus.

Temperatura alia ab anima. Monitum Spiritus animalis cauſa mortis.

At hic admoneantur ſtudioſi, dixiſſe Gal. mortem neceſſario ſequi, vbi animalis ſpiritus eſt prorſus corruptus, & loqui de ſpiritu, vt permiſcetur cum calido inſito. Vnde nō p̄ponit ſpiritū, vt corrumpitur, ſed vt corruptus eſt, nam dum corrumpitur, poteſt reſarciri, ut homo non pereat. Præterea Gal. non proponit ſpiritum corruptum ſecundum aliquam tantum ſui portionem, ſed ſecundum omnē ſui portionē, cum proponat ſpiritum prorſus corruptum. Etenim ſi corruptus ſit ſpiritus ſecundum aliquam ſui partem, fieri quidem poteſt, ut non ſit idoneum animæ organum, & propterea mors non ſuccedit, quia cum poſſit regenerari, ad eam perducetur copiam, vt euadat accommodatum animæ organū. Si autem contra prorſus ſit corruptus ob cauſam ſiue reſoluentem, ſiue ſuffocantem, ita ceſſat a ſuo munere vis animalis, ut cor ita patiatur, ut mors ſubſequatur. Siquidem ex Galen. 9. Metho. 10. ex tribus facultatibus nempe naturali, vitali, & animali qualibet earum amiſſa, neceſſe eſt reliquas perire. Hoc autem ea ratione admonere voluit, propterea, quod niſi animalis ſpiritus prorſus ſecundum ſubſtantiam ſit corruptus, non moritur animal.

Gal.

Quod ſit verum, Gal. 7. de Pla. 3. vt probaret animalem ſpiritum eſſe primū animę inſtrumentum, ait ſpiritum animalem, neque eſſe animam, neq; animæ domicilium, nam animalis ſpiritus ex innatu animal vita non priuat, ſed ſenſu & motu erepto, tantiſper ſtupidum reddit, quoad rurſus collectus reſtituatur, vt ſi ſpiritus animę ſubſtantia eſſet, fieri nullo modo poſſet, quin ſimul atque operatio ceſſet continuo quoque anima interiret. Ecce eſt inanitus ſpiritus, & tū homo non moritur, quare per inanitum intelligere oportet non prorſus inanitum, quia tunc dubio procul ſequeretur mors, cum amplius reparari nequeat.

Obiectio.

Sed hic quiſpiam obijcet, ſi ibi Galen. non intelligeret integram inanitionem ſpiritus animalis, ratio ſua nihil valeret, cum ita arguat, dum ſpiritus inanitur non ſequitur mors, ſed actionis amiſſio, ergo non eſt anima, ſed animę inſtrumentum, nam quis ſtatim dici, non ſequi mortem, quia totus non vacuatur, nam ut remanet portio ſpiritus, ſi eſt anima remanet etiam anima, ſed hæc inſtantia nihil valet.

Nam

Digitized by Google

Solutio. Nam ſecundum hunc modum non ratiocinatẽ Gal. ſed ad hoc reſpexit, vt ſi ſpiritus animalis, eſt anima dum vacuatur, vt ceſſet operatio, ita ẽt mors ſubſequi debet ſi autem eſt organum, quamuis ad eius vacuationem ceſſet operatio, non tamẽ ſequitur mors. Vnde cũ ad ſpiritus inanitionem amittatur operatio, nõ tamẽ neceſſario ſequatur mors, igitur nõ anima, ſed animæ organum eſt. Sed propterea nõ negaret Gal. non integram vacuationem ſequi mortem, quemadmodum confeſſus eſt 6. Epid. 5. 6. vbi proponitẽ ſpiritum prorſus corruptum, & lib. de vtilitate reſpirationis, vlt. dum ait. Duas eſſe cauſas repentinæ corruptionis, nempe immoderatam caliditatem, & vacuationem totius ſubſtantiæ. Ecce proponit vacuationem totius ſubſtantiæ non partis, vt ſi ſpiritus animalis afficiatur ſecundum qualitatem, nequaquam eſſe poſſit in cauſa mortis, niſi vna cum ſpiritu ẽt lædatur conſtitutio. Quod ſit uerum ait, ſiue conſtitutio cerebri offendatur, ſiue ſimul circa cerebrũ ſpiritus, ſiue caliditas ſola, mors ex neceſſitate animali contingit. Ecce ad vitam magis neceſſaria eſt, tum conſtitutio, tum caliditas innata, quam animalis ſpiritus, nam vt ſola læſio ſecundum qualitatem vel conſtitutionis, vel calidi innati eſt cauſa mortis, ita ſola læſio ſpiritus ſecundum eius qualitatem non poteſt eſſe in cauſa mortis, ſed ſolum ſi vna cum ſpiritu etiam conſtitutio lędatur, vt ẽi oporteat (vt ait Galen. 6. epid. 5. vt ſpiritus qualitas vna cum conſtitutionis qualitate maxime a natura diſcedat. Huius autem veritatis ratio eſſe põt. Nam ſpiritus eſt organum animæ, non naturæ, conſtitutio autem, & calidum innatum ſunt quidem organa animæ, ſed potiſſimum naturæ, uita autẽ magis pendet a facultate naturali, quam animali. Ad hæc cerebri conſtitutio, & calor innatus organa ſunt, quorum ope natura animalem ſpiritum producit. Sed etiã dicendum, ſi inaniatur ſpiritus animalis ſecretus a calido innato, non ſequi mortem, ſi autẽ vacuetur ſpiritus animalis, permixtus cum calido innato cerebri, ut eſt organum facultatum principium, & generatricis ſpiritus animalis, neceſſario ſequitur mors, & hoc eſt pulcherrimum. Hactenus ergo conſtitutum ſit ſpiritus, animalis hunc eſſe vſum, vt aĩalem facultatẽ conſeruet, & ad eius ẽt munia obeunda conferat, quãuis præcipuus vſus, ſit facultatis conſeruatio, quod ſit verum, dum manus apprehendit, operatur manus, conſtitutio magis concurrit, quam ſpiritus, cum illa ſit peculiaris manus conſtitutio, ſpiritus autẽ non perueniat ad manum. Cęterum cum animalis facultas operetur, & in cerebro, vt princeps vocata, & extra cerebrũ, vt ſenſus externus, vt voluntarie motrix, explicare oportet, quid nam pſtet animalis ſpiritus gratia harum facultatum. Itaq; ſciendum quantum attinet ad principes facultates. Harum cum natura procreauit animalem ſpiritum cum calido inſito pmixtum, q cerebri poris reſidet, vt animalis ſpiritus non modo reſideat in cerebro, ſecundum eius ventriculo, ſed ẽt ſecundum poros, vt ſecundum poros pertineat ad principem facultatem ſecundum ventriculos autem ad non principem, ad ſenſum & motum, ſpiritum aũt animalem reſidere in cerebri ſubſtantia colligitur, ex Gal. 7. de Placit. 7. dum ait animalem ſpiritum eſſe corpus frigidum, & quaſi ętherenm, ꝙ per totũ cerebrum eſt diffuſum. Ecce animalis ſpiritus diffunditur per totum cerebrum. Hæc eadem veritas colligitur ex Gal. lib. de vtilitate reſpirationis vlt. dum ait ſpiritum qui in uentriculis cerebri continentur, neceſſario eſſe, vel animæ ſubſtantiam, vel primum eius organum. Et ſi eſt primum organum, nõ autem animæ ſubſtantia, neceſſarium eſt cerebrum in ſeipſo animæ ſubſtantiam habere, quæ erit vel inſita caliditas, vel ſpiritus, vel tota conſtitutionis ſpecies, aut ſi qua alia præter conſtitutionem incorporea facultas

Spiritus propter principes facultates.

In cerebri poris.

exiſtit. Ecce præter ſpiritum exiſtentem in ventriculis cerebri proponit alium ſpiritum, & hunc diuerſum a conſtitutione, & calido innato, ergo nil aliud eſſe poteſt q̃ animalis ſpiritus, ſed cõtentus in cerebri poris, cuius ſane munus eſt cum Gal. eodem loco, vt conferat ad principes functiones edendas, ꝙ ſit verũ ait, cum conueniat ſpiritum animalem omnium puriſſimum eſſe & optimum, ſi contingat, vt ſanguis in vitioſos vapores ſoluatẽ, ſi ſanguis fuerit melãcholicus, delirium fiet melancholicum, ſi autem biliosus delirium fiet phreniticum. Ecce ſi animalis ſpiritus vitioſus, eſt in cauſa, vt principes facultates lędantur: ob id, ſi purus, procreetẽ, & talis ſeruetur, erit in cauſa vt principes functiones optime obeãtur. Ecce ergo qũo aĩalis ſpiritus, eſt organum principum facultatum, & conſeruans, & ad operationem etiam cõducens, ſed intelligamus, vt eſt permixtus cum calido inſito cerebri. Quod autem attinet ad aĩales facultates nõ principales, harum etiã gratia genitus fuit aĩalis ſpiritus, quod ſæpius teſtatum reliquit Gal. potiſſimum autẽ lib. de vtilitate reſpirationis vlt. dum ait, aĩalem ſpiritum eſſe vel aĩam, vel primum organum .ſ. ſenſus, & motus, vt ſi cerebri ventriculi vulnerentur, homines ſtatim ſenſus expertes & immobiles euadant, vt his uerbis ſignificet ſummam huius ſpiritus vtilitatem, & eſſe ſpiritum qui pertineat ad cerebri ventriculos. Hanc veritatem euidentius expreſſit, 3. de locis affec. 7. dum ait aĩæ in cerebri corpore reſidentis primum inſtrumentum in ſenſibus actionibus, & motiuis eſſe animalẽ ſpiritum, qui cõtinetur in cerebri ventriculis. Cæterum aĩalis ſpiritus eſt organum potius conſeruans facultatem, quam conducens ad operationem, cum apprehenſio fiat a manu, in qua animalis ſpiritus non reſidet, quod cognoſcens Gal. dicit 7. de Plac. 7. aĩam vti animali ſpiritu tanq̃ principali vehiculo, inſinuans per animalem ſpiritum vim animalem impartiri partibus, in quibus ſenſationes, & motiones voluntariæ celebrantur. Dicit etiam 4. de loc. affec. 2. ſpiritum animalem eſſe primum animæ inſtrumentum ad tranſmittendos in vniuerſas corporis partes ſenſum, & motum. Ecce ſpiritus animalis trãſmittit ſenſum, & motum, vt ad partes nõ perueniat cum facultate, ſed ſolum tranſmittat. Ea autem vi ac efficacia tranſmittit vt (quemadmodum fatetur Galen. 2. de Plac. 5.) voluntas etiam digitum longiſſime diſtantem ſtatim moueat, vt nullum prorſus temporis ſpatium reperiatur inter volendi digitum mouere, & ipſum mouendi actum, vt nequaquam ſit, ſpiritum ſecundum ſui ſubſtantiam a cerebri ventriculis ad manum confluere: nam mixtum ſubſtantia corporea tam cito moueri nequit, ſed id pro veritate determinandum, vt per neruos viſorios ſecundum eorum ſubſtantiam ſpiritus perueniat ad oculos, ſecundum reliquos autem neruos ſpiritus ſit animalis facultatis vehiculum, vt poſtquam ſpiritus ſecundum ſui ſubſtantiam ad certum quendam terminum eſt productus, mittat temporis momento inſtar ſolis radios per vniuerſum neruorum ſubſtantiam, vt huiuſmodi radij ſint etiam vehiculum facultatis aĩalis, vt confeſtim partibus impartitur, vt cum Gal. 7. de placit. 4. in fine, producitur p neruum ad principium ſpinalis medullæ, vt vim inferet facultati vt partes efficacius alterentur, ſeu facultatem ſuſcipiant, dum autem per operationes producitur ad oculum, vt inſtar ſolis per radios vniatur cum ambiente, vt ad ſui naturæ proprietatem immutetur. Cæterum ſpiritus ſecundum ſubſtantiam non confluunt per omnes neruos, quia cum cerebrum egrediuntur neceſſario diſſipantur, vt reparatione egeant. Quod ſi verum dicit Galen. lib. de vſu pulſuum 2. ſpiritum animalem in motu voluntario conſumi: Ex quibus colligere licet ſpiritum naturalem non dari, quoniam facultas naturalis eſt inſita

Non princip. ſpiritus.

Spiritus animalis.

Spiritus animis in ſeruat ſẽſibus, & motus.

ta

ta ad differentiam vitalis, & naturalis, vt dubitaret Gal. 12. Meth. 5. vt ſi detur, reperiatur in iecore & venis, vt organum ſanguificatricis, vt permiſceſ cum calido innato iecinoris, quod calidum innatum vt in reliquis partibus eſt ſeminale, & ſanguineum, ſed primum habet p mixtum ſpiritum naturalem, qui fit ex vapore ſanguinis, vt in iecore calidum innatum ſit magis ſanguineum, quam in reliquis partibus, q a eſt organum ſanguificatricis. Vt his pateat quẽadmodũ ſpiritus ex mixtum p ſe mobile, genitum ex vapore, ſiue vapor ſit ſanguinis, ſiue ſeminis, ſiue ẽt aeris, a natura gratia conſeruationis facultatis humanæ.

Apertum ẽt ſit cur in definitione actionis dictum ſit eſſe motum, hominis effectiuum mediante ſpiritu. Deinde additum eſt in definitione, & conſtitutione.) Quæ ſane particula exprimit actionẽ fieri a facultate per organum, quod vnicum non eſt non ſolum ſpiritus, ſed etiã partis agentis conſtitutio. Vnde p huius particulæ explicatione, declarandum proponitur, qua rõne conſtitutio ad agendum concurrat.

Ex conſtitutio.

Quod vt rationabiliter explanetur, in primis ſcire oportet, quid per conſtitutionem intelligere oporteat. Dicimus ergo per conſtitutionem opus eſſe intelligere partis viuentis conſtitutionem, & eam ſecundum naturã, quam dum pars obtinet, ſanitatem & poſſidet, vt pars ſana dicatur, cõtra aũt ęgra, ſi cõſtitutio reddita ſit præter naturam: vt huiuſmodi naturalis partis viuentis conſtitutio nil aliud ſit quam affectus ſecundum naturam corporis viuentis, quẽ immediate ſequitur actio bona. Declaro hanc definitionem, ex cuius explicatione ita apparebit quid ſit ſanitas, & quid morbus, ut nullus in mentibus noſtris remaneat ambiguitatis locus, quinimo facile deprehendemus, quam inutiliter & confuſe plerique ſcripſerint. Primum ergo dictũ fuit (conſtitutio bona eſt affectus.) Hæc particula colligiſ ex Gal. 1. metho. 7. dum ait, actionis cauſam eſſe affectum, per affectũ aũt nil aliud intelligit, quam conſtitutionem, ut ſeipſum explicat in c. 9. eiuſdem libri. Quæ ſane conſtitutio vt eſt affectus, eſt quid in facto eſſe non in fieri. Hic autem affectus eſt ſecundum naturam, ad differentiam affectus præter naturam, & ob id Gal. lib. curatiuo per venæ ſectionem cap. 4. conſtitutionem naturalem appellabat, ut cum conſtitutio ſit affectus ſecundum naturã, nil aliud ſit quam cauſa cõtentiua ſanitatis, vt ſanitas ſeorſum a cauſa contentiua eſt affectio partis dependens a bona conſtitutione, qua poſita poniſ ſanitas, & remota remoueſ, quemadmodum mala conſtitutio vt affectus præter naturã eſt cauſa contentiua morbi, vt morbus ſeorſum a cauſa contentiua eſt læſio facultatis partis, dependens a mala conſtitutione, ſiquidem poſita mala cõſtitutione ponitur læſio facultatis, & remota remouetur. Nec ab re, cum & ſanitas, & morbus, ſeorſum a conſtitutione ſint affectiones, ſint in fieri. ſed ad rem: bona conſtitutio eſt affectus ſecundũ naturam: deinde dictum eſt (corporis viuentis) ſiquidem ex Galen. 1. meth. 7. ſi particula ſit demortua, tantum abeſt, vt operetur, vt potius ſit oneri: neq; enim oculis noſtra cauſa egemus, ſed vt uideamus. Tandem additũ eſt, (quem immediate ſequitur bona actio. Hãc particulam tetigit Gal. lib. curatiuo per venam ſectam, dum ait, oẽs corporis partiũ functiones bonas ſequi naturalem conſtitutionem, vt primariæ actiones proficiſcantur a ſimilaribus, ſecundariæ autem ab inſtrumentalibus; vbi per primarias non oportet intelligere principales; nam ſanguificatio eſt actio principalis; attamen fit a iecore, & ſecundum partẽ ſimilarem, hoc eſt propriam eius cutem, & a toto iecore vt eſt inſtrumentum, quare per primarias intelligere oportet, ut ſunt propter membrũ quod agit, p ſecundarias vt per aliud v. g. nutritio eſt actio primaria, ſanguificatio ſecundaria, quia confert etiam alijs

Qua agẽda conſtitutionis nomen.

Conſtitutionis definitio.

Affectus.

Secũdum naturam.

Conſtitutio cauſa cõtentiua ſan.

Immediate ſequitur bona actio.

Actionis diuiſio.

partibus quam iecinori. Aduertendum aũt Gal. proponere quidem bonas functiones, vt ſequuntur conſtitutionem non abſolute, ſed bonam, nam ſi mala ſit conſtitutio, tunc corpus erit male affectũ, & hinc male producuntur actiones. Vnde Gal. 1. meth. 8. ait corpus eſſe, quod actiones præcedit, ut, ſ ad operandum concurrit, oportet autem inquit Galen. ut corpus non ſit præter naturam affectum, ſi bonas actiones obire debet, ſiquidem bona actio eſſe nequit ſine corporis naturali affectu, nec uitioſa niſi corpus ſit affectum, ut per hæc uerba inſinuarit naturalem affectum, hoc eſt corporis conſtitutionem eſſe neceſſarium inſtrumentum, quo utitur corpus ſeu corporis facultas. Sed hoc loco obiter admoneantur ſtudioſi: vt intelligant quid uoluerat Galen. dum dicit, non poſſe eſſe uitioſam actionem, niſi cum corpus eſt affectum, hoc eſt morbo correptum; nam niſi recte intelligatur, ſibimet contradicere, dum dicit 3. de ſymp. cauſ. 1. actionem lædi quandoq; ob errorem externum. Quare hunc in modum Galen. intelligere oportet, ut cum profiteatur methodum curatiuã, ob id uerſatur circa corpus, ęgrum, ut functio læſa, ui cuius ægrotat homo, neceſſario fiat a morbo, non autẽ ab errore externo: Secus autem dicẽdum in arte præſeruandi; nam fieri poteſt vt actio lædatur, & ſenſibiliter pter errorem externum, quia nondum eſt morbus ſed imminet. Sed ad rem: ad bonam cõſtitutionem, ut eſt affectus ſecundum naturam corporis viuentis, ſequitur bona functio. Vnde etiã lib. ad Thraſybulum 15. & lib. de different. ſympt. 1. voluit actionis cauſam eſſe ſanitatem, & ad actionem ſeq pulchritudinem. Sanitas autem nil aliud eſt quam conſtitutio hæc: ergo eſt actionis immediata cauſa. Cæterum hoc loco aduertendum, cum conſtitutio ſit cauſa immediata actionis, & ſimiliter facultas cauſa ſit immediata actionis, differentiam eſſe inter facultatem & conſtitutionem: nam facultas eſt cauſa principalis immediata: conſtitutio autem eſt cauſa inſtrumentalis immediata. Vnde Galen. 1. M. 9. reſpiciens ad conſtitutionem, vt ad agendum cõcurrit ut inſtrumentum, ait, conſtitutionẽm pſtare uicẽ cauſæ ad actionem. Quã ueritatem ſi ex modernis aliq cognouiſſent, libros adeo vaſtos imprimendos non curaſſent: Siquidẽ hac ueritate ppoſita facile eſt intelligere morbum eſſe læſionem facultatis; qñ immediate ſequitur actio læſa; Necnon & morbum eſſe conſtitutionem preter naturam; quam immediate ſequiſ actio ięſa, nã ſi ſermo fiat de actione ut procedit a cauſa principali, immediate procedit a facultate; ſi autem ſermo fiat de actione, ut procedit ab inſtrumento, procedit a conſtitutione. Cæterum cum bona conſtitutio ſit inſtrumentum, quo mediante facultas agit; quod explicandum relinquitur, eſt quotuplex ſit partis viuentis, partis agentis conſtitutio. Dicimus ergo hanc duplicem eſſe, nempe propriã, & communem. Declaro. cum corporis pars ſit uel ſimilaris, uel inſtrumentalis; illa propria ſtatuit conſtitutio, qua ita donatur pars ſimilaris, ut non inſtrumentalis, uel ita donatur pars inſtrumentalis, ut non ſimilaris: communis autem intelligitur conſtitutio, qua utraque pars hoc eſt, & ſimilaris, & inſtrumentalis prædita eſſe poteſt. Quantum ergo attinet ad propriam, Galenus primo de ſanitate tuenda quinto, hanc in genere duplicem propoſuit, quemadmodum & duplicis generis eſt pars, nempe vel ſimilaris, vel inſtrumentalis: ait enim in naturali corporis noſtri conſtitutione ea maxime ſeruanda ſunt, quorum beneficio functiones obeamus. Addit autem functionum cauſas eſſe ſimilarium bonam temperiem, & inſtrumentalium formam, poſitum, numerum, & magnitudinem, & proinde compoſitionem. Ecce quomodo functionum cauſa eſt conſtitutio, hoc eſt temperatura, & compoſitio,

Nota.

Monitum. Actio læſa quæ ſequatur morbum.

Not. Conſtitutio cauſa actionis alio modo quam facultas.

Morbus quid.

Conſtitutionis diuiſio.

Propria.

Actionũ cauſa conſtitutio propria.

Digitized by Google

tio, ſed ad uberiorem doctrinam utrumque euidentius non erit alienum explicare. Primum ergo quantum attinet ad temperaturam.

Duo temperatura.

Hęc illa eſt, beneficio cuius(vt ait Gal.lib.quod animi mores corporis temperaturam ſequuntur)c.2.a ſimilaribus actiones, primo proueniunt, hoc eſt vel primariæ ad differentiã compoſitionis, quæ eſt cauſa ſecundariæ operationis, vel & primo non aũt perfectè, nam totius membri operatio, vt perfecta accepta, refertur toti membro ſecundum autẽ ſui initium parti ſimilari præcipuæ illius membri, & ob id dicit Gal.7.Metho.2. partibus ſimilaribus animantes actiones primum referri. Ecce dicit primum. Quamuis ſi ſermo fiat de operatione, quæ nõ pertineat ad totum membrum, hęc & primũ, & perfectè fit a parte ſimilari, & proinde mediãte temperie, & præcipuo, & immediato inſtrumento. Quæ veritas confirmatur Galen.authoritate 2.de naturalibus facultatib.vlt.dum ait, iecur, uenas, arterias, cor uentriculum, & omnem denique particulã, quę aliqua fungitur actione, neceſſario hoc obtinere propter certam, hoc eſt determinatã ex quatuor elementis temperiem. Adhæc lib.de utilitate reſpirationis.c.vlt.inter prima cerebri organa ꝓponit nõ modo ſpiritum animalem, calidumque innatum, verum etiam totam conſtitutionis ſpeciem, hoc eſt (ut explicat Gal.) calidi, frigidi, humidi, & ſicci temperaturam.

Tẽperatura organũ principalium.

Ecce temperatura eſt primum organum, vt ſi cum ſpiritu aĩali, & caliditate innata conferatur, ſi principaliſſimum organum: nam animalis ſpiritus eſt organum viuificans vim animalẽ, & aliquõ etiam conducens ad functiones, calor innatus conſeruat vim animalem, & naturalem, & adiuuat potiſſimum ſui caliditate vim naturalem: temperatura autem vtramque facultatem conſeruat, ut hac diſſipata pereat animal; & eſt præcipua cauſa inſtrumentalis facultatis animalis principalis, & naturalis, ut operetur. Atq; hęc eſt illa temperatura, beneficio cuius natura in quolibet membro propriam generat ſubſtantiam, de qua loquens Gale.7.de Anatomicis adminiſtrationibus cap.8. inquit, ſimilares partes obtinere ſubſtantiam non ex amuſſim eandem, ſed ſingulis in eſſe quandam proprietatis ſubſtantiam, quandam peculiarem ſubſtantiam, quam verbis quidem queas deſcribere; euidentes autem manifeſtare nequaquam.

Propria ſubſtantia.

Proprietas ſubſtãtia quæ.

Quæ enim viſu tantum aut tactu manifeſte diſcernuntur, ea uerbis docere accuratè impoſſibile eſt: ducere vero aliquem ad exquiſitiorem eorum inſpectionem eſt poſſibile: nam ſimilarium caro eandem ideam omnino non habet: nam muſculorum caro rubicundior eſt, & mollior carne, quę in uentriculo, vulua, & inteſtinis habetur, cordis autẽ ſubſtantia durior, hinc fit vt ſi quis muſculum, & cor pariter cocta guſtare uoluerit, guſtu non mediocrẽ eorum differentiam obſeruabit.

Carnis differentia.

De hac ergo propria ſubſtantia loquens ait, omnes peritos naturæ interpretes tum Philoſophos, tum Medicos fateri, omnes actiones ſubſtantiæ proprietatem imitari. Quæ verba rectè ſunt intelligẽda, ne forte quis credat proprietatem ſubſtantiæ eſſe cauſam actionis: nã ibi per proprietatẽ ſubſtantiæ intelligit(ut audiuiſtis) ꝓpriã partium ſubſtantiam, ut propterea intelligat materiã a qua non fit actio, ut hæc materia, & ſecunda materia ſit facultatis agentis domicilium, non autem agẽs niſi ut quod.

Actio imitatur proprietatem ſubſtãtia.

Quare Galen.& Philoſophos ita intelligere oportet, vt actiones imitentur proprietatis ſubſtantiã, ut ꝓprietas ſubſtantiæ ſignificat determinatam facultatem, vt præcipuum agens, & determinatã temperaturam, vt præcipuum inſtrumentum, nã vt alia eſt ſubſtantia cordis, alia muſculorum, ita alia eſt facultas cordis, alia muſculorum, alia temperatura cordis, alia muſculorum, quare & alia actio, ut v.g. cordis motus eſt naturalis, muſculorum voluntarius. Itaque ſubſtantiæ proprietatem proponit vt ſignum temperaturæ, & merito cũ ex Gal.3. de ſympto.cauſ.1.a temperatura proprietas ſubſtantię efficiatur.

Proprietas ſubſtãtia ſignũ facultatis & temperatura.

Tẽperatura cauſa proprietatis ſubſtãtia.

Vnde idẽ Gal.7.meth.3. dicit, vnamquamque animalis particulam propria ſ. edere actionem, quæ tantum ab alijs actionibus differt, quantum ipſa particula ab alijs diſtat, differt autẽ particula a particula per temperiem ſiue ſimplicem, ſiue compoſitam. Ecce quõ ſimilaris particula per ſuam temperiem, vt per ꝓprium, & neceſſarium inſtrumentum actiones obit.

Tẽperatura cauſa actionis.

Quinimo Galen. ut oſtenderet temperiem eſſe organum præcipuum, non modo partis vt agit, vt quod ſed ẽt facultatis, qua fit actio, ait 5.de loc.affe. vlt.actionis cauſam eſſe facultatem, ea tñ ratione, ut omnium facultatum eſſentia conſiſtat in peculiaribus partium temperantijs. His uerbis ſignificans, neceſſarium, ac præcipuum facultatis organum, ac prout uni parti tributa eſt propria temperatura, ita illa pars donata ſit propria facultate, ut ꝓprię facultates tot ſint, quot ẽt ſunt partium proprię ſubſtantię, & propria temperatura, ita tñ vt propria ſubſtantia ſit facultatis domicilium, ꝓpria autẽ temperies præcipuum inſtrumentum. Vocabat autem Gal. ꝓpriã facultatem, ad differentiam communis, quę.ſ.communis eſt omnibus corporis partibus, vtpote attractrix, retentrix, expultrix, & concoctrix, quæ in iecore ſpecifica euadit, & uocatur ſanguifica.

Facultas propria quæ.

Huius autem præcipuum inſtrumentum eſt iecinoris determinata temperatura, ut huius etiam tanta ſit neceſſitas, vt Gal. 1. de præſagio ex pulſibus quarto dicat, facultatis eſſentiam ſingularium partium poſitam eſſe in commodo ſingularum illarum partium temperamento. Sed ob id non licet intelligere, facultatem formaliter eſſe temperamentum, ſed effectiue, vt.ſ.dum temperamentum efficit propriam ſubſtantiam, a qua limitatur, contrahitur facultas, ut propria euadat, ut hinc facultatis vis ita pendeat a temperie, tanquam a neceſſario organo, ut neceſſario pro conditione organi agat, vt quemadmodum ait Galen.9. ſi facultas ſit temperatiſſima, ſtrenue agat, intelligitur aũt tẽperatiſſima, dum reſidet in membro temperatiſſimo. Nam facultas hoc optimo organo vtens, optime etiam operatur, ut cũ temperatura ſit facultatis organum, ob id temperatura non ſit facultas, tametſi Gal. ſæpenumero per temperiem ſignificauit, & facultatem, & formam, ꝓpterea quod temperamentum eſt maxime proprium & neceſſarium organum facultatis agentis.

Tẽperatura alia a facultate.

Tẽperaturæ vſus.

Cæterum & Hipp. ſummam utilitatem temperamenti pernoſcens ẽt cauſa melioris vitæ, primo de diæta ait. Quod humidiſſimum eſt in igne, & ſicciſſimum in aqua, ſi in corpore temperamentum acceperint, ſapientiſſima ſunt. Quibus verbis nil aliud ſignificat, niſi quod ſi aqua cum igne, & contra ignis cum aqua temperamentũ accipiat, fiet optima temperies, quæ id erit animæ organum, vt animal ſit ſapientiſſimum. Quod ſit uerum, ſubdit, nam cum ignis habeat humiditatem ab aqua, aqua aũt ſiccitatem ab igne, uterq; ſufficientiſſimus eſt, vt neque ignis alimenti indigentior multo procedat, neque aqua indiget motus multũ leuis reddatur, ſic itaq; vtraque, & per ſe ſufficientiſſima ſunt, & inter ſe permixta, quod enim minime vicinis indiget, hoc maxime præſentibus obtemperat, ex his igitur anima temperata ſapientiſſima eſt, & valentiſſima memoria prædita. Si autem ignis ſit paulo inferior, ac defectuoſior, quam aqua ſapiẽtes ſunt, verum defectuoſiores, quam in priori temperamento. Nam ignis ab aqua ſuperatus tardiorem motum faciens, ſegnius ſenſibus allabitur. Conſtantes aũt cũ manſuetudine ſunt huiuſmodi naturæ, ad quamcumque rem animum applicuerint, Et ſi amplius ignis ab aqua ſuperetur, fiunt attoniti, & ſtupidi, ſi autem aqua vim defectuoſiorem accipiat, quam ignis, homines ſunt ſapiẽtes, & talis anima cito percipit

Digitized by Google

cipit allabentia hoc eſt ſenſibilia, & ideo ſępe ab vna re ad aliam tranſit, vt natura talis ſit bonæ animæ, ſi autem amplius aqua ab igne ſuperetur, anima erit auctor, ſed minus conſtans priore, & ſi adhuc amplius aqua ſuperetur ab igne, talis anima eſt valde acuta, & homines vocantur ſubfurioſi, vt denuo pro vario dominio, vel ignis, vel aquæ temperamentum prodeat, vt hoc temperamentum cauſa ſit ſapientis, & deſipientis animæ, vt hic obiter colligere liceat, cum dicit Hip. temperamentum eſſe cauſam animæ ſapientis, & deſipientis, temperamentum eſſe quid aliud ab anima. Hæc de temperatura ut eſt propria conſtitutio partis ſimilaris. Quo vero ad compoſitionem vt eſt conſtitutio propria partis inſtrumentalis, huius neceſſitatem inſinuauit Galen. 2. meth. 6. dum habet, quoniam actiones omnes a corporibus ſimilaribus fiunt, reliquæ, vero inſtrumentorum particulæ vſum aliquem præbent. hoc morbi genus duplex erit, alterum in ſimilaribus, alterum in totis organis. Quę dicta (vt puto) ita intelligenda ſunt, cum actiones fiant a partibus, & a toto membro, vt fiunt a partibus fiunt ab his, ut ſimilares, vt harum temperies, & ideo vnum erit morbi genus in intemperie, ut autem fiunt operationes a toto membro, eſt alterum morbi genus in toto organo, hoc eſt morbus in compoſitione, vnde nequaquam hic morbus oborietur, niſi totum membrum ageret vt cum agat mediante bona compoſitione, cum morbus ſit conſtitutio pręter naturam lædens operationes, hæc conſtitutio, pręter naturam, nil aliud eſt, quam mala compoſitio. Ecce ergo quomodo totum inſtrumentum operatur mediante ſua conſtitutione, quæ propria eſt totius inſtrumenti, quæ non eſt temperies, ſed compoſitio. Et ob id 1. de cauſis pulſuum 4. ait omnem facultatem, quæ alterius cauſa agit, inſtrumentum quærere ad opus appoſitum, vt verbi gratia inſtrumentum quod ipſis tunicis, & cauum eſſet intus, cuiuſmodi eſt arteria inſtrumentum ſane accommodatum eſt facultatis pulſificę. Ecce ergo quomodo facultatis inſtrumentum eſt compoſitio. Vnde etiam 1. de ſanitate tuen. 5. ait, poſitum eſſe in cauſa bonarum functionum. Sed dubitatio oritur ex Gal. 6. de loc. affect. vlt. dum ait, actiones ex propria partium eſſentia peruenire, non autem ex poſitu, nam ſiue cor, ſiue iecur in alia quapiam parte poneretur, nihilominus actionem ſuam obtineret. Dicendum hoc loco Galen. per poſitum non intelligere totam compoſitionem, ſed tantum ſitum, & hunc non ratione partium membri, ex quo prodit totius membri compoſitio, ſed ratione totius membri, ex quo ſitu non prodit compoſitio membri, ſed compoſitio totius corporis. Vnde ſi v. g. iecur etiam in parte ſiniſtra ſanguificaret, quoniam nec illi deeſt propria carnis eſſentia, quæ eſt præcipua cauſa actionis, nec deeſt compoſitio, quæ prodit ex ſuis particulis, ſed ſolum eſt in parte ſiniſtra, & proinde ſitum habet ex quo potius prodit totius corporis, quam iecinoris compoſitio, hæc de propria conſtitutione. Quo vero ad communem. Hanc euidenter inſinuauit Gal. 2. metho. 6. & alibi dum dicit, ſolutam vnitatem eſſe morbum communem ſimilarium, & diſſimilarium, nam ſi ſoluta vnitas eſt morbus, ideo eſt conſtitutio præter naturam mediate lędens operationes. Quare eius contrarium nempe ſanitas erit conſtitutio ſecundum naturam, bonarum operationum cauſa, conſtitutio autem ſecundum naturam contraria ſolutę vnitati nil aliud eſſe poteſt, quam vnitas, ſeu continuitas, vt hac mediante bona fiat actio. Eſt autem hęc conſtitutio communis ſimilaribus, & inſtrumentalibus, quoniam & ſoluta vnitas eſt morbus partium, & ſimilarium, & diſſimilarium. Cęterum ſi conferatur vnitas, ſiue cum temperie, ſiue cum compoſitione ſemper in ratione inſtrumenti facultatis primas partes obtinet, in ſimilari temperatura, in inſtrumentali compoſitio. Verum cum omnibus non pateat, quidnam ſit vnitas partium, & ſimilarium, & diſſimilarium, ob id liceat hoc explicare, & præſertim, vt liceat etiam intelligere naturam morbi in ſoluta vnitate. Hanc ergo doctrinam licet colligere ex Gal. lib. de morborum differentijs 11. ibi namque voluit dari ęgritudinis genus, quod eſt ſoluta vnitas, qui morbus obſidere poteſt partes tum ſimilares, tum diſſimilares, vt ſi detineatur pars ſimilaris, ſoluatur vnitas partis ſimilaris, ſi autem detineatur totum inſtrumentum, ſoluatur vnitas totius inſtrumenti. Addit autem morbum hunc, hanc ſolutam vnitatem tripliciter parti occurrere. primo modo, ut ſit in morbus per ſe partis ſimilaris, ex accidenti autem totius membri, vtpote ſi v.g. ligamentum ſoluatur, ſecundum partem, nam ligamenti vnitas vitiatur, vt ſit propria patientis particulę ægritudo, ex accidenti autem totius membri, quoniam accidit, vt aliqua eius particula patiatur, vt vnitas ligamenti, ut eſt vnitas partis ſimilaris, nil aliud ſit quam partis continuitas, quæ ſane eſt effectus optimæ mixtionis, vt mixtionis effectus præcipuus ſit temperatura, non præcipuus autem vnitas, quamuis vtrumque partis ſimilaris agentis ſit organum. Secundo, autem modo occurrit ſoluta vnitas, vt ſit morbus proprius, ſeu per ſe totius membri, ex accidenti autem partium ſimilarium, veluti ſunt apoſpaſmata. i. conuulſiones, quæ ſoluta vnitas ſit dum inſtrumenti partes inter ſe vnitæ auelluntur. Vnde differentia eſt inter ſitum partium, & vnionem, nam per ſitum intelligimus talem ſitum, & totius membri, & ſingularum etiam particularum, ex quo particularum ſitu prodit totius membri compoſitio. Per vnionem autem intelligimus dum partes præter ſitum illum, inuicem ita ſunt coniunctæ, vt quamuis ſint reuera contiguæ, ad ſenſum tamen continuæ eſſe videntur, vt ex ac partium coniunctione prodeat totius membri vnitas, qua mediante membrum, vt inſtrumentale agit, vt ſi diſſoluatur, lædatur actio totius inſtrumenti, vt per ſe ſit morbus totius membri, ex accidenti autem ſingularum partium, vt accidit, vt ſint partes inſtrumenti. Vnde notandum Gal. proponere apoſpaſmata in plurali: nam apoſpaſma in ſingulari, vt. i. competit vni tantum parti hoc eſt ligamento, eſt ſoluta unitas per ſe ligamenti, vt colligitur ex Gal. 4. metho. 1. vbi ſolutam vnitatem in ligamento vocat Apoſpaſma. Tertio oboritur ſoluta vnitas, vt ſit morbus per ſe & partis, & totius inſtrumenti, vt ſi v.g. ligamentum ex toto ſoluatur, eſt quidem morbus partis, quoniam ligamentum non eſt amplius vnio, ſed in duas diuiſum partes: eſt autem morbus totius inſtrumenti, quoniam partes non amplius cohærent, neque vniuntur, vt totius vnitas fiat ex vnione, & adhærentia partium. Nec obſtat, quamuis afficiatur vnica tantum pars, quoniam afficitur, ut pars inſtrumenti, ut ſoluta vnitas ligamenti, ut pars ſimilaris, ut vna eſſe debet, ſit morbus partis ſimilaris. Soluta autem vnitas ligamenti, vt pars inſtrumenti, vt concurrit ad vnitatem totius membri, ſit morbus totius inſtrumenti. Ex quo Gal. diſcurſu cum colligatur dari ſolutam vnitatem, quę eſt morbus, & partis, & totius inſtrumenti, ut ſoluta unitas ſit cauſa læſionis, functionis, & partis, & totius, propterea vnitatem eſſe organum, & parti, & toti membro commune, quo mediante facultas operatur, vt ob id cum in definitione operationis dictum ſit, eſſe motum hominis effectiui mediante ſpiritu, & conſtitutione, per conſtitutionem opus eſt intelligere temperiem, compoſitionem, & vnitatem vt temperies ſit organum partis operantis, compoſitio totius membri, vnitas vtriuſque. Quibus ex re natura ita conſtitutis, unum obiter colligere liceat, nequaquam dari morbum, qui non ad vnum horum trium generum referatur, nempe vel ad intemperiem, uel malam compoſitionem, vel ſolutam vnitatem, cum

Temperatura alia ab anima.
Compoſitio.
Actiones omnes a ſimilaribus.
Compoſitionis neceſſitas.
Actio inſtrumentaria.
Arteria eſt inſtrumentum.
Dubitatio.
Actionis cauſa non poſitio.
Solutio.
Quid unitas, & morbus in ſoluta unitate.
Soluta vnitas ſimilaris, & diſſimilaris.
Secundo.
Vnitas differt a poſitione partium.
Tertio.
Vnitas organum facultatis.
Morbi genera.

Digitized by Google

in morbo neceſſarium ſit, ut id quod eſt immediatū organū facultatis patiatur, & ita patiatur, vt re ipſa aliquā mutationem experiatur. Quæ duo ſane locū habēt in tēperatura, compoſitione & vnitate, ſiquidē ſtāte vita, nec anima, nec animæ facultas patitur, vt mutationē accipiat, ſed mortis tēpore ad organi deſtructionem obeunt. Vt in errore ſint qui imaginātur, dari morbum præter tria genera, quem vocant, vel a tota forma, vel a proprietate occulta. Sed quia dubitatio eſſe poteſt, de proportione partis ſimilaris, ideo ſciēdum, neq; huius cauſa morbū, præter tria genera eſſe ſomniandum, nam per proportionē nil aliud intelligere oportet, quā determinatam quandā proportionem propriæ ſubſtantiæ partis ſimilaris vtpote carnis iecinoris, quę ſane proportio prodit ex mixtione quatuor corporū elementorum, quæ ſane proportio dum a generante per alterationem eſt ꝓducta, nec mutationem aliquam admittit ſtante vita, neq; eſt facultatis organum, ſed ſolum eſt vt facultas communis limitetur, contrahatur, & euadat propria, vt propria hæc facultas ꝓ domicilio habeat propriā ſubſtantiam, tali non modo temperie, ſed et ſubſtantiarum proportione donatam, cuiuſmodi eſt facultas alteratrix, ſanguifica reddita, quæ pro domicilio iecinoris ſubſtantiā eſt adepta. Cęterū propria illa facultas agens mediante organo immediato agit per propriā temperiem, non autem per proportionē, vt cum proportio ad differētiā temperaturæ, compoſitionis & vnitatis, nec mutationē admittat, nec ſit facultatis organū, ſed ſolum domiciliū, aſſerendum morbum in proportione non dari. Ex quibus colligendum, differentiam eſſe inter proportionem partis ſimilaris, & inſtrumētalis, nam proportio partis ſimilaris (vt diximus) nec mutatur, nec facultatis eſt organum, in inſtrumētali autem proportio, & mutatur, & eſt facultatis organum, ſiquidem nil aliud eſt quam determinata, & peculiaris cōpoſitio. Neq; obſtat, quamuis a facultate partis ſimilaris prodeant actiones ſupra vires tēperamenti, id enim fit, qm̄ illa proportio eſt in cauſa vt ita limitetur facultas, vt ſit apta ad illas priuatas functiones obeundas, vt organo tantum concurrente, nō proportione, ſed determinata tēperatura. Hinc ſequitur ſi a generāte per alterationem vitioſa producatur proportio v. g. in renibus, vt huius renum alteratricem, ita limitari ut aptiſſima ſit ad gignendos calculos, gignit autē mediante organo per temperiem ſuā, nō autem per proportionem, vt cum calculi generatio ſi corrupta actio, hæc nequaquam referatur in morbum, cum in conſtitutione non ſit noxa, ſed in errorem externū, qui tamen cauſa eſt externa, nempe vitioſa proportio, ſicut etiam quandoque læditur ſanguificatio ob vitioſum chylum. Quamuis differentia ſit inter chylum, & proportionem, quia chylus eſt materia, in quam agit facultas ſanguifica, proportio autem eſt, contrahens facultatem. Cæterum aduertendum quamuis partis ſimilaris proportio non cōcurrat vt organum facultatis, nihilominus cum inter proportionem detur ſimilitudo, & diſſimilitudo, ad hæc vis contrahendi facultatem vel vehementiorē, vel imbecilliorem, ſequitur vt virtute harum proportionū facultas ita limitetur, vt ad agendum euadat ratione ſimilitudinis validior, ratione diſſimilitudinis imbecillior, vt quandoque etiam ex toto actus ſecundus adimatur, prout diſſimilis proportio erit idonea ad limitandā facultatem magis, vel minus efficacem ꝑpetuo tamē vt facultas agit, vt organo vtitur tēperatura, vt autem eius actio vel minuitur, vel etiam auffertur, quoniam facultatis imminuitur vel etiam adimitur aptitudo ad vtendum temperatura, vt ſuo inſtrumento, vt lędatur actio ob errorem externū, cuius proportio eſt ita diſſimilis & efficax, vt alterius facultas otiari, vt v. g. dum magnes fricatur adamante, adimitur magnetis actio, dum allio fricatur, reuocatur adamātis actio. Ecce magnes nihil patitur, neque adamas, vt. aliqua fiat mutatio vel in temperie, vel proportione, & tamen auffertur actio: quare ob externum errorem, vt merito ſtatuendum ſit cū facultatis organum immediatum nil aliud ſit quam temperatura, cōpoſitio, & vnitas, & in his vim eſſe morbi, & cum hæc nil aliud ſint quā conſtitutio, recte in definitione actionis dictum eſſe mediante conſtitutione. Tandem in definitione actionis dictū ſuit (gratia voluptatis) qua in particula continetur actionis finis, qui ſane in operatione ſecundum naturam habet rationem boni, & boni delectabilis, vt propterea nil aliud ſit, quam voluptas, ſiquidē agens agit vt ex actione aliquid iucundum conſequatur, vt v. g. homo oculis non videt vt videat, ſed vt ex viſione aliquam vtilitatem conſequatur, & propterea dicit Gal. 7. de Plac. 6. non ſatis eſſe ad voluptatis laboriſque creationem, vt vel lenis, vel aſpera in corpore motio fiat, ſed neceſſe eſt vt vtriſque agitationibus ſenſus quiſquam accedat. Ecce quemadmodum ad ſenſum pertinet creare voluptatem, vt ſenſationis ſecundum naturam finis ſit voluptas. Sed nota, quia tertio, de anima ſeptimo, ait, quod in ſenſu eſt voluptas, & dolor, in intellectu bonum, & malum, vt cū perfectio prædicetur de voluptate, & bono, forte in definitione melius erit dicere cauſa pfectionis. Sed licet cum Platone circa hanc operationis finalem cauſam digredi, vt veritas magis eluceſcat. Itaque ſciēdum dixiſſe Platonem in Gorgia, omnium actionum finem eſſe bonum, & boni gratia omnia eſſe facienda, non autem ipſum bonum gratia reliquorū. Vnde ex his verbis opus eſſet ſtatuere finem actionis eſſe bonum, cum tamen dicat Ariſtot. tertio, de anima ſeptimo, quod in ſenſu eſt voluptas, & dolor, in intellectu bonum, & malum, vt ſenſationis finis ſit voluptas, intellectionis autem bonum, propterea ſciendum bonum, & voluptatem bifariam capi poſſe. Declaro, & primo quo ad bonum, vel eſt vere bonum, vel apparens bonum, quod vere eſt bonum aduerſatur malo, & de hoc intelligit Ariſtotel. tertio de anima, vt propterea ſicut diſtinguit voluptatem a dolore, ita ſecernit bonum a malo, quod autem eſt apparens bonum non aduerſatur malo, quia quamuis bonum eſſe videatur, eſt tamen malum, & hoc modo intelligendus Plato dum in Gorgia ait, omnium actionum finem eſſe bonum, quod etiam in dialogo de pulchro, pulchrum appellauit dū ait, potentiam eſſe pulchrum, impotentiam turpe, & oculi ſtatuantur pulchri non, qui impotentes videndi, ſed qui apti, & vtiles ad videndum. Quod autem attinet ad voluptatem, accipitur, vel generica, vel ſpecifica: ſi generica, pertinet ad omnes facultates, vt omnis operationis finis ſit voluptas, ſi autem ſpecifica, potiſſimum ſolet capi pro voluptate pertinente ad ſenſus exteriores, & potiſſimum ad guſtū, & tactum. Vnde ad ſenſum voluptatem reſpiciens Ariſt. 3. illo de anima ſeptimo dicit, quod in ſenſu eſt voluptas, & dolor, in intellectu eſt bonum, & malum. At Plato reſpiciens ad voluptates in genere, in Phedro proponit voluptates, & corporis, & animi, q̄ ſ. in diſcendo percipiuntur, Vnde etiam in dialogo de iuſto ait, vt tres ſunt animæ partes, ſiquidem vna eſt qua homo diſcurrit, alia qua iraſcitur, & tertio qua concupiſcit, vt inquam tres ſunt animæ partes, tres quoque voluptates eſſe videntur, ſua cuiuſq; partis propria. At addit in dialogo de Republ. cum tres voluptates ſint, voluptas partis eius qua diſcimus, erit vtique ſuauiſſima, eiuſque dulciſſima vita, in quo hæc pars dominatur. At quanta ſit in contēplatione veritatis ſuauitas, ſolus Philoſophus ſentit, vt hæc ſit vera

Morbus in proprietate nō datur.

Gratia voluptatis.

Actionis cauſa finalis.

Digitized by Google

vera voluptas, & ſincera (ait Plato) reliquæ omnes vmbratiles, & inanes. Addit etiam in dialogo de iuſto, cum tria ſint hominum prima genera, nẽpe Philoſophus, contentioſus, auarus, eſſe quoque voluptatum ſpecies tres hiſce ſubiectas, vtique habent. At voluptates ita ſe habent, ut ait in Protagora, quædam iucunda eſſe bona, quędam mala, per iucunda autẽ intelligit, quæ vel voluptatis principia ſunt, vel efficiunt uoluptatem, vt tandem ſi uoluptas in genere capiatur, cum ſit communis cuilibet animæ, cuiuslibet ẽt actionis finis eſſe poteſt, ſecus autem ſtatuendum, ſi capiatur ſpecifica voluptas, hoc eſt ad ſolos ſenſus pertinens, ſicut accepit Philoſophus tertio de anima ſeptimo, citato. Cuius veritatis etiam non fuit ignarus Plato, quod ſit verum in Philebo, ait ſapientiam neque ineſſe in vita voluptatis, neque voluptatem in uita ſapientię, vt neque uoluptas ſit omne bonum, neque dolor omne malum. Vnde ad eandem ſenſuum voluptatem reſpiciẽs Plato in cõuiuio ait, voluptates omnes amore eſſe imbecilliores, ut illis dominetur amor, ſiquidem amor, quoniam libidinibus, & voluptatibus dominatur, mirũ in modũ tẽperatus eſt. Comprobatum ergo ſit, voluptatem in genere acceptam eſſe finem actionis humanæ in genere, ratione & corporis geniti, & generãdi, vtpote generatio ſeminis cuius vtilitas, cuius finis eſt propter fœtum generandum. Sed & reſpiciens ad ſenſuum voluptatem Gal. 1. de cauſis Sympt. 6. in omni ſenſu eſſe dolorem, & voluptatem, vt ſane voluptas bonę ſenſationis ſit finis, ſit vtilitas, ad quã reſpiciens Gal. 17. de vſu part. 1. ait, animalib. duplicem vtilitatẽ accidere, primam ab actionibus ſecundam a partibus, vt agat, nam pars, ſcilicet viuens ſuperuacanea eſſet, ſi actione eſſet orbata. Ecce hic duplicem proponit vtilitatem, aliam actionis, aliã partis, at uoluit actionis partem eſſe primam ac præſtantiorem, nam partis vtilitas eſt actio, actionis autem voluptas. Rationabiliter autem dicit Gale. ſi reperiretur aliqua pars actione orbata, eſſet abſcindenda, vtpote cuius nullus eſſet vſus, nulla eſſet vtilitas, qua homo frueretur, hoc eſt nec partis nec actionis. Vnde hoc loco ad moneantur iuuenes, dixiſſe Gal. omnem partem cõferre ad vſum, per actionem per vſum intelligens illum, qui non præcedit ſcilicet tempore, ſed ſequitur actionem, vt dum proponuntur partes, quæ tantum ſunt ad vſum deſtinatę, ſermo ſit de vſu, qui actionẽ tempore pręcedit, vt hoc vſu prędite, per hunc vſum conferant ad actionem totius membri, ob id tamen non ſequitur, vt pars propriam non habeat actionẽ, cuius finis eſt vtilitas, propria actione poſterior tempore, ſed dignitate prior, quæ vtilitas voluptas nuncupari poteſt. Vnde ad hanc vtilitatem reſpiciens 11. de vſu partium 13. ait, partis actionem conſtructione, & generatione eſſe priorem utilitate, contra dignitate utilitatem eſſe priorẽ actione, ut primus ſcopus conſtructionis omnium partium ſit vtilitas. Ecce proponit vtilitatem, quæ conſequitur actionem, quæ eſt eius finis, quæ vtilitas nil aliud eſt, quam voluptas, & proinde quid dignius actione, quod nequaquam ſtatuẽdum de uſu, qui tempore actionem pręcedit, nam actioni quodammodo famulatur. Cuiuſmodi eſt ille vſus de quo loquens Gal. 17. de uſu par. primo ait, nil aliud eſſe quam aptitudinem quandam ad agendum, ad quem etiam aſpiciens dicit primo de locis affe. 1. ut actio eſt motus partium, ita uſus ineſt omnibus partibus etiam nihil agentibus, igitur non ſequitur actionem, ut ob id etiam partes non uiuentes hunc uſum obtineant, cuiuſmodi v. g. ſunt pili, qui dubio procul carent uſu, qui eſt finis actionis, qui uoluptas nuncupari poteſt ad differentiã u ſus actionẽ præcedentis. Vnde etiam notandum hunc uſum, qui eſt finis actionis, eſſe quid aliud a ſecuritate, de

Actio partis vtilitas.

Membrũ vſus duplex.

Vſus q̃d.

Not. Vſus quid aliud a ſecuritate.

qua loquebatur Gal. 12. de uſu partium 10. dum dicit, actionem dignitate anteponi ſecuritati, ad ſanitatis uero diuturnitatẽ poſtponi ſecuritati, & merito, quoniam ſecuritas magis confert ad ſanitatis diuturnitatem, quam actio, at contra actio ſecuritate eſt dignior, propterea quod dignius eſt quod cõſequimur beneficio actionis, quã ſit ſanitatis diuturnitas; nam quod cõſequimur ope actionis eſt uoluptas, propter quam diuturnam optamus ſanitatem, ut etiam ſanitas ſine uoluptate emortua ſit. Conſtitutum ergo ſit, actionis humanæ finem eſſe uoluptatem. Ad quã reſpiciens Gal. 11. de uſu partium 3. dicit, cum tria ſint actio, utilitas, & pulchritudo, ratione dignitatis priorem locum obtinere utilitatem, ſecundum actionẽ, tertium naturalem pulchritudinem, ſiquidem primus ſcopus conſtructionis omnium partium eſt utilitas, ut merito, & actione, & pulchritudine naturali ſit dignior. Actionem aũt eſſe pulchritudine digniorẽ ibidẽ colligitur, cum dicit. Ea quæ natura ſemper imitatur eſſe illa, quę ad actiones, & utilitates pertinent, ut natura pulchritudinem reſpiciat, non ut primum ſcopum, ſed ueluti operationis additamẽtum, ſiquidem pulchritudo ad utilitatis ſucceſſum, & bonitatem refertur, ut propterea actio nõ ſit gratia pulchritudinis, ſed utilitatis. Sed quid eſt utilitas? cũ Gale. oculorum utilitas eſt admirabilis, ut cum ſit quid aliud ab actione, & dignius, ideo erit finis uiſionis, & proinde uoluptas, qua ope probę uiſionis fruimur. Cũ igitur humanæ actionis finis ſit voluptas, quotuplex ſi uoluptas merito explicare expedit. Dicimus ergo uoluptatẽ bifariã accipi poſſe, altero modo, ut eſt finis ſimpliciter actionis, reliquo, ut eſt finis, in quẽ reſpicit agens actionẽ producens. Sed primo modo in genere duplex eſt uoluptas, nã ut duę ſunt primæ actionũ differentię, ut nimirũ actio eſt, uel naturę, uel animæ, ita ẽt emanat uoluptas, uel naturę, uel animæ, quamuis euidentior, & præſtãtior ſit animę, quam naturæ uoluptas, & eo ẽt præſtãtior, quo erit facultatis animę dignioris uoluptas, ut omnium uoluptatum præſtantiſſima ſit, quæ probæ intellectionis eſt fini, ut ſit ueluti diuinæ bonitatis fruitio. ſed hæc limites artis anatomicæ tranſcendũt, ut ſi liceat in pręſentia proponere uoluptatem omnium pręſtãtiſſimam, quæ ſit finis actionis, ſeu operationis hominis, ut ad artificem anatomicum pertinet, ſtatuendum ſit eſſe uoluptatem non naturę, ſed animæ, quæ ſane uoluptas finis eſt motus uoluntarij artificialis; ad differentiam motus uoluntarij brutorum, ueluti proba locutio. Si autẽ alio modo capiatur uoluptas, ut eſt finis, in quem reſpicit actionis author, ut agens reſpicit, uel uitam, uel meliorem uitam, ita & duplex erit uoluptas, alia uitæ, alia melioris uitæ hoc eſt quæ conſequitur, uel uitam, uel meliorem uitam, ut nec uita, nec melior uita ſit finis, cum utrumque ſit actio, ſiquidẽ uita, & melior uita, eſt animæ actio, uita quidem, eſt animæ actio, qua præſente homo uiuit, melior autem uita eſt animæ actio, qua præſente homo nõ ſimpliciter uiuit, ſed bene uiuit, ut propterea melioris uitę finis ſit uoluptas multo excellentior fine uitæ ſimpliciter acceptæ. Hinc ſequitur, in præcipuis uiſceribus operationes obire gratia, & uitę, & melioris uitæ, cauſa uitę generatio ſpiritus animalis in cerebro, uitalis in corde, ſanguinis in iecore, ſecundum quam rationem cor reliquis eſt anteponendum, nam quamuis animalis ſpiritus ſit dignior uitali, hoc intelligere oportet cauſa melioris uitæ, nam cauſa uitę, ſpiritus animalis gignitur cauſa reſpirationis, & hęc propter uitã, propter cor, cauſa autem melioris uitę operatio eſt ratio, ira, concupiſcentia, generatio etiam animalis ſpiritus, ut ſit animę organum, non quidem ad edendam reſpirationem, ſed ad obeundas principes functiones, & motus etiam artificioſos,

Voluptatis diuiſio.

Secundo modo.

Vita q̃d. Vita melior quid.

Cerebri dignitas.

Cordis dignitas.

Digitized by Google

cioſos, veluti eſt texere, pila ludere, oratio vocalis, & ſimilis artificialis motus, ſecundũ quã rationem cerebrum obtinet principatum. Itaque vt agẽs reſpicit, vel ad vitam, vel ad meliorem vitam, ita datur finis, ſeu voluptas, vel vitę vel melioris vitæ, qui tamen finis ita ſe habet, vt cum vita referatur in meliorem vitam, *Partes, vt genus.* etiam finis vitæ referatur in finem melioris vitę. Cęterum vterque finis multiplex eſſe ſolet, prout & vitæ, & melioris vitę actiones ſunt multiplicẽs. Vnde ad hæc arcana reſpiciens Gale. quartodecimo de vſu par. 1. naturam ad conſtruendas animales partes ad tres ſcopos reſpexiſſe dicit, nimirum vt partes crearet gratia, vel vitæ, vel cõmodioris vitæ, vel inſtaurationis generis, vt v.g. partes vitæ cauſa creatæ, ſunt cerebrum cor, & iecur, cauſa autem melioris vitæ, oculi, nares, aures, manus, cauſa inſtaurationis generationis teſtes, matrices. Quo loco monẽdum quãuis. Gal. proponat tres ſcopos, ad quos natura reſpicit in creandis animalis partibus, nõ propterea tamẽ finium genera eſſe multiplicanda, vt finis tãtũ actionis, vel naturæ, vel animæ, ad hæc vel vitæ, uel melioris vitæ, nam cum, vita ſeruetur ſecundum vel indiuiduum, vel ſpeciem, ob id vtroque modo finis erit vitæ. Ad eundem modum quicquid conſequimur cauſa melioris vitę, quamuis multiplex eſſe poſſit, quodlibet tñ eſt ad finem ad voluptatẽ melioris vitę, vt v.g. ſi homo meliorem uitam obſeruans, operetur ſecundum prudentiam, ſeu ſapientiam, vel ſciẽtiam, *Voluptas prima quę.* nec non ſecundo fortitudinem, temperantiam, & iuſtitiam, ſemper cuiuſlibet operationis finis erit uoluptas, quæ meliorem uitam ſequitur. Nam ex Gale. 7. de placitis primo, prudentia nec non ſapientia, & ſciẽtia prodeunt ex facultate rationali, fortitudo ex iraſcibili, temperantia ex concupiſcibili, iuſtitia denique ex trium virtutum inter ſe habitudine, & conuenientia emergit, vt ſi homo ſecundum iuſtitiam operetur, eam obeat functionem, cuius finis eſt optima voluptas, & proinde non naturę, ſed animę, nec vitę ſed melioris imo optimæ vitæ. Hactenus ergo explicata eſt operationis definitio, quæ fuit, humana actio eſt motus hominis effectiui mediante ſpiritu, & cõſtitutione gratia voluptatis. Ex cuius definitionis explicatione ita etiam patet quid ſit vſus, & quotuplex, vt in huius declaratione non ſit tempus conterendum, vt hinc etiam pateat cur definiendo methodum anatomicam dictum fuit, methodus anatomica eſt ars naturæ mẽbri humani, ſectione, actione, & vſu comparata, ſiquidem ex ignoratione actionis, & vſus neceſſario impedimur, quominus habitum anatomicum conſequi poſſimus. Quod ſit verum, Gal. li. de diſſectione vuluæ capit. 3. ait, pleroſque in abſurda fuiſſe delapſos in vteri anatome, quoniam neq; vſum neque functionem cornuum ſciebãt explicare. Poſtremo in definitione methodi anatomicæ, vt finis non deſideraretur dictum fuit (cauſa inuentionis indicationis vitalis) in hac particula duplex finis, & vterque *Finis multiplex.* externus proponitur, voco finem externum, ad differentiam inartificioſi, qui nihil aliud eſt quam cognitio artificialis naturæ membri humani, finis autẽ externus duplex proponitur, alter proprius, alter communis, proprius vt hęc pars artis medicæ a reliquis *Finis proprius.* partibus medicinę diſtingueretur, cõmunis autem, vt anatomia medica a Philoſophica diſtingueretur. Itaq; quantũ attinet ad proprium finem, pro huius intelligentia altius exordiente, dicimus, in arte medica, vt eſt vnus finis communis, nempe ſanitas, ita ſunt diuerſi particulares fines, quorum quinque ſunt interni, quinque autem externi. Nec ab re, cum ars medica in quinq; partes diſtribui poſſit, quarum duas, & præcipuas Auicẽnas practicas nũcupauit, tres autẽ *Artis tuẽdę ſanitatis finis.* quæ in duas illas referuntur, theoricas. Vnde quantũ attinet ad practicas, cũ alia ſit ars tuendę ſanitatis, reliqua ars curatrix, quãtum attinet ad artẽ tuendę ſanitatis, eius proprius, ſcilicet finis internus eſt inuentio ſeu cognitio indicationis vitalis, & pręſeruatorię, finis autem externus, eſt præſens ſanitas, vt vel conſeruet', vel firmior reddatur. *Curatricis finis.* Quo vero ad curatricẽ eius finis internus, eſt inuentio indicationis vitalis, præſeruatoriæ, & curatorię, finis autem externus, vt ſanitas deperdita reparetur. Quod vero ſpectat ad partes theoricas, cum ſint phyſiologica, pathologica, & ſimiotica. *Simioticũ finis.* Quantum ad ſimioticam, huius finis internus, eſt cognitio omnium conſequentium & ſanitatem, & ægritudinem, & ob id dicit Auicenna in prima primi capit. 1. de ſubiectis medic. debemus in medicina ſcire accidentia, quæ in ſanitate accidunt, & ęgritudine. Finis autem externus vt ſunt ſigna manifeſtantia, quælibet indicantia. *Pathologicæ finis.* Quo vero ad Pathologicam. Huius finis internus, eſt cognitio rerũ præter naturam, hoc eſt morborũ, cauſarum, & ſymptomatum. Externus autem, vt inueniatur indicatio præſeruatoria, & curatoria, vt pathologica non inueniat indicationes, nam practicus inuenit ex cognitione naturæ indicantium, ſed vt inueniuntur ſcilicet a practico, & ob id pars theorica refertur in practicam. *Phyſiologicę finis. Anatomię finis.* Quantum denique ad Phyſiologicam, huius finis internus, eſt cognitio rerum naturalium omniũ ad hominem pertinentium, ſiue ſint humores, ſiue ſpiritus, ſiue membra. anatomiæ autem tanquam partis Phyſiologicæ finis internus eſt cognitio naturæ membri. Finis autem externus & pręcipuus, vt inueniatur indicatio vitalis, ſiquidem a parte ſecundum naturam conſtituta indicatio ſumitur vitalis, vt ſi pars conferat ad inuentionem remedij curatorij, cõcurrat non vt indicans remedium, ſed vt ſignum lapſus morbi, & proinde vt ſignum indicantis curatorij, quemadmodum exacte in methodo medẽdi fuit explicatum, & declarat etiam Gal. lib. de conſtitutione artis medicę c. 17. Hæc de fine proprio. Quo ad cõmunem, fuit ſanitas, circa quam non eſt aliqua difficultas, nec opus eſt longiori explicatione, cum pateat medicæ artis finem ęſſe ſanitatem, in quam cum conferãtur omnes medicinæ partes, conſtat etiã partem hanc anatomicam vocatam referri, vt per hunc finem medicus, a philoſopho diſtinguatur. Siquidem ex Gale. ſecundo de anatomicis adminiſtrationibus ſecũdo, Phyſicis anatomica ſpeculatio ſubſeruit, vel ſolius ſpeculationis gratia, vel vt doceat artificiũ naturæ, in qualibet particula ꝓbe expreſſum, vt medico vtilis eſt, ad affectus noſcẽdos, ſanandos, & ad illorum præſagia. quælibet autem vtilitas in vnam ſanitatem refertur, vt ſcilicet vel præſens conſeruetur vel deperdita reparetur. *Definitio Anatomię.* Hæc de definitione methodi anatomicæ, fuit autem, methodus anatomica eſt cognitio naturæ membri humani, ſectione, actione, & vſu comparata gratia indicationis vitalis, ꝓpter ſanitatem. *Diuiſio.* Ex qua definitione licet colligere anatomię diuiſionem in ſuas partes, & potiſſimũ a forma ſubiecto, & efficiente. cum hæc diuiſionem patiantur. *A forma.* A forma quidem, vt cognitio eſt habitus cõparatus, vel experimẽto, vel ratione, ſi experimẽto, eſt anatomiæ pars, quæ peritia vocat', quam Gale. 2. de anatomicis adminiſtrationibus vtilem vocauit, ſi autem comparetur ratione, ſcientia vocari poteſt, ſed ratione finis effectiue, q a ſcilicet finis eſt ſanitas, vt methodus anatomica ſit ars cõparata ratione, & experimẽto. Hanc autem partem, quæ ratione comparatur, voluit cõducere ſupra vſum artis, vt & ſuperabundãtẽ, & ſuperfluam vocet, quãuis nec ſit ſuper vſum artis, nec ſuperflua. At ita locutus eſt Gal. quoniam accepit anatomicam ſpeculationem, vt cõparatur, vel ſolius ſpeculationis gratia, vel vt homo per hũc habitum ſcientificum comparatum doceat naturæ artificiũ in qualibet parte, & cognitio ptinet ad Philoſophos, & ideo eſt ſupra vſum artis, ſeu ſuperflua, vt ſi capiatur cognitio anatomica, vt ratione comparatur, vt in virtute

Digitized by Google

huius habitus dogmaticę ſanitatem præſentem conſeruare,& deperditam reparare ſciamus, ſecundum hanc rationem erit,& non erit,ſupra vſum artis:erit ſupra vſum artis Empiricæ, non erit auté ſupra vſum artis dogmaticę, vt tandem ex his colligere liceat,cognitionis anatomicę duplicem eſſe parté, aliam experimentalem,ſeu hiſtoricam vocant, vt peritia etiá dici queat,aliam autem ſcientificam, quæ illa eſt portio,ſecundum quam ars dici poteſt. Quo vero attinet ad ſubiectum,hoc eſt vel oſſium, vel carnium, p oſſium intelligo omnia oſſa,vt reliquarum partiú fundaméta,vt per carneum ſubiectum intelligere oporteat, non modo proprie dictam carnem, ſed carné etiam membraneam,uenoſam, & omnem denique ſubſtantiam aliam ab oſſe, quod reliquorum eſſe ſundamentum,ut cum mébrum diuidatur, ut eſt uel oſſeum,uel carneú, hinc duę anatomicæ methodi partes deriuant,quarú una dicit' Oſtiologia, reliqua Sarcologia, ſi quidé Oſtiologia cum Galeno primo, de anat.adminiſt. cap.2. eſt oſſium humanorum cognitio,cuius ſubiectum,eſt Schelettrum, hoc eſt cadauer ſecatum. Sarcologia autem eſt cognitio reliquarum partium humanarum, cuius ſubiectú eſt cadauer integrum, uel etiam corpus humanum, uita præditú. Quantum denique ſpectat ad efficiés ad mediú, quo hæc methodus comparatur, cum triplex fuerit,nempe ſectio,actio, & uſus, hinc etiá tres huius Methodi partes prodeút,ut alia ſit ſectionis cognitio, de qua Gal.in lib.de diſſectione vuluæ uenarum, & potiſſimum in libro de anatomicis adminiſtrationibus,alia ſit cognitio actionis,de qua in libro de motu muſculorum, de facultatibus naturalibus, & potiſſimum in libro de Placitis Hipp & Plat. Alia denique ſit cognitio uſus,de qua in libris de uſu partiú. Vnde cum tot ſint partes integram anatomen cóſtituentes,non ab re fore arbitramur,ſi proponat' ordo. Primo inter libros anatomicos. Secundo inter libros de uſu partiú. Tertio inter partes diſſecandas. Quibus explicatis ilico ad tertium principaliter propoſitú explicandum accedemus,quod fuit ordiné, ſeu viam ordinatam oſtendere, qua incedendum ſit in anatome cuiuslibet partis. Quantum ergo ad primum attinet, erat aút ordinem inter libros anatomicos, & proinde anatomię partes in medium adferre. Omnia ergo cum Gal.proponentes ſciendum dixiſſe primo libro de anatomicis adminiſtrationibus cap. ſecundo, primum eſſe uerſandum circa oſtiologiá, hoc eſt oſſiú interpretationem, quoniam oſſibus aliarum partiú natura reſpódet, nam ſi oſſa parua,& muſculi parui, ſi carneum rotúdum, & cerebrum rotundú, ut hinc colligere liceat, primum legédos eſſe libros de oſſibus. Sed pręterea adhuc magis hunc ordinem explicans, dixit ſecundo de uſu partium ſeptimo,ad uſum particularum,pernoſcendú duo neceſſaria eſſe, quorum alterum,& primum in ordine, eſt conſtructionem totam membri callere, reliquum operationem totius membri pernoſcere, ut qui exacte cóſtructionem nouerit,ab ipſa doctus natura particularú utilitaté nullo negocio inueniet, ut inferre liceat, poſt libros de oſſibus legendos eſſe lib.de anatomicis adminiſtrationibus, ſiquidem per diſſectioné cóſtructioné aſſequimur, & potiſſimum in parte Sarcologica uerſamur. Deinde uero cum meditio uſum noſcendorum, actiones totius mébri,imo & partiú, callere expediat,ante libros de uſu partiú, legendi ſunt libri,in quibus partium actione docentur, cuiuſmodi potiſſimum ſunt libri de Placitis, de motu muſculorum,de uſu reſpirationis pulſuú, de facultatibus naturalibus,& ſi qui alij ſunt,in quibus partiú functiones explicentur, eádem ſententiam propoſuit 6. de uſu part. c 2.dum ait, doctrinam de uſu partiú pręcedere doctrinam de actionibus,& hanc præire doctrinam de diſſectione,quæ eſt inter anatomicos,& quę de anatomicis adminiſtrationibus tractat, per diſſectionem autem inter anatomicos intelligere oportet diſſectionem,ſpectantē non ad actiones,vel vſus, ſed ad ſtructuram, vtpote quid ſtatuendum ſit de numero ventriculorum cordis in qua re (ait Galenus) Philoſophorum,& medicorum plerique ſunt hallucinati. Ex quo colligendum, vt ſit diſſectio non circa ſtructuram, ſed circa actiones, hanc in libris de actionibus eſſe diſcutiendá. Amplius lib. 2. de anatomicis adminiſtrationibus cap. 2. ait, oportet primum medicum in primis eſſe exercitatum in diſſectionibus,hoc eſt in viſione partium,hoc eſt in cognitione ſtructuræ, mox in carneorum viſcerum functionibus, deinde oportet vſus ſingulorum viſcerum cognoſcere, ſi quidem hi vſus ad affectuum dignotioné maxime conducunt, vt hinc colligere liceat, nó modo primo eſſe verſandum circa diſſectioné, deinde circa actiones,& poſtremo circa vſus, verum etiá doctrinam Hiſtoricam tempore ſcientificam præcedere, vt hac de cauſa etiam primo de locis aff.primo, ſectionem actioni,& vſui anteponat,in arte auté medicinali vltimo,actionem anteponat vſui : atque hinc præcipiat primum legédos eſſe libros de Placitis, & de ſemine,mox de vſu partium, & ſi etiam obiter licet ponere ordiné inter lib. de actionibus, expediat primum legere l.3. de facultatibus naturalibus, mox de Placitis.Siquidem Gal.ſexto,de Placitis ſexto, ait. Quæ hic dicunt' de ciborum mutatione,ſi quis intelligere cupit,oportet,vt prius ſit exercitatus in naturalium facultatum rationibus, de quibus alibi peculiari tractatu agemus. Et dubio procul nil aliud eſt,quá tractatus de naturalibus facultatibus inſcriptus.Quę a nobis,de ordine inter partes anatomicas,& hinc ec inter libros anatomicos propoſita,ſi vera ſunt, facile eſt cognoſcere Galeni libros in prima claſſe, in qua potiſſimum circa anatomen verſatur, ita citra ordinem eſſe diſpoſitos,vt maior confuſio mente concipi non poſſit, quemadmodum ex modo traditis etiá puer facillime intelligere poterit, vt nobis non liceat, hanc euidentem confuſionem clarius exprimere. Hæc de primo. Quo autem ad ſecundum, erat autem ordinem explicare inter lib. de vſu partium, ſiquidem hi ſunt libri, in quos reliqui referuntur nam ad horum dignitatem reſpiciens Galen. 3. de vſu partium decimo, horum librorum ſermonem ſacrum vocat. Itaque hunc ordinem proponens Gal.primo, de vſu partium vlt.inquit,in primo,& ſecundo, libro ſermonem haberi de manu, in tertio, de cruribus,in quarto,& quinto, de organis nutritionis, in ſexto, & ſeptimo,de corde, & pulmone,ita tamen vt in ſexto,agat de corde,in ſeptimo,de pulmone,in octauo, & nono,de his,quæ ad caput pertinent,& potiſſimú de cerebro,in decimo,de oculis,i vndecimo, de organis ad facié attinétibus, in duodecimo, & decimotertio,de his,quæ ad ſpiritum pertinét,in quartodecimo,& quintodecimo,de partibus generalibus,& de his, quę ad coxę vertebrá attinent, in ſextodecimo, de cómunibus organis,hoc eſt venis,arterijs, & neruis,in vltimo monſtrat totius operis vtilitatem. Hęc igitur Gal.omnia declarat,& hac ſerie diſponit. Cęterum ut cóſtat his verbis a Galeno duo proponi,népe quot ſunt declaranda,& quo ordine diſponéda,ita quæ ſit eorum cauſa, a quo fuerit enucleatum; ego ignoro.Noſtrum ergo propoſitum eſt hæc arcana(vt exile ingenium noſtrum poteſt,) vobis patefacere, quod ut firmius, & euidérius aſſequi poſſit, primum nó nihil circa inſtitutum lib. de uſu partium digredi oportet.Itaque ſciédum ex Gal.primo, de uſu partiú 16.ut etiam libri inſcriptio manifeſtat,propoſitú eſſe dicere non de actionibus, ſed de vtilitate particularum, neque obſtat quamuis dicat Gal. ſexto, de uſu part.ſecundo,propoſitú eſt non actiones demóſtrare,ſed inſtrumentorú cóſtructionem explicare,nam per

Anatomiá quō ſupra vſú artis.

A ſubiecto.

Efficiés.

Circa ordiné tria.

Ordo inter omnes libros anat.

Ordo in libris de vſu part.

Inſtitutú lib. de vſu part.

Digitized by Google

per hæc verba, nil aliud inſinuauit, niſi in lib. de vſu part. propoſitum non eſſe actiones demonſtrare, ſed ex demonſtratis inſtrumentorum cõſtructionẽ, non hiſtorice, ſed ſcientifice, hoc eſt in virtute vſuum explicare, quod nihil aliud eſt, quam agere de vſu par. Et ob id ſibi conſentiens quarto de anatomicis adminiſtrationibus primo ait, in opere de particularũ vſu inſtitutum fuiſſe, vt omnium corporis humani partium ſtructuram quanto artificio conſtant, exponeret. Ecce nõ ſimpliciter docet ſtructuram, ſicut in lib. de anatomicis adminiſt. ſed ſtructuræ artificium, quod cum pendeat ex vſu, ob id ſtructuræ artificiũ, docere nil aliud eſt, quam circa particularum vſum verſari. Hoc ergo horum librorũ de vſu part. inſtituto ita ſuppoſito, accedentes ad principale noſtrum propoſitum, quod erat doctrinam & neceſsitatem, & ordinem cum cauſa patefacere, dicimus, cum Galeni inſtitutum eſſet de vſibus omnium partium corporis humani dicere, duo facit, alterũ, & primum in omnibus, libro vlt. excepto, fuit, hos omnes vſus vt pollicitus eſt explicare, reliquum, & ſecundum quòd in vlt. lib. proponit, ſummam ac pene diuinã huius doctrinæ vtilitatem proponere.

Vtilitas li. de vſu part.

Quod hoc ſit verum Gal. in vlt. lib. cap. 2. proponit cõmoda, quæ ex opere de vſu part. conſequi poſſumus, atque inquit, vnũ ac maximum commodum nobis occurrere non tanquam medicis, ſed tanquam præſtãtioribus, hoc eſt, ſcire aliquid cupientibus de vi ipſius vtilitatis, &

Primum.

propterea in cap. 1. dicit, opus de partium vtilitate non ſolum medico eſſe vtile, ſed multo magis Medico, Philoſopho, qui totius naturæ ſcientiam ſibi ſtudeat comparare, vnde cum oportet his ſacris initiari, ſiquidem ſi quis in tanta carnium & ſuccorũ colluuie mentem habitare conſpicatus fuerit, mentis excellentiam quæ in cęlo eſt, intelligat. Hincque opus de partium vtilitate, quod prius exiguum ſibi videbat, perfectiſſimæ Etiologię verum principiũ cõſtituetur, quę ſane Etiologia multo maior, atque præſtantior

Secundũ.

tota medicina. Secundum deinde cõmodum eſt cognitio affectum partium profundarum, quam ad rẽ actionis cognitio magnum habet momẽtum, vt v. g. qui nouit ventriculi actionem eſſe ciborum coctionem, ſi lædatur coctio, ventriculum eſſe affectum cognoſcet, ſed præter actionem, vtilitatis eandem cognitionem præbent, vt ſi v. g. in cruribus aliquod os fuerit fractum, aut ſit articulo dimotum, cognoſcemus animal lædi, qm̃ ſcimus quod per oſſa cruribus innitamur, vt ad cognoſcendũ quæ nam pars ſit affecta nõ minus conferat vtilitatis, quam actionum

Tertium

cognitio. Tertium commodum, quod ſimiliter ſe habet, eſt futurorum prænotio, quod tñ commodum ſecundum eſſe voluit Gal. quia tum cognitio partis affectæ, tum futurorum prænotio pertinet ad artem ſignorum, ſed ad rem, cognitio actionum, & vſum conferunt ad futurorum prænotionem, nam ſi in cruribus fuerit luxatio cum vlcere ſignificatur ablationis noxa in futurum tp̃s incurabilis, quod ſi coxendicum luxatio etiam fuerit ſine vlcere, futu-

Quartũ.

ram claudicationem ſignificabit. His addit quartum commodum, quod tertium vocat, quia ad partem curatricem ſpectare vr, eſt autem quæ reſpicit materias tum medicinales, tum chirurgicas. Medicinales quidem, nam dum ex anatome ſcimus naturam prouidentiam habere, vt in morbis fiat a natura criſis, nos naturam imitantes medicamentis vtimur. Chirurgicas vero, nam dũ partium vtilitatem probe calles, ſcimus etiã circa partium inciſionem, quæ audacter ſecari debent, & cõtra quæ timide, & caute in-

Monitũ Idicatio, nec ab actione, nec ab vſu.

cidenda. Quo loco admoneantur iuuenes, ne forte credant materias tum medicinales, tum chirurgicas eſſe materias remedij indicati, vel ab actione, vel ab vſu, vel ſaltem a membri natura, ope vel actionis, vel vſus cognita, nam nullum horum verũ eſt, ſed ſtatuendum horum beneficio cognoſci naturam, & proinde virtutẽ an permittat, vel potius prohibeat, materias remedij indicati a pręter naturam, vt v. g. materia morbifica indicat purgans, cuius materia eſt rhabarbarum, ſi tempus ſit criſis, & natura nihil agat, virtus eſt, quæ permittit medicamentum. Ad eundem modum lectio eſt materia remedij indicati a cauſa morbifica, beneficio autem vel actionis, vel vſus cognoſcimus, in parte eſſe virtutem, vel permittentem, vel prohibentem, ſed ad rem, patet quemadmodum Galen. in vlt. lib. anatomiæ proponit vtilitates.

Quæſtio.

Sed hic aliquis diceret, verum quidem eſſe Gal. in reliquis libris verſari circa vſum partium, in vltimo autem proponere operis vtilitatem, at nõdum huius ordinis cauſam patere.

Solutio.

Itaque huic quæſito ſatisfaciens Gal. in capit. vlt. ait, cauſam fuiſſe, vt hic vltimus liber ſit veluti quidam bonus Epodos, hoc eſt vt ſtantes ante deorum aras hymnis Deos celebrantes, ita huic liber dum huius operis tot commoda explicat, inſinuauit etiam naturam tantæ fabricæ authorem mirifice eſſe celebrandam, & hoc eſt, quod ſignificauit tertio de vſu part. decimo, dum ait, doctrinam hanc de vſu partium eſſe factam, vt conditori noſtro hymnum componat, iure ergo in fine operis hypodam, ſeu cantilenam ex innumeris vtilitatibus colligit.

Dubitatio. Vtilitas tractatus etiam in principio vel in fine.

Sed dubitabit aliquis. Nam Gal. in libro de oſſibus inter initia ſtatim habet, ex oſſibus ſingula per ſe qualia ſint, tum quam inuicem ſtructurã habent, nota medico eſſe debent, ſi recte ea cum vel franguntur, vel ſua ſede dimouẽtur, curaturus eſt. Ex quo colligas, Galenũ huius libri vtilitatẽ in principio proponere, cur ergo in libro de vſu partium in fine.

Solutio.

Dicendum, huius diſcriminis cauſam fuiſſe, nam dum primo proponitur vtilitas, fit gratia addiſcentium, vt ad addiſcendum inflammentur. Dum autem poſtremo loco, vt qui ex doctrina cognoſcit tot ſequi vtilitates nõ addiſcat, quia iam didicit, ſed Deo gratias agat. Vnde cum ex inſcriptione libri, dũ inſcribit liber de oſſibus ad Tyrones, non ita accendantur addiſcentes quemadmodum ex inſcriptione libri de vſu partium corporis humani, rationabiliter Gal. commoda in libro de oſſibus inter initia propoſuit, in opere autem de vtilitate partium in fine, vt in hoc laus conditori decantetur. Et pręſertim cum vtilitatem, & ſummum conditoris artificium colligat, inuicem conferens omnes corporis partes, vt ex his admirabile, & pene diuinũ opus efficitur, & hoc eſt, quod inſinuauit Gal. 2. de vſu part. vlt. dum ait, in fine operis ſe dicturum de magnitudine, & potentia totius manus cum alijs vniuerſis membris, nam cum illa inuicem conferuntur, magnitudo moderata, & conſtructio bene conſtituta oſtenditur, vt hinc emergat vtilitas, hincque conditoris laus.

Ordo in reliquis.

Hæc de ordine inter lib. vltimum, & reliquos. Cæterum quo ad reliquos inter ſe, dicimus, cum propoſitum eſſet Galeni loqui de vſu particularum corporis humani, duplicem ob cauſam, primum de manu & ſũma cum diligentia, hoc eſt in primo, & ſecundo lib. fuiſſe locutum.

In primo & ſecundo

Altera cauſa fuit vt a notioribus initium ſumeret, loquens autem de manu, initium ſumit a notiori, quoniam notiſſima eſt manuũ operatio nempe apprehenſio. Hęc autem cognitio neceſſaria eſt, quoniam non licet circa partium vſum verſari, niſi earum operatio ſit nota. Reliqua autẽ cauſa fuit, quoniam corpus humanum, vt anatomiæ ſubiectum, ab alijs animalibus potiſſimum diſtinguitur per manum, & propterea manus ſit organum ante organa, hincque organum ad quaslibet artes exercẽdas accommodatũ. Hæc veritas confirmatur multiplici Galeni authoritate, & primo dum ſecundo de vſu part. primo ait, ſe narrationem a manu incæpiſſe propterea, ꝙ pars hęc homini ſit maxime ꝓpria, non autẽ quia ſit dignior, ſiquidem ex ſexto de vſu par-

Manus maxima propria hominis.

Digitized by Google

tium ſeptimo, cordis pars ignobilior præſtãtior omnibus, quæ ſunt & in cruribus, & in manibus, vt primo loquatur de manu, non vt de parte præſtante, ſed propria. Confirmatur hæc veritas cum eodem Gal. 2. de anat. adminiſtrationibus cap. 3. dum volut, primum eſſe verſandum circa manum, tum in libris de vſu part. quoniam eſt propria hominis particula, tum in hoc lib. de anat. adminiſtrationibus, quoniam vt pars externa vſui eſt maxime neceſſaria, ne in diſſecando partes affectas error aliquis committatur. Dicit etiam quarto de anat. adminiſtrationibus primo, a manibus non temere ſumpſiſſe exordium, quoniã has partes in ſolis hominib. uidere licet. Conſtitutũ igitur ſit, Galen in 1. & 2. de vſu partium, & proinde ante alias partes locutum eſſe de manu, vt de parte omnium maxime propria ipſi homini. Quo vero ad tertium librum, in hoc agit de cruribus, & pedibus pariter, reſpiciens ad id, quod totius eſt, & hominis proprium. Hunc autem ſermonem eſſe de notiori inſinuauit, Gal. ſecundo, de vſu partium vltimo, dum ait, poſt ſermonem de manu ſe velle loqui de cruribus, propter ſimilitudinem conſtructionis. Ecce a notiore procedit, ſed & ſimilitudo conſtructionis ſignificat pedes eſſe partes hominis proprias, quamuis manus ſint magis propriæ, ſiquidem corpus humanum ab alijs diſtinguitur, per manus, & pedes, ſed magis per manus, quam per pedes. Vnde ad hanc ordinis cauſam reſpiciens idem Gal. quarto, de anatomicis adminiſtrationibus primo, dicit non fuiſſe abſurdum ſtatim poſt ſermonem de manu, de cruribus nonnulla commentari, quandoquidem, & in his homo præter omne aliud animantium genus proprium quiddam ſibi vendicat, vt nimirum ſolus ad amuſſim rectus crurum beneficio incedat. Apparet ergo cur in primo, & ſecundo de vſu part. dicitur de manu, in tertio de pedibus. Neq; obſtat, quamuis dicat Gal. 2. de vſu part. cap. vltimo. Quoad muſculos mouentes humerum, ſe de his dicturum in libr. 13. vbi perfecte de humero, & omoplatis loquitur, nam ille eſt locus, (vt cito noſceris) in quo ſermo habetur de his, quæ procedunt a cerebro. Expeditis igitur partibus, per quas homo ab alijs diſtinguitur. pernoſcens diuinus Gal. non ſatis fuiſſe naturæ, ut partes creauerit, per quas homo ab alijs animalibus diſtinguitur, ſed etiam optimum fuiſſe, vt generentur partes, beneficio quarum homo conſeruaretur ideo, ut hæ partes ſunt a natura conditæ, ita etiam de his a Galen. Dicendum. Has autem hac ſerie diſpoſuit, vt cum partes hominis conſeruationi deſtinatæ eſſent in duplici differentia, ſiquidem aliæ conſeruant, aliæ ſunt partes communes conſeruantibus inſeruientes, rationi conſonum fuit, vt primum de conſeruantibus loqueretur, mox vero de his, quæ communiter conſeruantibus famulantur, vt merito in penultimo lib. hoc eſt in 16. ſermonem habeat de venis, & arterijs, & neruis. Vnde hunc ordinem inſinuans 3. de vſu part. 9. ait. Venarum, arteriarum, & neruorum enarrationem eſſe facturum procedente omni ſermone, quoniam hæc ſunt communia totius corporis inſtrumẽta, ſiquidem eius commiſſæ ſunt communes vtilitates: nã membri per arterias refrigerantur, per venas nutriuntur, per neruos animalem vitam ſuſcipiunt. Cæterum quantum attinet ad partes conſeruantes, cũ ſint in duplici differentia, nimirum vt conſeruant vel indiuiduum, vel ſpeciem, rõnabile fuit verſari primum circa partes conſeruantes indiuiduum, mox vero circa conſeruantes ſpeciem, Quare in lib. antepenultimum hoc eſt in 14. & 15. de partibus genitalibus loquitur in prioribus autem de conſeruantibus indiuiduum. Verum quantum ad conſeruantes indiuiduum, cum conſeruetur beneficio partium ad tres ventres pertinentiũ, nẽpe abdomen, thoracem, & caput, vt proinde inferiorẽ, medium, & ſupremum 1. agit. de partibus ventris inferni, ſecundo medij, & tertio ſuperni. Cuius ordinis duplex fuit ratio. Altera quidem & prima, quã cum conſeruetur indiuiduũ beneficio ſanguinis, ſpiritus vitalis, & animalis, qui ita ſe habent, vt animalis gignatur ex vitali, vitalis ex ſanguine, rationi cõſonum fuit primũ verſari circa partes concurrẽtes ad generationẽ ſanguinis, ſecũdo cõferẽtes ad generationem ſpiritus vitalis, tertio circa conducentes ad productionem ſpiritus animalis. ſecunda ratio fuit, cum ex Gal. 8. de vſu part. 6 actionum aliquæ reſpiciant vitã vt reſpiratio, & ſuperflua excreno, aliquæ autem commodiorem vitã, vt olfactus, rationabile eſt primum verſari circa partes, quæ operantur cauſa vitæ, mox circa illas, quę operantur cauſa cõmodioris vitæ. Vnde ab hac veritate non recedens Gal. 14. de vſu partiũ 1. ait, naturam ad conſtruendas animalis partes ad tres ſcopos reſpexiſſe, nimirum, vt partes crearet gratiã, vel vitæ, vel commodioris vitæ, vel inſtaurationis generis, vt ſubdat. Cum de partibus generis cauſa, & uitę. & cõmodioris uitę dictũ, ſit modo dicendum de partibus cauſa inſtaurationis. Ecce primũ proponit partes cauſa uitæ, deinde cauſa commodioris vitæ. Neq; obſtat quãuis primum ſit locutus de manibus, & pedibus, quæ partes ſunt uitę commodiori diſtributę. Siquidem de his non loquitur, vt conferuntur cum partibus cauſa vitę procreatis. ſed de his (vt ſcitis) eſt ſermo, vt ſunt partes hoĩs ꝓpriç, & proinde diſtinctæ ab alijs, quibus communiter animalia ſunt donata. His ergo rationibus adductus Gal. in 4. & 5. lib. agit de organis nutritionis, & proinde de partibus ſpectantibus ad ventrem inferiorẽ in quo ſanguis generatur: in 6. & 7. de corde, & pulmone, hincque de partibus ſpectantibus ad uentrem medium, in quo ſpiritus vitalis producitur, cuius cauſa in 7. lib. loquetur de mãmillis, de quibus tamen, & diligentius agit in ſermone de partibus generationi deſtinatis, quod monuit Gal. dum 7. de vſu par. ait, diſcendum de mãmillis diligenter, quando de partibus genitalibus dicimus, nunc vero hoc eſt in hoc ſeptimo cum ſermo fiat de organis ſpiritus, ob id & mãmillarum meminimus, vt quę ſitum habent in thorace, duobus aũt in locis de mãmillis, dicit quoniam pertinent modo ad organa ſpiritus, vt hic, modo ad organa generationis, vt circa poſtremos libros. Sed ad rem. in 6. & 7. ſermo habetur de medio ventre; Deinde vero in 8. & 9. loquitur de cerebro, hincque de partibus ſpectantibus ad ventrem ſupremum, in quo gignitur animalis ſpiritus, organum ſane accommodatum, & ad vitam cauſa. ſ. reſpirationis, & ad commodiorem vitam cauſa aliarum functionum, vt cerebri cauſa, quatuor libros ſcribat nempe 10. vndecimum, decimum ſecundum, & 13. in quibus hunc ordinem ſeruat, vt primum hoc eſt in 10. agat de oculis, vt de organo non modo cerebro proximo & præſtantiſſimo reliquorum ſenſuum, verum etiam de illo, cuius actio eſt euidentiſſima: in 11. autẽ agit de his, quæ pertinent ad faciem cum partes ſint reliquis proximiores cerebro, tandem in 12. & 13. de his quæ pertinent ad ſpinam, ſunt enim organa, quibus vtitur cerebrum magis diſtantia, quam faciei partes. Sed aduerſus hũc ordinem occurrit dubitatio. Nam Gal. in lib. 15. loquitur de muſculis iſchium, id eſt coxendicis articulum mouentibus, in quo tamen libr. ſermo fit de organis generationis, & augetur difficultas, quoniam Gal. 15. de vſu par. vltimo ait ſe velle ſermonem habere hoc loco de muſculis iſchium, ea tamen conditione, ut quod ſoli articulo Iſchij, eſt peculiare hoc loco ſit cõmemorandum. Dicendum, quod dictum eſt de mãmillis, de his ſermonem fieri in tractatu, & de corde, & mẽbris genitalibus quoniã omnibus conſerunt, ut a ſimili cauſa coxendicis muſculi cõferant ad coitum per modũ articu-

lationis

In tertio. *Pedes ꝓprij hominis.* *1. Ratio.* *Dub.* *Solutio.* *10. 11. 12. 13.* *Dubitatio.* *Solutio.*

lationis coxendicis, ob id illico poſt abſolutum ſermonem de partibus genitalibus, de his muſculis tãquam de in ſeruientibus ſit locutus. Hæc de ordine inter lib. de vſu part. Quo vero ad tertium circa ordinem explicandum. Erat aũt & ſeruandus in partib. diſſecandis. *Ordo in diſſectione.* Paucis ergo dicimus cum Gal. 9. de Anato. adminiſtr. c. 1. a notioribus exordientes: opus eſſe in primis ſecare cadauera, mox ventrem, præterea primum exercere ſectionem in parte a toto ablata: deinde in parti toti adiacenti, nam cum oporteat cũ Gal. 4. de Anat. adminiſt. primo ſingulas partes diſſectas accurate conſpicere, efficacius in cadauere cernet, & præſertim ſi pars a toto ſit ablata. Ad hęc cum cadauer diuidat in artus, & ventres, admonet Gal. 3. de Anato. adminiſtr. primo opus eſſe vt iuuenes primo exerceantur in horum natura pernoſcenda, nam præter id quod hæc ſectio eſt facilior, eſt etiã magis neceſſaria ad vſum chirurgi incidentis, & medici Dogmatici, vt pateat curationis ratio circa luxationes, & cum vlcere, & citra, circa fracturas oſſium, circa exciſionem materiæ putridæ, circa etiam tibiæ, vel ſpiculi extractionem. Vnde eundem ordinem proponens 4. de Anato. adminiſtr. primo inquit, ſe primo locutum eſſe de diſſectione artuum, deinde verſatum eſſe circa totam muſculorum confectionem deinde conuerſum eſſe ad ordinem, quem in contrario de vſu partium ſeruauit, rõ autem ſimilis ordinis fuit, qm̃ (vt ait Gale.) propoſitum eſt docere qualem naturam ſingula organa obtineat, cuiuſmodi etiã eſt propoſitum in opere de vſu partium, vt differẽtia ſit quia in lib. de vſu partium organorum natura conſequimur per vſus, hic autem per ſectionem. *Nota.* Cæterum aduertendum hunc ordinem eſſe ſeruãdum, dum ſermo ſit de diſſectione, & ob id ait Gal. ſe eſſe locutum, & ita loquitur, & in hoc ſermone ſeruat ordinem, quem etiã in opere de vſu partium ſeruauit. At ſi capiatur ſectio vt ſit, aliter ſtatuendum, vt in ſectione adminiſtranda duplex ſit ordo, alter dum cadauerum copia ſuppetit, reliquus ſi cadauerũ copia deſideretur. *Ordo in ſectione duplex.* Primum ergo ſi copia ſit cadauerum, cũ Galen. 1. de Anat. adminiſtr. ſecundo, hic exercitij ordo eſt ſeruandus, vt opus ſit perdiſcere primum oſſiũ naturam, deinde ad muſculorum inciſionem properandum, nam oſſa, & muſculi reliquis omnibus veluti fundamenta ſubiecta ſunt, deinde licebit quoduis diſcere primum, ſiue arterias, ſiue uenas, ſiue neruos, atq; in horum conſectionibus uerſari. Viſcerum natura, ad hęc inteſtinorum, adipis, glandularumque natura facilius. ſ. innoteſcet. At ſi cadauerum non ſit copia, alius ſeruandus ordo, qui his temporibus in ſcholis ſeruatur, quem proponens Galen. 5. de Anatom. adminiſtr. cap. 6. ait, ſe quamprimum ſimia fuerat ſtrangulata, omnes abdominis muſculos inciſiſſe, mox inteſtina, ventriculum, iecur lienem, renes, veſicam, & ſi fœmina erat, etiam uuluam, & hæc prima die amicis conſecuiſſe, ne diutius aſſeruata computreſceret. Deinde Galen. in ſequenti die ad alia tranſgreſſus incidebat eo ordine, qui in huius operis initio conſcriptus eſt. Hæc de ſecundo principaliter propoſito quod fuit verſari circa eſſentiam Methodi Anatomicę. *Tertium.* Modo quo ad tertium attinet, fuit autem docere viam quandam ordinatam, quæ applicabilis ſit cuilibet membro corporis humani. *Method' applicabilis.* Quod ſane eſt ſcire quot, & qua ſerie ſunt proponenda in quolibet membro, ut eius natura exacte pateat, vt tanta ſit huius methodi vtilitas imo neceſſitas, vt cum Galen. 1. de vſu par. 9. Quiſquis ſine methodo recte partium vtilitatem aſſequi putat, hallucinatur. Vnde in c. 18. eiuſdem lib. gloriatur inquiens. Neminem ante ipſum omnes organorum functiones explicaſſe, præterea ſiquis etiam alicuius membri actionem expreſſit, attamen ex ignoratione methodi in multis particularibus fuerunt decepti, & quod maius fuit, & Hip. vt (ait Gal.) obſcure nonnulla ſcripſit, quædam omnino prætermiſit. Nos autem Hip. hæc omiſiſſe actu non virtute, ſiquidem ait Gale. quædam ſe adiecturum, non tamen proprio marte, ſed per methodos ab Hip. traditas. Cum ergo huius methodi tanta ſit neceſſitas, ne deficiamus. *Duo.* Duo præſtabimus, alterum erit proponere quot ſunt perpendenda, reliquum qua ſerie, hoc eſt pluribus, quod primo perpendendum, quod ſecundo, quod tertio, & ſic deinceps. *Primum. Quot.* Quantum ergo attinet ad primum, cum ex Galen. ſententia 1. de uſu part. 8. ad dignoſcendos quos libet vſus partium totius membri neceſſarium ſit cognoſcere quæ ſit totius membri actio, propterea quod omnes membri particulę in unam conſpirant totius membri actionem, vt v.g. oculi partes in viſionem, manus partes in apprehẽſionem, idcirco neceſſarium eſt duo perpendere, quorum alterum eſt actio, reliquum autem membrum ad actionem concurrens. *Partes quot modis conſiderantur.* Quantum ad actionem, quamuis in mẽbro plures obeantur actiones, non tamen vnicam ac determinatam, & præcipuam illius membri intelligimus, veluti eſt uiſio in oculo. Quo vero ad membrũ, non recedentes a Gal. 1. de vſu partium 8. 9. & 10. capitibus, dicimus opus eſſe intelligere, tũ ſingulas particulas totum membrum conſtituentes, tum etiã totum membrum compoſitum. Quantum attinet ad partes, perpendi poſſunt, vt vel non viuunt vt vitreus in oculo, vel viuunt, tuncque perpenduntur penes modum eſſendi, vel concurrendi ad totius membri operationem, ſi primo modo capiũtur partes, vt ſunt magis, ſed minus ſimplices, vt v.g. in oculo cornea eſt magis ſimplex, in manu muſculus minus ſimplex. Si autem ſecũdo modo, ſumuntur partes vt ſunt, vel pręcipuæ cauſæ actionis, vel cauſæ ſine quibus nõ fieri poteſt actio, vel cauſæ quarum ope actio melius ſit, vel denique ſunt partes, quæ pro omnium cuſtodia ſunt creatę. Cum igitur in exercitatione Anatomicę methodi verſari oporteat circa partes his modis acceptas, vt totum membrum modo explicandum, quid nam & in ſingulis partibus, & in toto membro perpendere & noſcere oporteat, vt inde operationis legitima cauſa pateat, hincque membri natura ita eluceſcat, vt deinde in parte practica liqueat, quomodo cõcurrat, & vt indicans auxilium, & vt ſignum & indicantis, ſiue in arte de tuenda ſanitate, ſiue in curatrice. Quantum ergo attinet ad partes, & primo quo ad non viuentes, hoc peculiare obtinent, vt ſit perpendenda tota ſubſtantia, vt vitrei, vt vertitur in alimentum cryſtallini. Hoc loco notandum circa partes inſtrumenti non viuentis, has & in methodo Anatomica eſſe includendas fundamentum, & demonſtratiuam, qm̃ in ſermone de manu Gal. ſumma cum diligentia loquitur de vnguibus, quæ tamen non viuant, & rationabiliter cum ſint partes, quæ ad differẽtiam ſanguinis, ſunt totius inſtrumenti particulę ſimilaris quidem, ſed quæ manent. Ad hęc dum in oculo perpenditur albugineus, perpenditur particula non viuens, & ſicut in vngue, ita etiam in albugineo ponderamus, tum conſequentia, tum quę accidunt, quare & vitreus, quamuis non viuat, a methodo non eſt excludendus. Cęterum cum vitreus id priuatim obtineat, vt eius ſubſtantia vertitur in alimentum cryſtallini, hoc nequaquam erat non admonendum, ſed animaduertendum, vitreum aliquã ſimilitudinem obtinere cum corpore pingui, vt ſicut aliqua eius pars manet, ſicut vnguis, caro, & reliquę partes ſimilares, aliqua autem pars non manet, ſed eſt alimentum, & corporis pinguis, & calidi innati, ita & vitrei partem eſſe permanentem, & partem verti in cryſtallinum, & in vitreum, ſed diſcrimẽ eſt. Nam portio pinguis, dum mutatur in corpus pingue, mutatur in partem viuentem, dum autem portio vitrei mutatur in ſubſtãtiam vitrei, & eſt portio impurior, cum purior

ver-

Digitized by Google

vertitur in ſubſtantiam cryſtallini, mutatur in partẽ non uiuentem, vt vitrei eadem ſit generatio, & conſeruatio, quæ vnguium ac pilorum, & proinde partiũ permanentium, ſed non viuentium, & propterea Galen. in meth. reſpiciens ad inſtrumenti particulas, & viuentes, & non viuentes, ſed permanentes, non propoſuit mutationem totius ſubſtantiæ, cum hoc tamẽ non eſt ab re in applicatione methodi hoc admonere, ſi contingat vt inſtrumentalis aliqua reperiatur particula, quæ ſecundum aliquam partem non maneat, cuiuſmodi eſt corpus pingue, & vitreum. Quo autem ad non viuentes, & primo quo ad ſimpliciores, cum poſſit eſſe vel principalis, vel non principalis, ſi principalis, ſunt in duplici differentia. Etenim ſunt, vel paſſiuæ, vel actiuæ: Quo ad paſſiuas veluti lingula in gutture. Gal. autem in meth. paſſiuas non propoſuit quoniam concurrunt, ſine quibus non, v.g. ſine lingula non fieret vox. Hoc autem monuiſſe volui propter Galenum, qui ſeptimo, de vſu part. 11. & 13. ait lingulam obtinere ſubſtantiam, vt ſimilis alia in corpore non reperiatur, atque eſſe principaliſſimum vocis inſtrumentum, intelligatis paſſiuũ, concurrit autem per temperiem paſſiuam, hoc eſt humiditatem ad hæc, & per conſequens, & id quod accidit. Nota quia forte lingula cõcurrit, vt actiua, vt mouet, vt percutit aerẽ, ſed hæc percuſſio pendet a motu muſculorum, ut non ſit ſimpliciter actiua. Vnde ſciendũ

Pars principalis & quod.

partem inſtrumenti principalem eſſe actiuã, vel ſimpliciter, vel ſecundum quid, pars actiua ſimpliciter, eſt quæ agit, & ab alia particula inſtrumenti non patitur, ut v.g. caro iecinoris agit, vt non patiatur ab alia iecinoris parte, ſimiliter cryſtallinus in oculo agit, vt non patiatur ab alia oculi particula, & huiuſmodi principales particulæ neceſſario agunt per temperaturam, pars autem actiua ſecundum quid, eſt quæ eſt cauſa operationis vt patitur, & propterea etiam paſſiua dici, vt niſi ab alia inſtrumenti particula patiatur nequaquam ſit actionis cauſa, vt v.g. lingula in laringe, nam niſi patiatur a muſculis laringis, nequaquam fiet vox, quia non poterit aerem percutere, & huiuſmodi particula, ſiue actiua, ſiue paſſiua appelletur (nam vtroque modo dici poteſt) nequaquam concurrit per temperiem, quoniam eius actio non eſt alteratio, ſed motio, ac percuſſio, vnde ſicut in motu alterationis actio ſit per temperiem, contra in motu locali ſit actio per ſecundas qualitates, & proinde per id, quod conſequitur, ſunt autem durum, & molle, grauitas, & leuitas, ſiquidem alio modo ſit motio, dum quod percutitur eſt, vel molle, vel durum, dum, quod mouetur eſt, vel graue, vel leue, pariter dum quod p̄cutit eſt, vel durum, vel molle, vt cum lingula nequaquam concurrat per temperiem, ſed per determinatam duritiem, non propterea ſit aſſerendum Gal. fuiſſe diminutum. Quia dum dicit partem præcipuam concurrere per temperaturam, & quandoque etiam per id, quod conſequitur, reſpexit ad particulam ſimpliciter actiuam, ex hoc inferens fuerit pars ſecundũ quid actiua, vt patiatur, concurrere ſaltem per id, qđ conſequitur. Quo autem ad partes actiuas principales, vt v.g. cryſtallinus in oculo, in hac ex neceſſitate concurrit temperamentum, quod proprium ſignificatur per propriam eius ſubſtantiam. Dico autem ex neceſſitate concurrere temperamentum, nam quandoque præcipua pars concurrit ſimul, & cum temperie, & cum aliquo ex conſequentibus, quemadmodum in oculo cryſtallinus, qui ſane, vt præcipua viſionis cauſa concurrit per ſuum temperamentum, vna cum colore, Si autem ſimpliciores partes conſiderentur, vt non ſunt præcipuæ cauſæ actionis, ſed conferunt, vel ſine quibus, vel vt melius fiat operatio, vel ad cuſtodiam, in his raro temperies perpenditur, vt ſemper duo in genere ſint perpendenda, quorum alterum eſt neceſſario conſequens temperamentum, vtpote color, odor, ſapor, durities, mollities, veluti os propter duritiem, reliquum autem eſt, quod neceſſario accidit, nempe poſitio, magnitudo, numerus, conformatio, & proinde compoſitio. Circa quę, propter iuuenes tria notanda, primum quidem circa partem præcipuam opus eſſe perpendere (vt dictum fuit) temperaturam vt plurimum, quandoque autem temperaturam cum aliquo ex conſequentibus, ſi videlicet ſermo fiat de parte, vt eſt præcipua cauſa actionis, at ſi eadem pars capiatur, vt alia ratione ad operationẽ concurrit, ſecundum hanc rationem oportet conſiderare, & quæ conſequuntur, & quę accidunt, vt v.g. dum in cryſtallino ſpeculamur ſitum, figuram, & alia id genus, quæ accidunt, accipimus cryſtallinum non ſub ea ratione vt, eſt præcipua cauſa viſionis, ſed potius vt eſt cauſa vt melius fiat viſio, vt in parte ea ratione qua eſt præcipua cauſa actionis, oporteat ſpeculari neceſſario temperiem, & quandoque cum temperie aliquot ex conſequentibus, vt autem nõ eſt præcipua actionis cauſa dignoſcere liceat, & conſequentia, & quæ neceſſario accidunt. Secundo notandum eſt inter partes non principaliter concurrentes, quæ cuſtodiæ gratia genitæ ſunt, quid peculiare requirere, vt videlicet non ſolum ſicut in reliquis perpendere expediat, & quod neceſſario conſequitur, & quod neceſſario accidit, verumetiam temperamentum, vt videlicet perpendere oporteat an pars ſit donata temperamento, ope cuius reliquæ partes conſeruentur, hoc autem temperamentum differt a temperamẽto partis præcipuę, nam huius debet temperamentum eſſe peculiare, vt in alia parte non reperiatur, & ideo poteſt, & ſupra, & infra temperamentum, & temperamentum partis conſeruantis debet eſſe moderate calidum, & humidum. Quę veritas fuit propoſita a Gal. 1. de vſu par. 13. dum habet ex ſententia etiã Platonis, in Timęo, carnem eſſe propugnaculum ac tegmen aduerſus ęſtus, & frigora, quoniam eius temperatura, eſt humida, & moderate calida, vt inſtar balnei ęſtate reſudans, & humectans extrinſecus reſtigerium toti corpori proprium, familiareque affundat: hyeme ãt contra ſuo calore extrinſecus illatã, & nos circundantem frigiditatem arceat. Ecce ergo quemadmodum in parte conſeruante pręter conſequẽtia, & accidentia ẽt temperiem conſiderari oportet, vt ſi humida ſit, & moderate calida, ad cuſtodiam conferat. Tertio notandum eſt dixiſſe Gal. in arte medicinali octauo, corporibus ſecundum eſſentię rationem ineſſe, vt ſimilaria ſunt, temperiem, vt inſtrumẽtalia compoſitionem, ſi ergo compoſitio eſt de eſsentia inſtrumenti, qũo Gal. 1. illo de vſu partium nono, compoſitionem recenſet inter ea quę accidunt neceſsario ad differentiam temperaturę, quę ineſt ſecundum eſsentię rationem, ſcilicet, & augetur difficultas quoniam in c. 9. loquens de totis organis, inter ea quę accidunt, compoſitionem recenſet. Dicendum quod neceſsario accidit bifariam capi poſse, altero modo, vt ſit quid accidentale, non autem de eſsentia, ſecundum quem modum compoſitio competit parti ſimilari, nam parti ſimilari ſecundum ſuę eſsentię rationem competit temperies, accidit autem compoſitio: Reliquo modo autem capitur quod neceſsario accidit, vt. ſ. ſit a virtute quę neceſsario priori virtuti ſuccedit, vt compoſitio, quę ſit a virtute formatrice, quę neceſsario coniungitur cum alteratrice, vt alia potentia generatricis, ſecundum quam rationem hic effectus, qui ratione formatricis dicitur neceſſario accidens ratione partis ſimilaris, nõ eſt de eius eſsentia, ſed ratione partis diſſimilaris, eſt de eius eſsẽtia, quare omnis ruit ambiguitas. Hęc de partibus ſimplicioribus, quo vero ad minus ſimplices, Galen. 1. de vſu partium nono, voluit eſse partem, quę ſit minus ſimplex, quam ſimilaris, vt in manu muſculus ad differentiam nerui, in qua ſane parte perpendere oportet

Tria. Nota. Primum.

Compoſitio de eſſentia inſtrumenti.

tet

tet operationem, & hoc eſt quod ſignificauit dum ait diſtinguendum an pars propter actionem ſit vtilis, vt verbi gratia, muſculus in manu dum flecti digitum confert ad apprenſionem, vt muſculi oculi ad viſionem per motum. Hęc de partibus.

Totũ per quod concurrat.

Quo autẽ ad totum membrũ, in hoc perpendere oportet tum id qđ neceſſario accidit tum actionem. Quantũ ad id ꝙ neceſſario accidit, hoc euidenter propoſuit Gal. primo de vſu partium nono, dum ait, conſiderare oportet, quę accidunt, & organorum particulis, & totis organis, per id quod accidit, nil aliud intelligẽs, quam cõpoſitionem, vt ipſe ſeipſum explicat. Quo vero ad actionẽ, ſi perpenditur in parte minus ſimplici totius organi, multo magis in toto organo eſt conſiderãda, ſiquidem ex Gal. in arte medicinali octauo, operationes ſequuntur & temperiem, & compoſitionẽ,

Proprietas compoſitionis.

& ob id Gal. ſecundo, de placitis quarto, circa cor & proinde circa totum membrum quinque explicãda proponit, nimirum ſitum, quantitatem, nexum, formationem, diſpoſitionem, & motum, p hęc nil aliud intelligens, quam id quod accidit, & actionem, nam id quod accidit, eſt tota compoſitio, quæ & proprietas cõpoſitionis, & diſpoſitio vocatur, quę conſtat ex quantitate, hoc eſt magnitudine ac numero, ſitu, in quo etiam clauditur connexus, & conformatione. Motus autem eſt cordis actio. Ecce ergo quẽadmodum in toto, & compoſitionem, & actionem perpẽdere oportet. Cęterum hoc loco notandum, hęc in toto membro conſiderata non ſolum referri in actionem propriam totius membri, verum etiam in actionem alterius membri, vt verbi gratia, manus duplex confert ad apprænhenſionem, ventriculus per attractionem retentionem, & expulſionem ad chylificationem, p chylificationem ad ſignificationẽ. Quare ad functionem iecinoris, ut ex toto elucescat Methodus Anatomica, ſtatuimus, cum membri diſſimilaris ſit ꝑpendenda propria functio, ut in uentriculo chylificatio, facultatem uentriculi naturalem, ſeu chylificatricem eſſe præcipuũ agẽs, a quo chylificatio procedit, ut cum egeat organo, hoc eſt uel adęquatum, uel non adæquatum, non adæquatum autẽ uel principale, uel ſecundariũ, principale quidem pars membri præcipua, ut uentriculi tunica interna, ſecundarium reliquę uentriculi partes, adęquatum totus uẽtriculus, quę ſane omnia concurrunt ut quod, ut tunica interna, vt quod principale, externa vt quod ſecundarium, totus ventriculus, ut quod adęquatum. Hinc ſequitur requiri a facultate organum, quod concurrat ut quod, ſed quo mediante agat, quod ſane nihil aliud eſſe poteſt, quam conſtitutio illius, quod concurrit ut quod, ſi quidem cõſtitutio eſt effectus, a quo tanquam ab organo prodit operatio, conſtitutio autem nil aliud eſt, quam temperies, cõpoſitio, & unitas. Quę ſane conſtitutiones inuicẽ ita habent, ut temperies ſit propria ſimilarium, compoſitio propria diſſimilarium, unitas utriq; communis.

Hinc ſequitur, ut ſicuti uitiata unitate eſt morbus in inſtrumẽto, modo ut partis ſimilaris, modo ut totius ꝓut unitas, ut ſimilaris, uel diſſimilaris partis eſt lęſa: ita dum uitiatur temperies, eſt morbus organi ſimilaris: ſi autem uitietur compoſitio, eſt morbus totius inſtrumenti, ut quamuis partis ſimilaris uitietur, uerbi gratia magnitudo ſit morbus totius inſtrumenti, quoniam dum magnitudo, in parte perpẽditur, capitur magnitudo parti, non ut ſimilaris, ſed ut eſt pars totius, ut partis magnitudo concurrit ad magnitudinem totius, ut compoſitio partium concurrit ad totius compoſitionem: ut hinc neceſſario ſit colligendum, tẽperiem eſſe organum pręcipuum partis ſimilaris, compoſitionem præcipuũ organum totius mẽbri, ut hinc chylificatio ſui initiũ habeat ꝓpria ſubſtantia, ut agit per temperiem, ultimã autem perfectionem aſſequatur a toto uentriculo, ut agit per cõpoſitionem, & nõ modo per compoſitionem, ſed determinatam, & propriam compoſitionem, ita tamẽ vt vtroque organo facultas chylificatrix tanquã præcipuum agens, ſeu (ſi in animam referatur,) vt concauſa vtatur, vt ſiue noxa ſit in temperie, ſiue in compoſitione, facultas vt deſtituta præcipuo organo, agere nequeat ita vt facultas non lædatur (quia lędi nequit,) ſed lędatur tantum eius inſtrumentum, quod ſit verum, dum Gal. tertio de ſympt. cauſis ait, facultatem fruſtrari, vel ob errorem externum, vel quia lęditur, addit lædi, aut culpa ſuæ ſubſtantiæ, aut malæ compoſitionis.

Facultas non læditur.

Ecce lædatur facultas, quia læditur ſubſtãtia ſua, vel ob malam compoſitionem, vbi per ſubſtantiam non oportet intelligere facultatem eſſe ſubſtantiam, ſed ſubſtantiam domicilium facultatis, quod merito vocat propriam ſubſtantiam, quia eſt propria ſedes, proprium domicilium facultatis.

Facultatis ſedes propria ſubſtantia.

Vnde dum ſubdit, in temperamenti vitijs propriam facultatis ſubſtantiam labefactari, in morbis in mala compoſitione duntaxat impediri, non oportet intelligere facultatem, vel labefactari, vel impediri, ſed vtrumque eſt referendũ in proprium domicilium facultatis, vt cum hoc domicilium ſit ſimilare, & ſimilare ſit per temperiem, propterea per temperiem labefactatur, ſed quia hoc domiciliũ quod concurrit vt quod, non poteſt ad finem vſque obire chylificationem, niſi adiuuetur a bona compoſitione, ſi vitiũ in compoſitione occurrat, hoc domicilium, quia ſimilare, nõ labefactatur, ſed ſolum impeditur, quominus ſuum opus perficere valeat. Quare quod labefactatur, & ĩpeditur, nõ eſt facultas, ſed propria eius ſubſtãtia hoc eſt proprium eius domicilium. Conſtitutum ergo ſit præcipuum organum partis ſimilaris eſſe temperiẽ, præcipuum autem totius propriam compoſitionem, vt in Anatome cauſa totius inquirere liceat, quod accidit, & operationem.

Quæſitũ.

Sed hoc loco quod diſcutiendum deſideratur eſt, cum merito partium opus ſit ꝑpendere, quomodo concurrat, an ſcilicet, vt pręcipua, vel vt ſecundaria, & ſi ſecundaria an vt ſine qua, an vt melius fiat operatio, an ad tunicam. Quid nam ſit de toto ſtatuendum.

Solutio. Totum quomodo cõcurrat.

Dicendum totum membrũ per compoſitionis partes concurrere, vt ſecundum, hoc eſt, vt fieri ſine ipſo nequeat operatio propria, vt fiat melius, & ad tunicam, vt modo vnomodo, modo aliomodo cõcurrat, & idem eſſe ſtatuendũ de toto, vt concurrat, per operationẽ, vt ſiue concurrat ꝑ partes compoſitionis, ſiue per operationem, nequaquã ſit cauſa pręcipua actionis. At ſi membrum concurrat per totam compoſitionem, ſeu determinatã compoſitionem, quam vocari licet proprietatem cõpoſitionis, dicimus eſſe cauſam actionis præcipuam. Cæterum cum aſſerere totum eſse cauſam ꝑcipuã actionis, ſit totum cum aliquo alio facultatis organo conferre: ſicut dum conferrimus partem pręcipuam cum reliquis partibus, vt concurrat ſecũdario, ob id neceſsarium eſt, vt totum cum aliquo alio cõferatur hoc aũt non põt eſse totum, quia idem cum ſeipſo cõpararetur. Quare debet conferri cum ſuis partibus ex quibus componitur, cum autem partium vna ſit pręcipua, reliquę ſecundarię, neceſsum eſt, vt cum omnibus conferatur, quare & cũ pręcipua, nã quod habet rationem primi, eſt in cauſa, vt reliqua omnia ſecundum locum obtineant, vt dicendum ſit, vel totum non habere primum locum, vel ſi habet, arduũ eſſe intelligere, quomodo duo primum locum ratione einſdem operationis obtineãt. At primum nequaquam dicendum, nam ſi quęlibet pars, & proinde etiam pręcipua, eſt genita cauſa totius, & totum eſt id quod operatur, ſiquidem nõ pupilla videt, non viſus, ſed oculus totus. Vt cum neceſsarium ſit ſtatuere totum obtinere primum locum, nec hunc alicui parti, quę ob id pręcipua dicitur eſse, denegandum, dicendum eſſe propriã operationem, quę in Anatome cuiuſ-

Digitized by Google

cuiuſlibet viſceris eſt ſupponenda duobus modis accipi poſſe, altero modo, vt ſit, reliquo, vt vltimam per ſectionem acquirit. Si primo modo, primum locum habet vnica tãtum pars, cui ſimilis nulla in reliquo corpore conſpicit, vt ſiue conferatur cum reliquis partibus, ſiue etiam cum toto membro, vt concurrit, vel p compoſitionis partes, vel per operationē, ſemp præcipuum locum poſſideat. At ſi capiatur operatio ſecundo modo, hoc eſt, vt vltimam perfectionem aſſequitur, dico totum etiam collatum cum parte præcipua cõſtituta, prima ſede donari, vt quãuis pars præcipua per temperiē aſſiduo agat, donec perfectiſſimus fiat chylus, nihilominus totum per propriam cõpoſitionem, eſt illud quod eſt præcipua cauſa integræ operationis, & abſoluti etiam operis, quare omnis ruit ambiguitas. Methodus. Nota hic circa methodum reperiri aliquam partem, quæ concurrit ſecundum totam ſubſtantiam, vt vitreus vt eſt alimentum cryſtallini: quam totam ſubſtantiam non propoſuit Galen. quia reſpicit tantum ad particulas viuentes, vitreus autem non viuit. Quare hoc adde methodo. His ergo ita habitis, patet, dum methodus applicatur, opus eſſe totius membri actionem cognoſcere, & huius gratia in parte, vt præcipua perpendere temperiem, ſcilicet per propriam ſubſtantiam, hoc eſt obiecta ſenſus, hoc eſt & conſequentia, in parte autem vt non præcipua, ſi ſimpliciter, opus eſt perpendere quæ neceſſario, & cõſequuntur, & accidunt, etiam ſi ſit ad cuſtodiam etiã temperamentum, ſi minus ſimplex, etiam actionem, in toto autem, & id quod accidit, & actionem examinare oportet. Hæc de primo, quod fuit proponere quę ſunt perpendenda. Quo autem ad ſecundum quod erat ordinem, ſeu ſeriem inter hæc edocere, paucis dicimus cum Gale. primo de vſu partium octauo primum opus eſſe vt membri, cuius Anatomen profitemur, pateat operatio, vt verbi gratia in oculo viſio, ſiquidem vtilitatem partium inuenire non licet, niſi membri actione ad vnguem cognita, idem in cap. 9. affirmauit, primo etiam de vſu partium ſexto, atque ſecundo de vſu partium 16. Cognita autem actione, cum Galeno primo de vſu partiũ nono, oportet verſari circa particulam totius membri præcipuã & circa hanc perpendere duo, primum quomodo concurrat vt præcipua actionis cauſa, an per temperiem tãtum, an per temperiem, & inſimul per aliquod neceſſario conſequens temperaturam, alterum an etiã cõcurrat, vt non principalis, perpendendo primum, operatio vt notior ſi adeſt, ſecundo, quæ neceſſario cõſequuntur, tertio quæ accidunt. Hinc ad alias partes perſcrutandas accedere oportet, & dignoſcere an cõcurrat ſine quibus non, vel ad melius, vel ad tutelam, in his examinando primo operationem, ſecũdo quæ conſequuntur, deinde quę accidunt. Excipitur pars ad cuſtodiam creata, in qua cum etiam locum habeat temperatura, hanc primum proponere oportebit, ſecundo conſequentia, tertio quę accidunt, quibus circa partes explicatis, poſtremo circa totum verſari oportet, & in hoc p cõpoſitionis rõnem cognoſcere, necnon vt actiones, inter hæc aũt, hoc eſt inter cõpoſitionem, & actionem totius membri, hic ordo ſeruãdus, vt ſi reſpiciamus ad præcipuam actionem totius mẽbri, ſiue alterius mẽbri, id pcedat quod totius eſt. Cęterum hoc loco duo notanda, alterum circa partes non principales, reliquum circa ea quę accidunt, circa partes quidem nõ principales, cum ſint ſine quibus, ad melius, & ad cuſtodiã, inter has non eſſe neceſſarium ordinem ſeruandum, ſed put inciſori commodius erit, licet primo circa vnam quandoque, & quandoque circa alteram verſari. Quo autem ad ea quę accidunt, cum ſint conformatio, magnitudo, numerus, & ſitus, & tota cõpoſitio, inter hęc non eſt neceſſarius ordo, vt liceat qñq; primum circa vnum, qñq; circa alterũ verſari, quãuis non ſit ab re primũ

Epilogus. *Secundũ. Ordo in meth ſeruandus.* *Duo primum.* *Secundo.*

perpendere quę magis externa ſunt, eſt aũt, ſitus, magnitudo, numerus, figura, ſuperficies, magis autē recondita ſunt meatus, & cauitates, ſed (vt dixi) inter hęc nõ eſt neceſſarius ordo, ut pro commodo inciſoris prius modo vnum, modo alterum perpendere oporteat, quãuis non ſit ab re vnũ ordinem ſibi ſeruãdum proponere, vt v. g. verſari primum circa ſitum, per quem etiam connexum intelligere oportet, deinde circa magnitudinem numerum figuram, ſuperficiem, meatus & cauitates. Hęc de 3. principaliter propoſitio. Quare ad 4 accedamus. Erat hanc methodum circa ſingulas corporis partes exercere, in hoc autem præſtando duo faciemus, 1. loquemur de illis partibus, quæ ferme ad compoſitionem cuiuſlibet membri concurrunt ſecundo aũt de illis partibus, q̃ ex prius explicandis fere omnibus, componuntur. Partes autem ſimpliciores ſunt oſſa, chartilago ligamenta, tendines, membranæ, glandulæ pinguendo fibre, venæ, arteriæ, nerui, cutis, cuticula, & muſculi. Vnde ferme omnes tangens Gal. 3. de Anat. 1. dicit, actiuam naturam conſtare, ex oſſibus, ligamẽtis, muſculis: p os inſinuans etiam tendines, et mẽbranas, et communi omnium velamento hoc eſt cute, inſinuãs etiam ſubiectam pinguedinem. Partes vero magis cõpoſitæ, ſunt vt manus, oculus, iecur, cor, & reliquæ corporis partes compoſitæ. Huius autem ordinis hęc eſt ratio; nam dum de compoſitis loquemur, cum ſint compoſitæ ex oſſibus, chartilaginibus, ligamentis, tendinibus, venis, arterijs, neruis, & reliquis ſimplicibus partibus, & plures etiam ex muſculis, ſi harum natura nobis erit cognita, leui negocio qua ratione quodlibet membrum ex his ſit cõpoſitum, & breuiter explicabimus. Nam Ariſtoteles ſecundo de partibus primo ait, partes ſimilares ſunt priores generatione, & ſunt gratia diſſimilarũ, vt diſſimilares ex ſimilaribus componantur. Quantum igitur attinet ad ſimpliciores partes, primũ agemus de oſſibus, mox de reliquis, deinde rurſus ad oſſa redibimus, & denuo de partibus compoſitis loquemur: his aũt de oſſibus loquemur, primum quidem in genere, ſicut etiam faciemus in reliquis. Secunda uice autem ſigillatim circa quælibet oſſa diſcurremus, ex toto pariē oſtiologicam abſoluentes, ut hac abſoluta, deinde Sarcologicam, ex toto perficiamus. Neq; vero ab re primum de oſſibus ſermo eſt inſtitutus, ſi quidem ēt Galen. dicit primo de Anato. adminiſtrationibus ſecũdo, opus eſſe perdiſcere primo omnium oſſium naturam, quoniam reliquarum partium ſunt ueluti fundamentum ſubiecta. Quo igitur ad nomen attinet, per oſſa intelligimus omnes illas hominis particulas quę (vt ait Gal. libro de oſſibus capitulo primo & ultimo) dum inuicem adhæreſcunt, compaginem quandam efficiunt, quæ Sceletos appellatur, ſed iam eſſis definitio ꝓponatur. Eſt ergo os membrum ſimilare genitum ex ſemine a vi oſſifica, gratia fundamenti cæterarum partium hominis. Declaro hanc definitionem, primo dictum fuit, eſſe Membrum. Hæc particula fuit poſita, vt os diſtingueret a ſpiritibus, & humoribus, ſiquidem Hipp. ſexto, Epid. ſeptimo, hominem diuidit in continentia, hoc eſt membra contēta, id eſt humores, & impetum mollientia, hoc eſt ſpiritus. Vnde cum humor & membrum in hoc conueniant, vt vtrumq; ſit corpus, quãuis humor gignatur ex ciborum commixtione, membrum autem ex humorum cõmixtione, cum ergo vtrumq; ſit corpus, corpus de humore & membro prędicatur, membrũ autem ſub corpore contentum, de neruo, ligamento, oſſe & reliquis membris, vt membrum ſit genus proximum oſſis, per quod os diſtinguatur, & ab humore & a ſpiritu. & ob id Auicen. in prima primi capite de membris ſtatuit os eſſe membrum. Deinde dictum fuit (ſimilare) ad differentiam membri diſſimilaris. Hoc loco liceat breuiter explicare quid per

Ordo. *Quarto.* *Partium diuiſio.* *De oſſibus.* *Nomen.* *Oſſis definitio.* *Membrũ* *Similare Pars ſimilaris quot modis.*

partem

Digitized by Google

partē ſimilarē intelligere oporteat, pſertim cum in doctrina Anatomica ſæpius habēda ſit mētio de partibus,& ſimilaribus,& diſſimilaribus. Itaq; ſciendū, vt maiori ex parte colligere licet ex Ariſt. 1. de generatione animalium, decimooctauo, partem ſimilarē tribus modis accipi poſſe, primo modo in q̄libet portio eandem habet naturam cum toto, ſecundū quem modum etiam ſanguis dicitur ſimilaris, qua quælibet pars ſanguinis eſt ſanguis. Secundo modo dicitur pars ſimilaris, quę præter poſitam conditionem vt ingreditur compoſitionem totius, ſuam ſeruat naturam, ſecundum quam rationē ſanguis nō eſt pars ſimilaris, ſed vnguis, nam ſanguis, verbi gratia ad fabricam digiti ſuam naturam non ſeruet, ſed mutat, vnguis autem remanet vnguis. Tertio modo dicitur pars ſimilaris, quæ præter duas allatas conditiones, ita ad fabricam concurrit inſtrumenti, ſeu partis diſſimilaris, ut ſit particeps vitę, veluti, dum membrum (vt ait Ariſtot.) componitur ex neruo aut carne, vt quæ ſimilaris particulas has tres obtinet conditiones germana ſit,& propriiſſime dicta pars ſimilaris, quæ etiam nomine ſimilaris membri non eſt indigna, vt his ita explicatis pateat, os eſſe vere partem ſimilarē, & vt viuit,& dum diſſimilaris compoſitionem ingreditur, ſuam ſeruat naturam, atque ut quælibet oſſis pars, & nomen & definitionem oſſis contineat, vt cum os ſit ſimpliciſſimum membrum,& proinde deſtitutum venis, arterijs,& neruis, dentibus exceptis a Galeno lib. artis medicin. nono, os ſtatuatur corporis pars, quæ nec aliorum gubernationi præeſt, nec ab alijs, ſed a ſeipſo gubernatur, nec aliunde potētias emanantes habet. Hoc autem loco notandum p hęc organa opus eſſe intelligere euidentiam, nam vt ait Gal. 16. de vſu partium vltimo, natura tribuit quidem oſſibus venas, ſed adeo exiguas, vt etiam in magno animali non appareant, vt primum tangant oſſa, ſed nō penetrant,& hoc vt in pluribus intelligere oportet, nā craneum habet venas, & arterias. Deinde dictum fuit (genitum ex ſemine) ad differentiam membri ſimilaris non ſeminalis, ſed geniti ex ſanguine, vnde hanc oſſis naturam, (vt ita dixerim) ſeminalem cognoſcens Hipp. dicit ſexto Aphoriſ. decimonono, cum diſcuſſum fuerit os, neque augetur, neque coaleſcit, cuius dicti alia ratio eſſe nequit, niſi quia os genitum ex ſemine tanquam ex materia, ex qua, vt cum nequeat, ſemen ea copia generari, vt ſat ſit ad reparādum, os ppea diſciſſum, nec augeri poſſit, neq; coaleſcere. Vnde hanc materiam ex qua, magis exprimēs Gal. primo de ſemine decimo ait, oſſa genita eſſe ex ſeminis portione craſſiori, & terreſtri, & minus ad deſtruendum idonea, vt cum oſſa gignantur etiam ex ſemine nutriantur, ſiquidem ex quibus ſumus ex iiſdem alimur,& ob id Gal. 1. de ſemine 13. voluit ſeminales partes, vt genitę ſunt ex ſemine, ita etiam ex ſemine nutriri, quo fit vt dum ſanguinem vertunt in ſui alimentum, ſanguinem mutent in ſemen. Cæterum quamuis ſeminales partes ſemen gignant, gignunt tamen ea tantum copia, ut poſſint, & conſeruari,& vſq; ad certum terminum augeri, ſi tñ contingat, vt pars ſeminalis abſcindatur, vix fieri poteſt, vt reparetur, vt id q̄nque in vena contigerit, nequaquā in neruo, vel arterijs, cuius veritatis ratio eſt, nam ad reparandum partem ſeminalem deperditam, opus & copioſo ſemine,& virtute valida. Vnde qđ ad copioſum ſemen, ita copioſum eſſe debet, vt ab increſcente carne os vaſis obſtrui non permittatur, quod ſane, vt in vena raro contingit: quoniam ſimplicem, & tenuem habet tunicam, quæ proinde nō ita copioſo eget ſemine, contra nequaquam in arterijs, id euenire poteſt, cum arteria, ut eſt ſexcuplo craſſior vena, ita multo copioſiori egeat ſemine, ut mirum non ſit, vt ſicut a vi arteriæ gignitur ſemen, ita carne increſcente, ſupprimatur, vt nequaquam ea poſſit colligi

Oſſis vaſa.

Genitum ex ſemine

Oſſiū alimentum.

Seminales partes quæ reparentur.

copia, quæ ad arteriæ generationē ſit idonea. Quo vero ad facultatem ſeminis effectricem, hæc quidem ineſt partibus ſeminalibus, at nequaquam ita valida, veluti dum in utero geritur animal, nam in utero, vt vniuerſus humor eſt collectus, ita duplex fabricatrix vis ineſt, nempe & ſeminis,& cōceptaculorum, quibus ſemē proiectum adhęſerat, vt in vaſis diſciſſis in exulcerationibus deficit creatrix uis, quæ per totam materiam tranſeat ac permeet, ſed ſolum in uaſis ſeminalibus reſidet vis ſeminis fabricatrix, quæ materiam extrinſecus tangit. Ex his ergo conſtat, in partibus ſpermaticis uim eſſe producendi ex ſanguine ſemen, quod ſat ſit quidem pro nutritione, non autem, niſi rariſſime pro deperditæ partis reparatione, vt potę in vena, nequaquam in arteria, & multominus in oſſe. Cęterum cum oſſa alantur ex ſemine, quia ſemen gignunt ex ſanguine, propterea Gal. 9. de Plac. 8. ait ad oſſa ſingula pertingere venas, q̄ alimētum deferunt, quare ſanguinem, qui ita deinde coquitur a facultate oſſium, vt in Gal. 6. Methodi vlt. mutetur in nutrimentum,& craſſius, & magis terreum, quam aliud quoduis nutrimentum in toto animali fuerit, nec ab re, ſiquidem os, vt dictum eſt, genitum eſt ex ſeminis portione,& craſſiore,& magis terrea. Vnde eandem veritatem confirmans lib. de inęquali intemperie 2. ait, os eſſe partem ſimilarem, q̄ in ſuis ſpatijs multum in ſe cōtinet humoris craſſi, & albi ad id cōparati, vt oſſa nutriat. Vnde hanc vocat 8. aphori. 39. ſimilem naturæ oſſium, vocat autem ibidem hūc humorem ſuperfluum, at nō ratione oſſium, ſed ratione reliquarum partiū, a quibus ſanguis in hūc humorem conuerſus deriuauit. Atq; hoc oſſium alimentū naturæ oſſium ſimile, nūcupauit Gal. 3. de facultatibus naturalibus vltimo, medullam, dum ait oſſa nutriri ex medulla, quæ ſane dum parua ſunt oſſa, ſinuſque expertia, cauernulis earū eſt inſperſa, in magnis autem oſſibus,& quibus ſinus non deſunt, in ſinibus medulla eſt collecta. Sed aduertendum cum Galeno primo de motu muſculorum primo, hanc medullam oſſium alimentum eſſe diuerſum a medulla ſpinę, ſiquidem medulla oſſium alimentum humida,& prope modum fluxilis eſt, vt pinguedini aſſimilari poſſit, vt ab hac nullus prodeat neruus, nec cerebri, & ſpinalis medullæ tegumentis operiatur, nec præterea venis, & arterijs intexatur, vt hinc colligere liceat, hanc medullam eſſe inanimatam, contra autem ſpinalem medullam animatam eſſe ad ſimilitudinem, & cerebri, & nerui. Verum hæc opinio non ita fuit Galeni, quin prius fuerit Ariſtot. Siquidem,& ſecundum Ariſtotel. oſſa gignuntur ex ſemine, & aluntur ex ſemine, ita tamen vt ſanguis mutetur in medullā, & hæc in ſemen, ex quo deinde alitur os. Hæc autem veritas quamuis non ita facile, colligitur ex Ariſtot. ſecundo de generatione animalium quarto, vbi inter reliqua circa oſſa duo proponit, nēpe materia ex qua generantur oſſa, & alimentum. Itaq; quo ad materiam ex qua, inquit naturam imitari patremfamilias prudentem, quippe qui in cura rei familiaris omnia iuſte diſpenſat, vt cibus optimus detur liberis, deterior ſeruis, vtiliſſimus brutis animalibus, ſic igitur natura in ortu in fabrica fœtus ex materia ſynceriſſima carnem conficit, ex excrementis autem oſſa, neruos, pilos, vngulas, & reliqua generis eiuſdem ſcilicet vitę expertia conſtituit, vt propterea hęc vltima efficiantur, cum iam naturę excrementum ſuppetit, vt tandem concludat, oſsa in prima partium conſtitutione gigni ex ſeminali excremento. Vnde hoc loco admoneantur lectores, cur philoſophus inter partes viuentes numerat iārum oſsa,& neruos, cauſa ergo fuit quoniam per oſsa inſinuat etiam cartilagines, cū ab oſſibus ſolum ſecundum magis,& minus differāt (vt ſecundo, de partibus nono teſtatum reliquit,) vt progreſsu tēporis etiam degenerent in oſsa, vt ſuo lo

Oſſa aluntur ex medulla.

Medulla oſſis alia a medulla ſpinali

Officium alimentū

co

eo explicabitur, per neruos aūt intelligit ligamenta, quę vt ab oſſibus prodeunt, ſimilem gn̄ationem cum oſſibus uendicare videntur. Sed ad rem, oſſa gignunt ex ſeminali excremento, ad quod reſpiciens etiam dicit 33. problem. vlt. os conſiſtere ex materia uacante, id eſt ſuperflua, & proinde excrementitia. At non omnibus modis excrementitia. Vnde quamuis dicat, oſſa, pilos, & vngues gigni ex excrementis, ſubdit tn̄, oſſa inſtitui ex excremento quidem, ſed ſeminali, & nutritiuo, vngues autem pilos, & reliqua id genus vita deſtituta, ex cibo gigni aduentitio, & actiuo, quem tum a fœmina ſcilicet in vtero, tum de foris, ſibi acquirat, vt nimirum gignantur, non ex ſemine, ſed ꝓprio, accepto excremento. Quo autem attinet ad oſſium, alimentum, cuius beneficio, & conſeruantur, & augentur inquit Ariſt. loco citato ſecundo de generatione animal. 4. cum animal augetur, oſſa incremētum

Oſſiū alimentum. capiunt ex alimento naturali, quo partes principales augentur, ita tamen ut oſſium alimentū, ſit reliquia, & excrementum alimenti partium principalium. Ecce vocat reliquiam & excrementum, reliquiam quidē quia eſt portio ſanguinis menſtrui, quæ relinquitur in nutritione partium carnoſarum, partium principalium, ſiquidem partes oſſeæ carnoſis famulātur. Vocat autem excrementum, quoniam hæc portio, q̄ relinquitur, non eſt ita pura, vt materiæ portio, ex qua caro alitur, vt propterea oſſa ad differentiam pilorum, & vnguium, vt non gignuntur ex puro excremento, ita nec aluntur ex puro excremento. Hæc veritas magis confirmatur, vt patebit, Ariſt. teſtimonio ſecundo de partibus ſexto, dum ait oſſium alimētum eſſe ſanguineum, vt ſcilicet oſſium tepor, quem facit oſſium complexio, ſanguinem concoquit, & proinde dealbat, vt alimenti ſanguinei, quod in oſſa diſtribuitur, medulla ſit & concoctum excrementum. Ex quibus dictis nequaquam colligendum, aduerſus Galenum, medullam ita eſſe excrementum, vt non ſit alimentum oſſium. Nam etiam cum Ariſtot. loco citato colligi poteſt, medullam eſſe oſſium alimentum, quod ſit verum ait, ſanguinis per ſe concoctio ſeuum, & adeps: dixit autem prius medullam eſſe ſimilem pinguedini, ſeu axungiæ, & ſeuo, pro vt animalia prædita ſunt vel axungia, vel ſeuo. Et addit, ex animalibus eſſe quæ in oſſibus nullam effatu dignam medullam habent, videlicet ea quibus oſſa robuſta ſunt, & ſolida, vt Leoni. Nam alimentum in oſſa abſumitur. Ecce ergo ſi Leonum oſſa carent medulla, quoniam alimentum in oſſa abſumitur, ergo medulla eſt alimentum, nam ſi medulla eſſet excrementum, cum Leonis oſſa copioſo egeant alimento, oportet vt copioſum ſanguinem concoquant, at vbi copioſum eſt alimentum, ibi etiam copioſum eſſe debet excrementum. At in Leonibus, cum nō adſit medulla, igitur non eſt excrementum, ſed alimentum. At quo aluntur Leonis oſſa, eſt quidem medulla, ſed non apparet, quia tota vertitur in ſubſtātiam oſſium, ſecus autem dicendum de oſſibus, in quibus copioſa conſpicitur medulla, hæc enim nondum eſt conuerſa in oſſis ſubſtantiam, vt ſit alimenti ſanguinis contentum, & concoctum excrementum, hoc eſt ſuperabundans, non tamen vt non poſſit verti in ſubſtantiam oſſium, vt propterea concludendum, ſit oſſium alimentum eſſe ſemen, in quod mutatur medulla, q̄ ſit ex ſuperabundante ſanguine. Hactenus ergo explicatum ſit quomodo os eſt membrum, ſeu pars ſimilaris genita ex ſemine. Deinde in definitione dictū ſuit (a vi oſſifica) in qua particula continetur cauſa

A vi oſſifica. efficiens, per quam diſtinguitur os, vt membrum ſimilare ſpermaticum a reliquis ſimilaribus ſpermaticis, vtpote a neruo, & reliquis, nam nerui effectrix cauſa eſt neruifica, oſſis autem eſt facultas oſſifica. Cuius vim exprimens Galen. primo de ſemine decimo ait, oſſium cauſa agens fuit caloris facultas, quæ torreret, oſſa, ac prorſus areſaceret, ſiquidē per vim caloris, quæcunque inerat pars pinguis, quaſi ſpuma quædam efferueſcentium effundi, & exprimi poterat; vt pinguiſſima quaque parte ſuctu extracta, oſſa terreſtria, ac arida, & pinguedine prorſus carentia reddiderit. Cæterum cum hæc facultas oſſifica, ſeu oſſium genere coctrix inſtar reliquarum generantium reliqua membra, duplicem habeat potentiam, nempe alteratricem, reliquam formatricem, cum per alteratricem oſſi tribuit, & temperiem, & quæ conſequuntur temperiem, vt os pars eſt ſimilaris, per formatricem autem compoſitionem, vt os ſimilare eſt pars membri diſſimilaris, & proinde totius inſtrumenti. Idcirco in præſentia effectus vtriuſque potentiæ

Duo. Temperies. explicare oportet. Primo ergo quo ad effectus alteratricis, cum fuerit temperies cum conſequentibus temperiem, quantum ad temperiem, ex Galeno libro de oſſibus inter initia colligere licet oſſium temperiem eſſe frigidam, & ſiccam. Nec ab re, nam cum Plat. in Timæo os natura ita compoſuit, terram attérens puram limumq́; miſcuit madefecitq́; medulla, id poſtea in ignem iecit, deinde in aquam merſit, rurſum in ignem, & iterum in aquam, atq; ita ſępe tranſferens, ita reddidit, vt a neutro liquefieri poſſit, ut merito oſſa inter animantium partes ſint aridiſſima, & maxime terreſtria. Vnde, & primo Prognoſtic. ſeptimo, et nono ſimpl. capitulo de terræ differentijs ait, oſſa, ſubſtantiam terreſtrem obtinere, ut cum talis ſit oſſium temperies, dictum fuerit ab Hippo. 5. Aphorum. 18. frigidum oſſibus eſſe inimicum, calidum vero amicum, potius ratione calidi innati oſſium, quam temperaturę, nam ſimile ſimili gaudet, ſed quia in oſſe, vt natura frigidiore calor innatus eſt exiguus, a frigido tanquam a contrario facile offenditur, a calido autem, tāquam ab amico iuuatur. Hęc de temperatura. Quo autem ad cōſequentia os cum.

Conſeruētur. Gal. libro, de inæquali intemperie ſecundo, obtinet ſubſtantiam duram, quæ tamen, vt ait Ariſt. ſecundo

Durities. de partibus nono, eſt durior in maribus, eius cauſam efficientem proponens Gal. primo de ſemine 10. ait, a vi caloris extrahi humiditatem, vt oſſa terreſtria ac arida euaſerint, quoniam dura eſſe debebāt. Vbi per

Oſſa a remiſſo calore. vim caloris intelligere oportet remiſſum calorem, ſed qui ob diuturnam moram vehemēter agit, vt ita extrahatur humiditas, ſeu pinguedo, ut oſſa arida permaneant, hinc fit, oſſa longiori tempore gigni cæteris paribus, quod ea ratione dictum eſt, quoniam cū ſimile a ſimili gignatur, & os ſit frigidum, non poteſt ab intenſiore calore gigni, ſed moderato, qui tum etiam longiori tempore agens, oſſis ſubſtantiam duram efficit, quemadmodum etiam & in corpore nō gignuntur calculi a calore intenſiori, ſed ob temporis diuturnitatem, vim ſuam oſtendere, & ob id dicit Ariſt. ſecundo, de partibus ſexto, oſſium teporem, quem facit oſſium complexio, ſanguine concoquente. Sed ad rem, inter reliqua oſſis temperamentum frigidum, & ſiccum conſequentia, ſunt durities. Huius autem duritiei uſus eſt (vt colligere licet ex Galen. libro de oſſibus inter initia, vt ttenue ſuperpoſitas partes ſuſtinere poſſent. Dicebat etiā 11. de vſu partium 18. oſſa eſſe dura cauſa propriæ ſecuritatis. Aduertendum autem cum Galen. primo, de ſemine 10. os minus aridum, & proinde minus durum ea in parte eſſe creatum, qua carnes ſuper induxit, antequam inuolucris membraneis operiretur, ad differentiam aliarum partium, quibus & ligamentā adnectit, & membranas ſuperinducit, quibus deinde carnes aggregantur, ea ratione fuit, nam oſſis pars minus arida promptius carnem admittit, magis autē arida, & ligamenta, & membranas. Hæc de ijs, quæ

Ratione formatricis. pertinent ad oſſa, vt fiunt a facultate oſſifica per alterationem. Quo autem ad ea quæ pertinent ad formationem, eſt autem cōpoſitio, quæ eſſe poteſt in parte

ſimilari,

Digitized by Google

ſimilari, vt eſt pars totius inſtrumenti. Vide quantum attinet ad compoſitionem, in genere cum Galeno libro primo, de Anatom. adminiſtrationibus capitulo ſecundo. Vis formatrix oſſibus eam tribuit compoſitionem, ad cuius imitationem cætera in animali effingi debebant, cuius compoſitionis ratio fuit, quoniam oſſa debebant eſſe fundamenta reliquarum partium, quæ uaria compoſitione, varias functiones obire debebant, vt propterea reliquę partes dignitate oſſa præcedant, vt verbi gratia, ſi caluaria eſt rotunda, & cerebrum talem figuram conſequitur, ſi maxillæ paruę & illarũ muſculi ſunt parui, & ſic de reliquis, ita tñ, vt cerebrũ ſit dignius craneo, & muſculus ſuo oſſe, nam os eſt ad uſum gratia operationis, & cerebri, & muſculorum. Quo fit vt in præſentia non ſit reddenda cauſa huius, & illius determinatæ compoſitionis huius, & illius oſſis, hæc enim eſt explicanda, dum ad membra inſtrumentalia determinata deſcendimus, circa illa Methodum anatomicam exercentes, hoc loco ſufficiant quædam generalia explanare. Itaque cum compoſitio compleatur, ex conformatione, magnitudine, numero, & ſitu. Quo ad conformationem attinet, cum in ſe claudat figuram, ſuperficiem, meatus, & cauitates. Quoad figuram patet oſſa eam conſequi pro ratione contentorum, vt qualis eſt figura caluariæ, talis ſit cerebri. Quo autem ad ſuperficiem, cum Galen. 11. de vſu partium 18. oſſa capitis ſquamoſa a natura genita ſunt, vt per hæc ſimplicia oſſa laxa, ac cauernoſa temporum oſſibus denſis, ac duris cõiungeret, ſiquidem denſum cum raro, & laxum, cum duro ſocietatem niſi per medium habere nõ poſſunt, hoc autem medium eſt os ſquamoſum, & proinde inæquale. Quo vero ad meatus, & cauitates, oſſa ita ſunt conformata, vt quælibet habeant meatus hoc eſt poros, ſeu cauernulas, quædam etiam cauitates. Horum autem meatuum, & cauitatum vſus fuit cum Gal. 11. de uſu partium 18. vt in his oſſium alimentum detineretur, quod ſane in cauitatibus eſt medulla, in cauernulis autem ſuccus quidam tenuior. Cæterum cum oſſium quędam præter cauernulas habeant cauitatem, quædam non habeant, cum Gal. loco citato, & ſecundo de vſu partium 16. & libro de oſſibus primo, os magnum cauitate eſt donatum, & cauernulas etiam habet maiores, vt propterea ſit rarum, os autem paruum cauernulas duntaxat obtinet, & eas exiles, atque anguſtas, vt hinc os paruum ſit denſius magno, cuius diſcriminis duplex fuit cauſa, altera, vt cum os magnum copioſiori egeat alimẽto, ob id, & cauernulis, & cauitatibus eguit, vt in his copioſum detineatur alimentum: cõtra oſſi paruo ſat fuere cauernulæ. Reliqua autem cauſa fuit, vt oſſa ſecuritatem obtinerent, & motui non eſſent impedimento, nam cum ad ſecuritatem conducat denſitas, ad motum autem leuitas, in paruis oſſibus opus fuit denſitate, nam ſi os paruum cauum extitiſſet, imbecillum omnino fuiſſet, contra in magnis oſſibus, opus fuit raritate, nam ſi os magnum, & denſum, & cauitate deſtitutũ fuiſſet creatum, graue fuiſſet, & geſtatu difficile, vt merito in imbecillioribus animalibus, oſſa ſint magis laxa, & caua, & proinde rariora, & leuiora, contra in fortioribus minus laxa, & pleniora, & proinde, denſiora, & grauiora. Ex quibus colligendum denſitatem, & raritatem, grauitatem, & leuitatem eſſe quidem ſecundas qualitates, & proinde effectus prodeuntes a temperamento tanquam a præcipuo inſtrumento agentis, agens tamen principale non eſſe facultatem alteratricem, ſed formatricem, nam dum formatrix os creat cum cauernulis exilibus, & ſine cauitate os creat denſum, & hinc graue, & proinde non ita promptũ ad patiendum, dum non producit cum cauernulis amplioribus, & cauitatibus, os efficit rarum, & cauum, & hinc leue, vt cum grauitas, & leuitas, ſint ſecundæ qualitates ad differentiam duritiei, & mollitiei, quæ ſequuntur formatricem, propterea Galenum primo, de vſu partium nono, potiſſimum propoſuiſſe inter ea, quæ neceſſario conſequuntur temperiem, duritiem, & mollitiem, & præſertim quia competunt parti, vt ſimilaris, leuitas autem & grauitas parti, vt eſt pars inſtrumenti. Hæc de conformatione. Quo autem attinet ad magnitudinem, modo maiora, modo minora efferuntur, prout fundamentum ſunt partis, uel maioris, vel minoris. Vnde ex primo de Anato. adminiſtrationibus ſecundo, ſi maxillæ paruæ, & muſculi parui. Quo vero ad numerum. Natura plura produxit oſſa, vt in homine, cum Galeno nono, de Placitis octauo, ſint plura quam trecenta, & ratio fuit, quoniam ſunt fundamentum muſculorum, a quibus nequaquam plures motiones obiri poſſint, niſi rariſſima eſſent oſſa. Accedit etiam numerum ad ſecuritatem conducere. Quo denique ad ſitum, hoc loco ſat ſit loqui de ſitu, vt in ſe claudit oſſium connexum, nam de hac, & illa poſitione, ſeu ſede oſſis, dicendum, vbi de hoc & illo oſſe fiet ſermo. Per connexum autem intelligere oportet, cum oſſis, cum alijs partibus, tum potiſſimum oſſis cum oſſe, nam cum plura ſint oſſa, neceſſaria fuerit oſſium inter ſe coniunctio. Quantum ad primum attinet, cum Galeno nono, de Placitis octauo, ad oſſa ſingula pertingunt venæ, quæ alimentum deferunt. Ad oſſa autem non pertingunt nerui, præterquam ad dentes, cur autem inter oſſa dentes cum neruis adnectantur, & proinde ſentiant, dicemus in ſermone de dentibus. Cur autem oſſa non connectuntur cum neruis, cauſa fuit, vt non ſentiant. Non ſentiunt autem, quoniam cum ſint fundamenta reliquarum partium, & proinde etiam illarum, quæ mouentur, frequentiſſimi fuiſſent dolores. Neque obſtat, quamuis dolor quandoq; ad oſſa pertingere videatur. nam cum Galeno ſecundo, de locis affectis ſeptimo, ſunt membranarum dolores, quamuis oſſium veluti dolentium inducant imaginem. Sed occurrit dubitatio ex Galen. libro de Placitis quarto dum ait, ſenſu carere videntur oſſa nonnulla, in oſſibus quoque nonnulli quandoque grauitatis ſenſum percipiunt, qui tamen admodum eſt obſcurus. Ecce hic in aliquibus admittit ſenſum, in aliquibus non, neque eſt vt quis dicat, ſenſum hunc referendum eſſe in membranam, in perioſtium, nam dum membrana afficitur, dolor oboritur non obſcurus, nec grauatiuus, ſed inſignis, vt pungitiuus. Dicimus ergo, Galenum reſpicere ad ſenſum animæ, vt fiat in virtute neruorum, ſed per membranam. At duo notanda, primum membranam eſſe, vel exigui, vel multi ſenſus, ſi exigui, huius cauſa paruum ſenſum grauitatis non percipere, ſi autem multi ſenſus, ſentire prout membrana ad os pertingit, vel exigui, vel multi ſenſus, ita os grauitatis ſenſum, vel experiri, vel non. Secundo adde appendices non habere perioſtium, nec oſſa in cauitatibus auricularum. Notandum autem membranam oſſa ambientem bifariam affici poſſe, altero modo quia eius ſoluatur vnitas, quod fit dum cauſa morbifica hæret, & principaliter agit in membranam, & fiunt dolores quandoque vehementiores, ſicut contingit in ſui victoria, vt quandoque in vigoribus quartanarum, alio vero modo membrana afficitur citra ſolutam vnitatem, dum materia morbifica copioſa hæret oſſibus, & põderoſa, & grauis redditur membranæ, vt fiat triſtis ſenſus, qui potius grauitas, quam dolor ſit dicendus, & ideo dicebat, nonnulla oſſa quandoque grauitatis ſenſum percipere, qui tamen admodum obſcurus ſit. Vnde etiam ſubdit ſenſum ponderis, qui

Compoſitio. *Conformatio.* *Figura.* *Superficies.* *Meatus cauitatum.* *Colligit grauitas, & leuitas effectus formatricis.* *Magnitudo.* *Numerus.* *Situs.* *Venæ.* *Nerui.* *Dubitatio.* *Oſſium ſenſus.* *Solutio.* *Viſcerum ſenſus.*

Os cum eſſe.

in viſceribus exoritur, referendum potius in membranam viſcera obuoluentem, quam in ipſa viſcera. Hæc de connexu oſſium cum reliquis partibus. Quo vero ad connexum oſſis, cum oſſe, hunc proponens philoſophus tertio, de hiſtoria animaliū ſeptimo, & ſecūdo de partibus nono dicit, ſimilem eſſe naturam oſſibus, ac venis, vt ſicut vena ex vno principio orta

Oſsis continuatio.

continua eſt, ita os ortum ducens a ſpina dorſi, quæ, cōpacta ex vertebris a capite ad coxas porrigitur, os inquam ortum ducens a ſpina, continuum eſt, vt neque os ullum ſeorſum per ſe habeatur. Cuius poſitionis continuæ cauſa fuit, nam ſi os oſſi continuum non eſſet (ut ait Ariſtot.) nec flectendi, nec dirigendi, cauſam vllam præberet, cum tamen corpus inflecti per animalis motum neceſſe ſit. Cęterum cum oſſium cōnexio, non ſit vnita, ob id admonebat Ariſtot. tertio, de hiſtoria animalium 5. oſſa, vel foris viciſſim tangi, vel alterum alteri inſerri, vt propterea neruis ligentur, vt circiter quęuis oſſa neruorum copia ducatur, excepto capite, id enim non neruis, ſed

Nerui pro ligamentis.

ſuturis ipſorum oſſium continetur. Quo loco admoneantur Iuuenes Ariſtot. per neruos intelligere ligamenta, non enim erat bonū, ut oſſa inuicem connecterentur per neruos proprie acceptos, nam ſæpe numero eſſent oborti dolores. Vnde dum ſecundo de partibus, nono dicit, oſſa deligari per neruos, per hos inſinuauit ligamenta. Vnde etiam Ariſtot. nullum conſtituit caput de ligamentis. Sed ad rem. Hactenus patet, cum philoſopho oſſa inuicem, & vario modo connecti, quæ ueritas, ut magis pateat, Galeno etiam duce eſt intelligenda. Itaque ſciendum, quemadmodum id cum Galeno in proęmio libri de oſſib. duplex eſt nempe, uel per Artroſim, uel per Symphyſim. Declaro per Artroſim, intelligimus articulum

Articulus quid.

in genere, ut eſt compoſitio naturalis oſſium, quamuis Hippocrates, ait Gal. per articulum, quid aliud intelligat, ſiquidem primo de fracturis primo, & tertio de fracturis 52. per articulum intelligit oſſium, quæ inter ſe committuntur non cauum quo proximi oſſis caput recipitur, ſed ipſum caput, hoc eſt oſſis pars orbiculata. in præſentia ergo cum Galen. per Artroſim intelligimus, naturalem oſſium compoſitionem, in cuius fabrica, ut ait Galen. tertio de fracturis 55. duplex fuit conſilium, alterum ut articulus permittat membrum, ſine impedimento ſuos vſus præſtare, quod ſanè euenit, & quia caua in ſummo exiſtunt, & quia ligamenta ſunt laxa, reliquum autem, ut articulus prohibet, ne oſſa ſua loco moueantur, quoniam ſtabilitatem præſtat articulus per caua admodum ſituata, & altiores oras habentia, p ligamenta robuſtiora, & breuiora, & per robuſtas cordas validius commiſſurā a parte exteriori co-

Oſsium Symphyſis.

gētes. Per Symphyſim autem (ait Gal. nono) intelligere oportet, vnionem naturalem oſſium. Vnde hoc loco quis quæret cur plurium oſſium inuicem

Quæſt. Oſsiū coniūctio cur duplex. Solutio.

coniunctio genere ſit tantum duplex, nempe Artroſis, & Symphyſis. Dicendum nō aliam eſſe cauſam, niſi quia dum uis genetatrix per uim formatricem agit, & nititur in pluribus oſſibus conſtitutionem moliri, quæ non eſt temperies, quia pertinet ad oſſa, & ſimilaria, erigit igitur compoſitio, & unitas, cum conſtitutio ſit tantum triplex, nempè temperies propria ſimilarium, compoſitio propria inſtrumentaliū & unitas utriuſque communis. Itaque Galen. reſpiciens ad compoſitionem propoſuit Artroſim, & ob id voluit eſſe oſſium naturalē compoſitionem, reſpiciens autem ad unitatem propoſuit Symphyſim, & ob id hanc uoluit oſſium eſſe naturalem unionē, ut ſi contingat uitium eſſe in Artroſi, morbus ſit in mala compoſitione, nempe in ſitu, ſi autem in Symphyſi morbus ſit in ſoluta unitate. Cum ergo oſſium coniunctio ſit duplex nempe Artroſis, & Symphyſis. quantum attinet ad Artroſim, hæc diuiditur in Dyarthroſim, & Synarthroſim, quantum ad Dyarthroſim q̄ dearticulatio dici poteſt, hęc cum Gal. 12. de uſu partium primo, eſt compoſitio oſſiū

Artroſis diuiſio.

per motum voluntarium cōparata quinimo cū motus eſſe poſſit, uel euidens, uel obſcurus, cum Gal. in primo de oſſibus, Dearticulatio eſt ſtructura, eſt cōpoſitio oſſium, quorum motus eſt euidēs. Subdiuiditur autem Dyarthroſis penes diſcrimen, uel cōpoſitionis, uel motus. Penes diſcrimen quidem cōpoſitionis triplex eſt ſpecies, nēpe Enarthroſis, Arthrodia, & Ginglemos, Declaro, Enarthroſis eſt cum cauum excipiens altum admodum eſt, caputq; te quod in id inſeritur oblongum. Hæc ueritas colligitur ex Gal. ſecundo, de uſu partiū undecimo, primo de motu muſculorum nono, ubi ait, dū oſſa inuicē coeunt, ut articulus fiat, alterum quidem ipſorum oſſium eſt quod mouetur, alterum uero ueluti ſedes quędā ei quod mouetur, eſt ſubfirmatū eo modo, ut ſe habēt oſtiorum cardines. Vnde oſſi manenti neceſſaria eſt cauitas, ei uero quod mouetur deuexitas, quæ etiam

Artrodia.

oſſis caput uocatur. Quo ſit neceſſum eſſe, ut tāta ſit cauitatis profunditas, quanta eſt capitis oſſis longitudo, ut merito in Enarthroſi cum cauum ſit admodū altum, caput etiam quod inſeritur, eſt oblongum, ut femur cum coxēdice, & humeri cum ſcapula. Quo autem ad Arthrodiam, eſt quæ cauum habet, & caput, ut Enarthroſis, ſed ad eius differentiam cauum nō eſt altum, ſed cauum ſimiliter, & in ſuperficie, & hinc etiam caput nō oblongum, ſed depreſſum, ueluti prima ceruicis uertebra cum ſecunda, & dēs ſe-

Not. circa nomina.

cundæ cum prima. Cæterum propter Iuuenes notandū cum mentio habita ſit de oſſe, quod habet caput, & oſſe, quod habet cauum, quo ad caput attinet (ait Gal.) oblōgum, & depreſſum caput voco, utrumque referens ad ceruices quibus cōnectitur, per ceruices autem intelligere oportet tenues oſſium proceſſus, quarum ceruicum externum, quod craſſius, & orbiculatum eſt, caput nominatur. Cum vero in mucronē proceſſus deſinit, nō ceruix, ſed corone, ſeu corcon nūcupatur. Quo uero ad cauum ſi altius deſcendat cotyle, ſeu acetabulum dicitur, ſi autē in ſuperficie ſitū ſit ab ocularis locus ſimilitudine, Glonea nōnullis appellatur. Vt merito in Enarthroſi cauū dici poſſit Cotyle, in Arthrodia glene. Quo vero ad Ginglymū, ea eſt, qua oſſa ſe ſe inuicem ingrediē-

Ginglimoes.

tia coniunguntur, quemadmodum vertebra inter ſe ac humerus cubituſque alligantur, quanquam in his quædam eſt differentia. Nam in uertebris media in vtramque ſupra infraque appoſitā ſubit. Humeri vero, ac cubiti mutuus ingreſſus eſt. Hæc de differentijs Dyarthroſis penes modum cōpoſitionis. Quo ue

Synartroſis.

ro ad ſynarthroſim, hæc cū Galeno loco toties citato nempe proęmio libri de oſſibus, coarticulatio dici poteſt. Hæc ſane duplex eſt, prout a Dyarthroſi, ſeu dearticulatione differt, uel ſecundum magis, uel minus, uel ſpecie: primo quidē modo ſynarthroſim accepit Gal. dum ait, eſſe ſcilicet Dyarthroſis, & ſynar-

Synartroſis differt ſecundum magis, & minus a Dyarthroſi.

throſis pro motus quātitate diſcrimen accipiunt. Declarans, autem quō pro motus quantitate diſcrimē recipiant, ſubdit. Nā Dyarthroſis eſt ſtructura oſſiū, quorum motus euidens eſt. Synarthroſis autē oſſiū, q neque ualidum neque manifeſtum, ſed obſcurum difficilemq; habent motum. Ecce Dyarthroſis, & ſynarthroſis eſt idem finis, cum utraque ſit cauſa motus, differentia autem ſolum eſt pro quātitate motus hoc eſt ſecundum magis, & minus. Vnde ad has differentias reſpiciens Gal. vt ſcilicet diſcrimē eſt ſecundum magis, & minus, 2. de vſu partiū 17. ait, dearticulationem eſſe, uel magis, uel minus ualidam, ut ualidior ad ualidiores etiam obeundas functiones conducat, minus autē valida ad minus, ualidas, ut uerbi gratia, ualidior eſt dearticulatio tū carpi tū gibbi cubiti, minus ualida humeri: ſiquidē per carpi, & gibbi

cubi-

Digitized by Google

cubitorum articulos validiſſimæ, & plures obeuntur actiones, contra aũt per humeri diarticulationẽ, nã frequenter, uel quieſcit, uel ſimiliter, & circa violentiam mouetur. Vt cum dearticulationum aliæ ſint magis, aliæ minus validæ, opus etiam fuit, vt validiores etiam eſſent robuſtiores, quod ſane robur beneficio ligamentorum conſequuntur, & compoſitionis oſſium inuicem, beneficio quidem ligamentorum, vt valida ſint in cauſa robuſtæ dearticulationis, cuiuſmodi ſunt magna, ſeu craſſa, dura, & rotũda. Ex quibus colligendum in præſentia, articulum cõferre ad efficiendum articulum robuſtiorem, non autem ad vnienda oſſa, ſicut in Symphyſi, de qua ſuo loco dicemus. Quod ſi Veſal. & reliqui intellexiſſent, Galenum non redarguiſſent. Robur etiã aſſequũtur articuli beneficio compoſitionis, dum oſſa in connexu minimum diſtant, quẽadmodum in carpo, in quo articulus eſt valde adſtrictus, dum p̃terea in magnitudine oſſa, quæ ingrediuntur, habent eminentias æquales cauitatibus oſſium ſuſcipientium, quæ etiam, vt oſſa ſuſcepta detinẽt, labra quædam ac veluti ſupercilia obtinent, contra autem res ſe habet in articulatione infirma: nam tenuia ſunt ligamenta, & laxa oſſium immiſſio. Ex his ergo conſtitutum ſit, articulos inuicem differre ſecundum magis, & minus, vt ſcilicet diſcrimen recipiunt pro quãtitate motus, vt dearticulatio ſit efficacior coarticulatione, quia dearticulatio eſt in cauſa motus validioris, & euidentis, coarticulatio autem imbecillioris, & obſcuri, vt cum differentia ſit inter dearticulationem, & coarticulationem, ſecundum hanc rationem ſecundum magis, & minus, & proinde non differant ſpecie. Idcirco ſicut triplex ſit ſpecies dearticulationis, ita triplex eſt ſpecies coarticulationis, & ꝓinde Enarthroſis, Artroda, & Ginglemus, ut differentia ſit tantum ſecundum magis, & minus, vt Enarthroſis ſit in tali oſſe cũ Scaphide: Artrodia in primæ coxę chartilagine cũ primo oſſe potius Ginglimũ, vt ſingulis vertebris pręter primam ceruicis, & 12. thoracis. Hęc de

Synartroſis, ſpecie differt a Dyarthroſi. Synarthroſis, vt a Dyarthroſi differt ſecundũ magis, & minus. Si autẽ alio modo capiatur Synarthroſis, hoc eſt vt fine, & proinde ſpecie differt, eſſe non poteſt alia articulatio, quam quæ eſt gratia non motus, ſed ſecuritatis, vt huius nullus prorſus ſit motus, quia ſi aliquis eſſet motus, non ſpecie ſed differentia, eſſet ſecundum magis, & minus. Hanc autem propoſuit in procœmio de oſſibus, dum ait, Synarthroſios quoque triplex eſt ſpecies, vt inferat Synarthroſim, non modo differre a Dyarthroſi pro motus quantitate ſcilicet, ſecundum magis, & minus, ſed etiam ſpecie, vt huius etiam ſint tres diuerſæ ſpecies, non poteſt autem ſpecies differre niſi ſecundum alium finem, eſt autem non motus, ſed ſecuritas, eius gratia oſſa inuicem ſunt coniuncta, ita tamen, vt non ſit opus motu. Atque huius Synarthroſis, tres ſunt ſpecies, nempe: ſutura, Harmonia,

Sutura. & Gomphoſis. Declaro ſutura compoſitio quædam eſt ad conſuturæ ueram ſimilitudinem, vt in capitis oſſibus, ſeu ad ſimilitudinem duarum ſerrarum ſe ſe mutuo recipientium, vel inſtar vnguium, cum gibbæ videlicet partes ad unguium figuram ſtructæ ſubeant in ſinus, quibus apte excipi poſſunt.

Harmonia. Harmonia autem eſt oſſium coarticulatio ꝑ ſimplicem lineam, ſunt autem nonnulla maxillæ ſuperioris oſſa, & quædam etiam capitis oſſa ad hunc modũ cõſtructa. Gomphoſis eſt, cum inſtar claui os oſſi infigitur, veluti dentes in mandibularũ foſſulis. Cæterũ cum Gal. Gomphoſis prope ad Symphyſim accedit, vt ſcilicet videatur pertinere potius ad vnitatẽ, ꝗ ad compoſitionem. At re vera pertinet potius ad cõpoſitionem, ſi quidem dentes ſuis alueolis non adna-

Gomphoſis. ſcuntur, ſi quidem vel eruuntur, vel ſua ſponte decidũt. Quod nequaquã fieret ſi Gomphoſis eſſet vnio,

non autem compoſitio. Hæc de cõiunctione oſſium per compoſitionem, & proinde per Arthroſim, ſiue ſit Dyarthroſis, ſiue Synarthroſis, & ſi Synarthroſis, ſiue ſecundum magis, & minus, ſiue ſpecies differat a Dyarthroſi. Quo vero ad oſſium coniunctionem *Symphyſis.* per vnitatem, quæ dicitur, Symphyſis. Hæc duplex eſt, vt oſſa inuicẽ connaſcuntur, vel inter ſe, vel aliorum interuentu. Quæ etenim oſſa fungoſiora molli oraque ſunt, mutuo inter ſe coaleſcunt. Quæ autẽ ſicciora, egent corpore, quo mediante vniantur. Si ergo primo modo fiat coalitus, fiat vnio, vt apparet in oſſibus maxillæ inferioris, tunc hæc vnio detinet, nomen generis, & vocatur Symphyſis. Si autem fiat coalitus mediãte corpore alio ab oſſe, eſt vel chartilago, vel ligamẽtum, vel caro, ſi chartilago erit Symphyſis, quæ vocatur Synchondroſis, ſi ligamentum, quod vocabant antiqui etiam neruum, ſed ligamentum erit Symphyſis, quæ dicitur & Syneruoſis, ſi caro nuncupatur Syſſarcoſis. Horum autem exẽplum eſſe poſſunt. Et primo Symphyſis, vt detinet nomen generis, vt oſſa maxillæ inferioris. Synchondroſis, vt oſſa pubis, & oſſa puerorum cum ſuis appẽdicibus Syneuroſis autẽ vt radius cum vlna, Syſſarcoſis denique vt oſſa Hioidis, cum oſſibus pectoris, mãdibula inferiori, ac ſcapula. Hęc de connexu oſſis, cũ oſſe, ſiue per compoſitionem, ſiue per vnitatem. Quibus hunc in modum habitis, (vt puto) vſque adeo patet Galen. ſententiam, ita eſſe veram, vt non deceat aliorum, vel ſententias, vel in Galenum redargutiones in medium adferre, ſi quidem ex veritate propoſita ſponte corruunt. Quare cum hactenus pateat os eſſe membrum ſimilare, genitum ex ſemine a vi oſſifica, & alteratrice tribuente temperiem, & vnitatem oſſi, vt eſt pars ſimilaris, & formatrice addente, & compoſitionem, & vnitatem oſſi, ut eſt pars totius inſtrumenti, modo ſequitur vt oſſis finalis cauſa explicetur. Itaque in definitione dictum fuit (gratia *Gratia fundamẽti.* fundamẽti cęterarum partium hominis.) Hæc ergo particula, non modo claudit cauſa finalem, ſed per hanc etiam diſtinguit os ab oſſe, hoc eſt ab oſſe monſtruoſo morbifico, brutorum, necnon & cadaueris humani, ſiquidem cadaueris oſſa ſunt ęquiuoce oſſa, & ſi hæc contemplemur id ſit propter hominis oſſa, quorum propriè eſt finis propoſitus, nimirum vt ſint cæterarum partium fundamentum. Nec pręter ra- *Ratio.* tionem, nam cum homo, vt paruus mundus ad portionem reſpõdeat cum magno mundo, quemadmodum in magno mundo fundamentum eſt terra, in paruo etiã, & proinde in homine aliquod debet eſſe fundamentum cum terra proportione reſpondens, nil aliud autem eſſe poteſt, quam os, quoniam inter omnes corporis partes, ſit maxime terreſtre. Hanc vtilitatem noſcens Ariſtot. ſecundo, de partibus nono, ait, oſſium genus haberi ob carnis conſiſtentiam, vt omnibus partibus carnoſis oſſa ſubiaceant, aut ſuſtẽtãdi gratia, ſi caro moueatur, aut cõſeruandi, ſi pars carnoſa ſit immobilis. Vnde in capitulo octauo, etiã inquit, oſſa genita eſſe gratia ſenſus tactus, natura enim oſſium adhibita eſt, ut ſua duritia, ſeruaret rem mollem, hoc eſt carnem, hoc eſt inſtrumentum tactus, ad hæc, tertio, de partib. quarto, ait, cor eſſe deſtitutum oſſe excepto corde equi, & cuiuſdam generis boum, quibus præ magnitudine os quaſi adminiculum ſubditum eſt, quomodo etiam totum corpus (ait Ariſtot.) oſſibus ſuſtentatur, & continetur. Vnde & Plato libro de oſſium natura ait, oſſa corpori ſtabilitatem, rectitudinem, ac ſpeciem, id eſt figuram exhibere, vt ſi os deficiat, pars propriam figurã non ſeruet, & ob id Auicen. in cap. de membris, ait, os eſſe corporis fundamentum, & ſuſtentaculum motuũ. Potuit autem accepiſſe a Galeno in libro de Oſſibus, capit. primo, dum ait, oſſium vſus eſt, vt ſint fundamenta ſubiecta ad vniuerſam corporis ſubſtan-

Digitized by Google

tiam ſubſtentandam,ut propterea omnia oſſibus ad-
naſcantur,& ſtabiliantur. Ecce ergo quẽadmodum
oſſium vſus eſt, vt ſint fundamentum reliquarum
partium, vt ſecundum hanc rationem oſſa concur-
rant,vt partes ſine quibus non,cum ſine fundamen-
Munitu. to ædificium conſtrui nequeat. Quo loco admoneãn
tur Iuuenes, hunc eſſe oſſium uſum, vt oſſa præter
communem hunc vſum, alios etiam obtineant: ne-
Oſſium vſus. que hoc eſt abſurdum, ſiquidem ex Galen. 11. de vſu
partium 18. & 2. de vſu partium 11. millies demon-
ſtratum eſt, naturam omnibus, quæ gratia alicuius
parata fuerant, ad alium quoque vſum probe uti, &
vnius partis multiplex etiam poſſit eſſe vſus, quãuis
vnus ſit communis, reliqui proprij, vt verbi gratia,
natura efficit oſſa, vt eſſent cæterarum partium fun-
damenta, ſed præterea quoque oſſibus ad alios vſus
vtitur. Vnde Auicenna cognoſcens propoſitum finẽ
eſſe communem, in ſermone de oſſibus ait, omnia
oſſa corporis ſuſtentaculum ſunt, & erectio, vt ſi cõ-
ferat propter motum, etiam conferat vt ſuſtentacu-
lum, nõ econtra, & per articulos, vt ait Plato, in Ti-
mæo, partes mouentur, hoc eſt flectuntur, & proin-
de etiam inſtaurantẽ. Sed non modo conferat ad mo
tum, ſed etiam alios præſtat vſus, vtpotè cum Galen.
tertio, de locis affectis decimo, oſſa quæ Ethmoidi,
id eſt colatoria vocantur, habent foramina, per quæ
vapores ad cerebrum feruntur. Ecce hæc oſſa alium
habent vſum, quam motum, ſunt tamen partium,
quæ adnaſcuntur, fundamentum. præterea plures
oſſium utilitates proponens Galenus vndecimo, de
vſu partiũ decimooctauo, ait, oſſa a natura conſtru-
cta eſſe, gratia aut motus, ut in omnibus dearticu-
lationibus, aut ſpiratus, aut tranſitus cuiuſdam, ut ca-
pitis ſuturę, aut partium diſcriminis, ut oſſa ſqua-
moſa, aut ſecuritatis, ac patiendi difficultates, vt
oſſa capitis, & manuum, & ex multis oſſibus con-
ſtantur. Ecce oſſium ſunt plures uſus, de quibus ta-
men non hic, ſed proprijs locis dicendum, nimirum
dum de hoc, & illo oſſe loquemur. Sat ſit in præſen-
tia ſcire, ex omnibus uſibus duos reliquis eſſe magis
communes, ad quos reſpiciens Galen. decimoſexto,
de uſu partium ſecundo dicit, oſſa per ſuam ſubſtan-
tiam, ſcilicet, terreſtrem, & proinde duram, duas
vtilitates præſtare. Altera fuit, ut ſint multis locis
veluti ſtabilimẽtum, ac ſedes alijs partibus ſubiecta.
Secũda paſſim, vt ſint veluti propugnaculum quod-
dam ac murus, vt cum hæ ſint communes oſſium
vtilitates, iure oſſa neruos non ſuſcipiunt, vtpote qui
bus vanum erat aut ſenſum, aut motum uoluntariũ
tribuere. Cæterum quamuis duæ ſunt oſſium com-
munes vtilitates, magis tamen communis eſt, ut ſint
reliquarum fundamentum, vt verbi gratia, craneum
confert ad perſpectum, eſt cerebri propugnaculum,
ſed præterea eſt ſedes partium adhærentium, vt per-
petuo cum reliquis vſibus locum habeat, & ſit fun-
damentum. Neque obſtat quamuis dicat Galenus
alteram vtilitatem eſſe, ut ſint multis in locis veluti
Dubitatio. ſtabilimentum, ac ſedes, vt per hæc verba inferre li-
ceat, ſi oſſa ſunt ſedes in multis locis, ergo non om-
nibus, ergo vt ſint ſedes, nõ eſt cõis vſus. Etenim di-
cimus, quodlibet os eſſe fundamentum reliquarum
Solutio. partium, ſed non omniũ, ſed uicinarum & adhęren-
tium, ut v. g. coſtę ſunt ſedes muſculorum non cor-
dis, ut per multos locos non intelligere liceat locos,
in quibus reperiũtur oſſa, nã ubicunq; reperitur os,
ſemper eſt ſedes, eſt fundamentũ, ſed per multos lo-
cos intelligere licet, uel alias partes, vel aliarũ partiũ
locos ut ſignificaret, os ita eſſe ſedẽ, ut ſit ſedes mul-
tarum partium. Quare nulla eſt difficultas, atq; iam
patet quẽadmodum os nil aliud eſt, quam membrum
ſimilare genitũ ex ſemine a vi oſſifica, gratia funda-
menti cæterarum partium, ut quantum attinet ad ge
neralem ſermonem de oſſibus, nil aliud explican-
dum relinquatur, niſi ut breuiter digrediamur circa
quaſdam uoces, quibus frequenter, cũ Gal. in ſermo-
ne ſpecifico de oſſibus vti cogemur. Sunt autẽ appen
dix, proceſſus, acetabulũ, Gleni, uathmides. Primo *Oſſium.*
ergo quantũ attinet ad Appendicem, hãc Greci Epi- *Nomina.*
phyſim vocant, hoc eſt additamentum ſeu adnaſcen
tiam quandam, uoluit autem Gal. in libro de oſſibus, *Appẽdix.*
primo eſſe, ubi os cum oſſe ad unionem coit, ut appẽ
dix ſit os, alteri oſſi adnatũ, peculiarem obtinens cir
cumſcriptionem, ut nõ ſit ulla portio oſſis, cui com-
mittitur, & potiſſimum conſpicitur in iunioribus, in
ſenioribus aũt uix coniunctionis terminus conſpici-
tur, ut uera ſui oſſis portio eſſe uideatur, cuius diſcri-
minis ratio eſt, nam in nares inter os, & appendicem
conſpicitur chartilaginis portio, quæ appendicem oſ-
ſi glutinis modo adnectit, quæ deinde ꝓcedẽte ætate
in os cõuertitur, ut hinc colligere liceat, hãc inter ap
pendicem, & os ſuum coniunctionem, eſſe potius ꝑ
unionẽ per ſymphyſim, quam per arthroſim, per cõ-
poſitionem, & per ſymphyſim, quę uocatur ſycõthro
ſis, quia ſit interuẽtu chartilaginis, quamuis procedẽ-
te ætate, cum chartilago in os degenerarit, uideatur
Symphyſis, per ſe, hoc eſt unio citra medium aliquod
corpus facta, circa cuius uſum Gal. reprehenditur a
Veſal. primo, libro capitulo ſeptimo, propterea quod
Gal. 11. de uſu partium 18. uoluerit, appendicem eſſe
operculum ſinuum oſſium medullam excipientium.
Siquidem (ait Veſal.) & appendices habent cauernu *Vſus Veſal.*
las medulla repletas, ad hæc quam plurima reperiun *cõtra*
tur oſſa, non modo parua, ſed etiam ampla, quę & ſi *Gal.*
nibus carent, & tantum appendicem habent, cuiuſ- *Pro Gal.*
modi ſunt ſcapulæ, & alia oſſa, de quibus ſuo loco.
Ego ſanè Epiphyſis uſum apud Gal. triplicẽ reperio.
Duos ſiquidem propoſuit undecimo, de uſu partiũ
18. & tertium minus præcipuum, ſecũdo de uſu par-
tium undecimo. Declaro. Gal. undecimo, de uſu par-
tium 18. ait, Artuum capita quæ utique Epiphyſis, &
condylos appellant, extiterũt gratia diſcriminis par-
tium, nam cum homo ſit unus, expedit etiam partes
diuerſas unire. Vnde ſi contingat os ſimul eſſe ca-
uum, & laxum, ut egeat oſſe denſo, & duro, perme-
diam chartilaginem os denſum, & durum, cum ca-
uo, & laxo coniungitur, quemadmodum cum tem-
porum oſſibus duris, ac denſis, ꝑ media ſquammoſa
ſincipitis oſſa laxa, ac cauernoſa cõiunguntur. Hinc
fit, ut ſi os ſit ſimul cauum, & laxũ, egeat epiphyſi, ſi
quidem Epiphyſis eſt os, nec cauũ, & durius oſſe cui
coniungitur, ſaltem ſecundum partem, qua inde arti
culationem deſinit, ut dicit Gal. ubi os medullã ha-
bet appendicem inſtar operculi, ut plurimum uideas
adnaſci: dicit autem, ut plurimum, quia, ut plurimũ
os, quod medullam habet, & proinde eſt cauum, eſt
etiam laxum, ut ſi eueniat quandoque os habere me-
dullam, & proinde eſt cauum, & durum, nõ egeat ap
pendice: cuiuſmodi eſt maxilla inferior, nam eſt qui-
dem os cauũ, ſed durum, & eius cauitas eſt exigua.
Sed cur os cauũ, & rarum eget epiphyſi? inquit Gal.
ob duplicem cauſam. Altera quia os cauum, & pro-
inde medulla repletũ, eget operculo, præſertim ſi ſit
rarum, nam os denſum per ſe medullam ſine exter-
na epiphyſi ſibi claudet, ſecus autem ſit rarum, nam
potiſſimum ui motus medulla effluere, ac diſſipari
poſſet, niſi ab Epiphyſi, tanquã ab operculo claudere
tur. Reliqua autem cauſa fuit, quoniã quæ de articu-
lantur oſſa dura poſtulant, ut quę aſſidue erant mo-
uenda, atque inter ſeſe atterenda, ut appendix ꝑ ſuã
duritiem, & denſitatem conferat, & ut operculum
medullam conſeruans, & ut in motu nõ ita facile pa
tiatur. Quibus addit tertiã utilitatem 2. de uſu partiũ
11. dum ait, naturã uti Epiphyſis eminẽtijs, ſeu gibbo
ſitatibus, tanq̃ muro quodã ualido, aut turri muniẽs
capita tendonum, digitos mouentium, quę ſane ca-
pita inter medias harum eminentiarum cõcauitates
dimi-

Digitized by Google

dimiſit, vt his hunc in modum propoſitis, ſecundum Gal. mentem de epiphiſis vtilitatibus facile ſit Veſalij obiectionibus ſatisfacere. Nam primo dum ait Veſalius, appendices habent cauernulas medulla repletas, ergo non ſunt operculum alterius oſſis, non valet hæc conſequentia. Nã epiphyſis habet cauernulas non cauitates, quia ſibi ſat eſt illa medulla in cauernulis contenta, & ideo non eſt opus alio operculo. Dum autem addit, reperiri oſſa, & parua & ampla, quæ ſenſibus carent, & tamen habent appendicem dico, in his appendicis vſum non eſſe cauſa medullæ, cum non adſit cauitas, ſed cauſa motus, & ut non fiat paſſio, & quandoque pro cuſtodia capitum tẽdonum, ſed neque Columbi obiectiones difficile, eſt diſſipare.

Columb. contra Gal.

Nam primum dum ait, appendices nõ eſſe oſſibus duriores, quia (vt ſcitis) dicit Gale. eſſe ſalſō duriores ſecundum partem, qua appendices cũ oſſibus committuntur. Ob id ſubdit Colũbus, ſe nõ poſſe tueri Gal. appendices frequenti aſſiduoq; motu articulorum non agere propter ſuam duritiẽ, ſed id fieri beneficio chartilaginis, quæ ſua (vt ita dicã) vnctuoſitate articulationem, non modo magis lubricam, & ad motum promptiorem facit, verumetiam conſeruat, quo fit ut nõ omnia oſſa habeant epipheſim, etſi ſtam tamen hanc chartilagineã pręſe ferãt.

Solutio.

Dicimus articulationẽ lubricam ſeruari ope chartilaginis, conſeruari autem propter oſſium duritiem, oſſa autem quædam ſeruari ſine appendice, quoniã ita dura ſunt vt appendice non egeant.

Columbi ſententia.

Cæterum bonus Colũbus alas obtinere credens, adaucter ad ſydera vſque euolare ſibi perſuadẽs ait, appẽdicis uſum nemini adhuc cognitum, ſed ſcitu dignum, & per neceſſarium eſſe, vt ex coniunctione appendicũ cum oſſibus, ligamenta prodirent, quæ in articulis cõpoſitionem ſtabiliũt, vt ſi ſint oſſa in quibus non fiat coarticulatio, ut oſſa illi, & ſcapularum, vt nonnulli vertebrarum ꝓceſſus ex horum oſſium coniunctione cum epiphyſi oriuntur ligamenta, quæ ad muſculorum conſtitutionem neceſſario concurrunt. Atque deniq; pro ſuæ ſentẽtiæ confirmatione oſtendit ligamentorum neceſſitatem cauſa & muſculorum, & articuli. Sed ſatius erat vt oſtenderet ligamentorum non neceſſitatem, ſed quomodo beneficio epiphyſis oriũtur, nam patet id quod oriuntur, etiam dum non adeſt appẽdix. Accedit, ſi os formatum eſſet ut appendix non eſſet cõiuncta, ſed eſſet pars totius oſſis, nihilominus etiã citra hãc coniunctionem orta eſſent ligamenta. Hæc de epiphyſi.

Proceſſus

Quo autem ad proceſſum, quem Gręci vocant Apophyſim, cum Gal. lib. de oſſibus primo, eſt totius oſſis pars, quæ inſtar tuberculi prominet, vt proceſſus reperiatur ẽt in epiphyſi, & quandoque etiam appendices hæreant aliorum oſſium proceſſibus, proceſſus autem ſeu apophyſis, vt figura differũt varijs vocibus donantur, vt vocent ſtyloidem proceſſum illum qui acuti ſtyli formam refert.

Apophyſis nomina varia.

Nuncupant autem coronę proceſſum, quare & conoma & ceruix dicitur, ſi ſimilem habeat, formã cum cornu cerui. Vnde eſt proceſſus acutus, ſed non ita tenuis, ut ſtylois, cuiuſmodi ſunt proceſſus in inferiori maxilla. Nominant etiam Anchyraidem proceſſum, qui anchoræ formam pręſe fert, cuiuſmodi ſunt proceſſus interiores ſcapularum. Ad hęc vocant proceſſuum capita, & ſunt proceſſus, qui deſinunt in oſſis caput, & quidam habent illud caput depreſſum, quidam oblongum, & prominẽs, in aliquibus etiam eſt rotundum. Depreſſum quidem vt poſtbrachialis, dum iungitur cum brachiali, oblongum vt femoris caput ſuperius, quo cum oſſe coxendicis articulatur. Cæterum ſi accidat, vt caput depreſſum vix percipiatur an ſit, vel eminens, vel cauum, dicitur Condylos, Latini uocãt nodos, vt femoris inferiora iuxta, quam depreſſa capita. Rotundum autem quale eſt humeri cum ſcapula. Ad hęc tenuior pars proceſſus dicitur ceruix, & ab oſſe vſque ad caput pertinet.

Vſus.

Horum autem proceſſuum vſus multiplex eſt, primum enim conducunt ad commodum oſſium connexum, adhæc ad exortum, & inſertionem partium, & harum etiam tutelam, ſicut dictum eſt de epiphyſi, quæ cum Galen. ſecundo, de vſu partium vndecimo, confert inſtar muri ad tutelam capitum tendonũ ſecundum ſuas eminentias, hoc eſt proceſſus, vt cum hic vſus competat appendici, non ut appendix, ſed vt habet proceſſum, & habet eminentiam, propterea vndecimo, de vſu par. 18. ibi ꝓponit vſus appendicis, vt appendix, duos tantũ propoſuit. Hęc de progreſſu ſeu Apophyſi.

Acetabulum.

Quo vero ad acetabulum, quod Græci Cotyli, & Cotyledona uocãt, eſt ſitus profundus, qui excipit caput oſſis, obſeruatur autẽ in coxa, vbi femoris caput admittitur.

Proceſſus ſupercilia ſeu labra.

Hic autem ꝓfundus ſitus augeri ſolet, a proceſſibus quibuſdam circularibus, qui vt ſunt poſiti in ſuperficie, ita hos proceſſus labra ſeu ſupercilia uocamus, & ſunt in cauſa, ut oſſa non ita prompte laxentur (quare, de his loquendum in ſermone de proceſſibus.)

Glene.

Quo autem ad Gleni, eſt ſinus leuiter cauatus, qui refert formam ſinus ocularis, cuiuſmodi reperitur in Tarſi oſſibus, vt Glene, vt ſinus ſuperficie tenus cauatus reſpondeat capiti depreſſo, quod cõdylos, ſeu nodos vocatur.

Vathmides.

Quantum denique, ad vathmides, ſunt oſſium ſinus, qui baſis ritu os mouere non ſinunt vltra quam animanti ſit ex vſu, cuiuſmodi reperiuntur in ſede anteriori, & poſteriori humeri, vt ſingulos vlnę proceſſus excipiant. Hæc de oſſibus in genere.

Chartilago.

Modo quantum attinet ad chartilaginem, per hanc intelligimus ſubſtantiam quandam albam mediam inter oſſa, & ligamenta, & autor finitionum, hanc oſſis imaginem nuncupauit. Cuius hæc poteſt tradi definitio.

Definitio chartilaginis.

Chartilago, eſt membrum ſimilare, ex ſemine genitum a facultate chartilaginifica gratia cuſtodię partium motui deſtinatarum. Declaro hanc definitionem, ſed eo breuius, quo maiori ex parte patere poteſt ex traditis in doctrina, de oſſibus.

Membrũ ſimilare.

Primum ergo dictum fuit, eſſe partem, eſſe membrum ſimilare. Siquidem quęlibet pars chartilaginis, eſt chartilago, & ob id Galenus primo, de elementis ſeptimo, & primo, de natura primo, chartilaginem inter partes ſimilares recenſet. Nec ab re nam, quamuis chartilago non ſit ſimplex ſubſtantia, ſed mixtum quoddam ex pluribus, nihilominus eam habet compoſitionem, quæ competit parti mixtę ſimilari, ad differentiam, & inſtrumenti, & totius corporis.

Compoſitio hominis triplex.

Declaro cum Galeno libro de differentijs morborum tertio, In homine triplex eſt compoſitio, vna totius, ut prodit ex coniunctione partium inſtrumentalium, ut totus homo compoſitus eſt ex artubus, & viſceribus, alia eſt compoſitio, quæ procedit, ex coniunctione partium ſimilarium, vt cor, quod componitur, ex carne, membranis, venis, arterijs, & id genus ſimilaribus particulis. Tertia autem, ſed in genere, omnium prima, eſt compoſitio ſimilarium, cuiuſmodi eſt chartilago, vt componitur ex quatuor elementis, vt ex his fiunt humores. Conſtitutum ergo ſit chartilaginem eſſe partem ſimilarem, quæ tamen vt inſtrumenti pars inſtar carnis, & reliquarum partium ſimilarium, præter temperiem, decentem requirit compoſitionem, quam per formationẽ, & magnitudinem ibi inſinuat Galenus, vt cum chartilago ſit pars ſimilaris, & proinde deſtituta uenis, & neruis, & arterijs, ſiquidem horum nullum per chartilaginis ſubſtantiam diſſeminatur, vt ſit pars, quæ viuit, quæ proinde inſitas habet a natura potentias, iure a Galeno libro artis medicin. nono, numeretur inter partes, quę a ſe ipſis gubernantur, neque aliarum gubernationibus præſunt. deinde dictum fuit (genitum ex ſemine.) Eſt enim pars ſeminalis,

nalis,vt plurimæ corporis partes. Cęterum aduertendum cum Galeno ſecundo de temperamentis ſecundo, quamuis fiant ex ſemine, arteriæ, venæ, nerui, & membranæ ex vna parte, ex alia uero, etiam oſſa, & chartilagines, nihilominus differentia eſt, quoniam vix generatrix per alteratricem in generatione membranæ, arteriarum, venarum, & neruorum, ita agit in ſemen, ut tendatur, in oſſe autem, & chartilagine, vt etiam concreſcat. Hinc fit, ut cum opus ſit vi intēſiori alteratricis, in concoctione, quam intenſione fiat, vt oſſa, ut chartilagines vltimo perficiantur, & cum ex ſimili materia fiant oſſa, & chartilagines, ob id dixiſſe Ariſtotelem tertio de hiſtoria animalium octauo, & ſecundo de partibus nono, chartilaginem eadem conſtare natura qua oſſa, ut trigeſimotertio probl. ultimo etiam dicit, chartilago non niſi os eſt, & differentia eſt ſecundum magis, & minus, vt propterea & chartilago fiat ex ſemine, & rupta nunquā reparetur. Vnde cum chartilago gignatur ex ſemine, ex hoc etiam alitur. Huius autem proxima eſt quam Galen. tertio, de facultatibus naturalibus vltimo, voluit eſſe ſubſtantiam mucoſam, quæ chartilaginibus circumfunditur. Deinde fuit dictum (a vi chartilaginifica) nam ſicut propriam oſſis facultatē vocamus oſſificam, ita chartilaginis chartilaginificā nuncupari licet. Hæc autem cum agat per vim, & alteratricem, & formatricem, quantum attinet ad alteratricem, per hanc ut colligere licet ex Galeno 1. de elementis ſeptimo, chartilagini tribuit temperiē frigidam, & ſiccam. Notandum autem, cum Galeno primo de temperam. ſexto, & ſecundo, eiuſdem operis tertio, chartilaginem quidem eſſe ſiccam, non quidem abſolute, ſed ut mixtum, in quo ſiccum excedit humidum, ut idem etiam de frigido ſit ſtatuendum, ut propterea chartilago, ſit conſtituenda frigida, & ſicca, vt mixtum in quo elemētum frigidū, & ſiccum dominatur, ea tamen lege, ut ſi cum Gal. eodem lib. cap. vltimo, conferatur chartilago cum oſſe, chartilago ſit minus ſicca, ut frigidiſſimus, & ſicciſſimus ſit pilus inter ea, quæ in corpore reperiuntur, ſiue animata, ſiue innanimata ſint, inter animata autē omnium frigidiſſimum, & ſicciſſimum ſit os, cui ſuccedit chartilago. Vnde hanc temperiem neceſſario conſequens proponens Gal. 7. de vſu partium tertio, ait, chartilaginem obtinere ſubſtantiam omniū partium duriſſi, nam, ut ſolo oſſe ſit mollior ſeu minus dura. Quo vero attinet ad formatricem, ab hac ita fuit formata, ut cum Ariſtot. tertio, de hiſtoria octauo, & ſecundo, de partibus nono, ad differētiam oſſium non ſit perforata, ut propterea nec medullam contineat, quod non eſt intelligendum de chartilagine, quæ inſunt animalibus loco oſſium: nam in his chartilagines ſunt perforatę, ut contineant humorē in medullæ ſpeciem. Ad hæc, chartilago cum neruis connexum, cum Gal. decimoſexto de vſu part. ſecundo non eſt adepta, quoniam cum Gal. primo, de elementis, ſecundo, eſt ſenſus expers. Et ratio fuit, quoniam chartilaginis eſt uſus, vt ſenſus in cauſa fuiſſet detrimenti. Vſus autem eſt qui in definitione eſt propoſitus, dum dictum fuit (gratia cuſtodiæ partiū motui deſtinatarum.) Hunc vſum proponens Gale. decimoſecundo, de vſu partium decimoquinto, ait, demonſtratum eſſe chartilaginis ſubſtantiam ad ſubiecta inſtrumenta tegenda, & defendenda maxime eſſe idoneam, ut quæ neque comminui, neque rumpi, quemadmodum dura atque friabilia, neque incidi, neque contundi, quemadmodum mollia, & carnoſa queat, vt colligere liceat chartilagines eſſe recenſendas inter partes, quæ ad cuſtodiam potiſſimū fuere creatę. Neque obſtat, quamuis a Galeno alij chartilaginis vſus proponantur, nam uel ad hunc hoc eſt cuſtodiam referuntur, uel non ſunt ita præcipui vſus, uel huius chartilaginis proprij, ut non illius. declaro Galen. vndecimo, de uſu partium decimooctauo, inquit, chartilaginē inſtar glutinis cuiuſdam coniungere denſa, & dura oſſa cum laxis, & raris, ſiquidem cauernulas oſſis laxi refarcit, & aſperitates læuigat. Cæterum chartilago, ut coniungit ita etiam, per coniunctionem cuſtodit, quare præcipuus finis eſt cuſtodia. Præterea Gale. decimoſecundo, de vſu partium, tertio ait, chartilaginē vnctionis uſum præſtare articulis, ſolam tamen ad motum non ſufficere, quoniam motorijs inſtrumentis adnexa, ſuperfluum pondus inſtar lapidis prębet. Ex quibus colligendum, cum chartilago ſit adnexa motorijs inſtrumentis, merito, ut in definitione dictum eſt, eius vtilitatem reſpicere partes motui deſtinatas, dum autem, ait præſtare vnctiones vſum, per vnctionem, & motus ſit melior, & partes etiam cuſtodiuntur. Addidit etiam Gal. decimoſexto, de vſu partium ſecundo, chartilaginis duplicem eſſe vſum, vt alter ſit in articulis, ut per leuem ac politam ſubſtantiam partes ſubiungit. ecce conferunt ad motus, ut melius fiant. Reliquus autem (ait Galen.) ut ſint corpora mediocriter cedentia, & proinde ad partium ſubiectarum tutelam. Ecce ergo quemadmodum chartilaginum finis, eſt cuſtodia. At notandum, dixiſſe Ariſt. tertio, de hiſtoria animali ſecundo, quod vice fungatur oſſis eſſe chartilaginem. At hoc intelligendum eſſe de chartilagine, quæ reperitur in animalibus oſſibus deſtitutis, & ob id ait, quod vice fungitur oſſis eſt uti ſpina, & chartilago. hoc eſt in animalibus, quę loco oſſis obtinent, uel ſpinā, uel chartilaginem. At in homine, qui obtinet oſſa, chartilago adnexa alium habet ab oſſe vſum. Vnde ſecundo de partibus 9. addit, chartilaginoſæ partes inſeruntur flexuris hoc eſt articulis, veluti lectiſterniū, ne attritu mutuo lædantur. Hæc de chartilaginibus in genere dicta ſufficiant. Quantum ad ligamentum, & primo quoad nomē, Gal. li. de oſſibus in pœmio ait, apud Anatomicos tria fuiſſe neruorū genera, vt neruum qui oritur ex cerebro, nominarēt neruū uoluntariū qui oritur ex muſculis tendonē, qui ex oſſibus ligamētalē. At ſubdit Gal. ne æquiuoca nomina obſcuritatis aliqd adferant, quod ex oſſibus oritur, vocabim⁹ non neruū, ſed ligamentum. Gręci uocant Syndeſmum, Latini etiam vinculum, copulam. Huius autē a Veſalio hæc proponit definitio. Ligamētū eſt corpus ſimilare ex oſſe, aut chartilagine, aut quauis duriore mēbrana principiū ducens, ſenſus expers, durū ſed chartilagine mollius, album, uarioſque in colligēdo, cōtinendo, obtegendo, & muſculis conſtituendis homini vſus præſtans. Quā definitionem breuitatis, & proinde utilitatis ueſtræ gratia nec approbare, nec improbare uolo, nam alia propoſita, & explicata, quilibet facile, quantum ponderet definitio Veſalij propoſita pernoſcet. Hæc igitur a nobis traditur ligamenti definitio. Ligamentum eſt membrum ſimilare, genitum ex ſemine a ui ligamentifica gratia cuſtodiæ, coniunctionis partium. Declaro, primo dictum eſt eſſe membrum ſimilare. Hæc particula colligitur ex Galeno primo de elementis octauo, ubi uoluit hominem conſtare ex primis, hiſque ſenſibilibus elementis, quæ ſimilaria appellantur, cuiuſmodi ſunt fibrę, membranæ, caro adeps, neruus, medulla, os, chartilago, ligamentū, & id genus alia, quorum uniuerſæ particulæ eandem cum toto formam retinēt. Quæ ſane ſimilares particulæ, & ipſæ gignūtur ex alijs ſibi proximis elementis, hoc eſt humorib. inuicē permixtis, ſicut humores generātur ex cibis, & potionibus, & hęc ex quatuor elementis, quæ ex nullo amplius corpore generātur, ſed ex materia, & qualitatibus. Ecce ergo quemadmodum ligamētum eſt hominis pars ſimilaris, quemadmodum etiam primo, de natura humana a principio, & lib. de morborum differentijs c. 3. explicauit. Cęterum ex Gal. lib.

Semē modo tendi. tur modo cōcreſcit.

A vi chartilaginifica

chartilaginis temperatura.

Formatrix.

De ligamento. Nomen.

Definitio a Veſalio.

Definitio noſtra.

Membrū ſimilare. Compoſitio partiū

Digitized by Google

lib. de equali intemperie ſecundo colligimus, ligamẽtum nõ modo eſſe partem ſimilarem, ſed vere, & maxime ſimilarem. Siquidem ait, digitorum particulæ, ſunt oſſa, chartilago, ligamẽtum, arteria, vena membrana, caro, tendo, vnguis, adeps, quas particula non licet diuidere in aliam ſpeciem, ſed ſunt ſimilares, ac primæ, exceptis tamen arterijs, & venis. Hę namque ex fibris, et membranis ſunt conditæ. Ecce non excludit ligamentum. Erit ergo pars ſimilaris, & maxime ſimilaris, hoc eſt magis ſimilaris, quam vena, & arteria, vnde merito idem Gal. lib. artis medicin. ligamentũ recenſuit inter illas partes, quę a ſeipſis gubernantur, nec potentias aliunde habent emanantes, vt hinc ſit pars viuens, ſed quæ arterijs, venis, & neruis non egent, & ob id dicit Gal. decimoſexto, de vſu partium 2. ligamenta neruos non ſuſcipere, & iure affirmauit primo de Placit. ligamentum ſenſu omni carere.

Veſal. ligamentũ nõ ſentit.

At inquit Veſalius in ſermone proprio de ligamento, cõmune eſſe ligamentis, vt obtuſo admodum ſenſu participent, nollem enim ait, dicere nullo. Nullam autẽ huius dicti probationem confert: forte autem fuit adductus Galeni auctoritate, dum tertio de facultatibus naturalibus vltimo ait, ligamenta confici ex multis fibris, quæ & ſimilares particulæ ſunt, & vere ſenſibiles, ſed fuit deceptus: nam per fibras ſenſibiles nõ intelligit ſenſitiuas, hoc eſt ſenſu præditas, ſed ſenſibiles, hoc eſt, quæ poſſunt eſſe ſenſus exterioris obiectum, hoc eſt, quæ tangi, & conſpici queunt, quemadmodum etiam (ſi licet Gal. per Gal. interpretari, primo de elementis, octauo, intellexit; dum ait, hominem conſtare, ex carne, adipe, oſſe, chartilagine, tanquam ex primis, & ſenſibilibus elementis. Ecce vocat elementa ſenſibilia, hoc eſt non quæ ſentiunt, ſed ſentiuntur.

Contra.

Neque obſtat decimoſecundo de vſu partium tertio. Tendinem minus ſentire neruo, magis autem ligamento, vt inde ſit inferendum ligamentum ſentire: nam cum originem nõ ducat a cerebro, non poteſt ſentire, ſed talis fuit modus loquendi, vt Neruus magis ſentiat, Tendo minus, ligamentum adhuc minus, quia nihil. Sed quomodo ligamentum nutrietur ſi non habet venas? dico venas deferre alimentum non facultatem, quia inſita eſt. Deinde in definitione dictum fuit (Genitum ex ſemine.) Hanc materiam ex qua noſcens Gale. lib. de conſtitutione artis Med. ſeptimo, ait, ligamentum ortum habere ex ſemine, vt ſi excidatur reſarciri nequeat.

Ligamentũ ex quo ſemine.

Quam veritatem magis explicans primo de ſemine decimo, ait, ligamenta gigni ex ea ſeminis portione lenta, quam extrahit calor in oſſium generatione ex ſemine, ut portio terreſtrior mutetur in os minus terreſtrius, & viſcida in ligamentum, ita cum eodem Gal. primo de Decretis nono, in fibras rectas reſoluatur, ligamẽtis tamen admodum duris exceptis, quippe quę in fibras reſolui non admodum poſſunt, quinimo, & plura ligamenta in membranæ ſpeciem dilatantur, vt cum ligamentum gignatur ex lenta ſeminis portione, inde cum Gal. 3. de facultatibus naturalibus ultimo, alatur ex lento humore, qui ipſis inſperſus nititur: hunc vero finxit ex ſanguine venarum electo, inde, quoad potuit, quam ſimillimo: aſſimilat autem ſenſim, ac ſenſim, atq; in ſuam naturam mutat, quem ſcopum, vt aſſequatur, ſuccus ille, vt diutius detineatur, & per moram alteretur, inſpergitur in ſpacijs medijs fibrarum, ex quibus, & plurimis ligamenta conficiuntur, conficiuntur ex plurimis fibris, vt ſignificaret, cum partes ſimilares conſtent ex ſubſtantia carnoſa, fibroſa, & membranoſa, hæc fibroſa plurima eſt, & neceſſario, quia procedit ex ſemine, id quod agit calor in oſſium generatione, ut portionem lentam mutet in ligamentis.

A vi ligamẽtifica.
Temperatura.

Deinde dictum fuit (a vi ligamentifica.) Per hanc intelligimus generatricem propriam ligamenti, quæ ſane cum agat per alteratricem, & formatricem, quantum attinet ad alteratricem, per hãc tribuit ligamento temperiem frigidam, & ſiccam. Verum addit Gal. 3. de ſymp. cauſis 3. ea conditione, vt ligamenta quanto ſunt ſicciora, tanto valentiora, ſi tamen ſint intra illum ſiccitatis exceſſum, ut propter duritiem, ſcilicet a ſiccitate prodeuntem, non flectantur, & propter ſiccitatem, veluti friabilia euadãt, quippe ita cõcluſionibus tentantur. Ligamenta ergo ſicca eſſe debent, ſed vſque ad certum ſiccitatis terminum. Ita tñ. vt ligamentorum ſubſtantia cum Gal. 6. Aphoriſ. 49. ſit durior, & denſior ſubſtantia carnis. Quinimo cum eodem Gale. decimoſecundo, de vſu partium, ſecundo, ligamentum obtinet ſubſtantiam mediam, inter chartilaginem, & neruum, at vt non ſit molle, vt neruus, propterea quòd in vehementioribus motibus abrumperetur, neque durum, vt chartilago, vt oſſibus a muſculis tractis obſequatur. Dicit etiam primo de Placitis 9. & primo de vſu partiũ 17. reſpiciens ad conſequentia temperaturã, ligamentũ eſſe ſubſtantiam quandam albam, & exanguem, & multo craſſiorem, ac duriorẽ neruo, tẽdone, et membranis, & diſcrimen eſſe inter ligamenta pro intenſiore, ſcilicet, & remiſſiore ſiccitate: ut etiam teſtatus eſt primo de temperamentis vltimo, vt ligamentum interdum ad tantam duritiem producatur, ut ſubſtãtiam quãdam chartilagineam conſequatur, vt ad differentiam ligamenti minus duri vocetur ligamẽtum chartilagineum. Huiuſmodi ſunt ligamenta, nõ quæ articulis exterius obtenduntur, ſed quæ inter oſſa latitãt, vtpote ligamenta quę vertebrarum corpora intercedunt.

Monitũ ligamentum chartilagineũ

Hoc autem loco admoneãtur iuuenes, ne forte credant ligamentũ chartilagineum gigni a duplici facultate, nempe a ligamẽtifica, & chartilaginifica, ſiquidem producitur ſolum a ligamentifica, ſed quæ ita agit in ſeminis portionem accommodatam, vt ita ſiccet, vt ſemen ſubſtantiam conſequatur adeo durã, vt ſit in confinio chartilaginis, quemadmodum etiam contingit chartilagini, vt quodammodo oſſea euadat.

Senſus.

Tandem vis generatrix per alteratricem ligamentis eam tribuit temperiem, vt ſit ſenſus expers, ſi quidem partis temperies eſt in cauſa, vt membrum, vel ſentiat, vel non ſentiat. Hæc veritas colligitur ex Gal. libro de conſtitutione artis Medic. 9. vbi ait partem, vel non ſentire, vel ſentire, tanquam uel magis, uel minus eſſe proprietatis, hoc eſt accidẽtia propria quæ ſequuntur propriam corporis temperaturam,

Temperata cauſat ſenſus.

ſi quidem ait, innumeras eſſe elementorum alterationes, & temperaturas, ut inde mox innumerę particularium corporum oriantur proprietates, vt hinc aliqua corpora euadãt ſenſus expertia, alia uero ſenſus capacia, atque horum nonnulla magis, nonnulla minus, vt cũ ligamenta non ſentiant, merito obtineant temperaturam, quæ ſenſus organum eſſe nequit. Sed forte quis ambiget. Si ſenſus fit, quoniam partes neruos ſuſcipiunt, quomodo ſenſus refertur in partis tẽperiem? Dico, ad ſenſum efficiẽdum opus eſſe, ut uis ſenſitiua influat, & hinc egemus neruis, ſed pręterea expedit, ut influxa ingrediatur membrum, cuius temperies ſit organum ad ſenſum accommodatum.

Monitũ. Method. anatomica circa ſenſum.

Hic autem obiter admoneantur iuuenes, a Gal. 1. de vſu partium nono, inter conſequentia temperaturã non proponi ſenſum, quoniam non tãtum pendet a temperie, ut durities, & mollities, & odor, ſapor, & color, ſed etiam a neruis, quos oculis conſpicimus. Sed ad rem: vis generatrix ligamentis eam tribuit tẽperiem frigidam, & ſiccam, ut ligamenta caderent alba, dura, et addamus etiam ſenſus expertia.

Formatrix.

Quo vero attinet ad formatricem. Hæc (vt colligitur ex Gal. lib. de cibis boni, & mali ſucci cap. 4.) cum ligamento tribuit exortum, vt hunc ab oſſibus mutetur, quod etiã affirmauit 12. de vſu partium tertio.

Not.

Cęterum notandum, ligamentum oriri ut plurimum ab oſſe, quandoq; autem a chartilagine. Dum autem oritur ab oſſe, quandoq; deſinit in os, ut ligamenta articulorum

humori,

Digitized by Google

humoti, & genu, quandoque autem deſinit in chartilaginem, vt ligamenta, quæ coſtarum chartilagines pectoris oſſi committunt. Dum autem oritur a chartilagine, deſinit in chartilaginem, vt ligamenta laryngis chartilagines mutuo amplexantia. Neque huic veritati aduerſatur Gal. quamuis dicat primo de motu muſculorum primo, ligamentum ex oſſe omnino ortum habere, ita namq; locutus, quoniam dum perducitur ad chartilaginem, exortus eſt ab oſſe. *Ligamẽta a chartilagine fieri.* Excipiuntur autem ab hoc ſermone ligamenta, quæ ortũ ducunt a chartilagine quoniam hoc loco Gal. loquitur de ligamentis, vt concurrunt ad fabricam muſculi. Ad hęc, formatrix pręter exortum vt ligamentorum alia format magna, alia parua, ita cum Gal. primo de Plac. 9. quãtum ad conformationem alia ſunt lata, alia teretia, & quanquam omnia denſam habeãt ſubſtantiam, vt foraminibus, hoc eſt poris carere videantur, nihilominus cum hac denſa ſubſtantia pleraque non ſunt perforata, quędam autem perforatã, vt v.g. quo ad lata, cum ſint, vel tenuia, vel craſſa, lata & tenuia ſunt, vt ligamentum, quod ſecundum cubiti longitudinem inter vlnam, & radium producitur, lata autem & craſſa, vt articuli humeri peculiarium ligamentorum gratia. Teretia autem, vt ligamentum ex dente ſecundę vertebræ ceruicis, in occipitis os procedens. Quæ non habent foramina ſunt iam propoſita, & lata, & teretia. Quæ denique habent foramina, ſunt ut ligamenta inſtar anuli tendonis, & alia etiam corpora tranſmittentia, & ligamentum membraneum inter tibiæ os, & fibulam conſiſtens. Hęc de facultate ligamentifica. *Gratia cuſtodiæ cõiunctionis partium.* Tandem dictũ fuit (gratia cuſtodiæ coniunctionis partium, hunc finem exprimens Galenus primo de Placitis, nono ait ligamentum exhibere illum vſum, quem nomine præfefert, hoc eſt, vt vocatur ligamentum, ita ligat partes inter ſe, vt ſicut ſunt a natura coniunctæ, ita etiam cuſtodiantur. Vnde ad hunc vſum reſpiciens Gal. lib. de morborum differentijs decimo ait, ſi ligamentum aliquod aut relaxum, aut intenſum fuerit, aut diſruptum, in ea parte dearticulationis motus offenditur, non ſanè aliam ob cauſam, niſi quia partes debitam coniunctionem non ſeruant, vt propterea *Dubitatio* (vt ſubit Gal.) ſi ligamentum male habeat, ſit morbus in nõ naturali copulatione partium, cum vicinis partibus: per copulationem, ſeu coniunctionem intelligere oportet partium ſitum, & vnitatem. *Solutio.* Neque huic veritati aduerſatur Galenus quamuis dicat 5. Aphor. 1. proponens corpora a quibus ſecundum electionem motus perficiuntur, recenſeat nõ ſolum neruos, tendones, & muſculos, ſed etiam ligamenta. Nam ita intelligere oportet Gal. vt ligamenta conferant ad perficiendum motum, ut ligent, et ligando vt partes coniunctas cuſtodiant, ita eſt in cauſa ut motus perficiatur, ſiquidem quamprimũ naturalis coniunctio vitiatur, & illico & motus oblęditur. Ad hæc eundem vſum proponens Gal. primo de motu muſculorum primo ait, per ligamentum muſculos colligari oſſibus, ſignificans cum natura coniungat muſculos oſſibus, hanc coniunctionem ſeruari beneficio ligamenti. *Dubitatio.* Sed dubitatio eſt, quia ibidem ait Gal. per ligamentum muſculos oſſibus coaleſcere, ergo ligamẽtum eſt in cauſa coalitus, eſt in cauſam coniunctionis, vt non tantum cuſtodiat partes coniunctas, *Solutio.* verum etiã coniungat. Dicimus, finem communem ligamẽtorum eſſe cuſtodiam partium coniunctarũ, fieri autem poſſe, ut quædam ligamenta peculiares quoſdam fines obtineant, ut v. g. ligamentum, cum *Ligamenti uſus peculiaris.* concurrit, vt materia ex qua tendinis muſculum conſtituentis, poteſt eſſe in cauſa ut muſculus cum oſſe coaleſcat, ut cum oſſe coaleſcit ligamentum, ex quo fit tendo muſculi, non contemnenda portio. Cæterum hunc communem uſum, eſt aſſecutum ligamentum (vt ait Gal. 12. de vſu partium ſecundo) ob ſuam ſubſtantiam duram, per hanc enim validè oſſa ſimul colligat, ac continet, ut quamuis per duritiem non impediat motum motoriũ, tamen inſtrumentũ non eſt quemadmodum neruus, nam neruus oritur ex principio animali mouente, non autem ligamentum, vt cum ligamentum non ſit inſtrumentum motorium, conferat autem ad perficiendum motum, id pręſtet quoniam partes coniunctas ſeruat. Vnde etiã dicit decimoſexto, de vſu partium ſecundo, ligamentorum vſum eſſe, vt inſtar funiculi aliarum partium quaſdam cum oſſibus, & oſſa cum alijs oſſibus colligant? veluti ſi (vt ait Plato in Timæo) dum ligamentis, quę vocat neruos, membra vinciuntur, vt intẽſis, & remiſſis, circa cardines ipſos, corpus ad flexionẽ, & extenſionem promptum, et agile reddatur. Quare ſigillantes ligamentorum finalem cauſam, dicimus, *Ligamentorum vſus.* cum Galeno primo, de Anat. Adminiſtr. decimo, finẽ communem eſſe, vt partes contineant, ſiue ſint oſſa, ſiue muſculi, cum Ariſt. quinto, de generatione animalium ſeptimo, dicat oſſa requirere naturam neruorum, id eſt ligamentorũ, vt ſcilicet oſſa cuſtodiantur. Fieri autem poteſt, vt ligamentorum etiam ſint alij vſus, ſed non communes, ſed qui præſtentur ab vno ligamento nõ ab omni, & ſi ab omni, non ſit tamen præcipuus vſus, cuiuſmodi proponitur a Galen. loco citato dum ait, ligamenta munimẽta eſſe corporibus ſubditis. Addit etiam tertium vſum pręſtare, eſt autem, dum ut indumenta extrinſecus tẽdinibus circundantur. Quartum autem vſum non proponens, quia reducitur ad primum, nam ut primo ligamenta detinent oſſa cum oſſibus, ita in quarto muſculos cũ oſſibus, vt merito quartum hunc vſum a primo non eſſe alium genere aſſerat. Cęterum his vſibus, ſi alij addantur, erunt ſpectantes ad peculiaria ligamenta, vtpote ſi habeant foramina, ut tendines tranſmittant, vt anulus habenam. Adhęc, vt aliquod ligamentum per ſuum ſinum inter os, & tendinẽ prohibeat inſtar ſtrati quominus tẽdo ab oſſis duritie offendatur. Adhęc vt augeat acetabulorum, & oſſis ſinuum cauitatem, cuiuſmodi eſt ligamentum chartilagineum, quod oritur ad ſupercilium ſinus coxendicis. Amplius ligamentum tribuit muſculis firmamentum, ſine quo muſculorum internorum, & externorum non æquè valida eſſet functio Hunc autem vſum pręſtat ligamentum dum inter muſculos inſtar ſepti, & interſtitij intercedit, & muſculis durum oſſis modo renexum præbet, cuiuſmodi eſt illud ligamentum, quod porrectum inter vlnam, & radium ſecundum cubiti longitudinem, cubiti muſculos interiores ab exterioribus interdiuidit, & tandẽ vt materia ex qua ligamentum, non omne, ſed aliquod cõcurrit ad muſculi conſtitutionem, vt ex eo ſit tendo. Qui ſanè vſus vt reſpiciunt peculiaria ligamenta, ad differentiã primi, & communis, ita in ſermone proprio de hoc, & illo ligamento fuſius explicabuntur. Cæterum, ut ligamentorum doctrina reddatur firmior, & diſſoluãtur difficultates, quæ inter Philoſophos, & Medicos perpetuæ eſſe videntur, circa neruos, liceat aliquantiſper cum Ariſtot. digredi circa ligamenta, quæ quoniam vocat neruos, ob id plerią; credentes Ariſt. per neruos intelligere vnum ex tribus organis communibus, mirum in modum fuere decepti. Itaque ſciendum cum Ariſtot. 3. de hiſtoria animalium 5. per neruos intelligere ligamenta, uoluit neruos hoc eſt ligamenta, vt aluntur ex humore, qui ſimilis eſt humori albido, & glutinoſo, ita ex hoc generari, vt cum ille humor ſit ſeminalis, propterea idem eſt, ac ſi dixiſſet gigni ex ſemine albido, & uiſcido mucori ſimili, vt propterea (vt ait Ariſtotel.) neruus inciſus ſolidari nequeat. *Ligamentũ vocat. Neruũ. Ligamentorum natura.* Huic autem ſecundo de partibus ſecundo tribuit temperiem ſiccam. Vnde etiã ſecundo de generatione animalium quarto, inter corpora ſicca recenſebat non modo os, ſed etiam neruum, quamuis

cum

Digitized by Google

cùm neruus ſit minus ſiccus, ſequatur vt os ſit fragile, neruus autem hoc eſt ligamentum ſit ductile. Addebat autem loco præcipue citato, hoc eſt tertio de hiſtoria animal. 5. Nerui originem eſſe in corde. Nam cũ opus fuerit cor cuſtodiri præ cęteris partibus, ideo neruorum, hoc eſt ligamentorum origo eſt in corde, vt quamuis principaliter inſeruiat cordi, vt parti præcipue, nihilominus per ſe etiam reſident in alijs partibus, abſque eo quod habent connexum continuum cum corde, quod ſit verum, ait, naturam neruorum non more venarum continuam de eodem initio procedere, vt nerui ſint deducti diſtractique, et paſſim ad artus, & flexus oſſium applicentur, quod nequaquã dicendum de neruo, qui ex tribus communibus organis eſt vnũ, hoc eſt aliud a vena & arteria. Siquidem neruus pro communi organo acceptus quacunq; in parte reperiatur, ita continuitatẽ habet cũ cerebro, vt abolita continuitate ſtatim pars per continuitatis defectum ſenſu, & motu priuetur. Ecce ergo apertiſſimum eſſe Ariſtot. per neruos intelligere ligamenta quemadmodum etiã accepit tertio de partibus quarto dum ait, copia neruorum in corde eſt, idque recta ratione, hinc enim oriuntur motus, qui intendendo, remittendoque efficiuntur, itaque cor miniſterio tali eget, & robore, miniſterio quidem hoc eſt motu, qui intelligendus eſt non voluntarius, ſed naturalis, vt nimirum cor intenditur, hoc eſt comprimitur, & remittitur hoc eſt dilatatur, & hic eſt ille motus, qui originem habet in corde, neque hoc negant medici, ſed præter, id quod cor eget tali miniſterio. ſ. motu naturali, & illo aſſiduo, eget etiam robore, nam citra robur aſſiduo illo motu agitari non poſſet. At robur aſſequitur ope neruorum hoc eſt ligamentorum. Neque obſtat, quamuis Ariſtot. loco principaliter citato nempe tertio, de hiſtoria animalium quinto, dicat, ſi pars neruo careat, partem ſtupore non tentari, nã ita audire oportet Ariſt. vt cum dicit. Neruos continere membrum ad ſaliendum accommodatum, ſignificat neruos hoc eſt ligamenta tributa eſſe parti, vt in motu cuſtodiãtur, ut ſi pars careat neruos hoc eſt ligamẽto, ſit pars expers motus localis, quare, & ſtupores, hoc eſt motus localis imminuti, nam vbi non eſt motus, nec eſt motus imminutus. Vnde dum etiã ſecundo de partibus octauo, ait. Neruos eſſe cauſam ſenſus tactus, cum per neruos intelligat ligamenta, idem ſtatuit de neruis, quod de oſſibus, quæ fatebatur eſſe propter tactum, quia ſuſtentant carnẽ organum tactus, vt pariter ligamenta ſint propter tactum, quia cuſtodiunt oſſa, quę munita, a ligamentis apprime ſeruant carnem, & proinde organum tactus, vt tandem cum ad ligamenta pertineat cuſtodire partes coniunctas, ne inuicem diſpertiantur, merito dicit tertio de hiſtoria animalium ſecundo, locum communitatis ſecundum obtinere neruos, ad differentiam, ſcilicet ſanguinis, & venarum, quæ locum communitatis primũ obtinent. Nam venæ reſpiciunt nutritionem nerui, hoc eſt ligamenta partium coniunctarum cuſtodiã.

Tendo. Nomen.

Hęc ergo dicta ſint de ligamentis. Quantum ad Tendines, & primo quo ad nomen, Galen. ſecund. de locis affectis ſeptimo ait, tendones nominantur a nonnullis nerui, eo quod neruoſa ſunt corpora, adhæc libro de oſſibus in proęmio & 3. de alimentis quarto, ait quę in partibus ex carnib. neruoſa ſunt corpora, ad ſimilitudinem neruorum nominantur nerui. ſunt autem oſſium ligamenta ſenſus expertia, & tẽdines. Cęterum ex Galeno primo de motu muſculorum a principio, recentiores ad differentiam ligamentorũ tendones vocant Aponeuroſes, quaſi eneruationes muſculorum, quoniam vident muſculos in eos finiri, ſed iuniores vocant etiam chordas. Tendinis autẽ ſeu tendonis hæc proponitur definitio. Tendo eſt membrum ſimilare genitum ex fibris nerui, & ligamenti in muſculo mixtis, facultate tendinifica, cauſa motus voluntarij vehementis. Declaro, primo dictũ eſt, eſſe membrum ſimilare. Nam quælibet pars tẽdinis eſt tendo, & ob id Gal. lib. de inęquali intemperie ſecundo, tendines recẽſet inter partes ſimilares, imo voluit eſſe magis ſimilares, quam ſint venæ, & arterię. Cęterũ tendo ita eſt ſimilaris pars, vt inſtar chartilaginis, oſſis, & ligamenti in ſuas habeat a natura potentias, differt autem, quoniam tendo etiam aliunde habet. Etenim tendo nõ modo nutritur, ſed etiã, vt ait Gal. primo de motu muſculorum primo, propter neruum ſentit, quamuis minus ſentiat, quã neruus, propter permixtionem ligamenti, nam ut eſt particeps naturæ ligamenti, ita habeatur ſenſus acrimonia.

Definitio Tend. Membrũ ſimilare. Tẽdo ſentit.

Deinde in definitione dictum fuit. (Genitum ex febris nerui, & ligamenti in muſculo mixtis.) Qua in particula continetur materia ex qua. Hæc autem colligitur ex Gal. 12. de vſu partium tertio, dum ait, tendonem fieri ex nerui, & ligamenti fibris inuicem permixtis. Huiuſmodi autẽ fibrę producuntur in corpore muſculi, vt tum ligamentum, tum neruus non extra muſculũ, ſed in muſculo, in fibras diſſoluatur, vt ſecundum hanc rationem tendo oriatur a muſculo, vt (ſicut ait Galenus) muſculus ad conſtituendum tendonem fuerit comparatus, quod dictum recte intelligendum, non enim his verbis voluit ſignificare muſculum principaliter eſſe organum gratia tendonis, nam alius eſt muſculi vſus, & magis præcipuus, vt in ſermone de muſculo explicabimus. ſed ita eſt locutus, vt pateret tendinis ortus, vt ſcilicet ortum ducit a muſculo, vt merito muſculus præter alias vtilitates, hanc etiam prębeat, vt ſi tendinis origo, pro vt. ſ. ex fibris in muſculo permixtis generatur tendo. Vnde hanc veritatem explanas, & confirmans, dicit primo, de motu muſculorum primo, tendinem naſci ex muſculi fine, vbi ſunt fibræ nerui, & ligamenti, vt hęc duo primo inſeruntur in caput muſculi, deinde in totum muſculum diſſoluta in fibras reſoluuntur, ex quibus deinde producitur tendo, vt cum non producatur ex fibris tantum nerui, verum etiam ligamẽti, tendo naſcatur multo maior neruo, vt ſæpe, & ſextupla, & decupla craſſitudine tendo neruum excedat. Vnde idem Galen. reſpiciens ad fibras duplicis claſſis primo de vſu part. 17. dicit, tendinem eſſe partẽ progenitam ex neruis, & ligamentis in muſculos diſperſis, ruſuſque inuicem coeuntibus. Idem etiam replicauit ſecundo de vſu part. 7. nec non & primo de Placitis 9. atq; primo de ſemine 10. vt cum tendo gignatur ex fibris tum nerui, tum ligamenti, cum eodem Galeno primo de motu muſculorum & primo, & ſecundo, tendonis natura mixta ſit, & media inter ligamentum, & neruum, quod etiam inſinuauit dum 6. methodi quarto ait, tendones cõpoſitam habere ſubſtantiam ex neruo, & ligamento, vt ſatis temere Gal. a Veſalio libro ſecundo c. 2. redarguatur. Siquidem adſcribit Galeno vt dicat muſculum inter neruum, & ligamentum eſſe natura medium, & generari ex æquali portione nerui & ligamenti, cum tamen nullum horum ſomniarit Gal. Nam primum dum ait, eſſe corpus natura medium, inter neruum, & ligamentum, non intelligit muſculum ſed tendinem, (vt quilibet facile intelligere poteſt) præterea cum ſermo ſiat de tendine, quamuis habeat naturam mediam inter neruum, & ligamentum, non oportet tamen intelligere medium exquiſite, ſed medium hoc eſt recedentem a natura ligamenti propter mixtionẽ nerui, & recedentem a natura nerui propter mixtionem ligamenti, ita tamen vt cum hac media natura tendo produci poſſit ex maiori portione ligamẽti, quã nerui vt idem Gal. euidenter fatetur, cum dicit tendinẽ quandoque decupla craſſitudine excedere neruum. Deinde in definitione dictum fuit. a facultate Tendinifica. Hęc igitur propria facultas ad differentiã oſſificæ, & reliquarum tendinem generat potentiam alteratri-

Ex fibris ner. et lig.

Muſculi vſus.

Tẽdo ex muſculo.

Galeno.

Digitized by Google

Alteratrix. teratricem, & formatricem hunc in modum, & primum quantum ad alteratricem, per hanc generatrix tribuit Tendini, cum Gal primo, de temperamentis vltimo, complexionem frigidam, & ſiccam, & cum eodem Gal. 3. de ſympt. cauſis tertio, quo ſunt ſicciores eo ſunt validiores, dú modo ſiccitas non excedat limites complexionis ſanitatis, vt tendinis temperies eam habeat latitudinem, vt ſit minus frigidus, & ſiccus tendo ligaméto, magis autem quam membrana, vt rationabiliter cum Gal. ſecundo, de temperamentis ſecundo, tendo ſit ligamentis mollior, ſeu minus durus, & ob id dicit primo de Placi. 9. tendonem eſſe molliorem ligamento, neruo aute duriorem, atque ideo album, & exanguem. Hæc enim ſunt quæ temperiem frigidam, et ſiccam conſequuntur. *Formatrix.* Quod vero attinet ad formatricem, per hanc generatrix tẽdini talem elargita eſt connexum, vt quo ad ortum, cum Gal. tertio, de medic. ſecundum genera cap. ſecundo, & libro de oſſibus in prooemio, tendo oritur ex muſculo, vt ligamentum ex oſſe, & merito, cum gignatur ex fibris in muſculo productis ex neruo, & ligamento, cum uero ex muſculo ortum ducat tẽdo, vt plurimum oritur ex fine, & ob id loco citato dicit Galen. plurimos muſculos deſinere in tendines, ut cum eodem Gal. primo, de motu muſculorũ a principio, vnus muſculus quandoq; deſinat in plures tendines. Dixit etiam libro de cibis boni, & mali ſucci c. quarto, ſub externum muſculi tendines oriri. Hunc autem exortum, ut plurimum obtinent tẽdones. Dico autem, vt plurimum, nam quandoque, ſed raro in medio muſculi tendo habet exortum, veluti verè eſt in muſculo quarto maxillam inferiorem attipiente, & in 4. muſculos, a quo hic ides deorſum trahitur, ſed dum de muſculis in ſpecie fiet ſermo, exacte tendinũ apparebit ortus ſiue a fine, ſiue a medio, ſiue ẽt a capite. *Finis.* Cęterum utcunque tendo aſſequatur ortum, cum Gal. primo, de motu muſculorum 2. inſeritur vt plurimum omnis tẽdo in oſſis terminum chartilagine illitum, ita autem ſe habet vt dilatatus inuoluatur circa partem ſuperiorẽ oſſis, quod caput uocat, & ut ait Gal. primo de vſu partium 17. in caput ſecundi oſſis hoc eſt mouendi, quomodo ſimulacra funiculis ſolent moueri, ut tendo non inſeratur in Syntaxin oſſium, neque in fine pręlocari, ſed vt dictũ eſt, in caput ſecundi oſſis ſcilicet mouendi, ſic enim cũ tendo trahitur, a muſculo, erat contracturus os ſubiectum ſibi connatũ, & ob id muſculus vinculo valido cum oſſe mouẽdo, & ob id ligamento, eguit, quemadmodum neruo, vt vim motoriam ſuſcipere. Hęc de connexu quem formatrix tribuit tendini. *Magnitudo.* Quo vero ad magnitudinem, cum Galeno primo de motu muſculorum ſecundo, tendo multo maior fuit formatus, quã neruus. Quo ad numerũ vnius muſculi, modo vnus eſt tendo, modo duo, modo tres, modo quatuor, modo plures, vt longiſſimus dorſi muſculus. Quo ad figuram cũ Gal. 1. de Plac. 9. Tendines alius teres, & breuis, alius latus, & hic eſt modo longus, modo breuis. Quo ad meatus, tendo obtinet quidem denſam ſubſtantiam, vt aliquod habeat foramen, & modo vnicum, modo plura, ut in ſermone de muſculis in ſpecie patebit. Tãdem in definitione dictum fuit (gratia motus voluntarij vehementis.) *Cauſa mot. vol. vehem.* Hac particula clauditur cauſa finalis tendinis, vt tendinis communis, & proprius vſus ſit motus vehemens, per motum autẽ vehementem intelligens, & intenſiue, vt eſt dum oſſa mouentur. extenſiue autem dum etiam oſſa non mouẽtur, ſed motus diu perſeuerat, vt eſt oculorum motus, cum tempore vigiliarum oculi ferme ſemper moueantur. Dictum autem fuit, hunc vſum eſſe cõmunem, hoc eſt cõpetere cuilibet tendini, & propriũ hoc eſt ſoli, ad differentiam aliorum vſuum, quibus ẽt alia membra ſimilaria, nempe nerui, & ligamenta ſunt donata. *Tendinis plures vſus.* Hi autem uſus ſunt, ſentire, & coniunctas partes cuſtodire. Vnde ad has vtilitates tendinis nequaquam proprias reſpiciens dicit Gal. primo de motu muſculorum ſecundo, tendinẽ exhibere vſum nerui, & ligamenti, ligamenti quidem quoniam alligat muſculum ſubiectis oſſibus, in quæ inſeritur, vt hac ratione nihil differat a ligamento, nerui autem vt ſentit, & mouetur, vt tendo hos vſus obtineat, per ſuam ſubſtantiam, vt eſt mixta ex neruea, & ligamentali, vt cum eodem Galeno 13. de vſu partium 3. per ſubſtantiam nerueam, & proinde mollem ſentiat, per duriorem autẽ coniunctis partes, cuſtodiat, per quã duritiem etiam ita eſt roboris particeps, vt differat a neruo. Eandem veritatem ꝓpoſuit Gal. primo de vſu partium 17. vbi ait, tendines colligari per ligamenta, ſentire & moueri per ſubſtantiam nerueam. Vnde notandum, cur dicit colligari ſentire, & moueri, non autem mouere. *Not.* Et ut puto non alia fuit cauſa, niſi quia ligari & ſentire nõ pertinent ad muſculum ſicut motus, vt muſculus ſit quia moueatur, reliqua, quæ mouentur. Vnde Gâlen. primo de locis affectis penultimo ait, ad partes mouendas aliquando muſculos peruenire, aliquando per medios tendines, vt tẽdo ſit inſtrumentum, quo vtitur muſculus ad partes mouendas, vtitur autem vt muſculus mouet tendinẽ qui tendo motus a muſculo, trahit, mouet reliquas partes, et potiſſimũ oſſa cum quibus annectitur. *Muſculi actio.* Cęterũ quamuis dum muſculus oſſa mouet, hęc moueat per medios tendines, vt tendines etiam moueantur nihilominus differentia eſt inter oſſa, & tendines, nã tendines mouẽtur a muſculis, vt moueant oſſa cum reliquis partibus mouendis, oſſa aũt tantum mouentur. *Tendo per ees motũ quo differat ab oſſe.* Vnde ad hoc diſcrimen reſpiciens Gal. ſecundo de ſanitate tuenda 11. dicit, actiones volũtarias proprias eſſe muſculorum, neruorũ, ac tendinum, vt ſi motus fiat maiori vi, & celeritate, primum quidem, & maxime hę partes exerceantur, ex accidenti vero etiã arteriæ, vt cum prędictis oſſa, venæ, carnes, ligamenta, & cęterę omnes animalis partes vna moueãtur. Verum quamuis tendo conferat ad motum, vt muſculi organum, ad edendum motum ſcilicet validum, attamen (vt ait lib. de cibis boni, & mali ſucci, quarto) muſculus non eſt author motus voluntarij, per neruum, nam paruus eſt neruus, ſed propter eũ tendinem, qui colligat muſculum cum oſſe, ſcilicet mouendo, vt hic non ſit quilibet motus, ſed vehemẽs in quo etiam oſſa mouentur, vt propterea ex lege naturæ (vt ſcribit Gal. in primo, de motu muſculorum tertio,) omnis tendo in os omnino inſeratur, non tamen omnis muſculus in tendonem deſinat, vt verbi gratia, in nullo muſculorum linguam mouentiũ naſcitur tẽdo, quoniam lingua nullum os erat motura. Ecce ergo quomodo tendo refertur in oſſis motum, & proinde efficacem. Cęterum tẽdinem a natura eſſe productum cauſa motus voluntarij validioris, expreſſe colligitur a Galeno primo de muſculis tertio, nam ait muſculorum alios mouere ſe ipſos, alios alia corpora. Qui quidem muſculi ſe ipſos mouent, ſunt vt muſculi ſedis, & veſicæ. Vnde ab his nullus naſcitur tẽdo. Qui vero muſculi aliquid aliud a ſe ipſis mouent, vel mouent os, vel quippiam aliud ab oſſe. Qui quidem os mouent in tendines omnino vel maiores, vel minores terminantur. Quia ſcilicet ad os mouendũ opus eſt vi intenſiori, vt cum in maiori quãto ſit maior virtus, iure dicit primo de motu muſculorũ ſecundo, tendinem maiorem factum eſſe neruo, quoniam erat os mouens. Qui vero moueat quippiam aliud ab oſſe vel moueat vnã, vel aliam corporis partem, quæ neque eſt os, neque cutis, veluti muſculi oculorũ linguę, teſtium & penis, pharingis & maxime laringis. Qui muſculi ita ſe habent, vt aliqui habeant tẽdines, aliqui careant, qui quidem mouẽt partes facilius mobiles non habent tendines, vtpote quorum muſculorum motus, nõ eſt admodum vehemẽs, vt verbi gratia

tia

tia muſculi linguæ penis teſtium, veluti etiam aliqui muſculi in pharinge, & laringe, nam quibuſdam obſcure quidam ſunt tendines, aliquibus omnino non ſunt. Muſculi autem habent tendines, veluti oculorũ muſculi, hi namq; membraneis quidem, ſed validis tendinibus in duram, & neruoſam tunicam adiacentem Raghoidi perueniunt, quia.ſ. oculus frequenter motus robuſto eget motore. Cęterum vt conſtat tendinem conferre ad motum, ita qua ratione conferat non eſt ita euidens. Dubitatio autem oritur ex dictis Gal. nam primũ 12. de vſu partium 3. ait, tendinẽ primum eſſe motus inſtrumẽtum, cum tñ muſculus ex primo de motu muſculorum primo, ſit proprium motus inſtrumẽtũ, præterea idem Gal. lib. de Plac. 5. ait, fieri ſe ipſo ob plenitudinẽ quod nos mouet, aut neruus, aut tendo, aut muſculus, aut quidquid ſit illud quòd nos mouet. Ad hæc 5. aphoriſ. 1. ait, corpora, a quibus motus ſecundum electionem proferuntur eſſe neruos, ligamenta, muſculos, & tendones: cum ergo ad motum voluntarium edendum corpora cõcurrentia ſint nerui, ligamẽta, muſculi, & tendines, quõ tendines concurrant, explicandũ, & augetur difficultas, qm̃ ſi tendo eſt primum motus inſtrumentum, ergo erit præcipua pars. At ex Gal. 1. de vſu part. 17. tendo videtur concurrere, & vt pars ſine qua non, & vt melius fiat motus. Vt pars ſine qua non, cum inter initia capitis dicit. Quia erat impoſſibile oſſibus ſic terreſtribus, & lapideis motum voluntarium tribuere, natura prouidit, vt per aliud oſſa moueret, atque ob id ex muſculis tendones producit. Ecce ſi impoſſibile erat, vt oſſa ſine tendonibus mouerentur, ergo tendones concurrunt, vt ſine quibus non. Tendonem ẽt concurrere, vt melius fiat motus, colligitur ex eodem Galeno eodem in cap. ſed in fine dum ait. Ita igitur, multitudo, magnitudo, potẽtia, vniuſcuiuſque tendonis melioris gratia facta ſunt. Dicendum pro reſolutione tendinem bifariam accipi poſſe, altero modo vt eſt pars muſculi, reliquo vt eſt quid procedens a muſculo. Si capiatur vt particula muſculi ad differentiam carnis, venarum, & aliarum partium, vt nil aliud eſt, quam fibræ, nerui, & ligamenti inuicem perm xtę, ſed in hanc rationem ſtatui poteſt primum motus inſtrumentum, nam eſt præcipua pars muſculi, ſed vt ex tendine, & carne eſt confectum vnum mixtum ſimilare, ſ. ad ſenſum, vt cryſtallini ſinus in oculo. Neque obſtat quanquam inter prima motus organa recenſeantur nerui, & muſculi. Nam cum muſculus quandoque habeat tendinem, quandoque ſit expers, vt ſuo loco explicabitur, ſi muſculus non habeat tendinem tunc neruus, nec fibræ neruoſæ habent rõnem partis principalis, & ſic neruus recte ſtatuitur primũ motus organum hoc eſt pars, ſed iure in ſermone de muſculo & quo ad muſculum attinet, ſtatuitur primum motus organũ, hoc eſt primum adæquatum, vt oculus totus ad viſionem. Conſtat ergo quõ inter prima motus organa recenſere liceat neruum muſculum, & tendinem. A qua claſſe excluditur ligamentum, vt ſi concurrat ad perficiendum motum, nequaquam concurrat vt organum vt hęc tria, ſed ſolum vt cuſtodit partium coniunctionem, & eſt materia proxima ex qua ſit tendo, ſi autẽ tendo capiatur, vt muſculum egreditur, vel vt actu fibrę, tum nerui, tum ligamenti ita ſunt permixtæ, vt cum tendo ſit procreatus, in hoc tendone perpendimus vel id quod conſequitur, temperiem, vel id quod accidit, ſi id quod conſequitur, ſecundum hanc rationem intelligimus duritiem, ſecundum quam ita ſe habet ad motum oſſium, vt habeat rationem cauſę ſine qua non, & ita eſt audiendus Galenus 1. de vſu part. 17. in initio capitis, ſi aũt perpendamus quod neceſſario accidit, concurrunt ad melius, & hoc modo eſt intelligendus in fine eiuſdem capitis, quod ſit verum, ibi circa tendonem proponit numerum, magnitudinem, & poſitionem, quare omnis ruit dubitatio. Hęc de tendine. Quãtum ad membranam. Er primo quo ad nomen, propter iuuenes notandum Gal. 2. de temperamentis, ſecundo, bis proponere membranas, & tunicas, vt colligere liceat aliud corpus eſſe intelligendum per membranam, aliud per tunicam. Itaq; ſciendum Gal. 6. de anat. adminiſtr. 11. dixiſſe, mos eſſe anatomicis vaſorum, & inſtrumentorum corpora tunicas appellare, membranam aũt illud corpus, quòd extrinſecus ambit, vt v.g. duas ventriculi interioris tunicam vocant, exteriorem aũt membranã. At Gal. 6. de anat. adminiſt. 7. ſubdit. Hos non admodum proprie voce vti, cum potius operimentum, aut tegumentum tunicæ vocabulo ſignificetur, vt tunica reuera ſit, tertia ventriculi tunica. Et ob id Gal. 2. de temperament. ſecundo, proponit, & tunicas, & mẽbranas, vt comprehenderet & corpora inſtrumenta conſtituentia, & etiam ambientia. Quanquam cum eodem Galeno non plurimum de vocibus debemus eſſe ſolliciti, ſiquidem 14. de vſu partium 9. loquens, de peritonæo ait, peritonæi talem eſſe vſum ſiue tunicam, ſiue membranam, ſiue operimentũ, ſiue quouis alio modo voluerit nominare aliquis eorum, qui conſumunt totam vitam in nominum contentione, ſicut etiam de nomine membranæ litigant. antiqui indifferenter tunicas, & mẽbranas vocant, quos nos quoq; (ait Gal.) ſequemur, & potiſſimum, quia vt inquit 7. de anatom. adminiſt. 2. Nos ſolemus, membrũ aliquod a ſubſtantia nominari membrana, quia.ſ. ſubſtantiã habet membraneã ab vſu aũt tunicam. Quare & nos modo tunicam modo membranam nominabimus, ſemper tñ intelligentes eã corporis partẽ, quæ membrum non conſtituit, ſed tegit, cuiuſmodi ſunt membranæ propoſitę a Gal. 7. de anat. adminiſt. 2. vbi ait exacte membranam eſſe peritonæum pleuram tenuem cerebri membranæ, quæ oſſa ambiunt, & muſculorum ipſorum peculiaris, & cordis inuolucrum. Quibus etiam addere licet membranam carnoſam vocatam, & denique omnem membranam, quæ corpus aliquod tegit. Vt tunicæ ſeu membranæ hęc ſit definitio. Membrana eſt membrum ſimilare ex ſemine genitum a vi membranifica gratia cuſtodię ſuperficiei partium. Declaro, primum dictum eſt eſſe membrum ſimilare. Et primo eſſe membrum hoc, eſt partem vita prædıtam, colligitur ex Galeno, qui libro artis medicinalis nono, membranam recenſet inter partes, quę habent inſitas potentias. Vnde etiam ſecundo methodi ſexto, voluit omnes oculi membranulas præditas eſſe omnibus naturalibus facultatibus, vt hinc etiam nutriantur. Deinde vero membranam eſſe membrum ſimilare deſumitur ab eodem Galeno, qui paſſim, & potiſſimum libros de differentijs morborum tertio, primo de elementis 6. & octauo membranam inter partes ſimilares, ſ. quo ad ſenſum recenſet, quemadmodum etiam, & primo de natura humana a principio, & octauo, de decretis quarto. Vnde ſeptimo, de anat. adminiſtr. 2. dicit mẽbranam eſſe ſibi ex toto ſimilem. Addebat etiã quinto, de vſu partium 11. Tunicas inſtrumentis circumiectas eſſe prorſus ſimplices, & omnino membranoſas, vt differat ab internis tunicis vtpote a prima, & ſecunda ventriculi, de quibus in præſentia non loquemur. Nam ſunt quæ corpora particularum conſtituunt, quę fibras obtinent, quibus carent tunicæ inſtrumentis circumiectæ, de quibus nunc loquimur. Hoc aũt loco circa fibras notandum, fibras bifariam accipi poſſe, alio modo vt ſunt particulæ aliæ a ſubſtantia partis vt fibræ, quæ reperiuntur, verbi gratia in interna tunica ventriculi, vt fibra quid aliud ſit a propria ſubſtantia tunicæ, cuius etiam minus, aliud eſt a munere propriæ ſubſtantiæ tunicæ ventriculi (vt ſuo loco explicabitur) ſecundum quem modum acceptę fibrę locum non habent in membrana, de qua

Dubitatio. *Tẽdo per quid conferat ad motum.* *Solutio.* *Muſculi præcipua pars.* *Mẽbrana Nomen.* *Definitio* *Mẽbrum ſimilare.* *Not. Fibrarũ diuiſio.*

Digitized by Google

qua loquitur,& de his intelligebat Gal.5.de vſu partium 11.& ſecundum eundum accipiebat ſexto de anat.adminiſt.ſeptimo,dum ait: Peritonæum nullas obtinere fibras, ſicut nec alia quæuis membrana, vt membranæ corpus ſit totum ſimplex. Alio & ſecundo modo poteſt accipi fibra, vt nihil aliud ſit quam plurium fibrarum permixtio,ex quibus conſtituatur totum membrũ, vt membrũ illud nil aliud ſit,quam fibrarum aceruus, ſecundum quem modum fibras acceptas non licet excludere a membrana, cum mẽbrana nil aliud ſit, quam fibræ inuicem coniunctæ, ſecundum quem modum fibras accipiens Gal.3.de facult. naturalibus vltimo, ait, ligamenta, neruum, & membranas ex multis confici fibris, quæ & ſimilares particulæ ſunt,& vere ſenſibiles. Sed nota circa hanc particulam ſenſibiles,quia Auic.in cap.de mẽbris ait, fieri particulã ex fibris non ſenſu perceptis, quare vide codicem Grçcorum,ſed dicẽdum eſſe quidem ſenſibiles cum Galeno, cum Auic.autem nõ ita ſenſibiles, ut fibrę deſtinatę motui, vel voluntario, vel etiam naturali gratia communis vſus,vt declarabimus in ſermone de fibris.Conſtitutum ergo ſit mẽbranam eſſe corpus ſimilare,ea tñ ratione,vt quemadmodum ait,Gal.1.meth.6.cuiuſq; tunicæ propria ſubſtantia in ſimiles diuidatur partes.recte autem dictum eſt a Galeno,ſecundum propriam ſubſtãtiam, vt ſi venas admittat, venę non pertineant ad membranam, qm̃ membrana exanguis copioſo ſanguine non egeat. Vnde dum Gal.5.method.4.proponit cerebri membranarum hemorrhagias, hoc eſt ſanguinis fluxum,& immoderatum,vt non niſi ex venis ſatis amplius egrediatur,per venas intelligere oportet, quæ ad membranas pertingunt,vt non ſunt ad vſum membranę, ſed potius aliarum partium, vt ſuo loco explicabimus. Cęterum quamuis mẽbrana ſit ſimilaris, differt tamen ab oſſe,chartilagine, ligamento, & reliquis ſimilaribus, quæ non ſentiunt, propterea quod mẽbrana,quæ vere eſt membrana,ſentit. Hęc veritas confirmatur Galeni authoritate.Nam primũ ſecundo de locis affect.7.ait membranam cuti ſubtractam, & membranas profundiores, quę ſcilicet ſunt in media carne,& membranas,quę oſſibus adiacent ſcilicet perioſtia vocata,doloribus affici.Ad hæc 6.aphor.5.ait,inflammata tunica circumiecut ducta dolorem fieri acutũ.Amplius libro curatiuo per ſanguinis miſſionem, in fine loquens de membranis in genere, ſtatuit dolore affici pungente quidem in vna parte, tanquam infixo in centro loci affecti, tenſiuo aũt, vt omnis membranę particula circumcirca patiatur, vt ſi membrana dolet, igitur & ſentiat, cum aũt ſenſus fiat per neruum, ob id Galenus ſecundo, de loc.aff.4.ait, in viſcerum circum ambiente membrana eſſe ſenſum, qm̃ per hanc neruus diſpergitur, vt non pulſet, quia non habet arterias. Vnde etiam 16.de vſu partium ſecundo, ait.Membranã per neruum non moueri,ſed duntaxat ſentire. Modum aũt ſecũdum quem neruus diſtribuitur in membranam explicans Galenus primo,de ſemine decimo, loquẽs de membranis, quas vocat inuolucra membranea, quę oſſa operiunt, aſſerit ab his prodire tenuia quædam tegumenta, quæ carnes, & proinde muſculos tegunt, ita tñ vt in vnamquamque huiuſmodi membranã neruus prius diſpergatur, ſed in fibras telis araneis ſubtiliores diuiſus vt denuo mẽbrana ſentiat per neruum,quem tñ non conſpicimus, quia in tenuiſſimas fibras eſt diſſolutus, vt hinc etiã quod ad ſenſum membrana pars ſimilaris ſtatuatur. ſed oritur dubitatio. Nam Galenus lib. Artis medic. 9. recenſet mẽbranam inter eas partes, quæ potentias non habent aliunde emanantes. At cum membrana ſentiat, & p neruum, igitur habet ſenſum aliunde emanãtem. Dicendum ibi Gal.proponere partes(vt ipſe ſeipſum explicat)quæ deſtitutæ ſunt neruis, arterijs & venis, vt cum membrana quæ legitima eſt per neruos ſentiat, vt paſſim teſtatus eſt Gal. interdum ibi proponit mẽbranam inter partes, quę aliunde nõ habent potẽtias emanãtes, intelligit corpus illud, quod vt ad ſenſum ſummam habet cum membrana ſimilitudinem, etiã vocatur membrana,quæ quia producitur ab oſſe, ideo poſt ligamentum ſtatim numerat membranam, quaſi inſinuans membranã,quę eſt partus oſſis. Vnde de hoc loquens Gal.7.de anat.adminiſt.2.præter legitimas membranas proponit quędã corpora mẽbranoſa, quę ex oſſibus inſtar ſubſtantiæ ligamentorum procedunt, vt mirum non ſit, ſi huiuſmodi mẽbranę ad ſimilitudinem ligamentorum non ſentiãt, nec aliunde emanantes potentias habeant, vt hę nõ ſunt vere mẽbranę, ſed potius ligamenta mẽbranea, quæ ſcilicet in ſubſtantiã ſimilem membranę degenerarunt. Deinde in definitione dictum eſt, (genitũ ex ſemine.) Hæc particula colligitur ex Gal.1.de ſemine 11.in fine, nam ait, quę membranea ſunt ex ſemine fuere producta. Neque obſtat quamuis Gal. dicat ſecundo,de facultatibus naturalibus tertio, membranam ad ſimilitudinem oſſis, cartilaginis, arteriæ, & plerarunq; partium eſſe quidẽ exanguem, ex ſanguine tñ factam. Nam ita (vt puto)intelligere oportet, vt membrana fiat ex ſanguine, vt primum ſanguis vertitur in ſemen, & deinde ex ſemine membrana, vt membrum ſeminale producatur.Quod ſignificauit Gal.dum primo,de ſemine 31.ait, facillimum eſſe ſanguini,vt caro efficiatur,membranæ vero,& tunicę difficillimum, nil aliud inferens, niſi quod caro vt genita eſt ex ſanguine, ex ſanguine etiam alitur, at membrana,vt genita ex ſemine, ex ſemine ali debet,& ſi ex ſanguine difficulter,qa oportetur vt in ſemen primum ſanguis mutetur, quæ enim partes ex ſemine ſunt genitæ,pro vltimo alimento nil aliud habẽt quam ſemen.Cęterum cum membranę inſtar oſſiũ gignantur ex ſemine,Gal.admonet, inter hęc corpora ſcilicet ſeminalia eſſe diſcrimen, (ſiquidem vt ſecundo de temper.ſecundo,voluit) tunicę & membranæ formantur ante oſſa, qm̃ ſiunt ex ſeminis ſubſtantia tenſa, oſſa autem ex concreta ſeu coagulata. Vnde cum membrana ſit genita ex ſemine, iure (vt ait Gal.3.de facultat.naturalibus ultimo,) mẽbranæ aluntur ex lento humore, qui in ipſis inſperſus veſcitur, hunc non traxerunt ex ſanguine venarum, electo inde quo ad potuere ſibi quam ſimillimo,aſſimilant antem lenum atque in ſuam naturam mutant, quem ſcopum vt aſſequantur, ſuccus ille vt diutius detineatur,et per motum alteretur,inſpergitur in medijs ſpatijs fibrarum,ex quibus membrana cõficitur. Cum ergo membrana eo modo quo dictũ fuit gignatur ex ſemine, ſequitur mẽbranas diſtingui a quibuſdã corporibus, quę ad ſenſum ſimilia eſſe videntur mẽbranis,exacte tamen nõ ſunt membranę. Siquidem Gal.7.de anat. adminiſt.2. dum inter exactas membranas recenſuit peritonęum, pleuram,tenuem cerebri membranam perioſtia, muſculorum inuolucra,& cordis inuolucrum, mox ab his exactis membranis diſtinguit quædam corpora membranoſa quę pleriſque in locis citra hęc inuolucra exiſtunt, quorum aliqua ex neruoſa muſculorum exilitate tendinis modo generantur,cuiuſmodi eſt membrana,quę cum Galeno tertio,de comp.Medic. ſecundum genera,circumdat tendones, qui per brachiale procedũt, quędam uero ex oſſibus inſtar ſubſtantię ligamentorum procedunt, vt priora nominare liceat membranas neruoſas, poſteriora membranas ligamentales. Vnde etiam cum eodem Galen.primo,de decretis 6. pleraq; ligamenta dilatantur in membranę ſpeciem, & recte dicit in ſpeciẽ,in formam ſcilicer, quo ad ſenſum membranę in aliquod ſimile membranæ, vt nõ ſint verę membranę,nam eam obtinet duritiem, & craſſitiem, quę nequaquam competit exactæ membranæ,

Mẽbrana cũ vena.

Mẽbrana ſentit.

Mẽbrana dolor ſit.

Mẽbrana p neruũ.

Dubitatio.

Mẽbrana nõ habet potentias aliũde emanãtes.

Solutio.

Genitam ex ſemine.

Mẽbrana quę exquiſita quę notha.

Digitized by Google

branæ. Cōſtitutam ergo ſit legitimam membranam fieri ex ſemine,& potiſſimum quę principalis eſt, vtpote peritonæum, quod ſane fit ex ſemine,ex peritonæo autem reliquæ fiunt membranę, q̃ ventris inferioris viſcera obuoluunt, vt proprio loco explicabimus, quemadmodum etiam cum Gal.1. de ſemine decimo,ex perioſtio prodeunt tegumenta, quæ muſculos veſtiunt.

Membranifica.

Deinde in definitione dictum eſt (à facultate membranifica.) Hæc particula proponitur a Gal.1.de naturalibus facult.6.dum ait, membranā ad ſimilitudinem reliquarum partium ſimilarium ꝓduci a facultate generatrice,cuius cum duplex ſit potentia,nempe alteratrix, & formatrix, quantum ad alteratricem,ait ab hac produci membranæ ſubſtantiam,vt ea ſit mēbranæ ſubſtantia, quæ alia ſit a ſubſtantia alterius partis ſimilaris, propterea quod ſit a potentia alteratrice determinata, quę alia eſt ab alteratrice,a qua producitur ſubſtātia, vel oſſis, vel nerui,vel chartilaginis,vel alterius partis ſimilaris,q̃ claritatis gratia (ait Gal.) liceat nominare membranificam,quippe quæ vt determinata eſt facultas, ita proprio vtitur, & determinato temperamēto, tanquam præcipuo organo. Quo aūt attinet ad formatricem, q̃ ad differentiā alteratricis vocari pōt formatrix mēbranifica,hęc illa eſt, quæ membranæ vt eſt inſtrumēti pars,formam,connexum, & reliqua ad cōpoſitionē ſpectantia effingit.

Alteratrix.
Temperatura.

Vnde hanc doctrinam magis applicātes membranæ dicimus, & primo quoad alteratricem,dubitandum nō eſt ab hac tribui membranæ frigidam temperiem,& hoc eſt quod ſignificauit, Gal.dum ſecundo,de loc.aff.ſeptimo,ait, membranę eſſentiam eſſe frigidam & exanguem, vt dum proponit frigidam,intelligat temperiem frigidam, dum proponit exāguem, ſignificet calidum innatum exiguum,eſt autem cū Galeno primo, de temper. vltimo,magis quidem ſicca vena,& arteria,& potiſſimū neruus etiam duris, ſed minus ſicca non modo ligamento, ſed etiam tendine. Sermo autem ſit de vera membrana,ſcilicet cuſtodiente, nam ſi fiat ſermo de tunica,quæ eſt pars propria membri, cum Gal. 2. de temperamentis tertio,tunica ſcilicet venarum, arteriarum,inteſtinorum,ventriculi, vteri & vtriuſque veſicæ, vt hæ tunicæ habent fibris contextam propriam carnem, hæc caro eſt cute calidior, præterea vt pars ſimilaris cum habeat portionem carneā, hęc calida eſt, ſed cum portio membranea ſit copioſior iure ſtatui poteſt frigida, & ſicca. Vt cum talis ſit membranæ temperies, propterea Gal.1.de decretis 7.& 9.ait,membrana omnis tenuis eſt, ac mollis, ut nunquam membranæ, quamuis duritie inter ſe differant, longe tamen a ligamento diſtent vt nunquā in tantam duritiem veniant, vt ligamentum. Vnde idem Gal. hanc tenuitatem magis exprimens ſeptimo,de anat.adminiſt.ſecūdo, ait, membranarū ſubſtantiam eſſe præ tenuē araneæ mō. Ceterum cum eodem Gal.5.de vſu partium 11. diſcrimen eſſe inter membranas, vt aliæ obtineant ſubſtantiam magis, aliæ minus robuſtam: vt verbi gratia tunica veſicæ operimētum,eſt minus tenuis,eſt robuſtior, iecinoris minus robuſta, vt alia ſit tenuior, alia minus tenuis, vt potiſſimū tenuiores ſint ſimiles araneis telis, contra aliquæ ſint craſſiores pro determinati inſtrumenti commodo, cuiuſmodi, eſt veſicæ membrana, cuiuſmodi etiam eſt membranę carnoſę ſubſtantia,quę etiam ęqualem ſubſtantiam in omni corporis parte conſeruat, nam interim, per carnoſas fibras, ita craſſa redditur, vt carnoſa uocetur, cuiuſmodi eſt in collo,fronte, & in reliqua propemodum facie. Sed nota, quia forte craſſum refertur ad magnitudinem, tenue ad paruitatem, ſcilicet ſecundum profunditatem, quare pertinebit ad formatricem, non autem ad alteratricem. conſidera. Sed prętereа huic membranę ea parte, quam muſculorum proprias tangit membranas, lentor muccoſus obducitur, ita namque non impedit,ſed potius pręſidio eſt muſculorum motui.

Formatrix.

Quo aūt attinet ad formatricem,& primo quo ad ſitum,& proinde ēt connexum,formatrix hunc varium tribuit membranis, prout varius eſt ſitus corporum, quæ tegumento egent. Hinc factum eſt,vt cum Galeno primo, de ſemine decimo, natura ad productionem ligamentorum in ſemen egerit circa capita oſſiū, ad productionem autem perioſtij in ſuccum extractum, vt ſecundum longitudinem,vndique oſſa inuoluerentur. Ad eundem modum formatrix membranę carnoſę vocatę,eum ſitum tribuit, vt ſit intra per vniuerſum corpus ſubdita,& cum hoc ſitu eum connexum eſt elargita, vt cum ſubiectis muſculis quidem cōiungeretur,ſed firmius cum cute, nam contumax connexus muſculis motorijs impedimento eſſe potuiſſet. Hinc membrana muſculis fibris quibuſdam varijs adhæret cuti autem cōmittitur per quamplurimas venas paucillimaſque,tenuiſſimaſque arterias, & neruorū ꝓpagine,quæ vt membranam pertranſeunt,& pertingunt ad cutim, ita cutim cum membrana coniunguntur. Ad hęc accedit proxima fibrarum membranearum ſeries,cuius beneficio mēbrana validiſſime cuti adnectitur. Ceterum cum hoc connexu membrana tamē diſtat a cuti,quanta adipis eſt craſſitudo inter cutim,& membranam. Hęc de ſitu, & connexu.

Mēbranæ conformatio.

Quo autem ad conformationem attinet, ex Galeno ſecundo, de locis aff.ſeptimo, membranarum corpus vniuerſum ęquale eſt,ita tamen vt cum eodem Galeno ſexto, de anatom. Adminiſtrationibus ſeptimo,& quinto, de vſu part. vndecimo, omnis tunica figura ſit ſimilis telis araneis, nimirum obtinens ſubſtantiam inſtar telę araneę contextam. Tandem formatrix cum Galeno ſexto, aph. trigeſimotertio, membranæ tribuit ſubſtantiam,ad differentiam ſubſtantię pulmonis, denſam, hoc eſt amplis meatibus deſtitutam, vt non ita prompte ac pulmo ſuccos fluētes ſuſcipiat.Tandem in definitione dictum fuit, gratia cuſtodię ſuperficiei partium. Hunc ſane finē colligimus ex Galen.primū, dum ſexto,de anat. Adminiſtrat. ſeptimo, ait operimentum proprie tunicę vocabulo ſignificari.Ecce confert ad tegendum. pręterea ſeptimo,de anatom. adminiſtrat. ſecundo, ait membrum nominari tunicam ab vſu,vſus autem eſt vt ſit indumentū partium,& proinde vt ſit pars, quę confert ad cuſtodiā,vt ſcilicet,vt ait Auicenna, ſummum hoc eſt ſummitatem, ſuperficiē partium in ſua figura & factura cuſtodiat. Atque hic vſus communis eſt cuilibet membranę,ſiue (vt monet Gal.6. de decretis octauo,) in hac,ſiue in illa corporis parte, reperiatur. Non obſtat quin aliqua mēbrana aliquē peculiarē vſum obtineat,vt ſuo loco patebit, vt verbi gratia, cum Galenus 14. de vſu partium vltimo. Quę membrana exterius matricibus eſt circūdata, vt aſque matrices in idē coniungit,tegitque, & cum vicinis corporibus colligat,quę tegit pulmones conferat ad ſenſum. At communis vſus eſt operire,& citra inſtrumēti grauitatem, vt merito & tenuis ſit facta,vt non eſſet pōderoſa,denſa vt eſſet robuſta, extenſibilis,& circum ambiens, vt totum tangeret, & proinde cuſtodiret, ſecundū ſuperficiem inſtrumenti.

Membranarum Vſus.

Notandum autem hunc vſum eſſe membranę,vt permanet membrana,nam ſi capiatur ſubſtātia mēbranea,vt in tenues portiones diuiditur, & diſſeminatur per ſubſtantiam partium ſimilarium, videtur eſſe ad cuſtodiam ad tutelam fibrarum, ut ualidius firment carnem. Hęc ueritas colligitur ex Gal. 10. Methodi ult. dum ait, in ſingulis ſimplicium, ac primarum hoc eſt ſimilarium partium, ſubſtātię portionē triplicem eſſe, nempe ueluti fibroſam, mēbranoſam, & carnoſam, ut hę tres ſubſtātię in unica etiam uenę tunica reperiantur, quę tamē ita habēt ut propria

Digitized by Google

venæ ſubſtantia hoc eſt carnoſa adnaſcatur vtriſque hoc eſt ſubſtantiæ,& fibroſæ,& membranoſę, adnaſcitur autem caro non modo fibris ſimpliciter, ſiue ſint verę fibrę, ſiue veluti fibrę, ſed etiam fibris mēbraneis, vt dum fibrę membraneę operationes ſūt fibris,ab his immediate, & principaliter cuſtodiatur caro,-ne diſſoluatur, vt cum fibrarum ſubſtantia ſit terreſtrior carne, calor febrilis poſt partium humiditatē,ex qua partes nutriuntur, primū depaſcat carnoſum genus, quod circa tum fibroſas, tum mēbranoſas partes hęret.deinde ipſas ſolidas populat, hoc eſt ſeminales partes. Vt ex his colligere liceat, membranam vt membrana cuſtodire partes,& viſcera ſecundum ſuperficiem,vt autem degenerat in filamēta mēbranea,cuſtodire fibras, & has adiuuare ad firmādam propriam partis ſubſtantiam. At hęc omnia potuit accepiſſe Gal. ab Ariſt. 3. de Hiſtoria animalium ſecundo 13.& tertio de partibus vndecimo, ſiquidem voluit membranam carne vacare, & proinde eſſe ſimilarem,vt vaporē nec trahat, nec habeat; nam hoc vapore contenta lęderentur. Ad hęc ait, pręciſam non coire,vt propterea fiat ex ſemine. Voluit etiam eſſe ſimilem cuti denſę ac tenui, nam vt denſa,noxia a contentis arcere poteſt, vt tenuis non poterat. Ambit autem,& oſſa & viſcera, vt ſit animalium pars communis, vt quę ambit, tegat, & proinde ilęſa ſeruet, vt ſi oſſa ſuis ſpolientur membranis,ſyderentur,& hinc fit, vt prout partes principaliores ſunt,robuſtiores obtineant membranas, cuiuſmodi eſt cerebrum,& cor, quippe quę principatū maxime vitę obtinent. Hęc habuit Ariſtot. Hęc de membranis.

De glandulis.

Quantum,ad adenes, ſeu glandulas, per has intelligimus, quodlibet membrum, ſiue ſit confectum ex ſolis glandulis, ſiue ex ſubſtantia glandulosa permixta cum alia ſubſtantia. Cęterum nę committatur confuſio, primo agemus de membro glanduloſo ſimpliciori,mox de compoſito, & potiſſimum,quia cum Galeno ſecundo, de ſemine vndecimo, ſi inuicem cōferantur omnes glandulæ duplicem habent vſum,non quidem, vt omnes duplicem habeant vſum, ſed loquens diſiunctim, quædam vnum,quædam alium, vt cum vſu differant,ſeorſum de hac, & illa dicendum. Vnde idem Galen. 19. de vſu partium ſecundo, duas proponit glandularū ſpecies; hoc eſt duo membra ſpecie diuerſa, veluti verbi gratia, vena & arteria,quæ ſunt duo vaſa ſpecie, & proinde etiam vſu diuerſa. Vnde inter has glandulas ponens differentiam 14.Methodi vndecimo,dicebat aliquas ſimpliciores nominari glandulas, reliquas autem corpora glanduloſa. Vnde & ſecundo, de ſemine vltimo,glandularum duplex genus proponit, nēpe glandularum,& corporum glanduloſorum. Itaque quantum ad primum genus,quod vocamus. Adenem, ſeu glandulam huius talis ſtatui poteſt definitio, vt glandula ſit membrum ſimilare ex ſemine genitum a vi glandulifica gratia cuſtodiæ inſtrumentorum communium. Declaro & breuiter hanc definitionem.

Membrū ſimilare.

Primum dictum,eſt, eſſe membrum ſimilare,ſiquidem Galen.lib.artis Medic.nono, glandulas recenſet inter partes, quæ inſitas quidē habent potentias, non autem aliunde emanantes, ſunt autē partes viuentes,quę carent venis, neruis,& arterijs, vt hac ratione glādula diſtinguatur a corpore glanduloſo, hoc enim.(vt ſuo loco oſtendemus) his eſt donatum inſtrumentis, quibus caret glandula, de qua loquimur,& loco iam citato eſt locutus Galen. Vnde ſibimet concors Galen. ad has reſpiciens glandulas lib.de placit. quarto,ait,quaſdam glandulas ſenſu carere,quia ſcilicet non habent neruos.

Glādula nō ſentit.

Atque ſecundo de locis aff.quarto, inquit, Adenibus nullas eſſe arterias. Neque obſtat quamuis Gal. nono, de vſu part. 13. dicat, a neruo qui ex cæcis foraminibus excidit,fieri quaſdam propagines ad glandulas, q̃ ſunt circa aures. Nam quamuis communia inſtrumenta, deferantur ad glandulas, deferuntur tamē non propter glandulas,vt glandulę ſunt,ſed vel vt tales glandulæ,quippiā peculiare obtinentes, vel ſi ad glandulas,vt glandulæ deferuntur, non propter glandulas, ſed propter alias corporis partes,vt glandulæ ſint ad vſum ad commodum inſtrumentorum, nō ē cōtra, vt patebit quando de fine loquemur.

Ex ſemine

Deinde in definitione dictum eſt.(Genitum ex ſemine.) Neq; hanc veritatem turbat Gal.dum ſecundo, de facultatibus naturalibus tertio, ait, glandulam ad ſimilitudinem venæ, arteriæ, & plerunq; partium eſſe exanguem, ex ſanguine tamen factam. Nam (vt etiam in ſermone, de membranis dictum) & repetemus cum Auic. in ca.de membris,cum omnia præter adipem,& carnem gignantur ex ſemine, dum membra ſeminalia dicuntur fieri ex ſanguine,ita intelligere oportet, vt etiam in vtero alantur ex ſanguine menſtruo, cuius aliqua portio nempe benignior vertitur in ſemen,& eſt illa portio,quę coagulatur; & ex hac aluntur mēbra ſeminalia.

Partes quæ ex ſāguine.

Nam quæ benigni ſanguinis portio non coagulatur,& non conuertitur in ſemē, carnis & adipis euadit alimētum.

A glandifica.

Deinde in definitione dictum fuit(a vi glandifica) per quam de more intelligimus facultatem determinatam, & aliam ab oſſifica,neruifica,& reliquis membra generantibus.

Alteratrix.

Hæc autem,per vim alteratricem, cum glandula ex Gal. 2.de facult.naturalibus tertio, ſit exanguis, igitur a vi alteratrice ſibi tributa eſt frigida temperatura, ſiquidem ex Gal.5.aphor. 46. omne exangue eſt frigidum. Cęterum glandula ita eſt adepta frigidam temperiem,vt ſit admodum remiſſa. Vnde cum Hipp. li. de glandulis,glandularum natura eſt pinguis, & alitur ſanguine albo, qui eſt veluti pituita vt cum remiſſo calore ſit coniuncta humiditas, ut mollis ſubſtantia conſequentem obtinuerit, quemadmodum decimoſexto,de vſu partium decimo, teſtatus eſt Galen. Quo autem ad formatricem, per hanc glandula eſt aſſecuta formā rotundam,& oblongam, & cum Hipp.libro de glandulis, raram. Præterea cum Gal. 13.methodi quinto, & præſertim ſecundo de differentijs feb.vlt.raram ad ſimilitudinem ſpongię, nam ibi loquitur potius de glandulis, quam de corporibus glanduloſis, ſiquidem loquitur de glandulis ſub alis,quę non ſunt procreatę ad ſuccum aliquē creandum ſicut glanduloſa corpora, vt ſuo loco docebimus,

Formatrix.

atque huius conformationis beneficio glandulę ſunt aptę ad ſuſcipiendas fluxiones a partibus nobilioribus, vt non modo ſub alis exurgant tumores, bubones vocati,ſed etiam in medio brachij, vnde in eodem loco effatu dignus adeo ſit cōſtitutus. omnis ergo glandula rara,& ſpongioſa eſt.

Glādula quo differat a corpore glanduloſo.

Differentia autem eſt ſecundum magis,& minus. Nam ex Galeno decimoquarto,methodi vndecimo, corpora glanduloſa ad differentiam glandularum, non paulo rariora ſunt,& magis ſpongioſa, & ratio fuit, quoniam cum eſſent corpora illa deſtinata ad generationem alicuius ſucci, vt detineretur & copioſus, opus fuit ſubſtantia magis rara,& ſpongioſa, vt cum inter glādulas, & corpora glanduloſa ſit diſcrimen non exiguum penes ſubſtantiam raram, & ſpongioſam, idē Gal.2. de ſemine vltimo,ſtatuit, glandulas eſſe denſas,& ſiccas,hoc eſt minus raras, & repletas, ad differentiam corporis glanduloſi, quod ſine dubio rarius eſt, & magis humidū, hoc eſt magis repletum. Cęterum ſicut glandula ſecundum magis, & minus penes ſubſtātiam raram, & ſpongioſam differt a corpore glanduloſo,ita & inter ipſas glandulas eſt differentia ſecundum magis,& minus,prout ſcilicet non modo ſunt deſtinatę ad cōem ac pręcipuum ſuum vſum,uerum etiam ad admittendas fluxiones, prout ſcilicet ſedem obtinēt,in quā prompte a robuſtis partibus excremēta mittant,ut ſemper graua ſuperfluitatis

tatis

Digitized by Google

tatis ſuæ tranſmiſſe ad quamlibet glãdulam, ſiue genitæ a corpore glanduloſo pro ratione ſuperfluitatis partis, iſtæ genitæ ſint magis, & minus ratæ, & ob id Galenus ſeptimo, de vſu partium 17. dicit, glandulas laringi adiacẽtes eſſe laxiores, & fungoſiores, vt partes omnes, quæ tum ad laringem, tum ad phringem, pertinent, humore profunderẽtur. Sed iam de vſu loquamur, Cuius cauſa in definitione dictum fuit (gratia cuſtodiæ inſtrumentorum communium.) Hoc loco per inſtrumẽta communia intelligo cum Galeno primo de vſu partium ultimo, communi totius animalis organa, ſunt autẽ venæ, arteriæ, & nerui. Hinc fit, vbi ſunt glandulæ, ibi etiam eſſe ſtorum organorum copiam. Sed quæ eſt horũ organorum cuſtodia. Galenus ſecundo de ſemine vltimo, ait, ex ſententia Marini, quem præſtantiſſimum vocat, glandularum vſum duplicem eſſe, vt cum alter ſit glãdularum, reliquus autem corporis glanduloſi. Quantum attinet ad vſum glandularum, de quibus nunc eſt ſermo, inquit hunc eſſe, vt firmentur vaſa, hoc eſt communia inſtrumenta ſuſpẽſa, quę cum diffuſa ſint, periculum ſubeant, ne in vehementioribus agitationibus diuellantur, cuiuſmodi ſunt glandulę, quæ denſæ ſunt, & ſiccę, hoc eſt minus raræ & repletæ, ſiquidem ad cuſtodiendum opus eſt dẽſa ſubſtantia, ad admittẽdas, & detinendas ſuperfluitates rara. Ad hęc eundem vſum proponẽs 16. de vſu partiũ ſecundo inquit, glandulas eſſe veluti ſtabilimentum diuiſionis vaſorum. Ecce proponit ſtabilimẽtum cuſtodiam vaſorum, et proinde communium inſtrumentorum. Dicebat etiam tertio de alimẽt. ſexto, naturam comparaſſe aliquas Glandulas ad firmandas vaſorum diuiſiones. Vnde cum hę glandulæ hunc vſum præſtẽt, vt ſpatia inter vaſa repleãt, ob id dicit Galenus octauo de vſu partium primo, glandulas vaſorum diuiſiones replere, atque etiam 6. de vſu partium 4. addit id naturę eſſe perpetuum, vt quoties vas ſublime diuidit ibi mediam glãdulam diuiſionem oppleturam interponat ſiquidem vt ait Galenus 14. Methodi 11. glãdulæ, quę quod in medio vaſorum in diuerſas partes deductorũ implent, deductionis vaſorum pro firmamento ſunt. Addebat Hippo. libro de glandulis, conferre, vt quod in corporis partes plus iuſto influit, ſuſcipiũt, vt ſic nimia in corpore humectatio nõ inſit. & confert ad cuſtodiam corporis: neque glandulæ propterea noxam experiuntur, quoniam materia fluẽs eſt alimentum ipſis glãdulis coaleſcens, cum tamẽ fluxio ſit bonæ materiæ. At potiſſimum, cum glandula conferat ad cuſtodiam vaſorum, quæ per diuiſiones euadunt imbecilla, & promptiſſime paterentur, niſi adeſſet glandula quæ ſpatia inania repleret, vt vtrinque vaſa tangeret, ob id ſummo artificio, a natura factum eſt vt glãdula eſſet mollis, quia duritie vaſa offenderet. Ad hæc, vt pro magnitudine ſpatij, & vaſorum maior eſſet arteria. Vnde glandulam hunc vſum præſtare per magnitudinem & mollitiẽ ſignificans Galenus dicit 16. de vſu partiũ decimo. Arteriæ, quæ ſurſum ad iugulum aſcendunt, maximam & molliſſimam glãdulam inſtar ſtrati cuiuſdã mollis naturam ſubſtrauiſſe. Ecce arteria erat magna, quare & magna glandula. Ad eundem modum, & cauſa magnæ venæ opus fuit magna glandula, quod ſit verum Galenus ſexto de vſu partium quarto ait, naturam condidiſſe glandulam quandam, quam Tymum uocãt, quę ſane maxima ſimul & molliſſima eſt, quę ſuperioribus partibus medij pectoris oſſis, quod uocant Tymum ſubijcitur, ſiquidem eſt in cauſa, ne pectoris os uenã cauam attingẽs, ſui duritie oblędat, & omnia cauę germina quę ibi plurima ſunt, ſtabiliantur, ut denuo ex his pateat glandulam eſſe partem, quę eſt, ut reliquarũ cuſtodia, & potiſſimum per mollitiem, magnitudinem, & ſitum. Hæc de glandulis. Quantũ ad corpora glanduloſa, de his eo breuius dicendum, quia plura ac no

Inſtrumẽta cõmunia quæ.

Glãdula per quid vtilis.

Tymus maxima glãdula.

De corporibus glãduloſis.

ta ſunt ſupponenda ex traditis de glandulis. Itaque ſciendum, quod corpus glanduloſum eſt membrum diſſimilare ex ſemine genitũ a facultate glandinifica, gratia generationis excrementi vtilis. Declaro, primo dictum eſſe membrum diſſimilare, quoniã eſt corpus non modo confectum ex ſubſtantia glanduloſa, verum etiã ex alia, & potiſſimum neruoſa, & arterioſa, & nerua, quod ſit verum dicit Gale. decimo ſexto, de vſu partium ſecundo, eſſe glandularum ſpeciem, quæ ſane vt venas & arterias obtinẽt, ita etiam neruos communi ratione omnium partium, habuit, quod etiam decimoquarto methodi vndecimo replicauit. Deinde additum eſt, genitum ex ſemine, quod ex dictis de glandulis patet. Deinde dictum fuit a ui glandinifica. Quæ ſane per vim alteratricem etiã corporibus glanduloſis tribuit frigidum temperamẽtum. Vnde & exanguia ſunt, & hinc etiam vbera, vt corpora glãduloſa frigida ſunt: ad remiſſior eſt frigiditas, vt hinc gignant lentum ſuccum, intenſior autem eſt humiditas, vt cum Galeno ſecundo de ſemine 6. ſit corpus inſtar ſpongiæ humiditate imbutum, & ratio fuit: tam humiditas cõfert ad productionem humidi excremẽti, ſiccitas autem ad robur vaſorum, & ob id ibi ait Galen. glandulas eſſe corpus ſiccũ ad differentiam corporis glãduloſi. Quo verò attinet ad formatricem. Hæc ita ſe geſſit, vt quemadmodum ait Galen. decimoquarto, methodi 11. & ſecundo de ſemine vltimo, corpora, hæc neruoſa obtinuerint ſubſtantiam magis raram, & ſpongioſam, quam glandulæ, quinimo etiam cum Galen. 10. de vſu partium 11. quædam glãdulæ, vtpote oculorum, meatus nõ obſcuros poſſident, vt ſi denique glanduloſum corpus intueamur, tale eſſe cum Gal. 3. de alim. 6. deprehendimus, vt quantum lingua, a carnis ſubſtantia diſtat, tantum glandulæ a linguæ ſubſtãtia recedant: quamuis aliquæ magis, aliquæ minus, vt quæ linguæ adiacent ſint quadantenus ſimiles, & quæ in mammis habentur eo tempore ſaltem, quo non ſunt lacte refertæ. Denuo dictum fuit, gratia generationis excremẽti vtilis. Quem vſum Gal. 14. methodi 11. nõ modo propoſuit, verum etiã multo eſſe præſtantiorem vſu glãdularum eſt teſtatus. Siquidem ait, glandularum, vt ſunt pro firmamento vaſorum, non magnum eſſe vſum animantibus, ſed ex abundãtiori prouidentia, ſic has quoque glandulas naturam fabricaſſe. At illarũ glandularum quæ ſcilicet vocamus corpora glanduloſa, quæ vel ſaliuam, vel lac, vel genitale ſemẽ, quæ etiam pituitoſum quẽdam humorum in meſenterio vel faucibus, vel laringe generant, horũ. ſ. corporũ maiorem eſſe vſum. Ecce ergo, quo hæc corpora glãduloſa gignunt excrementum ſed vtile, cum hęc corpora, vt hoc gignunt excrementum, non parũ conferãt, quod expreſſit Gal. dum 16. de vſu partium 1. aſſerit eſſe glãdularum ſpeciem, quæ ad ſuccos animãti vtiles generãdos fuerunt comparatæ. Neque abſonum eſt aſſerere, quod a corporibus glanduloſis gignitur eſſe vtile, & etiã ſuperfluum. Nã vt ait Gal. 5 aph. 39. commune eſt omnibus animalis partibus, quæ aptæ ſunt humores aliquos vtiles generare cauſa alterius, vt humor ille ſit quædã veluti ſuperfluitas partis ipſum generantis. Cæterum cum glanduloſum corpus genitum ſit vt ſuccos ſuperfluos, ſed vtiles gignat, prout diuerſi gignuntur ſucci, ita, etiam corpora glãduloſa per hanc actionem, per hanc ſucci generationẽ, in varios vſus referũtur. Hęc aũt vtilitas pertinet vel ad alias partes, vt ait Gale. loco iam citato, vel ad generis propagationem, vel ad cõceptus nutritionẽ. Declaro vtilitas pertinet ad alias partes, veluti dum cum Gal. 2. de ſemine vltimo, glandulę gignunt humorem quendam lentũ, & proinde quaſi pituitoſum qui idoneus eſt ad membra irriganda, ne facile ſiccentur, & inde ad motum inepta reddantur, cuiuſmodi verbi gratia cum Gal. decimo, de vſu partium 11. &

Membrũ diſſimilare.

Ex ſemine & glandinifica.

Gratia generationis excrementi vtilis.

Humor q. ſuperfluus.

Glãduloſi corporis vſus.

Digitized by Google

11. de vſu partium 10. ſunt duæ glandulæ in vtroque oculo, quæ meatibus non obſcuris humiditaté in oculos effundunt ad motuum facilitatem, cuiuſmodi etiam ſunt glandulæ, & laringis, & linguæ, hæ ſiquidem, vt ait 3. de alim. 6. ſaliuam gignunt. Vtilitas deinde pertinet ad generis propagationem, vtpote dum a glandulis circa teſtes gignitur ſemen. tandem vtilitas ſpectat ad conceptus nutritionem, dum a glandulis mammarum gignitur lac: vt his hunc in modum habitis pateat, corpus glanduloſum per ſuam temperiem gignere ſuccum vtilem, & per ſuam cópoſitionem retinere, & tranſmittere, ita tamen vt per ſuã actionem, hoc eſt ſucci ſuperflui vtilis generationem vtilitatem præbeat, quæ varia eſt, vt varia eſt vis ſucci geniti. Hæc de glandulis, & corporibus glanduloſis.

De pinguedine & adipe. Modo dicendum de pinguedine, & adipe. per pinguedinem autem intelligimus molliorem ſubſtantiam, quam etiam aſſungeam, & latidam vocant, per adipem autem craſſiorem, quem vocant ſeuum. At Ariſtot. 3. de hiſtoria animalium 17. & ſecundo, de partibus quinto, per adipem intelligit pinguedinem, vt quod Gal. vocat adipé, Ariſt. nominat ſeuum, ſed parum de vocibus ſolicitus Galen. 11. ſimpl. capit. de pinguedine ait, ſi voles, oleoſam, & pinguem in animalibus ſubſtãtiam omnem adipem appellato, ſed & pinguedinem appellare totum hoc genus licet, vt mirandum non ſit ſi ſæpe Galen. & adipem pro pinguedine, & pinguedinem pro adipe quãdoque accepit, & quandoque vnum pro vtroque. Liceat autem nobis, ad euitandam omnem cófuſionem hoc genus, quod in ſe continet pinguedinem, & adipem, corpus oleoſum appellare, præſertim cum Galen. 3. de facultatibus alim. 12. pinguedinem, & adipem voluerit eſſe, qd oleoſum. Sed & Ariſtot. 3. de partibus nono, vtriqne ſubſtantiæ tribués nomen commune, vocat corpus pingue, vt eum corpus pingue accipi poſſit, & pro excreméto pingui quod generatur, & pro parte viuẽte, quæ generat pingue excrementum, in pręſentia accipimus ergo generante.

Definitio Vt ſi hoc corpus definiaſ, dicendum ſit. Corpus oleoſum ſeu pingue eſt membrũ ſimilare ex ſanguine genitũ a vi oleanifica, gratia generationis excrementi pinguis propter totius cuſtodiam caloris naturalis.

Membrũ Declaro: primo dictũ eſt eſſe membrum, vt cum membrum ſit ſanitatis, & morbi ſubiectũ, ſignificaremus corpus hoc pingue eſſe partem viuentem. Quæ veritas probatur Galen. authoritate libro artis medicin. nono, vbi inter partes, quę in ſuas a natura habent potentias, recenſet adipem,

Pinguedo ſimil. neque dicendũ ibi per adipẽ intelligere quid diuerſum a pinguedine, nam dum illico proponit partes quarũ non eſt regimen, num erat capillos, & vngues, nõ autem pinguedinem, propterea quod per adipẽ intellexit quodlibet corpus pingue, ſiue ſit adeps, ſiue pinguedo. Hæc veritas adhuc firmatur, nam Gale. lib. de differentijs morb. octauo, ait, auferri partium numerum ſi arteriæ, venæ, nerui, cutis, mẽbrana caro, & adeps auferãtur. Ecce adipem proponit inter partes viuentes,

Dubitatio ſed difficultas eſt, quid accipere oporteat per hoc corpus vita præditũ, an ſimpliciter corpus oleoſum, an vero ſimul cum membranis coniunctũ. Atque ferme omnes ſtatuũt opus eſſe intelligere aggregatum ex corpore pingui, & membrana, præſertim cum dicit Gale. primo de temperamentis vltimo adipem concreſcere, vbi cum frigidis, & exanguibus particulis coniũgitur, vt ſeorſum nequaquam viuat: ſed ſit potius contentum, cuius ſignum, quoniam & ſequatur, & in medijs in alimẽtum vertitur, quod nequaquam de parte viuente dicẽdum,

Contra. Cęterũ huic ſẽtentiæ aduerſatur Gal. dum libro de inęquali intemperie ſecundo ait, digitorũ particulas eſſe oſſa, chartilaginem, ligamentum, arteriam, venam, membranã, carnem, tendinem, vnguem, cutim, & adipem, atque addit has partes eſſe ſimilares, exceptis, venis, & arterijs, quæ ex fibris, & membranis ſunt conditæ. Ecce ſi excipit venas, & arterias, quia ſunt conditæ ex membranis, igitur ſi per adipem intelligit vna cum membrana, debebat etiã adipem excipere.

Reſolutio Adeps viuit. Quare dicerem ego, corpus hoc pingue eſſe animatum potiſſimum ſecundum partem, quæ ad eius centrum pertinet, vt hinc fiat, vt etiam in tabe conſumptis non nihil appareat. Neque obſtat quamuis ſequatur, ſiquidem & caro viuit, liquatur. Quod ſit verum 3. epid. 3. 72. ait Gale. Non eſſe æque malum carnem colliqueſcere, ac adipem, nam calor eſt feruentiſſimus, q carnem fundit, moderatior qui pinguedinem. Vnde Ariſtotel. 5. probl. 4. dicit pingue per laborem, per motũ concalfactum liqueſcere, non carnem, non negaret tamen, a calore feruẽtiſſimo etiam carnem aliqua ex parte colliqueſcere.

Pinguedo, nutrit. Neque etiam obſtat, quamuis in cibi penuria animal ex adipe alatur, ſiquidem cũ Gal. 4. de vſu partium 12. Omenti pinguedo, per inediam calori innato ſuggerit alimentum. Etenim nõ alitur pars viuens, nec calor innatus alitur ex portione viuente, ſed non viuente, & potiſſimum illa, quę debet in adipem mutari, vt cum adeps proprio alimento deſtituatur, imminuatur, & hinc corpora emacientur, non ita tamen vt aliqua portio, viuẽtis ſcilicet adipis, non ſuperſit. Verum Ariſt. oppoſitum ſuſtinere videtur. Etenim primo de generatione animalium 18. loquens de ſemine, vt eſt utile excremẽtum vltimi alimẽti, hoc eſt ſanguinis, voluit eſſe corpus pingue, eſſe excrementum quamuis bonitate ſubſtantiæ ſalubre. Præterea in ca. 19. ait, pinguedinem eſſe excremẽtum vt ſemẽ. Vnde 5. probl. 14. ait, pingue, nõ eſſe rẽ propriam naturæ, ſed aduentitiam, nec ita eſſe neceſſarium, vt adhæreat ſicut caro. Patet ergo quẽadmodum corpus pingue, vt pręricatur de adipe, & pinguedine, non eſſe corpus viuens, ſed excrementũ ſecundum Ariſt. ſecundum Galenum autem eſſe membrũ ſimilare, & proinde uita pręditũ. Pro reſolutione dicẽdum, vt etiam prius dictum fuit, corpus pingue eſſe mixtum quoddam ex ſubſtantia excrementitia, & viuente, ita tamen vt pars excrementitia ſuperet. Vnde Ariſt. reſpiciens ad ſuperabundans, dicit eſſe excremẽtum. Eſt autem corporis pinguis portio magis ad ſuperficiẽ ptinens, & eſt corpus pingue, ſimplex hoc eſt citra membranas.

Pingue corpus viuens. At portio viuens, ad quã reſpexit Gal. vt colligeret eſſe morbi ſedem, ſpectare; magis videtur ad cẽtrum, nec prorſus membranis eſt deſtituta.

Mẽbranarũ diuiſio At hoc loco notandum membranas bifariam capi poſſe. Vno modo vt ita ſe habent, ut ſunt in cauſa, vt corpus membranis donatũ ſit diſſimilare, utpote cum membranæ totum corpus ambiunt, ſecundũ quem modum accepit Galen. lib. de inæquali intemperie capit. 2. ubi aſſerit, uenas, & arterias non eſſe ſimilares, quoniam obtinẽt membranas, per has intelligens membranas, quæ uaſorum corpus ambiũt, & ſunt etiam in cauſa vt vaſa per illas membranas ſentiant, vt cum his membranis ſit deſtituta caro & pingue corpus, propterea ibi Galen. inter partes ſimilares numerat carnem, & adipem, ad differẽtiam venarum, & arteriarum. Secundo autem modo accipi poſſunt membranę, vt neceſſario ſunt partes partis ſimilaris, ſecundum quem modum accepit Galen. 10. methodi vltimo dum ait, partem omnem ſimilaré genitam eſſe ex triplici ſubſtãtia, nẽpe carnoſa, fibroſa, & membranoſa, quę ſane portio membranoſa non ambit partem ſimilarem, ſed eſt permixta per totam ſubſtantiam partis ſimilaris, vt portio carnoſam firmã ſedem habeat beneficio portionis fibroſæ, & præſertim vt portio fibroſa, a membrana cuſtodiatur, vt ſecundum hunc modum accepta membrana non reddat partem diſſimilarem, ſed remaneat ſimilaris, & propterea Galen. libro illo de inæquali intẽperie ſecundo ſtatuit, carnem ad differentiam venarum, & arteriarum eſſe ſimilarem, quoniam non conſtituitur

tur

Digitized by Google

tur ex membranis, ſcilicet vt aliqua vaſa non negaret cum carnem obtinere membranas, cum omnis pars ſimilaris obtineat membranas. Vnde cũ corpus pingue ſit pars viuens, præter propriam ſubſtãtiam pinguem, poſſidet fibras quæ ſunt propria ſubſtantia duriores, quæ a membranis cuſtodiuntur. Vt ſi quis in cadauerum diſſectione diligenter vel pinguedinem, vel adipem in minutas partes diuidat, obſeruabit aliquas pingues corporis particulas vſque adeò eſſe obductas membranulis, vt ſeparari nequeãt, quia diuellatur & incidatur pinguedo. Ecce ergo quemadmodum corpus pingue, ſecundum aliquam partem, eſt excrementum, ſecundum aliquam, vita præditum. Sed forte quis quæret, cur natura in generatione corporis pinguis totum corpus nõ conſtituit vita vel orbatum, uel præditum. Dicetẽ ego cauſam fuiſſe quoniam cũ opus fuerit, vt natura produceret excremẽtum, quod vtile eſſet ad cõſeruationem ſpeciei & indiuidui, vt cauſa ſpeciei produxit ſemẽ, ita gratia cõſeruationis ĩdiuidui genuit corpꝰ pingue. Hoc enim eſt quod conſeruat calidum inſitum, & proinde animę cum corpore nexum, cum autem corpus pingue calidum innatum cuſtodiat, tum alijs modis ſuo loco dicendis, tum etiam vt vertitur in ſubſtantiam calidi innati, nec fieri poſſit vt pars viuens mutetur in ſubſtãtiã alterius, ideo neceſſum fuit, vt hoc corpus pingue eſſet excremẽtum. Cæterum cum nihil ſe ipſum gignat, ideo neceſſum fuit, vt eſſet aliquod generãs, & hoc vita præditum. Vnde cum ſemen excrementũ vtile cauſa ſpeciei gignatur, ſecundum portionẽ ſpiritalem a corde, vt ſcilicet gignit ſpiritum vitalem, ſecũdum autem portionem corporeã, & humoroſam, a teſtibus, ita neceſsũ fuit ut in corpore corporis pinguis eſſet author, ita vt vltimam tribuere perfectionem ſanguini, vt in corpus pingue mutaretur, quod meo iudicio nil aliud eſt, quam corporis pinguis portio vita prædita, vt ſicut teſtes ſanguinem in verum ſemen mutant, in corpus viuens pingue nuncupatũ, ſanguinem in pingue excrementum vertitur, & ex illo etiam nutritur, ſicut & teſtes ex ſemine aluntur. Cõſtitutum igitur ſit corpus pingue eſſe membrum, & proinde viuens ſecũdum ſcilicet intimam partem, vt fibris atque membranis munitam, vt hoc loco etiã addere liceat, cum ad corpus pingue vt viuens pertineat generare excremẽtum pingue, ſicut ad teſtes ſeminale, Ariſtot. reſpexiſſe ad id quod generat̃, quod dubio procul inſtar ſeminis eſt excrementum, ſupponens tanquam manifeſtum aliquod eſſe debere membrum viuens, quod hoc gignat, & hoc etiam eſſe mẽbrum aliqua ex parte ſimile excremẽto, quod gignitur.

Similare.

At Galen. lib. artis medicinalis 9. reſpiciens ad id quod generat, recenſet inter partes viuentes, vt iam omnis ſit deleta ambiguitas. Deinde dictum eſt ſimilare, ſiquidem cum quælibet pinguedinis pars ſit pinguedo, idem Gale. primo, de natura humana 1. & 1. de elementis 6. & 8. Adipem & pinguedinem recẽſet inter partes ſimilares, vt etiam cum ſit pars ſimilaris, quæ aliunde non habet inſitas potẽtias, cum eodem Gal. lib. de cõſtitutione artis medicæ 7. Aſſungia minime doleat, quia ſenſu vacat, quare & membrana, ſcilicet circumdante & neruis caret, vt prorſus ſit ſimilaris.

Ex ſanguine.

Deinde dictum eſt (genitum ex ſanguine) quam materiã ex qua propoſuit cũ ait, adipẽ eſſe exãguem, ſed tamẽ factum ex ſanguine, vnde 1. de ſemine 11. addit, ſi adeps excidatur, altera adeps generat̃. Cæterum cum corpus hoc pingue gignatur ex ſanguine Gal. 2. de temperamentis 3. & 16. de vſu partiũ 2. addit, gigni ex ſanguinis portione oleoſa ſeu pingui, & fluxili p̃ tenues venas effuſa, vt cũ effundatur p̃ tenues venas, ſit etiã ſanguinis portio tenuis, vnde ad tenuitatem reſpiciens Auicen. in cap. de membris aſſerit adipem gigni ex ſanguinis aquoſitate, & vnctuoſitate. Ecce ꝓponit portionem aquoſam hoc eſt tenuem, quæ tamen non eſt ſeroſa ſed vnctuoſa, hoc eſt alimentalis, ad differẽtiam portionis tenuis ichoroſę, quę tenuis quidem eſt, ſed nequaquã vnctuoſa, vel alimentalis, ſed excremẽtitia & p̃ter naturam, vt cum adeps gignatur ex alimẽto ſanguineo tenui, differat a carne, quę ſane (vt ait, Auicẽ.) generatur ex ſanguine ſpiſſo ſiue craſſo.

Pingue corpus ex ſanguine.

At fortaſſe Gale. accepit a Philoſopho corpus hoc gigni ex ſanguine, nã quamuis loquatur de excremento pingui, nihilominus patet, vt ſi excrementũ hoc ſit ex ſanguine, corpus pingue viuẽs hoc producit, vt ex eo alatur, vt ſi ex eo alitur, ex eo etiam eſt genitũ. Corpus autẽ hoc pingue, ſed excremẽtitium gigni ex ſanguine habetur ab Ariſt. Etenim 3. de partibus 9. ait, finem ꝓbę cõcoctionis ſanguineæ eſſe adipem & ſeuum, vt nõ modo corpus pingue gignatur ex ſanguine, ſed eo probe cõcocto, & ꝓinde puto. Vnde tertio de hiſtoria animaliũ 19. ait adipem fieri ex ſanguine, vt ſanguis ſit ex ſane hoc eſt tenuiori portione chyli, & ſanguinis. Vnde ad hanc ſanguinis tenuitatẽ reſpiciens ſecundo de generatione animalium 2. dicit, pingue nec terrę eſſe, nec aquę ſcilicet a prædominio, ſed ſpiritus hoc eſt aeris, quo ſit vt pro ſumma aquæ fluitet. aer enim cõtentus veluti in vaſe efferit, per ſũmaque ſuſtinet, & cauſam leuitatis præbet, neque ſolum tenuis eſt hic ſanguis, ſed purus & optime concoctus, vt rationabiliter dicit Philoſophus 13. problem. 4 pingue fœdũ odorẽ non reddere quoniam nõ eſt crudum, ſed concoctũ. Hoc autem ſtatuẽdum eſt de corpore pingui, ſiue ſit adeps, ſiue pinguedo, ſiue ſit adeps, ſiue ſeuum, quòd ſit verum dicit 2. de partibus 5. adipẽ & ſeuum generari ex eo, quod in animalis pulpam, hoc eſt carnẽ nõ abſumitur, & proinde cum caro fiat ex ſanguine, etiam adeps & ſeuum fiunt ex ſanguine, & vtrumque ſit ſanguis concoctus, vt etiam cap. 6. eſt teſtatus, at quamuis vtrũque fiat ex ſanguine, nihilominus vt ait Ariſt. 2. de partibus 5. differẽtia eſt inter ſeuũ & adipẽ, quoniam ſeuum ſit ex ſanguine corpulentiori, vt ꝓpterea ſeuum ſit terreum, & modo fibroſi ſanguinis cogatur.

Adeps differt a ſeue.

At adeps ſit ex ſanguine minus craſſo, vt nõ cogatur, nec ſiccitate aliqua frangatur, quoniam eius natura minus terrena eſt, verũ vtriuſq; corporis pinguis (vt ait Ariſt. 1. de generatione animalium 19.) ſanguis ſicut ẽt in generatione ſeminis eſt ſupernacuus, & concoctus, quãuis alio modo coquatur ſanguis in generatione ſeminis, alio modo ĩ generatione corporis pinguis. Siquidẽ alia eſt facultas in teſtibus vel vaſis ſeminarijs, ſeminis productrix, & alio vtitur organo, hoc eſt tẽperamento, & alia eſt vis in corpore pingui, & alio vtitur tẽperamẽto, vt producatur pingue excrementũ, vt cum vtrunq; excrementum, hoc eſt ſeminale, & pingue fiat eſt ſanguine (vt ibidẽ ait Ariſt.) pinguia animalia minus ſeminis gignãt, quoniã vt ſanguis, abſumitur in excremẽtum pingue, ita deficit genitura, vt merito cum eodem Philoſopho in c. 18. Viri & mulieres fœcunditatis ſunt minus participes, dum ſunt præpingues,

Pinguia minus fœcunda.

vt cum ex traditis ſtatutũ ſit corpus pingue fieri ex ſanguine, & hoc ſuperfluo, cum fiat ex ſanguine, merito cum Ariſt. ſecundo, de partibus quinto, animalia ſanguine deſtituta, & ſemine & adipe, & ſeuo eſſe deſtituta, nam ſanguis deeſt, ex quo adeps, & ſeuum fiunt, vt autẽ pingue corpus producitur ex ſanguine ſuperfluo, euenit, vt ait Ariſt. 3. de hiſtoria animalium 19. vt propinqua ſanguinẽ quidem obtineant purum, ſed paucum, quia ſcilicet vertitur in pinguedinem. Quinimo vt addebat ſecundo de partibus 5. ſi corpus pingue modũ excedat, ſenſum tactus impediri, propterea, quod carne, hoc eſt tactus organo deficit alimẽtum cum in pinguedinem mutetur. Hoc autem ex ratione ſequitur, quoniam vt (ait Ariſt.) tum pingue corpus, tum caro fiunt ex ſanguine. Differẽtia autẽ eſt, quoniam ad productionẽ carnis ita elaboratur ſanguis, vt vertatur in partẽ

Digitized by Google

quæ vim obtinet ſentiendi, at in generatione corpo-
ris pinguis, ſanguis mutatur in partem, quæ nullum
ſenſū habere poteſt, vt hinc fiat ſi loco corpus medio
criter in animalium membris habeatur, vtile eſſe, ſi
autem modum excedat obeſſe atq; interimere. Nam
dū pingue corpus mediocriter ſe habet, nō impedit
ſenſum, quoniam caro, ſenſorium tactus ſeruatur be
neficio ſcilicet ſanguinis, cum plus iuſto pingue non
abſumatur. At ſi pingue corpus modum excedat, ita
nocet, vt quādoque etiam interimat. Nam ſi ſanguis
totus tranſeat in adipem, & ſeuum, animal perit ea
parte, qua ſenſum habet, nā tunc exigua relinquitur
ſanguinis copia gratia carnis; vt valde pinguia cele-
rius ſeneſcant & pereant, cum interitus ſit ſanguinis
inopia, ſiquidem vbi eſt ſanguis exiguus, corpus faci-
le & à frigore & a calore affici poteſt. Sed ad rē: con-
A violeaginifica. ſtat quemadmodum etiam cum Ariſtot. pingue cor-
pus gignitur ex ſanguine. Deinde dictum fuit, a vi
oleaginificam. Quam et licet vocare vel pinguificā,
uel adipificam, ad differentiam ſcilicet carnificę. Hęc
autem quamuis agat ſecundum vim & alteratricem,
& formatricem, potiſſimum tamen agit per alteratri
cē, vt hinc corpus hoc veluti informe ſit procreatū.
Alteratrix. Quantum ergo attinet ad alteratricem. Notādū hāc
duplicem eſſe, alteram & præcipuam, quæ dat huic
corpori eſſe per ſe, reliquam minus præcipuam, quæ
eſſe accidentale tribuit. Declaro: quę tribuit eſſe, p ſe
eſt illa, quæ huic corpori elargitur formam, tempe-
riem, & quę conſequūtur illam temperiem, vt dum
amittit hoc eſſe, nequaquā amplius ſit adeps, nec in
adipem reuerti poſſit. Quę autem tribuit eſſe accidē-
tale, illa eſt quę dat adipi conſiſtentiam, quia ablata
adeps adhuc remanet adeps, nec non & illa conſiſtē
tia, illa correctio ſeparari poteſt. Quantum ergo atti
net ad primam & præcipuā alteratricē, hęc in vte-
ro in generatione fętus reſidens in ſemine, ſeu calido
innato, in fętu autem perfecto, in pingui corpore, &
temperamentum & album colorem, & proinde quę
conſequuntur temperamentum tribuit. Vt quemad
modum os vt alimentum conuertit in oſſis ſubſtan-
tiam, illi alimento tribuit, & temperiem frigidam, &
ſiccam, & albedinem, ſicut etiam eſt in oſſe generan
te: ſiquidem ſimile ſimili gignitur, ad eūdem modum
corpus hoc pingue, ſiue ſit pinguedo, ſiue adeps, in
ſanguinē tenuē ac pinguem ita agit, vt eum ſanguinē
in corpus pingue commutet, hincque illi ſanguini
tanquam proprio alimēto eam tribuit temperaturā,
& calorem, quibus vt ipſum corpus pingue eſt dona
tum, vt, quidquid dicit Veſalius, cum corpus pingue
ſit calidum, & humidum, & album, ſimiliter ſanguis
ille ut in pinguedinem, vel adipem mutatur, & tem-
peramētum calidum & humidū, & colorem album
aſſequitur. Tale autem eſſe huius corporis tēperamē
Calid. tum colligitur ex Gal. & primo, & quarto de vſu par
tium 9. dum ait, pinguedinem calidam eſſe, vt ſi pin-
guedine vice olei vtamur, facile in flammam tranſ-
mutetur, tanquam ad flammę naturam proxime ac-
cedat, nihil enim frigidum prompte comburitur, vt
ſcilicet in combuſtione flammam erumpat. Hoc au
tem ſequitur, quoniam adeps in flammam facile mu
tetur, propter ſimilitudinem, quę nō eſt cauſa vel te-
nuitatis, vt in palea, vel ſiccitatis vt in lignis aridis,
q̄a pinguedo, nec tenuis eſt, nec ſicca, quare ſolū ra-
tione caliditatis, cū ignis ſit ſubſtātia ſicca neruis, &
calida, & hoc eſt pulcherrimum & demōſtratiuum.
Vnde Hipp. lib. de carnibus ait, pinguis ſedem & me
tropolim eſſe calidum, quod enim caleſcit primū om
nium cum diffunditur pingue fit. Adhæc Gal. primo
de elementis ſexto ait, per exuperātiam adipem eſſe
calidum & humidum, ſicut os eſt frigidum & ſiccū.
Amplius Galen. 11. ſimpli. capit. de adipe ait, quam-
uis pro animalium, temperatura differentia ſit inter
pinguedinem, attamen omnis pinguedinis facultas
eſt calefactoria, & humectatoria humani corporis.
At ſus inter animantia quadrupedia pinguedinē ha
bet minus calidam, & magis humidam, vt hominem
quidem largius humectare poſſit, ſed non ęque calfa-
cere. Nam pinguedinis ſuū talis eſt caliditas, qualis,
in nobis. Quare hoīs pinguedo calida eſt, & humida,
ſed magis humida, quam calida. Vnde primo de tem
peramentis ultimo dicit, adipē eſſe cerebro humidio
rem. Atque ſecundo de temperamentis tertio adde-
bat commode dictum ueteribus eſſe adipem eſſe hu-
midiſſimam. Vnde rationabiliter primo, de tēpera-
mentis 6. adipem recēſet inter eā, in quibus humidū
præualet ſicco, vt cum homo inſtar ſuis pinguedinē
obtineat calidam, & humidam, ſed magis humidam,
quam calidam, recte intelligere oporteat Gale. dum
ait primo de medicamētis ſecundū genera, in iunio-
ribus animalibus ſeuum ſeu adipem eſſe humidiorē
minuſque calidum, quam in perfectis, inſinuans, &
in iunioribus, & in perfectis caliditatem ſeparari ab
humiditate, ſed magis in iunioribus, quam in perfe-
ctis, quia iuniores ſunt humidiores. Vnde Galen. ad
hanc veritatem reſpiciens nimirum adipem eſſe mi-
nus calidum, & magis humidum, ſecundo de tempe
ramentis quarto ait, in homine calorem eſſe, vel tē-
peratum, uel a temperato recedentem, ſi ergo calor
ſit temperatus, nec ſiccitas ſit adnexa, quia corpus
fieret gracile, ſed humiditas ſit aucta, maior copia
generabitur carnis, minor adipis. Si autem calor
recedat à temperamēto, & moderatio ſit in humido
& ſicco, calor a temperato recedens erit uel remiſ-
ſior, uel intēſior, ſi remiſſior maior erit copia adipis,
quam carnis, ſi autem intenſior, maior erit copia car-
nis quam adipis. Ex quibus colligere licet, adipē ſem-
per fieri ab agente humido, cum quo eſt coniuncta in
actiuis, vel temperies, vel calor ſiue remiſſus, ſiue etiā
immoderatus, quamuis modo in maiori, modo in mi
nori copia colligatur, pro ratione calidi temperamē
ti, ſiquidem in calidiori temperamento diſſipatur, in
minus calido ſeruatur, & colligitur. Vnde ad remiſ-
ſum calorem reſpiciens Ariſt. dicit tertio de hiſtoria
animalium 18. omnia ætate prouecta potius quā no
uella pingueſcere, & præcipue cū iā ſuæ lōgitudinis
& latitudinis modū adepta, augere in profundū inci
piunt. Nā in prouecta ætate & calor eſt debilior, nec
ceſſante augmento ſanguis abſumitur, vt vertatur in
pinguedinem, ut etiā cum Philoſopho 3. de partibus
3. omne pingue ſit calidum, & humidum. Sed dubita
tio oritur ex Gal. paſſim, & potiſſimum 7. de medica
mentis ſecundum genera c. 1. Nā aſſerit adipē emol-
liens eſſe medicamentum, emolliens autem ſiccat.
Et ideo dicit, animalium ſicciorum adipem euidētius
ſiccare. Addit autem ſuillam adipem eſſe molliſſimā,
& humidiſſimam, & proinde aliorum imbecilliſſimā,
vt teneris corporibus conueniat, ſed ſi conuenit te-
neris corporibus ad emolliendum, conuenit ut ſic-
cat, quamuis minus. Sed ſi humidiſſimus eſt quo-
modo ſiccat? Dicimus, adipis temperaturā eſſe humi *Solutio.*
dam, & ſiccare, vt habet vim attenuandi ſeu digeren
di. Nam vbi caliditas eſt coniūcta cum tenuitate par-
tium, vim habet digerendi, & proinde vacuandi &
ſiccandi, vt illi adipes magis digerant, & proinde ma-
gis ſiccent, qui ſunt tenuiorem partium, vnde ibi ſub
dit. Hi ergo omnes adipes tenuiorum partium ſub-
ſtantiam inter quadrupedia animantia obtinent, vt
hinc omnis tollatur ambiguitas, atque colligere li-
ceat quemadmodum corpus hoc pingue calidum,
eſt & humidum, & tenuium partium, & rationabi-
liter, cum fiat ab agente calido & humido, ex ſangui
nis portione tenuiori, vt ſi craſſū hoc corpus ſeſe of-
ferat, id conſequatur ope alteratricis, quę eſſe accidē
tale tribuit, vt ſuo loco conſtabit. Hæc de alteratrice,
quæ pręcipua eſt, & legitimum eſſe tribuit huic cor- *Alteratrix.*
pori pingui. Quo autem ad alteratricem, quæ tribuit
eſſe

Digitized by Google

eſſe accidentale. Hęc nil aliud eſt, quam frigidum tēperamētum, beneficio cuius corpus illud pingue cōcreſcit, ac ueluti congelatur. Hæc ueritas ſæpe fuit propoſita a Gal. & primum 4. de Anat. Adminiſt. 6. dum ait, pinguedinem ſcilicet genitam, a calore liquefieri, a frigiditate conſeruari, vt merito in neruoſis partibus cōſiſtat, & abundet in ijs, qui otioſam vitam degunt, & ratio eſt, nam partes neruoſæ ſunt frigidę, & per otioſam vitam, frigidum euadit corpus. Eadem veritas colligitur ex primo de Temp. ultimo, & 2. de temperamentis tertio, dum ait, Adipi concretionem contingere, vbi in frigidum venit locum, & proinde vbi adiacet membranis, quæ frigidæ ſunt. Vnde & rationabiliter inquit, concretionem contingere adipi, inferens adipem, iam ſuam habere eſſentiam, ſed concretionem tanquam quid accidentale ſuſcipere a frigido, vt rationabiliter adeps calefactus liqueſcat, nec circa aliquam particulam præcalidam, vt pote circa cor, vel iecur coire nequeat, vnde ſi adeps gigneretur a frigido, calfacta non liqueſceret: At non generatur, ſed genita, a frigido concretionē acquirit. Hanc veritatem etiam pernoſcens Auicēna in capite de membris ait, adipem gigni ex ſanguinis vnctuoſitate, quam frigiditas coagulat, vt agens coagulans ſit quidē frigiditas, ad differentiam agentis coagulantis ſanguinem, ex quo fit caro, quod eſt caliditas, & ſiccitas, cum tamē caliditas, & ſiccitas nō ſit authot carnis, nam caro calida eſt, & humida, & ob id fit a calido, & humido. Sed ad rem, adeps concreſcit ope frigiditatis, quam veritatem ſi cognouiſſet bonus Veſalius, non ita eſſet locutus de cauſa albedinis adipis. Quid autem dicit, ne fiat temporis iactura, a me non proponitur. Nam ſermo noſter omnes diluit ambiguitates. Quod ſit verum, dum Gal. ſecundo, de temperament. 4. ait, adipem ex habitu frigidiori ſemper naſci; intelligere oportet de cauſa coagulante, & cōſeruante adipem. Nam quāuis adeps gignatur a calido, a calido etiam diſſipatur, contra autē concreſcit, & conſeruatur a frigido, vt quamuis in corpore calido copioſus gignatur, non appareat tamen, quia diſſipatur, & ob id loco citato, cum dicit Gal. adipem ex habitus frigiditate tantum ſemper naſci, ſubdit vt fœminę, viris ſint pinguiores, eo quod fœminę mare eſt frigidior, & plurimum domi verſatur. Ecce ergo quēadmodum nō reſpicit ad generationem adipis, ſed ad adipi geniti conſeruationem, ſiquidem conſeruatur in fœmina, non ita diſſipatur, propter frigiditatē corporis, & vitā otioſam. Vnde hanc veritatem magis ſtabiliens ibidem ſubdit, ſi corpora ſint æque referta pinguedine, & carne, vt corpus ſupra temperiem eſt frigidum, ita eſt humidū. At quibus plus eſt adipis q̄ carnis, a tēperie eſt magis receſſus per frigidum quā per humidum, quia ſcilicet concretio fit a frigido, nō ab humido. Hactenus ergo conſtitutum ſit facultatē generatricem, per caliditatem gignere pinguedinē, per frigiditatem genitam coagulari, vt cum Galeno ſecundo ſimpl. ſecundo, quidam dixerint pinguedinem eſſe calidam, nam in ſanis, & bene curatis copioſa gignitur, hęc autem cum fiat robuſta a natura, quę calida res eſt; ideo pinguedo ut fiat a calido, eſt calida. Alij uero dixerunt frigidam, quoniam in frigidis corporibus magis gignitur, hoc autem loco circa pinguedinis temperiem non improbat antiquos, ſed in praua ratione inueniendi medicamentorum facultates, ſed patet adipem calidā eſſe, & humidam, & talem gigni a calido, concreſcere autem a frigido. Cæterum hoc loco notandum, differentiam eſſe inter pinguedinem, & adipem. Siquidem ex Galeno undecimo ſimpl. cap. de pinguedine, pinguedo eſt ſubſtantia minus craſſa, & minus dura, ut celeriter in ignem poſita liqueſcat, nec facile ubi liquata ſit, rurſum cōcreſcat, & potiſſimū gignitur in naturis humidioribus; cōtra aūt adeps craſſior eſt, & durior, vt nec

Pinguedinis tempe natura.

Differentia inter pinguedinem & adipem.

facile liqueſcat, & liquata celerrime conglatietur, cuiuſmodi conſpicitur in animantibus terreſtriorē naturam habentibus, vt hinc pinguedo uigeat in ſuibus, in bouibus adeps, vt hinc non quod ad concretionē, ſed quod ad generationem, adeps fiat ab agente magis calido, quā pinguedo, vt corpus illud pingue, qd circa præcordium reſidet, de quo proprio loco dicemus, ſit potius adeps, quam pinguedo. Sed præterea idem Gal. diſcrimen patefaciens inter pinguedinem, & adipem, tertio de alimen. 11. dicebat, inter hęc duo eſſe differentiam penes humiditatem, & ſiccitatem, vt adeps ſit pinguedine multo ſiccior, quibus verbis nequaquam colligendum vtramque ſubſtantiam eſſe ſiccam, & ſicciorem adipem, cum vtraque ſubſtantia ſit potius humida, ſed hunc in modum Gal. intelligere oportet, vt per humiditatem, & ſiccitatem intelligat ſubſtantiam magis concretam, & compactā, quam vocat ſicciorem, minus autem concretam minus ſiccam, vel etiam humidam. Quod ſit verum, loquēs de pinguedine, ait. Pinguedo humida quæpiam res eſt. Declarans autem quomodo eſt intelligenda humida, ſubdit eſſe lōga vetuſtate oleo incraſſato aſſimilem. Ecce non loquitur de humiditate, vt ſignificat temperiem humidam, ſed ſubſtantiā modice concretam ad ſimilitudinem olei præ nimia vetuſtate incraſſati, & [illegible] id dum ait, adipem eſſe multo ſicciorē pinguedine, ſubdit, ideoque ſi calefactā adipem fundas, coit facile, an concreſcit. Ecce reſpicit ad ſubſtantiam, vt eſt vel magis, vel minus concreta, quam vocat vel magis, vel minus ſiccam: Hanc autem differentiam ſicut & reliqua pędicta conſequitur corpus pīgue beneficio alteratricis, ſiue generatricis, ſiue genitum coagulantis. Hanc veritatem etiā cognoſcens Ariſt. ait 3. de hiſtoria animalium 17. ſeuum eſſe fragile, & cum refrixit concreſcere, adipem autem liquidum, minimeq; ſe aptum durari, vt ex ſeuo fiant candellæ, non autem ex adipe, per adipem autem intelligit Ariſtot. quod vocat Gale. pinguedinem. Quo autem attinet ad formatricem, quamuis nō multum laborarit in fabrica huius corporis pinguis, vt informe eſſe videatur, & ſatis accedere videatur ad naturā contenti nihilominus fuit in cauſa, vt corpus hoc (cū Philoſopho Probl 21.) eſſet denſum, prætcrea vt determinatum, & decentem ſitum aſſequeretur, ſiquidem cum Gal. 16. de vſu partiū 2. natura, & proinde formatrix partibus animantis membranoſis, ac neruoſis, corpus hoc cōiunxit. Vnde addebat 4. de Anat. Adminiſtr. 2. Adipem membranis ligamentis, tendinibus, & vt ſemel expediam, omnibus ſanguine vacuis, frigidiſque corporibus obduci ſolet, vt etiam inſtar cuticulæ, cutis, & membranæ carnoſæ pinguedo media inter membranam, & cutem totum corpus ambiat. Natura autem hunc ſitum huic corpori tribuit (vt ait Galen. 6. de Anat. adminiſtr. 6.) vt ab harum partium frigiditate concreſceret, & concretum conſeruaretur. Addebat autem Ariſtot. 3. de hiſtoria animalium 17. Adipem conſiſtere inter carnē, & cutim, ſeuum in fine carnis ſemper eſſe, vt ſedem magis intimam obtineat ſeuum, & a calore minus remiſſo fiat. Poſtremo in definitione dictum fuit (gratia generationis excrementi pinguis, & hinc cauſa cuſtodiæ caloris naturalis.) Nam cum dictum ſit ex mente Ariſto. 1. de generatione animalium 18. & 19. corpus pingue eſſe excremētum, ſicut & ſemen, ideo neceſſario inſinuauit neceſſarium eſſe, vt ſit in corpore aliquod membrum, quod gignat excremētum hoc pingue, quod dubio procul nil aliud eſſe poteſt, quā corpus pingue vita præditū, hoc enim cōmune oīum eſt, quod vt genitum eſt ex excremento pingui, ita ex ſimili excremento debet ali, at non poteſt ali, niſi ſanguis a membro pingui in corpus pingue mutetur, ſicut ſanguis a carne vertitur in carnem. Cæterum hoc loco notandum, idem dicendum de mēbro quod dici-

Gratia cuſtodia caloris naturalis. Corporis pinguis finis.

dicitur de teſtibus, nimirum vt teſtes gignunt ſemen primo cauſa ſui, ſecundario cauſa conſeruationis ſpeciei, ita membrum pingue pinguem humorẽ gignit, primo cauſa ſui, ſecundario gratia conſeruationis calidi innati, & propterea in definitione propoſuimus, potius generationem excrementi pinguis, quam humoris pinguis. Nam vt materia hæc pinguis vertitur in alimentum membri pinguis, non habet rationem excrementi, ſed potius alimenti. At vt materia hæc pinguis reſpicit calidum innatum, eſt materia ratione membri pinguis ſuperflua, excrementitia, ſed vtilis, propterea quod pinguis hæc materia ſupernacanea deſtinata eſt cuſtodiæ totius caloris naturalis. Pro cuius veritatis particulæ intelligentia ſciendum, hũc eſſe vſum, & communẽ cuilibe[illegible]guedini, & adipi, & qui præcipuus, ac [illegible]is eſt huius corporis pin[illegible]fferentiam vtilitatis [illegible]potis, ſed quam [illegible] præſtat caro, ſiquidem ex Auicenna, in cap. de membris, caro, & adeps coagulatæ ſunt ad implend[illegible]ca vacua primorum membrorum, hoc eſt ſemi[illegible]. Ecce eſt finis communis, & adipi, & carni. [illegible]de quo ad finem, qui adſcribi poteſt omni adip[illegible]inguedini, & his potiſſimum, nil aliud eſt, qu[illegible]ſtodia totius caloris naturalis. Dictum au[illegible] totius, ad differentiam arteriarum, quæ v[illegible]co dicetur, cuſtodiunt calorem, ſed non cord[illegible] ſolum ſecundum qualitatem. Qua autem ratione corpus hoc pingue calorem naturalem cuſtodiat, declarantes boni moderni, nil aliud dicunt, & præſertim Veſal. & Columb, niſi quod calorem natiuum, non ſecus, ac viſcus detineat. Ego autem dicerem, cum in calore naturali tria ſint potiſſimum conſeruanda, nempe ſubſtantia, qualitas, & motus (vt in methodo medendi euidenter comprobatum fuit) corpus hoc pingue, hæc tria cuſtodire, & primum quidem ſubſtantiam, vt in inedijs in defectu alimenti, vel in ſubſtantiam calidi innati mutatur, vel ſaltem, vt ait Gal. 16. de vſu partium ſecundo, pinguedo affuſa ſiccis, & tenuibus corporibus ſua pingui ſubſtantia humectat corpora, quæ celeriter in diuturnis inedijs, ac vehementibus exercitationibus, & caloribus immodicis ſiccantur, atque indureſcunt: ſiquidem in ijs caloris naturalis ſubſtantia dubio procul imminuitur, ut cũ huiuſmodi actio ſit naturæ, non animæ actio, (vt ait Gal.) pinguedo meritò neruos nõ deſiret. Vnde hoc loco notandum, corpus hoc nequaquam verti in alimentum in ſubſtantiam partium, ſed ſolum calidi innati. Nam ex Galen. 3. de alimen. 11. Adeps, & pinguedo pauci ſunt nutrimenti, vt potius carnium nos alentium, ſint condimenta, quàm alimenta, ſi ergo hæc ſubſtãtia oleoſa per os aſſumpta, exigui eſt nutrimenti, ſat eſt vt in inedijs caloris innati, ſit conſeruatio. Vnde nec animalia hiberno tempore latitantia aluntur ex pinguedine, nam pinguia permanent, ſed ex pituita alimentali, quæ in ſanguinem, & proinde in alimentum mutatur. Hæc de ſubſtantia. Quo autẽ ad qualitatem, cum caloris innati qualitas, ſit caliditas, ideo a pinguedine, vt calida conſeruatur; Quantũ deniq; ad motum, cum ſeruetur, dum plus iuſto non diſpergitur, vt hac ratione indicet vniens calorem, hanc vnionem ſeruat ope pinguedinis, vt concreatã obtinet ſubſtantiam, quare caloris naturalis cuſtodia eſt vſus, qui potiſſimum competit corpori pingui, & omni, & ꝓpterea dicit Gal. 6. de decretis 8. pinguedinẽ eundem vſum præſtare, ſiue in hac, ſiue in illa parte reperiatur. Sed nec Ariſt. pinguis excremẽti vſum ignorauit. Primum enim 2. de partibus 5. ait, ſi adeps, & ſeuum mediocriter in animalium membris habẽtur, ad ſanitatem, & vires opitulari, opitulatur quidem ad ſanitatem, cum ſanitas ſit proba conſtitutio, ad quam ſequuntur bonæ operationes, dum eſt præſentia corporis pinguis, modum non excedentis omnes animæ functiones bene erunt, dũ corpus hoc pingue nõ permutat, vt particulæ afficiantur a cauſa vel ſiccante, vel refrigerante, opitulatur autem viribus, hoc eſt organo cuſtodienti vires; eſt aũt calidum innatum. Præterea tertio de partibus 9. ſcribit, Renes obtinere corpus pingue ſalutis cauſa, vt renum natura calida ſit. Nam cum renes vltimo loco poſiti ſint, tepor[illegible] ſiderant ampliorem, & cum lumbi nẽpe ſe[illegible]ium, ſint ex carnes? Renes vice carnis adipe mun[illegible]tur, vt etiã melius cõcoquant ſua pinguedine, [illegible] pinguedo calida eſt, nam calor cõcoquit. Ec[illegible] quo pinguedo eſt ad cuſtodiam caloris co[illegible]tis, & proinde calidi innati, ſed per ſuam [illegible]m. Hoc etiam inſinuatum ab eodem fuiſſe [illegible], dum 10. problem. 23. ait, Sus calidiſſimus e[illegible]nium quadrupedum, & proinde canis, & bo[illegible]uippe cum neceſſe ſit, vt animal pingue tale ſit, hoc eſt, calidiſſimum. Quo loco notandum per calidiſſimum intelligere animal præditum calidi natiui ſubſtantia copioſiori. Nam ſi non penes calidum natiuum, ſed penes temperaturã conferatur ſus cũ cane canis eſt calidior, ſi autem penes calidum natiuũ ſus eſt calidior, neceſſe autem eſt, vt animal pingue ſit tale, hoc eſt donatum plurimo calido natiuo. Nã vbi pinguedo ſcilicet modum non excedens, ibi plurimus calor natiuus, q̃m a pinguedine conſeruatur. Vt corpus pingue cum Philoſopho conſerat per ſuũ calorem, ſed præterea & per denſitatem, & non permittit calidum innatũ diſſolui, ut rationabiliter expediat cum Philoſopho, decimo problem. 21. pingue vnumquodque denſum eſſe. Vt etiam dicit primo de generatione animalium decimo octauo, pingue eſſe excrementum bonitate ſubſtantiæ ſalubre. Cæterum non obſtat, quin præter præcipuam vtilitatẽ propoſitã, & adeps & pinguedo alias vtilitates præbere valeant, vt v. g. adeps toti corpori circumfuſus inſtar tegumenti tuetur partes intra adipem exiſtentes, ab immodico tum calore, tum frigore. Ad hæc in clunibus vicem ſubit puluinaris. Tandem addit, etiã Gal. 10. de vſu partium 11. nullius alterius gratia naturam pinguedinem oculis cõparaſſe, & ſatis etiam duram, niſi vt huius ope oculi non facile colliquentur, ſiquidem vt vnctuoſa, & pinguis perpetuo madefacere põt, vt ad motuum oculorum facilitatem pinguedo fuerit comparata. Hæc de corpore pingui, & proinde de pinguedine, & adipe dicta ſint. Quo aũt ſpectat ad fibras, quas etiam villos dicunt. Quoad nomen, primum ſciendum fuiſſe Ariſt. ſententiam, ita referentem Gal. li. quod animi mores corporis temperaturam ſequuntur cap. 7. in aliquo ſanguine reperiri quidem fibras, ſiquidem 3. de Hiſtor. animalium 6. ait duplex eſſe genus fibrarum, vt primum genus ſit fibrarum, quæ inter neruum, & uenã ſuam habent naturam, ſecũdum autem genus fibrarum ſit illarum, quæ continentur in ſanguine, quãquam non in ſanguine cuiuſque animalis, vt ijs præſentibus, vt etiam ait in cap. 19. ſanguis ſpiſſetur, vt propterea ceruorum, & leporum ſanguis fibris deſtitutus non ſpiſſetur, & ſi ſpiſſatur nõ coitu firmiori, vt fit in animalibus fibroſo ſanguine donatis, ſed fluido quale lac eſt, quod ſine coagulo ſponte coluerit; in cauſa aũt coitionis firmioris eſt fibra, q̃m vt ait 2. de partibus 4. fibræ reddunt ſanguinem terrenum, vt fibræ ſolidæ ſunt, & terrenæ. Cum ergo fibrarum ſit duplex genus, dicemus de his, quæ pertinẽt ad ſecundum genus, non eſſe ſermonem noſtrum; nam quamuis ſint quædã ſanguinis portiones terreſtres, ope quarum ſanguis cogitur, cũ ſpectent ad contentum, non autem ad partẽ continentem, ad viuentẽ, ideo nos per fibras non ſanguinis, ſed viuentium partium intelligimus, vt fibræ in modũ acceptæ hæc ſit definitio. Fibra eſt mẽbrũ ſimilare genitũ ex ſemine à vi fibrifica gratia cuſtodiæ carnis. Declaro primo ſuit dictum

Renes & pinguedinẽ cõſeruantur.

Sus calidiſſimus omnium animalium.

Operatio propria calor naturalis, quid requirat ꝓ ſui conſeruationẽ.

Pinguedinis vſus.

Nota. Pinguedo alimentũ ſolũ calidi innati.

De fibris.

Corporis pinguis vſus.

Definitio

Digitized by Google

dictum eſſe membrum ſimilare cum Galen. qui euidenter. 1. de elementis 8. fibras numerat inter partes ſimilares Deinde dictum fuit, (genitum ex ſemine.) Hæc veritas colligitur ex Galen. paſſim, & potiſſimũ 1. de ſemine 10. ex quo loco colligitur fibras omnes fieri ex ſemine, ſed quaſdam mediatè, quaſdam immediatè. Mediatè ſiquidem ait muſculorum fibras fieri ex neruis, & ligamentis; quæ immediatè fiunt ex ſemine: immediatè autem dum ſubdit. Ventris autem inteſtinorum vtriuſque veſicæ, vteri, & cordis fibras e ſemine ortum habere. Eandem ſententiã propoſuit 1. de iuncturis, 12. & præſertim ſecundo, de temp. 3. dum ait, in corde eſſe fibras quales in muſculis cernimus. Cæterum non eſſe idem fibrarum genus. Nam quæ in muſculis habentur, neruorum, & ligamentorum ſunt particulæ; cordis autem fibrarũ propriam quandam eſſe ſpeciem, æquę ſcilicet vt tunica venarum, arteriarum, inteſtinorum, ventriculi, uteri, & ueſicę utriuſque, ut cum fibra membrum ſit ſpermaticum, iure dictum eſt a Gale. 10. Methodi ulti. ſicut caro, ſcilicet muſculorum perire, & regigni poteſt, hoc nequaquam de fibroſa portione ſtatuendum, ut hinc etiam in febribus malignis, non liquentur fibræ, ut carnes, quoniam animal prius moriatur, antequam fibrę prorſus ſiccentur. Deinde in definitione dictum fuit (a ui fibrifica.) Hęc ſanè cum agat per alteratricem, & formatricem: Quantum ad alteratricem. Hæc, ſi fides eſt adhibenda Galen. fibris tribuit temperamentum frigidum, & ſiccum, vt hinc fibra terreſtrem ſubſtantiam ſit adepta, quod ſit verũ ait Galen. 2. de temperamentis 3. carnis tunicarum uenarum, arteriarum, inteſtinorum, vẽtriculi, uteri, & ueſicæ utriuſque eſſe quidem calidiores cuti. At quo ad fibras attinet, partiũ ſimiles eſſe omnino ſubſtantiæ cutis, partim paulo magis, partim paulo minus, tum frigidæ, tum ſiccę. Ecce ergo quemadmodũ fibrarum temperies ad frigidum, & ſiccum uergit, ut cum Ariſto. tertio, de hiſtoria animalium ſexto, fibra ſuam habeat naturam inter uenam, & neruum, ut fibra ſit frigidior, uena minus frigida forſitan neruo. Quo ad formatricem ſpectat, ut colligere licet ex Galeno tertio, de facul. naturalibus octauo, & undecimo, & ſexto, de uſu partiũ 8. ut formatrix fibris tribuit ſitum determinatum, ita pro uario ſitu uariæ fibræ oriuntur, quæ etiam ſuis uocibus donatur, ut cũ triplex ſit ſitus, tres etiam ſint fibrarum differentiæ. Etenim ſi fibræ ſitum obtineant ſecundum lõgitudinem, rectæ uocantur, ſi autem ſecundum latitudinem nominantur tranſuerſæ, quæ etiam circulares dicuntur, ſi denique ſitum obtineant, nec ſecundum longitudinem, nec ſecundum latitudinem, appellantur obliquæ, ut ſi denique fibrarum ſitus, ſit indifferens, uocantur ſimpliciter fibræ, cuiuſmodi ſunt ligamentorum, neruorum, & membranarum fibrę. Cęterum quo ad fibras, per quas editur motus naturalis, ſed euidens, ita in membris collocatur, cum Galeno tertio, de facult. naturalibus undecimo, ſi inſtrumentum unicam tantum habeat tunicam, ut ambæ ueſicæ, uterus, & uena, in hac omnes ſunt collocatæ, ſi autem inſtrumentum duas habeat tunicas, fibrę rectè, & obliquè collocantur, in tunica interna; tranſuerſæ, in externa, ut in uentriculo: excipiuntur autẽ inteſtina, nam quamuis duplicem obtineãt tunicam, attamen in utraque ſunt tranſuerſę, & ratio eſt, nam uẽtriculus, eſt organum coctionis, inteſ[illegible] diſtributionis: ſed de his proprijs locis. Tandem d[illegible]m fuit (gratia cuſtodię carnis) pro cuius particulæ [illegible]ligentia ſciendum. Nos per carnem intelligere c[illegible] Gal. 10. Methodi ultimo, tum in muſculo, quæ ſan[illegible]m caro uocatur, tum etiam in alijs partibus, quæ c[illegible]noſa ſubſtantia dicitur, ut uerbi gratia, in uena alia eſt portio neruoſa, alia fibroſa, alia carnoſa. Dicebat [illegible] lib. de cibis boni, & mali ſucci, quarto, in corde repe-

Membrũ ſimilare.

Fibrarũ diuiſio.

A vi fibrifica.

Alteratricem.

Formatrix.

Gratia cuſtodia carnis.

Carnis differentia.

riri fibras, & carnoſam ſubſtantiam. Quinimo decimo Methodi vltimo addit. in ſingulis ſimplicibus, & primis vocatis partibus præter ſubſtantiam membranoſam, & fibroſam, reperiri etiam carnoſam. Dum ergo in definitione dictum fuit, fibras procreatas eſſe propter cuſtodiam carnis, per carnem, et muſculorũ carnem, & cuiuslibet partis carnoſam ſubſtantiam intelligimus. Huius autem gratia factas eſſe fibras oſtendo, Gal. authoritate, & ea multiplici, cum hunc vſum moderni etiam diligentiores ignorarint. Primo ergo dicit Gal. decimo Methodi vltimo, carnem hærere circa ſolidorum corporum partes, tum neruoſas, tum fibroſas. Differentia autem aſſignari poteſt, inter partes tũ neruoſas, tum fibroſas, vt portio neruoſa, ſeu mẽbranoſa, cuſtodiat fibroſã portionẽ, ſecundum ſuperficiem; fibroſa autem carnem ſecundum omnes partes. Sed ad rem; cum caro hęreat circa fibras, ergo fibrarum vſus eſt cuſtodia carnis. Nec ab re, nam cum fibra ſit ſubſtantia magis terreſtris, quam caro, ideo nõ caro fibræ, ſed fibras carnis debet eſſe fundamentum. Ad hæc ait Galen. lib. de cibis boni, & mali ſucci quarto, & ſecundo, de temperam. tertio, cordis fibræ viſuntur ſolidę multę, lõgę quemadmodum in muſculis, circa quas carnoſa ſubſtantia concreuit. Ecce circa fibras concreſcit, firmatur, cuſtoditur carnoſa ſubſtantia, quod noſcens Gal. ſexto, de vſu partium octauo, inquit, cordis fibras multum ab alijs differre, nempè duritie, contentione, toto denique robore, ac patiendi difficultate: quoniam cum nullum ſit inſtrumentum, cuius tanta ſit ad actiones conſtantia, ac robur, quemadmodum in corde, conſentaneum fuit cordis ſubſtantiam ad robur ſimul, & patiendi difficultatem cõparari. Ecce ſi propter actionis conſtantiam opus eſt ſubſtantia robuſta, & difficili ad patiendum, & talis euadit beneficio fibrarum, ergo fibrarum vſus, eſt cuſtodia ſubſtantiæ carnoſæ cuiuslibet membri. Amplius Gal. 1. de fracturis duodecimo, ait, Muſculum obtinere fibras, quibus caro ſimplex vndique concreſcit. Adhęc quinto de ſemine decimo, ait, fibris totum cordis corpus quibuſdam quaſi crinibus circundari. Ecce cordis caro circundatur, cuſtoditur, fibris; quare fibrarum finis eſt cuſtodia carnis. Hunc autem finem eſſe communem inde colligitur. Nam ſi finis communis eſſet motus, ſiue voluntarius, ſiue naturalis; fibræ aliquæ vſu eſſent orbatę; vtpotè quæ proponuntur a Gal. 3. de facult. naturalibus vltimo, nempe ligamenti, nerui, & membranæ fibrę, ſiquidem hęc corpora nequaquam motu locali, vel voluntario, vel naturali mouentur, hęc enim corpora ſolum propter ſe, non autem quia commune munus corpori præbeant, vel attrahunt, vel retinent, vel expellunt, vt propterea nõ dicat Auicennas, omnem villum conferre ad motum, ſed nullum motum fieri, niſi per villum, vt ſtatuendum ſit fibras omnes hoc commodum prębere, ut carnem cuſtodiant. Vnde tertio, de articulis 81. ait, dum fibræ melius aluntur, caro fit firmior. Cæterum præter hunc communem vſum, alios minus communes pręſtare, ſunt autem motus animę, & naturę. Ad quod reſpiciens Auic. cum dicit nullum motum fieri, niſi per villos, ſubdit; motus autem eſt, vel voluntarius, & fit a villis in muſculis, uel naturalis, & fit a villis matricis, & venarum. Accepit autem hãc veritatem a Galeno; ſiquidem quantum attinet ad motum voluntarium, dicit octauo, de Anat. adminiſtr. quinto, ſi fibras omnes tranſuerſas amputaueris, toto muſculos ſtatim motu priuabis. Dicebat etiam tertio de facultatibus naturalibus octauo, in muſculis dum fibra quæque intenditur, atque ad principium retrahitur, motus muſculorum obit, fit autem vt inſtrumentorum corpora pro fibrarum poſitura motus habeãt, vt fibrę per ſuum ſitum, non ſimpliciter cõferant ad motum, ſed ad determinatum motum, hoc eſt magis

Fibrarũ finis communis.

Motus.

ad

Motus naturæ. ad hanc quam ad illam partem. Quo autem attinet ad motum naturæ, reſpiciẽs Galenus ad hunc, & determinatum, vt ſit non a voluntate, ſed a natura per fibras, & potiſſimũ per determinatum ſitum, inquit quinto, de uſu partium vndecimo, ſi villi recti ſoli, hoc eſt qui ſitum habent ſecundum longitudinẽ, tunicæ longitudo imminuitur, vnde fit attractio, ſi aũt tendantur ſoli tranſuerſi, ſit expulſio. per hos autem villos, ita inſtrumenti corpus, vtpote ueſicę mouet, vt ſi ſoli trãſuerſi tẽdantur, latitudo contrahatur, vt fiat expulſio, ſi ſoli recti, longitudo minuatur, vt fiat attractio, ſi aũt omnes tendantur, hoc eſt rectè tranſuerſi, & obliqui, tota contrahitur particula, quemadmodum, etiam ſi omnis extendatur, tota extenditur particula, vt ſicut per tẽſionem fit inanitio, ita per extenſionem fit repletio. Cæterum omnes hi motus fiunt a natura, hoc eſt, vel attractrice, vel retentrice, vel expultrice, tametſi materia ſui copia poſſit extendere, vtpote dum plus iuſto veſica repletur, vt a natura fiat fibrarum tẽſio, a materia extẽſio, vt per fibras conſequamur attractionem, retentionem, expulſionem. Vnde dicit Gal. 14. de vſu partium vlt. ſingula inſtrumenta dum agunt, fibris rectis attrahunt, dum tranſuerſis, excernunt, dum omnibus ſimul agunt, retinent, vt fiat quidem retentio per obliquas fibras, ſed dum cum his, & reliquæ tendũtur. Vnde tertio, de facultatibus naturalibus 11. etiam voluit per fibras rectas minui membrum, & hinc fieri attractionem, per tranſuerſas, & obliquas membrum conſtringi, vt fiat retentio, ſi videlicet magis agat retentrix, quam expultrix, vt ſi magis agat expultrix, fiat potius expulſio, & huic fibrarũ obliquæ compoſitio fieret, quicquid dicat Fallopius in ſuis obſeruationibus pag. 70. vt ſi natura agat per ſolas trauſuerſas, (vt eodem lib. c. 13. ait Gal.) fiat expulſio, ſed ſuis locis, dum de inſtrumentis corporis loquemur, quomodo in quolibet inſtrumẽto ſeſe habeant ſuę fibræ, explicabimus, in præſentia id ſcire in hac doctrina generali ſufficiat fibrarum vſum fibris omnibus cõmunem eſſe cuſtodiam carnis, & muſculorum, & reliquorum corporum, cum hoc tamen communi vſu quaſdam fibras conferre ad motum voluntarium, quaſdam ad naturalem, cauſa quidem attractionis, retentionis, & expulſionis. Hæc de fibris. *De venis.* Quantum ad venas, de his in genere quidem, ſed ſumma cum diligentia dicendum. Siquidem Gal. 2. Methodi 5. ait, venam, arteriã, & neruum principia continentia, & veluti elemẽta eius Phyſiologiæ, quæ de homine conſtituitur, ponẽda eſſe, vt dicit Herophilus. Eſto, hæc prima eſſe, quã uis prima nõ ſint, inſinuãs principaliora eſſe Hepar, cor, & cerebrum, ſecũdum locum obtinere, venam, arteriam, & neruum. Itaque cum vena ſit veluti elementum Phyſiologiæ, quæ de partibus hominis conſtituitur, hoc eſt artis Anatomię, merito diligẽter de vena dicendum. Itaque quo ad nomẽ attinet, *Nomen.* ex Gal. 6. de decr. 8. lib. de cauſis morborum 3. cum duo ſint vaſa, quorum vtrumque antiquiores venam uocabant, quidam fuere, qui vas pulſu donatum, arteriam uocarẽt, quod autem pulſu caret, uenã. Quos etiam, nos imitantes, per uenam ad differẽtiam arteriæ, uas illud intelligimus, quod pulſu eſt deſtitutum, vt uenæ hunc in modum acceptæ, hæc ſit definitio. *Definitio.* Vena eſt membrum ſimilare genitum ex ſubſtantia carnoſa, fibroſa, & membranoſa, a natura uenifica gratia diſtributionis ſanguinis craſſioris. *Mẽbrum.* Declaro, dictum eſt, uena eſt membrum, hoc eſt pars uiuens, quod ſit uerum Gal. 2. de ſanitate tuenda 11. ait, motus naturales ad differentiam motus uoluntarij eſſe actiones uenarum, ſiquidem omnes uenæ quatuor naturalibus facultatibus gubernantur. Deinde dictum eſt *Similare.* (ſimilare.) Hanc particulam etiam cognouit Galen. ſiquidem lib. de morborum differentijs 3. uenas recẽſet inter partes ſimilares, oportet autem intelligere venam eſſe ſimilarem, quo ad ſenſum, at ſi exquiſite perpendatur, poſſit etiam ſtatui pars inſtrumentaria, & ob id Gal. lib. de inæq. intemp. 2. dum recenſet partes ſimilares, & numerat oſſa, chartilaginem, ligamentum, membranam, venam, & arteriam, & reliquas partes ſimilares, ſubdit, exceptis venis, & arterijs, nam ex fibris, & membranis ſunt conditæ, vt vena ſit ſimilaris quo ad ſenſum, nõ exquiſitè tamẽ vt os, vt ſi conferatur cum oſſe poſſit etiam ſtatui inſtrumentalis, ſi cum muſculo ſimilaris. Sed nota venam eſſe ſimilarem, ſi capiatur, citra membranam circuindantem, & fibras illas euidentes. Deinde dictum eſt *Ex carne & fibris. Semen.* (genitum ex ſubſtantia carnoſa, fibroſa, & membranoſa.) Hæc particula colligitur ex Gal. 10. Methodi vlt. dum ait, in venæ tunica etiam tenui inueniri fibras multas, quæ fibroſæ, & neruoſæ, ſint quibuſdã inter ſeſe contextæ, quibus adnaſcitur propria venę ſubſtantia, quæ & carnoſa ſubſtantia (ait Gal.) & particulæ quædam caro dici poteſt. Ecce venæ tunica cõſtat, ex carnoſa ſubſtãtia, ſeu propria carne, & fibris, & membranis. Aſſerit etiam 2. de temp. 3. venarum tunicam eſſe confectam ex ſubſtãtia fibroſa, & carne ſuis fibris circumnata. Addebat autem Auicẽnas, Venam non modo eſſe cõfectam ex ſubſtantia fibroſa, verumetiam ex qualibet, hoc eſt ex triplici fibrarum ſpecie, hoc eſt rectis, tranſuerſis, & obliquis, quę quãdoque inuicẽ vſque adeo complicantur, vt efforment cellulas illas, de quarum inuentione, quidam magnifice gloriant. Materia ergo ex qua immediate procreatur vena, eſt carnoſa, & fibroſa ſubſtantia. Dico autẽ immediate, nã vena mediate fit ex ſemine, & adhuc magis mediate ex ſanguine, vtrumq; comprobatur *Tunica* cum Gal. Namque inquit 2. de facultatibus naturalibus 3. venam quidem eſſe exanguem, eſſe tamen ex ſanguinę factam. Addit autem 1. de ſemine 11. cum quælibet pars primum è ſanguine proprium alimentum trahat, difficulter deinde vertitur in ſubſtantiã venæ, quia oportet vt primum in ſemen mutetur. Vt vena, cum eodem Gal. 1. de ſemine 10. & lib. de fœtuum formatione quarto, ex ſeminis ſubſtantia prima omniũ generetur. Vt cum vena, ſit ſeminale mẽbrum, cum eodem Gal. 1. de ſemi. 3. raro viſum eſſe, vt vena renaſcatur: Quinimo 14 Methodi 16. addit, ſe vidiſſe quãdoque venas ſenſibiliter regeneratas eſſe, verum has non tamẽ ſimiles ijs, quę prius perierant; quemadmodũ conſpicitur in cauis vlceribus renaſci carnem. At nota, venam eſſe ſeminalem ratione portionis fibroſæ, & membranoſæ, non autẽ carnoſæ, vñ 10. meth. vlt. ait, venarum, & ſingularũ particularũ ſubſtantię molim ex tali eſſe natura, quę & perire, & regigni poſſit, contra aũt ſtatuendũ eſſe de portione fibroſa, & membranoſa, vt vena ſit genita ex ſanguine ſecundum portionẽ carnoſam, ſecundum reliquas ex ſemine. At notandum, ſubſtãtiam membranoſam ſemper tegere fibras, quãdoq; autem totum venę corpus ex triplici ſubſtantia compoſitum. Sed nota etiam portionem carneam eſſe ſeminalem, ſed tenuẽ, vt poſſit reparari, ac de hoc alibi. Hęc veritas comprobatur ex Gal. 5. de vſu partium ſecũdo, dum ait venas protegi a membranis. *membranoſa.* Pręterea 16. de vſu partium penultimo, ait plurimis arterijs, & venis ineſſe, vt per membranas coniungantur. Adhęc libro de inæq. intemp. 2. venas ſeparat a partibus ſimilaribus, eo, quod pręter ſcilicet propriã carnẽ, ex fibris, & membranis ſint conditę. Neque huius veritatis inſcius [illegible] in cap. de membris, capiens a Gal. 7. de anat. admin. 5. ait, venas medij ventris ſuſcipere mẽbranas a pleura, ventris aũt inferioris a peritonęo. Cęterum cũ venę tunica tegatur a membranã, non autem cuiuslibet venæ tunica, Gal. 7. de anat. adminiſt. 5. explicans, quæ nam vena exteriori membrana egeat, inquit, eam eſſe, quæ aut colligari, aut fulciri, aut cõtegi deſiderat. Quam ſententiã euidẽter enarrans

rans

rans Veſal. ait aliquas venas obtinere membranas, aliquas his carere. Quę quidem venæ obtinent membranas, ſunt quæ aut longo tramite ducunt, aut duriori corpori incumbunt, aut alicubi ſuſpenduntur. Sunt autem venæ, quæ extra ullos autem muſculū eminent, vt ex conterminis membranis quædam tenuis venis obuoluantur. Quæ autē uenæ nō obtinēt membranas, ſunt quę corporibus ſunt inſertę, & in illis propagatæ, nam venę in illis corporibus formanẽ, vt non egeant membrana, imo ſi adeſſet, impedimēto eſſet, quo minus promptè ſanguis e venis ſudaret, & ſuccus in venis collectus, ita, facile elaberetur, ſiquidem vis viſceris promptius agit in ſanguinem, dum vena caret membrana, vt hac poſita facile colligere liceat, cur quandoque dicit Gal. venam ſentire, quandoq; ſenſus eſſe expertem. Quod ſit verum 5. de vſu partium 2. & 16. de vſu partium 2. vbi loquitur de ſenſu, qui fit per neruos, venas ſentire euidēter teſtatur. Ad hęc lib. de plenitudine 4. ait, cū vena aut arteria nimis diſtenditur, aut diſrumpitur, affectus pertinet ad continentia vaſa, quia ſcilicet vaſorum ſoluitur vnitas, cum autem vas grauatur, pertinet ad ſenſitricem facultatem, quam ibi a facultatibus diſtinguit, vt dum ſubdit, arterias, & venas ſenſum retinere, neceſſarium ſit intelligere ſenſum animæ. Neque obſtat, quamuis ibi dicit venas & arterias retinere ſenſum alium, nam per alium ſenſum nō intelligit ſenſum naturæ, ſed alium a ventriculi ſenſu, quippe qui admodum exquiſitus eſt, at venarum, & arteriarum remiſſus. Quod ſit verū, ſubdit, ſi maxime fuerit plenitudo ſenſum retinet exiguum, nullum cū plenitudo non multa fuerit. At oppoſitū aſſerere videtur decimoſexto, de vſu partium duodecimo, ſiquidem ait, arterias & venas cuiuſq; partis ſenſum omnino eſſe expertes, ut ſiue frangantur, ſiue incidantur, ſiue vrantur, nihil ſentiant. Cuius ſane diſcriminis alia nō eſt ratio, niſi quia cum uenarum aliquæ habeant mēbranas, ope harum uenas ſentire, cum autem aliquæ membranis careant, ideò hę ſunt prorſus ſenſus expertes, ſunt autem potiſſimū uenę, ut ait Gal. cuiuſque partis, hoc eſt muſculorum, & viſcerum. Quare omnis ſuit ambiguitas. Deinde dictū fuit, a ui uenefica, quæ cum agat per ui alteratricem, & formatricem, quantum attinet ad alteratricem, ab hac uena eam accipit temperiem, quam ꝓponit Gal. primo de temperam. vltimo inquiens uenam eſſe exanguem, & frigidam natura, contactu autem ſanguinis calfieri, atque ad medium temperamenti ſtatum uenire, in paſſiuis autem eſſe ſiccam, ita tamen, ut ſit minus ſicca pilo, oſſe, cartilagine, ligamento, tendine, eſt autē magis ſicca quam neruus, ut æqualem ſiccitatem cū membrana & arteria obtineat, & ſi aliquod eſt diſcrimen, ut ait, quinto methodi ſeptimo, uena ſit minus ſicca quam arteria. Cæterum cum in uenę tunica ſit duplex ſubſtantia, nempe fibroſa & carnoſa, cum Galeno ſecundo de temperamentis tertio, uenę caro eſt calidior cuti, fibroſa autem ſubſtantia cuti, modo magis, modo minus frigida, & ſicca, ut denuo ex temperie carnis ſeminalis, & fibrarum reſultet uenarum tēperamētum potius frigidum, & ſiccum, quam ſecus. Hanc autem temperiem conſequitur ſubſtantiæ potius tenuitas, quam craſſitudo, ut ex Galeno ſexto de vſu partiū 10. & 11. uenę tunica nō modo ſit tenuis, ſed multo tenuior quam arterię tunica, excipitur autē uena arterioſa, quæ dēſior eſt arteria uenoſa. Sed forte tenuitas, & craſſities pertinent ad magnitudinē, & hinc ad formatricē. Sed de his in ſermone de pulmone. Hęc de alteratrice. Quo uero attinet ad formatricem, primum ſciendum cū Gal. 2. de ſemine 5. huius organum non eſſe frigidum, & humidum, ſed calidum, & ſiccum, hoc enim eſt organum illius agentis, quod genituræ formā ſeruat, & ob id dicit, ut arteriæ & uenæ cauus fiſtulentur. at cætera demum omnia membra formentur, cauſam eſſe .ſ. inſtrumentalem calidum & ſiccum. Cæterum cū formatrix partibus tribuat cōformationem, magnitudinem numerū, & ſitum. Quātum ad conformationem, vt oculis patet, & proponit Auicenna in cap. de membris, vt vena ſimilitudinem arteriæ in longum extēditur, ita formatur, inſtar fiſtulæ concaua quæ autē fuerit huius conformationis cauſa, quinimo totius compoſitionis apparebit, vbi de vſu loquemur. Quo autem attinet ad magnitudinem, formatrix hanc inęqualē tribuit venum cum Galeno 16. de vſu partium primo, nec citra iuſtitiam, nec citra artificium, non quidem citra iuſtitiam, dum reſpexit ad partis ſuſcipientis dignitatem, citra autem artificium, dum mentem ad inſtrumētorum ſecuritatem direxit. proinde ut hoc ſcopos aſſequeretur natura, quēadmodum in aquis potabilibus diſtribuendis, periti fonti maxime aquæ ductū applicant, ita natura cuilibet principio, nēpe cerebro, cordi, & iecinori, vnicum, & maximum inſtrumentum, veluti ſtipitem produxit, a quo deinde rami in partes propinquas, & iuſte & artificioſe diſpertiuntur. Addebat etiam Gale. 16. de vſu partium vltimo, venas penes magnitudinem diſtribui partibus, vt partes alimēto egent, vt quæ copioſiori egent alimento, maiores venas, quæ minus copioſo, minores venas recipiant. Vnde niſi partes alimēto egerent, ac nihil diſflueret, ſed partium habitus idē perpetuo maneret, alimento dubio procul non egerent. Cæterū cum partes egeāt alimento, nec eodem modo, ſiquidē aliæ copioſiori, aliæ minus copioſo, ſciendum partes eſſe generis, vel eiuſdem, vel diuerſi. Eiuſdem, vt ſi partes carnoſæ cū carnoſis conferantur, oſſeæ cum oſſeis, diuerſę, ut ſi cōferatur pulmo cum oſſibus. Si ergo partes fuerint eiuſdem generis, pro ſolo generis diſcrimine, vel maioribus, vel minoribus venis egent, vt nimirum, quæ ſunt maioris, copioſiori egeāt alimento, quæ minoris minori. Si autem partes fuerint diuerſi generis, ꝑpendere oportet, quod temperiem conſequitur, & motū. Vnde quo ad temperiem, a membro calido magis effluit, quam a frigido. Quo ad id qđ cōſequitur, a membro molli magis effluit, quam a duro. Quoad motum ſeu actionem, magis effluit a membro, quod aſſiduo, & vehementer mouetur, quam a membro quod moderatas obit functiones. Hinc ſequitur, cū pulmo ſit membrum calidiſſimum, molliſſimum, & quod motu agitatur perpetuo, vt ab hoc copioſa ſubſtātia effluit, ita requirere copioſum alimentum, & proinde venas magnas obtinere, cōtra ſe habent oſſa, nam cum frigida ſint, dura, bonamque totius vitæ partem quieſcant, ſunt corpora, a quibus quod effluit eſt exiguum, vt exiguo egeant alimento, vt hinc adepta ſint venas adeo exiguas, vt ne clare quidem appareant, etiam ſi animal magnum fuerit, medium autem locū obtinēt aliquę partes, vt verbi gratia, cor eſt calidū, & in perpetuo motu, ſed durum, cerebrum molle, & in perpetuo motu, ſed frigidum. Cęterum cum maior fiat effluxus a corde duro, quia calidum, quā a cerebro molle quia frigidum, rationabiliter cor maiores obtinet venas, quam cerebrum, verum cum venę contineāt non modo alimentum, ſed etiam excrementum, vt cauſa copioſioris alimenti uenę maiores ſint conditę ad eundem modum, gratia copioſioris excrementi opus fuit maioribus venis, ut uerbi gratia cum Gale. 16. de uſu partium ultimo ad renes producūtur uenę magnę, non quod multo egeant alimento, ſed ut renibus in trahendis ſeroſis excrementis inſeruiāt Ariſto. autē addebat primo de hiſtoria animalium. 17. Hominis uenas eſſe craſſas, ꝑportione humani corporis, ita tamen ut alię ſint ampliores, alię minores, ut quę prodeunt ab amplioribus, vt tandem in minimas degenerent, vt colligitur ab eodē Philoſopho tertio de partibus quinto, hoc autem intelligendum, eſt de magnitudine naturali, nam ſi aduētitiam ſpectemus dicen

Senſus.

Formatrix.

Conformatio.

Magnitudo.

Addit.

Venarum magnitudo.

Pulmonis alimentū copioſum.

Venarum magnitudo.

Digitized by Google

dicendum cum Ariſtot. 5. de hiſtoria animalium 17. Quibus multum eſt carnis, ijs venæ arctiores, & ſanguis rubentior, & venter ac viſcera parua. Quibus autem parum carnis, ijs venę ampliores, ſanguis atrior, uiſcera magna, & venter auctior. cauſa eſſe poteſt, quoniam dum copioſa eſt caro, ſanguis abſumitur, vt venæ concidant, & euadant arctiores, quoniam a copioſo ſanguine non extenduntur: ſanguis autem eſt rubentior, hic enim carnis optimum alimentum. Vēter autem, & viſcera ſunt parua, quoniam ſanguine, vt augetur caro, viſcera augeri nequeunt. Contra autem quibus parum eſt carnis, venæ ſunt amplæ, quia in carnem non abſumitur ſanguis, & ſanguis atrior, nam ſi rubicundus in carnem mutaretur, & cum caro non augeatur, fit vt venter, & viſcera augeantur, nam fruuntur alimento, quo caro destituitur. Verum venæ, ſecundum magnitudinem inter ſe non modo differunt, verum etiam ab arterijs, ea tamē ſeruata lege cum Galeno 16. de vſu partium duodecimo, vt venæ, in partibus inſertæ mole arterias excedant. Ratio autem fuit, quoniam partes omnes alimēto indigēt, ſiue calidæ ſint, ſiue frigidæ, ſiue molles, ſiue duræ, alimentum autem per uenas defertur, vt autem ope arteriarum caloris natiui modus ad vnguem ſeruetur, non amplius ſimiliter omnes poſtulant: nam partes, quæ naturali temperamento ſunt frigidæ, etiamſi ad alterum aliquādo deuenerint, frigiditates ſuſtinēt; tamen, & vincunt, & rurſus ſine moleſtia calefiunt. Vnde ob eādem cauſam factum eſt, quo ad numerū attinet, vt venæ ſint arterijs numeroſiores, atque ꝓpterea (vt teſtatur in cap. 13.) inueniri venas quaſdam ſine arterijs, nullam autem arteriam, ſine cōiuge ſua vena: intelligere autem oportet per arteriam coniugem non eam, quæ tangitur, aut quę per membranas uenæ eſt coniuncta, ſed eam quæ propter eundem vſum extiterit, vt uerbi gratia, quemadmodum arteria, quæ ex ſiniſtro cordis ventriculo oritur, eſt truncus arteriarū, quæ in toto ſunt animanti, a ſimili vena caua eſt truncus, a quo omnes venę prodeunt. Ad hæc, arterijs prodeuntibus a corde ad pulmones proportione reſpondent venæ, quæ a iecore impartiūtur uentriculo, lieni, & meſenterio. Adhæc, vt arteria ſurſum, & deorſum fertur, itidem & vena, vt deniq; arteria nūquam ſit ſine coniuge vena. Vena autem, quia numero excedat, ſine cōiuge arteria ſit procreata. Cæterum ſi numerum etiam perpendamus, circa vaſorum tunicas, cum Gal. ſexto, de vſu partium 11. Vena ad differentiam arteriæ vnicam numero tunicā obtinet. Quo autem ad ſitum, & primū ſecūdum originem, Gal. in arte medicinali nono, venas recenſet inter partes, quæ oriuntur ab hepate, vt nō ab re, cum eodem Gal. ſexto, de decretis quinto, & octauo, de decretis primo, omnes venæ ſint continuatę cum iecore. Neque obſtat, vt ait, Galen. 6. de uſu partium 11. quamuis vena caua pertingat ad cor, vbi dexter eſt uētriculus, propter pulmones, nam vbi nō eſt pulmo, etiam dexter ventriculus perit. At notādum, circa venarum originem propter dicta. Ariſtot. Nam ſecundo, de partibus nono, ait, & tertio, de partibus 4. euidenter fatetur, venarū principiū eſſe cor, vt cum venæ in omnes corporis partes deferantur, unum tātum habent initium, quod eſt cor, ut uena orta ita ſit ex corde, ut uena cum uena continua ſit, ut ſi quæ uena ſit ſeparata, nec ſui origine continua tendat ſemper, & procedat, ſanguinem in ipſa contentum ſeruare non poſſit. Ex quibus dictis dubio procul colligendum, cor eſſe uenarum principiū, ſed non propterea aſſerēdum, hoc dictum omnibus numeris aduerſari Medicis, ſtatuentibus venarum principium eſſe Hepar. Nam in uenis duplex principium mente concipere licet, alterum a quo eſt prima origo uenæ, ut uena eſt tale corpus ſimilare, quod inſeruit iecinori, & ſecundum hanc rationem cum Gal. Venarū origo, eſt a iecore, in quod deferunt ſanguinē rudimentum, & a quo aſſumētes ſanguinem, hunc toti corpori impartiantur, quemadmodum etiam a iecore, vt a principio aſſumunt vim, per quam ſi qua portio chyli in perfectum ſanguinem non eſt mutata, in ipſis venis perficiatur, quātum ſcilicet ſanguinis venoſi natura requirit. At cum non ſufficiat, vt ſanguis gignatur, ſed operę pretium ſit, vt genitus cōſeruetur, propterea opus fuit alio principio, cuius beneficio ſanguis in venis cōtentus ab omni labe immunis ſeruaretur, tale autem principium eſt cor, & hoc eſt, quod ſtatutum fuit a philoſopho. quod ſit verum ait, niſi vena, ſui origine continuitatem habere cum corde, ſuum ſeruare ſanguinem nō poſſet, calor enim profluens ab origine, hoc eſt a corde, facit ne ſanguis gelet, & ne putreſcat. Ecce reſpicit ſanguinis geniti conſeruationem, nam conſeruatur, dum, vel non concreſcit, vel non putreſcit. Sanguinem autem conſeruari beneficio caloris cordis inde etiam colligitur, cum ſanguis extra venas ſolum ſeruetur in corde, vt ex his colligendum ſit, generationis ſanguinis principium eſſe iecur, cōſeruationis autem principium eſſe cor. ſed notandum ad cōſeruationem ſanguinis, in venis exiſtentis, non ita concurrere cordis calorem, vt etiā non concurrat propria venarum temperies, cuius ſignum, in cadauere ſanguinem in venis contentum fluidum ſeruari, tametſi cordis calor iam ceſſarit, vt ſi poſt mortem venarum temperies ſanguinem ſeruat fluidum, multò magis id pręſtet dum animal uiuit, quamuis poſt mortē ſanguis ille in venis fluidus non ſit impuritatis omnis, & putredinis expers. Deinde vero, quo ad ſitum, ſecundum magnitudinem, cum Gal. 16. de vſu partium 11. magna vaſa in nulla artuū parte per ſummam ſuperficiem apparēt, ſed intus in profundo abdita feruntur, & magis arterię, quam venæ, quo maioris ſunt momenti arteriæ, periculumq; maius ex ſanguinis profluuio, ſi ſectæ fuerint, afferunt. Quo autem ad ſitum ſecundum connexum venarum cum arterijs, ex Gal. 7. de vſu partium 17. inter venas, & arterias, eſt cōnexus, per Anaſtomoſim, id eſt, orificiorum apertionem, vt ob id & ſanguis, & ſpiritus in venis, & arterijs continuatur. Quo etiā fit, vt reſpirationis, & pulſus vtilitas non cordi ſoli, atq; arterijs, ſed venis ēt diſtribuatur. Cęterum notandū, cum Gal. in lib. de venarum, & arteriarum diſſectione vltimo, neq; omnes coniungi cum arterijs uenas, neq; omnes arterias, cum uenis. Et hinc aliud eſſe dicere, venam eſſe ſine coniuge arteria, & dicere uenā eſſe coniūctam cum arteria, ſiquidem datur arteria, quę non eſt coniuncta cum vena, & non datur arteria, ſine coniuge vena, ut ſuperius diximus. Quātum denique ad ſitum ſecundum ductum, ex Gal. lib. iam citato cap. 1. licet etiam ſecundum Hipp. ſententiam venas arbori aſſimilari, nam quemadmodum arbor obtinet trūcum, qui parti inferiori in multas radices, ſuperiori numeroſam ramorum ſobolem tendit, ita venę, quę in inteſtina, & vētrem deferuntur, proportione radicibus reſpondēt, quę vero in toto corpore ſparguntur, ſunt rami cauæ, quæ trunco aſſimilatur. quis autem ſit venarum abſolutus ductus, Galen. 2. Epid. 4. in principio diligenter explicat, vt quilibet facile intelligere poteſt, vt ſufficiat in præſentia pauca quædam circa ductum, & portæ, & cauæ in medium adferre. Itaque quantum attinet ad portam. Hæc (vt ait Galen. ſexto, de Placit. quinto,) a nonnullis porta iecinoris uocatur, ab alijs ianitrix, ut portam vocet totam illam partem, quę primum in concauo iecinoris extare cernitur, quæ etiam omnium latiſſima eſt, & nequaquam cordi continuata conſpicitur, ſed mittit cum Gal. 8. de Placit. primo, veluti radices, venas in ventriculum, iecinorem, & reliqua inteſtina, lienem, & omentum, ut cum eodem Gal. libro de venarū, & arteriarum diſſect. cap. primo ſeptimo, venæ ex uno pro-

Vena maiores arterijs.

Numerus

Situs.

Venarum origo.

Venarum duplex origo.

Venarū cum arterijs connexus.

Not.

Ductus.

Portę ductus.

Digitized by Google

prodeant principio, caua nimirum iecinoris parte, quã portas vocant. Nam hinc exorta quædam magna vena porrigitur obliqua, tum ad inferiores, tum ad alias animantis partes iuxta medium duodeni inteſtini. Portæ autem ſeptem venę, ita habent, vt vnus ramus ſit exiguus, ſex reliqui ampli. Igitur quo ad ramũ exiguum. Huius venę ſunt, vt primum ſit breuis quædã vena, quæ in nonnullis ſola apparet, vt plurimum autem venis alijs comitata capillorum inſtar tenuibus, quę ſanè tendunt tum ad duodenum, tum ad pancreas. Sed pręterea quędam eſt parua vena ad pylorum aſſurgens, quę diſtribuitur ventriculo, & circa,

Amplit.

& ante ipſum. Quo vero ad ramos portę inſigni amplitudine percurrentes, ſex numero recenſentur, vt primus naſcatur proprius pylorum, cuius ſitus eſt ad dextram prope iecur. Hic autem ramus fertur ad cõcauum ventriculi. Secundus autem ramus fertur, ad lienem, quamuis in aliquibus ſimijs, non ſint duo rami, ſed vnus tantum, qui ſtatim ab exortu biſariam ſcinditur, vt ſecundum vnam partem, ventriculum, ſecundum aliam lienem adęat. Cęterum hic ſecũdus ramus, ſeu ſecũda vena, quę lienem adit, vena eſt ſatis parua, quę multas in itinere venas pylorum modo graciles, in pancreas edit, cumque iam propè lienem peruenerit, notabili magnitudine ramum ad cõcaua ventriculi mittit. Quę autem venæ pars lieni inſidet, maxime circa lienis medium poſitionem habet. Deinde inibi in ramos ſciſſa toti lieni, qua eſt concauus, elatior expanditur, multis in ipſum veluti radicibus inſita. Nec vero hic tota in ramos exhauritur, ſed ſatis notabili magnitudine ſunt ipſius vtraq; extrema, vt alterum extremum a lienis capite ad gibba ventriculi ſubeat, reliquum ex imò lienis ad partem ſiniſtrã omenti. Hæc autem vt plurimum fiunt, quandoque vero, ſed rarius priuſquam vena ad caput ſplenis pertineat, magna vena ad vẽtris gibba attollitur, ramos ex ſe tum ad reliquum ſplenem, tum ad concaua ventriculi vſque ad eius os emittens, tertia deinde vena, & magna exorta complectitur externum meſenterium ad partem ſiniſtram magnorum inteſtinorum vſque ad ſedem. Quarta deinde a dextris prope pylorũ enata ad gibbum ventriculi aſcendit, a quo ſubeuntes propagines ad omenti dextram partem prodeunt. Quinta deinde vena exorta ex latere dextro magnę venę, diſcinditur in meſenteriũ, & inibi pertinet ad colum inteſtinum: ſexta & vltima ad medium duorum dictorum meſenteriorum peruenit, atque pręterea plurimas propagines habet, & in iecinorẽ primo, deinde in omne tenue inteſtinum, poſtremũ in cæcum inteſtinum, & quandam exiguam coli partem, qua colum cęco adnectitur. Hęc de ductu por-

Caua ductu.

tæ. Quo autem ad venam cauam dictam, Gal. decimoſexto, de vſu partium ſecundo, ait venam cauam ex gibbis hepatis procedere ſurſum, ac deorſum, trũco cuidam bifido aſſimilem, quoniam et corporis noſtri pars alia, eſt hepate eminẽtior, alia humilior. Cæterum cauę ſitum magis explicans libro de ven. & arteria. diſſectione cap. ſecundo, ſtatuit venas prodeuntes a caua, quę ita vocatur, quia maxime eſt, eſſe duplicis claſſis, vt alterius claſſis venæ, per gibbam iecinoris partem diſpergantur, vt ſuccum in ſinus confectum aſſumant. Quæ autem reliquę claſſis ſunt venæ, quę ſanguinem in omnem corporis partẽ vertant, in duas præcipuè diuiduntur. Nam alia portio ſurſum attollitur ad cor, reliqua deorſum in ſpinam dorſi deflectitur. Quantum attinet ad priorem, ad

Quæ ſurſum.

cor quidem attollitur per ſe ſeptum tranſuerſum, ita tamen (vt admonet Galenus ſexto, de decretis quinto,) nequaquam in corde ortam habere videatur, & huius prima coniugatio fertur ad ſeptum tranſuerſum. Deinde uero permultę uenę, capillorum modo tenues deferuntur in membranam thoracem intercipientem, & pericardium, poſt quas alia vena ſatis notabili magnitudine in dextram cordis aurem fertur, mox ab aure in ſinum eius dextrum, atque inde alia nacta eandem cum arterijs tunicam, in pulmones producitur. Ad hæc alia vena per quam exigua, per exteriorem cordis ſuperficiem, in totum viſceris corpus ſpargitur. Atque eodem modo in plurimis animantium, vena ad ſiniſtras thoracis partes fertur. Cæterum cum uena caua cor prætererit, ad iugulum feſtinas, eam promit uenam, cuius primo, hoc eſt, modo, mentionem fecimus, forte autem intelligit illam uenam, quæ in Simijs paulo ſupra aurem cordis dextram ſita eſt, quæ per ſpinam delata in omnes Thoracis partes diffunditur, præterquam inter prima duo, & quandoque tertia interualla coſtarum. Præter hanc uenam ſupra cor caua alias promit uenulas tenues inſtar filorum araneæ, quas mittit ad membranas Thoracem intercipientes, & in glandulam tymum uocatam. Cęterum dum caua prope iugulum peruenerit, in duas deducitur partes, atque ita in latus oblique utraq; pars inclinata, a media regione paululum diuertit, ex quibus, dum ſingula ad ſibi uicinam clauiculam aſcendit, in medio ductu uenarum ad anteriora thoracis procedentium radices ſparguntur: pręter has coniugatio magnarum uenarũ ſe in ramos ſcindentium alia ſpatia intercoſtalia ſuperioris thoracis, adhęc loca, quæ ſunt circa ſcapulas, nonnullos etiã ex interioribus colli muſculos, atq; ab his uenis illæ etiam naſcuntur, quæ ubi ad ſextam colli uertebram peruenerint, in ipſa foramina ſe inſinuãtes ad caput uſq; efferuntur. Quod autem de his ſupereſt, id totum ad axillas porrigitur, ut utrinq; una uena axillaris uocata procreetur. Vtraq; autem axillaris uena quatuor parit propagines, prima quidẽ, & ea parua diſtribuitur muſculis, qui a medio oſſis pectoris ad humerum feruntur, ſecunda uero propago, & ipſa perexigua in axillarum glanduloſa, membranoſaq; corpora ſpargitur. Tertia autem craſſitudine notatu digna prædita deorſum iter habet, utraq; autem per ſuum thoracis latus deorſum uerſus, tenui neruo, ſub cute porrecta, ad ſubcartilaginea uſq; delabitur. Quarta deniq; poſt has vena, ab ea, quæ per axillam in manũ fertur exoritur, in muſculos diſpenſatur tũ illos, qui cauam ſcapularum partem ſubſternũt, tum eum qui inter axillę cauitatem conſiſtentes eſt maximus. Hæc de cauæ portione, quæ ſurſum fertur.

Quæ deorſum.

Quo autẽ ad portionem, quæ deorſum tendit, ex Galeno libro, de diſſectione uenarum, & arteriarũ, cap. octauo, uena eſt, quę ubi e iecore primũ ſe exprompſit, priuſquam in lumbos cõſidat, elatior adhuc exiſtens, ſecundum partem dextram, in dextri renis tunicam, & circumiecta corpora ramulos mittit, ſecũdum autem ſiniſtrum, venam mittit notabili magnitudine donatam, quę in ramos ſciſſa corporibus inibi exiſtentibus diſtribuitur. Adhæc a caua prodeunt, quæ omnium facilè ampliſſimæ in renes inſeruntur, Deinceps poſt has ad teſtes deferuntur venæ, quæ ita habent, ut ab ea, quæ ad ſiniſtrũ perferuntur renem, mittatur ramus, qui ad ſiniſtrum teſtem tendit, atque his ab illa ſola, quę ad renem perfertur, proficiſcitur, interdum autem & ramulum, qui cum ipſo coit, a caua aſſumit. Quę vero in dextra parte vena eſt, ad dextrum teſtem contendens, ab ipſa producitur caua, quanquam hæc quoq; mihi ſemel obſeruata eſt duo principia habere, ſicut perſæpe habet, quæ in ſiniſtrum teſtem perducitur. Præterea, ſecundum eas venas a ſingulis vertebris mittuntur venæ, quarũ extrema mittuntur ad abdominis muſculos. tandem in vltimis lumborum vertebris, ubi non amplius eſt uidere arteriam, uenæ ſubiectam: nam contra arteria elatior, ſupra uenam prouehitur, uena autem per ipſas uertebras: hac igitur parte ſeſe contingit utrumque uas, & in duo membra diuaricatur, efficiturq; il-

Digitized by Google

lorum figurâ elemento perſimilis, vtraq; autem cohærentium vaſorum pars obliquior ad ſibi ſubiectū crus deſcendit. in hoc autem ductu, primum vtriuſq; venę ramus diſtribuitur ad carnes in lumborum longitudinem exporrectas, pſoas vocant. Præterea aliæ pilis ſimiles obſcure quandoque perferuntur ad eam peritonæi partem, quæ eſt ad lumbos, poſt has vero deinceps ad crura tendētes propagines, tum ad imas, tum ad anteriores partes primū ad muſculos lati oſſis tendentes, deinde ad vteri partes inferiores venæ progrediuntur paulo ſupra, quā eſt colli primus exortus. Hæ autem venæ in ceruicem diſſeminantur, & ad vterum coeuntes quadam ſui parte teſticulos amplexantur, altera vero parte ad vteri fundū pertinēt. Ex ijs autem, quæ ad interiora vteri feruntur, venæ propagantur veſicā ſubeuntes. Deinde aliud eſt coniugium venarum, quæ prodeuntes mutuo ſe contingunt, & pro gignunt venas vtrinque vnam, quæ per pubis oſſis foramen ad exteriora cum eius loci neruo porrigitur. Atque ita vas, hoc vt neruus ad inferiora oſſis, quod ad pubē eſt diſtribuitur. Poſt hanc eſt alia coniugatio venarum, quæ per rectos muſculos aſcendunt, deinde extremis coniunguntur venarum, quas per thoracem deſcendere ad ſubcartilaginea prius dictum eſt. Quinetiam ab eadem radice venulę vtrinque lingulę perferuntur in vterum, per quas venas mammis cum vtero maxima eſt communicatio. Inſuper aliud eſt coniugum earum, quę ad pudēda pertinent, & vtrinq; ad commiſſuram duorum oſſium pubis deſcendūt, deinde ſtatum eſt alia vena vtrinq;, quæ ad crura procedit ad interiores femoris muſculos. Sequitur alia poſt has coniugatio venarum ſub cutim in ſuperficie exſtantium, quæ de inguinibus primum orientes per ilium regionem aſcendunt. Hinc reliqua magna vena in crus diuiditur primum iuxta inguina emittēs propaginem, quę cum parua arteria in anteriores muſculos ſpargitur. ſecundum deinde producit propaginem, quę ex internis partibus ad genu vſq; ſubter cutim diſſipatur, ac alias non paucas ad profundiorum femorum partes diſtribuit. Cæterum paulò altius, quam femur, cū tibia articulo iungitur, in tres partes diuiditur, quarum media & maxima per femur deorſum ad poplitem fertur, atque inde per profundum partis poſterioris tibiæ, hoc eſt, ſuræ procedens, non modicam ramorū ſobolem in eius muſculos ſpargit. Altera autem parte, quæ in ſuperficie eminet, per exteriorem partē fibulæ ad pedis articulum pertingit. Tertia vero, quæ eſt interior ad anteriorem tibię partem, hoc eſt ad ocream procedit, ac inde ad malleolum peruenit, ad ipſum tibiæ extremum, quæ ſane ad ſanguinem mittendum commodiſſima eſt. Cæterum a maxima, hoc eſt media iam propoſita, quę per profundū muſculis diſtribuitur, duo fiūt cum arteria extrema, quorum alterum maius a tibia fertur ad interiora, reliquum per mediā regionem duorū oſſium tibię ad interiora pedis producitur, ac immiſcetur propagini alterius venæ, quæ ab exterioribus tibię partibus per fibulam deſcendit, vt denuo quatuor ſint venæ, quæ ad pedes deſcēdūt, vna quidē omnium extima per gibboſum fibulæ extremum, altera per partes interiores fibulę, tertia per anteriorem tibię regionem, quarta, quæ ex interioribus partibus extuberantes oſſium tibiæ proceſſus, eſt complexa, vt denuo harum quatuor duæ expoſitæ ſint fibulę, reliquę duę tibiæ. Hæc de venarum ductu, & præſertim vt ad ſermonem generalem ſpectare poteſt.

Gratia diſtributionis ſanguinis craſſioris.

Tandem in definitione, dictum fuit (gratia diſtributionis ſanguinis craſſioris,) pro cuius cauſæ finalis intelligentia, ſciendum nos de more intelligere venarum finem, qui & omnibus, & ſolis venis competit. Non negamus tamen alias vtilitates, & plures venas pręſtare, verum ſi competunt omnibus venis, locum etiam habent in alijs partibus, & ſi ſolis venis, non tamen omnibus, vt non ſit ab re, ad exactam venarum doctrinam omnes venarū vtilitates patefacere, ſiue ſit vtilitas, quæ omnibus, & ſolis venis, ſit attribuenda, ſiue omnibus venis, ſed non ſolis, ſiue aliquibus tantum venis.

Quot utilitates.

Vſus ſolius, & omnis.

Itaque quantum attinet ad vtilitatem, quę omnium, & ſolarum eſt venarum, fuit in definitione propoſita, & nil aliud eſt, quā diſtributio ſanguinis ad differentiam aliarum materiarum, vt craſſioris ad differētiam ſanguinis tenuioris, qui per arterias defertur, vt etiam tenuior arterialis vocetur, craſſior autem venalis.

Authoritas.

Quem ſane finem pernoſcens Auicen. in cap. 1. de Membris ait, venas eſſe creatas adhoc, vt ſanguis corporis membris partiatur. Vnde venam Hepatis latorem vocat. per ſanguinem autem opus, eſſe craſſum intelligere colligitur ex Galeno ſexto, de vſu partium decimo, dum ait, in vena concludi ſanguinem craſſum. vnde vt facile circumfuſis partibus diſtribueretur, vena ad differentiam arteriæ tunicam tenuem, & raram obtinuit. Hunc autem finem nempe ſanguinis diſtributionem propoſitum ab Auicenna, inſinuauit etiā Galenus dum tertio, de vſu partium nono, venarum cō munem eſſe vtilitatē, hoc eſt totius corporis, vt membra nutriantur, cum autem ex ſanguine nutriantur, ideo ope venarum ſanguis diſtribuitur, & ob id idem Galenus quarto, de vſu partium decimoſeptimo, venas dicebat eſſe organum diſtributionis. Hunc vſum etiam inſinuauit nono, de vſu partium ſexto, dum ait, nutritionem eſſe propriam, ac præcipuam venarum oīum actionem, quod ſano modo audiendum. Non enim partium nutritio, eſt actio venarum, ſed ipſarum partium, quę nutriuntur, vt verbi gratia, venæ cerebri, non nutriunt cerebrum, ſed cerebrum vi ſua ſeipſum nutrit, vt venæ prębeant vſum, vt ſolū deferant ſanguinem, ſine quo pars nutriri nō poſſit. Vnde ad eandem veritatem reſpiciens 16. de vſu partium 12. ait partes ope venarum nutriri, & rationabiliter etiam primo de ſem. 5. dicit omnia membra, a venis tanquam a communi inſtrumento gubernari. Amplius ſecundo, de locis affect. vltimo ait, quoniam, inſtrumenta nutrimento egent, ideo opus fuit venis, quare venarum vſus eſt, vt præbeant alimentum. Eundem finem ſignificauit dum ſecundo methodi ſexto, ait quanquam cauſa cryſtallini maxime ſint factæ omnes oculi partes, ſingulæ tamen earum aliqua ſeorſum actionem ſunt nactæ, & vena quidem arteria, & neruus toti animanti communem. Hanc veritatem inſinuauit Ariſt. tertio, de Hiſtoria animalium ſecundo, dum ait, partes ſimilares largo modo accipiens, eſſe communes ſanguineis animalibus, ita tamen, vt locum cōmunitatis primum obtineat, tum ſanguis, tum vena, locum aut cōmunitatis ſecundum obtineant reliquæ ſimilares partes, vt his verbis ſignificaret ſanguinis, & venarum vtilitatem, eſſe magis communem vtilitate reliquarum partiū, quoniam ſanguis, & vena pertinent ad nutritionem, quæ eſt communiſſima actio, vt quamuis caro principatum obtineat in animali, non eſt tamen ita communis eius vtilitas, nam cum ſit organum tactus, tactus non eſt ita communis, vt nutritio. Cæterum cum venę actio toti animanti ſit communis, & proinde vtilis, alia eſſe nequit quam alimēti, diſtributio, per alimentum autem (ut in definitione dictum fuit) intelligere oportet ſanguinem. Nam ſecus utilitas eſſet, non uenarum propria, ſiquidem Galen. ſecundo, de ſanitate tuenda 11. alimenti diſpenſationem, alijs etiam inſtrumentis a uenis tribuit. At ſanguinem craſſum diſpenſari ad ſolas uenas pertinet. Cum ergo uenarum finis ſit diſtributio, ſanguinis craſſioris propter partium nutritionem, circa hunc finem duo explicanda, alterum pertinere ad omnes uenas, reliquum, quomodo uenæ concurrant, an ſcilicet per temperamentum, per ea quæ conſequuntur, per ea

Duo venarū diſtributio.

quæ

quę accidunt, per actionem. Quantum attinet ad primum, cum venarũ aliæ ſint extra iecur, aliæ in iecore, & quę extra iecur aliæ ſint portæ, aliæ cauæ venæ, & quæ in iecore aliæ partis ſimæ, aliæ gibbæ, omnes ſanguinem diſtribuere eſt comprobandum. Quantum ergo attinet ad venas extra iecur, ſunt vel porta, vel caua. Quo ad venas portę ex Galen. quarto, de vſu partium ſecundo.

Meſaraicarũ uſus.

Venę meſeraicæ alimentum deferunt ad iecur per portas: vbi per alimẽtum non tantũ oportet intelligere chylum, ſed chylum aliqua ex parte in ſanguinem mutatum, cum dicit, Meſeraicas alimentum in vẽtriculo elaboratum non ſimpliciter deferre in hepar, ſed in ipſis pręparatum, diſtribuere in hepar. Vnde, dum Galenus ait, libro de venarum, & arteriarum diſſect. primo, per venas, quæ tum ad ventriculum, tum ad inteſtina deſcendunt, cibum aſcendere ad portas, hincque per venas pertinentes ad iecur in totum iecur permanare, per cibum intelligere oportet chylum præparatum, & proinde in ſanguinem quamuis non perfectè mutatum: atque hęc veritas conformatur ex Galeno, cum ſecundo de placit. quinto, dicit, in venis a iecinore in ventriculum pertinentibus primum ſanguinem gigni. Hęc de venis, extra iecur; ſed portæ. Quo autem ad venas extra iecur, ſed pertinentes ad cauam,

Caua.

huius etiam vſum eſſe ſanguinem diſtribuere colligitur ex Gal. ſecundo, de Placit. quinto, cum dicit, a vena caua cor, et reliqua membra alimentum recipere. Adhæc libro, de venarum, & arteriarum diſſectio. ſecundo, ait, a caua propagari venas, quę in omnes corporis partes ſanguinem ferunt. Pręterea ſecundo, de ratione victus, decimo ait. Venam cauam ex gibba hepatis ſurſum ad dextram cordis aurem ſanguinem ferens partibus interiacentibus exiguum diſtribuit, ſed cordi plurimum elargitur: Ecce vſus eſt ſanguinis diſtributio. Neque obſtat, quamuis dicat Galen. ſexto, de vſu partium, vltimo, cauæ venas pertingentes ad renes differre excrementum ſeroſum: nam cum hoc excremento etiam ſanguinem deferunt. Hęc de venis extra iecur.

In iecore.

Quo autem ad venas intra iecur, reſident in iecinoris parte, vel ſima, vel gibba, ſi in ſima, cum Gal. libr. de venarum, et arteriarum diſſect. cap. 1. alimentum aſcendit ad portas iecinoris, & hinc in totũ iecur permanat. Ecce ſanguis non permanet in venis portę, ſed diſtribuitur in partem gibbam. Si autem venæ reſident in parte gibba, de his loquens Gal. eodem lib. cap. 2. ait, harum venarum officium eſſe ſuccum in ſimis confectum aſſumere; Cæterum, vt aſſumunt, non totum retinent, ſed eius maior portio per totum corpus diffunditur. Quarę hę venę ſunt viæ, per quas ſanguis a ſimis iecinoris diſtribuitur in totum corpus, vt ſecundum eundem ſenſum accipere liceat Gal. verba, dum quarto, de vſu partium quinto ait, iecur, ſecundũ gibbam partem donatum eſſe vena, quæ chymum iam purum, & ab excremẽto, tum bilioſo, tum melãcholico defęcatum ſuſcipit, aut vt ſuſcepit non retinet, vt per totum corpus diſtribuatur. Hactenus ergo comprobatum ſit ad omnes venas, & ſolas pertinere ſanguinis craſſioris diſtributionẽ. Quare quod explicandum ſuccedit,

Secundũ per quod.

per quod venæ hunc vſum præſtẽt. Dicimus ergo, hunc vſum præſtare per ea, quę conſequuntur temperaturã, quę accidunt, & per actionẽ.

Conſequẽtia.

Declato, & primum quo ad ea, quę temperaturã ſequuntur, eſt venarum tenuitas, ad quã reſpiciens Galen. 6. de vſu partium 10. ait, quamuis ſanguis ſit craſſus, facile tamen circunfuſis partibus diſtribui, propter venarum tenuitatẽ. Sed forte tenuitas pertinet ad magnitudinem, vt tenue ſit paruũ, craſſum ſit magnum: quare ad ea, quæ accidunt. Quo autem ad ea, quæ accidunt. Hęc tetigit Gal. & 1. dum loco iam citato dicit, ſanguinem etiam craſſiorem diſtribui propter venarum raritatem; Nec minus, dũ lib. de morborũ differentijs 7. voluit ad venam ſpectare optimũ ſanguinem diſtribuere, vt fiſtuloſa eſt, ac hẽt meatũ, quo fit, vt ꝓut amplior eſt meatus, copioſioris ſanguinis fiat diſtributio, vt merito cum Gal. 16. de vſu part. vltimo, venę ſint modo maiores, modo minores, prout maiorẽ, vel minorem copiã deferunt alimenti. Vt ſi meatus occludatur, deſtributio impediatur. Cęterũ Ariſt. quoq; vtilitatem non ignorans venarũ, vt concurrũt per id quod accidit, & præcipuè per cõformationem, & poſitionem,

Venarũ vtilitas & quo.

primum quo ad cõformationem ait tertio, de hiſt. animalium 19. Venas eſſe vaſa, & conceptacula ſanguinis, vt corde excepto, nullibi repetiatur, quàm in venis. Vnde ſecundo de partibus tertio, venas quaſi ſanguinis vaſa vocat. idẽ ẽt tertio, de partibus quarto, eſt teſtatus, atq; ſecundo de generatione animaliũ quarto. Vnde tertio, de partibus 5. ait, cum quiſq; humor deſideret conceptaculum, venarum aũt genus ſit conceptaculũ, & uas, propterea ſanguis in venis, vt in uaſe continetur, ut ꝓpterea uena per conformationem ſimilem uaſi ſanguinẽ contineat. Vt hinc cum vena ſanguinem cõtineat, dicat 2. de partib. 8. uenas haberi gratia ſenſus tactus, quia ſcilicet continet ſanguinem, qui uertitur in carnem, quæ eſt organum tactus. Quo autem attinet ad poſitionẽ. hanc proponens philoſophus 3. de partib. 5. dicit, cauſa, vt uenæ in omnes corporis partes digerantur eſt, ut ſanguis in uenis contentus, in oẽs corporis partes diſpenſetur.

Venarũ actio propria.

Cæterum, & uenas per actionem cõcurrere ad ſanguinis diſtributionẽ propoſuit Philoſophus, dũ 3. de partibus 5. ait, procedũt ex amplioribus uenę minores, quouſq; arctiores reddãtur, quã ut ſanguinem tranſmittere poſſint. Ecce concurrunt per trãſmiſſionem, quare per actionem.

Actio.

Vnde a Philoſopho accipiens actionem inſinuauit Gal. dũ 2. de ratione uictus 10. ait, per uenas ſanguinẽ ferri, & diſtribui. Diſtributio autẽ, ad differentiã lationis, fit per actionem, hoc eſt per attractionem a uicinis uenis, et tranſmiſſionem ad alias. Hinc factum eſt, ut uenæ obtinuerint fibras rectas quidem, per quas trahunt, tranſuerſas per quas tranſmittunt, obliquas autem per quas fit aliqua retentio, ne maiori cum impetu quam deceat, fiat diſtributio. Neque enim uenæ egebãt fibris adeo robuſtis, cauſa propriæ nutritionis.

Monitũ.

Cęterum admoneantur ſtudioſi, quamuis uenæ ad ſanguinis diſtributionem concurrant per attractionem, & tranſmiſſionem, nihilominus etiam concurrere partes nutriendas,

Alimenti diſtributio a quo.

ut ſcilicet proprium trahant alimentum, ut cum Galeno tertio, de ſympt. cauſis ſecundo alimẽti diſtributio perficiatur a ſingulis particulis, conuenienes ſibi alimentũ trahentibus. Et rectè dicit, diſtributionem perfici, ut inſinuaret non ſolum particulam alendam concurrere, ſed etiam uenas: Hactenus ergo patet ſanguinis craſſioris diſtributionem pertinere ad omnes, & ſolas uenas per cõſequentia temperiem, quæ accidunt, & actionem. Quo autem ad uſus, qui cõpetit omnibus uenis, ſed non ſolis.

Omnibus ſed nõ ſolis.

Hanc utilitatem propoſuit Gal. 6. de Placitis octauo, dum ait, fieri non poſſe, ut ex corporis locis uenę functio immutetur, nam uena ubiq; propriã ſubſtantię ſpeciem ſeruat, ex qua propria prodit functio; quibus ſane uerbis ſignificat mutationem alimẽti in propriam ſubſtantiam, ut ipſamet uena nutriatur, & proinde conſeruetur, quę functio cõpetit quidem omni uenæ, ſ. d ẽt omnibus partibus, ut pro ſui nutritione alimentum in propriam ſubſtantiam per proprium tẽperamentũ immutẽt, ut ſanguinis diſtributio ſit ꝑ totum corpus, immutatio autem in propriam ſubſtantiam ꝑ ſeipſas. Ecce eſt utilitas, quæ competit omni uenę, ſed non ſoli. Sed nota cum Gal. proponat propriam uenarum functionẽ nõ eſſe nutritionẽ, quia nutritio eſt actio communis, quare per propriã oportet intelligere diſtributionẽ, quę competit oĩbus uenis, ſiue ſint in una corporis parte, ſiue in

alia. Cuius claſſis eſt etiam ſanguificatio, ſiquidem, ait Gal. 4. de vſu partium 17. coqui in omnibus venis ſanguinem, vt quamuis natura venas distributionis
Venarũ actio ſanguificatio organa effecerit, ipſis tamẽ etiam facultatem ſanguinis generatricem indiderit, ne dum alimentum per venas fertur, ipſi alimento tempus fruſtra pereat. Ecce ſanguificatio pertinet ad venas, ſed minus, quã diſtributio, vt ſanguificatio potiſſimum ſpectet ad iecur de quo ſuo loco: ſat ſit intelligere hoc munus ſanguificandi pertinere ad omnes venas, non autem ſolas. Eadem veritas colligitur ex Galeno, dum inquit, tertio de temperament. 2. venas, vẽtriculum, & iecur eſſe organa coquendi, vt cũ coctio ſit, vel cibi, vel chyli, cibus coquatur a ventriculo, chylus autem a venis, & hepate, & ab his ſit ſanguificatio. Hinc etiam dicit, Gal. quinto, de tuenda vltimo, carnes nõ rectè coquere, quæ acceperint a venis, quę malè coxerunt; ergo venæ coquunt pp carnes, quæ cum alantur ex ſanguine, ideo venæ ſanguificãt. Dicebat etiam libro, de morborum differentijs ſeptimo, venam optimũ ſanguinem generare. Dicebat etiam ſexto, epid. quinto, primo, iecinoris, et venarum facultatem eſſe cibos cõ coctos mutare in ſanguinem. Adhęc primo, de vſu partiũ 16. ait, venas factas eſſe gratia generãdi ſangui
Not. Venarũ ſanguificatio non eodẽ modo. nis, & ſimul in omnes partes ferendi. Cęterum aduertendum ſanguificationẽ pertinere quidem ad omnes venas, ſed non eodem modo, ſiquidem ad meſeraicas pertinet præparatio aliqua, chyli in ſanguinẽ mutandi, & ob id dicit quarto, de vſu partium ſecũdo, venas meſeraicas alimentum in ventriculo elaboratum attrahere, & præparare. Dicebat etiam ſecundo, de placitis vltimo, primum alimenti organum eſſe os, gulã, ventrem, ſecundum venas è iecinore in ventriculum pertinẽtes, in quibus ſanguis primum gignitur. meſeraicæ ergo ſanguificant, vt pręparant, et rudẽ quendã ſanguinem gignunt. Venæ aũt, quæ ſunt in ſimo iecinoris, ſed vna cũ carne iecinoris ſanguificant, & pfectũ ſanguinẽ efficiunt, venæ aũt reliquę ſanguificãt, vt perfectum ſanguinem, & conſeruent, & portionẽ imperfectã, ſi qua eſt, reddant perfectiorem. Neq; ob
Dubitatio. Solutio. ſtat Veſal. obiectio in Galenũ, dum ait, cum venę ſint albæ, vim ſanguificandi non obtinere. Nam vena per propriam vim, et ſibi inſitam, ſuccum gignit albũ, per vim aũt quam ſuſcipit a iecore, ſanguificat. Quę reſolutio traditur a Gal. 6. de placit. 8. dũ ait, illos eſſe dãnandos, qui venarum tunicis, ſecundum naturam ipſarũ, ſanguis creandi munus deferunt: rectè autem dicit, ſecundum naturam, nã in venis gignitur ſanguis, non ſcdm naturam venarum, ſed ſecundum vim venis a iecinore cõicatam. Sed & omni venæ competit non ſoli, qđ proponitur ab Hip. lib. de alimento, dum ait, ex venis, & arterijs abeunt, in oĩa ſanguis, et ſpũs,
Solis non omnibus. & calor per hęc meat. Hęc de vtilitate cuiuslibet venæ, ſed non ſolius. Quæ aũt vtilitas ſolius venæ, ſed non omnis colligi põt a Gal. in arte medic. 9. eſt autẽ deferre vim naturalẽ, qđ ſit verum, inquit, aliquas eſſe partes, quę inſitas habẽt a natura potẽtias, aliquas vero, quæ inſitas ſimul & emanãtes, cuiuſmodi ſunt quæ neruis arterijs, & venis egent. Si ergo ſunt, quæ venis egent, ergo p venas defertur vis naturalis, ut ſicut uis animalis ſolum defertur p neruos, ita naturalis ſolum defertur per venas, at nõ per oẽs, ſiquidẽ tamen ad oſſa pertingunt venæ, quamuis exiguæ, oſſa a Galeno recẽſentur inter partes, quæ natura inſitas nequaquam aliunde habent emanantes facultates, vt
Differentia inter facultatẽ naturalẽ, et animalem. hinc colligere liceat, differẽtiã inter facultatẽ naturalem, & animalem, ut animalis ſolum influat, naturalis, & inſita ſit & influat, vt quandoq; ſufficiat ſolum inſitas, ut in oſſe, quoniam uix diſſipatur, quandoque opus ſit, & inſita, & influẽte, vt in muſculis, & reliqs partibus, quarum ſubſtantia, vt promptè diſſoluitur, promptè etiam & copioſè refici debet, ut opus ſit robuſta facultate, & proinde inſita, quæ robur etiam acquirat ab influente. Sed ad rem: delatio naturalis facultatis pertinet ad ſolas venas, ſed non omnes. Tandem quo ad vtilitatem, venarum quidem, ſed nec om- *Nec ſoli nec omni.*
nis, nec ſolius venæ eſt, cuiuſmodi proponitur a Galeno decimoſexto, de vſu partium vltimo, dum ait, venas latas deduci in renes, non quidem, quia multo egẽt alimento, ſed ut attrahant validè, & ita attrahẽtes renibus inſeruiant, ad attrahẽda ſeroſa excrementa. Ecce venæ ſunt non omnes, ſed pertinentes ad *Venarũ actio attractio.*
renes, quæ attrahunt unà cum renibus excrementa ſeroſa, & illa etiam deferunt, vna cum arterijs, quare vtilitas, nec ſolius, nec cuiuslibet venæ. Cuiuſmodi etiam eſt vtilitas, quæ adſcribitur cauæ, dum Galenus quarto, de vſu partium quinto, ait, venam cauam ſuſcipere ſanguinem, qui multa humiditate, tenui & aquoſa eſt plenus, vt conducat tanquam nutrimenti vehiculum, ſiquidem quamuis ex hac ſeroſitate nulla particula nutriri queat, diſtribui tamen alimentum in corpus ſine hac non poterat. Tãdem vtilitas, nec ſolius, nec cuiuslibet venæ eſt, quæ proponitur a Galeno libro, de vſu pulſuum ſecundo, dum voluit venarum vſum eſſe, vt calorem a corde toti impartiantur, propter illum continuum tranſitum, qui eſt de arteria in venam, vt ob id ligatis arterijs partes nõ prorſus orbentur cordis calore, quia per venas caloris aliquid in omnẽ particulam defertur. Addebat inſuper, in capit. tertio, ſi poſt vulnus vinculo excipiantur, tum venę, tum arteriæ, partes citius reddentur frigidiores, ſi autem ligentur ſolæ arterię, ſerius, nam aliquis confluit calor per venas, ſi autem ſolæ venæ ligentur partes frigidę non redduntur; nam ſufficit calor per arterias confluens. Eſt *Arteria deferunt calorem.*
ergo caloris diſtributio vtilitas non ſolius venæ, cum pertineat & magis ad arterias, nec omnes venæ, ſed illius tantum, quæ arteriam habet continuam, quoniam per continuum tranſitum de arteria in venam fiat hæc diſtributio, vt potiſſimum fiat per id, quod accidit, hoc eſt per ſitum venę proximum arteriæ, & per orificia, ſeu per poros ipſius venæ. Hæc de venis. Quantum ad arterias, primum quo ad nomen. No- *De arterijs. Nomen.*
tandum ex Galeno ſexto de placit. vltimo, & ſecundo epid. quinto, circa finem, & alibi quoque Hip. & Platonem vaſa ſanguinem continẽtia nominaſſe uenas. Poſteriores autem, vas, ſanguinem continens deſtitutum motu, uocarunt uenas, præditam autem motum arteriam. Cæterum, cum eodem Galen. 7. de compoſit. medicament. ſecundum locos, c. 1. & 7. de Anat. Adminiſt. primo, duplex ſit genus arterię aliud a ſiniſtro cordis ventriculo in totum propagatum, aliud quod ex laringe in pulmonem deſcẽdit. Nos in pręſentia circa illud arterię genus uerſabimur, quod a corde exoritur, ut ſicut aliud genus, quod in pulmones deſcẽdit nominatur arteria aſpera, ita hoc de quo loquimur, poteſt uocari arteria leuis, ut leuis arteriæ hęc definitio tradi queat. Arteria ſcilicet leuis eſt mẽ- *Definitio*
brum ſimilare genitum ex ſubſtãtia carnoſa, & fibroſa, et membranoſa, a ui artefica gratia diſtributionis ſanguinis ſpirituoſi. Declaro: primo, dictũ fuit arteria eſt membrum, ſcilicet uita præditũ, quod neceſſa- *Membrũ*
rio hẽt facultates, ſiquidem ex Gal. lib. de uſu partium 7. quodlibet inſtrumentum contrarias inter ſe ſibi inſitas facultates habet, nempe attractricem, & expultricem, pręterea retentricem, & alteratricẽ, & ob id lib. artis medic. nono, arterias recenſet inter corporis partes uiuentes, ad differentiam ſcilicet pilorũ. Deinde dictum fuit (ſimilare) ſiquidem Galen. lib. de mor- *Similare.*
borũ differentijs tertio, arterias collocat inter partes ſimilares, quamuis uon ſint ita ſimilares, vt oſſa, cartilagines, & ligamenta, quemadmodum teſtatur libro, de inæquali intemperie ſecundo, vbi venas, & arterias ſeparata partib. magis ſimilaribus, ſicut in ſermone de uenis explicauimus. Deinde in definitione dictũ fuit, genitũ ex ſubſtantia carnoſa, & fibroſa, &

membra-

Digitized by Google

Ex carne & fibrib. membranoſa, vt decimo methodi vltimo, vt dictum fuit de venis, vt ex hac particula colligeremus, quamuis arteria fiat mediatè ex ſemine, & magis mediatè ex ſanguine (vt ait Galen. ſecundo, de facultat. naturalibus tertio) nihilominus, vt ſanguis mutatur in ſemen, & ſemen ad procreationẽ arterię in carnoſam ſubſtantiam, & fibras, hę duę ſubſtãtiæ ſunt materia, ex qua immediatè fit arteria, vnde quoad ſubſtantiã carnoſam, hanc Auicenna vocauit ligamentalem, & Galenus libro, de inæquali ſecundo, membranoſam, quoniam tunicæ caro inſtar ligamenti, & membranę extenditur, eſt tamẽ determinata, & propria caro arterię, diſtincta a qualibet alia carne, etiam ſeminali. Quod autem attinet ad ſubſtantiam fibroſam, ex hac etiam arterias fieri locis citatis, dicit Gale. Quinimò etiam addit, ſecundo de temperamẽtis tertio, hãc ſubſtantiam fibroſam ad differentiam fibrarum, in muſculis non eſſe factam ex ligamentis, & neruis, vt inſinuaret genitam eſſe ex priuato ſemine. Neq; etiam fibrę citra artificium arteriam conſtituunt, ſiquidem cum arteria (vt ſuo loco oſtendemus) duas habeat tunicas cum Galeno, ſexto de vſu partium, interna fibras obtinuit tranſuerſas, addebat autem Veſalius, ſed a Galen accipiens, ſeptimo de Anatomicis adminiſtrationibus quinto, tunicam interiorem eſſe intertextam duntaxat tranſuerſis fibris, exteriorem autem rectis, & quibuſdam mediocriter obliquis, tranſuerſis nullis, vt ſi fibræ inuicem conferantur, plurimæ ſint tranſuerſę, pauciſſimę obliquę, rectę pauciores tranſuerſis, plures obliquis. Et ratio fuit quoniam arteria, vt ſuo loco explicabitur, magis eget deſtinata tranſmiſſione, minus attractione, & adhuc minus retentione, fibræ autem tranſuerſæ inſeruiunt tranſmiſſioni, rectè attractioni, & obliquæ retentioni. *Dubitatio.* Neque huic veritati aduerſatur Auicenna, quamuis dicat vbi membra habent duas tunicas, in interna ſemper fibras eſſe rectas, & obliquas, in externa tranſuerſas. *Solutio.* Dicimus non opus eſſe legere ſemper, ſed ſępè, vt ſcilicet excipiantur arteriæ, vtpote quæ magis ſunt deſtinatę diſtributioni, quàm retentioni, ad differentiam ventriculi, vteri, & ſimilium partium. Quod ſit verum, Auicenna cum dicit, melius eſt, ut villi attrahendi & retinendi ſint, ſimul addit, niſi in inteſtinis, nam magis egent attractione & expulſione, quam retentione. Conſtitutum ergo ſit, arteriarum materiam ex qua, eſſe ſubſtantiam carnoſam, & fibroſam, & proinde membrum eſſe ſpermaticum, vt deperditum reparari nequeat, quamuis ad differẽtiam oſſis agglutinationem admittat, vt teſtatum reliquit Galen. quinto method. ſeptimo: *Arteria poteſt agglutinari.* ſiquidem eam duritiem non obtinet, quam os, & cartilago, vt aliud ſit partem deperditam refici, aliud diuiſam agglutinari. *Not.* Cæterum, not. dum dictũ fuit arteriam eſſe genitã ex carne, & fibris, (vt dictũ eſt de venis) opus eſſe intelligere de quacũq; arteria. *Arteriarum mẽbrana.* Si quidem quædam reperitur arteria, quę pręter proprias tunicas, cõem etiam, hoc eſt mẽbranam aſſequitur. Quod ſit verum, Galenus quinto de vſu partium, ſecundo ait, arterias inſtar venarum diſtribui, partim vt membranæ, quibus venæ proteguntur, & vicinis partibus colligantur, protinus arterijs quoque ſint vſui. Ecce arteriæ membranis teguntur. Ad hęc idem Galenus ſeptimo, de Anatomic. admini. quinto, dum propoſuit tunicas peculiares arterię, habet. Quarta vero peculiaris tunica nulla eſt, ſed veluti quibuſdam venarum, ita arterijs alicubi adhæreſcit, & circuntenditur membrana tenuis integens, aut firmans, aut connectens arterias vicinis particulis, atq; id maxime venis, & arterijs accedit, ſecundum ſeptum in ima regione a peritonæo, in ſuperiori intra thoracem a membrana ſubcingente coſtas, vt denuo cum membrana aliquam arteriam quandoq; inueſtiat, fieri vt, cum Gal. paſſim, & potiſſimũ libro de pleuritide quarto, aliqua arteria ſentiat. *Arteriarũ ſenſus* Conſtitutũ ergo ſit arterias immediate productas eſſe ex ſubſtantia carnoſa, & fibroſa, ut hæ ſubſtantiæ fiunt ex ſemine, ut ſemen fit ex ſanguine, qui ſane ſanguis cum Galeno tertio, de facultatibus naturalibus vltimo, eſſe poteſt tum arterioſus, tum venalis. *Arteria continens ſanguinẽ etiam venoſum.* Quod ſit verum quantum ad arterioſum, hoc eſt a corde emanantem, ait, quod ſanguinis in cauitatem arteriarum cum dilatantur, eſt tranſlatum, id ceu maxime ſibi conueniens maximeque nutrire valens tunicæ vaſorum, ſcilicet arteriarum trahunt. Quo vero ad ſanguinem venoſum, hunc proponens, ait quod autem ex venis in arterias transferatur aliquid ſanguinis, pręter ſanguinem ſcilicet arterioſum, euidenti argumento eſt. Si enim multis, ampliſque arterijs præciſis iugulare per eas animal velis, inuenies animalis venas, atque arterias vacuatas, quod ſane nunquam fieret, niſi vena, & arteria inter ſe haberent altera in alteram ora recluſa. Cum ergo ſanguis ex venis in arterias influat, niſi arteriæ ex hoc nutrirentur, fruſtra ſanguinis in arterias conflueret. Quare arteriæ aluntur ex ſanguine, & arterioſo, & venoſo, vt ab arterijs in ſemen mutatur: excipitur autem magna arteria prope cor. Vnde Hippocra. libro, de corde ait, magnam arteriam nõ nutriri ex ſanguine apparente, & quem videmus, quod ex eo fit manifeſtum: mactato enim animali, & ſiniſtro ventriculo diſſecto, tota arteria diſſoluta apparet, modico ſeroſo humore excepto, flauaq; bili: conſpicitur autem (vt puto) ſeroſus humor, quia fuit ſanguinis vehiculum, apparet autem flaua bilis, quoniam cum ſanguis pro alimento arteriarum egeat inſigni elaboratione, aliquid flauę bilis, in hac inſigni coctione, ſecernitur. Deinde dictum eſt (a vi artefica) per hanc de more intelligentes generatricem arteriarum, per *A vi artefica.* propriam alteratricem, & formatricem. Vnde quantum ad alteratricem. Hæc arterijs tribuit illam tẽperiem, quam proponit Galen. primo, de temp. vltimo, *Alteratrix.* dum ait, arteriarum tunicam exanguem eſſe, & natura frigidam, contactu autem ſanguinis calefieri, atq; ad medium temperamenti ſtatum venire, in paſſiuis autem voluit eſſe ſiccam, ſed minus tendine, & magis neruis, atque etiam (vt ait quinto methodi ſeptimo) ſicciorem vena. Addit autem ſecundo de temperamentis tertio, arteriarum carnem eſſe calidiorem cuti, fibras autẽ partim ſimiles, partim paulo magis, partim paulo minus, tum frigidas, tum ſiccas, vt cum hæc ſit arteriarum tẽperatura, hanc ſequatur potius durities maior, quam in venis. & quo ad formatricẽ eſt craſſa. Vnde dicit Galen. quarto, de dignoſcendis pulſibus vltimo, Arteriam tum craſſa tunica eſſe munitam, vt peritonæi ſit ſextupla. Dicit etiam ſexto de vſu parr. decimo, venas, & arterias non habere tunicas ęque craſſas, ſiquidem arteria ſextuplo eſt ſpiſſior, quam vena. Excipitur autem arteria venoſa, de qua in ſermone de pulmone loquemur, quemadmodum etiam de vena arterioſa. Sed ad rem, arteria obtinet ſubſtantiam craſſiorem venis, & præterea cum Gal. quinto, methodi ſeptimo, etiam duram, quamuis arteria ſit longe mollior & magis carnoſa quam os, & chartilago. Alteratrix itaque arterijs hanc tribuit temperiem, & proinde hęc temperiẽ conſequentia, cur autem, apparebit dum circa vtilitates arteriarum verſabimur. Hęc de vi alteratrice. Quantum ad formatricem, cum hęc tribuat conformationem, magnitudinem, numerum, & ſitum quantum ad cõformationem, reſpiciens Gal. 1. de differentijs pulſuum *Formatrix. Conſer.* 3. ait arterię corpus nõ modo eſſe longum, ſed pręterea teres, & cauum, dicebat etiã primo de cauſis pulſuum 4. Arteriam inſtrumentum eſſe, quod ſpiſſis eſt tunicis, & cauum intus. Vt cum eodem Gal. l. de morborũ differẽtijs 7. Arterię euidẽtes obtinẽãt meatus, At pręter hos euidẽtes meatus pertinentes ad cauitatẽ arteria-

arteriarum ſunt etiam alij meatus, ſeu pori, quorum aliqui ſpectant ad tunicas, aliqui ad extremitates arteriarum, de quibus omnibus agens cum diligentia Galen. dicit lib. de vſu pulſ. 5. arterias numeroſos obtinere meatus, per quos materia extra arterias trãſmittitur, & in arterias attrahitur. Siquidem in primis arteriæ communia habent cum venis oſcula, quamuis adeo exigua, vt ſenſum noſtrum fugiant, quo fit vt ſi magnæ ſimulq; multæ arteriç vulnerentur, vniuerſus animalis ſanguis per eas exhauriatur, arteriæ prætera, ait Gal. poſſident ora, quæ in cutim finiuntur, per quæ & aer circundans recipitur, & halituoſum excrementum excernitur. Amplius arteriæ ſecundũ earum tunicas habent tenues quoſdã meatus veluti ſpiramenta, per quos ex circumpoſitis ſpatijs viciſſim trahunt & expellunt. Adhęc arteriæ oſculorum ſpecie meatus habent, qui in inteſtina, & ventriculum terminantur, per quos ex ventre & inteſtinis tum attrahunt, tum rurſus expellunt. Hęc de conformatione. Quãtum ad magnitudinem cum Gal. 3. de facult. naturalibus vltimo, arteria eſt vas ſatis vaſtum, a quo quæ ſunt in corpore omnes arteriç ortum habent, magnitudinis autem cauſa fuit, quoniam arteria non modo ſpiritum a pulmone accipit, verum etiam ex dextro ſinu per vias cõmunes, hoc eſt ſepti foramen, ſanguinem ſuſcipit. Cęterum quamuis arteria vas ſit magnum, nihilominus ęqualem magnitudinem non ſeruat, vt arteriæ aliqua portio ſit maior, alia minor. Veluti cum Gal. ſexto de vſu partiũ quinto, & 16. de vſu partiũ ſecundo, dum arteria ex corde enaſcitur; protinus imparibus ſectionibus bifariam diuiditur, nam maior eſt portio, quæ fertur deorſum, quoniam totius animantis partes cordis ſubſtantię ſint plures, & maiores ſuperioribus. Hic adde craſſitiẽ, & tenuitatem in reſpectu ad venas. Quantum deinde attinet ad numerum, ſit primum arteriç conferantur cũ venis, vt dictum fuit in ſermone de venis ex Gal. 16. de vſu partium 12. arteriæ in partibus inſertæ ſunt pauciores venis, & ibi ratio fuit explanata. Si autem perpendatur numerus in ipſis arterijs potiſſimũ perpendere licet ſuarum tunicarum numerum. Dicebat autem Gal. 7. de anatomicis adminiſtrationibus quinto. Arterias poſſidere tunicas peculiares duas, nempe exteriorem & interiorem. Quo ad exteriorem eſt ſane tenuis, qualis eſt venæ tunica, & rectis fibris, & quibuſdam mediocriter obliquis; tranſuerſis nullis contexta, interior vero & durior eſt, & quintuplo craſſior in trãſuerſas fibras diſſoluitur. Hęc pręterea interna tunica, ſecundum internam ſuperficiem ceu quandam cutim obtinet telæ araneorum manifeſto perſimilem, in magnis quidem arterijs perſpicuam, quam nonnulli, tertiam arteriæ tunicam ſtatuunt. pręter has nulla alia eſt peculiaris, ſed in aliqua arteria, ut ſuo loco dictum fuit, quædam membrana contegens. Sed ad rem. hic eſt tunicarum numerus: vt peculiares ſint duæ exterior, & interior cum ſua cute in ſuperficie interna. Hanc eandem veritatem propoſuit, dum ſexto, de vſu partium, vndecimo ait, arteriam duas obtinere tunicas, quantũ interna craſſa eſt admodum denſa, ac dura, exterior tenuis, ac mollis, cuiuſmodi eſt venæ tunica. Dicebat etiam quarto de differentijs pulſuum ſecundo, arteriam eſſe vas aſſimile venæ, niſi quatenus duplicem tunicam, & longe robuſtiorem habet. Hæc de numero, Quo autem attinet ad ſitum, & primo penes ortum, Gal. lib. artis medic. 6. ait, arterias originem ducere a corde. Hoc eſt, vt ait, Gal. 6. de vſu partium quinto, a ſiniſtro cordis ventriculo, quemadmodum etiam primo de plac. c. 7. affirmauit, & replicauit tertio facult. nat. vlt. Quo autem attinet ad ſitum ſed penes ductũ. Primum id ſcire expedit, formatricem hunc ſecuriorem tribuiſſe arterijs, vt cum Gal. primo de pręſagio ex pulſibus tertio, rarum ſit vt arteria de ſua ſede migret. Hinc factum eſt cum Gal. 16. de vſu part. 10. vt quanto arteria ad vitam eſt principalior, tãto ductũ, ſeu ſedem tutiorem habuerit. Hinc etiam formatrix cum eodem Gal. 3. de anatomicis admini. octauo. in imo retinet arterias, vt nuſquam particulã ipſarum manifeſte in cutẽ emittam, emittit autem, & venas, & neruos, vt arteriarum ſitus ſit vſque adeo profundus, vt cum Gal. tertio de Anatomicis Adminiſtrationibus vltimo in carnoſis arteriarum pulſus nõ appareat. Primum ergo ſtatutum ſit, arteria, ſecundum ipſarum ductu & ſedem admodum tutã obtinere, nã vbi læduntur arteriæ, ſummum vitæ imminet diſcrimen. Cęterum arterię præter tutam ſedem cum Gal. nono de vſu partium quinto, etiam eam ſunt adeptę, vt venis ſint propinquæ, vt hęc vaſa, mutuo ſeſe contingant, & ſemper arteriæ inſideant, vt teſte Galeno quinto de vſu partium ſecundo, ſit conſpiratio quædam, & materiarum communio. Cęterum ut in hoc ſermone generali aliqua ex parte arteriarum ductus appareat, ſciendum ex Galen. libro de venarum, arteriarumque diſſect. cap. primo, & primo de placitis ſeptimo, & 16. de vſu partium ſecundo: ſexto, de vſu partium quinto, libro de pulſibus ad Tirones quinto, quemadmodum dictum eſt de venis ita dicendum de arterijs a corde prodeuntibus, vt quę ramorum ſerie pulmones petant, radicum imaginem oſtendant, quæ autem aorta, ſeu magna uocatur arteria, caudicis in arbore proportionem ſubdit. Cæterum ex hac magna arteria, quæ trunco reſpondet, & maxima eſt, diſtribuuntur rami tum ad cor, tum ad reliquum corpus. Quæ ſane diſtribuitur in cor, eſt, quæ cor ambit ſeu coronat. Vnde dicitur *ἰστεφάνουσα*, quaſi circum coronans, vt cor in ambitum duaſ habeat circumfuſas arterias, alterã quidem maiorẽ, quæ maximam cordis partem amplectitur, reliquam ea maxime regione diſtributam, vbi tertium ventriculum eſſe exiſtimauit Ariſt. at iacet in latiori cordis parte, quę eſt particula dexterioris ventriculi, non autem tertius ventriculus. Ad reliquum autem corpus magna arteria mittens ramos, hunc ductum ſeruat, vt minor pars ſurſum feratur, maior autem, ad ſpinam deflectatur. Vnde quantum attinet ad minorem, hæc dum ſurſum fertur, confeſtim in ſectiones inęquales finditur, nempe in maiorem, & minorem. Quantum ad maiorem minoris, hæc ad iugulum tendens, oblique de ſiniſtra, ad dextram thoracis partem porrigitur. Hęc autem ubi prope glandium, hoc eſt Tymum peruenerit, primum mittit ramum, ad ſiniſtram iugularem, poſt illum alterum, ad dextram, deinde quidquid ipſius reſtat, ad pectoris os non aliter ac vena porrigitur, tum alios producens ramos, tum eum, qui mammas ſubit. Quę vero portio ad primas Thoracis coſtas diuiditur, extraq; thoracem emergit, vt vena ad ſpinales muſculos diſtribuitur. quęque per foramina ſex vertebrarum colli deducta, vna cum uena, ad ſpinalis medullę meningas deſcendit, & diuiditur, vt ad ſummum humerum, ſcapulam, & axillam dextram vna cum venis diſtribuatur, ſicuti, & arterię carotides dictę ſingulæ cum ſingulis iugularijs venis internis aſcendunt, omne autem quod ex carotidibus reliquum eſt, ſurſum recta procedens, penetrat in caluam, inibique textum illud, ad retis imaginem complicatum efformat. Deinde rurſus in duas coiens arterias, ſubit ad cerebrum. Quo autem ad minorem, oppoſitum maiori habet ſitum, nam attollitur, & ipſa obliquior, ad ſiniſtram ſcapulam, & axillam, & propagines mittit ad pectoris os, primas etiam thoracis coſtas, ad ſex colli vertebras, atque ad clauiculę loca vicina ſummo humero, cum autem has omnes ediderit, reliquum eius in ſcapulam, & manum diuiditur. Hęc de arteria, vt ſurſum fertur. Quo vero ad eam quę ad ſpinã deflectitur, quę maior eſt, Hęc vt a corde ſe promit,

Magnitudo. Numer⁹. Tunica. Situs ortus. Ductus intus. Ductum. Minor ſurſum. Deorſum maior.

Digitized by Google

mit, & ad ſpinam deflectitur, quintam thoracis vertebram aſcendit, & inde per totam ſpinam vſque ad latum os deſcendit, atque primum propaginē quandā emittit tenuem, quæ in eas diuiditur per thoracis partes, quibus pulmones adiacent. Huius autē propaginis extrema ad arterias vſque aſcendunt, deinde per ſingulas vertebras rami, tum in ſpatia intercoſtalia, tum ad ſpinalem medullam exoriuntur. Cæterū magna arteria deorſum procedens, ſimulatq; thoracem egreſſa eſt, pręterea duas in ſeptum trāſuerſum mittit arterias, deinde in abdominis viſcera, nēpe vētriculum, iecur, lienem, meſenteriū, inteſtina, renes, veſicam, & teſtes. Dum vero magnæ arterię pars extrema, ad lumborum latera peruenerit, ſuperpoſitā venam tranſcendit, atque bipartita in vtrumq; crus mittitur. At dum hæ portiones ita feruntur, pręterea ad vtramq; ipſarum conſpiciuntur propagati ramuli, qui conceptibus per vmbilicum inſeruntur, atque ſimiliter etiam in iam perfectis animantibus arterię aliquæ propagatæ, vna cum venis ad os latum & vicinos muſculos excurrunt. Atque tandem cruris vtriuſque arteria per crus deſcendens ad pedes defertur, hæc de arteriarum ſitu in genere, & proinde de compoſitione, quæ arterijs, a formatrice fuit tributa. Tandem in definitione dictum fuit, gratia diſtributionis ſanguinis ſpirituoſi. Hac particula exprimitur vtilitas; quæ & omni, & ſoli arteriæ attribuitur.

Gratia ſanguinis ſpirituoſi. ſo'i & omni.

Qua vtilitate explicata, (vt in ſermone de venis) reliquas arteriarum vtilitates explanabimus, ſiue cōpetant omnibus, at non ſolis, ſiue ſolis, ſed nō omnibus, ſiue nec ſolis nec omnibus. Quantum ergo attinet ad utilitatem qua & ſola & omnis arteria eſt donata, & proinde in definitione eſt propoſita, dictum fuit eſſe diſtributionem ſanguinis ſpirituoſi. Vnde primum ſciendum, dixiſſe Hip. lib. de oſſium natura, venas, ideſt arterias, ideſt pulſatiles venas ꝑ corpus diffuſas ſpiritum, & fluxum, & motum exhibere, ſpiritum, ideſt uitalem, fluxum, ideſt ſanguinem ſpiritalem, & motum, ideſt vim pertinētem ad arterias, vt pulſent, ſed pręterea ſciēdum dixiſſe lib. de carnibus arteriam plus habere calidi, quam venam, & ſpiritū condere, & conſeruare. adhunc ſciēdum, cum Gal. 6. de Plac. 8. per ſanguinem ſpirituoſum opus eſſe intelligere ſanguinem, qui eſt permixtus cum copioſo ſpiritu vitali. Vnde dicit loco citato Galenus, arterias deuehere in totum corpus ſanguinem, ſed non craſſiorem inſtar venarum, verum feruētem, & ſpirituoſum, & qui cum vehementia fluit. Dicit etiam primo de ſemine ſexto, ex arterijs influere ſpiritum vna cū ſubtili admodum, & pauco, & calido ſanguine, vt cū ſanguis ſpirituoſus ſit cordis opus, propterea cum Auic. arteria, eſt lator inſeruiens cordi, qđ accepiſſe potuit a Galen. lib. artis medic. nono. Cæterum quia arteria diſtribuit ſanguinem ſpirituoſum, & quia detinet, & quia tranſmittit, vt niſi ſanguis a corde in arterias effluxus in arterijs detineret, & niſi arterię tranſmitterent, non fieret hæc diſtributio, idcirco duo explicanda occurrunt, alterum quomodo arterię detineant ſanguinem, reliquum quomodo tranſmittant, ad hanc diſtributionem. Quantum ad primū, ex Galeno ſexto, de vſu partiū decimoſeptimo, arterię ſanguinem tenuęm detinent per ſuam ſubſtantiam craſſam, & hinc per duplicatam tunicam, & proinde per ea, quę accidunt. Sed forte per ea quę accidunt, nam craſſities pertinet ad magnitudinem. Patet autem ꝑ ſanguinem tenuem opus eſſe intelligere ſanguinem ſpiritu refertum. Vnde Galenus libro de tumoribus præter naturam vndecimo, voluit arterias detinere ſanguinem tenuem multo ſpiritu refertum, vt huius cauſa etiam cum Auicēna arteria duplici tunica fuerit donata, & interna etiam ſatis craſſa, ne a ſanguine calido contento ſcindatur, & ne ſpiritus contentus præ nimia ſua raritate reſoluatur.

Diſtributio.

Quo autem ad ſecundū, dicimus arterias cōducere ad diſtributionem per ſui actionē, hoc eſt, per pulſum, de quo infra ſuo loco dicemus, ſed præterea & magis per expulſionē & ꝓinde per fibras, quæ ob id in tunica interna ſunt tātum tranſuerſæ, & plures. Conſtat ergo quemadmodum, & omnis & ſolius arteriæ vtilitas eſt diſtributio ſanguinis ſpirituoſi ꝑ vniuerſum corpus. Quæ ſane utilitas non exigui eſt momēti, ſiquidem virtute huius tranſmiſſionis pręter id quod aluntur arteriæ, vt ſuperius diximus, accidit & animalem ſpiritū nutriri, & calorem vitalem per totū corpus mediante ſanguine, & ſpiritu diſpenſari. Vtrumque Gal. authoritate comprobatur. Et primum quantum ad animalis ſpiritus nutritionem, dicit Gal. 6. de vſu par. 17. in arterijs purum ſanguinem, & tenuem detineri, nempe, quod ſpiritui animali nutrimentum erat ſuppeditaturus.

Primum ꝓpter ſpiritum animalem.

Quo vero ad calorem vitalem, dicebat Gal. lib. de vſu pulſuum ſecundo, calorem toti a corde co mmunicari per arterias, quamuis non modo per cauitatem, hoc eſt per ſpirituoſum ſanguinem in cauitate detētum, ſed etiam per arteriarum tunicas, vt quamuis arteriæ vinculo conſtringantur, ſubiectis tamen partibus non adimatur calor, quoniam per tunicas non nihil confluit, vt arteria ſit caloris influentis ductus, ſeu ſubiectum, & per cōtinuatā tunicam, & per meatum, hoc eſt ſanguinem ſpirituoſum contentum in meatu, vt tandem concludere liceat omni & ſoli arteriæ competere, vt diſtribuat ſanguinem ſpirituoſum toti corpori, vt huius diſtributionis beneficio non modo alantur arteriæ, verumetiam nutriantur ſpiritus animales, & calor a corde in totum influat, vt ſi ſeorſum hos fines ſpectemus, nutritio animalis pertineat ſolum ad arterias, quæ caput petunt, diſtributio autem caloris influētis ad omnes arterias, nō tamē ad ſolas, cum etiam, vt dictum fuit in ſermone de venis, aliqua fiat per venas diſtributio. Quinimo vt ait lib. de vſu pulſ. 3. cordis calor influit ad partes non modo per venas, & arterias, verumetiam, per alias omnes particulas.

Calor quō influat.

Vtilitas autem & omnis & ſolius arterię, ſit ſanguinis ſpirituoſi diſtributio per totū corpus, cuius claſſis vt puto ferme eſt qualitas caloris naturalis cuſtodia, vt cum arterię cōferant toti, & diſtribuendo calorem influentem, & per tunicas, & per cauitates, & conſeruando caloris inſiti qualitatem, rationabiliter arterias a Galen. 1. de ſemine quinto, & alibi, recenſetur inter prima maximeq; communia in animalibus inſtrumenta, a quibus omnia membra gubernantur.

Caloris moderatio oibus numeralis.

Dictum autē fuit ferme, propterea quod diſtributio ſanguinis cōpetit ſoli, & omni arteriæ, commoderatio autem caloris omni quidem arteriæ, ſed non ſoli, ſi quidem ex Gal. lib. de vſu reſpirationis vltimo, moderata reſpiratio contingit per arterias toti, hoc eſt, omnibus mēbris, præterquam cordi, & cerebro, quia ſcilicet cordi accidit, per pulmones, cerebro autem per nares, vt caloris cuſtodia non ſolum pertineat ad arterias, verumetiam ad aſperam arteriam, & pulmones, atq; ad nares. Vnde hic notādum hoc loco Galenum accipere reſpirationē pro motu ex inſpiratione, & expiratione, quomodo accipiebat Hip. 6. Epidemiorum 6. primo. Vnde ait, demonſtratum eſt, impoſſibile eſſe caliditatem eſſe ſaluam citra reſpirationem, inſpirans namque & expirans eſt totum corpus, vt per reſpirationem accipiat motum non modo voluntarium, q fit a muſculis, qui proprie dicitur reſpiratio, verumetiam naturalē, qui fit ab arterijs, & vocatur pulſus; qui vt ait Galen. lib. de vſu pulſ. 2. eſt veluti quædam reſpiratio.

Not. Reſpiratio motus naturalis.

Sed ad rem: qualitatem, temperie caloris ſeruari cum ꝑtineat, & ad nares, & ad pulmones, & ad arterias, rationabiliter hęc vtilitas, eſt quidem omnis arteriæ, ſed non ſolius, & quod hoc ſit verum, adhuc confirmatur Galen. teſtimonio libro de vſu pulſ. 2. dum ait, cordis calorem ſeruari ſola reſpiratione,

aliatum

Digitized by Google

aliarum aũt partium,& pulſu, & calore, a corde effluente. Vnde dum ait, Auic. in cap. de membris, arterias eſſe creatas,vt cor euentet, eſt praua lectio,& legere oportet ut calor euentetur, & hęc veritas colligitur etiam ex Galen.16.de cauſis morborum 3. & 4.de præſag.ex pulſibus 12.dum ait, calorem ſeruari a motu cordis,& arteriarum. *Monitum quomodo.* Cęterum hoc loco admoneantur ſtudioſi,dictum eſſe ad arterias pertinere conſeruare calorem naturalem ſecundum eius qualitatem,non quidem calefaciendo, vt pertinet ad pinguedinem ſed potius attemperando, & hoc eſt quod ſignificauit Gal. dum primo,de vſu partium 16. ait, arterias cuſtodire naturalem caliditatem. Siquidem ſi licet Gal. per Gal. interpretari tertio, de vſu partiũ nono,in fine ait,membra per arterias refrigerari. Dicebat etiam 16.de uſu part. decimoſecundo, in corporis partibus miſceri arterias, ut caloris ſymmetria conſeruetur. Dicebat etiam libro de vſu pulſuum vltimo, ope arteriarum calorem inſitum refrigerari, quod etiã octauo. de Placitis octauo, replicauit, nec non primo de different.feb.4 ſecundo,de locis affectis vltimo. *Cõcludit.* Conſtitutum ergo ſit, vtilitatem cuiuslibet arteriæ, ſed non ſolius, eſſe caloris naturalis omnium partium præterquam cordis cuſtodiam,ſeu cõ moderationem ſecundum qualitatem, vt hęc caloris cuſtodia differat a cuſtodia caloris pinguedinis, ſeu adipis,ſiquidem ope corporis pinguis,& oĩb. modis cuſtoditur calor, & cuſtoditur etiã cordis calor. Vnde in præſentia explicandum ſuccedit, qua ratione ad hunc vſum præſtandum concurrant arteriæ. *Quõ concurrant. Motus.* Dicimus ergo concurrere cum Gal.3. epid. 3. 1. per actionẽ,per motum,de quo loquens Gal.2. de tuenda undecimo:& primo,de differentijs pulſuum 3. dicit arteriarum motum nunquam intermittere, Dicebat etiam ſexto, de locis affectis ſexto, arteriarum motum perpetuũ eſſe, eo quod neceſſaria ſit nobis arteriarũ actio,vt cum hic motus ſit perpetuus,cum Gal.6.de uſu par.decimoſeptimo,arteriæ & craſſam ſubſtantiam,& duplicatam tunicam fuere cõſecutę, vt arteriarum corpus eſſet robuſtum, & proinde ad perpetuum motum perferendum,idoneum. Hic aũt motus paſſim a Galeno,& potiſſimum primo,de differentijs pulſuum tertio, pulſus vocatur. *Tria.* Vnde cum arteriæ per motum perpetuum pulſum vocatũ conferant ad commoderationem caloris inſiti, ne in tanto negocio deficiamus, primum explicare oportet, quæ ſit forma huius motus,ſecundo quod agens, an ſcilicet animæ, vel naturæ, & vnde prodeat, hoc eſt an ſit inſitum arterijs, an aliunde influat, tertio qũo hic motus vtilitatem prępoſitam præſtet. *Arteriarum motus quid.* Quantum ad primum,dicimus cum Gal.1. de differẽtijs pulſ. 3. hunc motum geminatum,eſſe ex cõtrarijs conſtitutum partibus,hoc eſt contractione,& diſtenſione,vt cum Galeno libro de vſu pulſuum ſexto, utraque pars ſit actio, ſiquidem pro vi magis & minus robuſta,intenditur & remittitur,tum diſtenſio, tũ cõtractio,ſeu tum dyaſtolis, tum ſyſtolis, cuiuſmodi etiam reperitur in corde,ad quam ſimilitudinem reſpiciens Gal.dicit libro de vſu pulſuum 1. arterias eundẽ motum cum corde cuſtodire, *Arteriarum motus ſimilis cordis motui.* vt hinc arteriæ accordare eadem motus incommoda ſentiant,vt ſi verbi gratia homo plus iuſto calefiat,vt reſpiratio euadit celerior frequentior, & maior,ad eundem modum & pulſus mutatur,vt cũ reſpiratio, & pulſus ab eiſdem cauſis mutẽtur,omnes ferme tum Philoſophi,tum Medici, in hanc opinionem deuenerint,quod reſpirationi,& pulſus idem ſit vſus, nempe caloris innati conſeruatio & ſpiritus animalis nutritio,quamuis dum pereũt eandem noxam nõ afferant, ſiquidem abolita reſpiratione,homo perit,pulſu autẽ ſublato minime. Vnde Gal. reſpiciens ad ſimilitudinem inter motũ cordis,& arteriarum,dicit ſeptimo,de anat.administr. 5. omnes arterias eodem rhythmo cum corde pulſare.

Dicebat etiã libro de pulſibus ad Tirones primo,omnes inter ſe arterias, & cor eandem habere pulſandi rationem,vt cum Galeno tertio de p̄ſagio ex pulſib. tertio,motuum, & cordis, & arteriarum exordia in idem incidant tempus,diſcrimen autem eſſe, quoniã cor ſingulis arterijs maiorem,celeriorem,uehementioremque pulſum habet.Hęc de primo. Quo ad ſecundum,quod erat pulſus cauſam effectricem ꝓponere. *Pulſus cauſa efficiens.* Dicimus cum Galeno ſecundo de tuẽda vndecimo,arteriarum motum fieri non a uoluntate,ſed a natura,ut pertinet ad omnes corporis partes, vt omnes quatuor facultatibus naturalibus gubernanť. Cęterum cum motus naturalis ex Galeno libro de tremore ſecundo,ſit vel ſenſibus nõ apparens,cuiuſmodi locũ habet in venis,vel euidens,in præſentia intelligimus motum naturalem euidentem, qui & vitalis dici poteſt,ut rationabiliter fiat a facultate vitali. *Dubitatio.* Sed oritur difficultas,cum arteriarum motus fiat a facultate vitali non eſſe naturalem,nam Galenus quarto, *Facultas vitalis a lia a naturali.* de præſagio expulſibus duodecimo ait facultatem vitalem non eſſe eandem cum naturali,ſeu nutrice vocata,nã uitalis gignit pulſum, naturalis familiare attrahit, alienũ reijcit:retinet, atque alterat, familiare alimẽtum, ut uitalis, nec in ſtirpibus nec animalibus frigidioribus inueniať, cuius generis ſunt Oſtrea, in quibus tãtum vis reperitur naturalis. *Solutio.* Dicimus & vitalem vocatam & naturalem dictam vtrumque eſſe naturalem,ad differentiam animalis,diſcrimen autẽ eſſe quoniam naturalis vel agit ſine motu euidẽti,vel ſi cum euidenti,non eſt motus perpetuus, ut dum a ventriculo ſit uomitus, ab vtero fetus excretio,at vitalis agit cum motu euidenti, & illo perpetuo, vt cũ facultas hęc pulſifica ſit naturalis, nequaquã ſi quid pręter illas quatuor,nempe attractricem,retentricẽ, alteratricem,& expultricem.Eſt autem attractrix,& expultrix,ut per motum, dilatationis ſit attractio, ꝑ motum autem contractionis expulſio. *An inſita an influens.* Cæterum cũ arteriarum motus fiat a facultate vitali, inquirendũ an arterijs ſit inſita,an potius aliunde influat. Dicimus cum Galen.3.de præſagio ex pulſibus 3.2.de ratione uictus 47.lib.de uſu pulſuum 6.& ultimo & alibi,pulſum eſſe motum arteriarũ, ut prædię ſunt facultate uitali ipſis a corde tributa, ut ſecũdo de ratione uictus 47.dicit,ſicut una eſt in neruis facultas,quę principium habet cerebrũ, altera in uenis, quæ oriť ab hepate,ita quędam eſt in arterijs,cuius principium eſt cor. Vnde ſui non immemor Galenus primo, de cauſis pulſ.4.dicit,arteriarum motum fieri facultate, ad differẽtiam inſtrumentorum artificum, ut arterijs a corde ſit indita facultas, quę per eas totas ꝑmanet. Quomodo autem influat ac permeet,explicans libro de uſu pulſ.cap.4.& 5.& 7. de plac. 5. ait, arterias pulſare non propteť ſpiritum a corde immiſſum, ſed quia tunicas connexas habent cum corporis corde.Cęterum quamuis pulſus effectrix cauſa ſit facultas uitalis a corde effluens, hęc tamen non ſine calore inſito arteriarũ agit, *Facultatũ origo.* quod ſit uerum Gal.8. de placitis 7. inquit arteriarum motũ produci ab inſito arteriarum calore. Hæc de ſecundo.quo autem ad tertium. Erat autẽ explicare quomodo arteriæ per ſuũ motum ſint vtiles, & potiſſimum calorem naturalẽ moderentur,& tueantur. Gal. primo de cauſis pulſuum 4.de uſu pulſ.3.& 4. & ult.8.de placit.8.& alibi ſępe aſſerit,cum arterię contrahantur, & dilatentur,per contractionem quicquid in ipſis fuliginoſum fumoſumque creatum eſt,id exprimẽdo elidere, quo ſit ut caloris inſiti ſuffocatio inhibeatur, ꝑ dilatationem autem exteriorem aerem in corpus attrahunt, ut hinc caloris diſſolutio prohibeatur, ſiquidẽ calor innatus refrigeratur, unitur,ut colligere liceat inſitũ calorem conſeruari ab arterijs & ſecundum qualitatem,& ſecundum motum.Cæterum notandum,circa attractionem, quæ ſit per dilatationem arteriarũ

cum

Digitized by Google

cum Gal. 3. de facult. natural. vlt. duo ſunt tractionis genera. Aliud quod fit a qualitatis conuenientia, ueluti dum ferrum trahitur a magnete, hæc autem attractio fit communis, hoc eſt a propinquis, pertinetque ad inſtrumenta, non ut caua, ſed ut inſtrumenta ſunt, quæ nutriri poſtulant, quo fit ut cum trahatur, quod cognatum eſt attrahenti, ſi accidat grauius eſſe cognatum, hoc trahi, non autem leue, & huius attractionis author eſt attractrix, quę ſine motu euidente agit, at de hoc attractionis genere in præſentia nō fit ſermo. Aliud autem eſt attractionis genus, qđ ſucceſſione ad id, quod uacuatur, contingit, ueluti dum aer attrahitur in follibus ſecundum: quam attractionem vt partes e minus, ſeu a lōge trahere poſſunt, ita pri⁹ trahunt, quod leuius eſt. Hæc autē tractio pertinet ad illa inſtrumenta, quę caua, & dilatabilia ſunt, cuiuſmodi eſt cor, & arteria, excipitur autem vena, nā quamuis caua ſit, non eſt tamen dilatabilis, hoc eſt non mouetur, non dilatatur & comprimitur, ſicut arteria, & in præſentia hoc tractionis genus intelligimus, vt arteria per ſuum motum ſcilicet dilatationis conferat ad attractionem illius, quod attrahitur, ſucceſſione illius, quod vacuatur, vt attrahant arteriæ dum dilatātur, quod tenuius ac leuius eſt, ſiue ſit ſalutare, ſiue morboſum, ſiue extra corpus, ſiue in corpore.

Extra corpus.

Quod ſit uerū, quo ad id quod extra corpus, dicit Gal. 1. ſimpl. 12. demonſtratum eſt, arterias vbi ſe dilatant, vndequaque & per omnes meatus attrahunt, non aerem modo, halitumque attrahere, ſed quidquid etiam trahi facile ac tenue ſit, expedire conſequi ad impetum ſpiritalis, ſeu vaporoſæ ſubſtantiæ, vt ſi verbi gratia, ait Galenus, piper ad exactiſſimum pollinem ſit redactum, ſimul cum ambiente aere ab arterijs attrahatur, ut cum eodem Galeno tertio. ſimpl. decimooctauo. Arteriarum attractio, dum dilatantur, vt a cauſa primaria vicinum omne attrahat, vt ſecūdaria eſſentiæ tenuitas. Sed ad rem, arteriæ externum aerem attrahunt, ſicut etiam primo de differentijs feb. 4. teſtatus fuit. Sunt aūt cum Galeno tertio, de facultatibus naturalibus decimoquarto, arterię, quæ ad cutim finiuntur, nam ijs vicinus eſt aer, atque maxime leuis, & huius beneficio attemperatur calor innatus.

Intra corpus.

Quantum autem attinet ad id, quod eſt intra corpus cum Galeno tertio, de facultatibus naturalibus decimoquarto attrahitur ſubſtantia in corpore exiſtens, quæ leuis ac tenuis eſt, vt trahant arteriæ ſpiritum, halitum, & ſanguinem tenuem, ſucci aūt, qui in ventre & inteſtinis reperitur, aut nihil, aut omnino per exiguum. Declaro, cum eodem Galeno in c. 14. Quæ arteriæ ſunt cordi propinque, a corde trahuntur, dum. ſ. dilatantur, vt quamuis dum ſubſidēt reddant materiam cordi, nihilominus cum Gal. lib. de vſu pulſ. quinto, a corde plus accipiunt, & reddūt minus propter membranas, quę in ſuperna arteriarū parte naſcuntur. Etenim membranæ os quidem magnæ arterię obſtruunt, ut non reddant cordi ſicut accipiunt, at non ita, ad vnguē obſtruunt, vt nihil prorſus ex arteria reddatur in cor, vt denuo per id, quod accidit arteriæ, plus accipiant, quā reddant, ſiquidem arterię magis egent corde, quam cor arterijs. At rē: ex Gal. Arteriæ cordi vicinæ trahunt a corde rationi autem conſonum eſt, ut leuia trahant. Quare ſpiritū vitalem, halitum, ſeu ſanguinis vaporem, & ſanguinem tenuem. Nec citra vtilitatem.

Spiritus vitalis vtilitas.

Nam quantū ad ſpiritum vitalē attinet, vt ſimpliciter diſtribuitur, eſt caloris influentis vehiculum, vt diſtribuitur in cerebrū, confert ad nutritionem ſpiritus animalis.

Sanguinis vaporis vtilitas.

Quo autē ad ſanguinis vaporem vt ſimpliciter diſtribuitur eſt veluti pabulum ſpiritus vitalis, vt defert᷑ in cerebrum, in animalem ſpiritū mutari poteſt, & hoc eſt quod docuit Gal. dum l. de vſu pulſ. 3. ait, ſpiritū animalem nutriri ex aere, per reſpirationē, per pulſum autē ex ſanguinis arterialis vapore in plexu retiformi elaborato.

Sanguis arterialis vſus.

Quantum deniq; ad ſanguinē arterioſum, ut ſimpliciter defertur, & ſubiectum eſt, calorē influentem deferens, & arteriarum alimentum eſſe poteſt, ut autem diſtribuitur in cerebrum, in plexū retiformem in ſpiritum animalē mutari poteſt. Quæ deniq; arteriæ tum a corde, tū a cute abſunt, ſeſe aperiunt, uel ad uenas, uel ad uentriculū. Si ad venas, ꝙ in uenis eſt leuiſſimum ad ſe trahunt, id autē eſt, uel portio ſanguinis tenuior, uel ſerum.

Sanguinis venoſi vſus.

Vnde quod ad ſanguinem attinet, hunc propoſuit etiam quinto, de vſu par. 2. dum ait, arterias inſtar uenarum diſtribui, vt uaſis ipſis ſit conſpiratio quædam, & materiarum cōmunio, hoc eſt ſanguinis tum uenoſi, tum arterioſi communio. Siquidem dum arteriæ contrahuntur ſanguis arterioſus impartitur uenis, contra, dum dilatantur, ſanguis uenalis cōmunicantur arterijs, ut dū hic ſanguis uenalis ſimpliciter defertur per arterias, vna cum arteriali, poſſit arteriarum eſſe alimentum, dum autem petit cerebrum elaboratus, ut decet, animalis ſpiritus ſubſtantiā poſſit augere. Quod autem attinet ad ſerum, hoc tetigit Galenus primo, de tuenda ſanitate 12. Nam uoluit, in arterijs contineri non ſolum ſanguinem, ſed etiam ſeroſum excrementum, quod tranſmittendi alimenti eſt uehiculum, quod ubi eſt officio ſuo functum, ex arterijs in ueſicam defluit, ut hinc colligere liceat ſanguinem arterioſum eſſe quidem tenuem, at non ita, ut non egeat uehiculo. Nec ab re, cum ex Galeno libro de atrabile ſecūdo ſanguis effluens ex arteria concreſcat. Sed ad rē arteria uenæ proxima dum dilatatur, ſerum, ut proximum, & tenue trahit, ut ſit in cauſa facilioris diſtributionis ſanguinis arterioſ. ſi denique arteriæ aperiantur ad uentriculū, aut nihil, aut omnino exiguum trahunt, quantum ſcilicet ait Galen. 3. de facult. naturalib. 14 exquiſitiſſime eſt confectum, quod ſane, uel in alimentum mutatur, uel ſi quid id non admittat, cum ſanguis non ſit, ſaltem ſui humiditate non permittit arterias a perpetuo motu ſiccari, ut deniq; cū arteriæ per ſuum motum corpori utilitates prębeāt, iure dictum fuerit a Galeno ſecundo, methodi 6. & 7. Meth. ultimo arteriam eſſe nactam actionem toti corpori communem, ut his habitis per compendiū aſſerere liceat, utilitatem omnis, & ſolius arteriæ eſſe diſtributionem ſanguinis ſpirituoſi, omnis autē, ſed nō ſolius, commoderationem caloris natiui, ſiquidē eſt munus etiam organorum, quæ ſunt reſpirationi deſtinata.

Ad ventriculum.

Nec omnis nec ſolius.

Denique nec omnis, nec ſolius arteriæ utilitatē eſſe multiplicem, ut potè, eſt nutritio animalis ſpiritus, attractio ſanguinis uenoſi, ſeri & chyli. Etenim nutritio animalis ſpiritus pertinet ad reſpirationis organa, ad aliquas uenas, arterijs ſolum ad caput pertinentibus. Attractio autem ſanguinis uenoſi, & ſeri pertinet ad uenas, & ſolum ad arterias uenis proximas. Tandem chyli attractio pertinet ad nutritionis organa, & ſolum, ad arterias uentriculos proximas: nihil autem dico de arteria uenoſa, de hac enim ſuo loco dicendum, nempe in ſermone de corde, & pulmone. Hęc ergo dicta ſint de arterijs in genere.

De neruis.

Nomine.

Quantum ad neruos. Et primo quo ad nomē, cum ex Galeno primo de motu muſculorum primo, idē corpus uocent ſiue tonum ſiue neruum, nos etiā uocabimus modo tonum, modo, & potiſſimum neruū. Ceterum notandum cum Galen. 6. epid. primo ſecūdo, quemadmodum aliqui neruum, & tonum uocāt id quod uere eſt neruus, quod ſcilicet ex cerebro, uel dorſi medullam prodit, aliqui uero quandoq; neruū appellant non ſecundum propriam neruorum potētiam, ſed accipientes ſimilitudinem ſecūdum corpoream ſubſtātiā, ueluti dum colis corpus cauernoſum neruum uocamus, cuius cauſa, & totum colem neruoſum dicunt. At nos in pręſentia cum Galeno 15. de uſu partium primo, neruum accipimus ſecundū propriam ſubſtantiā, ut ſcilicet a cerebro uel dorſali me-

me-

Digitized by Google

medulla procedit, ut neruum ita acceptum, hunc in modum definire liceat. Neruus eſt membrum ſimilare genitum ex ſubſtantia medullari, fibroſa, & mēbranea, a vi neruifica gratia diſtributionis facultatis animalis. Declaro. Dictum eſt eſſe membrum, ſiquidē (vt patet) eſt pars corporis, & viuens, ut colligere licet ex Galen. paſſim, & præcipue lib. artis medic. 9. Deinde dictum eſt (ſimilare) ſcilicet quo ad ſenſum, ſecundum quam rationem Galenum 12. de vſu part. ſecundo, primo de elementis octauo, & lib. de morborum differentijs tertio, neruum inter corpora ſimplicia, & proinde ſimilaria recenſet. Deinde dictum fuit, genitum ex ſubſtantia medullari fibroſa, & mēbranea. Hanc autem materiam ex qua, eſſe modo propoſitā, & proinde triplicem, & colligitur ex Gal. Nam primum quantum ad ſubſtantiam medullarē, quæ eſt propria caro nerui, hanc inſinuans tertio, de anat. adminiſtr. vndecimo, ait, quod ex aliquo naſcitur, ceu ipſius quædam propago, ſubſtantiæ eiuſdem ſpeciei cum ſua origine eſſe oportet, vt cum nerui ꝓpagentur ex cerebro & ſpinali medulla, & vtriuſque ſubſtantia dici poſſit medullaris, iure dictum fuit neruum ex ſubſtantia medullari fuiſſe genitum. Confirmatur adhuc ex Galeno ſeptimo, de placit. vltimo, dum ait, ſi pręcidas nerui medullam, continuo membrum, cui neruus inſeritur, ſtupidum omnino & immobile reddideris. Quare neruus fit ex ſubſtātia medullari. Vnde addebat primo de motu muſculorum primo, neruū ita fieri ex ſubſtātia cerebri, vt neruus videatur cerebri ſubſtantia ſtipata, & denſata, ideoq; duriuſcula facta. Amplius dicit ſeptimo, de placitis 3. Neruum in medio ſui in cētro obtinere quandā ſubſtantiam intimam, arborum medullæ quam ſimillimam, quæ a cerebro ortū habet. Quo autem ad ſubſtantiam fibroſam, hanc tetigit tertio, de facultatibus naturalibus vltimo, ſiquidem ait, neruos cōfici ex multis fibris, vt cum Galen. primo, de decretis nono, etiā definat in muſculis in fibras rectas, ſed hæ ſunt compoſitæ ex tota nerui ſubſtantia, ex quibus autem gignitur neruus, ex ſemine gignuntur, ſeu ex fibris, vel cerebri, vel ſpinalis medullæ, vt differentia ſit inter fibras, ex quibus generatur neruus, & in quas reſoluitur. Quantum denique ad ſubſtantiam mēbraneam, hanc propoſuit tertio, cap. ſeptimo, de placitis, ſiquidem, ait, vnumquemque neruum, per intimam ſubſtantiam ſcilicet medullarem obtinere duplicem ſubſtantiam exteriorē, vt prima hoc eſt proxima medullæ prodeat ex tenui cerebri membrana, altera autem a dura, ut tandem concludere liceat neruum eſſe genitum ex ſubſtantia medullari, q̃ firmatur a fibris, & tegitur a mēbranis, vt colligere liceat neruū, eſſe membrum ſeminale, & ob id dictum fuiſſe a Galeno primo, de ſemine decimo, neruum a vegetabili principio eſſe genitum ex ſemine, quamuis mediate inſtar omnium partium cum eodem Gal. ſecundo, de facultat. naturalibus tertio, mediate ex ſanguine, vt ſcilicet ſanguis vertitur in ſemen, vt merito dicat Hippocrates ſexto, aphoriſm. decimonono, cum diſciſſum fuerit os, aut chartilago, aut neruus (non proponit autem alias partes ſimilares, quia illarum caro fit ex ſanguine) neque augetur, neque coaleſcit. Non augetur quidem, quoniam (vt in commento ait Gal.) augeri vocat talem generari ſubſtantiam qualis eſt abſciſſa, ſicut in cauis ulceribus uidetur caro germinare, & ratio eſt, quia caro fit ex ſanguine, neruus autem ex ſemine, neque coaleſcit. Nam per coaleſcere intelligere oportet, quādo diſciſſa corporis labra agglutinātur. Quę ſane agglutinatio nequaquam obitur, & pręſertim ſecundum omnes partes, quod ſit verum, ſi quis inſpiciat oſſa prius fracta, mox agglutinata, fracturæ profundum uidebit non agglutinatum, nam præter partium naturam labra vulneris non ſunt parum diſtantia. Notandum autem dixiſſe Hippocratem, cum neruus fuerit diſciſſus, nō autem diuiſus. Nā quæ diſciſſa ſunt, diuiſionem habent uſque ad finem peruenientem, & fieri etiam poteſt, vt aliqua ſubſtātiæ portio ſit adempta. Quę autem diuiſa ſunt, nec patiuntur ſolutam unitatem ex toto, nec portio aliqua amputatur, vt diuiſa agglutinari queat, non diſciſſa. Conſtitutum ergo ſit, neruum genitum eſſe ex ſubſtantia medullari, fibroſa & membranea, & proinde ex ſemine, & eo potius frigido, & pituitoſo, quam bilioſo, vt ob id cum Galeno ſecundo, aph. vigeſimoſexto, nutriantur nerui ex frigidis, & glutinoſis humoribus, vt etiam tertio, de facultatibus naturalibus vltimo, neruorum alimentum lentum humorem vocarit, vt cum Gal. 2. de temp. 3. cum omne exangue ſit frigidius ſanguine prædito, hinc nerui, ꝑ calidum a cutis natura tantum abſunt, quantum cōſentiens, eſt exangue corpus a ſanguine prædito hinc nerui per calidū a cutis natura tantum abſunt, quantum conſentiens eſt exangue corpus a ſanguine prædito abeſſe. Deinde dictum eſt (a vi neruifica.) Hæc itaq; per uim alteratricem neruis tribuit temperiem, vt cum Gal. 1. de temperamentis vltimo, neruus omnis exanguis ſit & frigidus: Hipp. autem libro de locis in homine ait, neruos nutriri maxima ex parte ab oſſibus, ſed nutriri etiam a carnibus, vt ſcilicet neruorum ſubſtantia medullaris capiat alimētum a medulla, oſſium ſubſtantia autē exterior & membranoſa a carne, vt in ſe continet ſuarum membranarū alimentum. Quod autem attinet ad paſſiuas qualitates. Nerui duri ſunt ſicci, etiam cum Hippoc. libro de locis in homine, ſed minus quā vena, & arteria. Molles autem nerui in humiditate, & ſiccitate mediam naturam, ſicut cutis obtinent. Sed circa paſſiuas qualitates occurrunt duo dubia. Primum, nam ſecundo de temperamentis tertio, ait. Proxima cuti eſt mollium neruorum natura, duriores autem in humido, & ſicco ſecundum cutis naturam ſe habēt, ecce 1. de temp. vlt. dicit molles nerui in humiditate, & ſiccitate mediam habent naturam, ut cutis, hāc autem temperiem adſcribit potius duris 2. de temp. 3. Dicēdum veram eſſe ſententiam prolatam a Gal. 1. de temperamentis vltimo, vt molles nerui ſint, in paſſiuis temperati vt cutis, falſum autem eſſe dictum in ſecundo, de temperamentis tertio. Nec ob id redarguendū eſſe Gal. nam hęc lectio non reperitur in codice gręco antiquo. Siquidem in veteri codice adeſt particula non negatiua, quæ in non antiquo deſideratur, vt ſi etiam dum proponit neruos duros, legamus molles, & dum proponit molles, legamus duros, etiam citra particulam negatiuam legere liceat. Statuendum ergo pro veritate; duros eſſe paulo ſicciores cute, molles autem eſſe temperatos inſtar cutis. Secundum dubium: quando Gal. ſecundo, ad Glauc. ſecundo, ait neruoſas partes eſſe magis ſiccandas arteriolis, vt cū pars quo eſt ſiccior, indicet remedium ſiccius, ꝓpterea neruoſas partes, eſſe ſicciores arterijs, oppoſitum autem prius eſt determinatum. Dicimus, per neruoſas partes non opus eſſe intelligere neruos, ſed partes, quæ neruoſæ uocantur, propter ſimilitudinē ſecūdum corpoream ſubſtantiam, cuiuſmodi ſunt nō modo ligamēta, ſed etiam membranæ, ſiquidem ex Gal. primo de temperamentis vltimo, membrana ſiccior eſt neruo etiam duro, quare omnis ſuit ambiguitas, pateſque neruum durum a mediocritate parum per ſiccum excedere, mollem eſſe temperatum, liceat autem ſolum viſorios neruos excipere, ſiquidem ex Galeno 8. de uſu partium ſexto, nerui cū cerebro eandē obtinent ſubſtantiam, ſiccitate autem ab ipſo diſſident. Excipiantur tamen optici, vtpote qui cōſtare eſſe videntur ex ſubſtantia cerebri veluti concreta, atque adſtricta, nō tamen exſiccata. Hæc de temperie. Quo autem ad ea, quæ temperiem cōſequuntur, primum cum Gal. 12. de vſu partium ſecundo. Natura

neruum

Definitio nerui. — *Membrū.* — *Similare.* — *Genita ex ſubſtātia.* — *Medullari.* — *Fibra.* — *Membraneę.* — *Not. Diuiſio alia a diſciſſione.* — *Alimentum.* — *Dubium primum.* — *Solutio.* — *Secūdum dubium.* — *Solutio.*

Digitized by Google

neruum creauit molliorem ligamento, cõpactiorẽ autem ſubſtantia cerebri, ne (vt ait Galen. ſeptimo de Placitis quinto) facile a quolibet pateretur. Dicit autem Hipp. libro de locis in homine. neruos robur, & colorem medium habere inter hoſſa, & carnem, vt molliores ſint oſſib. & duriores carnibus. Cęterũ quamuis omnes nerui ſint molliores ligamentis, vt cum Gal. libro primo de placitis nono longo interuallo a copularum duritie diſtent, nihilominus cum eodẽ Galeno paſſim, & potiſſimum loco modo citato, nec nõ ſeptimo de Placitis quinto, libro de inſtrumento odoratus cap. ſecundo, & octauo de vſu partium quinto ſi nerui inuicem cõferantur, aliqui ſunt molliores, aliqui duriores, vt molliores ſint ſpectantes ad organa ſenſuum, hæc enim patiũtur: duriores autem pertinentes ad motus inſtrumẽta, hæc etenim agunt. Vnde etiam addebat 9. de uſu partium 14. neruorum alios eſſe molles, alios duros, alios medios ęquiſſimo interuallo ab extremis diſtantes. Molles autem, & duri ſubdiuiduntur, nã tales ſunt uel in ſummo, vel non in ſummo, ſi in ſummo eſt neruus, uel molliſſimus, vel duriſſimus, ſi nõ in ſummo, ſunt nerui medij inter medium exquiſite diſtinctum ab extremis, & extremum, & dicuntur uel molles, vel duri, molles quidem, quia medij ſunt inter molliſſimum, & medium, duri autem qui medij ſunt inter duriſſimum, & medium. Huius autem diſcriminis ſecundum molliciem, & duritiẽ ratio deſumi poteſt a materia ex qua, a ductu & vſu. A materia ex qua molliores propagãtur a cerebro, duriores a ſpinali medulla quoniam ſpinalis medulla eſt durior cerebro. A ductu autem in hoc perpendimus longitudinẽ, & breuitatem, rectitudinem, & obliquitatem, & ſpatium an durum, nec ne, declaro, quo ad longitudinem, & breuitatem dicit Gal. 16. de vſu partium quinto, vbi natura ductura eſt longo itinere neruum, & præſertim exiguum, donauit neruo in reliquis ſubſtantiam ſimilem, ſed craſſiorem tutelæ gratia. Quoad rectitudinem, & obliquitatem, ſi via ſit an fractuoſa durior producitur. Quo ad ſpatiũ, ſi in via perueniat ad mẽbrum durum propter contactum corporis durioris, durior progignitur. Tandem quo ad vſum gratia ſenſus mollior efficitur, durior autem cauſa motus, & vt motus eſt vehementior eo ẽt durior producitur, & hoc eſt, ꝙ ſignificauit Gal. 16. de vſu partium 1. dum ait, dum natura ductura eſt neruum motui vehemẽti muſculi miniſtraturum, duriorem efficit, vt mirandũ non ſit ſi ſępius neruorum ſubſtantia craſſeſcat velu ti in collo circa laringem, ſecundo cum in thoracem incidunt ad radices coſtarum progredientes, tertio, quoniam primo e thorace exeũt, vt ſexies nerui ſubſtantia craſſeſcat, tot quidem in dextra, & totidem in ſiniſtra. Hæc de alteratrice. Quo autem ad formatricem. Hæc primo, quo ad conformationem. Neruus præter teretem figuram omnium minime ad patiendum idoneam propoſitam primo, de Placit. 9. eodem cum Galeno vndecimo de vſu partium primo, & primo de ſymptomatum cauſis quinto, & octauo de vſu partium 6. Neruus inquam factus eſt cerebro dẽſior vt nullam habeat perſpicuam cauitatem, vt etiam ait Hipp. lib. de locis in homine. Quo fit vt colis corpus illud neruoſum non ſit neruus, ſed ſubſtãtia ligamentalis, vt ſuo loco explicabitur. Excipiunt tamen nerui optici, hi namque donati ſunt euidenti meatu. quãuis plerique hoc negent; ſicut & plerique teſtant ſe vidiſſe. Huius autem conformationis cauſa fuit, quoniam & venę, & arteriæ eguerunt cauitate, vt ſubſtantiam corporeã deferant, contra neruus his fuit deſtitutus, cum nequaquã ſubſtantiam deferat corporeã, exceptis opticis, per quos animales ſpiritus in oculos deuehuntur, vt cauitas ſi adeſt nõ ſit propter ſanguinem, ſed propter ſpiritum, & ob id Gal. ſecundo de facul. natur. 6. ait. Nerui cauitatem eſſe plenam non ſanguine, ſed animali ſpiritu. Quod autem attinet ad magnitudinem primum ſciendum cum Gal. 3. de Anat. adminiſt. 3. per magnum neruũ nõ oportet intelligere ſecundum longitudinem, ſed ſecundũ circumferentiam, vt maximus ſit neruus, qui maximam habet circumferentiam. Itaque quo ad magnitudinem attinet, conſtat non æqualiter fuiſſe formatos, vt cum Galeno quinto de vſu partium 9. ꝓ mole organorum, in quæ inſeruntur, pro actionum dignitate, intenſione, & vſus aſſiduitate, nerui maioris & minores producti fuerint, hincque cum eodẽ Galeno lib. de inſtrumento odoratus ſecũdo natura tribuerit oculis neruos non modo molliores, ſed etiam maiores, quã reliquis ſenſorijs, poſt quos ſunt nerui pertinentes ad auditum, deinde ad guſtum, & denuo ad tactum, vt cum tis tangens ſit valde hebes in ſenſilium dignotione, & in vniuerſo corpore diſtributa ad differentiam aliarum facultatum ſenſitiuarum. Neruos ſibi famulantes habent nõ modo duros, ſed etiam minores, a ſpinali medulla maxima ex parte ortũ habentes. Quo autem ad numerum dicit Gale. libro de neruorum diſſect. c. quinto, neruos omnes prodeuntes ſiue a cerebro, ſiue a ſpinali medulla cõiugatos eſſe, vt aliter ad dextra, aliter a ſiniſtra orianť & vterque magnitudine exquiſito ęqualis; vt excipiatur tantum neruus vltimus, qui a medulla enaſcitur, nam ille ſolus ſine coniugio eſt, propterea quod dorſalis medulla iam in neruos abſumpta fuerit. Quãtũ denique attinet ad ſitum, & primo penes ortũ dicere licet cum Galen. lib. de neruorum diſſect. cap. primo. Neruorum originem eſſe cerebrum, nã vel oriuntur ex cerebro, uel ex dorſali medulla, cuius principiũ eſt cerebrũ. Vnde dicit etiam 16. de vſu partiũ ſecundo a cerebro produci ſpinalem medullã, a qua tanquam a trunco partibus, quæ ſunt ſub capite, nerui immittuntur, id quoque dicit Gal. primo de Placiti nono, neruos oriri a cerebro vel immediate, vel ꝑ mediam ſpinalem medullam. Ita autem ſe habent cũ Gal. nono de vſu partium 14. vt molles omnes oriantur a cerebro, ea tamen ratione, ut molliſſimi oriantur a medijs anteriorum partium cerebri, duri autẽ omnes ortum ducant a ſpinali medulla, ita tamen, vt duriſſimi ab ora inferiori eius originem ducant. Qui autem medij exacte ſunt, oriantur ab ea ſede, qua cerebrum & ſpinalis medulla cõiunguntur, vt cũ molles (vt ſuo loco probabitur) magis reſpiciant ſenſum, duri motum, dicat Galen. lib. Artis medic. 11. a ſpinali medulla oriri neruos motiuos, a poſteriori cerebro paucos ſenſitiuos, plures motiuos, contra ab anteriori paucos motiuos, plures ſenſitiuos, vt cum Galeno octauo, de vſu partium ſexto molles prodeant a cerebro anteriori, ſecundum partem intimam, duri ſecundũ partem extimam, nam interior pars, eſt mollior. Hæc de ſitu penes ortum. Quod autẽ attinet ad ſitum penes ductũ præter id, quod nerui, & dextræ, & ſiniſtræ partis eadem prorſus ſerie diſtribuuntur, vt eundem ſitum obtineãt, accedit tutelæ neruorum gratia (vt teſtatur Gal. ſecundo de locis affectis ſeptimo) venas ſemper priores in ſuperficie eſſe; Deinde poſt eas arterias quibus poſtea nerui ſubduntur, accedit cum eodem Galeno ſexto, de vſu partium 8. nullum neruum, neque ad curuaturam cubiti, quoniam eſt ex carnis, inuenias expoſitum, neque ad genu, & tibiam anteriorem, ſed vbique in profundo inter ꝓpugnacula aut oſſium, aut cartilaginum, aut ligamẽtorum, aut carnium, nam ſecundum hunc modum iter tutum aſſequuntur. Cæterum cum Galeno ſeptimo, de vſu partium 14. & 16. eiuſdem operis 6. Nerui motorij hunc particularẽ ſitum obtinent, ut ea lege in omnes muſculos infigantur, ut inſerantur in muſculi vel caput, vel prope caput, aut non infra mediũ, nequaquam autem ad finem. Hinc fit vt cum nerui ſepti tranſuerſi ad medium muſculi corpus ferantur

per

Neruorũ diuiſio per tres genus. (margin, beside "agunt. Vnde etiam addebat…")

Formatrix. (margin, beside "ſiniſtra. Hæc de alteratrice.")

Magnitudo. (margin, beside "non ſanguine, ſed animali ſpiritu.")

Numerus (margin, beside "ortũ habentes. Quo autem ad numerum")

Situs ortus. (margin, beside "ſalis medulla iam in neruos")

Ductus. (margin, beside "cundũ partem extimam")

Nerui motorij. (margin, beside "mo, de vſu partium 14.")

per motum muſculi corpus diſſeminati fibras omnes trahant ad medium, vt hoc medium caput muſculi euadat. Quo aũt ad ſenſitiuos, dicit 16. de vſu partiũ ſecundo, diſtribui, in cutem, membranas, arterias venas, inteſtina, vterum, veſicam, ventriculum, viſcera omnia, & glandularum ſpeciem alteram, hoc eſt quę ſuccos animali vtiles generant. Verum cum plures

Neruorũ cõiugationes cerebri.

ſint neruorum coniugationes, quæ varios obtinent ſitus penes ortus, progreſſus, & inſertionem non ſit ab re memoriæ gratia breuiter has ſecernere, & omnes cum Galeno lib. de neruorum diſſect. ad Tirones. Itaque quo ad primam cõiugationem neruorũ

Prima.

cerebri, dicebat Gal. in cap. ſecundo prodire ab vtraque ventriculorum anteriorũ parte. Hi autem nerui notabilem obtinent craſſitudinem, reliquis molliores, & in oculos inſeruntur. Vnde extra caluariã permeant, per foramen æque latũ, vt eſt nerui craſſitudo, collocatum autem eſt hoc foramen, qua prima oculorum regio oriri incipit, vt nerui veluti oculorum radices eſſe videantur. Vterque autem dum intra oculum immergitur, in latum ſe ſe extendit, ac vitreum humorem ſpherę modo in orbem circumit, nihilque adhuc a cerebri natura inibi differens. Quo,

Secunda.

autem ad ſecundam coniugationem ait, in ca. 3. Huius neruos prioribus eſſe minores, ſed duriores, qui foras in caluaria excedunt prope foramen primæ cõiugationis, atque muſculis oculos mouentibus diſtribuuntur. Quo autẽ ad tertiam cõiugationem inquit

Tertia.

in cap. quarto. Huius nerui ſi diligenter inſpiciantur, in prima ſtatim radice, plures eſſe videntur, ſi autem negligentius, omnes vnus eſſe apparebit. Adiacẽt autem neruis quæ cõiugationes nõ ſane in primo exortu, ſed dum per caluariam progrediuntur. Cæterum huius coniugationis nerui ita multifariam deſcendunt, vt commune habeant foramen cum carotide, ſeu ſoporaria arteria, per quod arteria aſcẽdit, & nerui deſcẽdunt. Cæterum cum multifariam hęc côiugatio deſcendat, prima particula in inferiorem capitis partem tendit, hincque nerui per collũ & thoracem ad partes infra ſeptum diſtribuuntur. Alia autẽ particula, & ea porro exigua, cũ in caluaria excidit, ſecundam coniugationem attingit, non tamen ei miſcetur, ſed varie ſcinditur. Cõfeſtim igitur excidit particula ipſius apud maxillę dearticulationem, & in priorẽ aurium partem producitur, permiſta neruis, a quinta coniugatione prouenientibus. Alia prętereà eſt pars veluti trũcus, & in duas ſcinditur partes, quę deinde in multas ſecantur particulas, vt alia diſtribuatur tum in muſculos temporales, & manſorios, tum in omnes ẽt alios, quia ſuperiori maxilla, exoriuntur. Ad hæc per hos neruos gingiuis, dẽtibus, ac cuti, quæ circa faciem eſt, ſenſus impartitur, reliqua vero pars tum ad dentium, qui in inferiore ſunt maxilla radices ſcinditur, tum gingiuis, ac labris inferioribus propagines mittit, plurima etiã eius pars in linguæ tunicam diſſipatur, vt hanc neruorum coniugationem guſtatoriam nuncupent. Dicit etiam nono, de vſu partium decimoquinto, a tertia coniugatione neruos ſuſcipere gingiuas, & dentes omnes, totã cutem faciei, tunicam narium internam, omnes ferme partes ad maxillam inferiorem pertinentes, ad hæc motus palpebrarum, q̃ circa ſupercilias, vt & frontẽ totam addebat autem in cap. 10. ab hac tertia coniugatione peruenire neruos, in iecur, lienem, renes, in

Quarta.

totum ventrem, & omnia viſcera. Quo uero ad quartam coniugationem inquit in cap. quinto, huius neruos commiſceri ſtatim cum tertia, ſimulque pretergredi, primum quidem craſſam membranam, poſtea capitis os, deinde ad oris palatũ ſecedere, vt recte inuenit Marinus. Quãtum deinde ad quintã, inquit in

Quinta.

cap. 6. Huius diſtributionem manifeſte duplicem eſſe quamuis hæc diſtributione ſint ſibi mutuo vicinæ, & vnam eſſe propter Marinum concedere liceat. Ex altera ergo diſtributione, ſeu radice in priori parte exoritur neruus, qui auditorius vocatur, qui vna cum dura cerebri membrana in auditus foramen incidit, cũ qua in latitudine ſcilicet ſeſe explicans, meatum ſublenit, ex reliqua radice alter prodit neruus, qui incidit in aliud lapidoſi oſſis foramen, quod cęcũ appellatur. Statim vero & hic neruus illi tertiæ coniugationis neruo, qui foras excedere apud maxillę dearticulationem dictus eſt, permiſcetur, vt ex vtriſque permixtis maxima pars, vel ut melius dicam, totum ferè ſcindatur in latum muſculum, quem dilatationẽ,

Sexta.

appellamus, qui cuti ſubnaſcens buccam ſiue maxillam mouet. Quantum deinde ad ſextã coniugationẽ in ſeptimo c. ait hanc vno vti foramine, quod prope ſuturæ lambdoidis ſitum eſt. Cæterum cum primum ex cerebro exoritur principiũ habet trium neruorũ qui cum extra caluariã excedunt, varie tum inter ipſos, tum cum adiacentibus miſcentur: verum vt ait, in ca. 10. primorum diſtributio mittit propagines in muſculos gutturis, reliquorum autẽ duorum, alter tum in ſuccium muſculos, tum in linguæ radicem, alter tum in ſcapulæ muſculum illum latum, tum in alios quoſdam qui ibi ſunt, peruenit. Verum enim vero huius ſextę coniugationis nerui ſecundum plurimam portionem inſeruntur in os ventriculi, antequã autem inſerantur, propagines in collum, & thoracem habent. Ex medio autem thorace nonnullæ portiones ad quoſdam muſculos gutturis veniũt, vt ſi lædantur, animalis vox deficiat. Ad hæc pulmo, & cor ab hac ſexta coniugatione quandam neruorum portionem in collo ſuſcipiunt. Varia prętereà eſt horum neruorum commixtio tum cum interſcoſtalium neruis, tum ijs fere omnibus, qui ad lumbos parui feruntur, tum poſtremo cum reliquijs eorum neruorũ qui ad vẽtriculi os veniunt. Varia denique eſt, & intra peritonæi regionem diſtributio, vt perreptent nerui ad iecur, lienem, & renes, ad totum ventrem, atq; ad omnia viſcera. Quo denique ad ſeptimã coniuga-

Septima.

tionem cum Gal. cap. 5. hæc maxima ſui parte in linguæ muſculos diſtribuitur, parua autem ſui portione producitur ſemper in eos muſculos, qui tum ſcutiformi laringis cartilagini, tum humilibus lamboidis oſſis lateribus ſunt communes, in alios autẽ quoſdam non ſemper. Cæterum addit in cap. 9. Neruos infra caput tendentes, ita miſceri, vt nerui 3. 6. & 7. coniugationis inuicem miſceantur, cum quibus etiã multam commixtionem faciunt nerui primæ, & ſecundæ coniugationis dorſalis medullæ, vt hæc mixtio anatomicis cõfuſionem pepererit. Hæc de neruis a cerebro prodeuntibus. Quo autem ad neruos ortũ

Neruorũ a ſpinali medulla origo.

Coniugatio prima.

trahentes a ſpinali medulla. Horum prima coniugatio cum Galen. in cap. 11. oritur a duobus primis vertebræ foraminibus medullam tangentibus. Hæc autem coniugatio vnam radicem apud medullam habet, mox ſcinditur in duas portiones, vt altera retro, altera ad latus feratur, vt hæc coniugatio parua ſit in animalibus, paruis vertebtis donatis, cõtra magna ſi magnæ ſint vertebræ. Hinc autem prima cõiugatio in eos tum diſtribuitur muſculos, qui circa capitis dearticulationem ſunt. Quantum deinde ad ſecundam

Secunda.

coniugationem. Hæc emergit, ad ſimilitudinem primæ a poſteriori parte, non tñ vt prima per foramina. Nam in vtraque ſpinæ parte eſt locus oſſibus nudatus in medio primæ, & ſecundæ vertebræ, per quẽ exoriuntur nerui. Hi tamẽ aliquandiu per latera, ad priora feruntur complicati primæ, & tertiæ cõiugationibus neruorum cerebri, ut plurima eorũ portio poſterioribus colli muſculis diſtribuatur, ſimul etiam quippiam latis muſculis buccas mouentibus impartitur. Quidquid vero iam reliquum eſt ipſorum, ad caput aſcendit, poſteriorem ipſius totam regionem ꝑtexens, quemadmodum & quod antrorſum fertur, prope modum in totam priorem capitis partẽ diſſemina-

nina-

Digitized by Google

minatur. Quo vero ad tertiam coniugationem ait, in capitulo decimotertio, hãc exoriri ex tranſuerſis partibus, vbi colli ſecũda, & tertia vertebra, inter ſe mutuo congredientes commune, ac rotundum efficiũt foramẽ, quod nerui craſſitudini, latitudine eſt ęquale. Hæc autem coniugatio ſtatim ſcinditur in duas partes. Vnde quo ad alteram partem, quæ retrorſum fertur, diſtributiones quaſdam per profundũ muſculorum, qui inibi ſunt exhibet. Deinde ad ſpinæ apicem exurgit, indeque rurſus neruus hic obliquus in priora rẽdit, in muſculum poſt autem diſſeminatus. Quo vero ad reliquam partem, quæ in priora fertur, hæc vicinis exortibus permiſcetur, ac diſtributiones quaſdam, tum alijs, quæ illic ſunt corporibus, tũ latis muſculis, tum ijs, quę ſunt ante autem mittit. Cęterum cum dictum ſit de prima, ſecunda, & tertia cõiugatione ſciendum cum Galen. in cap. decimoquarto, hæc communia omnes habere, primum quidem, vt per foramẽ duabus vertebris commune nerui excidant ſecunda, & nerui ſtatim in exortu ſcindantur in duplicem partem, nempe minorem, & maiorem, minor autem ad priora, maior ad profundum fertur, & primo in ſpinæ apicem, deinde vero non in priora per latum muſculum, qui buccas vna cum labijs ad latera abducit, extra hoc quod maxillæ inferioris os mouet. Tertio commune eſt his tribus coniugationibus, vt poſt primum ſtatim exortum breuem, quãdam neruorum diſtributionem in muſculos ſpinales exhibeat, quarto commune vt nerui ad ſpinam retrorſum ferãtur, propagineſque quaſdam muſculis colli, & capitis communibus, impertiantur. Quo vero ad reliquas colli vertebras, cuiuſque quid peculiare proponens Galen. in cap. decimoquinto, inquit. Quantum ad quartam, quæ inter tertiam, & quartã vertebram enaſcitur, ab hac oriri breuem admodum neruulum, qui ad quintam peruenit coniugationẽ, cui qua primũ excedit, permiſcetur, qui ſane neruulus in Simijs conſpicitur, non frequenter autem, in cæteris animalibus. Quo autem ad quintam coniugationem. Huius duplex eſt portio, vna quidem parua portiuncula decliuis fertur, quæ vbi paruas quaſdam, a ſuccedentibus coniugationibus portiones aſſumpſerit ſepti tranſuerſi neruus euadit, reliqua autem maior particula ad ſummum ſcapulæ aſcendit. Quo vero ad reliquas hoc eſt ſextam, ſeptimam, & octauam, vt excidunt foraminibus, ſexta quidem coniugatio oritur, poſt quintam vertebram, ſeptima poſt ſextam, octaua poſt ſeptimam, poſtea ſibi mutuo permiſcentur, atque ad ſcapulæ ſinum, & ad brachium per axillam tendunt. Hæc de coniugationibus colli. Quãtum deinde ad cõiugationes vertebrarum thoracis, inquit in cap. decimoſexto, primã coniugationem exoriri inter primam, & ſecundam thoracis vertebram, & plurimũ ſui partem permiſceat, cum iam prædictis coniugationibus. Cęterum hęc prima coniugatio ſecundum eius portionem non exiguam in primum intercoſtale deſcendit, ac ad ſpinales muſculos retro peruenit, ſecundum vero reliquam totam portionem ſuper primam coſtam extenſam neruo, qui eſt, poſt ſeptimam colli vertebram, copulantur, deinde omnes hæ partes inter ſeſe complicatæ per axillam in ſcapularum ſima, & brachium feruntur, vt magna neruorum pars in brachij, & cubiti muſculos diſtribuatur, quod vero reliquum eſt in ſummam manum diſſeminetur. Quo vero ad reliquas coniugationes vertebrarum thoracis neruos partiũt eodem modo ſe habẽtes exceptos neruo, qui eſt in ſecundo intercoſtali, hic enim neruus idem manifeſte excidens ad brachij cutum accedit. At reliquæ omnes coniugationes ſtatim cum oriuntur neruorum portionem quãdam ſed minorem tribuunt ſpinalibus muſculis, alijſque, qui in dorſo ſunt veluti tum ſcapulas mouentibus, tum ad humeri dearticulationem aſcendentibus, ſecundum autem reliquam portionem vniuerſam ac maximam mittũt neruos per intercoſtalia ad os vſque pectoris progredientes, quibus donantur muſculi tum intercoſtales, tum qui extrinſecus thoraci impoſiti ſunt.

Ad nothas coſtas.

Quantum deinde ad coniugationes quæ a dorſali medulla ad nothas coſtas accedunt, neruorum minorem portionem ſingulæ intercoſtali ſibi reſpondenti diſtribuunt, quoniam nothæ coſtæ ad os pectoris non perueniunt, reliquam vero totam & proinde maiorem portionem mittunt ad hypochondrium, vt nerui in os diſtribuant muſculos, & qui primi inſtrati ſunt extrinſece nimirum, & oblique, ſuperneque ex thorace delati, & qui recta deſcendunt carnoſique ſunt.

Coniugationes lumborum.

Quantum deinde ad coniugationes vertebrarum lumbi, in capite vltimo ait, commune eſſe harum omnibus neruis, vt ad ſpinales muſculos, & abdomen, & pſoas vadant. Cæterum ad peculiare habent, vt primarum vertebrarum poſt diaphragma ab vnaquaque neruus quidem paruus permiſceatur ijs neruis, qui ſuperne deorſum deſcendunt, a cerebro, vltimarum autem lumborum, ſcilicet vertebrarum, duæ ſunt coniugationes neruorum ad crura tendentium, quarum coniugationum nerui permiſcentur in neruis coniugationum duarum oſſis ſacri.

Oſſis ſacri.

Vt denique quantum attinet ad coniugationes oſſis ſacri in cap. vltimo, dicit has primum neruos mittere primis muſculis dearticulationem coxendicis mouẽtibus, reliquam autem totam neruorum partem, ad crura tendere, in vnumquemque muſculum vſque, ad crurum finem, ſicut & in manuũ muſculis factũ eſt. Qui vero nerui per reliqua lati oſſis interna externaque foramina explantationes habent in os coccyga terminantes diſſeminantur muſculis ſedis, veſicæ pudendi, immo & ipſi pudendo, adhæc muſculis, q ab oſſe ſacro, & ab interna oſſis pubis parte exoriũtur, omnibuſque etiam corporibus extrinſecus iuxta ſacrum os incumbentibus.

Gratia diſtributionis facultatis animalis.

Hæc de ſitu Neruorum quantum in genere licuit. Tandem in definitione dictum fuit (gratia diſtributionis facultatis animalis) per hanc intelligẽdo, quæ poteſt diſtribui, quæ ſcilicet principalis nõ eſt, & ob id dicit Gal. neruorũ vtilitatem eſſe facultatem ſenſus, & motus a cerebro in partes deducere. Eandem ſentẽtiam habuit ſeptimo de vſu partium 14. vt cum Gal. libro de Neruorum diſſect. primo nulla animalis particula ſine neruo, vel ſenſus, vel motus voluntarij partĩceps eſſe poſſit, eandem ſententiam habuit ſeptimo de Placitis 3. & ſeptimo, de Placitis quinto, vt cũ vel ſenſus, vel motus, vel quãdoque etiam vtrunque pertineat ad corporis mẽbra iure a Gal. primo, de ſemine quinto, & ſecundo meth. ſexto, neruum poſitum eſſe inter prima, maximeque communia inſtrumẽta, a quibus omnia membra gubernãtur. Vnde reſpiciens ad motum Hipp. lib. de oſſiũ natura ait, neruos exhibere flexionem, & diſtẽtionem. Vnde & Plato in Phędone ait. Neruos eſſe qui intendunt, & remittunt commode, faciuntque vt flectendi cuiuſque membra homo habeat facultatem. Cæterũ cum nerui inuicẽ ita ſe habeant, vt alij cõſtituantur molles, alij duri cum Gal. ſeptimo, de anatom. adminiſtrationibus cap. octauo, quamuis omnes nerui vtramq; habeant facultatem, hoc eſt ſenſitiuam, & motiuam, ſiue ſint molles, ſiue duri, verum molles ad ſenſum aptiores ſunt, duri autem ad motum.

Differẽtię inter neruos.

Not.

Notandum autẽ hoc loco cum Gal. primo, de placitis nono, excipi neruos inſigniter molles ſiquidem ait. Neruorum quorundam ea, eſt ſubſtantia, vt ſint admodum molles, qui ad ſenſum tantum modo ſunt idonei, qui aũt duri, & ad ſenſum, & ad motũ, vt neruorum nõ ſit exigua, ſed inſignis vtilitas, quã proponens Galen. 5. de vſu partium nono, dicit, quẽadmodũ tria ſunt in corpore organa, nẽpe ſenſus, motus, & nutritionis, ita neruorũ triplex eſt

Digitized by Google

uſus, primus quidem cauſa organorum ſenſus, ſiquidem per neruos ſentiunt, vt verbi grat. oculus vide per neruos, ſecundus cauſa organorum motus, hoc eſt muſculorum, ut propterea muſculus per neruos moueat, tertius cauſa organorũ nutritionis, ut uerbi gratia, renes per neruos noxia ſentientes, ea a ſe propellunt. Addebat autem Auicenna libro primo, ſen prima, doctrina quinta, c. primo. Neruorum utilitatẽ eſſe uel per ſe, uel per accidens, per ſe vt deferat ſenſum, & motum, quamuis primo propter organa ſenſus, & motus, ſecũdo propter organa nutritionis, per accidens autem vt caro corroboretur, etiam corpus fortius fiat, ſignificans, dum neruus in muſculis degenerat in fibras, hæ namque carnem muſculorum roborant, firmant, ut hinc corpus robuſtius ad motum euadat. *Not.* Cæterum ut conferat ad ſenſum & motum notandũ bifariam cõcurrere, alio modo ut uia, ut ductus facultatis, reliquo ut etiam habent actionẽ, non uſum tantum. *Ductus. Via.* Vtrumque declaro, & primo ut ſunt ductus, ſeu uia facultatis, dicit Gal. 7. de anat. admin. octauo, omnes neruos, utramque habere facultatem hoc eſt ſenſitiuam, & motiuam, hoc eſt deferre utrãque facultatem, ſiquidem quilibet neruus poteſt eſſe uia utriuſq; facultatis, vt Auicenna neruum latorem nominarit. Vnde dicebat Gal. primo, de motu muſculorum primo, in neruis magnam eſſe uim ſuperne, a magno principio affluentem, non autem ipſis connatam, ut in morem uenarum a cerebro, ceu ex quodã fonte deducat uires muſculis, & proinde membris ſiue motiuis, ſiue ſenſitiuis, & cauſa fuit cum Galeno ſeptimo, de placitis quinto, differentia in ſubſtantia, nã ſi neruus talis qualis eſt cerebrum prorſus remanſiſſet, nulla eius ope indiguiſſet. Reſpiciẽs etiam Gal. ad neruos, ut ſunt uia facultatis animalis, ait primo, de ſympt. cauſis quinto, ſi nerui prorſus anguſtentur primo torpẽt, poſtea omnino ſenſus & motus expertes ſunt. Ecce ꝓponit anguſtiam, quare morbum in uia, ſtatuit etiam in libro de cõſtitutione artis medic. 4. neruum eſſe ueluti uiam facultatis, a cerebro prodeuntis. Vt cum neruus ſit uia facultatis, conferat ad hanc diſtributionem, conferat per ſui temperiem ſeu ſubſtantiam per id, quod conſequitur, & per id quod accidit, ut ſcilicet hęc pertinent ad intimam neruorũ ſubſtãtiam, *Subſtantia.* per ſubſtantiam quidem ſeu temperiem, cum nulla alia ſubſtantia, neruea excepta, quamuis mollis & perula, ſit apta ad deferendam facultatem, per id autem quod conſequit̃, per mollitiem aſſequitur, ut promptius diſtribuatur, ꝑ id quod accidit hoc eſt per poros, ut ſi occludantur, inhibeatur tranſitus. Hinc ſequitur, ut tametſi nerui ſtatuatur uel molles, uel duri, omnes tamen ſimilem obtinere temperiem quod conſequitur, quod accidit, ut differentia ſit ſolũ ſecũdum magis & minus, ut meritò quilibet neruus aptus ſit ad deferendam animalem facultatem, ſiue ſit ſenſitiua, ſiue motiua. *Not. Nerui qui cauſa ſẽſus acutioris.* At notandum cum Galeno primo, de ſymptomatũ cauſis octauo, ꝑ neruos uim ſentiendi partibus tranſmitti, ut modo magis, modo minus influat, ut quanto ſomnus eſt profundior, tanto minus influat, quod ſano modo eſt inteligendum nam uis animalis ſpiritalis, nec ſuſcipit magis & minus, ut ſi modo robuſtior ſit, modo imbecillior, id cõtingat cauſa ſpirituũ animalium, ut ſuos radios mittunt, ut cum tempore ſomni fiat concentratio ſpirituum, & hinc radiorum, minus influat uirtutis, hoc eſt minus robuſtæ, minus munitæ a radijs. Vnde ad hanc ueritatem reſpiciens Gal. libro de inſtrumento odoratus ſecundo, uoluit neruos tum molliores, tũ maiores ad ſenſationem acutiorem præſtandã cõferre, contra duriores & minores ad hebetiorẽ, quorũ dictorum, non eſt alia ratio, niſi quia, quo nerui ſunt & maiores & molliores, eo promptius, & in maiori copia ſuſcipiunt ſpiritus animalis radios, ut ait, octauo, de uſu partiũ ſexto, ab obiectis promptius & magis alterantur, ut ſenſus exquiſiti cauſa ſit neruorum mollities, quæ cum habeat coniunctam raritatem, hinc fit, ut humida, & denſantia, ſenſum hebetent, & hoc eſt pulcherrimum. Hæc de uſu. *Actio.* Quo autẽ ad actionem, hac etiam donatos eſſe neruos comprobatur. Et primo ex Galeno primo, de decretis 9. nam ait, tria eſſe inſtrumenta, quę corporis forma ſimilia ſunt, operationibus autem, & uſibus non parum diſtant, ſunt autem copula, tendo, & neruus. Quare neruus habet actionem, neque hęc actio eſt nutritio, quę & hęc reliquis competit. Confirmatur magis ex Galeno, dũ ſeptimo, de Placit. quinto ait, neruos inuicem differre, nam qui mittuntur ad ſenſum inſtrumenta, ſunt molliores ijs, qui mouent membra, cauſa autem fuit (ait Galenus) quoniam ſenſus fieri non poteſt, niſi neruus, ſcilicet ab obiecto aliquo modo afficiatur. Ecce ſi neruus afficitur ab obiecto, ergo non eſt tantum via facultatis, verum etiam ſentit, vt cum neruus eo magis afficiatur, quo eſt mollior, mototios neruos omnes eſſe capaces ſenſus tactus, quoniam (vt ait Galenus) huius ſenſibile, eſt craſſius, vt ſcilicet neruus motorius, quamuis durior, poſſit tamẽ affici ab obiecto tactus, nequaquam ab obiecto aliorum ſenſuum. Sed ad rem, cum neruus afficiatur a ſenſibili obiecto, ideo non modo eſt via facultatis, ſed etiam ſentit vt afficitur. Et hinc fit vt cum Galeno adhuc hanc veritatem ſtabilire liceat, cum ſeptimo, de anatomicis adminiſtrationibus octauo, dicat, molles eſſe ad ſenſum aptiores, duros, autem ad motum, quod nequaquã dixiſſet, ſi nerui facultatis eſſent ſolum latores. Nota, neruum non ſentire niſi vt recipit, nam iudicium pertinet ad qđ intus, & de hoc dictum eſt diligenter in ſermone de manu. Et tandem cum Galeno, hæc veritas firmatur. Nam nono, de vſu partium decimoquarto, voluit neruos inuicem differre, vt molles ſint apti ad ſenſum, inepti autem ad motum, cõtra duri ſint apti ad motum, ineptiſſimi autem ad ſenſum, vt ſi neruus mollis maneat, qualis a cerebro eſt enatus, nequaquam ad motum conferre, eiuſmodi ſunt nerui, qui ad ventriculum feruntur, vt ſi neruus mollis euadere debeat motorius, neceſſarium ſit, vt exporrectus ſiccior & durior ſe ipſo euadat. *Nerui per genus* Ex quibus euidenter colligitur, neruum per ſui mollitiem cõferre ad ſenſum, per duritiem autem ad motum, vt durities ſit in cauſa hebetis ſenſus, mollitiem autem cum Galeno etiam decimoquinto de vſu part. primo, læſione motui ſit impedimento. Quæ veritas cum hunc in modum ſe habeat, neruus non eſt tantum via facultatis, quia neruus ſui mollitie non impedit tranſitum facultatis motricis, verum etiam concurrit ad agendum, nempe ad ſentiendum per mollitiem, ad mouẽdum, per duritiem, vt neruus, quo durior eo magis conferat ad motum. Hactenus ergo conſtitutum ſit, quemadmodum nerui omnes, & ſoli, animalem facultatem deferunt. Molliſſimi autem ſentiant tantum, reliqui, & ſentiunt, ſed ſenſu tactus, & mouent. Cæterum cum nerui omnes hoc obtineant, vt deferant animalem facultatem, ſciendum differẽtiam eſſe inter opticos, & reliquos omnes, vt cũ Galeno ſeptimo de Placitis quarto, non deferatur facultas per ſpiritus niſi per opticos ad oculos, vt cum hoc præſtent per foramẽ internum, hoc ſolũ etiã in opticis fuerit procreatum, vt in reliquis neruis facultas deferatur per neruorum ſubſtantiam, quæ tamẽ quãuis non habeat foramen vnum a principio vſque ad finem, nihilominus opus eſt, ut ſit rara, & poris referta, nam ſecus facultatis non eſſet capax, quo fit vt hi pori occludantur, & hinc neruorum ſubſtantia denſetur, facultatis tranſitum inhibens. *Dubitatio.* Sed loco citato quærit Galen. cur neruis omnibus non ſit tributum foramen? *Solutio.* inquit Gal. ſi nerui omnes foramẽ haberẽt opus erat circũiectũ fuiſſe illi meatui corpus, quod-

dam

Digitized by Google

Neruorũ foraminũ cauſa. dam araneorum telis tenuius, quod facile diſcerpi potuiſſet, & meatus in ſingulis pene momentis obturari potuiſſet, vt cũ opticus ſit ſatis amplus, hoc periculum non ita immineat. His ergo de cauſis ait Galen. non omnibus neruis meatus eſt ductus. Sed nobis etiam liceat addere aliam cauſam, vt non omnibus neruis ſit conceſſus meatus, quia opus eſſet inſigni copia ſpirituum, qui per illos meatus animalem facultatem deferrent. Adhæc facultas, vt qualitas quædam ſpiritalis, non eget vehiculo, quod ſit corpus vt ſpiritus, vt ſpiritus in oculum confluat vna cũ facultate non quidem primũ, vt deferat facultatem, ſed vt miſceatur cum calido innato cryſtallini, & extra oculum radios mitteret. Et hæc veritas colligitur ex Galeno loco citato. Nam quærit, ſi vnus neruus poteſt vim deferre ſine foramine, cur in exortu ſpinalis medullæ formatus eſt meatus, nec non & in opticis? Reſpondens Galenus, ait, hæc foramina facta eſſe, vt reciperent ſubtiliorem ſubſtantiam, hoc eſt animalem ſpiritum, quippe qui dũ producitur ad principium ſpinalis medullæ, quodammodo violentiã infert facultati, vt efficacius a partibus ſuſcipiatur, dum non peruenerit ad oculum inflat ſolis per radios, cum ambiente vtitur, vt ambientem ad naturæ ſuę proprietatem immutet. Hæc de neruorũ vſibus. Quos omnes vſus acceptos referri oportet neruis ſecũdũ internam portionem, ſcilicet medullatem. Nam quãtũ attinet ad exteriores partes a mẽbranis progerminantes, cũ Galeno ſeptimo, de placit. tertio, hæ idem officium neruis exhibent, quod membranę cerebro præſtant, nempe operiunt, & tuentur. Hæc de neruis. Quo vero attinet ad cutem ex Galeno ſecundo, de vſu partium ſexto, quod Latini vocant cutem ſeu corium, Gręci vocant derma quoniam excoriari poteſt, quod de maiori parte cutis intelligere oportet. Siquidem aliquarum partium cutim non eſt poſſibile excoriari propter tendones, & muſculos inſertos, vt ſuis locis declarabimus, vt per cutem intelligere oporteat cum Galeno tertio, de alim. 33. eam corporis partem, quę totũ corpus ceu veſtimentum quoddam natiuum ambit, cum autem corporis pars inſtar indumẽti totum corpus ambiẽs ſit cutis non modo ſecũdum portionem in timiorẽ, ſed etiam ſuperficiariam, ob id nos per cutem vtramque partem intelligimus, quamuis intima pars cutis dicatur, exterior aũt cuticula ſeu ἐπιδέρμις. Vnde Galenus quinto, aph. 77. ait cutis ſuperficiem nominari ἐπιδερμίδα, hoc eſt ſuperiorem pelliculam. At cũ cuticula ſit pars cutis, nos per cutem vtramque partem intelligimus, ſecundum quem modum etiam quandoque accepit Gale. quod ſit verum 3. methodi 4. ait ſiue ſummę cuticulę quam epidermida vocat, ſiue totius cutis ſit ſoluta vnitas. Ecce totã cutem capit, & pro cute, & pro cuticula, ſiquidem tota cutis non afficitur vulnere, niſi ſit affecta cuticula vocata, eodẽ modo etiam accipitur decimoquarto, methodi ſecũdo, vt cum ita capiatur cutis, eodem ſermone liceat, & de cute, & de cuticula uerba facere. Quare cutis hunc in modum acceptę, hęc proponitur definitio. Cutis eſt membrum ſimilare genitum ex ſubſtantia ſanguinea, & ſeminali a ui cutifica gratia cuſtodię omnium partium. Declaro, dictum eſt, eſſe membrũ ſiquidem cum membrũ ſit morbi, & ſanitatis ſubiectum, & proinde pars uiuens, cum cutis viuat, iure inter membra recenſetur. Neque obſtat quãuis Galen. explicite non proponat in arte medicinali ca. 9. cutem, nã implicite proponit, & ea arte, ut ſit neceſſariũ fateri cutem uita eſſe prædıtam, ibi namque uoluit illas partes eſſe uita orbatas, quarũ tantum eſt generatio, & nullũ eſt regimen, cuiuſmodi ſunt capilli, & ungues. At cutis non tantũ eſt generatio, ſed etiã regimen, immo duplex regimen, vt nimitũ cutis, & a ſe ipſa nutritur, & ab alijs regitur, nempe vt neruos, venas, & arterias admittit. Vnde nõ licet īferre, Gal. non proponit cutem, ergo cutis non viuit. Nam proponit capillos, qui tamen non viuũt. Adhæc vero proponit muſculum, oculum, linguam, & ſimiles alias partes, & tamen viuunt. Quæ ſane omnia membra inſinuat, dum ait. Reliquæ vero partes, vt vnum ex ſe ipſis habent regimen, hoc eſt inſitas habent potentias, inſimul etiam, & emanantes habent. Conſtitutum ſit ergo, cutem eſſe membrũ quod, & inſitas & aliunde emanantes habet potẽtias. Deinde in definitione dictum fuit (ſimilare) Nam quęlibet pars, & particula cutis eſt cutis. Vnde etiam Gal. lib. de inæquali intemp. 2. cutem inter ſimilares partes annumerat. Deinde fuit dictum (genitum ex ſubſtantia ſanguinea & ſeminali.) Quãtum attinet ad ſanguineam, ad hanc reſpiciens Ariſt. 2. de generatione animaliũ quarto, dicit cutem fieri carne ſeneſcente, & cum caro ſit terrena 5. de generatione animaliũ tertio, dicit omnino cutis naturã terrenam eſſe, ex hac gignitur tum cutis, tũ cuticula, diſcrimen autem eſt quoniam cutis generatur ex ſubſtantia ſanguinea exacte permixta cum ſeminali, cuticula autem ex ſola ſanguinea, vt cum a natura inuicem miſceatur ſanguis, & ſemen, vt copioſior eſt ſanguis, veluti eſfloreſcit, hincque in ſummitate cutis epidermis cuticula enaſcitur, & propterea dicit Gal. tertio, meth. quinto, ſi cutis prorſus perierit, hoc eſt non modo ſecundum ſuperficiem, ſed etiam ſecundum partem profundam, non amplius regeneratur. At ſi ſola cuticula amittatur, reſurgit, cuius euentus alia nõ eſt ratio, niſi quia cuticula fit ex ſanguine per reliquias ſanguinis permixti cũ ſemine, & proinde eius ſubſtantia ſanguinea eſt, ſed cum ſeminali nequaquam permixta, ad differentiam reliquæ portionis cutis. Cęterũ etiam cutem fieri ex ſanguine, ſed cum ſemine permixto euidenter colligit ex Galeno primo, de temperamentis vltimo, dum ait. Cutis eſt veluti neruus, ſanguine prædit⁹. Ecce ſanguinem proponit. Quod vero ad ſubſtantiam ſeminalem, ad hanc reſpiciens Ariſt. tertio, de hiſtoria animaliũ 11. ait, cutem vulneratam non coire, vt conſpicitur in cute, ſiue carne, vt in genu, bucca, præputio & palpebra. Cæterũ cũ cutis fiat ex ſeminali ſubſtantia, hæc multiplex eſt, principalis quidem veluti neruea. non principalis vero neruea arterioſa, & venalis. Declaro, & eo libentius, quo hæc veritas non omnibus patet. Et primo quo ad ſubſtantiam veluti nerueam, hãc tetigit Gal. 1. de temp. vlt. dum ait, cutis ſubſtantiam eſſe veluti ſanguine præditum neruum, qui ſane veluti ſanguine præditus neruus ſit inter neruum, & carnem plane medius, ac ſi ex mixtis vtriſque conſtitueretur. Ecce inquit ac ſi cutis ſubſtantia, ex mixtis vtriſque, hoc eſt carne, & neruo cõſtitueretur, vt ſignificaret cutem non cõſtitui ex mixtione carnis, & nerui, ſed habere mediam illam naturam, ac ſi ex illis cõſtitueretur, vt ex hoc inferat, cutem conſtitui ex quadam ſubſtantia admodũ ſimili nerno, vt eam etiam obtineat, tẽperiem, quam obtinet neruus. Vnde in maximo verſantur errore, qui credũt, cutim cõfici ex carne exacte commixta cum legitimo neruo, Nam præter auctoritatem propoſitam, eſt euidens ratio. Nam cum cutis media eſſe videatur inter neruũ, & carnẽ, & ſecundum temperiem, & ſecundum duritiem, & mollitiem, vt neruus magis conueniat ad duritiem promouendam, caro autem ad mollitiem dubio procul vbi neruus eſſet copioſior, ibi durior eſſet cutis, quod tamen eſt falſum, ſiquidem, cutis manus interna plurimas neruorũ fibras admittit, cutis autẽ verticis pauciſſimas, cũ tamen cutis verticis, ſit durior, & hinc ẽt fit, cũ ſit durior non propter neruos, vt nõ ſit ſenſus exquiſiti, vt cutis manus, vt propterea concludẽdum ſit cutim fieri ex ſemine, vt mutatur in fibras membranoſas admodũ ſimiles neruoſis, ita tamen

Margin notes: *Dubitatio.* *Solutio.* *Cutis. Nomen.* *Definitio* *Mẽbrum* *Dubitatio,* *Similare.* *Genitum ex ſubſtãtia ſanguinea.* *Cuticulę materia ex qua.* *Seminalis.* *Cutis ſubſtãtia veluti neruea.* *Ratio.*

Digitized by Google

men vt fibræ illæ veluti neruoſæ exacte cum ſubſtantia ſanguinea, cum carne miſceātur. Vnde primo de ſem. 10. ait gigni cutim ex ſubſtantia membranea, & carnoſa, vt ex vtriſque optime mixtis gignatur cutis, & hinc fieri, vt cutis vincente portione, veluti neruea euadat durior, ſuperāte autē carnea euadat mollior, magis autem vel minus ſentiat pro ratione ſubſtantiæ vere nerueæ. Vnde dum Gal. 3. de locis aff. 7. ait, cutem neruoſam eſſe, intelligere oportet confectam ex ſubſtantia admodum ſimili non ſecundum potentiam, ſed ſecundum corpoream ſubſtantiā neruo. Hæc de materia ſeminali principali. *Seminalis non principalis.* Quo autem ad non principalem, cum ſit neruoſa, arterialis, & venoſa, quantum ad neruoſam, inquit Gal. 9. de vſu part. 15. cutem omnem ſenſus gratia neruorum propagines paucas, tenues, raras, ægre cōſpicuas inſtar ſilorum araneæ ex omnibus ſubiectis partibus recipere. Excipitur autem frōtis cutis, vtpote quę cum motus voluntarij ſit particeps, merito fibras neruorū cōſpicuas eſt adepta. ex quibus colligendū, neruos non eſſe partem præcipuam, ex qua cutis cōſtituitur, cum concurrat ſolum gratia ſenſus, vel motus, nō autem cauſa principalioris vſus, de quo ſuo loco. Et hinc factum eſt cum Gal. 16. de vſu part. 2. cutem non ſuſcipere proprium aliquem neruum, ſicut muſculi, ſed ex partibus ſubiectis admittere fibras neruoſas, quæ ſimul cum ſubiectis partibus cutim connectunt, ſicut etiam ei ſenſum ſuppeditant. *Cutis vaſa.* Quo autē ad reliquas ſubſtantias, hoc eſt venoſam & arterioſam, vt colligere licet ex dictis in ſermone de neruis, arterijs, & venis, neruorum arteriarum, & venarum tenuiſſimæ partes deducuntur in cutim, vt ſcilicet cutis, inſtar aliarum partium ſit particeps vtilitatis, quæ ab his tribus communibus vocatis inſtrumentis impartitur, non autem vt ex his tanquam ex principali ſubſtantia efformetur cutis, nam præcipua ſubſtantia eſt tum caro, tum ſimilis neruo ſubſtantia. Conſtitutum ergo ſit cutim generari ex ſanguine, & ſemine, & proinde ex carne, & cuticula, ſcilicet vt ex ſanguine, vt autem ex ſemine ex ſubſtantia veluti neruea, arteriali & venali. Hoc autem intelligere oportet de cute in genere, nam datur aliqua cutis, quæ pręter has ſubſtantias admittit etiam carnem muſculoſam, cuiuſmodi eſt labiorum cutis. *Labiorū cutis.* Hæc enim cum Gal. 11. de vſu part. 15. eſt illa cutis, cum qua muſculi per totum commiſcentur. Recte autem dictum eſt, muſculos per totum miſceri, nā dum muſculi per totum miſcentur, habent rationem materiæ, ex qua pars, & proinde cutis conſtituitur, vt ſolum coniungantur, hoc potius pertineat ad cutis ſitum, cuiuſmodi verbi gratia eſt cutis frontis, de qua loquens Gal. *Cutis frōtis.* nono de vſu partium decimoquinto, ait, ei ſubeſſe muſculoſam quandam ſubſtantiam tenuem, multas neruorum fibras recipientem, vt cutis frontis, cum hac ſubſtantia muſculoſa ita coaleſcat ad differentiam cutis reliqui corporis, vt vtriuſque ſit motus vnus, eſt autem ſupercilia attollere. Ecce ſubſtantia muſculoſa modo commiſcetur, vt in cute labiorum, ſed ſolum coaleſcit, quare pertinet ad ſitum, non autem ad materiam ex qua. *Alimentum.* Qua cutis materia ex qua conſtituta, patet cutem nutriri ex ſanguine, & ſemine, & optimo ſanguine non autem pituitoſo. Vnde dum Galenus ait, ſecundo prognoſticor. tertio, cutē nutriri ex ſanguine pituitoſo, hoc non eſt ſecundum naturam, ſed præter naturam, vt euenit in hydrope, quod ſit verum, ait, vniuerſa cutis vtpote quæ ſanguine pituitoſo alitur, intumeſcit, ut ſi digito premas, ſtatim appareat caua. Ecce loquitur de cute corporis Hydropici, vt cum alatur ex ſanguine non fiat ex carne, quoniam dum Galen. tertio, methodi quinto, ait, cutim creari ex ſubiecta carne, loquitur de cuti deperdita vi cauſæ morbificæ, quæ generatur, dum caro magis ſiccatur & coquitur, vt mutetur in cutem, quæ tamen non eſt vera cutis, cum cutis deperdita regenerari nequeat. Deinde in definitione dictum fuit, a vi cutifica. *A vi cutifica.* Hæc, ſiquidem quantum attinet ad alteratricem, cum Galenus primo, de temperamentis vltimo, & ſecundo de temperamentis primo, & quinto, ſimplicium quarto, tribuit cuti temperiem mediam, inter calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, & potiſſimum illi cuti, quæ eſt in manu interna hominis temperati. *Tēperies.* Vnde dum quarto de ratione victus in acutis 102. ait cutim eſſe frigidiorem carne, inſinuat temperiem cutis, nam cum caro per calidum excedat, ita cutis eſt frigidior, vt recedit ab illa caliditate, efficitur temperata, ſimiliter dum Galenus tertio, metho. quinto, ait, cutem eſſe ſicciorem carne, non ſignificat cutem excedere per ſiccum cum ſit temperata, ſed eſſe ſiccam in reſpectu ad carnem, quæ per humidum excedit, vt cutis temperata, tamen ad carnem humidam poſſit dici minus humida, ſeu ſiccior. Huius autem temperiei ratio colligi poteſt ex Gal. primo, de temp. vltimo. Nam cum cutis ſit compoſita ex carne excedente per calidum, & humidum, & ſubſtātia ſimili neruo frigida & ſicca, ex his contrarijs reſultat media quædam temperies inter calidum, frigidum, humidum & ſiccum, vt hic obiter confirmare liceat veritatem a nobis prius propoſitam circa materiam ex qua cutis. *Cutis nō fit ex neruo.* Nam ſi fieret cutis ex legitimo neruo, cum ſit neruus potius ſenſitiuus, quam motiuus cum Galeno loco citato, neruus ſenſitiuus in humiditate, & ſiccitate mediam naturam obtinet, vt ſi cutis fieret ex carne calida, & humida, & neruo temperato, cutis complexio media inter extremas non eſſet. *Cōſequētia temperiem.* Hæc cum ſit cutis temperies, nempe media inter extremas, cum Galeno loco citato, rationabiliter, in duritie, & mollitie medium ſtatum obtinet. *Formatrix.* Quantum autem attinet ad formatricem, cum Philoſopho tertio, de Hiſt. animalium vndecimo, cutis hominis, proportione magnitudinis tenuiſſima eſt, adhæc continua eſt, præterquam vbi naturales meatus ſolent euaporari, & in ore, & vnguibus. Vnde etiam cum Galen. primo, ſimpl. 12. Natura cutim omnem efficit in primo ſtatim ortu continuam, ac temporis ſpatio perforatam aliquibus in locis, cum Galeno tertio, de locis affectis ſeptimo, vt ſecundum ſe totam plurima nāciſcatur ſpiramenta, inſtar cribrorū. Vnde etiam primo de tuenda 12. ait, cutim totam poris eſſe refertam. Præſtat autem cum Galeno eodem libro cap. decimo, vt in raritate & denſitate mediocritatem ſeruet, ſiquidem denſior ab internis, rarior ab externis facile tentatur. *Not.* Cæterum notandum hoc potiſſimum eſſe intelligendum, de cute ſecundum profundiorem partem, ſiquidem ex Galeno ſexto, Epid. ſecundo, tertio, cutis pellicula hoc eſt epidermis creata eſt denſior, vt non habeat meatus, vt cutis, quo ſit vt materiæ ab intimis detruſę potius cuticulę, quam cuti inhæreant. *Cuticula denſior cute.* Verum vt cutis eſt rarior cuticula, ita cum Galeno tertio, methodi quinto, eſt denſior carne, neque obſtat, quamuis dicat Galenus 11. de vſu partium 15. cutem frontis laxam eſſe, nam ibi per laxam, non intelligit raram ſed potius, vt eſt ſoluta ab oſſibus, & moueri poſſit, vt hęc laxitas potius pertineat ad ſitum, quam ad conformationem. *Situs.* Quare iam de ſitu loquamur. Primum ergo cum Galeno ſecundo, de vſu partium ſexto, cutis ambit totum corpus, vt cum ex Galeno libro de cauſis morborum ſexto, omnium aliarum partium extima ſit collocata, non abſque ratione totius corporis excipiat excrementa. *Not.* Vnde hoc loco notandum cutem per hunc ſitum non eſſe imbecillam, ſed per hūc ſitum excipere excrementa, ſiquidem ex Galeno, loco citato, cutis recipit ſuperfluitates ob duplicem cauſam, quarum altera eſt ſitus iam propoſitus, reliqua imbecillitas, vt Galenus, nequaquā proponat ſi-

tum,

Dubium. Cutis imbecillior omnibus partibus. Solutio.

tum, vt ſit cauſa imbecillitatis. Sed dubitatio occurrit quomodo cutis ſit natura omnibus partibus imbecillior, cum ſit temperata, & præſertim cum ratione ſitus non mutet temperiem, cuius ſignum, quod, & alitur & tangibilia exacte percipit. Dicerem ego in pręſentia perpendendam eſſe imbecillitatem, & robur, non penes alteratricem facultatem, ſed expultricem, quod ſit verum dicit Galenus, a partibus robuſtis fieri expulſionē, ut cum in reliquis partibus expultrix ſit robuſtior, in cute infirmior, propterea cutis a Galeno imbecillis eſt conſtituta, Robur autem & imbecillitatem expultricis inde haurire oportet, vt cum materia ad cutim propellatur a venis maioribus ad minores, & a minoribus ad minimas, & ab his ad cutē, id ſit quoniam, vt in maioribus venis, & cordi ac iecinori proximis, virtus eſt robuſtior, & quia ſunt magis particeps caloris influentis, & quia habent fibras tranſuerſas maiores, & proinde robuſtiores, ad eundem modum ſi conferantur uenæ etiam minimę cum cute, ad expellendum ſunt robuſtiores, & ratione caloris influentis, & ratione fibrarum tranſuerſarum, ſiquidem cutis nec influentis caloris eſt ita particeps, nec non fibrarum expulſioni deſtinatarum eſt expers. Sed ad rem: cutis ſedem omnium partium extimam fuit conſecuta.

Cōnexus

Cæterum ſi ſitum ſpectemus merito connexus, eundem nequaquam ſeruat, ſed alium, & alium, verbi gratia cum Galeno libro de diſſect. muſculorum capitulo quarto, cuti frontis vnitur muſculoſa quædam natura, vt tota cutis circa frontem moueatur, quamuis immobilis ſeruetur maxilla, ex quo colligas cutem non fieri ex illa ſubſtantia muſculoſa, ſed cum illa eſſe coniunctam.

Cutis frontis.

Addebat autem vndecimo, de uſu partium decimoquinto, cutem frontis ſolum ſubſtantiæ muſculoſæ eſſe unitam, cutem autem manuum internarum, & plantarum pedis cum tendone coaleſcere, quemadmodū tertia eſt cutis differentia in toto animali, quæ cum ſubiecta muſculoſa ſubſtantia eſt appenſa, non autem coaluit. Cæterum cutis frontis quamuis ſit unita cum parte muſculoſa, uerum tamen a ſubiectis oſſibus ita eſt ſoluta, ut moueri poſſit, ut denuo cutis cum reliquis partibus ita coniūgatur, ut modo poſſit modo nō poſſit excoriari, ſicut proprijs locis explicabimus.

Gratia cuſtodia omnium part.

Tandem in definitione dictum fuit (gratia cuſtodiæ omnium partium.) Hæc particula colligitur ex Galeno octauo de uſu partium primo, dū ait ſpinali medullę munimento ſunt circumpoſiti ſpondyli, uaſorum uero diuiſiones glandulę replent membranę item ac ligamenta quędam muniunt ſimul prędicta colligantur, commune uero omnibus operimentum eſt cutis, ut etiam cum Galeno primo de ſemine decimo, fœtum dum utero geritur cuſtodiat, ne lędatur a ſudore, qui inter carnem, & cutem continetur. Adhęc tertio de Anatomicis adminiſtrationibus primo ait, artuum natura cōſtat oſſibus ligamentis, muſculis, arterijs, ad hęc communi omnium uelamento, cui nomen eſt, cutis. Dixit etiam decimo quarto methodi ſecundo, cutem eſſe omnium partium commune tegumento, adponebat aūt Philoſophus tertio de hiſtoria animalium undecimo, cutē omnia habere, quibus eſt ſanguis, ut inſinuaret cum ex ſanguine fiat caro, cutem eſſe poſitum propter cuſtodiam carnis.

Cutis per quę vtilis.

Hanc autē utilitatem pręſtat, per duritiem, & denſitatem. Siquidem ex Galeno tertio de tuenda tertio, tutiſſimum eſt aduerſus noxas externas imminentes, ut homo cutim habeat duram & denſam, ut merito etiam cuticula ſit denſior, quoniam extrinſeca cauſa huic primum occurrit, ut cuticula cutem etiam tueatur.

Cuticula vſus.

Neque uero opinor ſtatuēdum cuticulam cutem cuſtodire, vt vaſorum pertingentium ad cutem oſcula occludat, ſiquidem non ſunt, ita reſoluta, vt ſanguis exeat, vt ſi abraſa cuticula, egrediatur ſanguis, id fiat quia ſimul etiam aliqua cutis portio ſoluitur, quod ſit verum, dum excitatis veſicis cuticula adimitur, ſanguis nec venalis, immo nec arterioſus affluit. Conſtitutum ergo ſit omnes corporis partes cuſtodiri a cuti per eius duritiem & denſitatem, ne ab externis occurrentibus lædantur. Iure autē proponuntur extrinſecus occurrentia, nam quantum ad interna offenſa, hæc magis lædunt, quo cutis eſt durior ac denſior, vt per eius raritatem, quæ tamen exigua eſſe debet, propter materias externas, & proinde per tenuia foramina ad exitum excrementorum ſcilicet tenuium, & pilorum generationem. Cur autem cutis vario modo ſeſe habeat ad pilorū productionem, ſuis locis explicabimus, nimirum dum de cute, vel capitis, vel frontis, vel etiam aliarum partium loquemur.

Cutis vtilitas propter pilos.

At ſilentio obuoluere nō liceat quod proponitur a philoſopho, ſecundo de generatione animalium quarto, & quinto, de generatione animalium tertio & quarto, ſiquidem ait, vngues, cornua, & pilos, & ſimilia gigni ex cuti, non autem ex carne, vt pili craſſi ex craſſa cute oriantur, tenues ex tenui, vt tenuiores exeant propter meatuum anguſtiam, vt etiam cutis colorē ęmulentur, in brutis quidem, at nō in homine. præterquā quod in vitiligine humani pili fiunt albi, vt quamuis per ætatem albeſcant vt in canitie, illa tamen albedo non ſequatur colorem cutis, ſed inopiam potius, & exilitatē caloris. Et ratio eſt, nā pili ea ratione oriuntur ex cute, vt fiant ex excrementis ad cutem pertinentibus, vt cum brutorū cutis ſit denſior, excremēta ita detineantur, vt cutis colorem nanciſcantur, ſecus autem ſtatuendum de cute humana, cum ſit rarior vt excrementa exeant antequam colorem cutis acquirant, hinc ſit vt cum cutis vitiligine afficiatur, denſior reddatur, cum diutius hæreant excrementa, merito in pilos albos degenerant. Hactenus ergo patet quemadmodum vſus omnis & ſolius cutis eſt omnium partium intimarum cuſtodia.

Dubitatio. Cutis quę nā actio.

Cęterum hoc loco inquirendum, an cutis per vſum propoſitum aliquam habeat actionem. Ex Galeno autē lib. de cauſis morborum ſexto aliquis colligere poſſit cutem eſſe tantum ad vſum deſtinatam, nequaquam ad actionem, cum dicit cutem eſſe quoddam veluti velamentum animali cognatum, vt neque coctionem, neque alimenti digeſtionem, neque ſanguinis generationē, neque pulſum, neq; reſpirationem, neq; volūtarium motum, neq; omnino operationē aliquā afferat animali. At hęc uerba rectè ſunt intelligenda.

Solutio.

Nam cutis præter id quod eſt totius corporis indumentum, & proinde ad uſum deſtinata, nō prorſus actione eſt deſtituta, verum ſecundū partem profundiorem, ſiquidem quo ad cuticulā attinet, eſt tantum ad uſum & omni caret actione, nā neq; nutritur, neq; ſentit. At cutis ipſa & nutrit, & proinde coquit, & alterat alimentum. Adhæc ēt in ſenſu tactus afficitur, ut cum Ariſ. hac de cauſa fuerit admodum tenuis, ut. ſ. ait tertio, de hiſt. animalium 11. Dicendum ergo, Gale. per operationem intelligere operationem, quæ conferat toti animali, quod ſit uerum ait, neq; omnino operationem aliquam affert animali. Vnde dum ait, cutē non habere actionem, nō intelligit coctionē proprij alimenti, ſed quæ a parte perficitur cauſa totius corporis, veluti eſt chylificatio.

Tactus.

Quo uero attinet ad ſenſū tactus, in præſentia ſupponēdū nō ſentire, ita vt cutis ſenſus ſit actio, ſit iudiciū, nā ſolū afficitur, ſolum eſt medium, ꝙ qm̄ exactiſſime explicabitur in ſermone de manu, ideo in pręſentia nihil dicendum.

De muſculis.

Quātum ad muſculos, ſeu lacertos, ſiue vox ſit deſumpta, accepta ſimilitudine, uel a mure, vel a lacerto, uel piſciculo, cōſtat quid per muſculū anatomici accipiāt. Quare muſculi definitio proponatur.

Definitio

Muſculus ergo eſt mēbrū diſſimilare genitū ex neruis, ligamentis, carne, uenis & mēbranis, a ui muſculifica gratia motus uoluntarij. Declaro, primum dictum eſt eſſe mēbrū

Memb. ū

Digitized by Google

hoc eſt partem viuentem, & hoc ita apertum eſt, vt nulla egeat probatione. Deinde dictũ eſt (diſſimilare) ſcilicet ad differentiã ſimilaris. Hęc particula colligitur ex Gal. lib. de morborum differentijs 4. dũ ait, muſculum, venã, & arteriam inter prima inſtrumẽta connumerari, vtpote quę ex ſimplicibus, ideſt ſimilaribus corporibus vnius operationis gratia componũtur, ad differentiam ſecundorum inſtrumentorum, quæ componuntur ex primis inſtrumentis, vt verbi gratia digitus componitur ex muſculis. Cęterum notandum, differentiam eſſe inter muſculum, & uaſa, hoc eſt venas & arterias. Nam muſculus ſemper inter partes inſtrumentales recenſetur, vaſa autem modo inter partes inſtrumentales, vtpote dũ præter ꝓprias tunicas obtinent etiã membranam, vt monuit Gal. lib. de inæquali intemperie 2. modo inter partes ſimilares, dum membrana circumdante ſunt deſtituta, tunc. n. non conficiuntur ex pluribus partibus ſimilaribus, ſed ex vnica, quę eſt propria tunica, ſiue ſit ſimplex vt in vena, ſiue duplex, vt in arteria, quamuis hęc tunica cum Gal. 10. meth. vlt. conſtet ex ſubſtantia carnoſa, fibroſa, & membranoſa. At muſculus q. cunque eſt inſtrumentalis, quoniã ſemper conficitur ex pluribus ſimilaribus. Merito autẽ recenſetur inter prima inſtrumenta, quoniam non conficitur ex diſſimilaribus, ſiquidem vt conficitur ex vena & arteria, hæc vaſa ſimilaria ſunt, quia in muſculo, vt teſtatus eſt Gal. 7. de anatomicis admin. 5. vaſa circundãtibus membranis ſunt deſtituta. Recte ergo dictũ fuit, muſculum eſſe membrum inſtrumentale, ſeu diſſimilare. Deinde fuit dictum genitum ex neruis, ligamentis, carne, uenis, arterijs, & membranis. Quę ueritas, & teſtimonio uiſus cõprobatur, & Galeni dictis paſſim, præſertim autem ſecundo, de locis affect. 2. primo, de motu muſculorum primo, ut quod explicandum deſideratur, ſit qua ratione hæ partes ad muſculum conſtituendum concurrant. Sigillatim ergo circa ſingulas diſcurrentes, primum quantũ attinet ad neruos, ex Galeno primo de facult. natur. 1. Neruus perueniens ad muſculum in prima quidem inſertione in pauciores diſtribuitur portiones, illis ruſus in alias ſciſſis, hiſque iterum ſectis in alias, eo uſq; tandem ſciſſura procedit, ut in membranas, & ualde tenues fibras, deſinat. Ruſus hæ particulę inuicem coeunt ac ꝓducunt neruos prioribus maiores, ſed numero pauciores, qui tandem nerui in fine muſculi & numero & magnitudine euadunt pares ijs, qui initio primo in muſculo locantur. Vnde dicit Gal. 1. de uſu partiũ 18. muſculũ generari, dum ꝑ carnes fit neruorum diſſeminatio. Dixit etiam primo, de ſemine 10. muſculum ꝓduci ex neruorum fibris. Dicebat ẽt primo de motu muſculorum primo, neruos ita progredi, vt dum primũ muſculos attingunt, ſcindãtur multipliciter in aliam ſubinde atque aliam ſectionem, atque tandem in tenues, & membraneas fibras reſolui, totum ſic muſculi corpus contexunt. Dicit etiam 2. de locis affectis 2. muſculum componi ex neruis, vt in tenuiſſimas quaſdam, veluti fibras reſoluuntur. Vnde & 9. de placit. 8. dicit ad muſculos produci neruos. Hæc de neruis. Quo aũtem ad ligamenta. Dicit primo de motu muſculorum primo, muſculũ confici ex quibuſdam propaginibus in carnem miſſis a ligamentis. Dicit quoq; primo, de ſemine 10. muſculum produci ex ligamentorum fibriſ, vt hę carne ſuperinducta in vnũ coniunguntur. Adhæc ſecundo, de locis affectis 2. aſſerit, muſculum eſſe confectũ ex ligamentis, vt in tenuiſſimas quaſdam veluti fibras reſoluuntur, vt ex his colligere liceat, muſculum donatũ eſſe fibris, quæ prodeant non modo a neruo, ſed ẽt a ligamento, ut rationabiliter dicat Gal. lib. de cibis boni & mali ſucci 4. in muſculis reperiri fibras ſolidas multas & longas, circa quas carnoſa ſubſtantia concreuit, vt muſculus ſit confectus ex neruis, & ligamẽtis, vt hęc corpora in fibras reſoluuntur. Cęterum cum muſculus fiat, ex neruis, & ligamentis, nõ credendũ (quemadmodum falſo Veſal. tribuit Galen.) muſculum fieri ex æquali portione nerui, & ligamẽti, quemadmodum in ſermone pro ſalute Galeni ſermone de tendine explicatum fuit, vt in præſentia non liceat repetere. Hæc de neruis, & ligamentis. Quantum ad carnẽ, dicebat Gal. 2. de vſu partium 16. carnem eſſe partẽ muſculi. Vnde dicit 10. methodi vltimo, vocatur caro tantum ea, quæ in muſculis eſt, reliquarum nullã homines carnem vocãt, præterquam admodum pauci. Quæ autem carnes in viſceribus viſuntur, vtpote in iecoribus, renibus, liene, & pulmone, parenchymata quaſi affuſiones vocant. Quę id inteſtinis, ventriculo ſtomacho, & vtero ſine nomine relinquũt. Ob id dicit Ariſt. 3. de hiſtoria animalium 16. in genere ſanguineo dari carnem, & quid ſimile carni, nã vt ſe habet ſpina ad os, ita carnis æmulum illud ad carnem. At diximus cum Gal. 11. ſimp. primo, carnem ꝓprie dictã eſſe, quæ viſitur in muſculis. Adhæc 2. temperamentis 3. ait, cum carnis plures ſint ſpecies, prima ſpecies eſt, quæ caro proprie appellatur, quæ nuſquã in corpore per ſe inuenitur, ſed eſt perpetuo muſculi pars. Vnde in capitulo 5. ait, omnis muſculus carnoſus eſt, vt cum Gale. 3. de facult. alim. 5. Muſculi carnes ſint exactę, & potiſſimum ipſorum partes mediæ, nam quidam muſculi capita habent neruoſa, quidam etiam maximos tendines ſecundum finem generant. Vt non ab re dicat Gale. ſecundo de locis affectis ſecundo, muſculos ita fieri ex carne, vt (ſicut teſtatur in cap. ſeptimo) carnes numerentur inter muſculorum partes. Cæterum carnes ita ſe habent, cum eodẽ Galeno ſecundo de locis affectis ſecundo, vt tenuiſſimas veluti fibras, neruorum, & ligamentorum fibras admittant, ut ex his per carnem diſperſis muſculorum eſſentia pendeat, vt etiam in arte medicinali capitulo quinto dicit, propriam muſculorum ſubſtantiã duobus conſtare, nempe carnibus, & fibris, quibus enaſcuntur carnes. Recte autem ſtatuit carnem fibroſam eſſe propriam muſculorum ſubſtantiam, tum quia hęc caro in ſolis reperitur muſculis, tum quia, eſt pręcipua organi pars. Sed de hoc ſuo loco. Vnde notandum, differentiam eſſe inter ſimplicem carnem, & fibroſam. Nam ſimplex caro intelligitur ſeorſum a fibris, & præſertim nerueis, & ligamentalibus, ad differẽtiam fibrarum ſanguinearum, quemadmodum capiebatur a Gale. in arte medicinali nono, vbi inter partes ſimilares etiam cum Ariſt. ſecũdo, de partibus primo, ſimplicem carnẽ proponit. Non ſimplex autem caro eſt fibroſa, nam conſtat ex duabus partibus ſimilaribus, quod ſit verum Gale. primo de natura humana primo, ait, cum caro adhæreat fibris, muſculorum, & carnem eſſe ſimilarem, & fibras, vt caro nõ vt caro, ſed quoniam per carnem vt ait Gal. primo de vſu partiũ decimooctauo, diſſeminantur nerui, caro fiat muſculus. Sed occurrit dubitatio: quomodo Gal. libro artis medicinalis nono per carnem ſimplicem intelligit carnem ſeorſum a fibris, cum dicat decimo methodi vndecimo omnem partem ſimilarẽ conſtare ex ſubſtantia carnoſa, fibroſa, & mẽbranoſa. Quare vt ſimplex caro, vt ſimilaris, intelligi debet vna cũ fibris. Dicimus in omni parte carnoſa eſſe fibras. verum ex ſubſtantia carnoſa, & fibroſa quandoque fieri vnam partem ſimilarem, quandoque duas, fit quidem vna pars ſimilaris, quotieſcunq; fibra permixta cum carne immediate fit ex ſemine, vt in tunica venę, ſimiliter dum caro acquirit in fibras ex fibris ſanguinis, fiunt autem partes ſimilares quotieſcũque caro permiſcetur cũ fibra, quę non fit immediate ex ſemine, ſed ex aliqua parte ſimilari ſeminali, vt fibrę carnis muſculi, ſiquidẽ fiũt ex neruis & ligamẽtis: vt ſi caro nãciſcatur fibras, quę immediate fiũt ex partibus ſimilaribus, nõ egeat fibris, quę immediate fiunt ex ſe-

Margin notes: *Diſſimilare.* — *Not. Vaſa quo ſimilaria.* — *Qua agẽda. Nerui.* — *Ligamẽta.* — *Caro.* — *Caro quę propria.* — *Diuiſio carnis.* — *Not.* — *Carnis diuiſio.* — *Muſculi ꝓpria ſubſtantia.* — *Dubitatio.* — *Solutio.*

Digitized by Google

ex ſemine,& hinc fit,vt caro ſimplex vocata ad differentiam fibroſæ,ſeruet ſuam temperiem,quæ alia eſt a temperatura fibrarum. Vnde ad ſimplicem carnẽ reſpiciens Galen. libro de inæquali intemperie ſexto, ait, non recedens a Philoſopho ſecundo, de partium ſecundo, & 34. problem. tertio, carnem calidã particulam eſſe. Dicebat etiã primo,de temperamentis 6. carnem ſecundum exuperantiam eſſe humidã. Addebat in cap.vltimo,carnem calidiorem,& humidiorem eſſe,cute,ſiquidem caro eſt multi ſanguinis, & calida,eſt autem (vt ait 2.de temperamentis 3.)minus humida adipe,vt in homine,ſecũdo,de partibus 16.ſit molliſſima. Hinc cum Hipp.lib.de carnib.caro genita eſt ex frigido,vt glutinoſa portio in foramina trãſierit,in foraminibus autem humidum eſt, veluti in venis magnis: His verbis ſignificans carnem, ſecundum portionem fibroſam,& membraneam genitam eſſe ex frigido, hoc eſt glutinoſo ſemine, ſed præterea, ſecundum ſcilicet portionem carneam ex humido hoc eſt ex ſanguine; qualis eſt, qui in venis magnis continetur, cum Gal.tertio, methodi quinto,caro generatur,vt ex materia ex qua,ex ſanguine, & tertio ſimpl. 25.dicit,carnem trahere ſanguinem, vt ab agente,cum eodem Galen.cap.nono,a facultate carnis ſanæ, vt quemadmodum per facultatem intelligimus facultatem carnis ſanæ, ita per materiam ex qua per ſanguinem intelligimus, ſanguinẽ inculpatum: Vnde dicebat Ariſt.ſecundo, de generatione animalium quarto,naturam cõficere ex materia ſinceriſſima carnem,vt rationabiliter ſi vita prędita, vt nequaquam mutetur in alias partes. Vnde dum ait Ariſtot.tertio,de Hiſtoria animal.16.quoties animal extenuatur,caro aboletur,& in venas fibraſq; tranſit, non intelligit carnis ſubſtantiã mutari in fibras, & venas; ſed vbi minuitur caro membri, conſpici,& venas,& fibras. Sed ad rem:caro & viuit,& gignitur ex pura materia. Siquidem ſi gignatur ex vitioſo ſanguine,tantum abeſt,ut ſit calida,ut potius ſit frigida, quod inſinuauit Gal. dum tertio, de ſympt. cauſis 2. ait. Neque enim idem eſt, eſſe carnem,& eſſe carnẽ pituitoſam,nam caro eſt caro per formam,eſt autem pituitoſa per temperiem frigidam,& humidam: talis autem euadit,ut nutritur ex ſanguine pituitoſo.Conſtitutum ergo ſit,probam carnem eſſe calidã, & humidam,& fieri ex ſanguine,non autem ex ſemine,ut rationabiliter dicat Gal. li. de cõſtitutione artis med. ſeptimo, ſi male affectam carnem reſecueris facile aliam poteris reficere. Quod ſane dictum intelligendum eſt,de carne ſeorſum a fibris:nam fibræ, quia ſeminales,deperditæ reparari nequeunt, quo fit, ut ſi abſcindatur caro, cum habeat fibras permixtas, fieri non poteſt,ut dum amputatur caro, ſimul etiam nõ abſcindantur fibrę,ut cum regeneretur tantum caro non fibræ,locus vacuus repleatur ſola carne, quę cũ non ſit fibroſa, muſculus ad functionem euadat imbecillior,ut quo copioſior caro abſcindatur,eo etiam infirmior euadat muſculus, quia fibrarum maior copia deſideraſ. Hinc fit, ut caro fibris deſtituta inepta ſit,non modo ad motum,ſed etiam ad ſenſum,ſiquidem nequaquam affici poteſt a qualitate tangibili, dum neruis eſt priuata.Neque obſtat,quamuis in carnis excreſcentia homine ſentiant, & ſi ferro candente caro etiam fibris deſtituta tangatur, dolor oboriatur inſignis. Nam ſenſus ſit in carne fibroſa, per mediam autem carnem non fibroſam, ſicut & cutis ſentit per mediam cuticulam, ſenſus autem dolorificus exurgit,quoniam caliditas illa ignea producitur vſq; ad fibroſam carnem,ut eius ſoluatur vnitas. Cæterũ caro ſine fibris,ut ex ſanguine alitur,ita a natura ſine cauernulis fuit efformata. Siquidem ex Galen. 3. de facult.natur.lib.ultimo,partes uario modo ſunt formatæ,ut quędam habeant,uel ſinus,uel cauernulas, uel aliquid, quod cauernulis proportione reſpõdeat, quædam autem his non egeant, vt partes ſuccũ quo nutriuntur, vel magis, uel minus alteratum deſiderant.Siquidem partes,quæ non expoſtulant ſuccum admodum alteratum,his ſinibus,& cauernulis, non egent,veluti carnes tum viſcerum omnium,tum muſculorum,namque nutriuntur ex ſanguine exiguam alterationem conſecuto. Neque obſtat quamuis cor habeat ſinus, quoniam ad alios vſus, quam ad cordis nutritionem, ſunt deſtinati. Quæ autem partes deſiderant alimentum maximè alteratum, hos habent ſinus, uel cauernulas, ut ſuccus uſque adeo detineatur, quouſque quantum decet alteretur, cuiuſmodi ſunt oſſa,quæ ut alantur,opus eſt numeroſa mutatione, ſiquidem qualis carnibus eſt ſanguis, talis eſt oſſium medulla,vt antequam ſanguis mutetur in medullam,opus ſit multiplici alteratione. Carnis autem poſitio ſiti, vt ait Ariſt. 7.de partibus 9. ut conſiſtat circa oſſa, uinculis modo fibrarum tenuib. adhærens,nam per hunc connexum conſeruatur,vt hæc poſitio ſit ad tutelam. Hęc de carne, vt eſt materia ex qua fit muſculus. Nam de carnis vſu ſuo loco dicemus. Quo vero ad uaſa, hoc eſt uenas, & arterias, ex his etiam confici muſculum comprobatur ex Gal.ſiquidem nono,de Placit. 8. ait,ad muſculos, perduci,non ſolum uenas,ſed etiam arterias.Eãdem ſententiam habuit primo,de motu muſculorum primo:Necnon & 2.de locis affectis 2. & lib. de formatione fœtus,capitulo ultimo.Quantum denique attinet ad mẽbranas,dicit Galenus primo,de motu muſculorum primo,muſculi partem, eſſe membranam a ligamento prodeuntem.Addebat autem 2. de locis affectis 7.membranas eſſe in media carne,ſunt enim plurimæ membranæ, & inæqualiter inſitæ,& carnẽ etiam circundantes. Sunt quidem inſitæ. Nam ſi quælibet pars ſimilaris ex Galen.10.Methodi 11.cõſtat ex ſubſtantia veluti fibroſa,carnoſa, & membranoſa, etiam in carne hęc tria eſſe debent, quare & membrana. Sunt etiam membranæ circumdantes, vt cum Galen.libro de cibis boni,& mali ſucci cap.4. muſculus propria circumſcriptione ſeparatus eſſe videatur ab alijs muſculis. Conſtitutum ergo ſit, muſculum compoſitum eſſe ex neruis, ligamentis, & proinde ex horum fibris,ex carne, uenis,arterijs, & membranis,vt ex horum corporum ſimilarium miſcella, cum Galen.1.de facultat.naturalibus 2.muſculus quodammodo cõſtitui poſſit, corpus, quod habet principium,hoc eſt caput,medium hoc eſt uentrem, & finem,ea tamen lege compoſitum, ut ſecundum caput ſit magis neruoſum,& adhęc magis ſecundum finem,ſecundum ventrem autem magis carnoſum. Hęc de materia ex qua muſculus generatur. Deinde in definitione dictum fuit (a vi muſculifica) hæc ergo per vim alteratricem tribuit temperiem variam, ut uarię ſunt partes muſculum conſtituentes,ut uerbi gratia, Nerui temperies eſt frigida, carnis autem humida. Quo fit ut cum portio carnea reliquas mole excedat,fiat vt muſculus calidus,& humidus, quia carnoſus, ſtatui poſſit, ſcilicet ſecundum ſecundam complexionem,cum prima pertineat ad partes ſimilares,ſed a ex partibus ſimilaribus prodiens ad totum diſſimilare,ut ex Auicenna prima,primi Fen in capitulo de complexione medicinarum, ſed de his alias. At ſi capiatur muſculus ſecũdum partes fibroſas, & ſeminales, ſiccus ſtatui poſſit, vt quo plures fuerint, & maiores portiones ſeminales,eo ſiccior euadat,& hinc etiam robuſtior.Quam ueritatẽ inſinuauit Galenus,dum 3.de ſympt.cauſis 3.ait: Neruos,ligamenta,tendines,& muſculos,quo ſunt ſicciora,tanto eſſe valentiora,ſi tamen plus iuſto non ſit exceſſus,ne inflexibilia, ac friabilia euadant. Quo uero attinet ad formatricem,cum hęc tribuat compoſitionem,quãtum attinet ad conformationem; & primo quo ad figuram, multiplex tribuitur muſculis. Nam alij ſi-

milem

Carnis tẽperies. *Carnis materia ex qua.* *Caro fit ex ſanguine.* *Caro deperdita quõ reparatur.*

Carnis cõformatio. *Vena, & arteria.* *Membrana.* *A vi muſculifica. Alteratrix. Temperatura.* *Formatrix conformatio figura.*

Digitized by Google

milem habent figuram cum mure, alij diuerſam: Ad hæc alij habent figuram triangularem, vt habẽt tres angulos, alij quadrangularem, vt habent quatuor angulos, alij aliam, vt habent quinque, vel etiam plures angulos, ſicut explicabimus, dum circa ſingulos muſculos diſcurremus. Hoc loco id vnum notandũ cum Gal. ſecundo, de motu muſculorũ, vlt. muſculos inuicem differre penes figuram, vt modo agunt, modo quieſcunt, vt muſculi coſtarum, & ventris differant a cæteris ferè omnibus muſculis, qui alias partes mouent. Nam coſtarum, & ventris muſculi deuexi perpetuo ſunt aſſimilati ſubiectorum inſtrumentorũ figuris, ita vt dum quieſcunt deuexitatem ſeruent, cũ autem agunt minus curui fiant; contra reliqui muſculi, dum quieſcunt recti, dũ vero agunt, curui fiant. Cuius diuerſitatis cauſa eſt, quam cum quibuſdam ſubiectum ſit amplum quoddam ſpatium cedens, quibuſdam autem muſculis ſubiecta ſit ſubſtantia dura, & renitẽs, iure fit, vt qui mollem habent ſedem, dum tendantur verſus principium, mollities ſedis cedat, hincque maior corporis muſculi pars occultatur, & proinde minus curui fiunt, quod ſanè accidit muſculis, tum ventris, tum thoracis, in locis inter oſſa medijs, ſiquidem quantum ad ventris muſculos, niſi venter ſit repletus, & in Hydropicis, & victum gerentibus, hi muſculi priuſquam agant, ſunt curui, vt ſubiecta ſunt inſtrumenta: nam ad illorum curuitates extenduntur, cum vero agunt introcedunt. Nam facile premunt ſubiectas cauitates. Similiter quantum ad muſculos thoracis in locis inter oſſa medijs reſidentes, priuſquam agant, figuram ſimilem totis coſtis habent, curui quidem extrinſecus, caui autem intrinſecus, cum autem agunt prementes, primum quidem & maximè membranam ipſis ſubiectam, nempè ſuccingẽtem nuncupatam per ipſam vero, & pulmonẽ, qui mollis eſt, & laxus, tantum introcedunt, quantũ ſubſtantiam ſubiectorum inſtrumẽtorum cedentem habent, vt propterea hi muſculi, dum agunt, minus curui fiant. Quo vero ad muſculos reliquos, qui oſſibus incumbunt, dum agunt, curui fiunt, dum quieſcunt recti: nam dum contrahuntur, tantum in profunditatem, & latitudinem augeſcentes, quantum de longitudine deperdunt, eminentiorem omnem corporis molem habent, & proinde figuram curuant acquirunt, dum non laxantur, & proinde quieſcunt, vt moles illa eminentior euaneſcit, ita rectam figuram acquirunt. Sed in figura immorari amplius nõ liceat.

Cauitas. Quo vero attinet ad cauitatem. Gal. ſexto, aph. 20. ait, in muſculis cauitates ſola ratione cõtemplamur, nec abs re, nam cauitates eſſent in cauſa, vt muſculi ad motum non eſſent ita robuſti. Non negamus tamen aliquos eſſe perforatos, vt ſepto tranſuerſo bina obtigerunt foramina, quibus venam cauam, ſtomachumq; tranſmittit: Sed de his in proprijs locis.

Magnitudo. Quo autẽ attinet ad magnitudinem, cum Gal. 1. de motu muſculorũ nono, vt muſculus erat moturus os, vel maius vel minus, ita muſculos factos eſſe modo maiores, modo minores. ſiquidẽ natura muſculorũ magnitudinem creauit proportione parem moli mouendorũ oſſium. Addebat etiam tertio, de vſu part. vlt. cũ duo ſint muſculi genu flectentes, & duo extendentes, cũ maior ſit dignitas in extenſione: ideo muſculi extenſioni deſtinati maiores fuere creati.

Numerus. Totius. Quo autẽ attinet ad numerum. Si hunc ſpectemus ratione totius corporis cum Gal. 9. de Placit. 8. muſculorum numerus excedit oſſium numerum, vt cum oſſa ſint plura, quã trecenta, adhuc plures erũt muſculi, & ob id libro, de formatione fetus vlt. ait, in animalis corpore muſculos plures eſſe, quam trecentos, ſi autẽ ſpectemus numerum ratione partis, quæ mouetur, cũ Gal. 3. de vſu part. vlt. 10. de vſu partium nono, duodecimo, de vſu part. 8. & primo, de motu muſculorum octauo, nulla

Partium particula, quæ mouetur, vnico vtitur muſculo, & partes omnes motu voluntario præditæ duobus, vt minimum indigeant muſculis oppoſitis, altero ſcilicet extendente, & altero flectente, potiſſimum autem duobus muſculis eſt opus, quoniam vnus muſculus vtroſque motus efficere nequit, tum quia partem, quam moturus eſt, omnino trahit ad ſeipſum; tum etiam quia vnicus eſt ſitus, cum vnicus ſit muſculus. Vnde niſi pars muſculum contrarij motus anctorem obtineret, motus claudicaret, aut funditus aboleretur. Siquidem oportet, vt particula, quæ mouetur, viciſſim alterum habeat muſculum contractum, alium laxatum, vt contractus trahat ad ſe, laxatus autem ab alio trahatur cum particula, quo fit vt dum perit vnus motus, etiam alter obeat. Vnde hoc loco obiter admoneantur ſtudioſi, qua ratione fiat, vt in conuulſione pars non ceſſet a motu. *Monitio circa conuulſionem.* Itaque ſciendum conuulſionem eſſe, vel ſpuriam, vel legitimam. Si ergo ſpuria fuerit, pars contrahitur, quia expultrix irritatur, & inſurgit ad expulſionem, vt cerebri in epilepſia: vnde vi expultrix eſt ſit cauſa contractionis partis, ita vis motrix per muſculos illæſos contractos ab expultrice, laxat, atq; ita motus perſeuerat, vt viciſſim agit expultrix, & motrix, vt ſi accidat expultricem maxime vigere, vt non cedat motrici muſculum contractum laxanti, pars immota permanet: ſi autem ſit conuulſio legitima, tunc fit cõtractio a muſculo contracto a neruo breuiori reddito; quoniam autem non quilibet neruus eſt affectus, vis animalis influens ad muſculos, muſculum præter naturam contractum nititur extendere, & cum nonnihil extendat, extenſioni ſuccedit retractio, quæ fit a cauſa morbifica, vt cum magis poſſit cauſa morbifica quamuis animalis, vehementior ſit cõtractio muſculi affecti, quam eius relaxatio a muſculo ſano: Hinc fit in tetano, in quo ſunt affecti omnes muſculi caput mouẽtes, & ad anteriora, & ad poſteriora, caput immotum videri; contra autem in epiſtotono, & epiſtotono, in quibus non omnes muſculi læduntur: vt ruat omnis ambiguitas. Hæc de numero.

Situs. Fibrarum. Quantum denique attinet ad ſitum, hic perdiſcendus ratione, & fibrarum, & totius muſculi. Quantum ad fibras, Galen. ſeptimo, de Anatomicis adminiſt. octauo, ait muſculos obtinere fibras poſitu ſimplices, vt cum eodẽ Galeno ſexto, de vſu partium octauo, muſculi obtineant fibras, aut ſolum rectas ſecundum longitudinem, aut ſolum tranſuerſas ſecundum latitudinem, nequaquam autem ſimul vtrumque. Nam ſinguli muſculi, ſingulos habent, & ſimplices motus. Cæterum, vt admonet Galenus duodecimo, de vſu partiũ octauo, muſculi fibras habent, vt plurimum ſecundũ ſuam longitudinem porrectas, rarò autem tranſuerſas, aut obliquas.

Tot. muſculi. Quo vero ad ſitum totius muſculi, & primo penes ortum, & inſertionem, ita ſe habent muſculi, vt ortus pertineat ad partem quieſcentem, inſertio autem ad partem, quę debet moueri: propterea ait Galenus primo, de motu muſculorum nono, naturam ita muſculos produxiſſe, vt ex ſuperiacentibus oſſibus, quę debent quieſcere, inſeruerit in ſubiacentia oſſium capita, quę debent moueri, vt p intenſos, ſeu cõtractos muſculos oſſium capitibus ſurſum tractis, ſimul cum eis totum membrum ſurſum traheretur, vt muſculorum exortus, ſit ex ſuperiacentibus oſſibus, verũ modo ex eorum capitibus, aut condylis, dum ſcilicet maiores debent eſſe muſculi, modo paulò inferius iuxta cotylem, aut glenam, dũ non debent eſſe ita magni, quamuis non multo inferius oriantur a capitibus, quoniam nerui parui fuiſſent. Cęterum cum muſculi perueniant ad partes mouendas, cũ eſſe poſſint, & oſſa, & aliæ partes (vt proprijs locis dicetur) cum Galeno primo, de locis affectis 6. ad partes mouendas aliquando muſculi ipſi perueniunt, aliquando vero per medios Tendones. Cæterum quo ad ſitum penes ductum, addebat Galen. in

arte

Digitized by Google

arte medic. 5. muſculos ambire omnia oſſa. Ad ſebat etiam primo, de motu muſculorum quinto, Muſculorum alios occupare ſedem internam, vt qui membrum flectunt, alios externam, vt qui extendunt. Adhæc, cum Galeno tertio, de vſu partium 10. aliqui oblique producuntur, vt qui ad motus obliquos conducunt, aliqui recti perreptant ſecundum longitudinem, vtpotè qui ad exactam flexionem, aut extenſionem conferunt. Tandem quarto, de Anatomicis adminiſtrationibus nono, ait, de omnib. muſculis hoc communiter intelligendum eſſe, vt qui rectam poſituram obtinent, eos ſimplici prçeſſe motui, qui vero non rectam habent poſituram, compoſito; ita tamē vt nō ſit duplex motus, quia ab vnico muſculo vnus tantum producitur motus.

Gratia motus voluntarij.

Poſtremo in definitione dictum fuit (gratia motus voluntarij.) Hāc particulam tetegit Galenus primo, de motu muſculorū primo, nam voluit & motum voluntarium non fieri ſine muſculis, & motum voluntariū ad ſolos pertinere muſculos, vt rationabiliter muſculus motus voluntarij proprium inſtrumentum ſtatuatur. Vnde & libro de cibis boni, & mali ſucci quarto, ait muſculū obire motum voluntarium: Dicit etiam primo, de locis affect. ſexto, omnem voluntarium motū ad muſculorum officium pertinere, ſiquidem nullus neruus per ſe, ſine muſculo, ſed per muſculos voluntarium motum perficit; vnde dicit duodecimo, de vſu partium ſecundo, os moueri, muſculum autem mouere. At propter Iuuenes notandum, motum volūtarium, ita pertinere ad muſculū, vt ſit muſculi actio, & communis, & propria, adhæc vt prodeat a muſculo, vt ab agente & præcipuo, & adæquato.

Actio. *Propria.*

Hæc quatuor, cum Galeno declaro. Et primum eſſe propriā, & cōmunem actionem explicabat Galenus primo, de fracturis primo, dum ait, muſculorum in ſe ipſos contractionem, & proinde motum voluntarium, eſſe & proprium, & cōmunem; proprium ſi muſculi referantur ad reliquas corporis partes, communē ſi inuicem conferantur muſculi: & ob id quinto de vſu partiū decimoquarto, ait omnium muſculorū opus commune eſſe, vt tenſis fibris in ſe ipſos reſideant. Deinde vero hunc motū procreari a muſculo, vt ab agente, & præcipuo, & adæquato colligitur ex Gal.

Adæquatum.

Et primum muſculum eſſe inſtrumentum adæquatū inſinuauit ſecundo, de tuenda 11. dum ait, quæcumque voluntate ſuſcipiuntur actiones, eæ muſculorū neruorum, & tendinū propriæ ſunt. Ex his nil aliud inferens, niſi muſculum ad differentiam nerui, & tēdinis eſſe organum quidem proprium motus, ſed adæquatum, vt concurrat ad contractionem, vt totus oculus ad viſionem.

Pręcipuū

Muſculum autem eſſe quoque voluntarij motus organum nō adæquatum, ſed præcipuum euidenter colligitur ex Galeno libro de conſtitutione artis med. 5. dum ait, inceſſus, & proinde motus voluntarius, eſt actio totius cruris, cui tamen ex partibus omnibus, ex quibus conſtat crus, muſculorum præeſt genus; vt muſculus ſit pręcipua pars cruris, vt per ſuum motum confert ad inceſſum, non autem per temperiem, nam hoc pertinet ad partē ſimilarem, cum Gal. primo, de vſu partium 9. muſculus autem eſt pars inſtrumentalis.

Muſculi motus.

Cæterum muſculus, cum ſit author motus volūtarij, ſiue adæquatus, ſiue pręcipuus author, eſt illius motus, in quo muſculus a facultate animali trahitur ad pprium principiū (vt fatebat Gal. primo, de motu muſculorū octauo) non autem vt laxatur, quod ſit verum, tum in cap. 9. tum in quarto eiuſdem libri, ait, vnius muſculi per ſe vnicam eſſe actionem, & proinde vnicū motum, eſt autem hic motus, quādo muſculus operatur trahēs ad ſeipſum particulam, quæ mouetur. Dum vero idē muſculus contractus laxatur, & proinde ſit contractione cōtrarius motus hic ad muſculum ptinet nō per ſe, ſed p accidēs, quoniā muſculus a ſeipſo cōtrahitur, a ſe ipſo nō laxatur, ſed ab alio muſculo abducitur, vt eiuſdē muſculi cōtractio, & relaxatio ita ſe habeant, vt contractio ſit actio ipſius muſculi, relaxatio autem paſſio eiuſdem muſculi, actio autem alterius; qui dum ſe ipſum contrahit partem trahens, contractum muſculum relaxat, vt niſi muſculus a ſe ipſo contractus ab alio relaxetur, tenſus ſemper maneat.

Motus quatuor.

Vt hinc concludere liceat motus ad muſculos pertinentes eſſe, vel per ſe, vel per accidens, vt ex Galen. primo de motu muſculorū ſeptimo, & octauo, quatuor motus, duos per ſe, & duos per accidens.

Motus per ſe.

Quantum ad motus per ſe, ſunt illi motus, qui fiunt a muſculo, qui mouetur, non autem ab alio muſculo Et alter eſt, qui fit a muſculo, vt eſt voluntatis organum, & ſit per tenſionem muſculi, ſiuè per tenſionem erigatur membrum, ſiue etiam reclinet, ſiquidē reclinari ſit voluntarie. Reliquus autem motus per ſe, dū muſculus agit, quamuis moueri non videatur, ſit autem dū verbi gratia manus ſurſum tenſa permanet. Qd ſane aſſequitur manus ope muſculorum manuum eleuantium per ſuam tenſionem, quæ ſanè actionis ſpecies, ſiue tonica, ſiue aliter appelletur (ait Galen.) nihil refert, id verū eſt in hac actione tonica, muſculos non otiari, ſed voluntate imperante agere, dum manus ſurſum eſt tēſa. Quo autem ad motus per accidens, alter eſt qui primo per ſe opponitur, dum muſculus ab oppoſito extēditur, qui ſane motus muſculo qui extenditur competit vt muſculo, & vita, & ſanitate prædito, nā ſi pereat muſculus, vel ſcirrho afficiatur, ab oppoſito muſculo non mouebitur, & proinde non extendetur. Reliquus autem motus per accidens, qui quodā modo ſecūdo per ſe opponitur, eſt, q ineſt muſculo, vt inanimato, & penitus ex ſe ipſo immobili, vtpote dum membrum non reclinat, ſed decidit, vt muſculus, feratur, & in grauitatē vergat.

Not.

Cæterum notandū circa motus per ſe, quamuis duo proponantur, cum pertineat ad vnicum muſculum, ad vnicum motum referri, hoc eſt ad muſculi contractionem, per quā muſculus, vel erigitur, vel reclinatur, vel tenſus manet: Vt hoc muſculi munus ad ipſum pertineat non modo tempore vigiliarum, ſed et tempore ſomni.

Motus in ſomno.

Quod ſit verum, ait Gal. 2. de motu muſculorum quarto, quinto, & ſexto, muſculos tonice agere, hoc eſt tēſos permanere, quinimo aliquos loqui, aliquos ambulare, hoc autem fit quoniam dormientium anima non prorſus quieſcit, ſed ſolum in vigore ſomni ſit quaſi intermiſſio quadam, vt dormientes nō ſint penitus ſenſus expertes, ſed difficulter ſentientes, vt vocati ſubaudiant, tangentes ſentiant, & lumine importato exurgant. Neq; eſt vt qs dicat (ait Gal.) has non eſſe animæ actiones, quoniā non aſſequimur mēte eas fieri, nam neq; cum oras, aut diſputas, omnium partium motibus mentē adhibes, id autem fatendum eſt in ſomnis aliter, quam in vigilijs concurrere, ſiquidem in ſomnis obſcure agit, vt obſcure etiam fiāt imaginationes, neque ſtabiles, vt obliuiſcatur, ac ſi eas actiones non egiſſet, nam ſicut memoria inſignes impreſſiones rerum in imaginationibus ſeruat, qd eſt memoria tenere, contra ſi obſcuras, & ſuperficiarias impreſſiones accipiat, non conſeruat, & hoc eſt obliuiſci, quemadmodū ſane contingit in pleuritide, ebrietate, timoribus, curis, & omnino in vehementib. animi affectib. & proinde etiam in tempore ſomni.

Duo.

Cęterum cū hactenus conſtet, muſculum creatū eſſe, vt ſit motus voluntarij organū, duo adhuc explicanda deſiderantur, primum quidē, quid nam vtilitatis, & commodi conſequamur, gratia motus voluntarij, ſecundum p quid muſculus concurrat ad motum voluntarium obeūdum, & præſertim cum plures ſint muſculi particulæ, quō inuicem differant ad voluntarium motum præſtandum. Quantum attinet ad primum, ex Gal. primo de motu muſculorū primo, muſculus p motum

Digitized by Google

Primus motus uoluntarij vſus. tum voluntarium cõfert ad plures vſus, vt verbi gratia ſeptum ad reſpirationem, muſculi oculi ad meliorem viſionem. Vnde dicit etiam tertio, de ſanitate tuenda ſecundo, tẽſis in thorace vniuerſis muſculis, & remiſſis ſeu relaxatis, qui in ſepto, & abdomine, deorſum feruntur excrementa. Ecce muſculi motus confert ad deſcenſum excrementorum. Addebat autem ſexto de locis affectis quarto, ſi muſculi, qui fluores cohibere ſolent, quieſcant ab opere, & abdominis muſculi maxime medij, ſuo munere fungãtur, fit excrementorum vacuatio, vt ſi alui excrementa duriora euadant, cum eodem Galen. tertio, de ſympt. cauſis 2. muſculorum, & abdominis, & thoracis, valenti actione ſit opus, vt tandem cum muſculi per motum voluntarium conferant ad naturæ operam, quamuis primaria ratione ſint organa animę, poſſint tamẽ, & inter naturæ inſtrumenta, quamuis non primaria recenſeri. *Muſculi organa naturæ.* Quam veritatem explicãs Galenus ſexto, de Anatomicis adminiſtrationibus ca. vltimo inquit, eſſe muſculos, qui tertia ratione ſunt inſtrumenta cibi. Sunt autem muſculi, abdominis, ſedis, & veſicæ. Abdominis quidem: hi ſiquidem non modo ad efflationes, & voces edendas, non parum adferunt virtutis, verum etiam ad excrementa egerenda conferunt. Siquidem eo tempore, quo animal aluum exonerat, octo abdominis muſculi pariter cum ſepto, pro communi omnium muſculorum functione tenduntur. Sedis autem muſculi adſtringendum, claudendumq; meatus extremum, ſunt accommodati, vt muſculus orbicularis, ſeu ſphincter dictus, ſolo eo tempore relaxetur, quo animal aluum exonerat, reliquo autẽ omni tempore ſedis os clauditur. Veſicæ denique muſculi, vt claudant ſolum ſunt appoſiti. Hæc de primo.

Secundũ. Muſculus per quod concurrat. Quantum ad ſecundum. Erat autem explicare per quidnam muſculus concurrat ad motum voluntariũ adtenſionem, hoc eſt ſecundum eius particulas, vt appareat, qua ratione quælibet pars concurrat, ex quo etiam patebit, quæ ſit motus volũtarij pręcipua pars, quæ concurrat ſine qua non, quæ ad melius, & quæ ad tutelam. Itaque cum muſculi partes ſint nerui, ligamenta, fibræ, caro, vena, arteria, & membrana.

Neruus. Quantum attinet ad neruum. Gale. primo, de motu muſculorum primo, ait, muſculũ eſſe animale inſtrumentum per neruos: nam horum ope ſit ſenſus, & motus: differentia autem eſt inter ſenſum, & motũ, quoniam ſenſus munere ſuo fungitur, non modo in muſculo, verum etiam in omnibus reliquis particulis, neruis donatis, vt neruus ſit veluti riuus ortũ ducens, vel a cerebro, vel a ſpinali medulla, cuius beneficio muſculus, non planta, ſed quoddam pręſtantius planta redditur, aſſumpto ſcilicet ſenſu, & motu voluntario, quibus animalia non animali differt. Vnde dicit Galen, duodecimo, de vſu partium tertio, nerui vſum eſſe, vt miſſum a ratione imperium perferat, motuſque principium præbeat, vt neruus a Galeno inter motoria inſtrumenta recenſeatur. Hinc fit (quemadmodum teſtatur Galenus octauo, de Anatomicis adminiſtrationibus quinto) commune omnibus muſculis eſſe, vt ſi nerui lædantur, totus muſculus ſtatim motu priuetur. Vt ex his facile colligere liceat, neruum in ratione nerui eſſe muſculi partem, quæ concurrit, vt ſine qua non. Dico autem in ratione nerui, nam ſi capiatur, vt reſoluitur in fibras, aliud eſt ſtatuendum, vt ſuo loco patebit. Hæc de neruis.

Ligamenta. Quo autem ad ligamenta. Dicit Gal. 12. de vſu partiũ 2. ad edendum motum voluntarium opus eſſe ligamento, quod tamen (vt ait, in capit. 3.) inſtrumentum nõ eſt, cũ nec ex cerebro, nec ex ſpinali medulla procedat, vt cum ligamentum non ſit ad motus generationem neceſſarium, non concurrat vt pars, ſine qua non, ſed cauſa melioris motus, vt ſanè confert ad rectè mouendum, ſiquidem ſine ligamentis oſſa modo hũc modo illuc a ſuo ſitu deflectẽtia, ſua ſede dimouerentur. Hoc autem intelligere oportet (vt dictum fuit de neruis) de ligamentis, vti ligamẽta permanẽt, vt pertingunt muſculum, nondum autem in fibras ſunt diſſoluta. Hæc de ligamentis.

Fibra. Quo vero attinet ad fibras, per has, vt ait Gal. 12. de vſu part. 3. intelligere oportet illas fibras, in quas nerui, ac ligamenta diſſoluuntur, ſiquidem vbi membrum, motui voluntario eſt deſtinatum, vtroq; eſt opus, hoc eſt ligamento, & neruo. Harum itaq; fibrarum duplex eſt vſus, alius principalis, alius ſecũdarius, ſeu alius proprius, alius communis omnibus fibris, ſiquidem (vt alias diximus) ex mente Galeni natura eandem particulam pluribus vſibus donauit. *Vſus pręcipuus.* Eſt ſanè communis, vt ait Gal. 2. de locis affectis 2. & 12. de vſu partium tertio, firmari carnũ ne a propria ſede dimoueatur. At quãtum attinet ad præcipuum vſum, concurrit, vt pars præcipua muſculi ad motum voluntarium. Hæc veritas comprobatur multiplici Gal. authoritate. Nam primum lib. artis medicinalis 5. ait, propriam muſculorũ ſubſtantiam conſtare ex fibris; quibus innaſcuntur carnes. Vnde ſicut humor cryſtallinus, vt propria oculi ſubſtantia eſt pręcipua cauſa viſionis; ita & ſubſtantia fibroſa, vt propria muſculi ſubſtantia, eſt præcipua cauſa motus, per fibras autem intelligit quibus enaſcuntur carnes, hoc eſt permixtas cum carnibus ad differentiam nerui, & tendinis, vt concurrũt ſine quibus non. Vnde dum ait Gal. 2. de tuenda 11. quaſcunq; voluntarias actiones muſculorum neruorũ, & tendonũ proprias eſſe; per proprias oportet intelligere pręcipuas, ſed his tantum cõpetentes, quamuis non eodem modo concurrant. Nam neruus, & tendo concurrunt, vt ſine quibus non; muſculus totus, vt organum adæquatum: Huius autem fibræ, vt præcipuum organum. *Secundo.* Secundo confirmatur veritas propoſita ex Gal. 12. de vſu part. tertio, in fine, dum ait, muſculis commune, ac vniuerſale eſſe, vt membra moueant multis, ac minimis tendonibus; per hos nil aliud intelligens, quam fibras confectas ex neruis, & ligamentis, ſicut etiam componuntur magni tendones, ſed magnus tendo non habet locum in quolibet muſculos, cum Galeno primo, de motu muſculorũ tertio, ſicut tẽdo multus, ac minimus, hoc eſt fibrarũ cumulus. *Tendonis vſus.* Vnde dum ait Galenus 10. de vſu partium nono, muſculos mouere partes per quoſdam tendones intelligere oportet, vt per partes, ſine quibus vehemens motus fieri nõ poteſt. *Tertio.* Tertio eadem veritas comprobatur ex Galeno primo, de Plac. vltim. Dum ait, inſtrumentum, quo animalis membra mouẽtur, robor requirere, cuiuſmodi nequaquam eſt neruus, ſed muſculus, vt ſi muſculus referatur ad neruum, vectis cuiuſdam vim habere videatur, quemadmodũ enim pondera, quę manibus mouere non poſſumus vectibus adhibitis mouere conſueuimus, ſic corporis membra, cum neruis mouere non valeamus, ad ea mouenda muſculos ſumus conſecuti. At muſculos ſumus conſecuti, vt neruus in vnoquoque muſculo, in fibras diſſolutus, cum fibris copulatum commiſcetur, et implicatur, vt cum muſculus habeat rationem vectis per has fibras, iure ſtatuere liceat has fibras pręcipuam eſſe muſculi partem. *Quarto.* Quarto eadem veritas ſtabiliatur ex Galeno, de Anatomicis adminiſtrationibus 7. Nam ait, ex ſectione coſtarum, ſpinalis medullæ, neruorum, & fibrarum, motum muſculorum aboleri: aboletur autem hic motus, per ſectionem coſtarum, quoniam adimitur fundamentum, per ſectionem ſpinalis medullæ, vt euaneſcit animalis facultas per ſectionem nerui, vt deficit ductus animalis potẽtiæ. Quare per ſectionem fibrarum, vt pars pręcipua, deſideratur, & ob id eodem libro cap. quinto, ait, cõmune omnibus muſculis eſſe, vt ſiue nerui lędantur, ſiue omnes fibrę tranſuerſæ amputentur, totos muſculos ſtatim motu priuari: vt expediat non ſolũ neruorum principium, ſed etiam fibrarum ſitum perno- *Fibrarũ poſitio.*

ſcere,

Digitized by Google

ſcere, ſiquidẽ nonnullæ ſuperne deorſum verſus pro currunt, quemadmodum fibræ anteriorum medio-rumque thoracis muſculorum, quędã in latus inclinãt, ſicut poſteriorum, aliquę rurſus toti muſculorũ longitudini proportionant, veluti fibræ aliorum omnium, & intercoſtalium, vt inſtrumentorum corpora motus conſequantur non modo ſimpliciter p fibras, verum etiam (vt ait Gal. tertio de facultatibus naturalibus octauo) pro fibrarum poſitura, nam in muſculis dum fibra quæque intenditur, atq; ad principium retrahitur, motus muſculorum obitur, vt fibrarum ſitus nõ ſimpliciter conferat ad motũ, ſed ad motum determinatum, vt muſculi ſubſtãtia fibroſa ſit præcipua cauſa motus, poſitio autem, talis, & talis motus, per poſitionem aũt intelligere oportet determinatam, vt ſcilicet ſitum obtinent vel in longitudinem, vel tranſuerſum, ad differentiam ſitus indeterminati, vt ſcilicet fibræ in qualibet muſculi parte reperiantur, ſecundum quẽ modum in prȩſentia intelligimus, vt nimirũ pręcipua actionis cauſa ſit fibra, vt per totum muſculum eſt diſperſa. Neque obſtat quamuis dicat Galenus 8. de Anatomicis adminiſtrationibus octauo, ſi muſculus vnico capite conſtat, facillimum eſſe illud ſecantem, motu muſculum priuare, ſi aũt muſculus pluribus donatus ſit capitibus, omnia incidere oportet, vt ex his qs forte colligat fibras eſſe pręcipuam motus cauſam, vt reſideret tantum in muſculi capitibus. Nam dicimus Gal. non reſpicere ad fibras, ſed ad neruos vt in caput muſculi inſeruntur, vt neruis diſciſſis neceſſum ſit vt muſculi motus aboleatur, quoniã concurrunt vt cauſa ſine qua non Conſtitutum ergo ſit muſculi præcipuam partem eſſe ſubſtantiam fibroſam, quæ poteſt primum concurrere per ſuam temperiem ſiccam, cũ ex Galeno tertio de ſymptomatum cauſis tertio motus voluntarij organa, quo ſunt ſicciora tanto ſint valentiora. Sed ſubſtantia hæc fibroſa poteſt cõcurrere per id, quod conſequitur tẽperiem, nempe per duritiem, nam vt fibra neruoſa eſt mollior, ligamẽtoſa eſt durior, vt ex vtriſque fiat ſubſtantia ita dura, vt ad motum ſit idonea. Hæc de fibris. Quo vero ad carnẽ. Hæc vt caro concurrit, vt pars cuſtodiens, vt autem caro fibroſa, concurrit, vt pars quæ eſt præcipua actionis cauſa, vtrumque: probo & primo concurrere ad cuſtodiã reliquarum colligitur ex Galeno 12. de vſu partiũ tertio, dum ait, carnis muſculum conſtituentis vſum eſſe, vt æſtus, frigora, & reliquas iniurias propulſaret vt eſſet fibrarum ſcilicet euidentium operimentum, venarum, & arteriarum ſubſtentaculum. At cum alias dictum ſit carnem muniri a fibris, hic autem aſſeramus fibras muniri a carnibus, ob id ſciendum non eſſe abſurdum, immo ſummi artificioſum, vt viciſſim vna pars alteram cuſtodiat, vt fibræ cuſtodiant carnem, ne diſſoluatur, caro autem cuſtodiat fibras, ne contundantur, & rumpantur. Vnde addit Hipp. lib. de oſſium natura, carnes exhibere & cutis & oſium colligationem & conſtrictionem. Neq; carnis vſus prorſus ieiunus. Plato in Timæo ſcribebat carnem eſſe tegmen aduerſus frigus & calorem, vt fuerit referta calido humore, vt æſtate roſcida & madida, extrinſecus toti corpori domeſticum prębeat refrigerium, hieme vero rurſus ꝓprio igne exteriorẽ glatiem moderate repellat, & mollis fuit, vt leuiter corporibus cederet, & ꝓinde eſſet ad varios caſus munimentũ. At reſpiciens ad carnis copiam, dicit, naturã ſimul non admittere in aliquo membro carnem multam ſimul & ſenſum auctum, quod ita intelligendum, nã vbi in parte eſt copioſa caro, eſt etiã copioſus vapor, qui ſenſui & prudentiæ officit. Cæterum caro hos vſus præſtat, vt colligere licet ex Galeno primo, de vſu partium 13. & per temperiem, & per id quod tẽperiem conſequitur, nempe per mollitiem, etenim quo ad temperiem attinet, nempe calidam, & humidã, iuuat inſtar balnei, quod ſui caliditate ortam ex gelu frigiditatem ſanat, humiditate autem ſiccitatem natam ex caliditate irrigat, vt denique caro quemadmodum omnis calida moderate humiditas vtriſque immoderantijs, ſcilicet frigoris, & æſtus ęqualiter proſit. Quo autem ad mollitiem, per hanc corporibus occurrentibus mollìter, leniterque cedit, inſtar rerum lana, piloque coagmentatarum. Hinc factum eſt cum Galeno loco citato, ſi natura copioſam produxerit carnẽ in partibus inter articulos medijs, ut citra detrimentum motus partes illæ muniantur. Dico autem citra detrimentum motus, nam niſi circa articulos perpauca eſſet caro, ſui copia eſſet grauis, internum etiam articuli ſpatium occluderet, & proinde motum turbaret, præſertim cum caro flexioni nullam commoditatem præſtet. Patet ergo quemadmodũ muſculi caro vt caro, eſt pars ad cuſtodiam deſtinata. Quo autẽ ad carnem, vt eſt fibroſa, hanc eſſe præcipuã actionis cauſam comprobatur ex Galeno in arte medicinali capit. quinto, dum ait, propriam muſculorum ſubſtãtiam duobus conſtare, nempe carnibus & fibris, quibus innaſcunt carnes, vt non proponat ſimpliciter fibras, ſed fibras, quibus innaſcunt carnes. Vnde etiam primo de fracturis duodecimo, ait, proprium muſculorum corpus ſunt fibræ, quæ ſimplici carne cinguntur. Vnde & Ariſt. tertio de hiſtoria animalium ſecundo ait, carnem eſſe præcipuum corpus, quod animalibus ineſt, vt ſignificaret, carnẽ eſſe pręcipuam partem cuiuslibet inſtrumenti, vt ſit præcipua actionis cauſa, nil aliud ſignificans, quam mixtum quoddã ex carne, & fibris, hoc eſt carnem fibroſam, ibique proponens alias muſculi partes, ait illas non complere muſculorum ſubſtantiam, ſed ſubminiſtrare. Ecce ergo quomodo propria muſculi ſubſtantia, eſt caro fibroſa. At primo de vſu partium nono, & alibi frequenter dictum eſt, propriam partis, ſeu inſtrumenti ſubſtantiam, cuiuſmodi alia in reliquis inſtrumentis nõ reperitur, eſſe actionis pręcipuam cauſam, ut cũ caro fibroſa in ſolis muſculis reperiatur, ſit propria muſculorum ratio, vt ſit præcipua actionis muſculi cauſa, & inſtar aliarum partium per temperiẽ, quę nec ita calida eſt, & humida, ſicut caro ſimplex, nec ita frigida, & ſicca, vt fibra ſeorſum a carne. Eadẽ veritas etiam cõfirmatur, nam ſi in quolibet alio inſtrumento pars pręcipua eſt caro, vtpote in ventriculo, iecore, liene, pulmone, & reliquis, cur etiam non erit in muſculo? Cõſtitutũ ergo ſit carnem fibroſam eſſe muſculi præcipuam partem, & hinc præcipuam motus voluntarij cauſam. Hæc de carne. Quantum denique attinet ad venas, arterias, & mẽbranas, proprijs locis dictum fuit, has eſſe partes, quæ eũdem vſum in qualibet parte prębent, vt nimirum ſint ad cuſtodiam, & ob id cum Galeno in arte medic. quinto, venę, & arterię, ſunt veluti riui quidam, qui ſunt in cauſa, vt muſculi in vita permaneant, ut horũ gratia ab eodem Gale. primo, de motu muſculorum primo, muſculus naturę inſtrumẽtum ſtatuatur, ſiquidem uena defert ſanguinem frigidum, & craſſum, arteria autẽ tenuem, & calidum, vt proprio capite de vena, & arteria dictum fuit, vt idem etiam ſit ſtatuendum de membrana, quia in capi. de mẽbrana dictum fuit, vt nimirum, ſit ad cuſtodiam totius muſculi, ac ſi eſſet cutis muſculi. Sed nota muſculi partes, & pręcipuè carnem fibroſam requirere calidum natiuum robuſtum, quo ſit vt homines in ambulando defatigentur, & cogantur quieſcere, quoniam quamuis influat facultas, & nulla fiat mutatio in temperatura, & reliqua conſtitutione, quia tamen diſſipatur calidũ innatum, hinc coguntur quieſcere, & eo citius, quo calidum natiuũ muſculi eſt imbecillius, hinc pueri ſemper mouentur, quia eorum calidum natiuum eſt copioſum. Hęc de muſculis in genere, & primum de omnibus partibus ſimilarib. pariter in genere, vt his habitis

Solutio.

Fibra per quod con currunt.

Caro.

Cuſtodia

Not.

Caro per quod vti lis.

Caro fibroſa.

Vaſa mẽbrana.

Digitized by Google

habitis modo leuiori negocio liceat verſari, circa omnes partes, & ad oſteologiam, & ſarcologiam pertinentes, & cum oſſa ſint reliquarum partium fundamenta, primum circa oſteologiã digredi licebit. Cæterum, cum plura ſint hominis oſſa, & in varijs ſedibus collocata, cum inſtitutum ſit loqui de oſſibus a parte ſuprema vſq; ad inferuam, primum circa oſſa ſupremæ partis verſabimur, vt pleroſque Anatomicos imitemur. Hæc autem capitis oſſa vocantur ad differentiam oſſium aliarum partium. Verum vt hæc de oſſibus doctrina, quantum fieri poteſt breuiſſimè abſoluatur, ſupponentes, quæ in genere de oſſibus tradita ſunt, circa duo tantum verſabimur, nempe circa formatricis opera, & vſum, vt omnium oſſium determinata pateat compoſitio, & vſus, vt verbi gratia, q̃ oſſium capitis determinata, ſit conformatio, quæ magnitudo, quis numerus, quis ſitus, quæ denique vtilitas. Et ſi q̃ id circa reliqua vtpote, vel temperiem, vel id genus notatu dignũ occurret, non omittemus. Cęterum antequam de formatricis effectibus loquamur, aduertendum, nos primum, & in præſentia verſari, circa oſſa capitis ad craneũ, ſeu caluariam componendam occurrẽtia, quemadmodum accepit Galen. libro de oſſibus capitu. primo, vt in præſentia ſermo ſiat, nec de capite, nec de oſſibus totius capitis, ſed de oſſibus ſummi capitis, hoc eſt de caluaria. Nam primo caput eſt quid aliud a caluaria, ſiquidem per integrum caput cum Gal. tertio, de placitis octauo, accipere licet totam ſupremam corporis partem vſq; ad collum, vt maxilla etiam in capite includatur, vt per caput intelligere oporteat, non ſolum partem in toto corpore eminentiorem, verum etiam illius partis portionem eminentiorem, q̃ ſcilicet vocatur craneum, ſeu caluaria quemadmodum accepit Galeno vndecimo, de vſu partium decimooctauo, vbi diſtinguit oſſa capitis ab oſſibus maxillę, vnde & in ca. 19. mentionem habens de craneo, oſſa vocat non capitis, ſed ſummi capitis. in pręſentia ergo ſermo ſit de oſſibus, non totius capitis, ſed ſummi capitis. Quę oſſa inuicem coniuncta vnum efficiunt os, quod craneum, ſeu caluariam vocamus. De craneo igitur loquentes, & primo quo ad cõformationem, & primo quo ad figuram, circa hanc quod primũ explicãdum occurrit eſt, cum craneum, & cerebrum ſimili figura donentur, quod nam ſit in cauſa alterius, an nimirũ cranei figura ſequatur figuram cerebri, an contra. Hoc autem intelligere apud Galen. eſt ſatis difficile. nam a ſe ipſo diſſentire videtur. Siquidem ex altera parte ait octauo, de vſu part. decimoſecundo. Quia craneo cerebrum aiunt conformari, non nihil vñr animaduertiſſe, quod cerebrũ a dura meninge eſt ſeiũctũ, vt neq; dura meninx craneo adhæreat. Adhęc libro, de fętuũ formatione ca. tertio inquit capitis os, poſt omnia alia oſsa cõcreuiſse. Vnde circa ſincipue eſt adeò tenue in nuper natis, vt cerebri agitatio, & tactu, & etiã viſu percipiatur. Si ergo craneũ, poſt omnia oſsa concreſcit, & proinde poſt cerebrum perficitur, igr̃ cerebrũ a craneo non formatur. At ex reliqua parte idem Galen. primo, de Anatom. adminiſtrationibus ſecundo, ait naturam ad oſſis imitationem cętera in animanti effingere, vt ſi animali caluaria ſit rotunda, neceſsario cerebrum tale fuerit, ſi lõga longũ. Ecce ergo quomodo cerebri figura pendet a cranei figura. Dicendum pro veritate, nec cerebrũ formari a craneo, nec craneum a cerebro, ſed oĩum figuram, & vniuerſam compoſitionem produci a vi formatrice, quod ſit verum ait naturam ad oſſis imitationem cętera in animanti effingere. Ecce natura effingit non os. Vnde dum etiam Gal. 6. Epid. 3. 18. ait, vt cerebrum producitur magnum, ita & caput, quemadmodum paruo exiſtẽte cerebro, & caput paruum efficitur non, eſt dicendum, capitis magnitudinem, & paruitatẽ produci a cerebro, ſed a vi formatricæ, quæ ſcilicet ad ſimilitudinem oſſium reliqua format, vt pro indigentia contenti etiam continens procreetur, vt verbi gratia, cum magni pulmonis amplum thoracem format, merito magni cerebri magnam caluariam. Sed iam hac definitione amota, de caluariæ figura loquamur: cum Galeno ergo lib. artis medicin. 11. propria capitis figura eſt veluti ſi ex cogitares ſphæram exquiſite rotundam ex cera contractam, leuiter vtrinque depreſſam, vt poſteriores prioreſque partes magis gibbæ ſiant, quam ſphęræ conueniat, quæ vero vtrinque conſiſtunt magis rectæ. Vnde idem Galen. 6. Epid. primo 37. ait optimam capitis figuram oblongo orbi vtrinque compreſſo ſimilem eſſe, quod etiam libro de oſſibus primo replicauit, & nono, de vſu partium 17. Cæterum, cum hæc conſtituatur cranei proba figura ad differentiam vitioſæ, non erit ab re vitioſam, quæ tamen ſit intra latitudinem ſanitatis, explicare. Hæc ergo proponitur a Galen. nono, de vſu partium decimoſeptimo, & ſexto Epid. primo 37. ex quibus locis colligitur tres eſſe tantum culpatas figuras, vt nimirum, vel vtraque eminentia perit veluti in capite quaſi perfectè ſphærico, vel vnica eminẽtia tantum perit, hęcq; vel anterior, vel poſterior, vt caput mucronatum, ſeu acutum euadat. At minus vitioſa eſt figura, vbi poſterior eſt maior anteriore, quã ibi minor, ibi namque & nobiliſſimus cerebri ſinus, & dorſi medullę exortus collocati ſunt. Cæterum notãdũ, craneum pręter has quatuor figuras, duas alias obtinere poſſe, altera eſt, & prima, & propoſita a Galeno ſexto, Epid. 1. 37. dum vtraque habet eminentias productiores. Sed hoc pertinet potius ad magnitudinem auctam, quam ad figuram, vt ſi cũ hac productione, ſeu magnitudine eminentiarũ ſeruetur figura, ſit magnũ caput ex copioſa materia a formatrice robuſta fabricatum. Quæ autem reliqua figura eſſe poteſt, & propoſita a Gal. nono, de vſu partium decimoſeptimo eſt, in qua caput ſecundum latera ſit maius, vt longitudo in latitudinem ſit tranſmutata, ſed hęc nõ eſt amplius acuminati capitis figura, ſed mõſtruoſi, nec vt ait ibi Galen. 9. poſſunt viuere, nam cum retro ſit cerebillum, ante autem apophyſis ad nares & oculos ſint poſitę, fieri nequaquam poteſt, vt ea quę eſt ad aurem dimenſio, ſuperet eam, quę eſt ſecundum longitudinem. Conſtat ergo quẽadmodum quadruplex tantum poteſt eſſe figura cranei ſecundum naturam conſtituti, cur autem tali fuerit donatum figura, patebit dum de cerebro loquemur. Siquidem craneum propter cerebrũ, eſt progenitum. Hęc de figura. Quo autem attinet ad ſuperficiem craneum interius, vel exterius ſuperficiem habet lenem, nam ſi aſpera fuiſſet, ſecundum exteriorem partem perieraneum lęderet ſecundum interiorem duram meningem. Quo autem ad meatus, & poros dicebat Galenus de vſu partium primo craneũ factum eſſe cauernoſum, & pręſertim ſecundum partem mediam inter internam, & externam, nam ſi craneum æqualiter fuiſſet formatum rarum, & ſpongioſum, non fuiſſet efficax ad externas iniurias a cerebro arcendas, ſi autem ęqualiter denſum ſui pondere moleſtaſſet, nec vapores (vt patet) tranſpiraſſent, vt colligere liceat craneum ſecundum partem externam, & internam vnicum eſſe, quamuis Medici partem externam vocent primam tabulam, internam ſecundam, inter quas tabulas eſt cranei pars media multo rarior, in qua etiã medulla, & proinde cranei alimentum detinetur. Ad hęc, craneum non eſt ęqualiter vel denſum, vel rarum, ſed inęqualiter (ut dictum eſt) ſecundum partem internam, externam, & mediam, & ſecundum varia oſſa, ex quibus conficitur, vt ſuo loco declarabimus, vbi & cauitates, & meatus vt priuatim huic, & illi oſſi cranei competũt patefaciemus. Hęc de conformatione. Quantum ad Magnitudinẽ, vt colligere licet ex Galeno ſexto, Epid.

De oſſib. capitis. Quæ dicẽda.

Nomen.

Cranei figura.

An craneum ſequatur figuram cerebri.

Dubitatio.

Solutio.

Figura bona.

Vitioſ.

Superficies.

Pori.

Magnitudo.

Digitized by Google

pid. tertio decimooctauo, formatrix recte operans eã tribuit craneo magnitudinem, quæ pro cerebri magnitudine requiritur. *Numerus.* Quo autem attinet ad numerum, cum Galeno libro de oſſibus cap. primo, caluaria eſt os, conflatum ex ſex oſſibus, excepto Sphenoide. Vnde hoc claudẽs inter caluariæ oſſa vndecimo, de vſu partium decimooctauo, ait ſeptem eſſe capitis oſſa. Hæc autem enumerans vndecimo, de vſu partium vltimo, & lib. de oſſibus primo, voluit duo eſſe ſincipitis, vnum frontis, vſum occipitis, vtrinque vnum ad ſuam aurem, & ſphenoides. Declaro, & primo quo ad duo ſincipitis oſſa, quæ etiam Bregmatis oſſa vocantur, cum Galeno vndecimo, de vſu partium vltimo, & decimonono, ſunt rara & cauernoſa, reliqua autem duriora & denſiora, cauſa autem fuit tum ſuperfluitatum vacuatio, tum difficultas patiendi, vt cum oſſa ſpectantia ad verticem, nempe ſincipitis ſint, per quæ ſit vacuatio, nec iniurijs ita obnoxia, ob id fieri laxa, & cauernoſa, contra reliqua, cum per ea non fiat vacuatio, & plagis, ac reliquis noxis ſint expoſita, ſubſtãtiam obtinuere duram & dẽſam cuiuſmodi ſunt oſſa, quæ pertinent ad frontem, ad occipitium, & aures, quamuis occiput ſit denſiſſimũ & firmiſſimum, medium inter hæc os frontis habet: Septimum autem os quod dicitur Sphenoides ſeu cuneiforme, ſeu polymorphos, quia ſcilicet eſt multiforme, quod etiam 9. de vſu partium primo, & 11. de vſu part. 9. palati os vocas, hoc ſane durum eſt, & denſum, nam ſi laxum fuiſſet, ab excrementis, quæ a locis ſuperioribus promanant breui computruiſſet. Cæterum quamuis ſit ita denſum (nihilominus ait Gal.) continet in ſeſe foramina meatuum cerebrũ purgantium, per hæc foramina intelligẽs, vt explicat octauo de vſu partium ſexto, duos canales, qui per palatum in os totius cerebri excrementa craſſa eructat. At os Sphenoides pręter hæc duo foramina, & ſatis ampla vt ait nono de vſu part. 1. tenuibus foraminibus, quaſi cauernulis quibuſdam eſt donatum, vt in cap. 3. ex hoc palati os ſeu ſphenoides cerebro comparauerit. Vnde Veſal. quem etiam ſecutus eſt Columbus, ait os cuneiforme cribri aut ſpongiæ modo nõ eſſe perforatum, vt cerebri pituitã tranſmittat, ſed potius continuum, & ſolidum vndique inſuperficie conſpici, at obtinere ſinũ, in quo detinetur glandula pituitę defluxum excipiẽs. Cæterum vt pituita egrederetur ab illo ſinu, vtrinque quoſdam meatus deduci, per quos pituita defertur, nam impoſſibile eſſet pituitã per illa foramina ferri, ſi ſphenoides inſtar ſpongię exiguis illis foraminibus eſſet donatũ. Hęc habuit Veſal. contra Gal. *Veſal. cõtra Gal.* At nos pro Gal. dicimus os cuneiforme donatum fuiſſe, & duobus euidentibus foraminibus, & pręterea exigua quędã foramina inſtar cribri, aut ſpõgiæ obtinuiſſe. Vnde quantum ad duo illa euidentia foramina, ait Galenus octauo, de vſu partium ſexto, duos eſſe canales, qui per palatum in os totius cerebri excrementa ſcilicet craſſa eructant, qui duo ſoli purgando cerebro ſufficiunt. Ex quo colligas contra Veſal. ſi ſoli ſufficiunt, igitur non ſit expurgatio per exigua illa foramina ſphenoides, & confirmatur hęc veritas, nã Galenus nono, de vſu partium primo, ait naturam propter tenuia excrementa, foramina quædam tenuia effeciſſe, propter craſſa autem cerebri excrementa meatus effeciſſe non modo declines, ſed etiam amplos, vt qui multorum, & eorundem craſſorum horum veluti riui quidam, & canales erant futuri, cuiuſmodi ſunt, qui per palatum, in os craſſa eructant excrementa. Ecce ergo quemadmodum Galenus cognouit craſſa excrementa expurgari per amplos meatus, non autem exiguos, & inſtar ſpongiæ effectos. Vnde quantum attinet ad hæc exigua foramina, quibus ſphenoides inſtar cribri ſeu ſpongiæ donatur, hęc nequaquam reperiũtur in ſuperficie ad palatum pertinente, neque hoc dicit Galenus Imo 11. de vſu partium nono, voluit os hoc eſſe durum & denſum, nam ſi laxum fuiſſet, vi decumbentium excrementorum facilè computruiſſet, vt hæc foramina non penetrent per totam ſphenoides ſubſtãtiam; ſed ſolum huius ſubſtantia non nihil ſpongioſa percipiatur, ſecundum internam partẽ. Neque vero credidit Gal. (vt falſo ſibi adſcribit Veſal.) per cribroſam hanc ſubſtãtiam craſſa cerebri excrementa in os deſcendere, non enim fuit ita ſtupidus, vt non cognouerit hoc eſſe impoſſibile, & ſuis dictis etiam aduerſari, cũ voluit craſſa excrementa deferri per amplos meatus, tenuia autem per exiguos. Quod ſit verum dum Gal. loquitur de amplis meatibus 11. de vſu partium nono, ait, ſphenoides obtinere meatuum foramina cerebrum expurgantia; dum autem loquitur de eiuſdem exiguis foraminibus nono, de vſu partiũ tertio, ait, os cribro cuidam ſimile in palatum deſinens excipere aditum, ſeu glandulam. Ecce os, vt cribroſum, non eſt via, per quam excrementa deferãtur, ſed ſolum excipit glandulam, ſed cur vt cribroſum excipit glandulam? *Dubitatio* Ait ibi Gal. ſatius eſſe cerebri excrementa tranſcolari, non autẽ protinus excidere, ſiquidem cogeremur aſſiduè expuere; quare ne cogeremur perpetuo expuere, & os apertum detinere, creatum eſt os ſphenoides ſpongioſum, vt glandulam exciperet, & aliquo tpe excrementum ſeruaret. Quare maxime fuit hallucinatur Veſal. & cũ eo Columb. Hactenus ergo patet, quemadmodum ſi ſermo fiat de numero oſſium capitis, hoc eſt cranei, ſeu caluariæ, eſſe neceſſario 7. At Veſal. & Columb. addunt octauum, quodammodo Gal. ac imminutum redarguentes. Hoc autem os ithmoides dicitur, ſed Galen. hoc quidem os nouit, ſed nono de vſu partium tertio, & alibi recenſet inter oſſa naſi; quare de hoc ſuo loco loquemur. Hæc de numero. *Situs.* Quo ad ſitum, cum caluariæ 7. oſſa fuerint propoſita nẽpe duo ſincipitis, vnũ occipitis, vnum frontis, duo temporalia, & ſphenoides. *Sincipitis* Quantum attinet ad ſincipitis oſſa, Galenus vndecimo, de vſu partium vlt. ait. Bregmatis oſſa eſſe deſuper incumbentia, & circundata parte poſteriori ab oſſe occipitij; anteriorib. oſſe frontis, vtrinque ab oſſibus temporum, vt cum Gal. ſexto Epid. tertio, primo, vtrumque ſincipitis os quatuor lineis ſit circũſcriptum, vna eſt quidem, quę per ſuturam in longũ porrigitur vtrique oſſi communis. Secunda quæ poſterius porrigitur lambdoidis ſuturæ lateribus, anterius vero coronaliæ vocatæ, tertia & quarta lineæ ſunt, quæ vtraque parte ſquamoſis commiſſuris porrigunt. *Occiput.* Quo vero ad occipitis os. Hoc ſane intus leue eſt, & minime aſperum, pariter & extra ſecundã eius regionem excarnem, ſede autem ſubiecta, & vbi capitis os non minimam capitis baſis portionẽ efficit, aſperum & inæquale ſeſe offert, propter ſcilicet ligamentorum, & muſculorum ortum, & inſertionem. Adhæc, cum Gal. lib. de oſſibus primo, occiput inter oſſa capitis maximum omniũ foramen iuxta primã vertebram habet. Adhæc effatu dignam obtinet craſſitudinem, at inæqualiter, nam craſſiſſimum apparet ea regione, qua iunguntur duo maximi duræ membranæ ſinus, ſanguinem, ſpiritum vitalem, venarum arteriarumq; modo cõtinẽtes, vt hæc occipitis ſedes ſit craſſiſſima, ſimiliter & tota excarnis occipitis pars; quæ intus habet cauernulas valida ſquamma obductas. At reliqua occipitij ſedes, circa poſteriorẽ colli regionem, vbi & oriuntur & inſeruntur muſculi, eſt quidem denſa, ſed quamquam tennis, & cauernulis deſtituta, eſt tamen cerebelli domicilium, quod ne ob tenuitatem iuſto eſſet imbecillius, in eius medio oblongum eminet tuberculum oſſis robori plurimum fauens. Vnde cum hoc tuberculũ in maternã caluariæ amplitudinẽ vergat, duos quaſi ſinus efformat, in quibus cerebellũ detinet. Atq; hoc tuberculum, cum tenui illa occipitis portione, producitur ad

Digitized by Google

regionem uſque foraminis dorſali medullæ patati. Adhæc occiput in externa ſede ad latera dicti foraminis duo habet capitula, quę primæ ceruicis vertebræ attrectătur, vt caput proprio motu flectatur, & exiédatur. Hæc capitula in puerulis ſunt donata appendicibus, quæ progrediente ætate deliteſcunt. Quinimmo in puerulis occiput ex tribus ſaltem cõſectũ eſſe videtur oſſibus, quæ lineis tribus chartilagine oppletis dirimũtur, vt in occipite duo ſint occipitis oſſa, vt vnum in baſi capitis Sphenoidis commiſſum, in adultis autem vnicum euadit, propterea quod chartilago

Occipitis ſitus.

in os degenerat. Cæterum cum Galen. lib. de oſſibus primo occiput Lambdoidi ſuturæ cum ſuis additamẽtis, atque etiam ea ſutura, qua hęc additamenta iunguntur, terminatur. Quem ſitum magis explicãs Veſal. ait occiput eum ſitum obtinere, vt quinque quodammodo lateribus conſtare videatur, duobus quidem a ſutura Lambdoide formatis, duobus ab eiuſdé ſuturæ additamentis, ac demum quinto a linea, quæ occipiti ac cuneiformi cõis habetur. Vt cum hæc quinq; latera euidenter colligantur ex dictis Gal. ſatis imprudenter, & impudenter redarguatur Gal. a Columbo adſcribente Gal. vt voluerit occiput non quinq;, ſed tribus lateribus eſſe donatũ. Fuit aũt deceptus (vt puto) qm̃ Gal. lib. de oſſibus primo ait, ſunt autem ſincipitis oſſa quadrilatera. Quæ modo diximus trium laterum ſunt, intelligens Columb. pro modo dicta occiput, quod eſt falſum, nam per modo dicta intelligit temporis oſſa. Quod ſit verum ſtatim ſubdit. quintũ os capitis, quod occiput eſt, & huic oſſi tribuit quinq; latera, vt facile eſt intelligere. Vnde Veſal. fuit magis prudens, qui occipiti tribuit quinq;

Os frõtis.

latera, nec Galenum redarguit. Hæc de occipite dicta ſint. Quo vero attinet ad os frontis. Hoc quodammodo orbiculare eſt, nullibi tenuius, quã vbi ſuperiorẽ oculorum ſedis regionem conſtituit, & vbi cum Ithmoide committitur, & ſupra ſupercilia, vbi veluti in duas partes deducitur, vt ſinum amplum efficiat, quẽ (ait Columbus) ignorauit Gal. Et in rei veritate hujus, non meminit Gal. Hunc autem propoſuit Veſal. & voluit duplicẽ eſſe vt vnus, ſi in dextra, reliquus in ſiniſtra parte. Et hi ſinus veræ ſunt repleti, vt forte, os ita cauum, ſit efformatum, vt eſſet leuius, an vero conferat ad alios vſus, vbi ſermo fit de cerebro, declarabitur quando craneum propter cerebrum ſit genitum. Adhęc os frontis paulo ſupra ſupercilia, & reliquam ſedem ex carnem, nullã cauitatem oſtendit notabilem, & multo craſſius eſt, quã oſſa ſincipitis, qua tamen his cõmittitur, & ſagittalis ſutura in coronalẽ incidit, frontis os eſt tenuius, q̃ in ipſa fronte. Hoc aũt vnicum eſt exceptis caluarijs, quibus ſagittalis ſutura vſque ad ſummum naſi producitur, quod tamen raro euenit. Hoc aũt os cũ Gal. lib. de oſſibus primo coronali ſutura diſtinguitur, nec nõ ea, quę capiti cũ maxilla ſuperiori cõis eſt. Quẽ ſitum magis explicans Veſal. dicit frontis os circumſcribi coronali ſutura, & illa qua terminatur Ithmoides, ut illa, quæ incipit a cauo temporum, ac per medium oculorum ſedium ducta ad ſuperciliorum uſque congreſſum fertur, ac frontis os a maxillæ ſuperioribus oſſibus ſeparat.

Oſſa temporum.

Hęc de oſſe frontis. Quo vero ad oſſa temporalia, quæ ſcilicet vtrinque ad aures ſunt poſita: Hæc cum Galeno lib. de oſſibus primo multifariam ſe habent, vt horum ſit pars quæ lithoides, ſeu petroſa nominatur, quia petræ re vera ſpeciem refert, vt protenſis finibus ſuturę Lambdoides terminatur, atque obtinet proceſſum, qui a ſimilitudine cum columna vocatur ſtyloides, a ſimilitudine acus belonoides a ſtyli ſcriptorij ſimilitudine graphoides, a ſimilitudine calcaris galli plectrũ vocatur, in quo auditus meatus continetur; At Veſal. de hoc proceſſu ſtyloide loquens, ait eſſe quidem ſolidũ, ſed ita tenuem, & prominentem, vt leui occaſione poſt mortem abrumpatur, vt caluis & cętera effoſſis raro occurrat, neque Veſal. ait, in hoc auditus meatum contineri, ſed ab hoc porrigi muſculos ad os ioidis, ad linguam & inferiorem maxillam. Cæterũ cum Veſal. in hoc non redarguat Gal. forte ita eſt intelligendus Gal. vt dum dicit in eodẽ auditus meatũ contineri, nõ intelligat in eodẽ proceſſu, ſed in eodem oſſe temporali, vt merito hoc os interius obtineat cauitatem, quæ detineat, quæ ad auditũ cõferũt. Addit deinde Gal. alteram eſſe partem ſcilicet

Mamillaris.

petroſæ proximam, iuxta duos alios exortus, ſeu pceſſus, quorum alter mamillaris dicit, alter eſt oſſis iugalis. Declaro. Quãtũ attinet ad mamillarem, qui etiam maſſoides vocatur, hic eſt ſtyloidi ſatis vicinus, & intus vacuus, ac diuerſus veluti ſpeluncis excauatus, ut non ſolum conferat inſertioni muſculorum caput mouẽtiũ, qui a pectoris oſſe, & clauiculis principium ducunt, verum etiam vt conſtitueretur ſedes

Proceſſus iugalis.

ampla auditus organo, quod cauitate eget. Quo autẽ ad proceſſum oſſis iugalis, ſeu zigomatis: Hic ſanè proceſſus eſt, qui mediam oſſis iugalis partem efformat. Hic incipit cũ Columbo ab auris meatu, & deſinit in primum maxillæ ſuperioris os, cum quo per obliquam ſuturam coniungitur, & formam conſtituit, quodammodo pontis ſuperequitantis caua tẽporum. Adhæc, circa ortum eiuſdem proceſſus iuxta meatum auditorium ſinus, eſt altus cartilagine obuolutus, in quem alter maxillæ inferioris proceſſus, ſeu capitulum articulatur, quod longius. Quo loco eſt auditorij meatus initium latis craſſum, quod ſutura exigua, & obſcura diſcernitur a temporis oſſe, & potiſſimum ſecundum ſedem, tum anteriorem, tum inferiorem. Tandẽ addebat Gal. eſſe tẽporalium oſſium partem, quæ temporibus occupatur, eſt autẽ pars os verticis ſpectãs ampla, & tenuis admodum, ſed ſolida, & cauernulis deſtituta. Cæterũ notandum, circa proceſſus Columbum præter ſtyloidis, mamillarem, & oſſis iugulis addere quartum, quẽ tertium vocat, vt hic proceſſus iuxta ſtyloidem, ſit in longum protuberans interiore caluariæ parte, in quo effingitur labirinthus reflectendis aeris ictibus, quã appoſitiſſ. auditorium ſitum excipiens. Sed de hoc in ſermone de oſſibus aurium dicendum. Cæterum quo ad horũ oſſium temporalium ſitum attinet, vt connexum habeat cum alijs oſſibus, cum Gal. lib. de oſſib. 1. ſecundum ſuperiorem partẽ, qua vergunt ad ſuturã ſagittalẽ connectuntur ſuturis ſquamę ſimilibus, ita autẽ vocantur ſuturæ, ſeu agglutinationes lepidoidis, ſeu ſquamoſæ cum Gal. 9. de vſu par. vlt. quoniã vtrumque os, quod applicatur, paulatim in anguſtam quandam ſquamam extenuatur, non ita tamen vt in ſuturis, hæc oſſa mutuo ſeſe ingrediãtur, ſed quod ſuperne deſcendit ſubiecto, parte interna incumbit, eo aũt quod inferne aſcendit extrinſecus. Huius autẽ cõiunctionis cauſa fuit, vt temporum oſſa duriora, & dẽſiora cum reliquis raris, ac cauernoſis tuto coniungerẽtur, vt merito oſſis ſuperioris, vt minus duri finis intus conderetur, citra craſſæ meningis lęſionem, quæ dubio procul potuiſſet lædi, ſi temporum, ſi inferiorũ oſſiũ, q̃ duriora ſunt, finis intus aſcẽdiſſet, vt cũ aſcendẽtis extra emergat, nec mẽbrana lædat, & ſint validũ ꝓpugnaculum. Sed ad rem, tẽporũ oſſa in ſuperiori parte per ſuturas ſquamæ ſimiles circũſcribũtur, in poſteriori laterum lambdoidis additamẽtis, in anteriori ſutura, quæ capiti hoc eſt occipiti cum Sphenoide cõis eſt, & diſtinguitur a maxilla ſuperiori in inferiori eadem ſutura, quæ infimam oſſium temporum regionem cum ſphenoide cõiungitur, vt trium ſint laterum quamuis circularia potius eſſe voluerit Veſal. niſi circulus a proceſſu tui baretur. Hæc de tẽporũ oſſibus. Quantũ deniq; attinet ad Sphenoides, ſeu cuneiformę, ſeu polymorphũ, ſeu baſilare, ſępe et a Gal. palati os nominatur, vt cum Gal. lib. de oſſibus 1. alij numerant inter oſſa capitis, alij inter oſſa maxillæ

xillæ

Digitized by Google

xillæ ſuperioris, quia medium eſt inter maxillam ſu-
periorẽ,& caput. Hoc ſane quomodo obtineat duo
foramina, vt in parte interna ſit ſpõgioſum ſuperius
aduerſus Veſal.demonſtrauimus,vt in præſentia bre
uiter quędam admonere liceat circa eius ſitum, cum
ſuis proceſſibus. Ex Gal.9.11.de vſu par.19. ad baſim
totius capitis ſubiacet,quemadmodum,& ipſius pars
oſſi occipitij eſt continua adhæc ex Gal.lib. de oſſib.
1.hoc os obtinet apophyſes, ſeu ꝓceſſus, quos ab ala
rum ſimilitudine pterygoides vocant. Hos autem
cunei forme os ĩ externa ſede ad caluarię baſim qua
tuor obtinet, vtrinq; binos, in quorum medio con-
ſpicitur cauitas, a qua validus enaſcitur muſculus;
qui in ore delitescens maxillam inferiorem ſurſum
trahit,vt os claudat,vt muſculus ope horum proceſ-
ſuum non modo oriatur, ſed etiam ſecundum eius
principium cuſtodiatur. Hęc de ſeptem cranei oſſib.
dicta ſint penes eorum ſitum, qui vt euidentior red-
datur dicendum de cranei oſſium coniũctione, ope
Cranei ſuturæ. cuius cranei oſſa ſitum ſuum conſeruant. Itaque ſciẽ
dum,cum coniungantur oſſa,vel per articulum, ſeu
compoſitionem, vel per ſimphyſim, ſeu vnionem;
cranei oſſa potiſſimum per articulum vniri, cum au-
tem coniunctio per articulum eſſe poſſit per dearticu
lationem,& coarticulationem, dicimus vtroque mo
do cõiungi,hoc eſt per diarthroſim, & ſynarthroſim,
vt cum ſynarthroſis capiatur, vt a diarthroſi differt,
vel ſecundum magis & minus,vel ſpeciem, dicimus
in craneo locum habere ſynarthroſin, vt potius ſpe
cie differt ſiquidem vnio, ſeu cõiunctio potiſſimũ fit
per ſuturas: Vtrumq; declaro;& primo quo ad con
iunctionem per ſuturam vtpote quæ magis reſpicit
Quæ agẽda ſutura omnia caluariæ oſſa,quam dearticulatio. Et 1.cõiun-
ctionem eſſe per ſuturam,& proinde per coarticula
tionem,vt ſpecie diſtinguitur a dearticulatione, colli
gere licet ex Gal. dum 13.de vſu par. 8. ait cerebrum
cõtineri ab oſſe immobili;ſi ergo craneum eſt immo
bile,ideo vnum os cum alio per ſuturam nequaquã
Dubitatio. per dearticulationẽ coniungitur. Sed occurrit diffi-
cultas ex Gal.13.Meth.22.dum ait in ſutura coronali
inter manendum commiſſionis oſſium manifeſtum
conſpici motum, quoniam eſt laxa oſſium compoſi-
tio, ſi ergo conſpicitur motus manifeſtus, ergo vel il
la coniunctio non eſt per ſuturam,vel in ſutura dabi
tur motus, & ꝓinde eã ſutura erit coarticulatio diffe
Solutio. rens a dearticulatione ſecundum magis & minus nõ
ſpecie,quod tamen eſt falſum. Dicendum Gal.nõ fa-
teri conſpici hunc motum in qualibet ſutura corona
li. Nam ait plurimam eſſe ſuturæ coronalis diuerſita-
tem in hominibus: quæ etiam ante diſſectionem ma
nifeſtè apparet,vt in quibuſdam, quibus raſum fuerit
caput, inter mandendum euidens conſpiciatur mo-
tus,vtpote quibus laxa eſt oſſium compoſitio, vt mo
tus non appareat in omni ſutura, ſed ſolũ in corona
li,neq; in coronali cuiuslibet hominis, ſed illius tan-
tum,cui accidit vt ſit laxa nimis,ac veluti monſtruo-
ſa oſſium compoſitio, vt liceat aſſerere cranei oſſa in
uicem coniungi per coarticulationem, vt ſpecie dif-
fert a dearticulatione, hoc eſt per coarticulationem,
in qua nullus conſpicitur motus. at iam explicandũ
Suturarũ numerus. ſuccedit,quotuplex ſit ſutura,& qui ſuturarum vſus.
Quantum attinet ad primum dicimus ſuturas in pri-
mis capi poſſe,vel proprie,vel improprie,proprie qui
dem dum oſſa ad duarum ſerrarum ſimilitudinẽ ſeſe
mutuo recipiunt, impropriè vero dum per ſimplicẽ
lineam oſſa cõmittuntur,vt hæc coarticulatio potius
dicenda ſit Harmonia,quam ſutura: propterea Gal.
lib.de oſſib.1.dum ait in capite eſſe ſeptẽ ſuturas,ſutu
ras intelligit,& proprias, & improprias, quamuis cũ
Gal.lib.de oſſibus 3. in ſuperficie videantur commit-
ti per harmoniam,ſi autem frangantur in imo,com
poſitio pertinere magis videatur ad ſuturã, q̃ ad har
moniam, vt propriæ illæ ſint ſuturæ, quæ & intus,
& extra ſuturæ apparent. Adhæc ſuturę, ita ſe habẽt,
vt aliquæ pertineant tantum ad oſſa cranei,aliquæ &
ad craneum, & ad alia oſſa, vt cum craneo coniun-
guntur,dum Gal.in loco citato ſeptẽ proponit ſutu-
ras, & peculiares, & communes intelligit, quarum
tamen quinque ſunt peculiares,duæ communes,tres
legitimę,& quatuor nothę,vt legitimæ,& peculiares
ſint Lambdoi ſagittales,& coronales: nothæ, & pe-
culiares duæ ſquamoſæ. nothæ, & communes duæ
ſpectantes ad maxillam ſuperiorem, & os Cunei for-
me,ſeu ſphenoides vocatum. Vnde quantum attinet
ad legitimas ſuturas,quæ etiam peculiares ſunt, reſpi
ciens Galenus nono,de vſu partium decimoſeptimo
aſſerit craneum, tres obtinere ſuturas,ea tamen lege
vt vario modo ſeſe habeant pro varia capitis figura.
Declaro,cum Galeno loco citato,cum caput obtine *Figura*
re poſſit duplicem figuram probam aliam,reliquam *proba.*
improbam, quæ tamen in monſtruoſæ figurę latitu-
dine non continetur. Quantũ attinet ad ꝓbam figu-
ram, cum ſit inſtar ſpheræ oblongæ, vt caput ſit ad
vtramque aurẽ depreſsũ,duas autem habeat eminẽ-
tias alteram frontis,reliquam occipitis,ſm hanc figu
ram caput obtinet tres ſuturas inſtar literæ H. nem-
pe rectam ſagittalem,coronalem, & Lambdoidem.
ſagittalis quidem eſt,quæ quodammodo partẽ calua-
riæ dextram a ſiniſtra ſeiungit, vt os ſincipitis dextrã
a ſiniſtra dirimat, & rariſſime ad naſum pertingat.
Coronalis autem eſt, quæ ambit anteriorem frontẽ
in modũ circuli,& dirimit oſſa ſincipitis ab oſſe fron
tis: Lambdois denique formam literæ A. obtinẽs in *Improba.*
parte reſidet poſteriori vt diſtinguit oſſa ſincipitis, &
temporum ab oſſe occipitis. Quo vero ad improbam
figuram,qua caput acuminatum formatur,cũ huius
ſit triplex figura, prout vel vtraque perit eminentia,
vel vna,hæcque vel anterior, vel poſterior ſi eueniat
vtramque perire eminentiam, duæ tamen ſunt ſutu
ræ ad ſimilitudinẽ literę X † vt altera extendatur ab
vna aure ad aliam, reliqua vero per medium verticẽ
ad frontem,ſi autem deficiat vnica tantum eminen-
tia,ſi deſideretur poſterior,perit lambdois,ſi autẽ pe
reat anterior perit coronalis, ſemper autẽ recta, ſeu
ſagittalis manet, vt ſiue cum lãbdoide, ſiue cum co-
ronali coniungatur, coniũctio fiat ad ſimilitudinem
literæ T. Hæc verba vt apud Galen.legit Veſal.ita ẽt *Veſal.*
refert. At diligentior Columbus Galen. redarguit,
inquit enim ſe ſexcenta millia capitum inſpexiſſe, &
manibus attrectaſſe, attamen ne vnum quidem cra-
neum cernere potuiſſe,quod vel figura non naturali
conſtaret,aut cui ex tribus ſuturis vna deeſſet. At di-
cerem ego & primo quo ad figuram nõ naturalem,
quamuis hanc non viderit Columb.non ob id aſſerẽ
dum fieri non poſſe,vt a natura non formetur, quo
niam & monſt.quandoque formentur. Quo autẽ ad *Pro Gal.*
ſuturas dicere poſſemus nunquã aliquam deficientẽ
obſeruaſſe,quoniam ſibi non accidit vt acuminata ca
pita inſpexerit. Cæterum vt veritas magis pateat,aſſe
ro tres ſuturas in omni craneo reperiri, quæ ita ſe ha
bent,vt modo ſint cõſpicuæ veluti in iunioribus,mo
do vſque adeo obſcuræ,vt deperditæ videantur,velu
ti in ſenioribus,nam vt temporis longitudine cartila
gines degenerant in oſſa,appendices in portionẽ oſ-
ſium quibus erant adnatæ,ita & capitis oſſa ita vniũ-
tur,vt ſutura non conſpiciatur. Non eſt ergo negan
dum in craneo nõ monſtruoſo non eſſe tres ſuturas.
Et huius numeri ratio a Galeno tertio, de vſu partiũ
17.redditur, dum ait, cum caput ſit ita formatum, vt
ſit longius quam latius,ob id gratia partium dextra-
rum,& ſiniſtrarum ſat fuit vnica ſutura, nam vt re-
cta ſecundum capitis longitudinẽ extẽditur, ita pars
dextra a ſiniſtra diuiditur. At cauſa partium anterio-
rum & poſteriorum,cum minus vaſtæ ſint partes,v-
nica nõ ſat fuit,ſed duplici caput eguit,vt cranei por-
tio media ĩter ſuturas ęquabilis eẽt portioni vtriuſq;

partis, hoc eſt anterioris, & poſterioris. At ſi non contingat, vt vel altera capitis deficiat eminentia, vel vtraq; cũ caput non ſit multo lõgius, quam latius, nõ eget tot ſuturis, hoc eſt, ita formatis, vt coronalis, vel lambdoidis formam referat: non negandum tamen, cum cranei oſſa, & ſincipitis, & frontis, & occipitis inuicem dirimantur, tres eſſe diuiſiones, quæ potius duarum ſuturarum, quam trium imaginem præbent, vt in rotundo capite vtraque ſit recta, in capite autem, in quo deficit vnica tantum eminẽtia, duę appareant, nempe ſemper ſagittalis, quando que autem coronalis, quandoq; Lambdois. At ſanè rariſſimum eſt, vel caput eſſe exacte rotundum, vel etiã prorſus alteram eminentiam deficere, vt ſuturæ raro a ſua figura degenerẽt. Hęc de ſuturis legitimis, & proprijs.

Sutura ſpuriꝫ.

His ſuccedunt nothæ, ſed propriæ, quæ duæ ſunt, & a Gal. libro de oſſibus primo ſquãmoſæ nuncupantur, eo quod oſſa, vt terminãt in ſquãmas, per has inuicem coniunguntur, duæ autem proponuntur, quoniam vna eſt in parte dextra, alia in ſiniſtra; & vt quęlibet ſutura dirimit oſſa ſincipitis ab oſſibus tẽporũ, ita ſecundum extrema tangit Lambdoidem in parte poſteriori, in anteriori autem coronalem. Tandem ſunt duæ ſuturæ, & nothæ, & communes, quæ (vt ait Gal. libro de oſſibus primo) communes ſunt ſuperiori maxillæ, atque ſphenoidi.

Not.

Vnde notandum, ſi capiatur ſphenois, vt os caluariæ, ſuturam propriam ſtatui poſſe, at ſi capiatur, vt os, vel maxillæ, vel medium inter craneum, & maxillam, ſuturam communem dici poſſe. Sed vt cumque vocentur, ſunt præter propoſitas duæ ſuturę ſuperiori maxillæ, & ſphenoidi communes. Altera quidẽ eſt, dum extrema Lambdoidis ab vtroque latere inferiora ad baſim vſq; capitis protenduntur, & per medium lapidoſorũ oſſiũ, & qua occiput primæ vertebræ dearticulatur, deorſum feruntur, ibique exigua quadam linea tranſuerſa iunguntur, vt hęc ſutura ſit communis capiti, & ſphenoidi, vt ſurſum vtrinque ad caua temporum tendit, quo etiam coronalis ſuturæ extrema perueniunt, inde etiam rurſus deorſum verſa, & ad poſtremos dentes delata, ad palatum vſque procedat, phenoidis vndique terminatum comprehendens. Vt huius ſuturę quidquid ſurſum fertur ad fines coronalis, ſit cõmune cum oſſe capitis, quod vero ex vtroq; latere ad palatum tendit, ſuperiorem maxillam a ſphenoide diſcernit. Reliqua autem & ipſa notha, & cõmunis capitis ſutura eſt, quæ caput a ſuperiori maxilla diuidit. Hæc principium ſumit ex cauis temporum, qua ſcilicet ſutura capiti, & ſphenoidi communis, cum ſuturæ coronalis finibus in idem conuenit, atque inde ad oculorum ſedes procedit, & per eos medios tendens iuxta medium ſuperciliorum ſibi ipſi iungitur; Quibus ſeptem ſuturis Columb. addit octauam, quã ſeptimam in ordine collocat, & voluit eſſe propriam eo quod os frontis ab octauo caluariæ oſſe diſtinguitur. At huius non meminit Galen. quoniam os illud octauum, ſcilicet ithmoides non enumerat inter oſſa cranei, ſed inter oſſa capitis, vt eſt, vel os naſi, vel medium inter oſſa caluarię, & naſi, vt de hoc ſuo loco dicemus. Conſtitutum, ergo, ſit tres eſſe cranei ſuturas & legitimas, & proprias, duas nothas, & proprias, duas denique, & nothas, & communes. Hæc de ſuturarum numero.

Suturarum vſus Prima.

Quo vero ad vſum. Hic ſane multiplex proponitur a Galeno nono, de vſu partiũ decimoſeptimo, prima quidem vtilitas eſſe poteſt, vt per has fuliginoſa excrementa tranſpirent, qua ſane expurgatione (vt ait Galenus nono, de vſu partium primo,) cerebrum duplici de cauſa eget, altera quidẽ, & cõmuni omnibus particulis, cum expediat excremẽta excerni, reliqua autem & priuata, quæ capitur a ſitu, nam caput vt tectum calidæ domui ſuperpoſitũ, vt a ſubiectis partibus fuliginoſa, & vaporoſa excrementa excipit, ita longiori eget vacuatione, vt non ſufficiat ad horum vacuationem cranei ſubſtantia foraminulenta, & cauernoſa, propterea quod, vt ſuo loco dictum fuit neceſſariũ fuit cauernulas vtrinque in leuem, & denſam oſſis ſquammam deſinere, vt nequaquam ea larga fieri poſſit vacuatio, qua cerebrum eget, ſecunda vtilitas a Gal. loco citato, hoc eſt

Secunda.

9. de uſu partium 7. propoſita fuit, vt beneficio ſuturarum craſſa meninx oſſi capitis alligaretur, tertia,

Tertia.

ut vaſorum alia quidem intro, alia extra exciderent, quarta pericranei generationem prębet, ſiquidem ex

Quarta.

Galeno octauo, de vſu partium nono, pericraneum, fit ex membranis, quæ per capitis ſuturas egrediuntur. Vnde addebat nono, de vſu partium quinto, lambdoidem ſuturam conferre ad exitũ craſſæ meningis ſecũdum eius partem craſſiorem, & vbi duplicatur.

Quinta.

Quinta utilitas fuit, ut per ſuturas craneum ex multis oſſibus componeretur, ita namq; dum rumpitur, ruptura per totum craneum non extenditur, ſed ad ſuturas deſinit.

Sexta.

Quibus licet addere ſextam, & præſertim coronalis peculiarem, cum Galeno decimotertio, methodi, vigeſimoſecundo, dum ait, cranei oſſa eſſe coniuncta per ſuturas, & minus per coronalem, vt applicati medicamenti non modo qualitas, ſed etiam tenuis ſubſtantia intra craneum ingrediatur. Hæc de capitis ſitu per ſuturas, ſiue legitimas, ſiue nothas, & proinde per harmoniam, vt ſunt ſpecies coarticulationis, vt ſpecie differt a dearticulatione.

Dearticulatio.

Quo vero, ad ſitum per dearticulationem. hanc tetigit Galenus decimoſecundo, de vſu partium ſeptimo dum ait, primum vertebram cũ capite dearticulari, ſecundam cum prima, non autem cum capite, quomodo autem, explicabimus, dum de vertebris loquemur, vt occipitium coniũgatur cum prima vertebra, vt occipitij capitula detineantur in cauitate primi ſpondyli, quomodo autem hic articulus tutiſſimus ſit beneficio, & craſſorum ligamentorum, & multitudine muſculorum, & exacta oſſium compoſitione, explicabimus, & in parte ſarcologica, nec nõ in ſermone de vertebris.

Cranei cõnexus cũ vertebris.

Hæc de cranei cõpoſitione, vt producitur a formatrice.

Caluariæ vſus.

Quo vero ad caluariæ vſum, cum Gal. ſeptimo, de vſu partiũ vigeſimoprimo, & octano, de vſu partium nono, craneum eſt os, quod eſt tegumentum duræ meningis, & proinde inſtar galeę ad tutelam cerebri, vt tueatur cerebrum per duritiem, & detineat ſecundum eius magnitudinem, & figuram.

Monitũ.

Vnde hoc loco admoneantur ſtudioſi, ne inſtar columbi cæcutiant, aliud eſſe loqui, de craneo, aliud de capite, hoc eſt de parte corporis eminentiori. Nam ſi ſermo fiat de craneo, formatum eſt (vt dictum fuit) gratia cerebri. At ſi ſermo fiat, de capite, vt de parte eminentiori, nequaquam eſt conditum propter cerebrum, vt

Cap. quõ cauſa oculi.

Galenus octauo, de vſu partium ſecundo, illos improbet, qui voluere caput eſſe factum propter cerebrum, ſiquidem, vt addit in cap. quarto, cerebrum in quibuſdam animantibus ad pectoris oſſa eſt collocatum, vt propterea capite careant, vel ſi rudem quandam capitis delineationem habent, non ibi tamen, ſed in pectore reſideat cerebrum, vt hinc in capite quinto ſtatuerit, caput genitum eſſe propter oculorum, & actionem, & tutelam propter actionem quidem primum, quia oculorum actio locum editũ poſtulat, vt merito animalia capitis expertia oculos ſuper ceruices prælongas obtineant. Deinde vero, quia oculorum viſio fit per neruos molles, qui cum a parte proxima procedere debeant, nam in longo itinere paterentur, propterea caput obtinuit cerebrum, ut ab hoc tanquam a parte vicina nerui molliores in oculos perducerentur, vt merito quamuis cerebrum non ſit genitum cauſa oculorum, eſt tamen locutum in capite, hoc eſt in parte ſuprema propter oculos. Deinde vero, caput propter oculorum tutelam fuit productum, nam cum homo ob

corpo-

Digitized by Google

corporis ſubſtantiã oculos molles poſſideat, & proinde iniurijs obnoxius, natura fabricauit caput, tum ex reliquis partibus, tum potiſſimum ex ſupercilijs, malis, naſo, & oſſe iugali, ita collocatis, vt ſupra oculos ſint ſupercilia, infra malæ internis partibus, naſus, externis proceſſus oſſis iugalis. Ex quibus Galeni dictis euidenter colligendum, dum aſſerit caput oculorum gratia conditum eſſe, per caput non intelligere craneum, ſed partem corporis eminentiorem, quę nõ modo conſtat ex craneo, ſed etiam ex ſupercilijs, & reliquis partibus, vt cum in præſentia ſermo ſit de craneo, vt de oſſe capitis, huius vſus in cerebrum dirigatur. Hæc de craneo, ſeu caluaria dicta ſunt.

De iugali

Quare modo dicendũ de oſſe iugali. Hoc ſanè, vt ſenſus demonſtrat, eſt ſatis durum, ac denſum, quamuis ſi frangatur intus cauernoſum appareat, & proinde ſuum alimentum continens, atq; eſt in parte exteriori gibbum, intus autem cauum, atque (vt colligere licet ex Galeno libro de Oſſibus, capitulo primo, ſecundo, & tertio,) Iugale, ſeu Zigoma in medio obtinet ſuturã obliquam, ſiquidem effectum eſt ex duobus proceſſibus, alter quidem eſt proceſſus oſſium temporum, eſt autem ſecunda pars oſſium temporum, quæ auditorio foramini ſuperpoſita eſt: ſiquidem hæc temporũ pars duos habet proceſſus, alter eſt mãmillaris: reliquus autem oſſis huius iugalis portio, ſcilicet poſterior, reliquus autem proceſſus efficiens oſſis iugalis partem anteriorem, emergit a maxilla ſuperiore, ſub paruo oculi angulo, vt hoc os caput cum malis cõiungat, ſcilicet per oſſa temporum, vt duo oſſa ſcilicet tẽporum, & maxillæ, ſint quaſi iugo ſubiecta. Situm autem eſt iugale os, medium inter duos maxillæ ſuperioris proceſſus, vt lõgiori proceſſu, ſeu capite, quod roſtrum refert, ſit humilius, breuiori autem ſublimius (vt teſtatur Gal. 1. de articul. 5.) Diſtinguitur autem os iugale ab oſſe maximo maxillæ ſuperioris, per ſuturam, quæ exoritur ſub oſſe iugali, (vt ait Gal. in libro de oſſibus tertio,) cuius ſanè ſuturæ pars, poſterius tendens, ſub oſſis iugalis concauo definit, ibique cum Sphenoidis ſutura cõmuni committitur.

Vſus.

Adhæc, hoc os eſt præpoſitum temporis muſculo, vt huius ſit temporalem muſculum tueri, quãuis etiam ab hoc oſſe manſorius muſculus principium ducat. Hæc de oſſe iugali.

Oſſicula auris.

Quoniam temporum oſſa conficiunt auditorium meatum, in quo quædam continẽtur oſſicula; ideo antequam ſermo fiat de oſſibus maxillæ ſuperioris; de his oſſiculis loquemur. Hæc ergo oſſicula tria ſunt, quorum in rei veritate Gal. nuſquã mentionem fecit. At Iacobus Carpenſis duo inuenit tertium autem Ingreſſias. reſident autem prope in media regione illius cauernulæ, quam tympanũ vocant.

Malleus.

Hæc autem oſſicula, ita ſe habent, vt primum quod vocãt malleum, caudam, ſeu finem habeat inſitum in interna facie membranę, caput autẽ ſurſum attollitur verſus anteriora.

Incus.

Huic capiti inſidet ſecundum os, quod incus, ſeu dens vocatur, inſidet autem dens malleo ſecundum partem ſuam latiorem, & quadam cauitate malleoli caput excipit. Atque cum incus, ſeu dẽs gemina crura poſſideat, altero breuiori, craſſiori, & elatiori hæret Tympani pariete ea parte, qua aquęductus labitur, reliquo vero longiori graciliori, & decliui coniungitur cum tertio oſſiculo,

Stapis.

quod ſtapes vocatur, & coniungitur cum ſtapidis apice, ſtapis autem ſua baſi alteram, hoc eſt ſuperiorem tympani feneſtram claudit. Hæc oſſa per duplicem articulum coniunguntur, vt per primum articulum malleus coniungatur cum incude, per ſecundum incus cum ſtapide. Extrema autem horum oſſium, vt pertinent ad articulum, cartilagini inſtar reliquorum articulorum illita ſunt, nec non mollibus quibuſdam membranulis ligamenti vice colligantur, vt cum ſint coniuncta per articulum, neceſſario moueantur, vt cum motus fiat a muſculo, vt ibi reſident portiones quædam carneæ, ſed exiguæ, ita poſſunt eſſe actores motus, ſed exigui illorum oſſiculorum.

Vſus.

Cæterũ quo ad vſum attinet, hunc callere, non eſt vſque adeo facile, vt varij varia dixerint, de hoc autem diligenter dicemus, vbi in doctrina ſarcologica circa auditus organum digrediemur. In præſentia paucis ſtatuere liceat, vt quẽadmodum abdominis muſculi ad excrementa fœcalia expellenda inteſtinorum expultrici opem ferunt, a ſimili muſculi oſſicula illa mouentes præſtãt ad excretionem excrementorum, quæ in auribus gignuntur, vt quemadmodum ſtapis ſua baſi ſuperiorem tympani feneſtram claudit, ita dum malleus mouet incudem, & incus ſtapidem, ſuperior illa feneſtra nõ nihil aperiatur, ex qua apertione duo cõſequuntur emolumenta, alterum eſt excrementa diſcindere, reliquum ſpeciem audibilem ingredi: factũ autẽ eſt, vt feneſtra ab oſſe clauderetur a ſolida ſubſtantia, nam aeris ictus, vt delatus in mollem ſubſtantiam delitescit, contra per ſolidam, & proinde oſſeã ſubſtantiam quodammodo robur, & puritatem acquirit: Vt decipiantur, qui credunt oſſicula, ita moueri, vt inuicem percuſſa ſtrepitum edant, nam pręter id, quod ille ſtrepitus internus externum confunderet, accidit moueri per articulum, per quem in reliquo corpore, vt eduntur motus vehementes, ita ſine ſtrepitu obeuntur, vt tandem horum oſſiculorum vſus ſit, vt ſpecies ſoni ſuſcipiatur, permeet ad interiora, & excrementis aurium detur locus. Hæc de oſſiculis auditus.

FINIS.

Digitized by Google

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI

MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

De differentijs Doctrinarum, ſiue de Methodis.

PRAEFATIO. CAP. I.

TEMERARII, & impudentis hominis munus quibuſdam forſitan ſubire videbor. Quando quidem propoſitum meum ſit de doctrinarum differentijs diſſerere. Proindeque ſuſcipere prouinciam ad Logicos potius, quã ad Medicos ſpectantem: atque in ea, illa diſcurrere ratione, vt ab omnibus recentioribus ita diſſentiamus, vt nullum concordia locum habere poſſit. Cæterum ſi animi noſtri conditionem omni depoſita turbulentia iudicare voluerint, nos nequaquam temeritatis accuſabunt, ſed contra potius nos vniuerſos vtilitati veſtræ deſtinatos, eſſe tuebuntur. Siquidem prouinciam ſuſcipimus Logicam quidem, at non ita Logicam, vt etiam Philoſophica, & Medica non ſit, vt ob id ſummus ille inter recentiores Philoſophus, atque Medicus Leonicenus, quæſtionem illam prolixam de tribus doctrinis ediderit. Accedit præterea, vt quãuis Logicam aggrediamur contemplationem, ea tñ ſit, quã a Logicis tempeſtatis noſtrę, (vt opinor) non didiceritis: cum tamen præſens negotium tantæ ſit vtilitatis, imò neceſſitatis, vt nec verbũ quidem, vel Hippocratis, vel Platonis, vel Ariſtotelis, vel Galeni, vel alterius cuiuſque eruditi viri abſque doctrinarum cognitione aſſequi poſſibile ſit. Etenim cum authorem intelligere aliquem nemo poſſit, niſi artificium eius apertum habeat, atque artificium callere nõ valeat, qui doctrinarũ fuerit inſcius, ſequitur iure ipſo tantam in doctrinis eſſe neceſſitatem, vt maior, vel calamo ſcribi, vel verbis exprimi, vel animo concipi haud poſſit. Verum cum in tanto negotio neceſſitas difficultatem minime excedat: iccirco in tam ardua materia illud dicere poſſum, quod (Platone authore in Gorgia, vel de Rethorica) Socrates, cum Gorgia diſputans aſſerebat. Nempe me in hac materia, non loqui tanquam ſcientem, ſed vera vobiſcum communiter indagantem. Quapropter ſiquis veſtrũ aliquid rectè dicere videbitur, qui me reprehenderit, ego libentiſſimè aſſentiar; & pro maximo beneficio id aſcribã. Sed iam Deo Opt. Max. duce rem ipſam aggrediamur. Cum autem difficile negotium, eo minus difficile euadat, quanto maiori cum diſtinctione, & artificio diſponitur, propterea nos prę cæteris ſtudebimus, vt confuſionẽ euitemus, & diſtincto procedendi modo incumbamus. Quare tria faciemus, primũ reddemus cauſam huius noſtræ inſcriptionis, ſecundo proponemus Methodum, qua in hoc opere progredi inſtituimus: tertio opus ipſum aggrediemur.

De cauſis inſcriptionis. Cap. II.

QVantum ad inſcriptionem (ex cuius notitia clarum etiam fiet quonam noſtra vergit oratio) ſciendum nos inſcripſiſſe, hoc opuſculum [de differentijs doctrinarum] non alia arte adductos, quam ea, ad quam reſpexit Galenus in libro de morb. de different. inſcripto. Cum namque Galenus ſibi propoſuiſſet venari omnem morborũ numerum, hoc eſt omnes morborum ſpecies, quæ digniori via inueniri nequeunt, quam diuiſiua, hæc autem ſit, qua ſpecies inueniuntur per diuiſionem generis, per differentias eſſentiales, proindeque conſtituentes ipſas ſpecies: iccirco librum illum inſcribendum eſſe voluit [de morborum differentijs,] hoc eſt, conſtituentibus morborum ſpecies; vnde quamuis in eo libro proponantur morborum, tum differentiæ, tum ſpecies, maluit tamen librum illum inſcribere de differentijs, veluti de conſtituentibus, quam de ſpeciebus, veluti de conſtitutis, Quare inſcriptio ſit de differentijs conſtituentibus ſpecies morborum. Neque eſt vt aliquis dicat libellum illum ſi propria voce vti volumus, eſſe inſcribendum [de ſpeciebus.] Propterea quod Galenus agit de mala temperatura, mala compoſitione, & ſoluta vnitate, atque de ſpeciebus ſub his generibus contentis, vt ob id potius de generibus, & ſpeciebus ſermo ſit, quam de differentijs. Nos enim dicimus, quod qui ita Galenum hac voce abutentem redarguunt, nec corticem quidem logicæ facultatis deguſtarunt. Nãque Galenus proponit quidem tum genera, tum ſpecies morborum, ſed quatenus conſtituuntur a differentijs, a morbi definitione depromptis, nimirum a ſubiecto, cui de more accidentium inhęret morbus, nempe a parte tum ſimilari, tum organica, quatenus a ſimilari prodit intemperies, ab organica culpata compoſitio, ab vtraque ſoluta unitas. Quare tametſi Galenus ſæpenumero confundat differentias cum ſpeciebus, & econtra, cum tamen talis confuſio in librorum inſcriptionibus, ſeu titulis minime admittenda ſit, ob id propria voce vtens libellum illum de morborum differentijs inſcripſit, vt a nobiliori, proindeque a conſtitutione potius, quam a conſtituto inſcriptio fieret. A pari ergo & nos, vt Galenũ imitaremur, hoc noſtrum opuſculum de differentijs doctrinarum inſcribere voluimus, propterea quod propoſitum noſtrum eſt indagare numerum omniũ doctrinarum, atque cum Galeno methodo diuiſiua, proindeque in virtute differentiarum conſtituentium, doctrinarum tum omnia genera, tum omnes

Digitized by Google

ſpecies ſpecialiſſimas, ut his poſtea habitis nihil uel legere vel audire poſſitis, quod ad aliquam doctrinarum ſpeciem atque ad ſuum genus referre non valeatis. Hæc ergo ſit inſcriptio [de differentijs doctrinarum,] hoc eſt, de differentijs conſtituentibus omnia genera ſubalterna vſque ad ſpecies ſpecialiſſimas doctrinarum.

De methodo obſeruanda.

Cap. III.

QVantum vero ad mothodum a nobis obſeruādam, a Gal. minime recedentes, eadem progrediemur via, ſeu methodo, qua et ipſe in ſuo aureo libello de morborū differentijs progreſſus eſt. Itaq; ſciendum, quemadmodum Gal. ubi ipſi conſentiens primo metho. quinto cognoſcens eſſe impoſſibile, vt ſciamus differentias, & ſpecies alicuius generis, niſi prius ſciamus quid ſit illud genus. Propterea vti methodo incideret, prius morbi, veluti generis diuidendi, definitionem adduxit, mox per differentias ex definitione deſumptas morborum genera, & ſpecies venatus eſt. Nos itaque a pari volentes omnium doctrinarum numerum indagare, prius genus diuidendum definiemus, nempe ipſam doctrinam, ſecundo doctrinam, genus, per ſuas differētias, diuidemus tertio ſigillatim agemus de quolibet genere ſubalterno, quod pariter vt ſubdiuidamus definiemus, vt prius definientes, deinde diuidentes tādem ad ſpecialiſſimas doctrinarum ſpecies deſcendemus. Quare ex hac methodo tria principalia capita a nobis abſoluenda proponuntur, primum erit definitio generis, hoc eſt doctrinæ, ſecundum diuiſio generis in genera ſubalterna, tertium de quolibet generę ſubalterno ſigillatim differere.

De definitione doctrinæ.

Cap. IIII.

VOlentes nos doctrinę definitionem aſſignare, ſuppoſito imprimis, hoc nomen doctrinæ deſumptum eſſe a docendo ſeu a doctore, ſicuti diſciplina dr a diſcendo ſeu a diſcipulo, volentes, inq̄ doctrinę definitionem aſſignare, circa hanc doctrinę vocem, illud perpendere oportet, quod in quacunq; re definienda ponderandum eſt, nimirum vt præſciamus an doctrina ſit nomen quoddam vniuocum, vel analogum, vel cōtra potius æquiuocum, quoniam ſi nomen fuerit vniuocum, ſeu analogum, doctrinam prius definiemus, mox diuidemus, ſi autem extiterit quid ęquiuocum, prius doctrinam diſtinguemus, deinde definiemus, at ſi ad Ariſtotelem, & Galenum reſpicere volumus, dicendum potius videbitur eſſe genus vniuocum ſeu analogum, quam æquiuocum. Namque (quantum ad Ariſtot. attinet) ſi doctrina eſſet quid ęquiuocum, in primo poſt. non incæpiſſet a quodam æquiuoco, inquiens, [omnis doctrina, & diſciplina fit ex præexiſtenti cognitione.] Quantum vero ad Galenum, neq; ipſe a voce ęquiuoca auſpicatus eſſe dicens [tres ſunt omnes doctrinæ, &c.] Quare cū non ſit rationi conſonum tantos authores a quodam ęquiuoco ſuorum librorū initium conſtituiſſe, ſed potius ab vniuoco, vel ſaltem analogo, merito doctrinę nomē potius vniuocum, ſeu analogum, quam ęquiuocum conſtituendum eſſe arbitramur. Sed forte dicet aliquis. Ergo præter authoritates, vellē ſcire, qua ratione cōſtitui debet nomē vniuocum, ſeu analogum, vt nullo pacto poſſit cenſeri æquiuocum? Atque ea ratione potiſſimum, vt nō modo cognoſcam quid de doctrina ſtatuendum ſit, ſed etiam de qualibet alia voce generica plura ſub ſe continente. Qui huius quæſiti nec leuis momenti exactam conſequi reſolutionem cupit, confugere debet ad Ariſtotelem ſecundo poſte. vbi nec difficulter explanat qua arte æquiuocum ab vniuoco ſecernatur, atque a magnanimitate exemplum deſumit. Si volumus dignoſcere an magnanimitas ſit quid æquiuocum, vel vniuocū, opus eſt conſiderare indiuidua, quæ magnanima ab omnibus iudicantur, atque ſi propter eandem rationem dicentur magnanima, magnanimitas erit vniuocum quoddam, ſi autem propter diuerſam, æquiuocum modo ſi accipiamus Vliſſem, & Aiacem, Socratem, & Diogenem, dubio procul hi ab omnibus magnanimi cēlebantur, verū non propter eandem, ſed diuerſam rationem. Namque Vliſſes, & Aiax magnanimi reputabātur, propterea quod iniuriam pati non poterant. Socrates autē & Diogenes propterea quod fortunę bona deſpiciebant. Modo cum aliud ſit non poſſe iniuriam perferre, & aliud fortunæ bona deſpicere, iccirco magnanimitas quid vniuocum, ſeu analogum eſſe non poteſt, ſed quid æquiuocū proindeque non vnica, ſed duplex virtus. Qua propter a ſimili ſi volumus cognoſcere an doctrina ſit quoddam vel æquiuocum vel vniuocum, perpendamus indiuidua, vel etiam ſpecies, quę hoc doctrinę nomine donantur, inquiramusq; an tali donentur nomine propter eādem, vel potius diuerſam rationem. Vnde cū hoc nomine doctrinę inſigniātur, tum ſcientię, tum prudentia, tum artes, tum ordines, tum methodi, tū locutio, tum ſcriptura, tum doctrina dicxodica, tum compendioſa, tum Aphoriſtica, tum denique facilis, & difficilis doctrina. Merito inquirendum ab his doctrinæ nomen æquiuoce competat, nec ne? & dubio procul per regulam datam, doctrinæ nomē de his potius vniuoce, quam æquiuoce prædicabitur. Declaro, inſiſtens in fundamento Ariſtotelico ſumpto exemplo a magnanimitate. Si primum conſideremus propter quam cauſam aliquod doctrinæ nomine legitime inſignitur, abſque dubio conſtabit non aliam ob cauſam, quam propterea, quod id docetur a doctore. cum enim doctrina dicta ſit a docente, ob id illud doctrinę nomen merito ſibi vendicabit, quod docebitur a docente. Modo ſi per propoſita diſcurramus, facile apparebit, oīa propter eandem rationem doctrinę nomen ſibi arrogare. Et primum ſi diſcurramus per ſcientias, Metaphyſica, quatenus eſt habitus in mente philoſophi diuini, dicitur ſcientia diuina, at quatenus docetur a doctore dicitur doctrina diuina. Pariter philoſophia naturalis, quatenus eſt habitus in mēte philoſophi naturalis, dicitur ſcientia naturalis, quatenus autem a doctore docetur, dicitur doctrina naturalis. Idem de Mathematica animo cōcipiendū. Quantum vero ad prudentiam ſi conſideremus philoſophiam moralem, quatenus eſt habitus actiuus in mēte philoſophi moralis, dicitur prudētia, quatenus autē docetur a doctore, dicitur doctrina moralis. Si poſtea partes diſcurramus. Medicina, prout eſt habitus effectiuus in mente artificis, dicitur ars, quatenus aūt docetur a doctore dicitur doctrina medica. Idem de reliquis artibus aſſerendum. ſi deinde, ad ordines progrediamur, ſi accipiamus (exempli gratia) compoſitiuum, quatenus ordinat, & diſponit quæ in ſciētia vel arte tractantur, dicitur ordo, quatenus autem ratio compoſitionis docetur a doctore, doctrina dicitur compoſitiua. Idem de reliquis ordinibus dicendum. Si poſtea per methodos diſcurramus. Si ſumamus (verbi cauſa) demonſtrationem, ſub ea ratione, qua artifex vel ſciens demonſtratione vtitur ad probandum aliquod naturaliter ignotum, dicitur inſtrumentum ſciendi, quatenus autem demonſtratio, ars demonſtrandi doctore docetur, dicitur doctrina demonſtra-

monſtra-

Digitized by Google

monſtratiua, idemque in reliquis methodis facile eſt dignoſcere. quantum deinde ad locutionem, & ſcripturam, & primum quo ad locutionũ, quatenus doctor aliquam artem, vel ſcientiam actu docet (hoc, eſt loquendo) ipſa locutio eſt inſtrumentum docendi, eſt inſtrumentum quo docens vtitur. At quatenus modus loquendi docetur a grammatico doctore, dicitur doctrina. Similiter ſcriptura, quatenus doctor aliquam artem vel ſcientiã potentia docet (hoc eſt ſcribendo) ipſa ſcriptura eſt inſtrumentum docendi: At quatenus modus ſcribẽdi docetur a Grammatico, dicitur doctrina. Quantum deinde ad doctrinam diexodicam, compendioſam, & aphoriſticam, & primum quantum ad diexodicam quatenus doctor docens aliquam artem, vel ſcientiam, docet prolixe, dicitur modus docendi, at quatenus doctor docet in hoc modo docendi opus eſſe non ſolum cõcluſionem proponere, ſed vtranq; præmiſſam, & vtranque quoque tum ratione, tum authoritate, tum exemplis confirmare, vt ſic, dicitur doctrina diexodica. Quantum vero, ad doctrinam compendioſam, prout docens aliquid docet per compendiũ, dicitur modus docendi. At ea ratione, qua doctor docet in hoc compendio ſat eſſe ſolas concluſiones, et rerum capita proponere, dicitur doctrina compendioſa. Quantũ ad doctrinam aphoriſticam, quatenus artifex docens aliquam artẽ, eam aphoriſtice docet, dicitur modus docendi. At quatenus doctor ſimilitudine a Rhetore accepta docet, vt tradatur ars per quaſdam enũciationes vniuerſales, quę ſint breues, et graues, pręgnantes, de rebus tantũ effectibilibus, quæ proinde non niſi a graui, & experto proferantur artifice, dubio procul ad hunc ſenſum dicetur doctrina aphoriſtica, quia ſcilicet a doctore docetur. Poſtremo quantum ad facilem, & difficilẽ doctrinam. ſi facilẽ perpendamus, quatenus doctor docens facile docet, dicetur modus docendi cum facilitate, ſeu facilis, ſi autem conſideretur hic modus facilis quatenus docetur a doctore, nimirum quatenus doctor docet in hoc conſiſtere, vt ab altioribus, & difficilioribus abſtineamus quęſtionibus, vt ſic dicitur doctrina facilis, pariter quantũ ad doctrinam difficilem, ſi conſideretur quatenus doctor difficilia in docendo inquirit, vt ſic dicetur modus docendi difficilis quo author vti debet, vbi ad prouectiores reſpicit ſicuti facili, vbi ad iniciatos. At ſi hic modus docendi difficilis conſideretur quatenus a doctore docetur, nẽpe vt quęlibet ardua materia diſcutiatur, abſque dubio doctrina nũcupabitur difficilis. Vt denuo his habitis veluti apertiſſimum relinquatur, doctrinam eſſe nomen, a quo, quę denominantur ſecundum eandẽ rationem nomen ſuſcipiant. Atque idcirco doctrinam non quid æquiuocum, ſed vniuocum, vel ſaltem analogum conſtituendum eſſe. Quod cum ita ſit, nulla pręmiſſa vocis diſtinctione, immediate ad definitionẽ properare licet. quare doctrinę talis proponitur definitio, [Doctrina eſt actio docentis in diſcipulũ.] Declaro hanc definitionem, atq; oſtendo aliam aſſignari non poſſe. quãdo quidem doctrina neque aliud genus, neque alias differentias admittet. primũ dictum fuit, [doctrina eſt actio,] actio ergo eſt genus doctrinę. Sed qua ratione tale genus inueniri poteſt? Via ſeu methodo tum diuiſiua, tum reſolutiua. At breuitatis gratia ſola meth. diuiſiua inueniamus, quia poſtea ſuo loco declarabimus, qua ẽt ratione definitionis partes methodo reſolutiua uel compoſitiua reperiri poſſint. Indagantes ergo doctrinę genus methodo diuiſiua dicimus, quod cum doctrina aliquid ſit, ideo in aliquod ex decem prædicamentis, & conſequẽter generibus referri debet, cum autem prædicamenta ſint decem, videre oportet in quod illorum referatur. Dicimus autem cũ Ammonio. cũ prædicamentorum quędam ſint ſimplicia, quædam ipſum eſſe per ſimplicium combinationem complexumque obtineant, doctrinam in nullum ſimpliciũ referri poſſe. Namq; cum ſimplicia ſint in duplici differentia, alia quidem, quę per ſe ſubſiſtunt vt ſubſtantia, alia vero quę ipſum eſſe in alijs poſſident, vt quantitas, qualitas, & ad aliquid. Doctrinam nullum horum eſſe poſſe aſſerimus, non eſſe quidem ſubſtantiam, quoniam doctrina per ſe non ſubſiſtit. neq; eſſe quantitatem, vel qualitatem, vel ad aliquid, quoniam quæ ipſum eſſe in alijs poſſident, vel partim in reſpectu conſiderantur, vel eo reſpectu carent, in reſpectu conſiderãtur vt relatiua, at doctrina tametſi (quatenus, eſt alicuius doctrina) ſit de genere relationis, attamen vt in ſuo fundamento (veluti in præſentia perpenditur) cũ reſpectu non dicat, ideo de genere relatiuorum eſſe non poteſt. ſi autem fuerint ſimplicia prædicamẽta, quæ reſpectu careant, vel in partes ſecari poſſunt, vt quantitas, vel non, vt qualitas. Sed doctrina in partes ſecari nequit, ideo in quantitatis genus minime referenda. Cõſtat ergo, vt ſi referri debeat in aliquod ſimplex prædicamentum, vt referatur in prędicamẽtum qualitatis, ſed neq; in hoc referri debet: quoniam doctrina eſſet in qualitatis ſpecie vel prima, vel ſecunda vel tertia, vel quarta. Sed in nulla reperitur, ideo doctrina in genere qualitatis inſerri nõ poteſt. Quod autem doctrina non ſit in aliqua ſpecie qualitatis probatur, nanque primum non eſt in prima, quia neque eſt habitus, neq; diſpoſitio, namque habitus, & diſpoſitio quieſcunt, & permanent in mente (quamuis magis habitus) at doctrina eſt quid fluens a doctore in diſcipulum, neque doctrina eſt in ſecũda qualitatis ſpecie, quoniam nõ eſt potentia, vel impotentia naturalis; neque in tertia, quoniam nec paſſio vel paſſibilis qualitas, nec denique in quarta, quoniam nec figura nec circa aliquod conſtans forma. patet ergo quemadmodum doctrina in aliquod ex illis ſimplicibus generibus reduci nequit. Relinquit igitur, vt in aliquod referatur prędicamentum, quod ſuum eſſe per ſimplicium combinationem conſequatur. In quod autem referatur, vt ſciatis, ſupponere oportet cum Ammonio, talem complexum eſſe inter ſubſtantiam, et accidens, quo fit, vt cum accidentis tria ſint genera, nempe quantitas, ad aliquid, & qualitas, triplex etiam erit complexus, cõplicabitur nimirũ ſubſtantia vel quantitati, vel relationi, vel qualitati. Primũ itaque ſi complicetur ſubſtantia quantitati, duo prodeunt prædicamenta, nempe quando, & vbi. Nanque ſi ſubſtãtia cõplicetur tempori fit prædicamentum, quando. Si aũt loco, vbi. quorum nullum (vt patet) eſt doctrina. Si autem ſubſtantia complicetur relationi, fit prædicamentum ſitus, & habere ſitus quidem fit vbi relatio ſimpliciter adhæret ſubſtantiæ, vbi autem fit complicatio in re quapiam arte cõſtructa, eſt habere, quorũ nullum (vt conſtat) doctrina eſſe poteſt. ſi vero, & poſtremo ſubſtantia complicetur cum qualitate, oritur agere, & pati, nam agere, & pati penes qualitates ſunt. Ad doctrina ad prędicamentum pati) præcipueque ratione ſuæ originis) non reducitur. Quoniam docere non eſt pati, ſed potius agere. Quare tandem doctrinæ genus ex neceſſitate erit actio, quemadmodum nos in definitione conſtituimus. Cæterum cum doctrina nõ ſit quælibet actio, ſed determinata, ideo actionem, hoc genus diſtinguere, et limitare oportet. Dicimus ergo cum Ammonio, actionẽ eſſe uel corruptiuam, vel perfectiuam, corruptiua quidem eſt, vt cum ignis agit in lignum, perfectiua vero quando viſibile agit in viſum. Modo doctrina non eſt corruptiua ſed perfectiua actio. Tunc vltra actio perfectiua, quoniam producitur ab agente, quod multiplex eſſe poteſt, in doctrina autem non habeat locum quodlibet agens, ſed doctor, ſeu docẽs, ideo in definitione dictũ fuit quod [doctrina eſt actio docentis.] non diximus autem quod eſt actio perfectiua docentis. Quoniam definitiones breuiſſimæ eſſe debent. Vnde dicentes,

quod

Digitized by Google

quod eſt actio docentis: habemus etiam perfectiuam eſſe actionem. Cõſtat enim docentem non agere ad corruptionem, ſed ad perfectionem diſcipuli, & præcipue cum per docẽtem audire oportet doctorem qui legitime, & non per abuſum ſit doctor, nempe qui ſcientiam pariat, non autem ignorantiam: dicebat n. Plato in cõuiuio, vel de amore, quod per doctrinam in diſcipulum induci poteſt, tum ſcientia, tum ignorantia, tum medium inter hæc, nimirum opinio recta. Inducitur quidem ſcientia vbi vera cum ratione docentur: nam ſcientia nunquam eſt ſine ratione, inducitur autem ignorãtia ſcilicet prauæ diſpoſitionis, vbi falſa docentur, imprimitur denique recta opinio, vbi vera quidem, ſed citra rationẽ docentur. Propterea doctor, vt ſuis auditoribus bene faciat, ſtudere debet vt in illis ſcientiam imprimat, proindeque debet tũ vera, tum ea per cauſam, & rationem, quo ad fieri poteſt, aperta reddere. quare nos in præſentia excludentes prauam illam doctrinam, ex qua ignorantia prodit, per docentem intelligimus legitimũ docentẽ quippe qui, vel ſcientiã, vel ſaltẽ rectam impartiatur opinionem. Proindeq; illũ intelligimus, cuius actio nõ corruptiua, ſed perfectiua ſit, quare cũ diximus doctrina eſt actio docẽtis, eſt idẽ ac ſi dictum eſſet, doctrina eſt actio perfectiua docentis. Cæterum quæret, nec ab re quiſpiam, quiſnam erit hic docens, qui potiſſimum vera, & cum ratione docebit? Colligimus ex Ariſt. 1. de partibus anim. capit. 1. quod cum docens per habitum, quem in mẽte obtinet, ſiquidem homo per habitum quo præditus eſt, in operationem deſcẽdere poteſt, veluti cytharedus per habitum, quem eſt conſecutus, quamprimum voluerit ad actum cytharizandi peruenire valet. Pariter Philoſophus naturalis per habitum, cuius eſt dominus, res naturales, tum ſpeculari, tum docere poteſt. Cum itaque docens doceat per habitum, quem in mente habet, ſequitur vt doctor, ſi doctor eſſe debet, habeat habitum in mẽte illius, quod docere inſtituit. Cum Ariſt. autem loco citato, talis habitus eſt duplex, inquit enim, in omni contemplandi genere, imo in quacunque tum nobiliori, tum ignobiliori docẽdi via, & ratione, duos eſſe habitus oportet, quorum alterum appellare poſſumus rei ſcientiam, reliquum autem peritiam quandam. Vnde hic pro intelligentia multorum Authorum, hos duos habitus recte aſſequi oportet, præcipuéque vero, quia pauci ſunt, qui hanc veritatem explicarint. Dicimus itaq; cum Platone in Gorgia, vel de Rhethorica, habitũ, qui dicitur rei ſcientia eum eſſe, qui per rationem eſt cõparatus, vt proinde homo illum obtinens, cauſam eorum, quæ agit, vel efficit, vel ſpeculatur, vel etiam docet, expendit, & illorum rationem reddere poteſt. Vnde per iſtum etiam ſcientificus & artifex appellatur, & facultas quoque ad talem relata habitum, vel ars, vel ſcientia dicitur. Hoc autem intelligendum in illis, quæ cauſam habent, quod dictum eſt propter principia, quorum ratio eſſe non poteſt, horum tamẽ habitus dicitur potius intellectus quam peritia, & eſt habitus principalis (vt voluit Ariſt. 6. Ethic. 4.) at altera ex parte, quantum attinet ad habitum, qui dicitur peritia, ſciendum hunc duplicem eſſe, alium quidem in docente, qui proprie dicitur peritia, reliquũ vero in addiſcenti, qui potius dicitur peritia quędam, hoc eſt veluti peritia, de quo loquemur, cum de diſcipulo diſſeremus. Redeuntes igitur ad habitum, qui in docente reperitur, qui proprie dicitur peritia, dicimus, hunc inniti ſolis vel experimentis, vel regulis, vel etiam dictis ſeu ſcriptis ſine cauſa, hoc eſt hiſtorice propoſitis. Vt proinde ſit habitus, qui nullius rei cauſam afferre poteſt, atque merito per talem nec facultatem dici, vel artem, vel ſcientiam, ſed peritiam, nec hominem illo præditum habitu dici ſcientem, uel artificem, ſed peritum. Propterea ad hanc veritatem reſpiciens Plato loco citato dicebat, coquinariam non eſſe dicendam artem, ſed peritiam, quia in coquinaria principia non ratione, ſed ſolis experimentis, & obſeruationibus ſunt inuenta. pariter hiſtorici non ſcientes, non artifices nuncupandi ſunt, ſed Periti, quia tantum habent habitum, qui in peritia conſiſtit: non enim ſua doctrina ex cauſis pendet. Similiter & legibus operam nauantes non dicuntur artifices legales, nec ſcientes, ſed iuriſperiti, quia ſcilicet habent peritiam; nõ enim ſciunt leges ex ſuis principijs & cauſis, ſed hiſtorice, & per regulas tantum, vt ſecundum hanc rationem coquinariæ deſtinatis iure merito ſint comparandi. Ex quo rationabiliter legibus incumbentes digni eſſent vt prudentes, & ſcientes nũcuparentur, ſi philoſophiam actiuam callerent, ab illa enim legum cauſæ, & fundamenta pendent. Cuius legum latores minime ignari erant. Propterea illi quidem erant ſcientifici et veri Philoſophi, at tempeſtate noſtra, vt plurimum, periti tantum ſunt. Cęterum cum ſit hic duplex habitus, ſciendum reperiri vtrumque in ſcientijs, & artibus; proinde etiam in medica facultate. hi autem habitus in eadẽ facultate inuicẽ ita ſe habent, vt prius ſit peritia, dein deſequatur ſcientia, hoc eſt alter habitus, & hoc eſt quod dicebat Plato in Gorgia, vel de Rethorica, inquit enim quod ars ſequitur peritiam, a quo accipiens Ariſt. primo Polit. 7. dicebat, quod vbi aliquod acquirere volumus, hoc eſt intelligere, opus eſt peritiam habere illarum rerum acquirendarum, quæ optimæ ſunt. Ecce quomodo peritia præcedit ſcientiam, ecce quomodo habitus ignobilior præcedit nobiliorẽ ſcilicet tempore. Cuius veritatis ea eſt ratio: quoniam peritia eſt ille habitus, qui experimento comparatur, alter autem habitus, qui dicitur ſcientia eſt ille, qui ratione acquiritur, vnde cum experimentum ſit opus ſenſus, ratio autem opus intellectus, atque ſenſus præcedat intellectum, hincque experimentum præcedat rationem, ſequitur etiam vt peritia alterum habitum nempe ſcientiam pręcedat. Quibus ſic diſpoſitis, & enucleatis, non ſolum liquet quid ſit peritia, quid ſcientificus, & artificialis habitus, verumetiam patet quemadmodum in docente debet eſſe vterque habitus, ſiquidem neceſſarius eſt habitus ſcientificus, vt doctor non ſimplicem peritiam, ſed ſcientiam in diſcipulum imprimat, eſt etiã neceſſarius alter habitus, nempe peritia, quando habitus ſcientificus peritiam ſupponat, quare tandem cum in definitione diximus, quod [doctrina eſt actio docentis.] docentem vtroq; præditum habitu intelligimus. Poſtremo in definitione dictum fuit, [in diſcipulum.] Quoniam cum doctrina ſit actio, proindeque perfectiua quatenus progreditur a perfecto docente, hæc tamẽ actio cum Ammonio adhuc ſubdiuidi poteſt, quatenus agens agit vel in ſeipſum, vel in aliud, in ſeipſum vt per ſe laborare, vel cernere, vel ſermocinari, in aliud, vt viſibile in viſum. Vnde vt conſtaret doctrinã eſſe actionem perfectiuam quidem agentis, ſed non quatenus in ſeipſum, ſed in aliud agit, ob id in definitione dictum fuit, in diſcipulum, qui ita concurrit, vt ſicuti ratione agentis, & docentis, dicitur tum actio, tum doctrina, ita ratione diſcipuli dicitur tum paſſio, tum diſciplina. Aduertatis autem, vt per diſcipulum non intelligatis diſcipulum prorſus ignarum, quia tunc doctor in diſcipulum nihil ageret, cognitionem non gigneret, nam vt optime ait Ariſtot. primo Poſt. [omnis doctrina, & omnis diſciplina intellectiua ſit ex præexiſtenti cognitione.] doctrina quidem ſit ex præexiſtenti cognitione, quatenus in docẽte debet eſſe vterque habitus, nempe ſcientia, et peritia. Diſciplina etiam ſit ex præexiſtenti cognitione, quoniam diſcipulus antequã præceptorem audiat, aliquid præſcire debet, non enim omnia diſcit a doctore, ſed aliqua etiã ſine doctore, vt optime monet lucidiſſimus Themiſtius, quinimo hęc ſententia fuit etiam propoſita a

Plat.

Digitized by Google

Plat.in Alc.primo, vel de natura hominis: in quit.n. nos res poſſe cognoſcere bifariam, nempe vel quatenus ab alijs diſcimus, & talis cognitio fit a docente, vel ex nobis ipſis, & talis cognitio minimè ſupponit doctrinam, & hæc illa eſt, quæ ab Ariſt. primo, de parti primo dicitur quaſi peritia inquit.n. hominis probe periti officium eſſe iudicare poſſe quidnam recte, aut non recte ab eo, qui docet exponitur, hæc autem peritia, ſeu quaſi peritia, quæ in diſcipulo reperitur eſt ille habitus qui præcipue in terminorum, & primorum axiomatum cognitione contingit. Ex quo obiter colligatis quomodo toto, vt aiunt, cœlo logici illi interpretes decipiantur, qui vniuerſalem illam propoſitionem ita legunt dicẽtes [oĩs doctrina & omnis diſciplina diſcurſiua] facile enim ſignificant ſe legitimum illius propoſitionis ſenſum ignorare, ſiquidem cum Philoſophus per præexiſtentẽ cognitionem intelligat, ratione doctrinæ vtrunque habitum, nempe ſcientiam, & peritiam per præexiſtentẽ vero cognitionem merito diſciplinæ veluti peritiam quandam in diſcipulo neceſſariam, ac veluti inſitam, apertiſſimum eſſe debet opus [intellectiua] nõ autem [diſcurſiua] legere, atq; in ea propoſitione, quæ merito vniuerſalis ab omnibus dicta eſt includi non modo doctrinam demonſtratiuam, ſed quamcunq; aliam doctrinæ ſpeciem. Sed hæc obiter dicta ſint. Ad re igitur redeuntes in definitione per [diſcipulũ] intelligimus non protſus ignarum, ſed qui habeat quandam peritiam, namque qui talis erit, & addiſcet a docente prędito vtroque habitu, hoc eſt ſcientia, & peritia, hic dubio procul conſequetur, diſciplinam firmã, proindeque illã, quę a credulitate maxime diſtinguitur, namque ex Platone in Gorg. credulitas a diſciplina differt nam credulitas quædam vera eſſe poteſt, quædã falſa, at diſciplina ſemper vera, vnde credulitas præſtat fidem, diſciplina autem ſcientiam. Quare tandẽ conſtituta explanata, & ſtabilita ſit definitio doctrinæ, nempe quod eſt actio docentis in diſcipulum. Quæ definitio (ni fallor) ea eſt, vt nõ modo definiti natura innoteſcat, ſed etiam per eam omnes dirimi poſſint ambiguitates, imò ſponte euaneſcant, quare ad doctrinę diuiſionem accedamus.

De diuiſione doctrinæ. Cap. V.

PRopoſita, & explanata doctrinę definitione modo doctrinam, genus hoc diuidere oportet, ita vt a ſupremo doctrinę genere deſcẽdamus ad ſubalterna, vt deinde de his differẽtibus tandẽ appareat diuiſio doctrinæ vſque ad eius ſpecies ſpecialiſſimas, vltra quas deſcendere minime licet. Cæterum cum diuiſio fieri debeat per differentias nõ modo oppoſitas, ſed & proprias, & eſſentiales, ea autem ex ipſa deſumantur definitione, ob id cum doctrina nihil aliud ſit, quam actio doctoris in diſcipulum, differentię nõ aliunde capi poſſunt, quã ex ipſo docente, fundamentum, quoniam a docente magis habet, vt ſit doctrina, quam a diſcipulo, ab hoc enim magis habet, vt ſit diſciplina. Amplius ex doctrinę differentijs habentur etiam differẽtię, & genera diſciplinę, quoniam ſubiecto cum doctrina coincidit, ratione autem diſcrepat, differentię igitur capiuntur a docente. Sed quomodo profecto non alia ratione quam ea, quam definitio nobis dilucidauit, proindeq; a docente quatenus eſt docens, cum autem ſit docens quatenus in mente habitũ poſſidet illius, quod docere debet, propterea differentię doctrinę non ſimpliciter a docente deſumendæ ſunt, ſed a docente quatenus eſt habitu prędius, atque inde ſequi, vt pro diſcrimine habituum diuerſa quoque doctrinarum genera hauriantur. Itaq; ſciendum, quod quemadmodum dicebat Galenus in lib. art. med. c. 9. partium corporis alias eſſe principales, alias nõ principales, a pari nos dicimus habitus in mẽte docentis exiſtẽtes eſſe vel principales, vel non principales. Ad quam veritatem reſpiciens Ammon. in commẽtarijs in prædicamenta, libros Ariſtotelicos in principales, & inſtrumentarias hoc eſt non principales diuidebat. Quantum autem ad habitus principales ſunt illi de quibus loquitur Ariſtot. 6. Eth. c. 4. & Ammo. in præfatione prædicamentorum, atque tametſi quinque ab Ariſtot. proponantur, nempe intellectus, qui eſt habitus principiorum, ſcientia quæ eſt habitus concluſionis, ſapientia, quę eſt habitus vtriuſque, prudentia, quæ eſt habitus actiuus, ars denique quæ eſt habitus effectiuus, quamuis (inquam) quinque proponãtur habitus, nos tamen ſi diuiſionem bimembrem efficere volumus, dicere poſſumus nõ recedentes ab eodem Ariſt. principalem habitum eſſe, de rebus, quæ vel aliter ſeſe habere non poſſunt, & eſt habitus ſpeculatiuus, ſeu cõtemplatiuus, vel de rebus quæ aliter ſeſe habere poſſunt, & eſt habitus (vt ita dixerim) operatiuus. Quantum ad habitum ſpeculatiuum, vel eſt de rebus in materia immerſis, vel de rebus a materia ſeparatis, ſi de rebus materiæ annexis, ab hoc oritur doctrina naturalis, ſi autem de rebus a materia ſeiunctis, tunc vel eſt de rebus omnifariam a materia ſecluſis, & prodit doctrina diuina, vel de rebus non omnifariam a materia ſeparatis, doctrinaq; Mathematica prorumpit. Quantum autem ad habitum operatiuum, cum hic ſit de rebus, quę aliter ſeſe habere poſſunt, tunc eſt de rebus quę cadunt vel ſub actionem, & eſt habitus actiuus, eſt prudẽtia a quo habitu proficiſcitur doctrina actiua, doctrina moralis, vel eſt de rebus, quę cadunt ſub effectionẽ, & eſt habitus effectiuus, eſt ars. Vnde cum varię ſint artes, hinc etiam varię doctrinæ hauriri poſſunt, veluti doctrina aucupatoria, venatoria, medica, & ſimiles, quas ſilentio præterire volumus, propterea qđ noſtrum propoſitũ eſt principaliter agere de habitibus non principalibus, nõ autem de principalibus, ſiquidem inſtitutum noſtrum eſt de inſtrumẽtis, artibus, & ſcientijs famulantibus diſſerere, non autem de ipſis vel artibus vel ſciẽtijs. Hic ſolum admonere liceat hos dici, & eſſe habitus principales, tunc propterea quod ſunt illi, qui principaliter nos ducũt ad felicitatem, tum actiuam, tum contemplatiuã, tum quoque, quoniam his, ac dominis, qui non principales dicuntur, famulantur, ob idque ab Ammo. & alijs Gręcis habitus non principales inſtrumentarij nũcupantur. Hæc de habitib. principalibus, deinde vero altera ex parte in mente docentis ſunt habitus nõ principales, ſcilicet principalibus famulantes, ſeu inſtrumẽtarij. Atq; hi quotnã ſint, vt ex his quælibet doctrinarum genera hauriantur, non eſt ita facile colligere, pręſertim cum in hac materia neminem habeamus ducẽ. Dicemus tamen quod ſentimus. Dicimus ergo quod cum hi habitus inſtrumentales dicantur, & ſint quatenus ad principales, nẽpe ad ſcientias, & artes referuntur, iiſq; ſubminiſtrant, propterea pro multiplici artiũ, & ſcientiarum indigentia multos etiam inſtrumentales habitus prodire, neque enim agens inſtrumento aliquo vtitur, vbi eo non eget, neque enim natura homini donaſſet manus niſi cognouiſſet homini opus eſſe, vt apprehẽderet, neq; pedes niſi optimũ fuiſſet homini ambulare. Cum itaq; inſtrumentales habitus neceſſarij ſint pro artium, & ſcientiarũ indigentia ſequitur pro multiplici, & varia indigẽtia multos etiam, & varios requiri inſtrumentales habitus, quibus præditus artifex, vel ſcientificus tum artes, tũ ſcientias conſtituat, atque doceat. Sed quæ eſt hęc indigentia, vt ſemper per notiſſima progrediamur, certum eſt ſcientias, & artes conſtitui ex rebus contemplabilibus, & effectibilibus, quæ non modo inuicem diſpoſi-

Digitized by Google

diſpoſitæ eſſe debent, ſed etiam cognitæ, vt inde facile fiat, vt ſi quis fuerit, cui res effectibiles occurrant, quas tamen nec ſciat diſponere, nec agnoſcat, hic dubio procul artifex non erit. Sequitur igitur in artibus neceſſarium eſſe tum diſpoſitioné, tum cognitioné. diſpoſitionem quidem rerum diſperſarum, cognitionem autem rerum ignotarum, cum autem artifex, vel ſcientificus per habitum principalem res ipſas neque diſponere, neque patefacere poſſit, propterea neceſſarij fuere habitus inſtrumentales, quorum beneficio res tum digererentur, tum patefierent, vnde ratione diſpoſitionis prodit habitus (vt ita dicam) diſpoſitiuus, q logicus eſt, per quem doctor docet ordines, qui ſub hac ratione quatenus docentur per illum habitum nomine doctrinę donantur. Vnde dicimus doctrinam diſponentem, vel ordinantem, communiter autem ordinem appellant. Sed nobis clarioris doctrinæ gratia rebus magis quam vocibus addictis ita nomina fingere liceat. Si poſtea conſideremus res quatenus patefieri debent, quoniam videlicet ſunt ignotæ, tunc oritur habitus inſtrumentalis patefaciens, per quem merito doctrina inſtrumentalis patefaciens docetur. Cæterũ patefaciens habitus eſt duplex, vel ſimpliciter, vel ſecundum quid, prout res ignota occurrit vel ſimpliciter, vel ſecundum quid. res quidem dicitur ignota ſimpliciter, vt verbi gratia cum abſolute lateat quidnam res ſit, ſecundum quid autem, cum latet quidnam res ſit hunc vel illum addiſcentem. Quare ſi res fuerit ignota ſimpliciter requiritur habitus, per quem docetur doctrina patefaciens rem ignotã ſimpliciter, proindeq; docentur inſtrumenta patefacientia, per quæ vel magis deuenimus in rerum ignotarũ ſcientiam, & ſunt methodi, ſeu doctrina methodica, ſeu rationalis, vel magis deuenimus in rerum ignotarum peritiam, & ſunt experimentum, & quę eodem currunt curſu, velut exemplum. Vnde dici poteſt doctrina, vel experimentalis, vel exemplaris. Si autẽ res ſecundum quid lateat, exigitur habitus, per quem docetur modus docendi, qui modus docendi quatenus docetur hæc, & illa doctrina diuerſi mode nũcupabitur, prout docebitur a doctore ꝓdito habitu, vel Grãmaticæ, vel Rhetoricæ, vt in ſermone ſpeciali de modo docẽdi inferius ſuo loco patefaciemus. Licet ergo in præſentia colligere ex habitu inſtrumentali ex differentia hac generica, ad differentiam doctrinę principalis, oriri doctrinam quandam genericam inſtrumentalẽ, quę deinde prędicetur de doctrina ordinante, proindeq; de ordinibus, de doctrina patefaciente proindeque de methodis, experimẽto, & modo docẽdi, ſub ea tamen lege, vt doctrina inſtrumentalis, ad genera hæc ſubalterna ita ſe habeat, vt analogice, de his ꝓdicentur, nẽpe per prius de ordine, ꝑ poſterius, de methodis, & experimento, atq; adhuc per poſterius de modo docendi: Vnde merito ſequitur tum habitus inſtrumentales, tum doctrinas ex habitibus inſtrumentalibus prodeuntes inuicẽ differre, pęnes nobilitatem, & ignobilitatem, nanque ordines quamuis ignobiliores ſint doctrinis principalibus, tamen in reſpectu ad alias doctrinas inſtrumentales ſunt nobiliores. Methodi autem, & experimentum ignobiliores, modi docendi adhuc ignobiliores, hũc autem in modum doctrinæ inſtrumẽtales conſtituuntur, propterea quod ordines nobiliores dicũtur, & ſunt, quoniã ſolis principalibus, hoc eſt ſcientijs, & artibus inſeruiunt, illis nimirum tribuentes ordinem, ac veluti vitam, & animam, deinde ſunt methodi, & experimentum, quæ doctrinę, ſeu inſtrumenta ignobiliora ſunt, qm̃ famulantur non ſolum habitibus principalibus, ſed ẽt inſtrumentalibus, nempe ordinibus, tandẽ maxime ignobiles ſunt, & propterea abſolute ignobiles modi docendi, propterea quod ſolum famulantur, ſi quidem ſubminiſtrant habitibus principalibus, pręterea vero ordinibus ac methodis, imo & experimento. Vnde in reſpectu ad methodos ſunt ignobiles abſolute, propterea quod res ignotas patefaciunt ſecundum quid, nec non rationem ſolum ſerui habent, non autem domini, vt methodi. Quę tum patefaciũt res ignotas ſimpliciter, tum (quamuis habeant rationem ſerui merito ordinũ) quoniam in reſpectu modi docendi domini leges ubi uendicauerunt. Vt ex his conſtet doctrinam eſſe genus, quoddam generaliſſimũ, quod prędicatur de doctrinis principalibus, & inſtrumentalibus, atque de his tum diſponentibus, proindeque nobilioribus, tum patefacientibus, proindeque ignobilioribus, & ſi de patefacientibus vel ſimpliciter, proindeque ignobilioribus ſecundum quid, vel patefacientibus ſecundum quid, proindeque ignobilioribus abſolute. Ex qua generali doctrinæ diuiſione cum habeamus doctrinarum alias eſſe principales, alias nõ principales, ſeu inſtrumẽtales, principalibus poſt habitis veluti ad negotium noſtrum non attinẽtibus, de inſtrumentalibus differemus, atq; de ordinibus primo, ſecundo de methodis, & experimento tertio de modo docendi, in quibus ita progrediemur. Primum definitionem proponemus, deinde ex definitione differentias hauriemus, principales, eſſentialeſque generum, ſpecierumq; conſtitutiuas. Ex quibus per gradus deſcendemus, donec ad ſpeciem ſpecialiſſimã cuiuslibet doctrinæ genericæ peruenerimus, atque inde abſolutum ſit opuſculum noſtrum, quod eſt de [differentijs doctrinarum] conſtituentibus, ſcilicet doctrinarũ, tum omnia genera, tum omnes ſpecies ſpecialiſſimas. Sed iam de ordinibus agamus.

De definitione ordinis doctrinæ. Cap. VI.

CVm propoſitũ noſtrum ſit de ordine doctrinæ differere, imprimis illud ſcire oportet, negotiũ eſſe ſummi momenti, quandoquidem dicebat Gal. 2. de diebus dec. cap. 2. ex mente tum Hippocrat. tum omnium philoſophorum, qui inter præcipuos habebantur. Pulchrum omne, quod hic pulchrũ ſit, atque etiam ordinatum, & artificioſum ex ſupernis, & diuinis mentibus innaſci, inordinatum autem, & erraticum ex materia, quæ hic verſatur prouenire propterea optimi quique authores vt diuinas mentes imitarentur, vt incertis materię veſtigijs expurgati viderentur ſuas ſcientias, & facultates ordine, & artificio digerere totius numeris ſtuduerunt, vnde etiam Ariſtoteles ad tantam ordinis dignitatem, atq; neceſſitatem reſpiciens tertio de part. anim. decimo [quod ſecundum naturam ſemper ordinem habere] teſtatum reliquit. Cum itaque de ordine doctrinæ negotium veluti diuinum videatur, omni ſtudio nitendũ, vt huius cognitionem conſequamur. Cum autem cognitionem optimam, & ſcientificam largiatur definitio, ideo ordinem doctrinę definire ſtatuimus. At ne ob nominis ignorantiam aliqua contingat deceptio, prius quædam circa nomen admonere oportet. Sciẽdum itaque ordinem doctrinæ nos bifariam accipere poſſe, primo quidem quatenus artifex hoc vtitur, res in arte diſponens, ſecundum quem ſenſum eſt inſtrumentum artificis ordinantis. Secundo modo accipere poſſumus ordinem doctrinę quatenus ars ordinãdi res in artibus, & ſcientijs docetur a doctore, ſecundum quam ſignificationem ordo doctrinæ erit actio docẽtis in diſcipulũ. Vnde cũ ordo doctrinę his duob. modis accipi poſſit, nos ſcd̃o modo accipiemus fundamentum, qm̃ noſtrum propoſitũ eſt agere de [differentijs doctrinarum] auſpicando a primo gènere, deinde ſenſim deſcendendo vſq; ad ſpecies ſpecialiſſimas, quare cum egerimus de doctrinę genere generaliſſimo modo deſcendẽtes ad genera ſubalterna, hæc

eodem

Digitized by Google

eodem modo accipere oportet, vnde ſicut doctrinā ſumpſimus quatenus a doctore docetur, a pari ordinem doctrinę quatenus docetur accipere oportet, quia ſecundū hanc rationem capietur quatenus genitus ſubalternū ſub generaliſſimo genere cōtentum. Hinc colligaris multiplicē moderni errorem, qui inquir(dum interpretaretur prohemiū artis.medi.) De ordinibus de ordine doctrinæ ſermonem habens, doctrinā accipi pro habitu, qui per cauſam cōparatur, & hoc modo accipere Galenum, cum ait [tres ſunt doctrinæ] quaſi dicat, tres ſunt habitus acquiſiti per cognitionē cauſarum, qui habitus ordini inhęrent, id eſt acquirunrur aliquo ordine, a quo ordine (vt ēt voluit Leonic.) doctrina quælibet denominationem ſumit. Namq; oīs doctrina eſt aut reſolutiua, aut cōpoſitiua, aut definitiua. Sed maxime, et multifariā decipitur. Nanque imprimis falſum eſt dicere doctrinam eſſe habitum, nam doctrina eſt actio prodiens a docente, prędito habitu, ſecundum quem in actionem prodire poteſt, et docere. Secundo erroneum eſt aſſerere doctrinam hanc eſſe habitū, qui aliquo ordine acquiritur, quia tunc intelligeret Galenus per doctrinam, aliquam artem, vel ſcientiam, quæ ordine aliquo acquiritur, cum tamen velit per doctrinam non artem vel ſcientiam, ſed ordinem, ſecundum quem res in artibus, & ſcientijs diſponi poſſunt. Proponit enim tres ordines, nempe reſolutiuum, compoſitiuum, & definitiuum, quos tamen doctrinas appellat nomine generis. Doctrina enim prædicatur non ſolum de ſcientijs, & artibus, ſed etiam de ordinibus, & methodis, differenter tamen, quia prædicatur doctrina de artibus, & ſcientijs, quatenus docētur a doctore per principalem habitum, de ordinibus autem, & methodis quatenus docentur a doctore per habitum nō principalem, atque hinc etiam colligitur tertius error, qui eſt, quando dicit, quamlibet doctrinam nomen ab ordine ſumere, innuēs quod quilibet habitus, quælibet ſcientia, vel ars nomen deſumit ab ordine, verbi gratia, ars medica ſi tradetur ordine definitiuo dicetur definitiua: ſi reſolutiuo, reſolutiua, ſi compoſitiuo, cōpoſitiua. Quod falſiſſimum eſt, namq; ars medica ſi tradatur ordine definitiuo, nō propterea dicitur doctrina definitiua, ſed ars medica tradita doctrina definitiua, vel doctrina medica tradita doctrina definitiua. Quare falſum eſt, doctrinam omnē ab ordine denominationem arripere. Sed bene verum eſt, quod ſicut eſt triplex ordo, ita rōne triplicis ordinis triplex eſt doctrina, vnde dicuntur tres ordines, quia ordināt & digerunt artes, & ſcientias, qui tres ordines nomē ſibi vendicant doctrinę, quatenus a docente aliquo docentur, quamuis poſtea ordo doctrinæ, ſeu doctrina non ſimpliciter, nō quælibet, ſed ordinans pro triplici ordine dicatur, modo definitiua, modo reſolutiua, modo compoſitiua. At quamlibet doctrinam nomen accipere ab ordine falſum eſt, quare decipitur modernus. iccirco nos omnem euitantes æquiuocationem, a legibus diuiſiuæ methodi minime recedentes ordinem doctrinæ accipiemus quatenus artificiū ordinandi res in ſcientijs, & artibus a doctore docetur, vnde talis proponitur definitio [ordo doctrinæ, eſt doctrina inſtrumentalis, qua facultates diſponere docemur.] declaro hanc definitionem. Primo dictū fuit quod [ordo doctrinę eſt doctrina] cum nanque ordo doctrinæ contineatur ſub genere doctrinę, ideo per ſuum genus definiri debet. Vnde ſicut anima per ſubſtantiam definitur, ita ordo doctrinæ per ſuum genus, hoc eſt per doctrinam definiri debet, quod fieri minime poſſet niſi acciperetur ordo doctrinæ, quatenus ab artifice docetur. itaque [ordo doctrinæ eſt doctrinā] quod eſt idem ac ſi diceremus, eſt actio docentis in diſcipulum. maluimus autem definire ordinem doctrinæ per doctrinam, quam per actionem, vt fieret definitio per genus magis proximum, nanque actio prædicatur de doctrinā, doctrinā autē prædicatur de ordine doctrinæ. neque eſt vt aliquis dubitet, quoniam Galenus dicat ſecundo de diff. pulſuum, c. 4. ordinē eſſe in prædicamento ad aliquid, propterea quod Gal. ibi accipit ordinem, quatenus illius beneficio res ordinantur, vnde dicit habitudinem multorū ad vnum, dicit reſpectū: ſecus autem eſt ubi accipitur ordo quatenus docetur, quemadmodum nos in præſentia accipimus, & accipere debemus, deinde in definitione dictum eſt, [inſtrumentalis] vt ordo doctrinæ, doctrina hęc ordinans diſtingueretur a doctrina principali. Nanque, vt ſcitis ex dictis de doctrina in communi, philoſophia quatenus ſciētia, eſt habitus, quatenus autem docetur a doctore, eſt doctrina, ſed principalis, quoniā eſt actio quæ docetur a doctore in virtute habitus philoſophici, in virtute habitus principalis. At ordo doctrinæ docetur a doctore in virtute habitus potius logici, interque ipſo in virtute habitus inſtrumentalis, deinde dictū eſt, qua facultates diſponere docemur, quę particula addita fuit, vt hoc definitū a quocūq; alio diſtingueretur, & potiſſimū ab omni alia doctrina inſtrumētali, nempe methodo, experimento, & modo docendi. Hæc enim (vt propria ſe de noſcetis) in hoc communi conueniunt, vt ad doctrinam referantur inſtrumentalem. dictum autem fuit. Qua facultates, id eſt, tum ſermocinales, tum reales diſponere docemur, quoniam doctor docet quæ pertractātur ſiue in Logica, ſiue in Rhetorica, ſiue in Grammatica, vel etiam alijs facultatibus ſermocinalibus, eſſe aliquo ordine inuicem diſponendas, vt ſcilicet vnum ſit poſt alterum. Docet etiam idem in facultatibus realibus, hoc eſt, artibus, & ſcientijs, res ipſas perpendendas eſſe ordine aliquo digerēdas. Quod quamuis difficile ſit, non tamen impoſſibile, nanque cum Platone in ciuili vel de regno fieri quidem non poteſt, vt certus quidam ac vniuſmodi ſimplexq; ordo ſit in his quæ ſemper varia ſunt, nec vnquā vniuſmodi. At cum in ſcientijs ſermo ſit de rebus, quæ aliter ſeſe habere non poſſunt, in artibus autem de rebus, quæ ut plurimum eodem modo ſe habent, ideo poſſibile eſt, ut tum in artibus, tum magis in ſcientijs ſit ordo, & proinde doctoris ordinem doctrinæ docentis eſſe docere ordinem, ſecundum quem res in artibus, & ſcientijs diſponi debent. Hæc de definitione ordinis doctrinæ, modo ad diuiſionē accedamus.

De diuiſione ordinis doctrinæ. Cap. VII.

CVm genera, & ſpecies cōſtituere liceat ex eſſentialibus, & conſtitutiuis differentijs, quę merito a definitione hauriuntur, propterea ex definitione ordinis doctrinę facile colligere licet, cum diſpoſitio ſit, per q̃ ordo doctrinę, doctrina hęc inſtrumētalis a quocunq; alia ſeiungitur, merito a varia rerū diſpoſitione in facultatibus ordinis doctrinæ differentias deſumendas eſſe. Dicimus ergo talem rerū diſpoſitionem eſſe duplicem, nempe eſſentialem, atque accidētalem. appello eſſentialem diſpoſitionem, quādo in facultatibus res inuicem ita diſpoſitæ ſunt, vt vna ita ad aliam determinatam referatur, vt ad aliam referri non poſſit, uerbi gratia, cęlum in philoſophia naturali ita ordinatur ad primum motorem, vt non ad elementa, vel mixta, vel quodlibet aliud, de quo in philoſophia naturali diſſeritur, ordo autē accidentalis dicitur, qui eſt ad melius eſſe, & arbitrarius etiam nūcupatur, vt V.G. Ariſtot. in ſua philoſophia naturali ordine utēs compoſitiuo, ſecundo de anim. ordinem eſſentialem aliqua ex parte præuertit, dum de ſenſibus exterioribus agit, nam prius agit de viſu, poſtremo de tactu, cum tamē per leges ordinis compoſitiui

poſitiui prius agere debuiſſet de tactu, poſtea de viſu. ſed ordinem euertit eſſentialem, accidentalemq; propter melius intermiſcet. Satius namque erat vt a viſu tanquam a nobiliori, & notiori auſpicaretur. Pariter Hippoc. in lib. de art. (Ita referente Galeno primo de art. 6.) exquiſitum ordinem doctrinę non ſeruat, qñ aliqua res occurrit, quæ maxime vrget. nam [vnuſquiſque noſtrum] (inquit Galenus) [de re, quę magis vrget primum omnium differit.] Veluti ſi occurrat falſam aliquam in hominib. opinionē eſſe, illam prius de medio tollere oportet, vt deinde uera ſciētia in expurgatum animum inducatur. Quomodo etiam Ariſtot. primo de anim. prius prauas antiquorum opiniones refellere voluit. Quare tandem colligēdum, ordinem accidentalem eſſe illū qui eſt propter melius, in quo incipimus, vel a nobiliori, & notiori, ut Ariſt. 2. de anim. primo agens de viſu, et vltimo de tactu, vel a notiori, vt Ariſtot. in prędicamentis verba faciens primum de relatione, mox de qualitate, vel ab errorum diſſipatione, vt Hippoc. 1. de artic. atque Philoſophus primo de anim. Cæterum circa hunc ordinem accidentalem ad maiorem ueritatis confirmationem, & dilucidationem duo animaduertere oportet, primu eſt modernum, dum de ordine accidentali exemplum affert, dicere Galenum tali vſu fuiſſe in lib. ad Glauc. in quibus ab ephemeris exorditur, deinde ad putridas pertranſit, & demum ſecundo lib. de tumoribus pręter naturam ſermonem habet, cauſa autē fuit, inquit Modernus, quoniam Ephemerę facilioris ſunt cognitionis quam putridæ, & putridæ quam humores. Sed hæc falſiſſima ſunt. Nanque Galenus primo ad Glauc. cap. 2. inquit Ephemerarum cognitionem maiorem exigere diligentiam, de qua nemo ante nos, ait Gal. quantum oportuit ſcriptum reliquit. Pręterea cum tum inflammationes, tum Tumores occupent partes nō ſolum internas, ſed externas, quis diceret putridas febres facilius cognoſci, quam tumores? & ideo ego dicerem Galenum ſecundum leges ordinis compoſitiui auſpicari a ſimplicioribus, proindeq; ab Ephemeris. Quod hoc ſit verum ait loco citato ſe prius agere uelle Ephemeris, quoniam ſimpliciſſimæ ſunt, deinde progreditur ad putridas, in quibus præter intemperiem eſt materia, tandē deuenit ad tumores, in quibus vt plurimum eſt etiā mala compoſitio. Secundum vero, animaduerſione dignum circa ordinem accidentalem, eſt talem ordinē reperiri, tum in artibus, & ſcientijs, tum in peritia. At in artibus & ſcientiis non habere locum a principio ad finem ſecundum totam artem, vel ſcientiam, ſicut eſſentialis ordo, ſed ſm aliquam partem, quę ſcilicet propter melius accidentalem ordinem admittit. In Peritia autem hic accidentalis ordo locum habet a principio ad finem peritiæ, nec ab re, quoniam in peritia eſſentialis ordo locum habere minime poteſt, veluti videre licet in Hiſtoria, in qua ſemper auſpicantur ab eo quod prius tempore contingit, ad id quod poſterius. Idem obſeruatur in mercatura. Nam mercatores res ſuas per Alphabetum, per ordinē accidentalem diſponunt. Sed hæc ſufficiant quantū ad accidētalem, & arbitrarium ordinem requirebatur. Quantum autem ad ordinem eſſentialem, qui nimirum eſt ille, ſecūdum quem res in ſcientijs, & artibus determinato, & ſtatuto quodam filo digeruntur, hic diuiditur, nanque eſt vel particularis, vel vniuerſalis. Ordinem particularem voco, ſecūdum quem res, in parte aliqua artis, vel ſcientiæ certo quodam ordine diſponūtur. Vniuerſalem autem, beneficio cuius res in tota arte, vel ſcientia eſſentialiter ordinantur. Quātum ad ordinem eſſentialem particularē eſt ille, qui compoſitiuus, vel ē compoſitio, vel methodus compoſitiua dicitur. Nanque compoſitione interdum vtimur in contemplatione alicuius particularis: E G. vbi ego volo agere de elementis, primo proponam quid nominis, ſecundo quid rei, deinde per diuiſionē indagabo quodlibet elementum, atque cuiuslibet elemēti per definitionem propriam naturam inquiro, vt inde conſtet tum cuiuslibet elementi natura, tum omnia pateant accidētia elementorum naturam comitantia, qui progreſſus abſq; dubio, ad ordinem accidentalem referri nequit. Nanque ex omnium ſententia quid rei ſupponit quid nominis, & accidentia ſupponunt ſubiectum, cuius ſunt accidentia; neque hic progreſſus referri poteſt in ordinem eſſentialem vniuerſalem, quoniā hoc non vtimur a principio vſq; ad finem facultatis, ſed particulatim, de hoc vel illo differentes. Sed neque ad methodus reduci poteſt, quoniam in methodis (vt ſuo loco cognoſcetis) progreſſus eſt a noto ad ignotum, at in præſenti progreſſu, qui eſt a natura elementorum ad accidentia comitantia elementa non eſt uia a noto ad ignotum. Quare erit ordo eſſentialis particularis, & cōpoſitiuus a priori ad poſterius progrediens reſolutiua methodo inuentus, quod in ſermone de methodis latius enucleabimus. In præſentia, clarioris doctrinæ gratia, tale exemplum ſubijcere licet, vbi (exempli gra.) ego diſſerere voluero de febre tertiana, primo agā de nomine, ſecundo de definitione, tertio de differentijs, quarto de ſignis, quinto de indicationib⁹, ſexto de prognoſtico, ſeptimo de auxilijs, ecce hic progreſſus non eſt accidentalis, non vniuerſalis, non methodus, ſed ordo eſſentialis, particularis, compoſitiuus, cui methodi famulantur, nempe definitiua ad definiendam tertianam febrem, diuiſa ad indagandas ſpecies huius febris, ſi quę ſunt, demonſtratiua ad comprobandum ſi quod in hoc ordine naturaliter ignotum occurrat, reſolutiua ad inueniendum huiuſmodi progreſſum, vt inde appareat, quod vbi deſinit methodus reſolutiua exordiri liceat ſecundum ordinem compoſitiuum particularem, atq; eſſentialē. Hæc de ordine eſſentiali particulari. Quātum deniq; ad ordinē eſſentialē atq; vniuerſalem, qui veri ordinis potiſſima ſedes ſibi vendicauit, & hic ſubdiuiſionem admittit. Quomodo autem, & qua arte, nō eſt ita facile ſcire, ꝓpterea Mode. vt haberet tres eſſe ordines nec plures, nec pauciores capiens a montano inquit ex mente Ariſt. 12. Diuin. c. 10. ſeu vltimo, vel ſecundum Auer. tex. cōmenti 52. ordinem, ſeu habitudinem eſſe, aut vnus ad vnū, aut multorum ad vnum. Si fuerit vnius ad vnum neceſſario eſt vel poſterioris ad prius, et eſt ordo reſolutiuus, vel vnius prioris ad poſterius, eſtq; ordo cōpoſitiuus, vel multorum ad vnum, & eſt ordo definitiuus, vt ex ſent. Ariſt. tale formetur argumentū, tres ſunt habitudines nec plures, nec pauciores, ergo tres ordines, nec plures, nec pauciores. Ego q̄ maxime laboraui, vt tantorum virorum opinionē ſequerer, proindeq; ſtudui, vt Ariſt. verba in eundem ſenſum, ac illi traherē, ſed id impoſſibile fuit, mihi nanq; videtur hæc eo in loco nō dicere Ariſt. ſed talē fuiſſe ipſius ſententiā, (ſi tum Alex. tum magis Auer. tum maxime Ariſt. verbis fidem pręſtare debemus) nimirum ibi proponere hanc quæſtionem. Cum mundus hic ſenſibilis bonus, & optimus ſit, quæ cauſa ſit talis bonitatis, an ipſa natura conſiſtens; an potius ordo quo mundus ille diſpoſitus, atque digeſtus eſt? & ſoluens Ariſtot. inquit, mundum optimum eſſe propter vtranq; cauſam quamuis minus propter ordinem. Quemadmodum etiā in exercitu duplex eſt bonū; nempe ordo, & Imperator. exercitum tamen magis præſtare propter Imperatorem, quā propter ordinem, propterea quòd in exercitu, ordo ꝓ Imperatorem conſiſtit, nō e contra. Imperator, ſeu dux ꝓ ordinem, deinde addit Ariſt. vniuerſa eſſe ordinata, nam ad vnū vniuerſa ſunt ordinata quamuis non ſimiliter. nanq; omnia ad naturam, ſeu primam cauſam referuntur. veluti

ait Auer. omnia quæ ſunt in domo ordinantur ad dominum domus, differenter tamen, nanque magis ordinantur ad dominum domus liberi, minus ſerui, adhuc minus feræ in domo degentes. idem dicendum de homine, brutis, plantis, mineralibus, & mixtis imperfectis in mundo. Ex quibus verbis modo neſcio quo modo habeant iſti triplicem eſſe ordinem, nēpe prioris ad poſterius, poſterioris ad prius, & multorum ad vnū, quando habeat Ariſt. formalia verba. [ad vnum omnia eſſe ordinata.] Quare omnis habitudo erit multorum ad vnū. Præterea vero decipitur Modernus propterea quod abſolute aſſerit, in ordine eſſentiali, vbi eſt habitudo vnius ad vnum, eſſe vel poſterioris ad prius, vel prioris ad poſterius. Q̄m quamuis vbi eſt ordo, ibi ſit prius & poſterius, quandoquidem ex Ariſtot. in prædicamento quantitatis, quantitates non habentes poſitionē, habent ordinem, propterea quod habent prius & poſterius: vnde etiam dicebat Auer. primo Phyſicor. 41. prius & poſterius eſſe differentias ordinis, quamuis, inquam, vbi ordo, ibi prius, & poſterius, nihilominus non ſequitur, vt ordo intelligatur tum prioris ad poſterius, tum poſterioris ad prius, quoniam tum prius, tum poſterius ad vnum referuntur, at quod habet rationem prioris immediate refertur ad ſuū principium, ad ſuum, vt ita dixerim, vnū: qđ autem habet rationem poſterioris mediate refertur, non eſt ita proximū, vt prius, quare prius & poſterius dicuntur, non quia prius referatur ad poſterius, vel contra, ſed prius, & poſterius dicūtur in relatione ad quoddam tertium. Neque enim hoc poteſt dici prius, illud poſterius, niſi reſpectu tertij, quod etiam Ariſtotel. quinto, diuin. 11. clare patefecit. Quare non ualet, ordinis differentiæ ſunt prius & poſterius, ergo in ordine eſt ordo prioris ad poſterius, poſterioris ad prius, proindeq; vnius ad vnum, ſed ordo prioris & poſterioris ad vnum tertiū, quod tertium ſi fuerit principium, quod magis primo principio erit proximum, habebit rationem prioris, quod erit minus proximum habebit rationē poſterioris, ſi autem illud tertium fuerit finis, quod in priori ordine erat prius, in hoc fit poſterius, & quod erat poſterius fit prius. Quid igitur in tanto negotio dicendum? crederem ego eſſe confugiendum ad definitionē, veluti ad ſacram, vt aiunt ancoram. Vnde cum ordo eſſentialis, & vniuerſalis ille ſit, per quem res cunctæ inuicem ita digeruntur, ac diſponuntur, vt in hac diſpoſitione hoc ſit ita primum, ut non poſſit eſſe ſecundum, hoc ſit ita prius, ut non poſſit eſſe poſterius, quod eſſe minime poteſt niſi omnia in arte propoſita ad vnum referantur, quod etiam Ariſtot. 12. diui. vltimo conſtituit, vbi ait [vniuerſa ad vnum eſſe ordinata.] propterea inquirendum quidnam ſit illud vnum quandoquidem ordines deſumuntur ab habitudine, quæ eſt inter omnia ad hoc vnum, non autem ab habitudine, quæ eſt inter multa ad inuicem. Vnde prout illud vnum multiplex fuerit, multi quoque, ac varij ordines, ſeu doctrinæ prodibunt, at ſcire nō poſſumus quotuplex in ſcientijs, & artibus ſit vnū, niſi prius conſtet quid intelligamus per illud unum. Certum itaque eſſe debet, quod ſi per vnum accipimus illud, ad quod vniuerſa in arte, vel ſcientia propoſita referuntur, illud vnum in virtute omnia continere debet, vnde non niſi triplex eſſe poteſt. Nempe principium, finis, & medium, ſeu centrū: principium quidem quatenus omnia principiata a principijs pendent primis, vltra quæ in ea facultate aſcēdere haud licet: finis præterea omnia uirtute continet, ſiquidem omnia propter finem illum ultimum, vltra quem deſcendere inhibemur fiunt, medium autem, hoc eſt cētrum omnia virtute includit, quatenus exempli gratia, omnes lineæ ad circunferentiam prodeuntes ab ipſo centro dependent, & in cētrum referuntur, quemadmodum etiam ſenſus omnes exteriores in ſenſum communem. Cum itaque ordo doctrinæ exigat, vt vniuerſa ad vnum referantur, vt ſit habitudo multorum, imo omniū ad vnum, atque illud unum eſſe non poſſit niſi finis, principium, & mediū ſeu centrum, propterea triplex tantum ordo ſcaturire poteſt. Vnde ratione finis quatenus omnia ad finē referuntur, & a fine auſpicamur, & progredimur, ad ea quæ fini proxima ſunt, deinde ad ea, quæ remotiora, & tandem remotiſſima, vltra quæ progredi in ea facultate ſit impoſſibile, vt ſic conſtituetur ordo reſolutiuus, ſeu doctrina reſolutiua, merito autem principij, quatenus omnia principiata ad principium referuntur, & a principio exordimur, & deſcendimus ad ea, quæ magis vicina ſunt primo principio, deinde deſcendimus ad remotiora, & denuo ad remotiſſimos infimosque effectus, vltra quos deſcēdere non licet, peruenimus, vt ſic ordo germinat compoſitiuus, ſeu doctrina compoſitiua, tandem cauſa medij, ſeu cētri quatenus omnia in circunferentia exiſtentia, ad unū centrū referuntur, & ab eo centro incipimus, deinde inſtar ducentium lineas a centro ad circunferentiam progredimur donec nulla relinquatur linea, quæ a cētro prodire poſſit, nec ultra progredimur, ut ſic cōſtituitur ordo definitiuus, ſeu doctrina definitiua, quoniam definitio eſt centrum, a quo omnia in arte veluti lineæ deducuntur. Conſtitutum itaque eſt dictis ſit, doctrinas ordinantes tres tantum eſſe, nec plures, nec pauciores, atque omnes in hoc conuenire, vt concurrant ad diſponendas res, quæ in facultatibus docētur, non aliquas tamē, ſed omnes, ſiquidē cum Ariſt. 12. diuin. vltimo, non aliqua ſed uniuerſa ad unū referuntur. Proindeque fieri ut ſi quis a principio auſpicetur, & ad hominem progrediatur, aliqua tamen in uia relinquat, imperfectus erit ordo compoſitiuus, pariter ſi exordiatur a fine, & aſcēdat vſque ad primum principium, atque aliqua in aſcenſu dimittat, diminutus erit ordo reſolutiuus: ſimiliter ſiquis initium ſumat a definitione, a cētro, & deinde progrediatur ad ea, quæ ex definitione prodeunt, veluti ex centro lineæ deducuntur, non tamen omnia inquirat, vel ſaltē principalia, dubio procul ordo hic definitiuus mancus erit. Quibus circa diuiſionē ordinis doctrinæ enucleatis, modo ſingillatim de unoquoq; ordine ſeu doctrina diſſeramus, & primum de reſolutiua, ſecundo de compoſitiua, tertio de definitiua, quia deinde facillimum erit has doctrinas inuicem cōferre, dignoſcereque, in quo conueniant, in quo diſcrepent, quæ etiā magis, quæve minus nobiles ſint.

De ordine ſeu doctrina reſolutiua. Cap. VIII.

ORdo reſolutiuus eſt doctrina inſtrumentalis diſponens, qua docemur uniuerſa ad unū finem ordinare. Primo loco generis dictum fuit, qđ [eſt doctrina inſtrumentalis diſponens] ſiquidem hæ differētiæ additæ generi nempe doctrinæ, de ordine in quid prædicantur, atque totum hoc ſe tenet ex parte generis, quoniam in his communicant omnes ordinis ſpecies, ſicut omnes brutorū ſpecies conueniūt in animali irrationali, propterea vt ordo reſolutiuus a reliquis, nempe compoſitiuo, & definitiuo ſeiungeretur, addita fuit particula, quæ ſe tenet loco differentiæ, in qua dictum fuit, [quia docemur vniuerſa, ad vnum finem ordinare,] Differt enim ordo reſolutiuus a reliquis, quoniam in ordine compoſitiuo omnia relationem habēt ad principia, in definitiuo ad centrum, ad definitionem: in reſolutiuo, ad finem. Namque ordo reſolutiuus incipit a no-

tione

tione finis, deinde progreditur ad ea quæ ſunt propter finem quandoquidē, vt dicebat Plato in Gorgia, vel de Rethorica. [cætera omnia fiunt propter finem, non autem finis propter reliqua] quod etiam in Philebo, vel de ſummo bono repetit. Hic autem per finem intelligere oportet nō finem alicuius partis artis, ſed totius artis, quam conſtituere intendimus, hic enim eſt, qui neceſſitatem imponit his, quę ſunt ad finem. Ad quam veritatem reſpiciens Galenus, in Proœmio artis medicin. ait [doctrinam reſolutiuam fieri ex notione finis.] Et propterea maxime ad artium inuentionem, ſeu conſtitutionem conferre. Vnde Galenus opus edidit, tum de conſtitutione artium, tum de cōſtitutione artis medicinalis per reſolutionem. Quem reſolutiuum ordinem, vt intelligatis, exempla proponere oportet. Prius tamen pro recta huiuſmodi ordinis intelligentia, multarumque difficultatum enodatione, inquirendum an hoc definitum diuiſionem aliquam admittat necne? & quãuis nec apud Leonicenū, nec alios diuiſionem aliquam obſeruauerimus, neceſſarium tamē eſſe arbitramur ordinem reſolutiuum diuidere. Hanc autem neceſſitatem ſuo loco dignoſcetis. Itaque ex definitione diuiſionem haurientes dicimus cū ordo reſolutiuus ſit doctrina diſponens, qua docemur vniuerſa ad vnū finem ordinare cum in ordine reſolutiuo progrediendum ſit a fine ad ea, quæ ad finem referuntur, dicimus talem progreſſum duplicem eſſe, alterū in quo incedimus a fine ad totam artem, deinde a tota arte ad artis partes, partes ſingulas per reſolutionem inuenientes, reliquū vero in quo progredimur a fine, nō ad totam artem, ſed ad ea, quæ ſunt ꝓxima fini, ad ea quę remota, & vſque ad remotiſſima. Quorum ordinum neceſſitatem declaro exemplis, tum in Philoſophia, tum in medicina, at primum in medicina, quoniam tali ordine eſt, vſus Galenus, nō autem Ariſt. Itaque quantum ad reſolutiuum ordinem in quo progredimur a fine ad totā artem, mox vero a tota arte ad partes omnes artis. exēpli gratia cum Galeno in libro de conſtit. art. medic. cum obſeruamus homines aliquos bene habere, aliquos male; innaſcitur cupiditas, vt bene habentes cōſeruemus, male aut vt ad ſanitatem redigantur. Vnde innaſcitur deſiderium cōſtituendi aliquam artem quæ ſanitatem præſentem conſeruet, & deperditam reuocet quæ ars medicina eſt. Ecce quemadmodum a ſanitate, ſeu ſanitatis fruitione circa corpus humanum ab hoc fine concepto progredimur in inuētionem medicinæ in inuentionem totius artis. Poſtea vero properamus a tota medica arte ad partes artis, nempe ad partem φυσιολογικὴν ἀιτιολογικήν, ſeu παθολογικὴν συμπτωτικὴν ὑγιεινὴν, & θεραπευτικήν. has aſſiduo ꝑ reſolutionē inuenientes, propterea Gal. in capit. vigeſimo, illius libelli ait, inſtitutum eſſe non fuſa explicatione de partibus omnibus, medicinæ diſſerere, verum quo pacto a finis notione quæuis artium ſic. & huius conſtitutio fiat. Vnde aduertatis quod cum Galen. in fine illius libelli aſſerat ſe progredi ab inuentione partium, tum ſimilarium, tum diſſimilarium ad inuentionem affectuum, atque ab his ſcopos curationis, dubio procul Galenus progrediens a tota medicina ad partes, primum inuenit partem φυσιολογικήν, dein de παθολογικὴν, & συμπτωτικήν, a quibus progreditur ad θεραπευτικήν. Cum dicit. [Atque ab his ad ſcopos curationis.] Secundum quem progreſſum falſum eſt aſſerere illud, quod inſtar axiomatis omnes communiter in ore habent, nempe ordinem compoſitiuum, & reſolutiuum inuicem, ita diſponi, vt vbi deſinit reſolutiuus incipiat compoſitiuus. Hoc (inquam) eſt falſum. Namque Galenus in libello de conſtitutione artis medicinalis progreditur ordine reſolutiuo, & deſinit in remedia, a quibus tamen, nemo ſanæ mentis diceret ordinem compoſitiuum exordiri, ſiquidem ordo, compoſitiuus progreditur a principijs ad principiata, a primis ad vltima, quare non poteſt incipere a remedijs, quæ vltima ſunt, propterea Auicen. totam medicam artem ſecundum ordinem compoſitiuum diſponens. primum de elementis, de principijs diſſerit, vltimo, vero ad partem curatiuam deſcendit, quare inter ordinem reſolutiuum, & compoſitiuum nequaquam conſtituitur differentia, quod vbi deſinit reſolutiuus incipiat compoſitiuus. Sed ad rem conſtitutum ſit, Galenum in medicina vſum eſſe ordine reſolutiuo a fine, ad totam artē, & a tota arte ad partes artis. ſecundum quem ordinem licet non ſolum inuenire, ſed etiam docere artem, quod in eo libello molliri videtur Galenus. Quod ſit verum in capit. 20. vt ſcitis, ait inſtitutum eſſe de partibus omnibus medicinæ diſſerere, ſed non fuſa explicatione, quare compendioſa, vt proinde Galenus reſolutiuo ordine non ſolum artem diſponat, ſed etiam doceat, quod adhuc, & euidentiſſime confirmatur, quoniam in Proœmio art. med. inquit, quod ſicuti alio loco tractauit doctrinam reſolutiuam, ita hic facit doctrinam definitiuam, ſed hic artem medicam doctrina definitiua non modo diſponit, verum quoque explanat. quare ſi veram profitetur ſimilitudinem Galenus idem dicendum, de doctrina reſolutiua, de qua in libel. de conſtit. art. aduertendum tamen differentiam eſſe inter hunc lib. & lib. de conſt. art. quoniam ſicuti in hoc libro ſcilicet artis med. magis reſpicit ad explicationem compēdioſam, quam ad diſpoſitione, contra in lib. de conſt. art. magis oculos dirigit ad diſpoſitionem, & ordinē, quam ad explicationem, propterea hunc librum inſcripſit de arte medicinali, illum aūt de conſtitutione art. med. quia ſcilicet quamuis doceat artem, magis tamen affectat artis inuentionem & conſtitutionem. Nempe applicãdo ea, quę in vniuerſali propoſuit, in opere de conſtitut. artium ipſi medicinæ. Neque enim in hoc lib. traditur, tum ſcientia, tum modus ſciendi, quia modus ſciendi deſumptus eſt ex libro de conſt. artium, at in hoc traditur ſcientia quatenus reſolutio applicatur medicinæ. Ita vt per illam reſolutionem medicina, tum conſtituatur, tum doceatur. Quę ea rationē monere volui, vt facile Matthęi Curtij errorem deprehenderetis, quippe qui credidit Galenum in lib. de conſt. artis nō tradere artem medicinalē ordine reſolutiuo, ſed ſolum proponere modum conſtituendi artē medicinalem ordine reſolutiuo. Sed ad rem, conſtat, quemadmodum datur ordo reſolutiuus progrediēs a fine ad totam artem, & a tota arte ad partes, atq; liquet exēplo in arte medica propoſito. Itaque in Philoſophia naturali, clarioris doctrinę gratia, modo proponatur exemplum quod ſit huiuſmodi. Videntes. V. G. homines in hoc mundo inferiori, in hoc mundo ſenſibili, varia, & multiplicia, & propemodum infinita, allecti fuere deſiderio omnia cognoſcēdi. Vnde ex hoc fine ex cognitione rerum, quæ in hoc mundo ſentiuntur adinuenta fuit Philoſophia naturalis, beneficio cuius omnia in mundo exiſtentia in communem quãdam naturam redigerentur, proindeque dignoſcerētur, ſi quidem indiuidua, quoniam infinita dignoſci nequeūt. Ecce ergo quemadmodū a fine progredimur, ad totā ſcientiam, ad Philoſophiā naturalem, deinde vero progredimur a tota naturali Philoſophia ad partes. pro nēpe ad partē de principijs, & de principiatis, atque quantum ad partē de principijs, progredimur ad partem de principijs, tum primis, tum non primis, per prima intelligo illa, de quibus in libro Phyſicorū, per non prima ac veluti ſecunda, de quibus in lib. de cœlo. per non prima ac veluti tertia illa, de quibus in lib. de ort. & interitu. Quantum autem ad partem de principiatis, intelligimus partem, de principiatis, tum perfectis, tum imperfectis. Quantum ad imperfe-

cta ea ſunt, de quibus in libro Meteoror. Quárum ad perfecta ſunt, vel inanimata, de quibus in libro, de mineralibus, vel animata, ſuncque, vel citra ſenſum, & motum, de quibus in lib. de plantis, vel cum ſenſu & motu, de quibus in libris, de animalibus, quæ omnia ſi hac inueniãtur ſerie a tota philoſophia progrediendo ad partes, vt reſolutiuo ordine ſingulę conſtituantur, doceanturque, quemadmodum Galen. in libro de cõſt. art. med. in facultate medica obſeruauit, dubio procul philoſophia naturalis erit conſtituta, & tradita ordine reſolutiuo, ſecundum quem tamen Ariſ. non tradidit. Tradidit enim ſolum ordine cõpoſitiuo. Hæc de ordine reſolutiuo ſecundum quem ꝓgredimur a fine ad totam artẽ, deinde a tota arte ad artis partes, artem ipſam integrantes perficienteſq;. Quantum poſtea ad alium ordinem reſolutiuum, ille erat, in quo quidẽ a finis notione auſpicamur, ſed protinus ad totam non aſcendimus artem, verum ad ea, quæ in arte ipſi fini vicina ſe ſe offerunt, ad ea, quę remota, & denuo vſque ad remotiſſima, hincque ille eſt ordo reſolutiuus, qui deſinit in illud, a quo ſecundum ordinem compoſitiuum auſpicari oportet. Cuius diſcriminis inter ordines reſolutiuos fortaſſe ea cauſa eſſe poteſt, quoniam iſte non eſt ita idoneus ad docendum, ſicuti prior, nãque prior, erat aptus ad inueniendum, & docendum, quia ſatis commodum eſt docere progrediẽdo a tota arte ad partes tum ſimilares, tum diſſimilares, ab his ad inuentionẽ, & dignotionem affectuum, atque demum ab his ad ſcopos curationis, quia a pari etiam progreditur cõpoſitiuus, qui maxime ad docendum eſt deſtinatus, & ideo non fuit neceſſarium in illo priori, vt deſineret in id a quo debet compoſitiuus auſpicari, ſed in hoc ordine reſolutiuo eſt neceſſarium, quoniam non eſt ita aptus, ad docendum. Vnde docendo ſupplet compoſitiuus tamẽſi ſecundum hunc ordinem reſolutiuum, vt aperte hoc anno demonſtrauimus, artẽ docere videatur Hipp. in aphoriſmis. quamuis non ſecundum omnes partes, ſed ſolum ſecundum partẽ θεραπευτικὴν & σημειωτικὴν progrediẽdo a θεραπευτικὴν ad σημειωτικὴν hoc eſt ad præſagatoriã, nemo tñ vnquam docuit artẽ integrã hoc ordine reſolutiuo, eſt enim progreſſus difficillimus, addiſcentes exigens quam maxime eruditos, quales Hippocratis auditores eſſe debent. Sed ad rem. Cum detur hic ſecundus ordo reſolutiuus, in quo progredimur a fine ad prima principia, a quibus ordo compoſitiuus exorditur, ad lucidiorem doctrinã demus exẽplum tum in philoſophia, tũ in medicina, ut medicis, atque philoſophis morẽ geramus. Itaque in philoſophia ſit tale exemplum, quemadmodũ in actiuis, & effectiuis facultatibus finis eſt bonum, quod tamen in actiuis in actione, in effectiuis in effectione cõſiſtit, a pari in ſpeculatiuis finis erit veritas, veri cognitio. Cæterum veri cognitio multiplex eſſe poteſt, ſicuti res, quarum veritatem inquirimus, multiplices ſunt. Sunt autem, vel omnifariam a materia ſeparatæ, vel omnifariam immerſæ, vel medio modo ſeſe habẽtes, ſi primo modo; finis in cognitione rerũ diuinarum includitur, & erit finis philoſophi diuini, ſi ſecundo modo, finis conſiſtit in cognitione rerum naturalium, & erit finis philoſophi naturalis, ſi tertio modo, finis detinebitur in cognitione, & veritate rerum mathematicarum; & erit finis mathematici. Sed accipiamus nos finem philoſophi naturalis. Hic ergo cum ſit res noſcere naturales quatenus immerſæ ſunt in materia, atque cognitio conſiſtat, non in indiuiduis, & ſingularibus, ſed ſpeciebus, propterea opus, eſt cognoſcere omnes ſpecies ſenſibiles, nempe omnes ſpecies mixtorum, tum imperfectorum; tum perfectorum, atque horum; tum inanimatorum; tum animatorum, & horum, tum non ſenſitiuorum; tum ſenſitiuorum; horumque, tum irrationalium, tum rationalium. Cæterum cum ſpecies iſtas ſenſibiles, & materię immerſas impoſſibile ſit exacte cognoſcere, niſi per cognitionem ſuorum elementorum, cauſarum, & principiorum, ideo oportet, vt philoſophus naturalis cognoſcat miſtorum, tum cauſas proximas ſcilicet elementa, tum remotas, ſuntque cauſę, tum remotiſſimas, & ſunt prima principia, vndę philoſophus naturalis concepto fine progreditur quam primum ad ſpecies, & primo, ad perfectiores, quia ſcilicet fini maxime proximę ſunt, deinde, ad imperfectiores, & tandem ad perfectiſſimas, de quibus, in libris Meteor. poſtea vero progreditur a ſpeciebus ad cauſas, & primum proximas, de quibus in libris, de ortu, & interitu, deinde aſcendit ad cauſas remotiores, de quibus in libris, de cœlo, tandem aſcendit ad remotiſſimas, vltra quas naturalis philoſophus minime penetrare poteſt, nimirum, ad materiam primam, formam, priuationem, & primum motorem. Vnde cum hic ordo reſolutiuus ille ſit, qui deſinit in id, a quo ſecundum compoſitiuum ordiri oportet, propterea philoſophus naturalibus ordine compoſitiuo progredi debet, non a mixtis ad principia mixti, inſtar reſolutiui, ſed contra a principijs mixti ad mixta. Proponens autem principia, primum non dẽt proxima proponere, ſed remotiſſima in prima ſede ſunt firmanda, deinde minus remota, & tandem propinqua, a quibus deſcendens in mixta, non primum de perfectis diſſerẽdum, ſicuti in ordine reſolutiuo, ſed contra potius de imperfectis, deinde de perfectis, & tandem de perfectiſſimis, nempe de ſpecie humana, Quare conſtat quid ſibi velit ordo hic reſolutiuus in philoſophia naturali. Quantum autem ad medicam facultatem, ſit tale exemplum, finis medici eſt ipſa ſanitas, vel ſanitatis fruitio in corpore humano, ꝓpterea omnia efficere debet, vt homo ſanitate fruatur. Cum autem homo ſanitate frui nequeat, niſi tum pręſentem conſeruet, tum deperditam reparet, hinc oritur duplex pars medicinæ, quarum altera ſanitas conſeruatur, & eſt ars tuendæ ſanitatis, reliqua deperdita reuocat, & eſt ars curatiua, in virtute quarum partium medicus dogmatice, hoc eſt per indicationes, vti ſciat auxilijs, quibus ſanitatem præſentem conſeruet, & deperditam reparet. Cæterum quoniam nec ſanitatem præſentem conſeruare licet, nec deperditã reparare, niſi dignoſcamus omnes corporis diſpoſitiones tum ſanas, tum ægras, niſi etiam illarum diſpoſitionum cauſas nouerimus, hinc oritur illa artis pars, quæ dicitur παθολογικὴ in qua de ſignis diſſeritur, beneficio quorum dignoſcamus varias corporis diſpoſitiones, ſiue corpꝰ ſit ſalubre, ſiue inſalubre, ſiue neutrum. Verum quoniam ſignum eſt rei ſignatæ ſignum, ideo de ſignato agendum, fundamentum, quoniam non licet deuenire per ſignum in ſignati cognitionem, niſi prius quidnam ſit illud ſignatum animo conceperimus, neque enim ex ſignis tertianæ febris poterimus deuenire in cognitionẽ tertianę febris, niſi prius tertianæ febris naturam menti affixerimus, nimirum, vt talis ſit, vt eam talia ſymptomata conſequi debeant. Cum itaque ſignum ſupponat ſignatum, ideo medicus circa ſignatum ſpeculari debet. Hoc autem ſignatum cũ ſit tum præter naturam, tum ſecundum naturã, ideo ratione ſignati pręter naturam oritur illa pars, quę dicitur φυσιολογικὴ, gratia autem ſignati ſecundum naturã prodit illa, quę dicitur θεραπευτικὴ, quę cum vltimo loco fuerit adinuenta, ob id ſecundum cõpoſitiuum ordinem prima eſſe debet, & proinde ſicuti ſecundum ordinem reſolutiuum progreſſus eſt a fine ad partẽ θεραπευτικὴν & ὑγιεινὴν mox ab his ad σημειωτικὴν ab hacq; ad παθολογικὴν, & φυσιολογικὴν, a pari per eãdẽ viã ſecũdũ ordinem compoſitiuũ deſcẽdẽdo ꝓgreſſus eſſe debet a parte φυσιολογικὴν ad παθολογικὴν, σημειωτικὴν, ad ὑγιεινὴν & θεραπευτικὴν. Sed

his

Digitized by Google

his circa ordinem reſolutiuum habitis iam de compoſitiuo diſſeramus.

De doctrina, ſeu ordine compoſitiuo. Cap. IX.

EX his, quæ dicta ſunt de ordine, ſeu doctrina reſolutiua, nõ erit difficile de ordine cõpoſitiuo ſermonẽ habere, quandoquidem vbi definit alter ex reſolutiuis auſpicatur compoſitiuus. Quare huius talis proponitur definitio. [ordo compoſitiuus eſt doctrina inſtrumẽtalis diſponens, qua docemur vniuerſa ad ſuum principium ordinare.] Pro declaratione cuius definitionis ſat ſit ponderare illam partem, quæ eſt loco differentiæ, in qua dicimus, [qua docemur vniuerſa ad ſuum principium ordinare.] Nanque per hanc particulam hæc doctrinæ ſpecies ſpecialiſſima a quacunque alia doctrina diſtinguitur. Dictum itaque fuit, [qua docemur vniuerſa ad ſuum principium ordinare.] Quoniam per hanc docemur progrediendũ eſſe a primis principijs ad principiata, & ab his ad alia, ea tamen ſerie, vt omnia ex primis pendeãt principijs, omnia ad illa prima ita referant, vt illis demptis nulla principiorum ratio haberi poſſit. Aduertendum autem, ſecundum hunc ordinem ita eſſe progrediendum a primis ad vltima, vt cum Auerr. primo Phyſicor. primo, & ſecundo phyſicor. 72. ſecundum ordinem progrediamur, hoc eſt a primis ad vltima, per ſecunda, tertia, quarta, & quinta ſingillatim vſque ad poſtrema, vt nihil relinquatur. Vnde cum in hoc ordine talis ſit via, nempe deſcenſus, ad differentiam reſolutiui, ſequitur cum Platon. tum in Hippia maiori vel de pulchro, tum in Philebo vel de ſummo bono, vt ſecundum hunc ordinem procedẽtes a prioribus ad poſteriora, merito a cauſis ad cauſata progrediamur. Namque ſemper natura præcedit quod efficiens eſt, quod vero factum eſt, & ab eo genitum, ipſum ſequitur. Ad quam veritatem pariter reſpiciens Galen. ſexto, de decretis cap. quinto, ordinem hunc compoſitiuum, quem doctrinę ordinem nuncupat, ita comparauit naturæ, vt dixerit ſtultum eſſe velle inuenire aliud naturæ, & aliud doctrinæ principium, doctrina enim, quę ſecundum rei naturam fit ſcilicet compoſitiua, idem principium, cum re ipſa habet, neque poteſt quiſpiam, qui rectę exponere velit alicuius generationem, aliud initiũ, quam id, quod verum eſt, conuenientius inuenire, ueluti domus initium ſuot fundamẽta, nauis autem Carina. Sed hic vos monitos eſſe velim, ne decipiamini more aliquorum, qui dixerunt vniuerſaliter loquentes, diſcrimen eſſe inter ordinem, & viam doctrinę, quia uia doctrinæ a nobis notioribus procedat, ordo uero a notioribus & prioribus naturę, nam in his dictis partim vera, partim falſa continentur. Vera quidem, cum aſſerunt, in uia doctrinæ progreſſum eſſe a nobis notis, ſiue hęc nota naturæ ſint ignota, ſiue etiam nota, ut infra, cum de methodo diſſeremus, promulgabimus. Vera etiam dicunt quantum ad ordinem doctrinæ, ſi ſermo ſit de compoſitiuo, de quo Auerr. locis allegatis mentionem habet. loquitur enim Auerr. de eo ordine, quo philoſophus totam ſuam naturalem philoſophiam diſpoſuit, verum enim eſt ſecundum eum ordinem, philoſophũ procedere a prioribus, & notioribus naturæ, ſed falſa proferunt, propoſitionem illam uniuerſalẽ quęlibet includentem ordinem proponentes. Namque falſum eſt, de ordine reſolutiuo, hic namque eſt ordo doctrinę, & tamen a poſterioribus & nobis notioribus ad notiora naturæ progreditur. Cæterum vt ad amuſſim huius ordinis compoſitiui naturam aſſequi ualeatis, exempla aſſignare licet, tum in philoſophia, tum in medicina, in philoſophia itaque ſecundũ leges ꝓpoſiti ordinis, exordimur a prima materia, & primo motore, de quibus in lib. phyſicorũ, deinde ab his progreditur ad ſecũdam materiam, hoc eſt ad elementa, vt ſunt partes vniuerſi, & ſecundum motorem nempe cœlum, de quibus in libris de cœlo, poſtea ab his deſcendimus ad tertiam materiam, hoc eſt ad elementa, vt ad mixtionem deſcendunt, & ad tertium motorem hoc eſt ad Solem, qui in Zodiaco circulo per acceſſum ad nos in cauſa eſt generationis principaliter per receſſum, ſecundario tamen, cauſa corruptionis, de quibus in libris de ortu, & interitu. Poſtea ab his nouiſſimis principijs progredimur ad principiata, & primum ad ſimpliciora, imperfectioraque, de quibus in meteor. mox ad minus imperfecta, hoc eſt ad inanimata, ad mineralia, deinde ad perfectiora, nõ tamen vndequaque perfectiſſima veluti ad plantas, tandem deſcendimus ad maxime compoſita, & perfectiſſima veluti ad animalia, & nõ ſolum ad bruta, imo ad hominem, veluti ad ſpeciem, omnium perfectiſſimam abſolutiſſimamque. Exemplum vero in medicina facile eſt intueri, ſiquidem in hac arte ſecundũ hunc ordinẽ progrediens, auſpicatur a parte φυσιολογικῆ, a qua progreditur ad παθολογικὴν ad συμειοτικὴν ad ὑγιεινὴν & tãdem ad θεραπευτικήν. Cæterũ hic animaduertere oportet ne fortaſſe decipiamini, credẽtes, quod vbi definit reſolutiuus ordo, incipit cõpoſitiuus, arbitraremini propterea ordinẽ compoſitiuum ita ſupponere reſolutiuum, vt non ſit poſſibile tradere, & docere ſcientiam aliquam ordine compoſitiuo, niſi prius inuenta eſſet ordine reſolutiuo, quod tamen falſiſſimum eſt: nanque Ariſtot. tradit philoſophiam naturalem ordine compoſitiuo eam tamen non inuenit ordine reſolutiuo. prætereà dicit Gale. quod nemo ante ipſum artem tradidit doctrina reſolutiua, attamen ante Gal. erat inuenta medicina. & quamuis loquatur Galenus de arte medica & proinde de medicis, attamen ſi Ariſtote. vſus eſſet doctrina reſolutiua, non ſubiicuiſſet Gale. Sed ſtatim dicet quis, ſi ordo compoſitiuus non ſupponit reſolutiuum, qua ratione tradi poterit aliqua facultas, quæ prius non inueniatur, cum poſitiuus conducat, tum ad diſpoſitionem, tum ad docendum, non autem ad inueniendum, imo exigat rem inuentam. Fatemur, & nos eſſe impoſſibile artem aliquam, vel ſcientiam tradere ordine compoſitiuo, niſi prius præceſſerit inuentio, non propterea tamen dicere cogimur tres ordines, ſeu doctrinas inuicem ita eſſe connexas, inuicem ordines eſſe ſe conſequentes, ut prima ſit reſolutiua, ſecunda compoſitiua, tertia definitiua, ſed contra potius tres eſſe doctrinas, quæ ordini inhærent, ita, ut nulla alia animo concipi poſſit doctrina ordini inhærens, hoc eſt res ipſas in artibus & ſcientijs ordinans, quam triplex doctrina a Galeno propoſita. Verum pro integra intellectus veſtri quiete aduertendum, artium, & ſcientiarum inuentionem non neceſſario fieri ordine reſolutiuo, de quo loquuti fuimus, ſed interdum etiam methodo reſolutiua, de qua ſuo loco, atque talis inuentio ſufficit ad hoc, vt poſſit ars vel ſcientia methodo reſolutiua inuenta cõpoſitiuo ordine diſponi, & doceri, quemadmodũ eſt videre apud Ariſto. quippe qui primo Phyſicorum in proh. antequam auſpicaretur ſuum tractatum, antequam Philoſophiam naturalem ordiretur ordine ſeu ſilo compoſitiuo, vſus eſt tali reſolutione, hoc eſt methodo reſolutiua, non autem ordine, vt quidam male crediderunt. Cum eius ſcopus eſſet rerum naturalium cognitionem tradere, atque res naturales, veluti habentes principia, cauſas, & elementa, cognoſci nequeunt, abſque cognitione principiorum, cauſarum & elementorum, ob id neceſſarium eſſe prius ſermonem habere, de rerum naturalium principijs, cauſis, & elementis. Ecce igitur

tur quemadmodum per ipſam reſolutionem inuenit philoſophiam, conſecutuſque eſt viam, progrediendi in docendo hãc ſcientiam, progrediendo a principijs, cauſis, & elementis, ad principiata, cauſata, & vt ita dicerim elementata. proindeque ordine compoſitiuo. Sed iam ad definitiuum properemus.

De ordine ſeu doctrina definitiua. Cap. X.

DEfinitiuum itaque ordinem definientes dicimus, quod eſt, Doctrina inſtrumentalis diſponens, qua docemur vniuerſa ad vnum centrũ ordinare. In qua definitione breuitati ſtudẽtes, quẽadmodum in explicatione definitionis ordinis compoſitiui, poſtremam tantum particulam explanabimus, p quam inſtitutus ordo a reliquis diſtinguitur, nimirũ quãdo dictum fuit. [qua docemur vniuerſa ad vnum centrum ordinare] namque ſicuti in ordine reſolutiuo, omnia ordinantur ad vnum finem, in compoſitiuo ad vnum in quolibet genere primum, ſimiliter in ordine definitiuo referuntur omnia ad vnum medium, ad vnum centrum, hoc eſt ad vnam definitionẽ, vt proinde in hoc ordine via ſit non a fine ad priora, non a prioribus ad poſteriora, ſed a centro, a definitione ad ea, quæ ex definitione prodeunt, veluti ad lineas, quæ a centro ad circumferentiam deducuntur, vt merito ſecundum hunc ordinem ita artes & ſcientię diſponantur, vt primum proponatur definitio, deinde ipſam definitionem in ſuas partes diſſoluamus, & particulas, ſingulas partes explanãtes, quo factum eſt, vt, quemadmodum ait Galenus in prohemio artis medicinalis, hanc doctrinam aliqui appellent diſſolutionem, alij reſolutionẽ, alij diuiſionem, alij explicationem, alij expoſitionẽ, vel explanationẽ, nominant quidem diſſolutionem, & reſolutionem, quia definitio in tot partes reſoluit, ſeu diſſoluitur, diuiſionem vero quatenus partes definitionis diuidunt. Explicationem autem, vel expoſitionem, vel explanationem, quatenus definitionis partes explicant, vel exponunt, vel explanant. Sed de nominibus non ſit cura, ſatis ſit ſcire ſecundum hunc ordinem viam eſſe a definitione tota ad eius partes, ita vt partes in definitionem vnam referantur, vt lineę in centrum vnum, vt exteriores ſenſus in communem ſenſum. Cæterum hic vos monitos eſſe velim, ne in eũ labamini errorẽ in quo obrutus eſt Modernus. Voluit enim, in ordine definitiuo eſſe habitudinem multorum ad vnum, ſed ad vnum definitũ, quod eſt falſum: quoniam verum quidem eſt, in definitiuo ordine eſſe habitudinem multorum, ad vnum, ſiquidem in quocunque ordine vniuerſa, ad vnum ordinantur, ſed in definitiuo ordine, illud vnum, quod centrum vocamus, non eſt definitum (vt ait Mod.) ſed ipſa definitio, neque enim dicendum eſt, quæ tractantur in libro ar. med. referri ad vnum, hoc eſt, ad vnum definitum, hoc eſt ad medicinam, ſed potius ad totam definitionem, de medica arte traditam, quatenus in ſe definitio continet tot capita, vt in arte medica nil tractari poſſit, quod ad definitionem non referat, propterea vbi in diſſolutione vel explicatione talis definitionis vtimur methodo, vel diuiſiua, vel reſolutiua, vel demõſtratiua, vel definitiua, hiſce methodis nõ vtimur ratione definiti, ſed ratione totius definitionis, rationę partium definitionis, quare in ordine definitiuo, eſt habitudo multorum, ad vnum, hoc eſt ad unam definitionem, & in hoc potiſſimum diſtinguitur ordo definitiuus a methodo definitiua. nam in ordine definitiuo præter habitudinem, quæ eſt partium definientium, ad definitum, adeſt etiam habitudo, quæ in hoc ordine potiſſima eſt nempe habitudo omnium, quæ in arte tractantur, ad ipſam definitionem, at in methodo definitiua, eſt quidem habitudo partium definitionis ad definitum, non tamen omnia, quæ in arte tractantur, ad illam definitionem, vt ad Principẽ. ad Imperatorem, referũtur. Quod non vidit Modernus, Hincq; (pace tanti viri dictum ſit) non parum allucinatus eſt Leonic. qui voluit Ariſtotelem vti ordine definitiuo in ſecundo phyſicorum, vbi definit naturã, in tertio vbi definit motum, in quarto vbi definit locum, & tempus, ſed conſtat hoc eſſe falſum, quoniam Ariſtote. vtitur ordine compoſitiuo, in naturali philoſophia tradenda, docẽdaque, quod ſi definiat aliquando, nõ propterea ordine vtitur definitiuo, ſed methodo definitiua, quod maxime confirmatur, propterea quod omnia, quæ in philoſophia dicuntur, ad vnam ex illis definitionibus, imo neque ad illas definitiones referuntur, cum tamen expoſtulet definitiuus ordo, ut omnia in arte contenta ad unam referantur definitionem. Verum ad huius veritatis faciliorem intelligentiam, exẽplũ tum in philoſophia, tũ in medicina, de more, afferre liceat. in medicina quidem euidens a Galeno habetis exemplum, cum inquit. [medicina eſt ſcientia ſalubrium, inſalubrium, & neutrorum,] Qua conſtituta definitione poſtea diuidit definitionis partes in corpora, ſigna, & cauſas, atque de omnibus per compendium diſſerit, ea tamen ratione, qua omnia ex definitione, ex centro conſtituto proficiſcuntur. exẽplum deinde in philoſophia natural' ſit, cum ex ſent. Plato. [philoſophia ſit diuinarum, & humanarum rerum cognitio.] propterea naturalis philoſophia rerum erit naturalium cognitio, quam deinde definitionem diuiſiua methodo diuidere oportet, dicentes, res naturales vel ſunt principia, vel principiata. ſi principia, vel remotiſſima, de quibus in libro phyſicorum, uel propinqua, ueluti illa, de quibus in libro de gen. & cor. uel media, de quibus in libro de cœlo. ſi autem principiata, hęc ſunt uel imperfecta, de quibus in libro Meteor. uel perfecta, tuncque, uel inanimata, de quib' in li. de mineralibus, uel animata quæ ſunt uel ſenſus expert. de quibus in libro, de plantis, uel ſenſitiua, tuncque uel irrationalia, ut bruta, uel rationalia, ut ſpecies humana, de quibus in lib. de animalibus Ecce igitur quemadmodum ex diſſolutione definitionis propoſitę, omnia in ſcientia tum diſponuntur, tum etiam ſecundum hãc diſpoſitionẽ p capita doceri poſſunt, quo fit, ut hæc doctrina ſatis ad compoſitiuam accedere videatur, atque tum ad diſpoſitionem, tum ad conciliandam memoriam cõducere. Hinc obiter colligatis, Galenũ in ar. med. doctrina definitiua res in arte medica ita diſponere, ũt quam maxime ad doctrinam compoſitiuã accedere uideatur, nanque cum definitionem medicinę ueluti centrum ſigillarit, in quam definitionem partes per tractandæ, quę referũtur cum eſſent corpora, ſigna, & cauſæ, primum corporum ſpeculationem aggredi uoluit, mox uero ſignorum, & tandem cauſarum, ponderationem adire uoluit, eo nimirum fretus fundamento, quoniam agens de corporibus medicę facultatis, partẽ φυσιολογικὴν, atque ὑγιεινὴν aggredi uidetur, dũ uero, de ſignis diſſerit, σημειωτικὴν partem profitetur, dum tandem ad cauſas deſcẽdit, partem tum ὑγιεινὴν tum θεραπευτικὴν perficere nititur, quæ medicæ facultatis partes, cum tali ſerie beneficio etiam compoſitiui ordinis diſponantur, connectantur, non ab re doctrinam hanc definitiuã ad compoſitiuam quam maxime accedere conſtitutum eſſe debet, ſed de his fuſius alias. Aduertendum autem, doctrina hac definitiua uſum eſſe Galenum non autem Ariſtotelem, quoniam Ariſt. tractans philoſophiam naturalem, ordine compoſitiuo conciſe eam tradidit, ut ad memoriam doctrina definitiua non ita opus fuerit. at Galen. cum tradiderit, medicam

Digitized by Google

medicam artem non conciſe, ſed prolixe admodum, ideo optimum fuit ad memoriam conciliandam, & confirmandam totam artem doctrina definitiua diſponere, & concludere. Hæc de doctrina definitiua.

De conuenientia ordinum inuicem. Cap. XI.

PRopoſito, atque explanato triplici ordine, modo vt polliciti ſumus, de horũ ordinũ tum vtilitate, tum præſtantia agere oportet, vt ſcilicet dignoſcamus quis vtilior, quive præſtantior ſit. Cæterum cum neutrum horum conſequi poſſimus, niſi prius ſupponamus in quibus conueniant, & in quibus diſcrepent, propterea primum de ordinum conueniẽtia inuicem differemus, ſecundo de diſcrepantia, ex his tertio de vtilitate pertractabimus, quarto & vltimo de præſtantia. Quantum ad primum, hoc ex definitione veluti conſtantiſſimo fundamento deſumentes, dicimus, cum omnis ordo ſit doctrina inſtrumentalis diſponens, qua facultates diſponere docemur ordines merito penes tria cõuenire, primum quidẽ eſt, quoniam quilibet ordo vim habet diſponẽdi res, quæ in ſcientia, vel arte tractantur, ſecundum quoniam in quacunq; ordine ſemper vniuerſa ad vnum referuntur, tertium quoniam quicunq; ordo in ſua diſpoſitione poteſt res ipſas docere.

De diſcrepantia ordinum inuicem. Cap. XII.

ORdinum diſcrepantia, ex illis tribus potiſſimũ deſumitur, in quibus ordines cõueniunt, declaro, cũ ordines conueniãt quatenus diſponũt, quatenus in his omnia ad vnũ ordinãtur, & quatenus docere poſſunt, in primis eſt diſcrimen in quãtũ diſponunt, namq; reſolutiuus ordo diſponit exordiendo a fine, & aſcendendo ad remotiſſima, eminẽtiſſimaq; principia, contra compoſitiuus diſponit a remotiſſimis incipiendo principijs ad inferiora, imò vſq; ad infima deſcendendo, ordo deniq; definitiuus diſponit auſpicando a definitione, & proficiſcẽdo ad partes, & particulas definitionis, ſecundo diſcrimen eſt penes id, quod vniuerſa ad unum ordinantur, nã que in ordine reſolutiuo ordinantur omnia ad unũ finem, in compoſitiuo ad unum in quolibet genere primum in definitiuo deniq; ad unum medium, ſeu centrũ. tertio diſcrimen eſt quatenus docent, namq; reſolutiuus docet tum inueniendo, tum declarando, inueniendo quidem uel in relatione ad ordinem cõpoſitiuum, uel citra relationem, in relatione quidem quando inueniẽdo progreditur a fine ad ea, quę ſunt proxima fini & remota, uſq; ad remotiſſima, citra relationem uero quando inueniendo procedit a fine ad totam artem, & a tota arte ad partes, ordo autem reſolutiuus docet declarando, idque potius conciſè, quam fuſius (quamuis etiã fuſius id efficere poſſit,) quantũ deinde ad ordinem compoſitiuum, hic docet ſed ad differentiam reſolutiui citra inuentionem, requirit enim artem inuentã uel methodo reſolutiua, uel ordine illo reſolutiuo, qui a fine artis ad ea quæ proxima ſunt fini, ad remota, & uſque a remotiſſima progreditur, docet autẽ potius fuſe ſeu per diexodũ tametſi etiam conciſe docere poſſit, poſtremo quantum ad definitiuum, & hic docet pariter citra inuentionem, ad differentiam reſolutiui, atque magis per compendium, ad differentiam compoſitiui. Quibus ſic iactis ad ordinum utilitatem explanandam facilius eſt deuenire.

De vtilitate ordinum. Cap. XIII.

DE ordinũ vtilitate recte loqui volumus, prius videre oportet quõ alter alterum penes aliquem vſum excedit, quia deinde inquiremus facilius quis abſolute vtilior ſit. Quantum ad primũ, a propoſitis fundamentis minime recedẽtes, cum vtilitas capiatur non ex eo, quod ordines diſponunt, vel in his vniuerſa ad vnum ordinantur, ex his enim potius præſtantiam deſumere oportet, & ob id cum vtilitas præcipue hauriatur, quatenus docent, ſequitur quod quoties erit aliquis ordo, qui maiori cum vtilitate docebit, ille erit vtilior. Vnde diſcurrentibus per ordines, & primum quantum ad reſolutiuum, ex dictis patet hunc habere vim docendi, quatenus res ipſas tum inuenit, tum exponit, vt ex Galeno cõſtare poteſt, qui in libro de conſt. art. med. medicam artem reſolutiuo ordine inuenit, atque docet, accidit etiam hunc ordinem ad memoriam conducere, tum quia ordo, vt ordo ad memoriam cõducit, ſicuti eadẽ memoria ex confuſione diſſipatur, tũ quia conciſe, proindeque in virtute paucorũ phantaſmatum, quę facile memoriæ mandari poſſunt, docet: ordo vero compoſitiuus docet, ſed citra inuentionem, ac per diexodum res exactiſſime explicet, vt proinde nullus ad docendum ordo aptior eſſe videatur ordine compoſitiuo. Quod etiam colligere licet ex Plat. in Theæteto, vel de ſcientia, dicit nanque [ad ſingulas diſciplinas exacte percipiendas elementa.] hoc eſt prima principia. [clariorem principalioremq; intelligentiam conſtituere, quam ſyllabam.] hoc eſt principia, non ita prima. Cum itaq; in ordine compoſitiuo progrediamur a primis ad poſteriora, a cauſis ad cauſata, ob id ad res explicandas maxime utilis erit confert etiam ad memoriã, quia (vt dictum eſt) vbi ordo ibi memoria. Quod ſi deſcendamus ad ordinem definitiuum, hic docet citra inuentionem, & proinde res inuẽtas, neq; has tamen ita explicat, vt compoſitiuus, quandoquidem in ordine definitiuo res per compendium potius tractentur, vt ob id exacte explicari nequeant ſicuti in cõpoſitiuo ordine, at maxime ad memoriã cõfirmandam vtilis eſt definitiuus, ſiquidem res tum inuentas beneficio ordinis reſolutiui, uel methodi reſolutiuæ, tum explanatas in virtute ordinis cõpoſitiui, per compendium docet. Aduertendum tamen quia forte quis diceret, cum reſolutiuus ẽt per compendium docere poſſit, igitur reſolutiuus ordo, quo ad memoriam, ſi nõ erit vtilior ordine definitiuo ſaltem erit ęque vtilis. Huic quæſito ſatisfaciens Leonicenus ait, definitiuum vtiliorem eſſe ad memoriam conciliandam, propterea quod magis ſunt ordinatæ partes in definitione, quam in reſolutiuo ordine. Sed hæc reſolutio ſatis ſuſpecta mihi videtur, ſi enim conſideremus res ea ratione, qua in ordine definitiuo & reſolutiuo connectuntur, ſine dubio magis connectuntur ſecundum reſolutiuum quam definitiuum, vt ſuo loco clarius demonſtrabimus, ſed in præſentia hoc etiam facile eſt demonſtrare, nam maior eſt connexus rerum ad finem quam ad definitionẽ, non enim poteſt quis maiorem imaginari connexum, quam inter ea, quę ſunt ante finem, quia omnia ob finem conſiderantur, omnia citra diſcordiam in finẽ currunt. Vnde ingentiſſimus eſt in ordine reſolutiuo connexus, qui in definitiuo maxime deſideratur. Namque in definitiuo non attenditur habitudo, quæ eſt inter definitionis partes ad definitum, ſed inter res, quæ in arte pertractantur ad definitionem, quæ dubio procul non eo vinculo cum definitione connectuntur, quale in reſolutiuo obſeruatur, quare dicerem ego, ad memoriam vtiliorem eſſe de-

Digitized by Google

definitiuum reſolutiuo, nam ad memoriam efficiendam, & firmandam non modo requiruntur pauca phantaſmata, ſed ea etiam firma atque conſtantia, vnde cum in ordine definitiuo, ſint pauca phantaſmata, eaque firmiora, quam in reſolutiuo, cõducet merito magis ad memoriam quam reſolutiuus. Quod autem ſint firmiora phantaſmata in definitiuo conſtat, quia in definitiuo pertractãtur ea, quę fuſius tractata ſunt ordine compoſitiuo: in reſolutiuo autem quamuis locum habeant pauca phantaſmata, ea tamẽ rara ſtabilitate prædita eſſe non poſſunt, quoniã adhuc per ordinem compoſitiuum enucleata, non ſunt, quare tandem concludimus, quod cum in ordine, tum reſolutiuo, tum definitiuo locum habere poſſint pauca phãtaſmata, hæc tamẽ firmiora ſint in ordine definitiuo, propterea quo ad memoriam, reſolutiuum ordinem a definitiuo ſuperari. Quibus ita conſtitutis, vt principale propoſitum abſoluamus, cum ordo reſolutiuus vtilior ſit ratione inuentionis, compoſitiuus gratia ſcientiæ addiſcendæ, definitiuus merito memoriæ, facile ſequitur, ſi abſolute hi ordines perpendantur, magis vtilem, imò neceſſarium eſſe ordinem reſolutiuum, minus cõpoſitiuum, adhuc minus definitiuũ, & fundamentum eſt, quoniam magis vtile eſt, imò neceſſarium, tum inuenire, tum docere, tum memoriæ mandare, quæ reſolutiui ordinis ſunt munia, quã docere, vel memorię commendare citra inuentionẽ. Rurſus magis vtile eſt docere (quod pertinet ad compoſitiuum) quam in memoriam reuocare, quod ſpectat ad definitiuum. Proinde etiã fit, vt ordo reſolutiuus nullo egeat ordine, compoſitiuus vero reſolutiuo, vel ſaltem reſolutione, definitiuus vtroque. Reſolutiuus quidẽ nullo eget ordine; propterea quod artem, tum inuenire, tum docere, tum memoriæ commendare poteſt. Compoſitiuus autem eget reſolutiuo, vel ſaltem reſolutione, ratione inuẽtionis, at poſtea abſolute docet, atque memorię ordinare progrediendo committit. Definitiuus deniq; vtroque eget. Reſolutiuo quidem merito inuẽtionis, compoſitiuo vero ratione fuſe explicationis. Conſtitutum itaque ſit magis vtilem, & neceſſarium eſſe ordinem reſolutiuum, minus compoſitum, adhuc minus definitiuum, ſed iam de nobilitate loquamur.

De præſtantia ordinum. Cap. XIIII.

ORdinum nobilitatem pariter venari oportet, reſpicientes ad illa, in quibus cõueniũt, & diſſident, nimirum quatenus diſponunt, in his vniuerſa ad vnum ordinantur, & docent. quantũ ad primũ attinet, diſpoſitio in ordine reſolutiuo erat a fine ad principiũ, in compoſitiuo a principio ad finem, in definitiuo, a definito, a definitione ad partes ſacultatis. Vnde in ordinibus viam conſiderantes q̃m in ordine reſolutiuo eſt aſcenſus; in compoſitiuo deſcenſus, in definitiuo via eſt ad latera; quatenus partes a definitione deducuntur, vt lineæ a centro ad circunferentiam, vnde cum pręſtantius ſit aſcendere, quam deſcendere, vel ad latera declinare, ꝓpterea reſolutiuus ratione diſpoſitionis, & viæ reliquos præcedet. & hoc eſt, quod inſinuauit Gal. in Proęmio art. med. quando dixit, reſolutiuum præſtare definitiuo docẽdi methodo, hoc eſt via, quia nimirum aſcẽdit, in quo aſcenſu maiori artificio vti oportet, quam in diſcẽſu, vel progreſſu ad latera, ſi deinde comparemus inuicẽ compoſitiuum, & definitiuum, compoſitiuus pręſtãtior erit definitiuo, quoniam compoſitiuus eandem habet viam, & Methodum cum reſolutiuo, & ſolum ratione diſcrepant, ob id ſicut aſcenſus eſt nobilior progreſſu ad latera, ita & deſcenſus erit præſtantior, ad quod etiam accedit, hanc viam a ſupra ad infra ſpeciebus demonſtrationis potioribus eſſe quam maximè accommodatam: ſecundo vero ſi conſiderantur ordines, quatenus in vnoquoque vniuerſa ad vnum referuntur, cum in reſolutiuo omnia ordinentur ad vnum finem, in compoſitiuo ad unum principium, in definitiuo ad vnam definitionem, propterea ordo reſolutiuus præſtantior erit, tũ compoſitiuo, tum definitiuo. Fundamentum, quoniam in reſolutiuo omnia referuntur ad vnum, quod nobiliſſimum eſt cæterorum, hoc eſt principiorum, & definitionis, deſumitur hæc veritas ab Ariſt. tum alibi, tum primo de partib. cap. 1 vbi ait, quod cum plures ſint cauſæ generationis naturalis, nempè finalis (quam vocant eam, cuius gratia res gignuntur) & efficiens (quam appellãt, vnde mouendi principium ſit) inquit principatum illam obtinere, quam ſub hoc uerbo, cuius gratia, ſignificamus, quæ nimirum eſt cauſa finalis, quæ eſt ratio, & principium in rebus tam arte, quam natura conſtituendis. Proindeque fieri (ait Ariſt.) quod vbi medicus, vel ꝑ intellectum, vel per ſenſum ſanitatem definierit, finem hunc ſcilicet propoſuerit, rationes, & cauſas rei, quã facile reddere ſolet, nempe omnia ad ſanitatem ad finem redigendo. Itaque cum tanta ſit finis dignitas, & a fine ordo reſolutiuus exordium ſumat, dubio procul reſolutiuus ordo reliquos nobilitate, & principatu ſuperabit. Vnde & Gal. adhoc reſpiciens in procœmio artis medicinalis, inquit [doctrinã reſolutiuam definitiua dignitate excellere.] Quantum deinde ad compoſitiuum ordinẽ, pari ratione hic pręcedit definitiuũ, propterea quod prima principia in quæ reliqua reſeruntur firmiſſima ſunt, & ſtabilia, quæ ſemper manere oportet, atque ipſa permanẽt, vt in philoſophia naturali materia prima, & primus motor, definitio ãt non eſt ita conſtans, tum quia plures poſſunt aſſignari definitiones: difficillimum enim eſt optimam, ac firmam venari definitionem, tũ magis, quia definitio cõſiſtit per intellectum, eſt enim opus intellectus. Principia autem ſcientiarum, & artium, ſunt entia realia, vt materia prima, primus motor, digniora igitur, & firmiora ſunt. At hic vos monitos eſſe velim, quemadmodũ modernus capiens a Mon. voluit ordinem reſolutiuum eſſe præſtãtiorẽ definitiuo non dignitate, ſed potius celebritate, ſcilicet honore, & authoritate, propterea quod priſcis illis temporibus, ſcilicet Platonis, Ariſ. Eudemi, Theophraſti, & uſque ad tempora Gal. celebratiſſimus omnium ordinum erat reſolutiuus, nõ tamen dignior, & ideo in textu gręco eſt, axiomate, hoc eſt celebritate, famoſitate, non autem axia, hoc eſt dignitate, q̃a dignitate ordo definitiuus reſolutiuũ præcedit, hocque tali ratione probare cum Mont. nititur, ille ordo, qui proximior eſt vero, & bono, pręſtat dignitate, talis eſt definitiuus, nõ reſolutiuus, ergo & c. maior eſt, euidens, & a nobis etiam ſuperius ex mente Ariſ. confirmata. Minorem probat, quoniam in reſolutione quęritur bonum, & verum, in definitione autem ſupponitur. Cęterum dicimus nos poſſibile eſſe, vt ordo reſolutiuus priſcis illis temporibus maioris eſſet authoritatis, quia nimirum difficilior, artificioſior, vtiliorque erat. Sed addimus, quod etiam erat dignior, ꝓpterea dixiſſe Gal. reſolutiuum excedere definitiuum axiomate, hoc eſt celebritate, & dignitate, p axioma vtrũque intelligẽdo, neque enim Gal. eſt ita addictus vocabulis (vt millies ipſe teſtatur) ſicut iſti, & alij Grammatizantes ſæpius obſtrepunt. Ad argumentũ autem dicimus, quando dicebat, ille ordo, qui proximior eſt vero, & bono, qui proximior eſt fini, eſt dignior, hęc eſt veriſſima: quando poſtea addebatur minor, talis eſt definitiuus, non reſolutiuus, hęc minor eſt falſa, ad probationem autem, quando dicebant, in reſolutione quæritur finis, in definitione ſupponitur. Dico ordinem reſolutiuum non reſpicere finem, ut quęrat

finem,

Digitized by Google

finem,& definitionem,vt ſupponat, ſed in hoc cõſiſtere, vt in reſolutiuo omnia ordinentur ad finẽ, inquantum finis,in definitiuo autem ad definitionem, inquantum definitiuo eſt, quid continens,tum finem, tum cętera, quæ ſunt propter finem. Cum autem finis nobilior ſit definitione, vt ſic ordo reſolutiuus erit nobilior definitiuo, quoniã & talis ordo eſt maximè vicinus fini, quia ſcilicet omnia ordinantur ad vnum finem,inquantum finis eſt. At in definitiuo omnia ordinantur ad finem,nõ inquantum finis, ſed quatenus continetur in definitione. namque omnia ordinantur ad vnam definitionem, quare argumentum nullum,imo(vt cõſtat)aduerſus adverſarios retorqueri poteſt. Tertio,& vltimo,cõſideratur nobilitas in ordinibus quatenus docent,atque adhuc aſſerimus reſolutiuum reliquis eſſe præſtantiorem, propterea quod docet quatenus inuenit, & cõſtituit, atque explicat artem,& memoriæ mandat;a tanta nobilitate cadit compoſitiuus: propterea quod nõ inuenit,ſed tantum explicat, & fuſe, a cuius perfectione adhuc cadit definitiuus, quoniam eius doctrina magis ad memoriam, quam ad quid aliud conducit. Vnde cum inuenire,& explicare ſit quid nobilius,quam exactè tantum explicare, quod inuentum eſt, atque deinde exactè explicare ſit dignius, quam memoriæ mandare, propterea nobiliſſimus erit ordo reſolutiuus,minus nobilis compoſitiuus, adhuc minus definitiuus. Sed eſt dubitatio propter Leonic. qui voluit ordinem compoſitiuum reſolutiuo nobiliorem eſſe, propterea quod reſolutiuus adhunc inuenit finẽ, vt compoſitiuus,quod inuentum eſt, digerat, & copioſius ediſſerat. Vnde ſicut finis eſt nobilior ijs, q̃ ſunt ad finem ita ordo cõpoſitiuus reſolutiuo perfectior eſſe debet. At dicimus nos, falſa eſſe dicta Leonic. de quocunq; ordine reſolutiuo intelligantur,quod facile oſtendo, primum enim ſi accipiamus eum reſolutiuum ordinem,in quo a fine ad totam progredimur artem,deinde ab arte tota ad partes, hunc cõſtat ad compoſitiuum non referri:non enim definit in illud a quo incipit compoſitiuum, vt patet ex lib.de conſt. art.quare hic ordo nõ inuenit propter compoſitiuũ, ſed propter ſe ipſum. Vnde quæ inuenit etiam explicat. Si autem alterum accipiamus reſolutiuum ordinem,in quo a fine progredimur ad ea,quæ ſunt proxima fini,deinde aſcendimus ad remota; & demum ad remotiſſima, a quibus exorditur compoſitiuus, quamuis hic ordo referri videatur ad compoſitiuũ, tamen hæc inuentio non eſt principaliter pp compoſitiuum, quoniam & ſecundum hanc, ars doceri poteſt. Hinc ſequitur, quod cum referatur ad compoſitiuum,hanc non eſſe relationem ſerui ad dominũ, ſed domini ad ſeruum,atque ſecundum hanc rõnem differt reſolutio ad ordine reſolutiuo, quia reſolutio hoc eſt methodus reſolutiua, refertur quidẽ ad compoſitiuum ordinem, vt ſeruus ad dominum, quoniã tantum inuenit,& non explanat. At reſolutiuus ordo quoniam non ſolum inuenit, ſed etiam explicare artem,& ſcientiam poteſt, ideo refertur ad compoſitiuum, vt dominus ad ſeruum, quatenus compoſitiuus eget. Quemadmodum etiam dicitur de diuina philoſophia, quæ quatenus tribuit alijs ſcientijs principia, ſcilicet a priori habet relationẽ domini ad ſeruum, quatenus autem philoſophia naturalis largitur principia,quoad ſi eſt,a poſteriori primę philoſophię, ad primam philoſophiã refertur, vt ſeruus ad dominum. Quare cum reſolutiuus ordo referatur ad compoſitiuum,vt dominus ad ſeruum, ideo ordo reſolutiuus nobilior erit:quare tandem concludentes dicimus,quod ſiue loquamur de ordinum vtilitate, ſiue de præſtantia, ſemper potiorẽ locum obtinet reſolutiuus ordo,ſecundum compoſitiuus, tertium definitiuus. Et ob id mirum videri non debet, ſi reſolutiuus ordo a Gal.in procemio artis med. adeo celebretur extollaturque. Et hæc de ordinibus, ſeu doctrina diſponente dicta ſufficiant. Quare ad methodos tranſeamus.

De Methodis,& primum de definitione Methodi. Cap. XV.

QVoniam doctrina genus quoddam generaliſſimum a nobis conſtitutum eſt, quippe quod ſub ſe continet doctrinas, tum principales, tum nõ principales,quantum vero ad non principales inſtrumentales etiam nuncupatas, cum hæ ſub ſe continerent doctrinam diſponentem, atque patefaciẽtẽ, doctrina diſponente abſoluta, ratio ordinis exigit,vt de doctrina patefaciente diſſeramus, verum cũ hæc (vt ex generali doctrinæ diuiſione didiciſtis) duplex fuerit alia quidem patefaciens ſimpliciter, alia vero patefaciens ſecundum quid,primum de doctrina patefaciente ſimpliciter veluti de nobiliori diſſeremus, rurſus,cum hæc ſubdiuidatur, namque alia eſt patefaciens,vt per hanc rei ſcientiam potiſſimum conſequamur,& eſt doctrina methodica,alia vero,p quã ſolam rei peritiã adipiſcimur, & eſt doctrina experimentalis,ordinate procedẽtes primum veluti de perfectiori,loquemur de doctrina methodica, quod negotium cum non modo vtile, ſed etiam neceſſarium ad artes omnes,& capeſſendas ſcientias ſit, atque ſuapiè natura difficillimum,ob id omni cum diligentia de hac doctrina methodica pertractare conabimur: atque ne ob confuſionem aliquis contingat error, hac ſerie progrediemur: primũ quidẽ proponemus definitionem methodi in communi, ſecũdo ex definitione hauriemus omnes methodi ſpecies, tertio ſingillatim de qualibet ſpecie Methodi verba faciemus. Quãtum ad primum: antequam definitio proponatur,licet nonnulla circa nomen pręfari. Itaque ſciendum, hoc nomen Methodus,nihil aliud ſignificare, quam viam quandam artificioſam,quæ in ſuo communi ſignificato accepta, quoniam locum habere poteſt, tũ in ſcientijs,tum in ordinibus,ſcientias,& artes diſponentibus,tum denique inſtrumentis res ignotas ſcientifice patefacientibus, hinc ſequitur tum ſcientias, & artes,tum ordines, tum denique patefacientia inſtrumenta vocem hãc Methodum interdum ſibi arrogare,ut ab authoribus Methodi nuncupentur,quæ omnia oſtendo,non vt in hac voce inſiſtam,ſed vt ex tali ponderatione aliorum errores dignoſcatis,& euitare ſciatis. Imprimis quantum ad ſcientias, quoniam in his tria quædam,& progreſſus quidam ordinatus requiritur, ideo ſcientiæ interdum Methodi nominantur,quemadmodum appellauit Ariſt. 1.phyſi.a principio ubi ait, [quoniam cognoſcere, ac ſcire contingit circa omnes Methodos,] ex quo eliciatis, Altimarũ ſatis imperitè redarguere Simpliciũ, propterea quod primo phyſ. 1.dixerit,tum ex propria, tum Alex.ſententia,Methodum eſſe habitum ſpectatiuum, ſeu cõtemplatiuum eorum, quæ ad ipſum attinent, cum ratione,ideſt cũ cauſa, namque rationes Altimari nullę ſunt,quoniam Simpl. ibi non intendit Methodum pro inſtrumento patefaciente,ſed pro ſcientiali notitia.Namque interpretatur Ariſt.dicentem,] quoniã cognoſcere,ac ſcire cõtingit circa omnes Methodos, quarum ſunt principia[quare hic accipit Methodos, hoc eſt(vt explicuit Simpl.) notitiam ſciẽtialem, quę fit ex principijs,& cauſis rerũ cognoſcendarum,quarum ſunt principia, vel cauſę, vel elementa, veluti ſunt res naturales, ecce igitur quomodo per Methodos intelligit ſcientialem notitiam, quę ex principijs eſt,quæ notitia ſciẽtialis dubio procul nihil aliud eſt, quam ſcientia, & conſequenter habitus ſpectatiuus, ſeu contemplatiuus, & ob id in tex. Ariſt. vbi Simpl. legit

legit [methodos] alij legunt [ſcientias] quare quam maximè deceptus fuit Altim. Conſtat igitur quemadmodum optimi authores ſcientiam interdum methodum nũcupant. Secundo quantum pertinet ad ordines: quoniam & in his talis eſt via, ꝓpterea authores interdum ordines methodos nuncuparunt. Quod ſit verum Gale. in lib. de conſt. art. medic. paſſim, & præſertim cap. 16. ordinem reſolutiuum methodum appellat. tertio & vltimo quantum ad inſtrumenta res ignotas patefacientia, veluti demõſtratio, diuiſio, definitio, & reſolutio. hæc inſtrumenta, nomine methodi donari ab omnibus authoribus eſt adeo clarum, vt nulla egeat probatione. Itaque cum methodus, ſeu via tot applicari poſſit, nos in ſẽtentia proprie methodum intelligimus, hoc eſt, vt ad logicalia inſtrumenta refertur, quæ proinde non ſolum dicuntur methodi, ſed etiam methodi Dialecticæ, inſtrumenta quinetiam artium, & ſcientiarum, quinimo Methodus ita accepta, etiam ars nuncupatur, quomodo appellabat Galen. 9. de Plac. 5. vbi diuiſionem, & compoſitionem modo Methodum, modo artem vocabat: aduertendum autem qua ratione methodus dicatur ars, nõ enim dicitur ars, quia ſit habitus cum ratione effectiuus, namque methodus eſt ars neceſſaria ad cõſtituẽdas artes, & ſcientias, ſed dicitur ars quatenus methodus dicit viam, non fortuitam, non caſualem, non incertam, ſed indubiam, & artificioſam. Quo etiam factum eſt, vt ad artificium reſpiciens Gal. artem curatiuam, medendi artem, & medendi methodum nuncuparit, quandoquidem cum inſcripſerit libros XIII. de Methodo medendi. Idem eſt, ac ſi dixiſſet de arte medendi, ſeu curãdi, quod ſit verum in cap. 100. artis medicinalis, libros de methodo medendi, de arte curandi etiam vocat. Sed ad rem, quamuis methodus dici poſſit ars, nos tamen clarioris doctrinæ gratia aſſiduo methodi voce vtemur, intelligentes ſemper per methodos, methodos logicales, quæ deinde methodi vt varijs applicantur artibus, & ſcientijs, diuerſis nuncupantur nominibus, veluti cum vocant reſolutionem Mathematicam, reſolutionem Naturalẽ, & ſic de reliquis. Et ideo vanum præter logicas methodos alias inquirere, quod in progreſſu euidentiſſimè deprehendetis. Cęterum quoniam methodus, ita accepta bifariam cõſiderari poteſt, nempè quatenus eſt inſtrumentum quo a noto ad ignotum progredimur, & quatenus a doctore docetur, cum ſermo noſter ſit de doctrinis, propterea accipiemus methodũ ſub ea ratione, qua docetur, ſecundum quam rationẽ tamen methodum ita cõtẽplabimur, & definiemus, vt etiam appareat quomodo ſit inſtrumentũ, & quale. Itaque methodi [inquantum docetur acceptæ] talis proponitur definitio. Methodus eſt [doctrina inſtrumentalis, qua docemur progredi, a noto ad ignotum, vt problematum ſcientiam conſequamur] quid volumus per doctrinam inſtrumentalem, ex dictis ſatis conſtare debet, nimirum methodum quatenus docetur eſſe actionem doctoris, quatenus doctor prędi tus eſt habitu logico, proindeque inſtrumentali. Ad quam veritatem reſpiciẽs Gal. 6. de tuend. val. cap. 8. dicebat, [compendiariam eſſe, & facile recordabilẽ illam doctrinam] hoc eſt ſcientiam, vel artem [quę methodo traditur] ſi igitur methodus eſt, quo traditur ſcientia, ergo methodus non eſt ſcię̃tia, ſed inſtrumentum, quare ſi conſideretur quatenus inſtrumentum hoc docetur, nihil aliud eſſe poteſt, quam doctrina inſtrumentalis, ad differentiam doctrinę principalis, propterea neſcit quid dicat Altim. probans methodum non eſſe habitum, quia non eſt aliquis ex quinq; habitus propoſitis ab Ariſto. 6. Ethic. cap. 4. namque ibi Ariſtot. ſermonem habet de habitibus principalibus, ad quos methodus minime referri poteſt. refertur enim ad habitum inſtrumentalem, quatenus (vt dictum eſt) docetur a doctore in virtute habitus inſtrumentalis. Cęterum quoniam methodus inquantum doctrina inſtrumentalis ab ordinibus nõ diſcrepat, propterea in definitione quędam aſſignare opus fuit, per quæ methodus doctrina methodica a doctrina ordinante ſeiungeretur, propterea additum fuit, [qua docemur progredi a noto ad ignotum] vnde ſicuti in doctrina ordinãte docemur ſcientias diſponere: ita in methodo docemur progredi a noto ad ignotum, nec immerito quoniã cum methodi munus ſit patefacere, nec liceat aliqd manifeſtare. vt, ex logica patet, niſi ignotum per notum, non ab re dictum fuit [qua docemur progredi a noto ad ignotum] tandem dictum eſt [vt problematum ſcientiã conſequamur.] & primum poſita fuit particula illa [problematum,] quoniam, & ſi non omnis ordo in ſua via progrediãtur a noto ad ignotum, vt ordo compoſitiuus, tamen aliquis ordo, vt reſolutiuus, progreditur a noto, ad ignotum, iccirco, vt omnifariam methodus ab ordinibus diſtingueretur dictum fuit [vt problematũ ſciẽtiam conſequamur] per quam particulam methodus ab ordine ſeiũgitur, propterea quod ordo locum habet in vniuerſa arte, methodus autem in parte artis in problematibus ob id dicebat Gal. 1. meth. 5. in omni methodo ſeruandum vt prius leuioribus problematibus exerceamur, quam in maioribus. Ecce quomodo methodus ad problemata refertur. ad eandem veritatem reſpiciens affirmabat 9. meth. 6. haberi in methodum ad differentiã exercitationis per vniuerſalia quędam Theoremata. Sed aduertendum, ne propterea decipiamini inſtar quorundam credentiũ methodum eſſe collectionẽ pluriũ vniuerſaliũ Theorematũ. hoc enim eſt falſum. Nam quãuis meth. conſiſtat in vniuerſalibus Theorematibus, ita intelligere tamẽ oportet, vt methodi ſit via, per quã a noto ad Theorema ignotum progredimur, quo ſit vt cognitio, illorum Theorematum minime ſit methodus, quod ſatis lucide declarauit Gal. quarto meth. quarto, inquit enim aduerſus Theſſalum ex mente Plat. & Ariſto. quod qui methodo aliquid molitur, oportet vt notitiam habeat tum ſimilis, tum diſſimilis, non tamen ſimilis, & diſſimilis notitia methodus, quare quamuis methodus conſiſtat in Theorematibus, quia eſt via progrediens per illa Theoremata, non tamen methodus eſt Theorema, ſeu Theorematum collectio, quemadmodum etiam exercitatio, quamuis cõſiſtat in ſingularibus, non propterea exercitatio eſt collectio ſingularium. Sed ad rem, methodus hæc via ad Theoremata, ad problemata refertur, nõ tamen, & hoc ad ordinum differentiã, ad totam artem, dictum autem fuit non ſimpliciter, [vt problemata dignoſcamus] ſed, vt problematum ſcientiam conſequamur; propterea quod experimentum quoque eſt doctrina inſtrumentalis, qua progredimur a noto ad ignotũ, & ad problemata refertur, attamen per experimentum conſequimur tantum peritiam, non autem cognitionem ſcientialem, quam ex methodi adipiſcimur. Cuius diſcriminis ratio inde colligitur, quoniam experimentum eſt opus ſenſus, methodus autem opus intellectus, vnde vt methodus ab experimento diſtingueretur iure merito diximus [vt problematum ſcientiam conſequamur,] ſed iam ex propoſita definitione methodi diuiſionem aggrediamur.

De diuiſione methodi, Cap. XVI.

NEgotium de methodi diuiſione, vt opinor, difficillimũ aggrediens. Modernus, quatuor, tantum eſſe methodos, nempè definitiuã, demonſtratiuam, diuiſiuam, & reſolutiuam probare nititur, idq; tum authoritate, tum ratione. Authoritate quidem

dem

dem,& ea duplici,nempe Ammon.in pręf.prędicab. atque Ariſt.primo de an.ratione autem,quoniã omnis artifex conſiderat,aut accidens; & prodit methodus demonſtratiua, aut ſubſtantia,& oritur methodus definitiua, quæ poſtea definitio cũ conſtet ex genere & differẽtia,genus vel eſt infimũ, vel ſupremũ, ſi infimũ, inuenitur ſola methodo diuiſiua, quæ deſcendendo procedit,ſi ſupremum inquiritur methodo reſolutiua, quæ aſcendendo progreditur. Poſtea addit inter has methodos nullum ordinem eſſe,nam his vtimur pro varietate rerũ, quæ nobis occurrunt. Nam cum quæritur quid res ſit, ad definitiuam cõfugimus methodum,cum paſſio de ſubiecto ad demonſtratiuam; quando aliquod confuſum,aut vnire,aut diſſoluere volumus,aliquando diuiſione, aliqñ reſolutione vtimur. Hæc in ſumma de methodis habuit, atq; habuit ſe longiorem ſermonẽ de his habere nolle,tum propterea alias cauſas,tum præſertim quia cõſcripſit quatuor libros de his methodis, qui vtinã in lucem editi eſſent,quia nos in præſentia fortaſſe non laboraremus,vel ad eos profligandos multum tẽporis contenteremus. Cęterum hæc opinio de meth.numero ſeu diuiſione, maxima ex parte ex Leoni. deſumpta quod verbis propoſita eſt,tot etiam falſitatibus,& confuſionibus inuolutam eſſe luce meridiana clarius deprehẽdetis,atq; vt ordinatè progrediamur, modernũ imitantes,(quoniam primum inſtituit ꝓbare methodos eſſe 4. nec plures, nec pauciores,bifariam nempe authoritate, & ratione)primo oſtendo fuiſſe deceptum in authoritatibus. Et quia duplex authoritas fuit:in vtraq; fuiſſe deceptum, oſtendo, quãtũ igitur ad Ammonium,abſque dubio proponit methodum diuiſiuam,definitiuam,demonſtratiuam,& reſolutiuam,at non proponit illam methodum reſolutiuam,quam hic ſibi fingit modernus,namque modernus accipit reſolutiuam methodum, ex qua inueniamus genus,vt definitio conſtituatur. Ammon.autem ait,definitionem fieri ex ſola diuiſione. Quare loquitur de alia reſolutione, quam de illa, quæ conducit ad definitionẽ, quare modernus verborum Ammon.ſenſum intelligere noluit. Quantum deinde ad Ariſt.eo poſtNabito, Ariſt.ibi ꝓponere methodos,nõ abſolute, ſed vt ad definitionem referuntur, facillimũ eſt videre ex Ariſt.dictis, nos non poſſe numerũ methodorum determinatum haurire. Namque primo illo de an.5.habet formalia verba [ſi autem manifeſtum ſit vtrum demonſtratio aliqua ſit,aut diuiſio, aut etiam aliqua alia methodus] ecce cum dicat,[aut aliqua alia methodus] determinatum methodorum numerum minime proponit. quare authoritates a moderno adductæ,non ſunt ad propoſitum. Quantum autem ad rationem. Ratio fuit,merito accidentis eſſe demonſtrationem, cauſa ſubſtantiæ definitionem,gratia generis infimi diuiſionem,ratione ſupremi reſolutionem. In hac ratione tres tantum committuntur errores. Primus error,quando inquit merito ſubſtantiæ oriri methodum definitiuam. namq; methodo definitiua vtimur non ſolum in contẽplatione ſubſtantiæ,ſed etiam accidentis, neque enim ꝑ methodũ definitiuam,accipere debemus definitionẽ quidditatiuam tantum, ſed quamlibet. ob id quando Ariſtotel. ſecundo de an.definit colorem, vtitur methodo definitiua:quando 4.phyſicorum definit locũ, & tempus,vtitur eadem methodo. Pariter Galen.definiens morbum,definiens accidens,non alia methodo,quam definitiua progreditur, & ratio eſt,quoniã quamuis definitio principaliter ſit ſubſtantiarum,ſecundario tamen etiam eſt accidentium,vt paſſim affirmat Auerr.præcipueque vero 7.Met.14.15.& 33. Quod ſi quis pro ſalute moderni,vel potius Leonic. aſſerat demonſtrationẽ dirigi ad accidentia, definitionem autem ad ſubſtantias,hoc eſt ad rerum eſſentias,ſiue eſſentiæ ſint accidentium,ſiue ſubſtantiarũ, non propterea tamen concludere determinatũ methodorum numerum poſſunt. Siquidẽ methodorũ neceſſitatem non ex ſubſtantia,& accidente,ſed potius ex aliquo alio (vt ſuo loco explicabitur) petere oportet. Secundus deinde error fuit,quoniam cum habuit diuiſionem,& reſolutionem deſumi ex genere inueniendo, ratione definitionis error in hoc conſiſtit,quoniam ſibi non conſtat,nam infra dicit inter methodos,nõ eſſe aliquem ordinem, & tamen vult diuiſionem, & reſolutionem ad definitionem ordinari,quare methodi inuicẽ modo habent, modo nõ habent ordinem, tertius error, quoniã ait infimum genus, ſcilicet proximum inueniri ſola methodo diuiſiua. Quod ſi eſſet, ex ſola reſolutione inueniri nõ poſſet definitio, quod eſt contra Ariſt. ſecundo poſt. ob idq; Auerr.primo de an.circa principium inquit, quod ſicut Plato definitionem per diuiſionem venabatur,ita Ariſt. per compoſitionem, hoc eſt per reſolutionẽ. Conſtat ergo quantum attinet ad methodorum numerũ,modernum delirasse, & in authoritatibus, & in ratione. Quãdo poſtea addit inter methodos nullũ ordinẽ eſſe,nam his vtimur ꝓ rerum diſcrimine,ita vt quando quærimus q̄d res ſit, vtimur definitiua, cum pſſionem de ſubiecto demonſtratiua, quando aliquod confuſum aut vnire, aut diſſoluere volumus,aliquando diuiſione,aliquãdo reſolutione. In his dictis eſt duplex error. Primus quoniã falſum eſt abſolute aſſerere methodos inuicẽ relationẽ non habere, namque diuiſio, & reſolutio interdum referũtur ad definitionẽ, nẽpe quatenus definitionis partes inquiruntur,modo deſcendendo,tuncque ꝑ diuiſionem, modo aſcendendo, tuncq; per reſolutionẽ, quinimo interdum, & ipſa definitio refertur modo ad diuiſionem,modo ad reſolutionẽ: ad diuiſionẽ q̃dem, vt euidenter colligere licet Galen. tum alibi, tum primo methodi 5. tum ſecundo meth. 6. quibus in locis habet eſſe impoſſibile, vt ſciamus differẽtias, & ſpecies per diuiſionem,niſi prius per definitionem ſciamus quidnam ſit genus diuidendum. ꝓpterea in lib.de morb.diff.ſibi proponens diuiſiua methodo venari omnes morborum ſpecies, prius quid ſit morbus edocet: refertur etiam definitio ad reſolutionem (vt ex Ariſtot.primo poſt. facile eſt haurire)ibi namque definit ſcire, vbi tñ principaliter reſpicit ad methodum reſolutiuam, vt in huius virtute de arte demonſtrandi diſſerat, vnde inſcriptionem a methodo nobiliori deſumens, libros illos reſolutorios nuncupauit. Quare diuiſio, & reſolutio non ita referentur ad definitionem, vt etiam ad has definitio relationẽ nõ habeat,ſecundus error eſt quoniam aſſerit, quod quando aliquod confuſum,aut vnire, aut diſſoluere volumus,vtimur aliquando diuiſione,aliquando reſolutione,in quibus verbis modernus, ſe tum confuſum,tum mendacem patefacit. Mendacem quidem cum dicat confuſum eſſe vniendum. quando potius quæ inuicem ſunt confuſa, non magis vnienda, & confundenda,ſed contra potius diſſoluenda ſunt,cõfuſum autem ſe declarauit, cum dixerit, quod quando aliquod confuſum,aut vnire,aut diſſoluere volumus vtimur aliqñ diuiſione, aliquando reſolutione; quaſi quod tum diuiſio, tum reſolutio conducat, tũ ad vniendum; tum ad diſſoluendum. Quare modernus, ſeſe ſatis inuolutum ſignificauit. Quid igitur dicendum? Dicerem ego(meliori iudicio me ſubmittens in materia adeo ardua)oculos perpetuo habens ad optimum fundamẽtum, nempe ad definitionem, a qua differentiæ omnes definiti, tum genera,tũ ſpecies conſtituentes prodeunt. Cum Methodus nihil aliud ſit,quam doctrina inſtrumẽtalis,qua a noto ad ignotum progredi docemur, propterea pro diſcrimine rei ignotæ diuerſas, variaſque haurit methodos, Vnde Plato in Theæteto,vel de ſcientia ait. [ſi geometra in diſputationibus geometricis vtatur nõ demon-

monſtratione, ſed veriſimili tantum ratione, hoc eſt probabili, nullius prorſus æſtimaretur.] a qua veritate neque recedens Ariſt. dicebat ſecundo de gen. an. c.4. principiorum non eſſe demõſtrationem, ſed aliã cognitionem. Quam veritatem aliqua etiam ex parte colligere licet ex Ariſtot. tertio Rhe. c. primo. Itaque cum ex rerum diſcrimine variæ methodi hauriri poſſint, nos merito ex rebus diuiſionem noſtrã conficie.nus. Verum tamẽ ne extra propoſitum egrediamur, diuiſionem ex rebus potiſſimum hauriemus, quatenus vario modo ignotæ ſunt. ſiquidem methodus eſt ea doctrina, quæ ad rem ignotam per res notas proficiſcitur, propterea dicimus, quod cum rerũ omnium quæ ſunt in mundo aliqua ſint nota, aliqua ignota, quantũ ad nota, talia methodis minime egẽt, propterea quod methodus propter res ignotas, non autem notas eſſe poteſt. Verum quantum attinet ad res ignotas, hæ ſunt in duplici differentia, vel enim ignotæ ſunt naturaliter, vel non res ignotæ naturaliter ſunt, quæ de diametro opponuntur notis, quę vero non ſunt ignotæ naturaliter ſunt mediæ inter res notas, & naturaliter ignotas: primum itaque ſi ſint res naturaliter ignotæ gratia harum methodus pullulat demonſtratiua, quæ ab Aue. primo phyſicorum a principio via doctrinæ appellatur, quippe quę methodus (vt quam primum noſcetis) refertur ad quæſitum ſi eſt, quia eſt, & propter quid eſt, ſi autem res medio modo fuerint ignotæ oriuntur methodi, q̃ ab Auer. loco præcitato maneries diſciplinæ nuncupant. Cæterum hęc diſciplinæ maneries, hęc methodus adhuc ſubdiuiditur, prout res medio modo ignota ſubdiuidi poteſt: nam circa rem medio modo latentem, vel latet quid, & orit̃ methodus definitiua, vel latet quotuplex ſit res, hoc eſt, an vna, vel plures, & ſi plures quod ſint, quemadmodum etiam apud Ariſto. primo phyſicorum non cõſtabat, an vnum, vel plura eſſent rerum naturaliũ principia, & ſi plura an infinita, an finita, & ſi finita quotnam eſſent. Ad rem, vel latet quotuplex res ſit, atque ad hanc patefaciendam progredimur, vel deſcendendo, & eſt methodus diuiſiua, vel aſcendẽdo, & naſcitur methodus reſolutiua. Quo poſtea fit, vt cum res ignota aliam ſubdiuiſionẽ genericam non patiatur propterea neq; poſſe aliqđ aliud genus methodi ſubalternum ſcaturire. Quod ſi quis forte proponat methodum compoſitiuam, ſciat hãc referri modo ad diuiſiuam, modo ad reſolutiuã, quinimo etiam ad definitiuam (vt proprijs locis enucleabimus) quare prima methodorum genera partiri nõ licet in plura quam in quatuor propoſita, nempe in methodum demonſtratiuam, definitiuam, diuiſiuam, & reſolutiuam, dico autem prima methodorum genera, quia deinde (vt ſigillatim declarabimus) vnaquæque methodus generica in ſuas ſpecies ſpecialiſſimas ſubdiuidetur. Hæc de generali methodi diuiſione.

De definitione demonſtrationis. Cap. XVII.

DOctrinæ Methodicæ generica diuiſione ꝓpoſita, atq; firmata, modo vnumquodq; ſubalternũ genus priuatim adire oportet, atq; de illo differe:e. Primum autẽ de Methodo demonſtratiua verba faciemus, vtpote de illa, q̃ quęſitum naturaliter ignotũ reſpicit, de qua tñ pauca dicemus, propterea ꝙ in hac nihil a doctiſſimis logicis intactum relinquitur (vtinam autem in reliquis, ſi non ita ſaltim mediocriter laboraſſent.) Antequam autem demõſtrationis definitionem pręponamus, primum vos monitos eſſe velim, per demonſtrationem nos intelligere etiam Syllogiſticam rationem, quatenus eſt alterum inuentionis inſtrumentũ, vt diſtinguitur contra experimentum. Vnde inſtrumentum dicitur, tum demonſtratio, tum ratio. Demonſtratio quidem ad differentiam aliarum methodorum, ratio autẽ ad differentiam experimenti. Quare agentes de demonſtratione agemus vna de ratione. Demonſtrationis, itaq; (ſed de more acceptæ, quatenus a Doctore docetur) talis proponitur definitio. [demonſtratio eſt Methodus, qua docemur ꝓgredi a noto ad naturaliter ignotum.] Primum quando dicitur, demonſtratio eſt [methodus] idem eſt, ac ſi diceremus, quod demõſtratio eſt doctrina inſtrumentalis, qua progredimur a noto ad ignotum, vt problematum ſcientiam conſequamur. Hæc enim fuit methodi definitio, vnde cũ methodus ſit genus proximum demonſtrationis, ideo dictũ eſt, quod eſt methodus. Cæterum cum methodus, ſit commune genus, tum demonſtrationi, tum alijs methodis, propterea vt demonſtratio diſtingueretur a cæteris methodis additũ fuit, [qua docemur progredi a noto ad naturaliter ignotum] namque demõſtratio refertur ad naturaliter ignotum, ad differentiam reliquarum methodorum. verum pro clariori intelligentia propoſitæ definitionis, atq; cõſequenter naturæ ipſius declarare oportet, quid velimus, tũ per notum, tum per naturaliter ignotum. Itaq; quantum ad notum: ſciendum nos intelligere interdum præmiſſas, interdum concluſionem, vt propterea in aliqua demonſtratione progrediamur a pręmiſſis notis ad concluſionem ignotam; interdum autem a cõcluſione nota ad præmiſſas ignotas. Progredimur quidem a præmiſſis notis ad concluſionem ignotam in demonſtratione oſtenſiua nuncupata, contra autẽ procedimus a cõcluſione nota ad præmiſſas ignotas cum Ariſto. primo poſt. 41. in demonſtratione ad impoſſibile ducente, in qua progredimur a falſitate conſequentis ad falſitatem antecedentis, vbi cum conſequẽtis falſitas exiſtat notior præmiſſarum, ſeu antecedentis falſitate, ob id progreſſus a noto ad ignotũ perpetuus eſt. Quantum deinde ad naturaliter ignotum, per hoc intelligimus an res ſit, quia eſt, propter quid eſt, vt denuo ex his haurire liceat in demonſtratiua methodo, in hac via a noto ad ignotum notum eſſe, vt plurimum pręmiſſas, interdum autem notã eſſe concluſionẽ, ignotum autem eſſe an res ſit, q̃a eſt, & propter quid, viam vero in hac methodo eſſe, vt plurimum a præmiſſis ad cõcluſionem interdum autem a concluſione ad præmiſſas, nempe in demonſtratione ducente ad impoſſibile, ſed ad diuiſionem accedamus.

De diuiſione demonſtrationis. Cap. XVIII.

DIfferentiæ ſi demonſtrationis ſpecies cõſtituere debent, deſumendæ ſunt ex ipſius demõſtrationis definitione proindeq; ex particulis, per quas demonſtratio a reliquis ſeiungitur methodis, atque ob id, tum a noto, tum potiſſimũ ab ignoto, a noto quidem, q̃m id includit vel præmiſſas, vel concluſionem. Si præmiſſas, eſt demonſtratio oſtenſiua, ſi concluſionem, eſt demonſtratio ducens ad impoſſibile. Quantum autem ad naturaliter ignotum, cũ hoc ſit, vel ſimplex, vel compoſitum, ſi ſimplex eſt ſi eſt, eſſe rei, ſi cõpoſitum eſt q̃a eſt, & propter quid. Vnde ſi ignotum fuerit, vel ſi eſt, vel quia eſt, quod per demonſtrationem notum fiet, erit demonſtratio, q̃a quippe quę ꝓgreditur a principijs manifeſtis ad ſi eſt, ſed a principijs, non eſſendi, verum inferendi tantum, atq; propterea procedit, tum a priore ad poſterius, tum a poſteriori ad prius: a priore quidẽ ad poſterius, hoc eſt a cauſa remotiſſima ad eſſe rei, vel in-

hæren-

Digitized by Google

hærentiæ affectionis de ſubiecto, non autem proficiſcitur a cauſa, vel propinqua, vel media quæ ſit cauſa, tum eſſendi, tum inferendi, quia tunc non eſſet cognitio a poſteriori, eſt enim cognitio a poſteriori in demonſtratione, quia quatenus ſit, per principia inferendi tantum. progreditur etiam a poſteriori ad prius, hoc eſt ab effectu ad cauſam, veluti cum ex tranſmutatione aſcendimus in cognitionem ſubiecti materiæ primæ; vnde, & talis demonſtratio, quia dicitur reſolutio, non tamen ratione rei ignotæ, ſed potius ratione viæ, quoniam talis demonſtratio procedit a poſteriori ad prius, ſicut reſolutio. Si poſtea ignotum, quod demonſtratio largitur fuerit propter quid tantum, tunc oritur demonſtratio propter quid, quippe quæ a priore progreditur. Proceditque ex principijs, tum eſſendi, tum inferendi. Hæc vero principia ſunt vel formalia, & conuertibilia, vel potius efficientia, & non conuertibilia, non tamen remotiora, vt in demonſtratione quia. Si fuerint formalia, conuertibiliaque, naſcitur demõſtratio propter quid, quæ per accidens differt a demonſtratione potiſſima, quatenus accidit, vt in demonſtratione propter quid, notum ſit ſi eſt. Vnde largitur ſolum propter quid: at in potiſſima demonſtratione vtrumque latet. Si vero principia fuerint effectiua, non conuertibilia oritur demonſtratio propter quid, quæ a potiſſima demonſtratione eſſentialiter diſcrepat. Si deniq; ignotum, in quod demonſtratio refertur fuerit ſi eſt, & propter quid eſt, tunc cum Them. oritur demonſtratio potiſſima, quippe, quæ fit per principia, quæ nõ ſolum ſunt principia eſſendi, & inferendi, verum quoque intrinſeca, immediata, & conuertibilia, vt propterea in tali demonſtratione medium ſit definitio, quæ conuertibilis eſt. Vtrum autem talis definitio, ſit definitio, vel minoris extremi, hic ſubiecti, vel maioris extremi, hoc eſt paſſionis, non eſt ut in dubium reuocetur; quandoquidem noſtrum propoſitum ſit magis inſiſtere in cęteris methodis, parum autem in demonſtratione, liceat ſolum propter Iuniores per viam reſolutionis dicere, medium in demonſtratione potiſſima eſſe definitionem, tum ſubiecti, tum paſſionis. Fundamentum quoniam cum demõſtratio hæc per internam fiat cauſam, ideo definitio debet eſſe interna, qualis non poteſt eſſe paſſionis definitio, namque paſſio cauſaliter, non intrinſecè, non formaliter definitur. Quare medium debet eſſe definitio ſubiecti, quia huic merito definitio formalis adſcribitur, definitio etiam debet eſſe medium paſſionis, namque opus eſt illud pro medio accipere, quod eſt cauſa illius, quod debet ſciri, non autem eius, quod debet præſupponi. Quo fit, vt cum præſupponatur ſubiectum, quæratur autem paſſio de ſubiecto, iccirco opus eſſe vt medium ſit definitio paſſionis. Quare in potiſſima demonſtratione medium erit definitio, tum ſubiecti, tum paſſionis, verum eadem definitio erit definitio formalis ſubiecti, cauſalis autem paſſionis, veluti animal rationale mortale, quod erit medium in demonſtratione eſt definitio formalis hominis, proindeque ſubiecti definitio autem cauſalis riſibilitatis, iteque ipſo paſſionis. Sed de his fuſius verba facere non eſt noſtrum inſtitutum. Colligatis igitur ex his, demonſtratiuæ methodi has eſſe ſpecies, nec plures, nec pauciores, in quibus aſſequendis, cum non ſit exigua difficultas, propterea dicebat Galen. 2. de Placitis 3. non ſat eſſe demonſtrandi viam aliquam diſcere, ſed opus quoque eſſe exercitationem adhibere, vt tantæ methodi beneficio deuenire poſſimus in cognitionem rerum naturaliter ignotarum, quæcunque illæ ſint, hoc eſt ſiue partes definitionis, ſeorſum tamen a definitione acceptæ, vnde demonſtratio famulatur definitioni, ſiue membra, in quæ definit diuiſio, quæ cum nil probet, ob id demonſtratio probans concurrit, atque ſecundum hãc rationem, demonſtratio famulatur diuiſioni. Siue etiam membra, in quæ aſcendit reſolutio, quorum etiam cognitio ſyllogiſmo demonſtratiuo acquiri poteſt, ut ob id demonſtratio quoque reſolutioni inſeruiat. vt tandem demonſtratio principaliter referatur in ſimpliciter naturaliter ignotum, ſecundario autem in naturaliter ignotum quod ſit, uel ex quo definitio conſtitui debet, vel in quod definere poteſt tum reſolutio, tum magis diuiſio. Et hæc de dem. Alia vero circa rationem Syllogiſticam, ac triuialia, conſulto omittimus.

De definitione definitionis. Cap. XIX.

AGgredimur in præſentia definitionem, ſeu definitiuam methodum, proindeque methodum cæteris præſtantiorem, atque neceſſariam. Vnde Plato in Phædro, vel de Pulcro ait. [in omnibus vnicum principium eſſe ijs, qui bene conſulere volunt, intelligere quid illud ſit, de quo conſulatur.] Quid autem intelligi non poteſt niſi methodo definitiua. Vnde addebat etiam, quod qui ſingula definit manifeſtum ſemper reddit id de quo agitur. Valeant igitur qui reprobant, & derident definitiones, & præcipue, quoniam ibidem addit Plato, Ex definitione diſputationem claritatem habere, conſtantem que ſibi ipſi concordiam, neque immerito, nanque conſtat de quo habetur ſermo, de quo habetur diſputatio propterea etiam Galenus ſecundo, de dec. capitu. tertio præcipit, vbi quæſtio eſt de aliqua re, vt auſpicemur a quæſita rei ſubſtantia, a definitione, qua deinde tanquam formula, & ſcopo rerum omnium quæ ſingillatim erunt dicendæ, vtamur. Exempli gratia, vbi proponitur difficultas de principatu membrorum, quod nimirum membrum principatum obtineat, prius ſcire oportet, quid ſit principatus, cuius deinde definitioni tanquam optimo fundamento, innitentes ad quęſitum enucleandum tuto progrediamur, quemadmodum etiam progreſſus eſt Galen. in libello an ars tuend. ſanit. pertineat ad Med. vel ad Gymnaſticum: præterea vero definitio non ſolum eſt optimum initium, & fundamentum diluendarum quæſtionum, verum quoque ad diuiſionem quam maxime confert. dicebat enim Galen. tum primo Metho. quinto, tum ſecundo Method. ſexto, impoſſibile eſſe, vt per diuiſionem ſciamus differentias, ac ſpecies alicuius generis, niſi prænoſcamus, quid ſit illud genus, quod pręſcire nequaquam valemus, niſi per definitionem, ſeu deſcriptionem. Cæterum quemadmodum hæc methodus, tum præſtantiſſima eſt, tum ſumme neceſſaria, pari quoque ratione hanc aſſequi eſt difficillimum, quandoquidem conficitur (vt ſuo loco patebit) per genus, & differentiam, arduumque eſt inuenire, tum proximum genus, tum maxime differentiam propinquam, vnde mirum eſſe non debet ſi in hac methodo ex ſent. Galen. ſecundo de differentijs pulſuum tertio, multi committuntur errores, ibi nanque Galen. proponit quinque errores in definitione contingentes, in quos præcipue labebantur Sophiſtæ tempore Galen. quales præcipuè erant qui ne olus quidem citra definitionem emere uidebantur, quamuis nec per tranſcenam dialecticam uiderint, primus itaque error erat, quoniam imperabant; vt definirentur nomina quædam noua petita ex Syria, uel Cilicia, quæ nullus homo Græcus audiuerat: ſecundus error, quoniam accipiunt aliquod nomen græcum quidem, ſed non eſt rei

Digitized by Google

cuipiam aſſignatum,tamen ita aſſumūt miſeri ſophiſtæ,& definitionem poſcunt.Tertius error nõ in nomine,ſed in re,qm̄ definitiones proponūt, quę a perito dialecticæ probantur,quod ſunt,vel nõ plenæ, vel ſuperfluæ,vel indiſtinctę,vel obſcurę, vel prolixæ,vel falſę,vel omnino etiam non definitiones.Quartus error,qm̄ neſciunt non oı̄um eſſe definitiones, cuncta tñ definire ſtudent. Quintus error,qui inter cæteros eſt ſingularis,qm̄ antequam ęquiuocum diſtinguant, illius vnam faciunt definitionem,quaſi definitiones ſint nominum,nõ aūt rerum, cum tñ non nominū, ſed rerū ſint definitiones. Vnde ſi ab vno nomine res multę ſignificantur,quot res ſignificabuntur,tot etiā erunt definitiones:veluti cum canis ſignificet cęleſtē, marinum,& terreſtrem;canis tres erūt definitiones, ſic cū vna res pluribus nominibus ſignificetur, illius nominis vnica erit definitio,veluti(inquit Gal.)enſis, gladius, mucro; tria ſunt nomina,tamē eſt vna definitio,ſed ad rem, hi ſunt errores in definitiua methodo occurrētes. Itaq; reſpicientes nos ad huius methodi, tum pręſtantiam,tum difficultatē decreuimus de hac omni cum diligentia diſſerere. Præcipueq; vero,cum a iunioribus logicis fortaſſe omnia nõ habueritis. Cęterum vt negotium hoc difficile(quātum fieri poteſt) aſſequi poſſitis,confuſionem euitantes,hac ſerie procedemus, primum proponemus definitionis naturā per definitionem,ſeu deſcriptionem, ſecundo loquemur de diuiſione definitionis,tertio cum plures, ſint definitionum ſpecies quem ordinem inuicem habere debent inueſtigabimus,quarto de modo conficiendarum definitionum diſſeremus, vbi declarabimus qua arte fieri debeat definitio in cōmuni; deinde quomodo conficienda ſit definitio generis, & quomodo ſpeciei. Quantum ad primum ſpectat,inprimis ſciendū, nos per definitionem intelligere,tum definitionē, tū deſcriptionem,atq; ſub ea ratione,qua a doctore docetur,quatenus ad genus doctrinæ refertur. Dicimus itaq; quod definitio eſt [methodus qua docemur a noto deuenire in cognitionē quid ignoti definiti.] Quæ definitio eſt ſatis clara. Namq; cum defini tio,(vt ait Boetius,)ſit oratio explicans quid incertum,vt proinde ſit inſtrumentū declarans ipſum quid,merito ſi cōſideratur hoc inſtrumentū,quatenus a doctore docetur,erit doctrina,& ea methodica, qua docemur ꝑ notum deuenire in cognitionem quid ignoti, ipſius definiti:hic autem per notū nihil aliud intelligimus, quam definitionem,vt definitum reſpicit. Namque ſi definitio debet explicare quid ipſius definiti,neceſſario definitio debet eſſe nota,hoc eſt partes, ex quibus conſtituitur definitio debēt eſſe notę,ſiue ſint genus, & differentia,ſiue aliquid his proportione correſpōdens,quid autem definiti debet eſſe ignotum. propterea Gal.4.de cauſ.pulſ.primo, ait definitionum nullū eſſe vſum, vbi res ante apertæ ſint. Verum per quid ignotum intelligimus,tum quid nominis, tum potiſſimum quid rei. Hinc ſequitur, vt in methodo definitiua notum,ſi ipſa definitio, ignotum quid definiti. Via autem a definito ad definitionem atque deinde in eſſentiali definitione (vt videbitis) a genere ad differētias. Vnde ſatis errauit Moder.quod dixerit in definitiua methodo ꝓgreſſum eſſe a toto definito noto ad partes definitionis diſtinctas magis,ſed nobis ignotiores,namq; in qualibet methodo neceſſariū eſt, ut progreſſus ſit a noto ad ignotum, quo fit, vt ſi quid rei notum fuerit,otioſa ſit illa definitio, quod ſi dixerit Ariſtot. in primo Phyſico. in proœmio,circulum definitum eſſe quoddam notius, quam definitio circuli, hoc eſt ſano modo intelligendum. Nam vel eſt ſermo de cognitione confuſa, vel diſtincta, ſi de confuſa, certum eſt, quod ſi progredi volumus ad definitum per cognitionem,nempe confuſam, progrediemur deſcriptione, quæ notior erit deſcripto. Si autem loquimur de cognitione diſtincta , non eſt dubium, quod procedendum eſt per nota naturæ & nobis, quia aliter non poſſemus progredi ad quid rei diſtinctum. Vnde aliud eſt comparare doctrinam confuſam cum confuſa, diſtinctam cum diſtincta, & confuſam cum diſtincta. Nam ſi comparamus doctrinam confuſam cum confuſa, ueluti eſt, quæ per deſcriptionem acquiritur (vt dictum eſt) deſcriptio erit notior deſcripto. Si autem comparemus doctrinam, ſeu cognitionem diſtinctam cum diſtincta, adhuc (vt diximus) definitio notior eſſe debet definito: at ſi comparemus doctrinam confuſam cum diſtincta, quoniam definitum dicit cognitionem confuſam, definitio autem cognitionem diſtinctam, confuſa autem cognitio diſtinctam præcedit; ſecundum hanc rationem Ariſtotel. comparans cognitionem confuſam cum diſtincta dicere potuit circulum definitum eſſe quoddam notius cognitione, ſcilicet confuſa; quam definitio circuli, alludens ad cognitionem diſtinctam, ſed his poſthabitis ad diuiſionem properemus.

De diuiſione definitionis.

Cap. XX.

QVoniam in definitione ad differentiam aliarum Methodum ignotum eſt quid definiti, propterea differentiæ, rationabiliter ab hoc ignoto deſumentur. Dicimus ergo cum Galen.4 de pulſ. differentijs ſecundo: definitum per definitionem explicari, vel quo ad quid nominis, vel quo ad quid rei, uel quo ad vtrumque. Definitio, quæ definitum explicat quo ad nomen tantum, dicitur definitio notionis, atque hanc (inquit Galen.) Ariſtot. vocabat definitionem nominis, acſi diceremus, definitionem nomen interpretantem. Hæc autem omnibus teſtata eſſe debet, qui eadem utuntur lingua. Exempli gratia, cum dicimus, febris eſt feruor, conſtat enim apud omnes lingua latina vtentes feruorem ſignificare caliditatem excedentem, deinde vero definitio quæ eſſentiam explicat tantum, eſt illa, quæ quid rei explanat, nec tamen diſſidet ab ea, quæ nomen exprimit. Vt cum dicimus, febris eſt intemperies calida, & ſicca cordis, deinde eſt Media definitio, quæ definitum explicat quod ad vtrunque, hoc eſt, quo ad nomen, & quo ad eſſentiam, hæcque eſt duplex,vel enim aliquantum recedit a notione, atque nonnihil ad eſſentiam accedit, vel amplius, tum de notione, tum de eſſentia aperit, prima quidem definitio eſt,vt ſi dicam,febris eſt calor accenſus in corde:ſecunda vt cū dicimus,febris eſt efferueſcentia caloris naturalis in partibus ſimilaribus cordis: Nā cum dicimus eſſe efferueſcētiam, definitio ad notionem accedit. Cum vero additur quod eſt in partibus ſimilaribus cordis, conſtat definitionem febris quoque eſſentialem patefacere. Quibus ita conſtitutis merito cum Galen. colliguntur quatuor vnius rei definitiones, vel potius modi definiendi, qui tamen ſe inuicem conſequuntur, vt quarta definitio referatur ad tertiam,tertia ad ſecundam,ſecunda ad primam. Aduertendum autem cum Gale.has quatuor definitiones inuicem ita ſe habere, vt modo duæ, modo plures, modo pauciores ſint aſſignandæ,prout res definiendæ erit magis, vel minus difficilis. Prout etiam auditores erunt magis, vel minus eruditi. Vnde Tyronibus priores ſunt proponendæ definitiones veluti faciliores. Prouectis autem illa poſtrema quæ rei eſſentiam exprimit, quippe quæ illa eſt,

quæ

Digitized by Google

quæ cum Ariſtot. quarto Phyſ. circa principia, non ſolum rei eſſentiam explicat, ſed per eam omnes etiam proprietates definiti eſſentiam comitantes innoteſcunt, ſingulaq; occurrentes diluuntur ambiguitates. Ad quam veritatem reſpiciens Auerr. primo, de an. circa initia, d. omnem definitionem, per quam nõ cognoſcuntur accidentia, non dici definitionem, niſi æquiuocè, aut quia in ea collocatur aliquod falſum, aut quia componitur ex cauſis remotis, aut accidentalibus. quare definitio non ſolum debet explicare naturam definiti, quaſcunque extirpare difficultates, verum quoq; reddere cauſam proprietatum omniũ definitum comitantium. Vnde definitio optime aſſimilari poteſt naturali agenti. Namque ſicuti hoc quantum dat de forma, tantum dat de conſequentibus formam, a pari definitio, quantum naturam definiti explicat, tantum etiam propria patefacit accidentia. Quare præſtantiſſima definitiua methodus, præcipueq; vero penes definitionem eſſentialem. Rurſus definitio eſſentialis quatenus definitum explicat, vel formaliter, vel effectiue, ſi formaliter proprie, quid rei declarat; ſi effectiue potius propter quid rei inſinuat, & dicitur definitio cauſalis. Rurſus definitio formalis, vel traditur citra additamentum, & dicitur definitio formalis quidditatiua, vel traditur per additam, & dicitur definitio formalis per additamentum, quæ etiam quietatiua nuncupatur. Hæc de diuiſione definitionis, quare iam de ordine inter definitiones diſſeramus.

De ordine inter definitiones. Cap. XXI.

CVm plures, circa idem definitũ eſſe poſſint definitiones, nempe notionalis, eſſentialis, & media, inquirendum an oẽs ſemper in mediũ adducendæ necne? & ſi adducendę quę prius, quæve poſterius proponendæ. Huic itaque quęſito ſatiſfaciens Gal. primumque an omnes ſint in medium afferendæ, & primum quo a definitionem notionalem, ait quarto de pulſ. diff. 17. notionis definitionem eſſe põnendam, vel vbi omnes propoſitã rem nõ aſſequuntur, vel vbi quis nominis ſignificationem cõmutauit, quod ſi nullum horum fuerit, definitionem non eſſe aſſignandam: nam velle quidq; definire ad Sophiſticam diſciplinam potius pertinet. Quantum autem ad definitionem eſſentialem, aſſerit idem Gal. quarto, de diff. pulſ. c. 2. circa calcem, omnino apud Tirones cuiuſuis diſciplinæ eſſentiales definitiones proferendas non eſſe. quoniam quicunque Medici, ac Philoſop. alicuius diſciplinæ initiatis a definitione exordiuntur eſſentiali, vt eloquentiſſimi ſint atque clarè interpretentur, obſcuri tamẽ euadunt, propterea qđ auditores ea, quæ amplã explanationem requirunt, per definitiones reſtrictas tradita aſſequi haud quaquã poſſunt, propterea inquit Gal. ita progrediẽdum eſſe, vt prius longa oratione eſſentia rei, de qua agitur aperiatur, vt deinde apertam longa oratione veritatem ipſam breuibus verbis memoriæ gratia accipiamus, hoc eſt, ut poſt prolixum ſermonem gratia memoriæ, tandem definitio poponatur. Ex quibus colligatis definitionem eſſentialem a Gal. reprobari, duobus tamen ſeruatis, primum vt ſit ſermo ad Tirones, vnde ſi fuerit ſermo ad prouectos, licet definitionibus res explanare, ſecundum vt proponatur definitio, qua res breuiter explicẽtur, nec poſtea propoſita definitio declaretur. Vnde ſi quis definitionem propoſuerit, mox vero propoſitam explanauerit, hic minime redarguendus, namque & poſt explicationem per prolixa verba habitam definitionem rurſus ad memoriæ gratiam repetere poterit. Modo ſi liceat in medium proponere definitionem, tum notionalem, tum eſſentialem, quo ordine procedẽdum, dicit Gal. 4. de diff. pulſ. 2. illos peccare, & maxime vbi ſolum proponunt definitionem quam vocant eſſentialem nam opus eſt prius definitionẽ afferre notionalem, mox eſſentialem fundamentum quoniam, vt ait idem Gal. 4. de cauſ. pulſ. 9 omnis diſciplina initium ducit ab aliqua definitione notionis, atque proinde ab illa progrediendum eſſe, vel paulatim, vel repente ad eſſentialem, hoc eſt ad eam, quę ad amuſſim explicet rei propoſitæ eſſentiam, quod intelligendũ pro auditorum diſcrimine. Si namque iuniores fuerint, paulatim progrediendum, vt primum proponatur definitio notionis, deinde definitio aperiẽs ſimul notionem, & eſſentiam, tandem deueniẽdum ad definitionem eſſentialem tãtum. Si autem fuerint prouectiores, protinus a definitione notionis, ad eſſentialem definitionem properandum. Ex quibus colligendum in methodo definitiua non ſolum eſſe ordinem ratione definiti, & definitionis, quia prius proponitur definitum, deinde definitio, atque in definitione prius genus, deinde differentia, ſed etiam eſſe ordinem inter vnam, & alteram definitionem, nempe notionalem et eſſentialem. Sed iam de modo conficiendarum definitionum verba faciamus.

De conficienda definitione formali quidditatiua. Ca XXII.

QVoniam authori quam maxime neceſſarium eſt rectas proponere definitiones, atq; addiſcẽti dignoſcere an rectè, vel contra propoſitæ ſint, quorũ nullum fieri poteſt ab authore, vel addiſcẽte, niſi vterq; conficiendarum definitionum modum calleat, propterea talem modum, ſeu artem in mediũ afferre decreuimus, præſertimq; eũ illam ſecundum quam definitio eſſentialis confici poteſt, & debet. Verum cum definitio eſſentialis duplex ſit, nempe formalis, & cauſalis, primum agemus de arte conficiendi definitionem formalem. cum autem formalis definitionis alia ſit quidditatiua, quæ nimirum proprie eſt ſolius ſubſtantię, alia per additamentum, quæ eſt tum ſubſtantię, tum potiſſimum accidentium. Primũ de modo definitionis formalis quidditatiuæ conficiendæ mentionem habebimus. Itaque ſciendum ad conſtituendam definit. formalem, quidditatiuamq; ex omnium optimorum Philoſophorum ſententia operæ pretium eſſe eam tradere per genus, & differẽtiam, & hoc eſt, quod ſignificauit Auerr. 7. diuin. 43. namque, ait definitiones conſtare ex genere, & differentijs, ſiue ſint multę, ſiue non multæ differentiæ, etenim illa, quæ ſunt inter primum genus, & vltimam differentiam ſunt quaſi genus. Ex quo eliciendum, vnicam tantum particulam differentiæ locum ſibi vendicare, reliquas autem generis. Cæterum cũ definitio conſtet ex genere, & differentia, ob id quædam admonere oportet, tum circa genus, tum circa differentias. Quantum ad genus dicebat Galen. 4. de different. pulſ. 7. definit. conſtare ex genere, & differentijs, verũ ex genere continuo, ſeu proximo. inquit enim non parum quæſitum fuiſſe, an in definitione conſtituendum eſſe genus proximum, an remotiſſimum, an medium vtroque notius, additque merito quoſdam contentos fuiſſe continuum, ac proximum genus in definit. collocaſſe. Definitio igitur per proximum genus conſtituatur. Quantum autem ad differentias, ſciendum non eſſe quamcunque differentiam deſumendam, ſed propriam. Ad quod reſpiciẽs Plato dicebat in Theæteto, vel de ſcientia, eum definire, qui accipit cuiuſque differentiam, qua ab alijs, eſt diſtincta. Neque enim aliter poſſibile eſt tradere defini-

Digitized by Google

definitionem, per quam proprietates quoq; definitũ comitantes innoteſcant. ſiquidem vt dicebat Auer. 2. col. 80. & 3. col. 77. differentię non ſolum ſunt cauſæ ſpecięrum, ſed etiam ſunt cauſæ accidentium in ſpeciebus illis inuentorum. Aduertendum autem, quod cum hę differentiæ poſtremæ ſint differentiæ, cum nos, vt plurimum lateant, cum eodem Auer. 7. dicit 40. & 8. Diui. 5. per accidentia propria circũſcribi poſſunt, quemadmodum humanam formam per riſibilitatem circumſcribimus. Quo fit vt accidentia illa eligere expediat, quæ formam potius, quam materiam conſequuntur, quemadmodum & differentię potius a forma, quam a materia peti debent. namq; vt ait, Auer. 1. de an. 53. & 10. diuin. 25. quæ differunt ſecundum ſpeciem non differunt propter diuerſitatem ſuarum materierum, ſed quia in ſuis formis eſt contrarietas. Cæterum vos monitos eſſe uelim, materiam non vndequaque eſſe negligendam, quinimò in definitionibus interdum eſſe collocandam, interdum autem non, nempe prout res definienda modo citra materiam, modo materiæ immerſa perpenditur. Proinde fit, vt cum res naturales materię immerſæ ſint, cum Auer. 1. de an. 16. & 8. diuin. 6. non eſſe definiendas per materiam tantum, neq; per formam tãtum, non per materiam tantum, quia tunc definitio fit rei, quę eſt tantum in potentia, vt cum dicimus, quod domus eſt compoſita ex lignis, & lapidibus, neque definitio tradi debet per ſolam formam, quoniam eſt imperfecta definitio, ſiquidem formæ non ſunt ſine materijs, vt ſi dicam, domus eſt id quod tegit corpora. Illud præterea in aſſignandis in definitione differẽtijs monere oportet, vt ſint differentię, per quas definitũ a quocunq; alio definito ſeiungitur, non aũt ſint differentię, per quas diuidatur ipſum definitum, vel in genera inferiora, vel in ſpecies, & hoc fuit documentum conſtitutum a Gal. 4. de diff. pulſ. c. 8. ubi inquit in definitione non eſſe partiendam, ſeu diuidendam rem defiñedam, talis enim inartificioſa eſt definitio, veluti ſi dicamus, Aphoriſmus eſt enunciatio vniuerſalis rerum effectibilium, aut ſine ratione, aut cum ratione. illa particula, aut ſine ratione, aut cũ ratione, eſt inutilis, ſuperuacaneaq; e, propterea quod diuidit rem definiendam, ipſum ſcilicet Aphoriſmum, ob id inquit Gal. exacte completa eſt definitio, vbi abundè definiti eſſentiam declarat, at inutile eſt quicquid deinde addatur, maxime ſi addatur ex definitione illius rei, quæ definitur, propterea non admodum rationabiliter probari poteſt Gloriæ definitio a Cicerone tradita, cum ait. [Gloria eſt illuſtris, & peruulgata fama rectè factorum, & prægnorum, vel in ſuos ciues, vel in rempublicam, vel in omne genus hominum fama meritorum.] Namque vna definitionem proponit, & definitum diuidit. Vnde confundit definitionem, & diuiſionem. Sed fortaſſe hoc grauioribus authoribus permittendum eſt, vtpote illis, qui vna definientes, atque diuidentes non confundunt definitionem, & diuiſionem, ſed potius paucioribus verbis breuitati ſtudẽtes, rei tum definitionem, tum diuiſionem concludere, & ſigillare intendunt. Quibus, ita conſtitutis, duo per modum corrolarij haurire licet, alterum eſt, cum Boetio, illa tantum definiri poſſe, quæ generibus ſubijciuntur, & per ſpecificas differentias diſtinguuntur, propterea cum in prædicamentis quædam ſint ſuprema, nempe genus generaliſſimum, quædam infima, nimirũ indiuidua, quædam media, veluti genera ſubalterna, & ſpecies ſpecialiſſimæ, definitiones iure ipſo nõ erunt generis ſupremi, quia genus ſuperius non habet. non indiuiduorũ, quia ſpecificis deſtituuntur differentijs. Quare ſolum mediorum, hoc eſt generum, quæ ſubalterna ſunt, & ſpecierum, quæ ſpecialiſſimæ conſtituuntur. Alterum quod elicitur pariter cum Boetio eſt, quod in definitione, genus habet rationem partis, pariter & differentia, ſpecies autem quę definitur habet rationem totius, & hoc eſt, quod dixit Philoſophus in Proœmio primi Phyſicorum, circulum, hoc eſt definitum totum quoddam eſſe, exempli gratia, animal rationale mortale, hæc tria hominem cõponunt. Vnde homo, definitum hoc, inſtar circuli, eſt veluti quoddam totum ex genere, & differentijs, veluti ex partibus compoſitum. Et propterea dicitur in definitione eſſe habitudinem multorum ad vnum. hoc eſt multarum partium ad vnum conſtituendum. Quare definitum eſt quoddam totum, quare ſpecies definita eſt totum, genus autem definitionem ingrediens, eſt pars. Vnde ad hunc ſenſum definitio appellari poteſt compoſitio, quia ſcilicet definitum ex definitione componi videtur. Hoc autem ea ratione monere volui, vt ſi forraſſe ab authoribus definitio, compoſitio nũcupetur, intelligaris ad quem ſenſum compoſitionem cum definitione communiceant, nec methodos multiplicare veſtrum aliquis cogatur. Cęterum cum ex propoſitis conſtet, poſſe definiri, tum genera ſubalterna, tum ſpecies ſpecialiſſimas, non ab re fore opinamur, ſi tradatur ars ſecundum quam venari liceat definitionem, tum generis, tum ſpeciei: quoniam ex hoc etiam ſciemus methodum indagandi, tum genus, tum differentiam cuiuslibet rei, quam definire voluerimus, & in hoc conſiſtit pręcipua pars methodi definitiuæ. Quinimo ex his patebit aditus, & facilis ad aliarum methodorum naturam indagãdam, namque methodi adeo inuicem connectuntur, vt in explanatione vnius, & reliquæ, ſi non vndequaque, ſaltem non leui ex parte, dilucidentur. Præterea ex dicendis quoque conſtabit, cum definitio conſtituatur ex genere, & differentijs, qua arte tum genus, tum differentias ſeorſum a definitione inueſtigare oporteat.

De definitione ſpeciei. Cap. XXIII.

CVm definitio inueſtigari poſſit per modum, tũ compoſitionis, ſeu reſolutionis, tum etiã diuiſionis. Primum a facilioribus auſpicãtes, ſpeciei definitionẽ cõpoſitiua meth. luciddiſſimo Them. comite ſecundo Poſt. inueſtigabimus. Itaque Them. proponens methodum definiendi ſpeciem, noſcenſque definitionem conſtare ex genere, & differentia, ideo quantum ad genus, ſtatuit opus eſſe referre beneficio ſingularium ſpecies ſpecialiſſimas, in aliquod commune, in aliquod genus, quod deinde per differentias limitari, ſeu contrahi debet ad naturam definiti. veluti (inquit Them.) ſi voluero definire numerum ternarium, conſiderabo multas ſpecies, quatenus in aliquo commuji conueniunt. Aduertendum autem hoc commune eſſe in duplici differentia, nempe vel quia extẽditur vltra genus naturæ illius, quod definire volumus, vel quia citra conſiſtit. Vltra genus extenditur, vt cum conſidero ternarium numerum, quatenus aliquid eſt, tunc hoc aliquid eſſe, eſt ſupra genus ternarij numeri, id eſt, ſupra numerum. nam & alia dicuntur eſſe, quæ non ſunt numeri, & tale commune non ingreditur definitionem, daretur enim definitio per nimis remota, commune autem quod eſt citra genus, citra numerum, eſt imparitas quia tantum ad naturam numeri pertinet, eſt autem quid commune, nam competit non ſolum ternario, ſed quinario, ſeptenario, &c. Vnde omnes hi numeri, oẽs hæ ſpecies reducuntur in vnam communem naturam, nempe in numerum imparem, quod nihil aliud eſt, quam hanc naturã communem diſperſam in plures ſpecies, colligere in vnam cõmunẽ naturã:

nempe

Digitized by Google

nempe in numerũ imparem. propterea definitio indagatur per viam cõpoſitionis,ſeu reſolutionis aſcendendo a ſpeciebus ad genera,ad communia, non tamen ad communiſſima,quæ etiam reſolutio dici poteſt quatenus ternarium numerũ reſoluimus in ſua principia:eſt enim quoddam compoſitum ex numero,& impari,& ideo reſoluitur in numerum , & imparem,in hæc duo communia. Quare dicitur compoſitio,quatenus natura diſperſa in vnum colligitur.dicitur autem reſolutio quatenus res compoſita in ſua principia cõmunia reſoluitur . Cęterum, quia definitio datur non ſolum per cõmunia,ſed ẽt per propria, ideo opus eſt conſiderare,quodnam eſt peculiare ternario numero,quia inquantum numerus, inquantũ impar,propterea non diſtinguitur a quinario,& alijs ſpeciebus, itaq; cum animaduertimus, quòd primus eſt imparium,atq; primus bifariũ, nempe vt eũ alius numerus nõ metiatur,& quod in numeros alios reſolui nõ poteſt, ſtatim habemus talem definitionem, quòd ternarius eſt numerus impar primus incompoſituſq; dupliciter. Sed clarioris doctrinę gratia demus exemplum in homine , ſi perpẽdo hominem vna cũ equo,aſino,boue,& alijs ſpeciebus:ſi volo hominem definire,opus eſt, vt inquiram in qua communi natura conueniant,& quamuis cõſentiant in natura ſubſtantiæ, corporis, & animalis , quia tamen magis eſt proxima animalitas , ideo has ſpecies in animal referemus,ob idque homo erit animal.verũ adhuc a brutis non diſtinguitur. Qua igitur ratione diſtinguetur? per rationale . qua arte hanc venabimur differentiã? a propoſita methodo,nempe reſolutiua,ſeu compoſitiua minime recedentes , nõ poſſumus dicere hanc differentiam hac ſerie eſſe indagandam, quia animal eſt,vel rationale,vel irrationale, namq; diuiſiua progrederemur methodo,quare hanc differẽtiã indagabimus,humanæ ſpeciei indiuidua conſiderantes. Vnde quemadmodum indiuidua humana,cũ brutorum indiuiduis in animalitate concurrunt,vt in hoc communi,ratione cuius habemus genus, ita ſi differentiã indagare volumus,opus eſt conſiderare quidnã ſit in indiuiduis humanis,quod non ſit in indiuiduis brutorum. Vnde cum obſeruemus, in humanis indiuiduis communem eſſe rationem,quæ in brutorum indiuiduis minime locum habet , ob id illi generi addimus, hoc cõmune indiuiduis humanis, quod tamen brutis non competit . Et ideo per hoc diſtinguitur a brutis, atque dicimus,homo eſt animal rationale. deinde vero quoniã obſeruamus indiuidua cęleſtia,corpora cęleſtia eſſe animalia, eſſe rationalia , vt ab his ſeiungatur homo , opus eſt vlterius inquirere aliquod aliud commune quidem indiuiduis humanis, quod tñ indiuiduis ſupernis non competat. Quare cum obſeruemus,indiuidua humana interitui eſſe obnoxia , non autẽ ſuprema illa indiuidua , ideo addimus mortale, & dicimus, homo eſt animal rationale mortale. atq; ſecundum hanc rationem inuẽta eſt hominis definitio per viam reſolutiuam,ſeu compoſitiuã,vnde cum hęc compoſitiua methodus originem habeat a ſingularibus,ſicut contra diuiſio ab vniuerſalibus , mirum non eſt ſi dixerit Auer. 2. Poſt. 81. ex mente quoque Ariſt.modũ compoſitionis, diuiſionis modo faciliorem eſſe, quia nomen ęquiuocum non fallit in rebus particularibus(inquit Auer.) in vniuerſalibus autem decipit. Hinc etiã ſequitur cum dixerit Auer. primo, de an.5.inueſtigandum eſſe,an animę definitio indaganda ſit,vel demonſtratione, vt Hipp.vel diuiſione, vt Plato,vel compoſitione, vt Ariſt.in Poſterioribus. Vnde quo ad Hipp. non eſt credendum , ita abſolute vſum fuiſſe demonſtratione. Definitio enim demonſtrari non poteſt,vt definitio , ſed cauſa eſt,quoniam fuit primus,qui de rebus diſſeruit. Vnde potius conſiderauit partes ſeorſum a definitione , quam in definitione:partes autem ſeorſum a definitione,demonſtratione probari poſſunt, vt deinde demonſtratæ ipſam ingrediantur definitionem , conſtantiſſimaque fiat definitio. Plato autem & Ariſtot. potius conſiderãt partes definitionis in definitione,at Plato methodo inceſſit diuiſiua,quoniam altius eſt philoſophatus non fuit ita ſenſibus immerſus, ſicut Ariſtot. ob idque maluit vti methodo illa, quæ ab vniuerſalibus exorditur,et ad minus vniuerſalia progreditur,proindeque diuiſione. Ariſtot.autem magis ſenſatus utitur compoſitione , quæ a ſenſibus ortum trahit , quæ via facilior eſt. Cęterum circa compoſitionem aduertendum,quod quamuis opponatur diuiſioni , quoniã diuiſio incipit a ſupremo genere,& gradatim per genera ſubalterna deſcendit ad ſpeciem ſpecialiſſimã , ſeu genus proximum : contra autem cõpoſitio procedit incipiendo a ſpecialiſſimis aſcendendo ad generaliſſima , non propterea tamen aſcẽdere ſemper oportet, vſq; ad genus generaliſſimum , nanq; vbi habeamus genus proximum ſat eſt . Vnde vbi habeo hominem eſſe animal,non eſt vt laborem, vt inquiram,atq; habeam eſſe in genere vel ſubſtantiæ, vel corporis,quia ſi eſt animal,eſt etiam corpus,eſt etiam ſubſtantia, & ex hoc colligitur quoque minor difficultas in compoſitione,quam in diuiſionem,nã in diuiſione auſpicamur a generaliſſimo,in quo minime inſiſtendum, in cõpoſitione autem primum referimus indiuidua in ſpeciem, & ſpeciem in proximum genus,in quo quieſcere licet,quoniã definitio per proximum genus tradi debet. Hęc de conſtitutioni definitionis,ſpeciei,per viam conſtitutionem,ſeu reſolutionis. Quantũ vero ad conſtitutionem definitionis adhuc ſpeciei,ſed per viam, per methodum diuiſiuam , ſciendum hunc in modum conſtitui, atque vt in eodem exemplo inſiſtamus, hominem exempli gratia ſi definire voluero,tũc ita progrediar, homo cum ſit in genere entis, vel eſt ſubſtantia, vel accidens, ſed homo eſt ſubſtantia,tunc vltra ſubſtantia,vel incorporea , vel corporea,homo ſubſtantia corporea,tunc vltra,corporeũ, vel animatum , vel inanimatum, homo animatum , ergo ſubſtantia corporea animata , tunc vltra, ſubſtantia animata,vel ſenſitiua , vel inſenſitiua , homo ſentit , quare homo ſubſtantia animata ſenſitiua, quare homo animal: tunc vltra,animal uel rationale, vel irrationale homo habet rationem, quare homo eſt animal rationale, tũc vltra,animal rationale, vel mortale , vel immortale , homo moritur , quare tandem homo nihil aliud eſt,quam animal rationale mortale . Hæc de conſtitutione definitionis ſpeciei per Methodum,tum compoſitiuam , ſeu reſolutiuã , tum diuiſiuam.

De definitione generis. Cap. XXIIII.

QVantum aũt ad artem conſtituendę definitionis generis,& primum per viam compoſitionis,Them. hanc artem proponens duo obſeruãda præcipit,primũ vt accipiamus ſpecies proximas illius generis,& reſoluamus in unum commune proximum,ſecundum vt genus definiendum reſoluatur in genus ſuperius , atque ita in definitione genus ſit illud ſuperius , differentia autem ſit illud commune, in quo ſpecies conueniebant , vnde hic eſt reſolutio ſpecierum definiti,& reſolutio ipſius definiti. Exempli gratia(ait The.)volo definire lineam, tunc ſpecies lineæ ſunt recta,obliqua,& circularis,quæ omnes in hoc conueniunt , vt ſint lineæ longę citra latitudinẽ, vt in his ſit longitudo citra latitudinem. Si poſtea genus definiendum reſoluamus, dubio procul ſuũ genus erit quantitas,quare lineæ definitio erit, linea eſt quantitas longa citra latitudinem,declaro ẽt ſumpto

Digitized by Google

exẽplo ab animali, volo animal definire, accipio ſpecies ſpecialiſſimas veluti hominem, bouem, leonem, & ſimilia, certum eſt quòd conueniunt quatenus in his eſt animalitas, proindeq́; ſenſus, & motus, quantum ad genus dubio procul eſt in genere ſubſtantiæ, quare hoc genus animal erit ſubſtantia animata ſenſitiua. declaro adhuc ſumpto exemplo a febre propter medicos. in febre obſeruamus tertianam febrẽ; quotidianam, & quartanam, has ſpecies conuenire quatenus in qualibet ſpecie eſt calor coniunctus cum ſiccitate, qui calor potiſſimum viget in corde, quod a poſteriori ex pulſu, & reſpiratione habemus, ideo colligimus has ſpecies conuenire in caliditate, & ſiccitate cordis: ſi deinde genus, definiendum nempe febrem in ſuum referamus genus, nemini dubium, quòd ſuum genus remotum eſt morbus, proximum autem intemperies: nam morbus prædicatur de intemperie, non ècontra, quare accipiamus genus proximum, & dicamus, ꝙ febris eſt intemperies. deinde cõmunitatem in ſpeciebus addamus loco differẽtiæ, & dicamus, calida, & ſicca cordis, ſi autem genus definire volumus, definitionem nempe illius indagantes, Methodo diuiſiua, vt optime explanabat Euſtratius. Ita dicendum primum in definitione (exemp. g.) animalis, ſupremum accipimus genus, quod eſt ſubſtantia, poſtea diuidimus, dicentes omnis ſubſtantia, aut corporea, aut incorporea, animal aũt ſubſtantia eſt corporea, tunc vltra, omnis ſubſtantia corporea, aut animata, aut inanimata, eſt autem anima, tunc vltra ſubſtãtia animata, aut ſenſitiua, aut inſenſitiua, ſed eſt ſenſitiua. Quare tandem animalis generis huius definitio eſt, quòd animal eſt ſubſtantia animata ſenſitiua. Si autem vos medici deſideratis exemplum ſumi a febre, ſciatis ita eſſe progrediendum, nempe a ſupremo genere, vſque ad proximum per differẽtias oppoſitas hunc in modum, conſtat febrem eſſe quid pręter naturam: quod aũt eſt pręter naturam, vel eſt morbus, vel cauſa, vel ſymp. cum autem morbus ſit a quo immediate operationum læſio procedit, ideo febris erit morbus tunc rurſus morbus diuidendus, vnde cum morbus ſit affectus præter naturam, ſeu contra naturam partium corporis cum ſit accidẽs, & accidentis ſit ineſſe ſubiecto, ideo per ſubiectum tradi debent differentiæ. Vnde cum partes ſint, vel ſimilares, vel diſſimilares, merito ſimilarium erit morbus in intemperie, cauſa organicarum in mala compoſitione: ratione omnium morbus communis, nempe in ſoluta vnitate, modo cum in febre partes lædantur ſimilares, ideo erit morbus in intemperie. Tunc rurſus ſi intemperies diuidatur, intemperies eſt, vel calida, vel frigida, vel humida, uel ſicca, ideo cum hę ſint differentię definiti, ideo febris eſſe non poteſt genus magis proximum, quam ipſa intemperies, quare febris eſt intemperies, quæ intemperies cum poſſit eſſe, vel ſimplex, vel compoſita, in febre locum habet intemperies compoſita, & ea calida, & ſicca. Quare febris erit intemperies calida, & ſicca. Omittamus autem pro nunc cor, quando ſermo noſter eſt de definitione formali quidditatiua potius, quam quietatiua nuncupata, & per additamentum, de arte cuius definitionis conficiendę iam diſſeramus.

De conficienda definitione formali quietatiua, ſeu per additamentum. Cap. XXV.

ITaque iam agamus de modo cõficiendi definitionem adhuc formalem, ſed quietatiuã, ſeu per additamentũ, quę nimirũ competit, tum ſubſtantijs, tum potiſſimũ accidentibus. competit aũt ſubſtantijs potius ſimplicibus quam compoſitis, vt cũ dicimus, anima eſt actus corporis. Vnde definitur per corpus, proindeq́; per additamentum. Circa quam definitionem conſtituendam imprimis ſciendum cum Auer. 7. Met. 17. & infra 8. Meth. 6. quod quamuis vtraque definitio, hoc eſt quidditatiua, & quietatiua conſtituatur ex genere, & differentia, diſcrimen tamen eſſe, quia in definitione quidditatiua genus eſt quaſi materia, differentia aũt quaſi forma, vel etiam cum eodem Auer. 7. diu. 35. in definitione formali genus ſe tenet ex parte formæ vniuerſalis, differentia autem ex parte formæ propriæ, at in definitione, quietatiua nuncupata genus eſt quaſi forma, differentia autem quaſi materia, & præcipue in definitione accidentiũ, nam differentia eſt ipſum ſubiectum, quod eſt ſubſtãtia. genus autem eſt accidens ſicut, & definitum accidens eſt, ob id Auer. 5. diuin. 34. & 7. eiuſdem operis a 17. ad 19. ait accidens habere definitionem ſecundũ quid, quoniam accidentium definitiones componuntur ex pluribus vna natura, hoc ex accidente, & ſubſtantia ſcilicet ipſo ſubiecto. Vnde ſecundum hanc rationem definitio ſubſtantiæ per additamentum diſtinguitur a definitione accidentium per additamentum, namque ſi definiatur ſubſtantia tam genus, quã ſuum additamentum eſt, in eodem genere, verbi gratia; cum dicimus, anima eſt actus corporis, tã genus, quam differentia ſunt in genere ſubſtantiæ, ſicuti & anima in eodem genere collocatur. Quo fit, vt ex ſubſtantia, & ſuo additamento fiat vnum per ſe in definitione ſcilicet quietatiuæ ſubſtantiæ, ex accidente autem, & ſuo additamẽto ſcilicet in definitione quietatiua accidẽtis fiat vnum per accidens, quia vt conſtat accidentium definitiones componuntur ex pluribus vna natura, hoc eſt ſubſtantia, & accidente, exẽpli gratia cum dico; febris eſt intemperies calida, & ſicca cordis. Intemperies, quæ eſt genus, eſt accidens, cor autem, quod eſt loco differentiæ eſt ſubſtantia: & ideo dr̃ quaſi materia, eſt enim materia, circa quam per quam intemperies febrilis a reliquis intemperantijs ſeiungitur. Vnde in definitione eſſentialis, ſeu formali accidentium, vt vndequaque quieſcat intellectus definitionẽ per omnia cauſarum genera tradere oportet. quod ſit hoc verum Gal. 4. de differ. pul. 2. inquit, definitionem eſſentialem eſſe oratione, quę rei eſſentiam docet, hæc autem eſt explicatura genus, differentias, vſum generationis, hoc eſt cauſam finalem, dummodo res præter naturam non definiatur, nam in rebus præter naturam, in rebus malis finis locum nõ habet. definitio præterea cum Galeno explicatura eſt cauſam efficientem, præcipueq́ue vero, vt confirmat idem Gal. c. 9. vbi res definienda de genere extiterit illarum, quę ſunt in fieri, definitio quinetiam cum Gal. explanatura eſt cauſam materialem, hoc eſt inſtrumentalem, quę tamen aliquo modo ad efficientem refertur, veluti eſt definitio de pulſu tradita a Gal. in qua habet, quod pulſus eſt actio peculiaris pręcipue cordis, deinde arteriarum, quæ diſtinctione, & contractione mouentur a facultate vitali, qua caloris natiui mediocritas retineatur, generetur aũt in cerebro ſpiritus animalis. Quam definitionẽ propoſui, tum loco exempli, tum vt animaduerteretis quantum irrationabiliter quidã reprehendunt proponẽtes definitiones longas. Hi namque optimos viros redarguentes facile oſtendunt definitiuę methodi artificiũ, neq; in cortice aſſequi potuiſſe. Namque interdũ longas definitiones euitare non eſt poſſibile, & p̃cipue vbi definiuntur accidentia, quæ per omnia cauſarum genera definiuntur. Vnde & illa eſt optima abſolutiſſimaq́ue formalis, & quietatiua febris definitio in qua dicimus. Febris eſt intemperies, calida, & ſicca cordis, dependens a calore influente in igneum mutato, ac cauſis calefactiuis, producibili. Hęc de definitione formali, modo ad cauſalem deueniamus.

Digitized by Google

De definitione cauſali.
Cap. XXVI.

QVantum itaq; ad definitionẽ cauſalem paucis ſciendũ, hanc potiſſimũ locũ habere in accidẽtib. vtpote in illis, in quibus ita formales, & exquiſitę definitiones inueniri nequeũt. Hæc vero cauſalis definitio nõ tradit̃ per genus, vt formalis, ſed vel per cauſam efficientem, vel p cauſam formalem ſubſtantiæ, quæ eſt cauſa mediata accidentis, immediata aũt ſubſtantiæ. Eſt.n. ipſius ſubſtantiæ forma. Tradit̃ quin ẽt per operationes definitio, quæ tamen cauſalis, & effectiua dici põt, quatenus traditur per operationes ab efficiente ꝓdeuntes. Quã veritatem vt apertam habeatis do exemplũ in ſingula, primũ traditur definitio per cauſam efficientẽ, vt cũ dicimus febris eſt calor natiuus in igneũ mutatus. Namq; idẽ eſt ac ſi diceremus, febris fit a calore natiuo in igneũ mutato, deinde vero traditur definitio per cauſam formalẽ quidem, ſed potius ſubſtantiæ, q̃ definiti, quod accidens eſt, veluti ſi dicamus riſibile eſt animal rõnale mortale, q̃ eadẽ eſt ac ſi diceremus riſibile, ineſt homini pp animal rationale mortale, tandem aſſignatur definitio per operationes, veluti cũ dicebat Hip. medicina eſt appoſitio, & ablatio, quæ eadem eſt ac ſi diceremus medicina eſt ars, in qua a natura, & artifice ſuperflua auferuntur, & deficientia apponuntur. Sed dicet aliquis qua ratione poſſibile eſt dignoſcere, vbi definitio aliqua proponuntur hanc eſſe cauſalem definitionem, non aũt formalẽ? Huncin modum quilibet hanc veritatem intueri poterit. Si namq; definitio fuerit formalis, nẽpe per proximum tradita genus, tunc redigendo proximũ genus in remotum, & vſq; in remotiſſimũ perpetuò quodcunq; genus, hoc eſt tum remotũ, tum remotius, tum remotiſſimũ, in quid de definitio prædicabitur. Namq; per regulã ante prædicamentalẽ, in eſſentialiter, & formaliter digeſtis quicquid ꝑdicatur. de prædicato, ꝑdicatur ẽt de ſubiecto. exẽpli gratia cum dico Homo eſt animal rationale mortale. Hæc eſt definitio formalis, tradita p genus, quia ſiue animal referatur in corpus, ſiue in ſubſtantiã ſemper quodlibet horum in quid de hoĩe ꝑdicabit̃. Verum.n. eſt aſſerere, homo eſt corpus, homo eſt ſubſtantia. At ſi dixerimus riſibile eſt animal rõnale mortale conſtabit hanc definitionẽ non eſſe formalem, ſed potius cauſalẽ, quia ſi animal referat̃ in corpus, atq; in ſubſtantiam, tñ neq; corpus, neque ſubſtantia de definito, de riſibili prædicatur. Atq; ideo dicimus riſibile eſt animal rationale mortale, hęc eſt definitio cauſalis, quæ traditur per formam hominis, quæ eſt cauſa mediata paſſionis, ſcilicet riſibilitatis, ob idq; huiuſmodi definitio locum habere ſolet in accidentibus quidẽ, ſed ꝓprijs a ſubiecti eſſentia fluentibus quemadmodum riſibile fluit ab eſſentia hoĩs, beneficio nimirum naturalis agentis, quippe ꝙ quantũ dat de forma, tantũ dat de conſequentibus formam. Sed pp medicos liceat exẽpli gratia febris definitionẽ in mediũ afferre. ſi itaq; dixerimus febris eſt intẽperies calida, & ſicca cordis. Hęc erit definitio formalis tradita per genus fundamentum, quia ſiue intẽperies reducatur in diſpoſitionem in primam qualitatis ſpeciem, ſiue in qualitatem ſemper qualitas, & primæ qualitatis ſpecies in quid ꝑdicabitur de febre, & verũ erit dicere, febris eſt mala diſpoſitio, febris eſt morbus, febris eſt qualitas. Ecce quemadmodum ſemper quodlibet genus, hoc eſt tum remotum, tũ remotiſſimũ in quid de febre, de definito prædicatur, & propterea dignoſcimus hanc definitionem eſſe formalẽ. At ſi dixero febris eſt calor natiuus mutatus in igneũ hæc non eſt definitio formalis, quoniam calor naturalis in igneum mutatus nõ poteſt eſſe genus febris. Etenim calor natiuus eſt ſubſtantia, falſum autem eſt dicere febrem eſſe ſubſtantiam. Ecce quemadmodum prædicatio in quid locum non habet, & propterea nõ eſt formalis definitio, ſed cauſalis, hoc eſt tradita per cauſam efficientem. Quam veritatem ſi cognouiſſent. Seniores quidam non ita laboraſſent in confirmanda illa de febre ſententia dum nimirũ contendunt febrẽ eſſe corpus oſtendere. Quæ opinio tametſi ab aliquibus non reputetur, fuit tamẽ promota etiã tum ab alijs, tum a Tadæo Florentino prima particula aph. 16. dicimus etenim nos ex mente Gal. tum prima aph. 16. tum etiam 14. febrem eſſe paſſionem, ſeu intemperiem calidam, & ſiccam, febrem eſſe de genere qualitatis, proindeque magis, & minus ſuſcipere quotieſcunque febrem formaliter conſideramus, namq; tum intemperies, tum quodlibet genus ſupra intemperiem, vt conſtat, in quid, de febre prædicatur, dicimus etiam cum eodem Galen. prima apho. 14. febrem eſſe calorem naturalem in igneum mutatum, qui quidem calor eſt ſubſtãtia, eſt corpus, vt propterea ſtatuendũ etiam ſi febrem eſſe corpus, nõ propterea tamen fateri cogimur ſicuti doctiſſimi Seniores forſitan propter ætatem dormitantes fateri coacti fuere, febrem quidem eſſe corpus, ſed non propterea eſſe morbum in numero, quoniã in febre calor naturalis ſecundum ſubſtantiã minime auget̃, ſed ſolum minuitur. Quod dictum tametſi falſiſſimum ſit in præſentia tñ a nobis reprobandum non eſt, tum propterea quod inſtitutum noſtrum nõ eſt, de febribus diſſerere, tum magis quia in lectionibus noſtris in interpretatione aph. 14. hanc difficultatẽ, ad amuſſim aperuimus, tũ maxime, quia alios redarguere minime volumus, ſed ſimplicem veritatem in medium afferre. Ob id in pręſentia regulæ ante prædicamentali, ac optimo fundamento innitentes, dicimus quod cum febris ſit calor naturalis in igneũ mutatus, ſit ſubſtantia, ſit corpus, ſed ſecundum definitionem non formalem, ſed cauſalem, quia.ſ. nec ſubſtantia, nec corpus in quid de febre prædicatur, ob id nec aduerſarios concludere poſſe, ſi febris eſt ſubſtantia, igitur erit morbus in numero. Ratio enim hæc teneret ſi febris eſſet calor pro ſubſtantia formaliter. Cum autem ſit cauſaliter, ſeu effectiue nihil illorum ratio concludere poteſt. Sed hæc pro nunc ſint dicta. Et ideo ad propoſitum noſtrum redeuntes dicimus definitionem cauſalem non alio modo conſtituendam eſſe atque a formali diſtinguendam, quam hactenus declarauimus. Quare definitiuæ methodo extremam manum imponere liceat, atque ad alteram accedere nempe ad diuiſionem.

De definitione diuiſionis.
Cap. XXVII.

CVm propoſitum noſtrum ſit ſermonem habere, de diuiſiua methodo imprimis illud ſciẽdum, neceſſarium eſſe omni cum diligentia de hac methodo diſſerere, quandoquidem methodus ſit ſummam in ſe includens dignitatem, vtilitatem, atque difficultatem, quæ tria facile oſtendo. Primum quantum ad huius methodi præſtantiam, hanc Plato maxime extollebat quando in ciuili, vel de Regno illum honorabat proceſſum, quo ſecundum differentias diſtinguere valemus, vnde etiam diuinitus progreſſum ſæpius teſtatum reliquit. Hinc factum eſt quod ſicuti digniſſima eſt methodus ita fœcundiſſima exiſtens vberrimos parit fructus. Vnde quantum ad hanc, & vberrimam vtilitatem, aduertatis non eſſe vnicam, ſed multiplicem, dicebat enim

Auer.

Digitized by Google

Auer. primo phyſic. 1. ſecundo phy. 3. 4. Cœl. 22. & alibi nos in diuiſione vti ad declarandum aliquod, quod neque vndequaque eſt notum, neque vndequaque hoc eſt naturaliter ignotum, ſed medio modo. Diuiſione etiam vtimur cum eodem Auerr. 7. meth. 43. & ſecundo poſte. ad largiendas definitiones, vnde Galen. 4. de differentijs pulſ. 7. dicebat tum ex propria, tum ex Plat. ſen. in Soph. & ciuil. diuiſiuã methodum ad cõficiendas definitiones concurrere, etenim inuenimus per diuiſionem tum genera, tum differentias ex quibus definitiones conſtantur. Accedit præterea alia, & maioris momenti, vtilitas, nempe impoſſibile eſſe ſine hac methodo diuiſiua morbum aliquem dogmatice curare. Quam veritatẽ cognouit, imo patefacit, Galen. ſecundo metho. 6. a principio, cum dicat quod ille maxime in medendi methodi foribus etiam labetur, qui omnẽ morborum numerum methodo ſcilicet diuiſiua nõ inueneri. Sed quomodo ſequitur hoc? quia nimirũ ſine hac methodo non poterimus a communiſſima indicatione ad diſtinctiſſimam deſcẽdere, exempli gratia quomodo in febre deſcendam ego a communiſſima indicatione curatiua ad refrigerationem, & humectationem, niſi prius ſciuero qua arte morbus diuidatur in intemperiem, malam compoſitionem, & ſolutã vnitatem, mox vero quomodo intemperies diuiditur in ſimplicem & compoſitam, compoſita in frigidam & humidam, frigidam & ſiccam, calidam, & humidã, calidam & ſiccam. Hæc dubio procul citra diuiſiuã methodum aſſequi eſt impoſſibile. vtilis ergo eſt, & neceſſaria, cui inſignis adnectitur difficultas, ideo dicebat Plat. in Sophiſta, vel de ente, cauſam veterẽ diuiſionis generis in ſpecies ſuperioribus ignotum fuiſſe, adeo vt nemo partiri cõtenditur. Vnde non immerito illos vocabat dialecticos, qui bene pro rerum natura diuidere ſcirent, non autem male imperiti coqui ritu, qui mẽbra potius confringit, & dilacerat, quam diuidit. Cuius & inſignis difficultatis minime ignarus Gal. 1. Met. 3. ait, Ariſt. & Plat. admodum difficilẽ rem eſſe cenſuiſſe genera in proprias differentias exacte diuidere, atque poſt hos Theophraſtum, & alios philoſophos rationẽ abſoluere tentauiſſe, vtpote ne apud illos ſatis adhuc cõſtantem. Quare diuiſiua methodus difficillima eſt. Sed dicet quis, cur tanta eſt in diuiſiua methodo difficultas? Reſolutio huius quæſiti colligi poteſt ex eodem Galen. 3. de reſp. diff. cap. 3. vbi inquit an quis recte diuidat, & an nulla relicta, ſit difficilis reſpirationis ſpecies, hoc non omnib. inuenire facile eſt, ſed qui de his iudicaturus eſt eũ, & diuidendi methodi expertum eſſe oportet, & circa Hippoc. dogmata non inexercitatum. Ex quib. facile colligendum difficultatem in hoc conſiſtere, quoniam ille, qui recte diuidere exoptat non ſolum methodum diuiſiuam callere debet, ſed etiam cognoſcere naturam & eſſentiam rei, quam diuidere intendit in ſpecies, per oppoſitas, & eſſentiales differentias, ꝙ aſſequi eſt admodum arduum. Vnde mirum eſſe non debet ſi doctiores etiam viri in diuidendo allucinati fuerint, & ob id Gal. 2. de tuend. 3. aſſerit pleroſque in diuidendo errare, vt numeroſas proponant differentias, quas numero comprehendere facile nõ eſt, propterea quod logicæ contemplationis planæ expertes cum proprijs differẽtijs, externa, & aliena imprudentes confundunt. Accedit etiam quod Galenus nono de plac. 6. inquit ex Hipp. mente duplex in diuiſionibus eſſe peccatum, nimirum quia alij deficiũt omittendo neceſſaria, alij excedunt, qui rem de qua agitur ſecant in multitudine non propriam, ſcilicet diuidentes per differentias, quæ ſpeciem non conſtituunt. Quinimo ex propria ſen. primo de diff. febr. a principio proponit tres errores contingentes in methodo diuiſiua. Primus error eſt, quia prætereunt primum genus, ꝙ deſumitur a rei diuiſæ ſubſtantia. In quem errorem in opuſculo de latitudine ſanitatis lapſus eſt Altim. atque ob hoc inſalubre, vt nunc in genus primum cõmune omnibus corporib. referre ignorauit quod ſequenti anno (Deo dante) luce meridiana clarius demonſtrate vobis pollicemur. Secũdus error: quia deficiunt, inquit Galenus, in diuiſione vtiles ſcilicet differentias omittẽdo, hoc eſt proprias. Tertius error quia excedunt proponendo inutiles, & accidẽtales has cum vtilibus, & eſſentialibus permiſcentes. Cum itaque hactenus conſtet diuiſiuam methodum ſibi adſcribere inſignem tum dignitatem, tum vtilitatem, imo neceſſitatem, tum difficultatẽ merito ſumma cum diligentia de hac meth. differẽdum, & potiſſimum citra confuſionem, quando quidem ſicut confuſiores claras obſcuras reddit, ita diſtinctiores alioqui tenebris inuolutas ſatis faciles efficit, quare tali ſerie progrediemur. Primũ quidẽ proponemus definitionem diuiſionis eamq; enucleabimus, ſecundo de differentijs huius methodi loquemur, tertio de arte conficiendi hanc methodum diſſeremus. Quãtum ad primum, imprimis inquirendum an diuiſio ſit vox vniuoca, vel æquiuoca, ſeu analoga. quia ſi æquiuoca prius eſt diſtinguenda, deinde eam definire opus erit. Sed neminem latere debet diuiſionem eſſe vocem æquiuocam quatenus ſignificare poteſt, & primũ capitulorum diuiſionem, quæ ab auctoribus fieri ſolet, quãdo nimirum diuidunt tractatus in libros, & capita, de qua diuiſione in præſentiarũ minime agere decreuimus, namque vt ait Auerr. 1. colliget. 1. tales diuiſiones nõ ſunt neceſſariæ in ſcientia ex natura ſciẽtiæ, ſed inducuntur ab auctoribus propter debilitatẽ diſcretiuæ ſcolarium diuiſio, præterea ſignificare poteſt cum Altinoo Platonico, & Ammonio in primũ Periherm. imo Galen. 9. de plac. vltimo multiplicem diuiſionem, quarum tamen (vt cito noſcetis) vnica tãtum ad methodum diuiſiuam proprie referri põt, & in ea includi, primum quidem diuiſio fit vocis in ſua ſignificata, atq; hæc diuiſio, vt optime explanat Boe. eſt duplex, nimirum vel vnius nominis, vel vnius orationis. Vnius nominis, vt cũ canis diuiditur in marinum, terreſtrem, & cæleſtẽ, & dicitur diuiſio vocis æquiuocæ in ſua ſignificata. Vnius autem orõnis, vt eſt: aio te Aeacidam Romanos vincere poſſe. diciturq; diſcretio ambiguitatis, quatenus ſignificare poteſt quod vincere debent, vel Romani, vel victorem fore Aeacidam, atq; huic diuiſioni minime innititur methodus diuiſiua, quoniam verſatur circa res, non autem circa voces, præterea diuiſio eſt totius, quæ duplex eſt nimirum, vel totius in partes eiuſdem prædicamenti, vel diuerſorum prædicamentorum. diuiſio autem totius in partes eiuſdem prædic. eſt adhuc duplex: eſt enim totius in partes, vel integrales, vel eſſentiales, diuiſio quidẽ totius in partes integrales veluti ſi corpus humanum diuiditur in caput, thoracẽ ventrem inferiorem, manus, & pedes. Quæ diuiſio quamuis maxime, & proprie diuiſio ſit, quia eſt continui, attamen nequaquam ſe habet ſecundum leges methodi diuiſiuæ, ſed potius ſecundum leges reſolutiuæ, nam ſecundum hanc diuiſionem nõ fit compoſitio, ſed contra prius reſolutio totius in ſuas partes, diuiſio autẽ eſt totius in partes eſſentiales, veluti cũ compoſitum diuiditur in corpus, & animam, vel materiam, & formam, quæ diuiſio pariter methodo diuiſiuæ non inhæret, ſed potius reſolutiuæ, quia pariter reſoluitur compoſitum in materiam, & formã, diuiſio vero fit in partes diuerſorum prædicamentorum, veluti cum compoſitum diuiditur in ſubſtantiam, & accidens, quæ diuiſio nec ipſa efficit methodũ diuiſiuam, ſed potius reſolutiuam, quoniam compoſitum reſoluitur in ea, ex quibus eſt conflatum, in ſubſtãtiã & accidens. & ob id ait Galenus, hãc nonnulli philoſophi appellant diuiſionem perinde ac reſolutionẽ, præterea vero diuiſio eſt quæ (vt ait Boetius) ſecundũ

accidens

Digitized by Google

accidens fieri dicitur, atque huius eſt triplex modus diuidendi, primus modus eſt diuiſio ſubiecti in accidentia, vt cum dicimus hominum alij ſunt nigri, alij candidi, alij medij, ſecundus eſt diuiſio accidentis in ſubiecta, vt eſt omnium, quæ expectũtur alia ſunt in anima, alia corpore. tertius modus eſt accidentium in accidentia, vt candidorum alia ſunt dura, vt margaritæ, alia liquida, vt lac atque hæc triplex diuiſio a Boet. merito ſecundum accidens fieri dicitur, qm̃ non niſi improprie ad diuiſiuã methodum refertur. Poſtremo fit diuiſio generis in ſpecies per oppoſitas differentias, quæ diuiſio ſecundum Galenum dicitur diuiſio per translationem ab illa, quæ eſt totius cõtinui in partes integrales, & hæc illa eſt, circa quã verſatur qui methodo vtitur diuiſiua, proindeque talem diuiſionem, talem methodum diuiſiuã definire intẽdimus. Quare methodi diuiſiuę, diuiſionis ita acceptę, talis ꝓponitur definitio, diuiſio eſt [methodus, qua docemur per notas differentias deuenire in cognitionẽ rei quotuplex ſit.] Quæ definitio ſatis facile explicari poteſt, cõſtat enim quid per methodum velimus, nempe inſtrumentalem doctrinam, qua a noto ad ignotum progredi docemur, verum cum in qualibet methodo tria ſint, nempe notum, ignotum, & via, vt methodus hæc diuiſiua a reliquis ſeiũgeretur dictum fuit, [per notas differentias.] namq; in diuiſiua methodo notum non alia ex parte ſe tenet, quam differentiarum, quatenus notiores exiſtentes conſtituunt tum genera, tum ſpecies omnes, vſque ad ſpecialiſſimas. Quantum autẽ ad ignotum, dictũ fuit, [in cognitionem rei quotuplex ſit.] namque in diuiſiua methodo ignotum nihil aliud eſt, quam rerum numerus, & præcipue generum, & ſpeciei, verbi gratia, vbi proponitur ſermo de febribus, nos latet, quotnã ſint genera, & ſpecies febris, & ob id numerum tum generum, tum ſpecierum p ipſas differẽtias cõſtitutiuas beneficio diuiſiuæ methodi inquirimus. Quemadmodum progreſſus eſt Galen. in lib. de diff. morborũ, necnon in lib. de febrium diff. ad ignotum morborum numerum, nempe genericum, & ſpecificum indagandum. Hinc merito ſequitur, vt quantũ ad tertium pertinet, nimirum ad viã, non aliam eſſe in hac methodo, quam a ſupra ad infra. Quã veritatem optime declarauit Gal. tum alibi, tum nono de placitis cap. 5. vbi ait, ex mẽte etiam Plat. in Philebo, & Phedro, diuiſiuam methodum ad differentiam cõpoſitiuæ, ſeu reſolutiuę auſpicari a primo, & maxime generali, atque deſinere ad ea, quæ nullã amplius ſectionem admittunt. Hæc de definitione. Diuiſionem modo aggrediamur.

De diuiſione methodi diuiſiuę. Cap. XXVIII.

REperio hanc methodũ nullã proprie admittere diuiſionẽ, niſi dicamus, hanc duplicem eſſe quatenus, & huius duplex eſt finis. nãq; huius methodi vel finis ſimpliciter eſt rerũ numerũ indagare, & talis eſt ꝑſtantiſſima methodus diuiſiua, cui definitio famulatur. Vnde de tali methodo loquens Galen. primo method. quinto ait impoſſibile eſſe, vt ſciamus differentias, & ſpecies alicuius generis, niſi ſciamus, quid ſit illud genus. Ecce quemadmodum methodo diuiſiuę famulatur definitio, vel huius finis eſt inuenire genus, & differentias, ex quibus definitiones conſtituantur, & de hac Gal. nono, de placit. 6. ex mente Plat. in Phileb. cũ dicat ex diuidendi methodo inueniri differentias, atque hæc ad differentiã prioris in relatione ad definitiuam habet rationẽ ſerui, ſicut prior habet rationem domini, namque ſicuti priori famulatur definitio, ita hæc famulatur definitioni, nempe definitionis inueniẽdo, tum genus, tum differẽtiam, & imo dicebat Auerr. primo de an. quinto, & ſexto diuin. primo, regulas dantes definitionem præ cæteris eſſe diuiſionem. Sed iam ad magis vtilia, magiſque neceſſaria progrediamur, nempe ad explicationem artis, cui innititur diuiſiua methodus.

De arte diuidendi. Cap. XXIX.

TAmetſi alij de hac materia differẽtes, multas, atque plurimas propoſuerint cõditiones, q̃ in diuidendo ſeruandæ ſunt, nos tñ ſatis fore arbitrati fuimus ſi ad pauciores, imo pauciſſimas has reduxerimus, nempe ad duas tantum, quæ, vt opinor, tanti ſunt roboris, vt vltra has q̃libet ſuperuacanea cenſenda ſit. hę autem non ſine arte hauriuntur, nimirũ ex dictis Hipp. ita referente Galen. 9. de pla. c. ſexto, etenim cũ ibi aſſerat in diuiſionibus duplex eſſe peccatum, nimirum exceſſum, ac defectum. ob id in recta diuiſione duo principaliter obſeruanda. Alterũ, vt non fiat exceſſus, reliquum, vt non committatur defectus, proinde inquirendum relinquitur quid requiratur ad euitandum, tum exceſſum, tum defectũ primum quantum ad exceſſum fugiendũ, duo ſeruãda, primum eſt, vt diuiſio per differentias celebretur oppoſitas, ſecundo vt vltra ſpecialiſſimam ſpeciẽ nõ fiat progreſſus. Quantũ ad primum, cũ Them. diuiſio fieri debet per differentias nõ omnes, ſed oppoſitas, quod optime Galen. in lib. ad Traſ. 40. dilucidauit vbi inquit nos ex methodis diuidẽdi dicisse res eiuſdem generis partiendas eſſe per differentias, per mẽbra oppoſita, veluti cum dicimus animal eſt vel rationale, vel irrationale, nã rationale, & irrationale opponuntur, vnde in diuiſione ille eſt error, quãdo fit diuiſio per membra, quæ non ſunt oppoſita, veluti (inquit Galenus) extremæ eſſet dementiæ dicere, animalium, alia immortalia eſſe, alia pedeſtria, quia mortale, & pedeſtre non opponuntur, præterea vero nõ ſolum diuiſio fieri debet per oppoſitas, ſed etiam proprias differentias, quæ ſcilicet ſpecies conſtituere poſſint. Quia ſecundum hãc rationem improprie omittentur, & vitium in exceſſu minime committetur, & hoc eſt quod voluit Galen. 1. Met. 3. vbi ait, quod nõ omnis differentia generi addita ad ſpeciei cõſtitutionẽ aliquid conducit, ſed quæ ex propria generis diuiſione naſcitur, nã illæ differẽtiæ ſunt, quæ ſpecies cõſtituũt. Reliquæ omnes alienæ. Etenim animalis propriæ differentiæ ſunt mortale, & immortale, rationale, & irrationale, manſuetum, & ferum, & alia id genus. Molle vero, ac durum, & graue & leue, rarũ, & denſum, magnum & paruum, animalis differẽtię nõ ſunt, ſed ſubſtãtiæ, itaque etiam ſi cum animali, vel molle, vel durum, vel dẽſum, vel rarum, vel magnũ, vel paruũ componens ad ſpeciem conficiendam, nihil cõtulerit. At ſi rationale, & immortale adieceris efficitur deus, ſi rationale, & mortale efficitur homo, & veluti componitur, ex quo colligatis quod diuidẽs quoddãmodo componit, ac proinde diuiſiuã methodum etiam compoſitiuam dici poſſe. Quod ſit verũ Galen. 1. met. 3. ait, ſi magnum vel paruum cõponẽs nihil efficiens, ſi autem cõponẽs rationale & immortale, vel rationale, mortale, ſpeciẽ efficiens, ecce igitur quomodo compoſitiua methodus ſecundũ hanc rationem cum diuiſiua coincidit. Hocque ea de cauſa monere volui, ne forte quis veſtrum decipiatur, methodoſque citra neceſſitatem multiplicare cogatur. Cæterum circa prædicta vos monere licet nimirũ quod vbi diuiſio fit per differentias, tum oppoſitas, tũ proprias, proindeque conſtituentes, vt talia membra ex diuiſione accepta cũ Ariſto. ſecundo poſt. de defi-

nito

Digitized by Google

nito in quid prædicentur. Aduertendum autem cum Philopon. Euſtrat. & omnibus differentias prædicari in quid, quoniam ſunt acceptæ cum genere, & non ſunt amplius differentiæ, & ideo nõ prædicantur in quale quid, ſed vt genera innominata in quid, vt animal rationale prædicatur in quid de hoïe, ſimiliter animal mortale, & ſic de reliquis, ſecundum vero, ad euitandum exceſſum ſeruandũ eſt, vt vltra ſpeciem ſpecialiſſimam non fiat progreſſus, propterea in methodo diuiſiua ſcire expedit quouſque diuidere licet, hoc autem diuiniſſime (difficillimis tamen verbis) explicabat Plat. in ciuili, vel de Regno, ſiquidẽ ibi docens, quo vſque diuidere oporteat inquit quod vel percipitur multorum communio, vel percipiuntur diſſimilitudines plurimæ in multitudine, ſi percipiatur multorum communio veluti lapis, planta, bos, homo, q̃ multa in vno cõmuni conueniunt, veluti in ſubſtantia, tunc cum Plato. non eſt deſiſtendũ niſi prius differentias omnes, quæ ſpeciebus clauduntur inſpexerit, veluti dicamus nos, diuidentes ſubſtantiã inanimatam, & innanimatam, vel irrationale, & rationale, p quam differentiam, quæ ſpecie clauditur nempe humana, ſit perfecta cognitio, & vlterius deſcẽdere non licet, ꝓpterea dicebat Gal. 2. Meth. 6. neq; opus eſſe, vt ſimus attenti priuatis morborum ꝓprietatibus, vt inde infinitos ſtatuamus, nec in primis ſtatim in generibus quieſcendũ. Sed eo vſq; progrediendum, quo uſque ad morborum ideas omnes, hoc eſt ſpecies ſpecialiſſimas deſcenderimus, quoniam quot ſunt morborum ideæ tot ſunt curationes. Ad rem, cũ Plat. loco citato infra ſpeciẽ ſpecialiſſimam deſcendere non licet. Si aũt, aiţ Plato, alia ex parte percipiantur diſſimilitudines plurimæ in multitudine, veluti ſi percipiat hoïem colorem, figuram, numerum, dominum, & ſeruum, quæ diſſimilia ſunt in multitudine, nempe, in ente, quod multa continet, tunc præcipit Plato non prius deſiſtendum, quam cuncta q̃ cognata ſunt intra cognationem vnam, & proprietatem cõcludãtur, vniuſque generis eſſentia veſtiantur, hoc eſt ex dictis accipiẽs dominum, & ſeruum per proprietatẽ illam, quod ſimul ſunt natura, habemus eſſe, ad aliquid, prius, tamen quia in alto quod accidentia diſtincta a ſubſtantia, atque ſic per proprietates quodlib. vnius generis eſſentia veſtitur, v. g. ita diuidendum, quod eſt aut eſt per ſe, aut alteri ineſt. Dominus, & ſeruus alteri in ſunt, ergo accidens tunc vltra accidens, aut abſolutum, aut reſpectiuum, dominus eſt, quid reſpectiuum: reſpectiuum autem eſt ad aliquid, ideo dominus, & ſeruus ſunt in pręadicamento ad aliquid. Ecce quod per diuiſionem reperimus genus, in quo reperitur vnumquodque diuidendo ſcilicet p illa, per quæ vnum genus ab alio, diſcrepat. vt tandem deueniamus ad id, vltra quod progredi non licet. Hęc de regulis ſeruandis, vt euitetur exceſſus. Quantum autem ad fugiendum in diuiſione defectum nimirũ vt in diuiſione nihil deſit, hoc aſſequi nõ eſt ita leue, & præcipue vbi cum Galen. 2. de diff. pulſ. 8. tale fuerit genus, quod habeat maiorem, & minorem exceſſum, maiorem & minorem defectum, nãque tale genus neceſſario infinitas habet differentias, quamuis ad ſenſum res ita non habeat, ſed pro meliori, & peiori exercitatione nos percipere interdum minutulas pulſuum differentias, interdum inſignes tãtum. Cæterum vt tãtam methodum (quantum poſſibile eſt) aſſequamur, cõfugiẽdũ ad præceptũ traditũ a Them. 2. Poſt. vbi ꝑcipit non eſſe ſtatim deueniendũ ad vltimam ſpeciem, vt (exẽpli gratia) ſi quis ſtatim diuidit ſubſtãtiam in animatam, & inanimatam, quia prior diuiſio erat in corpoream, & incorpoream, atq; perinde opus eſt progredi a ſupremo genere ad intimũ genus gradatim per ſubalterna, per oppoſitas differẽtias, veluti a ſubſtãtia ad corpus a corpore ad animal, vnde cum vniuerſaliores primo loco ſint conſtituendę, ſecundo loco minus vniuerſales, non ita difficulter colligi poteſt quemadmodum ordo reperitur nõ ſolum in ordinibus, ſed etiam in methodis, hinc eſt, quod in definitione animalis non dicimus quod animal eſt ſubſtantia ſenſitiua animata, ſed potius quod eſt ſubſtantia animata ſenſitiua, quoniam ſcilicet ſubſtantia corporea prius diuiditur in animatam, & inanimatam, quam in ſenſi, & inſenſitiuam. Hęc igitur ſeruanda ſunt vt in diuiſione diminuti nõ ſimus. Vnde ad dignoſcendum diuiſionem, & potiſſimum quatenus definitioni famulatur, abſolutam fuiſſe, ita vt ad vltimam deuenerimus differentiam, quæ ſpeciem conſtituit ſpecialiſſimã, obſeruare oportet, q̃d nam ex tali diuiſione proficiſcatur. Namq; ſi ex omnib. in diuiſione propoſitis exeat quoddam propriũ quod alteri rei applicari nequit optima atque exacta fuit diuiſio, ſiquidem ex ea oriuntur ita genera, & differentia, vt inde egrediatur definitio cũ definito cõuertibilis. Proindeque optime atq; denuo vi abſolutiſſimæ methodi diuiſiuæ acquiſita. Cæterũ circa dicta duæ occurrunt difficultates, ex quarum diſſolutione magis, atque magis ars methodi diuidendi eluceſcat. Difficultates autẽ inde ſcaturiunt. Cum ad euitandum exceſſum neceſſum ſit diuiſionem moliri per differentias nõ diſparatas, ſed potius oppoſitas oppoſitio autẽ quadruplex ſit nempe affirmationis, & negationis, habitus, & priuationis, contrarietãtis, & relationis, prima inquam difficultas eſt an eadem ratione, & arte fiat diuiſio per has oppoſitas differentias? ſecunda autem quæ diuiſio ad definitionem cõducat? Quãtum ad primum ſi accipiamus diuiſionẽ, quę eſt inter affirmationem, & negationem, dicimus cum Boet. hanc oppoſitionem, quæ etiam contradictionis oppoſitio dicitur, ea ratione & lege fieri debere, vt in diuiſione primũ ponatur affirmatio, deinde negatio. Vt cum dicimus imparium numerorũ alij ſunt primi vt 3. 5. 7. alij non primi vt 9. neq; dicendum imparium numerorum alij ſunt non primi, alij primi, fundamentum autem eſt quoniam affirmatio, eſt prior negatione, quod autem primum eſt in diuiſione hac prius collocari debet. aduertendum autẽ cum Boet. tunc potiſſimum fieri hanc diuiſionẽ quãdo vnum nomen ſpeciebus impoſitum non eſt. tunc enim neceſſe eſt ſpeciem negatione componere, vt cum dicimus imparium numerorum alij primi, alij non primi, aliter negatione vti non licet, quoniã negatio per ſe nullam ſpeciem facit, nam cum dico, homo vel equus ſpecies ſunt, quicquid autem negatione profertur ſpeciem non declarat. namque non eſſe hominem, ſpecies non eſt, omnis enim ſpecies conſtituit eſſe. negatio vero quicquid ꝓponit ab eſſe diſiungit, vt cum dico homo quaſi ſit aliquid locutus ſum, cum autem dico non homo, ſubſtantiam hominis negatione deſtruo. Itaque per negationem diuiſionem moliri non licet, niſi (vt diximus) quando vnum nomen ſpeciebus impoſitum non eſt, ob id Ariſt. primo phyſic. vt ab hac deſiſteret diuiſione dixit, neceſſe eſt principia aut vnum eſſe, aut plura, poterat autẽ dicere, aut vnum, aut non vnum. Vnde dicit Philoponus quod idem eſt dicere, neceſſe eſt principia aut vnum eſſe, aut plura, ac ſi dicamus aut vnum eſſe, aut non vnum, ſed maluit dicere Ariſt. aut vnũ, aut plura, vt deſiſteret ab eo, quod nihil in eſſe reponit, quãtũ vero ad oppoſitionẽ, quæ eſt habitus, & priuationis, in hac pariter ſeruandum, vt prius proponatur habitus, deinde priuatio, veluti, dicentes homo eſt, vel videns, vel cæcus, entia ſunt, vel finita, vel infinita æqualia, vel inæqualia. Vnde aduertendum hoc in qualibet diuiſione pro viribus eſſe ſeruandum, vt proponatur prius illud membrum, quod natura prius eſt, vel ſaltẽ dignitate, præcipueque vero cũ fiant diuiſiones, quarum ratione rerum numerũ inueſtigare intẽdimus: quod dico ad differentiam diuiſionis, quæ merito defini-

Digitized by Google

finitionis conficitur, nam (vt dictum fuit) diuiſio primum ad rerum numerum, ſecundo ad definitionem dirigitur. Itaque in diuiſione, quę ad rerum numerũ dirigitur prior eſſe debet habitus priuatione, dummodo habitus ſit præſtantior priuatione, nam vbi priuatio negat imperfectionem hæc perfectior eſt habitu (dicant alij quicquid velint) exempli gratia, ſi dixerimus entiũ alia mortalia, alia immortalia, rurſus quædam mobilia, quædam immobilia, cui dubium, quod immortalia, & immobilia ſunt perfectiora? Et ideo accipiendo priuationẽ largo modo priuatio negans, imperfectionem ad differentiam legitimæ priuationis negantis perfectionẽ habitus excellentior eſt. ob idq; in diuiſione primo ponenda ſunt immortalia, & immobilia. Quibus ac diuiniſſimis legibus, aſſiduo ad dictus Philoſophus 1. phyſico. vbi per diuiſiuã methodum principiorũ numerum inueſtigare inſtituit habet formalia verba. [neceſſe eſt principia vel eſſe vnum, vel plura.] Ecce primo ponit vnũ, quia vnitas perfectionẽ, multitudo, & pluralitas imperfectionẽ arguit, poſtea ſubdit. [ſi autem vnum vel immobile, vel mobile] ecce proponit immobile. nã immobile, perfectius eſt mobili, deinde ait [& ſi plura, vel finita, vel infinita.] præponit finita, quia finitum perfectius, imo quod infinitum cognoſci nõ poteſt, quare methodo diuiſiua progrediẽdum ſemper a nobiliori. Quantum deinde ad tertiam oppoſitionem, quę erat contrariorum, hæc illa eſt, qua etiam frequenter vtimur in generũ diuiſione, propterea dicebat Auer. 7. diu. 42. diuiſionem fieri debere per contrarias differẽtias, in qua ſi quis ordo ſeruari debet, ille ſit, vt primũ ponatur contrarium ex parte boni, deinde ex parte mali, veluti ſi dicamus colorũ alij albi, alij nigri. Aduertendum autem circa hanc diuiſionem, quod cũ contrariorum alia nõ habeant, alia habeant media, ſi non habent media, iure ipſo diuiſio eſt bimembris, ſi autem habent media nõ neceſſario eſt bimembris, vt ſi dicamus colorũ alij albi, alij nigri, alij medij, verũ ſtudẽdum ſemper, vt ad bimembrem reducatur, veluti dicamus colorum alij extremi, alij medij, extremorum alij albi, alij nigri. Quantum deniq; ad oppoſitionem 4. quę eſt oppoſitio relationis vt pater filius, dominus ſeruus, hęc nullam habet ſubſtantialem differentiam, qua hæc relatiua a ſe inuicem diſcrepent imo habent cognationem, qua ad ſe inuicẽ referuntur, vt alterum ſine reliquo eſſe non poſſit, propterea non eſt facienda diuiſio, generis in relatiuas ſpecies, neque .n. hominis ſpecies eſt ſeruus, aut dominus pater, aut filius, quare tota huiuſmodi ſectio a genere ſeparanda eſt. Hæc de prima difficultate. Quãtũ ad ſecundam, facile eſt ex dictis abſoluere. Erat autem, quæ nam ex his oppoſitionibus ad definitionem conducat, conſtat enim conducere eam oppoſitionem quæ ad diuiſionẽ generis confert. Vnde ſemper reijcienda eſt relationis diuiſio, quia dominus, & ſeruus non conſtituunt hominem. Sumenda autem quãdoque diuiſio cõtradictionis hoc eſt inter affirmationẽ & negationem, dico autem quandoq; hoc eſt quum cogit neceſſitas, nimirum quando vnum nomen ſpeciebus impoſitum non eſt. Sumẽdæ autem ſunt diuiſiones habitus, & priuationis, nec nõ contrariorum, hęc enim quam maxime ad definitionem conferunt. propterea concludebat Boet. ad definitionẽ illam cõferre diuiſionem, quæ eſt generis in ſpecies, non per omnes tamen differentias, ſed per illas, præter quas ſpecies eſſe nõ poſſent, imo per eas ſolas ſint ſpecies vt cum ad definiendum hominem accipimus rationale, & mortale, ſine quibus homo eſſe nequit, imo per has ſolas eſt homo, atque hi diuidẽdi modi ea potiſſimum ratione admittuntur, quoniam validis, conſtantiſſimiſque innituntur fundamentis, veluti eſt, non contingit ſimul affirmare, vel negare, vel etiã, de quolibet affirmatio, vel negatio vera eſt, vel falſa. Declaro cum dico principia eſſe vel vnum, vel plura, horũ alterum neceſſarium eſt cõfiteri propter illud principium, non contingit ſimul affirmare vel negare. Nã non contingit idem eſſe plura & vnum ſm idem, nã ſi eſt plura non eſt vnum, & ſi eſt vnum non eſt plura. Pariter cum dicimus quod animal eſt vel rationale, vel irrationale vel immortale, vel mortale, horum alterum confiteri eſt neceſſarium propter illud principium, de quolibet affirmatio vel negatio vera eſt, vel falſa. Nanque ſi vnum verum eſt de homine, reliquũ falſum erit. Quare neceſſario homo ſi eſt rationalis, non poteſt eſſe irrationalis, ſi mortalis, nõ poteſt eſſe immortalis. In his ergo conſiſtit vniuerſa, atque abſoluta ars diuiſiuæ methodi, vnde ad poſtremam methodum, nẽpe reſolutiuam vt deueniamus, ratio ordinis facile permittit.

De definitione reſolutionis. Cap. XXX.

PRoponitur hoc poſtremo loco reſolutiua methodus dilucidanda, qppe quæ cũ nõ exigui momẽti methodus ſit. Pręſtat namq; tũ ad definitiones indagandas, tũ præcipue ad cõpoſitorum ſtructuram dignoſcendam. Nempe vt calleamus ex tot conſtitui, vt nec ex pluribus, nec ex paucioribus conſtitui poſſit, iccirco de more circa hanc methodum de eius natura, & eſſentia diſſeremus, ſecũdo de diuiſione, quæ duo ea ratione perficientur, vt in quo ars reſoluendi conſiſtat, inde etiam eluceſcat. Itaque primum reſolutiuæ methodi hæc proponitur definitio. reſolutio eſt [methodus, qua docemur a poſteriori deuenire in cognitionem prioris quotuplex ſit.] Declaro hanc definitionem paucis tamen, quandoquidem plura ex dictis conſtare debent. Dicimus igitur quod reſolutio eſt [methodus. Hoc eſt doctrina inſtrumentalis, qua a noto ad ignotũ progredi docemur. Verũ cum in qualibet methodo locũ habeat res nota, res ignota, & via per quam a re nota ad ignotam ꝓgredimur, ob id inquirere oportet quomodo in reſolutione hæc ſeſe habeant, vt appareat qua ratione hæc methodus a reliquis ſeparetur. Qm̃ vero definitio debet eſſe illa, beneficio cuius vnum ab alio diſſidens deprehenditur, ideo videamus quomodo hæc pręſtet propoſita definitio, dictũ ergo eſt [qua docemur a poſteriori.] Vnde ſicut in diuiſione res nota erat differentia, quæ prior eſt definito, prior eſt re ignota, contra in reſolutione res nota eſt poſterior ignota, ſed qd eſt poſterius? Dicimus eſſe duplex, nempe notionem finis, & ea quæ ſenſibus ſubijciuntur ſiue ſint indiuiduas ſiue operationes. declaro & imprimis quantum ad notionem finis. Veluti cum reſoluitur ab Ammo. in prædicab. homo in membra, hæc in humores, hi in elementa, hæc denique, in materiam & formã, exempli gratia ita dicendo cũ homo ob vniuerſi perfectionem productus ſit atq; hac ratione tum ad agendũ, tum ad contemplandum, quæ munia obire non poſſit niſi membra habeat tum ſimilaria, tũ diſſimilaria, ideo talia membra fuerunt neceſſaria. Rurſus membra cum diu durare nequeant, niſi aſſiduo alimento ſeruentur, ob id neceſſarij fuere humores. Rurſus cũ nutritio hæc ſimpliciter elemẽto fieri nequeat, iõ humores fuerunt compoſiti ex elementis, quæ elementa & ipſa cum corruptibilia ſint ſaltem ſecũdum partem, ideo neceſſum fuit vt reſoluerentur in quædam principia, quæ omnifariam ſimplicia, & incorruptibilia ſint nempe in materiam & formam. Quare tandem a finis notione inuenimus hominem reſolui in mẽbra tum ſimilaria, tum diſſimilaria, in humores, in elementa, & tandem in materiam & formam. Si exemplum apud Gal. deſideratis tale ab ipſo deſumi

poteſt

Digitized by Google

poteſt 11. Meth. 10. vbi ait, quod ſi proponatur febris putrida curanda, tunc ex hoc fine cõcepto merito febris oritur indicatio refrigerandi, ſed quoniã talis febris a putredine pendet, ideo tolli non poteſt niſi inhibeatur putredo. Vnde ratione putredinis, qđ factum eſt, eſt tollendum, quod eſt in generatione ſiſtendum. Non poſſumus autem talem putredinem ſiſtere, niſi dematur prohibita tranſpiratio, merito cuius ꝙ retentum eſt, eſt vacuandum, quod autem retinendũ, eſt inhibendum ne retineatur, inhibebitur vero ſi obſtructioni occurremus, vnde rõne factæ obſtructionis exobſtruendum, ratione autem futurę cum immineat ex affluxu obſtruentium ſuccorum hos compeſcere oportet, atq; ab hac poſtrema indicatione in curatione exordiri oportet, ob idque Galen. ſubdit formalia verba. [ergo quod vltimum in ipſa reſolutiua methodo eſt omnium id primũ omnium in curatione eſt peragẽdum.] Ex quo colligatis quomodo methodus reſolutiua ad auxiliorum conducit inuentionem, non ſimplicem, ſed quatenus tempore opportuno, decentique ſerie adminiſtrari debent. Reſolutione hac quoque vſus eſt Ariſt. in principio phyſi. nanque fine concepto, qui erat rerum naturalium cognitionem tradere, quoniam haud erat poſſibile rerum naturalium cognitionẽ largiri, niſi per ſua principia cauſas, & elementa, ideo opus fuit Ariſt. vt in philoſophica ſua contemplatione de principijs, cauſis, & elementis rerum naturalium ſermonem habere. Ecce quomodo a notione finis numerum venatur rerum, de quibus agere debet. Hæc de methodo reſolutiua, quæ a finis notione auſpicatur. Quantum autem ad eãdem methodum quatenus pariter auſpicatur a noto, quod tamen notum conſiſtit in illis, quæ noſtris ſubijciuntur ſenſibus, nempe in indiuiduis, vel horũ operationibus, talis reſolutio hunc in modum ꝓgreditur, verbi gratia, vt colligi poteſt ex Ammo. in præludijs prędicab. cum particularia in vniuerſalia referantur, veluti cum a particularibus hominibus aſcendimus in hominis naturam, quæ eſt animal rationale mortale, propterea quod indiuidua humana, tum ratiocinari, tum interitui obnoxia eſſe oculis conſpicimus pariter cum a particularibus indiuiduis deuenimus in vniuerſalem equi naturam, quæ eſt animal quatenus. Hinnibile, propterea quod quælibet equorum indiuidua quadrupedia eſſe, atq; Hinnibilia obſeruamus, pariter ex varijs, & prope innumeris animalium ſpeciebus deuenimus in communem omnibus communitatem, veluti in animal quod eſt cõmune homini, equo, & alijs animalib. Rurſus volo animalis naturam in ſuperiorum naturam redigere, tũc conſidero indiuidua, veluti hanc ficum, hanc vitem, & in ſpecificam refero naturã, deinde in genericã, nempe in plantam, deinde vtramq; ſummo naturã genericam nempe plantam, & animal, & refero in animans, animãs enim eſt communis natura animalibus, atque plantis. Rurſus volo animantis naturã in ſuperiorem referre naturam, vnde conſidero indiuidua, quæ veluti in oppoſitam referuntur naturam, veluti hoc lignum, hunc lapidem, atq; hæc indiuidua reduco in naturam ſpecificam, & genericam, videlicet in inanimatum, atque deinde animãs, & non animans refero in cõmunem naturam, nempe in corpus, quod commune eſt, & animalis, & inanimatis. Rurſus volo corpus adhuc in cõmuniorem naturã referre, tuncque confugio ad indiuidua, quę ad naturam corpoream reduci nequeunt, veluti ſunt dæmones, & animæ, quæ corporibus vacant. Vnde referũtur in communem naturã, quæ eſt in corporeum, atque deinde corporeum, & incorporeum refero in cõmuniorem, imo communiſſimam naturã, nempe in ſubſtantiam. Ecce ergo quemadmodum inuenimus inferiora ſuperiora, & vſque ad ſuprema genera per viam reſolutionis, hoc eſt per ipſa ſenſibilia per ipſa indiuidua. Quo fit ut talis reſolutio quã maxime cõducat ad indagandã definitionem, quatenus ſcilicet definitio per genera conſtituitur. Atq; tali reſolutione vſus eſt Ariſt. ſecundo poſt. ibi enim definitiuam methodum per reſolutionem indagat. Nempe progrediẽdo ab indiuiduis ad communiorem indiuiduorum naturam. Sicuti euidẽter in methodo definitiua explorauimus. Huc vſque igitur conſtat quemadmodum in methodo reſolutiua res nota eſt, vel notio finis, vel ea quæ ſenſibus ſubijciuntur, nimirum indiuidua, & eorum operationes, atque proinde reſolutiuã methodũ aſſiduæ ꝓgredi a poſteriori, ad prius ſicuti diuiſiua a priori ad poſterius ꝓgrediebatur propterea dicebat Phil. 2. poſt. reſolutionẽ eſſe effectuũ poſteriorũ in priora, ac ſuperiora, ex quib. cõſtat, atq; videtur vocabulum ſumptum p tranſlationẽ ab his qui poſt peregrinationem in patriam reuertũtur, nã ad proprios lares, ab exteris regionib. reditus reſolutio vocatur. Aduertendum autem ne decipiamini, quemadmodum deceptus fuit Zimara, alioquin optimus Auerrois aſſecla. nã in Theor. 60. ait Auer. aſſerere ſecundo diui. 11. diſſolutionẽ hoc eſt reſolutionẽ fieri a prioribus ad poſteriora. namque (pace ſua dixerim) male intellexit Auerroem. Nam Auer. per diſſolutionem intelligit non reſolutiuam methodum, ſed diuiſiuam, diuiſionem. Nec hoc mirum videatur. quoniam Galen. quoque in proh. art. med. de ordine definitio, inquit: liceat huiuſmodi doctrinam appellare nõ tantum definitionis diſſolutionem, ſed etiam vel explicationem, vel reſolutionem, vel diuiſionem. Ecce quomodo per diſſolutionem intelligit etiam reſolutionem. ſed quorſum Auer. per Gale. interpretari volumus, vbi Auer. per ipſummet Auer. patefacere poſſumus? Nãque Auer. 1. de an. 5. dicebat quod Hippo. venabatur definitionem p demonſtrationẽ, Plato per diuiſionem, Ariſt. per compoſitionẽ, vt in poſterioribus. ſed Ariſt. in poſterioribus per cõpoſitionem (vt interpretatur idem Auer.) intelligit reſolutionem. quare ſi Auer. per compoſitionem vbique intelligit reſolutionem, igitur & loco citato nẽpe ſecundo diui. 11. per compoſitionem intelligere debet reſolutionem. Quod ſi ita eſt cum poſtea cõpoſitionem opponit diſſolutioni, igitur per diſſolutionẽ, nõ poteſt intelligere reſolutionem, ſed quid cõtrarium compoſitioni, ſeu reſolutioni, atq; iure ipſo diuiſionem. Manifeſtum igitur ſi per ipſummet Auer. hoc in loco intelligere per diſſolutionẽ, diuiſionem, quia per compoſitionem reſolutionem, intelligit. Sed hoc adhuc clarius oſtendo, præcipueq; vero, vt Auer. verba difficillima intelligere valeatis. D. Auer. cum poſuerimus poſtremum non eſſe, & primũ eſſe deſtruitur ſcientia definitionum, quæ fit ſecundum diſſolutionum, ſicut deſtruitur ſcientia definitionum, quæ fit per compoſitionem, cum poſuerimus poſtremũ eſſe, & primum non eſſe. Quæ verba ita intelligẽda, & primum ſi poſuerimus primum eſſe, & nõ poſtremum, deſtruetur ſcĩetia definitionum, deſtruetur definitio, quę fit per diſſolutionem, hoc eſt per diuiſionẽ. Hæc enim progreditur a primo genere vſque ad poſtremum genus, hoc eſt proximum, qđ in definitione collocari debet. Scientia enim nõ fit (inqt Auer.) niſi per diuiſionem deuenerimus ad ſpeciem poſtremam. quare ſi differentiæ erunt infinitę, vt non poſſimus per diuiſionem deuenire ad cognoſcendã naturam illius ſpeciei, tunc eius ſpeciei ſcientiam, & definitionem conſequi non poterimus, ecce ergo quod ſi fuerit primum, & nõ poſtremum, quod deſtruitur definitio, quæ fit per diſſolutionem, hoc eſt diuiſionẽ, quæ progreditur a primo poſtremum, hoc eſt a ſupremo ad infimum genus, quãdo vero addit ſi poſuerimus poſtremum, & non primum, deſtruitur definitio quæ fit per compoſitionem. Hoc eſt veriſſimum, quoniam definitio, quæ fit per compoſitionẽ, hoc eſt reſo-

reſolutionem,fit quãdo incipimus a poſtremo,a ſenſibilibus,& aſcendimus in prius, quod ponitur in deſinitionem,quare ſi dabitur tantum poſtremum non prius,nõ dabitur genus definitionis, proindeque deſtructur definitio quæ fit per compoſitionem,ſeu reſolutionem. Conſtitutum itaque ſit reſolutiuam methodum ſemper a poſteriori progredi, ad prius atque in hac methodo rem notam eſſe quid poſterius, hoc eſt vel notionem finis,vel indiuidua, vel eorum operationes. Quantum autem ad rem ignotam, iam conſtare debet eſſe quid prius, in quo inquirimus quotuplex ſit, nanque vbi reſoluitur compoſitum, tunc per reſolutionem deuenimus in cognitionem partium ſimplicium, ex quibus conſtituitur, compoſitum, ita vt conſtet ex tot conſtitui partibus, vt nec ex pluribus, nec ex paucioribus conſtare poſſit. pariter vbi reſoluitur indiuiduum in ſpecies, & genera, per reſolutionem aſcendimus in cognitionem omnium ſpecierum, ac generum, vt inde pateat indiuiduum, nec in alias ſpecies, nec in alia genera, vel ſubalterna, vel generaliſſima referri poſſe, vnde ſi poſtea contingat, vt ea, quæ inueniuntur ſint, vel genera,vel differentiæ, ex quibus conflantur definitiones,vt ſic reſolutio definitioni famulatur. Sed non omnibus modis. Quantum denique ad viam dubio procul eſt de Diametro oppoſita viæ, quę in diuiſione reperitur.Nanque ſicut in diuiſione via eſt a ſupra ad infra, ita in reſolutione via eſt ab infra ad ſupra, etenim in diuiſione eſt progreſſus ab vniuerſalibus ad minus vniuerſalia, in reſolutione contra a ſingularibus ad vniuerſalia.

De diuiſione reſolutionis. Cap. XXXI.

QVantum ad reſolutionis diuiſionem attinet, dicimus differẽtias capitum a re nota, a qua hęc methodus in rem ignotam progreditur. tum aliqua ex parte a materia,circa quã verſatur.Primum quidem quantum ad rem notam dicimus, vel eſſe finẽ,vel non eſſe finem, ſi eſt finis, tunc eſt perfectiſſima reſolutio inchoans a finis notione, beneficio cuius inquirimus, dignoſcimuſque rerum numerum determinatum,vt verbi gratia,huius compoſiti tot eſſe partes, & principia, vt nec plura, nec pauciora conſtituere,ſeu imaginari poſſibile ſit, ſiue reſoluamus totum in partes, ſiue cõpoſitum in ſimplicia,ſi autem notam non habuerit ratione finis,tũc vel eſt ſenſatum,vel non ſenſatum,ſi ſenſatum, tunc cum Alcinoo Platonico fit illa reſolutio, in qua eſt aſcenſus a ſenſilibus,ad intelligibilia, etiam, vel ab indiuiduis in ſpecies, & ab his in genera vſque ad generaliſſima. Si autem notum non fuerit ſenſatum, tunc, vel eſt notum, quatenus demonſtratum, vel notum ex ſuppoſitione, ſi fuerit notũ quatenus demonſtratum adhuc cum Alcinoo ea fit reſolutio, in qua progreſſus,eſt a demonſtratis ad indemonſtrabiles,& immediatas propoſitiones, quæ a Io. Damaſ. in li.de arte, ſeu logica reſolutio quoque logica nuncupatur,ea potiſſimum ratione, quoniam hac reſolutione in logica vtimur, veluti cũ Them. primo poſt. c.26.quando vera concluſione poſita propoſitiones, ex quibus confecta eſt exquirimus. Ex quo colligatis aduerſus. Zimaram hunc eſſe proceſſum a poſteriori ad prius,hoc eſt a concluſione ad præmiſſas,nõ autem a priori,vt imaginatur Zimara in ſuo Theor. 60.Quod monere volui,vt ſciatis reſolutionem a poſteriori ſemper progredi. Si autem fuerit notum ex ſuppoſitione tunc cum Alcin. fit reſolutio quę exorditur a ſuppoſitione, & aſcendit ad principia, quæ ſuppoſitione, non egent. quæ a Io. Damaſc. vocatur a modo progrediendi mathematico, reſolutio mathematica. Nanque hæc reſolutio exorditur a conceſſo,quemadmodum mathematici in ſuis demõſtrationibus petere ſolent, vt aliqua ſibi cõcedãtur ſuaſque ſuppoſitiones faciunt. Exẽpli gratia, volo probare animam eſſe immortalem,tunc hoc, quod quæritur accipio tanquam conceſſum,atque ab eodem progredior donec ad aliquod omnium opinione confeſſum perueniam.atque ſic ratiocinor.Si anima eſt immortalis ſunt pro malis, & bonis actionibus præmia repenſa. Si ſunt pro bonis, & malis operationibus præmia repenſa,ideo eſt quod iudicatur, & iudicat. Si eſt quod iudicat, eſt quod prouidet, quare ex hac reſolutione ad prouidentiam, quam omnes concedunt aſcendimus. Quo vbi peruenerimus deinde via compoſitiua deſcendendo ita progredimur,eſt prouidentia,ideo iudicium, eſt iudiciũ, ideo eſt quod iudicat,& iudicatur,& ſi hoc, igitur anima eſt immortalis. Hęc igitur eſt reſolutio progrediens a noto ex ſuppoſitione,quę etiam mathematica dicitur.Quantum autem ad materiam,circa quam compertum eſſe debet,quod prout reſolutio in diuerſa verſabitur materia, ita reſolutio diuerſis potius donabitur nominibus,quam quod diuerſa & alia ſit, exempli gratia reſolutio naturalis dicetur, vbi mixtum naturale reſoluetur in elementa,& hæc in materiam primum,dicetur autem reſolutio medica, vbi corpus humanum reſoluitur in humores,& hi in elementa ,logica quin etiam dicetur vbi concluſio in præmiſſas reſoluetur, vbi ſyllogiſmus in proprias reducetur figuras.Quo factum eſt,vt tum lib.priorum, tum lib.poſt.reſolutorij nuncupati ſint.non propterea tamen ſicuti imaginatur Leon.quoniam Ariſt.in logica ordine vtatur reſolutiuo, conſtat enim Ariſtot. ordini inniti compoſitiuo,a ſimplicibus ad compoſita, hoc eſt a terminis ad propoſitiones, a ꝓpoſitionibus ad ſyllogiſmos ob idque dicti potius ſunt reſolutorij, quoniam in his Ariſt. vtitur non ordine, ſed methodo reſolutiua, reſolutione. Aduertendum autem obiter, cũ Philopono,& Ammon.alios dici priores reſolutorios, alios poſteriores, quoniam in prioribus fit reſolutio ſyllogiſmi in genere, in poſterioribus autem fit reſolutio ſyllogiſmi in ſpecie, hoc eſt demõſtratiui. Vnde quẽadmodum ſi fiat reſolutio,tum animalis, tum hominis,animalis reſolutio dicetur prior, hominis autem poſterior,ſimili ratione reſolutio ſyllogiſmi in genere dicetur prior,ſyllogiſmi autem demonſtratiui, poſterior.Hæc de diuiſione reſolutionis,

De conuenientia methodorum. Cap. XXXII.

HIs ita in genere, & ſpecie de methodis habitis, modo, quę ſuperſunt facilius erit abſoluere. Hęc aũt ſunt quatuor capita.primum eſt docere, in quo methodi conueniant, ſecundum in quo diſſident,tertium quæ methodus nobilior, præſtantiorve ſit, quartum qua methodo vſus eſt Galenus, & præcipue in decimoquarto libro de methodo medendi. Quantum ad primum,hoc eſt, in quo inuicem cõueniant methodi, hoc ex declaratis facile eſt haurire, nam cum quælibet methodus ſit doctrina inſtrumentalis, qua a noto ad ignotum progredimur, ſequitur omnes methodos in hoc concurrere, vt quælibet a noto ad ignotum proficiſcatur, proindeque,vt quæcunque methodus habeat rem notam, rem ignotam,& viam, per quam a re nota ad ignotã progrediamur.

Digitized by Google

De diſcrepantia inter methodos. Cap. XXXIII.

QVantum ad diſcrepantiã hæc præcipuè ex illis tribus deſumitur, nẽpe a noto ignoto, & via namque quantum ad rem notã, in methodo demonſtratiua, vt plurimum eſt præmiſſa. dico autẽ vt plurimum, propter demonſtrationem ducentẽ ad impoſſibile, in qua progredimur, a cõſequẽti ad antecedẽs. In definitiua definitio, in diuiſiua, differẽtia in reſolutiua vero notio finis, atque res ſenſata, vel demonſtrata, vel ex ſuppoſitione nota. Quantum autem ad rem ignoram. in demõſtratiua eſt quid naturaliter ignotum, eſt concluſio naturaliter ignota, atq; eſſe poteſt ſi eſt, quia eſt, & propter quid eſt. In definitiua eſt quid definiti, nẽpe quid nominis, & potiſſimum quid rei, in diuiſiua numerus rerum, & potiſſimum inferiorum, hoc eſt ſpecierum ſpecialiſſimarum. Denique in reſolutiua numerus rerum, ſed ſupremarum, hoc eſt generum, & principiorum, ex quibus res compoſita conſtituitur. Poſtremo quantum ad viam in demonſtratiua eſt a pręmiſſis ad concluſiones, interdum etiam a concluſione ad premiſſas, nimirum in demonſtratione ad impoſſibile ducẽte, in definitiua a definito ad definitionem, in diuiſiua a ſupra ad infra, in reſolutiua ab infra ad ſupra; vnde hoc diſcrimen inter diuiſiuam, & reſolutiuam methodum dignoſcens Gal. dicebat ſecundo de diff. pulſ. c. 6. nos methodo diuiſiua indagare numerũ differentiarum cuiuſque generis, ſcilicet deſcendendo. Methodo autem compoſitiua, hoc eſt reſolutiua, prima genera inuenire nempe incipiendo ab indiuiſis, & numero infinitis, hoc eſt indiuiduis, & aſcendendo per media vſque ad genus generaliſſimum: dixit etiam idem Galen. 9. de Placit. 5. ex mente Plat. in Philebo, & Phędro, diuidendi & componendi artem vel methodum eſſe ad artes, quam maxime neceſſariam, atque has methodos inuicem diſcrepare. Namque methodus diuiſiua a primo, & maxime generali auſpicatur, atque deſinit ad ea, quæ nullã amplius ſectionem admittunt. At reſolutiua, vel compoſitiua methodus contra progreditur, nempe a ſpecialiſſimis ad primum genus aſcendendo nimirum natura diſperſas in aliquod commune genericum colligendo, ac veluti componendo. Hinc merito ſequitur reſolutiuam a diuiſiua diſtingui quatenus diuiſio progreditur a ſimplicioribus ad compoſita, hoc eſt a ſubſtantia ad corpus, ad animal, & hominem, contra reſolutio, a cõpoſitis ad ſimplicia, ab hominis indiuiduis ad hominẽ, animal, corpus, & ſubſtantiam, & fundamentum eſt, quoniam reſolutio a poſterioribus ad priora ſemper progredit᷑, ſed aduertatis vbi reſolutiuam methodum reliquis opponetis ne vos ipſos confundatis, ſicut ſeipſum confundebat Leon. qui ait ex ſen. Ammon. in prioribus reſolutiuam reliquis opponi methodis, nanque reſolutio opponitur diuiſioni quoniam diuiſiua genera ſecat in ſpecies, reſolutiua ſpecies in genere cogit, quod eſt verum non de qualiber reſolutione, ſed de ea tãtum, quæ incipit a ſenſu ab indiuiduis, propterea nos reſolutionem cęteris methodis opponentes dicimus, reſolutiuã reliquis opponi, propterea quod a poſteriori ad prius progreditur. Vnde differt a diuiſiua, quia (vt patet) in hac via, eſt a priori ad poſterius: reſolutio etiam opponitur demonſtrationi, quoniam demonſtratio progreditur interdum a priori, interdum a poſteriori, verum a pręmiſſis ad concluſionem (ſermo ſit de demonſtratione oſtenſiua.) Reſolutio autem, ſiue in demonſtratione propter quid, ſiue in demonſtratione, quia progreditur a concluſione ad pręmiſſas. Ex quo colligendum demonſtrationem quia, a reſolutione diſtingui, quoniam tametſi demonſtratio quia, a poſteriori progrediatur, in demonſtratiua tamen methodo potius reſidet, quam in reſolutiua, quoniam eius progreſſus eſt non a concluſione, ad præmiſſas, ſed a pręmiſſis ad concluſionem, pręterea reſolutio opponitur demonſtrationi, quoniã demõſtratio ex cauſis cauſata demõſtrat, reſolutiua autem a cauſatis ad cauſas aſcendit, quod etiam verum eſt de reſolutiaa, quę incipit a notione finis, pręterea reſolutio opponitur definitioni, quoniam definitio ex notis partibus totum aliquod cõſtituit, reſolutio autem a toto ad partes aſcẽdit, quod verum eſt de reſolutione, quæ incipit a notione finis. Sed hæc omnia ex ſuperius propoſitis facillimum eſt aſſequi, ſicut etiam facile eſt cognoſcere, quod vbi in praxi, ſeu effectione per reſolutionem inuenimus quid agẽdum, vbi poſtea quod eſt vltimum in inuentione debet eſſe primum in exequutione, dum fit exequutio contraria reſolutioni, illa non dicitur compoſitiua methodus, ſed eſt potius operatio, ſeu effectio, quia tunc operatur artifex, exempli gratia, incipiendo, expurgare ſuperfluitates, mox præparãdo, deinde purgãdo, atque denuo corroborando, quemadmodum etiam fabricator primo fodit terram, deinde facit fundamẽta, deinde conficit arietem. Hæc compoſitio dubio procul non methodus compoſitiua, ſed effectio potius dicitur, & eſt, & hęc de methodorum diſcrepantia dicta ſint.

De nobilitate methodorum. Cap. XXXIIII.

QVantum ad nobilitatem, ſeu pręſtãtiã methodorum Leonicenus ſtatuit methodũ definitiuam, & demonſtratiuam eſſe perfectiores. Diuiſiuã aũt, & reſolutiuam imperfectiores, fundamentũ, q̃m methodus reſolutiua, & diuiſiua miniſtræ ſunt, atque famulæ methodi, tum definitiuæ, tum demonſtratiuæ immediate tamen definitiuę, mediate autem demonſtratiuę, nanque miniſtrę ſunt quatenus conducunt ad inueniendum genus, & differentias, ex quibus conſtituitur definitio, quæ poſtea medium, & cauſam ſubminiſtrat demonſtrationi, ſine qua demonſtratio eſſe non poſſet. Ad inuenienda autem genera, & differentias inuicem diſcrepãt, diuiſio, & reſolutio, nam diuiſio incipit a ſupremis generibus, reſolutio autem ab indiuiduis, atque tandem ad hũc vſum Leonic. has methodos referre voluit, vt dixerit quod ſi quis diuiſiuę, ac reſolutiuę eum auferat vſum quem definitionibus pręſtant, atque ab illarum reſpectu ſeiungat, imperfectę erunt, & nihil, aut parum vtilitatis afferre videbuntur. Cõparãs deinde demõſtratiuam cum definitiua inquit; definitiuam eſſe pręſtantiorem demonſtratiua, quoniam definitiua rerum ſubſtãtias explicat, demõſtratiua autem rebus ipſis aſſequentia demonſtrat: vnde ſicuti ſubſtantia accidenti eſt pręſtantior, ita definitio demonſtratione. Quę dicta quamuis prima facie nonnihil veritatis in ſe continere videãtur; multiplicem tamen in ſe falſitatem includunt, nanque primum falſum eſt aſſerere, definitiuam & demõſtratiuam methodos eſſe perfectiores reſolutiua, & diuiſiua, propterea quod hę ſunt miniſtrę, & quod in his nõ eſt alius vſus. Totus autem error originem traxit, quoniã opinatus eſt Leonic. nullum eſſe vſum reſolutiuę, & diuiſiuę, quã ratione definitionis, quod falſum eſt, quoniam quamuis ex ſen. tum aliorum, tum potiſſimũ Auer. 4. phyſ. 2. 1. de an. 5. & 6. diuin. primo ad definitionem indagandam, tũ diuiſio, tũ reſolutio referantur, non propterea tamen credendum in his me-

methodis non eſſe aliũ, & præſtãtiorem vſum, quod oſtendo in vtraque methodo, & primum quantum, ad diuiſiuam, non eſt dubium hãc cõducere ad indagandam definitionem, nempe ad inueniẽdum genus & differentias, quod optime declarabat The. ſecũdo poſt. inquiens, definitionem fieri citra probationẽ vllam, atque ex conceſſis per interrogationem, & reſponſionem, ita vt nihil veluti neceſſarium, ſed ſolũ vt conceſſum accipiatur, exempli gratia, volo definire hominem, tũc interrogo ſit animal, vel nõ animal reſpondens ait eſſe animal. Tũc rurſus quæro, omne animal aut greſſile, aut aquatile, concedit reſpondẽs eſſe greſſilem hominem. Vnde definiens hoc ſumit, nec ſyllogiſmo probat. tunc vltra interrogat, omne greſſile vel bipes, vel multipes, cõcedit eſſe bipedem. Vnde tunc ratio, ſeu definitio texit, homo eſt animal greſſile bipes: ecce ergo quemadmodum method⁹ diuiſiua famulatur definitiuæ. Quod ẽt exacte Boetius in l. diui. declarat, ſed ex eodẽ Boetio habemus diuiſionẽ, non ita famulari definitioni, vt ẽt definitio nõ famuletur diuiſioni, & fundamentũ eſt, quoniã (inquit) cũ alia ſint æquiuoca, alia vniuoca, atq; conueniat æquiuocis ſignificationis diuiſio, vniuocis autẽ diuiſio generis in ſpecies, propterea videndũ eſt prius quid ſit ęquiuocum, & vniuocum quę ſine definitione haberi non poſſunt, quare etiam definitio famulatur diuiſioni. Hoc autem intelligẽdum eſt de ea diuiſione, cuius vſus nõ eſt indagare genus, & differẽtias vt ex his definitio conſtituatur, ſed potius numerum rerũ, exempli gratia, volo ego indagare numerũ pulſuum, ſpecies omnes reſpirationum, febrium, & ſimiliũ, inueniã meth. diuiſiua, & a primo incipiã genere quod cũ diuidi nequeat cũ Gal. locis citatis, niſi prius videamus quid ſit res diuidenda, quid ſit. v. gra. febris quid reſpiratio, quid pulſus, propterea ipſa definitio diuiſioni famulatur. Quo tandẽ fit vt diuiſio non ſolum alium habeat vſum a propoſito a Leoni. verum etiam diuiſioni inſeruire definitionem, quatenus rẽ diuidendã conſtituere debet. Quinimo aduerſus eũdem Leonic. addimus, diuiſioni non modo famulari definitionem, ſed etiam demonſtrationem, nimirum vbi in diuiſione aliqua occurrit difficultas, aliquod occurrit naturaliter ignotũ, illud demõſtratione probari poteſt. Quæ veritas colligitur ex Galeno primo Meth. quinto, inquit enim, opus eſſe conſtituere non nominum, ſed rerum differentias, atque vbi verb. g. habuerimus quatuor eſſe partes, nimirũ per diuiſionem, deinde demonſtratione cõfirmare oportet nec plures, nec pauciores eſſe. Eãdem ſniam habuit quoque Them. dicebat enim ſecundo poſter. 6. nos poſſe certis rationibus probare ea, quæ in ſermonem incidunt illum, qui vltro citroque, hoc eſt per interrogationem & reſponſionem habitus eſt, verbi gratia animatum hominem eſſe, quia non inanimatum, & rationalem, quia non irrationalem. Cæterum nos monet The. ne propterea credamus hominis definitionem probari, ſed probari concluſionem, quę ex diuiſionum membris coalita eſt. Ex quo colligendum diuiſioni famulari, tum definitionem, tum demonſtrationem, ac definitionem immediate, mediate autem demonſtrationem, quatenus per demonſtrationem probantur concluſiones, quæ ex diuiſiuis colligũtur membris. Quare conſtat quantum ſit merito diuiſionis hanc nõ eſſe ita definitionis ſeruã, vt etiam definitionis domina non ſit. Quantum vero ad reſolutionẽ huius pariter non ſolũ eſt vſus ad definitionẽ a Leo. propoſitus, ſed etiam ad inuẽtionem aliarum rerum, quæ tamen non ſunt definitionis partes, atque eſt reſolutio, quę a finis incipit notione. Vt ſi proponãtur a Gal. plures partes, veluti quatuor principales corporis humani, volo inuenire has nec eſſe plures, nec pauciores, inueniã reſolutione incipiẽdo a notione finis & hæc minime famulatur definitioni, quinimo ſi in hac via reſolutiua aliquod ignotum occurrit, vel definitione declarabitur, vel demõſtratione probabitur, vt merito talis reſolutionis definitio, & demonſtratio methodi ſint famulantes. Quæ veritas cõfirmari etiam poteſt cum Ariſt. primo Poſt. vbi cũ eius inſtitutum eſſet omnes demonſtrationis cõditiones methodo reſolutiua indagare. Quo etiã factum eſt, vt libros illos merito reſolutionis, reſolutorios nuncuparit, atque hæc reſolutio, (vt toties dictum fuit:) a finis, notione exordiatur in re ipſo Ariſ. a notione finis hoc eſt a ſcire exordiri voluit, atque ſcire, quod finis erat, primum definiuit. Quod cũ ita ſit, dubio procul definitionem ipſius ſcire gratia reſolutionis cõſtituit. Quãtum poſtea ad id, quod dicebat Leonic. definitiuam eſſe præſtantiorem demonſtratiua, quoniam verſatur definitio circa ſubſtantiam, demõſtratio autem circa accidentia, neque hoc ſine ſuſpitione eſſe poteſt, ſiquidem definitio, & circa ſubſtantiam, & circa accidentia verſari ſolet. Nanque in ſcientijs etiam accidentia indagamus merito methodi definitiuæ. Cum itaque in errore fuerit Leoni. alioqui vir grauiſſimus, quid dicendum? Dicerem ego methodos inuicem cõſtitui poſſe dupliciter, nẽpe ratione ordinis, & dignitatis, ratione quidem ordinis ab Ammo. in prædicab. ita collocantur, vt prima ſit diuiſiua, ſecunda definitiua, tertia demonſtratiua, quarta reſolutiua, ſecundum quem ordinem hæ methodi ab Ammon. qua ratione digerantur non eſſet fortaſſe præter rationem ſi a logicis explicaretur. Vnde cum hoc ab ipſis (quod ego ſciam) non declaretur, explanare conabor, neque enim res tanti momenti ſilentio prætereunda. Dicimus ergo Ammoniũ nihil aliud inſinuaſſe, niſi quod prima ſit diuiſiua, vtpote illa, quæ conſtituit genus, & differentias, ſecunda ſit definitiua, quæ genus, & differentias accipit a diuiſiua, tertia ſit demonſtratiua, quæ ex definitione conſtat, quarta ſit reſolutiua, ſed non qua libet, verum illa quæ incipit a notione finis, quæ tum demonſtrationem, tum alia compoſita in ſuas partes, in ſuas præmiſſas, & principia reſoluere poteſt. Vnde aduertatis Ammo. reſolutionem illam ſecludere, quæ definitioni famulatur, propterea quod ſecundum dogma Platoni cũ voluit (vt ipſe ſe ipſum interpretatur) definitionem omnem fieri ex diuiſione. Quare reſolutionem excludit, reſolutionem inquam, quæ definitioni famulatur. Et propterea reſolutionem poſtremo loco collocauit. quod ſi reſolutionem definitioni inſeruientem intellexiſſet, neceſſarium fuiſſet, ut quemadmodum definitioni diuiſionem præpoſuit, ita a pari famulantem reſolutionem præpoſuiſſet. Quare methodos inuicem ita dirigere poteritis perpendẽtes an progreſſus fiat a priori more Platonico, vel a poſteriori more Ariſtotelico? ſi a priori, primum eſt diuiſio, quæ indagat genus, & differentiam, ex quibus fit definitio, quæ poſtea ſecundo loco collocatur, veluti medium demonſtrationis, tertio eſt demonſtratio, reſolutio autem, quę definitioni famulatur nullum locum habere põt, qñ definitio non niſi ex diuiſione (vt ait Ammonius ex Plat. ſententia) fieri poſſit. Si autem progrediamur a poſteriori, prima eſt reſolutiua, ſecunda diuiſiua, tertia definitiua, quarta demonſtratiua. prima quidem eſt reſolutiua, quę nimirum definitioni famulatur. nam in hac ab inferioribus, & indiuiduis, & operationibus aſcendimus in ſpecies, genera, & differentias, ſecundo fit progreſſus a priori per diuiſionem, vt habeamus genus, & differentias, primo a poſteriori per reſolutionem, ſecundo, a priori per diuiſionem, ex quibus tertio loco fit definitio, quę tandem medium tribuit demonſtrationi, ex quibus vnum memorię mandare debetis, nempe reſolutionem definitioni famulantem, vel nõ habere locum, vel ante definitionem eſſe collocandum. Reſolutionem autem non inſeruientem defi-

nitioni poſt alias methodos eſſe collocãdam, quemadmodum Ammon. loco citato collocauit. At ſi alia ex parte methodi inuicem cõſtituãtur ratione dignitatis, dicimus opus eſſe aliqua diſtinctione, namque methodi cõſiderantur, vel ratione quęſiti ignoti, vel ratione vię, per quam Methodi progrediũtur a noto ad quæſitum ignotum. primo ſi conſideramus Methodos ratione quæſiti ignoti, quoniam in diuiſione, & reſolutione eſt rerum numerus, in demõſtratione cauſa inhęrentię paſſionis in ſubiecto, in definitione quid rei tum accidentis, tum quoque ſubſtantiæ, dubio procul cũ quid rei nobilitate excedat reliqua q̃ſita, definitio dignitate cæteras methodos ſuperabit. neque aliquid facit etiam ſi demonſtratio dirigat ad quęſitum naturaliter ignotum, definitio autem, non ut propterea demonſtratio dicatur via doctrinę, definitio autem maneries. Nanque magis honorificum eſt parum ſcire, de magis honorabilibus, quam multum, de minus honorabilibus, quare cum quęſitum definitionis, nempe quid rei, tum accidẽtis, tum pręcipue ſubſtantię, ſit nobiliſſimum, ob id, & hęc methodus nobiliſſima erit. At ſi perpendantur methodi merito vię, per quã progredimur a re nota ad ignotam, cum talis via pręſertim locum habeat in methodo reſolutiua, & diuiſiua, quatenus in hiſce methodis locum habet aſcenſus, & deſcenſus, ideo hę methodi nobiliores ſunt, vt propterea a Galeno paſſim nomine methodi, hoc eſt vię potiſſimum nominentur reſolutio, & diuiſio, non autem demonſtratio, & definitio. Quod colligere licet ex Galeno, tum alibi, tum tertio method. primo, vbi inquit; quod qui procedit ratione, & methodo, hic logicus dicitur, methodicus, & dogmaticus, non autem Empiricus. Vnde per methodum intelligit diuiſiuam, & reſolutiuam, per rationem autem methodum demonſtratiuam, diuiſiuæ, & reſolutiuę famulantem. Quapropter idem Galenus primo, method. quarto, ait methodum ratione inueniri, vt inde ratio, methodus non videatur, attamen ratio, ſeu demõſtratio eſt methodus. Sed dicit methodũ ratione inueniri, hoc eſt methodum diuiſiuam, & reſolutiuam ratione acquiri, hoc eſt non Empirice. Quare methodos conſiderantes ratione vię, aſſerimus, & concludimus a diuiſiua, & reſolutiua reliquas nobilitate ſuperari: quod ſi denuo comparabimus inuicem diuiſiuam, & reſolutiuam, vt conſtet quę harum ſit nobilior, dicimus, has methodos bifariam conſiderari poſſe. Nempe vel quatenus cõducunt ad indagandam definitionem, vel potius ad rerum numerũ determinatum inquirendum. Si primo modo, diuiſio ſicut eſt methodus difficilior reſolutione, ita etiam nobilior, nec abre, nam diuiſio auſpicatur ab intelligibilibus, reſolutio autẽ a ſenſibilibus, propterea Plato eminentiſſimus Phil. diuiſiuę methodo ita addictus fuit, contra autẽ Ariſtoteles ſenſibus magis immerſus, in poſterioribus definitionem per reſolutionem inquirebat. at ſi hę methodi conderentur, vt ad rerũ numerum indagandum cõducunt, dubio procul reſolutio diuiſione eſt excellentior. Nanque reſolutio incipit a notione finis, ſupremarumque rerum numerum, nẽpe principiorum inquirit, diuiſio autem deſcendendo progrediens rerum infimarum numerum indagat. Hęc de methodorum nobilitate. Vnde nihil aliud ſupereſt, niſi vt videamus quidnam ſit methodus apud Galenum. Quod iam aggrediamur.

Quid methodus apud Galenum. Cap. XXXV.

Difficultas in ſermone de doctrina methodica, q̃ abſoluenda relinquitur altiſſima, atq; maxime neceſſaria in hoc conſiſtit, vt ſciamus quidnã Galenus per medendi methodum intellexerit. Hanc autẽ quæſtionem altiſſimam appello, ꝓpterea quod Altimarus gloriabundus ſatis neminẽ hanc difficultatem cognouiſſe aſſerit, ſeque tantæ veritatis vnicũ fuiſſe inuẽtorem gloriatur, deinde vero maxime neceſſariam hanc quæſtionem intelligo, propterea, q̃d ex huius reſolutione non modo, quid Galenus per methodum medendi uoluerit percipietis, verum etiam ad intelligendos omnes 14. libros Gale. de methodo medendi inſcriptos aditum ſatis apertum, atque amplum conſequemini, in qua materia tametſi Altimarus methodi definitionem venari contendat, eam tamen aſſignat, quæ quamuis ex verbis Galeni deprompta videatur, verumtamen ſatisfacere minime poteſt, Siquidem non cõſtat apud ipſum an talis methodus ſit vel diuiſiua, uel reſolutiua, vel definitiua, vel demonſtratiua, vt inde quiſpiam ſuſpicari queat, pręter quatuor methodos fortaſſe quintam, eãque inuſitatam, & Galenicam reperiri, cum tamen hoc falſiſſimum ſit, ſiquidem Galenus nõ alias methodos quam logicas vbique profitetur. propterea nos in hac materia breuiter ita procedemus. Primũ ꝓponemus verba Galeni, deinde quomodo intelligẽda ſint, enucleabimus, ut his habitis tum veritatẽ acquiratis, tũ nouiſſimos Altimari diſcurſus vanos eſſe dignoſcatis. Quantum itaque ad primum, Galenus inquit primo met. c. quarto, methodo quidpiã inquirere, inuenire ex aduerſo opponitur ei quod fortuito, & temere reperitur, eſt autem id cũ via quadam, & ordine, vt in diſquiſitione aliquid primum ſit, aliquid ſecundum, tertium, & quartum quo ad demum ſit peruentũ ad ipſum, quod ab initio eſt propoſitum. Dicebat ẽt idẽ Galenus quarto met. quarto, methodum eſſe vnam quandam vniuerſalem viam, quę omnium particularium ſit communis, quæ quidem via nos ducit a principio vſque ad finẽ, atque in omnibus particularibus ſimilis eſt, atq; addit, in ſingulis morbis priuatã quandam eſſe methodum ſanandi, in omnibus tamen cõmune genus eſſe. Nãque perpetuo auſpicari oportet ab indicatione, q̃ ſumitur ab effectu, cui mederi volumus: atque addit, opus eſſe extimare, an cauſa affectus deſierit necne, ſi deſierit, confugiendum ad eam methodum, quæ traditur in tertio libro, ſi autẽ adſit veniendum ad eam methodũ, quę hic, hoc eſt in quarto libro docetur, ex quib⁹ verbis (vt opinor) difficillimis videt᷑ velle Galenus, vt methodus ſit vel vniuerſalis, uel particularis, præterea ut methodi alia ſit, de qua in tertio, alia, de qua in quarto libro, quaſi quod non ſit una uia curandi morbos, ſed duplex. Quę igitur erunt hæ uiæ, ſeu methodi? quid uolut Galenus? Dicam ego in hac materia difficillima illud quod ſentio, meliori iudicio ſemper me ſubmittens, atque ut noſtra ſnã, tum firma, tum euidens, quantũ fieri poteſt, reddatur, altius aliquantiſper exordiri nobis liceat, atque imprimis ſtatuere, quodnã ſit munus methodi medendi, quam Galen. in illis libris profitetur? Itaque cũ ipſo Galeno primo meth. quinto, dicimus in methodo medendi illud propoſitũ eſſe, ut ægrota corpora in ſanitatem uẽdicẽtur, id uero eſſe ut naturales partium actiones (ſi quæ uitiatæ ſunt) corrigantur, ob idq; dicebat Galenus nono meth. ca. decimo, primum propoſitum in methodo medẽdi correſpondere primo propoſito in arte de tuenda ſanitate, quã doquidẽ ſicut in arte tuẽdæ ſanitatis eſt ſanitatis tuitio, ita in methodo medẽdi eſt morbi ſublatio. Cæterum cum methodi medendi propoſitum ſit corpora ægra in ſanitatem redigere, id autẽ fieri nequeat abſque remedijs medicis, ideo talia remedia inuenire oportet, quare etiam aliud erit huius methodi propoſitum, nempe præſidia reperire, ad quem ſcopum reſpexit Galenus primo metho. quarto. Cum autem remediorum inuentio fiat tum methodo, quæ rationi

Digitized by Google

pi innititur,tum experientia,quæ ſenſibus addicta eſt
rationeq; non vtitur,in præſentia Gal. ſermonem ha
bere vult non de omni remediorum inuentione, ſed
de ea,quæ methodo acquiritur,quare methodi medē
di munus eſſe debet, vt vi huius remedia inueniātur,
atq; ita inueniātur,vt nec fortuito, nec temere reper
ta eſſe videātur,ſed methodo,hoc eſt via quadam, &
ordine,ac ratione. Vnde etiā ſępenumero Plato for
tunam ab arte excludebat. Sed hic obiter aduertatis,
quā Hip.in lib.de arte videtur fortunam in medicina
collocare,inquit enim,ego vero nō priuabo fortunā,
tanquam nihil operę pretij faciat,puto enim morbis,
qui male curātur(vt plurimum) infortunium accide
re,qui vero bene,eos bonam fortunam nanciſci.Sed
credo ego cum Platone, fortunam non habere locū
in medica arte,quatenus videlicet ars conſtituitur,&
ſecūdum artem operatur medicus, quā ſiue ſequatur
mors,ſiue ſalus,ſemper optimus artifex recta cum ra
tione procedit.Quod ſi fortuna cum Hipp.locum ha
bet,id intelligendum eſt tum ex parte infirmi,tum ex
parte medici,ſecundū hanc rationem, ex parte quidē
infirmi quatenus ſe ſubijcit malo,vel bono artifici,ꝓ
ptera dicebat interdum Gal. eos ęgros eſſe fortuna-
tos,qui optimum medicum nāciſcuntur.Cōtra infor
tunatos,qui malum.Ex parte vero medici eum fortu
natū aſſerere poſſumus, cui infirmi morbis correpti
ſalubribus curādi occurrunt. Contra infortunatum
vbi in ſalubribus,& pene lethalibus.Sed ad rem in li
bris de methodo medendi propoſitū, eſt remedia in-
uenire non temere,& fortuito ſed methodo, hoc eſt
via quadam,ratione,& ordine. Cęterū cum duplex
ſit remediorū inuentio,duplex etiam methodus erit.
Remediorum quidem inuentio duplex eſt. nāque eſt
altera ſimplex remediorum inuētio,reliqua vero re-
cta,inuentorum adminiſtratio. Ad quam duplicem
pręſidiorū inuentionem reſpiciens Gal. 6. metho. 2.
inquit medendi methodum non ſolum poſſe inueni
re meliora medicamenta, quam a medicis fuerint in
uēta,ſed etiam poſſe inuenire vniuerſum curationis
modum , hoc eſt rectam adminiſtrationem illorum
inuentorum remediorum. Itaque cum duplex ſit re
mediorum inuētio, duplex etiam quodammodo me
thodus oritur,altera quidem eſt, qua inueniuntur au
xilia,reliqua qua inuenitur recta adminiſtratio inuen
torum auxiliorum,propterea Gale.4.metho. 4. dicit
eſſe deueniendum modo ad methodum,quę in tertio
lib.traditur modo ad methodum, quę proponitur in
quarto lib.hoc eſt modo ad methodum diuiſiuam,be
neficio cuius inueniuntur auxilia, modo ad reſoluti-
uam, virtute cuius reperitur recta auxiliorū admini-
ſtratio.declaro magis per ſimplicem remediorum in
uentionem,intelligo inuentionem auxilij, vel calefa
cientis,vel refrigerantis,vel humectantis,vel ſiccātis,
pręterea, vel vacuantis, vel replentis, per inuentio-
nem autem recte auxiliorum adminiſtrationis intelli
go,an primo vti oporteat hoc inuento, vel illo auxi-
lio.Vnde ſi primum conſideremus inuētionem ſim
plicem auxilij ꝓgredi oportet methodo diuiſiua, quę
a ſummo exorditur genere,cui famulatur demōſtra-
tio, vbi aliquod naturaliter ignotum in hac via occur
rit,ſubminiſtrat quinetiam definitio vbi aliquod igno
tum quoad quid eſt offertur. Quomodo autem hęc
ſit methodus diuiſiua,atque qua ratione hanc propo
ſuerit Galenus, declaro exempli gratia, proponatur
febris putrida, in qua cum duo ſint nempe febris, &
cauſa propoſitum eſſe debet remedia inuenire, tum
febris,tum cauſę. Qua procedendum via? primum
quo ad febrem, incipiendo a generaliſſimis, cum ſit
quid pręter naturam, oritur indicatio remouendi,
cum autem ſit pręter naturam, vel eſt morbus, vel
cauſa,vel ſymptoma,ecce vtor diuiſione, ſed non eſt
cauſa,nō ſymptoma,ſed morbus, quoniam morbus
eſt a quo immediate lęſio ꝑdit operationum,talis eſt
febris,ergo:ecce vtor definitione,& ratione, merito
diuiſionis.Itaque cū febris ſit morbus naſcitur indica
tio auferendi morbi.tunc vltra in hac via progrediē-
do dicendum,morbus cum ſit vel in mala cōpoſitio-
ne,vel in ſoluta vnitate,vel in intēperie, febriſque ſit
morbus in intēperie naſcitur indicatio alterandi,tūc
vltra cū morbus in intemperie ſit,vel in ſimplici, vel
in compoſita. Cum febris ſit morbus in intemperie
compoſita,prodit etiam indicatio compoſita,hæc au
tem cū conſiſtat vel in calido,& ſicco,vel in calido &
humido,vel in frigido,& humido,vel in frigido,& ſic
co febriſque ſit morbus in intēperie,& calida, & ſic-
ca,ideo oritur indicatio refrigerandi,& humectandi,
atque cum vlterius deſcendere non ſit poſſibile, ideo
hæc poſtrema,& diſtinctiſſima indicatio,eſt illa, quæ
remedium diſtinctum inuenit, nempe auxilium refri
gerans,& humectans,prætera vero quātum ad ma-
teriam febrilem eodem progrediēdum modo nempe
a materia,quatenus,eſt quid præter naturam deinde,
ad materiam quatenus , eſt replēs vnde habet locum
vacuatio,deinde ad materiā, vt eſt talis materia deter
minatam efficiens repletionē, vbi oritur indicatio va
cuādi,vt puta ſanguinem,vnde inuētum, eſt auxiliū,
quod ſanguinem vacuat, ecce ergo quemadmodum
hic progreſſus,hæc via eſt a ſupra ad infra,a ſupremis
generibus ad ſubalterna, ad ſpeciem ſpecialiſſimam,
proindeq; eſt methodus diuiſiua,de qua Gal.3. meth.
paſſim vbi ſermonē habuit de inuentione medicamē
torum vlceris;quamuis etiam aliqua, de recta illorū
adminiſtratione intermiſcuerit, ſed potiſſimum talē
methodum explicauit 1.met.4. vbi ait methodo quip
piam inuenire, & haurire ex aduerſo opponitur ei
quod fortuito,& temere reperitur, eſt autem id cum
via quadam,& ordine,vt in diſquiſitione,aliquid pri-
mum ſit,aliquid ſecundum,tertium & quartum,quo
ad demum ſit peruentum ad ipſum quod ab initio eſt
propoſitum. Quæ Galeni verba dubio procul ita in-
telligere oportet,vt per propoſitum finem remedij in
uentionem intelligamus. Nam munus methodi me-
dendi eſt ipſa inuenire remedia, quando autem dicit,
vt diſquiſitione aliquid primum ſit, deinde ſecūdum,
tertium & quartū, opus eſt intelligere progreſſum a
generibus ad ſpecies;a ſupra ad infra, non autem ab
infra,ad ſupra. Et ꝓinde hæc erit via potius diuiſiua
quam reſolutiua, quando nimirum initium ſumit a
generica,& ſuprema indicatione. Quod ſit verum,
inquit Galenus quod illi, qui hac methodo procedūt
ſunt,qui a primo aliquo auſpicantur,de quo inter om
nes homines eſt conuenientia,deinde ad reliqua trā-
ſeunt,vnde exordiri oportet a communiſſima inten-
tione,quæ eſt res præter naturam indicare ſui ablatio
nem,ſcilicet cum contrarijs,res autem ſecundum na
turam conſeruationem,videlicet cum ſimilibus, ab-
latio autem capitur , a morbo, deinde eſt ablatio
morbi, tertio alteratio, quarto & vltimo refrigera-
tio,& humectatio. Ecce quomodo hic progreſſus eſt
ab vniuerſalibus ad minus vniuerſalia, a ſupra ad in-
fra,vnde hæc eſt via eſt methodus diuiſiua,neque hic
poſſumus auſpicari a ſymptomatibus aſcendendo ad
morbum,quoniam dicebat Galen.auſpicandum eſſe
perpetuo ab indicatione,quę ab affectu ſumitur,unde
Galenus ſemper ſibi ipſi cōſentiens primo met.ſepti-
mo ait,principium & radicem, & elemētum metho
di medendi eſſe corporis affectū præter naturam,q̄-
do nil aliud ſit quod curetur a medicis, quam corpo-
rum affectus.Cum autem initium ſit a morbo cōmu
niſſime cōſiderato,ideo erit via hæc metho. diuiſiua.
Ad eandem veritatem reſpiciens quoque Gal.octauo
de decretis cap.ſexto ex mente Hipp. ait contrariorū

Digitized by Google

contrarias eſſe curationes, eleméta eſſe methodi medendi. Si igit̃ hęc cõſſima indicatio eſt elemẽtum, eſt principium a quo auſpicari oportet, igitur methodus hæc medendi erit via diuiſiua ꝓgrediẽs a generaliſſima indicatione ad minus generalẽ, donec ad ſpecificam, & diſtinctam deueniẽdũ ſit, & hæc de medẽdi methodo, qua remedia inueniunt̃. Quantum aũt ad alteram methodũ, qua inuenit̃ recta adminiſtratio inuẽtorum remediũ, nempe an hoc, vel illo auxilio prius vti oporreat, tunc dicimus ad hanc inuentionẽ cõducere methodum reſolutiuam, quæ nimirum incipit a notione finis, atq; exordiũ ſumit ab indicatione, quę ab affectu ſumit̃, veluti ſi ita in biliosa febre dicamus, ratione morbi calidi, & ſicci oritur indicatio refrigerãdi, & humectãdi, ſed qm̃ morbus pẽdet a bile copioſa, & craſſa, ideo ratione copiæ oritur indicatio vacuãdi, ratione craſſitiei, attenuandi. Vnde qm̃ hæc bilis craſſa non poteſt vacuari niſi prius attenuetur, ob id oritur indicatio attenuãdi, prius quam vacuãdi. Qm̃ vero ita parari, ita attenuari nequit, niſi prius ſuperfluitates primæ educantur, ideo primum purgãdæ ſuperfluitates illæ primæ. Ex quo progreſſu nanciſcimur hęc auxilia, ita eſſe adminiſtranda, vt primũ vti opus ſit lenientibus, ſecundo præparantibus, tertio purgãtibus, quarto corroborantibus, nempe illud quod eſt vltimum in inuentione per methodum reſolutiuam in exequutione priorem ſibi vendicat locum. Ecce ergo qua ratione, recta hæc præſidiorum adminiſtratio methodo reperitur reſolutiua, quæ & ipſa orditur ab indicatione, quæ ab effectu ſumitur, proinde ac diuiſiua, ſed diſcrimen eſt, qm̃ diuiſiua exorditur ab affectu generico, reſolutio aũt ab affectu ſpecifico, & de hac loquit̃ Gal. 4. metho. 4. quod ſit verum dicit, ſi morbi cauſa adhuc perſiſtat, & auget morbum, deueniendũ ad hanc methodum, quę traditur in quarto, ſi ad methodum reſolutiuam, quippe quę rectam auxiliorum adminiſtrationẽ declarat, quippe, quę prius eſſe cauſę occurrẽdum, deinde morbo patefacit, quare hactenus conſtat quid voluerit Gal. quãdo dixit aliam eſſe methodum, quę traditur in tertio lib. aliam quę traditur in quarto. Quantum autem ad aliud dictum, in quo habuit Gal. methodum eſſe vel vniuerſalem, vel particularem, nempe eodem 4. meth. cap. 4. dicimus ita eſſe intelligendum Gal. vt per methodum vniuerſalem, intellexerit methodum medẽdi in generali abſque eo, quod applicetur huic, vel illi morbo, per particularem autẽ methodum, quatenus applicatur huic, vel illi morbo, fruſtra enim traderetur cognitio methodi generalis, niſi morbis particularium applicaret̃, vnde primo methodi quinto Gal. dicebat, id tenaciter in omni methodo ſeruare oportet, vt in ea te multis leuioribus ꝓblematis ſæpe exerceas, q̃ maioribus manum admoueas. Eãdem veritatem colligimus ex Gale. 4 Method. 1. nempe duplicem eſſe methodum aliam generalem, aliam minus vniuerſalẽ, hoc eſt ſpecificam, & opus eſſe vtrãque callere, inquit enim nõ ſat eſſe didiciſſe tantum generalitatem methodi, ſed etiam in ſingulis eius partibus opus eſſe vt exerceamur, propterea quod cuique morborũ ſpeciei ſua ſit metho. eadem ſententia colligitur ex nono meth. 4. dicit enim ad exactam cognitionẽ nõ ſatisfacere methodos vniuerſales, ſed in exemplis exercitari quiduis diſcentes maxime expedire, ſed aduertatis ne interdũ authoritates male acceptę vos confundant. Nanque dicebat Galen. 9. de Placit. 2. vniuerſalem methodũ ſine exercitatione multa in ſingularibus, artificẽ bonum efficere non poſſe. Quo fit vt eam, aſſidue per totum vitæ curriculum exercere oporreat, demõſtratiuam autem methodum nõ tanta indigere exercitatione, quamuis nõ pauca. Ex quibus dictis facile aliquis, & pręcipue iunior colligere poſſet, aliã eſſe methodum vniuerſalem, aliam demonſtratiuam, vt methodus demonſtratiua non poſſit eſſe, tum vniuerſalis, tum particularis, vniuerſalis quatenus nõ applicatur, particularis autẽ quatenus applicatur. Quod falſum eſt. namque illud veriſſimum eſt, in qualibet methodo, nẽpe diuiſiua, reſolutiua, diffinitiua, & demonſtratiua, vt quælibet ſit vniuerſalis, & particularis, hoc eſt priuatis problematis applicabilis. Quare Galenũ ita intelligere oportet, vt cum diſtinxerit vniuerſalẽ methodum a demonſtratiua methodo, per vniuerſalem methodum intelligat methodum excellentiorẽ ratione viæ, quæ via eſt vel a ſupra ad infra, vt in diuiſiua, vel ab infra ad ſupra vt in reſolutiua, in qua via reſoluendo & aſcendendo inueniamus, deſcẽdendo autem exequamur. Vnde cum in artibus hęc via pręualeat, quæ attenditur in diuiſiua & reſolutiua proinde hanc viam vniuerſalem methodum vocat, proindeque magis neceſſariam, & in qua magis ſit exercendum in methodo medendi in arte curandi, quam in methodo demõſtratiua, vt propterea merito talis vię ſuperius in capite de methodorum pręſtantia, methodum diuiſiuam, & reſolutiuam cęteris præſtantiores eſſe ſtatuerimus. Itaque hunc in modum dicta Galeni intelligere oportet, neque nouas methodos ſomniare licet. Et hæc tandem dicta ſint de doctrina methodica, ob idque ad doctrinam progrediamur experimentalem.

De doctrina experimentali. Cap. XXXVI.

CVm hactenus egerimus de doctrina methodica, proindeque de doctrina patefaciẽte ſimpliciter res ignotas, ſed quatenus in tali cognitione quæſitorum ſcientiã conſequimur, modo reliquũ erit, vt agamus de doctrina pariter ignotas res ſimpliciter patefaciente, ſed quatenus in tali cognitione q̃ſitorũ potius peritiam adipiſcimur, & dicitur experimentum, quippe quod eſt alterum inſtrumẽtum, qđ conducit tum ad inueniendas artes, tum ad harũ vſũ atque contra diſtinguitur ipſi rationi, proindeque demõſtrationi. Experimenti autẽ talis proponitur definitio, experimentum eſt [doctrina inſtrumentalis, qua docemur progredi a noto ad ignotum, vt problematum peritiam conſequamur.] Primum itaque dictum fuit eſſe [doctrinam inſtrumentalem.] nanque in præſentia conſideramus experimentum, ſicut & methodos, & ordines cõſiderauimus. nempe ſub ea ratione qua experimentum docetur a doctore, atque a doctore, in virtute habitus non principalis, nempe logici. Vnde doctor docens artem conficiendi experimentum, doctrinam prębet experimentalem deinde in definitione dictum fuit. [qua docemur progredi a noto ad ignotum.] Pro intelligentia cuius particulæ ſcire expedit, qua arte fiat experimentum. Itaque ſciendum cum Ariſtot. primo, diuin. a principio, & ſecundo Poſt. circa finem, ad procreandum experimentũ tali via eſſe procedendum, nimirum vt primum præcedat ſenſus multiplicatus, hoc eſt vt multę fiant ſenſationes, eodem modo circa eiuſdem ſpeciei indiuidua, exempli gratia, video, hoc Rheubarbarum purgare bilem in hoc homine, video etiam aliud indiuiduum Rheubarbari ſimile purgare bilem, & recordor primi indiuidui, tunc ex duplici hac ſenſatione fit memoria. Quod ſi tertia vice, quarta, & quinta video Rheubarbarum indiuiduum hoc efficere, tũcque recordatus fuero primæ, & ſecundæ, & præcedentium ſenſationum, tunc fient plurẽs memoriæ, & hinc eſt quod cum memoria neceſſario requirat ſenſum, qđ

poſt

Digitized by Google

poſt mortem non recordamur, atque hinc etiam memoria primo, & per ſe eſt in ſenſu, non ſic autem in mente. Ad rem, ergo ex pluribus memorijs, ex hac memoria multiplicata, reſultabit in facultate rememoratrice ſpectrum, ſeu ſimulacrum fixum, & ſtabile, quod nil aliud eſt, quam vnum opus animæ, ſcilicet ſenſitiuæ, ad differentiam rationis, quæ eſt opus intellectus, atque hoc ſenſu opus ſtabile, & fixum vocatur experimentū, ex multis collectum memorijs. Ex quo deinde opere, ſeu ſimulacro excitatus intellectus, facit vnū vniuerſale, qđ eſt, oē Reubarbarū purgat bilem, ꝙ quidē vniuerſale eſt artis principiū, non rōne, ſed experimento inuētū. atq; hoc principium ſtabile, & fixum eſt in intellectu, qm̄ occaſionem habuit ab illo ſimulacro pariter fixo, & ſtabili in facultate memoratrice, vt ꝓinde prodeat etiā artis principiū ſtabile, & fixum. Quibus ſic poſitis, tā cōſtare debet cur in definitione dictū fuit, in doctrina experimētali progreſſum eſſe a noto ad ignotum, nēpe notum eſſe ſenſationes ipſas, rem autem ignotam eſſe principium, & problema in arte, vel ſciētia, viam aūt a ſenſationib. ad memorias, ab his ad experimentū, ad ſimulacra, ab hoc ad vniuerſale in arte, ad problema. tandem dictum fuit, [vt problematum peritiam conſequamur] quę particula addita eſt, vt aptiſſimè experimētalis doctrina a Methodica diſtingueretur, & potiſſimum, vt experimētum a ratione, & demonſtratione ſeiungeretur, namque ſicut demōſtratio eſt opus intellectus, ita experimentum eſt opus ſenſus. Vnde quamuis vtraque doctrina referatur ad problemata potius ſingularia in arte, quam ad totam artē ad differentiam ordinis doctrinæ, differentia tamen eſt inter rationem & experimentum, nam per rationem conſequimur ſcientiam de problemate, p experimentum autem peritiam. exempli gratia ſit hoc vniuerſale, omnis lactuca conuenit febricitantibus, huius propoſitionis poſſum habere ſcientiā, & peritiā. ſcientiam habeo per rationem hunc in modum. omne, quod habet vim refrigerandi, & humectandi, cōuenit febricitantibus, ſed lactuca habet vim refrigerandi, & humectandi, ergo maior manifeſta eſſe poteſt per illud axioma, Contraria contrarijs curātur. minor autem hunc in modum probari poteſt: omne quod conſtat ex aqueo elemento habet vim refrigerandi, & humectandi, lactuca huiuſmodi, ergo quare probatum eſt hoc vniuerſale, nempe quod omnis lactuca omnibus conuenit febricitantibus. Peritiam autem habeo hunc in modum. Video hoc indiuiduū lactucæ conuenire huic, & illi febricitanti, tūnc ex multiplici ſenſatione, & obſeruatione fit memoria, ex memoria multiplicata fit ſimulacrum quoddā in memoria, ex hoc excitatur intellectus, & cōficit hāc vniuerſalē propoſitionem, nimirum quod omnis lactuca conuenit febricitantibus, at huius vniuerſalis habemus non ſcientiam, ſed ſolū peritiā. Ideo in definitione ad hanc veritatem reſpicientes, vt euidēter doctrinam experimentalem a Methodica ſeiungeremus diximus [vt problematum peritiam conſequamur.] Hæc de definitione experimentalis doctrinæ. quantū ad diuiſionem nihil habetur notatu dignū, niſi ratione finis dicamus, experimentum cōducere, tum ad inuentionem principiorum in ſcientijs, & artibus, tum etiam ad vſum artium. Quare iam ad poſtremum propoſitum in ſermone de doctrinis deueniamus, nempe ad modum docendi.

De definitione modi dicendi. Cap. XXXVII.

CVm hucuſq; egerimus de doctrina, tū principali, tum maxima ex parte inſtrumentali, ſiquidē egimus de doctrina diſponente, atq; Methodica, modo nil aliud ſupereſt, niſi vt de doctrina inſtrumentali differamus, quippe quæ res potius ſecundum quid, quam abſoluiè patefacit, atque dicitur modus docendi, in qua doctrina ne decipiamur, ſicut deceptus fuit Modernus, imprimis Moderni errorē, qui veritatem turbare poſſet eradicare oportet, ſciendū igitur quēadmodum hic vir inquit, doctrinam capi pro modo docendi, qui modus docendi eſt ratio quædam accōmodandi ſe ad naturam, aut auditoris, aut rerum, auditoris quidem, namq; aliqui ſunt, qui exemplis doceri appetunt, alij demonſtratione, ſed hic ſatis confundit, quoniam diſtinguit prius modum docendi a methodo, & tamen declarans quomodo modus docendi ſit varius pro varia natura auditoris, inter reliqua accepit demonſtrationem, quæ ſine dubio eſt methodus (vt etiam ipſe fatetur) quare modo ſeiungit modum docendi a methodo modo confundit. proindeque ſeipſum confundit, quando etiam addit docendi modum ſe accommodare ad naturam rerum, vt propterea res Mathematicas doceamus per formam, diuinas per efficientem, naturales per materiam, morales, & artificiales per finem, hoc quidem admittere poſſumus, & ex Ammo. in præfatione prædic. facile colligi poteſt. Sed propterea non tollitur quin a Moderno confundatur modus docēdi cum methodis. nā vtentibus methodo definitiua in Mathematica, definitio tradetur per formam, in philoſophia naturali p materiam, vel per formam in materia. Amplius methodos quoq; dirigi ad rerum naturam patet, quotiā ſi res eſt ignota, quo ad quid eſt, vtimur methodo definitiua, ſi quo ad ſi eſt, vel quia eſt, vel ꝓpter quid eſt demonſtratiua, ſi quo ad numerum diuiſiua, & reſolutiua, quare cum methodi dirigantur ad varias rerum naturas, ſicut etiam modus docendi, propterea Modernus modum docendi, cum methodis maxime cōfundit. Nos itaque hanc & quamcunque aliam euitātes confuſionem, accipientes modum docendi, vt euidenter a methodo, & quacunque alia doctrina diſtinguantur, modi docendi talem definitionem proponimus. Modus docendi eſt [doctrina inſtrumentalis, qua docemur facultates diuerſimode docere.] Dictū in definitione primum fuit, modum docendi eſſe doctrinam, quoniam accipimus modum docēdi ſub ea ratione, qua etiam ſumpſimus experimentū, methodum, & ordinem. Nempe ſub ea ratione, qua modus docendi a doctore docetur, exempli gratia modus docendi Aphoriſticus dicitur doctrina, quatenus a doctore quis docetur, quomodo confici debeat Aphoriſmus. Pariter locutio, modus loquendi dicitur doctrina, quatenus modus loquendi docetur a doctore: merito igitur dictum fuit, modus docendi eſt [doctrina] poſtea dictum eſt [inſtrumentalis] vt haberetis modum docēdi prodire a doctore prædito habitu inſtrumentali, non autem principali, atque huc vſque eſt conuenientia inter ordines, methodos, & modū docendi. Nam quodlibet eſt doctrina inſtrumentalis, quoniam ita ordines, ac methodi prodeunt a doctore in virtute habitus inſtrumentalis, ſicut etiam modus docendi. Vnde neceſſum erat, vt per definitionem ſeiungeretur modus docendi a reliquis doctrinis, & ob id in definitione dictum fuit, [qua docemur facultates diuerſimode docere] per quam particulam dubio procul modus docēdi diſtinguitur, tum ab ordinibus, tum a methodis. Namque ordo eſt doctrina inſtrumentalis, ſed qua docemur facultates diſponere, vnde cum aliud ſit diſponere, & aliud docere, ꝓpterea, & modus docendi varius erit ab ordine, diſtinguitur, pręterea modus docendi a methodo. Namque methodus eſt quidem doctrina inſtrumentalis, ſed qua docemur progredi a noto ad ignotum. Vnde aliud eſt docere quomodo ſit progrediendum a noto ad ignotum, & aliud eſt ſimpliciter res ipſas

docere,

Digitized by Google

docere, ac explanare, & ob id modus docendi, quid diuerſum erit a methodo, quando ſit doctrina, in qua doctor nos docet facultates diuerſimode docere, per facultates autem intelligo facultates, tum reales, tum ſermocinales. Namque in omnibus docendi modus locum habet. Verum vt diſcrimen inter modum docendi, & methodos, imò etiam ordines a priori dignoſcatis, in memoriam reuocare oportet, quemadmodum doctor aliquis docens docet per habitum, quem in mente obtinet, neque enim alia ratione docere poteſt. Hic autem habitus eſt, vel principalis, vel non principalis, ſi principalis, tunc doctor artes, & ſcientias docet. Si autem fuerit non principalis, tunc vel docet rationem diſponendi facultates, & ſunt ipſi ordines, hoſque docet in virtute potiſſimum habitus logici, vel docet rationem progrediendi a noto ad ignotum, ſuntque methodi, & experimentum, quæ pariter in virtute habitus logicæ diſciplinæ docet. Vel denique edocet modum, & artem declarandi, ſeu explanandi, & docendi res ipſas, ſuntque docẽdi modi, quod pariter docet in virtute habitus, non principalis, ſed potius habitus grammaticæ atq; Rethoricę. Namque ſicut a logica prodeunt, tũ ordines, tum methodi, tum experimẽtum, ita a grammatica, & Rethorica progrediuntur modo docẽdi, & diuerſi, exempli gratia a grammatica modus docendi viua voce, in ſcriptis, facile, difficulter, conciſe, prolixe, a rethorica per quandam ſimilitudinem, modus docẽdi aphoriſtice, dico autem per quandã ſimilitudinem, quoniam ſicuti a rethore habemus modum docẽdi, per ſententias eſſe circa res, quæ in actione cõſiſtunt, per quandam ſimilitudinem, modus docendi aphoriſticè eſt per ſententias, per enunciationes, quæ ſunt de rebus effectibilibus. Itaque ad hanc veritatem reſpicientes, & modum docẽdi a reliquis doctrinis vndequaque ſeiungentes diximus in definitione [qua docemur facultates] hoc eſt, tum reales, tum ſermocinales [diuerſimode docere] docet enim doctor Grãmaticus, & Rethoricus, qua arte quis docere, & explanare poſſet facultates quaslibet diuerſimode, hoc eſt, tum per locutionem, tum per ſcripturam, tum facile, tum difficulter, tum prolixè, tum per compendium, tum denique aphoriſticè. Sed vt hæc clariora reddantur, ad diuiſionem accedamus.

De diuiſione modi docendi. Cap. XXXVIII.

VT arte aliqua modi docendi ſpecies haurire videamur, propterea nõ aliũde, quam ex propoſita definitione depromendę. Itaq; cũ modus docendi, nihil aliud ſit quam doctrina inſtrumentalis, qua docemur ipſas facultates diuerſimode docere, ſeu explanare, ſequitur quod pro diuerſitate talis doctrinę inſtrumentalis diuerſi etiam modi docendi haurientur, cum autem diuerſitas hæc pendeat ex vario doctoris in diſcipulum reſpectu, ob id ex hoc multæ etiam, ac variæ modi docendi ſpecies prodibunt. Itaque modus docendi reſpicit magis, vel docentem, vel addiſcentem, vel indifferenter vtrumque, ſi magis docentem, tunc conſideramus an doctor docere velit actu, vel poteſtate. Si actu tunc oritur modus docendi, qui dicitur locutio, cuius beneficio comparatur doctrina, quę dicitur doctrina viua voce tradita, quam Galenus primo de facultatibus alim. capit. primo, optimam eſſe voluit. Vnde aduertatis ne contingat aliqua deceptio, vt cum dicimus verbi gratia, medicinam eſſe doctrinam viua voce traditam, quis credat medicinam eſſe modum docendi, propterea, quod eſt doctrina viua voce tradita, namque medicina eſt ars, inquantum eſt habitus effectiuus. eſt doctrina quatenus a doctore docetur. eſt autem doctrina viua voce tradita, inquantum traditur per modũ docendi, qui dicitur locutio, quæ locutio dicitur doctrina, non inquantum medicina viua voce docetur, ſed in quantum locutio, modus docendi, modus loquendi a doctore, vtpote Grammatico docetur. vnde eſt, tum doctrina, tum doctrinæ inſtrumentum. Sed ad rem doctor docere vult ſciẽtias, & artes, vel actu, vel poteſtate, ſi actu, oritur modus docendi, qui dicitur locutio. Si poteſtate, prodit docendi modus qui dicitur ſcriptura, nã ſicut qui loquitur actu, docet a pari qui ſcribit potentia docet. Si autem modus docendi magis reſpiciat addiſcentem cõſideratur modus docendi ratione, vel tẽporis, vel cognitionis, ſi ratione temporis tunc oritur modus docendi vel prolixus per diexodum perfuſam enarrationẽ, vel conciſus, & per cõpendium. Si primo modo, tunc eſt doctrina per diexodum tradita, quæ maxime conducit ad conficiendos artifices, & ſcientes, dicebat.n. Gal. primo de facul. al. primo doctrinam quę traditur per diffuſam enarrationem nos artifices reddere conducit enim hic modus docendi ad addiſcẽdum, ad primam diſciplinã. Si autem modus docendi ſit per compendium breui tempore abſoluatur, tunc hic modus cõducere quidem poteſt ad auditores iam edocẽdos, veluti colligi poteſt ex Gal. in lib. de pulſ. ad Tirones. Sed conducit potiſſimum ad artifices, ſeu auditores iã per modum docendi diexodicum edoctos confirmãdos, & hoc eſt quod in prohęmio art. med. inſinuare voluit Galenus, cum ait, quę alibi latius per diexodũ ſunt demonſtrata nunc a nobis per capita. p compendium dicentur, & ob id ſicuti prior docendi modus conducit a docendos auditores, ita ſecundus confert ad confirmanda iã edocta in mente auditorũ. Proinde fit, vt cum in ordine compoſitiuo ars doceatur, in definitiuo memoriæ mandetur, merito modũ docendi per diexodum præſertim locum habere in ordine compoſitiuo, modum autem docendi per compẽdiũ in ordine definitiuo. Et ob id in arte medicinali cum ordine vtatur definitiuo rationabiliter modo docendi per compendium innititur. Si autem modus docendi conſideratur ratione cognitionis cõſideratur quatenus modus docendi eſt uel facilis, uel difficilis. facilis quidem reſpicit auditores iuniores in arte, & ſcientia iniciatos, difficilis autem ſeniores, & prouectos. Vnde admodum facilem aliqua ex parte reſpicimus Plato in Sophiſta dicebat faciliora prægustãda antequam ad difficiliora deueniamus. Vnde etiam Porph. Platonis pręceptis addictus, cum in pręcdicab. eius propoſitum eſſet iuuenes introducere ad prædicamenta Ariſtotel. & ad methodos quoque ab Ariſtot. in logica traditas, quam primum modum docendi facilem pollicetur, ſiquidẽ ait ſe velle ab altioribus quæſtionibus abſtinere. Quo modo docendi vſus eſt Galenus in libris ſuis Iſagogicis, ac modus docendi difficilis alia ex parte prouectos reſpiciens auditores, eſt in quo doctor altiſſimas omnes atque arduas difficultates pertractat, quo docendi modo vſus, eſt Ariſt. tum alibi, tum potiſſimum in libris de Phyſico auditu, vt propterea cum ad Alex. Regem ſcribens hos libros editos eſſe, atq; non editos aſſerere, nimirum, quia ob prouectiores editi eſſent: non autẽ propter imperitos. Vnde hic aduertatis qđ ſicuti modus docendi per cõpendium poteſt eſſe tum facilius, tum difficilis, ſimili quoque ratione modus docẽdi per diexodum eſſe poteſt tum facilis, tum difficilis, vt propterea ſi ad Gal. libros reſpiciamus, non difficulter obſeruare poſſumus aliquos eſſe, in quibus Gal. vtitur modo docendi breui, & facili, quoſdam vero in quibus breui, & difficili, quoſdam præterea in quibus longo, & facili, quoſdam deniq; in quibus longo, & difficili. Vtitur quidem modo docendi breui atque facili, veluti in lib. de pulſ. ad Tyron. in quo (vt patet) bre-

uiter

Digitized by Google

uiter edocet, atque a diligentiori rerum inquiſitione abſtinens circa difficultatem. Vtitur vero breui, ſed difficili docendi modo, veluti in libro de conſtitu.art. med.atque in arte med. vtitur præterea modo docẽdi longo, & facili, veluti in libris de vſu partium, & potiſſimum de Anatomicis adminiſtrationibus, & alijs pleriſque in libris: vtitur denique docendi modo longo, & difficili, veluti in lib. de Placitis Hippoc. & Platonis, ibi enim de altiſſimis quæſtionibus pertractat. Quod ſi poſtea, & poſtremo loco conſideretur modus docendi penes doctorem, & addiſcentem ſimul oritur modus docendi Aphoriſticus, quippe qui neceſſario exigit doctorem grauem, atque addiſcentem eruditum, quandoquidẽ qui per Aphoriſticum modum docet, docet per ſententiam, quę eſt enunciatio, tum vniuerſalis, tum breuis, tũ de rebus agibilibus, vel etiam per aliquam ſimilitudinem effectibilibus, quæ quidem enunciatio non niſi a graui, & prudenti viro proferri poteſt, atque apprehẽdi non niſi ab addiſcente in arte introducto. atque hoc docẽdi modo vſus eſt Hippoc. auctor grauiſſimus in Aphoriſmis. Ex quo euidentem Moder. errorem colligatis. Namque inquit, doctrinam Aphoriſticam ordinẽ eſſe particularem, non vniuerſalem, ad differentiam, ſcilicet doctrinæ reſolutiuæ, cõpoſitiuæ & definitiuæ, quoniam per doctrinam Aphoriſticã ſunt aliqui Aphoriſmi, qui ordine pendẽt, vt anuli in catena. Quæ dicta falſiſſima ſunt, nam doctrina aphoriſtica nil aliud eſt, quam actio docentis grauiſſimi; proindeque mira cum grauitate, & breuitate, & veluti ænigmaticè. Nam doctrina aphoriſtica non eſt illa, quæ inuicem ordinat aphoriſmos. Namque aphoriſmi cõnectuntur in genere ordine reſolutiuo, etenim Hippocr. in Aphoriſmis tradit artẽ medicam curatricem, & præſagatricem. Has partes diſponẽdo ordine reſolutiuo, atque potiſſimum innititur methodo reſolutiua, nẽpe a notionibus progrediẽs a poſteriori ad prius, nimirum a re indicata ad ſua indicantia, & coindicãtia, atque vtitur modo docendi perfectiſſimo, & grauiſſimo nempe aphoriſtico, quippe qui modus docendi (vt ſcitis) dicitũ doctrina, quatenus vt docetur a doctore, & pręcipue a rethore, dicitur autẽ inſtrumentum, & modus docendi quatenus artifex hoc vtitur, artifex tñ non quilibet, ſed grauiſſimus, eruditos edocens auditores, qualis fuit Hipp. qualeſque eius auditores eſſe debent, & hæc de modo docendi.

Epilogus dictorum.
Cap. XXXIX.

QVibus tandẽ ſic habitis (ni decipimur) opuſculũ noſtrum de doctrinarum differẽtijs inſcriptum iam abſolutũ, & elaboratum eſt, vt merito conſtet doctrinas tali, nec alia ſerie apud ſapientes diſponi poſſe, nempe vt primum ſint doctrinæ principales, hoc eſt ſcientiæ, & artes, ſecundo vero ſint doctrinæ non principales, nempe principalium miniſtræ, & famulæ, ſunt autem ordines, methodi, experimentum, & modi docendi, ordines quidem veluti diſponentes, tum artes, tum ſcientias, atque ſunt reſolutiuus, cõpoſitiuus, & definitiuus, methodi autem, & experimentum veluti ea inſtrumenta, quæ per nota nos in ignotorum notitiam manuducunt, quippe quæ notitia, vel eſt ſcientia, vel peritia, ſi ſcientia, ſunt diuiſio, reſolutio, definitio, & demonſtratio: ſi peritia, doctrina ipſa experimentalis, tãdem modi docendi ſunt res ipſas declarantes, potius ſecundum quid, quam ſimpliciter, nimirum ratione habita, vel ad docentem, vel ad addiſcentem, vel ad vtrumque, ſi ad docentem eſt locutio, & ſcriptura, ſi ad addiſcentem eſt doctrina diexodica, compendioſa, facilis, & difficilis. ſi ad vtrumq; aphoriſtica, vt merito liqueat nullum eſſe in lucem editum opus a digno aliquo authore, in quo cuiuslibet generis doctrinę aliquod membrum non reperiatur, proindeq; ſequi indignum eſſe, & imperitum illum interpretem, qui in ſui authoris explanatione tale artificium, & adeo neceſſarium diſſimulauerit. Vnde mea quidem ſententia ſatis deficiet logicus ille interpres, qui (gratia exempli) aggrediens expoſitionem librorum poſteriorum, non dicat ſermonem eſſe de facultate ſermocinali, nempe de arte, tum demonſtrandi, tum definiendi, ordinem eſſe compoſitiuum methodum, pręcipuam eſſe reſolutiuam, ſecundariam definitiuam. modum docendi, tum per compendium, tum difficilem. Nec parum etiã a legitimi interpretis legibus aberrabit ille Philoſophus, qui aggrediẽs verbi gratia, interpretationem librorum de Phyſico auditu, nõ moneat primum ſermonem eſſe de rerum naturalium ſcientia, ordinem eſſe compoſitiuum, methodus vero, quibus innititur eſſe diuiſiuam, definitiuam, atque demonſtratiuam, tandem docendi modum eſſe breuem, & difficilem. Vnde Ariſt. cognoſcens, hæc eſſe maximi momenti imò vndequaque impoſſibile eſſe aliquem Philoſophiam naturalẽ adire, niſi hæc cognouerit, ideo omni cum diligentia ab ipſo in ſuo proœmio proponuntur. Nam expreſſe patet, quod proponit Philoſophus id, de quo eſt agendum, proponit enim ſe velle de cognitione principiorum verba facere, imò non modo in primo tex. proponit doctrinã principalem, de qua eſt verba facturus, ſed proponit etiam doctrinam diſponentem, id eſt ordinem compoſitiuum. pollicetur enim ſe primum de principijs locuturum: methodus vero manifeſtat, ſed difficulter, & more Ariſtotelico in cęteris contextibus proœmij, vſque ad principium tractatus. Sed quot methodos proponit? tres (vt opinor) diuiſiuam, demonſtratiuam, & definitiuam, ſed quare has tres methodos adducit? dicerem ego quod cum dixerit in primo contextu ſe velle agere de rerum naturalium principijs, cum hæc ignota ſint, nos debemus ita de ipſis agere, vt ignota principia dignoſcantur, & ob id in contextu ſecundo ſtatim ſubdit [innata eſt nobis via a notioribus] debemus ergo aliqua methodo progredi, per quam deuenire poſſimus in cognitionem principiorum, quæ occulta ſunt. Et propterea videndum eſt penes quid principia ſint occulta, an pęnes plura, an pęnes pauciora? quia hoc cognito cognoſcemus etiã quot methodi ad principiorum cognitionem neceſſariæ ſint. Atque certum eſt latere circa principia eorum numerum, nimirum an ſint plura, an pauciora, deinde vero vbi habemus tot eſſe principia, adhuc latet quęnã ſint hæc, vbi poſtea habemus quęnam ſint adhuc non conſtat quidnam ſint. Quo fit, vt tria ſint quæſita ignota de principijs, nempe principiorũ numerus, quæ ſint, & quid ſint, cum ergo hæc tria ſint ignota de principijs haud difficile eſt videre, quænam ſit neceſſaria methodus. nam vbi de methodis loquebamur, diximus methodum vnam ad vnum referri quęſitum, alteram ad aliud, & ad numerum rerum, tum diuiſiua, tum reſolutiua, ad ſi eſt, demonſtratiua, ad quid eſt, definitiua. Et ideo facile patere põt quot methodi referri debent in hæc principia, ſi hęc tria quæſita ſunt ignota. Ariſt. autem in Proœmio, non de alia mentionẽ habuit methodo, pręterquam de diuiſiua: dixit enim [manifeſtum eſt, diuidentibus hęc] non proponit autem nec demonſtratiuam, nec definitiuam methodos. Et cauſa (ni fallor) fuit quia breuiſſimus, & præcipue in his libris fuit Ariſt. cumq; breuitati ſtuduerit, cognoueritque quod ad quæſitum ſi eſt nihil aliud dirigitur, quam methodus demonſtratiua, ad quid eſt ſolum definitiua, ad numerum vero tum diuiſiua, tum reſolutiua. Vnde quis poſſet de numero rerum anceps eſſe an Ariſtot. ad principiorum numerum indagandum, vti

velit

Digitized by Google

velit methodo reſolutiua an diuiſiua, & ob id Ariſt. in Proœmio methodum diuiſiuam aperte proponere voluit, quia de hac erat dubitatio, & ideo dicit Philoſoph. [manifeſtum eſt diuidentibus.] Et non dicit [reſoluentibus] quaſi dicat, ego nolo vti reſolutione, ſed diuiſione, & ob id immediate aggrediens tractatum dicit, neceſſe eſt, aut vnum eſſe principiũ, aut plura. Ecce vtitur diuiſiua methodo, atque in fine primi libri exemplificans dicit, manifeſtum eſt ex his, quæ diximus quot ſint principia, & quæ ſint. Nam probauit materiam eſſe principium a poſteriori, videlicet per tranſmutationem, quia innata eſt nobis via a notioribus nobis, neque vtitur demõſtratione a priori, quia non potuit principia, niſi a poſteriore probare, probatio enim a priori munus eſt Philoſophi primi. Pariter quantum ad quid, non vtitur vera definitione, ſed deſcriptione, quæ nobis notior eſt, per fundamentum propoſitum nimirum quoniam innata eſt nobis via, &c. Ideoque definit materiam per ſubiectum, quod notius eſt cognitione confuſa. Et ideo in fine primi libri habet. [Rurſus aliud principium] ideſt naturam, & formam [aggrediamur.] De natura autem proponit quid eſt non autem ſi eſt, quia eſt notum, poſtea etiam in ſecundo libro cauſarum numerum inquirens, per methodum progreditur diuiſiuam, adeo quod Ariſt. ad rerum numerum inueniendum non reſolutiũa, ſed diuiſiua methodo procedit. Sed forte quis ambiget inquiens, hanc expoſitionem eſſe voluntariam, nam per te Ariſt. primum quærit quæſitum compoſitum, ideſt numerum principiorum, quot ſint principia, deinde quæſitum ſimplex, quid ſit, ſed dixit Ariſtot. ſecundo Poſt. quæſita ſimplicia præcedere compoſita, quare primo de ſi eſt, & quid eſt loqui debebat Philoſoph⁹, deinde de numero, ſed facile poteſt huic difficultati ſatisfieri, ſi dixerimus verum eſſe, quod quæſita ſimplicia pręcedant compoſita eiuſdẽ res, non diuerſæ. declaro, volo de materia agere, poſt de forma, & de materia primo ſi eſt inquiro, 2. quid, 3. ꝓpter quid eſt. vbi hæc tria de materia prima quæſiuero, poſt hæc de forma etiam inquiro eadem, nõne apparet, quod propter quid eſt de materia præcedit ſi eſt formę? vnde non inconuenit, vt quid, & propter quid vnius pręcedat, ſi eſt alterius, ſed inconuenit vt in eadem re primo de quid rei. 2. de ſi eſt loquamur. Modo cũ Ariſt. inueſtigarit numerum principiorum methodo diuiſiua ſermo eſt de principijs in genere, non de hoc, & illo, ideſt, non de materiali vel formali, non de p ſe, vel per accidens. Sed cum loquitur de principijs, quænam ſint, quid ſint, audit determinatum principium materiam, quid materiæ, quare quæſitũ quia eſt, quæſitum circa numerũ eſt de principijs in genere, quæſitum autẽ ſi eſt, & quid eſt de materia, vnde nõ erat vt naturalis de ſi eſt, & q̄d eſt principiũ in genere diſſereret, contra enim negãtes principia in genere nõ eſt diſputandum, ſed bene ſiquis negaret materiam eſſe principium. Pariter non erat vt definiret principium in genere, nam hoc ſpectat ad diuinum. De numero autem principiorum in genere bene poterat naturalis, ſupponens ſi eſt, & quid eſt, diſſerere beneficio methodi diuiſiuę. Sed hæc obiter dicta ſint. Ad noſtrum ergo redeuntes dicimus, interpretes illos acriter reprehendendos qui lib. Phyſ. exponentes negligentia, vel fortaſſe inſcitia ducti, non monent, Ariſto. vti methodo diuiſiua definitiua ac demonſtratiua necnon docendi modo difficili, tum breui, ſimiliter & ille medicus delinquet, qui verbi gratia Hippo. Apho. expoſiturus non dicat ſermonem eſſe de rebus effectibilibus ad medicum ſpectantibus, pręſertim penes partem curatricem, & pręſagatricem: ordinem eſſe reſolutiuum: methodum pręcipue reſol. & modum docendi aphoriſticum. Veluti tamen, & quam maxime deficiunt lib. artis med. Galen. exponentes (cuius gratia potiſſimum hunc tractatum conſtituere voluimus, nimirum vt ſequenti anno citius libellum propoſitũ percurramus) qui haud monẽt ſermonem eſſe de rebus effectibilibus ad medicum ſpectantibus, quinimo de omnibus artis medicę partibus, ordinem eſſe definitiuum, methodum quamlibet, ſed potiſſimũ definitiuam, & diuiſiuam, modum docendi per ſcripturam, per compendium, atque cum difficultate, vt denique his ſic Dei Opt. Max. beneficio enucleatis, abſque harum doctrinarum cognitione, vel authoris, vel interpretis, vel auditoris legitimas ſedes obtinere impoſſibile eſſe luce meridiana clarius conſtet.

FINIS.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I k L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc.

Omnes ſunt Terniones.

VENETIIS, M D C. Apud Seſſas.

Digitized by Google

HIERONYMI CAPIVACCEI

PATAVINI,

MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

In Patauino Gymnaſio Praxim admirabili cum laude publicè profeſſi.

TRACTATVS

DE FOETVS FORMATIONE.
DE PVLSIBVS.
EXPOSITIO in primum librum Aphoriſmorum Hippoc.
DE ARTE COLLEGIANDI, &
DE MODO INTERROGANDI AEGROS.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS, M D C I.

Apud Hæredes Melchioris Seſſæ.

Digitized by Google

Digitized by Google

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI, MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

DE FOETVS FORMATIONE.

SVMMA ſanè cum ſit, tùm difficultas, tùm vtilitas in doctrina de Formatione fœtus, vt colligitur ex Galeno capit. 4. de fœtuum formatione: vt ſermo hic per ſe non Philoſophis tantum, verumetiam Medicis per quam ſit vtilis.

Vtilitas.

Decreui propterea & breuiter, & non citra diligentiam negotium hoc aggredi.

Nomen.

In primis igitur quo ad Nomen ſcire oportet nos verſari circa formationem fœtus humani, & fœtus humani perfecti.

Fœtus humani definitio.

Qui perfecto Fœtus ita acceptus hunc in modum poteſt definiri. VT FOETVS HVMANVS ſit homo tunicis obuolutus, ex ſemine, & ſanguine genitus ab homine, gratia conſeruationis ſpeciei humanæ.

Hanc definitionem modo explicamus: dictum quippe fuit, eſſe hominem ad differentiã fœtus brutorum: Quoniam, vt diximus, inſtitutum noſtrum eſt loqui de fœtu humano: dictum quinetiam fuit, tunicis obuolutum, ad differentiam hominis extra vterum.

Tunicæ fœtũ obuoluentes.

Vnde hoc loco pauca quædã circa tunicas ſunt a nobis proponenda. Sciendum igitur cũ Galeno: Primũ quidem nos ex tunicis debere colligere materiam, ex qua: ſecundo compoſitioné: tertio vtilitatem.

Secundina ex qua materia componatur.

Quo ad materiam, ex qua: cum tres ſint tunicæ. Primũ agemus de inuolucro, de tunica minus vicina, & proinde de Chorio, ſeu Secundina. Quo igitur ad materiam, ex qua cum Galeno 15. de vſu part. cap. 4. & 5. Chorium eſt membrum cõpoſitum ex membrana, & vaſis. Subſtantia membranea, & vaſa, ſunt materia ex qua: lib. de diſſect. vuluæ cap. vlt. dicebat Galenus: Chorion multarũ venarum, & arteriarum contextum quendam eſſe, & interualla membranis obducta habere, & lib. de formatione fœtuum cap. 2.

Connexus.

Chorion vaſa obtinere ſatis etiam anguſta: quibus vaſis iungitur cum extremitatibus vaſorum vteri, ſeu corporis matricis. vt Chorij, ſiue Secũdinæ vaſa deſinant in duas venas, & duas arterias, & ad fœtus vmbelicum perducantur: ac preterea obtineat Chorion pro vaſorum robore ſubſtantiam etiam glanduloſam. Cognouiſtis porro in ſermone de partibus ſimilaribus, glãdulas eſſe genitas ad cuſtodiam vaſorum.

Tenuitas.

Quo vero ad Chorij compoſitionem 15. de vſu part. 5. Chorion ita eſt compoſitum; vt ſit tenue inſtar telarum aranearum: Nam ſi craſſius fuiſſet hoc inuolucrum, ponderoſum extitiſſet.

Anguſtia.

Secundo formatum eſt ſatis anguſtũ, & hincẽt factum eſt, vt in partu ob tenuitatem facile rumpatur: ſi enim craſſum fuiſſet; non ita facile potuiſſet frangi: & tunc partus maiori fieret cũ difficultate.

Numerus.

Cæterum Chorion ſicuti tenue fuit formatum: ita duplicatum fuit effectum, vt vaſa ſuſciperet. vt cum ſit duplicatum propterea craſſum appareat; neque tamen ita vere ſit.

Poſitio.

Quo ad poſitionem Chorij, 15. de vſu part. 4. dicebat Galenus. Chorij hanc eſſe poſitionem, vt fœtum in orbem circunder, dolium circulorum ambientium inſtar. Cingit autem chorion fœtum non vnde quaq; ſed ſolum a cartilagine mucronata oſſis pectoris ad elatiſſimam oſſis ilij ſedem.

Superficies.

Secundum vero externam eius ſuperficiem, 15. de vſu part. 4. & lib. de diſſect. vul. cap. 10. Subijcitur Chorion vteri partibus,

Digitized by Google

ad quas pertinent vaſorum orificia: vnde menſtruæ erumpunt purgationes. Et vnde etiam eſt origo vaſorum vteri, & vocant Acetabula: de quibus, cum magis pertineant ad vterum, quam ad fœtum, loquemur in Anatomia vteri, non in præſentia. Quo ad Chorij ſuperficiem internam: Chorion ſecundum hanc ſuperficiem pertinaciter adhæret ſecundo inuolucro, ſeu ſecundæ tunicæ; de qua ſuo loco.

Vtilitas. Quoad vſum Chorij: cuſtodit & vterum, & fętum. Quo ad vterum dicebat Galenus lib. de vſu part. cit. Chorion matricem oblinire, vt matrix ab excrementis fœtus nō lædatur. Quo vero ad cuſtodiam fętus loco cit. atque lib. de format. fœt. capit. 2. Chorion continere genituram per ſuam ſubſtantiā mēbranoſam; per vaſa vero matrici fętum alligare. & per vaſa quineriam ſanguinē fętui impertiri. Hæc de Chorio.

Allantois, et eius compoſitio. Quod vero attinet ad aliud inuolucrū, quod vocant Allantoidem, ſeu tunicam inteſtinalē, breuiter ſciendum ex Galeno primo de ſem. c. 7. & 10. & lib. de vul. diſſect. c. vlt. 15. de vſu part. 5. Allantoidem componi ex membrana, & vaſis acceptis a Chorio. Sciendum præterea hanc membranā eſſe *Tenuitas.* tenuem, *Anguſtia.* anguſtam; *Longitudo.* ſed longam, & verſus veſicam fętus perforatam; atque Amnio incumbere, alteri ſcilicet tertio inuolucro, & ea denique parte oriri, qua vrinaculum eſt dilatatum; de quo vrinaculo ſuo loco. Vt per medium vrinaculum iungatur hoc inuolucrum veſicæ fętus. *Connexus.* Præterea tunica hæc obducit fętum ſecundum caput, nates, & pedes, ad differentiam primi inuolucri obducit totum fœtum, & ſecundū ſuperficiem internam connaſcitur Amnio ſolo vaſorum vmbelicalium interuentu, non ſecundum alias partes: & ſecundum ſuperficiem externam Chorio connaſcitur, & vterum cōiungit, vt appendatur vtrique vteri Cornu. *Vſus.* Huius Allantoides vſus eſt cauſa ſeminis, cauſa Chorij, & cauſa excrementi feroſi. Cauſa ſeminis, Nam Allantois primis diebus totum ſemen ambit. Cauſa Chorij, prout Chorij generatio adiuuatur. Cauſa excrementi, prout hæc tunica ſuſcipit excrementum ſeroſum.

Amnios, ex qua conſtet materia. Quo vero ad Amnion, ad tertiam ſcilicet tunicam, quam etiam vocant Amiculum cum Galeno locis citatis, huius ſubſtantia eſt membranoſa, vaſis implicata inſtar Allantoides, & ſimilis formæ, *Denſitas.* ſed denſior exiſtit: cum hac tamen denſitate adeſt *Tenuitas.* tenuitas, vt voluit Galenus libro de vuluæ diſſect. capite vltimo, & *Magnitudo.* amplior euadit iam propoſita: Nam copioſius continet excrementum, *Connexus.* & ſecundum ſuperficiem externam vnitur Allantoidi; ſecundum internam toti fœtui. Vt inter fœtum, & Amnion ſit ſudor. *Vſus.* Huius tunicæ vtilitas eſt; vt detineat fœtus excrementa. Et propterea dicebat Galenus primo de ſympt. cauſis ſeptimo, fœtus excrementa in duplici reponi tunica; ideſt in Allantoide, & Amnio. Dum vero detinet ſudorem eſt in cauſa, vt fœtus veluti innatet, & innatando non ita grauis vtero euadat: atque partus tempore id etiam fieri, vt facilius per collum matricis egrediatur: Matricis etenim Ceruix ſudoris beneficio magis lubrica redditur. Sed fortaſſe quis dubitabit: *Dubitatio.* Quoniā nos tres propoſuimus membranas: At Galenus 15. de vſu partium quinto, quatuor proponere videtur. *Solutio.* Dicendum tres eſſe tantum tunicas; ſed ſi chorion accipiatur, vt duplicatum: poſſunt connumerari quatuor. Et ita eſt intelligendus Galenus quando quatuor proponit. Præterea dubitatio eſt: *Dubitatio.* quandoquidē cum Veſalio datur quartum inuolucrum, quod voluit ipſe genitum eſſe e lutoſa ſubſtantia; quæ tamen ſit hæc ſubſtantia non dicit Veſalius: vocant hoc inuolucrum induſium fœtus; Et in maſculo dicitur galea, in fœmina appellant vittam. Non debemus, quæ ad ſenſum apparent negare: dubio procul hoc inuolucrum adeſt in omni fœtu: quandoque in partu conſpicitur, quandoque non: prout egreditur vna cum ſecundina: & abſq; dubio datur, ſed pro defenſione Galeni aduertendum eſt: *Solutio.* Galenū proponere membranas, quæ fiūt ante generationem fœtus; de his enim loquitur: & ſunt tantum tres, quæ generantur antequam producatur fœtus. Hoc inuolucrum quartum procedit a fœtu, quando fœtus eſt genitus. Et oportet ſcire ex quo generetur. dicitur quidem generari ex craſſo excremento tertiæ coctionis fœtus, & proinde poſt fœtus generationem. Sed quando fœtus nutritur in tertia coctione, producitur excrementum craſſum, quod poſſumus cum Veſalio vocare ſubſtantiam lutoſam: ita vt hoc excrementum degeneret in inuolucrum cutis fœtus: nec ſine vtilitate; vt ſcilicet cutis fœtus a ſudore non lædatur: *Quarti inuolucri, a Veſalio inuenti, Vſus.* læderetur enim abſque dubio ſine hoc. Hæc igitur quo ad inuolucra. Reliquas particulas maiori cum diligentia explicare oportet. Dictum fuit, fœtum humanum generari ex ſemine, & ſanguine: Quare ne fiat confuſio, primo loco de ſemine: ſecundo de ſanguine dicendum.

Semen maris, ex qua materia. Quo ad ſemen, ne decipiamini, loquemur de ſemine eiaculato & diſtincte: quia primū loquemur de ſemine maris. ſecundo de ſemine fœminæ. Quo ad ſemen maris, per hoc intelligimus, nō quodlibet ſemen, ſed fœcundum, quod ex Galeno in cōm. aduerſ. Lycum, cap. 7. conſtat ex feroſa humiditate, & ſpiritu. Ex hac duplici ſubſtantia humore ſcilicet, & ſpiritu 14. de vſu part. tertio, mixtum eſt. Cæterum ſeminis portio humoroſa cum eodē Galeno primo de tuenda, c. 2. plus obtinet & ignis, & aeris, ad differētiam ſanguinis; quippe qui minus igneus eſt, minus aereus ſemine. Quod dixi, vt intelligamus naturam ſeminis, & quomodo differat a ſanguine. Quo igitur ad ſeminis portionem nihil aliud eſt, quam ſpiritus vitalis. Dantur plures ſpiritus: ſed in ſemine intelligimus tantum ſpiritum vitalem. Quod cognoſcens Galenus 1. de ſem. c. 5. & 14. de vſu part. 9. dicebat ſemen eſſe plenum ſpiritu, & proponens ſpiritū inquit, eſſe plenum ſpiritu vitali, vt propterea ſemē ſpumæ aſſimilari poſſit. Quare & Ariſt. 2. de gener. anim. 2. dicebat ſemen compoſitum eſſe ex ſpiritu, & aqua: vt ratione ſpiritus ſemen ſit calidum, rōne aquæ humidum. Vt cum pateat quid per ſemē intelligere oporteat, & ex quibus, ex ſpiritu nempe & humore, componatur: neceſſarium eſt digredi circa originem & ſpiritus, & humoris. Quo ad portionē ſpiritalē, (vt ſuo loco demonſtrabimus,) generatur ſpiritus vitalis in corde: (quamuis generatio vitalis ſpiritus nō ſit principalis cordis operatio, vt alibi dicemus;) *Spiritus vitalis generatio.* ad rem igitur: Spiritus vitalis generatur in corde, & præſertim per arterias in totum corpus diffunditur: vt ſemen ſecundū ſpiritum procedat a toto corpore: quia ſpiritus vitalis a corde in totū impertitur. *Semen a toto procedere.* Et ideo Hippoc. 4. de morb. dicebat ſemen procedere ab omnibus viri, & fœminæ partibus: & lib. de genitura aſſerebat idem Hippocr. ſecerni ſemen a ſolidis partibus, a mollibus partibus: a ſolidis, ideſt a ſpermaticis; a mollibus, ſcilicet a ſanguineis, & carnoſis: Et propterea ſecerni dicebat ab omni humido, ideſt a ſanguine & arterioſo, & venoſo: quimmo (vt colligere licet ex quarto de morbis) ex omni humido: vt lib. de aer. aq. & loc. dixerit a ſanis partibus fieri fœtum ſanum; a morboſis morboſum. *A ſanis partibus fieri fetum ſanum; & e contra.* Cæterum oportet intelligere quomodo ſemen procedat a toto. *Quomodo ſemen a toto decidat.* Sapiens Hippocrates libro de genitura hoc explicans, inquit: genituram viri prouenire ab omni humido; vt quod ſecernitur ſit robuſtiſſimum: Vt propterea vir in coitu reddatur imbecillis: ſignificans his verbis ſemen prodire ab omni ſanguine: vt portio, quæ

ſecer-

Digitized by Google

ſecernitur, quamuis ſit exigua ſit tamen robuſtiſſima. Quare eſt ſpiritus vitalis, qui à toto procedit. Vnde ſubdit Hippocrates, Cum pudendum teritur, & homo mouetur humidum in corpore caleſcit, vt diffundatur, & a motu conquaſſetur, ac ſpumeſcat. Sunt verba Hippocratis; vt cum ſpuma fiat ex humore, & ſpiritu concurrente vel calore, vel motu, vel vtroque: Sanguis habet rationem humoris; ſpiritus vitalis habet rationem vaporis: vt cum in coitu accedat calor, accedat motus, ſit vt a ſanguine ſpumeſcente ob propoſitas cauſas in coitu ſecernatur ſpiritus vitalis. Sed notandum a ſanguine non ſimpliciter ſecerni ſpiritum, vt in corde gignitur, ſed vt ſit vehiculum facultatis generatricis procedentis a qualibet parte, & potiſſimum a partibus principibus. Vnde cum Hippocrat. locis citatis. Si iuxta aures venæ ſecentur genitura eiaculatur, ſed infœcunda. Nam plurima genituræ pars procedit a capite in ſpinalem medullam, & per vaſa pertinentia ad ſpinalem medullam perducitur in teſtes: at tranſitus, meatus ob cicatricem ait Hippocrat. eſt conſolidatus. Comprobatum igitur ſit cum Galeno & Hippoc. ſemen a toto procedere. Quam veritatem cognouit profectò & ſummus Philoſophus Ariſtotel. qui 4. de Gener. Animal. 9. inquit; ſi ſemen non procederet ex omni parte animalis; ſimilitudinis cauſa eſſet falſa. Euidenter igitur conſtat etiam Ariſtotel. eandem cum Hippoc. habuiſſe ſententiam. Notãdum vero hoc loco eſt, cum ſemen procedat a toto: quoniam a toto procedit vitalis ſpiritus; differentiam eſſe inter ſpiritum vitalem, vt procedit a corde, & vt procedit a toto. Nam vt procedit a toto, incipit vim genitricem, quæ poteſt formare in fœtu partes ſimiles parentibus, vt autem a corde procedit, ſuſcipit vim genitricem, per quam poteſt generare omnes partes, non ſimiles, ſed omnes partes abſolute. Quod cognoſcens Hippocrat. lib. de genitura inquit, ex mutilatis parentibus generari integros filios: namque ait Hippocrat. parens mutilatus omnia habet, quæ habet corpus ſanum, videlicet in virtute cordis, a quo primum omnia pendent: ex his colligendum, etiam Hippocrat. voluiſſe cor eſſe auctorem omnium, primumq́ue agens: Vnde cum ſemen ſit conſtitutum ex ſpiritu vitali, propterea dixit Philoſophus ſecundo de Generat. Animal. cap. tertio. in ſemine eſſe calorem, ſiue ſpiritũ: in quo ſpiritu eſt natura proportione correſpondẽs elemento ſtellarum: ſcilicet cœlo. Vt hic ſpiritus ſit in cauſa (inquit Ariſtoteles,) vt fœcunda ſint ſemina: vt hic ſpiritus nec ſit ignis, nec a prædominio igneus: Quoniam non conſeruaret ac ſimilitudinem cœli, ſed potius combureret. Vt cum hic ſpiritus in ſemine exiſtens, ſit genitus ex ſanguine. Quia hoc negari non poteſt: (demonſtrauimus enim hoc in ſermone de ſpiritibus:) & proinde ſit genitus ex quatuor elementis, dominatur in eo aer, non ignis. Et propterea, (vt voluit Ariſtotel.) non eſt a prædominio igneus, ſed aereus potius. Hæc dicta ſint de portione ſpiritali ſeminis. Quo ad portionem humoroſam oportet etiam circa huius originem verſari: Sciendum itaque huius generationem bifariam poſſe perpendi: primo modo vt pateat, ex qua materia portio hæc humoroſa gignatur: ſecundo a quo Agente ſeminis formam ſuſcipiat. Quo ad primum dicebat Galenus primo de ſem. 12. & ſecundo de ſemin. quarto, ſemen generari ex ſanguine, vt dixerit quinetiam Philoſophus primo de Generatio. Animalium 18. ſemen eſſe excrementum vtile vltimi alimenti: hoc eſt alimenti ſanguinei; quod alimentum ſanguineum eſt vltimum, quod in membra diſtribuitur: vt ſecundum hanc rationem procedat a toto: quia & a toto procedit ſanguis. Quo vero ad ſecundum ſi capiatur ſemen ratione cauſæ perficientis. (vt proprio loco demonſtrabitur,) perficitur in teſtibus, & hoc ſupponendum etiam cum Ariſtotele (dicant alij quicquid velint) perfici videlicet in teſtibus, vt Galenus primo de ſem. penult. dixerit, dum facultas teſtium viget, totum corpus mutari. Vt cum opus ſit inſigni calore, cum eodem Galeno ſecundo de tuenda, ſecundo, perficiente ſemen: coitus pertineat ad ætatem florentem, in qua ſcilicet viget calor. Nam vt dicit Galenus 14. de vſ. part. 4. in præcedentibus ætatibus, quæ florentem nempe præcedunt, corpus nimis augetur, vnde deficit materia: in ætate ſubſequenti verò calor eſt debilis, vt non poſſit ſemen admodum fęcundum generare. Iubebat propterea Plato in Dialogo de Republ. optimum eſſe, vt vir Venere vtatur ab ann. 30. vſque ad 55. Mulier autem a 20. vſque ad 40. vt mirandum non ſit in præſentia, (cum hæc lex haud quaquam ſeruetur,) fœtus imbecillos gigni. Addebat Ariſtot. 5. de Hiſtor. Anim. 14 Semen incipere generari circa 14. annum: ſed prolificum produci circa 21. & eodem quinto de Hiſtor. Animal. 14. dicebat maſculum generare vſque ad 70. fœminam vſque ad 50. ſed raro. vt plurimum mas gignat vſque ad 65. fœmina autem vſque ad 45. ſed quandoque in natura monſtra occurrunt, vt mares vltra hanc ætatem etiam gignãt: ſed hæc ſunt monſtra, & qui eſt cordis ſcrutator hoc ſcit: fœminæ decipiuntur. Et aduertendum Platonem ita eſſe intelligendum; vt in Dialogo de Repub. reſpiciat ad generationem filiorum robuſtiorum; Ariſtot. magis communiter eſt loquutus, quod admonuiſſe volui, vt cognoſcamus, non eſſe inter hos diſſenſionem. Cæterum ſemen ita acceptum a toto non procedit, vt ſcilicet habet vltimam perfectionem in teſtibus: & propterea Ariſtot. reſpiciens ad ſemen ita acceptum dicebat primo de Generatio. Animal. 18. Non ſit generatio, quia ſemen a toto procedat, quia non poteſt a toto procedere, ſi hunc in modum accipiatur. Hæc dicta ſint de origine ſeminis. Quare loquamur de ſeminis potentia. Et diſtinctè progredientes dicamus primo de facultate portionis ſpiritalis; deinde vero portionis humoroſæ. Quo ad portionem ſpiritalem cum Galeno primo de tued. ſecundo, differentia eſt inter ſemen, & ſanguinem: Nam ſemen habet rationem opificis, agentisve: Sãguis autem rationem materię opifici obedientis. Vnde ita eſt intelligendus Galenus; vt loquatur de ſemine fęcundo eiaculato in vterum, quod potiſſimũ eſt opifex, eſt agens per ſpiritum. Vnde 14. de vſu part. 3. dicebat Galenus cum ſemen eſt mixtum ex humore, & ſpiritu: ſpiritum eſſe motus principium. Et propterea primo de ſem. octauo, dicebat in ſemine eſſe ſpiritum, qui eſt animali principium, per ſe mobile: vt non inſtar vaporis diſſoluatur, ſed in profundum ſubeat, & ſe ipſum conſeruet; vt, dicant alij quicquid velint, etiam Philoſophus ſecundo de Generat. Animal. 3. dixerit ſemen eſſe fœcundum propter ſpiritum, qui in ſemine continetur. Sed quomodo ſemen fęcundum eſt propter ſpiritũ? inquit, loco citato, cauſam eſſe: Nam in ſpiritu eſt facultas proportione reſpõdens elemento ſtellarũ. Vt ſicuti cœlum gignit; ita in ſpiritu vis eſt prolifica, vt, cum Ariſtotel. non egrediatur: hinc cognoſcere liceat nugatum fuiſſe Galenum dum aduerſatur Ariſtoteli, quamuis & ipſe habuerit hanc ſententiam. Et ideo dicebat Philoſophus 2. de Gener. Animal. quarto. Semen euadere ſimile coagulo. Vt ſicuti coagulum eſt lac, continens calorem vitalem: ita ſemen per ſpiritum, ſcilicet vitalem membra, & reliquas partes vnire poteſt, & conſtituere; generare ſcilicet per ſpiritum. Vt ſpiritus vitalis

Spuma generatio.

Not.

Sectio venarũ iuxta aures genituram infecũdam reddit.

Not.

Cur ex mutilatis generẽtur integri filij.

Humoroſa ſeminis portio.

Materia ex qua.

Agens.

Semen in teſtib. vltimã cõſequi perfectionem.

Veneris tempus.

Seminis vir.

Semen fęcũdum propter ſpiritum.

Digitized by Google

Spiritus vitalis præcipuum organum facultatis generatricis.

ſit generationis præcipuum organum, præcipuum auctorem facultatis generantis ante generationem calidi innati. Et poſt generationem calidi innati ſpiritus vitalis eſt quidem organum facultatis generantis; ſed inſimul cum calido innato. Et hoc pro nunc ſupponendum, quoniam ſuo loco demonſtrabimus.

Not.

Vnde notandum ſpiritum vitalem vna cum ſemine eiaculatum, conſeruari beneficio ſpiritus vitalis fœminę, vt a fęmina in coitu eiaculatur; Et tempore geſtationis vteri a corde matris ſpiritus vitalis ſuppeditatur, quo deinde ſpiritus vitalis ipſius fœtus, non ſemper, ſed poſtquam cor in fœtu formatum eſt conſeruatur.

Vis humoroſæ portionis ſeminis.

Quo vero ad vim portionis humoroſæ ſeminis, ſcilicet maris, quia de hoc loquimur; ſciendum concurrere, vt efficiens, nec non vt ſubiectum facultatis generatricis, & tertio vt cauſa materialis, ex qua aliquid generatur. Quæ tria vt intelligantur; oportet probare ſemen viri eiaculatum in vterum non egredi etiam ſecúdum Ariſtotelem, quia in hoc eſt difficultas: vt immerito

Male redarguit Ariſtotelem a Galeno.

Ariſtoteles redarguatur a Galeno; Dixit namque Philoſophus ſeptimo de Hiſtor. Animal. 7. Semen maris in vterum eiaculatú in vtero inſinuari, & cótineri, & contentum membranis obduci. Neſcio ego, quomodo egreditur, ſi obducitur membranis? quare detinetur cum Ariſtotele, & propterea idem Ariſtotel. ſecundo de Generatione Animalium 4. dicebat vteri partes puriſſimum ſemen continere: quare non egreditur cum Ariſtotele; & præterea ſeptimo de Hiſtoria Animalium tertio, idem Philoſophus aſſerebat fœminam non concipere, ſi ſemen effluat; & addit: vt ſi in ſeptima die intus permaneat, certiſſimum eſſe inditium, factam eſſe ſeminis conceptionem. Quare euidentiſſimè patet, iuxta Ariſtotelis doctrinam, ſemen detineri.

Dubitatio.

Sed dubitatio eſt; Nam Philoſophus ſecundo de Generatione Animalium 4. dicebat ſemen inſtar coaguli ſimiles partes vnire; vt coctis, vnitiſque partibus, corpulentia humoris diſcernatur, egrediatur, ſcilicet ſeminis corpulentia, portio nempe humoroſa.

Solutio.

Dicendum recte audiendum eſſe Ariſtotelem; Non enim intelligit ipſe ſemen ſecerni, hoc eſt vterum egredi; nequaquam: ſed corpulentum humorem, ideſt portionem craſſiorem extra partes intimas, & vnitas collocari; vt videlicet degeneret in membranam: & hoc eſt verum, portioné ſcilicet illam craſſiorem ſecerni a tenuioribus, ab intimioribus, ſed propterea non egredi, ſed degenerare in membranam obuoluentem fœtum. Vnde dum inquit Philoſophus, corpus humoris externi, ſubdit parte terrena, ideſt craſſa ſicceſcente, circumobduci mébrana. Quid clarius? degenerat igitur in membraná, non egreditur: hæc ergo eſt ſimplex ſeparatio.

Obiectio.

Sed dicet quis fortaſſe cú Galeno primo de ſem. tertio. Galenum dixiſſe ſententiam fuiſſe Ariſtotelis genituram eſſe ſeparabilem? Si igitur genitura eſt ſeparabilis, quomodo poſſumus tueri partes Ariſtotelis? & præſertim quia Galenus Ariſtoteli aſcribit, vt dixerit partem humoroſam cum ſit aqueæ naturæ, diſſolui, & in flatum diſſipari. Eece ſemen diſſoluitur, ergo non remanet. nolo proponere rationes Galeni aduerſus Ariſtotelem, quia hoc eſſet tempus contetere. & facile quilibet cognoſcet, propoſita a nobis veritate, haud difficile eſſe rationibus Galeni ſatisfacere: vt Galenus noluerit Philoſophum intelligere.

Reſponſio pro Philoſopho ad obiecta pro Gal. adducta.

Dicendum igitur Ariſtotelem voluiſſe ſecundo de Generatione Animalium tertio. Semen maris in vtero detineri. Vnde dum addit ſemen in ſpiritum diſtlari: nibil aliud ſignificat; quam generationem calidi innati, non autem flatus, vt ſomniare viſus eſt Galenus; Cæterum, vt hæc magni momenti veritas pateat; ſcire oportet Galenú primo de ſem. tertio, proponere verba formalia Ariſtotelis 2. de Generat. Animal. 3. quod caput, rectè a nobis intelligendum eſt, & dicam ego quid ſentiam: Quærit ibi Philoſophus ſi ex ſemine non conſtituitur conceptus: ſi ſemen eiaculatum nó eſt materia ex qua fit conceptus: Quoniam vertitur corpulentia ſeminis? quo vertitur: (quando ſemen ſua facultate agat;) Significauit profectò Ariſtoteles ſemen eiaculatum non eſſe partem conſtituendi conceptus. vt ſcire oporteat, quo nam vertatur: vt ſit abſurdum in nihil reſolui. Oportet videre in quod reſoluatur. Philoſophus igitur poſt multa, (quæ breuitatis cauſa, ommiſſa faciam:) deſcendens ad reſolutionem quæſiti, determinat ſemen eiaculatum, a corpore, ſiue a fętu conſtituendo, partim eſſe ſeparabile, partim inſeparabile; Hæc fuit Ariſtotelis reſolutio; vt propterea indigeat explicatione. Hæc itaque vt intelligatur & facile, & breuiter: ſciendum eſt cum ſemen (vt iam dictum eſt) obtineat ſpiritum & humorem, intelligere oportet: quonam modo ſe habeat ſemen in vtrumque. Quo ad ſpiritum Ariſtoteles vocat calorem, & ſpiritum qui eſt ſedes cuiuslibet virtutis. vt merito ſit diuinioris virtutis, quam ſint elementa. At pro ſtatu animarum eſt differentia, vt verbi gratia, in homine ſpiritus vitalis eſt perfectior, quam in brutis: vbique autem & in homine, & in brutis eſt perfectior elementis cum ipſomet Philoſopho, vt ſemen ſecundum partem ſpiritalem ſit animatum.

Dubitatio.

Verum dubitatur; nam (vt nouimus) inquit Philoſophus animam eſſe actum corporis phyſici organici, &c. At ſemen (vt patet) non eſt organicum:

Solutio.

Pro veritate dicendum ſemen non eſſe organicum, (quia non licet fugere,) patet enim non eſſe organicum: ſed ſciendum Ariſtotelem definiuiſſe animam, vt eſt forma corporis animati, vt corpus animatum poteſt operari.

Quō intelligéda animæ definitio ab Ariſtotele tradita.

vt verbi gratia equus eſt animatus, quia poteſt currere; Et ob id omnia munia, quæ ad equum pertinent, efficere. At equi ſemen poteſt tantum ex materia determinata fœtum equinum facere, non poteſt currere; non poteſt equi obire operationes. Et ideo cum Ariſtoteles in communi animæ definitionem tradiderit; ita tamen, vt competat omni animato; quod poteſt operationes illius animati corporis exercere; ſicuti eſt equus, & alia animata corpora; quia proculdubio ſunt organica: propterea dixit Philoſophus animá eſſe actum corporis organici potentia vitam habentis; quod poteſt obire operationes ſpectantes ad corpus organicum. Vt ideo, cum non ſecundum hanc legem ſemen ſit animatum: id etiam ſequatur; vt quamuis ſemen animatum ſtatuatur, non eſſe tamen ſubiectum morbi, vel ſanitatis; quia non poteſt, nec debet obire operationes pertinentes ad corpus organicum.

Semen nō eſſe ſubiectum ſanitatis, vel morbi.

Semen quō ſedes facultatis generatricis, & quō ſeparabile a fœtu.

Ad rem igitur ſemen ſecundum ſpiritum, eſt ſedes facultatis generatricis, & cum Ariſtotele ſecundo de Generatione Animalium tertio, eſt ſeparabile. ſecundum ſpiritum a fœtu, qui debet fabricari: Nam vis generatrix tributa a patre ſemini poſt fœtum formatum, ſeparatur, diſſoluitur: Patet igitur quemadmodum ſecundum Ariſtotelem ſemen eſt partim ſeparabile, hoc eſt ratione partis ſpiritalis.

Quomodo inſeparabile.

Quo vero ad ſemen ſecundum partem humoroſam; quam partem loco cit. Ariſt. vocat corpus geniturę; hoc eſt partem materialem; ſecundum hanc partem, (vt inquit Philoſophus,) eſt inſeparabile a fœtu qui fabricari debet. At cum ſemen ita acceptú, nempe ſecundum partem humoroſam ſit inſeparabile: nec tamen ſit pars fœtus; quo vertitur hoc corpus? reſpondet Ariſtoteles inquiens diſſolui, & in ſpiritum euaneſcere; non eſt intelligendus Ariſtoteles, vt fingebat Galenus; qa & ipſe cognouit hanc veritatem: non itaq; credamus, voluiſſe Ariſtotelé euaneſcere, vt prorſus diſſipetur: Ná ſi euaneſceret; quomo-

Digitized by Google

quomodo eſſet inſeparabile; dicit enim Philoſophus inſeparabile. Sano igitur modo intelligere oportet Philoſophum: Significauit enim ſemen ſecundum partem humoroſam verti in calidum innatum: Et ſuo loco, hoc eſt in doctrina de partibus ſimilaribus docuimus, hæc eſſe ſynonyma calidum innatum, & ſpiritum innatum. Vt cum ſemen ſecundum corpus vertatur in ſpiritum innatum fiat, vt euaneſcat ab oculis noſtris: quoniam ſemen, vt corpulentum, ac humoroſum oculis conſpicere poſſumus; dum verò eſt conuerſum in calidum innatum, non poſſumus. Et ideo rectè dixit Philoſophus ita mutari, vt euaneſcat. Cæterum dum ſemen eſt mutatum in ſpiritum innatum: hic ſpiritus eſt inſeparabile à corpore generando; perducitur vſque ad mortem hominis. Nam hoc calidum innatum eſt nexus animæ cum corpore; quare inſeparabile: ſed non eſt pars conſtituti corporis, vt optime dixit Philoſophus; vt etiam ſtatuitur de ſucco, a quo lac coagulatur. Cum igitur hactenus pateat virile ſemen in vtero detineri; non reſolui, non diſſipari, ſicuti aſcribebat Ariſtoteli Galenus, explicare iam oportet; quomodo concurrat. Primum igitur ſciendum concurrere, vt efficiens: Nunc loquimur de ſemine virili; Et propterea dicebat Ariſtoteles 2. de part. Animal. 7. Semen eſſe generationis noſtræ principium; vt inſuper dixerit primo de Generatio. Animal. 2. Marem eſſe animal, quod in alio gignit; Vnde aſſerebat etiam primo de Generatio. Animal. 18. Semen vim habere generandi, & eſſe primam cauſam. Et iure Philoſophus virile ſemen primam cauſam effectricē ſtatuit ad differentiam ſeminis fœminæ, (de quo ſuo loco:) Et propterea non recedens à Philoſopho Galenus primo de ſem. 6. dicebat, Semen attrahere, retinere, concoquere, expellere; rationabiliter iccirco affirmabat Plato in Thimeo ſemen eſſe animatum. Et notandum cum ſemen ſit principium effectiuum, & ſecundum ſpiritum, & ſecundum humorem: Spiritum concurrere vt quo; humorem autem vt quod; ſed ſecundum partem puriorem humoralem; Nam pars humoroſa impurior degenerat in membranas, in inuolucra fœtus, vt ſcripſit Galenus primo de ſem. 6. Cæterum cum ſemen in ſe contineat facultatem generatricem, quid ſit facultas generatrix explicandum eſt: quia ſecus doctrina hæc exacto conſequi non poſſet. Galenus primo de facult. natural. 5. & 6. dicebat facultatem generatricem obtinere potentiam & alteratricem; & formatricem. Quo ad Alteratricem; potentia Alteratrix dupliciter intelligi poteſt, vt teſtatur Galenus 3. de ſimplic. medic. 4. Proprie quidem accipitur, vbi potentia Alteratrix ita per primas qualitates agit; vt quod alteratur de ſpecie in ſpeciem mutari poſſit. Vt verbi gratia, quando alteratrix ita agit in materiam, vt eam mutet in ſubſtantiam nempe oſſis, fit mutatio de ſpecie in ſpeciem. Alteratrix autem improprie accipitur, quando fit contuſio, quando fit contractio; vt verbi gratia, dum enſis ſecat aliquod corpus; nos in præſentia per potentiam Alteratricem, proprie acceptam intelligimus. Quo ad Formatricem oportet etiam cognoſcere quid per hanc audire oporteat. Galenus libro de format. fœt. vltimo, inquit ſe dubium eſſe de formatrice; Et addit in hac formatrice facultate ſummam eſſe ſapientiam; Cæterum ſe ſemper dubitaſſe animæ ſubſtantiam determinare; At idem Galenus ſecundo de temper. vltimo, de hac facultate formatrice inquit dubitaſſe Ariſtotelem an ſit diuinioris originis, & quid diuerſum à primis qualitatibus, vt redarguantur (inquit Galenus) qui formatricem ſolis qualitatibus tribuunt; cum rationabile ſit qualitates eſſe organum; hoc eſt temperamentum: eſſe inſtrumentum, Formatricem quid aliud, quid excellentius; hoc eſt eſſe primum opificem ad differentiam temperamenti, quod eſt inſtrumentum formatricis. Vt ex his colligatur formatricem in homine eſſe facultatem formæ humanæ; formatricem in equo eſſe facultatem formæ ipſius equi. Vt ſicuti ad animæ ſenſitiuæ facultatem pertinet iudicare: ita ad facultatem generatricem, vt eſt facultas ſuæ formæ pertinet formare; ſicuti ad ſenſitiuam videre, audire, & reliqua; vt ſæpè numero dubitemus de quibuſdam, de quibus non ſit admodum dubitandum. Cæterum ſciendum hanc formæ facultatem generatricem operari vna cum Sole: Nam Sol, & homo hominem gignunt: vt ideo mirandum non ſit, ſi hæc facultas ſit ſapiens, cum ſocium habeat cœlum. Vnde vt referebat Galenus libro de format. fœt. vltimo. Erat quidam magiſter Platonicus, qui dicebat animam per orbem diffuſam formare; Nam Deus vbique reſidet, & mediante Sole, id eſt lumine, & motu, vim tribuit ipſi ſemini; vt poſſit generare. Vnde ſecundo de ſem. vltimo; ad hæc arcana reſpiciens Galenus, dicebat ex mente etiam omnium philoſophantium, Naturam tribuiſſe animalium inſtrumentis inſitas facultates; vt ſine diſciplina ſine docente poſſint operari: vt ideo etiam ad ſenſum propoſitum formatrix ſit ſapiens; formet, operetur etiam in brutis. Cum ergo pateat vim generatricem eſſe & alteratricem, & formatricem: quod ſuccedit explicandum eſt; quod nam ſit generatricis ſit facultatis ſubiectum, quod ſcitu eſt per neceſſarium: Et qui ex Modernis explicauerit, ignoro: Cognouerunt Antiqui, Cum generatrix pertineat ad parentes, & fœtum. in primis explicandum eſt, quid ſit ſubiectum generatricis parentis, non fœtus; & ſecundum hunc modum debet tribus modis explicari: Primo modo ante ſeminis eiaculationem; ſecundo tempore eiaculationis: tertio poſt eiaculationem. Primo igitur ideſt ante eiaculationem, quod nam ſit eius ſubiectum proponitur aliqua ex parte à Galeno 6. de placit. 7. vbi ait: Cum origo facultatis generatricis non ſit ex vtero, ergo à patre: Vt vis generatrix reſideat in parte viuente ipſius patris; & præſertim in corde; vt ideo à parente mutilato fiat filius integer. Vnde hoc loco notandum ſubiectum generatricis eſſe partem ſimilarem: vt ſimilaris pars poteſt alterare; & vt pars ſimilaris eſt pars inſtrumenti, poteſt eſſe ſubiectum, & ſedes formatricis. Quo ad ſubiectum tempore eiaculationis, non ante; quia ſubiectum ante eſt pars viuens: ſed tempore eiaculationis generatricis ſubiectum eſt calidum innatum, & ſpiritus vitalis; vt hæc duo ſint diſperſa per totum corpus; vt hæc tempore eiaculationis ſint primum ſubiectum facultatis generatricis: dico primum ſubiectum ad differentiam ſeminis, quod in teſtibus genitum eiaculatur. Huius veritatis fundamentum hoc eſt: Cùm facultas (vt patet) ſine ſubiecto conſiſtere nequeat, cum hæc facultas reſideat in parente, hoc eſt in partibus viuentibus maris: vt ab his facultas generatrix communicetur ſemini, quod ſemen generatur in teſtibus; in hoc tranſitu, ſcilicet tempore eiaculationis: in hoc itinere à partibus viuentibus, & præſertim principalibus ad teſtes, facultas generatrix cum pro ſubiecto habeat calidum innatum, & ſpiritum vitalem, vt organa accommodata facultatis generatricis, dum deinde facultas generatrix à maſculo eſt impertita ſemini genito in teſtibus, & eſt impertita per medium calidum innatum, & ſpiritum vitalem, hærens ſemini pleno ſpiritu vitali in vterum defertur; patet ergo quod ſit ſubiectum tempore eiaculationis. Poſtremo, hoc eſt poſt eiaculationem generatricis ſubiectum triplex eſt, ſemen eiaculatum, calidum innatum, aliquomodo vterus. declaro, præſertim quia neſcio à quo hæc ſint expoſita. Quo ad ſemen, & calidum innatum; Generatrix pro

Calidum innatū & ſpiritum innatū ſynonyma.

In quid euaneſcat ſemen

Nexus animę cum corpore.

Quomodo ſemen concurrat ad efformandum fœtum.

Mas animal, quod in alio gignit.

Semē virile, prima generationis cauſa.

Not.

Spiritū concurrere, vt quo: humorē, vt quod.

Facultas generatrix.

Alteratrix.

Formatrix.

Temperamētum, inſtrumentum formatricis.

Formatricē operari vnà cum Sole.

Quomodo formatrix dicatur ſapiens.

Opinio Platonicorū de formatrice.

Subiectū generatricis ante eiaculationem ſeminis

Subiectū generatricis tēpore eiaculationis.

Subiectū generatricis poſt eiaculationem.

Digitized by Google

ſubiecto habet ſemen primo; ſecundo autem tempore, dum ſcilicet ſemen degenerat in calidum innatum, ſubiectum non eſt amplius ſemen, ſed eſt calidum innatum; quia ſemen eſt mutatum in calidum innatum. Vnde Galenus in Comment. aduerſus Lycum cap. 7. dicebat poſt conceptionem gigni primum calidum innatum, deinde partes viuentes: quare ſi calidum generatur poſt conceptum; ergo generatur à generatrice reſidente in ſemine; & propterea 6. de placit. Hippocr. & Plat. cap. 6. dicebat Galenus originem facultatum generantium fœtum non eſſe ex vtero, ſed ex ſemine. & idcirco ſecundo de facult. natur. cap. 3. dicebat maris ſemen in ſe habere facultatem ſanguinis attrahendi; & primo de ſem. 11. & 13. cap. dicebat facultatem formatricem pertinere ad ſemen; vt cum Philoſopho ſecundo de Generat. Animal. 10. Iure merito ſemen dicatur animatum. Sed præter propoſita diximus etiam facultatis generatricis ſubiectum eſſe calidum innatum; quod patet & auctoritates, & ratione. Ratione quidem, nam ſemen durare diu non poteſt: vt opus ſit ſubiecto, quod ſubiectum cum non ſit ſemen; cum id non duret; nec ſit pars viuens fœtus; quia nulla pars adhuc eſt genita: ſiquidem facultas eſt non in genito, ſed in generante; neceſſarium eſt; vt generatrix facultas ſibi fabricet inſtrumentum, quod nihil aliud eſt, quam calidum innatum, quod propterea genitum euadit ſubiectum generatricis facultatis. Eadem veritas comprobatur auctoritate. Nam Hippocr. lib. de nat. puer. dicit fœtum articulari, ſeu formari à ſpiritu: nihil aliud ſignificans, quàm calidum innatum. Calidum igitur innatum eſt ſubiectum generatricis. Et propterea dicebat Galenus ſecũdo de facult. natur. 3. Generatricem facultatem eſſe extenſam per omnes partes. quomodo generatrix facultas eſt extenſa per omnes partes? Non alio ſane modo, quàm quod reſidet in calido innato; quod calidum innatum omnes partes attingit. Et ob id Philoſophus ſecundo de Generat. Animal. 10. dicebat membra fœtus non fieri ab agente extrinſeco? Nam agens externum non tangit: omnis actio fit per contactum. Quare partes fœtus cum Philoſopho generantur ab eo agente, quod eſt intus. quod intus eſt nihil aliud eſſe poteſt, quàm ſemen eiaculatum, ſed mutatum in calidum innatum. Sed aduertendum hoc calidum innatum eſſe extra conſtitutionem partium, non eſſe temperiem, non eſſe compoſitionem; non vnitatem: Vnde loco cit. Ariſtoteles dicebat; Nihil ſe ipſum generare quare quod generat non eſt pars viuens; quia idem ſe ipſum generaret. quare eſt calidum innatum, quare calidum innatum (vt patet) eſt facultatis generatricis ſubiectum. quo vero ad vterum attinet. Dictum fuit; Vterum aliquo modo eſſe ſubiectum generatricis, poſt ſcilicet eiaculationem: de hoc enim nunc loquimur; Et hoc cognouit Galenus primo de ſem. 13. vbi in prima generatione ex ſemine (inquit) duplicem eſſe vim fabricatricem; vt alia cum Galeno ſit fabricatrix ſeminis: vt ſemen ſit huius ſubiectum: alia vero ſit vteri, & hanc addit Galenus eſſe fabricatricem, quæ pertinet ad vteri conceptacula; quibus conceptaculis ſemen eiaculatum adhæret. Galenus (vt arbitror,) ita eſt intelligendus: vt loquatur de prima generatione; hoc eſt non de generatione fœtus, non de generatione partium conſtituentium fœtum, ſed de generatione vaſorum, quæ, (vt ſuo loco demonſtrabimus,) generantur ante alias partes. Supponendum igitur vaſa generari ante alias partes; quæ vaſa gignuntur a duplici facultate; Et ideo Galenus proponit duplicem fabricatricem. Vt vaſa generentur à duplici facultate; vt altera facultas pro ſubiecto habeat calidum innatum, reliqua vteri conceptacula, non totum vterum; at hæc facultas concurrit tantum ad generationem vaſorum. Hæc de ſubiecto facultatis ante generationem fœtus; & de ſubiecto facultatis pertinentis ad generantem. Quo ad ſubiectum facultatis fœtus ex Ariſtotel. ſecundo de Generatio. Animal. cap. primo. Cum nihil ſe ipſum generet, in fœtu non erit facultas, quæ ſit cauſa ſuæ generationis. Secus autem ſtatuendum, vt facultas in fœtu poteſt debito tempore fœtum generare: vt fœtus ſubiectum eſt aliarum facultatum, non facultatis generatricis. Quia nihil ſe ipſum poteſt generare. Vnde dicebat Galenus lib. de for. cap. quinto, Veriſimile eſſe formatas partes proprias functiones exercere; vt alterius auxilij non egeant. Hæ autem functiones fœtui tribuuntur ex ſemine: vt voluit idem Galenus 6. de placit. 6. & hæ facultates ex eodem primo de tuend. cap. nono, & primo de ſympt. cauſ. ſeptimo. primo de ſem. octauo, & tertio Epid. 3. 73. non ſunt generatrices: ſed eſt facultas alteratrix, facultas auctrix. quod etiam cognoſcens Philoſophus dicebat ſecundo de Generatio. Animal. cap. decimo. Sicuti fœtus ſe ipſum non generat, ita ſeipſum auget.

Generatrix facultas extenſa p omnes partes.

Mẽbra non fieri ab agẽte extrinſeco.

Vterus quõ ſubiectum generatricis.

Vis fabricatrix duplex.

In fœtu non eſt facultas generatrix.

Cæterum cum fœtus moueatur, vt teſtatus eſt Hipp. lib. de nat. puer. & 6. epid. 1. 36. & Philoſophus 7. de hiſtor. animal. 3. Mas mouetur circa quadrageſimum diem: fœmina tardius. Vt propterea fœtus ſit ſubiectum & facultatis altricis, atque etiam motricis, non generatricis. ſed aliquis dubitare poſſet: quia primo de ſem. 13. inquit Galen. facultatem, ſeu nim validiſſimam eſſe in venis abſciſſis, vt præbeant ſemen: vt vis venarum præbeat ſemen, vt poſſit fabricare venas. Quare aduerſus dicta idem ſe ipſum poteſt generare. Dicendum ad venam, & proinde ad partem viuentem non pertinere fabricare venam nouam: Hoc enim eſt impoſſibile. ſed venam poſſe portionem deperditam reſtituere. Sed forte quis addet ex Galeno libello inſcripſit. An om. anim. part. Simul fiant; poſt partum naſci dentes, ſicuti teſtatus eſt etiam Ariſt. 2. de hiſt. animal. 4. & 2. de generat. animal. 4. Dicamus formatricem reſidere in radice dentium, quæ radix eſt genita in vtero. Vt radix ſit pars dentis; & propterea dicebat Galenus 2. de ſem. 5. in his, qui ſunt recenter in lucem editi, dentium radices in gingiuis latere. Quibus expoſitis, ſuccedit explicandum; quomodo ſemen concurrat, vt materia ex qua; quia quomodo, vt agens, diximus. Dico ſemen maris eiaculatum concurrere in ratione materiæ, ex qua ratione membranatum, ratione vaſorum, & ratione calidi innati; quare patet non ita in fumum diſſolui. Hæc omnia oſtendo. Quo ad membranas dicebat Galenus primo de ſem. 6. Semẽ vuluam attingere, & mutari in membranam, quæ dicitur Chorion? Nam hæc membrana eſt vicina vtero: ſed præterea ex ſemine fit etiam Amnion, vt voluit Galenus primo de ſem. 10. Et propterea Philoſophus 2. de gener. animal. cap. 4. dicebat ſeminis portionem terrenam ſicceſcere, & circum obduci membrana; vt ſcilicet degeneret in membranam; Cum huius beneficio gignatur membrana, qua poſtea circum obducitur, contineturque fœtus. Quo ad vaſa, hoc cognouit proculdubio Galenus qui lib. de form. fœt. cap. 2. & 4. dixit ex ſemine eiaculato, quod vuluę vaſorum orificijs adhæſerit, vaſa generari: quod etiam teſtatus eſt primo de ſem. 13. Quo ad calidum innatum, ad hoc reſpiciens Galenus 14. de vſ. part. 3. dicebat ſeminis portionem humoroſam eſſe materiã idoneam ad generationem fœtus; Nam & per ſpiritum trahit humiditatem, redditque humiditatem attractam ſimilem portioni humoroſa ſeminis. vt cum Galeno loco citato ſanguis nec prima. nec propria ſit gignendi animalis materia: Non prima, nam calidum innatum eſt quod quam primum ex ſemine generatur.

Mas mouetur circa quadrageſimum diem, fœmina tardius.

Dubitatio.

Solutio.

Semen, vt materia, ex qua.

Digitized by Google

Calidum innatum.

generatur. Non propria, nam ſanguis mutatur in ſemen: quare ſanguis nec propria, nec prima eſt materia, ſed ſemen. Vt ex his colligere liceat calidum innatum eſſe mixtum, genitum ex ſemine, & ſanguine; ſed primum ex ſemine maris, & tenui humiditate, quæ eſt proxima vaſis, de qua eſt loquutus Galenus; per quam tenuem humiditatem vaſis proximam nihil aliud intelligit, quam ſanguinem dealbatum, qui mutatur in ſemen. Deinde vero calidum innatum generatur ex ſemine, & ſanguine menſtruo, vt ſanguis menſtruus mutatur in ſemen non ſecus, & ſemen poſtea in calidum innatum. Vt Galenus 14. de vſ. part. 3. loquatur de calido innato, quod illico fit, hoc eſt poſt conceptionem. At prima Aphor. 14. & comment. aduerſus lycum cap. 2. & 7. loquitur Galenus de calido innato, quod poſtea fit non illico poſt conceptionem, ſed poſtea: propterea fit ex ſanguine menſtruo, quod admonuiſſe volui, vt cognoſcamus non eſſe diſcordiam in dictis Galeni, ſed ſemper, vtcumque accipiatur calidum innatum, ſanguis debet mutari in ſemen, ſi debet generari calidum innatum. Ad rem cum Galeno maris ſemen eſt materia, ex qua, calidi innati. Idem etiam voluit Ariſtot. ſic etiam referente Galeno primo de ſem. 3. vbi habet de mente Philoſophi, maris ſemen diſſoluti in ſpiritum, hoc eſt in calidum innatum; vt videtur voluiſſe Ariſtot. 2. de generat. animal. 3. quamuis Galenus fingat, ſe Ariſtotelem non intelligere: & id aſcribat Ariſtotel. quod non eſt aſcribendum. Cæterum hoc loco ſciendum primo de ſem. primo dixiſſe Galenum, Ariſtotelem aduerſus Hippocr. voluiſſe ſemen eſſe principium tantum effectiuum; cum tamen ſit etiam principium materiale, & materiale etiam cum Ariſtotele ratione calidi innati. Aduertendum igitur Hippocr. recte ſtatuiſſe ſemen eſſe principium & effectiuum, & materiale: quia reſpexit ad omnia, quæ generantur poſt conceptum, facta ſcilicet conceptione. Quare cum poſt cõceptionem generetur calidum innatum, generentur inuolucra; dubio procul ſemen poteſt ſtatui principium etiam materiale. At Ariſtoteles alia ex parte ſolum reſpexit ad fœtum, ad animal; non ad inuolucra, & calidum innatum animalis; ſed ad ipſum animal, ad ipſum fœtum: (vt quilibet intelligere poterit, qui leget Ariſtotelem primo de generat. animal. 20.) ſi igitur cum Ariſtotele non reſpiciamus ad inuolucra, non ad calidum innatum: ſed ad ſolum animal: nequaquam ſemen poteſt eſſe principium materiale; Nec Hippoc. neque Galenus hæc dicunt.

Conciliatio dictorũ Galeni.

Galenũ Ariſtoteli falſum aſcribere.

Semen principium tum effectiuum, tum materiale.

Reſponſio pro Ariſt. & conciliatio cum Hippocr. & Galeno.

Semen fœminæ.

Cæterum cum præter ſemen virile concurrat ẽt ſemen fœminę; ſcire oportet nos in præſentia per ſemen fœminę intelligere ſemen eiaculatum a fœmina. Hoc ſemen proponit Hippoc. libro de genit. & datur etiam cum Ariſtotele, (quicquid alij dicant,) & pręſertim Galenus cõtra Ariſtotelem; Nam Ariſtoteles primo de Gener. Animal. cap. 19. inquit fœminam ſemen tale non emittere, quale emittere a mare. Non negat ſemen non emitti; ſed non emitti tale, quale a mare. Et addit Philoſophus nec ex amborum mixtura generatur fœtus; Sed admittit mixturam vtriuſque ſeminis. Neſcio quomodo prorſus id neget Ariſtoteles; inquit ſane nec ex amborum mixtura generatur fœtus; vt fœmina voluptatem non ſuſcipiat. Medici male intelligentes Philoſophum crediderunt ſemen, a fœmina non eiaculari. Ariſtoteles ita eſt intelligendus, vt fœmina non emittat ſemen tale, ideſt ita craſſum, ita lentum, ita calidum, ita concoctum, & ſpiritu vitali, plenum; ſicuti mas. Quod paſſim omnes medici teſtantur. Et addit Philoſophus fœtum non gigni ex & amborum mixtura: hoc eſt veriſſimum. Nam fœtus generatur ex ſanguine menſtruo. Vt mixtũ ex vtroque ſemine ſit calidum innatũ, nõ fœtus, de quo non loquimur. Loquitur Ariſtoteles de fœtu. Vnde primo de generat. animal. 2. dicebat Philoſophus mulierem ſemen non gignere propter frigiditatem, vt propter frigiditatem producatur menſtruum, quod eſt ſemen non purum: ſunt verba Philoſophi, hoc eſt, non ita perfectum, vt ſemen, quod generatur a mare. Vt ex his etiam facile colligere liceat, ob ſeminis impuritatem, ob ſeminis frigiditatem fieri quandoque poſſe, vt a fœmina eiaculetur ſemen ſine voluptate. quare ex his patet etiam cum Ariſtotele fœminam generare ſemen. Et ideo 2. de generat. animal. 3. dicebat excrementum fœminę habere potentia partes, quibus differt fœmina a mare, & hoc excrementum vocat ſemen non purum. Hactenus patet ex mente tum Philoſophorum, tum medicorum; præter ſemen maris concurrere etiam ſemen fœminæ. vt non liceat alias authoritates in medium afferre: verum non ſit ab re explicare cauſam neceſſitatis vtriuſq; ſeminis. ſciendum igitur ex Galen. 2. de ſem. 4. vtrumque ſemen eſſe neceſſarium. Nam ſi tantum neceſſarium eſſet ſemen viri, non poſſet ſemẽ viri omnes vteri partes oblinire. Quare non fieret conceptus. Opus igitur fuit etiam ſemine fœmineo. ſi vero ſolum fuiſſet fœminę ſemen, ob ſui imperfectionem non fieret conceptus. Cauſa autem generationis diuerſi ſeminis fuit. Nam mas eſt calidior fœmina. Vt Ariſtoteles 4. problem. 26. dixerit fœminas tempore æſtatis eſſe magis efficaces in veneris vſu. Nam fœminę, vt frigidæ per aeris caliditatem corroborãtur: mas autem calidus per æſtatem reſoluitur, nec ſine ratione fœmina, eſt genita frigidior. Nam vt dicebat Galen. 4. de vſ. part. 14. opus fuit ſanguine menſtruo. Vt generatur a calore, non diſſoluente: quare a debili; ſemen igitur fœminę frigidius eſt. Cæterum fœminæ ſemen concurrit, vt agens, & vt materia, vt agens ſicuti declarauit Galenus ſecũdo de ſem. primo, vbi inquit mixtum ex ſemine maris, & fœminę eſſe perfectum ſemen, & in vtroque ſexu eadem ſpecies; ideſt ſpecies humana vtroque ſemine eget: vt differentia ſit in functionibus ſecũdum magis, & minus. Vnde Ariſtot. primo de gener. animal. cap. 18. dicebat, quæ ex mare & fœmina oriuntur, ex contrarijs oriri. Vt cum contraria ſint in eodem genere, ergo vtrumque ſemen etiam cum Philoſopho eſt in genere agentis. At contrarietas eſt, vt ſemen maris agat; ſemen fœminæ patiatur, ex qua tamen fœmina & agente & patiente procedit mixtum particeps actiuitatis vtriuſque ſeminis: ideſt & ſeminis maris, & ſemine fœminę. Sed forte aliquis dubitabit. Quia Ariſtot. primo de generat. animal. cap. 2. comparauit marem cœlo, hoc eſt agenti; fœminam autem materiæ. Vt vtriuſque loco citato ex Philoſophi ſententia facultas ſit diuerſa. Quare vnum concurret actiue, alterum paſſiue. Dicamus Ariſtotelem loqui de generatione poſt eiaculationem, & poſt factam conceptionem fœtus. Vt ad generationem fętus calidum innatum ſit agens, vt potiſſimum pendet a mare. Sanguis autem menſtruus pendet ſolum a fœmina: calidum innatum pendet potiſſimum quidem a mare, ſed aliqua ex parte etiam a fœmina, at menſtruus ſanguis a fœmina ſolummodo, nequaquam a mare. Et ideo Ariſtotel. loco citato aſſimilauit marem cœlo, fœminam terræ. & propterea ſubdit vtriuſque facultatem eſſe diuerſam. Quoniam vnum habet rationẽ agentis; reliquum materiæ. Et iccirco ſubdit eo loco. Ariſtoteles fœminam in ſe generare illud, ex quo fit animal. quarę loquitur de materia, ex qua. Quod idem inſinuauit Philoſophus primo de gener. anim. 20. ſecundo de generat. animal. 4. vt videlicet dicat maſculum formam, & principium præbere, fœminam

Aristotelem haud recte carpi a Galeno.

Ariſtotelẽ a medicis non intelligi.

Fętum nõ gigni ex mixtura ſeminis maris, & fœmina.

Fœminã generare ſemẽ impurum.

Neceſſitas ſeminis tum maris, tum fœminæ.

Semen fœminæ frigidius.

Semen fœmina quomodo concurrat.

Vtrũ ſemen fœmina concurrat actiue.

Quõ mas dicatur formã præbere, fœmina materiã.

nam corpus, & materiam: hoc eſt ratione generationis non calidi innati, ſed fętus. Nam in generatione fętus, cum gignatur ex ſanguine menſtruo; fœmina eſt illa, quæ ſubminiſtrat materiam, & ſanguinem menſtruum. Et dum ſemen fœminæ eſt impurum. (non loquor nunc de menſtruo,) & permiſcetur cum ſemine maris pro generatione calidi innati, in permixtione, vt perficitur a ſemine maris, habet rationem paſſi: at vero vt prodit a fœmina, ſuſcipit vim generatricem a fœmina, & ſecundum hanc rationem habet vim agentis. Cæterum inquit Ariſtoteles 4. de generat. animal. primo. Quod primum mouet eſt mas, vt concoquat, vt generet: fœmina autem non mouet, ſed recipit. Intelligendus ſano modo eſt Ariſt. vt ſignificauerit marem mouere primum, ideſt principaliter, non omnibus modis. Vt neceſſarium ſit, vt fœmina recipiat ſemen maris; vnde lib. de nat. infant. Hippoc. ita referente Galeno ſecundo de ſem. primo dicebat ex genitura maris, & fœminæ fœtum generari; Quoniam ex vtriuſque mixtione fit vnum ſemē perfectum. Patet igitur ſemen fœminæ etiam vt agens concurrere. Quo ad ſemen fœminæ vt concurrit in ratione materiæ ex qua: dicimus concurrere gratia & ſeminis maris, & inuolucrorum, membranarum ve: Cauſa ſeminis maris, vt declarauit Galenus primo de ſem. 7. & ſecundo de ſem. primo vbi habet ſemen fœminæ eſſe alimentum ſeminis virilis, eſſe materiam; vt ſi eueniat; quod eueniret (ſi homines hoc tempore eſſent prudentes:) quod vtrumque ſemen probum generaretur, produceretur vtique calidum innatum optimum, robuſtum: quod cum ſit nexus animæ cum corpore eſſet in cauſa, vt homines vltra centum annos viuerent: ſed non fit miſcella propter imprudentiam hominum, quæ fieri deberet; Concurrit præterea, vt materia inuolucrorum, ſeu membranarum cum Galeno loco citato. Nam dum ſemen fœminæ in vtero proprios facit progreſſus membranæ formantur, & ideo primo de ſem. decimo dicebat Galenus inteſtinalem tunicam vna cum chorio generari ex ſemine ſeroſiori; hoc eſt ex ſemine fœminę; Et hęc de ſemine. Cęterum cum in definitione dictum ſit generari fœtum ex ſanguine, propterea circa ſanguinem oportet diſcurrere. (Sanguis igitur menſtruus nihil aliud eſt, quam excrementum ſanguineum, genitum a calore fœminę propter ſpeciei conſeruationem.) Vt quatenus excrementum differat a ſanguine, quo nutritur fœmina: vt eſt excrementum ſanguineum ad differentiam excrementi ſeminalis, huius cauſa efficiens eſt calor debilis; vt dixerit Galenus 2. de ſem. 5. fœminam redundare excremento ſanguineo, quoniam fœmina eſt debilis; vt cum eodem Galeno 14. de vſu part. 6. hoc fiat quoniam calor fœminæ, vt debilis, non reſoluit; ſed generat ad differentiam caloris robuſti maris. Et dubio procul huius ſanguinis vtilitas eſt propter ſpeciem: vt cauſa fœminę inutilis ſit & ratione quantitatis, & qualitatis, omnibus modis; vt inquit Galenus lib. de atrabile capit. 18. verum aduertendum cum Auicenna ſanguinis menſtrui triplicem eſſe portionem; vt portio purior nutriat fœtum; minus pura impetum habeat in mammas: impuriſſima ad tempus partus fœtus in vtero commoretur. Et propterea dicebat etiam Galenus primo de tuend. 9. quod optimum eſt in ſanguine abſumi in fœtu; nempe partem puriſſimam, dummodo vtero gerens nō ſit male affecta. Nam de morboſa fœmina loquens Galenus primo de ſympt. cauſ. 7. dicebat fœtum, ſed magnum aliquid etiam impuri trahere: Quia in fęmina morboſa pars purior eſt nimis exigua. Et hoc loco notandum per partem puriorem ſanguinis opus eſt intelligere quamlibet portionem ſanguinis;

Qua ratione tum paſſi, tū agentis ſemē fœmina ſibi obtineat.

Semen fœminæ, vt agens. Semen fœminæ, vt materia ex qua.

Semen fœminæ alimētum ſeminis virilis.

Sanguis mēſtruus.

Sanguinis mēſtrui portio triplex.

hoc eſt & portionem ſanguineam & pituitoſam, & bilioſam, & melancolicam. Quod ſit verum Galenus 2. de Elementis 2. dicebat fœtum generari ex matris ſanguine, vt hic ſuccus ſanguineus eſt particeps & pituitæ, & vtriuſque bilis; Et idem eſt teſtatus Galenus primo de nat. hum. 27. & 39. & 8. de placit. 4. Cæterum cognoſcere oportet, quæ ſit ſanguinis vtilitas: Galenus primo Aphoriſ. 14. dicebat ſanguinem menſtruum eſſe alterū generationis principium, & addit Galenus primo de tuend. 2. ſanguinem menſtruum ad differentiam ſeminis eſſe materiam. Quare ſi eſt alterum principium ad differentiam ſeminis, eſt principium materiale: Addebat Galenus 8. de placit. 4. ſanguinem menſtruum eſſe generationis quaſi materiam: quia uidelicet non eſt materia proxima: Nam ſanguis mutatur antequam fiat proxima materia. Sed notandum ſanguinem menſtruum non modo eſſe principium materiale, vt proponit Galenus locis citatis, verum etiam effectiuum. Quod cognoſcens Galenus ſecundo de ſem. ſecundo dicebat animal generari ex materia, & facultate. Vt ſanguis, & ſemen ſint effectiua, quamuis ſemen magis effectiuum, minus materiale, contra ſanguis minus effectiuum, magis materiale; vt ſanguis concurrat in rationem principij effectiui ſcilicet ſecundum ſpiritum vitalem, vt dictum eſt de ſemine. Concurrit autem vt materia ex qua; vt ex ſanguine fœtus generatur, nutritur, augetur; vt explicat Galenus lib. de atra bile cap. 8. Quare explicare oportet, quomodo ſanguis menſtruus ſit materia generationis, ſit materia nutritionis. Quo ad generationem dicebat Galenus 2. de elem. 2. partes ſanguineas generari ex matris ſanguine, & idem dixit primo de nat. hum. 27. & 39. & 8. de placit. 4. At accuſandus videtur Galenus. Nam primo de ſem. 12. miratur Ariſtotelem, ut quodammodo illum derideat; qui dixerit ex ſemine quodlibet membrum effici. Et præterea aſcribit Galenus Ariſtoteli, vt dixerit eodem in loco omnia fieri ex ſemine. At Ariſtoteles voluit, (& ita eſt intelligendus,) vt voluerit omnia membra fieri ex ſemine, tamquam a cauſa efficiente: non loquitur de materia, ex qua; Et ideo miror Galenum. Nonne vbique aſſeruit Ariſtoteles (vt intelleximus) ſemen non eſſe partem fœtus: quomodo igitur omnia fiunt ex ſemine? intelligendus recte eſt Ariſtoteles omnia ſcilicet fieri ex ſemine, tamquam a cauſa efficiente, & omnes partes fieri ex ſanguine vt ex materia, ex qua. Quare nulla eſt contradictio. Sed notandum cum omnes partes fœtus fiant ex ſanguine menſtruo, materno, ſanguinem in omni membro non ſeruare eandem naturam, vt Galenus primo de ſemine cap. 10. & 16. & aduerſus Lycum cap. 7. dixerit ſolam carnem generari ex ſanguine; reliqua autem generari quidem ex ſanguine, ſed ut mutatur in ſemen: Quare non ſemper ſeruat eandem naturam. Aduertendum autem Galenum loco citato intelligere proprie acceptam carnem, quæ eſt vere ſanguinea, & eſt in muſculis, vt 10. meth. cap. vlt. dum proponit in omni ſimilari parte ſubſtātiam fibroſam, membranoſam, & carnoſam, hæc non ſit proprie caro, ſed ſit caro ſeminalis, producta ex ſemine tenuiori, & proinde ex ſanguine minus elaborato, vt ſatis accedat ad naturam ſanguinis; vt hæc portio deperdita poſſit reparari ad differentiam portionis membranoſæ, portionis fibroſæ, ut tandem hęc portio carnoſa ſanguinea vocari poſſit. Præterea facile eſt oſtendere ſanguinem eſſe materiam nutritionis, & hinc augmenti: eſſe alimentum calidi innati, eſſe alimentum fętus vna cum inuolucris: eſſe quidem alimentum calidi innati teſtabatur Galenus primo Aphoriſ. 14. & in comment. aduerſus Lycum. cap. 2. & 7. vbi voluit calidum innatum fieri ex ſemine, & ſanguine:

quare

Sāguinis mēſtrui vſus.

Sanguis mēſtruus quō ſit materiā generationis.

Obiectio ad Galenum.

Omnia fieri ex ſemine. Omnes partes fieri ex ſāguine.

Sanguis in omni mēbro nō ſeruat eā dē naturam.

Sanguinis vſus.

Digitized by Google

quarè & ex his debet conſeruari: Aduertendum autem hanc eſſe ſanguinem halituoſum vti ſcriptū eſt à Galeno 2. de facult.nat. cap.3. ſanguinem autem eſſe alimentum fœtus teſtatus eſt Hippocr. primo de nat.puer. nam inquit fœtum trahere; quod dulciſſimum eſt in ſanguine; quod idem dixit Galenus lib.de venæ ſect.aduerſus Eriſiſt.cap. 6. & 5. aphor. 43. addebat autem 5. Aphor. 37. fœtum nutriri ex ſanguine, vt mutatur in lac. At vt idem admonet Galenus 5. Aphor. 52. lac ex ſanguine non generatur in primis menſibus, vt propterea fœtus alatur ex lacte in vltimis menſibus. Hæc dicta ſint de ſemine, & ſanguine. Quoniam vero in definitione tradita de fœtu humano dictum fuit generari ab homine: vt præter Solem ad hominis generationē concurrat etiam homo, & hanc particulam cognouit Ariſtoteles dum dixit ſecundo de generat.anim. primo & primo de partibus animal.primo hominē generari ab homine; oportet iccirco per hominem intelligere virum & mulierem, vt neceſſaria ſit vtriuſque coniunctio: vt manifeſtum eſt. Poſtremo in definitione dictum fuit gratia conſeruationis ſpeciei humanæ, quæ particula cum apertiſſima ſit, non eſt explicanda. Quare quod in hoc negotio exponendum deſideratur, id tantum eſt, vt tria diſcutiantur quæſita: Primum quo tempore generētur partes fœtus, ſecundum cur modo vnus, modo plures fœtus generentur. tertium & poſtremū quæ ſit ſimilitudinis cauſa ſecundum ſpeciem, ſecundum ſexum, & ſecundum effigiem, quibus declaratis negotium erit expeditum.

Homo hominē generat.

Quæſita tria diſcutienda.

Quo ad primum ad tempus ſcilicet generationis partium fœtus ad hoc reſpiciens dicebat Galen. lib. an omnes animal.part.ſimul fiant, ſolum creatorē euidenter nouiſſe, quæ pars primo oriatur: ſed addit Galenus rationabile eſſe non omnes partes ſimul conſiſtere: Et primum ſicuti artifex, dum aliquod artefactum conficit, prius iacet fundamenta: ita etiam ſtatuendum eſt de natura generatricis animalis; vt prius iaciat fundamenta. ſecundo cum Galeno loco citato cum generatio ſit, & procedit ab imperfecto ad perfectum, neceſſarium eſt; vt fabricator incipiat ab aliqua parte, quę prius fiat. Quare non omnes partes ſimul conſiſtunt. Pręterea in prægnatione nuper incipiente cōſpicimus alias partes formatas; alias nondum figuratas: vt etiam poſt partum dentes, & cornua producantur; nec præter rationem natura hunc in modum progreditur, nā ducta ab intelligentia non errante reſpicit ad vtilitatem, quæ vtilitas vario tempore requiritur; at ſicuti hæc vario tempore requiritur, ita vario, ac diuerſo tempore generantur partes. Cum igitur pateat non omnes partes eodem tempore cōſiſtere, videndum eſt, quæ nam pars primo, quæ ſecundo tempore generetur. Pro reſolutione huius, & meo iudicio arduæ difficultatis, in primis ſciendum cum opus ſit, vt generetur calidum innatum, ſit organum facultatis generatricis, & opus ſit inuolucris, membraniſve, vt fœtum contineant; ſtatuendum eſt in primis ante omnia poſt cōceptionem generari calidum innatum. Et quia aliquis dicere poſſet, hanc doctrinam, vt nouam, ſuſpectam eſſe. Ideo ad nos pertinet hanc veritatem comprobare, & ratione, & auctoritate: Ratio eſt cum facultas generatrix opus habeat organo. Quia ſine organo fabricare non poteſt: Et organum non tribuatur ante conceptionem. Quia calidum innatū non eſt genitum ante conceptionem; nec calidum innatum impertitur vtero; ſed tantum ſemen ante cōceptionem conſiſtat; nec inſuper calidū innatum generetur in tempore conceptionis; vt patet. Quia conceptionis tempore, quæ fit ab vtero (vt in ſermone de vtero demonſtrabimus,) vterus non generat calidum innatum, ſed ſolum deducit de potentia ad actum vim generatricem in ſemine exiſtētem, igitur neceſſarium fuit, vt hoc inſtrumentum hoc calidum innatum, ingenitumve, poſt cōceptionem generaretur. Hæc veritas auctoritate Galeni ſtabilitur in comm.aduerſus Lycum ca.7. vbi habet calidum innatum generari ante partes ſimilares: ſimilares autem, (vt compertum eſt,) generātur ante diſſimilares: ſed calidum innatum generatur ante ſimilares: quare quam primum, & ante reliqua. Vnde Galenus 2.de facult.nat.tertio inquit eiaculatum ſemen primum trahere ſanguinem, vt iuſtam magnitudinem acquirat: debet autem iuſtam magnitudinem acquirere, vt fiat organum facultatis, calidum videlicet innatum. Vnde primo de ſem.9. dicebat Galenus primum tempus generationis fœtus eſſe, dum ſeminis ſpecies adhuc apparet. Et Hippoc.lib. de genitura; hoc tempus in fœtus vocabat genituram, quia nondum generantur ſimilares partes, vt eo tempore ſit genitura, ſit ſemen, & ſanguis: & proinde calidum innatum; ſtatuendum igitur poſt conceptionem quod primum generatur, eſſe calidum innatum, quod ſignificauit Philoſophus 2. de generat.animal.3. vbi voluit ſemen eiaculatū ſecundum partem humoroſam eſſe inſeparabile; vt mutetur in ſpiritum inſitum, ſeu in calidum innatum. Quo vero ad inuolucra, ad membranas fœtus: hæ generantur poſt calidum innatum, & ante partes fœtus. Huius veritatis hæc eſt ratio. Nam cum neceſſarium ſit, vt fœtus partes detineantur; ideo opus fuit inuolucris: Nam ſecus non detinerentur, & cognouimus neceſſitatem, & vtilitatem inuolucrorum. Hæc veritas comprobatur auctoritate Galeni primo de ſem.10. vbi dixit Amnion, inuolucrum fœtus generari primis diebus, & 2. de facult.nat.dicebat eſſe vim fabricatricem quæ ſibi primum generat membranam Chorion. Hoc loco aduertendum Galenum dixiſſe primum; vt forte auſpicari poſſit inuolucra gigni ante calidum innatū; diximus tamen calidum innatum gigni ante membranas. Admirabilis Galenus ita eſt loquutus, vt ſermonem habeat de facultate formatrice, quam fabricatricem appellat ad differentiam alteratricis. Nam ſicuti inuolucra generantur beneficio non ſolum alteratricis, ſed etiam formatricis; ita calidū innatum a ſola alteratrice generatur. Et ideo ſi ſermo fiat de formatrice, formatrix primum generat membranas ante ſcilicet partes fętus: ab alteratrice tamen ante membranas generatur calidum innatum. Et quod dictum eſt de Chorio; idem intelligendum de Allantoide, cum fiat ex ſemine fœminæ, vt voluit Galenus primo de ſem. 10. Quare cum Galeno primo de ſem. 9. primum tempus eſt generationis calidi innati, ſecundum inuolucris tribuitur, ſed difficultas eſt de vaſis inuolucrorum, de venis ſcilicet & arterijs membranarum quo tempore hæc vaſa gignantur. Dicimus generari hæc vaſa ante partes fœtus. Et ratio eſt: Nam opus eſt ſanguine, & ſpiritu pro generatione partium fœtus: ſanguis, & ſpiritus ſubminiſtratur per vaſa, igitur vaſa ante partes generantur. Hæc veritas comprobatur auctoritate Galeni primo de ſem. 13. vbi inquit principio generari vaſa, vt adiuuet etiam fabricatrix, quæ fabricatrix pertinet ad orificia vaſorum vteri, & idem teſtatur 15. de vſ. part.4. ſed difficultas eſt; quia 6. de placit.6. ait Galenus quæ in iecinore oritur vena eſt origo venarum Chorij ſeu ſecundinæ, & inuolucrorum fœtus. Si iecinoris vena eſt origo venarum inuolucrorum: ergo vena iecinoris ante generatur. Et idem eſt ſtatuendum de arterijs, vt vaſa Chorij originē habeāt ex hepate & corde. Pro reſolutione dicendum vaſa dupliciter perpendi poſſe. Altero modo, vt ſunt meatus ſan-

guinis

Tempus generationis partium fœtus.

Natura in generatione ad vſum reſpicit.

Quæ pars primo generetur.

Generatrix opus habet organo.

Calidum innatum poſt conceptionē generatur.

Primū tempus generationis fœtus.

Membrana ſeu inuolucra.

Dub.

Sol.

Calidum innatum a ſola alteratrice.

Vaſa mēbranarum quo tempore oriātur.

Dub.

Sol.

Digitized by Google

guinis, & ſpiritus, & ſecundum hanc rationem originem habent ab orificijs vaſorum vteri, vt 15. de vſ.par.5. & ſecundum hanc rationem (vt ſtatutum eſt) generantur ante partes fœtus: ſecundo modo hæc vaſa poſſunt conſiderari; vt non ſunt ductus ſanguinis, & ſpiritus: ſed vt ſuſcipiunt vim influentem à corde, a iecinore, & ſecundum hanc rationem vaſa originem habent a partibus principalibus ipſius fœtus, & ſecundum hunc modum loquutus eſt Galenus tertio illo de placit.6. & propterea ſubdit loco citato ſi comprimantur arteriæ circa vmbelicum fetus, quæ in Chorio ſunt carent pulſu: Ecce reſpicit ad vim influentem a corde fœtus. Hæc de calido innato cum ſuis inuolucris, & vaſis.

Tempus generationis fœtus.

Quo ad tempus generationis fœtus: ne fiat confuſio: quæ forte fuit in cauſa, vt hucuſque vigeat diſcordia inter Medicos, & Philoſophos. Scire oportet de tempore fœtus dupliciter loqui poſſe, & debere. Primo modo, vt partes fœtus incipiunt generari: ſecundo, vt perfecta eſt partium generatio. Primum igitur ſi intelligamus partium generationem, vt gigni incipiunt cum Galeno primo de ſemine 9. generantur

Primum.

poſt primum tempus. Quod eſt primum tempus. Primum tempus eſt iam propoſitum; hoc eſt tempus generationis calidi innati, & inuolucrorum, vt poſt primum tempus cum Galeno loco citato tria ſint tempora, & Galenus diſtinctiſſime loquitur; quamuis vno loco ad vnum reſpiciat, altero ad aliud.

Secundum.

Secundum tempus eſt, dum genitura ſanguine repleta cerebri, cordis, & hepatis præſefert magnitudinem quandam, ſed informia hæc viſcera adhuc ſunt: ita vt fœtus hoc ſecundo tempore nõ vocetur genitura, ſed potius fœtus: apparet autem horum viſcerum aliqua magnitudo. Nam vt inquit Galenus 15. de vſ.part.6. Quoniam hæc tria ſunt principia inſtrumentorum, quibus reliquæ partes egent, ideo magnitudinem aliquam fuere adepta. Addebat Galenus primo de ſem.8. hæc viſcera hoc ſecundo tempore eſſe adeo inuicem vicina, vt ſe tangant; deinde autem id euenire: vt ſedes remotas uſurpent. Hæc de ſecundo tempore generationis, non perfectionis.

Tertium.

Quo ad tertium tempus dicebat Galenus primo de ſem.9. in Tertio tempore tria principia hæc eſt hepar, Cor, & Cerebrum exquiſitè cerni; reliquarum autem partium apparere quandam delineationem, & hoc tertium tempus vocant etiam fœtum.

Quartum.

Quartum tempus eſt, cum artus diſtincte cernuntur. Et Hippoc. eo tempore vocat fœtum Animal; vt cutis ante viſcera non generetur.

Cutis, qua ratione, dicatur primũ genita.

Vnde dum Galenus lib. de fœtuum format. dicit cutim primum eſſe genitam, intelligendus eſt, non vt ſit genita cutis ante viſcera; ſed primum exterius, hoc eſt extimam; hoc eſt primum ſenſibus expoſitam. Hęc de tempore generationis.

Tẽpora perfectionis partium fœtus.

Quo ad tempus perfectionis. dicebat Galenus lib. de fœt. format. cap. 3. quatuor eſſe tempora. Primum tempus eſt, quo generatur iecur. Secundum in quo cor. Tertium in quo cerebrum. Quartum in quo membra motui volũtario inſeruientia; Quæ quatuor tempora ſunt ſatis diuerſa a propoſitis. Quia primum ſermo erat de partibus, vt incipiunt generari; nunc autem de perfecta generatione. Quatuor igitur hæc tempora ſic Galenus diſpoſuit.

Iecur.

Fœtus primum modo plantæ viuit.

Et fundamentum fuit; vt etiam colligere licet 15. de vſu part.6. vt primum iecur formetur, perficiatur; nam fœtus primum modo plantæ viuit; vt eo tempore fœtus non egeat arterijs. Quia uiuit modo plantæ; quare non eget corde.

Cor.

Fœtus habet rationẽ animalis virtute cordis, & quomodo.

Secundo tempore perficitur cor; vt hinc cor pulſet, & fœtus viuat non ſolum vt planta, ſed etiam vt animal, & ideo ſecundo tempore indiguit corde. Notandum autem quomodo fœtus habeat rationem animalis virtute cordis, cum animal ſit animal per ſenſum, & motum; quæ pertinent ad cerebrum, non ad cor. ideo ſciendum cum Galeno primo de ſemine. 9. fœtum viuere vita animalis per cor, & cerebrum, & fœtum euadere in animal vt eſt abſolutus ab vtero, vt de loco in locum moueatur. Quod nequaquam fieret; ſi vel fœtus vt inquit Galenus frigidus eſſet vt arbor; vel inſtrumentis ingreſſui deſtinatis caruiſſet. Quare vt propter inſtrumenta motus opus fuit cerebro; ita propter caliditatem neceſſarium fuit cor, & propterea cor ſecundo tempore fuit formatum, vt fœtus vita animalis viueret.

Cerebrum.

Tertio vero cerebrum. Quartum autem tempus eſt, in quo motus voluntarij organa in tertio tempore iam formata, in hoc quarto corroborantur. Ex quibus facile eſt colligere; primum perfici iecur; ſecundo cor. Tertio cerebrum; quod cognoſcens Ariſtoteles ſecũdo de generat. animal.

Vita hominis, progreſſus.

tertio dicebat animal primum viuere vita vegetali; deinde vita ſenſitiua; qua ſcilicet non eſt amplius planta; ſed animal, deinde viuere vita rationali; qua homo eſt; nam inquit Philoſophus non ſimul ſit animal, & homo: Quare etiam cum Ariſtotele primo perficiuntur membra, quorum vi fœtus habet rationem plantæ; deinde vero perficitur membrum, ratione cuius habet rationem animalis. Tertio perficitur membrum; virtute cuius homo eſt rationalis, quare ſi ad bonum ſenſum trahere licet Philoſophum, cogimur fateri etiam cum Ariſtotele primum eſſe perfectum iecur; Secundo cor. Tertio cerebrum.

An cor in genere ſanguineo primum generetur.

Sed dubitatio eſt; Quia Ariſtoteles ſecundo de gener. animal. quarto, euidenter aſſerit in genere ſanguineo; primum cor generari: vt vltimo etiam moriatur. Vnde Galenus lib. de fœt. formar. cap. quarto dicebat Peripateticorum ſententiam eſſe primum cor generari: vt ſit venarum, & neruorum origo; & Galenus fingens non intelligere Ariſtotelem ipſum redarguit. Sed nugis poſt habitis pro veritate, & pro ipſo Ariſtotele. Sciendum; ita ipſum eſſe intelligendum vt reſpexerit ad membrum, a quo primum procedit animalis facultas; quæ vegetatiua eſt in corde, & impertitur alijs partibus, ibique determinata, ac propria euadit, (vt alibi declarauimus:) vt vnicus ſit fons, ideſt cor: vt ſit videlicet omnium origo, vt ſit primum viuens, & vltimum, quod moritur.

Cor omniũ origo primũ viuens et vltimum moriens.

Et rationabiliter: nam quodlibet eſt primum propter ſe, & ideo primum viuit, & vltimo moritur. Sed præterea non negaſſet Ariſtoteles ante cor formari iecur, nequaquam. Sed ea ratione vt habet iecur uitam a matrice a muliere vtero gerente, in uirtute calidi innati, & ſanguinis menſtrui.

Conciliatio Philoſophi cum Galen. Iecinoris vita a corde fœtus.

Sed poſtquam genitum eſt iecur, & deinde formatum cor: iecinoris uita pendet a corde fœtus. Et ſecundum hanc rationem eſt intelligendus Philoſophus, vt cor primum ſit, quod det uitam alijs, & vltimum ſit, quod moriatur.

Tẽpora perfecti fœtus.

Reſtat ergo videre quæ nam ſint quatuor tempora fœtus perfecti. Sed notandum differentiam eſſe cum Galeno tertio, de natur. facult.

Cur nõ ſemper ſpatio nouem menſiũ perficiatur fœtus humanus.

Tertio vt cum plerumque quidem fœtus perficiatur ſpatio nouem menſium, differentia tamen (vt diximus) eſt, quam proponit Ariſtoteles 7. de hiſt. animal.4. vbi habet mulierem modo ſpatio nouem menſium perficere fœtum, modo alio tempore. Bruta uero eodem tempore, & ratio eſt, quoniam bruta vtuntur ſimili victu, mulieres diuerſo vtentes uictu a Septimo mente vſque ad 9. fœtum perficere ſolent, vt ante ſeptimum non ſit fœtus uitalis in octauo autem inquit Ariſtot. loco citato quandoque eſt uitalis, vbi mulieres ſunt ad modum fœcundæ.

Fœtus octimeſtris quãdoque vitalis.

Nam hæ mulieres robuſtum fœtum efficiunt. Sed præterea diſcrimen eſt inter maſculum & fœminam, vt fœtus maſculus citius perficiatur. Nam calidior exiſtens

effi-

Digitized by Google

Maſculus cur citius perficiatur.

efficacius attrahit alimentũ. Præterea fętus maſculus prędirus eſt calido innato robuſtiore. vt cum Ariſtotele 7. de hiſtor. animal. 4. fœtus fęmineus tardius perficiatur. Sed addebat Ariſtoteles 4. de generat. animal. 6. quamuis mas ſit robuſtior, & citius perficiatur; maſculum tamen oriri magis offenſum, quoniam fœtus maſculus in vtero magis agitatur.

Cur gemelli diuerſi ſexus minus ſeruentur, q̃ eiuſdem.

Adhæc id etiam contingit, vt mas, & fœmina gemelli minus ſeruentur, quam quando gemelli ſunt vel ambo mares, vel ambo fœminę, & ratio eſt quoniam mas citius perficitur, fœmina tardius, vt ob temporis inæqualitatem vix fieri poſſit vt ſeruẽtur. Cæterum hoc loco quærere non erit ab re primum an ſola mulier ſtatutum non habeat tempus pariendi. ſecundo cur octimeſtris fœtus non ſit vitalis.

An ſola mulier ſtatutũ non habeat tempus pariendi.

Quo ad primum dicebat Ariſtoteles 6. de hiſt. animal. 22. Equas vel per annum, vel per decem menſes vtero gerere. Oppoſitum ſtatuit 7. de hiſt. animal. 4. dicendum pro reſolutione eandem equam ſemper eodem tempore parere. quod non eſt ſtatuẽdum de eadem muliere. Quo ad ſecundum difficile eſt intelligere cur octimeſtris nõ ſit vitalis. Dicam ego quid ſentiam cum Hippocr. lib. de ſeptimeſtri partu. Tria eſſe quadragenaria periculoſa, vt facile fiat, vt fœtus in his quadragenarijs moriatur.

Tria quadragenaria periculoſa.

Primum quadragenarium eſt in primo menſe, in quo ſit generatio fœtus. ſecundum quadragenariũ periculoſum eſt in octauo menſe. tertium vero poſt quam fœtus eſt in lucẽ editus, vt cũ periculum ſit in octauo menſe, ſi exeat eo menſe non viuat, niſi mulier ſit admodum fertilis; vt pote quæ fœtum ita robuſtum efficiat, vt poſſit perferre nexas ſecundi quadragenarij iam dicti.

Dubitatio.

Sed ſtatim qs quæret; cur eſt cur tria quadragenaria pertineant ad propoſitos menſes.

Solutio.

Dicamus primum quadragenarium, ſeu primum menſem eſſe periculoſum: quoniam natura maxime laborat & ſecundum alteratricem, & ſecundum formatricem. In tertio quadragenario fœtus experitur mutationem in ambiẽte, in alimentis: vt hoc etiam ſit periculoſum, in ſecundo quadragenario roboratur fœtus. Vnde ſecundum quadragenariũ in fœtu ſeptimeſtri eſt ſextus menſis. At ſi debet parturiri fętus in nono mẽſe ſecundum quadragenarium eſt in octauo. ſi partus eſt in decimo menſe ſecundum quadragenarium eſt in nono mẽſe. Et ſic de reliquis.

Fœtus ſeptimeſtris, vt plurimũ imbecillis.

At rariſſime accidit, vt fętus in ſexto menſe perficiatur, vt propterea fętus etiã ſeptimeſtris vt plurimũ ſit imbecillis, vt voluit Ariſtotel. 7. de hiſt. animal. c. 4. ob inopiam alimenti, vt ex his pateat cur in octauo menſe fętus nõ ſint vitales.

Cur octimeſtres nõ ſint vitales.

Quia octauus menſis eſt ſecundum quadragenarium periculoſum, in quo fœtus roboratur. Patet igitur quot ſint tempora fętus, quæ ita ſe habent vt tria non excedant quadraginta duos dies quandoque non excedant triginta. Vnde Hippocr. lib. de nat. puer. dicebat: marem perfici triginta diebus, fęminam ſpatio quadraginta duorum dierum.

Marem perfici 30. diebus, fęminã 42.

Nam ſemen maſculinũ calidius eſt, vt etiam maſculus incipiat moueri in tertio menſe. Et hoc notandum vt prædici queat an fętus futurus ſit maſculus. nec ne. Fœmina enim vt plurimum in quarto mouetur.

Et quo tempore fętus vtriuſque moueatur.

Quo ad ſecundum quæſitũ, ad numerum ſcilicet fœtus dicebat Ariſtoteles 7. de hiſt. anim. 4. mulieres parere quandoque duos, quandoque tres, quatuor & quinque eodem tempore conceptus. Cauſa eſt, vt inquit Philoſophus 4. de generat. animal. 4. nam fixa diſciſa materia in conceptione diuiditur, & idẽ voluit Hippocr. lib. de nat. pueri. Quo ad aliud quæſitum ad ſimilitudinem ſpeciei.

Cauſa ſimilitudinis ſpeciei.

Cauſa proponebat a Galeno 2. de ſem. 2. & 5. voluit Galenus ſanguinẽ mẽſtruum, vt eſt determinata materia, eſſe in cauſa ſpeciei. Nam generans generat non ex quolibet, ſed ex determinata materia, verbi gratia ex cane maſculo, & vulpe fœmina generatur vulpis, quia fœmina eſt vulpis, ſequitur.n. fętus ſanguinem menſtruum. Cauſa ſimilitudinis ſecũdum ſexum proponebatur a Galeno ſecundo de ſem. quinto, vbi inquit ſanguinis, & ſeminis temperaturam eſſe cauſam ſexus vt maſculus e calidiori ſemine oriatur: & hoc accepit ab Hippoc. lib. de genitura, & lib. de dieta.

Cauſa ſimilitudinis in ſexu.

Et idem voluit Ariſtoteles 4. de gener. anim. 3. vt propterea cum mas fiat a ſemine calidiori, & pars dextra ſit calidior ſecundum Galenum 2. de ſem. 5. marem generari ſi dexter teſticulus ſit craſſior, vt Hippoc. lib. de ſuperfœt. teſtetur ſi teſticulus ſiniſter adſtringatur conducere ad generationem maſculi.

Vnde maſculus potiſſimum generetur.

Quo ad ſimilitudinem ſecundum effigiem ex Galeno 2. de ſem. 4. hæc debet multifariam perpendi: primo vt puer magis ſimilis eſt interdum patri, interdũ matri. Secundo, vt ſecundum aliquas partes eſt magis ſimilis patri, ſecundum aliquas matri. Tertio quo puer eſt ſimilis aui. Quarto, & vltimo cur puer nec patri, nec matri eſt ſimilis, dicebat Hippocr. lib. de aer. aq. & loc. a ſanis parentibus ſanos pueros naſci: a morboſis morboſos, a diſtortis diſtortos: quoniam ſemen a toto procedit, vt ſimilitudo a vi ſeminis procedere videatur.

Cauſa ſimilitudinis penes effigiem.

A ſanis parentibus ſanos pueros naſci, & è contra.

Vnde Hippoc. lib. de genitura, ex quacunque corporis viri parte (inquit) plus prodeſit in genitura, q̃ mulieris, partus ſimilis erit magis patri, ſi contra matri. Vt fere impoſſibile ſit puerum ex toto ſimilem eſſe vel patri, vel matri penes totum, vt 2. de ſem. 5. dixerit Galenus. ſemen maris & fœminæ eſſe cauſam ſimilitudinis ſecundum effigiem per ſpiritum, non per portionẽ humoroſam, quibus ſpiritibus donatum eſt ſemen fœminæ, & ſemen viri, quibus ẽt ſpiritibus fruitur ſanguis menſtruus, vt teſtatur Galenus 2. de ſem. 2. vnde hoc fundamento poſito, quoad primum quæſitum cũ Gal. 2. de ſem. 2. quãuis propria ratione vis ſeminis vincat in patre, attamen quandoq; vincitur. vincit quidem vis ſeminis patris, dum ſemen procedit a patre robuſto: quare tunc puer eſt ſimilis patri, quandoque vero vincitur, dum ſcilicet vis ſeminis fœminæ eſt robuſtior; quæ vis etiam efficacior, & robuſtior redditur propter ſanguinem menſtruum, vt ideo pueri ſint magis ſimiles matri præſertim ſi ſanguis menſtruus ſit calidus, & plenus ſpiritu: Nam cum ſemen viri ſuperetur a ſemine fęminę ſaltem poſt cõceptum, fieri poteſt, vt puer ſit ſimilis matri.

Cur partus ſimilis magis vni, q̃ alteri parenti.

Vnde etiam Ariſtoteles primo de gener. anim. 19. dicebat filios eſſe ſimiles parentibus: Nam quod accedit ad partes generandas, ad partes fœtus, ſed non formatas, eſt ſimile partibus parentum, eſt ſimile partibus, vnde diſceſſit. Nam quale eſt in actu (inquit Ariſtoteles.) quod remanet ſcilicet in parente, tale eſt ſemen potentia videlicet facultate, quam in ſe continet. Vnde loquitur de maris ſemine; vt ſi ſolum concurrat, omnis ſimilitudo erit a patre: vnde pueri ſemper eſſent ſimiles patri: quod falſum eſt. Et propterea non dicit Ariſtoteles ſanguinem mẽſtruum eſſe prorſus expertem formationis; (hoc non inquit:) quinimo ſecundo de gener. animal. 3. aſſerit menſtruum habere omnes partes potentia, quæ in parente ſunt actu: vt dicat Ariſtoteles ſi maris excrementum, hoc eſt ſemen ſuperetur, fœtus ſimilis matri procreetur.

Menſtruum habet omnes partes potentia, quę in parente ſunt actu.

Et propterea dicebat 4. de gener. anim. 3. ſi maris ſemen ſuperet: puerum eſſe ſimilem patri; e contra matri. Sed dubitatio eſt de filia fœminæ, cur ſit ſimilis patri; Nam cum fœmina fiat, quia ſemen maris ſuperatur, ergo omnis ſimilitudo a matre. Dicendum fęminam eſſe quandoque ſimilem patri: quoniam patris teſtes generant ſemen debile. Quare fit fœmina. At reliquæ partes patris ſunt robuſtæ, a quibus partibus robuſtis ſpiritus vitalis efficax procedit, vt fœtus quidem ſit fœmina; ſed hæc fœmina ſit ſimilis patri ſecundum

Fœmina vnde fiat ſimilis patri.

Fil. q. cur nõ ſimiles fiant

Digitized by Google

Filij cur penes aliquas partes patri, penes reliquas matri aſsimilētur.

dum illas partes patris robuſtas. Secundum quæſitum erat; cur pueri ſecũdum aliquas partes ſimiles ſint patri, penes reliquas matri. Et patet cauſa ex dictis, & colligitur etiam ex Hippocr. lib. de genitura; prout ſcilicet eſt victoria ſecundum partes vel viri patris, vel fœminę matris: vnde dicebat Ariſtot. 4. de generat. animal. 3. ſi non ſuperetur menſtruum a ſemine maris fœtus ſecundum illam partem erit ſimilis matri. Quare & Ariſtoteles hoc cognouit.

Partus cur ſimilis auis.

Vt propterea etiam pateat tertium quæſitum, quod erat cur fœtus ſit ſimilis Auis. Cauſa eſt; nam euenire poteſt, vt auium ſemen non ſit vſque adeo robuſtum, & vim accipiat in filijs; hoc eſt in progenitoribus. Et cum ſemen in progenitoribus vim hanc habent fiat, vt filij ſimilitudinem retineant, quæ non potuit tradi ab Auis traditam tamẽ a progenitoribus.

Filij cur nõ ſimiles fiāt parentibus.

Poſtremo oportet cognoſcere cur quãdoq; filij non ſunt ſimiles parentibus. Cauſa duplex eſt: ſeminis maris imbecillitas, & robur. Quoad imbecillitatem dicebat Ariſtotel. 4. de generat. animal. 3. ſi motus agentis, ideſt ſeminis maris ad extremum ſuperetur; & materia non ſuperetur, remanet animal, ideſt monſtrum: quare parentibus diſſimile. Quoad robur, procedit vel ſimpliciter a ſemine, vel a ſemine, vt a capite. Si ſimpliciter procedit a ſemine; Et æquale eſt robur ſeminis maris, & fœminæ, vt nulla ſit victoria, nulla ex parte puer eſt diſſimilis. Si vero ſuſcipit vim a capite pro varia imaginatione parentum, filij varij producuntur, vt Galenus ſiue auctor ille de theriaca ad Piſon. c. 11. Et Hippocr. lib. de aer. aq. & loc. c. 7. dixerit in Aſia: quoniam dominatur voluptas, multiformes generari partus. Nam vbi voluptas, vbi maxime afficitur imaginatrix, ſed notandum vim hanc impertiri per ſpiritum vitalem, qui defertur in vterum vel cum ſemine; vel cum ſanguine menſtruo, quare & cum coitu, & poſt coitum. Vt propterea, vt addit Hippoc. lib. de genitura aliqua ex parte etiam vterus concurrat; dum dicit. Qua parte vterus plagas acceperit, ea puer mutilatur. vt iam pateat quid ſtatuendum ſit, & citra diſcordiam inter Philoſophos & Medicos de fœtuum formatione. Et hæc ſatis ad omnipotentis Dei laudem, cui honor ſemper ſit, & gloria.

Cur in Aſia multiformes generentur partus.

Vterum denique ad generat. concurrere.

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI,

MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

In Primum Aphoriſmorum Hippocratis Librum DOCTISSIMA, ET DILVCIDISSIMA EXPLANATIO.

In SCHOLIS per ordinarias Lectiones tradita: & ad faciliorem intelligentiam, decentem in ordinem digeſta.

LECTIO PRIMA.

CONSVEVERVNT (Auditores Nobiliſſimi) omnes ferè HIPPOCRATIS Expoſitores locum hunc aſcendentes, in ſuarum Lectionum initio multa ſanè præfari, vt Medicinæ laudes ad ſummum efferant: vel ſuſceptum negotium arte elaboratum, atque vigilijs excultum (non abſque ambitionis oſtentatione) demonſtrent. Nos verò hùc aſcendentes, vt ſinceram, & abſolutam quidem, minimè tamen fucatam ſtudioſis doctrinam tribuamus: ſtatim ad ipſos APHORISMOS interpretandos accedamus. Neque mihi elaborandum eſt, vt vos inflammatos reddam. Video enim vos ſatis ſuperque ardentes, vt eos vos eſſe non ignorem, quales ad Philoſophandum natos Plato in Repub. inſtruebat; Vos enim liberos, moratos, atque maximè idoneos conſpicio; Accedit etiam quòd vos incredibili veſtra humanitate me ad hãc ſedem eleuaſtis: & ob id me vtilitati veſtrę paratiſſimum ſemper audietis; Et ideo audacter, ac hilari etiam animo propoſitam rem aggrediar. Cęterum cum negotium hoc arduum ſit admodum: tùm quia paucis Medicinam ferè vniuerſam continet; tùm quia Hippocrates ſecundum Galenum primo de vſu part. 9. Vox Dei dicitur; ideo diuinum eſt implorãdum auxilium, cuius maxima vis exiſtit. Imo Plato eius vim vidẽs in Protagora, vel Sophiſta dicit, optimos eſſe illos, quos diligunt Dij. Ideo in quarto de legibus dicit, Deum primum ad Ciuitatis conſtitutionem vocemus. Oremus igitur & nos, vt diligamur a Deo, vtque ſua benignitas nobis, vobiſque impartiri poſſit. Quare in propoſito noſtro negotio diſtinctè procedẽtes, ac ſuperuacanea omittentes hoc pacto progrediemur. Primũ nãq; de natura Aphoriſmi diſſeremus: Secũdo proponemus ordinẽ Aphoriſmorũ inter ſe; Vt eos ſicuti anulos in catena coniunctos quiſq; videat: Tertio methodum in quacunque Aphoriſmi declaratione obſeruandã ponemus: Quarto Aphoriſmos, exponemus: In quorum expoſitione neceſſarium eſt diſcurſum conferẽtem vniuerſæ Medicinę facere. Quò ad primum vos moneo, me nemini Authori fore addictum, niſi verum dicat: Meũ tamen inſtitutum eſt ad duplicis claſſis viros velle reſpicere; nẽpè ad Antiquos, & ad Iuniores. Inter Antiquos eligi poteſt, vt monet Galenus in ſuaſoria Oratione ad artes Hippocrates, & Plato: Eos enim voluit eſſe, veluti Dei miniſtros, & veluti Mercurios; Nos tamen non modo hos, ſed & Ariſtotelem, atque Galenum etiam colemus. Per Iu

niores

Hippoc.

Quatuor proponit prælibanda.

Quos auctores ſequi vedit

Digitized by Google

Dixlmus (vniuerſalis) quia ex ſententia Philoſophi enunciatio poteſt eſſe vniuerſalis, vel particularis, at in præſentia eſt vniuerſalis; quoniam traduntur hic præcepta generalia, quæ ſunt principia artis medicę. Hoc dicit Ariſtotel. loco citato [de rebus effectibilibus] particula hęc neceſſaria eſt; nam enunciatio

Res ĩ duplici differentia.

alicuius eſt enunciatio: Dicebat autem Ariſtoteles, quòd res ſunt in duplici differentia, quædam quarum ſunt operationes, quædam quarum non ſunt operationes. De rebus, quarum non ſunt operationes, ſed ſolum eſt contéplatio, de his inquam non eſt ſententia, vt cú dicimus rectú eſſe obliquo contrarium; Si ſunt res, quarum ſunt operationes, adhuc

Actiuarũ rerum, ꝙ ſit principium, & qui finis. Sic & effectibilium.

diuidere oportet; Quoniam hæ etiã cõſiſtunt in duplici differentia; nam vel conſiſtunt in actione vel in effectione: Si conſiſtunt in actione harum principiú eſt electio, finis verò eſt honeſtum, & poſt opus nihil relinquitur, & non ſpectant ad prudentiam; Si cõſiſtunt in effectione principium eſt intellectus, finis verò vtile; & poſt opus aliquid relinquitur, & nõ ſpectãt ad prudétiã, ſed ad arté; & ideo Ariſt. de hac ſentétia loquens dixit eſſe enunciationé rerum agibiliú; nos verò medici dicimus eſſe ſnĩam vniuerſalem ef-

Dub.

fectibiliú. Et quia diffinitio debet diſtinguere ab alijs rebus, ideo addidimus medicarú. Sed dicet quis vellem ſcire cur ſententia non ſit de contemplabilibus, quæ præſtantiora ſunt. Dixi ſuperius ꝙ illa eſt optima diffinitio, rõne cuius tũm diffinitú innoteſcit, tú corruunt dubitationes, diximus eſſe enunciationem vniuerſalem, & à medico graui propoſita ex loco citato Ariſtot. Ideo non quilibet medicus, ſed ſenex, & qui callet medicinam, vt fuit Hippoc. poteſt proponere ſententiã. Et iõ 7. Aphoriſ. penul. inquit Gal. Aphoriſmos eſſe enunciationes Hippocraticas. Habemus ex hac particula, ꝙ quoties neceſſariú eſt, vt ſentẽtia proponatur à medico graui, ꝙ ẽt ſentẽtia eſt enũciatio grauis, & ſi grauis, erit breuis: quis hoĩes graues breuiter loquũtur. Et hæ ſunt proprietates, quas col-

Sol.

ligimus ex reb. propoſitis in diffinitione. Ex quo pa-

Snĩam non eſſe ſpeculabilium.

tet ſecundú non eſſe ſpeculabilium: quia debet eſſe ſenex prudens qui ſentẽtiam profert. Iuuenis enim poteſt eſſe Mathematicus non prudens ex ſententia Ariſtotel. vltimo dum Galen. 1. Aphor. com. 1. dicit. Aphoriſmos conducere ad illos, qui volunt arté breuem facere, & addiſcere breui temporis interuallo: Ex hoc colligamus, ꝙ non modo in Aphoriſmis debemus à varijs abſtinere; ſed breuiori oratione rem

Dub. Sol.

complecti: Et quamuis in artis medicinal. principio dixerit Galenus, duplices eſſe doctrinæ ordines. Hic

Doctrina Aphoriſtica modus docẽdi eſt, nõ ordo.

verò in propoſito com. aſſerat formam hanc doctrinæ Aphoriſticam illis eſſe vtilem, qui volunt breuiter doceret: Non tamen eſt, vt dicamus ibi diminutum extitiſſe Galenum; Doctrina enim Aphoriſtica modus eſt docendi, non ordo.

LECTIO II.

CVM Aphoriſmus nil ſanè ſit aliud, quàm rerum effectibilium medicarú vniuerſalis enunciatio, à medico graui ꝓpoſita, vt medica ars breuiter acquiratur: ſequitur, vt ex particulis in definitione poſitis, ſcaturiẽtes inde hauriamus differẽ-

Differentię Aphoriſmi.

tias. Poſſunt autem duplici ex particula præcipuè hauriri. Ex parte rerum effectibilium, & ex parte medici proferentis ſententiam. Idque ex Ariſtot. obſeruatione. tú 2. Rhet. 21. tú ex lib. Rheto. ad Alex. Regem depromptum eſt; nè ergo temerè effutire videamur. Quò ad factibiliú rerum differentias depromendas attinet, ſcire expedit, ꝙ cum rerum quædã ſint, in quibus nihil admirandi, ac noui continetur;

Differentiarũ diuiſio.

Quædam in quibus noui quippiam habetur; hinc fit, vt differentiæ ſententiarú fiant; nempè, vt aliæ cum ratione, aliæ ſine ratione ſint; nam dicebat citatis lo- 1
cis Ariſtot. Credibilium rerum ſententias ſine rõne proferri, Incredibiliú cum ratione. Quod ẽt dicebat 2. de Criſib. Gal. ꝙ variæ ſunt ſententiæ pro rerũ diſcrimine, prout inquá res vel euidentes, vel obſcuræ ſunt; ſed ut has melius cognoſcamus, ſigillatim procedere oportet; namq; ſententiæ ſine rõne prolatæ 2
in duplici eſſe ſerie dicuntur ex Ariſt. ibidẽ. Aliquæ ſunt, quæ ita euidentes ſunt, vt ſtatim, quòd ſententia proponitur, innoteſcit ratio; vt cum dicimus (ait ipſe) optimum eſſe bene valere. Quis enim eſt tam rudis, cui non ſtatim innoteſcat cauſa? Cuius ſententiæ ſi exemplum quæris apud Hippocratem facilè reperies 2. Aphoriſ. 2. Cum dicit, vbi ſomnus delirium ſedauerit bonũ. Eſt inſuper aliqua ſine ratione prolata ſententia, quæ non ita euidens exiſtit, ſed paululum conſideranti plana fit ratio. vt cú Hippoc. 2. Aph. 11. dicebat facilius eſt potu impleri, quàm cibo. Ratio modicè intuenti eſt manifeſta: quia agens facilius in paſſum minus reſiſtens agit, quam in id, quod ma-

Dub.

gis reſiſtit. Sed dubitaret quiſpiam multas eſſe ſententias Hippocratis, ſine ratione prolatas, quæ tamen neque modicè, neque mediocriter conſideranti patent. Vt cum dicit 2. Aphor. 21. Famem vini potio ſoluit; & 6. Aphoriſ. 33. Dolores oculorum meri potio ſanat. & 5. Aphor. 39. Cum dicebat in his mulieribus, quæ non pepererunt, nec grauidæ ſunt, vbi lac aderit, menſes defecerunt. Occultę mehercle ſententię, & multum etiam conſiderantibus non adamuſſim perceptæ earum ſunt rationes. Imo Galenus ibi ait, quòd ratio admodum longa eſt huius ſententiæ poſtremò allatæ, & impoſſibile eſt, vt eã aliquis calleat, niſi fuerit multú exercitatus in libris de natu-

Sol.

ralibus potentijs. Dicimus autem nos varias fieri ſententias tùm pro ratione varietatis proferentis, tùm audientis; vnde quanto grauiores fuerint proferẽtes, & acutiores auditores, eò ſententiæ difficiliores exiſtũt. Quare ſecus eſt de ſententijs Rethoricis,

Hippoc. claras, ac manifeſtas ſnĩas ponere non debuit.

ſecus de Hippoc. Qui fuit vir grauiſſimus; neq; ideo ita claras ſentẽtias debuit ponere, vt vel modicè intuentibus pateant. Quinimo 4. Aphor. 51. vbi Hippocrates dicebat in febribus abſceſſus, qui ad primas iudicationes non ſoluuntur morbi longitudinem indicant. Dicit Galenus hanc ſententiam adeò claram eſſe, vt ne Hippocrate quidem digna uideatur. Propterea idem commento 71. eiuſdem 4. dicit, ꝙ

Aphoriſ. qualis q̃ eẽ debet iterpres.

nemo debet legere, vel interpretari Hippocratis Aphoriſmos, niſi qui optimè medicam artem calluerit. Quòd ſi in primo commen. Dicere videatur Galenus conducere hunc librum ad primam diſcipli- 3
nam rectè hoc intellectum nullam facit difficultatẽ, vt ſuo loco videbimus. Sententiæ item cum ratione

Enthymematis pars, quę dicatur. Et quotuplex profſeraẽ ab Hipp.

duplices ſũt. Alia. n. dicitur pars Enthymematis. Enthymematica alia. Ea pars Enthymematis dicitˀ, quæ rationem ſeiunctam habet, ſiue interdú poſtpoſita, ſiue interdum propoſita ratio ſit. Nam hæc rationis vel poſtpoſitio, vel præpoſitio nihil ad medicú conducit, ſed ſolum ad elocutionem: Quæ ergo pars eſt Enthymematis ſeiunctam habet rõnem. vt 2. Aph. 51. Multú & repentè vacuare, vel replere, uel calefacere, & c. vel quõlibet aliter corpus mouere periculoſum. Ratio autem eſt, (inquit) Quia omne multum naturę inimicú. Aduertendum aũt eſt, ꝙ cum Hipp. hanc ſententiá, quę pars Enthymematis eſt, apponit multifariã ẽt rõnem adiúgere ſolet: nã aliqñ cauſam ſimplicẽ vnam adnectit: interdú duplici cauſa probationem effingit, interdú ſignũ tãtum addit, nonnúquã verò ſignum, & cauſam. Per vna tãtum cauſam, vt nup adducta ſentẽtia [Oẽ nimiú naturę inimicú:]

D Ideo

Digitized by Google

Ideo multum vacuare, celerimè, &c. periculoſum. Quintus aũt huius primi lib. Aphoriſmus per duplicẽ cauſam ſententiã probat, vt ibi manifeſtabimus. Per ſignũ verò, vt 3. Aphoriſmo, vbi ſecundũ Gale. Hippocrates ſententiam ſuam declarat ſumpto ſigno ab habitu exercitatorum, & ſic in ſecundo per cauſam & ſignum ſimul, vt 15. Aphoriſmo patebit.

Enthymematica ſententia quæ.

Enthymematica verò ſententia rationem non explicatam, ſed implicatam habet, vt exemplo Ariſtotelis mortalis cum ſis, non debes habere immortalium curam. Quaſi ſic fiat cum ratione ſententia. Tu es mortalis, quomodo debes habere curam immortaliũ? Apud Hippocratẽ aũt eſt primus Aphoriſ. [Vita breuis, ars verò longa, occaſio præceps experientia fallax, &c.] eſt etenim ſententiæ implicita ratio. Ac ſi dicamus. Ideo vita breuis, ars longa exiſtit, quoniã experientia fallax, occaſio præceps, &c. Ex his, quatuor ſententiarum differentiæ ſunt, quæ ex rebus ſumuntur. Quod ſi quis ſcire voluerit, qũo hæ ſententiæ adinuicẽ proportionẽtur is cognoſcat, quòd quẽadmodum duarum ſine ratione prima facilior, ſecunda difficilior erat; ſic & duarum, quæ remanent, vnde prima ſententia facilis eſt. Secunda difficilis. Tertia adhuc magis difficilis. Quarta difficillima, qua Hippocrates vt magnitudinem artis indicaret, non ſine ſummo artificio vti voluit.

Qũo propoſitæ ſẽtẽtiarum differentiæ inuicem proportionẽtur.

Qua præſerti differẽtia vti uoluerit Hip.

Quantũ ad ſententias ex parte proferẽtias attinet. Vt ex Ariſtotile non ex ſecundo illo Rhet. vigeſimoprimo patet, ſed potius ex Rhetorica ad Alexandrum. Multæ ſunt earum differentiæ. Nos autem eas, quæ ad noſtrũ negotium faciunt tangemus. Nam aliæ ad modũ prouerbij, nonnullæ admodũ concilij, aliæ ænygmatis, aliæ legis, & decreti, aliq; multis alijs modis proferuntur.

Aphoriſ. Hip. tanquam leges, & decreta.

Hippocrates uerò ſub modum decreti, ac legis ſuas has ſententias propalari voluit, vt hi Aphoriſmi decreta ſint, a quibus medicũ non oporteat remoueri. Proferens autem quantum ad propoſitum noſtrum ſpectat, vel abſolutè profert ſententias, vel ſecundum quid. Idque eò potiſſimum declarare volo, vt oſtendam Hippocratem diuiniſſimũ non modo medicum, ſed oratorem etiam eximium fuiſſe. Abſolutè prolata propria natura uocata eſt ſententia, vt apud Ariſtotelem exemplũ eſt, cap. 11. Qui rerum imperitus eſt, vera ratione grauis Imperator eſſe non poteſt. Apud Hippocratẽ verò. Extremis morbis extrema ſunt accommodata remedia.

Sñia propria natura uocata.

Sententia autẽ ſecundũ quid proferri poteſt dupliciter. Nam alia eſt ex ſimilitudine dicta. Alia ex ſuperlatione ſententia vocatur.

Ex ſimilitudine.

Ex ſimilitudine quidem, vt quemadmodũ exemplificat Ariſtoteles, Qui pecunias auferunt his ſimiles ſunt, qui ciuitates produnt. Apud Hippocratem eſt exemplũ euidens in ſecundo Aphoriſ. primę huius particulæ in purgationibus ventris, &c. ſi talia purgentur, qualia purgari oportet, &c. ſic & valorũ inanitiones, &c. loquitur de purgatione ſumpta ſimilitudine a uacuatione naturæ.

Ex ſuperlatione.

Ex ſuperlatione verò vt (veluti Ariſtot. dicebat) grauiora qui fures ſunt committunt, quã qui latrones; fures ad latrones comparat. Apud Hippocratẽ vero exemplum eſt in hoc primo Aphoriſ. 13. Aphoriſ. cum dicebat ſenes facillimè ieiuniũ ferunt, non ita facilè in ætate conſiſtẽtiæ conſtituti, difficilius adoleſcentes, omnium minimè pueri. Hæc eſt ex ſuperlatione dicta ſẽtẽtia. Nã aliquos magis, aliquos minus dicit ferre Ieiuniũ. Ex quib. patet maximũ artificiũ Hippoc.

II. Quò ordine in Aphoriſ. fuerit locut' Hip.

Imò hoc addã, quòd in primis ſex Aphoriſ. fuerit uſus his tribus ſententiarũ generibus, ſed non ſat eſt ad inueſtigandũ præcipuũ Hippoc. artificiũ iſthæc habere. Sed quo nã ordine de his Aphoriſmis locutus fuerit, inueſtigare oportet. Quod negotiũ tã per arduum eſt, ut neminẽ uno excepto Iuniore (viro mehercle clariſſimo) viderim, qui hoc tetigerit. Nam non eſt ut dicamus, ut præcipuus ſcriptor Hippocrates ſine arte Aphoriſmos cõſcripſerit. Imò Galen. qui omnia videtur Hippocratis archana nouiſſe, in primo de fracturis com. 6. quia videbatur Hippocrates peruertiſſe ordinem doctrinæ, ſtatim ipſum Gal. excuſat, inquiens, quòd aliquando cogitur ordinem Hippocrates doctrinæ præuertere, cũ eſt aliquod, quod urgeat: Quia itaque aliqua eo in loco dubia contingebant, prius ea de medio tollere, deinde ad propoſitum deuenire vult Hippocrates; quare ordinatus maximè eſt. Et Iuniores iſti nouum quid, & ueluti Paradoxum, & a nullo alio tactum, afferunt, & quàm doctiſſimè. Eſt autem eorum ſententia. In Aphoriſtico opere Hippocrates vti ordine compoſitiuo, quam ſententiam, vt veram eſſe comprobarent, Aiunt Hippocratis inſtitutum eſſe in Aphoriſmis de medici officio agere, quod in primo Aphoriſ. facit. & ideo in ipſo libro primo de inſtrumentis medicis loquitur, & de Indicationibus, a quibus medicus dirigi poteſt, vt rectè inſtrumentis uti poſſit.

Quòd ſit inſtitutũ in primo libro.

Hæc autẽ ſunt, Quomodo agendũ, Quid, Quando, Quantum, ubi &c. At uerò quoniam cognouit Hippocrates has indicationes medicum ab aliquo errore depromere, qui triplex exiſtit, uel in uictu, uel in aere, vel in temperatura. Ideo de his erroribus loqui poſtmodum uoluit. Et quantum ad uictum attinet de eo ſecundo Aphoriſmorum fuit locutus.

Quid agat in 2.

De ſecundo errore in aere tertio libro a principio libri vſque ad dimidium. A quo poſtea vſque ad calcẽ libri de tertio errore in temperatura verba facit.

Quid in tertio.

Nam & ſi de ætatibus loquatur, ibidem per ętates temperaturas, ut rectè aſſerunt, intelligere debemus. Conſiderans poſtea Hippocrates errores hos ab aliqua ſumi immoderantia, hæc autem immoderantia duplex eſt, vel penes quantitatem, vel penès qualitatem. Ac exceſſui in quantitate conueniat purgatio. Ideo in quarto libro ad hoc reſpiciens locutus eſt de uacuatione, & in fine quarti de ſignis prognoſticis loquitur, ſpectantibus ad hunc purgandum exceſſum, qui eſt in quantitate; cumque etiam ad exceſſum qualitatis conſequantur, vt dicũt, morbi uel cum fluxione, vel ſine fluxione.

Quid in quarto.

Ideo de hoc exceſſu quinto locutus fuit libro; ſed cum ad morbos ſymptomata conſequi ſoleant, de ſymptomatibus morborum in ſexto, & ſeptimo libris tractauit.

Quid in quinto.
Quid in 6. & 7.

Quare hic eſt ordo totus Hippocratis, qui ab officio medici. i. indicationib. agẽdi progreditur in uictus errorẽ, aeris, & tẽperaturæ, & hinc progreditur ad corrigendos exceſſus in quantitate, & qualitate poſtremo ad ſymptomata.

Iuniorũ ſñia, & ordine exponitur, & refellitur.

Quam quidem opinionem ego multum conſiderans, totis uiribus ſtudui, ut mihi ipſa ſatisfaceret. Et ne uiderer maleuoli mores ſequi, ei quàm libentiſſimè aſſentitus eſſem. Sed uidi Galenum, qui primo de dignoſcendis pulſibus capi. primo dicit, quòd quoties ad homines veritatis cupidos verba facimus, nihil mouere nos debet, niſi ueritas: poſſem ſanè, & ego in maximo eſſe errore, ſed ita infirmus meus eſt intellectus, vt non poſſim ipſi conquieſcere. Qua de re ſuſpecta hæc mihi videtur opinio, non dico falſa. Nè videar temerarij munus ſubire. Suſpitio autem mihi ex optimis naſcitur iudicibus, ex legibus ordinis compoſitiui, & ex Hippocratis uerbis. Nec poſſem meliores iudices deſiderare.

Suſpecta prædicta opinio.

Ex legibus quidem ordinis compoſitiui. Nam nemo ignorat hoc eſſe ordinis compoſitiui proprium, ut a ſimpliciſſimis ad compoſita procedat, vel ut alij dicunt, a cauſis ad cauſata. Quod cum ſit. Non video quomodo procedere ab officio medici, ad cauſas ſit procedere ordine compoſitiuo. Nam ubi de officio

Cõpoſitiui ordinis lex, ac progreſſus.

medici

medici loquimur, nulli dubiũ eſt, quòd de parte Terapeutica loquimur; vbi verò de cauſis, & præcipuè morbificis, clarum eſt, quòd loquimur de parte medicinę Aetiologica. Vnde de ordine compoſitiuo loquentes numquam pars Terapeutica præcedet partem Aetiologicam. Nam nulli dubium eſſe poteſt, quòd ſi accipiamus Galeni libros ordinatos ſecundum compoſitiuum ordinem, & accipiamus ex vna parte libros de cauſis, & ex alia libros de officio medici, quòd præcedunt libri de cauſis, imò poſt illos neque immediatè ſequũtur libri de officio medici. Ideo ordo hic compoſitiuus eſſe non poteſt. Accedit ſententia Hippocratis. Nam ſi videamus Hippocratem ſecundo Aphoriſmorum, loquitur ibi de ſomno, & alijs, ſed non ſub ratione cauſarum, vel vt ad cauſas pertinent, ſed vt ſpectãt ad artem prognoſticam. Nã modo bonum, modo malum hoc, vel illud dicit eſſe. Quare ad artem prognoſticam hæc ſpectant: propterea Galenus tertio de difficultate reſpirat. c.9. dicebat pleraque in Aphoriſmis eſſe, quæ ad artem prognoſticam ſpectant. Quare ibidem prognoſticis, nó de cauſis loquitur, vt clarius patebit, cum ordiné reſolutiuum proponemus. Quare mihi his de cauſis ſuſpecta opinio videtur.

Ordine cõpoſitiuo nunq̃ pars Terapeutica præcedet Aetiologicam.

LECTIO III.

EX quatuor à nobis propoſitis vnum abſoluimus: nempè quæ ſit Aphoriſmi eſſentia: Secundum cæpimus diſſoluere nempè ordinem Aphoriſmorum inter ſe, Vt ex huius quæſiti diſſolutione pateret artificium Hippocratis. Aliorum opiniones audiuiſtis, nunc noſtram audiatis. Et quãuis hoc negotium ſit maximi momenti, ac arduum valde, tamen quia dicebat Galenus primo de dignoſcendis pulſibus capite primo, quòd etſi non modo per méſes, ſed per annos aliqua non adinueniemus, non tamen ob id deſperandum eſt; ſed audacter eſſe reſiſtendũ, vt veritas adinueniatur. Ego itaq; animo nunquam deſtitutus, licet an veritatem adinuenerim pro certo minimè ſciam; dico confidenter Hippocratis artificium totum in Aphoriſmis in hoc cõſiſtere, quòd ipſe primariam habeat intentionem loqui de arte curatiua; ſecundariam de arte prognoſticandi; ita tamé, vt has duas artis partes nullo alio diſponat ordine, quàm reſolutiuo. vt autem intellectus veſter acquieſcat duo faciemus primo propoſitam veritatem declarabimus: Secundo eandem tum ex verbis Hippocratis, tùm ex eius progreſſu confirmabimus. Pro primo autem intelligẽdo, Quod fuit: Hippocraté primario loqui de arte curatiua: Sciendum in medica arte plures eſſe partes, prima φυσιο-λογικὴ, in qua ſermo eſt de rebus naturalibus hominis. Secunda, ſeu pars altera dicitur αἰτιολογικὴ, ſeu παθολογικὴ, in qua ſermo de cauſis, ac affectibus habetur. Poſtea eſt pars illa, quæ ὑγιεινὴ vocatur, quæ de tuẽda valetudine verba facit. Alia eſt pars Σημειωτικὴ in qua de ſignis diſputatur. Poſtremò eſt pars θεραπευτικὴ, ideſt quæ de curatione, ac eius indicationibus differit. Cum itaque tot partes in medicina ſint: Galenus primo de tuend val. c.primo, & libro ad Thraſyb. cap. 31. vbi differit, An ad Gymnaſticam pars ſalubris &c. duas conſtituit præcipuas partes. Alteram, in qua ſermo eſt de valetudine tuenda. Alteram in qua facit verba de methodo medendi, ſeu de arte curatiua. Et ob id in methodo de curatiua loquitur poſt habita ea, quæ de valetudine tuenda eſt. Et in libro de valetudine tuenda dereliquit eam, quæ curatiua dicitur.

Artificiũ ſtitutũ, & ordo Hipp. in Apho. ex ꝓpria ſẽtentia.

Quot in vniuerſa Medicinæ partes.

Partes præcipuè duæ.

Hunc admodum ergo Hippocrates poſt habita parte de valetudine tuenda, ſolum de curatiua loqui voluit, in qua ſermo fit de officio medici, de qua etiã Galenus in libro de officio medici, in libris methodi, Ad Glauconem, & alibi locutus eſt, quia eſt pars maximi momenti, imò talis momenti eſt, ac tanti, vt Galenus in libro de conſtitutione artis capite decimoſexto dixerit, quòd vniuerſus ſermo in arte medica eſt inſtitutus ob dexterum, ſeu aptum remediorum vſum. Non eſt itaque mirum ſi de tam præſtanti parte loqui Hippocrates voluit. Secundum verò eius inſtitutũ eſt de arte prognoſticandi verba facere, quæ pars σημειωτικὴ dicitur, ideſt de ſignis indicantibus tũ præſentia, tùm præterita, ac futura: Hippocratis vero inſtitutum eſt non de omnibus ſignis loqui, ſed tantum de his, quæ futura præmonſtrant, ideſt de parte prognoſticandi; neque præter rationem, nam cùm ſermo ſit inſtitutus de arte curatiua, nõ eſt aliqua pars medicinæ, quæ ſit ei magis affinis, quàm prognoſticatrix, Nemo enim ad adminiſtrationé remediorum accedit, niſi an morbus curationem admittat cognouerit. Qua de re non de curatiua modo, ſed præſagatiua parte loqui voluit. Primo autem curatiuam intendit. Secundo præſagatiuam, nec ab re. Nam ſi has duas partes adinuicem conferamus, præſtantior profectò erit curatiua. Namque lib. de conſtitutione artis ob curatiuam omnia alia in medicina facta ſunt, & ad eam omnia alia relationem habent, & ideo idem Galenus primo de ratione victus, commento tertio, curationem per ſe expecti, ſiue exerceri a medico dicit, prænotionem autem non ob ſe. Sed ob curationem. Principalis itaque Hippocratis intentio eſt de curatiua, ſecundariò de prognoſtica verba facere. Id autem ordine reſolutiuo factum fuiſſe diximus. Nam eo ordine prima eſt pars, quæ de officio medici tractat, ſecunda quæ de prognoſticandi facultate. Sed modo id ad mentem Hippocratis eſſe oſtendamus, vnde ad eius mentem tria explicabimus. Primo quòd eius primũ inſtitutum ſit de arte curatrice loqui. Secundo quòd de arte prognoſticandi verba faciat. Tertio quòd hæc ordine reſolutiuo declaret. Quò ad primum attinet nemini dubium, quòd ars curatiua in nullo alio conſiſtat, quàm in recta adminiſtratione medicamẽtorũ, quæ conſiſtit in Quid agendũ, Quomodo. Quando, Quantum, & vbi. Atque hinc obiter aduertẽdum cõtra recentiores, qui dicunt ex quinque iſtis ſcopis quinque indicationes ſumi, hi enim ſcopi non indicant, ſed indicantur, aliud.n.eſt indicans, aliud indicatũ, vt ſuo loco dicemus; Cõſiſtit ergo curatiua tota ratio in recta adminiſtratione medicamentorũ, præterea in Chyrurgia, & Diæta. De quibus tribus inſtrumentis nemo eſt qui neget, Hippocraté non habere diligentem, ac exquiſitam tractationem in hoc 1. Aphoriſmorũ. Præterea ſi verba eiuſdẽ Hippocrat. inſpiciamus in duobus primis Aphoriſ. id clarè videbimus. Nã cũ in primo dicat, vitam eſſe breuem, & arte longã, quia occaſio præceps, experimentũ fallax, iudiciũ difficile. Quid aliud niſi curatiuã arté tria hæc nobis præmonſtrát? In ſecunda ét Aphoriſmi parte dicit. Nec ſolũ oportet ſe præſtare opportuna facienté, ſed vt æger, & aſſidẽtes, & exteriora, omnia ſint rité præparata: vbi clarè de debito auxiliorũ vſu verba facit. Neque dicere poteſt aliquis de hoc debito auxiliorũ vſu loqui Hippocra. pro ſanitate conſeruanda. Nã dicit [ſed vt æger] & non de ſano loquitur. imò ait Galen. in 1. Aphoriſ. 2. quã Hipp. ſermoné habet de cĩbus in vniuerſum quæ ſunt præter naturã, & Quia videbat Gal. id non adeo pſpicuũ eſſe. Ideo ſubdit ſermo Hipp. eſt de reb. ꝑter naturã, quarũ nos docet idicatiões, Quaſi dicat vt nos ex illis colligere poſſimus indicationes, qb. co

Curatiuę partis ꝓſtantia.

Curatiuę arti nulla medicinæ pars magis affinis, quã prognoſticatrix.

Principalis Hipp. intentio.

Tria explicanda.

Ars curatiua in quo conſiſtat.

Error recẽtiorũ.

Obiectionis tacitę ſolutio.

Digitized by Google

gnitis auxilia rectè adminiſtrare valeamus, conſtat ergo ex his Hippocratem loqui de arte curatiua, idque non facit more Empirici, ſed verè dogmatici medici, vt ex eius progreſſu dignoſcemus. Quò ad ſecundum attinet, Hippocratem nimirũ de arte pro ſagatrice loqui, id facilè ex Hippocratis progreſſu demonſtrari poteſt. Nam ipſe a principio ſecundi vſque ad finem operis ſemper apponit has particulas bonum, malum, læthale &c. quæ ad artẽ prognoſticatricẽ ſpectant. Quòd ſi qui ſint Aphoriſmi, qui de Prognoſtico non videntur eſſe, non tamen ob id putandũ eſt, eos de prognoſtico verba non facere? Nam vt ſuo loco videbimus Aphoriſmi illi omnes in ſuum rediguntur ordinẽ. Nam nemo eſt, qui neget à quarto Aphoriſmo huius primi vſque ad decimumnonum verba fieri de victu. Etſi in 12. de conſtitutionibus morborum, & non de uictũ loquatur; & tamen nemo eſt, qui neget de victu ibi verba fieri. Nam ponitur ille Aphoriſmus, vt dirigitur ad victum, vt ſuo loco. Vnde & in tertio libro Aphor. de aere, ac temporum mutatione loquitur ob artem prognoſticandi, quod & Galenus quinto Aphoriſ. eiuſdem libri expreſſe teſtatur. Dicebat enim Hippocrates Auſter auditum hebetat, calliginem viſui inducit, &c. Inquit ibi Galenus eſſe aduertendũ num id, quod accidit, contingat ratione morbi, vel cauſæ extrinſecæ; nam ex hoc poſtea prognoſticandi ratio clarior fit. Ecce quòd totus ille ſermo eſt in ratione prognoſticandi. Sed dicet quis etſi a ſecundo ad finẽ de arte prognoſticatiua loquitur: non tamen Hippocratem ſeruare grauitatem ſolitam, nam etiam conſtituit opus proprium de prognoſticis. volo, vt id ſoluat Galenus, primo de criſibus capite ſeptimo, & tertio de difficultate reſpir. capite nono, qui multa, inquit, in Aphoriſ. dicuntur, quæ pertinent ad prognoſticum; & quia videbat difficultatem, inquit. Aduertatis quòd in prognoſticis loquitur Hippocrates de ſolis prognoſticis in morbis acutis: in Aphoriſmis de prognoſticis in quocunque morbo. Et quoniã cupiebat ſuam reſponſionem ſatisfaceret, confirmat id ex textu Hippocratis, qui in principio & fine illius operis dicit ſe velle loqui de prognoſticis in morbis acutis. Quòd ſi quiſpiam dicet, ſi in omnib. ſex libris Aphor. loquitur de prognoſticis Hippocrat quõ procedit? Reſpondeo, & pro nunc hæc ſufficiant, quòd Hippocrates conſiderauit artẽ prognoſticandi ſumi à rebus naturalibus, non naturalibus, & præter naturam. De prognoſtico ſumpto a rebus non naturalibus omnibus, præterquam de aere, vt de ſomno, victu &c. loquitur in ſecundo; De aere autem in tertio vſque ad dimidiũ tertij: in eo autem vſque ad finẽ eiuſdẽ tertij loquitur Hippocrates de prognoſtico ſumpto a rebus naturalibus, vt ab ætate &c. & per ætatem, vt optime aiunt clariſſimi moderni, tẽperaturam intelligit. Deinde a quarto vſque in finẽ totius operis de arte prognoſticandi loquitur, prout ſumitur a rebus præter naturam, vt a cauſis morbificis, morbis, & ſymptomatibus. Cur autẽ in principio quarti quædã de uacuatione intermiſceat ſuo loco dicemus. Quòd autem id, quod poſtremum erat, hæc omnia ordine reſolutiuo diſponat Hippocrates facilè comprobari poteſt. Nam ſi comparemus curatiuã artem prognoſticatrici ſecundum ordinem cõpoſitiuũ: prima profectò erit prognoſticatrix, hæc vero poſtrema: ergo ſecundũ reſolutiuũ prima erit curatiua: ex quo colligamus hos libros non eſſe introductorios, quoniã in his fit ſermo de vltimis medicinæ partibus, & ideo optimè Galen. in libro aduerſus Lycum reprehendit Lycũ, qui auſus fuerit Hippocratis Aphoriſmos interpretari cũ non calleret totam artẽ Hippocratis. Sed fortè dicet quis huic ſententiæ non refragari Galen. quia in prima particula primi Aphoriſmi doctrinam Aphoriſticã maximè conducere, inquit, ad primã diſciplinã: ergo non uidetur quòd ſit de poſtremis medicinę partibus. Dico id, quod dicit conducere ad primam doctrinam duobus modis poſſe intelligi. Alter eſt, vt dicatur prima, ideſt de parte priori in arte, & ſi ita intellexiſſet Galen. profectò introductorius hic liber eſſet. Verũ hoc modo non intelligitur, ſecundo modo dicitur prima in reſpectũ ad ſecundã doctrinam, quæ eſt memoria: quando ſcilicet nos addiſcimus aliquid, quod prius ignorabamus prima doctrina dicitur. Secunda doctrina dicitur poſt rememorationem, & hoc modo Galenus intelligitur. Quia dicit, qui modus doctrinæ Aphoriſticæ ad primam diſciplinã conducit. i. ad intelligenda, quæ prius non cognoueramus, & poſtea etiam ad retinẽda memorię, quæ didicimus: Ex his ergo mirum artificium Hippocratis in his Aphoriſmis tradendis elucebcit. Sed nũc qua ſerie in explicandis Aphoriſmis procedere debeamus breuiter explicabimus. Primo enim ex authoritate Galeni in com. lib. Epidem. præſertim primo in tertium quarto intentionem ponemus, ac unum Aphoriſmum cũ alio connectemus. Secundo ſi opus diuiſione fuerit, diuidemus. Tertio ſingula uerba ponderabimus. Quarto cum eodem Galeno examinabimus, an quæ ab Hippocrate dicuntur, rectè dicta ſint: in quibus duo faciemus, nam & breuitatem, & luciditatem ſeruabimus, & ut breuiores ſimus imitabimus Galenum dicentem, quòd nunquam eſt recedendum a propoſito Hippocratis, imò ſeptima particula Aphoriſmo primo eos reprehendebat Galenus; qui commentationes longas in primis tantum Aphoriſmis induxere; adeo quòd poſtea faſtiditi in reliquis Aphoriſmis multa vel cognitu digna omiſerint. Poſtremò vt fidem faciamus huius doctrinæ, eam ſemper rationibus ex probariſſimis authoribus comprimabimus. Nam vt dicebat Galenus primo de uſu partium capite quarto; Ratio eſt, quæ artes docuit. Neque negligemus authoritates magnorũ uirorum, ut ars hæc Hippocratica potius practicè, quàm Theoricè a nobis explicata habeatur; eſt enim (vt dixi) eius intentio in hoc libro primo de arte curatiua loqui, &c.

Dub.

Solutio.

Petitio.
Reſpõſio
Ars prognoſticã di a quib. deſumat.

Libros Aphoriſ morũ nõ eſſe libros intro ductorios.
Dub.
Solutio.

III.
Ordo in Aphoriſ. morũ expoſitione ſeruandus proponitur.

LECTIO IV.

APHORISMVS PRIMVS.

Vita breuis, ars longa, occaſio præceps, experimentum periculoſum, iudicium difficile. Nec ſolum ſe ipſum præſtare oportet opportuna facientem, ſed & ægrum, & aſſidentes, & exteriora.

[*Vita breuis, &c.*] In huius Aphoriſmi interpretatione, eum ordinem ſeruabimus, quem ſumus Polliciti. Quantum, itaque ad inſtitutum Hippocratis attinet, dicebat Galenus in libello aduerſus Iulianum capitulo primo, huiuſ-

Digitized by Google

Primus Aphoriſmus proœmium totius operis.

huiuſmodi Aphoriſmum eſſe proœmium totius operis & conſentiens ſibi in præſenti cõmento dicit Aphoriſmũ hunc ſiue ſit vnus, ſiue plures Aphoriſ. eſſe proœmium. Et in hoc conſentiunt communiter omnes interpretes; verum quid per hoc proœmium Hippocrates voluerit maximè difficile eſſe intelligere aſſerit Galen. Quam difficultatẽ cũ maximè animaduertiſſet clariſſimus Iunior ſiquidẽ ſine huius intellectione difficile eſt poſtea ſequentes Aphoriſmos intelligere, diſtinctè procedens primo pro eius intellectione adducit eas interpretationes, quæ ab expoſitoribus adducuntur, quas Galenus in cõmento refert. Quarũ expoſitionũ Galenus aliquas reprobat, aliquas negligit, nonnullas aliqua ex parte admittit, aliquas ex toto admittit. Quos modos ſex eſſe Moderni dicunt, ſed præterea addit hic vir doctiſſimus, cũ ſibi non undequaque ſatisfaceret modus, qui ſatisfecit Galeno (& ne videamur nos ſemper aliena depaſcere, & nihil noui facere, addamus ſeptimũ modũ Galeni modo fortaſſe meliorẽ, & exquiſitiorem.) In quo conſiſtit modus hic tam admirandus, qui modum Galeni ſuperat? Aduertatis dicit, Hippocratem propoſuiſſe in hoc proœmio magnitudinem & difficultatem artis, nam eius inſtitutum eſt de tota arte medica in hoc opere ſermonẽ habere. Nam vt Galenus in arte medicinal. totã medicã artem tradidit, ſic Hippocrat. in Aphoriſmis, licet ille diffinitiuo, hic Aphoriſtico ordine. Neque ab re, nam cum nullibi Hippocrates medicinalem artem totam eſſet complexus, nihil mirum ſi eam nunc totam nobis ante oculos ponere voluit. Quæ opinio cum noua ſit nequaquã mihi ſatisfacere poteſt, neque enim ego hoc anno nouã opinionẽ adinuenire volo; intelligo nouã, quæ præter Galenum eſt, nam ego quæcunque dicam ex Galeno proponã. Quia vt optimè dicebat Plato in ciuili, vel de regno quoties ſunt aliqui, qui artẽ de ſanitate transferunt ad ventos & calores, & frigora, &c. Tuenda hi Medici nominandi non ſunt, ſed curioſi homines, imò hos extremis ſupplicijs punire oportet. Sed videamus modo an expoſitio hæc ſtare poſſit. In primis falſum eſt hic fieri ſermonẽ de tota arte medica. Nã ut audiuiſtis, diximus nos de curatiua tantum & præſagatrice parte uerba fieri, ſed admittatur de tota arte medica verba fieri, quia qui tractat de parte curatiua in virtute etiã de tota arte medica tractare uidetur. Tamen non ſatisfacit ſolutio propoſita. Nã quæſitũ fuit, non cur proœmio, ſed cur tali proœmio, in quo difficultatẽ & magnitudinẽ artis appoſuerunt, vſus fuit Hippocrates. Nã per hæc potius dehortari videtur, quã hortari animos legẽtium. Præterea ſi veriſſima eſt reſolutio a Galeno propoſita, cum unica veritas ſit, impoſſibile eſt, vt aliqua alia reſolutio uera ſit. Quòd autem veriſſima ſit Galeni ſolutio, vt aliter dicere impoſſibile ſit, ſic oſtendetur: verum vnum vos præmonere oportet, idque non alia de cauſa dictum ſit, niſi quia doctiſſimum hunc recentiorem veneramur, quòd expoſitio, ſeu reſolutio a nobis adducta, & ſic etiam redargutio contra eam, non procedit contra ipſum Modernum; ſed potius aduerſus Hieremiam Triueriũ in expoſitione huius loci, qui iſtius opinionis author fuit, & ideo contra ipſum procedimus, non cõtra doctiſſimum Iuniorem. Galenus propoſuit ſex, vel ſeptem potius modos reſpondendi, & quoniam vt optimè dicit Modernus, aliquos negligit, aliquos omnino improbat, aliquos ex parte approbat, aliquos ex toto. Nos verò breuitatis gratia eos tantum modos adducemus, quos aliqua ex parte probat, & quos omnino probat. Modi aliqua ex parte probati ſit primus, tertius, & quartus. Primus modus eſt quòd ideo Hippocrates propoſuerit difficultatẽ, &

Quid per hoc proœmium uoluerit Hipp.

Iunioris opinio.

Opinionis prædictę confutatio.

Medicos dici non mereri, qui artẽ de tuẽda ad uentos, calores & frigora trãſferunt, quinimo puniendos eſſe.

Hipp. in Aphoriſmis de tota arte medica non loqui.

Aduerſus Triuerium.

Modi ſex uel ſeptẽ reſpondẽdi ad quæſitũ, & qui magis probandi.

magnitudinem artis in proœmio, vt homines excitaret ad artem ſtrenuè, ac ſedulò exercendam. Secundus modus eſt, quòd ideo hanc adduxit difficultatem, vt ſecerneret ignauos a ſolertibus, atque vt homines ſolertes magis, ac magis inflammaret. Quartus modus, ideo hanc difficultatem artis appoſuiſſe, vt pateret nobis cauſa, ob quam ſibi opus fuit ſcribere commentaria. Modus autem ex toto probatus. Quintus eſt, qđ ideo hoc a principio appoſuerit Hippocrates, vt cauſam nobis oſtenderet, ob quam cõmentarios ſibi opus fuit conſcribere, non ſimpliciter, ſed Aphoriſticos; ſed cur reliquos modos aliqua ex parte probat Galenus quintũ verò ex toto? Quæſitum hoc neceſſarium cognitu eſt, & ſine huius diſſolutione nihil habere poteſtis. Nos autem cum tanti non ſimus, vt difficultatem hanc diſſoluamus ad ſummum Ducem Ariſtotelẽ confugiemus, vt ex eo habeamus eas omnes leges, quæ ad proœmium conſtituendum requiruntur. Quantum itaq; ad præſens attinet ſciendum, quòd exordium, vt dicit Ariſtoteles in tertio libro Rhethor. biſariam conſiderari poteſt, vno modo ex parte ſui, reliquo ex parte auditoris; ex parte ſui proœmium hoc exigere dicit Philoſophus, vt proponat finem, in quem dirigi omnia debeant. Non tamen ſemper proponere hoc proœmium oportet. Nam ſi ſermo de uili aliqua re, ac nota fiat, fruſtra tunc hoc proœmium proponitur; tunc autem id proœmium proponendũ eſt, cum ſermo de magna re aliqua, ac noua eſt faciendum; tunc enim neceſſariũ eſt proponere rẽ, de qua tractaturi ſumus, dicit Ariſtoteles ob hanc cauſam, ne auditores ſuſpenſi teneantur, ſed præſcire poſſint de qua re ſumus habituri ſermonẽ. Qua de re in principio exordij proponenda eſt res de qua ſumus habituri ſermonem. Et dat exemplum de Quodam, qui volebat loqui de bello, quod ex Aſia in Europam defluxit, qui tale cępit exordium. Dic mihi Muſa virum: Præcipe mihi ſermonem alium, vt ſcilicet poſſim exactè dicere, quomodo ex terra Aſia in Europam defluxerit bellum. Quantum ad exordiũ ex parte audientis attinet, eius munus exiſtit, vt auditores beneuoli, dociles, ac attenti reddantur. Attenti redduntur auditores vbi magna quædã, ac noua proponantur. Beneuoli, vbi res aliqua non ſine vtilitate proponitur. Dociles demum, vbi pollicetur author ordinatè ſe rem pertractaturum, uel ordinem quo res pertractaturus eſt; ſed cum omnes has leges exordium habere debeat. Videamus, an has omnes Hippocrates obſeruarit, & uidebitis profectò eum non modo purum medicum, ſed & abſolutiſſimum fuiſſe Philoſophum, & oratorem. Primum inquantum attinet ad exordium ex parte auditoris ſciatis, quòd per illos tres modos: quos ex parte approbat Galenus Hippocrates reddit attentos auditores præcipuè per primum, & tertium, nam per quartum beneuolos eos magis efficit. Nam cum per primum modum ideo Hippocrates difficultatem artis propoſuit, vt homines ad eam ſtrenuè capeſſendam inflammet. Cui dubium quòd in hoc maximè attentos reddat auditores? cumque per tertium modum difficultatem ob id apponat, ut ſolertes ab ignauis ſecernat, ac vt ſolertes magis excitet; Nemo debet ambigere auditores per hoc attentos effici. In quarto autem cum proponat difficultatem, ut cauſam aſſignet, ob quam fuit opus ſcribere commentarios, beneuolentiam proculdubio ab auditoribus captat, nam redduntur beneuoli ex eo quoniam proponit vtilitatem, cum dicat ſcripſiſſe commen. Et ob id Galenus in cõmento modos hos aliqua ex parte approbat, quoniã non habent conditiones omnes neceſſario requiſitas ad verum proœmiũ. Aliqua quidẽ ex parte approbat, quia

Quintus mod. ex toto probatus a Gal.

Exordiũ ſiue proœmiũ dupliciter.

Exordiũ ex parte ſui, & quã hoc ppo nẽdum.

Exordiũ ex parte audiẽtis, ac eius cõditiones.

Quas exordij leges ſeruauerit Hipp.

Digitized by Google

conditiones habent aliquas, non ex toto, quia non oẽs. Et ideo dicit ipſe in comm. Hi tres modi veri aliquid dicunt, non tamen conſtituunt proœmium Hippocrate dignum, neque congruens his, quę ſcribuntur. Veri aliquid dicunt. Cum aliquas proponãt conditiones ad exordium requiſitas. Non tamen faciunt proœm. dignum Hippocrate, ideſt proœm. tale, vt omnes conditiones includat, neque congruens his, quæ dicuntur. Quia primus modus nullam mentionem facit de commẽtatione cur.ſ.oportuit ſcribere cõmentaria. At verò ſi quintum modũ conſiderabimus profectò adinueniemus omnes leges, quæ ex parte auditoris habentur, in eo contineri. Fuit enim quintus modus, ꝙ Hippocrates, ideò difficultatem, ac magnitudinem artis oſtendat, vt nobis cauſam manifeſtet, ob quam ſibi opus fuit ſcribere comm. Aphoriſticos quomodo autem ex hoc hæ omnes leges eliciantur, nolo ego manifeſtare, ſed uolo, vt id Galenus declaret: inquit enim in cõmento

Vita breuis cur.

quid idem eſt id, quod dicit Hippocrates (*Vita breuis, &c.*) ac ſi dixerit, quoniã ars medica adeo longa exiſtit, vt ab homine quantumuis diligenti non poſſit inchoari, & ad finem vſque perduci. Ideo neceſſarium eſt tradere commentationes Aphoriſticas, beneficio quarũ ars medica & breuitate, & vtilitate, ac

Hipp. auditores reddit attentos beneuolos.

ſumma et cum lucidtate acquiratur. Cum hoc itaque Galenus dicat, & iſta etiã ſit rei veritas, cui dubium, ꝙ omnes leges obſeruantur. Primo enim cũ proponat comm. Aphoriſticam, quę magna, ac noua eſt cõmento attentos profectò reddit auditores: cumque hęc etiam vtilis ſit beneuolos etiam eos facit, cumq; dicat dilucidè, ac breuiter hoc tractaturũ,

Dociles.

nemini dubium eſſe debet, quòd dociles eos efficit. leges etiam proœmij ex parte ſui hinc eliciuntur. Nam ex ſententia Ariſtotelis tunc exordium ex parte ſui proponere debemus, cum ſermo eſt de re magna, ac latenti. Hic autem hæc obſeruantur, nã

Hipp. de re magna, ac latente loqui.

loquitur de re magna. Si enim auctor operis fuit Hippocrates, qui fieri poteſt, vt ſermo non ſit de re non ſolum magna, ſed maxima? Eſt etiam latens id, de quo verba facit Hippocrates, ideo neceſſarium fuerat id proponere in proœmio; latens quidem eſt, nã quid tam varia ſciebat, non poterat in hoc opere ſuo de vnica modo te loqui. Et ideo latens erat, & ob id iſtud explicare oportebat. Præterea cum partes medicinæ duæ eſſent præcipuæ. Terapeutica altera, reliqua de tuenda valetudine: cumque lateret de qua ſermonem facere deberet Hippocrates, ideo neceſſarium erat, vt tale argumentum conſtitueret, quod ſignificaret nob s rem hanc latentem, & ideo ſecundum conſtituit Aphoriſmum, vt de qua nam loqueretur parte declararet, quod ibi incipit. *Nec ſolum pręſtare ſe oportet medicum, &c.* Vnde Galenus diligentiſſimus interpres, qui non ignorauit ſummum Hippocratis artificium, dicit Hippocratem in hoc loco conſtituiſſe proœmium tũ commentatio, tũ his, quę ſcribenda erant, in quibus quid aliud dicere volunt Galenus, niſi quòd duo fecerit proœmia Hippocrates. alterum ex parte auditoris, alterum ex

Hippoc. duo feciſſe proœmia.

parte ſui, propterea etiam Philotheus duo proœmia feciſſe Hippocratem ſcribit, ſed quomodo id factum fuerit non declarat. Galenus autẽ tangit, Nam cum dicit (tanquam proœmium fecerit & ipſi commentatio) ad auditores id refertur; Nam ex commentatione Aphoriſtica ſumitur attentio, beneuolentia, & docilitas circa auditores: cum uero ſubdit, (Et his, quæ in eo ſcribenda &c.) tangit proœmium ex parte ſui, quod Hippocrates fecit ſecundo Aphoriſmo, cum dixerit. (Nec ſolum &c.) in quo cum dicat, quòd non ſatis eſt medicum ſuum feciſſe officium, ſed oportet, vt aſſidentes, & æger ſuum faciat &c. de re curatiua ſe ſermonem habiturum docet,

Ex cõmẽtatione Aphoriſtica ſumitur circa auditores attentio, beneuolẽtia, & docilitas.

& de methodo medendi. Vnde ex parte rei nullũ melius proœmium facere potuit Hippocrates, quàm illud. Ex his itaque patet proœmio duplici vti Hippocratem, & quòd Galenus calluerit rectè hanc artem, & quòd ideo ex toto quintum modum, & non alios approbarit. Quantum itaque ex parte mei ſit, non modo hanc particulam primam Aphoriſmorum hoc anno explicabo, ſed totum librum de methodo medendi, & de arte curatiua ad Glauconem.

Proœmij Hippoc. diuiſio.

Facit itaque proœmium Hippocrates, quod diuiditur in duos Aphoriſmos: ſecundus ibi. *Nec ſolum oportet, &c.* & non ab re quoniam duplex proœmium voluit conſtituere, vt dixi. Hæ autem duæ ſententiæ ita ſe habent, quòd partim conueniunt, partim differunt, differunt: quia prima eſt Enthymematica, ideſt cũ cauſa implicita: ſecunda eſt ſine ratione, vt rectè dicunt Moderni, & Montanus. Eſt quidem prima Enthymematica, nam cũ Hippocrates dicat *Vita breuis, ars longa, occaſio præceps experimentum, periculoſum*, idẽ eſt, ac ſi dicat. Ideo vita eſt breuis, & ars longa, quoniã occaſio præceps, experientia periculoſa, ſeu fallax &c. Nam vt dicit Galenus ſermo non abſoluitur ex his duobus verbis, ſed prima pars orationis hoc vnum caput complectitur. *Vita breuis ars longa*. ſecundo differunt hæ ſententiæ quia una, vt prima dependet ab Hippocrate ut proferente, ſecunda vt conſultante. Nam in ſecunda ſententia, & ſecundo Aphoriſmo, vt videbimus, Hippocrates veluti pactum, & conſilium facit cum his, qui artem medicã ſunt exercituri. Conueniunt tamen hę ſententiæ, quia vtraque eſt ſententia uera; & abſoluta, & non ex ſuperlatione, neque ex ſimilitudine.

LECTIO V.

PRO expoſitione primi Aphoriſmi declarauimus Hippocratis inſtitutum, ac quomodo pręſens oratio diuidatur: ſequitur modo vt ad uerborum ponderationem deueniamus. Inquit itaque. *Vita breuis, &c.* quid per vitam intelligat facile declarare poſſumus. Nam licet vita pluribus modis ſumi poſſit, vt apud Philotheum videre poſſumus, tamen quantum ad propoſitum noſtrum attinet, non pro alio tempore vita ſumitur, quam pro eo tempore in quo anima corpori coniuncta eſt: propterea Plato in Phedone dicebat quòd illud tempus, in quo animæ diſſolutio à corpore fit, vita corpus deſtituitur. Deinde dicit (breuis) Galenus in cõmento, & omnes fatentur dixiſſe breuem in reſpectu ad artem longam, nec in hoc laborat Galenus, quia inquit ſemetipſum interpretatur Hippocrates cum ſubdit (Ars longa) circa hanc partem ſolent expoſitores quærere vtrum homo ſit breuioris uitæ cæteris animantibus. Quam quæſtionem a me non expectetis, quia non eſt ad propoſitum; & propterea Galenus diligentiſſimus interpres in hac materia ne uerbum quidem facit, quia Hippocrates nõ loquitur de breuitate uitæ in reſpectu ad animalia, vel ad ſtirpes, vel ad alios homines, ſed ad artem medicinalem. verum nequis dicat me velle ſubterfugere labores, ideo utilitatis ueſtræ gratia ſolum huius materiæ reſolutionem proponam. nam reſolutione habita facilè poſtea poteritis quamlibet dirimere difficultatem. Pro reſolutione autẽ ad optimos Duces, Ariſtotelem & Platonem eſt confugiendũ, non enim poſſibile eſt hoc ſcire, niſi quomodo fiat mors cum Platone in Thimæo declaremus. mors inquam naturalis, quoniam poſtea Ariſtot. in libello de longitudine, & breuitate uitæ iſtud ad radices vſque explicauit. Dicebat diuiniſſimus hic Philoſophus

Vitæ nomẽ multiplex.

Sub quo ſignificato ſumatur uita ab Hipp.

Corpus qñ vita deſtituat.

Cur breuis dicat uita ab Hippoc.

Quõ fiat mors.

Plato

Digitized by Google

Plato, quòd cum corpus noſtrũ continuò in aſſidua ſit reſolutione ob actionem, niſi præſto ei eſſet alimẽtum, cuius beneficio id, quod deperditum eſt, reſtaurari debeat, dubio procul animal interiret. Et hinc fieri diuiniſſimus hic Philoſophus, inquit, quòd ſi maior eſt portio eius, quòd reſoluitur, quàm eius, quòd reponitur, corpus noſtrum diminuitur: Si verò repoſitio reſolutione maior ſit incrementum ſuſcipit. Tunc autem potiſſimum, inquit, incrementum corpus ſumit, cum corporis ſtructura valida eſt, ac eius calor natiuus robuſtus. Quippè qui alimenta optimè comminuere, & in ſubſtantiam corporis nutriti vertere poteſt. Verum progreſſu temporis cum calor imbecilior reddatur: ob continuam pugnam, quàm habet aduerſus alimentum, fit vt fatigatus non ita validè alimenta concoquere poſtea poſſit; & hinc fit, ꝙ partes minui incipiãt, & hinc imbecilliores reddantur. Imbecilliores autem redditæ non poſſunt continere amplius radicale humidum, quod eſt nexus animæ cum corpore, & hoc in tempore, inquit, eſt ſenectutis. Poſtremò ſubdit, adeò languidus redditur calor, vt nequaquam poſſit alimentum admittere, & hinc fit, quòd partes poſteà relaxatę, ac deſtitutę humorem amplius retinere nõ poſſunt, & nexum; & inde fit, quòd anima clam, & cum voluntate è corpore euolat. Hoc autem ſubdit ad differentiam mortis, quę non cum voluptate; ſed violentia aliqua fit, non per diſſolutionem humidi à calido. Hanc veritatem cognoſcens Ariſtoteles facilè colligere potuit in lib. de longitudine, & breuitate vitæ, vitam in nullo alio conſiſtere, quàm in calido & humido: Quia ſi vita conſeruatur ratione caloris adminiſtrantis alimentum, & partes ob alimentum humidum radicale continent: ideo vita in calido, & humido conſiſtit.

Radicale humidũ. nex⁹ animæ cum corpore.

Mors naturalis, quo differat à violenta.

Vitã conſiſtere in calido, & humido.

Hinc fit quòd ſenectutem progreſſum ad frigidũ, & ſiccum vocarit Ariſtot. & dicit etiam mortem ſuã ſedem habere in frigido & ſicco. Quo conſtituto nemini dubiũ eſt, quòd eò diutius viuet animal, quò diutius calidum, ac humidum durabit, ac quanto magis reſiſtet cauſis frigefacientibus, & ſiccantibus. Quantum ergo ad ſolutionem quæſtionis attinet ex parte calidi; Quò calor eſt vegetior, ac robuſtior, eò animal longius viuet. Quò ad humidum autem, tria ſpectare oportet ſubſtantiam, quantitatem, & qualitatem humidi: Si ex parte ſubſtantiæ, quantò humidum eſt ſubſtantiæ purioris, ac ſimplicioris, eò magis viuet animal. Quò ad quantitatem, quantò in maiori copia humidum erit, tantò animal erit longioris vitæ. Ex parte qualitatis, cum duplex ſit qualitas prima, & ſecũda, ſi ex parte primæ, quantò humidum potius erit temperatum, & coniunctũ potius temperato calori, quàm excedenti, eò animal vitæ longioris erit. Ex parte ſecundæ, ſi humidum non erit fluidum, & aquoſum, ſed potius permanens, ac viſcidum diuturniorem animalis vitam iudicabit. Quibus propoſitis facilè eſt modo tollere omnia argumenta; imo facilè eſt intelligere Ariſtotelem cum paſſim de hac materia loquatur; ſed modo per viam correllarij inferamus. Quantum ad calorẽ cũ vegetior calor faciat diuturnioris vitæ animal; & ideo mirum nõ eſt: Si Ariſtoteles loco citato prolixioris vitæ dixerit eſſe Mares, quàm fœminæ; Quia calor in eis vegetior, ac ſi etiam dixerit animalia in locis tepidis habitantia diutius viuere, quàm habitantia in locis frigidis: quia in temperatis partibus calor eſt valentior. Quò ad humidum ex parte ſubſtantiæ, humidum purius longiorẽ facit uitam: Propterea Ariſtot. 2. de hiſt. animal. cap. 3. dicit: Animalia dentes habentia longioris eſſe uitæ, quàm quę vel nullos, vel paucos dentes habent, idq; non alia de cauſa, niſi quia habẽtia dentes probè maſticare poſſunt, ex qua maſticatione purius redditur alimẽtum, ac cum paucis ſuperfluitatibus, & ob id longius viuunt; Quæ verò nullos, vel paucos dentes habent impurius habent humidum, & ideò breuiorem vitã obtinent. Hinc etiam eſt, quòd Ariſtot. dixerit mulum diutius viuere, quàm equum: quia Mulus nõ habet humidum ita intermiſſum excremento, ſeminе, vt equus. Et hinc etiam eſt, quòd homines, qui delectam, ac ordinatam vitã ſeruant, ob cõſeruationem puritatis humidi longius viuunt. Si verò humidum quò ad quantitatem copioſius fuerit, facit, vt animal diutius perſeueret. Et hinc mirum non eſſe debet, ſi Ariſtoteles dixerit animalia maiora; quoniã maiorem humidi copiam habẽt, diutius viuere. Imo Ariſtoteles dicebat, nihil aliud moriẽ eſſe, niſi ſanguinis inopiã, & propterea illi homines, qui plus ęquo laborant, ac diutius exercitantur, breuius viuunt. Nam exercitatio eſt diminutio humidi: Si autẽ conſiderabimus humidum, quò ad qualitatem primam, ſi humidum temperantius fuerit, longius vitam producit, & ideo non debet præter rationem videri, ſi Ariſtoteles 4. de gen. animal. cap. vlt. dixerit; Quòd homines diutius viuunt, quàm quędam animalia ẽt maiora: quia habent humidum magis temperatum; Et hinc etiã dicebat, quòd apes diutius viuunt, quàm quædam animalia: quia habent alimentum dulce, & magis tẽperatum, & hac etiam de cauſa dicebat animalia felle carentia, vt delphinum, & camelum, longius viuere. Si poſtremò quò ad qualitatem ſecundam conſideratur humidum, viſcidum & permanens longioris vitæ cauſa eſt.

Senectus quid.

Mors in quo conſiſtat.

Vita vndediuturnior.

Tria ĩ humido ſpectanda.

Cur Mares prolixioris uitæ.

Habitantia in locis tepidis diuti⁹ viuere, q̃ ĩ frigidis.

Dẽtes habentia lõgioris vitæ.

Quæ animalia dicãtur diutius viuere(?)

Mors ex Ariſtot.

Hinc eſt, quòd idẽ Philoſophus dicebat, terreſtria animalia diutius, quã aquatilia viuere: quia in aquatilibus humidum aquoſius, in terreſtrib. magis viſcidum exiſtit. Habet etiam in lib. de lõgitudine, & breuitate vitæ, quòd ſtirpes quædam longius, quã nonnulla animalia viuũt ob humidum viſcidius; & hinc etiã eſt fortaſſe, quòd homines viuunt longius, quàm omnia animalia maiora, excepto elephante: quia in eò humidum eſt conſtantius. Ex his facilè colligere poſſumus, quo homo ſit breuioris, vel longioris vitæ, quàm ſtirpes, quàm animalia, & cętera demum omnia; ſed ut diximus noſtrum hæc ad propoſitum non erant. Subdit Hippocrates, *Ars longa*: Nemini dubium eſſe debet, quòd per Artem intelligit Medicinam. Dixit autem artem, quia propria vti voce voluit. Impropriè enim eſt ſcientia. Nec hic volo quæſtionem hanc examinare vtrum ſit ars, vel ſcientia; Quia penitus Logica quæſtio eſt: Quòd ſi volueritis ſcire, cur modo ars, modo ſcientia nuncupetur, fortaſſe non erit præter rationem dicere, Doctos viros, ideo modo artem, modo ſcientiam illam appellaſſe: quia ad Platonem reſpexerunt, qui in Dialogo de ſummo bono quinque gradus bonitatis conſtituit: In primo collocat omnium rerum menſuram; in ſecundo pulchritudinem, commẽſurationem, ac veritatem; in tertiò mentem, ac ſapientiam, in quarto ſcientiam, artem, & opinionem; in quinto temperatam voluptatem. Cum itaque medicina, in quarto gradu collocetur: Ideò non eſt mirum, ſi modo ars, modo ſcientia nuncupetur. Sed dicet quis cur proprio vocabulo eam vocat, cum artem dicit: Hoc declarat à priori; Ariſt. 6. Ethic. à principio, vſq; ad capitulum quartum: Nam ibi habemus plures eſſe habitus intellectuales, ſunt enim ſcientia, intellectus, ſapientia, prudentia, & ars. Cum itaque medicina ſit habitus intellectus facilè, colligimus ex Ariſtot. quòd non ſit habitus, ut ſcientia, nec vt ſapientia, nec vt intellectus; quoniam hi tres habitus verſantur circa res quę aliter ſeſe habere non poſſunt: Tamen differentia eſt, quia prudentia verſatur circa agibilia. Ars verò circa effectibilia, & ob id

Per Artẽ quid intelligat. Hippoc.

Ars medica impropriè ſciẽtia.

Cur modo ſcientia, modo ars dicatur.

Quinq; grad⁹ bonitatis.

In quo bonitatis gradu reponatur ars Medĩca.

Habitus intellectuales quinque.

Medicina magis propriè Ars.

id cum Medicina circa effectibilia verſetur, propriè ars erit. Sed cum ars ſit: An eſt ars liberalis, an potius uilis, & ſordida? Dicebat Galenus in Oratione ſuaſoria ad artes capitulo vltimo; Quòd non modo eſt ars liberalis, imo liberaliſſima; ſed eſt ne mechanica? Dicit Galenus, quòd eſt maximè mechanica: Non ob id ſequitur, quòd ſit ſordida, & uilis. Nam docuit nos Plato in Dialogo de recta nominum ratione, quòd hæc vox μηχανὴ, ſignificat excogitationem quandam ſolertem, ac ſublimem machinationem, ut nihil aliud ſignificet, quam altam quandam, ac profundam intellectus penetrationem; unde Medicina eſt ars mechanica, non quia ſordida, ſed quia in ea ſit maxima, ac ſublimis penetratio, atque requirit hominem præſtantis ingenij. Si autem liberalis eſt ars Medicina maximè eſt ſecũdum eam partem, (vt dicebat Diuus Plato,) in qua Medicus ſit à Medico, quòd dicebat in Dialogo Exhortatorio. Medicus enim Medicinam rectè callens duo præſtare poteſt munera, alterum ut medicum efficiat, reliquum ut inducat ſanitatem. Cum Medicus inducit ſanitatẽ opus efformat, cum verò Medicum efficit, doctrinã inducit: At liberalior eſt habitus doctrinæ, quàm operis. Et ideo liberalis ſcientia Medicina eſt, & præcipuè ſecundum eam partem qua medicum effingit.

Medicina ars liberaliſſima.

Medicina ars mechanica, ſed qua ratione.

Medicus ſciẽs duo præſtat.

Habitus doctrinæ liberalior habitu opis.

Hæc autem ars longa eſt, verum ut nulla in animis veſtris dubitatio relinquatur, primum quomodo lõga ſit, deinde ex qua nam parte, declarare inſtituimus. Artem igitur nemo longam eſſe dubitat; Quomodo autem longa ſit, dicebat Galenus primo de differentijs pulſuum cap. 1. Eſſe longam ſuapte natura. Quomodo autem ſua natura longa ſit, dicebat Hippocrates in Lege. Quòd ad rectè acquirendam Medicam artem neceſſarij ſunt aliqui Duces; Nimirum natura, doctrina, inſtitutio à puero, mores, locus ſtudijs deditus, ſumma induſtria, & denique tempus. Quòd declarat Hippocrates ſumpto exemplo a fructibus; vt enim cum fructum quis colligere uoluerit, neceſſarius eſt ager, ſic in diſciplinis neceſſaria eſt natura addiſcentis. Secundo ſunt neceſſaria ſemina quæ reſpectum doctrinæ tenent, & ideo qui rectè volũt addiſcere, bonos (opus eſt) vt habeant perceptores, ut optima doctrina inſeri poſſit; Deinde opus eſt, ut ſemina debito tempore in aruum mittantur, & hoc reſpondet inſtitutioni à puero. Neceſſarius preterea eſt aer ambiens commodus, qui correſpõdet loco ſtudijs dedito: requiritur Agricultura, quæ correſpondet induſtriæ, ſtudio, ac moribus; & poſtremò requiritur tempus; Quoniam omnia tẽpore moderantur. Quare cum hæc omnia acquirere, ac habere, non niſi maximè longum ſit; Ideo Medicina maximè longa eſt; ſed penes quas partes medicina longa eſt? Nam duas habet partes, vſum, & habitum. Scire oportet has duas partes fuiſſe ab antiquis etiam propoſitas: Nam Hippocrates dicebat, quòd ille qui medicam artem callere vult, neceſſarium eſt, ut non modo ſermone utatur, ſed ut in conuerſatione uerſetur: Nam per ſermonem habitum intellexit, per conuerſationem, vſum. Huius etiam ſententiæ Plato extitit in 1. de Repub. Dialog. ꝙ ars medica illa eſt, quæ non modo utile inueſtigat; ſed præbet. Inueſtigat ad habitum referens, præbet ad vſum. Idem Ariſtoteles (& hoc valet ad difficultates multas remouendas) in 6. Ethic. c. 3. & 4. Tangens habitum artis dixit. Artem uerſari circa uniuerſalia, & paulo poſt cap. 7. dicit; Artem eſſe ſingularium, quò ad vſum, ideo vana quæſtio eſt: An ars circa uniuerſalia, an circa particularia verſetur, nam quò ad habitum circa vniuerſalia, quò ad vſum circa particularia, propterea addebat Ariſt. quòd non modo ſat eſt ſcire, quòd carnes in uniuerſali cõcoctu faciles conducãt ad ſanitatem; ſed quæ nam hæc carnes ſint: Quia non modo habitum; ſed etiam vſum ſcire oportet: à quo ſuſcipiens Galenus 9. meth. c. 6. Dicebat Medico neceſſariũ eſſe habere vtrunque, tũ habitum, tùm exercitium, vnde habitum cruri dextro, vſum ſiniſtro cõparauit: nã vt abſq; altero crure, homo claudicare dicitur, ſic Medicina claudicat ſine altero horum, vel vſu, vel habitu. Sed dicet quis quid horum eſt dignius, & vtilius, num habitus, an potius vſus? Dicendum quòd abſque dubio habitus, cum vniuerſalium ſit, dignitate præcedit vſum, qui eſt particularium: ſed quò ad vtilitatem oppoſitum ſe habet; nam magis vtilis vſus eſt: propterea Dialogo, qui litigioſus inſcribitur Diuus Plato dicebat nullius vtilitatis eſſe artem illam, quæ docet modum facilem conuertendi omnia in aurum, imo ſi omnia conuerterẽtur in aurum, nihil prodeſſet nobis, niſi ad quem vſum hoc fiat cognoſceremus.

Medicina cur ors lõga.

Ad cõparandum medicinę ſcientiã ſeptẽ, tanquã Duces ex Hipp.

Medicinę partes duæ. Ars qua ratione circa uniuerſalia; & qua circa particularia.

Habitus & uſus vterque medico neceſſarius.

Dubiũ.

Solutio.

Cum itaque hæ duæ partes in Medicina ſint, Modernus à Montano accipiens contra Galenum tenet, quòd impoſſibile eſt artem hic pro habitu accipere, ſed debemus eam audire pro vſu. Hanc veritatem comprobat valida ratione, & ſatis euidenti authoritate. Ratio fuit, quia ratione habitus, nihil aliud conſiderat Medicus, niſi corpus humanum ſanabile, principia, eius partes, ac paſſiones. Hæc autem omnia conſiderat, vt finita in ſpecie, & propterea ratione huius ars longa eſſe non poteſt. Idem probat authoritate Galeni: quia 9. de placitis Hippoc. cap. 2. inquit, habitum quemcunque artis vno tantum anno haberi poſſe. Vſum verò neque toto vitæ curriculo; Ecce quòd breuis eſt ars ratione habitus; ſed longa ratione vſus. Et quoniam acutiſſimus Modernus videbat, quòd aliquis dicere poterat pro Galeno, quòd habitus poteſt biſariam conſiderari vno modo, ratione artis Medicæ inuentæ, altero modo ratione artis Medicæ inueniendæ. Si ratione inuentæ conſideretur, vt ſic breui ſpatio acquiri poteſt, ſi ratione inueniendæ maximus eſt labor, & maximum tempus. Statim dicit Modernus euaſionem nullam eſſe, primum quia tempore Hippocratis Medicina erat inuenta authoritate Platonis, qui dicit Medicinam inuentam eſſe tempore Aeſculapij. ergo Hippocrates non poteſt loqui ratione artis adinueniendæ. Pręterea vis uidere, quòd non loquitur de inuenienda arte, probo id, quia Hippocrates volens probare artem eſſe longam dicit: quia occaſio eſt præceps, modo occaſio non poteſt eſſe præceps in habitu; ſed bene in vſu, quare de artis longitudine, quò ad vſum, non quò ad habitũ loquitur Hippocrates. Præterea, (& dicunt etiã fuiſſe ſententiam Galeni) Hippocratis inſtitutum nullum aliud eſt, niſi tradere quaſdam regulas, & Aphoriſmos, beneficio quorum Medicus poſſit exercere artem inuentam circa ſingularia: Ecce quòd non ad habitum, ſed ad vſum refertur artis longitudo, cuius contrarium dixit Galenus in commento. Hęc Modernius, &c.

Modern' cõtra Galenum.

Ratio 1.

Habitũ artis uno tantũ anno haberi poſſe. Vſũ neque toto uitæ curſu.

Reſponſio prima pro Galeno.

Reſponſionis impugnatio.

Medicina inuenta tẽpore Aeſculapij.

2

Occaſio præceps in vſu, nõ i habitu.

3

LECTIO VI.

PRopoſita fuit dubitatio; An ars Medica longa eſſet ratione vſus tantum, uel ratione habitus, & vſus ſimul, & audiuiſtis fundamenta iuniorũ, qui aſſerebant contra Galenum, ſolum longam eſſe ratione vſus: Nos uerò conſiderantes Platonis, præceptum in Dialogo de Mendacio, vbi dicebat nullum eſſe euidentius inſcitiæ argumentum, quàm ab opinione ſapientum virorum recedere, nequaquam exiſtimauimus bonum eſſe a Galeni ſententia deuiare. Neque enim credimus Galenum qui in his exponendis Aphoriſmis adeo diligens interpres fuerit, fuiſſe in re, quæ non admodum difficilis eſt allucinatum,

Inſcitiæ argumẽtum.

Digitized by Google

Inclinatum, ac eò præcipuè cum 9. de Plac. Hippocr. &c. ca. 2. Artis medicæ habitum breui poſſe comparari tempore dixerit. Quòd etiam primo de Criſib. cap. 13. & 2. de Criſib. cap. 3. & in lib. de præcognit. ad Poſth. Confirmare viſus fuit: Nos itaq; reſoluentes materiam dicimus, quòd vel eſt ſermo de longitudine artis ratione vſus, vel ratione habitus. Quòd longa ſit ratione vſus ab aduerſarijs conceditur, & Hippocrates hoc in Aphoriſmo confirmat, cum de occaſione, iudicio, ac experimento loquitur. Si verò de habitu loquamur, dicimus poſſe habitum bifariã conſiderari, vel ratione artis medicæ inuentæ, vel ratione inueniendæ: Si de inuenta loquimur, concedimus, & nos cum aduerſarijs poſſe breui hunc habitum comparari ſpatio; At de habitu reſpectu medicinæ inueniendæ tota eſt, controuerſia. Nos autem huius ratione longam eſſe artem dicimus; vnde vt intellectus noſter acquieſcat duo comprobabimus. Alterum eſt, quòd ante Hippocratis tempora medicina non fuit inuẽta, vel valdè imperfectè inuẽta. Reliquum, quòd ipſe Hippocrates loquitur de lõgitudine artis reſpectu etiam artis inueniendæ. Primum comprobamus non diſcedẽtes ab his teſtimonijs, quæ ab aduerſarijs sũt adducta. Ipſi enim ex Platone probabant ante Hippocratem Medicinã fuiſſe inuentam. Plato in conuiuio, vel de amore dicit, Quòd ab Apolline Amoris diſcipulo, duce amore, & deſiderio fuit inuenta ars medica. Quinimo eodẽ in conuiuio aſſerit, vbi de Laudibus. Eryximachi verba facit, artem medicam fuiſſe ab Aeſculapio inuentam. Expreſsè itaque aſſerit medicinam aliquo tempore fuiſſe inuentam. Quòd quidem ſic (vt puto) intelligere oportet. Ab antiquo artem medicã fuiſſe adinuentam, non quidem ex toto: ſed penes ſemina; Expoſitio poteſt colligi ex Hippocrate (ſi fas eſt per Hippocratem, Platonem interpretari,) inquit Hippocrates in lib. de veteri medicina, quòd ab antiquis fuit inuenta via, & principium medicinæ, & propterea ſubdit poſteros, per ea, quæ ab ipſis inuenta ſunt, meliorem poſſunt, ac faciliorem habere aditum ad Inuenienda. Ideo non ex toto erat inuenta; ſed neceſſarium erat, vt perficeretur. Quòd & Galenus confirmat 7. Aphoriſ. 26. inquiens Hippocratẽ fuiſſe primum, qui multa aduenit in arte medica. Quinimo vnum aliud addam. Quod etiam recentiores dicunt in multis locis, quæ ab ipſis colligimus, videlicet quòd nec Hippocrates, ita perfecerit medicinã, vt aliquid in ea non deſideraretur. Inquit enim Galenus primo, de elementis, cap. 6. Nemo ex toto artem medicam abſoluit, at primo de vſu partium, cap. octauo, ait. Quòd omnia quæ Hippocrates dicit, de arte medica vera ſunt, & nihil perperam dicit; tamen aliqua confuſè, aliqua diminutè tradidit, vt propterea coactus ipſe fuerit, ut ibi dicit, ſe obſcure ab eo dicta, diſtincta reddere, & diminuta cõplere, vt ſi deſideratis exemplum Galenus 1. ad Glauconem in principio gloriatur ſe primum fuiſſe, qui exactam doctrinam febrium ephemerarum tradiderit: propterea 1. de dig. pulc. c. 2. Eos reprobat, qui in arte medica inſiſtunt in varijs quæſtionibus; Quandoquidem ars medica longa eſt, & requirit hominem maximo præditum ingenio; imo Galenus primo de ratione victus in acutis 44. dicebat, Quòd non eſt vnus homo idoneus, & ad docendam medicinam, & ad eam in ſingularibus exercendam; Quare non modo vſus, ſed habitus longus dicitur. Hoc erat primum declarandũ, quòd ſcilicet habitus ratione ſciẽtiæ inueniendæ longus nimis eſt. Secundum erat, ꝙ in hoc Aphoriſmo loquatur Hippocrates de arte lõga ratione artis inueniẽdæ. Id per Galenum, & Hippocratem cõfirmari poteſt: Per Galenum, qui in cõmento, cum dicat duo eſſe inſtrumenta artium inueniendarum, Experimentum, & iudicium, clarè loquitur de inuentione artis. Præterea hoc in eodem commento dicit: (Nemo enim ſatis eſſe poteſt ad eãdem artem inchoandam ſimul, & abſoluendam, ſed ſatis uideri debet ſi quæ multorum annorum ſpatio maiores inuenere. Poſteri accipientes, atque his addentes aliquid, illam aliquando compleant, atque perficiant:) Ergo ad inueniendam, non adinuẽtam reſpexit artem. Ex Hippocrate etiam: Nam ſi Hippocrates regulas, quaſdam generales, & præcepta generalia, quę Aphoriſmos uocant, tradit: hæc quid aliud ſunt? quàm habitus. Benè tamen verum eſt, ꝙ de hoc habitu loquitur, ut ad uſum dirigitur, ſed quid ad argumẽta iuniorum? Credo eſſe facillimum ea tollere: & ad primũ ex authoritate Platonis, iam conſtat reſponſio: nam Plato dicebat ab antiquo inuentam non ex toto, ſed penes ſemina. Ad illud nono de placitis. Dico quòd loquitur de habitu ratione artis inuentæ, qui breui acquiritur. Ad illud de occaſione credo, quòd ſit facilè reſpondere: nam veriſſimum eſt hoc. Quod hi aſſerunt, tantum ad uſum facere occaſionem, quodque ad inuentionem nihil faciat. Neque hoc ignorauit Galenus: nam occaſionem in hoc com. ad particularia, & ad úſum refert. Modo non uálet hæc conſequentia occaſio ad vſum tantum refertur, ergo ars eſt longa ratione vſus tantum. Valeret quidem ſi proponeret lõgitudinem artis ratione occaſionis tantum. At præter occaſionẽ addit iudicium difficile, experiẽtia fallax. Nã iudiciũ, & experimentum difficile, & fallax conducunt, tum ad uſum, tum ad habitum, ut ſuo loco dicemus. Vnde eſt longa ars ratione vſus, tum ob occaſionem, cum ob experimentum, tum ob iudicium. Eſt longa ratione habitus, tum ob experimentum cum ob iudicium, non ob occaſionem, ideo nõ ualet ratio. Cũ vltimo loco addebant, citra controuerſiam ab omnibus concedi, quòd Hippocrates hic tradat regulas generales, ut harum beneficio uſum in ſingularibus habere poſſimus. Licet id ſine controuerſia dictum eſſe aſſerant. Dicimus tamen id neque Galenum, neque alium quempiam affirmare poſſe. Nam tradit hæc præcepta ratione habitus, & vſus, ut. ſ. primo hotũ præceptorum habitum cõſequamur, & beneficio poſtea habitus habeamus exercitationẽ in ſingularibus. Conſtat ergo quòd artem dicat eſſe longã Hippocrates, tum ratione vſus, tum ratione habitus artis inueniendæ, Sed quare eſt longa, quia hæc quæſtio erat diſſoluenda, ideo ſubdit Hippocrates longa eſt: quia occaſio eſt præceps, Experimentum periculoſum, &c. At nos de occaſione primum loquamur, ut diſtinctè procedamus: Primum quid ſit occaſio: Secundo quomodo per occaſionem medica ars longa ſit declarare lubet. Quò ad primum Iuniores dicunt ex ſententia Hippocratis in lib. qui inſcribitur Præceptiones, occaſionem nihil aliud eſſe, quàm opportunitatem medicinalem in propinatione cibi, & medicinalium. Ego autem (ſi licet mihi dicere, quòd ſentio) nequaquam exiſtimo hanc eſſe bonam diffinitionem occaſionis: Nam concedo bene Hippocratem dicere occaſionem eſſe opportunitatẽ medicinalẽ, &c. Non tamen ob id ſequitur, ita dicit Hippocrates, ergo hæc eſt definitio. Nam ſi quis author Exempli cauſa dixerit. Homo eſt albus, non ualet inferre, hic author ita dicit, ergo hæc eſt hominis definitio. Quòd autem definitio occaſionis hęc non ſit, ex definitionis legibus, & ex Hippocrate probamus eo in loco. Ex legibus definitionis, nam definitio ita limitare debet definitum, ut ipſum a quocunque alio ſeiungat. Modo cum dicimus occaſionem eſſe opportunitatem &c. hoc non modo occaſioni competit, ſed & tempori opportuno, confirmo hoc eo in loco per Hippocratẽ, vbi dicit: Nos medemur

aliquando

Marginal notes:

Solutio propria, ad Moderni rationes.

Ars medica ab Apolline inuenta.

Hippocrates primus multa adinuenit.

Nemo artẽ medicã ex toto abſoluit.

Galenũ primum exactam Ephęmerarũ doctrinam tradidiſſe.

Duo inueniendarũ artium inſtrumenta.

Reſponſio ad argumẽta Moderni.

Occaſio ad uſum refertur.

Iudiciũ, & experimẽtum, tũ ad vſũ, tũ ad habitũ.

Ars longa qua ratione.

Occaſio quid.

Ex iuniorum ſententia.

Iuniores redarguuntur.

Digitized by Google

aliquando occaſione, aliquando tempore opportuno, quare cum opportunitas medicinalis competat tum occaſioni, cum tempori opportuno: ergo hæc non poteſt eſſe bona occaſionis definitio. Quare dicendum aliter eſt. Quòd.ſ. (Occaſio nihil aliud eſt, quàm pars temporis opportuna, ac momentanea, qua operationes medicæ menſurantur.) Hęc eſt eius definitio. Declaro ex Hippocrate loco adducto: Dico occaſionem eſſe partem temporis, vt à toto tempore ſeiungatur: Nam Hippocrates ibi dicebat tempus eſt, in quo eſt occaſio. Occaſio verò eſt, in qua, non eſt multum temporis; Vnde occaſio pars temporis eſt, & eſt opportuna: Nam illud, quod citra opportunitatem animalis fit, non vergit ad vtilitatē animalis, ſed ad interitum potius, ut Hippocr. lib. de Decenti ornatu. Dixi præterea momentaneam, ut diſtinguatur à quocunque tempore, quòd poteſt habere aliquam latitudinem, & hoc dicit Galenus in præſenti commen. & in 12. lib. de vſu partium c. 2. Poſtremò dixi, *Qua operationes medicæ menſurãtur.* Pro qua particula duo ſcire oportet. Alterū medicas operationes menſurari ab occaſione. Secundū quomodo ab ea menſurantur. Quò ad primum: operationes medicas menſurari ab occaſione, hoc colligere licet ex Hippocrate in eo de præceptis lib. vbi dicit; Occaſionem maximè conducere ad operandum; Ecce quòd occaſio maximè conducit ad operationes, quod etiam Galenus in com. declarauit. Diximus medicas, vt à quacūque alia actione, & occaſione id diſtinguamus; ſed quomodo hæ operationes occaſione menſurētur difficilius eſt cognoſcere: Nam menſurantur quatenus hæ operationes ſunt motus. Aduertendum tamen, quòd licet Ariſt. 4. Phyſic. dicat motum à tempore menſurari, & quòd motus mēſura ſecundum prius, & poſterius tempus ipſum ſit: operationes tamen medicæ nequaquam hoc modo, quo motus à tempore, menſurantur: Nā ea ratione tempus motum menſurat, quatenus in eo prius & poſterius exiſtit, quatenus competit enti ſucceſſiuo habere partes.ſ. diminutè. Nam eius pars præterita dicitur, quæ præceſſit; futura, quæ iam ventura eſt. In occaſione autem non eſt pars præterita, ſeu prior, neque futura, ſeu poſterior: ergo occaſio non menſurat operationes medicas, ut tempus menſurat motum. Quomodo igitur occaſio has operationes menſurat? Hunc in modum; Quia ad hoc vt motus à tempore menſuretur, neceſſarium eſt, vt vniatur prius & poſterius per quoddam medium; nā aliter non poſſet fieri menſura, niſi daretur hæc vnio. Hæc autem vnio, quæ inſtans eſt, temporis quodammodo particula exiſtit: vnde ſi accidat, quòd hoc inſtans coniungens præteritū cum futuro ſit inſtans opportunum, tale inſtās opportunum dicitur occaſio, & ſecūdum hunc modum operationes medicę menſurantur ab occaſione, vt parte quadā temporis momentanea coniungente partem priorem, & poſteriorem in tempore; Sed dicet quiſpiam non videtur Hippocratem debitam ſeruaſſe grauitatem cū de occaſione locutus fuit; Nam ſi occaſio eſt pars temporis momentanea ſatis fuerat dicere: occaſio, & non debebat addere, præceps. Nam etiam ſuſſiciunt, quòd occaſio præceps & fugax eſt, & ob id eā pingunt in anteriori parte capitis cum capillata fronte, & in parte poſteriori capillis nudatam formāt, & fugacem, &c. Ad hoc duplicem aſſignamus reſponſionē. Altera eſt, quòd Hippocr. dicit; præceps, quia medicus eſt artifex ſenſatus, qui non conſiderat res in puncto, & ideo conſiderat occaſionem cum aliquali latitudine, quæ vel maior, vel minor poteſt eſſe; vt autem alluderet Hippoc. ad difficultatem medicinæ, eam tangere voluit occaſionem, quæ minorē habet latitudinem, & ideo dicit occaſio præceps.

Occaſionis propria definitio. — *Tempus quid ex Hippoc.* — *Operationes medicę ab occaſione menſurātur, & quomodo.* — *Tempus menſura motus.* — *In occaſione nec pars præterita, nec futura.* — *Occaſio quid eſſe dicatur.* — *Obiectio* — *Occaſionis pictura.* — *Reſponſio duplex.* — *1 Medicus artifex ſēſatus.* — *Occaſio cur præceps.*

Quòd etiam ex Gal. colligi poteſt. 5. de tuend. valetud. cap. 3. vbi dicit occaſionem illam, quę eſt in morbis eſſe magis præcipitem, quàm quæ eſt in tempore ſanitatis. Cum autem hic de occaſione non in ſanis, ſed in ægris loqueretur, ideo dicit occaſio præceps. Secunda reſponſio (iudicio meo melior) quòd Hippocrates non dicit occaſio præceps; ſed tempus acutum, & velox. Idque ex Idiomate Græco haberi poteſt vbi dicitur. ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς. Et aduertatis nè Fuchſius nos decipiat. Nam licet Græcam linguam fuerit profeſſus, tamen hic in maximo eſt errore; cum dicat καιρὸς ſignificare aliquod tempus anguſtum, ideſt occaſionē. Et motus fuit Fuchſius authoritate eius, qui conſtituit Dictionarium Græcum; ſed ſi magis licet Hippocratem per Hippocratem interpretari, quàm per conſtituentem Dictionarium Græcum, dicendum quòd Hippocrates in his Aphoriſmis multis conſueuit vocabulis tempus vocare. Nam vtitur hoc verbo χρόνος pro tempore 2. Aphor. 7. vtitur, & hoc verbo ὥρη tertio Aphor. primo, tertio, & quarto Aphoriſmis, pro tempore ſignificādo. Pro tempore etiam καιρὸς dixit. 3. Aphoriſ. 8. vbi non de occaſione; ſed de tempore loquebatur, & ob id dicit tempus acutum, vt occaſionem denotaret, & hæc expoſitio mihi magis, quàm prima ſatiſfacit, nam nō cogimur facere diſtinctionem de duplici occaſione: ſed dicet quiſpiam; ſi hæc eſt natura occaſionis, quomodo ars medica eſt lōga ex occaſione? Dico quòd id prouenit tùm ex parte occaſionis, tùm ex parte corporis. Ex parte quidem ſui, nam in puncto conſiſtit occaſio, vt dicebat Gal. 12. de vſu partium, ca. 2. Et ideo inquit ipſe, quòd quoties inducenda eſt Symetria, vel habet latitudinem, vel non. Si habet, non eſt difficile inducere Symmetriā, ſi non habeat latitudinē; ſed in puncto conſiſtat, vt non liceat vltra progredi, hoc eſt valde difficile aſſequi: Et hinc eſt q; naturam ita progredientem admiramur. Et propterea cū occaſio latitudinem non habeat, ſequitur ex parte occaſionis, quòd ars longa ſit. Eſt præterea difficilis occaſio ex parte corporis, & ob id ars longa; Nam vt dicebat primo ad Glauconem. 1. Gal. Vnum quodq; corpus propriam habet occaſionem. Præterea corpus humidum eſt valde fluxile, vt dicebat Hippocrates in lib. de decenti ornatu, & Plato in conuiuio, vt continua ſit mutatio in corpore noſtro, quod & 2. ſectio, problem. 28. viſus fuit confirmare Philoſophus. Confirmatur denique hoc ex Gal. qui in hoc commen. dicit; Occaſionem eſſe præcipitem ob corpus humidum fluxile; nam facilè, atque continuò alteratur à cauſis non modo externis; ſed etiam internis: Ideo optimè Philotheus dicebat, quòd quoties eſt occaſio exhibendi, vel cibi, vel medicamenti, tūc euenit, ut vel acceſſio inſtet, vel Symptomata alia, quæ impediunt nos, quò minus id faciamus, & ideo tollitur poſtea occaſio, & difficile admodū eſt ipſam poſtmodū inuenire; & ideo mirum nō eſt: Si tùm ratione ſui, tùm ratione corporis occaſio præceps eſt, neque mirum etiam videri debet, cum adeò difficilis ſit occaſio, vt ars longa ſit merito occaſionis, &c.

2 — *Fuchſij error.* — *Tempus uocabulis pluribus inſignitum.* — *Dub. Ars medica quō longa ex occaſione.* — *Solutio. Occaſio in pūcto conſiſtit.* — *Corpus humidū ualde fluxile.* — *Occaſio præceps tùm ratione ſui, tùm rōne corporis.*

LECTIO VII.

ARtem longam dicebat eſſe Hippocrates, vel ratione occaſionis, vel experimenti, &c. De occaſione hactenus, quò ad per compendiū fieri potuit, locuti ſumus. Nunc de ſecundo, i. de experimento loquamur. Dicit enim Hippocrates. *Experimentum periculoſum*. Quid ſit experimentum Primo declarare oportet: Secundo ob quid fuerit adinuentum; ſed vt aliorū confutem ſententias non opus eſt, vt à me expectetis; nā propoſita veritate falſitatem

Digitized by Google

ſitatem aliorum facilè ex vobiſmetipſis cognoſcere poteritis; Nè autẽ æquiuocatio aliqua contingat, per experimentum. Ego experimentum medicum intelligo, vt fiat diſtinctio ab experimentis, quæ in alijs artibus, ac ſcientijs reperiuntur. Huius autem talis aſſignatur definitio. Experimentum eſt ſimulacrum fixũ in memoria ex multiplici memoria, atq; ſenſatione magis multiplici ad artis medicæ inuentionẽ, & vſum conducens. Pro cuius definitionis intelligentia. Primò quõ experimentum generetur declarare oportet: nam hoc declarato facilè cognoſcetis non modo difficultatem hanc; ſed quod paſſim Gal. dicit, Quòd duo ſunt inſtrumenta, quæ conducunt ad inuentionem artis, Experimentum, & Iudicium. Sciendum itaque ex Ariſtotel. tùm primo diuin. in principio, tùm ſecundo poſt. in calce. hunc in modũ experimentum fieri. Primum quidem neceſſarium eſt, vt fiant ſenſationes circa indiuidua eiuſdem ſpeciei, vt verbi gratia. Nos obſeruamus, quòd hoc Rhabarbatũ purgat choleram, & illud. Et has obſeruationes appellamus ſenſationes: Neque credatis ſenſationes has eſſe experimentum; quia falſum hoc eſſe ex Ariſtot. ibi liquet. Deinde ex his ſenſationibus memoria fit. Nam vbi tertio viderimus Rhabarbarum euacuare bilem, recordamur ſecundæ, & primę obſeruationis, & ſic fit memoria. Deinde ex multis memorijs fit vnum opus animæ, ideſt vnum ſimulacrum in memoria, & hoc eſt experimẽtum, à quo experimento, & animæ operatione intellectus poſtea conſtituit propoſitionem vniuerſalem. Omne Rhabarbarum purgat bilem; nam intellectus ex ſimulacro conſtituit vniuerſale, quòd eſt principiũ in arte, & ex hoc colligatis Experimentum non eſſe principium in arte, ſed eſſe inſtrumentum ad principia artis inuenienda, vt patet ex Galeno in hoc commento, & ſecundo metho. 6. & 4. meth. 3. & 5. method. 1. & multis alijs in locis. Qua conditione experimenti conſtituta facilè eſt modo difficultatẽ intelligere. Diximus primo experimẽtum eſſe ſimulacrũ, per hoc intelligentes animæ opus, per quod tanquã per inſtrumentum intellectus facit poſteà propoſitionem vniuerſalem. Deinde diximus [fixum.] Eſt autem neceſſaria, hæc particula: nam ſi experimentum ea ratione fit, vt beneficio eius intellectus poſtea conſtituat principia artis: principia autem ſemper debent manere, & eſſe fixa: & ob id ex aliquo fixo debẽt prodire. Cum ergo ex experimẽto prodeat, Experimẽtum fixum eſſe debet; & ideo cõſtat, quòd non ex una tantum, vel altera ſenſationes cõſtat experimentum. Idemque Galenus 6. de tuend. valet. 14. dicebat. Experimentum habere vicem oportet regulæ, vt nihil ſcribamus, niſi experientia ſit confirmatũ. Poſtea in definitione diximus [in memoria] Per memoriam autem facultatem memorandi, quę ſingularium receptiua eſt, intelligimus. Diximus deinde [ex multiplici memoria:] per hanc autem non memorandi facultatem intelligimus, ſed operationẽ memoriæ facultatis, nempè recordationes ipſas; nã ad experimentum faciendum plures memoriæ requiruntur, & propterea citatis locis dicebat Ariſtot. Quòd experimentum eſt memoria multiplex, ſeu multæ memoriæ. Vnum faciunt experimentum; Vbi aduertatis, quòd Ariſtot. dedit definitionem (ſi definitio dici debet) experimenti per cauſam efficiẽtem: dicit. n. experimentum eſt multiplex memoria, ideſt fit ex multiplici memoria; Nam vt ibidem Philoſophus dicebat. Ad experimentum plures memoriæ: ad Vnam memoriam plures ſenſationes; Vnde ſi ad experimentum requiruntur plures memoriæ, & ad vnam memoriã plures ſenſationes; ergo multò plures ſenſationes, quàm memoriæ requiruntur ad experimentum. Et hoc dicebat Galenus in lib. ad Traſyb. de opt. ſect. cap. 11. Inquiens, experientiam eſſe memoriam eorum, quæ frequenter, & eodem modo videmus. Quæ etiam definitio ex efficiente conſtat: Nam experimentum non eſt memoria, ſed fit ex memoria eorum, quæ frequenter eodem modo videmus; vt etiam memoria à ſenſationibus pluribus, eodem modo ſemper viſis, fit. Poſteà in definitione eſt additum [ad artis medicæ inuentionẽ, & vſum conducens.] Nam vt Ariſtotel. locis citatis dicebat: Experimentum confert ad inuenienda principia in omnibus artibus, ac ſcientijs. Nos hîc loquimur non de experimento ad quamcunq; artem, & ſcientiam faciente, ſed de experimento medico, Diximuſque [Ad inuentionem, & vſum:] Et quò ad inuentionem quidem attinet, facilè cognoſci poteſt, quòd experimentum cõducat. Nam ex locis citatis. Ex experimento facimus vniuerſalia principia. Vt E. C. quòd omne Rhabarbarum purgat choleram. Quam etiam veritatem Hippocrates in lib. de veteri medicina tetigiſſe videtur, vbi dicit, quòd cum obſeruaſſent homines malam eſſe eandem victus rationem in ſanis & ęgris, cęperunt obſeruare, an eadem, vel diuerſa vti melius eſſet, & tandem experiẽtia adinuentum eſt hoc principium, quòd alia victus ratione ſani, alia ægri vti debent; Vnde etiam Gal. 1. Prorrhet. ſect. 3. comm. 33. inq̃t Hippocratẽ ex multa experientia, quàm ex particularibus ſibi fecit, vniuerſalia collexiſſe; Quia ex ſenſationibus memoriæ, ex memorijs experimentum. Ex experimento vniuerſale; Hoc etiam Galenus in præſenti commen. dicit; Imò tanti fecit experimentum, vt 2. de tuend. libris ſimplici. & præſertim lib. 9. vbi de lapidib. & alibi, dicat eſſe aliqua in arte, quæ ſolo experimento adinuenta ſunt, ſine vlla ratione. Idem 3. meth. c. 1. vbi reprobat eos, qui omnia experientia in arte fieri dicebant, & eos, qui omnia ratione; nam aliqua ratione inueniuntur in arte, aliqua experimento; Et ob id licet non ita principale ſit inſtrumentum experientia, vt iudicium; tamen eſt principale ſecundum quid, quò ad illas ſcilicet partes artis, quæ ſolo adinueniuntur experimento. Conducit etiam experimentum ad vſum; Nam vbi cognouerimus, ꝙ omne Rhabarbarum purgat choleram. Cognoſcemus etiam quòd in hoc indiuiduo purgat cholerã, & ideo exhibemus Rhabarbarum; His habitis facilè eſt intelligere; quid Hippocrates in præſenti loco velit, cũ dicit [*Experimentum periculoſum*;] Nam non intellexit ſenſationes, ſed illud opus animæ, quòd ex multis memorijs, ac multò pluribus ſenſationibus fit, & ideo dicit, eſſe periculoſum; nam ad hoc faciendum experimentum multa requiruntur, vt multæ memoriæ, & multò plures ſenſationes, quæ ſenſationes non citra periculum fieri poſſunt; & cauſam, cur hæ ſenſationes citra periculum fieri nõ poſſint. Reddit Galenus in commento inquiens, quòd id eſt propter ſubiecti nobilitatẽ; ſed iuniores dicunt. Vt ũ eſſe id, quod dicit Galen. experimentum eſſe periculoſum propter ſubiecti nobilitatem, ſed & alię etiam cauſæ ſunt, cur experimentum ſit periculoſum, ut experientię difficultates, & proprietates occultę. At ego mehercule ignoro cur hi tam facilè voluerint Galeno addere, qui nõ diminutus, ſed bene obſcurus ſuit. Nam cum addunt ad experimenti periculum, difficultatem experimenti, & proprietatem occultã. Dico quòd proprietas occulta nõ eſt aliud à difficultate experimenti; nam hæc proprietas occulta in cauſa eſt, cur experimentum ſit difficile: Præterea ſtatim cum ponitur ſubiecti nobilitas, ſtatim innoteſcit, & ponitur difficultas experiendi: nam difficile eſt admodum operari in ſubiecto adeò nobili; nam poſita nobilitate ſubiecti omnia ponuntur. Idq; declaro magis; nam Galenus de eo loquitur experimento,

Experimẽti definitio.

Inſtrumẽta duo ad artis inuentionem.

Quõ fiat experimẽtum.

Quõ memoria.

Quõ propoſitio uniuerſalis.

Experimentum inſtrumentũ ad principia artis inuenienda.

Pricipia artis ſemp manentia.

Facultas memorãdi ſingulariũ receptiua.

Memoria ex pluirib. ſenſationibus.

Experiẽtia qd ex Galeno.

Quõ experimentum conducat ad inuentionem.

Diuerſa uictus rõne uti debent ægri, ac ſani.

Sola experientia in arte q̃dã inuenta.

Experimentum cur periculoſum.

Galen. defenſio aduerſus iuniores

Proprietas occulta non aliud à difficultate experimenti.

Digitized by Google

mento, de quo Hippocr. Vnde cum medicus ſuam contemplationem totã faciat de corpore humano. Ideo loquendo de experimento, de eo ita loqui debet, vt diſtinguatur à quocunque alio experimento, quòd medicum non eſt, & id non poteſt fieri, niſi poſita nobilitate ſubiecti; Nam in multis alijs eſt etiam difficultas operandi, vt dicimus, quòd adamas, porfidum, &c. non inciduntur ab arte, ſed ab aliqua proprietate occulta alicuius determinati corporis. In arte autem medica proprietas occulta ſola non eſt, per quam experimentum medicum ab alijs diſtinguatur experimentis, & ideo ſatis artificioſè Galenus poſuit ſubiecti nobilitatem, & ſatis hoc etiam fuit. Quare dicit experimentum periculoſum ob nobilitatẽ ſubiecti? Quia non operamur in aliquo animali bruto, ſed in homine, in quo vel parum errare non fit citra interitum ægri. Quantum verò ad iudicium attinet. Primo ante difficultatem, nè æquiuocatio cõtingat, ſcite oportet, quòd non accipimus Iudicium, eo pacto, quò Empirici, ut in præſenti cõmento dicit Galenus; nam Iudicium accipiunt pro iudicatione eorum, quæ facta fuere, ut E. C. fuerunt ægro multa auxilia adhibita, Iudicium eſt iudicare, quod nam eorum ægro profuerit, quodve obfuerit. Non autẽ hoc pacto accipitur, ut rectè dicit Galenus: nam Hippocrates non fuit Empiricus, ſed ſecutus eſt rei naturã, & dogmaticus, ut etiam 3. Aphoriſ. t. 1. commen. dicit Galenus; Sed quiſpiam ambiget, cum Iudiciũ eo modo, quo accipiunt Empirici ſit difficile, cur & hoc intelligere non potuit Hippocrates, ut maiorem artis intimaret longitudinẽ, & difficultatem? Reſpondet Galenus 4. meth. cap. 3. Non eſſe permiſcendam Empiricã medicinam cũ rationali, & multò minus cum dogmatica: & ideo non potuit Iudicium empirico modo acceptum intelligere Hippocrates. Accipitur alio modo Iudicium pro inuentione veritatis, vt Galenus 4. meth. cap. 4. dicit, vbi ait nulla ratione alia Iudicium poſſe fieri pro inuentione veritatis, niſi ratione, & experientia. Nec de tali iudicio intelligimus; quia non de eo loquimur iudicio, quod eſt ueritatis inuentio, ſed de eo, qđ eſt inſtrumentum ad veritatem inueniendã, diſtinctum ab experimento. Hoc autem Iudicium poteſt etiam accipi ex ſententia Galeni, in 9. de placitis, capite primo, pro iudicio naturali, ideſt pro facultate cognoſcendi ſiue vniuerſalia, ſiue particularia, ideſt pro facultate ſenſitiua, & intellectiua. Nõ accipitur pro facultate ſenſitiua; nam dicit, Iudicium difficile, nam ſenſitiuam facultatẽ facilè eſt cognoſcere, neq; de facultate intellectiua loquitur: Nã licet hæc ſit, ut tabula raſa, quæ cum difficultate perficiatur, tamen non de ea loquitur Hippocrates. Et ratio eſt, nam cum hic Hippoc. de duplici inſtrumento loquatur, neceſſe eſt, vt vnũ alteri proportionetur, ſi debet in dictis Hippocratis eſſe proportio. Modo cum primum inſtrumentum non ſit ſenſus, ſed opus ſenſus, ſeu ſenſitiuæ animæ, à pari alterum inſtrumentum non debet eſſe intellectus; ſed opus intellectus. Vnde vt experimentum proportionatur ſenſui, & eſt opus ſenſus, ſic Iudiciũ proportionatur intellectui, & eſt eius opus: Et propterea rectè Galenus in hoc commen. dicebat. Nos per iudicium ipſam rationem intelligimus. Quid autem hoc ſit, facilè nunc eſt cognoſcere Iudiciũ, itaq; nihil aliud eſt (hoc modo ſ. acceptum) Quam [Diſcurſus factus ab intellectu diſcurrente ad artis medicæ inuentionem, & vſum conducens:] Eſt quidem diſcurſus à noto ad ignotũ, factus ab intellectu, quare nõ à ſenſu, nec a cogitatiua, ſed ab intellectu quidẽ diſcurrente, nam datur intellectus, qui quãdoq; (vt hi dicũt) intuitiue cognoſcit, ac intelligit, & ideo ad huius differentiam ſit dictum. Et propterea Gal. 3. de vſu partium, cap. 4. dicit. Solum hominem inter animantia habere rationem, & intellectum diſcurrentem, qui quidem (inquit) eſt ueluti ars ante artes. Quinimo 4. de placitis, cap. 4. dicebat Galen. intellectum diſcurrentem eſſe ducem ſingularium omniũ operationũ. Ex quo modo liquet, quòd ad inuentionem artium conducit Iudicium, & quòd ad vſum. Nam cum dicit eſſe artẽ ante artes, nihil aliud ſignificare vult, niſi quòd cõfert ad inuentionem artium, & ꝙ eſt veluti cauſa artium, cum dicit eſſe ducem omnium ſingularium operationum, ad vſum id refertur. Sciatis autem, quòd habet etiam cauſam finalem propoſitam à Galeno cum dixit; Iudicium eſſe inſtrumentum inueniẽdarum artium, & ad inuentionem etiam remediorum facere; Nam Hippocrates inſtituit ſermonem de arte curatiua, quod etiam tetigit Galenus, cum dixit; Iudicium eſt recta eorũ ratio, quæ facienda ſunt: vbi dicit facienda ſunt: Nam iudicium eſt ante adminiſtrationem remediorum, non poſt; Idque exemplo probo, quòd ſcilicet primo conducat iudicium ad inuenienda principia in arte; Nam E. C. volo inuenire iudicio, & ratione, quòd victus humidus omnib. febricitãtibus conueniat; Sic aſſero. Morbo omni ſicco humidus congruit victus; ſed febris eſt morbus ſiccus: ergo omnibus febricitantibus conuenit victus humidus. Inuentum eſt hoc principium non experimento, vt illud omne Rhabarbarum purgat choleram; ſed ratione, & iudicio. Pariter confert ratione vſus. Exemplum: volo exhibere lactucam Socrati febricitanti, quomodo deuenio in id ratione iudicij? hoc pacto; vbi cognouero, quòd humida omnia febricitantibus conueniant, quòdq; Socrates febriat, & quod lactuca humida ſit, ſtatim deſcendo beneficio iudicij, vt exhibeam lactucam Socrati. Et hinc facilè colligere poſſumus, an Moderni ſint in errore, cum dixerint non eſſe ſermonem hic de Iudicio, prout facit ad artis inuentionem. Iam uidemus hoc falſum eſſe. Neque modo ad inuentionem conducit Iudicium, ſed ad rectam rationem operandi circa ſingularia, ideſt circa vſum. Hoc afferunt recentiores nouum eſſe; ſed nouum minimè eſt; Nam idem eſt dicere iudicium ratione vſus, Quod iudicium eſſe certam rationem faciendi. Et hoc Galenus in hoc commento cõfirmauit cum dixerit: Iudiciũ rectã eſſe rationem eorum, quæ facienda ſunt; per hoc enim nihil aliud, niſi iudiciũ quò ad vſum conferre, affirmare voluit. Quare Hippocrates iudicium tum ratione inueniendæ artis medicæ, tum ratione vſus hic intelligit.

Adamantẽ, & porfidũ, non incidi ab arte.

De iudicio.

Iudicij acceptio. Prima.

Dub.

Sol.

Secunda.

Tertia.

Facultas ſenſitiua facilis cognitu.

Iudicij definitio.

Intellectus diſcurrens quid.

Iudiciũ ex Gal.

Modernorũ error.

Quòd eadẽ ſit Galen de iudicio definitio ac propria authoris.

LECTIO VIII.

Declarauimus quid ſit iudicium, ſequitur, ut modo declaremus ob quid Iudicium ſit difficile, Dico ob quid iudiciũ eſt difficile: Nam quòd iudicium ſit difficile Hippocrates teſtatur (Iudicium difficile.) Hoc etiam declaratur à Galeno in præſenti commento, cum aſſerat, quòd ſi veritas eſſet inuẽtu facilis, adeò celeberrimi viri non ita elaboraſſent pro ea inuenienda: imo aſſerit tantam in iudicio eſſe difficultatem, vt vſque ad hæc tempora ambiguitas permanſerit in animis noſtris. Vt autem intelligatur, an iudicium ſit difficilè ſupponere oportet id, qđ ſupra diximus nẽpè Iudicium eſſe diſcurſum à noto ad ignotum, & ob id iure meritò debet habere aliquid ratio ipſa, ſeu iudicium, quòd rationem formę obtineat, alterum, quod locum materiæ. In iudicio autem eſt difficultas, tum ex parte formæ, tum ex parte materiæ. Ex parte quidem formæ, ſcire oportet per formam diſcurſum nos intelligere, ac ſyllogiſmum tum perfectum, tum imperfectum, imperfectum autem tum demonſtratiuum, cum Topicum,

Iudicium cur difficile.

Iudiciũ eſſe diſcurſum à noto ad ignotũ.

Oratorium

Digitized by Google

Rationes in triplici differentia.

oratorium autem excludimus, & cauillatorium: excludimus autem ſyllogiſmos hos, moti authoritate Galeni octauo de placitis primo, vbi dicit ratione, eſſe in triplici differentia aliquas procedentes ex neceſſarijs, & hæ ſunt rationes demonſtratiuæ: vel ſunt proximè accedentes ad neceſſarias & ſunt rationes probabiles tertio ſunt rationes deſcriptæ ex his, quæ longè a neceſſarijs abſunt, vt ſunt cauillatoriæ & oratoriæ; & ob id à noſtro propoſito excluduntur, vnde dicebat & Galenus in libro ad Traſyb.

Logica iudicio neceſſaria.

cap. quarto, quòd ſi quis ſine Logicis rationibus aliquid quærere vult, oleum & operam perdit; & ideo ex ratione formæ iudicio neceſſaria eſt logica, quàm autem difficile ſit eam aſſequi, nemo eſt, qui ignoret. Quare ex parte formæ in iudicio ſumma eſt difficultas. Maior etiam in iudicio difficultas eſt ex parte materiæ, nam materia in hoc conſiſtit, vt dicebat Galenus ſexto de placitis cap. quinto, & primo de natura humana in principio, vt rerum cauſas cognoſcamus. Quanta autem ſit difficultas in cognoſcere cauſas nullus ignorat, imò nil in arte medica ita difficile exiſtit.

Iudicium magna artis pars.

Et propterea Hippocrates tertio, Epidem. circa finem dicebat iudicium eſſe magnam partem artis, & Galenus in libro Traſyb. dicebat, quòd ad hoc vt medicus calleat veram artem medendi neceſſarium eſt, vt non modo formam calleat, ſed etiam materiam, id eſt rerum cauſas, & ob id opere precium eſt,

Philoſophia medico neceſſaria.

ut qui medicus eſſe uoluerit, de natura ſciat, id eſt vt ſit philoſophus. Quare ex parte materiæ inſignis eſt difficultas, & ob id Hippocrates in libro de decenti ornatu dicebat veluti Deo æqualem eſſe medicum bonum; nam cum adeo difficilis ars ſit, qui eam perfectè aſſequitur valdè admirandus eſt, & Galenus in locis citatis dicebat medicum bonum facile veritatem adinuenire poſſe. Apparet ergo cur iudicium ſit difficile. Quare ſi licet per epilogum concludere ſententiam propoſiti Aphoriſmi dicendum cum Galeno,

Cur Hippocr. in principio Aphoriſ. artis magnitudinem proponat.

quòd ea ratione Hippocrates in principio Aphoriſ. magnitudinẽ artis oſtẽdit ſeu proponit, ut ex hoc haberet, opere precium eſſe medicam artem tradere doctrina Aphoriſtica, beneficio cuius dicit Galenus ars medica per capita tradi poteſt, ut facile quilibet omnia neceſſaria memoriæ tradere poſſit; conducit etiam ad rectam operationem, id eſt ad uſum artis; hæc ſententia quidẽ ita ſit expoſita, ſed una tantum ſupereſt difficultas, quam eo libentius propono, ut magis pateat diuinum Hippocratis artificium, ut quia à nemine eſt propoſita;

Dub.

& dubitatio eſt, cur Hippocr. proponens difficultatem artis, tantum tria propoſuit occaſionem præcipitẽ, experientiam fallacem, & iudicium difficile. Cauſa autem dubitationis eſt, quia in arte medica aliqua reperiuntur, quæ inſignem arguunt artis medicæ difficultatem, imò maiorem quàm ſuprà dicta, vt eſt quantitas remediorum, quæ adeo cognitu eſt difficilis, vt nec verbo exprimi, neque calamo ſcribi, neque mente concipi poſſit;

Quãtitas remediorum omnium in arte difficillima.

1. Sol.

& propterea Galenus primo ad Glauc. quantitatem remediorum eſſe difficillimam dicebat; ſed quiſpiam fortaſſe dicere poſſet, quòd ea ratione non propoſuit: quia quantitas remediorum tùm ſub experimento, tùm ſub iudicio complecti poteſt. Ad experimentũ quidem poteſt reduci, quia ubi quis habet, beneficio experimẽti quòd Rhabarbarum bilem purgat, ex hoc etiam habet, quòd tanta doſis Rhabarbari tantam poteſt purgare copiam bilioſæ materiæ. Quare ad experimẽtum reduci poteſt; ad iudicium etiam, quia beneficio diſcurſus habetur, quòd in morbis magnis in maxima, quantitate licet euacuare, ut uſque ad animi defectum, & ſic in alijs. Quare ſatis fuit Hippocrati ponere iudicium & experimentum, cum quantitas remediorum ad hæc reducatur, ſed hæc

Impugnatio primæ ſolutionis.

ſolutio ſtare non poteſt, quia eadem ratio de occaſione eſſet: Quia tum ad experimẽtum, tum ad iudicium referri poteſt occaſio. Ad experimentum quidem. Nam ad hoc vt experimentum citra periculum fiat, opus eſt habere temporis opportunitatem. Ad rationẽ etiam, quia non ſatis eſt habere, quòd victus humidus conueniat febricitantibus per rationem, ſed quo etiam tempore id fieri debeat. Quare euaſio nulla.

Sol. propria.

Quid itaque dicendum? Credo ego Hippocratem, (qui potius diuinus, quàm humanus fuit,) reſpexiſſe ad intimum medici officium, nam (vt nouimus) principale Hippocratis inſtitutum eſt in opere Aphoriſtico de arte curandi loqui; conſiderans itaque Hippocrates neceſſarium eſſe medico, & præcipuè Hippocratico, ut morbum profliget, non tamen ſimpliciter, ſed maxima cum arte:

Tres à medico conditiones ĩ profligandis morbis ſeruãdæ.

Tribus ſeruatis conditionibus nimirum, ut citò profliget morbum, vt tutò, & vt facilè id efficiat, & ob id ad hæc tria oculos dirigens Hippocrates tria tantum proponere uoluit in diuino hoc proœmio nempè occaſionem, experientiam, & iudiciũ. Nam occaſionem proponens illam inſinuare uoluit conditionem, ut medicus citò profliget morbum; medicus enim per occaſionis cognitionem ſcit citò morbum tollere.

Citò.

Experimentum angens ſecundam inſinuauit conditionem, ut medicus tutò extirpet morbos. nam cognoſcens medicus experimentum, beneficio experimenti fit, ut tutò, & extra periculum curet. Poſtremò ad facilitatem alludens propoſuit iudicium, nam medicus iudicioſus ſcit per iudicium

Tutò.

uniuerſalia particularibus adaptare, & ſic ſumma cũ facilitate uniuerſalia particularibus congruè adaptãs morbos habet detrudere.

Cum facilitate.

Quare ad hæc tria reſpiciens tria tãtum in diuino proœmio proponere uoluit &c.

Nec ſolum oportet, &c. In hoc ſecundo proœmio, vt aliqua ex parte aduertimus ſcopus Hippocratis eſt ſecundum proponere proœmium, quod eſt proœmium ex propria ratione.

Scopus Hipp. in 2. proœmio.

Nam in hoc proœmio proponit dicendã, id eſt quòd ſua intentio ſit tractare de arte curandi, & de methodo medendi. Proponit autem hoc per modum conſilij, (vt dicit Galenus) & hoc duplici de cauſa, primo ut nos moneat; quòd ſi uoluerimus obſeruare, quæ obſeruanda proponũtur ab Hippocrate hoc in proœmio, ea omnia, quæ ſcribuntur uera eſſe intelligemus. Hæc autem ſunt quatuor medicus, æger, aſtãntes, & exteriora. Propoſuit ſecundo in modum conſilij, ut ita connectatur ſecundus Aphoriſmus primo, ut maiori nexu connecti non poſſit, Nam cum dixiſſet in principio primi Aphoriſmi artem eſſe longam, ideo in ſecundo Aphoriſmo conſulit, ut omnia ſeruentur ad hoc, vt medicus tum occaſionem cum iudicium, & experimentum conſequi poſſit, ut morbum profliget citò, tutò, ac facilè; & ob id ſecũdus Aphoriſmus neceſſario priori coniungitur.

Connexus 2. Aphoriſm. cum primo.

Diuiſio.

Diuiſionem admodum non ſortitur præſens Aphoriſmus. Nam eſt ſententia ſine ratione, & ex propria natura prolata, quòd ſiquis velit in quatuor partes diuidere, cum quatuor proponuntur nempè medicus, æger, aſtans & exteriora, non repugno; ſed hoc non multi refert.

Verborũ expoſitio a Moderno.

Veniamus ad expoſitionem. Modernus magna ex parte a Montano ſuſcipiens nititur monſtrare, qua ratione Hippocrates & ſummo artificio quatuor tantum propoſuerit medicum, ægrum, &c. Et certè quilibet expoſitor id facere debet, ut oſtendat neque plura, neq; pauciora ab authore proponi potuiſſe.

In omni actione quæ requirantur.

Dicit itaq; ipſe ex philoſophorum conſenſu in omni actione requiri principia tum interna cum externa. Interna ſunt, agẽs, paſſum, & inſtrumẽta ſine quibus actio fieri neq; agẽs aũt eſt natura, & medicus (dicit Modernus,) paſſum eſt æger, inſtrumẽta aũt ſunt ea

ſine quibus actio medica fieri nequit. Extrinſeca autem principia ſunt res externæ. Ad hæc itaque reſpiciens diuinus Hippocrates tantum quatuor propoſuit; nam neque plura, neque pauciora dari poſſunt. Ego verò, (ſi licet dicere quod ſētio,) veriſſima hæc eſſe dico, quòd ſcilicet in omni actione principia tum interna, tum externa requirantur; quod & mediocriter in philoſophia verſati ſciūt: tamen hoc non eſſe ad propoſitum affirmo, idq; multifariam oſtendo:

Aduerſus Moderni expoſitionē 1

Primo quia debebat hic reddere cauſam cur Hippocrates de natura ne verbum quidem fecerit, quæ agens eſt; Nam & ſi ad morbum profligandum medicus, & natura concurrat, principale tamen agens eſt natura, vt fuit ſententia Galeni paſſim ſexto Epid. ſect. quinta particula prima, vbi cum dixiſſet in textu Hippocrates naturam eſſe morborum profligatricem Galenus in commento, ait primam cauſam ſanitatis eſſe naturam, imo explicat, qua nam ſerie ſe habeant reliqua, quæ ad ſanitatem concurrunt.

Eorum, quæ ad ſanitatem cōcurrūt ſeries.

Prima (inquit,) eſt natura. ſecunda eſt ars medica, quæ eſt miniſtra naturæ. Tertius eſt medicus, qui eſt miniſter artis & naturæ. Quarto loco eſt ars pertinens ad miniſtros medici, ut Chyrurgia. Quinto ſunt Chyrurgi. ſexto eſt ars conficiendi inſtrumenta, ut clyſteres, ferramenta, & id genus reliqua, & ars præparandi materiam, vt coquinaria. Poſtremo ſunt miniſtri, & herbarij, coqui, fabri ferrarij, &c. cū ergo principem locum natura obtineat, cur de natura, vt agens, non eſt locutus Hippocrates?

2. Ars medica ex tribus.

Secundo reſolutio illa ſtare non poteſt, nam primo, epidem. ſect. ſecunda partic. 51. dicebat Hippocrates artem medicam ex tribus conſtare ex morbo, medico, & ægro; cur itaque Hippocrates artem curatricem proponens de morbo non meminit? & præcipuè cum morbus ſit acerrimus hoſtis contra medicum, & naturam.

3

Tertio non poteſt eſſe ad propoſitum ſolutio; Nam ſupponit loqui de ægro ſub ratione paſſi, quod falſiſſimum eſt, nam de eo loquitur Hippocrates ſub ratione agentis, Idque ſic oſtendam, ut nemini relinquam locum dubitandi.

Expoſitio propria.

Audiatis ergo veram reſolutionem; Hippocratis itaque tale fuit, & ſummum artificium. Nam cōſiderabat medici opus eſſe ſanitatem inducere pro morbo profligando; ad hoc autem, ut morbus arte tollatur (& notanter ſic dico, nam non loquimur de morbo prout expellitur à natura, ſed ab arte, & a medico) neceſſario concurrit medicus.

Medicū quale agens eſſe oporteat.

Vt autem medicus expellere velit morbum citò, tutò, ac facilè, neceſſarium eſt, ut ſit agens à proportione maioris inæqualitatis, ſic autem dico; nam ut alibi monſtrabimus, tenemus nos ex ſententia philoſophorū, & medicorum omnium, non modo à proportione maioris inæqualitatis prouenire actiones, ſed æqualitatis, & etiā minoris.

Actiones vnde.

Si ergo medicus citò debet expellere morbum, neceſſariū eſt, ut ſit agēs a proportione maioris inæqualitatis. Hoc autem ſic facilè fiet, ſi pro ſe ea erunt agentia, quæ indeterminata ſunt. Per hæc autem ea intelligo agentia, quæ interdum pro morbo ſunt, interdum pro medico, & ideo indeterminata ſunt agentia. Hæc verò nihil aliud ſunt, niſi æger, aſſiſtentes, & exteriora, & primo, quòd æger ſic ſe habeat oſtendo:

Aeger quomodo ſe habere debeat.

Etenim (ut omnia cum Galeno dicere videamur) ſententia eſt Galeni ſexto, Epid. ſect. quarta, commento nono, quod quotieſcunque debet profligari morbus à medico, æger duobus ſe poteſt habere modis: uno modo ex parte morbi, & ut ſic facile eſt, vt medicus ſuccumbat, cum duos habeat aduerſos hoſtes: poteſt etiam ſe habere ex parte medici, & ſic facile eſt, ut morbus uincatur, quia ſunt duo agentia, & duo inimici aduerſus morbum, æger, & medicus. Et propterea ad hoc reſpiciens Hippocrates primo Epid. ſecundo particula 51. dicebat optimè artem medicam ex tribus conſtitui, ex medico, morbo, & ægro; Nam duo ſe habent ut inimici, & extremi oppoſiti, morbus, & medicus: æger uero eſt indifferens.

Aſſiſtentes.

Exteriora.

Aſſiſtentes autem ſunt agentia indeterminata, nam ſi omnia rectè fecerint, ſunt ex parte medici: ſin minus ex parte morbi, idem de externis dicemus. Quibus ſic conſtitutis neceſſarium eſt, vt hunc diſcurſum Hippocrati applicemus, ne ſimus in eodem crimine, quo aduerſarios reprehendimus.

Cur nec de natura, nec de morbo fuerit loquutus Hipp.

ſciendum itaque primo quòd ea de cauſa nō fuit de natura locutus Hippocrates, nam cognouit non eſſe artē in natura: modo ſermo Hippo. erat de illis loqui, in quibus eſt aliqua ars. Nam natura non eſt ars, ſed ſupra artem, quòd ſi Galenus ſexto, Epidem. ſect. quinta, commento primo, naturam eſſe dicebat non ſine arte: ita intelligendum eſt, quòd id dixerit Galenus, vt alluderet ad admiranda opera naturæ. De morbo etiam noluit Hippocrates mentionem habere, quia in morbo nulla eſt ars, ſed morbus eſt agens certum, & determinatum, ſed ſemper agit in ægrum.

In morbo ars nulla.

Aeger duppliciter. 1

Propoſuit itaque medicum, quia in eo eſt ars, & etiam ægrum ex parte agentis. Pro cuius veritatis intelligentia ſciendum, quod æger bifariam conſiderari poteſt: altero modo, vt paſſum, (nam & hoc nos non negamus) altero modo ut agēs. Si vt paſſum, conſideratur ea ratione, qua æger eſt ſubiectum operis. Nam vt tertio phyſicorum dicebat phyloſophus, Actio, & motus in agente ea ratione, qua mouens in mobili, vt in paſſo, ac ſubiecto. Sic in ægro recipitur operatio ſanitatis, & ægritudinis. Nā morbus in ægrum agit, tanquam in paſſum ad deſtructionem uitæ. Natura autem, & medicus agunt in ægrum tanquam in paſſum ad recuperationem ſanitatis.

Qua rōne agat morb. in ægrū, & qua medicus, & natura.

2

Altero modo poteſt conſiderari æger, vt agens: quatenus ſcilicet in eius arbitrio eſt modo ex parte medici eſſe, modo ex parte morbi; & ad hunc admodum in hoc Aphoriſmo accipitur, Quòd ſit verum declaro, Nam ut paſſum conſideratum corpus ægrum, conſideratur ratione temperaturæ, habitus, ætatis, &c. At hic hoc modo non conſideratur. Sed quomodo conſideratur æger hic? Declarat Galenus in præſenti comm. quod conſideratur, ut obedit medico, uel repugnat. quæro autem modo conſiderare ita ægrum, quomodo eſt eū conſiderare? profectò eſt eum conſiderare, ut agens, Quare conſiderat ægrum Hippocrates, ut obedientem, nam tunc eſt agens aduerſus morbum: ſi autem repugnat eſt agens aduerſus medicum.

Aeger quō conſideretur ab Hipp.

Itaque diuiniſſimus Hippocrates conſiderans conſideranda in arte, & conſiderans opus medici in arte curatiua eſſe profligare morbum, proponere uoluit agētia indeterminata quæ ſunt æger, Aſſidentes, & exteriora.

Opus medici in arte curatiua.

Aſſiſtentes enim, & exteriora pro morbo, & pro medico eſſe poſſunt; Ideo oportet exponere, vt Galenus, qui primo de diebus decretor. vndecimo dicebat, quòd ſi medicus uult rectè præſagire, & curare, opus eſt, ut ea ſeruet, quæ ab Hippocrate in principio Aphoriſ. proponuntur;

Qui rectè præſagire vult quæ ſeruare debeat.

Vnde aduertatis, quòd dicit propoſitum Hippocratis eſſe de arte præſagatrice, & curatrice loqui, & non de tota arte medica. Dicit ergo, ꝙ ſiquis has partes medicinę rectè aſſequi voluerit, opus eſt, ut ea ſeruet, quæ ab Hipp. in principio Aphor. dicuntur, & ſe ipſum interpretatur Gal. inquiēs, ꝙ hęc ſunt, ut medicus omnia cognoſcat, ac ſibi congruētia ſeruet: ęger aūt in omnib. medico ſit obediens, & nullus error in exteriorib. contingat. Et propterea dicit mirum nō eſſe, ſi ſępe non profligetur morbus. Nam pauci ſunt medici, qui ſua munera rectè expleant. Pauci ægri, qui in omnibus medico obediant; & aſſiſtentes, qui recta ratione omnia præparent, ac miniſtrent; ac rariſſime contingit, ut in exterioribus nullus

lus

Digitized by Google

lus error committatur, & ob id mirum non eſſe debet ſi medicus ſuum inſtitutum ſemper non conſequatur &c.

LECTIO IX.

PRopoſuit Hippocrates (vt oſtenderet ſermonem ſuum eſſe de arte curatiua) illa quatuor. Nunc verò paucis abſoluamus hunc Aphoriſmum: hoc autem fiet, ſi ea declarabimus, quæ agere debet medicus, æger, & aſſidentes, ac ſi exteriora manifeſtemus, Neque expectetis, vt declarem quædam verba Hippocratis ſexto Epid. ſect. quarta, commento nono, ſic dicentis [ingreſſus, ſermones, figura, veſtis ægrotanti, tonſura, vnges odores:] Nam facilè ex vobiſmetipſis ibi cum Galeno in commento intelligere poteſtis, noſtrum eſt ea proponere tantum, quæ magis videntur facere ad præſentem Aphoriſmum.

Medici munus.

ſciendum ergo quantum attinet ad medicum, quòd ſi debet ſe præbere opportuna facientem, neceſſarium ſibi eſt, vt omni ſtudio nitatur morbum profligare, & citò, & tutò, & facilè: Cumque impoſſibile ſit medicum morbum demere citò, tutò, ac facilè, niſi optimè calleat occaſionem: experimentum, ac iudicium, propterea medicus probabit ſe opportuna facientem, ſi hæc tria optime aſſequitur. Nos ergo quomodo hęc tria aſſequi medicus poſſit, declarabimus. Quo ad occaſionem attinet, diximus in occaſione difficultatem eſſe tùm ex parte ſui, tùm ex parte corporis humani. Sui, quia in temporis momento conſiſtit, & ob id præcipit Galenus in commento, quòd ſi quis nanciſci citò occaſionem voluerit, neceſsè eſt, vt quam maximè ſe exerceat in arte; nam occaſio maximè exercitatum virum requirit.

Occaſio maximè exercitatū uirum requirit.

Si ex parte corporis, occaſio erat difficilis, quia corpus noſtrum eſt valde fluxile, & mutationibus obnoxium. ſic ergo, vt occaſionem conſequatur citius medicus ad has varias, & varias mutationes animum adhibere debet. Nam interdum mutationes magnæ ſunt, interdum minores &c. Et ob id medicus has mutationes, vel magnas, vel paruas aduertere debet: nam ex his occaſionem citò aſſequi poterit. Declaro (neque omnes ponam cauſas mutationis, ſed aliquas tantum immutare potentes, exempli ſolius cauſa,) nam cauſæ immutare poſſunt corpus noſtrum vel ratione ſpirituum, vel humorum.

Cauſæ immutare poſsūt corpus noſtrum dupliciter.

Ratione quidem ſpirituum faciliùs medicus poteſt aduertere ad imminentes mutationes, quàm ſi immineant ex humoribus. Nam in mutationes ex humoribus varia medicus præcognoſcere debet. Nam præcognoſcere dēt, an humor ſit corruptus, vel copioſus, vel calidus, vel tenuis. Nam ex hoc præuidere, ac iudicare poteſt medicus mutationes magis imminentes, quàm ſi eſſet ex contrarijs humoribus: Vt non corrupto, pauco, frigido, vel craſſo, Si etiā reſpiciamus ad cauſas extrinſecas: immutantes corpus facilè quiſque medicus colligere poterit mutationes citò, vel magis imminentes. Nam ſi videbit aeré calidum, inæqualem, &c. & ſic victum, ſciet præcognoſcere, quòd mutatio magis imminet, quàm ſi eſſet ex aere frigido, æquali, & ſimili etiam victu. Quare ex his medicus conſiderans magis, vel minus imminentes mutationes, ſciet citò nanciſci occaſionē pro diſpoſitione mutationū. Occaſionem autem intelligatis, vt rectè monuit Galenus in methodo med. in morbis curationem admittentibus. Quantum uerò ad aliud attinet, ut medicus ſcilicet non modo citò, ſed & tutò curationem facere poſſit, ſi hoc medicus conſequi vult: neceſſarium eſt, vt optimum habeat experimentum, & ob id declarare oportet, quomodo conſequi poſſit medicus optimum, ac tutum experimentum.

Q̄ō medicus optimū, ac tutum expmētū conſequi poſſit.

Ex definitione eius ſuo loco habuiſtis. Experimentum nihil aliud eſſe niſi ſimulacrum fixum in memoria ex multis recordationibus, & multo pluribus ſenſationibus conſtans, Quare ſi bonum debet eſſe experimentum, opus eſt, vt nullus in ſenſationibus error a medico fiat; At quomodo, vt circa eas medicus procedere debeat, & non decipiatur, declarandum. Cum autem hic de curatiua parte ſermo habeatur, Ideò circa aliud ſermo habendus non eſt, niſi circa auxilium medicum. Nam cum Galeno tùm in hoc commento, tum in primo de ſimplic. medic. facult. ſecundo, tertio, & decimonono, & ſecundo eiuſdem operis ſecundo, tertio, nono, & duodecimo, & tertio, de temperamentis capit. quinto, & præcipuè in toto de ſimplicit. medic. facult. opere quantum ad experimentum conducit, opus eſt conſiderare medica auxilia tum ex parte ſui, ideſt auxiliorum, tum ſecundo ex parte artificis vtentis auxilio, tum tertio denique ex parte corporis humani, circa quod medicus experimenta, ſeu auxilia exercet.

Medica auxilia quot modis conſiderāda.

Et propterea dicit Galenus tertio de ſimplicit. medic. facult. cap. quinto, medicum a philoſopho ſeiungi, quia philoſophus conſiderat ſimplicia referendo in totam naturam: Medicus hæc eadem conſiderat non in totam naturam referendo, ſed in naturam tantum humanam. Quarto oportet conſiderare auxilia medica reſpectu morbi profligandi.

I.

Ex parte auxiliorum cōſideranda.

Quantum ad auxilia ex parte ſui, ea quidem conſiderantur uel penes ſubſtantias, vel penes quantitates, vel penes qualitates, uel penes operationes: Penes ſubſtantias quidem, Nam debent eſſe pura, & in permiſta hęc auxilia, Galenus locis citatis, nam quæ impura ſunt, & miſta fallax potius, quam tutum efficiunt experimentum.

Subſtantia.

Merito quantitatis, Nam in debita doſi debent aſſignari.

Quantitas.

Ratione qualitatis, nam debent eſſe ſeiuncta ab extrema aliqua qualitate, ut præcepit idem Galenus primo de ratione victus decimotertio.

Qualitas.

Opatio.

Quò ad opera cum Galeno in adductis locis opus eſt ſpectare, tum numerum, tum modum operandi. Quò ad numerum uidere oportet cum Galeno tertio de temperamentis capite quarto, an auxilium, quo utimur, unam tantum, uel plures efficere poſſit operationes. Nam ſi hoc non cognouerimus, decipiemur profectò in ſenſationibus. Exempli cauſa: medicamentum, quod nullatenus in ſubſtantiam nutriti corporis abire poteſt, quodque calidum ſuapte natura exiſtit, id tantum, ut faciat, habet, quòd ſcilicet qualitates natiui caloris duntaxat adauget. At nutrimentum duo præſtare poteſt munera, nam & qualitatem naturalis caloris, & ſubſtantiam auget.

Nutrimētum duo pſtare.

Imò de lactuca verba ibidem faciens Galenus dicebat, quòd cum in uentriculo ea ipſa coquitur, primo antequā concoquatur minuit qualitates caloris natiui, at in nutrimentum uerſa, & qualitates, & ſubſtantiam eius adauget; quare duplex opus hoc præſtat auxilium.

Lactucæ uires.

Conſiderare inſuper eiſdem locis monet Galenus, (nam hæc omnia mehercule ex Galeni ſententia profero,) an auxilium per ſe huiuſmodi habeat operationes quam efficit, vel ex accidenti. Quomodoque id cognoſcere valeamus declarabat etiam Galenus. Nam ibidem aſſerebat aduertendum eſſe, an auxilium eodem ſemper tenore à principio vſque ad finem operetur, an diuerſum mutet ordinem. Si enim idem perſeuerat, per ſe tale efficit opus, ſi mutatur ex accidenti id facit.

Qua rōne cognoſcēdę medicamenti operationes.

II.

Ex parte opificis.

Oportet inſuper auxilia: ex parte opificis animaduertere: circa, quod duo præcipuè ſpectanda ſunt: modus in-

E 2 quam

Digitized by Google

Modus Medicamenta quid requirant ab arte.

quam, ac tempus. Quemadmodum Galenus eiſdem locis dicebat, quòd ſi medicus tutum noluerit experimentum, nanciſci, opus eſſe, ut auxilia comminuantur, nam piper calefaciendi vim exercere non poteſt, niſi comminuatur, ac vt ita dicam, minutatim trituretur, & ob id de Mandragora dicebat quòd ſi eius corticem accipiamus, non minutè inciſum, atque applicemus corpori vel in internis, vel in externis partibus nullatenus cortex refrigerabit. Quare vt tutum experimentum ſit, comminuere debemus medicamentum, Ex hoc obiter aduertatis, quòd cum hæc comminutio non modo in calido, ſed in frigido requiratur medicamento, quòd non tantum medicamenta calida, ſed & frigida talia ſunt poteſtate, & non actu. Et hæc fuit Galeni expreſſa ſententia in tertio de ſimpl. med. facul. capit. vigeſimo, vbi clariſſime admodum vult tum calida, cum frigida medicamenta talia non actu, ſed poteſtate reperiri: ac quomodo talia poteſtate cum ſint, ad actum deducantur, pulchrè nimirum, ac diuine ſatis declarat. Nam deducuntur ad actum per comminutionem. Nam ut naturam ars imitatur, ſic (ſi licet aliquid a poſteriori arguere) natura eodem pacto, quo artifices, operatur. Dicit enim loc. cit. Galenus commune eſſe medicamento frigido ac calido ipſum alterari, & hoc idem eſt, ac ſi dicat, comminutionem, ac veluti quandam fieri diſſolutionem temperaturę miſti. Per temperaturam autem, ne decipiamur, non intelligimus formam reſultantem ex quatuor formis elementorum, nam ex his temperatura proprie non fit. cum temperatura propriè qualitas ſit; hæc autem ſit ſubſtantia, licet Galenus hanc ſubſtantiam interdum temperaturam uocarit fuſiori, (ut ita loquar) ſumpto vocabulo, ſeu complexionem, de qua Auicenna prima primę, quę ex quatuor qualitatibus elementorum refractis cõſtat. Calor itaque natiuus agens in medicamenta (vt verbi gratia) in calida diſſoluit hoc vinculum, ſeu hanc complexionẽ, & qualitatem, qua diſſoluta per comminutionem, & alterationem medicamentum ipſum cum maiorem ſit ſortitum partem elementorum calidorum, operiri incipit per caliditatem. Idem etiam de medicamentis frigidis iudicium eſt. Nam (vt ibi Galenus dicit) non actu talia, ſed potentia ſunt. Et reddit rationem huius, nam ait operari non poſſe, niſi prius aliquid patiantur à corpore paſſuro. Nam calor agendo in hoc medicamentum pariter comminuit, ac vinculum, & complexionalem illam qualitatem diſſoluit, quæ ipſum tale potentiâ faciebat: Qua diſſoluta, cum in eo ſit maior copia frigidorum elementorũ, ſtatim actu refrigerat, dicit tamen Galenus (& aduertatis hoc, ne decipiamini,) quod ſi quis voluerit dicere medicamenta frigida eſſe actu frigida, dummodo in nomine tantum diſſenſio ſit, in re autem minimè, quòd hoc ei gratis eſt concedendum.

Comminutio in medicamentis.

Medicamenta talia non actu, ſed potentia.

Temperatura, propriè qualitas.

Medicamentum quomodo reducatur ad actum.

Dub.

ſed dicet fortaſſe aliquis cur non dixerit idem de calidis, ſi quis calida actu calida uoluerit appellare, non diſſenſio &c.

Sol.

Dicendum quòd medicamenta calida, & frigida in hoc conueniunt. Nam utraque deducuntur ad actum beneficio caloris natiui comminuentis, & quaſi tollentis impedimentum, & vinculum, ſed differentia inter ea in hoc conſiſtit; Nam calor natiuus agens in medicamenta calida non modo remouet uinculum, ſed & ipſa calefacit. Quodque hoc uerum ſit dicit ibi Galenus quòd calida medicamenta à calore natiuo incaleſcunt, vnde hæc medicamenta dupliciter euadunt calida, primo quoniam calefaciunt in virtute propria, quam potentia habebant, nunc autem comminutione facta actu conſequuntur, præterea calefaciunt virtute caloris natiui; nam cum in ea calor natiuus agat, & calidi ſit calefacere, hinc etiam eſt, quòd & ipſa ratione caloris natiui calefaciant. At frigida medicamenta eatenus patiuntur, quatenus comminuuntur, non quatenus incaleſcunt; nam eorum paſſio à calore eſt (vt dicit ibi Galenus) non ut incaleſcant, ſed ut accipiant impetum refrigerandi, nam ea non calefacere, ſed refrigerare debent propterea in praxi, (vt capite citato habetur) ſæpius experiri poteſtis, quòd ſi cum medicamento quopiam frigido calidum admodum medicamentum admiſcebitis, non augebitur profectò uis frigidi medicamenti, ſed potius imminuetur, nam calidum illud tantum uim habet refrangendi: quòd ſi paruum eſſe vim haberet dandi impetum, & ob id ſæpe cum opium propinamus, miſcemus cum eo aliquod calidum, ſed moderatum, ut non minuatur eius virtus ex eo, ſed potius comminuatur, ac impetum accipiat. Quare frigida medicamenta tantum comminutionem acquirunt beneficio caloris, calida tùm comminutionem, tùm caliditatem. ſed hæc hactenus.

Cũ opio quæ calida miſcẽda.

III.

Poſt hæc medicus pro tuto experimento faciendo tempus conſiderare debet, ut quoties experiri voluerit tempus proportionatum ſibi in animo conſtituat, neque tranſeat de extremo ad extremum. Quod uerò attinet ad experimentum ut tutum ſit ex parte corporis opus eſt ut medicus aduertat temperaturam, habitum, ac proprietates corporis occultas, Temperaturam quidem nam medicamenta debet prius experiri intemperato, quàm in intemperato corpore: habitum verò nam ſi rarius erit, uel mollius corpus uelocius faciet operationes medicus: ſi denſius tardius, &c. Proprietates etiam occultæ quantum ad medicamenta rectè adhibenda faciant, nemo eſt qui ignoret.

IIII.

Quantum ad auxilia ex parte morbi aduertendum, quòd (vt Galenus locis allegatis dicebat) prius debemus experiri medicamenta in morbo ſimplici, deinde in morbo compoſitum, Quantum uerò attinet, vt medicus facilè operetur reſpectu iudicij, Dicebamus in iudicio duo reperiri materiam, & formam.

In iudicio duo reperiri.

Ratione materiæ neceſſaria eſt cognitio cauſarũ omnium morbi, & adeo neceſſaria eſt, vt ſine his cauſis nihil in curatione habere poſſitis, Nam in curatione, ut dicebat Galenus ſexto meth. primo, & ſecundo, tum remedia inuenire, tum eis rectè uti medicus debet. Non poteſt autem hæc inuenire niſi beneficio indicationũ: indicationes autem non ſumuntur niſi ex naturâ, & cauſis morbi. Et ob id dicebat diuiniſſimus Galenus quinto meth. decimo, quòd medicus ille, qui rectè cognoſcit affectiones, facilè inuenire remedia poterit. Et ob id tota uis non in receptis facienda eſt, ut multi ignare admodum faciunt, ſed in cognitione cauſarum, & morbi.

Tota medici uis nõ in receptis.

Quantum uerò ad ægrum attinet, (nam ex parte medici hæc mihi ſatis eſſe uidentur:) diximus quòd debet obedire medico, & propterea Galenus, prima ſect. primi Epid. particula 51. dicebat, quòd æger medico ex omni parte debet eſſe obediens, nam aliter erit acerrimus hoſtis medici; Vnde cum medicus præcipit, vt a potu frigidæ caueant, ſi ipſi eam potarint, in maximum diſcrimen ſe conſtituunt; imò aliquando, (vt dicit Hippocrates in libro de flatibus in mortem tranſeunt ægri,) & hoc etiam fuit præceptum medicorum antiquorum, qui referente Platone in Dialogo de temperantia, dicebant, quòd vt non poſſumus curare oculos abſque curatione capitis, neque caput abſque curatione totius corporis: ſic non poſſumus curare corpus abſque curatione animæ, Nam ut a capite in oculos,

Ex parte ægri quæ requirantur.

Digitized by Google

& à corpore toto in caput, ſic ab anima in corpus vires defluunt. Et propterea dicebat Galenus primo de diebus decretorijs capite vndecimo, quòd ægri debent eſſe animo conſtanti, ideſt temperantes, ideſt medico obedientes. Aſſiſtentes etiam præterea ſuū ſubire munus debent, in quo autem conſiſtat facilè ex Galeno in comm. colligere poſſumus. Quòd autem ad exteriora attinet, hæc rectè præparata debent eſſe. Nam ſi error in illis committatur (inquit Galenus) plerumque vel prognoſticum, vel curationem, vel vtraque interrumpi cõtingit, quod non alia de cauſa ſcientiſſimus dixit Galenus, niſi quia apprimè nouerat inſtitutum Hippocrates in his libris eſſe de hac duplici tātum medicinæ parte loqui. Sed quæ ſunt hæc exteriora? Non credatis Galenum fuiſſe diminutum, vt fortaſſe credunt iuniores, qui inter exteriora apponunt copiam, & motum materiæ. Nam hæc non ſe habent ex parte exteriorum, ſed ad fluxibilitatem corporis, ideſt ad occaſionē reducuntur. Externa autem ſunt, ſicuti Galenus explicauit libro de conſtitutione artis medicæ capit. ultimo, quæ ſumuntur, vel ex aſſidentibus, vel ex ægro, vel ex foris exiſtentibus. Ab aſſidentibus, veluti ſi quis ex aſſiſtentibus (inſciõ ægro, & medico) ei propinet venenum &c. A patiente, ſi medico obedire nolit, vel de lecto ſurgat, vel alia conſimilia faciat. A foris exiſtentibus, vt ſi quid decidat in caput ægri, vel ſi aliquod non gratum fuerit dictum ægrotanti, vt de morte filij &c. Vacuanda verò non ad exteriora referuntur, ſed potius ad occaſionem, vt tandem nobis liceat præſentem Aphoriſmum epilogare, quòd dixerit Hippocrates artem eſſe longam reſpectu vitæ humanæ breuis? Quia difficile ad modum, ac laborioſum exiſtit, ut medicus citò, tutò, ac facilè curationem exerceat, ratione occaſionis præcipitis, experimenti periculoſi, fallacis, ac iudicij difficilis. Et propterea medicus ſe debet præſtare opportuna facientem, ut citò occaſionem aſſequatur, vtque experimentum tutum faciat, & ut iudicium facile habeat, Neque medicum ſolum ſe opportuna facientem oportet præſtare, ſed neceſſarium eſt, vt æger, ſit obtemperans medico, atque aſtantes, & miniſtri ſua munera ritè ſubeant, vtque rectè externa omnia ſint præparata. Quæ quidem omnia ſi obſeruata fuerint noſcemus facilè omnia hic ab Hippocrate aſſignata præcepta eſſe uerißima, & infallibilia, & ſi aliquis error contingat, non medico, neque arti adſcribi poſſit, ſed morbo, qui adeo malignus, atque rebellis exiſtit, vt nulla neque vi, neque arte extirpari poſſit, & de præſenti Aphoriſmo, hæc dicta ſint ſatis, &c.

Exteriora rectè paranda.

Exteriora unde ſumātur.

Totius Aphoriſmi Epilogus.

LECTIO X.

APHORISMVS II.

In perturbationibus uentris, & vomitibus ſpontinis, ſi talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferunt; ſin minus contra. ſic & vaſorum inanitio ſi talis fiat, qualis fieri debet, confert, & bene tolerant: ſin minus contra. Inſpicere itaque oportet & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos, in quibus conueniat, aut non.

POſthabitis breuitatis, ac utilitatis gratia aliorum omnium introductionibus tale dicimus eſſe Hippocratis inſtitutum. Nam cum procemiū ſuperiori particula propoſuiſſet, nunc tractationem aggreditur. Cum verò inſtituiſſet in primo libro de arte curatiua ſermonem habere, & rectè nouiſſet Diuinus hic ſenex curationem præcipuè conſiſtere in inuentione auxiliorum, ac recta eorum adminiſtratione, ac perfectè etiam ſciuiſſet tria eſſe auxilia, Pharmaciam nempè, Chyrurgiam, & diætam, conſtituit quamprimum tria hæc auxilia proponere, ut totam medendi artem compleret. Et ideo Galenus in commento aduerſus alios nonnullos exponentes introduxit hunc Aphoriſmum, dixitque non eſſe Hippocratis mentem de auxilio, quod eſt Phlebotomia, atque de auxilio quod eſt Diæta loqui, ſed de qualitate eorum, quæ euacuantur, ac de pharmacia, & ob id hic duo declaranda ſunt. alterum de qualitate hic ſenem loqui, reliquum, quod cum de qualitate loquatur verba etiam habet de pharmacia; imò ꝙ de qualitate ob pharmaciam ſermonem facit. Quoad primum, ut cognoſcatis, quod de qualitate loquatur: ſciendum, quòd humores peccantes, (prout nunc noſtro propoſito ſatiſfacere videtur) bifariam peccare poſſunt, vel in quantitate, uel in qualitate. In qualitate vel penes primas qualitates, frigidum, calidum &c. Et hoc modo non poſſumus intelligere humores peccantes ratione qualitatis hoc in loco, nam hic ſermo de uacuatione fit, at taliter peccantes humores non uacuatione, ſed ſola indigent alteratione ſecundo poteſt conſiderari humor peccans penes qualitates, ideſt penes ſubſtantiam, & propriam humoris naturam, quod & Galenus dicit in libro de conſtit. artis capit. decimonono, quòd humor ſuperfluus eſt euacuandus adhibita diſtinctione, an in quanto, uel in quali peccet, vbi pro quale non modo putam qualitatem humoris, ſed & eius ſubſtantiam intellexit, ac naturam, vt per quantum abſolutam quantitatem ac ſolam; & hoc modo hic ſumimus, cum dicimus ſermonem eſſe Hippocratis de qualitate, ideſt de humore non modo qualitate, ſed & propria natura peccante, & ob id Galenus dicit humor prauus, vt pituita, expellendus eſt; pituita enim prauus humor eſt, nam non modo quantitate, ſed qualitate, ac maligna natura peccat. Quòd autem de qualitate non quantitate ſit ſermo Hippocratis, quoniam multi ex antiquis oppoſitum ſubſtinuerant, multipliciter probat Galenus: primo quia Hippocrates dicit talia & qualia, non autem tanta, & quanta: ſecundo dicit [purgentur] [& non vacuentur:] nam uacuatio ad humores quantitate, & qualitate peccantes refertur, purgatio ad ſolos humores qualitate peccantes. tertio dicit Galenus in ſequenti Aphoriſmo Hippocrates agit de humore in quanto peccante, ergo non hic: quia ſuperfluus. Deinde addit, (licet iuniores nolint hanc eſſe quartam cauſam,) Vos tamen uidere poteſtis in Galeno, qui eam poſuit, ac manifeſtat hanc quartam cauſam Galenus, & inquit, vis uidere, quòd ſermo Hippocratis ſit de quali, Nam agit de purgatione ea, quæ ſimilis eſt purgationi naturæ, ſed natura in tali vacuatione, ut uo-

Inſtitutū Hipp.

Curatio in quib. conſiſtat

Auxilia medica tria.

Humores poſſe bifariam peccare.

Quale non modo putam qualitatē ſed & ſubſtantiam denotare apud Galen.

Vacuatio & purgatio ad quę referantur.

Digitized by Google

mitibus ſpontinis, ac perturbationibus alui purgat humores qualitate peccantes: ergo & Hippocrates de humoribus in quali peccantibus loquitur: Iuniores verò credentes diminutum eſſe Galenum quintam adiungunt cauſam, quòd de quali loquatur Hippocrates:

Iuniores diminutum Galenũ arbitrantur.

Nam (inquiunt) ipſe in fine Aphoriſmi proponit quatuor ſcopos, tẽpus anni, Regionem, ætatem, & morbũ: a quibus quatuor ſcopis ſumuntur indicationes humoris in quali peccantis. Dicimus nos cauſam hanc rectam non eſſe, & ideo non fuiſſe propoſitam à Galeno diligentiſſimo: ſed ſatis habuit quatuor cauſis, quas ipſe propoſuit: nã licet hæc quatuor vim habeant indicandi cacochymiã, ideſt humores in quali peccantes, poſſunt etiã indicare plethoram, ideſt humores quãtitate peccantes.

Iuniores impugnantur.

Plethorã quæ indicent.

Nam ſit regio calida, & humida, tẽpus anni ver; Ætas adoleſcentiæ, febris ſit ſynocha, quæ ex 9. methodi 3. Non poteſt niſi corpora plethorica corripere, citra dubium ex his plethorica diſpoſitio indicari poterit; Et ideo eã non propoſuit Galenus, Secundo videndum erit, quod de qualitate ſermonem habeat Hippocrates, nulla alia de cauſa, niſi ob pharmaciã? Idque oſtendo ſupponens primum, quòd Hippocrates conſiderauit conſiſtere rectam methodum curandi in inuentione trium inſtrumentorum, ac in recta eorum adminiſtratione, vt propterea neceſſarium ſit confugere ad an ſit agendum, quid agendum, Quantum, Quomodo, Quando, & vbi.

Recta adminiſtratio quib. innitat.

Quid autem ſit agendum ex aliquo determinato peccato certũ habemus, vt in mala animi cõſtitutione V. C. referente Platone in Sophiſta, ex multa ignorantia multò maiorem doctrinam haurire, ſic in mala corporis diſpoſitione materia V. C. in quanto peccat vacuationem indicabit: Si in quali purgationem per pharma cum electiuè trahens. Qua de re volens proponere pharmacum ex determinato peccato illud oſtendere voluit, nempè ex humore in quali peccante. Nam humor in quali peccans pharmaco indiget, & ideo ex qualitate pharmaciam colligit; Idque nè figmentum videatur probetur ex Galeno, qui in cõmẽto dicit Hippocratis ſermonẽ in hoc Aphoriſmo eſſe de omnibus rebus præter naturam, ideſt de cauſis, Symptomatibus, & potiſſimũ morbis, & de morbis non modo acutis, ſed chronicis, non modo vehementibus, ſed debilibus.

Hippocratẽ de omnibus rebus pręter naturã loqui.

Sed de rebus præter naturã ſermo multiplex eſſe poteſt, nam & in parte medicinæ παθολογικῇ, in qua de cauſis præter naturam ſermo habetur, & in parte θεραπευτικῇ, in qua de affectuum curatione; Quando ergo Galenus, hic dicit de omnibus rebus præter naturam ſermonem haberi non intelligit, niſi in parte curatiua; Quantum ad curationẽ, ſcilicet ſpectare poteſt; quia hic proponit remedia. De remedijs autem bifariam ſermonẽ habere poſſumus, vel Empiticè, vel Dogmaticè Hippocrates autem de remedijs non propoſuit, niſi Dogmaticè, nam non modo Dogmaticus Hippocrates fuit, ſed & Dogmaticorum princeps. De remedijs igitur, quæ proponit in virtute ſuarum indicationum; nam indicationes nos manu ducunt in veram inuentionẽ, & adminiſtrationem remediorum.

Indicationes quid præſtent.

Quam veritatem cognoſcẽs Galenus expreſsè eam declarauit in com. Inquiens, ſermo eſt Hippocratis de omnibus rebus præter naturam non ſimpliciter, ſed quarum nos docet inuentiones, ideſt indicationes, & dogmaticè: Nam ad has (ſubdit) reſpicientes indicationes, & inuentiones, facile poſſumus inuenire qualitatẽ, non quantitatem & c. Quid clarius potuit dicere Galenus pro pharmacia? nam dicere ipſe uoluit, quòd ſermo eſt de his rebus præter naturã, ut ducunt nos ad veram inuentionem, & adminiſtrationem pharmaciæ. Hic eſt ergo Hippocratis ſcopus, ac inſtitutum. Propoſuit autem id beneficio indicationis, quid agendũ; nam hæc indicatio præcedit alias, ac virtute videtur continere alias indicationes.

Dub.

Sed dicet quis, ſi præter indicationem quid, eſt etiã indicatio Quantum, Quando, &c. cur de his non agit Hippocrates: ergo diminutus.

Sol.

Dicendum cum Galeno, quòd licet hic non agat de illis, tamen in alijs Aphoriſmis de illis loquitur, & ob id ſe excuſat Galenus; ſi de his rebus non vult longiorem ſermonem habere: Quia hoc eſſet eadem bis repetere. Et ideo etiam à me hæc non expectetis: nam de his in proprijs Aphoriſmis dicemus.

Obiect.

Sed dicet quis vis videre ſermonem eſſe de quantitate. Nam Galenus in com. inquit, ſi ſanguis ſuperabundabit, eſt euacuandus. Quare de humore ex parte quantitatis loquitur,

Reſponſio.

ſed non eſt credendum hoc de tanto viro, quòd prius propoſuerit de ſola quantitate loqui. Poſtea ſibi aduerſans de quantitate omni loquatur: quare ſano modo eſt intelligendus, & pro intelligentia. Sciendum quòd volens Gal. oſtendere ſermonem Hippocratis eſſe de pharmacia, ac dogmatice loqui, dat exemplum: nam dicit dogmaticè agit. Si enim bilis peccat, bilem purgat: quemadmodum, & cum ſanguis, ipſum euacuat. Quare de ſanguine hic non pro euacuatione egit, ſed gratia exempli, vt inueniatur Hipp. ſemper dogmaticè proceſſiſſe, nempè ad indicationes reſpiciendo. Hoc eſt ergo Hippocratis propoſitum. Diuiditur autem hæc pars in duos Aphoriſmos. ſecũdus ibi. (Inſpicere namq; oportet:)

Aphoriſmi diuiſio.

Differunt autem inter ſe duo hi Aphoriſmi: quia primus eſt ſententia, quæ eſt pars Enthymematis, quæ hẽt probationem ſeiunctam, & præpoſitam. Secundus verò Aphoriſmus eſt ſententia ſine ratione: ſecundo differunt, quia primus proponitur per modum decreti, & legis: ſecundus per modum conſilij. Et propterea Oribaſius deueniens ad expoſitionem ſecundi Aphoriſmi dicit: Hic nos Hippocrates monet, &c. Vltimo differunt, quia primus Aphoriſmus eſt prolatus per viam ſimilitudinis, ſumpta. ſ. ſimilitudine à natura: ſecundus eſt prolatus propria ratione. Et propterea (ſi licet magis diuidere) diuidimus primum Aphoriſmum in duas partes in probationẽ, & ſententiam, ſentẽtia ibi [ſic & valorum inanitio,] vt autẽ intelligamus præſentẽ Aphoriſmum: Primo paucis concipere mente oportet verum eius ſenſum: nam ex vero ſenſu infinitæ ambiguitates tollentur.

Aphoriſmi expoſitio.

Hic eſt ergo ſenſus. Præcipit Hippocrates, ut quando fit purgatio, talis fiat, quæ conferat, & quam leuiter ferant infirmi, vtque talem purgationem conſequi medicus poſſit, cum Hippocrates monet, ut ita procedat, ut quæ moleſta ſunt purget, nõ quæ non peccant. Nam (inquit Hippocrates) & ipſa natura tunc optimè vacuat, cum ea, quæ moleſta ſunt vacuat. Ex quo ſenſu Aphoriſmi tria colligatis ab Hippocrate eſſe propoſita. Primum eſt præceptum, ſecundum eſt regula, quam vt conſequi poſſumus, pręceptum aſſignat: tertium eſt probatio, ac confirmatio regulæ.

Hippocratis pręceptum.

Præceptum in hoc conſiſtit, ut medicus purgationem, quæ conferat, ac quam leuiter infirmi ferant, moliatur: Regula eſt, vt medicus vacuet vacuãda. Confirmatio regulæ, quia & natura ſic procedit.

Dub.

Sed difficultas eſt, qua ratione Hippocrates ad probandum Aphoriſmum ſumit rationem ab exemplo? Non dicatis ſermonem eſſe de euacuatione naturali, nam hæ ſunt nugæ, ſed ſermo eſt de pharmacia ſumpto exẽplo a vacuatione naturæ.

Modernorum ſolutio, & eius impugnatio

Dicũt Moderni à Montano ſuſcipientes, ꝙ Hippocrates hic tradit præcepta. Præcepta autẽ ſunt per exẽpla confirmanda. Non nego ego præcepta poſſe cõfirmari exẽplis: ſed dico id non eſſe neceſſarium, neque vbique obſeruatum, nam in decimoquinto Aphoriſmo dicit; Copioſius alenda eſſe corpora hyeme, ac vere, quàm alijs temporibus. Et hoc præ-

ceptum

Solutio propria. ceptum non exemplo confirmat, ſed ratione: Quia ventres hyeme, & vere ſunt natura calidiſſimi: Propterea ego aliter dicerẽ cum Platone in Dialogo ciuili, uel de regno, dicebat enim ibi, quòd quoties eſt ſermo de re magna, & ardua, non eſt præter rationẽ vti exẽplo, *Exẽplis quando utẽdum.* cum ergo hic proponatur res magna, nẽpe pharmacia, quę magna eſt res, dicebat. n. Galenus duo eſſe maxima auxilia in morbis. 2. Apho. 29. phlebotomia & pharmacia, voluit uti exemplo, ſed cur exemplo à natura eſt vſus? dico id maxima ex arte factũ fuiſſe, vt nõ modo id ſimpliciter exhiberet, ſed etiam eo nos moneret. Dicit enim in proœmio artem eſſe longam tum ratione occaſionis, cum iudicij, cum experimenti; ideo uoluit nos monere, vt aſſiduo dirigeremus oculos in naturam. Natura enim non modo ſupra medicum eſt, ſed ſupra artem medicam, & ideo hoc exemplo uti voluit. *Quid p uẽtris perturbationes intelligat Hippocrates.* Dicit ergo Hippocrates [in perturbationibus &c.] non, dicatis, ut iſti dicunt ꝙ per perturbationes intelligit fluxum alui, ſed intelligit perturbationem, quæ eſt in uentriculo, quam ſequitur poſtea fluxus alui, & ideo in tex. Philothei habetur [in perturbationibus alui, & excrementis, quæ ſequuntur has perturbationes.] nam natura non expellit aliena, niſi perturbationem patiatur: loquitur ergo de fluore alui, qui comitatur perturbationem eius, quòd autem dixerit [in perturbationibus,] ratio eſt, nam cognouit Hippocrates, quòd aluus bifariam poſſet expurgari, vel cum perturbatione, vel ſine: *Aluum bifariam poſſe expurgari.* ſi hæc expurgatio fit ſine perturbatione, hoc non fit ob humores in qualitate peccantes, ſed tantum a potentia noſtrum corpus regente, & fit in tempore ſanitatis; vbi uerò fluor alui ſequitur perturbationem, ibi neceſſario vel peccat materia ſui quantitate, vel maligna aliqua qualitate, vel vtraque. Et ideo Gal. primo de ratione vict. 18. dicit perturbationes ventris fieri ex edulijs mordacib. ac flatuoſis &c. Quare Hippocrates voluit oſtẽdere ſe loqui de fluore alui, qui eſt cum perturbatione, non de eo, qui ſine perturbatione exiſtit [Ventris] inquit 4. Method. 6. Gal. ꝙ per ventrem poſſumus intelligere duplicem vẽtrem ſuperiorem, & inferiorẽ, *Venter duplex.* & quarto de ratione vict. 112. inquit ꝙ per ventrẽ ſuperiorem veteres aliquãdo Thoracem intellexere, aliquando ventriculum per ventrẽ inferiorem inteſtina. Hic autem per ventrem non poſſumus intelligere ſuperiorem, nã hic ſermo fit de fluore alui, Thorax autem expurgatur per os. *Thorax p os purgatur, uẽter per ſuperiora, & inferiora.* Neque poſſumus intelligere uentriculum, nam licet hic per ſuperiora, & per inferiora poſſit expurgari, tamen eum non poſſumus audire, quia paulo poſt in ſequentibus verbis de eo verba faciet, Quare per ventrem audire debemus ventrem inferiorem nempè ipſa inteſtina, &c.

LECTIO XI.

Quid per uomitũ ſpõtinũ. PRoſequitur Hippocrates dicens [& vomitibus ſpontinis:] Quid intelligere debeamus per vomitum facilè videri poteſt, nam nihil aliud intelligere debemus, quàm motum materiei exeuntis à ventriculo per œſophagum extra corpus: qui motus dependet ab expultrice ventriculi; Deinde addit [ſpontinis] quæ particula diligenter eſt explicanda, non. n. ſolum ad vomitũ, ſed & ad perturbationẽ vẽtris dirigitur. Ac ſi dixiſſet Hippocrates [In perturbationibus ventris ſpontinis, & in vomitibus ſpontinis] Gal. 4. Aphor. 2. dicebat eam eſſe ſpontinam euacuationem, quę fit citra euidentem cauſam, & citra artem. Vnde ſiquis E. C. vomat ob vomitorium medicamentum non dicetur vomitus ſpontinus, ſed arte factus, Quare vomitum citra euidentem artem & cauſam factum intelligit. Eſt autem vacuatio hæc ſpontina in duplici differentia, *Spõtina euacuatio duplex.* nam vel fit à natura, & ſecundũ omnes leges naturæ, & vt quando fit euacuatio à natura corpus noſtrum regente, vt ſanitas conſeruetur; Vel fit à natura, non tamen ſecundum omnes leges naturæ, ideſt non ex toto ſecundum naturam: Quamuis verò aſſerãt nonnulli ſpontinam vacuationem primo modo accipi, nos tamen id impoſſibile eſſe fatemur, ac neceſſariũ eſſe vt intelligatur ſpontanea euacuatio citra euidentem cauſam, ac citra artem à natura non tamen ex toto ſecundum naturam. Et probatur hæc veritas duplici fundamento: primum quia Hippocrates in hoc Aphoriſmo loquitur de ea ſpontina vacuatione, quæ poteſt obeſſe. talis autem non fit à natura ſecundum omnes leges naturæ, quòd autem de ea Hippocrates loquatur facile oſtẽdi poteſt. Quia ait, [ſi talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferũt ægri, ſin minus cõtra.] Ecce quòd de ea ſpontina loquitur vacuatione, quę nocere poteſt. Secundum fundamentum, quia ſi accipiatur fluxus alui, ac vomitus ſpõtinus, impoſſibile eſt, vt ſit à natura ſecundum omnes leges naturæ; & primum de fluore ventris hic Hippocrates loquitur, nõ de quocumque fluore alui; ſed de eo, qui ſequitur ad perturbationẽ: at fluxus uentris à natura, & ſecundum naturam ex citra perturbationem uentris. Vomitus vero, & ſi ſpontinus à natura fiat, non tamen eam habet neceſſitatem quam deiectio fœcum, & ideo eſt à natura non ſecundum naturam: comprobatur hæc veritas ex Galen. 5. Meth. 11. vbi loquitur de vacuatione uentriculi ſumpta indicatione à uentriculo, quatenus eſt pars inſtrumentalis, ideſt quatenus poteſt diuidi in duplicem ordinem ſupremum, ac infimum. inquit. n. ventriculũ ſurſum purgari per vomitũ, deorſum verò ſecundum naturam. *Vẽtriculus deorſum purgatur ſecundum naturam ſurſum p uomitũ.* Ecce ꝙ oppoſuit uomitũ deiectioni uentriculi, quæ eſt ſecundum naturam: Vnde uomitus non eſt ſecundum naturam. Quibus ſic conſtitutis dicimus, quòd Hippocrates proponit vacuationem ſpontinam, quæ diſtat à uacuatione uoluntaria, ab ea quæ fit ex arte, & ab ea quæ fit ex euidenti cauſa; fit autem uacuatio ſpontina hæc interdũ à natura regulariter operante, interdum non regulariter operãte, quod Hippocrates in textu expreſsè fatetur. Nam cum dicit [ſi talia purgentur, qualia purgari oportet confert, & leuiter ferunt ęgri:] tunc enim confert, cum natura regulariter operatur, cũ vero ait (ſin minus cõtra) intelligit de uacuatione facta a natura irregulariter, ac ſymptomaticè potius operante. Et hinc patet, quàm uanæ ſint conſtitutiones de vomitu recitatæ à Modernis. *Vanæ de uomitu conſtitutiones modernorum.* An uomitus ſit naturalis, vel artificialis, vel voluntarius &c. conſtat enim quòd quatenus efficitur ui artis, artificialis eſt, ſi autem fiat, quia expultrix uis imaginatrici obediat, erit uolũtarius, non tamen abſolutè. Nam ſi nulla læſio in uentriculo adfuerit, tunc cum quis voluerit, ſtatim uomere poterit. ſi vero conſideretur quatenus irregulariter operetur natura, erit quodammodo præter naturam. ſi autem fiat à natura regulariter operante, cum tamen uomitus procedere non poſſit ſecundum omnes leges naturæ, tunc erit à natura, & non ſecundum naturam, non enim poteſt procedere ſecũdum omnes leges naturæ. Poſt hæc addit Hippocrates [ſi talia purgentur qualia &c.] per quæ nihil aliud intelligere voluit, niſi humores peccantes non ſecũdũ quãtitatem, ſed qualitatem, *Per qualia quid ĩtelligat Hipp.* & ſunt illi humores, qui ſunt in cauſa cacochymiæ. Quòdque hoc uerum ſit, dicit Philotheus in expoſitione, quòd quoties purgãtur humores, qui purgandi ſunt, tunc æger liberatur à cacochymia, ſed circa hos qualitate peccantes humores, ne multæ contingant dubitationes, eſt aduer-

Digitized by Google

aduertendum, quòd hi humores qualitate peccātes dupliciter ſe habere poſſunt; nam vel poſſunt concurrere ad moleſtiā principaliter, vel ſecūdario poſſunt eſſe ad moleſtiam adiuuantes; Quomodocunque autē ſint, vel principaliter, vel ſecundario moleſtiam inferentes, hîc intelliguntur ab Hippocrate, & expurgandi ſunt à corpore. E. C. ſit podagra ex pituita orta, quæ defluat ad locum affectum merito bilis. Pituita principaliter ad podagram generādam cōcurrere dicitur; bilis ſecundariò, & vt cauſa adiuuans. Vterque tamen humor eſt vacuandus. Propterea Auicenna in tertio lib. Fen. 22. tract. 2. de podagra. Dat in ea ſananda pharmacum tùm pituitā, cùm bilem purgans, & capite octauo eiuſdem lib. reddit cauſam cur non modo pituitam, ſed bilē purgare vult: quia bilis inquit, pōt facere, vt pituita curratalia vice ad membrum. Ex quo collegatis ſatis ſuſpectam eſſe reſolutionem Modernorum, qui dicunt in affectibus ex pituita, & bile, ideo purgari bilem, quia bilis non ſinit concoqui pituitam: ſuſpecta eſt reſolutio: Quia Auicenna dat cauſam, cur id fiat, ne per bilem rurſus materia ducatur ad locū affectum: præterea imaginari non poſſum quomodo bilis cum pituita miſta faciat, & ſit in cauſa, vt bilis non coquatur: Nam concedo ego concoctionē fieri à calore naturali, & quamuis in bilē calor ſit mordax, & quodammodo igneus: Propterea non debemus dicere, quòd ipſa impediat coctionem pituitæ. Nam ad coctionem huius non modo requiritur, vt deducatur ad bonam formam quantum eſt poſſibile, ſed etiā præparatio. præparatio autem pituitæ debet eſſe tùm ex parte temperamēti eius, tùm ex parte modi ſubſtantiæ. Ratione quidem temperamēti: quia cum pituita frigida ſit, maximè reſiſtit calori natiuo, & ob id ne ita pertinax ſit debet calefieri: nā per calefactionem poſtea ſit magis præparatā, ut coquatur à calore natiuo: Et propterea rectè faciunt practicantes, qui non modo ſyrupos præparatos, ſed calidiores exhibent, non vt concoquant immediatè, nam malè facerent; ſed ut præparent, ut minus reſiſtat pituita calori concoquenti. Ex modo quidem ſubſtantiæ: Nam pituita craſſa eſt, viſcida, ac lenta, ob quas quidem conditiones maximè rebellis eſt: & ob id, ut non ita reſiſtat, vtque calor natiuus in eam vniformiter agere poſſit, neceſſarium eſt, vt attenuetur ratione craſſitiei, atque ut abſtergatur ratione viſciditatis: & hæc eſt præparatio. nam ſic præparata facilius à calore natiuo poſtea concoquitur. Propterea optimè faciunt practicantes, qui non modo calidiores exhibent ſyrupos, ſed vim abſtergendi habentes, & incidentes non ratione coctionis, ſed præparationis, ut facilius poſtea calor pituitam concoquat. His conſtitutis videamus modo; An bilis ſit in cauſa, ut pituita coqui nō poſſit. Bilis calefacit, pituitam attenuat, viſciditatem inſuper remouet, & ob id Galenus interdum dicebat caliditatem febris attenuare pituitam, poſt hæc ratione acrimoniæ, ac amaritudinis ſuæ abſtergit pituitam; cum hæc itaque bilis in pituita faciat, erit ne in cauſa, vt pituita coqui non poſſit? potius contrario pacto res ſe habebit: cum hæc omnia pituitam præparēt: Quare ſuſpecta nimis reſolutio eſt, & ideo Galenus primo ad Glauconem, & in lib. de differentijs febriū dans differentiam inter quotidianam exquiſitam, ac Notham, ait, quotidianam puram cum à ſola pendeat pituita, neque bilem permiſtam habeat, longioris eſſe durationis. Quotidianā verò nothā breuiorem ob bilem admiſtam, quæ accelerat coctionem materiæ. Subdit Hippocrates poſtea [Cōfert, & leuiter ferunt, &c.] dicit confert, quia ſicut humores praui moleſtabant naturam, ſic id, quod erit in cauſa, vt humores hi moleſti tollantur, dicitur conferre. Cum ergo ſic ſe habeat purgatio, meritò ergo conferens erit. Confert aūt purgatio bifariam: vel quia totum tollit morbū, cum tota materia expurgatur; vel quia minuit morbum, cum pars materiæ vacuatur. Et hoc documentum optimè vidit doctiſſimus Modernus. [Et leuiter ferunt.] Non eſt præter rationem id adiectum: Quia poſſibile eſt, ut purgatio conferat, quia vacuentur humores praui, tamē non leuiter ferant ægri: ſed moleſta ſit ipſis, vt poteſt eſſe id in vacuatione artificiali reſpectu pharmaci, quod correctionem requirit; de qua pharmacorum correctione aliàs loquemur. Præterea in vacuatione naturali poteſt ea eſſe moleſta ratione materiæ, vbi ſcilicet materia, quæ per æſophagum, vel inteſtina traijcitur, fuerit admodū acris, ac mordax: nam poterit talis materia exulcerare partes iſtas, & ſic nō leuiter ferent ægri. Quare ſi purgentur purganda modo debito, confert, & leuiter ferūt ægri [ſin minus cōtra:] facilè eſt hoc intelligere, quia ſi verum eſt, quòd quoties purgantur humores, qui ſunt purgandi, confert, & leuiter ferūt ægri: per oppoſitum, ſi purgentur, quæ non debent purgari, non confert, & ægri moleſtè ferunt. Propterea aduertant medici; nam ſi peccante pituita dent pharmacum bilem attrahens, fiet apoplexia, ſi bile peccante purgetur pituita fiet phrenitis. Propterea cum Galenus, & Auicenna loquuntur de ebullitione humorum, vt Galenus quarto de méd. vale. capite quarto, & Auicenna, cap. de phlebotomia nō intelligūt tantum de ſectione venę, ſed de pharmacia etiam. Nam ſi bilis purgetur alio peccante humore frigido, ille humor magis crudus, rebellis, ac frigidus fiet. Sic ſi alius humor purgetur, peccante bile, magis incaleſcet, ac rebellis humor fiet. Sed dicet quis ſi grauis author eſt Hippocrates, ut dixiſti. Cur per vnum oppoſitorum nō intellexit reliquum, ſed addidit [ſin minus cōtra?] Non ſine maxima arte id dicimus eſſe factum. Nam voluit Hippocrates per hoc, vt nos ſuum præceptum obſeruaremus omni modo, ac in nullo delinqueremus: Et ob id propoſuit, ac proponere voluit incommoda, quæ ſequuntur ex mala purgatione, vt ſuum præceptum omni, qua decet, ſolertia obſeruaremus. [ſic & vaſorum inanitio.] Hic vnum apponit Aphoriſmum poſt probationem ab exemplo ſumptam. Per vaſa autem (vt adnotauit Philotheus) intelligere debemus, venas arterias: imò reliquas capacitates in corpore humano, in quibus poſſunt eſſe humores qualitate peccantes. [Inanitio] Galenus per inanitionem nō phlebotomiā, nec inędiam dicit eſſe intelligendam, ſed purgationem. Nam vt dicit ipſe in libro de atra bile, capite octauo. Si peccat humor ſola quantitate vacuatione eſt opus: ſi quantitate, & qualitate purgandus purgationem ergo hic intelligit; ſed videtur Galenus aduerſus hanc expoſitionem eſſe, nam 4. Aphor. 2. vbi Hippocrates dicebat; (Si medicamenta purgātia talia euacuent, qualia quæ ſponte fluūt, conferunt; ſin minus contra.) dicit, vt excuſaret Hippocratem à nugatione, quòd eſt differentia inter inanitionem, de qua in quarto loquitur, & de qua in hoc Aphoriſmo, nā ibi accepit purgationem magis ſtrictè pro purgatione materię per ſeceſſum tantum; at in hoc Aphoriſmo accipit modo communiori, quia non modo intelligit vacuationem per ſeceſſum, ſed per vomitum, per os, per nares &c. per veſicam; imo addit per ſectionem venę. Quare hic non tantum per inanitionem purgationem intelligere debemus, ſed ſectionem etiam uenę, & communiter uacuationem. Dicimus nos quòd hic purgationem magis communiter accipit, quam quarto Aphoriſmo, quia ibi tantum per ſeceſſum, hic per ſeceſſū, vomitū, vrinam, &c. intelligit. Quod ſi dices. Ibi meminit Galenus, de ſectione uenę, ergo hic per inani-

Moderni carpuntur.

In coctione pituitæ, quæ requirantur.

An bilis ſit in cauſa, ut pituita concoqui nequeat.

Caliditatē febris īterdum pituitam attenuare.

Purgatio cōfert dupliciter.

Not. Errores, q ſequūtur ī purgationibus.

Dub.

Sol.

vaſa quæ ītelligat Hippoc.

Per inanitionē quid audire oporteat.

Obiectio aduerſus Galenū.

Reſponſio.

Digitized by Google

inanitionem ſectionem venæ intelligit. Aduertendum, quòd ſi Galenus per inanitionem intellexiſſet ſectionem venę ſibi expreſsè aduerſaretur; quoniã dicit hic, non eſſe ſermonẽ hoc in loco de phlebotomia, ſed inquit ibi ꝙ ad vberiorẽ doctrinã non erit præter rationem repetere euacuationẽ per vomitũ, ſeceſſum, ſectionem venæ, &c. Non tamen propterea dicit Gal. de ſectione uenæ in hoc ſecundo Aphoriſmo locutum fuiſſe Hippocratem, nam ſibi aduerſaretur; Sed bene in prima particula Aphoriſmorũ: Nam in hoc primo lib. loquutur de pharmacia, ſectione venæ, ac inedia. Quare multa differentia eſt dicere de ſectione venæ locutum fuiſſe Hippocr. in primo lib. & dicere eum loqui in ſecundo Aphoriſmo. Et ideo ſubdit Hippocrates [*Si talia purgentur, qualia oportet, &c.*] Quæ verba declaratione non egent, quia ſatis ſunt declarata in declaratione probationis, &c.

LECTIO XII.

POſteaquàm propoſuit Hippocrates, vt a medico talis fiat purgatio, quæ cõferat; ac eã leuiter ferant ægri; quoniam præceptum erat hoc maximi momenti, ideo ne aliquis error in eius obſeruatione contingeret: Propterea in ſecundo huius partis Aphoriſmo. Conſilium proponit, inquiens [*Inſpicere itaque oportet Regionem, tempus, &c.*] Vt autem præſentis Aphoriſmi ſcopus intelligatur, ſeu præſentis conſilij, ſciendum quòd ad purgationem faciendam duo ſunt neceſſaria. Alterum eſt materia purganda, reliquum pharmacum, quo materia purgari debet. Ex parte quidem materiæ purgãdę opus eſt cognoſcere materiam peccantem; Nam ſi eam ignorauerimus, facilè eſt, vt vnum pro alio humore vacuemus. Ex parte quidem pharmaci; nam non ſat eſt ad pharmacũ exhibendũ, ut ſit materia peccans in quali, quæ expurgari debet; nam poteſt eſſe materia in quali peccans, quæ per pharmacum expurgari non debet: Interdũ enim materia in quali peccans indiget pharmaco purgante, interdum non; Et ob id monet nos, vt cognoſcamus quando in quali peccans materia indiget pharmaco purgante, & quando non. Quòd autem hæc duo proponat Hippocrates in præſenti Aphoriſmo declaro; & primo quantum ad cognitionem materiæ peccantis attinet, ut optimè declarat Galenus in commento ea de cauſa neceſſaria eſt cognitio materiæ peccantis; Quia color cutis, (inquit) non eſt ſufficiens indicium ad indicandos humores peccantes, etiam ſi ipſe (vt plurimũ redundantiam humorum indicare poſſit.) Vt ſi color cutis citrinus fuerit bilem redundantem indicabit; Si rubeus ſanguinem, &c. Poteſt tamen eſſe, vt color decipiat medicos: Deceptio autẽ duobus modis contingere poteſt, altero modo, vt dicit Galenus in commento, quando humores plus æquo, ac quadam cum violentia pelluntur, vel intra, vel extra corpus, vt quarto de tuenda vale. cap. 4. dicebat, vel propter frigiditatem, vel propter calorem, vel timorem, vel verecundiam, &c. Ob quas quidem res color deperditur, cum ſanguis ad intra pellatur. Vnde poteſt decipere medicos. Secundo cum nimio cum impetu ad partes exteriores pelluntur humores: Et quamuis id non declaret Galenus in præſenti com, declarat tamen quarto de tuend. val. quarto, vbi dicit foras plus æquo ſpiritus, ac ſanguinem pelli ex nimio motu corporis, ex æſtu, ex ira immodica, &c. Cum itaq; color cutis ſufficiens non ſit ad indicandos humores peccantes; ob id addere voluit Hippocrates tempus anni, Regionem, ætatem, & morbũ; Cum ex his neceſſario venire poſſimus in cognitionem humoris peccantis. Quomodo autem id fiat declarat Galen. exemplo ſumpto à bile, & pituita; Nam ex horum cognitione facilè in aliorum cognitionem ex vobiſmetipſis venire poteſtis. Hic enim non intendimus loqui de ſignis, ſed hæc per exemplum adducta ſunt; vnico itaque verbo ſe expedit Galenus, inquiens, quòd bilis indicatur ex tempore anni, quod eſt æſtas: ex regione calida, iuuenili ætate, ac ſpecie morbi, vtpote ex tertiana. Pituita ex oppoſitis, vt hyemali tempore, frigida regione, ſenili ætate, & quotidiana febre, &c. Quibus exẽplis nos poſtea ex nobiſmetipſis poſſumus facilè deuenire in cognitionem cuiuſcunq; humoris peccantis: præcipuè autem cum hæc quatuor Hippocrates proponat ob ſignificandas res naturales, non naturales, ac præter naturam. Sed quò ad aliud attinet, quòd maioris momenti exiſtit, ac diligentiſſima indiget conſideratione, ac declaratione, cum ex eius recta notitia innumeræ diſſolui poſſint difficultates: debemus quærere cum Oribaſio, qui certè in hoc diuiniſſimè proceſſit, beneficio horum quatuor inſtrumentorum ab Hippocrate propoſitorũ, an peccãte materia in quali in corpore humano, ſemper ſit purgandũ, nec ne; Et vtrũ valeat conſequentia morbus magnus, vires robuſtæ; ergo purgandum. Dicimus itaque, quòd poteſt eſſe materia in corpore in quali peccãs, & tamen nõ licet vti pharmaco cũ adſunt prohibentia. Quæ autem hæc prohibentia ſint diuiniſſimus declarat Hippocrates in hoc Aphoriſmo, & dicit eſſe tempus anni, Regionem, ętatem, & morbũ. Quantum ad anni tempus ſuppoſita materia in quali peccante, in æſtiuo tempore non licet pharmacum exhibere: Quia tempus hoc purgationem prohibet; vnde Hippocrates quarto Aphoriſmo quinto, Sub cane, & ante canẽ difficiles ſunt purgationes. Cauſas huius dicunt Iuniores eſſe tres, vnam Galeni, duas proprio eorum Marte adinuentas. Ego autem has omnes cauſas optimas eſſe dico, ſed eas omnes eſſe Galeni aſſero in cõmen. citati Aphoriſmi; Vt quiſque videre poteſt. Prima ratio eſt, quoniam ſub cane, & ante canem ob æſtatẽ corpora admodum calida ſunt. Si itaque ipſis propinetur pharmacum electiuè trahens, quòd & ipſum calidum eſt, corpora non tollerabunt hanc tantam caliditatem, & acrimoniam; ſed in febres dilabẽtur. 2 Secũda cauſa, quia ęſtiuo tẽpore vires corporis diſſolutæ ſunt, & ideo cũ medicamentum corpora etiam diſſoluat, non poterunt ipſum ferre. 3 Vltima cauſa, quia tempore ęſtiuo, vt caloris ambientis fit motus caloris natiui a centro ad circunferentiam. Pharmacum uerò vim habet attrahendi a circunferentia ad centrum; At natura duos contrarios motus tollerare non poteſt ſimul; Et ideo corpus tempore ęſtiuo pharmaciam non ſuſtinet. Idem de ſimili Regione dicendum. Sed de frigidis tempore, ac regione quid dicendũ? Dicimus purgationes etiam eſſe difficiles, at non eiſdem de cauſis: Nam non eſt ea caliditas aeris ambientis, non illa virium diſſolutio, neq; motus a centro ad circunferentiam: imo calor concentratur, ſed difficultas purgationis naſcitur, quia tempore hyemis, & præcipuè in maximo frigore neceſſarium eſt, ut aggregentur multi humores craſſi, viſcidi, ac lenti; Præterea uiæ anguſtentur; & ideo tum ex parte craſſiriei, ac uiſciditatis humorum, cũ ex parte anguſtationis viarum difficiles ſunt purgationes hyeme: At multò æſtate ſunt difficiliores. Aetas inſuper prohibet pharmacum, nam licet materia peccet in quali uel in pueritia, uel in extremo ſenio, non licet tamen pharmacum exhibere: idque ratione virium, quarum maxima eſt habenda ratio; nam vires in vtraque ętate ſunt valde infirmæ; at diuerſa ratione; Nam in pueris uires ſunt infirmę potentia;

Ad purgationẽ duo neceſſaria.

Color cutis nõ ſufficiẽs indiciũ ad indicandos humores, & cur.

Humores quæ indicent.

Oribaſ. commendatur.

Pharmacum prohibentia.

Sub cane, & ante canem cur difficiles purgatiões. Cauſa 1.

Purgationes cur difficiles tpib. frigidis.

Aetates prohibẽtes pharmacum.

tentia: in vltimo ſenio actu. Non declaro hos terminos, quia ſequenti Aphoriſmo declarabimus.

Dub.

Sed forſè quis dicet, quòd uires nō requiruntur ad pharmaci exhibitionem, ſed benè in ſectione venæ.

Sol.

Dico quòd hoc eſt contra rationem, & contra Galeni authoritatem; Omitto autem breuitatis cauſa multa, quia ferè innumeras poſſem adducere authoritates. Dico itaque in pharmaco uires robuſtas requiri, licet non ut in ſectione venæ. Idque ſic probatur.

Medicū auxilium nullum, quod ita proſit, q̄ nō aliqua ex parte noceat.

Fundamentum eſt ab omnibus conceſſum, vt nullū ſit medicum auxilium, quod ita proſit, quòd non etiā aliqua ex parte noceat, idque præcipuè requiritur in pharmaco electiuè ducente. Nam tale pharmacum non eſt ſine aliqua malignitate, & maximè aduerſatur naturæ humanæ, vt monuit Galenus ſecundo de ratione victus duodecimo, & ob id licet proſit medicamentum hoc, poteſt tamen obeſſe ob malignitatē, & hinc fit, quòd niſi Vires robuſtæ fuerint; non poſſumus præbere pharmacum electiuè trahens. Si vultis euidentes authoritates videre, Galenum quarto de tuend. valet. cap. quarto, vbi dicit, quòd humore alio a ſanguine peccante purgandum eſt; ſed addit Robore uirium conſtante. Idem Galenus primo prorrhetic. ſec. 2. commen. 38. habet hæc ad verbum corpora imbecilles vires habentia purgāda nō ſunt.

Corpora imbecilles uires habentia non purganda

Quid clarius? vires ergo debent eſſe validæ; vt purgationes leuiter ferant infirmi. Poſtea ab Hippocrate morbus proponitur, qui etiā indicare, & prohibere poteſt pharmaciā: & ideo non ualet conſequētia; Morbus magnus, ergo ſecanda vena: Nam etiam ad pharmaciam requiritur magnitudo morbi.

Morbus magnus non ſp ſecandā venā regrit

Et id cōfirmo authoritate, & ratione; Certum eſt quòd debet eſſe proportio inter remedia, & morbum: Quia vbi non eſt proportio, neque etiam aliqua poteſt eſſe actio: Si enim morbus eſt debilis, debile etiam remedium indicat, quatenus debilis. Si uehemens morbus fuerit, exigit etiam proportionatum auxilium nempè remedium validum. Cum itaque hic ſit ſermo de pharmacia, quæ ex Galeno ſecundo Aphoriſ. 29. vehemens eſt auxilium: Duo enim ibi ſunt valida auxilia, ſectio venę, & pharmacia: immò pharmacia eſt periculoſius remedium, cum non ſit in poteſtate medici, ut ſiſtat, quando vult: ideo neceſſariū eſt, vt pharmacum indicetur a morbo uehementi.

Pharmacia pĩculoſius remedium uene ſectione.

Quare ſi morbus debilis fuerit quantumcunque materia in quali peccet, nō debemus exhibere pharmacum, niſi morbus fuerit vehemens, vel in præſenti tempore, uel in futuro. Et per hoc videte Gal. quarto de tuend. valetud. cap. quarto, & quarto method. ſexto, vbi dicit purgationem adhiberi, & propter abūdantiā alterius cuiuſcunq; humoris a ſanguine, & propter vim morbi. Quare maxima vis morbi requiritur, ad hoc ut exhibeamus medicamenta purgantia. Et hæc ſumma veritas propoſita fuit ab antiquiſſimis, & optimis, ita referēte Platone in Timęo: vbi ex horum ſententia ait, medicā purgationem eſſe vtilē, quando ſumma cogit neceſſitas, nec aliter dicunt eſſe aggrediendam purgationem; Et ideo ipſe præcipit, nè nos talem aggrediamur purgationem, niſi ſumma neceſſitate cogēte; Quia vt optimè diuiniſſimus hic Philoſophus dicebat: Si morbi non exiſtunt adeò vehementes, corrigendi erunt ſola victus ratione, & debilibus quibuſdam auxilijs.

Morbi nō adeo uehemētes corrigēdi ſola uictus rōne.

Ex his uos videtis, quàm diligentiſſimè quatuor hæc propoſuerit Hippocrates, quæ purgantia prohibent medicamenta. Ex hac etiam declaratione innumeræ ſoluuntur difficultates; nam per morbum non intelligimus abſolutè ſpeciē morbi: Nam ſi nos per morbum intelligamus in relationem ad humores peccantes: dubio procul per morbum ſpeciem morbi intelligere debemus: nam quotidiana pituitā: tertiana bilem indicat, &c. Si verò morbus referatur ad pharmaciam, nō debemus intelligere ſpeciem morbi, & propterea vanę ſunt omnes dubitationes, quas hi mouent de febre Hectica, pleuritide &c. Vnde aduertendum, quòd ſi exempli cauſa, ſermo fuerit de febre Hectica. An pharmaco purganda ſit, necne, vana quæſtio erit.

Pharmacū, a quo ſēper ſumatur.

Nam pharmacum ſemper ſumitur ab indicatione, quæ eſt purgatio, vnde cum in Hectica purgatio non conferat, quia non eſt febris à materia pendens: ergo vanum eſt quærere, an in ea conueniat pharmacum; in ea enim conuenit alteratio, & refectio tantum.

Dub.

Sed dicet quis ſi Hippocrates fuit vir tanti artificij, quanto dicis, cur quatuor, neq; plura, neque pauciora proponit impedientia pharmacum?

Sol.

Quid p̄ impedietia pharmacā purgans intelligat Hippoc.

Dico, quòd per hæc quatuor Hippocrates nihil aliud intelligit, niſi hæc tria. Res naturales, nō naturales, & præter naturam. Et ne quis error fiat; ſciēdum, quòd hæc quatuor propoſita poſſunt duobus modis, & diuerſimodè conſiderari: in reſpectu ad materiam peccantem, & in relatione ad pharmacum. Declaro, nam ſi conſideremus tempus anni, & regionem ratione materiæ, non modo hæc debemus intelligere per iſta, ſed omnes res non naturales, ut cibum, potum, ſomnum, vigiliam, &c. Cū verò proponit ætatem ratione materiæ debemus etiā intelligere omnes res ſecundum naturam, habitū. i. corporis, vires, temperaturā, conſuetudinē, &c. Per morbum verò in relatione ad materiam, debemus intelligere res præter naturam, vt ſpecies morbi, & ſymptomata morbi: Sed in relatione ad pharmacū; an hæc pharmacum indicent, an prohibeant, an coindicent diuerſo modo intelligere debemus. Per tēpora anni, & Regiones, tùm cœli ſtatum, tùm cibū & potum, &c. Nam hæc non habent vim, neq; indicandi, neque prohibendi pharmacum: per ætatem non omnes res ſecūdum naturam intelligemus, ſed ſolū ętatem: quia ſcilicet vltimum ſenium, & pueritia prohibeant pharmacum; non temperaturā, neq; conſuetudinē, &c. Per morbū vero nihil aliud intelligere debemus, niſi debilitatem, & vehementiam morbi.

Dub.

Sed dicet adhuc quis Hippocrates propoſuit res naturales, non naturales, & præter naturam; vellem ſcire, cur ad res non naturale ſignificandas duo adduxit, ad ſignificandas præter naturam, & naturales vnum tantum; nam adduxit tempus anni, & regionem: vtile profectò eſt dubium hoc, & maximè neceſſarium cognitu.

Sol.

Dico ergo maxima cum arte id ab Hippocrate factum fuiſſe: nam cum ſermo ei habeatur de his, quæ indicare, vel prohibere poſſunt pharmaciā, ob id cognoſcens diuiniſſimus ſenex, quòd ad inhibendū pharmacum ſufficit una res ſecundum naturā, & una etiam præter naturā: Non ſufficit autem una non naturalis., ſed omnes requiruntur: ob id duo ex parte harum apponere uoluit, ut oēs neceſſarias eſſe indicaret res non naturales: unum in alijs, cum unum eſſet ſufficiens. Declaro id (ne voluntarium uideatur) cum Galeno in pluribus locis: certum eſt ex parte rerum ſecundū naturam, quòd vbi vires fuerint debiles, adſint alia omnia indicantia pharmacum, pharmacū prohiberi. Sic in ętate infantili, & vltimo ſenio omnino prohibetur pharmacum. Quamuis omnia alia requirant. Præterea ſi ſolius morbi debilitas fuerit ex parte rerum præter naturam, & alia omnia contrarium indicabunt, prohibetur pharmacum. Sed de tempore anni ſecus eſt; Quia dicebat Galenus 1. ad Glauconem cap. 14. de ſectione venę loquens, quòd quoties tempus anni calidum ſimul cū regione concurrerit, ut regio etiam calida ſit, prohibetur ſanguinis miſſio; Ecce quòd omnia requiruntur, vt prohibeant miſſionem ſanguinis. Deinde ſubdit, ſi verò tempus anni calidum ſit, regio autem non cōſentiat, ſed frigida ſit, non eſt abſtinendum à miſſione

Tp̄s anni calidū, q̄do prohibeat venę ſectionē.

ne

Digitized by Google

Vnū ex reb. non naturalibus non prohibere uenæ ſectioné, aut pharmacium, ſed minuere.

ne ſanguinis, ſed ea minuenda eſt: quare non prohibet vnū ex non naturalibus, ſed minuit. Et ideo idē Gal. 11. meth. 14. aſſeruit, quòd ſectio venę prohibetur tempore anno calido, regione etiā exiſtente calida; ac tali inſuper cœli ſtatu: Quaſi voluerit, quòd omnia debent concurrere. At cū id de ſectione venę dicatur, etiam de pharmaco idem intelligere debemus; Et propterea diuiniſſimus Hippocrates monēs nos præcipit, vt oculos habeamus ad Regiones, & tempus anni: nam ſi in vnum concurrerint, abſtinebimus a pharmaco: ſimiliter ob ętatem, & ob morbum abſtinebimus etiam ab eo, &c.

LECTIO XIII.

Dictum fuit ab Hippocrate in ſecundo Aphor. pharmaco eſſe purgandam materiā, quæ in quali peccat, prout diſtinguitur a materia ſanguinea, ac a materia ſolum quantitate peccante. Aduerſus quam veritatem eſt Galenus in multis locis, quibus quis perſuaderi poſſet, pharmaco non ſolum poſſe euacuari materiam in quali peccantē, ſed & in q̄to. prima eſt 4. meth. 6. vbi dicit corpus plethoricum ſanari tùm ſectione venæ, tùm etiam purgatione. Corpus autem plethoricum redundat materia in quanto peccante, & nō in quali; ergo poteſt materia in quanto peccans pharmaco vacuari. Secunda eſt eiuſdem Galeni quarto de tuend. valetud. cap. 4. vbi admittens ſectionem venæ quoties eſt ſanguinis abundantia, ſubdit, quòd ſi aliquis ita timidus fuerit, ut ratione timiditatis non admittat, vt ſibi vena ſecetur: Tunc licet aluum largius ducere, hoc eſt, licet uti pharmaco, Quare materia ſanguinea non modo ſectione venæ, ſed pharmaco etiam vacuatur. Vltima authoritas eſt eiuſdē Galeni ſecundo de rationevictus 10. & 11. Vbi cū Hippocrat. dixiſſet dolore aſcendente eſſe aperiendam venam, deſcendente vtendum pharmaco, ibi ei ſermo fuerat de materia peccante in ſanguine, vt de inflammatione, ac morbo, qui pleuritis vocatur: Quem ſanguinem medicamēto purgāte vacuat, vtpotè Helleboro. Quod autem materiam ſanguineā pharmaco vacuet per eundem Galenum ibidem probo, qui eandem materiā in commēto cum ſectione uenæ vacuat. Quare videtur eandem materiam poſſe purgari tum ſectione venæ, tùm pharmaco. Et quòd Hippocrates falſum propoſuerit, cum dixerit ratione materię in quali peccantis oriri indicationem purgandi pharmaco, & non ſectione venæ. Vnde Iuniores his authoritatibus coacti dixerunt pharmaco ſanguinem poſſe vacuari; Quòd tamen uerum non eſt, nā nunquam fuit cognitum, neque habemus iam pharmacum tale, quod ſanguinē vacuat: nec ſi haberemus eo uteremur. Quòd ſi aliquando id accidat, contingit tamen hoc ratione maximæ copiæ ipſius pharmaci euacuantis, per viam conſequentiæ: nam medicamentum, cum alij humores non adſint amplius, ſed omnes iam ſint attracti, trahit demum ſanguinē per viam ſequelæ. Sed per huius rei intelligentia diſtinguere oportet de ſanguine, vt Galenum intelligatis; qui nulla ex parte diſcors fuit ab Hippocrate ſanguis igitur dupliciter cōſiderari pōt, altero modo pro quarto humore ſeparato a reliquis; altero modo pro tota maſſa humorali includente ſanguinē, & cæteros humores alios. Diſtinctio fuit Galeni ſecundo de differentijs feb. cap. 4. ſi ſermo ſit de ſanguine pro quarto humore pharmaco tunc euacuari non poteſt, nec debet; ſed ſi morbus validus extiterit ſectione venæ euacuatur: ſi leuis, balneo, frictioribus, &c. Si accipiatur ſanguis pro maſſa humorali, quæ eſt in cauſa plenitudinis, ſciendum hanc plenitudinem eſſe duplicem, vt colligitur ex Galeno paſſim, præſertim verò in libro de plenitudine. 2. Apho. 17. ſecundo in librum de natura humana primo. libro de curan. rat. per ſang. miſſ. c. 4. 4. meth. 6. Quòd caput certè difficillimum eſt, 9. meth. 5. 13. meth. c. 6. & 4. de tuend. valetud. cap. 4. Aliam quidem quò ad vaſa; aliā verò quò ad vires; Plenitudo quò ad vaſa eſt illa, quàm plethoram vocant, in qua æqualiter augentur humores æqualitate iuſtitiæ; ita tamen, vt ad tale veniant augumentum: vt ob ingentem plenitudinem immineat ne vaſa rumpantur, vel fiat ſuffocatio caloris naturalis. De qua Hippocrates tertio Aphoriſmo loquitur, vt videbitis. Alia eſt plenitudo, quò ad vires, quæ dicitur cacochymia, quæ ex ſententia Galeni locis adductis eſt, quando ſanguis eſt in copia exigua: Cæteri uerò humores ſunt copioſi; Et non modo ſunt copioſi, ſed inſigniter etiā a natura ſanguinis recedunt. Vnde ſicut prior plenitudo dicitur exquiſita plethora: Ita hæc dicitur cacochymia exquiſita. Dicet aliquis, cur dicis hoc? Quoniā tū plethora, cum cacochymia vtraque, & exquiſita, & notha dici poteſt, & eſt. Et quantum ad plethoram notham attinet. Plethora notha poteſt eſſe duplex, vel cum putredine, uel ſine. Plethora notha cum putredine adhuc duplex poteſt eſſe. Primo quando eſt plethora exquiſita, cui tamen accedit putredo, veluti in febre ſynocha cū putredine, & uocatur plethora notha; quia plethora exquiſita dicitur ſolum peccatum in quanto, ac ubi maſſa humoris peccat in quanto: ratione autem putredinis peccat in quali. eſt igitur notha plethora, & non exquiſita. Secundo eſt plethora notha, quando præter dominium ſanguinis adeſt ſubdominium alterius humoris, ut bilis: Et præter dominium ſanguinis, & ſubdominiū bilis cum ea etiam eſt coniuncta putredo febrilis, & ita etiam multo magis erit notha. Præterea eſt plethora notha, ſed ſine putredine, quoties eſt dominiū ſanguinis cum ſubdominio alterius humoris ſine putredine. Si vultis habere authoritatem pro his diſtinctionibus uidete Galenum quarto de tuen. uale. ca. 4. Quantum ad cacochymiā. Cacochymia notha dicitur, quando cum exigua copia ſanguinis erit aliorum humorum abundantia non multum recedens à natura ſanguinis. Quibus conſtitutis diſtinctionibus hanc materiam reſoluentes, ſic dicamus, quòd ſi ſermo fuerit de plethora exquiſita, nunquā licet deuenire ad exhibitionem pharmaci: ſed conuenit ſolum ſectio uenæ, morbo tamē magno exiſtente cū reliquis ſcopis. Si eſt cacochymia exquiſita tm̄ licet deuenire ad pharmacum, non autem ad ſectionem uenæ. Et de hac loquitur Hippocrates in hoc ſecundo Aphoriſmo: Sicuti in ſequenti Aphoriſmo loquitur de plethora, quę maximè exquiſita eſt. Si autē conſiderauerimus plethorā notham: dicebamus eam eſſe duplicem cum putredine, & ſine: eam, quę eſt cum putredine duplicem etiam diximus eſſe; & quantum attinet ad eam plethoram notham, quæ ſumma, ac maxima plethora eſt, ſed cum ea coniungitur febris putrida: tunc dicimus, quòd in hac plethora meritò plenitudinis competit ſectio uenę, ratione autem putredinis, cuius merito ſanguis ſolet degenerare in naturam huius, vel illius humoris: tēpore opportuno conuenit exhibitio pharmaci; quoniam attrahet partem craſſiorē, vel tenuiorem, non attrahendo ſanguinē, niſi putridā illam eius partē, quæ uel in bilē, uel in melancoliam conuerſa eſt. Et ideo mirum non eſt, ſi Galenus nono meth. & in arte curatiua proponit euacuationem, tum per alias vias, tùm per venę ſectionem, & pharmacū. Si verò fuerit plethora notha cum putredine, quia ſit dominium ſanguinis cum ſubdominio bilis: vel alterius humoris: tunc poteſt pharmacum, & ſectio ve-

næ

Dub.

Corpus plethoricū ſanari tū venæ ſectione, tū purgatione.

Pharmacum ſanguinē uacuās nō ſcimus nō hēre, nec ſi haberem', uteremur.

Pharmacum qūo interd. sāguinē uacuet.

Sol.

Sanguis dupliciter.

Plenitudo dupl.

Plethora notha duplex.

Cacochymia nota.

Qn̄ uel ſola venę ſectione, vel pharmaco purgāte uti liceat vel ad utrunq; ſi mul deuenire expediat.

Digitized by Google

næ conuenire. Idem dicendū ſi fuerit plethora notha citra putredinem, quia humor peccat, & ex parte qualitatis, & ex parte quantitatis. Poſtremò ſi conſiderabimus cacochymiam illam notham, tūc dico, quòd cōueniet vtrumq; auxiliū: pharmacū, & ſectio venæ; nam quarto de tuend. valet. dicebat Galenus cap. quarto, quòd licet deuenire ad ſectionem venæ, vel quando abūdat ſanguis, vel quando cęteri humores non admodum recedunt à natura ſanguinis. Vnde his modo habitis non erit difficile propoſitas authoritates explanare; nam quantum attinet ad eam authoritatē Galeni quarto meth. 6. Qua dicebat ꝙ corpori plethorico conuenit ſectio venæ, & purgatio; Quāuis poſuerimus tot diſtinctiones de plethora, tùm exquiſita, tùm notha, non poſſumus tamen reſpondere fugiendo: quòd ibi Galenus loquatur de plethora notha. Nam clariſſimè conſtat eum loqui de plethora non modo exquiſita, ſed quàm maximè etiam exquiſita. Scire igitur oportet, quòd Galenus aliquando vſus fuit impropriè hac voce purgatione. Et ideò per purgationem non ſemper intelligit purgationem per pharmacum. Oſtendo id per Galenū loco citato, quarto nempè metho. 6. vbi dicit corpus plethoricum ſanari, uel per ſectionem venæ, vel per ſolutionem alui. Proponit itaque Galenus ſectionē venæ, & alui fluxibilitatem in plethorico corpore: quia proponit valida auxilia, & debilia. Validū auxilium eſt ſectio venæ: proponens poſtea debilia remedia dicit ſolutam aluum, vel purgationem per ſoluā aluum, intelligit aluū lubricam ſponte, & ideo quando addit, uel purgationē, per purgationē debetis intelligere id, quòd correſpondet ſponſinæ illi euacuationi; Et ideo debemus intelligere purgationem, beneficio cuius leniatur aluus; quare loquitur ibi de lenientibus, veluti ſunt clyſteres molliores. Neq; quis veſtrum admiretur plethoricam diſpoſitionē ſolui clyſteribus, & lubrica aluo; quia exercitijs, inedia, & balneo, & reliquis habentibus vim abſumendi diminuitur. Quod ibidem expreſsè teſtatur Gal. vbi poſtea loquens de purgatione vera dicit, purgatio adhibetur, & propter abundantiam alterius cuiuſcunq; ſucci, & propter vim morbi. Si itaque vult purgationem adhiberi propter abundantiā cuiuſcunque humoris à ſanguine: quomodo itaque primo dicit purgationē conuenire plethorę, & ubi ſanguis peccat? Quare per purgationem non veram purgationem intelligit, ſed lenientia, aliter ſibi expreſsè in eodē capite in paucis verbis contradiceret; quod de Galeno non eſt dicendum. Quantum ad authoritatem quarti de tuend. val. cap. 4. dico quòd Galenus ibi mentionem de plethora notha facit; nam cūm propoſuit pharmacum in corpore non admittente ſectionem venæ: Proponit corpus, in quo eſt dominium ſanguinis, & ſubdominium alicuius alterius humoris a ſanguine. Vos poteſtis videre locum, & propterea ea eſt plethora notha, in qua vtroque licet vti auxilio. Quantum ad poſtremam authoritatem ex ſecundo de ratione vict. 11. Credo quòd eſt facile audire ea, quæ ad propoſitum nodum alij afferant, ſed difficile eſt intelligere verum Hippocratis ſenſum, imo credo, quòd non ſit difficilior locus in Hippocrate: ſed tamen difficultatem hanc tollemus ſuper Aphoriſmo vigeſimoſecūdo, vbi de minoratione materiæ loquemur. Dico igitur Hippocratem ſermonem habere de cacochymia notha; nam certum eſt Hippocratem ibi loqui de inflammatione; inflāmatio aūt nō videbitur conſtituere plethoram notham: Hoc autē verū eſſet, ſi ex parte tantum quantitatis ſanguinis procedere inflammatio. At vbi eſt cacochymia notha, maſſa non dicitur ſanguinea tantùm, ſed uel bilioſa, vel pituitoſa, vel melancolica a prædominio. Hic autem loquitur Hippocrates de maſſa ſanguinea melancolica, & huius rei ſignum eſt; quoniam Hippocrates proponit helleborū, quod habet vim educendi humores aduſtos, ac melancolicos; cum ergo de cacochymia notha loquatur, quæ poteſt expurgari tùm ſectione venæ, tùm pharmaco; ideo nō eſt mirum, ſi Hippocrates dixerit vtendū eſt pharmaco, ac Galen. in commento aſſeruerit, nos interdū poſſe vti ſectione venæ, nam idem Galenus cum Hippocrate conuenit, & nulla eſt inter eos diſcrepantia, &c.

Quō plethoræ cō ueniat tū venę ſectio, tum purgatio

Purgatio multipliciter apud Gal. 14 meth. 5. lib. ar. medic. c. 82. & 92.

Loc. Hippoc. ſummè difficilis.

LECTIO XIV.

DEcreui antequam deueniam ad interpretationem tertij Aphoriſmi declarare authoritatē illam Galeni, vel Hippocratis ſecundo de ratione victus decimo, & vndecimo, nec alia de cauſa, niſi quia difficillima eſt; & ex eius recta declaratione habetis modum in praxi obſeruandum. Dicebat autem Hippocrates. Dolore aſcendente eſſe ſecādam venam; deſcendente autem utendum pharmaco: Quoniam ſiue materiā furioſam dicamus, ſiue non, ſemper remanet difficultas in propoſita authoritate. Nam ſi dicamus materiam eſſe furioſam in primis hoc eſt falſum; Quoniam materia habet raptū ad locum determinatum. Præterea ſi materia furioſa eſt illa, quæ habet raptum deorſum, quare etiam non poteſt eſſe materia furioſa, quæ aſcendit? Imò debet eſſe magis furioſa: quia dolor aſcendens fit à materia fluxibiliori, & tenuiori; deſcendens autem à craſſiori, & non ita fluxili. Ideo non poſſumus dicere, quòd loquatur de materia furioſa? Nā etſi hoc concedamus, tamen non tollitur difficultas; nam dicet quis cur Hippocrates uoluit, quòd dolore deſcendente materia ſit furioſa; aſcendente autem non? Remanet ēt difficultas, ſi dicamus hanc materiā nō eſſe furioſam, quia tenent aliqui, ut Triuerius, & hi qui ſuſtinent poſſe euacuari etiam materiam crudā gratia reuulſionis, quòd Hippocrates materia deſcēdente utitur pharmaco, aſcendente ſectione venæ gratia reuulſionis; in primis quidem falſiſſimum eſt hoc, ꝙ liceat vacuare materiam crudā rōne reuulſionis, quod clariſſimè nos oſtendemus ex Galeno; & Hippocrate in eo Aphoriſmo (concocta medicari:) ſed admittatur hoc pro nunc eſſe verum: difficultas tamen non tollitur, namque cur dolore aſcendente non utitur pharmaco? Iſta enim re vera eſſet propria, & vera reuulſio, imò dolore deſcendente, ſi pharmaco utamur, non eſt reuulſio; quia uacuatio fit per eam partem, ad quam natura uergit, imo ſi hi concedunt in inflammatione oculorum, & alijs morbis capitis gratia reuulſionis in principio nos poſſe uti pharmaco, cur Hippocrates dolore aſcendente non utitur pharmaco? quinimo ſiquis dicet vacuari hanc materiam, Quia poteſt eſſe, ut in toto ſit concocta, in parte cruda: hoc quidem poteſt ſuſtineri; & ſuo loco à nobis confirmabitur: Sed remanet adhuc difficultas, quia dicet aliquis nonne poteſt ita eſſe concocta dolore aſcendente hæc materia in toto, quàm deſcendente? Cur ergo dolore aſcendente ſecandam uenam iubet? Ideo maxima difficultas eſt in hac authoritate. Audiatis igitur noſtram reſolutionem. In primis dicimus nos Hippocratem eo loco ſermonem habere de inflammatione ipſius pleuræ, de inflammatione inquam, quæ pēdet non à plethora exquiſita, ſed à cacochymia, uel plethora notha, & proinde ſermonem eſſe Hippocratis de eo morbo, qui à tali materia pendet, quod poteſt tùm ſectione venæ, tùm pharmaco uacuari; nam non eſt, nec plethora, nec cacochymia exquiſita. Sed aliquis ueſtrum dicet uellem ſcire, an hæc ſit

Hippo-

Quō intelligēda ſententia Hippoc. Dolore aſcendente eſſe ſecandam venam: Deſcēdēte vtēdū pharmaco.

Triuerij opinio. Eius impugn.

Authoris ſolutio ad propoſitam diff.

Obiectio prima.

Digitized by Google

2

Ad primam reſponſio.

Hipp. intētio, 1. loqui de plethora notha, 2. cur hoc faciat, vtilia.n. hęc sūt, nā ſi iſta ignorabitis, et diuinum Hip. artificiū nō cognoſcetis, Quò ad primū, (ꝙ eſt ſi eſt) facilè eſt oſtēdere: nā Hippo. dat helleborū, & ibi Gal. vtitur ſect. venæ: quare hic eſt ſermo de materia, quæ pōt utroq; auxilio uacuari. Quare nec plethora eſt exquiſita, nec exquiſita cacoch. ſed cur de hac plethora, loquitur Hipp. Hæc meo iudicio pōt eſſe cauſa: Quia inſtitutū Hipp. erat nos monere in actu practico, quoties eſt morb. cū dolore iūctus, qūo procedēdū eſt, an licet prius ſedare dolorē, antequā fiat uacuatio; an prius ſit expurgatio facienda, quā dolores mitigandi.

In dolore curando quid prius agendum. Cōtradictio Auicennę & Gal.

Nāq; in actu practico maxima eſt difficultas, et ex hoc poteſtis intelligere an ſit neceſſaria, nec ne cognitu hæc authoritas: quia ſi legetis Auic. 4. 1. c. 1. & 3. de euac. & de phleb. dicit cum euacuare volueris, prius ſeda dolorē. At ſi ex altera parte legatis Ga. 1. Aph. 23. dicit ipſe in maximis doloribꝰ nullū magis præſentaneū inuenitur remediū, quā euacuare vſq; ad animi defectum.

In maximis doloribꝰ quod remediū pſtātius.

Eadē igitur vacuatio & materiā vacuat, & dolorē ſedat. Hanc igitur difficultatē ſummā voluit diſſoluere Hipp. in præall. loco, propterea ſibi neceſſarium fuit, vt ageret de dolore pleurę, qui eſt cū inflāmatione, quæ inflāmatio, ac dolor lateris pendet a plenitudine notha, nō exquiſita. Namq; vbi plethora exquiſita eſt, nemo eſt, qui eā non noſcat, et propterea uidens Hipp. ꝙ hanc medici noſcere poſſunt, quodq; in ea non eſt ueniendū ad mitigationē doloris, ſed ſtatim ex euacuatione dolor mitigetur: iō de ea loqui nō voluit, At ſi ſermo eſt de plethora, vel cacoch. nothis, & adſint ſigna vtriuſq; plenitudinis; nos ita certi eſſe non poſſumus, an multa ſit materia in corpore, necn.; & ideo neceſſe eſt venire ad curationem tentatiuam.

Qñ ueniendū ad curā tētatiuā. Fomēta in pleuritide ſunt ſigna dignoſcitiua.

Neq; hoc vobis videatur figmentum, quia in principio 2. lib. de rat. vict. dicit Hip. lateris dolorē tentare fomentis diſſoluere nō ab re exiſtetit, & ideo Gal. 6. Aph. 31. dicit ꝙ fomēta in pleuritide ſunt dignoſcitiua ſigna, quæ faciūt, vt nos veniamus in cognitionem modica ne, vel multa ſit inflammatio, et ā multa, vel pauca materia. Quia ſic dicebāt Hip. & Gal. 2. de ratione victus, ſi applicaueris fomēta, vel dolor mitigabitur, vel augebitur: ſi mitigabitꝰ erit indicium plenitudinis nō ingentis. Et ideo ad valida auxilia non eſt veniendum; nam corpus non eſt plenū valde; ſi.n. ingentia auxilia adhiberemus, materia attraheretur, ac ſic potius dolor augeretur, quā mitigaretur. Si autem ex fomentis dolor augebitur, tunc erit in cauſa, vt cognoſcamus inflammationem dependere a materia fomentum habente ab vniuerſo corpore. Ecce ꝙ Hipp. verba facit de dolore pēdēte a plethora, uel cacochymia nothis. Quod cum ita ſit, hoc ex dictis vlterius habere poteſtis, ꝙ quotieſcunq; per fomenta dolor nō mitigatur, ſed augetur, tunc ratione ingentis doloris, qui nō modo fit ex materia, purā bilioſa, ſed ex loco affecto, qui eſt pleura membrana, quæ exquiſitiſſimi ſenſus exiſtit, cum maxime ergo intēdatur dolor, neceſſe eſt venire ad euacuationē, beneficio cuius & plenitudo vacuetur, ac dolor ſedetur.

Pleura membrana exquiſitiſſimi ſenſus. Diuini Hipp. regula in dolore curando.

Quid ergo in hoc eſt obſeruandū? Audiatis regulam ab Hipp. propoſitam, dicebat enim, ꝙ quoties volumus euacuare, neceſſarium eſt, vt prius ſedemus dolorē, & tunc licet moliri euacuationem a parte longinqua; nā cum pars illa non doleat, poterit mitigari dolor partis affectæ. ſed ſi non poſſumus mitigare dolorem, tūc eodem auxilio materiā euacuare, & dolorē ſedare debemus. Vnde a loco proximo, non longinquo euacuare debemus. Nā ſi a loco longinquo vacuaremus, ratione euacuationis quidē fieret attractio, ſed magis poſſet fieri attractio ratione doloris ingētis, & ideo plus poterit dolor, quā euacuatio a loco longinquo, & nō ſedabitur dolor; ob id a loco proximo eſt euacuandum; Et ideo Hipp. ad hoc reſpiciens, quia de hac inflammatione loquebatur, in qua maxime eſt dolor cōiunctus. Inquit dolore aſcendente ſecanda eſt uena, deſcendente utendū eſt pharmaco. Nam aſcendente dolore maximo, magis proximus locus eſt ſecare uenā, quā uti pharmaco. Ad quod accedit, ꝙ pręter id, ꝙ locus eſt magis propinquus, nō modo fit euacuatio totius corporis, ſed etiam partis. & hoc dicebat Hipp. cū præcepit eſſe euacuandum ſanguinem vſq; ad mutationē. Quia nō modo fit vacuatio totius corporis (dicit Gal.) ſed etiam materiæ è propinquo loco inflammato, & pręter hoc accedit aliud; Quia quoties dolor aſcendit inflammatio potius pendet a ſanguine bilioſo, & ideo febrem vehementē habet coniunctā. Et ob id pharmacum exhibere non poſſumus. ſed potiſſimū reſpexit Hipp. ad commoditatem vacuationis; Vbi aūt dolor deſcēdit, vtendū eſt pharmaco, quia eſt locus magis vicinus, q̃ a natura vacuat materiā propellēdo eā ad partes interiores pleuræ, & ideo vbi exhibetꝰ medicamentū, tunc natura auxiliatur pharmaco; quia cum natura, tum pharmacum ad infernas partes a ſuperioribꝰ vacuant, & potiſſimum hoc fecit Hippo. quia uidebat, ꝙ quoties dolor deſcendit depēdet morbus a craſſiori materia, & ſanguine craſſiori, & ideo vt plurimum cum eo non eſt coniuncta febris adeo vehemens; Et propterea Gal. in comm. (qui nequaquam aduerſatur Hipp.) dicit vbi dolor deſcendit, febris vel eſt ingens, vel non: ſi non eſt ingens utendū pharmaco, & non modo præbet helleborū, ſed ſcāmoneum: ſi febris eſt ingens, melius eſt, ut utamur ſectione uenæ, quamuis non tantū auxilij ex ſectione venæ, quantum ex pharmaco conſequi poſſimus: Quia cum fiat vacuatio a loco remotiori, non ita poteſt euacuari materia fluxa, & proxima loco læſo, & ſic non eodem tempore uacuatur materia, & mitigatur dolor.

Cur dolore aſcēdente ne q̃at pharmacū exhiberi, & cur deſcēdēte utēdū pharmaco.

Et ideo Gal. id ſentit, quod Hip. propterea concludimus rectè cum Hipp. ꝙ dolore aſcendente vena ſecanda eſt. Quamuis. n. ſit plethora notha, vel cacochymia notha, tamen quia eodem tempore debemus euacuare materiam, & ſedare dolorem; Ideo ſecat uenam. Contra dolore deſcendente pharmaco vtendum eſſe dicit: Quia eſt locus proximus, & non modo totum expurgat corpus, ſed etiam materiā, q̃ deſcendit ad locum inflammatum, dūmodo non ſit febris ingens; nam in quocunque morbo ad indicantia, & prohibētia inſpicere debemus, ut in 16. Aphoriſmo docet & in tota arte curatiua &c.

Dolore deſcēdente qñ inbibeatur pharmaci exhibitio.

Quæ in quolibet morbo ſūt per obſeruanda.

LECTIO XV.

APHORISMVS TERTIVS.

Habitus Athletarum, qui ad ſummum bonitatis attingunt periculoſi, ſi in extremo conſtiterint: Neque enim poſſunt in eodem permanere, neque quieſcere. Cū verò non quieſcant: neq; poſſunt proficere in melius, reliquum eſt igitur, vt decidāt in deterius. His de cauſis bonū habitum ſtatim ſoluere expedit, vt rurſus nutriri corpus incipiat. Neq; compreſſiones ad extremum ducēdæ (periculoſum enim.) ſed qualis natura fuerit eius, qui debet perferre, ad hoc ducere conuenit. ſic & euacuationes, quę ad extremū deducunt, periculoſæ. Et rurſus refectiones, cum extremæ fuerint, periculoſæ.

Digitized by Google

Inſtitutũ Hipp.

Habitus Athletarum, &c. hic etiã poſt habitis aliorum introductionibus dicimus inſtitutum Hipp. eſſe proponere ſectionem uenę, Fundamentum autem, ex quo apparet tũ ratio huius inſtituti, cũ connexus præſentis Aphor. cũ ſuperiori, tale eſt, cũ Hipp. inſtitutum in hoc 1. lib. ſit tradere artem curatiuã, quę in tribus cõſiſtit inſtrumẽtis, cum in ſuperiori pharmaciã propoſuerit, nõ immeritò hic chyrurgiã. i. venę ſectionẽ proponit. Vt aũt cognoſcatur, hũc fuiſſe Hippocratis ſcopũ, id cũ Gal. ſed clarius cũ Hippocrate cõprobabo. Hippocrates. n. nõ modo in hoc Aphor. de ſect. venæ loquitur, ſed clarius, quã ĩ 4 de rõne uictus 19. ſiue Hipp. ſiue cuiuslibet liber ille ſit; dicit. n. ſi morbus vehemens eſt, ac ętas floruerit, & robur viriũ ad fuerit, ſecãda eſt vena, Quare clare de ſectione venę loquitur author ille, ſed ut intelligatur Hippoc. magis clarè proponere ſectionẽ uenę, quã 4. illo de ratione uictus ſupponenda ſunt quędã. Et dicimus ꝙ ſicut quatuor reqrunt̃ ad exhibitionẽ pharmaci primũ materia peccãs in quali, 2. morb. uehemẽs, 3. ętas florens, 4. uirium robur. Ita & hæc quatuor in ſectione venæ requitũtur. Declaro magis, ut horũ neceſſitatẽ cognoſcatis Gal. ĩ lib. de atrabile, c. 9. & in ſuperiori comm. dicit quid agendũ, hoc eſt eſſe euacuãdũ ſumi à materia peccãte; nã ſi bilis peccat, oritur indicatio purgandi bilem, &c. Pariter ſi ſanguis, oritur indicatio euacuãdi ſanguinẽ; Quare materia ſãguinea indicat quid agẽdũ, hoc eſt eſſe euacuãdum. Hæc aũt ſanguinis euacuatio 4. de tuend. valet. c. 4. & 4. meth. 6. fieri põt, vel debili auxilio, uel valido: debili, vt balneo, frictionib. & cucurbitulis, & ſimilib. ſanguinem paulatinè educẽtib. vbi aũt morbus vehemẽs fuerit, vt dicit Gal. 3. Aphor. 29. ſectione venæ eſt vtẽdũ, ꝙ validũ exiſtit auxiliũ. Sed nõ modo hoc ſcire ſufficit, ſed opus eſt ẽt, vt ea cognoſcatis, quæ coindicare, vel prohibere poſſunt, Hæc aũt ſunt uires, & ætas; nã vires validæ coindicãt ſectionẽ venę, debiles prohibẽt: ſic ętates medię coindicãt: extremę verò, vt pueritia, ſeu infantia, & extremum ſeniũ prohibent. Cũ itaq; quatuor hæc propoſita requirãtur ad venæ ſectionẽ ſi probauerimus hæc omnia proponi in hoc Aphor. ab Hipp. clarius quã 4. de ratione uictus, quis negare poterit de venæ ſectione hic mentionẽ non fieri? Et primo quãtũ ad materiã peccantem ſanguineã in 4. illo lib. de ratione vict. 19. de ea ne verbũ quidẽ facit; Et hinc eſt, ꝙ non pauci ſunt decepti credentes, ꝙ cũ ibi de ſanguinea materia non loquatur, ꝙ illud ſit generale dictũ, quòd q; valeat cõſequẽtia hæc, morbus eſt uehemẽs, ętas florens, & vires robuſtæ, ergo ſecãda eſt vena in quacunq; materia. Sed decipiũtur; Nã ibi nõ proponitur materia ſanguinea, tãquã notiſſima, ſed ſupponitur, ſicut dicit clarè Gal. 1. Aphor. 23. inquiens, in maximis dolorib. nõ eſt maius remediũ, q̃ euacuare vſq; ad animi defectũ, ſi vires validæ fuerint. præſupponit aũt materiã peccantem, quia dicit adhibita diſtinctione, an pharmaco ſit vtẽdũ, an ſect. venæ potius. Et ſe euidẽter exponit Gal. 4. de tuẽd. 4. ꝙ quotiẽs ęgritudo cædit debilib. auxilijs, nihil aliud agendũ, ſed ſi nõ cędit cogitandũ de ualidioribus, ſed opus eſt (inquit) diſtinguere, nã ſi ſanguis peccat, ſecãda vena eſt, ſi alius humor à natura ſanguinis, nõ venę ſectione, ſed pharmaco vtendũ. Qua de re ſupponit, 4. de ratione victus Hip. materiã peccãtẽ debere eſſe ſanguineã, & ideo de ea nõ meminit. At hic Hippoc. nõ omiſit, nec debuit omittere materiã peccantẽ in quanto: ſicuti in ſuperiori Aphor. nõ omiſit materiã peccantẽ in quali; nã hic artẽ curatiuã tradit, & ideo debebat meminiſſe materię in quãto peccantis. Quòd aũt materiã peccantẽ in quãto hic proponat Hipp. facile põt oſtẽdi. Nã athleticã proponit diſpoſitionẽ, quæ abſq; dubio in quãto peccat; vnde quõ clarius exquiſitiſſimã plethorã declarare poterat, quàm athleticã diſpoſitionẽ, quę ad extremũ vſq; bonitatis deuenerit, ꝓponẽs? Quare d̃clarat materiã ſãguineã in quanto peccantẽ. Superſunt aũt tria, vehementia morbi, vires robuſtæ, & ætas florens. Dico ꝙ hęc tria clarius hic proponit, quã 4. de ratione victus. Quãtũ attinet ad vehementiã morbi, hunc ſcopum ibi proponit, ſed indiſtinctè dicẽs morbi vehemẽtiã: Gal. vero in comm. eã declarat, inquiens non modo regulã eſſe verã in morbis acutis, vt ẽt ibi author dicit, ſed et in chronicis, imò lib. de ſectione venę regulã nõ modo dicit eſſe verã in morbo præſenti valido, ſed ẽt futuro: ſed omnia hic exquiſitiſſimè tetigit Hipp. Hippocraticè tamen, i. non recedens ab admirabili illa breuitate, ac arte, Nã proponẽs uehementiã mali futuri, dicit eſſe veniendũ ad ualidũ auxilium, quòd ſi vbi non adeſt morb. demus venire ad ualidum auxiliũ, quanto magis in uehementia præſentis morbi, ſiue morb. fuerit chronicus, ſiue acutus? Si hoc. n. in futuro valet, multo magis in præſenti. Quòd aũt ĩminens periculum declaret facile patet. Nã non modo dicit eſſe periculoſam Athleticã diſpoſitionem in p̃ſenti, ſed etiã eſſe neceſſariũ, ut in deterius labatur.

Regula ꝓpoſita ab Hip. circa uenæ ſectionẽ uera, & in acutis & in chronicis.

Quatuor requiri ad exhibitionem pharmaci, totidẽ etiã in ſectione venæ.

Sãguinis euacuatio quib. auxilijs moliri poſſit.

Quæ coincidẽt, vel prohibeant uenę ſectionem.

Quod aũt ſit hoc deterius Gale. exponit in com. inquiens, uel eſſe ſubitam mortem, vel diruptionẽ vaſorum, & uenarum. Ecce ꝙ Hippoc. oẽ periculoſũ includit. Quantum uerò ad uires ſpectat, eas proponit author 4. de ratione uictus, ſed clarius hic Hipp. nam proponens Athleticam diſpoſitionem, certũ eſt quòd exiſtente huiuſmodi habitu uires adeo ſunt robuſtę, ut non ſolum in præſenti, ſed in futuro etiã tales ſint: imò unum aliud additur, quòd cũ hic Hip. traderet methodũ ſecandæ venæ, nõ modo proponit uires ualidas & in præſenti, & in futuro: ſed etiã uires ualidas ſimpliciter ad differentiã uiriũ validarũ ſm quid. ſed hoc magis infra manifeſtũ fiet. Nã Hippoc. proponit uires ualidas ratione ſpirituum, ac ratione ẽt carnoſi totius generis, & partium ſolidarũ. Nam diſpoſitio hęc athletica tria hęc optimè diſpoſita habet. Quantũ vero ad ætatem, eam etiam propoſuit Hippocrates, Nam ut rectè monuit Oribaſius, hic habitus Athleticus ita bene diſpoſitus non poteſt eſſe niſi in florenti ætate. Quare cum hæc oĩa requiſita ad ſectionem uenę clarius hic proponantur, quã quarto de ratione uictus. ſequitur ergo neceſſario, ꝙ clarius hic, quàm ibi ſit propoſita uenę ſectio, & ideo mirum certè eſſe debet, cur nonnulli uolunt eſſe ita proteruі, ut dicant hic Hippocratem non loqui de ſectione uenę. cum in quarto de ratione uictus in acu. idem, & obſcurius dicat, & tñ nemo neget, ꝙ ibi de ſectione uenæ loquatur. Quòd ſi quis fugiat inquiẽs has omnes conditiones requiri in exhibitione pharmaci, Dico id eſſe uerũ, tñ validiores vires requirunt̃ in ſect. venę. Pręterea ſectio venæ requirit materiã in quanto peccãtẽ, pharmacũ materiã peccantẽ in quali, de qua hic nulla ſit mentio, ſed bene de materia in quanto peccante. Imò addo unum aliud, quòd non modo Hippocrates in hoc Aphor. proponit ſanguinem vacuandum, ſed cum quo ſit vacuãdus, hoc eſt ſectione venæ, & quando ſit vacuanda uena, & quãtum etiam ſit agendum, Dimiſit uerò modũ, & vbi: Quia ex his, quæ dicemus nos, & dicet Hippocrates haberi ſatis, ſuperq; poſſunt & modus, & vbi. Et primo oſtendo, quòd proponat Hippocrates Quid agẽdum, & cum Quo agendum. Nam inquit Hippocrates. His de cauſis bonum habitum ſoluere expedit, Galenus in commento inquit, per (ſoluere) intelligit venæ ſectionem eſſe adhibendam; Ecce quòd proponit Quid agendum Hippocr. Poſtea dicit vacuandũ eſſe ſanguinem venæ ſectione ecce quod tãgit aliud, cum Quo ſcilicet eſt agendum: tangit etiam tempus, dicens (ſtatim ſoluere expedit:) tangit etiã Quãtũ ſit agendũ, inquiens (quò ad vſque vires ferre poterũt:)

Quid ꝑ deterius itelligat Hippoc.

Error aſſerẽtium Hipp. in hoc Aphor. nõ loqui de ſectione uenæ.

Obiect.

Reſpõſ.

Hipp. ꝓponere ſãguinis euacuationẽ cũ quo faciẽda, & qñ & quantũ, & cur ſubticuerit modum, & locum.

vnde

Digitized by Google

vnde quid ſit agendű, ſumitur a plethora exquiſita, cű Quo agendű ſumimus indicationé a vehemétia morbi, ab ætate flotéte, & a virib. validis, Qñ aűt ſit agédű declarat Hipp. ſumpta indicatione ab inſigni plenitudine & vehementia morbi, proponit ét Quá tű agendű ſumpta indicatione non modo a quantitate materiæ peccantis, ſed a viriű tollerátia. Quare patet Hipp. ſcopű eſſe de chyrurgia diſſerere. Cőfirmatur hic ſcopus cű Gal. cű quo multo difficilius exiſtit videre veritaté, quá cű Hipp. Dicit. n. Gal. in cőm. Poſtquá Hipp. in præſenti Aphor. locutus eſt de qualitate, nunc in hoc Aphor. & ſequentib. vult loqui de quantitate, initiű ſumés ab immodica tű repletione, cű euacuatione. Libenter ego audiré, qui mihi verba hæc interpretaretur, tñ aliorum expoſitiones omittentes, dicimus hác eſſe Gal. menté. Qñ dicit Hipp. eſſe locutű ſupra de qualitate intelligit Gal. eű ſupra locutű fuiſſe de materia in quali peccáte: quia proponit pharmaciá, nő empiricè, ſed dogmaticè, in virtute. ſ. indicationum. Dicit aűt poſtea Gal. hic & in ſequentib. Aphor. (& in hoc ſtat tota difficultas, ná ſi nő addidiſſet in ſequentib. Aphor. nő multű laboraremus,) vult agere de quantitate, ſed quid per quátitaté intelligimus? Non quidé ſectioné uenæ, ná in ſequentib. nő agit de ſectione venæ ex propoſito, ſed incidenter, ſolű aűt hic ex propoſito agit de ſectione venæ. Quare ſm proportioné, ſicuti per qualitatem intelligebamus materiá in quali peccanté, ita p quátitaté debemus intelligere materiá peccanté in quanto. Ná tùm in hoc Aphor. cű in ſequentib. loquitur Hipp. de materia in q̃to peccante. Ná conſiderauit Gal. ꝙ materia in quanto peccans hét ſuá indicationé, quæ eſt euacuatio, pót aűt hæc euacuatio dupliciter fieri; vel valido auxilio repéte, & inſigniter vacuáte, veluti ẽſt ſectio uenæ; pót ét vacuatio hæc fieri auxilio paulatim minuente quantitaté, veluti eſt victus minués vires, ſiue ſit tenuis, ſiue tenuiſſimus. Vnde loqués hic de quátitate loquitur de ea, prout valido dét vacuari auxilio. ſ. ſectione venæ, Quòd aűt ſit verű addit Gal. initiű ſumens ab immodica tű repletione, cű euacuatione: Initiű ſumens, hoc eſt loqués in præſenti Aphor. de euacuatione materiæ peccátis in quáto, ſumpta indicatione ab immodica repletione, quę indicat periculű maximum, & magnitudiné requirit euacuationis, & valido auxilio. i. ſectione venæ indiget. In ſequétib. aűt loquitur de materia, quæ in quanto peccat, quę non indiget vacuatione valida, vt ſectione venæ: ſed diæta paulatim diminuéte, & ex hoc notetis erroré non ſolű aliquorű, ſed ét omniű interpretum, qm̃ cű Hippoc. dicit medicină eſſe ablationé, & additioné, dicűt Hipp. in 2. Aphor. & pariter in 3. ſermonem habere de inanitione, ac ablatione, ut alluderét ad parté medicinæ, in qua auferetur materia peccans, vel in quali, vel in quanto. poſtea loquens de uictu, loquitur de altera parte. i. de additione, uteriſſima eſt definitio: ſed hic nő eſt ad ꝓpoſitű, qm̃ hic nő loquitur de uictu addéte, vel repléte, ſed de uictu, quatenus ſe tenet ex parte medicinę, vt eſt ablatio: quoniam cum loquatur de dięta, in nullo horű Aphoriſmorű loquitur, niſi de uictu diminuente, preterquam in Aphor. 11. vbi incidéter loquitur de uictu addente; Et hæc de ſcopo Aphor. præſentis.

Quid per q̃titatem

Vacuatio dupliciter.

Error ferè oium interp̃tű.

Hipp. loqui de uictu minuente, nequaq̃ addente, niſi incidenter.

LECTIO XVI.

SCopus Hipp. in pręſenti Aphor. erat tű proponere ſectioné uenę, tű de ea loqui, vt haberet quid agendű, i. ſanguiné eſſe uacuandű, & cum Quo népe ſect. uenæ, & Quo tpe, & Quátű ét ſit agédű. Nűc ſequitur, ut ad diuiſioné veniamus, itaq; ex ſententia Gal. dicimus hanc ſniam eſſe parté Enthymematis, quę hét probationé ſeiűctá & præpoſitá, ſumptá tamé ab exéplo, ut ab habitu Athletarű: unde erit ſentétia ex ſimilitudine. Aphor. in ea incipit parte. *Sic & euacuatio, quæ ad extremű vſq; deuenerit, &c.* Exéplum verò à principio ponitur. ſed antequam veniá ad ponderationé verborű, primű in mediű adducere decreui ſenténtiá, ſeu ſenſum totius Aphor. q̃ talis eſt, ꝙ ut ĩ habitu athletarű, ac athletica diſpoſitione, ſi accidat, ut ad ſummű bonitatis deueniat, quia tűc maximű ad eſt periculum, ideo neceſſariű eſt uenire ad euacuationé ſanguinis per ſectioné uenæ, atque, i. ſtatim facere expedit, ut tamen non fiat extrema vacuatio, ſed in tanta quantitate, quantam ferre pót athleta, cui uena ſecatur. cű hoc ergo ſeruádum ſit ĩ corpore athletico, à ſimili (infert poſtea in Aph. Hipp.) opus eſt vt medicus ſeruet in quocűq; ſimili corpore, i. in eo, in quo redundat ſanguinis, ut ſanguiné, ſ. ſect. venæ vacuet, idq; cuò faciat, atq; eá ſanguinis quantitaté uacuet, quá poſſunt uires infirmi tolerare. Nam ut extremæ repletiones, ſeu refectiones ſunt periculoſæ, ita & extremæ vacuationes. Hic eſt integer ſéſus Aph. Accedamus ad uerba dicit Hipp. *Habitus athlétarum cum ad ſummam bonitatis, &c.* vt intelligatis quid p habitű intelligat Hipp. cőfugiatis ad Gal. in lib. de optima corporis conſtitutione in libello de bona habitudine in libello ad Traſyb. & in præſenti cőm. in quib. omnib. locis dicit Gal. ꝙ medici accipiűt habitű pro ea re, quæ nő ita facilè remoueri pót, vt Ariſt. in p̃dicamentis ét dicit. Pót aűt habitus hic vel bonus, vel malus eſſe: Malus habitus eſt, in quo non mő materia in quáto peccat, ſed in quali imò magis in quali & dicitur cachexia; Et de hoc habitu nő intelligit Hip. ná potius de bono uerba facit. Bonus verò habitus duplex ét eſt, uel ſimpliciter, vel ſm quid, & cű appoſitione, (vt Gal. dicit.) Bonus habitus ſimpliciter eſt, quádo corpus optimè ſe hét tű ſm partes ſimulares, tű diſſimilares, ſm quidé ſimilares, quoties corpus ſm partes ſimilares eſt aſſecutű optimá téperanriam. ſm aűt partes diſſimilares, qñ. ſ. corpus ĩ partib. organicis, & diſſimilarib. eſt aſſecutű optimá conſtitutioné, & conformationé, optimá magnitudiné, numerű, ac ſitű. Tale auté corpus optimè conſtitutű neceſſario erit uiſu pulcherrimű, vnde inferatis, ꝙ pulchritudo aſpectus non cőſtituit bonű habitű. Ná bonű habitum tátum duo à nobis dicta faciunt: bonus habitus partiű ſimpliciű, & diſſimilariű; Ná cű taliter fuerit cőſtitutű corpus, ſequitur neceſſariò, vt ſit uiſu pulcherrimű, vtq; héat optimá ſanitaté, oés inſuper héat facultates validas, ac robuſtas, & vt nő ita facile in ægritudines labatur. Et iő Modernus eſt in maximo errore, qui vult ad bonű habitű ſimpliciter quatuor requiri cőditiones. Nam reuera duæ tantű ſunt, népe diſpoſitio bona ſimilariű, & diſſimilariű: ná his poſitis cęteræ conditiones cűſequűtur. Quò ſi cőſecutiuas ponere volumus, nő quatuor erűt, ſed fortaſſe pluſquá ſex. & octo. Et de hoc habitu bono ſimpliciter (inquit Gal.) non intelligit Hipp. hoc in loco: ná hic habitus ubi ad ſummű bonitatis deuenerit, periculoſus nő eſt: imò eſt veluti regula Polycleti, & ſi quæ corpora maximè accedűt ad hűc bonű habitű ſimpliciter ſunt agricolæ. Hipp. aűt de eo loquitur habitu, qui periculoſus eſt. Habitus verò bonus ſm quid dicit locis allegatis Gal. eſt ille habitus, qui nő hét oés cőditiones neceſſariò requiſitas ad bonű ſimpliciter habitű; ſed aliqua deeſt conditio, atq; eſt aliquod uitiű penès partes ſimilares, & diſſimilares. Et q̃uis negent aliqui uitiű in partib. ſimilarib. uidete tamen Gal. in lib. de optima conſtitutione, ubi loqués de habitu ſm quid, dicit eű eſſe in quo eſt aliquod uitiű penès partes ſimilares, & diſſimilares: penès ſimilares quidé, quia quáuis in hoc habitu gignatur optimus ſanguis, tamen in ſanguine nő ſeruatur ea ſymmetria, quæ in optimo habitu requiritur, & ideo dicitur dependere hoc ex aliquo uitio téperantię partiű ſimilariű: preterea eſt uitium po-

Aphoriſ. Diuiſio

Expoſitio ac ſenſus totius Aphor.

Verború interpretatio.

Per habitű quid Hipp.

Habitus malus.

Habitus bonus duplex.

Corpus optimè conſtitutum neceſſario viſu pulcherrimum.

Error Moderni.

Habitus bonꝰ ſimpliciter veluti regula Polycleti.

Habitus bonus ſecundum quid.

Digitized by Google

nès magnitudinẽ organicarũ partiũ, q̃a hoc corpus ad molẽ q̃dã corporis deuenit, ad quã nõ dẽret deuenire. Et dicebat Gal. habitũ hũc eſſe illorũ, qui nihil aliud faciunt, quàm q̃ ſtudent corporis quantitatem augere, vt Athletæ; & propterea dicebat Plato ſeptimo de legibus, q̃ ex exercitationibus quædã ſunt liberales, & hę ſiunt, quas homines faciunt gratia ſanitatis. Et hunc ad modum exercitationib. non vtuntur Athletæ. Aliæ autem ſunt (inquit) exercitationes, quas nonnulli faciunt, vt alios deijciant, & hæ ſunt exercitationes ſeruiles, & ſunt ipſorum Athletarũ.

Habitus Athletarum qui. Exercitationum duo genera ex Platone.

Dub.

Et propterea cum Hipp. dicit. *Habitus exercitatorũ*. Per exercitata corpora intelligit Athletica, non per alia exercitia exercitata. Sed dicet quiſpiã ſi habitus hic periculoſus eſt, cur ab Hippocrate bonus vocatur, inquit. n. habitus exercitatorum, cum ad ſummum bonitatis deuenerit: Imò potius malum debebat proponere habitũ.

Sol.

Sciendũ q̃ ex ſententia Gal. in oratione ſuaſoria ad bonas artes, q̃ athleticus habitus potius eſt quædam affectio, quàm verè bonus habitus; Ab Hippocrate aũt vocatur bonus habitus hac de cauſa: Quia cum Hippoc. inſtitutũ ſit agere de ſectione venæ, cũ ſectio venæ ſupponat quid agẽdum, i. ſanguinem eſſe vacuandum, hæc indicatio ſumitur à materia peccãte in quãto, & non in quali, i. à materia ſanguinea, quæ tantum in quanto peccat, ſi comparetur materia hæc ad materiã, quæ requirit purgationẽ per pharmacũ: illa non tm̃ in quãto, ſed in quali peccat; quare materia ſanguinea cum tm̃ in quanto peccet eſt bona reſpectu aliarũ materierum, quæ in quanto, & quali peccant: Et ob id Hippoc. ad hunc habitũ reſpiciẽs dicit eum eſſe bonũ reſpectu illius habitus, qui potius purgationem, quàm ſectionẽ venæ, & euacuationẽ requirit.

Materia ſanguinea cur bona reſpectu aliarum.

Dicit ergo [*Habitus Athletarum, qui ad ſummum bonitatis attingunt periculoſi ſi in extremo conſtiterint:*] Si rectè hæc verba conſideremus duo inueniemus requiri ad hoc, ut habitus periculoſus ſit. Altera conditio neceſſaria eſt, vt habitus deueniat ad ſummũ bonitatis: Reliqua, vt deueniat ad extremũ.

Vt habitus periculoſus ſit, duo requiri.

Dub.

Sed dicet quis in idẽ videntur coincidere hæc verba ad ſummũ bonitatis, & ad extremũ: quę eſt ergo differentia? Neq, eſt dicendũ Hipp. vti ſynonimis; nã nunquã vſus fuit ſynonimis Hipp. & præcipuè in Aphoriſmis, ſcio q̃ Modernus accipiens à Triuerio, vt ingenioſus appareret, dicit huius cauſam reddens, q̃ quẽadmodum ipſe proponẽs victũ, propoſuit victũ tenuiſſimũ, & extremè tenuiſſimũ. A pari hic proponit ſummã bonitatẽ, & extremã bonitatẽ, ut ſignificaret exceſsũ ſummũ; ſed ego neſcio videre hanc ſubtilitatem; Nam ſi dixiſſet Hippocrates habitum Athletarum, qui ad extremũ deuenerit eſſe periculoſum, nõ uideo quẽ melius explicare potuiſſet exceſſum: quia ſi ſic dixiſſet nos non poſſemus vlterius progredi. Aliud aũt eſt loqui de victu tenuiſſimo, & extremè tenuiſſimo (vt ſuo loco dicemus.)

Sol. Moderni.

Solutionis impugnatio.

Quare ego dicerem Hipp. hæc duo propoſuiſſe maxima cum arte, nam ad duo reſpexit; nã cũ dicit. *Qui ad ſummum bonitatis attingunt. &c.* per hoc ſignificare voluit plethoram exquiſitiſſimã nõ modo diſtinctam à cacochymia vera, ſed à cacochymia notha, & à plethora ẽt notha, quæ ad tantã deuenit bonitatem, ut nullum in ea penitus vitium ſit ex parte qualitatis, ſed ſolum plethora veriſſima, & exquiſitiſſima ſit; Nã vt de purgatione loquens cacochymiã exquiſitã appoſuit, ſic de ſectione venæ loquẽtem oportebat plethoram exquiſitiſſimã in medium afferre. Cum verò ſubiunxit. *Si in extremo conſtiterint*. conſiderauit Hippocrates, q̃ plethora exquiſitiſſima poteſt eſſe duobus modis. Nam uel deuenit ad extremam illam plenitudinem, & repletionẽ, vt ad maiorem deuenire non poſſit; vel non ad hãc ſummam repletionem deuenit. Nam poteſt eſſe exquiſitiſſima plethora, in qua nullum adſit in qualitate peccatum, tamen non ſequitur, vt ſit ſemper in ſumma illa repletione, volẽs ergo proponere Hipp. non modo exquiſitiſſimam plethoram, ſed illam exquiſitiſſimam plethoram, quæ ad tantã deuenit repletionem, vt maiorẽ habere non poſſit; Ideo dicit habitus Athletarum, qui ad ſummũ bonitatis, ideſt ad exquiſitiſſimã plethorã deuenerit, ſi ad extremũ conſtiterit, ideſt ſi eã habuerit exquiſitiſſimã plethoram, quæ ſummã habet repletionem, &c.

Sol. propria.

Nec præter rationem id dicit Hippoc. nã non modo hic proponere vult Quid, & cũ Quo agendũ, ſed Quantũ etiam, & alia: nam licet plethora exquiſitiſſima quid ſit agendum ſignificet, non tamen cum quo agendũ oſtẽdit; ſed ſi illum exceſſum inſignẽ addideris, ſtatim id fiet planum: nempè, q̃ cũ periculũ maximũ inſit: ſit vena ſecanda ſtatim, neque modo cũ Quo agendum, ſed Quantum etiã agendum indicatur ex illa inſigni plenitudine: quo enim materia copioſior eſt in corpore, eo maior fieri vacuatio debet.

Quo materia copioſior, eo maior fieri dẽt vacuatio

Sed dicet quiſpiã cur habitus hic eſt periculoſus? Reſpõdet Hipp. inquiens. [Neque. n. poſſunt in eodem permanere, neque quieſcere.] Gal. in lib. de optima habitudine, & in præſenti com. declarat cur habitus hi ſint periculoſi, ex qua declaratione habetur ẽt declaratio verborum Hipp. & dicit, q̃ cũ neceſſarium ſit, q̃ hæc corpora nutriantur, ideo accipiunt cibũ, fit autem cibi concoctio facilè nimis; quia virtus eſt valida multum, fit ẽt diſtributio ad iecur, ac in eo fit ſanguis, ac diſtributio ad membra, appoſitio, & agglutinatio. ſed cum ſupponamus (inquit Gal.) hæc corpora eſſe valdè repleta, nam loquimur de habitu valdè extremo; ideo non linquitur aliquis locus applicandi tale nutrimentũ; neceſſarium aũt eſt, vt fiat talis appoſitio: Quia ibi tũ materia, cum agiens adeſt; cum itaq; non ſit locus vbi hoc fiat, neceſſariũ ergo eſt, vt vel calor naturalis ſuffocetur, & repẽtina fiat mors, vel ut aliquod vas rũpatur.

Habitus Athletarum propoſiti ab Hippoc. cur periculoſi ex Gal.

Neque eſt, vt quis dubitet, quam veritatẽ poſſit habere dictum Galeni, quòd hęc corpora cũ nimis repleta ſint, poſſint appetere cibũ; Nec exponatis dictũ Galeni, vt aliqui, q̃ appetitus fit, uel quia ventriculus a venis alimentũ trahat: nam ſi accipit alimentum a uenis, cum venæ repletæ ſint, nullus deberet eſſe appetitus: Neque etiam dicendum eſt, q̃ uenæ a uentriculo accipiant. Nam ſi repletæ ſunt, nihil poſſunt accipere, & ideo non poteſt fieri appetitus: Quare per ſolutione multarum difficultatum dicendum, q̃ in his corporib. fit appetitus, & ratione delectationis, & ratione neceſſitatis: Declaro, delectationis quidem, quia adeò bigulę ſunt dediti, ut & ſi nimis crepleti ſint, tamẽ propter illam conſuetudinẽ, ac delectationem cibũ appetunt. Ratione aũt neceſſitatis nempè illius, quam Gal. proponit in comm. nam non ſtudent athletæ, niſi ut corpus augeant: ob hanc ergo neceſſitatẽ corporis augendi, cibũ appetunt, ac ſumũt; Vnde totus appetitus naturalis non eſt; cum ergo hæc corpora admodũ repleta ſint, ideo neceſſariũ eſt, vt vel vena aliqua rũpatur, uel mors ſequatur repentina.

Error quorundam nullorũ.

Q̃uo in Athletarum corporibus fiat appetitus.

In Athletis totus appetit⁹ naturalis non eſt.

Q̃uo mors repẽtina? Hoc declarare lubet, vt ex vobiſmet ipſis multas difficultates a Modernis motas ſoluere poſſitis, & eorum errorem magis noſcatis. Dicimus itaque nos ex Gal. in lib. de utilitate reſpirationis ca. 3. quòd mors repentina fit ad deſtructionem caloris natiui; Calor autem eo modo deſtruitur, quo flamma referente Galeno eiſdem locis; nam ut in flãma duplex eſt motus, ſic in calore, alter ſurſum, reliquus uerò deorſum: Qui motus ita ſeſe inuicẽ ſecuntur, ut altero deſtructo, reliquus diſſipetur. Declaro magis, tota flamma ſurſum mouetur, quia caloris eſt ſurſum aſcendere, & proinde fit, q̃ ſi cucurbitula flãmæ ſuperponatur, cũ flãma ſurſum aſcendere non poſſit, extiguitur: hẽt ẽt neceſſario motũ deorſũ, q̃a cũ calidum celerrimã habeat corruptionẽ, indigeq;

Mors repentina q̃uo.

In flãma mot⁹ duplex, ſic & in calore.

etiam

Digitized by Google

etiam celerrima refectione; Et ideo neceſſariũ eſt, vt deorſum feratur, nempè ad ſuam materiã, & humidum, beneficio cuius quod aſſiduè deperditur, aſſiduè reficere poſſit, Cum itaque duo motus ſint, duplex eſt etiam deſtructio caloris: in primis per motum deorſum, quoties ei deficit pabulum, & materia, nempè ipſum humidum. Et hæc deſtructio caloris dicitur deſtructio per marcorem, quam deſtructionem propoſuit Galenus primo, & ſecundo lib. de temperam. vtrobiq; cap. 2. vbi dicit defectu humidi calorem marceſcere, & hoc etiam dicit Ariſt. in lib. de vita, & morte. Deſtruitur etiam motus altero modo, nimirum quia nimis ſurſum tendat, & diſpergatur, vel quia hic motus ſurſum nimium cohibeatur: primo modo veluti calor noſter natiuus deſtruitur ab inſigni calore ſolis, vel balnei, veluti parua flamma à magna deſtruitur. Magna enim flamma minorem deſtruit eam ad ſe alliciẽdo. Vnde aduertatis, quòd hi decipiuntur, qui dicũt magnã flammam deſtruere minorem abſumendo humiditatẽ, & ideo tenent potius deſtrui per motum deorſum, quàm per motum ſurſum, quia ſcilicet deſtruitur pabulum, & humidum. Deſtruitur poſtea motus ſurſum flammæ, quatenus cum violentia propellitur deorſum, vtque Galenus locis citatis dicit talis deſtructio fit; vel rõne frigiditatis inſignis aeris ambientis, vt dicebat ſecundo ad Glauconem cap. 2. præterea id fieri poteſt ratione immodicæ ventilationis prohibentis motum; Addebat etiam Galenus motũ flammæ ſurſum impediri ratione multitudinis materiei, vt fuliginis, & propterea dicebat Galenus quòd fuligo deſtruit calorem, vt aqua deſtruit ignem: quia vt aqua impedit ignis motum ſurſum, ita fuligines deſtruunt flammam impediendo motum caloris; non quia abſumatur humidum: quia quamuis fuligines vim habeant abſumendi humidum, non tamen ita deſtruunt calorẽ, nam non ità poſſunt abſumere humidum, vt ſequatur mors repentina. Et ideo dicendum cum Galeno, quòd fuligines calorem extinguunt, vt aqua ignem, prohibendo motum ſurſum ipſius caloris. His conſtitutis facilè eſt videre, quid voluerit Galenus, cum dicit quòd hic habitus eſt periculoſus, quia repentinam mortem facit, eo modo, vt dicebat Galenus 11. meth. cap. 8. vbi dicebat ſuffocari calorem, uel prohibita tranſpiratione, vel reſpiratione, & ideo ſequitur mors repentina per deſtructionem motus caloris ſurſum &c.

Caloris deſtructio dupl. *Calorẽ marceſcere defectu humidi.* *Magna flãma minorẽ deſtruit, & quo contra nonnullos.* *Fuligo calorem deſtruit, vt aqua ignem.*

LECTIO XVII.

PRopoſuit Hippocrates habitum Athletarum valde periculoſum eſſe, duabus tamen ſeruatis conditionibus: Altera vt ad ſummum bonitatis deuenerint, i. vt ſit plethora exquiſitiſſima. Reliqua, vt talis habitus deuenerit ad extremum, i. non modo ſit exquiſitiſſima plethora, ſed vt ſit hæc plethora ad ſummam, ac extremam copiam. Supereſt, vt quam ob cauſam periculoſus ſit hic habitus declaremus, quod patefacit Hipp. inquiens. *Neque enim poſſunt in eodem permanere, neque quieſcere, cum verò non quieſcant, neque poſſunt proficere in melius, reliquum eſt igitur, vt decidant in deterius.* Et declarauimus iuxta Galeni ſententiam, qualis nam ratio hæc eſſet, vt ſolum ſuperſit modo declarare ex Gal. 11. meth. ca. 8. hunc habitum eſſe periculoſum: quia in eo imminet mors repentina; fit autem mors hæc repentina, non quia deſtruitur calor penès eum motum, qui deorſum eſt: ſed potius penès motum ſurſum. Nam motus ille cohibetur, & ſic ſequitur ſuffocatio caloris natiui, nam vt dicit ibidem Galenus ſuffocatur calor natiuus vel per prohibitam tranſpirationem, uel p prohibitã reſpirationem: cauſa aũt dupliciter afferebatur à Galeno tũm interna, cùm externa: Interna multitudo materia fuliginoſa; Externa eſt quæcunque cauſa exterior, quæ conſtipat poroſitatem corporis. Nam ex hac conſtipatione quemadmodum etiam ex fuligine prohibetur motus caloris ſurſum, & ſic ſequitur ſuffocatio caloris. ſed dicet quiſpiã cur Hipp. dicit. *Permanere & quieſcere*. Nam videntur in idẽ coincidere, & eſſe ἐκπαραλλήλου dicta, reſpondeo (& reſponſio eſt valde bonas & non eſt mea, ſed Thadæi:) ꝙ dicit permanere ipſe Hippocrates, vt reſpiceret ad habitum corporis & partes etiam corporis, quæ adeo ſunt repletæ, vt non poſſint vlteriorem repletionem admittere: Quieſcere autem dicit non ad partes reſpiciens, ſed ad facultates; Et hanc expoſitionem videtur etiam tetigiſſe Philothæus, qui dicit facultatem non poſſe quieſcere, quia quies facultatis eius deſtructio, atque corruptio exiſtit; Et propterea ſubdit Hippocrates, cùm ergo non poſſint in eodem permanere, nec in melius proficere, ideo neceſſarium eſt, ut in deterius labantur: Quæ verba ſatis nota ſunt ex expoſitione iam allegata Galeni; Nam neceſſe eſt, vt vel ſequatur mors repentina per ſuffocationem caloris natiui, vel vt rumpantur aliqua vaſa. Addit poſt hæc Hippocrates. *His de cauſis bonum habitum ſtatim ſoluere expedit.* Exponit Galenus, ideſt euacuandum eſſe ſanguinem cum ſectione venæ. vbi cum dicit euacuandum eſſe ſanguinem, habemus quid agendum: cum ſectione venæ, habemus cùm quo. dicit verò Hippocrates, & hoc eſt maximè aduertẽdum. *Vt rurſus nutriri corpus incipiat.* Nam falſum eſt, ideò vacuationem fieri, vt rurſus fiat nutritio, & non hoc voluit Hippocrates, ſed quòd ideò vacuatio ſanguinis ſit facienda, ut periculum inſtans aufugiamus, & ideo dicit. *Vt rurſus nutritio fieri incipiat.* Nam in hoc conſiſtebat totum periculum, cũ enim maximè vaſa repleta eſſent, non poterat fieri nutritiò abſque vno horum incommodorũ: ſcilicet, vel ſuffocatione caloris, vel vaſorũ diſruptione; & ideo inquit Hippocrates euacuatio eſt facienda, vt rurſus corpus abſque periculo nutriri poſſit; Nam cum corpus euacuatum eſt, poteſt quidem abſque periculo nutriri: tangit etiam quando agendum Hipp. cum dicit ſtatim eſſe ſecãdam venam, nam vt inquit Philotheus ſecamus uenam ob uehementiam non modo mali præſentis, ſed imminentis. Deinde ſubdit Hippocrates. *Neque compreſſiones ad extremum ducendæ, periculoſum enim, &c.* Per compreſſiones ut monet Oribaſius euacuationem intelligit. Et hic quantum agendum ſit, proponit: Nam inquit, ꝙ non eſt, quod fiat uacuatio vſque ad extremum, nam hoc eſt periculoſum: Quia dicebat Galenus in comm. non minus eſſe periculoſam extremã vacuationẽ extrema repletione, ſed æqualiter; & ideò non eſt, ut nos aufugientes unum periculum, in aliud æquale in cõmodum incidamus; ſed circa hęc verba quædã admonere lubet: Quia non pauci in his ſunt decepti. Primum eſt, Quia quiſpiã ambiget, cũ cognouerim cauſam, ob quã extrema repletio eſt periculoſa, vellẽ & ſcire cauſam, ob quam extrema & vacuatio periculum habeat. Modernus à Montano capiens dicit extremã uacuationem eſſe periculoſam, vel ratione ſui, uel ratione reuacuatæ, vel rõne partium ſolidarũ, a quib. fit uacuatio; ſed potiſſimũ ratione ſui eſt periculoſa uacuatio, quiã refrigerat, & ſiccat, ſed nolo tempus in hac opinione confutanda cõterere. Nã ex uera reſolutione, quam adducam ex uobiſmetipſis eius falſitatem cognoſcetis. Ego itaq; dico extremã uacuationẽ eſſe periculoſam, tùm ratione ſui, tùm ratione rei euacuatæ. Et ratione quidem ſui, nõ quia refrigerat, & exiccat. Nam refrigeratio & exiccatio

Calorẽ a duplici cauſa ſuffocari. *Dub.* *Sol.* *Permanere, & qeſcere nõeandẽ hẽre ſignificationem.* *Facultatem non poſſe qeſcere. qes .n. illius deſtructio.* *Nota.* *Per compreſſiones quid.* *Euacuatio extrema periculoſa, vti & repletio.* *Moderni opinio.* *Confut.* *Propria determinatio.*

Digitized by Google

ſanguinem vacuatum conſequuntur. Neque enim refrigeratio & exſiccatio ſequitur, niſi prius ſanguis euacuetur; ad ſanguinis; ergo euacuationem ſequitur frigefactio, & ſiccatio: ſed ideo periculoſam ratione ſui extremam vacuationem eſſe dico, quia extrema eſt, omne enim extremum naturæ inimicũ, Quare hac ratione extrema vacuatio naturæ inimica, ac periculoſa hac de cauſa exiſtit, quia extrema. Eſt præterea periculoſa ratione rei euacuatæ, i. ſanguinis, & hoc optimè proponebat Oribaſius, voluit.n. vitam conſiſtere in calore, cum ergo calor in ſanguine conſiſtat, hinc poſtea fit, quòd ſi extrema fiat vacuatio ſanguinis, extrema etiã fit vacuatio caloris, ad quã ſequitur refrigeratio, & exſiccatio, ac oĩum etiam facultatũ tùm vitalium, cum animaliũ, & naturalium deſtructio, Quare omnia nocumenta ad hæc duo modo ſunt referenda, ad rationem vacuationis, & ad rationem rei euacuatæ. ſed inſtaret

Dub.

quiſpiam. Si ad inſignem euacuationem ſequitur facultatum deſtructio, ego vellem ſcire, cum tres ſint facultates vitalis, naturalis, & animalis. Primò quę nam ex his facultatibus primo læditur, ſeu prius lædi incipit. Secundo quæ magis ex his facultatibus læditur. Dubitatio quidem hæc praxi eſt neceſſaria nam cum ſciuerimus, quæ primo lęditur, ei primo ſuccurremus, & quæ magis læditur, ei magis ſuccurremus. Nam ei primo in praxi eſt ſuccurrendum, ꝙ primo

Moderni ſol.

læditur, & ei magis, quod magis læditur. Modernus à Montano ēt ſubripiens hic dicit, quòd ſi nos conſideremus læſionem ratione originis, & manifeſtationis primo apparet læſio in vitali facultate, ſecundo in naturali, tertio in animali. At ſi maiorem, & minorem conſideremus læſionem, minor eſt læſio in animali, adhùc maior in naturali, & adhuc inſi-

Solutionis cõfutatio.

gnior in vitali. Ex reſolutione, quam ego adducã, uolo, ut vnuſquiſq; veſtrum confutet hanc reſponſionem, & ideo nolo impugnare ipſam, Dico ergo, ꝙ

Sol. propria.

ratione originis, ac manifeſtationis primum apparet lęſio in animali, ſecundo in vitali, tertio in naturali. Si autem ſermo eſt de maiori, vel minori afflictione. Dico ꝙ minor eſt læſio in animali, maior in vitali, maior adhuc in naturali. Quam veritatem dupliciter cõfirmo, & per viã ſigni, ideſt, a poſteriori, & per viam cauſæ, ideſt a priori. Et primum quantum ad viam originis. ſenſu euidens eſt, ꝙ quoties fit aliqua extrema vacuatio, prius incipit debilitari motus, ac ſenſus, quàm quæcunque alia. vnde ante lypothymiam & ſyncopẽ præcedit debilitas in motu, ac obtenebratio circa oculos. ſic etiã videmus, ꝙ antequam lædatur facultas concoctrix, quæ naturalis eſt, prius apparet læſio in vitali facultate: unde ſæpe uidemus vacuationem extremam lædere facultatem animalem, & vitalem, non autem naturalem: ſic quidem a poſteriori. Per cauſam verò ſic haberi poterit, certum eſt quòd facultas animalis in ſpiritibus animalibus conſiſtit, qui ſunt tenuiſſimi, & magis depurati ſpiritus, quàm ſpiritus vitales, & vitales magis eſſe

Spũs animales puriores uitalib. & vitales naturalibus.

depuratos, quam naturales, ſiue hos ſpiritus concedamus, (vt luce clarius oſtendam in propria quęſtione:) ſiue ſanguinem, nã tunc nemo negat ſanguinẽ eſſe craſſiorẽ ſpiritibus ſi itaq; hoc ita ſe habet, rationi conſentaneum maxime exiſtit, ut reſolutio prius in illis cõtingat ſpiritibus, qui magis reſolutioni apti ſunt, poſterius uerò his, qui minus. At magis reſolutioni ſunt apti animales, poſtea vitales, demum naturales: ergo primum læſio apparebit in animalibus. Secundo in vitalibus, tertio in naturalibus. Et ſic ratione originis. Ratione etiam maioris, uel minoris læſionis id quoq; à priori, & a poſteriori oſtendi poteſt. quòd. ſ. minor ſit læſio in animalibus, maior in

Læſio in naturali-

vitalibus, maxima in naturalibus. Nam nos ubi fuerit ſola læſio in animalibus ſpiritibus ſolis odoratis occurrere ſolemus, quibus cerebrum quàm maximè

bus maior, quã in religs.

oblectatur. Vbi verò lęſio erit in vitalib. ſolemus occurrere vnico tantum hauſtu vini maluatici, imò aliquando ſufficiunt ſola epithemata cordialia applicata cordi. Quòd ſi diſſipata ſit facultas naturalis, non modo procedimus odoratis, ſed & vino maluatico, non vna tantum vice, ſed multis aſſumpto, & ouis ſorbilibus, & contuſis, ex quib. poſſit facultas naturalis reparari, ſic a poſteriori. A priori autem hoc pacto. Certum eſt, ꝙ quoties fiunt aliquæ actiones, & eſt idem agẽs in his actionibus, ſola autem diuerſitas fuerit ex parte paſſi, quòd ſi introducatur effectus aliquis in his paſſis, cum ſola ſit diuerſitas ex parte patientis, quòd ille effectus erit maioris momenti, qui habuit maiorem reſiſtentiam; nam quanto eſt

Vbi maior reſiſtẽtia, ibi difficilior fit effectus.

maior reſiſtentia, tanto difficilius fit effectus, & eſt maioris momenti ac maioris impreſſionis. Quo ſic conſtituto, cum facultas animalis conſiſtat in tenuiſſimis ſpiritibus, nulla ferè eſt reſiſtentia, ideo effectus in his cauſatus non eſt tanti momenti, ac impreſſionis, & ideo non multam læſionem facit. Vitalis uerò facultas habet ſpiritus magis reſiſtentes, quia non ita tenues, & ideo maior fit impreſſio in eis, ac læſio, maior adhùc in naturali facultate: quia adhuc ſpiritus craſſiores habet, & quodammodo corpulentiores; proinde effectus, & lęſio in eis maior eſt. Hæc quò ad has facultates. Sed iterum ambi-

Dub.

get quis: Galenus loquens de extrema hac vacuatione dicit eam ęque periculoſam eſſe, ac extremam repletionem, quæ uerba aliquam habent ſuſpicionẽ, nam nos obſeruamus ſenſu, quòd ratione repletionis extremę repentè moriuntur homines, quod nõ cõtingit ratione uacuationis extremæ, & ob id multi medici in hanc venere ſententiam, vt extrema repletio ſit multo periculoſior extrema vacuatione. Celſus verò libro ſuo ſecundo capit. ſecundo oppoſitum voluit ductus etiam experimento, nempè periculoſiorem extremam vacuationem eſſe, nam maiori cum difficultate videmus corrigi nocumentum extremæ uacuationis, quàm extremæ repletionis; Nam extrema repletio ſtatim ſecta vena corrigitur, non ita ſtatim extrema vacuatio. Modernus, vt

Moderni Sol.

partes Galeni tueretur, dicit plenitudinem duplicẽ eſſe, quandam vaſorum, quandam virium: ſi loquamur de plenitudine virium æque periculoſa eſt, ac extrema uacuatio, & de hac loquitur Galenus in commento, at ſi loquamur de plenitudine, quò ad vaſa eſt periculoſior extrema vacuatione, ſed diſtinctio bona eſt, & utinam ita eſſet ad propoſitum; vn-

Conf.

de poteſt dupliciter deſtrui hæc ſolutio primo: quia ſi hęc plenitudo quò ad uires fuerit ex aliqua materia maligna imò venefica, non ne poterit ſubitò extinguere calorem natiuum, vt quotidie videmus experientia? Quare & hæc periculoſior eſt vacuatione. Secundo non poteſt ſtare cum Galeno hęc ſolutio, nam clarum eſt, quòd Galenus verba hæc dicit, ut interpretetur Hippocratis exemplum, exemplum autem eſt de plenitudine quò ad vaſa, nam dicit Hippocrates habitũ Athletarũ eſſe ſoluendũ: quia eſt periculoſus, non tamen vacuatio extrema eſt faciẽda, quia eſt periculoſa, & Galenus in commento dicit: quia eſt æque periculoſa; vnde de vacuatione plenitudinis quò ad uaſa loquitur Hippocrates, & Gale-

Sol. propria.

nus, Quare ſolutio non eſt ad propoſitum, & non conuenit cum Galeno, Quare ego (alijs reſponſionibus omiſſis,) quia multæ ſunt, ſic reſponderem, quòd euacuatio extrema, & repletio extremo poſſunt penès tria comparari, primo penes correctionem. Secundo penes tempus. Tertio penes euentũ & ſucceſſum. Primo inquam conſideramus extremam vacuationem, & repletionem penes correctionem, ideſt, quæ nam ex his facilius, queve diffi-

cilius

cilius corrigi poſſit; & hoc modo periculoſior eſt vacuatio extrema: quia difficilius corrigitur, & ſic intellexit Celſus. Secundo modo poſſunt conſiderari penes tempus, ideſt quatenus citò, vel tardè poſſunt inducere mortem; Er vt ſic dubio procul extrema repletio periculoſior eſt; Quia citius, ac velocius poteſt inducere mortem: nam poteſt inducere mortẽ repentinam: quòd non facit extrema vacuatio, quia dat inducias. Si denique hæc duo conſiderauerimus ſecundum ſucceſſum, ita extrema vacuatio, quàm extrema repletio poſſunt inducere mortem; nam certum eſt, tùm extremam vacuationem, tùm extremam repletionem poſſe inducere mortem, licet extrema repletio citius. Ratione ergo euentus, ideſt mortis, quæ cauſari ab vtraque poteſt, vt ſic vtraque æquè periculoſa eſt, & ſic intelligit Galenus cum dicit æquè periculoſam eſſe extremam vacuationem, ac repletionem nempè ratione euentus; Quod erat, vt moneret nos Galenus queadmodum etiam monere Hippocrates nos voluit, quòd medicus nõ debet facere euacuationem extremam: ne aufugiens periculum repletionis incidat in periculum euacuationis; & nè cupientes euadere mortis periculum ex repletione in mortis incidamus diſcrimen ex euacuatione, &c.

Aequè periculoſa extrema euacuatio, ac repletio, rõne euentus.

LECTIO XVIII.

Dixit Hippocrates habitum Athletarum ſtatim eſſe ſoluendum, non tamen eſſe faciẽdam extremã vacuationem: nam hoc periculoſum eſt, & quomodo hæc verba intelligerentur declarauimus: ſupereſt modo vna difficultas, quæ talis eſt, Si exiſtente plethorica diſpoſitione, quæ eſt repletio extrema non licet uti vacuatione extrema, igitur nõ ſeruatur vera ratio contrarietatis, quæ eſt, quòd contraria contrarijs ſemper curari debent. Multi multa dicunt. Nos quàm veriſſimam putamus ſolutionem proponemus. Pro cuius intelligentia duo adnotanda: Alterũ, quòd eſt maior contrarietas inter immoderatam repletionẽ, & moderatam uacuationem, quàm immoderatam; vnde non ita ſeruatur vera rõ contrarietatis, quando comparamus immoderatam repletionem cum immoderata uacuatione: quàm quando immoderatam repletionem cum moderata vacuatione comparamus. Ratio autem eſt; nam vbi opponimus vacuationem repletioni; hæc procul dubio ſunt contraria. At ſi opponamus moderatum immoderato, vel immoderatum immoderato: maior profectò erit contrarietas inter immoderatum, & moderatum; quàm inter immoderatum, & immoderatũ; Et ob id magis opponitur moderata vacuatio repletioni immoderatæ: quàm immoderata vacuatio. Secundò notandum, quòd hæc moderata uacuatio non conſiſtit in puncto, ſed habet latitudinem; nam & immoderatum latitudinem habet. Quoddam leue eſt immoderatum, quoddam ingẽs, quoddam extremum, & maximum; Sic moderatũ habet latitudinem; nam uel leue poteſt eſſe, uel ingens, uel extremum, ut ſit in confinio latitudinis; & ita poteſt eſſe in confinio latitudinis, ut ſi quis paulatim procedat ad extrema ex moderato, ſtatim fiat immoderatus. Et propterea dicimus nos plenitudinem extremam eſſe remouendam cum uacuatione moderata, ſed extrema, i. quæ in confinio ſit latitudinis moderatæ; & ideo Galenus lib. artis medicinalis, cap. 94. cum dicit extremam repletionem eſſe tollẽdam extrema vacuatione, intelligit extremam, ſed moderatam: atque iccirco cum Hippocrates ait. [*Nec compreſſiones ad extremum ducendæ.*] Intelligit quòd vacuationes non debent eſſe immoderatæ, ſed in extremo moderationis. Addit poſtea Hippocrates [*Sed euſque euacuare conuenit, quatenus perferre poteſt natura eius, cui fit euacuatio, &c.*] Dicũt Galenus, & Philotheus concordes, quòd Quantum agendum non modo colligitur ex materia peccante in Quanto, quòd ubi multa materia, ibi multum euacuandum; Vbi pauca parum euacuandum, ut ſupra dicebat Hippocrates; ſed multò magis quantitas hæc agendi ſumitur à viribus ægrotantis; & ideo Hippocrates nunc præcepit, ut tantum vacuemus, quantum ferre poteſt natura, & vires euacuandi corporis. Quæ cum Hippocrates in exemplo aſſumpto dixerit, infert poſtea Aphoriſmum [*Sic & vacuationes extremæ periculoſæ, & rurſus refectiones extremæ periculoſæ:*] Senſus eſt Aphoriſmi, quòd ut in Athletica diſpoſitione periculoſa eſt immodica tùm repletio, cùm euacuatio: ita etiam in quocunque corpore etiam ſi athleta non fuerit, immoderata tùm vacuatio, cũ repletio periculoſa eſt; vt ex hoc habeat Hippocrates (vt dicit Galenus in commento) eſſe euitandum quodcunque immoderatum: vt autem id immoderatũ fugiamus vires infirmi reſpiciendas eſſe nos Galenus monet: nam ſi vires debiles fuerint, etiam ſi in corpore remaneant ſuperfluitates, tamen vlterius protrahenda euacuatio non eſt: præterea dicit Galenus eſſe abſtinendũ, nè plus æquo repleantur corpora; Idque dicit Galenus, ut ex hoc occaſionem habet reprehendendi Antiquos, qui uidere non poterant, quomodo idem hic, & in exemplo dictum non ſit. Sed difficultas eſt, quia ſi debet eſſe proportio in exemplo, & Aphoriſmo; Cur eſt, quòd in exemplo Quid agendum, cum Quo, Quando, & Quantum propoſuit. At in Aphoriſmo de Quanto tantũ? Dicendum, ut Philotheus nos monet, ꝙ ſi Hippocrates in exemplo loquẽs de ſumma repletione uoluit hęc quatuor obſeruari; idẽ etiam uoluit in quocunque ſubiecto repleto intelligi; & ideo quatuor, quæ in exemplo poſuit, in quocunque ſubiecto ſunt intelligenda. Sed cur quantum tantum in ſententia appoſuit? Propoſuit quidem, (quia grauiſſimus erat author) Quantum, ſolum breuitati ſtudens: idque duplici de cauſa. Altera, quia nihil ita difficile eſt in arte medica, quàm noſcere ueram quantitatem agendi, & ideo eam, ut ita difficilem proponere uoluit, nè nos videntes extremam repletionem decipiamur, ac extremè vacuemus, ſed ad vires debeamus reſpicere; Secunda cauſa eſt, quia vltimum præſupponit priora: ſi ergo ultimum dictorum quatuor in exemplo propoſita fuit Quantitas, ergo hanc modo in ſententia replicans, omnia ſumma cum arte, ac breuitate replicauit. Sed inſtabit quiſpiam; Si ultimum præſupponit priora, cur ſi in exemplo ultimo loco adducta fuit vacuatio, quæ ſupponit plenitudinem, hic in ſententia nõ contentus eſt uacuationem in memoriam reducere, ſed & repletionem, inquiens [Sic & extremæ refectiones, &c.] Dico Hippocratẽ maxima cum arte proponere repletionem: nam non proponit eam repletionem, quæ ante vacuationem eſt, ſed quæ poſt vacuationem. Oſtendo, atque huius rei cauſam afferã. Oſtendo autem id ex Hippocrate: nam nõ dicit abſolutè repletionem, ſed refectionem. Refectio autẽ eſt poſt uacuationem plenitudo, & Galenus in commento id adnotauit inquiẽs, quòd ideo in textu Hippocrates dixerit rurſus, quia de plenitudine, quę poſt euacuationem eſt, uerba facit. Hanc autem repletionem poſt euacuationem proponere voluit, non alia de cauſa, niſi quia talis repletio non modo periculoſa eſt, ut repletio ante vacuationem; ſed multò etiã periculoſior. Idque Galenus in commento declarat, inquiens, quòd poſt vacuationem vires aliqua ex parte ſunt debiliores redditæ, & ob id nõ poſſunt

ita

Difficultas.

Sol.

Quantũ agẽdum a quibus ſumatur.

Immoderatũ oẽ euitãdũ.

Difficultas.

Sol.

Dub.

Sol.

Difficile ĩ arte medica cognoſcere quantitatẽ agẽdi.

Inſtãtia.

Reſponſ.

Repletio poſt euacuationẽ periculoſior, quã quę ante.

Digitized by Google

ita bene concoquere,ac regulare alimẽtum; & ideo maius imminet periculũ ſuffocationis,quàm prius; nam uirtus debilis facilius ſuffocatur,quàm validior, ut exemplo de flamma patet,quæ cũ magna ſit,non ita ſuffocatur a multitudine olei: vt ſi parua eſſet. Quare maximo cum artificio hanc proponens reſectionem ea,quæ dixit pericula, & alia ſupponit.

Quibus ſic actis, quia clariſſimè conſtat Hippocratem de ſectione venæ verba facere, cumque materia hæc ſit cognitu ualde utilis, ob id tùm ut magis cognoſcatis artificium Hippocratis;tum etiam quia (ut dixi) materia eſt vtiliſſima, tum etiam, vt intelligatis innumeras Galeni authoritates, & præſertim illius libelli, qui inſcribitur de cur. rat. per ſanguin. miſſ.decreui breuiter de ſectione uenę verba facere, ut autẽ diſtinctè procederẽ,volui duo facere. Primo declarare inuentionem huius auxilij. Secundo rectã eius adminiſtrationem: Quæ duo non modo in ſectione uenæ,ſed in quocunque alio ſpectanda ſunt auxilio. Et hoc eſt,quòd Galenus paſſim dicebat maxima pars medicinæ curatiuę conſiſtit in inuentione remediorum, ac in recta eorum adminiſtratione. Intelligimus autem per inuentionẽ rectã huius auxilij:An ſecãda ſit vena,nec ne;per rectã eius adminiſtrationem intelligimus (cognito, quòd ſit opus ſectione uenæ,)Præterea ſcire oportere in qua quantitate ſanguis ſit euacuandus, Quomodo,Quo tempore,& per quas venas corporis ſit talis ſanguis mittendus. Quò ad inuentionem huius auxilij ſi dogmaticè inueniri debet, opus eſt,vt inueniatur beneficio ſuorum indicantium. Dicimus itaque quatuor eſſe neceſſaria pro inuentione huius auxilij,quæ cõprobabimus multis authoritatibus Galeni; Primum eſt materia ſanguinea peccans,Ex qua ſumitur indicatio euacuandi.Secundo quoniam ſi materia ſanguinea debet uacuari,non poteſt niſi ſectione venæ, ſed ſectio venæ validiſſimum eſt auxilium, & ob id neceſſarius eſt morbus vehemens,qui indicet vacuationem eſſe moliendam ualido auxilio,ideſt ſectione venæ. Tertio debent eſſe vires validæ permittentes hoc auxilium: Poſtremò ętas vel florẽs, vel media inter extremas ætates: Oſtendo hæc. Et primo quantum ad materiam ſanguineam: quòd ea requiratur (quia in hoc eſt maior difficultas) Oſtendo (ni fallor) ratione demonſtratiua: deinde id confirmabo uerbis formalibus Galeni,& Auicennæ. Fundamentum eſt hoc, quòd cum neceſſariũ ſit in quocunque auxilio, ut antequam habeamus cum Quo agendum. prius habere debeamus Quid agendum; Hoc enim neceſſarium eſt, ut cum Quo agendum pręſupponat quid agendum;Cum ergo ſectio venæ validum auxilium ſit Inſtrumentum, cum quo euacuamus,ergo ſupponit quid agendũ, ſed Quid agendum cum ſectione venæ nihil aliud eſt, neque eſſe poteſt,quàm euacuatio ſanguinis; At hæc indicatio euacuãdi ſanguinis,vt millies audiuiſtis, non ſumitur niſi à ſanguine peccante, Quare ſectio venæ nõ præſupponit niſi ſanguinem peccantem: Requiritur ergo primo in ſectione venæ materia ſanguinea: Confirmo id authoritatibus Galeni; Sunt autem innumeræ, ſed ego vel octo, vel nouem adducam. Prima eſt in commento 23. primi Aphoriſmorum, ubi dicit in maximis doloribus non inueni maius remedium, quàm euacuare vſque ad animi deliquium: Et loquitur ibi de morbo uehementi,vel de ſymptomate comitante morbum vehementem, & ideo proponit ualidum auxilium,ſed ſubdit:Adhibita tamen diſtinctione, an pharmaco vti liceat, an ſectione venæ. Idque non alia de cauſa dicit, niſi vt cognoſcamus, quod in morbis uehementibus indicatio ſumitur a materia peccante, indicatio inquam agendi: Nam uolebat dicere, ſi materia ſanguinea

De ſectione uenæ.

Maxima pars medicinę curat. ĩ quo cõſiſtat.

Sectionis venę inuentio.

Quid agẽdum prius cognoſcere oportet.

Indicatio euacuãdi ſãguinis nõ niſi a ſãguine peccante

Gal. authoritates. 1

peccat, venam ſecare; ſi alia, pharmacum adhibere debemus;Et ideo dicit adhibitã diſtinctione. Secunda authoritas eſt quarto de tuend. valet.cap.4.vbi dicit, vbi laſſitudo non cædit debilibus auxilijs, tunc excogitandũ eſt de ualentiori remedio, adhibita modo (addit) diſtinctione vtrũ nobis magis conueniat vti pharmaco,uel ſectione uenæ:& addit etiam modo vires non dehortentur; nam vires non modo a ſectione uenæ dehortantur,ſed a pharmaco; ſed diſcernendũ eſſe dicit; nam ſi peccauerit ſanguis,ſanguis mittendus: ſi alius humor, purgatio adhibẽda. 2
Tertia authoritas eſt quarto meth.cap.ſexto. vbi dicit, quod quando æger propter vehementiam morbi indicarit tùm ſectionem venæ,tùm pharmaci exhibitionẽ:nos debemus inſpicere hoc,& conſiderare,nam interdum magis licet vti ſectione venæ, interdum magis pharmaco; Et declarat ſe ita clarè, vt clarius ſe declarare non poſſit: nam ſectione venæ debemus,(inquit)uti,cũ materia peccans fuerit ſanguis; pharmaco cum humor peccans fuerit, uel bilis,uel atra bilis, uel pituita. Quarta authoritas 13. meth. capite vltimo vbi Galenus dicit, quòd in fluxionibus humorum ad oculum poſſumus vti pharmaco,& ſectione venæ. Pharmaco vbi humor peccans fuerit acris,ideſt peccans in quali; Sectione venæ, ubi fluxio erit a plenitudine, ideſt a ſanguine. 3 4
Quinta & ſexta authoritas eſt in lib. de cur. rat. per ſang. miſſ.cap.7. & cap.8. ubi dicit in fluxionibus ad oculos eſſe inſpiciendum,an ſuccus peccans ſanguis ſit,nec ne:quia ſi ſanguis, ſectione venæ eſt educendus:ſi alius humor,pharmaco. Septima eſt quarto de ratione uictus vigeſimonono, ubi dicit neminem ambigere, quod neceſſarium eſt, quòd in Hellebori exhibitione reſpiciendum eſt,vt ſit magnitudo morbi & virium robur; & ſic in quocunque pharmaco: ergo & in ſectione uenæ hæc inſpicienda. Octaua authoritas, Galenus quarto de ratione victus. 111. vbi Hippocrates loquebatur de hydrope,dicit Galenus, quod in nulla hydrope conuenit ſanguinis miſſio, præterquam in hypoſarcha, & ea hydrope, quæ fit ex ſuppreſſione ſanguinis,vel hęmorrhoidũ,vel mẽſtruorum,&c. Idque non alia de cauſa, niſi quia ibi peccat ſanguis. Et non dicatis,quia ibi eſt virtũ robur. Nam in hydrope virtũ robur eſt, & ideo Auicenna libro tertio, ubi de hydrope dicit, ꝙ ad apertionem abdominis in hydrope veniendũ eſt, quando vires fuerint ualdè ualidę. Præterea quarto de ratione victus vigeſimonono dicebat Galenus,quòd ad exhibitionem hellebori requiritur virtus valida. Sed in hydrope nos damus Elaterium, quòd valentiſſimum eſt medicamentũ, & multò validius, quã helleborum: nam non datur drachmis,ſed granis, neque ſcrupulis; ergo multò valentiorem requirit virtutẽ. Vltima & nona authoritas eſt,in libro de cõſtitutione artis medicæ, capit. 19.quæ clariſſima eſt: Dicit enim, quod quoties eſt aliquod ſuperfluum in corpore, illud tale euacuandum eſt, adhibita tamen diſtinctione,an quantũ,an quale ſit; & ſeipſum declarat,quid per quantum, uel quale intelligat: nã ſi fuerit (inquit)ſanguis,ſanguis ſectione uenæ eſt euacuandus, ſi vero vtraque bilis, vel pituita debemus uti pharmaco.Quare clarum eſt ex his,& alijs innumeris Galeni locis, quòd quando Galenus proponit ſectionem uenę, ſemper materiã peccantẽ ſanguineam præſupponit. Et propterea etiam Auicenna in Tract. de feb. cap. de curatione in cõmuni febr. putridarum,dicit quòd in febribus ſecanda vena eſt, quando vires fuerint fortes, neque hoc ſufficit, ſed requiritur,ut humor peccans ſit ſanguis, nam aliter pharmaco eſt utendũ; Vnde vtitur verbis formalibus Galeni quarto method. capitu. ſexto. Idẽ habet Auicenna quarta primi c.de phlebotomia, vbi ſemper 5.&6. 7 8 9 1 2

In qua hydrope ſanguis mittẽd'.

Elateriũ helleboro ualidius.

Auic. authoritates.

Digitized by Google

per præcipit in phlebotomia eſſe conſideranda materiam peccantem; nam cum bilis, vel alius humor peccat, non eſt ſanguis mittendus, ſed ſunt pharmaco extraducendi hi humores. Quare ex his habetur, quòd in ſectione venę requiritur materia ſanguinea vincens, & non alius humor &c.

LECTIO XIX.

IN nouiſſimis lectionibus accepta occaſione ab Hippocratis Aphoriſmo: Cępimus ſermonem habere de chyrurgia: Atque circa hoc inſtrumentum duo eſſe obſeruāda propoſuimus. Alterum fuit inuentio huius auxilij. Secundum inuenti auxilij recta adminiſtratio; Et hæc duo ſunt etiam obſeruanda in quocunque medico auxilio. Quò ad inuentionem chyrurgiæ, ideſt ſectionis venæ, vt inueniremus ſectionem venæ dogmaticè cœpimus eam indagare merito ſuorum indicantium, & coindicantium. Diximusque ad ſectionem venæ quatuor neceſſario requiri. Primum eſt materia ſanguinea peccans. Secundum morbi magnitudo. Tertium uirium robur. Quartum florens ætas. Quæ autem eſſet materiæ peccantis neceſſitas, vltima lectione declarauimus. Imo id comprobauimus ratione, ut arbitror demonſtratiua, & frequentibus Galeni authoritatibus. Quas ad oppoſitum trahere eſt impoſſibile. Reſtat modo tria, quæ remanent, neceſſaria eſſe oſtēdamus: magnitudinem nēpe morbi, uirium robur, & ætatem florentem. Sed hoc clarum eſſe poteſt tū ex Hippocrate, tum ex Galeno quarto de ratione vict. cap. 19. Imo ex toto de ſectione venæ, vbi hæc tria eſſe neceſſaria ad ſectionem venæ clariſſimè affirmant. Quòd ſi cauſam huius deſideratis facilè eſt eam habere. Primum quantum ad morbi uehementiam, ſi debet eſſe proportio inter morbum, & auxilium morbi, cum iuxta Hippocratis ſententiam extremis morbis extrema conueniant remedia, ſequitur, quòd quoties morbus vehemens extiterit, quòd indicabit vehemens auxilium, putà ſectionem venæ: Propterea Galenus ſexto Epidem. ſect. 3. circa finem Reddit cauſam, cur Hippocrates ibi in pleuritide ſanguinem non mittat, dicit hoc ideo factum fuiſſe, quia illa pleuritis, cum in ea eſſet ſanguinis expultio, erat debilis; & ideo non indigebat vehementi, & valido auxilio, vt venæ ſectione. Requiritur poſtea robur virium. Nam cum quodlibet auxilium licet proſit, ex aliqua tamen parte noceat: hoc maximè in ſectione venæ poterit eſſe, cum per ſanguinis euacuationem plurima ſpirituum copia vacuetur, & ideo vires validæ debent eſſe, ut hoc auxilium ferant. Requiritur poſtremò florens ætas, nam vt ſupra etiam dicebamus, pueri, & in decrepita exiſtētes ætate non ferunt ſectionem venæ. Quare quatuor pro hoc auxilio requiruntur. Materia peccans ſanguinea, morbi magnitudo, virium robur, & ætas florens. Sed quiſpiam, qui non hiſtoricè, ſed ſecundum rationem rem cognoſcere uoluerit, quæret. Cū hæc quatuor requirantur, an eadem ratione, uel diuerſa requiruntur? (Et hoc aduertatis, quia ex hoc ſoluetis omnes authoritates, & rationes, quę aduerſus propoſitam ueritatem adduci poſſent;) Dico quòd hæc quatuor diuerſo concurrunt modo. Nam materia ſanguinea concurrit, ut indicat quid agendum: Morbus verò vehemens concurrit, non ut indicat quid agendum, ſed cum Quo agendum, virtus verò valida concurrit, non vt indicans ſectionem venæ; nam indicat ſui cuſtodiam, & alimentum: ſed ut; coindicans ſectionē venæ. Aetas verò florens eſt non prohibens, & coindicans; nam idem eſt dicere non prohibens, & coindicans ſectionem venæ, ſed ad differentiam virium dicamus, quòd eſt non prohibens ſecundario: nam ætas florens ad vires refertur. Si enim in puero conſtaret virtus, uel in decrepito mitteremus ſanguinem ſectione venæ. Neque eſt, cur quis dubitet, cur Galenus proponit ætates. Nam omnia declarabimus. Hanc autem veritatem retulit Galenus in libro curatiuo per ſang. miſſ. cap. 13. vbi dicit, quòd ad ſectionem venæ duo requiruntur ſcopi. Primus eſt morbi magnitudo, quæ indicat ſecandam venam: virium autem robur eſt ſecundum, quòd eſt non prohibens, qua veritate ita declarata nō eſt, cur quis in ea ambigat ob Galeni authoritatem quarto meth. cap. 6. Vbi Galenus expreſsè dicit, quòd ex redundantia ſanguinis non eſt capienda miſſio ſanguinis, ſed à magnitudine morbi, & à virium robore. Et ideo quis ſtatim inferret: ergo ex ſententia Galeni non debemus materiam ſanguineam peccantem conſiderare. Sed ſat nobis eſt, ut morbi magnitudo adſit, & virium robur, licet alia quæcunque materia peccet. Iam patet quomodo intelligenda ſit hæc authoritas, quia diximus nos, quòd ſi cōſiderauerimus Quid agendum, id à materia peccāte ſumitur. Quòd ſi (& ita intelligatis Galenum hoc in loco) non conſiderauerimus. Quid agendū; ſed cum Quo agendū, ideſt an debili vel valido auxilio agendum ſit; tunc procul omni dubio (inquit Galenus) hoc non ſumitur à materia peccante, ſed à morbo, & viribus; nam ſi morbus magnus eſt, magnum indicabit auxilium: ſi debilis morbus, debile auxiliū. Et ideo inquit (eſſe ſecandā venam), i. Quo agendum, hoc eſt eſſe agendum cum hoc valido auxilio, quòd eſt ſectio venæ, non ſumitur à ſanguine, ideſt non ſumitur a materia peccante ſanguinea: quia materia ſanguinea peccans non ſemper indicat ſectionem venæ; ſemper quidem indicat vacuandum ſanguinem; ſed an ſectione venæ, an alio quouis auxilio debeat uacuari non indicat; quia ſanguis peccans non modo poteſt vacuari ſectione uenę, ſed inędia, frictionibus, cucurbitulis, & multis huiuſmodi; A materia ergo quid agendum ſumitur, ideſt eſſe vacuādum; ſed cū Quo, ideſt eſſe vacuandum hoc valido auxilio, quòd eſt ſectio venæ, non indicatur à materia: ſed a magnitudine morbi, & viribus; idq́ue clarum eſt, quia poſtea Galenus ſtatim in eodem capite ſubiungit, (nā alijs;) ſcilicet materijs à ſanguine peccantibus ſatisfacit inędia: alijs frictio, alijs balneū, &c. Et ideo non in omnibus venæ ſectio ſumit; At hoc ſumitur à morbi magnitudine, & viribus: Quod eo mihi manifeſtius ſit; quoniā cum Galenus in eodem c. loquitur de Quid agendum, dicit eſſe ſumendum à materia peccante, ideſt à ſanguinea; cumq́ue veriſimile non ſit in tam paucis uerbis, (ne dicam Gal. ſed mediocrem aliquē authorem) ſibi mutuo pugnātia aſſeuerare: Ideo ita uenit Galenus exponendus, vt ego eum expoſui. At ego nolebam cuidam obiectioni, mihi à quodam doctiſſimo Iuuene auditore meo propoſitæ ſatisfacere, quæ ipſi demonſtratiua uidetur: Quoniam facilè putabam vnumquemque veſtrum ex determinatis ipſam diſſoluere poſſe: Quoniam ne dum Logica eſt, tantum abeſt, ut demonſtratiua ſit: Quoniam verò ex eius diſſolutione magis veritas à vobis determinata confirmabitur, tùm præſertim, vt Iuueni illi doctiſſimo ſatisfaciam, breuiter rationem diſſoluendā proponam. Ratio talis eſt. Quicunque morbus magnus, uehemens, & acutus (nā de eo loquuntur morbo, qui acutiſſimus eſt, & non dat inducias, & celerrimi motus exiſtit) indicat ualidum, ac præſentaneū auxilium; Cum verò duo ſint ualida auxilia, uenæ ſectio, & pharmacum: neque conuenire poſſit huic morbo à principio pharmacum, egeatque ualido auxilio morbus hic, & non ſit aliud ualidum auxilium, niſi uenæ ſectio igitur à principio in hoc morbo acu

Ad uenæ ſectionē quatuor requiri.

Inter morbum & auxiliū morbi debet eſſe proportio.

Venę ſectionem, quæ non ferāt ætates.

Dub.

Sol.

Non prohibēs, & coindicans idē.

Vacuatio ſāguinis à magnitudine morbi, & à virium robore ex Galen. & quō intelligenda hæc authoritas.

Obiect.

Digitized by Google

to indicatur venæ ſectio. Quod argumentum ſi fiat (inquiunt) dummodo cęteri ſcopi adſint, ut uirium robur &c. ſequitur, ꝗ non à materia peccante ſumit vacuatio ſanguinis, ſed quacunq; exiſtente materia peccãte in hoc morbo propoſito eſſet indicatio mittendi ſanguinis, dummodo uires, & alij ſcopi cōſenſerint.

Solutio.

Sed non eſt difficile hoc argumentum diſſoluere, & ideo reſpondeo unica reſponſione, tum ad materiam, cum ad formam argumenti. Pro reſponſione, quò ad materiam, vt videatis quantum poſſit argumentũ ſuppono caſum (ut omnia cõcedam arguenti) ꝗ ſit morbus magnus, vehemēs, acutus, non dans inducias, imò plus addo, qui pēdeat à cacochymia exquiſita: Nam ſi cacochymia exquiſita non ſit, ſed notha: vel notha, vel exquiſita plethora concedo, quòd in his indicetur mittendum eſſe ſanguinē: nam peccat ſanguis, uel humor parum recedens a ſanguine: ſuppoſito hoc, dico, ꝗ in caſu prædicto, tria (quantum ad noſtrũ propoſitũ attinet,) ſunt conſideranda; nã aliter plura conſideranda eſſent. Primũ eſt, Quid agendũ; Secundũ cũ Quo agendũ: Tertiũ Quando agendum.

Quid agendum a materia.

Quantum ad quid agendum, vt dicebat Gal. 2. Aphor. primæ particulæ 4. de tuend. c. 4 & in libro de atra bile capite ſexto, & alibi quam ſæpiſſimè, id ſumitur à materia peccante; Nam ſi ſanguis peccat, ſanguis eſt euacuandus, ſi bilis, bilis &c. cum ergo in caſu propoſito ſit cacochymia exquiſita, ergo indicatur, quò ad quid agendum, non eſſe euacuandum, ſed purgandum ſunt enim duæ; diſtinctæ indicationes purgatio, & vacuatio, ut ex locis allegatis clarè patet.

Purgatio & vacuatio duæ indicationes diſtinctę.

Quantum ad cum quo agendum, An ſcilicet debili, vel valido auxilio purgatio ſit molienda capitur à morbo; cum ergo hic morbus ſit vehemens, indicat validum auxilium, ſed non quodcunque, ſed ualidum auxilium quò ad purgationē & pharmacum, non aũt quò ad ſectionem uenæ.

Cũ Quo & Quando à Quibus.

Quò ad quando agendum ſumitur potiſſimum ab acumine morbi, & à materia; Ideo hæc duo potiſſimum conſideranda motus morbi, & materia. Quò ad motum morbi, hic habemus morbum velociſſimi motus, & ideo indicat quàm primum eſſe agendum; Nã in acutiſſimis morbis etiam eadem die eſt agendum, dicebat Hippocrates; & ideo ratione morbi indicatur eadem etiam die exhibitio pharmaci.

In acutiſſimis morbis eadē die agēdum.

Quoniam verò rectè operans medicus non vnum tantum inſpicere debet, ſed omnia: ob id cum in hoc caſu materia peccans ſit cacochymia, neque materia cocta ſit: ideo non debemus pharmacum dare; niſi materia cocta fuerit, eodem atteſtante Hippocrate (concocta medicari:) Nam ſupponamus, quòd ſit materia acutiſſimum morbum faciens, & non furioſa, quòd alijs impoſſibile videtur, quòd ſit morbus acutus, & quòd materia non ſit furioſa. Hoc enim falſiſſimum eſſe ex praxi experitur;

Pharmacum non exhibendum, niſi concocta materia.

Qua de re in caſu propoſito alterum trium agere poſſumus, non dico debemus: Nam id, quod debemus vnum tantum, (vt videbitis) eſt; Primo vt exhibeamus pharmacũ à principio: Secundo vt ſecemus venam, vt videtur velle aduerſarius: Tertio ut differamus purgationē quouſque materia concoquatur. Sed quodnam horum in praxi agendum? Dico, quòd illud faciendum eſt, quod vires magis perferre poſſint, ac melius: ac id, ex quo maius iuuamentum, quàm nocumentum ægri ſentire poſſint.

Quid in acutorũ principio agend.

Quo conſtituto facile apparet, quod nos à principio in caſu propoſito nō debemus accedere ad exhibitionem pharmaci, namque cum materia cruda ſit, per purgationem vel vacuabitur materia bona, vel ſaltem irritabitur, ac obſtructiones maiores fient, & ſic corpus vndique incaleſcet, ac febris magis exaſperabitur.

Purgatio in principio acutorum, ubi non cõuenit, quæ afferat nocumenta.

Sed neque etiam veniendum eſt ad ſectionem venæ: Idque tum per viam cauſæ; tum per viam ſigni habere poteſtis: per viam cauſæ, & à priori, ſi Quo cum agēdũ ſupponit Quid agendum, & quid agendum in hoc caſu eſt purgatio, quæ capitur à cacochymia, vbi autem purgatio conuenit, non eſt hæc molienda ſectione uenæ, ſed pharmaco: Ergo patet per viam cauſę, quòd in hoc caſu nullo pacto ſectio venæ conuenit, nam nullum eſt, quod indicet ſectionem venæ. Neque per viam ſigni conueniret ſectio venæ, quia vires non tolerarent ſectionem venæ: Sed hic nolo vobis vnum celare, vt omnis cõfuſio tollatur ex animis veſtris quantum fieri poteſt.

Obiect.

Quòd cum ego aſſeram non conuenire ſectionem venæ, quia vires non tolerarent, ſtatim dicet quis ergo ſecandam eſſe venam, & mittendum eſſe ſanguinem à viribus ſumitur.

Reſponſ.

Dico ego, quòd vires, ſiue validæ, ſiue debiles ſint, nunquam ſe habent ex parte ſcopi ſectionis venæ in caſu propoſito. Declaro, ſi virtus eſſet (vt ſcopus ad ſectionem venæ) vel ſe haberet, vt non prohibens, ſeu coindicans, ſi valida eſſet: Vel ut prohibens, ſi debilis, ut Galenus libro de curan. 1 at. per ſang. miſſ. c. 13. Sed hic, vires non ſunt coindicantes, probo: Quia coindicans ſignificat eſſe aliquid, quòd indicet, ſupponit n. coindicans id, quòd indicat: Sic non prohibens ſupponit indicans.

Coindicans quid ſignificet, & ſupponat.

At ego in caſu propoſito non video aliquid, quòd indicet ſectionem uenæ: Nam ſi eſſet cacochymia notha, uel plethora notha, uel exquiſita, indicaretur ſectio venæ. A. in cacochymia exquiſita non eſt aliquid indicans ſectionem venæ: Quõ ergo vires poſſunt eſſe coindicantes, uel non prohibentes ſectionem venæ, ſi non eſt aliquid quod indicet? Idque etiam (vt clarius fiat) oſtendo in morbo pendente à plethora exquiſitiſſima. In hac plethora non indicatur purgatio; & ideo nec pharmacum. Sed cur pharmacum non exhibetur? Si vultis rectè reſpondere, neceſſarium eſt, vt dicatis, quia non conuenit nec à priori, nec à poſteriori: Non à priori, quia à nullo indicatur pharmacum: non à poſteriori, quia vires non tolerant. Hic vires non ſunt prohibentes pharmacum, quia non eſt aliquid, quòd indicet pharmacum. Et ideo vires licet robuſtiſſimæ ſint, tamen non tolerant pharmacum. Sic & in caſu propoſito non tolerant ſectionem venæ, non ꝗ ſint prohibentes, cum nullum id indicet. Et cauſa ab Hippocrate aſſignatur, dum inquit: Si talia purgentur, qualia purgari oportet conuenit, &c. At purgatio requirit materiam in quali peccantem. Hic autē materia non in quali peccat, (loquor in plethora exquiſita) ſed in quanto ſolum. Sed fortè dicet quis: Ego libenter ſcirem, Quomodo vires, & Quomodo morbus dependens à plethorica affectione poſſunt concurrere ad purgationem, ſeu ad pharmacum indicandum: Quomodo cacochymia reſpiciat ſectionem venæ, & plethora reſpiciat pharmacum.

Quõ cacochymia reſpiciat venę ſectionē: plethora pharmacum.

Dicebat Hippocrates quarto Aphoriſmo, quòd victus tenuis non conuenit chronicis: Ex quo colligatis in arte medica indicantia, & non indicantia: non dico contraindicantia ex Galeno: Si enim accipiatis acutum morbum, ipſe indicat victum tenuem, & eſt nō indicans uictum mediocrem. Si verò accipiatis morbum chronicum, eſt ipſe non indicans victum tenuem, non quia contra indicet: quia neque morbus chronicus indicat uictum mediocrem. A pari in cacochymia, & plethora. Cacochymia eſt indicans purgationem, & eſt non indicãs euacuationem non autem contraindicans: quia euacuatio, & purgatio non ſunt contraria: contra vero plethora eſt indicans euacuationem, & eſt non indicans purgationem. Habetis ergo quantũ ad Quid agendum quædam indicantia, quædam non indicantia. Pari etiam pacto ſunt indicantia, & non indicantia Quantum ad quo agendum: nam ſi fuerit morbus vehemens a plethora indicabit ſectionem venæ, & non indicabit

bit

Digitized by Google

bit pharmacum; Vnde modò ſi conſiderabimus vires, ipſæ ſimilem locũ habebunt. Quia ſi fuerit morbus vehemens pendēs à plethora exquiſita, morbus indicabit ſectionem venæ, & vires validæ coindicabunt, vires debiles prohibebunt: Ratione autē pharmaci hoc pacto concurrunt: Nam vt morbus non indicat pharmacum, ſic vires ſunt ſimul non indicãtes morbum eſſe per pharmacum purgandum. Ad propoſitum itaque redeuntes dicamus, quòd cum in propoſito caſu nos nō poſſumus nec pharmaco uti, nec ſectione venæ, reſtat ergo ut id, quod poſſumus agamus. Nam non valet dicere, quòd in morbo vehementi ſemper à principio debemus vti valido auxilio; ſed id verum eſt; quando fieri poteſt; Et ob id in caſu iſto debemus attendere, ut materia cruda coquatur, & citò coquatur; Et ideo ſi opus fuerit bis in die debemus propinare concoquentia. Formaliter ergo ad argumentum reſpondendo dico: cũ argui. Morbus vehemens requirit uehementia auxilia, ergo in hoc caſu debemus vti validis auxilijs. Antecedens verũ, conſequens eſt falſum; Nam nō modo debemus reſpicere indicantia, ſed coindicantia, & prohibentia, & ideo ſi accidat, ut aliquis morbus ſit magnus, dubio procul, ſi aliquid non prohibuerit ex coindicantibus, valido deberemus vti auxilio: At hic multa prohibent hoc, quia materia non eſt concocta; Vnde ſi in genere non debemus vti ualido auxilio, multò minus in ſpecie; Nam a quo negatur genus, multò minus & ſpecies admittitur: Nam ſi non eſt animal aliqua res, multò minus erit homo. Et ideo quando addunt, dummodo alij ſcopi conſenſerint, vt vires, falſum dicunt; Quia in hoc caſu vires non coindicant, nec prohibent ſectionē venæ: Nam cum coindicans ſupponat indicans, cum nihil ſit, quod indicet ſectionem venæ, ergo vires non coindicabunt illam; Et ſic (vt mihi videtur) ad plenum rationi propoſitæ ſatisfactum fuit &c.

Quõ uires, & morbus a plethora exquiſita cōcurrãt ad purgationē. Nō ſemper in morbo vehemēti à principio vtēdũ ualido auxilio.

A quo negatur genus, multò minus & ſpecies admittitur.

LECTIO XX.

CIRCA inuentionem ſectionis venæ audiuiſtis quomodo quatuor erãt neceſſaria, diuerſimodè tamen; Et licet circa hæc multa dixerimus, tamen quædam etiam dicenda ſuperſunt, vt vnuſquiſque veſtrum oculis quodammodo videre, ac cognoſcere hanc materiam, atque facilè poſſit intelligere Galeni authoritates, hinc inde diſſeminatas. Quò igitur attinet ad materiam, ſciendum quòd per materiam ſectionem venæ indicantem nos intelligimus materiam humoralem inuenis exiſtentē, quæ vel facit plethoram exquiſitam, uel plethoram notham, vel cacochymiam notham. Sed quid hæ voces nunc ſignificēt, nō eſt opus manifeſtare quoniam ſuo loco ex ſententia Galeni quarto de tuend. valet. quarto diligenter eas explicabimus. Hinc colligatis, quòd quando dicit Galenus quarto meth. ſexto, & in libro curatiuo per ſang. miſſ. & alibi, quòd etiam ſi non adſint ſigna plenitudinis, licet tamen venire ad ſectionem venæ. veriſſimum eſt hoc, quia ibi loquitur de ea plenitudine, quæ pendet à multitudine ſanguinis, quæque facit plethoram exquiſitam; Nam non modo in hac, ſed in plethora notha, ac cacochymia notha ad hanc venæ ſectionem deuenire poſſumus: Et ex hoc etiam colligatis, quòd non modo licet in febre ſynocha, quæ eſt in corporibus ſanguineis; ſed in ea etiam, quæ eſt in biliofis, pituitoſis, ac melanconicis ſecare uena: Neque nobis contradicimus: Nam venimus, ſeu venire ſemper poſſumus ad ſectionem venæ, cum non adeſt cacochymia exquiſita; Nam quarto de tuenda capite quarto dicit, ꝙ ſi ſunt humores nō plurimum recedentes à natura ſanguinis licet ſecare venam, ac etiam purgare; Nam miſſa materia miſtum quid agendum indicat; ſed dicet quiſpiam ſi eſſet aliquis febricitans humore nimium recedente à natura ſanguinis, ut cacochymia exquiſita, quid eſt agendum? Dico quòd in hoc caſu non eſt ſecanda vena; nam ſi venam ſecaremus, dubio procul ægrum interficeremus. Et hinc elicio, quòd non modo in ſectione venæ, quæ fit gratia euacuationis; ſed in quacunque venæ ſectione, vt in ea, quæ fit cauſa reuulſionis, uel deriuationis debemus habere oculos, ac requirere plenitudinē ſanguinis; Vt ſi caſus adſit, quòd quis labores dolore coxendico, quòdque dolor hic pendeat à materia pituitoſa verè, ita ut potius acida, quàm dulcis ſit pituita, & recedat multum à natura ſanguinis, quid eſt agendum in hoc caſu? Dico, quòd interdum veniendum eſt ad venæ ſectionem, interdum minimè. Debemus quidem uenire, quando præter purgationem habet locum vacuatio; non debemus venire ad ſectionem uenæ, quando locum habet ſola purgatio, non autem vacuatio. Sed dicet Quis, Quādo habet locũ vacuatio, & quando non? Pro hoc intelligendo indicationes haurire oportet. Et una quidem indicatio hoc in loco ſumitur à materia faciente dolorem, quę cum multũ a natura ſanguinis recedat, incidat purgationem, non ſectionem venæ; Alia etiam ſumitur indicatio a cauſa efficiente dolorem, quę eſt vacuanda. Nec hic ſtare debemus, ſed vlterius eſt progrediendum; quoniam fuit regula Galeni multis in locis & aliorum omnium medicorum, quòd non eſt purganda, nec vacuanda pars aliqua, niſi habeatur de toto ratio; Et ob id in hoc caſu oportet oculos dirigere ad plenitudinem exiſtentem in toto: Nam ſi corpus refertum fuerit cacochymia exquiſita, & humore multum recedente a natura ſanguinis, ut erat etiam pars affecta, oritur indicatio purgandi; Et ob id nullo modo, ac nulla ratione in hoc caſu uena eſt ſecanda, nec molienda vacuatio, ſed purgatio. At ſi in toto corpore non fuerit exquiſita cacochymia, ſed notha: tunc & ſecare venam, & purgare poſſumus. Et ob id duplex in hoc caſu oritur indicatio tum vacuandi, cum purgandi: eoque præcipuè ſi morbus fuerit ualidum requirens auxilium. Quantum verò ad morbum attinet ſciendum, quòd per morbum intelligo non quemcunque morbum, ſed uehemētem, ſiue intelligatis vehementiam hanc ratione actiuitatis, ſiue ratione reſiſtentiæ, ſiue ex propria vi morbi, ſiue ratione ſymptomatum, vel ratione cauſarum, vel deniq; ex parte loci affecti: Et ex parte qdē loci affecti, uel locus affectus ſi pars aliqua ex principib. vel ſit pars famulãs principalibus, uel tandē pars aliqua conſentiens cũ principalibus. Hæc omnia poſſumus per morbum vehementem intelligere: Pręterea etiam cum Galeno locis citatis, & pręſertim in libro de ſectione venę, per morbum non intelligo tantum morbum uehemētem præſentem, ſed futurum, & hæc omnia, quæ dixi, hancque vehementiam non modo præſentem, ſed futurum intelligo: Et ob id quarto meth. ſexto: Vbi non peccabat ſanguis, ut in illis, qui ab alto ceciderant, ſecant uenam, & hoc, quia imminebat morbus magnus, ut inflammatio. Sed de morbo, ac eius uehementia hęc pro nunc dixiſſe ſufficiat: nam abũde ſatis de uehemētia hac loquar in eo Aphoriſmo. (Extremis morbis &c.) Quantum verò ad Vires attinet, dico quòd in eis tria ſunt pręcipuè conſideranda. Primum eſt, ut intelligamus uires ualidas nō modo in pręſenti, ſed in futurum etiam. Nam etſi in principio ualidę fuerint, tamen uenã ſecare non debemus, niſi ſperauerimus eas in futurum ualere poſſe; Et hoc ex Galeno colligitur, qui libro primo ad Glauconem cap. 14. Præcipiebat, quòd in febre cũ fluore

Materia ſectionē uenæ indicans.

Quõ liceat non adſint ſigna plenitudinis, liceat uenam ſecare.

Dub.

Solutio.

Quando in dolore coxendico a pituita, eaq; acida, liceat uenã ſecare.

Pars non purgãda nec euacuanda, niſi habētur ratio de toto.

Morbi uehementia uaria ratione.

Cur eadē tb. ex alto ſecāda uena, & ſi ſanguis non peccet.

Circa uires triacõſiderãda.

Digitized by Google

In feb. cũ fluore alui abſtinendum à ſanguinis vacuatione.

fluore alui, etiã ſi diminutus ſit fluor, debemus nos abſtinere à quacunque vacuatione, & a ſectione venæ; Quia quamuis (inquit) vires in præſentia validæ videantur, tamẽ in futurum fient imbecilles, & hoc præcipuè fit, quãdo febris eſt coniuncta cum uacuatione ſymptomatica; Nam ſi non ſymptomatica, ſed potius critica vacuatio fuerit, vel quomodocũq; aliter à natura, non eſt timendus uirium lapſus; Et ob id authoritas Galeni nono metho. capite quinto nõ eſt diſcors ab ea, quam modo adduxi. Dicit enim ibi, ꝙ in febre cum fluxu menſiũ, ſi menſes diminutè fluant, ſecãda vena eſt: Nam vacuatio illa non eſt ſymptomatica, ſed à natura fit, & quia eam natura non poteſt ita ualidè facere, ut debet; Ideo naturam iuuare debemus cum venæ ſectione: uerum hęc omnia ad uires, non ab aliud ſcopum, ut multi falsò credidere, referenda ſunt; vtpote non ſunt referenda ad ſymptomata, &c. Nã ſymptoma nullo modo inter ſcopos referẽdum uenit. Secundum conſiderãdum circa uires eſt, ut conſideremus vires tùm proprias, tùm alienas. Neque iſta uideantur eſſe imaginationes: nam hoc facimus, ne cogamur innumeros alios ſcopos ponere, ac intentare; vt in Muliere vtero gerente vires proprias intelligo uires Mulieris: alienas verò vires intelligo uires fętus; Quia interdum mulier moritur, & viuit fętus; interdum contra fit. Interdum vtrumque moritur: aliquando etiam viuit vtrumque. Sed fętus vires interdum ſunt prohibentes, interdum ſunt non prohibentes. Declaro quotieſcunque fuerit mulier vtero gerens propoſitum medici uolentis mulierem curare duplex eſt: primũ, vt vtrumque ſeruet; & hoc debet eligere, ſi fieri poteſt. Secundum eſt, ut de duobus malis, minus malum eligat; nam multò minus eſt habere mulierem incolumen, & fętum mortuum, quàm vtrumque mortuum reddere. vt cum mulier anginam habet, vel ſputum ſanguinis, cum medicus vult utrumque ſeruare oportet uires ualida eſſe tùm proprias, cum alienas. De proprijs uiribus mulieris id clarum eſt; De alienis etiam conſtat; nam ſi vires fętus debiles fuerint, tunc fiet abortus, & ideo debiles prohibent, validæ coindicant. Coindicant quidem uires fœtus, vbi fœtus eſt paruulus, & parua indiget alimenti copia; cum uerò grandior eſt factus, & indiget multo alimẽto, tunc vires fętus ſunt inhibentes ſectionem venæ. Si verò medici ſcopus fuerit ſeruare tantum mulierẽ, tũc tm̃ uires mulieris debemus inſpicere, ac derelinquere uires fętus, Nam tantum uires mulieris ſunt coindicantes, vel prohibentes: Et ob id cum ſermo erit de muliere vtero gerente non faciatis, ut hi faciunt, qui multiplicant ſcopos, & ſine neceſſitate proponentes mulierem pro uno ſcopo, fętum pro alio &c. Tertiò circa vires conſiderandum eſt, ut cognoſcamus, in quibus conſiſtunt hę vires, vt inde ſcire poſſimus, quæ nam ſcilicet concurrant, ad coindicandam ſectionem uenæ, quæ verò ad prohibendã; ſed hoc eſt facile ex Galeno colligere undecimo method. capite 1. Quod ſcilicet vires in tribus conſiſtant. In ſpiritibus, carnoſa ſubſtãtia, & in ſolidis particulis: Quid uerò per ſpiritus ſit intelligendum nũc non declaro, nam inferius ſuo loco hoc manifeſtabo, quomodoq; à calore naturali differant ad amuſſim oſtendam. Cum itaque virtus in his tribus conſiſtat, poteſt ipſa conſiderari, vel ut eſt ipſa valida ſecundum omnes has tres partes, uel ut eſt debilis ſecundum omnes has partes. Tertio non prout eſt debilis, vel valida omnifariam; ſed prout ſecundum aliquas partes eſt ualida, ſecundum aliquas debilis: Et in hoc etiam perpendere oportet: Vtrum ſit valida ſecundum plures partes, & debilis ſecundum pauciores, uel ſecundum plures debilis, ſecundum pauciores fortis; Vnde ex his ſequitur quòd interdum nos

In febre cum fluxu mẽſiũ qñ ſecanda vena.

Symptoma inter ſcopos non referendum.

2 In vtero gerẽte uires conſiderandæ tũ ꝓpriæ, tum alienæ.

Vires fœtus qñ coindicent uenæ ſectionẽ, & qñ inhibeant.

3

Vires in trib. conſiſtunt.

Virtꝰ triplicter.

habemus vires validas ſecũdum omnes partes, ideſt ſimpliciter, & abſolutè, uel debiles ſimpliciter, uel validas ſecundum Quid. Declaro hæc omnia, & primo capio vires ualidas ſimpliciter: Vires validę ſimpliciter, & ſecundum has omnes tres partes non reperiuntur, niſi in corpore plethorico, ac optimè quadrato quod redundat ſanguine peccante ſolũ ex parte quantitatis, ac ſola plethora exquiſita laborat: Et præterea reperiuntur in corpore cõſtituto in florente ætate: Nam in pueris ſolidæ partes laxæ, ac molles nimis ſunt. In ſenibus ſunt nimium aridæ; Et ob id reperiuntur hæ uires in eo corpore, quod proponit Galenus nono meth. quarto & Hippocrates in hoc Aphoriſmo; Quòd ſi vires fuerint ualidæ ſimpliciter, ideſt ſecundum omnes tres partes, tunc ualet conſequentia. Vires ſunt validæ ſimpliciter, & morbus eſt uehemens, ergo ſecãda uena; Quoniam vires hic concurrunt non modo, ut coindicantes ſectionem uenæ, ſed etiam ut indicantes copiam ſanguinis: igitur vires in hoc caſu præſupponunt quid agendum, ſcilicet eſſe euacuandum; Idque clarè conſtat ex Galeno in libro de cur. rat. per ſang. miſſ. c. 13. Vbi dicebat quòd quoties ualidæ vires fuerint, (ſimpliciter intelligendo) ſat ſunt duo ſcopi ad ſecandam venam, quia talibus exiſtentibus viribus impoſſibile eſt, ut in corpore ea ſit cacochymia, quæ inhibeat euacuationem ſanguinis. Si hæc itaque cauſa eſt, ſequitur ergo, quòd Galenus uoluerit cacochymiã indicare aliud à uacuatione, ideſt purgationem; Et ob id Galenus ibi loquitur de viribus validis ſimpliciter, quæ non modo coindicant, ſed indicant ſectionẽ uenæ. Quòd ſi vires debiles fuerint ſecundũ has omnes tres partes, tunc nullo modo debemus mittere ſanguinem, ut in decrepita ætate. Si uerò uires validę fuerint ſecũdum Quid, ideſt ualidæ ratione duarum partium, debiles uerò ratione unius tantum: hoc vnũ, uel ſunt ſpiritus, uel carnoſum genus, uel ſolidæ particulæ: ſi ſpiritus (aduertatis hoc, nam in hoc ſumus diſcordes à multis,) langueſcant, quodes eſt corpus quadratum, ac ſanguine referum, & nõ adſit macies, & ſit in florenti ætate, ſolidaque bene ſe habeant, ſed ſpiritus non bene, quia ſcilicet nimium diſſoluti ſint, ac à centro ad circunferentiam tracti, in hoc quidẽ caſu virtus eſt prohibẽs ſectionẽ venæ. At ſi ex altera parte imbecilles ſint ſpiritus per viam concẽtrationis, quia nimium ſint concentrati: tunc conſiderare oportet: An ſanguis exiſtens in hoc corpore ſit corruptus, uel ſimpliciter copioſus ſine aliqua corruptione. Si eſt corruptus, uel eſt inſignis corruptio, uel eſt leuis. Si inſignis fuerit corruptio, adeo quòd ſit impoſſibile reducere ſanguinem ad benignum, tunc non debemus ſecare uenam, ſed partim nutriẽdo, partim uacuando frictionibus, clyſteribus, & huiuſmodi alijs ꝓcedere debemus; Neq; ſectione uenæ utemur. Quòd ſi putredo leuis fuerit, poſſemus deuenire ad ſectionem uenæ; Quia ad benignum poteſt reduci ſanguis, fiet enim euentatio beneficio ſectionis uenæ; Et de hac conſtitutione, ac ſectione loquitur Galenus ſecundo Aphoriſmorum decimoſeptimo. Si autem ſanguis ſolum copioſus fuerit, multò magis poſſemus ſecare uenam: Sed hoc in ſequenti fuſius explicabimus, &c.

Vires duplicitur.

Vires validæ ſimpliciter in quo corpore.

Vires qñ indicãtes ſectionẽ uenæ, & ſãguinis copiam.

Vires validæ ſecũ dũ quid quõ prohibeant, uel coindicent uenæ ſect.

LECTIO XXI.

DEclarabam quid per uirtutẽ intelligere oporteat, ut ſine periculo ad ſectionem uenæ deuenire poſſimus: declarauimusq; quomodo virtus ualida ſimpliciter coindicat ſectionem uenæ, & quomodo debilis ſimpliciter prohibet ualidũ auxilium: accepimus poſtea declarare quid poſſit uirtus

tus

Digitized by Google

tus valida ſecundum quid, & quia erat valida ratione duorum, imbecilla ratione vnius tantum. Primũ conſiderauimus hoc vnum eſſe ſpiritus, & ultimo loco diximus, quòd ſi uirtus ſit ualida ratione duorum, imbecilla autem ratione ſpirituũ: Quia.ſ.ſpirites concentrantur; tũc poſſumus venire ad ſectionẽ uenę; Et ob id ſyncope actu exiſtente vires adeò validæ poſſunt eſſe, ut indicent ſectionẽ uenæ, idque probatur multiplici Galeni authoritate, prima eſt Gal.4.de ratione victus.cap.23.ubi dicit, ꝙ in obmuteſcentia periculum eſt, ne calor naturalis extinguatur; & per obmuteſcentiam intelligit amiſſionẽ vocis, quę aliud non eſt, neq; eſſe poteſt, niſi ſyncope; Et in c.24.præcipit Gal.ꝙ in hac obmuteſcentia, ac in hac ſyncope aperiatur uena dextri cubiti. Quare in ſyncope ex Galeni ſententia poſſumus deuenire ad ſectionem venæ. Secunda authoritas eſt eiuſdem quarto de ratione vict.81. ubi author ille vult, ꝙ in melancolicis, ubi fiunt interceptiones ſpirituum ratione repletionis ſit deueniendum ad ſectionẽ venę. Et Gal.in com. approbas hanc curationẽ; declarat quid intelligat author ille per interceptionem ſpirituũ, & dicit ꝙ intelligit quando adeſt carentia pulſus, quæ fit ob materiã replẽtem: quæ nihil eſt aliud, niſi ſyncope, & tamen ſecat venam. Tertia authoritas eſt eiuſdem in eodem 4.c.111.vbi Gal.habet, ꝙ quemadmodum periculum eſt, ne ignis a lignis tum humidis, tum multis extinguatur: ſic periculũ eſt, ne calor natiuus ob multitudinem materiæ ſuffocetur; Et propterea dicit maximè pręſentaneũ eſſe remedium ſectionem venæ. Vult ergo ꝙ quoties multitudo ſanguinis eſt cauſa ſyncopes, & imminet ex ipſo ſanguine periculum, vt v. c. integra defectio, ac ſuffocatio caloris natiui; tunc neceſſarium eſſe, ut quàmprimum remoueatur talis multitudo; ſed meliori, ac valentiori auxilio non poteſt remoueri, niſi ſectione venæ: Quarè ſectio venæ etiam in ſyncope fieri poteſt, neque eſt, ꝙ quis hanc veritatẽ ſuſpectã habeat, eò quòd Galenus duodecimo metho. cap. 3. & primo ad Glauconem decimoquatto dicat, Actu exiſtente ſyncope eſt à ſectione uenæ deſiſtendum, & ab euacuatione, & à quocunque ualido auxilio; Nam videre oportet de qua ſyncope loquatur his in locis Galenus; Non enim loquitur de ſyncope à multitudine ſanguinis, quæ ſectione venę tolli poſſit, ſed de ea multitudine faciente ſyncopem, quæ nõn eſt ſine cruditate. Quòd ſit verum monſtratur: quia duodecimo metho. loquitur Galenus de cura febris ſyncopalis humoroſæ, quę pendet ab humorib. crudis, craſſis, ac maximè tenacibus, putridis: In primo ad Glau.præcipit eſſe vtendũ Mulſa, utque in Mulſa incoquamus, vel hyſſopum, vel thymum, vel pulegium &c. quæ habent vim incidendi: ergo ibi potius reſpexit ſyncopem, quæ fit ex viſciditate, & cruditatę humorum, quàm ex multitudine, & ideo non vult ſectionem venæ.

In ſyncope quandoq; vena ſecanda. *Obmuteſcentia quid.* *Interceptio ſpirituũ quid.* *Obiectio* *Solutio.*

Nos verò loquimur de ſyncope a multitudine ſanguinis, quæ alio commodiori auxilio non poteſt tolli, niſi ſectione venæ. Hæc de virtute ualida ſecundum quid, quando imbecillitas eſt ex parte ſpirituũ. Si uerò virtus fuerit ualida ſecundum quid, eò quòd habeat imbecillitatem ratione carnoſi generis tantum, & robur ratione ſpirituum, & ſolidorum; tunc hæc coindicabit ſectionem venæ. Vt hoc intelligatis, ſciendum, quòd nos vires validas ratione ſolidorũ, & ſpirituũ intelligimus, debiles uerò ratione carnoſi generis, quoties æger fuerit in media ætate conſtitutus inter ſenilem, & puerilem: quia aliter ſi non eſſet in hac media ætate æger, non poſſet habere firmitatem ſolidorum; Intelligimus autem robur ratione ſpirituum, quia ſpiritus neque prius æquo concentrantur, nec plus æquo diſperguntur. Imò cum in corpore adeſt ſanguis, ex hoc bono ſanguine, boni etiam ſpiritus generantur. Sed debilitas eſt in carnoſo genere, quia eſt macies. Sed quomodo poteſt laborare carnoſum genus in corpore bono exiſtente ſanguine, ac ſpiritibus?

Dub.

Reſpondetur quòd id hoc pacto fit, cum ſcilicet in corpore non tantum boni ſanguinis copia generatur. Sed malus etiam ſanguis aceruatur; veluti cum ſupprimitur naturalis vacuatio, vt in viris cum ſuppreſſus fuerit fluxus hæmorrhoidum, & in mulieribus, cum ſupprimuntur menſes, &c. In his enim, & ſimilibus ſuppreſſionibus fit, quòd licet ratione iecinoris gignatur optimus ſanguis, tamen cum eo commiſcetur ſanguis malus, & ideo corpus emaciatur. Tales autem vires admittunt ſectionem uenæ, ut patet ex Galeno ſexto Epidemior. ſectione tertia, commen. vigeſimonono, qui in muliere illa emaciata non ratione inædiæ: ſed quia menſes ſuppreſſi fuerant, cum uirtus eſſet ualida tum ratione ſolidorum, tum ſpirituum: licet non carnoſi generis, ſecat uenam, & in magna copia, ut apud ipſum uidebitis. Quòd ſi uirtus ratione carnoſi generis ualida ſit, & ratione ſpirituum: ratione uerò ſolidorum ſit debilis: tunc omnimode prohibetur ſectio uenæ, etiamſi carnoſum genus, & ſpiritus ualidiſſimi fuerint. Et hæ ſunt uires puerorum: Nam ſpiritus in maxima copia adſunt, carnoſum genus bene ſe habet, & calor natiuus viget, tamen uires non conſentiunt ratione ſolidorum: At ſic de viribus ſecundum quid valentibus. Si autem virtus fuerit debilis ſecundum quid, ideſt ratione duorum debilis, ratione vnius valens: uel hæc debilitas erit ratione ſolidarum particularum, & tunc omnimodè prohibetur ſectio uenæ; nam ſiue ſolidum genus imbecillũ coniungatur cum carnoſis particulis imbecillibus, ſiue cũ ſpiritibus imbecillib. ſemper prohibebit ipſam ſectionẽ; Si.n.ſolidũ genus, ſolũ id facere poterat, multo magis id faciet cõiunctũ, vel cũ ſpiritib. vel cũ carnoſo genere: Quòd ſi vires ualidæ erunt ſolũ ratione ſolidorũ, debiles verò ratione carnoſi generis, & ſpirituũ, tunc interdũ prohibent, interdum coindicant ſectionẽ uenę; Nã prohibent ſectionem uenæ quoties ſpiritus defecerint per uiam reſolutionis, vel quia fuerit aliqua cauſa reſoluens ſpiritus, uel quia fuerit defectus alimẽti; Nam multoties nos vidimus homines, qui benè ſe habuerint ſecundum has omnes partes: tamen propter magnum ieiunium, ac inædiam corpus eſt emaciatum, ac ſanguis defecit, & ſpiritus ſunt reſoluti; quare licet ſolida conſiſtant, tamen virtus prohibet ſectionem venæ; nam etſi in præſenti vires tolerent ſectionem ratione ſolidorum, tamen dubiũ, & periculum eſt, ne ſolida cadant in futurum; Et ob id Galenus 5.meth.13. In muliere illa Romana correpta ſputo ſanguinis, etiamſi morbus eſſet valẽtiſſimus, ac vires quò ad ſolida ualidæ, tamen non ſecat uenam: quia per quatriduum ieiunauerat: Interdum uerò contingit, quòd ratione cacochymiæ exquiſitę quòd ſpiritus non admodum valenter ſe habeãt, & carnoſę partes, ſiue genus carnoſum ſit emaciatũ, vires tamen bene ſe habeant ratione ſolidorũ; tunc hic virtus nec eſt coindicãs, nec prohibens ſectionẽ venę: quia hic nullo pacto habet locum ſectio uenę, nec uacuatio. Aduertendũ tñ, ꝙ quoties eſt cacochymia exquiſita poſſibile eſt vi ciborũ, & medicamẽtorũ, ut mali ſucci ad meliorẽ ſtatũ redigãtur; beneficio cuius ſtatus poſtea nõ ita recedent à natura ſanguinis, & in hoc caſu vires non inhibebunt ſectionẽ uenę; Et ob id Galenus 5. meth. decimoquarto in catharro ſalſo ſecat venam, quia humor eſt redactus

Solutio. *In quib. emaciatis liceat uenã ſecare.* *Ieiuniũ, ac inedia interdũ venæ ſectionẽ prohibere.* *Quo tpe liceat in cacochymia exquiſita uenã ſecare.* *In catharro ſalſo venæ ſectio.*

Digitized by Google

ad quandam probiorem ſtatum; nam ſi non eſſet redactus humor ad meliorem ſtatum nullo modo nec coindicaretur, nec indicaretur ſectio venæ. Si autẽ alia ex parte vires fuerint imbecilles ſecundum quid: quia carnoſum genus debilẽ fuerit, & ſpiritus etiam debiles, non per reſolutionem, ſed per concentrationem; ſolida autem benè ſe habuerint, tunc virtus coindicabit ſectionẽ venæ, ut ſi fieret præfocatio

In præfocatione vteri ne neg ſectio.

vteri in muliere cacochyma non exquiſitè, cuius præfocationis ratione periculum eſſet de morte, ut iam ſtatim fiat: dummodo tamen ſolida benè ſe habeant, ac ſpiritus concentrati ſint, tunc veniendum eſt ad validum auxilium, ideſt ſectionẽ venæ; Et hoc etiam ego expertus ſum in propria ſorore, quæ cum præfocatione laboraret adſtante etiam doctiſſimo viro ſecauimus ei venam, cuius beneficio ſtatim reſtituta fuit; Et hæc de viribus validis abſolutè, & debilibus abſolutè, validis ſecundũ quid, & debilibus ſecundum quid, quando ſint prohibentes, & coindicantes ſectionem venæ. Quantum verò ad æta-

De Aetate.

tem pertinet: per ætatem florentem intelligimus nõ ætatem vigentẽ, ſed omnes ætates medias inter pueritiam, & extremum ſeniũ. Et hoc expreſsè colligitur ex Galeno qui in lib. illo curatiuo per ſangui. miſſ. capite ſexto & nono, & octauo metho. quarto dicit ſe propoſuiſſe ætatem florentẽ ad differentiam

Qua rõne ætas vim hẽt coindicãdi ſectionẽ venæ.

ætatis ſenilis, & puerilis; Aetas autem florens habet vim coindicandi ſectionẽ venæ non propria ratione, ſed quatenus refertur ad vires; Aduertendũ tamen, quòd ætas ad vires nõ refertur immediatè, ſed mediatè: quia ætas refertur ad habitum, qui habitus poſtea refertur ad virtutem, ſententia fuit Galeni quarto de ratione vict. vigeſimoquinto vbi habitum ea ratione conſiderat, quatenus corpus uel mollis, & laxæ eſt ſubſtantiæ, uel duræ; Nam ſi partes molles, vel laxæ fuerint corporis debilem indicabunt virtutem, ſi duræ & compactæ firmiorem. Et ob id

Aetas ad habitũ, habit⁹ ad uirtutem refertur.

ætas ad habitum; habitus ad virtutẽ reducitur; Nam in ætate puerili habitus eſt nimis laxus, ac mollis; Et ob id vires ſunt debiles ratione ſolidorũ; In corpore ſenili habitus eſt debilis, quia partes ſunt nimis aridæ; & ob id virtus in eis eſt debilis ratione ſolidorũ, & omnium ferè. Sed quiſpiam ambiget, cur ætatem ſolam propoſuit Hippocrates: nonne etiam alia habent vim coindicandi, vt temperatura, conſuetudo,

Dub.

tempus anni, &c? Dicendum non ſine maximo artificio Hippocratẽ propoſuiſſe ætatem, quia cogno-

Solutio. In ætate puerili, & extremo ſenio uena non ſecanda.

uit in ætate ſenili, ac puerili vires eſſe debiles: Imò hoc habet ætas, ut ea ſola poſſit prohibere ſectionẽ venæ; Nam in ætate puerili, & ſenio extremo omnino prohibetur ſectio venæ. Alia uerò omnia ex ſe ſola ſumpta non indicant quid agendũ; ſed potius quantum agendum; Nam ſi debent indicare quid agendum ſimul iuncta eſſe debent; Et ob id primo ad Glauconẽ 14. & 11. meth. capite decimoquarto

Tempus anni ex ſe nõ ſufficiẽs ad inhibendã ſectionem, ſed ſola ætas.

dicit, quòd tempus anni non ſufficit ad inhibendam ſectionem venæ; ſed opus eſt, ut coniungatur cum conſtitutione aeris, ac regione, vtque omnia in unũ concurrant. At ſecus de ætate: ſola n. ipſa ſufficiens eſt ad prohibendam ſectionẽ venæ; Et ob id Hippocrates 4. de ratione victus 19. Aetatẽ potius quã reliqua proponere voluit, licet reliqua etiã conferrent. Et hæc de recta inuentione huius auxilij dixiſſe ſit ſatis. Nunc uerò eſt opus manifeſtare, quo

De recta adminiſtratione ſectionis uenæ.

inuentum hoc auxilium, (ideſt ſectio venæ,) quave ratione adminiſtrandum ſit; vt nullum immineat periculum. Ad adminiſtrationem recti auxilij concurrunt illa quatuor materia ſanguinea, Morbus, Vires, & Aetas, ſed quomodo concurrunt hi ſcopi ad adminiſtrationem huius auxilij?

Reſpõdet Galenus in lib. curatiuo per ſang. miſſ. capite 9. quòd prout iſti ſcopi concurrebant ad ſectionem uenæ, ita ſit, quòd ſicuti maiorem habent vim hi ſcopi, ſic maior debet fieri vacuatio ſanguinis:

Et primũ De QVANTITATE ſanguinis mittẽdi.

Quoniã in maiori portione ſanguinis, in ualentioribus viribus, uehementiori morbo, ac ætate magis florente, nulli dubium, quòd maior copia ſanguinis vacuari debet; Vnde ſi conſiderauerimus materiã, non eſt dubium, quòd in plethora exquiſita magna copia ſanguinis eſt uacuanda, & interdum vſque ad ſyncopem. Si erit plethora notha non in tanta copia, ſi cacochymia notha, adhuc in minori copia, & ideo Hippocrates in hoc Aphoriſmo propoſuit plethoram exquiſitiſſimam, vt ſummã etiam euacuationem ſanguinis oſtenderet. Quò ad morbum autem aduertatis, ne error aliquis contingat, quòd per vehementiam morbi duo poſſumus intelligere. Primo vehementiam reſpectu morbi ſimpliciter;

Vehemẽtia morbi dupliciter.

Secundo vehementiam non reſpectu morbi ſimpliciter, ſed reſpectu talis morbi. Intelligo vehementiam ſimpliciter, quoties intelligo morbũ vehementem non contrahendo ad hanc, vel illã morbi ſpeciem, ſed morbũ ſimpliciter: Secundo intelligo morbum vehementẽ non ſimpliciter, ſed inflammatoriũ. Magna uerò differentia eſt; nũ hoc, vel illo mo-

vehemẽs morbus ſimpliciter.

do ſumatur: Nã per morbũ uehementẽ ſimpliciter intelligo, vt uehementiſſimũ dolorẽ; Et tali modo morbus acceptus indicat euacuationẽ vſq; ad animi defectũ 1. Aphor. 23. 9. meth. cap. 3. & 4. lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. cap. 12. & alibi referente Gal. At ſi morbus erit inflammatorius; tunc hic quatenus inflãmatorius indicabit euacuationẽ, non vſq; ad ſyncopẽ, ſed vſque ad mutationẽ ſanguinis; Nã poteſt eſſe ſanguinis mutatio abſque quòd ſit ſyncopes, & è contra poteſt fieri ſyncopes, antequàm incipiat mutari color. Euacuamus autẽ vſque ad mutationem coloris, quia noſtrum propoſitum eſt euacuare ſanguinem fluentem, & fluxum; Et propterea Hippocrates ſecundo de ratione victus decimo diligentiſſime in pleuritide mittit ſanguinem, vſque ad muta-

Sãguinis mutatio, quã expectãda in uenæ ſectione.

tionem; Et Galenus in com. aduertit, quòd euacuat ſanguinem tum fluxum, cùm fluentem; Et ideo practicantes ſunt in errore; Nam non eſt expectanda mutatio coloris, quando ſanguis eſt uniformis in toto corpore, ſed bene quando eſt difformis, & alius ſanguis eſt in loco inflammato, atque in alijs locis. Cum ergo morbus uehemens dupliciter ſumatur, uel ſimpliciter, uel non ſimpliciter, hoc diligenter aduertens Hippocrates uoluit iſtud proponere in præſenti Aphoriſmo, & ideo dicit, quòd eſt ueniendum ad ſectionem uenæ, quoties imminet periculum, ait Galenus, uel repentinæ mortis, uel diſruptionis vaſorum; Nam ratione repentinæ mortis eſt mor-

vehemẽs morb. nõ ſimpliciter.

bus uehemens ſimpliciter, ratione diſruptionis uaſorum cum periculum ſit, ne fiat pleuritis, vel angina, eſt morbus non ſimpliciter, ſed inflammatorius, &c.

LECTIO XXII.

POſteaquàm ſermonem habuimus de inuentione ſectionis venæ: cæpimus agere de recta adminiſtratione huius auxilij; Quæ recta adminiſtratio cũ conſiſteret in ſcientia quãtitatis ſanguinis euacuandi, Quo ipſe, Quò, & per quã uenã ſanguis ſit euacuandus. Primũ nos cæpimus agere de

Quãtitas duplex.

quantitate; & qm quãtitas eſt duplex altera cõtinua, altera diſcreta: Primũ aggreſſi ſumus ſermonem de

Quãtitas ſãguinis euacuãdi à quibus ſumatur.

Quãtitate cõtinua; & diximus quantitatẽ ſanguinis vacuãdi ſumi a materia peccãte, magnitudine morbi, viribus, ætate, & reliquis, quæ ad vires referuntur,

ac

Digitized by Google

ac quid materia, quidve morbus velit, declarauimus, In præſenti autẽ lectione de virtute, ac reliquis diſſeramus: Loquens Hippocrates in tertio Aphoriſ. de virtute dicebat, quòd eò vſque ducere oportet, quouſque fert natura illius cui uena ſecatur: ergo vſque ad uirium tolerantiam eſt mittendus ſanguis; Nã interdũ uires maiorem copiã ſanguinis vacuandi ſuſtinent, interdum non tantam; Vnde (vt adhuc ulterius deſcendamus,) ſi uirtus fuerit debilis ſecundum quid, non eſt extra quinque, vel ſex vncias uacuandum. Si autem virtus fuerit ualida ſecundũ quid, tunc tolerabit maiorem copiã uacuationis, ut uſque ad octo vncias, & decem, & interdum uſque ad libram. Si verò virtus fuerit ualida ſimpliciter, ideſt ſecundũ omnes ſui partes; ſi alia conſentiant, coindicabit miſſionẽ ſanguinis vſque ad ſexdecim, & 18. uncias, uſque ad mutationem etiam ſanguinis tolerabit uacuationem, uel de bono in malum, uel de malo in bonũ: imò tolerabit uacuationẽ uſque ad animi defectũ; nam ſi morbus hoc indicabit; Et uires iſtud coindicabunt; Vnde Hippocrates in hoc Aphoriſmo proponens uires abſolutas, uoluit admonere nos uacuationẽ eſſe faciendã uſque ad animi defectũ; Vnde errant dicentes Hippocratẽ hoc in loco nolle euacuationẽ uſque ad animi defectũ; nã cũ dicat extremas vacuationes non eſſe moliendas, quia periculoſas: cum vacuatio uſque ad animi defectum ſit extrema, molienda igitur non eſt; At nos dicamus, quòd uſque ad animi defectum uacuatio extrema non eſt; Nam ea dicitur extrema uacuatio, quæ ultra uirium tolerantiam exiſtit. Euacuatio autem uſque ad animi defectum poteſt eſſe cum uirium tolerantia, quod & Galenus libro curatiuo per ſanguinis miſſio. decimoſexto ſignificauit, inquiens, In uehementiſſimis morbis eſt euacuandum ſectione uenæ uſque ad animi defectum, uiribus tamen, ſubdens, tolerantib. Et ob id uires debent eſſe ualidæ abſolutè, & propterea Galenus nono method. tertio & quarto uſque ad animi defectum uacuat ſanguinem in ſynochis; quia hæ febres non inuadunt, niſi uires abſolutas habentes, & non corripiunt cacochymos. Aduertendum tamen eſſe monet nos Galenus in eodem curatiuo libro per ſanguinis miſſio. capitu. 9. & 9. meth. 10. non eſſe ita temerè & facile in hanc tam abundantẽ emiſſionẽ ſanguinis prolabendũ: periculoſa enim eſt, cũ nos nõ poſſimus ita exactè, ac minutatim cognoſcere virium terminũ; Et ideo mirum non eſt, ſi ab hac vacuatione noſtri tẽporis medici prorſus abſtinent; Nã & Auicenna capit. de phlebotomia monebat nos his verbis: Et diminuas in phlebotomia, quantũ poſſibile eſt; quoniã potius infra modũ, quã ſupra modum vacuare debemus per phlebotomiã; Et ideò ne errorẽ aliquẽ committamus præcipit Galen. in lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. capit. 21. vt ſanguinem alicui euacuando aſpiciamus continue ad mutationẽ in pulſu; nã cum debilitas aderit, ſtatim debemus ſanguinẽ ſupprimere, & ideo ex eius præcepto, manũ pulſui ſemper detinere debemus: præſertim uerò cũ in maxima copia extrahimus ſanguinẽ. Quò ad ætatẽ uerò, ſciendum, quòd quanto ætas magis ab extremis diſtabit, tanto vehementiorem, ac copioſiorẽ uacuationem indicabit; Et ob id non tanta copia coindicatur vacuationis in primo ſenio, & in principio adoleſcentiæ, quàm in iuuentute, & vigore. Quantum ad reliqua, quæ ad vires reducuntur, ſciatis, quòd nos per eas intelligimus omnes res præter naturã, ſecundum naturã, & non naturales: de quibus Galen. 1. ad Glauc. 14. verba facit; Vnde obiter habetis illius capitis expoſitionem: In ſumma tamen per res præter naturã intelligimus ſymptomata, dolores intenſos &c. cũ Galen. citato loco. Hęc enim ſymptomata cũ vires proſternant, ſunt in cauſa, quòd homines non poſſunt ferre multas, ac copioſas euacuationes; ſed aduertatis, quòd Galen. oppoſitũ videtur aſſerere 1. Aphor. 23. cum dicat nullum pręſtantius remediũ eſt in maximis doloribus, quam uacuare vſque ad animi defectum; tamen hic oppoſitum dicit, quòd ſymptomata poſſunt detinere, ac minuere vacuationẽ tã ingentẽ. Breuiter reſpondetur dolores, & omnia ſymptomata dupliciter poſſe conſiderari: Primo penes eorũ uim; Secundo penes tolerantiã patientis: Penes vim ſymptomatũ, requirunt inſignẽ uacuationẽ: hoc modo intelligebat 23. primi lib. Aphoriſ. Galen. Penes tolerantiã verò patiẽtis adhuc duob. modis cõſiderari poſſunt ſymptomata; altero modo, vt ęger ſit tã robuſtus, ac validus, ut q̃ maximè ferat dolores; nã quidã ſunt adeo robuſti, ut nihil ferè à uehementiſſimis dolorib. quò ad uires proſternantur; altero modo, vt ęger ita ſe hẽat, ut ne minimos quidem dolores ferre poſſit, ſed ab eis proſternatur. Si ergo aderit viriũ tolerantia poterit ea quantitas ſanguinis uacuari, quã indicat ſymptoma, ſeu morbus; ſi non aderit uirium tolerantia, non in ea quantitate erit uacuandus ſanguis; & de hoc loquebatur Gal. 14. primi ad Glauc. quòd ſit verum patet, quia ibi Gal. loquitur de ſymptomatib. proſternẽtib. vires, & ideo dicit, ꝙ in diſtẽtione neruorũ non debemus multũ ſanguinẽ mittere; q̃m vires non tolerabunt; Et quod de diſtentione dico idem: de dolore dicatur lędente uires infirmi; nam non poſſumus uacuare in tãta copia, quantam indicat dolor; ſi uerò conſiderabimus res naturales, præcipuè conſiderabimus temperaturã, habitũ, conſuetudinẽ, & artificium: Quantũ ad temperaturã dicebat Gal. ꝙ temperatura calida, & ſicca nõ põt tantã uacuationẽ ferre, ut alia quęuis tẽperatura; ſic etiã habitus rarus, mollis, ac laxus corporis nõ põt ita validã admittere uacuationẽ, ut denſus, ac durus corporis habitus: Quò ad conſuetudinẽ uerò, quia ſi quis aſſuetus fuerit ſectioni uenæ, hic maximã uacuationẽ tolerabit: Nõ aſſuetus aũt, uel aſſuetus, ſed difficile ferens iſtã ſectionẽ, non tantam ſuſtinebit vacuationẽ: Pariter de artificio, & uitæ induſtria; nam ſi quis balneator fuerit, vel aliquod tale aliud fecerit exercitiũ, in quo continuis ſudorib. & vacuationib. exponeretur, hic non feret tãtam uacuationẽ, ut ille, qui otio, ac pigritia per quietẽ ſemper uiuere fuerit aſſuetus, vt monachi faciunt. Hæc ergo non ſectionem venæ coindicant, ſed potius quantitatem. Si uerò res non naturales conſiderauerimus per eas intelligimus aerem, & ſex res non naturales, ut Galenus 11. meth. & 1. ad Glauc. vtrobique 14. propterea ſi aer uel calidior, uel frigidior fuerit non tanta eſt ſanguinis copia uacuanda, quantam alia indicant, & coindicant. Vbi verò aeris conſtitutio, & tempus anni temperata fuerint, dummodo alia conſentiant, maxima erit copia uacuanda. Sic etiam ſi conſiderauerimus quædã alia, vt exempli cauſa ſi in tempore anni fuerit penuria, uel fuerimus in prælijs, vbi non habetur magna annona, tunc in minori copia uacuabimus, quàm alia oſtenderint. Quòd ſi penuria non fuerit, alijs conſentientibus in maxima copia uacuabimus. Hæc quò ad quantitatem. Sed an una, uel pluribus uicibus ſanguis ſit euacuãdus vnde ſumemus? Dico hoc & à morbo, & à viribus deſumi. A morbo, nam in morbo, (quantum ad præſens inſtitutum attinet) conſiderari poteſt uehementia morbi, & tempus afflictionis morbi.

Vires q̃ coindicẽt sãguinis quantitatẽ, & quatione.

Error nõ nullorũ.

Extrema euacuatio quæ.

In ſynochis euacuãdum vſque ad animi defectũ, ſed nõ temere, ac facile.

Sanguis qua rõne euacuandus.

An sãguine euacuando mutatio in pulſu obſeruãda.

Aetas qua rõne euacuationem coïdicet.

Sympto-mata q̃ꝰ copioſas ꝓhibeãt euacuationes.

Contradictio apparẽs in Galeno.

In diſtentione neruorũ non multum sãguinis mittẽdũ.

Res naturales, quę plus, uel minꝰ ſanguinis euacuãdũ ꝑmittãt.

Res non naturales quam copiam educendam coindicent.

Quantum ad vehementiam attinet, ſi morbus vehementiſſimus fuerit unica uice vacuabimus, ut in febribus ſynochis, ut declarat Galenus lib. illo

An unica, vel plurib. vicibus ſanguis euacuandus vñ ſumatur.

cur. rat. per ſanguinis miſſio. capite duodecimo; Sic etiam in febribus aijs vahementiſſimis. Si verò non fuerit tanta morbi vehementia partiri vacuationem poterimus; Vnde in morbis diuturnis non ſemel; ſed bis, ac etiam ter, & ſæpius mittere ſanguinem poterimus. Quo ad tempus affl ctionis conſiderandum, an actu, vel poteſtate morbus affligat: ſi actu morbus affligat, vnica vice vacuabimus, vt Galenus lib. de curand. ratio. per ſanguinis miſſio. allegato in febribus actu exiſtentibus facit; Quòd ſi morbus non actu affligat, ſed immineat, etiamſi acutiſſimus fuerit, partiri vacuationem poterimus. Et hoc figmentum non eſt, ſed eſt Galeni, quaſi ad literam ſic dicentis in illo lib. curat. capite decimotertio. Quantum autem ad uires attinet dicendum: quòd quanto vires validiores fuerint, eò magis coindicant vacuationem vnica vice eſſe faciendam. Quò verò magis ab hoc robore recedent, eò magis indicabunt uacuationem partitam; Et ob id Galenus libro illo. curat. capite decimotertio conſiderans adoleſcentes poſt quartumdecimum annum non habere uires admodum firmas, quæ poſſint magnam vacuationem ſanguinis admittere, dicebat, quòd non ſemel, ſed bis eſt ſanguis vacuandus, & ſæpius. Idem de reliquis ad vires ſpectantibus dicendum. Quòd uerò attinet ad tempus, quo ſecare venam oporteat, duo hic conſideranda ſunt: alterū qua die: reliquum qua hora diei ſit vena aperienda; Et hæc cognoſcere opus eſt per ſua indicantia, & coindicantia.

In Morbis diuturnis ſæpius ſanguinem mitti.

Vires firmas non habenti non ſemel, ſed bis, & ſæpius ſanguis uacuandus.

De Tempore ſecādæ venæ.

Quantum ad diem attinet, vel loquimur de die, in qua vnica vice eſt ſecanda uena: vel de die, in qua non ſemel, ſed bis vena eſt aperienda. Si de die loquamur, in qua vnica vice eſt vacuandum, vt hanc eligamus commodam, opus eſt reſpectum habere ad materiam peccantem, ad morbum, & ad uires; Quò ad materiam peccantem attinet conſiderare opus eſt, an ſanguis euacuandus ſolus ſit, vel potius cum ſanguine adſit cruditas in ventriculo ex cibo introducta, vt nono method. quinto, & undecimo method. decimoquarto monuit Galenus; Vnde ſi ſanguis erit in corpore abſque cruditate, quàmprimum eſt euacuandum; Si uerò cum ſanguine adſit cruditas in ventriculo: tunc duas conſiderationes habemus: vna eſt ſi conſiderauerimus, quòd ſanguine vacuato poſt ſectionem venæ attrahatur cruditas exiſtens in ventriculo, & ſic faciat maximas obſtructiones: Altera eſt, ſi voluerimus attendere, periculum ſit ne ſanguis ſuffocet calorem natiuum, neve inculcetur in partem aliquam præcipuam. Sed hæc non habemus ex materia, ſed potius ex morbo. Si ergo morbum conſiderauerimus, morbus non eſt prohibens ſectionem venæ, quia prohibens eſt in cauſa, vt non fiat ſectio, ſed eſt differens ſectionem venæ. Morbus enim biſariam conſiderari poteſt, vt indicat, quando agendum; Primo ut eſt, quid præter naturam, & vt ſic, indicat, vt quàmprimum, & prima die agamus; Nam medici munus eſt non modo facile, ſed cito, & tuto morbū profligare.

Secundò penes maiorem, vel minorem uehementiam; Nam ſi vehementiſſimus fuerit, indicat quàmprimum agendum, & prima die, quamuis ſit cruditas in ventriculo; nam magis poteſt uehementia, q̄ cruditas. Et ad hoc reſpiciēs Auicen. propoſuit quædam perobſcura verba in capite de phlebotomia, inquiēs: In ſectione venæ eſt quoddam tempus coactum, ac neceſſarium, in quo cogimur ſanguinem vacuare, neque eſt aliqua res prohibens: vult dicere, quòd quoties morbus fuerit uehementiſſimus cogimur prima die vacuare, etiamſi in ventriculo cruditas aderit, quæ uim alioqui haberet remorandi ſectionem uenæ. Si verò morbus non fuerit ita uehemens, & aderit cruditas in uentriculo, magis poterit cruditas, Et proinde prius materiam præparare debemus, non ꝙ concoctionem ſanguis exigat; ſed ut materia illa cruda coquatur, & ideo ibidem dicebat Auicenna eſſe tempus liberum ſecandæ venę, & ut Galenus nono method. quinto dicit, in quo poſſumus ſuperfluitates illas concoquere; Ideo in praxi cum vehementiſſimus morbus fuerit non eſt danda caſſia; deinde ſecanda vena; ſed quàmprimum debemus ſecare uenam; Quia morbus non poteſt differre. Si verò non ita uehemens morbus fuerit, poterit ſectio venę differri. Quòd verò ad uires attinet ipſæ tripliciter poſſunt concurrere ad ſecandam venam.

Tempus coactū in euacuādi ſāguinē.

In uehementiſſimis morbis, quāprimū ſecanda uena.

Primo ut omniſariam conſentiunt cum morbo.

Secundo quatenus partim conſentiunt, partim differunt.

Tertio vt undequaque diſſident; Neque mirum vobis uideri debet de hac diſtinctione; quia eſt Galeni: appello vires omniſariam conſentientes cum validiſſimæ fuerint: partim conſentientes, cum cadunt a tanto robore: uires omniſariam diſſentientes, cum imbecilliores ſunt. Primo vires validiores dicuntur conſentire cum morbo vehementiſſimo; nam morbus vehementiſſimus indicat, ut prima die quamprimum mittatur ſanguis, uires validiſſimæ iſtud coindicant; ſi morbus etiam fuerit non ita uehemens uires etiam conſentiunt: quia poſſunt perferre dilationem, ſiue vehementem, ſiue non. Vires uerò non tam validæ ſunt partim conſentientes, partim diſſentientes: conſentientes quidem, nam ſi morbus eſt vehemens indicant, vt quàmprimum, prima die mittatur ſanguis, & vires conſentiunt, vt quàmprimum vena aperiatur: quia ſi vellimus differre, poſſent vires cadere in imbecillitatem. Si morbus fuerit non ita uehemens, vires iſtę diſſentiūt; nam ratione morbi poſſumus differre ſectionem uenæ; At non ratione virium, quia uires non poſſunt in hoc tempore non fieri debiles; Et ideo Galenus decimo method. ſecundo præcipit, vt ratione uirium quàmprimum mittamus ſanguinem, dicit enim quòd in febribus putridis ardentibus, ac uehementibus debemus primis diebus ſecare uenam, & dat cauſam; quoniam vires in dies imbecilliores fiunt, & tanto debiliores, vt non modo non coindicent, ſed aliquando omnino prohibeant ſectionem. Vires autem omnino diſſentientes, (& hic aduertatis, quia Modernus ſuit deceptus) quoties multam habuerint imbecillitatē vel ex ſe, vel ratione alicuius ſymptomatis, vt ratione imbecillitatis ventriculi, vel ratione doloris proſternentis uires, vel ratione morſus ventriculi, uel aliquo ſimilium ſymptomatum, vt dicebat Galenus primo ad Glauconem 14. etiāſi morbi vehementia indicaret quàmprimum ſecandam eſſe venam, tamen hoc faciendum non eſt, ſed eſt differenda ſectio venæ; Nam qui ſecare uenam noluerunt, (inquit Galenus) perdurante vētriculi imbecillitate, uel aliquo alio horum ſymptomatum vel in mortem, vel in maxima vitæ diſcrimina inciderunt; Vnde non dicatis, quòd hæc imbecillitas eſt prohibens ſectionem uenæ: quia non eſt prohibens, ſed differens; Nam dicit ibi Galen. prius eſt proſpiciendum ventriculo, ubi verò roboratus uentriculus fuerit, ueniendum eſt ad ſectionem uenæ; Quare non inhibet ſectionem, ſed retardat, & ideo etiam ubi habetis uigilias proſternentes uires. Primo ſomnum conciliare debetis; deinde ad uenæ ſectionem accedere.

Vires q̄ uel admittāt, vel impediāt, illicò ſanguinem euacuari.

In febribus putridis ardētib. ac uehementib. primis dieb. ſecā da uena.

Error moderni. Quæ accidentia ſectionē uenæ retardent.

LECTIO XXIII.

ERAT nobis inſtitutus ſermo de tempore opportuno uenæ ſecandæ, & diuiſimus hunc ſermonem in duas partes.

Primum locum inſtituimus de die, qua licet uenam ſecare.

Secundum de hora: Quantum ad diem, duplex erat a nobis propoſita tractatio: primum.n. videre opus nobis erat, qua die vena ſecanda ſit ubi vna vice ſecari debet; Secundo vbi bis, vel ter ſecare voluerimus. De primo locuti fuimus. ſupereſt modo, vt uideamus de die, quando ſecanda eſt vena bis, ter, vel amplius. Dicimus autem iſtud ſumi tum a vehementia morbi, cum a viribus; Nam ſi fuerit occaſio repetendi vacuationem, ſi morbus vehementiſſimus fuerit, etiam eadem die bis, & ter, ſecari vena poteſt; Quòd ſi non tanta vis morbi fuerit, diuerſis temporibus eſt repetenda uenæ ſectio. Vires uerò ita concurrunt, quòd validiores permittere poſſunt iterationem eadem die: debiliores non eadem die; ſed diuerſis.

Quando eadē die bis, aut ter uena ſecanda.

De HORA uenæ ſecandæ.

Quantum ad horam, qua ſecanda vena eſt, dico eam ſumi, & a morbo, nec non a diſpoſitione uentriculi, & aere ambiente: Quantum ad morbum attinet, in morbo conſideratur vis morbi, uel motus morbi. Si uim morbi conſiderauerimus, in vehementiſſimo morbo qualibet hora ſecanda eſt vena, non modo in die, ſed in tenebris, & nocte. Et ideo Galenus lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. capite 12. & vigeſimoprimo reprehendebat illos, qui non audebant ſecare, niſi a ſecunda diei hora, vſq; ad quintam, & ſextam; nam ſi vehementiſſ. (inquit) morb. fuerit qualibet hora eſt uena aperienda. Si non fuerit tanta uehementia, erit aperienda a ſecunda hora diei, vſque ad quartam, & quintam, vt optimè etiam præcipit in capite de phlebotomia Auicenna: Nam eo tempore cibus eſt concoctus in uentriculo, & æger eſt expergefactus.

Si motum morbi conſiderauerimus, uel morbus ſemper mouetur eodem modo, & uniformiter, uel diuerſimode. Vniformiter, ut uel ſemper decreſcendo, uel ſemper augendo, uel ſemper eundem tenorem ſeruando: In his enim caſibus quàmprimum, & qualibet hora ſecanda eſt uena: Nam ubi talis morbus fuerit, magna conſtat neceſſitas. Si verò morbus non fuerit uniformis, ſed difformis: tunc uel erit continuus cum paroxyſmis, vel erit interpollatus. Si continuus, cum hic non adſit quies; bene maior, uel minor exacerbatio, debemus ſanguinem mittere hora minoris afflictionis. Si uerò per interualla morbus affligat, tunc tempore interualli ſecanda eſt uena, ut tamen hoc obſeruetur, ut per quinque, vel ſaltē quatuor horas ante inuaſionem aperiatur uena, & ſi poſſibile eſt per ſeptem, & octo horas: Namque ratione ſectionis uenæ acceſſiones anticipare ſolent. Quò ad diſpoſitionem ventriculi obſeruandum, quòd tunc eſt ſecanda uena, cum ventriculus vacuus fuerit, & ideo hora opportuna ſecandæ uenæ eſt hora ante prandium, uel ante cœnam.

Acceſſiones anticipare ratione ſectionis uenæ.

Deinde conſideremus ambientem; Nam aer, vel eſt temperatus, uel eſt excedens: ſi temperatus ratione eius debemus ſecare venam per unam horam, uel ante prandium, uel ante cœnam; eſtque (ſi aer temperatus eſt) faciendum, ut homines horis ſolitis prandeant, ac cœnent; nec ſunt cogendi ægri, vt uel tardius, uel citius comedant. Si uero ambiens fuerit excedens: vel exceſſus erit ad frigidum, vel ad calidum. Si ad frigidum eſt hora minus frigida eligenda ſecandæ uenæ; Si ad calidum eligatur hora minus calida. Vnde in Aeſtate ſi comedere ſoleant decimaquarta, ut communiter fit hora, non eſt eligenda decimatertia, ut ſecetur uena; ſed præcipiendum eſt, ut comedant hora decima, ut poſtea poſſimus commodè hora nona ſecare uenam; Et hæc de Quando agendum.

De MODO ſecādæ uenæ.

Quantū ad modū ſecandæ venæ, capitur hic modus à materia peccante, à viribus, & à vires conſequentibus. Per modum ſecandæ uenæ intelligo, an foramen magnum, uel paruum ſit faciendum in ſectione venæ. A materia quidem, quia refertur ad maſſam in uena exiſtentem; Si maſſa billioſa fuerit, foramen ſit acutum, ac tenue. Si pituitoſa, uel melanconica, ut non multum materia recedat à natura ſanguinis, tunc foramen eſt faciendum amplum, ut craſſior poſſit uacuari ſanguis; Quòd ſi materia homoralis fuerit ſanguinea, cum non ea ſit tenuitas bilis, nec ea craſſities pituitæ, tunc foramen non nimis amplum, nec nimis acutum, ſed mediocre fieri debet.

Quò ad materiā.

Quò ad vires.

Quantum ad vires attinet, vires validiores ferunt amplius foramen. debiliores non ita amplum; nam ubi foramen fuerit amplum, maior fiet diſſolutio ſpirituum, quàm poſſint tolerare vires imbecilles. Idem de conſequentibus vires dicendum; Nam ſi fuerit ętas immediatè poſt decimumquartum annū, non poterit ferre foramen amplum. Sic de tēperantia, quæ calida eſt, dicendum: vel de habitu non admodum denſo: uel de aere calido: Quæ potius exiguum, quàm amplum foramen exigunt. Vt autem vires non cadant in ſectione venæ ſuadendum eſt, ut homines decumbāt, ut Auicenna præcipit: Quia vbi ſedentes uident ſibi aperiri venam, frequenter ſolent incidere in deliquium animi, vt primo Aphoriſmorum vigeſimotertio, Galenus eſt teſtatus: Hęc de modo ſecandæ uenæ.

Quò ad vires cōſequētia.

De LOCO, ſeu vbi ſecanda vena.

Poſtremò conſiderare debemus locum, ideſt quam nam uenam debemus eligere pro ſectione. Deſumitur autem uena aperienda partim a materia, quæ euacuari debet, partim a morbo, ratione cuius ſecamus uenam, partim ab ipſamet uena.

Quò ad materiā.

Quantū ad materiā attinet: nos conſideramus materiā penès eius naturā, copiā, & ultimo penès locū, in quo ipſa viget. Naturā quidē materiæ intelligimus, quoties conſiderauerimus plethorā uel exquiſitā, uel nothā, uel cacochymiā notham. Si fuerit plethora exquiſita ratione eius habemus, ut uacuatio fiat ab eodem latere, uſque fiat per integrū diametrum. Si uerò notha plethora, uel cacochymia ſpuria fuerit, non ſemper ab eodem, ſed ab oppoſito interdum uenam ſecare debemus; ſi non ſit tanta diuerſio; Declaro cum Gal. qui decimotertio metho. capite vndecimo dicebat; Quòd quoties malum eſt in manu, uel brachio, debemus moliri diuerſionem per crus; ſi in crure diuerſio eſt facienda per brachium; Et ſecundo ad Glauconem ſecundo dicebat; Quòd in inflammatione genu, ſcarificanda eſt uena cubiti eiuſdem lateris, & decimotertio method. quinto, manu laborante crus eſt ſcarificandum; Et poſtea ſubdit in eodem quinto capite; Quòd crure altero laborante, alterius crus eſt ſcarificandum. Quare impoſſibile eſt hæc loca intelligere, niſi per ea, quæ nuper protuli: Dixi igitur, & iterū dico, ꝙ quoties plethora exquiſita fuerit, ſi malum eſt in parte inferiori, diuerſio per partes ſuperiores eſt facienda, & è contra; At ſi plethora notha, uel cacochymia notha fuerit, & & malū erit in parte inferiori, non eſt ſecanda uena partium ſuperiorum, ſed oppoſiti lateris inferioris.

Digitized by Google

Not.

Ratio autem huius ſumitur ex optimo fundamento; Nam quoties medicus molitur euacuationem debet cauere, ne fiat talis vacuatio, quæ pertranſeat per membrum aliquod principale materia peccante in quali. Et ob id dextro crure laborante brachium ſecabat, quia erat ibi materia in quanto tantum peccans, id eſt exquiſita plethora; Quòd ſit verum, patet, quia ibi Gal. loquebatur de habitu corporis quadrato tempore veris exiſtente. Et ideo cum materia in quanto tantum peccaret, licuit inferioribus partibus affectis ſecare venam ſuperiorem; ſed ſi materia fuerit in quali peccans non eſt facienda talis diuerſio, quia periculum eſſet, ne cor læderetur per diuerſionem materiæ.

Dub.

Sed dicet quis ſi in cacochymia notha crure laborante aliud crus eſt ſecandum; cur Galenus de eadẽ cacochymia loquens, manu laborante crus ſecat, & nón alteram manum? Quia inquam Galenus omnia cognoſcens, ac videns cognouit eſſe maximum periculum, ubi materia pertranſit per membra principalia aſcendens, non autem deſcendens; Et ideo non impedit, manu laborante, vt aperiatur uena inferior, quia eſt in deſcenſu. Præterea etiam ſecta vena alterius lateris pertranſit etiam cor. Quòd verò attinet ad copiam materiæ, ſciendum quòd ſi materia non fuerit multa, ſat eſt unam venam vacuare; ſi materia fuerit multa, poſſumus aperire duas venas. Et proinde Paulus, Aetius, & omnes hac ratione moti in inflammatione vteri ſuppreſſis menſibus ſecant venas ſuperiores primum, deinde venas inferiores. Nec hoc negaſſet Galenus, cum expreſsè decimotertio method. quinto, in ſimplici diuerſione concedat poſſe vnam venam ſecari: ergo in toto corpore multa materia exiſtente tùm in ſuperioribus, tum in inferioribus non negaſſet Galenus duas uenas ſecari poſſe.

Conſiderantes poſtea locum, in quo materia viget, dicamus, quòd hic multum poteſt; nam ſi ratione aliorum una uena indicatur, ratione iſtius aliam cogemur uenam ſecare; vt ſi ſit febris putrida cum ſuppreſſione menſium, ratione febris indicatur miſſio ſanguinis a uena baſilica lateris dextri. At ratione menſium cogemur uenam ſaphenam inferiorem aperire. Pariter exiſtente febre putrida cum tumore lienis, ratione febris indicatur miſſio a vena baſilica dextra; At ratione lienis cogimur a latere ſiniſtro ſanguinem ducere: ſimiliter etiam in dolore capitis a ſanguine pendente cum totius corporis plenitudine; ratione doloris capitis cephalicam aperire debemus; Sed quia materia in toto corpore viget, cogimur aperire communem uenam.

Quò ad morbũ.

Conſiderantes poſtea morbũ: dicamus, quòd quamuis morbus multipliciter conſiderari poſſit, in præſenti tamen quoad iſta ſolum conſideratur uel penès differentiam ab origine: vel a ſubiecto, quòd morbo corripitur: vel penes differentiam a coniunctis: Ratione quidem originis, prout uel imminet, ut gignatur; vel ex toto genitus eſt, & factus: vel medio modo ſe habet, partim in fieri, partim in facto eſſe. Si morbus imminet, quamlibet venam poteſtis ſecare:

In morbis ſingulis annis inuadẽtib⁹ bonũ eſſe ante inuaſionẽ uenã ſecare.

Ideo Galenus in illo libro de curan. ratio. per ſanguinem miſſio. dicit, Quòd ſi quis conſueuerit ſingulis annis in morbum aliquem incidere, bonum eſt ſi ante inuaſionem ſecetur uena hæc, uel illa. Bene verum eſt, quòd ſi quis affligi ſolitus fuerit pleuritide lateris dextri; ſi ante inuaſionem ſecetur uena alterius lateris, uel in inferioribus, uel in ſuperioribus, non fuerit præter rationem. Si uerò morbus ex toto fuerit factus, euacuatio facienda eſt per locum læſum, uel quàm maxime proximum loco læſo. Quia ſi fuerit vlcus veſicæ, uos non debetis uacuare totum corpus per veſicam, ſed bene veſicam per veſicam, quæ eſt euacuatio à loco læſo, uel à quàm maximè proximo loco læſo. Et ideo Galenus ſecundo ad Glauconem ſecundo præcipit, quòd in angina debemus aperire venam linguæ; &

In angina q̃ uena aperienda.

idem Paulus, & Aetius, ac etiam Galenus quarto de ratione victus 30. & in libro curat. per ſanguinem miſſio. At & cum Alexandro, qui in phrenitide venam frontis ſecat, quamuis quidem prius ſint aperiendæ uenæ remotiores, quæ totum corpus euacuant;

In phrenitide q̃.

Ex quo maxime errant illi, qui in febribus à ſaluatella primum mittunt ſanguinem, deinde a venis cõmunibus; nam oppoſitum faciunt eius, quòd debet fieri; Nam quę medici præcipiunt, vt prius a vacuatione remotiori uenarum, deinde magis proximarum debeamus ſanguinem mittere; Et ob id mirum non eſt, ſi Galenus in libro illo cur. per ſanguinis miſſio. hos irrideat. Quod ſi morbus partim ſit in fieri, partim in facto eſſe, uena medio modo ſe habens eligenda eſt, nec tàm proxima, nec tàm remota.

Dub.

Sed eſt ne ſecanda vena eiuſdem lateris, uel diuerſi, ſeu oppoſiti? Nam ſi hoc ignorabimus, remediũ nullum erit, ut Galenus decimoſexto capite eiuſdẽ curatiui lib.

Solutio.

Dico quòd conſiderãdus eſt morbus ratione ſubiecti; Nam uel eſt morbus totius, uel partis. Si totius, vt febris: tunc molienda eſt uacuatio a uena baſilica, ſeu communi, uel etiam a Iecoraria, quæ deriuatur a fonte ſanguinis, ut totum corpus euentetur, lateris inquam dextri, uel etiam ſiniſtri. Sed ſi morbus partem aliquam determinatam obſederit: tunc ſemper eſt ſeruanda rectitudo, ut optimè Hippocrates dicit tertio Prorrhet. trigeſimotertio, & Galenus paſſim in libro illo curat. Nolo autem hoc in loco declarare, an ſemper ſit ſeruanda rectitudo fibrarum; quoniam in eo Aphoriſmo, qui dicit. Quo natura vergit, &c. declarabo non eſſe ſemper hanc rectitudinem ſeruandam; Aduertendum tamen eſt cum Galeno locis allegatis, quòd vel detinentur morbo renes, vel potius partes infra renes, vel partes ſupra renes. Si detinentur renes, cum potius inferiores partes ſint, quàm ſuperiores: potius inferiores venas ſecabimus. Si verò fuerint partes infra renes debemus aperire venas inferiores; ſi ſupra renes, debemus ſecare uenas ſuperiores.

In renib. atq; partibus ſupra, uel infra renes affectis, quæ uenę aperiendæ.

Eo tamen ſeruato, quòd ſi afficiantur partes, quæ ſunt uel circa Iecur, vel lienem, uel uentriculum, vel thorax: eſt aperienda uena Iecoraria, uel lienaris. Si partes capitis laborant cephalica, eſt aperienda exterior uena cubiti; ſi uerò tum caput, cùm Iecur afficiatur, communis eſt aperienda, quæ reſpicit tum caput, cùm Iecur. Poſtea conſiderandus eſt morbus penès coniuncta. Nunc autem ſatis ſit vnum exemplum afferre. Nam ſit aliquis, qui habeat inflammationem in inguine, & aliquam intẽperiem in hepate, tunc non eſt ſecanda uena ſuperior; nam Iecur hoc proprium habet, ut materiam tranſmittat ad inguina; quemadmodum cor ad axillas;

Propriũ iecoris & cordis.

Vnde ſi aperiatur uena cubiti, impediemus actionem naturæ, quæ eſt tranſmittere materiam deorſum ad inguina; Ideo uena inferior eſt aperienda, quia non impediemus naturam; Sed adiuuabimus; nam natura deorſùm trahit, & nos etiam ad inferiora: præſertim verò cum uolumus, vt materia ad ſuppurationem deueniat; interdum. n. ad ſuppurationem deueniendum eſt, ut corpus expurgetur.

Quò ad uenam.

Poſtremò ſumitur uenæ ſectio ab ipſa etiam uena, vt Galenus locis allegatis, nempè ex ſito, & apparentia ipſius venæ. ſi quis enim ſecare voluerit iecorariam, & hęc nõ apparebit, ſecanda media

Digitized by Google

Vena interdũ ſecãda quæ magis in prõptu eſt.

dia eſt, ꝙ ſi hæc non appareat, Cephalica; & in ſumma ſecanda eſt illa vena, quæ magis in promptu exiſtit. Ex his ergo habetur recta inuentio huius auxilij, quod dicitur ſectio venæ, ac recta etiam adminiſtratio eius, quæ conſiſtit in Quantitate, Quo tempore, nempe Qua die, & qua hora: Quo modo; Et per Quam venam ſanguis eſt educendus; & hæc de ſectione venæ (& fortaſſe pluſquam par eſt) dixiſſe ſufficiat &c.

LECTIO XXIV.

APHORISMVS QVARTVS.

Victus tenuis, atque exquiſitus in morbis quidem lõgis ſemper: in acutis vero, in quibus non conuenit, periculoſus. Et rurſus qui ad extremum deuenit tenuitatis, grauis eſt; Nam & repletiones, quæ ad extremum deueniunt, graues ſunt.

Hip. propoſitum.

Victus tenuis, & exquiſitus, &c. Expoſitores concordes ſunt in introductione præſentis Aphoriſmi, atque inquiunt propoſitum Hippocratis eſſe de ratione victus diſſerere: quam introductionem facile accipere potuerunt ex Galeno in præſenti comm: dicit enim. Poſtquam Hippoc. locutus fuit de qualibet immodica repletione.i. de repletione quò ad vires in 2. Aphor. & de repletione quò ad vaſa in 3: & locutus eſt de qualibet vacuatione, i. de vacuatione p pharmaciam in 2. Aphor. & de euacuatione per ſectioné venæ, in tertio; Nunc aggreditur ſermonem de ratione victus ægrotij, idque non alia de cauſa, niſi, vt abſolutam faceret tractationem de tribus medicis inſtrumentis, Pharmacia, Chyrurgia, ac Diæta. Huius autem Diætetici inſtrumenti tanta eſt dignitas, atque neceſſitas, vt ſi volueritis id cum alijs comparare, dubio procul alia inſtrumenta & dignitate; & neceſſitate ſuperabit; ſententia enim fuit Galeni in princip. de facultate alimentorum quòd nos poſſumus deſignato aliquo tempore viuere abſque alijs auxilijs, non poſſe autem viuere abſque victu; Aduertendum autem eſt, quòd veluti eſt ſummæ neceſſitatis, ita in eius adminiſtratione maximum impendit periculum, ac ſumma difficultas; vnde primo Epid. lectione tertia comm. 29. Galen. Tangens hoc periculum dicebat quòd nos non debemus temerè victus rationem adhibere: quoniam ſi id citra iudicium fecerimus, poterit æger ob rationem victus malam ex paruo morbo in mortem incidere. ſumma etiam eſt difficultas in hoc auxilio adminiſtrando, ac aſſequendo: quia ut optimè dicebat Gal. primo, de ratione victus 12. ex ſententia Hippocratis non eſt medicus, q ſcit nominare ptiſanam, & hoc, vel illud genus eduliorum: ſed qui callet artem, vt hæc rectè adminiſtret; Quæ ars profectò ars magna eſt, & ſumma, ut optimè 11. meth. 15. dicebat Gal. inquiens. Cũ ars medica uniuerſa magna ſit, non leuis eſt ea pars, in qua de ratione victus ſermo habetur; cũ hoc itaq; auxilium tantæ ſit neceſſitatis, ac utilitatis, & in eo

Diætetici inſtrumenti dignitas, & neceſſitas.

Abſq; victu nos non poſſe uiuere Difficultas, ac periculum in uictus ratione.

Ars adminiſtrãdæ diętæ non le-

tantum immineat periculum, tantaque difficultas, propterea Hippocratis eſt inſtitutum in præſenti Aphoriſmo non modo agere de ratione victus: ſed ſumma cum diligentia, ac admirando cum artificio: præſertim quia idem Hippocrates dixerit primo de ratione vict. 6. & ſi quoddam magnum victus ſit, veteres tamen de eo nihil effatu dignum dixere; vnde non poſſum non mirari interpretes, qui ſententias has perlegerunt, quomodo tàm leuiter Hippocratis ſummum artificium in hoc Aphoriſmo pertranſeunt. Qua de re ego quantum potero, conabor Hippocratis ſententiam, ac artificium maximum enodare, Dico igitur Hippocratis inſtitutum, ac ſcopum eſſe de ratione victus ſermonem habere, & more Hippocratico, id eſt ſummo cum artificio. Quoniam verò omnis recta tractatio cuiuſcunque inſtrumenti in duobus tota conſiſtit: in inuentione eius, ac in recta ipſius adminiſtratione; ob id Hippocrates nullatenus diminutus hæc duo de ratione victus perficere uoluit. Primum autem de inuentione agere uoluit, quoniam inuentio auxilij præcedit eius rectam adminiſtrationem, ut & in ſecundo Aphoriſmo de pharmacia, in tertio de phlebotomia fecit, ſed neque ſat hoc erat ad ſeruandum integrum Hippocratis artificium, nam nõ modo debet agere Hippocrates de inuentione huius auxilij, ſed dogmaticè etiam agere; & ob id proponere debet iſtius inſtrumenti inuentionem in uirtute ſuorum indicantium, & coindicantium; & hoc ordine proceſſit præcedẽti Aphoriſmo; inuenit enim ſectionem venæ in virtute indicantium, vt morbi vehementis, qui indicat ſectionem venæ; & in virtute coindicantium, vt virtutis ualidæ exiſtentis in corpore athletico, quæ coindicat ipſam. A pari in præſenti Aphoriſmo proponitur inuentio Diętetici auxilij dogmaticè in virtute indicantium, & coindicantium. Quoniam autem veritas eſt hæc Hippocratica, & maximè à communi uſu remota, ob id opere pretium duxi, id uobis manifeſtum reddere; vt autem id efficerem, quædã altius repetere coactus ſum, & ob id ne fiat confuſio aliqua, vtque diſtinctè procedam, tria abſoluam. Primo enim explicabo, quid per hoc inſtrumentum, quod diæta, ac victus ratio dicitur, intelligam. Secundo erit exponendum, qua arte talis diæta, ac uiuendi ratio acquiri poſſit in virtute indicantium, & coindicantium. Tertium & poſtremum erit hæc ad propoſitum applicare: in quibus non eſt mirum ſi aliquantiſper immorabor, nam non modo habebitis ſcopum præſentis Aphoriſmi ex his, quæ dicemus; ſed abſolutam huius Aphoriſmi expoſitionem: Imò habebitis in uirtute huius omnes Aphoriſmos explanatos, in quibus de victus ratione agitur, qui ab hoc Aphor. vſque ad decimum nonum incluſiuè protrahuntur. Primum igitur quantum ad diætam, per diętam medici intelligunt uiuendi rationem de penès illas ſex res non naturales, aerem, cibum & potum &c. Verũ Hippocrates ex his ſex præcipuam partem intelligit, nimirum eam partem, quæ conſiſtit in cibis, & potionibus. Et propterea nos cum Hippocrate in pręſenti Aphoriſmo per diætam intelligemus uiuendi rationem penès cibaria, & potiones, quæ uel offeruntur, vel non offeruntur. Dico non offeruntur, quia Hippocrates per Victum, & Diætam etiam intelligit, (vt ſuo loco dicemus, inediam puram, quæ eſt nihil penitus dare, i. cum nullo pacto offerimus cibaria, neque potiones. Hęc autem diæta ſic accepta (& hoc aduertatis) non unico modo accipitur, ſed pluribus; nam primo accipitur, ut tantum habet locum alimenti: ſecundo, ut tantum habet locum medicamenti: tertio, ut habet locũ tum medicamenti, tum alimenti ſimul, ſed hæc & declaranda,

uis medicinę pars

Carpuntur interpretes.

Tractatio cuiuſcunq; inſtrumẽti recta in duobus.

Inuentio auxilij rectã eius adminiſtrationẽ præcedit

Tria abſoluenda

Diæta quid.

Quotupliciter accipiatur diæta.

Digitized by Google

randa, ac confirmanda ſunt uerbis Galeni formalibus,cum debeant eſſe fundamenta,ſuper quę poſtea omnia conſtituemus. Primo itaque ſumitur diæta, vt ſolum habet rationem alimenti, & talis non eſt niſi

Cib. qd.

cibus,neque omnis cibus,ſed is,de quo Galen.in primo de facultate aliment.verba fecit; vbi dicit cibum eſſe,qui medio eſt temperamento, qui neque habet vim refrigerandi,nec calefaciendi,ſed ſolam habet facultatem nutriendi,& augēdi ſubſtātiam caloris natiui: Quo fit, ut ſi calor naturalis augetur in ea portione, in qua abſumitur, cibus dicitur mediocris, ac conſeruans vires, ut caro pulli &c.

Mediocris.

Quòd ſi augetur calor in maiori portione, quàm deperditur, tunc erit cibus plenus,& vires augens, ut caro caponis.

Plenus.

ſecūdo modo accipitur Diæta, prout habet rationem ſolius medicamenti, & talis, niſi inædia, nihil aliud eſt,per quam nihil damus: de qua Galenus 4. meth. 6.locutus fuit:vbi uoluit corpus plethoricum inædia vacuari.

Inædia.

Dub.

Sed quiſpiam dicet cur ſi tātum medicamentum eſt non ponitur in genere pharmaci, ſed in genere diætæ? colligitur reſolutio ex Galeno, qui voluit inædiam vacuare:

Sol.

Inędiam per accidens euacuare.

Sed per accidens, vnde talis diæta non eſt niſi priuatio cibi: & licet medicamenti rationem habeat,tamen quoniam (vt ſcitis) in eodē genere oppoſita collocantur, ideo ſi cibus ponitur in genere diætæ,& eius priuatio,quod eſt nihil dare, in genere diætæ reponitur. Neque aliquem eſſe exiſtimò tàm rudem,qui inædiā in genere medicamentorum ponat. Tertio diæta ſumitur,prout habet rationem tum alimenti, cum medicamenti: atque eſt cibus medicamentalis nuncupatus, qui quidem cib. aliqua ex parte habet uim augendi ſubſtantiam caloris natiui, & ſic ſe tenet ex parte alimenti.

Cib medicinalis.

Quatenus verò non refertur ad ſubſtantiam caloris natiui vim habet non alimenti, ſed medicamenti; & ſi tenet uim medicamenti, ideſt duobus modis. uel tenet vim medicamenti poſitiui,uel priuatiui: Priuatiui,veluti eſt victus tenuis, non dico integram inædiā: qui Victus tenuis habet rationem cibi, quia auget ſubſtātiam caloris natiui: quia tamen non tantum auget, quantū abſumitur,hinc eſt,quòd habet uim minuendi uires,& euacuandi per accidens,non autem cuſtodiendi; Et propterea uim habet medicamenti priuatiui, & de tali cibo loquutus eſt Galenus primo de ratione vict.44. Quod caput eſt diligenter legendum à uobis.

Victus tenuis.

Habet autem rationem medicamenti poſitiui,cum non per accidens, ſed per ſe operatur;& tūc concurrit duobus modis,vel iuxta primas qualitates, vel iuxta ſecundas:per primas veluti cum dicimus cibum refrigerātem,& humectantem, ut lactuca &c. Et de hoc cibo Hippocrates locutus fuit in eo Aphoriſmo(victus humidus febricitantibus &c.)per ſecundas autem qualitates eſt,veluti,cum dicimus cibum, qui habet vim adſtringendi craſſe faciendi, attenuandi,abſtergendi &c.veluti ptiſſana,quæ habet uim abſtergendi &c. Et ſi exempla deſideratis,recurrite ad Galenū, primo ad Glauc.c.de cura tertianæ nothę, & in lib. de attenuante vict. ratione, vbi aduertatis differentiam inter victum tenuem,& attenuantem, Nam victus tenuis eſt,qui vires diminuit: attenuans verò,qui attenuat humores craſſos; Hic ergo habetis,quid intellectum ſit per diętam.

Victus tenuans.

Sed quomodo ſe habeant indicantia, & coindicantia ratione diætę,(ut omnia intelligatis,)declarare oportet quid intelligimus per indicantia,ac coindicantia,nam his cognitis, cognoſcetis etiam non indicantia,prohibentia,& cōtraindicantia.

Indicans quid

Indicans ergo cum Galeno (ne noua dicere uideamur) nihil aliud eſt,niſi illud, ad quod immediate refertur ſuum indicatum, & propria ratione.

Coindicans.

Coindicans vero eſt illud; ad quod indicatum non propria ratione, ſed potius in ratione alterius refertur.

Locus

Hæc a Galeno proponuntur allegato cap. 44. primi de ratione vict.difficillimis verbis,quæ fortaſſe adeò ſunt obſcura, ut nemo hucuſque auſus fuerit, vel pauci veritatem declarare.

Gal. obſcurus

Et ob id hanc ueritatem declarabo exemplo ſumpto tum à pharmaco, cum a cibo. Nam pharmacum quidem eſt res indicata ratione morbi:coindicata ratione uirium, & morbus eſt indicans pharmacum, vires ſunt ipſum coindicantes.

Pharmacum indicatum a morbo, coindicatum a uiribus.

pharmacum quidem eſt indicatum, Nam illud eſt indicans, ad quod indicatum proxima ratione immediatè refertur. Modo pharmacum remouet morbum, ac immediatè refertur ad ipſum.Ad uires autem pharmacum refertur non immediatè, ſed mediante morbo: quia pharmacum remouendo morbum eſt cauſa,vt vires conſeruentur: quemadmodū morbus erat in cauſa,vt vires diſſipentur; cum ergo pharmacum immediatè ad morbum referatur, mediatè ad vires: hinc eſt,quòd: ratione morbi eſt indicatum, & morbus eſt indicans: ratione uirium eſt coindicatum, & uires ſunt coindicantes.

Cib. indicatus a vi rib. coindicatus a morbo.

Declaro etiam in cibo. Cibus eſt res indicata ratione uirium, coindicata ratione morbi per fundamentum propoſitum;Nam illud eſt indicans,ad quod indicatū propria ratione, & immediatè refertur, cum ergo cibus immediatè referatur ad vires,quia cibus ſumitur pro conſeruatione virium,ut eodem 44.commento declarat Galenus, hinc eſt quòd cibus ratione viriū eſt res indicata; ſi autem referatur ad morbum Cibus non eſt res indicata,ſed coindicata: quia morbus ad cibum refertur mediantibus viribus; quia cibus conſeruando uires eſt in cauſa, ut uires conſeruatæ expellant morbum.Habetis ergo quid ſit indicans, & coindicans,indicatum,& coindicatum. Ex his facilè habere poteſtis non indicantia, prohibentia, & contraindicantia.

Non indicans.

Morbus materialis,& immaterialis quid indicent.

Nam non indicans erit,ut ſi E.C. coniunctus fuerit morbus duplex, materialis, & immaterialis. Materialis quidem uacuationem indicabit,immaterialis alterationem. Vnde materialis indicans uacuationem erit,non indicans alterationem: ſic immaterialis erit non indicans uacuationem. ſed quid eſt prohibēs?

Prohibens.

Prohibēs eſt veluti ſi tūnc uirium opus ſit dare victū plenū: morbus,& pręcipuè acutus eſt prohibens.vnde rectè Galenus 44.illo cap. appellat morbum prohibentem cibum.

Contraindicās.

Contraindicans vero dicitur, ut ſi E.C. coniunctus fuerit morbus calidus cū morbo frigido. Hi enim morbi ſunt contraindicantes: quia indicationes contrarias habent.

Vires qua ratione ſe habeant ad inſtrumēta medica.

Quantum verò ad Vires attinet,ſunt indicantes cibum,coindicantes pharmacum, & poſſunt etiam eſſe prohibentes,& cōtraindicantes,ut ad verbum dicit Galenus 45. primi de ratione vict.E. C. In ſectione venæ, ſi vires fuerint debiles, prohibebunt ſectionem venæ: ſi verò adhuc debiliores fuerint, ut non modo ſectionem venæ non admittant, imo potius repletionem requirant: etſi morbus ſectionē indicat,uires ſunt contraindicantes.

Dięta ex parte tantum cibi.

Quibus conſtitutis ſi accipiamus diętam, quę ex parte tantum cibi ſe habet: hæc qualis nam poteſt eſſe alia, quam victus plenus, vel mediocris? Et hanc diuiſionem propoſuit Ariſtoteles ſecundo de generatione animalium cap.quarto,vbi dicit quòd cibus vel eſt nutriens, vel augens. Nutriens eſt, qui præbet eſſe toti, & parti, & conſeruat uires; ſed ſequenti lectione hæc abſoluemus.

LECTIO XXV.

PLura quidē pro introductione præſentis Aphoriſmi a nobis dicta ſunt; ſed ea nunc breuiter repetere cogimur; Nam hic Aphoriſmus primus eſt, in quo Hipp. de ratione vict.incipit agere, & quæ

Digitized by Google

& quæ hic proponuntur fundamenta erunt in tota hac materia. Diximus ſcopum Hippocratis in hoc Aphoriſmo eſſe proponere rationem victus, quod eſt tertium inſtrumentū medicum in virtute indicā tium, ac coindicantium. Tria autem pro eius intentionis intelligentia facienda nobis propoſuimus. Primo quid per diætam intelligendum ſit. Secundo qua ratione indicantia, & coindicantia ad diætam ſe habeant. Tertio noſtro propoſito omnia applicantes declarare ſcopum Hipp. in hoc Aphoriſmo per ſuas cauſas. Quò ad primum cum Hippocrate per diętā intelligebamus viuendi rationem non penes ſex res non naturales, ſed penès cibum tantum, & potum: quatenus hæc vel offeruntur, vel non, vt inædia. Et diximus inædiam quamuis ſit cibi, ac potus priuatio, ad genus tamen diętæ reduci. Diętam vero hunc in modum acceptam diuidebamus: nam diximus vel poſſe habere rationem alimenti tantum, uel medicamenti tantum, vel ſimul vtriuſque. Conſiderauimus diætam prius in ratione alimenti tantum: Quoties (teſte Galeno primo, de alim. facult. cap. primo) Eſt cibus, qui citra manifeſtam qualitatem vim poſſidet nutriendi, ita vt uel augeat uires, uel ſaltē conſeruet. Et talem diætam non eſſe niſi cibum uel plenum, uel mediocrem diximus. In ratione uero medicamenti tantum huiuſmodi diætam inædiam appellauimus, quæ eſt nihil penitus dare, & hanc habere vim medicamenti non quidem poſitiuè, ſed priuatiuè aſſeruimus. cum non per ſe, vt pharmacum, ſed per accidens euacuet. Collocabatur autem inædia ſub genere dietæ quia priuatiua ſub eodem genere cum poſitiuis collocantur. atqui hæc ut dixi cibi, ac potus priuatio eſt. Tertio ac poſtremo in ratione rū medicamēti, cùm etiam alimenti diætam expendentes duobus modis accepimus. Vno modo ut habet rationem vtriuſque priuatiuè, altero poſitiuè. Priuatiuè quidem habere rationem medicamenti diximus, quando victus tenuis exiſtit, vel tenuis in extremo. Victus in ptiſſana colata, & non colata habet rationem alimenti, quatenus vim aliquam habet nutriendi, habet uerò rationem medicamenti priuatiuè quatenus facit, quòd non in tanta copia fiat reparatio, in quanta fit deperditio; ex quo cum deperduntur uires, fit, quòd habeat rationem medicamēti priuatiuè: Quod & de victu tenuiſſimo dicendum, ſed non de tenuiſſimo in extremo, in quo nihil damus; Non enim poteſt hic aliquo pacto habere rationem alimenti. Poſitiuè verò tùm alimenti, tùm medicamenti dupliciter rationem habere affirmauimus, vel ſcilicet per primas, uel per ſecundas qualitates: per primas quidem quando cibum medicamentoſum aſſumimus, qui refrigerandi, uel calefaciendi vim habet, uel huiuſmodi. Conſequitur autē rationem cibi, quatenus nutrit, medicamenti uerò poſitiui, quatenus habet vim refrigerandi &c. & de hoc locutus eſt Hipp. 16. Aphoriſmo huius primi lib. per ſecundas, vt victus attenuās, craſſefaciens, &c. Cum enim nutriat alimētum eſt, cum alteret medicamentum. Diximus ſecundo qua ratione ſe habeant indicantia, & coindicantia diætam, & præterea quæ ſingula hæc quoque ſint cum Galeno primo de ratione vict. 44. Et omnia declarauimus ſumpto exemplo à cibo, vbi dicebatur virtus eſſe cibum indicās, morbus coindicans, cibus res indicata, quæ immediatè ad uires refertur, mediatè ad morbum: Quia cib. immediatè dirigitur ad virium conſeruationem, & vires conſeruans, eſt in cauſa, ut uires validæ conſeruatæ expugnēt morbum. De pharmaco oppoſitum attulimus: huius enim morbus dictus eſt indicans, coindicantes uires appellauimus. Pharmacum enim immediatè ad morbum, quia ipſum profliget, mediatè ad vires refertur, & morbo mediantè, quatenus ſ. ab eo, profligato morbo, vires ſeruētur. Vlterius quę vocanda ſint non indicantia, quæ prohibentia, & quæ demum contraindicantia oſtendimus cum Galeno primo, de ratione vict. 45. & lib. curat. per venę ſect. cap. 13. per non indicans intelligentes, quoties eſt aliquid, quod nō poteſt habere rationem coindicantis, vt ſi fuerit morbus cum materia ſanguinea; hæc vtique vt peccans erit indicans ſectionem venę, non indicans verò pharmacum. per prohibens verò id, quod, cum ratione indicantis aliquid ſit agēdum, prohibet ne illud agere poſſimus. Vt ſi uires validæ plenum uictum indicent, morbus uero prohibeat. Per contraindicans poſtremo intelleximus id, quod non modo prohibet id, quod indicat indicans, ſed cōtrarium eius indicat. Vt ſi morbus acutus tenuem victum indicet: Vires verò debiles non modo tenuem victum prohibent, ſed contraindicant: quia indicant victum plenum tenui contrarium. quod etiam contingit in morbis contrarijs complicatis. Vt calidus & frigidus, contraria enim indicabunt. Quibus ita conſtitutis cōſiderabamus in fine præteritę lect. Dię tam quatenus alimenti tantum rationem habet, & hanc non eſſe niſi victum, uel mediocrem dicebamus, vel plenum: Et ſuum indicans non ſunt niſi uires, utteſtatur Gal. 1. de ratione uict. 44. 11. meth. 14. vbi dicit, quòd ſola uirtus indicat alimoniam, & ſolam alimoniam, & ratio huius ex Ariſt. colligitur 2. de partibus c. 3. vbi inquit quòd uirtus non indicat niſi ſui cuſtodiam, quæ cuſtodia non niſi ex ſanguine habetur. At ſanguis niſi ex alimonia acquiri minimè poteſt. Quare virtus ſola ſolam indicabit alimoniam. Et hinc fit, quòd quanto uirtus fuerit ualidior, eò victum pleniorem indicabit, cū magis abſumat, & ob id robuſtiſſima ſeu robuſta uirtus uictum plenum indicabit, quòd ſi nō ita robuſta fuerit, cùm minus abſumat, minorem copiam alimenti, ut potè uictum mediocrem, indicabit. Quare diętæ huius, quę rationem alimenti tantum habet, uires ſunt indicantes, coindicans uerò non niſi morbus exiſtere poteſt. dicebat enim Galenus 7. Aphor. 67. cibum eſſe morbi effectiuum. Vnde addebat primo de ratione uictus 44. quòd niſi alimonia officeret affectib. morboſis, ſic poſſemus nutrire ægros, ut ſanos: ſed quia maximè officit, ideo morboſa affectio eſt cibi prohibitrix, & tunc cibus eſt dandus, cùm morbus permittit. Ex quibus colligimus morbum interdum coindicare cibum, interdum prohibere; ſed id declarare oportet. Et primū quantum ad uictum plenum attinet, dico, quòd hic uictus à nullo coindicatur morbo, ſed ab omni morbo prohibetur. Quò uerò ad uictum mediocrem, huius eſt coindicans morb. chronicus, & ex decidentia acutus. At morbus acutus nō ex decidentia, & peracutus non modo plenum, ſed mediocrem uictum prohibet. Si uerò diæta conſideretur in medicamenti tantū ratione quid erit indicans, quidué coindicans? Dico, (& hoc aduertatis, quia fortaſſe cogimur ab omnibus recedere, omnes enim uno ore dicunt, quòd ratio diætandi ſumitur à virib.) quòd ſi cōſideretur diæta ſub ratione medicamenti tantum, priuatiuè tamē. quòd morbus eſt indicans, uires coindicantes. Confirmo ex Gal. in hoc commento, vbi dicit quòd uires non niſi ſui cuſtodiam indicant. imò & hoc idem habemus ex Ariſt. At diæta ex eius ſententia in hoc commento, uęl pura inædia eſt, vim inſignem minuēndi, ac diſſipandi uires habet: quomodo ergo dicere poſſumus uires integram inædiam indicare. Nam ex ſententia Galeni primo de ratione uict. indicans ex indicato mutari debet. Quare cum uirtus id non indicet, erit ergo aliquid præter naturam, quod hoc indicabit, & non niſi morbus, & morbus non quilibet, ſed tùm materialis, cuius ratione minuimus uictum, tùm acutiſſimus

Priuatiua ſub eodē genere cum poſitiuis collocantur.

Victū tenuiſſimū in extremo nullo pacto rationē alimenti.

Virtus ſola, ſolam indicat alimoniam.

Sanguis non niſi alimonia acquiri poteſt.

Virtus quo ualidior, eo pleniorē indicat victum, & e contra.

Cib. morbi effectiuus.

Cib. quādo dandus.

Victus plenius a nullo morbo. Vict⁹ mediocris à quo.

Diæta in ratione medicamenti tātū, à quo. Error ſcriē ciam.

Inediam puram quid indicet.

Digitized by Google

mus, vel acutiſſimus in extremo. Huius enim ratione pura inedia indicatur, ſed alij morbi, ut acuti, acuti ex decidentia, & chronici ſunt non indicantes huius diætæ. Et ob id Galenus in commento dicit integram inediam conuenire, ubi morbus in quarta die terminabitur; ſed uires interdũ huius diętæ ſunt coindicantes, interdum contraindicantes. coindicãtes ſunt uires robuſtæ, & ideo Galenus in ægris loquẽdo dicebat, quò uires ſunt robuſtiores, eò uictus tenuior eſt inſtituendus. Vires autẽ debiles ſunt contraindicantes. Vnde unum Notate, ex quo multas repugnantias in authoritatibus tollere poteſtis; Nam uel poſſumus conſiderare uires ut indicantes ratione cibi, uel ut coindicantes ratione minutionis eius. Quoties vires indicant: quanto ualidiores ſunt, tanto victus plenior eſt exhibendus. Cum verò concurrunt vires vt coindicantes, totum oppoſitum eſt: nam quò validiores, eò victum magis tenuem denotant, quò minus ualidæ, eò victum magis recedẽtem à tenui. Quòd ſi conſideremus diętam in ratione alimenti, uel medicamenti ſimul; uel hoc eſt priuatiuè, & tunc ſi conſideremus ratione alimenti; quia hic eſt victus tenuis, & tenuiſſimus non tamen in extremo, quia habet aliquam uim nutriendi, dico quòd uires ſunt indicantes ex fundamento proprio; quia ſola virtus ſolam indicat alimoniã, ut conſeruetur q̃tũ poſſibile eſt; Ratione uerò medicamenti priuatiui, ut ſic morbus eſt indicans, Vires non indicantes: unde morbus peracutus eſt indicans ratione victus tenuiſſimi, uel in extremo: ratione victus tenuis erit acutus, ſed citra decidentiam; morbus uerò acutus per decidentiam, & chronicus erit non indicans hunc uictum; Vnde ratione huius uictus quatenus nutriuit, morbus eſt indicãs, Vires uerò interdũ coindicantes, ut ſi ualidæ fuerint: quia ſi debiles contraindicantes ſunt. Si verò conſideremus hanc diætam, ut habet vim medicamenti, & alimenti poſitiuè: ratione alimenti uirtus indicans, ratione medicamenti res præter naturam, ut morbus indicans; Et ideo 16. Aphor. Hippocrates dicebat febres indicare uictum humidum, & quod de primis, idem de ſecũdis intelligatur qualitatibus, Nam morbus à craſſa pendẽs materia pharmacum attenuans, & à tenui craſſefaciens requirit, ac indicat. Ex his quomodo uires, & morbus ſe habeant ratione diætæ ſatis cõſtat, &c.

Vires quò robuſtiores, eò victus tenuior inſtituendus.

Not.

Dięta in rõne tum alimenti, tũm medicamẽti ſimul dupliciter.

Victus tenuiſſim. & victus tenuis a quibus morbis i dicẽtur.

LECTIO XXVI.

EX his quæ ſupra diximus, non eſt difficile cognoſcere ſcopum Hippoc. in præſenti Aphoriſmo. Nam dictum eſt ſcopum eius eſſe proponere victum in virtute ſuorum indicantium, & coindicãtium; ſed ut, qua ratione Hippocrates fecerit, intelligatis; ſciendum quòd cũm diæta multis modis accipiatur, hic non de ſanorum, ſed ægrotorum loquitur uictu, vt Galenus in commento adnotauit; non enim inſtituit in hoc libro pertractare de arte tuendæ ſanitatis, ſed curatiua; Cumquè uictus hic ægrorum debeat, ac poſſit conſiderari in relatione ad calorem natiuum, (vt ſuo loco audietis,) tũm ratione ſubſtantiæ eius, tũm qualitatis. Ideo de eo agens primum loquitur de ipſo, ut ad ſubſtantiam caloris refertur, poſtea ut ad qualitatem. cũ aũt uictus, qui ad ſubſtantiam refertur caloris, ſit uel plenus, uel mediocris, uel tenuis; Hippocrates principaliter ſermonem habere vult de victu minuente ſubſtantiã caloris natiui; Et ratio eſt, quia hic eſt uictus præcipuè morbis conuenientis, Ac de eo agens non modo de eo agit, ut refertur ad ſubſtantiam caloris, ſed ut eſt quoddam inſtrumentum medium, quod refertur ad corporis repletionem amouendam; Nam

Hipp in præſenti Aphor. loqui de victu ęgrotorũ.

Victus diuiſio.

Victus præcipuè morbis cõuenies

de repletionis remotione quæ pharmaco fit in ſecundo Aphoriſmo locutus fuit; de ea remotione, quæ fit ſectione venæ in tertio; At in hoc quarto, de vacuatione, quæ per diætam fit loqui vult. Et cum hic victus tũm tenuis, tũm tenuiſſimus eſſe poſſit: primum de tenui victu loquitur: Quia poſtea in ſexto, & 7. Aphor. de tenuiſſimo verba faciet. Et ratio eſt, quia non voluit immediatè à cibo ad victum tenuiſſimum, in quo nihil damus, deſcendere, ſed gradatim primo de tenui, poſtea de tenuiſſimo uoluit loqui; Proponit itaque victum tenuem in uirtute ſuorum indicantium, & coindicantium; Idque maxima cum arte, quæ requirit, ut cum difficultate res breuiter explicentur; loquitur enim de indicantib. victum tenuem Hippocrates: quia victum tenuem proponens nonindicantia ipſum propoſuit. Nam vbi quis cognouerit nonindicantia uictum tenuẽ, facilè quæ ipſum indicant, cognoſcet. Pariter volens proponere coindicantia Hippocrates propoſuit contraindicantia; nam ex his quiſpiam facilè colliget coindicantia. ſed ne videantur hæc eſſe figmenta volo, vt verbis proprijs omnia hæc Hippocrates manifeſtet in hoc Aphoriſmo: dicit namque. *Victus tenuis, & exquiſitus in morbis quidem longis ſemper, in acutis verò in quibus non conuenit periculoſus.* Non eſt dubiũ Hippocratem proponere victum tenuem, & exquiſitum, ſed hunc victum tenuem, & exquiſitum ita proponit, ut ſemper ſit periculoſus in morbus chronicis; ſi ergo periculoſus ſemper in eis eſt, igitur morbi chronici ſunt nonindicantes victum tenuem. Dicit poſtea eſſe etiam periculoſum in acutis, in quibus non conuenit, ideſt quòd in his hic victus non indicatur. Et ſunt peracuti morbi: hi enim non tenuem victum, & exquiſitum, ſed tenuiſſimum indicãt. Sũt etiam morbi acuti ex decidentia, nam hi tenuem victum non indicant, ſed potius mediocrem. Ex his ergo habetur indicans victum tenuem, & exquiſitum. Nam ſi morbi chronici acuti ex decidentia, & peracuti ſunt non indicantes hunc victum: Quare ſequitur, vt indicantes illum ſint acuti morbi citra decidentiã, Cum verò poſtea ſubdit. *Et rurſus, qui ad extremum deuenit tenuitatis grauis eſt:* Hæc verba, vt dicemus, nihil aliud ſunt, nec poſſunt indicare, niſi victum tenuem non eſſe offerendum, quoties id fit ultra virium tolerantiam; nam cum uires ita fuerint debiles, ut non poſſint tolerare hunc victum, is eis non eſt offerendus; ergo ſequitur, quòd cum uires ualidæ fuerint, ei tunc coindicantes hunc uictum tenuem. Quanto uerò ad diuiſionem pertinet, poterit Aphoriſmus hic cenſeri unicus, quamuis particula illa. *Rurſus*, adſit, quæ non alterum Aphoriſmũ, ſed potius ſermonem de altera re factum indicat, & manifeſtat. Quòd ſi ſic, tunc idem iudicium eſſet de ſuperiori Aphoriſmo, (vt ibi notauit Galenus.) Hic autem Aphoriſmus eſt ſententia, quæ eſt pars Enthymematis quoniam habet rationem ſeiunctam, & poſtpoſitam, & ratio ibi incipit. *Nam & repletiones &c.* Aphoriſmus, ſeu ſentẽtia diuiditur in duas partes, quatenus in prima ponit uictum tenuem in uirtute indicantium, in ſecunda uirtute coindicantium. Secunda ibi. *Et rurſus.* Veniamus ad expoſitionem, & pro intellectione primæ partis, cũ ſermo fiat de victu & morbo, oportet circa hæc diſtinguere; & quãtum ad cibũ attinet, dico, dubium non eſſe ex ſententia Galeni primo de facult. alim. cap. primo, & in lib. de ſucc. bon. & vit. & alibi ſępius. cibum poſſe bifariam conſiderari, uel abſolutè, uel in reſpectu. Abſolutè quidem, ſuel ex parte ſubſtantiæ, uel quantitatis, uel qualitatis, uel ordinis, uel modi præparandi, ſecundum quos modos nos in præſentia cibum conſiderare uolumus, Nam omnes interpretes prolixi valdè, & ualdè faciles circa hanc materiam ſunt; quam-

Hippoc. primũ loqui de uictu tenui poſtea de tenuiſſimo.

Morbi chronici nõ indicã tes uictũ tenuem. Morbi p acuti, & acuti ex decidẽtia quem uictũ indicent.

Aph. Diuiſio.

Cibũ poſſe bifariã conſiderari.

Digitized by Google

quamuis Galenus quia conſiderauit cibum, vt Hippocrates etiam conſiderat, vt optimus omnium interpres ne verbum quidem vllum de cibo hoc modo ſumpto voluit habere. Alio modo conſideratur cibus in reſpectu ad calorem, & hoc dupliciter vel in reſpectu ad ſubſtantiam caloris, vel ad qualitatē. Hic conſideramus cibum in reſpectu ad ſubſtātiam caloris: quia in reſpectu ad qualitatem in 16. Aphor. Hic verò victus ad ſubſtantiam caloris relatus, vel eſt in maiori quantitate, & ſubſtantiam auget, quę deperditur, & dicitur victus plenus, ut caro caponum, uitulina, & c. vel etiam edulia non ita nutrientia, ſed in multa copia ſumpta, vt oua, piſces, alica, & c. vel in eadem portione reficit, in qua cōſumitur, & eſt victus mediocris, vt oua, piſces, alica, in mediocri quantitate: Quia in multa plenum faciunt victū. Tertio eſt victus, qui potius habet vim minuendi vires; Et notate, quoniam in commento Gal. dicit vnum non in ſuperficie intelligendum, dicit enim victum tenuem eſſe illum, qui auſert vires, & terminum eius eſſe virium ablationem. Quod ſi ſic intelligeretur tenuis victus eſſet mors, quia mors eſt ablatio virium; ſed ſic intelligatur, quòd tenuis victus eſt ablatio virium, ideſt validarum: eſt enim in cauſa, vt vires, quæ prius validæ erant, ab illo cadant robore. ſed multiplex eſt victus hic minuens vires, & quadruplex a Galeno, & alijs omnibus proponitur; Vel enim aliquid addit, vel nihil addit: ſi addit aliquid, tūc vel parum diſtat a mediocri, & eſt uictus tenuis ſimpliciter, vt ptiſana integra, hordeumque in moderata copia; nā in multa eſt victus mediocris; Quòd ſi adhuc magis recedat a victu mediocri, non erit amplius tenuis victus ſimpliciter, ſed tenuis exquiſitus, vt eſt ptiſana colata in moderata copia, vel ptiſana integra in modica copia. Quòd ſi magis etiam recedat, erit victus tenuiſſimus, non tamen in extremo, vt eſt mulſa, in qua homo ratione mellis conſequitur aliquod alimentum. Poſtremò eſt victus nihil addens, & eſt uictus tenuiſſimus in extremo, ſeu extremè tenuiſſimus, quando, vel nihil exhibemus, vel ſi aliquid exhibemur, id non vertitur in ſubſtantiam nutriti: Et q̄uis aliqui fuere viri doctiſſimi, qui dixerūt hanc inædiā probatam fuiſſe temporibus Hippocratis, his verò noſtris temporibus minimè ob conſuetudinem; Ego dico, ꝙ poteſt probari, & eſt in vſu, vt ſuo loco dicemus. Eſt autem vel nihil pęnitus datè, vel aliquid, quod non tā minuit, vt vel oxymel, vel aqua præcipuè, quæ non nutrit, ſed poteſt aliquid efficere, vt colligitur ex Gal. 3. de ratione vic. 40. Et licet alibi dicat aquam non nutrire, imò nec humectare intelligendum, quòd aqua non humectat partes remotiores, habet tamen vim humectandi partes proximas, vt uentriculum. Et ob id illi diutius viuunt, qui aquam acceperunt, quam qui nihil, licet non nutriat aqua, & hęc quò ad uictum. Quantum autem ad morbum, non expectetis longiorem diuiſionem, quia vt de victu quantum ſufficere potuit ad propoſitum locutus ſui, ſic & de morbo faciā. Et cū Hippocrates acuti, & Chronici meminerit morbi, & nos etiam de his diſſeremus; Et prius antequam, diuiſio acuti morbi ponatur, eius eſt natura afferenda, in qua rectè aduertatis: nam cogimur eſſe diſcordes a doctiſſimo Altimaro. Dicimus ergo nos cum Galen. 2. de diebus decret. c. 12. & 3. eorundem cap. vlt. & alibi, quòd ad conſtituendam acuti morbi eſſentiam, neceſſariò tres conditiones requiruntur. Altera a tempore ſumitur: ſecunda a motu. Tertia a natura: vnde Galenus allegatis locis proponit ſententiā Archigenis, & laudat, quòd acutum morbum non modo circa tempus, ſed circa motum & naturam ſpectari dicit. Et cum eum laudet, quòd hęc etiam fuerit eius ſententia, credendum eſt. Sed quid

Cib. quō hic conſideretur.

Victus plenus.

Mediocris.

Minuēs.

Victus tenuis uires auferens.

Vict⁹ minuēs quadruplex.

Tenuis ſīpliciter

Tenuis exquiſit.

Tenuiſſimus.

Tenuiſſimus extreme.

Quō intelligat aqua nō nutrire, et nec humectare.

Tres conditiones ad acutū morbum cōſtituēdum.

per hęc Archigenes intellexerit, declarat Gal. & inquit, quòd prima cōditio eſt, ſi morbus aget in naturam breui temporis ſpatio. Secunda eſt ſi non modo breui tempore aget, ſed cum impetu, & celeri motu; Et ob id ephemeræ febres licet breui tempore agant, quia tamen non agūt cum impetu, ideo non ſunt in genere acutorum reponendæ. Tertia conditio eſt, vt ſuapè natura morbus ſit periculoſus, ſed Altimarus ſe cōtradicit, & in hoc ſolo diſcordia conſiſtit, uolens probare, quòd tertiana intermittēs exquiſita ſit morbus acutus, & inquit, quòd hæc tertia conditio non eſt neceſſaria ad eſſentiam morbi acuti (periculum ſcilicet) ſed ſufficiunt duæ primæ; idq; probauit triplici authoritate Galeni, imo Hippocratis; Nam Galenus, & Hipp. 3. prognoſt. cap. 2. afferunt febres eſſe aliquas continuas, quæ in quarta, & citra quartam deſinunt, quæ tamen periculo vacant: modo febres hæ ſunt acutæ, & peracutæ. ergo periculum non eſt neceſſaria conditio, 2. Galēn. 1. de criſibus cap. 16. aſſerit aliquas eſſe acutas febres, in quibus nullum periculi ſignum adſit. Tertia authoritas primo de die. decr. vlt. dicit febres quaſdam eſſe acutas ſine ſigno periculi. At quoniā omne noſtrum ſtudium in veritate indaganda conſiſtit, & non debemus ſic ſimpliciter authoritatibus credere; Ideo ego coactus ſum ab huius Viri opinione recedere. Conſideraui enim hoc præter rationem eſſe, ut detur febris aliqua, quæ non modo ſit continua, ſed per acuta, quæ in quarta, & citra quartam terminatur, quæ non ſit periculoſa, & præcipuè cum expreſſa ſit ſententia Hipp. 4. Aphor. 43. dicentis, febres quæcunque non intermittentes tertia die fortiores fiunt, periculoſæ ſunt; quomodo ergo ſi periculoſæ ſunt, potuit in prognoſticis dixiſſe non eſſe periculoſas, nam ſi ſunt periculoſæ febres, quę excitantur ex putrefactionē in uenis minoribus, & remotis, de quibus 4. Aphor. 73. nonne multo magis periculoſę ſunt illæ, quæ ex putrefactione in uenis maioribus excitātur? Pro intellectione itaque illarū authoritatum, quę ueræ ſunt, non tamen ita extrinſecus intelligēdę, ſciendum, quòd poſſumus nos morbum tutum conſiderantes bifariam illum conſiderare. Primo modo cōſideratur morbus tutus in reſpectu ad morbum tūm periculoſum, tùm lethalem: ſecundo modo in reſpectu ad morbum lethalem tantum, ſi conſideremus tutum morbū in relatione ad periculoſum, & lethalem, ut ſic non poteſt talis morbus eſſe de genere acutorū, quia diſtinguitur talis morbus contra periculoſum, & lethalem; & ut ſic eſt tertiana exquiſita intermittens, quę febris tuta eſt, cum nec periculoſa, nec lethalis ſit. ſi uerò conſideremus morbum tutum, prout contra lethalem tantum diſtinguitur, ut ſic dicas, quòd morbi acuti ſunt tuti, & periculoſi: tuti, prout diſtinguuntur contra lethales; ſunt autē periculoſi, quia periculo non uacant, ut ſunt febres cōtinentes, quæ ſuapte natura cum periculoſæ ſint, uel habent ſigna certæ ſalutis, uel mortis. Si certæ ſalutis, quamuis de genere periculoſarum ſint, tamen dicuntur ſecurę, prout diſtinguntur ab his febrib. quæ lethales, & periculoſæ ſimul ſunt; & hoc uoluit Galenus, & Hippocrates in allegatis authoritatibus: quia uerum eſt, quòd ſunt febres deſinentes in quarta peracutæ, quæ tamen ſecurę ſunt, non quia non ſint de genere periculoſarum, ſed in reſpectu ad febres lethales, & mortales; & ideo ex his facilè eſt uidere, quòd tertiana morbus acutus non ſit, loquor de tertiana pura intermittente. Morbus itaq; agens in naturam uel agit longo, vel breui tempore. Si lōgo, chronicus eſt, qui non modo per hebdomadas, ſed per menſes; & annos perdurat. Si breui agit tempore; vel eſt cum impetu, uel citra impetum, ſi impetu uacat, eſt morbus ſimpliciter breuis, ut Ephemera

Ephemerę febres cur in genere acutorū non reponantur.

Altimarus reprobatur.

Febres periculoſæ quæ.

Morb. tutus dupliciter.

Morbo. ū diuiſio à tempore.

Digitized by Google

mera febris. ſi verò agit breui tempore cum impetu, vel agit cũ periculo, vel citra periculum: ſi citra periculum, eſt morbus, qui non eſt acutus, quia ei deeſt vna conditio, ſed eſt morbus ſimilis acutis, quia habet duas conditiones, mouetur enim breui tempore cum impetu, ut tertiana febris iam dicta: Nam hæc breui tempore mouetur, ad ſummum enim ſeptem periodis, quæ 14. dies ſunt, terminatur: præterea cum impetu mouetur, nam habet ſitim ingentẽ, vomitum bilis, & rigorem inſignem. Non oportet autẽ vos admirari, cur ille uir fuerit intricatus, quia cauſa erroris eius fuit, quia Galenus interdum tertianam inter acutos morbos numerat, interdum minimè, nam dicebat primo de die. decr. cap. vlt. ꝙ duplex eſt morborum acutorum genus, nam alij ſunt morbi acuti, qui ad infebricitationem non deſinũt, alij qui ad eam terminantur; Et propterea non eſt dubium quòd tertiana eſt de genere illorum acutorum, in quibus morbus ad infebricitationem terminatur, & poteſt dici acuta, quia duas conditiones habet, deeſt tertia, quæ eſt periculum. Et primo etiam Epid. ſectione tertia commen. 3. vbi Hippocrates dicebat morbos acutos eſſe eos, qui continuè affligũt, dixit Galenus quòd per continentes febres non modo continuas verè intellexit Hipp. ſed continuas proportionales, &c.

Cauſa erroris Altimari.

Acutorũ duplex genus.

Equo genere tertiana exquiſita intermittens.

Continẽtes feb. apud Hippoc.

LECTIO XXVII.

PRo recta huius Aphoriſmi intelligentia decreuimus aliqua dicere tùm circa victum, tùm circa morbum; & de uictu iam locuti ſumus; poſtea cepimus de morbo verba facere adhoc, ut quid chronicus morbus, quiduè acutus ſit dignoſceretis; idque ea ex ratione tunc diximus, quatenus morbi, vel longo agunt tempore, & ſunt chronici: Vel breuis, & hi qui breui agũt tempore, vel citra impetum agunt, vt ephemeræ ſunt, vel cum impetu; Et ſi cum impetu talis morbus, uel eſt cũ periculo, uel ſine: ſi ſine periculo non eſt morbus acutus, ſed proxime ad acutum accedens, vt eſt tertiana febris exquiſita intermittens. Si verò fuerit morbus agens in naturam breui tempore cũ periculo, ac cum impetu, talis eſt acutus morbus; Et tunc diſtinguere oportet. Nã uel talis actio eſt aſſidua, vel non aſſidua: ſi non aſſidua, erit morbus acutus ex prolapſu, ſeu ex decidentia, ſi autem fuerit aſſidua, erit morbus acutus citra decidentiam. Atque hic acutus morbus adhuc ſubdiſtinguitur ſumpta diuiſione à tempore, impetu, & periculo. Ab impetu quidem, quatenus impetus uel eſt ratione totius morbi, vel ratione partis morbi, vt epilepſia, quæ eſt morbus acutus, & chronicus, acutus ratione tantum acceſſionis: nam in acceſſione ſunt cõditiones neceſſariò morbo acuto requiſitę: Idem de apoplexia. A periculo autem, quoniam periculum conſideratur ratione materiæ morboſæ agentis inmaturam, quę materia vel in ambitu venarũ, vel in aliquã principe parte reſidet; ſi in ambitu venarum neceſſariò eſt febris continens, ut optimè declarat Hippocrates primo Epid. ſect. 3. particula tertia, & primo de ratione victus octauo. Si uero materia occupet partem aliquam Principem, tunc poteſt eſſe morbus acutus ſine febre, vt apoplexia. Et hoc 2. Aphor. 19. dicit Gal. inquiens, ꝙ vbi pars principalis aliqua morbo corripitur, poteſt morbus ille acutus abſque febre eſſe. A tempore uerò differentię ſumuntur, quatenus hic morbus acutus breui tempore agens, uel agit maxima cum breuitate, uel non tanta cum breuitate; Nam ſi in maximè breui agit tempore peracutus eſt morbus: ſi non in tam breui, acutus. Sed hi ſubdiuiduntur; Nam quantum ad morbum acutum, hic morbus vel ſit in breui tẽpore, vel non in tam breui: ſi in breuiori exactè acutus morbus eſt, qui in quatuordecim diebus terminatur, & eſt exquiſitè acutus; ſi non in tam breui eſt morbus, qui non exquiſitè acutus, ſed acutus ſimpliciter dicitur, & hic protrahitur vſque ad vigeſimam diem; Et ex hoc colligatis errare Altimarum, qui dixit tertianam intermittentem puram eſſe morbum acutum, ſed non exactè acutum; At ex ſententia Galeni non exactè acutus eſt, qui ad vigeſimam terminatur, exactè qui ad decimumquartum. Vnde ratione temporis cum tertiana hæc ſeptem periodis, ideſt quartodecimo die ad ſummũ terminetur, erit dicenda morbus exquiſitè acutus; nam in hoc deceptus fuit, tenens periculum non eſſe neceſſariam conditionem morbi acuti, cum maximè tamen neceſſaria ſit. Quãtum ad peracutum etiam ſubdiuiditur; nam vel ſit in breuiſſimo tempore, vel non in ita breui: ſi in breuiſſimo exactè peracutus dicitur, & non tranſit diem quartam: ſi non in tam breui, eſt peracutus morbus, ſed non exactè, & hic vſque ad ſeptimum diem protrahitur. Quibus ita conſtitutis. Nunc ad expoſitionem accedendum, Dicit Hippocrates. *Victus tenuis, & exquiſitus &c.* per quæ verba excludit uictum tenuiſſimum, ſiue tenuiſſimum ſimpliciter, ſiue tenuiſſimum in extremo. nam de uictu ſimpliciter tenui, & exquiſitè tenui verba facit. Et propterea intelligit de ptiſſana integra ratione uictus tenuis ſimpliciter, de ptiſana colata ratione tenuis exquiſiti. ſubdit poſtea Hippocrates quid ex hoc uictu tenui ſimpliciter, & exquiſitè tenui habeat. *In morbis quidem longis ſemper eſt periculoſus &c.* & Gal. in cõmento hoc declarat inquiens, quòd in morbis chronicis nullo pacto tenui vti poſſumus victu: quia in talibus morbis ſi non intendimus augere Vires, ſaltem eas conſeruare poſſumus; at id victu tenui ſimpliciter, vel tenui exquiſitè fieri nequit; Et ideo hic victus tenuis ſimpliciter, & tenuis exquiſitè eſt periculoſus in morbis chronicis. Et propterea morbi chronici ſunt non indicantes tenuem ſimpliciter, & tenuem exquiſitum victum. Adiungit deinde. *In acutis uerò, in quibus non conuenit etiam periculoſus &c.* ſed quid per acutos, in quibus non conuenit intelligit? Aliqui aiunt ita dixiſſe Hippocratem ob uires; nam victus tenuis periculoſus eſt in eis morbis acutis, in quibus Vires ſunt debiles. ſed hæc expoſitio erronea eſt, ac de diametro aduerſatur Gal. in commento. Nam uoluit Galen. in cõmento, & optimè, quòd quoties in acutis morbis uictus non conuenit tenuis, exhibeatur tenuiſſimus; non ergo propter uires hoc dicit: nam ſi periculoſus eſt tenuis ob uires, non ad tenuiſſimum confugiendũ eſt, ſed ad mediocrẽ uictũ. Alij per acutos, in quibus non conuenit, acutos intellexerunt ex decidentia: Poſſibile quidem eſt, ut hos intelligat: quia in his tenuis non conuenit uictus: ſed cum ad quadrageſimam, & interdum uſque ad ſexageſimam diem extendantur, ut chronici, uictu mediocri indigent. ſed neque ſufficit hæc expoſitio, & eodem pacto Galeno aduerſatur: quia dicit non mediocrem, ſed tenuiſſimum uictum conuenire, Ideo potius dicendũ eſt, quòd acutos ex decidentia ſub chronicis intellexerit Hippocrates; peracutos autem, in quibus non conuenit, ut optimè expoſuit Gal. intelligere debemus peracutos: ut ſit ſenſus; Victus tenuis ſimpliciter & exquiſitè tenuis periculoſus eſt in acutis, in quibus non conuenit, ideſt in peracutis. nam in peracutis non debemus dare tenuem uictum, ſed vel tenuiſſimum ſimpliciter, uel tenuiſſimum in extremo; Et ob id dicit Gal. in commento, quòd quoties morbus non progreditur quartam, debemus contenti eſſe integra inędia: at ſi tranſcendit, nullam debemus exhibere: Et

Morborum diuiſio.

Ab actione, ſeu à motu, & à natura.

Epilepſia é quo morb. genere, ſic & Apoplexia.

Acutorũ diuiſio à tẽpore.

Altimari error.

Tertiana rõne tp̃is morb. acutus exquiſitè.

Expoſitio Aph.

Victus tenuis, & exquiſ. cur ĩ cronicis periculoſus

Quid p acutos intelligat Hipp.

Error nõnullorũ.

Propria determinatio.

Victus tenuis exquiſitè ſ qb morbis periculoſus.

ideo

Digitized by Google

ideo ſic intelligatur Hippocrates, victus tenuis eſt periculoſus in chronicis, acutis ex decidentia, & acutis, in quib. non conuenit, i. peracutis. ſed maxima inſurgit difficultas, & repugnantia in dictis Galeni; nam ait in principio commenti exponendo, cur dicit in acutis in, quib. non conuenit, inquit ipſe hoc eſſe dictum ob peracutos in fine uerò commenti exponens eam particulam, (in quibus nō cōuenit,) dicit, hæc non eſſe dicta ob peracutos morbus: quia de his infra in 7. loquitur, vbi verba faciet de uictu tenuiſſimo, & morbis peracutis. Græcizantes dicunt affirmatiuè legendum eſſe locum Gal. quādo inquit. *Hæc non ſunt dicta ob morbos peracutos*. Legendum eſt. *Hæc ſunt dicta ob morbos peracutos*. Sed ſi veritati magis, quàm Grammaticis credendum eſt: ego exiſtimo pro veritate eſſe impoſſibile textū affirmatiuè legi. Nam Gal. ita dicit. *Hæc ob peracutos dicta non ſunt, nam de his mox inquiet.* Quomodo ergo ad uerſariua illa ſe poteſt tenere ex parte affirmationis? Quare linquenda eſt ut iacet litera, Dico ergo eſſe impoſſibile ſoluere hanc contradictionem ſine indicantibus, & coindicantib. quæ à principio poſui; & ob id dico, peracutos morbos duob. modis conſiderari poſſe, vel ut non indicantes victum tenuem ſimpliciter, vel tenuem exquiſitum; vel ut ſūt indicantes victum tenuiſſimum, & tenuiſſimum in extremo. Si cōſideremus morbos peracutos, vt non indicantes, nemini dubium eſt, ꝙ quādo dicit victus tenuis periculoſus eſt in acutis, in quibus non conuenit, intellexit peracutos, & hos non indicantes; nam propoſuit non indicantia, ut habeatis indicantia. Si verò conſideremus morbos peracutos, vt indicantes, hæc non ſunt dicta ob morbos peracutos indicantes; nam in hoc Aphoriſmo de tenui uictu loquitur: de morbo autem peracuto indicante tenuiſſimum victum, &c. loquitur in 7. Aphor. Ex his ergo habetis, ꝙ victus tenuis ſimpliciter, & tenuis exquiſitè non indicatur à chronico, nec acuto ex decidētia, nec peracuto; relinquitur ergo, ut indicetur à morbo acuto, ſed quō? Dico, ꝙ īdicatur à morbo acuto, & quatenus eſt exactè acutus, & quatenus nō eſt exactè acutus; Nam morbus exactè acutus indicat victū tenué exquiſitum. Non exactè acutus victū tenué ſimpliciter. ſed quæ huius rō eſt? Reſpōdet Gal. in comm. ꝙ ſi hoc uolumus ſcire confugere opus eſt ad Hipp. in libris de ratione victus, & in ſuo cōm. Ex illis aūt libris. Quos nos videre neceſſe eſt: habemus diſcrimen conſideratū in uictu acutorum morborum tùm penès periculum, cūm penès breuitatem temporis. Penès periculum cum Gal. 1. de ratione uict. 19. & vlt. & 2. eiuſdem 37. & alibi dicendum, ꝙ quò morb. eſt magis periculoſus, eò magis tenui uictu uti licet: ſi verò periculum nō eſt adeò inſigne, non eſt victu adeo tenui utēdum; cum ergo intenſius ſit periculum in exactè acutis morbis, quàm in non exactè acutis, ſequitur vt in morbis exactè acutis victu exquiſitè tenui ſit vtendum in non exactè acutis tenui non exquiſitè, ſed ſimpliciter. Idem colligitur ex breuitate temporis; quoniam quanto morb. acutus breuior eſt, tanto indiget tenuiori uictu, unde in morbo non exactè acuto, qui vſque ad vigeſimam protrahitur, debemus offerre uictum tenuem ſimpliciter, vt integram ptiſſanam: in exactè acuto, qui ad 14. ſufficit offerre tenuem exquiſitum victum, ut colatam ptiſſanā; vnde à præceptis Hipp. non diſcedens Gal. in 1. ad Glauc. 9. In cura tertianæ exquiſitæ intermittentis, quæ quartādecimā non tranſcendit diem, contentus eſt ſola ptiſſana colata, & conſequēter uictu tenui exquiſito, licet ipſa morbus acutus non ſit. Poſtea Hippocrates ſubiungit. *Et rurſus, qui ad extremum deuenit tenuitatis, grauis &c.* Quæ verba omnes expoſitores uno ore, neminem præter Galenum excipio, ſic interpretantur. Poſtquam Hippocrates in parte prima huius Aphoriſmi locutus fuit de victu tenui ſimpliciter, & tenui exquiſitè, Nunc vult loqui de uictu tenuiſſimo ſimpliciter, & extremè tenuiſſimo. ſed Gal. vir omnium maximus, neq; ſomniauit hāc expoſitionem, ſed ita exponit. Cum uictum tenuem propoſuiſſet Hipp. in uirtute indicantium ex non indicantibus. Nunc eundem victum tenuem proponit in uirtute coindicantium ex contraindicantibus; Et vultus uidere Galenum non fuiſſe ſomniatum primam expoſitionē, & eſſe uanam. Nam ſi Gal. & Hipp. dixiſſent victum tenuem eſſe periculoſum in chronicis, quis erit tam ſtultus, ut neget multo periculoſiorem eſſe tenuiſſimum; nam ſi tenuis periculoſus eſt in chronicis, longè magis erit periculoſus tenuiſſimus; Et vultis Hippocratē hæc tam manifeſta propalaſſe? Præterea in prima parte Hipp. dicens tenuem uictum eſſe periculoſum in chronicis, non proponit cauſam, & tōnem, at in ſecunda parte ubi proponit eſſe periculoſum tenuiſſimum proponit cauſam, nam dicit. *Nā & repletiones, &c.* At quæſo quale nam eſſet Hipp. artificium proponere cauſam in re manifeſta, in re non manifeſta non proponere? nam longè manifeſtius eſt eſſe periculoſum tenuiſſimum victū in chronicis, quàm tenuē, & tamen in tenuiſſimo proponit cauſam, (vt hi dicunt.) in tenui non. Præterea cur Hippocrates eundem victum tenuiſſimū proponit in 7. Aph. ſumpta indicatione à morbo peracuto ſi eū hic proponit? Quare peſſima expoſitio eſt, & totū deſtruit Hippocr. artificiū. ſed quid dicemus? Nos dicimus, vt ſupra, ꝙ Hipp. in hoc Aphor. uoluit proponere uictum tenuem, & exquiſitū: quia de tenuiſſimo ſuo loco loquitur; & uoluit dogmaticè ipſum proponere in uirtute indicantium, ac coindicātium. cum ergo eum propoſuiſſet in prima parte in uirtute indicantium. Nunc ipſum in hac ſecunda proponère vult in uirtute coindicantium; Et ob id cū alius eſſet ſermo de indicantibus, & coindicātibus. Addit particulam illam. *Rurſus*. Vtque in prima indicantia ex non indicantibus adinuenit: ſic in hac ſecunda parte ex contraindicantibus coindicantes uires vult adinuenire. Et ideo talis debet eſſe ſenſus. *Et rurſus.* Victus nempè ille tenuis, & exquiſitus, de quo locuti fuimus in prima parte. *Vbi ad extremum deuenerit*. Id eſt vbi fuerit ultra uirium tolerantiam grauis eſt.

Neque cuipiam mirum uideri debet, quòd uictus, qui eſt ultra tolerantiam uirium, extremus vocetur; hoc enim frequenter contingit, & do exemplum; nam fiat euacuatio ſanguinis (verbi cauſa) in Socrate vſque ad octo uncias, in Platone vſque ad ſexdecim. Ac Socrates non toleret uacuationem ob debilitatem: Plato toleret, quia robuſtus. Vacuatio uſque ad ſexdecim, non eſt extrema: quia eſt cum uirium tolerantia, at illa ad octo extrema eſt, quia vltra tolerantiam uirium. A pari victus tenuis, & exquiſitus dicitur extremus, quando ſit ultra tolerantiam uirium; ſequitur ergo quòd uires debiles ſint contraindicantes. ſed ſi oppoſitorum eadem eſt ratio, ſequitur, quòd cum validæ fuerint uires, erunt coindicantes uictum tenuē, & exquiſitum. Et propterea optimè Galenus in commento ſecundam partem exponens, atque ad uires reſpiciens dicit, quòd pro virium tolerantia uictum adminiſtrare oportet, & hinc fit, ꝙ conſentiēs Hippoc. dicit. *Quoniam & repletiones, quæ ad extremum deueniunt graues ſunt*. Proponit cauſam, quæ debet eſſe propria, ac vires reſpicere debet; Reſpicit autem, quia repletionis extremæ ideo ſunt

Cōtradictio. ſeu repugnātia indictis. Gal.

Sol. Græcorum.

Propria ſol. accōciliatio.

Vict⁹ tū tenuis ſimpliciter, tū exquiſitus a quo morbo ī dicetur.

In morbo magis periculoſo, magis tenui victu vtēdum.

Acutus morbus quanto breuior, tanto tenuiori īdiget uictu.

Expoſitio aliorum.

Expoſitio Gal.

Reijcit aliorū expoſitio.

Expoſitio propria.

Oppoſitorū eadem rō.

Pro uiriū tolerantia vict⁹ adminiſtrādus.

graues,quoniam ſuffocant vires, quia vires repletionem tantam perferre non poſſunt: vt ergo cauſa reſpicit vires,ſic & Aphoriſmus. Quare hoc pacto intelligatis: victus tenuis & exquiſitus grauis eſt, & nō poteſt tollerari à viribus, & meritò dicit grauis, & non periculoſus, vt refertur ad vires, & miror de his,qui Græcarum literarum cognitionem habent, qui cum viderint in prima parte Hipp.dixiſſe periculoſum,in ſecunda graues,ignorarunt diſtinguere inter primam,& ſecundam partem. Quoniam & repletiones non poſſunt extremæ à uiribus tollerari, &c.

Taxātur Græcarū literarū pſeſſores.

LECTIO XXVIII.

AVdiuiſtis, quòd Hippocrates in ſecunda parte huius Aphoriſmi dicit victum, tùm tenuem ſimpliciter: tùm tenuem exquiſitum, vbi deuenerit ad extremum,i.vbi fuerit vltra virium tolerantiam eſſe grauem, Ex quo illud colligēdum, ꝙ prout vires ſunt ualentiores, ita magis, ac magis hunc victum coindicant; Quò verò magis uires ab eo robore cadent,eò minus coindicabunt, ac cōtraindicabunt, ac ſi magis ac magis victum augere neceſſarium fuerit,ſed difficultas inſurgit ob Galeni dicta. Nam hic cum Galeno diximus, quòd vires quo valentiores fuerint, eò tenuiorem victū eſſe adhibēdū requirunt:at ipſe primo de ratione victus comm. vlt. dicit ꝙ quoties virtus robuſtior eſt, & ad melius vergit, non eſt exhibendus uictus ita tenuis, ſed augendus eſt, ſed ex dictis iam reſponſio conſtare poteſt. Nam uires conſiderari poſſunt, & vt indicantes,& ut coindicantes,ſi ut coindicantes eas conſiderabimus clarum,ꝙ quanto uires valentiores fuerint,eo victum tenuiorem coindicant, & hæc ueritas à Galeno fuit propoſita primo ad Glauc. 10. vbi dicit,ꝙ virtute exiſtente robuſta, nos poſſumus dare mulſam aquoſam; ſi non ita ualida debemus exhibere ptiſanæ cremorem. De viribus verò, vt indicātibus oppoſitum dicendum; nam quò valētiores fuerint,eo copioſiorem uictum indicabunt:nam magis conſumunt uires validæ,quàm debiles. At pro recta illius authoritatis intelligentia ſciēdum, ꝙ in corporibus ſanis numquam vires habent locum coindicātis,ſed ſemper indicantis; nam in corpore ſano ſemper eſt indicatio conſeruandi; At in corporibus ægris,& coindicantis, & indicantis rationem vires habere poterunt,vt coindicantes conſiderantur vires, quoties morbus augetur, ideſt à principio morbi vſque ad ſtatum, ubi uerò morbus ad meliorem ſtatū vergit, tunc uires non coindicantes,ſed indicantes ſunt;Et propterea dicebat Galenus primo illo de ratione victus ꝙ cùm morbus, & vires ad meliorem ſtatum redacta fuerint,opus eſt cibū augere, & magis vergentem ad mediocrem uictum. Et ob id ſi ſermo ſit de uiribus, ut indicantibus, ut ſic quanto uires fuerint ualentiores, tanto uictus copioſior eſt adhibendus; Non obſtant autem quæ hic dicuntur; nam hic ſermo fit de uiribus, non ut indicantibus, ſed vt coindicantibus. Ex quibus modo facilis cum ſit reditus totus Aphoriſmus, liceat nobis eius ſenſum breuiter colligere. Hippocrates itaque vult in hoc Aphoriſmo uictum tenuem ſimpliciter, & exquiſitè tenuem proponere in uirtute indicātium, & coindicantium, Et primo in uirtute indicantium hoc modo: victus tenuis ſimpliciter,& tenuis exquiſitè eſt periculoſus in morbis longis; nam morbi lōgi non tenuem uictum indicant,ſed mediocrem; Eſt etiam periculoſus in acutis excidentia; nam cum bi ad quadrageſimam,& interdum ad ſexageſimam diem extendantur,potius mediocrem uictum requirunt; ſic etiam periculoſus eſt in peracutis:quia hi tenuiſſimum, non tenuem indicant uictum; Et propterea relinquitur ſolum,ut hic uictus tenuis non ſit periculoſus,ſed indicetur à morbis acutis, ita tamen, vt uictus tenuis exquiſitè indicetur à morbo acuto exactè:non exquiſitè tenuis,ſed ſimpliciter à morbo non exactè acuto. Proponitur deinde uictus hic in uirtute coindicantium: dicit enim uictum hunc tenuem eſſe grauem,quoties eſt ultra uirium tolerantiam:Quia extremæ etiā repletiones graues ſunt uiribus. vnde victus hic non erit grauis quoties cum tolerantia uirium erit, & tunc uires coindicantes ſunt, & non contraindicantes hunc uictum. Quo ſenſu Aphoriſmi in unum collecto,reliquum modo eſt, ut duas difficultates in medium proponam, in quibus medici adeò fuerunt intricati, ut fortaſſe ſe extricare ab eis neſciuerint; Et prima eſt, nam diximus victum quendam eſſe plenum,& eſt, qui auget uires: quēdam mediocrem, qui uires conſeruat, ſed dubitatio modo eſt ex principio primi de tuend. ual.ubi Galenus habet,quòd à principio generationis noſtræ vſque ad interitum uires aſſiduò fiunt imbecilliores.ſi ergo fiunt continuò imbecilliores,qua ergo ratione poterit dari uictus conſeruans, nedum augens uires? Dicunt hi victum conſeruare, & augere vires, ideſt promptitudinem inſtrumentorum; ſed quia hæc & aliæ multæ expoſitiones uanæ ſunt, ideo ſtatim ad ueram ſolutionem me conferam. Dico ergo; quòd victus mediocris uires conſeruat,plenus auget uires,quatenus habent uim augendi, uel conſeruandi ſubſtāciam caloris naturalis, eo modo, quo augeri, & conſeruari poteſt. Pro declaratione autem ſolutionis, ut acquieſcatis,unum ſupponendum eſt,ut uerißimum: Vires cōſeruari,& augeri ad conſeruationem, & auctionem caloris naturalis; vnde videre oportet, qua ratione conſeruatur calor hic,cum ea ratione uires conſeruentur, & augeantur.Quod ut intelligatur, ſciendum,quòd ut optimè declarat Galenus in hoc primo Aphor. commento decimoquarto, calor naturalis poteſt accipi, & pro ſubſtantia, & pro qualitate,& ibi declarabimus eſſe impoſſibile tot inueniri calores, quot Phernelius numerat. In præſentia verò prout ad præſentem Aphoriſmum pertinet,& ad noſtrum inſtitutum dicimus calorem pro ſubſtantia conſiderari, ſic autem acceptus calor dicimus,quòd uel poteſt accipi ratione puritatis ſubſtantiæ, vel ratione quantitatis ſubſtantiæ.ſi ſumatur calor pro puritate ſubſtantiæ, tunc dico nemini eſſe dubium, quòd non poteſt æquā pura ſeruari ſubſtantia caloris natiui à primordijs uſque ad uitę finem,ſed quotidie impurior,ac impurior efficitur:ſed hoc exemplo doctiſſimi Ficini,quo ipſe vtitur in ſuo argumento in Atlanticum Platonis, declarare liceat: Nam accipiatur dolium plenum vino puro, & in hoc dolio imponamus fialam,ac extrahamus quotidie, & ſicuti hanc fialam uino plenam extrahamus, ita imponamus alteram fialam plenam aqua: in hoc dolio ſeruatur eadem quantitas humoris, ſed non permanet eadem puritas; quia uinum fiet quotidie impurius: nam cum primum ſincerum eſſet, paulatim poſtea reddetur aquoſum, ita ut tandem aquoſum totum fiat. ſic caloris natiui ſubſtantia ſingulis quibuſque diebus impurior fit, ut tandem ad tantam impuritatem deueniat, vt amplius uires ſeruari non poſſint. Si verò conſiderauerimus copiam caloris natiui, tunc dicimus, quòd copia hæc diminui, augeri, ac conſeruari etiam poteſt. Diminuitur quidem quoties minor portio additur, quàm auferatur; & hoc facit uictus tenuis minuens,

non

Diffic.

Reſp.

Mulſa aquoſaq̄ exhibeanda.

Vires indicantes & coindicantes cibum.

Qñ cib. augēdus

Totius Aphor. ſenſus.

Acutos ex decidētia ad quadrageſimā: interd. ad ſexageſimā diem extendi.

Dub. 1.

Vires à prīcipio generationis vſque ad īteritum cōtinuo fieri imbecilliores.

Solutio.

Vires cōſeruari, & augeri ad cōſeruationē, & auctionē caloris naturalis.

Calor naturalis dupliciter.

Natiui caloris ſubſtantiam ſingulis diebus impuriorē fieri.

Digitized by Google

non conſeruans vires. ſit verò victus in eadem portione addat, in qua auffertur, eſt victus conſeruans vires, qui mediocris dicitur. Augetur verò ſubſtātia caloris natiui, quoties plus additur. quàm deperditur, & hic eſt victus plenus augens vires; & ſic eſt Galenus intelligendus. Poſtremo eſt dubitatio quoniam propoſitum medici eſt, vt ſemper vires morbo valentiores conſeruet, namque morbus ſuperari non poteſt ſi vires ipſo valentiores non fuerint; ſed quomodo quæſo vires morbo ſuperiores conſeruari poterunt, ſi dicit Galenus, quòd in morbo acuto medico neceſſarium eſt victu tenui vires minuere? Modernus ponderans verba formalia Galeni in commento, inquit quòd quādo Galenus dicit victus tenuis minuit vires, eſt intelligendus ſic, ideſt victus tenuis ſequitur minutionē virium, Et oſtendit rationem huius expoſitionis; nam vbi vires debiles ſunt non eſt cibus copioſus ingerendus, quia vires debiles non poſſent eum concoquere. ſed ſi ualidæ fuerint, tunc eſt victus plenior concedendus, quia illum melius poſſet cōcoquere. ſed ego ignoro, quomodo res ſe habeat, nam intelligo hanc rem oppoſito modo de diametro; Nam ſi Galeno in commento credimus, falſiſſima eſt expoſitio, quòd victus tenuis minuat vires, ideſt ſequatur minutionem virium; nam ſequeretur, quòd vbi vires debiliores fuerint, non eſſet cibus augendus; Modo in principio commenti dicit Galenus, quòd quoties fuerint vires validæ, dare debemus cibum tenuiorem, ubi uerò non ita ualidæ, ſed debiliores debemus dare victum minus tenuem. ſed cauſa errandi huic doctiſſimo viro fuit, quia non diſtinxit inter vires indicantes, & coindicantes; Nam benè verum eſt, quòd vires indicantes quāto ualidiores fuerint, eò magis copioſum cibum requirunt, ſi non ita validæ minus copioſum; ſed de coindicantibus uiribus eſt totum oppoſitum: Quia dicit hic Galenus, & primo ad Glauconem, quòd quoties morbus fuerit acutus, uictu tenui eſt utendum, præcipuè ſi fuerint uires validæ: ſi verò fuerint non ita validæ, & ut contraindicantes, tunc magis ad mediocrem uictum eſt accedēdum. Quare expoſitio hæc non poteſt conſiſtere. Alij aliter dicunt, ſed ego, (alia omnia omittens) dicam, quæ ſentio in materia hæc difficili, Et reſpondeo ad argumentum formaliter. Propoſitum medici eſt, vt conſeruet uires morbo ualentiores, veriſſimum eſt hoc; ſed cum infertur, ergo non debemus minuere uires: conſequētia negatur; Et negationis ratio euidentiſſima eſt. Nam quando nos in morbo acuto, (nam hic de morbo acuto ſermo ſit) imminuimus uires, tunc nos conſeruamus uires morbo ſuperiores; contra verò quando in morbo acuto augemus vires uictu mediocri, tunc efficimus uires inferiores morbo, Quæ dicta utraque ſi patefecero, nemini (ut puto) ſcrupulum in mente relinquam; & ſupponatis hic eſſe de morbo acuto ſermonem. ſit ergo morbus acutus, in quo exhibeatur uictus plenus, dico tunc fieri uires morbo inferiores; Namque natura cogitur in cibum agere, atque concoquere, ac regulare cibum, ut in ſubſtantiam nutriti uerti poſſit; & cum victus hic ſit plenus, non modo eſt addicta concoctioni cibi natura, ſed quam maximè addicta, ut cogatur deſerere morbum, cum natura agat in cibum, & non in morbum; Et cum morbus acutus ſit, ac uehemens, taliſque uehementia non reguletur à uiribus cibo omnino addictis, cōſiſtet morbus in ſuo robore, ac fiet longè uiribus ualentior, & ſuperior; ut primo ad Glauconem rectè adnotauit Galenus. Vnde maius erit nocumentum, quàm ſit iuuamentum ex auctione virium per uictum plenum. Si verò ex alio latere uictum tenuem minuentem uires exhibebimus in morbis acutis, tunc efficiemus uires morbo ſuperiores. Nam cum uirtus, quæ ualida ſupponitur, (nam ſi non eſt valida, non tradimus uictum tenuem,) ualidè in morbum agat, & eo ualidius, quanto tenuior eſt cibus, quia minus diſtrahitur a cibo, morbum ſuperabit. Vnde maius erit commodum ex eo, quòd uires agant in morbum, quàm ſit nocumentum, quod ſit ex minutione uirium ualidarum per tenuem uictum; vnde ſit, vt efficiantur uires morbo ſuperiores, & ſic huic dubitationi mihi uidetur reſpondendum, &c.

Altera dub.
Medici propoſitum.
Reſponſio moderni.
Reijcitur Moderni ſolutio.
Reſpōſio authoris.

LECTIO XXIX.

APHORISMVS QVINTVS.

In tenui victu ægri delinquentes magis læduntur. Quicunque enim error committitur, maior in hoc fit, quàm in paulò pleniori victu. Propterea etiam ſanis periculoſus exiſtit valde tenuis, & conſtitutus, & exquiſitus victus: quoniam errores grauius ferunt. Ob hoc igitur tenuis victus, atque admodum exquiſitus, eo, qui ſit paulò plenior magis periculoſus.

IN *tenui victu ægri, &c.* Cum poſteriora prioribus, & priora poſterioribus conſentiant: ob id non debet videri mirum, ſi cum expoſitores errarint in præcedentis Aphoriſmi expoſitione, in hoc etiam exponendo aberrent; & ideò aliorum introductionibus poſt habitis, atque in his inſiſtentes, quę ſuperiori ſectione diximus, eam, quæ uerior nobis videtur, ſententiam proponemus. Dicimus ergo quòd cum Hippocrates diuiniſſimus, ac omni plenus artificio præcedenti in Aphoriſmo de victu tenui ſimpliciter, & tenui exquiſito locutus fuiſſet in uirtute indicantium, & non indicantium, & in virtute coindicantium, & contraindicantium; Nunc cognoſcēs poſſe in praxi aliquando contingere, ut non ſemper proponatur morbus acutus, in quo uires ſint coindicantes, ſed in quo ſunt contraindicantes; nam quoties indicantia, & coindicantia in unum concurrūt, facilè eſt curationem aſſequi, quoties uerò habemus indicantia, & cōtra indicantia, tunc habemus curationem difficilimam, & ea de cauſa Gal. conſtituit 14. libros, de methodo medendi. Hæc itaq; uidens Hipp. uoluit in hoc Aphoriſ. declarare, quid in hoc caſu ſit nobis agendum; & dicit, ꝙ magis debemus uiribus cōtraindicantibus attendere, quàm morbo acuto indicēti; & dixit magis, ut notet aliqua ex parte etiam morbo eſſe attendendum, & non eſſe ipſum omnino negligendum. Et hæc fuit regula toties a Galeno in lib. meth. præcipuè in libro 8. cap. ultimo pronunciata. ſed nè hæc chimęrica uideātur, ea declarare opus eſt, quomodo hæc faciat Hippocrates.

Introductio huius Aphor. ac cōnexus cum ſuperiori.
Curatio qn̄ facilis, quando difficilis.
Virib. cōtra indicantibus magis attēdendū, quā acuto morbo indicanti, eo tamē nō ſpreto.

Digitized by Google

tes. Ipſe enim in ultima parte huius Aphoriſmi proponit Aphoriſmum ſeu ſententiã cũ dicit. *Ob hoc igitur tenuis victus, atque admodum exquiſitus eo, qui paulò plenior, magis periculoſus.* In quibus verbis nihil aliud uoluit dicere Hipp. niſi, ꝙ cũ uictus tenuis à morbo acuto indicetur, vt à viribus contraindicetur paulò plenior: ſi magis periculoſus eſt qui à morbo indicatur, ut tenuis; paulò verò plenior, qui à viribus contraindicatur eſt minus periculoſus: nũc minus periculoſum eſt faciendum. vnde vt non tãtum ſcopum, ſed vniuerſam Aphoriſmi ſeriem habeatis, quæ difficillima eſt ſciatis, ꝙ ipſe hanc rationẽ conſtituit. Ille victus eſt magis periculoſus, in quo error cõmiſſus eſt grauior, quàm ille, in quo error cõmiſſus nõ eſt ita grauis, ſed error commiſſus in tenuiori victu eſt grauior, quàm error commiſſus in paulò pleniori, ergo victus tenuior eſt periculoſior, quàm paulò plenior. Concluſionem autem ponit Hippocr. in vltima parte Aphoriſmi. Quoniam verò maior ſatis clara eſt, eam omittit Hippocrates, & ponit minorem, ac eam probat, vt dicit Philothęus ſumpto argumento à minori loco Topico, hũc in modum. Si de quo minus videtur ineſſe, & ineſt, ergo & de quo magis; ſed minus videtur, quòd ſani delinquentes in tenuiori victu, lędãtur: Et tamen hoc eſt in ipſis ſanis, qui & hos errores grauius ferunt, q̃ eos qui fiũt in paulo pleniori, ergo multo magis erit ĩ corporib. ęgris: ergo multò magis ęgri delinquẽtes in tenuiori victu lędẽtur, q̃ in paulo pleniori. Ex quo ſcopo facile eſt intelligere diuiſionẽ præſentis partis. Nam hæc eſt ſententia ex ſuperlatione; nam fit comparatio inter victum tenuiorem, & paulo pleniorem. Eſt præterea hæc ſententia pars Enthymematis, & habet rationem ſeiunctam, & præpoſitam; vnde diuiditur in duas partes: in prima eſt confirmatio, ac probatio ſententię in vltima ibi quando dicit. *Ob hoc igitur tenuis victus, &c.* Apponitur ſententia. Prima pars diuiditur in duas, nam in vna ponit rationẽ ibi. *Quicunque enim error, &c.* In altera ponit confirmationẽ rationis, & hęc in duas ſcinditur partes, quatenus in altera tangit minorem ſyllogiſmi illius Topici. *Propterea etiam ſanis valdè periculoſus eſt, &c.* In altera eſt concluſio eiuſdem rationis, & hæc eſt in principio huius particulæ quando dicit. *Ob hoc dicitur tenuis victus, &c.* Quib. ſic cõſtitutis, accedamus nunc ad expoſitionem verborum. In primis itaque ponit concluſionem, quæ eſt hæc. *In tenui victu ægri delinquentes, magis læduntur.* Aliqui textus habent. *In tenui victu ægri delinquunt, quo fit ut magis lædantur.* Sed ex hac verſione tota peruertitur ſententia Hippocratis; vnde melius eſt, vt iuſtiſſimè uertamus. *Delinquentes.* Et eo magis, cum in textu gręco nõ ἁμαρτάνειν, id eſt delinquunt, ſed ἁμαρτάνοντες, id eſt. *Delinquentes.* Habetur. Et ſenſus horum verborum eſt, quòd ægri dum vtuntur tenui victu magis læduntur, quàm ſi delinquant vtentes victu pleniori. Vbi aduertatis, ne erretis, ut aliqui, qui aſſeruni Hippocratem in hoc principio dicere victum tenuiorem eſſe magis periculoſum, quàm paulò pleniorem. Hoc enim dicet in ultima parte, quando ait. *Ob hoc igitur tenuis victus, &c* Et non eſſet dignum Hippocrate eadem bis in tam paucis repetere. ſed dicit quòd ægri vtentes tenui uictu, ſi delinquant, lædentur magis, quàm ſi delinquant vtentes paulò pleniori, & hæc fuit Galeni expoſitio in commento; dicit enim quòd error, qui committitur in tenuiori victu eſt maximè grauis, ac periculoſus: non dicit quòd tenuis victus, ſed quòd error in eo commiſſus ſit grauiſſimus; & confirmatur ex eodem Galeno: quia de ſanis loquens ait, quòd ſani non coguntur peccare ob tenuitatem uictus, ſed

Aphor. ſeries, ac ſenſus.

Diuiſio 1

2

3

Expoſitio.

Legẽdũ eſſe delinquentes & nõ delinquũt. Not.

quòd error, qui committitur in hoc tenui uictu, eſt grauis, Et ideo ſic intelligendus Hippocrates, quòd vtentes victu tenui ſi delinquunt, magis læduntur, quàm læduntur hi, qui vtuntur victu paulo pleniori, ſi delinquunt. Dicit. *In tenui victu.* Aliqui tenuiſſimum intelligunt, neſcio qua ratione. Nam in nullo codice, nec Græco, nec Latino, ſic habetur. Præterea hic Aphoriſmus eſt ob ſuperiorem. Nam cum in ſuperiori Aphor. de indicantibus, & coindicantibus locutus fuiſſet, hic verò de contraindicantib. & ille intelligatur de tenui ſimpliciter, & tenui exquiſitè; pariter hic Aphoriſmus venit intelligẽdus de victu tenui ſimpliciter, ac exquiſitè. *Delinquẽtes.* Aliqui, (vt Galenus dicit in commento) intelligebãt ægros delinquentes medicis inſcijs, vt ſi quis æger clam deuoraret praua cibaria uolens ipſe. ſed melius eſt, ait, ut quemcunque errorem intelligamus, ſiue volente, ſiue nolente ægro, ſiue inſcio, ſiue conſcio medico. Et poteſt Galenus pro ſe habere eiuſdem rationem. Nam dicit Hippocrates. *Quicunque error.* Delinquunt quidem ægri volentes inſcijs medicis, quoties præter inſtitutum medicorum, uel ingerũt praua cibaria, uel e lecto ſurgunt, uel uenere abutuntur, &c. Fit error inuito ægro uel ex parte medici, quoties medicus pharmacum propinat, quod propinare non debet; vel fit hic error ex parte aſſiſtentium, quoties plus ęquo fricant, &c. vel ratione externorum, vbi ratione pluuiæ cogatur æger de lecto ſurgere: vel ex alio quopiam accidente aliquod aliud incommodum ſortiatur, uel illud, &c. *Quicunque enim error committitur maior in hoc fit, quàm in paulo pleniori.* Hæc eſt immediata ratio Aphoriſmi: cur victus tenuis magis eſt periculoſus paulò pleniori? quia quicunq; error, qui cõmittitur in tenuiori, maior eſt, quàm qui fit in paulo pleniori. Cauſam huius reddit Galenus in commento, & ſupponit vnum, quòd uires quanto ſunt ualentiores, tanto melius ferunt errores grauiores: quanto debiliores, tanto ægrius ſuſtinẽt errata, Et id confirmari poteſt experientia; nam ſi aliquis robuſtus detineatur acuto morbo, & incidat in errorem, licet aliquanto grauẽ: hic beneficio naturæ liberari poterit; nã natura eſt morbi medicatrix. ſi uerò quis debilis morbo detineatur acuto, ſi committat errorem licet parui momenti, tamen facilè eſt, ut moriatur. Conſtituto igitur, quòd quoties vires ſunt ualentiores melius ferunt errores, quàm debiles; dicit Galenus, quòd error in tenuiori uictu delinquenti maior eſt, quàm in paulò pleniori; & ratio eſt (inquit) qua victus paulò plenior uires efficit ualidas, victus autem tenuior uim habet diminuendi, Et inde fit, quòd cum debiliores fiant uires per tenuiorem uictum, ſi committatur error, ægri grauius ipſum ferunt, ut maius ſit periculum; nam debilior uirtus grauius fert errores. Alia etiam cauſa à Galeno proponitur, quæ hæc eſt. Nam uictus tenuis non modo quia habet uim minuendi, uires debilitat; ſed quatenus, eſt inſuetus; & ideo dicebat Philothæus homines ex nouitate cibi offendi; Ideo cum corpora in ægritudine utantur victu tenuiori: In ſanitate mediocri, vel pleniori, ratione huius mutationis debilitantur uires; ut conſeruantur ratione conſuetudinis. ſed aduertendum in commento Galeni eſt, quòd non eſt legendum. *Et tranſitus ab eo eſt inſuetus.* Quia cum ibi de pleniori loqueretur, eſſet ac ſi diceret, à tenuiori ad paulo pleniorem uictum eſſe inſuetum tranſitum, quod falſiſſimum eſt; nam conſuetudo potius eſt accipienda ex ſanitate, quàm ex ægritudine. Etenim conſuetudo eſt natura altera; vnde melius legatis, (vt alij,) & tranſitus ad eum, non ab eo, eſt inſuetus. Ad

eum

Not.

Errores ĩ morbis.

Apho. ratio.

Vires quò ualẽtiores, eò melius errata ferunt grauiora, & è contra.

Natura morborũ medicatrix.

Victus paulò plenior vires efficit validas: tenuior è contra.

Cibi nouitate homines offendi.

Gal. ſcriptura quõ legenda.

Conſuetudo natura altera.

Digitized by Google

cum enim tenuiorem in tempore ægritudinis eſt inſuetus. Poſtea addit. *Propterea etiam ſanis periculoſus eſt valdè tenuis conſtitutus & exquiſitus victus.* Nihil aliud voluit Hippocrates in hac parte, niſi dicere, ꝙ quamuis hoc minus uideatur eſſe in ſanis, quàm in ægris, tamẽ hoc eſt etiam in ſanis, ꝙ qui tenuiori victu utuntur grauis ferãt errores, quàm qui pleniori, Et quia duo hic ſunt, ideo ea declaro. primũ ꝙ minus hoc videtur habere veritatem in ſanis, quã in ęgris, Ratio, quia vires in ſanis ſunt validiores, in ægris non ita robuſtæ, & hinc fit, ꝙ ſani melius ferũt errores, quã ægri, Ideo optimè Oribaſius dicit errorem in tempore ſanitatis eſſe viam ad ægritudinem errorem in ægritudine eſſe viam ad mortem. Alterum declarandum eſt, ꝙ ipſa corpora ſana grauius ferunt errores, vbi tenuiori victu vtũtur, quã in paulò pleniori, Et hoc manifeſtum eſt experientia, quòd quoties corpora ſana tenui utuntur diæta; ſi accidit, vt committant errores, non ita ferent illos, quã qui paulo pleniori vtuntur. Ponderemus verba. *Propterea etiam ſanis periculoſus eſt valde tenuis.* Proponit victum tenuem ſimpliciter, ſed dicit valdè, ut ſignificaret vltimum terminum huius victus, poſtea addit, & exquiſitus. Nam de hoc victu in ſuperiori Aphoriſmo locutus fuit. deinde addit. *Et conſtitutus.* Quæ particula habet aliquã difficultatem: nam minimè neceſſaria uidetur. & eſt ab aliquib. addita, tñ quia in textu reperitur exponenda eſt. Scio tamen nonnullos interpretes per hanc particulã velle Hippocratem normam victus tenuis apponere, quatenus ſcilicet vim habet minuendi, Ego crederẽ poſſe dici, quòd ut dicit ualdè de tenui ſimpliciter, ut ꝓponeret vltimum terminum illius; ſic de tenui exquiſito dicit conſtitutum, ut habeat ultimum terminum eius, quem indicat exactè acutus morbus. Addit poſtea. *Quoniam errores grauis, &c.* Modernus aliter legit quia exiſtimat textũ eſſe peruerſum. *Quoniam errores grauiores ferunt.* Nec abſque ratione; nam impoſſibile eſſe exiſtimat, quòd ſani grauius ferant errores, quàm infirmi; nam ſani multo melius errores ferunt. ſed ſi ita intelligeretur Hippocrates verum quidem eſſet, quod dicit; ſed non ita intelligitur: verum hoc pacto, quòd ſani grauius ferunt errores in tenuiori uictu, quàm in paulo pleniori, & ideo non comparamus ſanos cum infirmis, ſed tenuioris victus errores cum erroribus paulò plenioris victus. Subiungit vltimo. *Ob hoc igitur tenuis victus &c.* Hęc eſt concluſio, ſeu totus Aphoriſmus, in quo non multa dicam, quia ſi concluſio dependet ex pręmiſſis, Ideo ex declaratione illarum habetur ſenſus huius partis. Et ob id Galenus in fine commenti dicit. *Quæ verò de Aphoriſmo dicit ſunt manifeſta.* Dicit ergo & tenuis victus & exquiſitus eſt magis periculoſus paulo pleniori; vnde notare, quòd cum dicat magis, præſupponit etiam victum paulo pleniorem eſſe periculoſum, ſed minus. Habemus ergo quòd quoties in morbo ſunt indicantia, & contraindicantia curationis ſcopus eſt periculoſus; nam nec quod indicatur, neque quod contraindicatur præſtare poſſumus. ſed quia magis periculoſus eſt ſcopus virium contraindicantium, ideo illi attendendum magis, altero tamen nõ ſpreto; dicit. *Eo qui ſit paulo plenior.* Et non *Plenior abſolutè.* Vt ex hoc concludat, quòd cum magis periculoſus ſit ille victus, in quo error grauior committitur, & talis ſit uictus tenuior: propterea cum in morbo acuto receditur à victu illo tenui, magis recedere debemus victu paulo pleniori, quàm paulò tenuiori, vt viribus contraindicãtibus ſatisfaciamus, nec pleniori quidem, ne omnino videamur morbum ſpernere, &c.

Duo declarãda.

Moderni error.

LECTIO XXX.

OCcurrit difficultas maximi momenti, quoniã & ad praxim conducit, & eſt aduerſus Hippocratẽ: Hippocr. n. dicit in hoc ſuo Aphoriſ. victũ tenuem, & exquiſitũ eſſe magis periculoſum, quã ſit paulò plenior; At ipſe ſimul etiam cũ Galen. 2. de ratione vict. 19. oppoſitũ habere videntur. Nã dicit Galen. eos minus lædi, qui ſolũ accipiunt potũ, magis qui ptiſſanam colatã, & multò adhuc magis, qui ptiſſanam integram accipiunt. Ex quibus patet maius eſſe periculũ in pleniori, quã in tenuiori: prætere Hippocrat. 2. eiuſdem 37. dicit ciborum adiectioni non ſemper intendimus, ſed ſæpenumero expedit, vt cibos ſubtrahamus, donec morbus maturescat: vnde videtur Hippocrates magis probare tenuiorem, quã pleniorẽ victum. Et idem Galen. dicit. Imò reddit rationẽ, & inquit, quòd magis tenuiori eſt inſiſtendum, quã pleniori; quia non facilè eſt emendare errorem commiſſum in pleniori uictu: facilius eſt corrigere errorem, qui committitur in tenuiori. Quare videntur oppoſitum eius dicere, quod hic determinatũ eſt. In hac quæſtione multi multa dicunt. Nos tamen tres referemus opiniones, alterã Moderni, ſecundam Braſaulæ, tertiam, quã nos ſuſtinemus, licet noſtra non ſit. Modernus in hac materia eandem habet ſententiam cum Triuerio; imò idem dicit, & ad verbum cum Triuerio. Triuerius enim dicit, quod quoties ſermo eſt de victu tenuiori, & pleniori quiſnam periculoſior ſit: talis ſermo poteſt eſſe duplex; nam vel eſt de morbis chronicis, vel de acutis. ſi de acutis loquemur periculoſior eſt plenior, quàm tenuior; Et vt ſic locutus fuit ſecundo de ratione victus Hippocrates, quòd ex inſcriptione libri conſtat. Nam inſcribuntur illi libri de ratione victus in acutis, In quibus quidem eſt periculoſior magis plenus. quã magis tenuis. At ſi de chronicis loquamur, in his tenuior magis eſt periculoſus, quã plenior, & hoc modo hic intelligit Hippocrates, vtque id, quod dicit verum eſſe Triuerius perſuadeat, ſatis artificioſam adducit rationem; Et inquit, Ideò in morbis acutis periculoſior eſt plenior, quã tenuior: quia morbus acutus eſt breuis tẽporis, & non ita licet corrigere errorem ex pleniore victu, quia morbus non dat inducias, vt in chronicis; in quibus cũ ipſi longi temporis ſint, facilè longitudine tẽporis poteſt corrigi error cõmiſſus in paulò pleniori victu. Quod ſi tenuitatẽ conſideremus totũ eſt oppoſitũ: quia in morbo acuto non ita periculoſus eſt: nã & ſi vim habeat minuendi vires, tamen quoniã morbus eſt breuis tẽporis, vires perferre poſſunt. at ſecus in morbo chronico, quia cũ ſit longi temporis, ſi fiat error in victu tenuiori, nos poſtea erimus coacti deuenire ad pleniorẽ aduentante ſtatũ: quia vires non poterunt perferre tantũ tenuẽ victum. ſed hoc periculoſum eſt, aduentante ſtatu augere victũ: Quare concludit Triuerius dixiſſe magis eſſe periculoſum victũ tenuiorẽ, quã paulo pleniorẽ: quia de morbis acutis loquebatur Hippocra. Imò etiã de ſanis; vnde dicit. *Propterea etiam inſanis.* ſed reſolutio hæc ita ab omni veritate eſt aliena, vt nihil falſius, & id non difficulter oſtendo, & primo oſtendo, ꝙ ſit falſa, 2. admiſſo quòd ſit vera, oſtendo non eſſe ad propoſitũ; Et cũ Triuerius dicit periculoſiorem eſſe victũ tenuiorem in chronicis, quã pleniorem: contra in acutis periculoſiorẽ pleniorẽ: id falſum eſt, & licet per ſe uideatur habere Gal. qui in 1. ad Glauc. 8. dicit ꝙ victus tenuis in morbis acutis nõ magnũ affert periculũ, maximũ in chronicis. Ob q̃ qdẽ authoritatẽ credo hos deceptos fuiſſe. nã ĩpoſſibile ẽ has authoritates ĩtelligere, ſine illis ĩdicãtib. & coindicãtib. vñ authoritatẽ illã nihil facere exiſtimo, ſi dicam⁹ hac rõne

Difficultas.

An magis probandus tenuior, quã plenior uictus.

Moderni ſol.

Reijcitur moderni, ac Triuerij ſol.

Digitized by Google

victum tenuem eſſe magis periculoſum paulò pleniori, quia ſi fiat in morbis error in tenuiori victu, vt ſi. ſ. in principio tenuiori victu uſi fuerimus, quàm opus fuerit, non eſt dubium, quòd cogemur aduētante ſtatu pleniorem victum adhibere: ſic etiam fiet in morbo acuto; cogemur enim ſi prius tenuiori vſi fuerimus victu, ſtatu accedente pleniori vti. modo abſque omni dubio periculoſior eſt uictus plenior in ſtatu acuti, quàm in ſtatu chronici, & ratio eſt, quia ex victu pleniori diſtraheretur naturæ pugna contra morbum; modo magis periculoſa eſt pugna morbi acuti, quam pugna chronici; itaque hic victus plenior eſt magis periculoſus in morbo acuto, quam in chronico; cum ex errore commiſſo cogamur deuenire ad maius periculum, ſed hoc intelligere oportet in morbis chronicis, & acutis, vbi eſt opus mutatione cibi; nam nemini dubium eſt, quòd ſi a principio vſque ad finem morbi acuti perſeuerare poterimus, victu tenui, in iſtud faciendum eſt; & hoc dicit Galenus primo ad Glauc. octauo, quòd uictus tenuis non affert periculum in acutis, ſuppoſito, quòd vires ita validæ ſint, vt poſſint ſemper hunc victum tolerare; At oppoſitum eſt in chronicis morbis; nam victus tenuis in eis graue affert periculum: quia vires non poſſunt tolerare victum tenuem.

Plenior victus periculoſior ĩ ſtatu acuti, q̃ in ſtatu chronici.

Victus tenuis non affert periculū in acutis virtute exiſtente valida.

At ſi cogimur mutare cibū eſt periculoſior in morbo acuto victus a principio tenuior, quam in chronico, vt ſi E.C. corripiatur quis morbo exactè acuto, qui termi netur die decimoquarto, & fiat error in victu; vt quòd ſcilicet in primis quatuor diebus utamur ſola mulſa, poſtea cogamur uti ptiſſana colata, ac poſt etiā integra: vnde victus hic a principio tenuior adhibitus eſt in cauſa maximi periculi, & deducet ægrum in maximum diſcrimen, & in mortem etiam. Accedit inſuper, quòd abſolutè conſiderantes errorē, ſemper error in morbo acuto eſt periculoſior errore in chronico commiſſo, Quare hæc, quæ hi dicunt, falſa ſunt. ſed admittantur ea, quæ falſa ſunt, vera eſſe; oſtendo modo non eſſe ad propoſitū; Nam Hippocratis ſcopus in hoc Aphoriſmo, (vt diximus) eſt loqui de uictu ratione chronicorum, & acutorum morborum; nam ſi in præcedenti Aphoriſmo dixit in morbis quidem longis, & acutis &c. Ita de uictu hic loquitur ratione chronicorum, & acutorum morborum.

Error in morbo acuto periculoſior eſt errore in chronico

Quòd ſi de victu ſanorum mentionem faciat, id non eſt, quia principale ſuum inſtitutum ſit loqui de corporibus ſanis, ſed quia ad rationem Topicam conſtituendam id requirebatur. Quod etiam exponunt de ſecundo de ratione victus &c. non eſt ad propoſitum. Nam verum eſt inſtitutum Hippocratis eſſe ibi loqui de ratione victus acutorum, ſed propterea non eſt aſſeuerandum ſimpliciter ea non habere veritatem in chronicis. Nam dicebat Galen. ibi comment. 37. Error commiſſus in pleniori uictu magnum affert periculum tum alias, tum maximè in morbo acuto. Per quæ verba quid vult Galenus? Nihil profectò aliud, niſi morbos etiam chronicos intelligere; & ideo non tantum in acutis vera eſt ea ſententia. Quare prima hæc opinio vera non eſt.

Braſaulæ Sol.

Secunda eſt Braſaulæ, quam ideo adduco, nam aliqua ex parte uidetur accedere ad expoſitionem a nobis adductam. Nam dicit Hippocratem ſecundo de ratione victus dicere, quòd uictus plenior ſit periculoſior tenuiori, ſed in Aphoriſmis non dicit oppoſitum, quòd tenuior ſit periculoſior pleniori, ſed tantum dicit, quòd error, qui cō mittitur in tenuiori magis eſt periculoſus, quam qui in paulò pleniori fit.

Confut.

ſed decipitur. Nam licet in principio huius partis dicat Hippocrates magis periculoſum eſſe errorem commiſſum in tenuiori uictu, &c. In vltima tamen parte, vbi verum Aphoriſmum proponit ait: *Ob hoc igitur uictus tenuis eſt magis periculoſus uictu paulo pleniori*. Quare adhuc ſtat argumentum in ſuo robore.

Authoris ſolutio q̃ eſt & Thadęi Florētini.

Tertia opinio noſtra eſt. Nos enim cum Thadęo Florentino (quoniam non profitemur nec ſubtilitates, nec nouitates,) dicimus, Modis duobus poſſe conſiderari victum tenuiorem & pleniorem: uel in relatione ad totum morbum, uel ad ſtatum morbi; In relatione ad uniuerſum morbum dicimus eſſe periculoſiorem tenuiorem paulò pleniori, & hoc modo in hoc Aphoriſmo intelligitur Hipp. in relatione vero ad ſtatum morbi periculoſior eſt plenior tenuiori, & hoc modo eſt intelligendus Hippocrates ſecundo de ratione uict. Quā reſolutione uidens Modernus dicit, quòd quæ à Thadæo dicuntur vera ſunt, non tamē ad propoſitum, Idque probat; Nam Hippoc. in Aphoriſmis dicit ſimpliciter errores eſſe grauiores in tenuiori, quàm in pleniori, & non ſe limitat nec ad uniuerſum morbum, nec ad ſtatum morbi;

Obiectio.

Reſp.

ſed ego bifariam oſtendo reſolutionem hanc ad propoſitum eſſe, ac eſſe ualdè optimam tùm ex Hippocratis ſcopo, tùm ex verbis formalibus Galeni, & Hippocratis. Ex ſcopo quidem. Nam vt audiuiſtis, propoſitum Hippocratis erat loqui de tenui uictu ſumpta indicatione à morbo acuto, in quantum acutus: non autem à morbo acuto penes uigorem morbi acuti, ſed in quantum acutus; nam ſumpta indicatione à morbo uiribus contraindicantibus: Viribus infirmis dicit magis eſſe periculoſum tenuiorē victum, quam pleniorem: quia ſcilicet minuit vires, quæ erant refocillandæ. Nam ratione ſtatus totum oppoſitum eſt dicendum non modo in acuto morbo, ſed chronico; Nam primo ad Glau. ca. 11. quod eſt de cura quartanæ, quæ eſt morbus chronicus, dicebat Galenus quòd in ſtatu eius vtendum eſt victu tenuiori: videte ergo quòd quamuis uniuerſus morbi progreſſus victum indicet mediocrem, vt in quartana, tamen ſtatus eius victum indicat tenuiorem; Et ibidem capit. decimotertio, in cura continuarum dicit eſſe aduertendum, quòd ſi uires fuerint validiores, & nos perſpexerimus morbum pertranſcendere vltra ſeptimam diem, nō eſt à principio vtendum tenuiori uictu: quia cogemur poſtea aduentante ſtatu pleniori vti, cum tamen tunc temporis deberemus vti tenuiſſimo. idē dicit primo ad Glauconem octauo, dicit enim quòd ſi in morbis chronicis à principio uoluerimus uti uictu tenuiori, tunc ſimul & morbum, & vires tollemus; uel aduentante ſtatu cogemur augere cibum, cum tamen ibi uictus tenuiſſimus ſit adhibendus.

In chronicis morbis, quā periculoſus victus a principio tenuior.

Qua de re hic ſermo de uictu eſt ſumpta indicatione à morbo acuto, vt acutus, non à uigore eius. Et propterea tenuior uictus magis eſt periculoſus. In ſecundo verò de ratione vict. proponit victum ſumpta indicatione à morbo acuto, non quatenus acutus, ſed ab eius uigore, & oſtendo ibi ad vigorem reſpexiſſe Hippocratem: quoniam dicit Galenus in eo libro commēto decimoquinto, propoſitum eſſe Hippocratis demonſtrare, quàm grauiter errent illi, qui aduentante ſtatu pleniori victu vtuntur.

Errare grauiter q aduentante ſtatu pleniori uictu vtuntur.

Et decimonono commento dicit victum pleniorem eſſe magis periculoſum circa ſtatum, quia non debemus vti hoc uictu (inquit) niſi coquatur morbus. Quid clarius dici poteſt? Et Hippocrates in illo vigeſimoſeptimo, dicit quòd ſubtrahere expedit, donec morbus matureſcat: modo conſiderare maturationem eſt conſiderare ſtatum morbi, ut expreſſe etiam ibi Galenus declarauit in commēto;

Maturatio ĩ morbis quid.

In Aphoriſmo uerò hoc reſpicit ad morbum acutum, in quātum acutum, non ad uigorem; nam præter id, quòd in ſuperiori Aphoriſmo de morbis acutis, & chronicis locutus fuerit, cuius hic Aphoriſmus eſt pars; accipiam etiam unum aliud, quod nemo negare poterit, quod ſcilicet Hippocrates infra

in

Digitized by Google

in Aphoriſmo octauo loquatur de victu tenui ſumpta indicatione à vigore morbi ; Quòd ſi hoc eſt, vultis nè Hippocratem eadem bis ſine neceſſitate repetere in eodem libro ? Dicit enim ibi (Quãdo morbus in vigore conſtiterit victu tenuiſſimo vtendum:) Nec aliquis dubitet, quòd dixerit tenuiſſimo, non autem tenui; Vnde de tenui hic, ibi de tenuiſſimo loquitur; Nam (vt ibi exponemus) idem intelligit per tenuiſſimum, quòd per tenuem ob cauſam, quàm ibi aſſignabimus. Quare hæc Thadæi reſolutio optima, vt mihi videtur, & ad propoſitum eſt.

LECTIO XXXI.

APHORISMVS SEXTVS.

Extremis morbis extrema exquiſitè remedia optima ſunt.

Hipp. in ſtit. in p̃ ſenti Aphor. ac cõtinuatio cũ ſuperioribus.

E*Xtremis morbis extrema, &c.*] Cum propoſitum Hippocratis eſſet ſermonem habere de victu ægrorum, & proinde de victu vires minuente, atq; hic victus eſſet tum tenuis, tum tenuiſſimus, poſtquam in ſuperioribus duob. Aphoriſmis egit de victu tenui in virtute indicantiũ, & coindicãtiũ modo eius propoſitũ eſt ſermonem habere de victu tenuiſſimo: Cæterum quia cognouit Hippocrates victum tenuiſſimum eſſe auxilium quoddam ſatis arduum, quod non ita facilè admitti poteſt; propterea vt non deueniret ad hoc extremum auxilium abſq; medio: Primum ſupra de tenui, deinde de tenuiſſimo victu uoluit agere; ſed antequam inſtituiſſet ſermonem de victu tenuiſſimo: Primum proponere voluit axioma: In cuius vigore omnis ſtabiliretur ſermo de victu tenuiſſimo, ut nemo ſit audax in proponendo tàm arduo auxilio, ideſt victu tenuiſſimo, niſi maxima ex cauſa.

Axioma.

Axioma autem in præſenti ponitur Aphoriſmo, in quo cum habeat, quòd extremis morbis extrema conueniunt remedia: facilè poſtea inſinuare poteſt, quòd in morbis acutiſſimis conuenit extrema inædia, ad quem ſcopum reſpiciens Galenus in commẽto præſenti dicit, ea, quæ in hoc Aphoriſmo habẽtur dicta eſſe ob ſequentem; Et propterea ſubiungere Hippocratem ſequentem Aphoriſmum. Quare ſcopus nunc Hippocratis eſt axioma tradere, cuius beneficio poſſit poſtea ſubiungere theoremata de tenuiſſimo uictu. Hic Aphoriſmus quamuis diuidatur à nonnullis in ſubiectum, & prædicatum; quòd tamen nos non reprobamus: tamen videtur nobis, quòd non admittat diuiſionem notatu dignam. Eſt enim ſententia, quæ talis eſt ex propria natura, & ſine ratione prolata, & primi ordinis; vbi namq; proponitur, quòd extremis morbis cõueniunt extrema remedia, ſtatim quilibet colligere poterit rationem, quòd cum contraria contrarij curentur, ideo extremis morbis extrema ſunt apta remedia; ut etiam Hippocrates in libris de flatu dicit; Quòd famem tollit cibus, & ſitim potus, & repletionem euacuatio; & in ſumma unum contrarium alterum expellit. Sed accedamus ad expoſitionem: dicit. [*Extremis morbis ſunt opportuna extrema remedia*:] Sed Aphoriſmum intelligere non eſt poſſibile, niſi terminos præcognouerimus; Et propterea uidendum eſt, an multi ſint extremi morbi, ut an de oĩbus; an de aliquib. intelligat Hip. Et quia impoſſibile eſt alicuius rei indagationem facere, niſi quid illud ſit cognoſcatur, vt proceſſit Galenus in libris de diff. morborum; Vbi methodo diuiſiua omnes morbi differentias inueſtigare volens, prius diuidendum genus definire voluit: Propterea videamus quid ſit morbus extremus; idque eo libentius facimus, quoniam quotidie apud practicantes videmus ſermonẽ haberi de morbo magno, & extremo: quod non eſt declarandum a practicis, ſed à Theoricis.

Diuiſio. Contrarium expellit.

Quid ſit morbus magnus, ſeu extremus.

Morbus itaque magnus; ſeu extremus ex ſententia Galeni quarto method. 6. 7. method. 12. 8. method. cap. vlt. 11. meth. c. 3. & 3. de tuenda valetud. capite 9. (quas authoritates ideo adduxi, ut non modo confirmem hanc veritatem, ſed vt eas uideatis; quoniam inter ſe contradicere videntur circa naturam morbi extremi:) Nihil aliud eſt, quàm affectus præter naturam, qui extremè aduerſus naturam pugnat; cum ergo pugnet aduerſus naturam extremè, facile eſt ex hac definitione colligere differentias morbi extremi; nam poſſumus in hac pugna morbi extremi conſiderare uel uim pugnæ, vel euentum, qui conſequitur ex ui pugnæ.

Morbi extremi diuiſio penes vi.

Penes vim, quatenus .ſ. validè agit morbus in naturam, 1
uel eſt uehemẽs ſimpliciter, uel eſt uehemens, & extremus ſecundum quid. 2
Extremus ſimpliciter vel eſt talis ratione actiuitatis, vel eſt talis ratione reſiſtentiæ; 3
Si ratione actiuitatis eſt vehemens; tunc vel eſt talis, ut dicit Galenus ratione dignitatis, vel ratione propriæ eſſentiæ morbi. Si ratione dignitatis eſt morbus extremus propoſitus à Galeno, ut uteri præfocatio non ex ſanguine menſtruo, ſed ex ſemine; quia fit ex digniori materia: vnde dicit tertio de tuen. valet. 9. Morbum eſſe uehementem ratione materiæ dignioris peccantis; Neque hoc ſine ratione dicit Galenus, ſed hoc dicit; quoniam ut etiam dicebat primo de loc. affect. in cap. vltimis; Vbi fiunt morbi ex ſemine ſunt magis uehementes, quàm ex ſanguine menſtruo; quia quemadmodum ſemen cum erat integrum erat magis amicum naturæ, ſic cum corrumpitur, ei fit magis inimicum; ut etiam eſt de febri peſtilenti, quatenus ex ſanguine, qui eſt nobilior materia, pendet;

Morbi ex ſemine magis vehemẽtes, quã ex ſanguine menſtruo.

Ratione autem propriç eſſentiç, i. ratione multi lapſus eſt, vt febris ardens, in qua eſt maximus lapſus. Imo ſi liceret graduare febres, eſſet ueluti calida in quarto. Et aduertatis, ꝙ hi morbi neceſſario habent ſymptomata uehementia concomitantia, dummodo vires non proſternãtur, quia ſi proſternuntur vires non comitantur ſymptõmata uehementia, ſed benè maligna; vbi verò vires non ita proſternuntur, concomitantur uehementia ſymptomata; Et ideo cum dicimus morbum eſſe extremum ratione ſymptomatũ. Id non eſt aliquid aliud ſuperadditum, ſed ſufficit dicere morbum eſſe extremum, vel ratione dignitatis, uel ratione propriæ eſſentiæ; quia morbus uehemens ex propria eſſentia habet vehementia ſymptomata, idq; confirmat Hippocrates in ſequenti Aphoriſmo vbi dicit; vbi morbus extremus fuerit extremos habet labores, igitur dicere morbum eſſe uehementem ratione ſymptomatum, non eſt aliquid diuerſi addere;

Febris ardẽs morbus magnus qua ratione.

Morbus uehemẽs ex p̃pria eſſentia uehemẽtia habet ſymptomata.

Eſt prætcrea morbus uehemens ratione reſiſtentiæ, quoties morbus ualidè reſiſtit auxilijs; ut cancer in parte ignobili; quoniam non ratione dignitatis in hoc caſu, ſed reſiſtentiæ eſt morbus vehemens, ſic Elephantiaſis, quæ etiam morbus eſt pertinaciſſimus;

Morbus uehemẽs ratione reſiſtẽtię.

Obiectio.

Sed aduertatis, quòd quartana nõ eſt morbus extremus, & tamen eſt quàm maximè diuturnus, & pertinaciter reſiſtit medicis auxilijs. Poſſemus dicere febrem quartanam non eſſe talem ex toto genere, ſed aliquas quartanas citò deſinere; ſed non eſt bona reſolutio.

Solutio. Quartana cur nõ inter extremos morbos.

Et propterea dicimus, quòd morbus vehemens ratione reſiſtentiæ opus eſt, ut dependeat ſuapte natura à materia reſiſtente, quæ ſit coniuncta, non antecedens. Sed in febre quartana ſunt uapores putridi, qui non ita reſiſtunt, ſed reſiſtentia tantum eſt ratione materiæ antecedentis; Vnde non po 4

teſt

Digitized by Google

reſt inter extremos morbos connumerari. Eſt poſtea morbus uehemens ſecundum quid; Et hic vel eſt talis ratione uirium vniuerſi corporis, vel ratione partis determinatæ. Ratione virium morbus dicitur extremus, in quo vires ſuperantur à morbo; & ideo licet morbus ſuapte natura vehemens non ſit, quia tamen ſuperat vires, vehemens dicitur;

Morbi corripiẽtes ſenes cur uehementes, licet exigui.

Vnde morbi corripientes ſenes, licet exigui ſint, vehementes tamen dicuntur ratione virium infirmarum; & vt plurimum in his morbis comitantur pauca, ſed praua ſymptomata; vbi namque vires ſunt debiles nõ poſſunt validè pugnare contra morbum; & ideo non poſſunt eſſe vehementia ſymptomata;

In ſtatu cur uehementiſſima ſymptomata. In malignis morbis cur ſymptomata debilia.

Nã cur in ſtatu uehementiſſima ſunt ſymptomata; non alia de cauſa, niſi quia vehementiſſima pugna eſt inter morbum & naturam; Et hinc fit, quòd cum in his morbis ratione virium debilium, quæ à morbo ſuperantur ſymptomata ſint debilia, hi morbi parui interdum appellantur, etiam ſi vehementiſſimi ſint; vt febres peſtilentes à Galeno interdum morbi parui nocentur, licet ſint vehementiſſimi ratione dignitatis, ac etiam ratione magni lapſus, & inſuper quia ſuperatur virtus a materia dicũtur parui; Quia cum vires ſuccumbant ſymptomata non ſunt magna, ſed benè maligna. Eſt poſtea morbus magnus ſecundũ quid ratione partis; & hoc vel eſt ratione partis principalis, vel ratione partis famulantis principali: vel conſentientis cum principali. Ratione principalis partis, veluti vulnus licet exiguum, aut morbus alius

Febris morbus magnus non ſimpliciter. Obiect.

licet paruus capitis, uel cordis, uel hepatis, magnus dicitur ſecundum quid. Et hic aduertatis, quòd Galenus interdum dicit febrem, inquantum febrem, eſſe morbum uehementem rõne loci affecti, i. cordis, ſed non eſt ſimpliciter morbus magnus febris, ſed ſecundum quid, ratione loci affecti. Sed dicet quiſpiam

Solutio.

ſi febris inquantum febris eſt morbus uehemens, ergo ex propria eſſentia, ergo ſimpliciter. Sed Galenus ſic eſt intelligẽdus, quòd febris, inquantum febris, eſt morbus vehemens ratione partis: quia cogitauit Galenus quòd febris in ſui eſſentia neceſſariò requirit cor; & ſic febris, inquantum febris eſt, morbus vehemens,

Cor principale febris ſubiectum.

id eſt inquantum in ſui eſſentia cõtinet cor, quia eſt morbus uehemens ſecundum quid, id eſt ratione cordis, quod eſt ſubiectum principale febris. Morbus verò uehemens ſecundum quid ratione partis non præſtantis, ſeu non principalis, uel erit ratione partis famulantis principali: vel conſentientis cum principali: vt vulnus uentriculi, qui famula-

Sympto mata uehemẽtia.

tur iecinori, uel cordi, &c. Et tales morbos conſequũtur vehementia ſymptomata: vnde in vulnere ventriculi dolores ingentes, conuulſiones que fiunt, &c. Hi ſunt morbi uehementes ſecundum quid. Si verò alia ex parte conſiderabimus morbos uehementes penès euentum;

Morbi extremi diuiſio penès euentum.

Euentus hic poteſt conſiderari duobus modis, uel quatenus eſt euentus anceps, vel quatenus certus. Si conſiderabimus euentum incertum uehementem, hic habet locum in morbo periculoſo, ut acuto, & peracuto. Euentus verò certus extremus non poteſt eſſe euentus ad bonum: quia non eſſet extremus morbus. Eſt ergo euentus ad malum, & hic euentus vel imminet, uel non imminet.

Morbus inſolubilis dupliciter. Hectica feb i tertia ſpecie inſolubilis morbus ſecũdum partem.

ſi imminet neceſſariò hic morbus terminatur cum morte; vt Angina læthalis, & in hoc morbo neceſſariò comitantur uehementia ſymptomata, & pernicioſiſſima. Si verò euentus non imminet, eſt morbus inſolubilis. Et hic morbus inſolubilis vel eſt ſecundum totum inſolubilis, vel ſecundum partem; veluti hectica febris, quæ ad tertiam vſque ſpeciem proceſſit, & terminatur ad hecticam ſenectutis; & ideo definit hectica, ſed degenerat in hecticam ſenectutis, ſecundum verò totum in ſolubilis eſt, ut morbus epilepticus poſt vigeſimumquintum annum, veluti lapis renalis, uel podagra, & maximè confirmata, & à principio generationis acquiſita. Hi affectus inquam ſunt inſolubiles, & comitantur hominem vſque ad mortem: cùm itaque morbus vehemens tot modis conſiderari poſſit, de quo ergo Hippocratis in hoc Aphoriſmo intelligit?

De quo morbo extremo loquatur Hippoc.

Dicendum, quòd Hippocrates potuit intelligere morbum vehementem ſimpliciter tum ratione actiuitatis, cum reſiſtentiæ. Et ſecundum quid tum ratione totius, cum ratione partis. Quò igitur ad morbum ratione euentus, dico q; ſi conſideremus morbũ vehementem ratione euentus incerti; tunc iſtum potuit intelligere Hippocrates: at ratione euentus certi, tunc vel imminet mors, vel non imminet. Si imminet, nõ poteſt intelligere hunc Hippocrates: quia

Morte iminente ſolis prognoſticis ægri relinquendi. In inſolubilibus morb. ſecundum partẽ licet uti maximis auxilijs.

cũ mors imminet ſolis prognoſticis ſunt relinquendi ægri, & non egemus validis auxilijs: Si non imminet, uel eſt inſolubilis ſecundum totum, uel ſecundum partem: ſi ſecundum partem de his poteſt intelligere Hippocrates; nam nos in morbis inſolubilibus ſecundum partem deuenimus ad maxima auxilia, ut in tertio gradu hecticæ licet vti maximo auxilio; nempè aqua frigida: quia melius eſt ægrum ad hecticam ſenectutis ducere, quàm ad mortem. Si vero eſt morbus inſolubilis ſecundum totum; Nec de hoc intelligit Hippocrates: quia hic morbus non ad modum ualido auxilio eget, ſed ſat eſt ut leni auxilio, ut quantum fieri poteſt ægrũ in vita detineamus; Sed licet de his omnibus intelligere poſſit Hippocrates, tamen potiſſimum intelligit de morbo peracuto periculoſiſſimo, & de morbo extremo non ſecũdum quid, ſed potius ex ſui natura; Quia etiam in commento Galenus dicit, quod per hunc Aphoriſmum ſubiungitur ſequens, qui de morbo peracuto loquutur: quare per eum principaliter morbum extremum intelligit, qui extremo indiget auxilio, de quo in ſequenti lectione loquemur, &c.

LECTIO XXXII.

Quid per extrema remedia intelligat Hippoc.

PRO intelligentia huius Aphoriſmi, in quo habet Hippocrates [*Extremis morbis, &c.*] Declarauimus quid Hippocrates intelligat per morbum extremum; ideo nunc tantum remanet declarandum quid velit per extrema remedia; itaq; ſciendum extremum remedium bifariam dici, vel ab ſolutè, vel ſecundum quid;

Extremũ remedium dupliciter.

nam ut morbus uel erat abſolutè magnus, uel ſecũdum quid; ſic & remediũ: Abſolutè extremum Galeno teſte ſecundo Aphor. vigeſimonono in Chyrurgia, & Pharmacia conſiſtit. Per Chyrurgiam intelligo non modo ſectionem venæ, ſed amputationem membri, perforationẽ abdominis, uel thoracis, ut in empiemate. Extremum in pharmatia eſt, ut uel alteratio, vel euacuatio: Alteratio uel ad calidum, uel ad frigidum. Ad calidum extremum eſt, ut Mithridatica confectio, Theriaca, & in ſumma, quæ ex viperis parantur: Ad frigidum vt ſunt Opiata medicamenta. Extremum in vacuatione eſt, ut uel ſcammonium, uel Elaterium; Vacuatio & alteratio ſimul extrema eſt, ut aquæ frigidæ copioſus potus;

Ad frigidæ exhibitionẽ, quando deueniẽdum.

Neque enim licet ad exhibitionem frigidæ deuenire, niſi morbus magnus fuerit. Auxilium extremum ſecundum quid eſt, ut uictus tenuiſſimus, & præcipuè tenuiſſimus in extremo; ſed cum tot modis ſumatur auxiliũ extremum, de quo hic intelligit Hippocrates?

Dicendum, quòd ut ſermo erat non de uno morbo extremo, ſed omnibus; Sic auxilium extremum quodcunque eſt intelligendum, non unum tantum; vtque præcipuè Hippocrates per morbum extremũ voluit intelligere peracutum: ſic auxilium extremum

mum

Digitized by Google

mum dicendo, iſtud præcipuè referre voluit ad victum tenuiſſimum, & hæc expoſitio Philothæi eſt, imo Galeni, & eſt optima. Quibus conſtitutis facilis modo eſt expoſitio Aphoriſmi: Dicit [*Extremis morbis conueniũt extrema remedia:*] Aliqui textus legũt. [*Extremæ conueniunt curationes:*] ſed quomodocunque legamus idem eſt ſenſus. Quia ſi legamus extrema remedia intelligimus pharmaciam, chyrurgiam, ſed potiſſimum diætam; Si [*Extremas curationes.*]. Quatenus fiunt triplici inſtrumento, præcipuè diæta: vnde idem eſt ſenſus. Quòd ſi quis vult ſcire meliorem lectionem, dico eſſe meliorẽ, ut legamus [Extrema remedia:] Et ratio eſt, quoniam morbus extremus non indicat extremam curationem: quia hæc indicatio non ſumitur à morbo, inquantum vehemẽs, ſed ab aliquo alio: ſed de ratione morbi vehementis eſt, ut indicet cum quo agendum, ideſt eſſe abſoluendam curationem cum valido auxilio; ſed parum hæc referunt: Dicit [*Extrema remedia exquiſite,*] vt per hanc particulam [*Exquiſite,*] inſinuaret vltimũ terminum extremi remedij, quòd indicat vehementia morbi; tandem dicit [*Optima ſunt;*] Quia cũ contraria contrarijs curentur, morbus magnus magnũ requirit auxilium; propterea Plato in Alcibiade dicit omnes morbos in quodam communi conuenire, tamen quilibet morbus diſcrepantem requirit curationem: quia quilibet morbus propriam, & determinatam habet naturam; Et ob id morbus magnus magnum, paruus paruum requirit auxilium. Sed rectè intelligatis in quo conſiſtat hoc auxilium: quia ſat eſt, ut extremum auxilium ſit æquale extremo morbo; & non debet excedere; nanque ut alias probabimus, actio non modo prouenit à maiori, ſed & ab æquali. Et cauſa eſt, quoniam noſtrum propoſitum non eſt, ut morbus contrarius in contrarium morbum degeneret, ſed ut reducatur ad temperiem. Exempli cauſa ſi aliquod corpus eſt inſigniter repletum, requirit inſignem euacuationem; ſed non tantam, ut corpus repletum fiat inſigniter inanitum; Quia æquè uitium eſſet. Pariter ſi ſit morbus frigidus in tertio, debemus admouere medicamentum calidum in tertio, non vt frigefaciamus in tertio; ſed ut introducamus mediocritatem; nam nolumus ex uno morbo alium morbum facere, ſed cum morbus extremus extrema requirat auxilia, aduertenda eſt differentia; nam alius requirit extrema auxilia primum; ſed poſt debiliora. Aliqui verò morbi extremi requirunt extrema remedia, ſed antè debiliora.

Expoſitio Aphoriſmi.

Morbos oẽs ĩ quodam cõi.

Morbus quilibet determinatã hẽt naturã, & differẽtẽ requirit curationem.

Actio nõ mõ à maiori, ſed & ab æquali.

Not.

Et hoc documentum propoſitum fuit à Gal. octauo method. vbi aliqua ex parte interpretatur hunc Aphoriſmum. Et propterea etiam Auicenna capite de Hydrope dicit, quòd poſt leuiora auxilia debemus deuenire ad perforationem abdominis. Contra verò (inquiunt) ſi morbus acutus fuerit, quàmprimum eſt deueniendum ad extrema remedia circa victum, pharmaciam, & phlebotomiam; dummodo quid non obſtet.

APHORISMVS SEPTIMVS.

Vbi igitur morbus peracutus eſt, extremos ſtatim habet labores, & uictu extremè tenuiſsimo utendum eſt. Vbi verò non, ſed pleniorem victum contingit adhibere, tantum cibi indulgendum eſt, quantum morbus extremis eſt mollior.

Vbi igitur morbus peracutus eſt.] Cum ea, quæ ſuperius diximus propoſuerit Hippocrates, immediatè in uirtute illius Axiomatis, ut abſolueret ſermonem de uictu minuente voluit verba facere de victu tenuiſſimo. Et quemadmodum in quarto Aphoriſmo de tenui victu dogmaticè loqui uoluit in uirtute indicantium, & coindicantium; ſic modo dogmaticè proponere voluit victum tenuiſſimum: In virtute ſuorum indicantium, ut victus tenuiſſimus ſit, quem indicat morbus peracutus; Et in uirtute non indicantium, ut morborum acutorum, qui non indicant victum tenuiſſimum; Nam aliquis credere poſſet, quòd etſi uictus tenuisſimus indicetur à morbo peracuto, quòd etiam indicatur ab acuto, & præcipuè ubi uehementia ſymptomata ſunt coniuncta: ſed quoniam hoc non ſit in praxi, ſed ſat eſt victus tenuiſſimus peracutis, non autem tribuitur acutis; ob id Hippocrates proponit morbos peracutos indicantes, acutos nonindicantes.

Cõnexus Apho. cũ ſuper.

Differentia autem eſt inter hunc Aphoriſmum & quartum: quia ibi propoſuit victum tenuem ſimpliciter, & exquiſitè tenuem, non modo in uirtute indicantium, & coindicantium: ſed coindicantium, & contra indicantium, de quibus quidem in præſenti Aphoriſmo ne uerbum quidem facit: Ratio autẽ eſt; quoniam ſumma arte, ac breuitate vſus Hippocrates ſat habuit, ut uictum tenuiſſimum in virtute coindicantium, & contraindicantium ſumeret non à toto morbo, ſed a vigore morbi, quod facit in nono Aphoriſmo: In hoc ergo Aphoriſmo ſcopus Hippocratis eſt proponere victum tenuiſſimum in virtute peracutorum morborum indicantium, & acutorum nonindicantium. Eſt autem ſententia ex ſuperlatione, & ſine ratione prolata: non quòd ſit ſine ratione, ſed quòd non habeat prolatam rationem, & eſt potius ſecundi, quam primi ordinis: quia non ita faciliè innoteſcit cauſa, & diuiditur in duas partes: In prima proponit victum tenuiſſimum in uirtute morborum peracutorum indicantium: In ſecunda in uirtute acutorum nonindicantium: ſecunda ibi [*Vbi uero non, &c.*] inquit ergo [*Vbi morbus peracutus eſt extremos ſtatim habet labores, & uictu extremè tenuiſſimo utendum eſt,*] Senſus hunc in modum per viam ſyllogiſmi elicitur.

Differentia inter hunc Aphoriſ. & quartum.

Hippoc. ſcopus in hoc Aphoriſ.

Diuiſio.

Senſus.

Extremis morbi extrema conueniunt remedia: ſed morbus peracutus eſt extremus morbus, ergo morbo peracuto conueniunt extrema auxilia, ſeu remedia. Maior propoſitio eſt in præcedenti Aphoriſmo; & ideo dicebat Galenus, quòd hũc Aphoriſmum ſubiungit Hippocrates ob præcedentem. Minor poteſt elici ex Hippocrate, quòd ſcilicet peracutus morbus ſit extremus, hunc in modum: Ille morbus, qui extremos habet labores, eſt morbus extremus: morbus peracutus habet extremos labores: igitur morbus peracutus eſt morbus extremus. Et maior, ac minor clara admodum eſt: ex his ergo habetur, quòd morbus peracutus ſit extremus, & quod extrema requirit auxilia. Sed dicet quis morbus peracutus non indifferenter quodlibet extremum auxilium requirit; ſed quoddam determinatũ: at dicit Hippoc. victu tenuiſſimo eſt utendum, & non addit aliud quidpiam remedium? ob id uellem ſcire, cur tenuiſſimo victu ſit in peracuto utendum morbo? Rationem non proponit Hippocrates, ſed benè interpres optimus Galenus, quæ eſt. Ille morbus extremus requirit victum tenuiſſimũ, qui

Extrem. morbus qui.

Morbus peracut. extremus extrema requirit auxilia.

Cur victu tenuiſ. in peracuto morbo vtendum.

Digitized by Google

qui eſt ſtatim conſiſtens: Talis eſt morbus peracutus, ergo morbus peracutus requirit tenuiſſimum victum. Minor eſt ſatis clara, quia morbus exactè peracutus non petrãſit quartam; Non exactè peracutus non protrahitur vltra ſeptimam; & ideo omnis morbus peracutus eſt ſtatim conſiſtens. Maior verò, quod morbus ſtatim conſiſtens requirat victũ tenuiſſimum, probatur a Galeno ratione, & authoritate: authoritate quidem Hippocratis quarto de ratione victus præſertim 9. & 47. 2. & 3. eiuſdem vltimo, & alibi; Ex quibus locis facilè colligitur, ꝙ morbus ſtatim conſiſtens requirit tenuiſſimum uictum; ratione autem, quoniam quò magis morbus eſt citò conſiſtẽs, ſeu deueniens ad ſtatum, eò magis natura contra morbum agere debet, & quò magis agere debet, eò minus eſt diſtrahenda à pugna contra morbũ per cibum; & propterea morbus citò conſiſtens uictum tenuiſſimum requirit. Sed ponderamus verba, dicit Hippocrates *Vbi eſt morbus peracutus ſtatim extremos habet labores.* Per labores intelligit ſymptomata extrema, ac vehementia, dicit *Statim*: Quia niſi morbus ſtatim ſymptomata habeat, nõ erit peracutus; ſed ille peracutus eſt, qui ſtatim habet ſymptomata, *& uictu tenuiſsimo eſt vtendum*. Per victũ tenuiſſimum, uel intelligit non in extremo; ut mulſam, & cremorem ptiſſanę in pauca quantitate: vel in extremo, vt nihil dare, vel ſolam aquam; ſed aduertatis Modernum cum Montano eſſe in maximo errore; nam tantum ſibi arrogarunt, ut auſi fuerint alıter conſtituere normam, ac ordinem dietæ, quàm conſtituit Hippocrates, ac poſtea confirmauit Galenus; nam Hippocrates, & Galenus per victum tenuiſſimum in extremo integrã inædiam conſtituunt; iſti verò non admittunt, ſed uolunt in tenuiſſimo in extremo aliquid dare, & ſic poſtea gradatim, & gradatim augent victum. Non enim eſt dicendum, quòd ratione conſuetudinis ſit mutanda ratio victus ab antiquis inſtituta; nam non eſt dubium, quòd tempore Galeni homines magis erant gulæ dediti, quàm tempore Hippocratis, & ideo tempore Hippocratis ob normam in victu Eunuchi non laborabant podagra: Galeni autem tempore laborabant, & tamen Galenus non fuit ita audax, ut hanc diætam peruerteret; Additur etiam, quòd interdum his temporibus licet uti tenuiſſimo victu in extremo, qui eſt nihil dare; nam Braſaulus expertiſſimus (vt poteſtis videre) dicit ſe multos morbos integra inędia curaſſe, vt Anginas quaſdam, & quoſdam alios morbos, qui in quarta terminãtur. Hæc autem eſt differentia quod Hippocratis tempore frequentius licebat vti hac integra inædia; tempore Galeni rarius, & nunc etiam rarius: ob id tamen illam normam non debemus variare. Et præcipuè quia Galenus, & Hippocrates non modo indicantia conſiderarunt, ſed vires coindicantes, & contraindicantes. Et ideo tertio de ratione vict. com. vltimo tenuiſſimam diætam cõcedendam eſſe dicebat vbi vires perferre poſſunt. Præterea ſecundo de dieb. decre. vndecimo dicit, ꝙ ſi quis adoleſcens correptus fuerit morbo peracuto, qui in quarta terminatur temperamenti carnoſi, optimi habitus, ac non ita reſolubilis, quique poſſit famem tolerare cum facilitate, tunc debemus ei iniungere integram inædiam; ſed ſi nõ ita toleret (inquit) licet morbus id indicet, quoniam vires contraindicant, ratione virium non licet. Quare ſi hæc omnia conſideraſſent, non fuiſſent ita audaces, ut mutaſsẽt dogmata antiquorum. Et ob id etiam Hippocrates proponit nonindicantia victum tenuiſſimũ dicens; *Vbi uero non, ſed pleniorem victum contingit adhibere, tantum cibi indulgendum eſt, quantò morbus extremis eſt mollior.* Quæ verba ſunt facillima; nam ut optimè interpretatur Galenus, quoties morbus non eſt ita peracutus licet uti uictu pleniori, ideſt minus tenui. Et per hunc morbum intelligit acutum exquiſitè, qui in decimaquarta terminatur, uel non exquiſitè, qui in vigeſima: In his enim debemus vti minus tenui victu. Et propterea concludens Hippocrates dicit, quòd cum morbus eſt peracutus, eſt utendum tenuiſſimo, vel extremè tenuiſſimo victu: quanto verò magis morbus cadit ab illa vehementia peracuti, tanto etiam magis eſt recedendum ab illo tenuiſſimo victu; nam ſi aliqualiter recedat, ut ſit morbus acutus exquiſitè, victu tenui exquiſitè utendum, ſi magis recedat, ut ſit acutus non exactè, victu tenui ſimpliciter vtendum; ſi verò magis recedat (vt ſi nos conuertamus ſermonem ad acutos ex decidentia, & chronicos) non eſt tenui, ſed potius medıocri victu vtendum, &c.

Morbus peracut' exactè, & non exactè. — Expoſitio. — Per labores quid itelligat Hippoc. — Error Montani & Moderni. — Victus tenuiſs. in extremo qui apud Hipp. & Galenũ. — Cur Eunuchi tẽpore Hippoc. non laborabant podagra. — Integra inędia tẽpore Hippocr. — Integra inædia quo caſu inſtituẽda. — Acut' exqſitè, & non exq ſite quib' dieb. terminẽtur, & quo victu ĩ his uẽdum. — Acutos ex decidẽtia, & chronicos victũ mediocré expoſcere.

LECTIO XXXIII.

APHORISMVS OCTAVVS.

Quando morbus in ſuo uigore conſtiterit, tunc uictu tenuiſſimo utendum eſt.

CVM Hippocrates in ſuperioribus Aphoriſmis locutus fuerit de victu ægrotantium ſumpta indicatione à toto morbo, ſiue hic morbus eſſet acutus, ſiue peracutus: Reliquum erat, & ageret de victu ægrotantium ſumpta indicatione non à toto morbo, ſed à parte morbi: Cum autem pars morbi ſit in duplici differentia: uniuerſalis altera, reliqua particularis, ut acceſſio: prius agere uoluit Hippocrates de uictu ægrorum ſumpta indicatione à parte uniuerſali morbi; nam in vndecimo poſtea aget, de eodem victu indicatione ſumpta ab acceſſione morbi: Quare ſcopus Hippocratis eſt ſermonem habere de victu ægrorum ſumpta indicatione à vigore morbi: quem ſcopum cum Galenus vidiſſet, dicit in commẽto in hac artis parte ſermonem habere Hippocratẽ de victu ſumpta indicatione à uigore morbi: Et rectè dicit in hac artis parte: quia pars quæ agit de ratione victus, quædam agit de ratione diætandi ſumpta indicatione à uigore, quædam de ratione diætæ ſumpta indicatione ab acceſſione.

Aduertendum autem, quòd à vigore ſumitur indicatio non cibandi, ſed potius minuendi vires: quia cibus inquantum cibus, non niſi à viribus indicatur, & ideo hic eſt ſermo de diæta minuente vires, quæ à vigore capitur; non inquantum tempus; nam à tempore, quatenus tẽpus, nulla ſumitur indicatio; ſed à vigore ſumitur indicatio, quatenus in hoc tempore ſumma eſt pugna inter naturam & morbum. Ergo ſcopus eſt de victu minuẽte vires indicatione à morbi vigore ſumpta. Aphoriſmus non diuiditur in partes aliquas notatu dignas; nam eſt ſententia ſine ratione prolata, & ex propria natura, & eſt ſecundi potius, quàm primi ordinis: quia parum conſideranti eius ratio apparet. Dicit. *Quando morbus.* huius Aphoriſmi ſenſus ſatis euidẽter à Galeno proponitur. Dicit.n. Antiquũ magiſtrum, ideſt. Hippocratem in hoc Aphoriſmo præcipere, vt in morbi uigore victu tenuiſſimo vtamur, tum propter vehementiam caſuum, ideſt propter ſymptomata vehementia conſequentia eſſentiam morbi: tum etiam propter morbi coctionem; Et fundamentum huius proponitur à Galeno: quia vbi inſtat vigor, ac uehementia ſymptomata: tunc inſignis eſt pugna naturæ aduerſus morbum;

Cõtinuatio. — Pars morbi duplici differẽtia. — Intentio Hipp. — A uigore morbi Indicatio quæ. — A tẽpore nullam ſumi indicationem. — Senſus Aphoriſ. — Pugna inſignis in morbis quando.

Digitized by Google

morbum; Et propterea non eſt exhibendus cibus, vt cibi dulcedine allecta natura addicta ſit ei, & relinquat morbum. Sed ponderemus verba *Quando morbus*. Galenus ponderat, quid per morbum debeamus intelligere, & dicit, quòd non debemus eos intelligere morbos, qui ad declinationem non deueniunt; ſed exiſtunt vel in principio: vel etiã in augmẽto, uel etiã in ſtatu: quia hi ſunt morbi læthales, in quibus ſat eſt ars præſagiendi: nec debemus uenire ad valida auxilia, ut uel medicamenta, vel rationẽ victus, nè poſtea malus morbi euentus aſcribatur errori medicorum. Et ideo Galenus ſecundo Aphoriſmorum vigeſimonono dicebat, deploratos ſolis prognoſticis eſſe relinquendos; nec debemus ratione horũ morborũ læthalium tenuiſſimo uictu vti, vel aliquo valenti remedio; ſed ſat eſt in leuioribus conſiſtere, ut Hippocrates in Epidẽ. cum accedebat ad Philiſcum, quamuis affectus læthalis eſſet, non tamen abſtinebat à leuioribus; ſed cum prædictione; & hoc præſertim fit in his morbis læthalibus, in quibus imminet mors, cum ergo dicit Hippocrates. *Quando morbus in uigore, &c.* Intelligit non modo peracutum, & acutum morbum, ſed acutum ex decidentia, & chronicum etiam, dummodo non ſint læthales; nam tantum læthales morbos excludit. Addit poſtea *In ſuo uigore*. Quid per vigorem ſit intelligendum, non eſt, ut multa dicamus. Nam hoc eſt opus pertinens ad eos, qui de febribus diſſerunt, & precipuè ad eos, qui legunt caput Auicennæ de horis febrium: ſolum dicam breuiter id, quod ex Galeno colligitur paſſim in libro de criſibus, & præcipuè in libro de morbus tẽporibus hoc autem eſt, quòd cum tempus ſit numerus motus ſecundum prius, & poſterius: propterea tempus, quantũ ad propoſitũ noſtrũ ſpectat nihil aliud eſt, quàm numerus motus in morbo ſecundũ prius & poſterius; Quòd cum ita ſit, hinc tempus diuiſionem in morbo ſumit, quatenus quidem conſideratur tempus & motus in morbo vel penès vniuerſum morbum, uel potius penès partem morbi. Si primo modo eſt tempus vniuerſale. Si ſecundo particulare; ſed de tempore particulari in Aphoriſmo vndecimo dicemus. Sed tẽpus vniuerſale ſubdiuiditur, prout motus vario modo ſe habet in morbo: nam morbus ita ſe habet, quòd primũ incipit, augetur poſtea, dehinc conſiſtit, & tandem declinat; Et hinc quatuor oriuntur tempora morbi uniuerſalia. Principiũ, augumentũ, ſtatus, & declinatio. Et principiũ quidẽ eſt, quando natura adhuc morbum non aggreditur, Augumentũ ubi natura aggreditur, & pugnat aduerſus morbum; Et quantò magis agit in morbum, tantò augumentum properat ad ſtatum. Status autem eſt, vbi eſt ſumma pugna inter morbum, & naturã. Declinatio, vbi morbus à natura vincitur. Cum quatuor ergo ſint morbi tẽpora, Hippocrates alijs poſthabitis, vigorem tantum proponit, nec abſque ratione: quia inter morbi tempora nullum tempus eſt, in quo maior ſit pugna inter morbum, & naturam, quàm in vigore; Et ob id dicit: *Quando morbus in vigore*: Aliqui textus habent, *quando morbus in ſuo uigore*. Alij non habent particulam *in ſuo*. Quòd ſi apponitur, non fit ſine maximo artificio; nam vigor, qui requiritur in morbis, uel eſt talis ratione eſſentię morbi, ſiue immaterialis morbus ſit, ſiue materialis, vt cum materiam non antecedentem, ſed coniunctam, & continentem habeat: vel poteſt eſſe vigor in morbis ratione materiæ antecedentis; ſed quia magis poteſt vigor ratione materiæ coniunctæ, & propriæ eſſentiæ in morbis; ob id ad hunc vigorem reſpiciens Hippocrates, dicit *quando morbus in ſuo uigore*. Quamuis non excludat uigorem ex materia antecedente; ſed potiſſimum refertur ad vigorem ex parte materiæ coniunctæ, & propriæ eſſentiæ. Poſtea addit: *conſtiterit*: Quæ particula non eſt ſine arte propoſita: Conſiderauit enim in vigore eſſe latitudinem, & proinde vigorem habere partem priorem, poſteriorem, & mediam: In parte priori nectitur augumento: In poſteriore adhæret declinationi; media verò eſt, quæ exiſtit inter vtrãque partem; Et ob id Hippocrates vigorem proponit; ſed potiſſimũ mediã eius partẽ: quia verè ſtatus eſt in media ipſius parte. Sed cur mediam propoſuit partem?

Expoſitio.

Quos morbos intelligit Hippoc.

In morbis ad declinationẽ nõ deuenientibus nõ eſſe vtend. validis auxilijs.

Per uigorẽ quid.

Tempus in morbo quid.

Tẽporis diuiſio.

Tẽpora vniuerſalia morbi quatuor.

vigorem cur tãtũ ꝓpoſuerit Hipp.

Vigoris latitudo, ac partes quæ.

Status in media vigoris parte.

Dico non ſine maximo artificio: quia (vt ante diximus.) Non proponitur morbi tempus, quatenus tempus; quia tempus, ut tẽpus non indicat: ſed proponitur uigor, quatenus in hoc maxima eſt pugna inter naturam & morbum: Vnde cum maxima pugna ſit in ſtatu, id præcipuè ſit in media ſtatus parte: vnde non abſque cauſa dicit conſtiterit. Addit deinceps; *Tunc uictu tenuiſſimo utendum*: Et aduertendum eſt: Nam hic ferè ab omnibus cogimur eſſe diſcordes, & diſcordia in hoc conſiſtit: quia victus tenuiſſimum bifariam conſiderari poteſt. Primo quatenus eſt tenuiſſimus abſolutè ſecundum propriam naturam victus tenuiſſimi; Secundo modo in reſpectu: Per tenuiſſimum abſolutè intelligo, vel tenuiſſimum in extremo, ut nihil dare, ſeu potum tantũ: vel tenuiſſimũ non tamen in extremo, ut Mulſam; Per tenuiſſimum in reſpectu intelligimus uictum in reſpectu ad victum, qui exhibetur in alijs temporibus morbi; Vt ſenſus ſit Hippocratis, quòd in vigore morbi non tenuiſſimo in extremo; ſed tenuiſſimo in reſpectu ad victum, quo utimur in alijs temporibus, ſit vtendũ. Cum ergo his duobus modis victus tenuiſſimus ſumatur, quomodo intelligit Hippocrates? Omnes ferè expoſitores per victum tenuiſſimum intelligunt victum tenuiſſimum abſolutè. Nos contra intelligimus victum tenuiſſimum in reſpectu, atque id ita intelligendum eſſe demonſtro: Primum quoniam hæc ſententia Aphoriſtica de more ſententiarũ eſt quàm maximè uniuerſalis: Et propterea locũ habere debet nõ modo in acuto, ſed in peracuto, ac chronico. Et propterea Galenus à veritate non recedens per morbum intelligit omnes morbos (exceptis ſolum læthalibus;) propterea nos debemus intelligere hanc ſententiam vniuerſalem in omnibus morbis, (exceptis læthalibus) quib. tenuiſſimus victus omnibus conuenire non poteſt; Chronicis enim victus hic non congruit; Et propterea non debemus intelligere victum tenuiſſimum abſolutè, ſed in reſpectu ad alia morbi tempora.

In ſtatu pugna maxima.

Victus tenuiſſim. dupliciter.

Error expoſitorũ.

Per tenuiſſ. victũ quid Hippoc.

Sed dicet quis; Ego vellẽ duo ſcire: Primo quomodo victus tenuiſſimus in reſpectu indicetur à vigore chronici. Secũdo quoties hic uictus indicatur à chronico morbo, non eſſe uictum tenuiſſimum in extremo. Declaro vtrumque. Et primo victum tenuiſſimum indicari à morbo chronico, probatur ex Galeno primo ad Glauconem 8. Vbi euidenter aſſerit, quòd in diuturnioribus morbis operepretium eſt reſeruare victum tenuiſſimum ad ſtatum, & inquit, victum tenuiſſimum in reſpectu ad alia tempora; Et proinde ſibi maximè conſtans in eodem libro capite de cura. quartanæ dicit; Quòd in ſtatu tenuiori diæta vtẽdum eſt, quàm ante, & poſt ſtatum, in quartana inquam, quæ eſt morbus diuturnus; & clarum eſt, quòd non intelligit victum tenuiſſimum abſolute; ſed in reſpectu; & præter id, quod hoc dicit primo ad Glauconem 8. Poteſt etiam probari per eundem primo de criſibus capite 10. vbi inquit, quòd in acutis rarò ſit, quòd acceſſiones in ſtatu ad tres extendantur, at in diuturnis non modo ſtatus ad tres acceſſiones extenditur; ſed ad multò plures quandoque, cum ergo hoc ita ſit, ergo non poſſumus victu abſolutè tenuiſſimo, vti in ſtatu, nam cum ſtatus

Quæſita duo.

Reſponſ.

Victũ tenuiſs. indicari à morbo chronico quõ.

In acutis raro ſtatũ ad tres acceſſiones extẽdi in diuturnis ad multo plures.

adeò

adeò longus ſit, ſi vellemus hoc victu vti, ægrũ interficeremus. Sed benè vtimur victu tenuiſs. in reſpectu ad alia tempora; nã ſi in alijs temporibus mediocri victu vſi fuerimus in chronico morbo, In tempore ſtatus poterimus vti victu ſimpliciter tenui, vel exquiſitè, prout maior, vel minor erit ſtatus, vel ut uires erunt, uel coindicantes, uel contra indicantes, vel indicantes; Manifeſtus ergo eſt modo Aphoriſmus, quòd quando morbus, vel acutus, vel peracutus, vel chronicus in ſuo uigore conſtiterit, tunc victu tenuiſſimo vti oportet, &c.

Non mõ in acutis, ſed & in chronicis in vigore uictu utendum tenuiſs.

LECTIO XXXIV.

Difficultas.

ADuerſus ea, quæ præcedenti lectione diximus difficultas ſatis ardua contingit ob dicta Galeni, quæ inuicem pugnare videntur; nam dicit tunc eſſe vigorem, cùm natura fortiter, & valdè agit aduerſus morbum, ac vigorem nihil aliud eſſe, quàm ſummitatem, ac vehementiam ſymptomatum; Et idem etiam replicauit primo de diebus decretorijs capite vltimo. Sed tertio de ratione victus commento vltimo. Quòd quidem difficillimum eſt (expreſsè aſſerit) morbum interdum eſſe mitem, & ſymptomata uehementia. Vnde difficultas inſurgit, qua ratione morbus poſſit eſſe mitis cũ ſymptomatibus uehementibus. Multi multa dicunt; Nos ſolũ vnã proponemus opinionem, & non alia de cauſa, niſi, vt rei difficultas magis appareat. Modernus magna ex parte à Montano capiens dicit, ꝙ morbus bifariam conſiderari poteſt, uel ut ſalubris, uel ut inſalubris. Si quatenus ſalubris, tunc morbus circa ſtatum eſt mitis, quia eſt propè ſalutem, & declinationem, ſymptomata autem ſunt uehementia, quia ſumus in ſtatu; & ita eſt intelligendus Galenus tertio de ratione vict. ubi ait, quòd morbus eſt mitis, ſymptomata uehementia; quòd ſi conſideremus morbum, & læthalem, ac in ſtatu exiſtentem, tunc ſymptomata ſunt debilia; nam cum propè mortem ſimus natura ſuccumbit, ac uincitur: & ideo nõ poteſt ſymptomata, niſi debilia facere. Morbus autem non eſt mitis, ſed ſæuus, ac malignus, nam licet ſymptomata ſint debilia, ſunt tamen praua, ac admodum maligna.

Cur morbus poſſit eẽ mitis cum ſymptomatibus uehemẽtibus.

Moderni reſpõſio, ac ſolutio.

Sed reſolutio hæc nulla ex parte eſt ad propoſitũ. Et vtinam ita eſſet facile inuenire veritatem, ut eſt facilè ſolutionis huius falſitatem dignoſcere; nam cæteris poſthabitis nõ eſt dubium, quòd quoties conſideratur morbus ſalubris, ubi ad ſtatum deuenit, quòd habeat ſymptomata uehementia; ſed morbus, & ipſe de neceſſitate eſt vehemens, quia aliter non poſſet habere uehemẽtia ſymptomata. Et ideo opus non eſt, vt Gal. tertio de ratione vict. per morbum mitem intelligat morbum benignũ; ſicuti hi imaginantur, videatis enim Galenum, ꝙ ibi hoc non vult; nam dicit interdum morbum eſſe mitiorẽ, ſymptomata uehementia: Interdũ pari proportione ſe habere vehementiã morbi cũ vehemẽtia ſymptomatũ, quare ibi opponit vehementiam ſymptomatũ contra vehementiam morbi. ergo eandem vehementiã opus eſt, vt intelligat, ergo per mitem opus eſt, vt intelligat oppoſitum vehementi; nam aliter nulla eſſet comparatio. vnde per mitem non intelligit morbum benignum; ſed idem, ac ſi dicat, quòd interdum morbus vehemens, ieſt, ſymptomata autem vehemẽtia, interdum mitis, ſeu debilior, præterea in morbo lethali ſymptomata non ſunt debilia, ut hi imaginantur, ſed praua, & hæc diſtinguũtur contra benigna. Quare reſolutio hæc non eſt ad mentem Galeni in dicto loco. ſed q̃d dicendũ? Pro reſolutione difficultatis vnum ſupponere oportet, quod eſt Galeni in al legato loco, & ab omnibus approbatum. Tempora in morbis ſumi, vel penes coctionem, & cruditatem materiæ, vel penès eſſentiam morbi, vel penès ſymptomata. Sed hic duo conſideratione egẽt. Alterum eſt cur tempora in morbis capiantur penes hęc tria, nec plura, nec pauciora. Reliquum vbi cognouerimus, quòd ex his tribus tempora capiantur, ſcire oportet an eodẽ modo, an diuerſo capiantur ſi enim hæc ſciuerimus, non hiſtoricè, ſed dogmaticè poterimus ad ueritatem propoſitæ difficultatis deuenire.

Solutionis impugnatio.

Solutio Authoris.

Tẽpora i morbis ſumi penes tria. Duo cõſiderãda.

1 Quantum ad primum dicimus, quòd cum tempora in morbo capiantur ratione pugnæ naturæ aduerſus rem, quæ eſt præter naturam; cumque res, quæ præter naturam eſt ad tria tantum capita referatur, ad cauſas, ad morbum, & ad ſymptomata. Inde fit, quòd tempora penes tantũ tria in morbis ſumi poſſint, vel penes cauſam, vel morbum, vel ſymptomata; Nam ſi conſiderabimus pugnam inter naturam, & cauſam, ideſt materiã, ratione hujus oriuntur tempora à medicis dicta coctionis, & cruditatis, ſi pugnã inter morbum, & naturam, tunc oriuntur illa tempora, quæ dicuntur penes eſſentiam morbi, ſi vltimo conſiderabimus pugnam naturæ, & ſymptomatum oriuntur tempora, quæ penes ſymptomata dicuntur. Patet ergo cur penès tria tantum nec plura, nec pauciora tempora conſiderentur, ſed quò ad ſecundum. An eodem, an diuerſo modo tempora ab his capiantur? Dicendum quòd diuerſo; Nam tempora penès coctionem, & cruditatem, & penès eſſentiam morbi ſumuntur à priori: penes ſymptomata verò à poſteriori. A priori quidem illa capiuntur; nam ſumitur primum tempus ratione pugnæ inter morbũ, & materiam, nec aliud conſiderare oportet; ſic tempora penes eſſentiam morbi ad aliud prius non referuntur. De ſymptomatibus autem ſecus, nam hæc tempora conſideramus, quatenus, vel referuntur in materiam concoquendã, vel in eſſentiã morbi. Declaro melius, vbi eſt pugna inter naturam, & materiam, vt naturæ incipiat coquere materiã crudam, quanto magis procedit concoquendo, tantò magis conſequuntur ſymptomata vehemẽtia, & ideo à poſteriori ſumuntur: quia conſecuntur pugnam naturæ, & materiæ. Pariter ſymptomata penès morbum ſumuntur à poſteriori, quatenus conſecuntur pugnã inter naturã, & morbum; nam quanto magis morbus in naturam agit, tantò ſunt ſymptomata vehementia, & ideo tẽpora à morbo, & à materia à priori ſumuntur: à ſymptomatibus à poſteriori. His ita diſpoſitis, ad hoc ut intelligatis ſolutionem difficultatis primo propoſitæ, opus eſt, vt per hæc mẽbra ſingula diſcurramus, vtque uideamus, an in unum hæc tempora concurrant. Et primo uidendum eſt, an in unum coincidant tempora penes materiam; ſecundo an concurrant tempora ratione materiæ, & ipſius morbi, tertio, an in unum conueniant tempora morbi & ſymptomatum, conſiderando ſymptomata, & vt conſecuntur eſſentiã morbi, & ut conſecuntur materiam. Quò ad primum conſiderantes morbum penès materiam, cum materia in morbis duplex ſit, antecedens, & coniuncta. Conſiderãtes materiam hanc vtramque dicimus poſſe interdum concurrere, id tamen non eſſe ex neceſſitate: quia poſſibile eſt materiam coniunctam regulari à natura, quæ tamen non ſit ad abſolutam coctionem redacta; & nemo hoc negat, nec negare poteſt: ſed talia tempora non neceſſario concurrunt.

Rẽ præter naturã ad tria tantũ referri.

2

Tẽpora penes coctionẽ, & cruditatẽ & morbi eſſẽtiam à priori; penes ſymptomata à poſteriori.

Tria expendẽda

1

Materia in morbis duplex.

Quòd ſi conſideremus tempora rationem materiæ, & morbi: vel conſideramus tempora ratione materiæ antecedentis, & morbi: vel materię coniunctæ, & morbi: Quantum ad materiam antecedentem, & morbum dico, quod tẽpora non concurrunt in unum neceſſariò; nam poſſibile eſt, ut

Tempora penes materiã, & morbũ quomodo cõcurrant.

morbus

Digitized by Google

morbus quatenus ad ſuam eſſentiam ſpectat deueniat non modo ad ſtatum, ſed declinationem, ut tamen materia non coincidat, neque concocta ſit, ꝙ millies obſeruabitis in febribus; nam uidebitis in febribus ſymptomata leuia, quæ concomitantur eſſentiam febris: ut ſic morbus ratione ſuæ eſſentiæ ſit in declinatione, ſed ratione materiæ antecedentis, vt ſit in augumento, ut facilè apparere poteſt ex ſignis cruditatis, & coctionis. Et ad hoc Galenus reſpiciēs tertio de ratione uict. potuit dixiſſe; quòd interdum vigor morbi coincidit cum coctione: (& ſine his diſtinctionib. eſſet impoſſibile hæc loca intelligere.) Dicit quòd interdum coincidit, ergo non ſemper.

Vigor qñ non coincidit cū coctione.

At quando non coincidit cum coctione uigor? non alia in occaſione, niſi quādo uigor penès eſſentiam morbi conſideratur penès concoctionem & cruditatem materiæ antecedentis; tunc enim vigor morbi cum coctione materiæ antecedentis non concurrit; nam de coniuncta materia hoc eſt impoſſibile aſſerere. ſed poſſunt etiam interdum tempora penès eſſentiam morbi, & materiæ antecedentis concurrere; ſed id nō neceſſariò ſit. vnde per mitiorem, non benigniorem, ſed debiliorem debemus intelligere: ut comparatio inter eſſentiam morbi, & materiam ſit bona. Si autem cōſiderabimus tempora penès materiam coniunctam, & eſſentiam morbi:

Materia coniūcta dupliciter.

tunc cum materia coniunctam biſariam cōſiderari poſſit, ut ex Galeno primo de criſibus ultimo patet: vel quatenus hæc materia tota ſeruatur ad faciendam vnam tantum criticam expulſionem, uel quatenus paulatim, ac paulatim expurgatur. ſi conſideretur, ut ad vnam criticam expulſionem ſolum reſeruatur, vt ſic dicendum eſt neceſſariò concurrere morbi tempora, & materiæ coniunctæ, quod ita facilè demonſtratur, nam ſi fuerit pleuritis à ſanguine pendens, &c. & hæc reſeruetur ad unam criticam expulſionem nempè ad ſuppurationem: in hac ſuppuratione, quæ eſt ſtatus reſpectu materiæ; eſt etiam ſtatus reſpectu eſſentiæ morbi: Quod ſi uis cognoſcere recurras ad ſymptomata neceſſariò cōſequentia eſſentiam morbi; nam videbis tempore ſuppurationis febrem, ac dolorem eſſe ualdè intenſos, ac magnam difficultatem anhelitus, & tandem omnia ſymptomata παθογνωμονικα dicta eſſe aucta, quare indicant etiam augeri morbi eſſentiam. Nec hoc quiſpiam negare poterit, nam ſi ea eſt materia coniuncta, qua poſita ponitur morbus, & remota remouetur: ergo cum eſt ſtatus ratione huius materiæ, erit etiam ſtatus ratione morbi; & ob id Galenus, (vt cum eo omnia dicamus,) loco citato dicit interdum coincidere vigorem: ideſt eſſentiam morbi in uigore coincidere cum coctione materię, ideſt cum coctione materiæ coniunctæ; & non modo cū coctione materiæ coniunctæ, ſed eius materiæ coniunctæ, quæ ſeruatur ad vnam criticam expulſionem; namque de materia loquens coniuncta immediatè apponit exemplum de pleuritide, ac morbis Thoracis, in quibus materia de repentè ac una critica expulſione ſoluitur. Quòd ſi conſideremus tempora penès eſſentiam morbi, & comparemus ea ad tempora penès materiam coniunctam, nō ut ad unam expulſionem criticam reſeruatur, ſed ut paulatim, atque paulatim educitur: tunc cum Galeno eo in loco dicimus; quòd hi morbi tū ratione propriæ eſſentiæ, tùm ratione materiæ coniunctæ, uaria habent incrementa, ac decrementa; ſunt autem hæc mutua incrementa, & decrementa non alia de cauſa, niſi quia materia paulatinè colligitur: Quo tempore intenduntur ſymptomata, & poſtea expurgatur materia, & cum expurgata fuerit diminuuntur ſymptomata; vbi uerò alia portio collecta fuerit materię, tunc etiam intenduntur ſymptomata, idque nō modo ratione morbi, ſed etiam materia; & ratio euidētiſſima eſt; nā morbus ſe debet habere vt materia coniuncta, & è contra; nam materia coniuncta eſt, qua poſita, &c.

Morb. ſe dēt hēre ut materia cōiūcta, & è contra.

Quod aūt de materia, quæ paulatim expurgatur, fiat ſermo, patet, quia loquitur de vulnere, in quo materia plurib. vicibus paulatim, ac paulatim expurgatur. Quare ſi conſideremus tēpora penès eſſentiam morbi, & penès materiā coniunctā, quæ paulatim expurgatur, ut ſic morbi tempora, & materiæ coincidunt: ſed non vniformiter ſe habent tpa, ſed modo intenduntur, modo decreſcūt: quatenus materia vel concoquitur, vel non. Quod ſi cōſiderabimus tēpora penès morbi eſſentiā, & ſymptomata: ſymptomata vel conſequūtur eſſentiā morbi, vel eſſentiam materię.

Symptomatū, tū materiæ, tum morbū, conſequentiū tpa quo ſe hēant.

Quantum ad conſequentia eſſentiam materiæ, ſiue coniuncta ea ſit vel ad unam criticā expulſionem reſeruata, vel non: ſiue antecedens, eo modo ſe habēt, quo audiuiſtis habere ſe materiam ipſam. ſed quò ad tēpora penès ſymptomata conſequentia eſſentiā morbi dicendū, quòd quā maximè neceſſarium eſt, vt eo modo ſe habeant, quo ſe habent tempora in morbo, & ita conſecuntur morbū, ut vmbra corpus ſunt enim ſymptomata inſeparabilia, & pathognomonica: ad hæc reſpiciens Gal. potuit meritò in ſuperiori com. & 1. de dieb. decret. dixiſſe, quòd morbi vigor nihil aliud eſt, niſi ſūmitas ſymptomatū; nec immeritò, quia intelligit de ſymptomatibus eſſentiā morbi cōſequentib. nec de alijs pōt intelligere: Idque declaro, cū .n. dicat, morbi uigorē eſſe ſummitate ſymptomatū, &c. ibi loquitur de eo vigore, cuius ratione victu tenuiſſimo eſt vtendū; Idque non alia de cauſa, niſi ob vehementē pugnā, quę eſt inter morbū, & naturā. Hæc autē conſiderare nihil aliud eſt, niſi vehementia ſymptomata vehementē conſequentia morbū aduertere; cū ergo ibi de ſymptomatibus neceſſariò morbū conſequentibus loqueretur, neceſſariò hanc protulit ſententiā, quòd vigor morbi nihil aliud eſt, niſi ſymptomatū ſummitas, & vehementia: Quare nō ſunt inter ſe pugnātes hæ authoritates, ſed quā maximè ſibi conſentiunt.

LECTIO XXXV.

APHORISMVS NONVS.

Coniectari autem oportet, an æger cum uictu ſufficiat perdurare, donec morbus conſiſtat. Et nunquid prius ille deficiat, nec poſſit cum uictu perdurare, vel morbus antea deficiat, & hebeteſcat.

C*Oniectari autem oportet, &c.* Proponitur explicandus Aphoriſmus, qui quamuis facilis prima facie videatur, in toto tamen Aphoriſtico opere non reperitur aliquis Aphoriſmus eo difficilior. Nos tamen ea dicamus, quæ nobis ueriora uidentur. Et ob id quantū attinet ad propoſitū Hippocratis in hoc Aphoriſmo, & ad connexum cū ſuperiori: ſciendum, quòd Hippocrates in ſuperioribus Aphoriſmis, ideſt in 7. egerit de uictu tenuiſſimo abſolutè ratione ſuorū indicantiū, ideſt, morbi paucis et in ꝑcedenti de uictu tenuiſſimo in reſpectu

Aphoriſ. cōnexus cum ſuperiori.

ſumpta indicatione à uigore morborum omnium ſalubrium. Reliquum modo erat, ut pertractaret de eodem uictu tenuiſſimo in uirtute coindicantiũ, & contraindicantium; & hoc in preſenti Aphor. abſol uit Hippoc. & ratio huius fuit, quia fortaſſe potuiſſet quis credere tantam uim morbo peracuto, ac vigori morbi ineſſe, vt ſemper cogeremur vti victu tenuiſſimo ad propterea hos monet proponẽs coindicãtia; & contraindicantia victũ tenuiſſimum: quemadmodũ in 4. Aphoriſ. locutus eſt de coindicantibus, & contraindicantibus uictum tenuem, quem ſcopum Gal. reſpiciens in præſenti com. dicit cum egerit ſuperius Hip. de uictu ratione morbi, modo proponit aliam intentionem capiendo eã a uiribus, quæ interdum ſunt coindicantes, interdũ contraindicantes. Et propterea addit Galen. ꝙ hic ſermo eſt pars totius artis de uictu. Quia ars de uictu includit coindicãtia, & contraindicantia, &c. Imò aliud adiungit Galen. ſcopum hunc maximè confirmans, quia dicit priorẽ Aphoriſmum, & hunc, & ſubſequentem in unum concurrere, i. in unum ſermonem coincidere, ſed quomodo? Quoniam in ſuperiori quidẽ Aphoriſ. de tenuiſſimo uictu egit, hic etiã & in ſequenti Aphor. de tenuiſſimo; & propterea hi tres Aphoriſ. in unũ concurrunt ſermonem, qui eſt de uictu tenuiſſimo. Dicit tamen ſe clarioris doctrinæ gratia totum hũc ſermonem in tres partes diſtinctas declarare uoluiſſet.

Hip. propoſitum. Quare propoſitũ modo Hippoc. eſt agere de uictu tenuiſſimo tùm abſolutè, cùm in reſpectu, & in uirtute coindicantium, & contraindicantium uiriũ. Aphoriſ. Diuiſio. Quantũ ad diuiſionem. Aphoriſmus hic eſt ſentẽtia ſimplex potius primi, quã ſecundi ordinis; vnde Gal. non multum laborat in eius cauſa aſsignanda. Error nõ nullorũ. Et ob id hi reprehendẽdi ſunt, qui dicunt hũc Aph. eſſe cauſam præcedentis, uel è contra præcedentem eſſe rationẽ præſentis: moti, quia dicit Galenus ex his trib. Aphor. fieri unũ; Nam non ſic eſt intelligendus Gal. ſed ꝙ hi tres Aphor. in vnum ſermonem concurrãt de uictu tenuiſsimo, & ratio eſt, nam neque præſens antecedentis, neque antecedens præſentis ratio eſt; Et ob id diuiſionem alio modo facimus, dicimuſque poſſe hunc Aphor. diuidi in partes duas, quatenus in prima proponũtur uires coindicantes, ac cõtraindicantes. ſed hæc ex expoſitione literæ magis patebit, ante cuius expoſitionẽ liceat proponere huius Aph. ſenſum.

Aphoriſ. ſenſus. Obiect Triuerij contra Hippoc. Et aduertaris. Nam Triuerius hoc in loco dicit, ꝙ Hipp. potuiſſet proponere hanc ſententiã paucioribus verbis; vnde arguit Hippocratem, ut ſuperfluum. Nec ita ſine ratione loquutus Triuerius: Nã ita habet Aphoriſmus. *Coniectari autem oportet. An æger cum uictu ſufficiat perdurare, donec morbus conſiſtat &c.* Et paulò poſt addit. *Et nunquid prius ille deficiat, nec poſsit cum uictu perdurare*. Quæ verba, expreſsè patent, quòd in idem coincidere uidentur; & ideo dicit, quod id paucioribus dicere poterat. Et miror equidem de Modernis, qui ita addicti ſunt Triuerio, ut aliquando dicta eius ad uerbum ſibi aſcribere non uereantur, quod nullum de hac re uerbum fecerunt, Impium enim imaginari, nedum aſſerere in Aphoriſmis Hippocratem eſſe ſuperfluum, &

Reſp. ad Triuerij obiecti. ideo audite ſenſum Aphoriſmi, & ſatis (vt opinor) reconditum: qui talis eſt, quòd quamuis ratione morbi peracuti uti liceat uictu tenuiſsimo abſolutè, ſiue extremè tenuiſsimo, ſiue non extremè tenuiſsimo, quòdque quamuis etiam ratione uigoris cuiuſcunque morbi ſalubris liceat uti uictu tenuiſsimo in reſpectu attamen cõiectari oportet, an æger poſsit cũ illo victu perdurare, donec morbus conſiſtat, ideſt attamen cõiectari oportet, An vires poſsunt perferre uictum illum tenuiſsimum uſque ad ſtatum. ut autem præcognoſcere illud poſsimus monet nos Hippocrates in hoc Aphoriſmo, ut ſpeculemur tùm ex parte uirium, tùm ex parte morbi. Ex parte quidem uirium eſt, ut nos præcognoſcamus, an uires in corpore ægrotante tales ſint, ut deficiant, & nõ poſſint perdurare uſque ad ſtatum; uel contra potius ex parte morbi; an morbus talis ſit, ut deficiat, & hebeteſcat, antequam uires dilabantur. Ex quo nihil aliud potuit inferre Hippocrates, niſi quòd ubi nos præcognouerimus, quòd uires nõ ſunt ſufficientes, nec potentes talem uictum tolerare, ut præcognoſcamus etiam uires has eſſe contraindicantes: Quòd ſi cognouerimus oppoſitum, quòd ſcilicet morbus ante deficiat, quàm uires collabantur, ut præcognoſcamus tales vires eſſe coindicantes. Ex quibus non modo ſenſus, & inſtitutum Hippocratis colligitur, ſed quòd etiam ſit ita unus, ac connexus, ut nihil magis unum imaginari poſſit. Ratio autem præſentium dictorum colligitur à Galeno in commento; Nam dicit prius, cur opus eſt reſpicere, ac percontari uires, & an æger ſufficiat perdurare, &c. Quia inquit, vires illæ ſunt, quarum gratia cibamus; & ideo reſpicere oportet an coindicantes, an contraindicantes ſint. Nam ſi uires ualidæ fuerint, ideſt coindicantes vti nos poſſumus ea uictus forma, quã morbus præſcripſit; vbi enim ualidæ fuerint, poſſunt eum uictum tenuiſſimum perferre, qui à morbo indicabatur: Quoties autem uires imbecilles fuerint, ideſt contraindicantes, non poſſumus uti eo uictu tenuiſſimo, quẽ morbus indicabat, ſed tantum operæ pretium eſt ab eo uictu tenuiſſimo recedere, quantum vires imbecilliores fuerint, & hoc non modo in progreſſu morbi, ſed in ſtatu (ait) facere poſſumus. Vbi enim (inquit) in uigore fuerit quid diſſoluens uires (nunc enim de contraindicantibus uiribus loquitur:) debemus etiam in eo nutrire. Expoſit. ſed ponderemus verba. Dicit Hippocrates. *Coniectari autem oportet.* Quia per demonſtratiuam ſcientiam ueram id habere non poſſumus, ſed per ſigna, quæ coniecturalem potius, quàm demonſtratiuam ſcientiam pariunt. *An æger cum victu, &c.* Scilicet tenuiſſimo ſufficiat perdurare; Nam cum hic Aphoriſmus cum ſuperiori unicam faciat doctrinam, & in ſuperiori facta eſt mentio de uictu tenuiſſimo igitur, & hic de eodem uictu intelligendus. *Donec morbus conſiſtat:* ideſt donec morbus non modo ad ſtatum, ſed ad ultimam eius partem deueniat; nam interdum uirium ratione licet mutare uictum antequàm æger deueniat ad ſtatum: interdum etiam in ipſo ſtatu, quoties ſunt aliqua ſymptomata uires diſſoluentia. Virium rõne quãque ante ſtatum, quãq; in ſtatu licere u ctũ mutare. *Et nunquid prius ille deficiat*. Hæc eſt ſecunda pars, in qua dat modum Hippocrates ſecũdum quem cognoſcere poſſumus, an æger cum uictu tuo ſufficere poſſit vſque ad ſtatum, nec nè; & ratio cognoſcendi in hoc conſiſtit, ut præcognoſcamus, an uires debeant ſufficere; An morbus ante deficiat, uel hebeteſcat, Nec præter rationem hæc conſideranit Hippocrates, nam ut paſſim in libris de ratione victus habetur, dictandi ratio partim à morbo, partim à viribus ſumitur, & Galenus undecimo methodi quinto, dicebat quòd quoties uires ferunt, Dictandi rõ partĩ à morbo, partim à uirib. exhibendus eſt uictus conueniens ratione morbi, quoties non ferunt, augendus eſt uictus. ſed eſt maxima difficultas in uerbis Hippocratis; nam dicit. *Et nunquid prius ille deficiat, nec poſsit produrare*. Quæ ſynonima uidentur; nam idem eſt nõ poſſe perdurare, & deficere. Difficultas.

Quam difficultatem Moderni, nec olfecerunt quidem, cum tamen ſit maximi momenti; non enim dicere poſſumus ſynonimis uti Hippocratẽ, & præcipuè ĩ doctrina Aphoriſtica. Hippoc. non uti ſynonimis ĩ doctrina Aphoriſtica. Ego itaq; dico, fuiſſe ſibi neceſſariũ, ut diceret; nam alter quã maximè dimi-

diminutus fuiſſet. Ratio autem eſt, nam fieri poteſt vt vires deficiant, utque perdurare vſque ad ſtatum poſſint cum victu tenuiſſimo; Vnde non valet vires deficiunt, ergo non poſſunt tolerare. Idque demonſtrabo Galeni verbis formalibus, imò Hippocratis; Poſſunt itaque vires deficere, & non propterea non poterunt tolerare inædiam dupliciter, vel ratione victus, vel ratione alterius. Ratione quidem victus, (vt ſupra commento quarto habuimus) victus tenuis habet vim minuendi vires, nedum tenuiſſimus; Imò dicebat ibi Galenus, quòd terminus victus tenuis eſt virium validarum, ſcilicet (vt ibi expoſuimus) ablatio; & ideo ratione victus tenuis, & tenuiſſimi vires fiunt deficientes, & cadunt ab eo robore; non tamen propterea ſequitur, quòd cum tali victu non poſſint tolerare ad ſtatum vſque vires; nam tunc ſi hoc eſſet, impoſſibile profectò eſſet cibare ægrum victu tenui, nedum tenuiſſimo: Quare nõ valet ratione victus deficiunt vires, ergo non poterunt tolerare; ſed nec etiam ratione alterius: Nam vt dicit Hippocrates ſecundo de ratione victus 48. & fuſiſſimè Galenus in commento, ſine quibus libris impoſſibile eſt Aphoriſmos intelligere; vires bifariam deficere poſſunt, vel ratione inſignis repletionis, vel ratione inſignis euacuationis; ſi ex repletione deficiant, nos ex Galeno, & Hippocrate loco allegato non debemus dare cibũ, & tamen vires veriſſimè deficiunt: inquiunt enim ſi uires deficiant vel ob morbi acumen, vel ob dolorem ingentem, vires ita debilitari, vt pulſus cadat, atque etiam deliquium animi fiat, tunc peſſimum eſt (aiunt) cibum afferre, ac perperã illos facere, qui cibum exhibent, Et ideo caueant, qui indifferenter in ſyncope cibant ægros; nam ſi ægros ex repletione deficientes cibare voluerimus profectò eos necabimus. Quòd ſi vires deficiant ratione euacuationis peſſimum eſt in inædia conſiſtere. ſed neceſſarium eſt corpus alere. Et ibi Hippocrates inquit, quòd non eſt ita difficile cognoſcere, an vires ſint debiles ratione repletionis, vel euacuationis; Imò monet ibi Galenus, quòd ſi fortaſſe medicus aliquis non cibarit ægrum in defectione animi ex euacuatione, ſi poſtea accedens quis plebeius eum cibarit, profectò maximè conferet; ac omnes dicent beneficio plebei ægrum ſanatũ cum ingenti medicorum vituperio. Quare in deliquio ex repletione non eſt dandus cibus, ſed in deliquio ex inanitione neceſſario eſt cibus offerendus. Et ob id à fundamentis Hippocratis nunquam recedens Galenus tertio de ratione vict. comm. vltimo dicebat quod debemus in morbis acutis Thoracis, & pectoris, quando materia venit ad ſuppurationem, & in ſtatu uniuerſa expurgatur tenui vti diæta à principio morbi vſque ad ſtatum; cum tamen ante expurgationem materia illa replens cauſet imbecillitatem virium; vbi autem (inquit Galenus) expurgatio paulatinè fiat, & vires fuerint debiles, cibare debemus: quia debilitas fit ex expurgatione: ubi autẽ debilitas fit ex euacuatione cibandus eſt æger. Et propterea in hoc commento dicit Galenus, quòd in vigore vbi eſt ſymptoma diſſoluens uires, debemus cibare. Dicit ubi eſt ſymptoma diſſoluens vires, & intelligit ratione inanitionis non repletionis; & ideo colligentes dicamus, vires poſſe eſſe deficientes, non tamen neceſſario non potentes tolerare integram inædiam: quia ſi ſunt deficientes ratione repletionis ſunt potentes tolerare integram inædiam, & ideo non valet. ſunt deficientes, ergo non ſunt potentes tolerare. ſi autem fuerint deficientes ratione inædiæ, tunc neceſſario erunt etiam non potentes tolerare; & ideo Hippocrates omnia conſiderans, vt alluderet ad defectionem ex inanitione, in qua pariter & deficiunt vires, & ſunt impotentes tolerare: dicit. *Nunquid deficiat, nec poſsit cum victu perdurare.* Per vires autem cum Oribaſio, tùm naturales, cùm vitales, & animales intelligere poſſumus. *Vel morbus, ante deficiat, & hebeteſcat.* Nam morbus vel ex toto deficere poteſt, uel ſecundum partem hebeteſcere, vt tertio de criſ. capite ſeptimo dicit Galenus; & ideo dicit. Vel deficiat. Scilicet ex toto, uel hebeteſcat, ſcilicet ſecundum partem, Et ideo colligentes totius Aphoriſmi ſententiam dicamus, quòd non modo opus eſt pro illo uictu exhibendo tenuiſſimo ad morbum peracutum confugere, & reſpicere, & ad morbi uigorem: ſed opus eſt oculos habere ad coindicantes, & contraindicantes uires; idque ut cognoſcamus opus eſt reſpicere vtrum vires deficiant, & non poſſint tolerare, nam tunc erunt contraindicantes: vel potius an morbus ante deficiat, & hebeteſcat, nam tunc vires erunt indicantes.

Vires bifariã poſſe deficere.

In ſyncope ex repletione non eſſe dandum cibum.

Virib. euacuatione deficiẽtib. peſſimũ eſt in inędia cõſiſtere.

Not.

In morbis acutis Thoracis & pulmonis quõ tenui victu vſque ad ſtatũ tuẽdum ſit.

In ſymptomatis vigore quo caſu cibandũ.

Vires deficiẽtes quod poſſint, quæque nequeant inædiam integrã tolerare.

Epilog. Aphor.

LECTIO XXXVI.

APHORISMVS DECIMVS.

Quibus igitur ſtatim morbus in vigore conſiſtit, ijs ſtatim tenuis victus eſt adhibẽdus. Quibus vero poſtea vigor futurus eſt, ijs & in ipſo ſtatu, & paulò ante cibus eſt ſubtrahendus: priore verò tempore vberius agendum, vt æger ſufficiat.

Qvibus igitur ſtatim morbus, &c. Aphoriſmus hic adeo apud omnes ferè interpretes viſus fuit facilis, ut nè dignus quidem ſit habitus, vt exponeretur: cum modo ille quanto facilior eſſe videtur, tantò difficilior ſit. ſiquidem dicendum non eſt, adeo facilè fuiſſe Hippocratem ut voluerit ſuperfluus videri. Quare nos Aphoriſmum introducentes dicimus. Quod cum inſtitutum eſſet Hippocratis nouum uelle de ratione uictus ſermonem aggredi, atque vellet de altera victus ratione pertractare, quæ in acceſſionibus ſit adhibenda; & cum ſermo de victus ratione ſit maximi momenti, voluit ea omnia, quæ hucuſque pertractata ſunt de ratione uictus colligere, ut facilius poſtea ad acceſſiones deuenire poſſet. Quare propoſitum Hippocratis eſt per epilogum omnia, quæcunque dixit, colligere; Et ut cognoſcatis hunc ſcopum veriſſimum eſſe comprobemus id ex uerbis Hippocratis, Galeni & Philothæi interpretis optimi.

Inſtitutũ Hipp. & Aphor. introductio.

Per Hippocratem quidem, nam habet in hoc Aphoriſmo. *Quibus igitur ſtatim.* Quæ particula igitur nihil aliud innuere vult, quàm concluſionem, & epilogum, ac compendium eorum omniũ, quæ hucuſque habuimus; Idem comprobatur per eundem Hippocratem qui (vt in expoſitione literæ videbimus,) in hoc Aphor. proponit uictum tenuem, & tenuiſſimũ, & ut indicatũ a morbo, & vigore morbi; ac ẽt loquitur de viribus coindicantib. ac cõtraindicãtib. ac ẽt indicantib. ſi ergo de his oĩb.

meminit, de quibus in ſuperioribus uerba fecit, non eſt dubitandum hic uerum eorum compendiũ fieri, eandẽ ueritatẽ cum Gal. comprobamus, qui dicit in præſenti Aph. In hac ſententia eundẽ habet ſermonẽ cum ſermone, quẽ habuit in ſuperiorib. Aphor. vt ex tribus unus veluti Aphor. fiat, in quo fit ſermo de victu tenuiſſimo, ſed dicet quis ſi eadẽ eſt ſententia, ergo ſuperfluus? ſtatim infert Gal. differentiam inter hunc Aphoriſmum, & ſuperiorẽ: quia in 7. locutus fuit de morbo peracuto, Hic autẽ eſt, ſermo vniuerſalior. Dicit ſermonẽ eſſe vniuerſaliorẽ. Qm̃ non tantum eſt ſermo de morbo peracuto, ſed de oĩbus morbis; ergo neceſſarium eſt, vt aſſeramus hunc Aphor. eſſe compendium dictorum: quia in ſuperiorib. Aphor. non modo fit ſermo de morbo per acuto, ſed acuto chronico, & oĩbus morbis, & propterea hic ſermo magis vniuerſalis eſt, quã ſuperior. Addit prætetea Gal. ꝙ quæ hic dicuntur ſunt manifeſta: quoniam quidẽ ſunt per epilogũ collecta, prętetea ẽt quis facilè videre poteſt, ꝙ hic Hipp. ẽt de vigore ſermonẽ habeat; inſuper ẽt de viribus: propterea in hoc Aphor. habemus compendium omnium dictorũ de victu. Eandem ſententiam habet Philoth. hunc eſſe. ſ. ſermonẽ vniuerſalem non modo morbũ continentẽ, ſed vigorẽ etiã cuiuslibet morbi. Et ex hoc haurire poteſtis præceptũ aſſiduo obſeruandũ in praxi, ꝙ cum ratione morbi acuti, ac peracuti, ac ẽt vigoris morbi ſit neceſſariũ uti victu minuente vires, quòd quanto morbus eſt magis acutus, & citius ad vigorẽ uenit, tantò victu tenuiori eſt utendum, pariter quanto uires (loquendo merito vitiũ) validiores ſunt, tantò coindicare poſſunt tenuiorem victum, quanto debiliores inhibere tenuiorẽ, & coindicare magis plenũ, ſeu minus tenuẽ. Quò ad diuiſionẽ: Aphor. hic eſt ſentẽtia ſine ratione prolata, & potius primi quàm ſecundi ordinis; nam cũ compendiũ ſit dictorum, neceſſariũ eſt, ut cauſæ eorum quæ hic dicuntur, manifeſtę ſint. Et ob id mirũ non eſt, ſi breuiſſimis verbis Gal. ipſum pertranſit. Diuidi tamen poteſt Aphor. hic in tres partes, quatenus in prima proponit victũ minuentem vires in virtute morborũ acutorum, & peracutorũ. In ſecunda ibi. *Quibus verò paulò poſt*. Eundẽ victũ proponit in uirtute uigoris morbi indicantis. In tertia, & vltima, quæ incipit ibi. *Priori vero tempore*. Proponit vires coindicantes, cõtraindicantes, ac ẽt indicantes, ſed primum ante literæ expoſitionem ſciatis vniuerſum Aph. ſenſum talẽ eſſe. Quòd videlicet cũ in morbis peracutis, acutis, ac ẽt chronicis liceat vti victu minuente vires: differentia tñ eſt, qm̃ in morbis acutis, ac peracutis uti eſt opus victu minuente, quatenus acutus, acutus morb. eſt: peracutus, peracutus. At in chronicis indicatur quidem victus minuens, at non inquantum chronici morbi ſunt, ſed ut ad vigorem reſpicimus. Vnde illud fit, ꝙ quanto magis recedunt à vigore, tantò vires nõ potentes tolerare minuentem victum, indicant victum pleniorem. Dicit ergo Hippocrates. *Quibus igitur morbus ſtatim in uigore*. Per particulã ſtatim diſtinguntur acuti, ac peracuti à chronicis: nam chronici non ſtatim conſiſtunt. Peracuti uerò etiam ſi exquiſitè peracuti non fuerint non excedunt ſeptimam; Acuti verò non pertranſeunt 14. Et ſi non exactè acuti fuerint ad ſummum vſque ad vigeſimam protrahuntur; vnde per ſtatim cõſiſtẽtes morbos, intelligatis morbos nõ excedẽtes vigeſimã. Et eſt ac ſi proponat acutos, ac peracutos morbos inſimul. *His ſtatim tenuis victus eſt adhibendus*. Non ſine arte dixit ſtatim, ut indicaret acutos, ac peracutos morbos ex ſui ratione, quatenus acuti, & peracuti indicare victum minuentem; nã differentia eſt inter morbos indicantes uictum minuentem propria ratione, & inter indicantes victum minuentẽ ratione vigoris. Nam in illis ſtatim, & quàm primum victum minuentem adhibere debemus. In his verò non ſtatim, ſed circa uigorem, ac ſtatum. Dicit; (*Tenuis victus eſt adhibendus*,) ſeu *tenuiter nutrire oportet*. Quo in loco expoſitores ſunt valdè intricati: quia Galenus hæc intelligit dicta de morbo peracuto, ideo tenuiſſime debebat dicere, nam morbo peracuto tenuiſſimus, non tenuis conuenit uictus. ſed ego dico dixiſſe tenuiter, quoniam, ut Galenus in comm. dicit, ſermo Hippocratis eſt maximè uniuerſalis; & in hac prima parte ſermo eſt de acutis, & peracutis morbis, & ideo ut commune uerbũ proferret tùm acutis, cùm peracutis, dicit tenuiter, ac ſi dixiſſet in acutis, & peracutis morbis opus eſt uti diæta minuente vires, quæ commune quid eſt ad tenuem, & tenuiſſimam diætam; & hoc ſat erat in Epilogo, ꝙ ſcilicet in acutis & peracutis, quatenus acuti, & peracuti ſunt, licet uti victu minuente, nam ex dictis quis facilè intelligere poterat, quòd in acutis minuente tenui; in peracutis minuente tenuiſſimo opus eſt vti. Ecce quòd non poterat neq; clarius, neque exquiſitius verbũ proponere, vt hęc, quę dixit epilogarẽt. *Quibus verò poſtea uigor futurus, &c*. In hac ſecunda parte proponit victum minuentem vires in virtute uigoris, ac ex arte eum proponit in chronicis morbis potius, quã in acutis. Quia euidentiſſimum erat, quòd ſi in vigore chronici neceſſarium eſt uti uictu diminuente, multò magis in vigore acuti, ac peracuti; nam hi nõ modo ratione uigoris, ſed propria ratione indicant victum minuentem. *Iis, & in ipſo*. In his ſcilicet morbis chronicis non ſtatim, ſed poſtea, ut in uigore, & paulò ante uigorem, ob uehementem ſiquidem pugnam, quę eo tempore inter naturam, & res pręter naturam fit, cibum ſubtrahere oportet. *Priore uerò tempore*. Tertiã apponens partem, Vires ſine dubio tangit, & uires indicantes potius, & contraindicantes, quàm alias: Quia uictus plenior, imò nec mediocris impoſſibile eſt, ut a morbo indicetur; vnde quoties tali uictu uti licet, uel ſunt indicantes uires, vel contraindicantes, ſunt indicantes in chronicis, quia chronici morbi permittunt mediocrem uictũ, quem uires indicant. In acutis uerò, & peracutis, in quibus à principio morbi uſque ad ſolutionem opus eſt uti uictu minuente, Si cogemur à principio mediocri uti, uires erunt contraindicantes, quarum maximam rationem habere oportet; nam & maximi etiam ſunt momenti, ut dicebat Galenus ſecundo de ratione uictus quinquageſimoquarto, quòd quamuis ratione morbi acuti, ac peracuti uictus minuens vires indicetur: tamen ob uires aliquando neceſſarium eſt exhibere mediocrem uictum. Ex his ergo clarè conſtat hunc Aphoriſmum eſſe dictorum compendium, quòdque in eo præcipuæ partes de ratione uictus continentur. Dicebat enim Galenus paſſim in libris de ratione uictus, & in hoc Aphoriſmo duas præcipuas indicationes eſſe diætandi, morbum, & uires: quæ cum hic tangantur, propterea in hoc Aphoriſmo præcipua præcepta de ratione uictus continentur. Quæ cum ita ſe habeant ad utilitatem ueſtram, & præcipuè in praxi, & ad intelligentiam multarum Galeni authoritatum liceat ueluti per epilogum concludere uniuerſam hanc de ratione uictus tractationem. Cùm ergo in morbis alius uictus indicari nõ poſſit, quàm minuens: Hic victus minuens, uel tenuis eſt, uel tenuiſſimus; tenuis eſt, uel ſimpliciter tenuis, & morbis conuenit non exactè acutis; vel exquiſitè tenuis, & conuenit exactè acutis; Tenuiſſimus etiam, vel tenuiſſimus eſt abſolutè, vel in reſpectu, tenuiſſimus

Dub. Sol.

Hunc Aph. eſſe oĩum de uictu dictorũ epilogũ, ſeu compendium.

Pręceptũ in praxi ſeruandũ circa uictum.

Diuiſio Aphor.

Senſus Aphor.

A chronicis quã rõne indicetur uictus minuens.

Expoſitio.

Morbi ſtatim cõſiſtentes qui.

In quib. morbis ſtatim victus minuẽs adhibẽdus, in quib. vero circa uigorem.

Diæta vires minuẽs cõe quid ad victũ tenuẽ, tũ tenuiſſimum.

Acuti, & peracuti non nõ rõne uigoris, ſed propria rõne indicant uictum minuẽtem.

In chronicis cur in uigore & paulò ante uictus ſubtrahẽd.

Chronicos morbos permittere mediocrẽ uictum.

Duas pcipuas eſſe indicationes diætãdi morbũ, & uires.

Epilogus torius tractationis de uictus ratione.

Digitized by Google

nuiſſimus abſolutè, vel eſt extremè tenuiſſimus, & indicatur à morbo exactè peracuto, uel non eſt extremè tenuiſſimus, & indicatur à morbo peracuto non exactè. Tenuiſſimus autem uictus in reſpectu indicatur à uigore cuiuslibet morbi ſalubris: Per uigorem autem intelligimus, tùm tempus proximū ante vigorem, tùm proximum poſt vigorem. Tempus autem ante uigorem, quod eſt in fine augumenti tetigit Hippocrates in præſenti Aphoriſmo, cum dicit. *His, & in ipſo ſtatu & paulò ante*. Non modo ſcilicet licet uti minuente uictu in uigore, ſed etiam propè ante vigorē, & paulò etiam poſt uigorem; dicebat enim Galenus primo de ratione uict. 25. quòd non modo licet, uti victu tenuiori in tempore ſtatus, ſed per duos dies poſt ſtatum. Ratio autem cur ante vigorem, & in vigore licet uti victu minuente eſt maxima pugna inter naturam, & morbū: quamuis maior ſit in ſtatu, quàm ante; poſt uigorē autem licet hoc etiam uictu uti, quia uires debilitatæ non poſſunt perferre uictum pleniorem. Ex quibus habetur modo, quòd cum hæc ratione morbi acuti, & peracuti habeantur, quòd propterea excluduntur morbi chronici, in quantum chronici: quia hi ſunt non indicantes uictum tenuem, & multò minus tenuiſſimum. Vires verò, & ut coindicantes, & ut contraindicantes, & etiam ut indicantes concurrunt in morbis. Vires ſunt coindicantes ratione victus tenuis, & tenuiſſimi: robuſtiſſimæ ratione uictus tenuiſſimi: non ita robuſtæ uires ratione uictus tenuis: contraindicantes autem uires ſunt, quando ſunt imbecilliores, quia & ſi ratione morbi victus ſit minuendus, cogimur tamen ratione uirium uictū augere. Poſtremò ſunt indicantes uires, & hoc dupliciter, uel ratione totius morbi, vel ratione partis morbi; Ratione quidem totius morbi: morbus vel eſt acutus, vel chronicus: ſi acutus, vel peracutus, & ſic uires ſunt indicantes uictum tenuem, & tenuiſſimum non tamen in extremo: ſed non in quantum minuunt uires hi uictus, ſed quatenus habent aliquam vim alendi: quia alimentum non niſi à uiribus indicatur. Ratione autē morbi chronici uires ſunt indicantes alimentum non ſimpliciter, ſed conſeruans uires. Si verò conſideremus ratione partis morbi, tunc præcipuè conſiderantur uires, quatenus ſunt indicantes ratione principij & augumenti: quia videlicet in his temporibus ratione uiriū victu pleniori eſt vtendum: pleniorem intelligo victum in reſpectu, nā in principio quidē licet uti uictu magis abundanti, quàm in augumento; & in augumento minus, quàm in principio: ſed magis, quàm in ſtatu, niſi tamen aliquid obſtiterit. Dico autem ſic, quoniam poteſt aliquando contingere, quod circa morbi principiū aliquis error committatur; quatenus medicus accedens ad ægrum vel cognoſcit, uel non cognoſcit infirmitatem, interdum enim contingit, ut quarto de ratione vict. quinquageſimoſecundo, dicit Galenus, quòd in primis diebus morbus non cognoſcitur, & tunc in hoc caſu conſulit Galenus, ut minuamus cibum, quia fortaſſe aliquando adeò acutus eſt morbus, ut ratione victus multi accidant errores; poſtquam verò morbus cognitus fuerit, tunc ea eſt vtendum victus ratione, quæ præſcribitur à morbo; vbi etiam morbus cognitus fuerit, tunc eſt etiam aduertendum, nam vel incidit æger in morbum, quia fuerit plus æquo repletus, ueluti ex nimijs cibis, uoracitate, &c. Et tunc cum eodem Galeno quarto de ratione victus. 108. in principio, non eſt pleniori uictu vtendum, quàm in augumento, cum enim corpus ſit maximè repletum ex cibo in principio maximè læditur: quia non repletione æger indiget, ſed euacuatione; Et ideo in praxi hoc obſeruare, quòd quando vultis vel leniriuum exhibere, uel uenam ſecare, uel pharmaco electiuè trahente materiam purgare ſemper ante horum exhibitionem eſt victus tenuior adhibendus; poſt uerò non ita tenuis, ſed poſtea quantò magis ad ſtatū accedimus, tantò debemus de victu minuere; vnde quantum ad augumentum: illud eſt aduertendum, an in augumento ratione quapiam debiliores ſint vires redditæ, & in tali augumento uictus non ita tenuis eſt adhibendus, ut in principio, in alijs autem caſibus ſemper in augumento minuendus eſt victus, & magis tenuis adhibendus, quàm in principio. Et hæc de hoc Aphoriſmo, &c.

In principio morbi pleniori uictu vtendum quam in augumēto, & in hoc magis, quam in ſtatu.

In augumento q̄n pleniori vtendum. Not.

Quid ante leniriuum, aut venæ ſectionem obſeruandum, & quid ante pharmacum purgans.

LECTIO XXXVII.

APHORISMVS VNDECIMVS.

In acceſſionibus abſtinere oportet, nam cibū dare nociuum eſt. Et quibus per circuitum fiunt acceſſiones, in ipſa acceſsione abſtinere oportet.

IN *acceſſionibus abſtinere oportet, &c.* Quantum pertinet ad ſimplicem, & ſuperficialē, (ut ita dixerim) ſcopum illius Aphoriſmi facillimum eſt aſſerere, quòd poſtquàm Hippocrates in ſuperioribus Aphoriſmis locutus fuerit de uictu minuente uires ſumpta indicatione, tū a morbo uniuerſo, tum a uiribus, tum etiā a parte vniuerſali morbi, ideſt a uigore cuiuslibet morbi; modo nihil aliud ſupereſt, niſi vt ageret de uictu ſumpta indicatione a parte particulari, ideſt ab acceſſione morbi; Et talem ſcopum euidenter confirmat Galenus in commento, cū dicebat, quòd Hippocrates docet in hoc ſermone, quo modo priuatim in acceſſionibus opus eſt a cibo abſtinere facillimum: ergo eſt conſtituere præſentem ſcopum. Quia ex altera parte difficillimum eſt penetrare intimius, & fortaſſe hactenus reconditum Hippocratis artificium, quod tanti eſt momenti, ut impoſſibile ſit nè verbum quidem Aphoriſmi aſſequi ſine eius diligenti animaduerſione. Quinimò ex huius declaratione multæ ſoluuntur difficultates; vult ergo nobis declarare, qua ratione in ægrotantibus, & præcipuè in febrientibus liceat exhibere cibum ratione acceſſionis; Et pro recta intelligentia propoſiti Hippocratis aduertendum quid nam ſit in hoc Aphoriſmo res indicata, & quid indicans. Quātum ad rem indicatam non credatis eam eſſe cibum: quia cibus a nullo alio poteſt indicari, quàm a viribus; ſed eſt inædia; Nam & Hippocrates, dicit. *In acceſſionibus abſtinere oportet*. Vnde abſtinentia, & inędia eſt res indicata, acceſſio res indicans. Verum circa acceſſionem aduertendum, quòd acceſſio indicans inędiam dupliciter capitur, (& hoc eſt fundamentum totius huius negotij,) vno modo ut excludit declinationem; Altero modo, vt in ſe declinationem includit. Acceſſio primo modo conſiderata indicat inædiam ratione principij, augumenti, & ſtatus; non autem ratione declinationis, Declaro magis. Acceſſio, quæ inædiam indicat, ratione tantum trium temporum, locum habet in eis febribus, quæ uel continuæ ſunt, uel habent acceſſiones inordinatas, uel habent breue in-

Intentio, ſeu corpus.

Hipp. artificium.

Quid ſit res indicata, & quid indicans in hoc Aph.

Acceſſio dupliciter.

Acceſſio indicans inædiam ratione principij, augumēti, & ſtatus in quib. feb.

Digitized by Google

teruallum: In his tantum morbis habet locũ acceſſio in tribus temporibus ſecluſa declinatione; Acceſſio autẽ, quæ notat inædiam ratione quatuor tẽporũ habet locum in his febribus, quæ habent acceſſiones ordinatas, quæ ſunt intermittentes, & non modo intermittentes, ſed quæ habent interuallum longũ; In his enim febribus etiã ratione declinationis indicatur inædia, quia in his morbis non licet dare cibum, nec in principio, nec in augumento, nec in ſtatu, nec etiam in declinatione; ſed ſolum in interuallo. cũ itaque hoc maximi eſſet momenti, ac in febribus potiſſimũ uoluit Hippocrates de vtraque acceſſione, & eius quæ eſt ratione trium temporũ tantũ, & eius quæ eſt ratione quatuor temporum, verba facere; Ideo ſcopus Hippocratis eſt per tractare de inedia, quæ indicatur ab hac vtraque acceſſione, Quantum ad diuiſionem in hac parte ſunt duo Aphoriſmi, ſeu duæ ſententiæ, quæ in hoc conueniunt, quòd vtraque eſt ex propria natura; differunt tamen, quia primus Aphoriſmus, eſt ſententia, quæ eſt pars Enthymematis, & habet rationẽ coniunctã, ac poſtpoſitam. ſecundus verò eſt ſententia ſine ratione prolata. Ibi, *Et quibus per circuitus.* Meritò autẽ hi duo Aphoriſmi conſtituuntur connexi, quia in vtroque ſermo eſt de inedia, ut indicatur ab acceſſione. In primo tamen ut indicatur ab acceſſione ratione trium temporũ tantum: in ſecundo ratione quatuor temporũ; ſenſus autem totius partis duos Aphoriſmos continentis hic eſt: in illis morbis, & febribus præcipuè, quæ uel habent acceſſiones inordinatas, uel non deueniunt ad infebricitationem, uel ſi deueniunt, breuè admodum habent interuallum, in his acceſſio ita indicat inædiam, ut non liceat dare cibũ nec in principio, nec in augumento, nec in ſtatu: quia cibum dare in his temporibus eſt periculoſum; ſed tantum licet dare cibum in declinatione. Rurſus in illis febribus, & morbis, qui vel habent acceſſiones ordinatas, vel ſunt deuenientes ad infebricitationem, cum longo etiam interuallo: in his non licet dare cibũ, nec in principio, nec augumento, nec ſtatu, nec declinatione, ſed tantũ in integritate, & in interuallo. Ad quem ſenſum reſpiciens Galenus in fine parui huius cõmenti dicit, quòd in acceſſionibus licet dare cibũ, vel cum declinant, vel cum ceſſant acceſſiones: per id quod dicit, (uel declinant) reſpicit ad primam partem, in qua in declinatione licet dare cibum; cũ dixit (vel cum ceſſant) reſpexit ad ſecundam, in qua in interuallo opus eſt nutrire. Et certè neſcio quomodo ſine hac interpretatione intelligi Galenus poſſit. Dicit autem Hippocrates. *In acceſſionibus abſtinere oportet.* Ex Galeni ſententia in libro de morb. tẽp. capite ſexto, & Auicenna in capit. de horis feb. Acceſſio nihil aliud eſt, niſi deterior pars periodi; ſed hoc intelligi nequit, niſi quid periodus ſit cognoſcatur. Et ex eius etiã rei intelligentia, (quæ ſatis ardua uidetur quæſtio apud multos, & ferè apud omnes) num declinatio ſit pars acceſſionis, vel non, (hi enim illud, illi verò hoc aſſerunt;) patebit, & maxima cũ facilitate. Periodus igitur eſt reditus ab eodẽ in idẽ, vel à ſimili in ſimilẽ; vt quando febris incipit cum rigore, deinde rurſus cum rigore inuadit, totum illud temporis ſpatium, quod eſt inter rigorem, & rigorem dicitur periodus. Vnde in periodo plures partes reperiuntur, quædã deteriores, non ita graues aliquæ: quæ ſunt quatuor, quinque, & ſex partes: ſed in intermittentibus febribus ſunt quinque & quatuor in proportionatis continuis. Quinque quidem in his continuis proportionatis, quæ magis accedunt ad intermittentes: quatuor in his, quæ magis accedunt ad continentes. In continentibus autem non ſunt hæ partes, quia non habent acceſſiones, ſed vna ſunt tantum acceſſio, qua finita, febris completur; At verò ego in animo non habeo quid per continuas, quidue per continuas proportionatas febres intelligam, declarare; nè aliorum campum uidear ingredi; ſed ſat mihi erit quatuor, & quinque, & ſex iſta tempora declarare. In intermittentibus itaque ſex ſunt nimirum. Principium, inæqualitas, augumentũ, ſtatus, declinatio, & integritas, ſeu interuallum. Principiũ eſt, quando acceſſio uel ex ſanitate, vel ex interuallo præcedentis acceſſionis incipit vel cum rigore, vel cum horrore, vel perfrigeratione, prout eſt in febribus diuerſitas: Vnde tunc eſt principium acceſſionis, cum materia tranſmittitur à venis ad extra venas; ob quod, ut natura fortior ſit ad expugnandam materiam, contrahitur calor natiuus, ac concentratur, tunc cumque in principio partes apparent frigidæ. Cui principio ſuccedit inæqualitas quippè quæ eo tempore, quo materia eſt tranſmiſſa à uenis ad extra uenas in principio incipit putreſcere, cuius putrefactionis gratia eleuantur putres quidam uapores, qui petentes cor faciunt quendam feruorem circa partes cordis, exterioribus tamen partibus, (ut dicebat Galenus certis locis) adhuc frigeſcentibus; cum ergo eſt in interioribus partibus calor; in exterioribus frigus, nemini dubium eſt, quòd habemus anomaliam, uel inæqualitatem. Tertium tempus eſt augumentum quod eſt quando non modo exoritur locus, qui eſt ueluti focus putredinis, ſed ita focus expanditur, vt partes exteriores amplius frigidæ non ſint. Quartũ ſuccedit tempus nempè ſtatus, qui eſt, quando non modo expanditur calor ad exteriores partes, ſed ita expanditur, ut neſciamus diſcernere, an ſit maior caliditas in interioribus, quàm in exterioribus partibus, conſiſtit enim: itaque nulla ſenſu inæqualitas percipitur. Poſt quod tempus ſuccedit Quintum, quod declinatio dicitur, quando feruor ille decreſcere incipit, præcipuè autem circa partes Thoracis, & præcordia: dico autem ſic: quia tunc temporis maior ſentitur calor circa partes exteriores, ut manus, & pedes, quàm circa interiores Thoracis, & præcordiorum, ut optimè dicebat Galenus primo de ratione victus quadrageſimoquinto, ex teſtimonio etiam Hippocratis ibidem. Tandem eſt interuallum, ubi undique ceſſat calor febrilis, & circa interias, & circa externas partes: ſed licet ſex ſint hæc tempora, ad quatuor tamen reduci poſſunt: nam inæqualitas ad augumentum reduci poteſt, & integritas ad declinationem, Galeno teſtante in libell. de morbor. temp. Deinde verò hæc tempora quinque ſunt in illis continuis proportionatis, quæ magis uergunt ad intermittentes, quàm ad continuas febres: ueluti cũ materia à uenis magnis ad paruiſſimas, & non modo paruiſſimas, ſed eas quidem remotiſſimas tranſmittitur; vt ferè ſint in confinio cum materia, quæ extra uenas tranſmittitur; ſunt autem in his quinque tempora, quia cum continuæ ſint, in eis non adeſt interuallum, ſed bene quinque alia propoſita, ſunt autem quatuor in his continuis proportionatis, quæ magis uergunt ad continuas, quàm ad intermittentes; nam in his materia à magnis ad minores uenas tranſijcitur; ſed non adeò remotas. Et in his nec eſt interuallum, nec inæqualitas. Ex his itaque cum ſatis, (vt arbitror) conſtet quid ſit periodus, uideamus modo quomodo acceſſio ſit deterior periodi pars; ſciendum ergo, quòd acceſſionem eſſe partem deteriorem periodi, intelligi duobus modis: poteſt: vel quòd ſit pars deterior periodi ſimpliciter, vel ſecundum quid. Declaro id cum Galeno; Eſt deterior pars ſimpliciter

In intermittẽtib. etiam ratione declinationis indicari inædiam.

Diuiſio Aphor.

Senſus.

In intermittẽtib. cibum dare non licet niſi i interuallo.

Expoſit.

Acceſſio quid.

Periodus quid.

In periodo plures partes.

In continentibus

non reperiri periodi partes.

In intermittẽtib. tpa ſex.

Principiũ quid.

Inæqualitas quid.

Augmẽtũ quid.

Status quid.

Declinatio quid.

Interuallũ quid.

Sex tẽpora morborum ad quatuor reduci.

In quib. febr. ſint quinque tempora.

In quib. quatuor.

Acceſſio quomodo deterior pars periodi.

Digitized by Google

Pricipiũ augumẽtũ, & ſtatus; ſimpliciter deteriores partes periodi.

citer acceſſio, ſi eam conſideremus ratione trium horum temporum tantũ, principij, augmenti, & ſtatus, ſecluſa declinatione; nam hæc tria tempora abſolutè, & ſimpliciter ſunt partes deteriores periodi; in declinatione verò ſymptomata minuũtur. Et hoc modo accepit Galenus duodecimo commento, vbi dicit, quòd per acceſſionem intelligere oportet deteriorem partem periodi; & declarat ſe, inquiens, ideſt principiũ, augmentũ quæ quouſq; morbus cõſiſtat. Et hoc ẽt modo Hippocrates primo de ratione vict. 46. quem locum aduertatis: dicit enim ibi. Cibãdos eſſe ægros, quando calor ad pedes deſcenderit. Sed quale nam tempus hoc eſſe poteſt, niſi declinatio, ibidem, etiam ſic exponente Galeno? ſi ergo in declinatione licet dare cibum: ergo impoſſibile eſt, ut ſit pars acceſſionis declinatio: quia hic inquit Hippocrates: *In acceſſionibus abſtinere oportet:* Ideoque pars acceſſionis eſſe nequit. Si autem ſecundo modo conſideremus acceſſionem eſſe partem deteriorem periodi ſecundum quid, ut dicebat Galenus ſecundo de differentijs feb. cap. vltimo; Tunc declinatio eſt pars deterior in periodo non abſolutè; ſed in reſpectu; nimirum ad integritatem, & interuallum; & nemo in hoc ambigere poteſt; quare diuerſimodè conſiderata acceſſione, tunc declinatio eſt pars deterior, & non deterior; Et ob id Hippocrates dicit: In acceſſionibus abſtinere oportet. Et reddit rationem Hippocrates: quia cibum dare nocuum eſt; quoniam quidem in ipſa acceſſione natura agit aduerſus materiam, & ideo non debet per cibum à pugna contra morbum natura diſtrahi.

Cibãdos eſſe ægros qñ calor ad pedes deſcẽdit.

Declinatio deterior pars periodi, reſpectu integritatis, & interualli.

In acceſſionibus cur a cibo abſtinẽdum.

Præterea etiam in acceſſione ratione caloris febrilis diminuitur calor natiuus, vt infra in decimoquarto commento dicemus. Calor autem impotẽs non poteſt ita concoquere, & ideo cibus non eſt tũc temporis offerendus, Imo dicebat Philotheus, quòd ſi in acceſſionibus cibaueris ægrum, fient vomitus, & perturbationes multæ in ægrotante; Sed dicet quis cur in principio, augmento, & ſtatu magis periculoſum eſt dare cibum? Ratio quidem eſt, nam in principio quidem calor cõcentratur, ut fiat ualida natura: Vnde ſi offeratur cibus fiet maior caloris concentratio; vnde periculum eſt, ne uel ſuffocetur calor natiuus, uel non poſſit ſaltim materia à uenis maioribus ad minores tranſmitti, nec à uenis ad extra uenas; Vnde febris continua proportionata in continentem; & intermittẽs in continuam mutabitur, ſed de hac re in ſequẽti lectione dicemus magis, &c.

LECTIO XXXVIII.

PRoponere in hoc Aphoriſmo Hippocrates uoluit inediam ſumpta indicatione ab acceſſione, quæ cum duplex eſſet alia, quæ in ſe declinationem includebat, alia quę nõ: de utraq; agere voluit. Et in prima parte de illa acceſſione, quæ excludebat declinationem, ac tantum principium, augumentum, ac ſtatũ includebat, quæ videlicet acceſſio erat deterior pars periodi ſimpliciter. in ſecunda verò parte uoluit declarare acceſſionem, quæ includit etiam declinationem, ut eſt pars deterior ſecundum quid; Et ob id dicebat Hippocrates in prima parte: *In acceſſionibus abſtinere oportet: quoniam quidem cibum dare eſt nocuum:* Et cur nocuum eſſet declarauimus: quare ſupereſt, ut declaremus priuatum nocumentum, quòd ratione principij, augumenti, & ſtatus accidere ſolet; In principio quidem cibum dare eſt nocuum; nam in principio tranſmittitur materia à uenis magnis ad paruas, uel à uenis ad extra uenas: Si ſermo ſit de febribus continuis, quæ habent acceſſiones inordinatas, uel de his, quę habent breue admodum interuallum: Cum igitur ſit talis trãſmiſſio materiæ, calor reuocatur ad partes internas; Vnde ſi eo tempore cibum exhibere uoluerimus; cum cõcentratus ſit calor, adhuc magis eum ratione cibi concentrabimus; Vnde periculum erit, uel ſuffocationis caloris natiui, vel quòd nõ poterit materia tranſmitti à uenis magnis ad paruas, vel à uenis ad extra venas; vnde febris continua proportionata in continẽtem: intermittens in continuã mutabitur: quorum vnumquodque malum eſt. In augumento autem acceſſionis cibum ſi exhibuerimus nocumentum hoc fiet; quoniam tunc calor febrilis non eſt æqualiter expanſus ad omnes partes corporis, & natura latis etiam validè pugnat aduerſus materiam, cibo autem diſtrahimus naturam à pugna, ac prohibemus etiam expanſionem caloris natiui ad exteriores partes; Vnde alterum duorum incommodorum ſequetur, vel quòd febris in deterius degenerabit; vel ſaltim prolongabitur expanſio caloris natiui, & etiam ipſa acceſſio. Eſt denique nocumentum in ſtatu: quia tunc maxima eſt pugna inter naturam, & cauſam morboſam; Vnde per cibum diſtrahimus naturam à pugna contra morbum; vnde periculum eſt, ne cauſa morboſa validior reddita expugnet virtutem, & ſequatur interitus ægrotantis. Ex his itaque cum conſtet non poſſe exhiberi cibum nec in principio, nec augumento, nec ſtatu, quòd iã tum cibum liceat exhibere in declinatione.

Cur periculoſum ſit in principio, augumẽto, & ſtatu dare cibum.

Notandum autem eſt pro intellectione Galeni, quòd differt acceſſio, & declinatio ratione victus; nã acceſſio eſt res indicans, inedia res indicata. Quantum ad declinationem autem, declinatio non eſt res indicans, nec inedia res indicata. Sed ratione declinationis res indicata eſt cibus: quia cibum dare in declinatione eſt opus. Non eſt autem cibus ratione declinationis res indicata, ſed ratione virium; declinatio autem concurrit, vt coindicans, ac permittens cibationem, quæ indicatur à virtute; Et ratio à Galeno ſumitur primo de ratione victus 46. vbi dicebat poſſe in declinatione cibari infirmos: quia tunc temporis ſympt. ceſſarunt, atque natura non eſt ita addicta pugnæ aduerſus morbum; Et ideo etiam Hippocrates in eodem 46. dicebat, quòd licet dare cibum, quãdo calor ad pedes deſcendit. Quàm particulam ponderans Galenus in commento dicit, quòd licet dare cibum, cum calor ad pedes deſcendit. quia tunc tẽporis eſt declinatio; nam circa ſtatum calor reperitur æqualiter expanſus per vniuerſum corpus: In declinatione autem multò inſignior eſt calor circa pedes, & partes extremas, quàm circa alias quaſuis partes. Et propterea dicebat Hippocrates ſecundum Galenum deſcendere: quia deſcendere ſignificat de loco ad locum mutari; cum ergo tunc temporis declinatio ſit, meritò cibare licet. Et hoc etiam dicit Galenus in hoc commento, quòd tunc licet dare cibũ, cum acceſſiones declinant. Quod etiam Oribaſius explicauit inquiens, quòd opus eſt ægrum ante acceſſionem, & in acceſſione eſſe ieiunium; nam nec in acceſſione debemus cibare ægros, nec etiam ante acceſſionem, cum tamen imminet acceſſio; ut dicebat Galenus in commento. Quare colligentes primam partem dicimus, quòd in acceſſionibus illarũ febrium, quæ uel continuas habent acceſſiones, uel inordinatas, uel cum breue fuerit interuallum, licet dare cibum in declinatione: *Et quibus per circuitum, &c.* Hæc eſt ſecunda pars, in qua Hippocrates dicit illam acceſſionem, quæ per circuitum ſit, indicare inediam non modo ratione principij, augumẽti, & ſtatus, ſed etiam declinationis; vt nec etiam in declinatione liceat dare cibum. Et propterea dicit; *Et quibus per circuitum:* Per periodos intelligimus circuitus, & potiſſimum ordinatos, ut explicabat Galenus

In declinatione cum liceat cibũ exhibere; & cur.

Acceſſio & declinatio quò differũt rõne uictus.

In feb. declinatione calorẽ ad pedes deſcẽdere.

In acceſſione, & ante opꝰ eſt ægrũ eſſe ieiunum.

In declinatione, qñ nõ liceat cibũ exhibere.

Galenus in hoc primo Aphoriſm. commento decimonono. Vbi per circuitus exponebant periodos determinatas.

Per circuit' q.d.

Quare loquitur Hippocrates de his febribus, quæ habent acceſſiones determinatas, & interuallum, & illud ſatis longum. Sed ſecundũ Philothęum non modo verus eſt hic Aphoriſmus in febribus, ſed cęteris etiam morbis habentibus periodos certas, & interualla etiam longa: ut Epilepticus morbus, &c. *In ipſa acceſſione*: Scilicet includente principium, augumentum, ſtatum, & etiam declinationem abſtinere oportet; & ratio eſt, quia tunc cibum dare ſatius eſt, quãdo natura nõ altercatur aduerſus morbum, & quando acceſſionem ſymptomata linquunt; Vnde de ſtatu, augumento, ac principio nemini dubium eſt.

Cibũ dare quãdo ſatius.

Nec etiam debet eſſe dubium de declinatione; ſi cõparetur cũ interuallo illo longo, multo enim magis lęditur natura in declinatione, quã in longa illa integritate; ideo licet dare cibum in hora quietis, quę eſt interuallum; nam declinatio eſt pars deterior ſecundum quid; Et ob id Gal. in com. dicit, quòd tunc dandus eſt cibus ægrotanti, cum declinant, vel ceſſant acceſſiones: dicit Galenus cum ceſſant, vt alluderet ad eam acceſſionem, quæ includit etiam partem deteriorem ſecundum quid, i. declinationem. Idq́ue clarius idem Galenus explicauit quarto de ratione vict. 114. vbi dicit, quòd in morbis acutis, ut in febribus continentibus bonum eſt ægros cibare, quando calor ad pedes deſcendit, quòd aliud non ſignificat, niſi declinationem; Et poſtea ſubdit. In febribus autem diuturnis æger non eſt cibandus, vbi calor ad pedes deſcenderit; ſed in meliori parte declinationis; Nam vt idem Galen. dicit, in libro de tempo. morb. capite ſexto, declinatio modo erat ſimplex, modo cõpoſita.

In feb. diuturnis æger nõ cibandus, ubi calor ad pedes deſcẽderit.

Declinatio modo ſimplex, modo cõpoſita.

Simplex habebat locum in febribus continuis, in quibus cum non adſit integritas, declinatio nullam denotat compoſitionem, & ſimplex eſt. Declinatio compoſita includit ẽt interuallũ, & hæc eſt febrib. intermittentibus, in quib. præter declinationẽ eſt interuallum. Si modo conſideremus cõpoſitam ex ſimplici, & ex ipſo interuallo, nulli dubium eſt, quòd interuallum ſit melior pars, & ideo ex ſententia Galeni licet in diuturnioribus febribus dare cibum in meliori parte declinationis, ideſt interuallo, ideſt vbi acceſſiones ceſſarint;

In intermittẽtib. pręter declinatiõnẽ adeſſe interuallum.

At uerò id, quod ſupra de declinatione dicebamus, de interuallo etiam dicendum uenit; quòd ſcilicet interuallum, ut & declinatio non indicant cibum, ſed coindicant, atque permittunt; nam vt ſæpè dictum fuit alimentum ſola indicat virtus.

In diuturnioribus feb. cib. qñ exhibendus.

Interuallum, ut & declinatio coĩdicãt cibũ.

Sed vt ſciatis in febribus rectè diętare, vtq́ue poſſitis Galenum intelligere tùm in undecimo meth. capite vltimo, tũ decimo method. quarto, & quinto. declarare oportet, An interdum in acceſſionibus febrium liceat dare cibum in principio: An interdum id magis liceat in ſtatu facere; Et an in febribus longũ habentibus interuallum melius ſit aliquando in declinatione cibare, quàm in integritate; nec attingam aliorum difficultates; ſed ſolum veritatem proponam: ut autem quę a nobis dicenda ſunt ex Hippocratis ſententia pendeant:

Duo diſcutiẽda.

Nota.

Primo ſciendum, quòd cũ per primã partem liceat abſtinere a cibo in acceſſione ratione triũ temporum: per ſecundam ratione quatuor temporum, certum eſt acceſſionem eſſe rem indicantem, & abſtinentiam eſſe indicatam. Quid igitur erit contraindicans; Nemini dubium eſt, quòd ſunt vires.

Abſtinẽtia à quo ſdicetur, & contra indicet.

Vires autem vel validæ ſunt, vel debiles: validæ eſſe non poſſunt: quia hæ omnia tolerant: ergo vires imbecilles ſunt contraindicantes. Conſideremus igitur primo has vires in prima acceſſione. Acceſſio primo modo ſumpta indicabat abſtinentiam tùm in principio, tùm in augumento, tùm in ſtatu; Et cibandum eſſe in declinatione uires indicabant.

1\.

Sed habemus vires debiles contraindicantes, quid ergo debemus facere? debemus ne cibare in principio, uel in augumento, uel in ſtatu? Sed facilè ſoluitur; Nam cum nõ liceat dare cibum: propter vires debiles, quę vſque adeo tolerare non poſſunt: uel in ſtatu, uel in principio iſtud licebit; Et prout uires diuerſimodè debiles erunt, ita diuerſimodè in cibatione progrediemur.

An interdũ in acceſſionibus liceat dare cibum in pricipio, an magis in ſtatu.

Vires autem ſunt biſariam infirmæ uel propter ſuffocationem, uel propter dilatationem; ſi itaque erunt vires debiles, uel ſi immineat periculum debilitatis ratione ſuffocationis, & concentrationis: melius eſt dare cibum in ſtatu, quàm in principio. Contra uerò ſi fuerint debiles per dilatationem, ſeu reſolutionem: melius eſt dare cibũ in principio, quã in ſtatu. Et fundamẽtum huius eſt; quoniam in principio vires potiſſimum imbecilles ſunt per uiam ſuffocationis; concentratur enim calor in principio ad interna, & ideo eſt maius in eo periculum ſuffocationis, quàm in ſtatu: contra verò maius eſt periculũ imbecillitatis virium per reſolutionem in ſtatu, quàm in principio; quia in ſtatu iam præceſſit illa expanſio caloris ad partes exteriores.

In principio acceſſionũ vires potiſſimũ imbecilles p viam ſuffocatiõis in ſtatu quãdo tanº, ac melius ſit cibare, q̃ i pricipio.

Quibus ita cõſtitutis nõ eſt difficile Galenum intelligere allegatis locis; Nam dicit, quòd quoties eſt aliqua inflammatio iecoris, vel vbi fuerit magna reuocatio caloris ad partes internas, uel ubi magna eſt ſuccorũ abundantia, & vires debiles fuerint, tunc non licet in principio acceſſionis, ſed in ſtatu dare cibũ. Et cur hæc propalauit Galenus? non niſi quia ipſe reſpiciebat ad debilitatem virium ratione ſuffocationis, & concentrationis; Etenim cum aliqua internorum eſt uiſcerum inflammatio, cum multorum eſt ſuccorũ abundantia, cumq́; ſit multa reuocatio caloris, periculum eſt de ſuffocatione; At in principio hoc eſt magis, quàm in ſtatu: ergo melius eſt in ſtatu cibare ægrotantes, quàm in principio in propoſitis caſibus. In locis etiam allegatis dicebat Galenus, quòd ſi quis fuerit calidę, ac ſiccæ tẽperaturæ ægrotans cum imbellitate virium, melius eſt cibare in principio, quàm in ſtatu: Et ratio eſt: quia huius temperaturæ ratione nimis exoluentur vires, & ideo cum non poſſint tolerare uſque ad ſtatum, melius eſt cibare in principio.

In principio quando meliº nutrire, quam in ſtatu.

Dicit etiam, quòd cum quis fuerit ventriculi imbecillioris, ut facilè vires eius exoluentur, melius eſt dare cibum in principio, quàm in ſtatu decimo method. quarto, & 6. de tuend. & alibi. Quoniam ſi voluerimus vſque ad ſtatum expectare proculdubio incidet homo in ſyncopẽ. Hæc quò ad acceſſionem ratione trium tantum temporum, &c.

LECTIO XXXIX.

SErmo noſter erat de uiribus, ut poſſunt eſſe contraindicantes in acceſſione quatenus acceſſio abſtinentiam à cibo indicat; & quia acceſſio erat duplex, altera quæ includebat declinationem, altera quæ non includebat: declarauimus in præcedenti quantum poſſint vires ratione trium temporum; vnde nihil aliud reſtat, niſi, ut declaremus, quomodo vires ſint contraindicantes in acceſſione penès quatuor tempora; Nam ratione affectionis morboſæ non licet dare cibum, nec in principio, nec augumẽto, nec ſtatu, nec declinatione, ſed ſolum in integritate; ſed ſi uires fuerint debiles ratum, licebit etiam in alio tempore potius cibare ęgrum, ut in declinatione, quàm in integritate: Hic concurrunt uires cõtraindicantes, quæ ſunt debiles per reſolutionẽ, non autem per ſuffocationem; Quòd hoc ſit uerum confirmat Gal. 10. meth. 1. vbi dicit, quod in ſqualidis corporibus melius eſt cibare acceſſione declinante, ideſt in declinatione, quàm in integritate, ſed non indiffe-

In ſquali dis corpo rib. meli' cibare in declina tione, q̃ i ſteruallo.

differenter hoc fieri poteſt, ſed tantum in ſqualidis corporibus: In his enim virtus eſt debilitata non per ſuffocationem, ſed per reſolutionem. Quare ſic mutandus erit cibus, ſi uires fuerint contraindicantes: ſed alium nunc Aphoriſmum aggrediamur.

APHORISMVS DVODECIMVS.

Acceſſiones uerò, & conſtitutiones morbi indicabunt, & anni tempora, & circuituum ſucceſſiua incrementa, ſiue quotidie, ſiue alternis diebus, ſiue per maiora interualla fiant; ſed ex ijs, quę mox apparent indicia ſumuntur: quemadmodum in morbo laterali ſi circa initia ſtatim ſputum appareat, morbum breuiat: ſi uero poſtea appareat, producit; Et urinæ, & alui excrementa, & ſudores, uel bonam morborum iudicationem, uel malam, uel breues, aut longos fore morbos mox apparentia oſtendunt.

Dięțandi intentio nes tres.

Scopus Hipp. & continua tio Apho riſ cũ ſu periori.

Acceſsiones uerò, & conſtitutiones, &c. Pro ſcopo huius partis ſciẽdum, quòd cum tres ſint intentiones dięțandi, ita tamen, vt prima ſumatur a uiribus: ſecunda a morbo, & hæc dupliciter, vel a toto morbo, vel a uigore morbi: Et a toto quidem morbo, quatenus acuto iudicatur tenuis, a peracuto tenuiſſimus, a chronico autem permittitur mediocris, a uigore autem morbi, quatenus ab hoc vigore, indicatur uictus tenuiſſimus in reſpectu ad alia tempora: tertia præterea, quæ ab acceſſionibus ſumitur; Et de his ſatis ſuperq; ſuperius locutus fuiſſet, modo eius propoſitũ eſt in hoc Aphoriſmo proponere modum, cuius beneficio præcognoſcere poſſimus tùm acceſſiones morbi, tum conſtitutiones, ideſt uigorem. Propoſitum eſt ergo loqui de acceſſionibus futuris, & futuro uigore: ſed hic eſt duplex dubitatio. Altera cum hic Aphoriſmus referatur ad præcedentes, & in pręcedentibus locutus fuerit de virtute, quę eſt prima, & principalior indicatio cibandi: cur eſt quòd ſicut tradit ſigna præmonſtrãtia acceſſiones, & uigorem morbi, non tradit etiam ſigna vires indicantia? Secunda difficultas, ſi tradit ſigna indicantia acceſſiones, & uigorẽ, cur non etiam tradit ſigna indicantia uniuerſum morbũ, uel acutũ, uel peracutum, uel chronicum, cum de his etiam in præcedentibus locutus fuerit Hippocrates. Quantũ ad primam difficultatem ſatisfacit Galenus in commento, & dicit, (non ut quidam dicunt) quòd propterea non eſt locutus de uirtute Hippocrates, quia

Dubitatio duplex. 1

2

Solut. pri mi dubij.

virtutis cognitio facilior eſt, quàm acceſſionis & vigoris: quia tempore Hippocratis inconfeſſo erat, q̃ poſſet cognoſci ipſa virtus apud omnes, quamuis difficulter; vt ex aſpectu, ex facie ipſa, ex decubitu ęgrotantis, &c. Eratq; te etiam apud eos antiquos medicos inconfeſſo quòd non poſſit aliquo pacto præcognoſci futura acceſſio, vel futurus vigor; Propterea cũ hæc eſſet diſcordia apud illos medicos, Hippocrates ex ſententia Galeni uoluit ſolum loqui de præcognitione futuri vigoris, & acceſſionis aduerſus illos medicos: nam ſi hoc habetur, habetur etiam præcognitio virium. poſſumus etiam dicere, quòd cum hic Hippocrates ſit in parte curatiua, ideo uoluit eſſe diligentior in pertractatione rerum præter naturam, quàm ipſius virtutis. Quò ad ſecundam difficultatem, cur non dedit ſigna præcognoſcendi morbum vniuerſum: dicimus quòd Hippocrates ſummæ ſtudens breuitati cognouit, quòd ſi quis præcognouit vigorem morbi, & acceſſionem, præcognoſcet etiã totum morbum, an acutus, uel peracutus, uel chronicus futurus ſit. Verbi cauſa, ſi quis ex ſignis ab eo traditis præcognoſcet vigorem futurum in quarta, præcognoſcet etiam morbum futurum peracutum. Et hæc eſt cauſa cur non loquitur de præcognitione totius morbi; ſed tantum acceſſionis & vigoris; ſed aduertendum, quòd non ſimpliciter de præcognitione acceſſionis loquitur. Sed de determinata præcognitione, ideſt de ea præcognitione, quæ conducit ad noſtrum propoſitum, hoc eſt ad dięțandi rationem, ut ſciamus dięțare; Si enim citò, & non tardè acceſſio inuadat uno modo dięțabimus, ſi magis tardè alio modo; ſic etiam ſi acceſſio erit longior uno modo; ſi breuior alio modo dięțam exhibebimus. Præterea ſi acceſſio erit hac die, uno modo: ſi non, altero modo cibabimus. Quantum autem ad vigorem dat modum præcognoſcendi, an citò, vel tardè futurus ſit vigor. Quantum ad diuiſionem pręſentis Aphoriſmi (alijs omiſſis opinionibus) dico hanc partem poſſe diuidi in duos Aphoriſmos, (vt Philotheus) ita ut in primo Aphoriſmo Hippocrates tradat præcognitionem tùm acceſſionis, tùm futuri vigoris, tùm à toto morbo, tùm ab annexis morbo, tùm à parte morbi. In ſecundo autem tradat ſigna eundem vigorem, & acceſſionem medicantia, ſumpta à ſymptomatibus ibi; *Sed ex his, quæ apparent, &c.* Hæc autem diuiſio eſt ad mentem Galeni: quia vbi Galenus eſt in ea parte Aphoriſmi, quæ dicit; *Et acceſsionum ſucceſſiua incrementa*; Ait eſſe finem Aphoriſmi: Ergo verba ſequentia; *Sed ex his, quæ mox, &c.* Sunt principiũ alterius Aphoriſmi; Sunt autem hi duo Aphoriſmi inter ſe ita diſtincti; Nam primus eſt ſententia ſine ratione prolata potius ſecundi, quàm primi ordinis: quia Galenus in commento in ſua cauſa aſſignando multum laborat: Secundus Aphoriſmus eſt ſententia, quæ eſt pars Enthymematis, quæ habet probationem ſeiunctam, & poſtpoſitam, quæ probatio deſumpta eſt ab exemplo, ſcilicet ſputo, vrinis, deiectionibus, & ſudoribus: Et incipit ibi; *Quemadmodum in morbo laterali, &c.* Et ob id Galenus in cõmento dicit, quòd quæ Hippocrates dicit: In prognoſticis de urina, ſputo, &c. Eadem nunc per mod. compendij ab eo eſſe dicta. Quare hoc eſt exemplum, & probatio ab exemplo ſumpta. Dicit ergo Hippocrates in prima parte *Acceſsiones verò, & conſtitutiones*: Per acceſſiones non eſt, ut dicamus, ut alij. Acceſſionem ſignificare tria tempora: paroxiſmum vero quatuor; hæc enim nugę ſunt; quia paroxiſmus eſt uox gręca, acceſſio latina, quæ idem ſignificant. ſed ſi uolumus maximè continuatum facere Hippocratem cum ſuperioribus dicendum, quòd cum acceſſio in ſuperiori fuerit duplex, quædam quæ tria tantum tempora includit, quædam quę quatuor; ſic

Virtute cognitio facilior q̃ acceſſio nis, & uigoris.

Aliã ſolu tio.

Solutio ſecundæ.

Ex vigoris. & acceſſionis præco gnitiõe, p̃cognoſci totum morbũ.

Not.

Diuiſio Aphoriſmi.

Expoſitio.

Acceſſio & paroxiſm' idẽ cõtra nõnullos.

Digitized by Google

nomine acceſſionis vtramque intelligit; Sed dices

Dub.

videtur expoſitionem hanc Galeno aduerſari: quia Galenus exponens, quid ſit intelligendum per acceſſionem dicit eſſe intelligendam deteriorem partem periodi; & declarat quid intelligat per hanc deteriorem partem, & ait, quòd intelligit principium,

Sol.

augumentum, & conſiſtendi tempus. Quare excludit declinationem; ſed diligenter ſunt verba Galeni conſideranda, & re vera dicendum eſt Galen. iſthæc dicere. Sed ea profectò in medio commenti dicit: Ibi autem non explicat, neque primam partem, neque primum verbum Aphoriſmi; ſed explicat eam particulam in qua ait Hippocrates; *Et circuituum ſucceſsiua incrementa:* Et ideo ponderans particulam circuituum, & acceſſionem in circuitu, per acceſſionem ipſe dicit eſſe intelligenda tria tempora; cum hoc ergo dicat Galenus in media parte commenti ad aliud loquens, ea de re authoritas non eſt ad propoſitum, Vnde acceſſiones vtroque modo intellectas intelligit Hippocrates: Dicit ergo acceſſione ſiue hac, uel illa die, ſiue breui, uel paruo tempore durabunt, uel citò, an tardè fiant, indicabunt morbi, & quæ ſequuntur, &c. *Et conſtitutiones.* Conſtitutio bifariam accipi poteſt, altero modo pro vniuerſo morbo, prout dicitur morbus, uel acutus, uel peracutus, uel chronicus; altero modo pro uigore

Conſtitutio morbi bifariam.

morbi, quomodo hic accipitur? Subdit *Morbi indicabunt*, dicit autẽ non ſine rõne indicabunt, & nõ indicãt: quia hic nõ loquitur de cognitione, ſed pręcognitione; qm̃ verba facit de acceſſione, & vigore nõ præſentibus; ſed futuris. Sed quomodo morbi indicent acceſſiones, & vigores Galenus declarat in cõmento, & primo ſe excuſat, ſi in hac materia breuiter diſcurrat: quia hæc declarauit ipſe cum Hippocrate in libris Epidemiorum, & potiſſimũ in libris prognoſticorum: præcipuè autem ipſe Galenus in libris de criſib. & ideo ſat Galeno erit, ut ea omnia, quæ diffusè in his libris tractata ſunt, hic per ſummã

Morbus duplex.

repetat. *Morbi indicabunt.* Per morbos intelligit naturam morboſam; Vnde morbus duplex eſt, quidã qui corpus vniuerſum occupat, & dicitur morbus vniuerſalis, vt febris; Quidam, qui occupat determinatam corporis partem, & dicitur morbus particularis. Galenus autem in cõmento declarat. Cur morbus ſiue vniuerſalis, ſiue particularis habeat vim pręmonſtrandi tũ acceſſionis, tũm conſtitutiones; Et primum quantum ad morbum uniuerſalem, ideſt febrem.

Feb. ĩ duplici differentia. Intermittentium ſpecies tres.

Febris eſt in duplici differentia, uel intermittens, vel continua; intermittens trium tantũ eſt ſpecierum, prout tres tantum ſunt periodi: quia uel eſt periodus de tertia in tertiam, uel de quarta in quartam, uel ſingula quaque die. Habent autem hac ratione vim præmonſtrandi vigores, & accesſiones;

Acceſſiones, & uigores quõ a febr. natura, & eſſẽtia præmonſtrẽtur.

nam ſi febris (inquit) pituitoſa fuerit, habet quòd acceſſiones ſint longiores, quòdque morbi vigor tardè futurus ſit, & non citò. Si uerò habuerit acceſſionem de tertia in tertiam, ſignificat quãtum eſt ex natura humoris proprij futuras acceſſiones breuiores, & ſtatum etiã citò aduentaturũ. Si uerò fuerit febris de quarta in quartam indicat acceſſiones longas, & longiſſimè ſtatum futurum. De febribus autem alijs intermittentibus, quę à ſanguine ortum habent, ſiue tertia quaque die fiant acceſſiones, ut in bilioſis, ſiue quarta quauis die, ut in melancolicis, nunc nõ intendimus pertractare, nõ enim in animo ſtatuimus ſigna omnium febriũ enumerare, quibus prima die quiuis medicus poſſit cognoſcere ſpecies febrium

Febrẽ ex ſanguine quodam mõ bilioſã à Gal. vocari.

quænam ſint. licet Galenus febrem intermittentem ex ſanguine ſecundo de differ. feb. capite nono, & ſecundũ de criſib. duodecimo quodammodo bilioſam vocet: quia habet acceſſionem de tertia ad tertiam, ut bilioſa. Quò autem ad febres continuas dicit Galenus, quòd febres incendentes indicant acceſſiones breuiores, & ſtatum citò futurum: febres ſuccedentes ſtatum tardè futurũ, & longiores acceſſiones; ſemitertianæ autem medias acceſſiones, & ſtatum: acceſſiones quidem nec longas nimis, nec nimis breues: ſtatum nec multò poſt, nec valdè citò futurũ.

Febres ĩcẽdẽtes, & ſuccendẽtes, ac ſemitertianæ quas præ ſe ferant acceſſiones.

Ratio autem eſt, quia per febres incendentes intelligit febres, quæ fiunt à calidis, & bilioſis humoribus, qui facilè accenduntur: ſuccendentes, quæ a pituitoſis, vel melancolicis, qui non ita facilè inflammantur. Semitertianæ autẽ fiunt ex humoribus mixtis, ex his, ſcilicet, qui facilè accenduntur, & ex his, qui non facilè incenduntur; & ideo habent vigores, & acceſſiones medias. De Ephemeris autẽ, & hecticis febribus hic verba non faciemus; nã noſter ſcopus non eſt de ſignis febrium loqui. Accedamus ad morbos particulares, hi indicant tũ vigorem, tùm acceſſionem morbi. Quantum ad acceſſionem dicit Galenus, quòd pleuritis, & phrenitis indicant vt plurimum acceſſionem de tertia in tertiam: quia ex bilioſis humoribus excitantur. Si uerò morbus circa uentriculum, & illas partes fuerit indicat accesſionẽ ſingulis quibuſuis diebus: quia ſolent illis partibus affectis promoueri febres ex pituitoſis ſuccis. Si uerò morbus circa lienem fuerit, tunc indicat accesſionẽ de quarta ad quartam.

Pleuritis & phrenitis, ac morbi circa ventriculum, & lienem quas ĩdicẽt acceſſiones.

Quantum verò ad uigorẽ dicit Galenus, quòd pleuritis, & phrenitis indicat citò futurum vigorem: quia ſe extendunt hi morbi ad ſummum vſque ad quartamdecimam. Si ſcilicet morbi exquiſiti fuerint, ſic ſi fuerit Angina, & colerica affectio adhuc citius futurum ſtatum indicant; nam & in ſeptima, & in quarta hi morbi terminantur, & ideo ſunt peracuti morbi. Quòd ſi fuerit ſuppuratio, atra bilis, & alij morbi circa ventriculum, & lienẽ, hi ſtatum futurum tardè præmonſtrant: quia ſunt morbi chronici.

Suppuratio, atra bilis, et morbus circa vẽtric. & lienem quem ſtatum pręmõſtrẽt.

Subdit Hippocratis, *Et anni tempora.* In qua parte Hippocrates ponit ſigna præmonſtrantia uigores, & acceſſiones morbi, quatenus capiuntur ab annexis morbo. Sed quæ ſunt hæc morbo annexa?

Morbo annexa, quæ dicãtur.

Reſpondet Galenus potiſſimum eſſe temperaturam, ætatem, conſuetudinem, vitę induſtriam, atque ipſum aerem, & per aerem intelligit tempus anni, regionem, & cœli ſtatum.

Per aerẽ quæ ſubintelligãtur.

Vnde obſeruare maximũ artificium, & ſummã breuitatem Hippocratis: quia ſolum propoſuit tempora anni; nam ipſe conſiderauit, quòd ſi tempora anni habent vim indicandi futurum vigorem, & futuram acceſſionem: multò magis hæc indicabunt tẽperatura, ætas, cõſuetudo, &c. Ideo voluit proponere tempus anni, vt ſi habeamus id, de quo minus videtur poſſe id facere, conijectamus multò magis id poſſe facere ea, de quibus magis uidetur, ut optimè Galenus in commento adnotauit, &c.

LECTIO XL.

QVid Hippocrates voluerit per acceſſiones, & conſtitutiones declarauimus; ſed ad quid apponit, *Et anni tempora.* Vt per hæc morbo circunſtantia haberemus, (vt dicit Galenus) quomodo. ſ. hæc poſſint pręmonſtrare acceſſiones futuras, ac futuros morbi vigores. Et per hæc non modo Galenus intelligit tempora anni, ſed aerem, temperaturam, ætatem, uitæ induſtriam, & conſuetudinem.

Anni tẽpora quas ĩdicẽt acceſſiones & morbi ſtatus.

Quantum ad anni tempora, dicit Galenus, quòd ſi fuerit febris tẽpore Æſtatis indicat acceſſionem eſſe futurã de tertia in tertiam, ac breuẽ etiam futuram, atque inſuper ſtatum morbi citò futurum. Si uerò fuerit tempus Autumni indicat acceſſiones futuras de quarta in quartam, ac etiam longiores, ac

ſtatum

Digitized by Google

ſtatum etiam longum. Quod ſi Hyemale fuerit tempus indicat acceſſiones ſingulis diebus futuras; & longiores, ac morbi etiam ſtatum tardè adfuturum. Et propterea dicebat Hippocrates, quòd febres quartanæ ſunt longæ, præcipuè quæ hyemem attingunt; quia rõne frigiditatis aeris febres protrahuntur; Et ob id etiã ſi billioſa fuerit febris de ſui natura, breues habens acceſſionem, ac ſtatum celerem: tamen ſi hyeme aduenerit, poterimus prædicere acceſſiones futuras longiores, ac ſtatum tardius aduentaturum, quàm pro natura febris bilioſæ requiritur. Sed hæc facilia ſunt: Imo ex his facilè colligere poteſtis regionem, ac aeris conſtitutionem. Hæc enim reſpondent temporibus anni; Imo facilè etiam valebitis alia coniectare, ut temperaturam ætatem, vitæ induſtriam, ac conſuetudinem; Nam ſi temperatura corporis calida fuerit indicat acceſſiones breuiores, & de tertia in tertiam, & ſtatum citò adfuturũ. Et per oppoſitum indicat temperatura frigida. ſic de ætatibus dicendum; nam ſi fuerit quis in ætate puerili, cum ea in ætate ratione mali victus, & ingluuiei, multi pituitoſi humores aggregentur: indicat acceſſiones futuras longiores, ac ſingulis diebus, & ſtatũ tardè futurum: Secus de ætate iuuenili, & adoleſcentiæ. in quibus dominatur bilis; Vnde ætas hæc Aeſtate correſpondet: ſi autem fuerit ætas conſiſtens, in qua multus aggregatur melancolicus ſuccus, de quarta in quartam ſignificat acceſſionem, ac longiſſimum, & tardiſſimum ſtatum; In ſenili verò ætate, cum in ea multa generetur pituita acceſſiones longæ, ac quotidianæ, ſtatusque etiam tardus indicatur. Quòd ſi vitę induſtriam ſpectabimus: ſi præceſſit vita otioſa, cuius ratione multa congeritur pituita, ac cruditas, indicatur acceſſio quotidiana, & longa; ac ſtatus tardus. Si verò vitæ induſtria præceſſerit bilem aggregans multam, acceſſio breuis, tertianaria, & ſtatus citò futurus ſignificatur. Idem de conſuetudine dicendum; Nam ſi quis fuerit aſſuetus incidere in febrem de tertia in tertiam inuadentem, ac habere fuit ſolitus breues acceſſiones, & ſtatum celerem: nunc autem incidat in febrem. Iudicandum eſt, acceſſionem, ac ſtatum breuem, & citum, & de tertio in tertium: & ſic de alijs. Et hæc omnia Hippocrates paucis uoluit complecti, cum dicit; *Et anni tempora.* poſt quæ addit, *Et circuituum ſucceſſiua incrementa, ſiue quotidie, ſiue alternis diebus, ſiue per maiora interualla fiant:* In fine primi Aphoriſmi huius partis Hippocr. proponit futuram acceſſionem, ac futurum morbi vigorem ſumpta indicatione nõ à toto morbo, ſed ab augumento particulari ipſius. Et propterea dicit: *Et circuituum, &c.* Gal. in commento dicit, quòd per circuitum intelligit reditum à ſimili in ſimile; ſed hoc ſuperiori declarauimus commento; & ideo proponit incrementa, quæ ſunt in circuito, & periodo, quæ tamen incrementa potiſſimũ ſunt in acceſſione, ideſt (vt exponit Galenus) in deteriori parte periodi; ſed quomodo acceſſionis incrementa poſſunt tum futuram acceſſionem, cum futurum uigorem præmonſtrare? Galenus ſatis fuſè declarat hoc primo de criſib. 16. & 17. vbi monet, ut in acceſſione, & potiſſimum in eius augumento tria obſeruemus: Primo anticipationem, & poſtpoſitionem acceſſionum: Secundo ut conſideremus longitudinem, & breuitatem eorundem: Tertio vt reſpiciamus ad debilitatem, & vehementiam ſymptomatum. Ex his tribus Galenus habuit, quòd quãto acceſſio magis anticipabit, ac longior fuerit, & cũ vehementioribus ſymptomatibus, eò magis habebimus, quòd febris magis, & magis properat ad ſtatũ: quanto autem acceſſiones oppoſito modo ſe habẽt, oppoſitum indicabunt.

Febres lõgiores hyeme.

Regionẽ & aeris conſtitutionẽ tẽporib anni reſpondere.

Tẽperaturæ, & ætates indicantes acceſſiones, & morbi cõſtitutiones.

Vitæ induſtria.

Conſuetudo.

Per circuitum quid.

Quo acceſſionis incremẽta futurã acceſſionẽ, & uigorẽ præmõſtrẽt.

Tria obſeruãda.

Not. Sed aduertendũ cum Galeno locis citatis, ne decipiamur, ne videntes acceſſiones interdum anticipare, credamus in augumento eſſe morbum; uel acceſſiones poſtponere, arbitremur febrem eſſe in declinatione: quia poſſibile eſt, ut anticipet in declinatione acceſsio, & vt poſtponat, ac vt febris ſit in augumento; Nam ſunt quædam febres, quæ à principio ad finem vſque febris ſemper progrediuntur anticipando; quædam contra ſemper poſtponendo; & ideo nõ debemus arguere ex anticipatione, & poſtpoſitione acceſsionum febrium augumentum, vel declinationem, & præcipuè ſi conſiderauerimus ſimplicem anticipationem, uel poſtpoſitionem; Nam dicit Galenus cõſiderare oportet, an anticipatio ſit anticipatio conueniens pro natura febris, an multò maior anticipatio, quàm ei congruat. Verbi cauſa ſi videbimus anticipationẽ eſſe unius horæ, non ob id arguemus augumentum, ſed ſi vel per duas, uel tres horas magis anticipabit, quàm naturæ febris conueniat, prædicere rectè poterimus in augumento eſſe febrem, & ad ſtatum properare: Pariter ſi poſtpoſitio ſit maior, quã naturæ febris conueniat, febrẽ prædicere poterimus in declinatione. Hæc ergo ſunt ſpectanda ad cognoſcendã futuram acceſsionẽ, & vigorem. prætereа etiam longitudinẽ, & breuitatem acceſsionum, & vehementiam ſymptomatum; Nam ſi hæc cognouerimus, quòd verbi cauſa anticipauit febris per tres horas, cognoſcemus etiam, quòd in futuro tempore anticipabit per tres horas, & ſic ſciemus inſtituere congruam victus rationem, & ſic in alijs. Et hoc voluit Hippocrates, cum dicit. *Et circuitum ſucceſsiua incrementa*; Deinde ſubdit, *Siue quotidie*, ut alluderet ad febrem pituitoſam, *Siue alternis diebus*, vt ſignificaret febrem bilioſam, *Siue per maiora interualla*. Hæc particula maximam ingeſsit difficultatem interpretantibus. Ego autem ut omnia ſint dogmatibus Hippocratis conſona, exponam Hipp. cũ Hippocrate: Per maiora ergo interualla intelligere oportet: Acceſsiones de quarta in quartã, de quinta in quintam, de ſeptima in ſeptimam, de nona in nonam; nam ex Hippocratis ſententia 1. Epid. ſect. tertia, partic. ſecunda, & ſeptima, ac nona, dantur febres non mõ quartanæ; ſed quintanæ, ſeptimanæ, & nonanæ: Ergo per maiora interualla quartanas febres intelligemus, quintanas, ſeptimanas, & nonanas cum eodem Hippocrate; & fundamentũ eius maximum profecto fuit; Nã omnia ſciens Hippocrates conſiderauit, & cognouit, quòd quodcunque fuerit agens, ſiue à proprietate occulta, (vt declarabimus infra, cum de Periodicatione verba faciemus:) ſiue ab aliqua alia cauſa, quòd tanto valentiorem effectum producit, quanto ualentius agens fuerit; ſed hoc in ſequenti lectione abſoluemus, &c.

Ex anticipatione, & poſtpoſitione acceſſionũ nõ argui febrium augumẽtũ, uel declinationem ſimpliciter, ſed cum conditione.

Per maiora interualla qd Hippocr.

Dari febres non mõ quartanas, ſed quintanas, ſeptimanas, & nonanas.

LECTIO XLI.

QVid voluerit Hippocrates per hæc verba. *Et circuituum ſucceſsiua incremẽta, ſiue quotidie, ſiue alternis diebus*, declarauimus. reliquum erat, ut declararemus, quid intelligat cum dicit. *Et per maiora interualla*. Explicat Galenus febrem de quarta in quartam: At ſi licet interpretari Hippocratem per Hippocratem: nos cum diceret Hippocrates primo Epidem. ſect. tertia, particula ſecunda, ſeptima, & nona, dari febrem non modo quartanã, ſed quintanam, ſeptimanam, & nonanam, dicebamus per maiora interualla non modo quartanam; ſed propoſitas febres Hippocratẽ intelligere. Fundamentum autem Hippocratis fuit; quoniam agens quodlibet ſiue à proprietate occulta agat, ſiue per manifeſtas qualitates cognouit opus eſſe, ut ſic

Hippoc. fundamẽtum.

indeter-

Digitized by Google

Oē agēs indeter minata quantitate.

indeterminata quantitate quodcunq; ſit illud agens, quæ propoſitio eſt ſatis euidens; Nam exempli cauſa. Magnes non trahet ferrum niſi in debita fuerit quantitate, imo quanto in maiori copia fuerit magnes, tanto vehementius ferrum attrahet: Idque poteſt probari ex his, quæ euidenti qualitate agunt; Nã etſi piper, vel cinnamomũ calefaciũt, tãto inſignius operantur, quãto ſunt in maiori copia, iuxta illud in maiori quanto maior eſt virtus; ſi enim quantum in minori fuerit copia, quã oporteat, uel actio non fiet, uel diminutè fiet; vñ mirũ uideri nõ dēt, ꝙ ſi materia melãconica, quæ de quarta in quartã affligit, accidat, vt ſit in minori copia, quòd non poſſit efficere periodum quartanariam, ſed opus eſt, ut eam efficiat vel de quinta in quintam, vel de ſeptima in ſeptimã, vel de nona in nonam; ſed cur non ita de ſexta in ſextam. Galenus quidem non uidetur admittere has febres de quinta in quintam, &c. Modernus nititur hic Hippocrati Galenum cõcordem reddere; Nam ſermo de his febribus de quinta in quintam, &c. poteſt eſſe duplex: alter, vt has febres fieri à determinatis humoribus dicamus: Reliquus ſi dicamus febres has fieri poſſe non à determinatis humoribus; ſed ab errore in victu: Hoc conſtituto dicit Modernus Hippocratem proponere has febres, non quatenus fiũt ex determinatis humoribus, ſed ex errore in victus ratione: Galenus vero reprobat has febres in hoc ſenſu, ſ. vt dicamus fieri ex determinatis humoribus; non tamen negat fieri poſſe ex mala victus ratione. Sed nullo pacto poteſt concordia hæc conſiſtere. Primo quoniam Galenus vult expreſsè aduerſari Hippocrati in locis allegatis, imo nonnullas aduerſus Hippocratem adducit rationes, ut patet intuenti. Præterea ſi hæ febres fiunt ex mala viuendi ratione ſecundum Hippocratem nempè quintana, ſeptimana, &c. Quæro cur Hippocrates citatis locis dicit, quintanam eſſe febrem malignam, & peſſimi moris, ſeptimanam, & nonanam benignam? Nam ſi quintana, quę ex ſola viuendi ratione fit eſt maligna: ergo quid dicendum erit de quartana, quæ ex prauo humore determinato fit? Multo enim magis maligna febris eſt, quæ fit ex determinato humore, quã quæ ex ſolo errore in victu; & tamen quartana maligna non eſt.

In maiori quãto maior virtus, & quãto aliquid maius tanto fortius operari.

Dubitõ an Gale. admittat feb. quintanas, ceptimanas, &c.

Moderni conciliatio inter Gale. & Hipp. refellit.

Febris ex determinato humore malignior, quam ex ſolo victus errore.

Præterea hæ febres habent determinatam periodum de quinta in quintã, de ſeptima in ſeptimã, &c. ergo ad indeterminata cauſa proficiſci non poſſunt; nam effectus determinatus a cauſa profluit determinata. At error in victu indeterminata cauſa eſt: ergo febris quintana, &c. non poſſunt proficiſci ab errore in victu. Præterea quid uoluerit hic Hippocrates videamus dicit; *Siue quotidie*, Per quod ſine dubio quotidianas febres, quæ ſingulis diebus inuadunt, intelligit; ſed hæ febres non fiunt ab errore in victu ſingulis diebus; ſed ab humore determinato; deinde dicit. *Siue alternis diebus*. Per quæ verba ternarias periodos ratione determinati humoris, non erroris ĩ victu, intelligit. Ergo ſi paritas in dictis Hippocratis eſt ſeruanda, utque non conturbentur verba eius, aſſerendum eſt, quòd cum ait. *Et per maiora interualla*. Intelligat febres non ex ratione victus tales habentes periodos: ſed ex humore determinato. quare concordia hæc doctrinam Hippocratis euertit, ac vndequaque interturbat, atq; Galeno etiã contradicit. Nos tamẽ cum Hippocrate dicamus dari poſſe quintanã febrem, ſeptimanam, & nonanã; ſed quintana, eſt peſſimi moris. Et cauſa eſt, quia quintana febris fit ex humore melancolico exuſto, & ex atra bile; omnis autem febris, quæ accenditur ex atra bile ſemper peſſimi moris eſt, ſeptimana autem, & nonana fit ab humore melancolico naturali. Et hæc quò ad primam partem, ſeu quò ad primum Aphoriſmum huius partis.

Effectus determinatus à cauſa determinata.

Quintanã, ſeptimanã, & nonanã dari ex Hippoc. Quintana peſſimi moris, & cur.

Nunc uerò nos unã quæſtionem (alias omittentes, quæ multæ ſunt, ac inconcinnè ab his mouẽtur, ſpectant enim magis ad id, quod de febribus eſt negotium, ut de longitudine, ac breuitate acceſſionis, de inuaſione febris, de reditu, & alia innumera.) tantum, quę de Periodicatione inſcribitur breuiter ante ſecundi Aphoriſmi expoſitionẽ tangemus. Quæ quidem Quæſtio difficillima meherele eſt, ut aliqui ſint coacti doctiſſimi viri ad cauſas occultas deuenire, aliqui eas fuerunt aſpernati. Nos tamen etiã facilem (vt par eſt) reddemus, atque ſumma cum breuitate. Nè autem confuſio in animis ueſtris generetur, hoc in ea examinanda ordine procedemus. primo cur acceſſiones reuertantur videbimus. Secundo cur hæ acceſſiones inter ſeſe diſcrepent; ita ut pituitoſæ frequentius, bilioſę rarius, rariſſimè verò melanconicæ inuadant, coniectabimus. Tertio cur frequentia pituitoſæ febris in hoc conſiſtat, ut quotidie inuadat: bilioſæ alternis debus: melancolicæ autem de quarta in quartam inquiremus. Non eſt autẽ arbitrandum ſecundum, & tertium, idem eſſe. Namq; potuiſſet quis dicere eſto, quòd pituitoſa febris habet acceſſiones frequentes, bilioſa raras, quartana rariſſimas, nonnè ita illud potuiſſet fieri, vt pituitoſa de tertio in tertium: bilioſa de quarto in quartum: melancolica de quinto in quintum inuaderet? cur itaque neceſſario ſingulis diebus prima: ſecunda tertio quoque die: tertia ſingulis quatuor diebus exuperat? atque his abſolutis uniuerſa, hæc de periodicatione materia abſoluetur. Quò ad primum reſpondemus cum Galeno ſecundo de differ. feb. vltimo. Quòd ad hoc, vt reuertantur acceſſiones, neceſſarium eſt cauſas inuaſionis conſeruari. Namq; (dicebat ipſe) ideò fit acceſſio, quoniam materia, vel à venis ad extra venas, vel a venis magnis ad paruas defluit: Quò fit, ut ad acceſſionẽ faciendam requiratur materia peccans, quæ vel tranſmitti, vel ſaltim attrahi debet, fluxio enim per attractionem fit; & ideo pręter peccatum materiæ requiritur etiam vitium membri mandantis, ac membri recipientis. unde paucis ſe expedit Galenus ibi, quòd quouſque perſeuerabit mala affectio in parte demandante, ac in parte ſuſcipiente, ac materia ipſa peccans, ſemper reuertetur acceſſio; quòd ſi hæc deficiant, non amplius redibit acceſſio. Hæc quò ad primum. Quò ad ſecundum autem nunc oportet animum intendere cur pituitoſa febris frequentes habeat acceſſiones: bilioſa rariores: melancolica rariſſimas. Quam etiam opinionẽ Plato in Tymeo propalauit, quamuis ei quodam pacto Galenus aduerſari videatur. Dicit enim Plato continuas febres ex igne, quotidianas ex aere, bilioſas ex aqua, melancolicas autem ex terra fieri, ac cõſtrui. Hæc uerò dicit Plato reſpiciens ad motum harum febrium, & quoniam continua febris velociſſimè, imò aſſiduè mouetur, dicit ex igne eam fieri, eſt enim ignis maximè actiuus, & maximè uelox inter elementa; Quotidianam uerò ex aere dicit fieri, non reſpiciens ad humorem, ex quo fit, ſed ad motum; & ideo dicit ex aere, quoniam aer ſegnior eſt igne, & magis mouetur, quàm aqua, & terra, ut ideo quotidiana ſegnior ſit continua, ac magis moueatur, quàm bilioſa, ac melancolica: quia ſingulis quibuſque diebus mouetur, cum illæ de tertio in tertium, & de quarto in quartum moueantur. Bilioſa uerò eſt ex aqua, non quantum ad humorem, quia aqua frigida, & humida, ipſa uerò calida eſt & ſicca; ſed quò ad motum, quia ſegnior eſt pituitoſa, ut aqua ſegnior eſt aere, ſed uelocior melancolica, ut aqua eſt uelocior terra. melancolica uerò febris fit ex terra, ex pigerrimo elemẽto: quia habet acceſſiones tardiſſimas. ſed quæ nam ergo eſt cauſa frequentiæ, & tan-

Quæſtio de Periodicatione.

Ordo in qõne ſeruãdus, & tria examinãda.

1. Cur acceſſiões reuertantur.

2. Cur Pituitoſæ acceſſiones frequẽtius, bilioſę rarius, rariſſimè melancolicæ inuadant Platonis opinio.

Elemẽta quæ ueloeiora, & quę ſegniora.

Quæ ſit eĩ frequẽtię,& tarditatis in acceſſionibus.

& tarditatis in acceſſionibus? Breuiter (alijs poſt habitis,) dicẽdum, quòd id ſit ex duobus, tùm ex materia cauſante acceſſiones tùm ex illo inquinamento, & cinerulento, quod relinquitur in fine acceſſionis. Vnde in illa febre, in qua ſunt hæc duo ualentiora, illa habet acceſſiones frequentiores. cum hæc itaque magis poſſint in pituitoſa, minus in bilioſa, & multò minus in melãconica; ideo prima frequentiſſimas acceſſiones habet, ſecunda rariores, tertia rariſſimas. ſed hæc oſtendenda ſunt, & conſideremus primo materiam. Namque materia febris pituitoſæ citius generatur, & in maiori copia, quàm materia febris bilioſæ & melancolicæ: fundamẽtum autem, quo iſtud non modo perſuaderi, ſed demonſtrari etiam poteſt; tale eſt. Quoniam materia pituitoſa generatur ex parte viſcidiori, & craſſiori, ac humidiori chyli; hæc autem pars in chylo ſine dubio alias omnes partes excedit. prætereà unum aliud accedit, nam cum quilibet humor generetur in corpore à calore naturali, ille humor citius generatur, & in maiori copia, in quo ſit minor reſolutio: quando enim agens in materiam agit facilè reſolubilem ex ea non poteſt aliquid niſi longo tempore generare. Reſolutio autem hæc poteſt ex duobus pendere, & ex materia, prout ipſa ſuapte natura magis & minus eſt reſolubilis, & ex calore, quatenus calor vel eſt inſigniot, & vehementior, uel debilior potius; unde in febre quotidiana habemus materiam pituitoſam paſſum. ipſum, quæ cum ſuaptè natura viſcida ſit, difficile poteſt pati reſolutionem: ſi conſideremus ẽt eius calorem, calor eſt ſatis diminutus, & non ita intenſus, ut in bilioſa febre: (licet.n. in qualibet febre ſit calor extraneus adurens, & igneus,) tamen eſt multo magis igneus calor in bilioſa, quàm in quacũque alia; & ob id non eſt mirum. ſi pituitoſa materia citius, & in maiori copia generetur. ſi uerò bilioſam conſideremus materiam, hæc ſit ex tenuiori parte chymi in iecore, quæ non eſt in tanta copia, ut erat portio chyli in uentriculo, ex qua fiebat materia pituitoſa; prætereà hæc materia licet etiam pauca ſit, tamen vltra hoc facilè reſoluitur tùm ratione intentiſſimi calidi, ualidiſſimè reſoluẽtis, tùm ratione materię bilioſæ, quę ſuaptè natura facilè reſoluitur; ſi verò materiam melancolicam conſideremus, ea ſit ex parte craſſiori chymi, & quamuis in chylo pars craſſior in maiori generabatur copia, oppoſitũ eſt in chymo, ꝙ pars craſſior in minima gignitur quantitate; & hinc eſt, ꝙ tardius, quã bilis generatur hæc materia, licet non ita facilè reſoluatur, ut bilis; Nam & in minori copia producitur, ac ẽt non habet eam acrimoniam, quam habet bilis, per quam poteſt ſtimulare naturam ad expulſionem. Quòd ſi ſanguinem poſtea conſideremus, idem eſt de ſanguine dicendum, quod de materia bilioſa, & melãcolica; nã febris ſanguinis, uel bilioſa eſt, uel melancolica; non .n. febris ſanguinis fieri poteſt, niſi ſanguis putreſcẽs vel in bilem, uel in melancoliam uertatur, tenuior quidem pars ſanguinis in bilem, craſſior verò in melancoliam: opus namque eſt, ut ſanguis degeneret in aliam naturam, ut ſecundo de differ. feb. & ſecundo de cril. vtrobique capite nono, dicebat Galenus. Quantum uerò ad inquinamentum. Nos per inquinamentum, cum Galeno tertio de pręſagat. ex pulſ. capite ſeptimo, intelligimus illud, quod in acceſſionibus relinquitur, ſumpto exemplo à lignis ardentibus, inquit enim quòd quemadmodum dum igni ligna admouemus, niſi ignis extinguatur, primum incipit apparere fumus: Cum uerò ligna incipiunt excandeſcere, tunc duas obſeruamus in eis partes, alias ſurſum aſcendentes, quæ non ſunt fumus, ſed materia fuliginoſa. Alias deorſum cadentes, & ſunt cinis. A pari (dicit) eſt in febribus, dum enim ratione caloris febrilis excitantur humores exuſti, una eſt portio eorũ, quæ eleuatur, & ſunt fuligines ipſę, quę beneficio arteriarũ expelluntur: Altera portio eſt, quę decidit, veluti cinis, & hãc partem appellamus cinerulentum, & coinquinamentum. Hoc autem diuerſimodè ſe habet pro diuerſitate febrium, à quibus excitatur; vnde cum in pituitoſa febre ſit copioſum, & humidum, eſt etiam in cauſa, cur acceſſiones citius reuertantur; talis enim materia pituitoſa eſt, quę difficile accendi põt: & hoc propoſitum fuit à Galeno ſecundo de differentijs febris quarto, ita ad uerbum dicente: cum febris pituitoſa pendeat ex craſſo, lento, ac frigido, & humido humore, qui non ita facilè accenditur, nec ex toto accenſus reſoluitur, ſed multum in ea relinquitur inquinamenti, quod poſtea ſuccendi poteſt, &c.

Humor q citius, & in maiori copia generetur, & qui tardius.

Materia pituitoſa.

Bilioſa.

Melancolica.

Febris sãguinis q.

Ex ſanguine nõ fieri feb. niſi degeneret putreſcẽdo in aliam naturã.

Inquinamentum quid, & q̃uo ſit in eã tardioris, uel celerioris.

Acceſſionis.

De bile autem aliud etiam dicit quoniam bilis ita accenditur, ut nihil ferè in ea linquatur inquinamenti, quod poſtea ſuccendi poteſt. De melancolia verò ita dicit, quòd licet cum difficultate accendatur, tamen accenſa poſtea ita accenditur, ut nihil quaſi derelinquatur. Quibus modo conſtitutis facilè eſt aſſerere, quòd febris pituitoſa frequentiores habet acceſſiones; quia ſit à materia quæ citius regeneratur, pręterea in ſua acceſſione relinquitur inquinamentum copioſius, & humidius. ſic enim ſecundo de differ. feb. quarto Galenus, dicit. *Cum plurimum in pituitoſa febre relinquatur inquinamenti, hinc eſt, quòd accelerat eius inuaſio.* Ex quibus uerbis nõnè expreſsè colligitur cauſam inuaſionis, & acceſſionis eſſe inquinamentum? Febris uera bilioſa habet rariores acceſſiones neceſſariò: quoniam ſit ex materia, quę non ita citò regeneratur, & pręterea non linquit inquinamentum in ea copia Febris denique melãcolica rariſſimas ſortitur periodos, quia ſit ex materia, quę adhuc tardius regenerari põt, & inquinamentum in acceſſione eſt in minima copia; ac pręterea ſiccius eſt inquinamentum, ac ob id nõ ita facilè accendi poteſt. Idem etiam de febre ſanguinea, quę quodammodo bilioſa, quodammodo melancolica exiſtit, dicendum; Et quò ad ſecundũ propoſitorum: cur ſcilicet acceſſiones ſint frequentiores, uel tardiores, dicta ſufficiant, &c.

LECTIO XLII.

VT reſolutè, ac exactè intelligeretis materiam de Periodicatione declarauimus ex trib. propoſitis duo. Alterum fuit cauſas adeſſe manifeſtas cur in febrib. reuertantur acceſſiones: quia. ſ. acceſſionum permanẽt cauſæ. ſecundum ẽt fuit abſolutum per cauſas manifeſtas, ꝙ fuit citius reuerti acceſſiones in pituitoſa febre, quã in alijs: tùm quia citius in ea regeneratur materia, tùm quia relinquitur copioſius, ac humidius inquinamentum, quod poſtea facilè ſuccendi poteſt; cum autem non ita ſit in bilioſa, & in melancolica febre, hinc eſt quòd illa rarius, hęc rariſſimè habet acceſſiones. Sed quò ad tertium quare ita frequẽtius inuadit pituitoſa febris, vt quotidie inuadat, & non ut alternis diebus: ſicut bilioſa; & bilioſa alternis quidem diebus, & non de quarta in quartam, ſicuti melancolica. Dicendum alijs omiſſis, quòd nulla alia eſt huius rei cauſa, quã natura humoris cauſantis acceſſiones; dicebat enim Galenus ſecundo de differ. febr. cap. vlt. ꝙ uariatur ordo acceſſionum, quia humor mutatur in alteram naturam, i. acceſſiones de tertia in tertiam mutantur, de quarta in quartam: quia humor bilioſus in melancolicũ mutatur. ergo cauſa periodi eſt de-

3 Cur pituitoſa febris quotidie inuadat. Bilioſa alternis dieb. melancolica de quarta in quartã.

terminatus humor. ſed cum ſit hęc natura humoris cauſa huius periodicationis, debemus ne dicere naturam hanc eſſe à cauſa occulta, uel manifeſta? & ſi ab occulta num diuina? Dicendum, ꝙ cum natura dicatur tùm de forma, cùm de materia: nobiliori autē modo de forma, quàm de materia: propterea cū dicimus naturam determinati humoris eſſe periodicationis cauſam: per naturam intelligimus formam ſubſtantialem de prędicamento ſubſtantiæ ipſius humoris. cum autem hæc forma nos lateat, quia rerū formæ ſunt nobis occultæ, ideo dicere ſolemus hoc dependere à forma occultæ, i. à tota forma illius humoris, quæ forma ſubſtantialis, cum naturalis ſit, eſt generabilis, & corruptibilis, & nō inducitur, ſed educitur de potentia materiæ. Deducitur autem ex materię potentia omnib. optimis peripateticis atteſtantibus beneficio duplicis agētis: nimirum agentis vniuoci, & particularis, & beneficio agentis æquiuoci, & magis uniuerſalis, iuxta illud, ſol, & homo hominē generant. Homo. n. ab homine generatur, ut ab agente uniuoco & ſpeciali: à ſole vt ab agente generali, & æquiuoco, mediante lumine & motu. A pari hæc forma propria generatur in hoc humore ab agente particulari, & ab agente vniuerſali ēt, ut a cęlo; omnia. n. à cęlo dependent primo meteor: atteſtā te philoſopho. vnde cum dicimus hunc effectū dependere à qualitate occulta: ſi per hanc qualitatē occultam intelligamus formā, quatenus educitur meritò agentis particularis, & proprij: tunc nō eſt recurrendum ad influxiones cęleſtes, conſtellationes, & alia, ad quæ hi, qui de periodicatione loquuntur, refugiunt. ſed ſi conſideremus hanc formam quatenus educitur ab agente uniuerſali: vt ſic ad cęleſtia recurrendum eſt, nam cauſa vniuerſalis cęlum eſt. Cōcludentes itaq; materiam de periodicatione, dicamus, ꝙ ſi ſermo eſt de reditu, cauſa eſt manifeſta: ſi ſermo eſt ēt de frequentia, cauſa etiam eſt manifeſta; At ſi ſermo eſt de determinata frequentia, cauſa alia non eſt, quàm forma ſubſtantialis huius, & illius determinati humoris. Et hæc de quæſtione, & quo ad primā partem Aphor. ſubdit deinde. *Sed ex his, quæ mox apparent, &c.* Cū in priori Aphor. locutus eſſet Hippoc. de ſignis indicantib. tùm acceſſiones, tùm cōſtitutiones, quatenus ſigna hæc capiuntur à toto morbo, & ab annexis morbo, & à partib. etiam morbi, i. ab acceſſione. Nūc in hoc 2. Aphor. proponit ſigna deſumpta ex mox apparentibus. Non expectetis autē à me id, quod alij faciunt, ꝙ ferè uniuerſam proponunt de ſignis tractationem: hic. n. non de ſignis ſermo fit, ſed de uictu, obiter autem de ſignis; Et ob id etiam Gal. non omnia ſigna tractat, ſed quæ magis faciūt ad propoſitum, quod nos etiam faciemus. Dicendum ergo ꝙ licet plures ſint ſignorum differentię: attamen inter non poſtremas ſolent eſſe illæ, ſecūdum quas dicere ſolemus: Quòd ſunt quædā ſigna, quæ una cum morbo inuadunt, progrediuntur, ac deſinunt, & talia a Gal. dicuntur παθογνωμονικά. Quæ ita morbum comitantur, ut umbra corpus. ſunt quędam ſigna, quæ non neceſſario inuadunt cum morbo, nec neceſſariò deſinunt cum eo, ſed aliquando, ſic aliquando quidem non; & hæc à Galeno mox apparentia ſigna nuncupantur. Et de his hoc in loco loquitur Hippocrates. Sed quis dicet, ſi dātur ſigna patognomonica, moxque apparētia: cur Hipp. de mox apparentibus loquitur, & de patognomonicis ne verbū quidem facit, cum ſint multò maioris momēti? Hāc quæſtionē nemo mouet, vnde maximè de his miror, qui iàm copioſam tractationē de ſignis fecerunt, ꝙ hanc nullo pacto tetigerint. Dicēdum ꝙ tamen, ꝙ ſummus vir fuit Hipp. & ideò maximè ſtudere debuit breuitati, ſed nō ita debuit breuitati ſtudere, ut quę neceſſaria ſunt, prætermitteret, vnde dicendū, ꝙ hæc ſigna patognomonica Hippo. maximè propoſuit, ac maximè proponere debuit; propoſuit autē in 1. Aphor. i. in prima parte: dicit. n. *Acceſſiones & conſtitutiones morbi indicabunt.* Per morbum intelligit ſpeciem, Ideā, ac formam morbi E. grat. pleuritis ex ſua propria ſpecie indicat; ſtatim enim indicat futurum morbi rigorē, & terminandā eſſe acceſſionem. Exponens itaque Hippoc. ſpeciem morbi neceſſario etiā intelligit ſigna patognomonica. Idque facile eſt aſſequi. nā ſi quis E. C. dicat eſt dolor lateris pungitiuus cum difficultate anhelitus, cum tuſſi, febri continua, ac pulſu ſerrino: ergo morbus citò ſtatum habebit. Ecce quòd ex his ſignis habetur citò futurū eſſe ſtatū, idque habetur ex ſpecie morbi; Nā valet, adſunt hæc quinque: ergo citò eſt futurus ſtatus. valet eſt pleuritis, ergo ſtatus citò futurus. vnde diuiniſſimus Hippoc. maximo cū artificio proponens morbi ſpeciem, noluit expreſsè ponere ſigna patognomonica: Quia ea neceſſario īcluduntur in morbi ſpecie. Propoſuit autē mox apparentia: quia non neceſſario includuntur, cū dicit. *Sed ex his &c.* Quaſi dicat: cum acceſſiones, ac conſtitutiones indicentur ex ſpecie morb. non modo ex ſpecie morbi indicantur, & ex ſignis patognomonicis, ſed ex his, quæ mox apparent. ſed hæc mox apparentia ſigna conſiderare oportet. Nā in his ferè oēs decipiuntur; diuidentes. n. ſigna mox apparentia ex ſententia Galen. in hoc com. dicunt cū ita diuidere ſigna: vt ſigna mox apparentia idē ſint, quòd ſigna aſſidentia, quæ ſubdiuiduntur in critica, & non critica ſigna: in ſigna ſalutis, & mortis, & in ſigna cruditatis, & coctionis; ſed ut opinior, ita non dicit Gal. quia ipſe (vt uideri poteſt) diuidit ſigna mox apparentia in ſigna aſſidentia, ſalutis, & mortis, &c. Et ideo ipſe non accipit ſigna aſſidentia ut genus, quæ poſtea diuidat in ſigna coctionis, & cruditatis, &c. ſed pro genere accipit ſigna mox apparentia, & ſub hoc genere collocat ſigna aſſidentia, critica & non critica, coctionis, & cruditatis, ſalutis, & mortis. Prætera ſigna aſſidentia ad propoſitam materiam non conducunt; nam non indicant, nec acceſſionē, nec conſtitutionem morbi; ſed potius locum affectū. ut E. C. dolor circa clauā, & circa pręcordia: ſi circa pręcordia, indicat potius affectā eſſe inferiorē partem pleuræ: ſi eſt dolor circa clauē indicat potius affectā partem ſuperiorē; Pariter decubitus ęgri in pleurā, vel in latus lęſum, vel oppoſito modo, eſt ſignū aſſidens: nam grauis decubitus circa latus lęſum indicat inflammationem occupantem exteriorem partem pleuræ: ſi eſt grauis decubitus in oppoſito latere indicat potius inflammationē interioris partis pleurę: ſi eſt æquè grauis decubitus in utraq; partē, indicat inflammationē ęque grauē in parte tum exteriori, cū interiori pleuræ. Et propterea nos cū Philoteo, qui multò melius intelligit Gal. quā recētiores: dicimus, quòd ſigna mox apparentia uel ſunt critica, vel non critica, vel coctionis & cruditatis, uel ſalutis, & mortis. ſed diſcurramus per hæc, & primo quantum ad ſigna critica, quæ criſima, & decretoria uocantur a Gal. Hęc non apparent in morbi principio, accipiēdo principiū pro prima parte morbi: qa ſi adeſſent ī principio, nō mox apparerent: ſed apparēt hæc ſigna vel in principio, (accipiēdo principiū pro trib. primis dieb.) vel in principio accipiendo principiū pro quarta morbi parte: at pręcipuè circa vltimā partē principij, quę adnectitur augumento: apparēt ēt in augumento, & ſtatu hæc ſigna critica. Hæc aūt ſunt (dicit Galen.) vel rigor inſignis, vel fluxus ſanguinis è naribus, vel uomitus, Alui profluuium, ſudor, Nox ante acceſſionem moleſta, & alia a Galeno in com. propoſita. Hæc autem ſigna Criſima, uel iunguntur cum ſignis coctionis: uel cum ſignis cruditatis, ſi cum

Periodi cauſa.

Naturā dici tūde forma, tū de materia.

Formæ rerum nobis occultę.

Hō quatione ab hoīe, & à ſole dicatur generari.

Oīa à cœlo dependere.

Cęlum cā uniuerſalis.

2. Pars Aphor. q̄ eſt ſecundus Aphor.

Signorū plures differentiæ.

Patognomonica.

Mox apparētia.

Dub.

Sol.

Patognomica ſigna neceſſario ī cludi in morbi ſpecie.

Error recentiorū ī diuiſione ſignorū mox apparentium.

Diuiſio ſignorum mox apparentiū ex Gal.

Aſſidētia ſigna nō indicare acceſſionē, & conſtitutionem morbi, ſed locum affectum.

Doloris lateris ſigna aſſidentia.

Signa critica, criſima, ſeu decretoria, quōī morbis ſe hēant.

Digitized by Google

ſi cum ſignis coctionis indicant non modo ſtatum morbi futurum ſalubrem, ſed citò etiam futurum; vt quanto citius ſigna coctionis apparuerint, tantò citius futurus eſt ſtatus. ſi verò cum ſignis cruditatis, & tunc vel indicant mortẽ, uel ſaltẽ morbi ſtatũ ſerius futurum: unde ideo diſtinguntur ſigna critica a ſignis coctionis; quia coctionis ſigna ſemper ſunt bona. Signa autem critica bona ſunt, ſi iungantur cũ ſignis coctionis, at ſi iungantur cum ſignis cruditatis, ſunt mala. Præterea etiam habemus, quòd cum in aliquo morbo apparent ſigna critica (cæteris omnibus exiſtentibus paribus) morbum futurũ breuiorem, quàm in eo morbo, in quo hæc non apparent. Nã vbi critica apparent ſigna indicant materiã valenter aduerſus naturam pugnare; & è contra, ubi non apparent, indicant defectum huius pugnæ. modo ille morbus eſt breuior, in quo ualentior eſt pugna inter morbũ & naturã: ille diuturnior, in quo talis deeſt pugna. Sed aduertendum, quòd in hoc com. (ut dixi,) Galen. dicit ſigna coctionis non apparere in principio morbi, tamen in primo ad Glauc. dicit ꝙ febris Ephemera incipit cum ſignis coctionis. Dicendum, ꝙ cum hic dicitur morbi principio non apparere ſigna coctionis &c. Id intelligendum eſt in eis morbis, in quib. poſſunt ſigna hæc intelligi: at coctio ad materiã refertur, & ideò rectè dicebat Gale. ſigna coctionis non apparere in principio, loquẽdo de morbis a materia pendentibus, non autẽ de Ephemera, quæ morbus eſt immaterialis; Cruditatis aũt ſigna in principio apparẽt, & in morbo ſalubri per aliquod temporis ſpatiũ perdurant, poſtea ſuccedit coctio: in inſalubri verò fit maior cruditas in dies, atque in dies, quouſq; mors adueniat. vnde modo hæc coctionis ſigna quanto citius apparuerint, tanto indicant morbũ breuiorẽ: quanto uerò tardius apparuerint, tanto magis oppoſitũ eſt aſſerendũ. Sed aduertatis, quòd hic Modernus dicit, quòd ſigna cruditatis indicant morbũ longum futurum, & rectè. Sed poſtea addit, quòd cũ cruditas apparet, periculũ eſt recidiuę: quoniã cũ cruditas apparet, noua materia gignitur: fit aũt recidiua ex noua materia: ſed hoc falſiſſimum eſt, & aduerſatur Hipp. 2. Aphor. 12. aſſerenti. Quæ relinquuntur in morbis recidiuas facere conſueuerunt. Si ergo recidiuę fiunt ex reliquijs morbi: ergo non ex noua materia; nã reliquiæ noua materia non ſunt. vnde cauſa cur cruditas poſſit inducere recidiuam, hæc eſt; quia cum hæc ſigna apparent indicatur, ꝙ in corpore multa ſit copia materię crudæ, quæ non poterit ita ſuperari a natura. Nã quamuis ſuperari videatur, tamen reliquiæ quædam linquuntur, quæ ſunt cauſa morbi futuri: vnde recidiua non fit ex noua materia, ſed ex reliquijs; & ideo Galenus de pleuritide loquens in cõmento dicebat, ꝙ quoties in tertio die apparent ſigna coctionis, tunc pleuritis nõ poteſt protrahi vltra quartãdecimã: imò ſi ante tertiã apparebit ſputum, tunc in ſeptima, & ad ſummum in 11. morbus terminabitur; Et ideò mirum eſſe non debet, ſi pleuritis in Anaxione perdurauit vſque ad 34. quia expuitio non apparuit, niſi tardiſſime, ideſt poſt octauam. Reddebat cauſam Gal. in com. quia in illis inflammationibus, in quibus a principio non apparent excretiones, eſt ſignũ cruditatis, & craſſitiei inflammationis, quæ uinci non poteſt, niſi longiori tempore, vt fuit pleuritis Anaxionis, quæ ideò longo durauit ſpatio &c.

Signa coctionis ſẽp bona, critica quãq; bona, quãq; mala.

Morb. q breuior, q diuturnior.

Signa coctionis ſ quib. dicãtur nõ apparere in principio, & in quib. ſic

Signa cruditatis apparere in principio.

Error Moder.

Recidiuas fieri ex reliqjs morbi nõ ex noua materia.

In pleuritide apparentib. ſignis coctionis in tertia, uel ante tertiam qb. dieb. terminetur morb.

LECTIO XLIII.

QVid Hippocrates uoluerit per ea uerba. *Sed ex his, quæ mox apparent &c.* Nimirũ, ꝙ ex ſignis mox apparentibus, vel ſint critica ſigna, uel non critica, vel coctionis, & cruditatis, uel ſalutis & mortis: ex his inquam indicentur morbi conſtitutiones diximus. Supereſt modo vt ad reliqua ueniamus, dicit. n. Hippocrates. *Quemadmodum & in morbo laterali ſi circa initia ſtatim ſputum &c.* Quæ ſatis facilia ſunt ex dictis; nã certũ eſt, quòd ſigna ſumat Hipp. a morbo laterali. i. à pleuritide, in qua hoc nobis indicatur, quòd quanto citius ſputum apparuerit, tanto pleuritis breuior erit: unde liceat duo tantum nobis declarare: alterum circa uerba: reliquum circa ſenſum exẽpli propoſiti. Circa verba Hippocr. dicit. *Statim.* Per quod aliud nõ intelligit, quã primũ apparentia; nam ſi de mox apparẽtibus verba facit, hęc mox apparent, non quàm primum; ſed per ſtatim (ut Galen. exponit in comm.) tres primos dies intelligit. Circa ſenſum autem exempli Hippocratis, ut perfectò illud intelligatur, Galen. propoſuit caſum Anaxionis, qui 3. Epid. ſect. 3. particula 79. fuit ab Hippocrate propoſitus, & à Gal. etiam 3. de criſibus 18. circa quẽ caſum à me non expectetis longiorem diſcurſum, tùm quia ex dictis patet, quòd in pleuritide quanto citius apparent ſigna coctionis, tãtò magis citò morbus ad ſtatum deueniet: tum quia longiſſimè circa hũc caſum diſcurrere nihil aliud eſſet, quàm de pleuritide ſermonem habere, cum tamen hic Hippocrati non ſit inſtitutus ſermo de pleuritide, ſed de victu; ſed unum (ne uideamur ex toto laborem ſubter fugere) ponderabimus, cur ſcilicet Hippoc. in Anaxione pleuritide detento uenã ſecuit octauo die Modernus omnia ferè a Triuerio capiens dicit. quòd hi ſunt in maximo errore, qui uolunt ideo Hippocratem ſecuiſſe in octaua, quia a principio non fuit accerſitus: quia ſi a principio fuiſſet accerſitus mox ſecuiſſet uenam. ſed inſtant, nam Hippocrates diligenter recenſet quæ a principio uſque ad finem acta fuere: ergo a principio fuit accerſitus præterea Hippocrates adhibuit fomenta: ergo a principio fuit conuocatus. Et propterea melius eſſe aiunt, ut dicamus Hippocratem ſecuiſſe in octaua ob multas cauſas. primo vt antequam deueneriт ad ſectionem uenæ, fomenta ſuum perficerent opus; nam non poſſunt in inſtanti fomenta operari. Secunda cauſa poteſt eſſe (inquiunt) quoniam Hippocrates a principio non potuit cognoſcere, an eſſet pleuritis vera; & ideo fuit opus, ut primo cognoſceret hoc, deinde ſecaret uenam. Tertia cauſa (dicunt) poteſt eſſe, quoniam quoties dolor eſt intenſus, prius eſt ſedandus ille dolor, mox eſt ad euacuationem deueniendum, & ob id inſtitutum fuit Hippocratis. Primo ſedare dolorẽ, deinde ſecare venam. ſed hæc omnia quæ dicunt, falſiſſima ſunt, neque eſt ex eis unũ, quod poſſit conſiſtere, idq; facili demõſtratur. Primo cũ dicunt Hipp. venam ſecuiſſe in octauo, vt prius fomenta facerent ſuum munus, & mitigarent dolorem: dico uerũ eſſe prius eſſe fomentis utendum, deinde eſſe ſecandam uenam, quando fomenta poſſunt mitigare dolorẽ. ſed quando morbus non cędit fomentis, uos non debetis vti fomentis per ſeptẽ dies; nam fuit etiam ſententia Hipp. 2. de ratione uict. 9 ꝙ ſi fomentis dolor nõ ſoluatur: non eſt diutius in fomentis inſiſtendũ: Quare expreſsè cõtra dicunt Hippo. cum a prima ad octauã fomentis utatur ſecundũ eos. Secũdo dicunt octaua ſecuiſſe: quia in principio Hipp. non cognouit pleuritidẽ, ſed non eſt dicendum, neq; temere hoc de tali uiro concedendum; nam eſto, ac eis dato, quòd prima die, neque ſecundo cognouerit pleuritim, tamen tertio, & quarto ſaltem cognouiſſet. Cũ tertio aiunt hoc ideo Hippocratem feciſſe, quia uoluit prius mitigare dolorem per fomenta. Vt alias declarauimus, propoſitio hęc apud medicos uulgata eſt,

Sputum quanto citius apparuerit in pleuritide, tanto pleuritis breuior.

Per ſtatiͣ quid intelligat.

Cur Hip. in Anaxione pleuritico venam ſecuit 8. die.

Moderni opinio refellitur a nõnullis.

Soluũtur arg. cõtra Moder.

In pleuritide non diutius inſiſtẽdũ in fomẽtis, ſi ab his dolor non ſoluatur.

An ſemper ſedãdus dolor quã euacuandum.

Digitized by Google

quòd prius ſit ſedandus dolor, quàm ſit euacuandũ, quando ſcilicet volumus vacuare, vel inſenſibiliter vt per frictiones, vel per medicamenta calida, & validè attrahentia; ſed cum ſit vacuatio ſenſibilis ac a longinquis, cuius beneficio euacuatur materia, quæ actu cauſat dolorem: tunc quidem non eſt ſedandus dolor, ſed euacuanda materia per ſectionem venæ; nam per ſectionem venæ dolor etiam ſedatur, vt dicebat in hoc primo. Aphoriſ. 23. Galen. ubi inquit in maximis doloribus nullũ præſtantius inueniri remediũ, quàm euacuare vſque ad animi deliquiũ. Er propterea dicimus nos ſecuiſſe in octaua Hippocraté, quia non fuit a principio acceſſitus: quia ſi a principio fuiſſet conuocatus, ſtatim ſecaſſet. Ad argumenta Triuerij facillimũ eſt reſpondere, & ad primũ licet non fuit a principio accerſitus, non potuit rectè intellexiſſe ea, quæ a principio acta ſunt: an adhibuit fomenta in ſexto? Dico, quòd non adhibuit ipſe, ſed fuerunt fomenta ab alijs adhibita; tertio enim Epid. vbi caſũ hunc recitat; non dicit ſe adhibuiſſe fomenta, ſed quòd nihil iuuabatur ex fomentis. De ſectione autẽ venæ dicit octaua autẽ die ſecui. Quantũ uerò ad reliqua, quę in Aphoriſmo habentur de urina, & de ſputo facillima ſunt, quia quæ de ſputo nos ſupra diximus, idem etiam de urina, & de alijs intelligendum eſt. Hæc de hoc Aphoriſ. &c.

Solut. authoris.

APHORISMVS DECIMVSTERTIVS.

Senes facillimè ieiunium ferunt: ſecundo loco qui ætatem conſiſtentem habent, minus adoleſcentes: omnium minimè pueri, præſertim qui inter ipſos ſunt viuidiores.

SEnes *facillimè &c.* Cũ Hippocr. huc uſque locutus fuiſſet de victu minuente uires, ſumpta indicatione a morbo uniuerſo, & tũ acuto, tũ peracuto, ac quia etiã de uictu eodẽ ſumpta indicatione a uigore uniuerſali morbi, & ſumpta pariter indicatione ab acceſſione morbi ſermonẽ habuerit; & cũ non modo de uictu minuente eſſe locuturus ſumpta indicatione a propoſitis, ſed ſumpta coindicatione, & contraindicatione a reliquis, quæ ad uires reducuntur: ideo hoc præſtat in præſenti Aphoriſ. ſunt autẽ hæc, quę ad uires reducuntur res ſecundũ naturã, & res non naturales: Res ſecundũ naturã, ut habitus corporis, ętas, tẽperatura, &c. Res non naturales, ut aer, per aerem intelligendo illa tria, de quibus ſæpe meminimus. ſed dicet quiſpiã cur hæc coindicantia, & contraindicantia ſunt nõ principaliter, ſed quatenus ad uires referuntur? Huic quęſtio abſolutiſſimè, & ſatis clarè ſatisfacit Gal. 1. de ratione uict. com. illo aureo 44. quo in loco cũ proponat Hippoc. uires, dicit Gal. quòd per uires non tñ uires intelligit Hipp. ſed ea, quæ ad uires referũtur, ut ſunt res naturales, & non naturales, & dat exẽplũ Gale. de habitu (v.c. inquiens) ſi quis fuerit corporis habitu denſiori, hic admittet, ac coindicabit uictum minuentem, qui a morbo propriè indicatur; ſi uerò fuerit habitus laxioris, ac mollioris, hic non permittet uictũ tenuẽ, ſed potius inhibebit, & contra etiã indicabit, idq; non alia de cauſa, niſi uiriũ ratione; nã vbi habitus eſt denſus, vires ſunt validæ: vbi gracilis, vires diſſoluuntur, & non tolerant. Idẽ dicendũ eſt de tẽperatura. Idẽ ẽt de ætate, quã hic propoſuit Hippoc. & optimè. Quantũ verò ad res non naturales attinet, dicendũ, ꝙ ſi aer fuerit frigidus coindicabit victũ, qui a morbo indicatur: quia tunc temporis uires talem uictum poſſunt perferre. ſi autem aer fuerit calidior, & ſiccior non licet victu a morbo præſcripto vti, Idque non alia de cauſa, niſi quia vires nõ permittunt; Quare hæc ſunt coindicantia, & cõtraindicantia non principaliter, ſed quatenus ad uires referuntur. Cũ itaque ueritas ſic ſe habeat Hippocr. de uictu ſermonẽ habens, non debuit prætermittere coindicantia, & contraindicantia non principaliter: ſed debuit proponere Hippocraticè tamen (ideſt ſummo cũ artificio,) ac ſumma cũ breuitate, & propterea per res naturales, & non naturales ætatem tantũ voluit Hippoc. proponere. Neque credatis ut aliqui credunt, quòd cũ dicat Hippocr. *Senes hyeme, & vere.* Quòd ob id ſermonẽ habeat de victu ſumpta indicatione a tẽporibus anni: quia uos uidebitis, hoc eſſe falſiſſimum ex formalibus Galeni verbis in commento, ita, (vt nos dicimus) exponentis; quòd ſcilicet propoſuit ętatem, & per eam omnia alia intelligere voluit, vt etiam quarto de ratione uictus decimonono, vel Hippocrates, vel ſummus ille author facit: ubi proponens magnitudinem morbi, uirium conſtantiam, & ætatem: per ætatem ex omnia, quę ad uires relationem habent, vt ſunt res naturales, & non naturales, intelligit; vnde ſcopus in præſenti Aphoriſmo Hippocratis eſt proponere uictum minuentem ægrotantium ſumpta coindicatione, & contraindicatione a coindicantibus, & contraindicantibus ſecundarijs, ſeu non principalibus, quatenus ad vires referuntur. Hic Aphoriſmus eſt ſententia, quę eſt pars Enthymematis (ſi credimus Galeno) qui voluit ſubſequentem Aphoriſmum eſſe cauſam præſentis; unde Aphoriſmus hic ſi ita eſt, eſt ſententia, quę eſt pars Enthymematis: quia habet rationem ſeiunctã, & poſtpoſitam; Dicit itaque Hippocrates. *Senes facillimè ieiunium, &c.* Poteſt autẽ Aphoriſmi ſenſus eſſe talis, quòd ſenes ipſi facillimè ferunt inædiã, ęgerrimè pueri, qui autem inter mediam habent ætatem medio modo ſe habent: quia non ita facilè ferunt inædiam, vt ſenes, nec ita ægrè vt pueri; ſed pro Aphoriſmi clariori intelligentia primo uidẽdum eſt, ut optimè facit Galenus in commento, in quo conſiſtat facilitas, & difficultas tolerandi inędiam, & dicit Galenus conſiſtere in eo, quòd homines uel appetunt, vel quòd ex inędia lęſionem percipiunt; vnde illud ſequitur, quòd qui magis appetunt, & qui ex inędia magis læduntur, hi difficillimè tolerant ieiunium, & inædiam. contra uerò qui non ita appetunt, nec ita ex inædia lęduntur hi facillimè ferunt inędiam; unde hinc poteſt inferri, quòd cum ſenes nec admodum appetant, nec ex inędia admodum lędantur, hinc eſt quòd facillimè ieiunium ferunt; contra uerò pueri, quia ex inædia maximè lęduntur, ac quia maximè appetunt minimè ieiuniũ tolerant. ſi uerò medias conſideremus ætates: qui ſunt in ætate conſiſtenti facilius ieiunium ferunt, quàm adoleſcentes; nam in ętate conſiſtenti exiſtentes ſunt magis proximi ſenectuti, quàm pueritię; unde nec ita appetunt, nec ita ex inædia læduntur. Contra uerò adoleſcentes non ita ieiunium ferunt: quia ſunt proximiores pueris, unde magis appetunt, ac magis ex inædia læduntur, quàm in ætate conſiſtentiæ exiſtentes.

Ex his ergo patet facillimè ieiunium ferre ſenes, minus qui in ętatem conſiſtenti ſunt, ad-

huc

Cõtinuatio Aph.

Ad uires quæ reducantur.

Dub. Sol.

Habitus qui uictũ minuẽtẽ permittat, ac coindicet, & q inhibeat, & cõtraindicet, ſic & quę tẽperatura, & q ætas. Aerẽ frigidũ coindicare victũ minuẽtẽ calidiorem, & ſicciorẽ prohibere.

Cur Hippoc. per res naturales, & nõ naturales ætatẽ tãtum ꝓponat.

Scopus Hipp. in præſenti Aphor.

Senſus Aphor.

In quo conſiſtat facilitas, & difficultas tolerandi inędiam. Qui facilius, uel difficil. ieiunium ferant, & cur.

Digitized by Google

adhuc minus, qui in adoleſcentia: omnium autem minimè pueri, &c.

LECTIO XLIIII.

PRo recta Aphoriſmi intellectione duo ſupponebat in comm. Gal. vt oſtenderet quomodo ſenes facillimè, pueri uerò maxima cum difficultate ieiunium ferant: Alterum quoniã pueri maximè appetunt. Alterum, quoniam pueri quàm maximè ex inædia læduntur. ſed dicet quis cur pueri ex inædia maximè offenduntur, ac maximè appetunt? ſolutionem affert Hipp. in ſequenti Aphor. & ob id dicebat Gal. præſentis Aphoriſmi cauſam eſſe ſequentem Aphoriſmum: ſciendum tamen, ꝙ cauſa in nullo alio conſiſtit niſi, ꝙ ideo pueri magis appetunt, ac magis ex inędia læduntur, quia ſunt calidiores; & ob id difficillimè ieiunium ferunt. ſed cur cũ calidiores ſint pueri, magis fameſcunt, ac ex inędia lędunturꝛ Pro intelligẽtia. Quõ fiat fames paucis eſt ſupponendum; ſciendum ergo, ꝙ ex Ariſt. 2. de anima 28. contex. & Gal. 1. de ſymptomatum cauſis cap. 7. hẽmus, ꝙ ad hoc ut fiat fames opus eſt, ut inſurgat facultas, ſeu potentia animalis in ore uentriculi ad appetendum cibum; excitatur autẽ hic appetitus, quia facultas animalis perſentit ſenſum quendã ſuctionis, quæ fit à venis à uentriculo attrahentibus: ſed venæ ea de cauſa alliciunt à uentriculo, quia inaniũtur: Inaniuntur autem, quia membra corporis totius ob indigentiam ad ſe alliciunt alimentum, quod uenas ipſas replebat; vnde quantò eſt maior indigentia in mẽbris, tantò magis à uenis membra alliciunt alimentũ; & ideò venæ magis exinaniuntur, & quo magis exinaniuntur, eò magis attrahunt à ventriculo: quo autẽ magis attrahunt à uentriculo, eò magis facultas ſenſum ſuctionis perſentit, & ſic eò magis fit appetitus cibi: unde ſequitur quòd quanto maior eſt indigentia in membris, tanto fit maior fames. Quib. ſic conſtitutis, ſi ulterius progrediamur: Facillimum eſt addere, quòd quanto corpus eſt calidius, tantò magis reſoluet, ac exinaniet membra, & eſt cauſa maioris indigentię; unde ſequitur, quòd quanto calor ſit potentior, & uegetior, eò ſit maior fames. Et ideo (ut ad propoſitum noſtrum reuertamur:) quia pueri ſunt calidiores, ac magis abſumunt: ideo magis appetunt, ac ex inędia læduntur. Per calorem autem, non calorem ventriculi intelligimus, ſed totius corporis; & propterea Ariſtoteles, & Galenus proponunt calorem totius; namque calor uentriculi, uel eſt intenſus, uel diminutus, uel moderatus: ſi intenſior fuerit, non erit in cauſa famis, ſed potius ſitis; & ideò quanto homines calidius habebunt orificium uentriculi, tantò magis ſitient: non dico fameſcent: quia hoc de ſiti, non de fame uerum eſt. Si verò moderatus fuerit uentriculi calor, erit cauſa appetentiæ, quia à calore moderato operationes optimæ proueniunt. Diminutus etiam calor cauſa eſt appetentiæ. ſed appetentia hæc non ita naturalis eſt, vt quæ fit à calore moderato; & ideò licet frigidus ventriculus magis appetat, quàm concoquat, hic appetitus tamen non eſt naturalis, ſed contra naturam: Per calorem ergo intelligatis calorem corporis totius: quia hic eſt cauſa appetentiæ, & ad hanc ueritatem reſpiciens Philothęus dixit quòd corpora, quæ calida ſunt, magis appetunt, quàm frigida: quia calida corpora facilius reſoluuntur: vnde locum habet indigentia, & ob id appetitus; quia appetitus ratione ſit indigentiæ, ſecus autem eſt de corporibus frigidis; & ob id Ariſtoteles quarto, de gener. animal. capite quinto dicebat, quòd calidum appetit, ac cito etiam concoquit: frigidum uerò non ita appetit. His explicatis facilis modo eſt reditus Aphoriſmus, in quo habet Hippocrates. *Senes facillime ieiunium ferũt:* Quia non ita appetunt, cum non admodum calidi ſint. *Secundo loco, qui ætatem conſiſtentem habent.* Quia hi non ſunt ita frigidi, ſed aliquo pacto etiam calidiores. *Minus adoleſcẽtes.* Quia calidiores. *Minimè pueri.* Quia calidiſſimi.

Et ad hoc reſpexit Oribaſius, & etiã Philothæus cum dixere ſenes facillimè ieiunium ferunt: quia ſenum corpora non ita reſoluantur, præterea etiam præter id, quod frigida ſunt, non in cõtinuo ſunt motu, ſed immobiles manent, atque quieſcunt; præterea (vt dicebat Oribaſius) ſenes ſi de primo loquamur ſenio, multa abundant pituita dulci, quæ eſt in cauſa, ut non appetant alimentum. quia hæc pituita poteſt in alimentum uerti, & eſt benigna. Secundo loco ſunt conſiſtentes, qui minus ferunt: quia magis mouentur, ac maiorem etiam habent calorem. Minus adhuc ferunt ieiuniũ adoleſcentes, quia eorum calor eſt ſatis abſumens, præterea non ita quieſcunt, vt ſenes, & qui in ætate ſunt conſiſtenti; ſed ſunt magis exercitijs deſtinati. omnium autem minimè pueri: quia ſunt etiam calidiores adoleſcentibus, cũ ſint maximè proximi generationi: adeò ut nihil aliud eſſe uideatur puer, quàm calor; præterea habent corpora laxa, ac humida, cuius ratione facillimè reſoluuntur; ac ideò multo indigent alimento, ac inędia tolerare non poſſunt: præterea ſunt in cõtinuo motu, & propterea addebat Hippocrates hoc potiſſimum eſſe in pueris, qui ſunt uiuidiores; nam hi ſunt calidioris, & vegetioris naturæ. Et præterea maximè omnium mouentur, ac agitantur. ſed modo his uiſis ponderemus uerba. Dicit Hippocrates. *Senes facillimè ieiunium ferunt.* Quo in loco duo ſunt declaranda, alterum quid per ſenes: Reliquum quid per ieiunium intelligat Hippocrates, ſed hoc in loco ſolent aliqui longiores facere diſcurſus de ætatibus. Nos autẽ id ſatis breuiter tractabimus, quia hoc ſpectat potius ad Auicennam interpretantes in prima primi, vbi ex profeſſo de ætatibus verba fiunt; Hic autem ætates, ut ætates non proponuntur, ſed ut coindicantes, uel ut contraindicantes. & tertio etiã Aphoriſmorum magis eſt hæc tractatio accommodata; ſed nos quæ dicemus ex Gal. erunt deſumpta tertio Aphoriſmorum, & præcipuè à dimidio libri vſque ad finem, præcipuè uerò ex his locis ex commento vigeſimoſeptimo, & trigeſimo eius libri, & ex nono commento Quinti Aphoriſmorum, ex quibus locis habemus ætatem in quatuor diuidi differentias. In ętatem puerilem, Adoleſcentię, Conſiſtentiæ, & Senectutis. Quantum ad ętatem puerilem triplex hæc eſt Infantilis altera, quæ per menſes durat: Dentium ſecunda, quę vſque ad ſeptimũ protrahitur annum, & per ſeptem annos durat: Tertia eſt, quæ propriè Pueritia dicitur, & durat per aliud ſeptenarium, nempè ad decimumquartũ vſq; annum. Qui eſt terminus etiam in quo licet venam ſecare. Adoleſcentia inſuper in tres diuiditur: in Pubertatem, & in Adoleſcentiam propriè dictam, ac in Iuuentutem. Pubertas à 15. vel 14. excluſiuè incipit anno, & durat per alios ſeptem annos, nempè ad vigeſimumprimum annum; Aduertendum aũt, ꝙ non eſt poſſibile ita certum ſtatuere terminum hunc pubertatis, nam in aliquibus vſque ad 21. protrahitur, in aliquibus uerò vſque ad 18 annum, & in quibuſdam vſque ad 19. pro diuerſitate complexionis, & temperaturæ: Quidam. n. ſunt, in quibus ſenectus accellerat: quidã in quibus tardius aduenit. Adoleſcentia etiam per unum ſeptenarium durat. vnde in quibus Pubertas ad 18. deueniebat, ĩ his adoleſcẽtia vſque ad vigeſimumquintũ conſumitur; in quib. verò pubertas ad 21. Adoleſcentia ad 28. perficitur

Dub.

Sol.

Dub.

Qũo fiat fames.

Cur pueri magis appetãt.

A calore moderato optimæ pueniũt operationes

Calor totius corporis cã appetentiæ.

Calida corpora magis appetere, quam frigida, & cur.

Expoſit

Cur ſenes facillimè ieiunium ferunt, nec multum appetũt, vt pueri.

Puer nihil aliud eſſe uidetur, quã calor.

Duo declarãda.

Aetatũ diuiſio.

Digitized by Google

tur annum. Poſtea eſt iuuentutis ætas per alium ſeptenariũ protracta, népè vſq; ad trigeſimumquintũ in his præcipuè, in quibus adoleſcentia ad uigeſimumoctauum vſque extendebatur. Tertia eſt conſiſtẽtiæ ætas, quæ per quatuordecim perdurat annos, per duplex ſcilicet ſeptenarium, nimirum vſque ad quadrageſimumnonum annum. ſuccedit quarta, & ultima ætas ſenilis, quæ ſubdiuiditur in primum, & ſecundum ſenium. Primum ſenium durat quatuordecim annis, ideo vſque ad 63. & extéditur annum, qui maximè cunctis periculoſus habetur. Poſtea eſt ſecundum ſenium, qui ſi ad 70. vſque conſideretur dicitur extremum ſenium: ſi verò ulterius, non modo extremum ſenium, ſed ætas etiã decrepita. Quibus ita cõſtitutis, cum Hippocrates dicit; *Senes, &c.* Cùm ſenes ſint tùm primi, tùm ſecundi, de quib. intelligit? Gal. in comm. duas dat expoſitiones, in quarum altera excipit ſecundum ſenium, & tantum primum intelligit: ſecundum alteram, intelligit vtroſq; ſenes; ſed non ita id eſſe ſimpliciter intelligendũ monet Gal. nam ſi per ſenes tùm primos, tùm poſteriores intellexerimus, debemus mutare uerbum ieiunium; nam ſi intelligere uoluerimus per ieiuniũ inædiam, primi ſenes facillime ferunt ieiunium, & inædiam: quia non reſoluuntur, ac præterea referti ſunt pituita dulci, quæ eſt Theſaurus ipſius alimenti. ſed poſtremi, & ſecundi ſenes non poſſunt ferre inędiã, quia uires in eis ſunt ſatis exiles, & languidæ, & propterea cum inædiam non poſſint ferre, opus eſt mutare verba, ut ratione primorum ſenum per ieiunium intelligamus inædiam: ratione ſecundorum per inædiam paucitatem cibi intelligamus, ideſt, ut parum & ſæpe cibum exhibeamus; nam (inquit Galenus) poſtremi hi ſenes non poſſunt tolerare multum cibum, ſunt enim inſtar lucernæ penè extincta, in qua ſi uolumus multam quantitatem olei ſimul ingerere, ex toto extinguetur flamma; & ideò paulatim oleum eſt addendum. A pari in poſtremis ſenibus, cum uirtus ſit penè extincta, opus eſt reficere uires frequenter, ſed paulatinè; & ideo per ieiunium paucitas cibi eſt intelligenda. ſecundum uerò alteram expoſitionem, ſi tantum primos ſenes intelligamus (ſecundis excluſis) per ieiunium opus eſt accipere inędiam, i. victum minuentem vires; ſed cum duplex ſit hæc expoſitio, quæ proximior eſt artificio Hippocratis? Dicerẽ cum Philotheo, qui vult duplicem hãc expoſitionem, quòd multò artificioſior eſt ea, in qua tantum primum ſenium includitur (excluſo ſecundo.) Adeo ut dicamus. *Senes facillimè ieiunium ferunt.* Pręter eos, ſcilicet, qui ad extremam ętatem deuenerint, quòd autem hęc expoſitio melior ſit, facilè haberi poteſt, quia inſtitutum Hipp. in hoc Aphoriſmo eſt loqui de uictu minuente uires, ſumpta coindicatione, ac cõtraindicatione ab ętate. Ideò non de paucitate cibi, ſed de uictu minuente uires loquitur; præterea Hippocrates grauiſſimus author proponens primum ſenium tãtum, cognouit, quòd facilè quilibet poterit habere ſecundum ſeniũ; nam in his non conuenit inædia; tùm quia non admodum ferunt, tùm quia ſi conſideremus extremum ſenium, illa ætas cum morbo coincidit, ut optime Ariſtoteles dicit quinto de gener. animal. vbi ſenectutem morbum appellauit, morbum (inquam) ex lege naturæ, quia quàm maximè videtur ſenectus recedere à re ſecundum naturam. His itaque habitis facile eſt, quid per ieiunium uelit Hippocrates intelligere; nam debemus eum uictum intelligere, de quo in pręcedentibus Aphoriſmis; vnde cum in eis ſit habitus ſermo de uictu minuẽte vires, à pari, & in hoc Aphoriſmo loquitur Hippocrates de uictu minuente vires, quatenus ab ætate uel coindicatur, uel contraindicatur, &c.

Per ſenes quos itelligat Hippoc.

Senes q nõ ferãt inędiam, & nequeant multum cibi admittere.

Senes inſtar lucernæ penè extinctę.

Hipp. in hoc Aphor. nõ de paucitate cibi, ſed de victu uires minuẽte loqui.

Senectus morb. ab Ariſt.

Quid p ieiuniũ.

LECTIO XLV.

VT integrè hic Aphor. perſoluatur, nihil aliud remanet, niſi ut litera percurratur, Dicit igitur: *Senes facillimè*. Cauſam ſumpſimus ex comm. Gal. q hoc ideo eſt, tùm quia ſenes non appetunt, tùm quia non multum ex inædia offendũtur, & cauſa huius eſt. ſ. q non lędãtur ex inędia: quia calor in eis non eſt intẽſus, ſed remiſſus potius; & ideo eſt cauſa multi humoris pituitoſi dulcis, nõ modo in ventriculo, ſed in uniuerſo corpore. Aduertendum tamen, quòd frigidus humor in ore uentriculi tũ appetitus, tùm deſtructionis illius poteſt eſſe cauſa, diuerſimode tamen; nam ſi humor ille pituitoſus immodicus fuerit, deſtruit appetitum; ut ab Auicenna habetur capite proprio, & à Gal. 1. de ſymptomatũ cauſis cap. 7. vbi autem non eſt multus, ſed paucus, tunc non deſtruit, ſed potius producit appetitum ſui frigiditate; cũ itaq; ſenes primi abundent pituita dulci, & multa, ideo non appetũt: quia (vt dicebat Gal. 2. de ratione vict. 30.) vbi adeſt plurima copia pituitę, hæc in ſanguinẽ verti poteſt, & hac permanẽte non indiget corpus nouo alimẽto. poſtea addit. *Secundo loco, qui ætatem conſiſtentem habent.* Gal. hanc partẽ interpretans dicit, q per ætatem conſiſtentem intelligit mediam ætatem inter ſenectutem, & iuuentutem, & licet Hipp. non fecerit (inquit Galen.) mentionem de iuuentute, quæ eſt ætas media inter conſiſtentem, & adoleſcentiam, nos tamen eam intelligere poſſumus, & facilè; nam ſi qui ſunt in ætate cõſiſtenti magis tolerant ieiunium; qui in adoleſcentia minus, quia illi ſunt propinquiores ſenectuti, hi pueritiæ: ergo qui in iuuenili ætate ſunt, medij inter hos exiſtunt. Aduertendum tamen, q cum dicimus ætatem cõſiſtentem, nõ debemus intelligere q in ea ætate calor ſit in flore ſuo, adeò vt nullo pacto diminuatur; ſed eam intelligimus ætatem, in qua calor aliquantò ſit mitior; dicitur tamen ætas conſiſtendi, quia eſt maximè vicina vigori, ideſt ætati iuuenili. Eſt enim a 35. anno vſq; ad 49. vnde Gal. dicit 3. Aphor. 30. q hæc ætas dicitur cõſiſtens, quia & ſi calor non conſiſtat, tamen quò ad ſenſum virtus omnes exercet operationes, ut nulla in eis appareat diminutio. Hæc aũt ætas ſecũdo loco fert inędiam, quia eã non fert facillimè; ſed facilè: quia calor incipit remitti, nõ eſt tamen ita remiſſus, vt in ſenectute, nec ita intenſus, vt in iuuentute, & in adoleſcentia. Addit. *Minus adoleſcentes*. Per adoleſcentes tùm adoleſcentes propriè dictos intelligere debemus, tùm in pubertate conſtitutos, tùm in iuuentute; hi enim minus tolerant inędiam, quoniam calor eſt ſatis ualidus, atque abſumens, ut propterea magna fiat indigentia, quæ poſtea eſt cauſa appetitus, licet in pubertate exiſtentes maiori cum difficultate, quàm adoleſcentes, & hi maiori, quàm iuuenes, iuuenes uerò minori, quàm hi. Aduertẽdum autem, q Hipp. proponit ætates ex toto coindicantes, ex toto contraindicãtes, & eas, quę neque ex toto coindicant, neque ex toto contraindicant: & id probatur tùm ex rei natura, tùm ex uerbis Hipp. Ex rei natura; nam ſi ętas ſenilis ex toto coindicat uictum minuentem, puerilis ex toto illum contraindicat. ergo mediæ ætates neque ex toto coindicant, neque ex toto contraindicant, & hoc declarant uerba Hippocratis; nam dicit. *Senes facillimè ferunt ieiunium*. Vt ex toto coindicantem ætatem proponeret; poſtea. *Pueri omnium minimè*. Vt ex toto contraindicantem ætatem adiungere; nam impoſſibile eſt, vt pueri admittant uictum minuentem. Dicit. *Adoleſcentes minus, in ætati conſiſtente exiſtentes ſecundo loco.*

Senes cur non lędantur ex inędia. Frigidus humor i ore vẽtriculi, tũ appetit⁹, tũ deſtructionis illius cauſa.

Per ętatẽ conſiſtẽtẽ, quàm ætatẽ intelligat Hipp.

Not.

Aetas cõſiſtẽs, cur ita vocetur.

Per adoleſcentes quos audire oporteat.

Not. Aetatem ſenilẽ ex toto coindicare victum minuẽtem, puerilẽ contraindicare.

Medias medio mõ ſe habere.

Vt

Vt oſtenderet has ætates; uel non ex toto coindicantes, vel contraindicantes; nam adoleſcentia magis contraindicat, minus coindicat. Conſiſtentia magis coindicat, minus contraindicat. Addit *omnium minimè pueri*. Quoniam ſunt contraindicantes victum minuentem; & cauſa eſt, quoniam in pueris calor eſt plurimus, licet enim, (vt ſequenti Aphoriſmo fusè dicemus,)

Calor in iuuenib. inteſior, quàm in pueris.

calor in iuuenibus ſit intenſior, ac maior, cuius rei ſignum eſt: quia magis calefaciunt iuuenes; Et propterea ſit magis abſumens; quoniam autem non modo ex parte agentis regulatur actio, ſed ex parte paſſi, & reſiſtentiæ; ob id ſequitur quòd ſit maior actio in puero: quia in puero ex parte paſſi ſit facilior, ac maior conſumptio: Præterea diſpoſitio corporis eius facilè reſoluitur; & ob id pueri ſunt contraindicantes victum minuentem, ſed addit Hippoc. *Præſertim qui inter hos ſunt viuidiores*. Si rectè conſideremus Galenum in commento facile eſt colligere,

Corpus calidæ, & ſiccæ tẽperantiæ non ita facile ieiuniũ ferre, ut frigidę, & humidæ.

quòd Hippocrates hic proponit uictum minuentem, vt contraindicatur non modo ab ætate, ſed à temperamentis; nã dicit Hipp. propoſuiſſe hanc particulam, vt ſignificaret diuerſas temperãtias; nam pueri viuidiores ideo omnium minimè ieiunium ferre poſſunt: quia ſunt calidiores; Vnde colligatis, quod quoties corpus aliquod eſt calidæ, ac ſiccæ temperantiæ non ita facilè ieiunium ferre poteſt, vt quando eſt frigidæ, & humidæ, vt optimè dicebat Galenus ſecundo de ratione vict. vigeſimonono, & trigeſimo; nam in his redundat ſuccus pituitoſus, (intelligo autem pituitam benignam, quæ in ſanguinem verti poteſt;)

Pituitam vitream nullo pacto in alimentum uerti.

nam cruda illa pituita, ut vitrea nullo pacto conuerti poteſt ad benignam, & in alimentum; Nam dicebat Galenus duodecimo metho. 3. quòd quoties fuerint corpora ſucco crudo referta, & ex alia parte fuerit morbi vehementia, cuius ratione opus ſit uti victu minuente, tunc deſperata eſt ſanitas; quare de pituita dulci intelligendus eſt, cuius ratione facile ieiuniũ ferre poſſunt;

Tẽperaturæ, quę magis, & q̃ minus ieiunium ferant.

Et ab hac veritate non recedens Galenus octauo meth. octauo, dicebat temperaturã frigidam, & humidam facilè ferre ieiunium: Secundo humidam: Tertio frigidam: Quarto frigidam, & ſiccam; nam ratione ſiccitatis non ita facilè ipſum ieiunium fert. Sed cum caliditas iuncta eſt cum ſiccitate difficillimè fertur ieiunium; Et ob id etiam tertio capite octaui lib. method. dicebat; Quædam eſſe corpora, quæ facillimè inædiam illam ferunt; Vnde ex inædia illa triduana maximum ſentiunt iuuamentũ, non autem nocumentũ. Et hæc ſunt corpora pituitoſa: Aliquæ ſunt naturæ, quæ maxima cum difficultate hanc triduanam ferunt inædiam, ut bilioſa corpora; Quædam verò ſunt corpora, quæ medio modo ſe habent; nam nec maximè læduntur, nec maximè iuuantur eſt illa; & hæc ſunt temperata corpora. Et ob id Hippocrates ſeptimo Aphoriſ. 59. dicebat: Corporibus habentibus carnes humidas, ideſt corporibus pituitoſis conuenire inædiam;

Pituitoſa temperatura coindicans uictũ minuẽtem: bilioſa cõtraindicans.

Quare pituitoſa temperatura eſt coindicans uictũ minuentem, bilioſa contraindicans; & idem dicatis de reliquis coindicantibus, & contraindicantibus, quatenus ad vires referuntur; vt de conſuetudine; nam ſi quis multum comedere fuerit aſſuetus; non ita ut morbus indicat, eſt nutriendus; Vnde Galenus primo ad Glauconem in cap. 9. Vbi tertianam intermittentem exquiſitam curat; dicit quòd quantum eſt ex ratione ipſius febris, cum ipſa nõ pertranſeat ſeptimam periodum, liceret uti ſola ptiſſana colata; ſi quis tamen delicatioris fuerit naturæ, & multa comedere fuerit conſuetus, non modo ptiſſanam colatam ei exhibemus; ſed & olera, imo oua, imo piſces, imo etiam carnes: Ecce quantus ſit aſcenſus ratione conſuetudinis, & quod de conſuetudine dicitur: Idẽ de alijs, quæ ad vires referuntur dicendum; Vnde ſi vultis verã, & abſolutã huius Aphoriſmi expoſitionẽ habere, videte Galenum primo de ratio. vict. commento 44. Vbi Hippocr. ſolas proponere videtur vires, dicit Galenus, quòd per vires debemus intelligere ea etiã,

Ad vires quę reducantur.

quæ ad vires reducuntur, vt ſunt ætas, temperatura, corporis habitus, diſpoſitio ventriculi, vita anteacta, atque deniq; aer ambiens; Vnde proponit ipſe hoc exemplum: ſi fuerit quis pleuriticus, & ſit in ætate, ac temperatura media conſtitutus, habitu autẽ corporis non raro; ſed denſiori, ſitque hic aſſuetus vti cibo non admodum copioſo, & quò ad diſpoſitionẽ ventriculi, ſit ventriculi optimi, nullamque in eo læſionem habeat: & quò ad vitam ante morbum, ponatur, quòd præter conſuetudinem ſuam non ſe cibis repleuerit, ſitque in ambiente temperato: & ſit ſcopus ab Hippocrate propoſitus vtendi victu vires minuente: cui dubiũ eſt, quòd hoc victu in hac pleuritide vti liceat? Nam cum pleuritis tenuem indicet victum: omnia alia hæc ſunt coindicãtia, & nihil eſt, quod contraindicet. Quòd ſi quis fuerit pleuriticus in adoleſcentia: ſitque temperaturæ calidioris, & ſiccioris, habitus verò gracilis, & rari, aſſuetusque ſit veſci copioſis cibarijs, ac os ventriculi infirmũ habeat, & antequàm lapſus fuerit in ęgritudinẽ præter conſuetudinẽ, ut quia exercitijs traditus fuerat, inædia potius fuerit vſus, quam cibo: & ſit in ambiente acre æſtiuo, calido ac ſicco, quis ambigit, quòd in tali adoleſcente impoſſibile eſt, ut eum adhibeamus victum, qui a morbo indicatur. Quia quamuis ratione morbi victu minuente ſit vtẽdum, tamen habemus omnia, quæ ad vires referuntur, cõtraindicantia; ſed pro ſolutione multarũ difficultatũ eſt aduertendum, quòd Hippocratis regula vera eſt, dummodo cætera ſint paria. declaro; nam vbi vos, exempli cauſa, conſideratis temperaturam frigidam, eamque cum calida confertis, nulli dubium, quòd temperatura frigida magis inędiam tolerat, quàm calida, dummodo cætera ſint paria; nam vos non debetis comparare temperaturam frigidam pueri cum calida ſenis, quia cætera non ſunt paria, ſed temperantiam frigidam pueri cum calida pueri; nam ille puer, qui eſt calidioris temperaturæ, difficilius feret ieiunium, quàm qui frigidioris. ſed Oribaſius dubitat, cur primo loco propoſuit ſenes, ultimo pueros.

Cur primo loco ſenes proponit. Hippoc. ſecundo pueros.

Reſpondet quia qui dicit ſenes, dicit pueros, non tamen valet oppoſitũ; ſed nolo eam reprobare, & quamuis nullo credam hoc artificio factum fuiſſe, dicerem tamẽ ego potius ſic collocaſſe Hippocratem, quia cognouit ætatem ſenilem eſſe coindicantem, puerilem contraindicantem, modo à facilioribus eſt exordiẽdum, ſed facilius eſt inſtituere victus rationem quando cũ morbo conſentit ætas, quàm quando repugnat, & contradicit ſeu contraindicat, & ideo voluit primo ſenilem ætatẽ coindicantem, ultimo puerilem contraindicantẽ apponere, & hæc de hoc Aphor. dicta ſint ſatis, &c.

Victus rationẽ facilius inſtitui qñ cũ morbo cõſentit ætas. Et ẽ contra.

LECTIO XLVI.

APHORISMVS DECIMVSQVARTVS.

Qui creſcunt plurimum habent calidi innati, plurimo igitur indigent alimento: alioquin corpus abſumitur. Senib. verò parum calidi innati

naturali ineſt, paucis propterea fomitibus egent; quia à multis extinguuntur. Hanc etiam ob cauſam febres ſenibus non ſimiliter acutæ fiũt, frigidum enim eorum corpus.

Aphoriſmi introductio.

QVi creſcunt plurimum habent, &c.* Pro recta introductione huius Aphoriſmi, in quo habet Hippocrates; *Qui creſcunt, &c.* Iam vos cognouiſtis, quomodo fuerat Hippoc. inſtitutus ſermo de ratione diætandi infirmos, & cum in ſuperioribus Aphoriſmis locutus fuiſſet de victu minuente tum tenui, cum tenuiſſimo in virtute morborum indicantium, & virium tum coindicantium, cum inhibentium, & in ſuperiori Aphoriſmo decimotertio locutus fuiſſet de coindicantibus quidem; ſed ſecundariò, vt uidelicet ad vires referuntur, quandoquidem ſermonem habuit de ætatibus, modo propoſitũ eius in præſenti Aphoriſmo eſt tradere rationem eorũ, quæ in ſuperiori dicta ſunt Aphoriſmo. Cum enim dixerit ſenes faciliimè ieiunium ferre, pueros maxima cum difficultate, nunc reddit cauſam huius. Patet autem introductio hæc tum ex Philothæo, tum maxime ex Galen. qui aſſeruerunt, reddere Hippocratem in hoc Aphoriſmo cauſam eorum, quę in ſuperiori dixit. Vnde ſi hic redditur cauſa ſententię ſupra propoſitæ, dicendum, ꝙ hęc pars non eſt Aphoriſmus, ſed ratio Aphoriſmi ſuperius poſiti. Quæ tñ ratio (quantum ad diuiſionem attinet) diuiditur, nã proponit Hippocrates tum rationem, tum rationis confirmationem ibi. *Hanc etiam ob cauſam febres ſenibus, &c.* Quam rationis confirmationem vocauit Galenus ſignum, quia eſt à poſteriori, non autem à priori. In primis autem Aphoriſmi talis eſt ſenſus, ꝙ videlicet pueri difficillimè ieiuniũ ferunt, quoniã qui creſcunt plurimum habent calidi innati, & qui plurimo calido innato abundant, plurimo indigent alimento. Contra verò ſenes faciliimè ieiunium ferũt, quia modicum habent calidi innati, & ideo non egent plurimo alimento, imo ex plurimo alimento calidum ſuffocatur. Quòd autem ſenes calidi natiui modicum quid habeant, id hoc ſigno probari poteſt, nam ſenes febribus acutis non ita facilè corripiũtur. Hic eſt Aphoriſmi ſenſus. Ex quo facilè haberi poteſt continuatio huius Aphoriſmi cum ſuperiori. Dicit autem. *Qui creſcunt.* Vbi ſunt duo declaranda. Alterum quid per incrementum intelligat. Secundum cum incrementum ſit alicuius incrementum, quid illud eſt, cuius hoc dicitur eſſe incrementum, Quò ad primum facilè apud omnes conſtare poteſt. Hippocratem per incrementum intelligere verum incrementũ, quod fit ſecundum tres omnes dimenſiones longitudinem, latitudinem, & profunditatẽ; Ideoque excluditur illud incremẽtum, quod aliquando fieri ſolet in ætate prouectis viris, quo pingues fiunt; nam hoc non eſt ſecundum omnes dimenſiones; & ideo quò ad ſecundum attinet, Hippocrates per eos qui creſcunt intelligit tum pueros, cum adoleſcentes, maximè verò pueros: nam cum hi maxime calidi ſint, minimè tolerare poſſunt ieiunium. Addit poſtea Hippocr. *Plurimum habent calidi innati.* Pars hæc difficillima eſt, ut ferè non ſit difficilior aliqua tractatio in tota arte medica; Nam moderni ſe extricare neſciunt, & proponunt modo unum calorem, modo alium, &c. Ob id ut ad radices vſque intelligatur ſummum Diuini Hippocratis artificiũ, duo ſunt facienda: Primò enim declarandum eſt, quid ſit calor innatus: Secundum eſt, quòd ex ſuperiori pendet, quomodo qui creſcunt plurimo abundant calido innato. Ex his enim ſententiam Hippocratis facilè percipietis. Quãtum ad primum attinet, antequam definitio caloris innati proponatur: ſciendum ex mente Ariſt. ſecundo de partibus cap. ſecundo; Quòd ea, quæ calida ſunt, vel ſunt per ſe calida, vt ignis: vel per accidens calida, vt aqua feruens: Præterea ibidem dicebat Ariſtot. ꝙ quæ ſunt calida, vel ſunt calida actu tantum, non poteſtate, vt aqua feruens: uel poteſtate tantum, ut piper; non enim dicitur actu calefactum; vel utroque mõ poteſtate. i. & actu, ut ignis. Quibus ſic conſtitutis ſcire oportet, ꝙ quando ſermo eſt de calido innato, ſermo eſt de re actu, & potentia ſimul calida; Calor autem hic hoc modo acceptus, ut dicit Galenus in lib. contra Lycũ. & in hoc com. bifariam accipi poteſt, altero modo pro qualitate, cuius nomen eſt caliditas: altero modo pro ſubſtantia, & corpore calido. Hic autem (dicit Galenus) ſumitur ab Hippocrate pro ſubſtantia; & propterea errant, qui calumniantur Hippocratem, vt paulo infra in defenſione Hippocratis dicemus. Sed hic calor inſitus, qui ſubſtantia eſt, interdum calor inſitus, & natiuus, interdum etiã ſpiritus inſitus vocatur, & fuit ſententia Gal. 5. ſimplic. c. 8. & 9. ibi. n. calorem naturalem modo calorem natiuum, modo ſpiritum inſitum vocat, & has etiam voces obſeruauit Ariſtot. vt videre poteſtis apud ipſum 2. de gene. animal. cap. 3. vbi dicit, quòd in ſemine eſt calor, qui facit, quòd fęcunda ſint ſemina, & dicit hunc calorẽ non eſſe ignem, ſed ſpiritum quẽdam in ſemine contentum. Quare vocat calorem natiuum ſpiritum. Sed quiſpiam ambiget ergo calor natiuus, & ſpiritus naturalis nõ differũt? Dicemus nos infra in hoc cõ. fuſius iſta maximè differre, nũc autem hæc ſufficiat authoritas, Galenus duodecimo meth. quinto dicit ſe ſemper fuiſſe ambiguum, an ſpiritus naturalis detur, nec nè: ergo ſpiritus naturalis non eſt calor natiuus: quia de calore natiuo an detur, neque ipſe, neque alius quiſpiam unquam dubitauit; Quibus modo ſic conſtitutis proponamus definitionem caloris natiui, & talem, vt ex ea non modo eius eſſentia; ſed etiam poſſint apparere proprietates omnes conſequentes naturam caloris natiui; imo, ut ex hac definitione tollantur omnes difficultates, & præcipuè maxima illa quæſtio: an vnus, vel multiplex ſit calor; Hæc enim ſunt perfectæ definitionis munera ex Ariſtot. Calor igitur naturalis, ſeu ſpiritus inſitus eſt corpus miſtum, genitum ex ſemine, & ſanguine menſtruo ab agente naturali, pro animæ operationibus obeundis. Hæc eſt ſatis exquiſita caloris natiui definitio: Quam declaro, & formalibus Gal. verbis confirmo. Diximus eſſe corpus; nam accipimus calorem pro ſubſtantia, & non pro qualitate cum Galeno in præſenti commento: Et quia corpus vel eſt ſimplex, uel miſtum: dicimus cum eodem eſſe corpus miſtũ, imo ipſe ait in hoc loco eſſe corpus miſtum ex quatuor elementis; nos autem in definitione ita non diximus; quoniam elementa ſunt corpora nimis communia conſtituẽtia omnia ſublunaria: in definitione autem (ut rectè debebat) poſuimus componentia magis proxima: & ideo diximus eſſe corpus compoſitum ex ſanguine menſtruo, & ſemine. Quod Galenus uidetur aſſerere, & in libro contra Lycum, ac in præſenti com. Et primo etiam de tuend. valet. 2. vbi aſſerit calorem naturalem fieri ex principijs generationis, i. ſanguine mẽſtruo, & ſemine, hæc enim ſunt generationis principia Gal. teſte. Propoſuimus etiam in definitione cauſam agentem, cum diximus ab agente naturali, pro cuius partis declaratione ſcire

Margin notes (left column): Propoſitum Hippocr. — Diuiſio — Sentẽtia Aphoriſmi. — Per incrementum quid intelligat Hippoc. — Qui creſcunt.

Margin notes (right column): Duo declarãda. — Quid ſit calor innatus. — Calida dupliciter. — Calor dupliciter. — Calorem accipi ab Hipp. ꝓ ſubſtantia calida. — Calor naturalis, & ſpũs inſitus idem. — Dub. — Sol. — Caloris innati definitio. — Corpus duplex. — Calor naturalis ex quib. gignatur.

Digitized by Google

re oportet, quòd quamuis ad generationem horum inferiorum concurrat cauſa ſuperior: (quia ſol, & homo hominem generant,) tamen concurrit, ut cauſa æquiuoca, ac maximè vniuerſalis; & ut ad generationem hominis ſol, & homo concurrit, ſic ad generationem caloris naturalis in homine exiſtentis concurrit ſol, & homo; namque homo non modo generat hominem; ſed generando hominem, generat quęcunque in homine reperiuntur: & propterea generat principale inſtrumentum in homine, ideſt calorem natiuum; vt æquus cum ſole non modo æquum generat, ſed calorem æqui. Nos autem in definitione per agens naturale intelligimus agens ipſum vniuocum, hominē ſcilicet. Poſtea in definitione adiungimus cauſam finalem, cum dicimus pro animæ operationibus obeundis: neque enim citra finē, & maximum, debebat generari calor natiuus.

Calor natiuus ad quid genitus.

Quòd autem ſit factum pro operationibus obeundis ex Ariſtotel. colligi poteſt tum 2. de partib. animal. capite 7. & 4. de gener. animal. tùm præcipuè ex ſecundo de gener. animal. 3. ubi loquens de calore naturali dicit, quòd in calore hoc naturali reperitur natura, quæ proportione reſpōdet elemento ſtellarum; Et ob id non dicit calorē hunc eſſe cęleſtem, ſed proportione reſpondere elemento ſtellarum: quia vt cęlum nos generat, conſeruat, & auget, mediatè tamen; ita hic calor nō comburit, ut ignis, nec deſtruit; ſed generat, conſeruat, & auget: & ideo videtis, vt calor hic maximè conducit ad operationes obeundas. Quod Galenus etiā dicit 5. de facult. ſimplic. med. c. 8. & 9. Imò in octauo de placitis ſeptimo ex ſententia Hippocratis dixit Calorem naturalem eſſe authorem operationum: non tamen propterea credatis eſſe principale agens: quia ipſum eſt inſtrumentum principalis agentis, vt colligitur ex Galeno in ſecundo ad Glauconem 2. ubi dicit, quòd ſi calor natiuus non eſt principale agens, eſt ſaltem proximum inſtrumentum principalis agentis, & ideo ad operationes obeundas concurrit, ut inſtrumentum, ideſt vt cum quo fiunt actiones: quia alterum concurrit, vt quod, vt cōpoſitum ipſum, alterū, vt quo, vt ſcilicet principale agens, vt anima, qua viuimus, ſentimus, ſapimus, &c. & ideo Plato (licet loco citato non nihil a Galeno reprehendatur) vult a calore natiuo fieri operationes, vt ab igne, non quod vellet calorē natiuum eſſe ignem; nā & hoc eſt contra Ariſtotelem, veritatem, & ſenſum; ſed quia cognouit ignē eſſe maximè actiuū, vt explicaret in calore natiuo eſſe maximam hanc actiuitatem, dicit eſſe igneum. Hæc eſt definitio, & hoc modo explicata: Ex qua modo definitione patet, quòd calor naturalis eſt ſubſtantia quędam aerea, atq; aquea; nam cum dicamus ex Galeno primo de tuend. 2. fieri calorem natiuum ex ſanguine menſtruo, & ſemine, hinc ſequitur quòd ſit aereæ, ac aqueæ ſubſtantiæ; nam hęc principia calida, & humida ſunt. Quamuis dicat loco citato Galenus maiorem eſſe portionem in ſemine ſubſtantiæ igneæ, atque aereæ; in ſanguine verò maiorem portionem ſubſtantiæ aqueæ, & terreæ. Quæ verba ſano modo, & ad ſanū ſenſum ſunt referenda: nam poſſet dicere quis, Quomodo calor natiuus ſit ex materia humida, ſi in ſemine eſt maior portio materiæ igneæ, &c. in ſanguine terreæ, &c. verus quidem ſenſus uerborum Galeni in hoc conſiſtit, quòd ibi Galenus non cōparat elementa adinuicem in ipſo mixto, ideſt ſubſtantiam aeream, & igneam, cum aquea, & terrea; nam falſum diceret, ſed comparat ſanguinem cum ſemine: modo aliud eſt cōferre elementa in ſanguine, & in ſemine; aliud ſanguinem cum ſemine. Ideo eſt ita intelligendus Galenus, quòd in ſanguine eſt plus aqueæ & terreæ ſubſtantiæ, quàm in ſemine, non autem abſolutè loquendo, quàm igneæ, & aereæ. Quod cū ita ſit, colligitur etiam ex præſenti definitione, ut adnotauit Galenus rectè in præſenti commento, & aduerſus Lycum, quòd ſcilicet calor natiuus ſit temperaturæ calidæ, & humidæ, quòd ſit mitis, benignus, & non mordax, quòdq; habeat euaporationes ſuaues proportione reſpondentes euaporationi, quæ fit (ex Galeno) aquæ dulcis. Colligitur etiam ex hac definitione differentia inter calorem natiuum, & aſcititium; nam ut calor natiuus eſt temperatus, & ex ſubſtantia eſt aerea, & aquea, ac mites habet euaporationes: ſic calor aſcititius non eſt temperatus, ſed acris, & ſubſtantiæ non aereæ & aqueæ, ſed igneæ & terreæ; & hinc eſt, quòd habet mordaces, & acres euaporationes, quales ſolent efferri ex corpore calido ſicco: ſic ergo apparet, quomodo omnes proprietates innoteſcunt ex præſenti definitione, &c.

In calore natiuo natura, quæ proportiōe rñdet elemento ſtellarū.

Calor naturalis operationum author, tanquam inſtrum.

Calor naturalis cur ignis appellet à Plat.

Caloris naturalis ſubſtātia.

In ſāguine plus aqueæ, & terreæ ſubſtantiæ, q̄ in ſemine, igneæ, & aereæ.

Caloris naturalis tēperies.

Calor Aſcititius.

LECTIO XLVII.

Ex aſſignata caloris natiui definitione non modo oēs proprietates eluceſcunt, (vt uidimus,) ſed omnes etiā diluuntur difficultates, & præcipuè illa, an vnus tantum ſit calor, uel multi, quæ modo remanet explicanda. Doctiores propoſuerunt plures calores, cœleſtem, animalem, natiuum, aſcititium, Febrilem: & pręterea calorē elementarem, & uoluerunt hos calores non ratione tantum, ſed ſubiecto diſcrepantes eſſe. Quoniam autem reſolutio in paucis conſiſtit, ideo non expectetis, vt argumenta hinc inde adducam, ſed ſufficiat vnicam proponere rationem, quàm demonſtratiuam opinatur eſſe Fernelius, & unam authoritatem Ariſtot. quæ demonſtrare videtur calorē cœleſtem non ratione, ſed ſubiecto eſſe diſcrepantem à calore elementari. Ratio fuit, quia uos videmus Mandragoram eſſe frigidiſſimam, & tamen viuere; ſed hanc vitā non poteſt habere ratione caloris elementaris: quia a prædominio frigida eſt: ergo viuit ratione caloris ſuperioris, qui cœlitus ad hæc inferiora tranſmittitur; Quare calor cęleſtis ab elementari differt ſubiecto. Authoritas verò Ariſt. eſt ſecundo de gener. anim. 3. vbi dicit Ariſt. q̄ in ſemine eſt calor, qui facit, vt fœcunda ſint ſemina, & hic calor neque eſt ignis, (inquit) neque aliquod ex igne; Si ergo dicit non eſſe ignem, neque ex igne, ergo non eſt calor elementaris, ſed à cœlo proficiſcens. Et hunc Fernelium multi ſecuti ſunt, non tantum in calore elementari, & cœleſti; ſed in naturali, & aſcititio.

Dub. An unic' ſit tm̄ calor, an multi.

Fernelij opinio, & ratio.

Nos autem pro reſolutione dicimus omnes hos calores idem eſſe ſubiecto: quia omnes hi calores elementares ſunt, ac ex elementis proficiſcuntur. Id autem oſtendo primum in calore naturali; nam ubi id cognouerimus in calore naturali, de quo tota erat difficultas apud Fernelium, facilius id dignoſcemus in alijs, & ut omnia cum Galeno proponamus, dicit Galenus in pręſenti com. quòd calor naturalis eſt corpus compoſitum ex quatuor elementis, & euidenter id aſſeruit. Quod ſi hoc ita expreſsè dicit Galenus, neſcio cur hunc rē tā claram uoluerunt ita ambigere; ac prętérea ignoro, cur entia uoluerint ſine neceſſitate multiplicare: Quare dicendum eſt idem eſſe ſubiectum caloris naturalis cū elementari: quia ſit ex elementis, ac ſubſtantiæ eſt aqueæ, & aereę; Vnde pro argumentorum ſolutione unum notandum, qđ vidit grauiſſimus ille Philoſophus Ioannes Grāmaticus in ſecūdo de anima. 41. com. dicit enim hoc cognoſcens. f. quòd calor naturalis, elementaris, & animalis idem ſit; quòdque ſit in cauſa diuerſarum operationum non ratione ſubiecti, & materię, ex qua ſit calidum hoc innatum; ſed ex diuerſitate regulantis

Propria opinio, et difficultatis. Sol.

Calorem naturalē eſſe corpus cōpoſitum ex quatuor elemētis.

Calor naturalis, elementaris, & animalis idē diuerſus à diuerſitate regulantis.

Digitized by Google

gulantis tale inſtrumētū; nam inquit, v.c. accipiatur bipennis. Hæc ſi fuerit in manu mali artificis omnia deuaſtabit, neque quidpiā rectè arte factum fieri poterit. Si autem idem numero inſtrumentum ſit in manu artificis periti: hic nihil deuaſtabit, ſed omnia rectè fient; vnde videtis, quòd ex diuerſitate regulantis tale inſtrumentū fiunt tam diuerſæ operationes, bonæ, & malæ: & propterea Ariſtotel. duodecimo Metaphyſ. Comparabat calorem naturalem calori artificis: volens innuere, quòd quemadmodum ignis regulatur ab artifice, beneficio cuius artificis regulantis opera bona fiūt: ſic naturalis calor regulatur à natura; Vnde poſtea fiunt operationes naturæ. & ideo facilè dicere poſſum, quòd cum calor natiuus ſit corpus mixtum, quòd regulatur a natura; ideo uarias, & diuerſas facit operationes naturæ: Quod et Ariſt. voluit ſecundo de gener. animal. 3. ꝙ calor naturalis non ſit ignis: quia eſt ſubſtantia aerea, & aquea, neque ex igne; & voluit dicere, quòd calor naturalis nō eſt ex igne, ideſt non regulatur ab igne: quia ſi operaretur in virtute ignis, combureret, ac omnia deſtrueret opera; & propterea optimè ſubdit loco citato, quòd proportione reſpondet elemento ſtellarum. Quod fuit in cauſa erroris Fernelij, nā aliud eſt dicere eſſe cœleſtem hunc calorem: aliud reſpondere cœlo. Proportione autem reſpondet cœlo hoc pacto; nam vt cœlum eſt in cauſa, ut res generentur, atque viuificentur non aūt deſtruantur, niſi per accidens; à pari calor naturalis regulatus a natura eſt in cauſa cōſeruationis, & viuificationis rerum; Et hinc etiam patet, quare calor hic naturalis, & animalis dicatur; nam dicitur naturalis, quia regulatur à natura: animalis quia regulatur ab anima. ſed quid de calore cœleſti? dicendum, quòd eadem eſt ratio; nam ut dicebat Ariſtot. ſecundo de gener. animal. 3. Formas has omnes materiales, non ita materiales eſſe: quin alicuius diuinitatis participes ſint, & hoc verbum fuit in cauſa, ut erraret etiam Fernelius; nā quamuis hæ formæ non ſine aliqua diuinitate ſint; non ob id tamen eſt dicendum eas eſſe cœleſtes, & quòd detur calor cœleſtis, qui ſubiecto ab elementari differat: nam licet cœlum his inferioribus omnib. largiatur ſuam bonitatem, aliquibus quidē clarius, alijs uerò obſcurius ſecundum rerum capacitatem: non propterea dicendum eſt, in his inferioribus eſſe calorem cœleſtem, realiter diſtinctum a calore naturali; Nam (ſi licet interpretari Ariſtot. per Ariſtotelem,) dicit Philoſophus 2. cœli, quòd hęc inferiora nō gubernantur a ſuperioribus, niſi tantum per lumen & motum, & ideo hæc ſunt agentia mediata: quia agunt tantum mediante lumine, & motu; Et hinc fit quòd idem calor, qui naturalis eſt, & elementaris ſubſtantia, quatenus gubernatur a cœlo uocetur calor cœleſtis ratione regulantis: quia ut hic calor, qui elementaris eſt, regulatus a natura dicitur naturalis, & quatenus regulatur ab anima, dicitur animalis a pari dicitur cœleſtis, quia regulatur a cœlo: Dicitur etiam hic calor aſcititius, quatenus degenerat a calore natiuo; nam ut prius habebat ſubſtantiam elementarē aeream & aqueam, ſic poſtea acquirit ſubſtantiam elementarem igneam, & terream, et ſic fit aſcititius; quòd ſi ulterius progrediatur fit etiam febrilis, ac igneus, qui malas habet operationes: quia cū non poſſit ita regulari a natura, non modo degenerat in ſubſtantiam igneam, & terream: ſed ita etiā degenerat, ut egrediatur limites ſanitatis; & ideo fit calor febriens, & præter naturam. His ita cōſtitutis nō eſt difficile modo tollere authoritatem, & rationem propoſitam, & ad authoritatem quidem; nam dicit Philoſophus non fieri calorē natiuum ex igne, cum ſit ſubſtantiæ aereæ, & aqueæ; neque eſſe ignē, ideſt ꝙ non regulatur ab igne, quòd autem hæc ſit

Vnde in operationibus diuerſitas.

Calor natiu', quã rõne ꝓportione rñdeat cęlo.

Calor cur naturalis; & animalis dicatur. Et cur cęleſtis.

Formæ materiales oēs diuinitatis pticipes.

In inferioribus nō cē calorem cęleſtē realiter diſtinctū à naturali.

Aſcititi' cur ita dict', & cur ita febrilis, & igneus.

Reſpon. ad authoritate, & rõne Fernelij.

bona ex poſitio patet, quodque non poſſit conſiſtere expoſitio Fernelij; nam ſi intelligeretur calor cęleſtis, ut ipſe dicit: tunc neceſſarium eſſet; ut talis calor deforis adueniret, neque eſſet eductus de potentia materiæ; quia cęleſtis eſt: Modo hoc contradicit Ariſtot. quia ipſe aſſerit mentem ſolam deforis aduenire. Cur ergo potuit dicere Philoſophus talem calorem eſſe cęleſtem; ſi per hoc opus eſſet, ut ſibi non modo in eodem capite, ſed in paucisſimis etiam uerſiculis contradiceret? Ad rationem etiam facillimè reſpondetur: in Mandragora paucus ille calor ſi cōſideraretur quatenus regulatur ab elemento: tunc abſque dubio non poſſet facere opera vitæ; ſed ſi idē calor cōſideretur, quatenus regulatur a forma Mandragorę, & à uirtute cęleſti: quia omnia inde gubernantur: nōn erit ita difficilè videre, quomodo cum tàm pauco calore poſſit conſiſtere vita: quia hic calor regulatur a forma propria, & a virtute cœleſti. Sic ergo ex prædicta definitione diluitur maxima hæc difficultas de calore: an vnus ſit, vel multi, &c.

Mentem ſolā deforis aduenire.

LECTIO XLVIII.

QVid voluerit Hippocrates per calidum innatum intellexiſtis ſequitur modo, vt declaremus, quomodo creſcentes plurimū habent calidi innati. Et ex ſententia quidem Galenicum in hoc commento, tùm ex libro aduerſus Lycum, tùm primo de tuen. ſecundo colligere poſſumus, quomodo creſcentes abundent plurimo calido tum à priori; cùm a poſteriori. A priori quidem; nam dicebat Galenus quòd cum calor innatus originem ducat ex principijs generationis, i. ex ſemine, & ſanguine mēſtruo, ſequitur ergo illos quàm maximè poſſidere calorē natiuum, qui quàm maximè proximè ſunt principijs generationis: contra verò illos minus habere caloris innati, qui maximè recedūt à principijs generationis; dicebat enim Galenus, quòd corpus noſtrum aſſiduò, atque aſſiduo exſiccatur, & quod progrediente ætate diminuitur ſubſtantia caloris innati, & augetur ſubſtantia caloris aſcititij, ideſt quòd quemadmodum prius ſubſtantia caloris erat aerea, & aquea, ſic poſtea in progreſſu ętatis ſubſtantia caloris ſit ignea, & terrea. Quibus poſitis fundamentis facilè eſt cōcludere, & dicere, quòd qui creſcunt plurimum habent innati caloris: quia ſcilicet maximè proximi ſunt principijs generationis; & propterea Galenus dicebat ſecundo de temperamentis capite ſecundo, quòd animal recenter editum calidum eſt, & humidum: per quod nihil aliud intelligebat Galenus, niſi quòd animal recenter editū plurima abundat copia caloris natiui; Et propterea octauo de placitis ſeptimo ſibi maximè conſentiens dicebat, quòd pueri recenter editi calidiſſimi ſunt: & addidit etiam eſſe calidiſſimos non ea caliditate, quæ in febribus accidentibus percipitur; ſed dicit eſſe calidiſſimos calore inſito; ſic igitur conſtat a priori in pueris eſſe, ac in Adoleſcentibus, ſed præcipuè in pueris, plurimum caloris innati. Eadem ueritas ex eodem ſecundo de temperamentis ab eodem Galeno a poſteriori conſtat; vbi dicebat quòd nutrices ſolēt formare membra recenter natorū, ut ueluti cerea uideantur mēbra; quod nihil aliud indicat, niſi ſubſtantiam aereā, & aqueam, ut nihil eſſe aliud videatur corpus recenter natorum, quàm maſſa quædam caloris innati. Confirmat eandem ueritatem Galenus a poſteriori: quia effluxus, & euaporationes, q̄ fiunt è corpore creſcente ſunt ſatis mites, ac ſuaues: q̄ verò ex corpore iuuenum exiliunt, in quib. non habet locum amplius augumentum, fiunt inſuaues, nō mites euaporationes; ſed quia videbat aliquem potuiſſe negare:

2. Qũo qui creſcunt plurimũ habeant calidi innati.

Qui maximè proximi sũt principijs gñatiõis plus habeant caloris natiui, & è contra.

Animal recenter editũ, calidum, & humidũ.

Nutrices formare membra recenter natorũ, ueluti cerea.

Corp' recenter natorũ tanquã maſſa quędã caloris innati.

imo

Digitized by Google

imo ex hoc, (quia obſeruamus in iuuene vapores acres:)ex hoc inquam arguere in iuuene eſſe maiorẽ copiam caloris innati. Dicit hos decipi, quoniã ſi hoc eſſet verum; tunc hi cogerentur fateri in febrientib. eſſe maiorem copiam caloris innati: quia effluxus ſunt acriores; Et propterea non eſt aſſerendum in febricitantibus eſſe maiorem copiã caloris: imo multo minorem. Ex quo concludamus in pueris, tũ quia proximiores ſunt principijs generationis, tum quia habent euaporationes mites, eſſe maiorẽ copiã caloris innati; in his verò, qui non creſcunt, (vt in iuuenibus) tũ quia ſunt remoti à principijs generationis, tum quia habent acres euaporationes, minor eſt copia caloris innati, maior aſcititij. Sed de his hactenus. Nunc declarandum eſt, cur Hippocrate dicit: *Plurimum habent, &c.* Maxima profectò in hoc eſt difficultas, & tanta, vt Lycus auſus fuerit redarguere Hippocratẽ, nec ſine ratione fuit motus: imo adeo validas habuit rationes, vt fortaſſe pauci aſſequi potuerint Hippocratis artificium intimũ. Lycus enim Hippocrati aduerſabatur, ut ex com. hoc patet, & cõtra Lycũ apud Galenũ capitulo ſexto; & dicebat. Vis uidere Hippocratẽ non rectè propoſuiſſe particulam (plurimum:) quia per calorem innatũ intelligere poſſumus, vel ſubſtantiã caloris innati: vel ſecundo qualitatẽ caloris natiui: uel & tertio robur actionũ caloris natiui. Vtcunque autẽ intelligat Hippocrates non poteſt excuſari. Et primo: ſi uolumus

In febriẽtibus minor copia caloris innati.

Locus aduerſatur Hyppocrati tribus, ut medijs.

1 mus dicere Hippocratem intelligere ſubſtantiã: falſum eſt in pueris eſſe ſubſtantiã maiorẽ caloris natiui, quàm in iuuenibus; nam ſubſtantia caloris natiui eſt diffuſa per vniuerſum corpus, & extenſa per vniuerſam corporis molem; vnde quanto maius fuerit corpus, tanto maior erit copia caloris natiui. Modo iuuenũ corpora, & exiſtentiũ in ętatẽ conſiſtente eſt in maiore quantitate, quàm puerorũ, ergo &c.

2 Neque poterit intelligi per calorẽ Qualitas, dicebat Lycus; nam tunc duplex erit error, alter in voce, alter in re; In uoce, quia debebat vti his uocibus, vel magis, vel minus, uel intenſius, vel remiſſius; non autem debebat dicere plurimũ; nam vox hæc plurimum non qualitatem ſignificat, ſed ſubſtantiam. Præterea eſt error in re; Nam falſum eſt dicere intenſius eſſe calidum in puero, quàm in iuuene; nam quo

3 ad ſenſum patet in iuuene eſſe intẽſiorem, & acriorem calorem, quàm in puero: Neque poteſt Hippocrates intelligere robur calidi innati; Quoniam quãuis adſit robur, vbi maxima eſt copia caloris innati, tamen voce abutitur: Quia non debebat dicere plurimum; ſed validiſſimum. Quare patet Hippocratem uel in re erraſſe, vel in voce, & re ſimul, vel in uoce tantum. Moderni volentes à calumnijs Lyci defendere Hippocratem dixerunt, ipſum intelligere ſubſtantiam tantum caloris innati, & cum hanc tantũ intelligat, rectè hac voce eſt vſus Hippocrates, cũ dicit, plurimũ. Quæ reſolutio mihi ex toto ſatisfacere nõ potuit; nam ſi rem intimius conſiderare voluerimus: in pueris, & creſcentibus nõ modo eſt maior copia ſubſtantię caloris innati; ſed eſt qualitas intenſior, imo validius eſt robur; & propterea decepti ſunt moderni dicẽtes, hic tantũ ſubſtantiã intellexiſſe Hippocratẽ. Quòd autem hæc tria maximo cum artificio ſignificauerit Hippocrates: declaro cum Galeno in capitulo ſeptimo aduerſus Lycum. Quamuis non ita ſit facilè ex illo capite 7. haurire ſolutionem. Et primo quantum ad ſubſtantiam, dicimus in pueris maiorẽ eſſe ſubſtantiam caloris innati ob fundamentum à nobis propoſitum; quia ſunt maximè proximi principijs generationis, & in hoc concordamus cum Modernis: imo cum ipſis dicimus, id eſſe verum habita corporis proportione, quòd ſcilicet in pueris, & creſcentibus ſit multò maior ſubſtantia caloris natiui,

Modernorũ reſponſio. Confut.

In pueris, & creſcẽtib. maior copia ſubſtãtiæ caloris innati; intẽſior qualitas, & robur ualidius.

Propria ſolutio: & quo ad primum.

quam in iuuenibus, & non creſcentibus habita prope tertio corporis puerorũ ad corpus iuuenũ, & non creſcentiũ. Et in hoc fuit deceptus Lycus. Quia in cõparatione cætera debent eſſe paria. Quantum verò ad reliqua, in quibus conſiſtit difficultas. Et quantum ad qualitatem dico qualitatem caloris natiui eſſe intenſiorem in creſcentibus, non enim intelligo qualitatem cuiuſcunque caloris, ſed qualitatem caloris natiui, de hòc enim modo ſermo eſt; & dico hoc notanter propter qualitatem caloris aſcititij, hæc enim maior eſt in iuuenibus, & non creſcentibus; Nã alia eſt caliditas caloris natiui, alia eſt caliditas caloris aſcititij; cum illa ſubſtantiam aeream, & aqueam comitetur, hæc igneam & terream. Vnde dico, quòd vbi plurima eſt ſubſtantia caloris natiui, ibi etiam maximè vigent, quæ proximè ſubſtantiã hanc comitantur. Propterea cum in pueris ſit plurimum ſubſtantiæ caloris innati, ideo etiam in eis debet eſſe plurimus, & intenſus vigor qualitatis terminantis ſubſtãtiam caloris innati; & hoc eſt, quid dicebat Galenus ſecundo de tẽperamentis animal recenter editũ eſſe calidiſſimũ; ſed hanc qualitatem alio conſideramus modo in iuuenibus; quia vt in iuuenibus plurimum eſt caloris aſcititij, minus calidi innati, ſic maior eſt qualitas caloris aſcititij, minor qualitas caloris innati. Quantum ad robur, (modo non determino, an maior ſit calor in iuuene, quam puero, vel è contra, quia de hoc infra dicemus, eadem eſt ratio.) Si enim verum eſt, quòd in maiori quanto maior eſt virtus; & in pueris maxima eſt copia ſubſtantiæ caloris innati, ergo in eis eſt ualidius, & maximum robur; Et propterea in pueris erit robur valentiſſimum. Quare videtis, quòd in pueris maior eſt qualitas, ſubſtantia, & validius robur caloris innati. quàm in iuuenibus; ut declarauit Galenus aduerſus Lycum capit. 7. & quia vult Galenus hoc eſſe difficile, declarat id exemplo. Et propterea miror de recentioribus, cur videntes tã clarum exemplum, allucinati fuerint, nam dicit ſit medicamentum compoſitũ ex Ariſtolochia, Thure, farina Orobi, & mirrha; & ſupponamus, quòd Ariſtolochia excedat alia tria medicamenta in æquali portione, ideſt quòd ſit Ariſtolochia multò in maiori copia, quàm reliqua tria, & in triplicato, verbi cauſa, numero, reliqua verò tria (vt dixi) ſint in quantitate æqualia, ex hoc(dicit) medicamento habetur, quòd cum ſit maior ſubſtantia Ariſtolochiæ, quàm aliorum, quòd non modo in ſubſtantia, & quantitate excedet Ariſtolochia, ſed præterea habebit vehementiorem qualitatem, ac ſuperabit Ariſtolochia in qualitate cætera medicamenta; ſed præterea addit Galenus, quòd habebit ualentius robur Ariſtolochia, quia in maiori quanto eſt maior virtus. Quare videtis, quòd manifeſtiſſimo declarauit exemplo in maiori ſubſtantia, & quanto eſſe maiorem, & vehementiorem qualitatem, & ualidius robur. Et propterea Hippocrates diuiniſſimus ſummo cum artificio dicit (plurimum,) vt proponeret uocem, quæ explicaret ſubſtãtiã, & per hoc principale illa etiam, quæ de neceſſitate conſecuntur hoc principale. Quia ſubſtantiam conſequitur, & qualitas actionum, & robur; Et propterea cum dicit Hippoc. *Qui creſcunt plurimum habent caloris innati &c.* Idem eſt, ac ſi dixiſſet. Qui creſcunt plurimam habent ſubſtantiam caloris natiui, & copiã, & proinde vehementem, & intenſam habent qualitatem calidi innati, & ex hoc etiam eiuſdem caloris innati habent valentiſſimum robur, &c.

Quo ad reliqua duo fundamẽta, ſeu media.

Caliditas caloris natiui alia à caliditate acquiſititij.

In iuuenibus plus caloris aſcititij, minus innati: ſic & maior qualitas aſcititij, minor innati.

In maiori quanto maior virtus.

Digitized by Google

LECTIO XLIX.

Expoſitio.

CVM dicit Hippocrates. *Qui creſcunt &c.* Poſtea ſubdere etiam potuit. *Plurimo igitur indigent alimento.* Id enim ea ratione ſequitur; quoniã illa corpora, in quibus plurima fit conſumptio, plurimo indigent alimento; vnde cũ corpora puerorum, quàm maximè reſoluantur: ideo egent plurimo alimento: maior eſt manifeſtiſſima: quia alimentum in proportione debet reſpondere cum eo, quod reſoluitur; minorẽ probat Galenus nimirum corpora puerorũ eſſe illa, in quibus fit maxima reſolutio, idque ex eo facilè demonſtrari poſſe Galen. dicit, quoniam in pueris plurimũ eſt ſubſtantiæ aereæ & aqueæ, minimũ autem ſubſtantiæ terreſtris, & igneæ; contra verò in iuuenibus plurimum eſſe ſubſtantiæ; igneæ, & terreſtris, minimum aereæ, & aqueæ; nã inquit Galenus corpora puerorum magis reſoluuntur, iuuenum verò non ita; quia ex humido maxima fit reſolutio, modica ex ſicco; & hoc dicit Galenus perſuaderi poteſt experimentis ſenſatis. Nam ſi eſt oleũ, vel aqua, uel aliud humidius, quod calefit, fiet conſumptio maxima, & reſolutio; contra ſi calefiat vel ferrũ, vel æs, vel lapis, uel aliquod conſimile ſiccũ, atque terreſtre, efluxus quidem fiet, ſed minima diſſipatio. Cũ igitur corpora puerorum humidiora ſint, ideo maxima fit euaporatio, & conſumptio in eis; Et ob id plurimum alimentum requirunt. Et hac de cauſa dicit Hippocr. *Plurimo indigent alimento.* Accedit præterea, ut dicebat Galenus primo de difficultate reſpir. capite 7. quòd vbi plurimum eſt calidum, ibi etiam eſt inſignis caloris actio; vnde cum in pueris ſit maximus calor natiuus, & validus: hinc eſt, quòd cũ ualdè agat, inſignis fit pabuli conſumptio; & ideo plurimo indigent alimento; ſubdit Hippocrates: *Alioquin corpus abſumitur.* Hæc particula talem poteſt cum Galeno habere ueritatem: Quòd corpora, cum id, quòd influit magis eſt, quàm id, quòd effluit, & euaporat, dicuntur augeri. Tunc verò conſeruantur, quoties id, quod influit inæquali eſt portione cũ eo, quòd effluit; Vnde ſequitur quòd ea corpora, in quibus fit maior effluxus, quàm influxus, & reparatio, conſumuntur. His ſtantibus cum corpora ieiunantium puerorum; (de his.n. loquitur, quoniã hic Aphoriſmus relationem ad præcedentẽ habet, in quo de ieiunio locutus fuit Hippocrates,) Maiorem patiantur effluxũ, quàm influxũ, ideo conſumuntur, ac deſtruuntur: idque declarat Galenus in cõmento, inquiens, quòd quemadmodum duæ ſunt qualitates, quæ maxima cum difficultate diſſipantur nimirum ſiccitas, & frigiditas: ita duæ aliæ oppoſitæ qualitates diſſoluuntur ſumma cum facilitate, ut caliditas, & humiditas. Sed hæc caliditas, & humiditas in pueris maximè viget, non autẽ in iuuenibus, vel alijs quibuslibet; ideo pueri maximè reſoluuntur: ſed non poteſt in eis fieri reparatio eius, quòd reſoluitur: quia ſupponimus eos ieiunantes, uel minus, quam opus eſt cibantes; ideo abſumuntur, ideo optimè dicere potuit Hippocrates in hac parte; *Alioquin corpus abſumitur.* Hoc eſt, quia puerorum corpora, in quibus eſt ſubſtantia reſolubilis plurimo indigent alimento: ſecus conſumentur, ſi ipſis plurimũ non præſtetur alimentum; namque Philolaus dicebat, quòd cũ calor innatus ſit in continua actione aduerſus pabulũ, & alimentum; niſi aſſiduo ſubminiſtretur alimentum, tunc calor aget in partes corporis, non potens agere in alimentũ, conſumetque corpus totũ. Hæc de pueris dicit Hippocrates. Poſtea dirigens ipſe ſermonẽ ad ætates, quæ ferre ieiuniũ poſſunt, dicit. *Senibus parum ineſt calidi innati,* Sed quid per parum innati calidi intelligit? Dico, quòd quemadmodum loquens Hippocrates de creſcentibus per particulam plurimum ſignificabat calidi innati ſubſtantiam; & per ſubſtantiam etiam caloris innati diximus quoque eſſe intelligendã qualitatem eius, & robur ſuarum actionũ. A pari in ſenibus dicimus parum eſſe calidi innati, ideſt paucã eſſe ſubſtantiam calidi innati, & cum pauca ſit eius ſubſtantia; etiam qualitas caloris innati, & robur actionum eius non erunt inſignia. Quia in pauco quanto pauca eſt virtus: & ideo dicebat Galenus in commento quòd non ſolũ ſubſtantiam caloris natiui, ſed qualitatem, & robur intelligere debemus. Per ſenes autem intelligere poteſt tum primũ, tum ſecundum ſenium: ſed magis primum, (vt diximus in ſuperiori Aphoriſmo;) nam de eo loquitur ſenio, de quo etiam in ſuperiori locutus fuit Aphoriſmo; nobis autem magis placuit, quòd primum intelligeremus ſenium: quia ſecundum non fert ieiunium, niſi per ieiunium parum, & ſæpè comedere intellexerimus. Subdit Hippoc. *Paucis propterea fomitibus egent.* Conſequentia hæc eadem ſequitur ratione, qua ſuperior. Quia ſicut pueri plurimo egent alimento, cũ plurimum habeant calidi innati: ita ſenes habentes minimum calidi innati, egent minimo alimento. Dicit autem, *Egent fomitibus,* ideſt alimentis; nam reſpexit Hippocrates ad dogma illorũ Philoſophorum, qui vitam in igne conſiſtere dicebant, quamuis ſecundo de partibus animal. ſeptimo capit. Ariſtotel. videatur reprobare hanc opinionẽ, quando dicit animã non eſſe ignẽ, ſed potius in igne conſiſtere, ſed hoc nihil refert, quoniam uolebant illi dicere animã eſſe ignẽ in hoc ſenſu, quòd quemadmodum ignis eſt actiuus, ita & anima. Dicit ergo Hippocr. *Propterea egent paucis fomitibus*, ideſt alimentis fouentibus vitã, & calorem naturalem, qui veluti in igneo corpore conſiſtere uidetur; Egent autem paucis fomitibus ſenes, & non multis: quia à multis extinguerentur. Idque docebat Galenus in commento à poſteriori, & per exemplum, Nam cũ in ſenibus modicũ ſit calidi innati, ſi multũ ipſi ingerant alimentũ, & cibũ, calor innatus cũ non poſſit illũ cibũ conficere, extinguetur, ut parua flamma à multo oleo in lucerna, & exiguæ ignis ſcintillæ à magna lignorũ ſtrue extinguuntur. Poteſt etiã id à priori oſtendi; nã inter agens & paſſum debet eſſe proportio, ſed cũ in ſenibus ſit actio modica ipſius natiui caloris, ipſeque calor ſit exiguus, ideo non debet eſſe præſentia paſſi copioſis, ne calor natiuus exiguus ſuffocetur. Subdit Hippoc. *Et ob hanc cauſam Senes non ita facile febribus acutis corripiuntur, corpus enim eorum frigidum eſt*, dicit Galenus hoc eſſe ſignũ, cuius beneficio probat Hippocrates in ſenibus non eſſe multum calidi innati. Nam in ſenibus non eſt ad febres acutas procliuitas. Et quomodo hoc ſequitur? Hoc pacto, quoniam (ſupponendo corpora ſenum eſſe frigida,) cum in habentibus ſymbolum ſit facilior tranſitus, in non habentibus difficilior, ob id cũ febris calida ſit, ea non facilè corripiuntur ſenes, ſed potius inuaduntur apoplexia, & epilepſia, alijſque frigidis morbis, quia ſcilicet ſenes frigidi ſunt. Præterea etiam in febre acuta neceſſariũ eſt, ut fiat conuerſio natiuæ caliditatis in igneum caliditatem. At hæc conuerſio in ſenibus nimium difficulter, in iuuenibus autem, & præſertim calidioribus facilè fieri poteſt: in ſenibus quidem difficulter; quoniam vbi eſt modicus calor, difficulter fit talis conuerſio, ut in ſenibus exiſtit. Et ideo rariſſime febribus acutis detinentur ſenes. Quòd ſi quandoque accidat, ut his febrib. detineantur, moriuntur; Quoniã nõ poſſunt fieri hæ febres in eis, niſi à validiſſima cauſa, quæ validiſſimum

Puerorũ corpora facilius reſolui.

Alimẽti conditio.

Ex humido maxima fit reſolutio. ex ſicco modica.

Vbi plurimũ calidi, ibi inſignis caloris actio.

Augumẽtum. Conſeruatio. Reſolutio.

Qualitates quæ difficili diſſolutionẽ patiantur.

Calor innatus in continua actione aduerſus pabulũ.

Quid intelligat p parũ calidi innati.

In pauco quanto pauca virtus.

Per ſenes quos intelligat.

Vitam in igne cõſiſtere: & animam eſſe ignẽ quomodo.

Senes cur paucis egeant fomitibus.

Inter agens, & paſſũ proportio.

Senes haud procliues ad febres acutas.

In habentib. ſymbolum facilior trãſitus.

Senes quibus morbis facilius corripiantur.

Feb. acutæ in ſenibus lethale, & cur.

Digitized by Google

lidiſſimum introducit effectum; vnde validæ ſunt hæ febres, quibus ſenile corpus ob imbecillas iam, & languescentes vires reſiſtere non poteſt; & ideo deſtruitur. ſed dicet quis adhuc non habeo; an calor in puero validior ſit, an in iuuene. Vnde ſi hoc non cognoſcatur, non poteſt recta victus ratio adminiſtrari.

Quæſt. 1. An calor ſit validior in puero, q̄ in iuuene.

Rectè igitur eſt hoc aduertendum; ſed licet longioribus verbis ſoleat quæſtio hæc tractari, nos tamen breuiſſimis verbis, & quàm pauciſſimis eam abſoluemus; Reſolutio itaque talis eſt, quòd calor dupliciter conſiderari poteſt, altero modo ratione ſui, reliquo vero modo ratione noſtri modi cognoſcendi: Quòd ſi conſideremus calorem ratione ſui, dupliciter adhuc ipſum conſiderare poſſumus, primo modo ratione ſui ſubiecti, radicis, & fundamenti: ſecundo modo poteſt conſiderari quatenus qualitas. Ratione autem ſubiecti ſui, & fundamenti adhuc dupliciter conſiderari poteſt calor, vno modo ratione ſui ſubiecti remoti, altero vero mō ratione ſui ſubiecti proximi. Declaro hæc, quoniam omnia iſta ſunt diſtinctiones, quæ à Gal. deſumuntur primum itaq; ſi conſideremus calorem ratione radicis, & fundamenti ſui remoti, vt ſic dicimus, ꝙ æqualis eſt caliditas in puero, & in iuuene: quia per ſubiectum remotum, radicéq; ignem intelligimus, & hoc eſt, quod Gal. voluit in comm. ſub difficilibus illis verbis, quæ omnes non intelligunt, neq; cōſiderant, Quādo dicit, ꝙ in vtriſq; hoc eſt pueris, & iuuenibus æqualis eſt calor quantū ad quartum elementum. ſ. ignem. Et hoc etiam voluit Auicenna, qui optimus fuit Galeni interpres, quando in lib. 1. cap. de complexionibus dicit. In pueris, & iuuenibus eſt æqualis calor in radice, i. in igne; & ideo poſtea idem Auicenna ibidem ſubdit in pueris, & iuuenibus æqualem eſſe igneitatem. ſi verò cōſiderauerimus eos calores, ſeu calorem ratione ſubiecti proximi: dicimus, quòd cum ſubiectum proximum caloris ſit ſubſtantia aerea, & aquea, & ſine dubio talis fiat à principijs generationis, neceſſarium eſt, ut dicamus ſecundum hunc ſenſum, ꝙ in pueris maior eſt caliditas, quàm in iuuenibus: quia ſunt proximiores principijs generationis; Et ideo dicit Hipp. in hoc Aphor. *Qui creſcunt habent plurimum calidi innati.* Ratione. ſ. radicis, & ſubiecti proximi; at ſi cōſideretur calor ratione qualitatis, adhuc dupliciter cōſiderari poteſt: primo modo quatenus qualitas eſt actiua: ſecundo modo conſideratur non ſimpliciter quatenus qualitas actiua eſt, ſed quatenus eſt qualitas actiua agens in proprium ſubiectum. Si conſiderauerimus calorem, quatenus ſimpliciter eſt qualitas actiua, vt ſic dicimus calorem eſſe in iuuene intenſiorem: quoniam quotieſcūque eſt calor, qui fundatur in ſubiecto ſicco, acuitur magis, quàm ille, qui fundatur in ſubiecto humido aereo, & aqueo; & cum in iuuenibus fundetur calor in ſubiecto ſicco, quia ſiccitas eſt lima caloris; ideo dicimus, quòd calor eſt acutior in iuuenibus; Idque ex Galeno paret in ſecundo de temperamentis cap. 2. & in hoc commento, quando dicit calorem in iuuenibus eſſe acutiorem. ſi vero conſideretur calor, non vt eſt ſimpliciter actiua qualitas, ſed ut eſt actiua in ſuum ſubiectum: certum eſt, quòd in iuuene habet ſuum ſubiectum magis reſiſtens, quia eſt terreum, quod non ita facilè reſoluitur; & propterea calor ille non poteſt ita agere: non quia ſui natura non ſit maximè actiuus, ſed illud euenit ratione paſſi, quod eſt maximè reſiſtens. Contra in puero cum calor fundetur in ſubiecto humidò, minimè reſiſtente: propterea conſideratus calor in reſpectu ad ſuum paſſum, quàm maximè reſoluit pueros; & ideo magis actiuus eſt calor in pueris; & hoc eſt quod dicit ſecundo de temperamentis 2. Gal. quando dicit, ꝙ animal recenter formatum calidiſſimum eſt; quia calor fundetur in ſubiecto humido, quod facilè reſoluitur. Quòd ſi cōſideretur calor ex parte noſtri modi cognoſcendi; cōſideratur dupliciter; vno modo, vt cognoſcitur per ſenſum tantum: altero modo, vt cognoſcitur per ſenſum, & rationem ſimul, ſi conſideremus calorem, vt iudicatur ſolo tactu, dicebat Gal. 2. de temperamentis ſecundo, ꝙ millies obſeruauit calorem eſſe æqualem in puero, & in iuuene quantum ad ſimplicem tactum, & quantum ad cognitionem ipſius caloris. Dico autem hoc, quoniam dicebat Galenus loco citato, quòd calidum ſolo tactu cognoſcere poſſumus, humorem non ſolo tactu, ſed & ratione; & ideo dicit, quòd ſi ſermonem habeamus de calore, quatenus cognoſci debet ratione ſui ſubiecti, non tactu ſolo, ſed tactu, & ratione ſimul; dicit Galenus ſe obſeruaſſe calorem eſſe copioſiorem in puero; magis ſuauem, & mitem coniunctum cum humido: In iuuene autem dicit, quòd nos obſeruauimus calorem eſſe acriorem. ac mordaciorem, quia fundatur in ſicco; Et ideo quando quæritur uter calor ſit maior in puero, an in iuuene, debetis cum diſtinctione non abſolutè reſpondere; vt iam à nobis per tot diſtinctiones dictum eſt, quas iterum replicare eſſet inutile &c.

Sol. Authoris.

Calor dupliciter.

Calor in pueris. & iuuentib. æqualis qua ratione.

Caliditas in pueris maior, q̄ in iuuenib. vnde.

Calor in iuuenib. intēſior, quàm in pueris qualis.

Siccitas lima caloris.

Calor in pueris qua rōne magis actiuus q̄ in iuuenibus.

Calor æqualis ad tactum ī puero, & iuuene.

Calor in puero copioſior, ſuauior; & mitior in iuuene acrior & mordacior.

LECTIO L.

PRo abſoluta intelligētia, eorum, quæ dicta ſunt tum ab Hippocrate in præſenti Aphor. tum in 14. tum etiam, vt intelligatis, quæ dicuntur à Gal. in comm. ſtatuimus tres in medium proponere difficultates: ex quibus iam primam abſoluimus, an ſcilicet calor ſit in pueris maior, vel in iuuenibus potius. Succedit modo multò difficilior quæſtio. Difficultas autem eſt, an calor naturalis differat a ſpiritu naturali, vel nè: Ex cuius difficultatis ſolutione non modo cognoſcetis, qua ratione differat calor naturalis à ſpiritu naturali, ſed etiam veram naturam, & eſſentiam febris intelligetis. ſine enim his exiſtimo aliquid non poſſe rectè de ipſa definitione febris cognoſci, in qua Auicenna dicit. Febris eſt calor extraneus, diſperſus per vniuerſum corpus mediante ſpiritu, & c. vt autem appareat vera reſolutio huius difficultatis neceſſarium eſt duo præcognoſcere: Alterum quid ſit calor innatus: reliquum, quid nam ſit ſpiritus naturalis. Quantum ad calorem naturalem non eſt, vt de eo in præſentia agamus, ſi quidem ſatis, ſuperque de eo in ſuperioribus egimus. Quod ſi aliquid ſupereſt in definitione ſpiritus naturalis, illud modo patefaciemus. Quid ergo eſt naturalis ſpiritus? Dico id ſciri non poſſe, niſi prius in genere quid ſpiritus ſit ſciamus: præcipuè vero, quia ex declaratione ſpiritus in communi non modo habebitis dari ſpiritum naturalem, de quo maximè fuere dubitationes; ſed quid ſit etiam ſpiritus naturalis cognoſcetis. progrediendum enim eſt à magis communibus ad minus communia. Spiritus ergo, (& ſermo de ſpiritu in corpore humano exiſtente ſit) talis poteſt deſcriptio proponi. (Spiritus nihil aliud eſt, quàm corpus miſtum exhalitioſa parte tum ſanguinis, tum ſeminis, facultatibus famulans.)

Quæſt. 2. An calor naturalis differat à ſpiritu naturali.

Definit. Spūs, & eius declaratio.

Declaro hanc definitionem cum Galeno, & quoniam maximum fundamentum ſumitur ex Galeno, beneficio cuius uidebitis uos diſcurſum illum longiſſimum Donati Antonij Altimari eſſe ſuſpectum ex tertio de facul. natur. decimoquarto, & hoc notate, quoniam eius beneficio cæteræ deſtruentur opiniones. Dicit enim ibi Galenus, quòd in corpore humano nil conſpicitur tenuius ipſo ſpiritu, atque ipſum eſſe ſubſtantiam leuiſſimā, & tenuiſſimā eorum oīum, q̄ in corpore humano reperiūtur. 2. dicit loco

Spiritu nihil tenuius cōſpicitur in corpore humano.

Digitized by Google

Gal. eſt vapor ſanguinis, qui tenuis eſt: non tamen ita vt ſubſtantia ſpiritus. Tertio loco dicit eſt ſanguis attenuatus; Ex his ergo habemus ſpiritum eſſe ſubſtantiam; & quia ſubſtantia eſt genus valde remotum; ideo nos mutauimus definitionẽ, & diximus eſſe corpus, non tamen ſimplex corpus, ſed mixtum. Qm̃ ex Galeni ſententia loco citato ſpiritus ipſe ex ſanguinis vapore conſeruatur; quod cum ita ſit, ſequitur ergo vt ſimplex corpus eſſe non poſſit, erit ergo mixtum; Hoc autem corpus mixtum genitum eſt non ex ſanguine, ſed ex vapore ſanguinis. Quam quidem particulam 11. Meth. 3. proponit Gal. quando dicit ibi ſpiritum gigni, & conſeruari ex vapore, qui attollitur ex ſanguine; vnde cum habeat ſui generationem non ex ſemine, neque ex ſanguine, ſed ex vapore ſeminis, & ſanguinis: bene dicit Gal. 3. de facult. natur. 14. ſpiritum eſſe tenuiſſimum. Poſtremo dictum fuit in definitione (facultatibus famulans;) nam hæc eſt cauſa finalis, hac. n. de cauſa a natura editus fuit ſpiritus naturalis, vt facultatibus famularetur; vnde deficiente ſpiritu deficiunt etiam operationes facultatũ. Sed diceret qs, ſi ſpiritus facultatibus famulatur, famulatur nè eodem, an diuerſo modo? facilè eſt reſpondere, diuerſimodè ſpiritus concurrere ob facultates. quoniam & facultates ipſe diuerſæ ſunt; quoniam cũ tres ſint facultates, nimirum animalis, vitalis, & naturalis: ac facultas animalis cæteras præſtantia & nobilitate excellat: Secundo loco ſit vitalis: tertio & poſtremò naturalis, ſequitur & non ſine ratione, quòd debet eſſe diuerſitas in ſpiritibus, vt nobiliori modo concurrant ſpiritus ratione animalis facultatis, ignobiliori ratione vitalis, adhuc ignobiliori ratione naturalis. ſed in quo conſiſtit hic ſpiritus naturalis, & quo differt ab alijs ſpiritib. & à calore natiuo? Dico ad hoc, ꝙ cũ tres ſint ſpiritus, animalis, vitalis & naturalis: habent duo primum vt conſeruentur, ſecundo vt referantur ad virtutes: penès hæc duo, p illud .ſ. per quod conſeruantur ſpiritus, & penès ꝙ referuntur ad facultates à ſe inuicẽ differunt. Declaro, & primo quantũ ſit ratione illius, ex quo cõſeruantur: differentia eſt, nã ſpiritus animalis cõſeruatur & veluti alitur ex ſpiritu vitali, ſpiritus aũt vitalis conſeruatur ex ſpiritu naturali; unde ſpiritus aĩalis eſt perfectior vitali, quia vitalis eſt veluti materia aĩalis; & ideo animalis ſpiritus generatur, & alitur ex materia nobiliori, quã vitalis. ſpiritus aũt naturalis adhuc eſt imperfectior, quoniã eſt veluti materia vitalis, & ſui cõſeruationem, & augumẽtum habet ex vapore ſanguinis attenuati in iecore; non dico aũt ſpiritum naturalẽ conſeruari ex ſanguine, ſed ex vapore ſanguinis; nam inter tenuiſſima corpora primo eſt ſpũs, ſecundo vapor, tertio ſanguis attenuatus; & ꝑpterea 11. Meth. 3. dicit Gal. ſpiritũ cõſeruari ex vapore, qui attollitur ex ſanguine, qui vapor eſt imperfectio ſpiritu naturali; cũ ergo ex hoc nutriatur ſpũs naturalis ſequitur, vt ſpiritus naturalis ſit omniũ ſpirituum imperfectiſſimus, ſic ergo differunt ſpũs penès id, ex quo conſeruantur. Secũdo differunt ſpũs, quatenus referuntur ad facultates, vt. ſ. facultatib. famulantur. Nã nobiliori facultati famulatur aĩalis ſpiritus, ignobiliori vitalis, ignobiliſſimę naturalis, Declaro ex Galen. in lib. 7 de decr. Hipp. & Plat. 4. cap. ex quo loco colligitur, quòd animalis facultas viuificatur immediatè beneficio ſpiritus aĩalis, ita vt ſpiritus animalis ſit immediatum, & proximum inſtrumentum facultatis aĩalis: neq; abſolutè, qm̃ & ſi deferat vim ad oculos, non tamen defert facultatẽ animalẽ per oẽs partes corporis; vnde nõ ex toto eſt vehiculũ facultatis, quoniam nõ vbique ſunt proportionata inſtrumenta, ad quæ poſſit deferri quæcunque animalis facultas. concurrit aũt ſpiritus animalis, vt conſeruans, & viuificans aĩalem virtutem. Spiritus aũt vitalis famulatur facultati vitali non ita nobili, & præſtanti facultati, vt erat animalis; nam quãuis vitalis ſpiritus viuificet facultatem vitalem, hæc tamen facultas minus præſtans eſt, & vniuerſo corpori cõicari debet, non vt animalis, quæ aliquib. tantum determinatis particulis cõicabatur; quàm primum. n. aliqua pars deſtituitur facultate vitali, tàm primũ deſtituitur vita, & moritur. Cõmunicatur aũt nobis talis vita beneficio caloris influentis, ac illius caloris, qui ubi igneus redditur, in cauſa eſt febris; nam hic calor à corde ortum ducens mediantib. arterijs vniuerſo corpori, ac quibuslibet eius particulis communicatur. Quã primum verò ceſſat calor influens peruenire ad aliquã partem, tàm primùm pars illa vita deſtituitur; nam non modo in calore inſito, ſed in fluente conſiſtit cuiuslibet particulæ vita; quælibet. n. pars operatur beneficio caloris inſiti non ſimpliciter, ſed et neceſſarium eſt, ut concurrat calor influens, qui deducat calorem implantatum de potẽtia ad actum, ac conſeruet eum in actu, in opere, ac etiam in vita; & propterea niſi fiat hæc communicatio caloris influentis calori inſito, de repente ceſſat vita huius, vel illius partis; & ideo facultas vitalis defertur beneficio caloris influentis, qui ex corde originẽ habet, & hic deducitur beneficio ſpiritus vitalis. Neque hoc videatur mirum, nam ſicut dicebat Auicẽna febris eſt calor extraneus accenſus in corde, (& loquitur ibi de calore natiuo in igneum conuerſo,) diſtributus ad partes corporis per venas, & arterias mediante ſpiritu; Dicit autem mediante ſpiritu, nulla alia de cauſa, niſi quia optimè ipſe cognouit, quòd ſicut in tempore ſanitatis communicatur vita omnibus partibus corporis beneficio caloris influentis à corde, non ignei, ſed naturalis, in virtute tamen ſpiritus vitalis, qui eſt ſubſtantia tenuiſſima, quæ meritò poteſt eſſe vehiculum caloris influentis, & propterea ſicuti in tempore ſanitatis ſpiritus eſt vehiculum caloris influentis: ita tempore febris, ſeu in febre ſpiritus, qui eſt in continua agitatione eſt in cauſa, vt deferatur influẽs calor ad partes, ſed igneus redditus; Et ideo non concurrit præſtanti modo ſpiritus vitalis, ſicuti concurrebat animalis. ſed deſcendamus modo ad naturalẽ ſpiritum, de quo maior eſt difficultas nam impoſſibile eſt dicere ſpiritum naturalem deferre facultatem naturalem: nam hæc facultas nõ defertur, & hac de cauſa doctiores negarunt dari ſpiritum naturalem. Gal. n. primo de locis aff. cap. vlt. dicit partibus inſitas eſſe quibusuis potentias facultatis naturalis à natura; cuilib. n. parti natura donauit has quatuor naturales potentias: Attractricem, concoctricem, expultricem, & retentricem; Quare impoſſibile eſt dicere has potentias deduci a iecore ad partes ipſas, ſicuti diximus de animali, & vitali ſpiritu: Non igitur cõcurrit ſpiritus hic naturalis, quatenus delator facultatis naturalis. Neque concurrit deferendo calorẽ naturalem videlicet inſitum, neque deferendo calorem influentem. Non deferendo calorem inſitum, quia calor inſitus eſt complantatus partib. & eas non derelinquit, & ideo non defertur: nec influentem, quia hic viget in corde, & fundamentum habet ex calore innato cordis: & ideo per vitalem ſpiritum defertur, non per naturalem. Dico igitur concludendo, quòd concurrit ſpiritus naturalis, vt famulatur proximo, & immediato inſtrumento facultatis naturalis: vnde non credatis ſpiritum naturalem eſſe proximũ inſtrumẽtum facultatis naturalis, ſicut ſpiritus animalis facultatis animalis, & ſpiritus vitalis facultatis vitalis; & ideo ſpũs naturalis mediatè concurrit, & famulatur facultati naturali, quia videlicet famulatur proximo, & principali inſtro facultatis naturalis, ꝙ proximũ inſtrumentum facultatis naturalis, vt in ſuperiorib. audiuiſtis, eſt calor innatus. Nã millies dicit Gal.

Spũs ex ſãguinis vapore cõſeruatur. & gignitur.

Spũs cur genitus.

Deficiente ſpũ deficere facultatũ operationes.

Facultates tres & quę nobilior.

Spirituũ diuerſitas, & cur tres numero.

Spiritus duo conſequi.

Spiritus quilibet ex qua materia.

Inter tenuiſſima corpora quæ primum locum ſibi vendicet.

Spũs naturalis omnium imperfectiſſimus.

Spũs animalis ꝓximũ facultatis animalis inſtrumentum.

Vitalis cui inſeruiat.

Vita quo medio partibus cõicatur.

Mors vnde.

Vita in quibus.

Ad operationes non ſufficere calorem inſitum.

Calorem influentẽ in partes deferri per ſpiritum vitalem.

Facultatem naturalem partibus eſſe inſitam.

Doctiores negãſſe dari ſpiritum naturalẽ.

Quilibet parti quatuor à natura inſitæ naturales potentiæ.

Spiritum naturalẽ famulari primo, naturalis facultatis inſtrumento.

Calor naturalis author facultatum naturaliũ. Galenus calorem naturalem eſſe authorem facultatum Naturaliũ, ut declarauimus ſuo loco. Ad quid autem requiritur hoc inſtrumentum.ſ.calor naturalis, vt fiant naturalis facultatis operationes? Quæſo audiatis,neceſſarium eſt,vt calor naturalis aſſidue conſeruetur, conſeruatur autem duplicis alimenti beneficio, quorum alterum eſt formale, reliquum vero materiale,formale nihil aliud eſt,quam calor influẽs,quoniam iſte vnitus calori inſito deducit eum de potentia adactum,eique vitam dat, ac vitalẽ in ſuper operationem,alterum verò materiale,eſt alimẽtum,quòd quidem nihil eſt aliud, quàm ſanguis attenuatus in iecore. Nam (vt audiuiſtis) calor naturalis generatur ex ſanguine attenuato, & ſemine; &c.; non poteſt ex vapore conſeruari, quia vapore ſpiritus conſeruatur, & ideo quinto de ſimp.med.facult. nono optimè dicebat Galenus,quod calor naturalis eſt ſanguis,uolebat dicere,ideſt ex ſanguine genitus, cum igitur calor naturalis conſeruetur ex ſanguine; ac eiuſdem caloris naturalis aſſidua fiat, & aſſidua reſolutio, propterea neceſſarium eſt, ut ipſum aſſiduo,atque aſſiduo reficiamus,vtq; ei continuum ſubminiſtremus alimentum, nempè aſſiduum ſanguinem attenuatum. Vt autem illud ſubminiſtretur aſſiduum alimentum calori naturali, neceſſarium fuit vehiculum quoddam, quod tenuius eſſet, cum vehiculum ſit. Hoc autem vehiculum nihil aliud eſſe poteſt, quam naturalis ſpiritus in iecore genitus, non quidem ex attenuato ſanguine; ſed ex vapore ſanguinis. Et propterea quinto de ſimp. med. facul. cap.9.dicit Galenus, quòd calor naturalis nihil aliud eſt,quam ſanguis,& ſpiritus. ſed hoc non eſt ita ſimpliciter intelligendum,quòd ſcilicet calor ſit vel ſanguis,vel ſpiritus,falſum enim hoc eſt, ut ex dictis patet; ſed ita debet audiri, quòd calor naturalis eſt ſpiritus, & ſanguis, quia nimirum impoſſibile eſt calorem naturalem conſeruari ſine ſanguine attenuato, qui eſt veluti eius alimentum, & ſine ſpiritu, qui eſt vehiculum huius alimenti, ideſt huius attenuati ſanguinis. Neque mirum hoc cuipiam uideri debeat, quia cum aſſidua reparatio neceſſaria fuerit ſicuti caliditati influenti natura dedit vehiculum,ſcilicet ſpiritum vitalem, ſic altero calori (naturali videlicet) opus fuit dare vehiculum,ſpiritum.ſ.naturalem, quo porrò ſibi alimentum deferatur, ideo facile colligere poteſtis, quòd ſpiritus naturalis famulatur ignobiliori facultati, nempè naturali; nam ſpiritus animalis eſt proximum inſtrumentum immediatè viuificans facultatem animalem,nec defert, & ſi defert, vt verbi cauſa ad oculos, immediatè defert, ſed ſpiritus naturalis ignobiliſſimus eſt; nam & ignobiliſſimæ facultati famulat,naturali.ſ. cũq; nõ defert, quia eſt infixa partibus, imo nec defert inſtrumẽtum huius facultatis, calorem ſcilicet natiuum. Quia & ipſe inſitus eſt; ſed defert huic inſtrumento pabulũ, & alimentum.Ex quibus facilè colligi modo poteſt, quomodo calor naturalis à ſpiritu differat naturali; vnde & facile patere poteſt Donati Antonij ab Altomari error; nam quantum attinet ad authoritates, quas ipſe adducit, nullius ſunt momenti, & præcipuè illa,quàm adducit ex 12.meth.cap. 5. dicit enim ibi Gal. ſe dubitare circa ſpiritum naturalem. Dico, Galenus non ſimpliciter dubitauit de ſpiritu naturali, quia expreſsè cognouit ipſe ſubſtantiam hanc, quam ſpiritum naturalem appellamus, ſed ſub dubio locutus eſt,quoniam non ita apertũ Galeno videbatur,quomodo huiuſmodi ſubſtantia propriè ſpiritus vocari poſſit propter ignobilitatem ſuam in reſpectu ad alios ſpiritus, quia non defert facultatem, nec inſtrumentum facultatis, ſed tantum alimentũ inſtrumenti, & ideo dicit ſi hæc ſubſtantia digna eſt nomine ſpiritus &c. Imo etiam addit Gal. hanc ſubſtantiam reponi in iecinore,& in venis ipſis, ex quibus ſuppeditatur pabulum caliditati naturali. Præterea facilè eſt videre differentiam inter calorem, & ſpiritum naturalem ex his verbis. Nam per calorem naturalẽ Gal. intelligit calorẽ inſitũ,ac implantatum in partib. qui calor dicitur & ſpiritus inſitus,& complantatus. vnde differentia magna eſt inter ſpiritum inſitum,& ſpiritum naturalem:quoniam ſpiritũ inſitum Gal. vocat calorem naturalẽ 5. de ſimp. med. facul.cit.& de eo nihil dubitat; vt dubitat de ſpiritu naturali 12. meth. 5. præterea ſpiritus inſitus hæret partibus quia idem eſt cum calore natiuo;at ſpiritus naturalis diſtribuitur per venas, eſtq; ſubſtantia leuiſſima,& tenuiſſima, & ideo eſt de genere impetentiũ, ut dicebat Gal. 1.de diff.feb.c.1. vbi ad mentẽ Hipp. ait ſpiritus naturales eſſe impetentes; at calor naturalis non eſt impetens. Et quamuis Gal. 3. de cauſ. pulſ.cap.9 dicat calorem naturalem moueri modo verſus centrum, modo verſus circumferentiam; nõ propterea erit calor ſubſtantia impetẽs: quoniam ſi mouetur calor natiuus,non tamen deſerit partes ipſas,vt ſpiritus naturales deſerũt eas. Qua de cauſa impetentes dicuntur.differt ergo calor naturalis a ſpiritu naturali;primo quia calor naturalis inſitus eſt partibus, ſpiritus naturalis vagatur per uenas per totũ corpus;præterea calor naturalis generatur,& cõſeruatur ex attenuato ſanguine;ſpiritus naturalis generatur, & conſeruatur ex vapore ſanguinis;præterea calor naturalis eſt proximum inſtrumentum facultatis naturalis;ſpiritus autem naturalis non eſt proximum inſtrumentum,ſed famulatur proximo inſtrumento facultatis naturalis,deferendo,ſcilicet pabulũ calori naturali; & ideo maxima eſt differentia inter calorem naturalem,& ſpiritum,&c.

Caloris naturalis alimentũ duplex. *Calorem naturalẽ ex ſanguine cũ gigni, tum conſeruari.* *Spũs naturalis vehiculum, attenuati ſanguinis.* *Altimari error.* *Gal. cognouiſſe calorem naturalẽ.* *Caloris naturalis munus.* *Differentia inter calorem inſitum, ſeu ſpiritum inſitum, & ſpiritum naturalẽ ex Gal.* *Spiritus inſitus idem cum calore natiuo.* *Spiritus naturalis degenere impetentium.* *Calor naturalis motus.* *Quib. inter ſe differant calor naturalis, & ſpiritus naturalis ex Authoris ſententia.*

LECTIO LI.

EX dictis in præcedenti lectione non difficulter colligere poteſtis Donatum Antoniũ Altomarũ in intellectione de ſpiritu naturali deceptũ fuiſſe.voluit namq; ſpiritum naturalem generari in iecore,idq; veriſſimum eſt, uoluitq; ſpiritum naturalẽ eſſe alimentum caloris naturalis,ita ut ſpiritus naturalis ſit ſanguis attenuatus, qui quidem eſt alimentũ caloris naturalis,atque addit ſanguinẽ hunc attenuatum,hoc.ſ.alimentum ea ratione eſſe ſpiritum naturalem,quoniam eſt alimentum inſtrumenti uirtutis naturalis;vnde cũ ſit alimentum inſtrumenti facultatis naturalis; ideo dẽr appellari ſpiritus naturalis. Quæ reſolutio quãuis multis verbis ab eo propoſita fuerit in ſuis opuſculis,conſiſtere tamen non poteſt; falſum.n. eſt dicere hoc alimentum, quia eſt alimentũ caloris naturalis, qui inſtrumẽtũ eſt facultatis naturalis,ut propterea ſit ſpiritus naturalis;quoniã à pari poſſemus dicere ſpiritũ vitalẽ eſſe ſpiritum aĩalem; cum ſit alimentũ ſpiritus animalis, qui eſt inſtrumentũ facultatis animalis,& ideo non ualet cõſequentia eſt alimentũ caloris naturalis,qui eſt inſtrumentũ facultatis naturalis,ergo eſt ſpiritus naturalis; ſed præterea,& fortius deſtruitur hæc reſolutio; nã aduerſatur Gal.3.de facult.natur.14.quẽ locũ voluit eſſe fundamentũ dicendorũ in hac materia. Dicit.n. ibi Gal. ꝙ ſpiritus eſt ſubſtantia tenuiſſima omnium, quæ in corpore adinueniũtur:ſecundo in ſubtilitate,ſeu minus ſubtilis eſt vapor ſanguinis:tertio loco eſt ſãguis attenuatus;ſi itaq; ſpiritus ſubſtantiã hẽt tenuiſſimã, & eſt tenuiſſimus,ergo dẽt diſtingui à ſanguine attenuato,vt facit ibi Gal. Si itaque ſic ſe res habet:quare potuit dicere Donatus Ant.ſpiritũ naturalẽ eſſe ſanguinẽ attenuatũ, eſſe.ſ. alimentũ caloris naturalis? Idẽ.n.eſt hoc dicere. Quare multũ diſcrepat ſãguis attenuatus

Refellitur Donati Antonij ab Altomari de ſpiritu naturali. Opinio.

Digitized by Google

Spiritus differt à ſanguine attenuato.

nuatus à ſpiritu, quoniam ſpiritus longè hoc attenuato ſanguine tenuior exiſtit; & ideo veritas è nobis determinata in ſuo robore conſiſtere debet, quòd ſpiritus naturalis eſt ſubſtantia tenuiſſima, genita, & conſeruata ex vapore, qui attollitur ex ſanguine attenuato: Qui ſpiritus datus eſt à natura, vt ſit vehiculum ſanguinis attenuati. i. alimenti caloris natiui, qui eſt inſtrumentum proximum facultatis naturalis, vt ſupra ſatis ſuperq; diximus. Et hæc quò ad ſecũdum propoſitorũ attinet, dixiſſe ſufficiat.

3. Quæſt. An febris ſubſtantia, uel qualitas.

Nũc tertia remanet difficultas de febre: an ſubſtantia ſit, vel potius qualitas: Dico quòd ſi conſideremus dicta Galeni in hoc comm. & breuiter; nam non eſt, vt falcem in meſſem alienam imponamus, elicere poſſumus ex Gal. febrem tũm ſubſtantiam eſſe, tũm qualitatẽ. In primis aũt habemus febrem eſſe qualitatẽ; Dicit. n. Gal. medicos nominib. abuti; nam dicunt morbos eſſe magnos, morbos eſſe paruos.

Magnũ, & paruũ ad quòd referantur.

Abuſus aũt ĩ hoc conſiſtit, nam morbus eſt qualitas: magnum autem & paruum ad ſubſtantiam potius, quàm ad qualitatem refertur. ſicuti (inquit) aliqui voce abutentes dicunt febres eſſe magnas, & paruas. cum tamen febris qualitas ſit, non ſubſtantia.

Febrem eſſe corpus, & ſubſtantiam.

Ex eodẽ verò, & in cõm. colligere poſſumus febrem eſſe ſubſtantiã, ac febrem eſſe corpus; nam expreſsè Gal. aſſerit, quòd calor naturalis ſummi poteſt pro qualitate, & pro ſubſtantia; & poſtea accipiens calorem pro ſubſtantia dicit, quòd ex calore naturali, & ſubſtantia hac vaporoſa fiunt effluxus, & euaporationes mites, & ſuaues:

Ex calore naturali quæ euaporationes, & quæ ex aſcititio.

Qui effluxus, & euaporatio non poteſt fieri niſi ex ſubſtantia, & corpore: non autem ex pura qualitate. Loquens poſtea de calore aſcititio dicit, quòd fiunt ex eo euaporationes potius mordaces, quod declarat exemplo ſumpto à calore febrili, & dicit quòd ex calore febrili fiunt effluxus mordaces, corrodentes tactum. ſi ergo iſti effluxus, & vapores fiunt à calore febrili, ergo calor febrilis eſt ſubſtantia; neque eſt vt dicamus, vt aliqui, qui timentes aſſerere febrẽ eſſe corpus, neq; potẽtes hoc cognoſcere, (licet faciliimum ſit, neq; nouum; nam & Thadeus huius opinionis meminit, quòd. ſ. febris ſit corpus ſuper 16. Aphor. huius primi:) aſſeruerunt iſtos effluxus, & euaporationes non fieri ratione caloris febrilis, ſed ratione annexi, & coniuncti; ſed hæc eſt mera fuga; Nam ſi Gal. vult fieri euaporationes mites ex calore naturali, conſiderato pro ſubſtantia: ergo cum dicit ex calore aſcititio fieri euaporationes mordaces, intelligit calorẽ ẽt pro ſubſtantia, & cum declaret hoc in febrili calore, ergo febrilis calor eſt ſubſtantia; & ideo ex hoc comm. à Gal. colligere poſſumus febrem tum qualitatem eſſe, tum ſubſtantiam.

Febrem eſſe tum qualitatẽ tum ſubſtãtiam. Obiect.

Quam veritatem doctiſſimi Moderni ſuſtinentes, ut redderent rem clariorem, hanc inter rationes poſuere fortiſſimas, nã adducebant probationẽ aduerſus ſe ipſos: primo quòd febris, ſcilicet non poterit eſſe ſubſtãtia hoc pacto. Nam ſi febris eſſet ſubſtantia, eſſet morbus in numero: quia hoc eſt falſum, & cõtra Hipp. Gal. & omnes; nam apud omnes eſt in confeſſo febrem eſſe morbum in intẽperie, non in mala compoſitione, nec in numero:

Reſpõſio moderni

ſoluentes hanc difficultatem dixere quòd febris eſt ſubſtantia, & corpus: ſed dicunt eſſe aduertendum, quòd calor febrilis pro ſubſtantia acceptus non intenditur, in quantum ſubſtantia, ſed in qualitate unde in qualitate fit augumentum, in ſubſtantia autem potius diminutio ſit, quam augumentum; & ideo non valet argumentum adductum; nam febris non augetur pro ſubſtantia, ſed pro qualitate: valeret ſi augeretur pro ſubſtantia, ſed ego ſæpè ſum admiratus, quomodo viri tam celebres in re tam manifeſta fuerint allucinati; & vos eritis iudices.

Moderni error duplex.

Nam in hac ſolutione duplex eſt error, primus cũ ſupponatur, quòd calor iſte non augeatur penes ſubſtantiã, ſed potius diminuatur; nã ſi febris eſt ſubſtantia, & diminuitur ſubſtantia: ergo dicã eſſe morbũ in numero. ſ. diminuto: nã ſi manus erit cũ tribus vel quatuor digitis erit morbus in numero diminuto. Secundus error eſt priore peior, quia abſurdum quam maximè eſt aſſerere in febre ſubſtantiã non augeri, quando quidem augetur ſubſtãtia. Quòd autem ſubſtantia augeatur declaro non recedens à dictis Galeni in hoc comm.

Febris qua ratione ſubſtãtia.

Quod vt rectè quilibet intelligere poſſit, quia & nos ſuſtinemus febrem eſſe ſubſtantiam, & qualitatem: dicimus, quòd per febrem eſſe ſubſtantiam, intelligimus febrem eſſe calorem naturalem, ſcilicet influentem igneum redditũ, & ideo videamus, quomodo ſe habet calor hic naturalis influens penes ſuum augumentũ ratione ſubſtãtiæ, & ratione qualitatis.

In calore naturali augumẽtum duplex ſeu triplex.

Si conſideratur augumentũ ratione ſubſtantiæ, Dico, quòd in calore naturali augumentũ poteſt eſſe duplex, vel naturale, vel præter naturã. Augumentũ naturale eſt, quotieſcunque caloris naturalis ſubſtantia aerea, & aquea fit maior, & tale augumentũ non habet locum in febre, quia hoc eſt augumentum naturale; præterea dicebat Gal. 3. de temperamentis capit. 4. ſubſtantiã caloris natiui augeri tantũ ab alimẽto, & ab his, quæ poſſunt nutrire tãtum in ſubſtantiã nutriri; At in febre concurrunt cauſæ febrificæ, quæ nihil habent cũ alimento, ideoque non poſſunt augere ſubſtantiã caloris natiui, & propterea tale augumentum locum habere non poteſt. Eſt præterea aliud augumentum; quod extra limites ſanitatis adhuc non eſt, & eſt, quando augetur ſubſtãtia caloris aſcititij veluti in ætate iuuenili, in qua diminuitur ſubſtantia caloris natiui, & augetur ſubſtãtia aſcititij, hoc eſt diminuitur ſubſtantia aerea, & aquea, & augetur ſubſtantia ignea, & terrea; & neq; hoc augumentũ caloris locum habet in febre, quia adhuc conſiſtunt operationes incolumes.

Quod augumẽtũ locum habeat in febr.

Eſt præterea augumentũ tertiũ caloris naturalis, ſed hoc non eſt infra ſanitatem, ſed præter naturam, quod augumẽtum in hoc conſiſtit, quia nimirum caloris naturalis ſubſtantia diminuitur, & augetur non modo ſola qualitas caloris extranei, ſed ẽt caloris extranei ſubſtãtia. Quòd aũt caloris naturalis ſubſtantia minuatur habetur ex Gal. in hoc comm. quando Gal. dicit quòd ſubſtãtia caloris naturalis in febre, neque æqualis eſt, nedum augetur. Et propterea cũ Gal. in febre minuitur ſubſtantia caloris naturalis, hoc eſt aerea, & aquea, augetur aũt ſubſtãtia caloris extranei, & aſcititij, quoniam ſubſtantia illa caloris, quæ erat aerea, & aquea fit quàm maxime ignea, & ideo in febre nõ diminuitur, ſed augetur ſubſtantia caloris ignei. Nã idem ſermo eſt de calore aſcititio, & de calore febrili; Namque dicit Galenus quòd in febre fiunt effluxus acres, & mordaces, qui fieri minimè poſſunt, niſi accipiamus ſubſtantiam caloris non natiui, ſed caloris ignei redditi;

Qualitas comitatur ſuum ſubiectũ.

vnde cum augeatur ſubſtantia caloris febrilis ignei, cum qualitas comitetur ſuũ ſubiectum, intenditur etiam qualitas; & ideo in febre habemus augumentum non ſolum ratione qualitatis, ſed etiam ratione ſubſtantiæ. Cum igitur habeamus febrem eſſe qualitatem & ſubſtantiam auctam, qua ratione tollimus difficultatẽ, ne. ſ. dicamus febrem eſſe morbũ in numero? Niſi profectò a doctiſſimo Viro propoſitum fuiſſet argumentum, ego illi nõ ſatisfeciſſẽ, quoniam nimis leue eſt, & ſolutio eius patet, quoties vera definiendi methodus cognita fuerit.

Febrem dupliciter poſſe definiri.

Dico igitur dupliciter febrem definiri poſſe, formaliter, & cauſaliter, i. effectiuè, per formalẽ definitionem intelligo, quando febris definitur per verum genus, & veram differẽtiam, per definitionem autem cauſalem intelligo definitionem traditam per cauſam immediatã efficientẽ, ut cum dicimus riſibile eſt animal rõnale mortale. Quo ita cõſtituto dico quòd

quòd ſi febrē definierimus formaliter, nihil aliud dicere poterimus, niſi quòd febris ſit qualitas. Quòd ſi voluerimus febrem definire cauſaliter, ideſt per cauſam effectiuam, tunc dicere poſſumus febrem eſſe ſubſtantiam, atque corpus; Et propterea quando Galenus in hoc comm. & alibi dicit febrem eſſe qualitatem, vel febrem eſſe intemperiem calidā, & ſiccam, ut ſic definit febrem formaliter per ſuum verum genus; vbi verò dicit febrem eſſe calorem, eſt definitio cauſalis. Quod ſit verum. Quid ait Galenus in hoc commento? dicit febrem fieri ob conuerſionem calor natiui in igneum? non dicit hic febris eſt calor, ſed ſit ex calore: quia conſiderauit calorem influentem eſſe cauſam febris effectiuam; & antequam formaliter ſoluam argumentum, duobus verbis declarare liceat, quomodo calor influens ſit cauſa efficiens febris; nam calor innatus non poteſt eſſe cauſa efficiens febris, ſed ſolum calor influens: vbi enim fit febris, neceſſarium eſt, ut calor influens, qui viget in corde igneus reddatur: igneus autem fit ille calor à cauſis potentibus introducere igneam qualitatem in eundē calorem influentem, qui poſtea calor influens; vbi igneus eſt redditus, reddit calidas omnes partes corporis, quia non poteſt fieri hæc diſtributio ad omnes partes corporis, niſi beneficio alicuius, quod poſſit diſtribui; & talis calor eſt influēs, qui igneus factus dat ignem, & calorem partibus: ſicuti ſanitatis tempore eis vitam tribuit; vnde formaliter reſpondentes ad argumētum: dicimus, quòd quando dicunt, ſi febris eſt ſubſtantia, ergo eſt morbus in numero: negatur conſequētia; & ratio eſt; Quoniam dicimus febrem eſſe ſubſtantiam non pro definitione formali, ſed cauſali, quæ traditur per cauſam effectiuā; nā hoc id eſſet, vt ſi quis (exempli gratia) diceret ſcamnum fit ab artifice, ergo ſcamnum eſt artifex: hæc conſequentia ridicula eſt. vnde hic vnum obiter aduertatis, vt cognoſcatis, an definitio ab aliquo authore tradita ſit cauſalis, an potius formalis; nam quis dicere poſſet eſſe principij petitionem, cum nos dicimus febrem eſſe qualitatem, eſſe definitionem formalem: cum verò dicimus eſſe ſubſtantiam, eſſe definitionem cauſalem, & per cauſam efficientem vnde id opus eſt declarare, atque ipſum declaro: ſi vos acciperetis genus poſitum in definitione, & reduceretis hoc genus proximum in genus remotum, & deinde in remotiſſimum, & vtrumque genus prædicetur in quid de definito, iſta erit definitio formalis: Quoniam valet dicere homo eſt animal, corpus, ſubſtantia, &c. iſta definitio eſt formalis iuxta regulam in ante prædicamentis: Quicquid prædicatur de prædicato, prædicatur & de ſubiecto: quod valet in eſſentialiter ordinatis, ut logici declarant. Si verò genus remotū non prædicatur in quid, ſciatis hanc non eſſe definitionem formalem, ſed cauſalem: ut ſi dicatis riſibile eſt animal rationale mortale, eſt definitio cauſalis; nam ſi referamus animal in corpus, & ſubſtantiam, non ualebit dicere riſibile corpus eſt, riſibile eſt ſubſtantia; & ideo eſt definitio cauſalis. Accipiamus modo definitionem febris, quæ eſt intemperies calida, & ſicca, dependens à calore influente igneo reddito. Hæc quidem definitio formalis eſt, quoniam capientes nos intemperiem, & reducentes ipſam ad diſpoſitionem, & diſpoſitionem reducentes ad qualitatem, quæ ſunt genera remota, & remotiſſima ſemper erit uerum dicere, quòd hæc omnia in quid de febre prædicentur; nam valet dicere, febris eſt diſpoſitio præter naturam, eſt morbus, & eſt qualitas; Dicatis modo febris eſt calor naturalis factus extraneus accenſus in corde: dicatis poſtea calor eſt corpus, calor eſt ſubſtantia, valet ne dicere febris eſt corpus, febris eſt ſubſtantia? non profectò; & ideo hæc eſt cauſalis, non formalis definitio. Hæc dicere volui, quoniam quidam putant hoc eſſe chymericum, & ficticium dictum quòd datur definitio cauſalis, & formalis, cum tamen hoc ſit Ariſtotelis primo poſt. & ſit veriſſimū, vt iam probatum eſt.

Calor influens cā febris efficiens.

Reſponſio ad argumētū.

Not.

Definitio formalis qua rōne a cauſali differat.

Dari tū cauſalē, tū formalē definitionem.

LECTIO LII.

APHORISMVS DECIMVSQVINTVS.

Ventres hyeme, & vere natura calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſſimi; Quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus copioſior eſt; vnde & pluribus egent alimentis: indicio ſunt ætates, & athletæ.

V*Entres hyeme, & uere natura calidiſſimi ſunt &c.* Pro introductione præſentis Aphoriſmi in memoriam reuocare oportet, ꝙ cum hucuſq; egerit Hippo. de uictu minuēte uires. i. tum tenui, tum tenuiſſimo in virtute ſuorum indicantium: hoc eſt morbi acuti, morbi peracuti, uigoris, & acceſſionis. Nec non egerit de eodē in uirtute ſuorū coindicantium, & principalium, hoc eſt virium, & non principalium, hoc eſt in uirtute eorum, quæ referuntur ad uires, hoc eſt virtute ętatis, temperaturæ corporis, cōſuetudinis, & anni temporis. Modo antequā loqueretur Hippo. de uictu medicinali, de quo in ſequenti Aphor. vult in pręſenti ſermonem habere de victu ſanorum; Et ideo eius inſtitutū nunc eſt de victu ſanorū agere. Qui ſcopus an ſit Hipp. nec ne, facile eſt videre apud Gal. in præſenti comm. ſed ex altera parte difficile eſt uidere cauſam huius ſcopi: & præcipuè cum inſtitutum Hipp. ſit ſermonem habere in hac parte de curatiua arte, & in quarto ēt Aphor. dixerit Gal. Hippo. ſermonem habere de uictu ęgrotantium. In primis autem clarum eſt hic, quòd attinet ad ſi eſt, Hippocratem ſermonē habere de uictu ſanorū, quòd probatur ex Gal. in fine com. vbi habet, ꝙ omnia, quæ dicta ſunt in hoc Aph. ſunt dicta ob corpora ſanorum: vultis ēt hoc cognoſcere? nā Gal. 1. de ratione uictu 44. vult, ꝙ ſi fuerit aliquis æger laborans morbo acuto, ratione cuius opus ſit vti diæta tenui: dicit Gal. ibi, ꝙ ſi fuerit tempus hyemale, huiuſmodi tēpus permittit talem uictū tenuē: contra autē eſt in ęſtate: Quoniam quamuis ratione morbi acuti opus ſit uti uictu tenui, tempus ęſtiuum hoc prohibet. Ex quo colligatis, ꝙ ut tempus hyemis coindicat uictū tenuiorem, ſic tempus æſtatis hunc victum contraindicat: tamen Hipp. hic habet oppoſitum, quòd. *Ventres, &c.* Et poſtea ſubdit. *Quare & his temporibus copioſiorà exhibenda ſunt alimenta.* Quare dicit Hippo. hyemem indicare uictum copioſum; & ideo eſt aduertendum, ꝙ ſi conſideraueritis hyemem, vt tēpus coindicans cum morbo: ſi morb. indicat tenuem, hyems ēt cōindicat tenuem uictum. ſed ſi conſiderauerimus tempus, ut indicans, non vt coindicans: quale eſt tempore ſanitatis; Vt ſic hyems cibum copioſiorem indicat, quàm æſtas;

Apho. introduct.

Inſtitutū Hipp.

Cauſa inſtitui.

Hyems quo caſu indicet victū copioſum.

Not.

Digitized by Google

quia nimirũ ubi morbus eſt in tempore æſtatis uos non poteſtis uti uictu ita tenui, vt morbus requirit. In tempore autem ſanitatis vos poteſtis in æſtate uictu tenui vti; non copioſo; quare cum nũc hoc, quod ſanis conuenit, dicat, non quod ægris: manifeſtum eſt. Hippocratis eſſe inſtitutum de uictu ſanorum agere. Sed qua de cauſa hoc fecit? vt quàm ſæpiſſime dixi, ſemper Hippocrates maximo eſt vſus artificio; & cum huculque egerit de victu minuente, tùm in virtute indicantium, cùm coindicantium: antequam ad medicinalem cibum tranſiret, voluit admiſcere ſermonem de victu ſanorum, ut multæ tollerentur difficultates, neque aliquis cõmitteretur error. Tollentur autem errores, ſi cognouerimus aliud eſt eſſe indicans, aliud eſt eſſe coindicans, neque vnum & idem hæc eſſe. Nam aliquis potuiſſet credere eodem modo nobis eſſe progrediẽdum quando aliquid eſt indicans, & poſtea illud idem eſt coindicans. cum tamen eodem non ſit progrediendum modo, cumque hoc non modo veritatem habeat in temporib. anni, ſed in conſuetudine, ætate, diſpoſitione uentriculi, & viribus; imò in virib. principaliter, in his reliquis non principaliter, ſed ratione vitium; Hippo. voluit hoc declarare in temporibus anni; Quia ſi hoc poſſunt tempora anni, quæ non ſunt principalia, ſed referuntur ad vires: quod. ſi differunt, vt ſunt indicantia a ſeipſis coindicantibus; multò magis id erit affirmandũ de viribus; Et ideo ex primo de ratione vict. 44. ſicut Hyemale tempus pleniorem cibum indicat, ita uires robuſtæ coindicant uictum tenuiorem, & indicant pleniorem; ut igitur hoc declararet Hippocrates in hac parte proponere voluit hanc ſententiam. Quare ſcopus Hippocratis eſt proponere de uictu ſanorum ſermonem ſumpta indicatione a temporibus anni; Vt ex hoc pateret differentia inter indicantia, & coindicantia. Quò autem ad diuiſionem attinet: in primis eſt cognoſcendum hanc ſentẽtiam, qualis nam ipſa ſit. Scio Modernum dicere hanc eſſe ſentẽtiam Enthymematicam, quę eſt quoties proponitur ſententia cum ratione implicita; hæc enim eſt ſentẽtia, quę rationem habet implicitam: Quia Hip. dicit. *Ventres hyeme, & uere, &c.* Et non dicit quoniã uentres hyeme &c. Nam ſi dixiſſet quoniam: ratio fuiſſet explicita, non implicita. Ego autem his nõ obſtantibus credo hanc eſſe ſententiam, quæ ſit pars Enthymematis: quoniam habet rationem ſeiunctã & partim antepoſitam, partim poſtpoſitam. Nec ualet ſi dicatur: non dicit quoniam; Nam quamuis ibi non ſit hęc particula (quoniam) ſeparans rationem a ſententia; tamẽ in ipſo Aphoriſmo bene apponitur particula quædam, Quare, quę ſeparat rationem a ſentẽtia; dicit enim. *Quare per ea tempora.* Quæ particula, *Quare.* Denotat concluſionem, quæ mediante hac particula ſeparatur a ratione; Cum igitur ſit ſententia, quæ eſt pars Enthymematis. Ideo diuiditur hæc pars in ſententiã, & probationem; ſententia autẽ eſt ibi. *Quare per ea tempora alimenta copioſa ſunt exhibenda.* Probatio diuiditur in rationem, & confirmationẽ rationis, Cõfirmatio eſt ibi. *Indicio ſunt ætates, & Athletæ.* Ratio autẽ duas habet partes; quatenus in ratione minor eſt, quę duas habet partes, prima eſt *Ventres hyeme, & uere natura calidiſſimi ſunt.* Secũda pars eſt ibi. *Etenim calor innatus copioſior eſt &c.* Vt aũt cognoſcatis hanc eſſe veram diuiſionẽ, ſenſum legitimũ Aphoriſ. intelligere debetis, qui meo iudicio eſt difficillimus. Nolo autem proponere ſenſum eius ab alijs adductum, ſed ex mea ſententia hic eſt ſenſus Aphor. In illis temporib. in quib. alimenta melius conficiuntur, & plura requirũtur; copioſiora alimenta ſunt exhibenda. Addamus minorẽ, ſed ſic eſt, ꝙ in tẽpore hyemis, & ueris alimenta melius cõfici poſſunt, & plura requiruntur; ſequitur ergo concluſio, ꝙ in tempore hyemis, & veris alimẽta copioſiora ſunt exhibenda; & hæc concluſio eſt ſententia & Aphor. propoſitus ab Hipp. Maiorem nõ proponit Hipp. quia manifeſta ualde eſt. Minor autem ab Hipp. probatur, quia in ea aliqua poterat eſſe difficultas; nã minor eſt: Tẽpore ueris, & hyemis alimenta conficiuntur melius, ac plura ẽt requirũtur alimẽta: quæ minor quũ duas habet partes. Ideo Hipp. vtrãq; partem probat. Prima pars eſt, ꝙ tẽpore hyemis, & veris alimenta melius conficiuntur. Secunda, ꝙ tempore hyemis, & veris plura alimenta requiruntur. Quãtum pertinet ad probationem primæ partis: ex Hipp. talis probatio colligi poteſt. In illis temporib. alimenta melius conficiuntur, In quib. ventres ſunt natura calidiſsimi, & ſomni longiſſimi: ſed ſic eſt, ꝙ ventres hyeme, & vere natura calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſſimi: ergo tẽpore hyemis, & veris alimenta melius conficiũtur. Maiorem aũt nõ probat Hipp. quia ſumma utitur breuitate; ſed bene Gal. in comm. nam cùm in iſtis temporib. plurimum ſit caloris natiui, calor natiuus quàm maxime adiuuat ad conficienda alimenta, pariter & ſomnus; & ideo maior ueriſſima eſt. Minor ẽt ſatis patet; & propterea patet cõcluſio: Quæ erat prima pars minoris põſita in ſyllogiſmo. Probatur ẽt ſecũda pars minoris, quę erat, ꝙ in tempore hyemis, atq. ẽt veris plura requiruntur alimenta: quã partem ita probat Hipp. In eo tempore plura requiruntur alimenta, in quo plurimum eſt calidi innati; ſed tempore hyemis & veris plurimum eſt calidi innati: ergo in iſtis tẽporib. plura requiruntur alimenta. Quòd aũt ubi plurimum eſt caloris innati, ubi requiratur copioſum alimentum: hoc probat Hipp. ſumpto indicio ab ætatib. & athletis. quando dicit. *Indicio ſunt &c.* Et propterea ex hoc ſenſu facilè quis colligere põt, ꝙ cum in tempore hyemis & veris quàm maximè conficiantur alimẽta, & plura ẽt requirantur alimenta, ideò copioſiora ſunt alimenta exhibẽda; Dicit ergo Hipp. *Ventres hyeme &c.* Dicit hic Philot. ꝙ per ventres hic non tantum intelligere debemus uentriculũ, ſed omnẽ corporis capacitatẽ, in qua facultas naturalis uiget. Dicit autẽ Hipp. *Ventres, &c.* Hic videre oportet, quid ĩtelligat per naturã. Non dicatis, nec accipiatis per naturã tẽperiem, ſicuti accipiebat Gal. 2. Aph. 34. Neq; temperantiam, & habitum corporis, ut idem Gal. 2. de rõne uict. 31. ſed ĩtelligatis ut exponit Gal. in hoc cõm. ꝙ per naturã uoluerit intelligere calorẽ inſitũ naturalem; ventres ergo ſunt calidiſſimi calore inſito, & naturali, nõ aſcititio; nã ſi ſermo eſſet de calore aſcititio oppoſitũ eſſet. Nã ex 3. de cauſis pulſuum 6. & 8. de placitis 7. colligitur ex Gal. ꝙ ſicut tempore hyemis, & veris plurimũ eſt caloris natiui, minimũ aſcititij cõtra in ęſtate plurimũ eſt caloris aſcititij, parũ uerò natiui caloris. i. aereę & aquæ ſubſtantiæ. ſed qua ratione in hyeme ventres ſunt calidiores? cum Hippocrate, & cum Gal. etiam in hoc comm. ſcire oportet, ꝙ per hyemem non dẽris intelligere hyemẽ quocunq; mõ conſtitutũ; nã ex 2. de criſ. 3. Anni tẽpa poſſunt dupliciter cõſiderari: altero modo vt ſeruãt propriam naturam: reliquo verò modo, vt non ſeruant propriam naturam. & ibi ſe declarat Galenus, inquiens, quòd tempora anni tunc propriam dicuntur ſeruare naturam, quoties in hyeme eſt frigiditas, & humiditas, nõ aut caliditas: in æſtate uerò quoties aer calidus eſt, & ſiccus, non aũt humidus. Et iõ hic debetis intelligere hyemem, vt habet temperantiam frigidam, & humidam, non intenſiuè, ita vt quã maximè excedat; ſed ut ſit commoderatio quædam. Nam talis exceſſus in quocunque tempore reprobatur & ab Hippoc. & a Galeno 3. Aphoriſ. & multis alijs in locis. ſed cur hyeme ventres ſunt calidiſſimi? Reſpondet Galenus ex Ariſtotele in quarto

meteor.

Hipp. in hoc Aphor. de victu ſanorum loqui.

Indicãs, & coindicans, nõ idem.

Aph. ſententia q̃ ex Moderno.

Opinio Author.

Diuiſio Aphor.

Senſus Aphor.

Expoſit.

Cur hyeme uentres natura calidiores.

Anni tẽpora dupliciter.

Per hyemẽ quid.

Digitized by Google

metheor. accipiens: quia fit concẽtratio caloris, nõ calor vnitus, & cõcentratus fit multo validior ſe ipſo diſperſo. At monet Galenus in hoc com. quòd nõ ſemper calor fit robuſtior ratione frigiditatis aeris; Nam calor corporis uel eſt robuſtus, vel imbecillis. Si eſt imbecillis, non acquirit robur, ſed extinguitur ratione frigiditatis ambientis. At ſi calor validus fuerit, maius robur acquirit ratione ambientis frigidi; & hoc probat Galenus exemplo eorum, qui frigida aqua abluuntur; nam ſi in his fuerit calor robuſtior, ratione ambientis frigidi, id eſt aquæ, fiet vegetior per concentrationem: At ſi languidus erit calor, potius deprimetur; Et ideo dicit hunc Aphoriſmum non habere veritatem in omnibus animalibus: ueluti in his, quæ ob languiditatem caloris tempore hyemis coguntur latere in cauernis: ne modicus calor extinguatur; Et ideo illa animalia non poſſunt tegulare multum alimentum: quia calor potius fit imbecillior ratione ambientis. Intelligamus ergo ventres illorum animalium, & præcipuè hominum, in quibus calor eſt robuſtus, qui robuſtior fit ratione concentrationis illarum partium, quæ dimoueri poſſunt, &c.

Calor unitus, & cõcentratus ualidior ſe ipſo diſperſo.

Calorem haud ſẽ ꝑ ab ambiente frigido fieri robuſtiorem.

LECTIO LIII.

HIppocrates vt probaret, primam partem minoris ſyllogiſmi ſupra propoſiti: dicit: [Vẽtres hyeme, & uere natura calidiſſimi ſunt, & ſomni lõgiſſimi.] Minor autem erat, quòd tpe ueris, atque hyemis tùm melius, tùm plura conficiuntur alimenta; Vnde prima pars minoris erat, quòd tẽpore hyemis, atque veris alimenta melius conficiuntur: cauſa huius eſt, quoniã ventres tunc temporis calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſſimi: Quare autem ventres natura calidiſſimi ſint in ſuperiori dictũ eſt. ſupereſt mõ conſiderare verba Galeni in cõmento propoſita, vbi inquit. Ea de cauſa hyeme uentres calidiores; quoniam ad partes internas refugit ille calor, & nos monebat, ꝙ in tali cõcẽtratione, nõ quodlibet cõcentratur, ſed aliqua recurrere ad partes iᷓternas, aliqua non: vnde Galenus in commento dicit: Corpus noſtrum ex triplici conſtare particula, ex humore ſeminali, ſanguine & ſpiritu; Vnde & habet ſanguinem, & ſpiritum ad partes internas recurrere, non alias partes: Ideo dicit concentrari ſanguinẽ, & ſpiritum tantum, non autem humorem ſeminalem; Nã ſpiritus & ſanguis recurrit ad partes internas; per ſpiritum autem intelligit naturalem ſpiritum: per ſanguinem autem ſanguinem ipſum attenuatum, qui eſt alimentum caloris naturalis, qui calor naturalis eſt principale inſtrumentum facultatis naturalis. Quare cum concentretur ſpiritus & ſanguis, cõcentratur etiam alimentum caloris natiui, & eius vehiculum: ad horum quatuor concentrationem ſequitur caliditas. Addit Hippocrates: [Et vere.] Galenus in commento dicit Hippocratem fuiſſe indiſtinctũ, quod ſano modo eſt intelligendũ; nam non dicit indiſtinctum, id eſt confuſum: quia nulla fuit unquam in Hippocrate confuſio; ſed indiſtinctum, id eſt concisum, & breuem. Et ideo Galenus latè hoc, ac diffuſè explicans, & iure quidem merito, dicit ver dupliciter poſſe conſiderari. Altero modo ratione ſuarũ partium: reliquo verò ratione ſuæ temperaturæ; ſi conſideretur ver ratione ſuarum partium: In vere ſunt, tres partes: prior, quæ eſt vicina hyemi; poſterior, quæ eſt vicina æſtati: media, quæ eſt proportionata pars veris. Si autem conſideretur ver ratione temperaturæ, tunc uel habet calidum ſimilem tempori æſtiuo: vel habet temperaturam frigidam, ſimilem hyemali: uel temperaturam ſibi proportionatam:

Hyeme, & uere aliměta melius conſici.

Corpꝰ noſtrum ex triplici ſubſtãtia.

In Hipp. nulla cõfuſio.

Ver dupliciter.

In uere ptes tres.

Ideo dicit Galenus ſi uer eſt in prima ſui parte uictus eſt inſtituendus, qualis inſtitui ſolet tẽpore hyemis: ſi in poſtrema talis eſt inſtituendus uictus, qualis conuenit tempore æſtatis; ſi in media parte accommodandus eſt uictus proportionatus veri. Quòd ſi conſideretur ver ratione temperaturæ. Si frigidior ſit eius temperatura, cõuenit victus hyemalis: ſi calidior æſtiuus: ſi propriam ſeruauerit temperiem, inſtituenda eſt ratio uictus ueris. cum ergo Hippocrates hic loquatur de vere diſtincto ab alijs temporibus: ideo debet intelligi ver tẽperatum, & in media parte ſui; & ideo dicebat Philotheus in vere uictum eſſe exhibendum pleniorem, tùm ratione partis prioris, tùm etiam ratione mediæ partis. Ratione partis prioris: quia calor eſt plurimus propter concentrationem: in media itidem parte calor eſt maximus, quoniam non fit reſolutio, ſicuti in æſtate, ideo conſeruatur calor naturalis; Vnde cum tempore hyemis, & ueris plurimus ſit calor natiuus, a quo alimenta conficiũtur, (vt dixerunt & Gal. & Ariſtotel.) Plura ſunt eo tempore opportuna alimenta. Subdit poſtea Hippocrates: [Et ſomni longiſſimi.] Quo in loco duo ſunt declaranda. Alterum eſt, qua rõne tempore hyemis & veris ſomni ſunt longiſſimi. Reliquum eſt, quidnam ad mentẽ Hippocr. conducat hoc ſcire ꝙ ſomni his temporibus ſint longiſſimi; ſed primum patere nõ poteſt, niſi cauſæ ſomni prius cognitæ fuerint. Multis autem poſthabitis, quoniam hic non eſt proprius locus hoc examinandi, ſed in ſecunda particula Aphoriſmorum: dicimus ex ſententia Ariſtotelis in ſecũdo de partib. animal. ca. ſeptimo, & in lib. de ſomno, & vigilia, & ex Galeno in lib. de inſt. odoratus capite 5. quòd ſomnus eſt affectio: (dico aũt affectionem potius, quàm opus;) nam etſi loco allegato de hoc dubitauit Galen. Ariſtot. tamen euidenter aſſerit eſſe affectionem, & ad hoc eſt ratio in prõptu: quoniam in ſomno ſenſus ligantur, & afficiuntur: & ideo verè affectio dici poteſt primi ſenſorij; Idque non alia de cauſa additum eſt; niſi quia in ſomno nõ vnicus ſenſus deſiſtit ab opere ſuo, ſed etiam omnis; ideo commune ſenſorium eſt ſubiectum huius affectionis, quod cor ex Ariſtotel. eſt: ex Galeno autem cerebrum: de qua re modo diſputandum nõ eſt. Facta autem eſt hæc affectio primi ſenſorij a natura, ut rectè dicit Ariſtotel. vt quantum poſſibile eſt animal perduraret: nam impoſſibile eſt animales actiones in continua eſſe operatione; ſed eſt neceſſe, ut aliquã habeant intermiſſionem; atque quietem, quæ neceſſaria eſt, atque ſalubris facultati animali; Et ideo pro intermittendis his operibus fuit neceſſarius ſomnus: vt verò quando animal vigilat, ac ſenſus operantur, calor mouetur a centro ad ambitum, & circunferentiam: ſic è conuerſo, quando animal quieſcit, fit caloris reuocatio ab externis partibus ad internas partes. Et hoc voluit Hippocrates ſexto Epidem. ſect. 5. partic. 10. Sed qua de cauſa fit talis reuocatio caloris ad partes internas? Non alia profectò ex Ariſtotele allegato loco, niſi quia cerebrum comprimitur, & aggrauatur: quoniam fit aliqua obſtructio meatuum eius. Fit autem hæc obſtructio duplici de cauſa; tùm ex vaporibus ad cerebrum aſcendentibus; tum ex frigiditate cerebri hos vapores cõdenſante; Duæ enim ſunt ſomni cauſæ præcipuæ: frigiditas cerebri, & vapores illuc aſcendentes. Et ideo Galenus dicit; Quòd ſomnus fit refrigerato primo ſenſorio: concurrunt etiam ipſi uapores, qui non in cerebro reperiuntur, ſed in partibus infernis corporis, qui ſurſum petentes denſantur ratione frigiditatis cerebri, & ita impeditur tranſitus ſpirituum, & facultatis animalis præcipuè verò ſenſitricis, & motricis, & ligantur ſenſus, & fit ſomnus; Et ideo Ariſtotel. loco citato dicebat: Somnum potiſſimum fieri poſt cibum: quia tunc ex cibo

In vere quo cõſtituẽdus ui ctus.

Duo declarãda.

Somnus quid.

In ſomno ſẽſus ligari, & affici.

Sõni ſubiectum.

Actiones animales in continua operatione impoſſibile eſt eſſe.

Sõni neceſſitas.

Cur ꝑ ſõni fiat ad interiꝰ caloris reuocatio.

Sõni cauſæ.

Sõnus potiſs. poſt cibum.

Digitized by Google

cibo aſſumpto fit maior ad caput euaporatio: dicebat etiã fieri ſomnum ex Mandragora, ex Hyoſcyamo: quoniam hęc aſſumpta efferunt multos vapores ad caput, ipſum aggrauantes; Dicebat etiam ſomnum fieri in ipſis laſſitudinibus, in quibus fiunt colliquationes: quia materia colliquata euaporat ad caput. Quæ cum ita ſe habeant, facilè eſt modo videre qua ratione tempore hyemis, & veris ſomni longiſſimi ſint, & facilè eſt etiã intelligere Galenum, qui eſt valdè difficilis in hoc commento; Nam in hyeme viget frigiditas maxima, cuius ratione ſomni poſſũt fieri longiores, & non modo uiget frigiditas ratione conſtitutionis aeris; ſed etiam ratione longitudinis noctium: quæ longitudo noctium eſt in cauſa frigiditatis; vnde non ſolum ſomnus augetur ratione frigiditatis ambientis, ſed ratione noctium: quia in nocte fit reuocatio caloris ad partes internas. Accedit etiam ex Galeno primo de natura humana trigeſimoſexto, quòd ſicut ſol ſui præſentia eſt cauſa caloris, ita ſui abſentia eſt cauſa frigiditatis; vnde cũ hyeme ſint longę noctes, erunt ſomni longiſſimi. At ſi ver conſideremus: ſi in media parte eius, locum nõ habet frigiditas: quia eſt temperatum, & ideo cauſa ex frigiditate non ualet; ſed bene valet cauſa ex longitudine noctium, quòd cum viderit Galenus. ſ. longitudinem noctium eſſe communem hyemi & veri, non autem frigiditatem, dicit ſomnos eſſe longiſſimos tempore hyemis, & veris ob noctium longitudinem; vt propterea cauſam cõmunem in utroque tempore haberemus. Quodſi humiditatem conſideremus, quæ etiam ſomni cauſa eſt: tempore hyemis habemus maximam humiditatem; ver etiam nõ excedit in ſiccitate. Quare cum cauſæ ſomni conſiſtãt in frigida temperie cerebri condenſante, & in humiditate, ſeu in vaporibus, qui condenſantur; & utraq; cauſa vigeat in vere, & hyeme: Ideo mirum non eſt, ſi Hippocrates dixerit tempore hyemis, & veris ventres calidiſſimos, & ſomnos longiſſimos. Accedit etiam, quòd ob copiam alimentorũ fiunt ſomni longiſſimi. Sed ad ſecundum accedentes, quorſum hæc dixerit Hippocrates? Dico, quòd propoſitum erat Hippocratis probare primam partem minoris ſyllogiſmi: quod tempore hyemis, & veris melius conficiuntur alimenta: idque facilè ex ſomnis longiſſimis haberi poteſt; Nam cùm ſomni uigent ſunt in cauſa, ut calor concentretur, ac ualidior fiat, validèque agat in pabulum; & ob id validiſſime in ſomno conficitur alimentum, & ideo Ariſtot. rectè in lib. de ſomno, & vigilia dicebat melius nutriri hominum corpora in ſomno: quia meliores tunc temporis fiunt concoctiones; Præterea cum præcedant ſomni, ubi poſtea ſequitur vigilia, fit optima diſtributio alimenti, quod erat prius optimè confectum ratione ſomni: iuxta illud Somnus cõcoquit, vigilia digerit. Cum itaque tempore hyemis, & veris plurimus ſit calor innatus, ac ſomni ſint longiſſimi; ideo optimè conficiuntur alimenta; & propterea Hippocrates in uirtute huius partis meritò proponit Aphoriſmum, qui eſt; Quare tunc temporis alimenta copioſiora ſunt exhibenda, &c.

1 Cur hyeme, & uere ſomni longiſſimi.

Sol quò caloris, et frigiditatis cauſa.

2 Quid referat ſcire hyeme, & uere ſõnos eẽ longiſſimos.

Cur i ſõno ualidius cõficiatur alimentum

3 Somnus concoquit vigilia digerit.

LECTIO LIIII.

Hippocrates proponens veram ſententiam, & Aphoriſmũ, hæc verba habuit: [Quare per ea tempora alimenta, &c.] Concludũt ergo hęc verba ſententiam Aphoriſticam, & concluſionem, quæ ſequitur ex dictis: Quòd cum in tempore ueris, & hyemis melius conficiantur alimenta: propterea per hæc tempora copioſiora alimenta ſunt exhibenda; ſed ſtatim Galenus contra Hippocratem in commento arguit: In eo tempore, in quo fit modica reſolutio, in eo requiruntur exigua alimenta; ſed in tempore hyemis, & ueris fit modica reſolutio, igitur requiruntur modica alimenta: Quare uidetur, quòd Galenus de directo declaret concluſionem oppoſitam concluſioni Hippocratis; probatur autem utraque præmiſſa a Galeno propoſita: Dicit primo, in eo tẽpore, in quo fit modica reſolutio, in eo requiritur minor copia alimenti, & modica. Vera eſt hęc maior; nam exhibentur alimenta pro eo, quod eſt deperditum, diſſipatum, ac reſolutum, reparando. Minor autem, quòd ſcilicet in tempore hyemis, & ueris fiat modica reſolutio, clara etiam eſt: quoniam non ita diſſipantur corpora hyeme, & uere, ut ęſtate; & propterea fiat concluſio, quòd in tempore hyemis, & ueris non requirantur copioſiora alimenta; ſed hac obiectione propoſita, Galenus ſtatim pro ſalute Hippocratis in commento ſubiungit ſententiã Hippocratis veriſſimam eſſe, & ad ſenſum manifeſtam: quòd uidelicet tẽpore hyemis ſi homines accipiant copioſiores cibos, quòd optimè conſeruantur; Si uerò pauciores, homines refrigerantur, ac imbecilliores redduntur. Quoniam uerò id non ſatis erat, ideò Galenus nititur in cõmento ſatisfacere obiectioni propoſitæ; Et in primis quò ad maiorem, eam omnibus modis admittit Galenus; ita ut exhibeantur cibi pro ratione illius, quòd deperditur; vnde ſi nulla reſolutio fieret, non eſſet, vt cibarijs uteremur; ſed minor conſiſtere non poteſt, quòd ſcilicet in tẽpore hyemis, & ueris fiat minor reſolutio, quàm fiat tẽpore ęſtatis. Vt autem probet falſitatem huius minoris Galenus multa, & multa dicit, quæ omnia ad pauca reducemus. Pro intelligentia itaque primo ſupponendũ eſt calorem naturalẽ eſſe inſtrumentum omniũ operationũ naturalium; nam beneficio caloris innati non ſolum corpus generatur, ſed augetur, & donec uiuit conſeruatur; Ita ut calor natiuus ſit author inſtrumentalis; quia natura agens eſt principale operationũ naturaliũ. Quo ſtante ſequitur, ꝙ quanto ualidior natiuus fuerit calor, tanto ualidiores operationes naturales obibit: quia à ualido agente ualidæ operationes proueniunt; cum autem ex ſententia Hippocratis calor naturalis quaſi idem cum natura ſit: quoniam calor hic eſt proximum, ac immediatum inſtrumentum ipſius naturę: ideo tùm calor naturalis, tùm natura ipſa, ut dicit Galenus in commento, non tantum habet operationes, ut appetat, atque ut alimentum conficiat, & agglutinet, ſed ut expellat; neque tantum expellendi, ſed etiam calor naturalis, & natura habent uim expellendi cum prouidentia; ſed quid per hæc uoluerit Galenus difficile eſt uidere, & non credatis hęc ea de cauſa dixiſſe, quòd calor ſit cognoſcẽs, ſed hoc ideo dicit, ut diſtingueret operationem huius caloris naturalis, quatenus regulatur à natura, & ab ipſa forma, ab operatione, quæ fit à calore elementari, & calore igneo; nam differentia eſt inter calorem elementarem, quatenus regulatur ab igne, & inter calorem naturalem regulatum à forma, & natura; nam calor elementaris ita abſumit partes utiles, ut inutiles; & ita ſine prouidentia agit: quia nõ determinatur, nec regulatur à determinato agẽte. At calor naturalis cũ prouidentia agit: quia regulatur à natura, quæ concurrente ſuo inſtrumento, calore. ſ. naturali, ſuperflua expellit, & inutilia: Vtilia autem non expellit: & hoc uoluit dicere Galenus; ſed poſtea ſubdit, quòd calor naturalis cum uim habeat expellendi, quanto ualidior fuerit, tanto ualidius expellet ſuperfluitates, & ea quæ expelluntur per poros non modo copioſius; ſed etiam inſenſibiliter expellentur: & ideo dicit Galenus Dioclem dixiſſe ſudorem eẽ præter naturam; non enim prodit à calore naturali, ſed

Obiect. Gale. aduerſus Hippoc.

Reſp. ad obiectionem.

Calor naturalis inſtrumentum operationum naturaliũ.

Natura agẽs principale.

Calor naturalis quaſi idẽ cum natura.

Differentia inter calorẽ elementarẽ, ut regulatur ab igne, & naturalem, ut regitur a natura.

Calorem naturalẽ cum prouidentia agere.

4 Sudorem eẽ pręter naturã, & a quibus fiat.

Digitized by Google

à calore præter naturali. Sudor enim fit, uel ob æſtum, uel ob balneum, uel ob exercitia, & alias cauſas violentias; Calor autem naturalis expellit inſenſibiliter; Vnde ſi conſideremus calorem natiuum tempore hyemis erit validiſſimus: & hinc eſt, quòd validè etiam expellet: Vnde quantum ad ea, quę per cutim expelluntur à valido calore, etiam ualidè expelluntur per euaporationem inſenſibilem.

In hyeme ſ urinis cõtẽtum craſſius & alui excrementa copioſiora, & magis cocta.

Præterea quantum ad craſſiora excrementa, cum calor naturalis in hyeme ſit validior, hinc eſt, quòd tempore hyemis obſeruamus cõtentum in vrinis craſſius, quàm in æſtate, & copioſius, ſicut etiam lotium. Quòd ſi adhuc excrementa craſſiora conſideremus in tempore hyemis, alui excrementa copioſiora, & magis cocta, quàm in æſtate conſpiciuntur: Quare in hoc diſcurſu Galeni patet; quòd cum calor ſit ualidior tempore hyemis, habet etiam vim magis expellendi ſuperfluitates; & ideo falſa eſt minor illa, in qua dicebatur, quòd tempore hyemis fiat minor reſolutio, quàm tempore æſtatis:

In hyeme maiorem fieri reſolutionẽ, quàm æſtate.

Imo poſſumus retorquere argumenta contra aduerſarium, hoc modo, quòd cum eo tempore maiora alimenta requirantur, in quo fit maior reſolutio, & talis fiat maior tempore hyemis: quia tunc calor naturalis ualidius expellit: ideo tempore hyemis, & veris copioſiora alimenta requiruntur, quàm alijs temporibus, quando calor non eſt ita validus ad expellendũ. Subdit poſtea Hippocr. *Etenim calor innatus plurimus eſt:* dicebat Galenus in commento propoſita eſſe hæc verba propter vnicum verbum, poſitum ab eodem Hippocrate in principio; Nam dicit *Ventres hyeme, & vere natura*: dicit autem natura, ut haberet in his tẽporibus vigere non ſimpliciter calorem, ſed naturalem calorem; & ideo hic ſubdit: *Etenim tunc temporis plus viget calor innatus, quàm alijs temporibus*: Non quilibet calor, ſed innatus. Præterea dicere poſſumus hæc verba propoſita eſſe, ut conficiatur ſecũda pars minoris propoſitæ in ſyllogiſmo; nã fuerat Hippocratis inſtitutum probare hanc concluſionẽ: Nimirum tempore hyemis, & veris copioſiora eſſe exhibenda alimenta: quæ concluſio ſic probabatur. In illis temporibus copioſiora ſunt danda alimenta, in quibus melius conficiuntur alimenta, ac plura ẽt requiruntur; ſed tempore hyemis, & veris alimenta melius conficiuntur, & plura requiruntur: ergo, &c. Vbi uidetis minorem habere duas partes: Altera, quæ probata iam eſt, & fuit quòd tempore hyemis, & veris alimenta melius conficiantur. Secunda ꝙ tempore hyemis, & veris plura requirantur alimenta; quam partem nunc probat Hippocr. in his verbis; Et ratio poteſt talis formari. In illis temporibus conueniunt plurima alimenta, in quibus calor innatus plurimus eſt. Sed ſic eſt, quòd in tempore hyemis, & veris calor innatus plurimus eſt; ergo ſequitur quòd in tempore hyemis, verisq́ue plura requirantur alimenta; & ſic probata hac cõcluſione, quæ erat ſecunda pars minoris, minor ſatis conſtat: quòd videlicet tempore hyemis, & veris calor innatus plurimus eſt.

Tempore hyemis & veris calor innatus. plurim' aſcititius paucus: ẽ contra ęſtate.

Et confirmatur ex ſententia Galeni non modo in præſenti commento, ſed ex tertio de cauſis pulſ. 6. Vbi euidentiſſime aſſerit, quòd tempore hyemis, & veris calor ĩnatus eſt plurimus, aſcititius paucus. Contra tempore æſtatis, aſcititius eſt copioſus, innatus eſt modicus. Quantum verò ad maiorem, quæ fuit, quòd eo tẽpore requirantur plura alimenta, in quo plurimus eſt calor innatus, hæc maior dupliciter probari poteſt à poſteriori, & à priori. A poſteriori per ipſummet Hippocratem in ea parte, in qua habet *Indicio ſunt ætates, & Athletæ*. Quod ſuo loco dicemus. Probatur eadem veritas à priori à Galeno in commento: probatio autem originem habet ex hoc fundamento, quòd videlicet debet eſſe proportio inter calorem naturalem, & alimenta ipſa:

Inter calorẽ naturalem, & alimenta debet eẽ ꝓportio. Oẽ agẽs in agendo repatitur.

ſed quomodo habet veritatem hoc fundamentum? hoc diuiniſſime colligi poteſt ex Ariſtot. potiſſimum quarto de generat. animal. 3. vbi dicit, quòd omne agens in agendo repatitur: Idq́ue exemplis perſuadet Ariſtot. nam uidemus, inquit, quòd qui ſeccat, hebetatur: qui cõprimit, ueluti comprimitur: quòd calefacit refrigeratur, &c. Vnde cum hoc veriſſimum ſit, ſubdit Ariſtot. quòd interdum accidere poteſt, ut agens ſit ita diſpoſitum, ut potius patiatur, quàm agat.

Agẽs quã potius patiatur, ꝗ agat.

Accidit autem hoc, inquit; Quando non eſt proportio inter agens, & paſſum; Non eſſe autem proportio poteſt dupliciter: uel ex parte agentis, uel ex parte paſſi. Ex parte agentis, quando imbecillum agens extiterit. Ex parte autem paſſi hoc multis modis accidere poteſt; potiſſimum autẽ, ut dicebat Philoſophus dupliciter, uel ratione quantitatis, uel ratione malæ qualitatis, ideſt frigiditatis: ratione quantitatis Vbi paſſum in inſigni copia fuerit, ut tantam copiam non poſſit agens ſuperare: ratione autẽ frigiditatis, & malę qualitatis, quoties paſſum rõne illius malæ qualitatis, tantam habet uim reſiſtendi, vt agens potius patiatur, quàm agat; & dat exemplũ Ariſtot. de Athletis ſi fortaſſe copioſiori cibo, quàm decet, vtantur; Vbi namque Athletæ uti uoluerint copioſiori cibo, maximè fient cruditates; Ex quibus quaſi calor natiuus ſuffocabitur; Vnde maior erit actio alimenti in calorem, quàm caloris in alimentum: quia ſcilicet non eſt proportio inter agens, & paſſum; Vnde Galenus hoc uidens rectè dicit in cõmento, quòd debet eſſe proportio inter calorem naturalem & alimentum. Si enim non fiet debita nutritio, tunc id erit, uel quia alimentum erit copioſius, uel in minori copia.

Nutritio debita, quando non fiat.

Si copioſius, ſuffocabitur calor, & cruditates fient. Si in minori copia non poterit conſeruari ille calor, ſed reſoluetur; quia non erit proportio inter agens & paſſum. Vnde ſi homines hyeme minori, quàm oporteat, vtantur cibo, refrigerabitur eorum corpus, & quàm maximè lędentur.

In hyeme nõ eẽ vtẽd. pauciori cibo, & cur.

Si autẽ copioſiore, proportionato tamẽ cũ plurimo calore, non modo conſeruabuntur homines; ſed ex hoc etiam augebuntur; idq́ue non modo in hominibus uerum eſt, ſed in brutis; imo aliquando in tanta proportione hyeme augetur ſãguis ĩ hominibus, & in uere; ut in fine veris cogamur ipſis ſecare uenam, ne Vas aliquod diſrumpatur, neve inflammatio, uel eriſypelas, uel aliqs grauis ſequatur affectus.

In fine veris cur iterdum cogamur venã ſecare.

Ex quo Galenus colligit, quòd in his temporibus augeт ſanguis, in quibus plurimus eſt calor.

Sanguis quibus tẽporib augeat.

Et ideo tũc temporis offerendum eſt copioſum alimentum; Sic igitur à priori optimè Gal. probauit maiorẽ propoſitionem: id probat autem à poſteriori Hippocrates, inquiens, *Indicio ſunt ætates, & Athletæ*: De ætatibus id declarare eſt facilè, ſed difficile de Athletis. Quò ad ætates argumento poſſunt eſſe pueri, in quibus cum ſit plurimus calor innatus; ideo in eis requiritur plurimum alimentum; Vnde ferè continuò comedunt. Quò ad Athletas hi (dicebat Oribaſius) requirunt copiam maximam alimenti: quia ob exercitium fit maxima conſumptio, ac partes concidunt; & ideo copioſiori cibo reſtaurari debent.

Cur pueri, & Athletę reqrant copioſiora alimẽta.

Et hæc expoſitio ſtare poteſt; ſed dicit Galenus in hoc commento, quòd ubi eſt plurimus calor natiuus, ibi eſt indigentia requirens copioſum alimentum: Indicio ſunt Athletæ; nam cum calor natiuus augeatur propter exercitia; & hi maximè exerceantur, maximum etiam habent calorem naturalem; ob quem plurimum requirunt alimentum.

Dub. An exercitiũ augeat calorem natiuum.

Sed eſt difficultas in uerbis Galeni; quoniam dicit ob exercitia augeri calorẽ natiuum, quod nõ uidetur uerum; quia exercitium auget calorem aſcititium, non natiuum; nam ex 3. de temperamentis capite quarto. Nihil poteſt augere calo-

re calo-

re calorem natiuum, niſi quod uertitur in ſubſtantiam nutriti, ſcilicet ſolū alimenta. Dico quòd exercitia habent vim augendi calorem natiuum hoc pacto; quoniam habent vim attenuandi ſanguinem: vt Quies ipſum craſſefaciendi; amplius exercitium habet vim excitādi calorem, ut Quies reddendi ſopitū, & obtuſum. Cum itaque beneficio exercitij attenuetur ſanguis, ac ſpiritus, & calor excitetur: ſequitur q; cum calor naturalis conſeruetur, ac alatur ex attenuato ſanguine, qui defertur ad calorem, inſitum particulis corporis, beneficio ſpiritus naturalis, q eſt vehiculum ſanguinis attenuati: cui dubium eſt, quòd beneficio exercitij citius, ualidius, atque frequentius deferatur alimētum calori innato, inſito particulis? Cum itaque beneficio exercitij deferatur alimētum calido innato; ideo exercitia ſunt cauſa augumenti caloris naturalis; ſunt autem cauſa mediata, nō immediata huius augumenti exercitia. Concludendū ergo, quòd cum eo tempore ſint copioſa exhibenda alimenta, quo melius conficiuntur, ac plura requiruntur: cum tempore hyemis, & veris melius conficiantur, ac plura requirantur: his temporibus ergo ſunt copioſiora alimenta exhibenda. Quòd tēpore hyemis, & veris melius conficiantur alimenta patet: quia tunc temporis ſomni ſunt longiſſimi, & ventres natura calidiſſimi. Quòd in his etiam temporibus plura alimēta requirantur, probatur: Quoniā tūc temporis plurimus eſt calor natiuus, qui plurimo etiam indiget alimēto. quòd hoc ſit verum indicio ſunt ætates, & Athletæ: ætates, quoniam increſcente ætate viget calor natiuus: In Athletis autem propter exercitia augetur calor natiuus. Et hæc eſt tota ſeries huius Aphoriſmi. Remanēt modo pro complemento tres difficultates, quas ſequēti lectione adducemus, ac manifeſtabimus.

Sol, Exercitij munera, & otij.

Exercitia cauſa mediata augumenti caloris natiui.

Increſcēte ætate viget calor natiuus.

LECTIO LV.

Difficultates tres.

CIrca ea, quæ dicta ſunt in decimoquinto Aphoriſmo occurrunt tres difficultates, quæ quamuis ſint maximi momenti tamen earum reſolutio in paucis conſiſtit; & ob id eas breuiter abſoluemus: Prima quæ ab omnibus, & à Galeno præcipuè quàm maximè ardua eſt iudicata, eſt: cur hyeme ventres dicantur calidiſſimi: Si in eis multa generatur pituita. Secunda difficultas eſt, num ver ſit temperatum. Tertia an quilibet ſudor ſit præter naturā, vt videbatur dicere Diocles ex ſententia Galeni in commento: vel detur aliquis ſudor uoluntarius. Circa primam; Quoniam quidem Hippocrates habuit hic ventres eſſe calidiſſimos natura. At idem oppoſitum aſſerere uidetur in primo de natura humana particula trigeſimaſexta; vbi habet Hippocrates, quòd hyeme augetur pituita ob multitudinem pluuiarum, tùm etiam propter noctium longitudinem: quam ſententiam ibi videns Galenus ſtatim habuit occaſionem dubitādi, inquiens, cum Hippocrates dixerit in Aphoriſmis abſolutè hyeme vigere calorem natiuum: qui fieri poteſt, vt in hyeme plurima pituitæ copia gignatur? Pituita.n. à debili calore generatur: quia humor eſt frigidus & humidus; Et ideo dicit Hippocrates hyeme pituitam augeri ob noctiū longitudinem, ideſt frigiditatem; & propter pluuias, ideſt propter humiditatem. Si ergo hyeme pituita multiplicatur: quia viget frigiditas & humiditas; quomodo ergo dicere hic potuit Hippocrates uētres eſſe hyeme calidiores? Galenus putat hanc difficultatem eſſe maximam, & cum ſibi non ſatisfaciat, dicit (dicam vt ſentio:) quæ verba dici ſolent, quando adducuntur ſolutiones, quæ non vndequaque ſatisfaciunt; Dicit ergo Gal. Hyemę in partibus internis vigere calorem concentratum; At frigidas partes exteriores eſſe ob ambientem aerem. Sed (ſubiungit Galenus) interdum aer ambiens ita penetrat ad partes internas, vt generetur pituita pręcipue uerò cum homines non ſint ita induti ueſtibus, & neceſſarium eſt præterea (inquit,) vt homines in hyeme comedāt cibaria pituitoſa, ex quibus multa pituita generatur; Et ideo licet ventres ſint calidiſſimi hyeme, tamen non ob id ſequitur, quòd non poſſit multa generari pituita; Sed ego credo Galenum in hoc ſibi non ſatisfeciſſe, neque poſſum tueri Galenum, uel non aſſequor dicta eius; nam quæ dicta ſunt ab Hippocrate: vel ſunt neceſſaria, uel ſunt contingentia: Si neceſſaria, ergo de neceſſitate ventres hyeme calidiſſimi ſunt natura; ergo de neceſſitate etiā pituita multiplicari non debet: quia viget calor natiuus, qui potius ſanguinem, quàm pituitam multiplicare debet; Nec dicendum eſt Hippocratis dicta eſſe contingentia: quia adducta ab Hippocrate non eſſent ad propoſitum; nam in eo primo de natura humana, dicit pituitam in hyeme multiplicari propter noctes longas; At noctes longæ non accidunt hyemi, ſed ſunt de neceſſitate; ergo dicta Hippocr. neceſſaria ſunt. Quid itaque dicendum? Multi multa dicunt, ac multas reſolutiones afferunt, quas ego omitto: quoniam eas uos uidere poteſtis; Sed ego dicerem difficultatē propoſitam non eſſe ualdè arduam, quòdq; id, quod ab Hippocr. & Gal. dictum eſt uentres hyeme eſſe calidiſſimos, ac hyeme multiplicari pituitam, & pituitā etiam a calore diminuto fieri: veriſſimas eſſe ſententias. Sed quid ad contradictionem? Scire pro ea tollenda debetis, quòd quando dicimus uentres hyeme calidiſſimos eſſe natura: quòd de hyeme poteſt duplex eſſe ſermo; Alter, ut fiat cōparatio inter hyemē ex una, & altera parte Autumnum & Aeſtatem: Alter, vt fiat comparatio inter hyemem & ver: non autem inter hyemem & autumnum, ac æſtatem. Si nos comparauerimus hyemem cum ęſtate, & Autumno, dicimus calorem naturalem, multò ualentiorem eſſe in hyeme, quàm in æſtate, & autumno: quoniam quamuis æſtate, & autumno calor aſcititius ſit plurimus, natiuus tamen eſt minimus: contra in hyeme minimus eſt calor aſcititius, plurimus natiuus, & ideo in æſtate bilis, in autumno melancolia, hyeme pituita multiplicatur: quoniam calor naturalis in æſtate fundatur in ſubſtantia ignea, & terrea, & ſic in autumno: nō autem in aquea, & aerea, & ideo concernatur bilis per aduſtionē, & melācolia; At in hyeme generatur pituita a naturali calore nō quælibet. Sed dulcis, quippe quæ eſt maximè proxima naturæ ſanguinis: imò eſt uia ad ſanguinem. ſed cur potius pituita multiplicatur, quàm ſanguis? quoniam quidem ſi comparauerimus hyemem non ad æſtatem, & autumnum, ſed ad veri alio modo eſt dicendum; namque in uere calor magis viget, quàm in hyeme; Et ideo in uere magis multiplicabitur ſanguis, quàm in hyeme; & cauſa eſſe poteſt hęc: quoniam ratione ambientis, quamuis fiat illa concentratio caloris, nō tamen poteſt fieri illa conſeruatio operantis, quę fit in tempore illo moderato veris. Quòd autē hęc ſint vera, & ad propoſitū: probatur ex Hippocrate hic, & Galeno in commento; dicunt enim ventres hyeme & vere calidiſſimos; igitur in reſpectu ad alia tempora. ſ. æſtatem, & autumnum; Vnde quòd fiat comparatio hyemis ad ęſtatem, & autumnum: probatur ex Galeno, qui in commento loquens de autumno, dicit: Tempore hyemis corpora augentur, quæ in autumno erant emaciata. Ecce quòd comparat hyemē non ad ver, ſed ad autumnum. Præterea loquens de hyeme, & æſtate, dicit; Inſenſibiliter hyeme uacuatur materia: quia eſt calor plurimus; ęſtate ſenſibiliter: quia eſt calor modicus, natiuus. ſ. Et ideo

1 An hyeme, ventres natura calidiſſimi.

Obiect.

Hyeme pituitam multiplicari, & cur.

Gale. reſponſio.

Impugnatio.

Reſp. Authoris ad difficultatem.

Quilibet humor quo anni tpe multiplicet.

In vere calor magis viget, & ſāguis q̄ hyeme

in

Digitized by Google

in æſtate non ſunt ita copioſa lotia, ut in hyeme: Videre quòd hyemem non ad ver, ſed æſtatem, ac autumnum comparat. Quòd autem comparando hyemem ad ver, non poſſit idem proferri iudicium, quod comparando hyemem ad Autumnum & æſtatem, probatur: quia in hyeme pituita generatur, in vere ſanguis. probatur etiam ex Galeno in cõmento, quando inquit, ver trifariam cõſiderari poſſe, prout tres habet partes, prout habet partem primam hyemi proximam: poſtremam, quæ æſtati finitima eſt; & media. ſi (inquit) ver conſideretur ſecundum primam ſui partem, tunc talis eſt ei inſtituendus victus, qualis conuenit hyberno tempore, quia ver eſt quam maximè ſimile hyemi ſecundum priorem partem. Si conſideretur ver in poſteriore parte inſtituendus eſt victus æſtati conueniens. At ſi conſideretur ver ſecundum mediam partem, tunc habet proportionatam naturam, qualis conuenit veri, & tunc eſt inſtituendus victus qualis conuenit pro natura veris. Quare alium requirit victum ver in media ſui parte, alium hyems; & ideo ſi alio modo eſt inſtituendus victus in hyeme, alio modo in ea parte veris, in qua ver ſeruat exquæſitam ſui naturã, ergo calor alio modo ſe habet in hyeme, alio in vere; Et ideo bene Hipp. inquit ventres hyeme habent maiorem copiã caloris reſpectu Autũni, & æſtatis, ſecus autem eſt reſpectu ueris. Sed dicet quis, admitto, ꝙ in hyeme, & vere calor alio ſe habeat modo: quia hoc negari nequit; præcipuè uero cùm hoc Gal. expreſsè dicat in commento: tamen negatur, quod hyeme calor naturalis minor ſit, quã vere; immò dico, quòd magis viget hyeme calor natiuus, quàm in medio verè; quoniam in hyeme exhibẽtur cibaria in maiori copia (vt cunctis liquet) ipſis corporibus. Modo cum alimenta proportione reſpondere debeant cum calore: ſequitur ergo de neceſſitate quòd etiam in hyeme ſit maior copia caloris natiui, quã in verè. Montanus hic, quoniam vidit Auicennam dicentem in ſecunda primi, ꝙ in vere ſunt exhibendi cibi in minori copia, quàm in tempore hyemis: dicit vt excuſaret Auicẽnam, ꝙ impoſſibile eſt hoc dixiſſe Auicẽnam, quia forraſsè Auicenna intelligit uer ſecũdum eam partem, ſecundum quam eſt proximum ęſtati; quia tunc augetur calor aſcititius, & diminuitur natiuus: quia hæc proximè accedit ad naturam æſtatis, ſed poſitio hæc falſa eſt; Nam non ſolum hoc dicit Auicenna, quòd in minori copia ſunt dandi cibi in vere, ſed Hippocrates in libro de ſalubri diæta particula ſecunda. Quòd etiam approbat Galenus ibi; immo in confirmationem adducit Hippocratem in Aphoriſmis. Nam dicit Hipp. ſecundo Aphor. quòd æſtate, & Autumno corpora difficillimè cibos ferãt, facillimè hyemis tempore: ver autem ſecundum locum habet; vnde ſtatim eſt in ſuo robore obiectio, quòd. ſ. maior copia cibi requiratur tempore hyemis, quàm tẽpore veris, ideo calor naturalis in hyeme maior eſt, quàm in uere, quod ſtare non poteſt, cum uere ſanguis, hyeme pituita generetur: modo ſanguis requirit ualidiorem calorem agentẽ, quàm requirat pituita. Reſpondentes itaque ad argumentum dicimus uerum eſſe, quòd hyemis tempore conueniant cibi copioſiores, quàm tempore ueris: tamẽ dicimus cum Galeno in hoc commento diligentiſſime, quòd ſemper eſt exhibendus cibus habita ratione ad calorem natiuum, hoc eſt ſi copioſior fuerit calor, copioſius eſt præbendum alimentum: ſi paucus calor, paucum alimentum: Dummodo ſubiungit Galenus, (ex quo colligitur poſtea ipſa ſolutio,) ratione aeris ambientis non immineat periculũ aliquod fuſionis humorum; itaque monet Galenus, ꝙ ubi periculum eſt, ne humores fundantur ratione ambientis, licet calor natiuus plurimus ſit, tamẽ nos non debemus dare cibos copioſos; At tempore hyemis ratione frigiditatis aeris ambientis, nõ imminet periculum fuſſionis humorum, vt imminet ueris tẽpore, nè humores fundantur ſanguiſque, ſeu maſſa ſanguinea in tanta copia aggregetur, ac colligatur: vt quoniã tunc temporis omnia dilatari incipiunt, accedente poſtea ambiẽte calidiore in poſtrema ueris parte, & æſtate fiat ualida effuſio, ex qua effuſione uel uenę diſrumpantur, uel maximæ ſuboriantur inflãmationes, & tumores cum ingenti hominum periculo, atque uitæ diſcrimine. Et ob id dicebat Hippocrates ventres eſſe calidiſſimos hyeme reſpectu Autumni, & ęſtatis, at non reſpectu ueris: quia in uere ſunt calidiores ventres, quàm in hyeme: quoniã in uere ſanguis multiplicatur, hyeme pituita dulcis, quæ arguit minus copioſum calorem, quã in uerè, in quo generatur ſanguis. Hæc quò ad primã difficultatem breuiter dicta ſint ſatis. Secundã, & tertiã dubitationem in ſequenti determinabimus, &c.

Ver tripliciter.

Ver quã maximè ſimile hyemi penès priorem eius partem.

Dub.

Montani ſol.

Reijcit.

Reſp. Authoris.

Cur hyeme cibus copioſior exhibendus, ꝙ vere.

LECTIO LVI.

COnſuetudo fuit apud pleroſque decimumquintum Aphoriſmũ interpretantes longiori ſermone diſcurrere circa difficultatẽ de uere: Num. ſ. uel temperatum, uel calidum potius, & humidum ſit dicendum. Nos uerò paucioribus abſoluemus hanc materiã, tùm quia hic non eſt proprius locus examinandi hanc quæſtionem, ſed prima primi, & tertia particula Aphoriſmorum, tùm & magis, quia reſolutio in paucis conſiſtit; hunc autẽ nũc ordinem ſeruabimus: primo in quo conſiſtat difficultas hæc aperiemus; deinde ſolutionem apponemus. Difficultas in hoc conſiſtit. Nam Galenus primo de temper. capite 3. & 4. Ver calidum & humidum eſſe dicebat, idque non modo ab antiquis philoſophis, & medicis dicit propoſitum fuiſſe, ſed etiam ab Hippocrate primo de natura humana 33. ubi euidenter calidum, & humidum eſſe ver Hippocrates confirmat. Ex altera uerò parte oppoſitum idem Galenus aſſerere uidetur, & primo eo cap. tertio, de temper. ubi reprehendens antiquos, dicit eſſe melius, ut dicamus ver temperatum, quàm calidum & humidum; immò ubique locorũ Galenus hanc confirmat ueritatem in ſuis operibus, quòd temperatum ſit uer; unde mirũ eſt cur ſibi in hoc conſtans Gal. non fuerit; ſed an hoc Galenus aſſerat uideatis; nam loc. citatis, (ut facilè quiſpiam uidere poterit,) dicit Galenus quæſtionem eſſe de vere, an temperatum, an calidũ & humidum ſit; Et quamuis (inquit) Hippocrates, & antiquiores dixerint ver eſſe calidum & humidum; tamen melius eſt, vt dicamus, ver eſſe temperatum: licet cauſa eſſe uideatur, ob quam antiqui philoſophi ver eſſe calidum, & humidum dixerunt. Vnde non dicit Galenus ver eſſe calidum, & humidũ, ſed hoc antiquos dixiſſe. Quòdque ſibi conſtet Galenus videatis eundem primo de natura humana 37. ubi ait pariter quæſtionem fuiſſe non paruam de uere; an calidum, & humidum, an temperatum ſit; Et dicit ſe hanc quæſtionem alibi determinaſſe: quòdque determinarit rectius eſſe, ut dicamus temperatum eſſe, quam calidum, & humidum, ut in libris de temperamentis: præterea idem Galenus in lib. de ſalub. dięt. commento tertio, dicit ver eſſe medio temperamento; idque explicat primo de facult. Alimentorũ capite 18. vbi dicit quòd medium duplex eſſe poteſt: Alterum, quod utriuſque extremi eſt expers, quod dicitur medium per abnegationem, alterum eſt medium, quod eſt ęqualiter extremorum particeps; & hoc per participationem uocatur. Qua poſita diſtinctione

1 Num ver tẽperatũ: an calidũ & humidum.

Digitized by Google

Ver medio temperamẽto donatum ex Gal.

Sol. Authoris.

ctione dicit Galenus ver eſſe medio temperamento donatum, & non per abnegationem extremorũ, ergo per participationem, ergo uer eſt temperatũ, & non calidum & humidum; ſtat ergo hucuſque difficultas; quia alio modo dicit Hippocrates, alio Galenus. Pro reſolutione difficultatis dicimus cum Galeno ver eſſe temperatum: & fundamentum eſt, quia in vere nullus apparet exceſſus in qualitatibus; præcipuè verò, quia ſecundum Galenum libro de tẽperamentis opus eſt conſiderare uer abſolutè, non reſpectu ad alia tempora: quia ſi conſideretur ver in reſpectu ad alia tempora, poteſt dici & calidũ, & humidum: calidum quidem in reſpectu ad hyemem, humidum ad æſtatem, quia hyems frigida eſt, æſtas ſicca. Immo & frigidum, & ſiccum poteſt dici ver in reſpectu ad alia tempora: frigidum in reſpectu ad æſtatẽ, ſiccum in reſpectu ad hyemem; Et propterea dicit Gal. ꝙ ver abſolutè conſideratum, cum nullũ habeat exceſſum, temperatum eſt. Omitto Auerr. argumenta, tùm quia non difficile ſolui poſſunt, tũ quia hic non eſt proprius quæſtionis locus; Verum pro ſalute Hippocratis dicendum, quòd ver poteſt bifariam conſiderari, & nominari. Altero modo ratione qua in verè nullus eſt exceſſus; Et ut ſit temperatum vocandum eſt cum Galeno; Altero modo poteſt conſiderari ver, prout nominari debet per primas qualitates, ac ſi quis diceret; Cũ uer ſit tẽperatum, ſi tamen licet ipſum appellare per primas qualitates, per quas magis liceat appellare? Nã Hippoc. cognouit ver eſſe temperatũ, dicit enim 3. Aphoriſ. ver eſſe omnium temporum ſaluberrimum: modo vbi eſt exceſſus non poteſt conſtitutio ita ſalubris eſſe; Et ideo nihil dicere voluit aliud, cum dicit ver eſſe ſaluberrimum, quàm ver eſſe temperatum. Cum verò nominatur per primas qualitates, non per reſpectum ad alia tempora, vt antiquiores, quos meritò reprobabat Galen. ſecundum Hippocratẽ, poteſt dici ver calidum, & humidum propter hanc cauſã. Nã cum ver ſit ſaluberrimum, ob id in eo maximè viget calor natiuus. Sed calor natiuus calidus eſt, & humidus, in eoque uita conſiſtit; nam uita in calido, & hùmido conſiſtit; & ob id ſi licet ver per primas qualitates nominare dicemus ipſum eſſe calidum & humidum, multò magis quàm aliã quàmuis qualitatẽ habere. quia in calido, & humido vna conſiſtit; Et hoc etiam uoluit Galenus locis citatis, præcipuè uerò primo de natura humana 35. dicit enim rectius eſſe, idest magis proprium, ut ver uocemus temperatum, quàm calidum & humidum. unde eſt lis de uoce tantum. Qua de re conſiderantes ver, ut habet nullum exceſſum, dicimus ipſum eſſe temperatum: ſi autem per qualitates primas ipſum deſignare uoluerimus, dicemus calidum eſſe, & humidũ; cumq; id duplex ſit excedens, & non excedens, intelligimus non excedens, quod idem eſt, ac temperatum. Et ideo 3. de ſimpl. med. facul. cap. 12. Galen. dicit, quòd exquiſitè magis loquemur, ſi dixerimus, quod ſymetrum eſt (vt putà ver) eſſe temperatum, quã ſi calidum, & humidum. Non contradicit autẽ Hippocrati: quia Hippocrates reſpiciens ad primas qualitates dicit eſſe calidum, & humidum; quia hæ ſunt primæ qualitates, in quibus uita, & calor conſiſtit natiuus. Vltima difficultas fuit de ſudore. De hac enim locutus fuit Galen. in hoc cõment. Num ſudor quid naturale ſit, vel præter naturam potius. Et primo uidetur præter naturam eſſe: Nam ſudor fit ex cauſis uiolentis, vt dicit Galenus in hoc com. ergo ſudor eſt quid præter naturam, & violentum. Sed dicere poſſet quis hæc non fuit ſententia Galeni: quia Gal. in com. non proponit id ex ſententia propria, ſed ex ſententia Dioclis. Veriſſimum eſt proponere id ex mẽte Dioclis, ſed id nõ reprobat, verum admittit, atque confirmat; poteſt etiam id clarius colligi ex Galeno primo de tuend. 12. cap. ubi dicit, quòd portio ſeroſa tùm per alias partes euacuatur, tùm per cutim; neque enim portio illa ſeroſa, ac icoroſa uniuerſa uacuatur per renes, ſed aliquo modo etiã per cutim euacuatur; Atque inquit Galenus, ſi calor inſitus ſuperat, fiunt inſenſibiles euacuationes huius partis ſeroſę, & talis euacuatio inſẽſibilis dicitur euacuatio per tranſpirationem, uel per perſpirationem. At ſi fiat expulſio huius materiæ à cauſa uiolenta, tunc non inſenſibiliter, ſed ſenſibiliter uacuatur hęc materia, & tũc fit Sudor; Quare Galenus euidenter aſſerit Sudorem fieri a cauſa uiolenta; & etiã eſſe præter naturam. Ex altera parte uidetur ſentire oppoſitum ut in libro de ſympto. differẽtijs cap. vlt. Ibi enim dicit ſententiam fuiſſe Dioclis ſudorem eſſe pręter naturam, & hanc ſententiam eſſe ſatis duram, & præter rerum euidentiam: difficultatem autem eſſe, & perſiſtere. An Sudor præter naturã ſit, nec ne. & ſubdit Gal. quòd alibi hanc difficultatem dirimet; ſed non reperitur locus, in quo ex propoſito difficultas hæc diſſoluatur à Galeno: ſi tamen ex aliqua parte diſſoluitur, diſſoluitur citato loco de differentijs ſymptom. ex quo loco colligitur Sudorem nõ eſſe præter naturam. Etenim præter id, quòd dicit duram eſſe, ac ſine euidentia ſententiam Dioclis, qui dicit ſudorem eſſe præter naturam; ex quo ſumitur ipſum uoluiſſe ſecundum naturam eſſe Sudorẽ, Addit poſtea Illud eſſe præter naturam, rõne cuius corpus læditur: ſed huiuſmodi non eſt Sudor, immò ex Sudore (inquit) aliquando quàm maximè corpus iuuari; ergo non eſt præter naturam. Quia id, quòd eſt pręter naturam nocet. Pro reſolutione primo ſciendum eſt ex ſententia Galeni 10. de ſimpl. med. facul. cap. de Sudore, quòd Sudor nihil aliud eſt, quã humor excrementitius, qui, (vt ipſa etiam urina) originem habet ex humore bibito; qui humor bibitus in corpore eſt excalfactus, & nonnihil etiam ſuſcepit ſubſtãtiæ ipſius bilis: vnde cum hæc ſit natura ſudoris, dicimus, quòd ſudor, neque eſt ita ſecundum naturam, ut non ſit præter naturam: neque ita pręter naturam, ut non ſit ſecundum naturam; Et propterea dicimus cum Gal. 1. prorret. ſect. 2. cõment. 29. aliqua eſſe bona, aliqua eſſe mala, aliqua media inter bona, & mala; per bona autem, & mala intelligit bona, & mala abſolutè; per media autem ea intelligit, quę non ita ſunt bona, ut non ſint mala: nec ita mala, ut non ſint bona. Ideo media ſunt bona ſecundum quid, & mala ſecundum quid. Sic de Sudore dicendum, quòd non eſt neque ſecundum naturam ex toto, neque ex toto præter naturam. Sed quomodo ſciam dicet quis ſudorem eſſe huius mediæ naturæ per ſuas cauſas? Dico quòd id cognoſcere poterimus, ſi primum ſciamus quid ſit id, quod ex toto eſt ſecundum naturam, & id, quod ex toto eſt præter naturam: quia hæc poſtea ſudori applicantes, ſi uidebimus ſudorem aliqua ex parte conuenire cũ re pręter naturam, aliqua cum re ſecundum naturam, facilè colligemus Sudorem eſſe mediæ naturæ. Et quidem ex ſententia Galeni ultimo illo de differentijs ſymptomatum colligere poſſumus illud eſſe undequaque ſecundum naturam quod ſit citra uiolentiam, opportuno tempore, ſeu tempeſtiuè, & quod ſit etiam cum utilitate; Et quia contrariorum eadem eſt diſciplina, facilè etiam colligere poſſumus, illud eſſe præter naturam, quod fit cum uiolentia cauſæ morbificæ, quod ſit in opportuno tempore ſeu intẽpeſtiuè, atque cum noxa, & detrimento corporis. His poſitis uideamus: An ſudor ſe habeat ex parte rerum ſecundum naturam, an ex parte rerum præter naturam; Et in primis ſudor fit a cauſa uiolenta, ut dicit Gal. in hoc commento, & primo de tuend. 12.

præterea

Ver dici põt calidũ, & humidũ, & frigidũ & ſiccũ, ſed magis propriè temperatũ.

Ver biſariam.

Vbi exceſſus ibi conſtitutio nõ ita ſalubris.

Vita ĩ calido, & humido

In primis qualitatib. uita, & natiuus calor.

3 An quilibet ſudor præter naturam.

Portio ſeroſa per quas partes euacuetur.

Trãſpiratio, uel perſpiratio. Sudor.

Sudor ſecundum naturam ex Gal.

Sol. difficultatis.

Sudor quid.

Sudor & ita ſecundum naturam, vt non præter naturam, & è contra.

Sudor mediæ naturæ.

Quid omnino ſecundum naturam, & quid præter naturam.

Sudoris cã, & progreſſus.

Digitized by Google

Præterea ſudor fieri poteſt tempeſtiuè, & poteſt etiam fieri intempeſtiuè. Si fiat apparentibus ſignis concoctionis dicetur ſudor fieri tempeſtiuè, ſi autẽ fiat non apparentibus ſignis concoctionis dicetur fieri intempeſtiuè. Quare conditio hæc modo adeſt, modo abeſt. Poteſt inſuper ſudor fieri cũ vtilitate, & poteſt fieri cum detrimento; nam ſi fiat ſudor ex nimia malignitate morbi, vel cauſæ morbificæ, tanti aliquando poteſt eſſe detrimenti, vt ad ſudorẽ mors conſequatur. interdum ſudor ſolet eſſe cauſa vtilitatis, vt eo vltimo de differentiis ſymptomatum explicauit Galenus, vbi dicit ſudorem interdum fieri tẽpeſtiuè, & cum ſalute animalis. His ita conſtitutis facilè apparet, quòd ſudor non eſt ex toto genere pręter naturam neceſſariò: quia poteſt bene aliquis ſudor eſſe ex toto præter naturam, vt qui fiat intempeſtiuè, à cauſa uiolenta, & cum noxa animalis; ſed ſudor conſideratus in genere non eſt ſemper ex toto genere præter naturam: quia quamuis omnis ſudor procedat à uiolenta cauſa, tamen aliquis ſudor poteſt fieri tempeſtiuè, & cum utilitate animalis; cum itaque ſudor aliqua ex parte aſſimiletur rebus præter naturam: quia fit à cauſa uiolenta; aliqua ex parte rebus, quæ fiunt ſecundum naturam: & quia poteſt fieri cũ iuuamento, & quia fit tempeſtiuè, Ideò ſudor nec eſt ex toto genere præter naturam, nec ex toto genere ſecundum naturam; ſed mediã habere naturã ſudorẽ opus eſt, ut aſſeramus. Et ob id Galen. in hoc com. dicit ſudorem eſſe præter naturam cum Diocle: quia in hoc commento faciebat ſermonẽ de calore innato, qui eſt ſubſtantia aerea, & aquea; & de eius operationibus, & dicit quòd à calore innato fit euacuatio inſenſibilis, ſi ualidus fuerit; quòd ſi fiat euacuatio ſẽſibilis ſcilicet per ſudorem, tunc hæc (dicit) non fit a calido innato ualido, ſed à cauſa uiolenta; Et ideo dicit ſudorem eſſe præter naturam. quia conſiderauit, quòd fit a cauſa violenta, prout diſtinguitur a calore natiuo. At ex altera parte Galenus cap. illo vltimo de differentiis ſymptomatum, dicit duram fuiſſe ſententiam Dioclis, quòd. ſ. ſudor fit ex toto genere pręter naturam; nam ſi eſſet ex toto genere pręter naturam, tunc non poſſet fieri ſudor tempeſtiuè, & cũ vtilitate. Modo nos uidemus ſudorem aliquando fieri tempeſtiuè, aliquando fieri cum utilitate: ergo dura eſt eius ſententia, & eſt etiam præter ſenſum, & euidentiam: quia nos ſenſu conſpicimus ſudorem interdum eſſe utilem, & opportunum, ac tempeſtiuum. Quare concludendum eſt, quòd ſudor neque ex toto genere præter naturam, nec ex toto genere ſecundũ naturam fit; ſed medio modo ſe habet, & ſecundum quid eſt ſecundum naturam, ſecundum quid præter naturam &c.

Sudor nõ ex toto gñe pter naturam neceſſariò quis a uiolẽta cauſa.

LECTIO LVII.

APHORISMVS DECIMVSSEXTVS.

Victus humidus febricitantib. omnibus conuenit, maximè verò pueris, & iis, qui tali uictu vti conſueuerunt.

V*ictus humidus febricitantibus omnibus, &c.* Quamuis hic Aphor. ſatis breuis videatur, cõtinet tamẽ plurima, atq; plurima artis medicæ præcepta; vnde Gal. ſummũ hoc artificiũ intelligens dicit Hipp. pauciſſimis verbis multa proponere, quæ ad artem medicam conducunt; Et propterea noſtrum eſt hunc Aphoriſmum ſumma cũ diligentia interpretari. Primum itaq; pro intelligẽtia in memoriam eſt reuocãdum, ꝙ cum Hipp. in hac prima particula ſermonẽ habere uoluerit de rõne uictus, in primisq; egerit de dięta in ratione medicamenti tantum, ꝙ erat victus ipſe tenuiſſimus in extremo; cumq; egiſſet de uictu medicinali, qui habet rõnem cibi, & ẽt medicamenti, ſed priuatiui, i. per accidens vacuantis corpus, ac minuentis vires; & ob id egerit de victu tũm tenui, tũm tenuiſſimo: non tamen in extremo; Ac deinde cum in pręcedenti Aphor. locutus fuiſſet de uictu in quantum cibus tantum eſt, ut inde appareret, quo eadem indicantia à ſe ipſis coindicantibus differrẽt, egeritq; de uictu, ut refertur ad ſubſtantiam, & quantitatem caloris: nihil aliud modo ſupererat, niſi ut de cibo medicinali, in quantum medicamentum eſt non priuatiuum; ſed poſitiuũ, i. quatenus habet uim agendi in corpus humanum loqueretur. vnde cũ talis impreſſio fiat merito qualitatis cibi, ideo agere de cibo medicinali, nihil aliud eſt, quàm agere de qualitate cibi. Et ad hoc reſpiciẽs Gal. dicit, ꝙ poſtquam de quantitate cibi locutus eſt Hippocrates, nunc vult de qualitate eiuſdem agere; ſed dicet quis ſi Hippocratis eſt inſtitutum de Qualitate cibi agere, qua nam arte id facit? Dico, ꝙ eandẽ intendit ſeruare artem Hipp. quam ſeruauit cum loqueretur de Quantitate cibi. i. in uirtute ſuorum indicantium, & coindicantium; & proinde ẽt contraindicantium. Et ideo in hoc Aphoriſmo vult agere de victu medicinali in ratione morborum indicantium vt E. C. febris: rerum naturalium coindicantium, vt verbi cauſa ætatis, & conſuetudinis. Ad quam ueritatem reſpiciens Philothęus in comm. dicit poſtquàm egit Hippoc. de uictu ſanorum in præcedenti Aphor. nunc in præſenti Aphor. agere vult de uictu ægrotantium. Per quę nihil aliud inferre, & dicere Philothæus voluit, niſi quòd in ſuperiori Aphor. locutus eſt Hippocrates de cibo, quatenus indicatur à rebus ſecundum naturam: quia conſiderauit cibum in quantum cibus eſt, & alimentum. In præſenti autem Aphor. inſtitutũ eius eſt agere de victu ęgrorum. i. de cibo, quatenus indicatur à reb. præter naturam, & coindicatur à reb. ſecundum naturã, vt eſt victus humidus: Qui victus humidus in quantũ humidus non indicatur à reb. ſecundum naturã; ſed à reb. pręter naturam. i. morbis, coindicatur aũt à reb. ſecũdum naturam. Aduertendum eſt aũt, ꝙ cum agat Hipp. de Qualitate cibi, cũ qualitas ſit duplex prima, & ſecunda: agere poteſt de cibo medicinali, uel rõne primarũ qualitatũ, vel rõne ſecundarũ. Agit quidem cibus (ob iuuenes) ꝑ primas qualitates, vel calefaciendo; vel frigefaciendo, uel ſiccando, uel humectando: per ſecũdas aũt uel attenuando, vel craſſefaciendo. Cũ itaq; cib. medicinalis duplex ſit: de quo hic Hipp. loquitur? ſine dubio cũ proponat victum humidum, ſermo eius eſt penès primas qualitates. Sed cur nihil dicit penès ſecundas? Ratio hæc eſſe poteſt, tũ quia ſecũdæ qualitates à primis depẽdent, & ex cognitione cibi agẽtis per primas qualitates, hẽbimus cognitionẽ cibi agẽtis per ſcdas: Quia ſicut à reb. pręter naturã indicatur cib. humidus, ſic ab eiſdem reb. pręter naturam indicatur cib. attenuans, vel craſſefaciens. Præterea potius proponere uoluit cibũ medicinalẽ ꝑ primas qualitates, qm̃ i hac prima particula ſcopus ipſius Hip. erat de arte curatiua ſermonẽ hẽte: In arte aũt curatiua, (ut ſæpiſſimè dicit in lib. meth. Gal. ꝑcipuè i 14.) Indicationes pricipaliter à morbo deſumũtur; vñ vbi fit ſermo cibi rõne primarũ qualitatũ, hic indicat à morbo, frigidus à morbo calido, calidus cib. à frigido morbo. Cib. aũt medicinalis per ſecũdas

Aphor. cõnexus cũ ſuperioribus.

Dub. Sol.

Inſtitutũ Hipp.

Not.

Cibũ agere ꝑ duplices qualitates.

De quo cibo loquatur. Hipp.

Cib. per primas qualitates agẽs à quo & à quo agẽs per ſecũdas indicetur.

Digitized by Google

qualitates agens indicatur à re præter naturã: nõ tñ à morbo; ſed à cauſa morbi; nã materia craſſa eſt attenuanda, tenuis craſſeſacienda; Et ideò Hipp. potius uoluit proponere cibũ medicinalem penès primas qualitates, quã penès ſecundas, licèt per primas qualitates etiam habeamus ſecundas; vnde rectè dicit Gal. ꝙ exiguus Aphor. multa complectitur, quæ ad artem pertinent.

Aphor. hũc multa cõplecti ad artem pertinentia.

Quare inſtitutum Hipp. eſt agere de cibo medicinali, ut indicatur à morbo, & coindicatur à re ſecundum naturam: Quantum aũt ad diuiſionem:

Diuiſio.

Aphoriſmus hic eſt ſententia ſine ratione prolata, & potius primi ordinis, cum veritatẽ habeat duorum axiomatum: ratione quorum alterum eſt contraria contrarijs curantur: Reliquum ſimilia ſimilibus conſeruantur. Diuidi tamen poteſt in duas partes, quatenus in prima ponit uictum medicinalem in uirtute ſuorum indicantium, in ſecunda quatenus idem victus proponitur in uirtute ſuorũ coindicantium ibi. *Maximè verò pueris, &c.* Ad quã diuiſionem aliqua ex parte reſpexit Gal. in comm, quando dicit Hippocratem in hoc loco ſermonem hẽre de uictu febricitãtium, & ſanorum. Quæ verba videntes plerią; imaginati ſunt Hippocratem hic ſermonem habere de victu ſanorum, & ægrotantium; ita ut ſermo Hipp. non tantum ſit in parte curatiua; ſed in parte curatiua febrium, & præterea ſermonem Hipp. eſſe de victu ſanorum, & per conſequens de parte tuendæ ſanitatis. Quæ omnia falſiſſima ſunt;

Error nõ nullorũ circa Hippocr. inſtitutũ.

Nam Hipp. inſtitutum eſt ſermonem habere de uictu medicinali in uirtute ſuorum indicantium, & coindicantium; Et quia res indicantes ſunt morbi; Ideo ponit febres loco exempli: quia uerò res coindicantes ſunt res ſecundum naturam, ob id ſumit. Exemplum ab ætate pueril, & à conſuetudine, Quòd autem hæc expoſitio vera ſit, patet ex Gal. in comm. quia dicit primo ſermonem eſſe ex parte ſanorum, & exponit ſe, ut inde habeamus indicationes, ut inde. ſ. habeamus, quomodo febris, & morbus habent indicationes contrarias: Res autem ſecundũ naturam habent indicationes ſimiles; quia in morbis locum habet remotio, quæ fit contrarijs. In rebus ſecundum naturam locum habet conſeruatio, quæ fit ſimilibus.

Res præter naturã, & res ſecundum naturam quas habeant indicationes.

Et proinde dicatis inſtitutum eſſe Hipp. in prima parte proponere victum medicinalẽ, prout indicatur à re præter naturam, ſumpto exemplo à febre in ſecunda parte de eodem uictu, prout coindicatur à reb. ſecundum naturã ſumpto exemplo ab ætate, & conſuetudine. Et ſenſus Aphoriſmi talis eſt:

Senſus Aphor.

quòd uictus humidus omnibus febricitantibus conuenit, & maximè pueris non ſimpliciter, ſed pueris febricitantibus, atque etiam illis febricitantibus, qui tali uictu uti conſueuere; Atque hic Aphor. veritatẽ habet, ut dicit Galen. 8. meth. vltim. in uirtute duorum axiomatum: contraria contrarijs curãtur, & ſimilia ſimilibus conſeruantur. Per primum.n. verum eſt humidum uictum conuenire febrientib. per ſecũdum uerum eſt, ꝙ victus humidus pueris febricitantibus, qui natura humidi ſunt, cõueniunt. Sed ad verborum nunc explanationem accedamus.

Quid ꝑ victũ humidum.

Dicit Hipp. *Victus humidus.* Et nemini dubium eſt, quòd per victum humidum intelligit cibum medicinalem operãtẽ non per ſecundas, ſed ꝑ primas qualitates, qui poteſt eſſe calefaciens, refrigerans, humectans, & ſiccans, & ex his complicatus. At Hippocrates intelligit victum humidum in præſentia; ſed non quemcunque uictum humidum;

Victus humidus dupliciter.

nam poteſt uictus humidus bifariam conſiderari; altero modo quatenus habet uim humectandi partes areſactas: reliquo vero modo quatenus habet uim humectandi ipſas inflammationes, habet autem hanc uim, quando inflammationes ſunt ſiccæ, hoc eſt quando nulla fit expurgatio in inflammationibus; ſed potius detinetur materia, uel quia craſſa ſit, uel quia materia detinetur aliqua denſiori tunica, ut ex Galeno colligitur primo de ratione uict. 22. ubi dicit magis poſſe humectare uinum, & mulſam quàm ptiſſanam.

Vinũ, & mulſam magis poſſe humectare, quã ptiſſanam.

Sed qua ratione magis uinum, & mulſa, quàm ptiſſana humectare poteſt? Dic ꝙ hanc uim habet uinũ, & cum uino mulſa: quia tùm vinum, cum Mulſa maiorem habet poteſtatem attenuandi materiam cauſantem inflammationem, ac inſuper maiorem uim reddendi poros cutis latiores, quàm habeat ptiſſana; Et ideo cum ptiſſana non ita poſſit attenuare materiam, nec cutim rarefacere; ideò non habet eã uim humectandi, i. reddendi eam inflammationem humorum aptam, ut ex ea fiat expurgatio. Sed hoc modo uictus humectans non intelligitur in præſentia; ſed intelligitur uictus humectans partes areſactas. Hic autem cibus, qui habet vim humectandi, debet etiam habere aliquam uim nutriendi: quia aliter non eſſet cibus, ſed elementum, ut aqua, & præcipuè in relatione ad corpus humanum. Qui tandem uictus humectans poteſt conſiderari cum Galenus primo de ſimplic. medic. facult. primo, prout talis cibus, uel eſt tantum actu humidus, uel tantum poteſtate, uel actu ſimul & poteſtate.

Vict' humid' tripliciter.

Victus humidus actu tantum eſt, ut ius, in quo ſit decoctũ cinnamomum, quòd potius acquiſierit facultatẽ exſiccandi, quàm humectandi, dicitur actu humidus, non autem potentia. Humidus poteſtate tantum, ut folia lactucæ. Actu & poteſtate, ut ptiſſana colata, ius pulli &c.

De quo victu humido loquatur Hipp.

Hippocrates autem loquitur de uictu humido, tum poteſtate tantum, tum de eo, qui eſt humidus actu, & poteſtate ſimul; Et ideo dicit. *Victus humidus febricitantibus, &c.* Sed quomodo uictus humidus conuenit febricitantibus?

Vict' humid' quo cõueniat febricitãtib.

Declarat hoc Galenus in commento, quando inquit, quòd uictus humidus conuenit omnibus febricitantibus per axioma illud: contraria contrarijs curantur; Ideò cum febris ſit præter naturam indicat ſui ablationem; ablatio autem fit per cõtraria, & ob id cum febris ſit paſſio calida, & ſicca, conuenit ei victus cõtrarius, idest refrigerans, & humectans. Sed aduertatis, quòd Galenus dicit eſſe paſſionem calidam, & ſiccã; & quia quis dubitare poſſet; declarat quomodo hoc ſit, & dicit quòd ideò hoc eſt, quia febris eſt conuerſio natiui caloris in igneum:

Febris definitio formalis & cauſalis, quæ.

Volui hoc dicere, ut animaduerteretis differentiam eſſe inter hæc duo, & eſſe eos quàm maximo in errore, qui hæc eſſe ſynonima affirmant; voluit autem Galenus dicere, quòd cum dicimus: Febris eſt intemperies calida, & ſicca; hęc ſit febris definitio formalis. Cum uerò dicimus, Febris eſt conuerſio natiui caloris, & c. eſt definitio tradita per cauſam efficientem.

Vt fiat febris, qd fieri oporteat.

Dicimus autem quòd febris eſt intemperies calida, & ſicca: quia conuertitur calor naturalis in igneum; nam ſi debet fieri febris, neceſſarium eſt ut mutetur temperatura caloris implantati in partibus, hoc autem fieri non poteſt, niſi mutetur id, quod conſeruat calorem implantatum in partibus, hoc autem nihil aliud eſt, niſi calor influens a corde ad reliquas partes corporis; ſic & hic calor igneus redditus iunctus poſtea calori implantato illum febrilem, ac diſcraſiatum reddit.

Dub. Febri an magis cõueniat humid', vel frigidus uictus.

Sed difficultas eſt, cum febris ſit paſſio calida, & ſicca, & contraria contrarijs curentur; igitur ei non modo humidus cõuenit uictus, ſed frigidus, & magis ẽt frigidus; quia ſi in febre conſideraueris has duas qualitates caliditatẽ, ſ. & ſiccitatem, principalẽ ſibi locum in febre uendicabit caliditas, ſecũdariũ ſiccitas, quia caliditas eſt de eſſentia febris, ac eius eſſentiã cõplet: ſiccitas non eſt de eſſentia, ſed cõſequitur eſſentiã.

Caliditatẽ febris eſſentiã cõſtituere, ſiccitatem eam cõſequi.

Præterea ſi in febre uteremur tm̃ humectante uictu, & non ẽt refrigerante, tunc hic cib. potius nocebit, quã iuuabit ægrotãti; nã

fuit

Digitized by Google

fuit ſententia Gal. 1. de facul.alim.primo, ꝙ quoties alimentum aliquod facilè alterabile offeratur uentriculo calidiori,& febriculoſo, cibus ille corrumpetur,& non vertetur in ſubſtantiam nutriri, & ideo opus eſt, vt quoties in febribus offertur alimentum adhoc, vt prohibeatur inflammatio corporis, ut tale alimentum habeat vim moderandi calorem febrilem; Et propterea febrientibus conuenit cibus non modo humidus, ſed frigidus, vt eius beneficio contemperetur acrimonia caloris; ut calor poſtea ita contemperatus, atque remiſſus non habeat eã uim acrem mordendi, atque errodendi. Si ergo rès ita ſe habet, cur Hippocrates hic propoſuit tantũ uictum humidum conuenire febricitantibus: non autẽ meminit de frigido? Pro ſolutione nõ expectetis, vt quę

Sol.

alij dicunt, proponam: quoniã hoc nimis in lõgum abiret. Præterea nolo aliorum ſolutiones proponere: quoniam vos videbitis nunc, quòd duobus propoſitis tantum verbis habebitur ſolutio: quoniam quæſtio hæc nullius ferè eſt momenti, & niſi ab omnibus quidem propoſita fuiſſet, eam non proponerem, & ideò Galenus diligentiſſimus, ac optimus interpres non proponit eam: quia non erat proponenda, cum extra propoſitum ſit; Dico igitur quòd Hippocrates propoſuit Victum humidum in febrientibus: non autem frigidum, ne in falſitatem laberetur: quia ſi propſuiſſet victum frigidum, tunc ipſe non poſſet à falſitate excuſari: quoniam licet febris ſit paſſio calida, & ſicca, cuius ratione ei conuenit victus frigidus, & humidus, tamen hic proponit victum medicinalem in virtute indicantium, atque coindicantium; Et ideò ſic eſt intelligendus Hippocrates, victus humidus conuenit omnibus febricitantibus, maximè verò ſubdit pueris febricitantibus: uerũ ne eſſet hoc, quòd uictus frigidus conueniat pueris febricitantibus, quòd uictus frigidus coindicetur à pueris? hoc eſt falſiſſimum, nam ſi ſimilia ſimilibus conſeruari debent, uerum eſt hoc, quòd victus humidus conuenit pueris febrientibus; quia pueri ſunt humidi, non autem ſunt frigidi; Et ideo non coindicant uictum frigidum; Et ob id Gal. 8. meth. ult. dicebat quod in pueris conuenit uictus humidus; ratione autem duarũ qualitatum non conuenit uictus frigidus; ſed temperatus. Si ergo uictus temperatus conuenit pueris; ergo non potuiſſet ſine falſitate dicere Hippocrates uictus frigidus conuenit pueris febrientibus; Et ideò iure quidem optimo uictum propoſuit ſolum humidum, non autem frigidum, &c.

Victũ frigidũ cur non proponat Hipp.

Pueri nõ coindicãt uictũ frigidum.

LECTIO LVIII.

VIctus humidus febricitantibus. Cur Hippo. dixerit uictũ humidum conuenire febricitãtib. nõ autem propoſuerit frigidum, iam maiori quidem ex parte declaratum eſt: quinimò ex dictis cõſtare debet, quàm uana ſit omnium dubitatio cur non propoſuit Hippocrates uictum frigidum, patet non propoſuiſſe, ne eius ſentẽtia eſſet falſa; Quoniã ſi dixiſſet uictus frigidus, & humidus febricitantibus &c. Non potuiſſet excuſari a falſitate; nam cum poſtea addat. *Et maximè pueris*. Senſus fuiſſet talis, ꝙ uictus frigidus, & humidus maximè conuenit pueris febricitantibus quod falſum eſt; nam ſi ſimilibus conſeruãtur ſimilia, pueris quidem ratione humiditatis conuenit uictus humidus, non autem frigidus: quoniam frigidi non ſunt, ſed temperati potius in actiuis qualitatib. ex 8. meth. ultimo, unde pueris febricitãtib. non conuenit uictus frigidus, ſed potius tẽperatus, Et ex hoc colligatis quàm neceſſariũ, ſit cognoſcere artificium Hippo. nam eo cognito apparet dubitationẽ propoſitam uanã fuiſſe: immò apparet quòd non potuit aliud dicere Hippoc. quàm id, quod dixit. Etenim cum eius inſtitutũ ſit agere de cibo medicinali, debuit de eo agere dogmaticè, ideſt ĩ virtute indicãtium, & coindicantium, in uirtute inquam indicãtium, ideſt rerum prętèr naturam, & morborũ: Et ideo loco exempli accipit febrem, nõ quia eius inſtitutum ſit agere de febrili victu: Verum agere itidẽ debuit de eodẽ victu medicinali in uirtute coindicãtium, ideſt rerum ſecundum naturam; & ideo loco exempli accipit ætatem puerilem, & conſuetudinẽ, non quòd eius inſtitutum ſit agere de victu ſanorũ. Subiũgit Hippocr. *Omnibus febricitantibus*: Quo in loco duo ſunt declaranda. Primũ qd intelligat Hippoc. per febrẽ. Reliquũ qua arte, & qũo capiatur indicatio adminiſtrãdi cibũ medicinalẽ ſumpta indicatione à febre. Quantũ ad primũ: per febrẽ intelligere debemus ſimplicẽ hãc affectionẽ: Dico affectionẽ ſimplicẽ, ut ſecludamus febrẽ à quacunq; alia re pręter naturam; Nã cũ febre poteſt eſſe aliquod coniunctũ, quod indicet victum medicinalem contrarium cibo medicinali, qui indicatur à febre; põt ẽt febris cum aliquo alio affectu iungi, qui non indicet cibum medicinalem cõtrarium, ſed bene diuerſum: v.c. cũ ratione febris indicetur victus humidus, põt cum febre iũgi morbus alius, uel res alia prætet naturã, quę ĩdicet victum cõtrarium, i. ſiccum, poteſt etiam iungi alius affectus, qui non contrariũ indicet victum; ſed diſſimilem, vt E. c. craſſeſacientẽ: Et propterea ut multę tollantur difficultates. Videndum eſt, quot modis febris poſſit coniungi cum alijs rebus præter naturã: & eo maximè, qm̃ hoc multum facit ad intelligentiã pręſẽtis Aphoriſmi: ad praxim etiã; tùm & tertio, quia nõ eſt ita propoſitũ ab omnibus. Dicimus ergo ꝙ febris poteſt coniungi cũ alijs rebus prætet naturam multifariam; Nã poteſt coniungi febris cum alio morbo, & erit coniunctio morbi cum morbo: poteſt ẽt iungi morbus cum cauſa: & tertio poteſt iungi morb. cũ ſymptomate: Pręterea põt fieri cõiunctio cãę cũ cã, cauſæ cum ſymptomatę; atq; vltimo poteſt fieri cõplicatio ſymptomatis cũ ſymptomate. Declaro hæc omnia; & quantum ad coniunctionem morbi cum morbo: febris poteſt iungi cum alio morbo, vel contrario, uel diſſimili: cum contrario, ut proponitur à Gal. in comm. vt ſi iungatur febris cum hydrope; nã ratione febris conuenit uictus frigidus, & humidus; Ratione uerò aquæ inter cutim, (cum hęc affectio in frigido, & humido conſiſtat,) rõpetit victus oppoſitus, i. calidus, & ſiccus: cùm morbo diſſimili, ut ſi febris iungatur cum obſtructione, nam ratione febris conuenit uictus agens ratione primarũ qualitatum medicinalis cõtrarius, i. frigidus, & humidus; Ratione uerò obſtructionũ nõ conuenit uictus medicinalis contrarius, agẽs p primas qualitates oppoſitus febri, ſed agens per ſecundas qualitates, Et ideo diſſimilis, & conuenit uictus craſſitiem tollens, exobſtruẽs, atque attenuans; vnde ſi cum febris iungatur cũ hydrope nos non utamur uictu humido: non propterea ruit ſentẽtia Hippocratis; Nam eſt ipſe locutus de febre ſincera, non complicata cum alio morbo. Poteſt iungi poſtea morbus cum cauſa, ut ſi fuerit febris pendens à materia pituitoſa, vel ualdè putreſcente, ut in febre peſtilenti; tunc enim ſumpta indicatione à febre conuenit uictus frigidus, & humidus, ſed ſumpta indicatione à materia pituitoſa, quæ frigida, & humida eſt, conuenit uictus calfaciens, & exſiccans; Et ſumpta etiam indicatione à materia nimis putri, conuenit uictus exſiccans etiam. ergo à materia ſumitur indicatio contraria indicationi, quæ deſumitur à morbo, ut à febre ipſa. Coniungitur uerò morbus cum ſymptomate, velut (vt dicit Galenus in commento,) ſi fue-

Duo declarãda.

1 Quid p febrem Hipp.

Febris qũo q̃at alijs affectib. coniungi, & tunc quę indicatio nes diætã di ſumantur.

vnde maximè conuenit ille victus; & ideo rectè dicit. *Victus humidus conuenit omnibus febricitãtib. maximè pueris.* Quia indicatur victus humidus à febre, & coindicatur etiam ab ætate puerili; *Et alijs qui tali victu vti conſueuere.* Proponit hic Hipp. alterum coindicans, quod eſt conſuetudo, quod quidẽ eſt maximi momenti; vnde dicebat Gal. 2. de ratione vict. 33. ꝙ vbi fuerint cibaria inutilia, ſed conſueta tamẽ, melius perferuntur ab aliquo corpore, quàm ſi fuerint vtilia, ſed inſueta: quia conſuetudo multum facit. Habet autem hæc cõſuetudo ex 8. meth. vltimo, vt ſimilia requirat. Et ob id rectè dicit Hippocr. victus humidus conuenit omnibus febriẽtibus, maximè pueris febriẽtibus, & his etiam febrientibus, qui tali victu vti conſueuere; vnde ſi febris contingat in aſſueto vti uictu humido: ratione febris conuenit uictus humidus, ratione conſuetudinis humidus, ergo maximè conuenit victus humidus; Et hinc patet, quomodo Hipp. propoſuerit res præter naturam indicantes, res autem ſecundum naturam coindicãtes.

Cibaria inutilia, conſueta tamen, melius perferri, quam vtilia, ſed inſueta.

Dub. ſed dicet quiſpiam Hipp. pro coindicantib. propoſuit conſuetudinem, & ætatem, reperiuntur ne alia?

Sol. ſatisfaciat huic obiectioni Gal. in comm. quòd multa alia reperiuntur coindicantia, vt temperatura, naturalis habitus corporis, proprietas occulta, aer ambiens, conſtitutio, regio, Anni tempus. Proponit autem (inquit) Hipp. hæc duo coindicantia, & per hæc alia ẽt uoluit intelligere. Fuit enim mos (inquit Gal.) Hippocratis vno, uel duobus propoſitis: ex his, quæ pari paſſu procedunt reliqua poſtea ſubintelligere: vnde per ętatem, & conſuetudinem intelligit temperaturam, proprietatem, & aerem ambientẽ. Etenim hæc (vt facilè intelligere licet) concurrunt eodem modo, ut ætas, & conſuetudo, i. concurrunt, ut coindicantia, ad differentiam morbi, & rerum præter naturam, quæ concurrunt, vt indicantia, non ut coindicantia.

Temperaturam, proprietatem, & ambiẽtẽ eodẽ mõ concurrere ad coindicãd. victũ, ut ætas, & conſuetudo.

Dub. Sed dicet quis ſi concurrunt hęc, ut coindicantia, eſt ne in his aliqua diſſimilitudo?

Sol. Reſpondet hic Gal. præcipuè uerò 8. meth. vlt. quòd quantum neceſſarium eſt pro intellectione huius Aphoriſmi, & commenti, hæc concurrere poſſunt, prout modo ſimilia requirunt, modo diſſimilia. Similia requirunt quoties potius probanda ſunt, quàm improbanda: diſſimilia quoties potius ſunt improbanda, quã probanda: Declaro hæc omnia diſcurrẽdo per ætatem, conſuetudinem, proprietatem indiuidualem, temperaturam, & ambiẽtem aerem: quæ quidem ſunt ualdè digna ſcitu, præcipuè verò in praxi; & pro ſolutione illius quæſtionis. An ſimilia ſemper ſimilib. cõſeruentur.

Not.

Aetas, cõſuetudo, temperatura, proprietas indiuidualis, & ambiẽs, abſolutè conſiderata quid requirãt.

Sciendum itaque hæc omnia bifariã poſſe conſiderari: altero modo abſolutè non referendo ea ad morbum: Reliquo uero modo in reſpectu ad morbum, & ad febrem. ſi conſiderentur hæc nõ relatiuè, ſed abſolutè, vel excedunt, uel non excedunt. Si non excedunt probantur; & ideo ſimilia requirunt; Si autem fuerit exceſſus in eis cum Galeno nõ probantur; & ideo diſſimilia requirunt: beneficio quorum diſſimilium in tempore ſanitatis corriguntur, atque auferuntur; In tempore autem ægritudinis remittũtur. Declaro, & primum quò ad ętatem: ſi conſideremus nos ætatem puerilem, in ea eſt humiditas, quæ tamen non arguit exceſſum, ſed eſt humiditas temperata; & ob id hæc humiditas requirit ſimilia, ideſt uictum humefacientem; & ob id in pueris, (vt ſupra dictum eſt) Galenus laudat victũ humidum. At ſi fuerit ætas ſenilis, quæ conſiſtit in ſiccitate (non loquor de excrementitia, ſed de natura ſiccitate: quia naturaliter redditi ſunt ſicci ipſi ſenes,) cum ſiccitas hæc moderata non ſit, ſed excedens, ideo eſt improbanda; & ob id non requirit ſimilia, ſed potius diſſimilia, & contraria; unde in ſenib. non exhibemus cibos exſiccantes, ſed contrarios potius, vt 5. de tuend. dicit Gal. vbi de ſenibus loquens in eis non probat uictum ſiccantem, ſed humectantẽ potius. Quantum uerò ad conſuetudinem attinet certè conſuetudo multum poteſt; nam ſi praua eſt, non ex toto immutanda, ſed aliqualiter corrigenda; vbi autem in conſuetudine non fuerit exceſſus, ſimilia adhibenda ſunt. Quantum ad temperaturam; ſi fuerit quis temperatus, vel non multus fuerit in eo exceſſus, requirit ſimilia. Si autem in eo fuerit exceſſus, nequaquam ſimilia, ſed contraria requirit, Ideo 8. meth. vlt. docebat & optimè Galen. ꝙ cũ quis v. g. fuerit calidioris, & ſiccioris temperaturæ, hic lędetur à ſimili, iuuabitur uerò à contrario: quia in hac temperatura eſt exceſſus; Et propterea eſt temperatura improbanda. Quantum ad proprietatem indiuidualem. Hæc quantum poſſibile ęſt, eſt obſeruãda: Quãtum verò ad ambientem aerẽ ex lib. de ſalub. diętạ 2. & 3. cap. vel aer temperatus eſt, vel excedens: Si temperatus fuerit requirit cibos ſimiles, & moderatos, ac temperatos; & id, quod de cibo dico, idem de medicamẽtis dicendũ. At ſi in aere fuerit exceſſus; quia eſt aer improbandus, tunc contraria requirit, non ſimilia; & ob id locis allegatis dicebat Gal. ꝙ in tempore veris victu temperato eſt utendum, ęſtate uerò refrigerante, ac humectante, in Autumno autem etiam humectante: quia in his temporibus eſt exceſſus; & ideo contraria, nõ ſimilia requirunt.

Anni tpib' qualis cibus cõueniens.

Quò ad ſecundum autem principale attinet: ſi hæc conſideraremus in reſpectu ad febrẽ, & ad morbum: tunc conſiderare oportet; num hæc cum morbo proportionata ſitit, uel non proportionata: Si ſunt proportionata, ſunt improbanda; & ideò requirunt nõ ſimilia, ſed diſſimilia, & contraria: Si ſunt diſproportionata ſunt probanda; & ideo requirunt ſimilia. Declaro; & primum in ætate perſiſtens in exemplo Hipp.

Prædicta ad morbũ relata quid exigant, & primum.

Nam ſi fuerit febris in puerili ætate: febris cõſiſtit in ſicco: puerilis ætas conſiſtit in humido; humidum autem, & ſiccum diſproportionata ſunt; ergo hæc humiditas in pueris ſimilibus eſt conſeruanda, quia eſt febri contraria: quare uictus humidus conuenit.

Quid ętas.

Quòd ſi fuerit febris ĩ iuuenili ętate, hæc ætas eſt improbanda, cum ſit proportionata febri. quia febris in calido, & ſicco conſiſtit, iuuenilis ætas in calido, & ſicco: vnde uictu contrario, & diſſimili iuuenili ætati utendum, ſcilicet refrigerante, & humectante. vnde ſi rectè conſiderauerimus hanc ętatem: In hac ætate, (Si quæ alia eſt ætas,) potiſſimum conueniunt refrigerãtia ubi videlicet adſit febris, nã conueniunt refrigerantia ratione febris: conueniunt etiã, quia in hac ætate eſt caliditas excedens, quæ requirit contraria, non ſimilia: Tertio conueniunt refrigerantia ratione proportionalitatis, quæ eſt inter febrẽ, & hanc ætatem; vnde cũ in iuuenili ætate cõueniunt refrigerãtia ratione febris, ratione exceſſus, & ratione proportionis, non eſt inuenire ullã aliam aliquam ętatẽ, in qua magis refrigerantia cõueniant, quàm in hac.

Iuuenilis ætas in calido & ſicco.

In iuuenili ætate, vbi adſit febris, ꝙ maxime cõuenire refrigerãtia.

Si poſtea conſiderauerimus ętatem ſenilẽ, quę conſiſtit in frigido, tunc hæc ætas ſine dubio eſt diſproportionata; quia febris calida, hęc frigida; & ideo quis poſſet immediatè dicere ergo eſt ętas probãda, ergo ſimilia requirit, igitur conuenit uictus frigidus in ſene febriente? Neq; dubiũ eſt hoc, ꝙ in ſene febriente conuenit uictus frigidus, tamẽ non poteſt ille uictus frigidus conuenire in ſene febricitante, qui in iuuene febriẽte; nã in iuuene cõuenit uictus frigidus rõne febris, exceſſus, & ꝓportionis; At in ſene febriẽte cõuenit uictus frigidus rõne febris, cõuenit ẽt rõne diſproportionis; at rõne exceſſus aliud eſt, quia rõne exceſſus cõuenit uictus calidus, nã cũ ætas ſenilis cõſiſtat ĩ frigido excedẽte, igit' requirit contrariũ uictũ, calidũ

In ſene febriẽte cõuenire uictũ frigidũ: nõ eã rõne, vt ĩ iuuene.

nimirum; Et propterea cũ in ſenibus ratione febris tantũ, & diſproportionis conueniat victus frigidus, non autẽ ratione exceſſus: In iuuenibus conueniat victus frigidus oĩbus modis: ergo in iuuene febriente requiritur victus frigidior, quã in ſene febriente. Quòd ſi poſtea conſideremus conſuetudinem. Hæc vel eſt proportionata, cũ febre, vel nõ. Diſproportionata eſt quoties hoĩes fuerint E.C. aſſueti veſci cibis frigidioribus; nã febris in calido conſiſtit, conſuetudo in frigido. Proportionata autẽ eſt quoties aſſueti fuerint veſci cibis calidioribus, vnde cũ conſuetudo proportionata ſit improbanda, contraria requirit: cum diſproportionata ſit probanda, requirit ſimilia. vnde ſi quis fuerit febricitãs, in quo ratione febris ſit opus vti frigidæ potu, libentius, atque liberius dabimus ei potionem frigidæ ex 8. meth. vlt. ſi fuerit frigida aſſuetus. Quantum ad proprietates indiuiduales, hæ modo ſimilia, modo diſſimilia requirunt &c.

Quid cõſuetudo in febre expoſcat

Quib. liberius frigidæ potus exhibendus.

LECTIO LX.

IN lectione lecta propoſuimus explicare unum quàm maximè neceſſarium, tùm ad intelligentiam preſentis Aphoriſmi, atque cõmenti Gal. tùm maximè ad praxim exercendam. Illud autem erat, qua ratione conuenirent, atque concurrerent coindicantia cũ rebus præter naturã, vt cũ morbo, ac febre ipſa. Hæc autẽ erat ætas, conſuetudo, proprietas indiuidualis, tẽperatura corporis, & aer ambiens; & dicebamus hæc poſſe conſiderari vel abſolutè, vel in reſpectu. Quid autem voluerint conſiderata abſolutè iã declarauimus. Quid verò ętas, atque conſuetudo voluerint conſiderata in reſpectu ad morbum etiam declaratum eſt; vnde tantum remanet, ut declaremus, quid ſibi velit proprietas indiuidualis, temperatura, & aer ambiens, conſiderata in reſpectu ad morbum. Quantum ad proprietatem dicendum, vt in alijs, quod proprietas hæc indiuidualis vel eſt proportionata cum febre, vel non eſt proportionata. Si eſt proportionata non ſunt ita ſimilia ei offerenda, ut etiã diſſimilia, & contraria non offerãtur. Si eſt improportionata requirit tantũ ſimilia; Declaro, ſit E. C. qui labores Ephemera qui a proprietate hoc habeat, ut frigida minimè admittere poſſit, ſed calida. Talis proprietas eſt proportionata febri, unde ratione febris frigida ſunt danda, & ratione proprietatis, quæ eſt proportionata non ſunt omnino diſſimilia danda, ſed partim ſimilia, partim diſſimilia: unde utemur auxilijs actu calidis, poteſtate tamen frigidis. unde cũ ſint actu calida, reſpiciemus ad proprietatem, quæ non poteſt tolerare frigida, exhibebimus potentia frigida ob febrem, ut decoctum lactucæ calidum actu; vnde 11. meth. 2. dicebat Galen. quod nos ſanamus febrẽ per ea, quæ poteſtate, & actu ſimul frigida ſunt; interdum uero per ea, quæ potentia frigida tantum ſunt. At ſi proprietas indiuidualis eſt diſproportionata, tunc omnibus modis ſimile eſt adhibendũ alimentum, vt ſi quis a proprietate habeat, vt frigida tantum ferat, non calida: uti poſſumus tum actu, tũ poteſtate frigidis, & omnibus modis ſimilibus. Quantum ad temperaturã, uel eſt proportionata cũ febre, vel non. Si proportionata improbanda; & ideo non ſimilia, ſed contraria requirit; Vnde ſi febriens fuerit tẽperaturæ calidæ, & ſiccæ, quę proportionatur febri: tunc eſt vtendũ uictu frigido, & humido, tũ ratione febris, tũ ratione temperaturæ bilioſę improbandæ. Si autem fuerit improportionata eſt probanda, & ſimilia requirit; ut ſi fuerit febris in corpore temperamenti

Quid proprietas indiuidualis in febrib. requirat.

Quib. ſanetur febris.

Quid exigat ĩ feb. tẽpatura.

frigidi, & humidi, vt ſi in corpore pituitoſo non utimur ita frigidis & humidis medicamẽtis, & cibis, ut ĩ corpore calido, & ſicco, & hoc nõ aliunde eſt, (vt poſtea declarabimus magis,) niſi quia licet temperamentum frigidum, & humidum ratione diſproportionis indicet uictum frigidum, & humidum, tamen ratione exceſſus, quia hoc temperamentum non eſt moderatum, hinc eſt, quòd hoc temperamentum non ſimilia, ſed contraria requirit, ideſt calefacientia, & ſiccantia. Quo autem ad aerem ambientem: pariter uel eſt proportionatus febri, uel diſproportionatus. Si eſt proportionatus improbandus, quia auget febrem; & ideo contraria requirit refrigerantia, & humectantia. Si diſproportionatus probandus, quia habet locum remedij; & ideo ſimilia requirit refrigerãtia, ſcilicet & humectantia; Vt ſi fuerit febris æſtate, quæ reſpondet proportione febri; contrarijs aer eſt reducendus ad frigiditatem & humiditatem. Quòd ſi fuerit febris hyeme, frigido & humido tempore, ſimilia requirit: quia habet uim minuendi febrem, & calorem illum intenſum. Quòd ſi dicat quis ergo hyeme, & anni tempore frigido debemus vti frigidioribus auxilijs, quàm æſtate? Dico quòd nõ ualet, ut etiam de ætatibus dixi; Nam in æſtate conuenit uictus frigidus, & humidus primo ratione febris. Secundo quia eſt tempus excedens, & non temperatum, ut ver; requirit ergo contraria, i. refrigerantia, & humectantia. Tertio requirit eadem quatenus eſt proportionata æſtas cum febre. At ſi hyems conſideretur, tunc ipſi conueniunt refrigerantia, & humectantia ratione febris; & quia habet diſproportionem cum febre, eſt ſimilibus conſeruanda: ſed ſi conſideremus exceſſum temporis in hyeme, tunc ei non conueniunt refrigerantia, nec humectantia, imo contraria potius ob exceſſum. ſ. calefacientia, & exſiccantia; & ob id ęſtate conueniunt ea, quæ magis refrigerent, ac humectent in febribus, quàm in hyeme. Et hinc patet error Triuerij, qui adeò temerarius fuit, ut auſus fuerit reprehendere Galenum, qui ueluti optimus interpres, cum Hippocrates ætatẽ, & conſuetudinem tãtum apponat, ampliauit eius ſententiam, addens tempora anni. Dicit enim Triuerius hoc eſſe factum præter rationem, quia tempora nihil faciunt, ſemper enim (dicit) tempora anni cõtraria requirunt. Sed hoc falſiſſimum eſt, quia uer ſimilia requirit, quando eſt tẽperatum; præterea tempus anni diſproportionatum cum morbo etiam ſimilia requirit, ut ęſtas in hydrope, ac hyems in febre. Quare optime dicit Galenus, & arroganter à Triuerio reprehenditur. Ex his modo habetis quomodo ad uictũ medicinalẽ concurrunt coindicantia, quæ ſcilicet interdum ſimilia requirunt, interdum diſſimilia. ſed duæ ſuperſunt difficultates. Prima: cũ tot ſint coindicãtia, temperatura, proprietas indiuidualis, aer ambiens, ætas, & conſuetudo: Cur Hippocrates tantum propoſuit ætatem, & conſuetudinem, non etiam alia? Dicimus nos Hippocratem in his Aphoriſmis ſemper uſum fuiſſe maximo artificio, ac maxima etiam breuitate. Cũ ergo ipſe conſideraſſet coindicantia ad duo capita poſſe referri, alterum ut coindicantia ſemper ſimilia requirant: alterũ ut coindicantia modo ſimilia, modo diſſimilia exigant; ideo duo hic proponere uoluit ad hæc duo alludens capita: Quia ſemper alia ad aliquod horum duorũ reducuntur. Declaro primum caput eſt eorum coindicantium, quæ ſemper ſimilia requirunt, quæ ſcilicet non excedunt, ſed tẽperata ſunt: vt eſt puerilis ętas, in qua nullus eſt exceſſus; quia ſi quid poteſt conſiderari temperatum, hoc eſt puerilis ętas: quia in ea uiget ſubſtantia aerea, & aquea caloris innati, quæ quandiu durat, tãdiu uita perſiſtit. Et propterea

non

Tẽperamentũ in exceſſu non ſimilia, ſed cõtraria requirere.

Quid aer ambiens requirat.

Dub.

Sol.

In æſtate cur magis cõueniant refrigerantia, & humectãtia ĩ febrib. quã hyeme.

Triuerij error.

Tpa anni non ſemper cõtraria require.

Dub. 1.

Sol.

Coindicãtia quę ſemper ſimilia requirant.

Puerilis ætas temperata.

Digitized by Google

non poterat melius exemplum proponere de coindicante ſemper ſimilia requirente, quod extra exceſſum eſt, quàm proponere puerilem ætatem. Secundum caput eſt eorum coindicantium, quæ modo ſimilia, modo diſſimilia requirunt: vt conſuetudo, quæ adeo praua interdum eſt, vt ſi non ex toto delenda; aliqualiter tamē remittēda, ac caſtiganda eſt. Si verò bona fuerit eſt prę cęteris conſeruanda. vnde ex parte eorum coindicantium, quæ modo ſimilia, modo diſſimilia exigunt, proponere voluit conſuetudinem quia inter coindicantia maximam vim habet conſuetudo, vt optimè dicit Gal. 8. Meth. vlti. ſed occurrit ſecunda difficultas, & maxima, quia dicit Gal. in comm. immo eſt vulgatum axioma, quòd ſimilia ſimilibus conſeruentur. Difficultas eſt in hoc axiomate, quæ nunc à nobis dirimetur, & quàm breuiſſimè, quoniam multum ad praxim facit: licet hæc potiſſimum quæſtio videatur pertinere ad tertiū Artis medicinalis, vbi eſt ſermo de indicantibus curatiuis, atque præſeruatiuis. Sed primum cōſtare debet, in quo conſiſtat difficultas. Difficultas igitur in hoc conſiſtit; nam impoſſibile videtur in actu practico ſimilia ſimilibus conſeruari: quia ſi fuerit iuuenis febricitans, quique temperaturæ ſit calidæ, & ſiccæ, ideſt biliosæ; ſitque ex alia parte iuuenis alius febricitans temperaturæ frigidæ, & humidæ, ideſt pituitoſæ: certum eſt, & fuit argumentum Ariſtot. contra Galenum per quod credidit ſe demonſtraſſe, quòd ſi debet illud conſiſtere ſimile a ſimili conſeruari, quòd debemus uti frigidioribus remedijs in febriente pituitoſo, & frigido, quàm in febriente calido & bilioſo; & conſequentia facilè deducitur; Nam cum febriens bilioſus ſit calidus, & ſiccus: ergo ratione temperaturæ, (ſi ſimilia ſimilibus conſeruari debent,) debemus vti calidis & ſiccis; In febriente autem pituitoſo quia eſt frigidus; & humidus, debemus vti frigidis, & humidis, ut ſimile conſeruetur a ſimili: debemus etiam vti frigidis ratione febris in hoc: quare ſequitur quòd debemus vti frigidioribus in febriente pituitoſo, quàm in febriente bilioſo. Augetur etiam difficultas, quoniam vbi eſt maior lapſus, ibi maius requiritur auxilium; Vnde dicebat Gal. 7. Meth. vlt. quod ſi quis temperamento calido incidat in diſpoſitionem calidam, hic non patietur tantum lapſum: ac ſi quis temperamento frigido incidat in eundem lapſum calidum; ideo conueniunt magis refrigerantia in febriente pituitoſo, quā in bilioſo, quia eſt maior lapſus, tum ratione temperaturæ, quæ ſimilibus conſeruanda eſt, tùm ratione febris. In ſolutione multi multa dicunt. Nos tamen tantum reſolutionem Montani, & Moderni apponemus: poſtea veritatem. Id autem faciemus, vt rei difficultatem cognoſcatis. Montanus dicit, quòd nos debemus conſiderare medicamenta, ſeu auxilia ipſa, quatenus interdum offeruntur actu, & poteſtate calida, interdū poteſtate calida tantum: quo ſuppoſito dicit, quòd quando dicimus, quòd in febriente bilioſo conueniunt non ita refrigerantia, vt in febriente pituitoſo, dicit ꝙ in febriente calido conueniunt frigida poteſtate tantum, Actu autem calida. Atque ita dicit coactus vi argumenti; nam ſi temperatura eſt calida, naturalis inquam temperatura, & quod eſt ſecundum naturam conſeruari debet; Ideo calida actu ſunt apponenda ratione temperamenti, frigida autem poteſtate ob ablationem febris. In febriente autem frigido uti poſſumus frigidis tū actu, tùm poteſtate, ſed hæc reſolutio nulla eſt; Nā in praxi Medici ſolent obſeruare totum oppoſitum; nam ſi fuerit quis febricitans bilioſus, & ex altera parte quis febricitans pituitoſus: in febriente calido nos audacius vtemur auxilijs frigidis non ſolum poteſtate; ſed actu; Si autem febriens ſit frigidus vtemur calidis actu potius, & frigidis poteſtate; Et ob id Gal. 10. meth. quinto, vbi vtebatur auxilio actu, & potentia frigido admonet, ꝙ debemus uti tali auxilio in febriēte, & maxime in febriente calidi temperamenti, non autem in eo, qui eſt frigidi; Quare in praxi oppoſitū eſt eius, quod dicit Montanus &c.

Coindicantia, q̄ modo ſimilia, modo diſſimilia exigant.

Inter coindicantia maximā vim hēt conſuetudo.

Dub. 2. An ſimilia ſimilib. ſemp cōſeruanda.

Vbi maior lapſ' ibi maius requiri auxiliū.

Sol. Montani

Reijcitur Montani ſol.

LECTIO LXI.

PRopoſita fuit difficultas circa illud Axioma, an ſimile à ſimili conſeruari debeat; & audiuiſtis in quo conſiſtat difficultas, ac etiam ſolutionem Montani: Super eſt, ut Moderni audiatis ſententiā, qui dicebat pro ſolutione argumenti, in quo dicebamus. Si ſimile à ſimilibus conſeruari deberet, tunc opus eſſe uti frigidioribus remedijs in corpore frigido, quàm in corpore calido: dicebat ipſe hoc faciendum eſſe (iſto tamē ſeruato,) vt in febriente frigidioris temperamenti utamur ęqualibus in gradu: in febriente calidioris temperamenti vtamur æqualibus in mole; hoc eſt, vt in febriente frigido vtamur magis intenſè frigidis, in febriente calido debemus vti æqualibus in mole, ideſt non ita intenſè frigidis, ſed in maiori mole, ac in maiori copia. Quę reſolutio nō poteſt conſiſtere, & in ea duplex eſt peccatum. Alterū in verbis: Alterū in re ipſa, quia Galeno, & curationi aduerſatur. Eſt quidem error in verbis, quoniā quando dicit conuenire ęqualia in gradu abutitur nomine gradus. Quia per gradum debemus intelligere primum, ſecundū, & tertium, vel quartum gradum; ideo malè dicit æquale; Quoniam vt ſciunt iuniores logici, æquale habet locum in quantitate, vt ſimile in qualitate, vnde potius eſſet dicēdum, quòd conueniunt ſimilia in gradu, quàm æqualia. pręterea errat in rei veritate: quoniam falſiſſimum eſt, quòd in febriente frigido debemus vti frigidioribus, & magis intenſè frigidis auxilijs; minus autem frigidis, ſed in maiori copia debemus vti in corpore calido; nam ſi videbitis Galenum in libris 14. method. præcipuè vero in 8. cap. vltimo, & primo ad Glauc. ſemper obſeruabitis, quòd in febre pituitoſa, quæ eſt in corpore frigido non vtitur ita frigidis, vti in febrientib. calidis: quia in febriente frigidi temperamenti non deuenit ad potum frigidæ, vt deuenit in febriente calidi tēperamenti, & ideo Galenus vbi propoſuit frigida remedia febrientibus frigidi temperamenti, ſemper eis aliquid ſolet calidi admiſcere, & hoc ob exceſſum temperamenti frigidi, quod non ſimilia requirit, ſed contraria calefacientia. Pręterea falſum eſt aſſerere febrienti calidæ temperaturæ conuenire calida in maiori mole: Quia dicebat Gal. 7. meth. vltimo, ꝙ cum ſit temperies calida in corpore calido, non eſt ita inſignis lapſus, ut ſi fiat in corpore frigido, & ideo debemus vti auxilijs non in magna, ſed in modica copia. Quare adhuc conſiſtit in ſuo robore difficultas à principio propoſita. Immo augetur ob dicta Galeni 3. Aphor. 2. & 3. vbi dicit, quòd temperatura calida à ſimilibus offenditur, à cōtrarijs iuuatur; Et ob id (inquit) qui habent temperaturam frigidam melius ſe habēt æſtate, peius hyeme. Qui calidam, bene hyeme, peius æſtatem. Idē etiam de ætatibus dicendum, nam iuuenes melius ſe habēt hyeme, quàm æſtate: contra ſenes melius ſe habent æſtate, quam hyeme. Quare non ſimilia ſimilibus conſeruantur, ſed potius lęduntur; & diſſimilia conſeruantur à diſſimilibus. Pro reſolutione itaque nos duo dicimus. Alterum eſt axioma à Galeno paſſim, & ab omnib. propoſitum ſimile à ſimili conſeruari eſſe perpetuæ, ac infallibilis ueritatis: ſecundum quod non debet ſemper ſimile cum ſuo ſimili conſeruari. vnde aduertatis eſſe aliud dicere ſimile à ſimili conſeruari. Aliud ſimile a ſimili debet conſeruari, vel ſalubre eſt conſeruari

Refellitur Modernus.

Aequale habet locum in quantitate: ſimile in qualitate.

Temperaturam frigidā habentes melius ſe habere ęſtate peius hyeme, ē cōtra qui calidum habēt. Sol. Authoris.

Digitized by Google

Simile à ſimili ſemper conſeruari. Actiones quot modis fiant ab agente in paſſum. Agens agere in paſſum dupliciter.

ſeruari ſimile à ſuo ſimili. Oſtendo vtrumque eſſe verum, & primo vt intelligatis quomodo ſemper ſimile à ſuo ſimili conſeruetur. Sciendum quòd talis conſeruatio fit ab agente in paſſum; ſed cognoſcere oportet, quot modis agens in paſſum poteſt agere; nã ex hoc non modo ſolutionẽ intelligetis difficultatis, ſed cognoſceris etiam nullum eſſe inter medicos, & philoſophos diſcrimen: qui dicunt actionem fieri à proportione maioris inæqualitatis, à proportione æquali, & à proportione minoris inæqualitatis. Sciẽdũ ergo eſt, quòd cum agens agit in paſſum, dupliciter agere poteſt. Vno modo ad deſtructionem paſſi: reliquo vero modo citra deſtructionẽ. Si primo modo conſideratur, tunc talis actio poteſt eſſe vel ratione ſubſtantiæ, vel ratione qualitatis. ſi ratione ſubſtantiæ, tunc vi agentis ſine dubio eſſet ſequi corruptio; & tunc talis actio philoſophis, & medicis in vnum conſentientibus, neceſſario fit à proportione maioris inæqualitatis. Si verò agens agat in paſſum pariter deſtruendo, ſed in ratione qualitatis, veluti quando agens calidũ ita agit in frigidum, vt non ſolum illud remittat, ſed ita deſtruat, ut in calidam naturã conuertat; tunc dicimus talem actionem poſſe fieri tum à proportione maioris inæqualitatis, tũ à proportione æquali, tum à proportione minoris inæqualitatis. Declaro hæc omnia, quia differentia eſt in his actionibus, & ex parte agentis, & ex parte paſſi &c.

LECTIO LXII.

PRo reſolutione difficultatis, an ſimile à ſimili conſeruari debeat, duo ſtatuimus declarare. Alterum erat ſimile conſeruari à ſimili. Reliquum non eſſe ſemper ſalubre ſimile cum ſuo ſimili ſemper conſeruare. Vt intelligeretis primum neceſſarium fuit declarare quot modis agens agat in paſſum, & primo agens in paſſum poterat agere vel deſtruendo, vel citra deſtructionẽ. Si agebat deſtruendo, vel hoc faciebat ratione ſubſtantiæ, & tunc erat corruptio à proportione maioris inæqualitatis: aut ratione qualitatis, & erat alteratio, quæ fieri poterat à proportione maioris inæqualitatis à proportione æquali, uel minoris inæqualitatis. Intelligimus quidẽ fieri actionem ab agente, ſed à proportione maioris inæqualitatis vt cum in frigidum, vt unum, agit calidum, ut duo. A proportione æquali, vt cum calidũ vt duo egit in frigidum vt duo. A proportione minoris inæqualitatis quoties calidum, vt unum, agit in frigidum, ut duo. Fit autem hæc actio diuerſa, tum ratione agentis, tum ratione temporis, ſi debet fieri actio à proportione maiori ratione agentis, tunc neceſſarium eſt, vt ſit diſſimilitudo inter agens & paſſum, quæ diſſimilitudo eſt non modo ratione qualitatis, ſed etiam ratione gradus. Diſſimilitudo eſt ratione qualitatis, quia verbi cauſa agens eſt calidum, paſſum eſt frigidũ. Altera enim qualitas eſt frigiditas, altera caliditas. Diſſimilitudo eſt in gradu: quia agẽs erit exẽpli cauſa calidum, vt tria: paſſum frigidum, vt vnum, uel duo. Quantum autem fit ratione molis poteſt eſſe æqualitas, & inæqualitas; quia ſiue agens calidum, vt tria, ſit in maiori doſi, quam frigidum ut vnum: ſiue ſit in æquali, ita ut ſit æqualitas in doſi: ſemper hoc agens ita aget in paſſum frigidũ, ut fiat deſtructio illius; & talis eſt actio a proportione maiori. Fit autem actio a proportione æquali, cum inter agens, & paſſum eſt ſimilitudo, & diſſimilitudo: eſt diſſimilitudo ratione qualitatis; quia agens calidum, paſſum frigidum: eſt ſimilitudo ratione gradus; Quia agens calidum, vt duo: paſſum frigidum ut duo; Erit etiã inæqualitas ex parte molis, quia in maiori mole erit calidum agens, in minori paſſum frigidum; & tamen actio dicetur a proportione æquali: quia in æquali gradu eſt agens, & paſſum. Poſtremò ſi fiat actio à proportione minori, tunc eſt diſſimilitudo inter agens & paſſum omnibus modis, & præter diſſimilitudinem etiam eſt inæqualitas. Primo autem eſt diſſimilitudo omnibus modis, ideſt tùm ratione qualitatis, tùm ratione gradus. Ratione qualitatis; quia agens calidum, paſſum frigidum. Ratione gradus, quia agens calidum, vt vnum: paſſum frigidum, ut duo. Eſt etiam inæqualitas: quia agens eſt in maiori copia; nam non poſſet aliter deſtruere paſſum; quia agens eſt calidum, vt vnum: paſſum vt duo; Et ideo debet eſſe in maiori copia. Dicitur autẽ a proportione minoris inæqualitatis fieri actio ob gradũ; quia calidum eſt in minori gradu, quàm frigidum paſſum. Differentia verò eſt ex parte temporis in his actionibus: Quia ſi fiat actio a proportione maiori citò fiet illa actio: quia cum fiat hæc a proportione maioris inæqualitatis, non multum poteſt reſiſtere paſſum; & hinc eſt, quòd actio breui tempore terminatur. Quòd ſi a proportione æquali fiat actio, tũc non fiet ita breui tempore, ſed longiori: quia paſſum magis reſiſtit. Quòd ſi fiat actio a proportione minori, fiet in longiſſimo tempore: quia paſſum maximè reſiſtit; vnde verſus (Gutta cauat lapidem non bis, ſed ſæpe cadendo;) Et hæc de agente per deſtructionem. Quòd ſi actio fiat citra deſtructionem, pariter hæc actio fieri poteſt, vel ratione ſubſtantiæ, vel ratione qualitatis. Si fiat ratione ſubſtantiæ, hæc actio conſideratur quatenus ſubſtantia vel augetur, vel minuitur, vel inæquali portione ſeruatur; vnde cum hæ actiones ſint diuerſæ, hinc eſt, quòd modo requiritur inæqualitas, modo æqualitas. Inæqualitas, vbi ſubſtantia debet augeri, vel minui, differenter tamen; quia ſi ſubſtantia augeri debet, requiritur maior portio ſubſtantiæ, quàm fuerit portio deperdita: aliter non poterit fieri augumentum. Contra verò ſi fieri debet diminutio ſubſtantiæ, requiritur inæqualitas, in qua ſit maior portio ſubſtantiæ, quæ reſoluitur, quàm ſubſtantiæ, quæ augetur; Requiritur autẽ æqualitas quoties ſubſtantia non debet, nec augeri, nec minui; ſed ſeruari; hoc autem fit quoties in æquali portione additur ſubſtantia cum ea, quæ deperditur. Quòd ſi fiat actio citra deſtructionem, ſed merito qualitatis tale agens agere poteſt, vel intendendo, vel remittendo, vel conſeruando, nec poteſt requiri aliud membrum. Si agens agat in paſſum non deſtruendo, ſed remittendo: tunc talis actio fieri poteſt, vel a ſimili, vel a diſſimili, immo etiam poteſt fieri a diſſimili omnibus modis. Declaro: primum fit remiſſio a ſimili, & diſſimili, ideſt a ſimili in qualitate: quia videlicet tam agens, quàm paſſum eſt calidum: vnde eſt ſimilitudo in qualitate; diſſimilitudo autem eſt in gradu; quia aliud (exempli cauſa) eſt tale in primo, aliud in tertio, vel quarto: ueluti ſi aqua tepida, ac moderata permiſceatur; cum ualde feruenti ex hac enim miſtione proculdubio remittitur aliqualiter feruor aquæ feruẽtis; & in his eſt ſimilitudo in qualitate, diſſimilitudo in gradu; & fit hæc remiſſio a proportione minoris inæqualitatis. Fit etiam remiſſio a diſſimili omnibus modis rationę qualitatis, & gradus. Qualitatis vbi vnum eſt calidum, alterum eſt frigidum: gradus, vbi alterum eſt calidum in primo, reliquũ in tertio; Vt ſi commiſceatur aqua Endiuiæ cum aqua cinnamomi, aliqualiter remittetur caliditas aquæ cinnamomi; & hæc etiam actio fit a proportione minori. Quod ſi agens agat intendendo, tunc talis actio fit a ſimili, & a diſſimili, non a ſimili omnibus modis. Fit quidem a ſimili: quia tàm agens, quàm paſſum debet eſſe, uel calidum, uel frigidum; nam ſi vnum eſſet frigidum, & reliquum calidum, numquam fieret intenſio, ſed

Corruptio. Alteratio. Actio à proportione maioris inæqualitatis. Ab æquali. A proportione minoris inæqualitatis. Auctio. Diminutio. Cõſeruatio. Remiſſio. Intenſio.

vel

vel remiſſio, vel deſtructio, igitur uel calidum vtrumque, uel frigidum debet eſſe: & diſſimilitudo debet eſſe ratione gradus; nam agens verbi cauſa debet eſſe calidum vt duo, paſſum vt unum calidum etiam debet eſſe; Et ſic caliditas hæc intendetur, & hæc intenſio fit a proportione maiori; & ideo dicebat Gal. in lib. de ſalub. Diæta comm. 2. & 3. quòd ſicuti vnum immoderatum contrarium deſtruit alterum immoderatum contrarium; ita etiam ſimile immoderatum auget ſimile immoderatum; Et hoc eſt, quod dicunt ſimile additum ſimili facit furere. Simile inquam in qualitate, diſſimile in gradu.

Simile additum ſimili facit furere.

Quòd ſi agens agat conſeruanda (ob quam conſeruationem quæ hucuſque dicta ſunt fuere propoſita,) tunc dico quòd talis debet proportio eſſe inter agẽs & paſſum, quòd debet eſſe ſimilitudo omnibus modis; nec modo ſimilitudo, ſed æqualitas: quamuis potiorem locum habeat omnimoda ſimilitudo, quæ eſt, tùm ratione qualitatis, tùm ratione gradus. Ratione qualitatis: quoniam vtrumque debet eſſe vel calidum, vel frigidum: In gradu etiam debet eſſe ſimilitudo; nam ſi calidum eſt utrumque, vtrumque debet eſſe calidum in primo &c. Si frigidum vtrumque debet eſſe frigidum in eodem gradu; Et ideo calidum, ſiue moderatum, ſiue immoderatum ſit, ſemper a ſuo ſimili conſeruabitur, & ſic de alijs. Debet etiam eſſe æqualitas in mole; & ideo ſi permiſceatur calidum in primo cùm calido in primo, conſeruabitur. Si frigidum in primo, cùm frigido in primo, conſeruabitur &c. Et propterea ſunt in maximo errore dicentes, quòd temperatum conſeruatur a temperato, nõ autem intemperatum ab intemperato, & immoderatũ ab immoderato: quoniam ita conſeruatur hoc, vt illud, dummodo ſit ſimilitudo ratione gradus, & qualitatis, & æqualitas in mole. Et talis actio fit a proportione æquali. Quare patet, quòd ſemper a ſimili ſimile conſeruatur.

Vt fiat conſeruatio quæ proportio inter agens, & paſſum requirat.

Simile à ſimili ſẽper cõſeruatur.

Quantum autem attinet ad ſecundum propoſitorum, quòd eſt etiam ſi ſimile a ſimili ſemper conſeruatur, tamen falſum eſt dicere, quòd ſemper liceat conſeruare ſimile cum ſimili: quia interdum licet, interdum non licet. Dicet quis ego vellem clarius hoc intelligere, & quando licet; & quando non licet ſimile conſeruare, cùm ſimili: Dicimus, quòd tunc licèt ſimile cum ſimili cõſeruare, quando talis conſeruatio prodeſt. Tunc autem non licet, quando non prodeſt: & nemo hoc negare debet; ſed quando nocet, & quando prodeſt hæc conſeruatio? Dico, quòd hoc ex Galeno habetur (quem quamuis omnes adducant, neſcio tamen quomodo eum omnes intelligant,) tùm in 8. Meth. vlt. tùm in hoc commento potiſſimũ verò 3. Aphor. 2. & præcipuè 3. comm. In quibus locis dicit, quòd vbi quid fuerit moderatum, quàm maximè prodeſt illud cum ſuo ſimili conſeruare. Si autem fuerit, quid immoderatum, tunc dicit quòd nocet illud cum ſuo ſimili conſeruare: ideo voluit hoc eſſe cum detrimento, vt immoderatum cum ſuo ſimili conſeruemus.

Quãdo liceat ſimile cum ſimili conſeruare. Et quando non, Moderatũ cũ ſuo ſimile cõſeruare prodeſt, immoderatũ nocet.

Quàm veritatem videntes iſti non ita ſunt interpretati Galenum, ſed voluerunt, quòd Galenus dicat, quòd ſimile immoderatum non conſeruetur a ſimili immoderato: ſunt nugæ iſtæ: quoniã maximè conſeruatur ſimile intẽperatũ a ſimili intẽperato; ſed ibi dicit Galenus, quòd licet ſimile intẽperatũ conſeruetur a ſimili intemperato; non tamen licet ipſum conſeruare: quia non iuuat iſta conſeruatio, ſed potius obeſt, & aliud eſt dicere, non debet conſeruari, quia nocet: aliud eſt dicere quòd conſeruatur a ſimili: quia hoc verũ eſt, ſimile immoderatũ conſeruatur a ſimili immoderato. Hæc eſt falſa immoderatum ſimile debet conſeruari a ſimili immoderato: quoniam non debet, cum noceat. Vnde his ita poſitis facillimum modo eſt ſatisfacere obiectionibus propoſitis.

Reſp. ad rationẽ oppoſitã ex Ariſt.

Nam quando dicebant hi, & præcipuè Ariſtot. contra Galenũ, ſi ſimile a ſimili conſeruatur; ponamus, quòd quis ſit febriens bilioſus, quidam febriens pituitoſus, ergo frigidioribus vtendum eſt in pituitoſo, quam in bilioſo ratione ſimilitudinis, cũ ſimile naturale a ſimili ſecundum naturã conſeruetur. Nullius eſt momenti ratio hæc. Nam cum dicunt in pituitoſo conueniunt refrigerantia ratione febris: verum eſt. conueniunt etiam ratione tẽperamenti: falſiſſimũ eſt hoc; quoniam ego dixi, quod id, quòd eſt moderatũ debet conſeruari per ſimilia: Id autẽ quod eſt immoderatũ non debet conſeruari: quia nocet; vnde verũ eſt, quòd ſimilia ſimilibus conſeruentur, ſed in hoc caſu non debemus temperamentum hoc calidum, & ſiccum conſeruare: quia excedit; immò potius ſuis contrarijs debemus corrigere.

Not.

Sed notate, quòd vbi eſt aliquod excedens naturale, quòd vel id volumus corrigere, vel in tempore ægritudinis, vel in tempore ſanitatis; In tempore ſanitatis poſſumus, quia non tantum tunc offendimus naturam, quoniam non habemus naturam pugnantem aduerſus morbum, ut eã remoueamus a morbo, & temperaturæ applicemus, & reddamus pugnantem. Corrigere autem poſſumus deducendo temperamentum illud ad æqualitatem, & temperiem. In tempore autem ægritudinis natura non ſuſtinet tantas mutationes, ſcilicet aduerſus morbum, & aduerſus temperaturam: tamen, quia hoc temperamentum eſt excedens, & fouet febrem, ideo nos debemus illud corrigere, non ſicuti in ſanitate deducendo ipſum ad æqualitatem; ſed remittendo; aliud enim eſt remittere, aliud ad æqualitatẽ deducere. Et hæc fuit ſententia Galeni 2. de ratione vict. 44. vbi dicebat quòd natura non ſuſtinet in ægritudinibus mutationes inſignes, hoc eſt, quando deducitur temperamentum excedens ad æqualitatẽ; ſed quando corrigitur, ac remittitur, tunc natura hoc optimè fert, & maximo etiã cum adiuuamento; nam per hanc correctionem febres profligantur, morbique fugiunt; vnde etiam.

Natura ĩ ægritudinib. mutationes inſignes non ſuſtinet.

Senes bene ſe habere æſtate, male hyeme è contra iuuenes.

Quantũ ad authoritates ab his propoſitas cùm dicebat Gal. ſenes bene habent æſtate, male hyeme, contra iuuenes. Hæc authoritas non eſt contra nos; ſed pro nobis; immò maximè noſtrã confirmat ſententiã; Nam ætas ſenilis conſiſtit in frigido immoderato, & excedente; Ideò non prodeſt hanc ætatem conſeruare; ſed nocet; & ideo hi iuuantur a contrarijs, læduntur autem a ſimilibus; Et ideo melius ſe habent ſenes in æſtate, quia exceſſus ille frigidus corrigitur; In hyeme malè ſe habent, quia conſeruatur exceſſus ille, qui nocet. Idem de iuuenibus dicendũ. Ad Galenum 8. meth. vltimo, vbi dicit, quòd ſi fuerit temperatura calida, quæ incidat in febrem, & aliqua frigida, quæ in eandem labatur febrem. Maior erit lapſus in temperatura frigida, quam in calida. Si ergo eſt maior lapſus. ergo in temperatura frigida febriente conueniunt magis refrigerantia, quam in temperatura calida; quia in hac non eſt ita inſignis lapſus.

Reſp. ad authoritatem ex Gal.

Pro ſolutione difficultatis ſciendum, quòd quoties nos aggredimur curationem alicuius affectus, antequam veniamus ad adminiſtrationem remediorum opus eſt, ut non modo conſideremus indicantia, ſed coindicantia. Quia ſi erunt coindicantia vno modo erit procedendum, ſi erunt contraindicantia diuerſimode procedendum. Exempli cauſa, ſit iuuenis calidi, & ſicci tẽperamẽti, qui detineatur febre ardenti, ſit ſenex frigidi, & humidi temperamenti, qui eadem ſit correptus affectione, in quo nam debemus uti magis refrigerantibus? Si nos conſideramus iuuenem calidi, & ſicci temperamenti, quantum ſit ratione indicantis, ideſt febris ardẽtis, quę eſt ueluti calida in quarto, oritur indicatio

reſti-

Digitized by Google

refrigerandi, & inſigniter etiam refrigerandi. Si conſideremus etiam coindicantia, & contraindicantia quomodo ſe habeant; vt ſi conſideremus iuuenilem ætatem; tunc cum hæc ætas ſit excedens in caliditate, quatenus excedens non requirit ſimilia, ideſt calida, ſed potius contraria, ideſt refrigerantia: ſic ergo quatenus excedens frigida requirit. Quatenus etiam conſiſtit in calido, & eſt proportionata febri requirit refrigerantia; Ideo in iuuene calido, & ſicco correpto febre ardente conueniunt refrigerantia, & ratione febris indicantis, & ratione temperamenti iuuenis, & etiam ætatis coindicantis; Vbi igitur in vnum concurrunt indicantia, & coindicantia, tunc maximè conueniunt refrigerantia, quemadmodum dicit Hipp. victus humidus conuenit febricitātib. & maximè pueris febriētibus: quia conuenit hic victus humidus, & ratione febris indicantis, & ætatis coindicantis. A pari in iuuene calido, & ſicco conueniunt refrigerantia quàm maximè; quia in vnum cōcurrunt indicantia, & coindicantia. Si autem conſiderauerimus hanc febrem in ſene frigidi, & humidi temperamenti, quantum ſit ratione febris oritur indicatio refrigerandi, immò magis refrigerandi: quia eſt maior lapſus, quàm ſit in iuuene incidente in eādem febrem calido, & ſicco. Si autem coindicantia conſiderabimus facilè, & per uiam ſigni, & per uiam cauſæ apparebit, quòd non ita refrigerantia conuenirent, vt in iuuene. Per viam cauſæ; nam ſi conſiderauerimus ſenilem ætatem, quæ conſiſtit in frigido, & excedit, hoc frigidum. Ideò non eſt conſeruandū ſimilibus, ſed contrarijs corrigendum, vt calidis. Cū ergo febris requirat refrigerantia, ætas autem, & tēperatura non requirat refrigerantia, ſed potius calefacientia. Ideo non poſſumus vti ita frigidis, vt in iuuene, in quo omnia concurrunt. Et per viam ſigni, illud patet: quoniam ſenes non poſſunt ita frigida tolerare remedia, vt iuuenes &c.

In iuuene calido, & ſicco febriēte quàm maximè conuenire refrigerantia: nō ita in ſene, & cur.

LECTIO LXIII.

APHORISMVS DECIMVSSEPTIMVS.

Et quibus ſemel, aut bis, & quibus plura, uel pauciora, & particulatim oporteat afferre conſiderandum. Condonandum autem aliquid tempori, & regioni, ætati, & conſuetudini.

ET *quibus ſemel, aut bis, &c.* Hic Aphoriſmus, vt breuis eſt, ſic in ſe maximam continet difficultatem, & adeò arduam, ut dixerint doctores vſque ad hæc tempora non fuiſſe diſſolutam, vnde cum ſumma diligentia audire ipſam oportet. Et præcipuè vt ſolutionem illius difficultatis audiatis, quæ in actu practico conſiſtit. Quò ad ſcopum itaq; præſentis Aphoriſmi facile eſt cum Galeno dicere in præſenti commento, quòd cum hucuſque locutus fuerit Hippocrates de victu tum nutriente, tum alterante, ideſt de cibo ratione quantitatis, & qualitatis. Nunc eius inſtitutum eſt verba facere de modo adminiſtrandi talem cibum. Nam (vt rectè dicit Galenus:) non ſufficit ſcire eſſe dandum cibum magis, & minus nutrientem, uel minuentem; ſed opus eſt etiam vt ſciamus, quot vicibus oporteat exhibere talē cibum: vel paucioribus, vel pluribus vicibus; Pariter non ſat eſt dignoſcere tali victu eſſe vtendū; ſed opus eſt etiam tenere, an ſemel, vel bis, vel pluries ſit tali victu vtendum: Ideò in præſenti Aphoriſmo tradit artem cognoſcendi quot vicibus oporteat exhibere cibum, tùm ratione quantitatis, cùm ratione qualitatis; ſed qua nam arte id facit? Eadem, qua locutus eſt de cibo in quantitate, & qualitate: id eſt in virtute indicantium, & coindicantium. In virtute rerum quidem indicantium, ideſt rerum præter naturam, quæ ſunt indicantes, & in virtute coindicantium, ideſt rerum ſecundū naturā; Ad quā veritatem reſpiciens Galenus in commento dicit, quòd in præſentia ſermo eſt de victu ægrotantium; & propterea ſe debent habere indicantia ex parte rerum præter naturam, coindicantia ex parte rerum ſecundum naturā. Aduertendum autem, quòd cum coindicantia in duplici ſint ſerie: Quædā principalia, vt vires, quædam non principalia, & ſunt reliqua, quæ ad vires referuntur, vt tempus anni, conſuetudo, ætas &c. quæ habent vim coindicandi, quatenus ad vires referuntur: ad quæ omnia reſpexit Hipp. in præſenti Aphoriſmo: vnde talis eſt eius ſcopus agere, ſcilicet, de modo adminiſtrandi cibum tùm ratione quantitatis, cùm qualitatis in virtute indicantium, atque coindicantium. Quantum autē ad diuiſionem attinet, hic Aphoriſmus eſt ſententia ſine ratione prolata, & ex propria natura. Diuidi autem poteſt in duas partes, quatenus in prima ſimpliciter proponitur modus adminiſtrandi cibaria: In ſecunda verò quatenus idem modus proponitur in virtute indicantium, atque coindicantium ibi. *Condonandum autem aliquid &c.* Sed dicet quis, ſi hic indicantia ſe habent ex parte rerum præter naturam, & coindicantia ſunt res ſecundum naturam: principalia autem ſunt vires, quomodo hic ſit mentio de indicantibus, & coindicantibus, cùm ne verbum quidem fiat, neque de rebus præter naturam: neque de viribus; dicit enim. *Tempori ætati, & conſuetudini.* Dico quòd Hippocrates, (vt ſui moris eſt) in hoc fuit maximo artificio vſus, quod optime cognouit Galenus in commento; conſiſtit autem artificiū in hoc: quoniam proponens Hipp. coindicantia ſecundaria, de neceſſitate etiam intelligere debuit coindicantia principalia; & multo magis indicantia. Quod facilè ſequitur; nam coindicantia tùm principalia dicuntur, tùm non principalia, quatenus referuntur ad principalia, ideſt ad vires: ideo non principalia præſupponunt principalia; Quare proponens non principalia proponit etiam principalia. uires itaque ſunt coindicantes, & quatenus in reſpectu quidē ad res præter naturam indicantes. Si ergo coindicantia præſupponunt indicantia; ideò breuiſſimè loquens Hippoc. non principalia coindicantia proponens, cognouit principalia coindicantia, & indicantia; & ideo Galenus in commento dicit, quòd Hippocrates in hac ſententia proponit res præter naturam, & vires; dicit enim duas eſſe præcipuas indicationes. Altera, quę capitur a materia morbifica: Reliqua a virib. ſed ad expoſitionē Aphoriſmi nunc accedentes, dicimus talem eius poſſe eſſe ſenſum. Quòd opere pręciū eſt, vt nos conſideremus, & tōne cibi panès qualitatem & quantitatē quot vicibus cib. dēat offerri: an dēat offerri pluribus vicibus: an paucioribus. Et cum itaq; offeratur conſiderandum: an his vicibus offerendus ſit cibus, vel multus, vel paucus. Vt autem cognoſcere poſſitis, quo nam modo procedendum ſit, inſpicere oportet ad res pręter naturam, & ad vires, & aliqua etiam ex parte ad tempora anni, ætates, & conſuetudinem. Dicit autem. *Et quibus ſemel, aut bis, & quibus*

Introductio Aphor.

Coindicantia ſibum duplicia.

Scopus Hipp.

Diuiſio Aph.

Dub.

Sol.

Coindicantia ſ ſuppo nūt indicantia. Duæ pcipuæ indicationes.

Expoſitio, & Aphor. ſenſus.

In exhibendo cibo q̄ conſideranda, & in quib. cōſiſtat

Digitized by Google

quibus plura, vel pauciora, &c. Proponit modum adminiſtrandi cibaria, qui modus conſiſtit in Quantitate diſcreta; an una uice cibus ſit offerẽdus, uel multis uicibus: *Et quibus plura, vel pauciora*: Nec credatis, vt aliqui falsò crediderẽt ſermonem hic haberi ab Hippocrate de quantitate cibi; Nam hic ſermo eſt de modo adminiſtrandi cibaria non de quantitate: quia de Quantitate in ſuperioribus eſt locutus Aphoriſmis Hippocrates, Hic autem ſermo eſt de quantitate, non per ſe, ſed ut refertur ad vices; Nam ſuppoſita quantitate, quæritur quot vicibus oporteat cibum exhibere: an ſemel, vel bis, uel paucioribus, uel pluribus uicibus iſtud paruum, uel multum, quod exhibetur; Et ad hoc reſpiciens Hippoc. dicit: *Particulatim:* Quia nos ſigillatim coniectari debemus, quando uolumus dare cibum ſemel, uel pluribus vicibus: an in multa, vel in pauca copia ſit dandum in hac propoſita partitione. Sed unde hæc habemus? Dicit Hippocrates in ſecunda parte: *Condonandum eſt aliquid ætati, &c.* Circa quam partem indicantur indicantia, atque coindicantia tùm principalia, cùm etiam non principalia: Et quamuis expreſsè Hipp. proponat coindicantia non principalia; Tamen Gal. in commento, & coindicantia principalia proponit, & indicantia. Nos autem loquemur primo de indicantibus, atque coindicantibus principalibus:

Cibandi modus à quib. ſumatur ex Galeno.

Dicit enim Galenus in commento, quòd cibandi modus potiſſimum ſumitur ab humoribus morbificis, & a viribus. Sed quomodo ab his ſumitur hic modus cibandi? Galenus, (& notate: quia ex verbis eius maxima oritur difficultas;) multa dicit, & inter reliqua habet, quòd quoties fuerit morb. ex corruptione humorum: Tunc talis morbus erit cum virtute uel ualida, vel debili: Si cum ualida debemus dare, (dicit Galenus) cibum multum, & ſæpè: ſæpè quia affectio indiget: Multum quia vires conſtant, ac poſſunt etiam concoquere cibum. Si uerò fuerit cum hoc morbo uirtus debilis, ſæpè, & modicum eſt cibi dandum. Sæpè ob affectum, modicum ob vires debiles.

Quando multũ, & ſæpe, & quãdo ſæpe & parum cibi dare oporteat.

Sed in his verbis maxima conſiſtit difficultas; Nam cum primo dicat Galenus, quòd in morbo ex corruptione ratione virium ualidarum ſit cibus copioſus adminiſtrandus; iſtud aduerſatur Gal. eidem, & Hippoc. primo de ratione vict. 44. vbi habent, quòd in morbis acutis, qui victum tenuem indicant: Si virtus eſt ualida, dandus eſt ille victus tenuis: ſi non eſt valida, opus eſt augere cibum: Quare virtus ualida coindicat victum tenuem: contra Gale. hic; præterea Galenus in hoc primo particula tertia vbi in morbis peracutis proponit Hippocrat. victum tenuiſſimum dicit; Quòd conuenit ille victus tenuiſſimus ſi uirtus fuerit ualida; ergo virtus ualida coindicat victum tenuiſſimum. Hic autem dicit, quod coindicat copioſum; præterea in hoc etiam primo, ubi Hippocrates habet (coniectari autem oportet, & quæ ſecuntur) dicit Galenus hoc ideo dictum eſſe: quia ſi uirtus ſit ualida, modicum cibi eſt dandũ; ſi debilis cibus eſt augendus. Amplius ſecundo Aphoriſmorum 10. dicitur. Quòd corpora impura quanto magis nutris, tanto magis lædis. Et tamen hic auſus eſt dicere Galen. Quòd in morbis ex corruptione humorum ſi virtus fuerit ualida eſt multum, & ſæpè alimentum dandum.

Difficultas.

An ĩ morbis ex corruptione humorũ virtute valida dãdus cibus tenuis, vel è contra.

Vt facilius uera intelligatur ſolutio: Primo proponam opiniones aliorum. Prima itaque opinio eſt Montani. Quòd quoties corpora ſunt impura, quòd non debemus nutrire, quia quanto magis nutrimus, tanto magis lædimus; & addit Montanus (quicquid dicat Galenus in com.) unde patet, ꝙ Montanus uelit reprehendere Galenũ; vnde nos cum Montano eſſe non debemus; ſed quomodocunque ſit, certum eſt, quòd in hac re ſumma eſt difficultas.

Sol. Montani.

Sol. Moderni.

Modernus ait ita intelligendum eſſe Hippocratem corpora impura quanto magis nutris, &c. ideſt prætermiſſa euacuatione; nam ſi prætermittas euacuationem in corpore impuro, quanto magis nutris, tanto magis lædis: At ſi ſit morbus ex corruptione, & fiat euacuatio, quanto magis nutries, non nocebis. Primo modo intelligitur Hippoc. ſecundo Aphoriſ. decimo: ſecundo hic Galenus, q. ſ. ſit ſæpè, & multum alendum, vbi fuerit facta recta euacuatio. Sed opinio hæc ſatis uoluntaria uidetur, licet Moderni non ſit, ſed Thadæi; Nam non dicit, ꝙ corpora impura non prætermiſſa euacuatione potes nutrire: cum Galeno. n. hic dicimus certum eſſe, quòd quouſque ſunt impura, non poteſt eſſe facta euacuatio; nam ſi impura ſunt, igitur nõ ſunt euacuata. Nam ſi fiat uacuatio, non amplius ſunt, nec dicuntur impura. Quare eſt imaginaria reſponſio.

Confutatur reſpõſio Moderni.

Triuerius autem dixit, hunc eſſe nodũ hactenus inſolutum, & ſe adinueniſse ſolutionem. Imaginatus. n. ipſe eſt ſubtilem hanc reſponſionem, quòd morbus, & febris poſſunt bifariam conſiderari: vno modo, ut dependent ex cacochymia: Reliquo vero modo, ut dependent ex corruptione ſanguinis; Ex cacochymia intelligit Triuerius: quoties morbus dependet ex humoribus vel crudis, vel calidis, & exuſtis, vt bilioſis, & ex atrabilaribus. Per crudos intelligit pituitoſos, Per morbum ex corruptione dependentem intelligit maximam ſanguinis corruptionem, ut in febribus peſtilentibus fieri ſolet. Tunc dicit Triuerius, quòd ſi corpora fuerint cacochyma: quãto magis nutris, &c. Et hoc modo locutus eſt ibi Hippoc. quòd ſi morbi dependeant ex corruptione, dicit Triuerius, quòd in his requiritur copioſus cibus. Et ratio eſt (& certè fuit ſubtiliſſimus,) quia ubi corrumpitur ſanguis; non poteſt refici medicamentis, ſed debet refici cibis, ergo affectio hæc cibo indiget, quia aliter refici non poteſt, vnde ſi virtus valida fuerit, ipſa coindicabit id, quod à cauſa morboſa iam eſt indicatum, & hoc modo intelligit Galenus in cõmẽto. Et propterea addidit Triuerius, quòd ſi conſideremus morbos dependere uel ex cacochymia, uel ex inedia, vel ex plenitudine, vel ex corruptiõe, morbi, inquã peracuti, & acuti. Si morbi dependeant ex cacochymia, in his conuenit victus tenuis, & tenuiſſimus. Et de his eſt locutus ſeptimo Aphoriſmo huius primæ particulæ, & 10. Aphoriſmo ſecundæ particulæ, tum Galenus, cũ maximè Hippocratis in eodẽ, & ſeptimo Aphoriſmo locutus eſt de morbo ex plenitudine, in quo etiã conuenit uictus tenuiſſimus. Quòd ſi morbus dependeat vel ex inædia, uel ex corruptione. Tunc conuenit cibus multus, & ſæpe, & de his loquitur hic Galenus in cõmento.

Triuerij opinio.

Sed hoc non poteſt conſiſtere, & falſitatẽ ex eo colligatis, quia quicunque fuerit morbus, quatenus morbus nullũ poteſt cibũ nutrientẽ requirere; quod ſi cibũ indicat, indicat non quatenus cibũ, ſed quatenus cibũ medicinalẽ, præterea hæc reſolutio facit diminutũ Hippocratẽ, quia vult Hippocratẽ in ſeptimo Aphoriſmo tantum fuiſse locutũ de morbo ex plenitudine, & cacochymia, non autem de morbo ex inædia, & corruptione: cur itaque de his morbis non eſt locutus? Tertio & clarius hæc Triuerij expoſitio reddit Hippocratẽ confuſum, & Galenũ mendacẽ in principio cõmenti: Nã per Triueriũ locutus eſt Hippocrates in ſeptimo Aphoriſmo de morbo ex repletione, & cacochymia; hic autem loquitur de modo adminiſtrandi cibos in morbis ex inædia, & corruptione. Modo quomodo ſtare poteſt, quòd modo agat de modo adminiſtrandi cibos in morbis ex Inedia, & corruptione, ſi ſuperius locutus eſt de morbis ex cacochymia, uel repletione? debebat agere de modo adminiſtrãdi cibos in eis morbis, de quibus ſupra verba fecit; Vnde Galenus in com-

Opinio Triuerij eijcitur.

mento

mento dicit: Hic loquitur Hippocrates de modo adminiſtrandi cibaria in his morbis, de quibus eſt ſupra locutus tũ ratione Quantitatis, tũ ratione Qualitatis: Quare ſi in ſeptimo locutus eſt de morbis ex repletione, & cacochymia; debebat ne hic agere de modo adminiſtrandi cibos in morbis ex corruptione, & inædia? Vnde redditur tũ confuſus Hippocrates cũ falſus Galenum. Quid autem ſit dicendum ſequenti in lectione videndum eſt.

LECTIO LXIV.

Sol. Authoris.

PRopoſita fuit dubitatio in præcedenti lectione, adduximusque Montani ſolutionem, Triuerij, atque Moderni, ſeu Thadæi; Nunc ad reſolutionem veram veniamus. Dico igitur quòd reſolutio ſumitur tũ ex artificio Hippocratis, tũ ex ſententia Gal. Hippocratis. Nãque (ad mentẽ Galen.) de dięta loquens tria abſoluere voluit capita: primum de Quantitate: ſecundũ de Qualitate ciborũ: tertium de modo adminiſtrandi cibaria tũ ratione Qualitatis, tũ Quantitatis. Primis duobus capitibus abſolutis propoſitũ fuit eius in præſenti Aphoriſmo de modo adminiſtrandi cibaria non modo in ratione Qualitatis, nec in ratione Quantitatis tantum; ſed de modo adminiſtrandi cibaria ratione vtriuſque verba facere. Agens autem de modo adminiſtrandi cibaria in Quantitate & Qualitate agit in virtute indicantium, & coindicantium; & per indicantia intelligere debemus res præter naturam, & humores peccantes. Non eſt enim hic ſermo de modo adminiſtrandi cibaria in ſanis. Quare neceſſariũ eſt conſiderare humores peccantes pro reſolutione difficultatis: *Humores peccãtes dupliciter.* Humores autem peccantes peccare poſſunt vel ratione Quantitatis, vel ratione Qualitatis; ergo indicatio ab eis ſumi poteſt, & ratione Quantitatis, & ratione Qualitatis, quo pacto conſiderauit Galenus humores ſexto de tuend. 6. Nam ſi conſiderentur humores peccantes ex parte Quantitatis indicant modum *Peccatũ in Quantitate humorũ duplex.* adminiſtrandi cibaria penes Quantitatem. Si conſiderentur, ut peccant in Qualitate indicant modum adminiſtrandi cibaria penès Qualitatem; Si autem peccatum eſt penes Quantitatẽ hoc duplex eſſe poteſt, vel enim deficiunt humores, vel ſuperabũdant; ſi deficiant tunc opus eſt cõſiderare coindicãs principale, ideſt vires, vt ſcilicet vires vel debiles ſunt, vel validæ. quia vires poſſunt eſſe validæ ratione ſolidarum partium, (vt alias docuimus.) Si vires fuerint validæ cibus multus, & ſæpè eſt exhibẽdus. Sępè quia affectio indiget vñ ſit humorum defectus. Si autem vires fuerint validæ coindicant, ut illis viribus multũ cibũ exhibeamus: quia vires poterunt multum cibum regulare. Si autẽ debiles fuerint vires, ſępè erit nutriendus æger ob affectum, qui indiget, & parum ob vires, quæ non poſſunt multum cibum regulare. Dicit enim Galenus, quòd ſi acceſſio non adſit, (in hac enim abſtinendũ,) cibus ſępè dandus eſt, ſi nihil impediat, & multus, ſi virtus fuerit valida, paucus ſi debilis. Si verò fuerit humorum peccatum in quantitate ob ſuperabundantiam, dandus eſt cibus in pauca copia, & rarò; quoniam affectio non indiget cibarijs; quoniam humores ſuperabundant, licet debilis fuerit virtus, vel fortis; Nã virtus debilis eſt ob ſuffocationem; & ideo in pauca copia ſunt dandi cibi. Si autem fuerit valida: tunc neque etiam dandus eſt cibus: quia affectio non indiget cibo, neque ipſa virtus. Si autẽ conſideraueimus peccatum in Qualitate, tale peccatum quodcunque fuerit, quatenus peccatum per Qualitatem indicat cibum conſideratum ratione Qualitatis non Quantitatis: ideſt cibum medicinalem, de quo in decimoſexto Aphoriſmo fuit locutus Hippocrates; cum autem victum medicinalem indicet humor peccans, hic humor peccans diuerſus eſſe poteſt; nam uel peccat ex parte Qualitatis primæ, uel ex parte Qualitatis ſecundæ: primæ qualitatis, cum vel calidior eſt, vel frigidior, vel humidior, vel ſiccior. Quoties etiam humor vel citra coctionem eſt, vel vltra coctionem, vt bilioſus, & atrabilaris; & vbi hic humor ex parte primæ qualitatis peccat, requiritur cibus medicinalis contemperans. Vnde quoties fuerit morbus pendens ex humore peccante per primas Qualitates, quanto magis peccauerit hic humor, tanto cibus medicinalis copioſior & ſæpius erit exhibendus. Et ſi conſiderauerimus vires coindicantes: ſi validæ fuerint coindicant hunc cibum medicinalem copioſum, & ſæpè: ſi debiles coindicant eundem victum medicinalem in pauciori copia, ſed ſępè: quia affectio hoc requirit, ſed in pauciori copia ob virtutis debilitatẽ: & non debetis dare multum cibũ ratione inædiæ, in ſecundo Aphoriſmorum decimo ratione cacochymiæ, vt voluit Triuerius; Nam tùm ibi Hippocrates, cùm in hoc cõmento Galen. de morbo ex cacochymia pendente loquitur. Diuerſitas autem in hoc conſiſtit, quia ibi Hippocrates loquitur de cibo inquantum cibus eſt, ideſt inquantum habet vim nutriendi; Et ideo dicebat corpora impura quanto magis nutris, tanto magis lædis. Et quòd hoc voluerit Hippoc. præter quam quòd ibi dixerit (quanto magis nutries, &c.) Per quod cibum inquantum cibum intelligit videatis ibi Galenum, qui dicit, quòd ideo corpora impura, &c. *Corpora impura, cur magis lędũtur, quo magis nutriuntur.* Quia alimentum additum corporibus malos habentibus humores corrumpitur; vnde (inquit Galenus) augetur ſubſtantia, ſed non corrigitur qualitas; Ideo ſi non corrigitur qualitas: ergo non eſt cibus medicinalis: quia cibus medicinalis habet vim corrigendi qualitatem; Quia calefaciens cibus remittit frigiditatem humoris, &c. Ideo ibi Hippocrates loquitur de cibo ratione qua cibus, & ratione Quantitatis, ideſt inquantum alit, non de eo inquantum medicinalis eſt: Hic autem Galen. loquitur de cibo medicinali contemperante; Nã vt ſupra locutus eſt de cibo ratione Quantitatis, & Qualitatis: ſic hic loquitur de modo adminiſtrandi cibum in Quantitate peccante tùm in defectu, tùm in ſuperabundantia, & in Qualitate; vnde humores peccantes tùm in Quantitate, tùm in Qualitate non modo medicamentis ſunt corrigendi, ſed cibis etiam medicinalibus. Si autem conſiderauerimus humores ex parte Qualitatis ſecundæ; tunc *Secunda qualitas duplicites.* ſecunda Qualitas poteſt conſiderari vel vt conſequitur formam, vel ut conſequitur materiam: ſecunda Qualitas, quæ conſequitur formam eſt, quæ conſequitur corruptionem humoris, & eſt putredo; quæ autem conſequitur materiam humoris eſt, vt ſi conſiderauerimus, an materia humoris tenuis ſit, vel craſſa, vel viſcida. Primo ergo conſiderabimus humores peccantes in qualitate ſecunda ratione formæ: ſecundo ratione materiæ. Quò ad primum conſiderantes putredinem, ideſt humores putreſcentes in corde: dicimus, quòd talis putredo, vel eſt confirmata, vel non: Si eſt confirmata, & ex toto facta, tunc talis humor ex toto putreſcens non indicat cibum, nec ratione alimenti, nec ratione medicamenti: quia indicat ſui ablationem, immo eradicationem; ideo non poteſt conuenire cibus; quòd ſi cibus conueniat, conuenit potius ratione virium, ita vt vires ſint indicantes. Si autem erit putrefactio non ex toto facta, ſed in fieri; tunc hi humores ſic putrefacti indicant cibum medicinalem proportionatum, ideſt contemperantem, ideſt moderatè refrigerantem, exiccãtem, ac odorantem; Et ideo Galenus in commento dicit; Quòd ſi in humoribus fuerit defectus, requiritur additio; Si corruptio contemperamentum.

Quid

Digitized by Google

Humorē corruptū requirere contemperamentum. Quid clarius dicere potuit humor corruptus requirit contēperamentū? Hoc enim idem eſt, ac ſi dixiſſet humor corruptus requirit cibum medicinalem contemperantem; Cibus enim prohibere poteſt,nè putredo magis,ac magis introducatur. Quòd ſi conſiderabimus vires coindicantes: hæ vel validæ ſunt, vel debiles; ſi validæ coindicant cibum medicinalem copioſum:non dico nutrientem, ſed medicinalem; quia humores corrupti non poſſunt indicare cibum ex parte quantitatis; Quare optimè dicit Galen.ꝙ ſi virtus fuerit valida,& fuerit morbus ex corruptione cibus ſæpè dandus eſt, (medicinalis inquam:)quia affectio requirit, & multum,quia vires validæ poterūt regulare cibum copioſum medicinalem contemperantem; ideo illa authoritas (impura corpora, quò plus nutries, eò magis lædes, nihil facit, quia de cibo loquitur,inquantum cibus eſt; ſed ſi fuerit virtus debilis,non poterit tolerare multum cibum, & ideo debemus dare cibum ſæpè, & parum; parum, quia virtus eſt debilis, neque poteſt multum cibum tolerare,ſæpè ob affectum; Vnde quantum ad febrem peſtilentem, de qua loquitur Triuerius, dicimus, ꝙ febris peſtilens, inquantum morbus acutus, indicat victum tenuem; & de tali febre,vt acuta locutus eſt quarto Aphoriſmo Hippocrates; Nam in ſeptimo Aphoriſmo locutus eſt de omnibus morbis peracutis, ſic in quarto de omnibus acutis,& ideo in virtute illius quarti Aphoriſmi peſtilens febris, quatenus morbus acutus,indicat victum tenuem, & minuentem vires. Sed ſi cōſiderabimus febrem peſtilentem, non ut acutus morbus eſt, ſed vt dependet ab humoribus putrefactis, ſecus eſt: quia non poteſt tolerare victum tenuem, variatur enim hic indicans; Nam aliud eſt conſiderare febrem peſtilentem, ut morbus acutus, aliud ut ab humoribus putridis pendet Febris peſtilens, ut morbus acutus, indicat victum minuentem; vt autem peſtilens eſt, indicat victum medicinalem contemperantem; Et ſi vires validæ fuerint, indicatur hic cibus medicinalis contemperans multum ſcilicet, & ſæpè, ſi debilis parum, & ſæpè.

Quib. in morbis virtute exiſtente ualida dādus cib. ſæpe, & copioſior: & ècōtra exiſtente debili ſæpe: ſed parciot.

Quòd ſi etiam conſideremus quatenus in febre peſtilenti virtus caſura ſit,ſi non in prima, ſaltem in ſecunda die: vt ſic debemus in hac febre non ita minuentem victum inſtituere: quia ut ſic vires perferre non poſſent; Nam in hoc caſu contraindicantes ſunt vires,& uoluit hoc Hippocrates in nono Aphoriſmo,cum dixit: (coniectari autem oportet, &c.) Ideo in febre peſtilenti, quatenus vires ſunt contraindicantes,non debemus ita tenuem victum inſtituere,vt in febribus acutis.

Si autē conſideremus humores corruptos, debemus in ea inſtituere copioſum cibū medicinalem cōtemperantem. Quòd ſi poſtremò conſiderabimus humorem peccantem ex parte qualitatis ſecundæ, vt conſequitur materiam,tunc hic humor, uel eſt tenuior, vel craſſior: ſi tenuior, craſſefaciendus eſt: ſi craſſior,attenuandus. Et de hac re in uirtute primæ qualitatis egit Hippocrat.in decimoſexto Aphoriſmo; Vnde quantum ad modum adminiſtrandi cibaria habetis ex humore peccante, quòd ſæpè ſit dandus cibus: quia affectio indiget, etſi virtus eſt valida, multum: quia poteſt tolerare, ſi debilis in pauca copia: quia virtus non poteſt regulare; vnde cum erit ſermo de morbo in cacochymia, (nam vbi craſſiores, uel tenuiores ſunt humores eſt ſermo de cacochymia:) ſi virtus valida fuerit, multum, & ſæpe eſt dandum cibi medicinalis. Nec obſtat Aphoriſmus (Impura corpora, &c.) Quia licet vtrobique de cacochymia uerba fiant, tamen differentia eſt,quia hic eſt ſermo de cibo medicinali, ibi de cibo nutriente, conſiderato ex parte quantitatis; Quæ multum inter ſe differunt: Quare concludentes nos dicamus,ꝙ ſi modos offerendi cibaria conſideretur: ſi fuerint humores peccantes ex parte copiæ indicabitur modus adminiſtrandi cibaria ex parte copiæ: ſic ſi fuerint ex parte qualitatis, indicabitur modus ex parte qualitatis: Et ſi ex parte primarum qualitatum peccarit humor,indicabitur modus adminiſtrandi cibaria ex parte primarum qualitatum:ſic & de ſecunda qualitate dicendum. Et hunc in modum (vt credo) reſoluta eſt propoſita difficultas, &c.

LECTIO LXV.

APHORISMVS DECIMVS OCTAVVS.

Aeſtate,& Autumno cibos difficillimè ferunt, hyeme facillimè:ſecundum locum ver habet.

A*Eſtate, & Autumno cibos, &c.* In hoc decimo octauo Aphoriſmo differit etiam de ratione victus Hippocr. Quid autem voluerit, & cur eadem videatur afferere, quæ in 15. Apho. hoc eſt ſatis difficilè cognoſcere: Nos tamen hunc Apho. introducentes dicimus, ꝙ cum Hippoc.in ſuperiori Aphoriſmo locutus ſit de modo adminiſtrandi cibaria in virtute indicantium,atque coindicantium,dixeritque aliquid eſſe condonandum tempori,ætati,&c. Nè quis ſuſpicari poſſet, quid nam tempori eſſet condonandum: ideo Hippocr. ſatisfacit huic quæſito in hoc Aphoriſmo;& cum dixerit condonandum tempori,ætati,conſuetudini,&c. Declarat ſolum quid cōdonandum tempori, tùm breuitatis cauſa,tum quia qui cognoſcit quid condonandum tempori, cognoſcit quid condonandum ætati,conſuetudini,& reliqs, quæ his ex proportione reſpondent. Quo ſcopo ita propoſito facilè eſt tollere oēs difficultates; nam uidebatur hic Aphoriſmus ſuperfluus,& coincidere cū eo (ventres hyeme, &c.) in quo Aphor. loquitur de temporib. anni,ſicut & in hoc: Quare ſuperfluus videtur eſſe Hipp. Ex hoc ſcopo tollitur huiuſmodi difficultas,& ex dictis Gal.in hoc com. Qm̄ in 15. Aphoriſ. ſermo eſt de quantitate cibi ſumpta indicatione a temporibus anni: hic non eſt ſermo de quantitate cibi,ſed de modo cibandi,& adminiſtrandi cibos; Dicit .n. Gal.& potiſſimum in com. ſequenti, ꝙ in viuendi ratione tria ſunt potiſſimum capita abſoluenda: Primum eſt de quantitate: Secundum de qualitate cibādi: Tertium de mō adminiſtrandi cibaria: At alius eſt modus adminiſtrandi cibaria,aliud eſt loqui de quantitate cibi; Eſt etiam alia differentia,nā in 15. Apho. eſt ſermo de quantitate cibi,ſed prout hæc quantitas eſt adminiſtranda in corporib.ſanis;& in hoc Apho. ſermo eſt de modo adminiſtrandi cibos in ægris corporibus; Et ideo quamuis bis egerit de temporibus anni,egit tamen diuerſa ratione; Et hæc de ſcopo.

Cōnexus Aphoriſ. cū ſuperiori. — Dub. — Sol. — In uiuendi ratione tria potiſs. capita abſoluēda.

Quò ad diuiſionem: eſt ſententia ſine rōne prolata, nec aliꝗ notatu dignam admittit diuiſionem:ſi aūt volumus diuidere,poſſumus in duas partes;Nam in prima comparat Aeſtatem,& Autūnum: In ſecunda hyemem, & ver. Poteſt autem talis ex Aphoriſmo colligi ſenſus, Quòd cum infirmi tempore Aeſtatis,& Autumni difficillimè ferant cibos; propterea in his temporibus cibi ægris ſunt offerendi ſæpè: quamuis ſæpius Aeſtate, non ita frequenter Autumno,

Diuiſio — Senſus Aphor.

N cum

Digitized by Google

cum autem ægrotantes tempore hyemis, atque veris facillimè ferant cibos, quamuis facilius hyeme, quàm vere: ideo oportet in tempore hyemis exhibere rariſſimè, rarò in tempore veris. Sed veniamus nunc ad ponderationem verborum. Dicit Hippocr. *Aeſtate, & Autumno cibos difficillimè ferunt*: Quoniam dicit Hippoc. & habuiſtis a Galeno in superiori commento, quòd modus cibandi deſumitur potiſſimum ab humorib. morbificis indicantibus, & a virtute coindicante principali, & à temporibus anni coindicantibus, ſed non principalibus; vnde modo ſi videbitis, quòd quatuor tempora manifeſtant, an ſæpè, an rarò ſint exhibendi cibi, tunc concedetis, ut tempora hæc coindicent; Nam ex Galeno in commento eo tempore debent exhiberi cibi in multa copia, in quo homines facilius poſſunt ferre, & concoquere ea multa cibaria; nam debet eſſe proportio inter calorem, & alimentum: ſed tempore hyemis, & veris melius homines concoquunt cibaria, quàm tempore Autumni, & Aeſtatis: Ideo cibus exhibendus in maiori copia tempore hyemis, & veris, quàm Autumni, & Aeſtatis. Sed in his temporibus, in quib. cibus conuenit copioſior, In eis opus eſt rarioribus vicibus dare cibum: ac in eis temporibus, in quibus non licet dare cibum ita copioſum, neceſſarium eſt dare pluribus vicibus, & frequentius cibum; ſed in tempore hyemis & veris conuenit cibus copioſior, quam Aeſtate, & Autumno; ideo tempore hyemis & veris eſt exhibendus cibus rarioribus vicibus, tempore Aeſtatis, & Autumni crebrioribus. Et hoc eſt, quod dicit Hippoc. in hoc Aphoriſmo. *Si igitur Aeſtate, & Autumno cibos difficillimè ferunt*. Supple ægri; ideo nos debemus dare cibum frequentioribus vicibus: quia cum homines cum difficultate ferunt cibũ, ideo non poſſunt concoquere cibum unica vice copioſè aſſumptum; Et ob id neceſſarium eſt partiri; Vnde id dicendum eſt (inquit Gal.) de Aeſtatis tempore, quod de morbis ex inędia proficiſcentibus cum nimium debilitate; nam in his parum, & ſæpè oportet cibum dare. Parum, quia copioſum non poteſt facultas coctrix regulare, ſępè quia ita requiritur ob inædiam. Contra uerò fit hyeme; nam dandus eſt copioſus cibus, ſed rariſſimè quò ad vices. Vt aũt in Aeſtate, ſic in Autumno debemus dare cibos frequẽter: quia difficulter ferunt cibos: non autem ita frequenter, ut in Aeſtate; Et quia tempore hyemis cibos facilè ferunt; ideo copioſum victum, ſed rariſſimè debemus dare; ita in uerè, ſed non ita copioſè: quia non ita facilè ferunt. Sed tamen copioſus eſt dandus cibus, verum rarò. Et hinc colligatis ex Galeno in cõmẽto, ꝙ ſicut corpora diſſoluta tempore Aeſtatis, ſuccedente Autumno refrigerantur, & denſantur; ita corpora denſata tempore hyemis ſuccedente vere calefieri incipiunt: Conſtituta ſit igitur hæc ſententia, ꝙ corpora ægra Aeſtate, & Autumno difficillimè cibum ferunt, contra uerò hyeme, & verè facilè.

Quo tempore cibi in multa copia exhibendi. Hyeme, & uere meli⁹ cõcoqui cibaria, ꝙ̄ Autũno, & Aeſtate.

Quib. tẽporibus frequentius, aut rarius ægri cibandi ſint.

Corpora Aeſtate diſſoluta refrigerari, & denſari Autũno, dẽſata & refrigerata hyeme calefieri vere.

APHORISMVS DECIMVSNONVS.

Ijs, qui per circuitus acceſſiones habẽt nihil dare oportet, neque cogere, ſed ſubtrahere adiectioni ante iudicationes.

IIs, *qui per circuitus*, &c. Modernus à Montano capiens proponit ſcopum, qui de diametro aduerſatur ſcopo propoſito à Galeno; proponit autem hunc ſcopum Montanus, quoniam ſibi ſatisfacere non potuit ſcopus propoſitus a Galeno; dicit ergo Modernus cum propoſitum ſit Hippocratis ſermonem habere in hoc primo lib. de triplici inſtrumento, videlicet chyrurgia, pharmacia, atque diæta: (in quo quidem ego valde miror, quomodo cũ hi talem proponant ſcopum Hippocratis eſſe agere de triplici inſtrumento, in eo tamen applicando non cõſtent a principio, vſque ad finem;) & cum per plures Aphoriſmos locutus eſſet de diæta, antequam progrederetur ad pharmaciam voluit proponere hunc Aphoriſmum, ut eſſet epilogus omnium illorum, quæ hucuſq; dicta ſunt de ratione victus; vt ſenſus ſit, in acceſſionibus morborum, ſiue chronicorum, ſiue acutorum, ſiue peracutorũ eſt abſtinendum, & nõ ſolum in acceſſione, ſed in vigore, & ſub vigore: vt ſcilicet fiat ſubtractio cibi. Sed ſcopus ab his propoſitum nullo pacto mihi ſatisfacere poteſt. Et primo deſtruit ſcopum optimè à Galeno propoſitũ in commento; Nam impoſſibile eſt, vt ſcopus Hippocratis fuerit duplex, & vterque bonus, vnica enim eius tantum debuit eſſe intentio.

Hippoc. ſcopus in hoc Aphor. ex Moderno.

Impugnatur Modernus, & Montan.

Præterea ſi hic ſcopus à Montano propoſitus eſſet verus: tunc Hippocrates diminutus eſſet, & in materia de diæta, & in epilogo: oſtendo vtrumque in materia de diæta; nam ex ſententia Galeni in hoc commento, Immo omnium exponentium, triplex caput erat abſoluendum: Primum de quantitate cibi: Secundum de qualitate. Tertium de modo adminiſtrandi.

De quantitate & qualitate locutus eſt. Quantum ad modum. Modus cibandi in duobus conſiſtit. In altero, vt nos cognoſcamus, quot vicibus cibus exhiberi debet; In ſecundo ut cognoſcamus quæ nã ſit hora opportuna cibandi; Vnde ſi in hoc Aphoriſmo ſcopus eſſet epilogus, Hippocrates fuiſſet diminutus; quoniam ſolum eſt locutus de vicibus, non autem de hora opportuna cibandi. De qua loquitur in hoc Aphoriſmo ad mentem Galeni, ut cito cognoſcetis: Præterea patet Hippocr. diminutum fuiſſe in epilogo: quoniam epilogus in ſumma paucis continere debet omnia ſuperius propoſita; ſuperius autem ſermo eſt habitus de modo, & de quantitate, & qualitate. At in hoc Aphoriſmo nullus eſt ſermo de quantitate, & qualitate, nulla fit mentio de vicib. ſed tantum de hora opportuna cibandi, & ideo non valet dicere, quòd cum inquit. *In acceſſionibus, &c.* Faciat epilogũ, quia hic nec quantitatem, nec qualitatẽ proponit, neque vices; ideo dico, quòd cum inſtitutum Hippocratis eſſet ex toto abſoluere ſermonẽ de diæta, quoniam in ſermone de diæta triplex erat caput, vnũ de quantitate, & de hoc à quarto ad quintumdecimum locutus eſt.

Modus cibandi in duobus.

Epilogi munus.

Introductio Aphor. ex ſententia Authoris.

Secundum de qualitate, de qua in decimoſexto.

Tertium erat de modo adminiſtrandi, de quo in decimoſeptimo, & decimooctauo locutus eſt Aphoriſmo, & in hoc etiam loquitur; Nam cum modus cibandi duplex ſit, vel penes vices, vel penes horam opportunã cibandi, cũ de vicibus locutus ſit in præcedenti Aphoriſmo, ſupererat, vt loqueretur de modo cibandi ratione horæ opportunæ, & determinatæ, in qua licet dare cibum in quantitate & qualitate propoſita. Et hunc ſcopum tetigit Galenus in principio præſentis commenti. Sed Modernus accipiens à Montano, & Triuerio arguit contra Galenũ; Nãque cũ Hippocr. proponit iudicationes, Galenus legit acceſſiones, vnde dicunt iſti, hic eſſe duplicem errorẽ Galen. Alter error eſt, quia peruertit verba Hipp. nam cum Hipp. dicat iudicationes, ipſe legit acceſſiones. Modo iudicatio ſiue propriè, ſiue impropriè nunquam accipi poteſt pro acceſſiones, ergo malefecit Galen. legens acceſſiones.

1 Obiectio Moderni aduerſus Galenũ.

Præterea

Digitized by Google

Præterea errauit Gal. quia per iudicationẽ ipſe expoſuit vigorem, quod facere non potuit Gal. nã aliud eſt iudicatio, aliud vigor: Addunt etiam iſti, quòd ſi nos volumus legere acceſſiones, & vigorẽ, erit Hippocrates ſuperfluus; Nam ſi legamus acceſſiones, Aphoriſmus, iſte coincidit cum vndecimo, in quo dicit (In acceſſionibus abſtinere oportet; nam cibum dare nocuum eſt:) Quòd ſi nos legamus vigorem, dicunt etiam hi, quòd adhuc erit ſuperfluus Hippocrates; nam hic Aphoriſmus erit idem cum octauo, quando dicit. *Quando morbus in vigore conſiſtit, tunc victu tenuiſſimo eſt vtendum*;

Reſpon. ad Moderni obiectiões.

Sed nos hos valde audaces eſſe dicimus, atque neque Galenum peruerte verba affirmamus: etiam ſi per iudicationes accipimus acceſſiones, & vigorem. Neque Hippoc. redditur ſuperfluus: Primum oſtendo, quia per iudicationes in præſentia opus eſt accipere tempus, in quo apparet maxima moleſtia, quæ non aliundè proficiſcitur, niſi à vi morbi, & rei præter naturam. Et ideo per iudicationes acceſſiones intelligere oportet; ſed cum iudicationes fiant in acceſſione, & uigore morbi, propterea per iudicationes non modo iudicationes intelligere debemus; ſed tempus etiam, in quo iudicationes fiunt. Et in hoc cognoſcatis maximũ Hippoc. artificium, qui vt alluderet ad tempus moleſtũ proponit iudicationes, per quas intelligit iudicationes, & tempus etiam, in quo fiunt iudicationes, i. acceſſiones & uigorem; & ideo non peruertit Gal. verba Hippoc. ò diceris ergo fuit ſuperfluus Hipp. Nego; Nam quantum ſit ratione Aphoriſmi vndecimi, in quo videtur Hippocrates loqui de acceſſionibus, ſicut & in hoc Aphoriſmo; dicendum, quod in 11. Aphoriſmo ſermo eſt de primo capite obſeruando, i. quãtitate cibi, ſumpta ab acceſſionibus indicatione. In hoc autem Aphoriſmo ſermo eſt de modo cibandi ſumpta etiam iudicatione ab acceſſionib. ideo Hippocrates ſuperfluus non fuit: cur autem hi hæc dicant, mirum non eſt: quoniam non cognouerunt integrum Hippoc. artificium. Quò ad octauum autem Aphoriſmũ; dicendũ, quòd hic, & ibi eſt maxima differentia: nã ibi loquitur de quãtitate cibi in uigore, hic autem ſermo eſt de modo cibandi; cum ergo alia ratione hic, & ibi loquatur Hippoc. ſuperfluus ergo non fuit: Quare perſiſtit Gal. ſcopus in ſuo robore, ꝙ ſermo ſit de modo cibandi penès horam opportunam, in uirtute acceſſionum, & uigoris indicãtium, immo etiam virium coindicantium.

LECTIO LXVI.

IN *iis, qui per circuitus acceſſiones habent.* In hoc vltimo Aphoriſmo, in quo Hippocrates de diæta agit, ut a nobis dictum eſt, nihil aliud facit, quàm

Scopus.

ꝙ ſermonẽ habet de hora opportuna cibandi, & modo adminiſtrandi ipſum cibum; & de hoc agens agit dogmaticè in virtute acceſſionum indicantium; nam cum hic ſermo ſit de modo cibandi in ægritudinibus; ideo ea erunt indicantia, quæ ſe tenent ex parte rerum præter naturam; Et ideo acceſſiones ſunt indicantes;

Diuiſio.

Agit etiam de eodem modo cibandi in uirtute contraindicantium; Et ideo poteſt Aphoriſmus in duas partes diuidi: vt in prima ponat modum cibandi in uirtute acceſſionum indicantiũ. In ſecunda eundẽ modum ponat in virtute virium contra indicantium, cum inquit: *Sed ſubtrahere adiectioni ante indicationes:*

Senſus Aphor.

Senſus autem Aphoriſmi talis eſſe poteſt. Quòd in illis, qui habent morbos cũ acceſſione. In acceſſionibus abſtinere oportet, ut nec liceat dare cibum, neque liceat cogere ægrum, ut capiat cibum; ideſt ut nec liceat dare cibum ægris appetentibus, nec non appetentibus; ſed extra acceſſionem: Quòd ſi ob vires infirmas neceſſarium fuerit dare cibum, vel in acceſſione, vel prope; tunc oportet exhibere cibum, ita contra indicante virtute, ſed in minori copia, quàm antea; Quo ſenſu cognito accedamus ad ponderationem verborum.

Expoſitio.

Dicit *Iis, qui per circuitus, &c.* Per acceſſiones intelligere debemus cum Galeno in commento partem periodi deteriorem: (vt ſatis ſupra declaratum fuit.)

Acceſſiones in duplici differentia.

Aduertendum tamen, quòd acceſſiones in duplici ſunt differentia, quædam ordinatæ, quædam inordinatæ: in 11. Aphoriſmo tùm ordinatas, cùm inordinatas propoſuit. Hìc autem acceſſiones, tantum ordinatas intelligit, ac proponit; Et ob id dicit: *Iis, qui per circuitus habent acceſſiones;* vt exponit Gale. his, qui habent acceſſiones ordinatas.

Dub.

Sed quis dicet, quid ergo agendum in acceſſionibus inordinatis? Oportet nè in ipſis dare cibum?

Sol.

Dicit Galenus, quòd etſi eas hic non propoſuerit Hippocrates, tamen non fuit earum ignarus; ſed breuitatis cauſa, cum Aphoriſticè loqueretur, ſat fuit ei ordinatas proponere acceſſiones;

In acceſſione, & propè acceſſionẽ cur abſtinendum a cibo.

quia vbi ordinatæ ſunt acceſſiones, habemus quòd abſtinendum eſt a cibo in acceſſione, & propè acceſſionem, ideſt imminente acceſſione: quia hoc tempus moleſtum eſt; Et ideo ſub hac ratione, qua moleſtum tempus, abſtinemus in acceſſione, & propè a cibo: ergo ſiue ordinata ſit acceſſio, ſiue non, non eſt dandus cibus in tempore moleſto; Et ideo neceſſarium eſt ſi vultis ægritudines curare, vt cognoſcatis, quæ moleſta ſunt, quæve in morbum deducere poſſunt.

Not.

Et pro intelligentia Aphoriſmi notandũ, ꝙ non modo acceſſiones moleſtæ ſunt pro dando cibo; ſed etiam multa alia moleſta ſunt, vt immoderata repletio, quæ poteſt horam interturbare, tùm repentina euacuatio.

Acceſſiones dupliciter.

Declaro, & primo quantum ad acceſſiones; Acceſſiones biſariam conſiderari poſſunt, vno modo, vt deueniunt ad infebricitationem, alio modo, vt non deueniunt. Si conſideremus eas, vt deueniunt ad infebricitationem; tunc facilè eſt eligere horam cibandi opportunam; ita vt cum Galeno nec in acceſſione, nec imminẽte acceſſione cibandi ſunt ægri, ſed multo poſt acceſſionem;

Per quot horas ante acceſſionem cibandi ægri.

ſed dicet quis per quot horas ante acceſſionem eſt dãdus cibus? Dico non eſſe poſſibile ſtaturam horam determinare; nam poſſumus dare cibũ per quatuor horas, per quinque, per ſex, per plures, & per pauciores ante acceſſionem; ſed iterum dicet quis, quo ergo fundamento procedendum eſt, vt cognoſcatur hora cibandi? Dico, quòd debemus reſpicere tùm ad exhibitionem cibi, tùm ad virtutem in corpore exiſtentem. Quantum quidem ad cibum; nam ſi cibus fuerit modicus, & facilis concoctionis, vos eum poteſtis exhibere per pauciores horas ante acceſſionem. Si verò fuerit copioſus, nec ita facilis concoctu, per plures horas ante acceſſionem eſt cibus exhibendus.

Quò ad virtutem autem ſic procedendum; Nam ſi fuerit virtus imbecillior debetis dare cibum per plures horas ante acceſſionem, vt poſſit virtus cibum ante acceſſionem regulare. Si verò validior fuerit virtus pauciores horæ ſufficient ante acceſſionem: quia virtus breui tempore poterit concoquere alimẽtum; Vnde quanto cibus eſt in minori copia, & facilioris concoctionis, ac virtus validior fuerit, tanto pauciores horæ ſufficient.

Contra verò quanto cibus fuerit copioſior, difficilior concoctu, & virtus imbecillior, per plures horas ante acceſſionem eſt exhibendus cibus. Vt ſi exempli cauſa exhibuerimus panatellam cum ouo, non niſi per quinque, & ſex horas ante acceſſionem hãc exhibere debemus. Si verò carnem, non niſi, per ſeptem, & octo horas ante. Si autem puſanam colatam,

Digitized by Google

quatuor horæ ſufficient, & pauciores ante. Quod ſi fuerint acceſſiones non deuenientes ad infebricitationem, conſiderandum eſt, an in hac febre ſint multæ acceſſiones, vel vna: ſi multæ, eſt eligenda hora, quæ minoris ſit afflictionis: quia vos non poteſtis expectare infebricitationem. Si autem morbus unam acceſſionem habuerit, vt in febre ſynocha, & in febre ardenti; tunc dandus eſt cibus in tempore opportuno, ac conſueto cibandi, quando æger ſanus erat. Et hæc quò ad acceſſionem. Quantum autem ad immoderatam repletionem hæc duplex eſt: immoderata repletio cibi, & immoderata repletio fęcum: Quò ad immoderatam cibi repletionem; tunc abſque controuerſia cibus dandus non eſt: nam cibus additus cibo interturbat concoctionem, & multas gignit cruditates, & ſic innumeras ægritudines parit, & mala ſymptomata. Quantum ad repletionem fęcum uidetur eſſe in Galeni, & Hippocratis dictis repugnantia; Nam primo de ratione victus trigeſimoſecundo, Hippocrates, & Galenus dicunt non eſſe exhibendum cibũ, niſi prius fęces in inteſtinis exiſtentes deijciantur. Si qui enim (inquiunt) cibum non uacuato uentriculo dederint: ſi dolor adeſt, eum adaugebunt: ſi non aderit, inducetur: quia cum inteſtina repleta fuerint non poterit cibus permeare, & ſic inferret offenſam lateri. Sed primo eiuſdem quadrageſimoſecundo dicebant, quòd non eſt dandus nouus cibus, niſi fęces deuenerint ad inteſtina ima, & craſſiora; vnde videtur difficultas in hoc conſiſtere: quia primo dixerunt, niſi fęces fuerint depoſitæ non eſſe dandum cibum: hìc non eſſe opus, ut fęces eijciantur, ſed ſat eſſe fatentur, ut deſcendant ad inferiora inteſtina; Quid ergo agendum in praxi? Colligitur ſolutio ex Galeno in eodem commento trigeſimoſecundo; Nam inquit, non eſſe exhibendum nouum cibum, niſi fęces (& addit) copioſæ excernantur; Vnde non eſt neceſſarium, ut fęces ſemper excernantur, ſed ſat eſt, ut excrementa alui deſcendant ad inteſtina inferiora, dummodo non ſit multa collectio fęcum; nam tunc uel natura, vel arte fęces ſunt excernendæ: Ideo in praxi, ſi quis quater, vel ter etiam comederit, & non habuerit beneficium ventris, auxilijs excernenda ſunt ſtercora.

In ſynocha, aut ardenti qua hora cibus exhibendus.

Immoderata repletio duplex.

Apparẽs contradictio in dictis Galeni, & Hippocratis.

Solutio.

Non eſſe exhibendũ cibũ, niſi fęces copioſæ excernantur.

Et ob id bene illi faciunt, qui alternis diebus vtuntur clyſteribus, quia ita non colliguntur fęces. Et ex hoc unum aliud colligatis, quòd quemadmodum ad hoc, vt fęces non colligantur opus eſt uti clyſterijs; ſic ad hoc, vt deſcendant fęces, non ita frequenter cibus eſt aſſumendus: quia aliter maximæ cruditates, & obſtructiones fient: & ideo maximè errant illi qui de quarta hora, in quartam horam cibant ægros; Nam eſt opus, ut ante ſecundam cibationem, prima deſcendat. Sed qua modo ratione repentina uacuatio concurrit ad horam opportunam cibandi? Hunc admodum; nam nos per repentinam uacuationem poſſumus intelligere ſectionem uenæ, quia per ſectionem venæ fit ſubita, ac ſatis repentina vacuatio; & ideo ubi hæc adeſt, nec copioſus cibus, nec quàmprimum dandus eſt; ſed debet eſſe interuallum vnius horæ, antequam exhibeatur cibus: Et qua ratione? Non quia (vt aliqui dicunt) per ſectionem venæ agitentur omnes humores; Et ideo neceſſarium eſt, vt prius quieſcant, & poſtea exhibeatur cibus. Hæ enim nugæ ſunt, ſed cauſa aſſignatur a Galeno quarto de meend. capite ultimo; nam inquit, quòd cum per ſectionem venæ inaniantur, & repentè: Tunc ipſæ inanitæ cum violentia ad ſe alliciant cibum, & cum impetu. Et propterea attrahant cibum inconcoctum, & crudum; unde fient obſtructiones ingentes, quia cibus attractus, cum crudus ſit, viſcidus etiam eſt, & craſſus, & ideo obſtructiones cauſat. Et propterea ſaltem per horam eſt differenda cibatio poſt venæ ſectionem: quia in hoc ſpatio, vt optimè ibidem dicebat Galenus partes chyli concoctæ in hepate exiſtentes alliciuntur à venis inanitis; vnde cum venæ attraxerint hanc partem chyli, ratione eius aliqualiter ſatiantur; & ſic poſt horam non attrahent ita cibum, vnde cibus concoquitur: ergo vacuatio ipſa repentina indicat modum cibandi. Quare acceſſio modum cibandi, & horam indicat. Et hoc voluit Hippocrates, cum dicit: *His; qui per circuitus*, Et addidit. *Neque cogere*. Non ſat ſibi fuit dicere non oportet dare cibum ægrotis, qui per acceſſionis affliguntur, ſed neque cogendi ſunt adiungere noluit; Quoniam infirmi in duplici ſunt differentia: quidam cibum appetunt, & ob hos dicit non oportet dare cibum: quidam non appetunt, & ob hos dicit neque ſunt cogendi, ut accipiant cibum ante acceſſionem. vt ſit ſenſus, non eſt dandus ægris cibus ante acceſſionem, neque ſi ipſi appetant, neque ſi non appetant cibum. *Sed ſubtrahere adiectioni ante iudicationem*. Hic tangit virtutem contraindicantẽ, & notate mirum Hippocratis artificium; nam Hippocrates ſanè vidit, cum dicit (ſubtrahendum adiectioni cibi ante iudicationes) quòd per iudicationes poteramus nos intelligere tum iudicationes, tum in quibus ſunt iudicationes, nempè vigorem, & acceſſionem; Ideo voluit ſe limitare, & dicere in acceſſionibus, quia hæc cibi exhibitio eſt communis tum acceſſionibus, tum vigori, ſcilicet quòd debeat euitari, tum in acceſſionibus, tum in vigoribus, tanquam in temporibus moleſtis.

Vſus clyſteris alternis diebus.

Not. Errare eos, qui de quarta in quartam horã cibũ exhibent.

Vacuatio repentina quam horam cibãdi pręſcribat.

Cur in ſectione venæ per horã ſaltem exhibendus cibus.

Aegri duplicis claſſis.

Sed quia quis potuiſſet dicere, ſi virtus debilis ſit, cuius ratione non poſſemus ita procul cibare, ſed opus ſit in ipſa acceſſione cibare; debemus ne attendere viribus contraindicantibus, an acceſſionibus indicantibus?

Dubitationis ratio.

Solutio.

Reſpondet quòd magis eſt attendendum viribus contraindicantibus non neglecta tamen acceſſione indicante; Namque inquit, *Ante indicationes oportet ſubtrahere adiectioni*. Ideſt ſi cogamur dare cibum ob virtutem, ſubtrahere oportet adiectioni: ideſt opus eſt dare cibum, quia ita contraindicat virtus, ſed oportet ſubtrahere, quia debemus etiam reſpicere ad acceſſiones, quia nos non debemus dare cibum in tanta copia, ſicuti ſi eſſemus procul ab acceſſione.

Et ideo in ipſa acceſſione, ac in tempore moleſto, ſi cogat virtus, dandus eſt cibus; ſed non in tanta copia, vt virtus indicat; ſed attendere oportet etiam acceſſioni indicanti. Ex hoc etiam unum colligatis, quòd ut inſtante iudicatione oportet ſubtrahere cibum, ſic poſt iudicationem in parua copia dandus eſt cibus; vnde non faciatis, ut aliqui, qui immediatè poſt acceſſiones ad cibos copioſiores deueniunt; ſed ita progrediamini, ut Galenus docet primo de ratione victus trigeſimoprimo, & potiſſimum capite vltimo, quod poſt iudicationem (ſi in tempore iudicationis, vſi eſtis tenui diæta) vos debetis augere cibum paulatinè, ut ſi uſi eſtis in iudicatione ptiſana colata, non ſtatim ad integram tranſire debetis, ſed aliquid integræ cum colata admiſcere debetis, ut maior ſit colatæ portio, minor integræ: poſtea ſint inæquali portione: poſtea maior integræ, vltimo ad integram deſcendendum; vnde ſenſim & ſenſim eſt augendus cibus, & ratio eſt in promptu, quia ſemper debemus reſpicere ad calorem; Vnde cum ratione iudicationis vires debiles ſint, non poterunt ſubitam mutationem tolerare; & ideo ſenſim eſt progrediendum.

Inſtante iudicatione ſubtrahẽdus cibus: poſt iudicationem dandus in parua copia.

Senſim, & ſẽſim cibus augendus.

Quibus ita conſtitutis, nihil ut opinor, relictum eſt in materia de diæta; nam cum tria ſint capita, quæ

quæ

quæ in victu conſiderari debent Quantitas, Qualitas, & Modus adminiſtrandi. Hæc omnia vos habuiſtis: vnde cum acceditis ad infirmos (ſi rectè diætare vultis) primum ſi ſecundum Hippocratem progredi deſideratis opus eſt, vt conſidereris victum

Quæ cõſiderãda in uictu conſtituendo.

ratione Quantitatis vtrum plenus victus, uel mediocris, vel tenuis, uel tenuiſſimus dandus ſit. Quod vbi habueritis, tunc ſecundum caput, ideſt Qualitatem cõſiderare deberis; nempe Qualis debeat eſſe victus ratione primarum Qualitatum, vel frigidus, vel calidus, &c. Qualis ratione ſecundarum Qualitatum, vel craſſefaciens, vel attenuans, &c. Quod cum habueritis aſcendatis ad tertium caput, & conſideretis modum adminiſtrandi cibaria quibus vti vultis: an ſcilicet pluribus, vel paucioribus vicibus vti liceat eo victu: & poſtremo conſiderare debetis horam opportunam cibandi. Et de ratione victus hæc dicta ſint ſatis, &c.

LECTIO LXVII.

APHORISMVS VIGESIMVS.

Quæ iudicantur, & iudicata ſunt integrè, neque mouere, neque nouare aliquid, ſiue medicamentis, ſiue irritamentis, ſed ſinere.

QV*AE iudicantur, & iudicata ſunt, &c.* Introducentes hunc Aphoriſmum adeo inter ſe diſſidere videntur interpretes, vt ex eorum

Cõtinuatio Aphoriſmi cũ ſuperioribus.

dictis potius diſſipatio Aphoriſmi colligatur, quàm uera introductio. Et propterea nos ueritati tantum addicti eam proponemus introductionem, quàm ueram putamus, & ſi apud neminem eam vidimus. Dicamus igitur quòd cum eſſet Hippocratis inſtitutum loqui de triplici inſtrumento medico, chyrurgia, pharmacia, atque diæta. Cum de chyrurgia locutus fuerit in tertio Aphoriſmo, & in eo propoſuerit chyrurgiam, tum etiam de ea, quantum ſatis fuit locutus fuerit; cumque etiam de diæta locutus eſſet à quarto Aphoriſmo ad decimumnonum incluſiuè. Nunc nihil aliud relinquebatur, quàm vt de tertio ageretur inſtrumẽto, ideſt de pharmacia. Quare Hippocr. de pharmacia nunc agere vult.

Ad quem ſcopum reſpiciens Galenus in primis verbis præſentis commenti, inquit, quod Hippocrates perfecto ſermone de diæta, nunc ad alterum

Dub.

caput vult tranſcēdere: Quod de pharmacia eſt. Sed dicet quis, quid de pharmacia in præſenti Aphoriſmo tractat Hippocrates? Et qua ratione in pharmacia progreditur:

Sol.

Quæ agenda in explicando, abſoluẽdoque aliquo medico inſtrumẽto.

Dicimus hoc aſſequi non eſſe ita facilè; quoniam mirum eſt eius artificium; nam cognouit diuiniſſimus hic ſenex, quòd quoties quis aggreditur ſermonem de aliquo inſtrumento. Primo opus eſt illud adinuenire inſtrumentum; vbi autem adinuentum eſt illud inſtrumentum, conſiderandum eſt ſecundo, an debeat adminiſtrari, nec nè illud inſtrumẽtum. Quo cognito cognoſcendum etiam eſt per quæ loca: ac inſuper Quo tempore debeat adminiſtrari illud inſtumentum, & poſtremò in qua Quantitate adminiſtrandum ſit. Quæ omnia Hippocrates in pharmacia proſequitur: Primo namque, (quoniam inuentio præcedit adminiſtrationem inſtrumenti,) agere voluit, & debuit de inuentione pharmaci: & ideo de hac inuentione locutus fuit in ſecundo Aphoriſmo, ubi proponit pharmaciam in virtute materiæ, in quali peccantis: nam ubi eſt materia in quali peccans, non oritur indicatio euacuandi, ſed purgandi. Fieri autem hæc purgatio poteſt vel debili, uel ualido auxilio; debili, ſi morbus debilis: valido, ſi morbus validus fuerit. Quæ in ſecundo Aphoriſmo proſequitur Hippocrates.

Inuentio adminiſtrationẽ præcedit.

A' materia ĩ quali peccante indicatio purgandi.

Purgatio quib. fieri poſſit auxilijs.

Cum igitur in ſecundo Aphoriſmo habeatur inuentio pharmaci, quòd ſcilicet in morbo in quali peccante ſumatur indicatio purgandi, tunc immediatè quid ſuccedit? Nihil aliud, niſi quòd quoties habuerimus morbum a materia in quali peccantem, vt uerbi cauſa vehementem, ut oriatur indicatio purgandi: tunc non debeamus quàmprimum pharmacum exhibere, ſed vlterius conſiderare, vtrum natura ipſa poſſit euadere ab hoc morbo, & poſſit purgare materiam in quali peccantem, nec ne? nam ſi materia expurgabitur a natura perfectè, & integrè, vos non debetis dare pharmacum. At ſi natura in hoc morbo uehementi, a materia in quali peccante dependente, uel non aggrediatur purgationem, uel ſi aggrediatur, imperfectè, & non integrè id faciat: tunc debetis adiuuare naturam, & propinandum eſt pharmacum purgans. Cum autem, (vt hæc ad rem applicemus,) natura vt plurimum ſoleat excernere materiam in tempore iudicationis, & Criſis: hinc eſt, ꝙ ad tantum artificium reſpiciens Hippocrates, dicit: *Quæ iudicantur*; vt ex hoc colligeretur perpetuò obſeruandum præceptum: quòd etſi a materia peccante ſumatur indicatio uacuandi pharmaco; tamen ſi natura purgationem aggreditur, nihil agendum: ſi non aggreditur, aliquid agendum, ideſt eſt utendum pharmaco;

Præceptũ perpetuò obſeruandum.

Vnde facilè errorem multorum colligere poteſtis, qui dicunt Hippocratem hìc de Criſi agere; quia dicit, *Quæ iudicantur*; Nam certum eſt hic includi Criſim; eius tamen inſtitutum de Criſi non eſt, ſed eius propoſitum eſt de pharmacia iuxta Gale. An. l. debeamus vti pharmaco, nec nè ſumpto fundamento à Criſi. Modo aliud eſt loqui de Criſi: aliud de pharmacia ſumpto fundamento à Criſi.

Error multorũ.

Poſt hæc cum Hippocrates habuerit, quòd non vtendum pharmaco, vbi purgat natura; & ꝙ vtendum, ubi non purgat. Tunc inſuper cognoſcere oportet, per quę loca, & per quas vias fieri euacuatio debeat; & hoc in ſequenti Aphoriſmo docebit Hipp. Neq; tamen ſcire ſufficit loca, ſed opus eſt ſcire tempus opportunũ purgandi; Ideo etiam hoc docet vigeſimo ſecundo Aphoriſmo. Sed hæc non ſufficiunt, verum etiam cognoſcere debemus vſque ad quem terminum purgatio extẽdi debeat, & hoc docet vigeſimo tertio Aphoriſmo, vbi cũ ex toto abſolutus eſſet ſermo de pharmacia, nempè de eius inuentione, ac recta adminiſtratione medicamenti: hinc eſt, quòd in 24. Aphoriſmo monet nos ratione cuiuſdam verbi propoſiti in 22. Aphoriſmo: & tandem in 25. Aphoriſmo epilogat, quod rectè debebat facere, cum abſoluta eſſet tota medicinæ pars, quæ curatiua dicitur.

In euacuatione per pharmacum quæ ſint ꝑcognoſcenda.

Quare ſcopus Hippoc. in hoc Aphoriſmo eſt docere nos, an liceat vti pharmaco, nec nè ſumpto fundamento a Criſi. Quantum aũt ad diuiſionẽ, cum hęc ſit ſentẽtia ſine ratione prolata; nullam admittit diuiſionem. Senſus autem Aphoriſmi talis eſt, ꝙ quoties natura in tempore iudicationis, & Criſis, vel perfecta erit in vacuatione, vel etiam perfectè euacuarit uniuerſã materiã morboſam: tunc nihil penitus mouendũ, nihil innouandum, ſed ex toto neceſſarium eſt opus relinquere naturæ. Per oppoſitum autem colligere oportet,

Scopus Hippoc.

Senſus Aphoriſmi.

Digitized by Google

quòd ſi natura in morbo non euacuat materiam, ut opus erit; Tunc operepretium eſt adiuuare naturam. Ex quo Aphoriſmi ſenſu facile quis coniectari poterit, an liceat vti pharmaco, nec nè.

Expoſitio.

Dicit ergo. *Quæ iudicantur.* Circa hanc partem opus eſt (vt optimè ex Galeno habere poteſtis,) ut intelligatis Criſim, & iudicationem. Poteſt autem Criſis bifariam conſiderari, vel vt fiens, vel vt ex toto facta eſt, & ſecundum vtrumque hunc modum intelligit Criſim hic Hippocrates; Nam cum dicit; *Quæ iudicantur*: Inſinuat Criſim fiendam: Cum dicit: *Quæ iudicata ſunt*: Proponit Criſim factam. Criſis autem dum fit, & dum eſt facta has debet habere conditiones; vt dum fit, perfectiſſimè fiat, ita vt eo tempore, in quo fit, integra fiat; vt non ſit aliquod periculum ne diminuta ſit Criſis, id eſt, ut per eam euacuetur vniuerſa materia morboſa. Per Criſim ergo factam intelligere opus eſt Criſim abſolutè factam, in qua vniuerſa materia ſit euacuata.

Criſis duplicitet.

Criſis cõditiones.

Quam expoſitionem ex Galeno habetis; Nam cum verbum illud ἀρτι, & ἄρτιος interpretatur, dicit hoc uerbum triplicem ſignificationem habere poſſe: ut per ipſum primo intelligamus diebus paribus. Qui ſenſus non ſatisfacit Galeno; quia non ualet: fit Criſis in diebus paribus: ergo non debemus aliqualiter mouere. In ſecundo ſignificatu per hoc uerbum aliqui intelligunt Nuper. Quo pacto, neque intelligendus eſt (inquit Galenus) Hippocrates; Nam licet hæc particula habeat locum de Criſi facta, tamen non de Criſi fienda; Nam poſſumus dicere: Quæ nuper iudicata ſunt; ſed Quæ nuper iudicantur nequaquam: ſecundum uerò tertium ſignificatum eſt, ut per ἄρτιος exponamus integrè, ut ſit ſenſus: dum iudicatio fit, uel facta eſt integra, vel abſoluta, neque mouere, neque nouare aliquid, &c.

Dicit *Neque mouere*: Quia quoties fit Criſis, natura cum impetu hoc tempore, & impetu ſatis magno mouet materiam; nam (ut patebit in definitione) in Criſi impetus requiritur; Et ideo cum in Criſi impetus adſit, ſi uolueritis uti medicamento mouente, tunc poteritis diuertere naturam a proprio impetu critico: ratione cuius diuerſionis poſſibile erit, ut natura, quæ perfectè euacuat, impediatur, ac diuertatur, & ſic fiat euacuatio mala: quia fortaſſe natura per loca non conuenientia euacuare poterit. Dum autem facta eſt ex toto uacuatio, neque etiam aliquid mouendum eſt; nam nihil aliud faciemus, quàm quòd naturam agitabimus. Dicit poſtea, *Neque nouare*: Ob hanc rationem: quia dum fit Criſis, uel poſſumus uti conſuetis medicamentis, uel inſuetis, & nouis. Conſueta ſunt, quibus antea fuimus uſi: Inſueta uerò, quibus non uſi fuimus. Ideò ut moneret Hippocrates eſſe abſtinendum a quocunque auxilio, uel conſueto, uel inſueto, dicit: *Nec mouere, nec nouare*; Et addit (ſiue medicamentis, ſiue irritamentis,) vt ſit ſenſus. Nec mouere oportet, neque medicamentis, neque irritamentis. Neque nouare oportet, neque medicamentis, neque irritamentis: adeò, ut hæc verba ad vtrumque referantur. Per medicamenta autem intelligere debetis ea medicamenta, quæ vim ſoluendi habent, quæ habent uim attrahendi proprium humorem, & educendi extra corpus. Per irritamenta autem intelligere oportet non ea, quæ vim ſoluendi habent, ſed leniendi, & aliquo alio pacto mouendi, vt glandes, clyſteria, & quæ mouent lotium, &c. Et ob id non modo abſtinendum eſt à Rhabarbaro, a clyſteribus, ſuppoſitorijsque; ſed ab his, quæ euacuare per lotium poſſunt, ab his quæ poſſunt ſudorem prouocare, &c. Et ideo (ut hoc præceptum ex toto ſigillaret) dicit: *Sed ſinere*: ideſt, ſed opus ex toto naturæ permittendũ eſt. Sed aduertatis, quoniam dũ inquit Hippocrates nihil eſſe agendum, intelligit nihil eſſe agendum, quantũ ſit ex parte medicamenti: quia in hoc Aphoriſ. ſermo de pharmatia eſt, non tamen (vt optime dicit Galenus) debemus relinquere Victus rationẽ: Immo debemus eſſe diligentes maximè in victu; Et ob id ex ſententia Galeni hic & in libro Quos, & quando &c. Quando natura euacuat, uel euacuauit perfectè nulla egemus medicina; & fundamentũ eſt, quia medicus eſt miniſter, & auxiliator naturæ; & ideo debet vti medicamentis, quoties eget auxilio; eget autẽ auxilio, vbi uel imperfectè euacuauit, vel vbi non euacuat. Sed cum perfectè agit natura, tunc totũ opus ipſi relinquendũ. Hæc eſt verborũ craſſa ſententia. Nunc vt ueritatẽ ad radices vſque cognoſcatis, quædam alia conſideranda ſunt, &c.

In Criſi impetũ requiri.

Medicamenta. Irritamẽta.

Not.

LECTIO LXVIII.

AVdiuiſtis quemadmodum Hippocrates in vigeſimo Aphoriſmo tradidit præceptũ, in virtute cuius ſciamus, an vti liceat pharmaco, nec nè: ſi quidem præcepit nequaquam pharmaco utendũ, quoties natura perfectè euacuat, vel quoties perfectè euacuauit; & quoniã talis operatio ſolet habere locum in tẽpore iudicationis, ſeu Criſis; Ideo vt ad radices uſque intelligatis hunc Aphoriſmum) volumus diſſerere de Criſi.

Circa tractatũ de Criſi duo abſoluenda.

Quod negotiũ difficile eſt, quoniam multi in hac materia a veritate deuiarunt. Nos autem in hac materia ita procedemus. Primum ponemus dicta Galeni, & potiſſimũ duas authoritates, in quibus ſermonem habet de Criſi. ſecundo declarabimus quid nã voluerit Galenus, & qua ratione a ſe ipſo non diſſentiat; Quo ad primum pertinet loquebatur de Criſi Galenus primo de diebus decret. capite ſecundo, & in hoc commento potiſſimum: quamuis alibi ſermonem habuerit de hoc. Dicit igitur Galenus in hoc commento eam eſſe optimam Criſim, in qua nihil deficit. Nihil autem in ea deficere dicitur, quoties habeat omnes numeros iudicatorios, ſeu Criticos. Sed quot ſunt numeri? A Galeno in hoc commento ſex proponuntur: Primus eſt, vt Criſis fiat, & potius fiat per euacuationem, quàm per abſceſſum. Secundus numerus eſt, vt euacuetur humor noxius, ac morbum faciens, ac vt integrè etiã euacuetur. Tertius numerus eſt, ut euacuatio fiat recto tramite. Quartus vt vacuatio ſit facilis, ideſt cum tolerantia infirmi. Quintus vt fiat vacuatio apparentibus ſignis concoctionis. Sextus vt fiat euacuatio in die decretorio. Hæc habuit Galenus in hoc commento, & idem primo de diebus decret. capite ſecundo: vbi etiam adiunxit Criſim poſſe eſſe imperfectã, infidã, obſcurã, periculoſam, ſiue ſignis, atque denique malam. Et ſe ipſum declarat loco citato dicens; illam eſſe imperfectam Criſim, in qua non euacuatur ex toto humor, atque proinde eã eſſe Criſim perfectã, in qua euacuatur humor peccãs, & nihil eius relinquitur. Eam autẽ dicit eſſe infidam, atque incertam criſim, in qua erit periculum recidiuæ, ergo Certa erit, in qua recidiuæ non aderit periculum. Dicit autem Galenus eam eſſe periculoſam criſim, quæ fit cum ſymptomatibus periculoſis. Tuta erit, quæ fit citra hæc periculoſa ſymptomata; ſed eã dicit eſſe Obſcuram criſim, in qua neque fit euacuatio ſenſibilis, neq; abſceſſus notatu dignus. Quare illa Euidẽs erit in qua fiet euacuatio, & extra corpus, vel ſaltem fiet abſceſſus Dicit deinde etiam eſſe criſim ſine ſignis quoties fit abſque eo, quod iudicetur

Optimã Criſis q.

Numeri iudicatorij, ſeu Critici. quot.

Criſis differentiæ.

Digitized by Google

tur ab aliquo die decretorio; Nam ſi iudicabitur à die iudicatorio erit criſis cum ſignis. Poſtremo illa eſt mala criſis, quæ deſinit in perniciem ægrotantis; Quare per oppoſitum illa bona erit, cuius terminus erit cum ſalute infirmi. Hæc ſunt, quæ habuit Galenus locis citatis, quæ ſi ita ſimpliciter proponeretur, neſciò ego quis veſtrum acquieſceret perfectè. Nam quilibet dicere poſſet, Cur ſex tantum numeri critici proponuntur à Galeno, neque plures, neq; pauciores; præterea qua ratione Galenus in quo loco non eſt diminutus: in altero uerò ſuperfluus? nam vno modo uidetur loqui in hoc commento,: altero ſecundo de dieb. decret. Et ob id uidendum quo artificio ſit opus intelligere dicta Galeni; & vt procedamus ſtabili, & infallibili fundamento, ob id proponenda eſt in medium criſis definitio, & talis, ex qua non modo omnes proprietates appareāt; ſed ſtatim etiam corruat vnaquæque difficultas; ſed cum criſis, & bona poſſit, & mala eſſe; Nos ęquiuocationé fugientes, definire volumus tantum bonam criſim. cum autem bona criſis bona ſit, & optima: nos definitionem proponemus optimæ, cum rectum ſit iudex ſui, & obliqui. Neque aliquis miretur de eius prolixitate, Nam in declaratione patebit, quòd non prolixa, ſed cōciſa erit. Talis ergo ſit definitio: Optima Criſis eſt motus velox in die decretorio materię noxiæ vniuerſæ, & concoctæ, propulſæ ab internis partibus ad extra corpus per ductus conuenientes à natura expellente, vt ſanitas, quàm primum tutò, & ex toto reſtituatur. Hæc cum ſit tota, ac integra Criſis deſcriptio. Pro eius intelligentia, & præcipuè cur tot particulis. neque pluribus, neque paucioribus. oportuit eam deſignare, ſciendum eſt primū, quòd cum Criſis ſit motus naturę debet in ſe includere, in quantum motus eſt, ea omnia, quæ ad motum conſiciendum concurrunt. Ad motum autem præcipuè ad localem, cuiuſmodi eſt criſis, in qua materia mouetur de loco ad locum, requiritur tempus, in quo fit motus, requiritur etiam mobile, terminus à quo, terminus ad quē, ſpatium per quod, & ipſum mouens. Hæc igitur omnia in Criſi, vt motus eſt, requirūtur; quatenus verò eſt motus naturæ, quæ propter finē operatur, propter hæc etiam finis requiritur; Et ob id ſi omnia hæc in definitione Criſis includēturerit deſcriptio optima, neque plura, neque pauciora requiret. Primum igitur in definitione dictum fuit, ꝙ Criſis eſt motus: quę particula proponitur à Galeno primo de criſ. & tertio de criſ. in principio, vbi vult criſim eſſe motum; & dictum fuit eſſe motum uelocem, ut haberetis fieri criſim in breui tempore; & propterea locis citatis dicebat Galenus criſim commutationem ſubitā; Quare hucuſque habemus tantum criſim eſſe motum in breui tempore; ſed ſatis hæc non ſunt; & ideò opus fuit, vt in definitione apponatur tempus magis determinatum; nam cū hic de motu fit ſermo: non eſt de motu in communi, ſed de motu critico, qui à medico obſeruatur; itaque ut ſignificaremus huiuſmodi tempus menſurans motum criticum, diximus, quòd eſt motus uelox in die decretorio, quòd tempus peculiare eſt, ac ſeiungit hunc motum à reliquis. Et hæc particula propoſita fuit à Galeno tertio de criſ. 3. & in hoc commento, quando propoſuit ſextum numerum; dicit.n. operæ prætium eſſe, vt criſis fiat in die decretorio: & ſibi conſentiens Galenus primo de dieb. decret. 2. dicit eam eſſe criſim bonam, quæ fit cum ſignis; nam illa quidem eſt mala, quæ fit ſine ſignis. Debet ergo fieri cum ſignis, ideſt debet indicari à die decretorio, ideſt ſi debet fieri criſis in ſeptima die, oportet apparere ſigna in quarta: quia dies quarta eſt iudicatoria ſeptimæ; & ex hoc colligatis, quòd explicantes nos definitionem noſtram explicamus dicta Galeni immò explicamus dicta noſtra per dicta Gal. Deinde dictum fuit in definitione (materiæ noxię uniuerſę, ac concoctæ, &c.) In qua parte continetur mobile; Circa quod tria notare debetis. Primū quòd propelli diximus materiam noxiam: ſecundum vniuerſam: tertium quod diximus coctam; primo diximus mobile eſſe materiam noxiam, quod colligitur tertio de criſ. 3. vbi dicitur neceſſarium eſſe, vt in optima criſi euacuetur humor noxius, ideſt humor, qui proportione reſpondet formę morbi; declarat ſe Galenus loco citato, quomodo humor reſpondet formæ morbi, veluti (dicit) ſi in bilioſis morbis fiant bilioſę excretiones: in pituitoſis pituitoſę, &c. Imò ibidem Galenus dicit quod humor, qui expurgatur non ſolum debet proportione reſpōdere cum forma morbi, ſed cum annexis morbo, hoc eſt temperatura, ætate patientis, tempore anni &c. exempli cauſa ſi pituitoſa febris in corpore ſenili fuerit, frigido & humido in hyeme dubio; procul humor proportione reſpondens erit pituitoſus &c. Et ideo illa erit optima criſis, in qua excernetur humor pituitoſus: ſi permiſtus fuerit humor, permiſti humoris debet fieri eductio; & ſi ſimplex, ſimplicis &c. Et ex hac particula colligatis ſecundum numerum propoſitum a Galeno in commento: qui eſt, quādo humor noxius euacuatur. vnde mala eſt criſis, quando in febre bilioſa euacuatur pituita; & huic ſecundo numero correſpondet illa criſis, quæ à Galeno primo de dieb. decret. ſecundo perfecta dicitur. Dicit enim illam eſſe imperfectam, in qua humor euacuatur non noxius; & per conſequens illam perfectam, in qua noxius euacuatur; Dictum etiam fuit ſecundo quòd hęc materia vniuerſa euacuari debet, ut propoſuit tertio de criſ. 3. quinimmò in hoc commento, cum proponit ſecundum numerum eſſe humoris noxij, ſed ex toto; & hic ſecundus numerus coincidit cum illa criſi propoſita à Gal. primo de dieb. decret. ſecundo; quādo dicit eam eſſe criſim perfectam, in qua nihil humoris noxij relinquitur; coincidit etiam cum criſi fida ibi propoſita, in qua non eſt periculum recidiuę: quia non relinquitur materia, ſed ex toto uacuatur, tertium quod requiritur fuit, vt hæc materia concocta educatur, & hoc uoluit Galenus 3. de criſ. tertio, immo quarto Aphor. 22. dicebat, quòd impoſſibile eſt, vt per bonam criſim fiat euacuatio, quòties ſunt ſigna cruditatis, neceſſarium eſt igitur materiam eſſe concoctam; & ad hanc ueritatem alludens Galenus proponit numerum quartum, uel quintum decretorium, qui eſt quādo fit criſis cum ſignis coctionis, & coincidit hic numerus cum ea criſi propoſita à Galeno primo de die decret. quando dicit criſim eſſe cum ſignis ad differentiam malę criſis, quæ eſt ſine ſignis. Sed notate, quòd quamuis ibi per criſim cum ſignis, intelligat dies iudicatorias: tamen intelligit etiam coctionem. Nam dies iudicatoria non indicat criſim, niſi appareant ſigna coctionis; Poſtea uerò in definitione criſis, quę eſt motus uelox, qui fit in die decretorio, in quo expellitur materia noxia vniuerſa, ac concocta (additum fuit) a partibus internis. Hic eſt terminus a quo expellitur hæc materia. Nam non eſt bona criſis, in qua trāſmittitur materia ab externis partib. ad internas. Pro termino autem ad quem diximus (ad extra corpus:) ſed notate, quod quoties fit mutatio materiæ de loco ad locum, tunc talis mutatio poteſt fieri ita, vt materia moueatur ad partes internas corporis; & tunc eſt motus ſymptomaticus, non criticus. Poteſt etiam fieri motus ad partes corporis externas, qui motus bonus eſt, & criticus; Et ideo diximus in definitione (ad extra corpus,) nam ſi debet eſſe optima criſis neceſſarium eſt, ut euacuetur materia ex toto ad extra corpus; Et hęc ueritas proponitur à Ga-

Dub.

Sol.

Rectum eſt iudex ſui & obliqui.

Definitio optimę criſis & eius explicatio.

Ad motū localem cōſtituendum quę requirantur.

Tria circa materiam in die criti co ? ratu ? euacuandā.

Humor reſpōdēs formæ morbi & annexis.

Motus materiæ ſymptomaticus.

Digitized by Google

à Galeno in hoc commento, quando proponit primum numerum decretorium; dicit enim eam eſſe meliorem criſim, in qua fit potius euacuatio, quàm abſceſſus. vnde aduertatis quia aliqui ita legunt (per euacuationé inferiorem) Fuchſius aũt reprehendit ita legentes; nam dicere debemus; (illa eſt bona criſis, & melior, in qua fit uacuatio, quàm illa, in qua abſceſſus,) & non illa bona, in qua fit euacuatio inferior; Et motus fuit duplici ratione Fuchſius: primo quia illa particula deficit in textu græco, tũ quia Galenus non addit illam particulam 3. de criſ. ſecundo. Secũda ratio eſt: quoniam ſi illa eſſet bona criſis, in qua materia propellitur per euacuationem inferiorem, tunc ſequeretur, quòd ſi materia propelleretur per partes ſuperiores, atque per uomitum criſis optima non eſſet, quod falſum eſt; & propterea legere debetis literam, ut iacet: quòd ſcilicet primus numerus decretorius eſt, vt fiat potius vacuatio, quã abſceſſus. Sed aduertatis ne decipiamini, ut fuit etiã deceptus Modernus. Nam dicit quòd illa criſis, quæ fit per euacuationem eſt bona, quæ fit per abſceſſum eſt mala, & ſymptomatica, ſed hoc falſiſſimum eſt; nam quamuis fiat criſis per abſceſſum, illa tamen eſt bona criſis: quia definit morbus, ac tendit ad ſalutem; & hoc dicitur tertio de criſ. 2. vbi dicit illam eſſe bonam criſim, in qua uel apparet euacuatio, vel abſceſſus eſſatu dignus. Et hic error eſt maximi momenti; Nam ſi hæc eſt bona criſis, & diminutè fiat, vos auxiliari debetis naturæ; ſi mala eſt, uos contrarium efficere debetis pro ſalute infirmorum. Ideo dicendum, quòd criſis, quę fit per abſceſſum in parte externa eſt bona; ſed melior eſt ea criſis, quæ fit per uacuationem. Et quòd hoc ſit uerum uidere Galenum in hoc commento; nam proponens primum numerum, non dicit illam eſſe optimam criſim, in qua fit vacuatio; ſed eſſe meliorem dicit eam criſim, in qua fit vacuatio, quàm in qua fit abſceſſus: ergo & hæc bona eſt. Ideò dicamus illam eſſe optimam criſim, in qua materia propellitur extra corpus, vel ad partes infernas, vel ſupernas, vel utraſque: Ad infernas per lotium, deiectionem alui, hæmorrhoidas, & vterum in mulieribus; Ad ſupernas per vomitum & per fluxum ſanguinis è naribus; Tandem optima eſt criſis, quando fit per ſudorem; quoniam fit tum per ſuperiores, cum per inferiores partes &c.

Fuchſius nõnullos redarguens.

Error moderni.

Melior Criſis q.

L E C T I O LXIX.

IN definitione criſis cognouiſtis eſſe neceſſarium, vt explicaremus in ea contineri hęc omnia, tum tempus criticæ mutationis, tum mobile, tum terminum à quo, & terminum ad quem, tum ſpatium per quod, cũ etiam mouens, & finem, & declarauimus, vt in definitione eius includitur in primis tempus: Secundo terminus à quo, & mobile; Tertio terminus ad quem. Sequitur, vt in præſentia declaremus ſpatium, per quod fit talis motus. In definitione igitur dictũ fuit, (Per ductus cõuenientes:) Quomodo autem requirantur hi ductus conuenientes in criſi declarabat Galenus tertio de criſi. capite tertio, vbi dicit: Opus eſſe, ut in bona criſi fiat euacuatio per locos conuenientes, ac proportione reſpondentes formæ morbi; vt ſi exempli cauſa fuerit morbus in parte hepatis concaua, debet fieri per aluum expurgatio: ſi in parte connexa, per lotiũ, uel etiam per fluxum ſanguinis è naribus dextris; Et ſi fuerit morbus in pectore debet fieri expurgatio per Tracheam; Et ſic etiam de ſingulis dicendũ, quòd expulſio debet fieri per ductus cõuenientes, & morbo proportionatos; Et ad hoc reſpiciens Galenus in commento proponit tertium numerum decretorium: Quòd ſcilicet recto tramite procedere vacuatio debet: An autem rectitudo fibrarum requiratur, ſequenti Aphoriſmo declarabimus; itaque per tertiũ numerum criticum intelligit Galenus ſpatium, per quod fit criſis: & hoc ſpatium ét inſinuaſſe videtur primo de dieb. decret. Secundo: vbi proponens criſim euidentem, quæ fit, cum fit euacuatio ſenſibilis, dicit; Quòd ſi bona eſſet deber, opus eſt, ut fiat à natura regulariter operante. ſ. per ductus conuenientes. Deinde in definitione dictum fuit à natura expellente, & hic poſitum fuit mouens; Nam mouens humorem noxium nihil, niſi natura eſt; Neque enim in criſi vis pharmaci requiritur, ſed natura. Et ea quidem regulariter, & criticè operans, non autem ſymptomaticè. Et cum natura concurrere poſſit attrahendo, retinendo, concoquendo, & expellendo. In criſi concurrit expellendo, & ideo dictum fuit à natura expellente. Tandem propoſitus fuit finis in definitione, quando ultimo dictum eſt, (vt ſanitas quàm primum tutò, atque ex toto reſtituatur.) circa quem finem quatuor conſideranda ſunt. Primum, quia dictum fuit, (vt ſanitas reſtituatur:) Nam bona criſis illud habet, vt eius terminus ſit cum facilitate; vt contra malæ criſis ſignum eſt, ut ſit cum morte; & hoc dicit Galenus primò de diebus decret. capite ſecũdo. 1
Namque aſſeruit bonam criſim eſſe, quę ad ſanitaté deſinit: Aduertendum autem eſt, quòd diximus potius, ut ſanitas reſtituatur, quàm conſeruetur; quoniam modo ſermo eſt de ægris, quorum ſanitas deperdita reſtitui debet ſecundo in cauſa finali dictum fuit; *Vt ſanitas quàm primum reſtituatur*; Nam ſanitas reſtitui debet vel paulatim, uel repente: In criſi non paulatim, ſed repente reparatur; Et ob id tertio de Criſ. in principio capitis ſecundi dicebat, Criſim eſſe mutationem ſubitam ad ſanitatem; Immo addebat impoſſibile eſſe, ut tuta, & ad ſanitatem criſis fiat paulatim. Tertio circa cauſam finalem diximus. (Et tutò;) Nã medicus nõ mõ dét operari, ut introducatur ſanitas citò, ſed tutò; ſed imitatur naturã medicus, quæ hoc hét, ut in optima Criſi ſanitatem citò reſtauret; Et propterea ad hanc ueritatem reſpiciens Galenus in commento inter alios numeros decretorios proponit, ut citò, ac facilè criſis fiat: Et primo de dieb. decr. 2. tutã criſim proponens, dicebat ſe intelligere criſim, quę fit ſine periculoſis ſymptomatib. Sed circa hæc dicta uidetur eſſe difficultas; nam Galenus dicebat tertio de criſ. naturalem criſim fieri cum vehementibus ſymptomatibus, cum difficili reſpiratione, dolore capitis, &c. quæ grauia, ac periculoſa ſunt ſymptomata: Quomodo ergo inter ſe conſtant hæc dicta? Colligitur ex Galeno eodem tertio capite tertio bifariam poſſe criſim conſiderari: altero modo, ut Criſis fit: altero modo, ut iam facta eſt. Si conſiderabimus Criſim, ut fit: ſine dubio fieri non põt ſine vehementib. ſymptomatibus: nã natura ualidè inſurgit ad propellẽdas materias; & hoc modo intelligit in eodem tertio de Criſ. Gal. immo dicit: Adeò apparere vehementia ſymptomata, ut inſpicientes turbentur, ac maximè timeant: Medici autem (inquit) generoſi non debent formidare; ſed cum proponat inſcientes, & ſcitos medicos, & inſpicientes: clarum eſt, quòd vbi eſt Criſis in actu, ſymptomata uehementia ſunt: quia inſcij cum uideant obiecta præſentia, nihil aliud contemplantur. Optimi autem medici cum inſpiciunt cõcoctionis ſigna, licet ſymptomata uehementia ſint, non dubitant; immo ſanitatem futuram prædicere poſſunt; quia poſt Criſim factam facilè tolerant ægri; ut clare etiã conſtare poteſt ex eodem Galeno illo tertio de Criſ. capite tertio; nam dicit, illam eſſe bonam Criſim, quoties poſt euacuationem facilè tolerant infirmi. Nam æger meliores habet pulſus, melius eſt coloratus,

Loci conueniétes expurgationi in morbis.

Mouens in Criſi.

Natura quõ in Criſi cõcurrat.

Circa finem bonę Criſis quatuor conſideranda.

In Criſi ſanitaté repente reſtitui.

Dub. circa Galeni dicta.

Reſponſio.

Not.

Digitized by Google

tus,&c.Ecce,quòd hæc Galenus refert ad Criſim iã factam: non autem ad præſentem; & hoc etiam fuit Hippocra. ſecundo Aphor. 13. vbi dicit. Nox præcedens acceſſionem grauis eſt, quæ ſubſequitur leuis eſt, dummodo fuerit bona Criſis: quia quoties mala fuerit, peſſimè ſe habent. Tandem dictũ fuit (& ex toto materia,&c.) Nam ſi optima fuerit Criſis uniuerſa materia expelli debet;quoties enim non tota tollitur materia, nõ eſt perfecta Criſis, quia in illa non eradicatur materia, ſed minuitur. Illa autẽ eſt optima Criſis,in qua ex toto materia, & morbus fugatur. Nos autem optimam definiebamus Criſim. Ex his igitur cõſtat quid ſit Criſis. Et cur Galenus ſex proponat, neque plures,neque pauciores conditiones:quia ad Criſim conſtituendam, neque plura, neque pauciora requiruntur. Sed ſi hæc cognoueritis non ſatis uobis erit, præſertim ſi nullum volueritis in actu practico committere errorem. Præcipuè autem uobis duo conſideranda ſunt. Alterum quid agendum ſit, quoties Criſis non ſit, & natura non operatur: quia certum eſt, quòd cum natura operatur nihil debemus agere. Secundo eſt uidendũ quoties natura aggreditur opus, ſed nõ aggreditur, ita ualidè, ut eſt opus: quid agendum? quantum ad primum uidetur eſſe aliqua difficultas: Nam videtur, q̃d quoties in morbo adeſt dies decretoria,quòd neceſſe ſit, vt exhibeatur Pharmacum in die decretoria; & hoc colligi poteſt ex Galeno quarto de rat. vict.76.Nam ibi Galenus Pharmacum exhibet non modo in prima,ſecunda,& tertia die;ſed quarta,quę decretoria eſſe poteſt: & Auicẽna etiam in tractatu de cura febr. putrid.in generali aſſerit,quando natura non mouet, moue tu motu eius; ſed hoc in die decretorio natura facit, ergo, &c. Modernus uidens hanc difficultatẽ imaginatus eſt eſſe præter rationem in die decretorio exhibere Pharmacum; Et propterea dicit nequaquam eſſe exhibendum Pharmacum in die decretorio; Ad authoritates, & primo ad authoritatem Galeni, dicit Galenum ſermonem habere de materia furioſa, quæ quàm primum eſt expellenda,& ideò mirũ nõ eſt, ſi in quarta Pharmacum admittat: Sed ad Auicẽnam dicit, duplicem poſſe illorum verborum eſſe lectionem: primã quando natura non mouet, moue tu motu conuenienti ipſi naturæ,nõ hora motus eius: Vt ſi ſenſus, quãdo natura non mouet motu conuenienti: quia motus cõueniens naturæ eſt cum materia eſt cõcocta: quia natura regulariter operans non expellit materiã:niſi concoctã,ut 22. Apho.quarti lib.dicit Galenus,itaque q̃n natura non mouet,moue tu motu eius:ideſt, motu conuenienti naturæ:ideſt,cum materia eſt cõcocta. Secunda lectio eſſe poteſt, (*Quando natura non mouet, moue tu hora eius.*) Hora motus naturæ non eſt intelligenda, inquit Modernus, dies decretoria, ſed debemus intelligere concoctionem materię; Et habet fundamentum Modernus, quia indicatio Pharmaci non ſumitur à numero dierum, ſed à concoctione materiæ, ut optimè Hippocrates vigeſimoſecundo Aphoriſmo dicit: (Concocta medicari,&c.) Sed bifariam Modernus errauit: primo circa intelligentiã authoritatis Auic.ſecundo circa reſolutionem; nam admittimus Galenum locutũ fuiſſe de materia furioſa: quia ſermo eſt de humore, qui non habet firmam aliquam ſedem; & ideo poteſt cõcedi Pharmacũ; ſed Auicennam fortaſſe non intelligit,nec ſecundum primam,nec ſecundum ſecũdam lectionem: Primo enim cum dicit, ꝙ mouendum eſt non in die decretorio, ſed motu conuenienti naturæ:ideſt, cum concocta eſt materia. Quæro, quale eſt tempus,in quo materia eſt concocta? abſq; dubio non eſt aliud niſi dies decretorius in quo potiſſimum eſt abſoluta concoctio: quia natura in die

Duo in actu practico conſiderãda circa imperfectã Criſim.

I Difficultas.

An ĩ die decretoria exhibendum Pharmacum.

Moderni opinio, & reſponſio ad authoritates.

Natura regulariter operans non expellit materiã niſi concoctam.

Indicationem Pharmaci non a numero dierum, ſed à materiæ concoctione.

Moderni opinio reprobatur.

Tempus in quo

decretoria euacuat. Audiſtis enim à Galeno in commento, quòd Criſis in die decretorio fit, ideo cum medicus imitetur naturam: ſi numerum perfectè Criſis obſeruare voluerit,opus ei erit, vt in die decretorio euacuet. Si etiã legemus ſecundo modo, q. dicit; (Moueto hora motus eius:) Non autem in die decretorio;hora autem motus eius eſt,in qua eſt materia concocta;ſed neque hoc uerum eſt; Nam ſi hora motus naturæ eſt,in qua materia eſt concocta, ergo eſt dies decretorius:. Nã natura non, concoquit perfectè,nec mouet,niſi in die decretorio. Et uerum quidẽ eſt, quòd indicatio non deſumitur a numero dierũ,ſed a concoctione materiæ, quę cũ ſit concocta in die decretorio:ideo non ualet, quòd in die decretorio non ſit mouendũ, neque exhibendũ Pharmacũ;quia in die decretorio operatur natura & medicus etiam naturam ſequens. Errauit ſecundò in reſolutione, nam quoties natura non mouet, neceſſe eſt,ut materia moueatur hora motus naturæ;Si nãque medicus naturę miniſter eſt, & adiuuat naturã, debet eam ita adiuuare, ut quod natura non operetur,ipſe faciat; Nam fieri poteſt,ut ad concoquendã, & expellendã materiã in die decretorio natura non fecerit aliquid,& ideo ipſe in die decretorio etiã propinare Pharmacum, & mouere debet,&c.

materia eſt concocta.

Hora motus naturę.

Naturã non concoquere perfectè, neq; mouere, niſi in die decretorio.

LECTIO LXX.

DIximus quantum pertinere videbatur ad primum à nobis ſuperius propoſitũ abſoluendum: Quod quotieſcunque Criſis a natura non ſit, ſeu in die critico natura non mouet, aut operatur; tunc poſſumus nos id efficere, quod ipſamet tunc temporis facere deberet. quare Moderni opinionem reprobantes determinauimus nos cum Galeno,& Auicenna exhibendum eſſe Pharmacũ in die decretoria,& hora motus naturæ, (vt inquit Auicẽnas:) & rationes adductas nolo in caſſum repetere. Quare quantum ad ſecundum attinet. Quid agẽdum eſt, vbi natura Criſim tentat,& euacuationẽ materiæ, ſed tamen imperfectè,ac diminute, & nõ ex toto ipſam materiam euacuat? Galenus huic quęſito ſatiſfacit, dicens:quòd quotiens Criſis deficit, ſupplere nos debemus. Sed licet optima hæc,quę dicit,ſint,tamẽ ſunt nimis cõmunia;ob id ad magis ſpecialia deſcendendũ. Ideò non recedẽtes a definitione Criſis: primò, quid tempus requirat in hac diminuta Criſi inquiremus; hoc enim fuit primo propoſitum in definitione. Secundò, quid requirat mobile. Tertio,quid requirat terminus ad quẽ. Quarto,quid ſpacium per quod. Quinto,quid mouẽs. Sexto,quid finis, ob quem natura vacuat per Criſim. Quò ad primum ex parte temporis duo erant, breuitas temporis,ac dies decretorius; Videmus quid agendum, quoties aliquid horum defecerit; & primo quoties fuerit defectus ex parte breuitatis. Nam videtur eſſe difficultas ex Galeno,qui primo ad Glauc. 14. capite dicit,quòd quoties fuerit febris cum fluore alui: Etiã ſi fluxus diminutus ſit,tamen non debemus adiuuare naturam augendo fluxũ diminutum per euacuationẽ iniunctam: ergo uidetur, quòd quoties Criſis paulatinè ſit,non ſubitò, adiuuanda natura non eſt; Ex altera verò parte Galenus 9. meth. c. quinto, expreſſè dicit, q̃d quoties aliquis aſſueuerit pati fluxũ hæmorrhoidum,uel menſium, ſi accidat, ut fluxus hic diminutus ſit,& paulatinè fiat,& adeo paulatinè vt tota non poſſit euacuari materia; Tunc adiuuanda natura eſt,ut tantum ſanguinis detrahatur,quantum ſufficere poſſe uidebitur; quare uidetur ſibi pugnãtia Galenũ dicere. Pro reſolutione (alijs omiſſis,

II Quid agendum vbi natura Criſim non proficit, aut diminutè mouet

Difficultas.

Difficultatis ſolutio.

ne

ne ſemper in aliorum obiurgatione conſiſtere uideamur; quoniam credimus,& in hoc Modernum eſſe deceptum:)diceremus itaque, quòd quoties Criſis fit paulatinè, auxiliandum eſt naturæ: & fundamentum ex Galen. hic deſumitur. Nam ait, in quo natura deficit, medicus ſupplere debet. Cum autem in Criſi natura ſubitò uacuare debeat, (vt ex definitione Criſis planum fiat,) Nam erat motus uehemens,& confertim factus: ergo ſi natura tentat uacuationẽ per Criſim,& paulatinè vacuat, eſt auxiliãdum eſt: nam cum confertim deberet vacuare, paulatim hoc facit:id autem cum faciat natura, non ex alia cauſa id facere videtur,quàm quòd debilis ſit, & ideo debemus illi auxiliari; Nam periculum eſt, nè natura deficiat, & ſic materia fortiter non poſſit propelli; vnde cum ipſa natura motum materię tentet,debiliſque ſit, neque poſſit tranſmittere materiã extra corpus;periculum eſt, ne materia irruat in aliquam partem principalem,& ideo in Criſi adiuuanda natura; ſed qua ratione?hac profectò, vt quoties natura tentabit euacuationem,uel per hanc, vel per illam partem, vt nos ad illam partem detrahamus materiam.

Qñ in Criſi adiuuanda natura, & quã.

Dub. Sed dicet quis debemus nè tunc ita auxiliari naturæ,ut cum Criſim nullo pacto aggreditur?

Sol. Dico quòd maxima debet eſſe differentia. Nam cum natura non aggreditur Criſim aliquo pacto, debemus dare Pharmacum, & illud ſatis vehemens, vt totam poſſit expurgare materiam: At ſi aggrediatur vacuationem potius irritamentis, q̃ medicamentis natura eſt adiuuanda, vt ſi c.c. tentabit natura euacuationem per fluxum alui; non eſt dandum Rhabarbarum cum electuario de ſucco roſarum, ſed ſat erit aliquem clyſterem,vel ſuppoſitorium indere; Et hæc fuit ſententia Galen. 9. meth. 5. vbi conſiderans uacuationem naturæ, dicit, quòd tu debes detrahere ſanguinem: quando-ſ fortaſſe natura non emiſit, ſi natura vacuationẽ per ſanguinem tentabit: ſimiliter ſi tentauerit uacuationem per aluum, &c. Tu debes auxiliari naturæ medicamento,non tñ in tãta copia debes exhibere medicamentũ,uel tã ualens, uel tantum ſanguinis detrahere, ſicut ſi nullã tentaret natura euacuationem.

Dub. Sed dicet quis, ſi licet auxiliari naturæ, fortaſſe magis licebit poſt Criſim factam, quàm in ipſa Criſi; vt ita procedamus: Quòd ſi fuerit vacuatio, quæ paulatinè fit, id permittere debemus naturę, & moueri quouſque ceſſarit natura ab euacuatione; & poſtea debemus conſiderare an per paulatinam illam euacuationem fuerit materia in tãta copia expurgata, quanta opus fuerit, uel forte non ſit euacuata, ut opus eſt. Si fuerit uacuata in debita copia, etiam ſi paulatinè id factum ſit, nihil agendũ; ſed ſi natura deſiuerit ab euacuatione paulatina, & non fuerit educta materia conueniens, tunc debemus adiuuare naturam;

Sol. Sed qui hęc ita intelligit dubio procul uidetur ſe Hippocratem non intelligere. Nam Hippocrates dicit: *Quæ iudicantur, & iudicata ſunt integrè*: Debemus enim particulam hanc integrè non modo referre in Criſim factam, ſed fiendã; Vt ſit ſenſus. Quę iudicãtur integrè, & q̃ iudicata sũt integrè.

Not. Præterea etiã de natura Criſis eſt, ut ſit motus ſubitus, quia aliter non eſt perfecta Criſis; & ob id hęc non eſt Criſis, ideòque ſupplendum eſt, neque eſt expectandum, ut natura deſiſtat ab euacuatione: quia hoc poteſt eſſe detrimenti, vt cũ non poſſit natura uacuare, materia tranſmittatur in aliquã partẽ principem.

Cur ſtante fluxu in feb. & ſi ſit diminutus nõ ſit tamen ex Gal. euacuandũ.

Pro intelligentia autem authoritatis Galeni, in qua dicitur, quòd ſtante fluxu alui, non licet moliri euacuationem. Dicendum, quòd aliud eſt loqui de motu materiæ Critico; Aliud de motu ſymptomatico; Nam quoties eſt motus Criticus, uel eſt perfectus, & tunc nihil agendum, uel diminutus, & tunc eſt auxiliandum naturæ; ut in hoc com. Galen. præcipit, & 9. meth. 5. quia, vt expreſsè patet loquitur ibi de motu Critico, & à natura regulariter operãte. Sed primo ad Glauc. 14. ſermo eſt non de motu Critico, ſed ſymptomatico: inſcribitur enim caput illud de febribus cum ſymptomatibus; nam cum ſymptomaticus eſt fluxus, & motus nullo pacto augendus eſt;

Maculis, apparentibus in feb. maligñ. quid agendũ. Opportuna Criſis.

Et ex hoc obiter poteſtis colligere, quid eſt agendum in illis febribus malignis, in quibus maculæ apparent; nam conſiderare uos debetis, an motus ille ex toto ſymptomaticus ſit, necne; nam ſi ex toto eſt ſymptomaticus, nequaquam eſt augendus per attractionem à centro ad circumferentiam, ſed ſi ex toto ſymptomaticus nõ fuerit, ſed vos videbitis poſſe apparere motum illum per opportunam Criſim, quia illa opportuna Criſis eſt, in qua fit expulſio extra corpus: Tunc ſine dubio adiuuanda eſt natura per euacuationem materiæ à centro ad circumferẽtiam, ut natura poſſit perfectè expulſionem cõſequi. Aduertendum tamen eſt an hæ maculę dependeant à maſſa pituitoſa, an bilioſa, an melancholica, uel potius a ſanguinea; nam ſi dependebunt à maſſa pituitoſa, & melancholica: tunc non debetis deuenire ad cucurbitulas, ſed ad frictiones, & medicamenta, quæ habent vim laxandi cutim, ut ad medicamentum Aetij, quòd ex nitro fit; quia ita adiuuabitis naturam. Quòd ſi dependebunt maculæ à materia ſanguinea ſine dubio ueniendum ad cucurbitulas ſcarificatas; neque periculum erit, ut per cucurbitulas ſcarificatas euacuetur materia tenuis dummodo arte aliqua poſſint affigi, & dummodo etiam cum ſanguine tenui craſſus educatur;

Sanguinis fuſio ante adminiſtrationẽ cucurbitularum.

Id ẽt fiet facta fuſione ſanguinis, ſed ſanguinis fuſio fiet, ſi ante adminiſtrationẽ cucurbitularũ cũ ſpõgia madefacta in aqua tepida madefecerimus locum; & tantum madefecerimus, ut non modo ſanguis tenuis, ſed craſſus madefactus ſit; & hoc uolui dixiſſe, ne decipiamini à Modernis.

Quid agẽdum, cũ in die decretorio natura non euacuat contra Modernum.

Quòd ſi natura in die decretorio nõ vacuat, quid agendum? Modernus dicit, quòd debemus expectare totum opus naturæ, & nihil pęnitus eſſe agendum, licet maximum ſit periculum de recidiua; ſed ſolutio hæc ſatis eſt ſuſpecta, nam ſi Galenus dicit, q vbi natura deficit, ipſi auxiliari debemus; cum itaque deficiat in ſexto numero, cumque etiam periculum ſit recidiuæ (vt in hoc bene dicit Modernus,) cui dubium, quòd naturæ auxiliandũ? quia cum nõ fiat in die decretorio euacuatio periculum eſt recidiuę, quãdo natura non totam uacuat materiam: ſi ergo non totam uacuat materiam, adiuuare debemus naturã, & quomodo? Quoniam nimirum natura euacuat, vel poſt diem decretorium, uel ante diem decretoriũ

Cur natura ante diẽ decretoriũ euacuet, & ſi deficiat quo adiuuanda.

ſi ante diem decretorium, & tempus opportunum, conſiderandum eſt, quòd quoties natura ante tempus opportunum euacuat, id poteſt duplici poſſimum ex cauſa facere: Vel ex quantitate materiæ, ratione cuius natura aggrauata inſurgit ad expulſionẽ: Vel ob malam qualitatem materiæ. Si hoc fuerit ob multitudinem materiæ: Tunc adiuuanda eſt natura, ne ob imbecillitatem uniuerſa materia euacuari non poſſit, & adiuuanda eſt cum his, in quibus eſt aliqua uis vacuandi, ac irritandi naturam, ut materia, quæ non poteſt vacuari, ex toto uacuetur. Si uerò hoc erit ratione malæ qualitatis, non eſt procedẽdum cum irritantibus, ſed potius cum his, in quibus eſt vis remittendi malam qualitatem, quia mala qualitas cauſa poteſt eſſe malæ concoctionis, multarum cruditatum, & ſic non poteſt fieri recta euacuatio; nam adiuuanda natura eſt.

Cur poſt diem decretoriũ euacuet, & ſi non ſuppleat quib. ipſi auxiliandum.

Si autem poſt diem decretorium natura materiam uacuet, id eſſe non poteſt, niſi quòd debilis natura eſt; nam ſi potens fuiſſet, aggreſſa profectò ſine dubio eſſet tempore opportuno euacuationem materię; & ob id cum per debilitatem non poterit euacuare totam materiam, auxi-

Digitized by Google

auxiliandum eſt ipſi cum irritantibus.

Quòd ſi natura deficiat ratione materiæ mobilis, tunc conſiderandum circa materiam mobilem: an euacuetur materia, quæ non eſt cocta, uel quæ non eſt peccans. Si euacuetur materia non peccans à natura, tunc opus hoc naturę prohibendum eſt, atque diuertendum ad euacuationē humoris peccantis. Sed ſi erret natura, quoniā cum deberet vacuare humorem coctum, euacuet crudum: tunc dicit Modernus, conſiderandum eſt an uirtus ſit ualida, an debilis: ſi debilis debemus cohibere fluxionem; quòd ſi uirtus ualida fuerit, permittendum eſt, ut fiat euacuatio, quòuſque ad bonam criſim deueniat. Sed hæc, quæ dicit Modernus nullo pacto poſſunt conſiſtere; Nam quoties virtus eſt debilis, nulla euacuatio permittenda eſt, etiam ſi moderata fuerit: ꝙ ſi ualida fuerit permittenda etiam euacuatio non eſt, ut natura, ſ. progrediatur in uacuatione errãte; Quia ſi in præſentia ualidæ ſint vires, dubium eſt, ne per euacuationem crudi humoris, & proinde etiam boni, in futurum debiles fiant uires; Et propterea ſic debetis progredi in praxi; Nam debetis conſiderare, quòd quoties natura aggreditur uacuationē materiæ non coctæ: uel hæc materia ex toto cruda eſt, vel ex parte cruda. Si ex toto cruda, rurſus conſiderandum, an maligna ſit, uel citra malignitatem; & quocunque cruda fuerit, ex toto, prohibenda eſt ſymptomatica hæc fluxio: ſed differenter; nam ſi fuerit cruda citra malignitatem, cum adſtringentibus per ſe progrediendum, & cum his, quæ habent uim per ſe mitigandi, quia ſi hæc materia detinetur, nihil malignius acquiritur, cũ poſtea poſſit progredi cum concoquentibus. Si autem cum malignitate fuerit cruda hæc materia, non eſt procedendum cum ſtipticis, & adſtringentibus, ſed cum his, in quibus per accidens eſt uis cohibendi talem fluxionem: quia cum maligna ſit hæc materia procedendum eſt cum medicamentis mitigantibus hanc malignitatem, & per hanc mitigationem, & moderationem, poſteà hoc acquiret, ut non ita ualidè poſtea irritare poſſit naturam; Et ſic cohibebitur per accidens fluxio illa ſymptomatica. Si uerò uacuetur materia ex parte cruda, & ex parte cocta; tunc uel hæc euacuatio fit paulatinè, uel repentè; ſi paulatine permittenda eſt: ſi repente, nequaquã, ſed cohibenda eſt cũ his, in quibus uis adſtringendi eſt, ut ſupra paulo ante dixi, &c.

Natura humorē nō peccãtem euacuãs diuertēda, eadē crudũ, educēte qd agēdum.

Reprobatur Modernus.

Nulla permittenda euacuatio naturæ in euacuatione errante.

LECTIO LXXI.

APHORISMVS VIGESIMVSPRIMVS.

Quæ ducere oportet, quò maxime natura vergit per loca conferentia, eò ducere conuenit.

QVæ ducere oportet, &c. Ex dictis in præcedenti Aphoriſmo facile huius Aphoriſmi ſcopus habetur. Nimirũ Hippocr. propoſitum eſſe, quòd cum in pręcedente Aphoriſmo ſermonē habuerit, quòd ubi natura non uacuat, nos Pharmacum debemus exhibere: modo docet, vbi Pharmacum dandum eſt, per quę loca debeat uacuatio fieri: Ad quem ſcopum reſpiciens Galenus, in com. dicit. (Quæ nam ſunt illa, quę ducere oportet? nempe, quæ neque iudicantur, neque integrè ſunt iudicata;) Ex quibus verbis liquet, quomodo hic Aphoriſmus cum ſuperiori connectatur. Sed dicet quis, ibi nos habuerimus, ꝙ Pharmaco eſt vtendum, tunc inquirendum eſt, quando, & in qua quantitate debeamus uti Pharmaco, & vltimo, per quæ loca; cur ergo de loco primo locutus eſt, in ſequenti de tempore, & in 23. Aphor. de quantitate? ſciatis Hippocratem non ſine arte uoluiſſe hunc Aphoriſmum, qui de loco eſt, coniungere cum ſuperiori: nam agere de loco, per quem fieri debet purgatio, non ſolum eſt agere de loco, ſed de electione medicinali, ideſt, de electione medicamenti, non ſolum, ut diſtinguitur à Chyrurgia, ſed ut diſtinguitur etiam ab alio Pharmaco. Declaro: nam ubi ſit ſermo de loco, per quem fieri purgatio debet; talis eſt ſermo, ut ſciamus, an uacuatio per ſeceſſum, uel uomitum, uel lotium, uel ſudorē fieri debeat; Nam ubi habemus eſſe moliendam uacuationem per ſeceſſum, tunc habemus eſſe vtendum Pharmaco purgante per ſeceſſum; ſi uerò uacuatio adminiſtranda eſt per uias lotij, tunc habemus utendum eſſe Pharmaco diuretico; pariter vbi habemus moliendam eſſe uacuationem per uomitum, vomitorio eſt utendum Pharmaco: ſic ſi per ſudorem, utendum Pharmaco ſudorem ciente. Videte igitur qua de cauſa primum Hippocrates uoluit loqui de loco, per quem fienda eſt uacuatio, quia ſimul etiã agit de electione medicamenti; vnde Hipp. in hoc ſermone de Pharmacia hoc modo progredi voluit; Nam primo proponere uoluit Pharmaciã, ſumpta indicatione a materia peccãte determinata, quæ ſui uacuationem indicabat, ac etiam Parmacũ requirebat, ſi ualidus morbus erat; ſed qm̄ hoc ſat non erat: ſed opus erat cognoſcere, qñ erat vtendum Pharmaco, & quando non; Ideo hoc declarauit in ſuperiori Aphoriſmo, nam ſi natura euacuat, non utendum Pharmaco: ſi non euacuat debitè, vtendum Pharmaco. Sed ſupponamus: nos naturã non uacuare; quo Pharmaco nobis utendum eſt; nũ diuretico, num uomitorio, num ſudorem ciēte, &c.? Vnde etiam opus fuit Hippocrati prius ponere medicamenti electionem, quàm loqui de tempore, & quantitate medicamenti; Quare admirabilis eſt progreſſus Hippocratis: Prius loquitur de loco, per quē fieri debet uacuatio: Quod vbi cognouerimus, cognoſcendum etiam nobis eſt tempus opportunum, quo tale medicamentum exhibendum; & ideo de hoc opportuno tempore poſtea loquitur; & tãdem de quantitate: Scopus igitur eſt Hippocratis ſermonem habere de loco, per quem fieri debet vacuatio, unde aduertendum præcipuè hic loqui Hippocratē, de euacuatione, dico autem præcipuè, quia obiter, & ſecundario, quid ſibi velit deriuatio, & reuulſio declarat. Agēs autem de loco, per quem fieri vacuatio debet, & proinde de electione medicamēti agit dogmaticè in virtute humoris noxij indicantis locum hunc, & in uirtute loci affecti coindicantis; Et hæc de intentione huius Aphoriſmi. Quãtum ad diuiſionem, non admittit diuiſionem: eſt enim ſnia ſine ratione prolata. Sed talis ex hoc Aphor. poteſt haberi ſenſus. Quod ad eligendum locum accommodatũ euacuationi, vbi, ſ. euacuare licet, quãdo natura perfectè non euacuat: opus eſt reſpicere ad naturam, tũ humoris morbifici, tùm loci affecti, ut fiat poſtea euacuatio ad eos locos conferentes, per quos maximè natura vergit tùm humoris morbifici, tùm loci affecti; & fundamentum ſumitur à Galeno in cōmēto, quia opus eſt medico imitari naturam regulariter operantem; & ideo quoniã natura cum regulariter operatur per locos conferentes ſit vacuatio: ergo, & medicus per eam uiam moliri uacuationem debet. Quòd ſi fuerit impetus humoris ad locos non cōferentes,

Propoſ. Hipp. & Apho. cōnexus.

Dub.

Quãdo, quã qtitate, & p quæ loca exhibendũ Pharmacum. Cur Hippo. prius de loco, deinde de tpe, poſtremo de q̃titate ſermonem habeat.

De deriuatione, & reuulſione obiter loqui Hip.

Senſus Aphor.

Natura regulariter operans à medice imitãda, & ecõtra diſtrahēda.

rentes, non eſt imitanda natura: quia tunc irregulariter operatur; ſed quid agendum? Reſpondet Galenus eſſe diſtrahendam hanc vacuationem: opuſque eſſe, vel transferre, vel diuertere. Vnde aduertatis hunc ſermonem ex Galeno colligi, quòd quamuis natura irregulariter operetur, nos propterea nõ debemus vti adſtringentibus, ſed diuertenda eſt natura tranſponendo per loca vicina, uel diuertendo per loca remotiora; Quo ſenſu Aphoriſmi cognito ueniamus nunc ad uerborum ponderationem. Dicit

Expoſitio verborum. Quę ſint quę ducere oporteat.

Hippocrates. *Quæ ducere oportet, &c.* Galen. quærit, quę ſunt hæc, quę ducere oportet, & dicit eſſe ea, quæ neque indicantur, neque iudicata ſunt integrè, & videre eſt quo colligatur hic Aphor. cum ſuperiori. Quæ indicantur, atque iudicata ſunt, &c. non mouere, &c. Sed totum opus naturæ permittere oportet: cõtra verò ea euacuare debemus, quæ à natura non rectè euacuantur. Poſtea ſubdit. *Quo maximè natura vergit.* In quibus duo ponderanda ſunt: alterum quid per naturam voluerit. Reliquum quid p verbum illud maximè.

Quid p naturam intelligere oporteat ex Galeno.

Quantum ad primum (vt rectè expoſuit Galen. in cõmẽ.) per naturam oportet intelligere naturam humoris peccantis; ita ut eò ducere oporteat, quò vergit natura humoris peccantis; & præcipuè vbi vergat per locos conferentes. Poſſumus etiam per naturam intelligere naturam loci affecti, vt ſcilicet, p eos locos ducere oporteat, ad quos vergit maximè loci patiẽtis inclinatio, id eſt, ad quos maiorem inclinationem uidebitur habere natura loci patientis.

Mõtani expoſitio.

Videns Montanus hanc expoſitionem Galeni dicit verum eſſe, quòd per naturã debemus intelligere, tùm naturam humoris peccantis, tũ naturam loci affecti; Sed præter hæc etiam addit ipſe, quòd nos per naturam debemus intelligere facultatẽ expultricem: quia vacuatio potiſſimum fit à facultate expultrice; & ideo dicit Galenum fuiſſe diminutum; Sed ego non Galenum diminutum. Sed potius Mõtanum ſuperfluum fuiſſe contendo;

Carpit Montanum.

Vtque facilè poſſitis tueri Galenum ſciatis, quòd per naturam hic nihil aliud debetis intelligere, niſi id, ad quod habuit oculos Hippocrates. Hippocrates autẽ ſine dubio reſpexit hic ad naturam expellentem, & non ſimpliciter expellẽtem, ſed vel benè, vel malè, vel regulariter, uel irregulariter; vt ex eo haberemus, ꝙ quoties natura haberet inclinationem regularem, eam imitaremur: cõtra vbi irregularem, nõ imitaremur; ſed diſtraheremus potius diuertendo, ac reuellendo. Cum igitur Hippocrates conſideret naturam regulariter, & irregulariter operantem, in quo hæc conſiſtit? non in alio, niſi quòd tunc dicetur regulariter expellere, cum expellit, prout requirit natura, tùm humoris noxij, tùm loci affecti; irregulariter autem, quoties aliter expellit, quàm humoris peccantis, & loci natura exigat; Quare cum Hippocrates conſideret naturam humoris peccãtis, & loci affecti, quid eſt hoc cõſiderare aliud; quàm naturam expellentem non ſimpliciter, ſed vel regulariter, uel irregulariter; Quare bene dixit Galen. & ſuperfluus fuit Montanus. *Maximè.* A nullo ponderatur hæc particula: non tamen ſine arte ab Hippocrate adiungitur; nihil enim ab eo ſine maximo dictum fuit artificio. Dicit igitur maximè ob hanc cauſam, quoniã reſpexit ad humores, & ad locum affectum; & interdũ poſſibile eſt, vt natura humoris vergat ad locos conferentes tantum; Interdum natura loci tantum; interdum natura vtriuſque; ita vt, tùm natura humoris, cùm natura loci uergat ad locos conferentes. Et ob id Hippocrates alludens ad hoc, ut vnà humor noxius cum loco affecto vergat ad locos conferentes, dicit. *Maximè.* Quoniam cum natura loci, tùm etiã natura humoris vergit ad locos conferẽtes, habemus loca, per quæ debet fieri uacuatio non modo ratione humoris peccantis indicantis; Sed ratione loci affecti coindicantis, quoties enim indicantia, & coindicantia in unum concurrunt, tunc opus quã maximè eſt faciendum; & ob id 16. Aphoriſmo huius primi dicit Hippocrates (*victus humidus febricitantibus omnibus conuenit, maximè uerò pueris;*) quoniam pueris conuenit tum ratione febris indicantis, cum ratione ætatis coindicantis, & ideo dicit maximè pueris conuenit.

Indicantibus, & coindicãtib. in unũ cõcurrẽtib. tũc maximè agẽdum.

Duo declarãda.

Per loca conferentia. Duo hic declaranda ſunt. Primum, quid per conferentia loca intelligere ſit opus. Secundò, quomodo ad loca conferentia referatur tum natura loci affecti, cũ natura humoris, & ſimiliter reliqua coindicantia. Quò ad primum, ut ſine confuſione ſciatis quid per hęc intelligendum ſit. Primo quædam ſcienda ſunt; & primo, quid per hanc uocem intelligamus. *Et per conferentia loca.* Nihil aliud intelligimus, niſi loca ea, per quæ ſi fiat euacuatio, confert.

Quid p loca conferentia: modernorũ quorũdã error, ac vanitas.

Ex qua facili iſtius uocis ponderatione clariſſimè poteſtis colligere errorem quorundam Modernorum, ac uanitatem, qui diſtinguunt hæc loca in conferentia, & conſentientia; Nam ſi ſunt conuenientia, ſeu conſentientia, etiam conferentia ſunt; vbi autem euacuatio fit per loca conſentientia, ibi etiam euacuatio cõfert; Quare diſtinctio hæc vana eſt, & inutilis. Attamen nos etiam diſtinctione opus eſſe dicimus prò intellectione horum locorum; Nam cum ſit hæc euacuatio per loca: uel eſt euacuatio uniuerſalis, i. totius corporis, uel particularis, & alicuius particulę determinatæ. Et propterea debent eſſe loca deſeruientia vacuationi vniuerſali, & uacuationi particulari: ſed loquamur tùm de locis accommodatis uacuationi cùm vniuerſali, tũ particulari. Sciẽdũ igitur eſt, quòd loca hæc, partim inter ſe conueniunt, partim diſſident; vt ex Galen. in cõmẽ. patet.

Loca conferentia tres conſequi cõditiones. Loca nõ conferentia, quæ dicantur.

Conuenientia quidem hæc eſt, quoniam hæc omnia loca conferentia debent habere has tres cõditiones, ut ſint ignobilia, aperta, atque incolumia; vnde per oppoſitum conferentia non erunt, quando erunt nobilia, occluſa, ac ægra. Diſſident autem inter ſe hæc loca, quatenus loca deſtinata uacuationi particulari aliquid ultra adductas conditiones exigunt; Nam opus eſt, vt præter conditiones propoſitas hæc loca particulari vacuationi deſtinata, uel ſint proxima, uel è directo poſita, uel conſentientia; Quo fit, ut loca non conferentia ſint diſtantia, ex obliquo poſita, & nullum habentia conſenſum. Declaro, & primum, quantum ad loca vacuationi uniuerſali deſtinata.

Loca uacuationi uniuerſali deſtinata.

Primo debent eſſe ignobilia, ut inteſtina, per quę purgatur vniuerſum corpus, cutis, uęſica, vẽtriculus, venę narium, & hæmorrhoidum, ac venæ vteri in mulieribus; Nam per has expurgatur uniuerſum corpus. Secunda conditio erat, ut loca deſtinata uacuationi uniuerſali eſſent aperta; unde fit, quod licet vẽtriculus nõ ſit pars, neque ita nobilis, ut tria, vel quatuor illa: nec ita ignobilis, vt reliquæ partes corporis, quia in eo fit concoctio: tamen ea de cauſa uentriculus eſt accõmodatus vacuationi uniuerſali, quia habet ampla foramina, quia euacuationes maximè fiũt per œſophagum; vnde ſi fiat euacuatio per cor, per abdomen, mala erit euacuatio.

Euacuatio nõ facienda p partem læſam.

Tertia erat conditio, vt membra deſeruientia huic uniuerſali euacuationi eſſent incolumia. Vnde ſi expurgatio fit totius corporis, quoties ſunt læſa inteſtina, non eſt euacuandum corpus per inteſtina, ſed per lotiũ; ut quoties eſt vlcus, vel aliud quid in eis, per veſicam expurgare debemus: quia euacuatio non debet fieri per partem læſam.

Locorũ particulari expurgationi, dicatorũ conditiones.

Sed ſi conſideremus loca deſtinata particulari euacuationi, hæc debent eſſe ignobilia; nam iecur per regiones cordis expurgari non debet, Secũdo debent eſſe loca aperta, & ideo iecur per veſicam potius, quàm per abdomen euacuari debet?

Requi-

Digitized by Google

Requiritur vltimo, vt particula, p quã euacuatio particularis ſit, ſit illæſa; vnde ſi uolumus expurgare iecur, & vlcus ſit in veſica, nõ debemus per veſicã expurgare, ſed p inteſtina, & interiora. vnde ſciatis poſſe euacuari læſam partẽ, ſed nõ per partem læſã. Deinde cõſiderãtes rationem peculiarem horũ locorũ, per quæ ſit uacuatio particularis, dicebamus, ꝙ debet fieri uacuatio per loca proxima; Vnde quoties ſit abſceſſus ad ĩguina, facilius hepar expurgatur, quàm ſi ſit in axillis. Secunda cõditio erat, ut pars, p quàm ſit euacuatio particularis ſit è directo poſita, & rectotramite ſituata: hinc eſt, ꝙ quoties euacuatur iecur, melius euacuatur p narem dextrã, quàm p ſiniſtrã. Denique requiritur cõſenſus: qm̃ quoties euacuatur pars particularis, debet euacuari per partes cõſentientes, ut quoties eſt vitium in partẽ concaua hepatis, faciẽda erit vacuatio per inteſtina: quia cũ eis eſt cõſenſus. Ex his ergo patet, quid per loca conferentia intelligat Hippocrates tùm vniuerſalia, tùm particularia, &c.

Iecur melius euacuari per narẽ dextram, q̃ per ſiniſtram.

LECTIO LXXII.

Dicit Hippocrates. [Quę ducere oportet, quò maximè natura vergit p loca cõferẽtia eò ducere conuenit.] Pro cuius particulę intelligẽtia duo ſtatuimus declarare; Alterũ quid intelligendũ ſit per loca cõferẽtia, ꝙ ſuperiori lectione abſoluimus. Reliquũ eſt, vt declaremus modo ſecundũ, quod eſt, Quę illa ſint, quæ loca cõferentia indicant, uel coindicant. Itaq; vt hoc arte aliqua conſequi poſſitis, (eſt.n. hoc quæſitũ maximè neceſſariũ,) ob id ſciẽdũ hæc indicãtia ſumi à rebus pręter naturã, ſecundũ naturã, & nõ naturalibus. vt indicãtia verè ſint res præter naturã. Coindicãtia uerò res naturales, & nõ naturales. Loquamur igit' primò de reb. pręter naturã indicantib. loca, per quæ fieri debeat purgatio. & hæ quidã res in triplici sũt differẽtia: Nã vel sũt cauſę morbi, uel ipſimet morbi, uel ſymptomata. à quib. omnib. loca cõferentia indicantur. Et quantũ ad cãm, i. materiã, & humorem purgãdũ circa hũc conſiderare oportet tùm ſubſtantiã, tùm quantitatẽ. Quantum ſit merito ſubſtantiæ conſiderare debemus, tùm formã, tùm materiã. & conſiderantes humoris purgandi formã, nihil aliud cõſideramus, quàm propriam huius, & illius humoris naturam; quid, ſ. huius, uel illius humoris natura indicet. Quantũ aũt ſit ratione loci, per quẽ debet purgatio fieri, hẽmus ex Gal. in lib. Quos, & quando purgare, &c. Quòd humores hoc habẽt (sãguine excepto,) ꝙ poſſint p plures regiones euacuari, per inferiores, & per ſuperiores, per uomitum, per ſeceſſum, per lotiũ, per ſudores, &c. Excepta bile atra, quę nõ debet per partes ſuperiores expurgari: ſed per partes inferiores, ut Gal, præcipit loco citato; Nam atræ bilis vomitus eſt lethalis. Sed quid voluit Gal. per atrã bilem, rectè intelligatis, quia accipit ipſe atram bilẽ, vt diſtinguitur ab humores, & melãcholia naturali; ob id ergo, cũ ſit humor peſſimus, nõ eſt per partes ſuperiores, ſed inferiores expurgãdus. Quòd ſi fuerit humor naturalis melãcolicus non mõ purgari dẽt p partes inferiores, ſed ſuperiores, ut colligitur ex Gal. 1. ad Glauc. c. de quartana, vbi dicit. Quartanas aliquãdo ex toto abſcindi, & eradicari per uomitũ. Hoc eſt igitur, quòd requirit forma humoris peccãtis. Quod ſi cõſiderauerimus ſubſtantiã humorum penès materiã, hoc nihil aliud erit conſiderare, q̃ conſiderare humores uel tenuiores, uel craſſiores: craſſiores indicãt, ut per partes inferiores expurgentur: Tenues verò, quia leues, ut per partes ſuperiores; & ob id bilis, quia tenuis, & leuis facilius expurgatur per partes ſuperiores: contra pituita. Si poſtea conſiderauerimus humores ratione quantitatis: Quãtitas hoc habet, ꝙ ſi humores ſint in multa copia euacuandi ſint, nõ p vnam regionem, ſed p plures. Si in pauca copia ſunt, ſat eſt, vt per unicam regionem expurgentur, ut Galen. docuit 7. meth. vlt. vt ſi E.C. materia purganda in parte hepatis concaua ſit pauca, ſufficit, ut per lotium tantum expurgetur, ſi uerò multa fuerit: poterit per lotium, & per fęces expurgari. Quãtum verò ad morbum attinet cum Gal. in eodem libello, quos, & quãdo, &c. Habemus conſiderandum eſſe morbũ, tùm ratione totius, tùm ratione partis morbi. ſine quibus diſtinctionibus ego ignoro. Quomodo quis poſſit aggredi curationẽ infirmi. Quantum ſit ratione totius morbi ex ſentẽtia Gal. 11. meth. 9. & 10. cap ſi fuerit febris putrida, tunc hæc febris putrida in quantũ putrida indicare poterit humoris euacuationẽ, uel per lotium, uel per uomitum, uel per deiectionẽ, vel per ſudorẽ, &c. Quòd ſi conſiderauerimus putridã febrẽ in ſpecie, non in genere. Tunc ſi fuerint ſynochæ ſolẽt per fluxus ſanguinis narium terminari. Si bilioſæ, vel per ſudorem, uel per uomitum; Si pituitoſæ chronicæ, & à craſſis, & frigidis humoribus dependentes, tunc hæ ſolẽt terminari per abſceſſus, & proinde potius per euacuationem inferiorum, quàm ſuperiorũ partiũ. Quòd ſi morbos particulares ſpectauerimus, dicebat Gal. in lib. quos, & quando. &c. Quòd ſi fuerit Anaſarca indicat expurgationem per omnes partes, per uomitum, ſeceſſum, lotium, ſudorem. Immo et ã per os, & nares; Nã ita indicat hic morbus, cum in totũ corpus ſit refertũ copioſa materia. Quòd ſi partem morbi ſpectabitis, tunc conſiderare poteſtis acceſſiones, quæ aliud indicãt in principio, aliud in fine; Nã in principio indicant euacuationem per vomitũ, in fine p ſeceſſum; Vnde ſi vultis naturę opitulari in acceſſionibus in principio ad uomitũ accedetis: in fine ad euacuationem per inteſtina. Vbi uerò conſiderare uolueritmus ſymptomata ex ſententia Galeni, & Hippoc. 4. Aphor. 18. & 17. Si ſymptomata E.C. fuerint dolores; & hi dolores fuerint ſupra pręcordia, p partes ſuperiores debet fieri euacuatio. Vbi uerò fuerint infra præcordia, ſeu infra partes inferiores, debet fieri vacuatio per partes inferiores; Rectè aũt dicitur euacuatio; Nam loquimur de euacuatione hic, nõ de diuerſione, quia in ea oppoſitum eſſet dicendũ. Hæc igitur indicant loca, per quæ fieri vacuatio dẽt. Quãtum aũt ad coindicantia hæc loca. hæc ſunt res naturales, & nõ naturales: per res naturales intelligimus habitum corporis, temperaturam, ętatem proprietatem indiuidualem, cõſuetudinem, & locum affectũ. Quò ad habitum ex ſentẽtia Hipp. 4. Aphor. 6. corpora gracilia, (dummodo prona ſint ad uomitũ,) per vomitũ potius expurgãda: cõtra uerò corpa pinguia, vel mediocriter carnoſa per inferiores partes. Sed recte intelligatis quid uoluerit p gracilitatẽ, ne fortè intelligatis id, quod dicit Hipp. 2. Aph. 35: vbi ait, in quouis morbo melius eſſe, ut partes inferiores, p quas ſit euacuatio, ſint craſſiores, q̃ graciliores. Dubitat Gal. quare ſic dixit cũ & in gracilibus uacuationes per ſuperiores partes ẽt ſint periculoſæ. Reſpondet Gal. ꝙ hoc ideò dicit Hippo. Qm̃ clarũ eſt, ꝙ ſi non cõuenit euacuatio per partes inferiores multò minus per partes ſuperiores. In gracilibus dixi; ꝙ rectè eſt hoc intelligendum; nam ibi loquuntur de gracilibus tabidis, & arrefactis, in quib. nullo modo cõuenit euacuatio. Vnde 4. Aph. cit. per gracilia non intelligit tabida corpora, ſed quæ diſtinguũtur cõtra carnoſa: & hęc ſunt corpora bilioſa Bilis autẽ cum tenuis ſit facile p vomitũ euacuatur: ſi aũt fuerint hæc corpora mediocriter carnoſa, & pinguia, non per vomitum, ſed per inferiores partes ſunt expurgãda; quia abundãt multis craſſis humoribus hæc corpora. Si verò tẽperaturã conſideremus: facile eſt dicere, quòd temperatura calida, & ſicca cum bilioſis abundet ſuccis, debet ex-

Quæ indicent loca conferentia.

Circa humorẽ purgandũ q̃ conſideranda.

Circa locum, per quem faciẽda purgatio.

Bilis atra p partes ſuperiores non expurgãda.

Quartanas quãdoq; auferri per vomitũ.

Humores craſſiores p inferiora purgãdi tenues per ſuperiora.

Circa q̃titatem.

Humores copioſos p plures regiones.

Morbus quo concurrat in humorũ uacuatione.

Feb. put. in genere quam euacuatio nũ differentias indicet, & quas in ſpecie.

Anaſarca per quas partes purgãda.

Acceſſiones i principio per uomitũ: i fine p ſeceſſum.

In ſymptomatibus, & ſupra & infra pcordia, unde facienda purgatio

Coindicãtia loca, per q̃ euacuandum.

Habitus gracilis, exiguus, & mediocriter carnos' per quas partes.

Dub. S. I.

In tabidis, & arrefactis nullo mõ cõuenire euacuationem.

Tẽperatura, conſuetudo, & pprietas, q̃ loca in euacuatione pſcribãt.

Digitized by Google

purgari per ſuperiora. Temperatura frigida, & humida cum craſſis, & pituitoſis per inferiora. Quantū ad conſuetudinem, id agendum, quo aſſuetus eſt patiens. Et de proprietate indiuiduali id aſſerendum; Nam ſi quis E.C. à proprietate habet, ut non poſſit ferre vomitum, ei dandum eſt per ſeceſſum purgans medicamentum. Quantum autem ad locum affectum: Vos ſcitis, q cum declarauimus quid per loca conferentia intelligendum eſſet, & præſertim meritò vacuationis particularis, nos diximus, q pars conferens debebat eſſe è directo poſita, proxima, atq; cōſentiens cū parte euacuanda. Quid igitur indicat partem proximam è directo poſitam, ac conſentientem? Dico q hæc indicatur à ſitu partium, figura, atque cōformatione earum, vt ex Gal. patet 7. meth. vlt. Vnde, quantum ad vicinitatem partium attinet, hęc hētur à ſitu; nanque opus eſt, ut ſi vultis euacuare iecur, ut ſemper eligatis partem ſituatā in vicinia iecoris; vt E. C. ſolet caput euacuari per propria emunctoria, cor per axillas, Iecur per inguina, & ſic etiam de reliquis. Quātum ad partē, quæ è directo eſſe debet, hæc etiam indicatur à ſitu; quia ſicuti iecur in dextera parte ſitum eſt, ſic conueniens expurgatio fit per dexteram narem; & hoc eſt, q dicebat Gal. euacuationē dēre fieri per rectum tramitem, ut ſeruetur rectitudo ſitus, non fibrarum; & hæc ueritas fuit propoſita à Mōtano, qui dicit: vis videre hanc euacuationem non eſſe per rectitudinem fibrarum, ſed ſitus; nā ideò fibræ rectitudinem habēt, vt attrahant. Modo ſi euacuatio fieret per rectitudinem fibrarum, tunc neceſſarium eſſet, ut locus, qui aperitur ſectione venæ, haberet fibras in ea parte rectè operationem obeuntes, & ſic attrahētes: quia aliter non pt fieri uacuatio, niſi fibræ cōcurrant; concurrunt autem attrahendo. Sed hoc falſiſſimum eſt fibras rectas ſui attractione tunc temporis concurrere; nam fibrę rectę concurrunt ad attractionem utilium, non inutilium, nam fibræ rectę ſunt à natura conſtitutę, ut attraherent alimentum pro cōſeruatione partis. Nec eſt, ut aliquis fortaſſe aſſerat attractionem concurrere pro exhibitione Pharmaci. Nam dubium non eſt, q cum exhibetur Pharmacū, beneficio cuius fit euacuatio, q fiat etiā attractio: ſed à fibris non fit, ſed à Pharmaco electiuè, ac p propriā formam trahētem determinatum humorem. Et propterea rectè dicit Montanus requiri rectitudinē non fibrarum, ſed ſitus. Sed ſcio Modernū addidiſſe Mōtano aliquid; nanq; in hac fuit opinione, ſed dicit hāc attractionem facilius fieri p rectitudinem fibrarū, q̄ ſi obliquę fuerint fibræ; Nam per rectitudinem fibrarum materia magis ſequax eſt, ac facilius fuit, quā per obliquas. Sed additio hæc nullius eſt momenti, & eſt falſa: Quia euacuatio per fibras rectas nō eſt facilior, quàm per fibras obliquas; & nulla eſt differētia in euacuatione ſiue ſint rectæ, ſiue obliquæ fibrę: dūmodo ſit rectus ſitus: Quia hæ fibræ nihil faciunt, quia non concurrunt retinendo ſanguinem, uel materiam noxiam; & ideò fibræ obliquæ non remorantur euacuationem, quemadmodum fibræ rectæ non concurrūt accelerando; quia non concurrunt attrahendo. Propterea dicimus, q ſiue euacuatio fiat p fibras rectas, ſiue per obliquas, nil eſt ad rem. Tertiò conſiderandū erat, ut hæc vacuatio fieret per locos conſentientes, qui indicantur à ſitu, & conformatione partium, ut optimè dicit Gal. 7. meth. vlt. E.C. ventriculus ita eſt cōformatus, ut euacuetur per vomitum, & per ſeceſſum: Iecur, ut uacuetur per lotium, & per inteſtina: Pulmones, ut euacuentur per tracheam. Cerebrum vt euacuetur per os, per nares, immo etiā per aures, Sed aduertatis tùm circa nares, cùm circa aures; circa nares, quia per illas partes potius fit uacuatio vniuerſalis, quàm capitis. Vnde nō per pinnas nariū fit euacuatio cerebri: ſed hæc potius eſt euacuatio uniuerſalis; ſed fit per cauitatem illam, in qua excolatur ſuperfluitas illa cerebralis. Quantum autem ad aures ſciēdum, quòd aures non ſunt deſtinatæ vacuationi cerebri principaliter: ſed ſecundario. Nam principaliter pro auditu factæ ſunt aures. Omitto euacuationē, q̄ fit per ſuturas, quia nos loquimur de uacuatione ſenſibili, non de inſenſibili. Quantum ad res non naturales attinet. i. Quantum ad aerem tantū, dicebat Hippoc. 4. Apho. 4. Aeſtate per ſuperiora, hyeme verò p inferiora purgabis. Sed aduertatis, quòd author de ſalub. diet. cap. 15. ſiue ſit Polybus, ſiue qui uis alius, oppoſitum dicit æſtate per inferiora, hyeme verò per ſuperiora; & addit rationem: Quoniam in hyeme multiplicatur pituita, quę facilius per uomitum educitur, quia uiget in uentriculo; In ęſtate uerò multiplicatur bilis, quæ uiget in iecore, in parte infra uentriculum; Et fuit tanti momenti hæc ratio, ut Montanus dixerit ſibi magis ſatisfacere Polybi opinionem, quā Hippoc. Dico tamen ego, quòd in praxi procedēdum eſt cum Hippocrate, ut hyeme per inferiora, æſtate per ſuperiora ſit purgandum; Quia in tempore æſtatis uiget bilis, quę nō rōne loci, in quo generatur: ſed ratione tenuitatis, habet raptū ad partes ſuperiores, & iō euacuatio fienda eſt per partes ſuperiores. In hyeme uerò cum multiplicetur pituita, hæc ob ſui craſſitiem deſcēdit, atque hēt raptum ad partes inferiores, & propterea tempore hyemis uacuādum eſt per partes inferiores. In praxi autem uidetis, quòd aliqñ ādo magis poſſunt loci, in quibus generantur humores; Interdum magis poteſt grauitas, & leuitas. Si magis poteſt locus, tunc ſine dubio cum Polybo procedendum: & pituita per ſuperiorem locum, bilis per inferiorem eſt euacuanda. ubi autem magis poteſt grauitas, & leuitas: quia bilis leuior eſt, ideo per ſuperiora expurganda: quia pituita craſſior, & grauior per inferiora. Sed dicet quis, qūo cognoſci poteſt, an magis poſſit grauitas, & leuitas humorū, an locus? Hoc docet Hippocrates 4. Aphor. 18. ubi dicit, ſi dolores ſupra præcordia erunt, per ſuperiora fiat uacuatio: Si infra præcordia per inferiora; Vnde ſi obſeruabitis ſymptomata bilis eſſe circa partes inferiores, ut circa inguina, uel genua, & c. Sciatis, quòd magis poteſt locus, in quo generatur humor, id eſt, locus inferior, quā leuitas humoris. Si verò obſeruabitis ſymptomata bilis magis eſſe circa partes ſuperiores. Tunc magis poterit leuitas bilis, quàm locus, in quo generatur; & ſic uerum dicit tùm Hippocrates, tùm Polybus. Concludimus igitur, quòd eò ducere oportet, quò natura vergit per loca cōferentia. Quòd ſi natura nō vacuat per loca conferentia, adiuuanda non eſt, ſed diuertēda potius.

Circa locū affectū, q̄ requirantur.

Pars proxima, & è directo poſita à quib. indicetur.

In euacuatione per rectū tramitē ſeruari rectitudinē ſitus, nō fibrarum.

Fibrę rectæ ad quid.

A Pharmaco purgāte fieri determinatū humoris attractionē.

Improbatur modernus.

Euacuatio p fib. rectas nō facilior eſt, quā p obliquas.

Fibras nō remorari nec accelerare purgationes.

Ventriculus, iecur pulmones, & cerebrum per quas partes euacuent.

Per nares euacuatio uniuerſalis.

Aures cerebri euacuationi non primum deſtinatæ.

Aeſtate per ſuperiora hyeme per inferiora.

Obiect.

Refellit Mōtan. & ſoluit obiect.

Not.

Dub.

Sol.

LECTIO LXXIII.

APHORISMVS VIGESIMVS SECVNDVS.

Concocta medicari, & mouere, non cruda, neque in principijs, dummodo materia non turgeat, plurimum autem non turget.

CONCOCTA *medicari, &c.* Inſtitutum Hippocrates in pſenti Apho. facilè eſt ex dictis à nobis in precedentib. colligere; Nā cū hucuſque ſtatue-

Digitized by Google

Inſt. Hippo.

ſtatuerit Hippocrates, quòd quoties natura non euacuat, vt opus eſt, tūc oportet, vt medicus pharmacū; exhibeat: ac deinceps oſtenderit per quæ loca fieri va cautio dēat; Nūc docere vult quo nam tpe tale Pharmacū ſit exhibendū, & hoc docet in virtute materiæ morboſæ indicātis. Conſiderat aūt materiā morboſam non modo coctā, ſed crudā, & eā conſiderat nō modo mobilem, ſed quietam, vt intelligatis in hoc Aphor. magnā partē contineri artis curatiuæ. Vnde cū Gal. cognoſceret hunc Aphor. plurimi referre, dicit, ꝙ ēt ſi in multis codicibus non reperiatur, tamen eſt Hipp. qm̄ maximi eſt momenti. Diuiditur aūt pręſens Aph. in ſniam, & quoddā notandū additū ſniæ, & hæc fuit diuiſio Gal. Nā dicit illa verba. *Plurimum verò non turget*. Addita fuiſſe ab Hippo. ſermoni, ideſt, ſententiæ. pōt ēt ſententia diuidi in duas partes: quatenus in prima parte proponit materiā coctā, in ſecunda crudā, & crudā non modo permanentē, ſed turgentē ēt. Ex Aphor. aūt talis elici poteſt ſenſus, opę ræpretiū eſt, vt medicus, quoties natura nō euacuat, purget materiā concoctā, tūm pharmaco ſoluēte, tū alijs medicamentis. Quòd ſi materia cruda fuerit, nō concocta, tunc nēq; purgandā eſſe dicit, nēq; mouendā, dūmodo talis materia furioſa non ſit. Aduertēdū tñ, ut plurimū talē materiā furioſā nō eſſe. Sed accedentes ad expoſitionē dicit Hipp. *Concocta medicari.* Qm̄ aūt ex rectā intellectione huius particulæ, immo huius verbi apparebit rectus modus adminiſtrandi ſyrupos concoquentes humores: vt ſit impoſſibile ſine intelligentia iſtius verbi nē minimū quidē ſyrupū propinare. Propterea omni cū diligentia declarandū eſt. Non poſſumus āt quid per concocta Hipp. voluerit, intelligere: niſi quid concoctio ſit, percipiamus prius. Aduertendū igitur eſt ex Ariſt. ſnia 4. Meteor. quatuor eſſe gradus, ſeu ſpēs concoctionis. Duo gradus celebrantur à natura, & eſt Concoctio, atq; Maturatio. Duo ab arte ad ſimilitudinē naturæ, Elixatio, & Aſſatio: Quæ oīa pro recta intelligentia huius particulæ cognoſcere oportet. Quoad Concoctionē attinet, tūm ex Ariſt. cū ex Gal. 2. de rat. vict. 44. 2. de fac. nat. 4. & 3. eiuſdē 7. & 1. Epid. ſect. 2. commē. 44. & alibi paſſim hēmus, ꝙ Concoctio nihil aliud eſt, (quàm perfectio alimenti familiaris oppoſiti à calore tūm naturali, cum proprio, vt partes animatæ nutriantur.) Et primo diximus concoctionem eſſe pfectionē. Nā vt fuit ſnia Ariſt. paſſim, vt potentia imperfectionem arguit, ſic actus pfectionem; vnde fit, vt id, quod eſt in potentia ad actum deducatur: vt id, ꝙ imperfectū eſt, perfectionem acquirat. vnde ſequitur, ꝙ Concoctio ſit perfectio, quia in concoctione, ꝙ in potentia eſt vertitur in ſubſtantiam nutriti; vnde fit mutatio non modo in qualitate, ſed in ſubſtātia, vt ex primo Epid. loco citato colligitur ſubiungimus in definitione (alimenti familiaris oppoſiti.) Dixerat enim Ariſt. concoctionem definiens eſſe ex opoſitis paſſiuis: Quia non pōt fieri concoctio, niſi ſit aliquod, ꝙ deducatur de potentia ad actum; hoc aūt non pōt eſſe quòdcunq; ſed determinatum: quia non quodlibet fit ex quolibet, ſed determinatum ex determinato. Et propterea neceſſarium eſt, vt nutrimentum hēat proportionem cum nutribili corpore, & propterea diximus. *Alimenti familiaris.* Vt dicebat Gal. 5. de ſimpl. med. fac. c. 6. concoctionem. ſ. fieri ex alimento familiari. Dixit Ariſt. (Ex oppoſitis paſſiuis.) Et merito, quia ꝙ in ſubſtantiam nutriti dēt verti potentia eſt ſimile, actu diſſimile, & oppoſitum; Concoctio igitur fit ex paſſiuis, ſed oppoſitis, Addidimus in definitione (à calore, tūm naturali, cum proprio:) in qua parte eſt ſatis reconditus ſenſus Ariſt. Nos aūt prolixiorē ſermonē de hac materia Philoſophis derelinquentes, paucis ſententiā noſtrā proponemus. Ex qua non mō patebit definitio concoctionis, ſed euidentiſſimē ēt conſtabit definitio putredinis. Memoriæ igitur reuocandum eſt, ꝙ

In hoc Aphoriſ. magnam artis curatiuæ partē cōtineri. — Diuiſio Aphor. — Senſus. — Expoſitio. — Quid per concocta intelligit Hipp. — Concoctionis gradus quatuor. — Concoctionis definitio.

ſuperioribus diximus lectionibus calorem vnicū reperiri nēpè elementarē; vnde calor in corpore humano exiſtens unus tm̄ eſt ſubſtātia, rōne aūt eſt multiplex; Nā eſt multiplex rōne diuerſorū regulantium hunc calorē; vnde ſi conſideremus calorē elementarē, quatenus regulatur à natura, & ab aīa vegetatiua per potētiā conuenientē, ut ſic dicitur naturalis, nō igneus, quia nō agit in uirtute ignis: Sed eſt inſtrumētum naturæ, & aīæ vegetātis. Dicitur ēt hic calor elementaris proprius, ut eſt propria tēperatura huius, & illius partis; nā temperatura particulæ nihil aliud eſt, q̄ calor inſitus in ea parte, qui tū ſic proprius uocatur calor. Quò ita conſtituto dicimus, ꝙ ut ad efficiendā putredinē neceſſariū eſt, ut fiat diſſipatio tū tēperaturæ, tūm formæ ſubſtantialis mixti; Nā putredo eſt quædā corruptio; vbi aūt corruptio eſt, nō mō deſtruitur qualitatis, ſed forma ēt de pdicamēto ſubſtantiæ conſumitur; atq; deperditur, & mutatur. Vt ergo in putrefactione fit diſſipatio non modo tēperaturæ, i. qualitatis, ſed formæ ſubālis, ut fiat deſtructio caloris tū proprij, tū naturalis; & ob id cū rectè dixiſſet Phyloſophus. Putrefactio, eſt corruptio proprij, & naturalis caloris: quia deſtruitur tū qualitas, & tēperatura, tūm forma ſubſtantialis, & per hoc calor tūm proprius, cū naturalis: ſic ſi debet fieri perfecta concoctio, & id ꝙ eſt in potētia ad actū ſubſtātię deducatur; ſequitur, ut ad hāc concoctionē perfectā concurrat, tū calor naturalis, tū proprius, i. neceſſariū eſt, ut cōcurrat, tū forma de pdicamēto ſubſtātię, tūm ēt forma de pdicamento qualitatis, i. temperatura. Et ob id ad hæc duo reſpiciens Ariſt. quinunq̄ eſt vſus ſynonimis, & pcipuè in definitionib. ob id dicit cōcoctionē fieri à calore nāli, & proprio. Ad q̄ veritatē reſpiciens Gal. in lib. 3. de ſympt. cauſis, c. 2. dicit ex ſanguine pituitoſo fieri carnem pituitoſam; Nā aliud eſt dicere eſſe carnē, aliud eſſe carnē pituitoſā; q a cū dicimus eſſe carnē, reſpicimus ad formā: cū dicimus carnē pituitoſam reſpicimus ad tēperaturā; & ob id ad concoctionē tūm forma de pdicamēto ſubſtantię concurrit, tū forma de pdicamēto qualitatis tēperatura, ſ. Ex qua quidē expoſitione verborū Ariſt. facile qs poſſet ſolutionem difficultatis colligere; nā dicet qs, qui uellet Ariſt. artificiū intueri. Cur Ariſt. proponēs definitionē putredinis dicit: Putredo eſt corruptio ꝓprij, & naturalis caloris; vbi ꝓponēs duos calores. Primo proponit ꝓprium. Secūdò naturalē. In definitione āt cōcoctionis oppoſitū facit; nā in ea ēt hos duos calores proponit, ſed primo apponit calorē naturalē. Secūdo proprium. Hæc eſt maxima difficultas; Et nō credēdū eſt temerè ſic, & ſine cā Ariſt. hæc ꝓpoſuiſſe; Nanq; ſciendū nō alia de cā in definitionē putredinis primo ꝓpoſuiſſe calorē ꝓpriū: ſecūdo naturalē, quia putredo eſt corruptio, & in corruptione quid vltimo euaneſcit? Sunt nè accidētia, uel forma de pdicamēto ſubſtātiæ? Cui dubiū, ꝙ eſt forma de pdicamento ſubſtātiæ. Primò. n. corrūpuntur accidētia: vltimo verò loco ſubſtātia. Ad quē progreſsū reſpiciēs Ariſt. dicit putredinē eſſe corruptionē ꝓprij caloris: Alludēdo ad accidētia: & naturalis alludens ad formam ſubſtātiæ, q̄ vltimus eſt terminus corruptionis. Et alia ex parte loquēs de cōcoctione, in qua concurrit tum ſubſtātia, ſeu natura, tūm temperatura; Primum aūt locum in concoctione obtinet natura: ſecundū temperatura, propterea Ariſt. proponens has cauſas efficientes, primo debuit conſtituere cauſam efficiētem principalem, deinde ſecundariam; & ob id primo poſuit calorem naturalem, ſecundo proprium. Sed addamus etiam unū aliud; Nā quiſpiā ambiet, cur eſt, ꝙ Ariſt. proponens definitionē cruditatis, dicit cruditatem eſſe imperfectionem, q̄ fit à calore proprio, & diminuto: & non dicit, tūm à calore proprio, cū naturali diminuto? ſciatis igitur in cruditate propriam eſſe calorē propriū tantum non autem naturalem,

Vnicū reperiri calorē elementarē, & hūc in corpore humano fieri multiplicem. — Tēperatura calor inſitus, ac proprius dicitur. — Putredo quid, & quid ad ipſam efficiendā requirat. — Ad abſoluendā cōcoctionē neceſſarius duplex calor. — Ariſtoteles nunq̄ vſus ſynonimis in definitionibus. — Dub. Cur Ariſt. in definitione putredinis propriū calorem ꝓponat naturali, ē contra in definitione cōcoctionis. — Sol. In corruptione quid primum euaneſcat. — In concoctione qd primū locum obtineat. — Dub. Cruditas quid. Sol.

Digitized by Google

quoniã cruditas non fit à calore naturali: quia cum calor naturalis ſit ſubſtantia non ſuſcipit ergo magis, nec minus; quia in inſtanti ſtat forma, quòd inſtans cum deperditur deſtruitur forma; & ob id ad hoc reſpiciens Ariſtoteles, quoniam loquebatur de cruditate, in qua ſeruatur forma ſubſtantialis, diminuitur autem temperatura, dicit cruditatem fieri à calore proprio, id eſt, tēperamento diminuto; quia ubi ille calor diminutus eſt, nequit concoctionem facere, ſed facit cruditatem. Sed dicet quis nonne fit cōcoctio à calore externo? Nam 5. Aphor. 22. dicit Galen. quòd concoctio etiam à calore extrinſeco fit, ſed aduertendum concoctionem fieri à calore externo mediatè, quatenus calor naturalis adiuuatur ab externo in concoctione, ut 3. de ratione vict. 29. dicit Galen. Sed cum adiuuetur calor naturalis ab externo, nō à quocunque externo adiuuatur ex 2. de facult. natural. 4. nam non à calore externo excedente, & igneo; quia ex eo non fiunt concoctiones, ſed exuſtiones potius, & aſſationes; Et propterea à calore externo adiuuatur, ſed temperato cum humido ſuaui; atque idcirco Gal. in lib. de conſt. art. medic. 19. cap. concoctionē fieri dicebat à calore, à moderata frictione, à cibis, & potionibus calefacientibus, ſed moderatè; & ideò intelligatis fieri concoctionem à calore naturali, & proprio, qui poteſt adiuuari ab externo, ſed moderato. Additum poſtea fuit (vt partes naturales, ſeu animatæ nutriantur,) & meritò, quia quæ non eſt pars animata nutriri non poteſt, ut fuit Galeni ſententia locis citatis. Sed Modernus dicit eſſe falſum, uel potius diminutum dicere concoctionem fieri à calore naturali: quoniam præter illum habemus duas alias cauſas: altera eſt tēperatura, reliqua eſt ꝓprietas indiuidualis. Quod q; ſit uerū hoc experiētia cōſtat, inqt: Nam reperiuntur quidam, qui adeo caſeum abhorrent, vt impoſſibile ſit eos caſeum concoquere; Præterea Leones calidiores ſunt Muribus, & tamē non poſſunt conficere argētum ſeu aurū, ut Mures. Tertio etiam aliqui reperti ſunt, qui ex veneno conſeruati fuere, & venenum conuerſum eſt in ſubſtantiā nutribilis corporis. Ideo dicit eſſe neceſſarium præter calorem naturalem proponere temperaturam, & proprietatem indiuidualem. Dico ego nullius eſſe momē: difficultates has, & facile tolli poſſe ex definitione propoſita; nam illa eſt bona definitio, quæ tollit omnes difficultates; nam cum diximus à calore proprio fieri concoctionem, nonne temperaturam adiunximus? Cùmque etiam Galenus dicit, aliud eſt eſſe carnem, aliud eſſe carnem pituitoſam nōne per hoc verbum temperaturam apponit? Et ideò non erat imaginanda temperatura, ut quid nouū. Quantum ad proprietates indiuiduales dicendum, q̃ cum propoſuit calorem naturalem ſine dubio etiam proponit Ariſtoteles, & Galenus proprietates has indiuiduales, & id in tract. de venenis, dicendum, &c.

Calor naturalis ē ſubſtātia.

Dub.

Sol.

Concoctionē fieri à calore externo, ſed non primum.

Partē nō animatā non nutriri.

Moderni obiectio.

Mures ferrū, & aurū excedere, & cōficere.

Reſp.

LECTIO LXXIV.

VT intelligeretis, quid voluerit Hipp. per verbū illud *Concocta*. Statuimus declarare q̃d ſit concoctio, Maturatio, Elixatio, & Aſſatio; Nam hæ quatuor ſpecies in hoc conueniunt, quatenus referūtur ad cōcoctionē, & perfectionē, q̃ fit à calore; & ꝓpoſuimus cōcoctionis definitionē, & declarauim⁹. Solum ſupereſt modo declarare. Quomodo ad concoctionem concurrat proprietas indiuidualis; Nam quidam fuerunt adeo audaces, ut dixerint non modo à calore naturali, ſed à proprietate occulta poſſe fieri concoctionem, & à temperatura: ut per hoc dixerint Ariſtotelem fuiſſe diminutum in tradenda definitione concoctionis. Et quò ad temperaturam eā diximus reduci ad calorem proprium; Nam cum dicebat Ariſt. coctionem fieri à calore proprio; & p calorē proprium temperaturā intelligebat, ob id diminutus non eſt. Quantum ad proprietates indiuiduales, has ſine dubio intelligit proponens calorem naturalem. Nam proponens hunc, nihil aliud intelligit Ariſt. q̃ calorem, vt regulatur a forma de prædicamento ſubſtantiæ. Cum autem multi ſint gradus formarū: vt nos, vt plurimū lateat rei forma ſubſtantialis: Hinc ſequitur, quòd cū videmus operationes prodeuntes à forma: quia formæ occultæ ſunt: Dicimus fieri à proprietate occulta; & ob id cū medici dicunt fieri à proprietate occulta aliquid, intelligunt fieri à tota forma ſubſtantiali, quæ occulta eſt, ideò proponēs Galen. calorem naturalem, qui aliquando poteſt eſſe forma occulta, propoſuit ēt proprietates indiuiduales. Quantū ad caſeū. Cur multi caſeū abhorreant, id nulla alia de cauſa eſſe pōt; niſi propter contrarietatem inter formā huius hominis, & caſei; Vnde cum ſumma ſit inimicitia inter formā hominis, & caſei: hinc eſt, quòd a calore non pōt mutari, & verti in ſubſtantiā nutribilis caſeus. Quando ēt dicebam de leone, & mure, qui mures concoquunt argentum, leones non, eadē eſt ratio; nā inter formā muris, & argētū amicitia eſt. Vnde ratione aſſinitatis argētū pōt in ſubſtantiā muris verti: vnde nihil aliud eſt ꝓprietas indiuidualis niſi calor naturalis, vt a formā regulatur. Ideò in definitione diximus, quòd concoctio ſit perfectio familiaris alimenti. Cū proponunt verò aliquos veneno veſci. Id ēt accidere poteſt ob amicitiā inter formā illius hominis, & formā veneni; Vnde fieri pōt, vt veneno nutriatur. Poſſumus ēt eid: educere ad conſuetudinē, quia verū eſt ſaltim in prima vice maximè lædi ex eſu illius veneni, & nos videmus multos, qui quā primū guſtarunt caſeū, inciderunt in morbū, & grauiſſima ſymptomata ob vehementē inimicitiā inter caſeū, & formā eorū; Quarè per calorē naturalē intelligens Ariſtot. proprietates indiuiduales, diminutus profectò non eſt. Et hæc de cōcoctione. Quantū ad maturationē attinet. (Maturatio nihil aliud eſt, q̃ perfectio, & concoctio ſucci in fructibꝰ à calore tùm naturali, tùm proprio, ut ſimiles fructus effi cere poſſint.) Quæ definitio maiori ex parte patere debet ex his, q̃ in definitione concoctionis dicta ſunt. Solū relinquitur manifeſtandū an à calido fiat maturatio, vt concoctio; Nam q; maturationē fieri à calore nō excedenti, ſed tēperato, illud manifeſtat; q̃m ſi calor exceſſerit Gal. 2. de facult. nat. c. 4. & Ariſt. 4. Meteor. teſtantibus, non concoctio fiet, ſed aſſatio; cū in maturatione procedat concoctio incraſſando; vt in propriè dicta concoctione; ſed difficultas eſt an maturatio fiat à calore ita ualido, vt propriè dicta cōcoctio. Et ad hoc reſpondet repente Modernus, q̃ fit à calore imbecilliori, q̃ fiat cōcoctio: & huius rei nullū proponit fundamētū. Nos verò pro eo proponere poſſumus ex 5. de ſimp. med. facul. c. 6. vbi Gal. proponit in corpore humano, ſeu cuiuſlibet aīalis alterationes tres: Alterā in qua calor naturalis ex toto victor erat, & ſic fiebat perfecta concoctio. Alterā in qua ex toto calor naturalis ſuperabatur, & tunc generabatur putredo. Poſtremā verò a calore, nèq; ex toto ſuperante, nèq; ex toto ſuperato: & hæc dicitur maturatio. Nos aūt diſtinctione eſſe opus aſſerimus: nā bifariam pōt ſumi maturatio, vel propriè, vel impropriè. Si propriè ſumatur dicimus fieri ab ita valido calore, vt concoctio: ſed potēte quidē, & valido in ſuo genere. Idq; conſtat ex Ariſt. 4. Meteor. ſi fiat immaturitas, ita fit, q̃m calor deficit: ergo maturatio fiet, quia calor nō deficit: & proptèrea calor eſt validus in ſuo genere. Nā ad concoctionē alicuius fructus, vt pomi, calor validus eſt in ſuo genere, i. quantū pertinet ad concoctionē pomi. Nā clarè conſtat maiorē eſſe calorē in animali, q̃ in pomo. Si verò conſideretur maturatio impropriè, q̃ dr̃ ſecūdū metaphorā. Maturatio, & ſecundū metaph. (inquit Ariſt.) eſt maturatio, q̃ in fructib. eſt.

Cur aliquid dicatur fieri a proprietate occulta.

Cur multi caſeum abhorreant.

Proprietas indiuidualis quid.

MATVRATIO quid.

Maturatio an fiat a calide, ut cōcoctio.

Dub.

Moderni reſpōſio.

Sol. auth.

Maturatio dupliciter.

Immaturitas.

Digitized by Google

Maturatio ſecundum metaphorã in fructibus.

eſt; Et ad hanc efficiendam inquiunt Ariſtoteles, & Galenus, concurrere poteſt interdũ ualidus, interdũ debilis calor; Validus autem, quòd concurrat ſic poteſt perſuaderi. Sit in aliquo corpore pituita cruda, & hoc accipiat panem: dubium non eſt, quòd panis optimè concoquetur, & uertetur in ſubſtantiam nutribilis; Vnde clarum eſt calorem eſſe ualidum: pituita autem non concoquetur, ſed maturabitur, i. accipiet cum ornatum, quẽ accipere poteſt; hic. n. maturatio eſt; & ob id ſi non concoquetur materia, hoc nõ eſt ratione caloris, quia calor ualidus eſt: ſed eſt ratione materiæ pituitoſæ, quę cruda eſt, & nõ poteſt concoqui, ſed maturari;

Vites loca mutãtes uinũ diuerſũ producere.

Vnde dicebat Galenus, 3. de ſymptom. cauſis cap. 2. quòd ſi vites de regione in regionem tranſierint, facient uinum maxime diuerſum; Idque non alia cauſa, quàm ex diuerſitate naturæ alimenti.

Maturatio impropria à quo calore.

Et ob id dicimus loquentes de maturatione impropriè accepta, quòd fit tùm à calore valido, cùm imbecilli. A ualido nam interdum calor licet ualidus ſit, non tamen poteſt conſequi vltimum finem ob reſiſtentiam paſſi. In aliquibus verò eſt oppoſitum. Nam quamuis alimentum ſit optimum, tamen non poteſt fieri concoctio, ſed maturatio ob debilitatem caloris, vt in vlceribus;

Suppuratio.

Nam q; cum in aliqua parte fit ſuppuratio, illa maturatio eſt, non concoctio; & fit, quoniam calor in ea parte infirmus eſt naturalis, & proprius; Vnde licet alimentum ad partem optimum accedat, tamen regulari non poteſt ob imbecillitatem caloris, & propterea concludimus maturationem propriè dictam fieri a calore potenti in ſuo genere. Impropriè uerò fit ab imbecilli calore, qui aliquando eſt imbecillis ex parte ſui, interdum eſt imbecillis ex parte alimenti, & materiæ. Quantum ad Aſſationem, & Elixationẽ, quæ ſunt concoctiones ab arte factæ ad ſimilitudinẽ naturæ: dicendũ.

Elixatio quid.

(Quòd Elixatio, nihil aliud eſt niſi concoctio facta à calore humido.) In qua quidẽ definitione finis non ponitur, quia Elixationis non eſt vnus finis: ſed fit ob æſum, potionem, & c. Fit autem à calore humido, ideſt, miti, & temperato: ut ob id interdum Elixatio non fiat;

Cruditas.

ſed cruditas, ubi uel prętaler frigiditas, uel nimia humiditas in materia elixãda, vt eam calor vincere non poſſit.

Aſſatio quid.

Tandem eſt Aſſatio; quæ eſt concoctio ſucci à calore, tùm alieno, tùm ſicco. Neque in hac etiam finis ponitur; quia vnicus non eſt. Fit autem à calore alieno, ideſt, externo, & à calore ſicco, ideſt, igneo;

Elixatio, & Aſſatio ab arte.

Vnde Aſſatio, & Elixatio fiunt ab arte, quia ita fit Elixatio ab arte, ut concoctio cibi in uentriculo, & ſicut Aſſatio fit ab arte, ita fit Aſſatio chymi in iecore.

Exuſtio. Torrefactio.

Aduertendum autem Aſſationem differre ab Exuſtione, & torrefactione, quia quamuis Aſſatio a calore igneo ſit, non tamen ita, ut torrefactio; & proinde, quæ aſſantur, æqualiter coquuntur: quæ torrefiunt nequaquã, ob vim caloris admodum inſignem. ſed nè uideamur hęc extra propoſitũ proponere, quorſum hęc? Quoniam quidem Hippocrates dicit. *Concocta medicari.*

Per cõcocta quid intelligat Hippocr.

Vt ſciatis ſermonem eſſe de ea cõcoctione, quę à natura fit, & quòd Hippocrates excludat Elixationem, & Aſſationem, quodque etiã excludatur propria concoctio: quia concoctio eſt, cum id quod concoquitur, vertitur in ſubſtantiam nutriti; Hippocrates autem ſermonem habet de his, quæ uacuari a natura poſſunt, non de his, quæ poſſunt uerti in ſubſtãtiam nutribilis. Ideò concoctionẽ non intelligit Hippocrates;

Hipp. intelligere maturationem impropriè, & ſecundum metaphorã.

Neque etiam intelligit maturationem ꝓpriè dictam: quia in maturatione in fructibus fit ea concoctio, vt ſemen fiat, ex quo poſtea aliud ſemen ſimile generari poſſit; Hippocrates autem non loquitur de ea vacuatione, atque concoctione, per quã ſimile fieri poſſit. Ideoq; neq; concoctionem intelligit, nec Aſſationẽ, nec Elixationem, neq; tandẽ maturationem propriè dictã. Quid ergo intelligit; Maturationem ſecundum metaphoram, & impropriè dictam: quia accipit maturationem excrementorũ, & materiæ; & non ab re dicitur eſſe maturatio ſecũdum metaphoram à propriè dicta maturatione;

In vera maturatione quid efficiat natura, & quid in metaphorica.

quia ut in vera maturatione natura ſeparat aliena, & allicit utilia, ſic in maturatione humorum fit ſeparatio boni à malo, & hoc dicũt medici:

Quęlibet cõcoctio, & maturatio in craſſãdo.

quinimò in hac maturatione materia craſceſcit: quia quęlibet concoctio, & maturatio procedit in craſſando; Et ob id dicit Hippocrates (πέπονα,) ideſt, matura ad differentiam concoctionis, vtque ſignificaret maturationẽ impropriè dictam;

Dub. 1.

Sed dicet quis, ſi Hipp. per concocta intelligit matura, cumq; velit habere ſermonem de materia, quę ad hoc, ut commodius expelli poſſit, opus hẽt maturatione: quæritur utrum hęc materia ad hoc, ut maturetur opus tantum habeat cauſa naturali; an aliquid aliud requirat; Nam ſi a cauſa naturali tantum ſit, medicus nihil debet agere; nã maturatio fiet. Si uerò alio opus fuerit, medicus aliud efficere dẽt.

2

Secundò quæret quis, vbi humor eſt redditus maturus, vtrum nè poſt maturationem dẽat aliquid medicus efficere?

Sol.

Medicũ humores præparare, ut recta ſit maturatio.

Sciendum eſt, ꝙ ante, & poſt maturationem neceſſarium eſt aliquid efficere medico: nempè quia medicus debet præparare ad hoc, vt recta ſit maturatio;

Preparatio duplex.

Vnde hic duplex eſt ꝑparatio, prior altera, reliqua poſterior; illa ante, hęc poſt maturationem: & has notare præparationes, quia niſi has cognoſcetis, neq; rectè poteritis ordinare ſyrup. de endiuia, & c. Quantum ad pręparationem priorẽ attinet, nos nihil aliud intelligimus, niſi humoris maturandi Alterationem: prætereà eiuſdem attenuationem, & abſterſionem. Neceſſitas autem hęc facilè patere põt, quia ſi cõſideremus mãm maturãda ad hoc, ut expurgetur, certum eſt, ꝙ ꝓ ꝑparatione debemus inſiſtere in attenuatione humorum craſſorũ nõ tenuium, propterea ratione ipſorum craſſorum humorũ eſt conſideranda præparatio prior. Per pręparationẽ verò poſteriorẽ, nihil aliud intelligimus, niſi præparationẽ illorum humorum, qui iam ſunt maturi redditi ad hoc, ut facilius expurgentur. Expellentur autem, ac expurgabuntur facilius hoc pacto: ſi attenuentur, qui craſſi fuerint: ac viſciditas remittatur; & ſi vię, quæ occluſæ fuerint aperientur:

Not.

& hoc dicit Gal. in lib. Quos, & quando purgare, & c. Vbi dicebat, ꝙ ſi quis uoluerit dare Pharmacum non habita conſideratione ratione materiæ purgandę, tũc maximè difficilis, ac incommoda ſuccedet ægro purgatio, ut cũ ſyncope, malo pulſu, nauſea, & c. Quam veritatem propalauit Gal. ad mentem Hipp. 2. Aph. nono, vbi dicebat; Vbi corpora purgare uolueris, ea prius fluida facito. Loquebatur autem ibi non de qualibet præparatione, ſed de poſteriori, quæ fit poſt maturationem, quę conſiſtit in apertione viarũ, ac in deterſione; Quodq; verũ ſit hoc: dicit Gal. ibi in commen. ꝙ præparandus eſt humor ſi craſſus, vel viſcidus fuerit: non dicit ſi tenuis:

Tenuis humor max. aptus, ut educatur.

quia tenuis quàm maximè eſt aptus, vt educatur. Quare conſiſtit hęc pręparatio in attenuatione, deterſione, ac viarum apertione;

Pro pręparatione poſteriori calidioribus vtendum.

Fit autem hæc præparatio multò calidioribus medicamentis, quàm maturatio: quia maturatio fit a calore temperato, ac naturali. Fit etiã hęc poſterior pręparatio à calore magis intenſo, quàm prior pręparatio. Et ex hoc conſiderate. An ſine horum cognitione poſſibile ſit dare ſyrupos; Nam in hac præparatione ſecunda opus eſt dare ſyrupos magis calidos, quàm in prima: quia in præparatione priori periculum eſt, nè ob inſignem calorem non modo fiat præparatio humoris, ſed diſtributio, quæ non eſt fienda ante, ſed poſt maturationem;

Imminẽte purgationis tẽpore ſyrupi magis calidos exhibendos.

Vbi ergo imminet tempus purgandi licet ſyrupos magis calidos exhibere, quod colligitur ex Gal. 1. Aphor. 24. vbi in præpa-

ratione materiæ iam euacuandę præcipit,ut exhibeatur mulſa,in qua uel thymum,uel origanū,uel aliud quid ex his ſit incoctum, quorum caliditas primum gradum excedit. Vnde in hoc deceptus eſt Altimarus,qui uidens Gal. vtentem calidioribus medicamētis,ubi exhibendum eſt Pharmacū,dicebat Gal. & cęteros medicos id ideò facere, ut caloris natiui, qui materiā expurgare debet,qualitas augeretur: Quod falſiſſimum eſt:quia ſi uteremur calidioribus medicamētis pro calore natiuo, tunc non augeremus ipſū, ſed potius imminueremus; Namque calor natiuus conſiſtit in quadam temperie; in quem ſi agat calor medicamenti,quanto magis aget, magis introducetur calor aſcititius, & quanto magis augebitur calor aſcititius,magis imminuetur calor natiuus. Hic autē imminutus non poteſt tanta vi expulſionem facere; dicit.n.Gal.1. Aphor.15.calor naturalis ualidus non modo ualidius expellit, ſed ualidius etiam attrahit,q̄ aſcititius; & ideò non utimur calidioribus medicamētis,ut adiuuemus calorem natiuum, ſed ut his medicamentis non modo calefiat,ſed pręparetur materia vacuanda, ideſt, ut attenuetur, magiſq; fluxilis reddatur, vtque uiæ obſtructæ exobſtruantur, ſed quo ordine debemus progredi? eo profectò,quo natura; nam primò concoquit natura,deinde diſtribuit; & propterea primò de facult.alimentorum Gale.inter cibaria admiſcet allia;in quibus inſignis eſt uis calefaciendi:ut faciant rectam diſtributionem; Nam differentia eſt inter cibaria: quędam enim tēperata ſunt in calore,& hæc pro cōcoctione exhibentur; Quędā ſunt calidiora, quibus vtimur, vt non modo per ea concoctio fiat, ſed diſtributio; vnde medicus primò debet uti temperatis, vbi autem matura eſt reddita materia,tunc debet uti his,in quibus eſt uis diſtribuēdi,ideſt,calidioribus. Et propterea Hippo. cum dicit: *Concocta*. Intelligit maturationem,non autem cōcoctionem;hanc autem maturationem debet pręcedere præparatio,& debet etiam ſequi præparatio, quæ cōſiſtit in attenuatione,deterſione, ac apertione uiarum. Et ex his uideris, an ſine maximo artificio unquam locutus fuerit Hippocrates, &c.

Altimari error.

Calor natiuus in quadam conſiſtit temperie

Cibariorum differentia.

LECTIO LXXV.

Audiuiſtis,q̄ ad hoc,ut aliqua poſſit cum utilitate materia Pharmaco electiuè ducente expurgari, neceſſarium eſt talem materiā excoqui, ſeu maturari; vt duæ ſint celebrandę præparationes,quarum altera locum habeat ante maturationem,ut facilius materia maturetur: reliqua uerò locum habere debeat poſt maturationem, ut materia matura reddita poſſit poſtea Pharmaco educi. Quātum ad primam præparationem,in quo conſiſtat declarauimus, & à quibus etiam agentibus talis maturatio fieri debeat; Vnde reliquū modo erat,ut declararemus,quonam tempore talis præparatio fieri debeat. Quia poſtea uidebimus an materia tenuis ſit præparanda,vtpote an incraſſanda ſit. Quò ad tempus dicimus nos poſſe uti his medicamentis,& in tēpore maturationis,& ante etiam maturationem;nā ita procedentes imitabimur naturam,quæ ante concoctionem,& in concoctione pręparat materiā particulæ. Nam antequam fiat concoctio in ventriculo natura prius præparat cibaria in ore per maſticationem,quæ præparatio,& maſticatio præcedit concoctionem in uentriculo. Nèque pręcedit modo concoctionem præparatio, ſed etiam ſit eo tempore, quo concoctio: vbi nànque in uentriculo recepta ſunt cibaria, uis uentriculi comminuit cibaria craſſiora, vt ex hac maſſa heterogenea aliquas partes, in quas agit,reducere poſſit ad formā chyli; Vnde ſi contingat, ut caro deuoretur,& non fuerit comminuta per maſticationem,comminuitur vi ventriculi; hæc autem non concoctio eſt, ſed præparatio; Nam concoctio procedit incraſſando; cum hæc autem ſit cōminutio, non concoctio erit, ſed præparatio: nam præparatio procedit attenuando; A pari itàque medicus naturam imitari debet præparantem,idque facere poterit cum ſyrupis attenuantibus,abſtergentibus,& calefacientibus:hiſque debet vti,& ante maturationem,& in tempore maturationis. Aduertendum autem, quòd à principio non utimur his ſyrupis abſtergentibus, qui habent uim vehementem calefaciendi,ut quarto de tuend.valet.capite 4.nec his, quæ habent vim inſignem attenuandi, ac detergendi; & rationem reddit Galenus. Quia ſi à principio his inſigniter calefacientibus vti uellemus pręter id,quòd febris augeretur, aliud etiam nocumentum proueniret,quòd materia attenuata,quæ cruda eſt, poterit in partes lōgingiores deuenire,& ſic magnas cauſare obſtructiones; Vnde ſint hi ſyrupi abſtergentes,quibus vtimur ante maturationem,qui non habeant inſignem caliditatem; ſed nunc circa hanc præparationem eſt quæſtio reſoluenda; Núm uerū ſit materiam craſſam eſſe attenuandam, & non è contra tenuem eſſe incraſſandam? Quoniam autem hoc quæſitum maximi eſt momenti. Ideo cum maxima diligentia eſt perſoluendum,paucis tamen, & omnibus nugis poſthabitis.

Præparationis prioris tempus.

Prima cibi præparatio in ore.

Comminutio.

Concoctio procedit incraſſādo

Præparatio atte. nuando.

Not.

Dub. An verū ſit materiā craſſā eſſe attenuandā, tenuem nō incraſſandam.

Dicimus ergo pro reſolutione craſſos eſſe attenuandos; humores autem tenues non eſſe incraſſandos; & fundamentum ex Galeno colligitur ex 3. prognoſt. dicit nànque noſtrum propoſitum eſt humores præparare,ut pręparationis beneficio poſſint facilius educi. Sed ſæpe dicit,dictum eſt,illos humores eſſe promptiores eductioni,qui tenues ſunt; ſi ergo propoſitum eſt pręparare humores, ut facilius poſſint educi: craſſi autem cum difficultate poſſunt educi,tenues facillimè: ergo illi præparandi ſūt; hi uerò minimè.

Sol.

Nā ſi uellemus hos præparare incraſſantibus eos ex obedientibus redderemus inobedientes.

Not.

Aduertendum tamen,quòd interdum materia ſatis feruens eſt,ut biliola;vnde hanc pręparare oportet,quia nimio ſuo feruore reſiſtit; & pro pręparatione utimur refrigerātibus,quę vim habent incraſſandi. Tamen his non utimur, ut uim incraſſandi habent,ſed refrigerandi,ac contemperandi uim materię morbificę.

Vnde ratione contemperationis, nō craſſefactionis his utimur:vt,ſcilicet,minuamus feruorem materiæ.Sic etiā aduertēdum, quòd quoties maturamus materiam peccantem, licet maturatio procedat incraſſando,nos tamē non maturamus,vt craſſefaciamus;nam nos nolumus,ut materia,quę eſt eductioni apta,inepta reddatur eductioni:ſed uolumus facere, ut materia accipiat ornatum quendam, quē poteſt accipere; Vnde quia in ſequeſtratione bonę materię à mala, & in acquiſitione huius ornamenti accidit, ut materia craſſeſcat; ideò diximus materiam craſſam fieri non principaliter, ſed ſecundario; Vnde Auicenna ad hoc reſpiciens fortaſſe dicit,loquens de curat.feb.putridarum in communi:quòd ſi materia craſſa eſt,attenuantibus eſt procedendū.Si tenuis incraſſantibus: nā confundit fortaſſe pręparationē cum maturatione:quia maturatio habet uim incraſſandi,pręparatio attenuandi.Cur autem hęc confundat Auicenna paulo poſt dicam. Conſtat igitur ex his, quòd maſſa craſſa eſt attenuanda, ſed tenuis nō eſt incraſſanda, verum difficultas eſt ob duas Galeni authoritates,& prima ē ex primo de tuē.val.14. ubi

Maturatio habet vim incraſſādi.

Præparatio è contra.

Dub. 1.

Sol.

Digitized by Google

vbi dicit Galenus, quòd quoties fuerit bilis peccans, opus eſt vti victu attenuante: ergo vbi materia fuerit tenuis etiam attenuantibus eſt opus.

Sol.

Reſpondetur & facilè, quòd quàmuis bilis ſuaptè natura ſit tenuis, tamen interdum eſt craſſa; & ideo eam licet attenuare; nam quęlibet materia craſſa attenuanda eſt, vt nos confitemur: Præterea dicendum, quòd ibi Galenus reſpicit quàm maximè ad vias obſtructas, quæ cum attenuantibus exobſtrui debent; & ideo nullius eſt momenti authoritas illa.

Dub. 2.

Sed eſt ſecunda authoritas ſatis difficilis: nam in libro de conſt. art. med. 19. Inquit Galenus, quod ſi humores craſſi fuerint, ſunt attenuandi: ſi tenues incraſſandi. Nec eſt, ut aliquis dicat Galenum confundere præparationem cū maturatione: quia ſeipſum exponit: nam cum dicit humores craſſos attenuabis, &c. Subdit (& vtroſque pariter concoques:) ergo non confundit maturationem cum præparatione; ſed diſtinctas facit. Et credo ego hanc fuiſſe occaſionem; cur etiam Auicē na dixerit tenues humores incraſſabis, craſſos attenuabis.

Sol.

Maturatio humoris peccantis dupliciter.

Sed pro reſolutione aduertendum, quod humoris peccantis maturatio bifariam conſiderari poteſt; vno modo, vt humores ita recedāt a natura vera humorum, ut amplius non poſſint verti in naturalem ſtatum, neque in ſubſtātiam nutribilis. Altero modo vt peccant, ſed vt ita peccant, vt poſſint verti in naturalem ſtatum, ac in ſubſtantiam nutribilis: Si primo modo conſiderentur humores; tunc (cum nō poſſint verti in ſubſtantiam nutriti) neceſſarium eſt, ut maturentur, vt poſtea maturati expelli poſſint; & ideo ſunt maturandi ratione expulſionis: & tales humores ita conſiderati ſi fuerint craſſi, opus eſt, vt attenuentur, non autem è contra. Et ſic intelligendus eſt in præſenti Aphoriſmo Hippocr: Quia hic ſermo eſt de humoribus, qui non poſſunt verti in ſubſtantiam nutriti. Si autem fuerint humores, qui reduci poſſint in naturalem ſtatum, ac in ſubſtantiam nutribilis: ſic ſi tenues fuerint, incraſſentur; quia ſi recedunt à naturali ſtatu per tenuitatem, cui dubium quòd ad ipſum redire non poſſunt, niſi incraſſentur? Ideoque præparatio in incraſſatione conſiſtit. Si autem craſſiores fuerint, quàm par eſt, præparatio conſiſtit in attenuatione; ſed hæc præparatio humorum ea de cauſa fit, vt humores concoquantur, ac cō cocti poſſint redire ad naturalem ſtatum, ac verti in ſubſtantiam nutriti: & hoc dicit Galenus in libro de conſtit. art. medicinalis capite nono: Dicit enim ibi, quòd quoties fuerint humores, quàm maximè à natura recedentes, vt nulla ratione in priſtinum ſtatum reduci poſſint, hos humores eſſe educendos:

Humores, qui in naturalē ſtatū reduci nequeūt eē educendos, & quo auxilio.

Adhibita tamen diſtinctione, an peccatum ſit ex parte qualitatis, an quantitatis: Nam ſi peccatum eſt in quantitate, ſecanda eſt vena: ſi in qualitate, pharmaco vtendum; Poſtea ſubdit, ſi humores a naturali ſtatu recedant: ſi tenues, ſunt incraſſandi: ſi craſſi attenuādi; & ibi loquitur de humore peccante, qui poteſt redire in naturalem ſtatum; ideo concludentes dicamus, quòd cum hì ſit ſermo de humoribus, qui maturari debent: ad hoc, ut concoquantur, ſeu maturentur, opus eſt remouere omnia impedimēta, quæ poſſunt impedire, nè materiæ ad maturationem deuenire poſſint;

Humores purgandi, conſiderādi ſunt cū rōne ſubſtantiæ, tùm qualitatis.

Vnde opus eſt conſiderare humores purgandos tùm ratione ſubſtantiæ, tùm ratione qualitatis: Ratione ſubſtantiæ poſſumus conſiderare formam, & materiam: Quantum ſit ratione formę, tunc forma poteſt eſſe humoris impedimēto, quoties humor habet prauam, & malignam naturam; & tūc ad introducendam formam benignam opus eſt maturatione metaphorica dicta: Pariter ſi cōſideremus materiam, hæc impedimento eſſe poteſt, quoties vel craſſior fuerit, vel viſcidior, quàm conueniat: Nam ex ſententia Galeni tertio prognoſt. vigeſimotertio

Humores q ad expurgādū apti.

potiſſimum illi humorem ſunt ad expurgandum apti, qui tenues ſunt, & ideo ratione attenuationis conuenit præparatio, quæ conſiſtit in attenuatione craſſorum humorum. Materia etiam viſcida eſt impedimento, nè materia tranſeat ad ſuppurationem, & ideo præparatio materiæ viſcidæ eſt facienda: & præparatio conſiſtit tantum in attenuatione, non conſiſtit in craſſefactione, ut poſtea audietis ex Galeno luce clarius. Si vero ratione qualitatis conſideremus materiam, tunc præparatio conſiſtit in alteratione, ſi materia ſit calida in refrigeratione, ſi frigida in calefactione, Vnde optimè faciunt medici etiam Empirici, qui in materia calida refrigerantibus, in frigida, & pituitoſa calefacientibus vtūtur.

Dub.

Sed dicet quis quoties ſit præparatio fieri ne debet a calore potenti, vel à calore temperato, qui debet proportione reſpōdere calore naturali? Si reſpiciamus ad Galenum quinto Aphoriſmorum 70. Dicemus, quòd concoctio fit à calore febrili.

Concoctio à calore feb. quomō.

Redarguitur. Mōtan. Sol.

Quod videns Montanus dicit. Quod calor febrilis inſtar balnei opitulatur calori naturali, ſed hoc falſiſſimum eſt. Nam ſi vultis cognoſcere, an liceat vti pro præparatione calidis tēperatè, an calidis vehemēter, recurratis ad praxim; nā quecum conducat calor febrilis ad præparationem, non conducit, ut calor naturalis balnei, qui conducit calori natiuo. Immo calor externus, & febrilis aduerſatur calori natiuo. Verum calor externus adiuuat ad præparationem, ut naturalis ad maturationem, ut enim maturatio fit a calore naturali temperato, ſic præparatio fit a calore intenſo, & præcipuè vbi materia frigida eſt.

Præparatio a calore intenſo, & qñ præſerti: maturatio a temperato.

Sed aduertendum, quòd ſi fortaſſe acciderit, ut ſit aliqua febris à materia craſſa, ſed calida dependens, ut Cauſus nothus, vos non poteſtis uti calefacientibus, quia materia bilioſa eſt, ſed pro præparatione vtendum eſt attenuatione, & abſterſione, & propterea præparatio non fit a calefacientibus, quæ habent ſubſtantiam tenuem, vnde poteſtis vti medicamentis temperatis, in quibus ſit tenuitas ſubſtātiæ, nam ut ſic præparabitis materiam, & adimetis fomentum febri, &c.

LECTIO LXXVI.

Medicamenta multiplicia.

SVbdit Hippocrates (Medicari.) Quamuis medicamenta ſint multiplicia Præparantia, Lenientia, Corroborantia, atque Purgantia, hic per medicari intelligit medicamentis purgantibus, ac ſolutiuis, ut in commento notauit Galenum. *Et mouere*.

Quid per medicari & mouere, intelligat Hippocr.

Quid per hoc verbum Hippocrates voluerit Galenus explicans ait, quòd debemus intelligere medicamentum, quod habet vim ciendi vrinam, ſudorem, lotium, & quomodolibet aliter mouendi materiam coctam, neque modo hæc, ſed præparandi præparatione poſteriori, ſcilicet attenuandi, detergendi, &c.

Præparatio poſterior: poſt maturationem.

Quæ præparatio debet fieri poſt maturationem, nā ante maturationem periculoſa eſt, nè ſcilicet diſtributio fiat materię crudæ, & ideo cum cocta eſt materia, tunc eam purgare, ac mouere, ideſt præparare opportunum eſt, ideſt non modo per aluum purgare, ſed per lotium, ſudorem, &c. ac præparare, &c. Nam in ſuperioribus Aphoriſmis dicit, quòd licet materiam euacuare per loca conuenientia, & Nunc hoc declarat, quòd licet materiam euacuare concoctam, ſicut per ſeceſſum, lotium &c. *Non cruda*,

Quid p non cruda.

Cruda materia neq. mouēda, neque purganda.

Hic intelligendum eſt, quid per non cruda intelligat Hippoc. quia multæ tollentur difficultates; Nam ſicut concocta materia purganda, & mouenda erat, ſic cruda neque mouenda, neque purganda. Per crudam autem materiam intelligit Hippocrates materiam malam cum bona per miſtam, quæ non eſt conſecuta decentem ornatum, nec decentem formam,

quàm

Digitized by Google

Materia cruda duplex.

quam habere debet. Hæc autem duplex eſt, altera quæ negat actum, & aptitudinem; altera, quæ negat actum tantum, non autem aptitudinem. Quæ vtrũque negat eſt illa materia, quæ non modo in præſentia cruda eſt, ſed neque concoqui poteſt, nec ad maturationem perduci. Altera autem cruda tantum dicitur, quæ poteſt maturari: Hippocrates autem hic non de ea, quæ vtrumque negat intelligit: ſed de ea, quæ negat tantum actum, non aptitudinem: Nam ſi illa concoqui nullo pacto poteſt, ergo non poterit habere locum; cruda autem erunt mouenda, cum matura facta fuerint. Et hinc colligatis, quòd ſi fuerit venenum in corpore, quàmprimum eſt expellendum: neque tollitur veritas Hippocratis, quòd concocta ſint purganda, nõ cruda: modo venenum cruditatem dicit: Nam loquitur de ea materia cruda, quæ maturari poteſt: venenum autem & actum, & potentiam concoctionis excludit; & ideo quàmprimum eſt repellendum, & expellendum.

Venenũ quàmprimũ è corpore expellẽdũ.

In febr. ſumme malignis quã citò ad expurgationẽ veniẽdũ.

Pariter ſi fuerit febris ad extremum malignitatis deueniens, vt omnino materia putrida ſit, atque ad extremam deuenerit putredinem, cum nullo pacto poſſit maturari in hac ſanguis: Ideo quàmprimum eſt veniendum ad expurgationem: & hæc ſunt ſententia Galeni vndecimo meth. octauo, vbi dicit. Quòd ſanguis, qui inficitur putredine, vel ita afficitur, ut nullo modo reſtitui poſſit: vel ita, ut ad benignum ſtatum poſſit reuerti. Quòd ſi primum accidat, opus erit euacuare locum detectione; neque quis dubitet, quò ſanguis poſſit detectione purgari: quia vbi ſanguis ad tã corruptionem deuenerit neceſſarium eſt, vt vergat uel ad naturam bilis, uel ad naturam malencoliæ, ratione partium tenuium, & craſſarum. Et ideo poteſt pharmaco electiue ducente expurgari.

Quæ ſanguis ſit detectione purgatio.

Curatio in feb. putridis qua ratione exequẽda.

Dicit autem Galenus, quòd quamprimum eſt euacuãdus locus; Nam illud efficere debemus, quòd obſeruamus fieri in his, quæ exterius corrumpuntur: nam ita fieri ſolet, quòd cum portio alicuius rei corrumpitur, conſueuit vnuſquiſque partem corruptã amputare, reliquamq; frigidiori aeri admouere, nè corrupta pars alteram inficiat; ſic & in corpore humano humor corruptus, qui nullo modo ad benignũ ſtatum deduci poteſt, quamprimum eſt educẽndus; vnde cum dicit Hippocrates, quòd non licet cruda, neque mouere, neque purgare non intelligit ea, quæ tũ actum, tum aptitudinem excludunt: ſed quæ tantũ actum negant: nam cruda ipſa, (vt dicit Galenus) euacuanda non ſunt, ſed expectandum eſt, vt concoquantur.

Not. Lectiones verborum Hipp. uariæ.

Aduertendum autem quòd alij, aliter legunt hæc verba. Nam quidam ſic legunt: *Concocta medicari, & mouere*. Vt hic ſit punctus. *Non autem cruda*; Vt ſit ſenſus, cruda neque mouenda, neque purganda ſunt. Altera eſt lectio Modernorum, *Concocta medicari*. Vt ſit hic punctus. *Mouere non cruda*; vt ſit ſenſus, opus eſt purgare, quæ ex toto cocta ſunt; ea autem, quæ ſunt non cruda, i. partim cocta, partim cruda ſunt minorãda, vt poſtea habeant, ꝙ quę ex toto cruda ſunt, neque purganda ſunt, neque mouenda, dummodo materia non turgeat; Et dicunt hoc colligi ex Galeno quarto de ratione vict. trigeſimooctauo. Sed hæc ratio nullo modo ſtare poteſt.

Refelluntur Mod.

Et primo cum dicunt ex Galeno colligi hoc, dico, quòd nè verbum ibi apponitur, ex quo colligi poſſit hæc expoſitio. Præterea oſtendo non poſſe ſtare hãc expoſitionem; nam per hos licet minuere materiã partim coctam, partim crudam; quòd ſi eſſet hoc, tunc liceret in augumento dare pharmacum non in principio; quoniam principium ex toto crudam habet materiam, quod falſiſſimum eſt: quoniam non licet in augumento dare pharmacum.

In augumẽto nõ licere pharmacum dare.

Præterea iſti per mouere, minuere intelligunt materiam, quia Galenus ſe ipſum explicat in commento, & dicit: Quòd per mouere intelligit euacuare per lotiũ, ſudorẽ &c. Et attenuare materiã, vt præparata poſtea poſſit facilius expelli. Præterea vultis videre hanc lectionem falſam: quia ſi ita legatis, neceſſarium eſſet Hippocratem ſibimet contradicere in eodem Aphoriſmo; Nam dicit concocta medicari, & mouere. Nam per hos licet mouere materiam partim coctam, partim crudam: ſubdit *Mouere non cruda*, *neque in principijs*. Per iſtos licet materiam non crudã euacuare, & mouere, & tamen hæc non eſt in principijs: ergo non licet materiam crudam mouere: Quare euidentiſſima eſt contradictio: Quare concocta materia eſt euacuanda, & mouenda; materia concocta partim, & partim cruda non eſt, nec mouenda, nec purganda; Et ob id ſubdit Hippoc. *Neque in principijs*. Interpretes hoc pertranſeunt, neque ponderant; & miror ego, cur id faciant. Credo tamen Hippocratem hoc voluiſſe inferre, vt materia cruda, neque vacuetur, neque moueatur, neque etiam in principijs: Nam ſi de quo magis videtur faciendũ, & non fit: ergo, & de quo minus: ſed magis videtur, quòd in principijs debeat moueri materia, & tamen dicit Hippoc. in principijs non eſſe mouendã: ergo nullo tempore materia mouenda eſt; De ſtatu autem ſermo eſſe non debet: quia vbi ſalubris fuerit, materia cocta eſt, & tunc vel naturæ relinquenda, vel à medico mouenda: *Dummodo materia non turgeat*.

In principijs non eſſe mouendum materiã.

Excipitur materia furioſa, & pro intellectione ſciendum quid ſit materia furioſa: quia ex eius cognitione patebit, cur liceat hanc materiam euacuare. Dicta igitur eſt materia furioſa, vt dicit Galen. quarto Aphoriſmorum primo Sumpta appellatione ab animalibus ad coitũ prioratis; nã quẽadmodum hæc animalia hùc, atque illùc mouentur, locoque ſtare nequeunt: ſic & hæc materia hacque, illacque vagatur;

Materia vnde furioſa dicatur.

Materiæ furioſæ definitio & definitionis explicatio.

(Eſt autem nihil aliud materia furioſa, quàm humor errans per corpus, per propulſum factum ab expultrice facultate irritata:) Dicitur primo, quòd ſit humor errans per corpus: nam non poteſt eſſe materia furioſa, niſi mobilis fuerit: Immo non modo mobilis debet eſſe materia; ſed debet agitari per internas partes corporis, vt optimè ſcribit Galenus octauo de cõpoſ. med. ſecũdũ loc. capite tertio. Sed nõ ex ſe hæc materia mouetur, neque propellitur à facultate expultrice; ſed ab ea a materia irritata: quia fuit ſententia Galeni quarto Aphoriſmorum vigeſimoprimo: Materiã bifariã poſſe a facultate expultrice expelli: vno modo vi naturæ, altero modo vi naturæ irritatæ a materia; quoties autem materia eſt furioſa propellitur ab expultrice irritata ab acrimonia materiæ furioſæ: immo tanta eſt malignitas materiæ furioſæ, vt cum in aliqua parte reperiatur materia furioſa, hæc pars non retinet illam materiã: quia nimis irritatur; vt tandem periculum ſit, nè hæreat membro principali;

Materiã dupliciter poſſe expelli à facultate.

Not. aduers. Moder. Gal. immeritò redarguentes.

vnde vnũ obiter eſt obſeruandũ aduerſus quoſdã Modernos, qui ſatis furioſè redarguunt Galenum; Nam dicunt hi erraſſe Galenum: quoniam non datur materia furioſa, ſed pars eſt, quæ furit; vnde animalia dicũtur furioſa non materia, quæ eſt in animalibus; vnde fuit deceptus Galenus; Et ob id adducunt authoritatem Hippocrat. 3. de fract. 6. vbi expreſsè dicit: Partem furere, non materiam.

Dico ego cum Galeno materiam furere; & cum Hippocrate partem etiam id facere.

Materiã, ſic & partem furere.

Materiam quidem ea ratione; quoniam in ea poteſt tanta eſſe vis materiæ, vt quamcunque partem irritet ad expulſionem; Partem autem furere, quæ acutioris eſt ſenſus; vnde in morbis modo materia furioſa dici poteſt, modo pars furens, unde Galenus optimè dicit, vocans materiam furioſam, & Hippocrates

crates

Digitized by Google

crates etiam, diuerſimodè loquens, rectè etiã dixit, partem furentem nuncupans. Sed hoc in loco per furioſam, materiam intelligit: quia ſermo eſt de his medicamentis, quæ non ad partem furentẽ, ſed materiam furioſam diriguntur: ideſt ſermo eſt de his medicamentis, quæ non reſpiciunt locum affectum; ſed materiam purgandam, & ſic quarto Aphoriſ. vt Hippocrat. 3. de fract. partem euacuandam reſpexit, non materiã peccantem; & ideo vocat partem furioſam; Et propterea præcipit, nè illi adiungamus medicamenta alterantia; nã nocebunt magis, quàm iuuabunt: Quare Hipp. verum dicit, & Gal. etiam, & ſuperbè nimis reprehenditur à Modernis; Et ex hoc colligitur materiam furioſam eſſe mobilem incerto motu; quia non ad determinatas partes mouetur; quòdque opus ſit materiam hanc quò ad primas qualitates eſſe calidam, quò ad ſecundas tenuem; quia mobilis, non poteſt ita eſſe craſſa; Præterea Galenus quarto Aphoriſmorũ 1. dicit: Quòd vbi materia furioſa eſt, leui aliquo indiget pharmaco; modo ſi materia craſſa eſt, non ſat eſt leui auxilio, ſed opus eſt vehementi. Neque facit in contrarium id, quod a Modernis adducitur: quia videlicet in febribus peſtilentibus materia furioſa eſt, & tamen eſt craſſa: quia in ea ſunt exuſtiones, & vbi exuſtiones ibi incraſſeſcit materia; Et quòd hoc ſit verum confirmant ex Galeno, & Hippoc. qui primo Epid. ſect. tertia, particula vigeſimaſexta proponunt caſum de Critone, in quo materia furioſa erat craſſa. Sed huic obiectioni facilè eſt reſpondere: quia vbi eſt febris peſtilens in qua ſunt exuſtiones, habet partes craſſiores, & tenuiores: quia caldi eſt attrahere, & partes craſſiores derelinquere; vnde partes craſſiores non faciunt materiam furioſam, ſed tenuiores; & ideo materia furioſa calida eſt, & tenuis: in qua etiam materia furioſa poteſt includi ſanguis; nam & ſanguis etiam furere poteſt; Idque probatur ex Hippocr. in eo caſu de Critone: quia inquit, in eo apparuerunt puſtulæ nigræ à ſanguine dependentes.

Materiã furioſam mobilẽ, calidam, tenuem.

Obiectio Modernorum.

Reſpon. Caldi munus.

Partes craſſiores non facere materiam furioſam. Sed tenuiores.

ſanguinẽ poſſe furere.

Præterea audiatis Authorem in quarto de ratione vict. quadrageſimoſexto. Dicit enim (conſueuerunt hę febres protrahi, & abſceſſus habere, ſi aurium quidem, ac ceruicis infernæ partes frigidæ fuerint. Quòd ſi frigidæ non fuerint, aliàs mutationes habent: modo fluxum ſanguinis è naribus, modo ventris turbationem, &c.) Ergo materia ſanguinea furioſa eſſe poteſt, & raptum habere: Confirmatur ex Galeno in allegato Epidemiorum loco, qui dicit: Quòd Hippocrates non miſit ſanguinem in turgeſcentia materiæ ſanguineæ: quia non acceſſit à principio: nam ſi acceſſiſſet, euacuaſſet per ſanguinem; ſed tamen adhibuit medicamentum purgans; ſed cur expurganda eſt hæc materia turgens? Fundamentum quidem eſt, quia medicus ſemper debet habere oculos ad introductionem ſanitatis; vt autem id efficere poſſit, ſtudere debet, vt omnia quæ adhibentur magis iuuent, quàm noceant: In materia autem furioſa magis iuuatur ęger ex purgatione, quàm retentione. Nam dubium eſt, nè ex retentione in partem aliquam nobilem figatur; Idque facile ex Galeno in commento confirmari poteſt: nam dicit, Quòd facilè fit euacuatio tũ ex parte materiæ, cũ ex parte naturæ expultricis. Ex parte materiæ, quia materia mobilis eſt, tenuis, acris, ac calida; & ideo facilè expurgatur. Ex parte autem naturæ, quia ut opinatur Galenus quarto Aphoriſmorum primo cũ materia ſit furioſa aſſiduo excitat facultatem expultricem; Et ob id facilè eſt tunc temporis expurgare materiam; Et ideo cum materia furioſa eſt facilè attrahitur ab electiuè attrahente pharmaco: vnde rectè Hippocr. dicit: *Dummodo materia non turgeat, vt plurimum autem non turget.* Quoniam, vt adnotauit Galenus in commento rariſſimè contingit, ut materia turgeat, &c.

Materia turgens, ſeu furioſa cur expurganda.

Materiæ furioſæ euacuatio facilis.

Materiã furioſam facilè attrahi à pharmaco.

LECTIO LXXVII.

Circa hæc, quæ dicta ſunt in expoſitione vigeſimiſecundi Aphoriſmi occurrit difficultas, quæ maximè ad praxim conducit de MINORATIONE materiæ, ideſt vtrum in morbo admittente curationem liceat a principio materiam crudam pharmaco electiuè educente minorare. In qua Quæſtione cum non opus ſit in tituli declaratione immorari, duo tantum faciemus.

Difficultas d MINORATIONE materiæ.

Duo præſtanda.

Primo proponemus, quàm veriorẽ exiſtimamus ſententiam.

Secundo tum rationes, cum authoritates, quę in oppoſitum adduci poſſint, perſoluemus. Quò itaque ad primum, ſit pro veritate hæc concluſio in morbo admittẽte curationem, i. ſalubri, quoties materia cruda fuerit, quę tamen furioſa non ſit, hanc nequaquã pharmaco electiuè ducente purgare licet, nec minorare; Et Fundamentum eſt, quia ſi exhibetur medicamentum minorans, ideſt quod habet vim electiuè ducendi, ac expurgandi materiam ex parte tamen, non ex toto, tunc tale pharmacum erit forte, & debile, forte, quia habet vim electiuè educendi, debile, quia in parua copia exhibetur, vbi ergo tale pharmacum exhibebitur uel attrahet ad ſe humorem determinatum, uel non attrahet: Si non attrahet fruſtra cruciabitis ægrotantem; ſi attrahet, tum per attractionem uel ſit euacuatio, uel non; ſi attrahetur humor, & non euacuabitur, fruſtra agitabitis humorem in corpore exiſtentem ſine euacuatione. Si vero pharmacum attrahet, & euacuabit, vel euacuabit totam materiam peccantem, & hoc dici non poteſt, quia non eſſet minorans pharmacum, de quo nunc loquimur, ſed eradicans, ergo euacuabit partem materiæ; Et tunc vel euacuabit partem materiæ craſſam, uel tenuem, non craſſam, quia vbi humor habet duas partes craſſas, & tenues, tenues facilius attrahentur; vnde ſi fiat tantum purgatio humoris tenuis, tunc ſequuntur plurima nocumenta propoſita à Galeno quarto Aphoriſmorum vigeſimoſecundo, & ſecundo Aphoriſmorum nono. Nam materia craſſa, ac cruda agitabitur, neque poterit expurgari, materia autem hæc agitata magnas producet obſtructiones, quæ obſtructiones, ac agitationes facient, vt materia mala magis commiſceatur cum bona. Præterea ſi derelinquatur pars craſſa tantum, & euacuabitur tenuior, tunc maiori cum difficultate natura poterit partem rebellem ſuperare; nam ſi minorantes materiam non alio fundamento id faciūt, niſi quoniam imaginantur partem derelictam poſſe ſuperari, ergo cũ craſſior materia difficilius expurgari poſſit, quàm miſta cum tenui, ob id minuenda materia non eſt.

Prima opinio, & verior.

Materia cruda in morbis non purgãda, nec minoranda, niſi furioſa.

Minorãs med. forte, & debile quo modo.

Minorãtes qua ratione agant.

Eſt præterea præter rationes authoritas, & prima præſentis eſt Aphoriſmi, quę adeo clara eſt, vt ego nõ potuerim non mirari: cur hi uoluerint de hoc proponere litem: nam expreſsè dicit: *Concocta medicari, non cruda, neque in principiis,* (ideſt nullo tempore, *niſi materia turgeat*. Non habuit aliam exceptionem, niſi materiæ turgentis. Sed aduerſarij & hanc; & ſimiles authoritates videntes imaginati ſunt quandam diſtinctionem, cuius virtute huic, & alijs authoritatibus ſimilibus ſatisfacere credunt; nã dicit Conciliator differ. CLXI. Quòd purgatio duplex eſſe poteſt, uel minoratiua, vel eradicatiua: tunc aſſerunt Hippocratem in hoc Aphoriſmo ſermonẽ habere de purgatione eradicatiua, non minoratiua: vt aſſerant crudam materiam non eradicandam, ſed

Reſp. ad uerſariorũ, & eorum opinio.

Purgatio duplex.

Digitized by Google

Refellũtur aduerſarij.

ſed minorandam: Confirmant id ex Galeno ſecundo Aphoriſmorum vigeſimonono. Sed concedimus ipſis diſtinctionem, eamque magis cum Galeno confirmamus primo Aphoriſmorum vigeſimotertio: Licet autem concedatur diſtinctio, non ob id tamen tollitur difficultas: nam ex ſententia Galeni excluditur purgatio tum eradicatiua, tum minoratiua. Nam dicit concocta medicari, & mouere, & per mouere intelligit commotionem materiæ, quocunque auxilio factam, diuretico, ſudorem prouocante, &c. Vnde ſi his vti non licet, neque etiam licebit uti pharmaco, vel eradicante, vel minorante: quia non poteſt pharmacum quodcunque ſit, niſi cum vi attrahere hos humores, & agitare; Et ideo

Hipp. excludere oẽm euacuationem.

Hippocrates non modo eradicatiuam excludit vacuationem, ſed & minoratiuã: Præterea fuit authoritas Hippocr. quarto de ratione victor. 43. quã confirmat Galen. ibi, quòd ſi in principijs vrinæ craſſæ, & nebuloſæ apparuerint, licet purgare: ſi autem tenues fuerint nequaquam: nam ſemper tenuitas cruditatem ſignificat, nebuloſitas autem concoctionẽ; & ideo ex ſententia Hippoc. non licet (niſi cocta materia) purgare. Dicit autem (in principijs vbi vrinæ nebuloſæ,) & per principium intelligit tres primos dies, in quibus poſſunt apparere ſigna concoctionis,

Tenuitas in vrinis, & nebuloſitas q̃d ſignificet.

Per princip. quid intelligit Hippoc.

Amplius quadrageſimoquarto eiuſdem dicit Hipp. quòd à principio licet vti clyſtere, non autem pharmaco; Idque confirmat Galenus in commento: ex quo loco patet, quòd excluditur pharmacum minoratiuum: nam hic excludit pharmacum euacuans aliquid, & dicit Galenus quia impeditur, concoctio: Si ergo impeditur concoctio, ſignum eſt, quòd ſit ſermo de medicamento, quod non ex toto euacuat materiam: quia ſi ex toto euacuat materiam, non habet locum concoctio, quia concoctio eſt, vbi eſt materia; vbi autem ex toto expurgatur, non habet locum concoctio.

In morb. princip. licere vti clyſtere, nõ pharmaco.

In peſtis princip. euacuationes ꝑnicioſæ.

Rurſus Galenus primo Epidemiorum ſect. ſecunda, cõmento trigeſimoſeptimo dicit; quòd eo tẽpore, quo peſtis craſſabatur omnes moriebantur, quoniã à principio fiebant vacuationes, quæ euacuationes cum malæ eſſent, hinc eſt, quòd malè terminabantur febres. Nam cruda exiſtente materia non poterat bona fieri uacuatio. Si ergo à natura facta uacuatio (cruda exiſtente materia) nocet, multo ergo magis nocet ab arte facta uacuatio.

Not.

Purgationem ante materiæ cõcoctionem, quæ mala ſequantur.

Præterea idem Galenus ſecundo Aphoriſmorũ 9. teſtatur expurgationẽ ante concoctionẽ materiæ eſſe malam, quia ſequuntur colliquationes, mali pulſus, inquietudines, & peſſima etiã ſymptomata, ſiue adſit febris, ſiue non adſit, quia vbi materia eſt cruda, bonum eſt permiſtum cum malo: benè tamen eſt maius detrimentum in febre, quam in alijs morbis. Itẽ Galenus quarto Aphoriſmorum vigeſimoſecundo; vbi Hippocrates dicebat: (In morbis quibuſuis incipientibus ſi atra bilis ſupra, infra ve exierit malum;) Dicit quòd eſt malum ſignum ſiue atra bilis, ſiue quilibet alius humor fluat; nam vbi, inquit, materia cruda eſt, impoſſibile eſt aliquid rectè euacuari; vbi notate verbum illud (aliquid;) vt ex hoc cognoſcatis ſermonem non fieri à Galeno, de vacuatione eradicante, ſed minorante potius; quia dicit impoſſibile eſt aliquid, ideſt nè minimum quidem materiæ crudæ ſalubriter euacuari; Et hanc ſententiam etiam habet idẽ Galenus in libello quos, & quando euacuare, &c. Quare non poteſt materia cruda qualitercunque euacuari, niſi turgeat. Poſſem & alias adducere authoritates, ſed hæc nunc dixiſſe ſit ſatis. Sed aduerſarij dicunt eſſe neceſſarium, ut materia aliquãdo in principio, licet non turgeat,) minoretur, non autem ut eradicetur.

Materiæ crudę, nè minimũ quidẽ ſalubriter euacuari.

Aduerſariorũ prima ratio.

Fundamentum eſt, quoniam ſi materia fuerit copioſa, hanc materiã virtus regulare non poteſt, vnde ſuccumbet: Nè igitur ſuccumbat, opus eſt materiam minorare, vt poſtea fortior fiat natura: Quæ ratio eſt nullius momenti: nam dico, quòd quoties cruda eſt materia falſum eſt naturam ſuccumbere: Et oſtendo quòd non ſuccumbat cũ Galeno, & Auicenna, qui à Galeno in hac parte non diſſentit, ut oſtendam: nam exiſtente hac materia conſiderare oportet, an adeo ſit cruda, vt non poſſit ad maturationem perduci, & hic eſt deſperata ſanitas: & propterea deſiſtendum eſt à pharmacis, nec licet vti pharmacis minorantibus: Et hæc fuit ſententia Galeni duodecimo Metho. 3. vbi proponens febrem ſyncopalem humoroſam dicit eſſe aduertendum, an ſit inſignis cruditas, vt ſucci concoqui nequeant: nam ſi ſic, tunc eſt deſperata ſanitas: ſi autem in hac febre ſit materia copioſa, quæ ad maturationem perduci poteſt, non eſt purganda, ſed concoquenda materia, etiam ſi virtus debilis fuerit: ſi ergo virtus debilis non ſuccumbebat materiæ multę, nec licebat dare pharmacum: quid igitur dicendum eſt, cũ materia non eſt tanta, & cũ virtus valida eſt? Sed vt hæc clarius intelligatis, ſciendum, quòd quoties morbus dependet à materia cruda, vel breuis eſt morbus, vel longus: ſi eſt breuis, non eſt vt materia cruda euacuetur: quia non eſt credendum in tam breui tẽpore naturã ſuccũbere: ſi autem morbus fuerit chronicus conſiderandum, an natura ſuccũbat nec nè; quoties ita in praxi progrediemur, vt ſcilicet partem materiæ concoquamus, & eam coctam vacuemus: Poſtea aggrediamur concoctionem alterius materiæ, quæ derelicta eſt, vt deinde coctam euacuemus: & ſic tertio, & quarto per vices ſemper; & rectè expurgabimus; Nam dubio procul natura non ſuccumbet, ſuccumbet vero: ſi vellemus totam materiam concoquere, ac vniuerſam ſimul expurgare; Id autem facilè fieri poteſt: nam materia copioſa heterogeanea eſt, aliqua facilius coquitur, alia non ita facilè concoqui poteſt: Præterea alia eſt in vaſis magnis, alia in vaſis longinquis, quæ non ita facilè concoqui poteſt, & ideo pars vna euacuari poteſt, quæ concocta eſt: aliqua dimitti, ut concoquatur. Quòdque hoc pacto ſit procedendum. In chronicis facilè ex Galeno colligi poteſt, qui primo ad Glauconem 11. dicebat: Et ſi tibi coctionis ſigna apparuerint purgandum ſemel, & ſæpius ſi fuerit neceſſarium: per quæ verba nihil aliud inferre voluit Galen. Quàm quòd vti per vices ſit concoctio: ſic per vices uti debemus pharmaco electiuè ducẽte. & huius ſententiæ fuit etiam Auicenna; Quamuis temerè Auicenniſtæ ferè omnes teneant materiam eſſe minorandam ad mentem eius. Sed hoc nunquam dicit Auicenna: Immo capite de curatione ſi b. putr. in communi inquit: Et non euacues materiam indigeſtam, niſi propter neceſſitatem, ideſt quando materia maligna copioſa extiterit, & ita opus eſt exponere Auicennam, ut Galenus expoſuit Hippocra. quia dicit: Concocta medicari dũmodo materia non turgeat: ad quod reſpiciens Auicenna ita dicit: Neque obſtare debet dictum Auicennæ in tract. de putr. feb. capite de cur. quotid. Qñ dicit: Ego verò non diligo expectationem digeſtionis, vt per hoc voluerit vtendũ eſſe pharmaco ante concoctionẽ; neque id, quod etiam dixit idem Auicenna: Quòd ſi materia multa eſt, nos debemus præparare materiam, & aperire meatus, ut poſt hoc totam materiam poſſimus purgare, ante ſcilicet omnimodam maturationem; ſed (quod ipſi credunt) non dicit eſſe minorandam materiam, ſed ita eſt intelligendus Auicenna: Quòd quoties eſt quotidiana febris, ideſt chronicus morbus, non eſt expectanda integra digeſtio, id eſt ut uniuerſa materia uacuetur, ſed cum Galeno de art. cur. ad Glauconem capite de curatione quartanæ non ſemel, ſed ſępe purgare liceat, neque eſt expectan-

Reſp. ad primã rationem.

In morb. chronicis euacuõ ꝑ vices.

Auicenniſtarũ error.

Obiectio pro Auicenniſtis.

Reſp. ad obiectionem.

da

Digitized by Google

da integra digeſtio, & vniuerſalis maturatio: ſed per vices materiam concoquere, & expurgare debemus, &c.

LECTIO LXXVIII.

CIrca difficultatem minorantium medicamentorum audiuiſtis veritatem, & eam confirmatam tùm ratione, tùm authoritatibus. Sed ex altera parte ſunt rationes, & authoritates, ex quibus aliquantiſper veritas infirma reddi poteſt, & primã rationem audiuiſtis. Secunda autem ratio talis eſt: ſi licet, immo eſt neceſſarium, purgare materiam furioſam: quia periculum imminet nè in partem aliquam principalem deueniat: multo magis vti oporret pharmaco purgante, vbi materia habet actu raptum ad partem principalem: vt in paraphrenitide, in qua materia habet actu raptum ad cerebrum, & ita de reliquis materiebus, quæ habent raptum ad partem principalem. Nos autem dicimus, quòd vbi materia furioſa eſt, licet dare pharmacum: ergo etiam vbi habet raptum in actu ad partem præcipuam: Negatur conſequentia. Quia vbi eſt materia furioſa, vt optimè ſcribit Galen. quarto Aphoriſmorum 1. egemus tunc temporis aliquo leniente auxilio, ſ.manũ præbente. Cum enim materia turgens tenuis ſit, mobiliſque, vt hùc, atque illùc moueatur: Præcipueque cum non reperiatur in corpore particula aliqua, quæ attrahat materiam furioſam, facilè purgari poterit. Vbi autem materia habet raptum ad partem principalem habemus partem, quæ vel ratione doloris, vel ratione caliditatis attrahit materiam illam; unde materia iſta non eſt ita obediens vacuationi, vt furioſa. Quia ſi detur pharmacum: ex altera parte attrahet pars illa dolore, uel calore affecta, ex altera medicamentum purgans; ideoque maxima erit pugna; Et ob id maxima eſt differentia inter materiam furioſam, quæ nondum inclinationem habet in partem præcipuam, & inter materiam, quæ actu habet raptum. Sed quid eſt agendum? num eſt permittendum, ut figatur materia in partem principalem? Nequaquam, ſed ſi opportunum fuerit, poteſtis vti ſectione uenæ: ſin minus, lenientibus, manna, caſſia, &c. atque etiam his, quæ diuertere poſſunt, ut frictionibus, clyſteribus, glandib. &c. non autẽ medicamentis minorantibus, ac electiuè ducentibus: Quia magis poterit pars attrahens, quàm vis medicamenti. Tertia eſt ratio aduerſariorum: in febribus peſtilentibus, quàmprimum fit euacuatio: ergo licet dare pharmacum cruda adhuc exiſtente materia; Nam in febribus peſtilentibus licet materia maligna ſit, non tamen eſt furioſa: nam materia non dicitur furioſa, niſi hùc, atque illùc feratur, ſed hæc quàmprimum eſt euacuanda, ut confirmari poteſt ex Galeno quinto Method. duodecimo, & primo de differ. feb. capite quarto: ubi habet Galenus, quòd correpti febre peſtilenti euadebant quoties excernebatur materia per uomitum, & ſeceſſum à principio: ergo a principio fiebat uacuatio ſalubris. Quare poteſt medicus à principio uacuare, etiam ſi materia cruda ſit. Dicit Modernus accipiens a Triuerio, quòd quoties materia uenenoſa eſt in corpore, debemus inſiſtere in antidotis, nec licet dare medicamenta purgantia. Quæ reſolutio eſt falſa: nam euidenter aduerſatur Galeno 11. Method. quinto. ubi habet, quòd quoties eſt materia maligna, ut non poſſit ad benignum reduci, ſtatim purganda eſt; & per omnes (inquit) vias, & declarat, ut per lotium, ſudores, deiectiones, &c. vnde in libro de conſtit. art. med. 19. dicit: Quòd quoties materia uenenoſa eſt in corpore, opus eſt cum alterantibus, & uacuantibus procedere; Et propterea alio modo argumento ſatisfaciamus, nimitum dicentes, quòd quoties materia eſt venenoſa, quàmprimũ eſt purganda, ut partes non infectæ non inficiantur. Nec argumentũ aliquid facit, nã quamuis vacuetur materia venenoſa cruda. Illa tñ eſt materia cruda, de qua non loquitur Hipp. in Aphor. quia Hipp. de illa materia cruda loquitur, quæ actũ tantũ excludit, non aptitudinẽ, at hæc materia cruda tũ actũ, tum aptitudinem excludit. Præter has rationes ſunt pro his authoritates, & quamuis innumeræ ab eis adducantur; nos tamen aliquas proponemus, & difficiliores, ex quarũ ſolutione reliquæ facilè diſſolui poterint. Prima authoritas eſt ſecundo Aphoriſmorum vigeſimonono, dicit Hippocrates (inchoãtibus morbis, ſiquid uidetur mouendum moue) Galenus in commento ait, quòd in principijs morbi utendum eſt validis auxilijs, ac ſectione venæ, & purgatione, ſed ſectione venæ ſępius, nonnunquã verò purgatione. Quare in principio pharmaco minorante eſt vtendũ. Ad hòc duplex poteſt eſſe reſpondendi modus. Alter, Galenum ſermonem habere, vbi dicit (nonnũnquam vero purgationem,) de materia furioſa, quia dicit nonnunquam, non enim ſemper illabitur materia furioſa. Nec ualet inſtantia, quòd ibi Galenus nõ loquatur de materia furioſa, cum dicat quã primum eſt euacuandum, ut melius agat natura ſupra reſiduum. Modo materia furioſa concoqui non poteſt, nec habet reſiduum, quia quamprimum tota eſt euacuanda, propterea ibi Galenus de materia furioſa non loquitur. Dicimus nos, quòd quoties eſt morbus, à materia furioſa dependens, exhibendum eſt pharmacũ, ut uacuetur materia furioſa. vbi autẽ eſt euacuata materia illa, quoniam non eſt dicendũ morbum tantum dependere a materia furioſa; ſed partim a materia furioſa, partim ab ea, quæ in corpore fixa eſt, ob id quoties eſt exhibitum pharmacum, & hæc materia furioſa exploſa eſt; ceſſat mobilitas, & furioſitas materiæ. Quia cum in maiori quãto ſit maior virtus, & in minori minor; hinc eſt, quòd materia illa, quæ remanet minore habeat malignitatẽ, & furioſa non ſit, & ideo debet concoqui, ut poſtea natura fortior ſit ad purgationem. Secundus eſt modus reſpondendi, ut admittamus Galenum ibi non loqui de materia furioſa, ſed aduertendũ, quòd interdũ accidit, quòd in principijs morborum materia in corpore exiſtens reperiatur tum cruda, tum cocta, ad quam reſpiciens Hippocrates quarto de ratione victus quadrageſimotertio, dicit. Aliquando in principijs morbus apparere vrinas craſſas, ac nebuloſas, ita ut in corpore reperiatur materia cocta, & cruda, & nos non dicimus morbũ a materia cocta dependere, quia hoc falſiſſimum eſt; quoniam materia cocta non facit morbum, ſed ſola cruda materia. Vnde non credatis, quòd quoties eſt morbus in corpore, quòd fiat ab omni humore in corpore exiſtente; ſed fit ab hoc, & non ab illo; Et ob id obſeruabitis aliquando in principijs morborũ ſigna concoctionis, ut in prima die, in ſecunda autem, & tertia non videbitis hæc ſigna concoctionis, non quoniam morbus a materia cruda non fiat; ſed quia in corpore, quando inuadit morbus, eſt materia cocta, ideo in lotio apparent ſigna concoctionis. Hæc autem materia ſi ita cocta eſt, vt tamen verti non poſſit in ſubſtantiam nutriti; purganda eſt; nam ſi relinquatur in corpore non poterit conſeruari, ſed erit cauſa putredinis, vel putreſcet ipſa, & ſic augebit morbũ, Et ob id in principio, vt dixi, apparent concoctionis ſigna, quæ poſtea deliteſcũt. Quod cum obſeruabitis curetis, vt hæc materia euacuetur, quia non permiſcebitur cum cruda, & ſic non augebit morbum. vnde dicit Hippoc. (inchoantibus morbis, ſi quid videtur mouendum moue,) ideſt ſi materia furioſa extiterit, vel

Aduerſariorũ 2. ratio.

Reſpon. Vbi materia furioſa, ibi licere pharmacũ dare, vbi autẽ hẽt raptũ ad partẽ pcipuã, non: niſi turgeat.

Quib. vtendum materia habente raptũ ad partẽ principalem.

Tertia ratio.

In feb. peſtilentib. materia licet maligna, nõ tñ furioſa.

Moderni reſpõ. reprobatur.

Materia maligna q̃ ad benignum reduci nequit, ſtatim eſt purganda.

Reſp. &c.

Soluũtur authoritates pro aduerſarijs adductæ.

In maiori quanto maior uirtus, in minori minor.

In principijs morborũ materiã interdũ reperiri tum crudam, tum coctam.

Materiã coctã nõ facere morbũ.

In principijs morborum quandoque i prima die ſigna concoctionis in 2. & 3. deliteſcere.

vel ſi materia aliqua concocta fuerit, ipſam euacuabis. Secunda authoritas eſt Hippoc. de ratione vict. vndecimo. Si dolores, inquit, ſedare volueris, dabis helleborum, &c. Neque dici poteſt eum loqui de materia furioſa, quia dicit. Si partes infernas dolor infeſtat: ergo non loquitur de materia furioſa, & tamen à principio exhibet pharmacum. Multi multa dicunt, ego non proponam reſolutionem Triuerij: quam ſequũtur nonnulli; nam dicit, quòd Hippocrates vtitur pharmaco non ratione euacuationis, ſed ratione reuulſionis; vt propterea Hippocrates in hoc vigeſimoſecundo Aphoriſmo loquatur de euacuatione, non autem de reuulſione; ſed reſolutio hæc nullius eſt momenti; Nam vbi exhibetur pharmacum, ſiue ſit ſimplex euacuatio, ſiue per locum oppoſitum, ſi ſupponamus hanc materiam crudam, ſupponimus nihil aliud, quàm bonam materiam miſtam cum mala; Et ideo pharmacum nullo pacto exhibendum eſt: quia fient mali pulſus, inquietudines, ſyncopes, & alia pernitioſa ſymptomata, cum materia non obediat vacuationi, ut materia furioſa, quæ ob id facilè purgari poteſt, & debet; vnde cum hæc materia non facilè vacuetur non debet dicere Triuerius, quòd ratione reuulſionis eſt exhibendum pharmacum, quòd ui attrahat humorem. Præterea hæc ſolutio euidenter deſtruit ſententiam Hippocratis; Nam dicit dolore aſcendente ſecanda eſt vena, deſcendente exhibendum eſt pharmacum. Sed quæ reuulſio eſt iſta? debebat dare pharmacũ aſcendente dolore, ut fieret recta reuulſio. Præterea dolore aſcendente, dicendum eſt materiam eſſe tenuiorem, quàm dolore deſcendente, in quo eſt materia craſſa, & grauis, & tamen materia deſcendente dat pharmacum, nõ ergo id fit gratia reuulſionis. Quare reſolutio hæc non poteſt conſiſtere. Quid ergo dicendum? Dicerem ego non loqui de materia furioſa ibi Hippocratem; ſed ideo tunc exhibetur pharmacum electiuè educens; quia in inflammatione poſſibile eſt, vt à principio concocta ſit materia. Nec videatur hoc paradoxum, nam illud ſemper veriſſimum eſt, morbum à materia cruda dependere. Sed aduertẽdum, quòd materia, quæ eſt in corpore ratione cuius debet fieri inflãmatio, poteſt bifariam conſiderari, uno modo, quatenus eſt de fluxu ad locum inflammatum, & ut ſic eſt cruda, & eſt principium inflammationis, & debet deduci ad ſuppurationem; Secundo loco conſiderari poteſt materia prout non eſt fluxa, ſed exiſtit in venis, & corpore; Nam ſit corpus aliquod ſanum, in quo nõ ſit aliqua cruditas, & fiat in aliqua eius parte contuſio, ſine aliquo dubio fiet inflammatio, inflammatio autem fit ex materia cruda. Quæro vnde eſt hæc materia cruda, certum eſt, quòd illa materia dum eſt in fluxu eſt concocta, & ſic poteſt fieri morbus a materia concocta; vnde tali exiſtente materia, quoties fiat aliqua inflammatio, & exhibetur pharmacum a principio, tunc non expurgatur materia cruda, ſed cocta: quia poteſt eſſe materia cocta in toto, quæ ad partem poſtea deueniens incrudeſcat.

Secunda authoritas. — *Reijcitur reſolutio Triuerij.* — *Sol. propria.* — *In inflãmatione poſſibile eſt à p incipio materiam eſſe concoctam.* — *Materia in flãmationẽ potens efficere dupliciter.* — *Morbus a materia concocta quomodo.*

Dub. Sed dicet quis cur Galenus, eo in loco aduerſatur Hippocrati? Nam cum dicit Hippocrates dolore deſcendente vtendum eſt pharmaco: Galenus dicit, Melius eſſe, ut vtamur ſectione venæ. Non eſt dicendum, (ut nonnulli) Galenũ cõtradicere illi authori.

Sol. Sed quòd cũ Hipp dicat (dolore deſcendente vtendũ pharmaco,) Gal. monet, ut optimus interpres, ꝙ aduertendũ eſt, cum dolor deſcendit, an adſit febris ingens, nec nè. Nã ſi ingẽs adeſt febris, pharmacũ exhibendũ non eſt. Quoniã dicit Gal. poſſibile eſt, vt pharmaco, vel non fiat vacuatio, vel fiat in maiori, quàm opus ſit copia cum maximo ægri detrimento. Si autem aperiemus venam, verum eſt, quòd non tantum ex ea iuuamenti habebitur, quantum ex pharmaco; tamen nec periculoſa erit ſectio venæ, vt pharmacũ. Quid autem voluerit Galenus per hæc eſt valde difficile videre; ſed meo iudicio dicendũ, quòd cũ ſermo eſſet de pleuritide, quæ depẽdet à ſanguine in Quãto, & quali peccãte, ibi ſermo ſit de ea pleuritide, in qua procedit Hipp. cũ fomentis cura tentatiua: quia ibi non ſit inflammatio à plethora exquiſita: quia quoties ſit pleuritis à maxima copia ſanguinis, quis non noſcit hanc inflammationem per fomenta ſedari nõ poſſe? ſed bene clarum non eſt, ſi ſit pleuritis a plethora notha dependens, ideſt a materia in quanto, & quali peccante, vtrum poſſit per fomenta ſedari; loquitur ergo Hippoc. de pleuritide a plethora notha; & ideo procedit cura tentatiua per fomenta: quia nõ licet vacuare materiam, niſi dolor mitigetur; dolor autem mitigari non niſi per fomenta poteſt; vbi autem dolorem mitigare non poterimus cum fomentis: tunc dolore aſcendente ſecanda eſt vena: deſcendente vtendum eſt pharmaco, non per locos remotos: quia ſi per locos remotos hanc faceremus euacuationem; tunc poſſibile eſſet, vt magis poſſet locus effectus attrahendo, quàm vis medicamenti, quo vtimur in parte longinqua; & ob id obſeruandũ eſt in praxi, quòd quoties E. C. fuerit dolor inſignis in hepate non debemus euacuare per loca diſtantia, ſed vicina diuertendo tantum.

Pleuritidẽ à max. ſãguinis copia fomentis ſedari non poſſe. — *Not. In max. hepatis dolore p loca vicina euacuãdum.*

Et propterea ad hæc reſpiciens Galen. dixit dolore deſcendente cum Hippoc. pharmaco eſt vtendũ: quia ſimul, & ſemel fit euacuatio, & doloris ſedatio, & ideo maximum iuuamentum ægro ſuccedit. Sed ſi aperiatur vena cubiti, hæc vacuatio eſt per magis remota loca; & ideo dicit, quòd nos non conſequemur tantum iuuamentum ex ſectione venæ. Quòd autem Galenus, & Hippocrates de hac vacuatione loquantur, cuius beneficio non modo deriuatio, ſed euacuatio fieri poſſit, clarum eſt: quia præcipiunt, vt vacuatio fiat vſque ad mutationem ſanguinis.

Et propterea concludentes dicamus, quòd quoties in corpore adeſt inflammatio coniectandum eſt, an in corpore ſit materia furioſa. Et ſtatim pharmaco eſt educenda: an non adſit, & ſecanda eſt vena. Quòd ſi fuerit inflammatio à ſanguine dependens, vel hic in quanto materia peccabit, & tunc ſtatim erit ſecanda vena: vel in quanto, & quali ſimul, & tunc poterimus, & euacuatione per pharmacũ uti, & per ſectionem venæ: quia dependet a plethora notha, & à cacochymia notha. unde ſi fuerit talis inflammatio in parte ſuperiori ſecanda eſt uena, & & dandum eſt pharmacum; Nam ſimul, & uacuabimus, & dolorem mitigabimus. Si autem dolor deſcendat; uel adeſt febris ingens, uel non adeſt: ſi adeſt, non eſt cum Hippocrate helleborum dandum, nec medicamenta ex colocynthide, &c. Quoniam Galenus conſiderauit hanc inflammationem non a bile, ſed à ſanguine bilioſo, uel melancholico, uel pituitoſo dependere; Ideo, & ipſe ſecari uenam iubet; Nam ſi conſideraſſet à bile, uel pituita eam dependere, non ſecaſſet uenam, ſed pharmacum exhibuiſſet. Si autem ingens non adeſt febris, medicamentum purgans dandum eſt tutò tùm ſecundum Gale. cùm ſecundum Hippocratem, &c.

In inflammatione quã ſecanda vena, & vtẽdũ pharmaco.

LECTIO LXXIX.

SVpereſt, ut pro exacta cognitione materiæ propoſitæ de minoratione materiæ aliquas difficultates explicemus; Nam altera eſt authoritas 4. de ratione uict. 64. ubi habet author ille, qui eo in loco probatur à Galeno, quòd licet circa diem quintum ſcammonio corpus mediocriter purgare, ubi uenter

Tertia authoritas.

Digitized by Google

uenter murmurauerit: ergo ibi utitur ſcammonio medicamento electiuè trahente ante concoctionẽ; Nam dicebat Galenus ſermonem eſſe de his morbis, in quibus materia non poteſt eſſe concocta ante diem quintum;

Sol.

Reſpondendum ibi Hippoc. ſermonem habere de materia furioſa: nam ibi habet ſermonem de purgatione eorum corporum, de quibus in ſexageſimatertia particula eſt locutus, in quibus proponuntur ægritudines ita ſe habentes, ꝙ modo erant tumores circa pedes, & crura; modo circa genua; modo circa fauces deliteſcebant, & interdum ſuffocabant ægrum: ergo loquitur de materia, quæ modo in unam, modo in alteram partem ſerpebat, ideſt de materia furioſa; & ideo rectè poterat præcipere, ut ante quintam diem fieret purgatio; ſed difficultas in hoc conſiſtit: quia dicit ſcammonio utendum ſi uenter murmurauerit; nam ſi non murmurauerit (inquit) à medicamentis abſtineto; Vnde uidetur, quòd non ſit ſermo de materia furioſa; Et ſic quòd ſint concedenda minorantia, Nam ſi ſermo ſit de materia furioſa, ſequitur, quòd ad materiam furioſam requiritur illa conditio, ut ſit murmurium in uentre: & tanta fuit hæc difficultas, ut quidam dixerint Hippocratem ibi loqui de materia furioſa impropriè accepta; ſed ſi hæc materia ad hãc modo, nunc ad illam partem uergit; ergo exquiſitiſſimè furioſa eſt, & non impropriè; Vnde ego hunc in modum eſſe intelligendam illam authoritatem opinor, ut ſit ſermo de materia furioſa in illis morbis, de quibus in ſexageſimatertia particula, ubi proponit materiam furioſam ſanguineam, & bilioſam. Quòd enim ſanguineam proponat materiam patet, dicit.n. (interdum ſanguis è narib. fluit:) Ecce materiam ſanguineã: Materiam autem bilioſam tãgit dicens, (Et apparent deiectiones bilioſæ) cũ hanc ergo propoſuiſſet materiã furioſam, ſubiungit in particula 64. ꝙ quoties materia furens bilioſa eſt, ſcammonio purgabitur, cũ verò ſanguinea à medicamentis abſtinendum, & ſecanda vena. Quòdque hoc voluerit Hipp. clarum eſt: quia dicit: (ante quintũ ſi uenter murmurauerit, & deiectiones bilioſæ fuerint purgandũ:) vnde per hæc nihil aliud intelligere Hippoc. voluit, quàm materiam furentem bilioſam: Et idem eſt, ac ſi per verba hæc dixiſſet: In morbis pendentibus à materia bilioſa furente ante quintum diem ſcammonio vtendum; vndè non eſt contra nos authoritas, nec eſt ponenda diſtinctio de materia furioſa.

4. authoritas. Tempus purgãdi.

Alia eſt authoritas Gal. in li. Quos, & Quãdo, &c. vbi dicit tempus purgandi oſtendere humores peccantes: nam ſi humores fuerint craſſi, & viſcidi, ut pituita, & atra bilis concoctio eſt expectanda: ſi tenues, & ſeroſi inter initia erunt vacuandi: tenues autem humores non eſt dubium eſſe crudos. Dicunt nonnulli ſic eſſe intelligendam authoritatem, ut per tenues, & aquoſos humores intelligeremus ichores ſeroſos, qui non ſunt concoquendi, ſed quàmprimũ vacuandi, cum ergo non ſit ſermo de humorib. proptereà licet hos a principio euacuare.

Improbatur ſolutio nonnullorũ.

Sed hæc expoſitio ſtare non poteſt, & duplex eſt error. Primus Galenum hìc per humores tenues & ſeroſos intelligere ichores; Nam intelligit humores bilioſos:

Humores craſſos, & tenaces nõ licere euacuare, niſi prius cõcoquãtur è contra tenues.

Reliquus error eſt; nam ſuppoſito Galen. intelligere ichores, tamen falſum eſt dicere ichores non expectare concoctionem. Primum errorem oſtẽdo, nam dicit Gal. non licet euacuare humores craſſos & tenaces, vt melãcoliam, & pituitam; ſed licet humores tenues: Si ergo in prima parte de humoribus: ergo & in ſecunda: ergo per humores tenues bilem intelligit; Nec valet fuga, ꝙ debemus intelligere ichores, non humores: quia dicit tenues, & ſeroſos; & ob id cum dicat ſeroſos excluditur bilis; nam à pari dicerem ego, Galenus habet humores craſſos, & tenaces eſſe concoquendos, ergo humores, qui craſſi tantum ſunt, non tenaces, non ſunt concoquendi; quia vtrumque dicit Galen. tamen hoc non valet; quia humores craſſi, licet non ſint tenaces, concoquendi ſunt. Secundus error eſt; nam admiſſo, quòd loquatur de ichoribus, falſum eſt, quòd ichores nõ admittant concoctionem.

Ichores quãq; crudos, quãque concoctos eſſe.

Dicebat enim Galenus 2. de ratione vict. 44. Ichores interdum eſſe crudos, interdum coctos, ergo ſi crudi ſunt, ſunt concoquendi, non ut nutriant, ſed ut expurgentur, ob id dixerunt aliqui ibi Galenum loqui de materia furioſa, ſed hæc nimis uoluntaria reſponſio eſt: quia de craſſitie, & ſubtilitate materiæ loquitur Galenus, non de materia furioſa, vel non furioſa.

Libellũ Quos, Quando purg. nõ eſſe Gal. Reſpon. propria.

Alij dixere librũ illum non eſſe Galeni in quorum numero ego ſum: quia ferè plurima in eo libro repetiuntur, quæ alibi ſunt propoſita, licet tamen Gale. non ſit, eſt cuiuſdã eruditi viri; Et ob id pro reſponſione dicerem talem ſenſum poſſe tribui huic ſententiæ, ut ille author nõ reſpexerit ad veram concoctionem; ſed ad præparationem potius; Nam ſępius Galen. per concoctionem, præparationem intelligit, vt quinto Aphoriſmorum 70 vbi dicebat, ꝙ calor febrilis concoquit pituitam, quod falſum eſt: quia concoctio fit à calore naturali, non febrili.

Per cõcoctionem Galen. ſępius præparationẽ intelligere.

Et ideo per concoctionem intelligit præparationem, vt talis ſit ſenſus. Si craſſi & tenaces ſint humores, iſti debent præparari: quia præparatio conſiſtit in attenuatione craſſitiei, & deterſione viſciditatis. Si autem tenues fuerint humores non habent opus præparatione: quia iam præparati ſunt. Et licet quamprimum huiuſmodi humores expurgare, ideſt quamprimum cocti ſunt, ideſt inter initia, & per principium non intelligit principium, vt à reliquis partibus morbi diſtinguitur; ſed tres primos dies, in quibus ſi humores ſeroſi, & bilioſi fuerint non egemus præparatione ratione ipſorum, ſed ratione viarum. Cum autem craſſi fuerint humores egemus præparatione tum ratione humorũ, tum viarum. Quare non aduerſatur Hippocratis hæc authoritas.

5. authoritas.

Eſt alia authoritas Galeni primo de compoſitione medicam. ſecundum loca capite 2. & alibi, nam dicit quòd cum ſibi eſſet adductus adoleſcens quidam Alopecia detentus, curauit ipſum in prima ſtatim inuiſione exhibito medicamẽto ex eo locynthide nulla alia facta concoctione, & fuit tanti valoris hæc purgatio, ut ſanatus fuerit adoleſcens ſine aliqua appoſitione medicamentorũ localium,

Sol.

pro intellectione harum, & ſimilium authoritatum dicendum, ꝙ materia, quæ in corpore eſt, bifariã poteſt conſiderari, vno modo, vt eſt in toto cõcocta, & in parte cruda, reliquo vero modo, vt eſt in parte cõcocta, & in toto cruda.

Materia in corpore exiſtẽs dupliciter.

Materiam in toto crudam, ac in parte coctam proponit 1. Epid. ſect. 2. com. 84. Gal. vbi cum Hippocr. propoſuiſſet eos infirmos, in quibus apparuerunt parotides, quæ ad ſuppurationẽ deuenere, qui mortui ſunt, Galenus vult reddere rationem huius, quod præter rationem videtur, quia cum ſigna concoctionis apparent, incolumes ægri ſunt; quia concoctio ſalubritatem, & ſecuritatem indicat.

Concoctio quid indicet.

Et ideo dicit Gal. ob eos morbos (quia materia actu cauſans parotides concocta erat, materia verò in toto corpore exiſtens cruda) aliqui mortui fuere, vt vidimus iam aliquos in declinatione variolarum mortuos, quia materia cruda erat in toto corpore. ſed videtur, quòd hoc eſſe non poſſit, ut materia in toto ſit cruda, ac concocta in parte. Quia in vaſis magnis magis viget calor, quàm in alijs partibus, vnde magis oppoſitum deberet fieri.

In vaſis magnis calorem magis vigere.

Sed dicendum, quòd hoc fieri poteſt. Nam materia in toto exiſtens poteſt differre ab ea, quæ in

parte eſt duplici differentia: Nam poteſt eſſe materia in toto copioſiſſima, in parte modica. Secunda differentia eſt: nam vbi materia expellitur à toto ad partem credendum eſt expelli illam materiam, quæ magis concocta eſt: & ideo in venis magnis poteſt eſſe materia cruda, quæ permiſta ſit cum bona; & hinc eſt, quòd cum in parte ſit cocta materia, in toto ſit cruda, facilius ſuperabitur materia pauca, & ſemi cocta, quàm multa, & cruda: Altero modo poteſt eſſe materia in toto cocta, & in parte cruda: qualis erat materia, de qua Galenus loquitur quarto method. quarto; ſed videtur eſſe impoſſibile hoc: nam ſi materia eſt cocta in toto, cur vis, ut non ſit cocta in parte?

Materiã eſſe poſſe in parte crudã, in toto concoctã, & è contra.

Dicẽdum hoc eſſe poſſibile, atque id duplicem ob cauſam fieri poſſe: alteram quia quoties materia tranſmittitur a toto ad partem: poſſibile eſt partem eſſe imbecillem. Secundo poſſibile eſt, ut in partem illam alliciatur materia multò copioſior, quàm con ueniat illi particulæ: ob id cruditas fiet in illa parte, licet in toto ſit concoctio; Vnde quando videtis, quòd ad aliquod membrum peruenit maior copia alimenti, quàm debet: vel quòd pars illa ſit imbecil la, ſtatim dicatis, quòd alimentum illud incrudeſcit. A pari dicendum de materia, quæ eſt in parte cruda, in toto cocta: quòd idem ſit, uel ob imbecillitatem, vel ob nimiam copiam.

Et ob id primo de compoſitione medicamentorũ ſecundum loca loquens Galenus de adoleſcente illo boni habitus: in quo calor vigebat, dixit cum praua aliqua non potuiſſent regulari à calore natiuo tranſ miſſa fuerunt ad caput, quod eſt pars imbecilla, & excitata fuit Alopecia. Et hinc eſt, quod vſus pharmaco eſt Galenus: quia materia in toto concocta erat; Vnde cum materia fuerit expurgata, inſtituta optima victus ratione, potuit reliquum, quòd in capite erat natura expurgare: quia per caput ſolet ſatis bona materię copia expurgari. Vltima verò eſt au thoritas ex tertio Epidemiorum, ſectione 3. commẽto ſeptuageſimo ſexto: vbi dicit, quòd in vehementi bus doloribus, vbi non poſſunt dolores ſedari, debemus nos quamprimũ uti pharmaco electiuè ducente. Quam authoritatẽ cum vidiſſet Donatus Antonius Altimatus dicit, quòd licet ob dolores à principio vti pharmaco electiuè ducente, quod confirmatur per Galenum primo Aphoriſmorum vigeſimotertio, vbi dicit in maximis doloribus nullum præſtantius remedium, quàm euacuare vſque ad lypothymiam, adhibita diſtinctione, num id ſectione venæ, an pharmaco ſit faciendum. Sed dicerem ego nulla ex parte dilacerans ſententiam Hippocratis, ꝙ nequaquam licet deuenire ad medicamẽtum electiuè trahens, niſi materia concocta ſit, dummodo non turgeat; Vnde pro authoritate propoſita ſciendũ, ꝙ quoties eſt dolor in corpore uehemens, vt nõ poſſit fomentis ſedari, tunc opus eſt conſiderare, an materia cauſans dolorem ſit ſanguinea, uel a natura ſanguinis recedens. Si materia eſt ſanguinea apertũ eſt iter operandi, ſi autem fuerit recedens à natura ſanguinis, conſiderandum eſt, an cocta ſit, vel cruda: Si cocta, eſt purgandũ, ſi autem cruda conſiderandum, an hæc materia cruda reperiatur in primis vijs, & inteſtinis, & ventriculo: an potius in uenis magnis, & remotis. Si eſt in primis vijs quamprimum eſt vacuanda hæc materia, ſed lenientibus medicamentis, non ſoluentibus, nec electiuè ducentibus; quia materia iam eſt attracta, & ſufficiunt lenientia pro euacuatione. Sed ſi fuerit materia in locis lõginquis dico, quòd neque utendum pharmaco electiuè ducente, quia non habetis naturam adiuuantẽ; ſed contra potius operantem, quia in parte dolore affecta ſit attractio, quæ eſt contraria pharmaco attrahenti. Authoritas autem Galeni ſano eſt modo intelligenda, ideſt ſeruatis ſeruandis. Nam ſemper debetis oculos dirigere ad principalem ſcopum authoris. Dicit enim ibi Galenus. Nullum præſtantius eſt remedium in doloribus a ſanguine, quam ſecare uenam, & mittere ſanguinem vſque ad animi defectum. Supponatis modo aliquem affectũ dolore ingenti ex ſanguine; valet ne illatio hic laborat dolore ingenti ex ſanguine, ergo ſecanda vena? Non profectò; Nam poteſt eſſe taliter affectus ſenex, & puer. In quibus nullo pacto ſecanda uena eſt. Quòd ſi fuerit dolor pendens à materia recedente à natura ſanguinis, & fomentis non ſedetur hic dolor, debemus nos purgare; ſed ſeruata regula Hippocratis (concocta medicari;) quia ſi uoluerimus materia exiſtente cruda, expurgare corpus, moleſtia afficiemus, ac erimus magis detrimenti, quàm auxilij cauſa. Et ideo ſtat hucuſque regula Hippocratis vera, quòd ſolum licet purgare materiã coctam, crudam autem neque purgare licet, neque etiam in principijs, niſi turgeat. Et hæc de hac quæſtione dicta ſint ſatis, &c.

Per caput non paruam materiæ copiã ex purgari.

Authoritas. In vehemẽtibus doloribus vbi nequeant ſedari vtẽdũ pharmaco.

Sol.

LECTIO LXXX.

APHORISMVS VIGESIMVS TERTIVS.

Deiectiones non multitudine ſunt æſtimandæ, ſed ſi talia deijciantur, qualia conueniunt, & ægri facilè tolerant. Atque vbi vſque ad animi defectum expedit ducere, faciendum: ſi æger poſſit tolerare.

Deiectiones non multitudine, &c. Hic Aphoriſmus (ſi cum alijs comparari debeat) fortaſſe non reperietur alius, qui hoc ſit difficilior, & ideo omni cum diligentia eſt exponendus.

Quantum ad ſcopum Aphoriſmi, clarum eſſe debet inſtitutum eſſe Hippocratis ſermonem habere de Quantitate vacuationis; Nam vult Hippocrates nos docere vſque ad quam Quantitatem ſit purgandus humor peccans; Nam de hac Quantitate, ut dicit Galenus hucuſque non eſt habitus ſermo. Neq; eſt cur quis ambigat, quòd Galenus dixerit in ſuperioribus Aphoriſmis cum Hippocrates in ſecundo egerit Aphoriſmo de qualitate humoris, vult in tertio agere de Quantitate, cur ergo hic dicit, hucuſque non eſt de Quantitate actum?

Inſtitutũ Hipp.

Dub.

Sol.

Sciendum igitur quòd ita eſt Galen. intelligendus, ꝙ cum Hippocr. in 2. Aphoriſmo ſermonẽ habuerit de humore in quali peccante, in tertio ſermonem habere vult de humore non in quali, ſed in quanto peccante, quia in ſecundo de cacochymia exquiſita, in tertio uero de plethoria itidem exquiſita voluit loqui. At in hoc modo Aphoriſmo ſermo eſt de Quantitate purgandi humoris, qui in quali peccat. Nam in 2. Aphoriſ. locutus eſt de inuentione huius auxilij, i. medi-

Connexus.

Digitized by Google

medicamenti purgantis, in vigeſimoſecundo locutus eſt de tempore, quo uti debemus hoc inſtrumento; at in hoc Aphoriſmo vult loqui de Quantitate illius auxilij. Quare diuerſa eſt hæc quantitas ab ea, de qua egit in tertio Aphoriſmo. Et fundamentum huius inſtituti cum Galeno tale eſſe poteſt, quia non eſt ſat ſcire eſſe vtendum pharmaco, & quo tempore, & per quæ loca ſit utendum pharmaco; ſed etiam opus eſt ſcire, in qua quantitate debeat fieri talis vacuatio; Nam ratione multæ materiæ copioſa conuenit vacuatio, ratione modicæ materiæ, modica vacuatio.

Not.

Verum licet habeatis Hippocratis inſtitutum, tamen non habetis quæ arte Hippocrates proponat quantitatem humoris purgandi, & ideo Galenus, ut oſtenderet Hippocratem de more dogmaticè proceſſiſſe, ideſt in virtute indicantium, & coindicantium, dicit Hippocratẽ non modo reſpicere ad qualitatem humoris peccantis, ſed ad qualitatem, & ad virium tolerantiam; Vnde ad duo reſpicit, ut innueret Galenus Hipp. agere de quantitate purgandi humoris ſumpta indicatione a qualitate peccantis humoris, & coindicatione a uirium tolerantia. Sed hic oritur maxima difficultas, num quantitatem vacuationis debet indicare qualitas humoris peccantis, vel eius quantitas; Nam qualitas videtur, quòd tantum indicet eſſe purgandum, ut ex Galeno, & Hippocrate colligitur in ſecundo Aphoriſmo. Quantitas autem quantitatem indicare debet, & hoc expreſſè dicit Galenus in commento, quòd modica materia modicam vacuationem, multa multam vacuationem indicat. Multi multa dicunt.

Difficultas. An humoris peccãtis quãtitas vacuationis quantitatẽ indicet: an potius qualitas.

Nos autem tantum veritatem proponemus. Cuius veritatis fundamẽtum potiſſimum deſumitur ex dictis Montani, quamuis nemo fuerit, qui hanc veritatem propoſuerit ad mentem Montani.

Fundamentum autem tale eſt, quòd quoties ſit ſermo de quantitate purgationis, talis poteſt eſſe duplex, vel enim conſideramus Quantitatem ante purgationem, vel in tempore purgationis. Si conſideremus Quantitatem ante purgationem nemini dubium, quòd hæc quantitas indicatur à Quantitate humoris, quia ſi modicus eſt humor modica debet eſſe euacuatio, &c. Si autem conſideremus Quantitatem vacuationis ratione purgationis, quæ actu ſit, hæc non ſumitur à Quantitate, ſed a qualitate humoris peccantis, ut permittatur eatenus progredi purgationem, quatenus perdurabit humor noxius; ut quoties non amplius purgatur humor noxius, ſupprimenda ſit vacuatio. Quod pariter habetur ex tolerantia uirium. Quia quamprimum non fuerit virium tolerantia, tamprimum vacuatio prohibenda. Vnde ſi ſermo ſit de quantitate uacuationis in tempore quo ſit, talis non à quantitate, ſed à qualitate humoris peccantis, & à virium tolerantia ſumitur; & de hac loquens Hippocrates dicit, quòd ea, quæ eijciuntur non ratione multitudinis ſunt metienda, ſed ſi talia deijciantur, qualia debent deiji; Et ſi vires tolerant; Vnde videtis, quòd artificioſiſſimè progrediens Hippocrates conſiderauit in vacuatione non modo, quę ante purgationem ſunt facienda; ſed quæ etiam in tempore purgationis. Sic autem in ſectione uenæ, non modo propoſuit quantitatem ſanguinis ante ſectionem uenæ, ſed in tempore ipſius ſectionis. Et ob id in tertio Aphoriſmo non modo propoſuit chyrurgiam, ſed admonuit etiam vacuandũ eſſe ſanguinẽ in multa copia, quod habetur ex plethora illa exquiſita, & ex hoc per uiam corollarij eliciatis, quòd idẽ eſt de humore in quali peccante dicendum. Quòd quemadmodum in ſectione quantitas uacuationis ante vacuationem ſumitur a quantitate ſanguinis: ſic quantitas humoris purgandi ante purgationem ſumitur à Quantitate humoris peccantis; ſed in tempore vacuationis à qualitate, de qua nunc hoc in loco loquitur Hippocrates; Et ob id quam maximo artificio procedens Hippocrates conſiderans, quòd primo eſt conſideranda quantitas ante vacuationem, deinde in tempore vacuationis; Ideo in tertio Aphoriſmo cum propoſuiſſet Quantitatem humoris purgandi ante uacuationem, hic proponere voluit Quantitatem eiuſdem in ipſa vacuatione. Quia ſecundo loco eſt quantitas dum ipſa ſit purgatio. Vultis videre maximam neceſſitatem horum tùm in ſectione uenæ, tùm in pharmacia, videatis primo ad Glauconem capite de cur. quartanæ, ubi conſiderans Gal. quouſque debeat progredi vacuatio in tempore uacuationis: dicit, quòd ſi ſanguis eſt craſſus, & niger permittendum eſt ſanguinem fluere: Si autem tenuis fuerit, & flauus, ſeu rubeus, ſupprimenda eſt vacuatio: quia non euacuatur illa materia, quę debet uacuari; Et ideo dat præceptum hic Hippocrates, quòd in tempore uacuationis modo ſiat vacuatio, modo non.

Sol. Sermo de euacuationis q̃titate duplex.

Quouſq; progredi debeat euacuatio.

Quantum autem attinet ad pharmacum habet Galenus quarto Aphoriſmorum decimoquinto, & Hippocrates, quòd quoties damus helleborum, uel uolumus, ut operationem faciat, ei tunc eſt iniungendus corpori motus: Si autem voluerimus cohibere uires eius: quia cognoſcimus, quòd non euacuatur humor, qui debet euacuari: tunc præcipienda eſt quies; Vnde Meſues in re medica præſtantiſſimus, in principio ſui Canon. ubi deſuper purgatione loquitur, docet qua ratione ſit progrediendum: quia aliquando dantur medicamenta, quæ non expurgãt humores, quos debent expurgare; Quare inſtitutum Hippocrates eſt agere de quantitate purgationis ſumpta indicatione a qualitate humoris peccantis, & coindicatione à uirium tolerantia.

Ex quo ſcopo unum aliud colligatis, ex quo cognoſcetis, qua ratione ita connectantur hi Aphoriſmi, ut aliter connecti non poſſint: Quia diceret quis cum Hippocratis ſcopus ſit de modo adminiſtrandi pharmacum, qui his capitibus abſoluitur, vbi agendum, Quando, & Quantum: Quare prius docuerit ubi agendum, ſecundo Quando, tertio Quantum. Ita eſt progreſſus Hippocrates, vt aliter progredi non poſſit; nam incæpit ab vbi agendum; quoniam agens de locis, per quæ debeat fieri purgatio, vnà etiam propoſuit, an debeamus dare medicamentum educens per ſeceſſum, vel vomitum, vel per vrinam, &c.

Cur Hippocra. loquens de mõ adminiſtrandi pharmacum incipiat, ab vbi agendum.

Et ideo quia prius debemus ſcire an hoc, uel illo medicamento ſit vtendum; deinde Qñ, & Quãtum ex hoc medicamento ſit vtendum; & ob id Hippocrates de locis, per quæ debeat fieri vacuatio locutus eſt prius, & de tempore, & de Quanto loqui poſtea uoluit. Sed cur prius de tempore, quàm de Quanto? Quia conſiderauit Hippocrates quoties eſt vtẽdum hoc, uel illo pharmaco: priꝰ opus eſt cognoſcere, quo tempore ſit exhibẽdum pharmacum; deinde in qua Quantitate ſit exhibendum: & de quantitate loquitur, quæ ſit in tempore purgationis; & ideo ante quantitatem de tempore loqui voluit. Hæc quò ad inſtitutum præſentis Aphoriſmi. Quò ad diuiſionem autem: eius diuiſio eſt difficillima, & maximi momenti; qm̃ ex diuiſione poſtea patebit intelligentia Aphoriſmi. Modernus voluit hũc Aphor. eſſe partẽ Enthymematis: quia hẽt ſententiã, & rõnẽ poſtpoſitam ibi; *vſque ad animi defectum*. Et propterea voluit ex diuiſione Modernus talem haurire ſenſum, ut dixerit Hipp. Si quòd minus uidetur faciendũ facit medicus;

Cur priꝰ de tẽpore, q̃ de quant.?

Moderni opinio & Apho. diuiſione.

Digitized by Google

ergo multò magis debet facere id, quod magis uidetur faciendum: ſed minus uidetur faciendum, quòd æger uacuet uſque ad animi defectum, quàm vſque ad uirium tolerantiam, & tamen interdum vacuat uſque ad animi defectum: ergo multò magis debet uacuare medicus, vſque ad virium tolerantiam. Sed in his dictis tot ſunt errata, quot verba. Nam quando dicit hanc eſſe ſententiam, quæ eſt pars Enthymematis, hic falſitas eſt ſatis euidens: nam vbi eſt pars enthymematis habetur ratio ſeiuncta, uel antepoſita, uel poſtpoſita: Ratio autem ſolet ſeiungi per particulas denotantes cauſam, vt Quoniam, Enim, Quare &c. Sed Hippocrates dicit: *Atque vbi ad animi defectum*; Particula autem hæc, (Atque) ſignificat potius aliquod corollarium, quod ex prædictis infertur, quàm quod ſignificet rationem.

Reprobatur Mod.

Particulæ ſeiunctiuæ.

Præterea ſenſus eius ſtare non poteſt. Nam ſecundum eam uoluit Hippocrates meliorem eſſe vacuationem uſque ad virium tolerantiam, quàm quæ ultra uirium tolerantiam eſt. Modo quis eſt, qui ignorat, quòd non debet fieri vacuatio vltra uirium tolerantiã? Et iſte uult, ꝙ non modo id dicat Hippoc. ſed probet: Quod non eſt dicendum de tanto viro.

Vltra virium tolerantiã fieri euacuõ non dêt.

Præterea vultis videre non eſſe ad hoc adductam probationem Hippocratis? Nam Hippocrates videtur ex probatione innuere, quòd quoties fit uacuatio vſque ad animi defectum, talis vſ ultra uirium tolerantiam; Vnde ſic arguit: ſi quod minus uidetur ineſſe, & ineſt, ergo, & quod magis: ſed minus videtur, quin vſque ad animi defectum ſit ultra uirium tolerantiam, Et non eſt: ergo modo hoc, quod ſecundum hanc expoſitionem infertur falſiſſimum eſt: nam vacuatio vſque ad animi defectum non eſt vltra virium tolerantiam, ſed cum tolerantia viriũ; & ideo non poteſt hoc in probatione ſumere Hippocrates; Et ob id Moderni dictum ſtare non poteſt. Nos autem dicimus in hac parte eſſe duos Aphoriſmos, qui inuicem connectuntur, quorum uterque eſt ſententia ſine prolata ratione; differentia autem eſt: quia primus Aphoriſmus eſt principaliter ab Hipp. propoſitus: quia loquitur in eo de quantitate purgationis humoris in quali peccantis, loquitur enim hic de pharmacia, non de chyrurgia, atque diæta; Et cum in prima parte de purgatione loquatur; Ideo principaliter propoſitus eſt ille ſermo. Secundus uero Aphor. eſt ſecũdariò propoſitus, i. per viã corollarij; & ideo dicit *Atque*, vt denotet eſſe ſecũdariò ꝓpoſitum Aphoriſmũ: quia ibi ſermo eſt de chyrurgia: nã cũ in præſenti inſtitutus ſit ſermo de pharmacia: ſi de chyrurgia loquitur ſecũdariò id facit, & per uiam ſequelæ. Vnde modo ex his facilè eſt haurire ſenſum Aphoriſmi, qui talis eſt, quòd quoties fit purgatio nõ debemus excrementa conſiderare penès multitudinem, ſed opus eſt animum uertere ad qualitatem humoris; vt ſcilicet eò uſque producatur uacuatio, quò vſque purgabuntur humores noxij morbum cauſantes, & quouſque vires infirmi purgationem tolerãt; vnde etiam ex his illud per uiam corollarij ſequitur, quòd in illis morbis, in quibus licet euacuare ſanguinem vſque ad animi defectum, illud fieri debet ad uirium tolerantiam; Et ob id dicit Hippocrates: *Deiectiones non multitudine, &c.* Dicit autem deiectiones, & meritò; nam deiectiones propriè dicuntur, quæ per aluum emittuntur, quæ cum non expurgantur à natura, neceſſarium eſt eas ducere beneficio medicamenti electiuè trahentis; Dicit *Non multitudine ſunt æſtimandæ, ſed ſi talia deijciantur. Qualia conueniunt, & ægri facilè tolerant*: i. qñ fit vacuatio non debemus cõſiderare, an multa, uel pauca eijciẽtur, & euacuẽtur: ſed ſi talia deijciantur qualia, &c. i. ꝙ in exhibitione pharmaci illi expurgẽtur humores,

vacuatione vſque ad ai defectũ nõ eſſe vltra viriũ tolerantiã.

Diuiſio propria.

Senſus Aphor.

Deiectiones.

quid in cauſa erant morbi: nam tunc bona erit vacuatio. Poſtea proponit Hippocrates coindicantia, ideſt virium tolerantiam; Vnde aduertatis, quantum ad cibum, & ſomnum, quòd hæc ſunt conſideranda poſt euacuationem, non autem indicant purgationem eo tempore, quo fit, præcipuè autem ſomnus; Nam poſt purgationem ægri ſunt cibandi: poſt cibationem autem dormire debent. Vnde ſi conſequatur ſomnus, tunc eſt inditium optimè purgationis, non quæ fit, ſed eius, quæ facta eſt; Quòd ſi vigiliæ ſequantur, vel ſomnus moleſtus indicat purgationem factam malam potius, quàm bonam eſſe; Vnde proponit Hippocrates quantitatem purgationis in virtute humorum in quali peccantium, indicantium, & virium coindicantium, &c.

Cibus, & ſomnus poſt euacuationẽ

LECTIO LXXXI.

ATQVE vbi vſque ad animi defectum, &c. In his verbis includitur ſecundus Aphoriſmus huius partis, in quo Hippocrates per viam corollarij proponit quantitatem vacuationis in ſectione venæ. Ad quem ſcopum reſpiciens Philothæus, dicit: Hippocratem deſcendere, ac tranſire à purgatione ad euacuationem: per quæ verba ſignificare voluit Philothæus, Hippocratem nunc velle loqui corollariè, & ſecunda intentione de vacuatione materiæ ſanguineæ, quæ fit ſectione venæ; Et pro expoſitione huius partis duo Galenus declarat. Alterum quid ſit intelligendum per animi defectum: Reliquum in quibus caſibus, & in quibus affectibus præter naturam conueniat vacuatio, vſque ad animi defectum. Quantum ad primum attinet: ſciatis, quòd per defectum animi non intelligit ſyncopem, ſed lypothymiam: quia differentia eſt inter Syncopem, & lypothymiam: quia in ſyncope vires non diminuuntur: ſed auferuntur, in lypothymia non auferuntur, ſed diminuuntur; Et proptereà falſum afferunt recentiores dicentes, ꝙ in defectu animi aufertur tum ſenſus, tũ motus: hæc enim auferũtur nõ in lypothymia, ſed in ſyncope. Lypothymia autem via eſt ad ſyncopem, quæ fieri diuerſas ob cauſas poteſt in ſectione venæ. Fit autem refugiente cum impetu calore ad partes internas in tempore ſectionis venæ: uel quia hi, quibus aperitur uena, timent: vel poteſt etiam accidere animi defectus, quia orificium ſupernum ventriculi malè afficitur, ſiue ſuccus ante defluxerit, ſiue confluat in tempore ſectionis uenæ. Fieri etiam poteſt animi defectus in tempore ſectionis venæ ob ſanguinis inſpectionem, vt ſi ſteterint, uel ſederint infirmi; Et ideo Galenus monuit, ut quoties aperitur uena decumbant infirmi, nè uel ſtantes, uel ſedentes uideant fluentem humorem. vel etiam poteſt accidere animi defectus ob multam copiam ſanguinis, qui euacuatur; cum ergo multis modis in ſectione venæ accidere poſſit animi defectus; hic de eo, qui per euacuationem fit tantum loquitur Hippocrates; nam terminus vacuationis eſt animi defectus, i. lypothymia, ultra quam tranſeundum non eſt. Sed quomodo cognoſcere poſſumus lypothymiam, ut ea cognita repetè poſſimus prohibere fluxum ſanguinis? Dicit Modernus hoc nos poſſe cognoſcere ex mutatione tum in pulſu, tũ in colore ſanguinis, qui extrahitur. Ex mutatione in pulſu, ut ubi ex magno fit paruus, & æquali inæqualis, &c. ex ueloci tardus &c. Ex mutatione autem in colore ſanguinis, quoties mutabitur color ſanguinis. Mouet autem Modernus hoc habere veritatẽ, quoties aperitur uena proxima loco affecto, quoniam in

Per animi defectum qd & quomodo differat à ſyncope.

Lypothymia via ad ſyncopẽ, & qua ratione accedat à uenæ ſectione.

Not.

Lypothymia, quomodo cognoſcatur in ſang. euacuatione

remota

Digitized by Google

remota non eſt expectanda mutatio in ſanguine. Sed hæc quæ dicit Modernus partim vera, partim falſa ſunt: nam quæ de pulſu dicuntur admitti poſſunt.

Notatur Moder.

Quòd autem dicit eſſe expectandam mutationem in colore. Si pars propinqua fuerit, non ita verum dicit. Nos enim declarauimus in diſcurſu de ſectione venæ expectandam eſſe mutationem ſanguinis, vbi vires admittunt; ſiue pars affecta remota, ſiue proxima fuerit, ſiue etiam nulla pars determinata ſit affecta. Nam vbi eſt aliqua pars determinata affecta, & ſecanda eſt vena proxima loco affecto, debet expectari mutatio coloris in ſanguine ex bono ad malũ, vt ſcilicet ex claro niger fiat ſanguis. Vt ſecundo de ratione victus decimo Hippocrates vbi mittit ſanguinem in pleuritide vſque ad mutationem. vbi verò non eſt pars determinata affecta debet expectari vſque ad mutationem ſanguinis, vt ex malo bonus appareat ſanguis; cum autem incipit apparere bonus ſanguis ſtatim ſedanda eſt vacuatio; vnde non valet quod dicitur a Moderno, ratione proximæ vacuationis.

Mutatio ſãguinis nõ idem cũ lypothymia.

Præterea eſt alius error, quia mutatio ſanguinis non eſt idem cum lypothymia: quia non valet eſt in hac vacuatione mutatio ſanguinis; ergo eſt facta vacuatio, vſque ad lypothymiam: nam ſi fuerit corpus aliquod robuſtum fieri poteſt vacuatio vſque ad mutationem ſanguinis, & non lypothymiam. In corpore autem debili fieri poteſt, quòd ante mutationẽ ſanguinis fiat lypothymia, & ideo vos non deuenietis in cognitionem lypothymiæ ex mutatione ſanguinis; ſed ex mutatione in pulſu cognoſcetis lypothymiam, & ex mutatione coloris non in ſanguine, ſed in facie ægrotãtiũ; Quia pallidi fiunt ægrotãtes. Cognoſcetis etiam ex mutatione caloris cutis; nam partes extimæ frigidæ fiunt ob reuocationem caloris: cognoſcetis inſuper ex relatione infirmorũ, quia afferunt ſe percipere ueluti ob tenebrationem oculorum: in lypothymia enim locuntur ægrotantes, in ſyncope vero minime.

Lypothymia quibus ſignis dignoſcatur.

In quib. affectib. cõueniat euacuatio uſque ad animi defectũ.

Hæc quò ad primum; Quantum verò ad ſecundum: in quibus affectibus conueniat vacuatio vſque ad animi defectum? Galenus propoſuit tres caſus, ſcilicet in ardentiſſimis febribus, in uehementiſſimis inflammationibus, & in maximis doloribus. Montanus (vt adderet aliquid Galeno) dicit dari quartũ caſum, & dicit quoties eſt febris ſynocha. Quæ additio, (ut opinor) nullius eſt momenti. Nam cum Galenus proponit febres ardentiſſimas, nihil aliud proponit niſi ſynochas: nam in his, vt dicit nono, & decimo method. vſque ad animi defectum licet per ſanguinem vacuare, & ſecundo de differ. feb. ſecundo, ac ſecundo de Criſ. ſexto ſynochas febres de genere ardentium facit: quare cũ dicat hic euacuationem vſque ad animi defectum conuenire ardentiſſimis febribus, nulli dubium quòd intelligit ſynochas. Quare additio Mõtani falſa: neque per febres ardentiſſimas poteſt quis intelligere exquiſitè ardẽtes, ideſt bilioſas: nam in febre bilioſa, & ardente exquiſita nequaquam licet ſanguinem mittere: nam periculum eſt cum Auicenna in cura putrid. in communi, & in c. de phlebot. & cum Gal. 1. de tuen. 4. Ne incurremus in cholericorũ ebullitionem; hoc aũt in periculum nos incurremus, ſi incidemus venam in ardente exquiſita; Et ideo ſynocham febrem intelligit Galenus hic per ardentem: quia ſynocha febris pendet à quatuor ſcopibus proportione reſpondentibus cum maſſa humorali, non in quali, ſed in quanto peccante, ut proinde corpus ſit plethoricum, ut habetur a Galeno nono method. tertio; Et ideo apparet ꝙ tres ſunt caſus, in quib. conuenit ſectio uenæ uſq; ad lypothymiã: nec eſt quartus caſus addendus.

Carpitur Montanus.

In febre bilioſa ardente exquiſita non licere ſang. mittere.

Dub.

Sed dicet quis cur in his tribus caſibus conuenit ſectio uenæ uſque ad animi deliquium: Galenus nulla ex parte diminutus uoluit in commento proponere quantum ſit ex parte febris ardentis, non autem ex parte doloris, & inflammationis? Nec propterea fuit diminutus; nam in ſermone Aphoriſtico uoluit habere ſermonem cum Aphoriſmis correſpondentem; vt ſcilicet ex uno intelligatis reliqua; ut ſi intelligemus cur in febre ardente conuenit vſque ad animi deliquium ſectio uenæ: idem etiã nobis dicendum erit in dolore, & in inflammatione. In febre itaque ardente conuenit miſſio ſanguinis vſque ad animi defectum tùm ratione febris, tùm ratione cauſæ febris:

Sol. In feb. ardente eſt Gale cur cõueniat ſãg. miſſio vſque ad ãi defectum.

Ratione quidem febris; nam cum febris ſit affectus calidiſſimus, ei conuenit hæc euacuatio: quia habet uim inſigniter refrigerandi, ac euentandi uniuerſum corpus:

Ratione etiam cauſæ, ſeu materiæ: quia euacuatur materia illa, & maſſa humoralis in uenis magnis exiſtens, quæ niſi uacuaretur fieret putredo, & ſynochus peſtilens. Ex quibus ſi deſcendamus ad inflammationem uehementem dicimus in ea hanc uſque ad animi defectum conuenire uacuationem, & ratione affectus, & ratione materiæ.

Cur in maxima inflãmatione.

Ratione affectus: quia inflammatio eſt affectus calidus, & per ſectionem venæ refrigeratur corpus. Ratione materiæ, ſiue conſideremus materiam ratione copiæ, ſiue ratione motus, quatenus fluit hæc materia, vel à parte ad locum inflammatum, vel à toto ad eundem locum; Si enim penès ſui copiam, cum ingens ſit inflammatio, & proinde ab inſigni materia fiat: ideo inſignis ei conuenit vacuatio.

Ratione etiam fluxionis: quia opus eſt refrenare hunc motum; & ideo conuenit venæ ſectio ad animi vſq; defectum: quia eſt in cauſa, vt humores quieſcant: Ideoque optimi practicantes in fluxu ſanguinis ſolent deducere homines ad animi deliquium. Quantum autem ad dolorem attinet, conuenit hæc vacuatio, & ratione doloris, ſeu ſymptomatis, & ratione materiæ facientis dolorem. Ratione materiæ: quia ſi copioſa eſt materia, copioſa eſt opus vacuatione: conuenit etiam ratione motus materię fluẽtis hæc vacuatio: conuenit tandem ratione doloris, quatenus ſymptoma eſt; quoniam per euacuationem ad animi defectum vſque facultas ſenſitiua quodammodo ſopita, & dormiens redditur; & ideo tot beneficia confert vſque ad lypothymiam exinanitio. Ex quibus patet Auerrois argumenta nullius eſſe momenti; nam quando Auerroes ſeptimo collig. octauo arguit: Natura non euacuat vſque ad animi defectum, nequaquam id facit: ergo, nec medicus debet euacuare ad animi defectum. Decipitur Auerr. quia natura interdum euacuat vſque ad animi defectum cum integra ſalute infirmi; non dico vſque ad ſyncopem; & ideo in tempore optimæ Criſis fiunt animi defectus, quæ adſtantibus videntur eſſe ſatis ſæua ſymptomata; medicus autem cum hæc videt, lætatur: & tutam, ac citam ſalutem prognoſticatur. Neque etiam valet, quod ſecundo loco dicitur ab Auerroe: quia inquit ſcopus medici eſt euacuare malum ſanguinem; Vnde non eſt euacuandum vſque ad animi defectum: quia non modo malus ſanguis, ſed bonus etiam euacuatur. In hoc etiam fuit deceptus Auerroes: Quia principalis ſcopus medici eſt morbum profligare; Et quia morbus inſigniter eſt calidus, ac à maxima materiæ copia dependens, ut per eam maior quotidie morbus fiat; ideo nihil obſtat: quin fiat euacuatio, etiam ſi cum mala materia bona euacuetur, dummodo morbus tollatur, ac vires tolerent, & æger ſufficere poſſit. Nec etiam ualet quod tertio dicit Auerroes;

Cur ĩ maximis doloribus.

Redarguitur Auerr. & illius ſoluũtur argumẽta.

Scopus medici principalis.

Digitized by Google

Non eſſe admittendam hanc uacuationem: quia ſi fuerit putrida febris, in qua humores, uel putridi ſint, uel ad putredinem tendant, cum putredo fiat, quia calor naturalis diminuitur, & augetur extraneus: Si ergo tanta fiat uacuatio, calor naturalis diminuetur: igitur materia, quæ relinquitur facilius putreſcet.

Fuit in hoc etiam Auerroes deceptus; Nam quoties in his affectibus tanta fit vacuatio, non alia de cauſa fit, niſi ut calorem extraneum, & igneum euentemus; & ſi poſſibile eſt extirpemus, ac eradicemus, vt fuit eradicatus a Galeno nono Method. quarto, vt nonnulli dicerent Galenum trucidaſſe febrem; Et ideo dicimus per ſectionem venæ non diminui, ſed augeri calorem natiuum; quoniam diminuitur calor extraneus, ad cuius diminutionem ſequitur vigor caloris naturalis, & fortitudo. Et propterea vbi humores ſunt in via ad putredinem per hanc ſectionem præſeruantur à putredine, vt fecit Galenus loco citato: vbi cum adeſſet febris ſynochus putrida, hac ſectione præſeruauit à ſynocho peſtilenti. Quare conſtat conuenire ſectionem venæ vſque ad animi defectum; ſed dubium eſt de purgatione, an conueniat vſque ad animi defectum; & naſcitur difficultas ex Galeno, qui in hoc commento dicit in maximis doloribus, &c. conuenit euacuatio vſque ad animi defectum, adhibita diſtinctione, an id conueniat facere ſectione venæ, an pharmaco: Quare videtur inſinuare purgationem ad animi vſque defectum.

Per ſectionẽ venæ nõ diminui, ſed augeri calorem natiuum.

Dub. An purgatio cõueniat vſque ad aĩ defectũ.

Sol.

Dicendum cum Montano, & alijs, quòd nequaquam licet purgare pharmaco vſque ad animi defectum: quia quamuis per pharmacum purgemus humores à natura ſanguinis recedentes: In quibus materia non tantum patitur, quantum in ſanguine; tamen eſt maius periculum in purgatione, quàm in ſectione: quia in noſtro arbitrio eſt ſupprimere ſectionem venæ, quando volumus non ita in purgatione. Ad Galenum autem ſatis difficilè eſt reſpondere; nos tamen dicimus Galenum eſſe hunc in modum intelligendum, quòd in maximis doloribus non inuenit præſtantius remedium, quàm euacuationem vſque ad animi defectum, ſed adhibita diſtinctione. Et cur? Non alia de cauſa, niſi (vt ſe ipſum interpretatur quarto de tuend. quarto:) Quia conſiderauit, an dolor à ſanguine pendeat, nec nè. Nam ſi à ſanguine, ſecanda eſt uena uſque ad animi defectum; ergo à pari (vellet dicere quis) ſi fuerit cum alio humore erit purgatio facienda, vſque ad animi defectum. Negatur conſequentia, & cauſa negationis poteſt eſſe duplex: Prima quia apud Galenum nunquam fuit obſeruatum exhibitum fuiſſe pharmacum, ex quo ſecuta fuerit purgatio, vſque ad animi defectum; ſed benè fuit obſeruatum miſſum fuiſſe ſanguinem, vſque ad animi defectum, vt nono Method. quarto. Secunda ratio eſt, quia dicit Galenus. Nullum præſtantius adinueni remedium in maximis doloribus, quàm euacuare vſque ad animi defectum, adhibita tamen diſtinctione, num liceat vacuare ſectione venæ, vel pharmaco, vt dictum eſt in libro de curand. rat. per ſang. miſſ. ergo liber ille debet dirimere hanc difficultatem; videatis igitur hunc librum, & præcipuè caput decimumſextum, in quo loquitur de uacuatione, uſque ad animi defectum; ſed nec ibi, nec alibi loquitur de uacuatione uſque ad animi defectum per pharmacum; ſed bene proponit eam per ſectionem uenæ; Et præcipuè quia Hippocrates in hac ſecunda parte huius Aphoriſmi loquitur de euacuatione propriè dicta, ideſt per ſectionem uenæ; at in prima de purgatione. Concludentes igitur dicamus, quòd in his caſibus conuenit vacuatio uſque ad animi defectum; Nam quantum fit ratione morbi habetis morbum vehementem. Quantum fit ratione materiæ habetis materiam ſanguineam in maxima copia peccantem; Igitur vacuandus eſt ſanguis in maxima copia cum valido auxilio; quoniam extremis morbis extrema conueniunt remedia; vnde modo habeatis etiam coindicantia hãc ſectionem venæ: nam coindicans eſt ætas florens, & in his morbis eſt ætas florens in ſuo vigore, ac ſuo flore, ut optimè dicit Galen. nono method. 3. vbi dicit febres ſynochas non poſſe corripere ſenes, ſed eos, qui ſunt in maximo ipſius ætatis flore, & præter ætatem coindicant etiam vires non ſimpliciter vires, ſed vires robuſtæ omnibus modis, ratione ſolidorum, Carnoſi generis, ac ſpirituum, & ideo patet Aphoriſmus. Quòd quantum fit ad purgationẽ, eò vſque purgatio eſt facienda, quouſque humores noxij vacuentur. In his verò affectibus, in quibus conuenit venæ ſectio, vacuandum eſt vſque ad animi defectum: dummodo æger ſufficere poſſit. Hoc igitur videtur uoluiſſe Hippocrat. Quòd ſi loquamur de purgatione: purgatio non conuenit ad animi defectum, ſed vſq; quò humores noxij expurgentur. At ſi loquamur de ſectione, hæc quidem cõuenit ad animi defectum, dummodo vires tolerent, & æger poſſit ſufficere. Et hoc eſt, quòd dixit Galenus in maximis doloribus conuenit euacuatio vſque ad animi defectum. Sed debet hoc cum diſtinctione proferri: vtrum ſcilicet in doloribus loquamur de ſectione venę, an de pharmaco. Quaſi dicat, id, quòd dixit Hippocrates in textu, eget diſtinctione. Nam ſi loquamur de ſectione venæ, cõuenit miſſio ſanguinis, uſq; ad animi defectum, ſi verò de purgatione per pharmacum, non licet hanc fieri uſque ad animi defectum.

Aetas florens coindicãs uenæ ſect. uſque ad animi defectum.

Vires q̃ hmõi eũ uacuationem coindicant.

LECTIO LXXXII.

APHORISMVS VIGESIMVS QVARTVS.

In acutis paſſionibus raro, & in principijs medicinis purgantibus vti, & hoc cum præmeditatione faciendum.

SVpereſt, vt in præſenti lectione abſoluamus primam particulam Aphoriſmorum, Dicit ergo Hippocrates in penultimo Aphoriſmo. *In Acutis paſſionibus, &c.* Sciendum ergo, quòd cum Hipp. abſoluiſſet ſermonem de pharmacia; nam locutus eſt de inuentione, & recta adminiſtratione huius auxilij, ut nihil relinqueretur aliud, niſi ut epilogaret. Verum antequam epilogaret, uoluit in præſenti Aphoriſmo unum ponderare, quod proponit in uigeſimoſecundo Aphoriſmo, nam dicit: (Concocta medicari, & mouere, non cruda, neque in principijs, modo non turgeant, vt plurimũ autẽ non turgent:) Cũ igitur dixiſſet, ꝙ ut plurimũ non turgent: Nunc propoſitum eius eſt declarare in quibus morbis materia turgeat, & in quibus non. Et hoc potius hic uoluit facere, quàm immediate poſt vigeſimumſecundum. Quia uolens agere de loco, & de tempore opportuno, ac Quantitate vacuationis, non erat, ut intermiſceret præſentem Aphoriſmum; Et ideo voluit agere de eo poſt ſermonem de pharmaciæ adminiſtrandæ modo. Et hunc eſſe ſcopum Hippocratis poteſt ex Galeno in commento perſuaderi; Namq; inquit

Connex. Aphoriſ. & inſtitutũ Hipp.

Digitized by Google

In acutis morbis & raro materia turgere.

inquit, quòd cum dixiſſet Hippocrat. materiam rarò turgere, nunc hoc vult declarare; quoniam inquit: (In morbis acutis tantum turgere materiam, & in his etiam rarò.) Diuiditur etiam hæc pars, in duos Aphoriſmos, ſeu ſententias, quarum vtraque eſt ſine ratione prolata:

Diuiſio.

In prima proponit, quod dictū eſt, neque tantum proponit; ſed tangit præceptū quoddam in arte medica obſeruandum: In ſecunda declarat, qua ratione, & quomodo ſit illud præceptum obſeruandum.

Senſus Aphor.

Senſus autem Aphoriſmi talis eſt, quod materia non turget in morbis chronicis, ſed in acutis paſſionibus, & in his rarò tamen; & tunc licet à principio vti medicamentis purgantibus, & ubi licet his vti, hoc cum præmeditatione eſt faciendum; ſed accedamus ad verborū expoſitionem; dicit Hippocrates: *In acutis paſſionibus, &c.* Quam particulam Galenus exponens dicit:

In morbis chronicis expectanda cōcoctio. In acceſſionib. rarò materiam turgere.

quòd non licet materiam crudam purgare in morbis chronicis, ſed opus eſt expectare concoctionem: in acutis autem licet id facere, ſed rarò: quia rarò in acceſſionibus materia turget. Rarò autem debemus vti his; quoniam (ut dicit Galenus:) quoties materia furioſa non eſt, & voluerimus. Nos uti medicamento purgante; tunc periculum eſt, nè ob nimiū calorem pharmaci maximum fiat nocumentum,

Nocumētum Pharmaci in acutis materia exiſtēte cruda.

quod maximè accidere ſolet, vbi morbus acutus habet febrem coniunctā, quæ paſſio calida, & ſicca eſt, & ratione pharmaci exacerbatur. Neque quis admiretur ſi diximus in morbo acuto febrem habere locum: quia hic non eſt ſermo de quolibet morbo acuto, ſed de eo, in quo poteſt habere locum materia furioſa; hæc autem materia calida, & mobilis ſuapte natura eſt: vnde nō poteſt cauſare talis materia morbum acutum, niſi habuerit febrem coniunctam; Et ob id licet apoplexia acutus ſit morbus, tamen quia à frigida materia pendet; ppea nullam febrem accendit. Hæc pro expoſitione contextus: In quo non opus eſt declarare, quòd per acutas acceſſiones intelligamus tùm acutos morbos, tùm peracutos: quia alibi declaratum eſt.

Aduertēdum autem eſt, quòd ut dicit Philothæus licet dixerit paſſionem Hippocrates: Nos propriè intelligere debemus morbum, ideſt diſpoſitionem in facto eſſe, non in fieri.

Not.

Notandum etiam eſt, quòd cum dicit: *Et in principijs*; Debetis intelligere tres primos dies: *Purgantibus:* Intelligit medicamenta electiuè ducentia. Addit in ſecunda parte Hippocrates: *Et hoc cum præmeditatione.* Quæ verba diligenter ponderanda ſunt: quandoquidem non pauci in eorum intellectione decepti fuere:

In acutis inter initia materia turgens purganda cū præmeditatione.

Dicit ergo Galenus in commento, ꝙ cū dixerit Hippo. vbi in acutis paſſionib. materia turget, ꝙ rarum eſt: tunc inter initia materia purganda eſt; ſed tamē (addit) cū præmeditatione id faciendum eſt:

Quid per præmeditationem Hippoc.

per quam particulam *Præmeditatione:* Siue intelligat Hippocrates antequam pharmacum exhibeatur: ſiue (præmeditatione) an natura poſſit expurgare materiam, necne; Et ob id medicus debeat expectare naturam purgantem: ſiue demum intelligat per præmeditationem, an ſcilicet debeat medicus interturbare Criſim, an potius dare pharmacum; vtcumque voluerit Hipp. per hæc nihil aliud uoluit innuere;

In quib. acutis morbis uerenda purgatio

quàm quòd maximè ſit verenda purgatio, & præcipuè in illis acutis morbis, qui pendent è materia frigida; vnde quā maximè temerarij ſunt illi, qui uolunt uti minoratibus;

Dub.

Sed dicet quis ſi materia turgente exhibendum eſt pharmacum, ſed cum præmeditatione: quid nā conſiderare debet medicus?

Quid cōſiderādū in Pharmaci exhibitiōe in acutis.

Hoc inſpicere debet, ut pharmacum exhibeat cū vtilitate infirmi, ideſt ut maius iuuamentum poſſit ſequi ratione pharmaci, quā detrimentum. Præcognoſcet autem hoc ſi conſiderabit an corpus ſit paratum ad Pharmacum aſſumēdum, an omniſariam indiſpoſitum; Nam hæc præparatio, & indiſpoſitio facit, ut morbo acuto exiſtente, ac dependente à materia furioſa aliquando quàm primum liceat dare Pharmacum, interdum ſit opus differre exhibitionē Pharmaci, Interdum nullo pacto ſit exhibendum Pharmacum.

Materia exiſtente furioſa nom ſemper purgandum.

Et ideò non ualet illatio eſt materia furioſa, ergo exhibendum Pharmacū. Nam interdum corpus eſt bene diſpoſitum, interdū indiſpoſitum, & hoc vel reddi poteſt diſpoſitum, uel non poteſt reddi diſpoſitum. Declaro cum Galeno, qui in commen. omnia tangit.

Corpus diſpoſitū ad Pharmacum, quòd ſit.

Illud corpus dicitur diſpoſitum, in quo non præceſſit maxima cruditas ratione ciborum; quodque non habuerit hypocondria admodum tenſa, inflata, & denique id corpus, in quo non erit aliqua materia uiſcoſa obſtruens partes. Sed aduertendum, nè cum Galenus proponit materiam viſcoſam, credatis forſitan hanc poſſe eſſe furioſam, Quia materia furioſa tenuis eſt, & calida; vnde bene uerum eſt, quòd in eo corpore, in quo eſt materia furioſa, poteſt etiam eſſe materia viſcida: ſed illa furioſa non eſt, vnde dicebat Hippocrates corpora 2. Aphor. cum quis purgare uoluerit, ea præparare oportet. Præparatione illa intelligit, quæ dirigatur ad obſtructiones factas a materia uiſcida, quæ furioſa non eſt. Ideò corpus eſt indiſpoſitum. Quoties in eo talis adeſt materia; Vnde ſi nullum horum in eo corpore aderit, uos poteſtis quàm primum dare Pharmacum, nam ſine dubio uos habebitis maiorem utilitatem ex euacuatione, quàm ex calore Pharmaci nocumentum. Sed exhibitionem Pharmaci remoratur corpus quoties eſt indiſpoſitum, ita tamen, ut medicus poſſit habere occaſionem reddendi corpus paratum, & ideò debet eſſe occaſio exhibendi medicamentum,

Præparans medicamentum.

In quo ſit decoctum, uel hyſſopus, uel origanum, uel quid ſimilè, quòd hēat uim extenuandi, ac incidendi craſſos humores non furentes, quia furentes craſſi eſſe non poſſunt, ſed bene poſſunt cōiungi cum craſſis, ratione quorum prohibetur medicus, nè faciat tutam purgationem materiæ noxiæ.

Quib. nō exhibendū Pharmacū et materia turgēte.

Quòd ſi corpus erit omniſariam indiſpoſitū: Quòd erit ſi fuerit inflāmatio in corpore, uel in inteſtinis, tunc ſine dubio etiam ſi materia turgeat Pharmacū exhibendum non eſt; unde hic Modernus declarans quid uoluerit Hippocrates cum dicit. *Et cum præmeditatione.* Inquit, ꝙ dēmus diſtinguere de acuto morbo, an febris ſit, nec nè. Et ſi aderit febris, diſtinguere eſt opus; an maius poterit eſſe iuuamentum, quàm nocumētum ex Pharmaco, vel econtra. Nam ſi maius erit iuuamentum, concedendum eſt Pharmacū: ſi cōtra negandū. Si uerò fuerit morbus ſine febre. Tunc uel erit paratum corpus, & diſpoſitum, & eſt ei Pharmacum propinandum: vel in diſpoſitū, & nō eſt Pharmacum propinandum.

Confutatur Modernus.

Quæ dicta uera eſſe non poſſunt, & primus error in hoc conſiſtit. Nā cum dicit. Aduertendum, an febris ſit coniuncta cum hoc morbo, vel non: iſta diſtinctio non eſt ad propoſitum; Nam non poteſt dari morbus, de quo loquitur hic Hippocrates, qui ſine febre ſit;

In morbo acuto cum materia turgente ſe annexa febris.

Nā ſemper cum morbo acuto, (non dico in genere, ſed de eò acuto, de quo hic ſermo eſt; in quo eſt materia furioſa) adeſt febris: & impoſſibile eſt in eò febrem non adeſſe. Cum poſtea addit, ſi corpus fuerit ſine febre, vel erit paratum, uel non paratum: etiam hic eſt falſitas: Quia quādo dicimus ſine febre, imaginatur unum impoſſibile Modernus, & ideò dicendum cum Galeno, ꝙ opus eſt præmeditari, an quàm primum liceat dare Pharmacum, vbi corpus eſt diſpoſitum. Et vbi indiſpoſitum eſt conſiderare etiam oportet, an poterit diſponi, uel non poterit.

Pharmacū, quando exhibendum.

Nam ſi eſt diſpoſitum omniſariam debemus quàm primum dare Pharmacum. Si omniſariam indiſpoſitum nullo pacto dādum Pharmacum. Si indiſpoſitum, ſed quòd poſſit diſponi, opus eſt remorari quò ad rectè fuerit diſpoſitum,

tum,

Digitized by Google

tum, ſed unum tantum remanet declarandum, quia à Moderno Auerroes repræhenditur. Nanque inquit Auerroes 7. collig. cap. 9. quòd quoties exhibetur Pharmacum materia furioſa exiſtente, Pharmacum ratione caliditatis nocet; & ideò ad hoc nocumentum impediendum dicebat Auerroes, ꝙ nos debemus cum medicamentis ſoluentibus admiſcere refrigerantia, quæ contemperent acrimoniam medicamẽti ſoluẽtis. Quòd videns Modernus dicit. (Et ſatis audaciter) eſſe in errore Auerroem, quia ſi commiſceremus frigida cum calidis, tunc impediretur actio medicamẽti ſoluentis; Nam medicamentum habet vim attrahendi non ratione caloris, ſed à tota forma. Caliditas autem concurrit, ut conducit, & ut cauſa ſecundaria, ut quantò calidius ſit medicamentum, tantò ualidius attrahet humorem illum; & ob id non ſunt commiſcenda calida medicamenta cum frigidis, nè eorum actio interturbetur. Sed ſunt cõmiſcenda medicamenta calida cum odoratis, (vt dicit Hippocrates 2. de rat. vict. 11.) atque etiam fecit; nanque calida non cum frigidis, ſed odoratis intermiſcuit, vt corroborarentur viſcera: cerebrum, cor hepar, ventriculus, &c. nè læderentur à malignitate Pharmaci ſoluentis. Sed Auerroes rectè meo iudicio dicit, & rectè etiam Galenus, & Hippocrates, & deceptus eſt Modernus. Nam cum exhibetur medicamentum ſoluens corpori, hoc poteſt nocere corpori, uel ratione ſuæ formæ, vel ratione temperamẽti calidi, (& præcipuè, quia ſupponimus hic corpus febre correptum;) Et ideò duplex neceſſitas oritur corrigendi medicamenti: altera, ut corrigatur eius forma, & natura venefica, vel ſaltem, ut muniantur viſcera corporis, nè ita facilè lędantur à malignitate medicamenti; Et ad hanc malignitatem remouendam reſpiciens Galenus, & Hippocrates odoratis vſi ſunt, quibus remouetur malignitas, neque aliquod infertur impedimentum operationi Pharmaci; Imò ſi aliquantulum impediatur vis medicamenti, melius eſt id habere ſine nocumento, quàm totam eius operationem cum nocumento. Vbi autem Pharmacum uolumus corrigere rõne temperamẽti calidi opus eſt commiſcere frigida. Vnde in vſu eſt communiter apud omnes practicantes, quòd rhabarbarum infundere ſoleat in decoctione florum, & fructuum, acetoſæ, endiuiæ, &c. Meſues etiam in re medica celeberrimus nonnè commiſcet ſcammonium cum cydonio: quòd frigidum eſt? Et ob id rectè dicit Auerroes: quòd ad remouendam caliditatem medicamenti opus eſt admiſcere frigida medicamenta, quæ non impediunt actionem medicamenti, ſed benè remittũt, ex qua remiſſione maius naſcitur iuuamentum, quã nocumentum: quia cum remittitur inſignis eius vis, ſequitur operatio Pharmaci ſine detrimento infirmi; Vnde quantò maligniora fuerint Pharmaca electiuè ducentia, tanto in maiori doſi ſunt exhibenda remittentia malignitatem eorum; unde maiorem quantitatem corrigentium apponimus in ſcammonio, colocynthidæ, &c. Quã in læuioribus. Et ideò dicit Hippocrates, *Cum præmeditatione faciendum eſt.* Subiungit poſtea Hippocrates in ſequenti, ac poſtremo Aphoriſmo.

Modernus Auerroem redarguẽs.

Calida medicamenta cõmiſcẽda odoratis.

Modern' Auerroẽ ipugnãs reprobatur.

Duplex neceſſitas corrigẽdi medicamenti.

Melius eſſe habere Pharmaci operationẽ cum aliquo impedimento, quàm expeditã & cõpletam cum nocumẽto.

Maligniora Pharmaca electiuè ducẽtia maiorẽ corrigentium doſim exigere.

APHORISMVS VIGESIMVSQVINTVS.

Si talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & facile ferunt: ſi contra difficulter.

Dicit Galenus in com. quòd eandem ſententiã nunc repetit Hippocrates, quàm habuit in ſuperioribus, ideſt, in ſecundo Aphoriſmo; Nã ibi dicit. *Si talia purgentur.* Nam proponit ibi Pharmacum in uirtute indicantium, & coindicantium. Dicit tamen Galenus, ꝙ non piguit Hippocrat. rurſus eundem ſermonem repetere, ut totus de pharmacia eſſet abſolutus ſermo, ergo per hæc verba voluit dicere Galenus eſſe abſolutum ſermonem de pharmacia. Et ſi de hac eſt abſolutus ſermo, etiam de chyrurgia, & dicta; Vnde uoluit per hæc uerba dicere Hippocrates. Et hæc dicta ſint de pharmacia, & de omnibus inſtrumentis medicis ad eam partem medicinæ attinentibus, quæ curatiua dicitur. Et nobis etiam hęc dixiſſe ſufficiat, quantum ad expoſitionem primæ particulæ Aphor. &c.

F I N I S.

Digitized by Google

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI, MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

DE ARTE COLLEGIANDI.

Artis huius neceſſitas, ac dignitas.

QVANQVAM multa in Arte Medica reperiantur, quorum cognitio maximè neceſſaria eſt Medico: Nihilominus eſſe nihil adeò vtile, nihil adeò neceſſariũ, atque dignum arbitramur, quã Artem ipſam conſultandi. Quándoquidem hac una medici docti ab indoctis diſtinguantur. Nam quilibet experiri poterit; nec eſt qúi non uideat, & Mulieres etiam, artis medicæ expertes, (ſummo cum miſerorum ægrotantium diſpendio,) morborum aggredi curationes. Verùm illos nos eſſe ſolos Medicos doctos dicamus, qui in campum egrediuntur conſultandi, & arte id pariter exequuntur. Cum hoc negotium ſit tantæ neceſſitatis, & utilitatis, optimum fore ſumus arbitrati; Si quid de huiuſmodi materia diceremus.

Ordo res abditas faciles, & apertas reddit.

Eam verò orationẽ proſequemur, vnde facilius reddatur, quòd propoſitum eſt. Verum, quia nihil reperio, quòd res abditas, faciles, & apertas reddat, niſi modus diſtinctè procedendi. Ideò diſtinctè procedemus: & duo abſoluemus.

Duo proponit abſoluenda

1 Alterum, & primum erit, omnia capita inuenire, de quibus hac in arte erit differendum, ut in Collegio volentes eſſe, ſciamus quæ, & quot capita ſint proponenda; atque nec plura, nec pauciora.

2 Reliquum eſt, vt cùm hæc cognouerimus, noſcamus qua ratione, & quæ in ſingulo quoque capite ſint obſeruanda. Quapropter ſi volumus inuenire quot capita ſint proponenda, hoc modò progrediendum eſt; Vt cognoſcamus quidẽ, quòd neque plura, neque pauciora conſtituantur, ut eis intellectus acquieſcat. Hoc uerò facere non poſſumus, niſi confugiamus ad illam methodum, quæ facit ad inuentionem.

Method. inſeruiẽs ad inuentionem duplex.

Et cum duplex hæc ſit, Diuiſiua, & Reſolutiua: potiorem locum habet reſolutiua. Hæc autem initium ſumit à notione finis. Vt verò, quòd nunc proponimus intelligatur facilius, ſupponendum à vobis eſt, conſultandi methodum ſeptẽ capita includere.

Method. conſultãdi ſeptẽ capita includere, & q̃ hæc ſint.

Primum eſt, vt caſus hiſtoria proponatur. Secundum ut ex propoſita hiſtoria hauriantur res non naturales, & præcipuè quæ ad aerem præſentem ſpectent. Tertium caput eſt agere de rebus naturalibus, eas quales ſint, manifeſtando, & ſupponendo; Vt his poſtea ueluti firmis fundamentis vſque ad finem conſultationis procedatur. Quartum caput eſt ſermonem habere de rebus præter naturam. Quintum de indicationibus. Sextum de prognoſtico. Septimum, ac poſtremum de auxilijs.

Signa in triplici differentia.

Cur ſignis peculiare caput nõ cõſtituat.

Omiſſum eſt caput de ſignis, quoniam ſigna ſunt in triplici differentia: alia rememoratiua, alia dignoſcitiua, alia prognoſtica. De poſtremis ſermo haberi debet in capite dei prognoſtico; Et quantum ſpectat ad reliqua de his loquendum eſt, ubi de rebus naturalibus, ac præter naturam ſit ſermo; quatenus ſcilicet latent. Nanque vbi de re occulta dicendum eſt, quæcunque illa ſit, hanc per ſua ſigna manifeſtare oportet; ſic enim procedentes, nec verbũ quidem pertranſit, quòd mentes hominum dubiam relinquat. Si nanque uellet quis res ignotas vnico loco dimittere per ſua ſigna manifeſtandas; id & dicenti, & audienti laborioſum extaret; Quare his de cauſis locus peculiaris ſignis conſtituendus non eſt. En igitur quemadmodum methodus collegiandi ſeptem propoſitis capitibus abſoluitur. Hæc itaque, ut ſcientifice habeamus, propoſitaque iam a nobis methodo hæc eadem ad vnguem inueniamus:

Scopus in arte collegiãdi.

Inuentio propoſitorum ſeptem capitum.

1 Conſtituere primum liceat, ſcopum in arte collegiãdi nihil aliud eſſe, niſi ut conſultemus aliquid. Quòd ſi ſanitas eſt, vt conſeruetur; ſi amiſſa recuperetur. Hoc autem aſſequi nequimus ſine medicis præſidijs; ideò hoc caput, neceſſarium eſt, vt abſoluatur, quod eſt de medicis præſidijs diſcurrere. Verum medicus quilibet conſultare debet non tanquam empiricus, ſed tanquam dogmaticus procedendo; ideo loqui debet de medicis auxilijs; vt facile pateat, quod neque fruſtra de his loquatur; ſed quod ordinate, & cum fundamentis

mentis

2 mentis procedat. Quare prima ratione neceſſariũ eſt, ut medicus orationẽ habeat de Prognoſticis. Demum, ut ponat (iactis fundamentis) remedia; Et cum
3 remedia petantur ab indicationibus, de indicationibus ei eſt agendum. Verùm cum ratio prognoſticandi, & indicationes hauriendi dependeant ex tribus; Ex rebus ſecundum naturam, præter naturam, & non naturalibus; Icircò hæc tria capita explican-
4 da occurrunt. Alterum de rebus præter naturam.
5 Secundum de rebus ſecundum naturam. Tertium
6 de non naturalibus. Et quia accidit, ut res præter naturam, & ſecundum naturam nos lateant; ideò de Signis diſſerendum eſt; vt in virtute eorum ueniamus
7 in cognitionẽ latentium. Cum verò res hæc pendeat ex rei hiſtoria, eſt propterea, & hæc etiam neceſſaria, ut poſſimus deuenire in cognitionem rei abſcõditæ. Vnde ex hac methodo reſolutiua inuenta erunt capitula omnia, de quibus diſputare debet medicus. Primò igitur proponatur rei hiſtoria; Sic. n. cum aliquid inuenimus, & illud, quòd inuentum eſt aſſequi intendimus, tali ordine à nobis eſt progrediẽdum; Vt illud, quòd in reſoluendo, ſiue in reſolutione eſt vltimum, efficiendum primum eſt in executione. Secundò vero aſſignare oportet res non naturales. Tertiò dicendum de rebus naturalibus. Quartò de rebus præter naturam. Quintò de Indicationibus. Sextò de Prognoſticis. Septimò, ac poſtremò de medicis auxilijs. Vt propterea cum medica auxilia fuerint poſtremo loco propoſita, atque hoc ordine inuenta; poſtremo etiam loco ſint pertractanda ab eo, qui conſultat.

Indicationes ex tribus.

Vltimũ in reſolutione, primum in executione.

Verum, quia fuerunt aliqui, de hac arte loquẽtes, qui contrario modo negotium diſponere uidentur, nè vobis aliquam relinquamus ſuſpicionem; nonnullæ ſunt à nobis reſoluendæ difficultates, quæ potiſſimum tres numero ſunt. Prima de rebus ſecundum naturam. Secunda an prognoſticum præcedere debeat indicationes, uel è contra. Tertia quia ſigna neceſſaria exiſtunt, atque ideò dubitatio eſt, cur de ſignis aliquod non ſit conſtitutum caput.

Prima difficultas de rebus ſecũdum naturam.

Quòd igitur ſpectat ad primam difficultatem; Dicebant iſti eſſe præter rationem, ut nos loquamur in collegijs de rebus ſecundum naturam; dicunt enim hunc procedendi modum eſſe, tùm ſuperfluum, tũ confuſum. Nam ſi verbi gratia fuerit morbus in mala compoſitione, vt in luxatione; non eſt, ut loquamur de rebus ſecundum naturam. Præterea ſi ægritudo eſt manifeſta, non debemus loqui de temperatura. Sed ad febrem uidelicet tantummodo deuenire. Addebant præterea eſſe illos confuſos, qui de rebus ſecundum naturam loquuntur; & vlterius appellant ſuperfluos. Atque ſi uolunt loqui de rebus ſecundum naturam, incidenter (inquiunt) debent loqui, non autem conſtituere proprium caput; Et declarant, ubi febris non eſt manifeſta, aliquid dicendũ eſt de temperatura, ut in febris cognitionem deueniamus. Sic, & quando ægritudo non admodum à ſtatu diſtat naturali, tunc etiam debemus loqui de rebus ſecundum naturam. Vbi pariter de prognoſtico, & ſimiliter ubi de remedijs loquimur: ibi etiam licet de rebus ſecundum naturã loqui. Quia uirtus pmittit vnũ, & tẽperamentũ aliud. Inferũt ergo propriũ caput de rebus ſm naturam minimè conſtituendum eſſe. Sed de his nos incidenter loqui debere; Vt putà dum de rebus præter naturam loquimur, atque de prognoſticis, & de medicis auxilijs. Dicunt igitur illos, qui propoſito à nobis ordine progrediuntur, obſcuros eſſe, & confuſos.

Difficultatis ſolutio.

Dicere pro rei ueritate poſſumus: Verum profitenti colligiandi artem neceſſarium eſſe de rebus ſecundum naturam loqui, antequàm de rebus præter naturam ſermonem habeat. Quia ſi uolumus cauſam inuenire, neceſſe profectò eſt, ut ſupponamus eſſe res ſecundum naturam; quæ ſunt fundamenta collegij. Præterea ſi conſideretur modus procedendi opponitur porrò illi uiæ, quæ locum habet in reſolutione. Inueniebamus quidem remedia, prognoſtica, indicationes, res præter naturam, & res ſecundum naturam. Quare ſi ultimum locum habent res ſecundum naturam in inuentione, ergo in executione debent habere primum locum. Ea propter in collegiando ordine progredi debemus compoſitiuo; ideoque primum de rebus ſecundum naturam; & poſtea de rebus præter naturam dicendum eſt; & ſic erit poſtremum in executione, quòd primum extitit in inuentione. Vlterius ſi aliter faceremus, eſſemus quidem diminuti, & confuſi. In quolibet enim collegio neceſſarium eſt ſermonem habere de rebus ſecundum naturam. Si nanque ſermo fiat de morbo tollendo; morbus autem nihil aliud ſit, quàm receſſus à naturali ſtatu; quomodo poterimus id efficere, niſi ſupponamus naturalem ægri ſtatum. Aduertendum autem, quòd quidam, & in hoc decipiuntur. Quamuis enim in quocunque collegio de rebus ſecundum naturam loqui opus ſit; differenter tamen eſt loquendum. Quia plura interdum, pauciora nõnunquàm, & aliquando mediocria proponuntur, pro caſuum diuerſitate. Si enim accidat conſultatio de iecinoris inflammatione, debemus loqui de temperamento naturali potiſſimum iecinoris: quoniam uitium habemus in parte principali, & in parte recondita: de iecinore igitur diligenter loquendum eſt. Quod ſi fuerit eryſipelas in crure, loquendum etiam eſt de rebus ſecundum naturam, non tamen ita diligenter, ſicuti in iecinoris morbo. Quare repræhendendi ſunt illi, qui ſemper in rebus ſecundum naturam eodem procedunt modo. Cùm itaque ſermo eſt de rebus præter naturam, verbi gratia ſit aliquis correptus calida, & humida ipſius iecoris intemperiẽ, poterimus tunc quidem in illius affectus cognitionem uenire, multo magis ſi cognouerimus corpus eſſe temperaturæ calidæ, & humidę naturaliter; cum temperatura illa ſit ueluti affectus inditiũ. Ideò nos accipimus temperaturam loco ſigni ad indicandum hunc morbum. Deſcendentes deinde ad Indicationes, quę ſanè deſumentur à rebus ſecundum naturam, non nè, & ibi quoque loquemur de rebus ſecundum naturam? Pariter in prognoſtico neceſſarium eſt loqui de rebus ſecundum naturam; Quare neceſſarium eſt, aliàs confuſi eſſemus, ut conſtituatur caput de rebus ſecundum naturam; Vt cùm incidit ſermo de his, ea nos ſupponamus, quæ dicta sũt in proprio eorum capitulo; aliter cogeremur ea ſæpius repetere. Nam verbi gratia conſtituatur corpus, de quò habetur collegium calidum eſſe, & humidũ. Si eſt notum ſupponimus: ſi ignotum probetur ſignis. Cum accedimus ad res præter naturam dico corpus febricitare febre a ſanguine: Et inditium eſt, quia corpus eſt calidum, & humidum, & hoc ſuppono non amplius probo. Vbi deſcendo ad indicationes, dico, quod oritur indicatio euacuandi ſanguinẽ, & hoc deſumens ſimul ex temperamento calido, & humido, apto ad ſanguinem gignẽdum: de temperamento non amplius loquor. Cum deſcendo ad prognoſticum, & ſit ſynocha: dico, quod tolli poteſt, quia non eſt maximus à naturali ſtatu receſſus. Morbus enim eſt à ſanguine dependens in corpore calido, & humido; Vnde ſemper ſupponimus hoc eſt cõprobatum ſuo loco. Quod ſi non conſtituamus hoc caput, ſemper confusè procedemus; ideo neceſſarium eſt, ut primo loco hæc ueluti fundamenta ponamus, atque ſic res ſecundum naturam conſtituamus.

Primum in inuentione, poſtremum in executione, & è contra.

In quolibet collegio ſermo habẽdus de rebus ſecũdum naturam.

Morbus quid.

Not.

Redarguendi qui in reb. ſecũdum naturã ſemper eodẽ procedũt modo.

Tẽperatura affectus, ſeu morbi inditium.

Soluitur aduerſaria.

Ad rationem autem aduerſariorum facile reſpondemus; cum dicant non eſt neceſſarium de his loqui

cum

Digitized by Google

cum fuerit luxatum aliquod membrum. Certè miramur quomodo in luxatione nos non debemus cõſiderare res ſecundum naturam. Non.n. ſolum principales partes debemus conſiderare, ſed & organicas quaſlibet, & temperamentum partis quoque luxatæ; Nam habemus ſenſum, & exquiſitiorem, & minus exquiſitum; Ex quò eliçimus quid agendum, & ex ratione prognoſtici, & remediorum. Opus nanque eſt partibus luxatis aliqua admouere medicamenta; Et quia morbus in luxatione alio modo eſt curandus in una temperatura, alio in alia: idcò medicamentum debet eſſe in varijs temperaturis varium. Neceſſarium eſt ergo in luxatione loqui de rebus ſecundum naturam. Quando verò aſſerunt, quod in febre manifeſta loqui de rebus ſecundum naturã nõ licet, certè ſunt in maximo errore. quia nos haud ſciemus; an ſit maximus lapſus à ſtatu naturali, nec nè. Oportet profectò ſcire, quam proportionem habeat, uel non habeat febris cum temperatura naturali. In prognoſticis quoque, & remedijs id non ignorandum; quia pro diuerſitate temperamenti diuerſo quoque modo hunc, modo illum tertianarũ curabimus modo. Quare neceſſarium eſt, ut in febribus loquamur de rebus ſecundum naturam.

Caput de rebus ſecundũ naturam fundamentum dicendorum.

Quando vltimò dicunt nos eſſe cõfuſos; dicamus hoc minimè verum eſſe. Quia in omnibus non cogimur ſermonem facere de rebus ſecundum naturam, veluti faciunt ipſi. Ideò neceſſarium eſt, vt aliquod de huiuſmodi rebus conſtituatur caput; vt tale caput ſit veluti fundamentum omnium dicendorũ. Et patet ex iam dictis. Quòd ſi in collegijs modo ab illis propoſito procedamus, maximè erimus confuſi. Non erit autem confuſio ulla, ſi de prædictis vnũ conſtituamus caput; atque demum in omnibus ijs, in quibus de his debet fieri ſermo, ſupponantur quæcunque in eorum capitulo dicta ſint, nè pluries indiſtinctè eadem repetamus. Patet igitur quot nam capita ſint in arte collegiandi proponenda. Et prima difficultas ſoluta manet.

Secunda difficultas. An primũ agendũ ſit de prognoſticis, q̃ de indicationib. Propria opinio.

Secunda erat difficultas, an immediatè poſt ſermonem de rebus preter naturam liceret loqui de indicationibus, aut de prognoſticis. Quidam dicunt primũ loquendum eſſe de prognoſticis. Primum enim ſciẽdum eſt an ſit agendum, demum quid ſit agendum. Scimus autem an ſit agendum ex prognoſtico, quid agendũm ex indicatione: quare prognoſticum præcedit indicationes. Ex altera parte Gal. lib. de conſtit. art. med. cap. 17. & 18. prius hauriendas eſſe indicationes oſtendit, demum perpendendum eſſe, an illis poſſimus ſatisfacere nec nè. Ergo indicationes debẽt præcedere. Vt autẽ ſciamus nos, qua ratione in collegiando rectà procedere oporteat, uti diſtinctione opus eſt. Nam cum ſermo eſt de aliquo morbo, animaduertere eſt neceſſe; An euentus morbi ſit certus, an dubius. Si certus diſtinguendum eſt: an ſit certus ad bonum, uel ad malum. ſi ad malum adhuc diſtinguendum; vel enim iam imminet, vel non; vel citò futurum eſt. Si citò, in hoc caſu (cùm citò futura, verbi gratia ſit mors,) deberis primum loqui de prognoſtico. Nam non eſt, vt hauriamus indicationes, cum citò ſit moriturus æger. Quòd ſi non ita citò ſit ad malum: In hoc caſu, cum tale prognoſticum pendeat ex indicationibus, & coindicationibus, quæ inuicem diſſident: Prius eſt agẽdum de indicationibus. Si uerò ad bonum euentus ſit futurus; prius quidem loqui debemus de indicationibus, ratione quarum dicemus citò ne, an tarde fiet bonus euentus. Quòd ſi ſit dubius, & ea ratione quatenus indicationes diſſident, debemus prius loqui ſimiliter de indicationibus. Hinc poſſumus colligere, quòd in uno tantum iam dicto caſu licet prius de prognoſtico loqui, quàm de indicationibus; Et ideò Gal. lib. de conſti. art. med.

Quo caſu primo loquẽdũ ſit de prognoſtico. Prognoſticũ quãdo dependeat ex indicationibus, & coindicationibus.

conſiderans, ut plurimum pendere prognoſticum ex indicationibus, docuit prius eſſe indicationes hauriendas.

Reſp. ad rõnẽ aduerſariorum.

Ad rationes aduerſariorum dicemus, quòd nõ cõſiſtit prognoſticum tantum in hoc, vt cognoſcamus an ſit agendum; Sed an citò, vel tarde terminandus ſit euentus; an poſſimus ſatisfacere, quòd ex indicationibus dependet. Vnde non ualet argumentum.

In quo cõſiſtat prognoſticũ.

Tertia difficultas de ſignis. & eius ſolutio.

Tertia erat difficultas de ſignis. Nam neceſſarium eſt loqui de ſignis; Nec tamen eſt conſtitutum aliquod caput peculiare de ſignis: Nihilominus loquimur de rebus ſecundum naturam, & de rebus præternaturam.

Dicendum ergo, atque ſciendum eſt; Signa eſſe in triplici differentia, (vt alibi etiam dictum eſt,) ſcilicet rememoratiua, demonſtratiua, & prognoſtica. Rememoratiua pertinent ad præterita. Demonſtratiua ad præſentia, & Prognoſtica ad futura. Quo ad Prognoſtica de his loquimur, cum ſermo eſt de prognoſticis. Quantum ſpectat ad alia duo, de illis loquimur dum ſermo eſt de rebus ſecundum naturam, & præter naturam. Sed cur non conſtituimus caput propriũ, ſeu caput unum ab alijs ſeparatum? Dicamus, quod ſi hoc ſeorſum conſtitueretur, tunc in hoc capitulo aliud non contineretur, quàm ſcientia de ſignis, quòd breui tempore haud perficere poſſemus. nam deberet tradi diuiſio ſignorum, & ſimilium: Quantũ enim ad res ſecundum naturam, illius tantum ægri, de quo habetur conſultatio, non vniuerſaliter traditur ars de rebus ſecundum naturam. Hucuſque igitur conſtat, quæ, & quot ſint conſtituenda capita in conſultando, & qua ratione ſint ordinanda. Cæterum non conſtat iuxta principale propoſitum, quid nam vnum quodque requirat caput. quare ſigillatim vnũquodlibet conſideremus.

Cur non conſtituatur caput peculiare de ſignis.

Primũ caput quod eſt de Hiſtoria.

Quantum igitur ſpectat ad hiſtoriam: aduertendũ eſt alio modo opus eſſe, vt progrediatur qui primo loco loquitur; alio verò, qui ſecũdo, & tertio, & quarto eſt loquuturus. Si itaque ſumus illi, qui primo loco ſermonem habemus, tunc maximè diligentes, ut ſimus, oportet in declaranda hiſtoria; Et ea ratione id peragendum a nobis eſt; vt quod ſuperfluum eſt omittatur; nõ negligatur uerò, quod ad rem uideatur pertinere. An vero reperiatur aliquis ordo? non alium ſanè eſſe credimus, quam auſpicari ab initio, unde arbitramur malum originem tranxiſſe: atque deinceps ea, quæ egerit, aut paſſus fuerit æger, quæque ab alijs pro reparanda eius ſalute fuerint adminiſtrata, particulatim commemorando: donec ſtatus proponatur, in quo poſtremo reperitur ægrotans. Ita igitur a prima morbi origine incipientes ſenſim, ac ſenſim per ea, quæ acta ſint, ſermonem eo uſque ordinatum deducere debemus, quouſque (ut dictum eſt) ad præſentem, in qua reperitur æger, conſtitutionem perueniamus.

Hiſtoria incaſſum non repetenda.

Quod ſi poſteriori loco loquamur, tunc de hiſtoria interdum a nobis nihil ferè dicendum eſt; interdũ vero aliquid. Nihil quidem dicemus, quando qui prius locutus fuerit hiſtoriam exactè recenſuerit: ſuperfluum enim eſt narratam hiſtoriam repetere; Vt quidam faciunt, qui in hiſtoria repetenda plus conterunt temporis, quam qui prius eam fusè expoſuerunt.

Supponere igitur expedit quæcunque a primo dicta ſunt; atque ſufficit tunc pauca quædam, & principaliora per breuiſſimum compendium referre. Quod ſi aliqua etiam ab eo, qui primo loco dixerit, ex principalioribus uideantur omiſſa, hæc ſanè non erunt prætermittenda, vt ſuppleamus in eo, in quo ipſe defecerit. Prudens ergo medicus ſecundo loco loquens per epilogum hiſtoriam recenſeat, proprijſque locis addat, quæ a priori fuerint poſtpoſita.

Secundũ caput. de Reb. Nõ naturalibus.

Secun-

Digitized by Google

Secundũ caput. de Reb. Nõ naturalibus.

Secundum caput erat de rebus nonnaturalibus; quid nam ſcilicet circa huiuſmodi res debeat medicus moliri. Non multa quidem ex hoc capite dicenda ſunt, ſed pauca, & ex propoſita hiſtoria potiſſimum colligenda; quæ nempè ad aerem ſpectent; in quo præſertim tunc temporis commoretur æger. Quamobrem etſi res nonnaturales in ſex capitibus potiſſimum conſiſtant, in aere videlicet, cibo & potu, motu & quiete, ſomno & vigilia, inanitione & repletione. Et animi accidentibus: potiſſimum tamen ſupponenda medico eſt aeris conſtitutio, in quo (ut diximus) verſetur æger dum curationi ſe exponit. Quis nam igitur ſit aer conſiderare debemus. Nam alio modo eſt progrediendum ſi æger uerſabitur in aere frigido: alio ſi in calido. Et quod de aere dicimus, idem intelligendum eſt de eius conſtitutione, tempore anni, & regione; Nam per aerem omnia hæc ſimul intelligimus. Non parum autem ad cognitionem rerum tùm præter naturam, tùm ſecundum naturam conducit aeris cognitio. Nanque ſi ſupponatur bilioſus æger temperamento calido in conſtitutione aeris calida facilè cognoſcemus, quid agendum, & quid dicendum. Quod ſi ſit tempus penuriæ, aut peſtilentiæ debetis ſupponere victus rationem, quæ in hoc caſu non minus debet contẽplari.

Tertium Caput de Rebus ſecundum Naturã.

Quò ad tertium caput, quòd Res Naturales complectitur; ad hoc ſane tertio loco accedere oportet. Explicatis enim rebus nonnaturalibus, (dicant alij quicquid uelint,) neceſſarium eſt ad res ſecundũ naturam deuenire; Quoniam dùm quarto loco accedimus ad ponderandas res præter naturam, nihil aliud facimus: niſi quod conſideramus receſſum patientis a ſtatu ſuo naturali. Neceſſarium igitur eſt, vt prius calleamus quiſnam fuerit eius ſtatus ſecundũ naturam, in quo conſiderare poſſumus temperamẽtum, & habitum corporis, ætatem, conſuetudinem, & huiuſmodi. Vt itaque appareat euidentius, quomodo in conſultationibus ſit abſoluendum hoc caput, tria declarare oportet.

Tria in hoc capit. declaranda.

Primum quid per Res Naturales intelligamus. Secundum an de omnib. loquendum; vel de aliquibus: vel pluribus, uel paucioribus. Tertium quo pacto de his differendum; an ſcilicet per modum probationis, uel ſuppoſitionis.

1 Res Naturales quæ dicãtur.

Quantum ad primum attinet, dicimus nos per Res Naturales intelligere eas, quas modo in ſtatu ægri naturali conſiderandas propoſuimus, Temperamentum videlicet tùm totius, tùm partis, corporis habitum, ætatem, conſuetudinem, ſexum, artem cui æger ſit addictus, & facilem, uel difficilem tolerantiam tùm morborum, tùm remediorum.

2 An ĩ collegijs de omnib. uel de aliquibus dicendum.

Quò ad ſecundum reſpondemus dicentes interdum loquendum eſſe de omnibus, interdum de aliquibus, modo de pluribus, aliquando de paucioribus. Vt nunquã id vitij ſit committendum, ut omni penitus ſilentio inuoluantur. vt perperam arbitrantur quidam. Si quidem cum in omni morbo conſideremus pugnã inter ipſum, & naturam, res naturales conſequẽter, ac neceſſariò conſiderare debemus.

Error eorum, qui nolũt loqui in cõſultationibus de rebus naturalib.

Sunt igitur in errore, qui nolunt loqui de rebus ſecundum naturam. Verùm & hi quoque errant, qui in quolibet caſu exactè de rebus ſecundum naturam loquuntur. Non enim in quocunque patiente, & quacunque conſultatione id obſeruandum eſt. Sed de iſtis oportet modò vno, modo alio, modo loqui. Sit enim gratia exempli febris peſtilens. Nos non poterimus ita eſſe diligentes in ſermone præſertim de aere, quin adhuc maxima diligentia loqui oporteat. Si verò fuerit inflammatio ex ictu, aut ſimili cauſa, nequaquam debemus eſſe ita diligentes. Præterea animaduertendum eſt, nè faciamus quod quidam faciunt, qui in omnibus morbis ſemper ſolliciti ſunt de temperamento tum totius, tum partium. Non enim indifferenter debemus de omnibus partibus in quocunque affectu loqui; ſed de aliquibus tantum. Quare ſi ſermo fiat de affectu totius corporis; vt putà de febre, quoniam totum corpus occupat, non eſt præter rationem diligenter callere, quę ſit totius corporis temperatura. In morbo verò occupante aliquam partem priuatam, expedit quidem ſcire totius temperamentum, ſed non eſt opus, ut tantam in hoc aſſequẽdo adhibeamus diligentiam; ſed præſertim laborandum eſt in cognoſcendo ſtatum naturalem illius partis, quæ laborat: ſiue ſit pars principalis, ſiue non. Quare ſi morbus ſit in renibus, de renum temperatura: Si in iecinore, de illius ſtatu loquendum eſt. Vnde & in catharro ex capite prodeunte præſertim diligentes eſſe debemus in cognoſcenda naturali cerebri conſtitutione. Eodem modo ſi afficiãtur teſtes, & ſic de ſingulis.

3 Quo pacto de rebus naturalib. diſſerendũ.

Quò ad tertium, quo pacto ſcilicet de rebus naturalibus in collegijs differendum ſit: videlicet an probando, an ſupponẽdo? Sciendum ꝙ res ſecundum naturam, vel ſunt notæ, uel ignotæ. Nam primo aſpectu quandoq; temperatura poteſt cognoſci, ſic etiam cõformatio partium; vt quando quis fuerit promptus ad actiones; ideoque non eſt, vt ſimus in huiuſmodi diligẽtes, cum ſint manifeſtæ; Et tunc ſupponendę potiſſimum ſunt. Et non eſt tempus conterendum in proponendis ſignis in rebus manifeſtis. Cum verò nos latent, cognoſcendæ ſunt per ſigna, ac probandæ. Aduertendum inſuper eſt; quod quando loquimur de tẽperamento totius corporis: primo modo loquimur de temperamento totius progrediẽdo ad partes. Secundo modo incipiendo à parte principali deinde ad reliquas: vel deniq; utroq; modo progredi poſſumus. Si igitur Medicus qui primo loco dixerit, à totius temperamento proceſſerit, deinde ad partes, & ad reliqua. Vos è contrario procedere poteſtis, ut à conſuetudine, habitu, colore corporis, & ſimilibus, quæ poſſunt temperaturam totius indicare: Et ex hac demum progredi ad temperaturam partium, hoc eſt iecinoris, & cordis. Quandoque è contra, & melius, incipiendo a iecinore, cerebro, & corde; quoniã temperatura totius pendet a temperatura partium.

Tẽperatura totius à tẽperatura partiũ.

Quis ordo ſeruãda ĩ eliciẽdis rebus naturalib. ex ſcriptura ſeu in formatione.

Iam vero cum neceſſario contingat, vt dum ſit collegium interdum habeamus infirmos abſentes, interdum præſentes. Si abſentes ſint, & habeamus ſcripturam, appellatam informationem uel unius Medici tantũ, vel plurium: in hac vel de rebus naturalibus ſit ſermo, uel non. Quod ſi de ægri temperamento, & reliquis nihil ſcriptum extiterit, poſſumus ſupplere, & per coniecturam quãdam ex rebus præter naturam, atque ex nonnaturalibus in aliquam cognitionem naturalium deuenire. Quod ſi à ſcribente fiat aliqua mentio, dummodo erronea penitus non ſcribantur, ei fidẽdum eſt; atque res naturales ex ſcriptura elijciendæ, taleſque ſupponendæ: Vel per coniecturam etiam cognoſcendum eſt, an fideliter relatum ſit à ſcribente temperamentum, quod facit tantum optimus Medicus. Quoniã ſępe errant, qui huiuſcemodi ſcripturas conficiunt. Proponatur gratia exempli nobis æger quidam, qui conſueuerit in epilepſiam incidere; & ſoleat expuere ſputum viſcidum, & ſine ſapore. Hoc certè cognito cognoſcere poterimus hũc eſſe cerebri frigidi, quamuis non ſcribatur: Ita etiam ſi ſputum ſit acidum, album, & inſipidum. Quòd ſi infirmum pręſentem habeamus, res naturales ubi patent, ſupponendę ſunt, (vt iam à nobis dictum eſt.) Si dubię per ſigna manifeſtandæ. Quibus propoſitis poſtea circa ęgrotantem inquirendum, quæ nam facta ſit diſſimilitudo, Quæ in hoc conſiſtit: qm̃ cũ prius ęger non affligeretur à rebus præter naturã, in pręſentia dum ęgrotat, ab illis patitur, atq; cruciatur: His autem quartum caput aſſignauimus.

Succedit

Digitized by Google

Quartũ Caput de Reb. præter Naturam.

Succedit igitur Quartum caput, in quo de rebus præter naturam agendum eſt. Inquirendum autem, quid nam de his dicere expediat; Præterea, & quò ordine: Maxima enim cum diligentia progredi oportet; nam in hoc fine dubio ſtat tota curatio. Primum ergo ex propoſita hiſtoria eijcere licet ea, de quibus præcipuè conqueritur infirmus; Quippè quæ uel sūt ſymptomata, vel morbi. De cauſa enim, ut putà de bile, uel conſimili nemo conqueritur. Verum quoniam prædicta à ſuis producuntur cauſis, uel originē traxerunt, non immeritò, & has quoque ex prædictis eijcere oportet, & de his à medico ſimiliter dicendū eſt. Vt rationabiliter res præter naturam ternario claudãtur numero. Sunt enim, uel ſymptomata, uel morbi, uel horum cauſæ. Quare ſi fuerit ſymptoma; Primum inueſtigare neceſſe eſt; quale nam ſit, deinde ad quem morbum proximè conſequatur. Quò ad primum, ut hoc conſequi ualeamus calere opere prçcium eſt, & genera, & ſpecies, & differentias omniū ſymptomatum; de quibus alias ſæpius dictum eſt. Cū autem hæc tria primum ſint; Actio læſa, Exiens mutatum, & Qualitas mutata; Quare igitur ex his ſit ſymptoma propoſitum, conſiderandum eſt. Quod ſi fuerit actio læſa; & hæc ſit, uel animalis, uel uitalis, vel naturalis; quæcunque hæc fuerit, cognoſcenda eſt; atque de hac inquirēdum; an ſit dempta, ſeu ablata, uel corrupta ſeu deprauata, an potius diminuta: Idem ſtatuendum eſt de reliquis, & hæc ad hoc peculiare, & priuatum ſymptoma à cęteris ſeiunctū deducenda ſunt. Sed forſè quæret quis; debemus nè in quocunque ſymptomate, de quo conquæritur æger hæc omnia a principio vſque ad vltimum inquirere, & proponere? Nequaquam, quia non niſi per multum temporis interuallum ſermonem explere poſſemus. Ob id, quod notum eſt ſupponendo, aut ſolum proponendo, ignotum uerò manifeſtando, breui oratione, non tamen deficiente rem perſtringemus, nè auditoribus tædio ſimus. Quare nec eſt etiam in præſentia, vt de reliquis ſymptomatibus plura dicamus, Nanque ſi vitium ſit Qualitas mutata, hæc varia eſſe ſolet, prout uariæ ſunt qualitates, quæ ſenſuum ſunt obiecta; præſertim tamen ea medico ſe offerre ſolet, quę pertinet ad ſenſum viſus, vt ſunt vitiati colores. Exiens vero, quod eſt tertium ſymptoma uarium quinetiam eſt tùm ratione loci, unde exit; tum ratione proprię ſubſtantiæ, & qualitatis. Poſtea (quod ſecundo loco erat explicandum:) vbi habemus quale nam ſit ſymptoma, tunc id reducere oportet ad ſuum morbum, ſiue primum à morbo dependeat, ſiue ſecundario. Quare reliqua duo poſteriora ſymptomata primum ad actionem lęſam, & hac media ad morbum reduci debent. Si quis vero conqueritur de morbo, & de ſymptomate ſimul, poteſtis procedere, & à morbo ad ſymptoma, & è contra. Inquirendum vero an morbus ſit in intemperiè, ſeu mala complexione, uel mala compoſitione, uel ſoluta unitate; Oportet quinimò morbum ad talem intemperiem, uel malam cōpoſitionem, uel talem ſolutam unitatem referre. Deinde debemus morbum in ſuas cauſas deducere, & morbi partes, atque differentias dignoſcere. Quo ad cauſas, tres potiſſimum morbi cauſas expendunt medici, formalem, materiā In qua, & efficientem. Omittitur cauſa finalis, quia in rebus prçter naturam propriè non reperitur. Formalis cauſa ipſamet eſſentia, ac morbi natura eſt, & ſuperius expoſita; prout uidelicet morbus eſſe dicitur, vel in tempetie, vel ſoluta vnitate, uel mala compoſitione. Si itaque morbus in intemperie exiſtat, videndum erit, (vt prius dicebamus) an intemperies ſit ſimplex, uel compoſita: vtrum cum materia, uel ſine materia: An cum tali, uel tali natura; ac proinde qualis hæc ipſa ſit. Quò uero ad Materiam in qua, animaduertere oportet: An morbus occupet corpus vniuerſum, an partem. Et ſi partem, vel præcipuam, ſeu principalē, vel ignobilem: & ſi præcipuā uel magis, vel minus. Si minus præcipuā, an hęc hēat cōmerciū cū pręcipua. Et vtrū hęc ſit vel ſuperior, uel inferior. An interior, vel exterior: dextra uel ſiniſtra: anterior vel poſterior: profunda uel in ſuperficie: Prętèrea quęcunq; hęc fuerit inueſtigandū eſt, an occupetur per eſſentiā, vel per conſenſū, & ſi per conſenſum vel à toto, vel a parte; vnde definitur morb. uel per eſſentiā, uel per conſenſū, atque uel a toto, uel a parte. Quò ad cauſam efficientē, uidendū an hęc ſit interna, uel externa, mediata, uel immediata, proxima vel remota: maximè proxima eſt cauſa continēs: remota ac mediata antecedens; remotiſſima dicitur primitiua, procatarctica, externa. Notandū autē q interdū concurrunt oēs cauſę, interdū quædā tantū; vt ſi fiat vulnus a gladio, malū hoc antecedente caret cauſa, & continente, ſed habet primitiuam tantum. Propoſitis cauſis, ut adſunt, ſi conſiderētur ut agant, & qūo concurrāt ad agendū, uidendū an agant per ſe, uel per accidens, uti opiū, uel aqua frigida; per ſe.n. refrigerant, per accidens calefaciunt cōdenſando poros; vnde calor concentratur, atq; validior efficitur; videndum pręterea an concurrant ad agendū principaliter, ſeu tanq̄ cauſę principales, vel tanq̄ adiuuātes, aut deniq; vt ſine quib. non. In pharmaco gratia exēpli electiue educente cauſa principalis eſt forma propria, adiuuans eſt caliditas, cauſa ſine qua non calor corporis natiuus. Item in morbo cauſa principalis. v. g. eſt fluxio, adiuuans calor imbecillis, ſine qua non laxitas partium, tenuitas materię. Sic.n. ſi ferro, aut ligno contundatur brachium, ita ut inflammatio excitetur, cauſa principalis eſt ferrū, necnon plenitudo, cauſa adiutrix humoris tenuitas, cauſa ſine qua non loci imbecillitas, & viarum laxitas. Cauſis abſolutis; partes morbi inueſtigandę ſunt; quod quidem moliuntur, cum inquirimus de morbo: an ſit in principio, uel in augumento, vel ſtatu, vel declinatione: addere poſſumus, an ſit in acceſſione, vel interuallo. Poſtremò deſcendere poſſumus ad morbi differētias deſumptas vel a propria morbi forma, uel ab eius forma & cauſa efficiēte, vel a loco affecto. Et propterea inquirendū, an morbus ſit exquiſitus, uel nothus, ſeu ſpurius: natiuus uel aſcititius: magnus uel paruus, boni uel mali moris: chronicus uel breuis, atq; ſi breuis, uel acutus uel non acutus; & ſi acutus uel ex decidentia, vel citra hanc; & ſi abſque decidētia uel exquiſitè acutus, uel valde acutus, aut peracutus & acutiſſimus. Item ſi ſit ordinatus uel inordinatus: ſimplex vel compoſitus, & ſi compoſitus uel cōplicatus uel non cōplicatus: intermittens uel continuus: cōmunis, uel particularis, atq; appropriatus: ſimilis uel diſſimilis cum ægri temperatura, ætate, habitu, & reliquis. Et an poſtremo vulgaris, & vel epidemicus, & hic aut peſtilens, aut non peſtilens; vel endemus: vel demum ſparſim, & priuatim prębendens, ſeu ſparſus, ſiue ſporadicus. Huiuſmodi enim, & conſimiles differentiæ, quæ ex morbi natura, ac definitione præſciri a Medico debent, expendi poſſunt. In collegijs itaque cum de aliquo ſymptomate habitus fuerit ſermo, illud ad morbum reducendo, & morbi eſſentia, & natura, & cauſæ efficiētes fuerint ꝓpoſitæ, necnon & morbi partes; debēt (vt diximus) proponi morbi differentię, ſed primo quæ à forma communi ſint accepię, demum à loco affecto; vltimo a cauſis efficientibus. Nec omnes tamen differentias proponere debemus, ſed eas tantum, quę nos ad morbi, de quo agitur, cognitionem manuducere poſſint. Nec ſemper in his inquirendis eodem modo procedere debemus; Si enim manifeſtæ extiterint, (vt ſæpius diximus) ſupponatur: ſi occultæ pro-

Res præter naturā quæ.

Symptomatū differentiæ.

Dub.

Sol.

Oē ſymptoma ad morbum reducēdū ſiue primū, ſiue alio medio.

Quæ circa morbū conſideranda.

Quæ circa morbi cauſa.

Finis in reb9 pter naturam proprie non reperitur.

Cā formalis.

Cā materialis.

Cauſa efficiens.

Morbi partes.

Differentiæ.

Ordo differēdi circa res pter naturam.

Digitized by Google

Ordo duplex.

proprijs ſignis inueniantur. Et quoniam in rebus proponendis duplex præſertim poteſt eſſe ordo: noſtrum erit, ſi forte qui primo loco loquutus eſt, & vno, uel altero uſus ſit ordine, ac diſtinctè, & ordinatè proceſſetir; ut ſecundo loco loquentes, ne ea repetere uideamur, quæ à primo fuere dicta, altero utamur ordine. Alter itaque ordo eſt, ut ſi progrediamur a ſymptomatibus ad morbos, & à morbis ad cauſas. è contra verò quis prius fuerit progreſſus à cauſis ad morbos, inde a morbis ad ſympromata. Verum quoniam hoc ſcire non ſufficit, ſed multi maioris eſt momenti ita diſtinctè, & doctè circa hæc digredi, vt nec ſuperflui uideamur, nec diminuti. Oportet igitur, ut cognoſcamus circa unūquodlibet Quæ, & Quot, & qua ratione ſint proponenda. Quando itaque ad ſymptomata accedemus, & etiam ad morbos, non tantum calere debemus utrorumque naturam, ſed & ſedem affectam, vel ſymptomatis, uel morbi; Hoc aſſerimus, quoniam (ut dictum eſt) duobus modis poteſt pars affici, per conſenſum, per eſsētiam.

Pars affecta ℘ conſenſum ſedes ē ſymptomatis ℘ eſsētiā morbi.

Si per conſenſum afficitur locus, patet eſſe affectus ratione ſymptomatis, non morbi. Si uerò obſeruetur pars morbo affecta, tunc neceſſariò fatendum erit partem illam per eſſentiam affici. Quare neque ſemper omne ſymptoma primum in morbū refertur: nam interdum inter ſymptomata & morbum teſte Gal. lib. de diff. ſympt. cap. vlt. Tria, & quatuor media contingunt ſymptomata.

Oē ſymptoma īmediatè ī morbum non referri.

Vt igitur legitimus a naturali ſtatu oſtendatur receſſus, ſemper quantū fieri poteſt referremus ſymptomata in proximiora, deinde & in morbum. Quamuis enim læſa functio immediate prodeat a morbo; conſequuntur tamen hanc excuntia mutata, & qualitates mutare, quę vtique non ita primum a morbis fiant.

Actio læſa immediatè a morbo ℘cedit.

In morborum vero generibus, ac differentijs explicandis non eſt progrediendū, (ut aliqui faciunt,) qui uidentes ęgrum de febre conqueri, digrediuntur circa omnia febris genera, & differentias: dicendo hanc febrem eſſe, uel putridam, uel ephemeram, vel hecticam: deinde dicunt non eſſe ephemeram; quia non adſint eius ſigna, & ita de reliquis: poſtea ſi æger laborat tertiana, concludunt quotidiana eſſe correptum.

Quis ordo ſeruādus in explicandis morborū generib. & differētijs.

Ad Immediata igitur, atque recta uia eſt deſcendendum, id quod manifeſtum eſt omittendo: Vt ſi forte, qui primo loco eſt loquutus, optimè dixerit, id tanquam rationabiliter dictum, atque uti notum ſupponatur. Quod ſi ille fuerit deceptus; tunc eſſe debemus diligentes, ut illius ſententiā reprobemus, non tyrannico more, ſed placidè proprijsq; ſignis, ac firmiſſimis rationibus prioris ſententiam falſam eſſe demonſtrando. Dum uero morbos in ſuas cauſas referimus, inueſtigabimus quidem primum cauſas internas, deinde externas: & ex internis primum immediatas, deinde remotas; Et non modo, quæ principales ſint, ſed quæ adiuuantes, quęque ut ſine quibus non; & tandem quæ natiuę, quę adſcititiæ, (ut paulò ante dicebamus;) Verum non debemus tunc edocere artem inueniendi cauſas, ſed omne artificium applicare debemus in his apte diſponendis. Inuento poſtmodum morbo, uel in principio, uel augumento, vel ſtatu, uel declinatione ex proprijs ſignis: erunt a nobis comparandæ res præter naturam inter ſe; ut ſciamus quænam ex illis habeant rationem urgentis, quę efficientis cauſę, uel conſeruātis, uel ſine qua affectus nequit remoueri. Quibus adinuentis, illicò adiuuantia inueſtiganda deſcendemus; atque ſi uolueritmus ab alijs eſſe differentes circa iuuantium inuentionem oportet, vt in noſtra conſultatione animaduertamus, an liceat cōferentia inuenire, uel per indicationes, vel per obſeruantiam, uel per analogiſmum.

Iuuantia quib. inueniant.

Vnde ſunt illi deridendi, qui per ſolas indicationes ſemper progrediuntur. Nam interdum habet locum indicatio, interdum obſeruatio, quandoque Analogiſmus. Interdum omnibus vtimur, interdum aliquibus pro rerum præter naturam diuerſitate.

Ad inuētionē iuuantium nō ſem ℘ ſufficere idicōnes.

Caput quintū de Indicationib.

Quoniā verò caput Quintum de Indicationibus à nobis ſeorſim ab alijs fuit conſtitutum: ideò iam dicamus, Quòd ad indicationes ſpectat, omni cū diligentia in his proponendis eſſe progrediendum. Atque primum de Indicationibus ſermonem habere oportet, Secundo de Coindicationibus. Nā ex Indicationibus quid agendū cognoſcitur, Ex Coindicationibus quid permittat virtus. An ſcilicet id, quod proponitur, poſſit agi, uel fieri, nec ne: Indicantia itaque, Coindicātia, Permittentia, Prohibentia quā diligentiſſimè in collegijs ſunt expendēda; Et in His profectò medici artificium, quinimò totius curationis conſiſtit cardo. Non eſt autem, vt artem tradamus de Indicationibus, quoniam loquuti ſumus in methodo curatiua.

Indicantia, Coindicantia, Permittētia, Prohibentia in collegijs conſideranda.

Capue ſextū de Prognoſtico.

Accedamus ergo ad ſextum caput, in quo de prognoſtico agendum eſt. Vbi igitur de Indicationib. loquuti fuerimus, debemus deuenire ad Prognoſticū, Quod intelligendum eſt ubi morbus non ſit lethalis. Nam ſi illico moriturus ſit ęger, non eſt, ut prius curemus de conferentium inuentione loqui; ſed æger ſolis prognoſticis relinquendus.

Moriturꝰ ſolis prognoſticis relinquēdus.

Sed ſi loquamur de illis, qui non citò ſunt morituri, tūc multò ſatius eſt (vt antea etiam diximus,) vt primo hauriamus indicationes, deinde prædicemus, an poſſint indicationes abſolui, nec nè: Quod erit loqui de Prognoſtico. In Prognoſtico autem oportet calere artem prognoſticandi, in qua in præſentia illud tantum à nobis dicendum eſt, quòd hęc potiſſimum in duobus conſiſtit. Alterum eſt, ut oſtendamus, quidnam ex prognoſtico præſtare poſſimus; reliquum verò, ut intelligamus ex quibus, quæ prædicenda ſunt, conſequi debeamus.

Quid ex prognoſtico præſtandum

Quò ad primum ſciendum eſt, nos ante omnia prænoſcere debere, an morbus futurus ſit ſalubris, vel inſalubris; Et an ſimpliciter, vel ſecundum quid. Inſalubrem ſimpliciter appellamus, qui non auſertur, niſi cum morte ęgrotantis, veluti & morbus hęreditarius. Secundum quid uerò is eſt inſalubris, qui in alterum inſolubilem morbum deſinit.

Morb. inſalubris ſimpliciter.

Secundū quid.

Atqui ſicuti ſalubris ſimpliciter cum certa ægrotantis ſalute terminatur: ita cum non certa ſoluitur, qui huiuſmodi ſecundum quid eſt.

Salubris ſimpliciter.

Secundū quid.

Si igitur inſalubris futurus ſit morbus, pręuidere oportet, an ſemper declinet in deterius, & ad malum. An aliquando non ita. Similiter ſi ſalubris, an ad bonum ſoluatur ſimpliciter, an aliquando ad malum, & demum ad bonum. Et quia hoc dependet ex pugna naturæ, & morbi, ſi videbimus, quod natura uincat morbum, tunc erit ad bonum.

Ideo debemus conſiderare res ſecundum naturam, & res pręter naturam, & earum vires expendere. Quia ſi maior ſit vis rerum ſecundum naturam, bene ſperandum eſt. ſi contra malè.

Verum, vt hoc, quòd primum propoſuimus, clarius intelligatur, ac fuſius explicetur, animaduertendum eſt. Quod ubi proponatur aliquis patiens aduertere oportet: An vnico, vel pluribus malis corripiatur. Et ſi unico præſcire licet, an talis morbus ſit terminaturus, nec nè.

Morb. nō terminaturus.

Per morbum non terminaturum intelligimus, qui nec occidit, nec tollitur, ſed committatur hominem vſque ad mortem, veluti Elephantiaſis, quę (vt dicit Aret. lib. 2. de morb. diutur. Cur. c. 13.) iam in viſceribus ſtabilis ſedeat, quando, & in faciem inuadit. Per terminaturum vero, qui uel interficit hominem, uel tollitur. Quo fit, ut de tali morbo, (pro ut modo dicebamus) prædicere liceat, quis nam futurus ſit terminus: an ad bonum, an ad malum.

At ue-

Digitized by Google

At verò, & ulterius præſcire oportet, quæ ſit futura reſolutio huius termini. An ſit futura ſolutio facilis, vel difficilis, An perfecta, vel imperfecta. Deinde prædicendum, quæ ſit futura ſolutionis cauſa. Vnde præuidere expedit, An malum expelletur beneficio, vel Naturæ, vel artis, uel vtriuſque, vel ui potius materiæ. Præterea, & modum prænunciare licet, an ſolutio paulatim, uel repente fiat: & ſi repente, an cum uehementia, an citra; Deinde, & ſolutionis tempus indicare: nimirum qua die, immo & qua hora terminabitur morbus.

Loci per quos fieri ſolet morbi ſolutio.

Denique quantum ad corporis locum, & hunc etiam præſcire oportet: An ſolutio ſit futura per ſudorem, vel per lotium, uel per uias alui, aut per vomitum, vel per uenas narium, aut hæmorrhoidum, vel vteri; vel denique per tumores; aut abſceſſus huius, uel illius partis. Hæc ergo præſcire oportet circa ægrotum, ubi unico morbo affligitur. Quòd ſi plurib. moleſtetur, tunc prænoſcere licet, qui primum ſoluetur, & qui deinceps. Et hæc ſunt, quę in vniuerſum ex prognoſtico præſtare debemus.

Ex quib. elicienda prognoſtica.

Quò uero ad ſecundũ iã propoſitum, ſcire oportet, quòd ſigna prognoſtica, ſeu dignoſcitiua, (quorũ beneficio non modo ſcimus morbi terminum futurum, uel ad bonum, uel ad malum, ſed & diſtantiã, & propinquitatem futuri ſtatus præuidemus, & proinde cognoſcimus non ſolum an morbus futurus ſit ſalubris, vel inſalubris, aut lethalis, ſed & an breuis, vel longus, (ſeu chronicus,) a quinque potiſſimũ fontibus deſumuntur.

A rebus pręter naturam: à rebus ſecundum naturam: Ab his, quæ ſunt in ſimili conſuetudine: A viuendi ratione, atque a Iuuantibus, & lædentibus.

Et propterea nedum morbi cauſas, & propriam naturam, ſiue ſpeciem, differentias, & partes eius, & mores; nec non & ſymptomata, quæ profectò omnia præter naturam ſunt; ſed & ægri temperaturam, partiumque affectarum conſtitutionem, habitum, ætatem, conſuetudinem, & ægri tolerantiam, quæ naturalia exiſtunt: demum affectuum ſimilitudinem, ſiue hæc hæreditaria ſit, ſiue propria, uel communis cum alijs: ſic & uiuendi rationem, atque iuuantia, & lędentia diligentiſſimè conſiderare neceſſe eſt. Dependet enim ab his, & elicitur tota prognoſticandi ars, in qua optimè nos eſſe uerſatos oportet. Prout enim prædicta in bonum concurrant, atque benigna, uel læuia, facilia, ac moderata extiterint, ita, & benè prognoſticandum, & morbum futurum ſalubrem prædicendum. E contra ſi maligna, ſi grauia, difficilia, ac præter modum a naturali ſtatu excedentia. Nec minus & cognitionem futuri ſtatus conſequi ſimiliter poſſumus ex ſignis, quę ex prædictis capiantur: A rebus nempè pręter naturam: a Naturalibus, & nonnaturalibus: Et proinde a cauſis, a morbi natura, a differentijs, a ſymptomatibus: Ab ægri, tum totius, tum partium temperatura, & conſtitutione, a corporis habitu, ætate, tolerantia, ſimilitudine: a uictus ratione, præſertim ab aere; Et denique a iuuantibus, & lędentibus.

Signa futuri ſtat' ex quib. capiãtur.

A reb. pter naturam.

Nanq; morbi cauſę, (humores putà, ac materiæ,) prout fuerint huius, vel illius naturæ, aut ſcilicet tenuiores, aut craſſiores, modicæ, & paucæ, aut multæ & copioſę, frigidæ, aut calidę, & huiuſmodi: ita uel breuiorem, vel longiorem morbum fore denunciãt. Sic & morbi, vbi ſoli, ac ſimplices ſint, calidi, acuti, ſimiles, ordinati, & huiuſmodi ſtatum proximum futurum ſignificant.

E contra, vbi frigidi, inordinati, ægri naturę diſſimiles, atque compoſiti ſimul cum materia. Symptomata vero, & potiſſimum excuatia, propria eorum natura ac ſubſtantia, quantitate, qualitate, modo exeundi, tempore, ac loco breuem, uel longum morbum præmonſtrant.

Veriſſima futuri ſtatus cognitio è ſignis coctionis & cruditatis.

Vt propterea teſtatus ſit Galenus primo de criſib. 15. & 16. nos ſæpè futuri ſtatus veriſſimam cognitionem conſequi poſſe, ſi ad ſigna coctionis, & cruditatis confugiamus.

A reb. naturalib.

Pars quę citius a morbo ſoluatur.

Præterea & res ſecundum naturam hoc idẽ præſtare videntur, quod de rebus præter naturam diximus. Vbi enim temperatura erit calidior, habitus corporis mollis, rarus, ætas florens, & facilis tolerantia, ægritudines fient breuiores. E contra ubi temperies frigidior, habitus denſus, ætas ſenilis. Verum & pars principalis nobilis, pars mollior, laxior, caua, excrementis excipiendis non dicata, citius à morbo ſoluitur. Similitudo itidem, prout hæc, vel facilis, vel difficilis, ſeu longi, uel breuis affectus extiterit, ita vel breuem, uel longum morbum coostendit. Aer poſtremo quò fuerit calidior, eò breuiores morbos reddit.

A cõ naturalib.

Iuuantia denique vbi non parum utilitatis afferant, breuem morbum nobis indicant. Quòd ſi æger parum, uel nihil utilitatis ſuſcipiat, longior ſanè indicabitur morbus. Vbi itaque morbus fuerit cognitus, & hic curationem admittat, ad medica præſidia deſcendere eſt neceſſe.

Septimũ caput de Auxilijs Medicis.

Relinquitur ergo ſeptimum caput, ac poſtremũ explicandum, in quo agendum eſt de auxilijs medicis. Et in hoc illud quidem notandum eſt, atque ad euitandam omnem in dicendo confuſionem, ſeruandum. Vt antequam aliquod remedium proponatur, præ oculis habeamus mala, de quibus infirmus conquæritur: atque aduertamus, an vnicus ſit morbus, an plures.

Et quomodocunque fuerint, an ſint morbi abſoluti à ſymptomatibus, nec ne. Et ſi annexum ſymptoma fuerit, an ſit unum, uel plura. Quod ea de cauſa aduertere licet: Quoniam ſi unicus fuerit morbus ſine ſymptomate, nulla adhibita diſtinctione quàm primum licet ad auxiliorum enumerationem accedere. Quòd ſi plures fuerint morbi, tunc conſiderandum, an eiſdem auxilijs tolli poſſint, an diuerſis. Si eiſdem, neque hic tempus conterere oportet in repetendis auxilijs, ſed eo monito, quòd idem auxilium vtrunque morbum profligare poteſt, repente ad recenſenda auxilia properandum. Quòd ſi morbi uaria, ac diuerſa auxilia requirant, ut omnis tollatur confuſio, diſtinguere debemus: dicẽtes, quòd ſi loquamur de auxilijs huius morbi, ſi morbus fuerit cum ſymptomate, dummodo ſymptoma non curetur ad curationem morbi: primò loquemur de auxilijs morbi, deinde ſymptomatis. Atque pariter ſi plures fuerint morbi, & plura etiam ſymptomata, antequàm accedamus ad auxilia, prædicendum erit, quòd primo proponemus auxilia, quæ referuntur ad unum morbum, demum quæ ad alium: regulam illam ſeruantes, vt magis attendamus illi, quod magis vrget, reliquo non neglecto.

Quòd ſi aliter fecerimus, impoſſibile erit euitare confuſionem. Pariter loquentes de ſymptomatibus, quæ ad ſe curationem trahant, Primò prouidendum eſſe dicemus uehementioribus. Et quoniam diximus, (vbi loquimur de morbo, & ſymptomate) Nos debere proponere auxilia, quæ prius diriguntur ad morbum; Verum hoc non eſt obſeruandum in operatione. Quia ſemper attendedum illi, quòd magis vrget.

Attendẽdum illi, ꝙ magis vrget.

In arte autem conſultandi non ſolum debemus proponere auxilia, quæ cõueniunt, ſed in qua Quãtitate, & Quomodo ſint adminiſtranda, & Quo loco, & Quo tempore.

Digitized by Google

Et cum de tempore loquimur, poſſumus loqui de auxilijs, vt ſunt uel ad ſymptomata, uel ad morbum attinentia, prout huic, vel illis prius attendẽdum eſt. Et cum hoc fecerimus, debemus deſcendere ad auxilia, & ad eorum rectam adminiſtrationem.

Ordo in preponẽda, aut poſtponẽda chirurgia non neceſſarius

Nec eſt neceſſarius ordo, ut primò de chirurgia; Secundo de pharmacia, demum de dieta loquamur. Sed bene aduertendum eſt, vt ſi de chirurgia dicere cœperimus, non immiſceamus ſermonem de pharmacia, & denuo redeamus ad chirurgiam. Quare cum iam cœperimus loqui de vno, illud abſoluamus, demum veniamus ad aliud. Verum nec eſt præter rationem, & potiſſimum debet obſeruari ab illis, qui probare videntur, vt primum de chirurgia. Secundo de pharmacia, demum de dieta dicatur, quod ubi de chirurgia loquimur, ſcire debemus, an requiratur primum venæ ſectio.

Quis ordo ſeruãdus in ꝓponẽdis auxilijs.

Primum ergo debemus uidere, an ſit euacuandus ſanguis, an vires permittant, & alia quæ diximus in lib. de arte curat. cap. de venæ ſectione. Vbi autem non videtur conuenire uenæ ſectio, videndum eſt, an liceat vti cucurbitulis, vel hirudinibus, vel demum an emiſſaria conueniant. Dum autem inuenimus conuenire ſanguinis miſſionem determinandum eſt de recta adminiſtratione; In qua ſcilicet quantitate, Quomodo, Quando, & Vbi.

Quid circa pharmaciam.

Hinc poſtea accedendum eſt ad pharmaciam, & hunc ordinem in proponendis pharmacis ſeruare poſſumus: Vt prius diſſeramus de purgante primas ſuperfluitates, ſeu de leniente. Secundo de præparantibus. Tertio de euacuantibus, & primo totum, deinde & alias partes, ſi neceſſe videbitur; & maximè caput. Poſtremo de corroborantibus totum, & partes, & mandantes, & recipientes. In quibus omnibus ſemper inueſtigare oportet quæ eligenda ſint, in Qua quantitate, Quomodo, Quando, & Vbi.

Not. pro iuniorib.

Aduertant autem iuniores, quòd interdum proponuntur quidam caſus, & vrgentes, vt febris cum fluore alui, tunc de lenientibus non eſſe dicendum. Sed debemus dicere natura aluum lenit, ergo non eſt lenienda aluus. Nõ ergo vtendum lenitiuo, ſed de præparantibus, & purgantibus ſermo habendus eſt. Ardum, & natura importunè quoque euacuat, non ſunt danda euacuãtia, antequam ipſa non deſinat.

Quid circa Dietã.

Poſtremo verſabimur circa Dietam, circa quam conſiderandæ ſunt res nonnaturales, diſcurrendumque de Aere, Cibo & Potu, Motu & Quiete, Somno & Vigilia, Inanitione & Repletione, & animi Accidentibus. Verum nec opus eſt, vt de his omnibus ſimus multum diligentes, ac prolixi, ſed modo in uno, modo in alio, vt res poſtulat. Vnde obſeruandum hoc eſt, ut ſi affectus ſit in cerebro, & partibus ſpiritalibus ſumma diligentia conſiderare debemus boni aeris adminiſtrationem. Si in ventriculo, & membris naturalibus magis debemus eſſe ſoliciti circa cibum, & potum. Si affectio ſit circa pedes, magis conſiderabimus exercitia. Verum in quocunque morbo diligentes eſſe debemus in motu, & quiete. Non tamen licet vti prolixitate. Quare ſi præcipuè illa capita ſeruabimus, quæ ſeruanda à nobis proponuntur in ſermone de dieta, erimus breues, & ægris ſatisfaciemus.

Quid de determinãdum circa cibos.

Circa cibos autem debemus determinare, an victus debeat eſſe tenuis, mediocris, aut plenus; & vbi habuerimus hunc, vel illum eſſe eligendum, an hic eſſe debeat calefaciens, vel refrigerans, uel humectãs, vel ſiccans, attenuans, uel incraſſans declarabitur. Poſt hæc non eſt, ut proponamus carnes, uel piſces, vel olera, quia nunquàm poterimus abſoluere, niſi ita requireret ægrotans, & ſcriptis conſultatio eſſet tradenda. Poſſumus quidem addere eſſe eligenda cibaria, quæ alterentur cum condimentis, uel calefacere, vel refrigerare, uel humectare, vel exſiccare, vel attenuare, uel craſſefacere potentibus.

Quid circa potũ.

De potu vnico verbo poterimus nos expedire, cum proportione conueniat cum cibis. Vbi autem uidebimus conuenire vinum, qualis ſubſtantiæ hoc eſſe debeat erit conſiderandum. Et hac methodo incedentes nihil ſanè neceſſarij, nihilvè vtilis omittemus, minus aliquid addemus ſuperflui, minimèque in confuſionis mare aberrabimus. Et vt res clarius habeatur, liceat pro iunioribus proponere caſum, in quo omnia propoſita capita ordinabimus, ac enodabimus. Et ex hoc ordinem habebunt iuniores, quo vti debeant in eorum collegijs.

Caſus Febris peſtilentis, & eius examen.

Si ergo Socrates tempore veris, in regione calida, & humida, complexionis ſanguineæ, in ætate iuuenili detineatur febre peſtilenti. Primum quòd debemus ſupponere eſt, ut ſupponamus hunc patientem reperiri in tempore anni temperato, & talem, quàm diximus, eſſe regionem, & ſtatum cœli. quantum pertinet ad res ſecundum naturam, ſupponamus, quòd ſit temperamenti calidi, & humidi, optimi habitus, & talis ætatis.

Tempus anni. Regio. Complexio. Habitus. Aetas. Morbus.

Quò ad res præter naturam, certum eſt, quòd in præſentia non debemus eſſe admodum diligentes; Quia iam proponitur nobis præ oculis ęgrotans febri peſtilenti, ſed quando non haberemus morbum notum, tunc ſanè conueniret progredi per ſua ſigna à ſymptomatibus ad morbum. Iam ſupponimus, quòd hic habeat febrẽ peſtilentem. Hæc autem conſiſtit in intemperie calida, & ſicca.

Morbi forma.

Quia ſi debet eſſe febris, debet etiam eſſe intemperies calida, & ſicca, cum materia inſigniter putrida, quia peſtilens. Et cum habeamus formam debemus habere materiam in qua.

Morbi ſubiectum.

Certum eſt. quòd habemus duplex ſubiectum febris, ſcilicet principale, & adæquatum. Natura febris eſt morbus vniuerſalis, putredo autem hæc diſtenditur per omnes venas. Principale itaque ſubiectum eſt cor, vbi putrefacti ita ſunt cordis humores, ut non ſolum putreant, ſed inſigniter putreant. Subiectum verò adæquatum eſt totum corpus.

Cauſę efficientes.

Quòd ſi accedamus ad cauſas efficientes, dicendum eſt dependere à ſanguine obſtruente. quia in hoc corpore abundat ſanguis, qui peccat quantitate, & qualitate. Vnde fit inſignis obſtructio, ergo ſanguis ſui copia eſt cauſa antecedens. Quæ poſſunt ſanguinem producere eſt ætas, & tale temperamentum. Cauſa externa eſt talis aer, Et ſi vſus fuerit talibus cibatijs.

Morbi partes. Differentiæ.

Accedamus ad morbi partes. Supponamus nos fuiſſe acceſitos in principio ad hunc ægrum. Quantum ad differentias ſumus diligentes, ut ſciamus in omnibus morbis ponere differentias. Primum quidem certum eſt, quòd nos habemus febrem putridam peſtilentem exquiſitam, ita dicendum eſt. quia hic ſunt omnia inditia putredinis, & inſignis putredinis. Ita etiam ſi conſideremus, quæ ſunt externa: tempore veris viget putredo. Si interna: corpora calida & humida apta ad putredinem exiſtunt. ideò habemus morbum peſtilentem exquiſitum, demum habemus morbum cum materia, eſt enim intemperiés calida & ſicca, cum materia putreſcente. Præterea habemus morbum nouum ratione originis, quia nunc primo incipit. Et quo ad alia differentias ratione actiuitatis habemus morbum vehementem ſimpliciter, Non eſt autem, ut hic conſideremus differentias ab euentu; de his.n. dicendũ in prognoſtico; quippe q̃ ſint inditia morbi vehementis, ſiue conſideratio ſit de ſignis, ſiue de ſymptomatibus. Habemus inſuper morbum, qui profectò cito terminatur. Eſt enim morbus peſtilens, mali moris, cõtagioſus; & eſt continuus, ordinatus: quia continuus eſt, vt non poſſimus dicere inordinatum; febris enim peſtilens eodem modo procedit, præcipuè dum eſt putre-

Digitized by Google

putredo in magnis venis. Demum dicere debemus hunc eſſe morbum vniuerſalem, totius corporis, aſcititium, proportionatum cum temperamẽto. Et quo ad differentias ſtatus anni, ſi febris facta ſit in anno peſte non graſſante, non poſſumus febrem peſtilentem epidemicam vocare, ſed morbus ea ratione appellabitur particularis: quia corpus hoc particulare diſpoſitum eſt hac febre affici, & vſus eſt ęger cibarijs putrefacientibus.

Indicationes.

In citatione huius febris oritur indicatio refrigerandi, & humectandi, ſed quia magis poteſt cauſa putredinis; ideo minuitur humectandi illa indicatio, & nedum refrigerandi, quinimmo & exſiccandi indicatio ſuboritur. Putredo enim in calido conſiſtit, & humido. Et quia non liceat deuenire ad alterationem, niſi prius fiant euacuationes, & tollantur obſtructiones: cũ obſtructio ex multitudine emergat, hinc ratione obſtructionis attenuandi: & quia hæc ex multa pendet copia: hinc minuendi exoritur indicatio. Atqui cum minuere haud poſſimus, niſi excrementa euacuentur, oritur poſtremò indicatio euacuandi. Quibus an poſſimus ſatisfacere, nec ne? Dicendum morbum hunc poſſe ſolui in bonum ex comparatione facta inter res præter naturam, & ſecundum naturam. Quoniam licet multa ſit morbi vis, non tamen multum habemus receſſum a naturali ſtatu. Nec deeſt morbi proportio cum ætate; & anni tempore. Si conſideremus res ſecundum naturam, habemus bonum temperamentum, & habitum, & ætatem florentiſſimam, habemus corpus, quod facilè reſiſtit. Propoſitis ideo ſcopis poſſumus ſatisfacere.

Putredo I calido, & humido conſiſtit. Obſtructio ex multitudine pendet. Et quid indicet. Prognoſticum.

Deueniamus poſtremò ad auxilia. Poſſumus ſanè in hoc morbo (quò ad virtutem) accedere ad uenæ ſectionem: peccat enim ſanguis, & euacuandus eſt valido auxilio: quia morbus eſt magnus, ætas conſentit, vires tolerant, & ſanguinem in multa copia expedit euacuare. Non proponimus modo, an liceat in febre peſtilenti ſanguinem mittere ex uena, ſumus namque in morbi principio, & ſupponimus in hoc caſu conuenire. Et quod inſuper foramen latius ſit efficiendum. Quò ad tempus, quamprimum euacuandus eſt ſanguis. Quod ſi non præceſſerit alui beneficium, iniiciatur clyſter, deinde aperiatur iecoraria vena, uel communis. Verum in hac febre illud obſeruãdum eſt, an poſt uenę ſectionem appareant maculæ, & delitеſcant, atque tunc apponãtur cucurbitulæ: Et pro diuerſione poſſumus hirudines hęmorrhoidibus admouere.

Curatio. Chyrurgia. Venæ ſectio. Cucurbitulæ. Pharmacia.

Pro ſiccę alui lenitione demus ſyrupum roſ. ſolut. cum decocto tamarindorum. Quantitatem (breuitatis cauſa) non proponimus. Ad humorum præparationem exhibeatur ſyrupus de acetoſa, de acetoſitate citri, de limonibus, cum decocto acetoſæ, & boraginis, & radic. pentaphili, & ſem. citri. Quantitas ex his ſit unciarum quinque. dentur autem ſyrupi immediatè poſt venę ſectionem, & poſt leniens medicamentum. Purgans conueniens eſt rhabarbarum ad ſanguinem mundificandum. Infundatur quidem in decocto florum, & fructuum. Et addatur ſyrupus roſ. ſolutiuus. Quantitas non proponitur (breuitatis gratia.) Et ſi loquamur de tempore dabimus concocta materia. Quo ad corroborantia, hæc duplicia ſunt, alia intrinſeca, extrinſeca alia. Intrinſeca ſint refrigerantia, & humectantia, quibus addatur aliquid de ſucco acetoſæ, aut acetoſitatis citri, uel de ſyrupo acetoſæ. De quantitate nihil dicimus. De tempore autem, ubi uiget morbus, atque poſt alui lenitionem, & uenæ ſectionem. Extrinſeca vero, (& hic attendamus oportet) aliqui immediate cordi applicanda præcipiunt, & ad Epithemata ueniunt, quę (pace eorum dictum ſit) peſſima ſunt: addunt ſpeciem ſandalorum; corallia, margaritas, & cum aceto admouent cordis regioni. Interdum bene faciunt, interdum male. Male faciunt cum deſtillatio eſt ad pectus. At qui febre peſtilenti laborant, ſępe in deſtillationẽ incidunt. Et tunc male faciunt, quia materiam hanc in illis partibus inculcant. Apparet & interdum ſudor circa illas partes, quod nos tripliciter hoc anno vidimus: apparentibus denique maculis tranſitum huius materiæ prohibent. Vt mirum non ſit ſi ſępius ita curati moriantur: quod etiam hoc anno obſeruauimus. Si igitur ſigna hęc obſeruabimus, abſtineamus ab his; Et ſi uolumus cordi robur adijcere, accipiamus unguentum roſ. Meſuę, nõ ſandalinum. Quod ſi nullum prædictorũ apparet, utemur Epithematibus, ſed non iam dictis; verum quæ conficiantur ex aqua acetoſæ, endiuiæ, & boraginis, & aliqua aceti portione, & aquæ meliſſæ. Si uolumus addere, addamus ſpecies cordiales, quæ non recipiunt ſandalos, nec corallia. Circa tempus, ad hæc non deueniamus, niſi corpore leniente medicamento purgato.

Leniens. Præparãtia. Purgans. Corroborantia. Feb. peſtilẽti laborantes ſæpe a deſtillatione corripi. Tp̃s utẽdi epithematib.

Quò ad dietam aer debet eſſe refrigerans, & ad ſiccum tendens, cibus ſit attenuans, refrigerans, & ſiccans. Potus debet proportione reſpondere. Abſtineamus a vino, & bibat aquam alteratam acetoſa, acido citri, & ſimilibus. Et hęc in præſenti caſu dicta ſufficiunt.

Dieta.

FINIS.

BAN-

EIVSDEM DE MODO QVODAM BREVI INTERROGANDI AEGROS.

Optimus Medicus qui.

CONSTAT apud omnes rectè ſentientes illum eſſe optimum Medicum, qui dogmaticis eſt. Hic autem ille eſt Medicus, qui conferentia per indicationes venatur. Si quidem tanta eſt vis indicationum, vt conferentia inueniantur, & citra Obſeruationem, & Citra Analogiſmum, & citra denique omne ratiocinium. Et fundamentum eſt; Quia ea ratione iuuantia per indicationes inueniuntur; Quoniam ad comprehenſionem nocẽtium illico patent, quæ nam ſint iuuantia.

Indicationum uis.

Optimi Medici munus.

Quare optimus Medicus maximè ſtudere debet, vt nocentia conſequatur, & in illis ei potiſſimum laborandum eſt. Nanque nocentibus rectè perceptis, reliquum facillimum eſt, & iuuantia inuenire, & inuẽtis receptas tradere. Cum itaque tanta ſit neceſſitas, debemus maximè in cognitione nocentium immorari, vt ea cognoſcamus. Illi autem potiſſimum nocentia cognoſcent, qui rectè ægrotantes interrogare ſcient. Non præter rationem igitur in præſenti ſermone de modo interrogandi ægrotantes ſumus dicturi; & præſertim, ut uobis (ſcolares amantiſſimi) ſatisfaciamus.

In cognitione affectum nocentium maximè eſse elaborandũ.

Dum igitur ad ægrotantes acceditis veſtrum eſt, vt ægrotis, (dummodo loqui valeant) præcipiatis: vt omni cum diligentia ea proponant, de quibus conqueruntur; Et quo nam tempore fuerit ſuorũ morborum origo. Diligenter verò ægri audiendi ſunt, deinde vbi auditæ fuerint ipſorum querelæ, ſiue ab ipſiſmet, ſiue (loco ægrotantium) ab aſſidentibus proponantur, veſtrum erit poſtea cum Gal. 1. de locis affect. Secundo interrogare ægrotantes, (nõ quidem de more quorundam) de omnibus, neq; de omnibus corporis partibus, neque de his, quæ oculis noſtris ſe ſe ſubijciunt; ſed de prætеritis primum, mox & de his, quæ præſertim vos lateant. Veſtræ igitur interrogationes primum ad id dirigantur, vt res ſecundum naturam cognoſcatis: deinde verò, & in cognitionem rerum præter naturam deuenire oportet: in his tamen aſſequendis euitanda eſt confuſio. Modo igitur de rebus ſecundum naturam, modo de his, quæ præter naturam inſunt, interrogatio fiat. Dum autem in rerum ſecundum naturam cognitionem deuenire optamus circa plura poſſumus ægrotantes interrogare.

Verum neq; hoc indifferenter efficiendum eſt; ſed vt & aſſidentes, quemadmodum & æger, vos venerẽtur, opus eſt hoc modo progredi. Quædam ex ægri interrogatione petenda ſunt, atq; haurienda: quædã verò ex vobiſmetipſis proponatis, vt oſtendatis ea ſcire antequã ab ægrotãte proponãtur. v.g. cũ inſtitutum fuerit à capite exordiri, vtpotè a parte magis ſuprema: ſi fortaſſe in hiſtoria dictũ ſit a patiẽte, ꝙ habuerit a principio generationis expuitiones copioſas, & cũ expuitione excretam eſſe nullis ſaporis materiam. Vos poteritis ita loqui cum ægrotante, & aſſidentibus. Non interrogetis quidem, an æger ſomnos habeat profundos, nec nè; ſed dicatis rationi cõſonam eſſe, ut ſomni in eo longi ſint, & profundi. Licet nanque hoc coniectari ex illa materiæ copioſæ frigidæ, & pituitoſæ expuitione. Materia enim hæc frigidum indicat, & humidum cerebrum. Dum verò cerebrum frigidum eſt, & humidum, ſomnos lõgos eſſe, & profundos conſentaneum eſt. Sed ſi hæc vobis nota non fuerint, neceſſarium eſt interrogare; atq; vt ordo ſeruetur per actiones progredi: Vt his tanquam fidis ducibus in affectarum partium cognitionem deuenire poſſimus. Affectam enim particulam, (inquit Gale. 1. de loc. aff. 5.) actionis noxæ declarant. Et cum propriæ capitis actiones ſint animales, ideo per eas diſcurrere debemus. Adſunt præterea in capite functiones etiã naturales, quæ in qualibet parte viuente ſolent obiri. Interrogetis quonam modo ſe habeant ęgrotãtes circa actiones animales, & tum principales, tum etiã non principales, circa cognoſcitiuas videlicet, & circa motiuas. Atque ea interrogetis ratione, & arte, ut cognoſcatis quonam modo ſe habuerint patiẽtes antequam in morbum dilaberẽtur. Vbi facta eſt interrogatio ratione actionum animalium, deſcendatis ad actiones naturales, quæ in eodem capite celebrantur. Et quoniam naturales actiones ad animalium differẽtiam non ita in conſpicuo ſunt, nõ facilè poteſtis aſſerere, & cognoſcere, an vel bene, vel malè edantur, ideo veſtrum eſt cognoſcere quonã modo actiones naturales obeantur in uirtute nempè eorum, quæ has naturales conſequuntur actiones.

Inquiſitionis initium ſumptum à capite.

Actionis noxæ affectã particulã declarant.

Naturales capitis actiones non ita patẽt, ſicuti animales.

Quid inquirendũ circa naturales actiones capitis. Et ꝗ has conſequãtur.

Sunt autem hæc, exeuntia, ſunt qualitates, ſiue affectiones. Vnde quantum ad exeuntia attinet, quomodo ſe habuerint excrementa & oris, & narium, & oculorum, & aurium, ut intelligamus, oportet. Et ideo hoc in loco expedict ægrotantes interrogare, quonam modo ſe habeãt circa narium excrementa, & pariter an fluxerit ſanguis, nec nè. Veſtrum etiam eſt mutatas affectiones, ſeu qualitates perpendere, & conſiderare oportet colorem capitis, & reliquas qualitates. Nam ex vario capitis colore, ex varia capitis magnitudine poteritis deuenire in cognitionem ſtatus naturalis ipſius capitis, Quotieſcunq; verò ſtatum capitis naturalem cognoſcetis, deſcendatis ad inquirendũ, quomodo ſe habuerit æger ante ægritudinem penes ventriculum: quiſnam fuerit appetitus, & cibi, & potus. Quomodo fuerit celebrata cibi concoctio vos cognoſcetis ex exeuntibus, & excrementis per aluum deſcendentibus. Hoc etiam cognoſcetis ex his, quæ ſolẽt interdum exire per os. Interrogate inſuper, an ſolitus ſit pati nauſeam, vomitum, & ex his cognoſcetis, an bona fuerit ventriculi temperatura, nec nè. Hinc deinde interrogare oportet ægros, quonam modo ſe habeant ſecundum iecur, quomodo fiat ſanguificatio, an benè, an malè. Et ita poteſtis venire in cognitionem ſtatus naturalis iecoris, & præſertim hanc etiam iecoris functionem deprehẽdetis ex exeuntibus, & affectionibus. Excrementa autem, (& hoc pro nunc ſupponatis,) ſunt melãcolia, & bilis. Quæ duo ſunt excrementa ſanguificationis, quæ fit in iecore, ſed præterea adeſt lotium, quod quamuis ſit excrementum venarum, & arteriarum, poteſt tamen & ſtatum naturalem iecoris ſignificare. Quare diligenter ęgros interrogate neceſſe eſt, an excrementa ſint biliosa: quippe quæ biliosa excrementa ſunt maximè citrina, & maximè colorata. Dum autem viget excrementum

Quid interrogandũ, atque inquirendũ circa ventriculum.

Quid inueſtigandum circa iecur.

Iecoris excremẽta.

Bilioſa excrementa maximè citrina, & colorata.

mentum

mentum melancolicum, non ratò per uenas hæmorrhoidales melancolicus ſanguis prorumpit. Pariter de lotio interrogandũ eſt, quonam modo circa lotium ſe habuerit æger tempore ſanitatis. Verum ſi (vt diximus) cognoſcetis vos ex alijs indicijs iecur extitiſſe, ac eſſe calidius, non interrogetis de lotio ægrotantes, ſed debetis prædicere lotium eſse ſubflauum. Hinc verò ad renes deſcendentes, de renũ ſtatu pariter; & veſicæ demum, & aliarum partium eodem modo (ſicuti dictum eſt) interrogare, ac inquirere conuenit. Nam bene ſe habent hæ partes, quotieſcunq: non adſunt quærelæ in lotio reddendo.

Quid p quirẽdũ ab obſer. uandum penes cordis actiones.

His habitis poſtremò interrogandi ægri ſunt non minus diligenter circa functiones vitales, & circa illas, quæ in corde eduntur, & circa illas, quæ extra cor. Tangatis itaque pulſus, & quia aliquando poteſt eſse deceptio in pulſibus, dum æger ægrotet, & pulſus non ſit ſecundum naturam. Quid igitur agendum? Prudens Medicus debet animaduertere, quæ nam ſit vis morbi, qua detinetur ægrotãs: quam mutationem poſſit efficere in pulſu, & ad proportione iudicare de pulſu naturali. Exempli gratia ſi aliquis erit, qui febre corripiatur continua, & habeat pulſum admodum frequentem, & velocem, & hic calidioris alias cordis extiterit: dicatis hanc frequentiã, & velocitatem fuiſse in pulſu tempore ſanitatis, etſi non ita inſignem. Et hoc ſpectat ad Medicos prudentes, qui etiam dum uolunt cognoſcere, quæ nam ſint vires cordis, an ſcilicet animoſus ſit ęger; propterea quotieſcunque ex pulſu cognoſcent calidum eſſe cor: illum audacem, & animoſum prædicent. Vbi igitur hęc habebimus, deueniemus poſtmodum ad interrogandum ægrum circa res præter naturã; & tunc non debemus diſcurrere circa omnes actiones. Quia turpe eſset. Sed ex hiſtoria noſtrum eſt colligere, quæ nam ſit pars, quæ patiatur. Vnde ſi v.g. dolor eſt in capite debetis interrogare ęgros, ut cognoſcatis, quæ nam facta ſit mutatio a ſtatu naturali penes functiones capitis, penes excuntia, penes qualitates mutatas, penes colorem. Vnde ſi aliquis tunc male ſe habeat ſecundum caput, non eſt, vt interrogetis de alijs partibus, niſi aliqua ſit ſuſpicio ſymptoma propoſitum capitis a capite primum non prodire: Quando nimirum non per eſſentiam, ſed per conſenſum afficitur; Et quando per conſenſum afficitur, non erit difficile ex ijs, quæ fuerint propoſita ab ægrotante, aut ex his, quę proponantur, cognoſcere. Quis nam ſit hic conſenſus. Et ſi ſit ex conſenſu uentriculi eſtote diligentes in cognoſcendo, quæ nam ſit facta mutatio in uentriculo. Idem dicendum de aliis partibus. Atque ita progredientes non tędio eritis ęgrotantibus, neque ſuperflui, neq; diminuti; atque (vt opinor) ſumma cum ęgrotantium vtilitate nocentia cognoſcetis, & nocentibus cognitis per indicationes conſequenter cognoſcetis iuuantia. Et ego tunc audacter polliceor, uos non modo Medicos dogmaticos, ſed etiam pręſtantiſſimos, veſtraque cum exiſtimatione locupletes (Deo dante) euaſuros.

F I N I S.

A01 146 0938

Digitized by Google

AC 1460938

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google